Jur Dei

15c 1

CODEX
FABRIANVS
DEFINITIONVM
FORENSIVM ET RERVM
IN SACRO SABAVDIÆ
SENATV TRACTATARVM,

AD ORDINEM TITVLORVM CODICIS IVSTINIANEI,
quantum fieri potuit ad vſum forenſem accommodatus,

ET IN NOVEM LIBROS DISTRIBVTVS:

Auctore ANTONIO FABRO, *I.C. Sebuſiano, Sereniſſimi Sabaudiæ Ducis Conſiliario ab intimis, & in ſupremo Sabaudiæ Senatu Præſide primario.*

OPVS OMNIBVS IVRIS STVDIOSIS VTILISSIMVM,
ſed Pragmaticis præcipuè neceſſarium.

POSTREMA ET POSTHVMA EDITIO, AD AVTOGRAPHVM ET ACCVRATAM
Auctoris Recenſionem expreſſa: Variis inſuper vltra centum Senatuſconſultis & nonnullis etiam Nouis Titulis, Allegationibus verò Notiſq; quamplurimis & Definitionibus aucta:

QVÆ OMNIA OSTENDENT NVMERI IPSI TITVLORVM,
Definitionum & Notarum.

AD SERENISSIMVM PRINCIPEM CAROLVM EMANVELEM
Sabaudiæ Ducem, Subalpinorum Principem, &c.

Cum INDICE multò locupletiore, & in vnam Conſonantiam hâc primum Editione redacto.

COLONIAE ALLOBROGVM,
Apud Petrum. & Iacobum. Chouët

M. DC. XXVIII.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

CODEX

HIERONYMIANUS

DE

DEFINITIONUM

IN SACRO SCRIPTURIS

Bayerische
Staatsbibliothek
München

CAROLO EMANVELI
SERENISS. SABAVDIÆ
DVCI, SVBALPINORVM
PRINCIPI, &c.

ANTONIVS FABER S. ET F. P.

QVOD mihi iampridem solemne est, ac propemodum ex voto, SERENISSIME DOMINE, vt quicquid vnquam erit meæ siue industriæ, siue diligentiæ, totum id Celsitudini tuæ deuotum sit, & consecratum, ancipitem me aliquandiu consilij tenuit, an hunc meum Codicem amplissimo nostri Senatus ordini inscribere deberem. Verebar enim ne non seruarem propositum, si alij quam tibi quicquam ex meo dicarem. Præsertim vero, si hoc opus, quod etsi minorem fortasse ingenij pro me laudem, maiorem tamen haud dubie, nec fallor, apud omnes habebit gratiam, quam habuerint cætera, quæ à me non pauca in publicum hucusque prodierunt. Siue quod pigra multorum auiditas nihil tam impatienter scire desideret, quam quo iure vtamur in forensibus disceptationibus, ne inquirendum habeat, quod difficilioris est inuestigationis, quo iure vti debeamus: siue potius quod non tam meum, quam totius tui Senatus opus esse, & hoc ipso longe præstantissimum existimari debere videatur. Subiit tamen illa statim cogitatio, alienum fore non minus à tui nominis gloria, quam à Senatus nostri dignitate, si Senatusconsultorum Sabaudiensium Codex mancipatus Senatui, non crederetur dicatus etiam Tibi, cuius augustissimum nomen, &, quæ ex solo nomine, auctoritatem Senatusconsulta ipsa omnia magnifice præ se ferunt. Vbinam enim gentium aut illustrior, aut glorioſior CAROLVS EMANVEL, quam cum è supremo Senatus sui solio iudicat populos in æquitate, munusq; illud implet sanctissime, cuius potissimum gratia Principem se à DEO Opt. Max. tot populis datum esse intelligat? Potuit ergo quicquid hoc est operis, & debuit cum tua bona venia offerri Senatui, cuius non tantum imperiis inchoatum, sed etiam laboribus perfectum & absolutum est: Sed debuit etiam, ac primum Tibi, cuius auspiciis: Tantoque dignius ac conuentius, quanto præclarius tua facis omnia, quibus auctoritatem tuam impartiris. Tibi vero, non tanquam Principi solum meo, vt cætera, sed tanquam Principi Senatus, nec vt Marti vel Apollini, sed vt Ioui, cui Astræa filia, soror Themis, mater Aeternitas, pater vero & Saturnus non alius, quam Deus ipse Opt. Max. qui iudicium suum Duci dedit, & iustitiam suam filio Ducis. Vtinam vero talis tantusq; esset hic Codex, vt de tuo nomine ad exemplum Codicis Henrici nuper in Gallia editi potuissem inscribere CODICEM EMANVELEM. Fuisset id mihi longe glorioſius, quam de meo nomine, quod nullius plane precij esse sat scio, inscribere Fabrianum: Tibi autem, quod vnicum ambitionis meæ votum est, multo etiam, si bene suspicor, acceptius. Sed maioris ea res erat & animi & ingenij, quam vt à me vel suscipi vel præstari posset. Neque rursus video, quænam operis tanti materia & tuo nomine digna posset occurrere, nisi forte illa, de qua te aliquando

præclare differentem audire memini. Cum miraris tam varias & contrarias Interpretum nostrorum de qualibet fere iuris propositione sententias, & tam multa non modo diuersa, sed etiam plane pugnantia rerum similium dissimiliter iudicatarum exempla. Videbaris enim, nec subobscure, quasi te pro Iurisprudentia nostra tantæ pnderet inconstantiæ, velle non modo remedium quærere, sed etiam auxilium præbere ad tantam litium materiam è Republica profligandam, si modo se offerrent, qui tam idonei paratique essent ad rem istam adgrediendam & perficiendam, quam tu facilis ad præstandam auctoritatem, testandamq; tuam in eos singularem, qualis erga literatos omnes esse solet, liberalitatem & munificentiã. Etsi vero non ego is sum, de quo te debeam credere cum cogitasse, vt me opus illud audere velles, præsertim cum eo tempore adstarent grauissimi, alij plerique viri ex maioribus tuis Consiliariis inter præcipuos totius Italiæ Iureconsultos nominis & eruditionis fama celeberrimi, quibus ea cura demandari tutius ac iustius potuisset. Fatebor tamen candide, pensaui exinde apud me sæpenumero, non an digna res esset, de qua cogitare deberem (quis enim dubitaret?) sed an dignus ego, qui de ea cogitarem. Siue autem fefellit me desiderium, quo ardeo tua capessendi & exequendi imperia, siue amor meus incredibilis erga Iurisprudentiam, quam habui semper ipsa propemodum vita mea chariorem, facile mihi persuasi, posse me, si iuberes, etiam in hoc scribendi genere aliquid assequi, quod & animo tuo facere posset satis, & bono etiam publico non parum commodare: Ne essent in posterum tam incerta & vaga iura omnia, quam sunt hodie per imperitiam & inscitiam eorum, qui ius nostrum siue docendo, siue scribendo, siue iudicando sic tractant, quasi ex opinione æstimandum sit, non ex ratione. Cuperem tamen in tanto negotio temperamentum hoc adhiberi, quod esset certe perneccessarium, ne quid nisi nudam à me operam & diligentiam exigeres, iudicium vero vtriusque Senatus tui interponeres, vt coniuncta tantorum virorum auctoritas iudicij quoque tui accessionem mereretur in adprobandis omnibus iis, quæ illi adprobassent. Quis enim ferret ex vnius hominis etiam, qui me ingenio & doctrina longissime superaret, arbitrio iudicioque constitui iura in vniuersum, & quæ Rempubl. vniuersam in perpetuum essent obligatura? Esset id sane non modo periculosum nimis, sed etiam sine exemplo. Placeret autem, si tu probares, inscribere CODICEM EMANVELEM RERVM IVDICATARVM, qui titulus esset omnium amplissimus & ad vniuersa, de quibus quæstio potest incidere, etiam minutissima quæque amplectenda commodissimus. Non esset quidem ea operis auctoritas, vt vbique terrarum posset ius facere, aut inter alios, quam inter tuos: Sed tamen sperandum esset fore, vt vel eum adprobaturi essent Principes cæteri, si rationis potissimum, quæ gentibus omnibus communis est, auctoritate niterentur, vel exemplo tuo idem facturi, vt populis suis consulerent, quos viderent eadem litigandi insania æque vexatos, fatigatos, laceratos. Publice namque vtilius multo esset, in vtram vellent partem ius certum etiam periniquum statuere, quam dubium & incertum relinquere iudicibus pro arbitrio constituendum, litigatoribus diuinandum. At sum ego parum consideratus, qui post inchoata iam tot alia opera, quibus absoluendis tres trium Nestorum ætates vix possint sufficere, hoc præterea oneris mihi imponi videor cupere, quod etiamsi vltro impositum esset, detrectare potius & excusare per modestiam meam deberem. Non nego. Sed sunt, vt Plato dicebat, inconsiderati, vt plurimum, impetus isti amoris, & ob hoc ipsum venia digni, tum quoque cum admixtam habent, vel temeritatis vel audaciæ notam. Amo mirabiliter, colo & obseruo, ac quod magis est, (cur enim dissimulem?) ambio tua imperia, Sereniss. Domine, amo incredibiliter Iurisprudentiam, amo denique quicquid boni publici speciem habet, multo magis, quod rationem: Hinc nimirum fit, vt non pudeat promittere, supra etiam quam videar præstare posse, scilicet vt intelligas nihil esse tam arduum, quod si imperes, non sim ausurus, nihil tam difficile vel incommodum, quod nisi prorsus mihi ἀδύνατον fuerit, non sim præstaturus. Bene vale PEINCEPS SERENISS. Vale iterum, & cum tuis omnib. semper fælix viue. Ex Necio Allobrogũ 6. Cal. Decemb. 1605

ORDI-

ORDINI AMPLISSIMO
SVPREMI SACRIQVE
SENATVS SABAVDIÆ

ANTONIVS FABER SENATOR S. P. D.

MIRANTES vidi antehac pleroſque, nec miratos miror ego, Patres Conſcripti, quid cauſæ eſſet, quod in tanta quanta hodie paſſim eſt ſcribentium copia, & eorum maxime, qui rerum à ſupremis vndequaque tribunalibus iudicatarum libros ediderunt, tam pauci ex noſtratibus fuerint hactenus, in quorum animos hæc cura peruaſerit ſcribendi aliquid de iure: Qui vero Senatus noſtri Placita, quæ tam multa tamque ſingularia in hunc vſque diem prodierunt, aut exceperit, vt euulgaret, aut excepta tandem euulgauerit, prorſus nemo: Cunctantibus ſcilicet vniuerſis & hæſitantibus in tentando eo, quod ſinguli non modo audere ſi voluiſſent, ſed etiam exequi nullo negotio, nec ſine ſumma ingenij laude potuiſſent. Nam à quo tempore poſt recuperatam à Diuo Emanuele Philiberto feliciter fortitérque Sabaudiam Senatus hic noſter ab eo non tam reſtitutus quam tum primum erectus fuit, quis neſcit quanta is ſemper & apud exteras quoque gentes floruerit gloria, quantaque nominis celebritate? Tanta certe vt ex tot ampliſſimis purpuratorum Patrum ordinibus toto terrarum orbe ſyderum inſtar coruſcantibus, ſi quis quærat quem huic noſtro conferre poſſit, ſiue ſanctitatis & integritatis, quod primum ac præcipuum eſt, ſiue, quod ſecũdum nec minus neceſſarium, conſpicuæ eruditionis fama, inuenturus ſit fortaſſe non dicam paucos, ne quid de cuiuſquam laudibus detraham, ſed tamen nec valde multos. Quem vero iure debeat anteponere, plane nullum. Ac mihi quidem huius rei cauſas perſępe diligentius & curioſius indaganti, tandem illa probabilior viſa eſt, quæ prior occurrit, quod primis illis tanti naſcentis Senatus exordiis perexiguus Senatorum numerus, ſed qualium Deus bone, quantorumque virorum! conſcriptus eſſet, quibus tamen non ſolum adminiſtrandæ iuſtitiæ, ſed propemodum totius etiam Reipublicę gerendę ſumma nouis ac periculoſiſſimis temporibus credebatur, ne dubitari poſſet quam vere olim à ſapiente dictum eſſet, ibi ſalutem eſſe non vbi multorum, quod imperitiores opinantur, ſed vbi multa ſunt conſilia. Nec enim facile in tam paruo numero quiſquam eſſe poterat, qui ſuis viribus adeo confideret, vt à publicis functionibus ſatis ſe otij ſubtrahere poſſe putaret ad rem tanti momẽti adgrediendam, vtiliſſimam quidem illam Reipublicæ & auſu ipſo nedum conatu laudabiliſſimam, ſed in qua tamen videret futurum, vt ageretur non de ſua tantum, ſed de vniuerſi præterea ordinis ampliſſimi dignitate Grauitérne dicam magis, an modeſte? Illa certe, quę tales viros maxime decebat prudentia, qui neque gloriolam in re ſummi periculi aucupandam eſſe arbitrabantur, neque ſibi adeo blandiendum, vt in quo aliis etiam omnibus ſatisfieri poſſe crederent, in eo quiſquam ipſorum ſibi quoque omnino ſatisfacturus videretur. Nimirum, ſibi potius quam aliis poſſe ſatisfacere, leuioris ingenij iudiciique non leue argumentum eſt. Aliis autem omnibus ita quem ſatisfeciſſe, vt ſibi vni minus ſatisfecerit, nihil certe aliud eſt quam cæterorum omnium ingenia iudiciaque, ſi non ſemper iudicio, ſaltem ingenio votoque ſuperaſſe. Et vere nihil aut prudentius aut ſagacius ab iis præuideri potuiſſe, poſtea ex euentu ap-

paruit, cum ob id solum quod tam pauci Senatores tot negotiis sufficere non possent, augeri numerum necesse fuit, tantoque exemplo comprobari. Magnitudine negotiorum quantacunque sit, posse hominis vel vnius dummodo exercitatissimi diligentiam superiorem esse, multitudini vero rerum eodem tempore tractandarum industriam paucorum hominum, ne quidem parem. At vbi cœpit Senatus noster esse non sanctior vel doctior, sed auctior (tanta enim illa maiorum nostrorum sanctitas & eruditio, cui nihil penitus deerat, per nos retineri tantum potuit, non augeri) cœperunt quoque multi ex nobis percupere, vt se aliquis offerret, qui hanc sibi operam vltro indiceret, nonnulli etiam sperare aliquando & breui futurum, de quo amplius non dubitabatur, quin fieri tandem & posset & deberet. Memini equidem cum pleno Senatu hac de re sermo pridem incidisset, sibique Senatus eo die admodum placuisset in quodam Placito, cuius memoria digna videbatur, quæ & ad posteros, & ad exteros transmitteretur, Virum clarissimum Raymundum Pobellum, qui tum secundas in Præsidibus partes tenebat, magnum quidem illum, sed maioris hoc ipso Catharini illius Protopręsidis nostri filium, nostram omnium quotquot tum aderamus, siue socordiam, siue pusillanimitatem grauiter more suo, seuereque incusare, quod cum sibi fere quisque priuatim Senatusconsulta excerperet, nemo tamen de iis in publicum edendis cogitaret, quasi priuatæ quidem vtilitatis aliquam, at publicæ nullam penitus rationem haberemus: cum non esset ex nobis, qui non videret accidere quotidie, vt incredibili & litigantium vexatione, & patrimoniorum iactura nouæ passim lites succrescerent, ob id præcipue, quod ea ipsa, quæ iam multoties iudicata fuerant, ignorarentur, & ex ignoratione in dubium reuocarentur. Mox conuersis in me vnum oculis; Quidni tu Faber, inquit, hanc potissimum curam suscipis, & in ista ætate, quæ longiores annos pollicetur, vberrimam gloriæ messem occupas, quam etsi forte quis alius vel audentior, vel ambitiosior præripere tibi vellet, deberes etiam inuidere! Satis iam superque & otij & negotij literarij scholis dedisti, tot Coniecturarum libris editis (sex enim priores iam tum ederam) & quid in eo scribendi genere assequi ac prestare possis, non infeliciter ostendisti: Reliquum est, vt te posthac totum mancipes curis studiisque forensibus, vnde maiorem tu laudem, Respublica vtilitatem, hic denique Senatus noster dignitatem sit reportaturus. Annuistis Patres, qui tum aderatis, & vt tanti Præsidis consilia pro iussis vestris capesserem, cohortati estis, suasistis, imperastis. Quid feciſsem ego? Annuissem-ne pariter, an negassem? Annuere temerarij fortassis erat hominis & imprudentis. At negare contumacis certe fuisset, ac impudẽtis. Poteram quidem modestius nec inepte Poëticũ illud vsurpare:

Ex omnibus vnum
Eligat Ordo virum, dum non sit in omnibus vnus:

Quis non enim ex reliquis me vno diligentior, eloquentior, eruditior, vt tantæ molis opus & adgredi securius, & peragere felicius potuisset? Erant omnes sicut ætate, ita ingenio multaque forensium negotiorum exercitatione lõge prouectiores, ac, quod erat prorsus consequens, multo peritiores & iudicatarum rerum & iudicandarum. Ego autem nouus plane rudisque Senator, & ingenio non quidem à praxi penitus alieno, sed tamen, ne quid dissimulem, propensiore in eam scribèndi rationem, quæ ad theoriam, quam quæ ad praxim pertineret. Enimuero cum res in eo esset, vt vel de nominis mei fama, quæ iam tum aliqua suboriri credebatur, vel de constanti mea perpetuaque in amplissimum Ordinem obseruantia necessario mihi periclitandum viderem, periculo famæ obsequij laudem prætuli, quam ipsius etiam vitæ precio comparandam, si nondum parta: Sin amissa esset, recuperandam redimendamque esse existimarem. Præsertim cum meam siue industriam, siue diligentiam viderem à vobis requiri, Patres, in ea re, quæ laborioſi magis quam ingenioſi operis esse dicebatur: In quo suscipiendi negotij genere aliquam adferre excusationem, quid aliud est quam & inscitiæ & negligentiæ omnium fœdissime inhonestam veniam deprecari? Nec mora. Idem mihi & obsequendi & exequendi fuit dies, cœptasque ab inde notulas Senatusconsultorum, quæ quotidie memorabiliora prodibant, non destiti referre in Commentarios tam accurata pertinacique contentione, vt nihil pene excideret aut præteriret, quod obseruatione aliqua dignum videretur: Tanta vero in Senatum veniendi assiduitate: vt abesse me vix vnquam contigerit per totum illud decennium, quo mihi non alibi quam inter vos viuere ac sedere datum fuit, nisi cum vel à vobis, Patres Conscripti, legatus ad Sereniſsimum Principem, vel à Principe, nunc in

hanc,nunc in illam prouinciam pro temporũ necessitate missus parere habui neces-
se. Ita factum est, vt congestis per tot annos quamplurimis Placitis, & ad eum vsque numerum,quo totum opus concludi posse videbatur,iam absolutum putarem;quod postea comperi vixdum bene tum fuisse inchoatum : Non absimilis hac parte Menandro illi pręclaro inter Gręcos & insigni Comico,qui tertio ante recitandam Comœdiam die, quam multis antea mensibus componendam receperat, increpatus ab amicis,quod necdum de effingenda ea cogitaret, facete non minus quam confidenter respondisse fertur;Bono vt essent animo. Iam enim se compositam habere, nec quicquam sibi faciendum amplius nisi versus,supereſse. Vtinam vero, quam erat illi facile conceptam mente Comœdiam continuo elegantissimis versib. eloqui,tam expeditum mihi fuisset paratam huius operis materiã ea donare forma,quę conuenientissima videri omnibus debuisset. Satisfecissem longe citius ac opportunius, & imperius vestris,Patres,& multorum votis, qui à quo tempore hanc à me susceptam operã & inchoatam audiuerũt,vt absoluere pergerem hortari primũ, postea instare amice, tandem iure quodammodo & suo & publico, quasi in populari actione, quod totius Reipublicę,suaque potissimum interesse dicerent,vrgere non destiterunt. Torsit vero me illud præcipue, diuque animi pendentem tenuit, quod videbam magnos illos viros,quibus idem studium & propositum fuit conscribendarum,vt vocant, Decisionum,quique in eo scribendi genere præcipuam ingenij & industrię laudem consecuti existimantur,tam vario dissimilique stylo scripsisse,vt quem potissimum ex iis in exemplum,& ad imitandum proponere deberem,plane non constaret. Sunt qui nimio breuitatis studio tantopere se arctauerint, vt Decisionum notas quasdam, & vt loquuntur summaria potius quam Decisiones scripsisse videantur. Alia lata nimis verbosaque oratione in tam longas prolixasque disputationes se effuderunt, vt Disputationum & Quæstionum libros scripserint verius quam Decisionum: quo vel maxime nomine ipsa potissimum breuitas meo iudicio significatur. Sunt quibus placeant rariores iuris allegationes. Alij quibus frequentiores & copiosiores. Nonnulli quibus eæ tantum, quæ ex purissimis lurisprudentiæ fontibus haustæ sint & deriuatæ. Plures vero, qui laboris dignitatem præpostera ostentatione diligentiæ ex facilitate metientes, nihil nisi interpretum nostrorum auctoritates sine discrimine collectas congerant,eoque vno labore,qui omnium ignobilissimus mihi semper visus est, maxime glorientur. Omnes sane,si vnum Ioannem Lucium Gallum excipiam, doctum quidem illum, sed cui eloquentia Budæi pro Papinianea fuit, adeo sibi placuit in antiquis & obsoletis verbis reuocandis, scripsisse videbam, non modo vulgari sermone & incurioso, sed pene barbaro, certe qui nihil prorsus simile habeat cum tersa illa prudentum nostrorum oratione. Incredibili planeque lugenda seculi huius infelicitate,quæ apud pleraſque gentes eos solos pro magnis Iureconsultis habet, qui non minus barbariem,quam legum peritiam profiteantur, Elegantiores vero scriptores, quos tam multos hæc ætas tulit, non nisi pro Grammaticis, quasi vero clárissima illa iurisprudentiæ nostræ lumina & numina, Vlpianus, Paulus, Scæuola, Pomponius, Iulianus,Papinianus,quos toties nomino,toties miror,toties stupeo, meamque post tot vigilias infantiam & inscitiam deploro, præstantissimi tantum Grammatici fuerint,Iureconsulti vero,si barbaris istis credamus,nullo modo. Debueram cum Ioanne Lucio Annæum Robertum excipere, scriptorem æque Gallum, sed longo interuallo,si quid mei iudicij est, tersiorem doctioremque. Et excepissem sane quam libenter,nisi quos ille superioribus annis post opus nostrum inchoatum edidit perelegantes Rerum iudicatarum libros, sic efformasset, vt facile appareat præcipuam à tanto causarum patrono fuisse collocatam operam, non tam in iudicatis rebus perstringendis, quod ij soli videntur posse certius facere, qui ex iudicantium numero fuerunt,quam in Aduocatorum actionibus & declamationibus egregie concinnandis, omnique & politiorum literarum & eruditionis promiscuæ laude illustrandis. Quod quia tam præclare feliciterque assecutus est, vt frustra eum imitaturus videatur quisquis idem scribendi genus posthac volet eligere,nisi qui se putet ipsum etiam declamatorem Senecam aut Quintilianum posse superare, tanto minus vtiq; imitationis necessitas cæteris iniungenda fuerit,quibus præripuit ille imitandi facultatẽ: quę etsi omnib. salua esset, tamen nec ad imitandum quidẽ proponendus erat nobis, qui non Declamationum aut Disputationum forensium, vt ille,sed Definitionum libros meditabamur, pluraque millia conscribenda suscipiebamus, quam ille vicena

conscripsisset. Quis enim scribendi finis esset, aut quis otij vel negotij modus, si tot Senatusconsultorum pari studio & industria elaborãdorum cura, vel à Roberto ipso susciperetur? At nihil est, quod feram impatientius, vt ad Decisionarios nostros redeam, quam quod omnes video, pene nullo ordine, sed confuse ac in folle sic tractasse omnia, materiarum nulla sibi præscripta serie, vt diligenti & auido lectori multo difficilius sit & operosius, quid quo loco ab iis dictum sit perquirere, quam vbi inuenerit, quæ illi dixerint, aut sensum aut rationem dictorum inuestigare. Vnde fieri & euenire necesse est vt pleraque scitu dignissima passim negligantur, etiam quæ prius fuerint & auidissime desiderata & diligentissime perquisita. In summa cum ex tot scriptoribus nemo esset, cuius non vel ingrata mihi, vel parum honorifica, vel saltem minus apta imitatio videretur; Reliquum erat, vt consilium caperem eius instituendi operis, quod & nouo claresceret nomine, & nouam methodum, nouum stylum, noua denique omnia præter ipsa rerum pondera & momenta ex veteribus prudentum monumentis & consentientibus interpretum scriptis depromenda, præ se ferret. Id vero nec melius nec aptius à me præstari posse credidi, quam si ex ordine titulorum Codicis Iustinianei Placita disponerem, eaque variis quidem, quantum necesse fuit in vtramque partem rationibus breuiter strictéque; vt oportuit disputata, sed nullis allegationum tricis & inuolutionibus interrupta, vt nõ modo breuiora essent, sed etiam ad legendum & intelligendum expeditiora. Stylum vero eum amplecterer, qui neque Papinianeus dici potest, neque tam diligens fortasse quam ille plerisq; visus est; quo nos in reliquis libris nostris vsi sumus, sed paulo familiarior, & nisi me fallo, ad vsum pragmaticorum accommodatior, nec tamen tam horridus & incultus, vt eam ob causam vereri politiores deberent, ne stomachum iis & nauseam facturus esset. Nimirum vt haberent docti, in quo sibi placerent, haberent etiam ex pragmaticis nostris minus periti, quod & intelligerent & amarent. Iampridem enim compertum habeo, quam valde paucis scripturus ille esset, qui non vellet scribere quam doctis & ad Papinianeam iurisprudentiam eruditis. Itaque inscripsi Codicem, vt quiuis intelligeret ad exemplum Iustinianei effictum fuisse. At non Decisionum, ne vulgari nimis tritoque nomine, fortassis etiam in hunc sensum barbaro, rem elegantissimam & præclarissimam exprimere viderer, sed *Definicionum*, quod vocabulum à Papiniano nostro iam olim vsurpatum, semper credidi aptissimum ad ea supremarum Curiarum placita significanda, quæ pragmatici *Aresta*, vel vt alij, *Arresta* vocant, quorum scilicet potestate & auctoritate fit, vt sistantur lites, definiantur & terminentur, nec vlterius progredi possint: quod inferiorum iudicum sententiis etiam quas Definitiuas dicimus, non æque conuenit, à quibus appellatur. Adieci vero, *Forensium & rerum in sacro Senatu tractatarum*, ne quis forte dubitare posset, quin eo nomine non Definitiones illas Logicas, quæ ad quæstionem per Quid est, respondent, sed has ipsas, quas vulgo Decisiones dicunt, significatas vellemus. Placuit vobis inscriptio, Patres, placuit methodus, placuerunt ipsę etiam quod præcipuum est, Definitiones, nisi vos clarissimorum Senatorum, quibus nominatim legendum accuratius probandumque opus dedistis, relationes testationesque fefellerunt, quarum fide vobis facile persuasum est dignum illud videri, quod in publicum ederetur. Neque tamen, quod antè decreueram, Codicem Sabaudicum inscribere volui. Non ob id solum ne nimis arroganter id à me factum causari quisquam posset, verum etiam ne huius nominis auctoritate fieret fortasse, vt quis crederet non aliis legibus, aut moribus, aut Senatusconsultis nostram regi Sabaudiam, quam quæ à me collecta, & in hunc Codicem redacta essent, neque posthac vobis liberum fore, Patres, ab eo iure recedere, quod & Sabaudicum à me dictum, & à vobis sub eo nomine approbatum fuisset. Malui ergo, neque hoc sine vestro iudicio, inscribere Fabrianum, vt non maiorem sibi apud nostros, nedum apud exteros gratiam & auctoritatẽ adrogaret, quam quæ nomini meo debeatur, i. plane nullam, nisi quam ipsa iuris ratio & dignitas, scriptis cuiusque vel minimi legulei præstare possit, vtque omnes intelligerent, si quid est in toto hoc opere, quod à tãti Senatus æquitate ac eruditione alienum videri possit, totum id mihi vni non Senatui acceptum ferri oportere. Scripsi equidem omnia, vt in re tãti momenti fieri oportuit ex bona fide, neque vt à multis aliis alibi factum est ex alieno auditu, at ea tantum quæ vidi ego ipse & audiui, *Et quorum pars parua fui.* Sed agnosco tamen, quæ ingenij mei tenuitas est, fieri non semel potuisse, vt meliorem Senatus mẽtem vel minus bene perceperim, vel minus apte expresserim: Quorum alterutrum si

quando

quando accidit,ne id mihi,neve publico fraudi sit,à vobis,Patres, quanta possum animi submissione supplex oro,petoque vt quicquid illud est, vos pro auctoritate vestra sic esse decernatis,velitis,iubeatis, quasi non magis à me vnquam scriptum fuerit,quam à vobis vel dictum vel cogitatum. Sin aliquid in tanto erit opere, quod æquum & bonum,quod iustum,quod sanctum & eruditum sit(erunt vero,si non plane mihi blandior,huius generis certe non pauca) id omne quantumcunque est vestrum esse profiteor ingenuè, ac vt cæteri mecum ita esse agnoscant vestramque sanctitatem & æquitatem suspiciant, exopto. Atque vtinam huius tanti Ordinis dignitati conatus hic meus vestris imperiis susceptus respondere potuisset.Facile mihi persuaderem fore,vt inter istius generis scripta tam multa,Codex Fabrianus,quem si ita esset, vestrum vetius quam meum possem dicere, non postremum locum obtineret. Quidni etiam primum,si tam graues talium virorum sententias, tot tantisque rationum ponderibus libratas in vtramque partem disceptationes, ipsam denique vestrum omnium eruditionem cum summa integritate coniunctam, quam exprimere meæ non fuit industriæ, saltem adumbrare ac delineare potuisset? Nam ne singulos commemorem, quos in hoc angustissimo Themidis sacrario cum sedentes intueor, totidem Papinianorum consessum mihi videor intueri, quorum & nomina singula honoris ergo recensere,& merita singularia sigillatim prosequi liberet maximè, si per modestiam vestram liceret. Quales, obsecro, quantique viri fuerunt illi nunquam morituri Pobelli nostri, Millieti, Lyobardi, Vellieti,qui primas in hoc Senatu à primo ipso erectionis tempore ac exordine,tanta cum laude tenuerunt? Tu verò imprimis,Carole de Rochette, Præses amplissime, qui ad incredibilem iuris dicundi peritiam longoque vsu fundatam exercitationem adiunxisti tantam nominis celebritatem,tam multis tamque præclaris honorificentissimè perfunctis legationibus,vt cæterorum quidem in præcelsa ista dignitate decessorum tuorum gloriam facile coæquaris,superaturus haud dubie,si qua vel arte vel ratione superari ea vnquam ab aliquo potuisset. Exterorum verò etiam,qui de nomine solummodo te norunt,admirationem excitaris,sed eorum multo magis, quibus contigit, vt virtutum tuarum spectatores fuerint,antequam vel auditores, quod ipsum tamen vix vlli contingere vnquam potuit,vel admiratores. Nam siue Placitis extemporaneis perplexissimas & intricatissimas quasque lites præcidere Senatus velit, quod te vno maximè Præside solemne illi est facere,quid mirabilius,quàm te audire formantem simul & recitantem Senatusconsultum ex tempore,tam apta politaque verborum & rerum consonantia, vt nec ipsa temporis & calami opportunitas, si adesset, excellentius quid vnquam elaborare posse videatur?

Aut quis prudentius vnquam
Consilium media cepit gladiator arena?

Sin ex scripto & secretiore consulto definiri litem placeat,quis aut in proponenda facti specie,litisque difficultatibus enarrandis te vno eloquentior,aut in Senatorum sententiis ponderandis,non minus quam numerandis exactior,aut in nouis verisque rationibus indagandis perspicacior, aut denique in moderandis & temperandis ex æquitate asperitatibus iuris,in quo maximè supremi Magistratus singularis quædam Maiestas elucet,prudentior vnquam fuit,& religiosior? Sic denique sentiunt omnes, qui te non modo Præsidem, sed etiam Præsidentem vident, præcipuæ quidem istius dignitatis functionem tibi communem esse cum multis, sed functionis dignitatem certè cum paucis. Patere, vir clarissime,non vt lauderis à me, qui tantæ rei omnino imparem me sentio(etsi ad Senatus nostri gloriam hoc quoque pertineret, vt quod à Præsidibus omnibus ex officio fieri debere iã olim Vlpianus noster dixit, laudes tuas non grauate audires,si tam facile mihi esset laudare te,quàm colere est & obseruare) sed vt ex amplissimo laudum tuarum campo flosculos istos delibare mihi liceat. Ne si in eo,quod omnes sciunt & prædicant,solus ego taceam,plagio id simile potius quàm vel modestiæ tuæ,vel inscitiæ meæ adscribendum existimetur. Illud plane nec tacere possum,nec dissimulare debeo, Patres Conscripti,in tanta honoris accessione, quãtamihi obtigit ex Illustrissimi & Excellentissimi Henrici à Sabaudia Gebennensium Ducis liberalitate ac munificentia,cum salua Senatorię purpurę dignitate asciuit me in Consilij sui Præsidem, annuente Serenissimo Principe nostro, vobis vero

ægre quidem ferentibus, qui ſingularis veſter in me amor ſemper fuit, ſed tamen non reluctantibus, ſicut præclare ceſſerunt mihi ac pene ſupra quam ſperare licuerat, cætera omnia (quid enim glorioſius accidere potuiſſet, quam tantis Principibus, vt ſanguine ita conſenſione animorum coniunctiſſimis non modo placere, ſed etiam non ingratam vtrique ex ordine ſeruitutem exhibere?) Ita hoc vnũ minus feliciter, quod inter vos rarior ſedeo, careoque fructu ſuauiſſimo quotidianæ conſuetudinis veſtræ, qua nihil aut honorificentius aut dulcius cuiquam eſſe poſſit, quæque ipſa per ſe mihi omnium optima ſchola ſemper viſa eſt, in qua qui legit, docet, qui docet, audit, qui audit, ſtudet. Quam vero fuiſſet hoc opus non ſolum voluminis magnitudine, quæ vt Plinius dicebat, non minus libris, quam rebus cæteris fere omnibus pulchritudinem aliquam ſolet adiicere, ſed etiam Definitionum varietate ac præſtantia excellentius, ſime, vt Senatorem perpetuum, ſic Adſeſſorem quoque aſſiduum Senatus noſter habuiſſet! At quoniam aliter res cecidit, maiore fortaſſis & ampliſſimi Ordinis & totius Reipub. bono, nc ſcribendi materia deeſſet, ſi quis ſe exereret ex tam multis, qui poſſent, ſi vellent, quem velle contingeret feliciore calamo id ipſum præſtare, quod mihi tentare ſatis fuit, non eo minus ſperare à vobis, Patres, & contendere debeo, vt opus hoc meum qualecumque tandem auterit, aut eſſe aliis videbitur, ſic accipiatis quaſi veſtris primum inchoatum auſpiciis, veſtra auctum elaboratumque induſtria, veſtro denique non modo abſolutum imperio, ſed etiam permiſſu editum nunc, & promulgatum. Ita fiet, vt exemplo veſtro, quod reliquo terrarum orbi omnium inſtar eſſe poſſit & debeat, cæteri quoque Senatus exteri, etiam quibus meliora domi naſcuntur, laborem hunc noſtrum laudaturi ſint, fortaſſis etiam iudiciorum ſuorum, & iudicatorum auctoritate comprobaturi. Quod ſi cueniet, iuuat confidere futurum, vt ad lites ſi minus exterorum, ſaltem noſtratium non modo terminandas & finiendas, verum etiam minuendas (quod vnum & prouidentiæ veſtræ & diligentiæ meæ votum fuit) non parum adiumenti Codex hic meus allaturus videatur. Sin quod abominor hæc me ſpes fallet, ea tamen ſuſcepti laboris memoriam ſemper recreabit cogitatio, quod & vobis paruiſſe in audendo ſupra quam exequi potuerim, ſane perhonorificum mihi fuerit, & publice priuatimque omnibus prodeſſe voluiſſe, ipſo etiam conatu glorioſum. Valete Patres Conſcripti, & qui Fabrum veſtrum ſemper vt fratrem dilexiſtis, ſemper vt filium amaſtis nec vnquam vt ſpero, diligendi amandíq; finem facietis, ferte opem naſcenti nunc primum Codici Fabriano, Partum Senatorium ex nomine, oréque paterno agnoſcite, atque agnitum benignis & oculis & manibus pro humanitate veſtra excipite. Fauete nato, plaudite infanti, quaſi nunquam, ſi quid votis poſſum, morituro, æternamque meam erga vos & omnes & ſingulos obſeruantiam ac pietatem etiam apud exteros poſteroſque fideliter tandem & enixe vbiloqui & audiri cœperit teſtaturo. Iterum valete, Saluete & Viuite. Ex Necio Allobrogum 3. Cal. Decembr. 1605.

LECTORI

LECTORI SVO.

HABES *tandem, mi Lector, Codicem Fabrianum. Illúmne, inquies, quem expectabam? Refert verò multum, quem & qualem expectaueris. Si quasi Gregorianum, vel Hermogenianum, vel Theodosianum, aut quales ætas nostra Gallus binos edidit Henricianos, tua te spes fefellit, non fides mea. Nihil enim tale receperam, nec debuisti à me tam tenui rem tam grandem sperare. Sin Codicem disputationum forensium, ne hic quidem est: librum enim aut alterum promiseram, non Codicem, easq; tam tibi dedit Hemischilias nostra quamplurimas, mutato licèt nomine & scholastico stylo magis quàm forensi. Reliquas dabit ipsa Chilias, si quando erit absoluta. Si verò Codicem Decisionum Senatus nostri effectum ad ordinem exemplúmque Codicis Iustinianei, fidem libero, hic ipsus est quem quæris. Nec te nominis conturbet nouitas, cùm rem teneas: nisi fortè ex iis Philosophis es, qui Nominales. Illud magis vereor, ne te male habeat, quòd pleraque hic videbis aliter à nobis quàm vel in coniecturis, vel in Pragmaticorum erroribus, vel in Rationalibus nostris definita. In illis nimirum quid nos sentiremus, scripsimus: hic quid alij. Illic quo iure vtendum putaremus: hic quo vtemur. Itaque pugnantia interdum scribere coacti sumus, qui tamen eadem semper sentimus, nisi cùm in iudicando sententiam dicere ex communi Doctorum opinione etiam cogimur, inuita plerumque non modò scientia, sed etiam conscientia. Improbo planè ac miserando iudicantium fato, quibus necesse ita facere, ne credantur conscientiam onerare, si veram scientiam potius quàm vulgi imperitiam sectentur. Alium fortasse stylum à nobis expectabas. Hoc verò est, quod volebam, vt hic tibi nouus videretur, quod esset gratior. At fuimus, inquies, breuiores quàm oportuit. Hoc quoque bene, si ita est, facti tui pœnas luces, si ex iis es, qui cæteris scriptis nostris, vt audio, vitium Asiaticum exprobrabant. Faciendum fuit vt intelligeres, etiam ei, cui omnia sint difficilia, facilem esse breuitatem. Non abnuo placere mihi scriptionem prolixiorem sed eam, quæ omnino differt à loquacitate, nec tamen illam semper nisi cum stylo didascalico est opus. Quid vero commune stylo didascalico cum Senatoriis Definitionibus? aut quid ita simile, cum aliis & contra alios scribere? Nescis falsa subiicq; credituros, quæ noua, nisi tam multis tamq; magnis rationibus fulciantur, vt vetera appareant stultiora? Id autem reliquis scriptis nostris præstare, si non potuimus, certè voluimus. Potuimus plerumque, sanè imò fortasse semper scribere pauciora. Sed tam multa paucioribus verbis vix vnquam debuimus. Idq; sentiet ac fatebitur, vt opinor, quisquis hoc ipsum in scriptis nostris tentare volet, quod iam experti sunt plerique, qui scriptorum nostrorum summaria compilare voluerunt. Experieris tu, si tentabis. Sed quid quereris de nostra hic breuitate? An non satis longum tibi amplúmque opus videtur, vt tuam legendi auiditatem explere possit? Credo & patior facile non videri, quia nec scribendi meam explere potuit sitim. De allegationibus magis laboro, quoniam quid stomacho tui futurum sit, necdum sat scio: Velles forsitan copiosiores? Nihil facilius quam augere, si maius tibi otium quàm mihi, Bertachinica transcribendi repertoria. An nullas malles? Nec hoc quoque difficile est. Nullas lege. Per me certè licet. Viden' vt à textu distinctæ sint adeóque nec in marginem, vt ab alijs fieri solet, collocatæ, sed ad cuiusque Definitionis calcem nouo consilio exemplóque & minusculo charactere subnotatæ, ne inuitum te vel offenderent vel morarentur? Impetra si poteris, à typographo, vt solæ Definitiones nullis subiectis allegationibus posthac excudantur. Impetrassem ego facile, si per te licuisset. Quid enim attinebat Doctorum suffragia mendicare ad ea comprobanda Placita, quibus tantus Senatus tot Papinianis fulgens auctoritatem tribuisset? Allatis præsertim etiam rationibus, quæ si Senatum ipsum mouere aliquando potuerunt, quidnite vincere nunc debuissent? Hoc saltem satis tibi esse debebat, vt adscriptas haberes leges, quæ probarent, si nolles credere, rationes iuris esse. Quamquam ius ipsum ex ratione æstimandum est, vt scis, non ratio ex iure, multo minùs ex legibus. Alioqui nec Papiniani rationibus crederes, ni Iustinianus imperasset, feci tamen hoc perlibenter, quia facilius & expeditius, quàm quod ab interpretib. nunc his nunc illis pro rerum varietate corrogandum fuit. Habui enim sicut studiorum meorum ita & peregrinationum per Italiam & Galliam assiduos fidósque comites Iureconsultos: Bartolum verò, aut alios Bartolo inferiores, vix vnquam, nisi per occasionem, ne quidem in Italia Vtinam verò tibi hac parte mens eadem fuisset, quæ mihi. Habuisses annis abhinc octo absolutum editumq; hunc Codicem, si potuissem sperare futurum vt nullis auctus citationibus tibi acceptus esset. Pigritiæ votum istud est, inquis. Ita planè. Sed quo meam tuámque cupiebam excitari diligentiam Tuam, vt toties voluendo Pandectas, Codicem Nouellásque, vel quæreres nunc quod inuenires, vel inuenires, quod non quæreres. Illud fortasse commodius & felicius. Sed hoc, ni fallor, multo melius ac vtilius:*

LECTORI.

*Nam qui tam citò inuenit quod quarit, vno illo vt plurimum contentus est. Qui verò tardius, is vt multa antè inueniat necesse est, quæ siue aliquando antea siue nunquam quæsita, prosit tamen inuenisse ac didicisse. Meam autem, vt tanto maior à me præstari posset opera vel in absoluenda Chiliade, vel in prosequendis Rationalibus, vel in efformanda nostra Iurisprudentiæ Papinianeæ scientia. Non fallo. Haberes nunc volumen vnum ex tribus illis præter Codicem, nisi me allegationes istæ primo dubium, deinde occupatum tamdiu tenuissent. Hæc sola, mihi crede, longioris moræ causa. Erras, si putas per tot annos opus hoc asseruatum domi vt politius exiret. Totum illud medium tempus quantum à varijs aduersæ valetudinis casibus negotijsque molestissimis vacuum esse potuit Coniecturarum libris absoluendis, Chiliadi conscribendæ, Rationalibus inchoandis, denique Iurisprudentiæ nostræ delineandæ dau

CODICIS FABRIANI DEFINITIONVM FORENSIVM ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ SENATV TRACTATARVM,

Liber Primus.

TITVLVS PRIMVS.

De summ. Trinit. & fid. Catbol. & vt nem. de ea public. contend. aud.

PRODIIT superiore seculo ab inferis horrendum nescio, an miserandũ potius hominum genus, qui à Christianæ religionis & SS. fidei nostræ Catholicæ vnitate, ac quod omnino consequens est, veritate desciscentes, noua passim dogmata, nouasque hæreses, sed ex veteribus & iam pridem damnatis magna ex parte consutas conflatasque inuexerunt, in tot penè sectas diuisi, quot fuerunt eorum capita, qui Sectatores habere, quàm esse maluerunt. Diceres Samsonis esse vulpeculas, capitib. quidem disiunctis alió atque alió tendentes singulas, sed omnes tamen caudis coadunatis vnius Ecclesiæ Romanæ incendium & excidium si velle sufficeret, colligatas, conglobatasque. Inter omnes illos præcipui, & sicut impietatis, ita nominis fama conspicui Lutherani, Vbiquitarij, Zwingliani, Anabaptistæ, Suenckfeldiani, Dauidici, Samosatenici, Caluinistæ, Anglocaluinistæ, Puritani, Adiaphoristæ, Osiandrini, Melancthonici, vt reliquos permultos ne dicam penè innumeros veluti minorum gentium Dæmones taceamus. Omnium tamen summa diuisio illa esse potest, vt eorum tria quodammodo genera & præcipua capita constituantur, ad quæ cæterorum omnium sectæ inferiores, tanquam species referri possint, Lutheranorum, Caluinistarum, & Anabaptistarum. Quanquam ea iam Anabaptistarum conditio est, vt cæteris licet non insania & impietate, attamen numero longè inferiores, ab omnib. propemodum tanquam imbelles, nullaque pretij hostes contemnantur, solis Lutheranis & Caluinianis locum sibi penè omnem relictum gloriantib. Itaque de his solis dicendum nobis erit, cùm nec ipsa ferè aliorum nomina nisi per libros & famam ad nos vsq; peruenerint. Etsi quæ apud nos extant de Religione edicta Principum nostrorum, Senatusque nostri consulta & decreta quamplura, quæ tamen quia publicè excusa prostant, hinc transcribenda minimè putauimus. Non Lutheranos tantum & Caluinianos norant & insectantur, sed reliquos etiam omnes hæreticos, quales sine dubio sunt quotquot à sancta Ecclesia Catholica, Apostolica & Romana, quocumque tandem censeantur nomine, defecerunt, hæc quorum errores, sacrosanctum Concilium Tridentinum Spiritu sancto suggerente, iustissimo anathemate damnauit. Præclarè verò & in tanta infelicitate satis feliciter actum est cum Republica Christiana, quod has ipsas sectas, quæ tanto impetu in eam coniurarunt, ijs notis infames esse contigit, propter quas vel primo ipso intuitu dubitare nemo possit, quin hæreticæ vt sacri Canones loquuntur, prauitatis speciem & insignia præseferant: Adferemus tandem aliquas & de singulis aliqua, ne cum furoribus Lutheranis & Caluinianis Theologos agere videamur nos, qui solam Iurisprudentiam, nec aliud præterea quicquam profitemur. Reliqua Theologis qui tam multi tamque præclari ex professo ista tractarunt, consultò relinquemus. Adferemus autem ipsissima Lutheri & Caluini verba, vt qui non poterunt facile credere, quod sanè incredibile est, tam absurdas & planè diabolicas impietates, tamque impias absurditates tot assertoribus superbientes cuiquam mortalium in mentem venire vnquam potuisse, nihil tamen à nobis effictum aut immutatum conqueri iure possint. Sed illud primùm à Catholicis & pijs Lectoribus concedi nobis postulamus, ne hoc facto nostro offendantur, quasi libros prohibitos contra sacrosanctæ Ecclesiæ decreta legerimus. Possumus enim verè affirmare, nihil à nobis hac in re factum esse, nisi quod pio & Christiano cuilibet facere licuerit, eamque nos in tanti momenti negotio adhibuisse cautionem,

quæ fuit necessaria, ne iustissimas Ecclesiæ censuras, quas & veremur, vt par est, & reueremur, vllo modo incurreremus.

Prima nota hæreticorum nostri temporis, Negatio.

PRima illa, nec meo iudicio parua nota est, quod omnia propemodum negant, affirmant pene nihil, nisi quod & negando affirmant, plerumq;, & affirmando negant, vt facile appareat ex eorum numero illos esse, qui, vt Tertullianus de hæreticis omnibus scripsit, *Credendo non credunt.* Dissimiles in eo à paganis, qui vt idem ille ait, Non credendo credunt. Nec video quibus magis quàm istis conuenire possit, quod de Antichristo magni plerique viri existimarunt, ἀντιφραστικῶς nomen illi esse, quandoquidem Antichristianorum omnium, id est, hæreticorum solemnis mos iste est, vt doctrinam suam ferè omnem constituant in negando. Quod si faciant eo consilio, vt nos onerent probatione, nec quicquam ipsi probare teneantur, ne pessimi sunt non modò Theologi, sed etiam Iureconsulti. Nec enim apud iuris nostri siue auctores siue interpretes dubitationem res habet, quin actor quisquis est, probare debeat suam intentionem, etiam quæ in negando consistat. Præsertim verò si agat quis ad turbandum eum, qui sit in pacifica rei, de qua controuertitur, possessione. Alioqui, quid obsecro certum erit, quid tutum si actori etiam calumnianti sufficiat negare? Digni sanè quibus id etiam accommodemus, quod D. Ioannes in Apocalypsi de locustis illis scribit exeuntibus de puteo abyssi, cui nomen Hebraicè אבדון *Abadon*, Græcè Ἀπολλύων, Latinè *exterminans*, vt significet hæreticos omnes nihil propemodum adstruere, omnia verò destruere, nihil affirmare, omnia negare: tales denique illos esse, vt possit quis non insulsè nec falsò contendere, si Christiani dicendi sunt, negatiue illos non affirmatiue Christianos dici debere. Portò negatiue Christianum, quem esse quid aliud rogo est, quàm omnino non esse Christianum?

De potentia Dei absoluta.

1 NEgant in Deo potentiam vllam esse absolutam. *Commentum*, inquit Caluinus 1. *de absoluta Dei potentia, quod Scholastici inuexerunt execranda blasphemia est.* Et alibi 2. *Impossibile* apellat quod numquam aut fuit aut futurum est. Huic autem negationi contraria est affirmatio Christi dicentis potuisse se rogare Patrem, & exhibuisset illi Pater plusquam duodecim legiones Angelorum, & camelum per foramen acus transmittere. Item affirmatio illa Ioannis Baptistæ, posse Deum ex lapidibus suscitare filios Abrahæ. Sed nec negauerit quisquam sanæ mentis, possibilia Deo esse omnia, quæ ille facturum se minatur, vt puta Niniuen subuertere, & alia huiusmodi immania, quæ tamen nunquam fecit Deus, aut facere voluit, & vt eleganter Tertullianus contrà Praxeam, *Patiùs ita saluus sim, Deus pennis hominem instruxisse, quod & miluis præstitit, non tamen quia potuit, factum fecit. Potuit & Praxeam* (addamus si lubet Lutherum & Caluinum) *& omnes pariter hæreticos extinxisse, non tamen quia potuit, extinxit.* Hæc autem omnia non potuit Deus de potentia ordinaria, alio enim ordine res & stabilitæ sunt & peractæ. Ergo de potentia absoluta, id est, quæ soluta sit ab omni lege promulgata, & ab ordine rerum constituto: sed non absoluto eo sensu quasi soluta sit ab æquitate & iustitia, quomodo perperam interpretatur Caluinus. Æquitas enim & iustitia lex Dei intrinseca est, ipsa vero nihil aliud quàm ipsemet Deus qui vt sibi ipse lex est, ita recedere à lege & æquitate minimè potest 3.

1. Caluin. in cap. 23. Isaiæ ad vers. 9.
2 Lib. 2. Inst. cap. 7. §. 5.
3 August. lib. 9. in Genes. c. 17. & 18.

De voluntate Dei permissiua.

2 NEgant 1, in Deo voluntatem permissiuam contra innumeras sacræ Scripturæ affirmationes, inter quas Psalm. 80. *Dimisit eos secundum desideria cordis eorum.* Act. 14. *Dimisit omnes gentes ingredi vias suas.* Luc. 8. *Rogauerunt eum vt permitteret eis ingredi in porcos, & permisit eis.* Vult ergo Deus permulta non voluntate afficiente, aut committente, sed permittente tantùm, ea scilicet quæ cum mala sint malitia, vt aiunt, morali, à Deo qui bonus & bonitas ipsa est proficisci nunquam possunt.

1 Caluin, diserris verbis lib. 1. Instit. c. 18. sect. 1. & 2.

De simplici Dei præscientia.

3 NEgant Dei simplicem præscientiam, Caluini enim verba hæc sunt 1. *Nec Augustinus quidem illa superstitione interdum solutus est, quemadmodum vbi dicit 2, indurationem, & execrationem non ad operationem Dei, sed ad præscientiam spectare. At istas argutias non recipiunt tot Scripturæ, &c.* Huic autem negationi contrarium est, quod passim affirmat sacra Scriptura, Deum præuidisse proditionem Iudæ, negationem Petri, excæcationem Iudæorum, quæ quidem prædixit & præscisiuit Christus, nec tamen voluit, aut effecit.

1 Caluin. lib. 1. Instit. c. 16. sect. 4. & lib. 2. c. 4. sect. 3.
2 Lib. 1. De prædest. & gratia.

De essentia quam Dei Filius habet à Patre.

4 NEgant 1. Filium Dei à Patre essentiam habere, contra quam affirment Scripturæ & Christus ipse, Christum esse Filium Patris, & à Patre procedere per generationem, quis enim vel intellectu solo, mentisque vlla cogitatione assequi possit, cum qui Filius sit, & dicatur, Filium eius esse, à quo essentiam naturamve non habeat? Quid verò aliud Filius à Patre habere potuit, quam diuinitatem? Quid Patri & Filio commune est præter essentiam? Quid ergo Filio communicauit Pater, si non essentiam ipsam? Quare passim clamant Scripturæ, Concilia, Patres, vniuersus denique Christianorum orbis, Filium esse Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Habet ergo Deus Pater veram essentiam diuinam, quæ nec à se, vt parum cauté loquitur Caluinus, nec ab aliquo alio est: sed prorsus à nullo, cum essentia neque generet, neque generetur. At verò Filius qui hanc ipsam habet essentiam, habet non à nullo, nec à se, sed à Patre. Denique essentia, quæ si in se consideretur, à nullo est, ea in filio à Patre est 2.

1 Caluin. lib. 1. Instit. c. 13. sect. 32.
2 D. Hilar. lib. de Trini. Athanas. in Epistol. Concil. Arimin. & Seleuc. Basil. lib. 2. contra Eunomium.

De morte Christi.

5 NEgant Christi mortem, operam si solum illam Christus obijsset, quicquam nobis fuisse profuturam. *Nihil actum erat*, inquit Caluinus

uinus 1. *si corporea tantum morte Christus defunctus fuisset.* Deus immortalis: Omnes sacrarum Scripturarum apices ad sanguinem, ad Crucem, ad mortem Christi salutem nostram referunt, omnes Christiani Christum morte sua mortem nostram destruxisse proclamant, omnes sancti redemptionis suæ Canticum concinunt in hæc verba, *Redemisti nos Deus in sanguine tuo.* Et audent bufones isti in lacunis obstrepere, nihil ea viuifica morte actum esse. Isaias autem hoc amplius prædicat, vel solo Christi liuore sanatos nos esse. Denique vita nostra filia Christi mortis est; qui alibi quàm in hac morte vitam quærit, vitam perdidit. Qua verò fronte possunt isti dicere, nihil morte Christi actum fuisse, cùm propter infinitam patientis dignitatem minima regij illius ac diuini sanguinis guttula, innumeris mundis redimendis satisfuisset.

1 Lib. 2. Instit c. 16. sect. 10.

De Christo Legislatore.

6 NEgant Christum esse Legislatorem, atque adeo vllam in Euangelio legem proponi, sic enim Lutherus, 1. *Necesse est*, inquit, *vt scias, quid sit Christus definitiuè, Christus autem definitiuè non est Legislator.* Mox doctrinam de Christo Legislatore pestilentem appellat. Et paulo post: *Labor mihi est*, inquit, *vt dediscam veterem illam inolitam opinionem de Christo Legislatore & Iudice, vtq; damnem & repellam illam.* At contra, hoc ipsum affirmat Epistola D. Iacobi, 2. quæ disertis verbis Christum Legislatorem appellat, quem Isaias priùs Legiferum vocarat, *Dominus*, inquit, *Legifer noster.*

1 In c. 2 ad Galat.
2 Cap. 4.

De Christo Iudice.

7 NEgant Christum esse iudicem, sic enim Lutherus eodem loco, *Persuasus*, inquit, *erat pestilentibus illis opinionibus.* Quas subinde explicans ponit hanc inter cæteras, quod Christus sit iudex, seq; laborare ait, vt illam dediscat. At non ita D. Petrus, qui palàm testatur, Christum constitutum esse à Deo Iudicem viuorum & mortuorum, nec aliter cæteri Apostoli, qui omnes vno ore prædicant, Christum iudicaturum viuos & mortuos

De traditione non scripta.

8 NEgant traditionem vllam esse, quæ solo sermone tradita sit, contra expressam D. Pauli adfirmationem, qui in Epistola ad Thessalonic. *Tenete*, inquit, *traditiones quas accepistis siue per sermonem, siue per Epistolam.* Et vero quænam sacrarum Scripturarum certitudo erit, quænam auctoritas si traditionem tollas, cùm sola traditione nõ etiam Scripturæ vllius fide probari ea certitudo & auctoritas possit? Cur Euangelium Matthæi & Lucæ potiùs, quàm Thomæ & Nicodemi libros Canonicos esse dicemus? Aut si quis neget, atque cum istis traditionem non scriptam reiiciat, quomodo probabimus? Rursum vbinam gentium erat Ecclesia, aut fides Ecclesiæ totis illis seculis, quibus nihil dum de fide tractatum erat per Scripturam: sed per sermonem tantum? An non fuit Ecclesia Scripturis antiquior? Aut quonam sacræ Scripturæ loco scriptum probabunt isti, vt cogãt hoc credere, nihil credendum esse, nisi quod scriptum? Quid de Baptismo infantium? De Dominico die potius quàm alio in Sabbathi Iudaici vicem sanctificando, de Angelorum creatione, ac de aliis huiusmodi tam multis, quorum certissima fides in Ecclesia, & etiamnum apud omnes quoque hæreticos omnes, probatio verò per Scripturam planè nulla? Longè aliter & præclarè vt omnia Augustinus: *Non crederem Euangelio, nisi Ecclesia diceret esse Euangelium.*

Contra Epist. Fundamenti, c. 5.
Tertull. lib. de coron. milit. Basil. lib. de Spir. san. c. 17.
August. Epist. 118.

De libris Canonicis.

9 NEgant ex libris sacræ Scripturæ libros Iudith, Baruch, Sapientiæ, Ecclesiastici, Macabæorum, & Tobiæ auctoritatem Canonicam habere, quod in Canone Hebræorum adscripti non sint, quasi plus auctoritatis Iudaicæ Synagogæ tribuendum sit, quàm Ecclesiæ Catholicæ vniuersæ, quæ vnanimi consensu habuit semper libros illos pro Canonicis. Ex quibus etiam cùm nonnulli non nisi post Hebræorum Canonem conscripti fuerint, quis eos in Canone illo descriptos non fuisse mirabitur, nisi qui per Chronographiæ imperitiam nesciat describi nullo modo potuisse?

Vide Concil. Carthag. tertium Can. 43. D. August. lib. 2. de Doctr. Christ. c. 8.

De Epistola D. Iacobi.

10 NEgant Epistolam D. Iacobi esse canonicam, cùm si quando ex ea vrgeantur, dubiam faciant eius fidem & auctoritatem, quæ tamen vt cæterorum canonicorum librorum semper certissima fuit & explorata. Nam Lutherus in libro quem conscripsit, De captiuitate Babylonica, cap. de sacramento Extremæ vnctionis, respondens ad argumentum ductum ab auctoritate manifestissima D. Iacobi pro Extrema vnctione his ipsis verbis sententiam exponit suam: *Ego autem dico, si vspiam deliratum est; hoc loco præcipuè deliratum est, omitto enim quod hanc Epistolam non esse Apostoli Iacobi, nec apostolico spiritu dignã multis valde probabiliter asserant, licet consuetudine auctoritatem, cuiuscunq; sit, obtinuerit: tamen si etiam esset Apostoli Iacobi, dicerem non licere Apostolo sua auctoritate Sacramentum instituere.* Viden, hominis audaciam & impudentiam, qui non contentus ademisse quantum potuit auctoritatem Epistolæ Apostolicæ, insimulat etiam Apostolum arrogantiæ, quod instituendi sacramenti facultatem sibi adrogauerit, si eam Epistolam conscripsit. Non videt furiosus Apostata id Apostolum agere, non vt instituat extremæ vnctionis sacramentum, sed vt ad eius vsum fideles hortetur, non facturus vtique, nisi Christus ipse instituisset.

De Scripturarum difficultate.

11 NEgant Scripturas sacras vllã habere difficultatem, quæ obsit fidelibus, quominus facile intelligantur, ita vt omnium Patrum commentariis clariores sint & faciliores. 1. Qua negatione mendacij arguunt D. Petrum, qui quanquã & fidelis ipse & doctus (nisi fortè & fide & doctrina inferior Luthero fuit) scripsit tamen multa esse in D. Pauli Epistolis difficilia, quæ infideles & parum docti detorquent vt Scripturas, inquit,

cæteras ad ſuam perditionem. Sed & quis in Dei Eccleſia Doctorum vſus erit, quænam certe neceſſitas ſi vera iſti ſomniant? quid denique tot Patrum commentaria tantis vigiliis & lucubrationibus elaborata, tot ſudoribus abſoluta prodeſſent, ſi ſacris libris quos exponere voluerunt, difficiliora ſint, & obſcuriora?

1 Luther. in aſſert. articulorum per Bullam Leonis X. damnatorum.

De Eccleſia viſibili.

12 NEgant veram Eccleſiam eſſe viſibilem 1. Quod ſi ita eſſet, cur Chriſtus Dominus noſter comparaſſet eam ciuitati ſupra montem poſitæ, conuiuio, ouili, ædificio ſuper petram ædificato? Cur præterea nos ad Eccleſiam remitteret illis Euangelij verbis, *Dic Eccleſiæ?* An non faciunt ridiculum & impoſtorem Chriſtum, qui nos ad Eccleſiam alleget, ſi inuiſibilis illa & imperceptibilis eſt?

1 Caluin. lib. 4. Inſtit. c. 1. ſect. 3. & ſeq. & Luther. paſſim in lib. de ſeruo arbit. Et de abrog. Miſſ. priua.

De Eccleſiæ iudicio infallibili.

13 NEgant Eccleſiæ Catholicæ & viſibilis infallibile de rebus fidei iudicium eſſe 1. Cui negationi contraria certè eſt affirmatio illa Chriſti, *Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* Itemque Pauli, qui eam columnam vocat, & firmamentum veritatis: Ea verò ſi tam infeliciter & inhumanè nobiſcum ageretur, vt Eccleſia vniuerſalis in rebus fidei, & in vero ſenſu Verbi Dei diiudicando errare poſſet, quis mortalium obſecro non errare ſe poſſe crederet? Qui autem errare ſe poſſe credit, quomodo certus eſſe poſſit ſe non errare? Conſequens igitur neceſſariò fiet, vt in fidei ſenſuſque ſacratum Scripturarum incertitudine omnes ambulare fatendum ſit. Quid ergo erit, quod nobis tam certum & exploratum eſſe oporteat, vt nec ſi Angelus de cœlo contrarium dicere velit, ei tamen credere debeamus. Quis non enim deberet Angelo cœleſti potius, quàm ſibi credere, ſi non ex alia parte auctoritas & certitudo fidei, Eccleſiæ? Angeli cuiuslibet auctoritatem contrariam, ſi qua vnquam per impoſſibile contraria eſſe poſſet, ſuperaret.

1 Caluin. lib. 4. c. 8. & alibi ſæpe, Luth. de Miſſ. priuat. & de vnctione Sacerdot.

De conciliorum generalium auctoritate.

14 NEgant Conciliorum etiam generalium auctoritatem eam eſſe, cui firmiter adhærere debeamus 1 vt affirment priuato cuilibet, nedum populo incumbere, vt Conciliorum doctrinam ad amuſſim Scripturæ exigat & examinet; ſic enim Lutherus 2. *De doctrina*, inquit, *cognoſcere & iudicare pertinet ad omnes & ſingulos Chriſtianos, & ita pertinet, vt anathema ſit, qui hoc ius vnopilo laſerit. Chriſtus enim ait, attendite à falſis Prophetis. Hæc ſola auctoritas ſatis eſt*, inquit, *aduerſus omnium Pontificum, omnium Patrum, omnium Conciliorum, omnium ſcholarum ſententias; quæ ius iudicandi & decernendi ſolis Epiſcopis & miniſtris tribuerunt, & impiè ac ſacrilegè popida, i.e. Eccleſiæ regina rapuerunt.* Et paulò pòſt inſultat Regi Henrico. *Et vt hic mei Henrici & ſophiſtarum recorder, qui à longitudine temporum, & multitudine hominum pendent cum ſua fide, primum negare non poteſt huius raptiuris tyrannidem vltra mille annos duraſſe. Nam in ipſo Concilio Niceno omnium opinio iam tum incipiebant leges condere, & ius iſtud ſibi vindicare.* Et paulò pòſt: *Habemus*, inquit, *abſq; controuerſia ius de doctrina cognoſcendi, & iudicandi ſeu probandi eſſe penes nos, non penes Concilia, Pontifices, Patres, Doctores.* Quid verò te rogo quiſquis es, qui hæc legis, ſcribi potuit arrogantius & impudentius? Non Concilia, non Pontifices, non Patres, non Doctores, vnus Lutherus, immo quilibet de fæce populi, dummodo Lutheranus (ſic enim opinor Lutherus ſenſit, alioqui actum eſſet de ipſo, & de Lutheranis omnibus, ſi Caluino, & Caluinianis de Scripturarum interpretatione credendum eſſe fatercntur) ius habebit de doctrinis cognoſcendi & iudicandi. Hoc vero ſi quia Chriſtiani ſunt, an non & Pontifices, & Patres, & Doctores etiam ſunt Chriſtiani? Ergo quia oues ſunt, non paſtores. Suauis planè ratio, per quam fiat, vt ouis paſtorem ducat, regat, iudicet. Atqui monuit Chriſtus vnumquemque attendere à falſis Prophetis. Quis negat? Sed an quod velit vnumquemque de ipſorum doctrina iudicare, vt Lutherus exiſtimat? Nihil minus. At quia poſſit vnuſquiſque de iſtorum perſona facile cognoſcere; quod nos nimio malo noſtro in Lutheranis & Caluinianis cognouimus, ex fructibus & operibus ipſorum, quia nimirum veniunt, & non mittuntur, diſpergunt oues, & diuidunt ouile, vt proinde quamuis in ſpeciem oues videantur, facile tamen appareat eſſe illos intrinſecus lupos rapaces.

1 Caluin. lib. 4. Inſt. c. 9. ſect. 8.
2 In lib. contra reg. Angl. tom. 2.

De libero arbitrio.

15 NEgant vllum homnis liberum eſſe arbitrium 1. Idque adeo impudenter, vt Caluinus impudentiæ accuſet Græcos patres, falſitatis Latinos, quod hi liberi arbitrij, illi αὐτεξουσίου voculis fere ſemper vſi ſint. *Nimis ergo philoſophicè*, inquit, *hac de re locuti ſunt, qui ſe Chriſti iactabant eſſe diſcipulos. Nam quaſi adhuc integer ſtaret homo, ſemper apud Latinos liberi arbitrij nomen extitit. Græcos verò non puduit multo arrogantius vſurpare vocabulum, ſiquidem αὐτεξούσιον dixerunt, ac ſi poteſtas ſuipſius apud hominem eſſet*, &c. Lutherus autem non minore audacia librum inſcripſit: *De ſeruo arbitrio*, 2. Contra quem errorem iam olim ſcripſit Beatus Auguſtinus, 3. quamplurima ex profeſſo & pluribus locis, ſed ſemperita vt in eam recidat ſententiam, quam ſemel pro cõſtanti & perpetua propoſitione his verbis expoſuit. *Eſt igitur*, inquit, *liberum arbitrium, quod quiſquis negauerit, Catholicus non eſt.*

1 Caluin. lib. 2. Inſt. c. 2 §. 4.
2 Contra Eraſmum tom. 7. operum.
3 Libris tribus de liber. arbitr. lib. vnic. De grat. & liber. arbitr. ad Valentin. tom. 7. & Epiſt. 46. ad eundem Valent. tom 2.

De peccato mortali.

16 NEgant fideles poſſe peccare mortaliter, quia, inquit Caluinus 1. *Fideliũ peccata venialia ſunt, quia Dei miſericordia condemnatio nulla eſt iis qui ſunt in Chriſto Ieſu, quia non imputantur, quia venia delentur.* Quaſi verò Petri execrationes, & Domini ſui abnegationes, Dauidis adulterium, & homicidium, imò ipſius Adami & Euæ inobedientia

dientia non fuerint peccata mortalia, quid ergo sibi voluit, qui Episcopo dixerit in Apocalypti, *Nomẽ habes quod viuus, & mortuus es*, quid quod Dauid tãtis lachrymis, tot singultibus petiit peccatum suum deleri, cor nouum sibi creari, à sua iniquitate lauari, à peccato mundari? si quia fidelis erat, nihil ei damnationis fuerat, neque vllum peccatum illi imputatum?

1 Lib.7.Instit.c.4.§.28.

De quinque Sacramentis quæ Nouatores negant.

17 NEgant Confirmationis, Ordinis, Matrimonij, Extremæ vnctionis, & Absolutionis vllum esse Sacramentum, contra id quod tam multis sacræ Scripturæ locis passim adfirmatur 1. Sed nihil tantis Theologis dignius quàm quòd fatetur Caluinus, quædam ex his Sacramenta fuisse Apostolorum temporibus; nunc verò esse negat, quasi Sacramenta non nisi ad tempus fuerint instituta, non vt tanto tempore durarent, quanto Ecclesia ipsa, hoc est, ad seculi vsque consummationem.

1 Act. 8. & 19. Paul.1.ad Timoth c.4.2.ad Timoth.c.1 ad Epes. 4. & 5.Iacob.5.Ioan.20.

De Baptismi efficacia.

18 ADmittunt quidem reliqua duo Sacramẽta Baptismum, & Eucharistiam, sed ita vt negent Baptismi ad peccatorum remissionem efficaciam, non enim si Caluino credimus 1. aqua Baptismi ablutionem & salutem nostram perficit, aut purgandi, regenerandi, & renouandi virtutem in se continet. Quod tamen clarissimè adfirmat Paulus Apostolus ad Titum 2. cùm ait, Christum saluos nos fecisse per lauacrum regenerationis, atque ita credendum esse, præscripsit Concilium Nicenum, itemque Constantinopolitanum, ipsaque Ecclesia vniuersa solemni illa decantatione profitetur, *Confitebor vnum Baptisma in remissionem peccatorum.*

1 Lib.4.c.15.sect.1.& 10.
2 Cap.3.

De fidelium liberis non baptizatis.

19 NEgant fidelium filios nasci filios iræ, damnationi obnoxios etiam ante Baptismum: sic enim Caluinus 1. *Infantem ex fideli progenitum hæreditario iure secundum promissionis formulam tam à matris vtero in fœdere contineri* ait, quasi verò Apostolus non exclamet, *Non qui filij carnis, ij filij Dei, sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine.* Atqui promissio nullibi facta est iis qui aut ex sanguinibus, aut ex voluntate viri, aut ex voluntate carnis nati sunt, sed iis tantum, qui renati sunt ex aqua & Spiritu Sancto, hoc est, qui ex Deo nati sunt. Paulum sane, nec minus Dauidem Regem ex fidelibus parentibus procreatos fuisse, nemo ambigit, & tamen hic se in peccatis conceptum, ille se natura filium iræ fateri non dubitat. Grauis hac de re apud Diuum Augustinum extat sententia 2. *Quisquis dixerit, quod in Christo viuificantur etiam paruuli, qui sine Sacramenti perceptione de vita exeunt, hic profectò & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam, vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo viuificari omnino non posse.* Hieronymus 3. quoque post Tertullianum, *Christiani*, inquit, *non nascuntur, sed fiunt.* Mitissima tamen apud Catholicos sententia illa est quod non baptizati infantes, quibus nullum præter originale peccatum imputari potest, damnantur pœna damni tantum, non etiam sensus, gaudentque naturali felicitate, qualis quantaque maxima esse potest, ita vt etiam suo modo dẽt laudem Deo, quantum ad iustitiam eius non modo vindicatiuam, sed etiam distributiuam.

1 Lib.4.c.16.sect.24.& 25.
2 Epist.28.
3 Ad Læiam. Tertyl.contra gentes.

De Sacramento Eucharistiæ.

20 NEgant in Eucharistia corpus Christi verum & reale præsens esse verè ac realiter, & sub speciebus panis & vini contineri. Est enim hoc solemne Caluini, & Caluinianorum omnium paradoxum, vnde & *Sacramentary* ab omnibus appellantur, propria veluti quadam & insigni nota, quod scilicet Sacramentum sine re fingant & constituant. Quo nomine non tantum ab omnibus Orthodoxis damnantur: sed à Lutheranis quoque tanquam perfidi, rebelles & hæretici reiiciuntur. Huic autem negationi aut potius nugationi repugnat ex diametro verbum illud Christi sole clarius, cœlo solidius, *Hoc est corpus meum.* Ad quod impugnandum inuitatus aliquando Lutherus, cùm iam verecundiæ fines omnes grauiter transiisset, impugnare tamen erubuit, nimisque potens esse verbum illud professus est. Protestatus tamen ne quid de pristina impudentia remansisse, aut cum Romana Ecclesia per gratiam vel per sordes consensisse videretur, perlibenter se fuisse dissensurum, si vel minimam occasionem vidisset negandi audacter quod Christus tam aperte constanterque adfirmasset; satis itaq; habuit negare transubstantiationẽ, vt Christũ suis exhiberet impanatum. Sacramentarij verò qui tanto subtiliores sibi videntur, quanto sunt reuera impudentiores, dum ad ea verba respondere conantur, in quantam Deus bone opinionum ac verborum diuisionem atque vertiginem inciderunt! In eã sanè quæ maior videri debeat, quàm qua turris Babylonicæ ædificatores cõfusos legimus. Cùm ad octoginta quatuor vsque diuersissimas interpretationes ex eorũ libris optima fide collegerit vir clarissimus Claudius Sanctesius Episcopus Ebroicensis in aureo illo suo opere de Eucharistia, quibus si addas omnes eas, quæ ab eo tempore superuenerunt, non pauciores, quàm ducentas inuenies, easque non modo diuersas: sed etiã quod in magno mendacio euenire necesse est omnes penè inuicem pugnantes. Neque hoc sine mirabili & prouidentissimo Dei Opt. Max. iudicio, vt qui tantum tantæq; vnitatis Sacramentum immani illa contra Dei verbum negatione violare aut temerare ausi sunt, in abyssum diuisionis hoc ipso prolabi necesse habuerint. Duæ vero plausibiliores pluribus ex ista Caluinianorum colluuie interpretationes existimantur, vna quæ in verbis Christi figuram & tropum inducit, & verbum substantiuũ *Est* accipit pro *Significat.* Altera quæ vt à verbis Christi minimè recedere verbotenus videatur, admittit verũ Christi corpus in Eucharistiæ Sacramento esse: sed per fidem, non per realem & corporalem præsentiam, quæ præcedat manducationem: denique ita esse, vt non sit; ita vere, vt tamẽ non nisi imaginarie. Qua posteriore

interpretatioue quid potest dici stultius, quid insaniusPrior verò sane dignior est, quæ ad Grammaticorum, quàm ad Theologorum scholas relegetur, vt toties vapulent miseri, quoties negabunt verbo *Est* veritatem substantiæ non significationem ipsius significari. Quid vero isti Tropologi ei dixerunt si textum Hebraicum D. Matthæi vidissent, qui sicut Euangelium conscripsit ea ipsa lingua qua Christus Dominus vtebatur, eùm Sacramentum institueret, atque cum hominibus in terris conuersaretur. Ita institutionis formulam præcipuam magisque obseruandam tradidisse credendus est, quam porro sic concepit, *Accipite & manducate hoc corpus meum*, nullo addito verbo, *Est*, aut alio vllo eiusmodi, pro quo Sacramentarij suum illud *Significat* substituere, nobisque obtrudere possint. Quo admisso illud certè etiam manifestè relinquitur, quòd ab aliis Euangelistis omnibus vno ore, & à Diuo Paulo, (qui hoc ipsum accepit non à Coapostolis, sed à Domino iam in cœlo assumpto) additum est Græcum substantiuum verbum ἐστὶ, non ea mente factum fuisse, vt commentitiæ isti interpretationi viam patefacerent, & verbum *Est* pro *Significat* vnquam accipi vellent: sed vt eum ipsum sensum quem Matthæus materna Christi lingua expressit apertiùs exprimerent, addito verbo substantiuo ad pronomen *Hoc* demonstratiuum substantiæ, & nomen substantiuum *Corpus*, subiectumque adiectiuum *Meum*, quo persona ipsa Christi enixissimè significatur. Itemque relatiuum *Quod*, cuius eam esse vim & naturam sciunt Grammatici omnes, vt sit relatiuum substantiæ, ne tot iunctis verbis nihil penitus nisi substantiam & veritatem substantiæ eximentibus dubitare quisquam posset, quin de vero ac reali corpore suo Christus Dominus in Sacramenti institutione sensisset, quod postea pro nobis datum & traditum est in Cruce non per figuram & significationem, sed verè ac realiter, vt figuræ omnes veteris Testamenti consummato redemptionis opere finirentur. Addamus illa quoque tam enixa verba Pauli, *Qui enim manducat, aut bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit non diiudicans corpus Domini.* Quid enim potuit scribi apertius, aut ad excludendam figuram istam, & significationem commentitiam, aut ad eam quoq; interpretationem explodendam, quæ veritatem corporis Christi in fide accipientis, non in Sacramenti veritate constituit, plus tribuens fidei accipientis, quàm potentiæ instituentis? Quis enim potest indignius manducare, quàm qui omnino non credit esse corpus Christi? Atqui etiam is qui indigne manducat, & bibit, ideo iudicium sibi manducat, & bibit, quia non diiudicat corpus Domini. Ergo verum corpus Domini est etiamsi indignè & ab infideli manducetur. De quo ne dubitare quisquam possit, facere debent tot miracula tot historiis testata, de sanguine effuso ex sacra hostia nunc à Iudæo perfido, nunc ab impio hæretico sacrilegè attentata, quorum miraculorum veritas etiamnum apparet apud Parisienses, Diuionenses, & aliis plerisque Christiani orbis locis.

De sacrosancto Missæ sacrificio.

21 NEgant vllum esse in Ecclesia Christi verum & nominis proprij sacrificium. Qua in negatione vt omnes huius temporis hæretici inter se conueniunt, rati omnia se assecutos, quæ nouliuntur, si religioni nostræ sacrificium subtrahant, sine quo tamen non magis quàm sine Deo stare religio potest. Ita & ab expresso Dei verbo, & ab omnium antiquorum Patrum & Christianorum fide prorsus dissentiunt. Quid enim clarius illis verbis: *Hoc est corpus meum quod pro vobis datur, Hic est sanguis meus qui pro vobis & pro multis funditur in remissionem peccatorum.* Nimirum datur sacrosanctum corpus illud non solum nobis in sacramentum, sed etiam pro nobis in sacrificium; cui autem pro nobis daretur, nisi Patri omnipotenti? Ac ne quis etiam existimet, sacrificium quidem esse: sed non propitiatorium, addidit Christus & expressit disertis verbis, *In remissionem peccatorum.* Omitto verbum quod factum est per Malachiam Prophetam 1. de oblatione munda toto terrarum orbe offerenda. Mitto alia pleraque ex Scripturis firmissima argumenta, quæ Theologi non omittunt. Satis enim superque fidem nostram adiuuat verbum illud, quod os Domini locutum est, quo euidentissimè & efficacissimè probatur, Eucharistiam non modò sacramentum esse nobis exhibendum, sed etiam sacrificium pro nobis offerendum.

Quid vero esse potuit, quod miseros istos mouerit, vt verborum Christi splendorem suis nugis obscurare voluerint? Dicam paucis. Plura enim ex professo Theologi. Vnum illud, quod quasi nouum & nobis inauditum exclamant Nouatores, vnicam oblationem esse pro peccato, quâ Christus consummauit in sempiternum sanctificatos. Inde namque inferunt nihil opus esse, vt Christus seipsum offerat sæpius. Ergo inquies, à sacrificij Crucis positione ad sacrificij altaris euersionem isti argumentantur. Hoc verò quis credat? Recte sentis quisquis ita colligis: istorum enim solemnis mos iste est, veritatem nimirum veritate destruere. Adeo verum est quod Tertullianus scripsit 2. Variè diabolus æmulatus est veritatem. Affectauit illam aliquando defendendo concutere. Eodem namque modo inferunt isti, quia fides iustificat, ergo charitatem non iustificare; quia Christi iustitia nobis imputatur, ergo nullam in nobis esse iustitiam; quia Christus nobis meruit, ergo nulla in nobis esse merita; quia Christus est summus Pontifex, ergo nullum in Ecclesia esse summum Christi Vicarium Pontificem, quia Christus mediator redemptionis vnicus est, ergo nullum esse mediatorem intercessionis; quia Christus nobis ieiunauit, ergo ieiunare nos non debere: denique ne singula prosequamur, quia sacramentum est signum, ergo nullam rem esse in sacramento. Atque hæc quidem apud vulgus imperitum in speciem magna & plausibilia videntur, quibus si addas Christum pro fidelibus & electis omnibus & resurrexisse, & ad cœlos ascendisse: ergo ex electis & fidelibus neminem aut resurrecturum, aut ad cœlos ascensurum. Aeque credet isti, si modò Lutherus, aut Caluinus adfirmet. Item enim argumentandi modus mendacium hoc euincit. At apud eruditos, & siue in Theologia, siue in Logica melius versatos, sunt ista omnino ridicula. Sciunt enim sic potiùs è cõtrario argumentari nos debere, quia fides iustificat,

cat,ergo multo magis charitatem iustificare, sine qua fides mortua est; quia Christi iustitia nobis imputatur,ergo realem & veram iustitiam in nobis effici, & procreari; quia Christus nobis meruit,ergo in nobis esse merita,quæ meritis Christi nobis sunt comparata; quia Christus est summus Pontifex, ergo inter eos, qui eius vices interim gerunt, vnum debere esse summum Pontificem, quia Christus mediator redemptionis vnicus est, ergò multos esse posse & debere mediatores intercessionis,qui nobiscum ab eo pro nobis petãt, vt redemptionis suæ pretium & efficaciam nobis applicet,quia Christus nobis ieiunauit,ergo multo magis nos ad eius exemplum & imitationem ieiunare oportere; quia Christus resurrexit, & ad cœlos ascendit, ergo nos si non tantùm fideles, sed etiam electi erimus & resurrecturos,& ad cœlum ascensuros, quomodo Paulus ad Thessalonicenses argumentatur. Denique quia in sacramento signum est, ergo rem quoque ipsam significata n adesse debere.Similiter vt ad rem nostram veniamus,quia Christus seipsum in sacrificium obtulit in cruce,inferamus potiùs, ergo in sacrificiũ quoque obtulit se in Eucharistia,vt nimirum sacrificium sacrificio commendaret & applicaret. Est equidem illud verissimum, sacrificio Crucis omnia consummata esse,nec oblatione vlla noua opus esse. At non eò minùs verum illud quoque est, Eucharistiam esse sacrificium, non enim duo sunt sacrificia,Crucis & altaris,sed vnicum, vnica nempe res in vtroque offertur, & ab vnico offerente, vnico fine, & vnico Patri, idem nimirum Christus est, qui in vtroque & offert, & offertur; vnicus Pater cœlestis,cui offertur, & in vnicam remissionem peccatorum, & nominis Dei sanctificationem. Proinde in modo tantum & forma differentia est, nam res quidem oblata idem Christus est,vt diximus.At in Cruce in propria specie & forma modo cruẽto, in Eucharistia vero sub specie panis & vini secundum ordinem Melchisedech modo incruento. Finis ob quem offertur idem in vtroque,remissio scilicet peccatorum. At non eodem modo in vtroque attingitur, nam in Cruce remissio fit redemptione, satisfactione, reparatione immensa. In altari verò redemptionis,satisfactionis,reparationis, vsufructu & applicatione.Vnicus Christus offert semetipsum, sed in Cruce sine ministerio cuiusquam alterius inferioris Sacerdotis.In altari non solùm per seipsum, vt in institutione, sed per administros eius sacerdotij, quod secundum ordinem Melchisedech stabiliuit in omni loco, seipsum, oblationem mundam offerri voluit. Idem Deus cui offertur,sed in Cruce vt irato & infenso toti generi humano. In Eucharistia,vt sedato & propitio, & parato benedicere omnibus, quibus primæui sacrificij crucis fructus applicatur. Ergo Missæ oblatio non alia est, sed eadem cum oblatione Crucis, tantum abest vt sit contraria. Nec tam repetitio est ablationis factæ in cruce, quam continuatio ac perseuerans exhibitio,cùm vnico, perpetuo, ac constantissimo voluntatis actu seipsum Christus redemptor Patri obtulerit,& offerat usque in æternum, vt non sæpius nec iteratis actibus:sed vnico & nulla alicuius cessationis interuentione discreto actu oblatio hæc perficiatur ex parte Christi,quamuis respectu nostri & ministerij, quod præstamus, & respectu externorum actuum non tam continuata, quàm repetita, sed semper tamen eadem oblatio censeri meritò possit: sic Sol vnico & continuato actu lumen suum inferiori orbi semper offert & præstat, nec vlla noctium & dierum vicissitudine in seipso afficitur, licet respectu nostri repetito quamuis eodem cursu, noctium & dierum diuersitate distinguatur. Ita fit,vt qui sacrificium Missæ & sacrificium Crucis duo sacrificia esse dixerit, verum dicat, propter distinctionem formæ, & modorum, quibus offertur vtrumque: at longè aptius loquatur, nec minùs verè,imo verius, qui vnum dixerit esse propter identitatem, vt ita dicam, eius qui & offert, & offertur, eius cui offertur, & finis propter quem offertur, sicuti qui Solem vnum dixerit,verius vtique dixerit propter individuam vnitatem substantiæ Solis,quàm qui propter dierum distinctionem plures Soles existimauerit nominandos. Atque hæc quidem obiter dicta sint. Sed quis non videat Satanæ fraudem? Tollunt eius discipuli (nam & talem se in hoc argumento fatetur Lutherus) & destruunt sacrificium Missæ, quasi vim omnem salutiferam in sacrificio Crucis reponi velint. Cùm autem ad sacrificium Crucis deuenerunt, omnem illi vim & virtutem adimunt,affirmantes, vt supra diximus,nihil eo actũ fuisse:sed ad cruciatus inferni nescio quos,de quibus in tota Scriptura ne verbum quidem totius redemptionis nostræ summam omnem referunt, vt facile appareat non aliud istorum consilium esse,quàm vnum spernere, & aliud non admittere.

1 Malach.c.1.
2 Initio libri aduersus Praxeam.

De potestate Pastorum.

22 NEgant Ecclesiæ pastoribus vllam remittendi peccata, & absoluendi potestatem factam esse à Christo Domino, cuius tamen verbà quibus idipsum adfirmare luce clariora sunt in Euangelio Matthæi & Ioannis 1.

1 Matth.16.& 18 Ioan.21.

De Christi descensu ad inferos.

23 NEgant Christum verè ex historico sensu ad inferos descendisse, sed mysticè tantũ & sensu metaphorico 1. quantumcunque expressissimè in Symbolo Apostolorum scriptum sit, *Descendit ad inferos.* Quasi verò Symbolum Apostolorum iis formulis conceptum sit, & concipi debuerit, quæ tam difficilem & reconditum sensum haberent, quem nemo hactenus præter Caluinum aut eruere, aut diuinare potuisset, ac non potius iis, quæ essent facillimæ, & quæ sensum Christiano cuilibet obuium haberent. Quàm verò longè aliter Diuus Paulus, qui ad Ephesios exclamat de Christo, *quod autem ascendit quid est, nisi quia descendit in inferiores partes terræ?*

1 Caluin.lib.16.sect.9.& 10.

De Sanctorum inuocatione.

24 NEgant sanctos Beatos à nobis inuocandos esse, & consequenter negant vllum nobis cum illis, aut illis nobiscum à Deo relictum esse commercium. In quo destruunt quantum possunt Sanctorum communionem illam, quam Apostoli omnes vno ore docuerunt, & quam dum coarctare vult Caluinus 1. ad vnius nobiscum fidei coniunctionem imperitè

valde ac imprudenter facit, cùm Sancti beatitudinis comprehensores non amplius credentes dici debeant, sed videntes; Fidem namque in beatis euacuari asseuerat Apostolus.

1 Caluin.lib.9.c.22.sect.21.& 24.

De cura, quam Sancti gerunt de nobis.

25 NEgant Sanctos vllam nostri curam gerere, vllamque rerum nostrarum cognitionem habere. *Quis*, inquit Caluinus, *eo vsq; longas illis esse aures reuelauit, quæ ad voces nostras porrigantur?* Quàm iustiùs liceat mihi exclamare, *Quis tam maledicam animam Caluino esse crederet, ac tam insipientem animam, vt auditum beatarum mentium longitudine aurium metiretur?* Annon Christus ipse reuelauit Angelos de peccatorum pœnitentia & iam in cœlis gaudere? At quomodo gaudent si nó cognoscant? Si verò cognoscunt, quibus auribus id perceperunt? Nam iisdem planè auribus animæ Sanctorum voces nostras percipiunt. Illis enim æquales sunt & aures, & oculi, & manus, & pedes, cùm idem Christus Dominus dixerit, *Erũt æquales angelis Dei.* 1.

2 August.1.c.lib.de cur.pro mort.agend.

De cura pro mortuis agenda.

26 NEgant vllam à nobis curam pro mortuis agendam esse, negant defunctorum animas viuorum precibus iuuari, vllumque mortuis locum superesse, in quo peccatorum remissionem consequi possint. Huic verò negationi obstat manifestissimum Scripturæ testimonium in libris Machabæorum. *Sancta*, inquit Spiritus sanctus, *& salubris cogitatio est pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.* Sed & ipsius Christi, qui in Euangelio dicit, peccata quædam esse quæ nec in hoc seculo remittantur, nec in futuro. Non ita locuturus, nisi peccata quædam essent, quæ in alio quoq; seculo remittuntur, quod nec Ethnicus Plato ignorauit, qui solo naturalis rationis lumine illustratus Purgatorium admisit. Quid vero D. Augustinus aliud egit toto illo libro, quem conscripsit De cura pro mort. agend. nisi vt vel ex ipsa libri inscriptione doceret, defunctos in Christo, viuorum precibus adiuuari?

Affirmationes Nouatorum.

ET hæc quidem ac innumera penè alia antiquæ & Catholicæ fidei capita negant isti negatores, si quid autem præterea de quibus nobiscum sentiunt, affirmare videntur, illud omne priuatiuum, putatiuum & Chimericum est. Adeo namque sibi in arte negandi placent, vt etiam affirmando negent, & quod supra ex Tertulliano diximus, credendo non credant. Dicam sed carptim nonnulla quæ occurunt.

De Deo mala operante & efficiente.

1 AFfirmant Deum non tantum permittere: sed etiam immittere, velle, operari, efficere malam hominis voluntatem. Nec erubescit Caluinus 1. Diuum Augustinum superstitionis arguere, quod excœcationem & iuduration em peccatoris ad solam Dei præscientiam & permissionem referat. Eodemque loco disertis verbis contendit, Deum per ministrum iræ suæ Satanam consilia impiorum destinare, quo visum est, & voluntates excitare, & conatus firmare. Et de Sehon Rege Amorrhæorum exemplum proferens ait, *Ergo quia perditum Deus volebat, obstinatio cordis, diuina fuit ad ruinam præparatio. Et Satanam dum ad peccandum homines impellit instrumentum magis Dei in agendo, quam a seipso auctorem esse asseuerat* 2. *Fateor*, inquit, *in hanc miseriam* (loquitur autem de peccato) *decidisse vniuersos filios Adam, atq; id esse, quod principio dicebam, redeundum tandem semper esse ad solum diuinæ voluntatis arbitrium.* Mox arguit 3. eos qui negant decretum fuisse à Deo, vt sua defectione periret Adam, subinde 4. loquens de perditis, *Ex Dei*, inquit, *prædestinatione pendet eorum perditio.* Rursum 5. *Cadit igitur homo Dei prouidentia sic ordinante.* Sed & incestum quem Abialon commisit opus Dei esse dicit, vt & Chaldæorum sæuitiam in Iudæos: & alibi 6. *Iam*, inquit, *satis aperte ostendi, Deum vocari eorum omnium auctorem, qua isti censores volunt otioso eius permissu contingere.* Hac autem tam immani affirmatione priuant Dei Opt. Max voluntatem suam immensâ bonitate, & illius vim, efficaciam & constantiam negant, cùm peccatum non in efficiendo, sed in deficiendo consistat. Et velle peccatum, deficere sit, non efficere. Porro vniuersa Scriptura docet, Deum velle omnes homines saluos fieri, neminem perire, Deum habere odio peccatum, & iniquitatem, perditionem hominum ex ipsis esse, à Deo autem tantummodo bonum & salutem ipsorum. Pulchrè Diuus Augustinus 7. *Diuinam prouidentiam non vsq; ad hæc ima protendi, aut cerè mala omnia Dei voluntate committi, vtrumq; impium: sed magis posterius.* Diuus verò Basilius orationem integram de eo habuit, *Quod Deus non sit auctor malorum.*

1 Lib.3.c.4.sect.3.
2 Lib.5.Instit.c.23.§.4.5.& 7
3 Sect.7.
4 Sect.8.
5 Lib.1.c.18.sect.1.
6 Sect.3.
7 Lib. 1. de ordin.c.1. Vid.August. lib.de spirit.& lit.c. 31. ad fin. lib. 3.de Ciu. Dei.c.8.& libris de lib. arbitr.

De remissione peccatorum.

2 AFfirmant peccata remitti sola nõ imputatione 1. Quod ipsum nihil aliud est, quàm negare veram peccatorum remissionem; non enim volunt deleri, non extergi, non longè fieri à nobis, non transferri peccata, nec animam mundari, ablui, lauari, illuminari, aut cor purgari, creari, renouari, (quæ omnia toties affirmat Scriptura, sed remanere peccata volunt, nec tamen imputari, tegi, non abstergi, abscondi, non deleri: quasi verò Christus innocentiæ & iustitiæ suæ veluti pallio iniquitates nostras operiat tantum, nõ destruat, quemadmodum Rachel idolum patris sui non abiecit, sed illi insidens, & veste obuoluens contexit & seruauit. At vero si pater abominatur peccata, non minus filius, si pater ea nec tolerare possit, nec videre quin irascatur, neque filius ea contegere, aut fouere per suam iustitiam potest. Igitur supereſt, vt delendo & abluendo tegat, quandoquidem nihil Deo tectum, aut non apertum eius oculis esse potest, nisi quod omnino non est.

1 Caluin.lib.3.c.4.sect.18.& lib.3.c.17.sect.10.

De

De Iustificatione.

3 AFfirmãt impium iustificari per solam iustitiæ Christi imputationem, vt scilicet nulla in nobis sit iustitia à Christo, sed ea nobis solùm imputetur, quæ in Christo est, non in nobis. Hac autem affirmatione vim & efficaciam iustitiæ Christi negant, quæ in eo maximè elucet, vt nobis prosit non modò per sui imputationem: sed per iustitiæ formalis in corda nostra deriuationem, & infusionem, vt filij Dei non tantum nominemur: sed etiam simus; ac quod consequens est, non iusti tantùm nominemur & habeamur: sed veré simus & efficiamur, de quo non plura ferè in sacris Scripturis verba sunt, quàm testimonia, *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Et inuitatus ille repulsus est, non quia sponso vel filio Regis deesset vestis nuptialis, sed quia ipse non habebat. Et prodigo filio non tantùm suam vestem imputauit pater, sed nouam dedit, & sancti ambulant in albis non tantùm, quia Agnus albus est, sed quia stolas suas dealbauerunt in sanguine Agni.

De fide & charitate.

4 AFfirmant sola fide nos iustificari, vt huiusmodi affirmatione negent charitatem, & eius opera simul cũ fide iustificare. Qua in re mirum quàm contrario impetu & opposito conatu Paulus & Iacobus Apostoli ex vna parte, Lutherus 1. vero & Caluinus ex alia inter se confligant. *Fide*, inquit Lutherus, *homo fit Deus, per charitatem merus est homo.* At Paulus, *Sine charitate*, inquit, *nihil sum.* Rursum Lutherus ibidem hoc suaui se oblectat argumento, vt facile agnoscas, quàm bonus fuerit Logicus, *Lex non est ex fide. Atqui lex nihil aliud præcepit quam charitatem. Ergo charitas nõ est ex fide, sed pugnat cum ea.* Quid vero tu ad hæc ô magne Paulei *Si tantam fidem habuero, vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Iacobus vero, *Fides sine operibus mortua est.* Atqui opera sunt charitatis. Ergo sine charitate fides mortua est, tantum distat vt fidei charitas repugnet. Idem Lutherus eodem loco, *Planè*, inquit, *contrarij sunt effectus, officia, & virtutes charitatis & fidei.* & paulo post: *Charitas enim vel sequentia opera nec informant fidem, nec ornant, sed fides mea informat & ornat charitatem.* Paulus autem è contrario fidem sine charitate inutilem esse pronunciat, Iacobus mortuam, atque si inter se comparandæ sint, charitatem maiorem esse testantur. Quare nõ immeritò seipsum miratur Lutherus, in hæc verba prorumpens, *Hæc nostra*, inquit, *Theologia paradoxa rationi mirabilis & absurda est, quod non solum surdus sim legi, & liber ab ea, sed planè ei mortuus.* Et paulò pòst, *Respondebimus*, inquit, *cum Paulo, sola fide in Christum nos pronunciari iustos, non operibus legis aut charitate.* Vbinam verò gentium Paulus ea verba addit, quæ tu de tuo addis Luthere, *aut charitate.*

1 Luther. in cap. 2. ad Galat.

De bonis operibus.

5 AFfirmant omne opus bonum esse peccatum. Hæc enim maxima est & solemnis Lutheri 1. propositio, quam ex professo plerisque locis propugnat. Ac ne quis fortè de hominis pietate melius suspicatus existimaret, sermonem illi esse de moribus moraliter bonis, explicauit ille sententiam suam his clarioribus verbis, *Omne opus bonum in sanctis viuentibus esse peccatum*, & Caluinus 2. in eundem sensum contendit, *nec vnum à sanctis exire opus quod si in se censeatur, non mereatur iustam opprobry mercedem.* Et alibi addit, nullum esse hominis pij opus, quod si seuero Dei iudicio examinaretur, non esset damnabile. Hæc vero affirmatio quid aliud præstat, nisi vt hoc ipso negent vllum opus bonum esse? Nam si est peccatum, quomodo bonum? Si bonum, quomodo peccatum? Si bonum est peccatum, ergo peccatum est bonum. Si peccatum est bonum, ergo prohibet Deus facere bonum, cum prohibeat facere peccatum. Rursum si bonum est peccatum, ergo iubet Deus facere peccatum, quia iubet facere bonum, & qui dabit vnicuique secundum opera sua, idem reddet omnibus piis & impiis præmium. Nam vt piis quoque propter bonum opus pœnam infligat necesse est, quia bonum opus faciendo peccauerunt. Item vt impiis reddat gloriam, quia eorum opera non magis quàm piorum & proborum peccata sunt. Quid ergo respondebunt isti, si eos interrogem non, *quid credendo*, sed *quid faciendo vitam æternam possidebo*? An quod Christus legislatori? *Diliges Dominum tuum*, &c. imò potiùs, *Fac nihil, & non peccabis.* Si enim præstat otiosum esse, quàm nihil agere, vt Plinius dicebat, an non multo tutius est nihil agere quàm malè agere & peccare? Hic verò quis non videat in hoc hominum genere miram perpetuamque contradicendi libidinem? *Bonum*, inquiunt, *est malum, Lux sunt tenebræ, Calidum frigidum*, quibus nos cum Paulo, *Quæ conuentio lucis ad Belial?*

1 Luther. in assert. artic. per Leonem X. damnat. art. 11. & opusculo, illo 1. tom. quod contra sententiam Scholasticorum inscripsit, & toto libro Confutationis Lutheranæ contra rationem Latomianam.

2 Caluin. lib. 3. c. 14. sect. 9. & 10. & sect. 11.

De seruandis Dei mandatis.

6 AFfirmant Dei præcepta esse impossibilia: proinde hoc ipso negant nec teneri nos, ligari lege vlla: nam vt est in iuris nostri regula, impossibilium nulla est obligatio, nec à nobis exigere quisquam iure potest plus quàm præstare possumus, nisi durus nimis & tyrãnicus sit exactor. Ac sane tãtum abest, vt impossibilia sint Dei præcepta, & è cõtrario & leuia & suauia ea esse, Christus ipse ore suo pronunciauerit, *Iugum*, inquit, *meũ suaue est, & onus meum leue.* Sic Dauid, Abrahã, Iob, Zacharias, Elizabeth, Ioannes Baptista Dei præcepta obseruarunt, vt in sacris Scripturis Spiritus sanctus apertè pronũciat. Sed audiamus Lutherum negantem, nam & suo loquendi modo satis fatetur se mentiri. Sic ille scribit: 1. *Christianus propriè definitus liber est ab omnib. legibus, & nulli prorsus nec intus nec foris est subiectus.* Itẽ, *Est a*, inquit, *minister peccati, nihil aliud quam legislator seu exactor legis, qui docet bona opera & charitatem, qui docet Crucẽ & passiones ferendas, exemplum Christi & sanctorum imitandũ. Quicumq; ista profitetur & vrget, est minister legis, peccati, iræ & mortis. Nam impossibile est, humanam naturam implere legem. Imo in iustificatis qui habent Spiritum Sanctum.* Et paulò pòst: *Quis igitur docet*

tes fidem in Christum non iustificare, nisi lex simul seruetur, ille facit Christum peccatis ministrum & crudelem Tyrannum qui exigit impossibilia vt Moses quæ nemo facere potest. Idem vero docuit Caluinus 2. melior in hoc articulo, vt etiam aliis plerisque Lutheranus, quàm Theologus.

1 In comment. in 2. cap. ad Galat.
2 Caluin. lib. 2. c. 7. sect. 5. & seqq.

De incredulitate quod sola sit peccatum.

7 AFfirmant solam incredulitatem esse peccatum. *Christus*, inquit Lutherus, 1. *ordinauit vt nullum esset peccatum, nisi incredulitas, nulla iustitia, nisi fides.* Et alibi tuetur mordicus hanc propositionem, *Baptizatum etiam volentem non posse perdere salutem suam quantiscunq; peccatis, nisi nolit credere, quia*, inquit, *fides tollit omnia peccata, facit volentem non peccare.* Hac autem affirmatione negant euidentissime scortationes, homicidia, periuria, blasphemias esse peccata: quod tamen quàm absurdum sit, qui non videt quid vnquam absurdum esse fatebitur? At quàm præclare rursum cohærent hæ propositiones Lutheri, *Omne opus bonum etiam fidelis, etiam iusti est peccatum.* Et, *Nullum opus iusti, nisi incredulitas est peccatum.* Nam si omne opus bonum est peccatum, quomodo nullum opus malum peccatum est?

1 Luther. tom. 2. in resp. ad lib. Ambrosii Catarini.

De incommodis bonorum operum ad salutem.

8 AFfirmant bona opera nocere aut saltem incommodare ad salutem. Lutherus enim sermone quodam introducit Christum dicentem ad fideles 1. *Vnica ego sum porta ad cœlum ducens, Via arcta est, angulum te fieri necesse est, si transire velis ac penetrare rupem, qui operibus ceu Iacobita peregrinatores cocleis circum vndiq; muniti sunt penetrare non possunt, si saxis operum refertus adueneris, nisi deposito prius onere pertransibis.* Et alibi 2. *Iustitia*, inquit, *legis etiam Decalogi est immunda & abolita per Christum.* Quis vero tibi Luthere has Christi voces reuelauit? Nec enim reperisti in Euangelio, in quo nihil tantopere Christus commendat, quàm vt si velimus ad vitam ingredi, obseruemus mandata. Et operariis, nõ fiduciariis mercedem se daturum pollicetur.

1 Sermone in altera die Pentecostes.
2 Contra Latomum. Eadem repetit Luthetus in c. 3. ad Galat.

De peccatorum circumstantiis negligendis, & de peccatorum æqualitate.

9 AFfirmant nulla ex circumstantia fieri peccata deteriora. Lutherus enim hanc propositionem inter cæteras quas pro certissimis habet, tuetur 1. *Circumstantias peccatorum cum matribus, filiabus, sororibus, affinibus, quacumq; die, quocunque loco, quibusuis cum personis, ac si quid aliud præterea excogitari possit, æquales esse ac penitus contemnendas.* Quam verò eleganti ratione, *Quia*, inquit, *Christus talia non præcepit in suis legibus.* Et alibi 2. *Apud Christianos*, inquit, *vna tantum est circumstantia, quæ est peccasse in fratrem.* Qua affirmatione negant peccatorum inæqualitatem saltem in eodem genere peccati. Hoc verò quis ferat, vt eadem sit malitia peccati eius, qui thorum proximi, & eius qui thorum patris sui violauerit? Ergo non grauius peccat qui patrem, quàm qui seruum occiderit? Qui columbas in templo plus æquo quàm qui in triuio vendiderit? Qui igitur illud est, quod tantopere Paulus exaggerat Corinthij illius fornicationem, quæ tam grauis erat, vt nec inter gentes inueniretur, nimirum quod quis patris sui vxorem habere auderet?

1 Luther. in respons. ad art. Vvormaciæ damnatos, Propos. 13.
2 Propos. 14.

De necessitate carnalis copulæ.

10 AFfirmant copulã carnalẽ cuiuis siue hominis siue fœminæ esse necessariam, ita vt nemo sine ea viuere possit. An verò licebit mihi referre verba Lutheri? Pudet sane tam infamem cloacam mouere, sed nisi verba notauero, nemo, vt opinor, crediderit, non tamen omnia recensebo, (quis enim ferre posset?) sed pauca tantum. Ex iis tamen quæ ex vngue leonem demolirent, *Verbum hoc*, ait ille, 1. *Crescite & multiplicamini, non est præceptum, sed plus quàm præceptum diuinum, puta opus quod non est nostrarum virium, vt vel impediatur, vel omittatur, sed tam est necessarium, quàm vt masculus sim, magisq; necessarium, quàm edere, bibere, purgare, mucum emungere, somno & excubiis intentum esse. Insita est natura & indoles æque atq; membra, quæ eò pertinent.* Et paulò pòst: *Reperiuntur interdum*, ait, *pertinaces vxores, quæ etiamsi decies in libidinem prolaberetur maritus, pro sua duritia non curarent. Hic opportunũ est, vt maritus dicat. si tu nolueris, alia volet. Si domina noluerit, adueniat ancilla, ita tamen vt antea iterum & tertio admoneat maritus.* Quid obsecrò possit diabolica impudentia fingere hoc impudente impudentius? Sobrius tamen & modestus est in loco, si cum iis quæ alibi scripsit, 2. hæc comparentur. Nam non modo eadem repetit, sed addit quædam adeò obscœna de pruritu carnis vtriusque sexus, maxime verò muliebris, vt nemo sine pudore ac verecundia huiusmodi petulantiam intueri, vel audire possit, nedum referre. Hæc porrò tam absurda & satyro magis quàm homine digna affirmatione, negant consilia Christi & Pauli de Virginitate seruanda, de secundis nuptiis non expetendis, de castratione propter regnum Dei, de muliere non tangenda possibilia esse & obseruanda, grauemque iniuriam adultis puellis nondum matrimonio collocatis, viduis, & aliis, quibus viri copia non est, inducunt. Si enim nõ magis à luxuria, quàm ab esu & potu abstinere possunt, & meretrices erunt & hypocritæ. Verùm quid exquirit Lutherus ab humana natura continentiam, cùm ab ea nisi per Christum & in Christo obtineri non possit? At Christus tamen pulsanti aperit, & petenti concedit vt omnes cum Apostolo possint dicere: *Omnia possum in eo qui me confortat Christus, cuius virtus in infirmitate perficitur.*

1 Luther. tom. 5. serm. de matrim. habito Vvitembergæ anno 1522.
2 In eodem sermo.

De Pastorum omnium æqualitate.

11 AFfirmant omnes Ecclesiæ Pastores inter se æquales esse, nullum alteri præesse, vt inter eos nullus plane sit distinctioni & ordini locus. Atque ita negant Ecclesiasticæ hierarchiæ vnitatem, in qua Christus per Spiritum sanctum posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei aduersus consentientes Cypriani, Augustini, Chrysostomi, Dionysij

Dionysij auctoritates, 1. itemque Conciliorum omnium, in quibus à primo ad vltimum videas præcipuum honorem ac curam Episcopis deferri. Inter eos autem Romano Pontifici vt capite constituto schismatis tollatur occasio, & Ecclesiasticum corpus per ordinatam membrorum colligationem vnicum efficiatur sub vnico summo capite Christo Iesu.

1 Cyprian. de vnit. Eccles. & simplic. prælat. August. in libro eiusdem inscriptionis. Chrysost. in libris de Sacerdotio, Dionys. lib. de Eccles. hierarch.

De certitudine gratiæ & remissionis peccatorum.

12 AFfirmant omnes fideles debere certissimè credere, sibi remissa esse peccata, & se esse in gratia Dei 1. Qua affirmatione negant, quod vniuersa Scriptura asserit & docet, debere nos in timore & tremore salutem nostram operari, & satagere vt bonis operibus vocationem nostram certam faciamus, nec de peccato etiam propitiato debere nos esse sine metu.

1 Luther. in art. 10. & 11. in assert. contra Bullam Leonis X. & in cap. 4. epist. ad Galat. Calain. lib. 3. Instit. cap. 2. sect. 16. 17. & 18.

De Iustitia electorum.

13 AFfirmant iustitiam esse propriam electorum adeo vt eam semel consecuti amittere nunquam possint. Qua affirmatione iterum timorem omnem fidelibus excutiunt, vt pro spe & fiducia Christiano digna inducant præsumptionem & impudentiam. Et quod Scriptura de Sanctis & Salomonis bonitate & iustitia pronunciat, negant & euertunt, quandoquidem de primi reprobatione certissimi; de secundi verò electione incertissimi sumus. Sed quid illi ad Ezech. 1 *Si auerteret se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, iustitiæ eius non memorabuntur amplius.* Quid quod Episcopo Philadelphiæ Christus scribendum mandat, *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam.* Paulus verò Apostolus quanquam fidelis, imò fidelissimus, quid non facit ne cum alijs prædicauerit, ipse reprobus efficiatur. Sed audiamus quæso quàm bella & apta comparatione suam doctrinam explicet Caluinus 2. *Hinc sequitur*, inquit, *vt nobis securè spondere debeamus vitam æternam nostram esse, cuius Christus est hæres, nec regnum cœlorum, quod iam ingressus est, posse magis nobis excidere, quam ipsi. Rursum peccatis nostris non posse nos damnari cum ea sibi imputari voluerit, ac si sua essent.* Quo tamen loco aduertendum est in prioribus editionibus maximè Gallicis rem durius exprimi, quàm in posteriori, anni 1602. Nam in illis non solum asseritur regnum Cœlorum non magis nobis excidere posse quàm Christo, quod & in posteriori disertè scriptum est, sed etiam nos nostris peccatis non magis damnari posse, quàm Christum. Verba enim eius Gallica hæc sunt: *Parquoy nous nous osons promettre asseurément que la vie eternelle est nostre, & ne nous peut non plus faillir qu'à Iesus-Christ mesme. D'autre part que par nos pechez nous ne pouuons non plus estre damnez que luy.* Horresco referens. Et quis non horresceret siue legens, siue audiens.

1 Ezech. cap. 18.
2 Lib. 4. Instit. cap. 17. sect. 2.

De electionis diuinæ certitudine.

14 AFfirmant electos de sua electione esse certissimos. *Pessimè ergo*, inquit Caluinus 1. *& perniciosè Gregorius homilia 38 dum vocationis tantum nostræ conscios nos esse tradit electionis incertos, vnde ad formidinem & trepidationem omnes hortantur.* Qui affirmatione negant & spem & timorem in prædestinatis esse posse. Nam quis timeat de amissione illius boni, quod amittere se non posse certò sciat? Et quod magnus ille nec vnquam satis laudatus Gregorius hortatur nos ad timorem & formidinem, quid aliud est, quàm illud ipsum, quod consulunt apices omnes sacrarum Scripturarum? Cur enim putemus laudatum in Euangelio Simeonem, quod non tantum iustus esset, verùm etiam timoratus, nisi vt intelligamus iustitiæ comitem perpetuum esse hunc timorem sanctũ, non qui seruilis sit, sed qui filialis. Itaque mentiãtur isti quantum volent, cùm se iustos dicunt, satis est vt mentiri eos appareat, quod se timoratos nolunt dicere, ne quidem per mendacium, non quia non audeant (est enim longè audacior, qui se iustum esse contendit, quàm qui se fatetur timoratum) sed quia eos pudeat, non quidem mentiri, sed ita loqui, vt hac parte mentiendo veritatem dicere videantur. Sed pulchrum est audire sectatores & discipulos Caluini hac de re loquentes, dum vnusquisque eorum se tam certum de sua prædestinatione esse gloriatur, quàm de morte Christi. Si enim ab ijs exquiras vnde illa tanta certitudo: respondent statim, se responsum nescio quod Spiritus sancti interius percipere, veluti quandam Echo, vnde dubitare de sua prædestinatione non possint. At si aliquis eorum qui tanta tamque infallibili certitudine credebãt se fideles esse, & prædestinatos ad causas Christi & fidem Catholicam conuertatur, statim exclamant cæteri mentitum illum fuisse, cùm diceret, se certum de sua salute. Atqui tam audacter ille de salutis suæ certitudine, deque interiore illo commentitio Spiritus sancti responso gloriabatur, quàm qui in Caluinismo remanserunt. Qui fieri ergo potest, vt alij fint certiores isto qui fuit aliquando certissimus? Si sua illum Echo decepit, quæ Caluini garritum pro Spiritus sancti voce reddiderit, quini aliorum Echo illos quoque decipiet?

1 Caluin. lib. 3. c. 2. sect. 11. & 12. & c. 24. sect. 7. 8. & 9.

De Christo incerto salutis suæ.

15 AFfirmant ex opposito Christum, quod caput est omnium prædestinatorum, incertum suæ salutis fuisse: nam Caluinus 1. palàm asserit, Christum de animæ suæ salute timuisse. Neque id obiter, sed ex professo propugnat. Ex quo indubitatè sequitur, Christum incertũ fuisse de salute animæ suæ. Nam vt quis timeat timore formidinis, de quo Caluinus loquitur, necesse est, vt malum quod timet præuideat, & suspicetur tãquam saltem probabiliter futurum. Malum enim à quo se tutum aliquis esse certò cognoscat, quomodo formidare quis potest, aut timere? Digna profectò Caluini ingenio & subtilitate affirmatio. Vt qui per summam impudentiam quemlibet ex suis discipulis de salute sua certissimum esse iubet, Christum de animæ suæ salute incertum esse per inauditam hucusque blasphemiam asseueret.

Sed

Sed pergit impietas, vt cum ad summum vsque a-
scenderit, ad infima quæque tandem delabatur.
Subiungit Caluinus: *Christum diros & horribiles cruciatus toleraſſe, quod*, inquit, *nulla fingi poſſit magis formidabilis abyſſus, quàm ſentire ſe à Deo derelictum & alienatum, cum ſe ad tribunal Dei ſtare reum cognoſceret noſtra cauſa.*

2 Caluin. lib. 2. Inſtit. cap. 16. ſect. 10. 11. 12.

De Chriſti deſperatione.

16 AFfirmant Chriſto deſperationis vocem elapſam eſſe, ex ſenſu carnis profectam. Ita Caluinus 1. Qua horrenda affirmatione negat Chriſtũ in poteſtate habuiſſe omnes animæ ſuæ paſſiones, vt videlicet illo inſcio & non imperante elaberentur & prorumperent. Quod tamen falſum eſſe quam quòd maximè præterquam ex eo, quod B. Ioannes Euangeliſta in hiſtoria de reſurrectione Lazari, adſeuerat, Chriſtum ſemetipſum turbaſſe. Quia nimirum, vt eum decebat, qui non minus verè Deus eſſet, quàm verè homo, ſponte excitabat in ſeipſo timores, angores, & huiuſmodi affectus animi antequam ab eis exciparetur. Vnde poſt D. Hieronymum nos non paſſiones, ſed propaſſiones in Chriſto fuiſſe adſeueramus.

1 In harmonia ad cap. 17. Matth.

De Chriſti ignorantia.

17 AFfirmant Chriſtum ad tempus ignorantia laboraſſe. *Oportuit*, inquit Caluinus, 1. *Chriſtum ad tempus ſimilem eſſe pueris infantibus, vt quoad humanitatem intelligentia deſtitueretur.* Hac vero affirmatione negant in Chriſto fuiſſe reconditos omnes ſcientiæ ac ſapientiæ theſauros. Quod tamen diſertiſſimè affirmat Scriptura. Fatemur quidem Chriſtum puerum, quod ad exercitium & opus externum ſpectat, ſapientia creuiſſe & gratia; at illud quoque aſſerimus, fuiſſe in eo theſauros ſapientiæ, tum quoque cùm eos nondum exereret, ſed tempore ſuo coram populo Dei proferendos ſibi ipſi conſeruaret. Non enim deſtitit Verbum eſſe etiam cùm verbum non proferret, aut ſapientiam habere, cùm nondum ſapientiam loqueretur, quippe quem fides noſtra credit à primo inſtanti ſuæ conceptionis tam cito fuiſſe comprehenſorem, quàm viatorem.

1 Caluin. ad cap. 7. Iſaiæ verſ. 15.

De fide actuali infantium nondum baptizatorum.

18 AFfirmant infantes antequam baptizentur credere & fidem habere, neque tantùm habitum fidei aut in fide Eccleſiæ credere, ſed & actum fidei & fidem propriam habere. 1. Quod cùm affirmant, hoc ipſo negant pueros per Baptiſmum iuſtificari. Nam ſi ante Baptiſmum habent fidem, & fides ſola iuſtificat vt aſſerunt: ſequitur infantes ante Baptiſmum iuſtificatos eſſe. At quis neſcit fidem eſſe ex auditu, auditum verò per verbum Dei? Quomodo autem verbum Dei peruenit ad animam infantis ſine prædicante? quis verò prædicauit infantibus? Rurſum actus fidei ſine vſu rationis eſſe non poſſunt, vt apud omnes in confeſſo eſt, & naturalem habet intellectum. Quis porro credat infantes vſu rationis potiri?

Atque hæc quidem dixiſſe ſufficiat de prima illa nota Antichriſtianiſmi, quâ hæretici noſtri ſeculi ipſos ſatis produnt cùm omnia negant, affirmant nihil, & ſi quid affirmant, illud negatiuum, & vt Iureconſulti loquuntur, ſimplex abnuitiuum eſt & inane. Iam alias breuiter conſideremus notas, quibus veluti characteribus fronti ſectarum noſtri temporis inſcriptum videas horribile nomen Hæreſis.

1 Luther. tom. 2. in opere quod inſcripſit, Contra armarum minis Cochlæum.

Secunda Hæreticorum nota, Vocationis defectus.

SEcunda igitur nota hæc erit, quæ ex vocationis defectu proficiſcitur. Eſt n. hæreticorum omnium proprium quarto modo, vt vocatione ad miniſterium careant. *Currebant*, inquit Deus per Ezechielem de falſis Prophetis, *& ego non mittebã eos. Veniunt*, inquit Chriſtus, *in veſtimentis ouium*. Et Paulus: *Quomodo* inquit, *prædicabunt, niſi mittantur?* Et alibi: *Nemo*, inquit, *aſſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.* Lutherũ porro, Zvinglium, Caluinum, & alios huiuſmodi omnes ſuperioris ſeculi hæreſiarchas, omnino carere vocatione apparet euidenter ex pluribus, ſed ex eo primùm, & maximè quod cum interrogantur, qua ratione vocati ſint, nihil habent quod reſpõdeant, in quo cõueniant. Caluinus n. Lutherum alioſq; Nouatores, qui ſectas iſtas excitauerunt nõ ordinaria vocatione, ſed extraordinaria miniſterium ſuum ſumpſiſſe aſſeuerat, indeq; Apoſtolos illos & Euangeliſtas cenſendos eſſe dicit. *Quamquam*, inquit, *non nego, quin Apoſtolos poſtea quoq; vel ſaltem eorum loco Euangeliſtas interdum excitauerit Deus, vt noſtro tẽpore factum eſt. Talibus enim qui Eccleſiam ab Antichriſti defectione reduxerent, opus fuit: Munus tamen ipſum nihilominus extraordinarium appello, quia in Eccleſiis rite conſtitutis locum non habet.* Lutherus autem palàm fatetur, ſe non extraordinaria, ſed ordinaria & mediata vocatione vocatum eſſe. *Sumus igitur*, inquit, *& nos diuina auctoritate vocati non quidem immediati à Chriſto, vt Apoſtoli, ſed per hominem.* Cum autem explicat quanã ratione vocatus ſit per hominem. *Cum autem*, inquit, *Princeps ſeculi aliusve magiſtratus me vocat, hanc certo & cũ fiducia gloriari poſſum, quod mandatum Dei per os hominis vocatus ſim. Eſt enim ibi mandatum Dei per os Principis, quod me certum faciat vocationem meam eſſe veram & diuinam.* Et alibi dicit 2. *Vocationem antiquitus quidem per Apoſtolos qui ſuos ſucceſſores vocauerunt factam eſſe, ſicut*, inquit, *alia vocantur etiam à poteſtatibus carnalibus, & magiſtratibus ſeu communitatibus.* Vides igitur vt Lutherus ſuam vocationem non quemadmodum Apoſtolorum & Euangeliſtarum extraordinariam, ſed ordinariam & mediatam eſſe aſſeuerat, eamq; non ab Epiſcopis aut Eccleſiaſticis perſonis, ſed à magiſtratib. carnalibus (hoc enim ipſum eius verbum eſt) profectam eſſe ac deriuatam. Philippus autem Pleſſæus Mornæus tractatu illo Gallico de Eccleſia 3. in quo tanto pere Caluinistæ ſibi placent, contendit, *Lutheri, Zuinglij & exterorum primorum noſtri temporis hæreticorum vocationem non à Deo immediatè, aut extraordinariè, quemadmodum Caluinus, neque mediatè à magiſtratibus carnalibus, ſicut Lutherus, ſed mediate ab Epiſcopis Catholicis deducendam.* Quandoquidem, inquit, *Sacerdotes erant ab Epiſcopis creati: vt Sacerdotes autem verbum Dei miniſtrare debuerunt. Itaq; miniſtrauerunt, non vt auctores ſui, id eſt, Epiſcopi faciebant*

bant, sed longè rectius & purius. Quis ergo nõ rideat horum hominum insaniam, qui ne quidem qua ratione vocati sint inter se conueniunt? Quis vero non miretur Plessæi ingenium, qui qua ratione vocatus sit Caluinus, Caluino melius se scire existimat. Qua item ratione Lutherus, & à quo suam vocationem & auctoritatem acceperit, melius se nosse quàm ipse sciuerit Lutherus. *Separate illos,* inquit Daniel de falsis testibus, *ab inuicem procul, & diiudicabo eos, dixitq; ad vnum, sub qua arbore videris, qui ait, sub schino. Interrogauit & aliũ, qui ait sub prino & ita testimoniorum falsitas apparuit.* Si sic interroges Caluinum: Quis te vocauit? Deus inquit, extraordinariè. Si Lutherum, magistratus, inquit, carnalis, ordinariè. At Plessæus, velut quidam inter tantos contendentes de cœlo delapsus arbiter, quasi vocationi aliorum interfuerit, audacter pronunciat male Lutherum, peius Caluinum, esse enim illos ab Episcopis nostris vocatos. Quis non ergo iam vel ex ipsorum confessione agnoscat falsum eos dicere, cùm de vocatione sua gloriantur?

1 Luther. in cap. 1. ad Galat.
2 Tom. 4. in Matth. cap. 9.
3 Cap. 11.

De legitima Episcoporum nostrorum vocatione.

ENimuero non solum de vocatione sua non conueniunt, sed etiam quod magis est, consentiunt inter se de legitima Episcoporum nostrorum vocatione. Nam Lutherus, *Apostoli,* inquit, *vocauerunt suos discipulos, vt Paulus Timotheum, & Titum qui deinde Episcopos. Episcopi suos successores vocauerũt. Ea vocatio duravit vsque ad nostra tempora, & durabit vsque ad finem mundi, estque mediata quia per hominẽ fit, & tamen diuina est.* Caluinus 1. autem, *Supersunt,* inquit, *Episcopi, & parochiarum rectores, qui vtinã de retinendo officio contenderent. Libenter enim illis cõcederemus eos habere pium & eximium munus, siquidem eo defungerentur.* Et alibi 2. *Videmus,* inquit, *hodie Papistas quomodo sibi nomen Ecclesiæ arroganter attribuant sub prætextu successionis perpetuæ quam obtendunt. Et sane vt verum dicam coacti sumus fateri à parte eorũ stare ministerium ordinarium. Sed quia potestate sua abusi sunt eorum iactantiam irridere possumus.* Mornæus autem cùm à nostris Episcopis Lutheri & sequaciũ missionem deriuat an non omnium apertissime vocationem nostrorum adprobat Episcoporum? Bene igitur Caluinus, & melius quam crediderit, in Ecclesiis rectè constitutis vocationem suam & suorum non habere locum. Quo admisso sic iam nobis licebit argumentari, Ecclesia Christi recte semel constituta est, ita vt nunquam inferorum portæ aduersus eam prævalere possint. Ergo in ea locum habere vocatio extraordinaria non potest, nisi quatenus ab ordinaria adprobetur, Christus enim diuisus non est. Stabiliunt autem ordinariam vocationem, quæ, inquit Lutherus, vsque ad finem mundi duratura est. Ergo vocationi ordinariæ fidem adhibere debemus, cui si extraordinaria, esset contraria, Christus vtique contrarias inuicem vocationes foueret, ac diuisionis auctor esset, vt merito verbis Tertulliani vrgere liceat apostaticos istos reformatores, *Qui estis vos, aut vnde venistis? Quis vos misit euangelizare? Edant,* inquit ille, *origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum.* Quin etiam verbis Lutheri qui de vocatione ab Apostolis instituta tractans, 3 *Est igitur,* inquit, *non contemnenda vocatio. Neq; enim satis est habere verbum & puram doctrinam, oportet etiam vt vocatio certa sit sine qua qui ingreditur, ad malleandum & perdendum venit. Nunquam enim fortunat Deus laborem illorum qui nõ vocati sunt, sic hodie phanatici spiritus nostri habent verba de fide in ore, tamen nullum fructũ faciunt.* Et ibidem, *Diabolus incitare solet suos ministros, vt non vocati currant & præcurrant zelum.*

1 Lib. 4. Instit. cap. 5. sect. 11.
2 In cap. 13. Ezechiel.
3 In cap. 1. ad Galat.

Tertia nota hæreticorum, Contemptus Ecclesiæ.

TErtius hæresum omnium character ille est, quod Ecclesiam contemnunt; si quis, ait Christus, Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus & publicanus. Cui consequẽter & præclarè D. Augustinus 1. insolentissimæ dicit esse insaniæ id negare vel reiicere, quod vniuersa tenet Ecclesia. Quod magis est, idem alio loco 2. negat se crediturum Euangelio nisi eum autoritas Ecclesiæ commoueret. Et rursus alibi disputans non esse rebaptizandos hæreticos scribit in hæc verba 3. *Quamuis huius rei de Scripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen Scripturarum etiã in hac re à nobis tenetur veritas, cum hoc facimus quod vniuersa iam placuit Ecclesia quam ipsarum Scripturarũ commendat autoritas.* Eam vero autoritatem non potuit Paulus Apostolus commendare apertiùs quam cum Ecclesiam columnam & firmamentũ veritatis appellauit. Et vero si Christus Ecclesiam sponsam suam dilectissimam matrem omniũ Christianorum esse voluit, quomodo fieri potest, vt eam quis contemptui habeat, quin hoc ipso Christum contemnat? *Perhibet,* inquit Augustinus 4. *testimonium Christus Ecclesiæ. Quod si non vis, non mihi aut quicquam homini sed ipsi seruatori contra salutem tuam pernicioßissime reluctaris, qui te sic suscipiendum esse non vis credere quemadmodum suscipit illa Ecclesia, quam testimonio suo commendat ille cui fateris nefarium esse non credere.* Quam vero impudenter Ecclesiasticam autoritatem Nouatores nostri omnes conculcauerint, vel ex hoc solo maxime appareat quod omnes ore vno erraße illam, defeciße & apostataße proclamant, vt nimirum se reformatores aut instauratores Ecclesiæ possint & audeant appellare. Hinc est quod Lutherus passim iactitat 5. nihil se curare quid Ecclesia sentiat, & in disputatione illa omniũ suauissima quam se cum Diabolo habuisse gloriatur 6. refert se Diaboli argumentis conuictum ab Ecclesiæ sententia discessisse. Mox in triumphantis speciem insultans Catholicis, *Si vobis,* inquit, *sustinendi essent illius Diaboli non diu essetis cantilenam de Ecclesia & veteri recepto more cantaturi.* Sed & alio loco 7. gloriatur se solum contra Ecclesiam ab initio dimicasse. Caluinus autem 8. Ecclesiam errare posse quam sæpe & ex professo contendit.

1 Epist. 118.
2 Contra Epist. Fundamenti cap. 5.
3 Lib. 1. cap 33. contra Cresconium Grammaticum.
4 De vnit. Eccles. contra Epist. Petilliani cap. 19.
5 In cap. 1. ad Galat. Et in sermone Dominicæ octauæ post Trinit. & alibi pass.
6 In lib. de Miss. priuat. & vnct. Sacerdot.
7 Initio suorum operum.
8 Præsertim lib. 5. Inst. cap 4.

Quarta nota hæreticorum, Contemptus Conciliorum.

QVartus hæreticorum character est, Conciliorum vniuersalium contemptus, quorum tamen fuit semper tãta autoritas vt D. Gregorius Nazianzenus 1. non dubitauerit affirmare, Hæreticos non esse si à Concilio Catholico approbati fuerint. Esse vero hæreticos si minime fuerint recepti. Et D. Basilius 2. non melius aut certius hæreticos diiudicandos esse affirmat, quam ex receptione vel contemptu Concilii Niceni. At Caluinus longe aliter 3. Concilia & errare posse & errasse palam profitetur. Luthertus vero libere simul & impudenter, vt solet, *Papa*, inquit, 4. *mentitur vna cum Concilijs*. Et paulo post, *Insanum est*, inquit, *Concilia concludere & statuere velle, quid credendum sit, cum tamen sæpenumero nemo adsit, qui spiritum diuinum vel tantillum gustauerit. Quemadmodũ in Concilio Niceno visum venit, vbi dum leges super statum spirituale ferre conarentur, quibus eidem statui matrimonium interdicerentur, omnes profecto in concilio à veritate aberrauerunt.*

1 Epist. 1. ad Chelidonium Apollinaristam.
2 Epist. 28.
3 Loco supra proxime citato.
4 In sermon. Domin. Octauæ post Trin.

Quinta nota hæreticorum, Contemptus sedis Apostolicæ.

QVintum characterem habẽt hæretici Apostolicæ sedis contemptum. In quo sane excellit Lutherus præ cæteris. Nam is quodam loco postquam omnia quæ fiunt contra Ecclesiam Romanam ad Dei gloriam pertinere dixit. *Cum autem*, inquit, 1. *& ego vnus sim de Antipapi reuelatione diuina ad hoc vocatus vt dissipem & perdam & destruam regnũ illud, cupidè & libenter illo fungor officio, sicut hactenus feci.* Sed & alibi cum defendit bellum contra Turcas esse illicitum, *Quanto rectius*, inquit, 2. *faceremus, si idolo Romano Cæsar & principes modum ponerẽt perditionis animarum. Nam vt ego prophetẽ semel, licet nõ audiar, quod scio, nisi Romanus Pontifex redigatur in ordinem actum est de omni re Christiana, nihil nisi peccatum & perditionem Papatus operari potest. Qui habet aures audiendi audiat, & à bello Turcico abstineat donec Papæ nomen sub cœlo valeat.* Dixi. Et alibi, 3. *Igitur* inquit, *siue Papæ siue patres siue Concilium sic aut sentiat, nemini debet esse præiudicio, sed abundet quisque in sensu suo.* Sed quid hic moror? Si è libris Lutheri & Caluini detraheres iniurias & calumnias quibus Apostolicam sedem insectantur, vix vna in iisdem altera pagina remaneret. Iam vero si quis dubitet an certa sit nota hæresis, contemptus sedis Romanæ, audiat Christum, qui cum Petrum Apostolum Ecclesiæ caput constitueret, *Et super hanc petram*, inquit, *ædificabo Ecclesiam meam* 4. Inde namque fit consequens ad Ecclesiam Dei non pertinere illum qui petræ huic non innititur, quæ Christi ore tantopere commendatur. Cumque idem Christus eidem Petro suas oues pascendas dederit 5. vtique Christi ouis esse non potest qui à Petro pasci non vult. Neque est quod garriant hæretici Romanum Pontificem Petri successorem non esse, vel autoritatem quæ Petro concessa fuerat, Pontifici Romano datam non esse: nam cum autoritas illa propter commune bonum Ecclesiæ Petro sit collata, non debuit finiri cum Petro qui deficere ac mori post paucos annos debuerat, sed cum Ecclesia militante quæ ad finem vsque seculi duratura est. Ergo & successorem in ea Petri autoritate aliquem debet habere Ecclesia. Porro nemo vnquam Petri successor hac parte dictus est ab Ecclesia præter Pontificem Romanum. Fateamur ergo quod res est sedem Romani Pontificis petram illam esse super quam fundata est Ecclesia in qua Domini ouile pascitur. Itaque verissime Cyprianus 6. *Neque alunde hæreses*, inquit, *obortæ sunt, aut natæ sunt schismata quã inde quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus Sacerdos & ad tẽpus iudex vice Christi cogitatur, cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersus Sacerdotum collegium quicquam moueret; nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium post Episcoporum consensum iudicem se iam non Episcopi sed Dei faceret; nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet; nemo sibi placens ac tumens seorsum foris hæresim nouam conderet*, eademque propemodum sunt alio loco eiusdem doctoris verba 7. Nec dissimiliter Hieronymus ad Damasum Pontificem Romanum, *Ego nullum primum nisi Christum sequens beatitudini tuæ, id est, Cathedræ Petri communione consocior, super illam Christi ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit prophanus est, si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio. Qui tecum non colligit spargit, hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.* Denique dici non potest, quam multa magnaque sit antiquorum Patrum in commendanda sede Romana consensio, & quam sibi placeant in quærendis nominibus & titulis quibus eam cohonestent. Cyprianus 8. Petri Cathedram appellat; Ecclesiam principalem 9. exordium vnitatis sacerdotalis 10. Vnitatis vinculum 11. Sacerdotii sublime fastigium, Ecclesiæ radicem & matricem 12. Irenæus vero 13. Ecclesiam in qua est potentior principalitas. Prosper Caput pastoralis honoris, sedem Petri 14. Augustinus Apostolicæ Cathedræ principatum 15. Victor Vticensis & Iustinianus quoque noster, Caput omnium Ecclesiarum 16. Leo 17. & Prosper Caput orbis & mundi & religionis. Ignatius Ecclesiam præsidentem 18. Hieronymus, tutissimum communionis Catholicæ portum 19. Ipsum vero Pontificem Romanum, Deus bone, quam præclaris & dignis honorant nominibus: Sanctissimæ Catholicæ Ecclesiæ Episcopum Cyprianus, 20. Alij sanctissimum & beatissimum Patriarcham, vniuersalem Patriarchem, caput Conciliorum, caput vniuersalis Ecclesiæ vt in Concilio Chalcedonensi 21. Beatissimum dominum, Apostolico culmine sublimiatum, patrem patrum, summum omnium Præsulum Pontificem, vt apud Stephanum Archiepiscopum Carthaginensem, 22. Sacerdotem summum, vt apud Hieronymum, 23. Principem Sacerdotum, vt apud Valentinianum 24. Custodem vineæ dominicæ, vt Concilium Chalcedonense, rectorem domus Domini 25. Ambrosius, Christi vicarium 26. Cyprianus 27. Sed placet antiquissimis tot Patrum suffragiis addere Diui etiam Bernhardi calculum, non quod eum longè recentiorem esse nesciam, sed quia Caluinianos non pudet Caluino ipso Duce hunc Doctorẽ sic laudare quasi sedis Apostolicæ contemptor fuerit. Is ergo 28. Pontificem Romanum his

his nominibus appellat; Fratrum confirmatorem, Sacerdotem magnum, Summum Pontificem, Principem Episcoporum, Heredem Apostolorum, Primatu Abelem, Gubernatu Noe, Patriarchatu Abrahamum, Ordine Melchisedech, Dignitate Aaronem, Autoritate Moysem, Iudicatu Samuelem, Potestate Petrum; Ouilis Dominici pastorem, Clauigerum domus Domini, Pastorum omnium Pastorem. Neq; vero Caluinus ipse potest sibi temperare quin fateri & agnoscere cogatur iam temporibus Athanasij Magni pios omnes libenter Ecclesiæ Romanæ detulisse, quàm plurimùm poterant autoritatis. *Verum*, inquit, 29. *id totum nihil aliud erat, nisi vt magni æstimaretur eius communio, ab eo autem excommunicari ignominiosum duceretur.* Quidni ergo ob hoc ipsum Caluine idem tu facere debuisti, omnesque tui, si qua veteris pietatis scintilla in vobis erat? Lutherus verò ijs omnibus opusculis, quæ initio suæ defectionis composuit, tam honorificè de Papa locutus est, vt posterioribus scriptis iam factus audacior & insolentior se excusauerit, quod prioribus tam multa & magna Papæ concessisset 30. Iuuat verò aduersus omnes istos Cathedræ Apostolicæ Romanæ contemptores ijsdem verbis vti, quibus aliquando vius est Augustinus contra Petilianũ 31, sicque Lutherum & Caluinum compellare, si quis erit qui eorum nomine velit respondere, *Cathedra vobis quid fecit Ecclesia Romana, in qua Petrus sedit, & in qua hodie Anastasius sedet? Quare appellatis Cathedram pestilentiæ Cathedram Apostolicã? Si propter homines quos putatis legem loqui & non facere, numquid Christus propter Phariseos, de quibus ait, Dicunt & non faciunt, Cathedra in qua sedebant vllam fecit iniuriam? Nonne illam Cathedram Moysi commẽdauit & illos seruato Cathedræ honore redarguit? Hæc si cogitaueritis non propter homines quos infamatis, blasphemaretis Cathedram Apostolicam, cui non communicatis. Sed quid hoc est aliud quàm nescire dicere, & tamen non posse nisi maledicere.*

1 Tom.2.Oper.in admonit.ad Lectorem proposita operi quod inser ipsũ Exemplum Papisticæ doctrinæ.
2 Assert.artic. suor. per bullam Leonis 10. damnatorum artic 34.
3 Ad artic.28.
4 Matth.16.
5 Ioan.21.
6 Epist.55.ad Cornelium.
7 Epist. 69. ad Puppianum, & toto tract. De simplicit. prælat.
8 Lib.1. Epist. 3.
9 Epist 55.ad Cornelium.
10 Lib.3. Epist.13.
11 Lib.4 Epist.2.
12 Epist. 8.
13 Iren lib.3.cap.3.
14 Prosper lib.de ingratis.
15 August.Epist.162.
16 Victor Vticens.de persec.Vandal.lib.2.
17 Leo in Natali Sanctorum Petri,& Pauli.
18 Ignat.in inscript.Epist.ad Romanos.
19 Hieronym.Epist.16.
20 Cypr.lib.3.Epist.13.
21 Concil.Chalced act.3.& 16.
22 Epist. ad Damasum nomine Concilij Carthaginensis.
23 Hieron.præfat.Euangel.ad Damasum.
24 Valentin.in Epist.ad Theodos. initio Concilii Chalcedonensis.
25 Concil.Chalced.in Epist.ad Leonem.
26 Ambros 1 ad Timoth.3.
27 Cypr.lib.1.Epist.2.
28 Bernar.Epist.190,& lib.1.de consider.cap.8.
29 Lib.4.cap.7.
30 In Præfat.1.Tom.ad Lectorem.
31 Lib.2.contra literas Petiliani,cap.51.

Sexta hæreticorum nota, Contemptus patrum.

SExtus hæreticorum character est contemptus antiquorum Ecclesiæ Patrum, quos venerari & colere deberent, si Hieremiam audirent, aut potius Spiritum sanctum loquentem per Hieremiam 1. *Hæc dicit Dominus*, inquit ille, *State super vias, & videte & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus vestris.* Et alibi Scriptura sacra 2, *Non te prætereat narratio seniorum. Ipsi enim didicerunt à patribus suis.* Quare optimum fuit Cynĩni consilium, quod Theodosius senior secutus est vt hæreticorum doctrina examinetur ad antiquorum Patrum sententias & normam, & si contraria reperiatur, confestim toto terrarum orbe explodatur, omnium vero pulcherrime Vincentius Lirinensis vbi de antiquorum Patrum autoritate tractat: *Hos*, inquit, *in Ecclesia Dei diuinitus per tẽpora & loca dispensatos quisquis in sensu Catholici dogmatis vnum aliquid in Christo sentientes contempserit, non hominem contemnit, sed Deum. Si quis ab eorum sententia communione desciuerit, audiat illud Apostoli, non est Deus dissensionis, sed pacis.* Et paulò pòst, *necesse est profecto omnib.deinceps Catholicis, qui sese Ecclesiæ matris legitimos filios probare studeant, vt sancta Sanctorum Patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriantur.* Prophanas vero prophanarum nouitates vrget Diuus Augustinus antiquorum Patrum auctoritate. 3. *Ponam*, inquit, *panca paucorum, quibus tamen nostræ contradictores cogantur erubescere & cedere si vllus in eis vel Dei timor vel hominũ pudor est.* Quod autem dixit, se pauca paucorum vel hæreticis opponere, id fecit quia pauci illi cũ reliquis aperta communione coniuncti erant. Et alibi idem Augustinus 4. loquens de Cypriano, Basilio, Hilario, & similibus. *Tales quippe*, ait, *& tanti viri secundum Catholicam fidem quæ vbiq; toto orbe diffunditur, hæc & illa vera esse confirmãt, vt vestra fragilis & quasi arguta nouitas sola autoritate conteratur illorum, præterquam quod ea dicunt, vt se per eos loqui veritas ipsa testetur.* Et rursum paulò pòst: *Quod inuenerunt in Ecclesia*, inquit, *tenuerint, quod didicerunt, docuerunt, quod à patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt.* Idem nos hodie de te dicimus, magne Augustine: deniq; contemporaneis suis aduersus Nugatores istos, neq; tamen facere possumus, vt eos suæ pudeat insaniæ & impudentiæ.

1 Cap.6.
2 Ecclesiast.cap.8.
3 August. lib. 1. contra Pelagianum cap.1.
4 Lib.2.ad fin.

Nouationes Hæreticorum nostrorum.

QVantopere enim Patrum antiquorum auctoritatem Lutherus, Caluinusque contempserint, primo statim intuitu videbit quisquis eorum scripta quantumlibet oscitanter leget. Nam Lutherus quidem sic scribit quodam loco: 1 *Primum scire contestatosq; eos esse volo, me nullius prorsus quantumlibet sancti Patris auctoritate cogi velle.* Deinde mox quasi cum Patribus omnibus

luctaturus eos sursum deorsumque iouet vt deijciat. *Iam*, inquit, *quanti errores in omnium Patrum scriptis inuenti sunt, quoties sibi ipsis pugnant, quoties mutuum affectant, quis est qui non sæpius Scripturas torserit? Quoties Augustinus solum disputat, nihil desinit, Hieronymus in commentarijs nihil fere affert*, deinde tandem concludit, *Nemo ergo*, inquit, *mihi opponat Papa, aut Sancti cuiusuis auctoritatem, nisi Scripturis munitam.* Et in libro, quem edidit contra Regem Angliæ, quam superbè: *Dei verbum*, inquit, *est super omnia, diuina maiestas mecum facit vt nihil curem, si mille Augustini, mille Cypriani, contra me starent, Augustinus & Cyprianus, sicut omnes electi, errare potuerunt, & erranerunt.* Et in fine: *Vnus enim*, inquit, *ego quæro quid Ambrosius, Augustinus, Concilia, & vsus sæculorum dicunt, nec fuit opus mihi Henrico Rege magistro, qui me hæc doceret, qui adeo palcirè ea noueram, vt etiam impugnarem, vt mirandæ sit stultitiæ Satanæ, quæ ijs me impugnat quæ ipse impugno, & perpetuo principium petit.* Calumnus verò vt fuit homo fraudum & doli plenus, ac vafro & planè vulpino ingenio, præfatur quidem meliorem victoriæ partem ad se inclinaturam, si certamen contra Catholicos institutum dirimendum esset auctoritate Patrum, sed quia versutus homo in corde, & corde loquens timebat, ne suo se verbo obstringeret, statim subijcit. *Sic tamen in eorum scriptis versamur, vt semper meminerimus omnia nostra esse, quæ nobis seruant, non dominentur. Hunc delectum qui non tenet nihil in religione constitutum habebit, quando multa ignorarunt sancti viri illi, sæpe inter se conflictantur, interdum etiam secum ipsi pugnant.* Quod autem ita generice ac in vniuersum effutiunt, specificè postea & articulatim toto illo suo opere contra patrum auctoritatem obseruauit, non dissimulans dissentire se a Patribus etiam in ijs, in quibus Patres vnanimi sententia consenserunt. Nec id in re aliqua lem, sed in grauissimis fidei nostræ articulis, puta, in quæstione *De libero arbitrio*, in qua dicit, 3. Latinos arroganter, Græcos verò arrogantiùs locutos fuisse. *De persona Mediatoris*, in qua veterum errorem inexcusabilem esse contendit 4. De concupiscentia vbi vno Augustini testimonio totius antiquitatis sensum contineri dicit, mox ab eo se dissentire profitetur. 5. In quæstione de Satisfactione omnes veteres aut lapsos esse, aut asperè ac durè locutos pronunciat 6. In quæstione De precibus pro defunctis omnes veteres in errorem abreptos esse. 7 In quæstione de merito vetustos Doctores pessimè sinceritati fidei consuluisse. 8. Item peccasse antiquitatem immodica seueritate, quod in Episcopo cælibatum requireret 9. In quæstione de pœnitentia, excutari nullo modo posse immodicum veterum auctoritatem 10. In quæstione De quadragesima 11. veteres Patres superstitionis quædam semina iecisse, ac mera κακοζηλία, & superstitionis plena laborasse. Alibi reprehendit 12 antiquos omnes, quod permitterent laicis, vt in periculo mortis constitutos baptizarent, quamuis ab ipso fere Ecclesiæ nascentis exordio, vsu receptum esse fateatur. In quæstione De adoratione, agnoscit quidem veteres vsos fuisse distinctione duplicis adorationis Douliæ, & Latriæ, sed eam nihilominus ita spernit, vt exclamet 13. *Quid tum si omnes ea inspiciant, non modo impro-*

priam esse, sed penitus friuolam. Cùm verò tractat ille de Ecclesia Romana 14. *Hoc primum*, inquit, *præfari volo, me non negare, quin magnũ Ecclesiæ Romanæ honorem deferant veteres, reuerenterque de ea loquantur.* Et paulo post: *Opinio enim illa quæ nescio quomodo inuolucrat fundatã & constitutam esse Petri ministerio ad conciliandam gratiam & auctoritatem plurimum valebat. Itaq; in Occidente sedes Apostolica honoris causa vocabatur.* Atqui eodẽ ipso loco conténit ille quantum potest, Ecclesiam Romanam, eamque à Petro fundatam esse negat. Manifestè igitur omnibus antiquis contradicit: Similiter agnoscit. 15 ille in veteri Ecclesia Monachos magno in honore habitos fuisse, maximè temporibus Augustini, quem notat in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ aduersus Manichæorum calumnias opponere sanctimoniam professionis Monachorum. Et tamen non cominus statim spernit Monachos: Nec tantum Monachos nostri temporis, sed antiquos etiam illos, quos Augustinus tantopere commendat. Ait enim nõnulla esse in prisca illa Monachorum forma, quæ sibi displiceant, immodicam scil. affectationem & κακοζηλίαν. Et quod exemplum inutile ac periculosum in Ecclesiam induxerit. Et in quæstione De ceremonijs Baptismi 16 fatetur quidem esse illas origine vetustissimas, sed addit statim, *Restituere tamen mihi & omnibus fas est, quicquid ad Christi institutionem addere ausi sunt homines.* Et in quæstione De Sacramento altaris pro viatico infirmorum reseruando 17. quæ quidem quæstio præcipui est momenti, pro confirmanda fide præsentiæ realis corporis Domini. Obijcit ille sibi ipsi: *Sed enim qui sic faciũt habent veteris Ecclesiæ exemplum.* Tum respondet, *Fateor verum in tantare, & in qua non sine magno periculo erratur, nihil tutius est quam ipsam veritatem sequi.* Quasi vero Ecclesia vetus secuta sit falsitatem. Et alibi loquens de ceremoniis Missæ 18, *Si quis*, inquit, *vetustate huiusmodi inuentiones meri velit, non ignoro, quàm non longe ab ætate Apostolorũ cœna Domini tecta rubigine fuerit, sed ista hæc scilicet humanæ confidentiæ procacitas est.* Sed & alio loco fatetur 19. antiquos Doctores Missæ nomine vsos fuisse in plurali ferè numero. Et alibi 20, *Veteres quoque illos*, inquit, *video alio hanc mentem detorsisse, quã institutioni Domini cõueniebat.* Et paulò pòst, *Excusari*, inquit, *non posse arbitror, quin aliquid in actionis modo peccauerint.* Et iterum, *Merito quis eos reprehendat, quod ad legis vmbras nimis deflexerunt.* Denique ne omnia & singula huius generis scripta recenseamus, quod esset pene infinitum. Idem Caluinus fatetur, vsum Confessionis esse antiquissimum, & nihilominus eam spernit, vt iam dubitare nemo possit, si aptissimus hic & certissimus est hæreseos character, contemptus Ecclesiæ & antiquitatis, esse Lutherum, & Caluinum, & quotquot sunt eorum sectatores, omnium maximè hæreticos. Adeò fuerunt illi præ cæteris antiquioribus hæreticis omnibus & Ecclesiæ & totius antiquitatis contemptores.

1 In initio assert. art. per Bullam Leonis X. damnatorum.
2 In præfat. Institut.
3 Lib. 2 Instit. cap. 2. sect. 4
4 Prod. lib. 14. sect. 3.
5 Lib. 3. sect. 10.
6 Lib. 3. cap 4. sect. 18.
7 Lib. 3. c. 5. sect. 10.

8 Cap.15.sect.2.
9 Lib.4.c.5.sect.10.
10 Cap.12.sect.8.
11 Lib.4.c.18.sect.20.
12 Cap.15.sect.20.
13 Lib.1.c.12.sect.2.
14 Lib.4.c.6.sect.16.
15 Lib.4.c.13.
16 Cap.15.
17 Cap.16.sect.30.
18 Sect.43.
19 Cap.8.
20 Sect.11.

Septima nota hæreticorum, De studio nouitatis.

SEptimus character est, quod non tantùm antiquitatem non venerantur, nec reuerentur, sed etiam nouitatem quantum possunt maximo studio affectant & sectantur. In quos pulchrè Lirinensis 1, *Prophanas*, inquit Paulus, *vocum nouitates deuita, quas recipere atq; sectari nunquam Catholicorũ, semper vero hæreticorum fuit. Hoc apud omnes fere hæreses quasi solemne est ac legitimum, vt semper prophanis nouitatibus gaudeant, antiquitatem fastidiant, & per oppositiones falsi nominis scientiæ à fide naufragent. Contra vero Catholicorum hoc fere propriũ deposita sanctorum* Patrum *& cominissa seruare, & damnare prophanas nouitates.* Videmus autem in Nouatoribus nostris, quàm toti in eo sint vt inducant & statuant nouitates. In fide nihil contra Catholicos dicunt quod nouum non sit, aut saltem ex antiquis & antiquitatis hæresibus renouatum, vt ex ijs constat manifestissimè, quæ hucusque diximus & distinctius ex ijs, quæ Illustriss. nec vnquam satis laudatus Cardinalis Bellarminus hanc in rem scripsit. Et verò quid illud est quod isti Ecclesiã per tot secula erasse dicunt, nisi quod nouam & planè contrariam Ecclesiæ veteri doctrinam adferunt? Vnde factum est, vt venientibus ipsis vniuersa Ecclesia cohorruerit, vt solent oues & agni cùm primum vident rabidum lupum ad se venientem. *Solus*, inquit Lutherus, 2 *primo eram, & certè ad tantas res tractandas ineptissimus & indoctissimus.* Et paulò pòst: *Germani omnes suspensis animis expectabant euentum tantæ rei, quam nullus antea neque Episcopus, neque Theologus ausus est attingere.* Idem tamen Lutherus paulo post initium defensionis verborum Cœnæ cùm de Sacramentarijs loquitur, *Nec quicquã*, inquit, *magis hãc hæresim promouet, quàm nouitas. Nam nos Germani tales homines sumus, ea quæ nobis noua sunt, affectamus, & auide arripimus.* Et in responsione ad maledicum scriptũ Regis Angliæ de ijsdem Sacramentarijs loquens: *Nullos*, inquit, *hostes capitaliores sum expertus hactenus, quàm suaues illos fratres collegas amicos, quos tanquam filios in sinu nostro fouimus nouarum sectarum magistros, Sacramentarios dico & alios phanaticos, qui qualem nobis referant gratiam vide.* Et paulò pòst: *Nos principio libertatem & Christi honorem asserere & vindicare cœpimus, & tyrannidem* Pontificiam *inuadere. In hoc certamine multa in Sanctam Scripturam sumus commentati. Quibus nisi nos patefecissemus viam nihil admodum de* CHRISTO *aut de Euangelio intellecturi videbantur. Tantum abfuisse arbitror, vt sua industria Pontificium iugum potuissent excutere: Ant si fortassis industria non defuisset, tamen animi robur omnino defuisset: Iam tum cum solus stabam in acie, cum solus Cæsaris & Pontificis furorem obijcere & Cæsaris & Pontificum*

tificum telis & fulminibus. Tum, inquam, illi pra nimia animi celsitudine & firmitate erant vel scripheis ranis magis muti. Interea Lutherus desertus ab omnibus, pralians cum vniuersis, adiutus à nemine solus in periculo versabatur. Et paulo post: *Hic ego idem Sacramentariis Papista, Papistis Sacramentarius traducor, cum tamen vt hi Christum, sic illi Sacramentum Cœnæ Domini, Ecclesiis eripere conentur, & hi quidem solos sese prædicare Christum iactant, cuius tamen sacramenta in Ecclesia nihil nisi signa & veluti tesseras militares faciunt.* Et aliquot sententijs interpositis: *Porcorum*, inquit,, *& canum hæc est gratitudo, vt si quis ipsis sanctum & margaritas proijciat, statim conuersi irruant in benefactorem, eumque dilacerent.* Hactenus Lutherus, qui & in defensione verborum Cœnæ eadem propemodum dicit. Et alibi 3 conqueritur, quod resciuerit in multis locis erroneos & nouos Prophetas suboriri, & sibi à nonnullis Argentinensibus significatum magnum rumorem & tumultum super Sacramento, & diruendis imaginibus & Baptismo excitatum fuisse à Carolstadio. Rursum in defensione verborum Cœnæ de Sacramentarijs loquens, *Quot capita*, inquit, *& tot sensus hæc vnica secta habet, qui in re principali omnes congruunt, & Spiritum sanctum singuli iactitant. Is vero Spiritus sanctus in probando & fundamenta iaciendo non solum multiplex, sed etiam sibi contrarius & inconstans reperitur quod eam ob causam fieri mihi persuasum est, vt Spiritus sanctus palàm coarguat, quod isti singuli æque errẽt.* Et mox profert septẽ diuersas Sacramentariorum opiniones. Ex his tandem omnibus Lutheri ipsius testimonijs apparet satis quam doctrinæ nouitatem ipse mundo intulerit. Nam & se solum primo fuisse & solum contra omnes pugnasse superbissime gloriatur. Et Sacramentarios noua etiam dogmata seminasse testatur, & ab eo exiisse, & cum eo non perstitisse, vt ipse quidem nouator fuerit, sed alij magis nouatores. Si cui tamen suspectum fortasse videri possit Luthèri de Sacramentariis testimonium, audiamus illos ipsos de se loquentes. Theodorus Beza in præfatione quadam sua Gallica, 4 ita extollit Caluini sui doctrinam de re sacramentaria, vt ipsum etiam Apostolis prætulisse videatur, scribit namque in hæc ipsa verba.

Vne chose est à noter, comment ledit Caluin se porta prudemment à traiter ceste matiere tant en son institution qu'aux petits liurets, car voyant que la miserable condition encue pour le fait de la Cene auoit allumé vn feu qui estoit pour mettre diuision entre les Eglises. Tout son desir fust de l'esteindre par vne claire exposition de la matiere sans s'attacher à personne: ce qu'il a fait si bien & dextrement, que qui voudra bien considerer ses escrits, confessera que c'est à luy apres Dieu qu'appartient l'honneur de resolution dessus laquelle par tous les gens de iugement. Ergòne Beza, solus Caluinus recte de Eucharistia sentiendi regulam nouit? Omnes vsque ad Caluinum tanti Sacramenti vim & efficaciam ignorauerunt? Vides igitur quisquis es, mi Lector, quantopere sibi placeant in suis nouitatibus isti Nouatores. Lutherus, quia ausus fuerit, quod nullus vnquã Theologus aut Episcopus tentauerat. Beza vero, quia Caluinus senserit & docuerit, quod nemo vnquam alius sciuit. Sed si impetum & vim nouandi in his Nouatoribus apertius videre voles,

facile ex eorum scriptis factisque deprehendes. Scripturæ canonem protsus nouum ediderunt, vel plures vel pauciores libros comprehendentem quàm in Canone vllius Concilij, aut ex antiquis Patribus fuisse inueniatur, Scripturam innumeris nouis versionibus euerterunt, nemine alterius versione contento Sacramenta ad nouum numerum,dualem scilicet reduxerunt. Ritus administrandorum Sacramentorum nouos inuexerunt,Ecclesiasticam Hierarchiam noua quadam Anarchia peruerterunt,ministros, id est,diaconos nouo commento, presbyteris & Episcopis prætulerunt, Episcopos quos primo ac principe honore vniuersa semper coluit Ecclesia in locum infimum abiecerunt,neque tot nouitatibus contenti, etiam nominibus antiquis bellum acerrimum indixerunt.Inter eos siquidem nomina illa omnia Clericorum,Episcoporum, Sacerdotum, Presbyterorum omnino antiquata sunt. Missam & Eucharistiam in Cœnam, quod nomen planè prophanum est,verterunt,altare in mensam, Caluinus sanè nomen *meritò* antiquissimum, sacratissimum,& antiquis omnibus Christianis receptissimum apertissimè damnauit. Lutherus antiquũ *liberi arbitrij* nomen in blasphemam seruì arbitrij vocem commutauit. Caluinus vero arrogantiæ notam eidem inussit. Sed quis non expressissimam nouandi libidinem agnoscat manifestiùs in Caluino,cum de Trinitate tractans & de his nominibus *persona,substantia, ὁμοούσιον, Vtinam*, inquit 5.*sepulta essent, constaret modo hæc inter omnes fides Patrem, Filium, & Spiritum sanctum vnum esse Deum*.Et alibi 6.nomen *personæ* in nomen residentiæ mutauit, si antiquores Institutionem ipsius, præsertim Gallicarum editiones sequamur, illam præsertim quam fecit Thomas Courteau anno 1564.Hoc enim addendum est, quia in postremæ editione Latina,quæ fuit anni 1602. *Subsistentiam* pro persona inuenies,non *residentiam*.Ideo vt opinor quod Caluini discipulos à nostris admonitos puduit nouæ huius Theologiæ suumque Doctorem ita corrigendum esse censuerũt. Ac præterea cum perpetuò antiqui Patres & vniuersa Ecclesia Essentiam diuinam in personis subsistentem prædicet, Caluinus contra siue per supinam ignorantiam, quæ satis ei familiaris, siue per incredibilem nouandi libidinem, qua potissimum agitatus fuit, personas in essentia subsistere dixit. 7. Tandem Lutherus de verbo illo ὁμοούσιον, *Non est*,inquit 8.*quod mihi ὁμοούσιον illud obiectes aduersus Arianos receptum. Non fuit receptum à multis, ysq; præclarissimis*.Et paulò pòst,indulgendum ait esse Patribus, qui semel extra Scripturam posuerunt vocem prophanam, illam scilicet, de qua tractamus ὁμοούσιον.Deinde aliquot verbis interpositis.*Quod si odit anima mea vocem ὁμοούσιον & nolim ea vti,non ero hæreticus.Quis enim me coge,vti modo rem teneã,quæ in Concilio per Scripturas definita est, etsi Ariani male senserunt in fide,hoc tamen optimè siue bono siue malo animo exegerint, ne vocem prophanam & nouam in regulis fidei statui liceret.* Quid obsecro impudentius isto nebulone possis fingere?Pugnauit antiquitas Catholicorum Patrum trecẽtis pene annis pro verbo hoc ὁμοούσιον sacratissimo retinendo, in cuius pronunciatione hæretici à Catholicis discernerentur; & ecce Nouator & Nugator iste nouam ac prophanam vocem esse pronunciat. Proinde nec mirum est ex eius discipulis& sectatoribus inuentos fuisse,qui προόμοιον substituerunt ὁμοούσιον persummam perfidiam. Digni sanè discipuli Apostatæ istius & desertoris, qui post mille trecentos annos,Concilium Nicenum omnium quæ vnquam celebrata fuerunt augustissimum prophanationis accusat,Arianos autem pietatis studio adornat. Quam dissimiliter olim Hieronymus ad Damasum Papã 9. *Obtestor*, inquit,*Beatitudinem tuam per Crucifixum mundi salutem, per ὁμοούσιον Trinitatem*, &c. Tanta nimirum religione à sanctissimis Patribus receptum erat illud ὁμοούσιον,vt in iuramentis eo vterentur. At minus illud quoque mirum estnomine illo offensam fuisse animam hæreticam Lutheri. Nam vt præclare dixit Ambrosius 10. *Hoc verbum in tractatu fidei posuere Patres,quod viderent esse aduersariis formidini.*

1 In opusculo quod aduersus prophanas omnium hæresum innouationes scripsit.
2 In Præfat.sua in 1.Tomum.
3 In Epist.ad Argentinenses.
4 In Comment. Caluini ad Iosue.
5 Lib.1.Instit.c.13.sect.5.
6 Sect.6.
7 Ead.sect.6.
8 In refut.rationis Latomianæ circ.fin.
9 In Epist. ad Damasum.
10 Lib.3.de fide c.7.

De extrema facie Ecclesiæ veteris ab hæreticis nostris innouata.

POstremò in facie quoque externa Ecclesiæ nouam formam Nouatores isti intulerunt. Vos hic appello Patres non iam vt Doctores & sacræ Scripturæ interpretes clarissimos, sed vt testes fidissimos rerum, quæ in Ecclesia quam vestris temporibus rexistis gerebantur, vt si aduersarij vos Doctores ignaros & imbecilles dicere non verentur, saltem vestra tanquam fidelium & proborum testium dicta scriptaque excipiant:Quidni enim hoc facere debeant, qui vos & fideles & sanctos fuisse confitentur:Atque vt nullus tergiuersationi locus relinquatur, non proferam nisi quod ab Ecclesia primis quingentis annis factitatum esse constabit. Quandoquidem Caluinus post Lutherum ita nos admonet 1. *Mansissemus quingentis circiter annis, quibus magis adhuc florebat religio, & sincerior doctrina vigebat.* Et alibi de Augustini ætate loquens 2. *Extra controuersiam*, inquit, *erat nihil à principio vsque ad illam ætatem mutatum fuisse in doctrina.* Ergo ne nullus sit scribendi finis, si quæ passim occurrunt in antiquis Patribus ad hanc rem pertinentia enumeremus, solum audiamus Augustinum, quem & Lutherus omnium post Apostolos optimum Doctorem, & Caluinus fidelem antiquitatis interpretem agnoscit. Nequo rursum ex Augustino omnia, sed caput vnicum inspiciamus. Id erit octauum libri 22. De Ciuit. Dei,in cuius capitis initio statim videbis Augustino ipso teste, Mediolani magnum Ambrosium in somnis admonitum de corporibus sanctorum Martyrum Geruasij & Prothasij eruendis ac propalandis, populum concurrentem ad hæc sacra Martyrum pignora,& inter alios cœcum qui ad eorum contactũ videre cœperit. Videbis Augustinum ipsum & Alipiũ nondum Clericos(quod

notatum

notatum est ab Augustino, quia cletici tunc à laicis distinguebantur.) Videbis & beatum Saturninum Episcopum Vsalensem, Gelosum Presbyterum ac Diaconos Carthaginenses. Et quidem omnes ab Episcopo tanquam à maiori benedictionem accipientes, quia tunc & Episcopi à Presbyteris, & Prebyteri à Diaconis distincti erant, & Episcopus longe maior Presbytero habebatur. Qua de causa iam ipsis quoq; eiusdem Augustini temporibus Aerius ab Ecclesia damnatus fuit vt hæreticus, quod inter Episcopum & Presbyterum nihil interesse asseueraret 3. *Ius habet dandi Baptismum summus Sacerdos, qui est Episcopus, deinde Presbyteri & Diaconi, sed non sine Episcopi facultate.* Verba sunt Tertulliani 4. Videbis Innocentiam Carthaginensem piam fœminam signo Crucis Christi sanitatem consecutam cancri incurabilis. Videbis Hesperium Fussalensem aduocasse Presbyteros, vt à spirituũ malignorum infestatione domum suam liberaret. Videbis & vnũ ex Presbyteris illis, qui obtulit ibi sacrificiũ Corporis Christi (verba sunt ipsissima Augustini) orans quantùm potuit, vt cessaret illa vexatio, & Deo protinus miserante cessauit. Tunc ergo cum Ecclesia purissima esset, sacrificium corporis Christi à Presbyteris, si Augustino credimus, offerebatur. Videbis eundem Hesperium ab amico allatam terram sanctam de Hierosolymis vbi Christus die tertio resurrexit, suspendisse in cubiculo suo nequid mali etiam ipse pateretur: at vbi domus eius ab illa infestatione purgata est, noluisse diutius in cubiculo suo retinere terram sanctam, idque non alia quàm reuerentiæ causa, videbis eundem ab Episcopis petiisse, vt terra illa sancta infoderetur alicubi, atq; ibi Ecclesia dedicaretur, idque factum esse. Videbis & Rusticanum paralyticũm ad Ecclesiam illam illatam, atque inde continuò pedibus suis saluum abscessisse. Videbis adolescentem energumenum simillimum mortuo ad memoriam Martyrum Geruasij & Prothasij portatum vt curaretur. Videbis & illic Sanctimoniales cantantes hymnos vespertinos & orationes. Videbis & iuuenem altare ibi apprehendentem, & oculum adolescentis Sanctorum precibus curatum. Videbis virginẽ Augustino nostro notissimam, quæ cùm se oleo perunxisset, cui pro ipse orans Presbyter lachrymas suas instillasset, sic enim loquitur Augustinus) mox à dæmonio fuisse sanatam, alium item adolescentem Episcopi precibus. Ergo iam tum quoque benedicebatur oleum precibus Presbyterorum ad Dæmones coertendos & fugandos. Videbis & suauem historiam de sene Florentio Hipponensi sartore, qui viginti Martyrum precibus obtinuit à Deo, vt haberet quo se sustentaret ac vestiret, dum discedens ab oratione grandem piscem palpitantem videt, quem coco Carchiso Christiano trecentis follibus vendidit. Coquus verò annulum aureum in ventriculo piscis inueniens misetatione flexus & religione perterritus Florentio eũ reddidit, dicens: Ecce quomodo viginti Martyres te vestierunt. Videbis & adolescentes nescio quos irrisores Florentii pietatem exagitantes, dicetes Caluinianos iam tum fuisse aut Lutheranos. Videbis Episcopum ad aquas Tibilitanas portantem reliquias D. Stephani Martyris, & multitudinem magnam concurrentem & occurentem. Videbis ibi cæcam mulierẽ cõtactu reliquiarum cœpisse videre. Videbis Lucillum Episcopum reliquias item D. Stephani populo præcedente atque sequente ferentem, piæ sarcinæ vectatione vbi sanctas attigit reliquias, molestissima fistula liberatum esse. Videbis Presbyterum Hispanum ad reliquias eiusdem Martyris veteri morbo calculi solutum fuisse. Videbis eundem Presbyterum tunica reportatæ de memoria Martyris, & supra corpus apposita suscitatum fuisse, cùm ex alio morbo semimortuus iacuisset. Videbis Martialem virum primarium ætate grauem, sed à Christiana religione abhorrentẽ precibus sancti Stephani & contactu florum de altari allatorum confestim conuersum, & pœnitentem omnibus admirantibus à Presbyteris baptizatum, ac quandiu vixit, orantem frequentissime in hæc Stephani verba, *Christe accipe spiritum meũ.* Videbis & tres podagricos per eundem Martyrem sanatos. Item puerum attritum rota currus penè expirantem, quem mater arreptum protinus ad eandem memoriam tulit, vbi non solum reuixit, verum etiam illæsus apparuit. Videbis & Sanctimonialem ægritudine grauissima laborantem, cumque desperaretur ad eandem memoriã fuisse allatam eius tunicam, sed interim defunctã ægrotam, relata tamen tunica & operto ea cadauere, spiritu recepto reuixisse. Itemq; & eodem modo filiam Bassi Syri. Videbis Irenæi filium mortuum oleo Martyris perunctũ reuixisse. Eleusinum item exanimatum infantulum super memoriam Martyris positum post orationem viuum surrexisse. Videbis Paulum & Pauladiam per miserum tremore membrorum ex maledicto matris quassatum ad memoriam eiusdem Martyris sanatos, & Augustinum ipsum è superiori loco concionabundũ omes sibi commissas in laudem Dei ad gratiarum actiones pronocantem, & caput illud insigne his verbis concludentem. *Quid erat in cordibus exultantium, nisi fides Christi pro qua Stephani sanguis effusus est?*

Quis ergo iam possit requirere aut dubitare, num temporum illorũ Ecclesia eadem esset quæ huius seculi Catholica Romana? An non eadem ipsa hodie & dicimus & sentimus? Vide faciem & attende ad lineamenta, quæ tam diligenter, vel hoc vnico capite Augustinus depinxit. Videntur Clericos, Diaconos, Sacerdotes, seu Presbyteros, Episcopos? Num animaduertis sacrificium Corporis Christi, Altare, Ecclesiæ dedicationem, Sanctimoniales, Benedictionem olei, Benedictionem item Episcopalem, corpora sanctorum in pretio habita, totq; miraculis clara, eorumq; memorias in templis? Audistine mulierem signo crucis curatam, pauperem inuocatione Sanctorum vestitum, terram sanctam in veneratione habitam, reliquias cum honore circumgestatas, idq; ab Episcopis, & Sanctimoniales decantãtes hymnos & orationes? Quid quæso in Caluini Lutherive synagogis simile, qui omnia ista rident, quasi per abusum & superstitionem in Dei Ecclesiam posterioribus seculis irrepserint? Atqui tunc pura erat, sancta erat, vel fatentibus nugatoribus istis, nullaque adhuc doctrinæ peruersitate deformis Ecclesia. Mirum igitur est vel hoc vnico capite non esse victos, conuictosq; omnes Lutheranos & Caluinianos, si neq; Lutherum,

Caluinumque pro mendacibus habent, qui Ecclesiã Dei purissimam Augustini temporibus fuisse fatentur, neq; Aug. pro mentiente qui supradicta omnia refert tanquam veritsima & certissima. Fuistis Luthere & Caluine nimis liberales, qui hoc nobis concessistis, Ecclesiam Dei primis illis quingentis annis, nullis erroribus, aut abusibus deformatam fuisse. Quid enim nobis facilius, quam probare seculorum illorum Patres, ea ipsa omnia credidisse, quæ hodie credimus, & de quibus vobiscum disputamus. Probarunt hoc illustrissimi Cardinales, magna ętatis nostræ lumina & ornamenta, Baronius in Annalibus Ecclesiasticis, & Bellarminus in controuersijs, ne dubitare amplius possitis. Poteratis tamen negare quamuis falsò & impudenter, vt cætera: nam eos qui non semel, at tam sæpe verecundiæ fines transierant, bene ac graniter oportebat esse impudẽtes. Victos ergo vos ex vestra confessione agnoscite. Sane, qui ista omnia puræ & sanctæ Ecclesiæ exercitia, ornamenta, & opera tanquã prophana contempserunt, & abiecerunt, quales Deus bone sunt Reformatores an non verius deformatores dicẽdi sunt, & ab omnibus tanquam inepti & impudentes Nouatores habendi, exũbilandi, explodendi? Bene iam olim Tertullianus, *Solemus hæreticis compendij gratia de posteritate præscribere* 5. Quidni ergo etiam nostris præscribamus?

1 Lib. 1. Institut. c 11. sect 13.
2 Lib. 4 c. 1 sect. 1.
3 Augustin. in lib. de hæresib.
4 In lib. de Baptismo.
5 Contra Hermogenem.

Octaua nota hæreticorum de spiritu dissensionis.

OCtauus hæresum omnium character est spiritus dissensionis. Nam, vt inquit Apostolus 1 *Numquid diuisus est Christus? & Deus non dissensionis, sed pacis Deus est*, 2. Inde solemus dicere, hæreticorum proprium esse dispergere, sicuti Catholicorum congregare. Venit etiam Christus, vt oues quæ dispersæ erãt cõgregaret in vnũ. Ideoq; Apostolus Iudas hæreticos describens, 3, *Hi sunt*, inquit, *qui segregant semetipsos*. Iam v. quãta sit inter nostri tẽporis hæreticos dissensio quis nõ videt? Lutherus Sacramentarios hæreticos palam vocat, Sacramẽtarij Lutheranos & Anabaptistas, Anabaptistæ Trinitarios, Trinitarij Anglocaluinistas, Anglocaluinistæ Puritanos, & contrà. Sed vnus pro omnibus in testem sufficiat Lutherus, qui suo illo libro contra Sacramentarios nõ perfunctorie, sed ex professo demonstrat septem diuersissimas & hæreticas interpretationes verborum illorum: *Accipite, comedite, Hoc est corpus meũ*, à duobus antea annis emersisse. Postquam enim sex enumerauit, addit: *Præter hos alij accedũt vt septenarius numerus compleatur qui dicũt, non esse articulum fidei. Ideoque liberum cuique esse, vt hoc sentiat quicquid velit. Hi omnia pedibus cõculcant & destruunt. Veritamẽ Spiritus sanctus est in ijs singulis, & nullus vult errores argui ijs tam diuersis & contrarijs probationibus, & textus ordinationibus, cum tamẽ quam textus collocationem veram esse oporteat, adeo crasse & manifeste Diabolus naso suspendit.* Vide obsecro quàm eleganter & expresse seipsum & suos describat vir iracundus, dum alios à se describi & vellicari putat. Et in responsione ad maledicum scriptum Regis Angliæ: *Iam quæso*, inquit, *aduertite quam dura conditione hac bella administrem. Foràs bellum transijt, aperto Marte cum Papistis dimicabam. Interim socij milites fratres illi nostri domi patriam opprimunt, omniaq; ferro ac igni vastant, crudelem horrendamque exercentes lanienam in propriis ciuibus.* Et paulò pòst loquẽs de Carolstadio aut Zuinglio: *Meus Absalon*, inquit, *qui suum patrem regno suo & gloria exutum expulit, Meus Iudas qui & Dominum prodidit, & dissipauit cœtum piorum discipulorum, nondum etiam in me idem designauerant.* Sed illud omnium suauissimũ est, quod aliquot verbis interpositis prouocat in se Lutherus omnes aduersarios suos. *Sed agite dũ*, inquit, *adeste omnes, vos, inquã, Papistæ, Sectarij, Satanæ administri & satellites, ac totum agmen diabolici gregis, vnanimes vires cõiungite vestras. Huc copias adducite cõfertis agminibus, vnum Lutherum adorimini, Papistæ in fronte aciem dirigite, inuadãt Sacramentarij, Anabaptistæ, &c.* Bellissimè profectò cùm Sacramentarios & Anabaptistas post se à tergo cõstituit, non solùm, quia sectatores eius fuerunt, sed etiam quia ab eodem loco & eadem via venerunt. Omnes quidem ex aduerso Ecclesiæ Catholicæ, sed inter se demicantes & pugnantes, *Concurrere faciam*, inquit Dominus 4. *Ægyptios aduersus Ægyptios, Bellum hoc est Madianitarum.* Ac sicut dixit alibi Lutherus ipse, 5. à Deo ita ordinatum est, vt impij semper seipsos confundant. Et quòd mendacia non consonent sed semper semetipsa testentur. Vt meritò & grauiter sanctus Hilarius olim dixerit 6. Bellum hæreticorum pacem esse Ecclesiæ.

1 1. Corinth. cap. 1.
2 1. Corinth. cap. 14.
3 In Epistola.
4 Esaiæ 19.
5 Lib. de votis Monasticis.
6 Lib. 7. de Trinit.

Hæreticos nostri temporis agi spiritu dissensionis.

NEque verò nostri temporis hæretici solùm inter se dissentiunt, sed etiam, vt iam diximus, spiritu dissensionis aguntur. Nam omnia sustulerunt, quæ ad vnionem, siue vnitatem spiritus & fidei possent rẽducere capita multorum, inter eos nulla Cathedra principalior, ad quam, vt docebat Irenæus, omnis recurrat Ecclesia, omnes virgam Censoriam sibi vsurpant, Conciliorum auctoritatem contemnunt, quæ potissimum eam vtilitatem habet, vt dissidentes opiniones mutua Catholicorum collatione concilientur. Quomodo ergo cõsentire possunt qui omnes cõsentiendi vias præcluserunt? Atqui Scriptura sacra, inquiunt, vnica via est recte sentiẽdi & consentiendi. In hanc, si omnes intendamus facile consentiemus. Sic enim isti exclamant, sed quis non videt tortuosos gyros serpentis antiqui? Nam nec de alio fere quam de Scriptura ipsa sacra contentio est. Et quis hæreticorum vnquam si vnum aut alterum excipias, alio quam scripturæ prætextu bellum mouit, turbasque in Dei Ecclesia excitauit. Solemne est hæreticis omnibus clamare, *Verbum Domini, Verbum Domini*, & Scripturam scripturis conuellere, id est, Spiritum viuificantem litera occidente extinguere, nempe quia multiplicem sensum habet Scriptura, quem dum quisq; sibi

sibi proprium elegit & propugnat, & propriam facit hæresim & sectam, dum inquit Augustinus, *Scripturæ bonæ intelliguntur non bene.* & Hilarius 1 *Intelligentia hæresis est & sensus non sermo sit crimen.* & Hieronymus 2. *Scriptura non in legendo consistunt, sed in intelligẽdo.* & alibi: *Diabolus loquitur de Scripturis, & omnes hæreses secundum Ezechielem inde sibi consuunt cernicalia, quæ ponunt sub cubito vniuersæ ætati.* Sed omnium aptissimè & aptissimè Vincentius ille Lirinensis, quem diceres hæreticorum nostri temporis mores & ingenia exprimere voluisse, *Lege,* inquit, *Pauli Samosateni opuscula, Priscillani, Eunomij, Ioviniani, reliquarumque pestium.* (omnes verò illos hæreticos fuisse nec Lutherani & Caluinani ipsi diffitentur,) *cernas infinitam exemplorum congeriem, prope nullam omitti paginam, quæ non noui aut veteris Testamenti sententiis fucata & colorata sit.* Et paulò pòst: *Quid est vestimenta ouium, nisi Prophetarum & Apostolorum proloquia? Qui sunt lupi rapaces, nisi sensus hæreticorum feri & rabidi, &c.* Non ergo Scriptura sola est idonea ad consensionem & vnionem fidelium, sed indiget interprete, qui eodem spiritu eatum sententiam aperiat, quo ipsæ scriptę sunt & reuelatæ. Interpres autem eiusmodi alius esse non potest, quàm Ecclesia, quæ columna & firmamentum est veritatis, & ad cuius solius auctoritatem semper attinuit, vt hæreses & hæreticos discerneret, ac damnaret. Quicumque ergo Ecclesiam errare posse asseuerat, spiritum dissensionis necessariò animis fidelium immittit, omnęmq; prorsus fidei certitudinem tollit. Hoc ipsum autem faciunt & fecerunt semper omnes hæretici. Nunquam tamen illustriore exemplo, quàm factum sit ab hæreticis nostri temporis, qui quatuor hæc Euangelij verba, *Hoc est corpus meum,* tãta sensuum dissensione & repugnantia intellexerunt, vt iam suo tempore Lutherus septem diuersissimas interpretationes obseruauerit, quemadmodum paulo ante dicebamus. Cumque videret Sacramentarios impudenter de sacra Scriptura gloriari. *Hoc,* inquit, [3] *rei caput est diabolus sua calliditate & potentia nobis multo superior est, oppugnat & repugnat vbique, si nos ad Scripturam confugiemus, ibidem quoque præstò est, & in ea tantum contentionum & dissensionũ concitat, vt propediem eius obsaturemur, langnidiusq; Scriptura assentiamur, & cõfidamus. Et quidem hic perpetuo cum ipso conflictari oportet.* Et paulò pòst de Satana loquens. *Turbas,* inquit, *& sectas in Scriptura tot tantasq; dabit, vt nescias vbi Scriptura, fides, Christus, tu ipse maneas.* Et mox in eandem sententiam eodemque loco: *Quamuis,* inquit, *Diabolus, non cogatur dimittere, tamen non est oblitus suæ artis: nam clanculum sua Zizania seminauit in nostros cœtus, puta falsos fratres, qui nostram doctrinam & verba apprehenderent in eum finem, vt nobis adiumento essent in Scripturã propaganda, sed vt à tergo cum nos in prima acie pugnaremus in nostrum exercitum impetum facerent, turbas excitarent, & contra nos furiosè dimicarent.* Et paulò pòst: *Sed haud cessabit, tanto cardine rerum progredietur longius, & plures articulos fidei attentabit. Et quidem iamdudum oculi eius scintillant erroribus, de Baptismo, peccato originis, & Christi humanitate, inde tantum turbarum in sacris literis existet, tantum orietur dissensionum, & tantum exurget sectarum, vt verè cum Paulo affirmare possimus, mysterium iniquitatis nunc agit.* Quemadmodum etiam ipse prospiciebat post se multas sectas obortiuras. *Si hæc mundi machina per aliquot annos duraueris, iterũ more Patrum ad tollendas dissensiones humana quærentur præsidia, constituentur; leges & decreta ad conciliandam & seruandam in religione concordiam. Quod quidem simile priori sortietur euentum.* Et paulò pòst. explicans, quæ sint humana illa præsidia ad tollẽdas dissensiones dicit esse Concilia. Et paulò superiùs de Sacramentarijs loquens, & eorum hæresi. *In hac parte,* inquit, *per Scripturam ferme decem rimas egit, sibiq; effugia parauit, vt vix vnquam deformiorem hæresim legerim, quæ statim in exercitu tot capita, tot dispares sectas, & discordantes opiniones habuerit, cum tam in fine ad eandem tendant metam, nempe ad Christum prosequendam.* Hactenus Luth. Ex quo vides primò, Sacramentarios ab eo, pro hæreticis & hæreticorum omnium fœdissimis habitos esse. Secundò, omnes eos impudenter Scripturas prætexere. Tertiò Scripturã solam non posse tot dissensionum turbas compescere. Quarto, vnicam ad consensionem viã esse Concilia. Quintò Conciliorum vsum ad eam rem in more fuisse apud Patres, quæ omnia sanè verissima sunt, quanquam à mendace ac mentiri solito prolata. Quanquam ne etiam hac in re hæreticus non sit Lutherus, mentitur splendidè, dum Concilia humanũ præsidium appellat. Diuinum n. est non humanum, quod in hãc vocem sua decreta inchoat: *Visum est Spiritui sancto & nobis.* Aut si hoc humanum dumtaxat præsidium est, quodnam obsecro erit diuinum? Et si quod aliud diuinum est, cur tam opere laborat Lutherus, ne cogatur humana quærere præsidia, cùm alia possit habere diuina? & hoc ipso haud dubiè meliora & tutiora, quàm humana? An verò possit quis credere nullum à Deo Opt. Max. comparatum esse in eam rem præsidium, quod proinde sit totum diuinum ad totius suæ Ecclesiæ vnionem & pacem retinendam?

1 Lib. 2. de Trinit.
2 Contra Luciferianos in cap. 1. ad Galat.
3 Luther. in libro contra Sacramentarios.

Nona hæreticorum nota est de spiritu contentionis.

NOnus hæreticorum character est Spiritus contentionis, superbiæ, arrogantiæ & pertinaciæ. Sic enim illorum mores describit Beatus Iudas in Epistola Canonica, *Væ illis qui in via Cain abierant, & errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione Core abierunt. Ii sunt nubes sine aqua, quæ à ventis circumferuntur, fluctus fieri maris despumantes suas confusiones, sydera errantia. Ii sunt murmuratores querulosi secundum desideria sua ambulantes. Et os eorum loquitur superbiam.* Et D. Paulus. *Si quis,* inquit, *vult contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neq; Ecclesia Dei.* Quare meritò D. Augustinus 1 Hæreticum definit, qui Scripturas non recte intelligens suas falsas opiniones contra earum veritatem peruicaciter asserit. Et alibi 2 *Neque enim,* inquit, *natæ sunt hæreses, nisi dum Scriptura bona intelliguntur non bene, & quod in eis nõ bene intelligitur etiã temere & audacter asseritur.* Et rursum alio loco 3, *Quis ergo,* inquit, *in Ecclesia morbidum aliquid prauumq; sapiunt, si correpti vt sanum rectumq; sapiant, resistunt contumaciter, suaq; pestifera dogmata emendare nolunt, sed defensare perstitunt,*

hæretici

hæretici sunt. Porrò quanta sit hæreticorum nostri temporis arrogantia & superbia, ex eorum patre Luthero satis liquebit, si verba ipsius audiamus. Is in responsione ad maledicum scriptū Regis Angelię 4. in hæc verba scribit: *Atque*, inquit, *circa arrogantiam libere dixerim per me sacram Scripturam ita repurgatam, ita illustratam esse, vt intra annos mille nunquam fuerit vel clarior vel notior pluribus.* Et paulò antè, *Mihi perinde est, etiamsi mihi totus iam adhæreat mundus, iam deficiat iterum, vtrumque æqui bonique consulturus sum. Nam quis me sustentabat initio cū essem solus?* Et alibi 5. miris modis seipsum extollit, & animum peruicaciæ. *Hæc sunt arma*, inquit, *quibus hæreticis vincūt hodie. Ignis & furor insulsissimorum, & asinorum & Thomisticorum porcorum, sed pergant porci illi, & si audent exurant me, hic sum & expectabo eos, cineribus solis post mortem etiam in mille maria proiectis persequar & abominabor hoc abominabile vulgus, in summa vinens Papatus hostis ero; exultus bis hostis ero. Facite porci Thomistæ quod potestis, Lutherum habebitis, vrsam in via, & leænam in semita, vnāque vobis occurret, & pacem habere non sinet, donec ferreas vestras ceruices & æreas frontes contriuerit, vel in salutem vel in perditionem. Hactenus satis fuerit patientiam perdidisse. Deinceps cum pergatis indurati & obcæcati cornua erigere, & sponte facti satis incorrigibiles, & indomiti, nemo à me expectet quicquam dici in vos deplorata portenta suaue aut blandum. Irritatos enim volo magis ac magis, donec effusis omnibus viribus & furoribus concidatis in vobis ipsis. Qui primus alterum compescuerit sit ipse victor, sicut vultis sic fiat vobis.* Et eodem libro, *Non sumus Papa, sed Papa noster est, nostrum est non iudicari ab ipso, sed ipsum iudicare, spiritualia enim à nemine iudicatur, & ipse iudicat omnes.* Et rursum alibi 6, *Fouebat me vtcumq;*, inquit, *aura ipsa popularis, & Germani suspensis animis expectabant euentum tantæ rei, quam nullus antea neq; Episcopus, neq; Theologus ausus esset attingere.* Denique passim videas insanā hanc belluā millis se laudib. extollere, nec nisi arrogantiam & impudentiam effutire. Nec ipse tandem negat. Cuidam enim amico suo respondens per Epistolam 7, *Recte*, inquit, *moner me modestè, sentio & ipse, sed compos mei non sum, sed rapior nescio quo spiritu cum neminem male velle conscius sim, verum vrgent etiam illi furiosissimè vt aduersarium non satis obseruem.* Quantus vero sit contentionis & pertinaciæ spiritus in Luthero, duobus potissimùm exemplis ex ijs quæ possent adferri innumera ostendemus. Primum erit ex Epistola quam ille ad Argentinenses scripsit, in qua de Sacramentarijs loquens 8. *Differri*, inquit, *non possum nec volo, quod si Carolstadius aut alius quispiam ante quinquennium mihi potuisset probare in Sacramento præter panem & vinum esse nihil, illemagno beneficio me sibi deuinctum reddidisset. Grauibus enim curis anxius in hac excutiēda materia multum desudabam, omnibus neruis extensis me extricare & expedire conatus sum, cùm probe perspiciebam hac re Papatui cum primis me valde incommodare posse. Verum ego me captum video nulla elabēdi via relicta.* Et paulò pòst, *Quod si etiam hodierno die fieri posset, vt quis firmo Scripturarum testimonio mihi fidem facere queat in Sacramento non nisi panem & vinum esse, nihil tamen opus esset quemquam tam amaro animo adoriri animo. Sum enim proh dolor; plus æquo in hanc partem propensus, quantum Adami mei naturam animaduertere possum.* Quid obsecro huiusmodi ingenio contentiosius? quod non quærit quid verum sit aut falsum, sed quid Papatui, vt ipse loquitur, aut Ecclesiæ incommodare possit, studetque non veritatis amore & desiderio, sed Papatus odio. Aliud exemplum adhuc clarius ex alio loco 9 sumi potest, in quo tractans de Missa, *quid ergo*, inquit, *dicemus ad Canonem & auctoritatem Patrum? Primùm respondeo si mihi haberetur quod dicatur, tutius est omnia negare quàm Missam concedere.* Quid enim hoc aliud quæso est quàm velle quocumque periculo ac per omne fas & nefas suam tueri opinionem, & Poëticum illud exequi:

Fac bene si possis, si non, quocunque modo, rem.

De Zuinglio autem, Carolstadio, OEcolampadio, Caluino, Sacramentariorum parentibus & Lutheri filijs non possimus testimonium dignius aut certius minusque suspectum adferre, quàm ipsius Lutheri qui testatur eos velut Absalones quosdam regni & gloriæ patris cupidos suas hæreses erexisse. Et si enim de Caluino diserte non loquitur, qui viuente Luthero non adeò infamis erat, nec magni nominis, quod tamen de aliijs Sacramentariorum capitibus dixit, quidni etiam in Caluinum optimè quadret qui tanto superbior fuit & arrogantior cæteris, quanto posterior tempore; Si enim arrogans Carolstadius fuit Zuinglius qui Luthero parenti contradixerunt, arrogātior fuit, qui & Luthero & Zuinglio & omnibus omnium ætatum Christianis contradixit, Sed quid arrogantius possis fingere, quàm quod Caluinus pronunciare ausus est. Omnes Patres in errorem abreptos fuisse aut arroganter locutos 10? Quid idem arrogantius Beza, qui Caluino soli adrogat honorē rectæ opinionis & rectæ veritatis circa mysterium Eucharistiæ, quasi nullus omnino mortalium ante Caluini tempora recte de Sacramento sensisset? Sed & quid sibi vult, rogo, quod ad calcem vitæ Caluini, quam idē Beza scripsit, addidit verba illā Elisæi videtis Heliam raptum in cœlum & eleuatum, *Pater mi, Pater mi, Currus Israel & auriga eius*, nisi quod Caluinum pro Helia, aut pro Elisæo vult haberi.

1 Lib. 8. de Genesi ad Liter. cap. 9.
2 Tract. 18. in Ioannem.
3 Lib. 18. de Ciuit. Dei, cap 51.
4 Tom. 2. Operum.
5 In lib. cont. Regem Angliæ.
6 In præfat. 1. tom. 1.
7 In epist. præfixa argumentis suis in Psalmos tom. 3.
8 Tom. 7.
9 Lib. de captiuit Babylon.
10 Sic enim Caluinus locis suprà citatis.

De interpretatione Scripturarum.

SEd potest hic spiritus arrogantiæ ac pertinaciæ detegi apertius, si Nouatores istos disputātes audiamus Exempli gratia, quæratur, an opera charitatis iustificent, illi negabunt. Si obijcias verba Epistolæ Diui Iacobi, quid respondebunt? Lutherus exclamabit si vspiam deliratum est, hic deliratum esse, potiusque reijciendam Apostoli Epistolam, quam admittendum vt iustificatio à charitate proficiscatur. Quid aliud in hac responsione quàm proteruia & pertinacia? Caluinus verò respondebit Iacobi verba non ad iustificationem, sed ad iustificationis manifestationem respicere

spicere. Quod si replices verba Iacobi non posse hanc pati interpretationem, quia vt de fide, ita & de operibus iustificationem asseuerat, ille tamen in opinione sua perstabit, & Catholicos omnes victos ac de mala interpretatione conuictos exclamabit. Sed quo iudice? *Scriptura*, inquit. Atqui de Scriptura nobis controuersia est, quam à nobis stare manifestissimum est, iustificationem enim scripsit Apostolus, non iustificationis manifestationem. Si vero instes: Adeamus ergo Patres, Concilia, Ecclesiam. *Bene est*, inquit, *dum ad normam Scripturæ loquantur.* Viden' pertinaciam? Exigit Scripturas, nos damus, ille obliqua interpretatione contorquet, nos veram & germanam opponimus ex propria ipsa verborum vi & significatione perspicuam. Ille non admittit. Quæritur quis rectius interpretetur, nec enim æquum est quem quam in causa sua & testem esse & iudicem. Ideone victus videatur, & vt vetulis atque vulgo imponat, ad Scripturam reuocat. Quis hic non videt proteruiæ ac pertinaciæ gyros? In summa vult audiri, tibique vni fidem haberi. Si quæras, num patres antiquos & Concilia audire velit. *Audiam*, inquit, *si ad amussim Scripturæ iudicent.* Iudicabunt vero, inquam, Stabisne illorum sententiæ? *Stabo*, inquit, *si tamen prius examinauerit.* Quis vero te constituit illorum iudicem? Hoc ipsum enim est de quo quærimus, cur tibi magis licere debeat sententiam ipsorum & interpretationem examinare quam illis aut nobis tuam, & quis in pari omnium iure futurus sit Iudex. Quod si fallantur interpretando, quia homines fuerunt, vt obiicis, quidni etiam tu fallaris? An non & tu homo es, aut saltem bestia? Neque enim opinor, aut Angelus aut Deus es, aut quicquam ex inanimatis, hic vero hæret terminis. Et statim anguis, in seipsum caput contorquet. *Quia*, inquit, *secundum Scripturas interpretabor.* Deus bone. Atqui de hoc ipso quærimus quis Scripturas rectius interpretetur. Quid agas cum impiis istis qui semper in circuitu ambulant, & eo semper redeunt vnde te tam sæpe illos deiecisse? Quæ impudentior pertinacia quam nolle stare iudicio Ecclesiæ, Patrum, Conciliorum? Quis finis tantæ contentionis, si nemo erit qui litem dirimere possit, quique eius tandem definiendæ habeat auctoritatem? Nec enim dubitandum est, quin litigandi futura sit immortalis libido. Habet suas leges Respublica omnis bene constituta, easque bonas & sanctas, quæ tamen si litigantium arbitrio exponendæ relinquerentur, nullus vnquam foret litigandi finis, dum prudentiæ quisque suæ innititur, & in sensu suo non solum abundat, sed etiam luxuriatur. Hinc iudicium etiam in prophanis rebus, sed multo maior in Ecclesia Dei Conciliorum necessitas, ne si nullus tandem Iudex sit à quo appellari non possit, litigantium peruersitas & libido faciat, vt neque litigandi, neque appellandi terminus vllus inueniatur. Exemplum præbeat Lutherus ipse, is enim à Legato sedis Apostolicæ ad sedem Apostolicam initio appellauit. Tum à sede Apostolica condemnatus, quieuitne an acquieuit? Neutrum, sed factus impudentior iterum prouocat ad Concilium. An vero mi Luthere acquiesces si Concilium contrarie feret sententiam? *Distinguo*, inquis, *Si secundum Scripturas, acquiescam, sin minus omnia negabo.* Sed quisnam, inquam, iudicabit, vtrum Concilium secundum Scripturas sententiam tulerit? *Ego*, inquit, *Nam spiritualis homo iudicat omnia.* Ergone à Concilio & vniuersi orbis consensu ad teipsum vnumque prouocabis? Sic-cine supremus diuini humanique iuris arbiter constituetur insanum & siue lepidum siue illepidum malis dicere caput Lutheri? Et hæc quidem quæ de Luthero dicimus de cæteris omnibus hæreticis æquè dicta videri debent, nam & inde hæretici nomen acceperunt, quod interpretationem Scripturæ sibi seligant, quam si Conciliis & Ecclesiæ consonam inuenerint, eam non auctoritate Ecclesiæ, vel Conciliorum, sed sua ipsorum opinione defendunt, sin contrariam viderint, nihilominus eam contra Ecclesiæ & Conciliorum auctoritatem tuentur.

De inuocatione sanctorum ex D. Augustino.

SImilis erit quæstionis exitus, si de alicuius ex Patribus autoritate disputetur. Finge quæri, num Beatus Augustinus Sanctos inuocandos esse censuerit. Adducimus locum ex Commentariis eius in Exodum, vbi palam dicit orationibus Martyrum propitiari Deum peccatis populi sui. Adducimus & supra citatum, in quo palam testatur precibus Sancti Stephani plerosque sanatos aut adiutos. Adducimus & quod idem Augustinus alibi scribit 3. Animas defunctorum orationibus Martyrum commendari, in quorum locis, id est, nomine ac memoria Martyrum venerabilibus corpora sepulta sunt. Quid ad hæc isti nugatores vt elabantur? Nihil aliud, nisi quod hæc non ex animo sed raptim & inaduertenter dicta sunt. Atqui locum alium illustriorem adducimus 4. in quo Beatum Cyprianum ipse inuocat hac desiderii sui contestatione. *Adiuuet nos orationibus suis, vt donante Domino quantum possumus bona eius imitemur.* Parum est, inquiunt, nam non diu immoramur in huiusmodi precibus. Quid vero iam cum istis possit quis facere vel patientissimus hominum? Adferamus tamen vt istis satisfaciamus, locum alium in quo non obiter sed longa & iterata oratione Sanctum aliquem in cœlis regnantem Augustinus interpellet. Is est in sermone 2. de annunciatione, 5. *O Beata Maria*, inquit, *culpas nostras orando excusa, admitte nostras preces intra sacrarium exaudition-nis, & reporta nobis antidotum reconciliationis; sit per te excusabile quod per te ingerimus, fiat impetrabile quod sida mente poscimus. Accipe quod offerimus, redde quod rogamus, excusa quod timemus, quia tu es ipsa vnica peccatorum, per te speramus veniam delictorum, & in te beatissima nostrorum est expectatio præmiorum. Sancta Maria succurre miseris, iuua pusillanimes, refoue flebiles, ora pro populo, interueni pro clero, intercede pro deuoto fœmineo sexu, sentiant omnes tuum iuuamen quicunque celebrant tuam sanctam commemorationem, assiste parata votis poscentium, & repende omnibus optatum effectum, sint tibi studia assidue orare pro populo Dei qui meruisti benedicta redemptorem ferre mundi, qui viuit & regnat in secula seculorum.* An expectatis adhuc aut requiritis quotquot estis Lutherani & Caluiniani vt clarius aliquid proferamus? Fatemur ingenuè nec habere nos nec posse fingere, etiamsi nobis pro arbitrio

arbitrio fingendi ius & licentiam, quam non petimus daretis, sed quid respondetis? *Sermo*, inquiunt, *non est Augustini*. Si interroges quare; Quia, inquiunt, non sapit ingenium Augustini. Cui vero non sapit? Tibine an mihi? Quid vero erit quod non possit tuto negari, si hæc reiicienda Patrum authoritatis ratio admittatur. Nam & clarissima quæque loca si ad gustum disputandum examinentur, nunquam satis sapida erunt contradicentibus. Est tamen quod parcamus nec illibenter istis qui Patrum scriptis tam ineptè illudunt, cum ipsis quoque sacris Scripturis idem faciant, easque non nisi ad gustum suum & admittant & abiiciant. Quid enim mouere Lutherum potuit vt Iacobi Epistolam damnaret? *Quia* inquit, *non sapit spiritum Apostolicum*. Cum damnat Caluinus libros Machabæorum, *Quia*, inquit, *non sapiunt spiritum diuinum*. Ergone quia manna rebellibus & proteruis panem cœli non sapit, propterea manna esse desinet: *Et panis de cœlo?* Quia sol noctuæ non lucet, nobis non lucebit? Si sic agatur, actum sanè est de vniuersa Scriptura, vt doctè Augustinus noster iamolim disputauit 6. contra Faustum, qui solenni hæreticorum insolentia sacræ Scripturæ loca quibus vrgebatur non germana sed falsata esse dicebat. Vidi ego primarium quendam Geneuæ Ministrum, qui multa insolenter debacharus in Sanctorum intercessionem, cum non tantum Scripturæ, sed etiam Patrum authoritate conuincererur, dixit tandem paratum se dare manus, si Augustinus vllo loco Beatissimam Virginem inuocasse probarerur. Cum vero Catholicus supradictum locum protulisset, ac Ministrum interrogasset: Quid vero tu ad hæc Domine magne Doctor? Ille primum hæsitabundus & attonito similis, mox seipsum colligens quasi magnum & elegans quidpiam dicturus, vt facile maximum Ecclesiæ reformatorem in eius vultu agnosceres, *Naeus est*, inquit, *in pulchro corpore*. Quid verò miser Catholicus faceret cum isto nebulone, nisi vt Dominum rogaret ne statueret ei hoc peccatum, quia nesciebat quid diceret, nec quid faceret. Abi vero tu in malam Crucem cum istis tuis næuis & nugis. An non poteras verius dicere næuum hunc esse in Caluini tui opinione, Beatissimæ Vrginis Sanctorumque omnium intercessionem temere reiicientis? Nam nec quicquam vetat næuos esse in deformi corpore vt tanto deformius faciem, quãto facerent corpus venustius quod esset pulchrum. Placent vero tibi Nouatores nostri tum maximè in sua pertinacia cum aliquam sententiam in Libris Patrum deprehendunt quæ primo intuitu ac in speciem fauere iis videatur, est enim hoc fuitque semper hæreticis omnibus commune, vt iam olim Vincentius noster Lyrinensis obseruauit, *cum sub alieno*, inquit, *nomine hæresim concinnare machinãtur, capiant plerunque veteris cuiuspiam viri scripta paulo inuolutiora edita qua pro ipsa sui obscuritate dogmati suo quasi congruant, & illud nescio quid quodcunque proferunt, neque primi, neque soli sentiri videantur*. Hunc scilicet morem tenens minister iste noster egregius, de quo nunc dicebamus, tot illis Augustini locis clarissimis, quæ iam citauimus, opponebat locum vnum in quo Augustinus de Christo loquens 7. *Ipse Sacerdos est*, inquit, *qui nunc ingressus interiora veli solus ibi ex his qui carnem gestauerunt interpellat pro nobis*. Itaque August. cum Augustino pugnantem inducere volebat subtilis Doctor, nec videbat Augustinum eo loco non de alia interpellatione loqui quam quæ fit per redemptionem, quod & præcedentia & sequentia illius loci manifestissime ostendunt. Hãc verò artem fallendi in Patrum scriptis etsi hæreticorum omnium communis est Caluiniani, tamen propemodum suam propriam fecerunt, adeo in ea excellunt vt apparuit ex congressu Illustrissimi Cardinalis & Episcopi Ebroicensis cum misero illo, quem nominare pudet, vel hoc ipso quod non pudet eum viuere post tã multas tamque euidentes ipsius non tantum hæreses, sed etiam falsitates in augustissimo ipso Christianissimi Regis conspectu, & amplissimo totius Galliæ theatro detectas conuictasque.

1 Quæst. 108.
2 Lib. 22. de Ciuitat. Dei, cap. 8.
3 Lib. de cura pro mort. agend. cap. 4.
4 Lib. de Baptism. contra Donatistas.
5 Serm. 19. de Sanctis. Tom. 10.
6 Lib. 11. cap. 2.
7 In Psalm. 54.

De Sanctorum intercessione,

SEd addamus etiam ad has pertinaciæ notas, aliam superioribus finitimam, sed tamen ab iis diuersam, quod sunt Nouatores nostri querulosi, vt B. Iudas Apostolus dicebat, & vt Paulus loquitur contentiosi, ita vt quantumuis eorum argumentis satisfaciat, ipsis tamen satisfacere nunquã possis. Adeo verum est quod Augustinus iam olim dixit, conuinci eos posse, sed vinci non posse. Exemplum esto in hoc ipso articulo de quo paulo ante scripsimus de Sanctorum intercessione, Obiiciunt dare nos Christo socios & coadiutores cum Sanctos inuocamus; nos vero respondemus clarissime, nos neque Deo quem oramus coadiutores dare, quem satis scimus ad misericordiã faciendam coadiutoribus non indigere, neque Christo per quem oramus, quia ejus intercessionem omnipotentem apud Patrem agnoscimus, sed nobis ipsis qui oramus, ac quorum orationes & preces, precibus fratrum nostrorum, maxime vero piorum & sanctorum virorum adiuuãtur, vt à Deo per solum Christum exaudiãtur. Quare nec sanctos proprie mediatores agnoscimus eo sensu quasi sint in medio inter Deum & nos, vt Christus, qui reuera medius est, vtpote qui vtramque naturã Dei & hominum habeat, cum sit & filius Dei, & filius hominis, sed inuocamus Sanctos vt sint nobis compreçatores & cooratores per vnũ Dominum nostrum Iesum Christum. Quia tamen Christo esse illos nobis gratiores intelligimus & aliquo modo viciniores, quippe qui iam sint in gloria, pleriq; antiquorum mediatores eos appellarunt, non ratione illa qua Christus mediator dicitur, qui vere est in medio vt ita dicã Mathematico, sed vt is qui alicui vicinior est licet permodica distãtia, medius dicitur inter hunc & illum à quo longius abest, Sic enim dicimus inter nos & solẽ vmbracula & tentoria nostra esse media, licet non modo non sint in medio, sed etiã nobiscum sint in extremo. Qua responsione si quis est, qui sibi non putet satisfactum, quonam obsecro, nisi proteruo prorsus & contentioso videri potest esse ingenio?

Hoc

Hoc vero vnicum exemplum pro multis attulisse sufficiat. Nam instituti nostri ratio plurimos hic nos immorari non permittit, Nisi quod non possim præternittere insigne dictum Lutheri, qui vt Ecclesiæ Catholicæ contradiceret, quæ docet, semperque docuit, Excommunicationem cuicumque viro pio & Christiano cauendam esse, tum quoque cum est iniusta, tanquam quæ si non æternæ salutis præsens damnum inferat, præsentissimum tamen adfert secum amittendæ illius periculum: Scripsit ille ex contrario 1. docendos esse Christianos, vt excommunicationem diligant potius, quam vt metuant. Cui bono autem hæc tam impia sententia, nisi vt contradicendi studium, quo vir miser redundabat, expleret?

1. Attic. 14. per Bullam Leonis damnat.

Decima nota, De spiritu maledicentiæ, procacitatis, irrisionis & calumniæ.

DEcimus character hæreseos est, Maledicentia, procacitas, spiritus irrisionis, & calumniæ. *Irrisores*, inquit B. Iudas in Epistola, & D. Bernardus 1. de hæreticis sui temporis loquens; *Videte*, inquit, *detractores, videte canes. Irridentnos qui baptizamus infantes, quod oramus pro mortuis, quod Sanctorum suffragia postulamus.* Vt vero Lutheranos & Caluinianos nostros hoc spiritu agi probemus, magna non est opus inquisitione. Nam quod ad Lutherum pertinet, tam petulanter ille & contumelioſe causam suam aggressus est, vt Beza 2. non vereatur illi hac in re succensere. Sed quid Bezæ testimonio indigemus? Habemus reum confitentem; 3. se immodeste & scribere & agere, ac eo planè modo qui deceat hominem, qui, vt ipse loquitur, non sit compos sui. Sed Deus bone quam impudenter agit cum summo Pontifice, cum Rege Angliæ, cum vniuerso ordine Episcoporum, cum Academiis Parisienti & Louanienti. Minima fere quam in eos vibrat contumelia hæc est, vt porcos, asinos, Sathanæ satellites stolidissimos, & cætera id genus appellet. Idque tam crebrò & importune, vt si operibus eius contumelioſa quæque detrahas, facile octo scriptorum eius Tomos in vnum sis redacturus. De procacia verò istorum & spiritu irrisionis si quis dubitat, legat si licet ludum Lutheri aduersus Parisienses Theologos, & Passauantium Bezæ. Mirabitur sane inscitiam & miseriam illorum qui tales homines habuerunt pro Ecclesiæ reformatoribus, & pietatis ac religionis instauratoribus, habentque. Cogor tamen ex Caluino proferre locum vnum, 4. in quo certat ipse secum impudentiorne sit, an imprudentior in calumniis & maledictis concinnandis. *Adhominem*, inquit, *si veniamus, satis scitur quales reperturi simus Christi vicarios, Iulios scilicet, & Leo & Clemens & Paulos Christianæ fidei columnæ erunt, primiq; religionis interpretes, qui nihil aliud de Christo tenuerunt, nisi quod didicerant in schola Luciani. Sed quid tres aut quatuor Pontifices numero? Quasi vero dubium sit qualem religionem professi sint iampridem Pontifices, cum toto Cardinalium collegio, & hodie profiteantur. Primum enim arcanum illius Theologiæ, quæ inter eos regnat, caput est, Nullum esse Deum. Alterum, Quicquid; de Christo scripta sunt ac docentur mendacia esse & fabulas. Hoc cum notissimum sit omnibus qui Romam nouerunt, non cessant tamen Romanenses Theologi, &c.* Quem obsecro non pudeat tam virulenti mendacis huius & impostoris? Et tamen quod impudentiam facie intolerabilem, testatur ille eodem loco, non de hominibus se loqui, sed de Cathedra Romana, vt meritò possimus ei obiicere verba illa Augustini, quæ supra retulimus, *Cathedra tibi quid sedet Petri?* Nec contenti sint isti tot contumeliis Ecclesiam Dei militantem, eiusque Pastores onerare. Parum hoc illis videtur, si non etiam in ciues triumphantis Ecclesiæ simul iacula contumeliarum suarum contorqueant. Audi Caluinum, 5. *Colligimus*, inquit, *nihil Papistas Christo reliquum facere, qui pro nihilo ducant eius intercessionem, nisi accedant Georgius & Hippolytus, aut similes larvæ.* Et alibi 6. mentitur impudentissime, & imponit Catholicis, quod in suis omnibus Litaniis, Hymnis & Prosis, vbi sanctis mortuis nihil non honoris defertur, nullam Christi mentionem faciant. Lutherus autem quodam loco 7. mire exagitat Thomam Aquinatem, adeo vt erubescat dicere probabile esse, quod sit ille damnatus. In summa nihil isti aut in cœlo, aut in terra intactum reliquerunt. Neque sane fuit æquum, vt Angelico Doctori parcerent isti, qui nec Angelis, nec ipsi Deo pepercerunt.

1 Serm. 66. in Cant. Cantic.
2 In imaginibus.
3 In eo loco quem supra notauimus.
4 Lib. 4. c. 7. sect. 27. & 29.
5 Lib. 3. Instit. c. 20. sect. 27.
6 Sect. 21.
7 In confutat. rationis Latomianæ.

De principiis hæresium nostri temporis.

POrrò cùm hæresibus omnibus commune illud sit vt sordidum, & abominandum habeant principium (inde namque est præclarum illud dictum D. Hieronymi, *Hæresem ad originem reuocasse refutasse est.*) Videamus iam quod erit pro corollario, quam præclara origine nostri temporis hæreses glorientur. Ducunt eam omnes à Luthero, qui primus omnium omnino earum auctor fuit. Ita sane Lutherus ipse testatur 1. *Solus*, inquit, *primo eram, & certe ad tantas res tractandas ineptissimus & indoctissimus.* Et Beza in icombus, vbi de Luthero loquitur, ait, excitatum eum vt lumen Euangelij ex densissimis tenebris erueret. Et quamuis neque Lutherus, neque Beza id testarentur, satis tamen testaretur summa illa pax, qua fruebatur Ecclesia, cùm Lutherus bellum illi indixit, & repentina omnium Ordinum facta in eum commotio, statim atque apparuit. Et Luthero quidem id pro gloria est, quòd primus & solus fuerit, qui tubas excitauit. Nam congratulatur 2. sibiipsi, quod Germani suspensis animis expectabant, quem euentum habitura esset contentio, quam ipse excitauerat, *Et quam*, inquit, *nullus antea neque Episcopus, neque Theologus ausus est attingere.* Tantique fecit hanc hæreticam laudem, vt iniuriæ loco duxerit, si quando suas opiniones ab aliis didicisse diceretur. Cumque plerique Hussitam eum esse existimarent, reclamat ipse, & exclamat; *Non recte vocant, qui me Hussitam appellant. Non enim mecum ille sentit, sed si ille fuit*

hæreticus, ego plus decies hæreticus sum, cum ille longe minora & pauciora dixerit. At videamus quibus viis & quo genio Lutherus in hanc doctrinæ nouitatem venerit. Illud sanè constat non diuino impulsu tametsi dicat ille alibi se à Deo vocatum, vt iactare solent hæretici omnes, sed humano prorsus carnalique affectu rem totam aggressus est, *Casu enim*, inquit ille ipse, *non voluptate, ne studio in has turbas incidi, Deum ipsum testor.* Quid verò tam cõtrarium, quam vt diuino impulsu factum esse existimetur, quod factum sit casu? Aut quid apertius quàm ex supradictis verbis; Nõ in pacificam Euãgelij prædicationem, sed in turbas Apostatam illum incidisse. Neque vero solus ipse hoc testatur, sed & Philippus Melancthon 4 egregius Lutheranus. *Hæc initia fuerunt*, inquit, *huius controuersiæ, in qua Lutherus nihil adhuc suspicans aut somnians de futura mutatione rituum ne quidem ipsas indulgentias prorsus abiiciebat, sed tantum moderationem flagitabat. Quare falsò*, inquit, *eum criminantur qui à plausibili causa exorsum dicunt, vt postea mutaret Rempublicam, & vel sibi vel aliis potentiam quæreret.*

Tum vero primi motus & inspirationes quibus Lutherus tactus fuit, vt doctrinam catholicam desereret, fuerunt meræ & crassissimæ blasphemiæ, sic enim ipse de se scribit: *Oderam*, inquit, *vocabulum istud Iustitia Dei, quod vsu & consuetudine omnium Doctorum doctus eram philosophice intelligere de iustitia formali & actiua Dei, qua Deus est iustus, & peccatores iniustos punit.* Et paulo post: *Non amabam*, inquit, *imo odiebam, iustum & punientem peccatores Deum, tacitaq; si non blasphemia certe ingenti murmuratione indignabar Deo.* Et alibi 6 explicans locum illum Pauli, 7 *Iustitia Dei reuelatur in Euangelio*, ait, omnes Doctores excepto Augustino interpretatos esse de iustitia Dei puniente, tum subiungit: *Quoties legebam hunc locum, semper optabam, vt Deus nunquam reuelasset Euangelium. Quis enim posset diligere Deum irascentem, iudicantem, damnantem?* Et rursum alio loco 8 *Olim cum legendum esset*, inquit, *& orandum illud Psalmi, In iustitia tua libera me, totus exhorrescebam & ex toto corde vocem illam oderam.* Et paulo post: *Atque, hic sane*, inquit, *omnes Patres, Augustinus, Ambrosius, &c. hallucinati sunt, & in hoc, veluti scandalum impegerunt.* Ex hoc autem odio irascentis, & iusti, in meditationem venit, per quam ait se fidem suam iustificantem inuenisse. *Tum*, inquit, *me prorsus esse renatum sensi, & apertis portis in ipsum Paradisum intrasse. Ibi continuo alia mihi facies totius Scripturæ apparuit.* In his vero omnibus hæc præcipue notatu digna semper existimaui. Primùm quod Lutheri nouitas incepit ab odio Dei omnium peccatorum grauissimo. Fons sanè dignus fuit, qui tot hæresiũ riuulos profuderit. Secundum est, quod Lutherus non resipuit postquam hæresim excitauit, sed in hoc execrando odio perstitit. *Quis enim*, inquit, *posset diligere Deum irascentem, iudicantem, damnantem?* Quibus verbis non solum se odio Deum habuisse profitetur, sed etiam neque potuisse amare, neque posse. At vero non sic ille, non sic qui lætus cantat, *Iustus Dominus, & iustitiam dilexit, æquitatem vidit vultus eius.* Et alibi: *Deus iudicium tuum Regi da, & iustitiam tuam filio Regis.* Ac deinde exclamat de quouis iusto: *Lætabitur iustus, cum viderit vindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris.* Tertium est, quod ignorantiam suam crassissimam prodit Lutherus, cùm dicit, omnes Doctores excepto Augustino, locum Pauli ad Romanos de iustitia Dei puniente interpretatos fuisse. Nam vt omittam Chrysostomum & Theodoretum, Diuus sane Thomas & Lyranus, qui omnibus obuius est, de iustitia, qua Deus nos iustificat, palam interpretantur. Tametsi contraria quoque expositio non sit omnino improbabilis. Quartum est, quod impudentiam suam Lutherus ostendit, cum Psalmi locum supra citatum dicit à nemine Catholicorũ & Patrum fuisse intellectum de iustitia, qua Deus nos iustificat. Nam & Augustinus ipse & Lyranus & Glossa ordinaria sic plane interpretantur, *In iustitia tua libera me*, id est, quia mea iustitia quæ nulla est, liberari non possum, tua Deus bone liberari exopto. Quamquam quod ad locum illum attinet, docte Glossa ordinaria animaduertit interpretationem illam esse potius moralem, cum secundum literam de iustitia Dei iudicantis Psalmista loquatur, quasi dicat, Cum iustus sis, Domine, eripe me & libera me de manibus persequentium me, qui iniuste me opprimunt, & persequuntur. Sed ad rem. Postquam Lutherus hoc initium suæ doctrinæ dedit, multa quod erat consequens, per hypocrisim & mendacia fecit, vt suam stabiliret hæresim. Nam & ipsi Romano Pontifici diu blanditus est, vt cum aduersus Regem Angliæ iniuriosè scripsisset, mitit ad eum postea Epistolam 10. in qua blanditiis & lenociniis conatur animum Regis demulcere, scribens in hunc modum: *Conscius mihi sum grauissime offensam esse tuam Maiestatem libello meo, quem stultus & præceps edidi.* Et paulò pòst: *Vehementer*, inquit, *nunc pudet facinus meum oculos coram maiestate tua leuare, qui possim sum leuitate ista me mouere in talem tantumque Regem, præsertim cum sim fex & vermis, quem solo contemptu oportuit vltum aut neglectum esse.* Deinde veniam petit ad Regis pedes prostratus, & promittit se palinodiam cantaturum, si Rex velit. Verùm non multo post tempore, cùm Rex Angliæ iterum in eum scripsisset, rursus ille Regem adgreditur longe atrocioribus contumeliis, & de literis scriptis pœnitet, nec vllum non mouet lapidem vt suam hypocrisim excuset, quæ palinodiam promiserat, docetque se illam epistolam scripsisse, vt eum ad hæresim suam amplectendam pelliceret. *His*, inquit, *persuasionibus plane ebrius effudi illam deprecationem, & infeliciter supplicem Epistolam, quam illi fures indigne tractant dilaceranteque.* Et paulo post dicit eodem se artificio vsum esse cum Georgio Duce Saxoniæ. Et aliquot interpositis verbis, iterum prædicat, se non pœnitere quod iis artificiis vsus sit, quasi fecerit omnia propagandi Euangelij causa, nec pudet eum fictiones huiusmodi & hypocrisim pium honestumque studium appellare. Pius vir sane qui pium existimat etiam per mendacia veritati inseruire. Cuiusmodi vero incredibile sit vnquam labia ista dolosa Lutheri in corde, & corde loquentis electa esse à Deo vt Euangelij lumen iterum mundo accenderent? Aut quis vnquã sordidiora vidit aut legit, & magis execranda hæresis vllius principia, quæ casu non seriò, nec consultò, & ex odio Dei non ex amore, ex mendaciis, & hypocrisi non ex veri-

tate

tate constituerunt? Auctor vero ipse turbulentus homo, & adeo ferox vt Philippo quoque Melanchthone teste,11.nõ solum Erasmus,sed etiam Fredericus Dux, cuius protectione, & auspiciis omnem Tragœdiam suam Lutherus produxit, lenitatem in eo, & moderationem desiderarent. Quam nec ipse negabat sibi deesse, cùm se sui compotem non esse fateretur 12.

1 In Præfat. 1. Tom. oper. & in opere contra Sacramentar.& contr.maled.script.Reg Angl.
2 In præfat.supra citata.
3 In assert. articulorum per Leonem X. damnator. Art. 30.
4 In præfat.ad 2.tom.Oper.Lutheri.
5 In Præfat.supra citata.
6 Tom.4. Oper.in 27. Genes.
7 Romanor.1.
8 In c.42.
9 In præfat.iam citata.
10 Extat tom.2.ad finem.
11 In præfat.2.tomi.
12 In epist.ad amicum supra citata.

Horrendum principium hæresis Lutheranæ.

SEd supereſt omnium quæ hucusque diximus, fœdissimum, maximeque horrendum hæresis Lutheranæ exordium. Retulimus in superiorib. locum insignem Lutheri, quo testatur tantopere sibi Missam displicere, vt omnia potius negari velit,quam Missam recipi.At tanti odij, quænam obsecro causa esse potuit? Anne alicuius Angeli aut Dei de cœlo persuasione adactus est Lutherus, vt tanto Missam odio execraretur? Imo vero tantarum Lutheri in Missam irarum præclarus scilicet ac dignus,in cuius verba iuraret,magister atque artifex fuit Diabolus. Quis credet?Nemo hercule nemo, si non ipse Lutherus dixerit. Prodeat igitur Lutherus ipse, nec erubescat dicere, quo Doctore vsus sit ab initio, vt Missã cõuellere niteretur. Nam & iure nostro ita cautum est vt vniuscuiusq; rei originem & initiũ inspici oporteat.Is in libro De Missa priuata & vnctione Sacerdotum 1. non obiter, sed ex professo & luculenter asserit refertque, Sathanam sub mediam noctem sibi apparuisse, & quinque argumentis, quæ variis etiam similitudinibus adornauerat effecisse, vt exinde Missam & vnctionem Sacerdotum sperneret omnino, & abiiceret. Nec quod sibiipsi obiecisset, mendacem esse Diabolum, cui propterea credi non oporteret, potuisse tamen persuaderi, ne se Diaboli argumentis vinci pateretur, cuius vim & impetum in disputando mirabiliter extollit. Mox conuersus ad Catholicos, *Si vobis*, inquit, *sustinendi essent ictus Diaboli, & audiẽda disputationes non diu effetu cantileniam de Ecclesia & veteri recepto more cantaturi:Sathan enim in ictu oculi repente totam mentem terroribus & tenebris adobruit.* Deinde vt obiectioni suæ pro Diabolo satisfaciat & respondeat, conatur pluribus ostendere, Diabolum etiam interdum veritatem docere, & ita mentiri vt mendacium veritate perfundat. Ac tandem,*Confessus sum*,inquit Lutherus,*lege Dei conuictus coram Diabolo me peccasse,me damnatum esse vt Iudam, sed verto me ad Christum cum Petro, & respicio eius immensum beneficium & meritum.Ille omnem horrendam damnationem damnauit.In summa* (& hæc est conclusio Lutheri) *nos ab ipsorum priuatis missis & vnctione Episcoporum liberati sumus.* Luge,Euge.O viri,quibus est cor. Audierunt aures nostræ, viderunt oculi nostri.Hem ista est libertas illa præclara & Euangelica, quam Lutherus & eius exẽplo cæteri hæretici nostri temporis inuexerunt. *Liberati sumus*, inquit Lutherus, at non libertate, quam Luthero ab inferis Sathan attulit.Quis vnquam Deus bone audiuit talia? Quis vero nunc audiat sine horrore? Quis deniq; talia fando temperet à lachrymis? Et tamen inueniuntur, heu nimis quàm multi homines, qui tam diris,fœdis, & fœtidis ex inferno allatis opinionibus glorientur, autoremq; Diabolum sequantur. At nos Catholici adhæremus Christo,& abrenunciamus Sathanæ ac doctrinæ eius.Glorietur ergo Lutherus; quantum volet cum suis sectatorib. doctrinam se suam aduersus Missam à Sathana accepisse, nos Apostolum audiemus semper, qui de eodem tractans mysterio, sed longè aliter quàm Lutherus, ait, *Ego autem accepi à Domino quod & tradidi vobis.* Denique omnibus qui Lutherum sequuntur, verissimam hanc & turpissimam semper inuremus notam, vel ex ipsius Lutheri cõfessione quam cauillari iam nemo possit,*Vos ex patre Diabolo estis.*

1 Tom. 7. Operum editionis Vitembergensis anno 1558. à folio 227. vsque ad folium 231.

Hæreses nonnullæ politicæ Nouatorum.

IAm tempus esset vt huic tractationi quæ me longius traxit,quàm putaram, finem imponerem, vel ipso tædio tam horrendæ narrationis. Nisi me viderem religione boni publici teneri vt aperiam, sed paucis si potero,quantam perniciem rebus Christianorum ciuilibus minentur & adstruant ingenia nostrorum Nouatorum, Ne dubitare quisquam possit, non minus in politicis quàm in Ecclesiasticis hæreticos illos esse.Id verò facile fiet propositis aliquot ipsorum propositionibus, quas perinde tuentur illi mordicus, ac si essent articuli fidei.

Prima propositio politica & hæretica, De optima Reipublicæ administratione.

PRima propositio est Caluini disertis verbis expressa 1. *Omnium optimam Reipublicæ administrandæ rationem esse Aristocratiam, Quin etiam Democratiam,Et quod consequens est, Pessimam omnium Monarchicam.* Quanquam autem admonet, eos qui Monarchis subsunt, nihil præterea mouere debere, ipse tamen qui sub tanto Monarcha natus & educatus fuerat, ostendit satis quo animo in suum Principem animatus esset, dum Monarchiam spernit. Eamq; ait potius tolerandam maioris mali vitandi gratia quàm amandam ob suam excellentiam. Neque enim ignorauit homo, qui se videri voluit tam magnum politicum, nihil esse periculosius, quàm populum primoresque populi titillare spe melioris gubernationis ad dominationem ambiendam vel optandam, ne postquam ambierint vel optauerint etiã captare nitantur. Cuius periculi metuendi nõ cadẽ ratio est, cùm de Monarchia etiã apud Democraticos aut Aristocraticos Magistratus honorifice loquimur; Quia nullius inde tumultus nascitur occasio,cupiditate dominandi aut gubernandi multorum ex iis qui dominantur animos impe-

diente Monarchiam exoptent. Quàm verò falsissimum sit, quod iste asserit, multorum dominationem vnius dominationi præferendam esse, constat ex iis omnibus qui de Republica scripserunt, 2. quique peritiores esse creduntur rerum cum Ecclesiasticarum, tum politicarum. Sic Deus Opt. Max. populum suum Israel rexit Ducibus, Iudicibus, Regibus, Ecclesiastica verò summis Pontificibus, cœlestia Michaëli Archãgelo, cuius cæteri Angeli esse dicuntur. Quin etiam inter animalia quæ gregatim viuunt, Dux vnus aliis semper præesse videtur, Sic elephantes, cerui, oues, grues, apes, & conchilia margaritifera, &c. Nimirum ea gubernatio, quæ ad Dei Opt. Max regimen proximè accedit, vt optima omnium est, ita & desiderabilior & amabilior cæteris, ita vt eius desiderium naturæ ipsi à Deo ingenitum esse videatur.

1 Lib. 4. Inst. c. 9 § 9. & c. 20. num 8.
2 Plat. in Polit. Arist. lib. 8. Ethic. c. 10. Senec. lib. 2. de benefic. Plutarch. in Opusc. De Monarch. & ex Patribus Philo lib. De confus. ling. Cypr. De idolor. vanitate. Hiero. ad Rustic. Ex recentioribus magnus noster Lipsius in Politicis.

Secunda propositio politica & hæretica, De peccatorum omnium æqualitate.

SEcunda est propositio Lutheri iam à nobis in præcedentib. relata, *Circunstantiarum omnium qua peccata aggrauare communi omnium hominũ sensu & opinione creduntur, nullam penitus esse distinctionem.* Nec magis peccare illum, qui incestum cum filia vel sorore, quàm qui vidua extranea, vel cum meretrice commiserit. Nec enim qui patrem aut matrem aut Principem, quàm qui inimicum occiderit: Quod quàm pernicioſum sit Reipublicæ, si quis est qui non videat, dignus sanè est, qui cum filia vel matre incestum contraxisse, aut vitam Principis attentasse accusetur & probetur, vt experiatur, an idem persuasurus sit Principibus aut Magistratibus, quod sibi passus fuerit tam stultè persuaderi à Luthero.

Tertia propositio politica & hæretica, Non esse præliandum contra Turcas.

TErtia eiusdẽ Lutheri propositio est 1. *Aduersus Turcas præliari esse repugnare Deo visitanti nostras iniquitates per illos.* Qua propositione quid obsecro dici potest stultius, iniquius, & ad totã Rẽpublicam Christianam perdendam accommodatius? Ergone grassatores viarum, depopulatores agrorum, incendiarios, hostes denique domi forisq; infestantes nullus Principũ reprimere debebit? Certum enim est perditos homines qui vexant bonos, ita facere Deo permittente, vt eorum vexatione boni visitentur à Deo & corrigantur. Ergonè pugnandum non erit medicinis cum peste, nec prouidentia rei frumentariæ & annonæ cum fame; Ideò tantùm quòd per huiusmodi afflictiones Deus non tantùm visitet nos & castiget, sed etiam probet, adprobet, perficiat? cur ergò gladiũ gestat Princeps, cur arma milites nisi vt hostes si qui ingruent, reprimantur, & Reipublicæ inuasores propellantur? Inde nimirum est quod milites laudantur etiam in Euangelio 2. quia & iusti esse possunt, qualis ille Cornelius nobilis Centurio, de quo in Actis Apostolorum 3. Inde quod etiam à Ioanne Baptista adprobantur, non si militiam deserant, sed si neminem concutiant, neque calumniam faciant & contenti sint suis stipendiis. *Rex*, inquit Paulus 4. *non sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram.* De militibus vero aureus sermo est Diui Bernardi ad milites Tẽpli in hanc omnino rem pronunciatus. *Securi*, inquit, *procedite milites & intrepido animo inimicos Crucis Christi propellite, certi quod neque mors, neque vita poterit vos separare à charitate Dei. Quàm glor. osi reuertuntur victores de prælio: Quàm beati Martyres moriuntur in prælio. Vita quidem fructuosa, & victoria gloriosa, sed vtriq; mors sacra proponitur.* Et postea: *Christi milites securi præliantur prælia Domini sui, nequaquã metuentes aut de hostium cade peccatum, aut de sua nec periculum. Miles, inquam, Christi securus interimit, interit securior. sibi præstat cùm interit, Christo cum interimit. Sanè cum occidit malefactorem non homicida, sed vt ita dixerim malicida reputatur.*

1 In lib. De captiuit. Babylonic. & in Art. à Sorbona damnatis. Et iterum in assertione art. per Leonem 10. damnatorum.
2 Matth 8.
3 Cap. 10.
4 Roman. 13.

Quarta propositio hæretica & politica, Leges Principum non obligare conscientias subditorum.

QVarta propositio Caluini est 1. *negantis, leges Principis obligare in conscientia.* Quidni vero? Quia, inquit, non cum hominibus, sed cum Deo negotium est conscientiis nostris.

„ *At non ille satum quo te mentiris, Achilles*
„ *Talis in hoste fuit Priamo.*

Vixit Paulus eo tempore, quo Principes & Imperatores non solùm non sequebantur, sed etiam persequebantur Christum, & conuenerant in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Et tamen exclamat ille 2. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non enim est potestas nisi à Deo. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Ideo necessitate subditi esse oportet non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ministri enim Dei sunt.* Quid tu ad hoc Caluine? Non videsne etiam conscientiis nostris negotium esse cum hominibus: Iis scilicet qui Dei vices gerunt in administranda Republica, siue politica. Hoc autem Caluini placito quàm imminuatur autoritas Principum & legum videre quilibet potest, sentire autem & experiri etiam Principes ipsi, si impias istas & seditiosas voces in Republica sua inualescere patientur.

1 Lib. 4. Instit. c. 10. sect. 5.
2 13. ad Roman.

Quinta propositio hæretica & politica, Non debere subditos Principum suorum potentiam optare.

QVinta propositio nescio an suauior sit, an periculosior, quæ eiusdem Caluini est 1. *Non debere subditos Principum suorum potentiam optare.* Deinde sigillatim de Gallis & Hispanis loquens, ne forte putes de Turcis illum aut Indis scribere, *Hinc videmus*, inquit, *quanta hominum stultitia, qui potentem Regem & multis ditionibus imperantem appetunt, & quam merito ambitionis sua dent pœnas. Gloriantur hodie Gallia & Hispania se Principibus magnis subesse. Verum quàm futile sit quod fallaci honoris prætexu eos fascinat, suo damno sentiunt.* Ergo si tibi credimus

credimus Caluine, Bonum erit & honestum, saltem vtile subditis, vt Principum suorum expetant depressionem! OReges, O Principes, permittite vt pro vestra, proq; populorũ vestrorum securitate liceat mihi exclamare? Quid agitis? Quid expectatis, qui tam perniciosæ pestilentisq; doctrinæ auctores & sectatores in ditionib. vestris foueatis, ametis & quasi magnos Dei Prophetas recipitis? Vos enim solos appello & miror, non illos, qui ne bellis & factionibus turbent omnia, tolerant propemodum inuiti etiam quos oderunt. Quando autem felicius, beatiusque regnis & populis res cedunt, quàm cùm Principes eorum dummodò iustè & ex æquo amplissimis prouinciis dominantur? Quando beatiùs actum est cum Gallis quàm regnante Carolo Magno Rege ac Imperatore potentissimo? Quando felicius cum Israëlitis quàm regnante magno Salomone?

In c. 19. Esaiæ, vers. 4.

Sexta propositio politica & hæretica, Nullam rempubl. legibus feliciter administrari.

SExta propositio est Lutheri, (promiscue enim de Luthero & Caluino loquimur, quia parum inter eos distare arbitramur) *Nullam Rempublicam legibus feliciter administrari.* Cùm enim id ex eius assertionibus Doctores nostri collegissent, eique tanquam errorem absurdissimum obiicerent, ille nõ modò, non negauit, sed disertè affirmauit, suæque affirmationis rationem his verbis reddidit: *Hoc*, inquit, *docet experientia.* Quænam verò experientia Luthere? An fortè Rempublicam aliquam vidisti, audiuisti, legisti, siue Monarchicam, siue Aristocraticam, siue Democraticam, quæ legib. nõ regatur, & dirigatur? At tu fortasse melior politicus es, & prudẽtior Deo Opt. Max. aut in Reipublicæ feliciter administrandæ artib. exercitatior: Atqui populo suo Israelitico Deus leges obseruandas proposuit, & edixit, ne mortales tantum, & ceremoniales, sed etiam politicas atq; iudiciales. Hinc æterna illa Sapientia 2. *Per me*, inquit, *Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Ergo qui Reges per Deum regnant, iidem per Deum quoque leges condunt, vt iusta decernant. Nec est quod ex Aristotele 3. & aliis prophanis auctoribus propositionem hanc pluribus exagitemus. Vellem potius iis rationibus quæ Iurisconsultum decent, & quas Iurisprudentia nostra facilè suppeditaret totam rem hanc pro dignitate tractare, si tanto abundaremus otio, quantum materiæ amplitudo & abundantia requireret. Satis sit quod nulla vnquam apud Christianos sine legibus administrata est Respublica.

1 Tom. 2. in respons. ad articulos quos magistri nostri excerpserant.
2 Prouerb. 8.
3 Lib. 3. politic. cap. 11.

Septima propositio politica & hæretica, Nihil conscientiæ commune est cum terrena iustitia.

SEptima quam postremam esse volumus, eiusdẽ Lutheri propositio est, cùm tractat de discrimine Legis & Euangelij 1 *Nihil*, inquit, *conscientia cum lege, operibus, & terrena iustitia, cũ in politia obedientia legis seuerissimè exigatur, ibi nihil sciatur de Euangelio, de conscientia, gratia, remissione peccatorum, cœlesti iustitia de Christo, sed tantum de Moyse, lege & operibus.* Hactenus Lutherus. Contra quem disertè Rex Dauid admonet Reges omnes, vt seruiant Domino in timore & tremore. *Et nunc*, inquit, *Reges intelligite, eruditimini qui iudicatis terrã, seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, apprehendite disciplinam.* Aut, vt alia versio habet: *Osculamini filium.* Quibus verbis haud dubiè vt antiqui omnes obseruauerunt, ad Christi cultum Reges omnes inuitãtur. An verò vnquam felicius administrata est Respub. Christiana, quàm sub Constantino, Theodosio seniore, Honorio, Theodosio iuniore, Iustiniano, Carolo magno, Ludouico, Amedeis nostris, Imperatoribus, Regibus & Principib. omnium pientissimis? Quare & meritò & verè vt tantùm Dei Propheram oportuit Isaias de Christo & de Ecclesia loquens, *Gens*, inquit, *& regnũ quod non seruierit tibi, peribit.* Neq; rursus aliam ob causam habet Christus scriptũ in femore; *Rex Regum, & Dominus dominantium*, nisi vt sciant Reges nunquam se beatius & melius regnare posse, quam si Christo, Euangelio & pietati ex toto corde inseruiant, cùm Christus ea sit sapientia, quæ in Prouerbiis dicit 2. *Per me reges regnant.*

1 In c. 2. ad Galat. tom. 5. fol. 304.
2 Capite 8.

Lutheri contra Principes omnes Christianos impiissimum & impudens mendacium.

ERgo pessimè Lutherus consuluit Principib. sed tũ bene & accommodate ad eam quam dẽ illis gerebat opinionem. Nec enim illum pudet Reges omnes & Principes vocare *Robustos venatores* 1. vt de Nembroth loquitur Scriptura 2. *Nimium*, inquit, *honoris est & gloriæ, dicere, Papam esse robustam venationem Romani Episcopi. Nam id exẽpli Nembroth omnibus quoq; Principatibus prophanis conuenit, quibus tamen nos Deus vult subdi, honorare, benedicere, & pro eis orare.* Qualis autem fuerit Nembroth, & quænam eius robusta ista venatio, explicat D. Hieronymus 3. Nimirum quia primus in populo Tyrannidem arripuit. Idemq; testatur Iosephus de seipso loquens. At fortasse dicat aliquis Luthero in mentem hoc non venisse, cùm Principes omnes Nembrotho similes esse dixit. Et ego quoque facile crederem, nisi viderem ipsummet Lutherum in suis ad Genesim Commentariis 4. ita prorsus explicasse. Monet n. eo loco, Tyrannos omnes & Principes robustos esse venatores, non quod feras, sed quod homines persequantur, subditque. *Hic postea generalis titulus fuit omnium Tyrannorum & Principum.* Hoc v. si quisquam vllibi gentium Princeps est adeo Lutheranus, qui tecũ Luthere ita esse fateri velit, bene consulis & dignum agis tam indigno Principe Consiliarium; cum Nembrothicos Principes non Christianismo, sed Atheismo vis opram suam nauare. Sed non habebis fatentes aut ferentes tot Reges, Duces & Principes Christianos & Catholicos, qui sicut cætera tua dogmata impietatis damnant, ita & hoc tam stultum & cõtumelioſum maledictum tuæ adscribunt temeritati & impudentiæ; parumq; curant, quid tu de iis senseris, dummodo gratam ei seruitutem exhibeant, cui seruire regnare est. Laus verò, gloria, honor & benedictio Domino Deo nostro, cuius diuina miseratione factum videmus, vt langueſcere iam & labare incipiant tandem hæreses istæ omnes. Nec enim hodie quisquam ferè vllibi gentium fit hæreticus, si eos excipias qui vel nascuntur inter hæreticos & ex hæreticis, neque vllas de religione nostra Catholica nisi calumniãtium voces vnquam audiuerunt, vel à Monachatu

& Sacerdotio magis quàm à religione deficiendi votum gerunt, vt scelerum quibus apud nos sunt infames impunitatem sibi apud hæreticos quærant; vel luxuriæ & scortationis licentiam, quam conscientiæ libertatem vocant; laxiorem & liberiorem nanciscantur. Vel denique vtilitatis alicuius aut etiam erubescentiæ magis quàm scientiæ aut conscientiæ rationibus vllis, ne ad nos redeat prohibentur. Est hoc omnibus hæresibus, cum meretricibus commune, vt sola nouitate placeãt, adolescant, consistant, sola item vetustate displiceant, deficiant, collabantur. Doleo sane & ex corde doleo ac propemodum flens hæc scribo, tã multos adhuc superesse, qui tot nugis istis ab infãtia imbuti adeò pertinaciter in iis perstant: Viros alioquin maximos & doctrina ingenioque clarissimos; Quinetiam ex iis non paucos, quod magis me cruciat & Iurisconsultos, & mihi amicissimos, quos extra causam religionis colo, colamque semper singulari obseruantia, pro quibus cuperem si liceret, fieri anathema, vt tandem illi resipiscerent, nec se de libro viuentium deleri paterentur. Vos ergo, Viri magni, quotquot & vbicũque estis, præsertim qui me amatis, supplex oro per viscera misericordiæ Christi Domini, vt tanti momenti rem serio tandem & tranquillo vt decet animo, ac in humilitatis, non in superbiæ spiritu, quod hactenus factum est, examinetis. Satis iam superque Luthero, Caluino, & genio dedistis, qui Nugatorum istorum nouitates, antiquis Patrib. Concilio Tridentino, totique Dei Ecclesiæ hactenus prætulistis. Quis credet vos tã magnos fuisse Iureconsultos, vt obscurissima & recondita quæque Papiniani sensa penetrare potueritis, & tamen tam stultas & pueriles istorũ inœptias à cõmuni cuiusque sensu abhorrentes, vos etiam admonitos, totque nostrorum Theologorum libris edoctos diiudicare non potuisse? Redite quæso ad Ecclesiam Dei, quæ nascentes vos in regenerationis lauacro benigna excepit, & quæ vt iterũ excipiat tot suspiriis & lacrymis venerabilis vestræ cõuersioni occurrit. Numquam sera erit si modò vera pœnitentia, sed laudabilior mihi credite, ac tutior erit, quæ minus sera. Quàm multa iam habetis exempla eorum, qui ex vestris aliquando & inter vestros clarissimi fuerant, quos in Ecclesiam Dei reuersos puduit dũtaxat fecisse tardius, quod citiùs fieri oportuerat? Non negatis nõstram esse, & Romanã Ecclesiam illam, cuius vos dicitis Reformatores. Ergo veram esse fatemini. Alioqui Mahumetismum & Alcoranum non Ecclesiam Romanam reformandam suscipere oportebat, si nihil nisi abusum, multitudinem & reformationem falsæ Ecclesiæ quærebatis. Quod si vera nostra Ecclesia est, cur aliam quæritis? Cur nouam facitis? Abusus quos in ea tam multos esse vobis falso persuasum erat, emendandi fuerant si qui erant, at non à vobis, sed à Pastore & Rectore Ecclesiæ. Ipsa verò Ecclesia eadem semper retinenda quæ noua fieri non poterat, quin hoc ipso fieret falsa. Itaque si nouam facitis, faremini falsam. Si nostram retinetis, Nostra ergo illa est, quã Paulus dixit esse columnam veritatis, cum qua proinde non magis errare potestis, quàm contra eam benè sentire. Quod reliquum est, Peto à vobis in charitate Dei & pro ea qua vos prosequor obseruantia, vt si quid in Hæreses aut Hæresiarchas acerbius à me dictum putabitis, non vt vos tanquam aduersarios lacesserem, sed vt tanquam amicos à sumno isto letargico excitarem dictum id scriptumque fuisse existimetis.

CVM VERO vastata iam per Nouatores istos Germania, perdita vno die Anglia, lacerata mirifice per tot annos Gallia, Belgiaque, tentata denique non semel Italia; Addamus, etiam Hispania, verendum maxime esset, ne feruentis adhuc & æstuantis mali tanti contagio Sabaudiam quoque nostram peruaderet, prouidentissime ab Emanuele Philiberto glorioſissimæ memoriæ Principe pietissimo, religiosissimo, & paucis æque ac belli artibus instructissimo prospectum fuit, vt quo tẽpore amissam à patre prouinciam quodam veluti iure postliminij recuperabat, auitã religionem non amitteret, quam & pater amissa prouincia, (tametsi literis à Luthero ipso ad defectionem impudentissimè compellatus) & pariter prouincia mutato verius quàm amisso Principe nihilominus constantissimè retinuisset. Itaque plurimis in eam rem Edictis promulgatis, quibus districtè mandabatur Senatui, vt videret ne quid Respublica religioque detrimenti caperet, Senatusconsulta non pauca secuta sunt, quorum auctoritate aduersus imminentis periculi metum prospiceretur. Adeo prudenter vt non tam laborandum haberet Senatus, quibus suppliciis portenta ista impietatum & blasphemiarum vindicaret, quàm cogitandum quibus consiliis & præcautionibus allequi posset, ne quid in hoc genere peccaretur, vt nec supplicijs opus esset. Adeò autem feliciter vt neque vnquam necessitas emerserit irrogandæ pœnæ, quam & Edicta & Senatusconsulta aduersus contumaces ac pertinaces istos, si qui forent, mirabantur. Illud verò mirabilissimum omnium est, & prodigio simillimum, nullis Hæreticorum conatib. fieri vnquam potuisse, vt Hæresis quæ sicut Arcem suam, ita & Consiliorum suorum summam in mediis finibus nostris collocauit, vel vnum tamen ex prouinciæ nostræ pagis sibi proximioribus inficeret, quæ longinquissimas & ampliſſimas etiam prouincias tàm facile depopulata nihil non & in nos ausura, confecturaque credebatur.

Quanquam autem solius Dei Opt. Max. beneficio, ac prouidentia singulari tantam nobis felicitatem obtigisse credendum est. Habemus tamen quod secundum Deum gratiam eo nomine Principibus nostris referamus, qui Religionis Catholicæ integritatem perpetuo constantique cultu retinentes, nihil non fecerunt, vt hanc à nobis miseriam & infelicitatem propulsarent. Tibi vero præcipue CAROLEEMANVEL SERENISSIME, qui in cæteris omnibus ad pacis bellique gloriam pertinentib. solus par & æqualis maioribus tuis, in hoc vno tamen tanto maiorem te præstitisti, quanto peiora, & periculosiora fuerunt tempora, quæ te ne inferior videreris superiorem esse coegerunt. Quid non enim cogitasti, tentasti, perfecisti, vt auitæ fidei nostræ puritatem nobis integram, & ab hæretricorum linguis, scriptis, armisque sartam tectam conseruares? Quàm sæpe nõ modo fortunam totius Reip. sed tuam quoque salutem in apertum discrimen coniicere necesse fuit, ne alioqui certissimum Religionis amittendæ periculum incurreremus? Fortunauit DEVS

Opt.

Opt.Max.tam pia consilia, fecitque vt quod nulli ex vicinis nostris contigit, gloriari iam possimus in Domino. Hæreticum in tota Sabaudia (& Geneuam vnam excipias, & paucos ex iis quos Bernensium dominatio ex Catholicis primum fecerat Zvinglianos, Geneua verò postea ex Zvinglianis fecit tandem Caluinianos) ne vnum quidem esse, Religionem non aliam, quàm quæ vnica & vera. Sectarios, Atheos, & Libertinos, quorum tam magnus hodie ferè passim & vbique numerus, omnino nullos, pacem & tranquillitatem ex eo summam, nullis domesticarum dissensionum periculis suspectam, quæ nostram proinde felicitatem tanto præclariorem & illustriorem reddat, quanto miseriores sibi iure videntur ij, quibus omnia è contrario ceciderunt Neque verò satis tibi fuit, Catholicam Religionem iis in locis tueri, à quibus nunquam abscesserat. Faciendum præterea existimasti, totisque viribus enitendum, vt in ampliſſimas Prouincias, vnde iampridem & ab annis plus minus sexaginta exulare iussa erat, quam honorificentissimè restitueretur, nec quoadusque rem tam magnam armis tuis victricibus perfeceris conquiesti. Sed erunt ista in Historiis, cũ apparatu, & ex dignitate tractanda, vt æternæ memoriæ templo consecrentur, non his meis scriptis, quæ annos fortasse non ferent, tam iciunè ac obiter testanda. Patere tamen Dux ter maxime, vt tantæ huius beatitatis causa ex parte aliqua in Senatum tuum deriuetur, quem tu patérque tuus semper voluistis ex iis constare Senatoribus, quibus nihil esset Christiana & Catholica Religione antiquius. Nihil hoc de tua gloria detrahet, augebit potius & prudentiæ & felicitatis tuæ laudem, ad quam id maxime pertinet, vt omnes sciant, eos à te Consiliarios & Senatores semper electos esse, quos perinde singulos ac vniuersos non minus secutæ, quàm anteactæ vitæ ratio dignos esse ostenderit, qui ad tantæ dignitatis fastigium, tam periculosis temporibus cuocherentur, & quos non euexisse puderet, fortassis aliquando at euexisse nunqnam pœniteret. Quod hac nostra ætate vix alij præter te vlli quamtumuis prudentissimo Principi video contigisse.

Est vero etiam quod Episcopis Gebennensibus acceptam diuini huius tanti beneficij partem feramus, qui per totum illud tempus quo Religionis salus vbique ferè terrarum periclitabatur, non minus pastoralis vigilantiæ laude, quàm scientiarum gloria & pietatis constantia percelebres totum suum gregem tot luporum vndique inhiantium insidiis expositum ab eorum iniuria, & voracitate vindicarunt? Inter quos ne antiquiores enumerent primus occurrit, quem nominare debeã FRANCISCVS BACODVS, qui Sacrosancto Concilio Tridentino iam tum Episcopus Gebennensis interfuit, vir magnus, & ob singularem tractandarum rerum peritiam cum insigni probitate coniunctam variis Legationibus à sede Apostolica honestatus, iisque omnibus quàm honorificentissimè perfunctus. Post hunc ANGELVS IVSTINIANVS Franciscanus Doctor & Patric. Genuensis, vt antiquæ prosapiæ quam à veterib. Chiensis insulæ Principibus deduxerat, ita promiscuæ eruditionis fama nobilissimus; Theologus verò imprimis præstantissimus, qui ad Colloquiũ illud Poissiense, quod in Gallia sub Carolo IX. habitum fuit, accersitus vt ad eos debellandos veniret, qui ad Concilium Tridentinum tam sæpe vocati venire recusauerant, mirabilem quam de ingenio ipsius & doctrina opinionem tota Gallia conceperat in istis Nouatorum ineptiis profligandis, mirabilius superauit. Expertus quod alij multi, fuisse sibi facilius præsentes, ac cominus pugnantes hæreticos conuincere, quàm fuisset paulò antè inauditos, tametsi per contumaciam absentes in Concilio Tridentino (cui etiam vt vnus ex præcipuis Ecclesiæ Doctoribus interfuerat) condemnare. Successorem hic habuit CLAVDIVM DE GRANIER, sicuti virtutum cæterarum omnium, ita pietatis potissimum & sanctimoniæ laudibus insignem. Cuius vniuersa vita, si quis me interroget, quænam & qualis fuerit, vix aliud respondere possim, quàm continuam fuisse & perpetuam quandam prædicationem, non modo ad erudiendos Catholicos, quibus haud dubiè tanti Prælati exemplum pro eximio Doctore potuit esse & debuit, sed etiam ad sanandos & reuocandos hæreticos, qui antehac Episcopis fere omnibus, impudenter licet plerumque & falsò, vt solent, nihil nisi vitam ipsam pro crimine exprobrabant. Dignum planè, cuius Episcopatum fortunauerat DEVS Opt. Max. prima & præcipua hæreticorum totius Chablasiensis Ducatus conuersione, & sanctissimo illo, omniumque post hominum memoriam extra ordinem ampliſſimo Iubilæo, quo vrbem Tononensem decorauit Clemens VIII. anno 1602. in honorem DEI & venerationem Beatissimæ Mariæ Virginis de compassione. Vt scilicet prudentiæ, pietatis, & sanctitatis suæ testes haberet remotissimas quasq; Prouincias, ex quibus cum plura quàm credi possit hominum millia Tononem Religionis ergo venissent, omnes prælatum admirati nihil se vnquam grauius aut sanctius vidisse prædicarunt, & quoad viuent, haud dubie prædicabunt. Etsi autem non de suo tantum Episcopatu, sed de tota etiam Rep. Christiana vir tantus ob alia permulta bene ac præclarè meritus videri debet, nulla tamen de causa melius aut præclarius, quam quod vnus defuncto sibi successorem talem elegit, diu quidem multũq; reluctantem, sed hoc ipso digniorem. Qualem certe dicebat esse Pontificem & Episcopum Gebennensem, qui faucibus ipsis hæreticorum expositus obturaret ore suo leonum ora & pro Ecclesia DEI constitueretur caput eius ciuitatis, in qua hæresis arcanorum suorum omnium caput, sedemque collocasset. Successor is fuit FRANCISCVS DE SALES, (quid enim laudibus eius officere debet quòd viuat, meque fraterno & amore & nomine prosequatur, quo minus à me nominetur, qui ab omnib. laudatur?) non modò splendore generis inter nobiliores totius patriæ familias clarissimus, sed etiam doctrinæ, ac quod primum est pietatis & conspicuæ innocentiæ gloria perillustris, Iurisconsultus (nam & hoc ad rem nostram pertinet) ipso etiam Senatus nostri iudicio eximius, Theologus verò inter doctissimos quosque subtilissimus, & inter subtilissimos scientissimus, Prædicator etiam non solùm disertissimus, quod ei cum multis commune est, sed etiam, quod cum perpaucis, eloquentissimus: Scriptor verò siue Latina siue Gallica lingua scribendum

bendum habeat elegantissimus, & venustatis atque ac succi plenus. Is denique quem non aliter, aut melius pro dignitate laudare possim, quam si impetrem, vt sufficiat nominasse. Ne alioqui postquam omnia dixero, quibus vel laudabilissimi cuiusque viri laus contenta esse possit, quia tamen multa prætermisero, quæ minime tacenda essent, prævaricatoris partes explesse videar; potius quàm adulatoris suspicionem, quod non minus execror, incurrisse. Possum enim verè, ita salvus sim, affirmare. Quicquid est siue pietatis & sanctimoniæ penè incomparabilis, siue eruditionis admirabilis, quod in cæteris Episcopis vel requirere vel laudare possis, totum id in hoc vno elucere, tam magnifice ac eminenter, nec eo minus tamen citra ostentationis invidiam, vt siue familiariter colloquentem videas, incredibilem in ore dignitatem, in sermone comitatem, in vtroque miram suauitatem morum statim agnoscas, siue grauiter ac piè, vt semper solet concionantem audias, non facile possis decernere, an eloquentia præstet an doctrina, & an grauitate sententiarum ac orationis maiestate superet an appositè ac partitè, loquendi facilitate, siue denique cum hæreticis disputantē obserues, omninò dubitandū habeas maiorene ille eruditione certauerit, & vicerit (certare nēpe illi semper vincere est) an modestia & patientia. Adeò vrget ipse acerrimis quidem, & efficacissimis argumentis, sed ea lenitate & charitate quasi melle temperatis, cui non magis hæreticorum superbia, & insolentia felle plena possit respondere, quam ipsorum insania resistere spiritui, qui loquitur in illo. In summa putes te videre vel audire antiquos illos Chrysostomos, Hieronymos, Augustinos, Gregorios, & alios, si qui sunt ex veteribus Episcopis celebriores, quos antiquitas religiosissimè ac sanctissimè venerata pro magnis & sactis viris habuit. Posteritas verò quæ tales hucusq; vix vllos vidit, pro miraculis. Enimverò quid tam magnum & grande est, quod non sperare liceat tanti Episcopi auspiciis & conatibus perfici posse, quem DEVS Opt. Max. suis benedictionibus adeò beauit, vt prius etiam quàm in Episcopum eligeretur, ac sub Episcopi sui CLAVDII DE GRANIER imperiis, Ducatum Chablasiensem vniuersum, finitimasque Prouincias gladio verbi DEI subactas ad ouile CHRISTI reduxerit, quæ Bernensium dominationem, & imperium antea expertæ, indeque sacrosanctæ Religionis Catholicæ iacturam per annos plus minus sexaginta perpessæ vix vnquam hæresim abiuraturæ credebantur? Subscribet his laudibus non nostra tantum Sabaudia, quæ tanti partus matrem se & alumnam esse non immeritò gloriatur, sed tota etiam Gallia, quam ille tot conciombus præsertim Lutetiæ Parisiorum, Diuione, Lugduni, nonnullis etiam in ipso Regis Christianissimi conspectu habitis, nec minus Regem ipsum quàm regnum, fama sui nominis, & admiratione complenit. Subscribet ipsa etiam Roma, & amplissimus, atque augustissimus Illustrissimorum Cardinalium consessus, qui tentatam, explorata tam testataque cum lachrymis gaudij & exultationis ab ipso summo Pontifice Clemente VIII. Salesij nostri prudentiam & eruditionem in publico examine admirati, dignissimum omnes ore vno pronunciauerunt, quem CLAVDIO DE GRANIER tum Episcopo Gebennensi anxiè id ambienti, etiam inuitum Coadiutorem cum futura successione summus Pontifex daret, vt beneficium quod alioqui magnum videbatur, non tam personæ, quam meritis ipsique Ecclesiæ vniuersæ datum esse constaret. Curante id præcæteris enixissimè, ac fauente Cardinale tàm Borghesio, nunc Paulo V. Pontif. Opt. Max. qui cùm mandatam eo tempore haberet à Sede Apostolica curam omnium quæ ad hæreticorum nostrorum conuersionem adiuuandam pertinebant, postquam ex frequentioribus cum Saletio nostro colloquiis, præstantiam ipsius & dignitatem certius introspexit. Nullum exinde sibi finem fecit prosequendi eum, quibus potuit officiis, vt modis omnibus testaretur, quam dignum esse crederet, in quo præcipuè amando, & ornando sibi tantopere placeret: Quid plura: O vtinam (quidni enim exclamem, vt votis saltem aliquar, quod verbis exprimere non datur?) Vtinam iterum atque iterum vtinam multos hæc nostra ætas haberet Saletios. Vtinam vero etiam superior habuisset: Iis maxime in locis, in quibus hæreticorum defectionem ab Episcoporum siue inscitia siue ignauia principium sumpsisse compertum est. Nunc de profligandis hæresibus, & de diutis Iacob restituendis non laboraremus. Sed cùm ad collapsas res quasque maximas reparandas, non aliud aptius remedium esse credatur, quàm si omnia quantum fieri potest ad initia sua reuocentur, nō despero fore, vt quemadmodum sola ferè posteriorum Episcoporum inscitia viam hæresibus patefecit ad audaciam, ita nouo tanti Episcopi exemplo plane efformato ad prototypum illum veterum Episcoporum, victi sine bello hæretici tandem resipiscant, nec diutius reluctentur, quominus liceat nobis impetrate à diuina misericordia, quod Ecclesia Dei tot lachrymis perfusa non desinit a sponso suo flagitare, vt tam grauiter, miserèque agitatam per tot annos Petri nauiculam, sedatis fluctibus breui conquiescere, omniumque Christianorum Pastorem vnum sub vno Christo, qui diuisus non est, & ouile vnum factum esse videamus, Fiat, Fiat, Fiat.

TIT. II.

DE SACROSANCT. ECCLES.

DEFINITIO I.

De clauſula, *ſiue prædicto, ſiue alio quouis modo vacet.*

QVI beneficium impetrauit à ſummo Pontifice ex certo expreſſoque vacationis modo, adiecta vulgari illa clauſula, *ſiue prædicto, ſiue alio quouis modo vacet* [1] impetraſſe non videtur ſi alio modo vacet ex alterius perſonâ: [2] Niſi illud etiam additum ſit, quod plerumque addi ſolet, *vel ex alterius cuiuſcunque perſona*. Tunc enim vacationis modus quilibet, ac ex cuiuscunque perſona expreſſus intelligitur. [3] *Ita Senatus* in cauſa & lite pendente de parochiali eccleſia De Seruolex 14. Calend. Iulij 1588.

1 Cuius clauſulæ magnus effectus eſſe ſolet, vt ſcilicet omnem vacationis modum comprehendat. Iunge tamen *Defin. 4. 5. hoc tit & Deciſ.* Rot. *de rejcript in nouis.*

2 Vnus enim vacationis modus in alio non comprehenditur vt nec vna perſona in alia, *cap. ſuſceptum, de reſcript. in 6.* Boer *quæſt.2. nu 2.* Lap. *in d.cap. ſuſceptum.* Rot. *deciſ.28. in antiq incip. ſi mandetur & deciſ.483.*

3 Quid ergo ſi beneficium vacet per obitum, quod fuerat impetratum per reſignationem adiecta illa clauſula, *ſiue prædicto ſiue alio quouis modo vacet?* Continebitur hic etiam modus niſi cum ratio aliqua ſit diuerſitatis, puta ſi beneficium ſit in ea prouincia, in qua non poſſit obtineri niſi per concurſum in caſum vacationis per obitum ex præſcripto ſacroſancti Concilij Tridentini, cum tamen concurſus non fiat quoties beneficium vacat per reſignationem. Adde aliam exceptionem, niſi impetrans ſit in dolo, puta ſi ſciebat beneficium vacare per obitum iam defuncto ſcilicet reſignante, cum impetrauit beneficium tanquam vacans per reſignationem. Nunquam enim doloſus ſupplicator debet ſtudere impetratis, *l. vltim. Cod. de diuerſ. reſcrip.* Vide Caſſad. *deciſ.29.*

DEFINITIO II.

De vitio obreptionis & ſubreptionis in reſcriptis Pontificijs, & quantum interſit an ſint gratioſæ an ad lites.

IN gratiis à ſummo Pontifice beneficiorum nomine impetrandis diligenter cauendum eſt non ſolum vt nihil exprimatur, quod falſum probari poſſit, ſed etiam ne quid taceatur quod exprimi oportuerit: [1] Alioquin obreptitia aut ſubreptitia dicitur gratia: quæ res facit vt nullius omnino ſit momenti, [2] ſiue de iure & proprietate beneficij agatur, ſiue de ſola poſſeſſione. [3] Itaque ſi aduerſarij poſſeſſionem impetrans tacuerit, licet plus ea facti quam iuris habuerit, ſi modo fuerit colorata, male impetraſſe videbitur: [4] Sed etſi propriam tacuerit, quam ex titulo inualido nec colorato ſic nactus fuerat vt intruſus dici deberet potius quam poſſeſſor. [5] Vitium namque intruſionis neceſſario purgandum eſt, quod non aliter fieri poteſt quam ſi exprimatur. [6] Idem eſt ſi mentio facta non ſit beneficij quod iam tum impetrans pacifice obtinebat, quantulumcunque illud fuerit; propterea quod debeat ea res difficiliorem facere impetrationem. [7] Nam quod dici ſolet, eum qui plura beneficia teneat non eſſe execrabilem ſi modo infra annum alia dimittat, nec niſi vnum retineat, [8] tollit quidem vitium, vt loquuntur, execrabilitatis, ſed non obreptionis, quam ſola non expreſſio inducit. [9] Nec rurſus hic locum habet quod vulgo iactatur, vitioſam non eſſe impetrationem in qua tacitum ſit id quod ſi expreſſum fuiſſet impetrationi non nocuiſſet. [10] Siquidem in iis demum reſcriptis id obtinet quæ ad lites fiunt, non etiam in gratioſis, quorum propria condicio illa eſt vt præſcriptam formam omnimodo ſeruari oporteat, [11] præterquam ſi motu proprio ſummi Pontificis facta conceſſio proponatur. [12] Ea namque, ſi noſtris credimus, & mira ſane illius clauſulæ vis eſt, vt ab omnibus obreptionis ac ſubreptionis obiectionibus reſcripti vires tueatur. [13] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Et rurſum pro Nicolao Gros contra Franciſcum de Chauanes 16. Calend. Decembr. 1590. Iunge infr. Defin. 28.

1 *Cap. ſi motu proprio de prabend. in 6.*

2 Quod enim per obreptionem vel ſubreptionem impetratum eſt pro non impetrato habetur, *l ſi quis obrepſerit. 29. D. ad l. Cornel de falſ. l. vlt. C de diuer reſcrip.*

3 Ne detur vitioſus ingreſſus, *cap. 1. de Regul. iur.*

4 *Cap. cum noſtris de conceſ. prab.* Boer. *quæſt. 2. num. 39. & 40.* Idque adeo verum eſt vt impetratio beneficij à Papa durante temporali commenda ordinarij ad ſex menſes non aliter valeat quàm ſi eius commendæ mentio facta ſit. Rebuff. *in tract. de commenda num. 29.*

5 Cum beneficium ſine canonica inſtitutione poſſideri non poſſit. *dict cap. 1.* vbi Dyn. & alij *de regul. iur. in 6.*

6 Non enim poteſt videri Papa diſpenſaſſe de iis quæ ignorauit, & quæ ſi ſciuiſſet fuiſſet difficilior in gratia concedenda, *cap. ſuper literis de reſcript.*

7 Cum non tam facile prouidendum ſit de nouo beneficio ei qui iam aliud habet, quam ſi nullum adhuc haberet, *cap. licet canon. & ibi not de elect. in 6.*

8 Vt ſcriptum eſt, *in d. cap licet canon.*

9 *Dict cap ſi motu proprio eod. tit. in 6.*

10 *Dict. cap. ſuper literis. de reſcript. vbi eſt in hanc rem textus perelegans.*

11 Felin. & Innocent. *in dict. capit. ſuper literis. & in cap. in noſtra eod. titul. De reſcript. cap. cum noſtris de conceſſ. preben. & in cap. 2. de filiis presbyter. per text. in dict. cap. ſi motu.*

12 *Dict. cap. ſi motu proprio,* vbi Canoniſtæ.

13 Notant omnes *in dict cap ſi motu proprio per illum textum.* Iunge *Defin. 28. infr.*

DEFINITIO III.

De resignatione facta in fauorem in manibus Papæ quod non noceat resignanti si non habuerit effectum, secus in ea quæ facta sit pure in manibus ordinarij.

RESIGNATIO vt vocant & renuntiatio beneficij in manibus summi Pontificis facta in fauorem certæ personæ non aliter valet, quam si sortita fuerit effectum. Et ideo si forte persona illa sit incapax, aut quam aliam ob causam ab obtinendi beneficij spe prorsus excluſa, remanet penes renuntiantem pristinum ius tituli adeoque possessionis, licet adiecta non sit clausula illa vulgaris, quæ in renuntiationibus aut mandatis ad renuntiandum factis adiici solet, *non aliter nec alio modo.* [2] Satis namque expressa intelligitur ex eo solo, quod in fauorem alterius nominatim fiat renuntiatio. [3] Ea res facit vt aliud dicendum sit si renunciationem quis fecerit ex necessitate, vt puta propter incomparibilitatem alterius beneficij superuenientis. [4] At si apud ordinarium renuntiatio facta sit, indistincte dicendum est valere eam statim, hactenus vt renuntians & titulum beneficij amittat & possessionem. Nimirum, quia in manibus ordinarij pure fieri eam necesse est, non in fauorem aut sub conditione, ne alioqui committatur simonia [5] quam solus summus Pontifex purgare potest. [6] *Ita Senatus* inter Claudium Vectier & N. Branchin contendentes de parochiali Ecclesia de Voges Prid. Calend. Sept. 1588.

1 Verba enim semper cum effectu sunt accipienda *l. 1. in fin. D. quod quisque iur. in alium statuer. l. penult. §. docere. D. ne quis eum qui in ius vocab. vi exim.*

2 Ita singulariter Rot. *decis. 1. de renunciat. in nouis.* Iacob. Puteus *lib. 2 decis. 94. & lib. 3. Decis. 158. & 175.*

3 Quia quod fauore & contemplatione certæ personæ factum est, non debet ad alios extendi *l. si serui 21. & seqq. D. de vsufruct l filiofamilias 2. D. de condic & demonst.*

4 Rot. *decis. 4. de renunciat. in nouis & decis. 5 eod. tit. in antiqu.*

5 Ita pluribus Rebuff. *lib. 3. prax. benefic. tit. De resignat. cap. De resign pur. Item cap. De resign. condic.*

6 Nam præsentia Papæ purgat omne vicium & omnem fraudis suspicionem *l. furti §. qui iussu. de his qui not. infam. l. 1. Cod. de prad. curial. lib. x. cap. nisi essent. de prab.* Boer. *quæst. 21. num. 11.*

DEFINITIO IV.

De clausula, *vel alio quouis modo.*

CLausula illa in gratiis Pontificiis apponi solita, *vel alio quouis modo*, [1] non facit validam impetrationem, in qua expressus sit omnino falsus vacandi modus, [2] Vt puta si narratum sit vacare beneficium per obitum eius qui nunquam id obtinuerit, [3] aut per incapacitatem resignatarij, cum non nisi in fauorem facta esset renuntiatio. [4] Nam vt certus ita verus vacandi modus, aut saltem qui verus esse possit, adeoque qui communiter verus putetur, omnino exprimendus est, [5] ne obreptum subreptumque dici possit. [6] An igitur nullius momenti erit clausulæ illius adiectio? Imo proderit hactenus saltem, vt si beneficium eo qui expressus est modo vacauerit, [7] non noceat impetranti, quod ab alio iam impetratum rursus nouo modo, qui posterioris impetrationis tempore probabiliter ignorabatur, [8] vacare cœperit. [9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 De qua iam scripsimus *Defin. 1. supr.*

2 Intellige siue dolo malo siue per imprudentiam falsus vacandi modus expressus sit. Nam sicut dolus suus Impetranti nocere debet *l. vlt. C. de diuers rescript.* ita ei sua ignorantia prodesse non debet, cùm certet de lucro captando *l. error facti 8. & seq. D. de iur. & fact ignor.*

3 Nam cùm alicui prouidetur de beneficio vacante per obitum eius qui numquam id obtinuit, videtur ei prouisum de beneficio quod nullum nec vllibi sit. *arg. l. ex facto 19 D. de hered instit.*

4 Quo casu diximus Defin. præcedente resignationem, quæ in persona resignatarij effectum habere non potest, haberi pro non facta.

5 Nicol. Boer. *decis. 150. num. 11. & 13.*

6 Vitium siquidem obreptionis & subreptionis destruit gratiam & rescriptum *cap. si motu proprio de elect. in 6 l. vlt C. de diuers. rescript l. si quis obrepserit 29. D ad leg. Cornel. de falsi l 5. §. manet D. de reb. eor. qui sub tutel.*

7 Atqui debent omnes clausulæ imò verba omnia operari si fieri possit *l si quando 109. de legat. 1.*

8 Quo casu non potest videri in totum esse falsum, quod veritatis primordio adiuuatur *l. cùm filius 76. §. heres meus de legat. 2.*

9 Potest enim fieri vt probabilis sit ignorantia & impetrationis & vacationis posterioris, vt & alterius [illegible] cuiuslibet alieni *l. vlt. D. pro suo.*

10 Ponendum enim est posteriorem vacationem anteriorem esse posteriore impetratione. Nunquam enim potest impetratio referri ad futuram vacationem, quia damnabile est impetrare aut concedere beneficium priusquàm vacet. *cap. 2. de concess. prab.*

DEFINITIO V.

De triennali possessore exhibente titulum inualidum aut vitiosum, an iuuetur regula De triennali?

BEneficij possessor triennalis si possessionis suæ titulum exhibeat vitiosum, iuuandus non est regula De triennali, quia in beneficialibus perpetuum illud est vt vitiosus ingressus dari numquam debeat. [1] Itaque cautius fecerit licet improbius, si titulum non exhibeat, alleget tamen coloratum vt non omnino iniustam possessionem habuisse videatur. [3] At si titulum exhibeat inualidum quidem & nullius momenti, sed tamen non vitiosum [2] magis est vt locus sit regulæ extra eos casus, qui constitutionis verbis nominatim excepti sunt, [4] siue quod ea regula nullius veri tituli probationem exigat, [5] siue quod super nullitate, vt loquuntur, & inualiditate tituli videatur possessor tacite dispensatus ab Episcopo, qui per singula triennij curricula beneficiorum omnium in sua diœcesi constitutorum & statum & possessores inquirere ex officio debet. [6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Nec enim beneficium sine canonica institutione possideri potest *cap. 1.* vbi Dyn. & alij *de regul iur. in 6. cap. vnic. de eo qui mitt in poss. rei seru. caus. in 6.*

2 Quia colorata possessio sufficit ad obtinendum in possessorio. Intelligitur autem colorata si beneficium collatum sit ab eo qui conferendi habuit potestatem, non etiam si ab alio. Gomes. latè, & pass. *ad reg. De triennali.* Vide Petr. Gregor. *in Instit. rei benefic. tit. 40. numer. 19. per tot.* vbi multa hac de re.

3 Aliud enim est titulum esse inualidum, aliud verò esse vitiosum. Nec minus in ecclesiasticis rebus quàm in profanis. Alioqui nulla esset distinctio inter bonæ & malæ fidei possessorem. Cùm bonæ fidei possessor ille sit qui titulum habet sed inualidum, malæ verò fidei qui vel nullum penitus vel vitiosum. *l. quemadmodum C. de agric. & censit. lib. 11.*

4 Excipiuntur enim quidam casus verbis ipsis regulæ, de quibus ideo nulla dubitatio esse potest.

5 Sed tantùm possessionem coloratam ex titulo colorato.

6 Ita Gomesius ad *dict. regul. De trienn. quæstion. 10. ad fin.*

DEFINITIO VI.

De reuocatione & priuilegio testamenti conditi in piam caussam.

ETsi vltimæ voluntatis in piã causam collatæ multa sunt priuilegia, [1] non tamen vsque adeo ei fauere possumus, vt ne alterius cuiuslibet exemplo ambulatoria & reuocabilis sit. [2] Quidni vero? Cùm & si quid pater in fauorem liberorum siue testamento siue codicillis siue quo alio vltimo voluntatis genere constituerit, idipsum pro arbitrio reuocare possit.

possit. [2] Vtique enim non potest maior Ecclesiæ vel pauperum fauor esse quam liberorum. [3] Quanquam non desunt qui putent solemne testamentum fauore piæ causæ conditum eo gaudere priuilegio, vt per posterius quantumuis solemne non aliter reuocatum intelligatur, quam si expressa & specialis reuocatio sit, adiecta etiam reuocandi causa. [4] Illud sane constat non videri reuocatum per posterius minus solenne, tametsi in eo scripti sint legitimi heredes ab intestato venientes. [5] *Ita tractatum est* in publico auditorio, 13. Cal. Decemb. 1588.

1 Vt constat ex toto illo tractatu, quem conscripsit luculentum Andr. Tiraq. *de priuileg pia causa.*

2 Text. est *in l.* 1. vbi Bald. notat in terminis *col. pen. ver. super nona quæstione C. hoc tit.* nec est qui contradicat.

3 Auth. hoc inter liberos *C. de test.*

4 Vt Baldus notat sæpius & post eum cæteri ad *d. l.* 1. *Cod. hoc titul.*

5 Quia nimirum volunt testamentum conditum ad pias causas censeri habere clausulam derogatoriam, vt & testamentum inter liberos factum. *DD. ad cap. Raynutius, extr. de testament.* præsertim Didac. Couarr. & Guil. Bened. *in verb. testamentum* 2.

6 Andr. Tiraq. *in dict. tract. de priuileg. pia causa, priuil.* 51. Extra piam causam aliud est *l.* 2. *D. de minus. rupt.*

DEFINITIO VII.

De priuilegio donationis factæ in piam causam.

QVicquid à diuite donatur pauperi aut etiam diuiti, in honorem tamen Dei, donatum dicitur in piam causam, iisdémque gaudet priuilegiis, quibus gauderet, si Ecclesiæ donatum esset. Ideóque etsi donata res ex iis sit, quæ regulariter alienari non possunt, vt puta fideicommisso subiecta, valebit nihilominus alienatio. [1] Nec egebit donatio insinuatione, tametsi donator ad eam insinuandam procuratorem vt fieri solet constituerit, quod id ex abundanti & ad cautionem potius quam ad vim donationis suspendendam factum videatur. [2] Sed & si mortis causa donatum proponas, licet absenti & coram minore quam quinque testium numero, valebit donatio contra receptas iuris regulas, [3] Nimirum fauore & priuilegio piæ causæ. *Ita tractatum est* in causa Vniuersitatis d'Introx in Valle Augustana contra Condominos eius loci. 3. Non. Decemb. 1588.

1 Andr. Tiraq. *in tract de priuileg. pia causa priuil.* 102. post Angel. *in l. quidam ita testamento* 25. *§. vlt. D. ad S. C. Trebell.*

2 Nam quæ ex abundanti fiunt non solent viciare nec nocere, *l. non solent, 94. de reg. iur. l. quæsitum* 12. *§. pen. de instru. & instrum. legat.* Nemo enim creditur eam contrahendi formam & solemnitatem eligere, per quam iudicia sua subuertantur. *l.* 3. *D. de test milit.*

3 Nec enim potest fieri donatio causa mortis alij quam præsenti, nec minore quam quinque testium numero, si nostris credimus ad *l. vlt. C. de mort. caus. donat.* Cont. quos tamen vide quæ scripsi in posteriore parte Hemischiliadis de error. prag.

4 Andr. Tiraq. in *dict tract. de priuileg. pia causa.*

DEFINITIO VIII.

Regula de verisimili notitia.

REgula de verisimili notitia non tantum in iis beneficiorum collationibus locum habet quæ à summo Pontifice factæ sint, sed & in iis quæ ab ordinario. [1] Quia cum ad excludendas fraudes introducta sit, & propter salutem animarum, ne alioqui facile eueniat vt viuentis beneficium impetretur, [2] apparet eandem in vtroque casu periculi rationem inducere eandem iuris huius vtrobique constituendi necessitatem. Ita *Senatus* pro R. Iohanne Philippo Chauelard. contra Claudium Poysat 13. Cal. Ian. 1589.

1 Gomes. in *reg de verisim. notit. quæst.* 1.

2 Contra cap. 2. *de concess. præb. l. donari*, 29. *alias l. quidam §. donationem de donat l. vlt C de pact.*

3 *l. illud* 32. *D. ad leg. Aquil cum similib.*

DEFINITIO IX.

Qui beneficium commendare possint.

SOlus summus Pontifex beneficium commendare in perpetuum potest, [1] quoniam ea res & proprietatem beneficij afficit & possessionem. [2] Quod sane fieri nequit quin ordinarii collatoris auctoritati præiudicetur: [3] cui tamen absurdum sit & iniquum præiudicari ab alio quàm à summo Pontifice, qui est ordinarius ordinariorum, [4] Nisi eam ipsam potestatem alteri ipse delegauerit & indulserit, quomodo indulgere plerunque Cardinalibus solet singulari Cardinalatus priuilegio, quod ob eã causam indultũ vulgo appellatur: Item legatis qui à latere dicuntur, quorum præcipua dignitas facit vt ea fere omnia facere possint, quę summus ipse Pontifex faceret, in ea nimirum prouincia in qua Pontificis vices gerunt. [5] Sed tamen non aliter huiusmodi indultis deferre cogũtur iudices nostri, qui de beneficij possessione cognoscunt, quam si à senatu nostro visa & cõprobata proponantur. [6] Plane ad tempus aliquod breue, vt puta duorũ triumve aut ad summum sex mensium commendare beneficium etiam Episcopus inferiórve alius collator quilibet potest ex causa, si qua sit quæ impediat ne, tãcito conferri beneficium in titulũ possit. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Can. vnum Abbatem* 21. *quæst.* 2. *& in cap. dudum*, 1. *de elect.* Idem iuris est de administratore perpetuo, *cap. is cui, de elect. in* 6. itemque de visitatore *cap. fin. de supl. neglig. prælat. eod.* Boer. *quæst.* 2. *num.* 29.

2 Nempe quoniam commenda perpetua pro titulo habetur, præsertim apud nos & apud Gallos, vt passim testatur Rebuff. in praxi beneficiorum; licet commendare nihil aliud sit, quam deponere *l. Lucius* 24. *D. depos.* rei autem depositę nec dominiũ nec possessio in depositarium transferatur. *l. licet*, 17. *§.* 1. *eod.*

3 Quia manente commenda non potest de beneficio commendato prouideri, nisi per ęum ipsum qui commendauit.

4 Et qui habet omnimodam potestatem, præsertim vero in beneficiis, vulg. iurib.

5 De quibus omnibus vide insignem & luculentum tractatum viri clarissimi & Iurisconsulti celeberrimi Anastasij Germonij in Rom. Curia Referendarij vtriusque signaturæ, quem conscripsit *De indult.*

6 Non vt summi Pontificis voluntati resistatur, sed ne quid eo prętextu fiat, quod vel Principis auctoritatem vel publicam prouinciæ vtilitatem lædere possit.

7 Rebuff. in tract. *de deuolut. num.* 77. Adde eundem Rebuff. *tract de commenda num.* 51.

DEFINITIO X.

De beneficij commendati iure & vacatione.

BEneficium, quod in perpetuum commendatum est, id est ad vitam, vt loquuntur, commendatarij, nõminus creditur apud nos vacare, quam si nec commendatum nec aliter collatum esset. [2] Eius namque & proprietas & possessio penes summum pontificem remanet qui commendauit, Cum vel ex Latini sermonis ratione nihil aliud sit commendare quam deponere: [3] depositi autem ea cõdicio sit vt nec dominium transferat in depositarium nec possessionem. [4] Vnde illud est quod dici solet, beneficia commendata esse affecta, & summo Pontifici reseruata. [5] Itaque defuncto eo qui fuerat commendatarius perpetuus non dicimus vacare beneficium per obitum alióve nouo vacationis genere, sed commendam vt vocant cessare, ex eaq; causa nouam fieri posse impetrationem beneficij tanquam vacantis quidem, sed eo modo quo prius, id est, quo iam vacabat ante quã beneficium commendaretur. [6] Proinde si vacauerat per obitum, nunc itidẽ tanquam per obitum vacans impetrandũ erit, sin per resignationẽ aut aliter, nunc rursum eodẽ modo. Nisi

quod vacare apud sedem semper creditur licet antea apud ordinarium vacauisset, quia per manus vt aiunt appositionem semel affectum fuerat summo Pontifici, cuius libera est in beneficialibus omnibus plenissimaque potestas. [7] Apud Gallos aliud iuris obtinet, apud quos commenda perpetua ad instar tituli est, ita vt mortuo commendatario beneficium habeatur pro vacante, & eo ipso modo quo vacaret si in titulum non in commendam possessum fuisset, [8] Ita vt si in mense ordinarij collatoris commenda cessauerit, ordinarius conferendi habeat potestatem. [9] Ex quo illud etiam fit vt si de rei ecclesiasticæ præscriptione quæratur, non putent illi subducendum tempus, quo beneficium commendatum fuit: [10] quod haud dubie quasi vacante tum beneficio apud nos subduceretur. *Ita Senatus* in eadem causa, Et rursus pro Guillielmo Drugeon contra Humbertum Burtin 14. Calend. Ianuar. 1592.

1 Sic enim perpetua pleraque dicuntur quæ durant ad vitam nec prius finiuntur, vt si alicui legentur alimenta perpetua, vel vsus fructus perpetuus. [Et societas perpetua *in l. 1. D pro socio.* Appellamus autem commendam perpetuam ad differentiam temporalis quam ordinarius concedere potest & solet vsque ad sex menses ne ecclesia careat pastore. Et hæc commenda postea extendi potest à Papa vsque ad mortem commendatarij, sed melius tamen est nouam à Papa commendam peti ad vitam, vt tractat Rebuff. *in tract. de commenda. num. 31 & 32.* Vide *d. cap. nemo & cap. dudum 2. de elect. in 6.*]

2 *Cap. nemo* & ibi *glos. de elect. in. 6.* Guid. Pap. *quæst. 152.*

3 *l. Lucius 24. D. depos.*

4 *l licet 17. §. rei depositæ, eod tit.*

5 Scilicet per manus appositionem, vt loquuntur Canonistæ. Nam statim atque Papa vt & alius quilibet superior manum apposuit, non potest inferior eam rem attingere.

6 Gomesius In regul. de triennali in plerisque locis, Æn. de Falconib. *in tract. de reser.* Ludouic. Rom. *cons. 350. DD. in cap. u cui procuratio de elect. in 6.*

7 Cum sit ordinarius ordinariorum nec possit quisquam ei dicere, Cur ita facis? Nec enim à quoquam iudicatur qui omnes iudicat, vulgat. iurib. Iunge notata *in Defin. 16. num. 4. & 5. 7. vide cap fin.* cum ibi, *not. de for. comp. cap. cuncta per mundum 9. quæst. 3.*

8 Rebuff. *in tract. de commend. num. 51. & in tractat. de deuolut. num. 77.*

9 Ac si Papa de beneficio tum prouidisset cum dedit illud in commendam.

10 Ita Guid. Pap. *dict. quæst. 252.* vbi tamen vide addit. Adde Iacob. Put. *decis. 25. lib. 1.*

DEFINITIO XI.

De vitio intrusionis.

INtrusus dicitur quisquis beneficij possessionem adeptus est ante factam sibi collationem, aut post collationem quidem, sed ab eo factam qui neq; conferendi ius habuit, neque in quasi possessione conferendi fuit. [1] Quæ enim eiusmodi est collatio, nec canonica dicitur nec colorata, [2] Vt puta si in mense summo Pontifici reseruato ordinarius beneficium contulerit. [3] Beneficium autem sine canonica aut saltem colorata institutione possideri non potest. [4] Ea ratio facit vt si beneficium eidem intruso postea conferatur, licet ab eo qui conferendi habuit potestatem, non valeat subsequens collatio, [5] Si non expressim facta sit mentio prioris vitiosæ possessionis vt intrusionis vitium purgetur, quod ne noceat, omnimodo purgandum est. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Puta si collatio facta sit ab eo, qui non est ordinarius beneficij *cap. fin. de instit.* & Clem. 1. *de suppl. neglig. prælat.*

2 Rot. *decis. 415. alias 1. de intrus. in antiq.* Guid. Pap. *quæst. 85.* [Calder. *cons. 13. de verb signif.* Felin. *in cap. in nostra col. 8. ad fin. de rescript.*

3 Rot. *quæst. 25. numer. 4. de concess. prab. in antiq.* [Obserua tamen eo iure nos vti vt simpliciter beneficia possint in quolibet mense conferri ab ordinario, licet verba regulæ De reseruatione mensium sint generalia & loquantur de beneficiis omnibus siue cum cura sint, siue etiam sine cura: ideo fortasse quòd facile capienda sit ea interpretatio per quam vna quæque res redeat ad suam naturam. Prima autem beneficiorum natura illa fuit vt omnia & quocunque mense conferri possent per ordinarium, Aut potius quòd æquum non sit pauperem ecclesiasticum pro simplici beneficio obtinendo tantis sumptibus onerari vt cogatur ire aut mittere Romam, in eámque rem plus fortassis impendere quàm multorum annorum reditus ferre possit. *Ita Senatus* pro Ioanne Arnaut contra Michaëlem Bruyere 8. Cal. Decemb. 1610.]

4 *Cap. 1. de regul. iur. in 6.* Gomes. *ad regul. de triennal. possess.*

5 *Arg l auctoritatem C. unde vi.* Rebuff. *in form. & declar. nouæ prouis. in verb. officiali Episcopi nu. 7.* vbi citat Abbat. *in cap. cum iamdudum, de prabend* Adde Rebuff. *in tract. de pacif. possess. num. 42.* Benint. *decis. 23. num. 5.* Bellam. *decis. 48. 49. & 50. &* 378. Cassad. *decis. 8.*

6 Rebuff. *in tract. de rescript.* Etiam & perinde valere. nu. 52. Calder. *cons. 13.* [Nota tamen non posse dici vitiosam possessionem ob id quod apprehensa sit die dominico, imo debet potiùs apprehendi eo die vt omnibus innotescat Rebuff. *in prax. tit. de mission. in possess. num. 4. & in regul. de public. resignat. gloss. 10. num. 6.*]

DEFINITIO XII.

De petitorio in causa possessorij tractando.

ETsi nihil commune habet proprietas cum possessione, [1] præsertim cum de beneficio disputatur, quandoquidem de possessione beneficij solius iudicis laici apud nos cognitio est, qui de proprietate cognoscere non potest: [2] Obseruare tamen iudex laicus debet vt beneficij possessionem ei semper adiudicet, qui potiora in petitorio iura ostenderit: [3] Vnde fit vt etiamsi proprietatis quæstio apud iudicem laicum tractari principaliter nequeat, [4] incidenter tamen multa ad proprietatem spectantia tractanda sint, non vt de proprietate quicquam decernatur, sed vt de possessione bene iudicetur. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Vulg. l naturaliter 12. §. nihil commune, D. de acquir. possess.*

2 Quasi possessorium beneficij sit quid temporale, vt pluribus tractat Guid. Pap. *quæst. 1.*

3 Idem Guid. Pap. *quæst. 85. num. 2.*

4 Adeoque nec interdictum adipiscendæ possessionis beneficij, quia sapit naturam petitorij, vt nostri loquuntur post Guid. Pap. *dict quæst. 1.*

5 Nam pertinet ad officium iudicis qui de possessione cognoscit, vt omnem incidentem quæstionem examinet, quamuis de ea non pronunciet. *arg. l. 1. C. de ordin. iudic.*

DEFINITIO XIII.

De beneficij possessione male quæsita.

ADeptio possessionis beneficij ex institutione, quæ neque canonica fuit neque colorata, non solum *in* petitorio non prodest, sed nec etiam in possessorio, tametsi nouus titulus isque canonicus & validus superuenerit: sed nouæ possessionis adeptio prorsus necessaria est. [1] Nam quod dicimus, Ex titulo etiam inualido acquiri possessionem, [2] in profanis quidem causis procedere facile potest, [3] sed in beneficialibus non item, si titulus non sit saltem coloratus, [4] ne vitiosus ad beneficium ingressus detur: quod nunquam permittendum est. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Rebuff. *in form & declarat. nouæ prouisionis, in verb. Officiali num. 9.* vide Socin. *ad l. 1. §. si vir, D de acquir. pos.* Crauet. *cons. 171.* Chassan. *cons 30. num 13. & 14.*

2 *d. l. 1. §. si vir. D. de acquir. pos.* Nempe quia possessio licet plurimum ex iure mutuetur. *l. possessio. 49. in princip. & §. 1. eod. tit.* facti tamen est magis quam iuris. *l denique, D ex quib. caus. maior. l. 1. § Scæuola. D si us qui testam liber. ess. iuss.*

3 Per supradictos textus & alios quos citat Bald. licet de canonico loquatur in *l 2. col. 10. vers. super secundo puncto,* ibi *sed pone C de seruit & aqua.*

4 Glos. *in pragmat. sanct. tit. de pacific poss. §. ordinarij.* Nam & qui beneficium retinet sine titulo peccat mortaliter. *cap. dudum. 2. de elect cap. nemo. & can nullus 2. quæst 3.*

5 Cap.

5 *Cap.1. de regul.iur.in 6.cap.in literis* vbi Panormit.*Extr. de restit spoliat.* Vide tamen Rebuff. qui cum Baldo sentit & probat pluribus.*cons.59.quæst.2. & cons.90.Gloss.in pragm.sanct. dict. tit.de pacif poss in verb coloratum.* Abbat. *in cap. cum nostris col.2. num.6. de concess prab.* Iacob.Put. *decis.229.lib.2.* Bart.Ang.Alex. *ad l.3. in princip. de acquir. poss.* Anchar. *cons.229. col.1.* Ant. Butr. *cons.63.col.3. vers. idem in actibus.* Corn.*cons.50. col.3.vers. & qui credit lib.1 & cons.165.col fin.lib.2.l cum nemo,vbi* DD.C. *de acq pos. l. qui bona §.fin D.eod.* Text. *in cap. post electionem* vbi Abb. *num.4. de concess. prab.* Felin. *in cap. in nostra col.2. vers. Titulus multiplicatur.de rescript.* Rom.*cons.433.* Cassad. *decis. 3. in fin.de caus poss. & propriet. & decis.21. super regula & decis. 4. num.12.de restit. spoliat.* Anch. *in d.cap.1.de reg iur.in 6.* Rebuff. *in concord. tit. de mandat. apostol. §. declarantes, in verb.success. & in const. Gallic. de causs. pos. benef. art.1. glos. 1. num.7. Decis. Rot. relata per Crescent. decis.168. Iunge definit 9.nu.6.sup.*

DEFINITIO XIV.

De publicanda resignatione.

NOn aliter quidem valet beneficij resignatio quam si intra sex menses publicata sit, ex regula De publicandis resignationibus. Sed tamen satis publicatam videri placet si nec vi, nec clam, nec precario, sed publice resignatarius missus sit in beneficij possessionem. Id enim est quod vulgo dici solet, Missionem in possessionem publicationi æquipollere: [1] Sed hoc ita accipiendum est, si non post eam missionem resignans manserit in possessione. [2] *Ita Senatus* inter Humbertum Chambard & Franciscum Cabod. prid. Id. Decembr.1588.

1 Ioann. Papon. *in Syntagm. Arestorum titul. de publ. resign. Arestor.* 9.

2 Quoniam eo casu resignatio præsumitur simulata *arg. l. sicut 6.§.supernacuum,D. quib.mod.pign.vel hyp.soluit.l.si noxali* 11. *§.est autem quæstionis.D.de pecul.*

DEFINITIO XV.

De annali possessore titulum nullum habente.

CONSTITVTIO Pontificia De annali possessore tuetur possessorem, etiam qui titulum nullum profert ne coloratum quidem, [1] non item constitutio quam regulam vocant De triennali: [2] Nimirum quoniam hæc tribuit ius in beneficio, illa non item,sed excludit duntaxat impetrantem ob non expressas possessoris qualitates,neque tam in fauorem possessoris inducta est, quam in odium male impetrantis. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Intellige nisi forte notorium sit eum, qui vult iuuari regula,nullum prorsus titulum habere, quia nunquam dandus est vitiosus ingressus,vt dixi *Defin.*13.

2 Hæc enim regula requirit titulum saltem coloratum.

3 Vide Gomes. ad vtramque regulam De annali & de triennali,& Boerium contra scribentem *quæst.*24.*num.*5.*&* 6.

DEFINITIO XVI.

De beneficiorum in Curia vacantium collatione.

BEneficia omnia Cardinalium licet extra Romanã Curiam defunctorum vacant in Curia, nec proinde ab alio quàm à summo Pontifice conferri possunt [1]: Adeo vt ex superueniente Cardinalatus dignitate qualitas ipsa beneficij immutetur, [2] Siue beneficium tale erat quod ex sui natura conferri posset ab ordinario,siue ex speciali Papæ dispositione collatio eius aut ad ordinarium spectaret,aut ad legatum.Omnis enim reseruatio,maxime quæ in corpore iuris, vt hæc, clausa sit, ita beneficium afficit vt manus liget cuiuscunque alterius collatoris, [3] Sed & sola manuum Papæ iniectio vt vocant operatur beneficij reseruationem: [4] Imo vero plus interdum potest quam expressa reseruatio, [5] Propter supremæ sedis auctoritatem, quam semper & vbique sacrosanctam esse decet. *Ita Senatus* in causa Illustriss. D. Cardinalis du Montdeuis & Reuer. Petri Goyet de prioratu Nantuaci 7.Cal. Mart.1589.

1 *Per extrauag. qua incipit ad regimen.*

2 Nam & in rebus profanis idem sæpe accidit vt ex mutatione qualitatis personæ mutetur conditio bonorum, *l. per curatorem 90.§.1.de acquir.hared.l.vlt.C.de inoff.test.*

3 Hieron.Hig.*in tract.de pension. quæst.59.nu.1.* Iacob.Put. *decis.48.num.7.& 8. lib.3.*

4 *Cap.inter dilectos.* vbi Panorm. & alij *de excess.prælat.* Rom. *cons.335.*circa primum *col.1.* Paris.*cons.47. videtur, nu.39.& 40. vol.4.*Rebuff.*in prax.tit.De reser cap.3.li.1.nu.30.*

5 Teste Æneas de falconibus *in tract.de reserv.* in tertio præludio,& in 4.*quæst.*effectu 16.Rebuff.*vbi sup.nu.34.*

DEFINITIO XVII.

De commendatario Cardinali facto.

SEcundum quod, cum quis ante suspectam Cardinalatus dignitatem beneficium in commendam, vt vocant, impetrasset, hac lege tamen addita vt quandocunque cedente vel decedente eo beneficium ad pristinam tituli naturam reuerteretur,Postea vero cardinalis factus extra curiam decessisset, placuit ob eam quæ superuenerat Cardinalatus dignitatem, immutatã videri sicut personam possessoris,ita & qualitatem possessi beneficij. [1] Proinde licet beneficium tale esset,quod alioqui ab ordinario collatore in titulum conferri potuisset,in proposito tamen non nisi à summo Pontifice conferri potuisse, [2] quod in Curia per Cardinalis obitum vacasse intelligeretur. Neque vero quicquam prohibebat quo minus beneficium in titulum conferri necesse esset, [3] nec tamen alius quam summus Pontifex conferre id posset. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Arg.eorum quæ scripsimus in defin.præced. maximè nu.* 2.

2 Prioris enim prouisionis vt & omnium ferè dispositionum verba sic accipienda sunt, quasi tacitam illam habeant conditionem, si res in eodem statu manserit *l. cum quis* 38. *in princip. D. de solut.*

3 Ex forma scilicet prouisionis, quam ponimus à Cardinale impetratam fuisse.

4 Quia potest Papa conferre omnia quæcunque vult beneficia si modo vacent. Itaque cum possit vtraque clausula stare,non debet vna tolli per alteram,vulg.iurib.

DEFINITIO XVIII.

De beneficiorum regularium natura & statu.

NAtura quidem beneficiorum omnium regularium est vt sint electiua, [1] Sed si de sola beneficij possessione apud iudicem secularem contendatur, & ex nouissimis actibus appareat beneficium aliter quam per electionem conferri solitum esse,vltimus status attendetur. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Can.Metropolitano defuncto dict 63.can. nullus inuitus. vers. habeat vnusquisque dist.61.can.quam sit necessarium. vers.defuncto 18.q.2.cap.monachi vers priores autem de stat.monach.cap. cum int. de elect.*Pan.*in d.c.monachi.*Aut.*de monach.§ ordinatione.*

2 Dec. *consil.*126. *num.*1.*&* 2. *cap.consultationibus. extr.de iur. patron.*

DEFINITIO XIX.

De electione in fauorem absentis facta.

ELectio & cõfirmatio in fauorem absentis facta non prius absenti ius in beneficio tribuit quam ratam eam habuerit. [1] Sane ad beneficium ius statim confert? [2] Quid ergo si medio tempore alius idem beneficium impetrauit ab eo,cui conferendi ius fuit? Non retrotrahetur ratihabitio re non integra & in præiudicium iuris, quod alteri [3] interea quæsitum est. [4] Illa enim condicio quæ tacitè inerat, Si absens electionem acceptaret,cum sit mere potestatiua, [5] non casualis aut mixta [6] (pendet enim ex voluntate absentis qui electus est) retrotrah

non potest in damnum tertij, qui medio tempore sibi prospexit. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Licet dici solcat in spiritualibus acquiri ius in re ex solo interuentu auctoritatis superioris citra traditionem. *cap. si tibi absenti de prab.in* 6. Boër. *quæst.* 2. *num.* 38.

2 Aliud enim est habere ius in re, aliud ad rem.

3 Contra tenet Boer. *d quæst.* 2. *nu.* 41. *ex d.cap. si tibi absenti & cap.* 1. *&* 2 *de concess.præ.* Sed vide text. *in clement. vnic. de concess. prab & in cap si pro te. de rescrip.* Rot. *decis.* 12. *de concess.prab. in nouis.* Sed hoc intellige si medio tempore alij prouisum sit à Papa, ne obstet. tex. *in d.cap. si tibi absenti.* qui loquitur in ordinario aut quolibet alio quam Papa, qui nunquam sibi ligat manus multóq; minus ordinarius ei *cap. dudum & cap. quamuis* 2. *de prab. in* 6. Stafil. *de liter. gratios. titu. de vi & effect. clausul.* §. *in literis. nu.* 2.

4 Ratihabitio enim non nisi re integra retrotrahitur, Bart. *in l. si vxor. §. si quis vxorem, num.* 3. & ibi Alex. *in add in verb. reb. integris D de adult. & in l si in debitum.* §. 1 *rat. rem habe.* Apostil. ad Dyn. *in cap ratihabitionem & in cap. ratum. de reg iur. in* 6. Bald. & Salyc. *in l. fin C. de SC. Macedon.* Iaf. *in l si is qui pro empt. col.* 38. *vers. tertia ratio de vsucap.* Alex. *cons.* 38. *col pen. li.* 5.

5 Quia inuito beneficium non datur. *l. inuito* 69. *de reg. iur.*

6 Aliud enim iuris est in condicionibus quę sunt casuales aut mixtæ, vt scilicet retrotrahantur etiam in præiudicium eius cui medio tempore ius quæsitum est, *l. qui balneum* 9. *l potior* 11. *D. qui potior. in pig. hab.*

7 Vt & alia ratihabitio quælibet, cum nemo cogatur ratum habere id quod se ignorante ab alio gestum est, sicut nec ab initio mandare cogeretur. *l. Pompon. de neg gest*

8 *d. l. potior* vbi est text. accommodatissimus iunct. *l.* 1. *eod. tit.* Sane si nullum ius alij medio tempore fit quæsitum, non dubitatur quin ratihabitio electionis facta per absentem retrotrahatur ad diem electionis, Rot. *decis.* 12. *de concess. prab. in nouis.* Aufrer. *in decis. Capel. Tolos.* 273.

DEFINITIO XX.

Clausula de non tollendo iure alteri quæsito.

VVlgaris clausula, quæ in Bullis apostolicis inseri solet, *Dummodo tempore datæ præsentium non sit alteri ius quæsitum*, conseruat quidem ius quod in re ipsa & beneficio quæsitum iam sit, sed non ius ad rem: quia hoc infirmius, illud potentius est. [1] Ergo non nocebit impetranti, quod aduersarium habeat qui iam tum electus erat, si nondum secuta esset confirmatio. Nam electio etiam quæ in præsentis & acceptantis fauorem facta est nullum in beneficio ius tribuit, sed ad beneficium dun taxat ante secutam confirmationem. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ioan. Andr. & DD. *in cap. causam quæ de rescript.* Calder. *cons.* 8. *ad fin. tit. De rescript.* & Roman. *cons.* 256. Stafil. *in tract. de liter. gratios. tit. de form mandat de prouid. num* 4.

2 Rebuff. *in form. noue prouis. in verb.* dummodo tempore datæ præsentium. Vide cap. auaritiæ *de elect. in* 6.

DEFINITIO XXI.

De beneficij reseruati collatione per ordinarium.

SI beneficium summo Pontifici reseruatũ conferatur per ordinariũ aliúmve quemlibet inferiorẽ, ipso iure nullius momenti est collatio, tanquam facta per non habentem potestatem, quia ordinarij manus ligatæ intelliguntur: [1] Decretúmque vocant irritans, quod in omnibus reseruationum regulis apponi solet, ligat etiam ignorantem non quod ad pœnam excommunicationis, sed quod ad nullitatem actus contra decretum facti, [2] adeò vt non modo titulum inficiat, sed etiam possessionem, [3] præsertim si ea reseruatio proponatur, quæ in corpore iuris clausa sit. Idem est si Papa prior de beneficio prouiderit, cuius collatio ad ordinarium poterat pertinere. [4] Nam cum sit ordinarius ordinariorum concurrit cum quolibet ordinario totiusque orbis beneficia conferre potest. [5] Vnde fit vt non possit non inutilis esse collatio per ordinarium facta beneficij quod à summo Pontifice iam sit collatum. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. si soli. cum glos. in verb. contra ipsam. de concess. prab.* {Lapus *allg.* 16. *&* 103. Abb. post Calder. & alios *ad cap. cum nostris in fin. de concess. prab.* Obserua autem reseruata esse summo Pontifici beneficia omnia, non tantum quæ vacant vbicunque in mensibus reseruatis, Sed etiam quæ vacant Episcopali sede vacante ex Bullâ Pij Quinti publicata Romæ 9. Mart. 1567. quia scilicet mortuo Episcopo tota ipsius potestas redit ad Papam: Excipe tamen beneficia quorum collatio pertinet ad Episcopum & Capitulum simul. Tunc enim potest Capitulum prouidere sede vacante, adeoque vicarius à Capitulo deputatus aut approbatus.]

2 Gloss. *in cap.* 1. *eod. tit.* Stafil. *in tract. de liter. gratios.* in octaua forma mandati de prouidendo. latius Iacob. Put. *decis.* 8. *num.* 3. *lib.* 2. *decis.* 281. *nu.* 4. *lib.* 1. *decis.* 50. *num.* 6. *eod. lib.*

3 Idem Put. *decis.* 180. *lib.* 3. Not. *in clement de immun. eccles.* Excipe casum *cap statutum. de rescript. in* 6.

4 Can. *cuncta per mundum* 9. *qua.* 3. *cap.* 2. *de prab. in* 6. Clem. 1. *in fin. vt lit. pend.* Panormit. *in cap. quia diuersitatem de concess. prab.* Gloss. pragm. sanct. *tit. de collat.* §. *item circa in verb. suadet.* Ioan. Monach. *in cap. si eo tempore, de elect. in* 6. Bald. in *cap.* 1. *qui feud. dar. poss. & in cap.* 1. §. *si facta si de feud fuer. controuers. int. dom. & agnat.*

5 Quia beneficium illud non vacat, nec proinde conferri potest *cap.* 1. *&* 2. *de concess prab.*

DEFINITIO XXII.

De clausula motu proprio.

CLausula motu proprio in bullis apostolicis licet maximæ & præcipuæ sit potestatis, in eo præsertim quod tollit vicium omne obreptionis & subreptionis, [1] ius tamen alteri quæsitum non tollit, [2] quoniam ita sunt interpretanda beneficia Principalia vti ne cuiquam iniuria inferatur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. si motu proprio de prab. in* 6. Stafil. *in tract. de liter. grat. in rubric. subreptio.* Rebuff. *in prax benef in form. prouis.* Simpl. *in* 3. *part. num* 17 *& in form. mand. de prouid in verb. motu proprio. & in verb. pro expressis.*

2 *d. cap si motu* Bald. *in cap. ad audientiam de rescript.* Not. *in cap. ab eo. de elect. in* 6. Idem Bald. *in l.* 1. *de const. Princip. & in cap. super eo. de off deleg.* Dec. *cons.* 202.

DEFINITIO XXIII.

De beneficij possessore vincente per non ius actoris.

SI de non iure actoris constet & agatur interdicto retinendæ possessionis, absolui reus debet, etiam si de iure suo non doceat, [1] Non quod in rebus ecclesiasticis sicut in prophanis [2] vitiosa possessio quicquam prodesse debeat, sed quia non sit quærendum de iure detentoris quandiu non constat de iure petitoris, [3] licet dici soleat in interdicto Vti possidetis, vtrumque ex litigatoribus & actoris & rei partes sustinere. [4] Titulum tamen aliquem & quidem coloratum subesse necesse est: [5] alioqui nullus vnquam sequestrationi beneficii locus esset, cui tamen plerumque locus est. [6] Neque vero in beneficialibus possessio vlla intelligi potest, si nullus omnino titulus præcedat. [7] quinimo & beneficium sine institutione saltem colorata possidet, mortaliter peccat. *Ita Senatus* 17. Calend. Decemb. 1590.

1 *Rot. decis.* 2. *de except. in antiqu. &* 6. *decis.* 1. *&* 2. *de re iudic.*

2 *l. vltim. D. de acquir. poss. l. vlt. Cod. de rei vindic. l.* 2. *D. vti possid.*

3 *l. qui accusare* 4. *C. de edend.* 1. Paulus 12. §. 1. *D. quib. mod. pig. vel hypoth soluit.*

4 *l.* 3. §. 1. *D. vti possid.*

5 Ne scilicet vitiosus detur ingressus vt scripsi *Defin.* 13. *sup.*

6 Scilicet cum de neutrius litigatorum iure constat.

7 *Cap.* 1. vbi Dyn. *de reg. iur. in* 6. *cap. in literis.* vbi Pan. *Extr. de rest. spoliat. & in prag. sanct. tit. de pacif. pos.* §. *ordinarij.*

8 *Cap. dudum* 2. *de elect. in* §. *can. nemo. & can. nullus* 2. *quæst.* 3.

DEFINITIO XXIV.

De decimis & earum quota.

ETsi nomen ipsum *decimæ* præ se fert satis quanta esse debeat ea fructuum portio, quæ Deo Opt. Max. in signum & recognitionem vniuersalis dominij debetur,

betur, Si tamen non tam de iure decimæ, quam de quota ipsa dubitetur, cum facti non iuris quæstio sit, pendente lite quartam duntaxat decimæ, id est quadragesimam fructuum portionem præstari oportebit. [2] Eoque iure vtimur. Ideo fortasse quod generali fere vbique gentium consuetudine, quæ hac parte seruanda est & ius facit; [3] derogatum sit iuri communi quo decima debetur. Nam vt plurimum inualuit vt minor portio soluatur, ac plerumque vicesima. Itaque si decima, in fiduciæ speciem & vt loquuntur prouisionaliter solueretur, eueniret pleru:que vt plenior esset prouisionalis, quam diffinitiua condemnatio. [4] Si tamen aliquatenus constet quanta portio solui solita sit, eam iudex sequetur, [5] nec tantum quod ad eos fructus attinet in quibus obtinuit, sed etiam in cæteris si aliud nihil obstet, [6] Præterquã si de ea quota non aliter quã per aduersarij confessionem appareat. Qui enim fatetur se pro decima vicesimam debere quorũdam fructuum, trigesimam vero aliorum, non magis condemnari potest vt lite pendente omnium vicesimam præstet [7] quam illud admitti vt confessio scindatur, quod in ciuilibus causis nunquam admittitur. [1] *Ita Senatus* pro Decano de Villereuersure contra Vniuersitatem illam 16. Cal. Mart. 1590.

1 Sic à Senatu Parisiensi iudicatum fuisse refert Rebuff. *in præfat. tract de sentent. prouis num.* 30.

2 *Vulg l de quibus* 32. *& pass. D. de legib.* Sunt enim tolerabilia quæ vetus consuetudo comprobauit, *l. Imperatores* 13. *in fin. D. de pollicit.*

3 Quod absurdum foret, quia vix est vt vllo terrarum loco decima portio soluatur.

4 Siue prouisionalem siue diffinitiuam ferat sententiam. Hoc enim est quod aiunt Canonistæ, quotam decimæ posse præscribi, non ipsam decimam.

5 *Arg. l. non possunt* 12. *& seq. d. l. de quibus* 32. *in prin. de legib.*

6 Cum limitata confessio non nisi limitatum possit effectum producere, *vulg. l in agris* 16. *De acqu. rer. dom.*

7 *Arg. l. cum quæritur* 16. *D. de admin. tut. l. nam absurdum* 7. *de bon. libert. l si ita* 39. *§.* 1. *de oper. libert.* Aliud tamen est in criminalibus, vt alibi scripsimus ex Bart. *in l. Aurelius, §. idem quæsit, de liber. leg.* Ferrar. *in form pet. top inst. vers. cum anno nu.* 6. Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 55 *nu.* 25.

DEFINITIO XXV.

De pecunia data pro ingressu monasterij.

QVod moribus receptum est, vt pro ingressu monasterij certa pecuniæ quantitas detur, licet simoniæ speciem habere plerisque visum sit, reuera tamen simonia non est, [2] cum & publice [3] & pro monasterij commodis augendis & ex inueterata cõsuetudine [4] dari soleat. *Idque Senatus* noster censuit in causa Franciscanorum Camberiensium, & N. Quimier. 7. Id. Iulij 1591.

1 *Guid. Pap. quæst.* 80.

2 Idem Guid. Pap. *ibi cum addit.* quam vide.

3 Quod enim palam fit, caret suspicione doli & criminis, *l. vlt. de rit. nupt.*

4 Sunt enim tolerabilia, quæ vetus consuetudo comprobauit, *l. Imperatores* 13. *in fin. D. de pollicit.*

DEFINITIO XXVI.

De collatione regularium beneficiorum & officiorum.

BEneficia secularia cum in plerisque differant à regularibus, tum in hoc maxime, quod secularia sui natura sunt perpetua, Regularia vero manualia omnia & consequenter ad nutum vt loquuntur amouibilia nisi quæ sunt aut curata aut electiua [1]. Item secularia pertinent ad collationem Episcopi, Regularia autem ad collationem superioris ordinis, sub cuius regula est beneficiũ. [2] Adeo vt nec ipse summus Pontifex eiusmodi officia, dignitates & administrationes claustrales religiosorum & regularium sic conferre aut confirmare possit, vti ne ad libitum prælati Ecclesiæ mutari possint & reuocati. [3] Obseruandum tamen est, appellatione beneficij propriè non venire officia claustralia dignitate carentia, ob eámque causam non comprehendi in bulla de reseruatione mensium, [4] tametsi loquatur illa generaliter de beneficiis omnibus etiam regularibus: præsertim quod ea regula restringenda sit tanquam odiosa, cum deroget potestati ordinariorum collatorum; qui iure communi nituntur. [5] Itaque cum quidam Sacristiam monasterij impetraturus officium eam, non beneficium appellasset, Placuit vindicias pro aduersario dici, quasi ex impetrantis confessione locus regulæ nullus esset, qua cessante non dubitabatur, quin ordinarij collatio esse debuisset. [6] *Ita Senatus* pro Nicolao Gros contra Franciscum de Chauanes 16. Cal. Decemb. 1590.

1 Cassad. *decis.* 12. *num.* 9. post Ægid. *decis.* 203.

2 *Cap. fin Extr. de instit. Clem.* 1. *de supplend. neglig prælat.*

3 Vide *cap. ad nostram. & cap. porrecta, de confirm. vtil. vel inutil.* Gloss. sing. *in dict. Clem.* 1. *de supplend. neglig. prælat. cap cum ad monasterium §. tales. & glos. in cap.* 2. *§. priores, in verb. non mutentur, de stat. monach.* [Vide glos. *in cap.* 1. *de consuet in* 6. quæ dicit Sacristiam & Cantoriam esse officium. Tranlit tamen facilè in dignitatem si adnexam habeat aliquam præeminentiam ex traditis per glos. *in cap. quia nonnulli in verb. dignitates de cler. non resid.* & hoc casu personatus appellatur Rot. *decis.* 447. *in nouis.* Nam personatus à dignitate non differt in sui substantia *Abb. in cap. de multa num* 21. *& seqq de prab. in* 6. Verum tamen personatus sit an dignitas an nudum officium, pendet ex loci consuetudine Abb. *ibid. Ita Senatus* pro N. Georgio d'Auise Cantore Ecclesiæ Archiepiscopalis S. Petri de Mostiers 3. Calend. Febr. 1613.

4 Sic neque ad beneficia electiua huiusmodi reseruationes pertinere tractat Boer. *quæst.* 2. *num* 3.

5 Vide *gloss. in pragmat. sanct tit. de elect. cap in verb impediri, colum.* 2. *circ. fin. & tit. de collat §. non tamen, in verb. beneficio. Gl. in cap. fin. versic. similib. de verb sign. in* 6. Innoc. *in cap. cum dilecti, extr de donat.*

6 Habet enim ordinarius intentionem fundatam pro omnibus beneficiis quæ sunt in eius diœcesi, si neque reseruatio neque aliud quicquam obstet, *can omnes basilicæ* 16. *q.* 7.

DEFINITIO XXVII.

De prabenda ratione beneficij aut officij debita.

DE officio claustrali, quod præbendam adnexam habet, dubitatio maior est an beneficium dici possit. Nam & præbenda quoque beneficij appellatione solet comprehendi. [1] Sed verius est præbendam, quæ debetur ratione officij, quod beneficij nomen non mereatur, multo minus beneficium dici posse, [2] cum detur potius in remunerationem mercedemque oneris officio iniuncti. [3] Nam & plerumque videas huiusmodi præbendas etiam laicis dari, qui tamen beneficiorum omnium sunt incapaces. [4] Diuersum erit si capellaniam adnexam habeat; quam vtique beneficium esse nemo dubitat. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Tot. tit. de prabend & de concess prabend.*

2 Ne accessorium dignius sit & potentius suo principali, *l. in rem,* 23. *§ si quis & seqq. D de rei vindic.*

3 Vt qui sentit onus, sentiat etiam commodum, *vulg. l secundum naturam,* 10. *de reg iur.*

4 Differunt enim toto genere laici à clericis, *cap. at si clerici, & cap. si diligenti, de for compet. cap. nouit. extr de iudic.*

5 Nam & simplex Capellania & altare dicitur beneficium, si soleat conferri in titulum aut resignari, Gloss. 1. *circ fin in clemen.* 2. *de dec.* Dominic. *in c.* 1. *col. fin de consuet. lib.* 6. Gomez. *in reg. de infirm. resig. quæst.* 23.

DEFINITIO XXVIII.

De eo, qui aduersarij possessionem tacuit, quam ignorauit.

QVod supra diximus [1] non valere impetrationem beneficij propter vitium obreptionis, si detentionis alienæ, licet non coloratæ mentio nulla facta sit, [2] non est perpetuum. Quid enim si is, qui à summo Ponti-

fice impetrauit, non poterit verisimiliter, quantumuis diligenti præhabita inuestigatione, scire alienam illam possessionem? Finge agi de beneficio claustrali, de quo prælatus ipse in claustro prima prouiderit? Quid si missio in possessionem fuerit clandestina? [3] Vtique nemo dixerit imputandum quicquam ei esse, qui statim ac beneficium vacare intellexit summum Pontificem adiit tacito aduersario; quem tam cito suspicari & scire non potuit. [4] Itaque si aliud nihil obstet valebit impetratio. [5] *Ita Senatus* in eadem causa, & rursus in alia 17. Calend. Iun. 1591.

1 *Defin. 2 hoc tit.*

2 *Ex cap cum nostris, de concess. prabin.* Ioan. Andr. & Butrig. *in cap. pennis per illum text. de prab.* Felin. *cap. in nostra de rescript.* Lap. *alleg.* 10.

3 Id est, si nulla denunciatio sit facta ei, à quo controuersiam timere potuit & debuit is qui missus est in possessionem, *l. 3. D. quod vi aut clam.*

4 Est enim probabilis ignorantia facti alieni, *l. vlt. D. pro suo*, præsertim si factum illud sit occultum, *l 3. nec supina. 6. D. de iur. & fact ignor.*

5 Sufficit enim nihil dolo malo esse factum ab impetrante, *cap. super literis, de rescript.*

DEFINITIO XXIX.

De eo, qui priorem suam impetrationem validam tacuit.

NOn modo autem si alienam impetrationem quis tacuerit aut propriam vitio aliquo affectam, vitiatur posterior impetratio, sed si prior ab eodem impetrata eiusmodi fuerit, vt teneret, [1] Cuius proinde expressio nocere non potuisset. [2] Fieri namque non potest, vt vnius beneficij plures collationes valeant, dum posterioris tempore necesse sit beneficium aut vacare aut non vacare. [3] Idque adeo verum est, vt si huiusmodi vitium ab aduersario per aduocati imperitiam obiectum non sit, ea obiectio per iudicem suppleri & possit & debeat. [4] *Ita tractatum* est in eadem causa: & rursus in alia causa, de qua infr. Defin. 35.

1 Iacob. Menoch. *de arbit. Iud. tit. 2. cent. 3 cas. 202. num. 62. & seqq. ex cap caterum, vbi* Felin. *extr. de rescript.*

2 *Cap. dudum, de elect. cap. ad audientiam, de rescript.* Rot. *dec. 32. eod. in nouis, & decis. 25. num. 2.*

3 Porro beneficij non vacantis impetratio semper nulla est, *cap. 1 & 2 de conces. prab.*

4 Nempe quoniam hæc obiectio est iuris, ideoque suppleri potest per iudicem, *tot. tit. vt qua def. aduoc. part. ind. suppl.* Rebuff. *in praxi benef.* plerisque locis.

DEFINITIO XXX.

Ex resignatione non immutari statum & qualitatem beneficij.

EX præcedentibus prouisionibus quotquot factæ sunt per resignationem, siue in manibus summi Pontificis, siue coram ordinario, constat non immutari statum & qualitatem beneficij, sed præcedentes alias ex alio vacationis modo factas inspiciendas esse, vt ex iis præsumatur titulus, naturaque beneficij probetur. [1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vide *cap. 1. de præscript. in 6. & cap susceptum, cum ibi not. de rescript. eod. lib. 6.*

DEFINITIO XXXI.

De pacifico possessore.

IN beneficiis incompatibilibus cessat incompatibilitas quandiu alterutrum non possidetur pacifice & absque controuersia, [1] ne cogatur vtriusque fructu carere, qui vtrumque possidere dicitur. Controuersiam vero eam intelligere debemus, quæ facti sit magis quam iuris, id est, quæ faciat ne possessor dici possit in pacifica naturaliter beneficij possessione. [2] Itaque quamuis mota super solo possessorio controuersia non faciat beneficium litigiosum, [3] quia quæstio possessionis in beneficialibus causis sicut & in profanis, nihil commune habet cum quæstione proprietatis: [4] Tamen quod ad hanc rem attinet, pacificus possessor dici nequit, qui possessionis controuersiam patitur. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. commissa, cum gloss. in verb. pacifice, de elect. lib. 6. & c. licet episcopus, in illo verbo,* possessionem pacificam, *de prab. in 6.*

2 Nam & possessio ipsa magis est facti, quam iuris, *l denique 19. D ex quib. caus. maior. l. 1. § si vir vxori, D. de acquir. possess. l. 1. § Scaeuola, D. si is qui testam. lib. esse iuss.*

3 Vt nec in rebus profanis, Auth. *litigiosa, C. de litigios.*

4 *l. naturaliter, 12. § nihil commune, D. de acquir. poss.*

5 Quia nec possideri videtur, quod sine controuersia possideri non potest, *l. quamuis, 13. D. de reb. auctor. ind. possid.*

DEFINITIO XXXII.

De beneficij reseruati collatione per ordinarium facta post mensem à die vacationis numerandum.

EST notissima & æquissima iuris Pontificij constitutio, qua inductum fuit, vt de iis beneficiis, quorum collatio sacrosanctæ Sedi Apostolicæ excepta est, debeat summus Pontifex infra mensem à die vacationis prouidere, cæterum post id tempus elapsum valeant collationes ab ordinariis factæ potestate ordinaria, ac si nulla iis vnquam reseruatio obstitisset. [1] Ne alioqui euenire necesse sit, vt & diutius beneficia iaceant, & ordinariorum fauorabilis auctoritas conuellatur. [2] Ergo curret mensis ille summo Pontifici etiam ignoranti. [3] Quis enim etiam post semestre impetraturo beneficium ab ordinario renunciare poterit an vacationem summus Pontifex adhuc sciuerit, nec ne? Aut cur tandiu in suspenso & incerto omnia relinquerentur? [4] Denique disertis rescripti verbis constitutum est, vt incipiat mensis currere à die vacationis [5] non scientiæ. [6] Eoque iure vtimur. *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 35. & 36. infr.

1 *Cap statutum, de rescript. in 6.* [Intellige autem de reseruatione beneficiorum apud Sedem vacantium. Nam in cæteris nullum Papæ præfixum est tempus ad conferendum. Æn. De Falcon. *4. quæst. prin. effect. 20.* Gaspar de Perus. in *tract. Reseruat. quæst. 5.*]

2 Quod vtrumque contrarium est publicæ vtilitati, *tot. tit. de conces. prab. l. 1. de succes. edict.*

3 *Gloss. in d. c. statutum, in verb. numerandum.*

4 *Arg. l. 1. D. de vsucap.*

5 Necesse enim est vt vacet antequam sciatur vacare: & ideo vix fieri potest vt idem vnquam sit dies vacationis & scientiæ.

DEFINITIO XXXIII.

De impetrante, qui tacuit, aliud iam à se obtentum beneficium.

VItium obreptionis, quod ex eo induci solet, si impetrans tacuerit, aliud iam à se obtentum beneficium quantulumcunq; & qualecunque illud sit, id est, licet nec pacificum nec incompatibile, [1] ad Pontificias duntaxat literas pertinet, non etiam ad eas, quæ ab ordinariis conceduntur: [2] Non quod facilior esse debeat ordinarius quam summus Pontifex ad beneficium ei concedendum, qui iam aliud habeat: [3] Sed quia non possit ordinarius conqueri obreptum sibi fuisse ab impetrante, cuius conditionem sicut & beneficiorum in sua diœcesi constitutorum, & à quibus & quo iure possideantur, scire ex officio debuit, [4] quod in summo Pontifice non similiter tractari potest. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. si motu proprio, de prab. in 6.*

2 *Clem. 2. de offic. ordin.* contra opinionem Decij, existimantis *d. c. si motu*, non minus habere locum in prouisione obtenta ab ordinario

dinario, quam in ea, quæ à summo Pontifice impetrata est.

3 Eadem enim ratio in vtroque impedit concessionem pluralitatis beneficiorum.

4 Cum ob eam causam debeat ordinarius beneficia omnia in sua diœcesi constituta vnoquoque triennio visitare.

5 Itaque vbi maius periculum subreptionis vel obreptionis erat, ibi maior cautio adhibenda fuit.

DEFINITIO XXXIV.

De nouissimo beneficij statu attendendo.

VErum est quod vulgo iactatur, In quæstionibus omnib. de beneficiis nouissimum statum attendi debere. [1] Nouissimum vero videri eum, qui ex vnico etiam actu, dummodo vltimo probetur. [2] Eoque passim iure vtimur. *Ita Senatus* noster 17. Cal. Decem. 1590.

1 *Cap. consultationib. extr. de iur. patron. cum similib.*
2 *Notat. in d. cap. consultationibus.*

DEFINITIO XXXV.

De beneficiis ex quacunque causa reseruatis post mensem ab ordinario conferendis.

QVamuis beneficia in mensibus summo Pontifici reseruatis vacantia vbicunque gentium perinde habeantur ac si in curia, & quod idem est, apud Sedem vacarent, vt non alius quam summus Pontifex ea conferre possit: [1] Si tamen is intra mensem non contulerit, est in potestate & arbitrio ordinarij vt ea conferat. [2] Et quidem non deuoluto iure, sed proprio & ordinario, quoniam ad eum spectat collatio beneficiorũ omnium in sua diœcesi constitutorum quandocunque, & quomodocunque vacantium, [3] nisi quatenus Apostolicis reseruationib. prohibetur. Vnde fit, vt currat & cedat mensis ille summo Pontifici etiam ignoranti & à die vacationis non scientiæ, [4] quod secus est cum in pœnam negligentiæ inferioris collatoris ius conferendi ad superiorem deuoluitur. [5] Etsi autem ius hoc in iis primum beneficiis inductum est, quæ in curia [5] & apud sedem [7] vacant, idem tamen ad ea quoque postea tractum est, quę extra curiam, exceptis tamen & reseruatis mensibus, [8] vacauerunt. Eadem nimirum, quinimo maiore vrgente in his æquitatis ratione [9]. Nam quæ vacant apud sedem, ea summo Pontifici reseruata intelliguntur ex generali consuetudine, quæ iuris communis instar obstinet. [10] Quæ verò ex cõstitutione Apostolica de reseruatione mensium ex priuilegio, & contra ius commune, Vt proinde eorum reseruatio non abs re magis odiosa videri debeat, [11] ideóque quantum fieri potest, restringenda. [12] Vniuscuiusque enim res facilis est & fauorabilis reditus ad pristinam suam naturam. [13] Ergo si cui summus Pontifex beneficium contulerit post mensem & eo tempore, quo iam alij ordinarius contulerat, potior erit iure, qui prior tempore ab ordinario beneficium impetrauit, [14] Sicut ex contrario potior esset iure communi, qui à summo Pontifice tanquam ordinariorum ordinario prior impetrasset. *Ita Senatus* pro Ioanne de Seruete contra Ludouicum de la Pallud 17. Cal. Iunij. 1591.

1 *Cap. licet ecclesiarum*, quod est *cap. 3. de prab. in 6.*
2 *Cap. statutum, de rescript in 6.*
3 *Cum omnes basilica 16. quæst. 7.*
4 Vt dixi *Defin 3. supr. ex gl in d. c. statutum, in ver. numerandum.* Rebuff *in prax benefic. tit de deuolut num. 15.*
5 Nullam enim pœnam meretur is qui ignorat, *l. qui in alterius. 42. de reg. iur. l. cum sex. 11. de adil edict.*
6 De his enim loquitur text. *in d. c. statutum.*
7 Siquidem sunt ista synonima secundum *gloss. in dict. cap. statutum.*
8 Quoniam alioqui vacarent apud ordinarium. *Def. 32. num 15.*
9 Vbi enim ratio eadem iuris & æquitatis locum obtinet, ibi & idem ius statuendum est, vulg. *l. illud 32. ad leg. Aquil. l. 3. §. 5. vnde etiam, de iniust. rupt.*
10 *d. cap. licet Ecclesiarum.*
11 Vt sunt omnia, quæ abhorrent à iure communi, Not. *in c. 1. verb. de sign. in 6.*
12 Quomodo cætera omnia quæ sunt odiosa, *l. cum quidam, 9. de lib. & postlium.* sicut è contrario, quæ sunt fauorabilia sunt amplianda, *l. hoc modo, 64. in fin de cond. & demonstr.*
13 *l. si vnus, 27. §. pactus ne peteret, de pact.*
14 Quia nec Papa prouidere potest de beneficio amplius non vacante.
15 *Can. cuncta per mundum, 9. quæst 3.*

DEFINITIO XXXVI.

De collatione beneficij reseruati facta per ordinarium intra mensem.

QVid vero si ante mensem elapsum ordinarius beneficium contulerit, ex postfacto autem appareat, non prouidisse summum Pontificem intra mensem? Nulla prorsus & irrita erit ordinarij collatio. Nam quod dici solet, actum qui nullus est, defectu potestatis confirmari superueniente quandocunque potestate, [1] ad hunc casum non pertinet in quo per Apostolicam reseruationem ordinarius ligatas, vt aiunt, manus habet, [2] atque ita ligatas, vt irritantis decreti potestate impediatur omnino collatio, ne autum valere possit, aut ex postfacto conualescere. [3] De illo certe quidam sine causa dubitant, An ordinarius post mensem conferens eam collationis suæ causam exprimere debeat, quod summus Pontifex intra mensem non contulerit. Sufficit enim vt elapso mense liberam nactus sit conferendi pro suo iure beneficij potestatem. [4] Quare nec expectare cogendus est vt sciat, an summus Pontifex intra mensem contulerit nec ne, Cum non eo magis collationis vires sint in pendenti. [5] Quid enim si is, qui intra mensem beneficium impetrauit à summo Pontifice, male fortasis impetrauerit ex qua alia causa? [6] Plane cæteris paribus vincet is, cui Pontifex intra mensem contuliſſe quandocunque probabitur. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Gl. *in c non firmatur, de reg. iur. in 6.*
2 *Cap. licet ecclesiarum, de prab. in 6.*
3 *Arg. l. quod initio, 29. vbi not. de reg. iur. cap. quod ab initio, eod. tit. in 6.*
4 Cum mensis ille omnimodo currat summo Pontifici etiam ignoranti, vt diximus *Defin praced. num. 4.*
5 *Arg. l. si quis ita, 33 D. de hared. instit.*
6 Qui enim male impetrauit, pro eo habendus est ac si non impetrasset, *arg. l. quoties, 6. D. qui satisd. cog. l. 2. D de autor. tut.*
7 Quia per totum illum mensem legatarius habet ligatas manus.

DEFINITIO XXXVII.

De priuilegio pia causæ post creditores.

INter cætera pene innumera piæ causæ [1] priuilegia hoc vnum est, quod legatum ad pias causas æris alieni loco esse intelligitur, [2] hactenus nimirum vt cæteris legatariis pia causa præferatur, [3] exemplo libertatum, quæ nec aliam ob causam adeo fauorabiles sunt, quam quod adnexam habeant causam pietatis. [4] Creditoribus tamen hereditariis licet non nisi chirographariis pia causa postponetur, quia creditorum de damno vitando certantium potior semper ratio est, quam eorum qui lucrum captant. [5] Igitur si hereditatiæ facultates exsoluendo æri alieno non sufficiant, legata ad pias causas relicta diminui oportebit, non quidem per legem Falcidiam, quæ in iis locum non habet, sed quia non potest videri plus legatum quam fuerit in legantis patrimonio. [6] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Bartolomęi Fosse & fratrum Fran-

bendum habeat elegantissimus, & venustatis atque ac succi plenus. Is denique quem non aliter, aut melius pro dignitate laudare possim, quam si impetrem, vt sufficiat nominasse. Ne alioqui postquam omnia dixero, quibus vel laudabilissimi cuiusque viri laus contenta esse possit, quia tamē multa prætermisero, quæ minime tacenda essent, prævaricatoris partes expleuisse videar, potius quàm adulatoris suspicionem, quod non minus execror, incurrisse. Possum enim verè, ita saluus sim, affirmare. Quicquid est siue pietatis & sanctimoniæ penè incomparabilis, siue eruditionis admirabilis, quod in cæteris Episcopis vel requirere vel laudare possis, totum id in hoc vno elucere, tam magnificè ac eminenter, nec eo minus tamen citra ostentationis inuidiam, vt siue familiariter colloquentem videas, incredibilem in ore dignitatem, in sermone comitatem, in vtroque miram suauitatem morum statim agnoscas, siue grauiter ac piè, vt semper solet concionantem audias, non facile possis decernere, an eloquentia præstet an doctrina, & an grauitate sententiarum ac orationis maiestate superet an appositè ac partitè, loquendi facilitate, siue denique cum hæreticis disputantē obserues, omninò dubitandū habeas maiorene ille eruditione certauerit, & vicerit (certare nēpe illi semper vincere est) an modestia & patientia. Adeò vrget ipse acerrimis quidem, & efficacissimis argumentis, sed ea lenitate & charitate quasi melle temperatis, cui non magis hæreticorum superbia, & insolentia felle plena possit respondere, quam ipsorum insania resistere spiritui, qui loquitur in illo. In summa putes te videre vel audire antiquos illos Chrysostomos, Hieronymos, Augustinos, Gregorios, & alios, si qui sunt ex veteribus Episcopis celebriores, quos antiquitas religiosissimè ac sanctissimè venerata pro magnis & sāctis viris habuit. Posteritas verò quæ tales hucusq; vix vllos vidit, pro miraculis. Enimverò quid tam magnum & grande est, quod non sperare liceat tanti Episcopi auspiciis & conatibus perfici posse, quem DEVS Opt. Max. suis benedictionibus adeò beauit, vt priùs etiam quàm in Episcopum eligeretur, ac sub Episcopi sui CLAVDII DE GRANIER imperiis, Ducatum Chablasiensem vniuersum, finitimasque Prouincias gladio verbi DEI subactas ad ouile CHRISTI reduxerit, quæ Bernensium dominationem, & imperium antea expertæ, indeque sacrosanctæ Religionis Catholicæ iacturam per annos plus minus sexaginta perpessæ vix vnquam hæresim abiuraturæ credebantur? Subscribet his laudibus non nostra tantum Sabaudia, quæ tanti partus matrem se & alumnam esse non immeritò gloriatur, sed tota etiam Gallia, quam ille tot concionibus præsertim Lutetiæ Parisiorum, Diuione, Lugduni, nonnullis etiam in ipso Regis Christianissimi conspectu habitis, nec minus Regem ipsum quàm regnum, fama sui nominis, & admiratione complent. Subscribet ipsa etiam Roma, & amplissimus, atque augustissimus Illustrissimorum Cardinalium consessus, qui tentatam, exploratam testatamque eum lachrymis gaudij & exultationis ab ipso summo Pontifice Clemente VIII. Salesij nostri prudentiam & eruditionem in publico examine admirati, dignissimum omnes ore vnō pronunciauerunt; quem CLAVDIO DE GRANIER tum Episcopo Gebennensi anxiè id ambienti, etiam inuitum Coadiutorem cum futura successione summus Pontifex daret, vt beneficium quod alioqui magnum videbatur, non tam personæ, quam meritis ipsique Ecclesiæ vniuersæ datum esse constaret. Curante id præcæteris enixissimè, ac fauente Cardinale tàm Borghesio, nunc Paulo V. Pontif. Opt. Max. qui cùm mandatam eo tempore haberet à Sede Apostolica curam omnium quæ ad hæreticorum nostrorum conuersionem adiuuandam pertinebant, postquam ex frequentioribus cum Salesio nostro colloquiis, præstantiam ipsius & dignitatem certius introspexit. Nullum exinde sibi finem fecit prosequendi eum, quibus potuit officiis, vt modis omnibus testaretur, quàm dignum esse crederet, in quo præcipuè amando, & ornando sibi tantopere placeret: Quid plura? O vtinam (quidni enim exclamem, vt votis saltem assequar, quod verbis exprimere non datur?) Vtinam iterum atque iterum vtinam multos hæc nostra ætas haberet Salesios. Vtinam verò etiam superiori habuisset: Iis maximè in locis, in quibus hæreticorum defectionem ab Episcoporum siue inscitia siue ignauia principium sumpsisse compertum est. Nunc de profligandis hæresibus, & de dirutis Iacob restituendis non laboraremus. Sed cùm ad collapsas res quasque maximas reparandas, non aliud aptius remedium esse credatur, quàm si omnia quantum fieri potest ad initia sua reuocentur, nō despero fore, vt quemadmodum sola ferè posteriorum Episcoporum incuria viam hæresibus patefecit ad audaciam, ita nouo tanti Episcopi exemplo plane efformato ad prototypum illum veterum Episcoporum, victi sine bello hæretici tandem resipiscant, nec diutius reluctentur, quominus liceat nobis impetrare à diuina misericordia, quod Ecclesia Dei tot lachrymis perfusa non desinit à sponso suo flagitare, vt tam grauiter, miserēque agitatam per tot annos Petri nauicula iam, sedatis fluctibus breui conquiescere, omniumque Christianorum Pastorem vnum sub vno Christo, qui diuisus non est, & ouile vnum factum esse videamus. Fiat, Fiat, Fiat.

TIT. II.

TIT. II.

DE SACROSANCT. ECCLES.

DEFINITIO I.

De clauſula, *ſiue prædicto, ſiue alio quouis modo vacet.*

QVI beneficium impetrauit à ſummo Pontifice ex certo expreſſoque vacationis modo, adiecta vulgari illa clauſula, *ſiue prædicto, ſiue alio quouis modo vacet* [1] impetraſſe non videtur ſi alio modo vacet ex alterius perſonâ: [2] Niſi illud etiam addatum ſit, quod plerumque addi ſolet, *vel ex alterius cuiuſcunque perſona.* Tunc enim vacationis modus quilibet, ac ex cuiuſcunque perſona expreſſus intelligitur. [3] *Ita Senatus* in cauſa & lite pendente de parochiali eccleſia De Seruole x 14. Calend. Iulij 1588.

1 Cuius clauſulæ magnus effectus eſſe ſolet, vt ſcilicet omnem vacationis modum comprehendat. Iunge tamen *Defin.* 4. *Ibi hoc tit. & Dec. Rot. 1 de reſcript in nouis.*

2 Vnus enim vacationis modus in alio non comprehenditur vt nec vna perſona in alia, *cap. ſuſceptum, de reſcript. in 6.* Boer *quæſt. 2. nu 2.* Lap. *in d. cap. ſuſceptum.* Rot. *deciſ. 28. in antiq incip ſi mandetur & deciſ. 483.*

3 Quid ergo ſi beneficium vacet per obitum, quod fuerat impetratum per reſignationem adiecta illa clauſula, *ſiue prædicto ſiue alio quouis modo vacet?* Continebitur hic etiam modus niſi cum ratio aliqua eſt diuerſitatis, puta ſi beneficium ſit in ea prouincia, in qua non poſſit obtineri niſi per concurſum in caſum vacationis per obitum ex præſcripto ſacroſancti Concilij Tridentini, cum tamen concurſus non fiat quoties beneficium vacat per reſignationem. Adde aliam exceptionem, niſi impetrans ſit in dolo, puta ſi ſciebat beneficium vacare per obitum iam defuncto ſcilicet reſignante, cum impetrauit beneficium tanquam vacans per reſignationem. Nunquam enim dolosus ſupplicator debet gaudere impetratis, *l. vltim. Cod. de diuerſ. reſcrip.* Vide Caſſad. *deciſ. 29.*

DEFINITIO II.

De vitio obreptionis & ſubreptionis in reſcriptis Pontificijs, & quantum interſit an ſint gratioſa an ad lites.

IN gratiis à ſummo Pontifice beneficiorum nomine impetrandis diligenter cauendum eſt non ſolum vt nihil exprimatur, quod falſum probari poſſit, ſed etiam ne quid taceatur quod exprimi oportuerit: [1] Alioquin obreptitia aut ſubreptitia dicitur gratia: quæ res facit vt nullius omnino ſit momenti, [2] ſiue de iure & proprietate beneficij agatur, ſiue de ſola poſſeſſione. [3] Itaque ſi aduerſarij poſſeſſionem impetrans tacuerit, licet plus ea facti quam iuris habuerit, ſi modo fuerit colorata, male impetraſſe videbitur: [4] Sed etſi propriam tacuerit, quam ex titulo inualido nec colorato ſic nactus fuerat vt intruſus dici deberet potius quam poſſeſſor. [5] Vitium namque intruſionis neceſſario purgandum eſt, quod non aliter fieri poteſt quam ſi exprimatur. [6] Idem eſt ſi mentio facta non ſit beneficij quòd iam tum impetrans pacifice obtinebat, quantulumcunque illud fuerit, propterea quod debeat ea res difficiliorem facere impetrationem. [7] Nam quod dici ſolet, eum qui plura beneficia teneat non eſſe execrabilem ſi modo infrà annum alia dimittat, nec niſi vnum retineat, [8] tollit quidem vitium, vt loquuntur, execrabilitatis, ſed non obreptionis, quam ſola non expreſſio inducit. [9] Nec ruiſus hic locum habet quod vulgo iactatur, vitioſam non eſſe impetrationem in qua tacitum ſit id quod ſi expreſſum fuiſſet impetrationi non nocuiſſet. [10] Siquidem in iis demum reſcriptis id obtinet quæ ad lites fiunt, non etiam in gratioſis, quorum propria condicio illa eſt vt præſcriptam formam omnimodo ſeruari oporteat, [11] præterquam ſi motu proprio ſummi Pontificis facta conceſſio proponatur. [12] Ea namque, ſi noſtris credimus, & mira ſane illius clauſulæ vis eſt, vt ab omnibus obreptionis ac ſubreptionis obiectionibus reſcripti vires tueatur. [13] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Et rurſum pro Nicolao Gros contra Franciſcum de Chauanes 16. Calend. Decembr. 1590. Iunge infr. Defin. 28.

1 *Cap. ſi motu proprio de prabend. in 6.*

2 Quod enim per obreptionem vel ſubreptionem impetratum eſt pro non impetrato habetur, *l ſi quis obrepſerit. 29. D. ad l. Cornel de falſ. L vlt. C de diuer reſcrip.*

3 Ne detur vitioſus ingreſſus, *cap. 1. de Regul. iur.*

4 *Cap. cum noſtris de conceſ. prab.* Boer. *quæſt. 2. num. 39. &* 40. Idque adeo verum eſt vt impetratio beneficij à Papa durante temporali commenda ordinarij ad ſex menſes non aliter valeat quàm ſi eius commendæ mentio facta ſit. Rebuff. *in tract. de commenda num. 29.*

5 Cum beneficium ſine canonica inſtitutione poſſideri non poſſit. *dict cap. 1.* vbi Dyn. & alij *de regul. iur. in 6.*

6 Non enim poteſt videri Papa diſpenſaſſe de iis quæ ignorauit, & quæ ſi ſciuiſſet fuiſſet difficilior in gratia concedenda, *cap. ſuper literis de reſcript.*

7 Cum non tam facile prouidendum ſit de nouo beneficio ei qui iam aliud habet, quam ſi nullum adhuc haberet, *cap. licet canon. & ibi net de elect. in 6.*

8 Vt ſcriptum eſt, *in d. cap licet canon.*

9 *Dict cap ſi motu proprio eod. tit. in 6.*

10 *Dict. cap. ſuper literis. de reſcript. vbi eſt in hanc rem textus perelegans.*

11 Felin. & Innocent. *in dict. capit. ſuper literis. & in cap. in noſtra eod. titul. De reſcript. cap. cum noſtris de conceſſ. praben. & in cap. 2. de filiis presbyter. per text. in dict. cap. ſi motu.*

12 *Dict. cap. ſi motu proprio,* vbi Canoniſtæ.

13 Notant omnes *in dict cap ſi motu proprio per illum textum.* Iunge *Defin. 28. infr.*

DEFINITIO III.

De resignatione facta in fauorem in manibus Papæ quod non noceat resignanti si non habuerit effectum, secus in ea quæ facta sit pure in manibus ordinarij.

RESIGNATIO vtvocant & renuntiatio beneficij in manibus summi Pontificis facta in fauorem certæ personæ non aliter valet, quam si sortita fuerit effectum. Et ideo si forte persona illa sit incapax, aut quam aliam ob causam ab obtinendi beneficij spe prorsus excluſa, remanet penes renunciantem pristinum ius tituli adeoque possessionis, licet adiecta non sit clausula illa vulgaris, quæ in renuntiationibus aut mandatis ad renuntiandum factis adiici solet, *non aliter nec alio modo.* [2] Satis namque expressa intelligitur ex eo solo, quod in fauorem alterius nominatim fiat renuntiatio. [3] Ea res facit vt aliud dicendum sit si renunciationem quis fecerit ex necessitate, vtputa propter incomparibilitatem alterius beneficij superuenientis. [4] At si apud ordinarium renuntiatio facta sit, indistincte dicendum est valere eam statim, hactenus vt renuntians & titulum beneficij amittat & possessionem. Nimirum, quia in manibus ordinarij pure fieri eam necesse est, non in fauorem aut sub conditione, ne alioqui committatur simonia [5] quam solus summus Pontifex purgare potest. [6] *Ita Senatus* inter Claudium Vectier & N. Branchin contendentes de parochiali Ecclesia de Voges Pcid. Calend. Sept. 1588.

1 Verba enim semper cum effectu sunt accipienda *l. 1. in fin. D. quod quisque iur. in alium statuer. l penult. §. docere. D. ne quis eum qui in ius vocab. vi exim.*

2 Ita singulariter Rot. *decis. 1. de renunciat. in nouis.* Iacob. Puteus *lib. 2 decis. 94. & lib. 3. Decis. 158. & 175.*

3 Quia quod fauore & contemplatione certæ personæ factum est, non debet ad alios extendi *l si serui 21. & seqq. D. de vsufruct l filiofamilias 2. D. de condic & demonst.*

4 Rot. *decis. 4. de renunciat. in nouis & decis. 5 eod. tit. in antiqu.*

5 Ita pluribus Rebuff. *lib. 3. prax. benefic. tit. De resignat. cap. De resign pur. Item cap. De resign. condic.*

6 Nam præsentia Papæ purgat omne vicium & omnem fraudis suspicionem *l. furti §. qui iussu. de his qui not. infam. l. 1. Cod. de prad. curial. lib. x. cap. nisi essent. de prab.* Boer. *quæst. 21. num. 1. 11.*

DEFINITIO IV.

De clausula, *vel alio quouis modo.*

CLausula illa in gratiis Pontificiis apponi solita, *vel alio quouis modo*, [1] non facit validam impetrationem, in qua expressus sit omnino falsus vacandi modus, [2] Vtputa si narratum sit vacare beneficium per obitum eius qui nunquam id obtinuerit, [3] aut per incapacitatem resignatarij, cum non nisi in fauorem facta esset renuntiatio. [4] Nam vt certus ita verus vacandi modus, aut saltem qui verus esse possit, adeoque qui communiter verus putetur, omnino exprimendus est, [5] ne obreptum subreptumque dici possit. [6] An igitur nullius momenti erit clausulæ illius adiectio? Imo proderit hactenus saltem, vt si beneficium eo qui expressus est modo vacauerit, [7] non noceat impetranti, quod ab alio iam impetratum rursus nouo modo, qui posterioris impetrationis tempore probabiliter ignorabatur, [8] vacare cœperit. [9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 De qua iam scripsimus *Defin. 1. supr.*

2 Intellige siue dolo malo siue per imprudentiam falsus vacandi modus expressus sit. Nam sicut dolus suus Impetranti nocere debet *l. vlt. C. de diuers rescript.* ita ei sua ignorantia prodesse non debet, cùm certet de lucro captando *l. error facti 8. & seq. D. de iur. & facti ignor.*

3 Nam cùm alicui prouidetur de beneficio vacante per obitum eius qui numquam id obtinuit, videtur ei prouisum de beneficio quod nullum nec vllibi fit. *arg. l. ex facto 19 D. de hered instit.*

4 Quo casu diximus Defin. precedente resignationem, quæ in persona resignatarij effectum habere non potest, haberi pro non facta.

5 Nicol. Boer. *decis. 150. num. 11. & 13*

6 Vitium siquidem obreptionis & subreptionis destruit gratiam & rescriptum *cap si motu proprio de elect. in 6. l vlt. C. de diuers. rescript l. si quis obrepserit 29. D ad leg. Cornel. de falsi. l 5. §. manet D. de reb. eor. qui sub tutel.*

7 Atqui debent omnes clausulæ imò verba omnia operari si fieri possit *l si quando 109. de legat. 1.*

8 Quo casu non potest videri in totum esse falsum, quod veritatis primordio adiuuatur *l. cùm filius 76. §. heres meus de legat. 2.*

9 Potest enim fieri vt probabilis sit ignorantia & impetrationis & vacationis posterioris, vt & alterius & cuiuslibet alieni *l vlt. D. pro suo.*

10 Ponendum enim est posteriorem vacationem anteriorem esse posteriore impetratione. Nunquam enim potest impetratio referri ad futuram vacationem, quia damnabile est impetrare aut concedere beneficium priusquàm vacet. *cap. 2. de concess. prab.*

DEFINITIO V.

De triennali possessore exhibente titulum inualidum aut vitiosum, an iuuetur regula De triennali?

BEneficij possessor triennalis si possessionis suæ titulum exhibeat vitiosum, iuuandus non est regula De triennali, quia in beneficialibus perpetuum illud est vt vitiosus ingressus dari numquam debeat. [1] Itaque cautius fecerit licet improbius, si titulum non exhibeat, alleget tamen coloratum vt non omnino iniustam possessionem habuisse videatur. [2] At si titulum exhibeat inualidum quidem & nullius momenti, sed tamen non vitiosum [3] magis est vt locus sit regulæ extra eos casus, qui constitutionis verbis nominatim excepti sunt, [4] siue quod ea regula nullius veri tituli probationem exigat, [5] siue quod super nullitate, vt loquuntur, & inualiditate tituli videatur possessor tacite dispensatus ab Episcopo, qui per singula triennij curricula beneficiorum omnium in sua diœcesi constitutorum & statum & possessores inquirere ex officio debet. [6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Nec enim beneficium sine canonica institutione possideri potest *cap. 1.* vbi Dyn. & alij *de regul iur. in 6. cap. vnic. de eo qui mitt in pos. rei seru. caus. in 6.*

2 Quia colorata possessio sufficit ad obtinendum in possessorio. Intelligitur autem colorata si beneficium collatum sit ab eo qui conferendi habuit potestatem, non etiam si ab alio. Gomes. latè, & pass. *ad reg. De triennali.* Vide Petr. Gregor. *in Instit. rei benefic. tit. 40. numer. 19. per tot.* vbi multa hac de re.

3 Aliud enim est titulum esse inualidum, aliud verò esse vitiosum. Nec minus in ecclesiasticis rebus quàm in profanis. Alioqui nulla esset distinctio inter bonæ & malæ fidei possessorem. Cùm bonæ fidei possessor ille sit qui titulum habet sed inualidum, malæ verò fidei qui vel nullum penitus vel vitiosum. *l. quemadmodum C. de agric. & censit. lib. 11.*

4 Excipiuntur enim quidam casus verbis ipsis regulæ, de quibus ideo nulla dubitatio esse potest.

5 Sed tantùm possessionem coloratam ex titulo colorato.

6 Ita Gomesius ad *dict. regul. De trienn. quæstion. 10. ad fin.*

DEFINITIO VI.

De reuocatione & priuilegio testamenti conditi in piam caussam.

ETsi vltimæ voluntatis in piã causam collatæ multa sunt priuilegia, [1] non tamen vsque adeo ei fauere possumus, vti ne alterius cuiuslibet exemplo ambulatoria & reuocabilis sit. [2] Quidni vero? Cùm & si quid pater in fauorem liberorum siue testamento siue codicillis siue quo alio vltimo voluntatis genere constituerit, idipsum pro arbitrio reuocare possit.

possit. [1] Vtique enim non potest maior Ecclesiæ vel paupertum fauor esse quam liberorum. [4] Quanquam non desunt qui putent solemne testamentum fauore piæ causæ conditum eo gaudere priuilegio, vt per posterius quantumuis solemne non aliter reuocatum intelligatur, quam si expressa & specialis reuocatio sit, adiecta etiam reuocandi causa. [5] Illud sane constat non videri reuocatum per posterius minus solenne, tametsi in eo scripti sint legitimi heredes ab intestato venientes. [6] *Ita tractatum est* in publico auditorio, 13. Cal. Decemb. 1588.

1 Vt constat ex toto illo tractatu, quem conscripsit luculentum Andr. Tiraq. *de priuileg pia causa.*

2 Text. est *in l.* 1. vbi Bald. notat in terminis *col pen. ver. super nona quæstione C. hoc tit.* nec est qui contradicat.

3 Auth. hoc inter libetos *C. de test.*

4 Vt Baldus notat sæpius & post eum cæteri ad *d. l.* 1. *Cod. hoc titul.*

5 Quia nimirum volunt testamentum conditum ad pias causas censeri habere clausulam derogatoriam, vt & testamentum inter liberos factum. *DD. ad cap. Raynutius, extr. de testamens.* præsertim Didac. Couarr. & Guil. Bened. *in verb. testamentum* 2.

6 Andr. Tiraq. *in dict. tract. de priuileg. pia causa, priuil.* 52. Extra piam causam aliud est *l.* 2. *D. de minust. rupt.*

DEFINITIO VII.

De priuilegio donationis factæ in piam causam.

QVicquid à diuite donatur pauperi aut etiam diuiti, in honorem tamen Dei, donatum dicitur in piam causam, iisdémque gaudet priuilegiis, quibus gauderet, si Ecclesiæ donatum esset. Ideóque etsi donata res ex iis sit, quæ regulariter alienari non possunt, vt puta fideicommisso subiecta, valebit nihilominus alienatio. [1] Nec egebit donatio insinuatione, tametsi donator ad eam insinuandam procuratorem vt fieri solet constituerit, quod id ex abundanti & ad cautionem potius quam ad vim donationis suspendendam factum videatur. [2] Sed & si mortis causa donatum proponas, licet absenti & coram minore quam quinque testium numero, valebit donatio contra receptas iuris regulas, [3] Nimirum fauore & priuilegio piæ causæ. *Ita tractatum est* in causa Vniuersitatis d'Introx in Valle Augustana contra Condominos eius loci. 3. Non. Decemb. 1588.

1 Andr. Tiraq. *in tract de priuileg. pia causa priuil.* 102. post Angel. *in l. quidam ita testamento* 25. *§. vlt. D. ad S. C. Trebell.*

2 Nam quæ ex abundanti fiunt non solent viciare nec nocere, *l. non solent, 94. de reg. iur. l. quæsitum* 12. *§. pen. de instru. & instrum. legat.* Nemo enim creditur eam contrahendi formam & solemnitatem eligere, per quam iudicia sua subuertantur. *l.* 3. *D. de test. milit.*

3 Nec enim potest fieri donatio causa mortis alij quam præsenti, nec minore quam quinque testium numero, si nostris credimus ad *l. vlt. C. de mort. caus. donat.* Cont. quos tamen vide quæ scripsi in posteriore parte Hemischiliadis de error. prag.

4 Andr. Tiraq. in *dict tract. de priuileg. pia causa.*

DEFINITIO VIII.

Regula de verisimili notitia.

REgula de verisimili notitia non tantum in iis beneficiorum collationibus locum habet quæ à summo Pontifice factæ sint, sed & in iis quæ ab ordinario. [1] Quia cum ad excludendas fraudes introducta sit, & propter salutem animarum, ne alioqui facile eueniat vt viuentis beneficium impetretur, [2] apparet eandem in vtroque casu periculi rationem inducere eandem iuris huius vtrobique constituendi necessitatem. *Ita Senatus* pro R. Iohanne Philippo Chauelard. contra Claudium Poysat 13. Cal. Ian. 1589.

1 Gomes. in *reg. de verisim. notit. quæst.* 1.

2 Contra cap. 2. *de concess. preb. l. donari,* 29. *alias l. quidam §. donationem de donat. l. vlt C de pact.*

3 *l. illud* 32. *D. ad leg. Aquil cum similib.*

DEFINITIO IX.

Qui beneficium commendare possint.

SOlus summus Pontifex beneficium commendare in perpetuum potest, [1] quoniam ea res & proprietatem beneficij afficit & possessionem. [2] Quod sane fieri nequit quin ordinarii collatoris auctoritati præiudicetur: [3] cui tamen absurdum sit & iniquum præiudicari ab alio quàm à summo Pontifice, qui est ordinarius ordinariorum, [4] Nisi eam ipsam potestatem alteri ipse delegauerit & indulserit, quomodo indulgere plerunque Cardinalibus solet singulari Cardinalatus priuilegio, quod ob eã causam indultũ vulgo appellatur: Item legatis q ui à latere dicuntur, quorum præcipua dignitas facit vt ea fere omnia facere possint, quę summus ipse Pontifex faceret, in ea nimirum prouincia in qua Pontificis vices gerunt. [5] Sed tamen non aliter huiusmodi indultis deferre cogũtur iudices nostri, qui de beneficij possessione cognoscunt, quam si à senatu nostro visa & cõprobata proponantur. [6] Plane ad tempus aliquod breue, vt puta duorũ triumve aut ad summam sex mensium commendare beneficium etiam Episcopus inferiórve alius collator quilibet potest ex causa, si qua sit quæ impediat ne tã cito conferri beneficium in titulũ possit. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Can. vnum Abbatem* 21. *quæst.* 2. *& in cap. dudum,* 1. *de elect.* Idem iuris est de administratore perpetuo, *cap. is cui. de elect. in* 6. Itemque de visitatore *cap. fin. de supl. neglig. prælat. eod.* Boer. *quæst.* 2. *num.* 29.

2 Nempe quoniam commenda perpetua pro titulo habetur, præsertim apud nos & apud Gallos, vt passim testatur Rebuff. in praxi beneficiorum; licet commendare nihil aliud sit, quam deponere *l. Lucius* 24. *D. depos it.* rei autem depositę nec dominiũ nec possessio in depositarium transferatur. *l licet,* 17. *§.* 1. *eod.*

3 Quia manente commenda non potest de beneficio commendato prouideri, nisi per ęum ipsum qui commendauit.

4 Et qui habet omnimodam potestatem, præsertim vero in beneficiis, vulg. iurib.

5 De quibus omnibus vide insignem & luculentum tractatum viri clarissimi & Iurisconsulti celeberrimi Anastasij Germonij in Rom. Curia Referendarij vtriusque signaturæ, quem conscripsit *De indult.*

6 Non vt summi Pontificis voluntati resistatur, sed ne quid eo prętextu fiat, quod vel Principis auctoritatem vel publicam prouinciæ vtilitatem lædere possit.

7 Rebuff. in tract. *de deuolut. num.* 77. Adde eundem Rebuff. *tract. de commenda num.* 51.

DEFINITIO X.

De beneficij commendati Iure & vacatione.

BEneficium, quod in perpetuum commendatum est, id est ad vitam, vt loquuntur, commendatarij, nõminus creditur apud nos vacare, quam si nec commendatum nec aliter collatum esset. [1] Eius namque & proprietas & possessio penes summum pontificem remanet qui commendauit, Cum vel ex Latini sermonis ratione nihil aliud sit commendare quam deponere: [2] depositi autem ea cõdicio sit vt nec dominium transferat in depositarium nec possessionem. [4] Vnde illud est quod dici solet, beneficia commendata esse affecta, & summo Pontifici reseruata. [5] Itaque defuncto eo qui fuerat commendatarius perpetuus non dicimus vacare beneficium per obitum alióve nouo vacationis genere, sed commendam vt vocant cessare, ex eaq; causa nouam fieri posse impetrationem beneficij tanquam vacantis quidem, sed eo modo quo prius, id est, quo iam vacabat ante quã beneficium commendaretur. [6] Proinde si vacauerat per obitum, nunc itidẽ tanquam per obitum vacans impetrandũ erit, sin per resignationẽ aut aliter, nunc rursum eodẽ modo. Nisi

quod vacare apud sedem semper creditur licet antea apud ordinarium vacauisset, quia per manus vt aiunt appositionem semel affectum fuerat summo Pontifici, cuius libera est in beneficialibus omnibus plenissimaque potestas. [7] Apud Gallos aliud iuris obtinet, apud quos commenda perpetua ad instar tituli est, ita vt mortuo commendatario beneficium habeatur pro vacante, & eo ipso modo quo vacaret si in titulum non in commendam possessum fuisset, [8] Ita vt si in mense ordinarij collatoris commenda cessauerit, ordinarius conferendi habeat potestatem. [9] Ex quo illud etiam fit vt si de rei ecclesiasticæ præscriptione quæratur, non putent illi subducendum tempus, quo beneficium commendatum fuit: [10] quod haud dubie quasi vacante tum beneficio apud *nos* subduceretur. *Ita Senatus* in eadem causa, *Et* rursus pro Guillielmo Drugeon contra Humbertum Burtin 14. Calend. Ianuar. 1592.

1 Sic enim perpetua pleraque dicuntur quæ durant ad vitam nec prius finiuntur, vt si alicui legentur alimenta perpetua, vel vsus fructus perpetuus. [Et societas perpetua *in l. 1. D pro socio.* Appellamus autem commendam perpetuam ad differentiam temporalis quam ordinarius concedere potest & solet vsque ad sex menses ne ecclesia careat pastore. Et hæc commenda postea extendi potest à Papa vsque ad mortem commendatarij, sed melius tamen est nouam à Papa commendam peti ad vitam, vt tractat Rebuff. *in tract. de commenda. num.* 31 & 32. Vide *d. cap nemo & cap dudum 2. de elect. in 6.*]

2 *Cap. nemo* & ibi *glos. de elect. in. 6.* Guid. Pap. *quæst.* 152.

3 *l. Lucius 24. D. depos.*

4 *l licet 17. §. rei depositæ, eod tit.*

5 Scilicet per manus appositionem, vt loquuntur Canonistæ. Nam statim atque Papa vt & alius quilibet superior manum apposuit, non potest inferior eam rem attingere.

6 Gomesius In regul. de triennali in plerisque locis, Æn. de Falconib. *in tract. de reser.* Ludouic. Rom. *cons.* 350. *DD. in cap. u cui procuratio. de elect. in 6.*

7 Cum sit ordinarius ordinariorum nec possit quisquam ei dicere, Cur ita facis? Nec enim à quoquam iudicatur qui omnes iudicat, vulgat. iurib. Iunge notata *in Desin 16. num 4. & 5. J. vide cap. fin.* cum ibi, *not. de for. comp. cap. cuncta per mundum 9. quæst. 3.*

8 Rebuff. *in tract. de commend. num.* 51. *& in tractat. de deuolut. num.* 77.

9 Ac si Papa de beneficio tum prouidisset cum dedit illud in commendam.

10 Ita Guid. Pap. *dict. quæst.* 251. vbi tamen vide addit. Adde Iacob. Put. *decis.* 25. *lib.* 1.

DEFINITIO XI.

De vitio intrusionis.

INtrusus dicitur quisquis beneficij possessionem adeptus est ante factam sibi collationem, aut post collationem quidem, sed ab eo factam qui neq; conferendi ius habuit, neque in quasi possessione conferendi fuit. [1] Quæ enim eiusmodi est collatio, nec canonica dicitur nec colorata, [2] Vt puta si in mense summo Pontifici reseruato ordinarius beneficium contulerit. [3] Beneficium autem sine canonica aut saltem colorata institutione possideri non potest. [4] Ea ratio facit vt si beneficium eidem intruso postea conferatur, licet ab eo qui conferendi habuit potestatem, non valeat subsequens collatio, [5] Si non expressim facta sit mentio prioris vitiosæ possessionis vt intrusionis vitium purgetur, quod ne noceat, omnimodo purgandum est. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Puta si collatio facta sit ab eo, qui non est ordinarius beneficij *cap. fin. de instit.* & Clem. 1. *de suppl. neglig. prælat.*

2 Rot. *decis.* 415. *alias* 1. *de intrus. in antiq.* Guid. Pap. *quæst.* 85. [Calder. *cons.* 13. *de verb. signif.* Felin. *in cap. in nostra col.* 8. *ad fin. de rescript.*

3 Rot. *quæst.* 25. *numer.* 4. *de concess. prab. in antiq.* [Obserua tamen eo iure nos vti vt simpliciter beneficia possint in quolibet mense conferri ab ordinario, licet verba regulæ De reseruatione mensium sint generalia & loquantur de beneficiis omnibus siue cum cura sint, siue etiam sine cura: ideo fortasse quòd facile capienda sit ea interpretatio per quam vna quæque res redeat ad suam naturam. Prima autem beneficiorum natura illa fuit vt omnia & quocunque mense conferri possent per ordinarium, Aut potius quòd æquum non sit pauperem ecclesiasticum pro simplici beneficio obtinendo tantis sumptibus onerari vt cogatur ire aut mittere Romam, in eámque rem plus fortassis impendere quàm multorum annorum reditus ferre possit. *Ita Senatus* pro Ioanne Arnaut contra Michaëlem Bruyere 8. Cal. Decemb. 1610.]

4 *Cap. 1. de regul. iur. in 6.* Gomes. *ad regul. de triennal. possess.*

5 *Arg l auctoritatem C. vnde vi.* Rebuff. *in form. & declar. nouæ prouis. in verb. officiali Episcopi nu. 7.* vbi citat Abbat. *in cap. cum iamdudum, de prabend* Adde Rebuff. *in tract. de pacif. possess. num.* 42. Benint. *decis.* 23. *num.* 5. Bellam. *decis.* 48. 49. & 50. & 378. Cassad. *decis.* 8.

6 Rebuff. *in tract. de rescript.* Etiam & perinde valere. nu. 52. Calder. *cons.* 13. [Nota tamen non posse dici viciosam possessionem ob id quod apprehensa sit die dominico, imo debet potiùs apprehendi eo die vt omnibus innotescat Rebuff. *in prax. tit. de mission. in possess. num.* 4. *& in regul. de public. resignat. gloss.* 19. *num.* 6.]

DEFINITIO XII.

De petitorio in causa possessorij tractando.

ETsi nihil commune habet proprietas cum possessione, [1] præsertim cum de beneficio disputatur, quandoquidem de possessione beneficij solius iudicis laici apud nos cognitio est, qui de proprietate cognoscere non potest: [2] Obseruare tamen iudex laicus debet vt beneficij possessionem ei semper adiudicet, qui potiora in petitorio iura ostendet: [3] Vnde fit vt etiamsi proprietatis quæstio apud iudicem laicum tractari principaliter nequeat, [4] incidenter tamen multa ad proprietatem spectantia tractanda sint, non vt de proprietate quicquam decernatur, sed vt de possessione bene iudicetur. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Vulg. l naturaliter* 12. §. *nihil commune, D. de acquir. possess.*

2 Quasi possessorium beneficij sit quid temporale, vt pluribus tractat Guid. Pap. *quæst.* 1.

3 Idem Guid. Pap. *quæst.* 85. *num.* 2.

4 Adeoque nec interdictum adipiscendæ possessionis beneficij, quia sapit naturam petitorij, vt nostri loquuntur post Guid. Pap. *dict quæst.* 1.

5 Nam pertinet ad officium iudicis qui de possessione cognoscit, vt omnem incidentem quæstionem examinet, quamuis de ea non pronunciet. *arg. l. 1. C. de ordin. iudic.*

DEFINITIO XIII.

De beneficij possessione male quæsita.

ADeptio possessionis beneficij ex institutione, quæ neque canonica fuit neque colorata, non solum in petitorio non prodest, sed nec etiam in possessorio, tametsi nouus titulus isque canonicus & validus superuenerit: sed nouæ possessionis adeptio prorsus necessaria est. [1] Nam quod dicimus, Ex titulo etiam inualido acquiri possessionem, [2] in profanis quidem causis procedere facile potest, [3] sed in beneficialibus non item, si titulus non sit saltem coloratus, [4] ne vitiosus ad beneficium ingressus detur: quod nunquam permittendum est. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Rebuff. *in form & declarat. nouæ prouisionis, in verb. Officialis num.* 9. vide Socin. *ad l. 1. §. si vir, D de acquir. pos.* Cravet. *cons.* 171. Chassan. *cons* 30. *num* 13. & 14.

2 *d. l. 1. §. si vir. D. de acquir. pos.* Nempe quia possessio licet plurimum ex iure mutuetur. *l. possessio. 49. in princip. & §. 1. eod. tit.* facti tamen est magis quam iuris. *l denique, D ex quib. caus. maior. l. 1. § Scæuola. D si quis testam liber. esse iuss.*

3 Per supradictos Jextus & alios quos citat Bald. licet de canonico loquatur in *l 2. col.* 10. *vers. super secundo puncto,* ibi *sed pone. C. de seruit & aqua.*

4 Gloss. *in pragmat. sanct. tit. de pacific poss. §. ordinarij.* Nam & qui beneficium retinet sine titulo peccat mortaliter. *cap. dudum. 2. de elect cap. nemo. & can nullus 2. quæst 3.*

5 Cap.

5 *Cap.1. de regul.iur.in 6 cap.in literis* vbi Panormit. *Extr. de reſtit ſpoliat.* Videtamen Rebuff. qui cum Baldo ſentit & probat plu.ribus.*conſ 59.quæſt.1 & conſ.90.Gloſſ.in pragm ſanct. dict. tit.de pacif poſſ in verb coloratum.* Abbat. *in cap cum noſtris col.2. num 6. de conceſſ prab.* Iacob.Put. *deciſ.229 lib.2.* Bart.Ang.Alex. *ad l.3. in princip. de acquir. poſſ.* Anchar. *conſ.229. col.1.* Ant. Bart *conſ 63.col.3.verſ idem in actibus.* Corn.*conſ 50. col.3.verſ. & qui credit lib.1 & conſ.165.col fin.lib.2.l cum nemo,vbi DD.C. de acq poſ.l. qui bona §.fin D.eod.* Text. *in cap. poſt electionem* vbi Abb. *num.4. de conceſſ. prab.* Felin *in cap. in noſtra col.2. verſ. Titulus multiplicatur.de reſcript.* Rom.*conſ.433.* Caſſad. *deciſ. 3. in fin.de cauſ poſſ. & propriet. & deciſ.21. ſuper regula & deciſ. 4. num.12.de reſtit. ſpoliat.* Anch. *in d.cap.1.de reg iur in 6.* Rebuff. *in concord. tit de mandat. apoſtol. §. declarantes, in verb.ſucceſſ. & in conſt. Gallic. de cauſſ. poſ. benef art 1. gloſ.1 num.7. Deciſ. Rot. relata per Creſcent. deciſ.168. Iunge definit ij.nu.6.ſup.*

DEFINITIO XIV.

De publicanda reſignatione.

NOn aliter quidem valet beneficij reſignatio quam ſi intra ſex menſes publicata ſit, ex regula De publicandis reſignationibus. Sed tamen ſatis publicatam videri placet ſi nec vi, nec clam, nec precario, ſed publice reſignatarius miſſus ſit in beneficij poſſeſſionem. Id enim eſt quod vulgo dici ſolet, Miſſionem in poſſeſſionem publicationi æquipollere: ' Sed hoc ita accipiendum eſt, ſi non poſt eam miſſionem reſignans manſerit in poſſeſſione. ' *Ita Senatus* inter Humbertum Chambard & Franciſcum Cabod. prid. Id. Decembr.1588.

1 Ioann. Papon. *in Syntagm. Areſtorum titul. de publ. reſign. Areſtor. 9.*

2 Quoniam eo caſu reſignatio præſumitur ſimulata *arg. l. ſicut 6.§.ſupernacuum,D quib mod.ſign.vel hyp ſoluit.l.ſi noxalis 11. §.eſt autem quæſtionis.D.de pecul.*

DEFINITIO XV.

De annali poſſeſſore titulum nullum habente.

CONSTITVTIO Pontificia De annali poſſeſſore tuetur poſſeſſorem, etiam qui titulum nullum profert ne coloratum quidem, ' non item conſtitutio quam regulam vocant De triennali: ² Nimirum quoniam hæc tribuit ius in beneficio, illa non item, ſed excludit d intaxat impetrantem ob non expreſſas poſſeſſori qualitates, neque tam in fauorem poſſeſſoris inducta eſt, quam in odium male impetrantis. ³ *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Intellige niſi forte notorium ſit eum, qui vult iuuari regula, nullum prorſus titulum habere, quia nunquam dandus eſt vitioſus ingreſſus, vt dixi *Defin 13.*

2 Hæc enim regula requirit titulum ſaltem coloratum.

3 Vide Gomeſ. ad vtramque regulam De annali & de triennali, & Boerium contra ſcribentem *quæſt.24.num.5.& 6.*

DEFINITIO XVI.

De beneficiorum in Curia vacantium collatione.

BEneficia omnia Cardinalium licet extra Romanã Curiam defunctorum vacant in Curia, nec proinde ab alio quàm à ſummo Pontifice conferri poſſunt ': Adeo vt ex ſuperueniente Cardinalatus dignitate qualitas ipſa beneficij immutetur, ² Siue beneficium tale erat quod ex ſui natura conferri poſſet ab ordinario, ſiue ex ſpeciali Papæ diſpoſitione collatio eius aut ad ordinarium ſpectaret, aut ad legatum. Omnis enim reſeruatio, maxime quæ in corpore iuris, vt hæc, clauſa ſit, ita beneficium allicit vt manus liget cuiuſcunque alterius collatoris, ³ Sed & ſola manuum Papæ iniectio vt vocari operatur beneficij reſeruationem: ⁴ Imo vero plus interdum poteſt quam expreſſa reſeruatio, ⁵ Propter ſupremæ ſedis auctoritatem, quam ſemper & vbique ſacroſanctam eſſe decet. *Ita Senatus* in cauſa Illuſtriſſ. D. Cardinalis du Montdeuis & Reuer. Petri Goyet de prioratu Nantuaci 7. Cal. Mart. 1589.

1 *Per extrauag. qua incipit ad regimen.*

2 Nam & in rebus profanis idem ſæpe accidit vt ex mutatione qualitatis perſonæ mutetur conditio bonorum, *l. per curatorem 90.§.1.de acquir.hared l.vlt C.de inoff.teſt.*

3 Hieron.Hig.*in tract.de penſion. quæſt.59.nu.1.* Iacob.Put. *deciſ 48.num.7.& 8. lib.3.*

4 *Cap.inter dilectos.* vbi Panorm. & alij *de exceſ.prælat.* Rom. *conſ.335.*circa primum *col.1.* Pariſ.*conſ.47. videtur, nu.39.& 40. vol.4.*Rebuff.*in prax.tit.De reſer cap.3.li.1.nu.30.*

5 Teſte Æneа de falconibus *in tract.de reſerv.* in tertio præludio, & in 4.*queſt.*effectu 16.Rebuff.*vbi ſup nu.34.*

DEFINITIO XVII.

De commendatario Cardinali facto.

SEcundum quod, cum quis ante ſuſpectam Cardinalatus dignitatem beneficium in commendam, vt vocant, impetraſſet, hac lege tamen addita vt quandocunque cedente vel decedente eo beneficium ad priſtinam tituli naturam reuerteretur, Poſtea vero cardinalis factus extra curiam deceſſiſſet, placuit ob eam quæ ſuperuenerat Cardinalatus dignitatem, immutatã videri ſicut perſonam poſſeſſoris, ita & qualitatem poſſeſſi beneficij. ' Proinde licet beneficium tale eſſet, quod alioqui ab ordinario collatore in titulum conferri potuiſſet, in propoſito tamen non niſi à ſummo Pontifice conferri potuiſſe, ² quod in Curia per Cardinalis obitum vacaſſe intelligeretur. Neque vero quicquam prohibebat quo minus beneficium in titulum conferri neceſſe eſſet, ³ nec tamen alius quam ſummus Pontifex conferre id poſſet. ⁴ *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Arg.eorum quæ ſcripſimus in defin.præced. maximè nu. 2.*

2 Prioris enim prouiſionis vt & omnium ferè diſpoſitionum verba ſic accipienda ſunt, quaſi tacitam illam habeant conditionem, ſi res in eodem ſtatu manſerit *l. cum quis 38. in princip. D. de ſolut.*

3 Ex forma ſcilicet prouiſionis, quam ponimus à Cardinale impetratam fuiſſe.

4 Quia poteſt Papa conferre omnia quæcunque vult beneficia ſi modo vacent. Itaque cum poſſit vtraque clauſula ſtare, non debet vna tolli per alteram, vulg.iurib.

DEFINITIO XVIII.

De beneficiorum regularium natura & ſtatu.

NAtura quidem beneficiorum omnium regularium eſt vt ſint electiua, ' Sed ſi de ſola beneficij poſſeſſione apud iudicem ſecularem contendatur, & ex nouiſſimis actibus appareat beneficium aliter quam per electionem conferri ſolitum eſſe, vltimus ſtatus attendetur. ² *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Can. Metropolitano defuncto dist 63. can. nullus inuitus. verſ. habeas vnuſquiſque dist 61.can.quam ſit neceſſarium. verſ.defuncto 18.q.2.cap.monachi verſ priores autem de ſtat monach cap. cum int. de elect.*Pan.*in d c monachi.*Aut.*de monach § ordinatione.*

2 Dec. *conſil.126. num.1.& 2. cap.conſultationibus. extr.de iur. patron.*

DEFINITIO XIX.

De electione in fauorem abſentis facta.

ELectio & cõfirmatio in fauorem abſentis facta non prius abſenti ius in beneficio tribuit quam ratam eam habuerit. ' Sane ad beneficium ius ſtatim confert? ² Quid ergo ſi medio tempore alius idem beneficium impetrauit ab eo, cui conferendi ius fuit? Non retrotraheretur ratihabitio re non integra & in præiudicium iuris, quod alteri ³ interea quæſitum eſt. ⁴ Illa enim condicio quæ tacite inerat, Si abſens electionem acceptaret, cum ſit mere poteſtatiua, ⁵ non caſualis aut mixta ⁶ (pendet enim ex voluntate abſentis qui electus eſt) retrotrah

non potest in damnum tertij, qui medio tempore sibi prospexit.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Licet dici solcat in spiritualibus acquiri ius in re ex solo interuentu auctoritatis superioris citra traditionem. *cap. si tibi absenti de prab. in 6.* Boër. *quæst 2, num.* 38.

2 Aliud enim est habere ius in re, aliud ad rem.

3 Contra tenet Boer. *d quæst. 2. nu.* 41. *ex d. cap. si tibi absenti & cap. 1. & 2 de conces. pra.* Sed vide text. *in element. vnic. de conces. prab. & in cap si pro te. de rescrip.* Rot. *decis. 12. de conces. prab. in nouis.* Sed hoc intellige si medio tempore alij prouisum sit à Papa, nec obstet. tex. *in d. cap. si tibi absenti.* qui loquitur in ordinario aut quolibet alio quam Papa, qui nunquam sibi ligat manus multóq; minus ordinarius ei *cap. dudum & cap. quamuis 2. de prab. in 6.* Stafil. *de liter. gratios. titu. de vi & effect. clausul. §. in literis. nu. 2.*

4 Ratihabitio enim non nisi re integra retrotrahitur, Bart. *in l. si vxor. §. si quis vxorem, num. 3.* & ibi Alex. *in add in verb. reb. integris. D. de adult. & in l. si indebitum, §. 1 rat. rem habe.* Apostil. ad Dyn. *in cap. ratihabitionem & in cap. ratum. de reg iur. in 6.* Bald. & Salyc. *in l. fin C. de SC. Macedon.* Ias. *in l si is qui pro empt. col. 38. vers. tertia ratio de vsucap.* Alex. *cons. 38. col pen. li. 5.*

5 Quia inuito beneficium non datur. *l. inuito 69. de reg. iur.*

6 Aliud enim iuris est in condicionibus quę sunt casuales aut mixtæ, vt scilicet retrotrahantur etiam in præiudicium eius cui medio tempore ius quæsitum est, *l. qui balneum 9. l potior 11. D. qui potior. in pig. hab.*

7 Vt & alia ratihabitio quælibet, cum nemo cogatur ratum habere id quod se ignorante ab alio gestum est, sicut nec ab initio mandare cogeretur. *l. Pompon. de neg gest.*

8 *d. l. potior* vbi est text. accommodatissimus iunct. *l. 1. eod. tit.* Sane si nullum ius alij medio tempore sit quæsitum, non dubitatur quin ratihabitio electionis facta per absentem retrotrahatur ad diem electionis, Rot. *decis. 12. de conces. prab. in nouis.* Aufrer. *in decis. Capel. Tolos. 273.*

DEFINITIO XX.

Clausula de non tollendo iure alteri quæsito.

VVlgaris clausula, quæ in Bullis apostolicis inseri solet, *Dummodo tempore datæ præsentium non sit alteri ius quæsitum,* conseruat quidem ius quod in re ipsa & beneficio quæsitum iam sit, sed non ius ad rem: quia hoc infirmius, illud potentius est. [1] Ergo non nocebit impetranti, quod aduersarium habeat qui iam tum electus erat, si nondum secuta esset confirmatio. Nam electio etiam quæ in præsentis & acceptantis fauorem facta est nullum in beneficio ius tribuit, sed ad beneficium duntaxat ante secutam confirmationem. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ioan. Andr. & DD. *in cap. causam que de rescript.* Calder. *cons. 8. ad fin. tit. De rescript.* & Roman. *cons. 256.* Stafil. *in tract. de liter. gratios. tit. de form mandat de prouid. num 4.*

2 Rebuff. *in form. noua prouis. in verb.* dummodo tempore datæ præsentium. Vide cap. auaritiæ *de elect. in 6.*

DEFINITIO XXI.

De beneficij reseruati collatione per ordinarium.

SI beneficium summo Pontifici reseruatũ conferatur per ordinariũ aliúmve quemlibet inferiorẽ, ipso iure nullius momenti est collatio, tanquam facta per non habentem potestatem, quia ordinarij manus ligatæ intelliguntur: [1] Decretúmque vocant irritans, quod in omnibus reseruationum regulis apponi solet, ligat etiam ignorantem non quod ad pœnam excommunicationis, sed quod ad nullitatem actus contra decretum facti, [2] adeò vt non modo titulum inficiat, sed etiam possessionem, [3] præsertim si ea reseruatio proponatur, quæ in corpore iuris clausa sit. Idem est si Papa prior de beneficio prouiderit, cuius collatio ad ordinarium poterat pertinere. Nam cum sit ordinarius ordinariorum concurrit cum quolibet ordinario totiusque orbis beneficia conferre potest. [4] Vnde fit vt non possit non inutilis esse collatio per ordinarium facta beneficij quod à summo Pontifice iam sit collatum. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. si soli. cum glos. in verb. contra ipsam de conces. prab.* [Lapus *alleg.* 16. & 103. Abb. post Calder. & alios *ad cap. cum nostru in fin. de conces. prab.* Obserua autem reseruata esse summo Pontifici beneficia omnia, non tantum quæ vacant vbicunque in mensibus reseruatis, Sed etiam quæ vacant Episcopali sede vacante ex Bullâ Pij Quinti publicata Romæ 9. Mart. 1567. quia scilicet mortuo Episcopo tota ipsius potestas redit ad Papam: Excipe tamen beneficia quorum collatio pertinet ad Episcopum & Capitulum simul. Tunc enim potest Capitulum prouidere sede vacante, adeoque vicarius à Capitulo deputatus aut approbatus.]

2 Glos. *in cap. 1. eod. tit.* Stafil. *in tract. de liter. gratios.* in octaua forma mandati de prouidendo. Iatius Iacob. Put. *decis. 8. num. 3. lib. 2. decis. 181. nu. 4. lib. 1. decis. 50. num. 6 eod. lib.*

3 Idem Put. *decis. 180. lib. 3.* Not. *in clement. de immun. eccles.* Excipe casum *cap statutum. de rescript. in 6.*

4 *Can. cuncta per mundum 9. que. 3. cap. 2. de prab. in 6. Clem. 1. in fin. vt lit pend.* Panormit. *in cap. quia diuersitatem de conces. prab.* Glos. pragm. sanct. *tit. de collat. §. item circa in verb. suadet.* Ioan. Monach. *in cap. si eo tempore, de elect. in 6.* Bald. in *cap. 1. qui feud. dar. poss. & in cap. 1. §. si facta. si de feud fuer. controuers. int. dom. & agnat.*

5 Quia beneficium illud non vacat, nec proinde conferri potest *cap. 1. & 2. de conces prab.*

DEFINITIO XXII.

De clausula motu proprio.

CLausula motu proprio in bullis apostolicis licet maximæ & præcipuæ sit potestatis, in eo præsertim quod tollit vicium omne obreptionis & subreptionis, [1] ius tamen alteri quæsitum non tollit, [2] quoniam ita sunt interpretanda beneficia Principalia vt ne cuiquam iniuria inferatur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. si motu proprio de prab. in 6.* Stafil. *in tract. de liter. grat. in rubric. subreptio.* Rebuff. *in prax benef in form. prouis.* Simpl. *in 3. part. num 17 & in form. mand. de prouid in verb. motu proprio. & in verb. pro expressis.*

2 *d. cap si motu* Bald. *in cap. ad audientiam de rescript.* Not. *in cap. ab eo. de elect. in 6.* Idem Bald. *in l. 1. de const. Princip. & in cap. super eo. de off deleg. Dec. cons. 102.*

DEFINITIO XXIII.

De beneficij possessore vincente per non ius actoris.

SI de non iure actoris constet & agatur interdicto retinendæ possessionis, absolui reus debet, etiam si de iure suo non doceat, [1] Non quod in rebus ecclesiasticis sicut in prophanis [2] vitiosa possessio quicquam prodesse debeat, sed quia non sit quærendum de iure detentoris quandiu non constat de iure petitoris, [3] licet dici soleat in interdicto Vti possidetis, vtrumque ex litigatoribus & actoris & rei partes sustinere. [4] Titulum tamen aliquem & quidem coloratum subesse necesse est: [5] alioqui nullus vnquam sequestrationi beneficii locus esset, cui tamen plerumque locus est. [6] Neque vero in beneficialibus possessio vlla intelligi potest, si nullus omnino titulus præcedat. [7] quinimo & beneficium sine institutione saltem colorata possidet, mortaliter peccat. *Ita Senatus* 17. Calend. Decemb. 1590.

1 *Rot. decis. 2. de except. in antiqu. & 6. decis. 1. & 2. de re iudic.*

2 *l. vltim. D. de acquir. poss. l. vlt. Cod. de rei vindic. l. 2. D. vti possid.*

3 *l. qui accusare 4. C. de edend. 1.* Paulus 12. §. 1. *D. quib. mod pig. vel hypoth soluit.*

4 *l. 3. §. 1. D. vti possid.*

5 Ne scilicet vitiosus detur ingressus vt scripsi *Defin. 13. sup.*

6 Scilicet cum de neutrius litigatorum iure constat.

7 *Cap. 1.* vbi Dyn. *de reg. iur. in 6. cap. in literis.* vbi Pan. *Extr. de rest spoliat. & in prag. sanct. tit. de pacif pos. §. ordinarij.*

8 *Cap. dudum 2. de elect. in §. can. nemo. & can. nullus 2. quæst. 3.*

DEFINITIO XXIV.

De decimis & earum quota.

ETsi nomen ipsum *decimæ* præ se fert satis quanta esse debeat ea fructuum portio, quæ Deo Opt. Max. in signum & recognitionem vniuersalis dominij debetur,

betur, Si tamen non tam de iure decimæ, quam de quota ipsa dubitetur, cum facti non iuris quæstio sit, pendente lite quartam duntaxat decimæ, id est quadragesimam fructuum portionem præstari oportebit. [1] Eoque iure vtimur. Ideo fortasse quod generali fere vbique gentium consuetudine, quæ hac parte seruanda est & ius facit; [2] derogatum sit iuri communi quo decima debetur. Nam vt plurimum inualuit vt minor portio soluatur, ac plerumque vicesima. Itaque si decima, in fiduciæ speciem & vt loquuntur prouisionaliter solueretur, eueniret plerumque vt plenior esset prouisionalis, quam diffinitiua condemnatio. [3] Si tamen aliquatenus constet quanta portio solui solita sit, eam iudex sequetur, [4] nec tantum quod ad eos fructus attinet in quibus obtinuit, sed etiam in cæteris si aliud nihil obstet. [5] Præterquã si de ea quota non aliter quã per aduersarij confessionem appareat. Qui enim fatetur se pro decima vicesimam debere quorũdam fructuum, trigesimam vero aliorum, non magis condemnari potest vt lite pendente omnium vicesimam præstet [6] quam illud admitti vt confessio scindatur, quod in ciuilibus causis nunquam admittitur. [7] *Ita Senatus* pro Decano de Villereuersure contra Vniuersitatem illam 16. Cal. Mart. 1590.

1 Sic à Senatu Parisiensi iudicatum fuisse refert Rebuff. *in præfat. tract de sentent prouis. num* 30.

2 *Vulg. l de quibus* 32. *& pass. D. de legib.* Sunt enim tolerabilia quæ vetus consuetudo comprobauit, *l. Imperatores* 13. *in fin. D. de pollicit.*

3 Quod absurdum foret, quia vix est vt vllo terrarum loco decima portio soluatur.

4 Siue prouisionalem siue diffinitiuam ferat sententiam. Hoc enim est quod aiunt Canonistæ, quotam decimæ posse præscribi, non ipsam decimam.

5 *Arg. l. non possunt* 12. *& seq. d. l. de quibus* 32. *in prin. de legib.*

6 Cum limitata confessio non niu limitatum possit effectum producere, *vulg. l in agris* 16. *De acqu. rer. dom.*

7 *Arg. l. cum quæritur* 16. *D. de admin. tut. l. nam absurdum* 7. *de bon. libert. l si ita* 39. *§.* 1. *de oper. libert.* Aliud tamen est in criminalibus, vt alibi scripsimus ex Bart. *in l. Aurelius, §. idem quæsit, de liber. leg.* Ferrar. *in form pet. cop inst. vers. cum anno. nu.* 6. Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 55 *nu.* 25.

DEFINITIO XXV.

De pecunia data pro ingressu monasterij.

QVod moribus receptum est, vt pro ingressu monasterij certa pecuniæ quantitas detur, licet simoniæ speciem habere plerisque visum sit, reuera tamen simonia non est, [1] cum & publice [2] & pro monasterij commodis augendis & ex inueterata cõsuetudine [3] dari soleat. *Idque Senatus* noster censuit in causa Franciscanorum Camberiensium, & N. Quimier. 7. Id. Iulij 1591.

1 *Guid. Pap. quæst.* 80.

2 Idem Guid. Pap. *ibi cum addit.* quam vide.

3 Quod enim palam fit, caret suspicione doli & criminis, *l. vlt. de rit. nupt.*

4 Sunt enim tolerabilia, quæ vetus consuetudo comprobauit, *l. Imperatores* 13. *in fin. D. de pollicit.*

DEFINITIO XXVI.

De collatione regularium beneficiorum & officiorum.

BEneficia secularia cum in plerisque differant à regularibus, tum in hoc maxime, quod secularia sui natura sunt perpetua, Regularia vero manualia omnia & consequenter ad nutum vt loquuntur amouibilia nisi quæ sunt aut curata aut electiua [1]. Item secularia pertinent ad collationem Episcopi, Regularia autem ad collationem superioris ordinis, sub cuius regula est beneficiũ. [2] Adeo vt nec ipse summus Pontifex eiusmodi officia, dignitates & administrationes claustrales religiosorum & regularium sic conferre aut confirmare possit, vti ne ad libitum prælati Ecclesiæ mutari possint & reuocari. [3] Obseruandum tamen est, appellatione beneficij propriè non venire officia claustralia dignitate carentia, ob eámque causam non comprehendi in bulla de reseruatione mensium, [4] tametsi loquatur illa generaliter de beneficiis omnibus etiam regularibus: præsertim quod ea regula restringenda sit tanquam odiosa, cum deroget potestati ordinariorum collatorum; qui iure communi nituntur. [5] Itaque cum quidam Sacristiam monasterij impetraturus officium eam, non beneficium appellasset, Placuit vindicias pro aduersario dici, quasi ex impetrantis confessione locus regulæ nullus esset, qua cessante non dubitabatur, quin ordinarij collatio esse debuisset. [6] *Ita Senatus* pro Nicolao Gros contra Franciscum de Chauanes 16. Cal. Decemb. 1590.

1 Cassad. *decis.* 12. *num* 9. post Ægid. *decis.* 203.

2 *Cap. fin Extr. de instit. Clem.* 1. *de supplend. neglig prælat.*

3 Vide *cap. ad nostram. & cap. porrecta, de confirm. vtil. vel inutil.* Gloss. sing. *in dict. Clem.* 1. *de supplend. neglig. prælat. cap cum ad monasterium §. tales. & glos. in cap.* 2. *§. priores, in verb. non mutentur, de stat. monach.* [Vide glos. *in cap.* 1. *de consuet in* 6. quæ dicit Sacristiam & Cantoriam esse officium. Transit tamen facilè in dignitatem si adnexam habeat aliquam præeminentiam ex traditis per glos. *in cap. quia nonnulli in verb. dignitates de cler. non resid.* & hoc casu personatus appellatur Rot. *decis.* 447. *in nouis.* Nam personatus à dignitate non differt in sui substantia *Abb. in cap. de multa num* 21. *& seqq de prab. in* 6. Vtrum tamen personatus sit an dignitas an nudum officium, pendet ex loci consuetudine Abb. *ibid. Ita Senatus* pro N. Georgio d'Auise Cantore Ecclesiæ Archiepiscopalis S. Petri de Mostiers 3. Calend. Febr. 1613.

4 Sic neque ad beneficia electiua huiusmodi reseruationes pertinere tractat Boer. *quæst.* 2. *num* 3.

5 Vide *gloss. in pragmat. sanct tit. de elect. cap in verb impediri, colum.* 2. *circ. fin. & tit. de collat §. non tamen, in verb. beneficio. Gl. in cap fin. versic similib. de verb sign. in* 6. Innoc. *in cap. cum dilecti, extr de donat.*

6 Habet enim ordinarius intentionem fundatam pro omnibus beneficiis quæ sunt in eius diœcesi, si neque reseruatio neque aliud quicquam obstet, *can omnes basilicæ* 16. *q.* 7.

DEFINITIO XXVII.

De prabenda ratione beneficij aut officij debita.

DE officio claustrali, quod præbendam adnexam haber, dubitatio maior est an beneficium dici possit. Nam & præbenda quoque beneficij appellatione solet comprehendi. [1] Sed verius est præbendam, quæ debetur ratione officij, quod beneficij nomen non mereatur, multo minus beneficium dici posse, [2] cum detur potius in remunerationem mercedemque oneris officio iuncti. [3] Nam & plerumque videas huiusmodi præbendas etiam laicis dari, qui tamen beneficiorum omnium sunt incapaces. [4] Diuersum erit si capellaniam adnexam habeat; quam vtique beneficium esse nemo dubitat. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Tot. tit. de prabend & de concess prabend.*

2 Ne accessorium dignius sit & potentius suo principali, *l. in rem,* 23. *§ si quis & seqq. D de rei vindic.*

3 Vt qui sentit onus, sentiat etiam commodum, *vulg. l secundum naturam,* 10. *de reg iur.*

4 Differunt enim totogenere laici à clericis, *cap. at si clerici, & cap. si diligenti, de for compet. cap. nouit. extr de iudic.*

5 Nam & simplex Capellania & altare dicitur beneficium, si soleat conferri in titulum aut resignari, Gloss. 1. *circ fin in clemen.* 2. *de dec.* Dominic. *in c.* 1. *col. fin. de consuet. lib.* 6. Gomes. *in reg. de infirm resig. quæst.* 23.

DEFINITIO XXVIII.

De eo, qui aduersarij possessionem tacuit, quam ignorauit.

QVod supra diximus [1] non valere impetrationem beneficij propter vitium obreptionis, si detentionis alienæ, licet non coloratæ mentio nulla facta sit, [2] non est perpetuum. Quid enim si is, qui à summo Ponti-

fice impetrauit, non potuerit verisimiliter, quantumuis diligenti præhabita inuestigatione, scire alienam illam possessionem? Finge agi de beneficio claustrali, de quo prælatus ipse in claustro prima prouiderit? Quid si missio in possessionem fuerit clandestina? [3] Vtique nemo dixerit imputandum quicquam ei esse, qui statim ac beneficium vacare intellexit summum Pontificem adiit tacito aduersario; quem tam cito suspicari & scire non potuit. [4] Itaque si aliud nihil obstet valebit impetratio. [5] *Ita Senatus* in eadem causa, & rursus in alia 17. Calend. Iun. 1591.

1 *Defin. 2 hoc tit.*

2 *Ex cap cum nostris, de concess. prab.* Ioan. Andr. & Butrig. *in cap. penult. per illum text. de prab.* Felin. *cap. in nostra de rescript.* Lap. *alleg.* 10.

3 Id est, si nulla denunciatio sit facta ei, à quo controuersiam timere potuit & debuit is qui missus est in possessionem, *l. 3. D. quod vi aut clam.*

4 Est enim probabilis ignorantia facti alicui, *l. uls. D. pro suo*, præsertim si factum illud sit occultum, *l 3. nec supina. 6. D. de iur. & fact ignor.*

5 Sufficit enim nihil dolo malo esse factum ab impetrante, *cap. super literis, de rescript.*

DEFINITIO XXIX.

De eo, qui priorem suam impetrationem validam tacuit.

NOn modo autem si alienam impetrationem quis tacuerit aut propriam vitio aliquo affectam, vitiatur posterior impetratio, sed si prior ab eodem impetrata eiusmodi fuerit, vt teneret, [1] Cuius proinde expressio nocere non potuisset. [2] Fieri namque non potest, vt vnius beneficij plures collationes valeant, dum posterioris tempore necesse sit beneficium aut vacare aut non vacare. [3] Idque adeo verum est, vt si huiusmodi vitium ab aduersario per aduocati imperitiam obiectum non sit, ea obiectio per iudicem suppleri & possit & debeat. [4] *Ita tractatum* est in eadem causa: & rursus in alia causa, de qua infr. Defin. 35.

1 Iacob. Menoch. *de arbit. Iud. tit. 2. cent. 3 cas. 202. num. 61. & seqq. ex cap caterum, vbi* Felin. *extr. de rescript.*

2 *Cap. dudum, de elect. cap. ad audientiam, de rescript.* Rot. *dec. 32. eod. in nouis. & decis. 25. num. 2.*

3 Porro beneficij non vacantis impetratio semper nulla est, *cap. 1 & 2 de conces. prab.*

4 Nempe quoniam hæc obiectio est iuris, ideoque suppleri potest per iudicem, *tot. tit. vt qua def. aduoc. part. ind. suppl.* Rebuff. *in praxi benef.* plerisque locis.

DEFINITIO XXX.

Ex resignationes non immutari statum & qualitatem beneficij.

EX præcedentibus prouisionibus quotquot factæ sunt per resignationem, siue in manibus summi Pontificis, siue coram ordinario, constat non immutari statum & qualitatem beneficij, sed præcedentes alias ex alio vacationis modo factas inspiciendas esse, vt ex iis præsumatur titulus, naturaque beneficij probetur. [1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vide *cap. 1. de præscript. in 6. & cap suscepturn, cum ibi not. de rescript. eod. lib. 6.*

DEFINITIO XXXI.

De pacifico possessore.

IN beneficiis incompatibilibus cessat incompatibilitas quandiu alterutrum non possidetur pacifice & absque controuersia, [2] ne cogatur vtriusque fructu carere, qui vtrumque possidere dicitur. Controuersiam vero eam intelligere debemus, quæ facti sit magis quam iuris, id est, quæ faciat ne possessor dici possit in pacifica naturaliter beneficij possessione. [3] Itaque quamuis mota super solo possessorio controuersia non faciat beneficium litigiosum, [4] quia quæstio possessionis in beneficialibus causis sicut & in profanis, nihil commune habet cum quæstione proprietatis: [5] Tamen quod ad hanc rem attinet, pacificus possessor dici nequit, qui possessionis controuersiam patitur. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. commissa, cum gloss. in verb. pacifice, de elect. lib. 6. & c. licet episcopus, in illis verbis*, possessionem pacificam, *de prab. in 6.*

2 Nam & possessio ipsa magis est facti, quam iuris, *l denique 19. D ex quib. caus. maior. l. 1. § si vir vxori, D. de acquir. possess. l. 1. §. Scaeuola, D. si is qui testam. lib. esse iuss.*

3 Vt nec in rebus profanis, Auth. *litigiosa, C. de litigios.*

4 *l. naturaliter, 12. § nihil commune, D. de acquir. poss.*

5 Quia nec possideri videtur, quod sine controuersia possideri non potest, *l. quamuis, 13. D. de reb. auctor. ind. possid.*

DEFINITIO XXXII.

De beneficij reseruati collatione per ordinarium facta post mensem à die vacationis numerandum.

EST notissima & æquissima iuris Pontificij constitutio, qua inductum fuit, vt de iis beneficiis, quorum collatio sacrosanctæ Sedi Apostolicæ excepta est, debeat summus Pontifex infra mensem à die vacationis prouidere, cæterum post id tempus elapsum valeant collationes ab ordinariis factæ potestate ordinaria, ac si nulla iis vnquam reseruatio obstitisset. [1] Ne alioqui euenire necesse sit, vt & diutius beneficia iaceant, & ordinariorum fauorabilis auctoritas conuellatur. [2] Ergo curret mensis ille summo Pontifici etiam ignoranti. [3] Quis enim etiam post semestre impetraturo beneficium ab ordinario renunciare poterit an vacationem summus Pontifex adhuc sciuerit, nec ne? Aut cur tandiu in suspenso & incerto omnia relinquerentur? [4] Denique diserris rescripti verbis constitutum est, vt incipiat mensis currere à die vacationis [5] non scientiæ. [6] Eoque iure vtimur. *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 35. & 36. infr.

1 *Cap statutum, de rescript. in 6.* [Intellige autem de reseruatione beneficiorum apud Sedem vacantium. Nam in cæteris nullum Papæ præfixum est tempus ad conferendum. Æn. De Falcon. 4. *quæst. prin. effect.* 20, Gaspar de Perus. in *tract. Reseruat. quæst. 5.*]

2 Quod vtrumque contrarium est publicæ vtilitati, *tot. tit. de conces. prab. l 1 de succes. edict.*

3 *Gloss. in d. c. statutum, in verb. numerandum.*

4 *Arg. l. 1. D. de vsucap.*

5 Necesse enim est vt vacet antequam sciatur vacare: & ideo vix fieri potest vt idem vnquam sit dies vacationis & scientiæ.

DEFINITIO XXXIII.

De impetrante, qui tacuit, aliud iam à se obtentum beneficium.

VItium obreptionis, quod ex eo induci solet, si impetrans tacuerit, aliud iam à se obtentum beneficium quantulumcunq; & qualecunque illud sit, id est, licet nec pacificum nec incompatibile, [1] ad Pontificias duntaxat literas pertinet, non etiam ad eas, quæ ab ordinariis conceduntur: [2] Non quod facilior esse debeat ordinarius quam summus Pontifex ad beneficium ei concedendum, qui iam aliud habeat: [3] Sed quia non possit ordinarius conqueri obreptum sibi fuisse ab impetrante, cuius conditionem sicut & beneficiorum in sua diœcesi constitutorum, & à quibus & quo iure possideantur, scire ex officio debuit, [4] quod in summo Pontifice non similiter tractari potest. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. si motu proprio, de prab. in 6.*

2 *Clem. 2. de offic. ordin.* contra opinionem Decij, existimantis *d. c. si motu*, non minus habere locum in prouisione obtenta ab ordinario

dinario, quam in ea, quæ à summo Pontifice impetrata est.

3 Eadem enim ratio in vtroque impedit concessionem pluralitatis beneficiorum.

4 Cum ob eam causam debeat ordinarius beneficia omnia in sua diœcesi constituta vnoquoque triennio visitare.

5 Itaque vbi maius periculum subreptionis vel obreptionis erat, ibi maior cautio adhibenda fuit.

DEFINITIO XXXIV.

De nouissimo beneficij statu attendendo.

VErum est quod vulgo iactatur, In quæstionibus omnib. de beneficiis nouissimum statum attendi debere. ' Nouissimum vero videri eum, qui ex vnico etiam actu, dummodo vltimo probetur. ' Eoque passim iure vtimur. *Ita Senatus* noster 17. Cal. Decem. 1590.

1 *Cap. consultationib. extr. de iur. patron. cum similib.*
2 *Notat. in d. cap. consultationibus.*

DEFINITIO XXXV.

De beneficiis ex quacunque causa reseruatis post mensem ab ordinario conferendis.

QVamuis beneficia in mensibus summo Pontifici reseruatis vacantia vbicunque gentium perinde habeantur ac si in curia, & quod idem est, apud Sedem vacarent, vt non alius quam summus Pontifex ea conferre possit: ' Si tamen is intra mensem non contulerit, est in potestate & arbitrio ordinarij vt ea conferat. ' Et quidem non deuoluto iure, sed proprio & ordinario, quoniam ad eum spectat collatio beneficiorũ omnium in sua diœcesi constitutorum quandocunque, & quomodocunque vacantium, ' nisi quatenus Apostolicis reseruationib. prohibetur. Vnde fit, vt currat & cedat mensis ille summo Pontifici etiam ignoranti & à die vacationis non scientiæ, ' quod secus est cum in pœnam negligentiæ inferioris collatoris ius conferendi ad superiorem deuoluitur. ' Etsi autem ius hoc in iis primum beneficiis inductum est, quæ in curia ' & apud sedem ' vacant, idem tamen ad ea quoque postea tractum est, quę extra curiam, exceptis tamen & reseruatis mensibus, ' vacauerunt. Eadem nimirum, quinimo maiore vrgente in his æquitatis ratione ' . Nam quæ vacant apud sedem, ea summo Pontifici reseruata intelliguntur ex generali consuetudine, quæ iuris communis instar obstinet. '' Quæ verò ex cõstitutione Apostolica de reseruatione mensium ex priuilegio, & contra ius commune, Vt proinde eorum reseruatio non absre magis odiosa videri debeat, '' ideóque quantum fieri potest, restringenda. '' Vniuscuiusque enim res facilis est & fauorabilis reditus ad pristinam suam naturam. '' Ergo si cui summus Pontifex beneficium contulerit post mensem & eo tempore, quo iam alij ordinarius contulerat, potior erit iure, qui prior tempore ab ordinario beneficium impetrauit, '' Sicut ex contrario potior esset iure communi, qui à summo Pontifice tanquam ordinariorum ordinario priori impetrasset. *Ita Senatus* pro Ioanne de Seruete contra Ludouicum de la Pallud 17. Cal. Iunij. 1591.

1 *Cap. licet ecclesiarum*, quod est *cap. 3. de preb. in 6.*
2 *Cap. statutum, de rescript in 6.*
3 *Cum omnes basilicæ 16. quæst 7.*
4 Vt dixi *Defin 3. supr. ex gl in d. c. statutum, in ver. numerandum.* Rebuff *in prax benefic. tit de deuolut num. 15.*
5 Nullam enim pœnam meretur is qui ignorat, *l. qui in alterius. 42. de reg. iur l cum sex, 11. de aduk. edict.*
6 De his enim loquitur text. *in d. c. statutum.*
7 Siquidem sunt ista synonima secundum *gloss. in dict. cap. statutum.*
8 Quoniam alioqui vacarent apud ordinarium. *Def. 32. num 15.*
9 Vbi enim ratio eadem iuris & æquitatis locum obtinet, ibi & idem ius statuendum est, vulg. *l. illud 32. ad leg. Aqui. l. 3. §. 5. vnde etiam, de iniust. rupt.*
10 *d. cap. licet Ecclesiarum.*
11 Vt sunt omnia, quæ abhorrent à iure communi, Not. *in c. 1. verb. de sign. in 6.*
12 Quomodo cætera omnia quæ sunt odiosa, *l. cum quidam, 9. de lib. & posthum.* sicut è contrario, quæ sunt fauorabilia sunt amplianda, *l hoc modo, 64. in fin de cond & demonstr.*
13 *l si vnus, 27. §. pactus ne peteret, de pact.*
14 Quia nec Papa prouidere potest de beneficio amplius non vacante.
15 *Can. cuncta per mundum, 9. quæst 3.*

DEFINITIO XXXVI.

De collatione beneficij reseruati facta per ordinarium intra mensem.

QVid vero si ante mensem elapsum ordinarius beneficium contulerit, ex postfacto autem appareat, non prouidisse summum Pontificem intra mensem? Nulla prorsus & irrita erit ordinarij collatio. Nam quod dici solet, actum qui nullus est, defectu potestatis confirmari superueniente quandocunque potestate, ' ad hunc casum non pertinet in quo per Apostolicam reseruationem ordinarius ligatas, vt aiunt, manus habet, ' atque ita ligatas, vt irritantis decreti potestate impediatur omnino collatio, ne aut tum valere possit, aut ex postfacto conualescere. ' De illo certe quidam sine causa dubitant, An ordinarius post mensem conferens eam collationis suæ causam exprimere debeat, quod summus Pontifex intra mensem non contulerit. Sufficit enim vt elapso mense liberam nactus sit conferendi pro suo iure beneficij potestatem. ' Quare nec expectare cogendus est vt sciat, an summus Pontifex intra mensem contulerit nec ne, Cum non eo magis collationis vires sint in pendenti. ' Quid enim si is, qui intra mensem beneficium impetrauit à summo Pontifice, male fortassis impetrauerit ex qua alia causa? ' Plane cæteris paribus vincet is, cui Pontifex intra mensem contuliſſe quandocunque probabitur. ' *Ita Senatus* in eadem causa.

1. Gl. *in c non firmatur, de reg. iur. in 6.*
2 *Cap. licet ecclesiarum, de prab. in 6.*
3 *Arg. l. quod initio, 29. vbi not. de reg. iur. cap. quod ab initio, eod. tit. in 6.*
4 Cum mensis ille omnimodo currat summo Pontifici etiam ignoranti, vt diximus *Defin praced. num. 4.*
5 *Arg. l. si quis ita, 33 D de hared. instit.*
6 Qui enim male impetrauit, pro eo habendus est ac si non impetrasset, *arg. l. quoties, 6. D. qui satisd. cog. l. 2. D de autor. tut.*
7 Quia per totum illum mensem legatarius habet ligatas manus.

DEFINITIO XXXVII.

De priuilegio pia causæ post creditores.

INter cætera pene innumera piæ causæ ' priuilegia hoc vnum est, quod legatum ad pias causas æris alieni loco esse intelligitur, ' hactenus nimirum vt cæteris legatariis pia causa præferatur, ' exemplo libertatum, quæ nec aliam ob causam adeo fauorabiles sunt, quam quod adnexam habeant causam pietatis. ' Creditoribus tamen hereditariis licet non nisi chirographariis pia causa postponetur, quia creditorum de damno vitando certantium potior semper ratio est, quam eorum qui lucrum captant. ' Igitur si hereditariæ facultates exsoluendo æri alieno non sufficiant, legata ad pias causas relicta diminui oportebit, non quidem per legem Falcidiam, quæ in iis locum non habet, sed quia non potest videri plus legatum quam fuerit in legantis patrimonio. ' *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Bartolomęi Fosse & fratrum Fran-

ciscanorum Camberiensium 6. Cal. Iulij 1591.

1 De quibus vide amplissimum tractatum Andr. Tiraquel. quem inscripsit *De priuil. pia causa.*

2 *Ex l sed si non seruus 36. l. alij alieni, 39. D. ad leg. Falcid.*

3 Nec enim legatorum ratio vnquam ponitur, nisi deducto prius ære alieno, *l in quantitate, 73 §. vlt. l. in l. 8. eo tit.*

4 Vnde est, quod passim nostri comparant piam causam libertati, *ex c. vlt de re iud. l. libertas, de reg. iur.* Bar. *in l. proxime. de his quæ in testa. delen.* Bald. *in l. vnic cire. fin per ill. tex vers. ad hanc pietatis rationem, De commun serv. manum,* Soc. sen. *ad l. 1. num. 5 D. solut matr.* Roman. *cons. 428. num. 2.*

5 *L. quod autem 6. §. simili modo dicimus & l vl. §. 1. D. qua in fraud. credit. l. non debet, 41 § 1 de reg. iur. l vlt C. de iur delib*

6 Bart. ad Auth. *Similiter, C. ad leg Falcid* Tiraq. *de priuileg. pia caus priu. 72.* Oldra. *cons 111. ex l 1 §. si quis quadringinta. l. si post missionem, 17. vbi est text. elegans d. l. in quantitate, 73. D. ad leg Falcid.*

DEFINITIO XXXVIII.

De priuilegio legati confessario relicti.

QVod à testante legatum est confessario, in piam causam legatum esse negari non potest.[1] De illo sane quidam dubitarunt, An in concursu creditorum præferendus sit pro legato confessarius: Quasi non minus fauorabile sit huiusmodi legatum, quam debitum pecuniæ in funus impensæ.[2] Quinimo tanto fauorabilius, quanto anima corpore precios ior est.[3] Sed contra pronunciatum est, ratione illa quod licet summæ pietatis sit, tamen liberalitatis est magis quam necessitatis, vt ei, cui peccata confessus sis, leges.[4] Itaque non debet ea res deteriorem facere conditionem creditorum, quibus alioquin eo prætextu facile fraus fieret.[5] Nec dubito ob sumptum funeris contracto recte legatum hoc comparabitur. Funus enim non nisi post debitoris mortem curatur, & vel humandi corporis gratia, vel saltem vt mortui corporis gratia quid fiat, puta vt perferatur:[6] Quam in rem ipsos quoque creditores contribuere æquum est, si aliunde facultates non suppetant, ne alioquin nimis inhumane agere & humanæ conditionis immemores esse videantur:[7] At quod in confessarij remunerationem præstatur, vitæ tribui debet non morti, licet post mortem ac legati iure præstetur. Debiti namque causa inspicienda est, non tempus solutionis.[8] Sane inter eos omnes, quibus ad pias causas legatum fuerit, æquum est præferri eum, qui ob id legatum meruit, quod animæ periclitanti opem tulit;[9] eum inter legatarios vt & inter chirographarios creditores priuilegia non ex tempore æstimanda sint, sed ex causa.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum sit legatum in honorem Dei & satisfactionem aliquam pro peccatis.

2 Cuius causa potior esse solet, non tantum in præiudicium legitimæ, sed etiam creditorum. *l. Papinianus, 8. §. quarta autem, vbi not. D de inof. test. l quæsitum 17. in princ de reb. auct. iud pos. alias l. 2. de priuileg. credit.*

3 Nam funeris impensa ad corpus pertinet, hoc vero legatum ad animam.

4 Similis ratio est *in l. cum plures, 13 §. penult. in fin. D. de administr. & peric. tutor.*

5 Species enim non modo lucri, sed etiam furti est ex alieno largiri, & sibi acquirere beneficij debitorem, *l. si pignore, 54. §. 1. D. de fur.*

6 *L. etsi quis, 14. §. impensa 4. & pass. D de relig. & sumpt. fun.*

7 *d. l. quæsitum, 17. de reb. auct. iud possid.* iuncta *l. quidam, 27. D. de condi instit.*

8 *L. si procuratorem 8. D. mandat. l. si tantum, 12. D. de SC. Maced. l 1. D. qui potior. in pign. habeant.*

9 Quod contemplatione salutis certo pecuniæ modo æstimari nullo modo potest, *l. penul. in fin* iunct. *l. Aquilius, 27. D. de donat.* [Impensa tamen infirmitatis ex qua quis decesserit habet idem priuilegium quod impensa funeris ante omnes creditores expressam quoque hypothecam habentes vt dicemus *Def. 15 num. vlt. j. de iur delib.*]

10 *L. priuilegia 32. D. de reb. auctor iud possid.*

DEFINITIO XXXIX.

De legatis piis relictis in testamento postea reuocato.

PIæ causæ priuilegium quoque illud est, vt si quid relictum sit in vltima voluntate solemni, quæ reuocata sit per subsequens testamentum non solemne, in quo scripti sint agnati proximiores ab intestato successuri, [1] non tamen reuocatum censeatur, quod piæ causæ legatum fuerat. [2] Sed si posterius testamentum solemne sit, non idem obseruabitur. Reuocantur enim illo casu omnia, quæcunque priore testamento relicta sunt, licet ad pias causas. [3] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Bartholomæi Fosse 6. Calend. Iulij 1591.

1 Quo tamen casu prius testamentum per posterius reuocatum intelligitur, *l. 2. D. de iniust. rupt & irrit. fact. testam. l. hac consultissima §. vlt C. de testam.*

2 Andr. Tiraq. *de priuileg pia caus priuil 12.*

3 Nempe, quia eo casu prius testamentum rumpitur per posterius ipso iure, non ex priuilegio, *§. posteriore. Instit. quib. mo. testam infir. l si quis priore, 29. D. ad SC. Trebel.* Sunt tamen, qui excipiant legata relicta pro restitutione male ablatorum, si modo relicta sint certis nominatim personis, non si in genere, iuxta distinctionem Gullielmi Bened. *in repet. cap. Raynutius, in ver. testamentum, 2. num.* [Est & aliud priuilegium piæ causæ vt possit occupare legatum propria authoritate. Nam & olim id obtinebat in quolibet legatario per vindicationem, licet fuerit à Iustiniano immutatum, vt scripsi ad *Def. 1. j. quor. legat. Ita Senatus* pro pauperibus Hospitalis de Machy Chamberiensis 3. August. 1612. Item vt legatum piæ causæ relictum si deletum sit, non eo minùs debeatur quasi inconsulto deletum, quod in cæteris legatis deleris diuersum est, *l. proximè 3. D. de his quæ in test del.* Sanè si consulto deletum esse constaret, vtique non deberetur. Tiraquel. *de priu. pia caus. pri. 16.* Ita tractatum & D. decisum est in Senatu in causa Franciscanorum de Cluses & Charbonieres mense Ianuar. 1613. de qua tamen litigatores ante pronuntiatum Senatusconsultum transegerunt.]

DEFINITIO XL.

De filiofamilias testante in fauorem piæ causæ.

QVidam tract.bant in eo etiam priuilegium elucere piæ causæ, quod si filius famil. patre consentiente & auctoritatem præstante testatus aliquid legauerit in piam causam, legatum debetur non legati iure, sed donationis causa mortis,[1] licet nihil valeat ex cæteris quæ testamento continentur.[2] Plane si filius familias sine consensu patris testatus sit, ne illa quidem vllo iure valebunt, quæ in piam causam relicta fuerunt.[3] *Sic* in eadem causa. [Obserua tamen filiumfamilias qui sit clericus habere priuilegium vt possit testari de bonis quibuscumque ad se pertinentibus, vndecumque illa dum ne à patre ipso prouenerint, sed ita demum si filiofamilias iam clerico facto obuenerint non si antea. Ex Auth. *presbyteros C. de Episcop. & cleric.* ibi *ad dominium eorum venientes:* vbi tamen additur *sic tamen vt horum filij aut his non extantibus parentes eorum legitimam ferant.* Itaque siue bona obuenerint ante clericatum, siue pater præteritus sit, non valebit testamentum. *Ita Senatus* in causa Antonij Bonuard & N. Amblardet 4. Cal. Decemb. 1609. vide Ioann. Dilect. *de art. test.*]

1 Nec enim potest filiusfamilias quicquam legare etiam patre consentiente, cum ij demum legare possint qui & testari possunt.

2 Quia potest filiusfamilias mortis causa donare si pater consentiat, *l. tam is, 25. §. filiusfamilias, D. de mort. caus. donat.* Et in relictis ad pias causas semper subintelligitur clausula, *omni meliori modo*, arg. *l. in testamento, 38. D. de fideic. libert.*

3 *L. qui in potestate, 9 D. qui testam fac. poss.* iunct. *l. si neme 9. D. de testam tutel.*

4 Nempe, quia ne quidem iure donationis causa mortis defendi hoc casu possunt. [Adeoque nec si patris præsentia & authoritas interuenerit & adsit præterea clausula codicillaris

quæ

quæ voluntatem valere iubeat iure cuiusque vltimæ voluntatis, quia mentionem expressam fieri necesse est donationis causa mortis, quòd ea in multis sapiat naturam contractus. Bald. & cæteri ad *l. seniani nu. 4. C. qui testam. facer poss.*

DEFINITIO XLI.

De Ecclesiæ restituenda aduersus additionem hereditatis damnosæ.

SI rector Hospitalis heredis instituti damnosam hereditatem adierit, ad eam omittendam in integrum restitui potest probata læsione. Nam exemplo minoris facile ea restitutio datur Ecclesiæ, cuius pars quædam Hospitale est. [1] *Ita tractatum* est in ea causa, de qua Defin. 1. infr. de his quæ sub modo.

1 De quo *in tit. C. si vt min se ab hered. abstin.*

2 Roman. *cons.* 407 *nu.* 2. post Ioan. Andr. *in cap. 2. ext. de restit. in integ.* in 6. Alex. *cons.* 9. *lib.* 1. *in prin.*

DEFINITIO XLII.

De eo, cui sub conditione liberorum legatum relictum aut fideicommissum munctum est monasterium ingresso.

VVlgo iactatur monasterium esse loco filij, [1] indéque fieri, vt si monachus factus sit is, cui aliquid relictum fuerat sub ea condicione, si liberos susciperet, non eo minus relictum consequatur, quod liberos exinde suscipere nunquam possit. [2] Item vt si fideicommissum ab aliquo relictum sit sub ea conditione, si liberos nullos susceperit, perinde excludatur fideicommissarius grauato monasterium ingresso atque si is liberos suscepisset. [3] Mihi vero ea sententia semper absurda visa est, & iis ipsis Iustiniani constitutionibus [4] contraria, quibus nostri mouentur. Nam priore casu quem retulimus [5], non haberur conditio pro impleta, sicut nec posteriore pro defecta, sed vtroque pro irrita & non scripta, quod à Iustiniano constitui nil fuerat necesse, si vel fictione ipsa iuris fieri posset vt monasterium filij loco haberetur. [6] Quam ob causam nec aliud iuris Iustinianus induxit, si is, qui sub conditione liberorum vocatus aut oneratus est, non monachus effectus sit, sed sacerdos tantum: quo tamen casu nihil est, quod possis dicere loco filij esse, præterquàm ipsum forrasse sacerdotium. [7] Nimirum vtroque casu spes liberorum æque amittitur, sed idem fauor religionis efficit, vt eiusmodi conditio pro irrita aut non scripta habenda sit: [8] Non vt testatoris volũtas euertatur, cuius causam semper saluã & præcipuã esse oportet, [9] sed quia de pietate testatoris pie suspicandũ sit, credẽdumque non fuisse, illum eam conditionem adscripturũ, si de eo casu cogitasset, quo vel honoratus vel oneratus sacerdotalis aut monasticę vitæ dignitatẽ elegisset. Indéque est, quod nostri fatentur; Quoties testator cogitauit de monasterio excludendo, non esse permittendum vt contra ipsius mentem monasterium bona vlla vel acquirat vel retineat. [10] Idque vnum sane mihi in omnibus huiusmodi quæstionibus inspiciendum videbatur, non illud etiam, de quo nostri interpretes tam anxie laborant; Vtrum testator vsus sit verbis naturalitatem, vt vocant, exprimentibus, & quæ omnem fictionem & interpretationem iuris respuant, an iis, ad quæ iuris interpretatio accommodari possit? [11] Quasi vero Iustiniani constitutiones interpretationem iuris inducant, ac non potius piam verisimilitudinem voluntatis, quæ nunquam cessat, quibuscunque tandem verbis testator vsus sit, nisi cum de monasterio eóque excludendo cogitauit. [12] *Ita Senatus* in ea causa de qua S C. 25. & 26. De fideic.

4 Sic. n. nostri *ad Auth. nisi rogati, per ill. tex. C. ad SC. Treb.*

2 *L. sancimus*, 53 §. *item illud statuimus, C. de epis. & cleric.*

3 *Nouell.* 123. *de sanctiss. episc. c.* 37. *incip. si quis sub conditione, alias* §. *sed & hoc præsens*, vnde sumpta est *d. Auth. nisi rogati*, vbi DD. præsertim Paul. Castr. quem vide *C. ad SC. Trebell. cap. in præsentia*, vbi Gl. & Dec. *de probat.* [Adde tertium, vt is is qui rogatus est hereditatem restituere sub conditione. Si decesserit sine liberis naturalibus & legitimis ex proprio corpore procreatis, religionem & monachismum professus sit, exinde videatur extitisse conditio fideicommissi, adeo vt non sit expectanda naturalis mors heredis rogati. Sic enim Boer. *quæst.* 354. *nu.* 11. Quòd si rogatus non monachus sed sacerdos tantùm factus sit, non quidem videbitur hoc ipso extitisse conditio fideicommissi, sed tamen id sufficiet vt possit fideicommissarius spem fideicommissi interea moriens ad heredes transmittere. Si credimus eidem Boerio *dict. decis.* 354. *num* 12. *& vlt. col pen. vers. & super ista quæstione.* Quod tamen nec ipsi Boerio curiæ placuisse testatur ille *ibid. & in fine Decisionis.* Et sane ratio iuris repugnat. Nam in conditione illa Si sine liberis decesserit, duo sunt casus mortis & deficientium liberorum. Ac quamuis posterior casus contingat per professionem religionis aut susceptionem sacerdotij, Prior tamen potest adhuc deficere præmoriente interim fideicommissario ex *l. Statius Florus* 48. §. *vlt. de iur. fisc. l. cum pater* 77. §. *hereditatem de leg.* 2. *l. heres meus* 79. § 1. *de cond & demonstr.* Et secundum hanc opinionem tanquam veriorem Senatus noster ni fallor iudicaret ac iam sæpius ita iudicasse audio. Contra tamen concludit Mantic. ex communi aliorum quos refert opinione *lib.* 11. *De Coniect. vlt. vol. tit.* 7. *nu.* 8. Soc. *cons.* 92. *per tot.* An. Robert. *lib.* 4 *Rer. iudic. cap.* 16. Scilicet cùm grauatus heres factus est monachus aut seruus pœnæ. Nam si simpliciter factus sit presbiter aliud concludit Mantic. *dict. tit.* 7. *num.* 13. Rursus quod supradicti DD. tractant de excludendo substituto per monasterium, intellige de eo casu quo monasterium sit capax succedendi aut in communi aut in particulari, vt constat ex locis allegatis, vbi vide alias limitationes præsertim apud Manticam.]

4 Quæ extant *in d. l sancimus. & d. nouel.* 123.

5 Dici enim solet, nihil referre an quid fiat per æquipollens, *vulg. iurib.*

6 Quod esset adhuc absurdius, quia sacerdotium non ex personis constat sicut monasterium.

7 Summa enim ratio est quæ pro religione facit, *l. sunt personæ*, 43 *de relig & sumpt. fun.*

8 Nam & publice interest supremas defunctorum voluntates exitum habere, *l. 1. Cod. hoc tit. nul. l. vel negare*, 16. *D. testament. quemadm. aper.*

9 Esset enim illo casu ista conditio contra bonos mores, quæ scilicet eum, cui adscripta esset, reuocaret ab electione vitæ contemplatiuæ. Dec. *cons.* 259. post Alex. *cons.* 121. *vol.* 2. Cravet. *cons.* 152. *Boer. q.* 354.

10 Alex. *d. cons.* 121. & alij supra citati. Adde Ofasch. Cacher. *decis. Pedem.* 126.

11 Sic namque distinguit Alexand. *d. cons* 121. quem alij sequuntur.

12 Quasi plus dictum minus scriptum videatur, *vt in l. cum anus*, 102. *de condic. demon. l. tale pactum*, 40. §. *vlt. D de pact.*

13 Nunquam enim credendus est testator quicquam disposuisse in eum casum, de quo non cogitauit, *l. commodissime* 10. *de liber. & posthu.* E contrario intelligitur id omne disposuisse quod verisimiliter disposuisset, si de eo fuisset interrogatus, *d. l. tale pactum*, §. *vltim. l. Titius* 25. §. 1. *& ibi not. D. de liber. & posthum.*

DEFINITIO XLIII.

De substituto dato ei, qui monasterium ingressus est.

ILla distinctio probabilior videri possit, quæ quibusdam placuit, an is, qui monasterium ingressus est, substitutum habuerit extraneum, an aliquem ex descendentibus à testatore; vt priore duntaxat casu, non etiam poteriore monasterium admittatur. [1] Liberorum enim potiorem quam monasterij causam esse conuenit: [2] Nec paternæ aut auitæ pietatis ratio patitur, vt credamus testatorem si sciuisset futurum, vt is, quem sub conditione liberorum honorabat vel onerabat, monasterium ingrederetur, eo minus filium aut nepotem ei substitutum fuisse. [3] *Ita tractatum* est in eadem causa.

1 Ofasch. Cacher. *decis. Pedem.* 126. *nu.* 17. *& fin.*

2 Cum nemo credatur alienam sobolem propriæ velle an-

reponere, *vulg. l. cum acutissimi, 50. C. de fid. inc. Not. in Leum anus, 10. de cond. & demonst.*

3 Est enim semper maxima & fortissima coniectura voluntatis pro substituto cum substitutus est ex liberis. Glos. magna communiter à Doctoribus adprobata *in l precibus, C. de impub. & aliis substit.*

De monachis ab omni successione excludendis.

QVod edicto Diui Emanuelis Philiberti optimi Principis nostri de Monachis ab omni successione excludendis fauorabiliter constitutum est, vt saltem iis sint successiones testamentariæ, dubitatum est, an ad præteritas tantum dispositiones pertineat, an etiam ad futuras? Neque enim verba edicti satis aperta sunt. Digna autem res visa est, de qua Princeps consuleretur, ne qua dubitandi causa in posterum superesset.[1] Cum vero quæreretur in quam partem edictum fieri oporteret, Senatus noster magis probabat vt non minus ex testamento quam ab intestato succedere monachi prohiberentur.[2] Eadem enim vtroque casu publicæ vtilitatis ratio viget,[4] nimirum ne subditorum, præsertim nobilium bona ad monasterium deuoluta in id rediganter, vt nullum Principi commodum præstare possint.[5] Neve familiarum dignitas, quæ ex patrimonij quoque amplitudine æstimatur, & quæ Principi præcipuæ curæ esse debet, ea ratione diminuatur.[6] Idque consequens videri poterat ei, quod illo ipso edicto districtè prohibitum est, ne qui monasterium ingrediatur, plus quam tertiam bonorum suorum partem, & quidem mobilium,[7] monasterio donare possit. Nam si non putauit Princeps permittendum ingredienti monasterium vt bona sua omnia det monasterio, ne in vltima quidem voluntate (vltima enim voluntas illa est, quam ingressurus monasterium in ipso ingressu explicat[8]) multo minus aliis permitti debet vt siue inter viuos siue in vltima voluntate dantes monacho dent monasterio.[9] Eadem namque imo maior ratio hoc casu subest.[10] Nec mouere debet, quod ita futurum sit, vt impediantur multorum erga monasteria liberalitates.[11] Nã præter id, quod in amplissimo vsufructu ad certum vsque tempus potest liberalitas non parua consistere,[12] nihil prohibet quo minus monasteria alioquin acquisitionis capacia, fiant ex edicto Principis incapacia, quod ad bona pertinet, quæ in Pincipis territorio posita sunt, & quibus pro arbitrio potest Princeps legem dicere,[13] cum & pleraque alia monasteria omnis omnino acquisitionis incapacia sint ex præscripto suæ institutionis.[14] Nam & eadem fere ratione fit, vt bonorum feudalium aut emphyteuticariorum acquisitio etiam ex contractu non solum monasteriis, sed etiam collegiis omnibus interdicta sit, ni suæ incapacitatis pœnam luant, quam nos *amorisationem* appellamus.[15] *Ita tractatum* est in eadem causa.

1 Talia enim sunt edicti verba, *sans preiudice toutesfois des dispositions testamentaires, & des contracts des predecesseurs desdits religieux, ou autres desquels ils auroyent droit.*

2 Solius enim Principis erat hæc interpretatio *l. 1. & vlt. C. de legib.*

3 Etsi fauorabilior plerunque est successio testamentaria quàm legitima, vt in *l. humanitatis & l. vlt. C. de natur. liber.*

4 Ergo idem ius statuendum est *vulg. l. illud 32. ad leg. Aquil. l 3. §. vnde etiam de iniust. rupt.*

5 Omnia enim sunt incompatibilia monacho, etiam beneficia cùm teneatur residere in monasterio, nec habeat vllum velle vel nolle *can. non dicatis 12. quæst. 1.*

6 *l. 1. §. Sed etsi seruus D. de inspic. ventr.*

7 Quorum scilicet facilior & tolerabilior est iactura *l. si rem mobilem 47. D. de acq poss. l lex qua, 22. C de admin tutor.*

8 Cum exinde monachus testamentum facere non possit *Auth. ingressi. C hoc tit.* tanquam qui nec velle habeat nec nolle *d can. non dicatis 12. quæst. 1.* adeóque nec bona de quibus possit testari *l. lex Cornelia 28. vers. quia per eum non efficitur de vul. & pupill substit.*

9 Cum quicquid monacho datur, acquiratur monasterio tanquam domino per seruum *d. Auth. ingressi.*

10 Ne quod directo fieri prohibetur, fiat per indirectum, contra *l. scire oportet 21. §. 1. de test. tutel.*

11 Quæ potius videntur reuocandæ fauore religionis *l. sunt personæ 43. de relig. & sumpt. funer.*

12 Vsusfructus enim licet in iure consistat, portionis tamen instar habet, ac emolumentum rei continet *l. Manius 69. §. fundo, l. cùm filius 76. § domitus de leg. 2.* [Obserua autem vsumfructum alicui relictum non finiri per ingressum monasterij nisi monasterium sit ex mendicantibus. Quanquam nec desunt qui putent etiam hoc casu vsumfructum durare iure alimentorum. Gulliel. Benedictus *in verbo morino itaque testatore in princip. num. 298.* Didac. *ad cap. 2. num. 4 de testam.* Guid. Pap. *quæst. 477. num 4 & 598.* Papon. *lib 4. tit 2 de vsufr. num. 5.* post glosam *in authent. idem est in verbo ex lege vers. sed quid si pater monachatur C. de bon. qua liber* Bartol. *ad Authent. Ingressi. C. hoc tit. Col. vlt.*]

13 Loquimur enim de eo Principe qui plenissimam in suo territorio habeat potestatem & absolutum imperium, & per consequens legis condendæ auctoritatem, quomodo habent in Sabaudia sereniſſimi Sabaudiæ Duces.

14 Cuiusmodi maximè sunt monasteria Franciscanorum *cap. exiui de paradiso, de verb. signif.*

15 De qua dicemus in *tit. de iur. emphyt.* Ioan. Papon. *lib. 1. syntagm. Arest. tit. 14.*

DEFINITIO XLV.

De parochiano plura domicilia habente vbi primitias debeat.

CVm quidam domicilium originis & bona sua omnia habens in parochia Titiana, vxorem duxisset in Semproniana, proprijsque bonis omnibus locatis ad vxoris parochiam diuertisset, ac ibi jam per integrum biennium moratus esse, & cum parochianis cæteris interfuisse diuinis probaretur, nec eo minus tamen sacrosancta ecclesiæ sacramenta in Titiana percepisset: Eleganter ac magis contentionibus apud nos certatum est de primitiarum iure, vtrum Titio an Sempronio, an vtrique potius persolui deberent. Cõsilium enim Gebennense vtrique persoluendas esse pronunciauerat pro æquis portionibus. A qua sententia tam Sempronius quam is, qui primitiarum nomine cõueniebatur, appellauerat. Ille, quod sibi integras deberi diceret: hic vero, quod mallet integras soluere Titio priori parocho. Vrgebat pro Sempronio, quòd probabatur esse in possessione percipiendi quid annuum primitiarum iure ab iis omnibus, qui in ea parochia habitarent.[1] In quorum numero esse hunc, qui conueniebatur, ex eo apparebat, quod per integrum, vt dixi, plus quam biennium larem & focum ibi cum vxore & familia habuisset.[2] Nemo enim dubitat, quin ex tam longa nec fortuita habitatione (nam qui fortuito casu alicubi est, ibi nec esse videtur[3]) domicilium contractum esset, præsertim locatis bonis omnibus, quæ in parochia Titiana possidebat.[4] Sed & illud certum erat, eum, qui in vxoris suæ patria domicilium defixit, vltro se incolatus iure eiusdẽ loci munerib. obligare.[5] Nec mouere poterat quod reus dicebat, eo se semper fuisse animo vt prius domicilium retineret. Nã quod dici solet, existimatione animi esse accipiendũ vbi quis domicilium habeat, indeq; fieri vt plurib. locis eodẽ tempore domicilium quis habere possit, tũ demum vere dicitur, cum quis diuersis locis instructus est æqualiter, nec fere frequentius hic quam illic commoratur.[6] Alioqui absurdum sane fuerit, si quis dicat, animo se domicilium retinere in eo loco, in quo nũquam moratur, neget autem velle se ibi habere vbi assiduam moram trahit.[7] Neque rursus prodesse conuento debuerat, quod in Titiana parochia percipere sacramenta non destitisset. Non tam enim vbi percipiebat quam vbi percipere deberet inspiciendum erat.[8] Ibi autem percipere eum debere constabat vbi habebat

bat domicilium.[9] Adeo vt si duplex sibi domicilium constitueret, de vtriusque parochi consensu & peccata confiteri, & sacramenta cætera percipere deberet. [10] Præsertim, cum si ex subitaneo morbo periclitaretur, is demum parochus ei sacramenta administrare cogendus esset, in cuius parochia ille habitaret, non ille, cuius antea parochianus fuisset. [11] Atqui primitiæ propter sacrorum administrationem debentur. [12] Non igitur ei à quo perciperentur vltro sacramenta, sed ei potissimum, qui vel inuitus administrare teneatur. [13] At contra pro reo faciebat, quòd animo vetus domicilium retinuisset, quod vtique facere potuerat etiam nouo [14] quæsito. Nec vero videtur quis domicilium nouum contrahere ex eo solo, quòd colendi fundi causa in eo diuersetur, si in alio loco negotia sua gerat dieisque festos celebret; [15] Atqui constabat hunc, de quo quærebatur, non nisi fundi vxorij colendi & restaurandi gratia in vxoris domum migrasse, sacramenta vero in vetere parochia solitis diebus festis percipere consueuisse. Non ergo videbatur domicilium mutasse saltem quod ad sacramenta pertineret. [16] Proinde nec à primitiarum soluendarum onere liberatus dici poterat. [17] Neque tam de illo quærendum erat, vter ex parochis sacramenta ministrare cogeretur, quum à quo percipere is soleret & iure posset. [18] Illud verò minus obstabat, quod probauerat Sempronius esse se in quasi possessione primitiarum exigendarum à parochianis quibuscunque. Erat enim illa quoque adiectio probanda, quę brobata non fuerat, *Etiam ab iis qui in alia parochia sacramenta perciperent.* Quæ sanè consuetudo iuri repugnaret, ac tametsi probata vtique seruanda non esset. [20] Putabant plerique condemnandum reum vt nouo parocho primitias solueret, quandiu in eius parochia moram degeret, nec eo minus tamen veteri parocho adstrictus maneret; quandoquidem se vetus domicilium animo retinere duxisset. [21] Alij contra primitias inter parochos ex æquis partibus diuidendas. [22] Vicit tamen tertia sententia, vt ei parocho soli soluendæ essent primitiæ, à quo sacramenta administrarentur: licet extra eam sacramentorum causam domicilium alibi constitutum esset. [23] Sed hoc ita si in eadem parochia, in qua quis sacramenta perciperet, diuina quoque audire proponeretur. Nam & hoc maxime spectandum est, cum de primitiis, aut quod fere idem est, de personalibus decimis quæritur. [24] Itaque cum in proposita facti specie reus in Titiana parochia sacramenta percipere, in Semproniana vero diuinis interesse solitus probaretur, visum est, vtrique parocho in viriles condemnari eum debere, [25] sed cum hoc tamen temperamento; Quandiu in noua parochia diuinis adesse perseueraret. [26] Primitias enim apud nos personales esse placuit, non reales aut mixtas. Etsi namque initio inspecto traxerunt causam à fructibus, [27] indéque etiamnum fit, vt qui bona nulla possidet primitias nullas debeat: [28] Tamen non qui plures fundos amplióue patrimonium habet, maioribus idcirco primitiis præstandis obstrictus est: [29] quod vtique consequens esset, si onus huiusmodi aut rebus ipsis, aut personis pro rebus impositum censeretur. [30] *Ita Senatus* in causa Ioannis Bargin Michaelis de Bonnemaison curionis parochiæ de Comblouz. 5. Non. Aug. 1592.

1 Fere enim generale est imo perpetuum, quoties possessorio agitur non petitorio, vt in ea possessione retineri quis debeat, in qua litis cœptæ tempore reperitur, *l.1. & toto tit. D. vti possid. l. moueor, 4. C. si seruus expor. uen.*

2 *Arg l. cines, 7. C. de incol.*

3 *L. si ita legatum, 86. iunct. l. si fundus, 44. l. si thorus, 79 §. 1. de leg. 3.*

4 *L. adsumptio, 6. §. viris prudentibus, D. ad municip. & de incol. ibi. si vtrobique ita se instruxit à contr. sens. l pupillus, 239. §. incola. de verb sign.*

5 *L si in patria, 5. C. de incol lib. 10. tit. 39.*

6 *d. § viris prudentibus, & l. eius, qui manumisit, 27. §. Celsus, eod. tit. ad municip.*

7 *d. l. cives, 7. C. de incol.* Non enim minus facto quam verbo animus & voluntas declaratur, *vulg. l. non tantum, 5. D. pat. rem habet.*

8 Sicut non tam quid Romæ fiat, quam quid fieri debeat, *l. sed licet, 12. D. de offic præsid.*

9 *Cap. fin. & toto tit. extr. de paroch.*

10 Angel. *in summa, in verb. confessio, 3 num. 12. arg. c. ex parte, extr. de for compet.*

11 Præsens enim status attenditur non præteritus, maxime cum agitur de sacramentis morienti administrandis.

12 *d. c fin. extr. de paroch. c. ad Apostolica, extr. de decim. can. in sacris, 16. quæst. 1.*

13 Vt apud eum sit honor & commodum apud quem est onus, *vulg. l. secundum naturam, 10 de reg iur.*

14 *d. l. adsumptio. 6. §. viris prudentibus, d. l. eius qui manumisit, 27. §. Celsus, C. ad municip.*

15 *d. l. eius qui. §. si quis negotia.*

16 Angel. vbi supr. *in d. verb. confessio 3. nu. 11.* Host. in summa *lib. 5 tit de penit. §. cui rustici.*

17 Quæ scilicet ob eam maxime causam administrationis sacramentorum debentur, *d. cap. fin de paroch. d. can in sacris 16. quæst. 1.*

18 *dict. cap. ad apostolica, vbi videtur text. express. Extr. de decim.*

19 Consuetudines enim omnes cum sint stricti iuris probandæ sunt in indiuiduo, maximè si à iure communi abhorreant, *l quod non ratione 39. D. de legib.*

20 *Arg. l. 2. C. quæ sit long. consuet.*

21 *Arg. l. 1. C. de municip & origin lib 10. tit 38.*

22 Iuxta gloss. sing. *in dict. cap. ad apostolica, in verb. personales in fin.* vbi apostil. Extr. *de decim.* Stephan. Berr. *consil. 252. volum. 3.*

23 Per textum ad quem responderi non potest *in dict. cap. ad apostolica.*

24 *Can. quæst. 16 quæst. 1.*

25 Diuerso tamen respectu, scilicet vni propter sacramentorum, alij vero propter diuini verbi administrationem.

26 Cessante namque causa, effectum quoque cessare oportebat, *vulg cap. cum cessante Extr. de appellat.*

27 Vnde & fructuum primitiæ appellantur.

28 Quia nec vllos fructus habet quorum primitias præstare possit.

29 Sed certum quid annuum & vniforme debent omnes qui primitias debent.

30 Tunc enim deberentur pro rata fructuum vt decimæ.

DEFINITIO XLVI.

De beneficiaria pensione ad vitam aut in perpetuum constituenda.

QVod dicimus ex naturâ beneficiariæ pensionis esse vt non nisi ad vitam debeatur, nec beneficium afficiat in perpetuum; [1] ad eam pensionem pertinet quæ personæ debetur; [2] non etiam ad illam qua vnum beneficium erga alterum obstrictum sit, quæ annua præstatio potius dicenda est, quam aut pensio aut beneficium, cum nihil aliud sit quam perpetuus quidam reditus & fructus eius beneficij cui debetur, onus vero beneficij quod debet. [3] Quare nec hac parte locum habet quod vulgo iactatur, Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferri & possideri debere. [4] Qualiter enim se habent, id est, cum suis & oneribus & honoribus conferuntur ac possidentur. [5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 5 infr. Vti possid.

1 Hier. Gigas in *tract de pensione.*

2 Potest enim Papa conferre vni beneficium & alteri assignare pensionem, Felin. *in cap. ad audientiam 2. de rescript.* Boer. *quæst. 2. numer. 43. & 45.* vbi adducit solum Papam posse hoc facere.

3 Sicut euenit in seruitutibus quas reales appellamus, quæ

quoniam non personis debentur vt personales sed rebus, sunt perpetuæ, nec finiuntur cum persona, *l.4.de seruit ion. l. Mela ait,14.de alim.vel cibar.legat.in fin.*

4 *Cap.1.& toto tit vt eccles. benefic.sine dimin confer.*

5 Nunquam enim poterit alienatio aut acquisitio vlla fieri, nisi cum sua causa, & cum suo onere *l. alienatio 67. D. de contrahend. empt. l. vnic. Cod. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. admin.*

DEFINITIO XLVII.

Beneficiarium etiam agentem non semper cogendum de titulo suo docere.

BEneficij possessor si ab alio quid petat, quod ad beneficij causam fructúsque spectet, non est arctandus vt doceat de titulo & iure ex quo possidet. [1] Sed satis est si se doceat beneficij possessorem, licet nec annalem nec triennalem. Neque enim de beneficio controuersiam faciens audiendus est, nisi qui idem beneficium sibi adserat.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Est enim hoc vnum ex commodis possessionis, vt qui possidet non cogatur de iure suo docere, præsertim contra eum qui nec dominum se dicat nec possessorem.

2 Alioqui potest is qui beneficium pacifice possidet alteri obiicere, *Quod ad te liberas ædes habeo, l loci 45. competit, D. si seruit. vindic. iunct. l. vlt. D. de acquir possess.*

DEFINITIO XLVIII.

De vnione beneficiorum quibus auditis facienda sit.

VNio beneficiorum, quoniam odiosa est, & à cõmuni ecclesiarum vtilitate aliena,[3] nunquam, nisi ex magna & necessaria causa permitti debet, vocatísque in eam rem omnibus illis quorum interest.[3] Inter quos præcipue hi sunt, Episcopus qui ordinarius est diœceseos. Capitulum ecclesiæ cathedralis, & patronus beneficij si laicus sit. Neque enim sine ipsius consensu facta vnio valere potest, ne alioqui à dotandis ecclesiis facile laici reuocentur.[4] Quod si patronus sit clericus, nemo dubitat quin summus Pontifex potestate ordinaria derogare possit iuri patronatus clericorum.[4] Etsi autem derogare etiam potest cum vult iuri patronatus laicorum pro ea vice:[5] fallit tamen hoc in vnionibus quia perpetuo durant. [6] sed & procuratorem Principis generalem vocari & audiri necesse est, Non solum si ius patronatus ad Principem pertineat, quod in dubio præsumendum est cum beneficium habet dignitatem, [7] Sed etiamsi ad alium: Nempe ratione publicæ vtilitatis, & ad hoc ipsum dispiciendum, An publice vtilis futura sit vnio, an inutilis.[8] Item pro tuenda Principis auctoritate, ad quam sane pertinet vt beneficiorum omnium quæ in territorio sunt protector & conseruator existimetur.[9] Vnde illud etiam est quod de beneficiorum possessione soli iudices Principis cognoscunt.[10] Itaque si non vocato procuratore generali vnio facta sit, potest & solet ille ab ea tanquam ab abusu prouocare, semperque ea prouocatio admittitur, etiam post centum annos, quia vnio semper & perpetuo grauat.[11] Quid ergo si nulla prouocatio sit ab ea vnione quam inaudito procuratore generali aut non vocatis iis quorum interfuit factam esse appareat? Idem ius constitui debebit non vt abusiua pronuncietur vnio,[12] sed vt perinde ac si facta non esset nulla eius ratio habeatur, negligaturque à Senatu quæ nec-

glecto Principe Senatuque facta fuit.[13] *Ita Senatus* pro Guilielmo Drugeon contra Hambertum Burtin.14.Cal.Ianuar.1592.

1 Quia minuit numerum beneficiorum, & facilius est vt pluribus beneficiis plures rectores bene præsint, quam vt vnus Rebuff.*in tract.de vnio.* [*præsertim num.*48. Gregor.Tholos.*in instit.rei beneficiariæ cap.20.num.12.* An tamen necessitas vel paupertas vel beneficij suadeat vnionem relinquitur arbitrio iudicis.Rebuff.*ibid.à nu.39 ad 48*]

2 Est enim hoc generale vt ad omnem actum citandus sit, quisquis ex eo actu lædi potest, *l.nam ita 39.D.de adopt.l.de vnoquoque 47 D.de re iudi.* [Quid ergo si vniatur beneficium regulare & conuentuale, an citandi erunt monachi? Quid si habeat iurisdictionem & curam animarum, an citandi erunt subditi & parrochiani? minimè.vide Boer.*decis 345.* Cardinal.*cons.65.* Quid si habeat rectorem non est necesse hunc citari, quamuis ex eo futurum sit vt impediatur beneficium resignare ac permutare, sed sufficit vnionem factam ei denunciari. Clement.*de reb.eccles.non alien.*Rebuff.*in tractat de vnion in verbo, quorum interest num.*8. Sed neque Episcopi consensus necessarius est quantum ad collationem solam attinet, dum ne ipsius iurisdictio offendatur; potestque etiam legatus à latere vniendo beneficium auferre collationem Episcopo, *cap fin.* vbi Decius *de consum.* Rota *decis.* 459. *in antiq. & sub tit. de offic. legat.* Nicol. Garcia *de benef parte* 12. *cap.* 2 *num* 151. *&* 216. *&* 217. Rebuff. *cons.*20.*versic.quinto respondetur*, vbi dicunt non esse considerabile interesse collatoris cuiuslibet adeoque nec Episcopi, multo minus alterius inferioris cùm agitur de vnione facta per summum Pontificem, aut ex eius commissione non obstante clausula *vocatis quorum interest qui fuerint vocandi*, quia in Episcopis & inferioribus collationibus, & in beneficiis omnibus Papa plenissimam habet potestatem, *cap.* 2. *de prebend. in 6.* Hoieda *in tractat. de incompat. benefic. parte* 2. *cap.* 3. *numer.*6.]

3 Glos. & DD.in *cap.nobis & cap.cum dilectus. Extr.de iur. patr.* Rebuff. *in tract. De revocat. vnion. & in tract. de vnionibus.* [Debet enim seruari voluntas patroni qui certis legibus & condicionibus dotauit beneficium, *cap.preterea de iur. patron.reipub. quanta de collat.* Concil. Trident. *sess.* 25. *de reformat.cap.*5.]

4 Pro absoluta illa & omnimoda potestate quam habet in clericos,*cap.nouit Extr.de iud.*1.

5 Vt diximus ad *tit.de iur.patron.*

6 Nec enim mens Papæ est vt cuiusquam ius in perpetuum tollat, sed tantum ad tempus & ad effectum gratiæ quam alteri concedit, *arg.l* 2.§ *si quis à Principe, & 5.merito,D.ne quid in loc.publ.l.*4.*C.de emancip.liber.*

7 Quia præsumuntur talia beneficia fluxisse à Principe tanquam à fonte, sicut & feuda quæ nihil nisi profana beneficia sunt, *argument notat.in l.*2.*Cod.in quibus causis colon. domin. accusare possint in verbis cuius ipsi sunt eiusdem & bona sua esse cognoscant.*

8 Optimi siquidem Principis est prouidere ne quid respublica detrimendi capiat.

9 *Argument.l.cum vnus* 12.§ *penultim.de rebus auctor.iudic. possid.*

10 Guid.Pap.*qu.*1.

11 Rebuff.*in dict. tractat. de vnion.* post Bald. *in l.* 2. *colum.* 2.*Cod. de episcop. audient.* Facit *l.* 1. §. *vltim. de vsufruct. adcrescend.*

12 Non enim potest abusiua pronunciari si non sit ab ea tanquam ab abusu appellatum.

13 Frustra enim Principis & Senatus auxilium implorat qui vtriusque auctoritatem neglexit, *argum. l.auxilium* 37. *in fin. D.de minor.* [Porrò ex quibus causis vnio permissa sit aut prohibita vide in Concil. Tridentin. *sess.* 23. *cap.* 18. *in decret. de reformat. sess* 21. *cap.* 5. *& sess.* 24. *cap.* 13. *cap. exposuisti de prebend.* Guidon. Papæ *consil.* 134. & apud Gallos *in ordinationibus regiis Blasiensibus artic.* 23. *&* 24. Nota etiam de vnione beneficiorum debere exprimi verum valorem beneficij vniendi, & eius cui vnitur, sed tamen si fiat vnio mensæ non requiri expressionem bonorum seu beneficiorum mensæ vnitorum. Rebuff. *in regulari cancell. glos.* 8. Renat. Choppin *de sacra politia lib.* 2. *titul.* 6. *numer.* 8. Adde non posse fieri vnionem beneficij quod sit alterius diœcesis ex Concil. Tridentin. *sess* 24. *de reformat. cap.* 9. sed in Gallia id non obtinet, nec rursus beneficium vnius ordinis potest vniri beneficio alterius ordinis ex Concil. Tridentin. *cap.* 23. *de reformat. sess.* 24. sed intellige nisi beneficium vniendum sit solitum regi per seculares in commendam, quo casu habetur pro seculari, sed ita tamen, vt non ideo mutetur status nec regula, nec natura beneficij vniti.

Abbas

Abbas, *in cap expositi per illum textum num. 7. de prabend.* Rota *decis 133 num. 15 parte 2. diuers.* N. colaus Garcia *de benefic parte 11 num. 15.* Dummodo beneficium vnitum debitis non fraudetur obsequiis, nec vllum in diuinis patiatur detrimentum: quæ clausula in huiusmodi vnionibus, si non prorsus necessaria, saltem valdè vtilis est. Sane omnis vnio requirit causæ cognitionem ex regul. cancellar. 21. arg. *cap. dudum de reb. eccles non alienand in 6.*

DEFINITIO XLIX.

De patrono clerico, cuius iuri derogatum est per Papam in mandato de beneficiis vniendis.

QVod tamen diximus [1] summum pontificem mandantem vniri beneficia derogare posse iuri patronatus clericorum, efficere non potest vt eo minus vocandus & audiendus sit patronus clericus in ipsa vnione facienda. [2] Idque adeo verum est vt si inscio illo facta sit perinde non valeat ac si iuri patronatus nullo modo derogatum esset. [3] Quandoquidem fieri potuit vt vnio saluis patroni iuribus consisteret, [4] vt puta si aliud ius in beneficio non haberet, quam certi reditus annui ex fructibus percipiendi. [5] *Ita Senatus* in supra scripta specie. In qua nec ad rem pertinuit, quod cum Episcopo mandata fuerat vnio beneficiorum vacaturorum, nesciri poterat quis eo tempore vocandus esset, quia nullum adhuc vacabat. [6] Nam præter id quod tanto magis vocari debuerat Principis procurator generalis qui vnus tum esset pro omnibus, [7] Illud etiam constabat eo saltem tempore quo vnio facta fuerat vacantis beneficij, vocari eos debuisse, quorum iam tum intererat, quippe qui ab eo die & certi essent & cogniti. [8] Alij sane præter procuratorem generalem & patronum vocari non debuerant, cum vnio per Episcopum ipsum diœcesanum fieret, & per capitulum ecclesiæ cathedralis. [9]

1 2 *Defin prox praced. num. 4.*

2 Quamuis dici solear id quod potest fieri aliquo inuito, posse multo magis fieri eo ignorante, *l. qui potest inuitis 26. De regul iur.*

3 Non enim Papa ideo prohibet vocari clericum patronum, quod deroget iuri patronatus.

4 Quo casu nemo dixerit ius patroni quantumuis clerici per vnionem tolli debere, *argum. l. 2. in fin. l. vltim. D. de natal. restit.*

5 Quid enim vetat etiam post vnionem eosdem certos reditus percipi ex fructibus beneficij?

6 Futura siquidem nobis incognita sunt & incerta, *l sed etsi 28. §. vlt. De iud. l. qui literis 5. §. vle de vulg. & pup. substit. l sciendum 70. de verb sign.*

7 Semper enim persona procuratoris generalis est certa, quamuis non ideo dicatur generalis, quod sit omnium procurator (est enim solius Principis) sed quia omnium rerum quæ ad Principis dignitatem & reipubl. vtilitatem pertinent curam gerit.

8 Generale siquidem est, vt qui sunt aduersarij cogniti & certi, nominatim vocandi sint non etiam cæteri. Notat. ad *l. vlt. C. de iur. delib. & ad l. si eo tempore 6. C. de remiss. pign.*

9 Alioqui & episcopus & capitulum ecclesiæ cathedralis vocari debuisset, vt diximus *Defin. praced. num. 3.*

DEFINITIO L.

Ignorantia impetrantis non tollit ius alteri quæsitum.

NOn quidem tenetur impetrans beneficium exprimere titulum aut possessionem detentoris si probabilem habeat ignorantiam: [1] Sed non potest ea ignorantia prodesse impetranti ad impediendum effectum clausulæ, quæ in concessionibus omnibus & adici semper solet, ac tum etiam cum omissa est sub intelligitur, *Dummodo tempore datæ præsentium non sit alteri ius quæsitum.* [2] Nunquam enim censetur summus Pontifex derogare velle iuri, quod iam alteri quæsitum est. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt in ea specie de qua scripsi *Defin. 28. 3.*

2 Late Rebuff. *ad reg de non tollend iur quæsit.*

3 Vt nec alius Princeps quilibet, *l. 2. 6. si quis à Principe, & § merito ne quid in loco public. l. 4. Cod de emancip liber. l. Paulus notat. 8. D de prator. stipul. l. ex facto 43. de vulgar. & pupillar. substit.*

DEFINITIO LI.

Non valere impetrationem tacito præcedente mandato de vniendo.

IMpetrans beneficium à summo Pontifice tacito scienter mandato de vniendo quod Episcopus diœceseos habebat à Sede apostolica, præsertim ex causa necessaria & sacrosancti Concilij auctoritate permissa, puta ad erigendum seminarium educandis & edocendis pauperibus destinatum, non eo minus obrepsisse credendus est, ob idque catere impetratis debere, quod nulla tum vnio aut minus rite facta sit. [1] Sufficit enim fieri vtiliter potuisse ad hoc vt præsumamus non fuisse Papam concessurum gratiam, si mandati à se aut decessore suo de beneficio vniendo dati meminisset. [2] Ideoque exprimi id debuit, quoniã omnia exprimenda sunt, quæ summum Pontificem à concedendo beneficio reuocare aut remorari potuissent. [3] Quare & in ea specie de qua in superiorib. scripsimus quamuis vnionem ab Episcopo minus rite factã esse constaret, quod & procuratore generali Principis & beneficij patrono non audito facta esset, [4] Plerisque placebat non eo magis dicendas vindicias pro eo qui beneficium à summo Pontifice impetrasset, nulla mandati de vniendo facta mentione, [5] sed potius sequestrandum beneficium, vt fieri solet cum neuter in beneficio ius habere creditur: [7] propterea quod ea impetratio duobus post vnionem mensibus facta esset, ac proinde eo tempore quo verisimiliter vnionem illam mandatúmque de vniendo scire impetrans poterat. [8] Vicit tamen voto vno contraria sententia, Hac potissimum ratione, quod procurator generalis, cuius maximè intererat sequestrari beneficium, non petierat vt sequestraretur. [9] Quinimo ex mandato Principis contenserat & requisierat vt plenissimam beneficij possessionem ei Senatus daret, cui summus Pontifex beneficium indulsisset: Quod ipsum quoque Princeps ipse rescripserat. In quo pareri Principi æquum fuit, cum nullius ius læderetur. [10] Eo magis quod beneficiorum sequestratio publice minus vtilis est, plenamque esse cuiuslibet beneficij possessionem, & Principis & reipublicæ, & quod præcipuum est ipsius quoque ecclesiæ interest. [11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vitium enim obreptionis & subreptionis facit vt quicquid ita impetratum est habendum sit pro non impetrato. *l. si quis obrepserit 7. D. de leg Corne. de falsi. l. vlt. C. de diuers. rescrip. l. 5. §. manet. D. de reb eor. qui sub tutel.*

2 Siquidem paria sunt nullam prorsus vnionem factam esse, & aliquam quidem factam esse, sed minus rite. *l 2. D. de auctor. tutor, l quoties 6. D. qui satisd. cogant.*

3 Facile enim præsumitur in Principe obliuio facti etiam proprij ob eam qua premitur multitudinem negotiorum.

4 *Cap. super literis* vbi est text. elegans *Extr de rescript.*

5 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 48. & 49. 3. hoc tit.*

6 Quia falsus & mendax impetrator nunquam gaudere debet impetratis *d. l. vlt. C. de diuers rescript.* ne scilicet ei dolus suus prosit, qui nunquam debet manere impunitus, *l procurat. 11. §. in perpetuum D. de doli mali except.*

7 Potius enim sequestrandum est beneficium quam permittendum vt vitiosus detur ingressus cum beneficium sine canonica institutione possideri non possit *cap. 1.* vbi Dyn. & alij de *regul. iur. in 6.*

7 Non enim ferenda est supina ignorantia facti, quod omnes sciunt, *l.3 §.1.nec supina 6.l.regula 9.§.sed facti D de iur.& fact.ignor.*

9 Sequestratio enim vix vnquam fit nisi aliquo postulante, non etiam ex mero, & vt aiunt nobili officio iudicis *argum.tot. tit de prohib sequestr.pecun.* iunct.*l.4.§.hoc autem iudicium D.de damn infect.*

10 *Arg.l.1.C.de legib.*

11 Ne scilicet beneficium diutius iaceat *argumen. l.1.D. de succes.edict.* cultusque diuinus interim cesset vel negligentius exerceatur.

DEFINITIO LII.

Portio congrua quanta & à quo constitui debeat?

ETsi congruæ portionis definitio & taxatio ex arbitrio iudicis æstimanda est pro qualitate personarum & reddituum beneficiorum, quibus & à quibus ea portio debetur, [1] frequentius tamen est si aliud nihil impediat, vt quarta pars decimarum eo nomine assignetur. [2] Nam quod aliquo iuris Pontificij loco [3] scriptum est, quartam quartæ adiudicari solitam esse, ad factum potius & consuetudinem loci de quo tractabatur, quam ad ius referendum est. Neque vero eam consuetudinem summus Pontifex vspiam probat, Imo improbat quoties ea quarta quartæ necessariis parochi alimentis non sufficit. [4] Quo casu certum est parocho aut ei qui parochi vices gerat magis fauendum esse quam possessori decimarum, quisquis ille sit, cum parochus eiúsve vicarius & altari & parochianis deseruiat. Nec ad rem pertinebit quod si decimarum possessori quantulacumque portio detrahatur, futurum sit, vt non habeat ille quo se alat. Etsi enim dici soleat, non esse discooperiendum vnum altare vt aliud cooperiatur, [6] prius tamen parocho subueniendum est aduersus decimarum possessorem, tum possessori ab *ipso ordinario*, cuius officium est prouidere ne alimentorum penuria cogantur ij, qui altari seruiant, religionis cultum deserere. [7] Quod si ordinarius quoque ea laboret egestate, vt salua propria dignitate subuenire inferiori non possit, Vnicum superest remedium vnionis beneficiorum, vt coniunctus pluriũm reditus rectorem & administratorem omnibus acquirat, qui singulis dari non potest. [8] Maior enim superioris prælati ratio est habenda, quam inferioris: [9] Non tamen maior Archipresbyteri (licet archipresbyter maiorem dignitatem habeat, cum in sua prouincia sit oculus [10] & quasi vicarius episcopi,) quia vterque inferior est & habet superiorem episcopum, qui consulere vtrique & potest & debet, [11] & quidem ex ordine, hoc est, parocho primum, deinde archipresbytero, præterquam si citra incommodum archipresbyteri consulere parocho aliunde possit. [12] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin.19.infr. De iurisdict.omn.iudic.& for.compet.

1 Congruum enim quid sit ex facti circumstantiis pendet, vt & cum de congrua dote disputamus, *l.cum post 69. §. gener.* iunct.*l.quæro 60.de iur.dot.l.quidam 30.de leg.2.*

2 Rebuff.*in tract de congr.port.quæst.9.num.80.& in præfat. tract de sent.prouis nu.30.* Francisc.Marc.*decis.149.*

3 *In cap extirpanda Extr.de prabend.& dignit.*

4 Cum necesse sit de altari viuere omnem qui altari seruit, vulgat iurib.

5 Rebuff.*d qu.9.nu 82.in fin.*

6 Bart.*in l. assidnis 12.Cod. qui potior.in pignor.habeant.numer.4.*

7 *Arg.l.seruos 17.D.de alim legat.*

8 Itaque hoc casu locum habet iuris regula quæ vult, Quoties nihil sine captione inuestigari potest id eligendum esse quod minimum habeat iniquitatis, *l.quoties nihil 200. de reg. iur.* Vix enim est vt vnquam sit iniquum, quod est necessarium. Est autem multo melius vt duobus beneficiis rector vnus detur, quam vt vtriusque nullus rector sit.

9 Vt superiori sua dignitas seruetur, Item quia superior inferioris vices supplere potest non inferior superioris.

10 Quales olim erãt Diaconi *can.Diaconi Ecclesiæ 6.dist.93.*

11 Vt si fieri poterit, neuter careat alimentis *arg.l.ex his 8.D. qua in fraud.credit.*

12 Ea enim via semper eligenda est quantum fieri potest, per quam id fiat quod vni prosit nec alij noceat, *l.in creditore 38. in fi. D.de euict l.ex his 8.in fi.D.qua in fraud.cred.*

DEFINITIO LIII.

De resignati beneficij possessione recuperanda.

REsignatione mutua beneficiorum inter duos facta si alter ex resignãtibus in beneficij noui possessione aut adipiscenda aut retinenda controuersiam patiatur, pristinam permutati possessionem, quam per resignationem amiserat, recuperare potest, nec noua indiget prouisione. [1] *Sic à Senatu* alias pronunciatum fuisse relatum est, cum ea causa tractaretur de qua Defin.seq.Iunge Defin.80.infr.

1 Resignatio enim non operatur veram vacationem cum facta est ex causa permutationis, si permutatio effectum non sortiatur, *cap 1.de ver permut.in 6.c.dudum de prab.eod.* Rot. *decis.339.cum seq.antiq.* Boer.*qu 2.nu 44.*

DEFINITIO LIV.

De possessione per resignationem amittenda.

PEr resignationem & renunciationem beneficij amittit resignans ius omne, quod in beneficio habebat, tam possessionis quam proprietatis, nec tantum ciuilem possessionẽ, vt quidam putant, [1] sed etiam naturalem. [2] Nam & possessio animo solo amittitur quoties ab animo incipit amissio possessionis. [3] Nec quicquam hac parte refert an resignatio facta fuerit in manibus ordinarij pure & simpliciter, quomodo fieri eam necesse est, [4] an vero apud summum Pontificem in personæ certæ commodum & fauorem. [5] Nam & hoc casu statim atque admissa resignatio est iuxta formam mandati, perfectus actus est, & ab eo saltem tempore cœpit nihil iuris manere penes resignantem, siue ratione petitorij siue ratione possessorij. [6] Vnde fit, vt qui semel beneficium in manibus siue ordinarij siue summi Pontificis resignauit, postea de spolio, seu interdicto recuperandæ possessionis agere non possit. [7] Deficiente videlicet primo extremo, id est, possessione, à qua facto suo ceciderit. Idque adeo verum est vt nec aliud dicendum sit, etiamsi resignatio facta fuerit coram eo qui eius admittendæ potestatem non habuit. [8] Imo etsi coram laico, [9] maxime vero si de consensu superioris. Nam si superioris consensus non interuenerit, priuat quidem resignantem iure possessorij, sed non petitorij, de quo nec agi potest apud iudicem laicum & secularem. [10] *Ita Senatus* in causa R. D. Rodolphi Longet Officialis Tarentas. & D. Ioannis Deage Canonici Gebennensis 4.Cal.Aug.1593.

1 Calder.*cons.4.*

2 Rot *decis.67.in antiq.tit.De renunciat incip nota quod resignans, & decis 23.in nouis.* Ioan.Andr.Innoc, & Abb.*in cap.sollicite,de restit spoliat.* Tex.*in c.accepta cum ibi not.eod.* Cassad.*decis. 4.num.3.eo.tit.* Gomes.*in reg.De annal possess.quæst.57.versic.* pro quo est diligenter considerandum post Alex. ad *l. si quis vi.§. differentia D.de acquir possess.*

3 *l.3.§.In amittenda eod.tit.* Gloss. & Bartol. ad *dict.§.differentia.*

4 Nam simonia est si quis in manibus ordinarij resignet in fauorem certæ personæ.

5 Quo casu simoniæ vitium purgatur per præsentiam Papæ, vt dixi *Defin.3.num.5.5.eo.*

6 Notant Canonistæ *in c.vnic. de rer. permut.in 6.* Capel. Tholos.*quæst.492.* post Innoc. Ioan. Andr. Host.& alios *in cap. admones cap. quod in dubiis & cap. super hoc. Extr. de renunciat.*

7 Not. *in cap consultationibus. Extr. de offi. deleg.* Capell. Tholos.& Cassad. *vbi supra* Rot. *decis 1.num.8.decis.4.num.3.4. & seqq. Extr. de renunciat.in nouis.* Gomes.*in reg. De annal possess.*

q. quæst 57. vers. Est igitur concludendum.

8 *Dict. decis. 4 nu 7. & 8 & decis 14. num 3 eod. tit. in antiq.*

9 *d cap. quod in dubium. & cap. 3. de renunciat* Rot. *decis. 1. eod. tit in antiq* Glos. *in pragmat. an. 1. in verb renunciasse. tit de sublat. item literis.* Panorm. *in c quod Dei timorem gloss. 2. extr. de stat. monachor.*

10 Ang. *in l pen. ff. de esse præsid.* Guid. Pap. qu. 1.

DEFINITIO LV.

Quantum interest an resignatio pure facta sit an in fauorem.

HActenus tamen interest an resignatio facta sit pure in manibus ordinarij, an in manibus Papæ in fauorem certæ personæ, quod priore casu non potest resignans exercere interdictum recuperandæ possessionis, ne quidem contra tertium, nisi per annum post renunciationem steterit in pacifica possessione, & à tertio spoliatus sit iniuste, atque vt loquuntur de facto.[1] At qui in alterius fauorem resignauit restitui potest indistincte contra tertium, quia quod ad eum pertinet, cuius fauore & commodo non resignauit, nec videtur resignasse, licet resignatio iam in fauorem alterius admissa sit.[2] Planè contra ipsum resignatarium, vt diximus, non potest, in cuius scilicet fauorem renunciauerit.[3] Nec proinde contra secundum resignatarium qui cum in prioris locum substitutus sit sanè tertius videri non potest, sed ille ipse potius pro quo facta fuit resignatio.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Gomez. *dict regul. de annal quæst. 5 pag. 303. vers. nec minus obstet.*

2 Ita eleganter Iacob. Put. *decis. 158 lib. 3.*

3 Vt dixi *Defin prox præced.*

4 Idem Iacob. Put. *decis. 157. eod. lib. 3.*

DEFINITIO LVI.

De longa & pacifica beneficij iam resignati possessione.

QVid si post admissam resignationem manserit resignans in pacifica beneficij possessione?[1] Detentio illa dicenda est potius, quam possessio, cum beneficium sine canonica institutione possideri non possit.[2] Detentio, inquam, asinina, quæ cum non solum iuris colorem nullum habeat, sed etiam à iure damnata sit & improbata, iuris effectum producere nullum potest, præsertim quod ad causam restitutionis in beneficialibus, ne vitiosus detur ingressus.[3] Est enim generale & perpetuum vt possessio quæ à iure damnata est nunquam iuuet possessorem, Nisi proponatur tanti temporis, cuius initij memoria non exstet,[4] cuiusmodi vix vlla in beneficialibus esse vnquam potest.[5] Quare nec si triennalis aut decennalis fuerit illa possessio, colorem sibi quærere poterit ex titulo, qui resignationem præcesserat. Resignatio enim, quæ medio tempore intercessit, facit vt noua possessio cum vetere coniungi nequeat & conglutinari.[6] Quinimo si detentor dicat continuatam à se veterem illam possessionem ex titulo præcedenti, nec nouum ius aut titulum alleget, hactenus sibi nocet, quod impedit ne qua capi possit præsumptio iuris et processi aut de nouo quæsiti, quæ alioqui ex tam longa possessione caperetur.[7] Non enim potest bonus titulus præsumi, cum constat de inualido & vitioso. Neque hoc casu locus esse regulæ De triennali possessore.[8] Requirit enim illa possessionem coloratam, qualis porro nulla est nisi ex præcedente titulo colorato siue apparente siue præsumpto.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Possessio enim licet facti sit; plurimum tamen ex iure habet, *l. possessio 49. de acquir poss.* nec tantum corporis sed etiam iuris est. *§. 1. eiusd. legis.*

2 *cap. 1. de reg. iur. in 6.*

3 Gomez. *ad dict reg. de annal q 57 dict. vers. est igitur concludendum vsque ad fin cap. sollicite, & cap. accepta. de restit. spol.*

4 Idem Gomez. *vbi* cum Baldo *in l. ius eius C de probat. & in l. 2. vers. quæro nunquid C. de sent. & interloc. omn iud.*

5 Quæ scilicet ab vno eodémque homine non tam diu possidentur, & in quibus non admittitur successio.

6 Quomodo loquitur Gomez. *d quæst. 57. vers. nec dicatur, quod illa detentio.* Nam & generale est vt medium inhabile impediat coniunctionem extremorum, *l pen rat. rem hab. l. potior, 11. quipot in pign hab.*

7 De qua præsumptione Abb. *in d cap sollicite.* quem refert Gomez. *dict. quæstio. 57. vers. est igitur concludendum, & quæstio. 56.*

8 Gomez. & alij *ad dict regulam de triennali.*

9 Gomez. *ibid. Beer. quæst. 24.*

DEFINITIO LVII.

De resignatione, quæ in fauorem certæ personæ facta plenissimum effectum non habuit.

VErum quid si resignatio in manibus summi Pontificis facta sit sub condicione, id est, non solum in personæ certæ commodum & fauorem, sed etiam adiecta vt fit vulgari illa clausula, *non aliter nec alio modo*? Huius siquidem clausulæ vim illam esse constat, vt quousque resignatio quæ in alterius fauorem facta est plenum effectum sortita sit, nec facta esse videatur, nec proinde amissa per eam possessio.[1] Nemo enim dubitat, quin sicut dominium ita & possessio transferri in alium sub condicione possit, hoc est, ita vti ne prius amissa translata ve dicatur quam condicio secuta sit.[2] Sed etsi ea clausula omissa esset, tamen sufficeret factam esse resignationem fauore certæ personæ, vt pro condicionali haberetur.[3] At eo sensu accipiendū illud est, vt, quæ natura cōdicionis, suspendatur amissio & translatio iuris & possessionis[4] non in id vsque tempus, quo resignatarius possessionem adprehenderit,[5] sed in illud vsque tantum, quo resignatio per summum Pontificem admissa sit:[6] & ei prouisum in cuius fauorem facta fuit renunciatio. Nam statim atque resignatio admissa, nouáq; prouisio iuxta formam mandati facta est, resignatio quantumuis ab initio condicionalis habuit suum esse, vt loquuntur,[7] Adeo vt ne quidem consensus procuratoris ad resignandum constituti sit necessarius ad substantiam & validitatem resignationis, licet obseruari soleat vt adhibeatur ad animi declarationem, & ad eum effectum vt literæ expediantur.[8] Nec est contrarium quod quidam tractant,[9] non valere resignationem nisi à die præstiti consensus. Id enim obtinet cum agitur de resignatione ab infirmo facta, propter verba regulæ,[10] quæ habent vt viginti dies illi, quibus resignantem superstitem esse necesse est, non nisi à die consensus præstiti numerentur.[11] Vtut sit saltem à die consensus præstiti fatendum est perfectam & absolutam esse resignationem, nec amplius suspensam esse condicione illa, quæ inducebatur ex iis verbis, *non aliter nec alio modo*. Ea namque verba sicut in instrumento procuratorio adiici solent, Ita non ob aliam causam adiecta videri debent, quam ne libera sit potestas procuratori resignandi cui aut quomodo velit, & vt mandati normam in omnibus seruare cogatur.[12] Nam ex eiusmodi verbis non fieri non condicionalem prouisionem factam à summo Pōtifice, vel ex illo constat quod non tenetur Pōtifex sequi condiciones insertas procurationi ad resignandū emissæ, non solum si turpes sint & illicitæ[13] sed nec si honestæ[14] Igitur statim atque impletum mandatum fuit, impleta quoque resignationis condicio est, nec proinde ad amissionem iurium omnium, quæ resignans habuit, implendū aliud quicquā superesse potest. Et vero si effectus admissæ resignationis in id vsq

tempus ſuſpenderetur, quo per reſignatarium adprehenſa fuiſſet poſſeſſio, Sequeretur interea totum ius proprietatis & poſſeſſionis beneficij remanere penes reſignantem.[16] Atqui fieri nequit vt reſignatarius poſſeſſionem beneficij adipiſcatur quin prius aliquod in beneficio ius habeat, cum ſine canonica inſtitutione beneficium poſſideri non poſſit.[17] Ita igitur fiet vt eodem tempore duo in ſolidum & ius & poſſeſſionem eiuſdem beneficij habeant, quod tamen conſtat fieri nullo modo poſſe.[18] Deinde quoties reſignationem admitti ſummus Pontifex ſemper addit clauſulam quæ & in propoſita ſpecie addita fuerat, *circa regreſſum*, præſertim poſt Concilium Tridentinum.[19] At daretur regreſſus ſi poſt admiſſam reſignationem, & ob non ſecutam adprehenſionem poſſeſſionis beneficium ſemel amiſſum reuerteretur ad reſignantem,[20] Quando negari non poteſt quin eo ſaltem inſtanti amiſſum ſit quo admiſſa reſignatio fuit. Quid enim ſi eo tempore, hoc eſt, poſt admiſſam reſignationem & ante acceptam poſſeſſionem reſignatarius deceſſiſſet? An non per ipſius obitum beneficium vacaſſet? Quid ſi ire ſuo vti vel noluiſſet, vel neglexiſſet? Quis diceret ideo ius ipſius ad reſignantem vel inuitum vel ignorantem recurrere debere?[21] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Per quam clauſulam reſignatio fit conditionalis, quæ alioqui pura videri poſſet. Sed tamen perinde eſſet conditionalis cum fit in fauorem.

2 Vt pluribus tractat Rebuff *in tract. De reſignat. condic.*

3 *l. qui abſenti* 38. §. 1. *de acquir poſſ.*

4 Nam qui reſignat in fauorem certæ perſonæ hoc ipſo ſatis declarat nolle ſe aliter reſignare quam ſi beneficium ei perſonæ acquiratur, cum incluſio vnius ſit excluſio alterius. *vnig. l. cum prator* 12. *D. de iudic.*

5 Condicionis enim proprium eſt vt ſuſpendat actum condicionalem, *l. cedere diem* 213. *de verb. ſignif. & tot. tit. de cond. & demonſtr.*

6 Poſſeſſionis enim adprehenſio non perficit reſignationem, ſed fit in conſequentiam & exequutionem iam perfectæ reſignationis *arg. §. cum autem. Inſt. de empt. & vendit.*

7 Quia tamdiu duntaxat pendet reſignatio quouſque per ſummum Pontificem admittatur.

8 Ita loquitur Gomeſius *in reg. De infirm. reſignant. quæſt.* 32. *verſ. Ita hic à ſimili.*

9 Idem Gomeſ. *vbi ſupr.* ex opinione Rot. *deciſ.* 882. *in antiqu.*

10. Idem Gomeſ. *ibid. in ſequentibus.*

11 *De infirm. reſignant.*

12 Quia ſcilicet non poteſt amplius deficere condicio, quæ ſemel impleta fuit per reſignationis admiſſionem à ſummo Pontifice factam, *argum. l. ſi quis heredem* 7. *Cod. de inſtitut. & ſubſtit.*

13 Cum mandati formam diligenter ſeruare debeat procurator, nec eam poſſit egredi. *l. diligenter* 5. *D. mandat. l. maritus* 21. *de procurat.*

14 Quo caſu pro impoſſibilibus habentur. *l. filius* 15. *D. de condic. inſtit.* & ideo habendæ pro non adiectis, aut ſaltem remittendæ. *l. quæ ſub condicione* 8. *eo. tit. l. facta* 63. §. *ſi ſub condicione. D ad SC. Trebell.*

15 Rebuff. vbi ſupr. *in tract. De reſign. condict.*

16 Siquidem ſola reſignatio poſſet effectum illum habere vt reſignantem priuaret ſua poſſeſſione. Nullus porro effectus eſſe poteſt actus condicionalis quandiu manet in ſuſpenſo.

17 *d cap* 1. *de regul iur. in 6.*

18 *l ſi vt certo* 5. §. *ſi duobus D. commod. l.* 3. 5. *ex contrario. D. de acquir poſſ. l. duo in ſolidum* 19. *D de precar.*

19 Quo diſtincte prohibitum eſt ne qua beneficij reſignatio cum regreſſu vnquam fiat, vel facta admittatur.

20 Vt euenit in rebus profanis cum dominium quod per traditionem abſceſſerat reuertitur ad eum, qui tradiderat, ex cauſa non ſecuti implementi, vt *in l. cum reb. Cod. de pact. inter empt & vendit.*

21 *Can. quam periculoſum* 7. *quæſtio.* 1. Domin, *in cap.* 2. *de renunciat. lib.* 6. Barbat. *conſil.* 43. *colum.* 3. Rebuff. *conſil.* 28. *colum.* 4. *verſic. item dicit. & conſil.* 4. *colum.* 4. & 5. & *conſil.* 93. Facit *l quæritur* 14. § *ſi venditor D. de adilit. edict. l. ſi quis iuſiurandum C. de reb. credit. l. fin. C. de condic. inſert. cap. in cauſis in fi. de elect.*

DEFINITIO LVIII.

Sola collatio ſine poſſeſſione tribuit ius in beneficio.

PEr ſolam collationem vſque adeo ius acquiritur in beneficialibus, id eſt, etiamſi realis poſſeſſio adepta non ſit,[1] vt prior reſignatarius non eo minus reſignare beneficium ppſſit, ſuúmque ius in alium transferre, quod poſſeſſionem nondum apprehenderit.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *Cap. ſi tibi abſenti. de prabend in 6.*

2 Rebuff. *conſ.* 9. *circa fin. Nos. per Rot. deciſ.* 1. *de renunciat. in nonis.*

DEFINITIO LIX.

De ſententia conſtitutionis. De publicandis reſignationibus.

COnſtitutio pontificia[1], qua inductum eſt vt beneficia reſignata ſi publicata intra ſex menſes non ſit reſignatio, miſſióque in poſſeſſionem ſecuta per obitum non per reſignationem vacare cenſeantur, duo neceſſaria requirit coniunctim, & copulatiuè, Publicationem & miſſionem in poſſeſſionem, ſed aliter atque aliter. Publicationi enim tempus certum conſtituit ſex menſium, At miſſioni in poſſeſſionem nullum quandiu reſignans viuit. Ergo alterutrum interueniſſe non ſufficiet.[2] Nam ſi publicationem reſignationis fieri ſatis eſſet, aperiret ea res viam confidentius, reſignante nimirum etiam poſt publicationem in poſſeſſione manente.[3] Ex contrario autem fruſtra publicationi faciendæ tempus ſemeſtre præſtitueretur, ſi quandocunque poſtea dummodo viuo reſignante miſſionem in poſſeſſionem ſufficeret eſſe ſubſecutam.[4] Illud quidem receptum eſt præſertim apud practicos Gallos publicationi reſignationis æquipollere petitionem poſſeſſionis.[5] Sed id ita accipi debet vt eo demum caſu verum ſit, quo poſſeſſio petita poſtea adprehendatur, & quidem intra tempus datum ad publicandum, hoc etiam addito & prorſus requiſito vt in ea poſſeſſione per menſem integrum & pacificè maneat reſignatarius.[6] Id ni factum ſit, reſignatio pro nulla & non facta habetur.[7] Et conſequenter non poterit reſignatarius poſt elapſum ſemeſtre illud, ac iam irrita facta reſignatione ob defectum publicationis ius ſuum, quod nullum habebat, in alium tranferre:[8] Quamuis ſi ea ſecunda reſignatio facta eſſet intra tempus publicationis, valeret vtique, nec magis noceret ſecundo reſignatario quod publicata non eſſet, quam ſi priore ante publicationem & intra conſtitutum tempus defuncto, alius quiſpiam per eius mortem beneficium impetraſſet, noceret impetranti defectus publicationis.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quæ vulgo dicitur regula, *De publicand reſignat.*

2 Quia cum duo coniunctim requiruntur vtrumque implendum eſt, *l. ſi heredi plures* 5. *D. de cond. inſtit. l. cum pupillus.* 78. §. 1. *D. de cond. & demonſt.* Gomeſ. *ad reg. de public reſignat. quæſt.* 15. & 8.

3 Ex qua poſſeſſionis retentione etiam in profanis ſimulatio inducereturs. *l ſicut* 8. §. *ſupernacuum D. quib. mod. pign. vel hyp. ſolut.*

4 Fruſtra enim tempus certum præſtituitur ei quod poſt tempus fieri poteſt, *l. Thaïs* 41. §. *intra. D. de fideic libert.* Vide tamen Rebuff. ad eam regulam, vbi verba eius ſic concipit quaſi alterutrum interueniſſe ſufficiat.

5 Ita Ioan. Papon. *in Syntagm. Arreſtor. tit.* 1. *lib.* 3. §. 6. Quod & Gomeſ. fatetur *d q.* 8. *ad fin principij.*

6 Gomeſ. vbi ſupra *verſic. eſt tamen vlterius.* Lud. Roman. *conſ.* 433. *dub.* 1.

7 Tanquam ſimulata. Quæ enim ſimulata probantur pro infectis habentur, *l. ſi ex precio* 8. *C ſi cert. petat.*

8 *Vulg. reg nemo plus iuris* 54. *de reg. iur.*

9 Vt concludere videtur Gomeſ. *ad d. reg. de public. reſign. quæſt.* 1. *verſ & iſta omnia.*

DEFI-

DEFINITIO LX.

De eadem constitutione.

AN ergo regula illa de publicandis resignationibus faciet, vt nec publicatione nec missione in possessionem intra sex menses secuta, perinde retinẽdus sit resignans in possessione pristina beneficij ac si non resignasset? Id vero consequens videtur ei quod inducit constitutio, vt mortuo postea resignante beneficium per ipsius mortem vacare censeatur. [1] Neque enim superueniens mors facere posset, vt per obitum vacaret quod iam ante per resignationem vacasset: Cum beneficium iam semel vacans non possit amplius vacare, aut fieri magis vacans. [2] Sed non ita est. Id enim duntaxat facit regula, vt ex causis supradictis resignatarius cadat à iure suo nec beneficium censeatur vacare per resignationem quod ad hunc solum effectum, vt si resignans in possessione manserit, perinde censeatur beneficium vacare per obitum mortuo postea resignante acsi nunquam resignasset. Itaque vt locum habeat ea regula, dicendum est tria coniunctim & omnimodo requiri, Vt non sit facta publicatio intra sex menses, Vt non sit petita possessio. Et vt resignans decesserit post sex menses in possessione: Ex quibus si vel vnum desit, non est locus regulæ, & beneficium per resignationem non per obitum vacare intelligitur, tametsi mortuus sit qui resignauit. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sic enim expresse habent verba regulæ.

2 Quamuis possit vacare ex pluribus causis: Quomodo è contrario dicimus posse quid mihi deberi ex variis causis, sed quod iam meum est non posse magis fieri meum. *l. non vt ex pluribus 159. de regul. iur. l. de hereditate. 19. §. pater. de castrens. pecul.*

3 Gomes. *ad reg. de public. resignat. qu. 15.*

DEFINITIO LXI.

Regula De publ. resign. ad secundum resignatarium protrahenda non est.

ILlud quoque obseruandum est constitutionem hanc pontificiam de publicandis resignationibus non tam fauore resignantis quam odio resignatarij inductam eius solius personam demonstrasse, [1] cui resignatio prior facta fuisset. Obidque non esse protrahendam aduersus secundum resignatarium, [2] Non modo si prior resignatarius intra tempus publicandi resignauerit alteri, qui casus nullam habet dubitationem, [3] sed & alio quocunque casu, propter personalitatem vt loquuntur regulæ, quæ in prima tantum persona resignantis & resignatarij verificatur. [4] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Simile quiddam est apud Papinianum *in l. pater 10. §. 1. D. de capt. & postlim.*

2 Gomes. *ad dict reg. de public. resigna. quæst. 1.*

3 Teste dicto Gomes. *dict. quæst. 1. vers. & ista omnia.*

4 Sic enim concludit idem Gomes. *dict. quæst. 1. versic. sed dicas quod licet.*

DEFINITIO LXII.

Mutari statum beneficij ex mutatione personæ.

ELectiuum beneficium & regulare concessum seculari cõtra communes iuris regulas [1] per dispensationem summi Pontificis, ea lege vt quandocunque per cessum vel decessum vacabit reuertatur ad pristinum statum [2] maneátque vt antea electiuum & regulare, cum clausula etiam si voles irritante, Non ideo minus vacat apud Sedem vt à solo summo Pontifice conferri possit, si postea contingat hunc qui dispensatus fuerat fieri Cardinalem aut familiarem Papæ aut alterius condicionis, quæ faciat vt beneficium quantumlibet electiuum vacet in Curia & apud sedem. [3] Certum enim est ex mutatione personæ mutari statum beneficij. [4] Nec minus in concessionibus quam in conuentionibus condicio illa semper subintelligitur, si res in eodem statu manserit. [5] *Ita Senatus* pro Illustriss. D. Vincentio Laureo Cardinale du Mondeuis contra R. D. Abbatem de Filly. 7. Cal. Mart. 1589.

1 Regularia enim beneficia regularibus conferenda sunt, secularia vero secularibus.

2 Quæ clausula fauorabilis est, vt & cuiuslibet rei reditus ad suam naturam. *l. si vnus 27. § pactus ne peteret. C. de pact.*

3 Ex iis quæ diximus *Defin. 16. & 17. ẽ eod.*

4 Vt & in rebus profanis. *l. per curatorem 9. de acqu. hered. l. vltim. C de inoff testam.* Itaque hoc casu non habet locum quod tractat Boer. *quæst. 2. num. 4.*

5 *Argum. Leum quu 38. in princip. l. si cum Cornelius 82. D. de solut.*

DEFINITIO LXIII.

De quota decimæ incerta, de qua apud iudicem laicum agatur.

SI non apparet quænam portio pro decima præstari soleat in eo loco, de quo contenditur, ad eam consuetudinem recurrendum est quæ in locis proximioribus frequentius recepta sit. [1] Sed si aliter atque aliter decimas solui solitas esse probetur, vt nihil certi & vt nostri loquuntur nihil vniforme possit colligi, difficilioris est quæstionis quid constituendum videatur. [2] Sunt qui existiment debere iudicem laicum eam portionem sequi quæ sit media, neque maiorem posse præscribere, neque minorem. Alij eam quotam præscribẽdam esse, in quam maior testium numerus consentiat. [4] Mihi vero aliud videbatur. Excedere namque eam rem notissimos possessorij terminos [5] & ad eum solum qui de proprietatis iure & in petitorio cognoscit pertinere vt hanc vel illam portionem constituat? [6] Imo vero nullam talis possessionis quæ in incerto fluctuet atque ex difformibus actibus collecta sit rationem habendam esse, [7] potiusque recurrẽdum ad ius commune, [8] Nisi causa aliqua iusta sit propter quam ab ea forma recedi oporteat, Vtputa si territorium sit saxosum & sterile, in quo vix possint incolæ eos fructus percipere, qui ad victum sufficiant, [9] Præsertim si ex alia parte parochus amplos, & vberes reditus, extra decimarum causam habere proponatur. Cæterum iudex sicuti de sola possessione potest cognoscere, [10] Ita quotam illam demum præscribere potest, quam præstari solitam videt ex concludentibus & indubitatis probationibus. [11] Sin minus ei liqueat de quota certa, nihil aliud supereſt quod facere possit nisi vt formam iuris sequatur. [12] Nec mouere illum debet quod perperam iudicaturus videatur, si parochum tueatur in quasi possessione decimæ exigendæ, qui numquam in ea possessione fuerit, quique longè minorem, licet difformem quotam à parochianis accipere solitus probetur. Nam quod pertinet ad ius exigendarum decimarum ad formam iuris, semper ecclesia possidet [13] quandiu contraria possessio nulla est, cuius ratio, defectu probationum, [14] in iudicando haberi possit. *Ita tractatum* est in causa R. Antonij de la Rouaire parochi & parochianorum de Greisy. 13. Calend. Ianuar. 1593.

1 *Argum. l. de quibus 32. D. de legibus.* Iacob. Put. *decis. 176. libr. 3.*

2 Nec enim permittendum est vt vna eadémque res diuerso iure censeatur *vulg. l. eum qui ædes 30. D. de vsucap. l. 4. de vulg. & pupil. substit. l vlt. C. de sent. pass. & restit.*

3 *Arg. l. adeo 7. §. cum quu ex aliena, vers. est tamen media. D. de acquir. rer. domin.*

4 *Arg. l. 3. §. 1. D. de testib. l. item si vnus 17. § principaliter, D. de recept. qui arbitr. recept.*

1 De quo solo possessorio cognoscere iudex laicus potest, Guid.Pap. *qu.*1. non etiam de proprietate ac iure decimarum, quod est quid mere spirituale.

6 Eiusdem enim potestatis & iurisdictionis est cognoscere de toto & de parte, *l.qua de tota* 76.*D de rei vindicat.*

7 *Arg.l.nam Imperator* 38. *in illis verbis* rerum perpetuo similiter iudicatarum.*D.de legib.*

8 Cui scilicet semper standum est nisi consuetudo aliqua vel priuilegium repugnet. *d l.de quibus,vbi not.& in l.*2. *C.qua sit long. consuet.* [Non tamen omnis consuetudo in decimis valet, puta vt soluantur in horreo. Patefaceret enim talis consuetudo viam fraudibus, & ideo non est ferenda. *Ita Senatus* pro Curato de Greisy. Itemque de Villercuersure sine die & nouissime pro Canonicis de la Chambre Idib.Sept.1612.

9 Quid enim prodesset decimas deberi si non essent qui possent soluere? Quomodo licet in dissimili specie argumentatur Iustin.*in l vltim. vers qui enim tales, C.de liber.prater.* Videtamen quod scriptum est *in l. si fundus* 13. *D. de reb. eor. qui sub tutel.*

10 Quod possessio beneficij temporale quid esse videatur. Guid.Pap. *dict. quest.*1.

11 Possessio enim quotæ nulla nisi ex eius præstatione esse potest.Et hoc casu maxime obtinet quod dici solet tantum præscriptum,quantum possessum.

12 Quæ forma semper est certa.*L*2.*D.de iur.& fact.ignor.*

13 Cui nec nocere potuit rector minus percipiendo nisi quatenus ex eiusmodi perceptione longissima & vniformi potest induci consuetudo aut præscriptio temporis immemorialis,*cap.1.vbi not de verb.signif.in 6.*

14 Sufficit enim deficere probationem tum quoque cum ius non deficit,*vulg.L duo sunt Titij* 30.*D.de testam.tutel.*

DEFINITIO LXIV.

De beneficio vnito.

VNitum beneficium amittit nomen beneficij, Ideoque nec vacare dici potest quandiu non vacat illud cui vnitum est. 1 *Ita Senatus* in causa R.Philiberti De Rochette monachi Altacombani & Amedei Cocq.Ex tempore 3 Non. Mart.1594.

1 Glos*l.in cap de excessib prælator.*

DEFINITIO LXV.

De beneficiorum regularium collatione.

EPiscopus non habet fundatam intentionem ratione beneficiorum regularium, quæ suum habent superiorem, 1 Nisi in eum casum quo superior ille fuerit negligens in prouidendo,2 tametsi ea beneficia in Episcopi diœcesi sita proponantur. 3 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt dignitatum ordo seruetur, nec iurisdictiones turbentur *arg.l.vlt.D.de iurisdict.l.cum vnus,* 12.§.*penult. D.de reb auctor iud.possid.*

2 Iure scilicet deuoluti *ex tot. tit. De supplend. neglig. prælat.* [Quidam addunt Aut nisi superior ille consenserit quia volenti non fit iniuria *l.in diem* 9. §.1. *D. de aqua & aquæ pluu. arcend.*]

3 Quod in aliis beneficiis regularibus secus est *vulg. can. omnes basilicæ* 16.*quæst.*7.

DEFINITIO LXVI.

De tacita præteritarum decimarum remissione.

DEcimæ quamuis in annos singulos debeantur etiam citra interpellationem, si tamen suo tempore petitæ non fuerint, postea pro annis præteritis peti non possunt quasi tacito iudicio remissæ. 1 *Ita Senatus* in causa Reuerend.Patrum Societatis Iesu Camber.& Syndicorum de Megeue mens. Mart.1594.

1 Rot.*decis de decim in antiq.* Balb.*de præscript in prima parte quintæ partis princip quæst.*7.

DEFINITIO LXVII.

De literis subrogationis,& beneficiis reseruatis.

LIteræ vt vocant subrogationis à collitigante impetratæ vt in ius & locum collitigatoris substitutus intelligatur, 1 non possunt prodesse impetranti qui nullum aliud in beneficio ius habeat nisi à summo Pontifice manauerint. Nam quæ à Principibus secularibus conceduntur ad possessionis tantum causam pertinent, 2 nec ius aut titulum in beneficio vel ad beneficium tribuere possunt. 3 Constat enim beneficium sine canonica institutione possideri non posse. 4 Quod si defunctus collitigator non nisi in commendam beneficium tenuit, nullius momenti erunt eiusmodi literæ, nec si à summo Pontifice sint concessæ, quia neque ius in beneficio neque possessionem vnquam habuisse videri potest qui fuit nudus commendatarius, id est, depositarius. 6 Nemo enim nescit rei depositæ & dominium & possessionem manere penes deponentem. 7 Vnde illud etiam est quod diximus sæpius, 8 beneficia omnia commendata affecta esse summo Pontifici & reseruata, quamuis sint cōuentualia & quod est consequens electiua, 9 Nisi appareat summum Pontificem iuri electionis derogare noluisse.Illo enim casu præcedens commenda non facit quo minus ex Pontificis voluntate beneficium in pristinam causam & naturam quodam veluti postliminij iure restituatur. 10 Vel eo magis quod electiones sunt fauorabiles, 11 Comn ēdæ vero odiosæ, quoniam abhorrent à iuris regulis dicunturque dispensatoriæ. 12 Itaque nihil ad rem proderit quod aliis ex causis beneficium huiusmodi in curia vacauerit, Aut quod post factam electionem iusque ex ea causa electo quæsitum licet nondum secuta confirmatione 13 summus Pontifex alio rescripto idem beneficium quamuis electiuum foret, rursus in commendam dederit. 14 Exceptum namque intelligitur ius electi per vulgatem illam clausulam *dummodo tempore datæ præsentium non sit alteri ius quæsitum.* 15 Maxime si de facta electione nihil summo Pontifici commemoratum est. 16 Extra hunc casum nouissimus beneficij status attenditur, 17 Nec ob id minus vacabit beneficium in Curia,quod antea fuerit electiuum si postremo loco fuit commendatum. Neque enim electiua minus affecta sunt & reseruata summo Pontifici quam cætera postquam semel fuerunt commendata. 18 *Ita Senatus* in causa R.D.Ludouici Marin, & Emanuelis Philiberti Pomee contendentium de prioratu De Beluaux 11. Calend. Aprii.1594.

1 Cuiusmodi literæ apud nos solent concedi in parua Cancellaria.

2 *Ex Regul.Cancell. de subrogand.collitigat.*

3 Cum de solo possessorio Princeps laicus eiusque iudex possit cognoscere.Guid.Pap.*quæst.*1.

4 *Ex reg.l.nemo plus iuris* 54.*de regul. iur.*

5 Canonica autem institutio non est quæ ab eo facta fuit, qui conferendi beneficij non habuit potestatem *cap.*1. vbi Dyn. & alij *de reg.iur. in 6.*

6 Siquidem commendare, nihil aliud est quam deponere. *l Lucius* 24 *D.deposit.* Dixi *Defin* 10.ē.

7 *l licet,*17.§.*rei depositæ eod.tit. depositi.*

8 *Defin.*9. *&* 10.ē.

9 *Cap.*1.*de elect.cap.cum de beneficio de prab.in 6.*

10 Est enim fauorabilis rei cuiusque reditus ad suam naturam.*l.si vnus* 27.§.*pactus ne peteret in fin.D.de pact.*

11 Quia solent eligi digniores *dict.cap.*1. *& pass.de elect.*

12 Per quas scilicet fit vt beneficium sine titulo possideatur contra *cap.*1.*de reg iur.in 6.*

13 Dixi *Defin in* 19.*&* 20.*supr.* Iunge *Defin.*10.ē.

14 Nemo enim dubitat quin possit summus Pontifex totiescquotiesvelit beneficium commendare, maxime quod iam solitum sit commendari.Rebuff. *in tractat de commend.*

15 De cuius clausulæ potestate scripsi *Defin.*20.ē.

16 Quo casu obreptitium & subreptitium est rescriptum *ea super de rescript in 6.*

17 *Cap.consultationibus extr.de iur. patron.*

18 Quia per appositionem manus summi Pontificis fiunt affecta,vt dixi *Defin.*9.*&* 10.ē.

DEFI-

DEFINITIO LXVIII.

De electionis vel confirmationis scriptura exhibenda.

ELectionis de qua non apparet confirmatio vtilis esse non potest quamuis ab eo facta qui confirmandi ius habuit, [1] Sicut ex cõtrario electio non confirmata nihil prodest quãuis tribuat ius ad rem, quandiu re integra confirmatio subsequi vtiliter potest. [2] Igitur & electionem & confirmationem ostendi oportet, vt sciri possit an vtiliter & rite vtraque facta sit. [3] Nec ad rem faciet, quod ex litis instrumentis constet visam antea & in actis productam scripturam electionis aut confirmationis quæ scriptura ex postfacto sit deperdita. [4] Non enim de illo solum quærendum est an facta sit, sed de illo potissimum an rite & vtiliter, [5] quod non nisi visa scriptura sciri potest. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia quod non est confirmari non potest, cum non entis nullæ sint qualitates *vulg l.eius qui in prouinc.* 41. *D.de reb.cred. l.1.& tot.tit.De confir.tutor.*

2 *Defin.*10.vbi dixi *num.*2.5.

3 Nec enim nisi lectis, inspectis cognitisque verbis instrumenti potest de eius validitate cognosci *argum. l. de his* 6. *ff de transact.l.*1.*D testam.quem. aper. l.posiquam* §.*si dies.D.vt legat. seu fideic.caus.cauent.*

4 Quo casu si de solo facto quæreretur, id est, an scriptura aliqua fuisset, & quid ea contineret, posset probari per testes. *l. testium facilitatem* 18 *in fin. C de testib.*

5 Quibus verbis significamus formam actus tam intrinsecam quàm inintrinsecam. *l.sciendum* 30. *vbi not. D. de verbor obligation.*

DEFINITIO LXIX.

De possessoria in collitigantis locum subrogatione.

SVbrogationis literæ quas defuncto collitigante super possessorio beneficij collitiganti superstiti concedi moris est, [1] ei prodesse non possunt qui intrusus est, sicut nec alteri cuilibet canonicum titulum non habenti. Regula enim de subrogandis collitigantibus nominatim excipit intrusum, [2] Et in beneficiis perpetuum est, vt sine titulo nemo vnquam ad beneficium admittatur, Ne alioqui detur vitiosus ingressus. [3] Itaque etiam mortuo collitigante qui solus titulum habebat non aliter vincere potest superstes collitigans si nouum habeat contradictorem quam si titulum sibi acquirat: [4] Plane multo minus poterit nouus ille contradictor subrogationis literas impetrare. Non enim nisi collitigantibus concedi solent ratione possessorij, [5] Tametsi quod ad petitorij causam attinet summus Pontifex possit & soleat quem vult in ius & locum demortui subrogare. [6] *Ita Senatus* pro Amedeo Vincent contra Franciscum Thibaud 11. Calend. Iul. 1594.

1 Ex Cancellariæ regula *De subrog collitig.*

2 Itaque cum lex ita scripta sit nihil vlterius est inquirendum. *l presbexit* 12. *D.qui & à quib manum.*

3 *Cap.*1.vbi Dyn.& alij.*de regul.iur.in 6.*

4 Non enim titulus defuncti potest euadere in titulum superstitis, cum suo iure quisque debeat beneficium tenere non alieno.

5 A Principe seculari, qui per suos iudices de beneficij possessorio cognoscit vt dixi *Defin.* 67.5.

6 Quoniam ea subrogatio per summum Pontificem facta noui tituli vim habet quem scilicet Papa conferre pro arbitrio potest *can cuncta per mundum* 9. *quæst* 3.

DEFINITIO LXX.

De iure beneficiorum varia.

IN eadem facti specie, quæ sequuntur omnia tractabantur. Potest induci ex consuetudine vt Officialis & Vicarius Episcopi absentis concedere possit literas commendatitias ad ordines. [1] *Clericatus* simplex sufficit ad beneficij simplicis impetrationem. [2] *Quatuor* minores ordines vno eodemque die conferri possunt. [3] *Ex quo quis* palam & publice missas celebrauit longissimo tempore sciente & patiente superiore, præsumitur legitime ordinatus adeo vt nec eius ordinatio in dubium reuocari possit. [4] *Possessorium* super quo lis pendet non operatur veram litispendentiam, Nec consequenter inducit ius subrogationis in fauorem aduersarij superstitis, Ideoque nec impedit quin alteri prouidere ordinarius possit. [5] *Vicarius* licet generalis conferre beneficia non potest nisi speciale in id habeat mandatum, quia beneficij collatio donatio est. [6] Neque distinguimus hac parte Vicarium Papæ à vicario ordinarij. [7] *Collatio* facta per non habentem potestatem est ipso iure nulla, [8] nec tribuit titulum coloratum, [9] ideoque intrusus dicitur qui titulum habet ab eo qui dare non potuit perinde acsi nullum haberet, Intrusus autem non habet titulum coloratum, [10] Vnde illud quoque fit vt non iuuetur regula De triennali possessore. [11] *Beneficium* quantumuis simplex non nisi clerico & canonice conferri potest. [12] *Duabus* collationibus eodem die factis vt nõ appareat vtra sit prior tempore, eius est probare prioritatem (vt loquuntur) temporis, qui se fundat in tempore. [13] Si tamen altera ab ordinario altera ab eius vicario facta sit, præferetur is cui prouisum fuit ab ordinario, Quia cæteris paribus non potest vicarij auctoritas cum ordinarij auctoritate æquo iure contendere. [14] *Creditur* literis Episcopi & narrationi per eum factæ in iis quæ sunt facti sui. [15] *In beneficialibus* vltimus status attenditur, præsertim ad discernendam qualitatem beneficij & an sit patronatum necne. [16] Sola enim quasi possessio inspicienda est, quæ ex vnico etiam actu acquiritur, & probatur. [17] Idque est quod dici solet vltimam & immediatam quasi possessionem considerari. [18] *Beneficia* plura sub eodem tecto non possunt sine dispensatione ab eodem obtineri, Secus si sint difformia & non sub eodem tecto. [19] Ius patronatus probari potest per solam famam ad obtinendum etiam in petitorio, [20] Multo igitur magis in possessorio. [21] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Glos. *in verb.indultum cap.nullus. de tempor.ordin.in 6. Notat.in cap.significasti. de offic. Archid. & 9. quæst.* 2. *can. episcopum.*

2 Rot.*decis.*26.*in antiq.* Panorm. *in cap. quatuor.de cleric. peregr.*Ioan.Monach. *in cap. sæpe de temp.ordin. num.*13. *Ang. in l.*2.§.*idem testam.quem.aper.*

3 *cap.de eo de temp. ordin. in 6.cap.pen. & fin. de eo qui furt. ordin susc.*

4 Ioann.And.Butr. & DD.*in cap. illud. de præscript.* Castr. *cons.*202, *lib.*1.*Dec cons.*135. *&* 152.Guid.Pap. *quæst.*449.

5 Cassad.*decis.*4.*vt lit pend.*Rot.*decis* 413.*in antiq.* Not. *in Auth litigiosa.C de litigios. Vide cap.*1.*&* 2.*vt lit. pend.in 6. cum clem.* 1.*eod.* quos textus non procedere in lite de sola possessione testantur Ioan.Andr. & Abb. *in cap. ecclesia sancta Maria & in cap fin eod tit.vt lit pendent.*

6 *cap fin.de offic.vicar in 6.cap.* 3.*de prab eod.lib.*

7 Felin.*in cap.cum ordinem column.*3. *versic. limita. de rescript.*

8 *dict.cap.fin.de offic.vicar.in 6 cap. ex frequentibus de institut.*

9 Lap. *in cap. si tibi absenti. de prab. in 6.* Gomes. *in reg. de trien.quæst* 27.*vers tertius casus.*

10 Felin.*in cap.in nostram de rescript.*

11 Gomesius *in dict.reg.de triennali.quæst* 27.*post princ.versi.quia ille.*

12 *cap.*2.*de instit.cap. ex litteris. de transact.cap. cum adeo. de rescript.cap.*1.*eod tit in 6.*

13 Glos.*in cap.si à sede in verb.nec appareat.de prab in 6.* Castr.*in l.si inter num.*8.*de reb.dub.* Alex.*in l.si minorem. C. de in integr.rest.minor.*Natt.*cons.*167.*num.*11.*vol.*1.

14 Quia vicarius nullam iurisdictionem habet nisi mandatam & alieno beneficio. *l.*3.*de offic. eius cui mand.est iurisd. l. more* 5.*& seq.l.solet.*16.*D.de iurisdict.*

15 Rot.*decis pen.de iur patr in nouis.* Felin. *in cap post cessionem vlt text. De probat.* Roch.de Curt.*in tract.de iurepatron. in verb. honorificum numer.* 83. dummodo literis constet fides, id est, si episcopali sigillo sint munitæ, Capell. Tholos. *quæst.* 24. & 31.

16 *Cap consultationibus de iur patron.* Feder.de Senis *consil.* 234.*super primo.* Oldr.*consil.*312. *incip. thema quæstionis.circ.fin.* Calder.*cons.*23.*de prob.* & *cons.vlt de iur patron.*

17 Decius *in l.si emancipati. C.de collat.* & *consil.*117. *colum.* 2 & *con.*124.*in princip.*Corn.*consil.*47.*lib.*3. Roch.de Curt. *De iur.patron.vers competens,num.*34. Alexand.*consil.*74.*numer.*16. *volum.*4 *vbi apost ill. in addit.* Bald. *consil.*251. *lib.*4. Rom. *consil.*311. Rip.*tit.de vi & reit.spoliat.resp.*1.*num.*4. Not.*in cap cum ecclesia Sutrina de causs.poss.* & *propr.* Adde text. *in cap.cum de beneficio.de prab. in* 6. & *in l.Mela*14. § *sed si alimenta. De alim.vel cibar legat.*

18 Oldrad.& Felin.*vbi supr.* Calder.*consil.*12.& 15. *De iur. patron.*Abb.*cons.*54 *incip.videtur,lib.*1.

19 Not.late per Philip. Probum. *in cap. consuetudinem de consuet.in* 6.

20 Si modo fama probetur plene & iis modis, quibus probanda est in antiquis, Vide Bartol. *in l. admonendi, D. de iureiurand.*

21 Possessorium enim sicut minoris momenti est, ita leuiores probationes requirit. Not. *in l.vnic. C.si de moment.poss. fuer.appell.*

DEFINITIO LXXI.

De eo quod in certum vsum pium relictum est in alium non commutando.

QVod in vsus pios certos & specialiter destinatum est non potest in alium vsum quantumuis pium conuerti, nec consentientibus etiam iis omnibus quorum interest, Nisi consulto prius & auctoritatem præstante episcopo, tametsi iusta commutandi causa subsit, Adeoque licet de ipsius Episcopi iure & præiudicio non agatur. Soletque in eam necessaria esse auctoritas summi Pontificis. [1] Quinimo placuit nec summum Pontificem hoc facere posse sine causa, si ordinariam duntaxat potestatem exerceat, sed ita demum si absolutam. [2] Sed etsi commutationem illam pij vsus in aliam Episcopus, non tam solemni auctoritate in ipso negotio interposita, quam facto adprobasset, Placuit non idcirco prohiberi eum postea improbare, si velit, [3] Multoque magis, non debere eam rem nocere successori si pristino episcopatus sui iure vtendum putet. [4] *Ita Senatus* pro Reuerendiss. D. Episcopo Bellicensi aduersus Capitulum ecclesiæ Cathedralis 9. Cal. Decemb. 1594.

1 *Clem.*2.*quia contingit.* vbi Gloss. & Canonist. *Extr de religios & domib.*

2 Guid.Pap.*quæst.*556.*incip.testator quidam.*

3 Quia potest quis etiam contra proprium factum venire, si tale factum sit ipso iure nullum & contra leges. *l.non dubium, 5.vbi not C de legib Not in l cum à matre C.de rei vindic.*

4 Successor enim in beneficio non sui prædecessoris, sed ecclesiæ ius & locum obtinet.

DEFINITIO LXXII.

Regula de triennali non iuuat non promotum, qui intra certum tempus promoueri iussus non paruit.

ETsi regula De triennali possessore iuuat eum, qui non est promotus ad sacros ordines intra annum: [1] Si tamen non promotus iussus sit ab episcopo suo promoueri, nec paruerit, succumbere debet non tantum in petitorio, sed etiam in possessorio, tametsi temporum licentia, vel superiorum indulgentia per 30. aut 40. annos pacifice beneficium possederit. Pertinet enim id ad publicam & honestatem & vtilitatem. [2] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Ant. Calend. Sept. 1594. contra D. de la Biollet.

1 Vt tradat Gomez.ad eam regulam *De triennal.quæst.*10.

2 Cuius præcipua semper ratio habenda est. *l. semper* 42. *de rit. nupt. l non omne* 144. iunct. *l.non potest dolo carere* 199. *de regul. iur.*

DEFINITIO LXXIII.

Spoliato succurri etiam aduersus triennalem possessorem.

REgula De triennali possessore non excludit remedium, quod ex Canone Pontificio [1] competit spoliatis ad recuperandam possessionem. Quippe quod etiam contra titulo possidentem bonæque fidei possessorem, competit, [2] nec actorem ad aliud obligat nisi vt probet antiquiorem suam possessionem agatque intra annum trigesimum, [3] si reus bonæ fidei possessor proponatur. Nam si prædo sit & spoliator, ne longissimi quidem temporis præscriptione actor excluditur. [4] Imo vero quamuis dici soleat beneficia commendata affecta esse & reseruata summo Pontifici, nec nisi apud Sedem vacare, [5] Si tamen obreptum esse constet atque eiusmodi impetratione spoliatum illum ad quem beneficij possessio pertinebat, non prohibebitur spoliatus exequi ius suum, quoniam nec credendus est summus Pontifex in præiudicium iuris quæsiti concedere quicquam voluisse. [6] Nec aliud erit si priore commenda cessante alij quoque idem beneficium per multos annos in commendam tenuerint. Nam quod placet in beneficialibus vltimum statum & nouissimos actus attendi oportere, [7] tum verum est cum reuera beneficium vacauit, non si quid eo iam pleno perperam & inique actum sit. [8] *Ita Senatus* pro R. D. Claudio Cailes Priore Sancti Roberti de Cornillion & Amedeo Cocq. contra Philibertum de Rochete 5. Non. Decembr. 1594. Vide Definit. 1. infra Vnde vi.

1 *can.sedintegranda* 3.*quæst.*1.

2 Scilicet si res sit vicio affecta, puta furtiua vel violenta Vide Menoch.*remed* 15 *recup.poss.num.*89. & *seq.* post Bart.*in l.rem qua nobis num.*2.*de acquir.poss.* vbi etiam Angel. Adde Bald. *in l.* 2.*C.de furt Alex.consi.*117. & *seq.lib.*2.

3 *Auth.mala fidei C.de præscr.long.tempor.l sicut* 3.*C.de præscript.*30.*vel* 40 *annor.*

4 *Ex reg. mala fidei de regul.iur.in* 6.

5 Dixi *Defin* 9 & 10.*hui.*

6 *l.si quis obrepserit* 19.*ff de falsi.l.*5.§.*manet de reb.eor.qui sub tutel.* Dixi *Defin.*22.*hui.*

7 Dixi *Defin.*70.*num.*16 17. & 18.*hui.*

8 *l.quod non ratione* 39.*D.de legib.*

DEFINITIO LXXIV.

De vnionis reuocatione aut suspensione.

BEneficium vnitum vsque adeo amittit nomen & effectum beneficij vt nec à summo Pontifice conferri possit, Nisi reuocata aut saltem suspensa vnione. Quanquam nec facile reuocatio illa aut suspensio in bullis recipi solet, [1] Nisi constet de vnionis iure adprime instructum summum Pontificem ei derogare voluisse. [2] Quod cum euenit, valet quidem reuocatio, ita vt noua vnione opus sit ad hoc vti beneficium quandoque vacans ex integro vnitum videri possit. [3] Sed si suspensio tantum facta sit, fauorabilius est vt non nisi fauore impetrantis & ad ipsius duntaxat vitam facta videatur, ad effectum scilicet illius impetrationis. [4] Itaque mortuo impetrante beneficium ipso iure factoque vnitum remanebit, cessante nimirum suspensionis causa, nec vllo in eam rem rescripto opus erit. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sic Rebuff.*in tract.de reuoc.vnion.num.*32.

2 Cum habeat plenissimam in conferendis beneficiis potestatem.*can cuncta per mundum* 9 *quæst.*3.

3 Semel enim dissolutum vinculum vnionis non nisi legitimis modis restitui potest.

4 Vt vnio non tam extincta & sublata esse quam interim cessare videatur vt *in l. qui res 98. §. aream de solut.*

5 Vt scilicet limitata causa limitatum non perpetuum pariat effectum. *l. imperator 8. in fin. D. de postul. l. in agris, 16. de acq. rer. dom.*

DEFINITIO LXXV.

De intrusionis exceptione etiam per iudicem supplenda.

QVi possessionem beneficij vitiosam nactus est vt intrusus dici debeat, siue quod titulum nullum habuerit, siue quod habuerit ab eo cui ius conferendi non fuit: exprimere id ipsum debet summo Pontifici, à quo ex nouo iure beneficium impetrare velit. Alioqui subreptitia aut potius obreptitia nulliusq; momenti est impetratio, Quasi vitio intrusionis non purgato: [2] Tametsi ex priore illa vitiosa possessione fructus nulli percepti sint. [3] Idque adeo verum est, vt id vitium etiamsi ab aduersario non obiiciatur, iudicantis tamen officio suppleri & possit & debeat, dummodo ex litis instrumentis constet de intrusione, quoniam ea exceptio meri iuris non facti est. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Paria enim sunt, nullum titulum habere & cum habere qui ipso iure sit nullus. *l. 2. de autor. tutor. l. quoties 6. qui satisd. cogant.*

2 Nec enim potest purgari nisi exprimatur. Dixi *Defin. 2. & 29. supr.*

3 Nam nec fructuum perceptio necessaria est ad essentiam possessionis.

4 Alioqui non posset iudex supplere id quod esset facti cuiusmodi est intrusio.

5 Potest autem iudex supplere ea quæ sunt iuris *tot. tit. C. vt qua def. ad huc part. iud. suppl.*

DEFINITIO LXXVI.

De pacifica decennali possessione ad inducendam præsumptionem tituli colorati.

HAbens titulum non coloratum ab eo qui neque ius habuit neque in possessione fuit beneficij conferendi [1] cum dicatur intrusus non iuuatur regula De triennali, [2] Nisi per pacificam possessionem decennalem assecutus sit vt existimari debeat habere titulum coloratum. [3] A quo demum tempore præteriti decennij tempus triennij computabitur. [4] Itaque continua & pacifica tredecim annorum possessio in eam rem requiretur. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Sufficeret enim illum qui contulit fuisse in quasi possessione conferendi, vt titulus ab eo datus posset dici coloratus saltem in possessorio. Gomes. part. & alij *ad reg. De triennali.*

2 Idem Gomes. & alij *ibid.*

3 Nam præscriptio ipsa longi temporis sufficit, non quidem ad dandum titulum, sed ad colorandum. *l si cum fideicommissa 11. §. Aristo qui & à quib. manum.*

4 Vt incipiat triennium ex die coloratæ possessionis.

DEFINITIO LXXVII.

Beneficium regulare alterius ordinis licet eiusdem regulæ, monacho conferri non posse.

EPiscopus, licèt sit collator ordinarius beneficiorum omnium in sua diœcesi constitutorum, [1] non potest tamen prouidere de beneficio regulari, nisi eo demum casu quo regularis ordinarius fuerit in mora prouidendi. [2] Sed & in beneficij regularis concessione illud districte obseruandum est, vt non tantum eiusdem regulæ, sed eiusdem quoque ordinis esse debeat is cui prouidetur, Aliquando enim contingit, vt eiusdem regulæ sint qui tamen eiusdem non sunt ordinis. [3] Itaque si beneficium sit ex regularibus ordinis Sancti Benedicti, monachus vero Altacombanus qui Cisterciensis est ordinis, impetrare beneficium non poterit, licet vterque ordo regulam Benedictinam profiteatur, Solusque summus Pontifex ille est qui dispensationem in eam rem necessariam concedere potest. [4] *Ita Senatus* ibidem.

1 *Can omnes basilicæ 16. quæst 7.*

2 Quoniam regularia beneficia suum habent prælatum & superiorem, quibus summus Pontifex dedit potestatem ea conferendi. Vide *cap inter quatuor extr. de regular.*

3 Differt si quidem ordo à regula vt constat ex exemplo posito in hac Definitione.

4 Pro plenissima illa quam in beneficiis omnibus habet potestate tanquam ordinarius ordinariorum, vt dixi *Defin. 21. num. 4. supr.*

DEFINITIO LXXVIII.

De decimis per laicos non possidendis.

AQuo tempore Lateranense Concilium habitum est, [1] vsque adeo incapaces laici sunt iuris habendarum sibi & exigendarum decimarum, vt neque ex conuentione, neque vllius quanticunque temporis præscriptione id iuris sibi possint acquirere. [2] *Ita tractatum est* pro Capitulo Sancti Petri Gebennensis contra D. de Grilly in publico auditorio, 3. Id. Maij 1595.

1 Habitum autem fuit anno salutis 1179. aut vt alij volunt 1189.

2 Hostiens. *in summa tit. De decim.* Capell. Tholos. & ibi Aufrer. *decis. 439.*

DEFINITIO LXXIX.

Reg. de publ. resig. locum habet etiam in beneficiis permutatis.

REgula De publicandis intra semestre resignationibus perinde locum habet si ex causa permutationis facta sit resignatio, atque si ex alia qualibet, Nimirum vt si intra tempus constitutum resignatio publicata non sit perinde vacet beneficium per obitum resignantis post semestre defuncti, ac si nulla resignatio facta esset. [1] *Ita Senatus* pro N. Carier contra Hieronymum de Veigye in publico auditorio, 4. Id. Jun. 1595.

1 Ita pluribus tractat Gomes. *ad reg. de public. resignat quæst. 8.* vbi vide.

DEFINITIO LXXX.

Quando ei qui ex permutatione resignauit noua prouisione opus sit post continuatam triennalem possessionem.

REsignatione beneficij facta ex causa permutationis licèt admissa sit ab ordinario adeoq; in Curia Romana & à summo Pontifice adprobata, si tamen resignans in beneficij possessione manserit post publicatam intra sex menses resignationem (alioqui nec valet resignatio [1]) noua prouisione non indiget, si in ea possessione per continuum triennium steterit, [2] Multo minus si per decennium aliudve longius tempus. [3] Ea namque triennalis possessio continua & pacifica noui tituli instar obtinet, inducitque adepti eius præsumptionem. [4] Nec ad rem pertinet quod regula De triennali non iuuet intrusum, Intrusus autem videatur qui beneficij à se resignati possessionem propria auctoritate ac sine noua prouisione retinuit. [5] Hoc enim tum vere dicitur, cum ex alia causa quam permutationis facta resignatio est. Nam cum permutatio intercenit, credibile est ideo continuatam à permutante possessionem suam, quod alius permutati bene-

ficij, possessionem quam vicissim tradere debuit non tradiderit. Quæ res iustam præbet non modo retinendæ sed etiam repetendæ pristinæ possessionis causam. [6] Denique permutatio omnis quantumuis pure facta tacitam illam condicionem habet, si vicissim compermutans rem tradet, suique beneficij transferet possessionem. [7] Extra hunc casum noua prouisione opus est ei qui beneficium resignauit vt deuitet vitium intrusionis. [8] Omni tamen casu nouam prouisionem impetrati tutius est, [9] etiam secuta triennali possessione, Multo magis si ante continuatam per triennium possessionem de beneficio contendatur: Triennalis enim possessio illa est, quæ tituli instar obtinet. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Hoc est, si non sit publicata intra sex menses, vt dixi *Defin. prox. præced.*

2 Propter *reg. De triennali.*

3 Ex iis quæ diximus *Defin.* 76. §.

4 Cum non sit credibile passurum ordinarium qui vnoquoque triennio totam suam diœcesim visitare & perlustrare tenetur, vt beneficium ab aliquo sine titulo possideatur.

5 Vt tractat Rot. *decis.* 8. *& vlt. de rer. permut. in antiq.*

6 Vt scripsimus *Defin.* 53. §.

7 *Cap.* 1. *de rer. permut in* 6. *cap dudum de prab. eod. titu. facit l. cum te* 6. *C. de pact int. empt & vendit.*

8 Vt eo casu procedat quod vult Rot. *dict. decis.* 8. *& vlt. de rer. permut.*

9 Vt tractat Rebuff. omnino videndus *in tract. De public. resign.*

10 Nempe ob rationem positam. *num.* 4. §.

DEFINITIO LXXXI.

Aduersarij detentationem asininam & quanto tempore durauerit exprimi debere.

SI regulæ De annali possessore satis factum non sit per expressionem eorum quæ exprimi debuerunt, nulla prorsus est gratia, nullus titulus, quia reducitur ad non titulum, adeo vt etiam intrusus & alius quilibet iniustus & exectabilis detentor solo hæretico excepto ea regula adiuuetur. [1] Inter cætera vero districtè illud obseruandum vt aduersarij possessio adeoque asinina detentatio exprimatur, & quanto tempore durauerit, Vt scire summus Pontifex possit, an & quale ius habeat is qui beneficium tenet. [2] Ita vt nec generalis expressio sufficiat, [3] Nisi expressim regulæ hac parte sit derogatum. [4] *Ita Senatus* in causa Guilielmi Bachod contra Claudium Philippe pro Cameraria Ambroniacensi 4. Non. Jun. 1595.

1 Gomes. ad eam regulam *quæst.* 83. *nu.* 110. 120. *& seq.* [*& quæstion.* 38 *versic & ideo* vbi distinguit an impetrans petat huic regulę derogari, an non, vt priore casu non etiam posteriore impetrans narrare debeat quot annis possessor beneficiū tenuerit.]

2 Gabriel *libr.* 5. *commun. opin. titu. De acquir. possess. num* 1. 4. 6. & 7.

3 Rot. *decis* 78. *de rescript in antiq. aliis* 787.

4 Nemo enim dubitat quin Papa possit regulis Cancellarię derogare & in totum & in parte.

DEFINITIO LXXXII.

De expresso falso vacationis modo.

QVi beneficium impetrauit expresso certo vacationis modo quasi vacaret per obitum Titij, cum tamen nihil in eo iuris vnquam Titius habuisset, vsq; adeo male impetrasse credendus est, vt nec ei prodesse debeat generalis illa clausula vulgo apponi solita, *ex quacunque persona & quouis modo vacet*, [1] In pœnam nimirum expressi mendacij. [2] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Not. *in cap. susceptum, de rescript. in* 6.

2 *Cap. super literis. extr. de rescript. l. vltim. Cod. de diuers. rescript.*

DEFINITIO LXXXIII.

De probatione tituli in beneficialibus.

TItulus non eo solo probatur præsertim in beneficialibus quod testes dicant scripturam tituli se vidisse. Omnimodo enim exhibendus est, & in scriptis probandus, quia non de eo solo quærendum est an titulus aliquis fuerit, sed an bonus & validus, quod non nisi ex eius inspectione sciri potest. [1] Quare nec prodesse debebit alleganti titulum, ficta aduersarij possessio propter contumaciam; quia nec vera confessio prodesset. [2] Multo minus proderit tibi ad probationem tituli, quod aduersarius tuus talem te nominauerit siue in iudicio siue extra iudicium. Nam nec nominatio quam summus ipse Pontifex etiam scienter fecerit, vllum tamen ius tribuit in beneficio, [3] Nec si motu proprio Papa gratiam concesserit. [4] Est enim generale, vt confessio partis, neque prosit neque noceat in his quæ non pendent à voluntate confitentis. [5] Nam neque pacta & conuentiones super beneficiis sine consensu superioris vllius sunt momenti. [6] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Definit. 31. infr. de probat.

1 Dixi *Defin.* 68 §.

2 *Cap executor. de concess. prab. cap. cum olim. de priuileg.* Rebuff. *in prax benefic tit de rescript. ad benef nu.* 17. 18. *& 26.*

3 *Clem fin de sentent. excommunic.*

4 Rebuff. *vbi* §. *dict. num.* 26.

5 *L confessionibus* 13. *in pr. cum l. seq.* § *vlt de inter. in iniur fac. cap. olim de rescrip cap. vni.* vbi Gemin. *de eo qui mitt. in poss lib.* 6. Bellam. *quæst.* 183. Capell. Tholos. *quæst.* 474. Rebuf. *in reg de non tollend. ius quæsit glos.* 7. *num.* 4.

6 *Paris. consil* 4. *numer.* 38. *lib.* 4. Rot. *decis.* 17. *De rest. spoliat. in nouis.* Glos. *in pragm. sanct. titu. De pacific. poss. in verb. triennio colum.* 3. Rebuff. *titu. De rescript. ad benefic. fol.* 127. *num.* 26. *in praxi.*

DEFINITIO LXXXIV.

Si resignatio absenti facta sit & resignatarius ante acceptationem decesserit.

EX resignatione non prius acquiritur ius resignatario quam admissa fuerit resignatio à summo Pontifice vel ab ordinario qui eius admittendæ ius habeat. [1] Sed & apprehensionem possessionis secutam esse necesse est, saltem ex vna parte, Alioqui censetur quilibet à iure suo velle recedere. [2] Sed neque admissam esse resignationem sufficit si facta sit absenti quousque secuta sit acceptatio per ratihabitionem. [3] Vnde illud est vt si is cui facta fuerat resignatio decesserit in curia post admissam quidem resignationem, sed ante secutam acceptationem, non tamen beneficium in curia vacasse censeatur. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. fin de renunciat.* Rebuff. *in praxi tit de resignat. nu.* 11. *& 12. Gloss. in pragm san. De pacific. poss. in verb. renunciat.*

2 Callad. *decis.* 4. *de restit. spoliat. num.* 2. *&* 10. Text. cum glos. *in cap. dilecto in verb. recepisti de prab.*

3 *Cap. si tibi absenti, de prab in* 6.

4 Notat. Imol. *in clement. fin. vt lit pendent. nu.* 17.

DEFINITIO LXXXV.

De beneficij possessione non nisi cum literis & per apparitorem assequenda.

AD habendum ius in beneficio vitiúmque intrusionis excludendum nō sufficit vt quis titulum iustum & validum habeat, sed illud præterea requiritur vt possessionem nactus sit per manus executoris, & vigore literarum ab habente ad habentem potestatem. [1] Alioquin sicut dicitur prædo quisquis beneficij

ficij possessionem nanciscitur absque literis, Ita & qui cum literis absque ministerio executoris & propria auctoritate, intrusus dicendus est, adeoque ius suum amittit si quod habebat.[2] Quod in rebus quoque profanis & temporalibus non dissimiliter obtinet. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l.miles* 6.§.*qui iudicati. D.de re iudic. l.extat* 13.*quod met. cauſ.l.creditores* 3 *C.de pignor.*

2 *cap.eum qui de prab. in* 6. Rot.*decis* 10 *nu.*2.*vt lit.pendent. in nouis.* Dyn.*in cap.*1.*de reg.iur.in* 6.Rebuff.*in praxi benefic.titu. De miss.in possess.*Glo.l.23.*nu.*5.*&* 8.*fol* 88.

3 *d.*5.*qui iudicati, & l.si ex stipulatione vbi DD. de acquirend. possess.*

DEFINITIO LXXXVI.

Si beneficij possessor in canonis annui solutione per longum tempus cessauerit.

CVm possessor beneficij per multos annos cessasset in solutione census, & canonis annui pro agris emphyteuticariis debiti, ita vt congesta tot annorum reliqua bonorum omnium ad beneficij causam pertinentium valorem æquatura viderentur, Quærebatur an ex ea causa actione in rem aut condictione ex contractu emphyteutico aduersus successorem agi posset. Mouebat ex vna parte quod cum seruitij debiti & canonis emphyteuticarij ius sit reale, [1] actio in rem ex ea causa competit quæ sequitur proculdubio quemlibet fundi possessorem, [2] Ne forte alioqui moretur in damno directus dominus, si prior emphyteuta qui cessauit in solutione non habeat vnde soluat. [3] Atqui admissa ea sententia facile emerget iniquitas, vt per negligentiam prælati ecclesia fiat indotata, [4] Si ponas nullos ecclesiam habere agros nisi qui sint emphyteuticarij, aut pro eo censu annuo cætera quoque bona ecclesiæ licet non emphyteuticaria esse obligata, & tam exigui valoris, vt soluendis reliquis vix sufficere queant. [5] Itaque fauore ecclesiæ ne indotata constituatur vel pauperior fiat, humanius est à summo iure hac parte recedi, vt decessoris qui tamdiu in solutione cessauit negligentia non noceat successori, [6] nec si is ex voluntaria resignatione beneficium fuerit assecutus, [7] Præsertim vero si domino directo imputari possit, cur non fuerit diligentior in agendo contra priorem beneficiarium, aut si egit & obtinuit non citius exegerit & iudicati executionem vrserit. [8] Nam si respondeat licuisse sibi esse negligenti quod sciret ius suum vtique durare, [9] nec temporis lapsu extingui posse, [10] non erit audiendus, cum futurum sit, vt ea negligentia cum debitoris cessatione coniuncta vergat in dispendium Ecclesiæ, [11] Cui tamen factum aut mora prælati nocere nec potest nec debet, [12] quia bonorum ecclesiasticorum & proprietas & possessio penes ecclesiam ipsam esse intelligitur, [13] non penes prælatum, qui non nisi nudus beneficij administrator est, aut saltem vsuarij vel ad summum vsufructuarij iure censendus, In quo appareret meliorem esse conditionem successoris in beneficio, quam eius, qui in priuati ius siue vniuersali siue singulari titulo successerit. Priuatus enim sicuti quam vult rei suæ legem dicit: [15] Ita & quod vult sibi suisque damnum infert. [16] Nec aliud erit tametsi proponas dominium directum propter quod canon ille emphyteuticarius debetur ad aliam ecclesiam pertinuisse. Nam quod dici solet priuilegiatum non vti priuilegio aduersus priuilegiatum, [17] locum hic habere non potest, maioris illius absurdi vitandi causa, [18] Ne per negligentiam vtriusque prælati tam qui in exigendo cessant quam qui in soluendo, alia ecclesia indotata fiat, cui nihil imputari potest. [19] Nisi illud forte imputare velis, quod malum & negligentem prælatum & administratorem habuit. [20] Quid ergo si leuius damnum ecclesia ex eo passura sit? [21] Ne tum quidem admittam nocere successori debere negligentiam prædecessoris, si quid sit quod prælato ecclesiæ superioris imputari possit. [22] Sane aduersus heredem prælati qui negligens fuerat in soluendo saluas esse actiones constabat. [23] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC.37.infra De sacros.eccles.

1 Solent enim pragmatici dicere, seruitia peti actione in rem, laudimia vero in personam. Etsi illud quoque verum est seruitia peti posse per actionem personalem, cum ex contractu debeantur, *l.*1 *&* *tot.tit. C.de iur.emphyt.*

2 *L.Imperatores,*7.*de publican.& vectig. l.*1.*& tot.tit. C.sine cens.vel reliq.fund. compar.non poss.* quia in actionibus in rem, non persona sed res conuenitur, *l.denique,*19.*D.de iure fisc.l. vlt. D.de rei vind.*

3 Nemo enim fraudandus est commodo conuentionis quam dixit rei suæ, *l.vlt.C.de pact.int.empt.& vendit.l.in traditionibus* 44.*D.de pact.l.venditor,*13.*commun.prad.*

4 Dotatam si quidem esse interest publice, vt possit inueniri Prælatum, qui cultui diuino inseruiat. Qui enim altari seruit, de altari quoque, vt aiunt, viuere debet.

5 Non enim permittitur emphyteutæ, vt derelinquendo bona emphyteuticaria se liberet, nisi totius præteriti temporis reliqua soluat.

6 Vt dici solet de alienatione rei Ecclesiasticæ per prælatum malefacta, Guid.Pap. *qu.*149.*& seqq.* Quod enim facere directo in præiudicium Ecclesiæ Prælatus non potest, nec per indirectum ei facere permittendum est, *l.scire oportet,* 21.§.1.*de test. tutel.l.*5.§.*si pupillus, de reb. eor. qui sub tutel.*

7 Non enim ideo beneficium habet resignatarius à resignante, sed à summo Pontifice vel ab ordinario qui contulit.

8 Diligentibus enim non negligentibus iura succurrunt, *l. non enim* 16.*D.ex quib.cauſ.maior.l.pupillus,* 24.*in fin. D.qua in fraud credit.*

9 *Arg.l.sicut,* 8.§.*non videtur, D. quibus mod.pign. vel hypoth. soluit.*

10 Durat enim reliquorum exactio, vsque ad 30. annos, vt not.*in l.cum notissimi,C. de præscript.*30.*vel* 40.*annor.*

11 Facit enim dolo malo creditor, qui non alia de causa differt exactionem, quam vt magis ac magis oneret debitorem, Iuuari si quidem beneficio non decipi quem oportet, *l.in commodato,*17.§.*sicut,D.commod.*

12 *L.in condemnatione,*173.§.*vnicuique,de reg.iur.*

13 *Tot.tit.extr.de cauſ poss.& propr.*

14 Glos.magna communiter adprobata *in c fin. de offic. ordin.in* 6.

15 Vt *l.g.l in re mandata,*21.*C.mandat.d.l.vlt.C.de pact,inter empt & vendit.*

16 Potest enim quilibet vt suam ita & sui hæredis conditionem pro arbitrio deteriorem facere, *l pactum,*46.*D.de pact.l. pen.C eod.*

17 *L.verum,* 11.§.*pen. D.de minor.* quanquam hoc brocardicum falsum esse constat, *ex l.vlt D.ex quib.cauſ maior.*

18 *Arg.l quoties,*100 *de reg iur.*

19 Semper enim succurrendum ei est, cui nihil imputari potest, *l.*3.*D.de separat.*

20 Quod tamen absurdum esset, quia incidit Ecclesiæ in Prælatum, *arg.l.vlt D.rem pupill.salu.for.*

21 Solet enim dici de minimis non curare Prætorem. Sed id quoque falsum est, nisi cum per rem minorem maiori præiudicaretur, *l.*4.*D de in integr.restit.*

22 Vbi enim eadem ratio est, ibi & idem ius statui debet, *vulg.Lillud,*32.*ad l.Aquil.*

23 Nam & eo iure hodie vtimur ex generali consuetudine, vt fructus beneficij pertineant ad hæredem, non ad successorem in beneficio.

DEFINITIO LXXXVII.

De variis vacationis modis, & an modus vnus in alio comprehendatur.

BEneficiorum vacantium summa diuisio illa est, vt vel per mortem beneficiarij vel per renunciationem, vel per translationem, vel denique per amotionem aut priuationem vacare intelligantur. [1] Nec valde refert quod ad renunciationem attinet, quam vulgo resignationem vocant, an ex causa permutationis, an ex qua alia fiat. [2] Vsque adeo autem inter hos vacandi modos interest, vt alius in alio non compre-

hendatur,[1] scilicet in rescriptis ad beneficia impetratis, quæ in hoc ipso minus fauorabilia sunt, quod non nisi priuatum impetrantis fauorem respiciunt. [4] Nam si quid in fauorem Ecclesiæ constitutum sit, non tantum vacationis modo expresso, idipsum ad alios vacandi modos fauorabili interpretatione non inutiliter porrigetur. [5] Sine die.

1 *Cap. nisi cum pridem, & c. post translationem, c. vlt. de renunciat. c. susceptum, vbi Canonist. de rescript. in 6.*

2 Rot. *decis. 398. in antiq* Glos. *in clem. 1. de rer. perm. & in c. si propter sua debita, de rescript in 6.*

3 *Dict. c. susceptum* Bocr. *quæst. 2. num. 2.*

4 *Cap. quamuis, 1 de prab. in 6.*

5 Bocr. *d. quæst. 2. num. 4.*

DEFINITIO LXXXVIII.

Renunciatio & resignatio beneficij, quando in fraudem facta præsumatur.

BEneficij renunciatio in fraudem facta præsumitur, si à sene vel infirmo facta sit fratri aut nepoti ex fratre vel sorore,[1] aut ab eo, qui verisimiliter beneficio priuandum se non ignorabat. [2] Proinde nullius momenti est, ne dignitas ex successione potius quam ex canonica institutione vel electione delata videatur. [3] Eadem fraudis presumptio subest, si beneficium pingue pro tenui permutetur, [4] nec iusta vlla permutandi causa appareat. Quid enim si non potuerit permutans in pinguiori illo beneficio aut satis honeste aut tute morari? [5] Benignius tamen est, vt ex huiusmodi causis, si aliud nihil obster, prouisio & collatio in irritum non deducatur. [6] Sine die.

1 *Cap. 1.* vbi Abb. *de cleric non resid.*

2 Barbat. *cons. 11. vol. 3. c. 2. de renunc. in 6.*

3 *Cap. ad extirpandas, de filiis presbyt.* Glos. *sing. in l. tutela ad tutel.* Bocr. *qu. 2. num. 4. in fin. & seq*

4 *Dict. c. 2. de renunc. in 6. c. quia verisimile, de præsump. c. 1. de cleric. non resid.*

5 *Cap ad supplicationem, de renunc. c. cum venerabilis, de except.* Bocr. *vbi 5 num* 18. *&* 19

6 Idem Bocr. *d. q. 2. num. 55. post* Rot. *decis. 129. antiq.* & Felin. *in c. quia verisimile, de præsumpt.*

DEFINITIO LXXXIX.

Resignatio facta pendente appellatione ab eo, qui iam fuit condemnatus, non valet.

ETsi appellatio non solum suspendit, [1] sed etiam rescindit iudicatum, [2] Si tamen is, qui nullum ius in beneficio habuit condemnatus appellauerit, & pendente appellatione resignauerit, placet resignationem nullius esse momenti, quasi quę in fraudem facta sit. [3] Præsertim si postea appellatio iniusta pronuncietur. [4] *Ita Senatus* in causa, de qua in Defin. 51. & 52. tit. de Episc. & cleric.

1 *L. si causa cognita, C. de transact.*

2 *L. furti, 6. §. 1. de his qui not. infam. l. 1. in fin. D. ad S. C. Turpillian.*

3 Nimirum litis & aduersarij, *c. 2. de renunc.* Boer. *qu. 205. nu. 8. cum seq.* Rot. *in antiquior. recollectis per Bisignet. tit. de sent. & re iudic decis. 5. incip. Accusatus, circa fin.* Ioan. Papon. *in synagm Arest tit. de resignatione, §. 16.*

4 *Arg. l. tutor, 41. D. de vsur. tit. vlt. D. de re iudic.*

DEFINITIO XC.

Regula de triennali defendit non promotum, sed non eum, qui iussus promoueri intra certum tempus non paruit, nisi post sententiam fuerit triennalis.

REgula de triennali defendit quidem non promotum sicut & cæteros omnes, quantumlibet iniustos possessores, excepto intruso & simoniaco: sed non eum, qui promoueri iussus per sententiam non est promotus, [2] nisi post sententiam manserit in possessione per triennium continuum. Nam ex illa triennali possessione præsumitur dispensatus saltem ad tempus, [3] dummodo alleget dispensationem. [4] Cæterum si non alleget & appareat clarissime, neque promotum fuisse, neque dispensatum, nulla ratio est, vt magis iuuetur regula illa de triennali, quam vt dispensetur de nunquam promouendo. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Gomes. *ad reg. de triennali, quæst. 10. exceptus de intruso.*

2 Gomes *ibid. versic. secundus casus.*

3 Exemplo eius quod scripsimus *Defin. 33. sup.*

4 Multa enim possunt allegari, quæ non est necesse probari, vt puta id, quod notorium est. Item titulus in præscriptione temporis immemorialis, sed tamen allegatio semper necessaria est. Not. *in l. cum de in rem verso, 6. D. de vsur. & in l. 3. §. ductus aqua, D. de aqua quotid & æstiu.*

5 Quæ dispensatio obtineri nunquam posset. *c. licet canon. de elect. in 6.*

DEFINITIO XCI.

Non promotio iustus est vacandi modus, si vel declaratoria sequatur, vel monitio de promouendo præcedat.

BEneficium presbyterale, vt vocant, vacat ipso iure ob non promotionem. [1] Præcedere tamen declaratoriam oportet. [2] Sed hoc fallit, si monitus sit ab Episcopo beneficiarius, vt intra certum tempus promoueri se curaret, nec promotus sit. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. licet canon, de elect. in 6.*

2 *Cap. licet Episcopus, de prab. in 6.*

3 Non enim potest dolo carere, qui Episcopo suo rem tam iustam imperanti non paret, *l. non potest dolo carere, 199. de regul. iur.*

DEFINITIO XCII.

Vitium obreptionis ob non expressam aduersarij possessionem non potest obijci ab eo, cui prouisum fuit per obreptionem.

QVi impetrat beneficium ex causa non promotionis, cogitur exprimere possessionem eius qui nõ est promotus, [1] præsertim si fuerit illa triennalis, licet non potuerit prodesse possessori quod ad effectum regulæ de Triennali. [2] Sed tamen si is, qui ob non promotionem patiebatur controuersiam beneficij, ipsum resignauerit pendente lite, nec in resignando expresserit eam controuersiam & controuersiæ causam, non potest resignatarius obiicere vitium obreptionis, quo propria prouisio laborat. [3] Magis enim fauendum est ei, cui ob non promotionem obtinuit beneficium, [4] quam ei, cui in alterius fraudem facta sit resignatio ab eo, qui nullum ius in beneficio habuit. [5] Itaque quamuis hoc casus locus esse possit sequestrationi, [6] publice tamen vtilius est, ei beneficij vindicias adiudicari, qui institutus est per non promotionem resignantis. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Exprimenda enim est possessio aduersarij etiam, quę fuerit tantum facti, *c. cum nostris, de concess prab.*

2 Vt dictum est *Defin. 90. supr.*

3 Omni enim vitio carere debet, qui in alium paratus est dicere.

4 Cum possit etiam non promotus aliquo casu iustus possessor esse, vt dixi *in d. Defin. 90.*

5 Cum nemo plus iuris in alium transferre possit, quam ipse habuerit, *vulg. l. nemo plus iuris 54. de reg. iur.*

6 Vt solet fieri, cum neuter litigatorum satis habet iuris ad beneficium possidendum.

7 Quia publice vtile est, non vacare de facto beneficia, etiam quæ iure vacant.

DEFI-

DEFINITIO XCIII.

Princeps non potest sine Papæ licentia vel consensu Prælati beneficio imponere onus prebendæ.

NOn potest supremus Princeps præbendam laico concedere super fructibus beneficij, nisi indultum & priuilegium habeat in eam rem à summo Pontifice, aut Prælatus consentiat. [2] Maximè vero si præbenda vacans nulla sit. [3] *Ita Senatus* in causa Thomæ Morgant Angli & Illustr. Alfonsi d'Elbene Episcopi Albiens. & Abbatis Altacombani 20. Decembr. 1596.

1 Præbenda enim super fructibus beneficij est onus beneficij, quod ab alio, quam summo Pontifice imponi non potest, *tot.tit.vt benef sine diminut.confer.*

2 Hoc enim casu nouum & inusitatum onus est, & consequenter tanto magis odiosum. Vide Chopin. *De doman. reg. lib.1.tit.28.* De oblato à Principe monasterij veterano: Vbi notat *num.6. & 7.* in Celestinis & Carthusianis hoc potissimum obtinere.

DEFINITIO XCIV.

Etiam iniustæ excommunicationis sententia suam secum trahit executionem, quamuis ab ea sit appellatum.

EXcommunicatio siue iusta siue iniusta semper est metuenda, quia secum trahit suam executionem, licet ab ea sit appellatum, [2] nisi facta sit excommunicatio post interpositam appellationem, quæ ex postfacto iusta appareat. [3] *Ita tractatum est* in causa N. Bernardi Castagne & N. Bernardi Dacquin procuratoris fiscalis 29. Mart. 97.

1 *Tot.tit.de sentent.excommunic. c. pastoralis §. vltim. de appellat.*

2 Tunc enim apparet, factam illam esse in spretum & odium appellationis, & vt appellans excluderetur ab auxilio iuris communis: quod tamen cuique saluum esse expedit, vt aduersus prioris iudicis iniquitatem consultum esse possit, *l. 3. §. falsus, D. rat. rem haber. l. vnic. C de sentent. præf. prat.* Vide *cap. ad præsentiam, de appellat.*

[DEFINITIO XCV.

An recredentia iam vni adiudicata possit ex nouo titulo postea in alium præsertim nouum aduersarium transferri.

CVm de beneficij possessione apud iudicem laicum contenditur, is ordo pronunciandi esse debet, vt si dubia sint vtriusque litigatoris iura, neutri possessio adiudicetur, sed penes sequestrem deponatur. [1] Si verò alteruter apparentiora, vt loquuntur, iura habeat, pro eo vindiciæ dicantur. [2] Postea si de ipsius aut aduersarij iure pleniùs appareat, plenũ possessorium ei adiudicetur. [3] Quid ergo si post vindicias pro vno dictas, quam vulgo recredentiam vocant, alius in victi locum subrogetur [4] sed qui ex alia quoque noua causa beneficium impetrauerit, vt dubitari non possit quin apparentiore iure nitatur, [5] & tamen obiiciatur ei aliquid quod plenam possessorij adiudicationem impediat, vrputa simoniæ labes [6] aut confidentia quæ simoniæ species quædam est, [7] sed cuius tamen adhuc expectandæ sint probationes. [8] Non deerant qui putarent posse recredentiam à victore in nouum aduersarium transferri pendente lite cùm neque victus ipse sit, neque in victi locum ita successerit vt eodem in omnibus iure censeri debeat [9] propter nouam scilicet impetrationem. Nam & victo ipsi, si quibusdam credimus, idem concederetur. [10] Visum tamen est à rerum præsertim à Senatu iudicatarum authoritate abhorrere vt ante plenioris possessorij adiudicationem ei auferatur fiduciaria possessio qui eam semel obtinuit, licet nullam cuius retinendę causam aliam habeat quàm quia fuerit ei iam adiudicata. [11] Nec enim ferendum vnquam est vt prouisionalis sententia per aliam quàm diffinitiuam reuocetur. [12] Illud sanè admitti nullomodo potuit vt beneficium sequestraretur licet de nõ iure primi victoris accidenter constaret. [13] Regredi enim hoc esset non progredi, tantóque absurdius rei iudicatæ authoritas labefactaretur. [14] *Ita Senatus* in causa Ioannis Camet & Iacobi Arnaud mense Iunij 1612.

1 Ne alioqui detur vitiosus ingressus quod fieri nunquam debet *cap. 1. De reg. iur. in 6. cap. vnic. de eo qui mitti. in poss. rei. serv. causa. in 6.*

2 Interest enim ecclesiæ possessionem beneficij non iacere diutius vt diuina officia melius curentur, quæ ratio potissima est adiudicandæ recredentiæ etiam illi de cuius iure adhuc dubitatur:

3 Quæ vltima cognitio est iudicis laici cùm de petitorio cognoscere ipse non possit:

4 Scilicet à summo Pontifice. Nam à Principe seculari nemo subrogatur in possessorio nisi collitigator. *Def. 67. sup.*

5 Pura ex clausula *si neutri, si nulli,* quæ nouum ius semper tribuit, vt ad eam notat Rebuff.

6 Quæ semper excipi solet verbis expressis, & tum quoque cùm de ea nihil dictum est, tacitè excepta intelligitur, propter eius odium. Dici enim solet simoniaca prauitas *tot.tit. De simon.*

7 De qua vide bullam Pij quinti quæ multa noua & dura, vt videtur, sed iusta constituit aduersus confidentiarios, vt dixi *ad Def. 12. inf. De probat.*

8 Quæ omnium fauorabilissimæ sunt & quantum fieri potest adiuuandæ *dict. Def. 12. De probat.*

9 Quid enim ei nocere debet quod alius sit condemnatus cum in ius condemnati non successerit *l. iudicata 29. §. vlt. de except. rei iud.*

10 Vt scilicet posset in eum transferri ex nouo iure recredentiæ quæ alij iam fuerat adiudicata. Petr. Gregor. *in lib. De benefic. cap. 40. num. 25.*

11 Iustè enim possidet qui authore præsertim Senatu possidet *vulg. l. iustè possidet 12. de acq poss.*

12 Et ita intelligi debet *l. quod iussit 14. De re iudic.* Id enim est quod veteres pragmatici dicere solebant *Cas sur cas n'ha point de lieu.*

13 Licèt rum maximè locus sit sequestrationi beneficij cùm neuter habet ius obtinendi. Melius enim est iacere beneficium quàm dari vitiosum ingressum. Dixi *Def 75. supr:* Itaque hoc casu locum habet quod dici solet, Multa tenere iam facta quæ fieri prohiberentur *l patre 6. de his qui sui vel alien. iur. sunt l. ex diuerso 35. §. 1. de rei vindic.*

14 Quam tamen semper saluam esse oportet, *l. seruo 65. §. cùm prator D. ad SC. Trebell. cum simlib.*]

[DEFINITIO XCVI.

Onus pensionis impositum prebendæ afficit prebendam non bona prebendæ si per optionem ad alios venerint.

PLeræque sunt Ecclesiæ præsertim Cathedrales in quibus ex statuto vel ex consuetudine obtinet, vt vacantem vnius Canonicatus præbendam, alius prioris gradus Canonicus optare possit: quod ius optandi antiquioribus competere solet, non ætate sed receptione. Sed ita tamen vt qui in eadem Ecclesia dignitatem habent licet tam receptione quàm ætate iuniores sint cæteris Canonicis aut nullam aut minorem non etiam maiorem dignitatem habentibus præferantur. [1] Hoc verò cùm accidit, si præbenda, quæ vt vacans optanda est, aliquo pensionis onere affecta fuit, [2] quæri solet an post factam optionem præbendæ onus ad eum pertineat qui pensionem debuit, an ad eum qui præbendæ illo onere affectæ fundos possidet. [3] Et placet, quandiu viuit is qui pensionis debitor est, ad eum solum pensionis soluendæ onus pertinere, non ad illos ad quos bona quæ illius præbendæ primùm fuerant peruenerunt, [4] licet ex iis bonis propter vnam pluréſve secutas optiones nihil re-

manserit. Eadem enim præbenda est, licet alia penitus sint bona.[1] Sed si viuo pensionario debitor decesserit, ad eum ex cæteris canonicis onus pensionis spectabit, ad quem præbanda vacans perueniet, quippe quæ non nisi cum onere quo affecta est peruenire ad alium possit. [6] *Ita tractatum* est in Senatu in causa R. D. Georgij d'Auise contra R. Ludouicum Vorzier 3. Cal. Febr. 1613.

1 *Cap. cùm in tua de consuet. in 6.* vbi vide.

2 Hoc enim fieri potest authoritate summi Pontificis.

3 Videtur enim pensio imposita præbendæ esse onus reale fundorum qui ad præbendam illam pertinent & ideo transire contra quemlibet possessorem *l. imperatores 7. de publ. & vectig. l. pignoris 17. D. de pignor. l. 15. C. eod.* sed non ita est, pensio enim illa reale onus est præbendæ non bonorum.

4 Nec enim isti aliud habent quàm propriam præbendam nullo pensionis onere affectam.

5 Est enim præbenda quid vniuersale quod non ex his aut ex illis fundis æstimatur, sed ex omni eo quod iure præbendæ ad eum spectat, qui præbendam obtinet. Ex hoc casu verum est quod & aliis pleriſque, bona subrogata induere naturam eorum in quorum vicem subrogata sunt *l. sed quod inde 71. & seq. de legat. 2.* Vnde fit, vt qui præbendæ suæ iam possessor est si alia optet bona fiat hoc ipso & per solam optationem possessor bonorum optatorum, ita vt ei perinde competant remedia omnia possessoria & interdicta atque competebant pro bonis ante optionem possessis, quoniam eadem præbenda est quæ possidebatur. Multo magis quis dixerit habere illam potestatem ingrediendi & occupandi bonorum optatorum possessionem propria authoritate. Et ita in eadem causa tractatum est.

6 *l. vnic. §. pro secundo & seq. C. de caduc. toll. tot. tit. l sine cens. vel reliq.*]

TIT. III.

DE EPISCOPIS, ET Clericis, & Monachis.

DEFINITIO I.

De priuilegio mendicantium, ne decimas soluere teneantur.

FRANCISCANORVM, Augustinianorum, aliorúmque monachorum mendicantium singulare ius illud est, vt fructuum in iis fundis perceptorum, quos propriis siue manibus siue sumptibus colunt, decimas nullas debeant, aliorum debeant,[1] Secundum quam distinctionem iam pridem à Senatu nostro iudicatum fuisse contra Augustinianos Seyſſelli & S. Petri d'Arbigny relatum est me præsente in causa Franciscanorum De la Chambre & Canonicorum eiusdem loci 3. Id. Jul. 1588. Pleriſque tamen priuilegia concessa sunt, vt nullas omnino decimas præstare teneantur. Quo casu nec dubitandum est, quin ea immunitate frui debeant. [2] Sicut & si per longissimum tempus in eius fuerint immunitatis possessione, quæ priuilegij instar habere possit. [3] *Ita Senatus* in ea causa.

1 Quamuis pugnare videatur, quod scriptum est *in c. ex parte tua ad nos, 10. & c. nuper penult. Extr. de decim.* Vnde omnino Rebuff. *in tract de decim. qu* 14. & Crauet. *consil. 21.* Adde c. *fraternitatem, extr. de decim. & can decimas, 16. quæst. 1.* Gloss. *in tan tua, 12. quæst. 1.*

2 Quia potest summus Pontifex tale priuilegium concedere ex iusta causa, vt & alias quaslibet immunitates, quamuis solcat dici præstandæ decimæ obligationem esse ex iure diuino, cui proinde à summo Pontifice derogari non potest, Summa Siluestr. *in 5. decima, numer. 5.* Rebuff. *de decim. quæst. 13. num. 31.*

3 Id est, in possessione immemoriali. Hæc enim sola est, quæ priuilegij instar obtinet, *cap super quibusdam, §. præterea, de verbor sign. in 6. l. 3. §. ductus aquæ, D de aqua quotid. & estiu. l. vltim. D. de aqua pluu. arcend.* Vide gloss. *in can. 1. in verb. manuum vestrarum, 13. quæst. 1.*

DEFINITIO II.

De Monachis ab omni successione excludendis.

REligiosam & monasticam vitam professi vsque adeo pro mortuis habentur ex edicto [1] Diui Emanuelis Philiberti Principis nostri, vt in computatione legitimæ non solum partem non faciant, sed neque numerum.[2] In quo deterioris conditionis sunt quam filia, quæ renunciauit bonis paternis aut maternis accepta dote in vicem legitimæ portionis. Hæc enim licet ad partem non admittatur, [3] attamen facit partem, quia non pro mortua haberi potest, quæ à legitimę petitione non alia ratione excluditur, quam quod iam legitimam accepisse intelligatur. [4] Itaque portio, quæ ad eam spectaret, si renunciatio nulla facta esset, hæredis lucro cedet, si non in alterius vtilitatem facta probetur renunciatio.[5] Sed etsi fideicommissum proximioribus ex familia relictum proponatur, non admittentur ij, qui euenientis conditionis tempore monachi reperientur, quia non est credibile de iis cogitasse testatorem, per quos familia conseruari non possit. [6] Nec aliud erit, tametsi sint Dominicani, quibus ex Diui Papæ Clementis IIII. rescripto permissum est, vt perinde possint succedere, ac si in seculo permansissent. Edictum enim, quod diximus, generale est, ad omnes omnino monachorum ordines pertinens,[7] quamuis iure communi partem faciant ij, ex quorum persona monasterium acquisitionis capax ad legitimam admitti potest. [8] Neque contrarium est, quod eodem edicto testamentariæ successiones exceptæ sunt. Nam de præteritis tantum successionibus id intelligi debet, quæ ex testantium voluntate ei, qui iam monachus esset, delatæ erant, & per monachum acquisitæ monasterio: Non autem vt facto testamento vocatisque proximioribus, liceat monacho tanquam proximiori successionem vindicare. [9] *Ita Senatus* in causa D. Marchionis à Camera contra fratrem Vicecomitem 8. Calen. Septembr. 1588.

1 De quo scripsimus *Defin. 44. tit. prox. præced.*

2 Bald. & cæteri *ad Auth. nouissima, Cod. de inoff. testament. ex l. si necem, 4. §. si deportatus. D. de bon. libert. l. 1. in fin. D. de bonor. possess. contr. tabul. l. Gallus, 29. §. & quid si tantum, D. de liber. & posthum.* Vide Boer. *quæst. 104.* Ranchin. ad Guid. Pap. *quæst. 295.*

3 Propter iuratam renunciationem, quæ valet iure Pontificio, *ex c. quamuis pactum, de pact. in 6. quamuis non iure ciuili, l. pactum dotal. l. 3. C. de collat. l. vlt. D. de suis & legit.*

4 Castrens. & alij *ad l. qui superstiti, 94. D. de acquirend. hæredit.*

5 Guid. Pap. *quæst. 599.* Quidam tamen defendunt non tam adcrescere hanc portionem heredi quam hereditati. Vide, quæ scripsi in priore parte Hemischiliadis De errore pragmat.

6 Francisc. Mantic. *lib. 8. de coniect. vltim. voluntat. tit. 12. numer. 25.* post Decium *consil. 259. num. 2.* Patis. *consil 12. num. 9. volum. 3.*

7 Ergo generaliter intelligi debet, *L in fraudem, 15. in fin. D. de testamen. milit. l. de precio, 8. D. de publician. l. 1. §. generaliter, D. de legat. præst.*

8 *Auth. ingressi, vbi not. C. de sacros. eccles.* In quo numero essent Dominicani ex rescripto Clementis IV. vt admitterentur ad legitimam & ad legitimæ supplementum, teste Mantic. loco supra citato, nisi edictum Principis obstaret. Iunge *Defin. 8. j. de inoffic. testam.*

9 [Quid tamen si monachus iudicium susceperit superiore authoritatem præstante, & fuerit condemnatus? non poterit ipse neque monasterium impedire quominus fiat exhibitio in bonis quæ monasterium possedit patiente superiore. arg. *l. penult. ibi vel quod patre volente possident. Cod. qui bon. ceder possint.* Ita Senatus pro priore de Beluaux contra priorem Sancti Petri d'Arbigny. Septembris 1617.]

DEFI-

DEFINITIO III.

De beneficij collatione facta per vicarium.

EPiscopi vicarius quantumuis generalis, conferendi beneficij potestatem, quæ specialiter concessa non sit, minime habet. [1] Beneficij namque collatio donatio quædam est. [2] In generali autem administrationis concessione donandi potestas data esse non intelligitur, [3] non tam, quod donare sit perdere [4] (nec enim perditum Episcopo quicquam videretur, collato per vicarium beneficio in eum, cuius probitas, eruditio virtusque meruisset [5]) quam quia nihil administrare dici possit qui donat. [6] Sed hoc ita accipiendum est, si mandati defectum aduersarius obiiciat. Alioqui licet mandati præsumptio difficillima sit, [7] quia tamen sæpius vsuuenit, vt ea conferendi auctoritas vicariis, per ordinarios detur, [8] æquissima est præsumptio, quæ collationis vires fouet, vt valeat potius quam pereat, [9] si modo Episcopi sigillo munita sit, [10] & ab eo vicario facta, quem cõstet esse in quasi possessione conferendi: [11] maxime vero, cum de sola beneficij possessione contenditur. [12] Quod si illud etiam concurrat, vt is, cui collatio facta est, beneficium possederit per triennium, [13] Episcopi quoque consensus tacitus & ratihabitio, quæ mandato comparatur, interuenisse videbitur, [14] quoniam ad Episcopi cuiuslibet officium pertinet, vt per singula triennij curricula beneficiorum in sua diœcesi constitutorum & statum inquirat & possessores. [15] *Ita Senatus* inter Claudium Vectier & Blanchin de parochiali Ecclesia De Vôges contendentes prid. Calendas Septembris 1588.

1 *Cap. vlt. de offic. vicar in 6.*

2 Adde quod & beneficiorum collatio in fructu est. *Not in cap. cum olim, de maior. & obed.* Boer *quæst.* 17 *num* 14. fructus autem beneficij ex quo pendet ius conferendi, non pertinent ad vicarium.

3 *L cumplures*, 12. §. *cum tutor*, *l. Lucius*, 46. §. *vlt. D, de admin. & tutor.*

4 *L filiusfamilias*, 7. *in princ. D. de donat.*

5 Qui sapis enim talis est, vtiq; ex eorum numero est, quos possis dicere beneficium dare cum accipiunt.

6 *L ab agnato*, 12 *D. de curat. furios.*

7 Adeo vt nec per mille annos præsumi possit mandatum, quia facti est, facta vero nunquam præsumuntur. *l consilio* 7. §. *vltim eod tit. de curat furios.* iunct *l. in bello*, 12. §. *facti, de captiu. & postlim.*

8 Solet enim sumi argumentum & præsumptio ex iis, quæ fieri moris est, *l quod sinclit.* 11 § *quia assidua, D. de edilit. edict. l. vlt. C qua res pignor. oblig poss.* iunct. *l. & quæ nondum*, 15. §. *quod dicitur, D de pignor l. vlt. C. de fideiuss.*

9 *Arg. l. quoties*, 12. *D. de reb dub. l. quoties*, 80. *de verb. oblig.* Est enim maligna interpretatio, per quam fit vt actus destruatur, *l si ita stipulatus*, 126. §. *Chrysogonus, eod tit.*

10 Sigilli enim alieni apposito probat contensum & mandatum, si modo nihil dolose & in fraudem factum sit, *l 2. Cod de reb. alien. non alienand.*

11 De qua constet per nouissimos actus, secundum ea, quæ dixi *Defin. 70 num* 17. & *tit prox.*

12 Nam in possessorio agitur de sola possessione, non etiam de proprietate, nisi ad conseruandum, vt alium possessorium.

13 Cuius possessionis triennalis quantus fauor sit, apparet satis ex regula de triennali possessore.

14 Cum non minus facto quam verbo voluntas declaretur, *l non tantùm, § D. rat rem haber*

15 *Can. relata, & can decreuimus*, 10 *qu. 1.*

DEFINITIO IV.

De verbis enunciatiuis summi Pontificis prouidentis in forma gratiosa.

IS cui prouisum est a Summo Pontifice in forma, vt vocant, gratiosa, adiecto eo, quod de eius sufficientia, & vt loquuntur, idoneitate ordinarius attestatus fuit, non cogitur attestationem illam exhibere, nec eo magis rescriptum obreptitium aut subreptitium dici debet. Creditur enim verbis enunciatiuis summi Pontificis, sicut & alterius cuiuslibet Principis. [1] Estque verisimile prouisurum fuisse summum Pontificem in forma rigorosa, non in gratiosa si attestationem non vidisset. [2] Sed & illud certum est, attestationes huiusmodi cum ab ordinariis ad summum Pontificem mittuntur, in Romanæ Curiæ actis describi, nec ei, cui prouidetur, restitui. [3] *Ita Senatus* in causa Joan. Philippi Chauellard & Claudij Poysat 13. Calend. Ian. 1589.

1 Attestantis scilicet de facto suo & de eo, quod coram se factum est, *l. omnium, vbi not. C. de testam.*

2 Præsumitur enim Papa id omne facturus, quod facere ex officio debuit.

3 Vt proinde inhumanum sit, cogi eum exhibere id, quod non habeat nec dolo desierit habere.

DEFINITIO V.

Eum, qui bullas producit, non esse arctandum vt signaturam proferat.

QVi literas Apostolicas producit, quas bullas dicimus, signaturam, vt vocant, ostendere non cogitur, si forte aduersarius obiiciat latius extensas eas literas contra Cancellariæ regulam, quam signatura contineretur. Faciunt enim per se fidem, [1] & ad eum, qui vitium obiicit, pertinet, vt signaturæ, quæ in actis curiæ remanet, exemplum probatæ fidei proferat, ex cuius collatione constare possit, vtrum amplior facta sit bullarum expeditio quam fieri debuerit. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum sint probatio probata propter auctoritatem sigilli summi Pontificis.

2 Ei namque incumbit onus probandi non solum, qui dicit, sed etiam, qui negat aliquid solemniter factum esse, *l ab ea parte, § D de probat.* [Obserua tamen Bullas Pontificis licet locum apud nos habeant tum quoque cum nunquam publicatæ in hac patria fuerunt, nullius tamen esse momenti in possessorio si aut contrario vsu abrogatæ aut nunquam apud nos receptæ, dicantur. Itaque placuit admittendam esse hanc in possessorio positionem quæ in petitorio haud dubiè reiiceretur. Et ita Senatus noster pronunciauit, cùm quæreretur de collatione simplicis beneficij facta per ordinarium quod vacauerat non solum in mense reseruato, sed etiam vacante sede Episcopali. Quæ duplex prosummo Pontifice reseruatio erat. In causa Ioannis Camet & Iacobi Arnaud mens. Iunij 1612. De qua scripsi *Defin. 95. sup. tit prox.*]

DEFINITIO VI.

De inutilis collationis confirmatione.

SI collatio per ordinarij vicarium facta ex eo solo nulla sit, quod vicario mandatum non constaret beneficij conferendi potestatem, [1] placet eam conualescere ex sola superioris qui mandare potuit confirmatione, licet ea confirmatio nuda sit non noua collatio, quæ nouum, vt dicimus, spiritũ infundat. [2] Cum enim non nisi defectu mandati nulla esset prior collatio, confirmationem hanc & ratihabitionem, quæ postea sequitur, mandato comparari certum est. [3] Sed hoc tamen ita accipi debet; Si non medio tempore in eo beneficio alij sit ius quæsitum. Tunc enim nec noua superioris collatio in tertij præiudicium prodesse quicquam posset. [4] Diuersum est, si quam aliam ob causam prior collatio nulla sit: Subsequentem namque confirmationem perinde nullam esse fatendum est: cum verum sit quod dici solet id, quod nullum est confirmari non posse. [5] Igitur noua collatione & prouisione opus est. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cuius mandati probatio necessaria est, vt diximus *Defin. 3. & cod.*

2 Actus enim, qui non nisi defectu potestatis nullus erat, confirmatur superueniente quandocunque potestate, Gloss. *in c. non firmatur, de regul. iur. in 6.*

3 *L. vlt. C. de SC. Maced. c. ratihabitio. de reg iur. in 6.*

4 Cravet. *consil. 171. ex l. penult. D. rat. rem haber. l. potior. 11. qui potior. in pign. hab.*

5 *d. c. non firmatur, de reg. iur in 6. l. quod initio, 29. D de regul iur.* cum non entis nullæ sint qualitates, *tot. tit. de confirm. vtil. vel inutil.*

DEFINITIO VII.

De mandato summi Pontificis de prouidendo.

MAndatum summi Pontificis de prouidendo nullum ius tribuit impetranti nisi subsecuta prouisione, [1] adeóque in possessionem missione [2]. Quamdiu enim aliquid agendum supersit, nihil actum videri potest. [3] Itaque si prouisio tantum facta sit, licet ius aliquod in beneficio tribuat, non poterit tamen in beneficij possessorio obtinere is, cui ex mandato summi Pontificis prouisum est, si non etiam in possessionem missus sit. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sicut enim pactum de vendendo non est venditio, aut pactum de donando donatio, Bartol. *in l. vlt. num. 8. D. de condict. caus dat.* ita nec mandatum de prouidendo prouisio est. Rebuff. late *in tract de mandat. de provid.*

2 Nam per missionem in possessionem constituitur ius in re in beneficiis, vt & in pignore iudiciali rei profanæ, *l. non est mirum, 16. § 1. D. de pignor. action.*

3 *L. pen C. de his, quæ vt indign.*

4 Quia in beneficialibus sicut in profanis non alius potest obtinere in possessorio, quàm qui possidet, nec rursus incipere quis possidere sine corporali possessionis adprehensione, *l. cum heredes, 23. D. de acquir possess.*

DEFINITIO VIII.

Qui beneficium tanquam vacans impetrat, discedit à priori possessione.

QVi corporalem beneficij possessionem ex inutili collatione adeptus impetrauit literas Apostolicas, quibus scriptum erat in hæc verba, *& adhuc hodie dictum beneficium vacare noscatur*, à priore non solum titulo sed etiam possessione videtur recessisse. [1] Non enim vacare dicendum est beneficium, nisi quod & de iure vacat, vt loquuntur, & de facto. [2] Verbáque summi Pontificis regulariter accipienda sunt in omni significatione, in qua accipi possunt: [3] Maxime vero cum possessio solo animo amittatur. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Bona enim vacantia dicuntur, quæ nec dominum habent nec possessorem, *l vlt. D de successi. edict.*

2 *Cap. cum nostris, extr. de concess prab.*

3 Vt omnimodo aliquid operentur, Panorm. *in d. c. cum nostris.*

4 *L. 3 § in amittenda, D. de acquir. poss.*

DEFINITIO IX.

Mandatum de prouidendo mittendoque in possessionem, quando impletum videatur?

QVi mandatum habet à summo Pontifice vt impetranti prouideat mittatque eum in realem & actualem beneficij possessionem, non prius impleuisse [1] videtur mandatum de prouidendo, [2] quam impetrantem miserit in realem & actualem, vt vocant, possessionem. Propterea, quod mandatum huiusmodi de prouidendo non tribuit ius in re, sed ad rem tantum quousque fuerit executio subsecuta. [3] Neque sufficiet quod mandatarius & executor datus potestatem impetranti fecerit possessionem auctoritate propria adprehendendi, vtputa si birretum, vt vocant, aut annulum ipsi tradiderit, [4] sed ille ipse in possessionem mittere omnino debet, quoniam mandatum implendum est in forma, vt aiunt, specifica. [5] Nec enim cui hoc mandatum aut permissum est, illud quoque mandatum & permissum videtur. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quomodo tamen implere mandatum tenetur quisquis mandatum suscipit, *l incommodato, 17. § sicut, D. commod.*

2 De quo adde, quæ scripsi Defin. 7. §.

3 *Cap si soli ordinario, de concess. prab. in 6.*

4 Quomodo solent Notarij nostri facere per calami traditionem, vt dicemus *sub tit. de acquir. possess. §.*

5 Ne alioqui mandantis auctoritas neglecta videatur. Fere enim est, vt quis rem sibi mandatam negligere videatur, si per alium facit, quod per seipsum facere deberet, *l. cum hi. 8. §. si prator aditus, D. de transact. l. 1. de offic. eius, cui mandat. est iurisdict.*

6 Quasi electa siue inductria siue dignitate personæ, cui mandatum fuit, *arg. l. inter artifices, 38. de solut.*

DEFINITIO X.

De regula, quæ est, de beneficij valore exprimendo.

REgula Cancellariæ, de vero beneficij valore exprimendo non attenditur in quæstione, quę laicum iudicē habet de possessione beneficij, quod bursalis sit potius quam iuris. [1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Intellige, nisi euidenter appareat de dolo aliquo impetrantis. Nunquam enim dolus impunitus esse debet, ne rum quidem, cum ipsi doloso damnosus futurus est, *l procurator, 11. in fin. D de doli mal. & met. except*

DEFINITIO XI.

Ius conferendi nunquam præsumi, nisi in fauorem ordinarij.

SI duo sint beneficia eiusdem nominis in eadem diœcesi, quorum alterum pertinere dicatur ad nominationem aut collationem cuiusdam Abbatis aut Episcopi in alia prouincia constituti, ei incumbet onus probandi, omnémque ambiguitatem tollendi, qui Abbatis illius aut Episcopi collatione nitatur. [1] Neque enim ius conferendi vnquam præsumitur, nisi probetur in eius commodum, qui non est ordinarius diœceseos. [2] Imo vero ordinarius habet ipso iure fundatam intentionem in omnibus beneficiis intra diœceseos suæ fines conclusis. [3] Eámque præsumptionem non tantum ordinarij auctoritas elicit, sed etiam beneficij libertas. Beneficia enim sicut & cætera omnia sui natura libera præsumuntur. [4] Habebit vero res minorem dubitationem, si ponas beneficium, de quo contenditur, vltimum possessorem habuisse ex alio ordine quam cuius sit Abbatia, quæ nominationem suam esse iactitat. [5] Est enim perpetuum, quoties de beneficij possessione agitur, vt vltimus potissimum status attendatur, ex nouissimis actibus colligendus. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Debet enim vnusquisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis siue agendo siue excipiendo, *l. 2. Lab ea parte, 5. l. quoties, 19. D de probat.*

2 Imo habet iuris præsumptionem contra se quisquis ordinarius non est.

3 *Can. omnes basilicæ, 16. quæst. 7.*

4 Fauore scilicet libertatis, quæ omnium rerum fauorabilissima est, *l. 4 D. de iustit. & iur. l. altius, 8. C. de seruit. & aqua. l. libertas, 122. de regul iur.*

5 Nam ex qualitate possessoris præsumitur qualitas beneficij, vt constat ex iis, quæ diximus *Defin. 77. §. sit. prox.*

6 Dixi *Defin. 70. num. 16. 17. & 18. §. sit. praced.*

DEFINITIO XII.

De probando iure conferendi.

QVoties in quæstione de possessione beneficij disputatur, an prælatus habuerit ius conferendi aut instituendi, placet etiam minus plenas probationes suf-

nes sufficere nec aliud requiri quam vt ea esse probetur communis hominum existimatio, si modo is, cui ab eiusmodi prælato prouisum est cum eo concurrat cui prouisum fuit à summo Pontifice: Non item si concurrat cum Episcopo, aut cum eo, cui ab Episcopo fuerit prouisum.[4] An quia maior sit aut fauorabilior auctoritas Episcopi in beneficiis conferendis quam summi Pontificis? Minime.[2] Sed quia summi Pontificis potestas ordinarij cuiuslibet, quamuis inferioris quales omnes sunt, concursum admittit.[1] Ordinarij potestas contra, nullius,[4] præterquam summi Pontificis, qui est ordinarius ordinariorum.[5] Itaque hoc casu omnimodo & exacte probandum est quis ordinarius collator sit beneficij, vt sciatur an prouisio valeat.[6] *Ita Senatus* pro Nicol. Gros contra Franciscum de Chauanes 16. Cal. Decembr. 1590.

1 Vide Cassiador. *decis. 1. de prob.*

2 Semper enim auctoritas summi Pontificis excepta intelligitur tanquam superioris.

3 Scilicet quandiu Papa prior non apposuit manum, quia per manus appositionem ligat cæterorum omnium manus, vt scripsi *Defin* 10 & 16 *T. tit. prox.*

4 *Can. omnes basilicæ, 16. quæst. 7.*

5 *Can cuncta per mundum, 9. quæst. 3.*

6 Quia prouisio & collatio ab eo facta, qui ius conferendi non habuit, neque titulum neque tituli colorem præbet, *cap. 1. de reg iur in 6.*

DEFINITIO XIII.

De Episcopalis dignitatis priuilegio.

PRæcelsa Episcopatus dignitas facit,[1] vt quamuis eum, qui iam Episcopus sit, Senatorem fieri nihil prohibeat,[2] Senator tamen esse desinat, qui Episcopalem dignitatem post Senatoriam nanciscitur,[3] si non speciali Principis indulgentia retineatur.[4] Secundum quod, cum vir clarissimus Alfonsus d'Elbene Abbas Altacombanus Senator noster in Albiensem Episcopum electus, & à summo Pontifice confirmatus esset, ac quasi vacante per eius promotionem dignitate, Abbas Moretanus in ipsius vicem substitutus. Postea vero Albiensis Episcopus obtinuisset à Principe, vt quamdiu in Sabaudia degeret, pristinam retineret dignitatem. Quæsitum est, an eundem in collegio nostro ordinem gradumque quem prius habuerat, saluum ei esse oporteret: An potius quasi nouus postremusque Senator post omnes sedere deberet. Quod quibusdam probabilius videbatur, quia non solum prior dignitas vacasset, sed alius quoque in eius locum suffectus esset.[5] Contraria tamen sententia non modo benignior sed etiam honestior visa est, præsertim cum ita Princeps iussisset,[6] vt eadem ipsi dignitas maneret, quæ antea fuerat: quodque indignum absurdumque videretur, eum, qui tam multis annis emeritus in primis gradibus honorificentissime constitisset, ob eam solam causam cæteris inferiorem videri, quod Episcopalem insuper dignitatem vrgentibus meritis nactus fuisset.[7] Accedebat, quod prius etiam quam Moretanus in Senatorem admitteretur, iam ita Princeps fieri rescripserat, vt non eo minus Altacombanus quamdiu apud nos esset, dignitate Senatoria fungeretur.[8] *Ita Senatus* 7. Cal. Febr. 1590.

1 Nam & Episcopi summi appellantur, *Can. 2. de consecrat. distinct. 5.* & quilibet Episcopus dicitur maior presbytero Cardinali, *can. quanquam, vbi gl in verb. Augustinus, 2. qu. 7.*

2 Etsi profanos gentilium libros etiam legere Episcopi prohibentur, adeoque audire leges, nisi hactenus vt per eas melius intelligantur canones, *can. episcopus, vbi gl. in fi. distinct. 37. l. consulta diualia, 23 C. de test.*

3 Nemo enim duobus Dominis seruire potest, & Episcopatui & Senatui, & hoc casu maior dignitas, quæ est incompatibilis tollit minorem, vt de obligationib. scriptum est *in l. debitori, 56. D. de fideiussor. l. si reus, 13. D. de duobus reis, can. 1. 21. quæst. 1.*

4 Vt Senator maneat ad honores etiamsi non resideat. Nec enim paruum Senatui ornamentum est, si ex Senatoribus quidam sint Episcopi.

5 Nec enim poterant duo eundem gradum tenere, ac in eodem gradu concurrere, *arg l. cum in testamento, 37. de hered. instit. l. 1. §. qui semel. D de succes. edict.*

6 Principis enim est, cum ordinem dignitatum inter suos præscribere quem velit, *l. 1. & 2. Cod. vt dign. ordin. seruet. lib. 12. tit. 8.*

7 Superueniens enim maior dignitas augere non minuere priorem statum debet. Itaque videbatur Episcopus Albiensis in sui ipsius locum successisse, *arg. l. 1. § sed videndum, eod. tit. de succes. edict. l. 3. l. creditor, 12. Papinianus, D. qui potior. in pignor. hab.*

8 Quo rescripto videbatur ius suum pristinum Episcopo reseruatum, antequam alij vlli ius quæsitum esset, *arg l. Modestinus, 76. D. de solut.*

DEFINITIO XIV.

Ex sola aduersarij confessione aut denominatione ius nullum in beneficio acquiri.

SOla aduersarij confessio ius in beneficio aut ad beneficium tribuere non potest ei, qui aliud nullum habeat.[1] Minus igitur iniusto detentori proderit, quòd tanquam titularius, vt aiunt, iustúsque possessor, per epistolam talis nominatus sit qualem hodie se dicit, si non alias habeat prohibitiones.[2] Nam nec si ab ipso summo Pontifice talis per literas nominatus esset, quicquam tamen ei iuris ex eiusmodi nominatione acquireretur,[3] cum tamen conferendi beneficij præcipuam summus Pontifex habeat potestatem;[4] quam vtique non habet aduersarius, in cuius potestate non est facere, vt qui neque titulum neque possessionem beneficij habet, habere existimetur.[5] Id enim est, quod dici solet beneficium sine canonica institutione possideri non posse.[6] *Ita tractatum est* in causa Guilielmi Bachod contra Claudium Philippe 15. Cal. Ianuar. 1590. postea decisum & pronunciatum 4. Non. Iunij 1595.

1 Dixi *Defin. 83. T. tit prox.*

2 Ioan. Pap. *in syntagm. Arest. lib. 8. tit. 7 De maintenue et possessions de benefices*, Bocr. quæst. 89.

3 *Clem. fin de sent. excom.*

4 *Can. cuncta per mundum, 9. quæst. 3.*

5 Nam & titulum habere & possidere facti est, *l. consilio 7. §. vlt de curat. furios. l. 1. §. Scæuola, D. si is, qui testam. liber esse iuss.* factum autem requirit veritatem naturalem non fictam aut falsam confessionem, *l. denique. 19. ex quib. caus. maior. l. in bello, 12. §. facti. de capt. & postlim.*

6 *Cap. 1. vbi* Dyn. & alij *de reg. iur. in 6.*

DEFINITIO XV.

Quando decessoris sui titulum exhibere quis cogatur.

ETsi non potest beneficium videri vacasse per obitum eius, qui nullum in beneficio ius vnquam habuit,[1] eum tamen, qui beneficium obtinuit siue à summo Pontifice siue ab alio collatore, quasi vacans per obitum Sempronij, de iure quod Sempronius in eo beneficio habuit, docere non est necesse.[2] Sufficit namque vt eum probet vulgo habitum pro iusto possessore.[3] Quid enim si annalis aut triennalis possessor Sempronius fuit, vt nec ipse de titulo suo docere debuisset si qua ei controuersia de beneficio facta fuisset?[4] Sane si aduersarius docet de titulo & iure alterius, per cuius obitum ipse beneficium impetrauerit, & is titulus antiquior sit possessione illius, qui beneficij vltimus possessor fuisse dicitur, cogetur nouus impetrans titulum prædecessoris sui exhibere, déque eius viribus disputare:[5] quoniam alioqui fieri non po-

test, vti ne vitiosa præsumatur ea possessio & absque titulo,[6] cum de præcedente alterius titulo & possessione apparet. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum ex regula iuris nemo possit desinere habere id, quod nunquam habuit, *l. non potest videri, 208. de reg. iur.*

2 Quia non habet titulum à suo prædecessore, nec succedit in ius ipius, sed omne ius suum habet à collatore.

3 *Arg l 3. §. 1. D. de SC. Macedon. l. filia, 88. de solut.*

4 Nam triennalis possessio est pro titulo saltem præsumpto, *Reg. de triennali possessore.*

5 Cum non potuerint eiusdem beneficij duo in solidum esse rectores & possessores non magis quam rei profanæ, *l. 5. § si duob. D. commod l. 3. 5. ex contrario, de acquir. poss. l. duo in solidum 19. D. de precar.*

6 Præsumitur enim quisque possedisse ex titulo præcedente, *l. quadam mulier, 77. D. de rei vindic.*

7 Carlad. *de caus. poss. & prax. decis. 3* Bellarm. *quæst. 112. & 116.* Rebuff. *in praxi benefic. tit. de subrog. nu. 55. fol. 327.*

DEFINITIO XVI.

De clerico dyscolo & male morigerato.

CVm de beneficij ecclesiastici possessione inter clericos apud Senatum contenderetur, non putauit Senatus pro eo dicendas vindicias, quem constaret improbam vitam agere, tametsi iustissimo titulo niteretur. Etsi enim de clericorum vita & emendatione cognoscere laicus iudex non potest,[1] publice tamen interest, ne quis ad beneficiorum possessionem retinendam locus relinquatur discolis & sceleratis; [2] ex quorum moribus scandalum laicis inferri possit. Ideóque pertinet ea res ad curam non modo Senatus, sed & alterius cuiuslibet iudicis laici de huiusmodi controuersiis ius dicentis, [3] non vt de moribus inquirat, si mali obiciantur, sed hactenus tantum vt præsentes oblatásque probationes non reiiciat, si tales sint, de quarum fide dubitare non possit. An ergo clericum ex ea causa condemnare debebit? Minime,[4] sed tantum pronunciare sequestrandam beneficij possessionem vt fieri solet neutro ex collitigatoribus coloratum titulum proferente. [5] Si tamen post aliquot annos eadem de beneficio quæstio licet apud eundem iudicem repetatur, & appareat rediisse hominem ad meliores mores, pro eo iudicandum erit, si aliud nihil prohibeat: [6] Sed & si eo tempore quo minus bene moratus dicebatur minor erat annis viginti quinque, nullas post maiorem ætatem resipiscentiæ probationes iudex exigere debebit, quasi ætatis vitium illud fuerit, magis quam personæ. [7] *Ita Senatus* 4. Non. Iunij 1595. & iam antea 13. Calend. Ianuar 1590.

1 Pertinet enim id ad curam & iurisdictionem episcopi, aut alterius superioris, *tot. tit. de vit. & honest. cleric.*

2 Qui etiamsi beneficium iam tenerent, eo tamen priuari vel ob hanc causam deberent, adeóque communione, *can. episcopus, 35 distinct.*

3 Debet enim iudex laicus curare quantum potest, ne laici etiam à clericis scandalum patiantur, eaque potissima ratio est ob quam permittitur ei nonnunquam, vt in clericorum quoque actionibus coercendis se interponat, quod tamen sine iurisdictionis ecclesiasticæ præiudicio fiat.

4 Cum nulla penitus sit iurisdictio laici in clericos, vt nec iudicis ecclesiastici in laicos, *cap. at si clerici, & c. caterum, de iudic. & si diligenti, extr. de for. compet.*

5 Vt sicuti vitiosus ad beneficium ingressus nunquam dandus est, ita nec vitioso detur.

6 Ne alioqui causa temporaria & momentanea perpetuum pariat effectum, quod esse non debet, *l. cura, 14. §. deficientium, D. de muner. & honorib. l. ab omnib. 10. §. auctus. D. de vacat. & excus. muner. & honorib. l. ab omnib. 10. §. auctis, D. de vacat. & excus. muner.*

7 *arg. l. 3 §. 5 D. de tutel.*

DEFINITIO XVII.

De collatione iure deuoluti facta.

QVod constitutum est, vt si collator ordinarius negligens fuerit in conferendo beneficio, id est, si intra semestre, quod in eam rem præstitutum est non contulerit, totum ius conferendi pro ea vice ad summum Pontificem deuoluatur, [1] non habet locum si iustum impedimentum interceserit, vt puta pestis aliudve quid simile. [2] Item si ordinarius beneficium vacare ignorauerit. [3] Non enim potuit conferre, nisi à quo die sciuit [4] aut scire debuit [5] vacationem. Cumque ideo non fuerit negligens, negligentiæ pœnam pati nullam debet. [6] Deuolutio autem iuris conferendi ad superiorem negligentiæ pœna est. [7] Et consequenter probanda erit scientia ab eo, qui nititur iure deuolutionis. Non ob id solum, quod alioqui præsumatur ignorantia & probetur eo ipso, quod non probatur scientia. [8] Sed etiam quia fundamentum illud est intentionis eius, qui allegat deuolutum. [9] Cum collatio iure deuoluti facta ante deuolutionem nullius adeo sit momenti, vt ne colorata quidem videatur.[10] *Ita Senatus* in ea causa, de qua infr. Defin. 35. de probat. & Defin. 2. & seq. de iur. patron.

1 Quod ius deuoluti aut deuolutionis appellatur, *cap 2. de conces. prab.* De quo iure vide tractatum Rebuff. inscriptum, *De deuolut.*

2 Rebuff. *in d. tract. nu. 13.* Alex. *cons. 58. vol. 5.* Rip. *in tract. De peste. Tit. de priuil. iudic. caus. pest.*

3 *Cap. quia diuersitatem in fin. & ibi DD. de conces. prab. gl. in cap. licet, per ill. text in verb. à notitia, de suppl. neglig. prælat. & in d cap 2. in verb. infra sex menses, de conces. præben.* Feder. de Sen. *cons. 129.* Panorm. *in c. cum propter, post prin. De iur. patron.* Rebuff. *vbi 5. nu. 10.* Roch. de Curt. *in tract. de iur. patron. in ver. honorificum, qu. 27. gl in c statutum, 3. de præben. in 6.*

4 Nemo enim ignorans conferre beneficium potest, vt nec aliud fere quicquam agere, *l. cum sex, 55 de ædilit. edict.*

5 Dissoluta enim ignoratio excusationem non meretur, *d. l. cum sex, l. 3. §. 1. l nec supina, 6. D. de iur & fact ignor.*

6 *l. 3. D. de separat l ab hostibus, 15 §. vlt. & l. seq. D. ex quibus caus. maior. l. vlt. in fi. C. de postlib. hered. instit.*

7 *d c. licet, & tot. tit. De suppl. neglig prælat.*

8 *l. Verius 21. D. de prob. l. super seruu, Cod. qui milit. poss. lib. 12. cum iurib. ibi per gl. allegatis.*

9 Debet autem quisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis maxime ratione temporis, Alexand. *in l si minorem, 6. C. de in integr. rest. minor.* Castrens. *in l. si inter, 8. num. 5. de reb. dub.*

10 *DD. in d. c. 2. de conces. prab. & in c. 2. de prab. in 6.* Rebuff. *vbi 5. n. 32 post* Felin. & alios *in c. cum ex officij de præscri.* & Boer. quem ibi refert *decis. 70.*

DEFINITIO XVIII.

De clerico coniugato aut minus clericaliter viuente.

QVamuis dici soleat beneficia conferenda non esse aliis clericis, quam qui viuunt clericaliter, [1] Nihil tamen prohibet eum quoque qui secularibus negotiis se immiscat beneficium habere, Ex iis nimirum quæ sunt minima, id est, quæ vel nullam vel perexiguam habent administrationem, nec animarum curam gerunt, cuiusmodi est præfectura capellæ simplicis quæ non sit presbyteralis. [2] Eoque passim iure vtimur. Quamquam multo rectius & salubrius facturus sit clericus, si ab eiusmodi secularibus negotiis abstineat, [3] ex eo saltem tempore quo pacificum & ad honestæ vitæ rationem idoneum beneficium habere cœpit. [4] Illud sane constat clericos coniugatos vsque adeo non clericaliter viuere intelligi, vt nullius omnino beneficij obtinendi capaces fiant: *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap clerici, Extr. de vit. & honest. cleric.*

2 Vel ob id saltem, vt hoc veluti præmio inuitentur plerique ad clericatum ambiendum, quem vbi assecuti erunt tanto facilius postea cogitent de sacris quoque ordinibus suscipiendis.

3 *Can. 1. & 2. & pass distinct. 88.*

4 Ex eo namque tempore nulla subest necessitas clerico se immiscendi negotiis secularibus, quæ tamen necessitas sola potest præbere excusationem, glos. *in can. decreuit. 88. dist. arg. 12. q. 1. can. 1. & 1. qu. 2. can. sacerdos.*

5 Imo vero etiam officio & beneficio quolibet sunt priuandi, *can si quis à modo. distinct. 81. can. 1. & pass. ead dist.* Vide *tot. tit. De cleric. coning præsertim cap. diuersis, gloss in can multorum 27. qu. 2.*

DEFINITIO XIX.

De priuilegio clericali.

CLericus in habitu non clericali deprehensus non gaudet priuilegio, neque quod ad fori præscriptionem, neque quod ad pœnam crimini debitam pertinet. [1] *Ita tractatum* est in eadem causa.

1 *Capit si iudex laicus, de sentent. excommunicat. in 6. iunct. cap. 1 de cleric coniug. lib. 6. cap clerici, de vit. & honest cleric. Clement. 1. eo.* Guid. Pap. *qu 138 c. vlt. de vit. & honest. cleric. Glos. in can. clerici, dist. 23 & can. in summa 21. qu. 4.*

DEFINITIO XX.

De beneficij collatione facta per vicarium de cuius potestate non constat.

NOn valere collationem beneficij factam à vicario ordinarij si non constet mandatam ei potestatem conferendi certum est, [1] quamuis instituendi habeat facultatem sicut & confirmandi eos, quos ordinarius instituturus esset vel confirmaturus. [2] Sed hoc ita accipi debet, si aduersarius defectum mandati in actis, vt aiunt, obiiciat. Nam si extra acta & tanquam exceptio meri iuris, quam ex officio suo iudex alioqui supplere deberet, [3] obiiciatur, non est admittenda, Ne fiat iniuria ei, cui vicarius beneficium contulit, si priuetur ea mandati probatione, quam afferre fortassis potuisset, si aperte opposita exceptio fuisset. [4] *Ita Senatus* in eadem causa. Vtrum enim vicario mandata sit facultas conferendi necne, in facto non in iure consistit: [5] facti vero causam supplere iudex nunquam potest, [6] nec si notorium sit, nisi fuerit allegatum. Nam & quod notorium est allegari debet, licet probari non sit necesse. [7]

1 *c. fin. de offi. vicar. in 6. & c. 3. de prab. eo. lib.*

2 *Cap. cum in illis, 16. vbi gloss. §. cum autem, in verb. noscatur de prab. in 6.*

3 *Tit. C. vt qua def. aduoc. part. in d. suppl.*

4 *Arg. l. 3. vbi not. D. de accus. & inscrip.*

5 Contractus enim omnes sunt facti. *l. consilio 7. §. vlt. de curat. furios.*

6 Not. *in d. tit. C. vt qua def aduoc. part.*

7 Notorium enim dicitur manifestum, quod patet vel per confessionem, vel per probationem, vel per euidentiam rei, *can. manifesta, vbi gl. 2. qu. 1.*

DEFINITIO XXI.

De congrua portione paroche ex decimis constituenda.

DEcima, aut, vt melius dicam, ea fructuum portio, quæ loco decimæ præstari Deo debet [1] in signum & recognitionem vniuersalis dominij, [2] si iuris rationem inspicias, non nisi ad parochum spectat: [3] Fieri tamen potest, vt ad alias personas eius percipiendæ & exigendæ ius pertineat, aut ex contractu iusto & solemni, aut ex inueterata consuetudine, aut ex immemorialis temporis præscriptione. [4] Sed cum id euenit, parocho & Ecclesiæ rectori omnimodo consulendum est, vt vel ex decimis [5] vel ex quo alio reditu habeat congruam portionem, id est, tantam quanta ad honeste viuendum, & excipiendos hospites sufficere possit: [6] Adeo vt nec ferenda sit consuetudo, si qua in contrarium allegetur, vtpote quæ manifeste impugnet vtilitatem ecclesiæ. [7] *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Iul. 1591. pro parocho de Montagnole contra Laborer Archipresbyterum Decanatus Sabaudiæ.

1 Dicitur enim decima vulgo etiam, quæ est vicesima interdum aut trigesima, aut quadragesima, quia loco decimæ præstatur ex consuetudine *cap. in aliquibus, versilla, quippe. Extr. de decim.*

2 Adeo vt configi dicatur Deus si decimæ non soluantur, *ca. reuertimini 16. qu. 1. & can. decime, ead qu.*

3 *Can. quicunque, & seq. ead quæst. & can in sacris,* iunct. *glos. ibid.*

4 *Cap. fin. de paroch. & alien. parochian. c. quoniam, & c. cum contingat. de decim.*

5 Antiquiori enim ecclesiæ ius suum semper conseruandum est, *can. ecclesia, & seq. 16. qu. 1.*

6 *Cap. extirpande, 30. & ca. exposuisti 33. Extr. de prabend. & dignit.*

7 Non enim sufficit præscriptam esse consuetudinem, si non sit etiam rationabilis, *c. vlt. Extr. de consuet. Glos. in can. ecce ego dico, in fin. distinct. 95.*

DEFINITIO XXII.

Deferenda per iudicem laicum sententia pro congrua portione.

QVid ergo si parochus non habeat congruam portionem, & de eo apud iudicem laicum conqueratur? Non potest Senatus vt nec alius iudex laicus de illo cognoscere, an parocho adiudicanda sit congrua portio necne (est enim ea res ecclesiasticæ iurisdictionis [1]) sed tamen si parochus petat manuteneri se in possessione percipiendi decimam; aut quid aliud quousque congruam habeat portionem, poterit & debebit iudex laicus cognoscere incidenter, [2] & inquirere an habeat, necne, non vt de illo pronunciet, [3] sed vt si constabit non habere, pronunciet retinendum parochum in possessione percipiendæ decimæ, quousque congrua ei portio fuerit ab episcopo assignata: [4] Interea tamen & incerto eo cauere iudex debet ne quicquam constituat in detrimentum eorum, qui in possessione sunt decimam, aut pro decima portionem aliam consuetudinariam percipiendi. Sed & si constet non habere parochum vnde se alat, non prius tamen certa pecuniæ aut frumenti & vini quantitas constituenda est pro congrua portione. quàm apparuerit quænam sit æstimatio reditus, qui ex decimæ perceptione colligitur, Ne alioqui facile eueniat, vt qui decimam percipere solet, ob hoc ipsum quod eam percipit, in plus condemnetur, quam quanti decima est. [5] *Ita Senatus* in eadem causa: & in alia pro D. Ioanne Ferrand. parocho d'Entremons, contra Episcopum Gratianopolitanum 14. Calend. Aug. 1591.

1 Quia pertinet ad Episcopum vt prouideat parocho de congrua portione, *can. in sacris, & seq. 16. qu. 1.* Rebuff. *in tract. De congr port.*

2 Nam ad officium eius qui cognoscit de principali quæstione pertinet, vt omnem causam incidentem examinet, *l. 1. C. de ord iud.*

3 Esset enim sententia nulla tanquam ab incompetenti iudice lata, *d. l 1. & toto tit. C si à non compet iudic.*

4 Nam de possessorio decimarum pronunciare etiam laicus iudex potest, Guid. Pap. *qu. 1.*

5 Ne quid fiat inauditis iis quorum interest. *l. nam ita, 59. D de adopt. l. de vnoquoque, 47. De re iudic.*

6 Quod sanè iniquum esset. Non enim onus propter certam rem irrogatum grauius esse debet, quam quanti res ipsa est, *l. 1. §. si is qui quadraginta D. ad SC. Trebell. l. in ratione 11. §. quod vulgo, ad leg. Falcid §. 1. Inst de sing. reb per fideic. relict.*

DEFINITIO XVIII.

Quanta esse debeat congrua portio.

COngrua portio, quæ parocho debetur, regulariter quidem ex quarta parte fructuum beneficij æstimatur: [1] Sed tamen in iudicantis arbitrio & religione positum est, vt vel maiorem vel minorem fructuum portionem constituat. [2] Quid enim si quarta illa pars fructuum beneficij non sufficiat ad victum & vestitum? Nam quod quidam putant, id quod deest suppleri à parochianis debere, non est probabile. Siquidem quamdiu decima sufficit, aut ea quota quæ pro decima ex consuetudine præstatur, nihil est, quod præterea exigi debeat à parochianis. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Can. concesso, 12. quæst. 2. & can. sequent. & 16. quæst. 1. can ad hoc*

2 Ita Rebuff. *in tract. De decimis & fusius, in tract. De congr. port. quæst. 8 nu. 80.*

3 Quia nec aliud quam decimas & primitias Deus ab hominibus exigit, *can reuertimini. & seq. 16. q 1.* Rebuf. *vbi s.*

DEFINITIO XXIV.

De Archipresbyteris.

QVinunc Archipresbyteri vocantur, veteribus illis diaconis non male comparantur, vt absentiũ Episcoporum oculi esse existimentur. [1] Vnde illud quoque fit, vt eorum causa quam maxime sit fauorabilis, cum de beneficiorum ad Archipresbyteratum pertinentium conseruatione agitur. *Ita tractatum est* in eadem causa. [2]

1 *Can diaconi 6. distinct 93.*

2 Vt tanto magis inuitentur ad archipresbyteratus munera ex fide ac diligenter obeunda.

DEFINITIO XXV.

De clerico milite & militiæ desertore,

CLericus in habitu secularis militiæ repertus non solum amittit ipso iure beneficium ecclesiasticum quod habebat, sed etiam priuilegium clericale [1], ideoque si apud iudicem laicum desertæ militiæ reus factus, aut de alio crimine etiam communi vt vocant, nec priuilegiato delatus obiiciat priuilegium fori, petatque remitti se ad iudicem ecclesiasticum, audiẽdus non est, quia secularem militiam assumendo ecclesiasticæ renunciasse intelligitur. [2] Itaque tanto grauius puniri debet ob desertam secularem militiam, quanto scelestius est vtramque militiam quam alterutram deserere: nisi prioris repetendæ gratia posteriorem desertam esse appareat. [3] *Ita Senatus* contra Humbertum Cothonier presbyterum 4. Id. Decemb. 1592. & 3. Cal. Aug. 1593.

1 Iul. Clar. *lib 5. sent in pract. Crimin qu 73. nn. 6.* Emanuel Soar *in commun. opin. in verb clericus*

2 Vide Imbert. *lib 4 Inst. forens* & Guid. Pap. *qu 138.*

3 Gloss. *in can. quisquis, in verb arma, 17. qu. 4.*

DEFINITIO XXVI.

De vnione ex mandato facta post mortem mandantis.

ET si verum est mandantis morte finiri mandatum quoties res integra est, nec minus in ecclesiasticis causis quam in profanis, [1] non tamen est id perpetuũ. Quid enim si mandauero tibi vt soluas Titio post mortem meam? Nemo vtique dixerit mandatum, cuius executio post mortem mandantis collata sit, eius morte finiri. [2] Eadem ratione placebat mandatum Summi Pontificis de vniendis beneficiis quibuslibet quomodocunque & quandocunque vacaturis, etiamsi affecta essent sedi Apostolicæ, & vacarent in manibus Papæ pro tempore existentis [3], non videri finitum morte, [4] Ob idque potuisse delegatum vnire beneficia etiam quæ post delegantis obitum vacassent, si modo viuo eo pontifice qui mandauerat, accepisset mandatum & bullas vt loquuntur fulminari curasset, [5] Dum ne quid aliud obstaret. Solent enim huiusmodi mandata de vniendo reuocari generalibus sequentium Pontificum constitutionibus, si non sortita sint effectum viuo eo mandante, [6] Exceptis tamen iis vnionibus, quæ ex auctoritate Concilij Tridentini factæ sint aut etiam ex causa per Concilium permissa. Itaque cum Claudius de Granier tum Gebennensis Episcopus vitæ morumque sanctimonia ac pietate antiquis illis patribus & Episcopis comparandus, ex mandato Sixti quinti P. M. post eius tamen obitum vnisset prioratum d'Inclafort cum Seminario, quod in sua diœcesi ex præcepto Concilij Tridentini eruditendis quatuor & viginti pauperibus erigi debuerat, Placuit non posse vnionem impediri ex eo solo, quod post mandantis mortem facta fuisset, Tametsi seminarium illud nondum erectum esset, quoniam prius erat vt dotaretur, quam vt erigeretur. *Ita Senatus* in ea causa de qua S C. 48 sup. de sacros. eccles.

1 § *recte, Instit. de mandat. ea licet, & c. gratum. Extr. de offic. deleg.* Rota *dec. 12. eod. tit ex c. si cui nulla, de prab. in 6.*

2 *l. Si vero non remunerandi 12. § vlt D mandat.*

3 Tanquam quod edicti collatum in id tempus, quod futurum esset post mortem quoque Pontificis mandantis.

4 Mandatum enim acceptum & executioni mandari cœptum esse oportet, quia facilius reuocatur mandatum re adhuc omnino integra *d. § recte.*

5 Sed qui tales constitutiones allegat vt reuocationem probet eas probare debet, *l. 2. l. eum qui mutatam 22 D de prob.*

6 Quicquid enim fit à Summo Pontifice in executionem statutorum Concilij, quod perpetuum est, id quoque perpetuum & inuiolabile esse necesse est.

7 Est enim dos seminarij necessarium antecedens ad ferenda onera seminarij, vt dicimus de dote quæ datur marito ad ferenda onera matrimonij *l pro oneribus 20. C. de iur. dot.*

DEFINITIO XXVII.

De Equitum Hierosolymitanorum incapacitate.

EQuites Hierosolymitanos sicut religiosi sunt triplicique voto obstricti, ita & cæterorum religiosorum exemplo cuiuslibet successionis incapaces esse conuenit. [1] An ita vt nec legitimam portionem in parentum bonis petere possint, si iam eo tempore professi religionem fuerint, quo pater aut mater decesserit? [2] *Ita Senatui* visum est in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise viduæ illustris D. Ioannis Comitis de la Chambre 4. Id. April. 1593. Siue quod qui successionis intestati sunt incapaces regulariter [3] à legitimæ petitione repellantur, [4] Siue quod ex edicto Serenissimi Ducis nostri Diui Emanuelis Philiberti habeantur religiosi omnes pro mortuis. [5] Itaque nec partem quidem faciunt, tantum abest, vt ad partem admitti possint. [6] Sunt igitur Equites isti deterioris apud nos condicionis quam sint apud Gallos, apud quos sunt capaces successionum omnium quod ad vsumfructum, licet non ad proprietatem. [7]

1 Ex edicto scilicet Ducis serenis. Emanuelis Philiberti, de quo scripsi *Defin. 2. 5. & Defin. 44. sit. preced*

2 Nam si posteaquam patri vel matri successerunt facti sint religiosi, non ideo mutatur aut impeditur ius successionis.

3 Sunt enim quidam casus, in quibus nostri aliam rationem constituunt legitimæ portionis, aliam successionis. De quibus scripsi in priori parte Hemischiliadis, De errore pragmat.

4 Cum

4 Cum legitima sit portio portionis ab intestato contingentis, *l Papinianus* 8. § *si quis ex mortuis, D. de inof testa. l. cum quaritur* 8. *l. qua nuper*, 31. *C. eo. tit.*

5 Mortuo autem legitimam deberi nemo dixerit, aut ei qui habeatur pro mortuo, *l. si necem*, 4. §. *si deportatus de bon. libert.* Bald. & alij *ad Auth. nouissima, C. de inof testam.*

6 Regulariter enim non facit partem qui nec admittitur, nec admitti speratur ad partem, *d. l. Papin.* 8. §. *quoniam autem, D. eodem.*

7 Vt refert Ioannes Papon. *lib.* 1. *Syntagm. tit*, 10. §. 6.

DEFINITIO XXVIII.

De officiali eiusque vicario.

NOn modo eum qui ecclesiasticæ præest iurisdictioni, quem officialem vocant, sed etiam eius vicarium in hac præsertim alma Camberij ciuitate, totiusque Sabaudiæ theatro Doctoratus dignitate insignitum esse oportet cum iudicãdi munere fungatur, [1] & de iis plerumque rebus iudicandum habeat, quæ magni momenti sint ac difficillimæ disceptationis, vt puta de fœdere matrimonij & iure beneficiorum, quod ad petitorij causam attinet. [2] Nec quod iis casib. possit ex Adsessorum sententia ius dicere idoneam præbet excusationem. Honestius enim est publiceque vtilius vt ea ipsa sit eruditione præditus, quæ faciat ne in singula momenta Adsessorum auxilium implorare cogatur, tantoque grauioribus sumptibus litigatores onerare. [3] Cum tamen Episcopus noster Gratianopolitanus Cantorem Sanctæ Capellæ in Officialis sui vicarium elegisset idque non sine exemplo factum esse constaret, Quasi ecclesiastica dignitas eruditionis & Doctoratus loco esse posset, Visum est æquissimum illud temperamentum, vt neque hic vicarij officio fungi prohiberetur, neque confirmatio quam à Senatu petebat ei concederetur, Ne culpam Episcopi qui Doctorem eligere debuerat, nec tamen vt id faceret cogi per nos poterat approbasse videremur, nostramque feciisse, cui auctoritatem nostram accommodassemus. [4] *Ita Senatus* in persona M. D. 17. Cal. Ianuar. 1593.

1 Debet enim etiam episcopus scire leges vel ob hoc ipsum vt melius sciat canones, *Canon. Episcopus*, vbi Glos. *in fin.* 37. *distinct.*

2 *Cap.* 1. *de ad fin. & consanguin.*

3 Nam neque episcopus neque vicarius episcopi aliorum doctrina egere debet, *Can. qui ecclesiasticis*, iunct. Glos. *in verb. quarant* 36. *distinct.*

4 Nostra enim facimus ea, quibus auctoritatem nostram impertimur, vt scribit Iustin. *in const. De confirm. D.*

DEFINITIO XXIX.

De sigillo ordinariorum, aliorumque collatorum.

NEc subscriptio nec sigillum magni Abbatis Cluniacensis aliarumque similium personarum vllam apud nos fidem facit donec sit recognitum. [1] Aliud est in subscriptione & sigillo ordinariorum, E. Episcoporum scilicet ac Metropolitanorum adeoque eorum omnium, qui vice & partibus ipsorum funguntur, propterea quod ordinariam publicamque habeant potestatem & iurisdictionem. [2] Neque aliud erit, si agatur de beneficio cuius collatio spectet iure ordinario ad Abbatem Cluniacensem, puta de prioratu qui sit ordinis Cluniacensis. Etsi enim ratione huiusmodi beneficiorum regularium non habet ordinarius fundatam intentionem, nisi eo casu quo Abbas ipse negligens fuerit in prouidendo, [3] non tamen facere potest qualitas beneficij, vt Abbatis subscriptioni aut sigillo maior fides constare debeat. [4] *Ita Senatus* in causa R. D. Ludouici Marin. & Caroli Emanuelis Pomei, 11. Calend. April. 1596.

1 Ne falso comminiscendo via aperiatur. Tam enim facile esset falsum sigillum, quam falsam scripturam comminisci, *l. cum ab initio* 4 *& seqq D. testam. quem, aper.*

2 Ideoque sigilla eorum quasi publicè cognita pro recognitis habentur, & publicam fidem faciunt. Ea demum namque sigilla sunt recognoscenda, quæ sunt ignota non quæ iam nota, *can.* 1. *vbi gl. in fin. distinct.* 98.

3 *Cap.* 1. *& tot. tit. De suppl. neglig. prælat.*

4 Ob rationem positam *num.* 1. Nam cum sigillum sit incognitum non est ei fides adhibenda, nec si mille talia sigilla essent, *cap. quod super his, Extr. de fid. instrum. Glos. in d. can.* 1. *in fin. dist.* 98.

DEFINITIO XXX.

De Monachorum incapacitate etiam in bonis talliabilibus.

MOnasticam & religiosam vitam professus siue expresse siue tacite adeo incapax est successionis ex edicto Diui Principis nostri Emanuelis Philiberti, de quo sæpius supra diximus, [1] vt neque succedere ipse possit, neque monasterio successionis emolumentum quærere, [2] scilicet ab intestato. Nam ex testamento potest capere aduti litatem monasterij si tale sit monasterium, quod bona habere possit. [4] Neque hac parte separanda est causa proprietatis à fructibus. [5] Non enim plus iuris habere monachus potest in fructibus, quam in proprietate. [6] Nec si alimentorum causam velit prætexere, quia monasterij sumptibus, aut si mendicantium monasterium proponas, de publicis eleemosynis ali & exhiberi debet. [7] Inde fit vt defuncto patre, aut fratre aliove agnato deditiæ, & vt aiunt talliabilis condicionis sine liberis & condiuisoribus, non magis possit hic impedire ius domini & obuentionis, quam escheatam vocant, quam si esset mortuus [8], quia quod ad successionis causam attinet, pro mortuo habetur qui successionem nec sibi nec alij acquirere potest. [9] Dicat aliquis fortasse, Edictum Principis quod de monachorum incapacitate factum est, non aliam rationem habere, quam vt bona in familia remaneant, & conseruentur. [10] Non igitur prodesse debere domino feudi, qui cum ea bona sibi vindicat, perinde adimit familiæ, atque si monasterium ipsum ex monachi persona succederet. [11] Sed respõdeo, non eo magis prohibendum esse dominum feudi vt iure communi vtatur in necessariam consequentiam, Posteaquam constitutum est, vt monachus hic pro mortuo & incapaci habeatur. [12] Idemque multo magis obtinebit, si non de vniuersalis successionis obuentione agatur, sed de rebus singulis inter alios fratres diuisis, absente licet monacho, & ob id non vocato ad diuisionem, quod pro nullo & mortuo haberetur. [13] Nam si bona illa, fuerunt talliabili condicione onerata, perinde ad dominum pertinebunt, ac si aut nunquam in rerum natura monachus fuisset, aut diuisioni consensisset. [14] *Ita Senatus* in causa Claudij Molard & Fr. Claudij Vianey 5. Calendar. Maij 1594.

1 Potest tamen reseruare sibi certa bona de permissu superioris, dum ne per modum pacti, Boer. *quæst.* 20. *num.* 1. post Cynum, *in auth. ingressi, C. de sacros. eccles.*

2 *Defin.* 2. *&* 27. *§. hoc tit. & Defin.* 44 *§ tit. prox.*

3 Quomodo acquireret iure communi si succederet, *Auth. ingressi, C. de sacros. eccl. can liceat*, 19. *qu. vlt.*

4 Non enim monasteria omnia sunt incapacia successionum, vt dixi, *d Defin.* 2. *nu.* 8. *§.*

5 Quamuis soleat dici non esse permiscendas causas vsus-fructus, possessionis & proprietatis, *l. penultim. in princip. D. de acquir. poss.*

6 Cum fructus percipiantur iure soli & dominij, *l qui scit*, 25. §. 1. *D, de vsur.*

7 Not. *in d. Auth. ingressi, C. de sacros eccl.*

8 Cum religionis ingressus morti æquiparatur, *Can placuit* 2. vbi glos. *in verb. mortuus*, 16. *qu.* 1.

9 *l.* 1. *§ pen. de bonor. poss. contr. tab. l.* 4 *§. si deportat, D, de bon.*

libert.l.1.§.sed etsi patruus, De coniung.cum eman.liber.eius.

10 Quia pertinet ad curam Principis, & ad vtilitatem reipublicæ vt familiarium dignitati consulatur, *l.1.§ sed etsi seruus, D.de inspic.ventr.*

11 Dominus enim directus omnia occupat iure peculij. Et quamuis non sit hæres, tamen impedit, ne alius quisquam heres esse possit, vt de patre succedente in filij bonis castrensibus scriptum est. *in l.1 & 2 D de castr.pecul.*

12 *d can placuit 16 qu 1.*

13 Illi enim vocandi sunt, qui ex actu lædi possent, & qui contradicendi ius haberent, *l nam ita 39.D.de adop.l qui potest, 26.de reg.iur.*

14 Quia non potest haberi pro condiuisore quantum ad succedendi causam is, qui nec ad diuisionem nec ad successionem admitti potest, quique pro mortuo habetur, vt dixi.

DEFINITIO XXXI.

De singulari Franciscanorum incapacitate.

NEque religiosi neque religiosæ virgines ordinis S. Francisci capaces sunt succedendi ex testamento, ne in mobilibus quidem: In immobilibus vero multo minus, nec ea quidem lege vt statim cogantur vendere. In quo deteriotis sunt condicionis quam cæteri mendicantes, Si non à summo Pontifice obtinuerint dispensationem. [1] *Ita tractatum est* in causa virginum S. Claræ, & Petri Louet, Prid. Id. April. 1595.

1 Ibi tractat. Iul. Clar. *lib.4.sentent.in §.testamentum, quæst. 29.ad fin.*

DEFINITIO XXXII.

De religiosa monasterium deserere volente.

QVæ per triginta plus minus annos in monasterio steterat religiosam & monasticam vitam expressim professa, cum breue apostolicum impetrasset, vt sibi à monasterio discedere & ad seculum redire liceret, quasi per vim & impressionem metumque reuerentialem & ante legitimos annos professionem emisisset, [1] Petebat à Senatu vt proximorum agnatorum citatio permitteretur ad causam coram iudice, quem summus Pontifex delegauerat disceptandam. [2] Illi intercedebant, & procuratoris generalis auxilium implorabant, Quasi non deberet Senatus permittere, vt de re tam odiosa honestisque moribus contraria lis institueretur, quod vix id citra scandalum fieri posset. [3] Item, quod ea ratione edicta Principis infringi viderentur, quibus districte prohibitum est, ne quis huiusmodi personis ad parentum gentilium aliorumque successiones aditus aut regressus relinquatur. [4] Placuit non Senatus nostri, sed eius qui à summo Pontifice iudex delegatus esset cognitionem esse debere, num rescripti Pontificij auxilio iuuari eam oporteret, [5] Ob idque nihil causæ proponi cur petita citandorum agnatorum facultas ipsi esset deneganda. [6] Nam si ex litis euentu appareret & veram & iustam esse supplicationem, non futuram eam rem scandalo, quam summus ipse Pontifex adprobasset. [7] Sin contra obreptum esse constaret, fore vt nulla rescripti ratio haberetur. [8] Quod vero ad edictum Principis attineret nihil contra factum iri, si ad successiones parentum & agnatorum admitteretur filia, postquam auctoritate Pontificia desiisset haberi pro religiosa: Cum nec talis vnquam fuisse videri deberet, si per vim aut metum ad profitendam religionem adacta probaretur. [9] Edictum siquidem eas demum personas successionum incapaces facit, quæ religiosæ sunt, & consequenter quæ in eo statu maneant, manereque debeant quamdiu viuunt, [10] Quia nec fieri potest, vt professio illa pro parte temporis valeat, & pro parte non valeat. [11] Sane vix est, vt post tam longum tempus huiusmodi supplicationes à iudice ecclesiastico audiri propitiis auribus debeant, non solum propter scandalum, sed etiam quia tanti temporis lapsu ipsa quoque vis, si qua ab initio interuenisset, purgata videretur. [12] Quanquam non desunt exempla talium dispensationum ex causa concessarum, adeoque à suprema Parisiensi Curia, vt quidam referunt, approbatarum. [13] *Ita Senatus* pro Domina Sebastiana de la Chambre tunc Abbatissa du Beton contra fratres Dominos Marchionem Comitem & Vicecomitem de la Chambre 8. Id. Maij 1595.

1 Hoc enim casu permittitur de monasterio exire, *can.puella, & can.sicut* 20.*qu.*1. glos. notab. *ad d.caus.*20.*in prin.cap.cum virum; & c.cum scimus, Ext.de reg.*

2 Nam & eo casu quo potest quis de monasterio exire ex iusta causa, vtique necessaria est causæ cognitio, nec potest quis propria auctoritate sibi eam licentiam exeundi dare, *d.can puella, & can.illud autem, iunct gl.*20.*qu.*1.

3 Non minus enim qui sunt monasterio traditi à parentib. debent ibi permanere, quam qui propria professione se monasterio manciparunt, *can.addidistis cum seqq.*20.*qu.*1.

4 Dixi *Defin.*30.5.

5 Est enim hoc iurisdictionis mere ecclesiasticæ non secularis, *d.can.illud autem.*

6 Alioqui esset hoc impedire iurisdictionem ecclesiasticam & delegati, cum nihil possit ille statuere nisi parte citata, *l.de vnoquoque* 47.*D.de re iudicat.*

7 Licita enim sunt omnia quæcunque sacrosanctæ sedis auctoritas comprobat, de cuius potestate dubitare sacrilegij instar est, *l.sacrilegij* 5.*C.de diuers rescript.*

8 Cum sacrilegus etiam ille sit qui Papæ mentitur, *can.serpens*, iunct. Glos. *in verb.quod Deo distinct.*1.*de pœnit.*

9 Coactio enim absoluta impedit obligationem *d.can.sicut* 20.*quæst.*1. Gloss. *in dict.caus.* 20.*quæst.*3.*in prin. in verb. quod autem, cap. maiores, Extr.de Baptism.cap.cum locum, Extr.de sponsalibus.*

10 Cui enim de monasterio exire conceditur, is nec monachus vnquam fuisse videtur, *dict.can.puella, vers.cum ergo* 20. *quæst.*1.

11 Non magis quam vt eadem persona pro parte viuere & pro parte mortua esse existimetur, *arg l.vlt C.de sent.pass.*

12 *Glos. in d.can.sicut vers.illud autem, c.is qui, de reg.iur.in 6.* Rebuf *in tract.De breui Apostol.*

13 Papon. *in syntag.arest.tit.De appell.tanquam ab abusu.*

DEFINITIO XXXIII.

Monachum sine consensu superioris nihil agere posse.

CErtum est Monachum stare in iudicio non posse sine licentia sui superioris, [1] non solum si proprio nomine agat, sed etiamsi procuratorio. [2] Adeo enim neque velle neque nolle habet, vt nec Papa effici possit sine consensu superioris. [3] Consensum tamen illum, & auctoritatem sufficit quomodocunque interuenire, id est, tametsi consensus capituli nullus accedat. [4] *Ita tractatum* est ex tempore in causa R. D. Abbatis d'Aulps & N. Beneuis 4. Id. Iun. 1595.

1 *can.* Monachi 16.*qu.*1. Specul. *tit.de Actor. vers.item excipitur contra actorem,* Cassan. *qu.*43.*nu.*1. Francis. Marc. *dec.*588. *nu.*1.*part.*2. & *qu.*127.*nu.*1.*part.*1.

2 Idem Marcus *decis.*140.*nu.*5 *lib.*2.

3 Idem Marcus *qu.*283.*nu.*6.*lib.*1.

4 Quia non reperitur hoc de iure cautum, vt capituli consensus debeat interuenire. [Potest tamen impetrare licentiam testandi à Papa & à summo Pœnitentiario, sed non ab alio.]

DEFINITIO XXXIV.

De iure commendatarij perpetui in monachos.

COmmendatarius monasterij perpetuus licet non sit professus regulam ordinis, cuius est monasterium, habet tamen in monachos eandem prorsus

sus iurisdictionem, quam haberet si ex vero titulo beneficium possideret : quia pro vero prælato & titulario habetur, etiam quod ad hoc, quandoquidem comenda ipsa titulus est dispensatorius : [1] Nec inter commendatarium & titularium ecclesiæ rectorem effectu ipso quicquam interest, sed nominis tantum sono : præsertim si ponas commendatarium perpetuum, qui sane in iis omnibus quæ sunt iurisdictionis & administrationis plenissimam habet potestatem.[2] Nec aliud in secularis beneficij commendatario obseruatur.[3] Illa sane distinctio necessaria est, an commendatarius sit Apostolicus necne, id est, an à Summo Pontifice, an ab ordinario constitutus. Nam & ordinarius commendare beneficium ad breue tempus, id est, ad semestre potest :[4] Sed ita tamen vt commendatarius solam custodiam habeat, aut si mauis administrationem custodiæ causa,[5] non etiam iurisdictionem. Intellige nisi & antiqua & inueterata consuetudine iurisdictio probetur acquisita. Nemo enim dubitat quin ex antiqua longoque vsu recepta consuetudine iurisdictio acquiri possit[6] etiam per priuatum,[7] quia & per legem id fieri posset.[8] At quid si in monasterio, cuius Abbas commendatarius est, aliquis sit ex monachis eundemque ordinem professis claustralis Prior, vt vocant, qui haud dubie pro officij sui iure habet iurisdictionem in monachos, An eo minus habebit suam in eos iurisdictionem commendatarius? Minime. Quid enim si Prior ipse corrigendus & emendandus sit? Quis nisi commendatarius corriget?[9] Adde quod & huiusmodi officium est amouibile ad nutum Abbatis, sicut cætera omnia quæ appellant manualia, Adeo vt nec monacho qui huiusmodi officio per Abbatem spoliatus fuerit remedium possessorium competere possit.[10] Itaque cum vir clarissimus D. Claudius De la Couz Abbas Ambroniacensis commendatarius iurisdictione sua in monachos vsus esset ad morum correctionem, illi autem tanquam ab abusu appellassent, Senatus celeberrimo arresto pronunciauit reiiciendam appellationem, Abbatique tam ex iure, quam ex consuetudine permittendam morum correctionem. 13. Calend. Ianuar. 1591. Iunge Defin. 6. infr. De appell. tanquam ab abusu. [Idemque postea me præside pronunciatum est pro R. D. Aymone Mermerio priore de Beluaux contra Monachos eiusdem monasterij sed adhibito tamen hoc æquissimo temperamento, vt non aliter iurisdictionem hanc exercere posset commendatarius quàm si in beneficio ipse resideret & ordinarius prælatus eiusve vicarius abesset, cuius sane iurisdictionem præcipuam conseruari, & tuam esse conuenit vt commendatarij iurisdictio tantum subsidiaria esse videatur. Latum est S C. 2. Decemb. 1617.]

1 Alfons. Hoyeda Hispan. De incompatibilitate beneficiorum *lib.* 1 *cap.* 24. *num.* 99. *& seq vsque ad* 104. Boer. *decis* 271. *num.* 3. 4. *&* 5. vbi ait hoc procedere etiam in Priore seculari, & ita obseruari in Gallia & Italia, Chassan. *in consuet. Burg tit. de succe de bastardis in rub* 5. 5. *verb. mihi & ver. item etiam dicitur.* Rebuff. *in conc. Tit. de pacif. poss num.* 36. vbi refert ita fuisse iudicatum Ioann. Gall. *quæst.* 8 *& sequentib.* Guid. Pap. *quæst.* 152. Roman. *consil.* 150. vbi Mandos. *in addit. & in reg De infirm. resign. quæst.* 15. Paul. Bongas. *in tractat. de irreg. & dispens. cap. De dispensat commendatarij part.* 4. *num.* 5. *&* 8. Probus *in addit. ad Cardinal.* vbi etiam testatur de communi *in cap. nema. de elect. in* 6. *num.* 13. 14. 23. *&* 30. vbi scribit in hæc verba : Commendatarius perpetuus melius censetur verus Abbas & prælatus & maior in his, quæ sunt iurisdictionis & administrationis prælaturæ, quam titularius. [Iunge Nauarr. *lib* 3. *consil. de prabend. consil.* 9. *numer.* 2. *& lib.* 4. *consil. de clandest. possess. consil.* 2. vbi ait commendatarios esse veros prælatos, & posse facere quicquid titulares possunt, exceptis iis quæ per commendatarias literas excipiuntur, Emanuel Rodericus *quæst.* 85 *art.* 7. vbi multos.]

2 Potest enim omnia quod ad effectum, quæ potest verus titularius, etiamsi non sit ordinem professus vt supradicto loco Probus infert.

3 Boer. *d. decis.* 271. *nu* 3. 4. *&* 5.

4 Rebuff. *in tract. De commend. nu.* 51. *Dixi Defin.* 9. *&* 10. *huius tit praced.*

5 Cum nihil aliud sit commendare quam deponere, *l. Lucius* 24 *D. depos.*

6 Glos. *in cap cum contingat de for. compet in verb. vel consuetudine.*

7 Panorm. *in d. c. cum contingat, nu.* 9.

8 Bar. *in l. viros in fin. C. de diuers. offic lib.* 12. Ias. *in l. more, col.* 9. *de iurisd. omn iudic.* Consuetudo autem habet vim legis, *l. de quibus* 32. *de legib.*

9 Superioris enim est corrigere omnes qui sunt inferiores, *cap. irreprehensibilis, Extr. de appell.* Glos. *in can.* 1. *in verb. corrigere* 18. *quæst.* 2.

10 Rom. *cons.* 80. Rebuff. *in concord. De pacif poss. num.* 273. *&* 274. Bellam. *decis.* 256. Boer. *decis.* 271. Felin. *in c. cum dilecta, col.* 9. *vers. monachus, de rescript.*

DEFINITIO XXXV.

De iudice commendatarij perpetui.

CLericus tamen secularis beneficium regulare possidens in commendam ex Apostolica dispensatione non eum habet in causis suis iudicem qui regularis ordinis superior est, sed episcopum ordinarium diœceseos,[1] quia cum nihil proprij iuris habere censeatur in beneficio, cuius plena proprietas adeoque possessio residet penes summum Pontificem commendantem,[2] non debet eius condicio fieri deterior vt superiorem ordinis in iudicem ordinarium habeat, qui ipse nullius est ordinis.[3] *Ita Senatus* pro Emanuele Philiberto Pomeo contra monachos Prioratus de Beluaux 16. Calend. Iul. 1591.

1 *can.* 1 *vbi glos. in verb. corrigere* 18. *qu.* 2.

2 Quia commendare nihil aliud est, quam deponere, *l. Lucius* 24. *D. depos.* rei verò depositæ & proprietas & possessio remanet penes deponentem, *l. licet*, §. 1. *eo. tit.*

3 Loquimur enim de illo, qui non est professus regulam ordinis cuius est monasterium.

DEFINITIO XXXVI.

De vita & honestate clericorum.

CVm secularis clericus prioratum regularem ex dispensatione Apostolica in commendam possideret,[1] nec in clericali habitu incederet, sed multa per iniuriam aut insolentiam contra ecclesiasticæ honestatis præcepta commisisse probaretur,[2] Non putauit senatus quicquam decernendum in eum, quem alienæ videoat esse iurisdictionis, nec vllius reum criminis ex iis quæ priuilegiata appellantur.[3] Sed tamen conquerentibus monachis, & propter scandalum quod ex malis moribus inferri laicis poterat, non existimauit eam rem conniuentibus oculis prætermittendam.[4] Itaque facti quidem disceptationem cognitionemque ad ordinarium iudicem remisit, adiecta exhortatione vt litem diligenter instrueret, Senatumque post mensem proximum de administrata iustitia faceret certiorem. Sed tamen interea clericum hunc cohortatus est, vt in posterum caueret ne in alio quam clericali habitu incederet, neue quid indecens admitteret, ac quod ab ecclesiasticæ vitæ dignitate alienum videretur, Interminatus si secus faceret bonorum temporalium ecclesiæ ad manus Principis reductionem.[5] *Ita Senatus* 16. Calend. Iul. 1595.

1 Alioqui non posset secularis beneficium regulare possi-

dere, cum iure communi secularia secularibus conferenda sint, regularia vero regularibus.

2 Quod cum sit ex leuitate non statim perditur priuilegium clericale. Secus enim est si penitus apostataret, vt loquitur gl. *in can quisquis in verb. arma* 18. *q* 4.

3 Est enim regulariter iurisdictio episcopi in clericos, siue agatur ad depositionem ordinis, siue ad depositionem officij, siue ad correctionem morum, Glos. *in princip. canon.* 15. *quæst.* 7.

4 Debet enim iudex laicus prohibere scandala, quæ publicam lædunt vel honestatem vel tranquilitatem.

5 Hæc enim pœna solent laici iudices vti aduersus clericos scandalum laicis inferentes.

DEFINITIO XXXVII.

De fructibus beneficij, ad quem pertineant, & qui sint percepti aut pro perceptis habendi.

TAm fructus beneficij qui iam percepti sunt, quam quæ ex iis fructibus comparata probantur, [1] pertinent ad hæredem beneficiarij de consuetudine moribus nostris adprobata, licet iuris rigore inspecto magis sit, vt ad eum qui in beneficio successor est debeant pertinere. [2] Quid ergo si morienti beneficiario census & seruitia plurium annorum præteritorum debebantur, An ad hæredem, an potius ad successorem in beneficio pertinebunt? Quæstio in eo est, An in fructibus percepti computari debeant, an in percipiendis? Nemo enim dubitat quin ij, qui nondum percepti sunt ad successorem pertineant. Sed magis placuit pro perceptis haberi census debere, quorum dies iam cesserit & venerit licet nondum sint exacti. [3] Proinde non aliter successori in beneficio actionem eo nomine competere, quam si cessas ab hæredibus habeat actiones. Maxime verò si proponas petitos apud iudicem eos fructus à decessore, nec nisi per debitorem stetisse, quominus iam vino beneficiario percepti fuerint. [4] *Ita Senatus* in causa Patrum Collegij Societatis Iesu Camber. & D. Claudij Neyton Curionis Ecclesiæ parochialis de Barbaraz, 5. Id. Septem. 1595.

1 Nam quod ex fructibus beneficij acquisitum est non potest non sapere naturam fructuum beneficij. Vnde illud est, quod bona acquisita ex reditu hospitalis ipsi hospitali acquisita dicuntur, *l. si defunctus, C. arbi. tut. Auth. licet, C. de epis. & cler.* Boer. *qu.* 20. *n.* 3. Si quis tamen & officium & beneficium habeat, præsumendus in dubio est acquisiuisse potius ex officio quam ex beneficio, Boer. *ibid num.* 4. *ex ca. relatum* 2. *& ca. quia nos de testam* [vide Didac. Couarr. *ad cap. cùm in officiis* & Panor. *in cap. cùm esses. de testament. l.* 2, *& authent. licentiam* vbi Baldus *C. hoc tit.*]

2 Beneficiarius enim censetur fructuarius in vita & vsuarius in morte, Glos. *in c. præsenti, de offic. ordin. in* 6.

3 *Arg l. vlt. in fin. de iur. fisc. l. defuncta* 58. *de vsufr.*

4 Non enim debet motoso sua mora prodesse, aut ei, cui nihil imputari potest, nocere *l. in condemnatione* 173. §. *vnicuique de reg. iur.* [vide Canon. *in apibus* 7. *quæst.* 2. *cap vlt. de pecul. cleric. cap. quia sæpe de election. & electi potest. in* 6. *&* 12. *quæst.* 1. *per totum.*]

DEFINITIO XXXVIII.

Electiones quomodo fieri hodie debeant.

ELectiones, quas olim per sortem quoque fieri potuisse certum est, [1] (vnde & clericis quoque nomen inditum quidam volunt,) constat hodie non nisi per viam scrutinij, aut compromissi, aut inspirationis fieri debere. [2] *Sine die.*

1 *Cap fin de sortileg.*
2 Boer. *quæst.* 1. *nu.* 6.
3 *Cap quia propter, de elect.* Boer. *ibid. nu.* 64.

DEFINITIO XXXIX.

Sufficit in foro conscientiæ vt electio teneat de iure gentium.

SI in electione facienda peccatum sit [1] quod ad solemnitates attinet, quæ nouissimo iure Pontificio, [2] Concilioque Basilensi [3] introductæ fuerunt, si tamen electio teneat de iure gentium, vt loquuntur, id est, si verus eorum quibus eligendi ius fuit consensus interuenit, Placet in foro conscientiæ rutum esse eum qui electus est, [4] præsertim si ea sit morum probitate præditus vt dignus sit qui eligi debuisse videatur. [5] Nam & ex contrario dicimus professionem factam non seruata forma, quæ per regulam religionis fuit constituta perinde obligare in foro conscientiæ, ac si forma seruata esset, si modo verus consensus in profitendo probetur interuenisse: [6] Electionem tamen quæ non seruatis solemnibus facta sit, ipso iure nullam esse certum est.

1 *d. cap. quia propter. de elect.*
2 De quo *in cap. de elect. in præm.*
3 Boer. *quæst.* 1. *numer.* 13. *post* Innocent. *in dict. cap. quia propter.*
4 *d. cap.* 1. *de elect in præm. Clem. exiui de paradiso, verf. & siquidem ad electionem.*
5 Abb. *in cap. porrectum, colum.* 2. *De regul.* Boer. *vbi sup. num.* 14.
6 Boer. *vbi* 3. *nu.* 16. *ex d. c.* 1. *& c. quia propter.*

DEFINITIO XL.

Electio non nisi voce & secreto fieri potest.

ELectionis singulare ius est, vt non nisi viua vocem & secreto fieri debeat [1], adeo vt nec de capituli consensu fieri possit, vt ei qui electionis tempore absens est sententiam votumque per literas emittere permittatur, [2] Cum ea forma faciendis electionibus præscripta sit. Generale enim est, vt quoties certam formam lex præscripsit specificè adimpleri eam oporteat, nec sufficiat seruari per æquipollens, [3] vt nostri loquuntur, Tametsi vulgo dici soleat nihil referre, an quid ex æquipollentibus fiat. Interesse tamen electioni per procuratorem, dummodo consentiente capitulo, quiuis potest: licet iusti impedimenti causa nulla allegetur. [4] *Sine die.*

1 *Cap quia propter, de elect.* Boer. *d. quæst* 1 *nu.* 25. *&* 37. *ex c. Ecclesia vestra, de elect & cap. si quis iusto,* §. *fi. eo. in* 6. In aliis causis aliud est, Boer. *ibid.*
2 Rom. *sing.* 797. *incip absens.* & alij, quos refert & sequitur Boer. *vbi* 5. *nu.* 41. *ex* §. *fi. d. cap si quis iusto.*
3 *Vulg. l. cum hi* 8. §. *si prætor, de transf gloss. in clement.* 1. *de vita & honest. Cleric.* Boer. *vbi supr. numer.* 44. *&* 63. vbi addit, formam esse quid indiuiduum, & *ex cap. quorundam, vbi gloss.* 23. *dist.*
4 *l. mulier* 12. *D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XLI.

Peccans in eligendo priuatur electione pro illa vice.

QVi in electionis forma peccauit, eligendi iure pro ea vice priuatus est, [1] præterquam si mulierem proponas, aut aliam ex iis personis, quibus iura ignorare impune concedatur. [2] *Sine die.*

1 Scilicet in pœnam admissi, vt in quo peccauit, in eo & puniatur.
2 Boer. *quæst.* 1. *numer.* 41. *ex l. regula* 9. *de sur. & fact. ignor.*

DEFI-

DEFINITIO XLII.

In electione exploranda sunt vota omnium, qui adsunt, non etiam absentium, si pauci absint ex iis, qui vocari debuerunt.

INter cætera electionis solemnia vel hoc vnum est, quod eorum omnium, qui vocati sunt & adsunt, vota exquiri oportet,[1] ita vt si in eo peccatum sit, electio non teneat, [2] quæ tamen teneret, etiamsi ex iis, qui vocati debuerãt, vnus aut alter neglectus fuisset,[3] præsertim si commode vocari non potuisset.[4] *Sine die.*

1 *Ca quia propter, de elect.* Vbi Abb. & cæteri.
2 Boer. *qu.1.nu.61.*
3 Boer. *ibid num 62.*
4 Card. *in Clem.ne Romani, in princ.de elect.*

DEFINITIO XLIII.

Nulla electio est, quæ fit ad Ecclesiam non vacantem.

CVm de electionis iure quæritur, initium inspiciendum est, si ab initio nulla fuit,[1] non item si qua de causa ex postfacto annullanda videatur. Nulla [2] autem electio potissimum illa est, quæ fit ad Ecclesiam non vacantem, & in locum viuentis.[3] Inutili porro facta electione si sequatur confirmatio, eam quoque inutilem esse consequens est.[4] *Sine die.*

1 *Cap. auditis & c. dudum 1. & 2. de elect.*
2 *Cap. quid sit ait* Ita distinguit Boer. *qu.2.nu 5. in fi.*
3 *Cap.1. & 2. de concess prab.*
4 *Cap. fin. de renunciat.* Boer. *ibid.*

DEFINITIO XLIV.

Beneficia electiua non ligantur reseruationibus clausis in corpore iuris.

REnunciatione in manibus superioris facta, si beneficium fuit electiuum, procedi confestim potest ad electionem, tanquam de beneficio vacante.[1] : nec potest summus Pontifex intra timestre, quod eligendis dignitatibus præstitutum est, vti præuentione.[2] Nam ad beneficia electiua reseruationes in corpore iuris clausæ non pertinent.[3] Nec æquum est, beneficio electiuo dari Prælatum, qui non sit electus.[4] Ob idque nec beneficij electiui permutatio, aut, quod idem est, renunciatio ex causa permutationis aliter defendenda est, quam si eorum consensus interuenerit, qui eligendi ius habuerunt.[5] Consensum tamen etiam ex postfacto interuenisse sufficiet.[6] *Sine die.*

1 Boer. *qu.2.nu.6.*
2 Roman. 483. *colum. 4. versic. secundo quaritur, & consil.* 499. Anch. *c. nsf.* 399. quos refert & sequitur Boer. *vbi supra num.* 9. & 33.
3 Boer. *ibi nu.7. & seqq præsertim nu.*14. & 30. vbi ait, idem esse, etiamsi Papa manum apposuerit dato coadiutore & constituta pensione, quod tamen idem refellit, *num.*55.
4 *Cap.2. de renunciat.*
5 *Cap.1. de elect. clem. vnic.* vbi Ioan. de Imol. *de renunciat.* Boer. *d. qu.2. nu* 16.
6 Lap. *in d. clement. vnic.* quem refert & sequitur Boer. *d. qu.2. num.*15.

DEFINITIO XLV.

An beneficium reseruatum sibi cognoscendum sit citata parte, & an ea citatio possit fieri ex auctoritate Iudicis laici.

SVmmo Pontifici dicenti beneficium sibi reseruatum esse, non creditur, si non aliunde reseruatio probetur,[1] necesseque est vt præcedat hominis declaratio,[2] quæ porro nisi citata parte fieri non potest, [3] nec rursus citatio apud alium quam ecclesiasticum Iudicem:[4] si iuris ratio inspiciatur: Sed alio tamen iure vtimur, Iudicisque laici, qui de possessione beneficij cognoscit,[5] notio quoque illa est, an beneficium reseruatum, & reseruatio in iuris corpore clausa sit, nec ne, non vt de eo pronunciet, sed vt eam super possessorio sententiam ferat; quam ferre deberet, si aliqua de reseruationis iure pronunciatio in hanc aut in illam partem præcessisset.[6] *Sine die.*

1 Ex decreto Basilensi *in c. vnic. de sublata clement. literis,* Boer. *qu.2 nu.*19.
2 *cap cum secundum leges, de haret. in 6.*
3 *c. licet 2. de prab. in 6.* Gloss. *in clem. fin. de censib.*
4 *dict. cap. cum secundum. cap. si Iudex laicus, de sentent. excomm. in 6.*
5 Guid. Pap. *qu.*1.
6 *Arg. l.1. C. de ordin. iudic.*

DEFINITIO XLVI.

Auctoritas summi Pontificis non supplet solemnitatem iuris communis præscriptam pro forma.

QVod dici solet, præsentiam summi Pontificis omne vitium purgare, omnemque doli præsumptionem excludere,[1] adeoque omnem iuris communis solemnitatem supplere,[2] tunc obtinet, cum de ea re agitur, cui certa forma nulla sit à iure præfituta.[3] Alioqui cum eam per æquipollens obseruari non sufficiat,[4] facere auctoritas summi Pontificis non debet, vt rite factum videatur, quod formam suam non habeat.

1 *l. furti. § qui iussu, de eo qui not. infam. l.1. C. de prad. curial. lib.*10 *c. nisi essent. de prab.*
2 *cap.1. de transact. Omnium, C. de test.*
3 Boer. *qu.2. nn.*22.
4 Gloss. *in cap.1. de vit. & honest. Cleric. & in c.1 de milit. nas. qui contest.*

DEFINITIO XLVII.

Electio fauorabilior in dubio est apostolica reseruatione.

QVam fauorabile sit ius electionis vel ex eo constat, quod si summus Pontifex electiuam dignitatem sibi reseruauerit ex magna & rationabili causa, vt Concilium Basilense loquitur, & eodem die canonice celebrata electio proponatur, potior electionis causa est, quam reseruationis.[1] *Sine die.*

1 Ægidius Bellamera *decis. 20. alias 235. incip. in causa D. Guilielmi,* quem refert & sequitur Boer. *qu.2. nu.*33.

DEFINITIO XLVIII.

Electus quando renunciare iuri suo possit.

ELectus antequam confirmatus sit renunciare suo iuri, potest in manibus eligentium sine auctoritate superioris[1] non etiam post confirmationem.[2] Ideoque priore casu noua electio per eosdem electores fieri potest, posteriore non item.[3] *Sine die.*

1 *c. inter corporalia, de transl. pralat.*
2 *c.1. & 2. eo.* Gloss. & DD. *in cap. electio, de elect. in 6.* Roman. *cons.*306.
3 Boer. *qu.2. nu.*47. & 48.

DEFINITIO XLIX.

Reseruatio regressus beneficij cum medietate fructuum olim valebat, hodie non valet.

BEneficij renunciatio facta cum regressu & omnium fructuum reseruatione facit vt beneficium vacare censeatur, non etiam si cum fructuum duntaxat medietate, quia valet eiusmodi obseruatio,[1] Si ius commune inspicias, quod ante sacrosanctum Concilium Tridentinum obtinebat. Hodie namque regressui via omnis præclusa est. *Sine die.*

1 Boer. *d.qu.2.num.56.* [valet tamen reseruatio medietatis fructuum dummodo fiat à Papa, inquit Rebuff. *in praxi.benefic. tit de reseruat. num.*15. addens esse ex consuetudine magis quàm ex iure vt fructuum reseruatio non debeat excedere tertiam partem.]

DEFINITIO L.

Absentes quando habeantur pro præsentibus.

CAnonici absentes siue studiorum [1], siue Reipublicæ [2], siue Capituli causa [3] pro præsentibus habentur, ideoque maiores beneficij fructus percipere & possunt & debent [4], non secus ac si aut infirmitate [5], aut absentia, cuius veniam à Capitulo impetrassent [6], impedirentur, ne adesse possent. Proinde siue proponas supremæ Curiæ Consiliarium; (dum ne tantum honorarium [7]) qui pars corporis Principis est [8], siue ex alia causa ad aulam Principis euocatum [9], siue summo Pontifici in Romana Curia, [10] siue Episcopo suo extra locum beneficij inseruientem, [11] eodem gaudebit priuilegio. Non tamen similiter admittemus, vt contra ius maiores fructus plurium Ecclesiarum percipere possit is, qui in earum duntaxat altera resideat. [12] Sed & quotidianarum distributionum alia ratio est, in quibus nullum absenti ius competere constat, nec si pro Ecclesiæ commodo abesse proponatur. [13] *Sine dis-*

1 Intellige de licentia Episcopi, *cap.cum ex eo,de elect.in 6.* Boer.*qu* 17.*nu.*3.
2 Bald.*in l.Iurisperitos,in princ.de excus.tutor.*
3 *c.vnic.de Cleric.non resid.lib.6.*
4 Boer.*d qu.*17 *per tot.*
5 *d. cap.vnic DD.in cap.cum non deceat,eo.lib.de elect.* Bart. *in l.quæsitum,de leg.*3.
6 *l.in hac lege,* iunct. gloss. *C.de proxim sacr.scrim.* Boer.*vbi sup.num.*6.
7 Bald.*cons.*57.*vol.*1.quem refert Boer.*nu.*10.
8 *l.quisquis* 5.*C.ad leg.Iul Maiest.*
9 *Can.si episcopus,*18.*dist.*
10 Oldr.*cons.*48.*&* 120.Boer.*nu.*8.*&* 11.
11 *cap.de cætero,& c.ad audientiam,de cler.non resid.*
12 Boer.*nu.*17.*&* 18.
13 *c.cum non deceat,de elect.in* 6.Boer.*nu.*16.

DEFINITIO LI.

Collatio facta per eum,qui iam alij beneficium contulit, non valet. Tamen magis ei fauendum est quam priori, quæ dolo malo impetrata probetur.

ORdinarius qui vacans beneficium iam contulit, idem alteri conferre non potest, nisi audito prius & consentiente, aut condemnato eo, cui prius contulerit. Et si secus factum sit, secunda collatio prorsus nulla est, tanquam facta per non habentem potestatem: [1] Si tamen is, cui prior collatio facta est per fraudem, impetrauerit collationem, puta per resignationem ab eo factam, qui beneficij controuersiam iam patiebatur, nec de controuersia quicquam dixerat, prioris collationis ratio haberi nulla potest. [2] Itaque fit, vt summo quidem iure sequestrari beneficium debeat: [3] Sed tamen melius sit ei fauere, quod ad plenas vindicias pertinet, qui nihil dolo malo & per fraudem fecerit. [4] *Ita Senatus* in causa N. Galley contra N.Guillot 23.Mart.1596.

1 Quia nullam potestatem conferendi beneficij habet, qui iam contulit, *cap.dilectus, de prab.* sibique debet imputare, qui conferendo eam sibi potestatem eripuit, *arg.l filio 7.D.vt leg.seu fideicomm.non caueat.*
2 Quia nunquam vitiosus ingressus dari debet, *cap.*1.*de regul iur.in* 6.
3 Id enim solet obseruari, cum neuter litigatorum ius habet in beneficio.
4 Semper enim puniendus dolus est, *l.procurator* 11.*§.in perpetuum,D.de doli mali except.*

DEFINITIO LII.

Pendente lite neque possessionem apprehendere quis potest, neque intercedendo constituere se possessorem.

QVi beneficij possessionem adprehensurus ab alio prohibitus est, non potest lite pendente & ante sententiam acquirere possessionem, [1] imo nec intercedere, quo minus alius eiusdem beneficii possessionem occupet, præsertim si ius habeat ab aduersario. Alioqui diceretur intrusus, si per eiusmodi intercessionem constitueret se possessorem. [2] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Ne alioqui videatur attentare in præiudicium litis, & sibi ipsi ius dicere, *l.*1.*& tot.tit. Quod vi aut clam,l.*1.*D.quod legat. l. non est singulis* 176.*de regul. iur.* dicam *infra tit. vt lit. pendent.*
2 Intrusus enim dicitur, qui propria auctoritate constituit se possessorem Gomes. *ad regul. de triennal.* & pass. *ad regul. Cancellar.*

DEFINITIO LIII.

Lepra superueniens non priuat Clericum, sed tamen repellit impetrantem.

LEpra quidem superueniens non priuat Clericum beneficio, sed facit tantum, vt ei interdicatur administratione, detúrque coadiutor ex fructibus beneficii alendus. Sed tamen qui ante impetratum beneficium leprosus est, ad beneficii impetrationem admitti non debet, vt in matrimonio spirituali hac parte idem seruetur, quod in carnali. [1] *Ita tractatum est* in causa Claudii Poncet & Capituli Cathedralis Ecclesiæ Bellicensis 6. Febr. 1596.

1 Valet enim argumentum de matrimonio carnali ad spirituale, *c.inter corporalia.* & ibi Canon. *extr. de transiat.prælat.* Boer.*qu.*1.*num.*18.*vbi vide.*

DEFINITIO LIV.

Sententia lata contra Prælatum mandanda est executioni contra laicum beneficij conductorem, si fieri possit potius quam contra Prælatum condemnatum.

SI de præbendis quæratur præstandis ex fructibus beneficii locati, agi quidem eo nomine potest contra Prælatum, & sequi condemnatio in personam illius, [1] quoniam & ad eius onus pertinet, vt monachis præbendæ soluantur. [2] Sed tamen hoc adhibendum erit temperamentum, vt iudicati executio non nisi aduersus conductorem permittatur, [3] quandiu non apparet, per conductoris tergiuersationem & inopiam fieri, quo minus ab eo res seruari possit. [4] *Ita Senatus* in causa religiosorum Prioratus S. Mariæ de Beluaux & Caroli Emanuelis Pomei Prioris.

1 Intellige, non vt fiat vlla personalis condemnatio in personam Prælati, sed vt de possessione pronuncietur, & retineantur monachi in possessione seu quasi percipiendarum præbendarum.
2 Cum sit Prælatus administrator fructuum beneficij, qui in monachorum alimenta præcipuè sunt destinati.
3 Solent enim conductores esse laici, qui proinde ad Iudicis laici iurisdictionem & coercitionem pertinent.
4 Nam cum hoc casu inanis aut saltem difficilior futura esset executio iudicati contra conductorem, *l.nam in* 6.*D de dolo.* necessarium esset permittere executionem non in personam, sed in bona Prælati condemnati, alioqui esset inanis sententia, quæ executioni non mandaretur, *l.penultim.Cod.de exec. rei iudicat.*

DEFI-

DEFINITIO LV.

Cognitio possessorij beneficiorum an & quando, & quatenus pertineat ad Iudicem laicum?

CAusa quidem possessorij beneficij ecclesiastici beneficialis quoque est, [1] sed non tamen spiritualis. [2] Est enim potius quid temporale, ideoque etiam ad Iudicis laici cognitionem pertinere creditur, [3] si modo non de adipiscenda beneficij possessione contendatur, (quæ res proxime accedit ad causam petitorij) [4] sed de ea retinenda, [5] multo magis si de recuperanda, forte aduersus prædonem & spoliatorem, aut aduersus eum, qui in spoliatoris & prædonis, vel saltem in ipsius rei vitium successerit. [6] Est enim fauorabilior causa spoliati, quam eius, qui turbatur tantum in sua possessione, [7] & ad Principis secularis eiusque magistratu ũ auctoritatem & officium pertinet, vt oppressis quibuscunque subueniant, [8] nec minus Ecclesiasticis, quam Laicis, siue à Laico, siue à Clerico se opprimi conquerantur. [9] Sed hoc ad repellendam duntaxat iniuriam, quæ illata euidenter probetur, [10] &, vt nostri loquuntur, per modum defensionis extraiudicialis [11] potius, quam per viam iurisdictionis, & iudiciariæ auctoritatis. [12] Quomodo etiam dicimus, depositarium Clericum cogi posse à Iudice seculari ad restitutionem depositi: ita, vt contra eum procedatur non per modum iudicij, sed executiue in consequentiam officij suscepti. [13] Item posse moneri per Iudicem secularem, [14] quamuis non possit citari, nec si velit & expressim consentiat. [15] Citatio enim arguit monentis superioritatem, monitio non item. [16] Vnde est quod placuit, valere edictum Iudicis laici, per quod citantur generaliter omnes prætendentes interesse, vt etiam Clericos comprehendat, [17] tãquam quod non tam citationis vim habeat, quam admonitionis, adeo vt si potè eiusmodi publicationem aliquis veniat, quasi putans sua interesse non tam reus dici debeat, quam actor. [18] Sed & cum quæstio est meri facti, licet causa sit meræ spiritualitatis, vt loquuntur, potest etiam Iudex laicus de eo cognoscere, [19] qui & competens Iudex esse creditur pro obseruatione iuramenti, [20] quamuis nemo nesciat, iusiurãdum esse quid mere spirituale, cum sit vinculum religionis. Sine die.

1 *Clem. vn. de cauſ. poſſ & proprie.* Specul *in tit de centum* §. *ſequitur, verſ. illud,* licet aliter tenuit. *gl. in c. cum qui de eo, qui mitt. in poſſeſſ. lib 6.*

2 Aliud enim est causam esse beneficialem, aliud spiritualem.

3 Abbas late *in c. 2. de iuram. calum.* quem citat Afflict. *deciſ. 24. num. 8 in fin.*

4 Guid. Pap *qu 1.*

5 Nihil enim commune habet interdictum retinendæ, cum iure proprietatis, *l naturaliter 12. §. nihil commune, de acq poſſ*

6 Nam neque hic sine peccato potest retinere beneficium, aut aliam rem, quæ per spoliationem erepta fuit, *cap. ſæpe, ext de reſt ſpoliat.*

7 Adeo vt etiam prædo sit restituendus, *c. in literis, eod.*

8 *Can perimus 11. q 1. & 16 q 1. can quidam, & 7. qu. 1. can omnis.* Lucas de Penna *in l ſi coloni, qui vlt. C. de agric & cenſit.*

9 Lucas de Penna *ibid.* Bald *in Auth. niſi rogati, col. 3. Cod ad SC. Trebell. de non alienand.* Not. per Ioan Andr. *in c. ſignificaſti, ſuper verbum, iuri, dictionis, de for. compet.* Afflict. *dict deciſ. 24. num. 7.*

10 Spolium enim euidens & notorium esse oportet. Afflict. *ibid. num 9.*

11 Ex notat. *in l. vt vim. D. de iuſt. & iur.* Nec refert, an agatur de defensione personæ, an rerum, quia vtramque defensionem Princeps debet, *c. 1. de for fidelit Clem 1. de iureiur.* Res enim & bona dicuntur secundus sanguis hominis, *gl. iunct text. in l. aduocati. vbi Bald C de aduoc. diuerſ. iudic.* Idem Bald. *in l ſi tuis nummis, C. de oper. libert*

12 Afflict. *vbi ſ. nu. 2. & 3.*

13 Bald. *in l acceptam col 1. in fi C. de vſur.* Idem Bald. & Iaſon *in l ſi fideiuſſor. § ſi ſatiſdatum, D. qui ſatiſd. cogant.*

14 Idem Bald. *in c. fin. col. 1. de fid. inſtrum.*

15 *Cap. ſi diligenti, extr. de for. compet.*

16 Gloſſ. *in c cum cauſam, de offic. deleg.*

17 Paul. Castr. *conſ 44 incip. in cauſa Ægidij.* Mar. Socin. *in tractat. de citat. art 5. verſ. 18.* Phil. Decius *in c. cum inter. col 7. de except.*

18 Paul. Castr. *in l. teſtamenta. C. de teſtam.* Innoc. *in c. dilecti, de except.* Afflict. *vbi ſ. num. 8.*

19 Bart. & DD. *in l. Titia. D. ſolut. matr.* Afflict. *vbi ſ. nu. 9.*

20 *Cap. licet de iureiur. in 6.*

DEFINITIO LVI.

An & quando Clerici tenentur ad contributiones à Iudice laico imperatas?

QVæri solet, An muneribus & oneribus, quæ ex magistratus Laici iurisdictione generaliter imponuntur, etiam Clerici contribuere debeant, in eoque alij aliter sentiunt. Sed illa tamen iustior & receptior sententia est, quæ Clericis fauet, vt non aliter contributioni sint obnoxij, quam si de ea re agatur, quæ ad Clericorum non minus, quam Laicorum vtilitatem directo & principaliter pertineat, puta de refectione pontium vel mœniorum ciuitatis, aut in subsidium si non sufficiant Laicorum facultates. [1] Itaque cum aduersus vim fluminis munienda esset ripa, vt Laicorum agri seruarentur, ex quibus parochus decimas percipere solebat, visum est malè interlocutum Iudicem, qui cum Laicis parochum onerauerat quod ea res ad parochi commodum non nisi per consequentias pertineret, præsertim cum & inaudito eo id fecisset, & inconsulto Episcopo, qui ex iuris Pontificij ratione omnimodo consulendus erat, in iis quoque casibus, qui longiorem moram admittere non possent, extra quos etiam summus Pontifex esset adeundus. Quanquam si aliud non obstaret, eo iure vtimur hodie ex vicinorum moribus, magis quam ex iuris ratione, vt quo casu Clericorum bona contributionibus istis sunt obnoxia, capi possint pignori Episcopo etiam inconsulto. Eorum plane personas semper & vbique sanctas & inuiolabiles esse conuenit: nec ferendum, vt ex eodem Iudicis mandato, quo debitorum personæ ac bona capi iussa sunt, vlla fiat executio aduersus Clericum, nec si declaret executor nihil se in Clerici personam, sed in ipsius tantum bona iuris vindicare, cum mandati auctoritas, quæ de personis bonisque pignori capiendis coniunctim loquitur, non magis scindi possit, quam ad Clericos extendi, vt in eorum bona hoc prætextu agatur. Sine die.

1 Vide Cacher. *deciſ. 68.* Guid. Pap *q. 381.* Panor. *in cap non minus 4. & cap. aduerſus 6. extr. de immun Eccleſ.* vbi tota hæc quæstio diffuse & diligenter tractatur. [Francisc Rip. *lib. 2. reſp. cap. 2 & lib. 1 c. 21.* Sanè refectioni viarum & pontium debent contribuere omnes qui viis & pontibus vtuntur, *l per Bithyniam 2. C. de immun nemin. conced. lib. 10. Tit. 25.*]

DEFINITIO LVII.

ETſi non debet is qui aut eleemosynam aut hospitalitatem exercet curiosiùs inquirere de qualitate & condicione illius in quem liberalitatẽ confert, cùm sat. s ei superq; esse debeat, quòd si id ex charitate faciat, Deum ipsum remuneratorem habiturus sit, & Angelos fortasse cum Abrahamo pro pauperibus suscepturus. [1] Non eo minùs tamen verũ est peccare diuitem qui eleemosynam accipiendo, subtrahit eam pauperi, proximéque accedit ea res non solùm ad furtum sed etiam, quòd eleemosyna res sacra & religiosa sit, ad sacrilegium [2], Tametsi eam diues accipiat, quomodo plerique causantur hac mente vt eam positam erogent & largiantur pauperi. Mala enim & diabolica hæc suggestio est. [3] Neque Prælatus qui tertiam redi-

tus sui partem in eleemosynas quotidianas distribuere cogitur, admittere diuites vllo modo debet.[4] Quid ergo si quâ generalis & perpetua eleemosyna ex alicuius siue Principis, siue Prælati, aut alterius cuiuslibet munificentia ac liberalitate sic constituta sit, vt omnibus tam diuitibus quàm egenis, sine discrimine tribuatur? Seruanda erit voluntas donatoris,[5] nec verendum erit hoc casu ne in peccatum dives incidat nisi videat ex eo futurum, vt aliqua ex parte deterior pauperum condicio fiat.[6] Sed si de fundationis lege non appareat, allegetur tamen consuetudo maximè immemorialis, quæ diuites cum pauperibus ad eleemosynæ receptionem promiscuè admiserit? Vix est vt non vetustas illa erroris potius dicenda sit quàm legitima & ptæscripta consuetudo, quæ vt loquuntur nutritiua est peccati.[7] Cùm tamen ex inueterata apud Centrones nostros consuetudine ante 500. annos ita obtinuisse allegaretur, vt eleemosyna, quam singulis annis per totum mensem Maium Tarentasiensis pro tempore Archiepiscopus amplissimam præstare solet, petentibus omnibus sine vlla ditiorum & pauperiorum distinctione distribueretur, propterea quod recipiendis hospitibus & aduenis qui per singulos dies & recedere & redire non possent, magnam non solùm operam sed etiam impensam præstare primores ciuitatis cogerentur: Visum est pendente lite & facti quęstione nihil innouandum,[8] tametsi ante 100. & 20. annos Archiepiscopus quidam de eiusmodi consuetudine tanquam iniqua & abusiua, frustra tamen conquestus proponeretur.[9] Ne alioqui magno incommodo afficerentur pauperes, si indignati ditiores ereptam sibi petendæ eleemosynæ facultatem recipiendis in posterum pauperibus eandem quam antea charitatem exhibere detrectarent.[10] Prouidẽdum enim fuit ne quid interim damni & incommodi ob ditiorum culpam vel iniuriam pauperes paterentur.[11] Planè non idcirco factam Senatus voluit potestatem ditiorib. qui nullam pauperibus operam præstarent, vt ad petendam eleemosynam accederent, quod nisi malo more ac contra generalia Senatusconsulta permitti id posse videretur.[12] Non magis quàm vt in posterum ea fierent quæ antea per lasciuiam & contra bonos ac pios mores in ipsa eleemosynæ perceptione factitata probabantur.[13] *Ita Senatus* in causa Ill. & Reu. Anastasij Germonij Archiep. Tarentasi singulari pietate & erudit. Antistitis, & Syndicorum ciuitatis Mosteriẽsis Cal. Apr. 1612.

1 *Can quiescamus* vbi est tex. elegans *distinct.* 42.

2 *Can. clericos* 1. *qu.* 2.

3 *Can. immolans can. fortè & pass.* 14. *q.* 5.

4 *can. pastor.* 1. *qu.* 2.

5 Quod enim ex voluntate ac liberalitate proficiscitur pro arbitrio donatoris seruandum est, *l. cum plures* 12. *§. cum tutor. D. de admin. & peric. tutor.*

6 Semper enim pauperiorib. prospiciendum est, à quorum miseria ipsum quoque eleemosynæ nomen sumpsit originem.

7 *cap. vlt. & pass. Extr de consuet. l.* 2. *C. qua sit long. consuet.*

8 *Arg. tit. C. vt lit. pend nihil innouet. l.* 4. *C si ferm. export. ven.*

9 Non enim sufficit contradixisse si contradictio effectum non habuit, Imo solet ea res dare initium præscriptioni *l. vlt. vbi not. De itin. act priuat.*

10 Similis ratio est in *l quod si minor.* 24. *§. non semper, & l. ait prator* 7 *§. quæsitum. D de minor.* Ne quod in fauorem pauperum constitutum est in eorum odium retorqueatur *l. quod fauore* 6. *C. de legib. l nulla* 25. *D. eod.*

11 Nemo enim ex aliena culpa vel alieno odio prægrauari debet *l si quis in suo* 33. *C. de inoff. test.*

12 Generalibus enim Senatusconsultis prouisum est ne aut ditiores aut validi mendicantes ad eleemosynas istas publicas accedere audeant, sub comminatione illis pœnæ quingentarum librarum, istis virgarum.

13 Non enim ferendum est vt in re tam sancta qualis est eleemosyna quicquam improbè & contra pietatem fiat, cuius ratio semper habenda est cùm in cæteris omnibus tum maximè in iis quæ ex pietate & charitate fiunt, *l. filius* 15. *De condic. instit. l. in testamento* 38. *de fideic. libert.*

DEFINITIO LVIII.

Possessio immemorialis etiam cuius continuatio non probatur prodest ad percipiendas decimas etiam in aliena parochia.

CErtum est decimarum perceptionem in qualibet parochia ex ratione iuris communis ad parochum solum pertinere,[1] Si tamen contrarius aliquis titulus proferatur, aut consuetudo allegetur adprobata, aut immemorialis possessio quæ tituli vim habere solet,[2] in fauorem alterius ecclesiæ, non etiam laicorum (qui post Concilium Lateranense acquirendarum & tenendarum decimarum prorsus incapaces[3] sunt) facilè à iure communi recedemus, vt in percipiendarum decimarum possessione etiam laicus[4] eum tueatur qui se possessorem probauerit.[5] Videbitur autem probata immemorialis possessio si de actu aliquo possessorio ante centum annos[6] inito legitimè appareat, qui eam possessionem quasi iam tum certam & indubitatam præsupponat,[7] licèt continuatio nulla probetur, si modò præsenti tempore idem sit possessor, nec contraria vlla probatio adferatur.[8] Nam quod quidam putauerunt extra causam possessionis decennalis non præsumi possessionem medij temporis probata primi & vltimi temporis possessione[9] ad immemorialem possessionem non pertinet, cuius scilicet initium nullum esse potest cùm immemorialis ea dicatur cuius initij memoria non extat.[10] Nec rursum quemadmodum possessio per negligentiam decennalem amittitur propter obliuionem quæ ex solo decennij lapsu inducitur.[11] Ita & immemorialis possessio, quæ pro titulo[12] est, *Ita Senatus* in causa capituli Bellicensis contra D. Alexandrum de Beaumont Carra prid. Id. Decemb. 1612.

1 *Defin.* 21. 5.

2 *L. 1 §. vlt. de aqua & aquæ pluu. arc. l.* 3. *§. ductus aquæ. D. de aqua quotid & est.*

3 *Defin.* 88 5. *tit prox.*

4 ad quem scil. c. cognitio pertinet de quolibet possessorio, & consequenter de possessione percipiendarum decimarum non de iure earum ex Guid. Pap. *q* 1 *& Def.* 18 *nu.* 6. 5. *de iurisd. omn. iudic.*

5 *c.* 1. *de præscript. in* 6. *c. vlt de restit. spoliat. in* 6.

6 nam possessio quæ centum annos excedit, non potest non esse immemorialis, licet immemorialis possit esse minor centenaria: de quo tamen vide Didac. Couar. ad *c possessor in* 2. *part.* §. 3 *nu.* 6. & Cravet. *de antiq. temp part.* 4. *c. absolutus, in pr.* Centenaria tamen titulum semper requirit immemorialis nunquam vt supradicto loco ait Didac.

7 Quia verba enuntiatiua probant in antiquis etiam inter alios Cravet. *de antiq. temp. part.* 1.

8 Semper enim exceptio illa subiicienda est nisi aliud ostendatur *d. cap. vlt. in fin. de rest spoliat. in* 6.

9 Matth. Mathesil. *ling.* 117. *vbi vide.* Ibi enim non loquitur nisi de præscriptione 30. vel 40. annor.

10 Alioqui non esset immemorialis si initij memoria extaret *d § ductus aquæ.*

11 *Not. in l peregrè D. de acqu. poss l sancimus* 27. *C. de testam.*

12 Non enim tam facilè amittitur id quod est iuris quàm quod est facti *l si quis vi* 17. *§. differentia, D. de acquir poss.*]

TIT. IV.

DE HIS QVI AD ECCLESIAM confugiunt.

DEFINITIO I.

Immunitates ecclesiasticæ religiosè sunt conseruandæ, nisi per consuetudinem aut legem [illegible] sint abrogatæ.

IMMV-

IMMVNITATIS ecclesiasticę quanta sit habenda in omnibus ratio, sciunt omnes, [1] nisi forte si qui sunt tam parum Christiani, vt ignorent, quanta sacrosanctis Ecclesijs ab omnibus, qui tanti nominis professione gloriantur, pietas & veneratio debeatur. [2] Ipsis tamẽ quotidianis rerum experimentis cõpertum est, nihil posse dici aut constitui periculosius, nec perniciosius, quam si sceleratis hominibus liberum sit confugiendo ad Ecclesiam effugere Iudicis laici coercitionem. [3] Nedum immunitas quæritur, impunitas concedatur, [4] Quod sane ab vtilitate publica omnino alienum esset, ad quam maxime pertinet vt crimina omnia, sed ea potissimum, quæ atrociora existimantur, publice vindicentur. [5] Qua de causa ipsis quoque sacris canonibus constitutum est, vt in grauioribus delictis, puta læsæ Maiestatis, homicidij præmeditati, & aliis huiusmodi nullus immunitatis fauor obtendi possit, [6] quod & generaliter obtinet, quoties appareret, ea immunitatis fiducia delictum admissum esse, quantulumcunque illud esse proponeretur. [7] Nec enim ob eam causam priuilegia Ecclesiis concessa sunt, vt inuitentur homines ad delinquendum, [8] aut, quod parum pie quidam dixerunt, [9] vt domus Domini fiat spelunca latronum: Sed vt Ecclesiis debitus honos, tantis rationibus pietatis à Romanis primum Imperatoribus religiosissime concessus, sanctissime conseruetur. [10] Hoc tamen ita accipi placuit, nisi consuetudine & lege aliqua in contrarium perpetuo obseruata his immunitatibus derogatum fuisse constet. Valere enim talem consuetudinem & legem certum est, qualem in Gallia & Germania esse scimus: [11] Et apud nos iam pridem eam inualuisse, cum quæstio ex facto incidisset, plerique ex Senatoribus nostris referebant. (Erat namque de consuetudine tractandum, tametsi lex apud nos nõ minus quam apud Gallos generalis *De sublatis immunitatibus*, [12] quoniam de Ecclesiasticis diserte non loquitur, quæ tamen certe dignæ erant, de quibus nominatim lex loqueretur: [13]) Neque enim fieri potest, vt ea consuetudo inualuerit, quin Episcoporum omnium, adeoque summorum etiam Pontificum tacitum saltem consensum intercesserit necesse. [14] Plane obseruandum districtè est, ne ab Ecclesiis extrahantur inconsulto Episcopo, vt appareat, non violandæ pietatis animo, sed mero iustitiæ zelo rem agi. [15] Quanquam si grauiora sint crimina, quorum impunitas per immunitatem quæritur, vulgo creditum est, non esse necessarium, vt vllus Episcopi consensus ad permittendum prehensionem requiratur. [16] Tutius tamen fuerit & religiosius, omni casu requiri, ne in eam excommunicationem, quę contra immunitatum ecclesiasticarum temeratores sacrosanctis canonibus indicta est, [17] facto ipso incurratur. Est enim excommunicatio tum quoque, cum iniusta est, bono & Christiano viro semper metuenda. [18] *Ita Senatus* 19. Februar. 1605.

1 *Extot. tit. extr. de immun Eccles.*

2 *Tot. tit. C. de sacros. Eccles l 2. & tot. hoc tit. C.*

3 Qui scilicet nullam habet iurisdictionem, neque in ecclesia, neque in personas, quæ sunt in Ecclesia, *d. l. 2. vbi not. C. hoc titul.*

4 Nec enim qui immunitatem concesserunt, impunitatem quoque concessam voluerunt.

5 *L. ita vulneratus 51. § vltim. D. ad leg. Aquil l Stichum aut Pamphilum 95. §. 1. D. de solut. l si à reo 70. § vlt. D. de fideiuss.*

6 Iul. Clar. *in § fin quæst. 30. num 9. ex cap. inter alias de immun. Eccles.*

7 Voluerunt siquidem Imperatores iis, qui casu fortuito in crimen incidissent, & ad Ecclesiam confugissent, auxilium præbere, non autem malitiis indulgere, quibus scilicet nunquam indulgendum est, *l in fundo 38 D. de res vind.* nec delinquendi occasio cuiquam danda spe impunitatis. Iul. Clar. *vbi s. nu 12. in fin. & nu. 1 in fin.*

8 *Illud conuenire 5. §. 1. D. de pact. dotal.*

9 Papiens. *in form. inquisit. in verb. hæc est quædam inquisitio, num. 11.*

10 *d. l. 2 C. hoc tit.*

11 Iul. Clar *in practic crimin. §. fin. dict. quæst. 30. num 3. vers. huiusmodi.* post Did. *Couar. lib. 2. var. resolut. cap. 20. posthum. 4.* Papiens. *vbi supr.* Constantin. *ad Ordin. reg in artic De sublatis immunitatibus.*

12 In stylo Senatus *sub tit. De recognoissances de cedulles.*

13 Cum ob dignitatẽ ecclesiasticæ immunitatis, tum etiam quia lex Principis laici quantumlibet generalis nunquam comprehendit personas ecclesiasticas, nec iura ecclesiastica.

14 Æstimatur enim consuetudo ex consensu totius populi, & ex scientia & patientia eorum, qui possent expressim vel consentire, vel contradicere, *l. de quibus 32. cum ibi not. D. de legibus.*

15 Iul. Clar. *vbi s. num. 20. vers debent tamen.*

16 Quasi ipsa criminum atrocitas faciat, vt habendus sit Episcopi consensus pro impetrato, quem eo casu nunquam Episcopus denegaret, ipsis quoque sacris canonibus ita iubentibus, *d. cap. inter alia, de imm. Eccles.*

17 Et per Ballam In cœna Domini. Vide Salic. *in l. si quis ei, num. 6 C. de adulter.*

18 Vt Dixi *Defin 94 3. de sacros Eccles.* [Vide Didac. Couar. *lib. 2. var. resolut. cap. 28.*]

TIT. V.

DE LEGIB. ET CONSTIT. Princip. & Edict.

DEFINITIO I.

Edicta non sunt extendenda, ne quidem ex identitate rationis.

EDICTA Principis cum sint, vt nostri loquuntur, stricti iuris, [1] nunquam sunt extendenda, [2] ne quidem ex idẽtitate, adeoque, vt aiunt, maioritate rationis. [3] Itaque cum de edicto quodam Sereniſſimi Ducis nostri tractaremus, quo, vt publicæ egestati subueniretur in summa frumenti penuria, cautum erat, ne pluris quam viginti florenis nostris modius censualis æstimaretur, pro anno 1585. Senatus noster censuit, non eandem pro sequentis anni debito æstimationem faciendam esse, tametsi eadem subesset æquitas, cum sequenti anno egestas publica aucta esset potius, quam imminuta. [4] *Ita Senatus* pro N. Jacobo de Montfort contra Antonium Mollier 13. Cal. Iulij 1592.

1 Bart *in l. omnes populi, nu. 60. D. de iust & iur. ex l. constitutionibus 24. D. ad municip.* licet ibi loquatur de statutis.

2 Intellige de extentione actiua, non de passiua, vt Bartol. distinguit *d. num. 60. ex l. si vero 64. §. de viro. D solut. matr. l. quod constitutum 21. D de testam milit.*

3 Intellige, cum casus ille, in quo eadem aut maior ratio subest, decisus est iure communi. Alias enim fieret extensio à similibus ad similia Bart. *vbi s. ex C. de quibus, D. de legib.*

4 Certum enim tempus expressum fuerat, itaque non habet hic locum, quod Bart. tradit *ad d. l. omnes populi, num. 64* statutum conceptum per verba præsentis temporis trahi etiam ad futura, si non detur delinquendi occasio. *Vide l Imperator 8 ff. de postul.*

DEFINITIO II.

Edicto in rem aut in personam concepto an forenses ligentur?

CVm in summa frumenti penuria generali Principis nostri edicto vetitum esset, ne frumentum inscio Principe extra prouinciam exportare liceret, magna iis omnibus, qui contra facerent, multa indicta, quærebatur, an eo edicto Lugdunenses, Matisco-

nenſes,& alij forenſes tenerentur,qui prædia in Principis noſtri territorio poſſiderent? Placuit teneri,propterea quod edicti verba in rem, non in perſonam concepta eſſent,[1]demonſtratis nimirum poſſidẽtium perſonis. Nemo enim dubitat, quin Legiſlatori cuilibet liceat pro arbitrio,& quam vult legem dicere omnibus, qui in territorio ſuo prædia poſſident, nempe ratione fructuum ex iis prædiis collectorum aut colligendorum. Quod ſi edictum in perſonam conceptum proponeretur, non alios, procul dubio, comprehenderet quam ſubditos, ni forenſium quoque mentio expreſſim facta eſſet.[2] Sed & cum Lugdunenſes à Sereniſſimo Duce noſtro per gratiam obtinuiſſent, vt frumenta, quæ in propriis fundis collegiſſent,impune ſibi exportare liceret, non putauit Senatus noſter id facile indulgendum ſed *Principi* ante omnia reſcribendum, ne facilitas eius circumuenta damnum maximum afferret prouinciæ, quæ & iam tum inſolita frumenti egeſtate laborabat, & in eo erat, vt propter trãſituras paulo poſt ingentes militum copias, ni prouiſum foret, extrema fame laboratura videretur. *Ita Senatus* Pcid. Non. Jul.1591.

1 Diſtinctio eſt Bartoli vulgo ab Interpretibus probata, *ad l.1.quæſt.6.C.de ſumm.Trinit. & fid.Catholic.* quam vt veram & magis communem defendit Rol.à Valle *conſ.24.num.17 & ſeq. lib.3.*contra Crauet. *conſ.844 nu.7.* Teſſaur. *deciſ.Pedemont* 106. *nu.4 & 5.*refert. Illud tamen ſciendum eſt, nunquam ſtatutum vires ſuas porrigere extra territorium,*l.vlt.D.de iuriſdict* Oſaſc. Cacher.*conſ.76.nu.19.*

2 Contra tamen videtur ſentire Teſſaur. *dict.deciſ* 106.*nu.* 5.vbi ait,ſtatutum porrigi etiam ad forenſes,præſertim quando agitur, inquit, de ſuccedendo, & de bonis ſitis in territorio ſtatuentium.

DEFINITIO III.

Petita Camberij reſtitutione aduerſus contractum Romæ initum an ex Romanis,an ex noſtris legibus decidi res debeat?

MInor annis viginti quinque Sabaudus idemque filiusfamilias,cum ſe & maiorem & patremfamilias diceret,obligauerat ſe Romę Sabaudo cuidam ex cauſa fideiuſſionis pro alio etiam Sabaudo, & ad certam diem Romæ ſoluere promiſerat. Cum poſt multos annos Camberij conueniretur, petebat ex reſcripto Principis in integrum reſtitutionem, quod & minor fideiuſſionis tempore fuiſſet,& læſus, quandoquidem nihil ex ea pecunia ad ſe perueniſſet, tametſi principalem ſe debitorem conſtituiſſet:probabátque, ſe tempore petitæ reſtitutionis intra annũ ætatis quintum & trigeſimum fuiſſe,quod tempus petendis dandisque minorum reſtitutionibus edicto Principis noſtri & eo iure,quo vtimur, præſtitutum eſt.[1] Creditor vero dicebat, elapſa tempora petendæ reſtitutionis, propterea quod quadriennium illud effluxiſſet,quod à Iuſtiniano in locum veteris illius anni vtilis ſubſtitutum fuit.[2] Conſtabat enim, quod hic, qui petebat reſtitutionem, trigeſimum iam annum exceſſerat, ob idque tam à Iudice, quàm à conſilio Gebennenſi fuerat condemnatus. Prouocatione ad Senatum facta diſputatum eſt magnis contentionibus[3], vtrum ex legibus noſtris diffiniri hæc quæſtio deberet, cum apud nos ageretur, & vterq; collitigantium Sabaudus proponeretur, An potius ex Romanis, ideo quod Romæ initus cõtractus fuiſſet,& ibidem ſolutio fieri debuiſſet. Pro creditore faciebat,quod cum quæritur,An locus iudicij in exercendis iudiciis ſpectandus ſit, an locus contractus? Diſtinguere noſtri ſolent, Vtrum de ea re agatur,quę ad iudicij ordinationem,vt loquuntur, an de ea, quæ ad litis deciſionem pertineat, vt priore caſu locus iudicij ſpectetur, poſteriore vero locus contractus.[4] Propoſitã autem quæſtio, An poſt annum nonum & viceſimum locus reſtitutioni eſſet nec ne, non ad iudicij ordinationem, ſed potius ad litis deciſionem pertinere videbatur, cum eo ſpectaret, vt ſciretur,an audiendus actor eſſet,an repellendus.Sed & cum de in integrum reſtitutione tractatur, illa diſtinctio à noſtris probata eſt, An reſtitutio petatur ex ea cauſa, quæ iam contractus tempore locum habuerit, an ex ea, quæ poſtea ſuperuenerit, vt priore caſu ſpectetur id ius, quod obtinet in loco contractus, poſteriore vero id, quod obtinet in loco iudicij:[4] Atqui in propoſito petebatur reſtitutio ob eam cauſam, quod qui fideiuſſerat, & minor & læſus fuiſſet tempore reſtitutionis. Ex ea igitur cauſa, quæ contractus tempore ſuberat. Proinde locus contractus ſpectandus videbatur. Accedebat, quod quamuis cauſa reſtitutionis tractaretur apud nos,id tamen occaſione quadam fiebat potius quam iure,[5] propterea quod per viam exceptionis reſtitutio petebatur,cum in Sabaudia repertus debitor ibidem à creditore conueniretur. Iuris enim ratione inſpecta ibi procul dubio erat tractanda reſtitutio, vbi domicilium habebat is, aduerſus quem reſtitutio implorabatur.[6] Atqui domicilium Romæ habebat creditor, licet Sabaudus eſſet. Illa denique ratio pro creditore mihi potiſſimum vrgere videbatur,quod non tantum Romæ contractum fuerat, ſed etiam conuentum,vt Romæ ſolueretur.[7] Itaque cum poſt moram vbique arbitraria actione conueniri poſſet debitor, qui Romæ ſoluere debuerat,[8] non poterat durior eſſe cõditio creditoris Camberij agere coacti,quam ſi Romæ ageret,Romæ autem ſi ageret,non ei noceret reſtitutio à maiore poſt quadriennium petita. Et vero ſi deterior eſſet conditio creditoris, ob id ſolum, quod Camberij ageret, indemnem illum ſeruari oporteret ea ipſa actione arbitraria, quippe quæ adiunctam ſemper habeat vtilitatem loci, in quo fieri ſolutio debuit.[9]Contra pro aduerſario faciebat,quod non ſolum Camberij agebatur,ſed etiam inter Sabaudos negotium geſtum fuerat. Conſtat autem, legibus noſtris obſtrictos eſſe Sabaudos vbicunque contrahant, & ſicut ſubiectionem exuere nequeunt, ita nec eximere ſe ab obſeruatione legum, quas Sereniſſimus Dux noſter inter ſuos conſtituras ratasque eſſe velit. Finge edicto Ducis noſtri prohibitam minori annis viginti quinque factionem teſtamenti, procul dubio inutile & nullius momenti erit teſtamentum, quod Sabaudus minor annis viginti quinque etiam Romæ condiderit.[10] In eoque diuerſa ratio conſtituenda videtur legis & conſuetudinis. Conſuetudo enim loci non poteſt afficere ſubditos eius extra locum, vt neq; bona extra eum locum ſita,[11] nec ſi concurrat expreſſa conuentio, quæ tamẽ ad conſuetudinem referatur. Neque enim latius patere poteſt ius talis conuentionis,quam conſuetudinis. Idque eſt quod vulgo iactatur,conſuetudines omnes eſſe locales. At lex Principis obligat ſubditos vbicunque gentium, multo igitur magis ſi litem inſtituant in Principis ſui territorio, licet alibi contraxerint. Mouebat etiam, quod hic, qui petebat reſtitutionem, fere ſemper à die cõtractus vixerat in Sabaudia,neque interpellatus fuerat vt ſolueret intra quadriennium,neque agere & reſtitutionem impetrare potuerat, cum propter abſentiam creditoris, qui Romæ degebat, tum quod in patris ſui poteſtate conſtitutus eſſet. Noſtris enim placet, filiofamilias nunquam currere tempora præſcriptionis, quia viuo patre agere non poſſit.[12] Conſtat autem, quadriennium illud Juſtinianeum,licet ſit continuum, ex quo tempore cœpit currere,tamen initio inſpecto eſſe vtile,vt non niſi ab eo die,quo agi potuit,currere incipiat.[13] Nec erat quod quis diceret, verisimile eſſe, quod

quod pater filio fuerat consensurus, si filius diligentior fuisset in petenda restitutione. Imputari siquidem minus poterat filiofamilias, cur non fuisset in eo diligentior, quandiu non erat interpellatus, quam creditori, cur non citius exegisset à debitore, aut fideiussorem ipsum saltem interpellasset. Maxime cum fideiussor hic in patriam reuersus non debuerit obstrictus esse, vt Romam rediret, ob id solum, vt eo loco restitutionem peteret ac litigaret. *Senatus* tandem pro creditore pronunciauit. [11] In causa N. Iani Pentabin contra N. Flotet 17. Cal. Febr. 1593.

1 Stil. Senar. nostri vt & in Gallia ex constit. regiis.
2 *l. vlt. C. de tempor. pet. in integr. restit.*
3 Sic post alios distinguit Guid. Pap. *quæst. 262. & cons. 218. in fin. vel semper 34. de reg. iur. l. si fundus 6. D. de euict. l. 1. in princ. de vsur.*
4 Ita Bart. *ad l cunctos populos, nu. 20. C. de summa Trinit. & fid. Cathol.* quem sequitur ibidem Bald. *col. 12. vers secundo quæritur. Iaf. ad l. si adrogator, num. 1. D. de adopt.* Contra gloss. *in l. 2. de eo quod cert. loc.* quam & ibidem reprobat Bart.
5 Vt loquitur *l. 2. D. de riuis.*
6 *l. 2. C. vbi & apud quem caus. in integr. resti.*
7 *l. contraxisse 21. D. de obligat. & action. l. hæres absens 19. § 1. & vltim. de iudic. 22. l. vinum, de reb. credit. l. 3. de reb. auctorit. Iudic. possid.*
8 *l. 1. 2. 3. & pass. D. de eo quod cert. loc. l. 1. C. vbi conuent. qui cert. loc. dar. promis.*
9 *l. 2. & 3. D. de eo quod cert. loc.*
10 Bart. *ad dict l cunctos populos, quæstio. 6. numer. 32. post medium, C. de summ. Trinit. & fid. Cathol.* Soc. *consil. 103. num. 18. & seq. vol 4.*
11 Granet. late *cons. 30.* Et ita Senatus noster contra viduam Nicolai Grandis 3. Calen. Apr. 1604. Alex. *cons. 16. & ibi apostill. vol. 1.* [Hinc est quod quamuis in exigenda dote spectanda sit consuetudo loci domicilij mariti, *l. exigere dotem 65. D. de iudic.* id tamen non habet locum quod ad bona alibi sita, Gabr. *lib. 4. commun. opin. in verb. domicilium*, vbi additur alia limitatio si contractum sit matrimonium ea mente vt coniuges viuant in loco domicilij vxoris. Ita Senatus in causa N. Francisci de Boyuin Baronis du Villars 5. Decembr. 1512.
12 *l. 1. §. vlt. C. de annal. except. l. 1. in fin. iunct. Auth. nisi triennale, C. de bon. matern.*
13 Notant Interpretes omnes ad eam *legem vlt. C. de tempor. petend in integr restit.*
14 Secutus eam Bartoli & aliorum Interpretum distinctionem, quam retulimus s. *nu. 4.*

DEFINITIO IV.

In distinctione adhibenda cum quæritur, An edicta Principis ligent quoscunque, & an subditos vbicunque.

NAm quod supra obiecimus de potestate edicti Principis, vt & quoscunque & vbicunque liget subditos, [1] ex recepta Interpretum traditione, ad ea edicta, aut quod hac parte idem est, statuta pertinet, quæ prohibitoria sunt, & in personam concepta, non etiam ad ea, quæ sunt permissiua, vt illi loquuntur, & remouentia obstaculum iuris communis, Siue remoueatur obstaculum, quod suberat ratione qualitatis personæ, [2] siue quod suberat ratione temporis & præscriptionis, vt in proposita facti specie. Etenim lex, quæ permittit ei, qui in minori ætate læsus fuit, vt intra decennium possit petere restitutionem, remouet obstaculum præscriptionis, quæ iure communi post quadriennium competeret, [3] ob idque cum lata sit à Principe non superiore, non potest extendi extra territorium, [4] & prodesse subdito in territorio eius, qui suas quoque leges habet, ac alio siue speciali siue communi iure vtitur. [5] Nam si lex, quæ remouet obstaculum ratione qualitatis personæ, non extenditur extra territorium, [6] cum tamen qualitatem personæ inhærentem sicut personam ipsam vniformem & vbique eandem esse necesse sit, [7] multo minus extendetur illa, quæ remouet obstaculum ratione temporis & præscriptionis. Nihil enim vetat, alia præscriptionis iura esse in vno loco, alia in alio. [8] Difficilior illa erat obiectio, quod in proposita specie non potuerat filiusfamilias agere, quandiu in patris viui manserat potestate. [9] Sed respondebatur, non debere ei prodesse quod filiusfamilias fuisset, cum se patremfamilias dixisset, ac pro tali gessisset, quasi iam mortuo patre, [10] in pœnam nimirum mendacij, nisi appareret, creditorem non ignorasse ipsius conditionem. Tunc enim non magis noceret filiofamilias, quod se patremfamilias dixisset, quam si cum minor esset iurasset se maiorem dolo malo creditoris, qui minorem esse non ignorabat. [11] Plane si proponeres, minorem hunc iusta absentia & necessaria aut probabili impeditum, ne restitutionem Romę peteret intra quadriennium, ideoque restitui posse ex generali clausula, Si qua mihi iusta causa esse videbitur, [12] Dicendum esset cum de concedenda vel deneganda restitutione ageretur, non contractus, sed iudicij locum spectandum fore. [13] Rursus si proponeres ita contractam obligationem, vt aduersus creditorem hypothecaria agentem locus esse posset iure nostro exceptioni ordinis & excussionis, cui tamen locus non esset si Romæ ageretur, (finge conceptam obligationem fideiussoriam in forma communi, Statuto autem vrbis Romæ prorsus & omni casu excluſam exceptionem illam) vtique spectaremus hac parte locum iudicij non contractus, [14] quoniam huiusmodi exceptio cum dilatoria sit non peremptoria, ad litis ordinationem tantum, non etiam ad decisionem pertinet. [15] Quanquam hoc ipsum ita accipiendum est, si non Romæ solutio fieri debuit. Nam quoties arbitraria agitur, De eo quod certo loco, fieri nunquam potest, vt ob id melior promissoris conditio esse debeat, quod alio loco conueniatur, quam in quo soluere debuit. [16] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex Bart. *ad d. l. cunctos populos, nu. 32.* post medium, & Socino *cons. 103. nu. 18. & seqq. vol. 4.*
2 Vide huiusmodi statuti exempla duo apud Bartolum supra dicto loco *nu. 39. 40. & 41.*
3 *ex l. vlt. C. de tempor. petend. in integr. resti.*
4 *l. vlt. D. de iurisdict.*
5 *l. ius ciuile 6. l omnes populi 9. D. de iustit. & iur.*
6 Vt diximus *num. 2.* ex Bartolo.
7 *l. vlt. C. de sentent pass. & restit.*
8 *l. vnic. C. de vsucap. transform.*
9 *l. vlt. §. necessitate, C. de bon. qua liber. l. 1. §. vlt. C. de annal. except.*
10 *l. 3. C. ad SC. Maced.*
11 Notant DD. *ad tit. C. si minor se maior. dixer.*
12 *l. 1. & pass. D. ex quib. caus. maior.*
13 Secundum gloss. *in l. 2. de eo quod cert. loc.* quam hoc demum casu probat & sequitur Bartol. *ibid. & in d. l. cunctos populos, num. 20.*
14 Ex ea Bartoli, Guid. Pap. & aliorum distinctione, quam retulimus *Definit. superiore num. 4.*
15 Notatur *ad Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*
16 *l. 2. 3. 4. & pass. D. de eo quod cert. loc.*

DEFINITIO V.

Cum de solemnitate principaliter agitur, non de persona, inspiciendus est locus, in quo facta est dispositio.

QVid si edicto Principis aut statuto remoueatur obstaculum iuris communis ratione solemnitatis? Finge constitutum vt valeat testamentum coram duobus testibus. Valebit testamentum, quod ibi coram duobus testibus fecerit is, qui iure communi & apud suos septem testes adhibere debuisset, [1] quia generale est, quoties de solemnitate principaliter agitur, non de persona, vt inspiciatur ius loci, in quo facta est dispositio, siue inter viuos illa fuerit, siue in vltima voluntate. [2] *Ita Senatus* noster iam pridem inter heredes D. Mareschalli de Chalant, & rursum in causa

testimenti N. de Chauanes. *Sine die.* Relatum est in causa supra dicta.

1 Bart: *in d.l cunctos populos, quæst 6. C. de summ. Trinit. & fid Cath.* Boer. *qu.* 13. *num.* 23. Guid. Papæ *quæst.* 262.

2 Bart. *ibid.* Marc. Ant. Natta, qui alios plerosque refert & sequitur *cons.* 1. *volum.* 1. Solemnitates enim iuris remitti possunt per consuetudinem, *l. manumissio, demand. vind.* Boer. *quæst.* 1. *num* 20. [*l. si non specialiter 9. C. de testament.* & ibi Bald. *& consil.* 44. Dec. *consil.* 475. *num.* 1. Maynard. *singul. quæst. iur. lib.* 5. *cap.* 92.]

DEFINITIO VI.

Legitima per statutum tolli in totum non potest, & speciali prouisione opus est, vt de legitima dispositum quid videatur.

LEgitima siue liberis siue parentibus debita etsi minui per statutum potest, [1] tolli tamen in totum non potest, [2] quanquam non deerant, qui alias à Senatu nostro contra *iudi*catum dicerent in causa quadam Augustanorum, apud quos ex lege municipali matres cæteriquè ascendentes liberis succedere prohibentur. Illud tamen constabit, etiamsi in totum tolli legitima per statutum posset, non tamen ex eo solo sublatam intelligi debere, quod succedendi ius sublatum fuisset: specialibus enim verbis opus est ad hoc, vt de legitima quoque tollenda actum & cogitatum videatur. [3] *Ita Senatus* in causa Claudij Vsel & Peronetæ Ponthon Prid. Calendar. Septembr. 1594.

1 Sicut & è contrario augeri, *Nouel. de triunt. & semiss.*

2 Quia dicitur esse debita iure naturali, quod ius ciuile non potest in totum tollere, *l ius ciuile 6. D. de iustitia & iure.*

3 *l. si quando 5. §. & generaliter, Cod. de inofficios. testament. vbi DD.*

DEFINITIO VII.

De iureiurando præstito apud delegatum iuxta leges loci contra formam præscriptam à delegante.

DElegatus à Senatu nostro Magistratus Parisiensis ad recipiendum super sacrosanctis D. Antonij reliquiis iusiurandum dixerat prohiberi se constitutionibus regiis & moribus ciuitatis ne talem iurisiurandi formam quasi superstitiosam posset admittere, nec eo minùs tamen iusiurandum super sacro Canone exegerat, reluctante licèt aduersario & appellante ni ad Senatum nostrum res tota remitteretur. Placuit nihil quidem attentatum videri in præiudicium appellationis, cum in huiusmodi causis liceat non obstante appellatione iurare. *Præsertim* cùm saluo appellationis iure id factum appareret, neque rursus debuisse delegatum mandata nostra exequi contra sui territorij mores ac leges, quod neque mandatum ei fuisse credendum erat, vt id faceret quod saluo more maiorum & citra delictum facere non potuisset. Verùm melius facturum eum fuisse si nullo exacto iureiurando negotium ad nos remisisset. Præstabat enim nihil agere, quàm malè agere cùm dubitari non posset quin fines mandati excessisset. Iurisiurãdi enim delati forma etsi à iudice pro arbitrio immutari potest, non tamen à delegato, qui delegationis præscriptum sequi omnino cogitur. Quare huiusmodi præstatione iurisiurandi Senatusconsulto nostro satisfactum non fuisse, ideoque ex integro iuxta formam delatam apud nos iurandum esse visum est. *Ita Senatus* pro D. de Murat contra D. de Choisy 5. Calend. Sept. 1610.

[DEFINITIO VIII.

De societatibus quas Abbatias vocant.

ETsi verum est quod vulgò iactari solet tolerabilia esse quę vetus cõsuetudo adprobauit, [1] non tamen est perpetuum. Si enim tale quid sit quod vel pietatem vel bonos mores lædat nec ii in vetustam consuetudinem transierit, ferendum tamen est, [2] cùm abusus ille dicendus sit potiùs quàm vsus: [3] & vetusti erroris corruptela potiùs quàm consuetudo. [4] Eámque ob causam plerisque Senatus nostri consultis sublatæ sunt & antiquari iussæ societates illæ lasciuientis iuuentutis, quas vulgò Abbatias vocant, quæ ad eam ætatem exercendam atque ad mutui amoris officia pelliciendam primùm institutæ, ac leuioribus ineptiis initio contentæ, postea crescente in dies audacia in tantam peruenerunt insaniam, vt nec ferè iam Magistratus authoritate contineri possint quin sibi nihil non licere arbitrentur. [5] Vigent enim etiamnum penè in omnibus ciuitatibus, tantóque insolentiores in maioribus quanto modestiores ob eam rem esse oporteret. Itaque solet Senatus, si quando se offerat occasio, admissa huiusmodi coërcere, sed leuioribus pœnis, nec nisi pecuniariis quoties per lasciuiam [6] duntaxat factum videt id quod si per speciem malignæ iniuriæ factum probaretur, etiam triremium condemnatione vindicandum esset. Idque factitatum est contra nonnullos qui cellam cuiusdam vinariam ingressi per effracturam magnam vini quantitatem effudisse probabantur ad hoc tantùm vt nocerent. [7] Planè quicquid eo modo extortum ab inuitis vel ereptum probatur, quin restitui statim debeat non dubitatur. [8] etiamsi de iure consuetudinis & de facti veritate diligentior quæstio superfit agitanda. *Ita Senatus* pro Capitulo Sanctæ Capellæ Chamberiensis contra Abbatiam montis Æmiliani mense Maij 1612. & iterum pro N. Gentil contra Abbatiam de Veisel & Dulin. 9. Junij 1612.

1 *l. Imperatores 13. in fin. de pollicit.*

2 *l. filius 15. de cond inst.*

3 Non enim ferendi sunt, qui solam excusationem prætendunt ad excusandas excusationes in peccatis, vt loquitur *cap. quanto, 4. extr. de consuetud.* Iunge *cap. vlt. eod. & l 2. Cod. quæ sit long. consuet.*

4 *cap. cùm venerabilis 7 in fin. extr. de consuet.*

5 *contra l. non est singulis 106. de reg. iur.*

6 *vt in l. ex conducto 15. §. si vis D. locat.*

7 Nam ex hac causa Senatus aliquando triremium pœnam irrogauit.

8 Semper ènim turpe lucrum extorquendum est. *l. 5. §. vlt. de calumn. cum similib.*]

TIT. VI.

DE OFFIC. ADVOCAT. Princip.

DEFINITIO I.

Aduocatus Principis potest delegari ad inquirendum de crimine adeoque inquirere ex officio sed non iudicare.

PATRONVS Principis apud Senatum, licet procuratoris generalis, qui publicus accusator est, vice & partibus fungi soleat, eandemque personam ac idem officium gerere videatur, potest tamen ex causa, id est, quoties ad rem agendam id commodius videtur, delegari ad inquirendum de crimine. [1] Quin & citra mandatum, si in ea prouincia sit, in qua delictum admissum esse sciat, inquirere ex officio & potest & debet, ac si esset de numero Senatorum, [2] quos constat vi & potestate Imperij ac dignitatis suæ nullo ad inquirendum mandato indigere. [4] Sed facta inquisitione nec instruere litem, nec enarrare debet, nec sententiam ferre, sicut neque ex procuratoris generalis persona, publici accusatoris officium

officium exequi. Nam sicuti non potest idem accusator esse & inquisitor, [1] ita fieri nequit, vt Senatoris partibus fungatur, qui Senatorio iureiurando non obstringitur, at longe alio planeque diuerso. [6] Idem enim Aduocati, quod Procuratoris Principis [7] iusiurandum est, iisdemque prorsus verbis conceptum. *Ita Senatus* in causa quadam oppidanorum d'Arben nense Mart. 1593.

1 Nam & Aduocatus fisci, qui & Aduocatus Principis dicitur, ex officij sui necessitate intentionem delatoris exequi cogitur, *l.5.§ Aduocatum fisci, D de his qua vt indign. auser.*

2 Vt eo casu Iudicis delegati, non accusatoris partibus fungatur.

3 Sufficit enim, vt sit pars corporis Senatus.

4 *Arg. l. cum prator*, 12.§.1 *in illa verbis*, propter vim Imperij, *D de iudic.*

5 Non magis quam idem accusator & testis, *l. omnibus, C de testib.* aut idem accusator & Iudex, *l. vnic. C. ne quis in sua causa iudic vel ius dic.*

6 Aliud enim sicuti munus ita & iusiurandum est Senatoris, aliud Aduocati Principis aut Procuratoris generalis.

7 Quem vulgo Procuratorem generalem, sicut & Aduocatum Principis Aduocatum generalem appellamus.

TIT. VII.

DE SENATORIBVS.

DEFINITIO I.

Stipendia cœpti trimestris transmittuntur ad hæredem Senatoris.

DIEM functo Senatore aut Præside intra trimestre, quod Senatoriis stipendiis præstandis constitutum est, totius trimestris stipendium hæredibus eius debetur [1], at ex diuerso, si post inchoatum trimestre in amplissimum ordinem quis cooptatus sit, plerique putant, nihil ei pro toto eo trimestri præstandum esse, & ab initio duntaxat sequentis trimestris stipendia mereri debere. Ideo fortasse quod fauore dignitatis cœptum tempus habendum sit pro completo, vt euenit in cæteris ferè omnibus causis fauorabilibus, [2] non item quod finitur pro cœpto. Sed tamen humanius est, vt ab eo saltem stipendia debeantur, à quo dignitati seruire cœpit. [3] *Ita Senatus* 3. Non. Mart. 1593.

1 *l. diem functo* 4. *D. de offic. ad. qest. l sed addes* 19.§. *vlt. D. locat. l post duos* 15. *C. de aduocat diuers, iunct l.* 1. *C. de primipil. lib.* 12. *tit.* 63.

2 *l. in singulos* 8. *D. de ann. legat.*

3 Ne honor, qui tantum onus admixtum habet, sit sine honorario, *contra l secundum naturam* 10 *D. de reg iur.* [Et ob eam nimirum causam non licet Senatori honorarium vllum ab alio accipere quam à suo Principe. Non solum si alius Princeps aliquis Senatori tã quam bene merito annuum aliquid dare vellet quod certe nimis suspectum esset, malèque de Senatoris erga Principem suum fide suspicandi causam præberet, sed etiã priuatus quilibet etiam Legati nomine & adiecto etiam, si voles, onere præstandi opem & consilium liberis quos fortasse aut impuberes relinquat testator, aut variis litium periculis inuolutos. Principis itaque consensum & voluntatem exquiri in eam rem necesse est, & impetrari diploma postmodum à Senatu ipso ad probandum. Sed nonquam nisi ea lege vt à causis domus aut liberorum ipsius in Senatu iudicandis Senator absit. Ita Senatus in persona clarissimi viri D. Antonij Charrae Senatoris meritissimi, qui annuæ pensionis legatum ex huiusmodi causa acceperat à D. Ant. de Michal. Sine die.]

DEFINITIO II.

Sententiis Senatorum votis, quæ sententia debeat prævalere.

INter pares numero Senatores si dissonæ sententiæ proferantur, solet Senatus nostri Præses ex integro singulos rogare, vt aliis in aliorum sententiis transeuntibus vincat tandem ea pars, quæ numero potior reperitur. Quanquam enim melius cum rebus humanis ageretur, si ponderarentur sententiæ, non numerarentur: [1] pertinet tamen ad Senatus auctoritatem, vt quæ numero vincit sententia, eadem rationis quoque pondere superior esse existimetur, [2] ne alioqui, quod longe periculosissimum & indignissimum futurum sit, oriatur contentio inter fratres, si de singulorum dignitate ac eruditione æque ac de litigantium iure disceptari oporteat. [3] Quæ res etiam facit, vt neque ætatis ratio vlla habeatur, [4] neque in pari votorum numero vincat ea pars, cui Præsidis suffragium, si nihil concurrat aliud, patrocinatur. In quo vt in aliis plerisque Senatus noster dissidet à Pedemontano. [5] Eos namq; in amplissimum ordinem referri conuenit, qui tanta, si non eloquentiæ, saltem eruditionis laude præfulgeant, vt iis ad gerendam & sustinendam Præsidis dignitatem nihil præter ipsum dignitatis nomen dedit. [6] Quid ergo si in prima quisque opinione perseueret? Vincet vtique ea pars, quæ fauorabiliorem, puta matrimonij, dotis, testamenti, libertatis aut pietatis causam tuebitur. [7] Quod si cætera omnia sint paria, vincet reus hoc ipso, quod actore fauorabilior est. [8] Idque in causis potissimum criminalibus, quoniam longe tutius sit, in dubio nocentem absoluere, quam innocentem condemnare. [9] At si paribus iam Senatorum sententiis ad Præsidem deuentum sit, humanius quidem faciet ille adeoque prudentius, si in mitiorem descendat sententiam, ne solus videatur irrogasse condemnationem, quam potuit impedire. [10] Sed si tam certo conscientiæ suæ iudicio constringi se sentiat, vt ad condemnandum procliuior esse debeat, quam ad absoluendum, sententiam suam pro arbitrio dicere non prohibetur. Nam etsi ea præcedentium votorum ratio esset, vt Præside paucioribus se adiungente fierent pares numero sententiæ, quæ alioquin futuræ impares erant, licet cauere bonus Præses debeat quantum potest, ne quod aiunt Senatum diuidat, & ita iudicandam rem impediat, non esset tamen cogendus in eam ire sententiam, quam à iuris aut æquitatis ratione alienam esse arbitraretur. [11] *Ita Senatus* sæpius.

1 Plin. *lib.* 2. *epist.* 12. Argumentum pessimi turba est, inquit Seneca *cap.* 2. *de vit. beat.* facit *l.* 1. § *sed neque ex multitudine, C. de veter. iur enucl.*

2 *l. quod maior.* 19. *D. ad munic.* *l. aliud est* 160.§. *refertur, de reg. iur. l. nominationum* 46. *C. de decur. lib.* 10. Vnde lex illa Romanorum, de qua Cælius apud Ciceronem 8. epist. lib. 8. *Quod eorum Iudicum maiors pars iudicarit, id ius ratumque esto.*

3 Nam vt est apud Martialem, *Qui volet ingenio cedere rarus erit.* Maxime propter naturalem hominum ad dissentiendum in facilitatem, *l. item si vnus* 17 § *principaliter, D. de rece, t. arbitr. l. quia poterat* 4. *D. ad SC. Trebell.*

4 Contra quam sentiat Matth. de Afflict. *decis* 1.

5 In quo vincit ea pars cæteris paribus, quæ pro se habet votum Præsidis, præterquam in criminalibus, vt refert Anton. Tessaur. *decis.* 1. *num.* 5. & 13. & *decis.* 2. iunge Francisc. Marc. *decis.* 5. *lib.* 1. & *decis.* 405. *lib.* 2.

6 *arg. l.* 1.§. *hus cunabulis, D. de offic. pref. prat. l si pars* 8. *de inoff. test.*

7 *l. inter pares* 38. *D. de re iud. l. duo ex tribus* 39. *eod.* quam tamen de delegatis Iudicibus male accipit Tessaur. supra dicto loco. Tractat enim de ordinariis, quos olim dari à magistratibus & iudicari iubere, ordinarij iuris erat, *ante l.* 2. *Cod. de ped. iudic.*

8 *l. fauorabiliores* 125. *de reg iur. & l inter ppres.*

9 *l absentem* 5. *D. de pœn.*

10 In dubio enim prævalere debet ea sententia, quæ humanior est, *l. semper* 36. *de reg iur.*

11 *Arg l. Pomponius* 36. *D de re iudic.* quæ permittit Iudici, vt pronunciet sibi non liquere, ne cõtra quam sentiat cogatur vel absoluere, vel condemnare, licet placeat Paulo & Pomponio, non ideirco sententiam impediri, si alij Iudices cõsentiant. [Quoties tamen in publico auditorio duo vel tres sine Præside

siue Senatores, dicunt sibi non liquere, non solet Senatus quicquam ex tempore pronunciare tametsi maior pars in aliquo pronunciando consentiat, ne Senatusconsultum inauditis & neglectis iis qui sententiam in prompta dicere noluerunt redditum videatur. Sed tum id obtinet cum cæteri qui ex tempore pronunciari vellent, sex votorum consentientium numerum non implent, Ita Senatus Cal. Febr. 1613. Nam si impleant, difficile est vt propter quorundam dubitationem aliorum vota debeant impediri. Nam etsi qui dubitant abessent, vel apertè contradicerent, Senatusconsulti tamen pronunciationem non remorarentur. *d.l.36 de re ind.*]

DEFINITIO III.

Quando coniungenda sint diuersa Senatorum sententia, vt ea vincat, in qua maior pars consentit.

EX vndecim Senatoribus inter tres litigatores cognoscentibus, si quinque pro Primo sentiant, quatuor pro Secundo, reliqui pro Tertio, constat non posse videri definitũ negotium,[1] quia nec dici potest, in quo maior pars consenserit.[2] Idemque est, si ex eodem numero quinque condemnandum putent reum vltimo supplicio, quatuor relegandum, alij pœna pecuniaria plectendum.[3] Etsi enim videntur omnes in eo consentire, vt capitalis pœnæ absolutio sequatur,[4] quænam tamen pœna irroganda sit, ex sententiarum numero discerni non potest, quod neq; pares sint,[5] neque si omnes iungantur, alia aliis superior.[6] Non enim vnum pœnæ genus in alio continetur, sed distinctæ sunt, prorsusque separatæ, vt delictorum ita pœnarum species.[7] Diuersum erit, si ex vndecim quinque reum condemnent in centum, quatuor in quinquaginta, cæteri in triginta. Tunc enim minimam condemnationem spectabimus,[8] non solum quod id fauor rei postulare videatur,[9] sed etiam quia licet maior pars in quinquaginta consentire videatur, cum maiori summæ minor insit,[10] sequenda tamen potius est ea condemnatio, in qua omnes consentiunt, quam in qua maior pars duntaxat. Hæc namque tunc spectatur, cum in nullo omnes consentiunt.[11] Sine die.

1 Specul. *in tit de sentent.* § *iuxta, num.* 3. quem refert & sequitur Tessaur. *decis.* 1. *num.* 12.

2 *l. Pomponius* 38. *l. duo ex trib.* 39. *de re iudic. l. item si vnus* 17. § *principaliter, de recept arbitr.*

3 Vide Gell. *lib.* 9 *cap.* 15. Titium Burgens. *lib* 1. *locor. controuers. cap.* 1.

4 Qua ratione mouetur Tessaur. *dict. num.* 12. vt pro reo in hac specie pronunciandum existimet, sed malè propter rationem, quæ sequitur in Definit.

5 Itaque non potest hic locum habere *l. inter* 32. *de re iudi.*

6 Quia sententiarum diuersitas in pœnis, quarum aliæ aliis non insunt, impedit omnino ne sententiæ iungi possint.

7 *l perspiciendum* 11. *l. aut facta* 16. *& pass D. de pœn.*

8 *d.l inter pares,* §. *vlt.*

9 *Arg. l fauorabiliores* 125 *de regul. iur cum similib.*

10 *l* 1. § *si stipulanti, de verb. obligat. l. quoties* 9. §. 2. *D. de hæred instit.*

11 Legibus supra citatis *nu* 2. quibus adde *l. diem proferre* 27. § *inde quæritur, D de recept. arbit.* Atque ita eleganter & vere concludit aduersus Alciatum Cuiacius *lib.* 12. *obseruat. cap* 16. vbi vide, itemque Iasonem *in d.l. inter pares, num.* 7. *& glos. in cap* 1. *de arbitr. in* 6. quamuis Alciati sententiam in Senatu Pedemontano obtinere testetur Tessaur. *dict. decis.* 1. *nu.* 10. Adde Ioannem Garsiam non inelegantem scriptorem *in tract. expens. & melior cap. vlt. num.* 8.

DEFINITIO IV.

Inferendis sententiis & interrogandis quis ordo seruari debeat?

IN rogandis Senatorum sententiis ita obseruari moris est apud nos, vt non à iunioribus, id est, qui minori ætate sint,[1] sed à relatore primum, deinde ab iis, qui postremi in amplissimum ordinem cooptati sunt, cuiuscunque tandem sint ætatis & eruditionis, Præses incipiat ipseque vltimus sententiam dicat.[2] Non tamen vsque adeo huius moris obseruandi necessitate adstringitur, vti ne possit pro arbitrio quem primum velit rogare. Quod non semel à clarissimo & præcipui inter nostros nominis Præside Catharino Pobello quondam factitatum audio, vt tanto diligentiores attentioresque ad facti iurisque inuestigationem singulos Senatores redderet, verentes ne si primo loco & ante relatorem interrogarentur, obmutescerent, quod iis accidere non potest, qui post relatorem, aliúmve Senatorem interrogantur, quibus nempe liberum est sententiam sic dicere, vt in eius, qui prior dixit, sententiam eant, tametsi iustane an iniusta illa sit, prius apud se non deliberauerint. Non solet tamen Præses noster facile ac sine magna causa interrogandi ordinem peruertere, ne de eo, quem turbato ordine interrogaret, male quid suspicari videretur. Sine die.

1 Quomodo sentire videtur Matth. de Affict. *decis.* 1. vbi ait, incipiendum esse à iunioribus: nisi iuniores ille intellexit, habito respectu ad dignitatem potius, quam ad ætatem.

2 Anton. Tessaur. *decis. Pedemont.* 1.

TIT. VIII.

DE EQVITE SENATORIO.

DEFINITIO I.

EQVITIS Senatorij ea hodie dignitas est, vt ante Senatores omnes ac primo post Præsides loco & sedeat & incedat, quoties publice priuatímve Senatus habetur. Si tamen abientibus Præsidibus Senatorem Præsidis vices gerere necesse sit, absurdum sane fuerit, primas Equitis patres esse, ne alioqui Horatianum illud occurrat, *Humano capiti ceruicem pictor equinam iungere si velit.* Quam ob causam illud quoque inducendum, aut potius ex vetusti moris memoria repetendum esse placuit, vt si quando Præsidibus omnibus absentibus Senator in publico auditorio præesset, purpuream vestẽ gestare iuberetur. Sed & constabat, ea primum lege institutam fuisse Equitis Senatorij dignitatem, vti ne in Senatus prætorium secretum ingrediendi ius haberet, nisi cum de armorum & belli iure tractaretur. Idque à Sereniss. Duce nostro Diuo Emanuele Philiberto cum amplissimum ordinem Republica feliciter recuperata conderet, nominatim constitutũ fuisse apparuit, suggerente clarissimo viro Ludouico Millieto tunc Principis in Senatu Aduocato, postea Cancellario meritissimo. Paulatim tamen factum est, vt passim ius illud in Senatum veniendi ab Equitibus vsurpatum sit, ideo fortasse, quod non facile sciri posset, quando de belli & armorum iure Senatus tractandum haberet, nec ne. Postea vero glisscente, vt fit, licentia per nimiam eorum indulgentiam qui debuerant prohibere, De illo quoque dubitari cœptum est, An ius esset Equiti dicendæ in Senatu sententiæ, quod semel atque iterum tentatum id factitatumque diceretur. Sed placuit ius non esse, non illa solum ratione, quod ad eam dignitatem plerumq; minus in iurisprudentia & foro versati homines honoris tantum ergo prouehi soleant, sed etiam quia ius dicendæ in Senatu sententiæ, ex qua optimi cuiusque vita, dignitas, fortunæ denique omnes periclitari possint, non nisi à Principe concedi possit, nec rursus ab eo concedi aliis debeat, quam quorum ille exploratam habeat non tantum probitatem, sed etiam peritiam iudicandi, quæ sine summa eruditione esse non potest. Est enim

enim comicum illud verissimum, & quotidiano iudiciorum vsu comprobatum, *Homine imperito nihil esse iniustius*. Denique supremus ille & amplissimus ordo Patrum conscriptorum ex iis tantum constare debet, quos Princeps possit credere, non aliter esse iudicaturos, quam esset ipse, si ex optimorum & doctissimorum omnium consilio iudicaret. Vnde illud quoque non immerito visum est, Quoties iuris inter priuatos dicendi gratia Senatus extra ordinem habetur præstito in eam rem, vt fit, Senatoribus singulis honoriolo, nihil causæ esse, cur Equiti ius esse debeat in Senatum veniendi, nisi si quid habeat, quod ad Senatum eo ipso die referre velit. Quod si eueniat, aut si hoc etiam ei Senatus honorifice indulgere velit, abstinere tamen eum debere ab honorarij perceptione, ne sumptu isto superuacuo oneretur litigator, pro quo nullâ possit Eques ferre sententiam. Enimuero cum id iam inde ab aliquot annis Præsides quidam inconsulto licet Senatu induxissent, Senatus factum quidem improbauit, sed ne in posterum id fieret, non constituit, adeo difficile est ab eo iure, quod vel per iniuriam receptum sit, ac per aliquot annos vsu constitutum sit recedere, quo magis ab initio prouidendum est diligentissime, ne quid vnquam per gratiam & ambitionem aliisve malis artibus contra vel præter leges inducatur. Nec placuit illa distinctio, vt Eques consultatoriam, quod aiunt, vocem in Senatu haberet, deliberatoriam non item. Nam cum in Senatu nostro, vt & in cæteris supremis Curiis singulorum sententias non tantum ponderari, sed etiam numerari oporteat, ne alioqui inexplicabilis altercationis nascatur occasio, quid prosit, in dicendis sententiis rogari eum, qui si millies sententiam dixerit, nihil tamen effecerit? Aut quis ferat tot eruditos viros in assiduo iudicandi munere tamdiu exercitatos ab eo notari & reprehendi, qui ne literas quidem primas, vt ita dicam, fortasse vnquam didicerit? Plane si quid ille ad rem pertinens volet dicere suamque de proposita quæstione sententiam, dum ne inter aliorum vota, aperire, additis etiam rationibus, quibus moueatur, vtique non est prohibendus, non ob id solum, ne alioqui *statuam potius*, quam Equitis Senatorij personam agere videatur, sed etiam quod fieri nonnunquam possit, vt vel illiteratissimo cuique, præsertim si, quod plerumque euenit, præclaro à natura iudicio informatus sit, eæ rationes occurrãt, quarum pondus etiam eruditissimos mouere possit, ad mutandam sententiam. Multo minus admittenda visa est illa distinctio, An de arduâ & difficili iuris quæstione, an de re minus dubia sententiæ rogarentur. Quis enim de ea re probus arbiter esse posset? Cum quod vnus facile certumque putat, alius plerumque obscurum & difficile esse arbitretur? Sed & quid indignius quam præsente Equite priusquam rogetur, de illo inter alios disputari, an dignus ipse sit, qui rogari debeat de proposita quæstione? Itaque non solum tutius, sed etiam honestius longe ac fauorabilius visum est, vt omnimodo sententiam dicere prohibeatur, id est, vt nec vnquam rogetur, nec si non rogatus dicere velit, audiatur. Quamuis non deessent, qui affirmarent, in quibusdam supremis Curiis aliter receptum esse, vt Equites, quos duos habent, non modo antecedant Senatores absente Præside, sed & de quaque re proposita, etiamsi maxime de vita hominis agatur, sententiam dicant, quę inter cæteras numerandas ponderandasque non minoris sit auctoritatis, quod fortasse minus mirandum esset, si vt probissimi semper, ita non nisi eruditissimi & exercitatissimi viri ad eius dignitatis fastigium proueherentur. Sed cum vbique aliter obseruari solitum videamus, nemo dixerit, nos exemplo peccare potius, quam rationem sequi debuisse. *Ita Senatus* secreto Senatusconsulto, quod ad 9. Calend. Dec. factum est, 1594. Postea tamen vigentibus Principis nostri imperiis indulgeri necesse fuit clarissimo cuidam viro ea dignitate insignito, vt quoties de iure belli, aut politiæ, aut Reipublicæ tractaretur, sententiæ dicendæ ius haberet. Quod etsi à Senatu primum æquissimo temperamento sic restrictum, vt tamen eius sententia neque Senatorum vota diuidere, neque iis, quibus adhæreret, victoriam dare posset, postea tamen rursum ita iubente Principe simpliciter & absolute permitti necesse fuit, hoc solo addito, ne priuilegium illud trahi posset vnquam ad consequentias, vt personæ magis quam dignitati datum esse constaret.

TIT. IX.

DE PRECIB. IMPER. OFFER.

DEFINITIO I.

Litera moratoria non nisi semel sunt concedenda:

VI moratorias & dilatorias literas annales à Principe impetrauit, licet iis vsus non fuerit, alias tamen impetrare non potest, quin priorum meminerit in posterioribus, alioqui posteriores obreptitiæ sunt. [1] Sed etsi aduersus quosdam ex suis creditoribus beneficio Principis vsus sit, non poterit post annum aut iisdem aut aliis literis vti aduersus alios creditores, siue iam tum, cum priores impetrauit, alios creditores habebat, siue post impetrationem nouis se creditoribus obstrinxerit: [2] quia beneficium illud non nisi semel concedi solet, [3] & qui eo vti vult, prius apud se constituere debet, quo tempore commodior sibi futura sit impetratio. Aliter enim posito iure nullus esset impetrationũ finis, si quis plures habens aut habiturus creditores, Principis liberalitate abuti vellet. *Ita Senatus* in causa Ludouici Bourdinat & Joannis Filaire 3. Id. Ian. 1589.

1 Petr. Rebuff. *in tract. De lit. dilat. annal. art. 1. glos. 1. nu. 30. ex cap. super literis, & cap caterum de rescript.*

2 Futuros namque creditores huiusmodi literis exceptos intelligi constat, ne iis obsit beneficium Principis, de quibus cogitari non potuit Rebuff. *vbi s. nu. 18.* Guid. Pap. *qu. 109.*

3 Nam nec alia de causa concedi solet, quam quod magnum creditoris damnum non sit in mora modici temporis, *l. 2. vbi Bart. & cæteri, C. hoc tit. l si debitori 21. D. de iudic.*

4 Principis enim beneficium non debet esse captiosum, nec trahi ad iniuriam, *l. Paulus notat, C. de prætor stipulat. facit l. oratione 7. in fin & l. vlt. de fer. & dilat.* quæ negant, in pecuniariis causis plus quam semel dandam esse dilationem, nisi causa cognita.

DEFINITIO II.

Nulla potest fieri executio pendente litẽ super literis moratoriis. Sed tempus interim currit à die data, Nisi debitor fuerit impeditus.

EA vis est rescripti moratorij, quod pragmatici *respirationis* vocant, vt à quo tempore impetratum est, & creditori significatum, omnem omnino aduersus debitorem exequendi facultatem creditori præripit. Proinde siue in personam, siue in bona debitoris creditor egerit pendente dilatione, reuocandum erit, quicquid in spretum beneficij principalis factum probabitur, tanquam attentatorium, licet de rescripti iure lis pendeat, nec dum quicquam pronunciatum sit. [1] Quæ res facit, vt si forte per annum integrum lis steterit, prorsus inutilis futura sit sententia,

quæ pro debitore aut contra debitorem postmodum feretur, præterquam quod ad litis expensas pertinet. Nam si obtinuerit, non alius ei annus ad soluendum dabitur, sed annus instantiæ computabitur, [2] si modo totum id tempus liberum fuerit debitori ad conquirendas explicandasque pecunias, vt post annum soluere posset. Quid enim si iam impetrati rescripti tempore detrusus erat debitor in carceres, nec prius liberatus sit, quam de rescripti æquitate Iudex cognouerit & pronunciauerit? Quis dixerit, dilationis ad soluendum datæ tempus ei cessisse, qui creditoris facto prohibitus fuit, ne pecuniam posset colligere? [3] Quanquam non deerant, qui putarent, debitorem, qui impetrationis tempore iam erat in carceribus, non prius eximendum, quam de rescripti viribus iudicatum esset, neque minus tamen annum currere, si quandoque postea pro rescripto pronunciaretur, [4] quasi non careat dolo malo fraudandique consilio, qui iam coniectus in carceres, & vt creditorem eludat beneficium hoc postulet. Sed tamen humanius est, vt neque hoc casu fraus fieri debeat liberalitati Principis, quæ in alio elucere non potest, quam vt liberam vnius anni dilationem ad soluendum debitor habeat: & consequenter ab eo die computandam, quo debitor carceribus exemptus in sua potestate esse cœperit. [5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *l.vlt.C.qui bon.ceder pos. l sine pars 3.C.de dilat.* Boet. *decis.* 296. Rebuff. *vbi s. num.* 70. 71. 72. *ex cap fin. de treug. & pac. l. vnic. C. de priuileg. vrb. Constantinop. lib.* 11.

2 Nam in huiusmodi rescriptis moratoriis tempus præstitutum incipit currere à die concessionis, etiamsi expresse dictum non sit, vt dicemus *Defin seq.*

3 Hoc enim est quod dici solet, dilationis tempora non currere impedito, maxime vero cum ex facto aduersarij impedimentum proficiscitur, *l. 2. §. si quis iudicio, §. quod diximus, & pass. D si quis caut. l. 1. §. vlt C. de annal. except.*

4 Pro qua sententia facit, quod vulgo iactatur, iura vigilantibus subuenire, non dormientibus, *l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit.* facit *d. l. 2. §. si quis tamen, D. si quis caution.* Item quod multa facta durant, quæ fieri prohibentur, *l. patre furioso 8. D. de his, qui sunt sui vel alien. iur.*

5 Beneficia enim omnia, & maxime Principum, sunt latissime interpretanda, præsertim vt effectum habeant, nec sint illusoria, *l. 3. D de constit. Princ.* Nam & indulgentia Principis magis necessaria est inopi debitori, qui iam est in carceribus, quam si nondum esset.

DEFINITIO III.

In omnibus rescriptis moratoriis tempus currit à die data, nisi Princeps expresse aliud voluerit.

REscriptorum omnium moratoriorum siue annalem, siue quinquennalem dilationem concedant, singulare ius est, vt à die concessi beneficij tempus cedere & currere incipiat, etiamsi de eo nihil in rescripto cautum & expressum sit. [2] Sane nec dubitandum est, quin aliud dici debeat, si contra rescriptum fuerit, vt non prius tempus currere incipiat, quam de rescripti æquitate cognitum sit & pronunciatum. Id enim debitori indulgere Princeps cum vult, haud dubie potest, [3] nec magna in eo fit iniuria creditori, qui imputare sibi debet, cur citius non consenserit, vt rescripti beneficio debitor frueretur. [4] *Ita Senatus* in eadem causa, & rursus pro Syndicis Camberiensibus contra Joannem de Constance, 8. Id. Jun. 1591.

1 Guid. Pap. *quæst* 109. Rebuff. *in tract. de liter dilator. art.* 1. *gloss* 1. *num.* 48. *ex l.* 2. *C de diuers. rescript.*

2 Obserua tamen eiusmodi rescripta, quibus Princeps id indulgeat, in magna Cancellaria impetrari debere, non in parua. Ipsius enim Principis subscriptione opus est, vt iuri communi derogetur.

3 Itaque damnum si quod sentiat, quia ex culpa & voluntate sua sentit, sentire non videtur, *l. quod quis* 203. *de regul. iur.*

DEFINITIO IV.

Contra sententiam non possunt impetrari literæ dilatoriæ, nisi nouata sit actio iudicati.

NOn est locus rescriptis moratoriis, cum de eo debito agitur, quod descendit ex sententia, quæ transiuit in rem iudicatam, & à qua non possit appellari. [1] Id enim facit auctoritas rei iudicatæ, quam rescripto Principis rescindi numquam oportet. [2] Quid igitur si quod ex re iudicata debebatur translatum sit in causam nouæ obligationis per contractum? Placet hoc casu nouationem fieri, si non aliud actum dictumque sit. [3] Igitur & rescripto locus erit. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Rebuff. *vbi s. art. 1 gloss. 1. num. 19.* post Guid. Pap. *qu. 97.* Masuer. *in rubr. de dilat. §. item dilatio.*

2 *l. vlt. & pass. C. sentent. rescind. non poss.*

3 *l. minor annis* 40 *D. de minor. l. 2. C de execut. rei iudic.*

4 Nouatione enim facta prioris obligationis qualitas & conditio non inspicitur, sed tantum posterioris, *l. aliam* 29. *D. de nouat. l. vlt. C. de vsur. rei iudic.*

DEFINITIO V.

Aduersus instrumentum guarentigiatum possunt impetrari literæ moratoriæ.

ETsi autem moribus nostris instrumenta, quæ guarentigiata vocant, Statuti auctoritate vim iudicati habere intelliguntur hactenus, vt æque paratam habeant executionem, [1] tamen hac parte non eodem gaudent priuilegio. Eorum namque vis per huiusmodi rescripta moratoria suspenditur, non solum si executio nondum facta sit, sed etiam cum iam secuta est, detrususque debitor in carceres. [2] Nempe quod ius illud Statuti nostri potestate introductum ad priuatam duntaxat creditorum vtilitatem pertineat, non etiam ad publicam, ad quam è contrario maxime spectat auctoritas rerum iudicatarum. [3] *Ita Senatus* pro Jacobo Mattel contra Amedeum Mattel 7. Calend. Junij 1595.

1 Bart. *in l. cum vnus, in princip. num.* 11. *de rebus auctor. ind. possid.* Roman. *consil.* 133. *nu.* 1, Tessaur. *decis. Pedemont. nu.* 12.

2 Secundum ea, quæ diximus *Definit. 2. in fin.*

3 *l. seruo inuito* 65. *§. cum prator, D. ad SC. Treb. cum similib.*

DEFINITIO VI.

Literæ quinquennales exigunt satisdationem & consensum maioris partis creditorum.

LIteræ, quas quinquennales dicimus, quibus dilatio quinquennij debitoribus ad soluendum rescripto Principis datur, non aliter vim obtinent, quam si & cautio idonea, id est, cum satisdatione, offeratur, [1] & maior pars creditorum consentiat. [2] Sed maior pars accipienda est non ex numero creditorum, at ex mensura & quantitate debiti, cum fieri possit, vt vni plus quam cæteris omnibus debeatur: quod cum euenit, an non potiorem eius rationem haberi æquum est? Ita fit vt futuris creditoribus huiusmodi rescripta non noceant, quia nec imptrrationi consentire potuerunt. [3] *Ita Senatus* in relationibus rescriptorum 7. Cal. Junij 1590.

1 *l. vniuersa* 3. vbi Bart. *C. hoc tit.* Est enim dilatio hæc ex priuilegio & iure speciali, quia sicuti longioris est tẽporis, ita grauius damnũ adfert creditorib. Rebuff. *tit de liter. dilat. art.* 1 *gl.* 1.

2 Rebuff. *vbi s. num.* 53. *&* 59. *ex l. vltim. C. qui bon. ced poss.* Guid. Pap. *quæst.* 97.

3 *l maiorem* 9. *D. de pact l.* 1. *de priuileg credit. alias, l. cum bona* 16. *de reb. auctor. Iudic possid.*

4 Hoc enim est, quod iam diximus *s. Defin. num* 2. futuros creditores huiusmodi rescriptis non contineri, quia de iis non fuit cogitatum.

DEFI-

DEFINITIO VII.

Executio Senatusconsulti quando possit differri per literas Principis in forma, vt aiunt. Supplicationis ciuilis.

DEbitor ob contumaciam condemnatus iussaque pati venditionem pignorum iudiciali auctoritate captorum, si aduersus Senatusconsultum ciuilem Supplicationem Principi porrexerit, poterit ex ea causa decreti interpositionem remorari, si modo hactenus iudicati executio facta sit, vt & venditio secuta fuerit, & ab emptore bona possideantur, [1] maxime si ponas, nouam Supplicationis instantiam in promptu decidi posse, [2] vtputa si condemnatus solutionem alleget, eamque per ipsius victoris iusiurandum probare velit. [3] Siquidem non parum eius interest, vt non tam facile decretum interponatur, ne eius tributi, quod pro iudicato pendi solet, præstatione oneretur. [4] Contra vero non magnum creditori damnum adferet mora modici temporis. [5] Nisi forte quod non tam cito aut tam facile bona illa vendere poterit: in quo tamen non ita grande dispendium versatur. Neque impugnabat hæc sententia auctoritatem iudicati, cum Senatus iussisset, vt inchoata executio venditi[illegible]que perficeretur. Non enim eo minus perfecta videri debet subhastatio, quod nondum decretum interpositum sit, [6] quod neque nisi post elapsa redimendi tempora interponi potest, [7] & consequenter dominio iam irreuocabiliter victori quæsito si nihil sit quod venditionem retractari suadeat. Certe venditionem ante omnia perfici necesse est, ne iudicati executio per supplicationem ciuilem contra iuris nostri rationem dilata aut impedita videatur. [8] *Ita Senatus* ex tempore pro Io. Francisc. Poncier Aduocato contra N. de la Pallud. 4. Id. Nouembr. 1590.

1 *Auth qua supplicatio, C. hoc tit.*

2 Per modo constat modo agatur quomodo Pragmatici loquuntur, *ex l. si is à quo 5. D. vt in poss. legat.*

3 Habetur enim pro iudicato, quod per iusiurandum decidi statim potest, *l. 1. D. de iureiur.*

4 Curare enim bonus Iudex debet, ne litigatores sumptibus superuacuis onerentur, *l. quidam 21. de reb. credit.*

5 *l. si debitori 21. D. de iudic.*

6 Venditio enim perficitur conuentione & solutione precij, præsertim subsecuta traditione, *l. ex empto 11. l. si quis alienam 46. & pass. De act empt.*

7 Stilo Senat. nostri.

8 *d. Auth. qua supplicatio.* Guid. Pap. *quæst. 97.* Rebuff. *de lit. morat. art. 1. glos. 1. num. 19.*

DEFINITIO VIII.

Dilata solutione debiti per literas dilatorias etiam vsurarum exactio differenda est.

QVi literas moratorias à Principe impetrauit, vt ante certam diem ad solutionem vrgeri non possit, nec vsuras medio tempore soluere cogendus est, si generalis concessio sit, & ad omnem debiti causam referatur. [1] Sane non idcirco medij temporis moram impunitam esse oportebit, sed vsuras à debitore quandoque præstari æquum erit, ne alioqui beneficium Principis creditori captiosum sit & iniuriosum. [2] Quid ergo? Vsurarum quoque exactio in id tempus differetur, quo ipsa sors solui debebit. *Ita Senatus* in causa Syndicorum Camberiensium & Ioannis de Constance 8. Id. Jun. 1591.

1 *l. non solum debitorem 8. §. 1. de liber. legat.* Rebuff. *de lit. morat. art. 1. glos. 1. num fin. post DD. ad l. quoties, C. de precibus Imper. offer.*

2 *l. nec aurum 4. Cod. de emancip. liber.* Iunge *l. tutor. 41. in princip. D. de vsur. l. vlt. de re iudic. l. negotiorum 24. D. de appell.*

DEFINITIO IX.

Executio Arresti non potest impediri per viam ciuilis supplicationis, nec si expensarum refusio offeratur.

DE nullitate aut iniuria Senatusconsulti conqueri is, qui condemnatus est, non aliter potest, quam precibus Principi in eam rem oblatis: quam nos vulgo ciuilem supplicationem appellamus. [1] Cuius tamen non ea vis erit, vt iudicati executionem impediat aut remoretur; prius enim executioni mandatum esse Senatusconsultum oportet, quam supplicationis tabulæ aperiantur: nec tantum quod ad principale negotium pertinet, sed etiam quod ad expensas litis, tametsi ex actorum fide in promptu appareat minus rite iudicatum esse, circumuenta per obreptionem religione Senatus. Id enim postulat rerum præsertim à supremo Senatu iudicatarum auctoritas. [2] Neque si per contumaciam duntaxat quis condemnatus proponatur, assequi tamen poterit, vt refusis contumaciæ expensis statim audiri debeat, quomodo eueniret, si nihil dum iudicatum esset. [3] Totam enim executionis causam ante omnia peractam esse necesse est. *Ita Senatus 7. Id. Iun. 1591.*

1 *Auth. qua supplicatio, vbi DD. C. hoc tit.*

2 *l. seruo 65. §. cum prætor 1. ad SC. Trebell. cum similib.*

3 *l. properandum 13. C. de iudic.*

DEFINITIO X.

Casui in quo Arresti executio impeditur etiam citra supplicationem ciuilem.

VNo tamen casu Senatusconsulti executio impediri potest etiam nulla supplicatione interueniente, nimirum si Senatusconsultum ob id nullum sit, quod mandatum ad litem agendam aut suscipiendam non habuerit is, qui tanquam procurator condemnatus est. Non enim rei iudicatæ auctoritas vlla esse potest aduersus eum, qui vel nullum, vel, quod idem est, falsum habuit procuratorem, [1] quique non nisi in persona sui procuratoris fuit condemnatus. [2] Itaque & iudicium hoc casu totum corruit, [3] & nullo subsistente iudicati fundamento causam ex integro agi necesse est. *Ita Senatus* in eadem causa, inter Lambertum de Rouere & Christophorum Poche & Dominicam Dalfin.

1 *l. 1. & 2. C quib. res iudic. non nocet.*

2 Aliud enim esset, si in ipsius domini personam latum & conceptum esset Senatusconsultum, vt dicam *Defin. 2. infr. de sentent. præf prætor.*

3 *l. licet 23. C. de procurat.*

DEFINITIO XI.

Contra petitionem precij non potest emptor literas dilatorias impetrare.

EMptor, cuius fidem secutus venditor fuerat, cum in precij solutione moram faceret, conuentus actione ex vendito impetrauerat rescriptum principale, quod respirationis vocant, seu annalis dilationis, litemque per tam longas moras traxerat, vt totius anni tempus interea elapsum esset. Placuit priuandum eum beneficio rescripti non ob id solum, quod tempus dilationis, quam moratoriæ istæ literæ indulgent, vtiliter currere incipiat à die concessionis, [1] sed etiam quia non possit in proposita specie locus esse beneficio principali, ne illa occurrat iniquitas, vt emptor & rem habeat & precium retineat: [2] quod à bona fide tam alienum est, vt nec expressa fieri possit conuentione. [3] Quare nec distinguemus, an res vendita sit ex

numero comestibilium necne: quamquam in comestibilibus, quarum frequentius, publicum, magisque necessarium commercium est, minorem habere res creditur dubitationem. [4] Nec rursus iustum visum est desiderium postulantis emptoris, vt ea ipsa bona, quæ emerat, in solutum dare venditori vel inuito liceret. [5] Ita enim effectu ipso resolueretur venditio, quod pati venditor non cogitur, [6] sicut neque emptor cogeretur, tamersi ei duplum precij offerretur. [7] Neque ad hunc casum pertinet Nouella Iustiniani constitutio, quæ cogit creditorem, cui aliter satisfacere debitor non potest, vt ex bonis debitoris in solutum accipiat, quantum ex debiti comparatione satis esse videatur. [8] Id enim obtinet, non quoties debitor dicit, nullam se habere pecuniam, sed cum constat, ita rem esse, vt nec pecuniam, nec emptorem inueniat, nec rem vllam mobilem habeat ad soluendum. [9] Sed neque locum habet eo casu, quo pignori obligata sit persona ipsa debitoris. Tunc enim etsi maxime soluere debitor nequeat, potest tamen detrudi in carceres, [10] solumque ei supersit ad liberationem consequendam beneficium legis Juliæ De cessione bonorum. [11] *Ita Senatus* ex tempore Non. Julij 1592.

1 Diximus 5. *Defin.* 3.

2 *l. Bona fides*, 50. *D de act empt.*

3 *l. Ex empto*, 11 §. *qui alias*, *l emptorem*, §. *qui autem*, *eod. tit. l.* 1. §. *illud*, *C de latin. lib toll. l pen C. ad SC. Velleian.*

4 Per ea quæ tractat Rebuff. *art.* 1. *gloss.* 1. *nu.* 45.

5 Non enim aliud pro alio dari in solutum potest inuito creditori, *Laum à quo* 16. *C. de solut. l.* 4. §. 1. *D si cert. pet.*

6 *l. Tutor*, 47. §. *curator*, *D. de minor*, *l. si quis aliam*, 46. *De solut. cum similib.*

7 *l. Non est probabile*, 6. *C. de rescind. vend.*

8 *Nouell.* 4. *De fideiuss.* §. *quod autem.* Vnde sumta est, *Auth. hoc nisi debitor*, *C de solut.*

9 Ferraciensis *in form. libell. respons. act hypoth. in* 5. *exceptionem solutionis*, *in fin.* Anton. Tessaur. *decis. Pedem.* 153. *nu.* 12. Roman. *cons.* 163.

10 Tessaur. *dict. decis.* 153. *numer.* 4. vbi tamen vide quatuor casus in quibus non potest debitor detrudi in carceres, si sit ex iis personis quæ habent priuilegium ne conueniantur supra quam facere possint, si sit persona nobilis puta vasallus Principis, vel Doctor, vel miles, si non expectata condemnatione sponte offerat se solutorum, & exhibeat bona in quæ fieri possit executio, si denique obstet ratio publicæ honestatis, vt in muliere.

11 *l. 1. & tot tit. de cess. bonor. D. & C.*

DEFINITIO XII.

Non potest impediri executio Arresti per ciuilem supplicationem, ne quidem ex nouo iure.

POrrecta aduersus Senatusconsultum ciuili supplicatione si condemnatus causam aliquam tuendæ possessionis ex nouo iure habeat, non est audiendus, quousque iudicati executio facta sit propter auctoritatem rei iudicatæ [1] licet de eo iure quod litis tempore ignorabatur aut nec dum fortasse competebat, neque cognitum neque pronunciatum videri possit. [2] *Ita Senatus* in ea causa de qua Definit. 14. & 15. infr. Vnde vi.

1 *Argum. l. de eadem re*, 5. *& l. si à te*, 9. §. 1. *D. de except. rei iudicat.*

2 *l.* 3. *l. qui cum tutoribus*, 9. *per tot. l. non est ferendus*, 12. *D. de transact. l. non potest videri*, 23. *D. de iud.*

DEFINITIO XIII.

Litera dilatoria quæ impediunt exactionem, non tamen impediunt compensationem.

ANnales literæ dilatoriæ quas debitoribus pauperitatis commiseratione concedere Princeps solet, quamuis executionem quamlibet remorentur, [1] non tamen impediunt compensationem, quoniam aliud est petere, aliud retinere. [2] Nec qui petere prohibitus fuit, censendus est prohibitus retinere. [3] Consequens ergo est, vt neque impediant executionem quæ fiat ad compensandum, si modo locus esse possit compensationi. [4] Constat enim quoties compensationi locus est, fieri eam ipso iure, [5] nec compensare volentis factum vllum requiri, nisi hactenus vt obiiciat compensationem, dicatque velle se compensare. [6] *Ita ex tempore tractatum est* in pomeridiano auditorio in causa Guillielmi le Marquis & Salomonis Balme 13. Cal. Jan. 1593.

1 Vt supra diximus, *Defin.* 2. *num.* 1. *& dicemus in seq.*

2 *l. Etiam* 6. *D. de compens. l. naturales*, 10. *D. de obligation. & action.*

3 *l. Cum pater*, 77. §. *cum inter*, *de leg.* 2.

4 Excipe casum *l. amplius non peti*, 19. *D. rat. rem hab.* vbi petere videtur qui compensat inspecto scilicet effectu, quia tantundem consequitur quantum si pereret. At nos de eo tractamus qui non absolute prohibetur petere, sed ad tempus tantum, nec vt debiti iacturam faciat, sed ne inquieter debitorem.

5 *l. vlt. C. de compens l si ambo*, 10. *& seq. D. eod.*

6 Vnde & inter exceptiones numeratur compensatio quia opponenda est.

DEFINITIO XIV.

Litera dilatoriæ prosunt debitori etiam qui in carceres iam detrusus sit, eiusque fideiussoribus.

IMpetratio rescripti annalis, quod vulgo *respirationis* vocant, prodesse debet impetranti, non tantum ne vrgeatur ad solutionem, sed etiam vt si ante impetrationem detrusus fuerit in carceres, eximi confestim debeat, Si bona eius pignori capta sint, omnia ei restitui oporteat, Adeo vt nec prius incipiat annus ei currere. [1] Non solum autem impetranti debitori prodesse debet beneficium Principis, sed etiam fideiussoribus, & aliis si qui sint qui pro eo interceſſerunt. [2] *Ita Senatus* pro Jacobo Mattel, contra Amedeum Mattel 7. Cal. Junij 1595.

1 Diximus *supra Defin.* 2. *ad fin.*

2 Nimirum quia huiusmodi rescripta sic concipi solent, vt fideiussorum quoque mentio fiat. Alioqui beneficium esset personale, nec ipsius debitoris personam egrederetur, *l quia*, 14. *D. solut. matrimon.* Rebuff. *articuli* 1. *De lit dilat. gloss.* 1. *num.* 42. [Cæterùm quemadmodum huiusmodi literæ prosunt etiam fideiussori ne interim conueniri possit, ita & nocent hactenus ne postea similes literas impetrare possit, sed hoc ita si iam tum fideiusserat, non si postea fideiussisse proponatur. *Ita Senatus* 3. Cal. Sept. 1612. ex tempore, in causa Vrsulæ Martiani & Io. Antonij Verney.]

DEFINITIO XV.

Litere status non sunt dandæ post rem iudicatam.

LIteræ quas Status appellant, non possunt impetrari ad remorandam iudicati executionem, ne rei iudicatæ auctoritas labefactetur. [1] *Ita Senatus* pro Dn. de Bellegarde contra Dn. de Carde Non. Septembr. 1595.

1 Imo nec ad impediendam pronunciationem sententiæ, Rebuff. *in dict. tract. art.* 2. *gloss. vnic. vers. sexto.* Possunt tamen hæ literæ concedi etiam ei qui supplicationem porrexit contra Senatusconsultum, scilicet post factam iudicati executionem, Rebuff. *ibid. art.* 4 *gloss. vnic in fin.*

DEFINITIO XVI.

Non nocent superuenientibus creditoribus literæ dilatoriæ antea impetratæ.

QVod diximus [1] literas moratorias debitori à Principe cõcessas ad futuros creditores non pertinere, de iis quoque accipiendum est, qui post datas literas, licet ante oblatas, superuenerunt, quia cõcessionis tempore, nec de iis cogitatum videri potest. [2] Sine die.

1 De-

1 *Definit.1.& 6. supr.*
2 Rebuff.*de lit.dilat.annal.art.*1.*gloss.* 1.*num.*18. post Guid. Pap. *quæst.*109.*argum.cap.eam te de rescript. & cap.si eo tempore eod. libr.6.*

DEFINITIO XVII.

Vltra quinquennium dilatio moratoria concedi non potest, ne quidem à supremo Principe.

HOc iure vtimur, vt literæ moratoriæ licet non nisi à supremo Principe concedi possint, qui superiorem non agnoscat, [1] aut qui saltem imperij iura habeat, [2] vltra quinquennium tamen numquam concedatur, [3] quia grauius damnum ea res inflgeret creditori, quam quod inuitum eum subire æquum sit.

Itaque si in longius quam 50. tempus concessæ sint, vsque adeo non valet concessio, vt nec pro quinquennio ipso defendatur. [4] Ad quinquennium vsque facta concessio valet, quod non tam graue creditoris damnum in ea re versari videatur. [5] Vnde illud etiam fit, vt quasi nulla vel non nisi permodica læsione creditorum interueniente, soleat iis etiam inauditis priuilegium hoc debitori concedi, [6] quanquam postmodum in impetranda approbatione, quam pragmatici verificationem vocant, audiri omnes necesse est quorum potest interesse. [7] Sine die.

1 *Vt nec cætera rescripta quæ aliis præiudicant*, Alber. & Paul.*in l quoties, C.hoc tit.*
2 Vt Dux Sabaudiæ, inquit Rebuff.*in tract.De lit.dilat.art.*1. *gloss.*1.*num* 7.
3 Paul.Castr. *in l.si debitori*,21.*De iudic.* Anchar.*cons* 37.
4 Rebuff.*vbi s.num.*6.*arg.cap cui de non sacerdotali,de prab. in* 6.*l si sponsus,* § *generaliter,de donat. inter vir. & vxor.capit. si eo tempore,de prab.in* 6.
5 *d.l si debitori de iudic.*
6 Bart.*in l.*2. *notab.*2. *C.de temp.appell.* Bald. *in l.fin.col.pen. C.de fruct. & lit.expens.*
7 Rebuff. *vbi s. num.*8.

DEFINITIO XVIII.

Etiam vniuersitatis nomine possunt literæ dilatoriæ impetrari.

LIteras moratorias siue annales siue quinquennales impetrare potest, non tantum priuatus quilibet debitor, sed etiam Syndicus vniuersitatis nomine, si in eam egestatem vniuersitas ex temporum iniuria & calamitate delapsa sit, vt subueniendum videatur. [1] *Ita Senatus* pro vniuersitate Sanctæ Helenæ de Millieres anno 1596.

1 Matth. de Afflict. *decis. Neapolit.* 377. Rebuff. *vbi supr. ummer.*13.

DEFINITIO XIX.

Qui non potest conueniri à suis creditoribus ob literas dilatorias, non eo minus debitores suos conuenire potest.

QVi literas moratorias à Principe impetrauit, ne ante annum vel quinquennium à creditoribus suis conueniatur, non eo minus à debitoribus suis, si quos habeat, exigere potest statim, quod sibi iam debetur. [1] Etsi enim quod quisque iuris in alium statuerit, eodem ipsum vti æquum est: [2] In proposito tamen ea ratio pro debitore vrget, ne moram à debitoribus suis pati cogatur, quod non aliter fortasse assequi possit, vt post annum paratam habeat ad soluendum pecuniam, quàm si medio tempore exigere sibi permittatur. Nec sane æquitatis aut iuris ratio patitur, vt beneficium Principis, quod ratione miserationis inopi debitori concessum fuit, ad alios eiusdem debitoris debitores multo fortassis locupletiores, nec idem beneficium implorantes, protrahatur. [3] *Ita obseruatum* est in persona Petri Fauerij Latinensis, Mens. Januar. 1597.

1 Rebuff.*dict.tract.de lit.dilat.art.* 1.*gl.*1.*nu.*9.
2 *l.*1. *& tot.tit.quod quisque iur.in alium stat.*
3 *l.*1.*D.de constit. Princip.*

DEFINITIO XX.

Varij casus in quibus litera moratoria non habent locum.

MVlti casus sunt in quibus moratoriarum literarum vsus nullus est: Si quis ex delicto debitor sit constitutus, [1] Si post impetratas licet ante oblatas literas nouos creditores quæsierit, [2] Si iam condemnatus sit, siue à supremo magistratu, siue ab inferiore iudice, [3] Si de iure debitoque feudali aut emphyteuticario agatur, [4] Si de precio vel mercede rei venditæ aut locatæ, ex qua fructus emptor conductorve percipiat, [5] Si debitum iuratum sit nec impetrata absolutio proponatur, [6] Si contra pauperiorem beneficium hoc imploretur, [7] aut contra eum cui ob personalem operam aliquid debeatur, [8] Aut contra Principem ipsum vel ecclesiam, vel piam causam, [9], vel pupillum: [10] Item si de dote tractetur, siue soluenda siue repetenda, [11] Aut si de depósito restituendo, [12] vel de precio rerum comestibilium in pleno, quod aiunt, foro mercatuque venditarum. [13] Idem est si impetrator huic beneficio renunciauerit, [14] si non renunciationis huius in rescripto & dispensatione mentio expressa facta sit, [15] Aut si iam semel antea idem beneficium impetrauerit, [16] tametsi eo vsus non fuerit, [17] Si cum extero & transeunte mercatore contraxerit, [18] Si cauere nullo modo velit, ne iurato quidem, [19] Si denique in annalis rescripti impetratione nulla damni & calamitatis, quæ debitori ex casu improuiso & fortuito acciderit mentio fiat, [20] aut ea calamitas allegetur, quæ damnum ipsi ante decennium inflixerit. [21] *Ita Senatus* sæpius. Sine die.

1 C.*sed si ex parte* 4.§.*quanquam*, D.*quod cum eo qui in alien. potest*,*l si rerum*,32.*D.de re iudic*, Rom.*sing.*179.*arg.l.*1.*C.vbi Senat. vel clariss.*
2 Guid.Pap. *quæst.*109. *Dixi s. Definit* 16.
3 Masuer. *in rubr. De solut.*§.*item dilatio moratoria.* Guid. Pap. *quæst.*97. Arctius enim tempus est, quod iudicatis ad soluendum speciali iure datur, *l* 2.*C.de vsur.rei iudic.*
4 Arg.*l.Imola* 34.*D.ad municip.*&.*vnic.quib.mod.feud.amit.* Ias.*in l.*2 *nu.*24.*D.de iur.emphyt.*
5 Dixi supra *Definit.*11. Rebuff.*art* 1. *glos.*1.*nu.*43. *& nu.*21. *post gloss in l.cum fructuarius de vsufr.* Specul.*tit De locat.*§.*nunc autem, vers.*128.
6 Gloss. *in cap.cum non deceat, de elect. in* 6. & alij multi quos congerit Rebuff.*vbi s.nu.*22.23.*&* 24.
7 Matth. de Afflict. *decis.*377. Rebuff. *vbi supr. num.*25. vbi notat onus probandi incumbere creditori, qui se dicit pauperiorem.
8 Rebuff.*ibid.nu.*26 *arg.l.in seruorum*,10.*D.de pæn.*
9 Rebuff.*ibid.num.*31.*&* 32.*ex not in cap.ecclesia sanctæ Maria,de constit.*
10 Boër.*dec.*296. Rebuff.*ibid nu.*33. Ecclesia enim fiscus, & pupillus æquiparantur,*c.*1.*de in integr rest.*
11 Masuer.*in rubr.de solut.*§.*item, & similiter*, Rebuff.*vbi s. num.*34.*arg.l.*1.*D.solut.matr.* vbi notat idem iuris esse in debitis fauore studij.
12 *l.penult.* iunct.*auth.ibi posita, C. de pos.* Boer. *d.decis.*296. Rebuff. *vbi s.num.*38.
13 Boer. *decis.*296. Rebuff. *vbi supr. num.*45. quoniam harum rerum solutio statim & in promptu fieri debet, si non fit à parte data dilatio, *l.*2. *D.de nundin.l.in omnibus obligationibus,* 14.*De regul.iur.*
14 Rebuff.*vbi s.num.*27. quia potest quilibet fauori suo renunciare,*l penult.C.de pact capit.si diligenti.de for.compet.*
15 Rebuff. *ibid. num.*29. *ex* Masuer. *in dict.rubr De solut.in fin Et not per DD. in capit super literis, de rescript. & in l fin C si contr.ius vel vtil.publ.* Addit.Rebuff.*vbi supra.* Si quis renun-

ciauerit impetrationi huiusmodi literarum & dispensationi, & in literis postea impetratis fecerit mentionem de renunciatione impetrationis & non dispensationis, literas nullius momenti esse, tanquam subreptitias.

16 *d cap super literis, de rescript. cap. caterum, eod.* Rebuff. *vbi supr. num* 30.

17 Siquidem ab ipso tempore quo datæ & concessæ sunt, effectum habere incipiunt. Scripsi s. *Def* 1. & 3.

18 Exteris enim fauendum est, *Authent. omnes peregrini. C. omnes de succes.* Rebuff. *vbi s. num.* 35. vbi rationem reddit ratione fraudis vitandæ, & ne detur materia delinquendi, *argument. l. conuenire*, 4. *D. de pact. dotal.* Addens permittendum hoc casu extero mercatori, vt merces suas vindicet, quasi nec alienatas, *argum. l. Aurelio* 21. §. 1. *De liber. legat.*

19 *l. quoties, l. vniuersa, C. hoc tit.* Rebuff. *vbi s. nn.* 49.

20 Rebuff. *ibid. num.* 12. & 47. & 51.

21 Rebuff. *vbi s. num.* 65.

DEFINITIO XXI.

Differentiæ variæ inter annalem & quinquennalem dilationem.

INter annalem & quinquennalem dilationem differentiæ multæ sunt, sed hæ præcipuæ. In annalibus literis impetrandis sufficit præstari cautionem iuratoriam tunc, cum impetrans iis vtitur, non cum eas impetrat, [1] In quinquennalibus requiritur satisdatio, aut vt pignoribus caueatur de soluendo in fine quinquennij, & quidem eo tempore quo rescriptum impetratur. [2] Quid si neque fideiussorem neque pignus dare debitor possit? Exigentur debita deducto interusurio medij temporis, [3] aut iuratoria cautio sufficiet, quam & omni casu hodie sufficere pragmatici Galli testantur, [4] Nostri negant nisi eo demum casu quo melioris cautionis præstandæ facultas nulla subest. In literis annalibus non requiritur consensus creditorum aut maioris partis, [5] In quinquennalibus requiritur, [6] & quidem ita vt in eam rem creditores omnes dummodo qui in eodem loco & territorio sint [7] coadunari oporteat: [8] quanquam moribus nostris & eo iure quo nunc vtimur solemnitas hęc necessaria non est: Citandi sane sunt omnes quorum interest, & ij qui per contumaciam absunt habendi pro præsentibus & consentientibus. [9] In quinquennalibus cogitur debitor fateri & agnoscere debita omnia, eaque specialiter exprimere, In annalibus non item. [10] Impetratio quinquennalium nō etiam annalium excludit beneficium cessionis bonorum. [11] Annales literas inducit ratio miserationis ex causa damni fortuiti præcedentis, Quinquēnales vero consensus solus maioris partis creditorum. [12] Qui annales impetrauit, sufficit, vt per iusiurandum proprium purget se de dolo malo, nec auditur aduersarius si dolum contra probare velit, dum ne euidenter falsa sit causa ex qua literæ concessæ sunt: [13] In quinquennalibus quia maioris præiudicij sunt, probatio in contrarium admittenda est, [14] si forte creditores qui consensisse proponuntur, ficti & simulati esse dicantur, aut per vim dolumque adacti vt consenserint. [15] In annalibus non quemlibet casum allegari sufficit, sed eum qui post contractum debitum & à decennio proximo contigerit [16] citra culpam debitoris: [17] in quinquennalibus nec de damno disputatur, nec proinde quonam ex casu damnum emerserit. [18] Denique contra literas quinquennales aliæ impetrari possunt, per quas Principis beneficium ex iusta causa reuocetur, vtputa si Principi obreptum proponatur. [19] Contra annales nunquam. [20] *Ita Senatus* noster sæpius. Sine die.

1 Rebuff. *de lit dilat art.* 1 *gloss* 1. *num.* 52. post Petr. de Bell. Pert. & alios, *in l. vniuersa, C. hoc tit.*

2 *dict. l. vniuersa, cap. vniuersa*, 25. *quæst.* 2. Rebuff. *vbi suprà.*

3 Rebuff. ibid. post gloss. *in dict. l. vniuersa, ex l. si constante,* 25. §. *quoties, D. solut. matr. & authent. generaliter, C. de episcop. & cleric.*

4 Rebuff. *dict. num.* 52. vbi hoc refert ad consuetudinem non ad ius scriptum.

5 Mansuet. *in rubric. de oblig.* §. *item debitor*, Rebuff. *vbi sup. num.* 53.

6 *l. vlt. C. qui bon. ced. poss.*

7 Rebuff. *ibid num.* 54.

8 Bald. *in d. l. vlt per ill. text ex l. & suum heredem*, 8. §. *vltim: D. de pact.* Est enim generale, vt quando aliquid commune est pluribus vt singulis, omnes in vnum locum conuenire oporteat, & rem discutere ad hoc vt maior pars possit obesse minori, Inquit Rebuff. *dict num.* 54. *ex Bart. in l. omnes*, 3. *quæst.* 2. *quæst princip. De iustit. & iur.* Negat tamen Rebuff. *ibid.* hanc solemnitatem de consuetudine seruari in Gallia, vt nec apud nos seruatur, quemadmodum ait definitio.

9 Rebuff. *vbi supr. num.* 55.

10 Boer. *decis.* 296. post Ias. & alios, *in* §. *vlt. de action.* Rebuf. *vbi s. num.* 60.

11 *l. vlt. C. qui bon. ced poss.* Guid. Pap. *cons.* 124. Rebuff. *nu.* 61. vbi tamen notat vidisse se aliquando factam cessionem post impetratas quinquennales. Citat Bald. *cons.* 301. *vol.* 5.

12 Rebuff. *ibid. num.* 62.

13 Rebuff. *num.* 68. *ex tot. titul. si ex fals. instrum. & l. pen. C. de transact.*

14 Boer. *dict. decis.* 296. Rebuff. *vbi s. num* 62.

15 Bart. *in l. si creditor per illum text.* vbi etiam glos. & Salic. *C. de fals.* Rebuff. *num.* 68. vbi addit incumbere impetranti, vt probet veros esse creditores eos qui consenserunt.

16 Rebuff. *vbi s. num.* 65.

17 Idem Rebuff. *ibid. num.* 64. *ex reg. Damnum, quod quis ex sua culpa, de regul. iur. in* 6.

18 Rebuff. *dict. num.* 64. & 65.

19 Rebuff. *num.* 66.

20 Licet contra sentiat Masuer. *in rubr. De obligat.* §. *item debitor*, quem refert & improbat Reb. *dict. nu.* 66.

DEFINITIO XXII.

Dilatoria literæ impediunt etiam prouisionalem adiudicationem.

LIterarum dilatoriarum siue annales siue quinquennales sint, commune ius illud est, vt non solum impediant executionem, quæ alioqui ex instrumento authentico & garentigiato fieri posset, verum etiam faciant ne pendente lite & dilatione, fiduciaria vlla, & vt loquuntur, prouisionalis adiudicatio per iudicem fieri queat, [1] Ne alioqui eueniat, vt Principis beneficium inutile sit & sine effectu. *Ita Senatus* sæpius, Sine die.

1 Rebuff. qui à Senatu Parisiensi ita iudicatum refert, *art. 1. glos. 1. De lit dilat num.* 15. vbi obserua deesse negationem in illis verbis, *Vnde potest creditor*, Scripsit enim Rebuff. *non potest*, vt sequentia demonstrant.

DEFINITIO XXIII.

Literas status Princeps solus concedere potest, aut vicem eius gerens.

LIteras status ita dictas, quod litem in eodem statu manere iubeant, non modo Princeps supremus concedere potest, sed etiam qui supremi Principis vice generaliter fungitur, quem nos generalem Locumtenentem appellamus. [1] Alij concedere nullo modo possunt. *Ita Senatus* sæpius in persona Amedei à Sabaudia & Joachimi de Rie Marchionis de Treffort, qui Serenissimi Principis nostri Locumtenentes fuere. Sine die.

1 Rebuff. *de lit. dilat. artic.* 1. *gloss.* 6.

DEFINITIO XXIV.

Casus in quibus litera status impetrari non possunt.

HVIVSMODI literarum impetratio etsi regulariter prohibita est, [1] quia institutam litem & actor ad finem vsque persequi, [2] & reus inuitus suscipere cogitur [3] ex causa tamē permissa est, [4] ne qui iusta de causa abesse

abesse cogitur litigare per procuratorem cogatur.[5] Excipiuntur tamen causæ quædam priuilegiatæ quæ moram non patiuntur, [6] vtpura si de momentanea possessione agitur,[7] de dote,[8] de alimentis,[9] de producendis & audiendis testibus,[10] de bonis publice distrahendis,[11] de executione rei iudicatæ,[12] de causa criminali.[13] Si denique iam alias literas idem litigator impetrasse proponatur, quarum in posterioribus non fecerit mentionem.[14] Sed & contrarias literas aduersarius impetrare aliquando potest, quas pragmatici Galli *de contr' estat* appellant[15] *Sine dit.*

1 Rebuff.*ibid.art.1 gloss.5.*
2 *Auth.qui semel,C.quomod & quand.iud.*
3 *l properandum,§.fin autem reus,C.de iudic.*
4 *l.interdum,36.de iudic.*
5 Rebuff.*vbi s gl.2.ex not.in c.querelam de procur.*
6 *l de pupill.l.5.§.si quis reos,de oper.noui nunc.* Rebuff.*artic.* 3 *gloss.vnic.in fin.*
7 Rebuf *ibid in prin.*
8 *Ibidem.*
9 *l.si longius,28.§.vlt.de iudic.*
10 *Cap.fi.§.1.vt lit.non contest.* Capyc.*decis.127.*
11 Rebuff.*d gl.vnic.vers.quinto.*
12 *Ibid vers sexto.*
13 *Ibid art 3 gloss.vnic.*
14 Idem Rebuff.*art.4.gl.vnic.nu.4.*
15 *Ibid.num.5.*

[DEFINITIO XXV.

COnductor debitoris condemnati, licèt passus sit se depositarium constitui,[1] postulante creditore in executione iudicati, quæ interdum etiam per sequestrationem fieri solet,[2] si tamen postea debitorem se ipse constituerit eius pensionis, quam locatori suo debuit, non eo magis prohibendus est quominùs rescripti annalis beneficium implorare possit, quamuis neque conductori aduersus locatorem neque depositario contra deponentem tale auxilium competat.[3] Facta enim nouatio per delegationem & interuentum nouæ personæ[4] efficit vt iam neque conductor hic sit neque depositarius, sed merus & simplex debitor,[5] cui beneficium iuris fauorabile non est denegandum.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Bouerio contra Dominicum Grena 23. Iunij 1612.

1 Vt quod debebat tanquam conductor inciperet debere tanquam depositarius. Potest enim debitum ferè quodlibet conuerti in causam depositi vt & mutui *l.certi 9.§.vlt l.singularia 15.D.de reb.cred.l.Lucius 24.D.depos.*
2 *l.vnic.vbi not.C.de prohib sequestr.pecun.*
3 *Defin.20.num 5 & 12.s.eo.*
4 *l.1.l.delegare 11.& pass.D.de nouat.& deleg.l.vlt.C eo.*
5 noui scilicet creditoris cui antea nihil debuerat.
6 nec enim nouum est vt sibi noceat is qui partam & paratam ex causa iudicati persecutionem nouo contractu redigit ad initium alterius petitionis *l.minor annis 40.D.de minor.*]

TIT. X.

VT LIT. PENDENT. VEL post prouocat.

DEFINITIO I.

De attentatis ante omnia reuocandis.

ATTENTATA in præiudicium litis pendentis aut interpositæ appellationis licet verbo tantum, reuocanda sunt[1], sed ita tamen vt verbo quoque reuocari sufficiat: sin factum secutum est, facto etiam ad ea reuocanda opus est: [2] & quousque reuocata sint remorantur iudicis officium & cognitionem [3] etiam in executione iudicati.[4] Nimirum de iis in promptu constet:[5] Alioqui sola eorũ allegatio iudicati executionem impedire aut remorari non potest. [6] At quoniam euenit plerumque, vt qui à sententia iuste reddita temere appellarunt, attentatum querantur in spretum appellationis, vt ea ratione litem appellatoriam protrahant, æquissime apud nos inualuit, vt per attentatorum quæstionem mora nulla fiat liti principali, eodemque iudicio & iudicato omnia terminentur, [7] sed ita tamen vt de attentatis prius pronuncietur, eaque si qua sint omnimodo & ante omnia reuocentur, condemnato etiam eo, qui attentasse probatur in omne id, quod aduersarij interest: Tametsi iniusta sit appellatio & temeraria, [8] dum ne per euidentem calumniam interiecta.[9] Non enim solus collitigantis fauor elicit attentatorum reuocandorum necessitatem, sed publica quoque vtilitas, & spreta iudicis ad quem rei cognitio spectabat auctoritas, quam vindicari sane publicè interest, [10] & eius maxime iudicis qui spretus est vt iurisdictionem suam tueatur.[11] Quam ob causam illud etiam recte receptum est, vt quoties attentatorum quæstio vertitur, nihil inaudito procuratore generali Senatus noster decernat, vt publicæ vtilitatis cuius ille maxime vindex est causam, attentatorum reuocatione contineri quiuis intelligat.[12] *Ita Senatus* sæpius.

1 *l.1.& tot tit nihil innouar.pendent.appell cap.dilect.de appel. cap.non solum.eod.in 6 l 1.& tot.hoc tit.C.* [Adeo autem attentatorum reuocatio cuerit omnia, vt si qua lis in præiudicium alterius per attentatum mota sit in qua interuenerit sententia à qua fuerit appellatum, reuocatis postmodum attentatis, nihil amplius super appellatione pronunciari possit, aut debeat, sed tantùm super priore lite, quia quod per attentatã viam iam reuocatum est, non potest amplius per appellationem rescindi *l. nam etsi 5. D. de iniust. rupt. Ita Senatus* in causa Francisci le Blanc & R. D. Petri Gaspardi de Roncas Abbatis d'Entremons 12. Iunij 1614.]
2 *l prout 80. D. de solut.l nihil tam naturale, 35.de regul. iur.* Verba enim verbis dissoluuntur, *l.nisi consentiat, 14 D.de acceptil.* quæ vero de facto tantum processerunt, licet non de iure, reuocantur etiam de facto, Alex.*cons.89 nu.9 lib 1.* Rober.Lancel. *2 part De attent.c 12.ampl.17.nu.10.& 28.*
3 Attenta enim habent vim suspensiuam Lancel. *in d.tract. priuil.14.*
4 Frustra enim iudicis officium implorat is qui contra iudicem committit, eiusque auctoritatem spernit, *l auxilium, 37. in fin.D.de minor.*
5 Quod nostri dicunt, Per modo constat modo agatur, *Ex l. 3.in princ D.vt in poss.leg.*
6 Propter rerum iudicatarum auctoritatem, quam saluam esse publicè interest, *l seruo, 66.§.cum prætor, D ad SC.Trebell.*
7 Guid.Pap. *decis 215.*
8 *Cap non solum vbi Canonista, Extr de appell.in 6.*
9 Calumniæ enim nunquam faciendum est, *l.in summa, 63. §.2.D. de condict indeb.tot tit.de calumniat.*
10 *l.non est singulis, 176. de reg. iur.l.extat, 8.D.quod met. caus.*
11 Omnibus enim magistratibus præterquam duumuiris permissum est iurisdictionem suam etiam pœnali iudicio defendere, *l.1.D si quis ius dicent.non obtemp*
12 Est enim procurator generalis veluti oculus Senatus, & ad eum pertinet prospicere, ne quid male ac contra Senatus potissimum auctoritatem fiat.

DEFINITIO II.

Attentari posse etiam post quam in causa conclusum est.

SVnt qui putent de attentatorum iure & priuilegio quæri non posse, si quid factum sit per iniuriam vnius ex collitigatoribus lite iam ad coronidem perductã, & vt pragmatici loquuntur, posteaquam conclusum est in causa, quod eo tempore nulla amplius lis pendeat, resque iam pro iudicata habeatur.[1] Sed alio iure vtimur, quoniam verum est nihildum iudicatum esse, [2] tumque maxime offendi auctoritatem iudicis, qui de litigantium iure mox pronuncia-

turus est, cum in calculo ipso ferendæ sententiæ propria collitigatoris auctoritate factum est, quod per iudicem fieri oportuit.[3] Nec quod in litis spretum factum fuit tanquam attentatorium reuocaretur propter litem, si non iudicis potissimum coram quo lis pendet spreta auctoritas videretur.[4] *Ita tractatum* est in causa D. Marchionis de la Chambre contra Margaretam de la Chambre eius amitam, 9. Calend. Decembr. 1588.

1 Citant Doctores in Clem. *vt lit.pend.* Rot. *decis.*25. *De re iudic.in antiq.* Ioan. Andr. *in c.*2. *de ordin.cognit. Canon. in c.non solum, de appell.in* 6. Paris. *cons.*108. *part.*1.

2 Non enim potest dici lis vere finita nisi per sententiam, & quidem quæ transierit in rem iudicatam. Lancelot. *in præfat.*2. *part.de attentat.cap.*4. *num.*250. ex Rot. *decis.*10. *aliàs* 411. *Si lite pendente, num* 3. *vt lit pend in nouis,* Afflict. *decis.*342. *nu.*3. *& alij per eum citatis.*

3 *l non est singulis,*176. *de reg iur. l.*1. *D. quod leg. l. vni. vbi not. C. quand. lic. vnicuique sine iudic. se vindicare.*

4 Nam qui attentat dicitur offendere eodem tempore Ius, Iudicem & partem, Lancel. *in præfat.*1 *part. nu.*104 post Rot. *decis.*5. *aliàs* 25. *de restit. spoliat. in nouis.*

DEFINITIO III.

De attentata iudicati executione.

IS pro quo iudicatum est si propria auctoritate bona condemnati ceperit vt sibi satisfaceret, non solum attentasse dicendus est, sed etiam furtum adeoque vim commisisse, ita vt & furti si res mobiles fuerunt, & vi bonorum raptorum actione teneatur. Etsi vero huiusmodi actiones ei non competunt, cuius nihil interest,[2] nihilque interesse condemnati videtur, si quod captum est condemnationis summam non excedat,[3] nihilominus tamen reuocanda sunt huiusmodi attentata, ne alioqui impune contempta videatur auctoritas iudicis, ad quem executio sententiæ pertinebat.[4] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *l miles,*6. §. *qui iudicati, D. de re iudic. Lextat,* 13. *quod met. cauf. l. si quis in tantam, C. vnde vi.*

2 *l. cuius interfuit,*10. *& seqq. D. de furt. l.*2. § *generaliter, D. vi bonor. rapt.*

3 Cum è contrario locupletior fiat qui liberatur ab obligatione, *l si pupilli* 66. *de solut. l. species,*11. *D. de acceptilat.*

4 *Là Dino Pio.*15. *D. de re iudic. d. l. miles,* 5. *qui iudicati, eod. l. non est singulis,*176. *de reg. iur.*

DEFINITIO IV.

Attentatorum reuocatio per exceptionem non iuris excluditur in beneficialibus, non etiam in profanis.

PEtenti reuocationem attentatorum in rebus profanis nil nocet exceptio non iutis,[1] quoniam, vt in superioribus dictum est, attentatorum reuocatio non ad ius collitigatoris duntaxat pertinet, sed ad publicam præcipue vtilitatem,[2] vt quod in spretum iudicis perperam factum est, per iudicem vindicetur.[3] Sed in beneficialibus & ecclesiasticis controuersiis aliud non immerito probatum est,[4] quod ei qui nullum in beneficio aut ad beneficium ius habet, nulla actio danda sit, ne vitiosus detur ingressus.[5] *Ita tractatum est* in dicta causa.

1 Robert. Lancel. *in* 3. *part. c.*24. *de reo & except. contr. attent. compet. limit.*1. *nu.*52.

2 Cum in reuocatione attentatorum versetur publica vtilitas quæ est fauorabilis, quia attentare est delictum, & reipub. interest delicta non manere impunita, inquit Lancelot. in præfat.1. *part. nu.*109. post Rot. *decis.*5 *aliàs* 433. *nota nunquid reo ad fin. vt lit. pend in antiq.*

3 *d l non est singulis,*176. *de regul. iur. l si quis in tantam, Cod. vnde vi.*

4 Idem Lancel. *d. c.*24. *nu.*52. *& præced. à nu.*21.

5 *Contra cap. eum qui de eo, qui mist. in poss. lib.*6. Rot. *decis.* 2. *aliàs* 55. *ad instantiam, vt lit. pendent. in nouis,* Lancelot. *d. cap.* 24. *part.*3. *num* 25. *&* 26.

DEFINITIO V.

Attentata per procuratorem quantumuis generalem non nocent domino.

SI quid per procuratorem attentatum sit in præiudicium litis aut appellationis, non debet ea res nocere domino,[1] qui nihil in eam rem specialiter mandauerit.[2] Mandato enim quantumcunque generali non est credendus dominus mandasse procuratori vt delinqueret:[3] delinquit autem qui attentat in spretum iudicis cuius auctoritas infringitur.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Lancelot. *in* 1. *part. c.*1. *De attentat. à parte, num.*13. *& sequent. vsque ad* 31.

2 Aliud enim esset si procurator haberet speciale mandatum ad attentandum, Aut si in procuratorio expressa essent aliqua per quæ dominus posset in pœnam incidere, & deinde fuisset adiecta clausula generalis ad omnia alia quæcunque etiam quæ speciale ac specialius mandatum requirerent. Idem Lancelot. *vbi* 5. *nu.*32. *& seqq. vsque ad* 40. ex August. Bero. *cons.*25. *visis, nu.*15. *& seqq lib.*3.

3 *l si procurator,* & ibi gloss. & DD. præsertim Ias. *num.*4. *& seqq. De condict. indeb.* Rot. *decis.*7. *aliàs* 81. *vt lit. pend.* in nouis. *Alex. cons.*105. *nu.*27. *lib.*3. *& cons.*17. *nu.*2. *lib.*6. cum aliis citatis per Lancelot. *vbi sup nu.*12.

4 *Cap* 1. *vt lit pend. in* 6. Not. Franc. *in cap. bona, nu.*14. *&* 39. *de appell.* Ægid. *decis.*18. Rot. *decis.*5. *aliàs* 25. *de restitut. spoliat. in nouu.* Oldrad. *cons.*206.

DEFINITIO VI.

Attentatum dicitur quicquid in spretum iudicis factum est, licet non habuerit effectum.

ATtentatum videtur in spretum appellationis quoties post appellationem quid factum est aduersus appellantem, siue re ipsa siue verbo duntaxat factum sit,[1] Nisi quibus casibus lex prouincialis permittit quid fieri, non obstante appellatione.[2] Finge actorem pro quo in iudicio vindicationis lata fuerat sententia post appellationem à reo interpositam curasse, vt fructus à solo separarentur. Attentasse non eo minus videbitur, quod postmodum eos fructus à solo separatos à reo percipi passus sit.[3] Finge apparitorem, à quo appellatum erat, denunciasse appellanti non destiturum se ab executione.[4] Attentatum est, licet reuera destiterit nec vltra progressus sit.[5] *Ita Senatus* bis ex tempore pronunciauit. 5. Non. Decembr. 1588.

1 De quo late Robert. Lancel. *in* 2. *part. c.*12. *de attentat. appellat. pendent. maxime nu.*13. *&* 14. *in præfat.*

2 Vt in casibus de quibus *in l. vltim. D. de appellat. recip. vel non.*

3 Quia purgatorio attentatorum vltra cessionem possessione & actui attentato faciendam continet in se etiam pœnam refectionis expensarum & insuper suspensionem processus in negotio in principali, & alia de quibus Lancelot. *part.*1. *cap.*1. *de attent.*1. *parte, nu.*51. *& part* 3. *c* 29. *de purg. attent.*

4 Quia etiam verbo attentatur, vt dixi *Defi.*1. 5.

DEFINITIO VII.

Attentatum dicitur, etiam si quid in odium litis fiat.

PEndente inter dominum & subditos lite ardua, cum subditi conuenissent deliberaturi qua ratione pecuniam commodius explicare possent in sumptus litis erogandam, dominus apud alium iudicem petierat & obtinuerat, vt de monopolio inquireretur factaque inquisitione quotquot conuenerant in carceres detruderentur. Appellatione ad Senatum facta pronunciatum est, attentatum videri in præiudicium

dicium litis, [1] Propterea quod licet criminis noui persecutio nihil cum actione ciuili commune haberet, [2] in proposito tamen criminis color in litis odium quæsitus, potius quam ad vindictam publicam cœpta persecutio videretur. [3] Idque vel ex eo maxime constabat, quod probatum erat illos qui in carceres detrusi fuerant, cum paucis post diebus liti renunciassent, ex eâre liberationem fuisse consecutos.[4] *Ita Senatus* contra D. d'Introz Augustanum 3. Non. Decembr. 1588.

1 Nam sola litis pendentia facit illicitum etiam id quod alioqui esset licitum, vt pluribus & verbis & exemplis comprobat Robert. Lancelot. *in 2. part. cap. 4. De attent. lit. pendent. ampl. 3. in princ. vsque ad nu. 21.*

2 *Arg l Papinianus, 20. D. de minor. l fin. D. de calumn.*

3 Quamquam illa etiam, quæ lite pendente facta sunt ad tollenda scandala, dicuntur attentata & sunt reuocanda. Idem Lancelot. *d. c. 4 part. 2. ampliat. 2.*

4 Nam ex secuto euentu apparet quid antea in mente ac in proposito fuerit.

DEFINITIO VIII.

Non dicitur attentatum quod factum est ob aliam rem, quam qualù pendebat.

NOn videtur in præiudicium litis quæ coram Senatu pendebat super hereditate Titij, fecisse, qui à iudice inferiore literas petit ad conficiendum inuentarium bonorum Sempronij licet eadem vtriusque hereditatis petendæ causa sit, & idem actor idemque reus. Cum enim aliud corpus, sit, quod in iudicium nunc deducitur, alia proinde res est. [1] *Ita Senatus* in causa Petri de la Balme. 7. Id. Decem. 1588.

1 Cui enim iudicio non obesset sententia, ei nec litis pendentia obest; *l. sed si ante, D. de except. per quem text. sic respondit* Rip. *c. 2. de except.* Ruin. *cons. 75. num. 8. lib. 5.* & alij quos refert & sequitur Lancelot. *part. 2. cap. 4. De attent. lit. pend. limit. 2. nu. 2. 3. 4. & seqq per tot.* Atqui non obesset sententia lata de alia re, *l cum quæritur, 12. & seqq. D. de except. rei iudic.* Ergo neque hoc casu obstabit litis pendentia.

DEFINITIO IX.

Possessor neque possessione sua priuandus est lite pendente, neque arctandus vt caueat quantumuis pauper sit: Et de sequestratione rei litigiosæ.

NVmquam priuandus est possessor commodo suæ possessionis pendente lite; [1] Nec si iam pro actore lata sit sententia à qua fuerit appellatum. [2] Quare nec locus est sequestrandæ rei litigiosæ, [3] eo solo prætextu quod restituendis fructibus qui actori adiudicari possunt, impar futurus sit possessor: [4] sicut neque ex ea causa cauere cogendus est, at ne iuratoriam quidem cautionem præstare. [5] Vno tantum casu sequestratio admitti potest, Cum vterque collitigatorum dicit se possidere, verendumque est ne tuendæ possessionis gratia, quam sibi quisque adserit ad arma veniatur. [6] *Ita Senatus* contra D. Abbatem d'Entremons 9. Cal. Aug. 1591.

1 *§. commodum, Inst. de interd. l. moueor, 4. C. si seruus, export. veneat.* Lancel. *part. 3. c. 24. qu. 1. nu. 38 & 69.*

2 Cum appellatio extinguat iudicatum & rem reducat ad terminos litis contestatæ, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. l. furt. 6. §. 1. de his qui not. infam.*

3 Non solum quod sequestratio regulariter sit prohibita, *sit. C. de prohib. sequestr. pec.* sed etiam quia sequestratio possessionis in causa profana post appellationem facta censetur attentata etiamsi fieret ad tollenda scandala. Lancelot. *in 2. part. capit 12. de attent. appell. pend. limit. 12 num. 3.* post Afflict. *decis. 98.* & Rebuff. *in tract. de sequestr. nu. 13.* Vide Guid. Pap. *qu. 578.*

4 Nisi eo casu quo fructus à possessore dissiparentur pendente appellatione, quo casu permittitur sequestratio non adhibita distinctione, an possessor sit soluendo necne, quæ distinctio adhibenda esset in prima instantia, Lancel. *d. c 12. nu. 11 & seqq.* post Aufrer. *ad Cap. Tholos decis. 477. ex cap. vlt. de sequest. poss. & fruct. l. imperatores, 21. §. vlt. de appell.*

5 Neminem enim suspectum sola paupertas facit, *l. suspectum, 8. de suspect tutor.*

6 *l si cuius, 13. § si inter duos alias, l. æquissimum, D. de vsufr.* Sed hoc intelligi si officio iudicis sequestratio fiat non ad instantiam partis, aut si fiat ad instantiam appellantis, vt concludit Lancelot. *d. cap. 12. De attent app. pend. limit. 12. numer. 22. & sequentibus.* ex Beroio. *consil. 116. lib. 3.* Ne pugnet quod scripsi, *numer. 3.*

DEFINITIO X.

De executione sententiæ interlocutoriæ, quæ habet vim diffinitiuæ.

QVoties interlocutio iudicis habet vim diffinitiuæ sententiæ aut præiudicium parit in negotio principali, non licet iudici quamuis ducali à quo appellatum sit mandare illam executioni, [1] Alioqui attentasse videbitur in spretum appellationis, haud secus ac si à sententia diffinitiua prouocatum esset. Exemplum esto, si debitorem apocham proferentem iudex lite pendente condemnauerit ad solutionem additis his verbis, *non obstante dicta apocha erronea.* Nam cum de illo duntaxat quæreretur, [2] An apocha per errorem necne conscripta esset, nihil supererat de quo in principali negotio cognoscere posset iudex, qui apocham erroneam esse iam pronunciauerat. [3] *Ita Senatus* pro Iacobo Minoret & Ioanne Viuet contra Ioannem Musnier & Franciscum Paraz 15. Cal. Feb. 1589.

1 Quamuis possit iudex quilibet ex stylo nostro mandare executioni quamlibet sententiam interlocutoriam, quæ modo sit reparabilis, vt loquuntur, in definitiua: De quo vide Rebuff. *in tract. de sentent. execut.*

2 Interlocutoriâ enim sententia, quæ habet vim definitiuæ, regulatur secundum naturam definitiuæ, Alexand. *cons. 182. in princip. lib. 6.* Socin. *in reg. 21.* Franc. *in cap. cum cessante, num. 9. vers. si vero quæritur de interlocutoria, Extr. de appella.* Matheſil. *singul. 39.*

5 Et ita officio suo functus fuerat siue bene siue male, *l. iudex postequam, 55. D. de re iudicat.*

DEFINITIO XI.

Non attentat qui iure suo vtitur.

ATtentare in præiudicium litis non dicitur, siue de profana re agatur, siue de Ecclesiastica, qui pendente lite possessionem suam tuetur, [1] aliterve iure suo vtitur. [2] Itaque si quis effregerit obiectas ab aduersario seras insulæ, in cuius possessione iam petierat se retineri, deliquisse non videbitur. Neque enim sibi ius dicit, aut aduersarium spoliat, qui suam continuat possessionem. [3] Idque indubitatum est si de possessione appareat, pûta si locatori res sit cum conductore, qui nec dominij nec possessionis quæstionem referre potest. [4] Sed tamen obseruare diligenter debet qui possidet, ne quid per apertam vim moliatur aut per tumultum. Alioqui publicæ vtilitatis ratio faciet, vt id ante omnia sit vindicandum. [5] *Ita Senatus* pro D. du Bois Canonico Sanctæ Capellæ Camberiensis, contra Ioannem Borget ex tempore 9. Calend. Febr. 1589.

1 Robert. Lancelot. *in 2. part. cap. 4. De attent. lit. pendent. limit. 1. per tot. ex cap. 1. vt lit pendent.* Idque est quod dici solet continuantem non attentare, Per gloss. magistr. *ad med in cap. non solum de appell. in 6.* & Clement. 2. *vt lit. pend* Rot. *dec. 10. alias 89. de appell. in antiq. & decis. 43. alias 321. eodem titul. in nouis, & decis. 44. alias 344. eod titul.* Ægid. *decis. 701.* & aliis pluribus, quos congerit Lancelot. *dict. Limitat. 1. num. 2. & 3. & alibi sæpe.*

2 *L. nullus videtur, 55. de reg. iur.*

3 Imo desiperet si à possessione sua desisteret, Inquit Ægid.

lill.decis.701.incip.si possessor. Lanf. *decis.447.incip.possidens.* Capyc. *decis.71.nu.2.*

4 *l.si quis conductioni 25.C.de locat.*

5 Ne maioris tumultus occasio detur, *l.non est singulis 176. de reg.iur.*

DEFINITIO XII.

De executione interlocutoriæ non obstante appellatione, & de priuilegio iudicum maiorum.

QVoties ab ea interlocutione appellatum est, quæ per diffinitiuam sententiam aliamve subsequentem reparari potest[1], non videtur iudex in præiudicium appellationis attentare, si quod interlocutus est exequatur non obstante appellatione,[2] dummodo eam legem subiiciat ne quod appellationi præiudicium fiat:[3] præterquam si interlocutio condemnationem contineat quam prouisionalem vocant. Solis enim iuridicis maioribus & Principalibus datum est, vt huiusmodi interlocutionem à qua prouocatum sit exequi possint.[4] Vide Defin. 2. De sent. & interl. omn.iudic.

1 Quænam verò sententiæ interlocutoriæ reparari possint in diffinitiua, & quæ non possint, vide apud Rebuf. *in tract. De sent.execut.* Lancel *part.2.cap.2.limit.1.num.100.& seq.vsque ad num.106.*

2 Quoniam ita facit lege permittente & ex stylo Senatus nostri.

3 Semper enim hæc exceptio subiicienda est, cum hodie appellationes omnes admittantur, etiam quæ olim non admittebantur, vt *in l.vlt.de appel.recip.* nisi quod non semper executionem remorantur.

4 Et consequenter fuit hoc aliis denegatum, *arg.l.cum prætor.12.De iudic.*

DEFINITIO XIII.

Appellatio non impedit executionem sententiæ quæ per diffinitiuam emendari potest in iis, quæ ad litis ordinationem spectant.

MVlto minus attentare dicetur iudex, qui post interiectam appellationem ab interlocutione iubeat mandari interlocutionem executioni, non obstante appellatione & citra eius præiudicium tamen, si eiusmodi executionis effectus per eum iudicem qui de appellatione cognoscet nullo appellantis incõmodo rescindi possit.[1] Finge admisso actore ad probandam intentionem suam, reum frustrandi causa prouocasse. Non eo minus iubere iudex poterit vt testes audiantur. Maius enim periculum est ne probationes pereant si appellationi friuolæ deferatur,[2] quam ne iniuria fiat appellanti si ad testium auditionem procedatur, cum testationes non prius aperiri oporteat, quam super appellatione pronunciatum sit.[3] Quo remedio perinde manent omnia integra ac si nulla interlocutionis executio secuta esset,[4] *Ita Senatus*, ex tempore 3. Non. Decembr. 1589.

1 Nam si grauamen esset quidem reparabile sed cum magna difficultate, non posset procedi pendente appellatione citra attentatum: Lancelot *part.2.cap.12. De attent. appel. pen. limit.1.num.104.post.* Bart. *ad l.1.§.quæsitum, de appellat.& in l.2. de app.recip.*

2 Curare enim debet magistratus vt rerum probatio salua sit, *l.curent.22.D.de probat.l.in lege 40.vbi est text.elegans D.ad leg.Aquil.*

3 Ne fiat præiudicium liti appellatoriæ vide *Defi.22.j.*

4 *d.l.in lege in fi.* Facilius enim est factum vt habeatur pro non non facto, quam non factum pro facto.

DEFINITIO XIV.

De inuentario conficiendo non obstante appellatione, vocatis tamen omnibus iis quorum interest.

IDem est si iudex inuentarium confici iusserit, & ab eo iussu prouocatum sit. Nullius enim præiudicij est inuentarij confectio[1] dum ne agatur de instrumentis describendis aut legendis aut annotandis, per quod fiat vt secreta patrimonij pandantur.[2] Illud tamen districte obseruandum est, ne vnquam iubeat iudex vel patiatur fieri inuentarium nisi vocato saltem ad confectionem eo, cuius interest, quique ex ea confectione lædi fortasse posset.[3] *Ita Senatus* in causa Petri Mermier & N. Porterat 4. Calendar. Iulij 1591.

1 Imo tendit ad faciliorem exitum appellationis, & ideo non potest videri attentatum. Per ea quæ tractat Lancelot. *part.2.c.12.limit.12.nu.38.& limit.4.in prin.*

2 Nam si secreta patrimonij per inuentarium panderentur nimis pars læderetur, ac proinde dicendum esset attentatum & reuocandum, *Ex not.in l.2. C.de alim.pupil.præst.& in l.mercatores, C.de commerc.& mercat.* Iacob. Henrici cons.4. *concl.11. num.36.& seqq.lib.1.*

3 *l.nam ita 39. D.de adop. l de vnoquoque, 47. D.de re iudic.* Aliud est in sequestro, in quo non semper pars citanda est, vtputa si sit periculum in mora, Lancelot. *vbi s.d.limit.12.num.31. post.* Cuman. *cons.157.&* Ruin. *cons.174.nu.16.lib.1.*

DEFINITIO XV.

Quando vna appellatio sufficiat pluribus interlocutionibus de eadem re redditis.

SI duæ ab eodem iudice de eadem re interlocutiones diuersis temporibus redditæ sint, & à posteriore sola prouocatum, potest iudex non obstante appellatione iubere, vt prior mandetur executioni,[1] nec eo magis attentasse dicendus erit in spretum appellationis, quoniam id postulat auctoritas rei iudicatæ.[2] Nimirum si posterior sententia siue interlocutoria siue diffinitiua in omnibus & per omnia priori conueniat aut minus plena proponatur.[3] Alioqui si prior conditionem aliquam habuit, quæ non nisi post latam posteriorem impleta sit, posterior vero nullam, sufficiet appellatum esse à posteriori, vt iudex qui priorem exequi non destiterit, attentasse videatur.[4] *Ita Senatus* ex tempore 7. Calen. Iul. 1591. in ea causa de qua SC. 22. infra de appellat. & relat.

1 A qua scilicet non proponitur appellatum.

2 Vt executioni mandetur, *l.seruo 65.§.cum prætor.D.ad SC. Trebel.& sot.sit C.de execut.rei iudic.*

3 Sibi enim debet imputare qui ab vtraque sententia cum posset non appellauit.

4 Quia hoc casu prior sententia videtur contineri in posteriore virtualiter, vt loquuntur, non posterior in priore, & quæ plenior est tollit minus plenam, *arg.l.debitori.50.D.de fideiuss.l. si reus 13.D.de duob.reis.* Vide tamen Guid.Pap.*q 74.& seq.*

Attentatorum reuocatio facienda non est, si citra euidentem iniuriam fieri non possit.

ATtentatorum quidem ratio habenda imprimis est, vt quicquid in spretum superioris iudicis ad quem appellatum est ab inferiore factum constabit,[1] ante omnia in pristinam causam restituatur, tametsi fortasse iniquum sit quod inferior iudex decreuerit.[2] Possunt enim sic attentata restitui, vt tamen quod inique decretũ fuit nullam habeat executionem,[3] Cõdemnato nimirum eo qui attentasse reperitur in omne id quod aduersarij ex ea causa interest: in quo etiam expensæ, si quæ ob id factæ sint, continebuntur.[4] Sed si attentatorum restitutio non aliter fieri possit, quam vt iniustum inferioris iudicis decretum iniuriosam habeat executionem, æquissimum est, præsertim si apud Senatum agatur, attentatorum rationem nullam haberi,[5] & ita Senatusconsulti verba concipi,

sans

sans s'arrester aux attentats. Ita Senatus pro vniuersitate de Neufuille les moines, contra Syndicos de Chastillon, 8. Cal. Sept. 1592.

1 Nam & à iudice inferiore attentari potest perinde atque ab ipsa parte, Lancelot. *1. part. cap. 2 De attent. à iudic.*

2 Et à quo fuit appellatum.

3 Quanquam nec nouum est, vt etiam iniusta decreta mereantur executionem propter rerum iudicatarum auctoritatem, *l seruo 65 §. cum prator, D. ad SC. Trebell.*

4 Sic enim fit attentatorum purgatio. Lancelot. *part. 1. cap. 1. de attent à part. nu. 51 & part. 3. cap. 29. De purg. attent.*

5 Ne iniuriarum occasio inde proficiscatur vnde iura nascuntur. *l. meminerint, C. vnde vi, l. 1. C. de legib.*

6 Quibus verbis non pronunciatur attentatum esse vel non esse, *l quod in diem 7. §. 1. de compens. l si autem 8. § si quocunque modo. De negot gest.*

DEFINITIO XVII.

De specialibus inhibitionibus pendente appellatione pro appellante decernendis.

NOn solet Senatus noster inhibitiones, vt vocant, speciales petentibus iis, qui appellarunt, citra causæ cognitionem concedere, [1] Ne alioqui hoc ipso super ipsa appellatione ius dicere aut pro ea saltem præiudicium facere videatur. Causæ autem cognitio in eo potissimum versatur, An in spretium & odium appellationis quid factum sit; Quo casu etsi quod male & attentatorie factum est non prius irritum fieri debet quam super appellatione pronuncietur, [2] ne quid tamen eiusmodi postea fiat specialiter inhibendum est. [3] Sed cum ab executione iudicati condemnatus debitor appellasset, propterea quod iam à se solutum diceret quicquid deductum fuerat in condemnationem, [4] nec eo minus vrgente victore appatitor ad exequendum datus pergeret exequi, [5] Senatus visis apochis publica fide subnixis audito etiam victoris procuratore nihil in promptu quod mouere Senatum posset allegante, non dubitauit quin speciales illæ inhibitiones condemnato contendendæ essent, quippe quem post solutionem, de qua primo intuitu constabet, vexari iniquum videretur. [6] Quòd si per priuatas tantum scripturas probata solutio fuisset, [7] vel victoris procurator audiri non potuisset, non tam facile Senatus ad eas inhibitiones concedendas descendisset. [8] *Ita Senatus* in causa Claudij Deleyax Aduocati & R. D. Claudij de la Couz, Abbatis d'Ambournay. 6. Cal. Sept. 1592.

1 Etsi enim iudex appellationum ex quo recipit appellationem potest inhibere verbis & terminis, vt aiunt, generalibus, ne quid fiat in præiudicium appellationis etiam non citata parte (nam simul cum citatoriis literis huiusmodi inhibitoriæ expediuntur) non tamen potest inhibere specialiter ne hoc vel illud fiat nisi causa cognita, Lancelot. *part. 2. cap. 20. de attent. post inhibit. in præfat. quæst. num. 115. 119. & seqq.* Guido. Pap. *quæst. 436. quæst 52. numer. 59.* Maxime si inhibitio fiat ad instantiam partis: Lancelot. *ibid. num. 221. & seqq.* licet videatur in toto illo tractatu loqui de inhibitione facienda verbis generalibus.

2 Aut saltem super attentatis, ac proinde audita parte & cum plena causæ cognitione, quando reuocatio attentatorum fit ad instantiam partis, Lancelot. *part. 3. cap. 25. de proceff. in cauf. attent. nu. 33. & seqq. ex not. in clem sape de verb. signific.*

3 Melius enim est ab initio intacta appellantis iura seruare, quam post vulneratam causam remedium quærere, *l. vlt. C. in quibus cauf. restit. In integr. non est neceff.*

4 Siquidem etiam in executione iudicati potest allegari exceptio solutionis, vt nemo nescit.

5 Eo prætextu quod nudus & merus executor non habet causæ cognitionem, sed tantum exequendi facultatem *Not. in l. ab executione, 5. C. quor appell. non recip l 4. D de appellat.*

6 Bona enim fides non patitur vt idem bis exigatur, *l. bona fides 57. de reg. iur.*

7 Quæ nullam fidem faciunt nisi recognitæ, *l. cum ab initio, 4. & seq. D testam quem. aper.*

8 Nullum enim iudicium est tam summarium in quo non sit pars citanda. *Alex. conf. 42. xu. 4 li 4. post DD in d. clem. fape, de verb. signific.*

DEFINITIO XVIII.

Inhibitionibus specialibus pendente appellatione locus est ad impediendam executionem euidenter iniuriosam.

CVm manifestissimi iuris sit, In executione sententiæ quæ aduersus capitulum ecclesiæ lata fuerit, non posse capi bona quæ sunt ex proprio singulorum canonicoram patrimonio, [1] Non abs re Senatus noster cum ex executoris relatione ita factum esse constaret [2], appellanti canonico speciales inhibitiones pendente lite concessit, ne capta eius bona pro capituli debito distraherentur. [3] Sic in relationibus libellorum pro R. Francisco Courrois Decano capituli Meximacensis 3. Id. Januar. 1593.

1 Quia quod vniuersitas capituli debet, non debent singuli de capitulo. Nec condemnato capitulo canonicorum, singuli canonici possunt dici proprio nomine condemnati, *l sicut l. 7. §. 1 D quod cuiusque vniuers. nomin.*

2 Quæ relatio sicut & executio ipsa facta erat ad instantiam creditoris contra quem inhibitiones speciales petebantur, & erat probatio probata quam aduersarius nondum citatus impugnare non potuisset nisi per viam falsi.

3 Non enim alieno odio debet alius prægrauari, *l. si quis suo 33. §. 1. C de inoffic. testament. & tot. tit. Cod. ne filius pro patre. Et ne vxor pro marit, l. à Diuo Pio 15. §. si rerum, & §. sed vtrum, de re iudic.*

DEFINITIO XIX.

De priuilegio debiti pro publicis oneribus exigendi.

NOn dicitur vniuersitas attentare in præiudicium litis apud Senatum pendentis, si ex mandato inferioris iudicis aduersus plebeios pro publicorum onerum contributione impetrato aliquid exigat ab eo qui se nobilem dicebat, [1] cum plebeium & ignobilem eum esse vniuersitas contenderet. Prius enim pronunciandum est an plebeius sit an nobilis, quam sciri possit vtrum contribuere cum plebeiis debeat necne: [2] Quo pendente & incerto; non debet prohiberi vniuersitas, quæ in exigendi quasi possessione est, quo minus iure suo vtatur. [3] Nec quod lis de ea re in Senatu tractabatur, facere potuit, vt non debuerit iudex inferior, cuius prima notitia fuit literas generales concedere vt aduersus singulos prouideretur, quorum ratione lis nulla pendebat. [4] Neque rursus ab executore appellari poterat, cum mandati fines non excessisset, [5] tametsi neglecta intercessione aut appellatione cœptam executionem peregisset, si hoc ipsum iudicis mandato continebatur, propter debiti fortasse fiscalis priuilegium. [6] Plane si ex euentu litis apparebit, nobilem fuisse eum, qui plebeius dicebatur, ideoque nec ab eo exigi quicquam potuisse, condemnanda erit vniuersitas vt restituat quicquid exegerit: Interdum etiam cum expensis si iusta litigandi causa non fuit. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Et consequenter immunem à contributione tributorum & subsidiorum, quæ Principi à solis plebeiis & ignobilibus debentur ex edictis sereniſſimorum Ducum Sabaudiæ.

2 Quia causa status præiudicialis est & ideo prius examinanda, *l. 1. C. de ordin. iudic.*

3 *l moueor. 4. C. si seruus export. veneat.*

4 Non enim attentare dicitur iudex qui aliquid decernit contra eum qui non est in lite, Lancelot. *part. 1. cap 3. de attent à tertio num. 61.* post Ægid. *decis. 749.* Achil. *Decis. 6. de attent.* Pelleg. Fab. *decis. 96.*

5 *l. ab executore 4. D. de appell l. ab executione 5. C. quor. appel. non recip.*

6 Debita enim fiscalia nullam moram patiuntur, & priuilegium habent vt non obstante appellatione interim exigi possint, licet extra hanc causam fiscus non habeat priuilegium in-

nouandi appellatione pendente Lancelot. *part.2. cap.11. De attent.appel.pend.amplint.4.nu.6.*

7 *l.qui solidum* 78.§.*etiam de leg.2.* & ibi Bart.

DEFINITIO XX.

Attentatorum reuocatio in quacunque litis parte peti potest: Quinimo allegata esse sufficit.

SI quando in spretum litis aut appellationis[1] attentatum proponatur, omnimodo id vindicandum est, etiamsi aduersarius cuius interest vindicari non id petierit in libelli conclusione,[2] dummodo per media, vt aiunt, litis conquestus sit[3] de attentatis, deque iis appareat ex actis & instrumentis litis.[4] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.8.De arbitr.

1 Nam attentatum est siue lite siue appellatione pendente quid fiat in præiudicium litis vel appellationis, Lancel. *in tract. De attentat.in prafat 1 part.maximè à num.52.vsque ad 60.*

2 Nam nec libellus requiritur in reuocatione attentatorum, vt nec alias quoties sufficit iudicis officium implorari, Lancelot. *part.3. cap.25.de proces in caus. attent. num.10.11.12. & seqq. Ex gloss.in clem.2.in princip.vt lit pend.* Laufranc. *decis.362.* & aliis ibi citatis.

3 Nam qualisqualis saltem petitio reuocationis attentatorum est necessaria, vt concludit Lancelot. *vbi supra numer.* 14. 15. & 16.

4 Sunt enim attentata semper probanda & nunquam præsumenda, nunquam supplenda cum sint odiosa, Lancelot. *dict. part.3.cap.26.De probat.attentat.*

DEFINITIO XXI.

Appellatio debitoris non impedit executionem contra fideiussorem eadem sententia condemnatum, nec appellatum.

EAdem sententia principali debitore & fideiussore condemnatis, debitor appellauerat tacente fideiussore. Non idcirco in spretum appellationis attentasse creditor videbitur, quod aduersus fideiussorem non destiterit agere ex iudicato:[1] tametsi futurum sit vt exacto fideiussore debitor ipse per consequentias inquietetur.[2] Salua siquidem debitori erit exceptio ad imputandum fideiussori, cur soluere aut iudicato stare quam appellare maluerit, cum principalis ipse debitor appellasset,[3] si iusta appellandi causa fuit.[4] Alioquin dicendum erit cogendum omnimodo fideiussorem hunc vt appellet, si nec volenti sibi liceat renunciare liti & soluere: quod tamen fuerit iniquum.[5] Quid enim si sciat deberi id quod petitur,[6] malitque soluere quam diutius vexari sumptib.inanibus,[7] quos fortasse ab inope debitore non tam facile postea sit repeturus?[8] Vt taceam ipsius quoque interesse ne sumptus in litem necessarios de suo proroget potius quam vt eos postea repetat.[9] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Prid.Id.Febr.1594.

1 Nam cum hoc casu nulla sit lis contra fideiussorem post latam sententiam definitiuam, quæ transiit in rem iudicatam, quod ad eum pertinet, non potest dici attentatum, per ea quæ dixi *Def.2.num.2.& Defin.19.num.4.*

2 *l.cum lex.46.D.de fideiuss.l.5.de lib.legat.cum similib.*

3 Potuit enim appellatio debitoris prodesse fideiussori si fideiussor voluisset, *l.si fideiussor.29. D.mandat.*

4 Hoc enim cogitur probare debitor si quid velit imputare fideiussori, *arg.l.si. ideo 55.cum ibi not.D.de euict.*

5 Id namque est quod dici solet, iudicia omnia esse absolutoria si is qui conuenitur sit paratus soluere. *§. vlt.inst. de perpet & tempor.action.*

6 Non enim prohibetur fideiussor agnoscere bonam fidem, *d l.si fideiussor.§ quadam, D.mand.l quoties 9.§.sicut D. de administ. tutor.*

7 Execratione litium & redimendæ vexationis gratia, *l.4. §.1.de alien.iudic.mut.caus.fact.l.minoribus,6.D.de minor.*

8 Inanis enim est actio quam debitoris inopia eludit, *l.nam si 6.D. de dolo.*

9 Interest enim cuiuslibet non soluere potius quam solutum repetere, *l.3.D.de compensat. l si stipulatus 15. D. de fideiuss.*

Vide tamen in hanc Definitionem & cogita an obstent quæ tractat Robert. Lancelot. *in 1 par.cap.3. D.de attent.à tertio, limit.7.num.55. vsque ad num.68.*

DEFINITIO XXII.

De testibus non obstante appellatione audiendis.

AB interlocutione iudicis qui vnius ex collitigatoribus articulos reluctante aduersario ad probandum admiserat, aduersarius prouocauerat. Non eo minus super iis articulis pendente appellationis causa testes audiri poterunt ad futuram rei memoriam,[1] quod ea ratione præiudicium appellationi fieri videatur. Potest namque probatio illa commode admitti salua appellationis instantia.[2] Nimirum vt si bene iudicatum pronuncietur, testationum fides subsistat, Sin male iudicatum, forte quod articuli tales essent, & tam inepti vt eorum probatio recipi non deberet, testationes pro irritis & non factis habeantur.[3] Interea igitur & in dubio probationibus tanquam fauorabilissimis succurri æquum est ne pereant,[4] quod sit multo facilius testationes scriptas pro non scriptis habere quam non scriptas pro scriptis. *Ita Senatus* in relationibus libellorum & rescriptorum 7. Calendar. Julij 1594.

1 *Vt in l. in lege 41. D. ad leg. Aquil. Not. in cap. quoniam frequenter. Extrau. vt lit. non contest. capit. significauit.* 41. *Extr. de testibus.*

2 Et est reparabilis per sententiam definitiuam. Dixi *Defin.* 12.&13. *supr.*

3 *d l.in lege.in fin.*

4 *l.curent* 22.*D.de testib.*

DEFINITIO XXIII.

De executione prouisionalis sententiæ post diffinitiuam redditam.

SEntentia prouisionalis, quæ statim mandari executioni potuit, non obstante appellatione,[1] non eo minus executionem merebitur quod à diffinitiua sententia, per quam confirmata est, fuerit prouocatum.[2] Extincta enim per appellationem potestate diffinitiuæ sententiæ,[3] sola supereſt prouisionalis quæ pristinas vires suas retinere, & exerere possit.[4] Non idem tamen erit, si is qui pendente lite vicerat postmodum deffinitiue fuerit condemnatus.[5] Hic enim quantumuis à diffinitiua condemnatione prouocet, facere tamen non potest, vt quod iudex per interlocutionem iusserat, contrario imperio prorsus sublatum non videatur.[6] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.34. infr. De execut. rei iudic.

1 Nempe si lata sit à iuridico maiore secundum eam distinctionem, quam posuimus *Defin.*12.3.aut ab eo qui Iuridicorum maiorum habeat priuilegia, quomodo habet Consilium Gebennense.

2 Sic enim plerunque euenit vt prouisionalis sententia per definitiuam confirmetur, tum à definitiua prouocetur.

3 Quandoquidem appellatio extinguit iudicatum, *l.1.§.vlt. D.ad SC.Turpill.l.furti 6.§.1.de his qui not.infam.*

4 Nemo enim dixerit ob id solum minoris potestatis esse debere prouisionalem sententiam, quod per definitiuam fuerit confirmata, *arg.l.3.in princip.D.de vsur.*

5 Ex nouis nimirum probationibus post prouisionalem sententiam allatis.

6 *l.quod iussit* 14.*vbi notat.D.de re iudicat.*

DEFINITIO XXIV.

Attentatorum ex appellatione emergentium ratio nulla habetur facta commutatione appellationis in intercessionem.

QVod attentatum est in præiudicium appellationis, desinit esse attentatum si appellatio ex rescripto Principis conuertatur in oppositionem, vt pragmatici

gmatici loquuntur, quia perinde est ac si nunquam appellatum fuisset, [1] Proinde nec vindicandum est. [2] *Ita Senatus* in causa Petri Soreley, & Mariæ Guichard Augustanorum. Id. Sept. 1593.

1 Est enim ea vis rescripti vt appellationem redigat ad non appellationem, eamque commutet in oppositionem. Denique tollit intellectum appellationis, vt loquitur Papinianus, *in l si patroni 55. §. vlt. D ad SC. Treb.*

2 Quasi cessante causa *cap cum cessante Extr. de appell.* quandoquidem non alia ratio erat vindicandorum attentatorum, quam quod in spretum appellationis facta essent. Itaque hoc casu purgantur quodammodo per rescriptum Principis non principaliter sed per consequentiam.

TIT. XI.

SI CONTRA IVS VEL vtilitat. publicum.

DEFINITIO I.

De rescriptis contra ius gentium aut ciuile concessis:

TSI de suprema Principis potestate dubitare sacrilegio proximum quid esse creditur: Quia tamen digna Principis vox est legibus alligatum se potius quam solutum profiteri, [2] non absre Imperatoribus placuit, Rescripta, quæ contra ius vel vtilitatem publicam impetrata sint perinde haberi, ac si nec concessa essent, [3] Quasi circumuenta per obreptionem aut impudentiam religione Principis, qui nec voluisse vnquam credendus est, quod iuste velle non potuit. [4] Idque Principum nostrorum, vt optimi omnes iurisque religiosissimi fuerunt, mandatis pletisque nominatim constitutum est, vetitumque iudicibus ad quos eiusmodi rescripta fiunt, ne si quam subesse iniquitatem animaduertant, eorum auctoritate moueantur, tametsi & Principis & Cancellarij, ad cuius præcipue curam ea res pertinet, [5] subscriptione munita sint. Ea vero maxime rescripta contra ius esse censentur, ex quibus alicui iniuria inferatur, [6] quod vix est vt non eueniat quoties alteri iam quæsitum ius aut inuito aut etiam ignoranti adimitur: [7] nisi priuatam illam iniuriam publicæ vtilitatis fauor extorqueat & emendet. [8] Illa tamen distinctio necessaria est quam & magistri nostri omnes probant, [9] Vt iuri quæsito ex ea causa quam ius gentium induxerit veluti ex iusto legitimoq; contractu derogare Princeps nequeat, si nulla ratio vrgeat, ne ex plenitudine quidem potestatis [10] citra iniuriam. Possit autem iuri quæsito per actus ciuiles, vt puta per sententiam, vsucapionem, præscriptionem, & alios, si qui sunt similes, siue commune ius illud sit, siue statutarium & municipale, siue ipsius Principis auctoritate constitutum: [11] Cuius distinctionis ratio illa affertur, quod ius gentium naturali ratione stabilitum sit immutabile, Ciuile vero pro legislatoris aut populi arbitrio mutabile, [12] & consequenter ad nutum supremi Principis, qui solus inter suos legislator est, translato ei & in eum per legem regiam omni iure, quod alioqui populus esset habiturus. [13] Inde fit quod dicimus Principem supra leges esse, tametsi legibus solutus esse nolit. [14] Adeo vt nec sibi legem contrariam possit edicto dicere. [15] *Ita Senatus* in causa N. Francisci Denarie contra Bartholomeum de Valon 8. Idib. Aug. 1588.

1 *l. 2. C. de crimin. sacrileg. l sacrilegii. C. de diuers. rescript.*
2 *l. digna vox 4. C. de legib. Andr. Fachin. lib. 1. cap. 2.*
3 *l. 2. l. vlt. & pass C. hoc tit.*
4 *Argum. leg si quando 35. Cod. de inofficios. testam. l. omnium, 19. C. de testament. l. Nepos Proculo de verb. signific.* [Vnde est quod si quid durius & leuerius à Principe rescriptum sit non statim parere magistratus debeat, sed triginta dies expectare, intra quos sperandum est bonum Principem de seueritate aliquid relaxaturum *l si vindicari 20. C. de pan.* vbi est text. in hanc rem singularis.

5 Ex eo namque Cancellarius dicitur quod ad eius officium spectet vt literas omnes cancellet, quas videt contra ius esse vel contra publicam vtilitatem.

6 Non enim iuris ratio patitur vt inde nascatur occasio iniuriæ vnde iura orientur.

7 *l. nec anus 4. C. de emancip. lib. l 2. §. si quis à Principe. D ne quid in loc publ l. quoties. C. de precibus Imp. offer. vul. l. id quod nostrum, 11. de regul iur.*

8 *l item si verberatum, 15. §. 1. vbi DD. de rei vindic. l. Lutius, 11. D. de euict.*

9 *DD. late ad leg. vlt. C. hoc tit.*

10 Quam vulgo absolutam potestatem vocant, alij non male tyrannidem, aut plenitudinem tempestatis, vt ex Baldo, Cravetta & aliis loquitur Anton. Tess. *Decis. Pedemont. 91. num. 1.* Talem certe nullam in bono Principe agnoscit Didac. Couar. *lib. 3. var. resol. cap. 6. num. 6.*

11 Id enim est quod dici solet, Principem posse dispensare contra ea, quæ sunt iuris positiui, quia ipse supra ius positiuum est, *cap proposuit de conces prab* Cravet. late *de antiq. temp. par. 1. sect 1 num. 38.* Natt. *cons. 367. lib. 2.*

12 *§. Sed naturalia Inst. de iur. nat. gent. & ciuil.*

13 *l. 2. §. igitur constituto Principe, & §. quod ad magistratus, D. de orig. iur.*

14 *d. l. digna vox l. ex imperfecto, C. de testam. cap. qua in eccles. sanctorum de constit.*

15 *Arg. l. si quis in principio de legat. 2.*

DEFINITIO II.

Princeps laicus monachalem prabendam concedere præsertim laico non potest.

NOn licet Principi monachalem præbendam laico inter monachos cõcedere ex causa qualibet, id est, quantumuis remunerationis color quæratur? Nisi hoc saltem onere adiecto, vt cum monachis aut certe in ipsis monasterij claustris moretur is, cui præbenda indulgetur. [2] Pertinet enim ea res & ad ecclesiæ dignitatem, & ad publicam honestatem, adeoque vtilitatem. Ac quemadmodum publice interest vt ecclesiastica beneficia clericis sine vlla diminutione cõferantur: [3] Ita & ne per laicos, præsertim seculatem vitam agentes vllo modo possideantur. [4] *Ita Senatus* in causa N. Vernat & Abbatis Sancti Sulpitij Prid. Id. August. 1592. Cum tamen Abbas ille male consultus centum florenos annuos pro præbenda quæ longe pluris erat, obtulisset (veritus fortasse, ne si omnino denegaret, Principem offenderet) neque aduersus eam oblationem impetrasset in integrum restitutionem, condemnatus est vt oblatam pensionem à die oblationis persolueret, ac in posterum præstaret. Neque enim aliter ius dici potuit inter consentientes. [5]

1 Non enim de negotiis & reb. ecclesiasticis disponere Princeps laicus potest, *cap. suam, de ord. cognit. cap. lator. qui filij sint legit. cap generali & cap. quia sape, de elect.*

2 Vt quemadmodum hoc onere adiecto libertas eius quodammodo infringitur, *l. Titio cetum, 71. §. Titio centum de cond. & demonst.* ita monacho similis videatur.

3 *Tot. tit. Vt benef eccles. sine diminut. confer.*

4 *Cap. 2. Extr. de instit.* licet videatur distinguenda præbenda à beneficio. Præbenda enim consistit in temporalitate, Ius vero beneficij in spiritualitate, vt tractat Bocr. *quæst. 171. nu. 4. ex notat. in cap cum Martinus, de constit. & in cap. maioribus. De præb. cap. causam de præscript.*

5 *l. si cõuenerit, 26. D. de re iudica. l. vt fundus D. comm. diuid.*

TIT. XII.

DE DIVERS. RESCRIPT.

DEFINITIO I.

De clausula, Motu proprio.

CLAVSVLA, Motu proprio, licet maximæ & præcipuæ sit potestatis in eo præsettim quod tollit vitium omne obreptionis & subreptionis, [1] ius tamen alteri quæsitum non adimit, [2] quoniam ita semper interpretanda sunt beneficia principalia vti ne cuiquam iniuria inferatur. [3] *Ita Senatus* in causa Illustrissimi Dom. Vincentij Laurei Cardinalis du Montdeuis & Reuer. Petri Goyet de Prioratu Nantuaci 17. Cal. Mart. 1589.

1 *Cap. si motu proprio de prab. in 6.* Stasil. *in tract. de lit gratio. in rubr subreptio.* Rebuff. *in prax benef. in form prouis. simplic. part. 3. nu 17. & in form. mand. de prouid in verb. motu proprio, Et in verb. pro expressis.*

2 *d. cap si motu* Bald *in cap. ad audientiam, de rescript.*

3 *l 2. §. merito & §. si quid à Principe D. ne quid in loc. publi. l. rescripta 7. C. de precib. Imp. offer. l si priuatus, 17. D. qui & à quib. man. Not in cap. ab eo de ele. l. in 6. in l. vlt. de pact.* Bald. *in l. 1. de constit. Princ. & in cap super eo de offic. deleg. Repetitum est hoc SC. Defin. 22. §. de sacros. eccles.*

DEFINITIO II.

De Principe contraria rescribente.

SI quid summus Pontifex aut alius Princeps rescripsit contra quam iam ante rescripserat aut aliud quid fecerat, præsumitur circumuentus, [1] nec doli suspicione caret is qui rescriptum impetrauit. [2] Beneficium namque Principis decet esse mansurum, neque facile credendus est Princeps liberalitatem contulisse cuius postmodum pœniteat. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Arg. cap. cum olim vers. archidiaconatum de sent. & re iudic. l fradia.* vbi Bart. *C. de locat. prad. ciuil. lib. 1. tit. 70.*

2 Intellige si sciuit prius rescriptum.

3 *Nouel. 81 constit qua dignit. & episcop. §. illud, cap dudum, 2. de elect cap. ex literis, & cap postulasti de rescript. can. quod bene semel 6. qu. 4. can. institutionis, & can. si ea 25. qu. 2.*

DEFINITIO III.

Quænam rescripta non nisi in magna Cancellaria debeant expediri.

REscripta, per quæ princeps expressim & specialiter huic aut illi Statuto vel edicto, aut styli practici articulo derogat, non possunt à Procancellario expediri, quoniam expressa Principis volũtate & subscriptione indigent, [1] ideoque ad magni Cancellarij pertinent auctoritatem. *Ita Senatus* in relationibus libellorum 16. Cal. Jul. 1590. & alias sæpius.

1 *l. 1. vbi Bart. & omnes notant C. de legib.* Eius enim est & interpretari & abrogare vel derogare cuius est condere. *l. leges sacratissimæ. 9. l. cum de nouo. 11. C. eod.*

DEFINITIO IV.

De rescripto aduersus vitium litigiosi siue iam contractum siue contrahendum.

IDem iuris est si ex principis rescripto quis petat, vt liceat sibi rem litigiosam vendere contra iuris communis prohibitionem, aut vt aduersus vitium litigiosi iam contractum in integrum restituatur. His enim casibus cum strictissimæ iuris rationi & prohibitioni aperta vis fiat, [1] Principis auctoritas, & subscriptio omnino necessaria est, [2] Præterquam iis casibus, quibus Prætor ex æquitate & causa cognita distinctionem rei litigiosæ permittere interdum solet. [3] Quod enim Prætor pro imperij sui iure facere olim potuit, id omne Procancellarius sub nomine & auctoritate Principis per seipsum expedire potest. [4]

1 *Tot. tit de litig. D. & C. & in Nouel.*

2 Nihil enim iudex facere potest contra leges, ne Senatus quidem, *l. 1. in fin. l. nec non, 28. §. quo ad eius D. ex quibus caus. maior.*

3 De quibus *in l. Diuus Pius, 5. D. de hared petit.* vbi tamen obserua legendum esse *Sola cautio*, non *Solida.*

4 Nam & prætoris officium olim erat, vt daret in integrum restitutionem. *Totu titulu De in integr. restit.*

DEFINITIO V.

De appellatione in intercessionem commutata.

CVm is qui executioni contra se factæ intercedere debuerat ab ea perperam appellauit, indiget rescripto Principis cuius beneficio conuertatur appellatio in intercessionem, [1] Sed ea res facere non potest, vt iudex superior qui ex appellatione cognoscere deberet, [2] possit etiam de intercessionis iure cognitionem sibi adrogare, quam alioqui inferior iudex pro sua iurisdictione habere deberet, [3] ne in cuiusque potestate sit male appellando id assequi, vt inferioris iudicis auctoritas labefactetur, quam ex officio tueri superior quoque debet. [4] Eæ igitur superioris partes erunt, vt conuersa per rescriptum appellatione in intercessionem, causæ cognitionem remittat ad eum iudicem, apud quem si appellatum non fuisset intercessionis suæ causas reddere reus debuisset. *Ita Senatus* ex tempore 8. Cal. Decemb. 1590.

1 Alioqui condemnandus est is qui appellauit, *l. 1. & tot. tit. quor. appel. non recip.*

2 *l. 1. & tot. tit. quis à quo appell.*

3 Appellatio enim tamdiu deuoluit cognitionem ad superiorem, quamdiu ipsa subsistit, non cum extinguitur.

4 *Cap. vt debitus honos. Extr. de appell.* Bart. *in l. eius qui. nu. 10. de appel. recip.*

5 Extincta enim appellatione in eo statu res esse debet, in quo esset si appellatum non fuisset, *l. tutor. 41. §. 1. D. de vsur.*

DEFINITIO VI.

Rescripta ad gratiam sunt annalia, Ad ius perpetua.

PRincipalis rescripta, quæ intra annum executionem habuerunt aut habere cœperunt, si non ad gratiam [1] vt loquuntur sed ad ius concessa sint, perpetua sunt, nec anno finiuntur, [2] aut alio tempore, nisi eo ipso quo ius illud ad quod impetrata sunt finiretur. [3] Sed hoc ita si non rescripto diserte comprehensum sit vt post annum non valeat, [4] quomodo frequentioris quæstus gratia exprimi solet in rescriptis omnibus, quæ ex parua prodeunt Cancellaria: Quæ si executioni intra annum mandata vel saltem mandari cœpta non fuerunt, anno vtique, etiam si dictum non sit, finiuntur. [5] *Ita tractatum est* 4. Cal. Julij 1591.

1 De quibus *in cap si autem, & cap plerumque, de rescript.*

2 *l. Falso 2. C. hoc tit.*

3 Neque enim rescribentis Principis ea voluntas esse interpretanda est vt iura omnia peruertat, sed potius vt secundum ius rescripsisse intelligatur, *l. si quando. 35. C. de inoff. test.* Facit *l. fin. de minor. elem. 1. de in integ. rest.*

4 *d. l. falso* Guid. Pap. *quæst. 135.* vbi tamen male putat ius ciuile correctum esse per canonicum.

5 Excipiuntur tamen literæ Prehensionis, quas vulgo *de prisa de corps* appellamus, quarum potestas vtique anno vno non finitur, nec alio vllo tempore quandiu criminis persecutio durat. Rebuff. *in proœm. const. gloss. 5. num. 44.* quia scilicet non est in potestate illius qui eas impetrauit, vt eas quando & quomodo velit exequatur.

DEFINITIO VII.

De impetrante officium viuentis.

OFficium viuentis impetrans etiam à Principe, siue inuito possessore siue non requirente eo aut consentiente, nullo modo audiendus est, siue officium dignitatem habeat siue non. Tametsi motu proprio Principis ea concessio facta proponatur: [1] Quod huiusmodi

iusmodi res periculosi tristisque euentus plena sit ac bonis repugnet moribus, quandoquidem alienę mortis captādæ votum inducit.[2] Alioqui facile esset clausulam illam, *Motu proprio*, rescriptis quibuslibet inserere, tum etiam cum per aulicorum sordes, aut gratiam rescriptum impetraretur. [5] *Ita Senatus* ex tempore pro Castellano Seyssselli contra Ioannem Baptistam Bruel, 11. Cal. Sept. 1592.

1 Rebuff. *in tract. Vt ante vacat. gloss. vlt.* §. 1.

2 *l. vltim. C. de pact. l. donari* 29. *alias l. quidam,* §. *vltim. D. de donat. l.* 2. §. *interdum, de vulg. & pup. subst. l.* 2. §. *vltim. de his quæ vt indign.*

5 *l. Præses,* 12. *Cod. de transact. l. ambitiosa* 4. *de decret. ab ordin. faciend.*

DEFINITIO VIII.

De priuilegiorum ciuitati concessorum interpretatione & reuocatione.

QVamuis dici soleat in cōcessione qualibet quantumuis generali exceptam semper intelligi personam loquentis, [1] præsertim in rescriptis principalibus, [2] tamen non est id perpetuum. [3] Quid enim si ex eo fiat, vt inutilis & sine effectu futura sit concessio? Finge datum à Principe priuilegium ciuitati, quale habet ciuitas Nicensis, vt quicunque per annum & diem in ea manserit tanquam ciuis, & domicilium habuerit, ex dedititio & talliabili fiat plene liber. Haud dubie ad priuilegium inuitati ij maxime videbuntur, qui in Principis iure & manu fuerunt, [4] Cum de aliis dubitari possit, an eos Princeps ad libertatem vocare potuerit inuitis aut etiam ignorantibus dominis. Vulgatum enim est ita interpretanda esse priuilegia vti ne tertij ius lædant: [5] Nisi quis putet fauore libertatis ab ea iuris regula esse recedendum. [6] Sane si postquam per annum & diem stetit quis in ea ciuitate, quæ huiusmodi priuilegium habuit, reuocatum sit priuilegium, non faciet ea reuocatio præiudicium iam competenti libertati. [7] Videtur namque cum ciuitate quodammodo contrahere, is qui ciuitatis leges intuitus & secutus domicilium suum & fortunarum suarum omnium sedem in ea collocat, non aliter id facturus. [8] Itaque ad futuros tantum non etiam ad præteritos casus priuilegij reuocatio pertinebit. [9] *Ita Senatus* in ea causa de qua Definit. 4. & 5. infr. De præscript. quæ pro libert. compet.

1 *l. si mercedem* 53. §. *vlt.* vbi gloss. & Bart. *de act. emp.*

2 Quis Princeps non sibi legem dicit sed aliis, *l. Lucius* 40. *in fin. de fid. lib.*

3 *l. Paulus respondit.* 29. §. *vlt. D. de pignor.*

4 Principum enim beneficia pleniſſime aduersus concedentes interpretamur, *l* 3. *D. de constit. Princip.* Vide Bart. *in Novell. cui titulus est Constitut. quæ dignit.* §. *illud num.* 1. Guid. Pap. *quæst.* 489.

5 *l. penult. C. hoc tit. l.* 2. §. *merito, &* §. *si quod à Principe D. ne quid in loc. publ.*

6 *Arg. l.* 1. *&* 2. *C. de commun. seruo manumiss. & l. quidam ita* 25. §. *si quis filium D. ad SC. Trebell.*

7 Libertas enim quæ semel competit nunquam reuocatur nisi ex ingratitudine, *l. Papinianus,* 8. §. *vltim. & l seq. D. de inoff. testament.*

8 *Arg. l. si in patria,* 5. *& l. ciues* 7. *C. de incol. lib.* 10. *tit.* 39.

9 *l. leges* 7. *C. de legib. l. vlt. in fi. C. de contr. iudic.*

DEFINITIO IX.

Literæ remorandæ litis impetrari non possunt, cum iam in causa concluſum est.

REscripta illa Principis quibus litem sistere iudex iubetur (vulgo literas *Status* vocant, quod pendente dilatione in suo statu litem manere necesse sit) ad eas lites non pertinent, quarum status talis est, vt iamiam ferenda sit sententia, quòd contingit quoties in causa concluſum est. Cum enim hoc casu perinde habeatur acsi iam esset iudicatum, [2] nulla lis superesse videtur, [3] nullusque proinde litis status amplius esse, in quo subsisti possit. [4] *Ita Senatus* in causa D. Senatoris de Candie contra D. de Grilly. 17. Calend. Julij 1593.

1 De quibus diximus. *Defin.* 23. §. *De precib. Imper. offer.* & ad quas pertinet quod scriptum est *in l. interdum* 36. *De iudic.*

2 *Arg. l pen D. de milit. testam.*

3 *l. terminato* 3. *C. de fructib. & lit. expens. l. non minorem, C. de transact. l.* 1. *D. de iureiur.*

4 Id enim est quod dici solet non entis nullas esse qualitates, *vulg. l. eius qui in prouincia* 41. *D. de reb. credit.*

DEFINITIO X.

Rescripta ad Senatum durante iustitio ad Cameram quoque criminalem, qua Senatus vices gerit, pertinere.

LIteras Principis ad Senatum scriptas eo tempore quo publicum iustitium indictum est, à Camera, vt vocant, criminali, quæ non nisi de criminalium iudiciorum præparatoriis cognoscere solet, & aperiendas esse & considerandas, vt perinde earum ratio habeatur quatenus iuris & æquitatis ratio patietur, acsi ad Cameram ipsam criminalem scriptæ essent, aut acsi Senatus ius redderet, post multam disputationem definitum est, [1] Ne alioqui Principis auctoritas neglecta, aut quod in nomine erratum esset, circumuenendæ voluntatis eius quæsita & captata occasio videretur. [2] Sic in causa Tiberij Mutij & Abbatis de Filli 17. Cal. Octobr. 1597.

1 Quia vicem Senatus & locum obtinet Camera illa criminalis.

2 Neque enim error in nomine nocere solet regulariter, si modo constet de voluntate, nec sit error in corpore, *l. quoties* 9. *D. de hered. instit. l.* 4. *de leg.* 1.

DEFINITIO XI.

Litera status non prosunt attentatori, nec spoliatori nec in causis criminalibus.

SI pendente lite & in eius præiudicium attentatum sit, non est ferendum, vt is qui attentasse dicitur ac fortassis aduersarium spoliasse, rescriptum à Principe impetret ad litem in eo statu sistendam. Ita enim fieret, vt delicti sui pœnam eluderet. [1] Spoliatio siquidem delictum est aut proximè saltem ad delictum accedit. [2] Planè in causis criminalibus constat huiusmodi rescriptis locum non esse, siue criminis cognitionem differri reus velit, siue actor ipse, Reo præsertim in vinculis existente. *Ita Senatus* in causa Francisci Gelaz Lugdunensis contra Franciscum de Resignandante Cal. Decemb. 1593.

1 Nam & similiter dicimus spoliatum bonis suis omnibus vel maiore parte, non posse conueniri nisi bonis prius restitutis saltem iure canonico, Bart. *in l. si te bonis numer.* 2. *C. de iur. delib. in l. si quis ad se fundum, num.* 2. *C. ad leg. Iul de vi publ. & in l. propter, num* 1. *de excus. tut.* Denique malitiis nunquam indulgendum est.

2 Publice namque interest nocentem damnari vel innocentem absolui, *l. absentem* 5. *D. de pœn.*

DEFINITIO XII.

Ex literis De debitis non posse agi contra hæredem debitoris.

REscriptum & diploma Principis quod vulgo De debitis appellant, nullam habet executionem aduersus hæredem debitoris non solum vti ne in carceres detrudi possit, sed etiam ne ex eo possit agi in rem & hypothecaria præcisè, [1] Adeo vt neque

aliud dicendum sit, si debitor ipse ex eiusmodi diplomate iussus sit soluere priusquam vita fungeretur. Eo namque ante solutionem mortuo, non potest peragi executio in præiudicium hæredis, nec si purè heres sit, [2] Multo minus si non nisi cum beneficio legis & inuentarij hereditatem debitoris agnouerit. [3] Igitur ab actione & libello incipere creditor debebit non ab executione. [4] Nec ad rem pertinet quod ex instrumento, vt loquuntur, guarentigiato, solent etiam præcisæ literæ impetrari aduersus hæredem debitoris, cum clausula, *Salua intercedendi potestate.* Etenim apud inferiores tantum iudices id receptum est, & quidem contra manifestam iuris rationem, quæ certè non patitur, vt ab executione vnquam incipiatur. [5] Quanquam decreti iniquitatem illud temperat quodammodo, quod intercedente debitore tota executionis potestas in simplicem conuertitur citationem. [6] At Princeps sub cuius nomine diploma conscribitur, itémque Senatus, qui in iudicando Principis vice fungitur, [7] quoniam cauere debet diligentissime ne quid decernat, quod vel minimam speciem habeat iniquitatis, [8] nihil tale vnquam constituit, sed iubet semper incipi à citatione, Nisi cum aduersus debitorem ipsum agendum est ex instrumento, vt diximus, guarentigiato, Cuius priuilegium in eo elucet, vt paratam habeat executionem, [9] nec vlla latisdandi necessitate incommodam, si diplomatis principalis beneficio nitatur. [10] *Ita Senatus* ex tempore in causa Boni Fou & N. Tricquet Idib. Mart. 1594.

1 Boer. *quæst.* 10.

2 Quia nesciri potest an sit heres priusquam in ius vocatus fit & interrogatus, cũ aditio hereditatis animi sit potius quam facti, *l. pro herede* 20. *l gerit* 88. *de acquir. hered.*

3 Huic enim iura sua omnia integra conseruantur, *l. vlt. D. de iur delib.*

4 Qui solitus iudiciorum ordo est, §. *omnium, Insti. de pœn. temer. litig.*

5 *l.* 1. *Cod. de execut. rei iudic. l si cum nulla* 58. *D. de re iudic.*

6 Bart. *in l. de pupillo* 5. §. *meminisse. D. de nou. oper nunciat.*

7 Nam & sub Principis nomine prodeunt Senatusconsulta.

8 Ne inde nascatur occasio iniuriæ vnde iura proficiscuntur, *l. meminerint* 6. *C. vnde vi.*

9 Quia vim sententiæ & condemnationis habet non ex iure sed ex auctoritate statutorum, quæ hac de re sunt ferè vbique gentium, præsertim in Italia.

10 Est enim hoc priuilegium creditoris agentis ex diplomate principali, vt nunquam satisdet, nisi cum ipso diplomate, ita cautum est.

DEFINITIO XIII.

Non alias quam Principis vel Augustæ literas à Senatu adprobari debere.

NOn alias, quam Serenissimi Principis nostri, vel Augustæ literas adprobare, & vt Pragmatici loquuntur, verificare Senatus noster debet, quia nec alius Senatui nostro imperare potest quam Princeps vel Augusta. [1] Itaque si quid publicè priuatimve præfectus Prætorio, aut si mauis, generalis Vicarius Principis decreuerit, non debet amplissimi ordinis auctoritas in eo adprobando interuenire: Cúmque aliter quandoque antea vsurpatum diceretur, Placuit id corrigi nec in posterum tale quicquam amplius fieri oportere. [2] *Ita Senatus* in causa N. Bocellin, & Syndicorum de Belley 4. Id. Maij 1594.

1 Omnes enim à Principe & Augusta vel Senatu inferiores sunt vel pares, cum Senatus vices Principis gerat: Par vero in parem non habet imperium, *l minor autem* 18. *de minor. l.* 1. 5. *pen. de appell.*

2 *Ex l. quod vero* 14. *l quod non ratione* 46. *D. de legib.*

DEFINITIO XIV.

Clausulæ derogatoriæ quo plus insolitæ, eo magis suspectæ.

CLausulæ derogatoriæ cæteræque præcautiones in gratiis & literis summi Pontificis aut alterius Principis quo magis insolitæ & plures appositæ sunt, eo minus operantur, quia faciunt vt tanto minus præsumatur voluntas concedentis, [1] tantoque facilius probetur subreptio. [2] Ex qua subreptione inducitur nullitas gratiæ & literarum quasi ex defectu voluntatis in prouidente. [3] *Ita Senatus* pro Guilielmo Bachod contra Claudium Philippe 4. Non. Iunij 1595.

1 Pelin. *in cap. nulli. de rescr.*

2 Dec. *consil.* 561.

3 *Cap. cum adeo. de rescript. in 6.*

DEFINITIO XV.

Iniuile est rescriptum à spoliatore impetratum ad euocandam causam ad consistorium Principis antequam purgatum sit vitium spoliationis.

QVi aduersarium spoliauerat, cum ad restituendam rem interdicto conueniretur, [1] nec haberet quod responderet, petierat à Principe, & obtinuerat vt causa ad Principis consistorium euocaretur, [2] Placuit audiri eum non debere, [3] nec admittendum esse rescriptum, quia spoliationis vitium ante omnia purgandum est. [4] *Ita Senatus* in causa Seminarij Augustani & Prioratus Sancti Bernardi, 20. Decembr. 1595.

1 Scilicet ex edicto vnde vi. *l.* 1. *& tot. tit. D. vnde vi.* Idem esset si conueniretur conditione, *ex Can. redintegranda* 3. *qu.* 1. *aut ex l si quis in tantam. C. vnde vi.* Sunt enim ista omnia remedia spoliatis competentia.

2 Cuiusmodi euocationes magnam litium & expensarum materiam præbere solent. Nec enim sine magnis sumptibus itur ad Principem aut litigatur coram Principe.

3 Tanquam qui huiusmodi commento velit moram facere restitutioni, quæ statim facienda est spoliato.

4 Interest namque reipublicæ spoliatum quemlibet ante omnia restitui etiam prædonem, *cap. in literis, & pas. Extr. de restit. spoliat.*

DEFINITIO XVI.

Rescriptum moratorium non magis potest impetrari contra debitum per quod facta est nouatio iudicati ad vtilitatem debitoris, quam contra ipsum iudicatum.

COndemnatus debitor à creditore iudicati executionem vrgente impetrauerat, vt iudicati nouatio fieret [1] per nouam stipulationem, in quam ex liberalitate & indulgentia creditoris longe minus deduceretur, quam deductum esset in condemnationem. Agente postea creditore debitor moratorias literas impetrauerat, ne ante annum vrgeri posset. [2] Visum est licet nouatione facta sola superstit actio ex stipulatu, neque ex iudicato amplius agi possit, [3] non debere tamen deteriorem hac parte esse conditionem creditoris, quam si nouatio nulla facta esset, ne alioqui captiosa ei sit liberalitas, [4] ex qua iam satis magnum lucrum debitor senserit, qui ob eam nunc minus debet. [5] Proinde quamuis aduersus obligationem ex stipulatu proficiscentem moratoriis literis locus esse possit, quibus non esset aduersus executionem rei iudicatæ, [6] in proposito tamen non magis locus erit, quam si iudicati executio peteretur. Fere enim est vt in dolo esse debitor videatur, qui extorta liberalitate perfide abuti

buzi velit. [7] *Ita Senatus* pro Dom. Philiberto Milliet Episcopo Maurinanenti Abbate d'Aups contra Claudium Pernollet eiusque fideiussores 8. Id. Februar. 1596.

1 Potest enim ipsa quoque iudicati actio nouari si id actum sit, nec recuset actor partam sibi ex iudicati causa persecutionem ad initium alterius petitionis redigere, quomodo scriptum est in *l. minor* 40. *D. de minor.*

2 Cuiusmodi literas certum est impetrari posse aduersus agentem ex stipulatu, non item aduersus agentem ex iudicato, vt dixi *Defin.* 4. *ẽ. de precib Imp. offer.*

3 Quia nouatione perimitur prior actio & in sequentem transfunditur, *l.* 1. *D. de nouat.*

4 Nemo enim ex liberalitate sua periclitari debet, *l. ne ex liberalitate, D. de re iudic.*

5 Nam post rem iudicatam si nouatio facta non esset, nihil aliud quæri oporteret, nisi quid in condemnationem deductum fuisset, siue plus siue minus antea deberetur, *l. si fundus* 16. §. *si pluris, D. de pignor.* ideoque solemus dicere per iuditatum fieri nouationem prioris actionis, *l. vltim. Cod. de vsur. rei iudic.*

6 Rebuff. *in tractat. de lit dilat. art.* 1. *gloss.* 1. *nu.* 10. Post Guid. Pap. *quæst.* 97. Dixi *Defin.* 15. *ẽ. de precib. Imp. offer.*

7 *Arg l.* 1 *Cod. de iur. dot. l. pen.* iunct. *l si extraneus*, 33. *D. eod.* Ergo si nouatio facta sit sine liberalitate, aliud erit, vt dixi *Definit.* 4. *ẽ. de precib. Imper. offer.*

DEFINITIO XVII.

Contra locatorem non potest conductor impetrare rescriptum moratorium, nec si facta sit nouatio dum ne sit mutata causa debiti.

DEbitor ex causa conductionis, qui re conducta fruitur, aut fruitus est, literas moratorias ad remorandam mercedis solutionem impetrans non auditur: [1] Nec aliud erit tametsi prioris contractus locationis nouatio facta sit, dummodo non mutata sit causa debiti in secunda obligatione: sed eadem semper subsit causa locationis. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ne scilicet iniquitas illa occurrat, vt & rem & pretium conductor habeat, vt dixi *Defin.* 11. *&* 20. *num.* 5. *supr. de precib. Imp. offer.*

2 Hoc enim casu eadem quoque semper causa subest denegandæ dilationis, *arg. l. doli* 19. §. *diuersum, D. de nouat.*

DEFINITIO XVIII.

Literæ status etiam ad inferiorem magistratum directæ non ab alio quam à Senatu verificari possunt.

SI Princeps iubeat sisti litem, [1] quæ pendeat coram inferiore aliquo iudice licet proponas iuridicum maiorem Sabaudiæ, aut alterius prouinciæ, non potest is iudex eiusmodi literas, vt loquimur, verificare, neque si ad eum scriptæ sint, sed ad Senatum referre cognitionem debet, [2] qui pro sua prudentia æstimet an iis literis locus esse aliquis debeat. [3] Quid enim si obreptum sit Principi? [4] Quid si lis pendebat de crimine eoque fortassis atroci, quod statim vindicari publicè interfit? [5] Nam & generaliter constitutum est, vt literas omnes Principis, quæ à magna prodeunt Cancellaria à Senatu nostro ante omnia inspici & adprobari sit necesse. [6] *Ita Senatus* in causa nobilis N. Du Coudray 24. Febr. 1596.

1 Vulgo pragmatici vocant *lettres d'estat*, quia faciunt vt lis sisti debeat in eodem statu in quo tunc reperitur, vt dixi *Defin.* 23. *ẽ. De precib. Imp. offer.*

2 Tanquam ad superiorem & ad magistratum magistratuum, cuius hæc propria cognitio est, vt sequitur in Definitione.

3 Semper enim causæ cognitio requiritur in verificatione, vt loquuntur, literarum Principis.

4 Perinde haberi debet ac si rescriptum impetratum non fuisset, *l.* 5. §. *pen. D. de reb. eor. l. si quis subrepserit* 17. *D. ad legem Corn. de falsi.*

5 *l. is vulneratus* 51. §. *vltim. D. ad legem Aquil. l. si à reo* 71. §. *vltim. D. de fideiuss. l. Stichum aut Pamphilum* 95. §. 1. *de solut.*

6 Et eo iure vtimur.

DEFINITIO XIX.

Literæ salui conductus non nisi à Principe vel à supremo magistratu dari possunt.

LIteras, quas vocant Salui conductus, quibus securitas ei promittitur, qui alioquin ad eum locum accedere impune non posset, certum est neque ab aduocato aut procuratore fiscali, [1] neque ab inferiore vllo iudice dari posse, [2] Sed tantum à Principe vel à supremo magistratu, qui vicem Principis gerat. [3] Nisi quod interdum quoque ex iusta causa permittendum est etiam inferioribus magistratibus, vt impunitatem istam promittant, [4] Sed non nisi ad tempus, [5] Aut ita demum si ille ipse iudex sit, qui pœnam inflixit, [6] ad cuius auctoritatem maxime pertinet, vt quod iudicatum est mandetur executioni. Princeps igitur adeundus est, qui huiusmodi literas concedat, quas porro etiamsi maxime generales concesserit, ne possit impetrans conueniri ex quacunque causa ciuili, vel criminali, ea tamen debita non continebuntur, quę iureiurando munita reperiuntur: [7] Nam nec si Papa, vel Imperator statuta omnia ciuitatis alicuius irrita faceret, ea tamen continerentur, quæ ciuium iuramentis fuissent corroborata. [8] *Sine die.*

1 Affict. *decis.* 4. *numer.* 3. post Angel. *in l. conuentionum. D. de pact.*

2 Bald. *in l. reos, col.* 9. *C. de accusat.* post Iacob. *in* 5. *quæst. de Bannito*, Affict. *d. decis.* 4. *num.* 1.

3 Bald. *in l. relegati. D. de pœn.* Affict. *d. decis.* 4. *num.* 1.

4 Bart. *in l. is qui reus, col. vltim. de public. iudic.* Iusta autem causa est si bannitus sit accusatus, cuius præsentia proinde sit necessaria, vt *in d. l. is qui reus.* Affict. *vbi ẽ. num.* 2.

5 Bald. *in l. reos.* Affict. *ibid. ex d. l. relegati, l. qui cum vno. D. de re milit.* iunct. §. *sed neque.* Nouel. *de mandat. Princip.*

6 Bartol. *in d. l. is qui reus in fin.* Bald. *in l sed si hac, §. etsi pro pœna. D. de in ius voc.*

7 Alexand. *cons.* 204. *vol.* 2. *& cons.* 38. *col.* 2. *vol.* 3. Affict. *decis.* 5. *num.* 2. *&* 3.

8 Affict. *ibid.*

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ Senatu Tractatarum,
LIBER SECVNDVS.

TITVLVS PRIMVS.
De Edendo.

DEFINITIO I.

Editio testamenti quando facienda sit heredi aut ab herede.

SCRIPTVRAM legati vel fideicommissi quod relictum heres negat, exhibere legatarium vel fideicommissarium debere constabat.[1] Cum tamen iam aliquo probationis primordio actoris intentio iuuaretur, non inutiliter tabularum editionem ab herede petere videbatur,[2] quam & aliis nonnullis casibus peti posse iuris interpretes admiserunt.[3] Multum siquidem intererat, vtrum de domo rei probationes extrahere actor vellet in hoc ipsum vt ageret, quod nunquam permittendum est,[4] An in id potius vt institutæ actionis fidem quam proprijs probationum adminiculis fulcire cœpisset, suprema præsertim voluntatis tuendæ gratia facilius impleret.[5] Latum est Senatusconsultum pro Jacobo de Mitte, Domino De Cheurieres & de Miolans, contra D. de Carde 16. Cal. April. 1588.

1 *l. Postquam 5. §. si dies, D. vt legat. seu fideicom. caueat.* Nec obstat, *l. 2. D. hoc tit.* Loquimur enim de alia editione, scilic. de illa quæ præcedere vocationem in ius solebat, de qua *in l. 1. eod.*

2 Nimirum ad coadiuuandam duntaxat actoris intentionem notant DD. *ad l. 1. & vlt. C. hoc tit. ex l. qui concubinam 29. §. cum ita 2. & l. prædia 91. §. Titio. de legat 3.*

3 Casus illos nostri congerunt *ad l. vlt. C. hoc tit.*

4 *l. qui accusare 4. C. eod. l. nimiu grauc 7. C. de testib.*

5 Alex. *in l. 2. num. 3. D de edend. ex not per* Specul. *in tit. de instr. edit. §. videndum vers. expressius.* Notant Canon. *in c. 1. de probat. arg. d. l. 1.* in illis verbis *Ex causa. C. hoc tit. l. 6. §. pen. D. eod.* [Si tamen legatarius sit ex iis personis, quibus legitima aliqua debetur, & quæ possent succedere ab intestato ei qui legatum reliquisse dicitur, & petat legatum ab eo qui se heredem ex asse dicit, non est cogendus exhibere testamentum, si modò alternatiuè petat portionem quæ ab intestato eum contingit, relicta tamen aduersario electione an legatum præstare an parte hereditatis cedere malit, cùm alterutrum hoc casu actori deberi certum sit, Aut hereditatis partem ab intestato, aut legitimam ex testamento, aut saltem legatum aliquod pro legitima, cum supplemento, si minus sit relictum.]

tione iussus ille facere quod tam cito fortasse nequeat, bonæ litis iacturam patiatur.[2] Quod sane diuersum est in eo, qui diem instrumenti prodens & consulem, hoc ipso profitetur habere se quod statim possit si velit edere.[3] Nam & dolo malo factam editioni moram condemnatione expensarum, quas ex postfacto superuacuas fuisse apparet, coercendam esse placuit.[4] *Ita Senatus* passim & plerisque Senatusconsultis.

1 Quia editio facienda est, cum die & Consule, quoties sit ad probandam intentionem, licet aliud sit in ea editione, quæ fit ad iudicium præparandum, *l. 1. §. editiones, D. hoc tit.*

2 Pœna enim illa est non factæ editionis, vt eo instrumento quod quis edere noluit, postea vti non possit. *l. vltim. §. 1. D. de appellation.* Qua de causa nec alia instrumenta edere quis cogitur, quam quibus in iudicio vti velit, *d l. 1. §. edita sunt eod.*

3 Nullam enim hic habet recusandæ aut differendæ editionis excusationem, *d. l. vlt. §. 1. D. de appellat,* [Quod tamen intelige nisi malit priuari commodo. Hæc enim pœna sufficit ad puniendam ipsius contumaciam. Nimirum quia sola enunciatio instrumenti etiam cum designatione diei & Consulis non facit instrumentum commune, quomodo faceret editio ipsa semel facta, quam ideo bene pragmatici *communicationem* appellant, quia facit communia instrumenta omnia quę eduntur. Ideoque si non edantur iterum etiam ad fundandam aduersarij intentionem litis iacturam pati debet is, qui non vult edere, cùm imputare sibi debeat cur aliquando ediderit. Planè quin magna præsumptio sit contra eum qui diem & Consulem designauit dubitari non potest, vt dici solet de quolibet nolente exhibere, Nisi alleget probabilem instrumenti deperditionem, aut minùs probabilem probet. *Ita Senatus* in causa Prioris de la Magdelaine, & Comiti de Fauerges Iunij 1614. Sed & si quis instrumentum aliquod dimidiatum & mutilum proferat aut partem chartæ, ex cuius scriptura appareat in alia parte quæ abscissa est aliquid scriptum fuisse, magna doli præsumptio est contra producentem, vt ei nocere potius quàm prodesse debeat talis editio. *Ita Senatus* in causa quadam D. de Grenaud, & Petri Rolandi 26. Maij 1614.]

4 Felin. *in cap. exceptionem, de except.* Declus *ad l. qui in alterius num. 9. de regul. iur.*

DEFINITIO II.

De editione instrumenti obiecti sine designatione diei & Consulis.

NOn est cogendus edere quisquis ex litigatoribus tuendi iuris sui gratia instrumentum aliquod sine die & Consule, vt loquimur, aduersario suo obiecerit,[1] Ne alioqui accidat vt præcipiti iudicis festina-

DEFINITIO III.

De instrumenti inter alios confecti editione & descriptione per notarium facienda.

INstrumenti quod inter alios confectum sit editionem à notario petere possunt omnes quorum interest: idque statuto nostro diserte cautum est, præter iuris communis rationem, quæ non aliis potestatem facit petendæ editionis, quam qui notarium rogauerunt.[1] Sed de ea editione id accipi debet quæ nudam exhi-

exhibitionem habeat, non quæ à notario exemplum instrumenti extorqueat, quam certe fieri non oportet, nisi vocatis prius, & consentientibus iis qui contraxerunt, cum alioqui fieri possit, vt ex illa editione lædantur. [2] *Hoc ipsum tamen exceptionem admittit,* si instrumentum tale sit, cuius plena editio per eos qui contraxerunt impediri non posset, Vt puta si dominus directus laudimia petiturus venditionis instrumentum edi sibi describique postulet, [3] Nam quod contrahentes ipsi prohibere non possent quorum præcipue interest, [4] multo minus recusare potest notarius, cuius officium publicum est. [5] *Ita Senatus* Pied. Id. Novembr. 1588.

1 *l. Prætor ait 4. §. huius edicti.* vbi gloss. Bar. & alij præsertim Paulus Castr. *num 6. & 10. D hoc tit.*

2 Nam & cum notarius reddit instrumentum ei, ad cuius petitionem confectum est, dubitari solet an aduersarius citari debeat. Bartol. *in l. vltim. numer. 8. D. de tabul. exhib.* Guid. Pap. *quæstio 2.*

3 Constat enim non solum emphyteutam, sed etiam quemlibet rei emphyteuticariæ possessorem cogendum edere domino directo. Notatur *in l vlt C. de iur. emphyt.* facit *l. si quis, §. pertinere.* vbi Bart. *D. hoc tit. l. vlt. de bon. auctor. iudic possid.* alias *l. cum plures 15. ill. tit.*

4 Ex regula *l qui potest 26.* vbi Decius *de regul. iur.*

5 Bart. *in l. generali. C. de tabular. lib. 10.*

DEFINITIO IV.

De instrumenti per alium notarium extepti faciendæ descriptione per alium notarium.

SI notarij qui instrumentum conscripsit alius notarius heres sit, non ideo tamen instrumenti descriptionem vtilem, quam expeditionem vocant, facere poterit, quin iudicis cuius de ea re notio est iussus mandatumque præcedat. [1] Si tamen proferatur instrumentum exscriptum & vt aiunt grossatum, de antiquo, id est ante annos quadraginta, [2] & quidem ab eo notario qui mandatum sibi dicat vt exscriberet, fidem faciet post mortem notarij, licet alioqui non constet de mandato. [3] Id nimirum euincente antiqui temporis priuilegio & auctoritate, [4] licet dici soleat mandatum numquam præsumi. [5] *Ita Senatus* sæpius.

1 Paul. Castr. *in l. quadam, §. nihil interest, D. hoc tit.* Felin. *in cap. cum P. tabellio, Extr. de fid instrument.* Contra Bart. *in l. si quis, §. cogetur num. 3 eod hoc tit.* Atque ita seruari solitum testatur Guid. Pap. *quæst. 118.* Sufficit tamen generalis licentia & commissio iudicis, vt not. apostil. ad Guid. Pap. *ibid.* Sed neque creditur notario dicenti sibi fuisse mandatum à iudice, nisi de mandato constet. *cap. quoniam contra falsam. Extr. de prob. Authen. si quis in aliquo. C. hoc tit.* Scilicet si pars opponit Guid. Pap. *quæst. 404.*

2 Non enim sequimur opinionem Guid. Pap. *d. quæst. 404. num. 2.* vbi ait tempus antiquum hoc casu esse biennij.

3 Guid. Pap. *dict. quæst. 404. ex cap. cum causam, ext. de probat. c. ad audientiam. Extr. de præscr.*

4 Propter difficultatem probationum, Bald. *in Auth. quas actiones, C. de epis. & cleric.*

5 Bart. *in l infirmandum, §. procurator, nu. 2. de iureiur.*

DEFINITIO V.

Quando protocollum exhibere cogatur is qui profert instrumentum publica fide subnixum.

QVi profert instrumentum in publicam formam redactum, non ratum, non cancellatum, nec qua alteratione in forma siue intrinseca, siue extrinseca apparenter suspectum, non est arctandus ad protocolli exhibitionem, [1] tametsi dicat aduersarius paratum se viso protocollo falsi accusationem instituere. [2] Nec si quam aliunde causam suspectum sit instrumentum, Puta si ex alio instrumento publico probetur eo ipso die Taurini fuisse & contraxisse illum, qui instrumento de quo agitur Camberij contraxisse proponitur. Quo enim certiores sunt falsi probationes, eo facilius ad solemnem inscriptionem decurrere accusator potest, tantoque minus causæ habet petendi exhibitionem protocolli ante solemnem inscriptionem. [3] *Hoc ita, si non* sit notarius suspectus & mali nominis. Etsi enim non quæcumque instrumenta per falsarium notarium excepta sunt, hoc ipso falsa videri debent, [4] vt tamen suspecta sint, sufficit notarij fidem esse suspectam, [5] cum ex notarij subscriptione tota instrumenti fides pendeat. [6] Sed & cum in scriptis contractum est, protocolli exhibitio peti quandocunque potest, quod eo casu non tantum probatio sed etiam substantia ipsa instrumenti ex prima scriptura pendere intelligatur. [7] In scripturis autem contractum videtur quoties inter contracturos ab initio conuenit, vt ad notarium eatur ad contrahendum per scripturam: aut cum facta iam conuentione de negotio quod tractant, subinde placet vt non prius contractus perfectus dicatur, quam in scripturam redactus sit. [8] Plane post solemnem de falsi crimine inscriptionem, nemo dubitat quin protocollum omnimodo exhibere debeat quisquis nititur instrumento, quantumuis authentico, & in publicam formam redacto: quia nec negari potest, quin per inscriptionem suspectum factum sit: quę sola res exhibendi protocolli necessitatem debet inducere. [9] *Ita Senatus* 13. Cal. Jan. 1588.

1 Notant DD. præsertim Bald. & Salicet. *in l. vlt. C. de fid. instrum.* Itemque *in l. vlt. C. de probat.*

2 Nam adhunc casum non pertinet *d. l vlt. C. de fid. instrum.* sed ad illum quo petitur iterata editio instrumenti iam semel editi non protocolli, quo casu minor sane fit iniuria ei, qui illud ipsum instrumentum quod penes se habet, quodque iam semel edidit, rursum edere iubetur; quam si protocollum edere cogeretur, quod vtique vix fieri posset, quin hoc ipso instrumentum alioqui publicum suspectum redderetur.

3 Eo namque iure vtimur, vt publici instrumenti fides citra solemnem falsi inscriptionem in dubium reuocari non possit, odio scilicet litium quæ alioqui facile multiplicarentur in infinitum.

4 Bart. *in l. Barbarius nu. 16. & 17. de offic. prat. & in l denunciatio. §. quæritur D. ad leg. Iul. de adult.*

5 Paul. Castr. *in l. si quis ex argentariis, §. coguntur, num. 3. D. hoc tit.* Bart. *in Auth. de defens. ciuit. num. 1.*

6 Bart. *in d l. si quis, §. initium in 2. lect num. 32. ex l. vlt. C de adsess. §. oportet autem,* Nouel. *de instrum. caut. & fid collat. 6 §. item lex Cornelia.* vbi Gloss. *Inst. de public. iudi.* Idem Bart. *in princip. D. num. 5.*

7 Singulariter Bald. *in rubric de fid. instrum.* quem refert & sequitur Roman. *cons. 174. incip. amplissime Doctor. nu. 7.*

8 Idem Bald. *in l. contractus, C. de fid instr.* Vide Bart. *ad l. generaliter num. 10.* ibique apostillam, Cod. *de non numer. pecun.* Castr. *in d l. contractus.*

9 Standum enim est protocollo notarij potius quam instrumento dato parti; Bartol. *in d. l. si quis, §. Prator ait. numer. 3. hoc titul.*

DEFINITIO VI.

Quando actor reo edere cogatur ad fundandam exceptionem aut reconuentionem.

SOlet quidem actor cogi vt edat reo ad fundandam, vt aiunt, exceptionē: fauore nimirum rei cuius in excipiendo causa fauorabilis est, [2] propterea quod licet in exceptione actor sit, [3] necessarius tamen, &, vt ita dixerim, inuitus actor est. [4] Sed si de reconuentione tractetur, non idem iuris obtinet. Non enim recōuentio exceptio est, sed actio potius mutuáq; petitio. [5] Nec quod ad compensationis exceptionem accedere videtur, ad rem facit. Etsi enim qui compensat, quodammodo agere & petere videtur, [6] hoc ipso tamen fauorabilior est quam qui reconuenit, quod compensatio si modo opposita sit, [7] actionem ipso iure perimit & elidit, [8] reconuentio non item, sed tantum mutuæ condemnationi locum aperit, nec in alio differt à noua & separata petitione, nisi quod & apud eundem

iudicem,[10] & in eadem fit instantia.[11] Plane si proponas cum qui reconuenit petere ab aduersario editionem instrumenti, quod si non ratione dominij saltem ratione vtilitatis commune sit, [12] dubitari non oportet, quin talis editio iustissime postuletur.[13] *Ita tractatum est* in secreto auditorio pro D.N.Martello Episcopo Niciensi contra N. Lambertum Chamb. 4.Id-Februar. 1589.

1 *l.fin.*vbi Bart.*num.*1.*&* 3.*C.hoc tit.*

2 *l. fauorabiliores* 125. *de regul. iur. l. Arianus* 47.*de obligat. & action.*

3 *l.in exceptionibus* 19.*D.de probat.*

4 Quia non est in eius potestate an & quando conueniatur,*l pure* 5.§.*vlt. De doli mali except.*

5 *Tit.Decret.de mutuis petit.l cum Papinian.* 14.iunct.*auth. & consequenter,C.de senten.& interloc.omn.iudic.*

6 *l.amplius* 15.*D.rat.rem haber.*

7 Necesse enim est vt opponatur, Bart. *ad l quod dicitur. nu.* 10.*de impens.in reb.dotal.fact.ex l.si quid à fideiussore.* vbi Glo. *& l.quod Labeo,D.de compens.*

8 *l.vlt.C.de compens.l postquam,D.eod.*

9 *d.l.cum Papinianus.*

10 *l.qui non cogitur* 22.*de iudic.*

11 *d.Auth.& consequenter.*

12 *vt in l.si qua sint cautiones* 5.*D.famil. ercisc. l.procurator,* 7.*C.hoc tit.l.vlt.D.de fid.instr.*

13 Semper enim edi debet instrumentum quod est commune, Bartol. *in l.*1. §. *editiones, num.*4. *D. hoc tit.* Propter quam causam placet peti posse editionem instrumentorum omnium, quę quis in instantia semel produxerit,quia per productionem facta sunt communia,quæ antea propria fuerunt. Bart.*in d.*§.*editiones, num.*8.

DEFINITIO VII.

Quando & quatenus contra se edere appellans cogatur in criminalibus.

QVod dici solet non esse cogendum quemquam contra se edere,[1] non est perpetuum. Nam qui à sententia de crimine lata prouocauit ad Senatum curare cogitur, vt non tantum sententia ipsa, quod in ciuilibus causis sufficeret,[2] sed acta quoque omnia criminalia exhibeantur, & ab inferioris iudicis à quo appellatum est actuario ad Senatum referantur. Alioqui audiendus non est. Id nimirum postulante fauore publico cum interfit Reipublicæ nocentes puniri.[3] Quibus tamen eludendæ aut saltem frustrandæ per appellationem condemnationis via pateret, si condēnatis,& appellantibus huiusmodi editionis& exhibitionis per actuarij manus faciendæ necessitas remitteretur.[4] Si tamen capitis pœna per sententiam irrogata proponatur, alio iure vtimur. Tunc enim non exhibentis contumacia expensis tantum non etiam damno litis appellatoriæ coërcenda est, Ideoque vel inuito appellante præcipere Senatus solet instāte procuratore generali Principis, vt prioris instantiæ acta per actuarium iudicis à quo appellatum fuit ad Senatum transmittantur. Et quidem sumptibus accusatoris siue priuatus ille sit,siue publicus, Tum quod audiendus non sit perire volens,[5] Tum quoniam à Senatus dignitate & sanctitate alienum sit condemnari,quem ad triremes, aut ad furcam, aliúdve capitale supplicium non visis lectisque actis litis. Quid enim si ex iis appareat aut nulla,aut leuiore,aut etiam grauiore pœna reum dignum esse?[6] Itaque nec aliud obseruare judex inferior debebit quisquis ex appellatione cognoscet. Idem erit, etsi pro condemnato per contumaciam absente vxor aut alius quispiam appellauerit. Nam & eiusmodi appellatio licita est,[7] & nemo ambigit ex Dei præsentia condemnati absentiam, cum in cæteris omnibus, tum in his præcipue grauioribus causis suppleri oportere.[8] *Ita Senatus* pro N.Claudio Reydelet D. de S. Paul contra Caspardum de la Roche. Non. Nouemb.1592.

1 *l.vlt.C.hoc tit.l.nimis graue* 7.*C.de testib.*

2 Nam in causis ciuilibus appellans cogitur edere sententiam vt sciatur quid sit à quo prouocauerit.Is vero contra quem appellatum est, cogitur edere acta litis, vt probet bene iudicatum fuisse.

3 *Lita vulneratus* 51.§.*vlt. D.ad leg.Aquil.l si operis* 14.*C.de pœn.l.Stichum* 95.§.1.*de solut.*

4 Alia etiam huius iuris ratio afferri potest, quia tam facile est appellanti omnia litis acta, atque sententiam ipsam solam hoc casu edere, cum acta omnia criminalia penes actuarium remaneant, vt proinde minus proprie hæc editio dicenda sit.

5 *l.si iu cum quo* 4.*& l. vltim. D.de confess. l. non tantum* 6. *D.de appellat.*

6 Nam aut facta puniuntur,aut dicta,aut scripta,aut consilia. Et ea omnia consideranda sunt septem modis, causa, persona,loco,tempore,qualitate,quantitate & euentu, *l.aut facta* 16. *D.de pœn.*quorum tamen omnium nihil sciri potest,nisi visis & diligenter examinatis actis litis. Cum neque valeret transactio de controuersia quæ ex testamento proficisceretur, nisi visis verbis testamenti, *l. de his* 6.*D.de transact.*

7 *d.l.non tantum* 6. *D.de appel.l.*2. §.*vlt.quand.app.sit.l.seruum* 33.§.*publicè, de procurat.*

8 *l properandum* 13.§.*cum autem eremodicium, C.de iudic.l. & post edictum* 73.*D eod.l.*1.*C.quomod.& quand.iudex.*

DEFINITIO VIII.

De editione actorum iudicialium & instrumentorum,quæ aut perpetua sunt,aut temporalia.

ACtorum iudicialium editio si petatur, quoniam publica sunt,[1] non solum quod fidem publicam habeant,sed etiam quod publicè facta sint,[2] solet eam Senatus ad cuiusque postulationem sine vlla exceptione decernere.[3] Sin instrumentorum quæ inter priuatos celebrata sint licet stipulante notario, cuius officium publicum est,[4] non aliis quam ipsis qui contraxerunt aut eorum heredibus vel singularibus successoribus editionis petendæ potestas conceditur, si non ij omnes quorum interesse potest consentiant.[5] Iis vero qui contraxerunt ita demum licet editionem petere à notario, si instrumentum sit perpetuum, vel in vtriusque gratiam conscriptum,cuiusmodi sunt instrumenta emptionum, permutationum, & similia. Nam si instrumentum sit temporale, vt loquuntur, puta pro debito ex causa mutui vel alia simili,nihil inaudita parte constituendum est, cuius alioqui ius lædi posset. *Ita Senatus* in relationibus libellorum prid. Id. Maij 1593.

1 Bart.*in l.fin.num.*2. *C.de re indic & in repet.*§.*si initium,l.si quis num.*5.*D.hoc tit.*

2 Acta enim dicuntur quæ fiunt coram iudice Bart. *in l. illud num.*1.*C.de sacrosanct.eccles.*

3 Dummodo interfit petentis Bart. *in l.*1. §.*editiones,num.*3. *D.hoc tit ex l.is apud quem.C.eod.& l. in fraudem,*§.*neque instrumenta.de iur.fisc.* Adde quod ibidem notat Bart.editiones actorum iudicialium fieri semper debere cum die & consule, quod in aliis est diuersum.

4 Solent enim nostri comparare notarios seruis publicis. De quibus *in l.*1.§.*exigere.de magistr.conuen.l.non aliter,* 18.*de adopt.l.Caius* 11.§.*vlt.de vsur.l.vlt de eo quod cuiusque vniuers.l.* 4. *C.de arbitr.l.vltim.C.de seruis reipub.l generali* 3.*vbi* Bart. *& alij, C.de tabul.lib.*10.*tit.*69.

5 Diximus supra. Defin.3.*num.*2.

6 Ex regula quæ vult in omni actu citandos esse eos, qui ex actu illo lædi possent,*l.nam ita* 39.*D.de adopt.l.etiamsi* 29.§.*vlt. de minor.l.de vnoquoque* 47.*de re iudic.*

DEFINITIO IX.

De instrumento quod ex aduersarij domo subtractum est.

QVemadmodum ei qui legatum aut fideicommissum sibi debitum esse dicit,non cogitur heres testamentum edere, sed relicti probationem omnimodo ab actore exigimus:[1] Ita nec fideicommissario aut legatario permittendum est vt ex eo instrumento agat si pro-

si probetur de domo rei subtractum fuisse siue ab ipso actore siue ab alio, cuius in eam rem ope aut consilio vti actor maluerit. [2] Non solum quod hic eadem iuris ratio locum habeat, quæ probationes de domo rei extrahi non patitur; [3] Sed etiam quod multo minus ferendum sit vt ex improbitate sua lucrum sentiat is qui ipse instrumenta aliena subtraxit, vel ab alio subtrahi curauit. [4] Quem potius eo nomine tanquam furem condemnari oporteret, ac iurium suorum omnium, si qua ex eo instrumento prætendere alioquin posset iacturam incurrere. [5] Si tamen eo inscio subtractum sit instrumentum, cuius deinde possessionem siue bona fide siue per ipsius furis manus nactus fuerit, nihil est quod ei possit imputari, cùm sibi vigilare vtique potuerit & debuerit. [6] An ergo instrumentum inuito domino retinebit? Imò restituere cogendus erit non solum vt furti vitium purgetur, [7] sed etiam quod vindicandi instrumenti licet ad alium pertinētis ius habeat quisquis chartæ dominus est. [8] Actore igitur qui instrumentum sine vitio nactus sit, hactenus consuletur vt exemplum instrumenti fiat auctoritate iudiciaria, cuius eadem quæ authentici ad probandum vis futura sit, [9] factum vero penes magistrum actorum, Grapharium vocant, deponatur, [10] tum demum actori tradendum, cum sua interesse probauerit, [11] hoc est nominatim se in eo instrumento, aut ab iis qui nominati sint, ius & causam habere. *Ita Senatus* in causa N. Joannis de Boniuard & Dominæ Nicolaæ de la Baline 12. Cal. Iul. 1587. & iterum prid. Cal. Iul. 1593.

1 *l. postquam 5. §. si dies, D. vt legat. seu fideic. nom. caueat.* Diximus *Defin. 1. §. hoc tit.*

2 Instrumentum enim subtrahenti nunquam prodest. Imo nocet potius, vt contra eum faciat plenissimam fidem: Bart. *in l. si de possessione, num. 1. 2. & 4. C. de probat.* Quid autem interest an quis faciat per seipsum an per alium? Bart. *in l. vtrum, nu 1. D. de leg. Pomp. de parricid & in l. 1. §. item acquirimus num. 9. D. de acquirend. poss. & in l. si is qui pro emptore, numer. 61. D. de vsucap.*

3 *l. vlt. C. hoc tit. l. nimis graue 7. C de testibus.*

4 *l. itaque 12. § 1. D. de furt. l si plures 38. §. vlt. D. de admin. & per tutor.*

5 Quomodo dicimus actionem perdere eum qui corrumpit iudicem vel aduersarium non principalem, *l. 1 C. de pen. eod. qui mal iudic.*

6 *l. summa cum ratione 21. D. de pecul. l. pupillus 24. in fin. D. quæ in fraud. credit.*

7 *l. 2. l. ciuile 5. C. de furt.*

8 *l. 3. § pennle. D. ad exhib.* Castr. *in l proc. numer. 3. l. 4. & 6. C. hoc tit.*

9 Exemplum enim instrumenti facit fidem non solum cum eiusdem notarij manu confectum est, sed etiam cum solemniter fuit publicatum Bart. *in l. in fraud. §. neque instrumenta, num. 2. D de iur. fisc.* Idem Bart. *in l. si quis, §. Prator ait, num. 1. D. hoc tit.*

10 *Arg. l si reus paratus 73. D. de procurat l. vlt. D. de tab. exhib. l. 4. D. famil erciſc. l. 5 eod.*

11 *l. 3. §. cond. De tab. exhib. l. 3. §. si mecum. l. pen. D. ad exhib.*

DEFINITIO X.

De dilata instrumenti editione conqueri non potest, qui instrumenti tenorem non ignorauit.

VErum quidem est eum, qui instrumenti litis decisorij editionem dolo malo distulit vt aduersarium seque ipsum inanibus sumptib, vexaret diutius, in expensas omnes litis ad id vsque tempus condemnari debere: [1] Sed non est ea traditio perpetua. Quid enim si instrumentum tale sit cuius probabilem ignorantiam obtendere aduersarius non potuerit? [2] Finge apocham [3] ab eo ipso cōscriptam qui certi condictione agebat ex chirographo. Imputari magis ei potest cur contra proprium factum venerit, cuius vtique ignoratio nunquam probabilis est, [4] Nisi fortè decennium medio tempore effluxerit, ex quo etiam proprij facti obliuio præsumi solet. [5] *Ita Senatus* in causa Henrici Vellier & Claudij Maliet 5. Non. Aug. 1593.

1 Dixi *Defin. 2. nu. 4. §. eod. ex* Felin. *in c. except. de except.*

2 Neque enim per editionem magis certiorandus est, qui iam certus est, *l. 2. D. hoc tit. l. 1. §. vlt. de action. empt.*

3 Id est pecuniæ solutæ professionem, vt loquitur *l. pecunia 14. C. de solut.*

4 *l. quanquam 7. D. ad SC. Velleian. l. vlt. D. pro suo. l. qui in alterius 29. De reg. iur.*

5 Bart. *in l. qui fundum, § seruus meus, num. 1. D. pro empt. & in l. si id quod num. 1. de acq. poss.*

DEFINITIO XI.

De instrumenti editione per calumniam sub iuris pretextu desiderata.

CVm tibi vendidissem annuam frumenti pensitationem, quæ mihi super fundo Corneliano ex contractu censuali aut emphyteutico debebatur, vt eodem iure haberes eam quo penes me fuisset, ac post 20. annos in integrum restitui vellem ex causa enormis, &, vt vocant, enormissimæ læsionis, petiisti à me censualis & emphyteuticarij instrumenti exhibitionem per quam appareret, quibus oneribus ea pensio obstricta esset vt facilius posset dignosci an aliqua læsio interuenisset. [1] Non es audiendus, quia licet instrumenta, quæ ad rem venditam pertinēt non solum edenda sint emptori à venditore, [2] sed etiam tradenda simul cum re ipsa, [3] (cum eo scilicet, vt quoties ita res exiget, eadem venditori exhibeantur, interea autem descriptum & recognitum ei fiat, quod pragmatici *extractum* appellant.) [4] In proposito tamen de rescindenda tantum non etiam de implenda & exequenda venditione agitur, Nec tua quicquam, eo nomine, videtur interesse, cum tam longus annuæ pensitationis percipiendę vsus, post viginti annos tibi ad instar tituli esse possit. [5] Nec credibile est tanto tempore vsum te re vendita, quin perspectum habueris, quibus oneribus annuis æstimationem minuentibus, ea res obstringatur. [6] Cumque non possis dicere quænam alia rei venditæ cōditio per tot annos apud te fuerit, quam quæ optima maxima, [7] apparet per euidentem calumniam desiderare te vt eiusmodi instrumentum exhibeatur. [8] Accedebat, quod cum in vendendo conuenisset, vt non prius certam precij partem exigere possem, quam tibi instrumentum illud tradidissem, precium tamen integrum à te postea solutum proponebatur. Proinde credibile erat traditum tibi fuisse instrumentum in necessarium antecedens: [9] Multo magis idem dicendum erit, Si non tu sed heres tuus huiusmodi editionem petat, quam tu viuus nunquam petieris, [10] Ne tum quidem cum aduersus te impetrata restitutio fuit, deque ea lis contestata. [11] *Ita Senatus* in causa D. Senatoris Dauise Prid. Cal. Sept. 1593.

1 Nam si æstimatio cuiusque rei fit qualitate, quantitate & onere inspectis: Auth. hoc ius porrectum, *ad fin. C. de sacrof. eccles.* Atqui reus hoc casu petebat editionem ad fundandam suam exceptionem, quod facere potest vt diximus *Defin. 6. nu. 1, sup. eod.* Sed habet hic casus specialem rationem, quæ statim sequitur.

2 *L. Titius 48. l. creditor, 52. D. de actio. empt. l. catera, 4. §. vlt. D. famil. erciſc. l. locum, 43. de pign. actio.*

3 Sic à Senatu Parisiensi iudicatum refert Ioannes Lucius *lib. 9. Placit. tit. 9. plac. 1.* licet contraria sententia ex supradictis legibus verior videatur, vt instrumenta debeant manere penes venditorem, non penes emptorem.

4 *Arg. d. l. 4. §. vlt & l. 5. D famil erciſc.*

5 *L. cum de in rem verſ. 6.* vbi Bart, & alij notant, *D. de vsur.*

6 *Arg. l. in venditione, 41. D de action. empt.*

7 Hæc enim verba, *optima maxima*, nihil aliud significant, nisi rem esse liberam, *l penult. D. de euict. l. si cum fundum, 126. l. non tantum, 169. de verb. signif.* In dubio autem præsumitur vnaquæque res libera, *l. altius, 8. C. de seruit.* Bart. *in l si prius, nu. 14. de oper. noui nunciat.*

3 Exhibitio autem, quæ per calumniam petitur, deneganda est, *l. pen. D. ad exhib.*

9 *Arg. l. Iulianus*, 13. §. *offerri, de act. empt.*

10 *Arg. d. l. cum de in rem verso*, 6. *D. de usur. l. vir. usuras*, 54. *de donat. inter vir. & uxor.*

11 *Arg. l. Procula*, 29. *D. de probat.*

DEFINITIO XII.

Appellare quando liceat notario, qui instrumentum edere præcise iussus est.

A Beo iudicis præcepto, quo iubetur notarius instrumentum edere, quod vel ab ipso confectum dicatur, vel ab alio, cuius ipse sit successor, siue hereditario iure, siue, vt plerunque fit, iudicialis depositi titulo, recte appellatur, si iussum sit præcisum, nec saluam faciat intercedendi potestatem.[1] Quid enim, si notarius aut quisquis ille est, qui instrumentum edere iubetur, neget penes se habere? An non æquum sit audiri eum prius, quàm condemnari?[2] Planè si edere iussus non negauerit se habere,[3] neque tamen paruerit, potest iterum iuberi & quidem præcise vt edat, nulla etiam intercessionis facta mentione, neque ab huiusmodi secundo præcepto appellari poterit. Nam si intercedere notarius velit, idipsum facere potest propter clausulam in priore appositã, cum in prioris præcepti consequentiam, posterius quoque factum sit,[4] sibique potius quam iudici imputare notarius debet, cur statim atque primum edere iussus est, non interceserit.[5] *Ita Senatus* ex tempore in causa Petri Constantin. & Raymondi Faurat 8. Cal. Febr. 1594.

1 Ita enim fit vt cœptum videatur ab executione, quod iuris ratio non admittit *l. 1. C. de exec. rei iudic. l. à Diuo Pio*, 15. §. *sed si emptor. de re iudic.*

2 Neque enim vnquam exhibere quisquam cogitur, nisi qui exhibendi habet facultatem, aut qui dolo malo fecit ne possit exhibere, *l. 3. §. vlt. l. 4. l. si ad exhibendum*, 8. *D. ad exhib. l. vlt. §. 1. D. de appellat.*

3 Nemo enim actionem ad exhibendum, vt nec ad aliam vllam, quę in rem sit, pati cogitur, cum possit dicere, se non possidere, *l. vlt. D. de rei vindic.*

4 Videtur enim repetitum præceptum cum suis qualitatibus ex notat. per Bart. *in l ita stipulatus*, §. *Chrysogonus, de verbor. oblig & in l. institutio, num. 1. de condic. inst.*

5 Cum enim iudex saluam facit intercedendi potestatem, resoluitur iussus iudicis in simplicem citationem, Bart. *in l. de pupillo*, §. *meminisse, de oper. noui nunciat.*

DEFINITIO XIII.

De editione confessionum rei in criminalibus non semper accusatori facienda.

Reo crimen confesso, sed cum iis circumstantiis, quæ si veræ essent, aut nulla aut minor pœna esset irroganda.[1] Ita vt committi testes nil sit necesse, probau tamen oporteat, quæ reus allegauit ad tuendam innocentiam, non debent interea edi accusatori confessiones rei, sed tum demum, cum peracto iam iudicij ordine nihil agendum supererit, nisi vt sententia feratur.[2] *Ita Senatus* in causa D. de la Serra, & D. Antonij de Lescheraine prid. Cal. Febr. 1594.

1 Puta si quis confessus sit se hominem occidisse, sed adiecerit, se occidisse ad sui defensionem, quo casu potest scindi confessio, quia reus habet præsumptionem contra se, vt loquitur Bartol. *in l. Aurelius*, §. *idem quæsit si tutor, num. 2. D. de liber. legat.*

2 Propter periculum quod subest, ne quid in rei necẽ actor comminiscatur, vbi didicerit ea, quæ reus ad tuendam innocentiam suam allegauerit, eique probandi facultatem præripiat.

DEFINITIO XIV.

Instrumenta hereditaria tanquam communia edenda sunt fideicommissario, de cuius iure iam cognitum est.

POsteaquam de fideicommissi iure cognitum & pronunciatum est, cogitur heres petenti fideicommissario exhibere instrumenta omnia ad hæreditatis causam pertinentia.[1] Communia enim sunt, licet remanere debeant penes heredem tanquam digniorem.[2] Nec ad rem pertinet, quod ita futurum sit, vt contra iuris regulas[3] videatur heres parare arma contra se, si aliunde probare fideicommissarius non possit quænam bona sint hereditaria, & consequenter obnoxia fideicommisso.[4] Neque enim sua dicere instrumenta potest, quæ sunt hereditaria,[5] non magis quam hereditatem ipsam, quæ est fideicommissaria:[6] Neque fit ea editio ad fundandam fideicommissarij intentionem,[7] quippe, quæ iam satis superque fundata sit per ipsam fideicommissi adiudicationem.[8] *Ita Senatus* in secreto auditorio 14. Calend. Mart. 1594. in causa Dominorum Dupassier, & de la Roche, tunc Senatorum, nunc Præsidum clarissimorum.

1 *L. instrumenta*, 24. *C. de fideic.*

2 Vt & *in l. 4. §. vltim. & l. 5. D. famil. ercisc. l. Titius*, 48. *l. creditor*, 52. *D. de act. empti. l. cum plures* 15. *D. de rebus auctor. iud. possi.*

3 *L. 4. & vlt. C. hoc tit. l. nimis graue*, 7. *C. de testib.*

4 Cum non alia bona contineantur fideicommisso, quam quæ fuerunt defuncti, *l. coheredi*, 41. §. *cum filia, de vulg. & pupill. substit. l. in fideicommissaria*, 18. § 1. *D. ad SC. Trebell.*

5 Sunt enim potius communia, ideoque edenda, *ex l. procurator, C. hoc tit.*

6 Hereditas enim fideicõmissaria post restitutionem pertinet ad fideicommissarium, *l. 1. D. ad SC. Trebell.* licet heres maneat, qui semel heres fuit, §. *restituta, Instit. de fideic. hered.*

7 Quo casu non cogeretur heres fideicommissario edere, *l. 5. §. si dies, D. vt legat. seu fideic. nomin. cauent.*

8 Aliud enim est de iure, aliud de quantitate fideicommissi quærere, *l. ille à quo*, 13 §. *quid ergo, D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XV.

Instrumenti in iudicio editi retentio prætextu dominij nulla competit.

ETsi non leuis præsumptio est, eius esse scripturam cuius manu scripta sit,[1] nisi ad alium missam, eíve traditam, aut alterius solius gratia conscriptam esse appareat:[2] Si tamen penes eum reperiatur, qui sit probæ famæ, & ad quem inuito eo, qui scripsit, non sine scelere potuerit peruenire, ac cuius interfit habere difficile est, vt non traditionis potius quam delicti præsumptio capi debeat.[3] Nec eius qui scripsit iuramento, vt vocant, purgatorio committenda res erit, an eam scripturam casu aliquo amiserit.[4] Non enim amissio probatur iuramento ad agendum, sed tantum ad excipiendum.[5] Quid ergo si is, penes quem ea scriptura erat ante litem institutam pendente postea lite aduersario eam ediderit, atque ita possessor factus aduersarius, retinere velit quasi suam, & à se casu amissam iurare paratus sit? Videtur enim res hæc ad exceptionis potius quam actionis causam pertinere. Sed magis est vt audiri non debeat nec haberi pro possessore, qui non nisi per editionis speciem possessor factus sit,[6] ac proinde sub onere restituendi.[7] Ne alioqui deterior fiat conditio eius, qui publicam fidem iudiciorum secutus scripturam edidit, cuius citra editionem possessor fieri aduersarius non potuisset.[8] Ita enim fieret, vt iniuriæ materia proficisceretur vnde iura nascuntur.[9] Proinde condemnandus erit aduersarius, vt scripturam illam ei qui edidit restituat:[10] Nisi is qui edidit vltro deferat conditionem, vt penes actuarium scriptura sequestretur,[11] subnotanda prius, &, vt pragmatici loquuntur, paraffanda, ne varietur:[12] In eiusque locum vtrique ex litigatoribus exemplum edatur, cui fides ex personæ publicæ subscriptione constet.[13] *Ita Senatus* in causa R. D. Episcopi Maurianensis & N. Bernardi Dacquin procuratoris in Sabaudia fiscalis ante Cal. Mart. 1594.

1 Bart.

1 *Bart in l qua ratione, §. litera, nu. 1. de acquir. rer. dom.*

2 *L. absenti, 10. D. de donat.*

3 Odiosa enim est præsumptio delicti, *l. merito, 51. D. pro socio, l. 4. C si serv. export. ven.* Glos. *in can. absit, quæst. 1.* Nam delictum nunquam est sine dolo, qui porro nunquam præsumitur, nisi probetur, *l. dolum, Cod. de dolo, l. quoties, 18. §. qui dolo, de probat.*

4 Licet instrumenti amissio vt & alius quilibet casus probari soleat per iuramentum, *l. vltim.* vbi Bart. *in 2. lect. num. 4. Cod. de fid instru. l. 4. §. sed si servus, D. hoc titu. l. cum plures, 15. in fin. de rebus auct. iudic. poss. d. l. præsenti, 6. § sanè, C. de his qui ad eccles. confug.*

5 Bart. *in l. si quis, §. an & heredi, nu. 2. D. hoc tit.*

6 Instrumenta enim eduntur vt inspiciantur, non vt retineantur aut vt eorum possessio amittatur, *l 5. D famil ercisc. dict. l cum plures, 15. §. vlt de reb auctor. iud possid. l argentarius, 10. §. edi D. hoc tit.*

7 *Arg. l. qui sic soluit 55. D. de solut.*

8 Nemo enim parendo iudici æquam rem decernenti facit conditionem suam deteriorem.

9 *L. meminerint, 6. Cod. unde vi, l. 1. C. de his, qui ven. stat. impetr. l. omnium, 19. C. de testament. l. 2. in fin. C. de indict. vid. ait. tollen.*

10 Qui enim ab alio possidet, nunquam debet vincere ob id solum, quod possideat, *l 1. 5. vlt. D. vti possid.*

11 *Vt in l. vlt D. de tab. exhib. l. 4. §. vlt famil ercisc.*

12 Inspectio enim materiam falsa fabricando instruere potest, *l. 2. §. diem autem, D. test. quem aper.*

13 *Ex not Def. 9. num. 9. 3. eod.*

DEFINITIO XVI.

De codice rationum per mercatorem exhibendo.

QVod dicitur mercatorem cogẽdum edere libros rationum, siue de illo quæratur, an quod petitur debitum vnquam fuerit, siue de illo an solutum sit, [1]quidam sic accipiendum putabant, si ex codice rationum mercator ageret, non etiam si ex chirographo aliove instrumento. Propterea, quod qui extra librum rationum sunt obligati soleant aliàs quam ex ipso rationum libro solutæ pecuniæ probationes sibi comparare. [2] Mihi tamen probabilius videbatur, non posse vllo casu mercatorem bona fide recusare quominus librum exhibeat, [3] præsertim ad probandam exceptionem rei objicientis solutionem. [4] Multo magis vero, si mortuo debitore conueniatur fideiussor, isque petat huiusmodi editionem, vt sciat an debitor soluerit nec ne, cum probabiliter id ignorare possit. [5] Neque enim huic imputari potest, cur extra codicem rationum apocham non petierit. [6] Cæterum, si non nisi ex priuatis rationibus agens mercator librum edere cogitur, quænam, obsecro, vtilitas esse potest, aut quis effectus eius sententiæ, quæ habet cogi mercatorem vt edat? An non enim satis edit hoc ipso, quod ex eo libro agit tanquam creditor. *Ita tractatum est* in causa Francisci La Piancha & N. Moret 5. Id. Nouembris 1594.

1 Bart. *in l. quadam, §. numularios, num. 1. hoc tit.*

2 Scilicet per apochas, quas vulgus *Quittantias* vocat, vt vnumquodque dissoluatur, eo modo quo colligatum est, *l. prout, 80. de solut. l. nihil, 35. de regul. iur. l. testium facilitatem, 18. Cod. de testibus.*

3 Videtur enim liber ille rationum confectus mandantibus iis, cum quibus mercator contrahit, vt tractat Bart. *in l. 1. in 2. lectur. C. hoc tit. num. 3. ex arg. l. vel vniuersorum, 12. D. de pignor. act.*

4 Cogitur enim actor edere reo ad fundandam exceptionem, Bart. *in l. 1. §. editiones, D hoc tit. nu. 7. ex l. vlt. C. eod. l. dissoluta, C. de condict. ob caus. l. qui tabulas, de furt.*

5 Alieni enim facti ignoratio semper probabilis est, *l. vlt. ff. pro suo, l si fideiussor, 29. in princ. & §. 1. 2. & 3. mandat.*

6 Non enim apocha, alij solet conscribi quam ei ipsi, qui soluit, licet solutio facta à debitore prosit fideiussori, cuius obligatio cum non nisi accessoria sit, subsistere non potest sublata principali, *vulg. inxib.*

7 Illud enim constat non posse fieri, vt instrumentum edere non debeat, quisquis ex eo instrumento agere vult & vincere, *l. 1. §. edenda,* vbi Bart. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

Cessionarius ad eam tenetur editionem, ad quam cedens teneretur.

QVo casu mercator cogitur librum edere rationum, [1] cogitur etiam is, qui à mercatore cessum ius habet, si agat ex cessione. [2] Quia licet ipse librum non habeat, facere tamen potest, vt cedens qui habet & potest exhibere, ob eam causam in ius veniat exhibiturus, aut causam dicturus cur non debeat exhibere. [3] Deniq; non potest cessio deteriorem facere debitoris conditionem, [4] si inscio vel inuito eo facta sit, [5] æquumque est cessionarium easdem exceptiones pati, quas cedens ipse pati cogeretur, [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 De quo scripsimus proxima Definitione.

2 *Arg. l ex qua persona, 149. de reg. iur. l seruum quoque, 33. §. æquum, & § vlt cum l. seq. l. pater, 70. D. de procur.*

3 *Arg. l si nomen, 4. & seqq. C. de hered. vel act. vendit. l. 1. vbi not. C. credit. euict. pignor. non deber.*

4 *L. non debet, 74. l. melior, 133. de regul. iur. l. seruitutes, 26. §. pen. D. vrban prad.*

5 Quomodo fieri potest. In quo differt cessio à delegatione, *l. 1. C. de nouat*

6 *L. apud Celsum 4. §. pen. D. de dol mal. except. l. 3. §. per iniuriam, D. de pignor. l fin de except. rei vendit.* Scripsi *lib. 12. Coniect. cap. 9. vbi vide.*

DEFINITIO XVIII.

Qui producit publicam nec suspectam instrumenti expeditionem, non cogitur edere protocollum, nisi postquam in crimen falsi subscriptum est.

NOn est arctãdus vt protocollum exhibeat is, qui profert instrumentum nullo visibili vitio suspectum, [1] nec si aduersarius dicat, velle se solemnem falsi accusationem instituere viso protocollo. [2] Sane post solemnem inscriptionem, quia per eam suspecta sit fides instrumenti producti, protocollum exhibendum est, & quidem sumptibus eius, qui instrumento vtitur. [3] *Ita tractatum* est in Senatu & publico Auditorio in causa N. Vallier & N. Francisci Du Poysat 12. Decembr. 1595.

1 Dixi *Defin. 5. 3.*

2 Quamuis non deessent, qui contra putarent, *ex l. vlt. C. de fid. instrum.*

3 Dixi *dict. Defin. 5. 3. vbi vide.*

DEFINITIO XIX.

Non sunt edenda litera monitoria, quarum publicatio petitur, ad habendas criminis probationes. Sed ea publicatio non nisi permittente Senatu facienda est. Et quid si reus publicationi intercedat?

QVi monitorias literas impetrauit ad extorquendas occulti criminis probationes, non magis cogitur eas aduersario petenti edere, quam libellum, quo contineatur querela, de qua inquirendum est. [1] Sufficit itaque vt edantur procuratori generali, ad quem maxime pertinet, vt videat, ne quid tale sit in iis literis, quod vel scandalo, vel infamiæ alicui esse possit, [2] Proinde si procurator generalis consentiat, nec aliud Senatui videatur, [3] permittitur publicatio. Cuius decreti ea est auctoritas, vt quamuis redditum sit inaudito aduersario, non possit tamen ille ab eo prouocare, ne quidem tanquam ab abusu, tametsi reuera abusus interuenerit. [4] Quid si velit intercedere, & vt loquuntur, se opponere? Non erit Senatus aut alterius iudicis laici cognitio: sed ad Ecclesiasticum iudicem res pertinebit. [5] Verum neque permittendum erit, vt

eiusmodi intercessionis prætextu mora fiat inquisitioni criminis, & liti de ea te apud Senatum aut iam institutæ, aut iamiam instituendæ.[6] *Ita Senatus* ex tempore in causa D. de Quiege contra Joannam Chaudan, nisi quod ad vltimum hoc caput attinet. In eodem Auditorio.

1 Fit enim ea inquisitio secreto, ne alioqui facile fuerit testes audiendos corrumpere, atque ita criminis probationem impedire, quæ tamen necessaria est, vt sequi possit condemnatio, *l. sciant cuncti, C. de probat.*

2 His enim casibus si quid tale occurreret, huiusmodi literarum publicatio permittenda non esset, vt constat ex sacrosancto Concilio Tridentino, *Sess. 25. cap. 3.* Vide *l. vnic. in fin. C. de famos. libell.*

3 Potest enim Senatus ex causa negligere consensum procuratoris generalis.

4 Nec enim potest Senatus abuti, aut à Senatus decreto vllo vnquam appellari, vt dixi *tit. de sent. præf. prator. n.*

5 Quia probationis species ista spiritualis est, ideoque non potest coram iudice laico tractari, *cap. si index laicus, de sent. excommun. in 6.*

6 Propter periculum scilicet, quod subest, ne interim probationes intercidant, quas semper saluas esse oportet, *l. in lege, 4. D. ad leg. Aquil. l. curent, 22. D. de testib.* Iunge *Defin. 38. n. de inviſd. omn. iud.*

DEFINITIO XX.

Casus in quo is qui vicit etiam post victoriam cogitur edere condemnato.

QVi prò laudimiis cõdemnationem obtinuit aduersus emptorem, recusare non potest quominus eadem instrumenta censualia per quæ vicit edat postulanti & condemnato emptori.[1] Si velit ille regressum eo nomine habere aduersus venditorem, qui fundum liberum, &, vt loquuntur, allodialem vendiderat.[2] Nec aliud est etiamsi emptor ipse ad laudimiorum solutionem conuentus, aut vltro confessus sit se debere,[3] aut per contumaciam se condemnari passus sit. Non enim ideo minus regressum habere debet emptor aduersus venditorem, dum se iure meritóque victum possit ostendere.[4] Quod tamen non per alia instrumenta facere potest quàm per quæ ipsa aut victus ille sit, aut vinci iure potuerit.[5] Qua vero fronte potest dominus feudi idémque victor dicere nullo se iure vicisse tum quoque cum vicit per emptoris vel confessionem vel contumaciam?[7] Eadem ergo instrumenta exhibere emptori debet, vt possit ille victus eodem prorsus iure venditorem vincere.[8] *Ita Senatus* pro D. de Grilly Priore Romuliaci, contra Joannem & Antonium Rey 6. Cal. Sept. 1612.

1 Emptor enim ille est qui debet laudimia fundi, cuius dominium sibi per emptionem acquisiit. *l. vltim. C. de iur. emphyt.* Tenetúrque eo nomine domino directo tribus actionibus de quibus *Defin. 7. n. ill. tit.*

2 Debet namque dominus directus probare suam intentionem cùm alioqui bona omnia præsumantur libera & allodialia *l. 4. vbi not. D. de iust. & iur. l. altius 8. C. de seruit. & aqua.*

3 Nam ex hac causa solet actio exempto competere, *l. si tibi 8. de act. empt. l. penult. D. de euiction. l. 41. l. cùm venderes 59. de contr. empt.*

4 Quo casu confessus habetur pro iudicato, *l. 1. l. certum, 6. D. de confess.*

5 Alioqui præsumptio est contra contumacem, quod victus sit, propter absentiam suam potiùs quàm quod malam causam habuerit *l. si ideo 55 & ibi not. D. de euict.*

6 Nec enim probatur emphyteusis nisi per scripturam quæ aut proferatur aut deperdita probetur, *l. 1. vbi not. Cod. de iur. emphyteut.*

7 Nam & ideo solebat olim iurari de calumnia & malitia in ipso litis primordio *l. iusiurandum 34. §. qui iusiurandum, & seq. l. si non fuerit 37. D. de iureiurand. l. delata, 9. Cod. eod.*

8 Cum in ea re nullum sit victoris dispendium facilèque concedi debeat quod vni prodest & concedenti non nocet *l. in creditore 38. D. de euict.*

DEFINITIO XXI.

Casus in quo creditor reditus annui non cogitur edere instrumentum primæ constitutionis.

CVm de censu & reditu annuo tanquam immodico, debitor conquereretur,[1] cõuenerat per transactionem vt reditus ille ad minorem quantitatem redigeretur.[2] Sed ita tamen vt quantitas sortis cuius precio redimi census posset, neque expressim declarata esset, neque ex comparatione census annui colligi illo modo posset.[3] Conuentus postea debitor ad solutionem census & reliquorum ex die transactionis præstandorum,[4] negabat se teneri si non ante omnia prius instrumentum ederetur, vt scire posset quanta pecunia redimere censum posset aç quibus condicionibus esset constitutus.[5] Præsertim cùm is qui conueniebatur, non ille esset qui primus contraxerat, censumque constituerat, sed tertius pignorum possessor, qui alieni facti iustam & probabilem ignorantiam obtendere posse videbatur.[6] Verùm placuit nullo iure huiusmodi editionem postulari, propterea quòd actoris intentio satis fundata esset ex instrumento transactionis, reóque conuentio incumberet, vt si redimere censum vellet, quantitatem declararet ac offerret qua contentus esse creditor cogeretur.[7] Quod si propter instrumentum prius deperditum sciri nullo modo posset, Eam in dubio capiendam præsumptionem vt ad ratam quincumcis vsuræ constitutio census annui facta videri deberet:[8] quæ iustior & frequentior est huiusmodi censuum constituendorum forma,[9] licet ad ratam vsque septuncis constitui possint.[10] Id verò in proposita facti specie tanto æquius videbatur quod pignorum possessor, idemque reus transactioni adfuisse tanquam arbiter proponebatur, & exinde pignora comparasse, vt proinde sortis quantitatem ignorare probabiliter non posset.[11] Si tamen ius aliquod pignoris anterius in iis bonis idem reus haberet, placuit non eo minus vincere illum debere si non quicquid ei ex anteriore causa debitum esset ab actore offerretur.[12] *Ita Senatus* pro fratribus Ralon contra Hieronymum de Veygiez. Cal. Apr. 1614.

1 Extat enim apud nos Edictum quo reditus isti annui si in merce aliqua præstandi sint vsurarum septuncium modum excedere prohibentur, de quo vide *Def. 19. n. de vsur.*

2 Puta ex duodeuiginti florenis ad tredecim. Ita enim ex facto acciderat.

3 Alioqui certa esset quantitas quæ per relationem fieri certa posset *l. certum 6. D. de reb. cred.*

4 Nec enim aliud edictum Ducis nostri de quinquennali prescriptione in pensionibus annuis inducenda ad istos reditus annuos pertinet, vt dixi ad *Defin. 15. num. vltim. infr. de præsc. 30. vel 40. annor.*

5 Dici enim solet non esse credendum referenti nisi constet de relato, *vulg. Auth. si quis in aliquo C. hoc tit.*

6 *L. vlt. c. pro suo.*

7 Nam reus quoque cùm in exceptione actor sit, debet probare id quod est fundamentum suæ intentionis *l. in exceptionibus, 19. D. de probat.*

8 In dubio enim credendum est factum esse quod quotidie fieri solet maximè in contractibus bonæ fidei *l. quòd si nolit 31. §. quia assidua de ædilit. edict.*

9 Quia & vsuræ quincunces tanquam moderatiores magis apud nos frequentantur.

10 Ex edicto Ducis Emanuelis Philiberti, quod tamen loquitur de reditibus annuis constituris non in pecunia, sed in merce, à qua facilius est vt fiat pactio in fraudem legitimarum vsurarum prætextu incertitudinis precij *l. frumenti 17. l. oleo, 23. C. de vsur.*

11 *L. vlt. D. de inoff. test.* Præsentia enim semper excludit ignorantiæ allegationem præterquam in furioso aut pupillo, qui etiam præsentes absentium loco habentur, *l. vbi non nocet, 124. §. 1. de reg. iur. l. sed si 57. §. Viusfamilias, D. de iniur.*

12 Nam contra creditorem anteriorem pignoratitium, posterior nullum ius habet nisi offerendi *l. 1. & tot. tit. C. qui potior. in pign. hab.*

DEFI-

DEFINITIO XXII.

Actor editionem instrumenti cum alio confecti à reo petere ad fundandam suam intentionem non potest.

CONuenerat inter Titium, Mæuium, & Sempronium vt si pignora Titio data à Sempronio euincti contingeret, quæ in anteriore contractu expressa & designata fuerant, Mæuius & eius heredes de euictione tenerentur. Defunctis omnibus cùm heredes Titij nescirent vbinam essent illa pignora, postulabant edi sibi anterius instrumentum quo fuerant constituta.[1] Negabant heredes Męuij se teneri ad editionem. Non solùm quòd inter alios contractus ille celebratus esset, [2] verùm etiam quòd cùm non ad aliud Mæuius obligatus esset quàm vt euictionem præstaret, actoris erat edere instrumentum quo actionem suam & intentionem probare contendebat,[3] adeóque docere secutam euictionẽ vt agere de euictione posset.[4] Placuit nullo iure editionem postulari quod neq; actori vlla nisi de euictione actio competeret, neque dici posset euicta esse pignora quæ vbi essent ignoraretur.[5] Planè si ad eam editionem faciendam heredes Sempronij conuenirentur, vix posse illos recusare quominus instrumentum illud ederent quo data pignora dicebantur, cum neque se debitores negare possent qui erant heredes debitoris,[6] nèque in dubium vocare an aliqua essent data pignora, de quo ex verbis enunciatiuis inter eosdẽ contrahentes eorúmve heredes constabat.[7] Itaque hoc casu editio non tam ad fundãdam quàm ad adiuuandam actoris intentionem pertinere videbatur.[8] *Ita Senatus* in causa N. Humberti de Ville contra sorores Poncet 17. April. 1614. de quo in Defin. 12. infr. de nouat. & Defin. 58. de solut.

1 Ex regula *l. qui in alterius 42 de reg. iur.* Sèmper enim alieni facti ignorantia tolerabilis est *l. vlt. D. pro suo.*

2 Nemo enim ex alieno contractu conueniri potest, *l. quæcunque* 11. *de oblig. & act.*

3 *l. 4. C hoc tit. l nimis grauc, 7. C. de testib.*

4 *L. habere 57 D. de euict.*

5 Certum enim corpus esse oportet vt certa fieri possit euictionis æstimatio *l. bonitatis 13. l. euicta 70. D. de euict.*

6 *l. vlt. C. de hered. act.*

7 Cùm verba enunciatiua probent inter easdem partes *Not. in l. optimam D. de contr. & committ. stipul.*

8 *Not. in l. 1. li. vlt. C. hoc tit.*]

TIT. II.

DE IN IVS VOCANDO.

DEFINITIO I.

De solemnitatibus vocationis in ius.

IVS in ius vocandus is est, qui domicilium habet in prouincia, constat non aliter bene factam videri vocationẽ, quam si eum ipsum aut præsentem, vbicunque, aut absentem, ad domicilium apparitor cõuenerit, eíque si præsens fuit, vocationis factæ testationem scriptam recusanti quoque & inuito dederit,[2] Aut si abfuit domicilij foribus affixam,[3] vno saltem teste vidente,[4] reliquerit. Vnum ex familiaribus & domesticis ab apparitore conuentum esse non sufficiet, ne filium quidem aut patrem aut vxorem,[5] si non ea conuentio ad domicilium facta sit.[6] Sane testationis quam de ea re confici scriptámque reo relinqui necesse est, vt nullam contumaciæ suæ iustam excusationem possit prætexere,[7] non vxori tantum, sed alij etiam ex domesticis personis cuilibet; relictam scripturam esse satis erit; nec eam domicilij foribus omnimodo affigi oportebit:[8] Illud tamen meminisse apparitor debet, vt si cui ex domesticis suæ testationis exemplum reliquerit, eidem pro suo iure imperet vt absenti reo quamprimum fieri poterit reddendum id curet,[9] ne postea conqueratur frustra, si absens & inauditus condemnetur.[10] Itaque tutius est, ne quid omittatur ex solemnibus, pro foribus domicilij exemplum affigi,[11] quamuis si cum honesta & egregia persona res sit; multo inciuilius id futurum sit.[12] *Ita Senatus* sæpius & nouissime 18. April. 1614. Iunge Defin. 1. De bon. auctor. iudic. possid.

1 Boer. *quæst. 11. nu. 1. & 3.* vbi addit, si quis plura habeat domicilia, sufficere vt ad alterutrum citatio facta sit. Facit *l. 4. §. prætor ait, & §. toties, D. de damn. infect l. 1. §. 1. de agnosc. liber.* Bar. *in d. §. prætor ait.*

2 In eoque remanet vestigium aliquod veteris illius editionis quam ab actore fieri necesse erat antequam reus in ius vocaretur, vt sciret reus, an contendere deberet an cedere, *l. 1. in princ. & § edere, D. de edend.*

3 *Dict. l. 4. §. toties, D de damn. infect.*

4 Testatio enim denunciatio est facta coram testibus, *l. 1. §. sed etsi contra testationem, D. quod vi aut clam, l. 5. §. vlt. de administ. tutor.*

5 Requirit enim stylus noster practicus, vt vel ipsi reo, vel ad domum denuncietur, quod & scriptum est *in d l. 4. §. prætor ait, D. de damn. infect l item, 20. § petitam, de petit. hered.*

6 Hoc enim casu sufficit denunciari etiam inquilinis, *d. §. prætor ait, in fin. l 5 §. & si forte. & §. seq. D quod vi aut clam.*

7 *Arg. l. qui tabulas, 27. D. de furt.*

8 Tunc enim libellus ad ipsas ædes proponendus est, cum nemo est, cui possit denunciari, *d. l. 4 §. toties, de damn. infect.*

9 Quid tamen si certiorare iussus vel non potuerit, vel cum posset non fecerit? Non debet ea res nocere ignoranti; *d. l item veniunt, 20. § petitam, D. de petit. hered.* Ex quo apparet, cautionem hanc parui esse momenti.

10 Absens enim nemo condemnandus est, *l. 1. D. de requir. vel absent. damn. l. absentem, 5. D. de pœn.* Sed tamen sufficit id factum esse per quod potuerit innotescere, licet reuera non innotuerit, *d. l. 1. § præsides, de requir. reis.*

11 *Dict. l. 4. §. toties, de damn. infect.*

12 Etsi enim multo inciuilius est extrahi quem de domo sua, quia domus tutissimum cuiusque refugium est, *l plerique, 18 D. hoc tit l. nemo de domo, 103 de regul iur.* Tamen illud etiam inciuile est, quamuis non prohibitum, proponere & affigere libellum ad fores domicilij, quandiu aliquis est in domicilio cui denunciari possit, *d. l. toties.*

DEFINITIO II.

De citando eo, qui abest à prouincia, & de clausula, Decernentes.

AT quid si in prouincia domicilium nullum habeat is, qui in ius vocandus est, nec in ea reperiri possit? Remedij vice introductum est, vt certis locis in eam rem destinatis ad vtriusque prouinciæ confines proximiores fiat vocatio,[1] atque ibidem factæ vocationis testatæque exemplum per apparitorem publice affigatur.[2] Sed illud tamen præterea requiritur, vt iudex, cuius imperio ea vocatio fit, hanc ipsam vocandi in ius aduersarij formam præscribat, decernátque perinde illam valere, ac si præsentem reum apparitor conueniret: quam pragmatici nostri clausulam *Decernentes* vocant. Alioqui vix sane est, vt iuris ratio patiatur, ita quem vocari in ius, vt vocatum se nunquam sciat.[3] Quam ob causam quidam putabant nec aliter remedium hoc admitti debere, quam si prius rogatus sit is, qui alienæ præest prouinciæ, vt reum ipsum conueniri vocarique patiatur.[4] Sed cum pro tuenda iurisdictionis suæ dignitate nunquam id ille sit permissurus,[5] quænam obsecro causa est, cur actor inanium sumptuum incommodo sit onerandus?[6] Esset fortasse tolerabilius ad id actorẽ adigere, vt vocationem in prouincia factam habitanti extra territorium reo denunciare & insinuare, quod fieri commodè etiam

sine iudice potest,[7] cogeretur: idque rei sumptibus, si iustam fuisse denunciandi causam quandocunque postea ex bono iustæ litis euentu appareret.[8] Sed alio iure vtimur.[9]

1 Sufficeret enim fieri citationem & denunciationem hoc casu ad prædium, si de prædio ageretur, *dict. l. 4. §. prætor ait, de damn infect.*

2 *Arg. d. l. 4. §. toties, eod.*

3 Ita enim fieret vt absens condemnaretur, contra *l. absentem, 5. D. de pœnis.* Siquidem denunciatio ipsa est, quæ in dolo constituit aduersarium, *l. quadam, 9. §. 1. D. de edend.* & facit vt absens habeatur pro præsente, *l. si rem, 62. §. 1. D. de euict. l. ea quæ, 7. C. quomod. & quand. iud.*

4 Quæ vulgo dicuntur literæ requisitoriæ, de quibus apud Iustin. *Nouell. 17. de mand. Princip. c. 14. §. sed etiam suscipientes, & Nouell 134. c. 5. §. si vero cognoscatur.* Neque enim turbandæ sunt iurisdictiones, *l. vlt. D. de iurisd. omn. iud. l. cum vnus, 12. §. 1. D. de reb. auct. iud. possid. l. 3. §. vlt. D. de testib. Vide* Rebuff. *in tract. de lit. requisit. seu rogat.* & Gayl. *lib. 1. obseru. c. 56. num. 5.*

5 Id enim est, quod requisiti iudices dicere solent, *sans diffraction.*

6 *Arg. l. 1. D. de inoff. testam.*

7 Quia denunciatio, cum sit actus extraiudicialis, potest fieri vbicunque & nullo præcedente mandato, quod in citatione diuersum est, Bart. *in l. fin. num. 1. C. de exhib. reis.*

8 Neque enim posset reus imputare actori cur se certiorasset, aut cur ad se certiorandum sumptus eos fecisset, quos necessariò fieri oportuit.

9 Vt nimirum sufficiat ad validandam citationem, quæ fit in confinibus prouinciæ, adiectam esse clausulam, *Decernentes,* propter auctoritatem rei iudicatæ, quæ ius facit, *l. seruo, 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebel. cum simil.* [Quid verò si nesciatur in qua prouincia is habitet, qui absens est? Sunt qui putent præsumendum esse quòd sit in ea prouincia quæ vicinior est, ideoque citari eum debere in loco limitropho viciniore: sed displicuit sententia. Nam si non sit longa absentia præsumendus est domicilium vetus retinuisse, & idcirco ad domicilium illud citari potest & debet; si verò longa est absentia, dandus est bonis absentis curator qui postmodum citetur. Ita Senatus in causa Andreæ Martini 16. April. 1614.]

DEFINITIO III.

De citando pupillo, siue tutorem habeat siue non.

SI pupillus tutorem habens in ius vocandus sit, non sufficiet ad patris domicilium factam esse vocationem,[1] sed tutorem ipsius aut præsentem si adsit, aut si absit in domicilio proprio conueniri oportebit, ac si tutor ipse esset, qui in ius vocaretur.[2] Neque enim pro absente haberi debet pupillus,[3] qui tutorem habet,[4] sicut nec aliud domicilium habere intelligendus est, quam quod sit tutoris.[5] Tutor namque, quod ad pupillarem administrationem pertinet, domini vice & partibus fungitur.[6] Sin pupillus tutorem non habeat, omnimodo ei quærendus dandúsque erit,[7] quoniam in actionib. exercendis aut suscipiendis pupillus tutore destitutus pro nullo potius,[8] quã pro absente habendus videatur.[9] Minoris curatorem habentis alia ratio est: Ipse namque minor citandus est non curator, quamuis vniuersorũ bonorum, quia non personæ sed bonis datur.[10] *Ita Senatus* in causa D. de Barbarel tutoris liberorum de Montepin 13. Cal. Aug. 1588.

1 Non enim domicilium patris semper est domicilium filij, *l. placet 3. & seq. D. ad municip.* Plane sufficiet citatum esse pupillum si modo non sit infans, quamuis non possit comparere in iudicio legitime sine tutore, Bart. *in l. 1. §. sufficit, num. 2. D. de excus. tutor.* In eoque plus iuris habet quam furiosus, qui vtique citari nunquam potest, sed eius curator citandus est, *l. 2.* vbi Bar. *D. de condict. furt* Intellige autem de citatione verbali, nam realis non potest fieri contra impuberem, *l. neque impuberes, 22.* vbi etiam Bart. *num 1. D. hoc tit.*

2 Sic & aliis quibusdam casibus eadem ratio est eius, qui conuenitur tanquam tutor, quæ esset, si proprio nomine conueniretur, nimirum cum conuenitur, vt in *l. sed etsi, 10. §. vltim. D. hoc titul.* non etiam si pupilli nomine agat, *l. quæsitum, 16. eod.*

3 *Argu. l. hac autem, 5. §. non defendi, D. quibus ex caus. in poss. eat.*

4 Quamuis possit etiam pupillus sibi domicilium constituere, Bart. *in d. l. placet. D. ad municip.*

5 *L. quoties, 21. §. si tutor. de noxal. act. l. qui fundum, 7. §. si tutor. D. pro empt. l. tutor, 27. D. de admin. tutor.*

6 Quia licet possit citari sine tutore, non potest tamen sine tutore comparere in iudicio, *l. 1. & vlt. C. de in lit. dand. tut.* Aliquando tamen sufficit vicinos euocari cum nullus tutor est, *d. §. non defendi.* Quoniam in illo casu modicum pupilli damnum est, cuius scilicet bona desinunt possideri, statim atque incipit ille defendi.

7 Idcóque nec videri potest contumax pupillus, qui tutorem non habet, *l. contra pupillum, 54. D. de re iudic.* iunct. *l. apud act. 45. §. vlt. eod.*

8 Textus est elegans *in l. cum filiusfamilias, 49. §. in hac stipulatione, de verb. oblig.*

9 *L. cum in vna, 17. §. 1. D. de appellat.*

DEFINITIO IV.

Procuratorem citatum esse sufficit cum appellatum est ab interlocutoria.

PRocuratorem tanquam dominum litis[1] vocari in ius sufficit, quoties agitur de prosequenda appellatione, quam aut ipse aut is, à quo constitutus est, interiecerit ab interlocutoria iudicis pronunciatione.[2] Perindéque omnia cum procuratore agi possunt, ac cum eo ipso ad quem res pertinet.[3] Vide Titul. de appellat. Defi. 1.

1 Scilicet lite contestata, *l. 4. §. vlt. D. de appell. l. nulla dubitatio est, 23. C. de procurat.* [Vide Boer *decis. 285. per tot.* Bart. *in l. furioso, num. 4. & seq. D. de re iudic.* Rebuff. *in tract. de citat.*]

2 Nam si diffinitiua sententia lata fit aliud est, quia potest dicere procurator, se officio functum esse. Et regulariter melius est citare primo dominum quam procuratorem, Bart. *in l. eum qui res, 3. num. 1. C. de procur.*

3 Procurator enim in eo, in quo procurator est, vicem domini gerit, *l. ossa, 8. §. vlt. D. de relig. & sumpt. fun.*

DEFINITIO V.

Mulier nupta sequitur domicilium mariti, licet ex paterno contractu conueniatur.

NVpta mulier sicut mariti domicilium iure communi sequitur,[1] ita in domicilio mariti non patris conuenienda est & in ius vocanda,[2] tametsi ex contractu paterno conueniatur,[3] in eóque loco reperiatur vbi pater & debuit & domicilium habuit.[4] Vide tit. de iudic. Defin. 4. & 5.

1 *L. vnic. C. de mulier. à quo loco l. vlt. C. de incol. & vbi quis domicil. l. vlt. §. item rescripserunt mulierem, D. ad municip.*

2 *d. l. vlt. C. de incol. & vbi quis domicil. l. 5. §. sed & Seruius, D. quod vi aut clam.*

3 Liberi enim patris quidem originem, sed non domicilium sequuntur, *l. 3. & 4. l. adsumptio, 6. §. filius ciuitatem, D. ad munic.*

4 *L. heres absens, 19. in princip. D. de iudic.* Intellige, nisi lis cœpta erat cum defuncto, *l. si is, qui Romæ, 34. eod. ex regula l. si quis, 7. & l. vbi testatum, 30. eod. tit.*

DEFINITIO VI.

Casus, in quo non est contumax, qui non adest ad diem quem ipse dixit.

APpellans à diffinitiua sententia, non aduersario, sed ipsius tantum procuratori diem dixerat ad prosequendam appellationem. Procurator ad dictam diem adfuerat, appellans ipse abfuerat, an quasi contumax condemnandus erat? Minime. Neque enim contumax videri potest, qui in ius non venit, si necdum aduersarius in ius vocatus sit.[1] Quid autem interest, an perperam vocatus sit an nullo modo?[2] Atqui constabat in proposito, male diem procutatori dictũ, qui aduersario ipsi dici debuisset, cum non ab interlocutoria, sed à diffinitiua pronunciatione appellatum proponeretur.[3] Plane impensas à procuratore factas non eo minus appellanti imputabimus, qui facto suo

do suo causam iis dederit.[4] *Ita Senatus* Calend. Februar. 1590.

1 Semper enim citatio præcedit contumaciam, § *omnium iudicii. de pœn. temer. litig. l. ad peremptorium, 68. cum seqq. D. de iudic. l. & post. eiusdem, 73. § quid, inquiunt & Nouell. 112. de litig. c. 3. l. 14. pen. D. quæ sentent. sine appell. rescind.*

2 Patia enim sunt, quid factum esse malo, & nullo modo, *l. quoties, 6. D. qui satisdar. cog. l. 3. D. de fideiuss. l. cum vitiose, 25. D. de pign. l. 2. D. de auctor. tutor.*

3 Secundum ea, quæ diximus *Defin. 4. num 2.*

4 *L. cum quem temere, 79. ff. de iudic. l. non ignorat, 4. Cod. de fructib. & lit. expens. l. qui solidum, 78. §. etiam, de leg. 2.*

DEFINITIO VII.

De citatione facta extra territorium.

CVm quis in persona vxoris suæ aut alterius ex domesticis citatus est, ita demum valet citatio si facta sit in domicilio citati, non item si extra domicilium: [1] Itémque si ei, cui apparitor locutus fuit, mandati iudiciarij & relationis suæ exemplum reliquerit.[2] Sed & cum in domicilio facta citatio est, ad officium apparitoris pertinet, & ad validitatem citationis, vt præcipiat ei, qui in domicilio reperitur, vt factam citationem denunciet illi, de quo citando actum est.[3] *Ita Senatus* Idib. Febr. 1593. & iam antea in quadam alia causa contra D. Aduocatum Bollier.

1 Adeo vt nec sufficiat factum esse ad hypothecam & stationem, quomodo Bart. loquitur *in l. item apud Labeonem, § contumacia, num 3. & in l. lex Cornelia, § si tamen, num 5. D. de iniur.* Idem Bart. *in l. eum quidam, nu. 2. D. de fund. instr. & in l. 1. § permittitur, de liber. agnosc.*

2 Vt appareat citationem non esse factam sine literis iudicis, alioqui non valeret, nec redderet citatum contumacem, Bart. *in l. Palatinos, Cod. de collat. fundor. lib. 11.* Sed & huiusmodi citatio habet mixtam editionem illam, de qua dixi supr. *Definit. 1. num 2.*

3 Dixi *eod. Defin. 1. num 9.* Adde illud etiam requiri, vt nuncius referat, se perquisiuisse reum nec inuenisse, Bart. *in l. si tamen, num. 3. de leg. 2.*

DEFINITIO VIII.

Vnius ex litis consortibus citatio non nocet alteri.

SI ex duobus litis consortibus,[1] qui simul obligati, & in solidum singuli eadémque sententia condemnati fuerunt,[2] quique simul etiam appellauerũt,[3] alius solus citatus sit, aut vterque quidem, sed in vnius tantum persona; Non potest ea res nocere alteri, cui citatio denunciata non est,[4] nec si ad diem non steterit pro contumace habendus est.[5] Potest namque alter ex consortibus litis meliorem consortis facere conditionem, sed non deteriorem.[6] *Ita Senatus* in eadem causa Id. b. Febr. 1593.

1 De quibus *in l. 1 & 2. C. de consort. eius lit.*

2 *L. 1 & 2. C. si plur. una sentent. cond. fuer.*

3 *L. 1 & 2. C. si vnus ex plurib. appell.*

4 *L. si rem, 62. §. ibi* omniousque denunciari, *D. de euict.*

5 Consors enim litis nemo esse potest ante contestationem, quæ sola litem facit, *l. vnic. C. de lit. contest.* Ideoque nullibi scriptum est, consortem pro consorte posse agere aut defendere sine mandato, nisi post litem legitime ordinatam, *l. vlt.* vbi Bart. *C. si contra ius vel vtil. lit.* Idem Bart. *in l. exigendi, nu. 12. C. de procur.*

6 *Ex reg. l. non debet, 74. de reg. iur.*

DEFINITIO IX.

De apparitore per vim & iniuriam exequente.

APparitorem,[1] qui ad iudicium siue ciuile siue criminale reum vocaturus domum eius ingressus est, vt facile videri constat, ideóque ab ea executione tãquam iniurioſi appellari posse.[2] Propterea, quod domus tutissimum sit cuiusque refugium,[3] liceátque apparitori perinde officium suum exequi affixo ad ianuam citationis & executionis exemplo.[4] Denique speciali iudicis permissione opus est, vt liceat effractis foribus domum eius ingredi, contra quem executio facienda est,[5] etiamsi alibi quam in ipsa domo fieri executio non possit, vtputa si quid occultum sit perquirendum,[6] aut describendum,[7] aut sequestrandum.[8] Quibus tamen casibus si fores apertæ sint, non opus est speciali permissione vt liceat domum ingredi ad faciendum id, quod non nisi in domo ipsa fieri queat.[9] Illud tamen obseruandum est, etiamsi apparitor per iniuriam quid fecerit, posse quidem ei de facto resisti, adeóque domo eum expelli,[10] sed non tamen vim aliam ve iniuriam ei inferendam esse, ne magistratus auctoritas læsa videatur. *Ita tractatum est* in causa D. de Leschetene 6. Id. Mart. 1594.

1 *L. plerique 18. cum tribus seqq. D. hoc titul. l. nemo, 103. de regul. iur.*

2 Ab executione enim appellari potest, quoties iustum modum excludit, *l. ab executione 5. C. quor. app. non recip. l. ab executore, 4. D. de appell. l. quoniam, 21. C. eod.*

3 *d. l. plerique,* licet videatur ea ratio magis pertinere ad veterem illam formam vocationis in ius, quæ habebat impressionem & prehensionem, vt constat *ex tit. in ius vocati vt eant. Et, Ne quis eum, qui in ius vocat. est vi exim.* Citationis prorsus alia ratio est, nisi quod in locum vocationis substituta est.

4 Nam cum absens ille dicatur, qui copiam sui non facit, & qui latitat, *l. 2. D. quib. ex caus. in possess. eat.* perinde potest huic remedio locus esse atque si reuera abesset is, qui sic adest, vt lateat, *l. 4. §. sæpe, D. de damn. infect.*

5 Interdum enim causa cognita permittendum est ad puniendam contumaciam, *arg. l. quamuis, 11. l. generaliter, 13. D. hoc tit. facit l. 2 §. 2. D. si ventr. nom. miss. in poss. miss. l. vlt. §. vlt. de eo, quod met. caus. l. vltim. D. de iudic. l. 3. in princ. ne vis fiat ei, qui in poss. miss. est.*

6 *§. est etiam prohibiti. Inst. de oblig. quæ ex delict. l. 1. §. hoc autem D. de fugitiuis.*

7 Aliquando enim descriptio permittitur, tum etiam cum sequestratio prohibita est, Bart. *in l. 1. §. eligitur, nu. 1. de ventr. in possess. mitt.*

8 Nam & sequestratio quibusdam casibus permissa est. De quibus Bart. *in l. si fideiussor, § si satisdatum, num. 3. qui satisd. cog. & in l. interesse, num. 2. de acquir. poss.*

9 L. Gaurus, 10. *l. seruitutes, 20. §. 1. verb. prad. l. 3. §. qui habet rustic. prad. l. resectionis. 11. comm. prad. l. legatis, 6.* vbi Gothofr. *de alim. legat. l. 2.* vbi Alciat. *de iurisd.*

10 *Arg. l. vlt.* Ias. & alij *de iurisd. l. 1. §. vlt. l. 2. ne quis eum, qui in ius vocat. est.*

11 *Arg. l. 1. C. vnde vi.*

DEFINITIO X.

De eo, qui iussus personaliter in ius venire non paruit, si ad fines tantum ciuiles vocatus fuit.

IVssus personaliter, vt loquuntur, in ius venire & ad accusationem propositam ex ore respondere, licet ad fines ciuiles tantum, si non pareat, iterum citandus est:[1] sed adiecta comminatione, vt si rursum erit contumax, prehendi possit & in carceres detrudi, perinde ac si iudicium ab initio criminaliter institutum fuisset.[2] Id nimirum suadente non tam iudicij & propositæ actionis qualitate, quam neglecta iuris dicentis, cui omnimodo pareri oportuit auctoritate.[3] *Ita Senatus* pro D. Marchione de la Chambre contra fratres Le Beuf 13. Cal. Aug. 1595.

1 Tanquam contumax. Est enim contumax, qui personaliter citatus non venit, *l. 3.* vbi Bartol. *numer. 2. Cod. quor. appell. non recip.*

2 Nam iudicium criminale potest incipere à prehensione, *l. 1. & pass. de requir. reis.*

3 *L. ex quacunque 2. D. si quis in ius voc. non ierit.* [Quid ergo si citatus personaliter ad fines ciuiles tantum compareat, & fateatur delictum, nec quicquam alleget quod facere debeat vt in longiores moras lis protrahatur? Poterit rectà condemnari ad mulctam aut ad id quod interest aduersarij, prout delicti qualitas exigere videbitur. Cùm nullæ sint partes iudicis aduersus confitentem, nisi in condemnando *l. 1. & pass. D. de confess.* Maxime verò si causa citationis personalis ad fines

ciuiles tantùm ex eo proficiscatur, quod citatus non paruerit iudicato. Solent enim & debent omnia fieri magis summariè in executione iudicati contra iam condemnatum. *Ita Senatus* in causa Bartholomeæ Nouel. & Claudij Digie 18. April. 1614. de qua *Defin 35. num. vlt. ff. de execut. rei iudic.*]

DEFINITIO XI.

Citatus ad comparendum personaliter ad fines ciuiles tantum, postquam paruit, abire impune potest, nulla venia petita.

SI is, qui ad fines tantum ciuiles in ius vocatus est vt personaliter & ex ore de accusatione respondeat, paruerit iudici & responderit, potest impune abire, nec expectare cogitur vt à iudice dimittatur: Neque enim ius dicentis auctoritatem neglexisse videtur, qui non ad alios fines vocatus erat, nisi vt de crimine responderet, non etiam vt carceres aliamve custodiam pateretur.[2] Vnde illud est, quod nec in carceribus interrogari debet, sed vel in domo iudicis, vel si melius videatur in eo loco, vbi ex more maiorum & pro tribunali ius reddi solet. [3] *Ita Senatus* pro Renato Chabod contra D. Challod. in secreto Auditorio 1594. Sine die.

1 Itaque hoc casu non habet locum quod tractat Bart. *in l. quæsitum, num. 1. D. de re iudic.* eum, qui citatus est personaliter, non nisi licentiatum, vt ille loquitur, recedere debere.

2 Nam qui ad vnum actum citatus est, etiamsi esset contumax, non posset tamen in aliis actibus grauari, vt tractat Bart. *in l. consentaneum, num. 16. C. quomodo & quand iud.*

3 Nam vbicunque magistratus salua maiestate imperij sui, saluoque more maiorum ius dicere constituit, ius recte appellatur, *l. pen. in fin. D. de iust. & iur.*

DEFINITIO XII.

Interruptis subhastationibus, secutaque sententia de iis peragendis debitor condemnatus ex integro citandus est, non eius procurator.

CVm publicæ venditionis solemnitas per alicuius intercessionem aut appellationem interrupta est [1] si postea pronuncietur peragi eam debere, [2] rursum citandus est is, qui condemnatus fuit, non vt omnia ex integro fiant, sed vt quod faciendum superest, non nisi vocato eo fiat.[3] Itaque non sufficiet denunciatum esse procuratori, [4] quamuis dici soleat in executione iudicati cogendum esse procuratorem, qui liti principali adfuit vt cætera persequatur.[5] Quandoquidem condemnati præcipue interest, vt adsit, si volet, bonorum suorum venditioni, vel ob id maxime, vt possit emptorem quærere, vel pluris licitaturum, [6] vel largiora ad redimendum tempora liberaliter indulturum.[7] *Ita Senatus* refer. D. Cauet Prid. Calend. April. 1598.

1 Dies enim subhastationum, ex quo cœptæ sunt, continui sunt, ideoque facile interruptionem patiuntur, si quis intercedat vel appellet.

2 Iniusta scilicet pronunciata intercessione vel appellatione, *vt in l. tutor, 41. in princ. D. de vsur.*

3 Quamuis si nulla interruptio facta esset, rursus citari debitorem non oporteret. Vna enim citatio sufficit ad implendam totam subhastationum solemnitatem.

4 Et sane semper in dubio melius est & tutius & ciuilius citari partem quam procuratorem. Bart. *in l. eum qui res, 3. nu. 2. C. de procurat.*

5 Instantia enim executionis pars quædam est litis principalis aut saltem accessio. Procurator autem cœptam litem prosequi omnino cogitur, *l. filiusfamilias, 8. §. vlt. & seqq. vsque ad 28 de procur.* Imo & appellare, *l. inuitus, 17. C. de procur. l. si procuratorem, 8. § si ignorantes*, D. *mand. l. liberto 23. §. litem de proc.* sicut & tutor & curator quamdiu rationes non reddiderunt, *l. ita autem, 5. §. post completum*, D. *de adminisi. tutor. l. negotiorum, 24. §. vltim. l. tutor. 27. D. de appell. l. vnic. C. vt causa post puber. adsit tutor.*

6 Inde est, quod etiam executor testamentarius non potest vendere fundum, quin venditionem notificet heredi, Bart. *in l. 1. C. de distr. pign.*

7 *Tot. tit. de in diem addict. l. 2. & 3. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

8 Variis enim modis fieri potest, vt melior conditio afferatur in fauorem eius, qui vendit, aut cuius res venditur, *l. 4. §. melior autem, & l. seq. D. de in diem addict.*

DEFINITIO XIII.

Qui non possunt in ius rapi sine venia, possunt tamen citari.

EDictum Prætoris de in ius vocãdo quo prohibentur liberi, ne parentes in ius vocent sine venia sub pœna 50. aureorum [1], ad eam vocationis speciem, quæ hodie in vsu est, & quam citationem appellamus, non pertinet, quippe quæ fit per solam libelli oblationem [2] & simplicem admonitionem citra vim illam & impressionem, quam vetus in ius vocatio habebat, [3] & quam exerceri prorsus inciuile erat in parentum personis & aliis huiusmodi, quibus aliqua ratione reuerentia debebatur.[4] In causa D. de la Poipe contra Dominam de la Charriere. *Sine die.*

1 *L. si libertus, 12. l. in eum, D. de in ius vocand.*
2 *L. libertus, 15. de in ius vocand.*
3 *L. plerique, 19. D. eod.*
4 *L. generaliter, 13. eod.*

[DEFINITIO XIV.

Nunquam onerandus est maritus vt in ius vocet vxorem pro lite contra maritum ipsum ab alio instituta.

QVoties maritus in iudicio allegat ius vxoris propter quod vxorem ipsam in ius vocari oporteat pro re quæ non probetur dotalis, [1] Non est onerandus maritus vt vxori litem denuncier, eámque iudicio sistere cogat, [2] sed aduersario ea cura & impensa iniungi debet, [3] vt si nolet illa venire, possit ipsa per contumaciam condemnari requirente aduersario, cuius potissimùm interest, [4] potiùs quàm marito, quem inhumanum sit cogi ad vtilitatem alterius instituere litem cum vxore, ex eáque matrimonium alioqui concordans turbare.[5] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 10. num. vlt. sup. eod.

1 Nam in re dotali potest & debet maritus vxorem defendere suo nomine, nec in eam rem vllo indiget mandato quomodo cùm de bonis mulieris aduentitiis agitur *l. maritus 21. Cod. de procur. & ibi notat. & in l. vltim. C. de pact. conuent. tam supr. dot.*

2 Licet non sit nouum vt etiam inter virum & vxorem lis pendeat constante matrimonio dum ne actio sit famosa *l. 2. C. rer. amot. l. vlt. D. de seru. corrupt.*

3 Cuius scilicet potissimum interest, vt sequitur in Definitione, Nemo enim alieni compendij causa litem instituere aut damnum aliquod pati cogendus est. Cùm in ius vocare nihil aliud sit quàm sui non alieni iuris experiundi gratia vocare *l. 1. D. hoc tit.*

4 Eius namque est agere cuius interest aduersarium condemnari *l. 3. §. 1. de verb. oblig. l. nihil aliud 51. de oblig. & act.*

5 Quod fieri nunquam debet *l. 1. §. vlt. vbi est text. elegans D. de liber. exhib.*]

TIT. III.

DE PACTIS.

DEFINITIO I.

De renunciatione iurata, & de iure representationis.

ABVLIS dotalibus soror accepta dote bonis omnibus paternis, maternis fraternisque in fratrum fauorem, adhibito etiam, vt fit, iureiurando, renunciauerat, tum

tum susceptis relictisque liberis decesserat, superstitibus etiam fratribus, quorum alter postmodum intestatus & sine liberis decessisse proponebatur. Placuit in patrui defuncti successione sororis liberos, nil obstante matris pacto & renunciatione, perinde cum patruo superstite cõcurrere ac si renunciatio nulla interuenisset: [1] Cum beneficium illud repræsentationis, quod à Justiniani lege habent, [2] non potuerit iis auferri facto matris, [3] cuius non tam personam, quam gradum repræsentare intelligantur. [4] Est enim ea renunciatio personalis, [5] nec magis personam renunciantis egreditur, quam iusiurandum, quod ad eam confirmandam adhiberi necesse est. [6] Habétque præterea tacitam illam conditionem, si hereditas deferetur, [7] cum prius sit vt acquiri possit hæreditas, & consequenter vt sit delata [8] quam vt ei vtiliter renunciari possit. [9] Cui consequens est, vt præmortua persona, quæ renunciauerat, verum sit renunciationis conditionem nunquam euenisse nec euenire amplius posse, [10] ob idque perinde habendam renunciationem ac si nunquam facta fuisset, [11] Quare nec aliud erit, etiamsi sororis liberi iidem matris heredes proponantur, [12] nec si mater pro se suisque heredibus, vt fieri solet, renunciauerit, [13] nisi liberorum ius nominatim in stipulatum deduxerit & remiserit, id est, cauerit nihil vnquam suos liberos in fratrum, quibus renunciat, successione perituros. [14] Multo minus distinguemus, an de ascendentium an de collateralium successione quæratur. [15] Eædem enim rationes vtroque casu militant, [16] & eo maior, cum de patrui hereditate agitur, quod filiam aut neptem dotare ascendentes coguntur, [17] non item frater sororem. [18] Ex quo illud etiam fit, vt dotem quam ab ascendente filia aut neptis accepit, cogatur conferre & in legitimam imputare: [19] non etiam soror cum fratre succedens eam pecuniam conferre, quam à præmortuo fratre in dotem accepit, licet de suo frater dederit. [20] *Ita Senatus* pro liberis D. Petri Fauerij nunc Aduocati generalis contra Mauricium & Ant. Mariam Boisson 12. Cal. Maij 1589.

1 Robert. Maranthia, qui omnium instar esse potest, § *Dispu. 10. per tot.* vbi alios citat innumeros, præsertim Paul. Castr. *ad l. qui superstitis, 94. D. de acquir. hered.*

2 Nouell. 118. *de hered. ab intest. venient. § si igitur defuncti,* & Nouel. 127. *Vt fratr filij.*

3 *Arg l. si adrogator, 22. §. 1. D de adopt. l. vlt. D. de pact.*

4 *d. §. si igitur defunctus, §. cum filius, Instit. de hered. qua ab intest. defer.*

5 In eóque differt à pacto de non petendo, quod in dubio in rem esse intelligitur non in personam, *l. & heredi, 21. §. vltim. & l seq. de pact,*

6 Non enim valet renunciatio futuræ successionis, nisi iurata, Nisi, inquiunt nostri, parens successioni filij renunciauerit. Hanc enim renũciationem volunt valere etiam sine iureiurando, *ex l. 1. § si parens D. si à parent. quis manum.* De quo scripsimus *in decadib. de error. pragmatic.* Boer. *qu. 14. nu. 1.* Vide *c. 2. de pact. in 6. l. 3. C. de collat. l pactum, 15. C. hoc tit.*

7 Paul. Castr. *in d. l. qui superstitis.* vbi etiam cæteri.

8 *l. delata 151. De verb. signific.*

9 *d. l. qui superstitis, l. 1. ff de heredit. vel act. vendit. l si ita sit script. 45. si sub condition, de legat. 2. l. qui potest 174. §. 1. de regul iur.*

10 Quia mortuo neque hereditas, neque aliud quicquam deferri potest. *l. quidam 14. D. de iur. codicill. l. 4. De his quæ pro non script.*

11 Actus enim conditionalis defecta conditione omnino euanescit & pro non actu habetur *l. 1. & 2. l. in testamento 31. & pass. De condit. & demonstr.*

12 Non enim potest heredi nocere renunciatio, quæ nulla est, quia quod nullum est, nullum producere potest effectum, vt est in brocardico.

13 Nam etsi de heredibus nihil dictum esset, de iis tamen actum etiam intelligeretur *vulg. l. si pactum 9. de probat. l tale pactum 40 §. vlt de pact.*

14 Hoc enim casu dubium non est quin matris factum præstare debeant liberi iidemque heredes, quia de bonis heredis sui perinde ac de suis disponere quilibet potest. *l vnum ex familia 67. §. si rem tuam de leg. 2. l. cum à matre 14. Cod. de rei vindic. Tot. tit. Vt act. ab hered & contr. hered.* Marant. *dict. disput. 10.*

15 Quia ius repræsentationis, quod olim non habebat locum, nisi in descendentibus. §. *cum filius, Instit. de hered. quæ ab intest. defer.* hodie porrectum est ad fratrum filios *d §. si igitur defunctus.*

16 Vbi enim eadem est ratio, idem quoque ius est. *vulg. l. illud 32. D. ad leg. Aquil l. 3. §. vnde etiam. De iniust. rupt.*

17 *l. capite 19. De rit. nupt l. mulier 22. §. pen. ad Trebell. l. vlt. C. de dot. promiss l dotem 6. de collat. bonor.*

18 Nisi vno casu cum soror est ex eodem patre nec aliter nubere potest *l. cum plures 12. § pen. D. de administr. tutor.*

19 *l. quoniam Nouella 29. C. de inoff. test.* quæ tamen non tantum de dote paterna loquitur, sed etiam de materna, quamuis mater filiam dotare non cogatur sicut nec frater *d. l. vlt. C. de dot. promiss. l. neque mater 14. C. de iur. dot.*

20 *Argum. l. pater 6. & seq. D. de collat. dot.* Simplex enim donatio non confertur si nihil dictum sit nisi in casu *l. illud 20. §. vltim. C. de collat.* qui specialem habet rationem positam in eo textu.

DEFINITIO II.

De collatione aut imputatione pecuniæ, quæ data est ad extorquendam renunciationem.

AN ergo admittendum erit, vt sororis quæ renunciauerat prædefunctæ liberi plus iuris habeant quam habitura esset eorum mater si viueret? [1] Vtique [2] quoniam non ex persona matris succedunt, vt diximus, sed ex sua. [3] Si tamen iidem sint heredes matris, non est æquum vt cum patruo superstite concurrentes in præmortui patrui successione præcipuam habeant pecuniam, quæ matri in eam causam data fuerat vt renunciaret. [4] Incipit enim pecunia illa penes liberos esse sine causa cum per eos fiat, ex propria quippe persona succedere volentes, quo minus renunciatio effectum sortiatur. [5] Itaque cum collationis remedio locus esse non possit in collateralium successione, [6] ea arbitri familiæ erciscundæ partes esse debebunt; vt cogantur sororis liberi in portionẽ suam hereditariam imputare quicquid ex persona matris & ob renunciationem maternam ex causa hereditaria ad eos peruenit. [7] Ne alioqui iniuria frater afficiatur, si minus quam sororis filij vno gradu remotiores ex fratris hereditate consequatur, [8] qui nihil vtique sorori daturus erat si eam successuram speraret. [9] Denique eam liberorum sororis causam fieri necesse est; quę esset si mater non renunciasset. [10] Quis enim patiatur ob id meliorem esse eorum conditionem, quod mater renunciauerit? [11] Nam etsi de patris aut aui successione tractaretur, nemo dubitat quin quod filia vel neptis ad renunciandum accepisset, eius liberi ex proprio capite succedentes conferre cogerentur, si modo matris heredes essent. [12] Igitur quod vno casu faceret æquitas collationis, [13] cessante collationis potestate faciet officium arbitri, cum eadem subsistit ratio æquitatis. [14] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Hoc enim absurdum videtur *l. si viua matre 3. Cod. de bon. mat.*

2 Ratio enim diuersitatis est, quia si mater viueret excluderetur per propriam renunciationem, quæ ea præmortua euanescit. Bart. Castr. & alij *in d l. qui superstitis 94. D. de acq hered.*

3 *d. §. si igitur defunctus. Nouell. 118.* Idque ex eo apparet quod etiamsi fuerint à matre prædefuncta exheredati, tamen patruo æque succedunt.

4 Castr. eleganter *in d. l qui superstitis.*

5 *Argu. l si extraneus 6. & l. seq. §. vltim. & pass. De condit. caus. dat.*

6 *l. 1. & tot. tit. D. de collat. bonor.*

7 Quæ collationis species quædam est minus accipiendo *l. 1. §. quamuis, vers. sed si tantum. D. eod.*

8 *l si nepotes 7. D eod. l. 1 & tot. tit. De coniung. cum emancip. liber. eius.*

9 *Arg l. cum te fundum 6. C. de pact. inter empt. & vendit. d. l si extraneum.*

10 Idem Paul. Castr. *ad d l qui superstitis.*

11 Ita enim fieret vt inducta ad vnum effectum contrarium operarentur contra *Llegata inutiliter* 14. *D de adim leg.*

12 *d.l si viua matre* 3. *C. de bon. mat. d. l quoniam, Nouella* 29. *C. de inoff. testam d l illud* 20. *C. de collat.*

13 *d.l.* 1. *& pass. de collat. bonor. & tot. tit. De collat. dot.*

14 *Arg l. quia tantundem* 7. *de negot. gest.*

DEFINITIO III.

Expressus consensus requiritur ad validandam renunciationem de futura absentis successione factam.

NOn valet renunciatio facta per pactum de absentis hereditate, [1] Nec si absens ille postea sciuerit, [2] taciteque, id est, facto ipso ratam pactionem habuerit, [3] Vt puta si soluerit partem dotis quam fratres sorori renuncianti promiserant. Expressus enim consensus in renunciatione acceptanda requiritur [4] ad hoc vt à legitima hæreditate cui renunciatum est excludatur is qui renunciauit. [5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *l. vlt. C. hoc tit.* Est enim pactio illa ominosa & plena periculosi euentus, & improbus is qui sollicitus est de hereditate viuentis *l. 2. §. interdum, De vulg. & pupill. substit.* diciturque contra ius gentium festinare *l. donari* 29. *alias l. quidam, §. donationem, de donat. l. 2. §. vlt. De his quæ vt indign.*

2 Didac. Couarr. *ad cap. quamuis pactum de pact in 6.*

3 Quamuis dici soleat nihil interesse an verbo quis ratum habeat an facto ipso *l. Paulus* 8. *D. rat. rem hab.*

4 *d. l. vlt.* in illis verbis, Voluntatem suam eis accommodauerit: & paulo post, Illo sciente & iubente. *D. hoc tit.* [Crauet. *cons.* 42. *in fin. & consil.* 127. Iunge *Desi.* 9. & 26. *j.* Ita Senatus in causa Peronetæ Grange 14. Cal. Iul. 1611.]

5 Pactiones enim istæ sunt odiosæ nec defendendæ nisi quatenus ex præscripto legis fieri potest. Iunge *Definit.* 10. *infrà eodem.*

DEFINITIO IV.

De pacto De non petendo quandiu vsuræ soluentur.

PActus de non petenda forte ad certum vsque tempus, ea tamẽ lege & conditione, vt vsurę quotannis soluerentur, non aliter pacti exceptione repelli potest, quam si singulis annis debitor vsuras soluerit. [1] Exceptio enim quæ nascitur ex pacto de non petendo, [2] per eiusdem pacti replicationem eliditur. [3] Itaque cum debitor quidam conuentus ad solutionem tale pactum obiiceret, ac super eo iusiurandum deferret, Creditor autem non solum pactum negaret, sed etiam solutionem vsurarum quam debitor asseuerabat, non putauit Senatus quicquam pronũciandum quod ad iurisiurandi delationem attineret, priusquam cognitum esset an vsuræ fuissent necne: propterea quod non solutis iis iusiurandum debitori profuturum non esset. [4] *Ita Senatus* ex tempore pro Nicolarda Puthod vxore D. de Nouelle Neciensis, contra N. Ioannem Puthod fratrem 3. Id. Mart. 1590.

1 *Arg. l. qui in futur.* 57. *D. hoc titul. l.* 2. *§. non male. D. de doli mal. except.* licet iis locis tractetur de pacto tacito non de expresso.

2 *l.* 3. *D. de except. l. si tibi* 17. *§. vlt. & ll. seqq. D. hoc tit.*

3 Vt & *in l. si vnus* 27. *§. pactus ne peteret. D. hoc tit.*

4 Iusiurandum enim huiusmodi non est deferendum nisi cum litis decisorium est *l.* 1. *& tot. tit. D. de iureiur.* metu scilicet periurij in re, quæ nullius futura sit vtilitatis. Text. est *in l. si duo* 13. *§. Marcellus, D. de iureiur.*

DEFINITIO V.

Ius fideicommissi conditionalis quando per pactum diuisionis remissum intelligatur.

PActo diuisionis inter fratres alioſve coheredes factæ, quantumcunque generale sit, non facile remissum intelligitur ius fideicommissi præsertim conditionalis, [1] & cuius conditio nondum extenerit, [2] Nec si appareat cognita lectaque verba testamenti, [3] nisi constet aliquid acceptum pro ea iurium remissione, [4] nec alia quam fideicommissi iura fuisse, quæ remitti potuerint. [5] Eo namque casu non tam remissum videtur fideicommissum, quam per repręsentationem perceptum, [6] & ob euentus incertitudinem ea quantitate æstimatum. [7] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 1 infr. famil. erciſc. Et in alia D. Senatoris de la Roche & Franciſcæ Losæ 8. Id. Mart. 1591.

1 *l qui Roma* 122. *§. duo fratres* vbi late Bart. & cæteri *De verbor. obligat. l. si ita sit scriptum* 45. *§. si sub conditione. de legat.* 2.

2 Quia fideicommissum conditionale ante conditionis euentum nihil est. Quod autem non est, amitti non potest nec proinde remitti *l.* 1. *§.* 1. *D. quib. mod. vsufr. amitt.*

3 Hoc enim necesse est tum etiam cum remittitur ius quod iam quæsitum est ex testamento *l. de his* 6. *D. de transact. l.* 1. *§. ratio de Testam quem. aper.*

4 *Vt in l.* 1 *C. hoc tit. l. de fideicommisso* 11. *C. de transact.*

5 Ea namque interpretatio semper capienda est quæ faciat vt actus sit vtilis & aliquid operetur *l. quoties in actionibus* 12. *De reb. dub. l. cogi* 16. *circ. princ. ad SC. Trebell.*

6 *Arg. l. Iuuolentus alias l. eum qui* 15. *D. de ann leg*

7 *d. l.* 1. *C. hoc tit. d. l. de fideicommisso arg. l. nam hoc modo* 11. *C de hered. vel act. vend. l si iactum* 11. *D. de act. empt* [Cæterùm renunciatio bonorum paternorum & fraternorum non tollit ius fideicommissi debiti in paterna vel fraterna hæreditate. *Decis. consil.* 551. *col.* 1. Curt. iun. *consil.* 101. *& cons.* 23. *num.* 1. quia nec paternis nec fraternis bonis annumeratur, sed eius qui fideicommisit *l.* 1. *&* 2. *D. ad Trebell. l. coheredi,* 41. *§. cum filia de vulg. & pupill. substit.*

DEFINITIO VI.

De pacto tacito de non petendo, quod ex chirographi redditione inducitur.

ETsi pactum de non petendo simpliciter conceptum in rem, non in personam esse creditur, [1] ideoque & correo debendi [2] & fideiussoribus prodest, [3] si tamen tacite inducatur ex chirographi redditione vni ex correis facta [4] non alij prodesse potest, quam cui chirographum redditum est. [5] Potius enim redditio illa coniecturam inducit & probationem mandatarum ei aduersus correum actionum, [6] ex quo magis apparet non posse correo ex illa causa quæri exceptionem pacti de non petendo, alioqui videretur creditor mandasse actionem inutilem, quippe quæ per exceptionem pacti elidi posset: [7] idemque creditoris factum, & actionem præberet & exceptionem eiusmodi actionis elidendæ gratia, quod esset absurdius. [8] Fideiussorum alia ratio esse videtur. Quidni enim iis prosit exceptio pacti, cum non possit redditio instrumenti facere vt aduersus eos mandata vlla actio videatur? Nisi forte in rem suam fideiusserunt: [10] quo casu nec pro fideiussoribus habendi sunt. [11] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 4. & seqq. infr. De duob. reis.

1 *l. & heredi* 21 *§ vltim. & seqq. ll. D. hoc tit. l. exceptiones, quæ persona* 7. *§. rei autem, D. de except.* Vnde illud est quod pactum de non petendo simpliciter conceptum tollit obligationem naturalem *l. Stichum aut Pamphilum* 95. *§. naturalis, de solution.* quam tamen non tolleret si esset mere personale, vt tractat. Bart.

2 *d. l. & heredi §. vltim.* Iunct. *l idem in duobus* 25. *in princ. & §.* 1. *hoc tit.*

3 *d. §. vlt. l. quod dictum* 32. *eod.*

4 *l.* 2. *&* 3. *D. eod l. creditricem* 7. *D. de remiss. pignor. l.* 1. *in fin. D. de liber. legat.* Vbi tamen vereor ne postrema illa tota clausula, *Sic autem Iulianus*, Triboniani sit male Iulianum interpretantis. Nam & vltima illa verba, *Exemplo locutionis*, bonum sensum nullum habent:

5 Tacitum enim pactum inducitur ex facto. Factum autem nullum intercedit creditoris nisi cum ea eo correi cui chirographum redditur. Alex. *ad d. l.* 2. *D. hoc tit.*

6 Traditio namque instrumenti inducit probationem rei traditæ aut mandatarum actionum, *l.* 1. *C de donat. l. Manio* 49. *C. solut matr. l seruum filij* 44. *§. cum qui, de leg.* 1.

7 *l. si*

7 *I si non sortem 26.§.indebitum l.qui exceptionem 40.l.ex his 54 D.de condict.indeb.l. nihil interest 112. de reg.iur.*

8 *Arg.l si vnus 27.§.pactus ne peteret.D.hoc tit.*

9 Neque enim potest reus principalis habere regressum contra fideiussorem suum, cui ex contrario indemnitatem plenissimam præstare debet. *l.cum lex 46. & pass.D.de fideiuss. l.ex mandato 20.§.1 & pass.D.mandat.*

10 *l si quis reum 5.D.de liber.legat.*

11 Sed pro reis *l.sed si fideiussor 24.D.hoc tit.1.de die 8.§.l.qui satisd.cog d.l.si quis reum.*

DEFINITIO VII.

De renunciatione facta fauore fratrum absentium nemine pro iis stipulante.

PAtre matreque simul dotem constituentibus pro filia, quæ vtriusque successioni cum iuramento renunciet fauore fratrum, [1] nemine tamen ac ne notario quidem pro iis stipulante, dubitari eleganter potest an renunciatio valeat. Quanquam enim dici solet, pactum quod cõtractui inter alios inito adiectum est fauore tertij absentis neminè pro eo acceptante nihilominus valere, [2] constat tamen reuocari posse quandiu secuta non est acceptatio.[3] Nec vllius momenti esse huiusmodi renunciationes nisi ab eo acceptatæ sint, cuius commodo factæ fuerunt.[4] Nam nec renunciatio facta in iudicio præsente iudice, absente parte, nocet renuncianti si non per iudicem absentis nomine fuerit agnita.[5] Itaque cum in proposita specie nec sibi parentes stipulati essent nec filiis, [6] sed renunciatio fauore filiorum simpliciter facta proponeretur, filiam verò viuis adhuc parentibus & priusquam ea renunciatio fratribus placuisset renunciationis pœnituisset, [7] videbatur eam nocere filiæ non debere.[8] Sed tamen in contrarium illud mouebat, quod renũciatio hæc non solum fauore fratrum absentium, sed etiam parentibus præsentibus facta fuerat, à quibus dos constituebatur,[9] & quos credibile erat cum hanc à filia renunciationem data illi dote extorserant id egisse vt masculis suis liberis prospicerent. Id enim parentum omnium præsertim nobilium & illustrium commune votum est, vt si masculos habeant iis potissimum tanquam futuris heredib. commodum renunciationis acquisitum velint, [10] Adeoque cæteris filiabus nondum nuptis si masculos nullos habeant, nec cæteras filias postea ad renunciandum adegerint. [11] Cur ergo noceat quod filiorum nomen in contractu adiectum sit citra expressam stipulationem, cum etsi nominati non fuissent, ipsis tamen ex tacita quadam stipulatione renunciationis emolumentum acquireretur? [12] Nemo siquidem dubitaret quin nulla liberorum facta mentione valitura esset renunciatio in vtilitatem parentum dotem constituentium, [13] quando inter contrahentes stipulatio, quæ ex vna parte interuenit, ex altera quoque interuenisse censeatur, [14] Ne alioqui eueniat claudicare contractum qui sit vltro citroque obligatorius.[15] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin.10.inf.de pact.conuent.tam sup.dot.

1 Hoc enim plerunque fit vt filia renunciet futuræ successioni matris, licet non cogatur mater filiam dotare, vt diximus ĩ. *Defin.1.num.19.*

2 Ex *l.3.* vbi DD. *C.de donat.quæ sub modo.*

3 Bartol.*in l.qui Romæ 122.§.Flauius de verbor.obligat. l.absenti,10.D.de donat.* Iul.Clar. *lib.4. Sent. in verb.donatio.quæst.* 12 & 13.

4 Quia donationem & liberalitatem continent, & quidem odiosam, quæ in ignorantem non confertur sicut nec in inuitum, *l hoc iure 19.§.non potest, D.de donat. l.inuito 69 de reg.iur.* *vide Couarr. *initio 3.part.releg.ad cap. quamuis, numer.6.extra hoc titul.*

5 *l.certum 6.§.si quis absente.*vbi Bart.*D.de confess.*

6 Potest enim pater filiis suis perinde ac sibi ipsi stipulari, si modo habeat eos in potestate *l. stipulatio ista 38. §. alteri, D.de verb.oblig.§.si quis alij, in fin.Inst.de inutil.stipul.*

7 Donatio enim antequam consummata & perfecta sit reuocari potest nuda pœuitentia, *l 4. D.de donat l.cum hic status 32.3.ait oratio & seq.D.de don.inter vir. & vxor.l.4.C.de donat. l. 3. l.velles 6.C.de reuoc donat.*

8 Ex actu enim vtiliter reuocato nihil iuris quæsitum videri potest, licet post reuocationem sequatur ratihabitio *l penult.D.rat.rem hab l.cum filiofamilias 5.D.quis ord. in bonor.possess.seruet.*

9 Potuerunt enim parentes dotem dando quam voluerunt legem rei suæ dicere *l in traditionibus 44. D.hoc tit. l.1. & tot. tit.D.de pact.dot.l.vlt.C.de pact.inter empt. & vendit.l.1. & tot.tit. C.de pact.conuent.*

10 Ad conseruandam familiæ dignitatem *l vnum ex familia 67.de leg.2. l pater 38. §. duobus & seqq.de leg.3.* idque ad publicam etiam vtilitatem pertinet. *l.1.§.sed etsi seruus. D.de ventre inspic.* *Din. *consil.6.* quem refert Baldus *in l. pactum, Cod. de collat.*

11 Guid.Pap.*quæst.192.* *& *quæst.195.*Annæus Robert.*rer. iudicat. lib.2. tit.4.* Papon. *in syntagmate lib.16. tit.4.* Capella Tholosana *qu.456.457.& 478.*

12 Sola enim destinatio voluntatis sufficere potest vt ei quoque qui nominatus non est pactum prosit, vt in casu *l. tale pactum 40.§.vlt.D hoc tit.l.22.5.Brasid.ad Trebell.*

13 *Ex cap.quamuis pactum 2.*vbi Canonistæ *De pact.in 6.*

14 Scilicet cum vnus idemque contractus est, *argum l.1.C.de constr.stipulat.* aut cum varij quidem contractus sunt, sed correspectiui vt in *l.eum te 7.C.de pact.inter empt.& vendit.*Dici enim solet in huiusmodi actibus alterum alteri inesse. Facit *l. Titia 134.5 pen.de verb.obligat.*

15 Excipe casum *l.Iuliauus 13.§.si quis à pupillo, de act.empt. l.sicut emptio 20.§.1.D.locat.*

DEFINITIO VIII.

De effectu restitutionis in integrum aduersus renunciationem.

CVm de futuræ successionis renunciatione per in integrum restitutionem rescissa tractatur, multum interest, an is cuius successioni renunciatum fuit testatus decesserit an intestatus. Priore siquidem casu rescissa renunciatione nihil aliud consequi filia potest quæ obtinuit, nisi vt agere sibi liceat ad legitimæ supplementum. [1] Neque enim etiamsi præterita fuerit facit nullum ex postfacto testamentum, in quo præteriit impune potuit. [2] Posteriore vero succedit ab intestato cum fratribus in viriles. [3] Nec sola legitima, aut legitimæ supplemento contenta esse cogitur, [4] licet si ab initio tantum habuisset, quantum ad excludendam restitutionem necesse erat, nullam ab intestato portionem consequi potuisset.[5] Vtique tamen casui commune illud est, quod rescissa renunciatione fructus à die mortis debentur, [6] Vno casu legitimæ, altero portionis hereditariæ. Fructus enim augent legitimam, [7] quæ quota bonorum est, [8] non quid singulare, [9] ac multo magis hæreditatem, quæ quoniam nomen iuris est, [10] & augmentum recipit & diminutionem.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quemadmodum si nulla renunciatio facta esset. Filia enim quæ non renunciauit, si quid vel minimum pro legitima acceperit, nihil nisi supplementum petere potest *l.omnimodo 30.C.de inoffic.testam.*

2 Receptissima enim nostrorum sententia illa est, filiam quæ per iuratam renunciationem excluſa sit impune præteriri posse. De quo scripsi in Decadib. *De error pragmat.* Semper autem inspiciendum est tempus testamenti quoties de liberis quæritur, an instituendi sint vel exheredandi *l.1. l.Gallus l.29. inter cetera 30.*& pass.*de liber.& posth.*

3 Nouell.118. *De heredit. ab intestat. venient. §. si igitur defunctus.*

4 Quia si nulla renunciatio facta esset, succederet ab intestato cum fratribus in viriles. Nec enim de legitimæ supplemento quæritur, nisi cum factum est testamentum, & solo testamenti fauore, ne rumpatur per querelam.*d l.omnimodo.*

5 Propter iuratam renunciationem quæ quandiu tenet, excludit renunciantem ab omni successione testati & intestati.

6 Boer.*decis.3 in fin*

7 *l.Papinianus 8.§.vnde si quis, ff.de inoff testam* Scripsi *Err. 2 Decad.11. De error.pragmat.*

2 *l.cum quæritur 6.vbi DD.C.de inoff.testam.*

3 Ita vulgo loqui solent sed male. Nam qui dicit quotam bonorum dicit quid singulare non vniuersale, vt constat ex *l. si quis bonorum 23.de leg.1 nisi in l.3 §.1.de bon.poss.*

10 *l.hereditas 50.de pet.hered.l.119.de verb.signific.*

11 *l.178.§.1.eod.tit.l.item veniunt, l.20. & l.item non solum, de pet.hered.*

DEFINITIO IX.

Pater filiis absentibus stipulari potest à filia, quam dotat, renunciationem fraterna successionis futura.

DE illo non sine causa plerumque dubitatur, An valeat fraternorum bonorum renunciatio soli patri facta, si dos nec à fratre nec ab alio fratris nomine vlla constituta fuerit, sed tantum à patre cuius officium fuit dotare filiam, maxime si constitutio dotis non nisi paternis facultatibus respondeat.[1] Sed tamen magis communiter probatum est, vt patris stipulatio prosit hac parte masculis etiam absentibus nihilque dotis nomine conferentibus.[2] Propterea quod permittendum sit patri vt quam vult legem dicat dori à se constitutæ,[3] qui nec nisi optimum pro filia liberisque omnibus consilium capere velle credendus sit.[4] *Ita Senatus* in causa N. Catel contra vxorem Joannis Seuerat 11.Calend.Decembr.1593.de qua SC.infr.De curat.furiol.

1 *Arg.l.vlt.1.de dot promiss.*

2 Didac.Couar. [*in repet. cap. quamuis, de pact.in 6.in init.3. part num.6.*vbi tamen tractat de renunciatione successionis paternæ non fraternæ.]

3 *l.cum dos 7. de pact. dotal.*

4 *l.vlt. C.de curat.furios.l.pen.§.1.D. de vit.nupt.* [Aliud igitur est, si pater stipulatus sit renunciationem bonorum maternorum absente & ignorante matre. Nec enim valet talis renunciatio quamuis iurata & notario quoque stipulante. Cranet. *cons.42.in fin.* Sicut nec bonorum fraternorum renunciatio valeret facta fratribus absentibus, & ignorantibus, si pater stipulatus non esset.Idem Curt.*cons.*127. Adeo vt nec tacitus consensus sufficiat sed expressus requiratur.Cranet.*supradicto loco,&* Defin.3.5. Iunge *Defin.*26.j.*Ita Senatus* in causa Peronetæ Grange 14.Cal.Iul.1611.]

DEFINITIO X.

De pacto quod fit De hereditate viuentis.

PActum de viuentis inscij hereditate, licet ab initio non valeat,tamen confirmatur, si postea is de cuius hereditate actum est rescierit & consenserit expresse in eaque voluntate perseuerauerit. Nec probabilis est sententia existimantium in ipso instanti quo contrahitur consensum hunc interuenire debere.[1] Quid enim refert an tunc an post vel ante interuenerit, vt nulla consentienti iniuria fieri videatur? Illud sane requiritur ab vtroque ex contrahentibus certior factus sit is de cuius hereditate actum est, vt pacto & contractui inter duos inito consensisse existimetur.[2] Interea igitur sicut contractus valere non potest, ita nec pro eo pronunciari lite pendente, cum nec materiam nec formam vllam habeat quandiu deficit consensus illius, de cuius viuentis hæreditate tractatur.[3] *Ita Senatus* in causa Petri Roux & Claudij Guilliot 15. Calend.Febr.1594.

1 Neque enim lex requirit vt certo & determinato tempore consensus hic interueniat,Bart.*in l.Theopompus, de dot.præleg.* Bald.*in l.iurisiurandi.C.de testib.*Adde Boerium *quæst.*1.*num.*39. Purpur.*ad l.vlt.C.hoc tit.*

2 Vt purgetur vtrumque vitium pacti quod proficiscitur ex solicitudine illa de bonis viuentis.

3 Dixi *Defin* 3. *supra.*

DEFINITIO XI.

De potestate pacti De vendendo, si per dolum patiscentis venditio non sequatur.

CVm in eo essem vt emere vellem à Titio fundum Cornelianum, rogasti me vt à tractatu discederem,quod alia pleraque Titij bona cum eo fundo velles comparare, & vt id à me impetrares promisisti per chirographum te eundem fundum Cornelianum certo conuentoque inter nos precio mihi venditurum. Si postea nolis vendere,dabitur mihi actio non in id tantum quod mea interest[1] sed in id etiam præcise vt vendas,cum vendendi habeas potestatem.[2] Alioqui sane dolo tuo iniuriâ patiar si cogar accipere pecuniam pro fundo, quem fueram empturus ni fidem tuam sequi maluissem.[3] Nec aliud erit tametsi chirographiæ stipulationi subiecta sit pœna eius quod interest.[4] Ea namque pœna pro me in stipulatum deducta non adimit mihi actionem, quæ ad id competit vt præcise cogaris vendere si rem habere malim.[5] Illud magis obstare videbatur,quod vendere sit facti.[6] In obligationibus autem faciendi generale videatur, vt ad factum numquam debitor præcise cogatur,sed præstatione eius quod interest liberetur.[7] Idque procul dubio verius est si meram iuris rationem spectes.[8] Sed tamen posteaquam nostris placuit, posse aliis quoque multis casibus[9] cogi quem præcise ad factum, vt puta si iusiurandum interuenerit,[10] Idem quoque hoc casu admittendum esse visum est,vt tantum tibi noceat dolus tuus, quantum mihi iusiurandum tuum prodesset.[11] *Ita Senatus* pro D. de Bienuenu contra N. Gothofredum de Dompierre 17. Cal.Jul.1594.

1 Et tamen actio de dolo non nisi ad id quod actoris interest dari solet.*L.arbitrio* 18.*in princip.D.de dolo.*

2 Exemplo eius quod interpretes tractant. *ad l.1. D. de act. empt.* venditorem cogendum præcise vt tradat rem quam tradere potest, nec libertur præstatione eius quod interest. De quo late Arius Pinell. *ad l.2. Cod.de rescind.vend. & ad Bl. C.de bon. matern.*

3 Potest enim mea interesse rem habere potius quam pecuniam,licet multo plus offeratur quam quanti res est *l. nec quasi* 70.*D.de rei vindic.l non enim 9.D.rer. amot.*

4 *Vt in l fundum,Cornelianum* 18.*D de nouat.*

5 Pœnalis enim stipulatio non nouat præcedentem obligationem.*l.prædia* 28. *D.de act.empt.l.si pacto quo pœnam* 14. vbi Decius & cæteri. *C.hoc tit.*

6 *l consil 7.5.vlt.de curat.fur.*

7 *l.si quis ab alio* 13.§.*vltim. D.de re iudic.l.nec emere* 16.*C. de iur.delib.*

8 Ex ratione supra posita. *num.*1.

9 Quos vide apud Marantam *Disp.*7.post Bart.*ad l.*

10 Bart. *supradicto loco.*

11 Ne ex dolo tuo lucrum sentias. *l.ne ex dolo* 11.*D.de dolo.*

DEFINITIO XII.

De reseruatione legalis esebuta.

EXceptio illa, quæ in renunciationibus vulgo apponi solet, *Salua legali esebuta*, non habet locum quandiu aliquis supersit ex iis, quorum fauore facta fuit renunciatio, siue masculi illi sint siue fœminæ.[1] In dubio autem si pater nuptui collocans filiam fecerit vt paternæ successioni renunciaret, nec aliud adiecerit, cum & filios & filias haberet, credendus est fauore primum masculorum, tum si masculi deficerent, fauore filiarum renunciationem admisisse.[2] Ideoque si postea moriatur nullis relictis masculis vnica filia, quæ non renunciauerit, superstite, ad eam solam tota hereditas pertinebit,licet aliæ quoque supersint, quæ renunciauerunt.[3] *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa heredum D. de Bellegarde de Sanciergue, 8. Id. Junij 1595.

1 Guid.Pap.*quæst.*192. *vide tamen Perrer.ibid.*

2 Vt bona conseruentur in familia, quemadmodum diximus *Defin* 7.*num.*10.5.*eod.* Conseruatur enim familia per masculos non per fœminas, cum fœmina quælibet familiæ suæ & caput sit & finis. *l pronunciatio* 195. §. *vltim. & l. seq. D. de verbor. si-*

bor. significe. * Iunge Guiliel. Benedict. *in verbo duas habens filias num.* 237.

3 Guid.Pap. *q.* 592. Intellige autem Nisi & hanc filiam quæ superstes est idem pater postea adegerit ad renunciandum. Inde namque apparet noluisse patrem melioris esse illam conditionis quam cæteras. * Iunge definit. 24. infr.

DEFINITIO XIII.

Pactum de non succedendo, nunquam tacitum, semper expressum & iuratum esse oportere.

Filia quæ à patre dotem accepit pro iuribus omnibus paternis, maternis & fraternis, præsentibus & futuris, non idcirco futuræ successioni renũciasse credenda est.[1] Speciali enim renunciatione opus est, & quidem iurata,[2] cum iure ciuili non valeant huiusmodi renunciationes;[3] Iure autem Pontificio non aliter quam si accedat auctoritas iurisiurandi.[4] Nec sufficiet quod postrema, vt fit, parte instrumenti iuratum sit de contractu obseruando, & renunciatum iuribus omnibus in contrarium facientibus. Renunciari namque oportet successioni, non legibus.[5] Et filia quæ dote accepta pro iuribus omnibus præsentibus & futuris iurat nunquam se contrauenturam, id tantum iurat numquam se negaturam quin dotem pro iuribus omnibus acceperit.[6] Quæres non facit, quo minus ei vel inuitæ deferatur successio moriente patre.[7] Defertur enim hereditas à lege,[8] etiam inuito,[9] licet non acquiratur inuito.[10] Quidni vero? Nam & solemni renunciatione interueniente non eo minus defertur successio, sed eo ipso instanti quo successio defertur, renunciatio vires suas exerit cum ab initio valuit propter iusiurandum:[11] Nec sola voluntas sufficit eius, qui excludi vult vt excludatur si non lex eam adiuuet voluntatem,[12] quam porro non adiuuat, nisi cum eam & expressam videt, & iuratam.[13] Faceor præcedente speciali renunciatione generalem clausulam iurisiurandi in fine instrumenti positam ad renunciationem quoque referri, sicut & ad cætera omnia in instrumento contenta:[14] Sed hoc contendo, Confirmari iureiurando debere renunciationem ipsam non solam voluntatem renunciandi.[4] *Ita Senatus* pro Spect. Abrahamo Vermeil contra fratres De bordes de Cerdon Prid. Id. Aug 1595.

1 Bartholom. Chassan. *in Consuet. Burgund.*

2 Didac. Couarr. *ad d. cap. quamuis pactum, de pact. in 6.*

3 *l. pactum quod dotali 15. Cod. hoc tit. l. pactum dotali 3. Cod. de collat. l. vltim D. de iuris & legit. l. quod bonis 15. §. 1. D ad leg. Falcid.*

4 *d. cap. quamuis pactum.*

5 Quia nec leges admittunt huiusmodi renunciationes licet iuratas *l non dubium 5. D de legib.*

6 Quibus verbis quantumlibet generalibus de sola dote actum videtur non etiam de successione, cuius alia ratio est, itemque legitimæ, vt dicam infra *Defin. 19. de inoff. test.*

7 Cum non minus filia quam filius sit ex suis heredibus, de quibus *in l. in suis 11. de liber. & posth. l. verum 8. §. 1. de iniust. rupt. l. in suis 14. & d. l. vlt. de suis & legit.*

8 *l lege obuenire 130. de verb. signif. l. 1. D. de petit. hered.*

9 Quia non potest suus heres aut agnatus aut cognatus proximus facere vt non sit talis *l. 1. 2. & pass. de suis & legit.*

10 Præterquam necessariis, *l necessariis 57. de acq. hered* Potest enim hereditas damnosa esse, *l. hereditatis 119. de verb signif. l. si hereditatem 32. D mandat.*

11 Castrens. *in d. l. qui superstitis ex l si Stichum 8. §. si quis ita l quoties 14. §. sed si quod. D de nouat.*

12 *d. l. vlt. de suis & leg. d. l quod bonis 15. §. 1. D. ad leg. Falcid. Liu publicum 3. D. hoc tit.*

13 *d cap. 2. de pact. in 6. iunct. l pactum 15. C eod.*

14 *l Titia, 134 §. vlt. de verb. obligat. 14. l. talis scriptura 30. in princip. & §. vlt. de leg. 1. l si mihi 92. de leg. 2.* Nunquam tamen generalis clausula comprehendit causam quæ non valet de iure *l. 2. vbi Bald. de pact. dot.*

15 Dicam infra *Defin. 25. num 2. & 5.*

DEFINITIO XIV.

Renunciatio iurata matris an & quando noceat nepotibus ex propria persona venientibus iisdemque heredibus.

Renunciatio iurata filiæ quæ à patre dotem licet congruam accepit, non nocet liberis ex ea præmortua susceptis & superstitibus ad aui successionem siue testamentariam siue legitimam venientibus,[1] licet sint heredes matris,[2] quia eo casu nulla renunciatio esse intelligitur,[3] Vtpote quæ facta sit sub conditione quæ non euenit.[4] Nam neque hereditati neque portioni legitimæ renunciari potest nisi sub ea conditione, Si hereditas aut portio legitima deferetur.[5] Cũ prius sit vt deferatur ius cui renunciatur, quam vt ei renunciari possit.[6] At filiæ quæ viuo patre mortua est nunquam fuit delata hereditas aut portio legitima,[7] quia viuens pater neque hereditatem vllam habere[8] neque legitimam debere potest.[9] Ergo perinde est hoc casu ac si nulla vnquam facta fuisset renunciatio. Et consequenter non nocebit liberis, quod sint heredes matris, quasi ex ea causa matris factum, & renunciationem probare ratamque habere debeant.[10] Non enim possunt videri venire contra renunciationem, cum renunciatio nulla facta esse intelligitur.[11] Nec quod mater non tantum pro se sed etiam pro filiis suis renunciauerit, ad rem facit. Id enim ita accipiendum est vt in eum ipsum casum, in quem pro se renũciauit, suis quoque liberis renunciasse videatur, non in alium.[12] Ergo & sub eadem illa conditione, Si legitima portio aut successio deferetur:[13] Nisi poneres id nominatim actum cautumque vt illo etiam casu quo filia renuncians præmoreretur, liberi quoque ex ea suscepti exclusi essent facto matris, & propter dotem ab ea acceptam.[14] Tum enim proculdubio factum matris noceret liberis quantumlibet ex propria persona venientibus si heredes essent matris,[15] quia de illorum proprio iure nominatim actum proponeretur.[15] Sed extra illum casum non magis nocere potest nepotibus ex filia renunciatio matris licet sint illi heredes ipsius quã si non essent.[17] Illa etiam ratio pro nepotib. facit, quã proxime attigimus. Nimirum, quod præmortua filiæ nepotes ex ea superstites veniunt ad successionem aui ex propria persona, & proprio capite non ex persona matris,[16] Vtpote repræsentantes gradum matris non personam.[17] Idque ex eo apparet, quod tametsi filia quæ accepta dote renũciauit paternæ successioni cum iuramento possit impune præteriri à patre, nec necessario instituenda sit vel exheredanda,[18] nepotes tamẽ ex ea præmortua superstites omnimodo instituendi sunt aut exheredandi.[21] Alioqui testamentum nullum & iniustum faciunt, siue de paterni, siue de materni aui testamento agatur.[22] Quod vtique falso vel sine ratione diceretur si matris personam repræsentarent, nec nisi ex ea admitti possent.[23] Cum igitur veniant ex propria persona, vtrumque sit nullam ab iis factam renunciationem, consequens est vt nõ debeat matris renunciatio iis nocere,[24] Nec si sint eius hæredes, quia quod in eius gradum succedunt, habent à lege non à matre.[25] At, inquies, fieri non potest, vt nepotes ex filia præmortua succedant ex proprio capite non ex persona matris, cum succedant in stirpes siue cum auunculis, siue cum consobrinis,[26] qui alioquin succedere in capita deberent, si non succederent per repræsentationem.[27] Verum facilis responsio est, Succedere quidem eos per repræsentationem, indeq; fieri vt succedant in stirpes non in capita: Sed tamen repræsentare gradum non personam matris,[28] & ex eo euenire, vt quamuis mater, si viueret, exclusa esset per

renunciationem, nepotes tamen ex ea non sint exclusi, cum proprio iure veniant, [10] Præsertim matre ipsa non tam propter renunciationem quæ nusquam effectum habuit, vt diximus, quam per mortem exclusa. [11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Bart. *add l. qui superstitis.*

2 Castrens. *ibid. contra Bartolum.*

3 Quod autem nullum est, nullum producit effectum, *vulg. iurib.*

4 Actus enim conditionalis defecta conditione nihil est. *l. vltim. §. sin autem aliquid sub conditione, Cod. de caduc. toll. & tot titu de condit. & demonstrat. l. cedere diem 213. de verborum significat.*

5 Etsi enim conditio illa tacita est, tamen æque suspendit, actum acsi esset expressa, Dec. *consil. 2. l. interdum 73. De verbor. obligat.*

6 *l. si ita sit scriptum 45. §. si sub conditione de legat 2. l. 1. §. decretalis, D. de succes. edict.*

7 *L. delata 151. de verb. signific. l. scripto 6. D. vnd. lib. l. 1. §. sciendum, D. de suis & legit.*

8 *l. 1 D de hered vel act. vend. l. hereditas, 5. C. de pact. convent.* iunct. *l. 1. D. qui testam. facer. poss.*

9 *l. 1. §. si impubere. D. de coll. bonor.*

10 *ex l. cum à matre 14. D. de rei vindic.* de cuius sententia & limitationibus vide Osasch. Cacher. *Decis. Pedem penult.*

11 Nam quod non est neque probari neque improbari potest, *l. 5. cire princ. de iniust. rupt.* cum non entis nullæ sint qualitates, *l. debitor 82. de leg 2.*

12 *Arg. l. cum pater 11. l. ob res 20. §. si convenerit. D. de pact. dotal.*

13 Conditio enim facile repetita intelligitur. *l. Titia 134. §. 1. de verb. oblig l. 4. § vltim. D hoc tit.* Nisi quæ repetita vitiaret. *l. seruo alieno 113 §. si ab impubere de leg. 1.*

14 Pacta enim seruanda sunt, quæ nec contra leges sunt, nec contra bonos mores. *l. iuris gentium 7. §. ait prætor. D. hoc titulo.*

15 *Ex reg. d. l. cum à matre, C. de rei vindic.*

16 Potest enim quilibet de bonis suis hæredis perinde ac de suis disponere. *l. vnum ex familia 67. §. si rem, de leg 2.*

17 Heres enim non potest teneri ex pacto defuncti, nisi sub iisdem legibus & conditionibus, quibus defunctus contraxit: cum obligationis conditio ex persona heredis non immutetur, *l. 2. §. ex hu de verb. obligat.*

18 Itaque cessat hoc casu obiectio quę à nonnullis fieri solet *ex l. si viua matre, D. de bon. matern.* itemque iuris regula quę habet, Ex qua persona lucrum quis sentit eius factum præstare eum debere. *l. ex qua persona 149. de reg. iur.*

19 *§. cum filius, Inst. de hered. qua ab intest defer.* Dixi supr. *Defin. 1 num 4.*

20 Dixi §. *Defin. 8 num 2.*

21 §. *aliud quoque capitulum. Nouell. 115. Vt cum de appellat. cognosc.*

22 Nulla enim hodie differentia est inter ascendentes ex linea masculina & ex fœminina siue in successione testati *d. § aliud quoque*, siue in successione intestati *Nouell. 118. de hered ab intest. venient.*

23 *d l si viua matre, C. de bon matern.*

24 *Ex reg. l non debet 74. de reg. iur. l. si vnus 27. §. palla qua turpem, D. hoc tit.*

25 Dixi *dict. Def. 1. num. 2. & 3 §.*

26 *d. §. cum filius & §. si igitur defunctus* Nouel. 118. *de hered. ab intest. venient.* Scipii *in Disput. forens Disp. 1.*

27 *l. 2. §. hæc hereditas de suis & legi. l. 1. §. vlt. si pars hered. petat.* Vlpianus *in Titulis tit. 26. §. 4.*

28 Marant. *disput. 10.*

29 Quia eo casu renunciationis condicio existeret *d. l. 8 §. si quis ita l quoties, 14. §. 1. D. de nouat.*

30 *l. Seia 73. D de euict. l. an vitium 5. §. 1. D. de diuers. temp. præscr* licet contra sentiat Paponius *in syntagm. arest.*

31 In eoque alia ratio est matris præmortuæ, alia nepotis superstitis. Constat autem vbi diuersa ratio est exclusionis posse admitti liberos ex ea matre susceptos, quæ exclusa esset si viueret.

DEFINITIO XV.

Quid si mater vt renunciaret legitimam perceperit, aut dotem qua sit loco legitimæ?

AT hic rursus illa incurrit hæsitatio, quod filia quæ accepta dote paternæ successioni renunciauit pro se suisque liberis non tantum propter renunciationem exclusa videri debet, sed etiam propter partis perceptionem, [1] Quasi partem suam hereditariam perceperit, patre ipsi vltro & liberaliter eam repræsentante ac prærogante. [2] Huic enim consequens videtur vt filia quæ partem suam habuit obstet nepotibus etiam post mortem suam, [3] non secus ac si superuixisset, cum effectu ipso tantum tulerit ex patris hæreditate, quantum ferret hodie si viueret, nec proinde reperiatur gradus vacuus ad succedendum, in quo scilicet alia persona iam successerit, aut perinde habenda sit atque si successisset. [4] Verum respondeo hanc rationem eo duntaxat pertinere, vt si filia patri superuixerit obstet illa nepotibus, ne ad sui successionem ex successorio edicto venire possint, [5] Quomodo vtique possent si filia per solam renunciationem exclusa esset, si non aliæ personæ essent proximiores, ad quas filiæ portio per ius accrescendi peruenire deberet. [6] Sed præmortua filia sicut de successorio edicto tractari non potest, [7] ita nec dici, habuisse eam vnquã portionem suam hereditariam, quia vt in superioribus dictum est, [8] nec hereditatem nec portionem hereditatis paternæ viuo patre habere potuit. [9] Solaque dotis alterius portionis quantumcunq; congruentis perceptio citra renunciationem non excluderet illam à successione, mortuo quandoque intestato patre, [10] sed faceret tantũ vt non aliter audienda esset petens portionem hereditariam, quam si id quod accepisset conferre vellet, [11] Aut petens legitimam ejúsve supplementum, quam imputando dotem. Id enim est quod Iustinianus voluit [12] dotem in legitimam imputari, quod vulgo nostri male sic accipiunt, [13] quasi dos cedat loco legitimæ: nunquam enim de legitima quæri potest viuo patre, [14] sicuti nec de ipsius hereditate, [15] quamuis legitima sit quota bonorum non hereditatis. [16] Nempe quia cum legitima sit quota bonorum quæ ab intestato deferri potuissent ex causa hereditaria, [17] apparet in ineunda legitimæ computatione necessario spectandum tempus mortis, [18] quandoquidem nec prius sciri potest quid & quantum eo tempore futurum sit in bonis. [19] Neque vero in cuiusquam potestate est vt legitimam repræsentet, [20] sed tantum facere vt quod viuus dat in dotem aut in quam aliam eiusmodi causam, imputetur quandocunque in legitimam portionem. [21] Ergo vt concludamus neque doris perceptio, neque renunciatio matris nocere potest nepotibus, quo minus ex propria persona venientes præmortua filia succedant auo. [22] In eam scilicet portionem quam mater habitura esset si viueret nec renunciasset, quamuis sint heredes matris, & siue succedant illi cum consobrinis siue cum auunculis. [23] *Atque ita tandem Senatus* pronunciauit in eadem causa.

1 Sic enim tractant nostri post Bartol. Castr. & alios *ad d l. qui superstitis*

2 *Arg. l. cum quo 56. §. vltim. D. ad leg. Falcid. l. 1. § si parens, D. si à parent. quis manum. l quoniam, Nouella 29. Cod. de inoffic. testament.*

3 *Arg. l. scripto 7. D. vnde liber.* Non enim potest gradus esse vacuus in quo est persona quæ partem suam acceperit.

4 *Arg. l. 2. & 3. D si quis omiss. caus. testam.*

5 *l. 1. & tot. titul. de succes. edict.* Castrens. *ad dict. l. qui superstitis.*

6 Ius enim adcrescendi, quia locum habet inter eos qui sunt in eodem gradu, potentius est successorio edicto, Castrens. *ibid.*

7 Prætor enim illo edicto non dat successionem nisi inter eos, quibus defert bonorum possessionem, *d. l. 1. in prin. de succes. edict.* quam porro non defert præmortuis sed superstitibus tantum, quia non nisi defuncti hominis bonorum possessionem defert, vt apparet ex definitione bonorum possessionis posita *in l. 3. §. bonorum, D. de bonorum possess.*

8 *Defin prox. num. 7, 8. & 9.*

9 *Ex l. 1. D. de hered vel act. vend. l. 1. §. si impubere, D. de colla. bonor l 2. §. interdum, de vulg & pup. subst. l. donari, 26. alius l. quidam, §. donationem, D. de donat.*

10 *l. pe-*

10 *l.penult.& vlt.D.de collat.dot.*
11 *l.filia,12.l filiam,16.D.de collat.*
12 *in d.l.quoniam nouella.29.C.de inoff.testam.*
13 De quo scripsi in Decadibus prior. De erroribus pragmatic.
14 *d.l.1.§ si impubere D.de collat. bonor.l.cum quaritur, C.de inoffic. testam.*
15 *l.2 §.vlt.de his qua vt indign.*
16 *d.l.cum quaritur* vbi DD.notant. *l.Papinianus 8.§.quarta autem.D.eod.*
17 Vnde illud etiam fit vt qui exclusus est à successione intestati censeatur exclusus à legitima.
18 *d.l.cum quaritur,& similib.*
19 Propter inopinatos casus rerumque euentus quibus augeri possunt facultates vel minui. *l.pupillus, 24 D.qua in fraud. credit.l.in ratione 10.l.cum quo 56.in princ.l.in quantitate, 73.l.in duplicibus,79.D.ad leg falcid.*
20 Non magis quam vt sit mortuus qui adhuc viuit.
21 *d.l quoniam nouella 29.C.de inoffic.testament.Illud,20.C. de collat.*
22 Ius enim successionis est ex legibus, quæ nec hereditatem nec legitimam deferunt nisi mortuo patrefamilias.
23 Quia cum repræsentent gradum matris non possunt plus habere, quam mater ipsa habitura esset *d.§.cum filius,& d.§.si igitur defunctus.*

DEFINITIO XVI.

De conferenda per nepotes ex pecunia aut portione, quam mater habuit vt renunciaret.

AN ergo dicendum erit mortuo intestato auo nepotes ex filia præmortua superstites, ex propria persona successuros auo in eam hereditatis partem, quam habitura erat mater si superuixisset nec renunciasset, ac præterea dotem, quam mater legitimæ aut portionis hereditariæ loco acceperat, habituros? Minime vero. [1] Ita enim fieret iniuria cæteris intestati successoribus in eodem gradu constitutis, id est, consobrinis ac multo magis auunculis, qui cum vno gradu sint proximiores, proculdubio nepotes istos prorsus excluderent, [2] si non hi nepotes per repræsentationem gradus admitterentur ad eum ipsum gradum quem mater tenuit quandiu vixit. [3] Proinde æquissimum est & iuris rationi omnino consentaneum, vt quod filia in dotem vel ob quam aliam causam habuit pro portione hereditaria, totum id conferant iis cum quibus volunt in hereditate succedere, [4] Ne alioqui inter eos, qui pari sunt gradu succedendi, successionis inæqualitas inducatur. [5] Idque indubitatum est si nepotes isti ex filia præmortua heredes matris proponantur. Quænam enim illis in eo facta iniuria videri potest? [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Paul.Castr.*ad d.l qui superstiti, de acquir.hered.*
2 *l.3.C.de leg.hered l.leg.14.§.vlt.eod.*
3 *d.§.si igitur defunctus,& d.§.cum filius.*
4 *d.l.quoniam nouella 29.C de inoff.testam.*
5 *l.maximum vitium 4.C de liber.prater.*
6 Non enim conferunt nisi idipsum quod habent, id est, quod habuit defuncta mater cuius personam tanquam hæredes repræsentant.

DEFINITIO XVII.

Quid si nepotes ex filia quæ renunciauit non sint eius hēredes?

AT quid si nepotes hereditatem matris repudiauerint? Non poterit eis objici quod in dolo sint qui & portionem hereditariam habere velint, quam haberet mater si viueret nec renunciasset, & præterea idipsum quod mater habuit vt renunciaret. [2] Nec rursus fieri potest vt conferant id quod non habent, [3] Nisi forte minus percipiendo, quomodo plerunque ex necessitate collatio fit. [4] Enimuero illud quoque absurdum & iniquum videtur minus eos percipere ex hereditate, ob id solum, quod mater dotem aliudve quidpiam habuerit, cum neque ex persona matris veniant ad successionem, vt iam diximus, sed ex propria, [5] neque ex facto matris lucrum sentiant cuius non sunt successores.' Nec est quod quis cum vulgo interpretum obiiciat, Si nepotes isti tantundem perciperent, futurum vt per successionem in stirpes plures portiones hereditariæ vni stirpi deferrentur. [6] Iam enim ostendimus in superioribus [7] nec portionem hereditariam dici, nec portionis hereditariæ loco cedere posse id, quod filia dotem habuit à patre, cum pater superuixit. Verum si negemus tanto minus ex bonis aui percipere nepotes debere, illa emerget iniquitas, quod deterior erit conditio auunculorum aut consobrinorum ex auunculis præmortuis, qui nihil acceperunt, quam futura esset si filia viueret nec renunciasset. [10] Vtique enim quod habuisset illa conferre cogeretur. [11] Ergo cum non alia causa fuerit dotis dandæ filiæ, quam quia in eo gradu erat vt patri esset successura, [12] Consequens est vt quisquis in eum gradum locumque succedit non plus iuris habeat quam persona, quæ prior eum gradum tenuit, haberet hodie si viueret & succederet. [13] Quid enim aliorum interest qui cum filia omnimodo ex æquis portionibus erant successuri, an illa viuo patre decesserit an post patrem, an relictis liberis, an sine liberis? [14] Igitur minus percipere nepotes oportebit, etiamsi non sint heredes matris. *Atque ita Senatus* noster pronunciauit in supradicta causa.

1 Neque enim matris heredes necessarij sunt cum nec sint sui, quia fœminæ non habent suos heredes. *l.illud, 4.§ ad testamenta.D.de bonor.poss.contr.tab.*
2 Nam non habent idipsum quod mater habuit cuius non sunt heredes.
3 *l.2.§.de illis, D.de collat.bonor.* Facit *l.1.§.confertur 23.eod.* vbi scriptum est non venire in collationem id quod quis acquirere cum posset noluit, qui hic sibi magis quam alteri insidiatus est. *l.dotis 5.C.eod.*
4 *d l.1.§.sed etsi tantum 12.D.eod.tit de collat bonor.*
5 *Arg.l.1.§.& in adoptionem,& pass.ff.de coniung.cum emancip liber.eius.*
6 *d.§.si igitur defunctus.*
7 Nec proinde matris factum præstare coguntur, *argum.à contr.sens.l.ex qua persona 149.de reg.iur.*
8 Argumentum est pragmaticorum desumptum ex Paponio *in syntagm.arest.loco supracitato.*
9 *Desin.15 num.9.supr.*
10 Atqui renunciatio cum facta sit à filia vt tanto magis eius fratres admitterentur, nocere iis non debet, *arg.l.legata inutiliter 14.de adim.legat.*
11 *l.1.l si filia 3.& pass.D.de collat.dot.*
12 *l.vlt.C.de dot.promiss.*
13 *l.1.§.eueniet.15.D.de coniung cum emancip. liber eius.*
14 Non enim ob eam causam deterior ipsorum conditio fieri debet, cum sint vno gradu proximiores liberis sororis.

DEFINITIO XVIII.

De imputanda in nepotis legitimam dote quam filia qabuit, siue renunciatio interuenerit, siue non.

SEd si de legitima duntaxat non etiam de successione & hereditaria portione quæratur, quod euenit facto testamento, & exclusis per auum pro modico legato vt fit, nepotibus ex filia præmortua superstitibus, [1] alia tractatio esse videtur, & paulo difficilior. Nam cum legitima non sit quota hereditatis sed bonorum, [2] nō potest hoc casu locus esse collationi, quæ non nisi inter coheredes locum habet. [3] Superest itaque vt de sola imputatione quærendum sit, id est, an quod filiæ præmortuæ in dotem datum fuerat, nepotes imputare debeant in suam legitimam. Quæ quæstio in illam incidit quæ à nostris interpretibus tantopere agitata est? Vtrum dos data filiæ imputanda sit in legitimam nepotis. [4] In qua quæstione magis commu-

niter illa distinctio probata est? Vt si dos filię ad nepotes peruenìat, ex pacto, prouidentia & dispositione aui, imputati debeat nepoti, non aliter.[3] Sed id tum obtinet cum nulla renunciatio facta est. Nam facta renunciatione omnes consentiunt filiam videri habuisse portionem suam hereditariam cum habuit dotem,[6] adeoque quod magis est in ea dote habere illam heredes liberos etiam viuo auo,[7] Et consequenter imputari eam dotem debere nepotibus in legitimam, cum mater eam habuit pro legitima, Ne alioqui duplicis legitimæ præstatione vnus idemque gradus successionis auitæ oneretur,[8] Idque non solum procedit si nepotes sint heredes matris, in quo omnes consentiunt,[9] sed & si non sint heredes. Non ratione illa qua plerique falso mouentur, quod nepotes isti matrem repræsentent, (nam imo vero gradum duntaxat repræsentant non personam[10] vt in superioribus diximus[11]) Sed quia postquam iure Pontificio receptum est vt filia quæ iurato renunciauit accepta dote portionem suam hereditariam aut legitimam percepisse videatur, Non est æquum nepotes ex eodem gradu tanquam vacuo succedentes tantum ferre ex aui hereditate, quantum si filia nihil vnquam habuisset.[12] Quomodo enim fieri queat vt gradu in quo filia fuit quandiu vixit reperiant vacuum, id est, talem vt filia nunquam in rerum natura fuisse videatur, quod ad causam succedendi attinet, quin eorum omnium ratio habeatur, quæ filia percepit ex causa prorogatæ & repræsentatæ successionis?[14] Non enim vacuus gradus videri potest cui iam successio delata sit,[15] aut quid aliud datum vice futuræ successionis,[16] Nisi omnia in integrum restituantur, id est, in eum statum in quo essent si filia nihil percepisset, Quod euenit nepotibus tanto minus pro legitima percipientibus.[17] Proinde nec de illo quęrendum est an matris hæredes sint necne?[18] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia hoc casu non nisi de supplemento legitimæ tractari potest cum testamentum subsistat, *l. omnimodo* 30. *C. de inoff. testament.*

2 *l. cum quæritur 6. Cod. eod. l. Papinianus* 8. §. *quarta autem, D. eod.*

3 Et quidem ex eodem iure succedentes, *l. nec ipsa* 7. *D. de collat. dot.* Sicut dicimus nec accrescendi ius inter eos locum habere. *l. sed cum patrono 6. D. de bonor. poss.*

4 Tractant nostri *ad l quoniam, Nouella* 29. *C. de inoff. testa.* Scripsi *lib.* 13. *Coniect.*

5 Distinctio est communiter recepta ex Bart.

6 Quia dotem illam hoc casu volunt cedere loco portionis hereditariæ.

7 Scripsi *late eod. lib.* 13. *Coniect.*

8 Quod tamen fieri non potest cum legitimaria portio non nisi ex legitimæ successionis comparatione debeatur, nec proinde possit duplex legitima deberi, vbi vna tantum pars esset successionis. *Arg. d. l. 1. §. eueniet, de coniung. cum emancip. li. eius.*

9 Antonin. Tessaur. decis. Pedemont.

10 Nemo autem ex eo solo obligatur alieno facto quod gradum repræsentet. *l. scripto* 7. *D. vnd. liber.*

11 *Defin.* 1 *num.* 4. *Defin.* 14. *num.* 28.

12 *Cap.* 2. *de pact. in* 6.

13 Castr. & cæteri *ad d. l. qui superstitio.*

14 *Arg. d. l. cum quo* 56. §. *vlt. ad leg. Falc. d. l. quoniam Nouella cum ibi not. C. de inoffic test.*

15 Vnde illud est, quod neque in suis neque in agnatis erat olim successio. *l.* 1. §. *sciendum De suis & legit.* § *placebat. Instit. de legit agnat. succeff.*

16 *Vt in l cum quo* 56. §. *vlt. D. ad leg. Falcid.*

17 *d. l.* 1. §. *sed etsi tantum, D. de collat. bonor. l dotis quidem petitio.* (sic enim legendum est non *portio*) *C. de collat.*

18 Cum vtroque casu subsit eadem ratio æqualitatis constituendæ minus accipiendo ex parte nepotum.

DEFINITIO XIX.

De legitima in corporibus bonorum soluenda nepotibus ex filia, quæ renunciauit ex propria persona venientibus.

CVi tamen non erit consequens vt si dos filiæ data fuerat in pecunia numerata, nepotes similiter in pecunia legitimam accipere cogãtur, si malint eam habere in corporibus hereditariis.[1] Nam cum veniant ex propria persona non ex persona matris, vt iam toties diximus,[2] nec ipsi quicquam adhuc pro legitima acceperint, dici non potest cogendos eos agere ad supplementum,[3] quasi ad ipsius legitimæ petitionem non sint admittendi.[4] Non enim ideo tenentur imputare sibi in legitimam id quod mater pro dote habuit, tanto minus percipiendo ex bonis aui, quasi accepisse ipsi videantur quod mater accepit, præsertim si nec sint heredes matris,[5] Sed ob eam duntaxat rationem ne emergat iniquitas si ex gradu matris tanquam vacuo succedentes tantundem ferant ex aui hereditate, quantum si mater nihil habuisset: quæ tamen legitimam, aut quod hac parte idem est, dotem pro legitima habuit.[6] At nulla suberit iniquitas tametsi ea legitima nepotibus detur in corporibus hereditariis non in pecunia, cum vtroque casu tantundem debeantur,[7] An ergo legitimam integram consequenter nepotes in corporibus hereditariis, si parati sint pecuniam à matre acceptam heredibus toram reddere? Minime. Esset enim illa mera collatio, ad quam non admittuntur, qui non sunt heredes illius, de cuius successione agitur.[8] Sed cum dotem maternam imputare sibi debeant tanto minus percipiendo ex bonis hæreditariis,[9] suauissimo temperamento res ad suam æquitatem reducitur, vt non plus ferant nepotes ex bonis aui quam debeatur detracta ea summa quæ matri in dotem data est.[10] Idque temperamentum Senatus noster secutus est in supradicta causa.

1 Secundum Iustiniani constitutionem *in l. vlt. §. repletionem, C. de inoff. testam.*

2 *Defin* 1. 14. *&* 18. *§. eod.*

3 Supplementum enim præsupponit aliquid iam acceptum esse pro legitima, licet minus quam oporteat. *l. omnimodo* 30. *l. si quando* 35. §. *& generaliter, C. de inoff testam.*

4 Aliud enim est legitimam petere, aliud vero agere ad supplementum. Legitima enim facto testamento non potest peti nisi per querelam, quæ contra testamentum proponitur, Supplementum vero petitur ex testamento. *dict. l. omnimodo.*

5 Qui enim non sunt hæredes non repræsentant personam defuncti nec præstant ipsius factum. *l. cum à matre* 6. *Cod. de rei vindic.*

6 Vt diximus *prox. Def. praced.*

7 Æqualitas enim perinde vtroque casu seruatur.

8 Non enim locum habet collatio nisi inter heredes, quia nec alij conferunt, quam qui si non conferrent iniuriam hæredibus, facerent. *l.* 3. *D. de collat. dot. l.* 1. §. *soties, l. si filius* 10. *de collat.*

9 Vt diximus *Def. prox. num* 17.

10 Ita enim fit vt nihil interfit filiorum an soror quæ ipsa renunciauit succedat, an suscepti ex ea nepotes.

DEFINITIO XX.

De compensandis fructibus legitimæ nepotum cum fructibus dotis materna.

QVemadmodum autem nepotib. istis legitimam ex proprio capite in bonis aui persequentibus debentur fructus à die mortis,[1] quia fructus augent legitimam sicut & hereditatem:[2] Ita & in computanda quantitate quam filia in dotem accepit, habenda ratio est accessionum, id est, vsurarum eius pecuniæ,[3] Non quidem ex die acceptæ dotis, cum ab eo tempore mulier suis aut mariti sui sumptibus exhibita sit,[4] quam alioqui pater de suo alere debuisset,[5] sed à die mortis aui, vt pro rata portione fructus legitimæ cum vsuris dotis quæ loco fructuum sunt, compensentur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Boet. *quæst.* 3. *in fin.*

2 *l. Papinianus* 8. §. *vnde si quis, D. de inoff. test.*

3 *Arg.*

3 *Arg l filius 5 §. filia, D. de collat dot.*

4 *l. vir vsuras 54. D. de donat int. vir. & vxor. l. actione 65. §. vltim. D. pro socio l. si is qui 56. §. ibi dos, l quamuis 75. in fin. de iur dot.*

5 *dict. l. is qui §. post mortem, l. si quis à liberis 5. in princip. & §. idem in libertis. D. de agnos. & alend. liber. l. 3. & 4. Cod. eodem.*

6 *Vt in l. minor annis 40. §. prædia. D. de minor. l. 1. §. pacto, D. de pignor.*

DEFINITIO XXI.

Auctis ex postfacto facultatibus patris an augeatur legitima matris quæ renunciauit? Et quid de nepotibus qui non renunciarunt?

QVæstio illa ab interpretibus nostris tandiu vexata, Vtrum auctis facultatibus patris augeri debeat legitima filiæ quæ accepta dote pro legitima successioni paternæ renunciauit? Eo demum casu locum habet, quo filia ipsa patri superstes ampliorem petat portionem. In qua quæstione pugnantes interpretum sententias, Senatus noster ea distinctione conciliare solet, Vt si congruenter filia ab initio dotata sit inspectis facultatibus patris quæ tum fuerunt,[1] non sit audienda:[2] Sin læsa fuit, licet intra dimidiam, succurri ei oporteat aduersus renunciationem.[3] Sed si filia quæ renunciauerat, ante patrem decesserit superstitibus nepotibus, qui repudiato legato sibi relicto legitimam petere malint in corporibus hereditariis,[4] dubitationem res non habet quin eorum legitima æstimanda sit ex facultatibus, quæ mortis tempore reperiuntur.[6] Nempe quia vt in superioribus dictum est,[7] veniunt illi ex proprio capite. Ac licet in gradum matris vocentur, ita vt non nisi vnam legitimam consequi possint, tametsi plures sint nepotes:[8] non eam tamen ipsam legitimam petunt, quę matri, si viueret, debebatur, nec si sint heredes matris, sed propriam sibique ex proprio capite debitam,[9] cui nec vnquam renunciarunt, quæque cœpit iis esse debita eo demum instanti quo auus decessit.[10] Itaque mortis tempus hac parte necessario spectandum est, quamuis dotem à matre acceptam cogantur nepotes in legitimam suam imputare minus percipiendo ex bonis aui, vt supra diximus.[11] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Definit. 23. infr. De inoffi. testam.

1 Filia enim præmortua, vel non conquerente nullus quæstioni locus relinquitur quantumcunque magna dos ei data proponatur: quia nec aliter posset constitui citra iniuriam mariti, qui neque indotatam neque minus dotatam ducturus fuit. *l. Titia 62. de iur. dot. l. si donaturus 9. §. 1. D de condict. caus. dat. l. 4. §. sed etsi mulier, l pure 5. §. si eum, D. de dolo mal. except.*

2 *l. quæro 60. & seq. l. cum post 69. S. gener. & S. nuptiis, de iur. dotal.*

3 Quia contractus tempus inspiciendum est quoties de læsione quæritur, non euentus. *l. 2. l. si voluntate 8. Cod. de rescind. vend. l si pater 12. C. de inoffic. test. l. de fideicommisso 11. C. de transact.* Nec audiendus est qui petit id cuius contrarium non fuit postulaturus. *l pen C. de solut.*

4 Quasi possit hoc casu imputari patri cur non congruam dotem ab initio dederit. De quo tamen vide quæ scripsi in Chiliad. De err. pragmat. Decadib. priorib.

5 Sic enim vulgo creditum est, posse eum cui legitima relicta est in pecunia repudiare legatum, & petere legitimam in corporibus bonorum. De quo vide etiam quæ scripsi Dec. err.

6 Ex *l. cum quæritur 6. C. de inoff. test & similib.*

7 *Def. 1. 14. & 18.*

8 *Dict. Defin. 18 num. 8. s.*

9 Nam & ex proprio capite succederent si successioni intestati locus esset. *l si quis posthum 9. §. 1. D. de liber. & posthum. l si quis filio 6. De iniust. rupt.*

10 *§. si igitur defunctus, Nouel. 118. de hered. ab intest. venient.*

11 *Defin. 18. & 19. hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

De personis quarum fauore fit renunciatio, Et quis sit effectus renunciationis defuncta ea persona, cuius fauore fuerat renunciatum.

REnunciatio successionis futuræ patri facta per filiam quę nuptui tradebatur si pater nobilis, multo magis si illustris fuit, & eo tempore liberos vtriusque sexus habuit, masculorum duntaxat fauore facta intelligitur,[1] Nimirum per coniecturam tacitæ voluntatis ex talium virorum consuetudine, quæ illa est, vt familiæ suæ opes & dignitatem masculis potissimum quandiu supersunt parent.[2] Sed si, vt plerumque fit, eius renunciationis commodum pro se suisque successoribus quibuscumque stipulatus sit pater, nullus præsumptioni locus relinquitur, nec proinde dubitationi, quin non solum pro filiabus quoque, sicut & pro masculis, sed etiam pro extraneis heredibus stipulatus videatur.[3] Itaque si decedat intestatus superstite filia, quæ renunciauit, & alia quæ non renunciauit, itemque masculo, ea quæ non renunciauit, admitteretur cum masculo, & æque proderit ei renunciatio.[4] Sin masculus qui renunciationis tempore viuebat, ante patrem decesserit, sola filia succedet, quæ non renunciauit,[5] quod non contingeret si masculorũ duntaxat fauore facta renunciatio proponeretur. Tum enim defuncto masculo renunciationis potestas euaneſceret,[6] nec minus ad successionem admitteretur ea ipsa quæ renunciauit, quam quæ non renunciauit,[7] quoniam & vtraque admitteretur nulla facta renunciatione. Quid si pater testatus sit, & solum masculum heredem scripserit? Soli masculo proderit renunciatio,[8] quia & filiæ prodesset si exheredato masculo filiam instituisset, adeoque extraneo si exheredatis liberis extraneum prætulisset.[9] Huic consequens est, vt mortuo quandocumque masculo, qui fuerat solus institutus perinde ad eius successionem vocetur soror, quæ renunciauit, atque illa quæ non renunciauit, licet non tantum paternæ, sed etiam fraternæ successioni renunciatum proponatur, quoniam tota renunciationis potestas in personam eius confluit in cuius fauorem facta renunciatio est,[10] aut qui in locum illius successit. Ideoque postquam semel effectum sortita est tota hereditate masculo quæsita, nullas vires in aliorum persona habere potest.[11] Nec ad rem pertinet si quis obiiciat nõ videri sortitam effectum, quod ad hæreditatem ipsius masculi, qui vtique sibi ipsi succedere non potuit.[12] Nam neque hoc respectu vlla videri potest facta renunciatio quantumuis fraternę hereditati renunciatum sit, Quandoquidem nulla subest persona, cuius fauore facta hodie videri possit, defuncto nimirum patre patrisque hærede, cui totum emolumentum renunciationis quæsitum fuerat.[13] Non enim quod supereſt persona sororis quæ non renunciauit, & quæ ideo capax est consequendæ fraternæ successionis, sufficere potest ad hoc vt ea sola admittatur, & sorori quæ renunciauit præferatur. Prius enim est vt in eius fauorem probetur facta renũciatio quam vt ei debeat prodesse.[14] *Ita ex tempore tractatum est* in causa liberorum N. Petri de Bellegarde de S. Ciergue 5. Id. Septembr. 1595.

1 Dixi §. *Def. 7. nam. 10.*

2 Quia per masculos familia conseruatur non per fœminas, vt diximus, *d. num. 10.*

3 Heredum enim appellatione etiam extranei continentur. *Tit. De hered. qualit. & differ. l. extraneum etiam penitus ignotum; 11. C. de hered. instit.* Facit *l. si pactum 9. D. de probat.*

4 Didac. Couarr. *in repet. cap. quamuis pactum 2. de pact. in 6.* * *in 3. parte relect. 5. 3.*

5 Guid. Pap. *q. 192.* *Afflict. *decis. 161.*

6 Cessante siquidé causa finali dispositionis, cessat dispos-

clo, *l. vlt. D. de testam. tutel l. vlt. D. de hered. instit.* Tiraquell. *in tract Cessante causa.* Ferret. *ad d. decis.* Guid. Pap. 192. Gullicl. Benedict. *in verbo duas habens filias numer.* 197. Cravet. *consil.* 192.

7 Didac. *vbi supr.*

8 Non tanquam masculo, sed tanquam heredi. *l. tale pactum, 40. § vlt. D. hoc tit.*

9 Nam neque potest pater filio suo stipulari in id tempus, quo paret erit mortuus, nisi tanquam heredi, cum ius patriæ potestatis, quod facit vtilem stipulationem finiatur morte. *arg. l. Titio. 52. D. de vsufr. l. Stichus 39. de manum. test.*

10 *Arg. l. 1 §. inde Neratius, D. ad SC. Trebell.*

11 Quia stipulatio semel commissa amplius non committitur, nisi cum actus est reiterabilis. *l. sic stipulatus 133. de verb. oblig.* qualis hic non est, quia delatio hereditatis fit semel tantum & vnico instanti. *l. 1. § sciendum, de suis & legit. l. scripto 7. D. vnd liber.*

12 Id est sibi ipsi heres esse: alioqui euenit aliquando vt sibi ipsi quis succedat in iure adeundæ hereditatis alienæ aut potius in iure petendæ bonorum possessionis. *l. 1. § sed videndum, D. de succ. edict. l. nec is 17. § 1. de acq. hered.*

13 Perinde ac si sine herede defunctus esset pater, qui sibi suoque heredi stipulatus fuisset. *l. 5. in prin. D. vt legat. l. Stichum aut Pamphilum 95. § 1. in fin. de solut.*

14 Quia nec aliis prodesse potest renunciatio, quam quibus prospicere voluit & potuit stipulator, *arg. l. filius familias, 114. § Diui 2 de leg. 1. l. pater 38. § Iulius Agrippa. & § quindecim de leg. 3. Melior text. in l. qui solidum 78. § pradium, de leg. 2. & in l. cum pater 77. § libertis in fid. eod.*

DEFINITIO XXIII.

Renunciationis effectus nullus est in fauorem filiæ, quæ non renunciauit, si omnes filias simul pater substituerit masculo heredi instituto.

IDem multo magis admittendum est, vt soror quæ renunciauit admittatur cum ea quæ non renunciauit ad successionem fratris, cui commodum renunciationis quæsitum fuerat, siue quod in eius fauorem facta primum fuisset renunciatio, siue quod patri, qui sibi & suis heredibus quibuscunque stipulatus fuerat, solus ille heres extitisset, Si pater testamento substituerit filias masculo heredi scripto quandocunque sine liberis decedenti. Nam sicut futuræ successionis renunciatio non excludit renunciantem à petitione eius quod testamento relictum est, [1] ne oneretur renuncians contrà voluntatem eius cuius commodo facta est renunciatio: [2] Ita incipit interpretationem ex eiusdem patris voluntate, vt videatur noluisse plus iuris habere filiam quæ non renunciauit, quam eam quæ renunciauit, cum vtramque simul per fideicommissum ad successionem reuocauerit. [3] Nec quod causa successionis intestati fratris separata est à causa fideicommissi, [4] quicquam ad rem facit. Nam si pater voluit filij masculi vel inuiti bona æque ad sorores omnes ex fideicommisso peruenire, multo magis credendus est voluisse, vt filius eos sibi ab intestato heredes eligeret, quos lex ei daret, [5] patrisque votum siue expressa, siue tacita institutione subsequeretur, [6] id est, siue testatus decederet, siue intestatus. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Guidon. Pap. *quæst. 599.* Facit *l. si patronus 33. in fin. de bon. libert.*

2 Ita enim fieret vt per filiæ renunciationem adimeretur libera testandi facultas patri, qui tamen non ob aliam causam filiæ renunciationem admisisse credendus est, quam vt eam facultatem haberet tanto liberiorem. Pactum enim de non succedendo ampliat non restringit facultatem testandi. Scripsi in Chiliade De Error. pragmat. in prioribus Decadibus.

3 Per fideicommissum enim succeditur testatori non heredi. *l. 1. l. in fideicommissaria 18. D. ad SC. Trebell. l. coheredi 41. § cum filia de vulg & pup. substit.*

4 *d. § cum filia. l. sequens quæstio 68. de leg. 2.*

5 *l. in princ. l. conficiuntur 8. § 1. D. de iur. codicill.*

6 *Arg l mulier 22. § cum proponeretur ad SC. Trebell. l pater 10. § vlt. D. de capt. & postlim.*

DEFINITIO XXIV.

De clausula, Salua legali eschæta.

VVlgaris illa clausula in pactis per quæ futuris successionibus renunciatur apponi solita, *Salua legali eschæta*, eo demum casu prodest, quo ij omnes decesserint, qui in pari gradu fuerint succedendi. Itaque filia quæ renunciauit addita eiusmodi clausula, tamdiu excludetur per renunciationem, quamdiu fratres aut sorores supererunt, aut ex iis liberi, in quorum persona vires & effectum habere possit renunciatio: [1] Sed iis prædefunctis admittetur, cæterisque sequentium graduum agnatis, & cognatis omnibus præferetur. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Guid. Pap. *quæst. 192.* [*] vbi Ranchin & Ferret. iunge definit. 12. 5.

2 *Arg l. omnia 32. alias l. cum ita. §. in fideicommisso de leg. 2. l. peto 69. § fratre. l. cum pater 77. § libertis eod.*

3 Vt aliquis effectus sit huius clausulæ, ob eam potissimum causam adiectæ, ne exclusio per renunciationem inducta esset perpetua. Guid. Pap. *dict quæst. 192.* [*] Vide Gullielm Benedictum *in verbo duas habens filias num. 197.* Cravet. *cons. 192.* [Audio tamen Senatum postea pronunciasse contra liberos agnatorum eiusdem gradus.]

DEFINITIO XXV.

De pacto mariti promittentis facturum se, vt vxor paterna renunciationi renuncier. promisso etiam ni id fiat quanti interesse patris poterit.

TItius Mæuiam Sempronij filiam vxorem ducturus, ea præsente stipulanti Sempronio spoponderat contentam fore Mæuiam dote duorum millium aureorum, futuræque patris successioni pro ea summa cum iureiurando renunciaturam, Addita etiam promissione ni id fieret quanti factum esse Sempronij interesse posset, deque ea re chirographum Sempronio dederat. Sempronius Titij fidem secutus, filiam ei desponderat, & paulo post nulladum secuta renunciatione superstitibus cum filia duobus masculis intestatus decesserat. Placuit mariti pactum filiæ nocere non debere, [1] cui nec proprium noceret, tametsi renunciaturam se promisisset si renunciatio nulla secuta esset. [2] Nam nec obstaret ei facta renunciatio futuræ successionis, reluctante nimirum iuris ciuilis ratione, [3] ni iurisiurandi quoque vinculo ex Pontificiæ constitutionis auctoritate [4] confirmata proponeretur. [5] Tantum aberat vt promissio de renunciando per maritum facta pro filiæ renunciatione vtili accipi deberet. [6] At neque maritum ex promissione sua conueniri posse visum est, an id quod masculorum interesset sororem per renunciationem ab hereditate exclusam esse. [7] Cum prohibere nec posset nec deberet quo minus vxor, cuius factum promiserat, accepto familiæ erciscundæ arbitro ad hæreditariam portionem obtinendam iure suo aut potius publico veteretur, [8] cui nec priuata cautione derogari vllo modo potuisset. [9] Præsertim cum priuatæ quoque cautionis commodum pater filiæ abiecisse videretur, qui cum filiam in dote heredem scribere & à reliqua hæreditate summouere potuisset, intestatus decedere maluerat. [10] Neque enim probabilis erat illa interpretatio, si vt iniusto iuris errore pater lapsus ab intestato decessisset, quasi ratus iam satis exclusam esse per mariti pactum filiam, quam scire debuerat non nisi ex propria iurataque renunciatione excludi potuisse. [11] *Ita Senatus* anno 1588. pro D. Guilielmo Onciaco tunc Senatore nunc Præside meritissimo eiusque coniuge contra Nobiles Dominos fratres de Beaumont.

1 *l. si vnus 27. § ante omnia de pact.*

2 Aliud enim est renunciare, aliud paciſci de renunciando tam in contractibus quam in vltimis voluntatibus. Sicut aliud est vendere aliud paciſci de vendendo. *l.1.C de pact.pign* gloſ. *in l.bona fidei.verſic ſi tamen de eo quod cert loc.* Bocr.qui multos citat.*qua l.3 num 1.& 15.*

3 *l vlt.D.de ſuis & legit l.pactum dotal 3.C.de collat.l pactum quod dotalu 15 C de pact.*

4 *Cap. quamuis pactum, de pact in 6.*

5 Nam ſi illa ipſa promiſiſſet ſe renunciaturam, liberaretur renunciando ſine iuramento. *arg l in numerationibus, 44.§. vltim.de ſolut.* Bart. & cæteri *in l.ſingularia ſi cert.pet.* Non enim promiſſio de renunciando includit promiſſionem de iurando, *cap ad audientiam quod met cauſ.* Bocr.*dict.quæſt.2. numer 5.& 6.*

6 *l.1.C ſi in com meadémque cauſ l.inter ſtipulantem 83. de verb.oblig* Bocr.*dict.nu.15.*

7 *L.Stipulatio iſta 38.in princ.eod.tit de verb.obligat.* Bocr.*vbi 8 num.16.*

8 Ius enim ſuccedendi ab inteſtato ſicut & ex teſtamento publicum dicitur, quia eſt ex legibus *l.3.qui teſt fac poſſ.l quod bonis 15.§.1.D.ad leg.Falcid l.vlt.de ſuis & legit.*

9 *d.l.vlt.D de ſuis & legit.*

10 Neque enim nouum eſt, vt imputetur patrifamilias, cur teſtamentum non fecerit *l poſthumus 6. verſ. hoc plane. De inoff. teſtament.*

11 Error enim ille Iuris ſicut patri eiuſve maſculis liberis prodeſſe non debet, ita nec filiæ nocere ad peruertendam legitimæ ſucceſſionis rationem. *l.ſed etſi 25.§. ſcire.de petit.hered.*

DEFINITIO XXVI.

Si renunciatum ſit ſucceſſioni fratris ignorantis patre ſtipulante & adhibito iureiurando, valet renunciatio.

QVæſitum eſt an renunciatio per filiam facta de fraterna ſucceſſione in manibus patris ſtipulantis fratre vero abſente valeat? Dubitationem facit, quia regulare eſt, vt de hereditate abſentis & ignorantis pactum fieri non poſſit.[1] Sed tamen ita poſito iure fieret, vt innumeræ renunciationes corruerent,[2] atque ita litium materia creſceret,[3] quandoquidem vix eſt, vt præſens pater, filij quoque præſentiam adhibeat.[4] Itaque magis placebat, renunciationes iſtas valere, quas pater ipſe ſtipulatus eſſet.[5] Prudens enim bonumque conſilium pro liberis omnibus accipere pater intelligitur.[6] Quanquam non deerant ex Dominis, qui dicerent alias contra iudicatum fuiſſe.[7] *Ita tractatum eſt* non tamen deciſum in cauſa filiarum D. de Bellegarde de S.Ciergue.

1 *l vlt.C.hoc tit.l.2.§.vlt.D.de his quæ vt indign.*

2 Quod eſſe non debet, *arg l non omnium. D. de legib.l.Barbarius Philippus 3.D.de offic.prætor.* Maligna enim eſt interpretatio per quam fit, vt actus deſtruatur. *l ſi ita ſtipulatus 126. §. Chryſogonus.De verb.oblig.* [Communis tamen Doctorum opinio videtur eſſe in contrarium. Didac.*in initio 3 part. ca. quamuis pactum, nu.6.vide cap.Thol.quæſt.458.*

3 Quæ potius reſecanda eſt. *l.quidam 21. D.de reb.credit. l. ſingulis 6.D.de except rei iudic.*

4 Quaſi nec ſit neceſſe, cum vox filij ſit vox patris, & contra vox patris ſit vox filij. *§.ſi quis alij Inſt.de inutil ſtipul.*

5 *Ex cap quamuis pactum cum ibi not. De pact in 6.*

6 *l.vlt.C.de curat furioſ. l.2 C qui & aduerſ quos in integr. reſtit. poſſ. l.illi quidem 8. D quod met.cauſ.* [Aliud eſt in renunciatione bonorum maternorum. Cravet. *conſ.42. in fin.* Iunge Deſin 9. *ſup.*]

7 Pro D.de la Couz contra D.de la Verdatiere.

DEFINITIO XXVII.

Pater qui filiam, quæ paternis fraternisque bonis renunciauerat, vocat ad fideicommiſſum ſimul cum filia quæ non renunciauit, videtur velle, vt poſſit illa etiam fratri ſimul ſuccedere ab inteſtato, Niſi cum frater ſciuit renunciationem.

CVm Pater, qui filiam à paternorum fraternorumque bonorum ſucceſſione per renunciationem excluſerat,[1] eandem fratri ſi ſine liberis moreretur ſubſtituiſſet in omnem caſum, id eſt, non ſolum pupillariter, ſed etiam per fideicommiſſum,[2] ſimul cum filia, quæ non renunciauerat, videri eum voluiſſe vt vtriuſque filiæ in fratris ſucceſſione idem ius eſſet[3] non ſolum ratione fideicommiſſi, ſed etiam quod ad inteſtati ſucceſſionem attineret, Quaſi ſublato per eum vinculo, & impedimento renunciationis, non ſecus atque ſi filiam quæ renunciauerat heredem inſtituiſſet.[4] Certum enim eſt huiuſmodi renunciationibus non excludi filiam, quo minus ex teſtamento ſuccedere poſſit.[5] Etſi autem ius fideicommiſſi non impedit ius ſucceſſionis inteſtati,[6] in ea bonorum parte in qua filius grauatus grauari non potuit, id eſt, quod ad legitimam & Trebellianicam attinet:[7] Tamen ex fideicommiſſo colligitur, voluntatem patris illam fuiſſe, vt filiæ omnes ex æquo admitterentur, nec minus, quæ renunciauerat, quam quæ non renunciaſſet.[8] Sane ſi renunciationem frater ſciuiſſet, ratámque habuiſſet, difficilius admitti poſſet filia quę renunciauit cum ea quæ non renunciauit, quaſi fratris ab inteſtato morientis voluntas illa fuiſſe videretur, vt heredem haberet eam, quæ nondum eſſet excluſa per renunciationem, perinde ac ſi eam ſolam inſtituiſſet, cum is, qui inteſtatus moritur, eos tacite videatur inſtituere, quos ſcit ſibi ab inteſtato ſucceſſuros.[9] Nec quod fideicommiſſum filiabus omnibus æqualiter à patre relictum ſit, ad rem facit, quia ſicuti fideicommiſſo paternæ duntaxat, non etiam fraternæ facultes continentur,[10] ita non eſt permittendum patri;[11] vt facto ſuo vocet ad hereditatem inteſtati filij eas perſonas, quas filius ipſe ſciuerit & voluerit eſſe excluſas.[12] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Adhibita ſcilicet in eam rem ſtipulatione, & adhibito iureiurando, de quo *in cap.quamuis pactum 2.de pact in 6.*

2 Siue expreſſis verbis & ſpecialibus, ſiue generali verbo communi *ſubſtituo*, quod noſtri volunt aptum eſſe ad vtramque ſubſtitutionem tam precariam quàm directam, quaſi ſit commune, vt notant *ad leg. Centurio 15. D.de vulgar. & pupill. ſubſtitut.*

3 Vt par & æqualis in omnibus fieret determinatio. Ex *l. iam hoc iure 4.eod.tit.De vulg. & pupill. ſubſtit.*

4 Quo caſu dubitari non poſſet, quin pater à iure ſibi ſuiſque liberis per renunciationem quæſito receſſiſſet. Habent enim omnes iſtæ renunciationes tacitam illam conditionem, *ſi* is in cuius fauorem renunciatum fuit, perſeueret in eadem voluntate, cùm nemo cogatur vti iure ſibi quæſito. *l.pactum 45. D.hoc tit. l.pen. C.eod. l.ſi iudex 28. D de minor.* *& hoc adeò verum eſt, vt etiamſi teſtamentum ſit imperfectum & inualidum in quo pater filiam quæ renunciauerat ad ſucceſſionem ſuam reuocauit, non eo minus admittenda ſit filia ad ſucceſſionem inteſtati, cùm etiam ex actu nullo declaretur voluntas. *l. vltim.D.de reb. eor.l licet, 20. D.de adim.legat.* Ita Senatus in cauſa Parauis.

5 Guid. Pap. *quæſt.599.*

6 Quia fideicommiſſum etiam ab inteſtato relinqui poteſt & capi debet per manus heredis legitimi. *l filiusfamilias, 18.D. ad leg.Falcid.*

7 Iuxta *cap. Raynutius, & cap. Raynaldus cum ibi not.Extr. de teſtam.*

8 Qui enim ſimul vocantur ſimul admittendi ſunt. *l.omnia 32.alias l.cum ita §.in fideicommiſſo de leg 2.*

9 *l.3 in princ.l conficiuntur 6.verſ ſed ideo. D. de iur.codicill. l ab exheredati 126.De legat.1.*

10 *l.coheredi 41.§.cum filiâ. D.de vulg. & pupill. ſubſtit. l. ſequent quæſtio 69. de leg.1. l in fideicommiſſaria 18.verſ quoties. D. ad SC.Trebell.*

11 Non enim permittitur patri, vt quem velit det heredem filio præterquam impuberi. *l 2.D de vulg & pup.ſubſtit.*

12 Poſtquam placuit Iuſtiniano, vt filiusfamilias poſſit hodie in aduentitiis heredem habere ab inteſtato. *Nouell. 118. de hered.ab inteſt.venient.*

DEFINITIO XXVIII.

Portio filiæ quæ renunciauit non fratribus omnibus adcreſcit, ſed ſoli heredi, nec tam heredi quam hereditati; & ideo venit in fideicommiſſum ab herede relictum.

POrtio filiæ, quæ renunciauit, soli heredi accrescit non etiam aliis liberis, qui non renunciarunt.[1] Sed si separanda sint bona heredis à bonis testatoris, quod contingit, cum agitur de detractionibus ex fideicommisso faciendis,[2] computanda est ea portio in bonis defuncti magis, quam heredis, quasi accreuerit hereditati, non heredi.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa, relatúmque sic alias pronunciatum fuisse in causa Dominæ de Corsans. Itémque in causa Dominorum de Cardé & de Monmayeur 13. Calend. Octobr. 1612.

1 Guid. Pap. *quæst.* 192. & 599.

2 Quia detractiones quæ fiunt ex fideicommisso, non ad fideicommissarium, sed ad heredem grauati pertinent. *c. Raynutius, & cap. Raynaldius. Extr. de testam.*

3 Quia nihil potest heres habere tanquam heres quod non prius fuerit hereditatis. *l. 1. §. Scæuola, D. si u qui testament. lib. eff. iuff.* Et ideo hæc portio quæ adcreuit hereditati venit in fideicommissum, quia quotics rogatur quis hereditatem restituere, id omne videtur rogatus reddere quod fuit hereditatis. *L in fideicommissaria 18. verf. quoties, D. ad SC. Trebell.* [Intellige tamen vt adcrescat hæc portio hæreditati non heredi, Nisi heres ipse post mortem patris, dotem de suo soluerit sorori, aut in eius fauorem pater stipulatus sit filiæ renunciationem. Nam his duobus casibus heredi non hereditati acquiritur portio filiæ, ideoque nec in fideicommissum venit. Ita tractatum & decisum est, licèt non pronunciatum in supradicta causa D. de Cardé & de Monmayeur 13. Cal. Octobr. 1612.]

TIT. IV.

DE TRANSACT.

DEFINITIO I.

De transactione facta non lectis verbis testamenti.

DE his quidem controuersiis, quæ ex testamento proficiscuntur, non aliter potest transigi quam visis lectis perceptisq; verbis testamenti,[1] Adeo vt nec pactione, & renunciatione vlla ei iuri derogari possit.[2] Sed si contrahentes verba testamenti sciuisse probentur, licet tum cum transigebatur lecta non fuerint, non eo minus valebit ratáque erit transactio.[3] *Ita Senatus* in causa Do. de Chastillion & Dominarum de Bouuant & d'Ayguebelete prid. Non. Junij 1588.

1 *l. 3. §. 1. l. de his 6. l. non est ferendus 12. D. de transact. l. 1. §. 1. D. testa. quēmad. aper.* Non idem in sententia iuris est, *l. si mater 11. D. de except. rei iudic.*

2 Bart. *in d. l. de his, nu. 3. 4. & 5.* vbi rationem reddit, quod hæc solemnitas respiciat fauorem publicum, ne testamenta occultentur, & defunctorum voluntates circumueniantur: Item quia lex concepta est per verba prohibitiua.

3 Idem Bart. *in d. l. de his, nu. 6.* Vide tamen quæ contra hanc sententiam scripsi *ad d. l. de his in Rationalibus.*

DEFINITIO II.

De nouatione quæ fit per transactionem.

TRansactionum singulare ius est, vt nouent præcedentem obligationem, super qua dubitatum transactumque proponitur:[1] cum ab eo demum tempore sciri incipiat quid & quantum debeatur: Id nimirum de quo per transactionem conuenit.[2] Neque hoc casu locus est Iustinianeæ constitutioni,[3] quæ nouationem non alio casu factam videri patitur, quam si id expressim & specialiter dictum sit. Ita enim constitui æquum fuit ad tollendas innumeras facti quæstiones, cum in obscura contrahentium voluntate passim dubitaretur quid actum esset.[4] At interposita transactione quis dubitet id actum fuisse vt à dubio iure recederetur, eiúsque duntaxat quod per transactionem certius factum esset, ratio haberetur.[5] Itaque ad inducendam hoc casu nouationem sufficiet non fuisse ex contrario actum ne nouatio fieret,[6] Secundum quod, cum filia cui pater certam nummorum quantitatem pro legitima portione reliquerat, post patris mortem imminuta iam nummorum æstimatione cum hærede transegisset, & conuenisset, vt idem numerus librarum, qui à patre dictus fuerat, ei solueretur. Placuit Senatui in ea æstimatione soluendos nummos, quæ transactionis tempore fuisset,[7] non quæ facti testamenti aut mortis: quod transactionis tempore non de aliis nummis actum videri posset, quam qui tum essent:[8] Quamuis si transactio nulla interuenisset, tametsi interposita fuisset stipulatio legati nomine, testamenti tempus in æstimandis nummis inspici oporteret aut mortis.[9] Maior enim hac parte vis est transactionis quam stipulationis, quæ cum citra transactionem fit, licet actionem ex testamento nouet,[10] eásdem tamen qualitates & conditiones retinet quæ actioni ex testamento inessent.[11] *Ita Senatus* in causa D. Marchionis de la Chambre contra Dom. Margaretam de la Chambre 16. Calend. Septemb. 1588. & rursus in causa discussionis bonorum D. Barbaræ d'Amboise inter eásdem partes 5. Id. Mart. 1593.

1 Bald. *in rubr. Extra. De transact.* Facit *l. 3. Cod. eod.* post Decium *consil. 400.* Gabr. *lib 3. comm. opin. concluf. 4. de nouat. num. 61.*

2 *l. Lucius 78. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

3 *in l. vlt. C. de nouat.*

4 *l. 2. l. si Stichum 8. §. 1. & 5. si quis ita & paff. D. eod.*

5 *l. 2. l. de fideicommisso 11. l. sub pratext. 19, & paff. Cod. de transact.*

6 *Arg. l. dotem 30. D. de iur. dot.*

7 Est enim generale, vt in eo æstimando quod debetur & petitur ex contractu inspiciatur tempus contractus. *l. si filiusfamiliae 78. de verbor. obligation. l. Rutilia Polla 69. D. de contrah. empt.*

8 Semper autem in contractibus sequimur id quod factum est. *l. semper in stipulationibus 38. de reg. iur.*

9 *l. si ita 8. D. de aur. & argent. leg.* Iuxta eam tamen distinctionem quam nos trademus. *Def. 2. de inoff. testa.* j.

10 *l. cum filius 76. §. heres meus, de leg. 2. l. si Stichum 8. §. legata, D. de nouat.*

11 *l. 1. §. si quis sub conditione 14. D. vt legat. nomin. caueat.*

DEFINITIO III.

De alienatione & venditione quæ fit per transactionem.

EX transactione, per quam res ad alium transit, dominium transfertur,[1] si possessio quoque translata sit,[2] licet per solam clausulam constituti.[3] Est enim transactio non minus habilis titulus quam venditio ad transferendum per traditionem dominium.[4] Quin & in venditionem degenerat, si is, qui rem in alium transtulit, pretium eo nomine acceperit,[5] Ideoque etiam de euictione qui sic transigit obligatur.[6] Non item qui rem iam penes aduersarium constitutam, ob cuius quæstionem litis intercessit decisio, licet accepto pretio remisit,[7] Quasi non tam rem vendidisse, quam ius suum remisisse videatur.[8] *Ita Senatus* sæpius.

1 *l. non solum 4. Cod. de prad. minor. l. transactionem 35. C. de transact.*

2 Acquiritur enim dominium per possessionem. *l. 1. Cod. de acquirend. possess. l. multum 6. l. qui aliena 8. Cod. si quis alter. vel sibi.*

3 *l. quod meo 19. D. de acquir. possess.*

4 *dict. l. transactionem, & dict. l. non solum.* iunct. *l. nunquam nuda 30. de acquir. rer. domin. l. in summa 65. §. 1. de condict. indeb.*

5 *Arg. l 1. D. de contr. empt. l. 1 de rer. permut. l naturalis 5. §. at si*

at si de de præscript. verb. nisi quid simulatè gestum sit, *vt in l. cum ea 21. C. de transact.*

6 Actione tamen præscriptis verbis non ex empto. *l. si pro fundo 33. C de transact*

7 *d. l. si pro fundo, in vers. si tamen.*

8 Etsi enim transactio fieri non potest nisi aliquo hinc inde dato vel retento vel promisso. *l. transact. 38. eod.* tamen in dubio qui transigit, ius suum duntaxat remittere non etiam vendere intelligitur. *l. si maiores 25. & pass eod.*

DEFINITIO IV.

De transactione facta post iudicatum.

CVm maritus iniuriam vxoris persequens aduersus Titium egisset, ac iam fortè victum se præsensisset, reo persuaserat, vt de tota controuersia in arbitros compromitteret; Compromissum de ea re factum fuerat cum dici & pœnæ, vt necesse erat, adiectione, itémque cum clausula illa, *siue latum esset arestum siue non.* Promiserátque maritus curaturum se, vt vxor, cuius præcipuè intererat, ratum id compromissum haberet, neque tamen præstiterat. Elapso iam compromissi tempore arbitri sententiam dixerant. Postmodum reus per procuratorem admonitus latum pro se arestum cum expensarum adiudicatione, sententiæ arbitrorum stare noluerat, vtque sibi liceret iudicatum exequi apud Senatum postulabat. Placuit iustam esse petitionem, non ob id solum, quod compromissi tempora ante dictam per arbitros sententiam effluxissent, [1] neque dum mulier mariti factum ratum habuisset, [2] sed illa potissimum ratione, quod iam ipso compromissi tempore iudicatum esset, vt proinde nihil superesse posset, de quo transigeretur. [3] Nec ad rem pertinuit, quod ignorarent compromissores, an aut quid iudicatum esset. Non enim eo minus certum ius erat, quod quale illud esset nondum didicissent. [4] Itaque visum est, reiici debere clausulam illam, *siue arestum latum esset siue non*, vtpote quæ supremorum iudicum, à quibus nec liceret appellare, auctoritatem infringeret. [5] Nam si de inferioris iudicis sententia tractaretur, à qua prouocatio licita esset, valeret proculdubio clausula, per quam scilicet non tam iudicati auctoritas labefactata, quam appellationis remedio in omnem casum renunciatum videretur. [6] Plane si ponas de hoc ipso dubitari, an aut quid à Senatu iudicatum sit, vt facile sciri id nequeat, non eo minus licitè ritéq; facta transactio videbitur, quod ex postfacto appareat iam tum fuisse iudicatum, cum transigebatur. [7] *Ita Senatus* 14. Calend. Decembr. 1588.

1 *L. quid tamen 21. §. si intra, D. de recept. qui arbitr.*

2 Quamuis secuta etiam ratihabitione, non aliud tamen iuris constitui oporteret propter eam rationem, quæ sequitur. Sed erat res expeditior nulla dum secuta ratihabitione, *ex reg. l quia non deberet 10. D. de iureiur. l. 1. C. de transact.*

3 *L. eleganter 23. §. si post rem iudicatam, D. de condict. indeb. l. si causa cognita 31. C. de transact.*

4 *L. cum ad præsens 37 cum duab seqq. D. de reb credit.*

5 *d § si post rem iudicatam, vers. tunc enim rescriptis.*

6 *d. § si post, versic. quid ergo. & l. post rem 7. l. post rem 11. D. de transaction.*

7 *Supra dd. legibus.*

DEFINITIO V.

De transactione facta post arestum, contra quod porrecta sit aut porrigi possit ciuilis supplicatio.

SI aduersus Senatusconsultum Principi supplicationem condemnatus porrexit, licet pendente noua cognitione vires suas Senatusconsultum retineat, [1] perinde tamen ac si nondum res iudicata esset de lite transigi potest, & consequenter ab eo iure, quod victori per Senatusconsultum fuerat quæsitum discedi. [2] Nam & causa ex integro acta permittente Principe fieri posset eiusdem Principis auctoritate, vt prius iudicatum subuerteretur. [3] Non idem tamen erit, si de eo, quod à Senatu constitutum est, velint litigatores ante porrectam supplicationem transigere, eo solo prætextu, quod non tantæ auctoritatis sit Senatusconsultum, quin aduersus illud porrigi supplicatio possit, & eo remedio Senatusconsultum euerti: Cum necaliter permissa sit supplicatio, quam si pœna ob eam causam statuta pendatur, [4] quam proinde solutam & prorogatam esse necesse est, adeóque porrectam supplicationem admissámque, prius quam minor Senatusconsulti auctoritas habeatur, quam si nulla subuerti ratione posset. In eoque sanè conueniens est maioris potestatis esse, quod à Senatu pronunciatum est, [5] quam quod ab inferiore iudice, à quo sufficit apppellari posse, vt etiam post rem iudicatam transigere liceat, quamuis nondum fuerit appellatum. [6] *Ita Senatus* in causa Joannis Francisci & Antonij Dubois de S. Triuier. Idib. Decembr. 1589.

1 *Auth. qua supplicatio, C. de precib. Imper. offer.* Guid. Pap. *qu.* 50. 97 & 420.

2 *L. eleganter 23 §. si post rem iudicatam, versic. tunc enim rescriptis, de condict. indeb.*

3 Sufficit autem litis materiam subesse, vt transigi possit etiam post iudicatum, *l. & post rem 7. l. post rem 11. D. de transact.* Nam & metus litis sufficit ad transactionem, *l. 2. C. eod.*

4 *d. auth. qua supplicatio.*

5 *Argum. l. vnic. § hic cunabulis, versic. credidit enim, de offic. pref. prator.*

6 *d. l. & post rem 7. in prine. D. de transact.*

DEFINITIO VI.

De transactione, quæ decisionem generalem continet, super petitione generali vel speciali.

QVoties in transactionis præfatione specialis petitio proponitur, decisio autem sequitur generalis, non de aliis transactum videri debet, quam quæ specialiter deducta fuerant in petitionem, [1] ne transactio alioqui facilè trahatur ad incogitata. [2] Sed si petitio generalis fuerit, vt appareat id egisse contrahentes, ne quid indecisum relinqueretur, secuta generalis decisio generalem recipiet interpretationem, ne qua litis materia inter eos supersit, qui non à lite tantum, sed ab omni etiam litis metu discedere voluerunt. [3] *Ita Senatus* sæpius, & maxime in causa discussionis bonorum Dominæ Barbaræ d'Amboise 4. Id. April. 1593.

1 *L. sub prætextu specierum 29.* vbi gloss. *C. de transaction. l. si de certa 31. eo.* Vide *Defin. 12. infr. & l. vlt. §. 2. vers. idem quæsiit. de cond ind.*

2 *L. cum Aquiliana 5. l. qui cum tutoribus, 9. §. 1. D. eod. l. 3. Cod. eod.*

3 Gloss. *in d. l. sub prætextu 29.* vbi omnino vide.

DEFINITIO VII.

Transigi alieno nomine non posse circa speciale mandatum.

NEc transigere nec compromittere de alieno iure quis potest, si non speciale mandatum habeat, [1] quia in generali mandato non solent ea contineri, quę speciali indigent concessione, [2] nisi proponas mandato generali adnexum ius liberæ administrationis. [3] *Ita Senatus* 7. Id. Jun. 1591.

1 *L. mandato generali 60. D. de procur.* & ibi gl. & Bart.

2 *Arg. l. obligatione generali 6. D. de pignor. l. filiusfamilias 7. in princ. D de donat.*

3 *L. procurator cui generaliter 58. & seq. D. de procur. l. si procurator 10. C. eod. l. creditor 69. §. Lucius Titius, D. mandat.* Bart.

in d.l mandato. Vide quæ scripsi *ad tit. Etiam per procur. cauſ. in integr. reſt. inf.*

4 Non tamen donare ſimiliter poteſt, qui ius habet liberæ adminiſtrationis, niſi ex magna & iuſta cauſa, quoniam alioqui donare eſt perdere, *dict. l. filiusfamilias 7. in princ. & §. 1. de donat.*

DEFINITIO VIII.

De tranſactione facta ſuper nobilitate & immunitate.

Filus, qui ex nobilitatis priuilegio à plebeiis oneribus immunis cum vniuerſitate tranſegerat, eoque nomine annuum quid promiſerat, filius idémque hæres factum adprobare non tenetur, [1] ſi ab auis nec à patre ſolo nobilitatem trahat. Nam ſicuti non ei noceret, quod pater ſordidis artibus aut qua alia ratione nobilitatem amiſiſſet, [2] ita neque tranſactio à patre facta perpetuæ annui præſtationi obligare eũ poteſt [3], quamuis ſi certum quid præſtitiſſet pater, quod vnica ſolutione totam obligationem peremiſſet, nec patri nec filio repetitio concederetur. Neque enim ſine cauſa & indebitè ſolutum videri poſſet, quòd ex tranſactione debitum & ſolutum fuiſſet. [4] Præſertim, cum videri poſſit id factum intuitu pietatis, [5] ne ex ipſius immunitate vniuerſitas, quæ ex viduis, pupillis, & inopibus maxima ex parte conſtabat, læderetur, & ſupra modum oneraretur. [6] Differentiæ autem ratio euidens eſt, quia onus annuæ præſtationis perpetuum eſt & perpetuo grauat, filiique intereſt, ne ſingulis annis ius immunitatis, quod ab auorum nobilitate partum habeat, redimere cogatur ob factum patris. [7] Plane ſi factum patris filius pendente lite & incertô adhuc immunitatis iure adprobauerit, difficilius eſt, vt poſt latam de immunitate ſententiam audiri debeat, ſi aduerſus probatam tranſactionem poſtulet in integrum reſtitutionem. [8] *Sic tractatum eſt* in ea cauſa, de qua Definit. 12. & ſeqq. infr. de dignit. & nobilit.

1 Quoniam in cauſa ſtatus poteſt filius venire contra factum patris, *l. ſi cum pater*, vbi gloſſ. *in verb. exhibebit. C. ſi aduerſ. rem iudic.* Bart. *in l. vltim. C. qui & aduerſ. quos in integr. reſt. poſſ.*

2 Quia quod non habet filius à patre, pater filio adimere non poteſt, *l emancipatum 7. §. vltim. D. de Senator. l. 3. D. de interdict. & relegat.*

3 Nimirum cum ea præſtatio ex ſtatus cauſa proficiſcitur, *arg. l. tranſactione matris 26. C. de tranſaction.* Poteſt tamen etiam ſuper ſtatu tranſigi, ſicut & ſuper quacunque alia re dubia, *l fratris tui 10. C. de tranſact. l vlt. eod.*

4 *L. in ſumma 65 §. 1. D. de condict. indeb.*

5 Textus eſt elegans *in l. cum is, §. mulier. D. eod.*

6 *L. 3. §. præſes prouincia, D. de muner. & honor.*

7 *Arg. l. pecunia 8. in fin. D. de alim. legat.* iunct. *d. l. 3. de interdict. releg.*

8 Nunquam enim auditur quis id poſtulans, cuius contrarium in contrarium euentum non fuit poſtulaturus, *l. pen. C. de ſolut. L. 1. C. de pact. l. de fideicommiſſo 11. C de tranſact.* facit *l. nec inſentio 23 eod.* Et qui ſemel voluit, poſtea non poteſt pœnitere, *l. in diem 9. §. 1. C. de aqua & aquæ pluu. arcend.*

DEFINITIO IX.

Onus ſuper certa re impoſitum non debet, qui re caret, ſi colluſio nulla interceſſit. Caſus in quo ſententia inter alios lata etiam alijs nocet.

Per tranſactionem annum quid præſtare obligatus capiendum ex certi fundi aut iuris fructibus, ſi eo fundo aut iure poſtea priuetur per ſententiam, licet inaudito eo redditam, cui annuum debetur, à priſtina obligatione liberatus intelligitur, [1] dum ne per colluſionem aut negligentiam, id eſt, per contumaciam ea ſententia lata ſit. [2] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 6. infr. quib. res iudic. non nocet.

1 *Argu. l ſi debitor 39. §. veriſimile, D de contr. empt.*

2 Nemini enim ſua colluſio & negligentia prodeſſe debet, *l. ſi fundo tradito 53. §. 1. l ſi ideo 55. D. de euiction.* & dolus condemnati facit, vt pro poſſeſſore habeatur, quia dolus pro poſſeſſione eſt.

DEFINITIO X.

De inſinuandis poſt triginta dies tranſactionibus, ne ob quantamcunque læſionem reſcindi poſſint.

Senatuſconſulto quod factum eſt ad edictum Sereniſſimi Ducis Emanuelis Philiberti, de inſinuandis tranſactionibus, vt prætextu læſionis quantumcunque enormis, ſi neque vis, neque dolus ex proposito interuenerit, reſcindi non poſſint, triginta dies præſcripti ſunt, non intra quos eam inſinuationem fieri neceſſe ſit, ſed quos elapſos eſſe oporteat priuſquam inſinuari tranſactio poſſit. An vt interim ſit pœnitentiæ locus? Minime vero, ſi alia cauſa nulla ſit propter quam recedi debeat à tranſactione: [1] Sed vt ſaluum ſit ius petendæ in integrum reſtitutionis aduerſus tranſactionem ex cauſa læſionis immodicæ, inſpecto tamen dubio litis euentu æſtimandæ: [2] poſtquam eo iure vtimur ex receptiore interpretum ſententia aduerſus veram iuris rationem. [3] Quid ergo ſi tranſigentes conſentiant, vt ipſo tranſactionis die, vel biduo aut triduo ſequenti fiat inſinuatio? Non poterit ea conuentio iuri publico derogare, quo minus tempora labi expectandum ſit, adeo vt ſi trigeſimo ante die tranſactio celebrata ſit, ſed ea tamen lege adiecta, vt in ampliorem formam extendatur, eáque extenſio poſt diem trigeſimum fiat, poſterior contractus, licet id ipſum in effectu, quod prior contineat, non ſtatim inſinuari queat, ſed alij triginta dies exinde expectandi ſint, quamuis prius inſtrumentum interea inſinuari nihil prohibeat. *Ita Senatus* in relationibus libellorum in cauſa Philiberti Mondoz & Dom. de Meſpieu, Idib. Nouemb. 1593.

1 In eoque differt inſinuatio tranſactionum ab inſinuatione donationum, quæ non valent, niſi à die inſinuationis. Itaque etiam hodie locum habet, *l. quamuis 39. C. hoc tit. l. cauſas 16. eod.*

2 Quæ Bartoli ſententia fuit *ad l. 2. C. de reſcind. vendit. l. ſi quis cum aliter 36. de verb. oblig. contra l. 16. C. hoc tit. l. vlt. C. de plur petit. l. 78. §. vlt. D ad SC. Trebell.*

3 Neque enim iuris ratio patitur, vt ex incerto euentu certa læſio colligatur, *L. 1. C. de pact l. de fideicommiſſo 11. Cod. hoc tit.* Vnde illud eſt, quod noſtri dicunt, valorem præbendæ non augeri ex diſtributionibus quotidianis, cum ſint caſuales & incertæ, Boer. *quæſt. 19. num. 3. & 4.* poſt Oldrad. *conſil. 118.* & alios ibi citatos. Vide quæ ſcripſi in Chiliad. de error. pragmat. Decad. 8. error. vlt.

DEFINITIO XI.

Tranſactionem factam de iure immunitatis, non niſi audito procuratore generali, homologari non oportere.

Tranſactio facta inter nobilem & vniuerſitatem de iure immunitatis, etiamſi aliquid eo nomine datum ſit vniuerſitati, non debet à Senatu confirmari, &, vt loquuntur, homologari inaudito procuratore generali, [1] ne priuatorum pactionibus iuri publico tributiſque fiſcalibus præiudicium generetur. [2] *Ita Senatus* in relationibus libellorum in cauſa D. de Sonnax 6. Id. Jun. 1594.

1 *Arg. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. 3. §. antepenult. l. ſi fiſcus 7. C. de iur. fiſc.*

2 *L. ius publicum 38. l. inter debitorem 42. D. de pact.*

DEFINITIO XII.

De generali clauſula in tranſactionibus apponi ſolita, quando generalem indutat deciſionem.

Cum de certa re tranſactio facta eſt, conſtat quidem generalis clauſulæ, quæ ſubiici ſolet, eam faciendam

ciendam esse interpretationem, vt aliis quæstionibus de quibus nec actum nec cogitatum fuit, nullum præiudicium factum intelligatur.[1] Nam nec Aquiliana stipulatio, quantumuis generalissima, extenditur ad incogitata. Liberalitatem enim captiosam interpretatio prudentum fregit.[2] Sed tamen, si tam aperta & enixa sint generalis clausulæ verba, vt dubitari nō possit, quin de quæstionibus omnibus fuerit cogitatum, idque inter contrahentes actum, ne qua litis materia inter eos superesset, causa nulla est cur generalis transactionis potestas ad rem certam, de qua nominatim tractatum sit, quæque transactioni causam dederit, coangustetur.[3] *Ita tractatum est* pro D. du Prade Aduocato contra N. Antonium de Riddes Dominum de *Bleys* 18. Calend. Maij 1595.

1 *L. si de certa* 31. *C. de transact.*

2 *L. cum Aquiliana* 5. *l. qui cum tutoribus* 9. §. 1. *D. eod.* licet Aquiliana stipulatio perimat non solum obligationes omnes, sed etiam ipsas in rem actiones, *l. vt responsum* 15. *C. eod.*

3 Diximus supra Defin. 6. ex notatis per gloss. & alios *in l. sub prætextu specierum* 29. *C. eod.* [Idque est quod Veteres quidam dicebant, Caueant sibi contrahentes à stipulatione Aquilianæ.]

DEFINITIO XIII.

De differentia transactionis & sententiæ, cum dolus ex alterutra parte intercessit, probatus ex instrumentis postea repertis.

SVb prætextu quidem instrumentorum postea repertorum transactio rescindi non potest,[1] sicuti nec sententia.[2] Sed si ex iis instrumentis præteritus dolus probetur, sufficiet ea res ad rescindendam transactionem.[3] Non item ad rescissionem sententiæ,[4] quoniam sententia non ex litigatorum consensu,[5] sed ex iudicis reiúmque iudicatarum auctoritate vires accipit: [6] Transactio vero ex voluntate contrahentiúm,[7] quibus dolum suum quandocunque probatum prodesse nunquam oportet.[8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 11. infr. de pact. conuent. tam sup. dot.

1 *L. sub prætextu instrumenti* 19. *Cod. de transact.* iunct. *l. non minorem* 20. *eod.*

2 *L. sub specie* 4. *C. de re iudic. l. cum de hoc* 27. *D. de excep. rei iudic.* Facit *tit. C. sentent. rescindi non poss.*

3 *d. l. sub prætextu, l. interpositas* 13. *eod.* Intellige, nisi de dolo etiam transactum sit, *l.* 4. *eod.*

4 *L. falsam* 3. *C. si ex falsis instr.* Est enim hoc casu necessaria in integrum restitutio aduersus sententiam, *l. Diuus* 33. *D. de re iudic.* At contra transactionem sufficit exceptio doli, *dict. l. sub prætextu.* [Scilicet cùm transactio facta est per stipulationem, Alioqui cùm sit nudum pactum, non potest parere actionem, licet vulgo nostri contrà sentiant, Fachin. *lib.* 1. *Contr. c.* 10.]

5 Iudicium enim redditur in inuitum, *l. inter* 83. §. 1. *de verbor. oblig.*

6 *L. seruo inuito* 65. § *cum prætor, D. ad SC. Trebell.*

7 *d. l. inter* §. 1.

8 *dict. l. sub prætextu, l. transactione* 30. *l. ne ex dolo* 12. *D. de dolo.*

DEFINITIO XIV.

Fideicommissarius repertus in possessione sine vitio est legitimus contradictor, nisi habeat causam ab actore, aut nisi sit heres illius, ex cuius persona & facto conuenitur, siue sit heres purus, siue cum beneficio inuentarij.

FIdeicommissarius repertus in possessione sine vitio legitimus est contradictor,[1] nisi habeat possessionis suæ causam ab actore, siue mediatam siue immediatam. Nemo enim debet ob id, quod possidet, vinceri eum à quo possidet.[2] Sed finge, transactionem ita factam esse inter Titium & Sempronium, vt Titius retinuerit rem, quæ iam à se possidebatur,[3] promissa tamen certa quantitate,[4] & ea lege adiecta, vt si ad certam diem pecunia non solueretur, ea ipsa res in solutum daretur, quæ tamen subiecta erat fideicommisso in tuum commodum. An si conueniaris ex transactione,[5] poteris excipere de fideicommisso? Dubitationem facit, quia si transactum non esset, forsitā Sempronius eam rem euicisset,[6] nec tu hodie haberes. Sed hoc dici non potest, quia si lis dubia fuit, qualem fuisse necesse est, vt de ea transigi potuerit,[7] non potest affirmari Sempronium fuisse certo euicturum. Ideóque satis est ei, qui ex transactione agit, si salua ipsi sint illa ipsa iura, quæ haberet, si transactum non fuisset. Nam vt transactio inter alios facta noceat fideicommissario, fieri non potest,[8] nec si sit heres transigentis.[9] Fideicommissum enim sibi debitum semper deducere potest velut æs alienum.[10] Multo minus nocebit, si heres non sit nisi cum beneficio legis & inuentarij.[11] Aliud sane esset, si quis vellet dicere, rem sibi ex fideicommisso debitam esse, cuius possessionem per transactionem acquisiuisset is, ex cuius persona conueniretur. Tunc enim transactioni satisfacere omnino deberet.[12] *Atque ita quidam tractabant*, Senatus tamen contra fideicommissarium pro transactione pronunciauit, etiam in primo casu,[13] tametsi fideicommissarius non nisi cum beneficio legis & inuentarij hæreditatem transigentis adisse proponeretur.[14]

1 *L. filiam fratribus* 75. *vbi* Bart. *D. ad SC. Trebell.* [Vide Bart. Bald. Dec. & alios *ad l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. toll.* Ant. Gabriel *lib.* 4. *comm. opin. conclus.* 5. *de fideic. per tot.*]

2 *L.* 1. §. *vlt. D. vti possidet.*

3 *Vt in l. si pro fundo* 33. *C. hoc tit.*

4 Nec enim transactio fit nisi aliquo dato vel promisso vel retento, *l. transactio* 38. *eod. tit.*

5 Ex persona scilicet Titij, qui transegit, alioqui non posses vtique conueniri ex transactione inter alios facta, *not. tit. C. res inter alios act. aliis non nocet.*

6 Semper enim habenda est ratio dubij euentus, præsertim in transactionibus, *l. de fideicommisso* 11. *C. hoc titul. l.* 1. *Cod. de pact. l. penult. C. de solut. l. si pater puella* 12. *Cod. de inoffic. testament.* nec nouum est vt inspici oporteat id, quod potuit contingere, potius quam quod contigit, vt ex supradictis legibus apparet.

7 *L.* 1. *D. hoc tit. l.* 2. *Cod. eod. l. in summa* 65. §. 1. *D. de condition. indeb.*

8 *L.* 3. *D. hoc titul.*

9 Hic vero casus est de quo magis dubitari potest, quia heres cogitur præstare factum defuncti, ex eoque conueniri potest, quomodo in proposita specie tandem pronunciatum fuit à Senatu nostro, vt sequitur in Definitio. Vide tamen Oldrad. Cacher. decis. Pedem. vlt.

10 *L. in imponenda* 6. *l. irritum* 8. *C. ad leg. Falcid. l. cum patet* 77. §. *Titio fratri antepen. de legat.* 2.

11 Cum beneficium legis & inuentarij impediat, ne iura, quæ habet heres, confundantur cum patrimonio defuncti, *l. vlt.* §. *in computatione, C. de iur. delib.*

12 Nec enim posset pro parte transactionem probare & pro parte improbare, *l. nam absurdum* 8. *D. de bon. libert. l. si ita* 39. §. 1. *D. de oper. libert. l. cum quæritur* 16. *D. de admin. tutor.*

13 Quia non potest heres recusare, quo minus factum defuncti præiter, ex cuius persona lucrum sentit, & cuius personam sic repræsentat, vt eadem persona esse videatur, Nouell. 48. *de iureiur. à morien. præstit. l. ex qua persona* 149. *de reg. iur. l. cum à matre* 14. *C. de rei vind. l. venditrici* 3. *C. de rebus alien. non alienan. l. vindicantem* 17. *D. de euict.*

14 Nam & heres cum beneficio legis & inuentarij perinde heres vere est acsi inuentarium non fecisset, nisi quod non tenetur supra vires hereditatis, nec iurium suorum iacturam & confusionem pati cogitur supra, quam ex hereditate conferre possit. Nam quin iura ipsius confundantur ad concurrentem vsque hereditatis quantitatem dubitari non oportet. Atque ita esse accipiendum, quod scriptum est *in d.* §. *in computatione.*

DEFINITIO XV.

An videatur transactum de fideicommisso per iuratam renunciationem à sorore nubente factam fratri.

QVæ patris testamento per fideicommissum substituta erat fratri eiúsque liberis, si aut ipse aut i-

pſius liberi ſine liberis moterentur, cum defuncto patre rari & ruſtico nuberet, dotémque à fratre acciperet, renunciauerat, interpoſito, vt fieri adſolet, iureiurando, ſucceſſionibus omnibus, ſubſtitutionibus Falcidiæ, Trebellianicæ, legitimæ, ſupplemento legitimæ, ac cæteris iuribus tam competentibus, quam in futurum competituris, ſiue cogitatis, ſiue non cogitatis, in bonis ſuis paternis, maternis, fraternis & ſororinis, reſeruata tamen, vt notarij loquuntur, legali eſcheuta, ſi quando aut ex iuris ſcripti ratione, aut ex conſuetudine deferretur: deque ea re mutuæ ſtipulationes inter fratrem & ſororem interpoſitæ probabantur. Cum poſtea defunctus eſſet frater filio ſuperſtite, qui poſtmodum ſine liberis & facto teſtamento vxoréque inſtituta, & legatis multis relictis deceſſerat, Amita petebat ex teſtamento patris & fideicommiſſi iure bona omnia, quæ fratris filius à patre de bonis aui accepta in hereditate ſua reliquiſſet, ex eaque cauſa tam heredem grauati vxorem, quam bonorum poſſeſſores competentibus actionibus conueniebat. Illi, quia fideicommiſſi conditionem extitiſſe conſtabat, ſolo renunciationis inſtrumento nitebantur, quaſi per quod fideicommiſſi remiſſionem factam eſſe dubitari non oporteret, [1] præſertim, quod alia ſubſtitutio nulla proponeretur, quæ alioqui renunciatione tam generali remiſſa dici poſſet, [2] quodque contrahentium voluntas manifeſta eſſet, ne quid omnino exceptum videretur, qui etiam ad incogitata renunciationem porrigi expreſſim voluiſſent. [3] Nec mouere videbatur, quod de teſtamento ex quo fideicommiſſum petebatur, nihil expreſſim & ſpecifice cautum fuiſſet, [4] Tantum aberat, vt eius teſtamenti verba inſpecta cognitáque proponerentur, quod interpretes noſtri ad conuentionum omnium, quæ de controuerſiis teſtamentariis fiunt, validitatem prorſus neceſſarium eſſe arbitrantur. [5] Nam præter id, quod non erat probabile, ignoratum patris teſtamentum à filia, [6] quæ alioqui non dotem pecuniatiam accipere, nec de legitima, vel legitimæ ſupplemento paciſci, ſed portionem hereditariam vrgere ac familiæ erciſcundæ iudicio in eam rem experiri debuiſſet, [7] Illud etiam accedebat, quod iuſiurandum in renunciatione interuenerat, cuius eam vim eſſe plerique putant, [8] vt inſpiciendi teſtamenti neceſſitatem remittere, & ſolemnitatem ſupplere poſſit, quomodo & alias pleraſque ſupplere ſolet. [9] Item, quod ſoror legalem duntaxat eſcheutam, ſibi excipiendo, tanto apertius abdicaſſe videbatur ius omne fideicommiſſi, quod alioqui ex cuiuſuis teſtamento prætendere potuiſſet. [10] Viſum tamen eſt, renunciationem quantumuis generalem à muliere ruſtica factam, [11] quæ ne quidem patris teſtamentum, de quo nullum in toto contractu verbum, nedum ſubſtitutionem in eo pro ſe factam ſciuiſſe probabatur, ad ea iura, quorum perſecutionem ſibi competere aliquando poſſe ignorabat, [12] non niſi per captioſam interpretationem extendi poſſe. [13] Quando nec ſi teſtamentum patris ſciuiſſet, ei tamen nocere ſcientia potuiſſet; ſi non expreſſa quoque & ſpecifica eius teſtamenti mentio facta reperiretur, vt ex Doctoribus noſtris ij volunt, qui Bartoli ſententiam vt veriorem, licet mihi non parum ſuſpectam, amplectuntur. [14] Maximè, cum tot verborum multiplicationem [15] ex imperitia notarij magis, quam ex contrahentium voluntate adiunctam eſſe conſtaret ex eo, quod Falcidiæ quoque & Trebellianicæ detractionem ſoror remiſerat, quod tamen apparebat inſulſe prorſus & inepte factum ab ea, quæ cum heres non eſſet, ſicut neque legatis, neque fideicommiſſo hæreditatis grauari, [16] ita neque Falcidiæ aut Trebellianicæ detrahendæ ius habere vnquam potuerat. [17] Sed illud magis mouebat, quod renunciationem illam ſoror diſertis verbis reſtrinxerat ad bona ſua paterna, materna, fraterna, & ſororina. In quorum numero non erant ea, de quibus quærebatur, quæ quanquam origine paterna, & perpetuo fideicommiſſo adfecta, nepoti tamen ſemel acquiſita, deſierant paterna eſſe, [18] & mutatione perſonæ nomen quoque & conditionem haud dubie mutauerant. [19] Cur ergo renunciationem alioqui odioſam [20] extenderemus ad alia bona, quam de quibus nominatim cautum fuiſſet? [21] Præſertim fauore extranei heredis & in odium amitæ, quæ nec paternis etiam bonis ſimpliciter & abſolutè renunciauerat, ſed legalem eſcheutam, vt diximus, ſibi exceperat? [22] Alioquin paulatim illud etiam, quod abſurdius eſſet induceremus, vt id quoque fideicommiſſum, quod hic idem fratris filius teſtamento ſuo multis poſt renunciationem annis condito fecerat, ſubſtituta poſt vxoris mortem ſorore, remiſiſſe credenda eſſet: de quo ne per ſomnium quidem fuerat cogitatum. [23] Neque vero probabile videbatur, fratrem, qui à ſorore ſtipulatus fuerat, tam male affectum erga eam fuiſſe, vt extraneos ſuos, ſuorúmve heredes, etiam in fideicommiſſo paternorum bonorum ei prælatos cuperet: [24] Sed id potius egiſſe, vt ſibi poſteriſque ſuis conſuleret, ac liberiorem haberet bonorum ſuorum omnium adminiſtrationem. Neque rurſus fratris filium in ea fuiſſe voluntate, vt commodum ſubſtitutionis, quam auus fecerat, ademptum amitæ vellet, qui eam ipſam in omnibus bonis ſuis etiam quæ ab auo non acceperat, ſubſtitutam voluiſſet, [25] vt in ſolatium extinctæ totius familiæ hoc ſaltem haberet illa ex paternis bonis, quod ei pater ſuo teſtamento poſt cæteros omnes liberos reliquiſſet. [26] Nam & ipſa legalis eſcheutæ reſeruatione conſtabat, caſum hunc extinctionis totius familiæ vtriſque contrahentibus abominalem fuiſſe, nec proinde ad eum facile porrigi conuentionem debuiſſe. [27] Quanquam ſi aliud nihil obſtaret, nullus certè legali eſcheutæ locus relinqueretur, facto per vltimum ex familia decedentem teſtamento. Legalis enim eſcheuta nihil niſi legitima & inteſtati ſucceſſio eſt, cui locus fit poſt extinctos tantum omnes illos, cum quibus alioqui filia admitteretur. [28]

Sine dit.

1 Vt in ſpecie *l. qui Romæ* 122. §. *duo fratres, D. de verb. oblig.* Guid. Pap. *in terminis, quæſt.* 232.

2 Verba enim generalia, quæ in vno tantum verificari poſſunt, pro generalibus non habentur.

3 Quamuis enim conuentiones non ſint porrigendæ ad incogitata, *l.* 4. *& l. qui cum tutorib.* 9. §. 1. *& fin D. de tranſact.* Si tamen cogitatum & actum ſit, de incogitatis quoque iuribus remittendis aliud eſt, vt in iiſdem locis tractant DD.

4 Imo nec in genere, quia neque de teſtamento vllo, neque de fideicommiſſo quidquam in eo inſtrumento legebatur.

5 *Ex l. de his* 6. vbi Bart. & alij, *D. hoc tit. l.* 1. *D. teſtam. quemadm. aper.*

6 Quæ in eo teſtamento fuerat inſtituta heres in certa pecuniæ quantitate, ideoque teſtamenti exemplum habere præſumebatur, *l* 2. *D. edend.*

7 Nec enim legitima aut legitimæ ſupplementum poteſt deberi, niſi facto teſtamento, cum alioqui heres ex parte non poſſet omiſſa portione petere legitimam, *l.* 4. vbi Bart. Alex. & alij, *D. ad Trebell.*

8 Crauet. *conſil.*

9 DD. communiter ad *Auth. ſacramenta puber. C. ſi aduerſ. vend.* Bart. *in l. ſi quis pro eo, de fideiuſſor. l. cum pater* 77. §. *filium matrem. D. de leg* 2.

10 Cum exceptio in vno caſu firmet regulam & diſpoſitionem in cæteris, *l. quæſitum* 12. §. *idem reſpondit. l. domo inſtructa* 43. *D. de inſtruct. vel inſtrumen leg.*

11 Duplex enim ratio eſt ſubueniendi per mitiorem interpretationem mulieri ruſticæ, & propter ſexum & propter ruſticitatem, *l.* 1. §. *fin. D. de edend. l.* 2. §. 2. *D. ad Velleian.* cum &

mulieri-

mulierib. & rusticis ius ignorare permittatur, *l. regula in princ. 9. D. de iur. & fact ignor. l. vlt. C. de testam.*

12 *d. l. 4. & 5. l 9 §. 1. & vlt. D. hoc tit. l mater decedens 19. D. de inoff testam.* Grammat *decis 57. num* 3. polt Bart. *in l. vlt. § idem quasitit. D de lib leg.*

13 Quam prudentum interpretatio debet frangere, *l. cum Aquiliana 5. D. hoc tit.*

14 Bart *ad d l. qui Roma, 122. § duo fratres, quæst. 5.* Ias. ibid. *num. 62.* quem sequitur Ranchinus ad Guid. Pap. *quæst. 32.* quæ enim generaliter fiunt, nisi specialiter notentur, videntur neglecta, *l. item apud Labeonem 13. §. hoc edictum 26. D. de iniur.* iunct. *d. l. de his.* Vide tamen quæ contra scripsi in Rational. *ad d. l. de his.*

15 *L. pediculis 32. L. Labeo. D. de aur. & arg. leg.*

16 §. 1. *Instit de legat. & de sing. rebus per fideicommiss relict. in princip. l illud 13. in fin. D. de iur. codicill. l. mulier 22. §. fin. D ad Trebell.*

17 Quippe quarum detractio non alij competit quam heredi, *l. 1. D. ad leg Falcid d. l. 4. ad Trebell.*

18 *DD. ad l. 1. §. veteres* vbi Ias. *num 23 D de acqu posses.*

19 *L per curatorem 90. §. 1. D. de acqu. hered. l. vlt. C. de inoffi. testament.*

20 Omnes enim renunciationes censentur odiosæ non tantum quæ sunt prohibitæ à iure, de quibus Guid. Pap. *qu. 231.* sed etiam cæteræ, quia speciem habent donationis, cuius præsumptio nũquam fauorabilis est, *l. cum de indebito 23. D de prob.* præsertim in muliere & rustica, vt *in 5. fin autem, dict leg.* maxime si nihil eo nomine datum vel promissum esset, *l transactio 38. C. hoc tit.* Grammat. *decis. 101. num. 12.*

21 Bart. *in l. 2. §. illud, D. de hered. vel act. vend* maxime cum fideicommissi conditio nondum extitisset, *l. si ita sit scriptum 45. § si sub conditione, D. de leg 2.* odiosa enim sunt restringenda, non adiuuanda interpretatione, *l. cum quidam 19. D de lib & posth l. hoc modo 64. in fin. D. de condit. & demonst.* Guid. Pap. *d. quæst 231.*

22 Si enim aliquis casus exceptus esset etiam ratione bonorum, quibus fuerat renunciatum, multò magis actum fuit, vt alia bona, de quibus nihil cautum erat renunciatione, non continerentur, *d. l. qui cum tutoribus 9 §. fin. D. hoc tit.* Grammat *dict. decis. 101 num. 10.*

23 Omnes enim renunciationes, quantumuis generales & ad futurum quoque tempus porrectæ, ad ea restringendæ sunt, quæ habent causam de præsenti iam subsistentem, Bartol. & Doctores communiter *ad dict. 5. duo fratres.* Matth. de Affict. *decis. 305. num. 4. & 5.*

24 Quod esset contra patris voluntatem, cui pium filium obsequi, vt debuit, & ita voluisse credibile est, *l. in testamento 38. D. de fideicomm. libert. l cum acutissimi 3. C. de fideicommiss.* nam & stipulatio super testamento interposita, & in executionem testamenti easdem conditiones recipere debet, eandémque interpretationem, *l. 1. §. si quis sub conditione, vt leg. nom. cauent.*

25 *Arg. l. vlt. C. de instit. & substit.*

26 *L. Paula Callinico 27. §. Pompeius, D. de leg. 3.* iunct. *l. iure succursum 6 D. de iur. dot. l. dotem 6. in fin. D. de collat. bonor.*

27 *Arg. l. cum tale 72. in princip. D. de condit. & demonstr. l. Iulianus 26. in fin. D. si quis omis. caus. testam.*

28 Guid. Pap. *quæst. 192.*

TIT. V.

DE POSTVLAND.

DEFINITIO I.

Primum iudicem victori in causa appellationis patrocinium præstare posse.

NIHIL prohibet, eum, qui inter litigatores in prima instantia iudicauit, patrocinium & aduocationem in causa appellationis ei præstare, pro quo sententiam tulerit.[1] Nam & ad ipsius iudicis existimationem pertinet, vt ritè & rectè iudicasse dicatur, non per sordes aut per gratiã,[2] iurisve vel facti ignorantiam.[3] Qua de causa eo etiam iure vtimur, vt requirente appellante ad litem appellationis euocetur is simul cum eo, qui obtinuit, ad hoc vt, si sua interesse putet, defendat iudicatum.[4] Nec ad rem pertinet, quod confirmata per superiorem iudicem sententia, futurum sit,[5] vt ad eum redeant litigatores,[6] atque ita euenire videatur, vt idem in eadem causa & iudex & patronus fuisse reperiatur.[7] Alia enim causa est principalis de qua ipse cognouit, alia appellatoria,[7] in qua nec iudex ipse iudex fuit, nec tam litigatori, pro quo iudicauerat,[8] quam sibi ipsi patrocinium præstitisse intelligendus est. Sed & aliquando euenisse scio, vt in publico Senatus auditorio, cum præsente eo, qui iudicauerat, tractaretur causa appellationis, nec perspicere Senatus posset, qua ratione aut quo errore impulsus iudex eam sententiam tulisset, facti sui rationem is reddere iuberetur, atque ita litis appellatoriæ victoriam ei pararet, pro quo iudicauerat, qui alioquin per aduocati minus instructi imperitiam in eo erat, vt iamiam succumbere deberet. *Ità Senatus* pro N. Portier Aduocato Necensi contra procuratorem fiscalem D. Ducis Gebennensis 6. Id. Februar. 1591.

1 Alia enim causa & instantia est, vt paulo post ait Definitio.

2 *L. eadem lege 6. §. vlt. D. ad leg. Iul. repet. l 2. C. de pœn. iudic. qui mal iudic. l. venales 7. C. quand prouoc non est necess.*

3 *L. vlt. D. de extraord. cognit. l. si per imprudentiam 11. D. de euict l seruo 65. §. cum prator, D. ad SC. Trebell.*

4 Nam quemadmodum appellare possunt omnes, quorum interest, *l 1. D. de appell. recip.* ita & multo magis iudicatum defendere licet omnibus, qui sua putant interesse.

5 *Ex c. vt debitus honos. Extr. de appell.*

6 Contra id quod scriptum est *in l quisquis 6. C. hoc tit. in l. prator 17. D. de iurisdict. & in l. lex Cornelia 5. circ. princ. C. de iniur.* Nam nec arbiter esse potest, *l sed si. 9 §. si quis, de recept.*

7 *L. cum apud Sempronium 20. D. iudic. solui.*

8 Atque ita officio suo iam functus fuerat siue bene siue male iudicando, *l. index postaquam 55. D. de re iudic.*

TIT. VI.

DE ERROR. ADVOCAT.

DEFINITIO I.

Quantum interfit, an Aduocatus errauerit in iure, an in facto; & an iudex, an Aduocatus.

SI quid per iuris errorem, & imperitiam, aut negligentiam Aduocatus dixerit, vel omiserit, quod clientis ius & causam lædere possit, partũ id curare bonus iudex debet, cui non solum licet, verum etiam ex officio necesse est ea omnia supplere, quæ Aduocatis partium desunt, quoties ad supplenda ea sufficere ratio iuris potest.[1] Sed si in facto Aduocatus errauerit, multum refert, an præsente cliente, aut, quod hac parte effectu ipso idem est, vero clientis procuratore, causam perorauerit, an absente. Si vtroque absente, nihil ea res nocere clienti potest, quia non sicuti procurator post contestationem,[2] ita & Aduocatus dominus litis vnquam fit. Sin alterutro præsente, ac per silentium saltem factum Aduocati approbante, perinde habendum est, ac si à cliente ipso, vel eius procuratore factum esset.[3] Ideoque ad impugnandum, quod Aduocatus dixerit, aut fecerit, perinde necessaria erat clienti restitutio in integrum,[4] perindeque obnoxia refusioni expensarum, elusæ interim & retardatæ litis.[5] Quanquam difficile est, vt ea restitutio clienti detur, si liti, cũ perorabatur, ipse adfuerit,[6] nisi proponas, talem eius personam esse, vt vel ob sexum, vel ob rusticitatem, vel ob ætatem, vel ob quam aliã causam facilius restitutionem mereatur.[7] Errotis, quem iudex ipse in pronunciando admiserit, alia ratio est, nec enim corrigi ab eodem iudice vnquam potest, nisi incontinenti; & eo ipso iudice adhuc sedente pro tri-

bunali.[c] Tolerabilius enim est, vt qui iam per errorem aliquid pronunciauit, subinde pronunciet eodem errore de cæteris, quæ ad iam statutorum consequentiam pertinent,[9] quam vt posteaquam officio suo, siue bene, siue male semel functus est, iterum iudicet.[10] Ne hoc ipso rerum iudicatarum authoritas labefactetur,[11] quam semper & vbique sanctam seruari, non modo litigatorum interest, sed etiam Reipubl.[12] *Ita in Senatu* sæpius.

1 *l vnic C. vt quæ des aduoc. part. iud. suppl.*
2 *l. procuratoribus 22. & seq C. de procurat.*
3 *l. 1. C. hoc tit.*
4 Per literas, quas pragmatici nostri vocant, *De desaduen.*
5 Sua enim cuique frustratio, non alij nocere debet, *vulg. l. hominem 37. D. mandat.*
6 Cùm nemini regulariter sit permittendum, venire contra proprium factum, *l factum, 155. l. quod quis ex culpa, 203. de regul. iur.*
7 Ex his enim causis datur facilius restitutio, *l regula, 9. de iur. & fact. ignor. l si quis 7. §. dolo malo, D. de iurisdict.*
8 *l. iudex posteaquam 55.* vbi omnes notant, *D. de re iudicat.* iuncta *l. Paulus, 42 & l. acta. 45 eod.* Ex quibus locis adde aliam exceptionem, nisi partes consentiant, & ita tamen, vt eodem die acta corrigantur, *d l acta.*
9 Exemplum est elegans *in l. ex diuerso, 35. §. 1. D. de rei vindicat.*
10 *d l. iudex posteaquam.*
11 *l. seruo 65. § prætor. D. ad SC. Trebl. l. si fundus, 16. § si pluribus. D. de pignor.*
12 Vt aliquis sit litium finis, qui alioquin nullus esset, *l. 1. & 2. & tot. tit C. de re iudic.*

TIT. VII.

VT QVAE DES. ADVOCAT. part. ind. suppl.

DEFINITIO I.

Iudex supplere potest, sed in iure, non in facto, ne quidem notorio, & de exceptionibus oppositis in allegationibus iuris.

EST iudex supplendo, quæ desunt Aduocatis partium, calumniæ materiam facile præbet, quasi patrocinari ipse potius, quã iudicare videatur,[1] dubitare tamen nemo debet, quin ad eius officium pertineat, si quid per Aduocati vel procuratoris,[2] aut inscitiam aut incuriam omissum videat, quod male alioquin affectam miseri clientis causam adiuuare possit, quicquid totum illud est, ex se supplere, & pro dicto habere, id quod dici potuit, & debuit.[3] Sed hoc ita accipiendum est, si in eo, quod suppleri oportet, iuris quæstio vertatur, non facti. Factum enim nunquam supplendum est,[4] nisi si tale sit, vt ex actis & instrumentis litis non modo coniici, sed etiam probari queat.[5] Id enim est, quod vulgo nostri iactitant, debere iudicem secundum allegata & probata iudicare potius, quam secundum propriam conscientiam.[6] Hinc consequens fit, vt non nisi perraro suppleri exceptiones possint, propterea quod, licet pleræque iuris magis quam facti esse videantur, vix tamen contingere potest, vt non aliquam habeant implicitam facti quæstionem, cum ex facto pendeant,[7] cuius non semper expedita est ex actis probatio. Nam neque notorium supplere iudex potest, quod non fuerit allegatum, quamuis allegati probationes exigere nullas iure possit.[8] Plane quin permittendum sit Aduocato, in iuris quoque allegationibus exceptionem obiicere, quam in tractanda lite per errorem omiserat, minus dubitatur,[9] si modo non declinatoria, vel dilatoria,[10] sed peremptoria exceptio sit, magisque ad ius, quam ad factum nouum pertinens, cuiusmodi sunt omnes fere temporis præscriptiones.[11] Sed cum id accidit, cauere semper bonus iudex debet, ne tantam eius exceptionis rationem habeat, vt aduersarium ex ea condemnet inauditum: qui si eam exceptionem sibi oppositam scisset, vtique per oppositam replicationem sibi suæque causæ consulere potuisset.[12] Interdum etiam euenit, vt nouam facti quæstionem in allegationes iuris deductam, ad contestationem probationemque admitti oporteat,[13] refusis per deducentem sumptibus retardatæ litis.[14] Sed hoc neque alius, quam Senatus facere solet, quem æquum est modis omnibus prospicere litigatoribus, quibus post semel definitum Senatusconsulto negotium, non vlterius aut felicius, litigandi via superest,[15] nec nisi parcissime, pro personarum & causarum qualitate, vt ad illas etiam lites, quæ in Senatu agitantur, diligentius tractandas litigatores incitentur.[16] *Ita in Senatu* sæpius.

1 Vt tractat A. Gellius *lib. 14. cap. 2.*
2 De procuratore enim ideo tractandum est, quia dominus litis ille est, non Aduocatus.
3 *l. vnic. C. hoc tit.*
4 Sic Harmenop. *lib. 1. tit. 4.*
5 Non enim vere suppletur, quod ex actis ipsis probatur, vt neque excepto, quæ nascitur ex instrumento, ex quo agit actor. Ranchin. *ad Guidon. Pap. quæst. 221. ex Bartol. & Ias. ibi. citat.*
6 Sic nostri vulgo *ad l illicitas, 6. §. veritas, per ill. text. D. de offic. præsid.* vide Iac. Cuiac. *lib 11. obseru. c. 19.* Franc. Hotom. *illust. quæst 25.* vide tamen *Desin. 7. §. de sent. & interloc.*
7 *l exceptiones opponuntur, 20. & pass. D. de except.* Interdum tamen ex contractu pendent, ex quo agitur.
8 Guid. Pap. *qu. 221. nu. 4.* Gloss. notab. *in cap. appellanti. de appell.* vide Iul. Clar. *in § fin. qu. 9.*
9 Facilius enim est, vt liceat Aduocato errorem suum corrigere, quam vt iudici errorem Aduocati.
10 De quibus *in l. 2. §. vlt. & l. 5. D. de except.*
11 Guid. Pap. *d. qu. 221. & ibi Apostill.* Iunge *Desin. 35. infr. de fideiuss.*
12 Nam quemadmodum exceptio est actionis exclusio, ita & replicatio exclusio exceptionis, *l. 2. §. illud, l. exceptio, 22. §. 1. D. de except.*
13 Fauore nimirum habendæ veritatis, quam semper exactissime inquirere iudex quilibet, sed supremus maxime debet. *l. curent magistratus, 22. D. de testib.*
14 Ne alioqui beneficium Senatus sit ei captiosum, cui nihil potest imputari, contra *legem Paulus, 8. D. de prætor. stipulat.*
15 Ex ratione posita *in l. vlt. C. de temp. in integr. restit.*
16 Cum interfit non modo litigantium, sed etiam Reipublicę, vt quam cito fieri potest, lites expediantur, *l. 1. C. de admin. tutor. l. quidam 21. D. de reb. credit.*

*DEFINITIO II.

Iudex exceptiones meri iuris, omissas ab aduocato vel procuratore, supplere potest.

EXceptiones quæ meri iuris sunt vsque adeo suppleri possunt per iudicem, vt earum rationem non eo minus haberi oporteat,[1] quod Aduocatus vel procurator dixerit nihil habere se quod aduersario obiiciat.[2] Finge agi de testamento filijfamilias, aut eius qui de suo statu incertus tamẽ testatus fuerit. Nullam talis testamenti rationem habere iudex debet quod certum est ipso iure non valere.[3] Quamuis enim possit ex facto contingere vt fuerit emancipatus, emancipatio autem facti sit, nunquam tamen emancipatio præsumitur si non & allegetur & probetur.[4] In dubio igitur sicut filius quilibet in patris potestate esse præsumitur, ita & contra testamentum à filio factum quem & sui iuris & de suo statu eo tempore certum non fuisse constat, pronunciandum est.[5] *Ita Senatus* in causa Antonij Bouuard, & N. Amblardet 4. Calend. Decemb. 1609. In qua specie illud etiam aderat quod testatoris pattem pro iam mortuo testamenti tempore

tempore habuerant illi ipſi contra quos teſtamentum producebatur:[6] non enim quid in eorum opinione ſed quid in rei veritate fuiſſet inſpiciendum Senatus putauit.

1 Secundum ea quæ ſcripſimus definit. præced.

2 Quibus tamen verbis videtur renunciatum omnibus non modo facti ſed etiam iuris allegationibus, quod qui facit magis ſibi nocet quàm qui ab allegationibus ſe excludi patitur.

3 *L. qui in poteſtate 6. l. de ſtatu 15. & ſeq. D. qui teſtament. fac. poſſ.*

4 *l. 5. §. 1. D. de probat. l. Titia 34. ſolut. matrim. l. 2. C. ſi aduerſ. rem iudic.*

5 *d. l. de ſtatu & ſeq.*

6 Vt proinde non viderentur poſſe contra ſuum factum venire & contra propriam confeſſionem. *arg l generaliter. Cod. de non num. pecun. l. cùm de indebito 25. D. de probat.*

7 Licet aliquando plus ſit in opinione quàm in veritate, *vt in l. is qui putat. D. de acquir. hered. §. ſi quis rem ſuam, 2. Inſtit de legat.*

TIT. VIII.

DE PROCVR.

DEFINITIO I.

De confeſſione procuratoris extra cauſam mandati.

PROCVRATOR ad litem duntaxat conſtitutus,[1] ſi in iudicio fateatur dominum eſſe Titij heredem, qui re vera non erat, non nocet domino.[2] Neque enim ex alterius confeſſione aut facto ignorans vel inuitus quiſquam hereditati obligatur.[3] Itaque vel ſpeciali mandato vel ratihabitione opus eſt.[4] Nec generale mandatum, quantumuis cum libera adminiſtratione & poteſtate ſufficeret.[5] Proinde nec neceſſaria eſt domino in integrum reſtitutio aduerſus factum procuratoris, quæ neceſſaria eſſe ſolet, quoties in domini necem à procuratore aliquid factum eſt, quod ex officij ſui ratione facere potuerit, licet non debuerit.[6] *Ita Senatus* pro Donata Morens contra Bertrandam Morens 6. Id. Jun. 1590.

1 Ad differentiam eius, qui ad negotia conſtituitur, *l hoc iure, 86. D. de ſolut. l. 7. C. de tranſact l. iniuſtus. 17. C. hoc tit.*

2 *L. ſi ſine, 9. §. Celſus, D. de interr. in iur. faciend* Sibi tamen nocet vt confeſſoria teneatur, *l proinde, 25. §. procurator, D. ad legem Aquil.* Iunge *l in cauſa, 27. § ſed hæc ita, D. hoc tit.*

3 *L. ignorantis, 49. D. hoc tit. l. ſed ſi tantum 13. D. de pact.*

4 *Arg. l. iuſiurandum, quod ex conuentione, 17. §. procurator, de iureiur.*

5 Nam generali mandato non continentur ea, quæ ex mandantis animo & voluntate pendent, cuiuſmodi eſt aditio hæreditatis, quæ & obligat adeuntem, *l qui in aliena* iunct. *l. per procuratorem, 90. D. de acq. hered.* licet procurator cum libera poſſit multa facere, quæ etiam generali mandato non continerentur, *l procurator cui 58. cum duab ſeqq. l. procurator tutorum, 63. D. hoc tit. l filiusfamilias, 7. §. 1. D. de donat.*

6 Pragmatici vocant, *lettres de deſaueu*, de quibus *infr. Definition. 3.*

DEFINITIO II.

De priori procuratoris reuocatione.

NOn ex eo ſolo reuocatus procurator intelligitur, quod rationes domino reddiderit:[1] nihil enim prohibet manente procuratione rationes reddi,[2] ſi non alia domini voluntas appareat.[3] Quid enim ſi quaſi finita adminiſtratione, quam procuratori mandauerat, rationes exegerit?[4] Quid ſi alium ſubinde procuratorem conſtituerit?[5] Vtique nemo negauerit priorem his caſibus reuocatum videri, niſi aliud expreſſum ſit,[6] quomodo fieri hodie paſſim ſolet.[7] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, ante Calendat. Januar. 1590.

1 Vide Bald. *in l. pater heredе, D de teſtam. tutel. & l. qui mutuam, 16. §. 1. D. mand ibi non acceptis rationibus.*

2 In eoque differt procurator à tutore, qui non niſi finita tutela conueniri poteſt, neque tutelæ neque ex ſtipulatu, *l. 4. ſi cum adhuc, 16. D. de tutel. & ration. distr.*

3 Mandatum enim facile reuocatur ſola voluntatis mutatione, *l. ſi vero, 12. §. pen. l. ſi quis alicui, 27. §. 1. D. mandat.* Imo & ſolo domini reditu, ſi ſe negotiis immiſcuerit, *d l. qui mutuam, 5. 1.* vbi Bart. Nec ferendus eſt, qui ſibi adſcrit procurationem, *l 25. D hoc titul.*

4 *d §. 1. l qui mutuam* in illis verbis, *non acceptis rationibus*, à contr. ſenſ. Apparet autem hæc voluntas, ſi poſt acceptas rationes ipſe negotiis ſe immiſcuerit.

5 *L. ſi quis cum 31. § Iulianus, D. hoc tit.*

6 Is enim, qui ad litem ſuſcipiendam procuratorem dedit; neque alium procuratorem addere, neque cauſæ ſuę adeſſe prohibetur, *l. Paulus, 69 D. hoc tit.*

7 Bart. *in d. l qui mutuam, §. 1. D. mand.* Guid. Pap. *qu. 40.*

DEFINITIO III.

De reſtitutione impetrata aduerſus factum procuratoris.

SIcuti procurator ad litem conſtitutus litis dominus eſſe intelligitur,[1] ita quicquid à procuratore geſtum eſt, quod ad eam litem tractandam pertinet, perinde eſt ac ſi à domino geſtum eſſet:[2] Niſi quod aduerſus factum procuratoris facile dominus reſtituitur,[3] aduerſus proprium non item: Reſtituitur vero aduerſus factum procuratoris ex Principis reſcripto, quod appellant *De deſaueu.* Quod cum fit ſarciri expenſas omnes oportet, quibus factum procuratoris cauſam dedit in diem vſque exhibiti diplomatis.[4] Sed ita tamen, vt ſi ex iis, quæ geſta ſint, quædam ad cauſam principalem ſpectent, quæ decidenda ſupereſt, diuiſio impenſarum fiat, parſque ſarciendis cedat, pars adiudicandis reſeruetur.[5] *Ita Senatus* 5. Calend. Maij 1591.

1 Scilicet poſt conteſtationem, qui nec ante lis vlla eſſe intelligitur, *l. ſed etſi lege, 25. §. ſi ante, D. de petit. hered. l. 4. §. vlt. D. de appellat. l. nulla, 23. C. hoc tit.*

2 Adeo vt nec domino ipſi, qui procuratorem conſtituit, quicquam agere permittatur inuito procuratore, niſi ex cauſa, *l. procuratoribus, 22. C. eod.*

3 Ne ex aliena culpa damnum ſentiat maximum, id eſt, jacturam bonæ litis. Etſi cõtra innuere videtur à contr. ſenſ. *l. quia abſente, 4. l. ſi procurator, 10. in fin. C. hoc tit.* Excipe ſi colluſum ſit cum procuratore, *l. 7. §. pen. de dol l. 9. D. de doli mal. except.* Alio tamen iure vtimur, Gayl. 1. *obſeru. c. 45.*

4 Imputare namque ſibi debet, qui procuratorem conſtituit, cur talem elegerit, *arg. § preterea, Inſt quib. mod re contr. oblig.* Coerceretur autem hæc culpa non damno litis ſed expenſarum, quia indemnem aduerſarium ſeruari ſufficit.

5 Non enim de impenſis ad principalem litem pertinentibus pronunciari prius poteſt, quam de ipſa lite pronuncietur. *l, terminato, C. de fruct. & lit. expenſ.*

DEFINITIO IV.

Si pendente aut iam concluſa lite procurator, aut is, qui mandauit, deceſſerit.

VSque adeo procurator ad litem datus litis dominus intelligitur, vt ſi lite iam ad coronidem perducta, id eſt, poſteaquam concluſum in cauſa fuit, dominus deceſſerit, poſſit nihilominus ferri ſententia in perſonam procuratoris,[2] ſiue quod exinde lis pro finita & deciſa habeatur,[3] ſiue quod poſt litem conteſtatam & re non amplius integra, mandatum ſola mãdantis morte non reuocetur.[4] Neque tamen huic cõſequens erit, vt ſi quid ad abſoluendam litem agendum ſuperſit, cogatur procurator ob id ſolum quod litem conteſtatus ſit abſentis aut mortui domini cauſam defendere:[5] cum litis inſtrumenta & probationes ex domini non ex procuratoris domo prodire de-

beant.[6] Igitur defuncti hæredes in ius vocari oportebit, vt litem à defuncto vel inſtituram vel ſuſceptam perſequãtur, eodem aut alio procuratore in eam rem conſtituto.[7] Ex contrario, ſi procurator deceſſerit ſuperſtite domino, non poteſt contra dominum ferri ſententia, ſed alium procuratorem in demortui locum ſubſtitui neceſſe eſt, qui adſit pronunciationi.[8] Cæterum lata ſententia, procurator, qui ad litem datus fuerat, omni officio functus intelligitur,[9] nec cogi debet, vt ſententiam aduerſus ſe mandati executioni patiatur.[10] Idem in tutore & curatore iuris eſt.[11] Concluſum autem in cauſa intelligimus, vbi in eum ſtatum lis deducta fuit, vt ſolius iudicis pronunciatio expectetur, tota facti quæſtione ad ius tranſlata, ſiue ex ſcripto, ſiue viuæ vocis oraculo pronunciandum ſit.[12] Proinde nihil hac parte intererit, an litis inſtrumenta producere apud actuarium, an publicè cauſam per Aduocatos perorare procuratores iuſſi ſint.[13] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Quemadmodum diximus *Defin. praced.*

2 *L. nulla*, 13. *C. hoc tit.* Guid. Pap. *qu.* 86. *&* 119.

3 Idem Guid. Pap. *ibid.*

4 *L. & quia*, 6. *D. de iuriſdict. L. inter cauſas*, 26. *& l. ſeq.* 5. *morte, D. mandat.* Itaque non habet hic locum, quod aut *l.* 2. *D. quæ ſentent. ſine app. reſcind.*

5 Neque enim cogitur procurator vti iure ſuo ſi nolit, quod videat, non poſſe id tuto ſe facere citra fraudem ignorantis heredis? Ideoque obtinuit merito vt mortuo domino citandi ſint heredes ad cauſam reaſſumendam, Mynſing. 6. *reſponſ* 51. *num.* 20 *& ſeqq.*

6 Licet enim procurator ſit dominus litis, tamen lis aliena eſt, quæ ſi propria fieret procuratoris, hoc ipſo deſineret ille eſſe procurator: qui tamen non deſinit, ne tum quidem, cum in rem ſuam procurator eſt, *l. alienam*, 18. *C. hoc tit. l.* 26. *§. vlt. ex quibus cauſ. maior.*

7 Myſing. *vbi ſupr.* Alium enim procuratorem conſtituere heredes poſſunt, quam qui fuerat à defuncto conſtitutus, dum ne quid in ipſius procuratoris aut aduerſarij fraudem fiat, *l. poſt litem*, 17. *in princ. &* §. 1. *D. hoc titul.*

8 Contra Guid. Pap. *d quæſt.* 86. Ne ſcilicet procuratore ſuo defuncto dominus decipiatur per iuſtiſſimam ignorantiæ cauſam, *arg l. necnon*, 28 *D. ex quib cauſ maior. l.* 1. *C. de ſenten. & interloc omn. iudic.* Vide Apoſtill. *ad dict. quæſt.* 86. *in verb.* adſque alia citatione.

9 Quia nec lis vlla poſt ſententiam ſupereſt, *l. terminato, C. de fruct. & lit. expenſ l.* 1. *D. de iureiur. l. cauſas*, 16 iunct. *l. non minorem*, 20. *C. de tranſact.*

10 Niſi ipſe ſatisfecerit iudicatum ſolui, *l. ſi procurator*, 28. *D. hoc tit.* Cogitur tamen procurator appellare, ne teneatur ad intereſſe, *l. inuitus*, 17 *C. eod. l. liberto*, 3. §. *litem*, *D de negot. geſt. l. ſi procuratorem*, 8. §. *ſi ignorantes*, *D mand.* Cogitur etiam interdum litem proſequi, ſi forte dominus præſens non ſit & actor adfirmet tractu temporis futurum vt res pereat, *l. ſed etiam*, 12. D. *hoc titul.* Facit *l.* 1. *Plautius* 61. *eod. l. ſi ſe non obtulit*, 4. *D. de re iudic.*

11 *d. l.* 4. §. *tutor, de re iudic. l.* 2. *D. de adminiſt tutor l. tutori*, 7. *D. quand. ex fact. tutor.* Idem in actore municipum iuris eſt, *d. l.* 4. §. *actor.* Differentia tamen eſt inter tutorem & procuratorem, quod ſententia ferenda eſt contra procuratorem non contra dominum, alioqui non valet. *d. l* 1. *C. de ſentens. & interl.* Contra pupillum autem reddi poteſt ſicut contra tutorem, Gothof. *ad dict. l.* 1. *ex VVurmſero* 1. *practic. quaſtion. tit.* 22. *cap.* 7. *& tit.* 23. *cap.* 2.

12 *L. vlt.* iunct. *auth niſi breues, C. de ſent. ex brev. recit.*

13 Id enim eſt quod pragmatici noſtri iactitant, *Appointement de renuoy en audience vaut appointement en droit.*

DEFINITIO V.

De condictione vel compenſatione pecuniæ ſolutæ falſo procuratori.

QVi pro alio pecuniam accepit tãquam procurator, hactenus tenetur ei, qui numerauit vt oſtendat peruenisſe nummos in manus eius, qui exigendos mandauerat, aut aliter ab eo ratam habitam fuiſſe perceptionem.[1] Quo facto ſi aut ſolutam pecuniam condicere quaſi indebitam, aut compenſare velit is qui numerauit, non contra procuratorem, ſed aduerſus mandatorem exequi ius ſuum debet.[2] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio pro R. P. Ioanne Fornier Rectore collegij ſocietatis Ieſu, & N. Luyſet viduæ Dn. Aduocati de Chauaſſe 6. Cal. Jul. 1592.

1 *l. vero procuratori*, 12. *in princip. & 5. vlt. D. de ſolut. cum ſimilib. l. ſi precium*, 19. *C. hoc tit.*

2 *l. ſi procurator*, 6. §. 1. *& 2. l. eum indebitum*, 57. §. 1. *D. de condict. indeb. atque ita limitanda eſt, l. hic ſolus*, 49. *eod.* facit *d. l ſi precium, in fin.*

DEFINITIO VI.

De eo qui citatus eſt ad nouum procuratorem in locum demortui ſubſtituendum.

CItatus ad nouum procuratorem in locum demortui ſubſtituendum, ſi in ius non veniat iterum citandus eſt:[1] Si rurſum ſit contumax, non tamen prius condemnandus eſt, quam iterum citatus ſit, vt condemnationem ex contumacia infligendam propulſet, quod pragmatici dicunt, *deffendre à la condemnation.*[2] Quod ſi tertio ſit contumax, perinde condemnari debet, tametſi viuo alio procuratore iuſtas defenſiones habuerit, ac ſi nullas habuiſſet,[3] vt eius contumacia damno litis coerceatur,[4] nimirum ſi aduerſarij intentio bene probata ſit, nec niſi de contumacis iure quæri oporteat.[5] *Ita Senatus* 6. Id. Febr. 1593.

1 Neque enim ex primo edicto quiſquam ſit contumax, cum etiam poſt peremptorium citari ex benignitate ſoleat abſens, *l. & poſt edictum* 73. *D. de iudic.*

2 Quæ videtur eſſe poſtrema illa citatio, de qua in *d. l. & poſt edictum, l.* 8. *C. quomod & quand iud.*

3 Hoc vero videtur contra, *d. l. & poſt edictum*, quæ vult abſentem poſſe interdum vincere, ſi bonam cauſam habeat, quod & ſcriptum eſt *in l.* 1. *C quomod & quand iud.* Niſi dicas iacturam hanc litis parui momenti eſſe, quod refuſis expenſis lis ipſa reſtituatur. Item quia hoc iure vtimur, vt defenſiones omnes, quamuis iuſtas in iudicio per procuratorem ad lites datum allegari neceſſe ſit, conſtitutis in eam rem procuratoribus, quorum officium publicum eſt & mercenarium, non vtolim gratuitum, *Litem*, 15. *C. hoc tit.* vt vel ex eo maxime appareat, quantum differant noſtri ab illis.

4 *l contumacia* 53 *D re iudic l vlt.* 5. 1 *D. de appell.*

5 *l. qui accuſare*, 4. *C de edend. l. vlt. C. de rei vindicat.*

DEFINITIO VII.

De tranſactione per Syndicum ſine mandato facta vel improbata.

CVm ex tranſactione inter te & vniuerſitatis Syndicum inita ageres contra ſequentis anni Syndicum, deque eo lis penderet, procurator Syndici ſtranſactionem impugnabat quaſi per eum factam, qui nullo vniuerſitatis mandato præcedente tranſigendi poteſtatem non habuiſſet.[1] Neque tamen ipſe mandatum vllum ſpeciale habebat, vt ea ratione tranſactionem impugnaret.[2] Cum vero is cauſæ ſtatus eſſet, vt multo peior eſſe deberet condicio vniuerſitatis, ſi tranſactio nõ valeret, vellentque idem ipſe procurator tranſactioni potius ſtari, à qua recedi tu quoque iam conſenſeras, Non putauit Senatus ex ſolo procuratoris conſenſu inſcia vniuerſitate infringendam tranſactionem, quæ vniuerſitati vtilis eſſet,[3] vt hoc ſaltem vniuerſitati præſtares, quod tranſactione continebatur: præſertim quod tu primum ad id egiſſes, vt tranſactioni ſtaretur.[4] Non enim ſicut Syndicus vniuerſitatis etiam ignorantis condicionem meliorem facere poteſt, ita & deteriorem ſine mandato ſpeciali:[5] Procurator vero aut patronus vniuerſitatis multo minus,[6] præſertim qui nec à Syndico ipſo ſpeciale in eam rem mandatum habeat.[7] *Ita Senatus* in cauſa N. Petri de Monconis Lugdunenſis Conſiliarij Regij, 4. Id. Februar. 1593.

1 *Litem*

1 *L item eorum, 6 §. actor. ff. quod cuiusque vniuers. nom.*

2 *Arg. l. non solum, 9. §. vltim. l qui duos, 47. & seqq. D. hoc tit.*

3 Potest enim quilibet etiam extraneus vniuersitatem defendere, dummodo ratione melior conditio vniuersitatis fiat, *l. 1. §. etiam. D. quod cuiusque vniuersit. nomin.* facit *l non eo minus, 14. C. hoc tit.*

4 *Arg. l. si diuersa, 14. C. de transact. l pupilli, 96. §. 1. D. de iudic.*

5 Sic nec alius procurator quilibet, *l. ignorantis, 49. hoc tit.* Satis enim aut quod idem est actor vniuersitatis fungitur partibus procuratoris, *d. l item, 6. §. vlt. quod cuiusque vniuers. nom.*

6 *d. l ignorantes, 49. hoc tit. l minor, 18. §. 1. de minor. l. 1. Cod. de adiect. diuer. iudic.*

7 *L si fuit interrogatione, 9. §. Celsus, D. de interrog in iur fac. l. certum, 6. § sed an & ipses procuratores, ff. de confess.*

DEFINITIO VIII.

De causis deferendi mandati post litem contestatam.

SI vsceptum quidem mandati officium deserere procurator non potest,[1] Sed si noua causa emergat, id ei arbitrio iudicis nonnunquam permittendum est.[2] Iusta vero intervenire causa videtur, si cum eo qui mandauerat commercium habere desierit, forte quod mandator hostis patriæ ex postfacto declaratus fuit.[3] Idque adeo verum est, vt etsi iam ante conclusum fuerit in causa, vt *lis* fere terminata videatur, idem nihilominus admittendum sit, quia nec sententiæ pronunciationem audire cogendus est, qui non cogitur officio fungi procuratoris.[4] *Ita Senatus* pro Guillielmo Da Robin procuratore contra D. de Lambert. Idib. Februar. 1593. & paulo ante pro Procuratore Amed. Martini contra D. de Sonax.

1 *L si mandauero 21. §. vlt D mandat.*

2 *I, ante, 23 cum duab seqq eod. tit mandat. l filiusfamilias, 8. §. vlt. & seqq D hoc tit.*

3 Puniretur enim qui hosti publico patrocinium præstaret, si non petita licentia id faceret.

4 Cum & in persona procuratoris concipienda sit sententia, vt diximus 5. *Defin 4. num 11.* & procuratori incumbat necessitas appellandi si talis iudex sit à quo appellari possit. Dixi supra d. *Defin. 4. num. 10.*

DEFINITIO IX.

De procuratore non exhibente mandatum in causa appellationis quod exhibuit in prima instantia.

POstquam constitutum est, vt appellanti ab interlocutoria sufficiat, si ei qui in prima instantia procurator fuit denunciet appellationem, ne illam deseruisse videatur,[1] Non est audiendus is qui appellauit, si in causa appellationis mandati probationem ab eo exigat, quem tanquam procuratorem ad appellatoriam litem defendendam vocari curauit.[2] Nec si de mandato constare non possit idcirco contumax habendus erit is, cuius mandatum petitur: Dummodo constet exhibitum illud fuisse in prima instantia.[3] Alioqui cum exceptio procuratoria quæ ex mandati defectu oritur peremptoria sit non dilatoria,[4] opponi quandocunque potest, & in quacunque instantia.[5] Vtpote quæ iudicium reddat retro nullum.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro Syndicis de Bertonnet 14. Calend. Mart. 1593.

1 *Vxi sepr Defin. 4. De in ius vocand.*

2 Qui enim tenet aduersarium agnouit vt talem, postea non potest vt se probet talem.

3 Eamsi appellationis instantia alia est, vnicum tamen mandatum sufficit ad vtramque instantiam prosequendam, quia appellatio facit, vt vna tantum lis sit, *arg. l tutor. 41. D. de iud.* cum extinguat iudicatum, & omnia reuocet ad terminos, veloquenter, litis contestatæ, *l. furti, 6. §. 1. De his qui not. infam. l. 1. §. vlt. ad SC. Turpil.*

4 *L licet, 24. vbi* Bart. Bald. Castr. & alij, *C. hoc tit.* Interdum tamen dilatoria est, scilicet si non ad causam mandati respiciat, sed ad personam procuratoris, *l ita demum, 13 Cod hoc tit.* quæ præterea probat Exceptionem dilatoriam non posse obiici in causa appellationis: Merito, quia nec posset opponi in prima instantia post litem contestatam. Appellatio autem non extinguit contestationem, sed tantum sententiam & rem totam reuocat ad terminos litis contestatæ.

5 *L. cum nondum, 4. l. præscriptionem. 8. C. de except.* In quo differunt exceptiones peremptoriæ à dilatoriis, *l exceptionem, 19. C. de probat.*

6 *Castr in d. l. licet.*

DEFINITIO X.

De ratihabitione facta per maiorem vel per minorem, adhibito iureiurando.

QVi tanquam procurator actionem suscepit aut instituit sine mandato, licet ex iure nostro prouinciali admitti non debuerit, ne quidem cum promissione de rato[1] (in quo iuri communi derogatum est.[2]) si tamen postea mandatum proferat cum ratihabitione retrogestorum, absoluendus est, nec vlla ea nomine aduersus ipsum aut dominum refusio expensarum probe petetur, cum nihil interfit aduersarij cõfirmatis per ratihabitionem retrogestis omnibus.[3] Vulgatum enim est hac etiam parte, vt & in cæteris fere omnibus, ratihabitionem comparari mandato.[4] Non aliud erit tametsi minor proponatur qui procuratorem constituit, ab eoque gesta rata habuit, licet sine curatoris auctoritate, si modo cum iureiurando ea constitutio & ratihabitio facta sit.[5] Tantum enim hic prodest minoris dummodo puberis iusiurandum, quantum auctoritas curatoris prodesset, cum repræsentet eum maiorem, nec minus in iudiciis quam in contractibus,[6] quando & in iudiciis quasi contrahitur.[7] Sed hoc ita, Si curatorem nullum eo tempore minor habuit quo iurauit. Alioqui cum ex receptissima nostrorum sententia minor curatorem habens pupillo comparetur,[8] non maior iurisiurandi ratio habebitur, quam si ab impubere præstitum proponeretur.[9] *Ita Senatus* ex tempore pro N. de Maistres, contra N. de Maistres, 7. Calend. April. 1593.

1 Præterquam si fuit coniuncta persona, ex *l. sed & ha. 35. D. hoc tit.*

2 Admittitur enim quisquis dicit se procuratorem si caueat de rato, cum non potest in promptu docere de mandato, *l. in causa cognitione, 27. versic. sed hac ita, l. Pomponius, 40. §. 1. & seqq vsque ad fin. l. qui proprio, 46. §. qui alium, & pass. D. hoc tit. l. 1. C. eod. l. non solum, 20. D. rat. rem haber.*

3 *d. l. Pomponius, 40. §. sed & is, D. hoc tit.*

4 *L. vero procuratori, 12. §. vlt. D. solut. l si pupilli, 6. §. item quæritur, & seq. de negot. gest. l licet, 56 D. de ind. l. 1. §. sed etsi quod, D de vi & vi armat. l. semper qui non prohibet, 60. de reg. iur. l. 7. in fin. C. quod cum eo. l. vltim. Cod. ad SC. Maced.* [Sed hoc tamen intellige si ratihabitio fiat ante sententiam. Nam post sententiam non potest; *l. licet 22. C. hoc tit.* Nisi à sententia sit appellatum, quia appellatio reducit rem ad terminos litis contestatæ, *l. 1. §. vltim. D. de appell. l. per hanc 5. C de tempor. & repar. appell. Ita Senatus* pro Catherina Driuet 9. Calend. Decembr. 1612.]

5 *Ex auth sacramenta puberum, Cod. si aduers. vendition.* Guid. Pap. *quæst. 35.*

6 *DD ad dict. auth sacramenta.*

7 *l. 3. §. idem scribit, D. de pecul. l neque tutores, 11. C. hoc tit.*

8 *l si curatorem habens, 3 C de in integr restit minor.* Vide tamen *l puberes, 101. De verb. obligat.* & quæ scripsi in Chiliade Decad. 6. Err. 9.

9 Constat enim pupillum iurare non posse, *l. iusiurandum, & ad pecunias, 34 §. pupillo, D. de iureiur.* & ideo Friderici constitutio loquitur de puberum sacramentis. Contrarium tamen tenet Imb. de Bouens *ad Auth sacramenta, nu. 13.*

DEFINITIO XI.

De modo ferendæ sententiæ cum falsus procurator mandatum nullum exhibet.

PRocuratore quasi ad litem peragendam constitutus sit iudicium suscipiente, nec tamen mandatum exhibente, Iudicis partes sunt, iubere vt mandatum exhibeatur, & nisi id fiat, procuratorem tanquam falsus in id omne quod aduersarij interest condemnetur:[1] Nó etiam vt actor cuius nomine iudicium susceptum erat à petitione, aut, si reus sit, ab exceptionibus suis opponendis repellatur. Ita namque fieret, vt iudicium in absentem inauditum & inscium redderetur: quæ res iustam appellandi causam præberet.[2] Si tamen ab ea sententia appellatum esset intra id tempus, quod exhibendo mandato præscriptum à iudice fuit, audiri appellans non deberet,[3] Vtpote qui æque facile potuerit citra appellationem aduersus iniuriam iudicis sibi prospicere, aut ratum habendo quod à falso procuratore gestum esset,[4] aut alium procuratorem constituendo. Plane quasi absens condemnari potest is, cuius mandatum nullum exhibetur,[5] illudque solum inspiciendum est. An iterum citandus sit, priusquam haberi debeat pro contumace.[6] *Ita Senatus* ex tempore, 3. Id. Julij 1593.

1 Postquam scriptis moribus nostris inductum est contra iuris rationem, vt non sufficiat ei, qui se dicit procuratorem cauere de rato, vt dixi Defin. præced. *num.* 1. & 2.

2 *l. absentem*, 5. *D. de pœn l. 1. l ea qua*, 7. *C. quomod. & quand. iud. l.* 4. *C. hoc tit.*

3 Non enim audiuntur appellantes, nisi quorum interest, *l.* 1. *D. de app. recip.* nihil autem interest eius qui ipse prospicere sibi potest, ne iniuriam passus videatur, adeo vt nec appellare debeat, si paratum habeat auxilium restitutionis, *l. præ, es,* 42. *D. de minor.* iunct *l. si pater*, 8. *Cod quand. prouoc. non est necess.* quia appellationis auxilium odiosius est, cum iniquitatis sententiæ querelam, in integrum vero restitutio erroris proprij veniæ petitionem vel aduersarij circumuentionis allegationem contineat, *l. præfect.* 17. *D. eod.* facit *l. ex consensu*, 23. §. *vlt. de appellat.*

4 Cum ratihabitio mandato comparetur, *l. vlt. C. ad Maced.* Dixi Defin. prox. *num.* 4.

5 Si modo ratum habere possit. Nam si sit furiosus in quo animus deest, vt ratum habere possit, non est hac parte habendus absentis loco, *l.* 2. §. 1. *de negot gest. vt nec pupillus, l. cum filius familias*, 49 §. 1. *de verb. oblig l.* 10. *quibus ex caus in poss.*

6 Scripsi Defin. 6. supr. facit *l. vbi* 124. §. 1. *de reg iur.*

DEFINITIO XII.

De procuratore generaliter constituto ad res redimendas.

AD redimendas res venditas procurator constitutus, ad eas quoque redimẽdas datus videtur, quę pùte venditæ fuerunt, aut sub pacto de retrouendendo intra certum tempus, quod iam præterierit, Si talis tantaque læsio interuenerit vt redimendi ius, quod fuit temporale, pro perpetuo haberi debeat,[1] aut contractus pro nullo & nunquam facto:[2] quod euenit si venditor vel emptor vltra bessem precij deceptus sit, vel dolus intercesserit, siue ex proposito siue re ipsa:[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 1. infr. Etiam per procur. caus. in integr. restit. agi poss.

1 Placet enim interpretibus enormissimam læsionem, id est, quæ excedat bessem precij facere, vt ius redimendi perpetuum sit, siue res vendita sit sine onere retrouenditionis, siue pactum, de retrouendendo fuit temporale, laf. & cæteri, *ad l. si quis cum aliter*, 36 *D de verb. oblig.*

2 Nam si contractus teneat & opus sit restitutione, speciale mandatum requiritur, *l. illud*, 11. §. 1 *D. de minor.*

3 Vide quæ scripsi in Chiliade, De Error. pragmat.

DEFINITIO XIII.

De tacito vel expresso pacto de non petendo facto per procuratorem ad exigendum datum.

PRocuratoris ad exigendum constituti nuda confessio de soluta pecunia non nocet domino,[1] nisi aliunde constet de solutione.[2] Nec si talis procurator liberam quoque administrationem habens reddiderit chirographum in signum, vt aiunt, solutionis,[3] quicquam ea res proderit debitori, quoniam redditio chirographi nihil aliud inducit, nisi tacitum pactum de non petendo,[4] quod sapit donationem[5] cum sit ex liberalitate si aliam causam nullam habeat, quam quia sic fieri velit is, qui reddit instrumentum.[6] Certum autem est procuratorem constitutum ad exigendum donare nullo modo posse.[7] Et quamuis hoc ipso mandatum habere intelligatur ad liberandum,[8] non aliter tamen liberare posse, quam si solutio fiat. Quare nec ad rem pertinebit si instrumentum cancellatum proferatur.[9] Neque enim cancellatio instrumenti etiam redditi plus operari potest, quam confessio soluti.[10] Nec rursum mouere debet si quis obiiciat, Posse dominum indemnitatem consequi à procuratore qui mandati fines excesserit.[11] Quid enim si procurator inops sit?[12] Tum vero cur cogamus dominum inuitũ discedere à vetere debitore, vt nouum accipiat quem habere nolit?[13] Imo vero imputandum potius est ei qui procuratori soluit, cur sic soluerit, vt aliam solutionis probationem, quam ex procuratoris nuda confessione habere non possit.[14] Excipienda est confessio quam fisci procurator fecerit de soluto precio rei per eundem procuratorem distractæ. Hanc enim placet nocere fisco,[15] quod qui cum eo contrahit fidem publicam secutus esse, ob idque minus decipi debere videatur.[16] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 29. infr. De solut.

1 *l. certum*, 6. §. *sed an ipsos procuratores, D. de confess.* Hic enim cum sit constitutus ad exigendum si fateatur se accepisse quod reuera non acceperit, aliud facit, quam quod mandatum est, sicut de eo scriptum est, qui iusiurandum detulit cum ei mandatum esset, vt peteret, *l. si itaque*, 19. *D. de iureiur.*

2 Solutio enim cum sit facti probari debet, *leg* 1 *Cod. de probat.*

3 Præsertim si chirographum sit cancellatum, *l. si chirographum*, 24. *de prob.*

4 *l.* 12. §. 1. *D. de pact. l. creditricem*, 7. *C. de remiss pignor.*

5 Species enim lucri est liberari quem obligatione, *l. species* 11. *D. de acceptilation. l. si quis*, 115. *de regul. iur. l.* 20. *quod mes. caus.*

6 *l. donari*, 29. *D. de donat. l. cuius per errorem*, 53. *l. donari*, 82. *de regul. iur.* Text. est elegantissimus *in* 5. 1. *d. l.* 29. *alias, l. quidam, de donat.* vbi Papin. ait eum qui profitetur debitorem sibi non teneri, videri cum liberare ex causa donationis.

7 Nec si habeat liberam administrationem, *l contra*, 28. §. *si filius, de pact l. vlt. D. de nouat.* quia donare est perdere, *l filius familias* 7. *in princip. D. de donat.*

8 Quia vero procuratori facta solutio liberat debitorem, *l. vero procuratori*, 12. *D. de solut.* Nam & debitori mandatum intelligitur, vt soluat, *l. qui hominem*, 34. *l. si quis seruo*, 18. *eod.* Facit *l. pactum curatoris*, 22. *C de pact.*

9 *d l si chirographum*, 24. *de probat.*

10 *l. pecunia soluta professio*, 24. *Cod. de solution.* Non enim potest maior esse vis taciti quam expressi. Redditio autem chirographi non alias inducit pactum tacitum de non petendo, quam si ab ipso creditore facta redditio probetur, Gloss. *ad dict. l.* 2. §. 1. *de pact. l. quod debitori*, 13. *Cod. de solut.* Collatio autem inducit duntaxat præsumptionem, quæ per contrariam probationem elidi potest, *dict. l si chirographum*, 24. *D. de probat.*

11 *l. diligenter*, 8. *in princip. l. potest*, 41. *D. mandat.* Ratio est, *in l. rogatus*, 33 *in fin eod.*

12 Inanis futura est actio quam debitoris excludit inopia, *l. nam ia*, 9. *D. de dolo.*

13 Nemo enim debitorem aut creditorem suum mutare inuitus cogitur, *l* 1. *l. nec creditoris*, 6. *Cod. de nouat. l. patri*, 27. §. *penult. D. de minor.* Adde regulam *legis nemo ideo*, 171. *de regul. iur.*

14 Imputanda enim cuique est facilitas & credulitas sua, *l.* 3. §. *vltim. D. vt in poss. legat. l.* 1. §. *item sciendum*, *D. de separ. l.* 1. §. *sed si sic accepit*, *D. de in rem vers l procurator*, 61. *D. de obligat. & act.*

15 *l.* 2. §. *adhæc. C. de quadr. præscript.*

16 *l. vlt. Cod. eod.*

DEFINI-

DEFINITIO XIV.

De taxandis expensis cum procuratore defuncti.

DEfuncto eo, qui ad litis expensas condemnatus fuerat, taxatio fieri potest cum procuratore ad litem constituto, nec in eam rem nouum heredibus diem dici necesse est,[2] quia nec procuratori susceptum officium deserere licet in ea re, quæ ad iudicati pertinet executionem.[3] *Ita Senatus* ex tempore pro Joachimo de la Cuaz contra N. Carolum Vernat, 16. Calen. Decembr. 1593. & rursum mense Febr. 1600.

1 Expensarum enim condemnatio ad litis principalis causam pertinet, *l. eum quem temere, 79. D. de iudic. l. 3. & 4. C. de fructib & lit. expens.* taxatio autem non noua condemnatio est, sed demonstratio eius quantitatis, quę in condemnationem deducta intelligitur, *l Mauio, 41. §. 1 de leg. 2. l. 4. in fin. C. de action. empt. l. si quando, 6. ff. vt legat. seu fideicom. nom. caueat. l. cum propria, in fin. C. si quis alter. vel sib.*

2 Cum sit eadem instantia, nec mandatum finiatur morte, re non amplius integra, vt dixi, Defin. 4. supr. Denique mandatum semel susceptum consummari oportet, vt loquitur Paulus *in l si mandauero, 12. §. vlt mandat.* consummatum autem videri non potest, quamdiu aliquid restat agendum, in quo procuratoris facto aliquo opus sit, *argum. l. penult. C. de his qua vt indign.*

3 Propria enim cuiusque rei forma comingit ex consummatione, *l. si is qui, 80. §. 1. D ad leg. Falcid.* [Idem est si condemnatus petat in executione iudicati dilationem ad soluendum. Nam & procurator in causa principali constitutus, debet victorem defendere. *Ita Senatus* pro R. Patribus Carthusianis, contra N. Claud. de Monfalcon prid. Cal. Sextil. 1613.]

DEFINITIO XV.

De interlocutione iudicis & condemnatione expensarum, ob non exhibitum mandatum.

OBjiciente reo exceptionem procuratoriam, & contendente actore se legitimum esse procuratorem, prius inspicere iudex debet an sit procurator, deque eo summatim cognoscere, quam vt reum adigat ad litem tractandam.[1] Tametsi ea exceptio opposita sit, quomodo opponi potest iam tractato discussoque principali negotio, & in ipso calculo, vt aiunt, ferendæ sententiæ.[2] Adeo vt si iudex aut Senator ad instruendam causam datus iusserit ad se afferri acta litis in omnem iudicij euentum, quod pragmatici dicunt *à toutes fins* & tanquam mox de controuersiis omnibus pronunciaturus, appellari ab eo possit non male,[3] licet in interlocutione verba illa adiecerit, quæ vulgo adiici solent *& par ordre.*[4] Fit enim iniuria illi, qui cum falso procuratore (præsertim, qui non cauerit de iudicato soluendo (vt nec apud nos caueri mos est,[5]) inanes impensas facere cogatur.[6] Sed hoc ita si ex litis euentu, & in appellationis causa constet iuste oppositam fuisse exceptionem, puta si is qui se procuratorem dicebat tum primum proferat mandatum.[7] Nam si per calumniam, vt plerumque fit, opposita fuerit,[8] non debet ea res calumniatori prodesse, vt ad consequendas litis appellatoriæ expensas iuste prouocasse videatur.[9] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro Abbate de Filly, contra Dn. Bartholomæum Ferrier procuratorem Tiberij Mutij Patricij Romani nunc Episcopum Augustanum 15. Cal. Decembr. 1593.

1 *l. licet, 24. C. hoc tit.* Prius enim quærendum est de personis, *l. si quæramus, 4. D. qui testam. facer. poss l. quidam referunt, 14. D. de iur. codicill. §. 1. de iur. person. Instit.*

2 Quia nec dici controuersiæ solent, nec potest esse iudicium si falsus procurator inueniatur, *d. l. licet, l. 1. C. quib. res iudic non nocet.*

3 Nec enim videtur hoc casu appellari à futuro grauamine, sed à præsenti vt subiecta ratio demonstrat.

4 Cuius clausulæ vis ea est, vt de exceptionibus dilatoriis ius primum reddere iudex possit, tum de peremptoriis.

5 Dixi Defin. 10. *num. 2. supr.*

6 Nunquam enim litigatores inanibus sumptibus vexandi sunt, *l. minoribus, 6. D de minor.*

7 Nec enim mandatum vnquam præsumitur nisi probetur, *d. l. 1. C. quib. res iudic. non nocet.*

8 Puta ab eo cui iam in prima instantia exhibitum fuerat mandatum: Sufficit enim semel exhibitum fuisse factamque describendi eius facultatem, *arg. l. cum plures, 15. §. vltim. de reb. auctor. iud possid.*

9 Nam iusta numquam videri debet appellatio, quæ per calumniam & frustrationem interiecta est, *l. tutor, 41. in princ. D. de vsur. l. hominem, 37. D. mandat.* Nec ius ciuile calumniari oportet, inquit *l pen. D. ad exhib.*

DEFINITIO XVI.

De Procuratore ad iudicium duntaxat declinandum constituto, & tamen in principalis negotij causa condemnato.

SEnatusconsultum, per quod diffinitiua condemnatio ei irrogata sit, qui non nisi declinandi detrectandique iudicij causa procuratorem constituerat, non idcirco nullum & perperam redditum videri potest, quasi aduersus indefensum redditum sit,[1] aut contra falsum procuratorem.[2] Nam cum plerisque Senatusconsultis generalibus cautum sit, vt apud Senatum de toto negotio causaque integra disceptari oporteat,[3] imputare sibi debet qui procuratorem constituit, cur non eo modo constituerit quo conueniebat, aut potius cur constituerit procuratorem quem sciebat aut scire debebat, non posse apud Senatum sic tractandam litem suscipere, vt totam rem in iudicium deduci prohiberet, quamuis ad declinandum tantummodo esset constitutus.[4] Neque enim potest quis procuratorem constituere apud iudicem, quisquis ille iudex sit, quin hoc ipso necessitatem sibi suoque procuratori imponat parendi legibus in eo tribunali receptis.[5] Itaque si is qui procuratorem sic constituerat, condemnatus sit, non aliis remediis aduersus Senatusconsultum prospicere sibi poterit, quam quib. posset, si procuratori de tota lite peragenda mandatum dedisset.[6] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Breissieu & de Chastillon 14. Cal. Mart. 1594. Erant tamen qui putarent melius fore, si huius dubitationis tollendæ gratia generali Senatusconsulto prohiberentur procuratores mandatum suscipere, nisi quod potestatem sibi faceret totius litis exequendæ. Sic enim fieret, vt vel plenissimum mandatum semper haberent, vel si minus plenum esset, domini pro absentibus & contumacibus condemnarentur.[7] Quod & mihi Romano iuri conuenientius videbatur.[8]

1 Quo vtroque casu non posset habere vim rei iudicatæ, *l. 1. 3. §. 7. & pass. C. quomod. & quand. iud. l. si procurator, 10. C. hoc ti. l. in causa, 27. D. eod.*

2 Vt quam cito fieri potest lis finiatur, Iuxta *l. quidam existimauerunt; 21. D. de reb. cred. l. 1. §. inde quæritur, de oper. nouæ nunciat. l. si cuius, 13. §. sed si inter, D. de vsufr.*

3 Forma enim à lege præscripta omnino seruanda est. Et qui à forma recedit dicitur recedere à substantia, Bald. *ad l. si quis mihi, 25. §. sed si mandauit, De acquir. hered.*

4 *l. 1. & 2. D. de iudic. l. nemo potest, 55 de legat. 1.*

5 Intelligitur enim quisque suam voluntatem conformare legibus & iuri communi, *arg l. vltim. C. de verb signific.* Itaque ciuilis supplicatio contra Senatusconsultum hoc casu erit necessaria. Nec enim hic obtinet quod dici solet non videri dominum secutum fidem procuratoris nisi quatenus mandauit, *l. rogatus, 33. D. mandat.* Cum hic procurator ex necessitate constituatur, & proinde iuxta eam formam quam lex necessario requirit.

6 Contumax enim aut saltem absens esse intelligitur, qui nec per se comparet, nec per legitimum procuratorem rite, & vt oportuit constitutum: Paria enim sunt quid factum non esse aut perperam factum esse, *l. quoties, 6. D qui satisd. cog. l. 2. D. de auct tutor. l. 1. §. quod si nemo, ff quod cuiusque vniuers. nom. l. non defendere, 52. De reg. iur.*

7 *d l. ff procurator, 10. C. hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

De procuratore appellationem prosequente citra nouum mandatum.

IN prima instantia constitutus procurator mandatum habere intelligitur ad prosequendam appellationem,[1] Siue ipse appellauerit, vt plerumque fit licerque, ob hoc solum ne teneatur ad interesse, vt loquimur[2] (multo magis enim teneretur quanti constituentis interesset, si interiectam appellationem desereret.[3]) Siue appellatio ab ipso constituente interposita sit. Quia cum appellatio extinguat iudicatum, & retroagat litem ad tempus contestationis,[4] idem procurator ex domini voluntate retētus videtur, qui fuerat ab initio constitutus, & ante sententiam, si reuocatio nulla superuenerit,[5] Imputarique domino potest, maxime si litem appellatoriam non ignorauit, cur non reuocauerit,[6] Aut cur in exploranda coercendáque constituti procuratoris negligentia, aut etiam fortassis perfidia non fuerit diligentior.[7] *Ita Senatus* in causa N. Laboret contra Bartholomæum Maguocium 10. Calend. Maij, 1594.

1 Procurator enim datus ad agendum, videtur datus ad peragendum, *l. qui procuratorem*, 57. D. *hoc tit.* Imo & ad iudicium restitutorium accipiendum, *l. qui proprio*, 46. §. *item quæritur*, *eod.*

2 *l. liberto*, 31. §. *litem*, *de nego. gest. l. si procuratorem*, 8. §. *si ignorantes*, *vers. igitur*, *D. mandat. l. inuitus*, 17. *C. hoc tit.*

3 Appellationem enim deserere prope delictum est, ideoque apud nos pœna desertioni certa statuta est, quæ alij contumaciæ nulli infligitur, scilicet decem librarum. Idem seruatur in tutore & curatore appellante, itemque in appellantis herede, vt appellationem prosequi teneantur, Nimirum, quod ad tutorem & curatorem attinet, quousque reddiderint rationes, *l. tutor*, 27. *D. de appellat. l.* 1. *D. si appellat. pend. mors interu.* Intelige autem, Nisi procurator ad vnam tantum causam constitutus fuit, Gothofred. *ad dict. l. inuitus ex VVurmser.* 1. *pract.* 5. *obser.* 9. Item nisi paupertate excuserur, *d.* § *si ignorantes*. [Si tamen de appellatione deserta agatur, nouo mandato opus est, quia noua instantia est. *Ita Senatus* 6. Sept. 1613.]

4 *l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turpill. leg.* 2. §. *vlt. D. de pœn.*

5 Procurator enim ad litem datus nunquam reuocatus intelligitur, vt nec cæteri, nisi iudicium aliquod adsit mutatæ voluntatis, quia reuocatio facti est, *l.* 3. *l. eum qui*, 22. *de probat.* Imo hic multo minus, quia neq; potest reuocari pendente lite, quin alius procurator constituatur, quod id fieri nequeat citra fraudem aduersarij & iudicij, *l.* 16. *l. post litem*, 17. *l. qui proprio*, 46. *hoc tit.* facit *l. si procuratorem*, 65. *eod.*

6 Alio scilicet procuratore constituto, vt proxime dictum est.

7 Negligentia enim sua cuique est imputanda, *l. pupillus*, 24. *D. quæ in fraud. credit.* Denique huic imputari potest cur talem procuratorem elegerit, *l. cum mandatu*, 23. *in fin. iunct. l.* 3. §. *vlt. D. de minor. l.* 1. §. *is quoque*, *de oblig. & act.*

DEFINITIO XVIII.

De procuratore, qui litem pro defuncto susceptam non vult prosequi pro herede.

IS qui procurator defuncti fuit, idem & filij & alterius heredis cuiuscunque procurator esse cogi potest in ea ipsa lite tractanda,[1] quia nec procurationem à defuncto acceptam sine causa deserere potuisset.[2] Eadem quippe non solum patris & filij,[3] sed etiam defuncti & alterius heredis cuiuslibet persona,[4] & consequenter eadem lis esse intelligitur.[5] *Ita tractatum* & relatum est in ea causa de qua Definit. 29. infr. de iudic.

1 Eadem enim lis manet adeoque eadem instantia, sicut & heres idem esse intelligitur cum defuncto, *l. heres absens*, 19 *l. si is qui Roma*, 34. *D de iudic.*

2 *l. filiusfamilias*, 8. §. *vltim. iunct. l. post litem*, 17. §. 1. *D. hoc titul.*

3 *l. vltim. C. de impub. & aliis substit. l. cum scimus*, 22. *C. de agric. & censit.*

4 *l. heres*, 21. §. *quod si stipulator*, *l. debitori*, 50. *ff de fideiuss. l. vt debitum*, 5. *l.* 6. *& vlt. C. de hered. act. l. Stichum*, 95. § *aditio*, *D. de solut.*

5 *dict. l. heres absens*, *& l. si is qui Roma*, 34. *de iudic.*

DEFINITIO XIX.

De tacita ratihabitione gestorum per falsum procuratorem.

APpellans ab ea sententia quæ cōtra falsum procuratorem fuerat reddita, si necessario prouocauit, propterea quod ex iudicato conueniretur,[1] nec posset de nullitate sententiæ iure nostro conqueri citra appellationem,[2] non ideo censetur ratum habuisse factum procuratoris,[3] ob idque potest nullam dicere sententiam.[4] Aliud est si appellauerit vltro, ac priusquam sententia mandaretur executioni,[5] Aut si literas impetrauerit à Principe ad procuratoris factum improbandum; quas *de desaueu* vocant;[6] Aut denique si qua alia litis parte eum dixerit suum procuratorem.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro fratribus Nanchet, contra D. de Montou 12. Calend. Febr. 1595.

1 Iudicati enim actio contra dominum datur, non contra procuratorem, Dixi supra, *Defin.* 4. *num.* 10. *ex l. Plautius* 61. *D. eod. l.* 4. *D. de re iudic.*

2 Nam cum sæpius dubitaretur an ipso iure nulla esset sententia an rescindenda, commodius visum est, & tutius ita ius constitui, vt ab omni sententia cui quis stare nolit appellare cogatur. Simile quiddam est, *in l. si gratuita* 17. *D. de præscript. verbor.*

3 Quod alioqui censeretur appellando ratum habuisse, quia non potest à sententia appellari, nisi quæ ipso iure teneat, *l. si expressim*, 19. *D. de appellat. l.* 1. §. 2. *qua sentens. sin. app. resc.* hæc autem non potest tenere nisi præcedente ratihabitione, *l.* 1. *Cod. quib. res iud. non noc. l.* 3. §. 1. *D. rat. rem habet.* Nec quicquam impedit quo minus teneat interueniente ratihabitione. In quo differt hic casus ab illis, de quibus *in dict. l si expressim, & in d.* §. 2. Ratihabitio autem potest fieri tacite ipso facto, *l* 5. *rat. rem hab.* Sic dicimus eum qui mandati agit aduersus illos, qui solutionem acceperunt, hoc ipso videri ratam habere solutionem, *l si seruus*, 66. *D. de fideiuss.*

4 Scilicet per viam appellationis, ac si nunquam appellatum fuisset. Solet enim succurri ei qui aliquid fecit ex necessitate iudicis, *l. eum ex causa* 11. *D. de appellat. Nouell.* 119. *De sponsal. larg.* §. *aliud*, *l. ait prætor*, 7. §. *quid tamen de minor.*

5 *d. l.* 3. §. 1. *D rat. rem haber.* vbi est textus elegans & apertus non minus quam si petiisset dilationem ad soluendum, nisi quod hoc casu videtur acquiescere sententiæ, *l. ad solutionem*, 5. *C. de re iudic.*

6 Priuatio enim præsupponit habitum, *vulg. l. decem*, 116. *de verb. oblig. l. non videtur*, 83. *l. non potest*, 208. *de reg. iur.*

7 Sola enim nominatio ius interdum facit. In iis scilicet, quæ ex sola nominantis voluntate pendent. Imo sufficit adesse dominum ei qui se dicit procuratorem, Guid. Pap. *quæstion.* 40.

DEFINITIO XX.

De Procuratore in rem suam.

IN rem suam constitutus procurator expensas, quas pro re consequenda fecerit, repetere nullo modo potest.[1] *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. 44. infr. De iur. dot.

1 In eoque differt à procuratore non in rem suam dato, *l. sumptus* 53. *D. de pact. l. actoris procurator* 30. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XXI.

De donatione procuratori facta.

VNiuersorum bonorum donationem procurator aut aduocatus à cliente accipere non prohibetur,[1] tametsi non solum pactum de quota litis facere,[2] sed etiam quod magis est, ex statuto nostro, litigiosæ rei donationem accipere prohibeatur.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Definit. 9. infr. De litig.

1 Multa

1 Multa enim cum vniuersitate bonorum transeunt, quæ alioqui non transirent, *l quædam, 62. de acq rer. dom. l.1.§.1. de fund. dotal. l pater, 38.§. fundum, & seqq. de leg. 3.*

2 *l sumptus, 53. D. de pact. l. item, 15. C. hoc tit l. si qui aduocatorum, 5. C de postul l. salarium, 7. in fin. D mandat.*

3 Sola enim ante nuptias donatio excepta est, *l vltim. C. de litig.*

DEFINITIO XXII.

De pacto retinendi iudicati pro expensis à procuratore prorogatis.

AD lites datus procurator cum pro domino sumptus maximos prorogasset, quorum repetendorum alia ratio non esset, quam si ex ea ipsa pecunia quæ petebatur, indemnis seruaretur, pactum de ea re cum domino fecerat. Placuit non esse pactum improbandum quasi de quota litis factum: Nec proinde si procurator ad eam vsque quantitatem, quæ sibi debebetur, litem persequi velit, exceptionem ab aduersario vllam eo nomine pati debet, [2] Dummodo iustæ conuentionis color dolo malo quæsitus non sit in fraudem legis. [3] *Ita Senatus* in publico auditorio in causa Pantaleonis Raymonde & Alexãdri de la Tour 10. Calend. Maij 1595.

1 Habet enim procurator ius retentionis etiam actorum litis pro sumptibus à se factis, *l quæ omnia, 25. in fin. de procur.* sed pro non salario, *l. qui proprio, §. litis impendia, de procurat.* Boer. *quæst. 15. num. 3.* Quid in graphario iudice, & aduocato? Vide Defin. 2. *fin. de sportul.* Iunge *Defin. prox. præced. num 2.* facit *l. actoris, 30. D. hoc tit.*

2 Qui videtur esse sensus, *legis sumptus, 53. D. de pact.*

3 *l salarium, 7. l. qui mutuam, 56. §. vltim. D. mandat. l. salarium, 17. C. eod.* quæ ostendit quantitatem salarij hoc casu certam esse debere. Aliud est pactum redemptæ litis, de quo *in l si contra, 20. eod.*

DEFINITIO XXIII.

De procuratore cum eo contrahente cuius est procurator.

PRocuratori non ad lites, sed ad gerenda negotia [1] aut in rem suam [2] constituto prohibitum non est, vt ab eo qui procuratorem constituit, emat, aut quo alio titulo rem comparet, [3] dum ne litigiosam aliterve alienari prohibitam: [4] Nec aliud in aduocato iuris est, Imo nec in procuratore ad lites dato, [5] si modo ea de re pactus sit, de qua lis nulla pendeat, [6] Ne alioqui magno incommodo huius condicionis homines ex publici officij susceptione afficiantur. [7] *Ita Senatus* pro liberis Oldradi Bocard. contra Michaelem de Bonnefoy, 5. Non. Jul. 1595.

1 Aliud enim est ad lites, Aliud ad negotia procuratorem dari, *l. hoc iure, 86. D. de solut. l. quamuis, 40. §. fin.* vbi Bartol. *D. ad SC. Trebell.*

2 Alij enim procuratores sunt in rem suam, Alij in alienam, *l. qui stipendia. 9. l ita demum, 13. C. hoc tit. l. seruum quoque, 33. in princ. & §. vlt. & l. seq. D. eod.*

3 Emere enim aliterve contrahere possunt omnes, quorum interest si non sint prohibiti, vt *in l non licet, 46. D de contr. empt. l. in quorum, 24 ff. de pignor. l morit, 9. §. sunt autem, & §. seq. D. de pœn.* Sufficitque honestam & verecundam causam præcedere, *l. qui stipendia 9. C. hoc tit.*

4 *l. 1. §. 2 ff qua res pignor. l. vlt. & tot. tit. C. de litigios.*

5 Solet enim eadem esse ratio aduocati & procuratoris ad lites dati, *l si qui aduocatorum, 5. C. de postul.* Dixi supra, Definit. 21.

6 Vide quæ scripsi, dict. Defin. 21.

7 *Arg. l. quod si minor, 24. §. si non semper, ff. de minor. l. videlicet, 27. ff. ex quib. caus. maior.*

DEFINITIO XXIV.

Si procurator qui alium substituerat decesserit viuo primo constituente.

TItius procurator generalis ad lites omnes à Sempronio constitutus Mæuium in lite certa procuratorem substituerat. [1] Licet mandatum morte finiatur, [2] si tamen Titius solus decesserit, non ex eo finitum mandatum videbitur: sed ita demum si Sempronius primus constituens decesserit. [3] Quod ius etiam ad procuratorum nostrorum substitutos tractum esse quidam retulerunt. Sed de iis substitutis hoc accipiendum est, qui à Senatu aut in alio tribunali in quo causa agitur pro substitutis admissi sunt, litisque prosequendæ ius & facultatem habent, licet non in hanc aut illam litem specialiter, sed ad omnes generaliter, vt fit, substituti proponantur: at non etiam de iis qui substitutorum vices gerunt: Quorum quam dissimilis ratio sit, vel ex eo perspici potest, quod illi dominis absentibus aduocato causam peroranti adesse per se & possunt & debent: Hi vero alterius procuratoris iurati præsentiam implorare coguntur, Nimirum quia nullo hi iureiurando, quomodo illi, obstricti sunt. [4] *Ita tractatum est* in relationibus libellorum pro Marco de la Mossiere, contro D. de Montiernoz, & rursus pro D. de Bellegarde, contra D. de Cardé 4. Non. Jul. 1595.

1 Substituere enim potest post litem contestatam, Procurator autem ad negotia etiam ante litem contestatam, *l. si quis mandatu, 28. ff. de negot. gest. l. si procuratorem, 8. § si quis mandauerit, ff. mandat. l. quod quis, 8. C. hoc tit.* [Maxime si constitutus sit ad mouendam litem in eo loco, in quo, vt apud nos, non nisi per certos procuratores in eam rem publicè constitutos litigari potest. *Ita Senatus* pro D. Decano Sanctæ Capellæ Idib. Mart. 1612.]

2 *l. inter causas, 26. in princip. & leg. sequent. §. morte, D. eodem.*

3 Ioan. Papon. *in syntagm. arest. lib 6. tit. 4. §. 15.*

4 Vnde illud etiam fit, vt ex substituti facto procurator teneatur, *l. ex facto, 30. in fin. ff. de negot gest.* non etiam ex facto eius quem substituit substitutus, aut quem ipse non agnouerit pro vero substituto, facit *l. ad similitudinem, 21. Cod. de episcop. & cleric.*

DEFINITIO XXV.

De citatione procuratoris generalis nolentis alium substituere procuratorem.

PRocurator ad omnes generaliter causas constitutus non potest alium substituere ad hoc solum, vt dicat non esse sibi mandatum, vt in hac aut in illa instantia litem suscipiat. Nam qui generalis procurator est, perinde ac dominus ipse citari potest ad procuratorem constituendum, [1] Et ni facere velit, non cogetur quidem procurator specialis fines mandati excedere, quia nec posset, tametsi maxime vellet, [2] sed perinde ac si nullo modo substitutus fuisset, habendus erit dominus pro contumace, [3] Vt aduersus eum ob contumaciam peracto edictorum ordine procedi ad sententiam possit. [4] *Ita Senatus* pro Reuerendis fratribus Franciscanis Camber. contra Dn. Ducem du Mayenne 14. Cal. Aug. 1595.

1 Quisquis enim procurator est, cogitur absentem defendere, *l. seruum, 13. §. ait prator, & sequent. D. hoc titul.* Defendere autem est id omne facere, quod dominus facere cogeretur, *l. sed & ha, 35. §. defendere, eod.* ac proinde iudicium accipere, *§. prator, ibid.* adeoque earum etiam actionum nomine, quæ in heredem non dantur, *l. omnium, 37. eod.* vt appareat domini personam per procuratorem magis, quam per heredem repræsentari. Denique cum omnis qui defenditur boni viri arbitratu defendendus sit, non potest videri boni viri arbitratu defendere is, qui actorem frustrando efficit, ne ad exitum controuersia deducatur, *l penult & vlt. eod.*

2 *l. diligenter, 8. D mandat. l. si procurator, 10. C hoc tit.* Inciuile enim est inuitum hominem iuberi facere, quod facere non possit, *l morit, 9. §. interdici, D de pœn.*

3 Cum vsus procuratorum vel ob hoc maxime necessarius fuerit, vt qui rebus suis ipsi superesse, vel nolunt vel non possunt, possint per alios non solum agere, sed etiam conueniri, *l. 1. §. vsus, D. hoc titul. l. sed si, 17. §. idem Iulianus, & sequ. D. de iniur.*

4 *l. & post edictum 13. D. de iudic.* Citatio enim potest incipere à procuratore, *13. C. hoc tit. l cum clericus, 25. §. 1. C de episc. & cleric. l. 3. D. de alim. leg. l. item, 21. §. hac autem, D. ex quib. caus. maior. l nihil 20. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

De procuratore constituto ad lites generaliter ab eo, qui tam proprio, quam tutorio nomine varias lites habuit.

A Titio procurator ad omnes causas constitutus, non intelligitur ad eas lites datus, quas Titius tutorio non proprio nomine potuit exercere: Nisi de his quoque Titium sensisse appareat. [1] Aliae enim persona esse creditur Titij tanquam Titij, alia tanquam tutoris. [2] *Sic tractatum est* in causa Marci de la Mousliere & Dn. de Montiernoz. 6. Non. Augusti. 1595.

2 Nam nec tutor procuratorem constituere potest, nisi post litem contestatam, sed actorem, *l. neque tutores, 11. Cod. hoc titul.*

2 *l aduersus, 10. §. 1. D de inoff. testam.* Elegantior textus in *l tutorem, 2: D de his qua vt indign facie l si pater familias, 15. §. qui duos, D de adopt. l item eorum, 6. in princip. D quod cuiusque vniuers. l. filius, 22 in princip. & § 1. de inoff. testam. l. debitor, 59. §. 2. ff D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XXVII.

Si posteriorū creditorū procurator donationem ab anteriore acceperit.

IS qui posterioris creditoris procurator aut aduocatus fuit, anteriors creditoris, qui liti non adfuit, ius ex causa donationis accipere non prohibetur, [1] Alio quam donationis iure vix est, vt possit citra perfidiæ suspicionem, nisi proponas clientis condemnationem præcessisse. [2] *Ita Senatus* in causa Petri Sorelcy & Mariæ Guichard August. Idib. Septembr. 1595.

1 Non enim videri potest feciſſe contra legem aut ciuilem aut municipalem, cum ab eo liberalitatem acceperit, qui nullam habuit litem.

2 Securumque cōtractum ex aliquo intervallo, cum ea quæ in continenti fiunt inesse videantur, *l lecta, 40 §. dicebam, D. de reb. credit. l. iurisgentium, 7. §. quinimo, D. de pact.*

DEFINITIO XXVIII.

De Procuratore ad actum aliquem huius constituto.

QVi litem exercuit tanquam substitutus à Procuratore ad litem dato, si postea Procurator ad aliquem actum in eadem lite specialiter constituatur, & id mandatum quasi Procurator impleuerit, defuncto subinde Procuratore non potest videri constitutus ad reliquam litem peragendam, [1] tametsi mandato contineatur ratihabitio omnium retrogestorum. [1] Quia quod ratihabitio comparatur mandato, [1] ad ea tantum, quæ gesta sunt, pertinet, non etiam ad gerenda. [4] Aliud est in eo, qui ad litem generaliter Procurator constitutus aliquid vel minimum in litem fecerit. Hic enim recusare non potest, quo minus cætera ad litis instructionem pertinentia exequatur. [5] *Ita in Senatu* in persona Francisci Pellin Procuratoris in causa Dominæ de Mousſel 9. Calend. Decembr. 1595.

1 Quia Procurator ad vnam speciem constitutus in reliquis prohibitus intelligitur, *l. 1. §. 1. D. hoc ti. l. si Procurator 19 C eod.* Nec enim videtur dominus fidem eius secutus, nisi in illa ipsa re, quam ei mandauit, *l regatus 33 in fin. D. mandat.*

2 Sic enim fieri plerumque assolet.

3 *l vltim. Cod. ad SC. Macedon.* Dixi *Definit, 19. numer. 4. fin. eod.*

4 Ratihabitio enim præsupponit rem gestam, quia quod nondum est, nullo modo ratum haberi potest.

5 Etsi enim Procurator inuitus nemo datur, *l filiusfamilias 8. §. inuitus, D. hoc tit. l inuitus 17. C. eod l 2. §. quæritur, D. de curat. bon. dand.* susceptum tamen mandatum implere & consummare cogitur, *d. l filiusfamilias 8. §. vlt. D. hoc tit. l si mandauero 12. §. vlt. D. mandat.*

DEFINITIO XXIX.

De procuratore constituto ad expediendum id, quod viua voce fieri debeat.

IN iis, quæ viua voce fieri debent, nec per scripturam expediri possunt, non ideo prohibetur quis constituere Procuratorem. [1] Neque enim pro facto habetur, quod Procuratori vt faciat committitur. [2] Idque est quod dici solet, tantum distare factum à concepto, quantum perfectum ab infecto. [3] *Sine die.*

1 *cap si quis iusto. § porro, de elect in 6. & in pragmat. sanct. cap. 1. §. idem iuramentum, de elect.* Ioann. Andr. *in § fin. d. cap si quis iusto.*

2 Bocr. *quæst 1. num. 46.*

3 Bald. *in tract schismatis ad tit. si quis aliq. test prohib.*

DEFINITIO XXX.

De minore 25. annis Procuratore facto siue ad lites, siue ad negotia.

MInorem viginti quinque annis Procuratorem ad lites constitutum neque Iudex, neque aduersarius admittere cogitur, [1] cum nec proprio nomine possint eius ætatis homines in iudicio stare sine auctoritate curatoris, [2] quem ob eam causam placuit etiam inuitis dari oportere: [3] Sed si cum eo Procuratore iudicium acceptum sit, non ob id rescindi aut impugnari poterit sententia, quam scilicet non eo minus verum est redditam esse cum vero Procuratore. [4] Procuratoris non ad lites, sed ad negotia dati alia ratio est. Neque enim huius persona qualis sit inspici debet, [5] ideoque nec impubes repelletur, [6] cum imputandum sit ei, qui Procuratorem constituit, cur talem elegerit. [7] *Sine die.*

1 *l exigendi 12. vers. sane, C. hoc tit.*

2 *l minor 51 D. eod. l si minor 5 D. de reb. auctor. Iudic. possid.* vt & de pupillo scriptum est *in l pupillus 10. quibus ex caus. in poss. eat.* pupillum, qui præsens est, si tutorem non habeat, absentis loco habendum esse.

3 *l 1. 2. & pass. Cod de in lit. dand. tutor. vel curat.* licet extra hanc causam curator non detur, nisi petenti aut ratum habenti, *l minus 43. §. si qui curatorem, D. hoc tit. §. inuiti, Instit. de curat.*

4 *d. Lexigendi, in fin.*

5 *l quamuis 40. §. vlt. cum l. seq.* & ibi Bar. *D. ad SC. Trebell.* vide *l si collectaneus 13 D. de manum. vindict.*

6 *l. 3. §. vlt. ff de minor. l. 1. §. quod si impuberem, & 5. pupillus, D. de acq poss.*

7 *d l. 3. §. vlt. l cum mandatu 23 ff. de minor. l. 1. §. si quoque ff. de oblig & action.*

DEFINITIO XXXI.

Procurator pendente lite reuocatus ab eo, qui ad aliquas expensas per interlocutoriam fuerat condemnatus, potest nihilominus ad ff. taxationem earum expensarum, etiamsi alius Procurator fuerit constitutus, præsertim si ignorante priore.

PRocurator ad litem constitutus ab eo, qui pendente lite iustam sumptuum condemnationem passus erat, in executione quoque iudicati, cum de iis sumptibus taxandis ageretur, in eam rem citatus fuerat, vt si quas haberet diminuendorum sumptuum rationes,

rationes, eas allegaret, & allegauerat. Sequenti die cum in eo Iudex esset, vt sumptus taxaret, condemnatus alium Procuratorem constituerat, & priorem reuocauerat, sed citra eorum, quæ ab ipso gesta fuissent reuocationem, eamque suam voluntatem aduersario significauerat, non tamen ipsi Procuratori, qui subinde, & eo ipso reuocationis die taxationi consenserat. Condemnatus à taxatione prouocauerat, quasi se nec audito, nec vocato facta fuisset.[1] Placuit audiri eum non debere, non solum quod ea reuocatio, neque post litem contestatam nisi causa cognita fieri potuerat,[2] neque ignorante priore Procuratore,[3] quem contestatio litis dominum effecerat,[4] (Nec enim lis proponebatur finita per sententiam definitiuam, quo casu aliud dici vtique debuisset,[5]) sed etiam quia sic reuocatus fuerat prior Procurator, vt tamen manerent omnia, quæ ab eo gesta essent,[6] in quo numero erant ea, quæ ad istam sumptuum taxationem pertinebant, præterid, quod inconueniens videbatur, vt alius Procurator taxandis sumptibus adhiberetur, quam qui eo tempore, quo facti fuerant, liti adfuisset,[7] præsertim cum nulla eius reuocandi causa adferretur.[8] *Sine die.*

1 Absens enim est is, qui neque per se comparuit, neque per verum Procuratorem.

2 *l. post litem. & seq. ff. de procurat.*

3 *l. quæ omnia 25. eod.*

4 *l. procuratoribus 13. C. eod.*

5 Finita namque lite finitur officium Procuratoris, qui non nisi ad litem fuerat datus, *l. in causa 27. ff. eod. l. hoc iure 86. de solut.*

6 Quia nec erat in huius arbitrio & potestate, vt ea reuocaret, quæ gesta erant per verum Procuratorem.

7 Is enim magis & melius scire potest, *arg. l. 3. §. 1. ff. de test.*

8 Ex iis, de quibus *in dict. l. post litem, & sequentibus ff. de procur.*

[DEFINITIO XXXII.

Sine nouo mandato non potest procurator constitutus in prima instantia comparere in causa desertionis.

COnstitutus procurator in ea instantia quæ per Senatusconsultum diffinitiuum decisa sit cum expensarum condemnatione si à taxatione appellatum sit, & postmodum de appellatione deserta is qui appellauit conueniatur, nouo mandato indiget vt in causa desertionis procurator esse possit, quoniam noua instantia est,[1] Nisi mandatum quod priùs habuerat, generale fuerat ad omnes causas & lites.[2] Nam & si appellatio deserta non esset, non aliud de appellationis instantia dici oporteret, cùm illa quoque noua sit instantia,[3] quasi officio suo plenissimè functus sit procurator qui in eum statum litem deduxit, vt in executione iudicati expensæ taxatæ sint factáque omnia quæ in executionis instantia fieri debuerunt.[4] *Ita Senatus* 8. Id. Septemb. 1613.

1 Nec enim in instantia desertæ appellationis tractatur de appellatione iustáne an iniusta sit, sed tantùm an sit deserta necne; Idcóque non quasi inter appellantem & appellatum lis agitatur, sed mutatis qualitatibus tanquam inter actorem & reum.

2 Qui enim habet mandatum generale non indiget speciali nisi in certis casibus, De quibus *in l. procurator 58. cum duabus seqq. hoc tit.*

3 Quoniam aliud est appellari à sententia diffinitiua: Aliud verò à taxatione impensarum in sententiam diffinitiuam deductarum. vide *l. pen. iudic. solui.*

4 Nam de procuratore in causa principali constituto dubitari non oportet, quin etiam in causa executionis iudicati procurare debeat, cùm sit illa appendix causæ & litis præcedentis. *Idque Senatus* nostri Arresto generali cautum est.]

TIT. IX.

VT NEM. PRIVAT. TITVL. præd. suis vel alien. impon. vel reg. vel suspend.

DEFINITIO I.

De insignibus & velis Principis per vim ab hominibus alieni territorij deiectis restituendis.

VM duumuiri Vniuersitatis de Lent apud Dombanos vi & armis deiecissent insignia & vela Ducis nostri, quæ in protectionis signum nostras quidam pro more erigi curauerat in fundo, quem sui territorij esse illi dicebant, nostri tamen esse constabat, Non credidit Senatus ferendum id diutius, aut conniuentibus oculis dissimulandum, sed Senatusconsulto, quod in eam rem factum est, vt vindicatum facinus posteri scirent, prehendi iussit omnes, quotquot opem tulisse probabantur,[1] Insignia vero deiecta restitui.[2] Sed & subditis præcepit, ne quicquam à se per Dombanos exigi paterentur. Dombanis enim, ne à nostris quicquam exigerent, inhibere non poterat, cum nostri non essent fori,[3] nisi quatenus delictum commisissent.[4] Neque tamen passus est mandari confestim executioni prehensionem illam aduersus eos decretam, qui vim fecerant, ne pro temporum iniuria & tempestate maioris forsitan tumultus & repræsaliatum, vt vocant, materiam ea res daret, sed secreto vt plerumque & ex causa fit, placito præcepit, vt ante omnia Princeps de eo quod fieri vellet consuleretur.[5] Plane insignia Principis interim & sine cunctatione restitui iussit, ne tam grauem iniuriam vltro passus, & sacrosanctam Principis Maiestatem dissimulatione sua labefactasse videretur.[6] *Ita Senatus* 6. Calend. Septemb. 1592.

1 Crimen enim capitale est, vela regia sine præceptione Iudicis competentis alienis rebus imponere, multo magis iuste imposita deiicere & violare, *l. 2. C. hoc tit.* in quâ male quidam addunt duplicem negationem, vt constat ex iis verbis, *vel accusationes.*

2 Nam & priuatus hoc facere posset, sicut & è contrario ea, quæ illicite imposita essent, posset priuatus licite detrahere, *l. 1. C. vt memin. lic sin. Iudic auctor. sign impon reb. alien.*

3 *l. vlt. D. de iurisdict. l. vlt. C si à non comp. Iudic.*

4 Nam & ratione delicti forum quis sortiri solet. *l. 1. iunct. Auth. quæ in prouincia. C. vbi de crimin agi oport. l. 3. D. de offic. Præsid.*

5 *Vt & in l si quis filio 6. §. quid tamen, D. de iniust. rupt.*

6 *d. §. quid tamen, in fin.* [De repræsaliis vide tractatum Bar. & Guid. Pap. *quæst. 32.* vbi ait non esse permissas de iure ciuili vel canonico ex cap. & si pignorationes. *De iniur. & damn. dat. in 6* sed tamen esse permissas ex iure diuino *ex cap. dominus noster 23. qu. 2.* Vocant etiam ius marchæ, & potest concedi duobus concurrentibus authoritate superioris, & iusta causa, id est, si Princeps contra cuius subditos cõceduntur requisitus neglexerit aut denegauerit facere iustitiam. Nec requiritur hoc casu libelli oblatio, nec vllus iuris ordo seruatur Guid. Pap. ibid. Vide DD. *in Auth. sed omnino C. ne vxo pro marit.* præsertim Bald. ibid. qui defendit requiri citationem partis saltem per viam protestationis. Item vt fiat fides de iustitia denegata in foro debitorum. Denique vt decretum interponatur super inductione repræsaliarum. Sane superior Principis iustitiam denegantis adeundus non est. Idem Guid. Pap. *quæst 33.* vbi addit ex consuetudine seruari vt etiã officiarius, possit eas concedere, quamuis reuera in hoc sit solius Principis: Ferrar. *in form. libell. in act. real in verb.* iure dominij vel quasi. Si tamen ob culpam laicorum concessæ sint repræsaliæ, non debent dari contra clericos, secus si contra clericum, qui ipse sit debitor. Nec enim hoc casu locum habet pœna *d. cap. etsi pignorationes.* Guid. Pap. *quæst. 34. ex gloss. Ioan. Andr. & alius ibid.*]

TIT. X.

DE NEGOT. GEST.

DEFINITIO I.

Actio negotiorum gestorum minus hodie frequentatur, & quare.

NEGOTIORVM gestorum actio, cuius tam frequentem in libris *nostris* mentionem legimus,[1] & quam olim tantæ vtilitatis fuisse constat,[2] parum hodie frequentatur, siue quod refrigescente hominum charitate, pauci sint, qui res alienas ad se pertinere existiment, si eos excipias, qui deprædandi animo potius, quam bona mente inuadunt rerum alienarum administrationem,[3] siue quod in tanta, quanta hodie passim fere est, patrimoniorum tenuitate, non facile accidat, vt suis rebus superesse ac sufficere quis non possit: Cum olim dispersa per vniuersas propemodum orbis terrarum regiones, Romanarum opum amplitudo,[4] non modo seruorum ministeria, quibus in eam præcipue causam tantopere Romani abundabant,[5] sed etiam præsentium amicorum subsidiaria auxilia imploraret, ne quid ex absentia damni absentium bonis infligeretur.[6] Quod si quando accidat, vt necesse sit per alios agere, quod per seipsum præstare quis nequeat, commodissimus in eam rem, & paratissimus mandati vsus esse creditur,[7] vtilior sane non tantum mandanti, qui eam prorsus, quam velit, rebus gerendis formam possit præscribere, ne quid contra, vel præter eius voluntatem fiat,[8] sed etiam procuratori, qui si mandati formam seruet, quod facere vtique ex officio debet,[9] dubitandum iam non habeat, vtrum amici officium bene atque ex fide impleuerit, an vero plus minusve gerendo, quam debet, exactori ac periculosiori rationum redditioni se obstrinxerit: quo metu vix se vnquam liberant, qui gerendis citra mandatum alienis negotiis se dederunt.[10] Accedit, quod negotiorum gestorum actio, neque gestoris, neque illius, cuius negotia gesta sunt, obligat bona, sed personas tantum,[11] quia nec in rem est, sed in personam,[12] nec priuilegiũ vllum habet taciti pignoris,[13] quæ res inutilem plerumque ac inefficacem vtrinq; actionem constituit,[14] siue directa quis agendum habeat,[15] pro consequenda indemnitate, siue contraria.[16] Mandato autem interueniente, scilicet per scripturam, vti assolet, publicam, & notarij fide subnixam,[17] vix est, vt non vtraque ex parte caueatur contrahentibus, per mutuas bonorum vtriusque obligationes.[18] Nisi si quando per inscientiam notarij, vel contrahentium in curiam ea cautio prætermittatur.[19] Cui tamen adhibendæ locus nullus in negotiorum gestorum actione relinquitur, quippe cum acti illa ex sola negotij gestione nascatur, ignorante illo, cuius absentis negotia geruntur,[20] quamuis non nisi inter scientes præsentesque exerceatur.[21] Quod si absens ita sit is, cuius negotia tractanda & adiuuanda sunt, vt neque procuratorem constituere nunc possit, neque priusquam abesset, aliquem in prouincia reliquerit.[22] Ne tum quidem huius actionis vsum valde exigimus, si modo longiuscula sit absentia, quæ agnatis vel cognatis proximis colorem aliquem prębere possit, petendi à iudice, vt absentis bonorum cura sibi decernatur,[23] quam facilime decernere iudices solent, quamuis non nisi exacta satisdatione, quo melius & absenti & præsentibus sit consultum.[24] Sed si tam recens sit absentia, vt de curatore bonis dando deliberari nondum possit,[25] alterutrum euenire necesse est, vt vel officium deseratur, neglecta negotiorum absentis cura, vel actionis negotiorum gestorum vsus & necessitas inducatur.[26] *Ita in Senatu* sæpius tractatum est.

1 Maxime vero in titulis, qui hanc in rem proprij & amplissimi extant *in D. & C.*

2 Ob rationem potiam *in l.* 1. *& 2. D eod.*

3 De quibus *in l. si pupilli,* 6. §. *sed etsi quis negotia eod.*

4 Cuius luculenta extant in libris nostris testimonia, ita præcipue in locis, quibus videas testatores de bonis suis disponere, quæ habeant in Africa, in Asia, in Sicilia, Pamphilia, & aliis diuersis terrarum regionibus.

5 Per quos etiam ignorantes plerumque locupletabantur, *l. de hereditate,* 19. §. *filius familias, D. de castrens. pecul.*

6 *l. si quis absentis,* 5. *D. de oblig. & act.*

7 *l.* 1. §. *vsus autem, & pass. D. de procurat.*

8 Forma enim mandati diligenter seruanda est, *l. diligenter,* 5 *D. mandat l. maritus,* 21. *C. de procur.*

9 Ne alioqui Ouidianum illud audire cogatur:

Tuta frequensque via est per amici fallere nomen:
Tuta frequensque licet sit via, crimen habet.
Inde procurator nimium quoque multa procurat.
Est sibi mandatis plura videnda putat.

10 *arg. l. tutori.* 20. *Cod. hoc tit.* iunct. *d. l. si pupilli,* 6. §. *vltim. D. eod.*

11 *d. l. si quis absentis,* 5. *D. de oblig. & act.*

12 *l. pen. C. hoc tit.*

13 Quod habent plerumque aliæ causæ, de quibus *in tit. D. & C. in quib. caus. pign. & hyp. tacit. contr.*

14 *arg. l. plus cautionis,* 25 *de reg. iur.* iuncta *l. nam in,* 6. *D. de dolo malo.*

15 Quæ competit ei, cuius negotia gesta sunt, *d. l. si quis absentis.*

16 Quæ competit gestori, ad recuperanda, quæ impendit, *d. l. si quis.*

17 Pragmatici vulgo vocant instrumentum mandati, & procuratorium, vel procuræ.

18 Est enim hodie omnium vsitatissima hæc clausula, *l. & quæ.* 15. §. 1 *D. de pignor. l. vlt. D. quæ res pignor.*

19 Quo tamen casu non ideo haberi debet pro adiecta, vt dixi *in error.* 1. *decad.* 1. *de error pragmat.*

20 *d. l. si quis absentis, d. l.* 1. *& 2. & pass. D. & C eod.*

21 Nemo enim aut inuitus, aut ignorans agit, *l. vnic. C. vt nem. inuit. ager. vel accus. cog.*

22 Multi enim abeunt, quasi mox reuersuri, qui tamen tardius redeunt, *d. l. si quis absentis.* Cæterum si quis procuratorem vniuersorum bonorum reliquerit, eius bona neque gestore indigent, neque curatore, *l Papinianus,* 20 *ff. de minor. l sed etsi,* 26. §. 1. *D. ex quib. caus maior.*

23 *l ab hostibus,* 15. *in princip. eod. l* 2. *vbi not. D. de curat. bon. dand.*

24 *Defin.* 18. *in fi de satisd.*

25 Nec enim datur statim curator bonis cuiuslibet absentis, *l. si diu,* 8. *D. quib. ex caus in possess. eat.*

26 Quoniam cætera remedia hoc casu omnia cessant, nec aliud supersit auxilium, quam in actione negotiorum gestorum, *d. l si quis absentis,* 5 *D. de oblig. & act.*

DEFINITIO II.

Qui soluit debitum Vniuersitatis, agere contra eam negotiorum gestorum potest, licet coactus soluerit.

SI priuatus aliquis debitum Vniuersitatis, ad quod vel nullatenus, vel saltem non nisi pro virili sua parte tenebatur,[1] soluere coactus sit, siue pro exactoris aut executoris iniuria,[2] siue quam aliam ob causam, danda vtique illi est, pro consequenda indemnitate aduersus Vniuersitatem negotiorum gestorum actio.[3] Nec enim negari potest, quin Vniuersitatis negotium gesserit, & quidem vtiliter, qui solutione sua Vniuersitatem liberauit.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua *Defin.* 14. *infr. de oblig. & act.*

1 Quod enim Vniuersitas debet, non ideo singuli debent, *l. sicut,* 7. §. 1. *D. quod cuiusque Vniuers. nomin.*

2 Iniuria enim est, si quis priuatus pro Vniuersitatis debito vrgeatur, *l vnic. C. vt null. ex vican pro alien. vican. delit. contren. lib.* 11. *tit* 56.

3 Quæ dari solet omnibus, qui aliena negotia vtiliter gesserunt, *l.* 1. 2 *& pass D. hoc tit.*

4 Species enim acquirendi est, liberari ab obligatione, *l. species, 11. D. de acceptilationib. l. si pupilli, 66. in fin. D. de solutionibus.*

DEFINITIO III.

Actio negotiorum gestorum latius patet, quam mandati.

CVm interactiones mandati, & negotiorum gestorum variæ sint differentiæ, tum illa præcipue, qnod si negotium gestum ad plures pertineat, quorum vnus duntaxat mandauerat, contra solum mandatorem mandati agi potest, non contra cæteros, qui nihil mandauerunt,[1] quos tamen non eo minus negotiorum gestorum actione teneri constat, si modo commune omnium negotium vtiliter gestum,[2] aut saltem gestio vtiliter inchoata probetur, licet minus feliciter peracta.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua *Definit. 17. infr. mandat.*

1 Nec enim agi potest mandati contra eum, qui nihil mandauit, *l. ex mandat. 10. §. 1. D. mandat.*

2 Si quidem nascitur actio negotiorum gestorum ex sola vtili gestione, & sufficit, vt gestor aliquem sibi obligare voluerit, *l. in hoc iudicium, 14. l. si quis cum, 19. commun. diuid.*

3 *l. sed an vltro, 10. §. 1. D. hoc tit.*

TIT. XI.

DE EO QVOD MET. CAVS.

DEFINITIO I.

De obligatione subditi in vtilitatem domini ex causa, de qua non nisi per ipsius subditi confessionem constet.

NON leuis quidem præsumptio est, id quod subditus domino licet sæpius præstiterit, si nulla præstandi obligatio præcessit, per vim extortum videri debere, aut per errorem vel liberaliter potius quam agnoscendi debiti animo præstitum fuisse.[1] Sed non est huic præsumptioni locus, si allegata debiti causa probetur per subditi confessionem.[2] Quænam enim potest fortior haberi probatio, quam quæ ex aduersarij confessione proficiscatur?[3] Nisi proponas eam quoque confessionem per vim aut metum, aut qua alia mala arte extortam esse:[4] quod sane ab eo probandum erit qui dicet; non qui negabit,[5] maxime vero si temporis antiquitas concurrat,[6] & ex præcedentibus aut sequentibus præstationibus confessionis veritas confirmetur.[7] Nam neque tam facile capienda est delicti præsumptio,[8] si aliud sit quod vrgeat. *Ità Senatus* pro Domino Barone de Creissiaz contra Vniuersitatem de Cormoran 5. Cal. Julij, 1588.

1 Propter reuerentiam, quam subditus domino debet, iuncta alia præsumptione, quod nemo velit iactare suum, *l. 1. §. qua oneranda, D. quar. rer. act. non dat. l penult. D. de furt l cum de indebito 25. D. de probat l si certis annis 28. C. de pact.* Iunge *l. 2. D. de oper. libert.*

2 *Arg. l. cum de in rem verso 6. ff. de vsur.*

3 *l. cum te transegisse 5. C. de transact l. generaliter 13. C. de non numer. pecun.*

4 *l. 3. in fin. C. hoc tit.*

5 *l. 2. l. quoties 18. §. qui dolo, D. de probat.*

6 Antiquitas enim temporis facit præsumi omnia solemniter acta, cum habeat vim tituli, *l. 3 §. ductus aquæ, ff. de aqua quotid. & æst. l. 1. §. vlt. de aqua & aqua pluu. arcend.*

7 Subsecuta enim contractus obseruatio miram vim & efficaciam habet ad contractum alioqui nullum confirmandum, *l diuisionis 45 ff. de pact l. 2. & 3. C. commun. vtr. iudic.* Præsumitur enim actus sequens fieri ad executionem præcedentium, *l. 6. §. item qui, de acquir. hered.*

8 *l merito 51. ff pro socio, l. doli verbum 5. ff. de seru. corrup. l item apud Labeonem 15. §. si communem 36. & 5. adiicitur 38. D. de iniur.*

DEFINITIO II.

De venditione bonorum paraphernalium facta per vxorem præsente viro, & intercueniente lasione.

VAlet venditio bonorum paraphernalium à muliere facta constante matrimonio, etiamsi maritus simul cum vxore vendiderit,[1] nec ex solo metu reuerentiali, vt vocant, præsumpto rescindi contractus poterit, si neque minæ, neque verbera probentur,[2] præterquam si enormis læsio accedat. Hoc enim casu, multoque magis si enormissima, id est, vltra bessem interuenerit, contractum rescindi debere placet,[3] ita vt nec audiendus sit emptor, si iustum precium supplere velit:[4] quoniam ea electio tum demum emptori datur, cum sola læsio contractui rescindendo causam præbet,[5] non item si cum enormi læsione concurrat metus quoque reuerentialis, ne alioqui nulla prorsus istiusmodi metus ratio haberi videatur, quam sane haberi æquum est, cum ex enormis læsionis probatione metus quoque præsumitur,[6] ita fit, vt nil prodesse emptori debeat, quod maritus sit soluendo, si mulier fundum habere malit quam precium.[7] *Ita Senatus 7. Id. Nouemb. 1590.*

1 *l. hac lege 8. l. 5. & vlt. C. de pact. conuent. tam s. dot.*

2 Præsertim si interuenerit præsentia Iudicis aut amicorum, *l. transactionem 35. C. de transact.* Bartol. *in l. ad inuidiam, C. hoc tit.*

3 Reuerentia enim iuncta cum tam graui læsione inducit probationem iusti metus, *l. 1. §. qua oneranda.* vbi Bart. *D. quar. rer. act. non det.* facit *l pen. D. de furt.* Vide tamen *l. fideiussor 26. §. 1. de pign. l si patre 22. de ritu nupt.*

4 Nihil enim ratum habendum est, quod gestum sit per vim vel metum, *l. 1. l. metum 9. §. sed quod prætor, l. si mulier 21. §. 1. D. hoc tit.*

5 *l 2. l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit.*

6 *d. §. qua oneranda, l. 1 l. vltim. in fin. D. quar. rer. act. non dat. l. 2. l. Labeo 36. D de oper. libert. l. is qui 32. eod. l. 2. C. eod. d. l penult. D. de furt.*

7 Neque enim cogenda est inuita rem suam vendere, *l. vlt. D. de pact. dot. l. æstimatis 50. ff. solut. matr. l nec quasi 70. D. de rei vindic.* vbi sane malo cum Haloandro legere *iniusto*, quam vt vulgo, *iusto.*

DEFINITIO III.

De transactione facta per iniustum carceris metum.

LIte contra te instituta vt mihi fundum restituerem ex conuentione, quam tu negabas, subiecisti apparitorem Principis, qui me de domo mea in ius raperet ficto Iudicis mandato, mihique parendi necessitatem prehensione ac manus iniectione, aut etiam repetita maioris mulctæ comminatione iniungeret. Ergo rusticus & inops consilij cum apparitori crederem, & ne contumax viderer, parui, Tu mihi obuius in itinere, quasi vera essent, quæ mihi apparitor dixerat, sic mecum egisti, vt non solum à lite recederemus, sed etiam ego tibi eius fundi hyperocham[1] venderem. Si venditio in ciuitate, & loco publico, honestis personis, ex parte tua interuenientibus facta sit, non eo minus valebit, quod ab initio vis & dolus interceserit, vt me in vrbem pelliceres;[2] cessauit enim vis illa dolusque, ex quo in vrbe fui, & Iudicem adire potui,[3] atque à peritioribus consilium capere,[4] ne iam mihi imponere posses. Nam qui ab initio interuenit metus & dolus, facere non debet, vt, quod cessante vi vel metu gestum est, irritum haberi debeat.[5] Et sane aliud est, factam mihi esse vim vel fraudem in hoc, vt ad vrbem accederem; aliud vero in eo vt venderem.[6] Sed neque iustus videbatur fuisse metus ille, quem apparitor

mentitus mandatum Iudicis mihi intulerat, quia in constantem virum cadere non potuisset.[7] Constans enim vir mandati exhibitionem postulasset,[8] nec sibi parendi necessitatem prius incumbere credidisset:[9] cum apparitori de facto, vt aiunt, & sine mandato exequenti non tantum impune non pareri, sed etiam de facto resisti possit.[10] Sicut nec iustus metus est, si quis ad cognitionem Iudicis ducatur, si non sit sibi conscius,[11] nisi proponeres iniecta vincula aut vinculorum metum.[12] Quare neque ad rescindendum contractum ex capite doli vel metus restitutio in integrum mihi erit concedenda.[13] *Ita Senatus* in causa Andreæ Cheualier, & Aymonis Perrod 18. Calend. Julij 1593.

1 Id est, plurisualentiam, vt vulgo loquuntur, *l. quærebatur, 20. D. qui potior, in pign. hab.* Scripsi in Chiliade de error. pragm. Decad. 21. Err. vlt.

2 *l. metum 9. §. animaduertendum in illis verbis*, Nisi ipse hanc tibi vim summisit, *D. hoc tit.*

3 *l. vlt in princip. D. eod.*

4 *l. regula 9. sed iuris ignorantiam, ff. de iur. & fact. ignor.*

5 *l. 1. & 4. C. hoc tit.*

6 *Arg. l. & eleganter 7. in princip ff. de dolo, l. si res æstimata 12. §. 1. D. de iur. dot.*

7 Non autem omnis metus continetur edicto, sed is tantum, qui cadat in constantissimum virum, *l. metum 6. D. hoc tit. l. interpositas 13 C. de transact.*

8 Iuxta vulgatum illud, Non creditur referenti, nisi constet de relato, *Auth. si quis in aliquo, C. de edend.*

9 Itaque credulitatem suam sibi imputare debet, *l. 1. §. dolum, D. de eo per quem fact. erit, l. 3. §. sed si sic accepit. D. de in rem vers. l. mariti 29 §. quæstum, D. ad l. Iul. de adult.*

10 *l. contra nostra 5. C. de exec. & exact. lib. 12. tit. 61. l. vlt.* vbi DD. *D. de iurisdict.*

11 *l. nec timorem 7. D. hoc tit. l. metum 9. & seq.*

12 *d. l. nec timorem, §. 1. l. vlt. §. 1. D. hoc tit.*

13 *l. cum te domus 8. & duab. seqq C. eod.*

DEFINITIO IV.

De metu reuerentiali in contractibus per mulierem nuptam initis.

ETsi non omnia, quæ à nupta muliere, præsente & auctoritatem præstante marito, gesta sunt, idcirco facilius reuocari debent per in integrum restitutionem, quasi metus ex maritali reuerentia præsumendus interuenerit, si de re ad maritum nil pertinente contractum sit, nec verbera vel minæ probentur:[1] prudentius tamen faciet, qui cum nupta muliere de re non dotali contracturus, mariti præsentiam, quæ nec necessaria est,[2] non adhibuerit,[3] licet contra vulgo obseruari solitum sit.[4] *Ita Senatus* in causa Claudiæ Rigollet & Joannis Quinerry 16. Cal. Iul. 1593.

1 *l. 5. 8. & vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot. l. vlt. ff. eod. tit. de pact. dotal.* Bart. *ad l. ad inuidiam 6. C. hoc tit.*

1 Cum in rebus non dotalibus nihil omnino iuris maritus habeat inuita vxore, *d l. 8. & l. vlt. C. de pact. conuent.* Tex. est *in l. velles nec ne 6. C. de reuoc. donat.*

3 Vt ex eo apparet, quod etiam vir ipse potest emere ab vxore, & quidem minore precio, si non sit animus donandi, *l sed si vir 31. §. si duo, in fin ff. de donat. inst. vir. & vxor.* Id enim falsum esset, si mulieri contrahenti præsentia & auctoritas mariti necessaria esset, quia non posset ille auctor fieri in rem suam, vt de tutore scriptum est *in l. 1. l 5. in princip. l. quod dicimus 7. ff. de auctor. tutor.*

4 Vulgaris autem error ille nascitur eo, quod imperiti plerique putant, bona omnia mulieris esse dotalia, alij, mulierem esse in potestate viri tum etiam, cum patrem habet, quorum vtrumque falsum est, *l. doce, C. de rei vind. d. l. 8. & vlt. C. de pact. conuent. l. 1. §. vlt. ff. de liber. exhib.*

DEFINITIO V.

De obligatione in militis commodum facta, & de instrumenti guarentigiati executione.

NOn quæcunq; cum militibus gesta sunt per vim & impressionem gesta intelligi debent:[1] sed tamen si vis à debitore obiiciatur, in tanta, quanta passim hodie est gladiorum impunitate, militaris audaciæ odium[2] facit, vt non prius pro instrumento præsumi oporteat,[3] quam debitor in vi & impressione probando defecerit,[4] Itaque fiduciariæ & prouisionali adiudicationi ex instrumento quantumuis authentico & guarentigiato nullus, pendente lite locus erit.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 8. inf. De oblig. & action.

1 *l. qui stipendia 9. Cod. de procurat. l. ratas 7. C. de rescind. vendi.*

2 *Arg. l. quanta audacia 12 ff. de public. & vectig. l. quod si nolit 31. §. qui mancipia, de ædilit. edict. l. qui testamentum 27. ff. de probat.* Qui enim oneratur contraria præsumptione, oneratur etiam grauiori probatione. *l. vltim. in princip. ff. hoc tit.* Præsumptio namque specialis tollit generalem, *l. cum de indebito 25 D. de prob.*

3 Pro quo tamen in dubio præsumendum est, si authenticum sit & publica fide subnixum, *l. 2. D. de fid instrum. l. 2. C. ad l. Corn. de falsi.*

4 Præsumptio enim sola non sufficit ad condemnandum militem, quia lex probationem requirit, *l. Lucius 83. de cond. & demonstr.*

5 Cui alioquin locus esset, *d l. 2. C. de falsi.*

DEFINITIO VI.

De metu reuerentiali & iusto ob accedentem immodicam læsionem, & quid si minor ætas concurrat?

EX sola præsentia mariti non inducitur metus reuerentialis, qui sufficere possit ad contractum rescindendum, si neque minæ probentur aut verbera,[1] neque læsio, quæ interuenerit in re ipsa.[2] Idem in filia tractari potest, si dicat, eiusmodi metu reuerentiali coactam se, vt bonis omnibus paternis, maternisque, adhibito etiam, vt fieri solet, iureiurando, renunciaret.[3] Læsionem verò immodicam probari necesse est, id est, quæ sit vltra dimidiam, perinde acsi reuerentialis metus nullus accederet:[4] cuius tamen ratio hactenus habenda est, vt eâ læsione probata omnimodo & præcisè rem restitui oporteat, quasi per vim & metum extortam, non relicta possessori electione supplendi iusti precij, quam alioquin relinqui necesse esset; si sola læsio restitutioni causam daret.[5] Sane si minor quoque ætas interueniat, ratio nulla est, propter quam tam grandis læsionis probationem præterea exigamus,[6] cum ætatis priuilegium possessori auferat illam supplendij precij electionem.[7] *Ita tractatum est* in causa D. de Bellegarde & N. Annæ de Bellegarde vxoris D. de Bienuenu 15. Calend. April. 1595. & in ea causa, de qua Senatusconsultum. 8. infr. De in integr. restituend. minor bus.

1 Iam dixi supr. Defin. 2. & 4. ex Bart. *in l. ad inuidiam, C. hoc titul.*

2 Aliquando enim lęsio interuenit in re ipsa sine animo lędendi, indęque nascitur dolus in re ipsa distinctus quidem à dolo ex proposito, sed qui tamen ei æquiparatur, si nostris credimus, *ad l. si quis cum aliter 36. de verb. oblig* Scripsi in Chiliade pluribus locis, præsertim Decad. 1. Error. 7.

3 *Cap. quamuis pactum 2. de pact. in 6.* vbi extat Bonifacij constitutio, quæ huiusmodi renunciationes iuratas approbat factas per filiam patri, dummodo nec vis metúsve, nec dolus intercesserit.

4 Bart. & alij *ad l. 1. §. qua onerandæ, D. quar. rer. act. non det.* Didac. Couarr. *ad d. cap. 2. de pact. in 6.*

5 *d. Defin. 2. supr. ex l. 2. & l. si voluntate 8. Cod. de rescind. vendit.*

6 Neque enim restitutio minorum eget probatione tam grandis læsionis, sufficitque qualisqualis læsio, *l. 1. l. quod si minor 24. §. non semper, & pass. de minor. l. nam posteaquam 9. §. si minor, D de iureiur.*

7 In eoque differt restitutio minorum à restitutione maiorum, *l si in emptionem 35. D. de minor.*

DEFI-

DEFINITIO VII.

Protestationem clandestinam de dolo vel metu, non nocere tertio ignoranti.

CVm quis palam potuit de vi aut metu; si quis suberat, protestari, non sufficit protestatio clandestina. [1] Sed etsi non possit palam fieri ex causa aliqua probabili: [2] nihil tamen prodest clandestine facta contra tertium, qui neque vim infert neque metum,[3] quique ex ea protestatione ignorans circumueniretur; [4] quando nimirum id, quod fit, neque bonis moribus repugnat, neque legibus. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. si maior 22. Cod. de transact. l. metum 9. Cod. de his, qua met. caus.*

2 Puta ob reuerentiam mariti aut alterius personæ, cui reuerentia debeatur, *arg. l pen. D. de iure.*

3 Intellige, si reuera metus nullus illatus sit; alioqui sufficiet esse illatum a quolibet, vt noceat cuilibet etiam ignoranti, quia verba edicti, De eo quod met. caus. in rem concepta sunt, non in personam, in eóque differt edictum illud ab edicto, De dolo, *l. metum 9. §. 1. l. item si cum 14. §. in hac actione, D. hoc tit.* vbi elegans ratio redditur, quia metus omnis habet in se ignorantiam, *l sed & 15. § fin. D. de dolo.* Scripsi lib. 16. Coniect.

4 Quod non est ferendum, vt ex alterius facti ignorantia præiudicium fiat, *l ignorantia 49 de procur. l. soluendo 39. de negot. gest.* alioqui nemo cum alijs contrahet sine metu, cum probabiliter ignorari possit, quid clam fecerint, *l si mulier 11. ad Vellein. l. doli 19. §. vlt de nouat.*

5 *l. iuris gentium 7 §. ait prator, D de pact.* Nam si quis operam dando rei illicitæ decipereтur, indignus esset cui succurri oporteret, *arg l. Papinianus 20. D. de minor. l. sed etsi 26. §. 1. D. ex quib. caus. maior.*

DEFINITIO VIII.

De renunciatione & apocha facta per vxorem præsente viro.

QVæ cum matrimonium contraheret, dotem certæ quantitatis stipulata fuerat pro iuribus omnibus, quæ in defuncti patris hæreditate sperare potuisset, [1] si postea numeranti dotem fratri apocham [2] præsente & iubente marito conscripserit, non potest videri læsa, [3] aut metu reuerentiali coacta, vt renunciaret, [4] cum eam renunciationem fieri necesse fuerit in consequentiam præcedentis contractus, [5] præsertim quando nec aliter soluturus frater fuerit, aut ad solutionem compellendus. [6] Sunt enim actus huiusmodi, vt vocant, correspectiui, quorum posito vno, alterum quoque poni necesse est, sicut & vno sublato tolli alterum. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Posteaquam placuit huiusmodi renunciationes & pactiones de futura successione valere non soldm patri, sed etiam matri & fratri factas, si modò fiat iuratæ, vt tractant Canonistæ *ad c. quamuis pactum. de pact. in 6.*

2 Id est, pecuniæ solutæ professionem, vulgo *quittantiam* vocant, *l. vlt § Titius, D. de cond. indeb. l qui tabulas 27. §. apocha. D. de furt. iunct. l pecunia 14. C. de solut.*

3 Non enim lædi aut decipi videtur, qui iure communi vtitur, *l. vlt. C. de in integr. restit minor. l. inter eos, 51. §. cùm inter, D. de fideiuss l. in pupillo 47. in fin. de solut.* Aut qui ius publicum sequitur, vt est in iuris regula, *l. nihil consensui 116. §. non capitur, de regul iur.*

4 *l ad inuidiam 6.* vbi Bart. *C. hoc tit.*

5 *Arg l quod si minor 24. §. restitutio.* in illis verbis: *Sed parum in venditione, quia as alienum ei soluitur, quod facere est necesse. D. de minor.* facit *l quod autem 6. §. apud Labeonem, D. qui in fraud. credit.* Quoties enim numeratio fit in consequentiam contractus præcedentis, contractus ille inspiciendus venit, quàm actus ipse numerationis, *l. 1. ff. qui potior, in pignor hab.*

6 Cessante nimirum exceptione pacti, cuius commodo priuari non debet, cùm non aliter fuerit contracturus, & se obligaturus pacta enim dant legem & formam contractui, *l. 1. §. si conuenerit, D depos. cum similib.*

7 *l. vlt D. de accept. l. cum to. 6. C. de pact. int. empt. & vendi. l. 1 C. de express. lib. et. tit vltim.* Text. est elegans *in l. si duo 13. §. si quis intraverit, & seq. D. de instit.*

TIT. XII.

DE IN INTEGR. RESTIT. minor.

DEFINITIO I.

De venditione iurata prædij per minorem sine decreto facta: & quid si iusiurandum accesserit.

NON solum si minor circumscriptus sit, siue in eo quòd rem vendidit, [1] siue quod minoris vendidit, [2] sed etiamsi læsio nulla doloque nullus interuenerit, nulla est ipso iure, & inutilis alienatio rei immobilis, quam sine iudicis decreto fecerit, [3] adeo vt nec sit necessaria in integrum restitutio, [4] tametsi precium in minoris vtilitatem conuersum probetur, [5] quoniam legis prohibitio impedit alienationem. [6] Hoc ita si minoris iusiurandum non interfuerit: Illa enim iurisiurandi potestas esse creditur ex celeberrima Imp. Friderici constitutione, [7] qua vtimur, potius quam ex iuris ciuilis ratione, [8] vt eum, qui reuera minor est, efficiat maiorem; hactenus nimirum ne decreti solemnitas vlla requiratur, non magis quam si reuera maior esset. [9] Cæterum non excludet eà res beneficium restitutionis ex læsionis causa competentis; [10] quod maior ætas excluderet. [11] Neque enim iusiurandum supplere potest defectum ætatis in eo, vt consilij imbecillitatem, quæ in minore maiore est; corrigat, faciatve, vt ob id solum, quod iurauit, prudentior & consultior effectus videatur. [12] *Ita Senatus* pro N. Francisco Denatie contra Bartholomæum de Valon 8. Id. Aug. 1588.

1 *Vt in l & eleganter 7. ff de dolo.*

2 *Vt in l si res æstimata 12. §. 1. l. luit succursum 6. §. vlt ff de iur. dot l si circumscripta 6 Cod solut. matrim l. 3. §. circa venditionem, de donat int vir. & vxor.*

3 *l. 1. & tot. tit D. de reb eor qui sub tutel. vel cur. sunt sine decret. non alien.*

4 *l. non est nobis necessaria 2. l si quidem 11. C. de prad. minor. l. in causa 16. §. & generaliter, D. de minor.*

5 Quæstio enim illa, An precium in rem minoris versum sit necne, non pertinet ad causam venditionis confirmandæ, sed ad causam duntaxat restituendi precij, *l pradiorum 10. l si pradium 16, eod. tit. Cod. de prad. min.* facit *l. si precium 19. C. de procurat.*

6 *d. l si quidem, l non solum 4. l pradia 8. & pass. eod. tit. de prad. minor.*

7 *In Auth. sacramenta puberum, C. si aduers. vendit.*

8 Iure enim ciuili iusiurandum contra leges præstitum non est obligatorium, *l. non dubium, C. de legib.*

9 DD *ad d. Auth. sacramenta.*

10 Non secus ac si venditio nullo iure prohibita fuisset, *l. 1. C. de prad. minor. l 1. & tot. tit. C. si aduers. vendit.* aut cum decreto facta fuisset, *d. l si quidem 11. vers. si vers. si vero, C. de prad. minor.* Vide Thesaur. decis. Ped. 66. *num.* 2.

11 Neque enim maior restituitur ob læsionem nisi immodicam & enormem, id est, quæ sit vltra dimidiam iusti precij; *l 2. l. si voluntate 8 C. de rescind. vendit. iunct. d. l. in causa 16. §. Idem Pomponius, D de minor.*

12 *Arg. l. vlt. D. de manum. vindict.* Atqui sola facilitas minoris & lubricum ætatis inducit restitutionem. *l. 11. §. sciendum; & seqq. D. hoc titul.*

DEFINITIO II.

De alienatione facta contra prohibitionem legis & hominis. Quid si ex causa necessaria? Quid si lasio interuenerit?

ENimuero si ad prohibitionem legis accedat etiam prohibitio hominis, siue Iudex ille sit, siue testator, adeo nulla est ipso iure alienatio, [1] vt nec iurisiu-

randi interpositi auctoritate confirmari possit,[1] quia vtiurandum eas demum solemnitates suppliere potest, quas lex ipsa,[2] non quas Iudex aut testator præscripserit:[3] quorum voluntati non parere non solùm inciuile sit, sed etiam iniustum,[4] ideóque nulla hic versatur religio iurisiurandi, quod nec delicti, nec iniquitatis vinculum esse debet.[5] Excipiendæ tamen sunt eæ alienationes, quæ causam habent non modò vtilem, quod non sufficeret,[7] sed omnino necessariam,[8] vtputa pro alimentis, pro sumptibus litis, si qua inferatur, aut ad æris alieni, quod vrgeat exsolutionem.[9] Neque enim aut Iudicis aut testantis voluntas ea fuisse videri potest, vt cui maximè prospectum voluerunt, cum necessariis sumptibus egere paterentur:[10] neque vero fieri vnquam potest, vt iusta non sit alienatio, quæ est necessaria,[11] nec tamen eo minus rescindi poterit beneficio restitutionis, si læsionem interuenisse apparear. Nam quę vendendi necessitas extorquet vtilitatem venditionis, eadem inducit auxilium restitutionis, si hanc decipiendi aduersarij & exprimendæ venditionis occasionem emptor, vt fieri solet, captauerit.[12] Plane precium non quod vtique in necessariam, sed quod etiam in vtilem duntaxat causam conuersam esse constabit, emptori id ipsum probanti[13] omnimodo restitui oportebit.[14] Iunge SC. De reb. alien. non alienand. & de prohib. alienat. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L vlt. C. de reb alien. non alienand. L 1. C. si emancip. ita fuer. alien. vt manum. l. 2. C. qui non pos. ad libert. peruen. l si sciens 26.* vbi Bart. *D de contr. empt.*

2 Alex. *in l. Marcellus 3 §. res qua, col 2. vers. quarto limita, & in eandem 25. §. si quis filium, col. 2. in princ. ad SC. Trebell.* Rip. *in l. filiusfamilias 114 § diui. nu. 47. & 89. de legat. 1.* Rol. à Valle *cons. 3. num 17. vol. 2.*

3 *Auth sacramenta, C si aduers. vendit.*

4 Fortior enim est prohibitio hominis, id est, Iudicis aut testatoris, quam legis, quia lex se ipsam facilius interpretatur, vnde illud etiam est, quod dici solet, cautionem hominis facere, vt cesset prouisio legis, *l. vlt. C de pact. conuent* licet grauius puniatur fraus, quæ fit contra legem, quam quæ contra hominem citra prohibitionem, *l. si libertus 16. versic. diuersitatis, D. de iur. patron.*

5 *L. ait prætor 7. §. quid tamen, D. hoc tit. l quod autem 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud. credit. l. tutelam 7. Cod de admin. tutor. l contra voluntatem 7. C. de test. manum. l. cum pater 27. §. libertus, de leg. 2. l. 1. C. de sacros. eccles. l. vel negare 6. de test. quemadmod aper.*

6 *Can. fin. 22. q 6. & Can. animaduertendum 22. q 2.*

7 *L si fundus pen de reb. eor.* & apertius *in l. magis puto 5. §. non passim, & §. si as alienum eod.*

8 *L. filiusfamilias 114. §. diui. de leg. 1.*

9 *L. qui soludum 78. §. vlt de leg. 2.*

10 *L. 5. D. de pet. hered l 5 9. vlt D. de iur. delib.* facit *Leo 41. ff. de solut. l cum fidei 9. D. de fideic. libert.*

11 *L. alienationes, 13. l. qui erat 49 famil. ercisc.* Guid. Pap. *qu. 96. num. 2.*

12 Nam & inde fit, vt venditori læso vltra dimidiam iusti precij succurratur, non etiam emptori, si iuris rationem spectes, de qua scripsi in Chiliade Decad. 8. Err. 7. post Cuiacium lib. 16. Obser. cap. 18. propterea quod venditorem plerumque necessitas rei familiaris cogit vendere precio viliore, *l. 2. l non idcirco 12 l. si quos 16. C. de re cind. vendit l. 2. C. fin cens. vel reliq. l 1. Cod. de prad. decur.* eadem vero necessitas non cogit emptorem pluris emere, sed sola affectio oportunitatis vel vicinitatis, vel cœli, *l. 1. 5. sed si rem, D si quid in fraud. patr. l si in emptionem 35. D. de minor.*

13 Probatio enim ei incumbit, qui dicit precium in rem minoris versum fuisse, si contractus ipso iure non valuit, *l. prædiorum 10. l si prædium 16. C. de præd. minor.* Paris. *de vsur. quæst. 38. num. 264.*

14 *d l prædiorum, d. l si prædium, l. vtere 14. eod. l penult. §. 1. D. eod tit.*

DEFINITIO III.

De restitutione in integrum minori competente tanquam maiori & tanquam minori.

MInor, qui in rei suæ immobilis venditione vltra dimidiam iusti precij læsus est, sicut communi iure vti potest[1] ad venditionem in ex causa immodicæ læsionis rescindendam, ita restitutionem in integrum, quæ singulari ætatis fauore minoribus conceditur,[2] implorare prohibetur.[3] Neque enim ratio vlla est concedendi extraordinarij remedij, vbi ordinarium competit.[4] Sed hoc tum demum vere dicitur, cum læsio in sola precij quantitate interueniens locum facit restitutioni.[4] Nam si vel dolus aduersarij interceserit,[5] vel in hoc ipso minor læsus sit, quod eam rem vendidit, quam non expediebat vendere,[6] beneficium restitutionis ex causa minoris ætatis, quod plenius est, cum ad rem ipsam omnimodo habendam detur,[7] minori non denegabitur.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia etiam maiores ex hac causa restituuntur, *l. 2. l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit.*

2 Aymo Cravet. *cons 151. num. 6.*

3 *l. in causa 16. in princip. D. hoc tit. l 3. C. eod. l. cùm & minores 4. C. si aduers. rem iudic l. 3. C. si aduers. lib.* facit *l. 3. ff. de oper noui nunciat.* Remedium enim *d. l. 2.* est ordinarium, restitutionis extraordinarium.

4 *Vt in l. iure succursum 6. §. vltim. l. si res 12. §. 1. D. de iur. dot.*

5 Quo casu videtur minor læsus tanquam minor, quia difficilius potest tibi prospicere, ne alterius dolo decipiatur, quam si esset maior, *l quod si minor 24. §. non semper, & pass. D hoc tit. l. 2. C. de fide inst minor. l exceptiones 7. §. 1. D. de except.* Text. est elegans *in l. antepen. §. vlt D. hoc tit.*

6 Facit *l magis puto, 5. §. si as alienum, & l. pen. §. 1. D de reb. eor. qui sub tut.*

7 *l si in emptionem 35. d. l quod si minor 24. §. restitutio, l. patri 27. §. prædium, l minor annis 40. §. 1. D. hoc titul.* Beneficium vero conditionis *ex l. 2. C. de rescind. vend.* non datur ad rem præcise, cum saluam relinquat emptori electionẽ iusti precij supplendi, *d. l. 2. l. si voluntate 8. in fi. Cod. de rescind. vendit.*

8 Cravet, *d. cons. 151. num. 6.*

DEFINITIO IV.

De cessione restitutionis in integrum ad rem immobilem, & quid si etiam in cessione læsio interuenerit.

QVamquam certum est, ius petendæ in integrum restitutionis,[1] vt & cætera iura fere omnia cedi posse,[2] si tamen minor, qui fundum sine decreto contra Seueri constitutionem vendiderat, adhibito quidem iureiurando, sed interueniente læsione, cum potuisset in integrum restitui,[3] hoc ipsum ius alteri vendiderit, alteríve cesserit, æque aduersus hãc etiam cessionem restitui poterit.[4] Non enim ideo minus læsus videri debet, quod impetrandæ prioris restitutionis euentus per litem dubius fuerit.[5] Sufficit namque, certum fuisse ius, quod competebat minori re vera læso:[6] maximè verò si iuri euentus litis responderit, ex eoque apparuerit, in priore alienatione interuenisse læsionem.[7] Quin & verius est, non magis sine decreto alienari posse actionem, quę iam nata sit ad petendam rem immobilem per auxilium restitutionis, quam rem ipsam immobilem, quæ iam à minore ipso possideatur. Hac enim parte verum est, actionem, quæ competit ad rem immobilem, rei immobilis iure censeri, cùm is, qui ad rem consequendam habet actionem, rem ipsam habere videatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore 12. Calend. Mart. 1589.

1 *L illud nullam 25. §. 1. & l. seq. D. hoc tit. l si minoris 25. D. de admin. tutor.* etsi puto, postrema illa verba, *Nisi forte mandare actiones paratus sit curatoribus*, imperiti esse Interpretis potius, quam Vlpiani, vt scripsimus in libris Coniecturarum. Vide Guid. Pap. *qu. 141.*

2 De quibus omnibus & quænam cedi possint, quænam non vide Andr. Tiraq. *de retract. municip. § 26. glos. 1. num. 45. & seq. vsque ad finem.*

3 Secundum

3 Secundum ea, quæ scripsimus *Def. 1. sup.*

4 Sufficit enim, aliquid gestum esse cum minore, & minorem lætum esse, *l. ait prætor 7. in prine. D. hoc titul. l nam posteaquam 9. § si minor, D. de iureiur.* Sicut enim duplex hic contractus fit, ita duplex lætio, & consequenter duplex restitutio est, *arg l. de is 19 § diuersum. D. de noxat.*

5 *L quod debetur 51. D. de pecul.*

6 Iuris enim semper in se certum est & finitum, *l. 2. D. de iur. & fact ignor.*

7 Sententia enim non semper ius tribuit, sed quod iam antea competiit, declarat. Simile quiddam est *in l. huic 15 § vlt. ad L. Aquil l quæsti 98. § rem autem de solut.*

8 *Bart. in l sic legatum 75 § vlt. per ill. text. de legat. 1.*

DEFINITIO V.

De confessione debiti paterni facta per minorem.

MInor annis viginti quinque stipulanti promiserat se soluturum centum, quæ pater debebat ex causa alimentorum, de quorum quantitate & æstimatione ratio cum defuncto posita dicebatur, & ab ipso defuncto subscripta, tum minori promissionis tempore reddita. Idque minor ipse propria scriptura professus fuerat. Sed cum ad solutionem conueniretur, dicebat, factam eam promissionem ex falsa causa, nec quicquam à patre suo fuisse vnquam creditori debitum, in eamque rem auxilium restitutionis implorabat. Quidam ex tempore putabant, non esse restituendum minorem aduersus confessionem debiti, quod pater eius, non ipse contraxerat: [1] præsertim cum non redderet ille scripturam, quæ à patre subscripta proponebatur. Restitutionem enim sic faciendam esse, vt vnusquisque ius suum reciperet. [2] Dicebam posse id defendi, si patris debitum & chirographi redditio aliter quam ex minoris confessione probaretur. Cæterum qua facilitate minor contrahit & decipitur, eadem posse induci & persuaderi, vt ea quoque omnia fateatur, quæ astutia & dolus creditoris extorquere velit, tametsi vera non sint: ideoque perinde minorem aduersus propriam confessionem ac contra promissionem ipsam restitui debere. [3] Itaque cum minor nullum sibi à creditore chirographum patris redditum fuisse contenderet, sed eum colorem falso quæsitum, vt debiti, quod frater maior in caupona contraxerat, minor imprudens quasi fidefussor constitueretur, [4] non alienum esse videbatur, vt de facti veritate ante omnia inquiri oporteret. [5] Senatus tamen ex tempore pro creditore pronunciauit, motus ea potissimum ratione, quod ex instrumentis litis apparebat, minorem hunc ante annos aliquot auctore curatore petiisse à Iudice, & impetrasse, vt pro eo debito & aliis, quæ pater contraxerat, exsoluendis Fanduin distrahere liceret. [6] Placebat quidem Senatusconsultum, sed illud tamen addendum putabam, vt iuraret creditor, fuisse centum illa sibi per minoris patrem debita, redditumque à se minori chirographum, quo id ipsum cautum fuisset. [7] *Ita Senatus* 15. Cal. Decembr. 1590.

1 *Arg. l. verum 11. § ex fideic. l. Æmilius 38. D. de minor. l. 3. D. quib ex caus in poss. eat.*

2 *L. quod si minor 24. § restitutio, D. hoc tit. l. vnic. C. de repud. quæ fiunt in indic in integr. restit.*

3 *L. cum de indebito 25. § sin autem ii, D. de probat. l. certum 6. haud. D. de confes. d. l. doli 9. § diuersum, D de noxat.*

4 Atque ita in fraudem edicti De minoribus, quia hic fidefussor non posset restitui, nisi redditis instrumentis, quæ ab aduersario habuisset, *d. §. restitutio, & d l. in fraudem* contrat, ea, quæ in fraudem edicti excogitata videri possunt, habere non oportere, *arg l. quidam 29. § vltim. D. ad SC Trebell.*

5 Quibus enim restitutionis plus facti quam iuris habet, propterque magis ex iurisdictione, quam ex iure, quomodo prudentes loqui solent, *l inter 36. D. de admin. tutor. l. filia si. vers. Claudius, de solut.* cum requirat causæ cognitionem, *l. in causa cognitione 13. l. in causa 16. l. verum 11. § sciendum D. hoc tit.* Denique ex facto ius oritur, *d l filia, l. vt responsum 15. C. de transact. l precibus, C. de imp sub. & alia subsint.*

6 Confessio enim illa minoris in iudicio facta auctore curatore & absente creditore, licet nullum ius poterat quærere absenti, præsertim ad obligandum minorem, carebat tamen omni fraudis suspicione, saltem ad transferendum onus probandi in confitentem, vt concludit Antonin. Tessaur. *decis. Pedemont. 109. num. 8. ex Linde Neratius 23. § vltim. D. ad l. Aquiliam.*

7 Huic enim iuramento purgatorio locus esse potest, & debet, quoties aliqua præsumptio est contra eum, qui tamen alioquin debeat vincere, *l generaliter 12. C. de reb. credit.* de qua scripsimus in Chiliade Decad. 19. Error. 2.

DEFINITIO VI.

De contractu facto extra prouinciam & absente curatore cum minore curatorem habente.

MInori curatorem in prouincia habenti, cum in alia esset prouincia, in qua curatoris adhibendi copia non erat, mutuam pecuniam dedisti. Non eo minus obligatio hic contracta videbitur, quod curatoris auctoritas non interuenerit. [1] Nam quod vulgo iactatur, pupillo comparari minorem, qui curatorem habet; [2] ad bonorum immobilium mobiliumve alienationem pertinere videtur potius, quam ad contrahendam obligationem, [3] si verum est quod prudentes tradiderunt, Puberes etiam sine curatoribus suis recte ex stipulatu obligari. [4] Sed etsi iam generaliter id verum esset, quam ab Interpretibus creditur, ad eum tamen casum non pertineret, quo curatoris procul absentis præsentia interuenire non posset. [5] Alioqui magno incommodo afficerentur huius ætatis homines, si propter curatoris absentiam cum iis contrahere vel ex necessaria causa non liceret. [6] Neque est quod quis dicat, Posse in ea prouincia, in qua nunc minor degit, alium ei curatorem dari. Nam præterid, quod facile contingat, vt inter ignotos curatorem inuenire minor non possit, [7] non facit hæc ratio, vt qui alium curatorem non petiit, cum posset, ob id solum male contraxerit cum minore, quod absentem iamque datum curatorem non adhibuerit. [8] Perinde igitur est, atque si cum minore curatorem non habente contractum esset. Quod cum sit, subsistit quidem contractus ipso iure, sed tamen maiori periculo restitutionis obnoxius est, si minor se læsum dicat, [9] secundum ea, quæ scripsimus Def. 1. si tut. vel curat. interuen. *Ita tractatum est ex tempore in causa D. Petri Sapin nunc magistri Computorum & D. de Morgenes Pri. Id. Jul. 1592.*

L. puberes 101. de verb. oblig. in quo differt pubes ab impubere, qui sine tutoris auctoritate nullo modo obligatur, *l. 1. C. de inutil. stipulat.*

2 *L. si curatorem habens 3. C. hoc tit.*

3 Ita Iacob. Cuiac. *ad d l puberes, & alibi sæpe.*

4 *d. l. puberes.* quam etsi vulgo interpretes accipiunt de pubere curatorem non habente, tamen refelluntur ex illis verbis, quæ bene Cuiacius ponderat, *Sine curatoribus suis.*

5 Nec enim necesse est adhiberi eius præsentiam, qui longe absit; licet alioqui esset adhibenda, *l. vltim. § vbi autem in illis verbis*, vel longe absunt, *Cod. de bon quæ liber. l. si longius 18. de indic. l. 22. § si patri, D. solut. matr. l. vltim. D. vbi pup. educ. deb.*

6 *Arg. l quod si minor 24. § non semper, D. hoc titul. l. reo 41. D. de solut.*

7 Nec enim curator datur inuitus, vt neque inuito, *l. 2. § quæritur, D. de curator. bonis dand. l. 8. § inuitus, D. de procurator.*

8 Nemo enim cogitur minori, cum quo rem habiturus sit, curatorem petere nisi in litem, *l. 1. 2 & fin. C de in. sit dand tut.* aut ad solutionem accipiendam, *l ait prætor 7. § permittitur, D. hoc tit.*

9 *dict. l si curatorem habens.* licet interuentus curatoris non impediat restitutionem, *l. 1. & 2. Cod. si tut. vel curator. interuen.*

DEFINITIO VII.

De restitutione in integrum aduersus omissam dilatoriam aut declinatoriam exceptionem.

NOn datur[1] in integrum restitutio minori, maiori vero multo minus,[2] aduersus omissam obiectionem exceptionis declinatoriæ aut dilatoriæ, quod ea omissio permodici sit præiudicij, ne lædat ius defensionis, si qua reo competat:[3] de modicis autẽ, vt aiunt, non curat prætor.[4] Sed quod de exceptione dilatoria dicimus, in ea locum non habet, quæ possit etiam esse peremptoria, qualis est non factæ excussionis. Hæc enim etsi dilatoria esse creditur,[5] ideoque nec admittitur post litem contestatam:[6] potest tamen vno casu esse peremptoria, nimirum si verum sit, debitorem alia bona possidere, ex quibus satisfieri creditori possit, vt nullus ei regressus dandus sit aduersus pignoris possessionem.[7] Itaque si minor exceptionem hanc omiserit, restitui in integrum poterit, vt etiam post litem contestatam obiicere eam possit.[8] *Ita tractatum est* in causa N. Claudij de la Balme & Dominæ Comitis d'Antremons Cal. Febr. 1593.

1 Capel.Tholos. *decis* 53. licet contra sentiat Bart. post glos. *in l. minor* 36. *D. hoc tit. per ill. tex. & per l. minor.* 18. §. 1. *eod.*

2 *L. qui procuratorem* 57. §. 1. *de procur. l. ita demum* 13. *C. eod. l. quæritur* 14. § *si venditor. D. de ædilit. edict.*

3 Declinatoriæ enim & dilatoriæ exceptiones dicuntur, quę Iudicis aut aduersarij personam respiciunt, non ius defensionis. Cuiac. *lib.* 9 *obser.* c. 23.

4 *L. scio* 4. *D. de in integr. restit.*

5 Vt & cæteræ ordinis exceptiones. Bart. *in l. exceptiones, nu.* 6. *ff. de except.*

6 *L. exceptionem* 19. *Cod. de probat. l. penultim. & vltim. C. de except.*

7 *Auth. hoc si debitor, C. de pignor.* Securus enim est possessor, ex quo creditor suum consecutus est à debitore, vel consequi potuit.

8 *d. l. minor* 18 §. 1. *& l. minor* 36. *D. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

De minore filia restitutionem petente aduersus iuratam futuræ successionis, siue paternæ, siue maternæ, renunciationem.

NOn desunt qui putent, filiam, quæ quantulacunque dote accepta futuræ parentis successioni renunciauerit fauore masculorum, & adhibito, vt fieri solet, iureiurando, nulla prorsus iuuandam restitutione, nec si minoris ætatis fauor ad quantamcunque lęsionem accesserit, eoque iure Gallos passim vti proditum est,[1] quod hæc sententia familiarum præsertim nobilium faueat conseruationi,[2] quasi nec aliud quicquam filia exigere à patre debeat, nisi vt probum suæque conditioni conuenientem maritum nanciscatur.[3] Sed tamen receptior est contraria sententia, quam & Senatus noster sæpius secutus est, vt etiam maior annis filia aduersus huiusmodi renunciationem restituatur ex causa enormis, nedũ enormissimæ læsionis.[4] Quod si etiam minor ætas interueniat, magis est, vt ea quoque læsio ad restitutionem proficere debeat, quæ nec sit enormis, dummodo non prorsus minima, vt priuilegium aliquod ætas habeat,[5] accedente præsertim paterna reuerentia,[6] adeoque materna, cum non minor matri quam patri debeatur,[7] licet non habeat mater liberos in potestate.[8] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua SC. 7. & 8. sup. De pact. & SC. 6. sup. De eo quod met. caus.

1 Ioan. Papon. *in synagm. arestor.*

2 Familia enim non nisi per masculos conseruari potest, cum fœmina suæ familiæ & caput sit & finis, *l. pronunciatio* 195. §. *vltim. de verb. signific.* qui enim ex fœmina nascuntur, patris non matris familiam sequuntur, *l. familia* 196. *eod. l. pen. de agnos. liber.* Publice autem interest familiarum dignitatem & amplitudinem conseruari, *l.* 1. § *sed etsi seruus, ff. de ventr. inspic.* Vide *l.* 1. *d. iur. immunit.*

3 *l. capite* 19. *D. de rit. nupt.*

4 Non enim sufficit, quod pater maritum quærat filiæ, nisi & eam dotet competenter pro modo facultatum, *l. cognouimus* 19. *C. de hæret. Nouell* 115. *vt cum de app. cognosc.* c. 3. §. *si alicui.*

5 Semper enim facilius est vt succurratur minori, quam maiori, *l. si res æstimata* 12. §. 1. *in fin. D. de iur. dot. l. Præses* 42. *D. hoc titul.* Scripti *Def.* 6. *tit. præced. De eo quod met. caus.*

6 *Arg. l.* 1. §. *qua onerandæ. ff. quar. rer. act. non det. l. pen. D. de furt. l. si superstite* 5. *C. de dolo.*

7 *L. furiosæ* 4. *D. de curat. furios.*

8 *L. illud* 4. §. *ad testamenta, D. de bonor. poss. contr. tab.* § *ceteri, Inst. de hered. qualit. & differ.*

DEFINITIO IX.

De probanda lasione & æstimatione bonorum maternorum.

TAmetsi vero dos matris tota consistat in pecunia numerata, nec maritus soluendo sit, non eo minus tamen in æstimanda læsione, si prò modica quantitate filia maternæ successioni renunciauerit, totius dotis ratio habebitur.[1] Non enim quid à marito exigere mulier eiusve heredes possint,[2] sed quid in bonis sit inspiciendum est:[3] bonorum autem appellatione actiones quoque continentur,[4] quas si ob id inanes esse obiiciatur, quod eas debitoris excludat inopia,[5] vt filiæ nihil interesse videatur; eadem ratio faciet, vt multo minus audienda sit mater eiusve heres, cuius nec quicquam interfit ex iis actionibus, quas inanes putet partem filiæ dari.[6] Quod si marito ad inopiam vergente declaratum sit per Iudicem marito consentiente, ad quam vsque quantitatem dotis nomine caueri oporteret, tantum in dote esse videbitur,[7] quantum fuerit in Iudicis sententia:[8] neque patris heredes audiendi erunt, si in fraudem creditorum eam dotis taxationem factam causentur, cum mariti personam repræsentent,[9] cui si viueret, propriam turpitudinem fraudisque à se initæ consilium allegare non permitteretur;[10] quamuis certum sit, eam rem creditoribus inauditis nocere non debere.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nomen enim manet, etiamsi per inopiam debitoris malum sit, nec idoneum, *l. si nomen* 4. *D. de hered. vel act. vendit. l.* § *plus* 74. §. *vlt. D. de euict.*

2 Simile quiddam est *in l. vxor marito* 51. *D. de donat. inter. vir. & vxor.*

3 *L. cum quæritur* 6. *C. de inoff. testam.*

4 *L.* 3. *in princip. &* § 1. *D. de bonor. poss. iuncti. l. heres in omne* 37. *D. de acquir. hered.*

5 *L. nam si* 6. *D. de dolo.*

6 Quoties enim non ob aliam causam quis tenetur, quam quod actiones habeat, liberatur præstando actiones, *l. quod debetur* 51. *in fin. D. de pecul. l. quod si in diem* 16. § *vltim. l. item veniunt* 23 §. *ait Senatus, de petit. hered.* Facit *l. in creditore* 30. *D. de euict.*

7 Iuxta *l. si constante* 24. *D. solut. matr. l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.*

8 Sententia enim inter auditos & consentientes ius facit, *l. si fundus* 16 § *si pluru, D. de pign. l.* 13. §. *pen. de iureiur.*

9 *L. heredem* 59. *l. hereditas* 62. *de reg. iur.*

10 *L. transactione finita* 30. *C. de transact.* Bart. *ad l. iusiurandum* 17. §. *procurator, nu.* 4. 5. *&* 6. vbi vide *ff. de iureiur.*

11 Æstimatio enim ab vno facta non nocet aliis, *l. si fundum* 8. §. *si libert. de leg.* 1. *l.* 5. §. *circa, de donat. inter. vir.*

DEFINITIO X.

De minore curatorem non habente restitutionem petente ex causa lasionis aduersus iuratam prædij paterni venditionem.

MInor curatorem non habens, qui rem suam immobilem sine decreto vendidit, interposito tamen,

tamen, vt fieri solet, iureiurando, si nullo modo læsus sit, non est in integrum restituendus, [1] quamuis paternum & hereditarium fundum vendiderit, [2] nisi proponas domum venditam, in qua sint maiorum imagines, [3] aut quid aliud simile, quod iustam minoris affectionem esse suadeat ad inducendam restitutionem. [4] Auctoritas namque iurisiurandi eo iure, quo vtimur, supplet defectum solemnitatis & decreti. [5] Itaque cessante causa nullitatis, [6] sola supereſt æquitas restitutionis, [7] cui porro minor tantum ætas, nisi læsio aliqua concurrat, locum facere numquam potest. [8] Plane si læsio interuenerit, siue in precio, siue in eo, quod sine causa vendiderit rem, quam non expediebat vendere, restitutioni locus erit, [9] nec eo minus, quod cum alio æque minore contractum proponatur. [10] Cæteris enim paribus melior semper est conditio minoris, qui certat de damno vitando. [11] *Ita Senatus* contra Henricum Potier 16. Calendis Martij 1594.

1 Quia, vt sequitur in Definitione, cessante causa nullitatis propter auctoritatem iurisiurandi, supereſt sola quæstio restitutionis, quæ porro citra læsionem competere nulla potest, *l. si quidem* 11. *C. de pred. minor. l. nam posteaquam* 14. *§. si minor. D. de iureiur.*

2 Ita enim fieret, vt pupillis aut minoribus nihil vendere liceret ex eo, quod à parentibus accepissent, ne quidem cum decreto, quod falsum est: semper namque minor læsus reperiretur.

3 *L. lex quæ tutores* 22 *versic. nec vero domum, C. de administrat. tutor.*

4 *L. si in emptionem* 35. *D. hoc tit.* Facit *l. libertus* 36. *D. de bon. libert. vers. veluti si prædia, l.* 1. *§. & alias videamus* 15 *D. si quid in fraud. pat.*

5 *Auth. sacramenta, C. si aduers. vendit.* Alex. *cons.* 27. *& cons.* 125 *num.* 6 *lib.* 1.

6 Quæ subesset facta alienatione rei immobilis sine decreto, *l.* 2. *l. prædia* 8 *l. si minor* 15. *& pass. C. de pred. minor.*

7 *d. l. si quidem* 11. *eod.*

8 *d. l. nam posteaquam* 14. *§. si minor, D. de iureiur. l. verum* 11. *§. sciendum est, D. hoc tit.*

9 *L. patri* 27. *§. item ex diuerso. l. minor* 40. *§.* 1. *L. tutor* 47. *in princ. & §.* 1. *& pass. D. eod.*

10 Si modo solus ille captus sit, qui vult restitui. *d. l. verum, § item quæritur pen. à contr. sens. eod.*

11 *dict. §. item quæritur.* vbi additur, Si vterque certet de damno vitando, quia forte pecuniam ab alio acceptam alius consumpserit, potiorem esse causam eius qui consumpsit. Facit *l. si minor* 34. *eod. l. si seruum* 91. *§ sequitur, in fin. de verbor. obligation.*

DEFINITIO X.

De minore procuratorem ad lites constituente, siue curatorem habeat, siue non, &, siue iurauerit, siue non.

CONstitutio procuratoris sine curatoris auctoritate facta per minorem habentem curatorem non valet, etiamsi iusiurandum interuenerit, [1] sicuti nec aditio aut repudiatio hæreditatis, aut quid aliud simile. [2] Denique eo iure vtimur, vt nihil omino facere possit sine curatore minor, qui habet curatorem, non magis, quam si adhuc impubes esset, [3] multo minus hæreditatem, quam ipsius nomine tutor aut curator egnouerat, repudiare poterit, [4] ne in iudicio quidem. [5] Itaque si id facere velit, licet aduersarius repudiationi consentiat, Judex tamen decernere debet, vt ante omnia curator in ius vocetur, & audiatur. [6] *Ita Senatus* in secreto auditorio pro N. Petel Maurianensi 16. Calend. Aprilis 1595.

1 Secus est si minor non habeat curatorem, quia tunc iuramentum repræsentat eum maiorem, *d. Auth sacramenta*, vbi Bart. & alij. Idem Bart. *in l. minor* 18. *§. sin autem, D. hoc tit.* Gui Pap *quæst* 35 *& quæst.* 494 *vers. sed aduerte.* Adde eundem Bart. *in l. cum minor, numer.* 1. *D. rem rat. haber.* Quod si neque curatorem habeat neque iurauerit, constitutio procuratoris nulla est, & proceſſus, qui inde sequitur, nullus. Guid. Pap. *d. q.* 494. Excipe causas, in quibus posset minor per se stare in iudicio. Nam & in iis poterit per se & sine curatore dare procuratorem. Bartol. *in l. diuus Seuerus, §. curatores, num* 1. *D. qui pot. in pign. l.* 17. *§. idem erit etsi nepos* 20. *de iniur.* Sed ad negotia procuratorem constituere quilibet minor potuit, id est, etiam qui curatorem non habet, Idem Bart. *in l. neque tutores, numer.* 12. *C. de procurat.*

2 Est enim aditio & repudiatio hereditatis rei magni momenti, & quæ plurimum iudicij & consilij requirit, cum is, qui adit, obligetur, *l. more* 8. *& seq. D. de acquir. here.* qui vero repudiat, amittat occasionem acquirendi, *l. quod autem* 6. *§.* 1. *quæ in fraud. credit. l.* 4. *D. ad SC. Trebell.*

3 Aut prodigus, *l. si curatorem habens* 3. vbi Bartol. & alij, *C. hoc tit.*

4 Licet ea agnitio nullius sit momenti, quia non potest adire tutor pro pupillo, nec curator pro adulto, sed pupillus ipse adire debet tutore auctore, minor qui curatorem habet curatore auctore, *d. l.* 8. *& 9. de acq. hered. l. potuit* 5. *Cod. de iur. delib.* Extra casum *l. si infanti* 18. *eod. & l. ultim. §. sin vero, C. de curat. furios.* Quanquam si iuris ratio inspiciatur, curatoris auctoritas in hanc rem prorsus inutilis est, *l. cum in una* 17. *§. tutor, D. de appellat.*

5 Quia nec in iudicio comparere potest sine curatoris auctoritate, nisi fortasse in pupilli exemplo ad decretum Iudicis implorandum, *arg. d. l. infanti, in fin.*

6 Vt audito curatore possit decerneri, an minori expediat hæreditatem delatam adire aut repudiare.

DEFINITIO XII.

De restitutione minoris aduersus nouum creditorem, qui minore mandante veteri solvit.

QVoties creditori minoris, aduersus quem restitui minor potuit, alius mandante minore soluit, si postea minor ex causa ætatis & læsionis in integrum restitui velit, non aduersus secundum creditorem, qui priori soluit, sed contra priorem impetrare debet restitutionem. [1] Subsistente siquidem primo contractu fieri non potest, vt non vtiliter minoris negotium ille gesserit, qui pecunia sua priorem creditorem dimisit. [2] Quod si qua ratione minor læsum se conqueri potest, ita vt à primo creditore læsum se probet necesse est. Id vero inaudito eo fieri nequit lite contra secundum creditorem solum instituta, cuius nihil interest: quique exceptiones in promptu non habet, per quas restitutionis beneficium excludi fortasse posset. [3] *Ita tractatum est*, quibusdam tamen dissentientibus, in causa Nicolai Despatron, contra Petrum Cochet Idib. April. 1595.

1 Imo potius contra vtrumque simul, *arg. l. in causa* 13. *§. vnde tractari, D. hoc tit.* Et sane durum est dari restitutionem in integrum, aut condictionem contra eum, qui suum recepit, *l. repetitio* 44. *de cond. indeb. l.* 5. *§. pen. de dol. mal. except. l.* 1. *§. quod si patre, quar. rer. act. non det. l. si quis* 12. *D. de noua. l. vltimi* 21 *D. de donat.* facit *l.* 6. *§. sciendum, D. quæ in fraud. credit. l. nihil dolo* 129 *de regul. iur.* Vide *Definit.* 4. *in fin. Si min. ab hered. se abstin.*

2 Obstare tamen videtur *l. doli* 19. *§. idemque est, D. de exceptionibus.*

3 *d. §. vnde, l.* 29. *§. vlt. D. hoc tit.* Iunge *l.* 12. *eod.*

DEFINITIO XIII.

De comparatione pupilli & minoris curatorem habentis.

QVod nostris placet, puberem, qui curatorem habet, pupillo comparandum esse, [1] non facit, quominus ex eius iureiurando confirmentur contractus omnes ab eo initi, ac si curatorem non haberet, si modo curatoris auctoritas interuenerit, [2] postea quam placuit, sacramenta puberum vim habere decreti ad confirmandam alienationem, quam minor contra leges & sine decreto fecerit, [3] Itaque hactenus comparabitur pupillo minor curatorem habens, vt si sine

curatoris auctoritate rem immobilem alienet, etiam accedente iureiurando, non valeat alienatio.[4] Cæterum extra causam illam alienationis bonorum immobilium constat, puberes etiam sine curatoribus suis recte obligari,[5] si prudentibus magis quam Interpretibus credamus,[6] quamuis alio iure vtamur.[7] *Ita tractatum est* in causa Claudij Vuillierme & D. de la Biguerne Idib. Sept. 1595.

1 *L. & prodigo, l. ff. curatorem 3. C hoc tit.*
2 Etsi tutoris auctoritatem interuenire non sufficeret, vt pupillus ex iureiurando obligaretur.
3 *Auth sacramenta puberum, C. si aduers. vendit.*
4 *d. l. si procuratorem.*
5 *L puberes 101 de verb. oblig.*
6 Iac. Cuiac. *ad d. l. puberes*, contra receptam Interpretum traditionem.
7 Vt tum etiam, cum de nuda obligatione agitur, pubes habens curatorem pupillo æquiparetur, perinde ac si ageretur de prædiorum distractione.

DEFINITIO XIV.

Interlocutio, per quam pronunciatum est instrumentum bonum & authenticum, non impedit restitutionem in integrum.

IVdicis interlocutio, quæ instrumentum contractus initi cum minore pro bono & authentico pronunciauit, beneficium restitutionis, quod postea minor petit, vt contractus rescindatur, ei adimere non potest,[1] maxime vero si interlocutioni causam dederit contumacia tutoris vel curatoris:[2] siue quod administratoris delictum aut negligentiam minori non nocere oporteat,[3] siue quod eiusmodi interlocutio ad formam instrumenti extrinsecam potius, quam ad intrinsecam cõtractus substantiam referenda videatur,[4] siue denique quod ipsum etiam restitutionis nomen supponat valere ipso iure contractum, aduersus quem restitutio postulatur,[5] ne auxilium extraordinarium ab eo, qui ipso iure tutus sit, frustra & contra iuris nostri regulas imploretur.[6] *Sine die.*

1 Nihil enim commune habet fides instrumenti cum venia ætatis, *arg l. Papinianus exuli 20 de minor.*
2 Solent enim interlocutiones tales fieri in pœnam contumaciæ. Not. *in l. de ætate 11. §. qui tacuit, D. de interrog. in iur. faciend.*
3 *L vlt. & tot. tit. C. si tut. vel curat. interuen.* Excipe tamen casum *l. properandum 13. §. vlt. C. de iudic.*
4 Dicitur enim bonum & publicum & authenticum instrumentum, quod formam publicam & solemnem habet extrinsecam. Not. *in Auth si quis in aliquo, C. de edend. & in l. vlt. C. de fid. instru.* Aliud est autem tractare de instrumento, aliud de contractu.
5 *L. 3. C. si aduers libert. l. 2. C. de prad minor.*
6 *L. in causa 16. D. de minor. l. Imperatores 29. ff. de reb. auctor. Iudic. possid.*

TIT. XIII.

DE FIDEIVSS. MINOR.

DEFINITIO I.

De restitutione minoris an prosit fideiussori?

AN quæstione illa, An in integrum restitutio minori concessa prosit fideiussori,[1] placet distinctio, An pro minore fideiussor interuenerit eo prorsus modo, quo pro maiore interuenisset,[2] quod simpliciter accepto fideiussore in dubio præsumendum est,[3] an quasi pro minore & contemplatione iuris Prætorij,[4] id est, ob eam duntaxat causam, vt creditori cautum esset, qui alioquin propter incertum ætatis ac restitutionis[5] non fuerat cum minore contractaturus. Priore casu prodest fideiussori restitutio à minore impetrata, perinde ac si à maiore impetrata esset.[6] Posteriore vero non prodest,[7] nisi creditoris dolo minor circumscriptus proponatur.[8] Quidni enim hoc casu restitutio minoris prosit fideiussori, cui & citra restitutionem doli exceptio ex persona minoris prodesse posset?[9] Quippe quæ ex parte obiicientis in rem potius sit, quam in personam,[10] ac proinde ex earum genere, quæ vel inuito debitore competunt fideiussori.[11] Plane omni casu minor à fideiussore iudicio mandati conuentus eodem ætatis fauore aduersus fideiussorem quoque restitui poterit,[12] ni dolus proprius sit impedimento.[13] *Ita Senatus* in causa Ioannis Antonij Gleiron & Joannis Crispini, contra D. de Moyron Idib. Decemb. 1590.

1 De qua *in l. 1 & 2. C. hoc tit.*
2 Id est, non tanquam pro minore, sed tanquam pro alio quolibet etiam maiore, quia nihil vetat etiam à maioribus fideiussores dari.
3 In dubio enim iure communi vsus quis creditur potius quam speciali, *l. si miles 7. de iniust. rupt.* sicut & causa naturalis inspicitur magis quam accidentalis, *l. 3 §. 1 D. de tutel.*
4 Quomodo Papinianus loquitur *in l. Stichum aut Pamphilum 95. § quod vulgo. D. de solut.*
5 Sic loquitur idem Papinian. *in l. si Titius 48. §. 1. D. de fideiuss.* de cuius sententia & emendatione scripsi *lib. 8. Coniect. ca. 1. & 2.*
6 *L minor 51. D de procur. l. 2. §. 1. D de admin tut. l. si pupillus 89. de acquir. hered. l exceptiones 7. §. 1. D. de except.*
7 *L. in causa 13 ff. de minor. d §. quod vulgo, d. l. si Titius.* Paul. *lib. 2. sentent. tit. 9. §. 5. l. 1. Cod. hoc tit. l. si pupillus 35. D. de recept. qui arb.*
8 *L 2. C. eod. d. l. exceptiones 7. §. 1.*
9 *d. l. exceptiones, in fin.*
10 *L 2. §. 1. & 2. ff. de doli mali except.*
11 *d. l. exceptiones, §. 1. l. & heredi 11. §. vlt. l. quod dictum 31. de pact.* facit melius *l. vlt. ill. tit. de pact.*
12 *d. l. 1. C. hoc tit. d. l. in causa.*
13 Nunquam enim minoribus in dolo subuenitur, *l. si ex causa 9. §. nunc videndum, ff. de minor. l. 1. Cod. si aduers. delict. l. sed etsi 5. §. quod si impubes, ff. ad leg. Aquil.* Ergo non semper minoris restitutio prodest fideiussori, sed interdum, vt Vlpianus loquitur *in l. 3. § sed vtrum, ff. de minor.* id est, secundum suprascriptam distinctionem. Scripsi libr. 8. Coniect. iur. ciuil. cap. 1. & sequentibus.

TIT. XIV.

DE FILIOFAM. MINOR.

DEFINITIO I.

De filiofamilias fideiubente pro patre à carceribus liberando.

PAter ex causa criminis in carceres detrusus, & de non offendendo ad certam vsque quantitatem satisdare damnatus,[1] vndique conquisitis fideiussoribus nec inuentis, oblata etiam vxore quam minus idoneam esse constiterat,[2] postremo loco filium ex prædefuncta coniunge minorem annis viginti quinque offerebat. Aduersarius negabat admittendum propter periculum in integrum restitutionis, si quando filius vellet dicere, paterna se reuerentia coactum & iuuenili facilitate, vt pro patre fideiuberet.[3] Visum est, iustam intercedendi causam habere filium, qui id ageret, vt patrem alioqui miserum & perpetuis carceribus mancipandum liberaret:[4] cum si in eo minus officiosum se præberet, exheredari merito ob eam causam tanquam ingratus ex Iustiniani constitutione[5] posset. Proinde verendum non esse, ne prætexta

minoris

minoris ætatis adueſsus illam interceſsionem reſtitui minor quandoque poſſet. [6] Neque enim læſus videri deberet, qui nunc communi vſus faiſſet, [7] quique non aliud fecisſet, quam quod, vt faceret etiam maior, [8] pietatis inſtitu, & iuſtæ exheredationis metu cogi potuiſſet. [9] Cum tamen filij quoque perinde ac mulieris facultates ſuſpectæ probarentur, receſſum fuit ab hoc tractatu, alioque adhibito remedio victoris indemnitati & ſaluti conſultum. *Ita Senatus* in cauſa N. Joannis Iacobi de Minioux, & Do. Car. Dorlier tunc Iudicis apud Chablaſienſes maioris poſtea Senatoris meriti. Fim: 13. Calend. Januar. 1594. & iam antea 3. Non. Sept.

1 *Iunct. l illicitas 6. §. ne potentiores. ff. de offic. Præſid.*

2 Non ſolum propter exceptionem Senatuſconſulti Velleiani, quæ datur contra interceſsionem, & cui tamen renunciari poteſt, *l pen 3. penult. D. ad SC. Velleian l. iubemus 21. Cod. eod. l. vlt. & Autin. matri & aviæ, C. quand. mul int. off fung. poteſt.* ſed etiam quia non erat dos ſatis idonea. Poſſet etiam dici, fœminam non poſſe aliam defendere, ne maritum quidem, *l. 4. l alienam 15. C. de procur. l. neque fœmina 54. ff. eod.* Sed hic non de defenſione agitur, ſed de redemptione, quam vtique præſtare mulier poteſt pro marito è carceribus eximendo.

3 *Arg. l 1. §. quæ onerandæ, ff. quar. rer. act. non det.* Neque enim æs alienum patris ſoluere non cogitur, *l. 5. §. parens 16. de lib. agnoſc l 1. C. hoc ti.*

4 Neque enim modica filij ignominia eſt, ſi patrem talem habeat, *arg. l. 1. §. vlt. ff. de liber. cauſ.* Nec quicquam vetat filium pro patre rem dedere, *l ſi pro patre 10 in princip & 3. 1 ff. de in rem verſ. l. fideiuſſor. 22. §. 1. D. de pignor.* Nam & ſublata proxima cauſa ſtipulationis, quæ propter reſtitutionem ex cauſa læſionis & paternæ verecundiæ inanis eſſe poſſet, ſupereſt priſtina cauſa pietatis, quæ impedit condictionem, ne poſſit filius petere vt liberetur, *arg l penultim. ff de condition ob turp. cauſ. l. cum is 32. §. mulier. ff. de condict. indebit.* Facit *l ſed etſi 21. ff. ſolut. matrimon.*

5 Nouell. 115. *vt cum de appellat. cognoſc. §. aliud quoque capitulum, §. ſi vnum de præſidi.*, qui licet loquatur de patre captiuo, tamen etiam porrigi poteſt ad eum, qui in carcere detinetur pro delicto, ſi de ſuo ſatisfacere non poſſit, quia nec liberari poteſt cedendo bonis, vt dicam *infr. titul. qui bon. ceder. poſſ. Definit. 4.* Quid enim intereſt, an parietibus quis, an compedibus teneatur? Inquit *l ſuccurritur 9. ff. ex quib. cauſ. maior.* Qui namque ſatisdare tenetur, etiamſi ſit locupletiſſimus, pro idoneo non habetur, *l. minor 51. §. vltim. & ll. ſeqq. de procurat.*

6 Non enim reſtituitur minor ob id ſolum, quod ſit minor, niſi ſit etiam læſus, *l. verum 11. §. ſciendum, ff. de minor. l. nam poſtea quam 9. §. ſi minor, ff. de iureiur.*

7 *L. vltim. C. de in integr. reſt. minor. l. inter eos 51. § penult. D. de fideiuſſ. l. in pupillo 47. §. 1. de ſolut. l. nihil conſenſui 116. §. non capitur, de regul. iur.* Ioann. Papon. *in ſyntagm. Arreſt. libr. 7. titul. 1. §. 3.*

8 Text. eſt elegans *in l antepen. §. vlt. ff. de minor.*

9 *Arg. l. qui non facit 121. de regul. iur. l. cum plures 12. § cum tutor, & l. ſeq. §. in ſoluendis, ff. de adm. & per tut. l. 4. ff. vbi pupill. educ. deb.* Itaque videtur filiusfamilias hoc caſu fideiubere in rem ſuam perinde ac patris, quia dignitas patris eſt dignitas filij, *l. filiam. 9. ff. de Senat.* & contra infamia patris eſt infamia filij, *d. l. 1. §. vltim. de lib. cauſ. & in l. iſti quidem 8. in fin. ff. de eo quod met. cauſ.* [Vnde eſt quod patrem etiam bannitum, vt loquuntur, dum ne perduellem filius alere tenetur Nell. de Sancto Geminiano poſt alios, quos citat *in tract. de bannitis, queſt. 48.*]

DEFINITIO II.

Filiusfamilias fideiubenti pro patre ex cauſa iuſta, & decreto Iudicis, curator dandus non eſt.

CVm iuſta cauſa eſt permittendi, vt filiusfamilias, licet minor annis viginti quinque pro patre fideiubeat, [1] quemadmodum in ea ſpecie, de qua proximè ſupra diximus, an curator ei ad actum dari debeat, dubitatum eſt, [2] quibuſdam ſic affirmantibus ad facilius denegandum beneficium reſtitutionis ei, qui alioquin & ætatis, & metus, vt vocant, reuerentialis prætextum vellet obtendere. [3] Sed placuit non niſi ineptè curatorem ei dari poſſe, qui in patris iure ac poteſtate eſſet conſtitutus, [4] quique & ſine curatore obligari rectè poſſet ex quocunque contractu, [5] accedente præſertim iureiurando. Nec enim egere poterat auxilio curatoris, ad explorandum, an facere deberet, quod Senatus ex officio facere eum debere pronunciaret. [6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Regulariter enim reſtitui poteſt filiusfamilias minor, qui fideiubet ſiue pro patre, ſiue pro extraneo, *l. 1. C. hoc tit.* Extra hanc cauſam non ſolet filiisfamilias minoribus ſuccurri, ne per eos patribus quoque ſuccurratur, niſi in cauſis, ex quibus patri non acquirunt, *l. 3. §. ſed vtrum, l. Æmilius 38. §. vltim ff. de minor. l vlt. §. vbi autem 6. C de bon. quæ libe.* Vide *l ſi dubitet 10. § filiusfamilias, ff. de fideiuſſ.*

2 Dubitandi cauſa eſt, quia neque filiusfamilias videtur poſſe ſtare in iudicio, ſine auctoritate patris, *l. vltim. §. neceſſitate, Cod. de bon. quæ liber.* neque pater auctoritatem filio præſtare in rem ſuam, *l. 1. l. 5. l. quod dicimus 7. de auctor. ſunt. in princ. & in fin.*

3 Difficilius enim eſt, vt decipiatur minor, qui adhibet curatorem, *l. ait prætor 7. §. 1. ff. de minor. l. cum pater 77. §. curatoris, de leg. 2.*

4 Curatorem tamen certis eius bonis dari nihil prohibet, vt in caſu *d. l. vlt. §. 1. verſ. nolente.*

5 *L. tam ex contractibus 57. D. de iudic. l. filiusfamilias 8. D. de procurat.*

6 Decretum enim Iudicis ſupplet præſentiam patris & curatoris, *d l. vlt. §. nolentes, l ſi infanti 18. in fin. C. de iur. delib. l. bonorum 7. C qui admit.*

DEFINITIO III.

De filiofamilias, qui ſe depoſitarium conſtituit pro patre.

FIliusfamilias minor annis viginti quinque, cum pater vrgeretur ad ſolutionem, vt pecuniam à ſe debitam vel ſolueret, vel obſignaret, profeſſus fuerat depoſitam penes ſe pecuniam, vel quam aliam rem, quæ pecuniæ loco eſſet, cum tamen reuera nihil accepiſſet. Non magis iuuabitur per in integrum reſtitutionem, quam ſi reuera depoſitum ſuſcepiſſet. Nihil enim intereſt, quod ad creditorem attinet, an depoſitarius quis ſit, an depoſitarium ſe conſtituerit, ſi quidem non magis huic, quam illi exceptio vlla competit, [1] Minuſque ſuccurrendum illi eſt, qui vt exequenti apparitori illuderet finxit ſe depoſitarium, cum non eſſet. [2] Accedit enim ea res proximè ad dolum, [3] in quo genere minoribus quantumlibet læſis ſuccurri non ſolet. [4] Quamquam malè & perperam feciſſe apparitorem conſtabat, qui paſſus eſſet pecuniam aut quam aliam rem, quæ pecuniæ loco eſſet, depoſi penes filiumfamilias debitoris, [5] quia cum eadem ſit perſona filij & patris, [6] perinde eſt ac ſi pater ipſe idémque debitor in depoſitarium eligeretur, [7] quod vtique fieri nemo probauerit, [8] hoc ita ſi non creditor ipſe conſentiat. Neque enim volenti fit iniuria. [9] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio 1 die. Septembr. 1595. poſtea pronunciatum Ant. Calend. April. 1596.

1 Confeſſio enim in depoſito probat veram numerationem ſaltem in præiudicium confitentis, *l. Publia 26. §. vlt. D. depoſ. l. in contractibus, C. de non num pecun.*

2 Andr. Tiraq. dilatè *de retract. conuent. §. 4 gloſſ. 6. num. 8. & ſeqq.*

3 *Argum. l. 1. §. idem Pomponius quærit. 14. D. depoſit.* Mendacium enim puniri æquum eſt, *l. 4. l. ſi ſine 9. l de ætate 11. §. ſi cum eſſet, & §. qui tacuit, de interr. in iur fac l. ſi dubitet 16. § 1. ff. de fideiuſſ. l. vlt. D. de rei vindic.* præſertim cum hoc mendacium alioqui futurum ſit creditori captioſum, *l. vlt. D. quod falſ tut. auct.* Nam & in pupillo id obtineret, *l. quid enim 14. D. de dolo.* [Huc pertinet quod ſcriptum eſt *in Auth. item poſſeſſor Cod. qui potior. in pign. hab.* Eum qui negauit ius auctoris ſui nullam poſtea exceptionem ex illius iure poſſe obiicere. Cui ſimile eſt, quòd ſi fideiuſſor vel mandator neget ſe fideiuſſiſſe vel mandaſſe, & poſtea conuincatur de mendacio excep-

nem ordinis postea non haber, In pœnam scilicet mendacij. *Ita Senatus* in causa Iacobi Quiblier, & Anthonij Matthieu Non. Aprii. 1612.]

4 *Arg l.penul. D.eod.tit.de dolo, l.qui se liti 45.D. de petit. hered.l.nec vllam 13.§.non solum, & l.sequent eod.l vltim ff si vsufruct.pet.*

5 *L si ex causa 9.§.nunc videndum, D de minor.l.1.Cod.si adverſ delict.l.sed etsi 5 §.quod si impubes, ff ad l. Aquil.*

6 Ioan. Papon. *in syntag arest.lib.18.tit.5.§.22.*

7 *l vlt.C.de impub & alis subst.*

8 *Arg.l si apud filiumfamilias 21.D.depos iunct. l.1. § si apud seruum 16. D.eod.*

9 Nec enim fieri potest, vt idem & deponens sit & depositarius, non magis quam vt idem sit & debitor & creditor, aut fideiussor sui ipsius, *l.heres à debitore 21.§.seruo tuo, & seq. D.de fideiuss.cum similib.*

10 Ipse enim aut non est deceptus, aut se decepit, *d.l.qui se liti 45 ff.de petit.hered.l.nam si actor 26.ff.de rei vindic.*

TIT. XV.

SI TVT. VEL CVRAT. interuen.

DEFINITIO I.

Cui incumbat onus probandi, pecuniam fuisse versam in rem minoris vel perditam.

QVOD dicimus, Minore, qui rem suam immobilem sine decreto alienauerat, [1] si venditio propter iurisiurandi religionem teneat, [2] restitutionem in integrum postulante, [3] emptori incumbere onus probandi, versum fuisse precium in rem minoris, [4] non habet locum, si minor cum curatoris auctoritate contraxerit. [5] Credendus enim est curator pro officij sui ratione id egisse, vt in rem minoris pecunia verteretur: [6] in eoque dũtaxat prodest emptori adhibitam esse curatoris auctoritatem; cum alioqui facta venditio à minore curatorem non habẽte non eo minus valeat, si iusiurandum interuenerit, [7] Adeo vt nec rescindi possit beneficio restitutionis, si læsio nulla concurrat: [8] sicut ex contrario interueniens curatoris auctoritas probata læsione restitutionis auxilium non excludit. Cæterum non vsque adeo minoti nocere debebit interuentus curatoris, vt audiri non debeat, si probare velit, pecuniam à se malè consumptam: [10] si non ex aduerso probet emptor solutam auctore etiam curatore. Nam qui minori soluit cum curatoris auctoritate turus est, [11] neque curiosus esse debet, quam in rem postmodum pecunia impendatur. Pertinet enim id ad periculum curatoris & fideiussorum eius, si quos dederit, [12] adeoque minoris ipsius, qui imputare sibi debet, quod curatorem hunc sibi dari petierit, [13] cum curator non nisi petenti detur. [14] *Ita Senatus* in causa N. Franciſci Denarie contra Bartholomæum de Valon 8. Id. August. 1588. & in causa Hypoliti Fernier, contra fratres Raymondos Maurianenses 12. Calend. Jul. 1592.

1 Quo casu si iusiurandum non interueniat, competit vindicatio; quia minori integrum manet ius dominij propter legis prohibitionem, *l.5.§.penult. l.pen. §.1. D.de rebus eor. qui sub tut. l.pradia 8. l.si quidem 21. l.si prædium 16. & pass. Cod. de prad. minor.*

2 Iuxta Auth. *sacramenta, C.si adverſ.vendit.*

3 *d.l.siquidem, verſ si vero.* Vide quæ scripsi in Ration. *ad §. restitutio, l.24.de minor.*

4 *l pradiorum* 10. vbi gloss. & DD. *d.l si prædium 16. eod.*

5 Intellige, Omni casu quo minor petit restitutionem, siue quia vendiderit rem, quam non expediebat vendere, aut precio viliore, siue quia precium malè consumpserit, secũdum distinctionem Bartoli *in dict. l.siquidem* Nam & cum non aduersus solutionem, sed aduersus venditionem ipsam restituendus est, siue ad rem præcise habendam, siue ad precium supplendum, curatoris interueniens auctoritas facere debet, vt præsumptio sit pro emptore, quamuis probet minor id, quod est causa suæ intentionis, quia ponimus contractum tenere: alioqui de restitutione quæri non oporteret, *l.2.d.l siquidem, l.in causa 16.§. & generaliter, ff.de minor.* Imo & vulgo creditum est sufficere, vt contractus teneat, post Glos. & Bart. *ad dict l.prædiorum*, quod si ita est, nihil refert, an curatoris auctoritas interuenerit necne. Sed ego non possum probare, quia tum etiam, cum cõtractus tenet, non satis tuto minori soluitur sine curatore, *l.7. §.1.ff de minor.* nisi venditio facta sit cum decreto, quomodo accipienda est, *l. quod si minor 24. §.restitutio, l patri 27.§.item ex diverso, ff.eod.* Si enim venditio non teneat nisi propter vim iurisiurandi, & minor restituendus sit, non puto duriorem constitui debere causam minoris, quam si non iuraret, dummodo impetraverit absolutionem, vt dicam inf. Def.2. Si adverſ.vendit. quia iuramẽtum non respicit causam solutionis, nec quicquam facilius esset, quam eo modo minores decipere. Ergo si venditio non teneat, multo minus nocebit minori interuentus curatoris, quo minus probandi onus de precio in rem minoris verso emptori incumbat, cum hoc casu minor habeat vindicationem, quæ non potest excludi nisi per doli exceptionem, vno illo casu, quo minor, ex alieno damno locupletari velit, *dict.l si prædium, l vtere, C. de prad. minor. l.pen ff.eod.* In qua exceptione procul dubio emptor semper actor est. Neque hoc casu locum habet illa ratio Vlpiani *in d. §.restitutio.* quod emptor soluere precium necesse habeat, quia neque ex venditione nulla precium soluere est necesse. Excipe contractum mutui, de quo in Definit.1. infr. Si aduerſ.credit.

6 Sicut & credendus est decipiendi minoris consilium non habuisse is, qui cum minore contracturus adhibuit curatorem, *d.l.7.§.1.D de minor.*

7 Dixi Def.10.ñ. *de in integ rest. minor.*

8 *l.nam postea quam 9.§.si minor. ff.de iureiur.*

9 *l.2.3.vlt. & pass.C hoc tit.*

10 Præsumptio enim eliditur per probationem contrariam, *l.si chirographum 24. & seq ff.de probat.*

11 *d.l.7.§.1.ff.de minor. l.1.C si aduerſ. solut.*

12 Cum sint idonei, *l intra 39. §.vlt. ff.de minor. & tit de fideiuss.tutor.iunct.tit.de magistr.conuen.*

13 *l.1.§.item quæritur 11.ff de separ.*

14 *§.item inuiti, Inst.de curat. l.mutus 43. §.si qui curatorem, D.de procurat.*

DEFINITIO II.

De curatore dato ad præstandum auctoritatem minori donaturo vel vendituro.

SI curator ad hoc ipsum datus sit, vt donet aut vendat bona minoris immobilia, vel vt vendituro aut donaturo minori auctoritatem præster, non aliter valet curatoris datio, quam si eædem iuris solemnitates interuenerint, quas interuenire necesse est in alienatione rerum minoris: [1] quod alioqui in fraudem minoris & dolo malo eius, qui cum minore contracturus est, ea auctoritas captata videatur. [2] *Ita Senatus* pro Donata Morens contra Bertrandam Morens 6. Id. Junias 1590.

1 *l.1.* vbi Bald. *Cod si aduerſ. donat.* Simile est quod dicimus, pupillum aut adultum sicuti alienare non potest, ita nec procuratorem constituere posse ad alienandum etiam tutore auctore. Bart. *in l neque tutores, numer.10. & 11. Cod. de administr. tutor.*

2 Auctoritas enim dolo malo præstita non nocet, *l huius 9. l.falsus tutor 11.§.qui dolo malo, D.quod falſ.tut.* licet actio, quæ ex edicto illo competit, tota sit in fauorem eius, qui dolo malo falsi tutoris deceptus fuit contrahens cum pupillo. Melior textus est *in l.siue generalis 61.D.de iur dot.*

DEFINITIO III.

De verbis enunciatiuis prolatis per minorem contrahentem cum auctoritate curatoris.

VErba enunciatiua in contractu cum minore gesto apposita, quæ contra maiorem probarent, [1] probant etiam contra minorem, si curatoris auctoritas in contractu interuenerit, non aliter. [2] Hactenus nimirum, vt contrarium probandi onus in minorem ipsum

ipsum transferatur, [1] vtputa si in instrumento scriptum sit, minorem accessisse ad venditionem partis, quam in re communi habebat, propterea quod res illa commodè diuidi non posset, [2] præsertim cum id ipsum alij quoque coheredes eodem instrumento affirmassent. *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 13. supr. De in integr. restit. minor.

1 Quomodo probant, quoties id continetur, in quo contrahentes possunt sibi præiudicare. Bart. *in l. 1. numer. 4. C. de fid. instr. & in l. Publia 26. §. Titius, D. depos.* aut quoties iuramentum interuenit, siue principaliter propter se, siue incidenter, siue propter aliud, siue ad aliam directa, siue sint emissa, siue subaudita. Idem Bart. *in l. ex hac scriptura, numer. 11. D. de d. nat.*

2 Nihil enim potest imputari ei, qui contrahit cum minore adhibito curatore, cui deterioris conditionis esse debeat, quam si contraheret cum maiore, *l. cum pater 77. §. curatoris, de legat. 2.* vbi est text. elegans.

3 Nam contra probationem, quæ ex verbis enunciatiuis inducitur, potest admitti contraria probatio, *l. pen.* vbi Bart. *nu. 1. C. de contr. & committ. stipul.*

4 Quæ res facere potest, vt minori expediat vendere, cum non possit diuidere, puta si habeat socium rixosum. Nam & ex hac causa si res diuidi posset, prouocare ad diuisionem etiam minor posset. Bart. *in l. iubemus 2. num. 7. C. de sacros. Eccles. facit l. 1. § 1. D. de reb. eor. l. pen. C. eod. l. 4. ff. pro soc. Vult. de iur. dot. l. inter 20. D. de auctor. tutor.* Et ibi Bart.

5 Affirmatio tamen illa est suspecta, vtpote quæ causam illam habere potuerit, vt facilius defenderetur venditio, quæ ipsis vtilior futura erat, si tota res venderetur, quam si eorum portiones duntaxat. Non enim tam facilè reperitur, qui emere partem velit, *L. tutor 47. §. 1. ff. de minor. l. si quis aliam 46. D. de solut.* Neque hoc casu locum habet, quod dici solet, Eandem esse rationem partis & totius, *l. quæ de tota 76. D. de rei vind. l. si duo 51. in fin. D. de adminis. tut. l. si seruus 82. de acq. hered. l. 3. D. pro derelict.*

DEFINITIO IV.

De vocando curatore ad actum dato, vt adsit iudicio in integrum restitutionis.

ILlud obseruandum est, cum quæritur, Venditione per minorem facta auctore curatore, an minori expedierit vendere necne, & an pecunia vtiliter in rem minoris versa sit, nec ne, melius esse, vt ante omnia in ius vocetur curator hereditatis eius, ne quicquam inaudito illo constituatur: [1] siue curator ille generaliter bonis omnibus minoris, siue ad actum duntaxat datus sit. Nam & qui ad actum datus est, perinde cogitur administrationis suæ rationem reddere. [2] Ad officium vero curatoris potissimum spectat, vt videat, an expediat minori vendere, & in quam rem precium vertatur, Multum tamen intererit, an minor ob id læsum se dicat: quod vendiderit, cum non sibi expediret vendere, an ob id tantum, quod precium malè consumptum sit & deperditum? [3] Priore casu vocandus est curator sumptibus & diligentia emptoris, posteriore minoris, quia priore casu contra emptorem præsumptio est, [4] posteriore contra minorem. *Hoc ipsum ideo*, quia emptori, priusquam emeret, fuit necesse emere, at ementem soluere fuit necesse. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum possit restitutio damnum ei afferre condemnato minore, *L. in causa 13. vers. causa enim cognita, l. etiam 20. vlt. ff. minor.*

2 Exemplo procuratoris, qui & ad vnam rem dari potest *l. 11. §. 1. D. de procurat. l. si procurator 10. C. eodem, l. si tutor 2. §. contrario, D. mandat. l. 3. Cod. de in litem dand. tutor.*

3 Distinguit Bart. licet ad alios fines, *in l. siquidem 11. C. de praed. min.*

4 Secundum eam sententiam, de qua diximus Defin. præced. quam tamen nos non probauimus.

5 *L. quod si minor 24. §. restitutio, D. de minor.*

TIT. XVI.

SI IN COMMVN. CAVS. IN integr. restit. pet.

DEFINITIO I.

De restitutione in integrum ab vno ex fratribus minoribus pro omnibus petita.

SI plures fratres in minori ætate contraxerint, aut eorum nomine tutor de re, quam in communi habuerunt, & ea læsio interuenerit, quæ locum faciat restitutioni, potest ab vno ex iis omnium nomine restitutio impetrari etiam citra mandatum, non solum quod ex iuris ratione permittatur coniuncto, vt agat pro coniuncto præstita rati satisdatione, [1] (coniunctas autem personas in proposito tanquam vniuersales quoque intelligimus vsque ad quartum gradum [2]) sed etiam ratione connexitatis, &, vt nostri loquuntur, propter indiuiduitatem contractus, [3] si non alij fratres dissentiant, quorum etiam nomine restitutio postulatur: [4] contractuum enim omnium causa indiuidua est, [5] præsertim venditionum, [6] nec fieri potest, vt pro parte valeant, pro parte non subsistant. [7] *Ita Senatus* in causa N. Nicolai Dauise Senatoris, contra Franciscum le Maistre Prid. Cal. Septemb. 1593.

1 *L. sed & ha personæ 35 D. de procurat.*

2 Alex. *consil. 4. intip. videretur, tol. 3. vers. circa primum, volum. 1.*

3 *L. vnic.* vbi Gloss. Bart. & cæteri, *C. hoc tit.* Ioannes Mauricius, qui dicit communem *in tractat. de restit. in integ. c 185. num. 3. & 4.* & apertius *c 144.* facit *l. si communem 10. quem. ser. amit. l. 4. § si fundus, D. si seruit. vind. l. per fundum 11. rust. prad.*

4 Mauric. *d. c. 144.*

5 Hæc propositio non videtur generaliter vera; sed tunc tantum, cum de iis rebus contractus est, quæ diuisionem non recipiunt, *l. stipulationes non diuiduntur 72. de verb. oblig.*

6 Intellige ex parte emptoris, qui non fuit empturus partem, *l. si quis aliam 46 D. de solu.* Nam ex parte venditorum cum sunt plures, nihil vetat diuiduam esse venditionem, si res vendita diuidua sit. Ideoque nec restitutio minoris debet hoc casu prodesse maiori si emptor nolit, *l. tutor vrgentibus 47. §. curator, D. de minor.* Dicam Defin. seq.

7 Nimirum in vnius eiusdémque venditoris vel emptoris persona, quia non fuerit ille partem venditurus vel empturus, *d. l. si quis aliam 46. D. de solut.* facit *l. etiamsi 29. §. 1. De minor.* Iunge l. cum ex causa 139. de verb. oblig.

DEFINITIO II.

De restitutione in integrum pro re communi per minorem impetrata.

COheredes plures qui fundum hereditarium communem & indiuisibilem habebant, eum tibi vendiderunt. Inter quos vnus fuit minor annis viginti-quinque qui & iurauit nunquam se contrauenturum, & curatoris sui auctoritatem adhibuit. Si is postea in integrum restitui velit aduersus venditionem tanquam læsus etiamsi læsionem probet non aliter audiendus est, quam si totum fundum recipere sit paratus, & vicissim totum precium reddere, id est, pro coheredum quoque portionibus. [1] Neque enim aliter fieri potest, vt omnia in integrum & pristinum restituantur, cum tu partem fundi communis, præsertim indiuisibilis empturus non fuerit, [2] nec cogendus sis incidere in communionem si nolis, [3] in qua nec remanere cogi posses. [4] Sane non dabit ea res ius minori vt hoc prætextu possit fundum à te integrum auocare, & pro coheredum partibus, nisi per te conditio deteratur. [5]

Diuersum esset si venditio perperam, & contra legis prohibitionem facta proponeretur, id est, sine decreto nec iureiurando interueniente. [6] Tunc enim sicuti non esset minori necessaria restitutio, [7] ita parum curandum esset an tu partem empturus fuisses, necne. Suam enim partem quasi nec alienatam pro indiuiso vindicare à te posset. *Ita Senatus* in causa Claudij Vuillierme & Dominorum de la Biguerne, Idibus Septembr. 1595.

1 *dict. leg tutor* 47. §. *curator in illis verbis, Nisi si emptor à toto contractu velit discedi, quod partem empturus non esset*, D. *de minor.*

2 *d. l. si quis aliam* 46. D. *de solut.*

3 *l. si non sortem* 26. § *si centum ff. de condict. in deb.*

4 *l. vltim. D. commun. diuid.* Scilicet propter difficultatem communionis, vt loquitur Vip. *in l. qui neque* 8. §. *vlt. ff. de reb. eor. qui sub tutel.* id est, propter discordias quas materia communionis excitare solet, *l. cum pater* 77. §. *dulcissimis, de leg.* 2. *l. ult. de communi* 26. *verb. prad.*

5 *d. §. curator.*

6 *Tit. de reb. eor. qui sub tutel. & C. De prad. minor.*

7 *L.* 2. *C. eod. de prad. minor. l. in causa* 16. §. *& generaliter, D. de minor.*

8 *Nam & ad prædia communia pertinet oratio Seueri*, vt neque obligari neque alienari possint sine decreto, nisi ea alienationis specie quæ fit necessario per diuisionem socio maiore prouocante, *l.* 1. §. 2. *in fin. l.* 5. §. *vlt. l. qui neque* 8. §. *vltim. D. de rel. eor. qui sub tutel.*

TIT. XVII.

SI ADVERS. REM IVDIC.

DEFINITIO I.

Minor potest procuratorem constituere sine curatore, dummodo interuenit iusiurandum, nec petat ille dari sibi curatorem. Quem tamen dari semper melius est.

SI minor procuratorem ad lites constituerit adhibito, vt plerumque fit, iureiurando, [1] valent equidem omnia, quæ cum procuratore gesta fuerint, [2] & consequenter minore condemnato valebit sententia, reique iudicatæ auctoritatem, si ab ea prouocatum non sit, obtinebit. [3] Sed non excludet ea res beneficium restitutionis aduersus rem iudicatam petitæ, si minor læsus proponatur. [4] Consultius tamen facit is, cui res erit cum minore, si ei curatorem dari postulet, quo auctore procurator ad litem constituatur iudiciumque peragatur: ne tam facile minor quandoque conqueratur se *indefensum* fuisse, ex eaque causa impetret restitutionem. [5] Sed etsi minor curatorem nullum habens procuratore cum iureiurando iam constituto, dari sibi curatorem petat, & protestetur nolle se absque curatoris auctoritate litigare, dandus ei omnimodo curator erit. [6] Alioqui nec sententia valebit, si qua postmodum contra minorem reddatur, nec quicquam aliud, quod ab eo tempore cum procuratore geratur. [7] *Ita Senatus* sæpius.

1 Iuxta *Auth sacramenta, C. si aduers. vendit.*

2 Bart. *ad d. Authen. num.* 22. vbi defendit constitutionem illam locum habere etiam in iudiciis, quoniam in iudiciis quasi contrahitur, *l.* 3. §. *idem scribit de pecul.* nec iusiurandum præstatur ab inuito; licet iudicium reddatur in inuitum, *Linter stipulantem* 83. §. 1. *De verb. oblig.* Idem Bart. *ad l. minor* 18. §. *sin autem, D. de minor.*

3 Guid. Pap. *quæst.* 35. & 494. *versic. sed aduerte, Ex l. cum & minores* 4. *in fin. C. hoc tit.*

4 *d. l. cum & minores.*

5 *l.* 1. *C. quipet. tut. vel curat. l. si Præses* 6. *C. quem. & quand. iud. l. acta* 45. §. *vlt. D. de re iudic.*

6 Semper enim curator adolescenti petenti dandus est, præsertim in litem: quam in rem etiam inuito daretur, *l.* 1. 3. & *vlt. C. de in lit. dand. tutor.* Vide Def. 29.] *De iudic.*

7 Non enim potest videri procurator legitimè constitutus à minore sine curatoris auctoritate etiam accedente iureiurando, ex quo minor curatorem habere voluit, cum huic solemnitati iuris (sic enim vocat, *l. vlt. C. de in lit. dand. tutor.*) satisfieri commodè possit quandiu iudicatum non est. Idque etiam ad iudicij confirmationem & securitatem pertinet, quia facilius restituitur minor qui iurauit nec curatorem habuit, quam qui habet curatorem, cum nec faciat iusiurandum quin minor facilius decipiatur, *l. doli* 19. § *Diuersum, D. de nouat.* Excipe casus in quibus potest minor per se stare in iudicio. Nam & in iis poterit constituere procuratorem sine curatore, vt dixi Defi. 11. *num.* 1. 3. *de procur.* Ex Bart. *in l. Diuus Seuerus, §. curatores, nu.* 1. *D. qui pet. tut.* quia omnibus qui suo nomine actionem habent, procuratoris quoque dandi potestas est, *l. sed si vnius* 17. §. *idem ait etsi nepoti. D. de iniur.* Ergo & eodem modo, quandoquidem quisquis agit per procuratorem per seipsum agere videtur, ex vulgata iuris regula.

TIT. XVIII.

SI ADVERS. VENDIT.

DEFINITIO I.

De ratihabitione venditionis inutilis per minorem facta sine causa.

SI minor annis vigintiquinque, curatore auctore approbauerit venditionem rei immobilis, quam mater siue filij tutrix fuisset, siue non, iam ante fecerat, neque precium vllum, neque iudicis decretum *in eiusmodi* approbatione interuenerit, Placet nullius eam esse momenti, quasi sine causa factam, [1] maximè si nec prioris venditionis à matre factæ precium versum erat in rem minoris. [2] Neque enim approbandi contractus præcedentis iusta causa illa sola est, vt contractus conualescat qui antea non valebat, [3] cum id quòd malè & perperam gestum fuit, non nisi ex noua causa superueniēte confirmari possit. [4] Quare nec ad rem pertinebit, quod in ea approbatione non solum curatoris auctoritas, sed etiam iusiurandum interuenerit, ex quo venditio rei immobilis à minore etiam sine curatore facta confirmari solet. [5] Aliud enim est vendere, aliud venditionem quam alter perperam fecerit, sine causa ratam habere. [6] Nec enim ratihabitio facta sine causa iure contractus censeri potest, aut habilis videri ad inducendam obligationem: [7] fereque est vt huiusmodi iusiurandum dolo potius extortum intelligi debeat. [8] Quod cum ita sit, consequens est, vt aduersus eam ratihabitionem, quæ ipso iure non tenet, non sit necessaria in integrum restitutio. [9] Sed tamen eo iure vtimur, vt impetrari illam tutius sit. [10] Sane absolutio à vinculo iurisiurandi propter periculum periurij omnimodo necessaria est. [11] *Ita Senatus* in causa Donatæ Morens, contra Bertrandam Morens, 8. Id. Junij 1590.

1 Et quia laborat eodem vitio quo primus contractus, *l. doli* 19. §. *idemque est, D. de nouat. l.* 3. § *scio, D. de minor.*

2 Causa enim comprobandæ prioris venditionis iusta illa esse potest, si precium versum erat in rem minoris, quia & impediret ea res vindicationem oppositæ doli mali exceptione, *l. pen.* §. 1. *ff. de reb eor. qui sub tutel. l. vtere* 14. *l. si prædium* 16. *C. de prad. minor. l. ff precium* 19. *C. de procurat.*

3 *d. l.* 3. 5. *scio, D. de minor.* licet aliud sit si maior factus ratum habeat contractum in minori ætate gestum, quia quod dici solet spectandum esse principium non finem, tunc locum habet cum finis habet dependentiam à principio, vt *in d.* §. *scio*, quod non euenit cum voluntaria ratihabitio fit, Bart. *ad l. vnic. in fin. C. si in commun. ead. caus.*

4 Hoc enim est quod Bald. dicebat *ad l. quadam* 7. *per il-*

text. D. de iur. codic. quotiescunque causa efficiens deficeret confirmationem nihil operari.

5 Secundum ea quæ diximus Def. 13. 5. *De in integ. restit. minor. & Auth. sacramenta, C. hoc sit.*

6 Sicut & dicimus, Aliud esse vendere, aliud vendenti consentire, *l. aliud est 160. de regul. iur.*

7 Omnis enim contractus, omnis obligatio causam aliquam habere debet, adeoque donatio animum exercendæ liberalitatis, de quo hic non constat, quique in minore non nisi frustra præsumi potest, quia cui donare non conceditur, nec si donationis causa consenserit alienationi rata eius voluntas habenda est, *l. cum quis 163. de regul. iur.* Minor autem donare non potest, ne quidem cum decreto, *l. ultim. C. si maior. fact. alien. rat. hab.*

8 Nam & dolo facere dicitur, qui agit ex stipulatione interposita sine causa, licet ab initio nihil dolo fecerit, *l. 2. 5. circa, D. de dol. mal. except. l. 3. C. de non numer. pec.*

9 *Ex l. in causa 16. 5. & generaliter, D. de minor. l. 2. Cod. de præd. minor.*

10 Vt quod de facto processit, de facto etiam rescindatur, inquiunt pragmatici.

11 Quia proculdubio seruari posset hoc iuramentum sine dispendio salutis æternæ, vt tractant nostri ad *dict. Authent. sacrament.* Solet tamen hæc absolutio dari cuilibet petenti, & sine causæ cognitione, ac quod est consequens etiam inaudita parte, sed tamen ad fines agendi tantum, non vt idcirco iurisiurandi vinculum dissolutum existimetur, Guid. Pap. quæst.

DEFINITIO II.

De differentia decreti & iurisiurandi cum probandum est, an precium venditionis versum sit in rem minoris, nec ne.

ETsi alienatio rerum immobilium minoris sine decreto facta perinde confirmatur iureiurando puberis, ac si decreti solemnitas interuenisset: [1] Hoc tamen interest quod interueniente decreto, & causæ cognitione si minor postea ex causa concurrentis læsionis in integrum restituatur, [2] incumbit ei onus probandi pecuniam fuisse deperditam, & male consumptam. Nulla vero alia quam iurisiurandi solemnitate interueniente, perinde incumbit emptori onus probandi versam esse pecuniam in rem minoris, ac si contractus iureiurando confirmatus non esset, Vt hac parte minus operetur iusiurandum, quam interpositio decreti. [4] Nimirum quoniam eadem facilitate & fragilitate quis iurat, qua contrahit & decipitur. [5] Quod non similiter euenit, cum causæ cognitio per iudicem adhibetur. [6] Nec placuit illa quorundam distinctio. [7] An minor duodeuigesimum annum ætatis excesserit, nec ne. Eodem enim iure minores omnes hac parte vtuntur, [8] Cum prudentibus placuerit etiam de momento in momentum, quod ad hanc causam attinet, minoris ætatis tempora computari. [9] *Ita Senatus* in causa Nicolai Despatrons, contra Petrum Cocher, Idib. April. 1595.

1 *Auth sacramenta, C. hoc sit.*

2 Intellige, Tum etiam cum restitutionis indulgendæ causa illa est, quod minori expediebat, aut non vendere, aut aliam rem vendere. Nam si minor in eo tantum se læsum dicat, quod acceptum precium perdidit, omnimodo probare ipse debet id, quod est causa suæ intentionis secundum distinctionem, Bartol. *in leg. prædiorum, & in l. si quidem, C. de præd. minor.* Cum restituatur minor, tanquam læsus in pretij quantitate, non in eo tantùm, quod perdidit pretium, ne obstet, *Defin. seq. num 6 & 7.*

3 Intellige in eodem casu, Sed adhibe exceptionem, Nisi iusta auctoritas interuenerit: Tunc enim transfert illa onus probandi si in minorem, vt scripsi *Defin. 1. supr. Situs. vel causa rationem.*

4 Vt quæ scripsi ad *d. Defin. 1. num. 5.*

5 Non enim potest iusiurandum supplere aut corrigere imbecillitatem iudicij, quæ sola inducit æquitatem restitutionis, vt dixi Defin. 1. 3. *De in integr. restit. minor.*

6 Tunc enim seruantur ea omnia, de quibus *in l. 5. 5. non possum. de reb. eor. qui sub tut.*

7 Ita Imbert. in Enchirid. *in verb. minor.*

8 Quoniam ætati succurritur, non autem nisi per consequentias infirmitati consilij & iudicij.

9 *L. 3 5. minorem autem. ff. de minor.* vt & in excusationibus tutelæ, *l. qui filium 74. 5. vlt. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO III.

De minore qui vendidit sine decreto sub pacto de retrouendendo.

MInor qui rem immobilem sine decreto vendidit, excepta sibi redimendi facultate in certum vsque tempus, iustam causam non habet petendæ restitutionis, quamdiu rem suam iure communi & ex pacto habere potest. [1] Nec ad rem pertinet, quod etiam subducta huiusmodi iuris redimendi æstimatione immodicè læsus probetur. Neque enim læsionis ratio vlla habenda est, nisi à quo tempore facultas redimendi intercidit. [2] Potest tamen fieri, vt non solum vtilis, sed etiam necessaria sit restitutio minori, si forte precium emptionis in rem suam versum esse neget, [3] probandique onus non in emptorem transferre, [4] sed suum facere velit. Alioqui si iure communi vtatur, certum est non aliter redimentem illum audiri debere, quam si totum precium quod accepit cum legitimis accessionibus restituat. [5] Restitutione autem impetrata non ideo transfertur onus probandi in aduersarium, si modo adhibitum fuit iusiurandum, licet decreti nulla solemnitas interuenerit, quia contractus tenet, [6] probandáque est per actorem causa suæ restitutionis. [7] Quid vero si minor maior factus ratam habuerit alienationem? Excludet ea res beneficium restitutionis, [8] ex causa minoris ætatis, [9] & consequenter faciet, non solum vt post elapsa redimendi tempora rem habere & emptori auferre minor non possit, nisi probet enormem, vt vocant, læsionem interceßisse, [10] Sed etiam vt si intra præstitutum tempus redimere rem velit, totum precium quod accepit restituere compellatur. [11] Tametsi probare maximè paratus sit, aut totum aut pro parte deperditum fuisse. [12] Interueniente vero enormi læsione, contractus quidem rescinditur iure communi, sed tamen perinde totum pretium restituendum erit, aut si iustum supplearur, totum computandum, ac si venditor iam maior factus contraxisset. [13] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Senatusc. 5. infr. Si maior fact. alien. sine decret. rat. hab.

1 Quoties enim communi auxilio & mero iure munitus est minor, non debet ei tribui auxilium extraordinarium, inquit Vlp. *in l. in causa 16. in princ. D. de minor.* Facit *l. 3. C. de in integr. rest. minor. l. 3. C. si aduersus ibert. l. 3. C. in quibus caus. resi. in integr. non est necess.*

2 Quia eo demum tempore omni alio auxilio venditor destituitur, cum ad certum tempus licita post id tempus prohibita intelligantur, *l. si à te 7. Cod. l. 2. Cod. de pact. int. empt. & vendit.*

3 Intellige si venditio teneat propter adhibitum iusiurandum, Alioqui restitutio necessaria non est, *d. l. in causa 16. 5. & generaliter, D. de minor. l. 2. C. de præd. minor.*

4 Quia hoc casu non potest alia subesse causa restituendi minoris, quam quia pretium perdiderit. Quo casu omnimodo incumbit minori, vt probet id quod est causa suæ intentionis, vt diximus in Def. præced. Nimirum si contractus teneat, *sup. num 1.*

5 Vel obsignet emptore recusante vel latitante, *d. l. 2. d. l. 7. C. de pact. inst empt. & vend. l. vlt. D. de leg. commiss.*

6 Auth. *sacramenta, C. hoc sit.* Alioqui si neque decretum, neque iusiurandum interuenerit, contractus non tenet, habétque minor fundatam intentionem, si fundum vindicare velit quasi suum nulloque iure alienatum. Quo casu si emptor obiiciat exceptionem doli contendens versum esse pretium in rem minoris, nemo dubitat quin probare ipse debeat fundamentum suæ exceptionis, *d. l. prædiorum 10. l. vtere 14. l. si prædia 16. C. de præd. minor. l. pen 5. 1 D. eod.*

7 Bart. *in d. l. prædiorum, & in l. si quidem 11. eod.*

8 Intellige si ratihabitio sit voluntaria nec habeat necessa-

tiam consequentiam ad principium quod alioqui spectandum esset, *l.3. §. scio, D. de minor. l. vnic.* vbi Bartol. *numer.1. & vltim. Cod. si in comm. eademque caus. l.1. & 2. Cod. si maior. fact. stat. hab.*

9 Quæ alioqui restitutionem induceret, *l. Æmilius, 38. D. de minor.*

10 *Ex l.2. l si voluntate 8. C. de rescind. vend.*

11 Vtitur enim iure maioris, *d.l.2. d.l. si à te 7. C. de pact. inst. empt. & vendit.*

12 Quia nec de eo quæri solet inter maiores, sed tunc tantum cum ex causa minoris ætatis restitutio indulgetur.

13 *d.l.2. d.l. si voluntate 8. C. de resc. vendit.* Facit *l. vir vxori 17. §. vltim. D. ad SC. Velleian.*

DEFINITIO IV.

De minore restituendo ex variis causis, & cui incumbat onus probandi.

VEnditio quidem rei immobilis per minorem facta accedente iureiurando, itemque curatoris auctoritate si is curatorem habuit, [1] non potest ob id solum retractari, quod neque decretum iudicis neque aliæ solemnitates interuenerint: Postquam eo iure nos vti placuit, vt solemnitatem omnium defectus iurisiurandi auctoritate suppleatur. [2] Sed tamen non eo minus rescindi potest alienatio ex causa læsionis si qua dum ne prorsus modica probetur interuenisse. [3] Potest autem variis modis contingere, vt minor læsus videatur, vtputa si vendiderit rem paternam cuius retinendæ iustam & probabilem habeat adfectionem, [4] aut si rem quam non expediebat vendere, [5] aut si vilioie pretio eam quæ maioris fuit, [6] Aut denique si iusto quidem pretio, sed tamen quod deperditum sit non in vsus & rem minoris conuersum. [7] His omnibus casibus minorem in integrum restitui æquissimum est, sed probata primum lxtionis causa: [8] etiam vltimo casu, licet alioqui probationem non à minore sed ab emptore plerumque exigamus. [9] Qui enim pecuniam soluit minori siue curatorem habenti siue non habenti, fere est vt perdituro soluisse intelligatur, [10] nisi præsente & auctoritatem præstante curatore soluerit, [11] aut nisi cum minoris iureiurando adhibuerit in emendo etiam curatorem. Tum enim præsumptio est contra minorem, aut vt melius dicam, pro emptore, Scilicet non esse deperditam pecuniam, si non minor ipse deperditam probet. [12] Quam in rem non sufficiet, quod probet nullam vendendi necessitatem fuisse. Potest enim fieri, vt nulla vendendi necessitas fuerit, nec eo tamen magis pretium deperditum sit. [13] Et inspectio illa, An venditionem fieri necesse fuerit, ad solemnitates pertinet, quas in venditione bonorum minoris immobilium interuenire oportet, [14] non ad causam pretij. Sed & interdum potest accidere, vt venditio necessaria fuerit, tametsi nullo ære alieno minor vrgeretur. Finge venditam rem hæreditariam quæ minori communis erat cum cohæredibus, [15] nec diuisionem commodam admittebat. Non potest videri minor læsus ex eo solo prætextu, quasi non expedierit vendere, si nihil aliud alleget. [16] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 13. supr. De in integr. restitut. minor.

1 Minor enim qui curatorem habet comparatur pupillo & prodigo, nec consequenter obligatur ex iureiurando, Dixi Defi. 10. & 13. §. *De in integr. rest. minor.*

2 Auth. *sacramenta, C. hoc sit.*

3 Quia iusiurandum non tollit vitium & lubricum ætatis.

4 *L. si in emptionem 35. D. de minor. l. lex quæ tutores, C. de admin. tut.* Dixi *d. Defin. 10. num. 4.*

5 *L. 5. §. si as alienum, D. de reb. eor.*

6 *L. si res æstimata 12. §. 1. D. de iur. dot.*

7 *L. verum 11. §. penult. l. quod si minor 24. §. restitutio, D. de minor. l. 3. D. rat. rem haber.*

8 Semper enim actor cogitur probare causam suæ intentionis etiam minor, quia ætas hac parte nullum habet priuilegium, Bart. *in l. prædiorum 10. & in l. si quidem 11. C. de præd. minor.*

9 Nimirum si restitutio non sit fundata super consumptione pretij, contractúsve non teneat, aut teneat quidem, sed propter solum iuramentum, nec interuenerit auctoritas curatoris. His enim tribus casibus probatio incumbit emptori: Minori vero tum demum cum contractus tenet propter interpositum decretum, aut cum propter iusiurandum quidem, sed interueniente curatore, aut denique cum non alia in re læsum se dicit, quam quia pretium perdidit, vt scripsi Defi. 1. & 5. *sup. Si tut. vel cur. interuen.* & Defin. 2. 3. *eod.*

10 Quanquam parcius in venditione præsumendum est contra emptorem quem necesse est pretium soluere tanquam æs alienum, vt ait Paulus *in l. quod si minor 24. §. restitutio, D. de minor.* Scilicet cum venditio prædij, de qua eo loco agitur, ipso iure tenuit, & quidem propter adhibitam decreti solemnitatem. Sic enim is locus necessario accipiendus est, cum Pauli temporib. nondum obtineret, vt solo minoris iureiurando confirmari posset alienatio, quæ contra Scueri orationem facta esset. Adde Defin. 2. sup.

11 *L. ait prætor 7. §. 1 ff. de minor.*

12 *Scripsi* Defin. 1. *Si tut. vel curat. inter. sup.*

13 *L. penultim. §. 1. D. de rebus eor. l. si prædia 16. Cod. de præd. minor.* Probatio autem debet esse concludens necessario non dubia, *l. ad probationem seruitutis 12. l. non hoc 4. Cod. vnd. legit.*

14 *dict. l. 5. §. non passim, & §. si as alienum, D. de rebus eor. qui sub tut.* [Obserua tamen non easdem requiri solemnitates cùm creditor vendit aut postulat vendi rem pupilli vel minoris, Guidon. Pap. *quæst. 31. numer. 6.* post Bart. *in l. Papinianus 8. §. sed nec impuberis, D. de inoff. test. ex l. si pupillorum, D. de rebus eor.*]

15 Fortasse rixosis & iniuriosis, *vt in l. si conuenerit 14. in fin. D. pro socio,* Bart. *in l. iubemus 2. C. de sacros. eccles.*

16 Ideoque si minor petat restitui aduersus diuisionem, non omnimodo restituendus est sed causa cognita, *l. pen. C. com. divid.* quod frustra diceretur si nunquam minori expediret facere diuisionem.

DEFINITIO V.

Minoris curatorem habentis iusiurandum non validat contractum sine curatoris auctoritate factum de re ad bonorum administrationem pertinente.

IVsiurandum in contractu præstitum à minore non interposita curatoris, quem habebat, auctoritate, non validat contractum: [1] quia Imperatoris Friderici constitutio nouissima [2] quæ ius antiquum hac parte antiquauit, non nisi de puberum sacramentis locuta ad huiusmodi minores, quos pupillis & impuberibus æquiparandos esse placuit, [3] porrigi non potest. [4] In iis nimirum quæ ad bonorum minoris administrationem pertinent, [5] quale illud est si minoris debitor liberetur, cum per eiusmodi liberationem amittatur, specie quadam alienationis, [6] quæ minori curatorem habenti, omnimodo & qualiscunque sit, interdicta est. [7] Non idem placuisset si minor curatorem habens aliquid stipulanti alteri citra curatoris auctoritatem promisisset. Puberes enim sine curatoribus suis etiam nullo interueniente iureiurando recte atque vtiliter ex stipulatu obligari posse, iam olim prudentes tradiderunt. [8] *Sine die.*

1 Dixi Defin. 13. §. *De in integr. restit minor.*

2 In Auth. *sacramenta puberum, C. si aduers. vendit.*

3 *L. si curatorem habens, 3. vbi not. Cod. de in integr. restitut. minor.*

4 Vt tantum profit ficto in casu ficto, quantum veritas in casu vero. Ex notat. *in l. si is qui pro emptore, 15. D. de vsucapion.*

5 Aliud enim esset si de sola minoris persona obliganda tractaretur, vt sequitur in Defin.

6 §. *penult. Instit. quib. alien. licet, vel non.*

7 *d.l. si curatorem habens 3. C. de in integr. restit. minor.*

8 *L. puberes, 101. vbi Cuiac. D. de verb. oblig.*

TIT. XIX.

SI ADVERS. DONAT.

DECISIO I.

De sumptibus in rem donatam factis post rescissam donationem restituendis.

RESOLVTA per in integrum restitutionem donatione,[1] quam à minore parum cauto per dolum Titius extorserat,[2] licet omnia in pristinum statum restitui æquum sit,[3] non alios tamen sumptus à donatore restitui oportebit, quam qui & bona fide facti sint à donatario,[4] & in perpetuam mansuramque vtilitatem rerum donatarum ad donatorem recurrentium.[5] Vtputa si æs alienum exolutum sit, & liberata hypotheca, quæ superiis rebus fuerat constituta: [6] Sed incumbet donatario vt probet, debitum iustum fuisse ac tale quod exigi potuerit, liberatamque hypothecam,[7] ne dubitari possit quin donatoris conditio melior facta sit.[8] Quo casu si forte creditor cui solutum fuit, actionib. suis donatario cesserit tempore solutionis,[9] non erit audiendus donator, si cogere donatarium velit post resolutam donationem, vt ea iurium cessione contentus sit,[10] sibique per actionem consulat non per retentionem.[11] Quippe cum donatarius soluens eo tempore, quo se rem suam agere existimabat, non actionem sibi acquirere voluerit sed liberationem:[12] Cuius effectus cum in donatoris commodum transferatur, donatione postea quandocunque resoluta,[13] æquissimum sane est sic fieri condemnationem vt donatarij indemnitati consulatur.[14] Plane si agente per hypothecariam creditore, cui nihil deberi contendebat donatarius, cum eo litis & vexationis redimendæ gratia postmodum transegerit,[15] certamque pecuniæ quantitatem ex ea causa soluerit, non habebit repetitionem:[16] Siue aduersus donatorem agere velit, nisi doceat fuisse debitum quod petebatur,[17] Siue aduersus eum cui ex transactione solutum est,[18] Ni probet adeo fuisse indebitum, vt de eo non nisi dicis causa & per calumniam instituilis potuerit.[19] Eadem obtinent etsi inter maiores agatur, cum ex variis causis contingat vt etiam quæ à maiore facta donatio est resoluatur, puta ex ingratitudine aut non secuto implemento.[20] *Ita Senatus* in causa Jacobi Chabord & Laurentij du Sollier 4. Non. Aug. 1593.

1 *Ex tit. C. si aduers. donat.*

2 Quæ res fauorabiliorem faciebat restitutionem, *l. exceptiones, 7. §. 1. D. de excep.*

3 *L. quod si minor, 24. §. restitutio, D. de minor. l. vnic. C. de repus. quæ sunt in iudic. in integr. restit.*

4 Quid enim si dolo malo tantos sumptus faciat, vt non plus sit in æstimatione rei donatæ, quam in sumptibus? Nimirum ad impediendam condictionem. Nemo negauerit, quin succurrendum sit donatori, *arg. l. in fundo, 18. D. de rei vind. l. si seruos, 25. D. de pign. act.* Semper enim tic sumptus faciendi sunt, vt aliquid superet nec persona aut res mergatur, *leg. 3. §. 1. vbi pupill. educ deb. l. 3. in princ. de contr. tut. & vtil. act.* Alioqui non tam reddita res quæ fuerat donata, quam per tallaciam ablata videretur, vt *& in l. 3. D. de pign. act.*

5 Ne ex donatarij damno donator locupleteretur, *l. sin autem, 27. §. vlt. l. sumptus, 48. D. de rei vind. l. si quis sciens, 11 C. eod. l. plane, 38 D. de petit. hered.* ex quibus locis apparet hos sumptus non seruari à bonæ fidei possessore per viam actionis, sed per exceptionem doli, seu per retentionem, vt Iulianus loquitur, *in l. si in area, 33. D. de cond. indeb.* Cæterum si sumptuum temporalis tantum fuit vtilitas, ea tantum æstimanda erit arbitrio boni viri, cuius commodum percipere donator poterit, non autem tota impensa restituenda. Boer. *qu. facit, l. ex duobus, 27. de negot. gest. l. si mortis, 14. D. de mort. caus. donat.*

6 *L. 1. in princ. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solu.*

7 Quoniam in ea exceptione qui sumptus seruare vult actor est, ideoque probatione oneratur, *l. in exceptionibus, 19 D. de probat.*

8 Sed & fieri potest vt interfit debitoris eam pecuniam non solui, forte ad compensandum, *l. cum pecuniam, 43. D. de negot. gest.* quo casu donatario non esset danda retentio.

9 Vt fieri iuris & moris est *l. si res obligata, 57. de leg. 1.* Modestinus, *76. D. de solut.*

10 Interest enim donatarij non soluere potius, quam solutum repetere, *l. 3. D. de compens. l. si stipulatus, 15. in princip. D. de fideiuss.* cum plus cautionis sit in rem, quam in personam, *l. plus cautionis, 25. De regul. iur.*

11 Nam cui damus actionem multo magis & retentionem; *l. inuitus, 156. §. cui damus, eod. l. 1. §. is autem, D. de superfic.*

12 Nemini enim actio quæri potest, ob id solum quod fecerit aliquid liberandi sui potius, quam alterius obligandi causa, *l. in hoc iudicium, 14. §. 1. vers. diuersum, D. comm. diuid.* de cuius sententia & emendatione scripsi *lib. 2. Coniect. cap. 2. l. deducta 58. §. qui post tempus, vers. quod si fœnus, D. ad SC. Trebell.* Facit *l. Papinianus, 28. D. mandat. l. si quis cum 29. commun. diuid. leg. si quid possessor, 3. D. de petit. hered. l. 2. iunct. l. sicut, 8. §. vlt. D. quibus mod. pign. vel hyp. soluit.*

13 Quia res ad donatorem redit libera, quæ antea erat obligata, *d. ll. in prin. quib. mod. pign. vel hyp. soluit.* Sic è contrario, quod magis mirum est, incommodum donatoris est si ad eum res donata redeat post obligationem pignoris à donatario constitutam, priusquam de reuocanda donatione tractaretur, *l. hæ solæ, 7. C. de reuoc. donat.*

14 Sic nimirum vt fructuum ante litem contestatam perceptorum compensatio fiat, tum superfluum sumptum meliore prædio facto dominus restituere cogatur, vt Papinianus respondit, *in d. l. sumptus, 48. l. emptor, 65. D. de rei vindic.*

15 Satis enim iusta & sufficiens transactionis causa illa est, quod à lite adeoque à litis metu discedatur, *l. 2. l. vlt. D. de transact. l. in summa, 65. §. 1. D. de cond. indeb.* Hæc namque verecundâ cogitatio eius qui lites exectatur, non est vituperanda, vt ait Vlp. *in l. 4. §. 1. De alien. iudic. mut. caus. fact.*

16 Sibi enim potius imputare debet, qui tanti habuit lite carere, *d. l. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact.* neque ex vana donatarij existimatione, sed ex ceipsa & ex iure inspiciendum est, an vtiliter fuerit transactum. Siquidem vani metus nulla æstimatio est, *l. 6. D. de eo quod met. caus. l. 2. §. 1. ex quibus caus. maior. l. 4. si cui plus quam per leg. Falcid l. si quis ab alio, 13 in princip. De reiud. l. vani timoris, 184. de reg iur.* Neque possit quis pro donatario dicere, Non debuisse eum de lite transigere, quamdiu nihil de rescindenda donatione tractabatur, exemplo eius quod in bonæ fidei possessore scribit Paulus *in l. illud, 40. in fin. princip. De petit. hered.* Non enim omnino bonæ fidei possessor dici potest, qui contraxit cum minore, quem sciuit aut scire debuit in integrum restitui posse, ideoque & fructus omnes, vt scripsi Decad. Error.

17 Sicut dici solet de emptore agente de euictione postquam condemnatus est citra denunciationem, Imbert. in Enchir. in verb. *emptor, ex l. si ideo, 55. à contr sent. D. de euict.*

18 *d. l. in summa, 65. §. 1. D. de condict. indeb.*

19 *d. §. 1. & l. Præses, 12. C. de transact.*

20 *L. vltim. C. de reuoc. donat.* Est tamen ius hoc apertius in minore, quam in maiore.

TIT. XX.

SI ADVERS. LIBERT.

DEFINITIO I.

De in integrum restitutione petita aduersus promissum libertatem.

CVM quidam in suos subditos eosdemque libertinos (talliabiles vulgo vocant) crudelius sæuisse diceretur, eoque nomine ad Senatum vocatus extra ordinem instituta accusatione vereretur ne sæuitiæ suæ pœnas lueret,[1] quarum nec postrema illa erat futura, quod totius in eos, quos vexasset, iurisdictionis commodo & iure priuari debuisset,[2] curauerat vt quasi se inscio ne crimen fateri videretur,[3] frater plenissimam libertatem ipsius nomine promitteret, non iis qui iniuriam passi dicebantur, sed aliis, qui quod & opibus

suis confiderent, & audaciores gererent spiritus, sub verberatorum nomine accusationem aduersus inuisum dominum prosequebantur,[*] promisso etiã quanti ipsorum interesset, si eam libertatis promissionem dominus ratam habere recusaret.[3] Postmodum dominus ratam habuerat, nec tamen dederat libertatem. Post annos aliquot cum vt daret ex propria promissione vrgeretur, petebat in integrum restitutionem ex rescripto principali aduersus eam promissionem quasi sine causa factam,[4] quod & in suos à se vnquam sæuitum negaret,[5] & qui libertatem sibi debitam contendebant, ex iis non essent qui factam sibi vim quererentur;[6] Placuit non esse locum restitutioni, non quia idem esse deberet fauor libertatis promissæ qui iam datæ, (constat enim minorem annis viginti quinque aduersus libertatem etiam ex iudicato debitam restitui posse,[7] qui aduersus datam vrique non restitueretur.[8]) Sed quoniam non sine causa facta promissio videretur, quæ pro causa haberet fauorem libertatis, nullo ætatis contrario fauore debilitatum.[9] Item, per quam redemptus fuisset dubius euentus litis periculosissimæ,[10] quæ non perinde nunc atque antea tractari posset, mortuis fortasse aut dolo malo metúve corruptis interea testibus, per quos transactionis tempore institutæ accusationi fides constare potuisset.[11] Est enim fortissima illa fereque perpetua denegandæ in integrum restitutionis ratio, si medio tempore res integra esse desierit.[12] *Ita Senatus* in relationibus libellorum & rescriptorum, 14. Calend. Julij, 1588.

[*] Prætori enim proposuum esse debet, ne homines istos, siue libertos siue libertinos per nimiam patronorum sæuitiam diuexari patiatur, neve quicquam fieri quod oneret causam libertatis, l. 2. *D. de oper. liber. l. 1. §. quæ onerandæ. D. quar. rer. act. non det l. 6. §. nepotentiores, de offic. præsid.*

2 *L. si patronus, 3. D. de bon. libert. l. 1. l. 5 in fin. ff. de iure patronat. l. 4 in princip.* iunctis illis verbis, *æquitatem petitionum tuarum. & l. libertos, 6. C. de obseq. patron. præst.*

3 Qui enim de crimine pacisci tur aliquo dato vel promisso, crimen fingi in diligatur, *l. furti, 6. § pactusque, D. de his qui not. infam. l. non damnatos, 18. C. eod.*

4 Quod non esse liberum hominis crimen est, nec calumniam aliquam aduersus patronum instruxerit, nec delatorem subornauerit & summiserit, *l. 1. in fin. D. de iur. patron.* vbi notat Bartol. pariter esse accusare, calumniam afferre. Facit *l. Diuus, 5. eod. l. si inimicitia, 9. § 1. de his quæ vt indig.* Vide *l. non est, 6. C. de admin. tutor.*

5 Vt fieri necesse est quoties alienum factum promittitur, *l. stipulatio ista, 38. § at si quis, D. de verb. oblig.*

6 Quæ ratio tum creberat ad inducendam exceptionem doli, *l. 2. § circa D. de doli mal. except.* multo magis igitur ad inducend. m auxilium restitutionis, *arg. l. exceptiones, 7. ad fin. D. de except.*

7 Vt transactio ex falsa causa facta esse videretur.

8 Nam quemadmodum metus, quem quis passus est, non debet ei esse captiosus; ita nec alienum metum in alterius præmium verti oportet, *l. item si, 14 § aliquando, D. de eo quod met. caus. l. vlt. §. 1. de eo per quem fact. erit.*

9 *L. 1. C. hoc tit. l. verum, 11. § 1. D. de minor.*

10 Nam aduersus libertatem iam competentem minori subueniri à prætore impossibile est, *l. si ex causa, 9. §. vltim. D. eod.* nisi ex magna causa fuerit hoc à Principe consecutus, *vt in l. seq.* Paulus ait, Vel si manumissio per vim facta est, *l. metum, 9 §. idem Pomponius, De eo quod met. caus.* ex quo apparet esse fauorabiliorem restitutionem quæ datur ex edicto, *quod met. caus.* quam quæ ex edicto, *De minoribus.* Facit *l. 8. § fin. de inoffic. testament.*

11 Sublata enim proxima causa litis calumniosæ, supererat pristina causa pietatis, quæ impediebat restitutionem, *arg. l. pen. D. de condict. ob tur. vel iniust. caus. Lucum u. 32 § mulier, D. de condict. indeb.* Adde quod repetitio nulla est eius rei, quam quis donare voluit ob causam præteritam, licet ea causa falsa reperiatur, *l. damus, 51. l. in summa, 65. C. id quoque eod.* vbi eleganter distinguitur; An quid datum sit (idem est si promissum) ob causam, an ob rem. Facit *l. 3. de donat.* Et sane absurdum esset restitui quem ob id, quod falsa reperiatur causa, quæ ex proprio ipsius facto descendat, cuius vtique iustam ignorationem non potest prætendere, *l. quanquam, 7. C. ad SC. Velleian. iunct. l. cum per errorem, 53. de reg. iur.*

12 *L. fratres, 10. & seq. C. de transact.*

13 *Arg. l. si quis affirmauit, 9. 5. Labeo, l. arbitrio 18. 5. penultim. D. de dol.* Facit quod dici solet cum qui restitutionem differt non esse audiendum, quia non negligentibus subuenitur, sed necessitate rerum impeditis, *l. ab hostibus, 15 §. vltim. & l. sequ. D. ex quibus caus. maior.* Adde *l. in lege 40. ad l. Aquiliam.*

14 *L. quod si minor, 24. § Scæuola, D. de minor. l. vltim. in fin. D. de repud. vel abst. hered. leg. si quis, 8. D. de iur. deliber. 1. C. de opt. legat.*

TIT. XXI.

SI ADVERS. TRANSACT.

DEFINITIO I.

Qui per transactionem recessit à donatione, non potest restitui tanquam maior ex causa lesionis.

VI ab amplissima donatione accepto modico per transactionem recesserat, cum postmodum aduersus transactionem prætextu immodicæ læsionis restitui vellet, repulsus est, quasi & ipse suo donatori mutuo donasse videretur.[1] Nec ad rem pertinuit, quod Dui Principis Emanuelis Philiberti edicto[2] constitutum est, vt ex deorum transactiones ex causa immodicæ læsionis (deducto scilicet dubio litis euentu æstimandæ[3]) rescindi prohibeantur, quæ post diem trigesimum actis publicis fuerint insinuatæ. Non enim de iis transactionibus sensisse Princeps prudentissimus videbatur, quæ donationis causam mixtam haberent,[4] cum in donatione ab eo facta qui donare potuit læsionis ratio haberi nulla possit; alioqui donationes omnes huiusmodi commento subuerterentur.[5] Atqui donationes quoque inter viuos ex quacunq; causa factæ dum ne in contractu matrimonij eiusdem Principis edicto, non nisi à die insinuationis valere possunt.[6] Ita sane est. Sed insinuationis necessitas hic nulla suberat, siue quod non tam donatio ista quam prioris donationis remissio quædam videretur[7]) est enim fauorabilissimus dominij amissi ad priorem dominum recursus,[8] vt & cæterarum rerum omnium ad pristinam naturam reditus.[9]) Siue potius quod non propriis tantum viribus sed transactionis potissimum adminiculo fulciretur,[10] transactionum vero insinuatio hactenus necessaria esset non vti valerent,[11] sed vti ne læsionis quantæcunque prætextu rescindi possent per in integrum restitutionem,[12] cuius periculum in proposita specie propter admixtam, vt diximus, donationis causam verendum non erat.[13] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 7. Maij, 1588.

1 *L. si vero non remunerandi, 12. §. inde Papinianus in fin. D. mandat.* ex quo loco infert Bartolus, Vnum actum donationis facere, vt alius actus præsumatur.

2 Quod factum est mense Octobr. 1577.

3 Secundum Bartoli distinctionem receptiorem, *ad l. 1. Cod. de rescind. vendit. & ad l. si quis cum aliter, 36. De verbor. obligat.* contra quam tamen vide quæ scripsi in Chiliade, Decad. 1. Error. 7.

4 Nam sicut venditio, locatio, aliique contractus, ita & transactio fieri potest saltem ex parte animo donandi; & tunc valet tanquam transactio etiamsi non esset eo iure valitura, & tota donandi animo facta esset, *l. si quis donationis, 18. D. de cont. empt.* iunct. *l. cum in venditione, 35 eod. l. si quis conduxerit, 46. locat. l. si quis ante 10. §. vlt. de acq. poss.* Excipe casum *l. ab Anastasio, 22. C. mandat.*

5 Siquidem donare nihil aliud est, quam perdere, *l. filiusfamilias, 7. D. de donat.* Vnde illud est quod licet quis habeat liberam administrationem, donare tamen non potest, *l. contra,*

28. §.

18. *§. si filius, D. de pact. l. 1. §. 1. D. quæ res pign. l. 3. § si seruus, 2. D. de donation. int. vir. & vxor.* Hinc tacetum illud Martialis carmen.

Dimidium donare Lino quam credere totum
Qui mauult, mauult perdere dimidium.

6 Stilo Senatus nostri.

7 Remittere tamen donare est, indeque fit, vt sicut donatio non valet inter virum & vxorem, ita nec remissio, *l. 5. §. circa venditionem, D. de donat. int. vir. & vxor.* Ex quo loco Bald. colligit, In remissione vt & in donatione requiri insinuationem, de quo tamen vide Andr. Tiraq. *ad l. si vnquam in verb. donatione largitus.*

8 *Arg. l. 1. l. qui ea lege, 1. Cod de pact. int. empt. & vendit. l. lex vectigalis fundo, 29. D de pignor.*

9 Textus est elegans *in l. si vnus, 27. §. pactus ne peteret, in fin. D. de pact.*

10 Transactionis enim vinculum omnium fortissimum est, Odio litium, & fauore retinendæ concordiæ, inter eos præsertim qui vt donator & donatarius mutuo se amore prosequi debeant, *l. fratris 10. l. de fideicommisso, 11. & pass. Cod. de transact. l. vnic. Cod. de err. calcul.* Facit *l. 4 Cod de obsequ. patr. præst.* [Maximè verò si transactio sit iurata *l. si quis maior, C de transact.* De cuius sententia vide Fachin. *lib. 1. Contr. cap. 11. & 12. & 13.*]

11 In quo differt insinuatio transactionis ab insinuatione donationis.

12 Quod ex iure communi iam obtinebat, *l. causas, 16. C. de transact. l. Lucius, 78 §. vlt ad Treb.*

13 Nam nec aduersus donationem nec aduersus transactionem ratio iuris dat restitutionem nisi minoribus, *l. 1. & 2. C. hoc tit. & C. si aduers. donat.*

DEFINITIO II.

De rescissione transactionis & retractione iurisiurandi.

SIcuti non potest rescindi transactio sub prætextu instrumentorum postea repertorum: Ita neque retractari iusiurandum, quod ex collitigantis delatione iam præstitutum fuit,[1] quia transactionis instar obtinet,[2] hactenus saltem, vt nõ minoris sit auctoritatis.[3] Ergo aliud erit si iuratum proponatur de eo negotio, de quo nec transigi potuerit nisi viso eo instrumento, quod postea repertum est.[4] *Sine die.*

1 *L. sub prætextu instrumenti 19. C. de transact.*

2 *Ex l. 1. C. de reb. cred. & iureiur.* Excipe casum *l. vltim. eod.* facit *l. in duobus, 28. §. vlt. D. de iureiur.*

3 *L. quod si deferente, 21. & seq. D. de dolo.*

4 *L. 2. D. de iureiur. l. si deferente, 13. quib. mod pign. vel hypot. soluit. l. 1. D quar. rer. act. non dat.*

5 Puta de his controuersiis quæ pendent ex testamento, *l. de his, 6. D de transact. l. 1. §. 1. Testam quem. aper.* Et hæc fortasse ratio est, *d. l. vlt C. de reb. cred. & iureiur.* quæ si ita est, non habet locum, nisi in causis testamentariis, licet in fine legis subiiciatur alia ratio, quæ videtur generalis.

DEFINITIO III.

De restitutione in integrum aduersus remissionem iniuriæ denegandæ.

QVi factam sibi re aut verbo iniuriam siue modico siue nullo accepto precio remisit, non est audiendus si postea in integrum restitui velit, quasi aut sine causa aut minore pecunia remiserit.[1] Iusta enim remittendæ cuiuscunque iniuriæ causa est, homini præsertim Christiano,[2] vt tam arcto iustoque religionis nostræ præcepto satisfaciat ad æternam vitam consequendam, quæ nullo commodo pecuniatio æstimari potest.[3] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 5. Calend. Febr. 1589.

1 Nec si sit minor, *l. auxilium, 37. in princip. ff. de minor.*

2 Nam nec Papinianus ignorauit beneficio adduci hominem interesse hominis, non conuenire autem viro bono credere cuiusquam interesse, quod animo sæuientis satisfactum nõ fuisset, *leg. si venditor, 6. §. vltim. & leg. sequent. ff. de seru. export.*

3 *L. penultim. in fin. D. de donat.* Ea namque demum vera libertas est, quæ nec lui pecunia, nec reparari potest *l. statu liberum 9 §. illud tractatum. ff. de statu lib. l. libertas 106. de regul iur.*

DEFINITIO IV.

De restitutione in integrum contra transactionem ex causa enormissimæ lasionis.

TAmetsi dici soleat, enormissimam, vt vocant, læsionem, quæ vltra bessem est, inducere dolum re ipsa, qui æquiparatur dolo ex proposito:[1] Non tamen ex eo fiet, vt possit rescindi transactio prætextu eiusmodi læsionis, si neque dolus ex proposito, neque vis aut metus interuenerit,[2] Quia edictum Serenissimi Ducis nostri Emanuelis Philibert, quod in eam rem factum est, omnem omnino excludit læsionem quantacunque illa sit, nec nisi ex causa doli ex proposito, aut violentiæ vel metus transactionem rescindi patitur.[3] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 10. Calend. Junij 1590.

1 Vt tractant nostri ad *l. si quis cum aliter 36. de verb. obligat.* Scripsi in Chiliade De error. pragmat.

2 *L. fratris 10. l. interpositas, 13. & pass. C. de transact. l. Lucius 78. §. vlt. D ad SC. Trebell.*

3 Præsertim cum edictum fauorabile odio litium, adeoque iuri communi prorsus conueniens latissime sit interpretandum & adiuuandum potius quam restringendum, *arg. l. hoc modo, 64. in fin. de condit. & demonstr.*

DEFINITIO V.

De restitutione in integrum ex causa lesionis aduersus alienationem rerum minoris aut mulieris.

ALiquando tamen contra euenit etiam hodie vt læsio faciat locum restitutioni, cui aliter locus esse non posset, Nimirum si per transactionem alienata sit pupilli minorisve res immobilis, aut dotalis, aut alia eiusmodi cuius alienatio sit legibus interdicta.[1] Postquam enim placuit alienationem iuratam valere propter auctoritatem iurisiurandi,[2] adeo vt nec restitutioni locus esse queat, si nulla læsio & caprio sit,[3] Consequens est, vt interueniente læsione etiam intra dimidiam iusti precij restitutio locum habere debeat,[4] Ne minor aut mulier totius rei suæ vel pro parte iacturam sentiat, siue per transactionem siue qua alia ratione facta sit alienatio.[5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 12. Calend. Jul. 1595.

1 Nam neque per transactionem huiusmodi alienationes licitæ sunt, *l. non solum 4. C. de prad minor.*

2 Et Auth. *sacramenta puberum, C. si aduers. vendit.*

3 Non magis quam si cum decreto facta esset alienatio, *l. si quidem, 11. l. si prædia. 16. C. de prad min.*

4 Quia restitutio minoris qualibet læsione dum ne prorsus minima contenta est, *l. verum 11. § sciendum, & pass. D. de minor. l. nam posteaquam, 9. § si minor ff de iureiur.*

5 Nam & aduersus transactionem restitui minor potest, *l. 1. & 2. C. hoc tit.* Itemque mulier si ad reuerentiam maritalem accedat læsio, *ex l. 1. §. quæ onerandæ.* vbi Bart. D. *quàm. rer act. non det.* Sed eam læsionem enormem esse nostri volunt si agatur de re non dotali, cuius scilicet alienatio nullo iure prohibita est, sed in re dotali quæ nullo modo alienari potest, ne quidem volente muliere, *l. vlt. §. & cum lex. C. de rei vxo. act.* quælibet læsio sufficit ad rescindendam alienationem beneficio restitutionis, impetrata absolutione à iureiurando.

[DEFINITIO VI.

Transactio super lite mota restituit exceptionem fori.

SI de lite quæ apud Senatum pendebat transactum sit promissa certa pecuniæ quantitate, non eo minus apud inferiorem & ordinarium iudicem de ea pecunia erit agendum, Eritque salua conuento debitori exceptio fori, quam vocant declinatoriam, si prioris litis prætextu coram Senatu conueniatur in prima instantia, etiamsi per transactionem conuenerit vt de-

biti nouatio nulla fieret, quia noua lis est[1] vetere peremptа. *Ita Senatus* ex tempore pro D.Ducloz, contra Rauier 21. Nouemb.1613.

1 Cum transactio priorem litem prioremque debiti causam peremerit *l.2. vbi Castr.* & alij notant *C. hoc tit. l.minor* 40. *in princ.ff.de minor.* Idemque est si aduersus illam transactionem restitutio in integrum petatur. Castr.ibid.]

TIT. XXII.

SI ADVERS. DOT.

DEFINITIO I.

De muliere aduersus dotis constitutionem non facile restituenda.

SI mulier sine dote nupserit,[1] tum constante matrimonio bona sua omnia in dotem dederit,[2] non ex eo solo læsa videbitur,[3] nisi dolo mariti circumscripta proponatur.[4] Itaque etiamsi minor fuerit annis vigintiquinque, restitui tamen in integrum non poterit.[5] Quia licet præcipuus dotis constituendæ fauor cessare videatur, cum matrimonium iam contractum est, (Si quidem in eam præcipue causam dotis vsus necessarius est vt matrimonium facilius contrahatur,[6]) causa tamen dandæ dotis subest, quandiu constat matrimonium,[7] vt matrimonij oneribus subseruiat,[8] maiorque inter coniuges concordia retineatur.[9] Vnde illud quoque receptum est vt etiam constante matrimonio dos non solum constitui sed & augeri possit.[10] Proinde non potest videri læsa mulier, quæ iure communi vsa est.[11] *Ita tractatum est* in publico auditorio, Prid.Non. Febr. 1589.

1 Potest enim matrimonium esse sine dote, licet non æque dos sine matrimonio, *l.1.§.1.verſ.ante nuptias, & §.ſeq.D.pro dote.* Adeo vt si matrimonium sit putatiuum non sit proprie dos, Bart. *in rubr. ſolut.matr.num.*10. sicut nec si data sit pro illicito matrimonio, *l.vlt.* vbi idem Bart. *D.de condict.ſin.cauſ.*

2 Dos enim etiam constante matrimonio & constitui & augeri potest, dum ne quid fiat in fraudem creditorum. §. *aliud quoque Nouell.*97. *De æqua l.dot. vt ſequitur in Defin.*

3 Causa enim dotis iusta alienationis causa est, sicut & donationis ante nuptias, *l. nulla lege* 4. *Cod. de iur. dot. etiam in minore. l.vltim.ad fin C.ſi maior fact. alien. rat.hab.* scilicet cum decreto aut iureiurando, quod decreti vim habeat non aliter, *l. prædia.* 8. *Cod.de prad. min.* Bart. *in l.quæ tut.num* 2. *C,de adm. tut.& curat.*

4 Eoque sensu accipiendum est, quod ait *l.vnic. C.hoc tit. & Vlpian. in l.ſi ex cauſa* 9. §.1. *D. de minor.* in dotis quoque modo subueniri mulieri, non solum si totum patrimonium circumscripta in dotem dederit, sed & si vltra vires patrimonij, sicut nec nouum est, vt in dote mulier fallat maritum, *l.3. Cod. de donat. ante nupt.* Ad hunc vero casum non pertinet *l. minor* 48. §. *vltim D.de minor.* Ibi enim tractat Paulus de muliere quæ pactione fecit causam dotis deteriorem: Nos de ea quæ suam causam deteriorem fecit, dando dotem. Non obstat quod videatur hoc casu promissio dotis esse ipso iure nulla, ex *l ſiue generali*, 61. *D,de iur.dot.* Illius enim legis verba ostendunt tractari eo loco de dote promissa auctore curatore qui dolo malo præstiterit auctoritatem, quoniam, vt lex ait, lege rara non habetur auctoritas dolo malo facta. Aliud igitur est si minor curatorem non habens dotem quantamcunque promiserit, quia tunc nihil est quod nullam debeat facere promissionem, licet fauor ætatis, si læsio concurrat, possit inducere restitutionem. Vide distinctionem Accursij, quam & Bartolus probat, *ad d l.vnic.C. hoc tit.*

5 Non enim omnia quæ à minoribus geruntur irrita fieri debent, sed ea demum quæ inconsulto per lubricum ætatis aut aduersarij dolo facta reperiuntur, *l.verum* 11. §. *ſciendum l.quod ſi minor* 24. §. *non ſemper. D.de minor.* Itaque tunc demum minorem mulierem restituendam esse dicendum est, cum tantam dotem dedit quantam maior nunquam dedisset, vt eleganter ait Paulus *in d.l.minor* 48. §. *vlt.eod.*

6 Pauci enim sunt qui matrimonium sine dote, id est, indotatas vxores habere vellint; *l.ſi donaturus* 9. §. 1. *D. de condict. cauſ.dat.l.* 4. §. *ſed etſi mulier, l.*5. § *ſi enim qui ff.de dolo mal. except.l.*1. *ſol. matr.*

7 *l.Pomponius Philadelphus*, 35. *ff famil.erciſc.*

8 *l.pro oneribus* 20. *C.de iur.dot.l ſi is qui* 56. §. *ibi dos l quamuis* 75. *ff.eod.* Facit *l.Titia* 62. *eod.l.actione*, 65. §. *vlt ff.pro ſocio.l.ſi maritus* 46. *famil erciſc.*

9 Placet enim posse vxorem expelli si non soluat dotem quam promisit, licet non ita si nullam habeat, *l.ſi cum dotem* 22. §. *ſin autem, ff. ſolut. matr. l.quod ſi nulla dos* 28. *de relig. & ſumpt.fun.l.conſenſu* 6. §. 1. *C. de repud.*

10 *d.Nouell* 97. *de æqual.dot.*§. *aliud quoque.*

11 *l. vltim. Cod. de in integr. reſtit. minor. l. inter eos*, 51. §. *cum inter. D. de fideiuſſ. l. nihil conſenſui* 116. §. *non capitur de regul. iur.*

TIT. XXIII.

SI ADVERS. VSVCAP. VEL præſcr.reſt.pet.

DEFINITIO I.

De restitutione in integrum aduersus quadragenariam præscriptionem.

AN aduersus præscriptionem quadraginta annorum dari possit in integrum restitutio ex capite iustæ ignorantiæ, nulla alia causa concurrente, magnis contentionibus certatum est inter iuris nostri interpretes, aliis aliter sentientibus,[1] vt nec dum sciri possit vtra opinio receptior videatur. Senatus noster eorum sententiam magis probat, qui negant,[2] quod ex tam longi temporis lapsu si aliud nihil impediat plenissimam securitatem acquiri certum sit,[3] quæ tamen nulla esset si restitutionis potestati nedum periculo subiiceretur.[4] Sed & cum iusta aliqua causa est concedendæ restitutionis, intra quadriennium illud quod vtilis anni loco substitutum & impetrari omnimodo debebit.[5] Ita fit vt post quatuor & quadraginta annos, nulla prorsus superst spes restitutionis.[6] Obseruandum tamen est quadriennium illud licet ex postfacto continuum sit, ab initio esse vtile, nec prius incipere currere quam agendi facultas competat.[7] Sed agendi facultatem ignorantia eius cui actio competit non excludit, nec eo minus agendi tempora vtiliter labuntur,[8] licet nostrorum vulgare brocardicum illud sit, non valenti agere non currere præscriptionem.[9] Iunge tit. De temp.pet.in integr.restit. SC. 1. *Ita relatum est* in relationibus libellorum, 4. Non. Aug. 1588. & postea decisum pro N. Ioanne Martini, contra N. Zachariam de Lanfrey 9. Cal. Decemb. 1592.

1 Vt videre est apud Didacum Couarr. *in* §. 3. *tertia partis relect.cap.poſſeſſor malæ fidei. de regul iur. in* 6. *num.*1. *&* 2.

2 Quam sententiam & veriorem & receptiorem esse concludit Didacus ibidem. Plus putat, nec aduersus tricenariam præscriptionem restitui debere maiorem, ex capite ignorantiæ, quod ego probo ex *l.vlt.C. in quib.cauſ.reſtit.*

3 Sunt enim hæc verba vltima, *l.omnes* 4. *C.de præſcr.*30. *vel* 40. *annor. Sit liber, & præſentis ſaluberrimæ legis planiſſima munitione ſecurus.*

4 Sic post alios argumentatur Didacus supradicto loco. Ex *gloſ in l. aiæ prætor.*§ *permittitur, in verb. imputandum ff. ex quibus cauſ maior.* Idem tamen *num.*4. excipit ecclesiam & minores, quibus nimirum vult dari posse restitutionem ex capite iustæ ignorantiæ aduersus quadragenariam præscriptionem. Eamque probat esse receptissimam interpretum traditionem.

5 *Ex l.vlt. C. de temp in integr.reſtit.*

6 Sic concludit idem Didac. *d.num.*4. *verſ. decimo & vltimo potiſſimum, &c.*

7 Ita Bald. *in l.falſam. C. ſi ex falſ inſtrum.* pro qua sententia facit quod lex ait quadriennium hoc continuum tantummodo numerari ex die, ex quo annus vtilis currebat. Eamque

sententiam

sententiam receptam esse fatetur Didac. vbi sup. *numer.3. & 2. & vers.quinto quicquid sit*, vbi concludit post Andr. Tiraquell. ibidem citatum, non nisi intra triginta annos posse quasi intra hoc quadriennium peti restitutionem.

8 Didac. *d.vers.decimo*, vbi concludit hoc quadriennium incipere à die finitæ præscriptionis, contra Aym. Cravet. *De antiq.temp.part.4. cap.materia ista num.45. & seqq.*

9 Ex *l.1. §.vltim. Cod. de annal. except. l.1. §. vltim.* iunct. auth. *nisi triennale, Cod. de bon. mat.* Scripsi in Chiliade Decad.3. Err.9.

DEFINITIO II.

De restitutione minoris aduersus præscriptionem legalem, statutariam & conuentionalem.

IN quæstione illa, Vtrum præscriptionis tempora currant contra pupillum aut minorem, distinguere nostri solent inter præscriptionem legalem, statutariam & conuentionalem. In legali certum est non currere contra pupillum,[1] At nec contra minorem, si de ea præscriptione loquare, quæ non nisi decem annorum sit inter præsentes, aut viginti inter absentes.[2] Nam quæ triginta vel quadraginta annorum est, licet durante pupillari ætate dormiat,[3] currit tamen contra minorem, sed ita vt ætatis beneficio aduersus præscriptionem restitui possit.[4] In statutaria præscriptione, si plerisque credimus, non currunt tempora contra pupillum regulariter, etiamsi tutorem habeat: vix vnquam, si tutorem non habeat.[5] Contra minorem currunt quidem, sed restituitur.[6] At in conuentionali quæ cœpta sit cum maiore currunt etiam contra pupillum,[7] & quidem cum effectu, adeo vt aduersus lapsum temporis restitui non possit, nec ætatis auxilio per edictum De minoribus,[8] nec ex generali clausula, Si qua mihi iusta causa videbitur, prætextu iustæ ignorantiæ.[9] Iniquum enim est eum, qui cum pupillo non contraxerit, eogi expectare ipsius pubertatem.[10] *Ita tractatum est* in causa quadam D. Senatoris Charpenei & Petri Fauerij Aduocati mense Julij 1592. & rursum in causa N. Iacobi d'Aymauigne & Michaëlis Arcaud mense Junij 1593.

1 *L.vlt.C.in quib.caus.restit.in integr.non est necess.*

2 Nam & de adulto eam legem accipiendam esse defendit ex præceptoris sui sententia Guid. Pap. *quæst.31.num.3.*

3 Glos. *final in l.vnic.C.hoc tit.* Idem Guidon. Pap. *vbi sup. num.4. ex l.3.C.de præscr.30.ann.*

4 Sic enim vulgo creditum est, licet ego contra putem, ex *dict.l.3.* quæ pupillos duntaxat excipit, iunct. *l.vltim. in fin.C. in quibus caus restit. in integr. non est necess.* Didac. Couarr. *dict. §.3. tert. part. relect. cap. possessor. numer.4. vers.8.* maioribus tantum denegat restitutionem aduersus præscriptionem tricenariam.

5 Guid. Pap. *quæst.31.* vbi indistincte defendit tempora statutorum non currere pupillis. Et citat Bart. & Oldrad. *in d. l. vlt. Cod. in quibus caus. restit. non est necess.* & Bald. *in feud. Tit. qualiter poter. olim feud alien.* Sed tamen verior mihi semper visa est contraria sententia, vt pupillus præsertim tutorem habens perinde obligetur ex statuto & consuetudine ac alius quilibet, vt pluribus defendit Andr. Tiraqu. *De retract. municip.* Ioann. Lucius *in Placit. Curia Paris. Tit. De gentilit. redhib.* Ioan. Papon. *in syntagm. Arest. eod. tit.* Rationem elegantem reddunt & vt loquuntur punctualem, quia ius adinuentum per legem aut consuetudinem non fuit inuentum nisi ad limites modi & temporis in ea expressi. Vnde hi limites pariter afficiunt maiores, minores, absentes & quoscunque alios. Nec potest quis vti ea lege & consuetudine nisi ad eius limites & statutis modis & temporibus ab ea requisitis. Vide omnino quæ in hanc rem scripsi Decad. 25. Error.9. vbi probaui non solem currere tempora statuti contra pupillum, sed etiam cum effectu & sine spe restitutionis, adeoque licet tutor vel nullus sit vel non soluendo. Facit quod tractat Bartolus, *ad l. sed hic, num.3. De reb.eor qui sub tutel.* minorem obligari ex obligatione consuetudinaria vel statutaria.

6 Ita Guid. Pap. *d. quæst.31.* Sed si nec pupillus quidem restituendus est, vt proxime dixi, multo minus adultus restitui debebit. Et sane aliter posito iure fiet vt nemo accedere velit ad emptionem publicam rerum pupillarium, nec si bona fide distrahantur, quæ res non solum creditoribus pupilli aut adulti, sed ipsi quoque pupillo & adulto damnosa esset, *l.ait, prætor.7. § quæsitum, D. de minor.*

7 *L. Æmilius* 38 *eod.*

8 In quo omnes consentiunt, quia edicto De minorib. non est locus nisi cum aliquid gestum est cum minore, *l.1. d.l. ait prætor 7. in princip. l. verum* 11. *§ ex facto ad fin. D. eod* nihil autem gestum videri potest ab eo qui non cum minore contraxit sed incidit in minorem.

9 Contra Bartolum *in d.l. Æmilius.* Cuius tamen sententiam magis communem esse plerique affirmant. Vide elegans consilium Francisci Curtij senioris contra illam Bartoli traditionem, *cons.59. per tot.* & quæ scripsi Decad. 25. Err. 5. 6. 7.

10 *L. apud Iulianum 3. D. quib. ex caus. in poss. eat.* Adde aliam rationem ex *l. quod autem 6 §. si quid cum pupillo. ff. quæ in fraud. credit.* quia pupilli ignorantia, quæ per ætatem contingit, non debet esse captiosa creditoribus ipsique lucrosa.

DEFINITIO III.

Si gestum aliquid fuerit cum minore, aut tutor vel curator suspectus fuerit.

QVod tamen proxime diximus, minorem in integrum restitui non debere aduersus præscriptionem conuentionalem, quæ cœpta sit cum maiore,[1] toties verum non est, quoties aliquid cum ipso minore aut eius tutore vel curatore gestum proponitur,[2] aut si suspecta fuerit fides tutoris vel curatoris,[3] quorum dolo aut culpa futurum sit vt grande damnum patiatur minor, si restitutio ipsi denegetur.[4] *Ita tractatum est* in publico auditorio 6. Id. Jun. 1591.

1 *Ex l. Æmilius* 38. iunct. *l. verum* 11. *§. ex facto ad fin. D de minor. l.3. D quib. ex caus. in poss. eat. Quod autem 6. §. si quid cum pupillo, D. quæ in fraud.*

2 Quia tunc incipit locus fieri edicto *De minoribus*, per quod rescinduntur ea quæ cum minoribus circumuentis gesta sunt.

3 Vt in specie *d.l. Æmilius*, in qua tutores suspecti pronunciati erant, *vers. monit etiam Imperatorem.*

4 Neque enim dolum aut culpam tutoris nocere pupillo æquum est, *l.3. § si seruus D. de tribut. act. l.3. D. quand. ex fact. tutor.* Præsertim si tutor non sit soluendo, etsi verius est tutoris negligentiam, licet dolosam, nocere pupillo in acquirendis non in acquisitis. Vide quæ scripsi Decad. 23. Err. 7. 9. & 10.

DEFINITIO IV.

De restitutione minoris aduersus elapsum semestre: Et quid si minor ætas aut læsio in subhastationibus interueniat?

IS cuius bona postulante creditore sub hasta distracta sunt, si non redemerit intra sex menses statuto nostro in eam rem præstitutos, non ex eo solo restitui potest aduersus lapsum temporis, quod dicat probetque, viliore precio fuisse distracta,[1] Nisi aut minor ætas,[2] aut iusta alia restitutionis concedendæ causa interueniat,[3] quamuis nondum decreti interpositio secuta sit.[4] Sed ad viuæ vocis oraculum recurrendum est, & ad magnam, vt vocant, Cancellariam, vt speciali principis rescripto & propria subscriptione debitori consulatur:[5] Princeps enim quin aduersus lapsum hunc temporis ex plenissima potestate restituere possit & statutariæ præscriptioni derogare, sicut & iura cætera, quæ ex præscriptione qualibet alióve actu ciuili quæsita sunt, adimere, non ambigitur.[6] Sane nec de illo dubitandum est, quin etiam post interpositum decretum possit peti restitutio aduersus subhastationes ex causa immodicæ læsionis:[7] Sed ita tamẽ vt hoc casu supplendi iusti pretij electio emptori concedatur,[8] si enormis tantum, id est, vltra dimidiam, nõ item si enormissima læsio interuenerit.[9] In eoque nimirum plenius est, & commodius remediũ restitutionis aduersus lapsum temporis,[10] quoniam ea impetrata, res ipsa quæ fuit vẽdita præcise restituenda est precio recepto. *Ita Senatus* in relationib. libellorũ pro N. Le richa

contra Antonium Bourgeois 17. Cal. Aug. 1592. Iunge D. ff. 8. infr. De distr. pign. ior.

1 Nec si fiscalis auctio proponatur, *l. si tempora 4. C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib.* 10 *tit.* 3.

2 Quanquam nec facile minoribus hoc casu succurrendum est, sed circumspecte, ne alioqui eueniat vt nemo accedere velit ad distractionem rerum pupilli aut minoris, nec si bona fide distrahantur, inquit Vlp. *in l. ait praetor 7. § quaesitum D. de mino.* Vide tamen Guid. Pap. *qu.* 11.

3 Pura si quid dolo factum sit per sordes vel per gratiam. *d. § quaesitum l. si quos 16. C de rescind. vendit. l. 3. C. de iur. fisc. l. 2. C. de fid. & iur. hast fiscal lib.* 10.

4 Nam decem inter positionem non fit ad finiendam tempus redimendi, quod ex statuti verbis semestri concluditur, sed ne de subhastationum forma & viribus in trigesimum vsque annum quaeri possit, vt scripsi Decad 10 Err. 5. 6. 7.

5 Ex aliqua, scilicet, & magna causa, *arg d. § quaesitum & l. nisi* 10. *D de minor.*

6 Tractant nostri *ad l. vlt. C. si contr. ius vel vtil publ.* Dixi *Defin* 5 *ill tit.*

7 *d l si quos 16. C. de rescind vendit.*

8 Iuxta *l 2. l si voluntate 8. C. eod.*

9 Nam enormissima laesione interueniente, id est, vltra bessem iusti precij, placet contractum esse ipso iure nullum propter dolum qui in re ipsa inest, quem aequi parant dolo ex proposito *DD ad l si quis cum aliter 36. De verb obligat* scripsi Decad. 1. Err. 7. & 8. & Decad. 10. Err. 8. & 9.

10 Restitutio enim aduersus lapsum temporis facit vt etiam post tempus idipsum liceat quod licebat ante, *l necnon 26. § si seria. l necnon 28 § si quis sapiens, D. ex quib. caus maior. l. 2. 3. & pass. C de in integr rest. mil.* Alioqui non esset plena restitutio, si minus iuris tribueret debitori quam antea habuisset, *l. quod si minor. 24. § restitutio. ff. de minor. l. 1. C. de sentent. pass. & restit.*

DEFINITIO V.

De spoliato rem suam cum fructibus reposcente.

AGi potest ex Canone pontificio quo succurritur spoliatis,[1] etiam post quinquaginta annos,[2] aduersus eum qui impuberis rem emit perperam & sine decreto:[3] Si medio tempore agi non potuit aut prohibente iure potestatis, aut impediente reuerentia maritali,[4] Fructus tamen, licet in hanc actionem venire soleant,[5] non debebuntur nisi à die mortis patris, si actoris pater, cuius lucro alioqui fructus cessuri erant, venditioni consenserat.[6] Debebuntur tamen etiam eius temporis quo maritus vixit, si is non petierit. Imo etiamsi maritus adhuc viuat, dummodo non petat.[7] Credendus enim est non peteae vt faueat vxori potius quam vt iniusto possessori.[8] *Ita Senatus* in causa Laurentiae Du Chesne, contra fratres Visanos Augustanos Prid. Calend. Sept. 1594. De qua SC. 25. infr. Vnde vi.

1 *Can redintegranda 3 qu. 1.*

2 Licet remedium illud excludatur regulariter praescriptione triginta annorum, vt & caeterae personales actiones, *l. sicut 3. C. de praescript 30. vel 40. annor.* Iacob. Menoch. *de remediis recup. possess.*

3 Titulus enim nullus & inualidus, qualis hic est, non excludit huiusmodi remedium, quod datur etiam contra titulo possidentem. Menoch. vbi supra. *num & seqq.*

4 Iuxta illud quod dici solet, non valenti agere non currere praescriptionem, *l 1. § vlt. Cod. de annal. except l 1. § vlt.* iunct. *Auth seq C. de bon. mater l. in rebus 30. C. de iur. dot.*

5 Textus est *in d. can. redintegranda 3. quaest. 1.*

6 *Arg l peto 69. § fundum de legat 2.*

7 Intellige, Etiamsi ius illud in dotem datum sit, forte cum caeteris omnibus bonis, alioqui nullum ius haberet maritus fructuum huiusmodi petendorum, *l. hac lege 6. & l. vlt. C. de pact conuent.* Imo nec retinendorum, *l pen. in princip. D. ad leg. Falcid*

8 Ratio enim & ordo iustae affectionis hanc inducit interpretationem, quia plus debet maritus vxori quam iniusto possessori. Nam neque donatio haec prohibita est inter virum & vxorem, cum maritus non fiat pauperior sed tantum lucri occasionem omittat, *arg l 5. § si maritus, & seq. l. vir vsurae 54 D. de donat. int. vir & vxor.* Alioqui contingeret vt honesta interpretatio non honesto quaestu lucrum possessori adferret, quod esse non debet, *l. si possessor, 52. D. de petit. hered.*

TIT. XXIV.

SI ADVERS. CREDIT.

DEFINITIO I.

De restitutione in integrum aduersus creditorem.

QVI minori sine curatoris auctoritate pecuniam credidit, in eo durioris conditionis est quam qui precium ex venditione debitum minori soluit, quod emptor non omnimodo & indistincte cogitur probare versam fuisse pecuniam in rem minoris. Sed distinctionibus locus est, de quibus diximus in superioribus.[1] At creditori semper incumbit onus probandi,[2] Adeo vt nec vllam ei actionem ex mutuo dare praetor debeat, aduersus minorem, ni probet pecuniam à minore vtiliter impensam esse.[3] Nec proinde restitutio in integrum esset minori necessaria si summo iure ageretur:[4] quanquam alio iure vtimur, praesertim si, vt fere semper fit iusiurandum adhibitum, proponatur.[5] Neque hac parte creditorem foeneratorem à creditore simplici separamus.[6] An quod odiosus sit liberalis quoque creditor, id est, qui foenerator non est?[7] Minime, sed quia hoc ipsum imputari creditori potest; cur minori crediderit,[7] cum tamen emptori non sit tam facile imputandum cur soluerit: Precium enim soluere necesse est, at credere non est necesse.[8] Sed & odium foeneratorum ius hoc extorquere potuit etiam aduersus simplices creditores:[9] Siue quod vt plurimum soleant pecuniae credi sub vsuris, Ius autem adaptari debeat ad ea quae frequentius contingunt:[10] Siue quod plerumque vsurarum conuentarum probatio obscura sit, Creditoribus id vnum, quantum facere possunt curantibus, ne vsurarij videantur, fraudibus in eam rem vndique conquisitis.[11] Itaque cum quaestio huiusmodi ex facto incidisset, ac minor diceret in lusus perditos profligatam à se pecuniam; quam mutuam accepisset, creditor autem contra adseueraret vtiliter, & in vsus necessarios impensam, *Senatus* pro minore praesumendum existimauit, nec lite pendente prouisionali adiudicationi qam creditor vrgebat locum vllum esse voluit.[12] In causa D. Petri Sappin nunc magistri computorum & D. de Morgenex Prid. Id. Jul. 1592.

1 *Defin. 1. & 4. § Si tut. vel curat. interuen.*

2 *L. 1. & 2.* vbi Bart. & caeteri. *C si aduers. credit. l. 2. C. de filiofam. minor.*

3 *L. patri 27. § si pecuniam, D. de minor.*

4 Quia non solet dari restitutio ei, qui ipso iure tutus & munitus est, *l in causa 16. in princip. & § & generaliter, D. eod. l 2. C. de praed. minor l 3. C. de in integr. restit. min.*

5 Propter *Auth. sacramenta puberum C. si aduers. vendit.* quae iureiurando puberis vult confirmari eos etiam contractus qui alioqui non valerent.

6 *Not. ad d l. 1. C. hoc tit.*

7 Nam cum facile pecunia perdatur, fere est vt qui pecuniam credit minori credat perdituro, *l. quod si minor 24. § restitutio versic sicuti D de minor.* Nisi minor sit industriosus Bart. *in l. 1. nu. 2. C qui & aduers. quos* [In Ecclesia sanè id obtinet, vt qui ei credidit probare debeat, pecuniam versam esse in rem & vtilitatem Ecclesiae. *Socin. cons. 15. lib. 1.*]

8 Ratio est perelegans, quam Paulus adfert in *l. quod si minor. § restitutio,* vbi addit emptorem, qui soluit pretium, minori soluere aes alienum, ideoque ex hac causa parcius minori succurrendum esse. vide Bartol. *in l. si fine. § interposito de administ. tutor.*

9 Est enim vsura odiosa, quia pecunia sui natura res sterilis est nec pecuniam parit. Ideoque nec nisi ex stipulatione debetur, *l. 3. C. de vsur.*

10 *l. nam*

10 *L. nam ad ea 5. D. de legib.*

11 Vnde fit vt toties tractari oporteat de pactionibus factis in fraudem legitimarum vsurarum, *l si ea pactione 14. l. eos 26. l. vltim. Cod. de vsur. l 13. §. ibidem Papinianus, D. de action. empt.*

12 Cui nec locus vllus esse debet ne quidem ex instrumento publico & guarentigiato, vt loquuntur, quoties aliqua præsumptio est contra actorem, *d. l patri 27. §. si pecuniam, D. de minor.* Nam si denegare debet Proconsul actionem creditori, vt eo loco Caius scribit, multo magis denegare debet executionem contractus, quousque de facti veritate plenissime cognouerit.

DEFINITIO II.

De pecunia minori credita auctore curatore.

SAne si curatoris auctoritate interueniente minori credita sit pecunia, nihil causæ est cur creditori imputetur, quod cum minore contraxerit, eique pecuniam crediderit.[1] Neque enim cum minore male contrahitur adhibito curatore.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. ait prætor 7. §. 1. D. de minor.* etsi locus ille est de eo qui pecuniam debitam soluit minori, non de eo qui credit. Inter quos sane differentia est, quoniam qui soluit auctore curatore omnimodo liberatur, nec timet periculum restitutionis etiamsi pecunia postea deperdita sit, qui, vt solueret, aut coactus fuit, aut cogi potuit. *l. quod si minor 24. §. restitutio eod. l. quod autem 6. apud Labeonem, D. quæ in fraud credi.* Qui autem credit etiam auctore curatore periculo restitutionis obnoxius est, si probet minor pecuniam esse male consumptam, quia volens contraxit, nec cum credere fuit necesse, *d. §. restitutio.* Ergo adhibita curatoris auctoritas, hactenus tantum ei prodest, vt non oneretur probatione. Sicut & eo casu de quo scripsimus *Defin. 1. 5. Si tut. vel curat. interuen.*

2 *Arg. l. 4 in fin. D. de euict. l. cum plures 12. §. 1. D. de admin. tutor. l. intra vtile 39 §. 1 D. de minor.*

DEFINITIO III.

De minore qui liberatus dato expromissore restitui vult aduersus creditorem aut expromissorem: Et quid si expromissor restituatur?

EXpromissore dato liberatus debitor, qui aduersus creditorem ætatis forrasse aut alio personali priuilegio in integrum restitui poterat, si postea restitutionem impetrare velit, audiendus non est.[1] Nam quemadmodum semel extincta obligatio nunquam reuiuiscit;[2] ita fieri non potest; vt aduersus eam obligationem, quæ sublata fuit, restitutio detur.[3] Nec si paratum se dicat is, qui debitor fuit, pristinam obligationem, in se recipere,[4] vt aduersus eam postea restituatur, quicquam ei proderit: Cum neque alium debitorem pro alio accipere creditor compellendus sit,[5] neque certam & indubitatam actionem cum ancipiti, hoc est, quæ restitutionis periculo sit obnoxia, commutare.[6] Atqui, inquies, minoris interest, qui licet creditori non teneatur, tamen expromissori obligatus est, vtique tanquam qui sit interuessor, regressum habituro actione mandati.[7] Fateor, sed facere ea res non potest, vt aduersus creditorem à quo iam liberatus sit restitui debeat, non magis quam si expromissor mandati actionem habiturus non esset.[8] Potest enim aliunde sibi consulere petita aduersus expromissorem restitutione,[9] si petendæ causam iustam habeat.[10] Plane si restitutio, quæ pristino debitori aduersus creditorem competere poterat, non tam personæ priuilegio, quam negotij æquitate nitebatur,[11] forte quod læsio vltra dimidiam interuenisset[12] dubitandum non est quin vel inuito eo idem beneficiū expromissori quoque vt alij cuilibet interuessori competat,[13] sicut & alia omnia quæ rei sunt non personæ.[14] Proinde si liti quæ inter creditorem & expromissorem agitatur adesse prior debitor velit, multo magis admittendum est id ei licere, cum ipsius intersit, ne forte inter eos colludatur,[15] quo paratior sit expromissori in eum mandati actio.[16] Quod si expromissoris restitutionem excludere creditor velit eo solo prætextu, quasi per illum factum sit, vt prior obligatio quæ contra veterem debitorem competebat interciderit ac perempta sit,[17] in promptu contradictio est non idcirco duriorem factam creditoris conditionem,[18] quando & perinde aduersus eum restitui prior debitor potuisset si in obligatione mansisset.[19] Maxime vero si liti præsens ille paratum se dicat, non solum pati vt prior obligatio restauretur, & in se iudicium exerceatur, sed etiam in promptu soluere quicquid liquido & iuste debitum fuisse apparebit.[20] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in casu N. Bernardi Dacquin Procuratoris fiscalis Sabaud. & Dominorum fratrum Bay & illustris D. Marchionis de la Chambre 7. Calend. Septemb. 1593.

1 Expromissor enim ille dicitur, qui solus obligatus est pro alio, siue alius ille iam obligatus antea fuit, siue non, in eoque differt à fideiussore, qui reuera numquam solus obligatur, ita neque alium liberat. Denique expromissio facit nouationem; fideiussio non item, *l 4. D. de condict. caus. dat. l aliquando 13. ad SC. Velleian. l si vero 64. §. sed & si reum, D. solut. matr. l. qui libertinus 37. §. vlt. de oper. libert. l in eo 110. §. 1. de regul. iur. l. vlt. D. ad SC. Maced.*

2 *L. qui res 98. §. aream, D. de solut l si vnus 27. §. pactus ne peteret. D. de pact. l si pro patre 16. §. penult. De in rem verf. l. ob eam causam 9. De præsc. verb.*

3 *L. creditorem 18. D. ad SC. Maced. l. qui contra 11. D. de fideiuss. l. Stichum aut Pamphilum 95. § quod vulgo. de solut.* de cuius loci Sententia & lectione videnda sunt quæ scripsi lib. 8. Coniect. cap.

4 Nemo enim dubitat, quin consentiente debitore, possit restaurari obligatio, quæ fuerat ipso iure extincta, *l. metum 9. §. ex hoc edicto & l seq. D. de eo quod met. caus.*

5 *L. eum à quo 16. Cod. de solut. l patre 27. §. penultim. D de minor.*

6 *L. minor annis 40. in princ. D. eod. iunct. l. si Titius 48. in fine principij D de fideiussor.*

7 *L. & heredi 21 §. vlt & ll seqq. D. de pact. l si quis reum 5. D. de lib leg l. cum lex 46. D. de fideiussor.*

8 Nam aduersus id quod non est, impossibile est à prætore subueniri, vt de libertate scriptum est, *in l. si ex causa 9. §. vltim. de minor.*

9 *L. in causa 13. in princip eod.*

10 Puta si tum etiam minor fuit cum expromissorem dedit, *d. l in causa l. doli 16. §. idemque est. D. de nouat.*

11 Exceptionum enim & defensionum omnium diuisio illa est, vt quædam personæ quædam rei cohæreant, *l. 7. D. de except. l. maritum 12. & seq D solut matr.*

12 *L. 2. l. si voluntate 8. C de rescind. vendit.*

13 *d. l. 7. §. rei autem, D de except. l. vlt. D. de pact.*

14 Ideo enim rei cohærentes dicuntur hæ defensiones, quod secuti ex re ipsa nascuntur, ita & rem sequuntur, vt causam ad differentiam earum quæ ex huius vel illius persona obiiciuntur, de quibus *in l. hoc iure 27. & seq. D. de euict.*

15 *L. si suspecta 29. D. de inoff. testam. l. à sententia. §. 1. l si perlusorio. 14. D. de appell.*

16 Non enim competit ea actio priusquam absit aliquid expromissori, vt nec fideiussori: nisi sit iam condemnatus, aut debitor bona sua dilapidat, aut diu mansit expromissor in obligatione, *l. si pro ea 10. C. mandat. l. Lucius 33. §. 1. D. eod l fideiussor. 45 D de fideiuss.*

17 *Arg l. 4. D. de condict. caus. dat. l. itaque 28. D. de dolo d. l. doli 19. D. de nouat.*

18 Quod sufficit vt creditoris nihil interfit *l. 3. §. 1. 2. pen. & vlt. D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

19 Restitutio enim, quæ ex re magis quam ex persona minoris competit expromissori, easdem leges & conditiones recipit quas haberet, si per minorem ipsum exerceretur. Itaque non fit ex eo durior conditio creditoris. Imo melior, quia solent iudices vt plurimum fauere minoribus potius quam maioribus saltem in dubio, vt de libertatibus scribit Caius, *in l 3. §. 1. De alien. iudic. mut. caus fact.*

20 *dict. l. 3. §. vltim. l. ex hoc edicto 8. D. eod.* Facit *l. sed cisi leges 25. §. item si distraxit. verf. quid tamen, D. de petit. hered. l. quid tamen 21. §. si quis ex litigatoribus, D. de recept. qui arbitr.*

[DEFINITIO. IV.

Non potest minor restitui aduersus apochas nomine patris conscriptas ad restituendam præscriptionem eo modo interruptam.

DEbitoris filius minor annis vigintiquinque apocham vsurarum à creditore stipulatus fuerat nomine patris absentis, quo adhuc superstite completum fuerat tempus quod ad præscriptionem 30.annorum erat necessarium si eam præscriptionem conscripta vsurarum apocha non interrupisset. Idem filius postea patri hæres extiterat, Et quia conuentus ad solutionem sortis post annum trigesimum obiiciebat præscriptionem longissimi temporis quæ ex nouo edicto Serenissimi Principis nostri etiam debitori competit, multóque magis hæredi debitoris, replicabat creditor interruptam fuisse præscriptionem agnitione debiti & solutione vsurarum. Ob eam causam petebat minor se in integrum restitui aduersus apocham quasi lubrico ætatis læsus in eo quod facto suo præscriptionem interrumpendo beneficium illius sibi ademerat. Placuit non esse iustam restitutionis causam, cùm nihil ipse fecisset, nisi quod iure communi facere & potuisset, & debuisset. Nec ei prodesse debere, quòd apochæ conscriptæ tempore non erat ipse debitor, sed pater in cuius fauorem apocham ignorantis, completa præscriptio videbatur. Cùm ex causa hereditaria reperiretur ipse debitor, nullâque exceptione adiuuandus eo tempore, quo conueniebatur à creditore, cui nulla negligentia poterat imputari.[2] *Ita Senatus* contra Claudium Vian 14.Cal.Decemb.1611.

1 *L.vlt. Cod.de in integr. rest minor.* Non enim hoc casu amissa erat exceptio iam quæsita, sed quærenda, eaque valde odiosa, vtpote quæ adnexam haberet malam fidem, ob idque nec posset currere iure canonico. *Ex not. in cap. vltim. de præscript.*

2 *Arg.l.2.D.de except.rei vend.& tradit. l.si à Titio 72. D.de rei vindic.cum similib.*]

TIT. XXV.

SI MINOR AB HERED. se abstin.

DEFINITIO I.

De restitutione aduersus lapsum tempus conficiendi inuentarij.

TVTOR pupilli nomine paternam hæreditatem non nisi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat,[1] neque tamen inuentarium confecerat. Cum mater dotem repetens aduersus filium ageret, quasi is paternæ hæreditati se immiscuisset pure, ac post varios litium anfractus tutor pro pupillo restitutionem in integram aduersus lapsum temporis imploraret,[2] vt ad conficiendum exhibendumque inuentarium admitteretur, Iusta quidem restitutionis causa videbatur, propterea quod licet tempus conficiendi inuentarij pupillo tutorem habenti cucurrisset,[3] iniquum tamen erat nocere tutoris negligentiam pupillo,[4] cuius intererat vt restitueretur potius quam vt condemnatus indemnitatem à tutore consequeretur.[5] Sed tamen tutorem proprio nomine in expensas omnes frustatorias condemnandum esse placebat,[6] quod ea restitutio non magis contra lapsum temporis, quam contra tutoris negligentiam impetrata videretur,[7] licet tutoris dolus nullus interuenisset.[8] Alioqui cederent, cæ impensę damno vel mulieris dotem repetentis, cui tamen saluam dotem integramque seruari necesse est,[9] vel pupilli, cuius vtique propter ætatem neque mora vlla esse potuerat,[10] neque culpa.[11] *Ita Senatus* pro N. Maria Faure vxore D. Gabrielis Damody Aduocati 8.Calend.Sept.1592.

1 Sic enim plerumque fit vt pupilli nomine tutor hereditatem agnoscat, cum tamen si iuris rationem inspicias pupillus ipse agnoscere debeat tutore auctore, *l pupillus 9. D. de acquir. hered. l. potuit 5. C. de iur. delib.* Extra casum *l si infanti 8. in fin. C. eod.* Bart. *in l. is potest num. 32. D. de acquir. hered. & in d. l pupillus, nu. 3.* quamuis in bonorum possessione aliud sit, quam, scilicet, tutor solus pupilli nomine admittere possit, *l. bonorum 7. Cod. qui admitti:* quoniam agnitio bonorum possessionis ea habitione contenta est, non etiam aditio hereditatis, *l. si quis mihi 25. § iussum, de acqui. her.* Hoc rursum ideo, quia aditio est actus ciuilis & legitimus, qui suspendi non potest, quomodo actus prætorij suspenduntur. *l. actus legitimi, de reg iur.*

2 *Ex tit. C. de in integr. restit. minor. Et tit. Si tut. vel curat. interuen.* Bart. *in l. fin. num. 5. C. in quib. caus. restit. in integr. non est necess.*

3 Bart. *in § pupillis, num. 1. Nouell. 1. De hered & Falcid.* licet ibi loquatur de minore non de pupillo. Vide quæ scripsi *Definit. 2. supr. Si aduers. vsucap.* Adde Guid. Pap. *quæst. 571. numer. 2.*

4 Tutoris enim siue dolus siue negligentia pupillo nocere non debet sicut nec prodesse, *l. 3. §. vlt. D. de tribut l 3. D. quand. ex fac. tutor.* Scilicet in acquisitis non item in acquirendis, Dixi *sup. Defin. 3. num. 4. Si aduers. vsucap.* Paterna autem hereditas etiam prius quàm sit agnita est de numero acquisitorem non acquirendorum. Quia licet filius possit abstinere, non eo minus tamen statim heres est, *l. 1. §. qui sunt in potestate, D si quis omis. caus. testam. l. cum quasi 30. §. sed etsi seruus, de fideic. libert.* Quod si de extranei hereditate ageretur non esset sane pupillo necessaria in integrum restitutio, sed alia ratione, quia non currit tempus conficiendi inuentarij, nisi ab adita hereditate, Glos. Bart. & cæteri, *ad l. vlt. C. de iur. delib.* Guid. Pap. *dict. quæst. 571. num. 5.* Hic autem non posset dici adita hæreditas quam tutor pupilli nomine solus agnouisset, *d. l potuit, 5 C. de iur. delib.* Itaque non posset videri elapsum tempus quod nec dum currere cœpisset.

5 *L. 1. 3 vlt. & pas. C. si tut. vel curat. interuen.* Interest namque pupilli, vt & alterius cuiuslibet, non soluere potius quam solutum repetere, *l. 3. De compens. l. si stipulatus 15. D. de fideiuss.* licet aliquando facilius eb id restitutio denegetur, quod tutores sint soluendo vel curatores, vt *in l. intra vtile 39. in fin. D. de minor.*

7 *Arg l. non est ignotum 6. C. de adminis tut. l. quoties 9. §. nec vtique, D. eod. l qui solidum 78 §. etiam de leg. 2.*

7 Negligentia enim est si non fiat intra constitutum tempus id quod fieri debuit, & inducitur ex sola cessatione, *l. Æmilius 38. D. de minor. l. si bonam causam, 11. Cod. de administrat. tutor.*

8 Neque enim omnis negligentia dolus est aut dolo proxima, sed ea tantum quæ magna adeo est, vt non solum culpam sed etiam magnam culpam constituat, *l. mag. negligentia 226. de verbor. signific. l quod Nerua 32. D. depos.* quam dissolutam negligentiam vocat Vlp. *in l si fideiussor. 29. D. mandat.* & latam quæ prope fraudem accedat, *in l. impuberibus, 7. §. 1. De suspect. tutor.*

9 Propter publicam vtilitatem, de qua *in l. 1. D. solut. matr.*

10 *L. cum filiusfamilias 49. §. in hac & l. si pupillus 127. de verb. obligat.*

11 Qui enim moram contrahere non potest multo minus culpam, quæ plus est, *l. 9. ad fin. de vsur.*

DEFINITIO II.

De pupillo se abstinente aut inuentarij beneficium implorante post puram immistionem tutore auctore factam.

ILlud etiam tractari potest, si hereditatem pupillo delatam prior tutor agnouerit non implorato beneficio legis & inuentarij; eámque pro arbitrio dilapidauerit, tum decesserit aut à tutela remotus sit, An sequens tutor post multos forte annos datus id beneficium legis implorare possit, si damnosam esse videat hereditatem? Et magis est vt possit,[1] eadem ratione quam superiore Defin. vsurpauimus, quod æquum non

non sit tutoris siue negligentiam, siue dolum & malam fidem vsque adeo nocere pupillo, [2] vt à petendæ restitutionis auxilio arceatur. [3] Nam & si sequens tutor vellet omnino abstinere pupillum, quem prior immiscuisset, vtique pro suo iure ac citra restitutionem id facere posset. [4] Sane quæ actio pupillo aduersus tutorem ex mala gestione competeret si pure hæreditatem retinere pupillus vellet, [5] eadem creditoribus accommodabitur, vt indemnitatem aut in totum aut saltem ex parte consequantur. [6] Neque cessione vlla in eam rem opus erit. Cum tutor rem pupilli male administrans non solum pupillo se obliget, [7] sed iis etiam omnibus, quorum interesset pupillum ex tutoris facto & auctoritate obligari, si qua ratione fiat ne pupillus vtiliter & cum effectu obligetur. [8] *Ita Senatus* pro Rolando de Verdon. Prid. Calen. Octobr. 1595.

1 *Ex l.1.C.hoc tit.si minor ab hered.se abstin.*

2 *L.3 D.quand.ex fact.tutor l.3.§.vlt D de tributor.act.*

3 *L.1 3.& vlt.C.si tutor vel cura..interuen.*

4 *L.penult.* vbi est text.elegans, *D.de auctor.& consens.tut.l. ex contract 44.D.de re iudic.* Porro cui faluum est tus abstinendi aut repudiandi, quod effectu idem est, cum is qui abstinuit heredis loco non habeatur à prætore, *l.si filius 12.D.de interrog. in iur fac.* multo magis ius est concidendi inuentarij, & legis sub eo beneficio retinendæ, ex iuris regula quæ habet: Non debere cui licet quod plus est non licere quod est minus, *l.non debet 21.de reg iur.* Qui enim pure agnitam hæreditatem postmodum agnoscere vult cum beneficio legis & inuentarij, non id agit vt ex herede fiat non heres, sed vt heres idem maneat: nouo tantum addita qualitate, id est, cum beneficio legis & inuentarij. Et sane non est necessaria restitutio pupillo ad se abstinendum tametsi se immiscuerit tutore auctore. *d.l.pen. d.l 44.* sed puberibus dum taxat, siue soli, siue curatore auctore se immiscuerint. *l.necessarius 57 ff.de acq hered.* Facit *lex vlt.§.vbi autem puerilis.C de bon.qua liber.l.8.ff.de iur.deliber.*

5 Nemo enim dubitat quin pupillo danda sit actio contra tutorem, qui auctoritatem præstitit ad damnosam hereditatem adeundam si malit ille agere tutelæ quam abstinere, *l.1. in fin. C.si tut.vel curat.interuen.l vlt.eod.* quæ pupillo vsque adeo dat electionem an restitui, an tutoris damna sequi malit, vt nec cum sibi aliquod ex electione huiusmodi præiudicium fieri patiatur.

6 Intellige si neque substitutus neque coheres vllus sit, ad quem bona peruenire possint ex testamento *dict. l ex contractu.* nullusque præterea intestati successor qui hæreditatem suo iure obtinere possit. Nam & hoc casu saluam esse intestati successionem actionem filius nunquam se immiscuisset defendit Cuiacius lib.11.Obser.cap.20. contra Accursium, qui fisco locum fieri vult ex *l. vlt. de succes. edict.* quasi distinguendus sit is qui abstinet suo iure ab eo, qui abstinet beneficio restitutionis. Sed male. Nam nec si pupillus se ab initio abstinuisset, quisquam tamen alius ab intestato admitti posset, quia in suis non est successio, *l.1.6 sciend de suis & legit* vt nec in agnatis. *§.placeb.Instit.de legit agnat.succes.* Neque aliud erat iure prætorio, nisi quod qui admitti non poterant tanquam agnati (quia non poterat prætor bonorum possessionem dare contra leges, *l necnon. 28. §. quod eius ex quib caus maior.*) admitterentur tanquam cognati. Quisquis enim agnatus, idem & cognatus est, quod in suis non similiter obtinere poterat, quia qui suus est, is nec agnatus nec cognatus est, *l.scripto 7 ff vnde liber.* Igitur verius est ad fiscum bona pertinere; *d.l.vlt de succ edict* scilicet si sint soluendo *l.1. §.1.ff de iur fisc l.4.§.si bona 20.de fideic libert.* alioqui pertinent ad creditores & distrahenda sunt, *l.paterfamilias 28. de reb.auctor.iudic possid.*

7 Ex quasi contractu, *l.5.§ tutela D.de oblig & action.*

8 Textus est singularis *in l cum post 43 §.quidam* vbi Bar.*n.1. de admin tut adde l tutores 61 de condict.indeb.* Cessionem tamen impetrari tutius est, *l 38.de cuict.l.27.§.1.de minor.*

DEFINITIO III.

De minore petente restitutionem ad abstinendum aut appellandum.

SEd etsi minor annis viginti quinque, siue curatorem habens siue non habens, hæreditatem damnosam in consulto adierit, siue patris aut aui, siue agnati aut extranei hæreditas fuit, restitui in integrum potest ad eam omittendam, [1] Si modo constet nihil eum fecisse dolo, [2] & paratus sit reddere quicquid habuit ex hereditate. [3] At cum non aliter concedenda sit minori restitutio quam si se læsum probet, [4] non vtique hoc solo quo hereditatem adiit læsus præsumetur, [5] sed ita demum audietur si probet vel damnosam vel onerosam hereditatem fuisse, [6] id est, vel tanto ære alieno constrictam, vt ei exoluendo facultates hæreditariæ sufficere non possint, vel tot litibus & difficultatibus implicitam, vt non sine magno dispendio & incommodo explicari vnquam posse videatur. [7] Quemadmodum & si minor passus sit labi tempora; quæ ad appellationem vel interponendam vel prosequendam data sint, non prius restituetur quasi læsus quam docuerit iustam se appellandi causam habuisse. [8] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 17. Cal. Junij 1591. In causa Nicolai Despatrons, contra Petrum Cochet Idib. April. 1595.

1 *L.1.C.hoc tit l necessarius 57.D.de acquir. hered.*

2 Minori enim aduersus proprium dolum subueniri non oportet, *l.si ex causa 9.§.nunc videndum, D de minor. l.1.C.si aduers.delict.*

3 Vt in integrum omnia restituantur, *l. quod si minor 24.§. restitutio.ff.de minor.* Inte l.ge nisi quid fato perierit. Hoc enim reddere minor non tenetur, vt in specie *l.verum 11.§ si locupleti. ff eod.* Facit *l vnic.vers.sed & cum minor. C.de repud. quæ sunt in iudic in integr.restit.*

4 *d.§.si locupleti d.l quod si minor.§.non semper, eod. l.nam & posteaquam.§.si minor ff.de iureiur.*

5 Quid enim si locupleti hæres extiterit, *d.§ si locupleti.* In eoque errauit Bald. *ad l 1. C.hoc tit.* & Salicet. *ad auth si omnes eod.* vbi defendunt sufficere hoc casu ad probandum lætionem, vt minor probet se vel vni tantum creditori obligatum, nisi aduersarius probet hæreditatem esse soluendo.

6 Cyn. *ad d auth.si omnes,* post Iacob. de Aret. quos refert & sequitur Guid. Pap. *quæst 142.numer.2 & 3.* Alex. *cons.21 col.2. vol.1.* Excipe tamen casum singularem, de quo *in d.§ si locupleti,* vbi restituitur minor aduersus additionem hereditatis etiam locupletissimæ.

7 *L.4.l sed etsi 9.§ quod si suspectam, D.ad SC.Trebell.*

8 Bart. *in d.l. nam & posteaquam, § si minor. num.6.* Bald. & Salic. *ad l.vltim.Cod in quib.caus.non est necess* quia præsumptio est pro sententia à qua non fuit prouocatum, *l. Herennius 63.§.Caia de euict.* Licet idem Bart. contra scripserit, *ad d.l.vlt. num.10.* Alij cum Paulo Castr. distinguunt, an qui vult restitui fuerit actor, an reus. Alij cum Alex. *in d § si minor.* an de minore loquamur an de maiore. Sed indistincte verior est opinio Bart. *in dict §. si min.* secundum Abbat. *cons.77. vol.2. col.3.* Alex. *cons.115 vol.5.*

DEFINITIO IV.

De filio qui soluit paternis creditoribus ante impetratam abstinendi causa restitutionem.

FIlius, qui paternis creditoribus tanquam heres soluit, licet ex priuilegio minoris ætatis restituatur aduersus immistionem vt abstinendi habeat potestatem, condicere tamen quod soluit non potest, [1] cum repetitio nulla sit à vero creditore qui suum recepit, nec si alius soluerit quam qui debuit. [2] Multo magis cum is ipse soluit qui tum debuit, hoc est, qui eo solutionis tempore hæres fuit. [3] Ergo si herede mandante alius pro eo soluerit creditoribus hereditariis, & ille postmodum aduersus immistionem restitutus sit, Causa nulla est vt ea restitutio nocere illi debeat qui soluit, quasi non sit versa pecunia in rem minoris, quandoquidem nec illi ipsi nocet cui solutum fuit. [4] Nam si indebita fuit pecunia quæ soluta est, condictioni locus fit in vtilitatem minoris pro quo solutio facta est. [5] Sin fuit debita, negari non potest quin soluentis pecunia in eam causam numerata vtiliter in rem minoris versa sit. [6] *Ita Senatus* in eadem causa Nicolai Despatrons contra Petrum Cochet. Idib. April. 1595.

1 *L.si mulier 31. D.de minor.vers.nam & si quidam.* vbi Pap.

scribit non solum nullam esse hoc casu repetitionem, sed nec admittendam esse cæterorum creditorum querelam contra eos qui suum acceperunt, si petant vt pecunia communicetur. Nimirum si non plus debito acceperint, *l. tutores* 61. *de condict. indeb*

2 *L. repetitio* 44. *D. de condict. in de. l. pure.* 5. § *si eum D. de doli mal except l* 1 § *quod si patronus, D. quar. rer. act. non det. l. si quis delegauerit* 12. *D. de nouat.*

3 Id enim est quod Papin. significat *in d. l. si mulier*, cum ait seruos ab ea muliere manumissos, quæ postquam heres extitit restituta fuit abstinendi causa propter ætatem, iure optimo libertatem consecutos videri, ab ea scilicet quæ debuit ipsos manumittere. Ideoque nec cogendos esse dependere viginti aureos pro libertate retinenda, quos alioqui dependere deberent, *l. Papinianus* 9. § *vlt. & l. seq D. de inoffi. test.*

4 Videtur tamen ne suspecta sit coniectatio, quoniam alia ratio videtur esse minoris qui reus est, cum ab eo conuenitur aduersus quem aliqua defensionis æquitate tueri se possit: Alia vero minoris agentis & repetere volentis quod soluit vero creditori. Fauorabilior enim est reus quam actor, *l. Arianus* 41. *de oblig & act. l.* 115. *de reg. iur.* Et quemadmodum in re obscura melius est fauere repetitioni quam aduentitio lucro, *l. non debet* 41 § 1. *eod.* Ita & fauendum est cæteris paribus retentioni magis quam repetitioni, *l. nemo* 126. § 1. *l. in pari causa* 128. *eod.* Alioqui nunquam esset dãda restitutio minori aduersus adeiussorem suum præcedente mandato, quod falsum est, *l. in causa* 13 *in princip. ff. de minor.* Et sane cum id quod iussu alterius solutum est pro eo ut quasi ipsi solutum esset, vt habet iuris regula *in l quod iussu* 180. *de reg. iur.* apparet non plus iuris habere posse cum qui soluit mandatu minore quantumlibet iusto creditori, quam si minori ipsi soluisset: quo tamen casu mandati quidem actio contraria competeret ei qui soluisset, sed nõ eo minus restitui minor posset tanquam aduersus aliam quamlibet obligationem aut actionem, *d. l. in causa* 113. *in princ. & ad fi.* Neque enim huius qui creditori soluit metiendum ius est ex persona creditoris, nec si cessum ius habeat à creditore, quoniam cessa actio manet obnoxia periculo restitutionis, licet aduersus solutionem ipsam, quæ creditori facta est, restitutio dari non possit, siquidem, vt dixi, fauorabilior est qui suum iam recepit, quam qui actionem tantum habet ad suum cõsequendum. Sera namque est impetratio restitutionis aduersus obligationem iam extinctam. Non item aduersus obligationem quæ adhuc subsistat. Extincta est ex parte creditoris cui solutum fuit, quod reuera debebatur. Subsistit illa ex qua minor ab eo cui solutionem mandauerat conuenitur. Denique non potest dici prorsus indebitum id quod ita debetur, vt tamen possit restitutio in integrum indulgeri debitori, *arg. l. quod si minor* 24. §. *restitutio vers nam etsi D hoc titul* nec proinde metus restitutionis incertæ potest facere quo minus per eiusmodi solutionem vera inducatur liberatio, *arg qui res* 98. *in princip. &* §. 1. *de solut.* quia restitutio noua actio est, licet restituto minore consequenter restituatur obligatio aduersus veterem debitorem, *l. vltim. D. de minor.* nisi creditor fuerit in dolo *d* § 1. *& l. si Titius* 48 *in fin de fideiuss.* scilicet ex natura restitutionis in integrum. *l. vnic. vers. sed etsi intercessor. C. de repud. quæ fiunt.* At in proposito, id est, cum minor per se aut per alium soluit suo creditori aduersus quem poterat restitui, non potest locus esse restitutioni aduersus liberationem. Nec ad hunc casum pertinet titulus *Cod si aduers. solut. à tutor. vel à se fact.* sed ad illum quo vel solutionem minor ipse acceperit & pecuniam perdiderit, *vt in l.* 2. *eod.* vel indebitum ipse soluerit & quidem per errorem iuris, vt *in l.* 2. *eod.* Nam si per errorem facti habet indebiti condictionem iure communi, *Tit. tit. de condict. indeb.* superest igitur vt minori danda sit restitutio contra solum mandatarium qui soluit, si mandati actionem contrariam exerceat. Scripsi ad *Defin.* 12. *sup. De in integ. restit. min.*

5 Nam & videtur soluisse is qui mandauit solui, tum etiam cum ignorat factam solutionem, *l. si fideiussor.* 29. §. *hoc idem tradari D. mandat.*

6 Non enim ponimus restitutum fuisse minorem contra ius ipsum crediti, sed tantum contra immissionem hereditatis, vt & *in d. l.* 31. *D. de minor.* Ego tamen secundum ea quæ proxime disputaui magis probarem, vt huic qui minore mandante soluisset daretur actio non mandati contra minorem, qui vtique restitui potest quoties conuenitur ex cõtractu in quo lætus fuit, *d. l. in causa* 13. *in princ. & l. minor se in id* 48. *in princ. D. de minor.* sed negotiorum gestorum, Et quidem non contra minorem ipsum, cuius nihil iam interest, sed contra creditores ad quos bona hæreditaria incipiunt pertinere per filij abstentionem, *l. paterfamilias* 28. *de reb. auctor. iudi possid.* aut in ipsa bona distrahenda, id est, aduersus curatorem bonis dandum: quia negari nõ potest quin negotium hereditatis vtiliter gestum sit dimisso ex huius pecunia creditore hereditario, qui verus creditor fuit, sicut è contrario si minor hic legata quædam soluisset ante restitutionem quæ postmodum ob impetratam restitutionem fierent indebita, non minori ipsi competeret repetitio, sed ipsis creditoribus, ad quos bona pertinerent, *l.* 5. *l tutores* 61. *D. de condict indeb* Neque enim nouum est vt ex postfacto fiat negotium vnius, quod ab initio fuit alterius, *l. si pupilli* 6. § *item quæritur D. de negot gest. l si vendidero* 80. § *si Titius, D. de furt.* Illud plane obseruandum est, restitutionem illam, quam nos minori dandam esse volumus aduersus eum qui ex mandato suo soluit creditoribus hereditariis, aliam nouamque debere esse restitutionem, non eam quæ impetrata sit aduersus immissionem. Alia enim obligatio est quæ per restitutionem rescindi debet: cum quæ ex mandato proficiscitur sit ex contractu, quæ vero ex immissione non nisi ex quasi contractu. Idque semper verum est quod ait Definitio, restitutionem à minore impetratam aduersus immissionem non debere illi nocere qui mandante minore soluit creditori. Sed tamen illud etiam verum est quod volumus, non eo minus audiendum esse minorem iam restituturum ad abstinendum, si etiam aduersus hunc mandatarium restitui velit.

DEFINITIO V.

Heres minoris non potest restitui in integrum aduersus immixtionem à minore factam.

Filij, qui in minore ætate immiscuerat se paternæ hereditati dãnosæ, à qua potius abstinere debuisset, [1] non potest heres siue suus, [2] siue extraneus petere in integrum restitutionem aduersus immissionem, tametsi posset eam petere filius ipse si viueret, [3] nec petendæ restitutionis tempora elapsa proponerẽtur. [4] Etsi enim ius petendæ restitutionis ex capite minoris ætatis ad heredem minoris quemlibet etiam maiorem transmitti posse non ambigitur: [5] Ne tamen in hac specie idem dici possit, illud impedit quod non ad aliud posset dari restitutio quam ad abstinendum. [6] Abstinendi vero beneficium quod prætor suis & necessariis heredibus indulget, mere personale est, [7] nec ad eorum heredes transmittitur, [8] quia non rei & causæ vt in integrum restitutio, sed personæ datur: [9] Vnde est quod heres filij etiam ante immissionem mortui abstinere non potest, si decesserit filius non declarata voluntate, quanquam illud ipsum abstinendi beneficium ipsi filio si viueret non denegaretur, [10] Nempe quia abstentio iuris est & voluntatis, [11] in integrum autem restitutio iurisdictionis. [12] *Sine die.*

1 Quod vtique suo iure facere potuerat, *l. ei qui* 12. *l. necessariis* 57. *D. de acquir. hered.*

2 In quo tamen maior est ratio dubitandi, *l. si quis* 7. § 1. iunct. *glos. in verb. sciret. eod tit.* Vide tamen Bartol. *ibid.* vbi defendit, beneficium abstinendi transire in hæredem filij, etiam extraneum, tametsi filius ante mortem suam sciuerit se necessarium. [Iunge *Definit.* 5.]. *Qui & aduers quos in integr. rest. non poss.*

3 *d. l. necessarius.* Intellige autem de adulto minore. Nam in pupillo etiam post immissionem non esset necessaria restitutio. *dict. l. necess. l penult. de auct. tut. l. ex contract.* 44. *D. de re iudic.*

4 Nam post annum trigesimumquintum, minor apud nos non restituitur iure minoris.

5 *L. non solum* 6. *D. de in integr. restit. l. minor.* 18. §. *vltim. & l. seq D. de minor.*

6 *d. l. necessarius & tot. hoc tit. C.* Nam post rescissam immissionem beneficio restitutionis non eo minus verum est filium manere suum heredem & necessarium, nec tantum nudo nomine sed etiam effectu, nisi se abstineat, quamuis abstinere possit. *l.* 1. §. *qui sunt in potestate, D. si quis omis. caus. testam.* Ac proinde inutilis est restitutio contra immissionem impetrata nisi abstentio sequatur.

7 *d. l ei qui d. l. necessarius.*

8 *L. paterfamilias* 28. vbi est text. elegans, *D. de reb. auctor. iudic. possid. alias l.* 13. *de priuil. credit.*

9 *L. ex plurib.* 42. *D. de adm tutor. l. quia tale* 14 *solut. matr.*

10 Præterquam in casu pereleganti, *d. l. si quis filium familias* 7. § 1. *D. de acquir. hered.*

11 Quia cõpetit ex edicto sine causæ cognitione, *d. l ei qui.*

12 Quoniam causæ cognitionem requirit, *l.* 3. *D. de in integr. restit.* iunct. *l fin.* 85. *de solut. l. inter tutores.* 36. *D. de admin. tutor.*

TIT. XXVI.

IN QVIB. CAVS. NON EST necess. in integr. restit.

DEFINITIO I.

De restitutione aduersus lapsum temporis non nisi in subsidium concedenda pupillo, qui tutores habuit.

QVOTIES placet præscriptionis tempora sic currere aduersus pupillum, [1] vt tamen ex causa restitui possit, [2] Districtè obseruandum est vt non nisi in subsidium ea restitutio concedatur, [3] hoc est, si à tutore indemnitatem consequi non possit. [4] Prius enim contra tutorem agendum est. [5] *Ita Senatus* in causa Aduocatorum de Coysinz & Gaudinon. 16. Cal. Sept. 1592.

1 De quo scripsi *Definit. 2. supr. Si aduers. vsucap. & ad eum locum.*

2 Ne forte pupillus damno afficiatur siue ex sua siue ex tutoris sui negligentia aut ignorantia, secundum ea quæ Bart. tractat & cæteri, *add. Æmilius 30. D. de minor.*

3 Publice enim interest ita ius constitui ne qua vis legibus fiat, ne quidem fauore pupilli, cuius nimirum vtilitas publicæ postponenda est, *l. si quis mancipio, 17 §. si impubes D. de instit. action.* Debetque sufficere pupillo quod indemnis seruetur, cum hoc casu cesset æquitas illa quę sola restitutionem posset inducere. Igitur quandiu tutores soluendo erunt, denegari debebit restitutio aduersus lapsum temporis.

4 Intellige igitur si pupillus tutorem habuit. Alioqui statutaria quidem & consuetudinaria temporis præscriptio currit contra pupillum quoque, sed non legalis, secundum distinctionem Innocentij *in cap. constitutus in fin. Extr. de in integr. restitut.* tametsi eum pro contraria sententia citet, Guidon. Pap. *quæst. 31.* contendens indistincte neutram præscriptionem currere contra pupillum, quo etiam iure vti Senatum Gratianopolitanum refert.

5 Textus est *in l. properandum, 13. §. vlt. C. de iudic.* Facit eleganter *l. arbitrio 18. §. pen. D. de dolo.*

DEFINITIO II.

De pupillo qui tutorem habuit petente restitutionem ad implorandum beneficium inuentarij.

CVi consequenter, cum aliquando quæreretur, An tempus conficiendi inuentarij cucurrisset pupillo tutorem habenti, Placebat cucurrisse, [1] nec sine beneficio in integrum restitutionis permittendum pupillo, vt post lapsa conficiendi inuentarij tempora heredem se diceret cum beneficio legis & inuentarij: [2] Quamuis in integrum restitui vtique posset, [3] si id malit quam indemnitatem exigere à tutore. [4] Ipsius enim interest vt non inuitus hereditariis oneribus & negotiis implicetur. [5] Nam quod à Iustiniano contra statutum est, [6] vt si pupillus per tutoris desidiam causa ceciderit non aliter saluum habeat beneficium restitutionis, quam si indemnitatem à tutore eiusve fideiussoribus consequi non possit, [7] specialem quandam rationem habet, fauore minuendarum litium, [8] & propter auctoritatem iudiciorum. [9] *Ita Senatus* in causa Gabrielis Damodry Aduocati & pupilli N. Joannis Crassi 8. Cal. Sept. 1592.

1 Scripsi *Defin 1 num. 3 §. sit prox.*

2 Tametsi nulla restitutione indigeret abstinendi gratia, *l. necessarius 57. D. de acqu. hered. l. pen de auctor. tutor. l. ex contractu 44 D. de re iudic.* Quod sane mirum videtur, cum plus sit abstinere, quam inuentarij beneficium implorare. Sed differentiæ ratio est, quod abstentioni nulla solemnitas & forma à lege præscripta est, quomodo inuentario conficiendo non potest autem quis beneficium legis habere, nisi eo ipso modo quo lex defert. Dixi *Definition. 2. numer. 5. supr. si aduers. vsucap.*

3 Nam & minor restitueretur dummodo careret dolo. Rationem vide ad *Defin 1. num. 4. §. sit prox.*

4 Habet enim electionem, *l. vlt. & tot. tit. C. si tut. vel curat. interuen.*

5 Etiamsi hereditas locupletissima sit. Pendet enim id ex opinione heredis, *l. quia poterat. 4. D. ad SC. Trebell.*

6 *In l. properandum 13 §. vlt. C. de iudic.*

7 De quo scripsi *Defin prox.*

8 Qui fauor publicus est, *l. quidem 31. D. de reb. credit.*

9 Tunc igitur incumbet minori necessitas prius conueniendi tutorem, cum certabit de indemnitate duntaxat, non etiam de commodo illo consequendo, quod pecunia æstimari non possit.

DEFINITIO III.

De in integrum restitutione aduersus antichresim:

NOn solet quidem dari restitutio in integrum debitori, qui pro exiguo debito magni valoris bona pignori dederit in ἀνίχρησιν, [1] quia luendi quandoque pignoris ius habet oblata pecunia. [2] Alioqui si non esset liberum ius luendi, contractus simulatus & vsurarius diceretur; [3] præsertim fructibus pignoris legitimum modum vsurarum excedentibus; [4] Si tamen ex regionis consuetudine [5] talis pignoris species proponatur, vt nisi sub conditione casuali vel mixta pignus sui non possit, qualis, vt audio, in vsu est apud Augustanos (apud quos nec mulieri licet soluto matrimonio dotem exigere, [6] nec mariti hæredibus pignora pro dote dotisque augmento data luere quoadusque mulier vel moriatur vel ad secundas transeat nuptias [7]) restitutioni locus esse potest, [8] si læsio vltra dimidiam interuenerit; [9] cum debitori alio remedio succurri non possit. [10] *Ita Senatus* in causa Parisij Cheneuier & Joannæ de la Creste Prid. Idus Jul. 1593.

1 De antichresi siue expressa siue tacita, & quid vtraque sit, vide quæ scripsi in Chiliade Decad. 9. Err. 5. 6. & 7.

2 Cum enim antichresis species pignoris sit ea lege constituti, vt creditor fructus pignoris percipiat in vicem vsurarum pecuniæ, *l. si is qui 11. §. si ἀνίχρησιν. D. de pignor.* apparet posse dissolui vinculum illud soluto debito, aut ni solutio accipiatur oblato, *l. si rem. 9. §. omnia D. de pignor. ad l. gregi 13 §. etiam de pignor. l. Paulus respondit 12. §. 1. & pass. quib. mod. pign. vel hypothec. solui.* In hac autem ratiocinatione præsupponendum est, Quoties is qui læsus est, prospicere sibi iure communi potest siue per iudicem, siue propria auctoritate, prætorem se interponere non debere, nec de restitutione quicquam tractandum esse, *l. in causa 16. in princip. & §. & generaliter. D. de minor. l. 3. C. de in integr. rest. minor. l. 2. C. de prad. minor.*

3 *Ex notat.* per Canonistas, *in cap. illo vers. de pignor.*

4 Etsi enim huiusmodi contractus ἀνηχρήσεως prohibitus non est, facile tamen fit suspectus, quia proxime accedit ad eam contractus speciem, quæ fieri solet in fraudem legitimarum vsurarum, *l. si ea pactione 14. Cod. de vsur.* nec fere in alio differt quam in eo, quod in contractu illicito & fœneratitio, creditoris immoderata vtilitas certa est, in isto incerta, quod omnium optime probat *d. l. si ita.*

5 Regionis enim consuetudo fere semper & in omnibus attendenda est, præsertim vt valeat contractus qui alioquin non valeret, *l. de quibus 32. & pass. D. de legib. l. 1. §. vlt. de inspic. testam. l. si seruus, 50. §. vlt. de leg. 1. l. quod si nolit. 31. §. quia assidua de ædilit. edict. l. 1 D. de vsur. l. semper in stipulationibus, 34. de regul. iur. l. 3. §. vlt. de testib.*

6 Contra *l. vnic §. exactio. C. de rei vxor act. l. Attilicinus, 17. D. de pact. dotal.*

7 Contra *l. 2. & tot. tit. D. solut. matrim. l. assiduis 12. Cod. qui potior. in pign. hab.*

8 Ad rescindendum contractum, cui alioquin perinde acsi vera esset alienatio stari omnimodo oporteret, Vereque eo casu dici potest quod ait, *l. vlt. C. de reb. alien. non alienand.* sub alienationis nomine hypothecam quoque & pignoris nexum comprehendi, Quanquam id tantum continet in specie illius legis, id est, prohibita alienatione, quia per hypothecam peruenitur ad alienationem. Alioqui constat alienationis nomine eum duntaxat actum significari per quem dominium transfe-

ratur, *l.1.Cod.de feud.dotal.* quod per pignoris aut hypothecæ constitutionem nunquam euenit, *l.cum & sortis 35.§.1. D.de pignor.act.*

9 Intellige cum restitutio impetrata est per maiorem. Concurrente enim auxilio & fauore ætatis, minor læsio sufficere potest ad inducendam restitutionem dum ne prorsus minima sit, *l. nam & posteaquam 9. §.si minor. D.de iureiur. Tot. tit. de minorib.*

10 Cui tamen aliqua ratione succurri humanum est propter tam grandem læsionem, *l.2.l.si voluntate 8. Cod.de rescind. vend.l.maioribus 3.C.commun.utr.iudic.*

DEFINITIO IV.

De necessitate impetrandæ absolutionis & restitutionis, tum etiam cum enormissima læsio interuenit.

QVod placuit, enormissimam læsionem quæ interuenit in venditione facta sub pacto De retrouendendo facere vt ius redimendi, quod alioqui temporale foret, fiat perpetuum,[1] id est ad triginta vsque annos,[2] Non efficit, quin necessarium sit beneficium Principis ad omnia in integrum restituenda,[3] sicut & absolutio à iureiurando. Ne alioqui crimen periurij incurrat is qui contraxit.[4] *Ita Senatus* in causa D.Dufour & Iacobinæ Berru 4.Id.Maij 1595.

1 Secundum ea quę tractant nostri, *ad l.2.C.de pact.int.empt. & vendit. & ad l.si quis cum alter 36.de verb.oblig.* Canon. *in cap. ad nostram & cap.ille nos. De pignor.*

2 Perpetua enim iura hodie dicuntur illa quæ trigesimo demum anno concluduntur, qui finis est longissimæ vitæ actionum omnium, exceptis quibusdam quę ad quadragesimum vsque annum extenduntur, *l.3. & 4. Cod. de præscr.* 30. *vel* 40. *annorum.*

3 Quia nimirum restitutionis in integrum implorandæ tota solemnitas hodie fere pecuniaria est, Alioqui summo iure agentibus, si verum est quod vulgo creditur contractum ob enormissimam læsionem ipso iure nullum esse, non potest hoc casu locum habere restitutio, quia id quod nullum est rescindi nullo modo potest *l.5.§.1.D.de ininst.rupt.*

4 Valet enim iusiurandum & obligat quoties seruari potest sine dispendio salutis æternæ, *cap. cum contingat. & pass. Exer de iureiur.*

DEFINITIO V.

De restitutione aliquando habenda per Senatum pro impetrata, aliquando non habenda.

SEnatus etsi suprema, quod aiunt, manu, plerumque habet restitutionem in integrum ex diplomate Principis pro impetrata,[1] licet per procuratoris aut aduocati inscitiam impetratum diploma non sit,[2] Puta vt quis aduersus lapsa interponendæ aut prosequendæ appellationis tempora restituatur,[3] Nunquam tamen supplet defectum rescripti non impetrati per quod euertenda sit præcedentis Senatusconsulti auctoritas, via ciuilis, vt vocant, supplicationis.[4] *Ita Senatus* in causa procuratorum D. Ducis de Mercœur & N. Gleyron in secreto auditorio 4. Calend. Jul. 1595.

1 Quia Senatus Principis vice fungitur, & crediderunt Principes nostri eos qui ob singularem industriam explorata eorum fide & grauitate ad huius officij magnitudinem adhibentur, non aliter iudicaturos esse pro sapientia ac luce dignitatis suæ, quam ipse foret iudicaturus, vt de præfectis prætorio quorum non dissimilis auctoritatis fuit scriptum legimus, *in l.vnic.§.1.de offic pref.præ. D.*

2 Sæpius enim coguntur boni iudices supplere quæ desunt Aduocatis partium. *Ex tit. Cod. vt quæ desunt aduoc. part. iud. sup.*

3 Id enim modici præiudicij esse creditur, quia pertinet tantum ad extrinsecam appellationis solemnitatem, *l.si bonam 11. C.de admin.tut.* nec respicit aut lædit ius patris, vel auctoritatem iudicij.

4 *Ex Auth.qua supplicat. C.de prec.Imp. offer.* Idque propter auctoritatem rerum iudicatarum quas effectum habere publicè expedit, tum etiam cum perperam & per sordes aut gratiam fuit iudicatum, *l seruo inuito 65.§.cum prætor.D.ad SC.Trebell. l.si seruum 50.§.1. de legat.1.* Cæterum obserua inferiorem iudicum etiam eorum, quos *maiores* dicimus, quod Principis iurisdictionem exerceant & quantacunque fulgeant dignitate, non eandem esse potestatem vt restitutionem, quæ ad sanandam causam male affectam impetrari debuit, habere possint pro impetrata. Nam ad solius Senatus supremam iurisdictionem id pertinet. Adeoque vt appareat non solita iudiciorum lege id fieri, aut ordinaria auctoritate, solet Senatus exprimere id se facere suprema manu, Vtpote qui non meros iuris apices sequi cogatur, sed omnia solcat ex bono & æquo æstimare ac pro eo plerumque iudicare quem videat bonam habere causam, licet ex Aduocati vel procuratoris inscitia minus bene instructam.

TIT. XXVII.

QVI ET ADVERS. QVOS IN integr. restit. non poss.

DEFINITIO I.

Restitutionis in integrum petenda ius ad donatarium non transire sine speciali mandato.

IC VTI non potest donatarius implorare restitutionem in integrum, quæ pro ea re donatori competere potuisset, Nisi specialiter & nominatim ius illud cessum sit,[1] cum alioqui non transeat in singularem successorem,[2] Ita si post contractum & ex interuallo donator illud mandare & præstare donatario velit, nihil agit,[3] cum eo tempore nihil amplius iuris habeat in re donata,[4] Absurdum enim fuerit saluum manere donatori post donationem ius petendæ restitutionis pro ea re, quam in alium iam transtulerit, & cuius nomine nihil amplius eius interfit.[5] Sic in publico auditorio tractatum est in causa quadam Augustanorum 10. Calend. Maij 1593.

1 *L.illud 25.§.1.D de minor.* Dicam ꝯ. *Tit. Etiam per procur. caus. in integr. rest. agit. posse.*

2 Nam in successorem vniuersalem, proculdubio transit ius petendæ restitutionis, *l.non solum 16. in fin. D.de in integr.restit. l.minor 18.§.vlt.D.de minor.*

3 *L.Modestinus 76.D.de solut. L1.C.de contr.iudic.tutel. cum l.in qui 16.D.de fideiuss.*

4 Donatio enim siue stipulatione siue traditione perfecta sit, siue etiam nudo consensu post, *l.si quis argentum 35.§. sin autem & hoc C.de donat.* transfert ius omne donatoris in donatarium. Nisi quis dicat, quod sane verum est, aliud esse perfici donationem, aliud transferri dominium. Perficitur nudo pacto ex Iustiniani lege vt necessarius traditionis effectus sequi debeat, sicut lex ait, sed non ideo transfertur dominium aut aliud ius vllum donatori competens, nisi secuta demum traditione. Proinde etiam post perfectam donationem, si traditio nondum secuta sit, saluum est donatori ius petendæ restitutionis, nec quicquam vetat ius illud cedi præsertim donatario. Itaque hæc Definitio ad eum casum coarctanda est, quo donationem secuta sit traditio.

5 Non enim dari potest restitutio, nisi ils quorum interest, adeo vt nec sufficiat parum interesse, quia pro re modica dari non debet, *l scio 4.D. de in integr. restit. l.si quis affirmauit 9. §. vltim. D.de dolo l.si ex causa 9.in pr.D.minor. l.res bona fide 54. De contr.empt.* Quid ergo si in continenti post factam traditionem ex causa donationis cedatur restitutio? An valebit? Nec enim hoc casu dici potest quod in specie, *d.l.36. & l fideiussoribus 17. D.de fideiuss. & d.l.76.de solut.* non tam peremptas quam venditas videri actiones. Cum in donatione pretium nullum intercedat, sine quo tamen venditio nulla est. Sed tamen verius est valere cessionem, alia ratione quia quæ incontinenti fiunt, videntur inesse, *l.lecta 41.De reb.cred.l.7.§.quinimo ff.de pact.*

DEFINITIO II.

Restitutionem aduersus venditorem dolosum impetratam non nocere emptoris fideiussori.

Dolo

DOlo venditoris persuasus rem tuam quasi venditoris fuisset emeras, conuentique precij nomine non tantum te obligueras, sed etiam dederas eo nomine fideiussorem: Fideiussori vero quod is pro te precium soluere promisisset, rem aliam ex ea causa quasi in solutum vt haberet, vendideras & tradideras. Ille venditori tuo bona fide soluerat. Si postea in integrum restitui velis aduersus tuum venditorem ex causa doli vel læsionis, non debebit ea res nocere fideiussori, cui nihil imputari potest,[1] cum quod ad eam pertinet, neque dolus neque læsio vlla interuenerit,[2] & fauore fideiussorum receptum sit vt huiusmodi venditiones valeant etiam sub pacto legis commissoriæ,[3] quæ alioqui non valerent.[4] Sane quin venditio pura ex ea causa valuerit, nec dubitari potest.[5] Neque post rescissam priorem venditionem consequens erit accessoriam sine causa factam videri:[6] Sublato enim priore contractu, superest causa solutionis per fideiussorem factæ, quę venditionem posteriorem in iuris quæsiti præiudicium rescindi non permittit.[7] Hactenus igitur tibi succurrendum erit vt aduersus tuum venditorem habeas repetitionem precij, quod fideiussor soluit, quasi soluisse tu ipse videaris.[8] Rescissa enim & resoluta venditione, incipit precium esse penes venditorem sine causa.[9] Plane si dolus quoque venditoris tui interuenisse probetur, danda tibi erit actio non tantum ad precium, sed ad id etiam omne quod tua interest ea re te rem habere, quam fideiussori tuo vendideris.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Te enim mandante solutum intelligitur, quod à fideiussore tuo solutum est, & si qua tibi vel exceptio vel restitutionis causa iusta supererat, debueras fideiussorem antequam solueret certiorare *l si fideiussor 29 in prine. & §.1.2. & 3. D mandat.* Restitutio enim quæ ex postfacto impetratur cum sit noua actio, non potest actionem fideiussori iam partam & acquisitam reuocare, *arg. l qui res 98. §. 1. D. de solut.* Et vero quid possis imputare fideiubendo nihil nisi amici officium impleuit.

2 Ponimus enim bona fide ad fideiubendum accessisse, nec cum venditore collusisse: quod & in dubio præsumendum est, *l. quoties 18. §. qui dolo de probat l. dolum C. de dolo.*

3 *l. vlt.* vbi DD. *per ill text. D. de contr. empt.* de cuius tamen sententia vide quæ scripsi in Chiliade Decad. 25. De Error. pragmat.

4 *L. vlt Cod de pact pignor. Extra casum l. si fundus 16. §. vlt. D. de pignor. & l. Titius 34. D. de pignor. act.* Vide omnino quæ circa totum hunc tractatum De leg. commiss. scripsi dict. Decad. 25.

5 *d. l Titius Saltem ad excipiendum.* Bart. *in l. quamuis alias. l Callippo 45. De solut.*

6 Duplex enim contractus est sicut & duplex distractus, si & fideiussor & reus principalis soluat, *l. fideiussor 59.* vbi est rex. elegans, *D. de condict indeb.*

7 *Arg l. cum is 32. §. mulier eod. l. pen. de cond. ob turp. caus.*

8 *d. l si fideiussor. 29. §. hoc idem tractari in fin. D. mandat.*

9 *L. 1. § pen. & vlt. l. 2. & pass. D. de condict sin caus.*

10 Quia tanti tua interest cum dolus venditoris illi venditioni etiam causam dederit, *l. arbitrio 18. in princip. & §. pen. & pass D. de dolo.*

DEFINITIO III.

Donatario etiam vniuersorum bonorum non competere restitutionem in integrum, neque fraudatorium interdictum.

DOnatarius licet vniuersorum bonorum præsentium & futurorum ius non habeat petendæ in integrum restitutionis, quam donator ipse aduersus rem iudicatam aut contractum petere potuisset,[1] quia non nisi singularis successor est.[2] Et consequenter quod ad eum pertinet speciali mandato opus est,[3] quia nec facile credendum est donatorem aduersus factum proprium venturum fuisse.[4] Generale autem est, vt ex cuius persona lucrum quis sentit, eius factum impugnare non debeat.[5] Eadem ratio facit vt non possit donatarius hic obiicere, confessionem à donatore simulate & in fraudem factam fuisse,[6] Quis enim vnquam dixit, fieri quid posse in fraudem futuri donatarij?[7] Aut quomodo fraudari potest, qui nihil omnino iuris habeat, præterquam ex mera fraudantis liberalitate?[8] Nec obstat superioribus quod dici solet donatarium vniuersalem esse heredis loco:[9] Id enim falsum est, si iuris rationi plus tribuas, quam nostrorum traditionibus,[10] Aut nisi sic intelligas, vt creditoribus perinde satisfacere teneatur acti heres esset, nimirum per actionem reuocatoriam,[11] Personali enim actione conueniri nullo modo potest.[12] *Ita Senatus* pro Amedeo Mouche, contra D. de la Tornette, Idib. Jul. 1595.

1 Etsi enim donatarius quilibet censetur procurator à donatore constitutus in rem suam, non ideo tamen intelligitur habere mandatum speciale quod necessarium est ad petendam restitutionem, vt diximus *Defin. 15.*

2 Donationis enim titulus est singularis sicut & venditionis, licet vniuersorum bonorum donatio facta proponatur, quemadmodum & potest quis bona sua vniuersa vendere. Vtraque scilicet alienatio est, *l omnes 17. §. Lucius ff. qua in fraud. credit.* In successore vniuersali aliud iuris est. Habet enim ius petendæ restitutionis quæ competit defuncto, *l. non solum D. de in integr. restit l. minor autem 18. §. vlt. D. de minor. l. Panonius 56. de acquir. hered.* A quo enim alio quam à seipso mandatum accipere vniuersalis successor posset?

3 Secundum ea quæ diximus *ff. Tit. etiam per procur. cauf. in integr. rest. agi poss.*

4 *L. cum de indebito 25. D. de probat.* Nam restitutio in integrum erroris proprij veniæ petitionem vel aduersarij circumuentionis allegationem continet *l præfecti 17. D. de minor.* non facile autem vult quilibet aut errorem proprium fateri, aut quod ab alio se circumueniri passus sit, quia nec facile prudenti & prouido patrifamilias potest id contingere.

5 *L. ex qua persona 149. De regul. iur. l si non solus 18. D. si quis omiss caus. testam. l. Pomponius, 13. §. 1 de acquir. poss*

6 *Arg. l. 4. §. si cum legitima. vers. si quis autem, & §. nulloris 31. vers. caterum, D. de dol mal. except.*

7 Siquidem nihil fieri potest, nisi in fraudem eius cui debetur, Donatario autem præsertim futuro nihil debetur, quia nullo tempore creditor est, ne post donationem quidem, vnde fit vt quod in fraudem creditorum donatum est reuocari debeat, etiamsi donatarius ignorauerit, cum in aliis creditoribus distinguendum sit an sciuerint & fraudem participauerint, necne *l quod autem 6. §. hoc edictum & §. simili modo dicimus, l. vlt. §. si à socero D. qua in fraud. credit.*

8 Aliud enim est lucrum extorqueri, aliud damnum infligi, *d. §. simili modo dicimus, l. 4. C. de reuoc. his quæ in fraud.*

9 Quemadmodum de hereditatis emptore scriptum est, *in 2. §. cum qua debitori 18. D. de hered. vel action. vendit. l si ei cuius 9. ff. commun prad.*

10 Nullo enim iuris loco sic à prudentibus proditum videas, neque ex vera iuris ratione id defendi potest, Capel. Tholos, *quæst. 386.* vbi etiam Aufrer.

11 *d l. omnes 17. §. Lucius qua in fraud credit.*

12 *L. vlt. §. 1. de contr. empt. l. 1. §. si heres. D. ad SC. Trebell. l. vlt. C. de hered action. l licet 27. C. de iur. dot. l. de reb. 13. C. de don. ant. nupt. l. æris alieni 15. l. cum res 22. C. de dona.* Vide Guid. Pap, *quæst. 15. & 460.*

DEFINITIO IV.

Contra restitutionem fideicommissi indebiti ex causa pietatis factam non datur restitutio.

MVlier quę à marito bonorum fere omnium donationem in casum superuitæ[1] acceperat, ab eodem post viginti plusve annos hæres instituta, & pauperibus municipij post mortem suam restituere rogata, fideicommissum repræsentauerat ex parte,[2] & certa bona priusquam moreretur restituerat, adiecta etiam causa, vt defuncti mariti animæ à Deo Opt. Max. misericordiam facilius impetraret. Cum postea in integrum restitui vellet, quasi quæ immodice læsa fuisset propterea quod ea bona non tantum ex testamento ad se pertinerent, sed etiam ex donatione, cu-

ius illa tum cùm contrahebat non meminisset, [1] probabilius videbatur non esse illam audiendam. Quia etsi bona, quæ inter viuos, licet sub conditione & in casum superuitæ donata fuerant, non poterant fideicommisso contineri, vtpote quæ perinde mulier erat habitura etiam alio herede existente. [4] Sublata tamen causa fideicommissi supereſt causa pietatis, ex qua solutum condici non potest. [5] *Ita Senatus* in causa Dom. de Lorme,& Syndicorum de Montmilian. 8.Idus April.1596.

1 Sic enim fiunt donationes ferè omnes, quarum hodie vsus est in contractibus matrimonij, scilicet superstiti futuro ex coniugibus à præmoriente.

2 Id est ante diem fideicommissi, & ante mortem suam restituerat,quod vtique facere potest dum ne in alterius præiudicium, *l post mortem* 12.*C.de fideic.l. vxorem*, 41.§.*Seium maritum, de leg.*3.

3 Vt & *in l. Seia* 20. *in princip. D. de instruct. & instrum. legat. ibi* quos post obliuionem testamentariæ scripturæ fecisset.

4 *Vt in l.sequens quæstio* 68.*de legat.*2.

5 *Sic in l.cum is* 36.§ *mulier.ff.de condict. indeb.*

[DEFINITIO V.

Minorũ heres non restituitur aduersus confessionem meritorum factam à minore de qua minor ipse non fuit conquestus.

NOn potest minoris heres in integrum restitui aduersus confessionem & remissionem quæ à defuncto facta esse dicatur sine causa & prætextu officiorum ac meritorum de quibus non aliter quàm ex ipsius minoris confessione constet. [1] Non enim permittendum est heredi vt ingratitudinis reum faciat minorem, qui ne tanto se crimine obstringeret, amici officia &benemerita quorum sibi adprimè fuit conscius remunerari voluit, [2] quique nec hodie, vt credibile est,ea negaret, si viueret. [3] Planè quin minor ipse aduersus eam confessionem meritorum restitui in integrum possit,dubitari non oportet: [4] Quid enim facilius aut frequentius quàm à minore per ætatis lubricum eiusmodi confessionem extorquere vt donationi color quæratur? Sublata enim causa meritorum, quæ veluti permutationis genus quoddam inducit, [5] sola supereſt causa donationis, quæ minori haud dubie interdicta est, [6] cum donare nihil aliud sit quàm perdere. [7] *Ita Senatus* ex tempore contra liberos & hæredes D.de Sonax pro vxore procuratoris Mongella die 21.Maij.1613.

1 Non enim priuilegium minoris vllum est vt ingratus esse possit magis quàm maior,Quod nec tutori eius licet *l.cum plures* 12.§.*cùm iutor D.de admi. & peric.tutor.*

2 *Vt in l. Aquilius Regulus* 27.*D.de donat.*

3 Cur enim tam facilè præsumeremus inconstantiam quæ nunquam laudanda est *l.in causa* 27.*de procurat.*

4 Restituitur enim aduersus omne id quod malè gessit *l. ait Prætor* 7.*iunct.l.*1.*& pass.D.de minor.*Et qua facilitate contrahit eadem facilitate inducitur ad confitenda merita quæ nulla sunt.

5 *L.sed etsi* 25.§ *consuluit.De petit.hered.*

6 *Tot.tit.C.si aduers.donat.*

7 *L.filiusfamilias* 7.§.1. *D.de donat.* Ita fit vt minùs plenum sit ius heredis quàm defuncti *vt in Def.* 5. 3. *si minor se ab hered. abst nu.*3. Sicut è contrario interdum plenior heredi & in heredem competit actio quàm defuncto competierat.*l.si per imprudentiam* 51.§.*non mirum D.de euict.*

DEFINITIO VI.

Sera est restitutio quæ impetratur contra hæredem cum beneficio legis post empta ab eo bona defuncti.

REstitutio in integrum quæ aduersus defunctum competiit, in heredem quidem eius perinde competit, [1] licet non nisi cum beneficio legis & inuentarij hæreditatem adisse proponatur. [2] Sed hoc non est perpetuum. Quid enim si quod euenit pletumque post peractam discussionis instantiam bona omnia quæ defuncti fuerant vendita,& idem ille hæres vniuersa emerit, [3] & ex precio creditores omnes hæreditarios dimiserit,vt iam non hęredis sed emptoris iure possideat? [4] Non magis contra eum quàm contra quemlibet alium emptorem extraneum danda erit restitutio, [5] cùm vice extranei cuiuslibet emptoris emerit, [6] contra quem neque restitutio neque alia actio vlla dari posset. [7] Quanquam enim non eo minus remanet heres,qualis antea fuit cum beneficio legis & inuentarij, vt ex eo constat,quod si quis postmodum appareret debitor hereditarius conueniri adhuc ab eo tanquam herede posset, [9] Mutata tamen condicione bonorum, [10] & re amplius non integra [11] iniquum esset inquietari eum qui non tantum hæres, sed etiam emptor existeret, [12] quique causari probabiliter posset non tanto precio empturum fuisse si alicuius siue actionis siue restitutionis periculum adhuc sibi pertimescendum credidisset. [13] Essentque creditores quos heres ex precio emptionis dimisit in eam rem ab actore euocandi, & soli cõueniendi, contra quos tantùm supereſſe creditoribus anterioribus actionem Iustinianus voluit. [14] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.non solum* 6.*D.de in integr.restit.*

2 Nam & hic perinde heres verè est atque is qui hereditatem purè adiit, vt actiones omnes habeat hæreditarias & actiuas,& passiuas,*l vlt.C.de iur delib.*

3 Potest enim temere si velit, præsertim nullo alio emptore extraneo existente,qui tanti liceri velit. Imo ex officio debet emere. *arg.l.*2.*C.si in caus.iudic pign.capt sit.*

4 Potest enim quilibet mutare sibi causam possessionis dummodò extremo titulo superueniente *l. non solum* 33.§.1. *D. de vsucap.*

5 Neque hoc casu locum habere potest tanquam simile quod ait *l.si mandatu* 59.§.1.*D.mandat.*vt apparet ex ratione ibi posita quæ hîc locum non habet.

6 *Vt in d l.*2.*C si in caus.iudic.pign.capt sit.*

7 *Dict.l.vlt.*§ *sed nec aduersus emptorem C.de iur.delib.*

8 Quia semel heres qualitercunque factus semper talis remanet *l.*7.§ *sed quod Papinianus D.de minor.*

9 Cui enim alij possent competere actiones? quæ tamen nunquam ipso iure transeunt in alium quàm in heredem *l.*1.*C. si cert.pet.l.*1.*& tot. tit.C.de hered.act.*

10 Quæ mutatur hoc casu per superuenientem nouam qualitatem & condicionem personæ *l per curatorem* 90. §.1. *de acqu. hered.*

11 Solet enim hæc res impedire restitutionem in integrum etiam in minore *l. quod si minor* 24. §. *Scæuola D.de minor.l.vlt. C.de repud.hered.*

12 Nemo enim decipi debet sub fide hastæ publicæ *l. vlt. & pass.C.de fid.& iur. hast.fiscal.lib.*10. *tit.*3.*l.si hypothecas* 8. *C.de rem pignor.*

13 Fuisset enim metus ille pars precij & est ratio optima, quæ Papinianum coëgit mutare sententiam in specie *l. si venditor* 6.§.1. *& l.seq. D.de seru.export. l fundi partem* 79.*De contr. empt.l si sterilis* 21 §. *si tibi de act.empt.*

14 *in d.l vltim.*§. *sin verò creditores C. de iur. delib.* Vbi tamen nihil Iustinianus de in integrum restitutione dicit, quæ sanè contra creditorem aliúmve tertium possessorem exercerinumquam potest, nisi in casu *l.*13. §.1. *de minor.* sed tantùm de actione hypothecaria creditoribus anterioribus competente.

TIT. XXVIII.

SI MINOR SE MAior. dixer.

DEFINITIO I.

De minore,qui vel suo vel aduersarij sui dolo maiorem se dixit & iuranit.

Minor

MINOR qui se maiorem dixit & iurauit apud iudicem, si tutor datus sit, postea vero neget se maiorem, non aliter audiendus est, quam si probet se minorem. Quo tamen probato, non facict male interpositi iurisiurandi auctoritas, [2] vt tutor manere debeat, qui reuera minor adhuc est annis vigintiquinque. [3] Igitur alius tutor dandus erit, [4] sed huius expensis qui falso iurans se maiorem deceperat iudicem. [5] Sed etsi tanquam tutor liti adfuerit, pupillumque defenderit contra creditorem, non eo magis valere poterunt quæ à falso tutore gesta sunt, [6] sed tamen minor ob dolum suum ad expensas omnes sarciendas, quas frustra factas fuisse ex postfacto apparuit, condemnabitur, [7] vt in eo saltem dolus eius vindicetur. [8] Nec est quod quis dicat iurisiurandi religionem cum dolo minoris coniunctam facere debere ne audiri debeat si postmodum tutor esse nolit. [9] Neque enim tutor esse posset citra iniuriam pupilli [10] quem lex non vult regi ab eo, qui ipse propter ætatem ab alio adhuc regi debeat. [11] Nam quod dici solet minorem per iusiurandum fieri maiorem, [12] eo pertinet vt iusiurandum suppleat defectum solemnitatum quas aliqui ratione ætatis interuenire oportet. [13] Non etiam vt imbecillitatem consilij quæ in ea ætate est, emendet, & corrigat. Hoc enim ne fieri vllo modo possit, natura ipsa impedimento est. [14] Vnde fit vt minoribus lætis etiam infra dimidiam perinde subuediatur per in integrum restitutionem tametsi iurauerint, ac si iuratum non esset: [15] Nec solum si contractui stare iurauerint, sed etiam si maiores se cum iureiurando dixerint, [16] Nisi cum eo contrahant qui ætatis iustam habere possit ignorantiam, quique non cum alio quam cum maiore fuerit contractutus, [17] & eo sint corporis habitu vt facile ex aspectu persuaderi possit maiores esse. [18] Alioqui qua facilitate contrahit minor, eadem quoque iurat, [19] & plerumque ita suggerentibus iis cum quib. contrahit, [20] vt hac veluti arte & astutia insidientur ætati, & æquissima iuris constitutione aduersus minorum malitias inducta, [21] in iuris ludibrium minorumque deceptorum necem abutantur. [21] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro D. Candie Senatore, contra D. Carolum Dunant Prid. Id. Decembr. 1590. & rursum in causa D. de la Perouse & Petri de Lepigny 14. Cal. Iul. 1593.

1 *L. 3. vers. si tamen, C. hoc tit.* vbi additur non aliter audiendum esse hoc casu cum, qui petit beneficium in integrum restitutionis, quam si palam & euidenter ex instrumentorum probatione non per testium depositiones se minorem fuisse ostenderit. Iusiurandum enim probat inter eos inter quos iuratum est, *l. idem est* 12. *de iureiur.*

2 Distinguendum tamen videtur an corporaliter iuratum esset, an instrumento tantum & nuda voce, *d. l. 3. in fin.* iunct. *l. 1. C. si aduers. vendit.* Sed ea distinctio non posset habere locum in proposito casu, in quo scilicet iusiurandum non in iurantis, sed in alterius dispendium vergeret, quod permitti nunquam debet.

3 Minor enim annis vigintiquinque tutor esse nunquam potest, *l. quæro* 32. *§. fin. D. de testam. tutel. § furiosus, Inst. qui testam. tutor. dare poss.*

4 Quod enim dici solet, tutorem haberi alium dari non debere nisi in certis casibus, tunc verum est, cum prior tutor rite rectèque datus est, non cum inutiliter datus est aut remotus tanquam suspectus, qui vtiliter datus fuerat, vel excusatus, vel defunctus, vel relegatus, *l. licet* 4. *C. in quib. caus. tut. hab.* perperam enim datus tutor & contra leges non potest haberi pro dato, *l. 1. tutores 5. & pass. D de confirm. tutor.*

5 Quibus enim expensis causam quis dat, in eas & condemnari debet, *l qui solidum* 78. *§ etiam de legat.* 2. *l. quoties* 9. *§. sicut autem, vers. nec vtique, de admin tut.*

6 *L. 1. & tot. tit. D. quod fals. tut. auctor.* Minor enim sicuti verus tutor esse non potest, ita nec idoneus defensor, *l. minor* 51. *D. de procurat. l. exigendi* 12. *C. eod.*

7 *Arg. l. si cum mihi* 34. *l. quidam* 38. *D. de dole.*

8 Minoribus enim errantibus non fallentibus publica iura subueniunt, vt ait *l. 2. C hoc tit.*

9 *Extit C si aduers. edict.* iunct. *auth sacramenta, Cod si aduers. vendit.*

10 Iusiurandum autem vnius non debet damno & fraudi esse alteri, *l 3. § pen l sed si* 11. *in fin. cum seq D de iurei l 1. in princ. si mulier ventr. nom. in poss l fin D. ad municip. cap cum contingat in fin de iureiur.*

11 *Arg l. vlt. de manum vindict.* Sic dicimus non posse alios in sua potestate habere eum, qui ipse non sit suæ potestatis, *l. si euenier* 21 *D. ad leg. Iul de adult.*

12 DD. communiter *ad d. Authent. sacramenta, C. si aduers. vendit.*

13 Et in venditione prædiorum minoris, *tot. tit de prad. minor. C. & D. de reb. eor. qui sub tutel vel cur. sunt.*

14 *d. l. vlt. D. de manum vindict.*

15 Eoque passim iure vtimur, quia & subuenirent tametsi alienatio facta esset cum decreto, *l. 2. l. si quidem* 11. *l pradia* 16. *Cod. de prad minor* Iusiurandum enim non maiorem vim habet quam decretum iudicis. Imo minorem habet aliquando, vt dixi ad Defin. 1. *num.* 5. 3. *si tut. vel curat. interu.*

16 Dumne probentur id fecisse dolo & animo aduersarij decipiendi, *l. 2. C. hoc tit*

17 Vt in *l si Titius* 48. *D. de fideiuss.* in illis verbis *propter incertum ætatis ac restitutionis.*

18 Vt in *l minor* 12. *D de minor. l. 3 C. hoc tit.*

19 *Arg. l doli* 9. *vers. diuersum D. de uenat.* Bald. *ad rubr. C. de rer permut. in fin & in cap. 1. §. item sacramenta col. 3 de pact in ram firm.* Refert & sequitur Didac. Couar. in *§. 4 vers part. relect. cap quamuis pactum, de pact. in 6. num. 6.* vbi addit debere iudices hac in re esse vigilantissimos.

20 Vt in specie, *l. 1. C. hoc tit.*

21 Ne scilicet restitui possit minor cuius malitia supplet ætatem, vt debet *l. 3 in princ. C eod.* Nunquam enim malitiis indulgendum est, *l in fundo* 38. *vers. constituimus, D. de rei vindic. l. in eo* 110 *§ vlt. de reg. iur.*

22 Quod nunquam ferendum est, Vt scilicet cuiquam ludibrio sint leges, *l. vlt. § penult. C. de bon qua liber.*

23 *dict. l. 1. C. hoc tit.* alioqui fraus fieret legibus, quæ decipientibus non deceptis minoribus hoc casu restitutionem denegarunt, *l. 2. eod facit l. cum ad eas* 19. *C. ad Senatusc. Velleian.*

TIT. XXIX.

SI SAEPIVS IN INTEGR. restit. postul.

DEFINITIO I.

Noua negligentia non parit nouam restitutionem sine noua causa.

IMPETRATA iam in integrum restitutione aduersus contumaciam factam in parendo interlocutioni iudicis, [1] si idem sit rursum contumax, [2] nec noua restitutionis causa superuenerit, [3] non est iterum concedenda restitutio. Noua enim negligentia nouæ restitutionis materiam præbet potius quam causam. [4] *Ita Senatus* contra Claudium Rey pro Ioanne Paquier in publico auditorio. Prid. Non. Feb. 1595.

1 Interlocutioni enim iudicis perinde parendum est ac sententiæ diffinitiuæ, alioqui sequitur condemnatio, vt cernere est in actionibus arbitrariis, *§. præterea, Inst. de action. l. item si* 14. *§. hac autem actio, D. de eo quod met. caus.* Hæc sola differentia est, quod ea quę per interlocutionem iussit vetuitve prætor aut iudex contrario imperio tollere potest. In sententiis contra *l. quod iussit* 14. *D. de re iudic.*

2 Secunda vero & iterata contumacia grauior esse solet, vt & in cæteris omnibus delictis euenit, *l. capitalium* 28. *§. solent quidem, de pœn. l. 3. §. si pluret, de re milit. l. non omnes* 5. *§ desertor, eod.* Nouell. Leonis 67. *de iu qui ad host. transf. sua sponte reuers. in fin.*

3 Nam quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, vt est in iuris regula, *l. de ætate* 11. *§. ex causa, D. de interrog. in iur. fac.*

4 Id enim est quod fieri solet, negligentibus subueniendo

dum non esse, sed diligentibus, itemque vigilantibus non dormientibus. *l non enim 6. ff. ex quibus caus. maior. l. summa cum ratione 21. ff de pecul. l. quod autem 6. §. sciendum, l pupillus 24. ad fin. ff quib in fraud. creuit.*

DEFINITIO II.

Restitutionem omissam postea per aliam in integrum restitutionem repeti non posse.

QVi aduersus contractum restitutionem in integrum petierat ex causa immodicæ læsionis, [1] si postea restitutionis beneficium vltro abiiciat,[2] tum ex eadem quasi durante læsione restitui velit, [3] non est audiendus.[4] Hoc enim casu locum habet quod dici solet, sæpius non esse postulandam ex eadem causa in integrum restitutionem.[5] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 12. sup. De transact.

1 Eo siquidem iure vtimur, vt si læsio enormis interuenerit, ex eaque causa rescindatur contractus, secundum *l. 2. & l. si voluntate 8. C. de rescind. vendi.* restitutio in integrum ex rescripto Principis impetranda sit, præsertim si contractus iuratus fuit, licet inspecta iuris ratione non sit hoc casu necessaria restitutio, sufficiente nimirum iure communi, *l in causa 16. in princ. & §. & generaliter ff. de minor.* id est condictione ex lege; *l. vnic D. de condict. ex leg.* Nam & inde fit vt cum aliæ restitutiones quadriennio finiantur, *l. vlt C. de tem petend. in integr. restit.* hæc tamen duret in trigesimum vsque annum, scripsi in Chiliade Decad. 7. Err. 3.

2 Neque enim cogitur quis vti restitutione quam impetranit siue minor ille siue maior sit, *l. si iudex 41. D. de minor. l pen. C. de pact. l. pactum, 46. D. eod.*

3 Hæc enim dubitandi ratio erat, quia quandiu durat causa indulgendæ restitutionis, videtur ius etiam durare eius postulandæ, *l. doli 19. §. diuersum D. de nouat.*

4 Constat namque remittentibus actiones suas non esse dandum regressum, *l. quæritur 14. §. si venditor. D. de ædilit. edict. l. si maritus, 15. §. si negauerint, D ad leg. Iul. de adult. l. 2. D. ad Senatusconsult. Turpillia. l. postquam l. Iuli 4. Cod. de pact.* Restitutio autem in integrum actio est, ii Paulo credimus, qui in sententiis definit esse redintegrandæ rei vel causæ actionem.

5 *L. 1. 2. & 3. C. hoc tit. l Papinianus, 20. §. vlt. & l seq. D. de minor.* vbi Vlpianus scribit: §i quis maior vigintiquinque annis intra tempus restitutionis statutum contestatus postea destiterit, nihil ei proficere contestationem ad in integrum restitutionem. Destitisse autem videri eum, non qui distulit, sed qui liti renunciauit in totum.

TIT. XXX.

SI MAIOR FACT. rat. habuer.

DEFINITIO I.

Dotis promissæ petitæ obtentaque solutio per maiorem non impedit restitutionem ex causa minoris ætatis & immodicæ læsionis.

MInor annis filia quæ dotalibus tabulis maternæ successioni renunciauerat,[1] contenta dotis promissione quam pater & mater simul fecerant,[2] Cum maior esset, secundo marito eandem dotem dederat,[3] eumque ad exactionem ex priore contractu instituendam procuratorem constituerat,[4] matre adhuc superstite. Si post matris obitum beneficio ætatis & ex causa læsionis aduersus renunciationem restitui volet,[5] non poterit eo prætextu repelli, quasi maior facta ratam habuerit renunciationem,[6] cum neque viua matre in integrum restitui potuerit,[7] neque restitutionis nondum competentis ius vltro & sine causa remittere eam voluisse dici possit,[8] Imo potius in consequentiam prioris contractus,[9] ac ne interea indotata videretur[10] exactionem marito mandasse, quæ res non solet competentem perimere restitutionem,[11] Competituram autem multo minus,[12] initio scilicet inspecto,[13] quod vtique inspiciendum est,[14] quoties contractus restitutioni obnoxius ab initio perfectus fuit.[15] Idem igitur admittendum erit, tametsi ipsa quoque de dote egerit aduersus matrem.[16] Sane si post matris obitum maritus ab vxore procurator in rem suam constitutus dotem petierit, probabilius tentari potest mulieri quandocunque restitutionem imploranti perinde obiiciendam ratihabitionem, ac si ipsa egisset,[17] quia maritus licet citra mandatum possit iure mariti[18] de rebus vxoris[19] pro arbitrio agere, præstita rati satisdatione,[20] cum tamen ab ea mandatum habuit, non nisi tanquam procuratora gere potest;[21] nec mandati formam excedere.[22] Sed tamen vix est vt ea res adimere mulieri debeat beneficium restitutionis, si nihil præter institutam actionem de dote, aut factam dotis exactionem interuenerit,[23] quod in consequentiam præcedentis contractus, potius, quam confirmandi eius gratia, & abiiciendæ restitutionis animo id factum esse videatur.[24] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 4. & 5. de tempor. petend. in integr. restit.

1 Intellige cum iureiurando, alioqui renunciatio iure ciuili non valeret, *cap. quamuis pactum, de pact. in 6.* iunct. *l pactum quod dotali, 15. C. de pact. l. 3. C. de collat l. vlt. D. de suis & legit.* ideoque nec restitutione vlla opus esset ad eam rescindendam, *l. in causa, 16. in princ. & §. generaliter, D. de minor. l. 2. Cod. de prad minor.*

2 Vt plerunque fit dotis constitutio ex bonis paternis & maternis, tum etiam cum pater solus dotem dat, *vt in l. vltim. Cod. de dot. promiss.* ac multo magis, si cum patre mater etiam interueniat. Nam & receptum est, valere iuratam renunciationem etiam maternæ successionis sicut & paternæ, *ex d. ca. quamuis*, vbi Canonist. *de pact. in 6.*

3 Nam & in dubio id actum creditur, vt dos, quæ in prius marrimonium data est, in posterius quoque conuertatur, *l dotem, 30. l Diuus Seuerus, 40. D. de iur. dot. l penult. §. vxor, ff. solut. matrim.*

4 Creditur enim maritus in re dotali procurator esse vxoris in rem suam: atque ita pragmatici vulgo loquuntur, sed male. Plus enim quam procurator est maritus in dote, cuius est dominus, *l doce ancillam, 6. C. de rei vind. §. 1. Inst. quib. alien. licet.* In rebus vero non dotalib. siue habeat maritus expressum mandatum siue tacitum duntaxat, non potest dici procurator in rem suam, sed in rem vxoris tantum, *l. maritus, 21.* vbi glos. Bar. & alij tractant *C. de procur.*

5 Placet enim huiusmodi renunciationes quantumliber iuratas rescindi posse ex causa enormis læsionis, impetrata absolutione. Ne alioqui eueniat, vt iusiurandum vinculum sit iniquitatis. Dixi *Def. 8. & 9. 5. de pact.*

6 Nam qui post vicesimum quintum annum ætatis ea, quæ in minore ætate gesta sunt, rata habuerunt, frustra rescissionem eorum postulant, *l. 2. C hoc tit.*

7 Quia viua mater neque dotem debet, cum paternum officium sit dotare filiam, *d l. vlt. C. de dot promiss. capite, 19 ff. de rit. nupt.* neque legitimam, quandoquidem legitimæ ratio ponitur inspecta quantitate bonorum, quæ reperitur tempore mortis, *l. cum quæritur, 6. C. de inoffi. testam.* ideoque nulla deberi vnquam potest in bonis viuentis hominis, *l. 1. §. si impubere, D. de coll. bonor.* sicut nec viuentis hominis hereditas nulla est, *l. 1. ff de hered. vel act. vend.* Non potest igitur videri mater læsisse filiam, cui vel quantulumcunque pro legitima dederit vel pro dote, cum plus præstet quam debeat, quæ nihil debens aliquid præstat, *l. Iauolenus, 15. alias l. eum qui de ann. legat.*

8 Nam quod quis, etiamsi velit, habere non potest, id repudiare non potest, *l. qui potest, 174. §. 1. de reg. iur. l is potest. 18. ff de acquir. hered.*

9 *Arg. l. 3. §. scio, D. de minor.*

10 Mulieris enim interest, dotem habere, *d. l. 3 §. ergo etiam.* Nec facile reperiuntur, qui indotatas vxores habere velint, *l. 4. §. apud Iulianum, l. 5. §. pen. D. de doli mali except.*

11 Quod enim fit in consequentiam, pro eo habetur, ac si factum esset ipso tempore actus principalis & præcedentis, *l 1. D. qui potior. in pign. hab.* atque ita videtur factum in minori ætate, quod fit à maiore in consequentiam contractus, quem is ipse adhuc minor inierit, Bart. *ad l. vnic. in fin. C si in commun. ead. caus.*

12 Ius

12 Ius enim nondum competens difficilius amittitur, *l. si ita, 45. §. si sub conditione, de leg. 2.* quamuis vnicuique liceat, non solum sui iuris persecutionem, sed etiam spem futuræ perceptionis pacto deteriorem constituere, *l. pactum, 46. D. de pact.*

13 *d. l. 3 §. 1. & §. scio, D. de minor.*

14 Nec tantum in contractibus, sed etiam in quasi contractibus, vt in negotiorum gestione, *l. sed an vltro, 10. in fin. l. Pomponius 15. l. nam & Servius, 21. § si vinea Titio, D de neg. gest.* itemque in delictis, *l 1. D. de pœn.* itemque in possessione, *l. etiam possidere, 6. D. de acquiren poss* denique in exteris omnibus, *l quid ergo 13. D de his qui not. infam.* Excipe casum, *l 3. §. idem scribit. D de pecul.*

15 Ita eleganter Iacob. Cuiac. *ad d. § scio per ill. texte.*

16 Nihil enim refert, an agat quis per se an per alium, *l qui stipendia, 9 l. ita demum, 13. & pass. C. de procur.*

17 Qui enim agit ex contractu, proculdubio ratum habet contractum. Imo & qui agit ob contractum magis quam ex contractu, vt qui agit mandati contra procuratorem, qui accepit solutionem, *l. si seruus, 66. D de fideiuss.* adeoque quod magis est, qui aduersus contractum petit restitutionem. Hactenus nimirum, ne procurator tanquam falsus teneatur, vt in eleganti illa specie, de qua *in l. 3. D rat. rem haber.*

18 Et tanquam coniuncta persona, *l. sed & hæ, 35. D. de procurat.*

19 Etiam quæ nec dotales sunt nec paraphernales nec marito traditæ, *l maritus, 21. C eod.*

20 Quæ tamen ratione bonorum paraphernalium & marito traditorum necessaria non esset, *l. vltim. Cod de pact. conuent. tam sup. dot.*

21 Quia in vno procurator constitutus in reliquis prohibitus censetur. *dict. l maritus,* vbi Bartol. Bald. & cæteri, *C. de procurator.*

22 Quoties enim mandatum certum est, recedi à forma non debet. At quoties incertum est vel plurium causarum, tunc licet aliis præstationibus exsoluta sit causa mandati, quam quæ ipsi mandato inerant, si tamen hoc mandatori expedierit, mandati actio est, *l. si quis pro eo, 46. D mandat.*

23 Præsertim cum nec in mulieris potestate fuerit aut dotem petere constante matrimonio (dotis enim exactio ad solum maritum pertinet, *d. l. doce, 6. C. de rei vindic.*) aut prohibere quo minus maritus peteret. Quantumuis enim mulier petat restitutionem in integrum aduersus eum, qui dotem marito dedit, non ideo tamen dos marito auferenda est, *l. Titia, 64. ff. de iur. dot.* quippe, qui non alia lege vxorem ducturus fuerit, *l. si donatorius, 9. §. 1. ff de condict. caus. dat.* Itaque non sunt hæc contraria, dotem exigi per maritum aut per mulierem coniuncto mariti nomine. Et nihilominus restitutionem peti per mulierem aduersus dotis promissorem aut constitutorem, *d. l. Titia,* vbi est text. accommodatissimus.

24 *d. §. scio, l. 3. D. de minor.* Aliud esset, si mere voluntaria ratihabitio facta proponeretur, Bar. *ad d. l. vnic. in fin. C. si in commun. eademque caus. in integ. restit. postul.* Denique tunc inspicimus principium non finem, cum finis habeat necessariam consequentiam ad principium, *l. damni, 18. §. Sabini.* vbi etiam Bar. *ff. de damn. infect.*

TIT. XXXI.

VBI ET APVD QVEM COgnit. in integr. restit. agit. sit.

DEFINITIO I.

De iudice restitutionis in integrum, siue petatur illa ab actore siue à reo.

QVÆSTIONEM in integrum restitutionis ibi agitandam esse constat, vbi domicilium habet is, contra quem restitutio postulatur. [1] Personales enim sunt omnes in integrum restitutiones, vt cum nostris loquar, aut potius actiones, quæ pro restitutione cõpetunt, [2] tametsi ex iis quædam in rem quoque scriptæ sint. [3] Sed cum restitutio etiã per viam exceptionis & contradictionis peti possit, [4] necesse est, vt eo casu de restitutione cognoscat ille, qui de principali actione cognoscit, [5] & cõsequẽter vt hac parte actor, aduersus quẽ petitur restitutio, sequatur forũ rei. [6] Quod cũ euenit, si quæratur, vter locus in iis, quæ ad iudicij ordinationem & exercitionem pertinent, [7] spectandus sit, An in quo agitur, an in quo ex iuris ratione alioquin exerceri restitutionis iudicium debuisset, eum spectabimus in quo agitur, [8] quandoquidem in eo etiam agi oportet: [9] cum non alibi de exceptionibus & iis, quæ per viam exceptionis proponuntur, cognosci possit, quam vbi de ipsa actione cognoscitur. [10] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 3. & 4. sup. de legib.

1 *L. 2. C. hoc tit.* vbi nostri notant, eum, qui agit ad distractum perinde sequi debere forum rei, ac si ageret ex contractu. Eadem enim ratio esse solet contractus & distractus, *l. Pomponius, 3. §. preterea. D. de acquir. poss.* Facit *l ex empto 11. §. is, qui vina. D. de action. empt.*

2 Personalium autem actionum ea conditio est, vt exerceri debeant apud iudicem eius, qui conuenitur, siue ciuiles actiones sint siue criminales, *l. 2. l. in criminali, 5. Cod. de iurisdict. l. 3. C. vbi in rem act. l. vnic C. vbi de hered. l. 2. C. vbi de crimin. l. 3. C. vbi caus. stat.*

3 Vt actio, de eo quod met. caus. *l metum, 9. §. vlt. l. item si, 14. §. in hac actione, D. quod met. caus.* itemque restitutio mirum interdum, vt loquitur & explicat Vlpian. *in l. in causa, 13. §. interdum, & ll. seqq. D. de minor.*

4 Innocent. & Abb. *in cap. suscitata. Extr. de in integr. restit.* Excipienda tamen est restitutio ex capite edicti de dolo, quia nunquam datur reo, cui nimirum potest sufficere doli exceptio, *l vlt. D. de dol.*

5 Etiamsi de causa restitutionis alioqui cognoscere non posset, *l vlt. in fin. C. hoc tit.*

6 Neque enim potest actor in eadem causa recusare iudicem quem elegit, vt dici solet de mutuis petitionibus, licet sint illæ odiosiores, *l. qui non cogitur, 22. D. de iudi. l si idem 11. §. 1 ff. de iurisdict. l. cum Papinianus, 14.* iunct. *Authen & consequenter, C. de sentent & interlot. om. iud.* Restitutio enim, quæ per viam exceptionis petitur, non mutua petitio sed exceptio est, quemadmodum si ab actore impetraretur pendente lite, non noua actio, sed eadem esse intelligeretur, *l. qui proprio, 46. §. item quæritur, ff. de procur.*

7 Nam si quæratur de iis, quæ ad causæ decisionem pertinent, alius tractatus est. De quo vide, quæ dicam infr. Definit. prox.

8 *L. 3. §. vlt. ff. de restit.* per quem text. ita defendit Cyn. *in l. 1. qu. 2. C. qua sit long. consuet.* Vide Guid. Pap. *quæst. 262. nu. 1.*

9 *d. l. 2. C. hoc tit.* iunct. *l qui non cogitur.*

10 *L. qui ex liberis. 11. in fin ff. de bonor. poss secund. tab. l. 1. 2. & pass. ff de except.*

DEFINITIO II.

An in iudicio restitutionis locus contractus attendi debeat, an locus iudicij?

CVm autem quæritur, an in expedienda cognitione restitutionis in integrum locus iudicij attendi debeat, an locus potius, in quo contractum est, distinguere nostri solent, [1] nec male, an restitutio petatur ex ea causa, quæ iam ipso contractus tempore locum habuerit, an ex ea, quæ superuenerit, vt priore casu spectetur id ius, quod obtinet in loco contractus: [2] Posteriore vero id, quod obtinet in loco iudicij. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Post Bart. *ad l. 1. num 20. C. de sum. Trin. & fid. cathol.*

2 *Ex l. si fundus, 6. ff. de euict. l. semper in stipulationibus, 34. de regul. iur.*

3 Secundum gloss. positam *in l. 2. ff. de eo quod cert loc.* quam alioqui falsam esse defendit Bart. *d. num. 20.*

DEFINITIO III.

Si reus arbitraria actione conuentus alio loco, quam in quo soluere debuit, impetret restitutionem.

PLane si creditor, ad cuius domicilium soluere promissor certa die debuit nec soluit, cogatur post moram [1] agere alio loco, [2] proposita in eam rem arbitraria, de eo quod certo loco, actione, [3] ieusauẽ con-

uentus apud ſuum iudicem imploret auxilium in integrum reſtitutionis,[4] Nemo dixerit æquum eſſe vt intpiciamus locum in quo agitur, ſi qua in re durior ex eò futura ſit conditio creditoris.[5] Ne alioqui moroſo debitori proſit, quod alio loco cõueniatur quam in quo ſoluere debuit,[6] cum ex contrario nihil imputari poſſit creditori, quod cum alio loco conueniat, quam qui deſtinatus fuerat ſolutioni.[7] Nam & arbitraria actio quam neceſſitas induxit, ne in poteſtate debitoris eſſet nunquam ſoluere, ſi in locum ſolutioni deſtinatum nunquam venire vellet: mixtam ſemper habet loci vtilitatem, actori præſtetur quanti eius intereſt deſtinato loco ſolutum fuiſſe.[9] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ante moram enim alio loco peti ſolutio non poteſt, quam deſtinato, *l.eum qui, 43. D.de indic.l.vltim.D.de eo quod cert. loc.* ſicut nec alio loco fieri ſolutio ſtipulatore inuito, *l.penult. eod.*

2 Cum enim ſolutio in locum certum deſtinata eſt, poteſt debitor eo loco conueniri, licet alibi domicilium habeat, *leg. 1. eod.*

3 Quæ ſcilicet ob hanc ipſam cauſam comparata eſt, *d.l.1.*

4 Quia poteſt illa impetrari incidenter non ſolum à reo, ſed etiam ab actore, *l.qui proprio, 46. item quæritur, D.de proc.*

5 Neque enim facto ſuo poteſt duriorem efficere aduerſarij ſui conditionem, *l1. in princ.l.3.§1.& paſſ.D.de alien.iud.mut. cauſ.fact.*

6 Atqui nemini fruſtratio ſua prodeſſe debet, *l.hominem, 37. D.mandat.l.non fraudantur, 134.§.1.de reg.iur.*

7 Non enim facit iniuriam vel fraudem, qui iure ſuo vtitur, & ordinaria actione experitur, *l factum, 155.§.1.l.nemo damnum, 151. eod.*

8 *d.l.1.l.2.§.Scæuola.D.de eo quod cert.loc.*

9 *L.2.l.certum, 8.D.eod.l.vnic. Cod. vbi conuen.qui cert.loc. dar.promiſſ.*

TIT. XXXII.

ETIAM PER PROCVRAT. cauſ. in integr. reſt. agi poſſ.

DEFINITIO I.

Reſtitutio in integrum alieno nomine peti non poteſt, niſi vel ſpeciali mandato interueniente, vel in neceſſarium antecedens.

ET si non aliter petendæ reſtitutionis facultas data intelligitur, quam ſi ſpeciale mandatum interuenerit:[1] Si tamen procurator quis conſtitutus ſit ſpecialiter ad redimendam rem venditam, litémque ad id tractandam, nec redimendi ius vllum ſit, niſi petita in integrum reſtitutione,[2] dicendum eſt in neceſſarium antecedens mandatum quoque intelligi ius exercendæ reſtitutionis.[3] *Ita tractatum eſt* in cauſa D. Senatoris d'Auiſe contra Franciſcum le maiſtre, Prid. Calend. Septemb. 1593.

1 *L.illud nullam, 25. §.1.& l.ſeq.Cod de minor.c.coram.Extra. de in integr.reſtit. c.qui ad agendum, de procur. in 6.* & vtrobique Dd.

2 Quod ex variis cauſis poteſt contingere, puta ſi res vendita fuerat ſub pacto de retrouendendo intra certum tempus, quod iam præterierit, & tamen immodicam læſionem interueniſſe, quæ ius illud redimendi faciat ex temporali perpetuum, ſecundum ea, quæ ſcripſi *Defin. 4. 3. in quib.cauſ.reſt.in integr. non eſt neceſſ.*

3 *Arg.l.ad rem mobilem, 56.& l.ad legatum, 62.D.de procur. l.2.D.de iuriſd.* Sunt & alij caſus plerique in quib. ſpeciale mandatum non exigitur ad exercendum iudicium in integrum reſtitutionis. Primus eſt ſi de reſtitutione non niſi incidenter agatur, *c.ſuſcitata,* vbi gloſſ. Abb. & alij, *Extr.de in integr.reſtit.* id eſt, aut pendente lite principali, aut intra decimum diem, ex quo diffinitiua ſententia lata eſt. Ioann. Andr. Hoſt. Card. & Anton. *in d c.coram. per illum text.* Secundus caſus eſt, ſi verba mandati non tantum expreſſe, ſed etiam tacite ſub generalibus verbis includant ſpeciale mandatum, vt ſi quis procurator conſtitutus ſit ad agendum, defendendum, & ſupplicandum, Abb. *in d.c. coram, numer.5.* Caſſad: *deciſ 1. de procur.* Tertius, ſi in mandato generali aliquid exprimatur, quod exigat mandatum ſpeciale, tum ſequatur clauſula generalis, *& ad omnia alia requirentia mandatum ſpeciale, d. c. qui ad agendum.* Abb. & Cauad. *ſupradi. locis.* Quartus, ſi procurator habeat mandatum generale cum libera adminiſtratione. Habet enim hoc æqualem vim ac ſpeciale mandatum, ſiue in contractibus, ſiue in iudicijs, Bald. *in l.nam & nocere, notab. 1. de pact. ex d. c. qui ad agendum, l tranſactionu, 7.C. de tranſact. l procurator cui generaliter, 58. D.de procurat.* Quintus, ſi cui conceſſa ſit plena adminiſtratio vel facultas agendi quicquid mandans ipſe agere poſſet, Bart. *in d.l.procurator.* Franc. *in d c. qui ad agendum.* Nam quod dici ſolet, nunquam cenſeri conceſſam liberam poteſtatem, niſi cum id ipſum expreſſum eſt, *l.quam Tuberonis, 7. verſ.alia cauſa eſt. D.de pecul.* ſic accipiendum eſt, vt tamen ſufficiat concedi per verba æquipollentia. Sextus caſus eſt, ſi reſtitutio petatur per tutorem, curatorem, œconomum, prælatum, ac cæteros habentes liberam adminiſtrationem patrimonij alieni, Abb. *numer.6.* & alij communiter *a.l d. cap ſuſcitata, arg. l.ſi actor,* 10. *Cod. de appell. L.2.§.quod obſeruari.* vbi Bartol. communiter receptus, *C.de iureiur propter calumn.* Septimus, ſi tractanda ſit reſtitutio defendendo non agendo. Innoc. & Abb. *in d.c.ſuſcitata, num.5.* Caſſad: *deciſ.2. de procurat.* Ægid. à Bellam. *deciſ.275. Ex l.qui proprio, 46. item quæritur. D. de procur.* An id mereri, ſi quis habeat mandatum generale cum clauſula ratihabitionis? Minime, Gloſ. Ang. & alij *in l ſi procuratorem abſentem, D.eod.tit. de procur.* Bar. *in d. l. procurator cui, & in l.1. Cod. de offic. procur. Cæſar.* Quid ſi conſanguineus pro conſanguineo intra quartum gradum petere velit reſtitutionem præſtita etiam cautione de rato. Iuxta *l ſed & ha, 35.* vbi Bald. *D.de procur.* Nequaquam, quia quod ſcriptum eſt *in d l ſed & ha,* non habet locum in iis, quæ requirunt ſpeciale mandatum, Gl. & DD. *in l exigendi, Cod.de procur.* Soli patri, & quidem qui habeat filium in poteſtate permiſſum eſt, vt pro filio etiam inuito impetret reſtitutionem, quia patris periculum agitur, qui de peculio tenetur, *l.patri pro filio 27. D.de minor.* vbi expreſſim additur cæteros agnatos vel adfines alterius eſſe conditionis. Ego addo nec patri permittendum eſſe, vt pro filio ignorante petat reſtitutionem, ſi filius peculium non habeat profectitium, ſed tantum caſtrenſe vel quaſi. Nam ſi ſit aduentitium, poterit pater petere reſtitutionem, non tanquam coniuncta aut potius coniunctiſſima perſona, ſed tanquam legitimus adminiſtrator. Excipiunt tamen quidam cum, qui ſit coniunctus, ſi idem futurus ſit conſors litis, tametſi nondum ſit, vtpote lite nondum conteſtata; *ex c.conſtitutus, de in integr. reſtit.* Nam poſt litis conteſtationem poteſt conſors agere pro conſorte etiam ſine mandato, adeoque ſine licentia ſui ſuperioris, *clem religioſus. de procur. l.2. C.de conſor.eiuſd.lit. l ſi pupillus 41.D.de iudic.* Non tamen de ea re, quæ mandatum exigat ſpeciale, cum minus certe non plus iuris habere debeat conſors litis, quam qui coniunctus eſt. Vide Didac. Couarr. pluribus hæc ipſa tractantem *lib.1. variar.reſolut.cap.6.*

DEFINITIO II.

Reſtitutio, quæ per curatorem abſentis bonis datum petitur in vtilitatem abſentis, non ſub ipſius nomine peti debet, ſed ſub nomine curatoris.

SI curator abſentis bonis datus litem aliquam inſtituerit,[1] in eáque per errorem aut negligentiam aliquid fecerit, quod inducat neceſſitatem petendæ in integrum reſtitutionis, non ideo ſub ipſius abſentis nomine impetrandum eſt diploma principale, cuius beneficium moribus noſtris[2] neceſſarium eſt ad obtinendam reſtitutionem (cum is qui abſens eſt, neque ſupplicare neque impetrare quicquam poſſit in ea lite, quæ non niſi propter eius abſentiam exerceatur per curatorem) ſed curator ſolus in eam rem adhibendus & nominandus eſt.[3] Quippe cui licere debeat ex officij ſui ratione etiam contra proprium factum venire, ad alienum ſcilicet commodum non ad ſuum.[4] *Sine die.*

1 Poteſt enim actiones omnes exercere, quæ tempore ſunt perituræ, *l.creditore 14 de reb.auct.iud.poſſ.*

2 Nam

2 Nam de iure communi Prætor restituit non Princeps, *l.1.Ex quib.caus.maior.*

3 Vt diximus de curatore furiosi, *l in negotiis 5 ff.de regul iur.* Nam nec id alia ratione receptum est in furioso curatore, quàm quia furiosus absentis loco est, *vulgat.iurisp.*

4 Bartol. Castr. & alij *ad l. si non sortem 26. 5 filius, de cond. indeb.*

TIT. XXXIII.

IN INTEGR. RESTIT.

postul. ne quid noui fiat.

DEFINITIO I.

De nihil innouando pendente lite in integrum restitutionis.

POSTVLATA in integrum restitutione, etsi nihil noui faciendum est, officio tamen iudicis de eo requisito incumbit, vt contractum, cuius rescissio petitur, interea tenere, vimque suas habere pronuncier, [2] præstita tamen satisdatione, [3] ne alioquin is, qui restitutionem duntaxat petiit, hoc ipso impetrasse videatur. [4] Quod maximè obtinet, si proponas agi de instrumento authentico, & vt pragmatici loquuntur, guarentigiato. [5] Cur non enim tenere debeat, cum sententiæ vim habeat & condemnationis, [6] nisi proponas maximum aliquam pro actore vrgere præsumptionem? [7] Sed tamen obseruare debebit is, qui ex contractu nititur, vt ante iudicis interlocutionem ea de re redditam ab omni abstineat executione. Si secus fecerit, siue iam perierat, vt lite pendente contractui stare aduersarius iuberetur, siue nondum perierat, attentasse in præiudicium pendentis litis & restitutionis videbitur, [8] Ac proinde ante omnia pro attentatorum priuilegio reuocanda erit infirmandáque per iudicem executio, [9] addita etiam, quanti aduersarij interest, condemnatione. [10] Lis enim pendere dicitur postulata in integrum restitutione, licet nulla dum contestatio secuta sit, sicut & sola suspecti iudicis allegatione, [11] adeoque interdum nuda libelli oblatione, [12] aut etiam rescripti principalis impetratione. [13] *Ita Senatus* pro D.de Vosery, contra D.de Mandolle 17. Calend. August.1588.

1 *L.vnic.C.hoc tit.l.si causa cognita 32.C.de transact.* quæ restitutionem in integrum appellationi æquiparat, quod ad hoc, vt suspendat vim & effectum sententiæ. Adde *l chirographis 57. §.1.D.de admin tutor.*

2 Et ita temperandum est, quod ait *d.l.vnic.* quomodo ad eam notat Bart. *ex c. suscitata, & c. constitutus*, vbi Canonistæ Extr.*de in integr.restit.*

3 Propter dubium litis euentum, *l.quod debetur 51.D.de pecul.* & vt cautum sit ei, qui petit restitutionem, *l.1. & tot.tit.D. qui satisdar.cogant. l.vlt. C.de ordin.cognitio.* Mynting. *centur.1. observ.48.*

4 Aliud enim est restitutionem petere, aliud impetrare. Petitur facile, sed non impetratur neque conceditur, nisi causa cognita & auditis omnibus iis, quorum interest, *l. in causa, 13. vers. causa enim cognita. l. etiamsi 29. §.vltim. D. de minor.*

5 Id est, cuius vigore competit exactio sine strepitu & figura iudicij, ita vt de facto incipi possit à captura personæ, quomodo loquitur Ant. Tessaur. *decis.Pedemont.26.nu.12.* post Rom. *consil.113. numer.1.* Marsil. *sing.7.* Isf. *in l.vlt. numer. 6. Cod. de edict. Diui Hadr. toll.* adeo vt nec sit necesse citari parrem, vt testatur Tess. *ibid.* contra Bald. & Isf. *in l 1.Cod de iur. & fact.ignor.*

6 Bart.*in l.cum vnus,in princ. nu.11. de bon auctor. iudic.possid.* Didac.Couarr.*lib.2.var.resol.c.11.num.3 ad fin.*

7 Vt in ea specie, de qua scripsi *Definit. 1. supr. si aduers. credit.* Non tamen videtur omnino recta consecutio, vt ex huiusmodi instrumentis possit fieri executio pendente lite in integrum restitutionis ob id solum, quod habeant vim sententiæ. Cum & sententia ipsa per petitam in integrum restitutionem suspendatur, *d.l., si causa cognita 32 Cod de transact.* Itaque totum ius hoc, quo vtimur, acceptio ferendum est praxi potius, quam iuris rationi. Sane si instrumentum falsum dicatur, non eo minus pendente falsi accusatione pronunciandum est pro instrumento, *l.2 C ad leg.Cornel.de falsis.* scilicet, quia maior vis est restitutionis aut prouocationis ad suspendendum effectum contractus quam accusationis. Imo & à iuris ratione abhorret, vt instrumentum vllum habeat pararam executionem, *l. minor 40 D.de minor l si pacto 14.C.de pact.* Vide Tessaur. *late dict. decis. 26. Otach. decis.129 num 2.*

8 Vt hoc saltem casu salua sit ratio & dispositio iuris posita *in d l.vnic.C.hoc tit.*

9 Attentatorum enim hoc priuilegium est, quotiescunque appellatio aut restitutio habuit effectum suspensiuum, Didac. Couarr. post alios multos quos citat *c.23 pract quæst num.7. & c 24 per tot. & 25.præsertim num.7.*

10 Semper enim, qui attentauit, condemnatur in id omne, quod aduersarij interest eo nomine.

11 *Ex l.apertissimi 16.C.de iudic.*

12 *L.1. & 2 vbi gloss C.vt lit.pendent.*

13 *L.1. & 2.Cod quand.libell. Princip.dat.lit.cont fac.* Adde *l ex illo tempore 13. C de appell.* quæ tamen loquitur de consultatione & relatione ad Principem non de rescripti impetratione. Vide Ferrar. *in pract. tit. de form.except. rei consuet.in verb. exceptionem.*

DEFINITIO II.

Potest qui impetrauit restitutionem pendente lite aduersus contractum executionem contractus consequi, non etiam petere.

QVOTIES postulata in integrum restitutione, iudex petente reo contractum tenere iussit, [1] permittendum est actori, si quid forte ipsi vicissim præstandum fuit ex contractu vltro citroque obligatorio, vt perinde id possit petere, ac si restitutionem non postulasset. [2] Plane si aduersarius iure suo vti nolit, [3] non erit ferendum vt ex contractu agat, qui contractum impugnat. [4] Iure autem suo vti videtur, non solum qui petit & obtinuit, vt pendente causa in integrum restitutionis contractus teneret, [5] sed etiam, qui id habet ac retinet, quod rescisso contractu non haberet. [6] Itaque venditor, qui aduersus venditionem vult restitui, non prohibetur precium petere, ne interea emptor & rem & precium habeat, [7] sed protestari tamen debebit, ne quid ex ea re præiudicij petitæ restitutioni fiat. [8] *Ita Senatus* sæpius.

1 Vt fieri solere, & in praxi receptum esse diximus Definit. præced.

2 Id enim fit ex naturali necessitate contractus, qui cum vltro citroque sit obligatorius, non potest tenere ex vna parte, quin ex altera teneat: alioqui claudicaret, quod esse non debet, extra casum, *l.Iulianus 13.§.antepen.D. de action empt.* Neque vero præmissi iuris præsumptio & coniectura capi potest ex eo actu, quem quis vel inuitus facere cogatur, *l.tutorem 22. de his quæ vt indign. l.1.in fin. C de annal. except.* Iudicium porro redditur in inuitum, *l.inter stipulantem 83.§.1.de verb oblig.* & quod hoc casu soluitur ei, qui petit in integrum restitutionem, magis soluitur aut præstatur, vt postmodum contra eum fieri executio possit tanquam impleta conditione, sine qua non, quam vt actor ei petenti condemnetur.

3 Id est, impetrata in integrum restitutione, nec enim inuitus ea vti cogitur, ne quidem post sententiam, *l. si iudex circumuento 28.D.de minor.*

4 Nemo enim ex eo contractu, quem impugnat, lucrum consequi debet, *l. cum quæritur 16. D. de admin.tutor. l.si ita stipulatio 39 §.1.D.de oper. libert. l.40.de acq her.*

5 Intellige, si postmodum vrgeat executionem sententiæ: nam quamdiu facta executio non est, potest impetratam restitutionem abiicere, *d l si iudex.*

6 Retentio enim plus quam petitio est, cum sit etiam perceptio, *l.deducta 58.§ acceptis D ad SC.Trebell. l.cum pater 77.in princ.de leg.2. l.ei cui 16. D.de liber.legat.*

7 Quod nullo vnquam casu æquum est, *l.ex empto 11.§.qui autem, l. bona fides 50. D.de action.empt.*

8 Protestatio namque solet conseruare ius protestantis, *l. 4.§.1.D.quibus mod pign.vel hypoth.soluit. l. pro herede 20.§.1.de acquir. hered.*

DEFINITIO III.

De muliere petente restitutionem aduersus pignorum remissionem, & quid si interim possessionem illa occupauerit propria auctoritate.

CVm mulier cõstante matrimonio pignorum dotalium venditioni, adhibito etiam iureiurando,[1] consensisset,[2] tum defuncto viro restitutionem in integrum peteret quasi læsa,[3] quod ex aliis mariti bonis sibi satis cautum esse non posset,[4] placuit iuttam quidem eam causam esse petendæ restitutionis impetrata prius absolutione,[5] Sed si pendente facti quæstione & incerto eo, an alia bona marito superessent nec ne,[6] mulier quasi iure suo vsa propter clausulam constituti dotalibus tabulis insertam, fundum occupasset, exeoque fructus percepisset, condemnari illam statim debere vt illos redderet, non expectato iudicij euentu:[7] Non solum, quod in integram restitutione postulata nihil noui incõsulto iudice fieri debuisset,[8] sed etiam, quod ex potissimum iudicit partes esse debeant, vt pendente iudicio restitutionis pronunciet contractui standum esse:[9] quod ipsum facere non potest, quin de fructibus quoque pronunciet,[10] cum soli & dominii ius sequatur.[11] Quare nec aliud dicendum erit de iis fructibus, qui ante imploratam restitutionem mala fide percepti proponerentur.[12] Neque enim nouum est, vt de fructibus quoque pronuncietur pendente lite, & priusquam ad sententiam perueniatur.[13] In proposito autem ea quoque ratio maximè contra mulierem facit, quod etiamsi ipsam in causa restitutionis tandem vincere contingeret, non ideo tamen fructus pignorum lucro eius cederent,[14] sed id tamen assequeretur, vt saluam haberet pignorum persecutionem ac si nunquam venditioni consensisset.[15] Fructus enim si quos percepisset aut reddere aut in sortem imputare cæterorum creditorum exemplo[16] cogeretur,[17] ni contracta esset antichresis, vt eos lucrifaceret ad finem vsque legitimarum vsurarum.[18] *Ita Senatus* pro D. Amedeo Michal magistro computorum, contra viduam N. Chabot 7. Id. Jul. 1591.

1 Cuius ea vis esse solet, vt illos etiam contractus valideat & confirmet, qui alioquin ipso iure non valerent, si modo seruari possit sine dispendio salutis æternæ. *c quamuis pactum. de pactis in 6. c si vero cap. eum contingat. Extr. de iureiuran.* & vbique Canonistæ.

2 Qui consensus valet etiam iure ciuili & citra vinculum iurisiurandi, *l. iubemus* 20. C *ad SC. Velleian.* quia siue expressa siue tacita pignoris remissio, & siue expressi siue taciti pignoris donatio non est, *l. t.* 6. 1. *D. quibus mod pign. vel hypoth. soluit l. etsi pignus* 18 *D. qua in fraud credit.*

3 Num & sufficiens restitutionis causa illa est, si liberata sint pignora, ab eo data, qui alioquin soluendo non sit, *l illud verum* 10. *in fin. D. de eo, quod metus caus. l. patri* 27. §. *si minor. D. de minoribus.*

4 Propter quam causam nec valeret renunciatio iure ciuili, *d. l iubemus*, si non auctoritas iurisiurandi interueniret.

5 Ad euitandum periurium: propter vinculum iusiurandi, quia tunc etiam, cum iurisiurandi ratio haberi non debet, ne vinculum sit iniustitiæ & iniquitatis, tutius tamen est periurij metu impetrare absolutionem, aut, quod promissum fuit, adimplere, *cap debitores. Extr de iureiur. c. Abbas, & cap. ad aures, Extr quod met. caus.*

6 In qua incertitudine præsumptio est contra mulierem, & ab ea probationem exigimus, cum ipsa agit & paupertatem mariti sui allegat pro fundamento suæ intentionis; *l 2. D. de probat l actor. & pass. Cod. eod.* Bart. *in l pradior. Cod ad prad. minor in fin*

7 Frustra enim expectaremus euentus, qui nihil posset operari, *l si quis ita* 33. *D de hered instit.* vt hic contingit, quemadmodum sequitur in Definitione.

8 *Leuis Cod hoc tit. l si causa cognita* 32 *C. de transact.*

9 Non tam ex iuris ratione, quam ex praxi qua vtimur, vt scripsi Defin. 1. *num.* 7. &c.

10 Quia contractu tenente ac si restitutio nulla impetrata esset, eos fructus possessor percepisset. Vnde illud est, quod fructus etiam possessionis causam sequuntur, vt in iis dictis, *l videamus* 38. §. *in Faviana & seqq. D. de vsur. l.* 1. § *ex die* 40 *D. unde vi. l.* 4. *C. eod.*

11 *L. qui scit* 25. §. 1. *D. de vsur.* vbi Iulianus scribit fructus ex fundo percipi non iure seminis, sed iure soli.

12 Nam & hi omnimodo restituendi sunt in executionem iudicati, quo contractus tenere pendente lite iubeatur, alioqui eueniret, vt aliquo tempore contractus non videretur tenuisse. Denique constat fructus causæ appellatione contineri, *d. l* 4. *C. unde vi.* Causam vero esse id omne, quod habiturus fuisset petitor, si controuersia ei facta non fuisset, *l Iulianus* 17. §. 1. *l. præterea* 20. *l. qui restituere* 68. *D. de rei vindicat.* Sed & plenius causa bonorum accipienda est pro omni vtilitate, *vt in l. in conuentionalibus* 12. § 1. *de verb. oblig l* 1. §. *hac actio* 20. *D. si is, qui testam. liber. esse iuss.*

13 Vt in ea specie, de qua scribemus 3. *Defin.* 13. *de fructibus & lit expens.*

14 Quia cum per pignus non transferatur dominium, sed nuda possessio, *l. cum & sortis*, 35. §. 1. *D. de pignor. act.* non potest titulus pignoris esse habilis ad inducendam fructuum acquisitionem *arg d l. qui scit* 25. §. 1. *D. de vsur.* nisi ob tacitam ἀντίχρησιν contractam. De qua *in l cum debitor* 8 *D. in quib. caus. pign vel hypothec. tacit. contr.* Scripsi in Chiliade Decad. 9. Error. 5. & 6.

15 *d Liubemus* 20. *Cod ad SC. Velleian.* Id enim dumtaxat reddit restitutio, quod abstulit læsio, non plus aut minus, vt tractat Bart. *ad l si quidem* 11. *Cod. de præd minor. ex l* 1. *& l quod si minor* 24 § *restitutio. D. de minor.* hæc autem mulier non in fructibus pignoris læsa fuerat, sed in remissio iure & vinculo obligationis. Itaque ius illud solum per in integrum restitutionem redintegrabitur.

16 *L* 3. *l creditor* 3 *l. vlt. C. de pign act.*

17 Nullum enim priuilegium hac parte mulieri datum est, ne pro dote quidem, quoniam id egit legislator, vt mulieribus subueniret ne damnum paterentur, non etiam vt lucrum sentirent, *leg assiduis* 12. *in fin C. qui potior. in pign hab.*

18 Intellige de antichresi siue tacita siue expressa. E si inter eas differentia illa est, quod tacita seruat legitimum modum vsurarum, locumque habet quoties pecunia debita gratuita est non sub vsuris, *vt in d l cum debitor* 8. *in quib. caus pign vel hypoth. tacit. contr.* Expressa vero non seruat, *l si ea pactione* 4. *C. de vsur l si is, qui* 11. § *si ἀντίχρησιν. D. de pignor.* Scripsi late dict. Decad. 9. Err. 5. & 6.

TIT. XXXIV.

DE REPVT. QVAE FIVNT in iud. in integr. restit.

DEFINITIO I.

Quid interfit, an restituatur filia ad petendum supplementum, an ad succedendum?

EFILIA, quæ accepta certa pecuniæ quantitate siue à patre siue à fratribus, renunciauit bonis paternis, si postea petat in integrum restitutionem ad hoc, vt rescindatur renunciatio,[1] interroganda est, an ideo tantum velit restitui, vt habeat supplementum, an id etiam, vt, ac si nulla facta esset renunciatio, competentem sibi portionem in bonis & corporibus ipsis consequatur? Hoc enim posteriore casu si aduersarius consentiat dari restitutionem, officium erit iudicantis, vt vtraque pars ex natura restitutionis pristinum integrúmque ius suũ recipiat,[2] Et consequenter condemnanda erit mulier, vt statim, quod accepit, restituat,[3] licet nondum constet, quid & quantum ex corporibus hæreditariis inuicem sperare possit. Sibi enim imputet, quæ petendo restitutionem hoc sibi damnum & incommodum vltro inflixit:[4] nec audietur, si retentionis iure vti velit.[5] Priore vero casu non erit cogenda reddere quod accepit[6] sed imputare.[7] Nam etsi succumberet

beret probato per aduersarium, quod plus accepisset, quam sibi deberetur, non ideo tamen cogenda esset restituere, quod excederet, [7] sed tantum litis amissione, id est, expensarum damno coerceretur.[6] *Ita Senatus* in causa N. Annæ de Bellegarde, & N. Joannis Francisci Noyelli de Bellegarde 7. Calend. Septemb. 1586.

1 Ex causa scilicet læsionis enormis iuncta reuerentia paterna, *l.1. §. qua onerande. D. quar. rer. act. non det. Ut si superstite 5. in fin. Cod. de dolo.* Tractant nostri *ad cap. quamuis pactum, de pact. in 6.*

2 *L. vnic. Cod. hoc tit. l. quod si minor 24. §. restitutio. D. de minor.*

3 Prior enim iudicato satisfacere debet si volet iudicatum exequi, licet non cogatur vti restitutione impetrata si nolit, *l. si iudex circumuento 28. de minor.* iunct. *l. Iulianus 13. §. offerri, D. de action. empt.*

4 Non enim ei succurri solet, qui ipse coniecit se in necessitatem, *l. si fideiussor 7. §. si necessaria, qui satisdar. cog. l. 2. §. via fluminis. D. si quis caut.*

5 Quia non potest pecunia pro corpore, aut è contrario corpus pro pecunia retineri *l. cum pater 77. in princip. de leg. 2. l. deducta 58. §. accepto, ad SC Trebel.* Obstare tamen videtur, *l. si non sorte 26. § si centum, de cond. indeb.* Nisi dicas in illa specie liquidam iam ab initio fuisse quantitatem debitam, ideoque imputari posse debitori condicenti, cur eam non statim soluat.

6 *L. si quando 35. & generaliter, C. de inoff. testam.* iunct. *l. seq. §. repletionem, eod.*

7 Nihil enim vetat pro legitima ampliorem portionem dari.

7 Ob litem temere institutam, *l. eum quem temerè 79. de iudic.* Nam & idem esset si aliquid quidem deberetur, sed tamen plus petitum esset, *§. si minus, Instit. de action. l. 1. C. de plur. petit.*

DEFINITIO II.

De petita restitutione aduersus venditionem fundi indiuisibilis.

MInor rem sibi cum aliis communem & indiuisibilem si tibi vendiderit vna cum condiuisoribus, & iusiurandum interuenerit aliæve solemnitates; [1] non aliter audiendus est petens ex causa læsionis restitutionem, quam si paratus sit totum fundum recipere, & vicissim totum precium reddere, id est, pro cohæredum quoque portionibus. [2] Neque enim fieri potest aliter, vt omnia in integrum & pristinum restituantur, [3] cum tu partem fundi communis & indiuisibilis emptutus non fueris, [4] nec cogendus sis incidere inuitus in communionem, [5] in qua nec remanere cogi possis.[6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defi. 2. supr. Si in commun. eadémque caus. in integr. restit. postul.

1 Alioquin restitutio non esset necessaria, *l. 2. C. de prad. min. l. in causa 16. in princ. & §. & generaliter, D. de minor.*

2 *L. tutor 47. § curator. ff. de minor.*

3 *L. quod si minor 24. § restitutio. ff. de minor.* Facit *l. tutor decedens 26. de liber. legat.*

4 *L. si quis aliam 46 ff. de solut.*

5 *L. si non sortem 26. § si centum, de condict. indeb.* propter discordias, quas materia communionis excitare solet, inquit Pap. *in l. cum pater 77. §. duscissimis, de legat. 2. l. in re communi 26. de seruit. vrban. prad.*

6 *L. vlt. C. commun. diuid.*

TIT. XXXV.

DE TEMPOR. IN INTEGR. restitut.

DEFINITIO I.

De decennio moribus nostris in locum veteris quadriennij ad petendam minorum restitutionem subrogato.

AD petendam ex causa minoris ætatis restitutionem, decennium hodie generaliter, & indistinctè præstitutum est à die completi anni quinti & vicesimi computandum. cum autea sufficeret quadriennium à Iustiniano subrogatum [2] in locum anni illius vtilis, quem Prætores introduxerant, [3] aut ad summum quinquennium, si de rei mobilis venditione, quæ fine decreto facta esset, confirmanda ageretur.[4] Sed etsi de donatione quæratur, continuum decennij silentium sufficiet, non tantum inter præsentes, vt fert Iustiniani constitutio, [5] sed etiam inter absentes, inter quos eadem constitutio vicennium requirit. [6] Enimuero, quamuis dici soleat, præscriptionem statutariam in locum præscriptionis legalis substitutam easdem retinere qualitates & conditiones, [7] id tamen in proposito non obtinet. Quadriennium enim illud Iustinianeum initio inspecto est vtile, vt non prius currere incipiat, quàm petenda restitutionis facultatem habeat is, qui minor fuit, [8] tametsi vbi semel cœpit currere non eo minus pergat, quod illam agendi facultatem aut absentia, aut aliud quodlibet quantumuis iustum impedimentum ademerit. [9] Decennium autem quo hodie vtimur æquè ab initio ac ex postfacto; omni denique tempore continuum est, [10] non illa solum ratione, quod sit longius [11] (exemplo quinquennij, quod quia quadriennio longius est etiam absenti currere Iustinianus voluit [12]) sed ob id potissimum, quod legis nostræ verba sic concepta sunt, vt non meminerint decennij, [13] at tantummodo restitutionis beneficium post vltimum trigesimiquinti anni diem prorsus excludant.[14] Quid enim est, quod temporis cursum possit sistere & efficere, ne trigesimus quintus annus compleatur, aut vt reuera completus pro nõ completo habeatur? [15] Proinde si post eam ætatem ratio aliqua esset concedendæ restitutionis, ad hoc ipsum concedi restitutionem oporteret, vt subinde ex causa minoris ætatis impetrari restitutio posset, [16] quod tamen absurdum foret: [17] Cum & huius incommodi euitandi gratia induci necesse fuerit, vt quadriennium; quod non minorum duntaxat, sed aliis quoque omnibus restitutionibus petendis constitutum est, ab initio esset vtile, [18] ne alioqui aut restitutionis æquitas solo quadrienni lapsu omnino perimeretur, [19] aut restitui actorem ad hoc ipsum necesse esset, vt posset restitui. [20] *Ita Senatus* in causa N. Francisci Denarie contra Bartholomæum de Valon 18. Id. Aug. 1588.

1 Stylo Senatus nostri artic. 154. Vide Rebuff. *tom. 2. tract. de rest. gloss. 2.* vbi monet idem ius apud Gallos ex Francisci I. edicto obtinuari.

2 *L. vlt. C. hoc tit. l. vlt. C. de repud. vel abstin. hered.* Reb. *vbi 5. art. 2 gloss. 1. num* 10.

3 Vt ex præmissis legibus refert Iustinianus. Deque anno illo vtili intelligendus est Scæuola *in l. intra vtile 39. D. de minor.*

4 *L. vlt. C. si maior fact. alien. fact. sin. decret. rat. hab.*

5 *d. l. vlt. in fin. & l. vlt. C. si quis ignor. rem minor esse.*

9 Vt & alias solet vicennium esse necessarium inter absentes iis casibus, quibus alioqui posset decennium sufficere inter præsentes, vt cum de præscriptione longi temporis tractatur; *l. super longi 11. C. de præscription. long. temp. l. vnic. Cod. de vsucap. transform.*

7 Bald. *in d. l. vlt. C. hoc tit. per illum text.* Lud. Roman. *consil. 38. num. 2. & 3.*

8 Expressim namque Iustinianus constituit, vt tantummodo numerandum sit hoc quadriennium ex die, ex quo annus vtilis olim currebat. Vtile autem tempus non est, nisi quo quis habet experiendi facultatem, *l. 1. D. de diuers. temp. præscript. l. tum sex 55. D. de ædilit. edict.*

9 Id enim est, propter quod quadriennium illud ex postfacto dicitur continuum, *d. l. vlt. C. hoc tit.* Obtinua tamen posse vno casu quadriennium hoc esse continuum etiam ab initio, nimirum, si petatur restitutio contra præscriptionem ex capite ignorantiæ, vt contra Cravettam disputat Didac. Couar. *in §. 3.*

sert.part.relect e possessor,num 4.versic.decimo, vt scripsi Defin.1. *num.7.& 8.5 si aduers præs. usucap.*

10 In eoque ius nostrum prouinciale addit ad ius commune.

11 Vt qui grauatur in vno, releuetur in alio, & contra, *l. eum, qui 30.*vbi Bart *num.1.D de iureiur.*

12 *d.l vlt C.hoc tit.d l.vlt.C.de repud.vel abstin. hered.l.vlt. ad fin.C.de præscr.long temp.*

13 Itaque cum lex non distinguat nec nos distinguere debemus,*vulg l de precio 8.D de publician.in rem act.*

14 Quæ lex etiamnum data esset, non eo minus tamen seruari deberet,quoniam ita scripta est, *l.prospexit 9.D.qui & à quibus man.*

15 Indeque nimirum est,quod in minorum restitutionibus tempora computantur de momento id momentum, *l.3. §.minorem, D.de min.*

16 Atque ita induceretur circuitus, vt Baldus disputat *in l. ea quæ 5.C hoc tit.*

17 Circuitus enim vitandus est, *l dominus 53. D. de condict. indeb.Nouell.39. D.de restitut. & ea quæ parit vndec. mens. circa princip.*

18 *d l.vlt.C. hoc tit.*

19 Cum enim tempus continuum est, non distinguimus scientem ab ignorante, *l.vlt.ad fin. vers nulla scientia, Cod. de præscr. long temp.* & tamen non potest neri, vt ignoranti quicquam imputetur, cum non habeat experiendi potestatem, nisi dissoluta fuit ignoratio,vt Papin. loquitur *in d.l.cum sex 55. de adil. edict.*

20 Quæres abiret in infinitum,quod vitandum est, *l. fideicommissa 11. §.si quis decem 18.de leg 3. l. à Diuo Pio 15. §. sed si emptor.D de re iudic.*

DEFINITIO II.

De restitutione per minorem petita in magna Cancellaria post annum trigesimumquintum.

PRæclusa tamen petendæ restitutionis via ordinaria ex diplomate, quod in parua, vt loquuntur, Cancellaria sub nomine Principis à primario Senatus Præside [1] concedi solet, recurri potest ad oraculum viuæ vocis, [2] vt Princeps de plenitudine, quod aiunt, potestatis [3] concedat restitutionem, non tam aduersus lapsum temporis, quam vt rescindatur quicquid in minori ætate perperam gestum esse dicitur, [4] non quasi tricesimusquintus annus nondum completus sit, quod non magis fingere quam præstare Princeps potest: [5] Sed quia in potestate & arbitrio Principis sit, post eam quoque ætatem in integrum restituere, si iustam subesse videat causam restitutionis, adeóque licet nulla causa sit, aut noua nulla superuenerit. [6] Nam & iis casibus, quibus siue ob lapsum temporis, siue qua alia ratione lex municipalis denegat restitutionem, suprema Principis auctoritas & potestas semper, vt par est, excepta intelligitur.[7] Quare nec de illo quærendum erit,an à die quinti & tricesimi anni completi effluxerit quadriennium, quod omnibus in integrum restitutionibus petendis proximè diximus esse præstitutum. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Id enim ius habet primarius nostri Senatus Præses, vt hoc ipso sit Vicecancellarius,adeoque quisquis ex Senatoribus vices primarij gerit,etiamsi fortè sit ex nouissimis, si modo absint omnes, qui eum præcedunt, quod in Senatus Pedem. Præside & Senatoribus diuersum est.

2 Id est, ad magnam Cancellariam; quæ ipsius Principis non tantum nomen,sed etiam subscriptionem habet.

3 Distinguunt enim nostri duplicem potestatem in Principe, vt in Deo Theologi. Ordinariam vnam, quam melius dicere ordinatam deberent. Aliam absolutam & plenissimam. Sed malè, si credimus Didac. Couarr. *lib.3.variar.resol.cap.6. num.8.* Ario Pinel. *ad l.2.C.de rescind.vend. in 1.part.rubr.num.24.* Ant. Tessauro, qui post alios multos hanc non insulsè vocat plenitudinem tempestatis, *Decis Pedem.91. num 1.*

4 Ac si petendæ restitutionis tempora adhuc superessent, vt euenit, cum appellationis aut interponendæ aut prosequendæ tempora præterierunt. Restituitur enim minor ad appellandum. Sed hoc facilius est, quam vt restituatur ad petendam restitutionem, *l.1. Cod. si sæpius in integr.restitus postul. l.sit prætor 7.§.penult.D de minor.*

5 Fictiones enim de eo esse debent, quod per rerum naturam verum esse possit, *l. qui ad certum 14.* vbi Bart. *l.sed adde. 19.§.vlt.D.locat.l.si tibi 8.§.vnius hominis, de opt. legat.* vt & de confessionibus scriptum est *in l. confessionib. 13. de interreg. in iur. faciend.*

6 Eo scilicet iure, quo ius facere potest nouamque legem condere,etiam deficiente iure, vt in specie *l Pannonius 86. de acquirend. hered.* de cuius lectione & sententia scripsi *lib. 14. Coniect cap 1.*

7 Quæ etiam in iureiurando, quod magis est, excepta intelligeretur, *l vlt. D.ad munic.* Restitutiones enim omnes, licet æquitate naturali nitantur, tamen sunt iuris positiui, vt nostri loquuntur, ideoque pro arbitrio supremi Principis mutari possunt, secundum ea, quæ nostri tractant *ad l.vlt. C si contr.ius vel vtilit.publ.*

8 *L.vlt.C. hoc tit. l.vlt.C.de repud vel abstin hered.*

DEFINITIO III.

Quando quadriennium currat etiam ignoranti, non currat etiam scienti.

QVadriennium ex Iustiniani constitutione petendis in integrum restitutionibus præfinitum, etsi initio inspecto vtile est, vt non incipiat curiere, nisi à die scientiæ, cum tamen ex postfacto sit continuum, [2] non eo minus curiere perseuerabit, quod per mortem eius qui scire cœperat interrupta sit continuatio scientiæ. [3] Hac enim parte, vt & alias plerumque defuncti scientia nocet hæredi: Non idem erit si ex pluribus quorum communis causa fuit quidam sciuerint, quidam ignorauerint. Nam iis qui ignorauerunt aliorum scientia non nocebit: [5] Quinimo si non tantum communis & indiuisa, sed etiam indiuidua causa fuit, per eos qui ignorarunt, scientium quoque ius saluum fiet. [6] *Ita tractatum est* in causa N. Joannis Martini & Zachariæ Lanfrey 10. Calen. Decemb.1592.

1 De quo diximus præcedentibus proximis Definitionib.

2 *d.l.vlt.C.hoc tit.*

3 *L.4.§.hæres qui ff.de vsucap.l.cum hæres 11.De diuers.temp. præscript.*

4 Cui & dolus defuncti noceret, *l.sicut 8. §.illud videamus, D quib.mod.pign vel hypoth.solu. DD. in d.l.vlem. & in l. nec non 28.§.si quis, D.ex quib.caus.maior.*

5 Iniquissimum enim fuerit ignoranti alterius scientiam nocere. *l. iniquissimum 1. D. de iur. & fact. ignor.* ne quidem, quod magis mirum est, procuratori. *l.cum mancipium 51.§.1 ff. de adilit.edict.*

6 Nam in indiuiduis ius vnius ex sociis conseruat ius aliorum, *l si communem 10. D.quemadmod. seruit.amitt. l.4.§.si fundus.D.si seruit.vindic.* neque nouum est, vt per socium capacem petendæ restitutionis fiat capax is qui alioquin esset incapax, *l.si is qui 29.de liber. legat.* Scripsi Defin.1. *Sup si in commun. eademque caus.*

DEFINITIO IV.

De restitutione petita per viam exceptionis.

REstitutio in integrum cum peti possit non solum per viam actionis, sed etiam iure exceptionis [1] adeoque simplicis contradictionis, vt nostri loquuntur, nullius eo casu temporis quantumlibet longissimi præscriptione excluditur, ex vulgari iuris regula, quæ habet: Ea quæ ad agendum sunt temporalia, ad excipiendum esse perpetua. [2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Definit. 6. infr. De præscript. 30. vel 40. annor.

1 Id est,ad restituendam exceptionem. Nam & peti posset ab actore per viam replicationis, *l.qui proprio 46. §.item quæritur, D.de procur.l 3.D.rat rem hab.*

2 *L.pure 5. §.vlt. D. de doli mali except.* vbi ratio redditur, quoniam actor quidem in sua potestate habet quando vtatur iure suo. Is autem cum quo agitur non habet potestatem quando conueniatur, quod & scriptum est *in l.petenda 6. C. hoc tit. l. qui in alterius 42.D.de regul.iur.*

DEFINI-

DEFINITIO V.

Casus in quo filiæ restitutio datur tanquam minori etiam post annum trigesimumquintum.

DEcennium quod minoribus læsis ad petendam ex capite minoris ætatis restitutionem in integrum iure nostro indultum est, [1] licet continuum sit & ab vltimo vicesimi quinti anni die numerandum, vt quinti & trigesimi vltimo finiatur: [2] Non semper tamen cum ætate currit. [3] Nam si filia minor, quæ dotem vel perexiguam vel nullam accepit, opulentissimæ viuentis patris aut matris hereditati futuræ cum iureiurando, vt fieri solet, renunciauerit, postquam placuit iure pontificio valere huiusmodi pactiones propter iurisiurandi auctoritatem, [4] non prius petendæ restitutionis tempora labi incipient quam is decesserit, cuius successioni renunciatum fuit, quod nec prius læsio vlla quin nec renunciatio interuenisse videatur. [5] Sicut enim viuentis hominis nulla hæreditas est, [6] ideoque nec repudiari potest, [7] ita fieri necesse est, vt futuræ hæreditatis renunciatio tacitam illam conditionem habere videatur, Si hæreditas deferetur: [8] quia prius est, vt delata sit quam vt ab ea quis per renunciationem aut aliter excludatur. [9] Nec sanè nisi improbè potest is, qui renunciauit, læsum se conqueri viuo illo de cuius hereditate actum est, non solum quod ita faciens monstret se solicitum de hæreditate viuentis, quod per se improbum est, [10] sed etiam quia præmatura sit petitio [11] eius, qui contra bonos mores & ius gentium festinans de viui hominis successione agat, quod fuerit multo improbius: [12] Adeo vt hoc ipso indignus fiat, qui vllum ex ea successione lucrum consequi vnquam debeat. [13] Sed & omnino incertum est, quanta futura sit ea hæreditas cuius spem abscidit renunciatio, [14] cum ante mortis tempus id sciri non possit. [15] Quid enim si medio tempore, vt fere fit, patrimonij facultates augeantur vel minuantur? [16] Itaque ab eo duntaxat die decennium computabitur, quo petendæ restitutionis ius natum esse incipiet, [17] hoc est, quo deferetur hereditas viresque suas exeret renunciatio: [18] Defuncto scilicet eo, de cuius hereditate tractandum est, cuiuscunque tandem ætatis sit eo tempore filia, quæ minor contraxit. [19] *Ita Senatus* in causa illustris Dominæ Ludouicæ de la Chambre vxoris D. Comitis de Moureal aduersus illustrem D. Joannem Ludouicum Marchionem de la Chambre, fratresque cæteros totam communis matris hæreditatem sibi vindicantes 4. Id. Junij 1593.

1 *Artic.* 154. Styl. Senatus nostri.

2 Etiamsi non habuerit forsasse minor experiendi facultatem, vt diximus §. *Defin.* 1. *num.* 10.

3 Imo semper præterquam hoc casu, quem ideo possit quis verè singularem dicere.

4 *Ex cap. quamuis pactum, de pact. in 6.*

5 Dixi *Def. vnic. num. 6 & 7. §. Si maior fact. rat. hab.*

6 *L. 1. D. de hered vel act. vendit.*

7 *L. qui superstitis 9 D. de acquir. hared.* item *l. is potest 18. eo. l. qui potest 174. §. 1. De regul iur*

8 Castr. & alij *ad d l. qui superstitis*, *arg. l si Stichum 8. §. si quis ita. l quoties 14. §. 1. D. de notat.*

9 *L. delata 151. de verb signif l bonem 43. §. sub conditione. D. de ædilit edict l decem stipulatus 116. de verb oblig.*

10 *L. 2. §. interdum, De vulg. & pupill subst.*

11 *L. 1. §. si impubere, D. de collat. bonor.*

12 *L donari 29. §. donationem, D. de donat.* nisi pactus sit in exonerationem bonorum viuentis, *l. 7. §. Marcellus autem. in fin. D de pact.*

13 *L. 2. §. vlt. de his qua vt indign.*

14 Non potest autem certa læsio considerari in re quæ pendet ex incerto euentu. *l. 1. C. de pact l. de fideicommisso 11. Cod. de transact. l. si pater 12. C. de inoff testam.*

15 Hereditatis enim & substantia & quantitas æstimatur ex tempore mortis. *l. heres 54. de acquir. hered. l. hereditas 62. de regul iur. l. cum queritur 6. C de inoff. testam.*

16 Vt in specie, *l. 4. §. deficientium, D. de muner. & honor. Lab hic 10. auctis, D. de vacat. & excus. muner.*

17 Actioni enim quæ nondum nata sit præscribi non potest, *l. in rebus 30. §. omnia autem, D. de iur. dot.*

18 Existente, & seipsam committente stipulationis conditione, vt *in d. l. 8. §. si quis ita, & d. l. quoties 14. D. de novat.*

19 Nisi forte quis probabilius existimet, nullam hoc casu post mortem patris & trigesimo quinto anno iam impleto restitutionem filiæ competere, quia viuo patre nondum competit, eo vero mortuo sera est petitio restitutionis ob ætatem quæ nullum amplius fauorem meretur, vt de bonorum possessione decretali scriptum est *in l. 1. §. decretalis, D. de succes. edict.* Sed hæc sententia esset nimis dura cum ab initio ita constiterit contractus, vt infirmandus fuerit si tum mater decessisset, & quidem propter immodicam læsionem quæ semper eadem subest, *arg. l quod si minor 24. §. restitutio. versic. nam etsi origo, D. de minor. argum. l. Pomponius 35. versic. & matrimonium, D. famil. ercis. &c.*

DEFINITIO VI.

Quid si filia per totum illud decennium in patris potestate fuerit, aut in mariti iure? Et an non valenti agere currat præscriptio?

AN idem dici debeat si post mortem matris filia, quæ renunciauit, toto illo decennio in mariti iure aut patris fuerit potestate, quæsitum est. Sic enim quibusdam videbatur, quasi de iure suo experiendi non habuerit facultatem, cum dici soleat, non valenti agere non currere præscriptionem: [1] præsertim filio aut filiæfamilias, [2] itémque mulieri quæ bona sua omnia in dotem dedit. [3] Mihi tamen contra videbatur, propterea quod his casibus actio nata sit, quam exercere sane filiusfamilias potest vel inuito patre, [4] quippe quem implorato iudici officio cogere possit, vt sibi agenti consentiat. [5] Mulier vero etsi constante matrimonio dotalem actionem prosequi nisi marito consentiente non potest, [6] cum tamen maritum ex ea causa iudicio de dote obligatum habeat, quod instituendæ actionis tempora labi passus sit, [7] non minus exceptione repellenda est, quam si agere ipsa potuisset. [8] Nihil enim illi abesse videtur, cum etsi maritus egisset & obtinuisset, æquè nunc illa contra maritum ad recipiendum victoriæ commodum agere cogeretur. [9] Quid ergo si maritus soluendo non sit? Adhuc idem dicendum erit. [10] Imputare namque sibi mulier debet cur vulgare iuris auxilium [11] aduersus mariti paupertatem constante quoque matrimonio non implorauerit, aut agendi licentiam vel à marito [12] vel ipso recusante à iudice non impetrauerit: [13] Cur denique præscriptionis cursum ratione aliqua non interruperit. [14] Sed neque probare facile poteram quod nostri tam generaliter tradunt, non valenti agere non currere præscriptionem. Quod enim Iustinianus in filiorumfamilias personis constituit, [15] non tam iuris rationem, quam nouum ius continet, [16] ad suam speciem coarctandum, hoc est, quoties filiofamilias actio aliqua viuo patre competit de ea re, quam pater ipse vendiderit, aut aliter alienauerit, & de cuius euictione teneatur. Motus enim est Iustinian. vt ita constitueret exemplo [17] eius, quod in bonis maternis iam ante Constantinus induxerat. [18] Et habent hi casus rationem specialem, quod sicut nō sit permittendum filiofamilias, vt agat sine consensu patris, [19] ita inhumanum sit cogi patrem consensum præstare in eam rem, ex qua mox futurum sit, vt ipse conueniatur. [20] Cæterum & absentibus & ignorantibus, licet agendi potestatem non habeant, præscriptionum tempora currere certum est, quoties continua sunt. [21] Nec nisi cum de diebus vtilibus agitur ea distinctio locum habet, an agendi potestatem actor habuerit, necne. [22]

Ideoque nimirum comparatum est, vt absentis bonis curator detur, qui pro non valente agere actiones omnes alioqui tempore perituras exerceat; [23] Inde etiam restitutiones edicto Prætoris introductæ, si qua iusta esset causa ignorantibus vel absentibus succurrendi. [24] Frustra vero, si non valenti agere præscriptio nulla curreret. [25] Planè cum ea cauta est propter quam agi non potuerit, quod nulladum actio nata sit, [26] nihil est quod de præscriptione tractari queat, quandoquidem prius omnino est, vt nata sit actio, quam vt vel exerceatur vel perimatur. [27] Atqui, inquies, ea saltem iusta petendæ ex edicto generali restitutionis causa videri debet, quod vel paterna, vel maritali reuerentia vxor aut filiafamilias prohibita sit petere restitutionem. [28] Sed non puto: Cum aut patris aut mariti interfuerit agi potius quam non agi, [29] Et absurdum sit dari restitutionem ad hoc ipsum, vt restitutio peti possit, ne alioqui res abeat in infinitum. [30] *Ita tractatum*, non tamen decisum est in supradicta causa.

1 *Ex l.1. §. vlt. C. de annal. except.* Scripsi in Chiliade *Decad. 3. Error. 9.*

2 *L.1. §. vltim.* iunct. *Auth. nisi tricennale. C. de bon. matern.*

3 *L. in rebus 30. C. de iur. dot.*

4 Quia cum filiifamilias persona sit integra, potest ille ex omnibus contractibus & agere & conueniri, *l. tam ex contractibus 57. D. de iudic.* Nunquam tamen agere sine consensu & authoritate patris, nisi in publicis iudicils. De quo vide Guid. Pap. *quæst. 54.* & Iul. Clar. *in §. fin qu. 14. nu. 5.*

5 *L. vltim. ad finem princip. versi. necessitate. Cod. de bon. qua liber. l. cogi 16. §. si pater, D. ad SC. Trebell.* Facit *l. Imperator 50. eod.*

6 *d. l. in rebus, l. doce 9. C. de rei vindicat.*

7 *L. si extraneus 33. l. is qui 56. D. de iur. dot. l. cum dotem, 71. eodem.*

8 Nihil enim ei abesse videtur cum habeat actionem. *l. si is qui actionem 15. de regul. iur.* vt in Defin. sequitur.

9 Dotis namque actio necessaria est soluto matrimonio, nec dos redit ipso iure ad mulierem. *l. dotis actione 9. Cod. solut. matr. l. queties 16. C. de iur. dot.*

10 Quid enim interest bonæ fidei possessoris in maritus soluendo nt necne, *argum. l. 4. §. illa etiam quæstio. D. de dol. mal. except.* Sufficit nihil ei posse imputari, mulierem vero agere potuisse.

11 Id est, vt nostri vocant, assecutionem dotis, ex *l. si constante 24. D. solut. matr. l. vbi adhuc 25. C. de iur. dot.*

12 Potest enim mulier agere pro dote marito consentiente, non etiam eo inuito aut ignorante, quomodo accipienda est *d. l. doce 9. C. de rei vindic.*

13 *Arg. d. §. necessitate.*

14 Litem contestando aut saltem conueniendo aduersarium per executorem, vt loquitur *l. sicut 3. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

15 *d. l. 1. §. vlt. C. de annal. except.*

16 Vt ostendunt verba illa legis: *In alia autem, quæ minimè acquiri possunt, hoc non fuerat specialiter constitutum.*

17 Vt & pleraque alia Imperatorum rescripta non minus exemplo quam ratione facta sunt. *l. Titius 54. D. ad SC. Trebellian.*

18 *L. 1. §. vlt. C. de bon. matern.*

19 *d. l. vlt. versi. necessitate, C. de bon qua liber.*

20 Quemadmodum enim auctoritatem pro se, & in rem suam præstare nemo potest, *l. 1. l. pupillus 5. l. quod dicimus 7. D. de auctor. tutor.* ita neque cogendus est, vt præstet contra se. Nemo siquidem cogitur id facere per quod futurum sit, vt teneatur, præterquam in singulari casu, *l. 4. §. sed enim in fin. D. rem pupill. saluam for. & l. illud verum 10. D. de eo quod metus caus.* etsi possum contra te interdum agere, vt agas, *l. 13. §. penult. de act. empt.*

21 *L. vlt. & tot. tit. C. de long. temp. præscript. l. 3. C. de præscrip. 30. vel 40. annor.*

22 *L. 1. D. de diuers. temp. præscripi. l. cum sex 55. D. de ædilit. edict.*

23 L. 2. vbi DD. *de curat bon. dand.*

24 *L. 1. & tot. tit. D. ex quib. caus. maior.*

25 Nulla enim restitutione opus esset aduersus præscriptionem quæ non cucurrisset, vt in casu *d. l. 1. C. de bon. matern. & §. vlt l. 1. C. de annal. except.*

26 Vt in specie *dict. l in rebus 30. §. omnia autem, Cod. de iur. dotal.*

27 Bartol. *in l. pignori 15. D. de vsucap.* Priuatio enim præsupponit habitum, *l. bouem 43. §. sub conditione. D. de ædil. edict. l. decem 116. D. de verb. oblig.*

28 *Arg. l. 1. §. qua onerandæ, D. quar. rer. act. non det. l. pen. D. de furt.*

29 Ideoque nec verisimile est, prohibitam fuisse filiam à patre aut vxorem à marito ne ageret, Semper enim & ferè in omnibus Cassianum illud inspiciendum est: Cui bono?

30 Vt scripsi *Defin. 1. num. 10. §. eod.*

TIT. XXXVI.

QVIB. EX CAVS. MAIOR. in integr. restit.

DEFINITIO I.

De in integrum restitutione aduersus stipulationem reddendæ dotis, sine causa factam in fauorem absentis.

FRater cum sorore de bonis paternis, maternis, fraternisque transegerat, eique cum longe plus illa sibi debitum esse contenderet, quingentos florenos daturum se spoponderat, remisso per sororem superfluo his verbis, *luy faisant grace du surplus.* Eo ipso die, eodémque stipulante notario, iam absente tamen fratre, soror eam pecuniam sibi à fratre promissam viro in dotem dederat, subiecta stipulatione, soluto matrimonio dotem illam aut mulieri eiusve liberis, si qui superessent, Aut si nulli tum extarent fratri restitui. [1] Quam stipulationem frater postea ratam habuerat. [2] Cum soror aliquanto post tempore conquereretur, non tam quod viliore pretio bonis paternis, maternis & fraternis renunciasset, [3] (quamquam hoc quoque allegabat) quam quod restitutionem dotis in casum non existentium liberorum notarius fratri stipulatus esset, [4] in integrum restitutionem ex rescripto Principis eo nomine implorabat, quasi id per fraudem & circumuentionem notarij, ac sine causa factum esset. Frater vero illam stipulationis causam adferebat, quod ea contemplatione plus ipse sorori per transactionem promisisset quam alioqui fuisset promissurus; [5] Ideoque non esse permittendum sorori, vt ab hac conuentione discederet, si non à transactione quoque discedere parata esset, [6] quod vnus idemque contractus videretur altero in continenti post alterum facto, [7] aut ambo saltem correspectiui, vt nostri loquuntur, & alter alterius intuitu celebratus. [8] Plerique putabant iustam esse causam in integrum restitutionis, quod ex ipsis transactionis verbis constaret minus iam à fratre sorori promissum, quam ei deberetur. [9] Item quod tabulis dotalibus frater non adfuisset, nec eiusmodi stipulationis interponendę mandatum notario dedisset. [10] Quæ porro causa subesse poterat dotis quam soror ab aliis acceperat, restituendæ fratri, qui de suo dederat nihil? [11] Aut cur feramus vt sorori adempta sit per eam stipulationem facultas testandi de dote, si absque liberis moriatur? [12] Cum tamen ei frater conditionem deferret, vt à transactione totoque negotio discederetur, nec ipsa contradicendi causam haberet, pronunciauit Senatus locum quidem esse restitutioni in integrum, sed ita vt vtrique salua essent iura omnia, quæ ante transactionem habuissent, ipsa quoque transactione in eam rem rescissa. [13] Nam aduersus vnum ex pluribus correspectiuis contractibus, non magis quam aduersus partem contractus dari restitutio poterat, quin à toto negotio abiretur. [14] *Ita Senatus* ex tempore Idib. Decembr. 1592.

1 Quæ-

1 Quæ pactio valet & vtilis est. *l. cum dotem 29. §. vlt. D. de pact. dotal.*

2 Itaque perinde erat ac si ipse fuisset stipulatus, vt *in d. §. vlt.* cum ratihabitio æquiparetur mandato. *l. vlt. C. ad SC. Maced. l. vero 12. §. vlt. de fo. ut.*

3 Quæ poterat de tota causa restitutionis si soror vel vltra dimidiam læsa, vel intra dimidiam quidem, sed minor eo tempore fuit de proponeretur, *Iuxt. l. 2. C. de re. iud. vendit. DD. in l. si quando § & generaliter. C. de inoff. test. iam.*

4 Interest enim mulieris, vt eum habeat dotis ad suos heredes reuerturæ *l. 1. § ergo etiam, ff. de minor. l. pater 71. vers. interest enim, ff. de euict. iunct. l. si pactum 9. ff. de probat.*

5 Vt in specie. *l. cum te 6. C. de pact. int. empt. & vendit.*

6 *Argu. l. vltim. ff. de acceptil. l. si duo 13. § si quis iurauerit ff. de iureiur.*

7 Siquidem ea quæ in continenti fiunt videntur inesse. *l. 7. § quinimo, D. de pact. l. lecta 41. versic. docebam, D. de rebus cred.*

8 *d. l. cum te 6. C. de pact. int. empt. & vendit. l. 1. C. de cupress. lib. 11. tit. vlt.*

9 Itaque falsa erat illa stipulationis huius interponendæ causa, quam frater comminiscebatur.

10 Stipulatio autem necessaria videbatur, vt in *d. l. cum dotem 29. §. vlt. de pact. dotal.*

11 Illa namque ratio tueri solet pacta dotalia, cum stipulatio nulla interuenit: quod initio dotis dandæ possit is qui dat quam velit legem rei suæ dicere, non aliter daturus, *l. cum dos 7. ff. de pact. dot. l. in traditionibus, ff. de pact. l. vltim. Cod. de pact. int. empt.*

12 Et sane videbatur mulier hoc casu pacta fratri tanquam heredi, cum eo tempore & in casum nullorum existentium liberorum vix alium heredem quam fratrem sperare posset, vt proinde etiam citra restitutionem in integrum videretur ea pactio transferenda ad quemlibet alium heredem siue testamentarium, siue legitimum, ex eleganti illo Papiniani responso in *l. tale pactum 40. §. vlt. de pact.*

13 *Ex l. si diuersa 14. C. de transact. l. cum quæritur 16. ff. de admin. tut. l. si ita 19. ff. de oper. libert.*

14 *d. l. cum te 6. de pact. int. empt. d. l. 1. C. de cupress. d. l. vlt. ff. de accept. l. tutor 4. §. curator. ff. de minor.*

DEFINITIO II.

De restitutione in integrum aduersus transactionem; per quam vel iniuria remissa, vel infamia redempta sit.

ADuersus iniuriæ remissionem certum est in integrum restitutionem non dari, ne minori quidem.[1] Credo quod nihil interfit eius qui vult restitui,[2] cum ea querela solam sæuientis animi indignationem & duritiam contineat,[3] hominis autem præsertim Christiani interfit potius beneficio adfici hominem.[4] E contrario si ad obtinendam remissionem iniuriæ, cuius persecutio infamiæ fortassis notam irrogatura erat, aliquid reus soluerit vel promiserit, nulla similiter eo nomine restitutio concedenda est ex causa læsionis quantumlibet enormis,[5] id est, quauis eius, qui ad remittendam iniuriam quid accepit, vel stipulatus est, multo minus interfuerit.[6] Quod enim redimendi honoris gratia factum est, certo modo æstimari non potest,[7] Sed hoc ita si crimen admissum esse constet, non etiam si forte per calumniam & dicis causa ad extorquendam indebitam pecuniam aut obligationem instituta accusatio proponatur.[8] Hoc enim casu subest causa doli quæ locum facit restitutioni.[9] Atqui, inquies, crimen fatetur, qui de crimine paciscitur,[10] si de eo data pecunia transigat.[11] Verum id ita accipiendum est si neque vis neque dolus interuenerit.[12] Sed & fieri interdum potest, vt ab obiecto per aduersarium crimine immunis reus sit & absoluendus, qui tamen ex alia causa ad hunc accusatorem nihil pertinente[13] culpandus sit & condemnandus. Finge per lasciuiam transeuntis exercitus[14] direptam domum, ac subtracta mobilia per milites vendita fuisse Titio, ignoranti cuius essent. Non caret crimine Titius, qui contra leges & Senatusconsulta emerit.[15] Sed tamen non statim consequens est ab eo direptam esse domum,[16] vt ex alieno delicto furti conueniri possit.[17] Itaque si cum eo paciscatur, cui furtum factum est, ne forte denunciante illo cuius erant condemnetur, non quasi fur, sed quasi rei furtiuæ emptor, non videbitur vtique fatetur furtum, sed tantum emptionem.[18] Et ideo si cum res emptæ permodici essent pretij, ingentem pecuniæ quantitatem Titius spopondent vt appareat lætum eum esse vltra dimidiam inspecto quoque dubio litis euentu,[19] nihil proh bet restitui in integrum aduersus transactionem.[20] Cessat enim hoc casu supradicta ratio, cum non ex eo solo fur quis fiat, quod rem furtiuam à fure ignorans emerit, si modo vindicanti domino eam reddere sit paratus.[21] Nec proinde infamis fit ex sententia, licet ideo condemnandus sit, quod emerit contra legum & Senatusconsultorum prohibitionem.[22] *Ita & natus* in causa quadam Aduocati Bally Neciensis in publico auditorio 3. Idib. Mart. 1593.

1 *L. auxilium 37. ff. de minor.*

2 Non enim restitui possunt, nisi quorum interest, & qui inciderunt in captionem, vt loquitur *l. 1. ff. de in integr. rest. l. scio 14. eod. l. 3. §. sed vtrum, l. minor. 40. & pass. de minor.*

3 *L. si venditor 6. in fin. ff. de serv. expor.*

4 *L. seruus ex lege 7. eod. l. non solum 11. §. 1. ff. de iniur.* vbi Vlpian. scribit actionem iniuriarum quia ex bono & æquo est dissimulatione aboleri, adeo vt semel remissa iniuria postea ex pœnitentia repeti non possit. Itaque inquit, ipsa actionis æquitas omnem eius metum abolere videtur, quia contra æquum venit quisquis omissam iniuriam vult recolere. Atqui restitutiones omnes æquitate nituntur. *l. 1. & 5. ff. de restit.* Ergo restitutio in proposito dari nulla potest. *l. 1. §. 8. si quid in fraud.*

5 Nam & in sententiis id obtinet, vt pœna grauior vltra legem imposita conseruet existimationem. *l. in seruorum 10. §. vltim. de pœn.* quasi duriori sententia cum reo transactum sit de existimatione ipsius, inquit Vlp. in *l. quid ergo 12. § pen. De his qui not. infam.*

6 Transactione enim facta non quærendum est, quo pretio, sed an transactum sit. *l. Lucius 78. §. vltim. D. ad SC. Trebellian.*

7 *L. pen. in fin. ff. de donat.* iunct. *l. isti quidem 8. ad fin. De eo. quod met. caus.*

8 *L. in summa 55. §. 1. ff. de condit. indeb. l. præses 12. C. de transact. l. vlt. C. de accusat.*

9 *L. sub pretextu instrumenti 19. C. eod. l. pen.* vbi est text. elegans. *ff. de calumniat.*

10 *l. quoniam 5. ff. de his qui not. infam. cum §. vltim. leg. præced. l. transigere C. de transact.* Fachin. *lib. 1. cap. 8. & 9.*

11 *L. non damnatos 16. C. eod. l. furti 6. §. pactusque, ff. eod.*

12 Id est si quod reus dedit, dederit pro mala conscientia vt ait *d. l. non damnatos.* Quod enim aut vi aut dolo factum est, prætor nunquam ratum habere debet. *l. si mulier 21. §. 1. ff. quod met. caus. l. 1. & tot tit. ff. de dolo.*

13 Nam in criminalibus sicut & in ciuilibus causis non auditur accusator, cuius nihil interest.

14 Sic Vlpian. loquitur *in l. ex conducto 15. §. 1. in fin. D. locat.*

15 Senatusconsultis enim plerisque apud nos prohibitum est districte & sub comminatione grauissimarum pœnarum ne quis emat à milite, vt nullis existentibus emptoribus magis abstineant milites à furando. Rei enim furtiuæ emptio etiam iure ciuili prohibita est. *l. si in emptione 34. §. item si & emptor. ff. de contr. empt.* Quæ autem res emi non possint, vide apud Gothof. *ad d. §. item si.*

16 Nam vt dici solet, Non probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse. *l. non epistolis 13. l. siue possidetis 19. l. ad probationem seruitutu 22. C. de probation* præsertim in criminalibus, in quibus debent probationes luce meridiana esse clariores.

17 Aliud est si quis dicat tantum se emisse ab ignota nec probet. Ipse enim fur præsumitur. *l. 2. l. simile 5. C. de furt.*

18 Confessio enim præsertim tacita non potest esse amplior accusatione, cum ex accusatione ipsa sit metienda, *argu.* eorum quæ tractat Bart. *in l. consentaneum 16. C. quomod & quand. iud. l. fin. ff. de interrog. in iur. fac.*

19 Secundum illam Bartoli traditionem. *in l. 2. C. de rescind. vendit.*

20 Ex causa læsionis immodicæ si non sit insinuata transactio post triginta dies iuxta edictum Diui Principis nostri Emanuelis Philiberti. De quo scripsi *Defin. 9 tit. de transaction.*

21 *d. l. 2. C. de furt.* iunct. *l. si quis 51. §. sed et si rem, & l. furtiuum 74. ff. eod.*

22 *L. infamem. 7. ff. de public. iudic.*

DEFINITIO III.

Aliquando in ia etiam, in quibus procuratori suo quis adfuit, succurrendum esse per restitutionem.

ETsi is qui in iudicio aliquid dixit vel negauit, vel sententiæ aut interlocutioni iudicis acquieuit, præsente procuratore restitui non potest ad improbandum factum procuratoris, quod ipse semel approbauerit: [1] Sunt tamen causæ aliquæ ex quibus ea quoque restitutio nonnunquam ex summa æquitate concedenda videatur. [2] Finge minorem cui propter ætatis lubricum succurri oporteat. [3] Nemo dubitat quin ætati succurrendum sit, [4] si quid ille siue solus, siue cum procuratore [5] gesserit ex quo lædi possit. Finge rusticum hominem, [6] & vt loquuntur idiotam, qui non modo quid agendum aut scribendum sit non intelligat, sed neque forsitan quid procurator agat loquatur. Iniquum sane fuerit vsque adeo suam ipsi nocere præsentiam, vt quod à procuratore per imperitiam aut collusionem male gestum fuerit omnimodo confirmare ratumq; habere compellatur. [7] Igitur rusticitati quoque sicut & ætati parcendum erit, indulta vtique in integrum restitutione. [8] *Ita Senatus* in causa fratrum Nouellet 12. Cal. Sept. 1595.

1 Nemo enim factum proprium impugnare potest, *l. post mortem* 25. *D. de adopt.* & factum cuique suum nocere debet, *l. factum* 155. *D. de regulis iuris, cap. quod semel placuit, de regul. iur. in 6.*

2 Nimirum ex æquitate illa generali quæ restitutiones omnes introduxit, *l. 1. D. de in integ. restit.*

3 *L. 1. & tot. tit. C. de minor.*

4 Cui etiam *l. Papinianus* 20. in illis verbis *venia ætatis, D. hoc tit. l. si adulterium* 38. §. *incestum, ad leg. Iul. de adult. Laut falla* 16. §. *persona, in fin. D. de pœn. l. fere* 108. *de reg. iur.*

5 Cui scilicet adesse potest, *l. Paulus* 69. *D. de procur.*

6 Nam & rusticitati parcendum est, *l. si quis* 7. §. *doli. D. de iurisdict. l. 2. §. 1. si quis in ius vocat. non ier. l. 1. §. vltim. de edend. l. 2. §. vltim. de ventr. inspic. l. 3. §. & si sciens, ad Sillan. l. 2. & vlt. de iur. fisc.*

7 Nam quod incaute ac per imprudentiam actum est, pro non facto haberi debet, *l. 1. §. 1. de his quæ in testam. delent.*

8 Neque enim rusticitatis aut ætatis prætextu tantam vim legibus fieri oportet, vt ipso iure & citra restitutionem huiusmodi personis subueniatur, nisi forte per Senatum, cuius suprema manus & auctoritas in eo elucet, vt restitutionis solemnitatem expectare non cogatur, vt dixi *Defin. 6. 3. in quib. caus. non est necess. in integr.*

DEFINITIO IV.

Aduersus liberationem ei factam qui conueniri poterat condictione indebiti non datur restitutio, quamuis ea liberatio non fuerit insinuata.

ADuersus liberationem ei factam, cui alimenta præstita fuerant, quæ nullo iure debebantur, [1] non potest dari restitutio in integrum eo solo prætextu, quod sine causa facta liberatio sit. [2] Vulgatum enim est, remittentibus actiones suas nullum regressum dari debere, [3] nec actionem, quæ semel fuerit extincta reuiuiscere vnquam posse. [4] Quidni enim saltem donationis iure valeat huiusmodi liberatio, quæ & gratuito & consulto facta fuerit? [5] Nam quod non sit insinuata facere non potest, vt eo minus valeat iure donationis, [6] Quandoquidem eo iure vtimur, vt donationum, quæ fiunt per liberationem cuiuscunque tandem summæ sint, non sit necessaria insinuatio. [7] *Ita Senatus* in causa Hyppolitæ Fillion & Antoniæ du Pra Calend. Decemb. 1595.

1 Ac proinde quæ alioqui videbantur posse condici condictione indebiti si nulla liberatio facta fuisset *tot. tit. de condict. indeb.*

2 Exemplo eius quod dicimus stipulationem sine causa factam non valere, quin saltem qui ex ea agit, doli mali exceptione repellatur, *l. 2. §. circa, D. de doli mali except.*

3 *L. queritur* 17. §. *si venditor, D. de ædilit. edict.*

4 *L. qui res* 98. §. *aream, D. de solut.*

5 *Ex l. donari* 82. *de reg. l. donari* 29. *D. de donat.*

6 Quamuis ex stylo Senatus nostri generaliter constitutum sit, vt donationes omnes debeant insinuari cuiuscunque summæ sint, Alioqui non valeant.

7 Fauore scilicet liberationis, *argum l. Arrianus* 41. *D. de obligation & action.* quicquid in contrarium scribat Andr. Tiraquell. *ad l. si vnquam, in verb. donatione largitus, Cod de reuoc. donat.*

TIT. XXXVII.

DE ALIENATIONE IVDICII mutandi causa facta.

DEFINITIO I.

TItius, cui debebas centum ex chirographo, cum te apud iudicem tuum personali actione conueniisset, [1] neque tamen propter tuam frustrationem, aut sententiam à iudice, aut pecuniam à te extorquere potuisset, Sempronio Geneuati creditori suo à quo interim vigebatur nomen tuum dederat in solutum, facta in eam rem cessione per solemnem stipulationem. [2] Sempronius te repertum Genevæ in ius vocauerat, nulla prioris litis facta mentione, [3] tandemque & carcerum tædio & litis relata victoria, solutionem extorserat. Cum postea Titium apud Senatum conuenires, vt quanti tua interesset eam cessionem factam non esse, tibi tanti condemnaretur, quasi facta esset aduersus prætoris edictum iudicij mutandi causa, [4] Dicebam non pertinere hanc speciem ad edictum, quo non aliæ continerentur alienationes, quam quæ fierent dolo malo possessoris, vt nouo subiecto aduersario, cuius forum necessario sequi actorem oporteret, hoc ipso durior actoris conditio efficeretur. [5] In proposito autem non possessionis, [6] aut rei quæ possideri queat, proponi factam alienationem, sed nominis, [7] nec à reo, sed ab actore ipso, [8] nec denique dolo malo, [9] sed licito iure, vt ab ea obligatione se liberaret, quam fortassis aliter aut saltem æque commode exoluere non potuisset. [10] Nec enim quemadmodum actoris interest non habere potentiorem aut duriorem aduersarium, [11] ita rei eiusdemque veri debitoris, [12] quicquam videri potest interesse an ab hoc aut ab illo actore conueniatur, cum neq; ideo mutet iudicem, [13] (ponimus enim eum actorem esse qui ius non habeat reuocandi domum,) [14] neque inuitus iudicium suscipere cogatur, [15] in cuius nimirum potestate est si velit prompta debiti solutione declinare molestiam. Id enim est quod dici solet, Iudicia omnia esse absolutoria. [16] Sed tamen cum allegares dolo malo Titij & simulate factam fuisse cessionem colludente Sempronio, Placuit Senatui nihil inaudito Sempronio constitui debere; priusque in ius eum vocandum, & quidem sumptibus Titij de cuius dolo purgando agebatur, etsi probabilius existimabam vt ad tuum sumptum, tuamque diligentiam ea res pertineret, cum de dolo illo, quem Titio obiiciebas, nullo modo constaret, [17] nec videri posset quicquam feciisse dolo malo, qui & suo & communi iure vsus proponeretur. [18] *Ita Senatus* in causa N. Lieure Tononensis & N. Fœx Ante Calen. Decemb. 1597.

1 *Ex l. 2. C. de iurisd. omn. iudic. & vulgarib.*

2 Quæ

2 Quæ datio in solutum & cessio nominis fieri potuit volenti creditori, ignorante etiam adeoque inuito cedente debitore. *l.1 C.de nouat & delegat l pupilli 96. §.soror, D.de solut.l.3. C. de her.vel act.vend*

3 In eoque sane iniuriam sibi fecerat, quia litem à cedente suo inchoatam peragere non nouam instituere debuerat, cum non plus iuris ex iure cedo habere posset, quam cedens habuisset, cuiusque factum præstare cogeretur ex cuius persona & iure ageret quamuis proprio nomine, *vulg.l ex qua persona 149. De reg.iur.* Sed non erat cedens conueniendus ob iniuriam factam per cessionarium.

4 *Ex l.vnic.C.hoc tit l.1.2.3 & pass.ff.eod.*

5 Vt apparet ex dictis legibus, præsertim *ex dict l.3. §. ex quibus.*

6 Nam & sola possessionis alienatio continetur edicto, etsi non alienat qui duntaxat omittit possessionem, *l.4.§.1.& 2.eod. l.non alienat 119 de reg iur.*

7 *Vt in dict.l.1. Cod. de nouat. & d.§.soror.l pupilli, 96. de solut.*

8 Edictum autem illud cum sit restitutorium actori soli prodest, non etiam reo, quia actori actio prisca restituitur quæ per alienationem extincta erat, vt perinde possit exerceri contra non possidentem ac si possideret, *d §.ex quibus.* At actore alienante nihil est quod amittat reus, nec proinde quod ipsi restituere prætor possit vel debeat.

9 Quod tamen in edicto illo requiritur, vt probant verba illa edicti, *absque dolo aut fraudem.* Quid enim si reus tanti habuit se carere, ne propter eam sæpius litigaret verecunda hæc cogitatio eius, qui lites execratur non est vituperanda, inquit Vlp *in d.l.4.§ 1 D.hoc tit.*

10 Est enim vnusquisque rei suæ moderator & arbiter, *vulg. l.in re mandata 21.C.mandat.d.l.1.C.de nouat.& d.§.soror, l.3.& pen.C.de hered.vel act vendit.*

11 *d l 1.1.& 3 D hoc tit.*

12 Nam si non sit verus debitor litemque calumniosam patiatur, ipsius sane interest, ne potentiorem aduersarium & calumniatorem habere compellatur.

13 Quia semper actor sequitur forum rei *d.l 2. C de iurisd.* nisi in casibus exceptis in quorum numero hic non est.

14 *L.2. § pen. D de iudic.* alioqui fieret sane durior conditio rei, neque tamen ob id locus esset edicto restitutorio, cum neque hoc casu quicquam sit quod possit restitui, reo nihil amittente.

15 Nam quod dicimus iudicium reddi in inuitum, *l inter 83.§.1. de verbor obligation.* de eo accipiendum est qui non vult facere id quod debet, non de eo qui fatetur se debere paratumque se dicit soluere *l si debitori 21. D de iudic. l si rem 73. D. de procurat.*

16 *§.vltim. Instit. de perpet.& tem act* De cuius tamen sententia vide quæ scripsi *lib.15. Coniect.cap.1. edde l.vltim. De rei vindic.D.*

17 Qui enim dolum allegat, probare debet, *l. quoties 18.§. qui dolo, de probat. l dolum. C de dolo.*

18 *L.si duorum 42.D de act.empt.*

TIT. XXXVIII.

DE ARBITR.

DEFINITIO I.

Sententia arbitri quam litigatores ratam habuerint standum est, nullo etiam præcedente compromisso.

TS 1 valere non potest arbitrorum sententia, quam nostri laudem dicunt, si non præcedat compromissum: 1 Si tamen sententiæ litigatores consenserint, hactenus confirmabitur, vt valeat in vim pacti; 2 siue expressus, siue tacitus consensus interuenerit: 3 Ideoque quod ab arbitris constitutum fuerit, ratum firmumque haberi oportebit. 4 *Ita Senatus* inter Joannem Guibourg & Claudium Chastelain 16. Calend. Januar. 1589.

1 Adeo vt neque alio loco quam vbi compromissum est sententiam ferre possit, neque de alia re quam quæ compromisso continentur *l quid tamen 21. §. si arbiter, l non distinguemus 32. §.de officio 15 D. hoc titul.* quia non statur sententiæ arbitri nisi metu pœnæ, *l.2.ff eod l.1.C.eod.*

2 *Argu l.2. C communi.vtriusque iudic.* Idemque iuris est in sententia nulla & processu nullo, vt ibid. notat Gothofred. ex VVurmsero. 1. *præt 12.nu.6. Adde l pen.C.eod.*

3 Nihil enim refert an verbo, aut facto quis ratum habeat, *l non tantum 5 D rat rem hab.*

4 An quod imputare vbi debeat qui ab iniquo arbitrio non appellauit, cum perinde ac a sententia iudicis potuerit appellare *l arbitrio 9. ff qui iurisd cog l vltim in fin. C de iudic.* Imo sibi imputare est compromiserit, nec enim potest appellare, *Defin.6.infr.*

DEFINITIO II.

In senatores & alios iudices ordinarios compromitti non potest tanquam in arbitros iuris, sed vt in arbitratores.

IN præsides & Senatores non magis compromitti potest tanquam in arbitros iuris, quam in alium quemlibet iudicem ordinarium, 1 cum sint & ipsi iudices ordinarij. 2 Sed tanquam in arbitratores & beneuolos, vt vocant compositores compromitti haud dubiè potest. 3 *Ita tractatum est* in causa Joannis Guibourg & Claudij Chastelain 4. Cal. Iulij 1591.

1 *L.sed si seruum 9.§ quia index sit, D hoc tit.* obstante nimirum lege Iulia, de qua in *l.eum lege Iulia 41.eod. & in l.20.§. conuenire, D.de iudic.* Vide Guid. Pap. *quæst.69*

2 Licet inspecto initio non aliam iurisdictionem habeant, quam quæ delegata est à Principe, sub cuius etiam nomine & auctoritate senatusconsulta prodeunt, vt appareat Senatum fungi vice Principis non sua *l 1.§.qui mandatum l.3. ff.de offic.eius cui mand. l.solet prætor, 16. ff. de iurisd l.vnic.§.hic tunabulus, ff de offic.præf prat.*

2 Ratio differentiæ est, quia iudex ordinarius habet iudicandi necessitatem, *l de quare 74.ff.de iudic.l.pen. § pen. & vlt. ff de vacat & excus muner.* quam porro tibi præriperet, si tanquam arbiter iuris votum emitteret, si quidem eodem prorsus modo iudicare debet arbiter iuris, quo si vere esset iudex. Non etiam arbitrator, qui non seruato iudiciorum ordine iudicat ex bono & æquo, *l societatem 76.§ arbitrorum,* vbi late Bart. *ff.pro socio.* Vnde fit vt quamuis in causa sua nemo possit ius dicere vel iudicare *ti C.nequis in caus sua,* Possit tamen esse arbitrator, *l si in l.24. ff.locat.* tametsi non possit cogi vt sententiam ferat, quia sibi nec imperare potest, nec prohibere, *l. pen. D.hoc tit:* Iunge *l pen §.pen & vlt.C.eod.* Vix tamen est vt in alios quam iuris arbitros compromitti olim soleret. Idque est quod iam olim dicebat Paulus redacta compromissa ad instar iudiciorum, *l.1.ff.eod.d.l.76 pro soc* Iunge *Defin.5.infr.*

DEFINITIO III.

Si ex pluribus arbitris quidam alio absente pronunciauerint.

SI in tres compromissum sit & duo consentiant altero præsente, licet dissentiente, valet sententia: 1 non item si tertius absens fuerit. 2 Quid si per legitimam citationem, vt adesset interpellatus probetur? Nihil proderit interpellatio, 3 fuit enim si compromissum receperat, cogendus non interpellandus, 4 Poterat namque si adfuisset alios trahere in suam sententiam, 5 Vt proinde mirum non sit plus hoc casu posse absentiam quam præsentiam cum contradictione. 6 *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L item si vnus 17.§.vlt. D.hoc tit.* iunct. *l seq.* quæ in iudicibus quoque idem iuris esse ait.

2 *L duo ex tribus 39.D de re iudic.*

3 Nam quod dici solet contumaciam esse pro præsentia. *Auth qua in prouincia. vers. sed si nec ipse. C. vbi de crim agi oport.* tunc verum est, cum agitur de præiudicio contumacis, non alterius, cui contumaciam alienam nocere non oportet, vt in proposita specie propter rationem quæ sequitur in Definit.

4 *L 3.§.1. & seq. D. de recept. qui arbitr.*

5 Ratio est Celsi & Vlp. *in d.l.item si 17.§.vlt.eod,*

6 *Gloss.in d.§.vlt.* Sed & contradicenti æquiparatur is, qui iurat sibi non liquere nec vult sententiam dicere, *l. Pomponius 36. & seq D. de re iudic.*

DEFINITIO IV.

De sententia arbitri qui de expensis nihil pronunciauit.

CVm de tota lite compromissum esset, arbitri non nisi de principali negotio pronunciauerant, de expensis litis nihil dixerant. Non eo minus valebit sententia,[1] quia finita principalis negotij lite nulla superesse potest controuersia de expensis,[2] quæ non ex conuentione,[3] sed officio tantum iudicis debitæ fuerunt.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Dubitandi ratio est, quia non videtur officio satisfeciisse arbiter, si non omnes controuersias finierit. *l. qualem* 19. §. *decere, ff. de recept. qui arbit.* nisi de pluribus separatum compromissum sit, quasi pluribus compromissis factis, *l. quid tamen* 21. *in princ. eod.* Sed ratio decidendi fuit quoniam in proposito lis & controuersia tota decisa est, vt sequitur Definit.

2 *L. terminato* 3. *C. de fructib. & lit. expens.* vbi ratio redditur, quod post absolutum dimissumque iudicium nefas sit litem alteram consurgere ex litis prima materia.

3 Si enim deberentur ex consuetudine aliud esset, quia hoc casu lis noua non ex lite vetere, sed ex obligatione & conuentione ipsa consurgeret.

4 Quomodo vt plurimum deberi solent officio iudicis expensæ litis, quarum condemnatio propter temerariam litem, & in eius pœnam infligitur. §. 1. *in fin Inst. de pœn. temer. litig* l. 4. *C. de fructib. & lit. expens.* Eadem distinctio in fructibus & vsuris adhiberi solet, An ex conuentione, An officio tantum iudicis debeantur, vt diximus *l. ill. sis. de fructib. & lit. expens.* ex Boer. *quæst.* 18. Distinctionis autem huius ratio illa est, quia officio iudicis locus nullus relinquitur finita iam lite, cum ex quo tempore sententiam diffinitiuam tulit, iudex esse desierit. *l. iudex postea quam* 55. *ff. de re iudic. l. centum Capua* 8. *ff. de eo quod cert. loc. l. vlt. eod. l. qui per collusionem* 49. §. 1 *ff. de act. empt. l. quæro* 54 *ff. locat. l. si deposita* 4. *C. depos.*

DEFINITIO V.

Quantum interest an compromissum factum sit, tanquam in arbitros, an tanquam in arbitratores, Et quid in dubio?

COmpromissum sine pœna stipulatione tamen interueniente factum in arbitros iuris valebat olim,[1] hodie non valet,[2] Sed in arbitratores & beneuolos compositores, etiam sine pœna, & valebat olim & hodie valet, vt ex eo detur actio:[1] Siue approbata sit eorum sententia expresse aut tacite, siue non, Et, Siue approbatio illa iurata sit, siue non:[4] Quid si in aliquos compromissum fuerit, neque constet an velut in arbitros iuris an potius tanquam in arbitratores, nec pœna vlla compromisso adiecta proponatur? Credendum erit tanquam in arbitratores compromissum fuisse, non tanquam in arbitros, vt actus valeat potius quam pereat, ex vulgata iuris regula.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam si neque stipulatio, neque pœna, interuenerat: non poterat valere compromissum, neque ad producendam actionem, neque ad exceptionem *l. 1. C. hoc tit. l. 2. Litigatores* 11. *Non distinguemus* 32. §. 1. *ff. eod* Hinc est quod semel commissa pœna soluebatur compromissum nisi actum esset, vt in singulas causas committeretur, *l. si duo* 34. §. 1. *eod.* si tamen stipulatio interuenisset sine pœna, sufficere poterat ad dandam actionem incerti, *l. diem proferre* 27. §. *vltim. eod.* quasi id quod interesset pro pœna esset, hac sola differentia, quod nihil peti poterat, si nihil interesset, Pœna vero adiecta peti poterat etiamsi nihil interesset, *l. cum pœna* 38 *eod. l. stipulatio ista* 38. §. *alteri. ff. de verb. oblig. l. vlt. ff. de prat. stipul.*

2 Nouell. 82. *De iudicib. cap.* 11. *incip quia vero multa* Intelligo nisi secuta sit acceptatio expressa vel tacita *l. pen. C. hoc tit.* quæ hac parte manet incorrecta.

3 Nimirum ex contractu ipso in quo adhibebatur conuentio, Puta pro socio in specie, *l. societatem* 76. §. *arbitrorum, ff. pro socio.* Aut ex conducto *in l. si in lege* 14. *ff. locat.* Alioqui sane ex nudo pacto nunquam agi potuit ne quidem hoc casu, nec hodie potest nisi secuta acceptatione, *d. l. pennlt.* Excipe casum *l. litigatores* 11. §. *interdum, D. hoc tit.* vbi etiam nudo pacto recte fit compromissum. Stipulatione autem interueniente competet actio ex stipulatu ad id quod interest, quemadmodum olim competiisset, *d. l. diem proferre* 27. §. *vlt ff. hoc tit.* Nam ad hunc casum non pertinet constitutio Iustiniani in *dict.* Nouel. 82. *cap.* 11. sed ad eum solum, quo compromissum factum sit in arbitros iuris, quos ille *iudices* eo loco appellat.

4 Illa namque distinctio, an secuta sit sententiæ acceptatio necne, ad casum illum accommodanda est, quo neque pœna neque stipulatio vlla interueneri, vt constat *ex d. l penult.*

5 *L. quoties idem ferme* 67. *De regul iur. l. quoties* 80. *de verb. obligat. l. quoties in actionibus* 12. *l. vbi est* 21. *De reb. dub. l. cogi* 16. §. 1. *ad SC. Trebell.* Vide Papien. *in form. libell. ad pœn. ex compromiss.* In versic. *in pœna & sub pœna.*

DEFINITIO VI.

An & quando appellari possit ab arbitro?

SEntentia perperam ab arbitris cõpromissariis reddita quantumuis ipso iure nulla sit,[1] aut iniqua, non tamen infirmari iure nostro per viã, vt aiunt, nullitatis potest,[2] neque per simplicem reclamationem, vt reducatur ad arbitrium boni viri,[3] sed omnimodo necessarium est remedium appellationis,[4] sicut & cum à iudice sententia minus rite & contra leges lata est,[5] redactis nimirum arbitriis ad instar iudiciorum.[6] Si appellatio interposita non sit, mandanda est executioni sententia, siue ab arbitro, siue à iudice lata,[7] siue partes expresse consenserint, siue tacitè per silentium & lapsum decendij,[8] quod ad appellandum inditinctè statutum est.[9] Quinimo tacite quoque consensisse creditur, qui contradixit si cum appellare deberet non appellauerit.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Forte reddita absente aliquo ex arbitris, *l. item si* 17. §. *vlt. D. hoc tit.* aut extra diem compromissi. *l. Pomponius* 13. §. *pen. & l. quid tamen* 21. § *si cum dies, &* §. *si intra diem, l. non distinguemus* 32. §. *vlt. & l. seq eod.* Si plenum compromissum fuit, nec tamen de controuersiis omnibus dicta est sententia, *d. l. quid tamen,* §. *plenum,* iunct. *l. qualem* 19. §. *dicere, eod.*

2 In quo derogatum est iuri communi, quod ex arbitri sententia quæ nulla sit pœnam committi non patitur, vt in *d. l. item si* 17. §. *vltim. ad l. quid tamen,* §. *penultim. l. Debeo* 25. *& pass. D. eod.*

3 Quæ reductio videtur esse ad instar appellationis, *arg d. l. non distinguemus,* §. *cum quidam eod.* etsi totus ille versic. *per hanc ergo exceptionem quadam appellandi species est, cum licet retractare de sententia arbitri.* mihi valde suspectus est, & Triboniani aut cuiusdam interpretis magis quam Pauli elegantiam sapere videtur. Obseruandum autem est, non posse peti reductionem ad arbitrium boni viri, cum ex compromisso ius est ad arbitrum tanquam iudicem, cui siue æquum siue iniquum iubenti omnimodo pareri oporteat, sed tunc tantum cum compromissum est in arbitrum tanquam arbitratorem, *l. societatem* 76. *versic. arbitrorum, ff. pro socio.* in quo à pragmaticis vulgo erratur. Scripsi in Rational. vbi vide.

4 Quod iure communi non modo non necessarium est, sed nec licitum, quoniam à sententia arbitri iure appellari non potest. *d. versi arbitrorum d. l non distinguemus* §. *cum quidam.* Nam siue arbitri sententia æqua sit siue iniqua, sibi imputet qui compromisit, *l. diem* 27. §. *stari eod.* in eoque errauit Bartol. qui voluit posse ab arbitro quoque compromissario appellari *ad l. arbitro* 9. *ff. qui satisd. cog per illum tex.* qui tamen non de compromissario loquitur, sed de illo qui datus sit à iudice, & qui iudicis quodammodo vicem gerit in ea re, in quam constitutus est. Dicimus *prend homme ou expert*, sicut & qui mandante iudice aut maiore magistratu in locum recusati iudicis electus est, de quo in *l. vltim. C. de iudic. Inge connenu.* Ab eiusmodi namque arbitris iudicialibus dicendis potius quam compromissariis potest potuitque semper appellari tanquam à iudicibus, vt ait *d. l. arbitro.* de quibus etiam loquitur Paulus *in l. seq.* Pacit *l. 7. in fin. C. de fer. l* 33. *de appell.*

5 Quo etiam casu hoc iure vtimur, vt appellandum necessario sit contra quam iure constitutum esset. *l si expressim* 19. *ff. de appell. l. 1. & tot. tit quæ sent sin. app. rescind.*

6 Hæc ratio pragmaticorum est, sed non satis recta. Nam & iam olim redacta erant arbitria ad instar iudiciorum, *l 1. ff. hoc tit.* neque tamen consequens erat, vt ab arbitris compromissariis appellari posset *d. §. cum quidam.*

7 Nimirum iubente iudice ordinario rei, ad quem non ad arbitrum ea res pertinet *d. l. non distinguemus* 32. §. *Iulianus eod.*

Facit

Facit, l.à Diuo Pio 15 in princip. D de re iudic. quæ probat non semper res exequendæ sententiæ illi competere qui sententiam dixit. *Adde ipsum C. hoc tit. vers quatenus possit sententia eius execution. mandari.*

8 *d. pen. vers. sin autem.*

9 Synodo Senatus nostri, cum tamen iure Pandectarum non nisi biduum aut triduum daretur ad appellandum a sententia iudicis *l. 1. & 2. D quand. app sit & intr qua temp.* quod postea correctum est Iustin. *Nouell. 23 de appel. cap 1.* vbi pro biduo illo aut triduo substituit decendium.

10 Nihil enim refert an quis nullo modo contradicat an non legitime, *l quoties ratione 6. qui sati. cog. l. 2. de auctor tut.* Legitime autem hic contradicere non potest nisi per appellationem. Quare nec sufficeret missam esse attestationem illam de qua *in d. pen vers sin autem*, quia eiusmodi attestatio appellatio non est, neque appellationis vim obtinet, nisi cum per metum iudicis appellare quis non audet, *l. 2. Cod de his qui per met. iudic non appell.* Aliquando tamen contradictio, quæ fit animo appellandi, species quædam appellationis esse creditur, *Auth. si quis litigantium*, vbi Bald. *C. de epis. audient.*

DEFINITIO VII.

Si in arbitri iudicialis electione litigatores dissentiant.

SI in aliquam causam puta æstimationis cuiuspiam inundæ gratia arbitrium boni viri necessarium sit, [1] nec conueniat inter collitigatorum velit in eum quem alter elegerit, [2] rationem quidem aliquam adferre debet cur dissentiat, & quidē talem, quæ si vera esset pro iusta haberi deberet: [3] Sed tamen si allatam a loci situs verum esse neget, cauere iudex debet, ne vltro citroque improbationes exigit, [4] quod fieri necesse esset si de remouendo iudice ageretur, [5] At alius vter horum eligi debet, in quem facilius pars aduersa consentiura sit, [6] Ne alioqui sumptibus inanibus litigatores vexentur pro re, quæ mutuo vtriusque contemtu potius quam per officium iudicis aut iurisdictionis potestate expediri debeat. [7] Non enim sicut iudicis, [8] ita arbitri & viri probi auctoritas vlla est, nisi quam ei dat litigantium consensus. [9] *Ita Senatus* pro fratribus Ponthus Lug lunensibus, contra D. Amedeum da Coudrey ex Consiliariis Principis nostri 6. Id. Decemb. 1592.

1 Vt *in l. Titium 47. §. 1. de admin tut. l. 1. §. 1. de legat. 2. l si filia 43. de leg. 3 cum posl 69. §. gener. D. de iur. dot. l societatem, 76. & segq. D pro socio.*

2 Non enim facile consentiunt in arbitrum, qui à iudice iubentur eligere, *l. vltim. C. de iudic.* propter naturalem hominum ad dissentiendum facilitatem, *l. item si 17. §. principaliter, D. hoc tit.*

3 Ne alioqui videatur iudex indulgere malitiæ & cauillationi contra *l in fundo 38. D. de rei vindic.* Contradictio enim quæ causam nullam habet non est attendenda, *l. si cum dotem 22 §. necnon illud D. solut. matr.*

4 Ne alioqui fiant de litē lites *l. 4. C. de fruct. & lit. exp.* cum eatur ad arbitros tollendarum non differendarum litium causa *l quamuis 37. D hoc titul.* etsi lex illa, vt & totus titulus pertinet ad arbitros compromissarios, non ad eos quos supra diximus iudiciales dici posse. Facit *l 3 §. 1. eod.*

5 Suspicionis enim causæ contra iudicem non solum allegandæ sunt, sed etiam probandæ, *cap. suspitionis, cap cum speciali. Extr vt lit. non contest.*

6 Aut à iudice ipso constitui *d. l. vlt. ad fin. C. de iudic.*

7 *L. minoribus 6. D. de minor.*

8 Priuatorum enim consensus iudicem non potest facere eum, qui nulli præsit iurisdictioni, *l 3. Cod. de iurisdict.* licet iurisdictionem, si quam habet, possit prorogare, *l. 1. & 2. D. de iudic.*

9 Adeo vt nec arbitrium recipere quisquam cogatur; quoniam ea res libera & soluta est, & extra necessitatē iurisdictionis posita, vt ait *l 3 §. 1. D. hoc tit.* cum ex contrario quisquis iudex est etiam inuitus iudicare cogatur, *l penul. §. pen. De vac. & excus. mun.* nisi vel habeat excusationem nouam. *§. vlt. eiusd. leg.* vel suspectus sit, *l apertissimi 16. C de iudic.*

DEFINITIO VIII.

De arbitro attentante in præiudicium appellationis.

ETiam arbiter & arbitrator attentare dicitur, si ab eo appellatum sit, [1] isq; in spretum appellationis aliquid constituerit: [2] Quando eo iure vtimur vt à sententia per arbitrum vel arbitratorem lata non nisi interposita appellatione reclamari possit, aut peti reductio ad arbitrium boni viri, siue de nullitate, siue de iniquitate sententiæ, vt vocant, arbitrali talis conqueri quis velit. [3] Itaque exemplo eorum quę à iudice ordinario attentata probantur, sunt illa omnino & ante omnia reuocanda, [4] ne superioris iudicis auctoritas impune spreta videri possit: [5] Maxime verò si Senatus fuerit appellatus, [6] tametsi duntaxat verbo attentatum proponatur. [7] *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Valoyre & de Valmenier 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 Postquam eo iure vtimur contra iuris rationem, vt ab arbitro quoque compromissorio appellari possit, vt dixi *Def. 6.*

2 Arbiter enim à quo appellatum est, cum appellari potest deferre debet appellationi, *l. arbitro 9. D qui sati. cogant.* Cur enim plus iuris vel auctoritatis habeat, quam iudex, cuius vices gerere intelligitur?

3 Dixi *Defin. 6 §.*

4 *L. vnic. D nihil innou pend appell. l. 3. C quand prouoc. non est necess. l. reus 7 §. vlt. D. de muner. & honor. Nouell. 134. vt null. iudic. cap 3. in fin.*

5 Appellatio enim habet vim non solum deuolutiuam, sed etiam suspensiuam statim atque dictum est Appello, *l. 2. D. de appell.* etiamsi contra nemini appellatum sit, *l scindum 6. C de appell. recip.*

6 Quia Senatus appellationum supremus iudex est & Principis vices gerit, vt dixi supra *ad Def 2. nu. 2.*

7 Nam etiam verbo attentatur, & quæ verbo attentata sunt, verbo saltem reuocanda sunt, vt verba verbis dissoluantur, *l dissentiat 14. D. de accept. l.* Dixi *Definit. 1. sup. Vt lit. pend. vel post prouoc.*

DEFINITIO IX.

De compromisso facto post desertam appellationem.

DEserta iam appellatione, ob eámque causam vocato in ius appellante; si collitigantes compromiserint de lite, & negotio principali, fere est vt victor à iure sibi quæsito per contrarium actum recessisse videatur. [2] Alioqui enim compromissum non valeret tanquam factum super re iudicata, [3] Cum sententia à qua prouocatum est, non eo minus transeat in rem iudicatam, ex quo deserta fuit appellatio, [4] & super desertione lis cœpta. [5] Adeo vt neque aduersus desertionem illam summo iure apud nos competere possit in integrum restitutio. [6] *Ita Senatus* pro Claudio Miege contra Thomam Bertrand. 6. Cal. Iul. 1595.

1 Hoc ideo, quia si de causa appellationis pendentis necdum desertæ compromissum esset, tempora eius prosequendæ non curterent, *Auth si tamen, C. de temp. & repar. appell,* sumpta est Iustiniani *Nouell 9. de appell. cap. 1.*

2 Lis enim de principali negotio nulla superesse potest post sententiam, nisi supersit etiam appellatio quæ extinguat iudicatum, *l. 1. §. vltim. D. ad SC. Turpill.* Facit *l pen. C. de pact. l. 28. D de minor.*

3 *L. & post rem 7. l. post rem iudicatam 11. D. de transact. l. eleganter 23. §. 1. D. de condict. indeb. l. si causa cognita 32. Cod. de transact.*

4 Obidque & protinus executioni mandari potest acsi non fuisset prouocatum, *l. 2. l vltim. §. illud etiam. Cod de temp. & repar. appell.*

5 Non quod litem super desertione cœptam esse necesse sit ad hoc, vt per desertionem sententia transeat in rem iudicatam, sed quia quandiu ea lis cœpta non est permittitur aduersus desertionem in integrum restitutio ex causa.

6 Nimirum post litem cœptā super desertione, imo & post motam controuersiam per solam citationem. Styl. Senat. artic.

DEFINITIO X.

An probari arbitri factum improbari possit?

QVi ad taxandum & liquidandum debitum mutuo collitigatorum cōsensu electus est, postmodum ab alterutro suspectus fieri non potest, [2] Sed tamen non eo minus quod ille constituerit improbari

potuerit, si male dictum factúmve probetur.[2] Vt puta si cum deberet constituere quãtum deberetur, pronunciauerit quid deberetur.[3] Quasi iudicis potius functus partibus, quam probi taxatoris.[4] Nec simile est quod dici solet standum esse sententiæ arbitri.[5] Non enim arbitro bene comparatur is, qui nullo precedente compromisso ad taxandum electus est,[6] At neque arbitri sententiæ statur propter auctoritatem sententiæ, sed solo metu pœnæ in compromisso adiectæ.[7] Cui consequens est, vt nullo præcedente compromisso nullaque subiecta pœna, nihil causæ sit cur arbitri dicto stari oporteat.[8] *Ita Senatus* in causa N. Ludouici de Coysiaz & Ioannis Gaudinon nobilissimorum Aduocatorum prid.Id.Iul.1595.

1 Quia semel approbatus postea reprobari non potest. *l. cum mulier 47. D. solut matrim l si vxor 13. §. vltim. ad leg. Iul. de adult. cap. quod, emel placuit de regul iur. in 6.* Intelligo nisi superuenerit noua causa, *l penult. §. vltim de vacat. & excus. muner.*

2 *L vltim. in fin. Cod. de iudic. Larbitro 9. & sequ. D. qui satisd. cog.* Aliud enim est personam, aliud factum improbare, *l. post legatum 5. in princip. & §. 1. l. si testamentum 14. de his quæ vt indign.*

3 Aliud enim est de iure, aliud de calculo pronunciare. *l. Sabinus 29 D. de dolo.*

4 Officio autem suo fungi debuit non alieno *l. Labeo 25. D. hoc titul.*

5 *L diem proferre 27. § stari eod.*

6 Sensus est differre arbitrum compromissarium à iudiciali, vt dixi *Defin 6 num 4.5.*

7 Cum enim pœna adiecta est, debet illa præstari ante causæ cognitionem. *l. vbi pactum 40. C. de transact.* id est, antequam cogatur is, qui pœnam petit, suscipere iudicium de negotio principali. Alio tamen iure vtimur.

8 Nisi secuta sit acceptatio expressa vel tacita, vt in *l pen. C. hoc tit l. 2. C. comm. vtr. iudic.* neque necesse est hoc casu appellare, cum talis arbitri dictum (vulgo vocant *rapports*) non sit sententia, à qua sola appellari potest.

TIT. XXXIX.

DE SATISDAND.

DEFINITIO I.

De satisdando pro executione instrumenti guarentigiati.

EX instrumento quantumuis authentico & guarentigiato, vt vocant, non potest iudicis imperio præcise cogi debitor ad solutionem ante sententiam & condemnationem,[1] Nisi oblata prius per creditorem satisdatione. Quam ob causam solent creditores, vt satisdationis incommodum & moras effugiant,[4] diplomate vti quod De debitis vocant, cuius singulare priuilegium[5] illud est, vt paratam præbeat exequendi facultatem, nullo satisdationis onere iuncto.[6] Nam cum satisdatio necessaria est, non aliter rite præstita videtur, quam si præsente aut saltem vocato aduersario præstita sit,[7] cuius nimirum interest abunde cautum esse.[8] Idque ex illa etiam fit iuris regula quæ habet: Nihil agendum esse inauditis iis qui ex eo actu lædi possunt.[9] *Ita Senatus* prid.Ip.Nouemb.1588. Et rursum pro heredibus Petri Gleyron contra R.D. Archiepisc. Tarentas.17.Cal.Febr.1593.

1 Instrumentum guarientigiatum est cuius vigore competit exactio sine strepitu & figura iudicij, ita vt de facto incipi possit à captura personæ aliaue executione, vt dixi *Definit.1 nu. 5. supr. In quibus caus necess. non est in integr. rest.* ex Anton. Tessaur. *Decis. Pedem. 26. numer. 12.* Pragmatici vocant *Lettres de main garnie.*

2 Licet dicantur habere vim sententiæ & condemnationis, Bart. *in l. cum vnus, De rei. auctor. iudic possid.*

3 *Arg. Vltim Cod. de ord. cognit. l. 1. l. 4. in princ. & tot. tit ff. si eus pluquam per leg. Faicid.*

4 Non enim semper facile & obuium est dare idoneam fideiussorem. *l si fideiussor. 7 in princip. & §. 1. D. qui satisd. cogan. t. l. 2. §. sed si dubitetur, D. de iudic.* quia fideiussor locupletes exigitur non tantum ex facultatibus, sed etiam ex conueniendi facilitate *l. 2 eod l. 1. D si quis in ius vocat. non ier.* Sed & contumeliam quandam subire creditur is qui satisdare cogitur, si fit vir præcipuæ existimationis & honestatis. *l. testamento 17. §. vltim. de test. tutel.*

5 Cuius priuilegij ratio illa est, quia supremi Principis nomen & auctoritatem præ se ferunt, non autem vt aliæ, solius iudicis.

6 Rescripti enim & diplomatis forma talis est, quam omnimodo seruari conuenit.

7 Cum multa possint allegari propter quæ non debeat idoneus videri fideiussor. *d. l. 2. d. l 7. in princip. D. qui satisd. cog.* qui autem vel non idoneus, vel non legitime datus est, pro non dato habetur, *d. l. si quis in ius voc. non ier.*

8 *l. Paulus notat 8. & l. pen De prat stipulat.*

9 *L. nam ita 39. D. de adopt. l etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. d. vnoquoque 47. D. de re iudic.*

DEFINITIO II.

De satisdatione remittenda ei, secundum quem vindicias beneficij Senatus dixit.

IN beneficialibus causis ille, secundum quem vindicias Senatus dicit, non solet condemnari ad præstandam satisdationem[1] de fructibus beneficij restituendis aduersario, fortassis tandem victoriam litis habituro:[2] Nec si tam pauper sit, qui vindicias obtinet,[3] (*vulgo recredentiam vocant*) vt restituendis fructibus quos perceperit non possit sufficere,[4] neque rursum si condemnatus noua instrumenta proferat ante vindiciarum executionem.[5] Id enim ad Senatus auctoritatem pertinet, vt qui eo auctore possidet bonæ fidei possessor existimetur,[6] & consequenter fructus suos faciat,[7] Propter quam causam non idem in inferioribus iudicibus iuris est,[8] quorum scilicet minor est auctoritas.[9] Interdum tamen euenit, vt satisdationis onus victori iniungatur. Nimirum si aut victor ipse satisdationem obtulerit,[10] aut tam obscura sint ipsius iura, vt timendum sit, ne tandem succumbat qui nunc obtinet.[11] Etsi enim non facile solet Senatus pro eo vindicias dicere quem suspicetur postea condemnandum fore:[12] Aliquando tamen is causæ status est, vt vindicias pro eo dici necesse sit, quem suspicati liceat tandem condemnatum iri, Ne interea beneficij possessio iaceat, quod à publica vtilitate alienum esse non immerito creditur,[13] aut possessor is fiat, de cuius iure quicquam nondum appareat.[14] *Ita Senatus* pro D. Ioanne Philippo Chauelaid, contra Claudium Poysat Canonicum Bellicensem 13. Cal. Ianuar. 1588. Item pro N. Ribitello, contra N. Vecterium 13. Calend. Sept. 1592.

1 Quæ tamen alias præstanda necessario est, pro executione prouisionalis sententiæ, tum etiam cum Senatus ius dixit, *arg. d l. vlt. C. de ordin cognit.*

2 Rebuff. *in praxi benefic. tit.*

3 Sic vocat Pompon *in l 2. §. & cum placuisset. De orig. iur.*

4 Numquam enim sola paupertas inducit sequestrationem pendente lite, nisi cum aut is qui pauper est dilapidat, vt *in l. Imp. 21. §. vlt. D de appell.* aut satisdare iussus non potest, *l. 5 §. 1. D. vt legat. nom. caueat.*

5 Executio enim sententiæ præsertim prouisionalis non potest impediri prætextu noui instrumenti si non probetur reddita ex falsis instrumentis aut testimoniis, *l. vlt. C. si ex fals. instr l. Diuus 13. D de re iudic.*

6 *L iuste 11. D. de acquir poss. l. qui auctore 137. De reg. iur.*

7 *L bona fidei 48. De acquir rer. domin.*

8 Satisdandi enim necessitatem nec expresse nec tacite possunt remittere, nec magis in beneficialibus causis, quam in profanis.

9 Scilicet ex causa, vt sequitur in definitione. Satisdationes enim numquam nisi ex causa irrogantur, & præce-

dente

dente causæ cognitione, *l 4. in princip ff. si cui plusquam per leg. Falcid.*

10 Volenti enim, vt dici solet, non fit iniuria. *l. in diem 8. D. de aqua & aqu. pluu. arc.* Facit *l. si conuenerit 26. D. de re iudic.* Solent autem plerique vitro satisdationem offerre, vt videantur existimare iustam se habere litigandi causam. Sed obseruare iudex debet ne vnquam patiatur quem vincere ob id solum quod offerat satisdationem, si alioqui videat eum esse condemnandum, ne auxilium iuris prosit ad iniuriam comminiscendam *l quia satisdatio 6. D. de suspect. tutor. l testamento 17. §. 1. de testam. tutel.*

11 Cum id quod iussit vetuitve prætor aliusve iudex quilibet contrario imperio tollere possit ante definitiuam sententiam. *l. quod iussit 14. D. de re iudic l. qualem 19. §. vlt. de recept. qui arbitr.*

12 Fit enim id paulo alienum ab auctoritate rerum iudicatarum, quas ratas manere quantum fieri potest oportet. *l. seruo 63. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell.*

13 Nam & in rebus profanis odiosum est, si possessio diutius iaceat. *l 1 D. de succes. edict. l. & quia 6 de interr. in iur. fac. l pen. D. de iur. delib.*

14 Quis autem iudex præter Appium Claudium, de quo *in dict. §. & cum placuisset*, vindicias vnquam dixit pro eo; qui de iure suo nihil omnino doceat?

DEFINITIO III.

De satisdando pro expensis, siue taxatis, siue non.

QVi ob crimen ad pœnam pecuniariam litisque expensas condemnatus est, si pœnam soluerit, pro solis expensis in carceribus retineri non potest,[1] sed si earum taxatio nondum facta sit, ea lege liberandus est, vt ante omnia satisdet se soluturum post eam diem, quam iudex statuerit, quicquid eo nomine debitum fuerit & taxatum.[2] Facta vero iam taxatione, non est cogendus vt satisdet, ne appellationis beneficium quod adhuc saluum habeat, sibi ipsi eripere videatur.[3] Vide Defin. 8. De fructib. & lit. expens.

1 Carcer enim non in pœnam, sed ad custodiam inuentus est *Laut damnum 8. §. solent. ff. de pœn.* Pœna vero crimini debetur. *l. sancimus 22. C. de pœn.* Expensarum autem condemnatio non propter crimen, sed propter litem infligitur. *l. non ignorat 4. Cod. de fructibus & lit. expens. §. hæc autem, Instit. de pœn. temer. litig.* Videtur tamen ad contrarium ius inducendum satis accommodata esse ratio illa quam Papin. vsurpabat, licet in specie dissimili in *l. Papinianus 20. De minor.* Indignum esse hunc cui succurratur propter irrogatam pœnam. Quod enim eam rationem Vlpian. ibidem reprehendit iis verbis: *Non recte. Quid enim commune habet delictum cum venia ætatis?* non iuniuer hic obiici posset. An non enim cum delicto commune aliquid habet lis, quam instituit necesse fuit, vt crimen puniretur? Et vero si ante sententiam interdum carceris supplicium sustinere reus debet, vt loquitur, *l. 3 ff. de custod. & exhib. reor.* quanto magis pro solutione expensarum iam lata sententia?

2 Huius enim satisdationis præcipuus vsus esse solet iis casibus, quibus nondum plane liquidum est quantum debeatur. *L. 5. l seruus 34. §. vltim. D. de statulib.* Et sane iniquum esset cogi quem pati carceres pro debito non liquido, quod etiamsi maxime vellet exoluere ad se liberandum, non posset ob incertitudinem. Nunquam enim reo deneganda est facultas soluendi, vt se possit liberare, si quam eo nomine incommoditatem patiatur.

3 *Arg. l ad solutionem 4. C. de re iudic.* Ita fit vt melioris conditionis sit reus idemque iam condemnatus post taxationem quam ante: quod videtur inconueniens. Itaque putarem conuenientius, vt hic post factam taxationem vel appellare si tempora largirentur, vel omnimodo soluere cogerentur. Sed & appellatione interposita, vellem eum satisdare de soluenda quantitate non ea quæ taxata esset, sed quæ per iudicem appellationis taxanda pronunciaretur, relatione facta ad futurum tempus, vt *in d §. vlt. l. 34. de statulib.*

DEFINITIO IV.

De satisdatione per reum præstanda, cum causa criminalis in ciuilem conuertitur.

LIte criminaliter primum instituta, mox vt plerumque fit in ciuilem disceptationem conuersa, carceribus eximi reus debet, sed præstita prius satisdatione de iudicato soluendo,[1] & ad iudicium certa die sistendo,[2] si vel ex aliena sit prouincia,[3] vel tam pauper vt condemnationem quæ sequi potest egestate sua elusurus videatur.[4] Extra hos casus & si qui sunt similes satisdationis onus reo non iniungitur, sed iurisiurandi tantum religione obstringitur,[5] vt finita disceptatione in eodem quo antea statu se sistat, sententiæ, quæcunque tandem lata fuerit, si non appellandum putauerit, pariturus. *Ita Senatus* ex tempore 3. Id. Februar. 1589.

1 Quæ satisdatio facile iniungitur ex causa, & difficilius remittitur quam satisdatio ratihabitionis *l. vnic C. hoc tit.*

2 De qua satisdatione sunt Tituli. *D. Qui satisd. cog. & si quis caut.*

3 Nisi iuret se non posse ibi satisdare, quo casu permittendum ei est, vt alibi satisdet. *l. de die 8. §. tutor. & seq. D. qui satisd. cog.*

4 Vt *in l. 1. § vlt de pœn. l si quis 35. de iniur. D.*

5 Quæ cautio iuratoria nec omnino nuda est, nec tam generosa quam si haberet satisdationem. Quid ergo si prænopia fideiussorem non inueniat? An retinebitur in carceribus donec lis finem accipiat? *argum. l. 7. §. vltim. qui satisd. cog.* Sufficiet hoc casu cautio iuratoria cum hypotheca *Nouell. 123. c. 21. in fin.*

DEFINITIO V.

Venditorem non cogi satisdare pro emptore defendendo.

VEnditor siue sponte, siue coactus[1] si defensionem fundi suscipiat pro emptore, qui vel hypothecaria, vel rei vindicatione conueniatur, satisdare cogendus non est.[2] Tametsi soleat dici satisdare omnes debere qui pro alio defendunt,[3] quod nemo alienæ rei satis idoneus defensor videatur.[4] Nimirum quia magis est, vt propriam hic rem non alienam defendere existimetur cum de euictione teneatur.[5] *Ita Senatus* ex tempore 10. Cal. Maij 1589.

1 Hoc est, post factam denunciationem, quæ hoc casu necessaria est, vt de euictione agi possit nisi pacto remissa sit denunciandi necessitas. *l. Herennius 63. in princ. & §. 1 & pass. D. de euict. l. emptor 8. & seq C. eod.*

2 Cum nulla lege id cautum sit, *tot. tit. qui satisd. cog.*

3 *L. vnic. Cod. hoc tit. l. minor 51. §. vltim. & ll. seqq. D. de procurat.*

4 *L. qui proprio 46. §. qui alium eod. l. filiusfam. 14. D. qui satisd cog. l. in eo 110. §. 1. De reg. iur.*

5 *L. si seruus venditus 21. §. & ideo l. si cum venditor 66. §. si secundus emptor. D. de euict.* Suam enim causam defendit quisquis dicit & probat sua interesse *l 2. §. 1. D quand. appell sit.*

DEFINITIO VI.

De relegato qui satisdationem de non offendendo quam iussus est præstare non potest.

IN perpetuum exilium ire, & de non offendendo satisdare iussus, si propter egestatem nec dato fideiussore,[1] nec idoneis pignoribus[2] cauere possit, iubendus est sub capitalis vltimique supplicij comminatione continuo satisfacere iudicato, & patria decedere,[3] Adeo vt nec si petat indulgendum ei sit vel quantulumcunque temporis spacium ad colligendas sarcinulas,[4] quod aliis relegatis ex humanitate indulgeri & solet & debet.[5] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 10. infr. De pœn.

1 Plerumque enim tam difficile est homini inopi dare fideiussorem, quam soluere. *l 2. §. pen. D. de iudic.*

2 Subsidiaria enim fideiussionis est hypotheca. *l si mandatu 59. §. vltim D mandat. l. 4. § addici ff de fideic libert. l 5. §. 1. vt legat nom cauent. l omnes 13. §. in hac autem, Cod de episcop. & cleric.*

3 Quia neque mora neque fraus fieri debet exilio irrogato sub prætextu iniunctæ nec præstitæ fideiussionis.

4 Ne quid interim comminiscatur in necem accusatoris, cuius saluti prospiciendum iudex putauerit.

5 *Argum. l. ab hostib. 15. §. vltim. l. si cui 38. in fin. ff. ex quibus caus. maior.*

DEFINITIO VII.

Satisdare liberos non debere de ea quantitate quæ pro sumptibus litis aut alimentorum prouisionaliter adiudicetur.

SIcuti filius naturalis & legitimus, cui pendente lite certa quantitas pro alimentis [1] aut sumptibus litis [2] ex paterna substantia adiudicatur prouisionaliter, vt loquuntur, satisdare non cogitur: [3] Ita nec is, qui naturalis tantum est, siue ab intestato petat portiunculam successionis, [4] siue ex testamento eam ipsam quantitatem quæ sibi à patre relicta fuit. [5] Hac enim parte idem fauor est naturalium liberorum & legitimorum. [6] *Ita Senatus* pro Claudia filia naturali N. Petri de Monluel Baronis de Chasteaufort 13. Calend. Jan. 1592.

1 *Ex l. si instituta 27 §. penult. D. de inoff. testam. l. penult. ff. vt in possess. legat.*

2 Quorum hac parte ratio eadem esse solet quæ alimentorum *l. vlt. C. de ordin. cognit. l. filius 9. D. de iur. delib.*

3 Quia nec facile fideiussorem inuenire potest qui bona nulla habet, *l. 5 §. 1. in fin. Vt leg. nom. caueat.*

4 Id est sexantiem de quo in *auth. licet, C. de natur. liber.*

5 Eo nimirum casu quo potest patet liberis naturalibus aliquid relinquere, id est, si sine prole decedat & sine parente, *d. Auth. licet.*

6 Quia non minus naturalibus quam legitimis liberis debentur alimenta ex ratione & æquitate naturali. *l. 1. 4. & 5 D. de liber. agnosc. & alend.* Imo & spuriis quantumlibet natis ex coitu damnato debentur ex æquitate canonica. *cap. cum haberet. Extr. De eo qui dux in matr.* in iisque proculdubio tanto magis hæc Definitio locum habere debet, quanto sunt illi aliis pauperiores. Facit *l. vlt. §. ipsum, C. de bon. quæ lib.*

DEFINITIO VIII.

De remissa necessitate satisdandi de iudicato soluendo, quam vetus Sabaudiæ statutum forensibus iniungebat.

EXoleuit iampridem vetus illa iudiciorum obseruatio veteribus Principum nostrorum statutis introducta, [1] quæ forenses & alienigenas cogebat, si quid in prouincia peterent à quopiam ex nostratibus, præsertim actione personali, vt de iudicato soluendo satisdarent, nec prius audirentur, quam satisfecissent. [2] Neque enim æquum visum est satisdatione, quæ magnas plerumque habet difficultates, [3] prohiberi peregrinum ne ius suum persequatur. [4] Tametsi ex contrario non eodem vt par esset priuilegio gaudeant nostrates, si Lugduni agant. Iis namque, vt audio, satisdandi necessitas omnimodo imponitur. Quæ res facit fortasse, vt eodem aduersus Lugdunenses iure vtantur Sebusiani mei, [5] quibus frequentius cum Lugdunensibus commercium & litigium est. Sed tamen quoties ab eiusmodi interlocutionibus iudicum Sebusianorum appellatus est Senatus, semper pronunciauit male iudicatum, impositamque satisdandi necessitatem Lugdunensibus quoque remisit. [6] *Ita tractatum* & relatum est in relationibus libellorum 9. Cal. Mart. 1593.

1 Extat statutum *incip. libr.*

2 Quod & in actionibus omnibus generaliter constituerat Iustin. *Nouell. 11. cap. 2 vnde sumpta est Auth. generaliter, C. de epis. & cleric. Auth. quod fieri. C. de dilat.*

3 *L. 2. 5. pen. ff. de iudic. l. 5 §. 1. vt legat. nom. caueat.*

4 Qua ratione sublata etiam est apud omnes fere gentes ea satisdandi necessitas quam Iustin. induxerat. *d. auth. generaliter.* Alioquin egeni satisdatione destituti numquam suum iudicio consequi possent. Rebuff. *in proœm. constit. gloss 5. num. 37.* Rol. à Vall. *cons. 71. nu. 19. vol. 1.*

5 *Ex tit. quod quisque iur. in alium stat. ipse eod. vtat.*

6 Ne qua in re se à nobis inciuilius habitos queri possint, quam si essent ex nostratibus. [Excipiuntur tamen Gencuates, qui quoniam à nostris passim huiusmodi satisdationem exigunt, satisdare & ipsi iubentur generali Senatusconsulto, quod licet generalibus verbis conceptum sit, ne contra solos Gencuates scripta lex videretur: tamen contra eos solos in vsu est, non etiam contra Bernenses & Valdenses. *Ita Senatus* contra N. Philib de Beneuix, Ex tempore 23. Maij 1613. Maximè si ponas viduam personam & inopem agere pro legitima vel dote.]

DEFINITIO IX.

Iuratoriam cautionem interdum pro satisdatione esse.

CVm Senatui de crimine non liqueret, pronunciauerat de eo amplius inquirendum esse, atque interim reum carceribus eximendum, præstita prius satisdatione ad mille vsque librarum quantitatem, De iudicio sistendo & iudicato soluendo. Reus negabat, posse se fideiussorem eius quantitatis reperire præ inopia. [1] In eamque rem amicorum & vicinorum responsa proferebat, [2] obsequium satisdationis recusantium. Ideoque petebat remitti sibi satisdandi necessitatem, [3] paratus iuratoria cautione satisfacere. [4] Placuit non prius audiendum eum quam accusatori præstitutum esset tempus, intra quod fidem faceret amplioris inquisitionis. [5] Tempus autem pro personarum, locorum & delicti qualitate arbitrio iudicis statuendum esse. [6] Sane eo tempore elapso iniquum fuerit perpetuis carceribus addici eum, quem Senatus liberandum & eximendum pronunciauerit. [7] Nec idcirco Senatus auctoritas læsa videbitur, quod iudicato non satisfiat. Eam enim Senatus mentem fuisse credendum est, vt non aliter satisdationis necessitatem iniunctam vellet, quam si satisdare reus posset. [8] Cum verum non esse nequeat, quod vulgo iactatur, Impossibilium nullam esse obligationem. [9] *Ita Senatus* in causa Bartholomei Duport & Joannis Baptistæ Regnaud. 3. Non. Jun. 1593.

1 Sunt enim qui per inopiam, sunt qui per calumniam nolunt dare fideiussorem. *l. 5. §. 1. in fin. ff. vt legat. nom. caueat. l. 2. §. 1. de custod. reor.*

2 Solent enim fideiussores rogari, vt intercedant, *l. sciendum, 21. ff. de vsur.*

3 Cum impossibilium nulla sit obligatio. *l. impossibilium 185. de reg. iur. vt sequitur in Definit.*

4 Quæ subsidiaria est satisdationis, nec nuda cautio est propter adnexum vinculum iurisiurandi & hypothecam bonorum. *l. omnes 33. §. in hac autem, C. de epis. & cleric. & Nouell. 123. De sanctiss. Episc. cap. 21. ad fin.*

5 Quia poterat fieri, vt per ampliorem inquisitionem constaret de crimine, nec liberandus esset reus præstando satisdationem. *l. lege Cornelia 25 §. 1. ad SC. Silan.* vbi Bald. *l. 2. §. 1. de custod. & exhib. reor.*

6 Nullum enim certum tempus in eam rem aut iure ciuili, aut nostro iudiciorum ritu, præfixum est, *l. 2. § pen. testam. quem. aper. l. 1. C. de dilat.*

7 Nam & pœna illa perpetui carceris hodie est interdicta *l. aut damnum 8 § solent. ff. de pœn.*

8 Nec male huc pertinet quod dici solet, ea quæ de nouo emergunt nouo egere auxilio. *l. de etate 11. §. ex causa de interrog. in iur. fac. l. 1. in princ. ff. de ventr. inspic. l. & si qua 16 ff. de recept. qui arbitr.* [Et ideo etiam in causis ciuilibus placuit eum qui cautionem idoneam præstare etiam à Senatu iussus erat, si ob id inuenire nullam possit, quod bona immobilia nulla possideat, admitti posse & debere ad iuratoriam præstandam. Ne alioqui videatur adactus ad impossibile, & adiudicationis suæ commodo defraudetur. Maximè si dubitari non possit, quin verè sit creditor, adeóque priuilegiarius, vtpote pro legitima portione. Sed hoc tamen adhibito temperamento, vt iudicati executio in corpus condemnati inhibeatur, salua potestate exequendi in bona ipsius, Vt qui in vno grauatur in alio releuetur. *l. eum qui 30. ff. de iureiur. Ita Senatus* inter fratres Thomassin 3. Id. Aug. 1612.]

9 *d. l. impossibilium 185. de reg. iur.*

DEFI-

DEFINITIO X.

De satisdatione quam pater de filij bonis transigens promiserit, nec tamen præstiterit.

LIberorum nomine patet tanquam legitimus administrator de dote materna transegerat, [2] promiseratque factum se, vt debitori eam dotem soluenti legitime & idoneis pignoribus aut fideiussoribus cautum esset. [2] Postea vero cum pignora offerret quæ debitor idonea esse negabat solutionem eo prætextu recusans, [3] Pater autem diceret nihil interesse debitoris an idonea essent pignora necne, [4] dummodo plenam liberationem consequeretur, [5] quæ porro patata erat si patri legitimo administratori bonorum filij, auctore præsertim Prætore solueret, [6] nec iure obligari patrem, vt pro ea caueat administratione, Senatus cui suspectæ erant patris & facultates & mores, [7] non putauit auferendum liberis commodum cautionis, [8] cuius præstandæ necessitatem sibi ipsi pater imunxerat, [9] sed ita rem temperauit, vt quoad vsque idoneis pignoribus aut fideiussoribus cauisset, pecunia debita penes idoneum ac probum mercatorem deponeretur, per cuius manus vsuras legitimas consequi pater posset, salua liberis proprietate. [10] Hoc enim remedio, & conuentioni satisfactum videbatur per æquippollens, [11] cum nihil interesset debitoris, dummodo salua res esset liberis, & liberis abunde consultum fore, quibus scilicet ratione proprietatis duntaxat prouidendum erat, [12] non etiam ratione vsusfructus, qui haud dubie ad patrem solum pertinebat. [13] *Ita Senatus* in secreto auditorio ex tempore Non. Julij 1593.

1 *L. 1. Cod de bon. matern. l. cum oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*

2 Illa enim vere idonea cautio est, quæ vel fideiussorem habet vel pignora, nec vtrumque simul exigit. *l si mandatus 59. §. vltim. D. mandat l. 4. §. addici, D. de fideicommiss. libert.* licet cautione promissa nihil nisi nuda repromissio deceatur. *l. 3. C. de verb signif.*

3 Tanquam non impleta conditione stipulationis, *d. l 59. §. fin D mandat.*

4 Nemo autem siue agendo, siue excipiendo audiendus est, nisi cuius interest. *l ille à quo 13. § si de testamento,* vbi Alexand. *D ad SC. Trebell. l. 3. l stipulatio ista 38. §. alteri. D. de verbor. obligation.*

5 Quid enim aliud petere possit debitor, nisi vt liberetur?

6 *L. ait prætor 7. §. 1. de minor. l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D quæ in fraud. credit l. vltim. §. non autem hypothecam. Cod. de bon quæ liber. l Lucius 46. §. tutela, D. de adminis. tut.* Plus enim iuris habet pater in bonis filij quam tutor in bonis pupilli, vt ex eo apparet, quod bona filij etiam immobilia sine decreto alienare potest, dum ne suo nomine, sed filij *d. §. non autem.*

7 Cum gubernatio bonorum filij penitus impunita sit patri *d. §. non tantum.*

8 Ex qua causa officio iudicis succurrendum est filio, qui contra patrem agere non potest ob patriam potestatem, *l Imperator 50. D. ad SC. Trebell. l si cum dotem 22 §. fin vero dotem, D. solut. matr.*

9 Nam quod dici solet, cautionem interponi non posse salua patria potestate *d. l. Imper.* pertinet ad cautionem quæ filio præstanda sit, non ad eam quæ extraneo.

10 *Arg l si fideiussor, §. 2. ff. qui satisd cog. l 2. §. si quis tamen, ff. si quis caution.*

11 *Argum. d. l. Imperator. & cap per vestras Extr. de donat. int vir. & vxor. l. 5. §. 1. vt leg. nom. caueat.*

12 *L. si vsufructus 35. §. 1. ff. de vsufruct. l. certum 6. de rebus cred & vulg.*

13 *L. cum pater 77. §. curatoris de legat. 2.*

14 *d. l. cum oportet 6. & d l. vlt. C. de bon quæ liber.*

DEFINITIO XI.

Vbi satisdandum sit.

FIdeiussorē dare iussus à iudice in ea prouincia dare debet in qua iussus est, [1] cum fideiussor idoneus ex conueniendi potissimum facilitate æstimetur, [2] difficilis autem conuentio sit eius, qui extra prouinciam habitat, quisquis & qualiscunque ille sit. [3] Nec aliud erit, licet is qui fideiussorem dare iussus est bona multa possideat in eadem prouincia. Nam quod dici solet possessorem immobilium satisdare non compelli, [4] non facit quo minus satisdare debeat is, cui satisdandi necessitas iam imposita est, [5] sicut nec liberat à satisdandi necessitate eum pro quo prouisionalis fertur sententia, [6] non magis quam qui pro alio rem litémque suscepit defendendam. [7] Rursus ad rem non faceret si fideiussorem dare iussus offerat collaudatorem, & vt vocant certificatorem, [8] in prouincia. Nam cum hi non nisi in subsidium conueniri possint, & eo demum casu quo fideiussor soluendo non sit, adeo vt nec aliter collaudatorum iure obligari queant, tametsi maxime velint, [9] Negari non potest quin eius cui satisdandum est permul. um interesit, fideiussorem ipsum habere in prouincia, [10] Vt ex actione quam aduersus eum facilius exercebit aliam si opus sit sibi comparet, aduersus collaudatorem & certificatorem. Idque obtinet etiamsi iniuncta proponatur satisdatio in executionem iudicati pro debito, quod extra prouinciam solui debuerit puta Lugduni. Etenim tametsi debitor à Senatu condemnatus Lugduni soluere compellatur, si effugere velit præstationes actionis arbitrariæ De eo quod certo loco, [11] ipsius tamen interest, vt si quid à se indebite exigetur repetitionem habere possit in ipsa prouincia. [12] *Ita Senatus* pro Domina Duce du Mayenne, contra N. Joannem Antonium Baunum 14. Calend. Septemb. 1593.

1 *Arg. l. quid tamen 11. §. si arbiter. D. de recept. qui arbitr.* Excipe casum *l. 5 §. penultim. vt leg. nom. cau. l. 8. §. tutor. ff. qui satisd cog*

2 *L 2. l. 7 eod.*

3 *L 1 in fin. l. 3. in princ. de alien. iudic mut. caus fact.*

4 *L sciendum 15 qui satisd cog.*

5 Vt pareatur iudicato, sicut è contrario remissa satisdatio postea non præstatur, nec si dilapidet is cui remissa est, *l. vlt. D. vt legat. nom. cau.*

6 *Arg. l 1. §. 1. ff eod. l vlt. C. de ord cognit. l. seruus 34. §. vltim. de statulib.*

7 *L. minor 51. § vlt & ll. seqq. D. de procur.*

8 Prudentes vocant adfirmatorem, *l. 7. §. vlt. De dolo, l. 13. in princ. de minor. l. 4. §. vlt. de fideiuss tutor.*

9 *Arg. l decem 116. de verb. obligat* in eoque differunt hodie à fideiussoribus, quorum vicem iam olim gerere dicebantur *d. §. vltim.* licet fideiussores non in subsidium, vt hodie, sed æquè principaliter conueniri olim possent.

10 Interest enim creditoris habere plures obligationes, & plures obligatos. *Tot. tit. de duobus reis l. heres 21. §. pennlt. D. de fideiuss.*

11 Quoniam actio arbitraria, De eo quod certo loco, vtriusque vtilitatem continet, *l. 2. De eo quod cert. loc* id est, id quod alterutrius interest. *l centum 8. eod. l vnic. Cod. eod.* nimirum eius qui culpa aduersarij alio loco vel agere vel soluere cogitur.

12 In qua scilicet passus est iniuriam per indebiti exactionem, vt vbi sit iniuria etiam satisfiat.

DEFINITIO XII.

Pignus pro satisdatione interdum esse.

PLane si ei cui satisdandum est, aliunde tam cautum sit, vt nihil eius interesse videatur, [1] vtputa si quid mobile ac pretiosum penes se habeat à creditore, quod pignoris loco futurum sit, [2] Sufficiet pignus in illa re constitui, siue ex conuentione siue ipsius iudicis auctoritate. [3] Finge instrumenta censualia esse penes conductorem prædij rustici, cuius reditus præcipuus consistat in censuum perceptione, An non iniquum sit cogi locatorem ad consequendam in prouincia solutionem, vt fideiussorem quærat in prouin-

cia,? Nec suum posse consequi, tametsi præterea collaudatorem in prouincia offerat? [4] Siquidem pignoris persecutio sane difficilis plerumque est, sed retentio prompta & nullius dispendij, [6] Quin & paratissimæ vtilitatis, cum id tale est, sine quo frui aduersarius re sua non possit. Et hoc demum casu maxime locum habet vulgatis illa iuris regula; Plus cautionis esse in rem, quam in personam. [7] Nec est quod quicquam imputari possit ei qui plus præstat quam præstare debeat. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Id est, vt iam satis securus sit, qui finis vnus est omnium satisdationum interponendarum, *l.1.D.qui satisd.cog.*

2 Aut etiam vel vt pignoris loco, vt loquitur Vlp. *in l.Iulianus 13.§.offerri de act empt.*

3 Nam & in pignore constituendo factum iudicis est factum partis. *L.1.Cod.si in caus iudic.pignor. capt.sit.* [& potest pignus etiam à magistratu constitui *l. non est mirum 26. D. de pignor. act.*]

4 Alioqui facile hoc prætextu indulgeretur malitiæ & calumniæ conductoris, quod faciendum non est. *L in fundo 38. de rei vindic. l.pen. D ad exhib.*

5 Quia probandum est debitorem dominum fuisse rei obligatæ tempore pignoris constituti, aut saltem postea si obligatio facta est bonorum præsentium & futurorum. *l. & qua nondum 15.§ quod dicitur, ff de pignor.* quæ dominij probatio plerumque difficilis est. *§. commodum, Inst de interd.*

6 *L si in area 33. D de condict. indeb. l 3. ff. de compens. l. si debitor. 11. de liber. leg.* Facit *l minor 40. De minor.*

7 *L. plus cautionis 25.* vbi Gothofr. *ex Bellon. l. supput. cap. 8. de regul iur.*

8 *L. Iauolenus 15. alias l. eum qui in fin. De ann. legat.* [Sed & interdum prouisionalis adiudicatio quæ non solet fieri nisi iuncta satisdatione idonea contenta esse debet constitutione pignoris, ita vt bona litigiosa pronuncientur obligata, & inalienabilia, vt cautum maneat ei qui in fiduciæ speciem condemnatus est, si victor sit tam pauper vt satisdare non possit. *Ita Senatus* 5. Id. Aug. 1612.]

DEFINITIO XIII.

Satisdatio quando præsente aduersario præstanda sit, quando etiam eo inaudito.

SAtisdatio illa quæ pro instrumenti, vt vocant, guarentigiati executione aduersus inauditum debitorem obtinenda præstari solet, non est illi similis, quam pro sententiæ prouisionalis executione offerri necesse est. [1] Hanc enim vocato in eam rem nominatim eo, qui adest & est condemnatus, oblatam [2] & adprobatam esse oportet, [3] cum ex iudicis sententia debeatur, qui vtique non alias fuerat aduersarium condemnaturus. [4] Vtpote, cuius non parum interfit tuto soluere id, cuius speret repetitionem. [5] Illam autem etiam absente & ignorante eo, qui se obliganit, præstari posse receptum est, non solum quod imputare sibi debeat, qui se vltro ipse condemnauit, [6] (dici enim solet, instrumenta guarentigiata sententię & condemnationis vim habere,) Sed etiam, quod alioqui eueniret, vt exequendi facultatem sibi præriperet creditor, qui satisdaturus ad exequendum, præmoneret absentem aduersarium vt euaderet, quę fortasse præstita satisdatione in carceres detrusurus fuerat pro suo iure, si incautum eum adprehendere potuisset. [8] Quinimo nec satisdationis necessitas vlla est, si executio fiat ex diplomate, quod de debitis appellant, sed tum demum, cum ex decreto inferioris iudicis. [9] Senatus enim nunquam ex instrumento quantumuis authentico & guarentigiato præcisas literas concedit aduersus inauditum. [10] *Ita Senatus* in causa Petri Berthod & Joannis Rat, 8. Caledd. Septembr. 1593.

1 De quibus satisdationibus diximus *Definit. 1. & 2. §. eod.*

2 Satisdatio enim non præstatur iudici sed aduersario, *l.1. D. qui satisd cog. l.7. & 8. in princ. eod.*

3 Sufficit enim probatos esse fideiussores, vel à parte, vt in *l. 3. §. vlt ff. vt in possess l.1. §. item quæritur, 11. de separ.* vel à iudice inuita etiam parte, imo & ab arbitro, *l si ab arbitro, 10 ff. qui satisd. cog.* Facit *l si vero, §. §. 1. eod.*

4 Adeo, vt etiamsi semel satisdatum sit vtiliter, interdum tamen ex iusta causa satisdari ex integro oporteat, *d l si ab arbitro, §. 1. & l. de die, 8. §. si seruus, eod.* Nam & dici solet, sententiam esse stricti iuris, eiusque formam dextricte seruandam esse.

5 *L. vlt. C. de ord. cogn. l. seruus, 34. §. vlt. de statulib.*

6 Non enim facile succurritur ei, qui seipsum coniecit in necessitatem, *d l. 7. §. 1. D. hoc tit. qui satisd cog.*

7 Bart. *in l. eum vnus, ff. de reb. auct. iud. possid.* Dixi *ad Defin. 1. num. 5. 5. in integr. restit. postul.*

8 Harum enim literarum præcipuus vsus est aduersus contumaces aut latitantes, interdum etiam fugientes, quos etiam propria auctoritate capere citra satisdationem creditor posset, *l. ait prætor, 10. §. si debitorem, ff. qua in fraud. cred.*

9 Dixi *Defin 1. 5. eod.*

10 Ne patiatur incipi ab executione, contra *l. 1. C. de exec. rei iud. l. 4. §. condemnatum, l. si cum nulla, 58 ff de re iudic.*

DEFINITIO XIV.

Carceribus eximi non potest debitor, qui pro debito liquido carceratus est, licet offerat satisdationem.

IN carcerem detrusus debitor non est inuito creditore liberandus, [1] nec ita relaxandus, vt in apparitoris alicuius custodiam, quę sit carceris vice, committatur, [2] nec si offerat satisdationem, [3] quia creditoris interest detineri eum in carceribus, vt eorum tædio citius à se solutionem extorqueri patiatur. [4] Nec ad rem pertinebit, quod adeo inops debitor proponatur, vt creditori futurum sit consultius accipere fideiussorem. [5] Neque enim facere ea res potest, vt inuito creditori eam legem iudex dicere debeat. [6] Sed alterutrum à debitore fieri necesse est, vt vel soluat vel bonis cedat: [7] Nisi satisdationis conditio per creditorem vltro deferatur. [8] Sed hoc ita si pro certo debito agatur. Nam si incertum sit quod debetur, & liquidandum, debitor interea eximi carceribus potest vel inuito creditore, oblata satisdatione, [9] quia nec detrudi debuit in carceres pro debito incerto. [10] Essetque illo casu reuocanda executio quasi male & perperam facta. [11] Incertum tamen debitum intellige, quod numquam fuit taxatum. [12] Nam ob id solum, quod debitor dicat se vel totum debitum vel partem soluisse, non fit adeo incertum, vt eo minus coniici possit in carcerem, [13] valebitque executio, nisi ab initio fit oblatum omne id, quod ex postfacto debitum apparuerit, & quidem in quantitate certa, [14] cum scire debitor debeat quantum superfit in obligatione, [15] alioqui imputare creditori non potest, cur creditor ipse nescierit, maiorémque quantitatem petierit, quam quæ debebatur. [16] *Ita Senatus* in causa D. Abbatis d'Embournay & N. Joannis Dionysij Cauet, 5. Non. Decembr. 1593.

1 Qui enim solutionem desiderat nec admittit satisfactionem, culpandus non est, *l. item 6. §. 1. D quibus mod. pign vel hypoth solu.* Pomponius autem iuste & legitime carceratum fuisse debitorem.

2 Simile quiddam est licet in dissimili specie, *in l. 3. ff. de custod. & exhib. reor.* Adde *l solutum, 48. de verb sign.*

3 Aliud enim est soluere, aliud satisdare vel satisfacere, *d. l. item. §. 1. l quod si non soluere, 10. D. de pign act.*

4 Quid non enim facturus sit carceratus vt se liberet? cum & solus metus carceris iustus sit, *l. 7. §. 1 l qui in carcerem, 22. l. vlt. §. 1. de eo, quod met caus.*

5 Quo casu nihil videtur interesse creditoris, qui à carcerato nihil propter eius inopiam sit consecuturus, *l. nam is, 6. D. de dolo.*

6 Cum prohiberi non possit creditor, quo minus & suo & communi iure vtatur, *l. si duorum, 42. ff. de act. empt.* quod fit, cum in carceribus publicis auctore iudice retinet eum, cuius personam habet pignori obligatam, sicut nec facere iudex potest, vt vel ab alio quam à debitore, vel in alia re quam debita solutionem accipere creditor cogatur, *l. eum à quo, 16. C. de solut.* excepto casu, *Auth. hoc nisi debitor, eod.*

7 Ob hoc enim beneficium cessionis introductum est, ne iudicati detrahantur in carcerem, vt ait *l.1.C.qui bon.ceder.poss.* Cui addendum hodie est, Aut in carcere retineantur etiam ante iudicatum, postquam moribus receptum est magis quam iure, vt persona debitoris pignori obligari capique possit in executionem obligationis, nulla dum secuta condemnatione. De quo alibi scribemus.

8 Aut quinquennales inducię indulgeantur, *l.vltim.C eod. tit qui bon.ceder poss* Simile quid est *in l cum hereditate 55.D de acquir hered.* in his verbis: *quia non potest exonerari, nisi deferatur conditio.*

9 Cuius tum maximè necessarius vsus est, cum deberi aliquid constat, nec dum tamen apparet, quid & quantum debeatur, *l stipuliber rationem, 5 l seruus, 34 § vlt D.de statulib.*

10 Executio enim cum in actus legitimus & individuus, debet esse certus vt valeat in solidum, quia pro parte valere non potest, vt nec datio in solutum, *l.si non sortem, 16.§ si centum.ff. de condict indeb* cuius quodammodo vice & loco est, *l 1.& 2.C. si in causa iudic pign.capt.fit.*

11 Nam nec totum incerti debiti potest liberare debitorem, *l stipulatio ista, 30.§ inter incertum, de verb oblig.*

12 Taxatio enim tacite certam quantitatem, quæ alioqui incerta esset, *l.vlt ff.de prator stipul. l.Mauro, 41.§ æme.de leg 2. l. 4 Cod de act empt.* Exempli causa esto, instrumentum aut vinum deceatur, narura enim rerum æstimatio varia est pro locorum & temporum varietate, *l.3.de eo, quod cert. loc. l precia, 63. D. ad leg Falcid. l. oles, 23. C. de vsur.* Ideoque non aliter valere potest exceptio, quæ a creditore pro his rebus facta sit, quam si fuerint prius æstimatæ, euocatio in earum rem debitore, vt scire possit quantum debeat, si forte malit soluere, quam aut iudicium accipere aut pati exceptionem, *arg. l si rem, 73 D.de procurat. l si debitori. 21.D.de iudic.* Etsi non ignoro, putare plerosque sufficere vt ea taxatio, & vt vocant, Liquidatio facta reperiatur plusquam addictio & expeditio pignoris fiat, quasi nihil interesset debitoris, quem constat debere. Sic enim Rebuff. quodam loco, quem plerique sequuntur. De quo tamen alibi scribemus.

13 Quia cum reus in exceptione actor sit, *l in exceptionibus, 19. D.de probat.* standum est instrumento, ex quo probatur debitum, quoadusque debitor probet solutionem, cuius sola allegatio sufficere non potest, vt petitoris petitio sit incerta vel obscura, imo fere est, vt fateri videatur debitum in necessarium antecedens, qui allegat solutionem, nisi dicat indebitum à se solutum esse. Etsi non vtique hoc verum est, sed cum distinctionibus quibusdam, quas vide ad *l. non vtique, 8. D de excep.*

14 Alioqui captiosa est multorũ oblatio, qui tametsi sciant, quid & quantum debeant, nihil tamen certi offerunt, sed in obscuro & incerto quicquid à se debitum esse apparebit, quę oblatio nullius plane momenti est, ne quidem ad inducendam expensarum litis compensationem, *arg l quæro. 39. l Iulianus, 135. idem Iulianus, 6. D de action. empt.*

15 Cum proprij facti ignorantiam non possit prætendere, *l.quanquam, 7. D.ad SC. Velleian.* Neque enim hic locum habet, quod est in regula iuris, Non posse improbum videri eum, qui ignorat, quantum soluere debeat, *l non potest. 99. de regul. iuris.* Scire namque debet, soluendum esse quicquid in obligatione est, quod nondum sit solutum, aut quod aliter non desiit deberi, quia obligationes non nisi certis modis sicut contrahuntur ita & finiuntur, *l obligationum fere, 44.§.placet, D. de obligat.& act.*

16 Præsumptio enim est pro creditore, qui habet fundatam intentionem ex instrumento debiti, non pro debitore, qui allegat solutionem, *l.cum de indebito, 25.§. sed hæc ita, D. de probationib.*

DEFINITIO XV.

De satisdatione à peregrino accusante præstanda.

QVanquam non solet Senatus noster forensibus, vt vocant, & alienigenis, iura sua apud nos persecuturis satisdandi necessitatem imponere:[1] Si tamen falsi accusatio criminaliter ac per solemnem, vt fieri necesse est, inscriptionem instituatur,[2] visum est iuste satisdationem postulari, ne alioqui in calumniatoris cuiusquè vilissimi potestate sit, nostratium famam, dignitatem, fortunas omnes, vitam denique ipsam impune lacessere.[3] *Ita Senatus* pro Spectab. D. Carolo Francisco Ruffino tunc Aduocato contra fratres Robinos 13. Cal. Ianuar. 1585.

1 Vt scripsi *Defin.8. sup. eod.*

2 Illa enim solemnitas inscriptionis, quam vetus iurisprudentia induxerat, *l.3 D.de accus.& inscript.* hoc vno casu apud nos hodie in vsu est, & alio præterea nullo.

3 Nam & hoc maxime ad curam & religionem Præsidis prouinciæ pertinet, vt prouideat, ne quis ex prouincialibus suis afficiatur iniuria, neve quis calumniosis criminibus eorum innocentiam insectetur, *l.illicitas 6.§ ne potentiores, D.de offic.præsid.* Quaratione idem quoque obtemperandum putarem, tametsi alia quam falsi accusato instituta proponeretur.

DEFINITIO XVI.

Non audiuntur satisdare volens reus pendente lite, si capitali pœna possit esse obnoxius.

REus criminis, qui in eo est, vt capitali pœnæ possit esse obnoxius, si fideiussorem offerat quantumuis idoneum & locupletem, vt carceribus eximatur, audiendus non est:[1] quia neque iuris neque ætatis ratio patitur, vt eiusmodi pœnæ fideiussor dari possit, hoc est, vt qui pro reo fideiussit, capitalem pœnam subire debeat, quam subiret condemnatus, si adesset.[2] Proinde inanis prorsus & illusoria eiusmodi fideiussio videretur.[3] *Ita Senatus* 15. Cal. Ian. 1594.

1 *L.3. D.de custod & exhib. reor. Lanuuin. §. 1. D. ad Silan.* vbi Bald.

2 Iulius Clar. *lib 5 sentent §. vlt. qu. 46.*

3 Generaliter autem obtemperandum est, ne quis vnquam superuacua cautione & satisdatione oneretur, *l hæc stipulatio, 14. §. 1. D. vt legat. nom caueat. l 1. § penult. & vltim. l.3. vt in poss. legat.*

DEFINITIO XVII.

Si satisdatio de non offendendo præstari nequeat, quid agendum sit?

IVssus satisdare de non offendendo ad certam vsq; pecuniæ quantitatem,[1] si fideiussores minus idoneos offerat, non est audiendus:[2] Multo minus iuratoriæ cautioni committendus.[3] An ergo perpetuis carceribus coërcendus, si forte conquisitis vndique vadibus, magis idoneos reperire nullos possit?[4] Minime.[5] Sed potius in exilium relegandus est,[6] ita tamen, vt ij saltem fideiussores præterea accipiantur, qui prius oblati fuerant & à iudice reprobati. Neque enim videtur ea ratione iudicatum euerti, cum exilij quoque pœna irrogatur.[7] At quia nec exilium ipsum mutat malevolum condemnati propositum,[8] quin potius ampliorem præbet nocendi facultatem, si suspectissimus sit, vt esse solet is, qui cauere debet,[9] optimum est de eo referri ad Senatum, aut si coram Senatu res agatur, ad Principem,[10] vt si fieri poterit, iubeat ille in arce aliqua, tanquam in liberiore & honestiore custodia hunc retineri,[11] militis munera ibidem expleturum, si eius sit conditionis & roboris vt explere queat, nec prius discessurum, quam decretam præstiterit satisdationem.[12] Idque temperamentum Senatus noster secutus est in persona Joannis Jacobi de Mingiod & D. Caroli Dothier Iudici maioris Chablasiensium, 1dib. Sept. 1595.

1 Certa enim quantitas hoc casu constituenda est arbitrio iudicis pro personarum & causarum qualitate, ne alioqui nemo reperiatur, qui fideiubere velit, cum salus hominis certo modo æstimari non possit, *l.pen D de donat.*

2 Nemo enim fideiussores minus idoneos accipere cogitur, *l.1.2.l.7.& poss.D.hoc tit. qui satisdar cog.l.1 § item quæritur, D. de separ.*

3 Cuius enim vita suspecta est, & iusiurandum non nisi suspectum esse potest. Iul. Clar *d.§ vlt. quæst.*

4 *Arg l.si fideiussor, 7.§. vlt ff qui satisd cog.*

5 Pœna enim ista perpetui carceris hodie inuerecta est, *l. aut damnum, 8 § solent de pœn. l.mandantis, 35 D de pœn.*

6 Quasi per iudicem transactione facta de pœna criminis, *argum. l. quid ergo, 12. §. penultim. D. de his, qui notæ, infam.*

7 Neque enim nouum est, ex causa fieri commutationem pœnæ arbitrio iudicis, *l. ad bestias 31 D. de pœn.*

8 Exemplo eius, quod scriptum est *in l. quia satisdatio 6 D. de suspect. tutor.*

9 Non enim solet huiusmodi satisdationis onus irrogari alijs, quam qui eadem minati, minasque exequi soliti esse prodantur.

10 Præsertim si transducendus sit reus in aliam prouinciam: quod vtique sine permissu Principis fieri non potest, *d. l. ad bestias, & vlt. l. 4 eod. tit. de pœn.*

11 Id enim est militibus ipsum committi, vt loquitur Vlp. *in l. 3 D. de custod. & exhibend. reor.*

12 *Arg. d. l. 7 § vlt. D. qui satisd. cog.*

DEFINITIO XVIII.

Curator bonis absentis datus tenetur satisdare, sicut alius quilibet habens bonorum administrationem.

CVrator datus absentis bonis, licet vt plurimum is dari soleat & debeat, ad quem intestati successio peruentura est, tamen officio iudicis cogendus est, quoties id absentis commodum, vt ei quandocunque consulatur, requiratur,[1] alioqui facit iudex iniuriam vt in subsidium teneatur, si curator datus non sit solubilis,[2] maximè si is iurator datus prius fuerit, quam inops fieret, cum datus fuit.[3] *Ita Senatus* in publico auditorio 29. Nouembris 1590.

1 Est enim ea curatio nihil fere aliud, quam præoccupatio quædam successionis, & ideo etiam pupillis & fœminis dari solet, vt scribit *Defin. 43. qui tutor dare datiue poss.*

2 *Mynsing. lib. de arbitr. iudic.*

3 *Ex tit. de magistr. conuen.*

4 *L. 1 tit. de magistr. conuen. D.*

DEFINITIO XIX.

Satisdare debet is, qui pecuniam petit sibi legatam ad aliquid faciendum, non etiam qui petit bona immobilia.

QVi petit pecuniam à testatore ad aliquid faciendum legatam, non aliter ad legati petitionem admittendus est, quam si satisdet id se facturum. Sed si bona immobilia in eam rem legata sint, aliud est, quia non sicut pecunia soluta facile perire potest, ita & bona immobilia.[1] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Lorme, & Syndicorum de Montmilian 6. April. 1596.

1 *L. quibus diebus 40. § vlt.* vbi Bart. & alij, *D. de condit. & demonstrat.*

DEFINITIO XX.

Casus in quo satisdat is, qui ex senatusconsulto fit possessor beneficij, licet nullum adhuc habeat contradictorem.

FIeri potest, vt beneficij, quod requirente procuratore generali sequestratum fuerat, possessio alicui detur, & tamen satisdationis onus iniungatur,[1] vt puta si procurator generalis consentiat, vt huic vacua possessio tradatur, nec dum alius vllus sit contradictor; aliquis tamen fore speretur, quem credibile sit potiora iura habituruum,[2] propterea quod exhibitus ab impetrante titulus sit aliquo modo suspectus, siue in forma intrinseca, siue in extrinseca. *Ita Senatus* in causa N. Renati de la Couz pro Prioratu Beatæ Mariæ de Luys 8. Febr. 1596. In qua tamen specie illud quoque non parum mouit Senatum, quod impetrans ille non fuerat à Principe nominatus, quam nominationem expectare Senatus noster plerisque Epistolis & rescriptis Principis iubetur. Quanquam ad maiora beneficia pertinere id videtur, quæ dignitatem habent cum administratione non ad simplicia, quæ aut dignitatem aut administrationem nullam habent.[3]

1 Quod tamen regulariter secus est. Vix enim vlla satisfandi necessitas ei iniungitur, qui beneficij possessionem ex senatusconsulto nanciscitur.

2 Sic aliquando etiam futuro contradictori prospiciendum est; hactenus saltem vt in tuto & integro omnia collocentur.

3 Maiora enim, &, vt vocant, consistorialia præsumuntur patronata, & consequenter de iure patronatus Principis, non etiam simplicia, vt alibi scripsimus.

TIT. XL.

DE FORMVL. ET IMPETR. act. sublat.

DEFINITIO I.

Actionum formulas scrupulosas & impetrationem duntaxat sublatam esse, non item substantiam.

BVTVNTVR plerique constitutionibus,[1] quæ formulas & impetrationes actionum sustulerunt: quasi hodie nihil referre debeat, qua actione quis experiatur, dummodo à iure competat.[2] Quod si ita esset, non tantum eas formulas, quæ syllabarum aucupatione cunctorum actibus insidiantur radicitus amputatas,[3] sed omnem quoque iurisrationem sublatam esse dicendum esset, totamque perturbatam iurisprudentiam,[4] quæ in eo partim versatur, vt doceat, quænam & cui actio competat.[5] Sane nec actionis impetratio necessaria est, quæ olim erat,[6] nec formulæ præscriptis verbis concipiendæ solemnitas vlla supereſt,[7] sufficitque eam exerceri actionem, quæ, vt habet Theodosij constitutio,[8] & rei apta sit, & proposito negotio competens. Cæterum si incepta proponatur ab eo, qui aptiorem potuit exercere, perinde actor condemnabitur ac si nullam haberet, salua ei potestate iterum agendi eo modo, qui aptior & conuenientior videatur.[9] *Ita Senatus* sæpius, & in ea potissimum facti specie, de qua in tit. de rei vindic. Defin. 1. & 2.

1 *L. 1. & 2. C. hoc tit.*

2 Ob illa verba *d. l. 2. si aptam rei & proposito negotio competentem eam esse constiterit.*

3 Vt Constantinus loquitur *in d. l. 1.*

4 Quis autem credat Imperatores illos optimos, Constantinum, Theodosium, & Valentinianum, quorum sunt ex constitutiones, tam paucis verbis totam iuris rationem tot vigiliis excogitatam atque inuentam, euertere voluisse? *l. si quando 35. in prine C. de inoff. testam.*

5 *L. 2. § deinde 6. & seq. D. de orig. iur. adde § ita in ciuitate 12. eod.*

6 Nam hodie actiones ex legibus & edictis ipso iure competunt, etiamsi non postulentur, vt notat Gothofr. *ad d. l. 2. C. hoc tit.*

7 Quæ olim tanta erat, vt qui cadebat à syllaba, caderet etiam à causa, *§ si quis agens, iunct. § si minus, Instit. de action.*

8 *In dict. l. 2.* Facit *l. alibi 47. D. de negot. gest.* etsi locum illum Triboniani esse potius quam Pauli docuimus, *lib. Coniect. cap.* Facit *l. si cum 66. de euict.*

9 Qui enim hodie male agit, non rem amittit vel causam, sed litem, id est, damno duntaxat sumptuum litis coercetur, sed ita tamen, vt eas ante omnia sarcire & refundere teneatur, eoque iure vtimur.

DEFINITIO II.

Succurrendum esse mulieri, quæ bona in iustamque de dote actionem habens male egit.

Mulier

MVlier, quæ fundum certo precio æstimatum in dotem dederat, [1] & soluto matrimonio velut pignoris iure possederat, [2] cum spoliata esset, egerat primum vindicatione, deinde interdicto recuperandæ possessionis, postremo hypothecaria. Vindicationi obstabat, quod maritus per æstimationem dominus factus fuerat. [3] Interdicto, quod illa subinde hypothecariam exercere maluerat. [4] Hypothecariæ denique, quod debitoris excussio facta non erat. [5] Sed quia constabat dotem ei deberi, & quidem anteriore iure; Placuit, licet summa scrupulosaque iuris subtilitate repellenda videretur, non posse tamen cum ea summo iure agi citra summam iniuriam, [6] præsertim cum omni meliori modo, quæ vulgaris clausula est, ius & iustitiam sibi ministrari petiisset. [7] Itaque pro ea pronunciatum est, vt ei sua possessio restitueretur, quam sine facto suo amiserat, quousq; tota illi dos soluta esset. [8] Idémq; iuris constituendum esse visum est, si de dote materna liberi experirentur. [9] Sane cum nulla litis parte augmentum dotis sibi solui postulasset, quod tamen ex isdem tabulis dotalibus debitum esse constabat, non putauit Senatus quicquam ei hoc nomine adiudicandum, ne & in facto supplere, [10] & quod fatui iudicis est, vltra petita iudicare [11] videretur. *Ita Senatus* pro Claudia Hugon, contra Nicolaum Brondel 4. Id. Januar. 1593.

1 *Vt plerumque fit, l. plerumque 10. & l. si res, 12. & pass. ff. de iur. dot. l. quod si fundus, 11. ff. de fund. dotal.*

2 Quia marito bona omnia pro dote sunt mulieri etiam tacite obligata, *l. vnic. C. de rei vxor. actio. l. assiduis, 12. C. quipot. in pign. hab.*

3 Æstimatio enim hoc casu, vt & aliis plerisque, facit venditionem, *dict. l. plerunque, §. si autem & sequent. ff. de iur. dot.* at non puram & simplicem, sed dotis causa, *l. quoties, decimosexto, eod.*

4 Interdictum enim in quo non nisi de possessione tractatur, non potest cum hypothecaria cumulari, in qua de iure pignoris, itemque dominij debitoris in necessarium antecedens quæri oportet. Et quamuis hypothecaria nihil nisi nudam possessionem aperiat, *l. si cum venditor, 66. ff. de euict.* tamen sapit petitorium, ideoque cumulari non potest cum remedio possessorio, siquidem nihil commune habet proprietas cum possessione, licet inde fiat, vt qui actionem vnam proposuit, non continuo alij renunciasse intelligatur, *l. naturaliter, 12. §. nihil commune, ff. de acquir. poss.* Vide tamen Hotoman. *de hac quæst. in quæst. illustr. 29 & quæ scripsi in Chiliad.*

5 Quæ nouo iure facienda est priusquam agi possit contra tertium possessorem, *Auth. hoc si debitor, C. de pignor.*

6 Quo casu præferenda est æquitas rigori iuris & nimiæ subtilitati, *l. filio 17. ff. de iniust. rupt. l. sicut, 8. § si debitori, 16. quib. mod. pig. solvit.* Iudicium enim dotis bonæ fidei est, in quo non conuenit de apicib. iuris disputare, *l. si fideiussor, 29. §. quadam, ff. mand.* ne sub auctoritate iuris scientiæ perniciose erretur, *l. si seruus, 91. § sequitur, de verb. oblig.* & inde proficiscatur iniuria vnde iura nascuntur, *l. meminerint, 6. Cod. vnde vi.* Vnde vtrum illud prouerbium, *Summum ius, summa iniuria, summa crux.* Facit *l. si mulier, 59. §. ex asse, in fin. ff. de iur. dot. Fachin. libr. 1. cap. 3.*

7 De cuius clausulæ effectu & potestate vide quæ scribam *Defin. seq.*

8 Semper enim succurendum ei est, qui sine facto suo & sine culpa sua cecidit à possessione, *l. vlt. C. de acquir. poss. l. si de eo, 40. §. 1. vbi Bartol. & alij ff. eod.* & habet hypothecaria perpetuam illam conditionem, si soluta est pecunia, *l. grege, 11. § etiam, ff. de pignor. l. penult. in fin. de except. rei iudic. l. debitor, 59. D. ad SC. Trebell.*

9 Solet enim idem ius esse liberorum & matris in causa dotis, *l. assiduis, 12. §. exceptus, C. qui potior in pignor. hab.* licet dotis priuilegia non tranieant ad extraneos mulieris heredes, *l. vnic. C. de priuil. dot.* præcipuámque causam fauor dotium illam habeat, nẽ mulier sit indotata, quo possit facilius nuberé ad replendam liberis ciuitatem, *l. 1. ff. solut. matrim.* quæ ratio cessat in liberis, tametsi maternam dotem petentibus.

10 Quod iudex nunquam facere potest, sed ea tantum supplere debet, quæ peti possunt ex iure, *l. vnic. vbi DD. C. vt quæ desid. ad. par. iud. supp.* Harmenop. *li. 1. tit. 4.* Alioqui iudex supplendo videtur patrocinari non iudicare, vt tractat Aul. Gell. *lib. 14. Noct. Attic. ca. 2.* Etsi potest interdum iudex multa facere ex officio etiam irrequisitus. De quibus vide Rip. *ad l. 4. §. hoc autem ff. de damn. infect.*

11 *L. vlt. C. de fideic. libert.*

DEFINITIO III.

De effectu clausulæ, Omni meliori modo, in libello appositæ.

CLausula, *Omni meliori modo*, in libellis apponi solita, facit vt iudex ad ius partis attendere debeat potius, quam ad ineptam petitionem. [1] Inde fit, vt licet conclusio libelli sit de petitorio, trahi tamen possit libellus ad possessorium, & contra, propter huiusmodi clausulam. [2] Sed ita demum, si ea, quæ in libello narrantur, congruant, [3] id est, non minus petitorium respiciant quam possessorium. Nam si nihil sit in libello, quod alterutrum respiciat, non potest ex eo sequi condemnatio, tametsi probationes suppetant, [4] nec si aduersarij confessio accedat, [5] sed ad aliam actionem omnimodò actor remittendus est. [6] *Ita Senatus* in causa D. de la Velliere & D. de Rogemont 10. Calend. Febr. 1595.

1 Affict. *decis. 144. nn. 2.* Masuer. ad Papiens. *in form. act. rect. vers. quare, ad fin.* Capyc. *decis. Neapol. 11. num.*

2 *Arg. l. cum pater, 77. § filius matrem, de legat. 2.*

3 *Arg. l. vnum ex familia, 67 § si emissa, eod.*

4 Nam cum ex facto ius oriatur, non potest libelli conclusio adaptari, ne quidem per interpretationem ad id, de quo nihil in libello narratum sit. Idque est quod dici solet, ius ex re constituendum esse, *l. 1. §. Diuus. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* Item ius in causa positum esse, quanquam alio sensu ita locutus est Alsen. *in l. ex plagis, 52. §. in clino capitolino, ff. ad leg. Aquil.*

5 Sententia enim conformis esse debet libello & petitioni actoris, non responsioni, quam reus fecerit ad petitionem, *l. fin. Cod. de fideic. libert. l. præses, 32. ff. de pœn. l. de rebus, 43. de recept. qui arbitr.*

6 *Vt in l. Bebius, 30. in fi. ff. de pact. dotal.* Facit *l. quòd in diem, 7 §. 1. ff. de compens.* [Inde est quod qui agit hypothecaria non idcirco censetur imploraſſe beneficium *l. vlt. C. de acq. poss.* & clausulæ constituti, quamuis in conclusione libelli adiecerit clausulam, Omni meliori modo, Et ita Senatus noster passim. Et rursum non facit hæc clausula, vt qui egit interdicto Vnde vi contra tertium bonæ fidei possessorem, quod iure non licet *l. cùm à te 7. ff. vnde vi.* censeatur imploraſſe remedium, *can. redintegr.* quod eo casu specialiter implorandum est, *vt scripsi Defin. 8. num. 4. ff. Vndeui.* Ita Senatus in causa Nicolai Toynet, & Franciſci Butut 5. Cal. April. 1612.]

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ Senatu Tractatarum,
LIBER TERTIVS.

TITVLVS PRIMVS.

De Iudic.

DEFINITIO I.

De litibus, quæ apud inferiores tractantur iudices, non nisi magna de causa euocandis.

VONIAM vbi cœptum est iudicium ibi & finem accipere debet,[1] non immerito creditum est odiosas esse euocationes litium, quæ apud inferiores tractantur iudices,[2] ob idque nec facile concedendas, id est, nisi ex magna & propemodum necessaria causa.[3] Forte si inferior iudex alterutri litigantium suspectus esse cœperit,[4] nec alius sit, qui in eius locum substitui commode possit,[5] aut si apud superiorem iudicem alia lis tractatur inter easdem partes, cuius tanta sit cum ea, quæ euocatur, connexitas, vt sententia quam in vna lite ferri continget, paritura sit exceptionem rei iudicatæ in alia,[6] aut vt rerum iudicandarum contrarietas timeri possit.[7] Extra hos casus & si qui sunt similes, vix est vt euocatio permitti debeat, licet apud inferiorem iudicem nondum fuerit lis contestata.[8] *Ita Senatus* in publico Auditorio pro D. Aduocato de la Cley, contra Dom. de Chandee, Prid. Calend. Aug. 1588. Iunge Defin. 9. infr.

1 *L. vbi accepium, 30. iunct. l. si quis posteaquam, 7. D. hoc situl.*

2 Quia difficile est, vt litigatores in aliud iudicium transferantur, quin cum alterutrius captione id fiat, quod tamen ne cueniat summopere cauendum est, *l penult. §. vltim D de vacat. & excusan. muner.* Facit *l penult. de iurisd l de quare, 74. D hoc tit.* Sed & contumelia quædam in eo fit iudici, apud quem reus prævenius est, *l. si quis posteaquam, 7. D. eod l litigatores, 11. D. de recept. qui arbitr.* Ideoque nec alij, quam supremi magistratus, qui Principis vices gerunt, euocandi ius habent, scilicet vt hoc nomine vtantur. Decernere namque potest ex causa iudex superior, vt apud se tractetur lis, quæ apud inferiorem tractabatur, sed euocationis nomine vti nec potest, nec debet. Rebuff. *in tract de euocat.*

3 Vbicunque enim iusta causa & æquitas mouet, subueniendum est, & licitum sit quod alioqui non liceret, *l. vbicunque 21.* vbi Gothofr. *D. de interrog. in iur fac.*

4 Omnes enim lites sine suspicione procedere oportet, vt loquitur Iustin. *in l apertissimi, 16. C. hoc tit. Lobseruandum, 47. D. eod.*

5 Litigantibus fortasse nolentibus in alium eligendum consentire, *l. vlt. C. eod.* aut quod in alium iudicium transferri litigatores non possint sine alterutrius captione, *d. l. pen. §. vltim de vacat. & excus muner.*

6 Quæ præiudiciales sunt cognitiones, de quibus *in l generaliter, 12. & seq l fundum, 16. l. fundi, 18. l. rei maioris, 21 D. de except. § præiudiciales Instit. de action.* Idem est si futurum sit, vt non facta euocatione causæ continentia diuidatur, *l nulla, 10. C.*

hoc tit. maior autem causa hoc casu trahit ad se minorem, *l ser minorem. § 4. D hoc tit.*

7 L. 1 & 2. *D. de quib. reb. ad eund iudic. eat. l singulis, 6. de except rei iudic.*

8 Etsi enim ante litis contestationem iudicium acceptum dici non potest, tamen certa iudicis iurisdictio est, quia non dantur hodie iudices vt olim à prætore post litem contestatam, *l. 2 Cod de pedan. iudicib.* Obserua autem eo iure nos vti hodie, vt solus Senatus possit euocare ab inferioribus iudicibus, non etiam cæteri, quamuis contra sentiat Rebuff. *in tractatu de euocat. in præfat. quæst. 5. ex l iudicium 58. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Minima causa suspectum facit iudicem in testationibus excipiendis.

IVdex præsertim ordinarius, etsi post litem contestatam suspectus dici non potest,[1] nisi noua suspicionis causa,[2] vel causæ iustæ notitia[3] superuenerit: Si tamen ob familiaritatem, quam cum vno ex collitigatoribus maiorem quam cum alio exerceat,[4] vel ex qua alia probabili causa suspectus dicatur, abstinere debet à dictandis excipiendisve testationibus:[5] quod ea res omnium maxime præcipui sit momenti ad litis victoriam comparandam:[6] Cum ex facto, vt dici solet, ius oriatur,[7] factum autem plerumque tale esse credatur, quale ex testium dictis apparet.[8] Sed & sententia siue per sordes siue per gratiam contra ius reddita, per iudicem, qui de appellatione cognoscit, in melius reformari potest.[9] Probationes vero si per sordes aut gratiam dictantis exactiores aut leuiores factæ sint, vix at ne vix quidem possunt restitui.[10] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio 14. Calend. Decemb. 1588.

1 Quia per litis contestationem consentitur in iudicem, *l. apertissimi, 16. Cod. hoc tit. l. nemo, 4. C. de iurisdiction. omnium iudic.* & ne lites in infinitum extendantur, vt ait *dict. l, apertissimi.*

2 De quibus suspicionis causa vide *l. lex Cornelia, 5 in princ.* & ibi Comment. Gothofr. *D. de iniur.*

3 Paria enim sunt, causam nullam subesse, aut eam, quæ est ignorari, *arg l. annus, 6. D. de calumniat l. 1. 5. vlt. quand. app. sit. l pen §. vlt de vacat & excus muner.*

4 *L liberi, 28. in fin. C. de inoff testam.* Vel ob occultas inimicitias, quæ non facile probari possint, vt in *l. non distinguemus, 32. §. cum quidam, D. de recept. qui arbitr.* Facit *l. 4. § si accusatio, de legation.*

5 Id est, vt vulgo loquuntur, à faciendis inquestis.

6 *L 1. 2. 3. & pass. D. de testib.*

7 *L si ex plagis, 52. §. in cliuo capitolino, D ad leg. Aquil.*

8 *L. ob carmen, 21. § vltim. & l seq. D. de testib.* Vnde fit plerumque, vt non tam deficiat ius quam probatio, *l. duo sunt*

Titij.10.D de testam tutel. id est, vt deficiat ius, quia deficit proba.io.

y Quia appellationis remedium inductum est aduersus iniuriam iudicis, qui prior pronunciat, *l.ait praetor, 7 § quid tamen, D de minor l sæpe per imprudentiam.51 l Herennius,61.§.1. D de excus.l 1 in prin D. de appell.* Potest etiam ex his causis dari restitutio contra eam, *l.Diuus D.de re iudic.*

10 Propter metum subornationis, ex quo didicisse sunt testificata, *c fraternitatis. & c seriis. Extr.de testibus.* Item quia idem testis sæpius audiatur, fidem primæ depositioni iuratæ Guid.Pap.*quæst.*546.Dicam *Def.4.j.de testib.*

DEFINITIO III.

Non cogitur coram inferiore iudice litigare, qui apud superiorem in alia lite eisdem instrumentis vti cogitur.

CVm quidam apud Senatum conuentus pro parte debiti instrumentum edidisset, quo probabat nihil se debere, postea vero apud inferiorem iudicem pro reliquo debito vrgeretur; Visum est, posse eum iure recusare, ne iudicium subire cogeretur propter litem apud maius tribunal instructam. [1] Quæ licet non esset de eadem quantitate, ex eadem tamen debendi causa pendebat, eisdemque oppositis exceptionibus terminari poterat, quarum probatio ex iisdem quoque instrumentis petenda commode scindi nec posset nec deberet. [2] *Ita Senatus* 13. Calend. Decembr. 1588.

1 Nam & is, qui ad maius auditorium vocatus est, si litem in minori inchoatam deserat, contumax non videtur, *l. contra pupillam.54.§. is qui D de re iud.*

2 Neque enim fieri potest, vt eodem tempore quis edat siue iudici siue aduersario eadem instrumenta in diuersis tribunalibus. Facit *l.4.§ vltim.& l.6.§.1.D.de eden.l.1. & 2.de quib.rebus ad eund iud.*

DEFINITIO IV.

Quibus casibus heres sequatur forum defuncti.

QVod vulgo iactatur, hæredem sequi forum defuncti, [1] eo demum casu verum est, quo vel absens defendatur ab alio, vel ibi ille ipse inueniatur. [2] Aut si cum defuncto iam cœpta lis erat. [3] Extra hos casus conueniri hæres debet in domicilio proprio, non defuncti. [4] Neque enim defuncti domicilium transit ad heredem. [5] Quin & cum absens hæres est, si in loco domicilij defuncti conueniatur, non nisi ad primum vsque decretum veniendum est, ne iniuria hæres afficiatur, si secundum accedat, quod sententiæ diffinitiuæ vim obtinet. [6] *Ita Senatus* 5. Non. Decemb. 1588.

1 *Ex l.heres absens,19 l.si is qui Romæ, 34.D.hoc tit.*

2 Hi enim duo casus sunt, quos Vlpian.exprimit *in d.l.heres absens.*

3 Vt in casu quem Iauolenus tractat *in d.l si is qui Romæ.*

4 Ex iuris regula, quæ vult vnumquemque in fori domicilij loco conueniendum esse, & actorem forum rei sequi debere, *l 2. C.de iurisd.omn iud.l.vlt.C vbi in rem actio.*

5 Paul. Castr. *ad d.l.heres absens.* Domicilium enim facti est, non iuris, cum totum ex patrisfamilias voluntate animique destinatione æstimetur, *l.3.& 4.l si adsumptio, 6.§.filius,& § iurisprudentibus l.libertus,* 17. 5.*patris D ad municip.* quæ autem facta sunt, non transeunt ad alium, *l qui heredi, 44. D. de condit & demonstr. l quod seruus, 24. D de acq poss. l.legatum,* 21.*de adim leg.*

6 Sic idem Paul.Castrens.*ad d.l heres absens,* vbi vide. Item quæ de primo & secundo decreto scripsi in Chiliad. *De errore pragmat.Decad* 10 *Error.*6.

DEFINITIO V.

Filia in mariti, non in patris siue viui siue mortui domicilio conuenienda est.

FIlge igitur debitoris filiam nuptam homini alterius fori, quam cuius pater fuerat. Si de actione hæreditaria contra eam instituenda tractetur, placet ibi eam esse conueniendam, vbi maritus domicilium habet. [1] sequitur enim vxor domicilium mariti, [2] Adeo, vt etiamsi in eo loco reperiatur, vbi defunctus debuit & domicilium habuit, possit nihilominus exceptione fori se defendere, [3] quoniam non propria exceptio illa est, sed communis, &, vt nostri loquuntur, in corpore iuris clausa. [4] Si tamen bona aliqua sint hæreditaria in loco domicilij defuncti, nihil prohibebit capi ea pignori, sufficiétque notam filiæ factam executionem, hactenus nimirum, vt in eorum possessionem mitti creditor possit ex primo decreto, non item ex secundo. [5] Itaque cum quidam aduersus filiam hæredémque debitoris ex contractu paterno actutus ad patris non ad mariti domicilium citationem fieri curasset, [6] tum ob non solutam pecuniam, quæ debebatur, bona quædam hæreditaria pignori capta essent, [7] subinde decretum super iis subhastationibus interpositum. [8] Senatui visum est, malè factam executionem, quod citatio neque in persona debitricis, neque ad domicilium facta fuisset, tametsi colono ipsius denunciata proponeretur. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex ea ipsa iuris regula, quam attulimus, *Definit. prox. numer.* 4. Vnumquemque in fori domicilij loco conueniendum esse, *dict.l.2. Cod. de iurisdict. omn.iud. dict.l vltim. C. vbi in rem act.*

2 *L cum quidam, 19. D de iurisd. l filij, 22. §.1 l ea quæ,32. l.vlt §.3. D ad municip. a modo iustæ nuptiæ fuerunt, l.penult. §. vlt.cod.*

3 Nisi iam cœpta lis erat ante contractas nuptias, *d. l. cum quidam.*

4 Ita Bart.Bald.Castr. post gl.*add l heres absens.*

5 Idem Castrens.supra dicto loco.

6 Et male, quamuis nec nupta filia fuisset, si modo alibi domicilium constituisset, quia liberi ciuitatem, ex qua pater naturalem originem ducit, non domicilium eius sequuntur, *l.3. & 4.l adsumptio,6.§ filius, D.ad municip.*

7 *Ex tit. C si in caus.iudic pign.capt.fit.* quia instrumentum guarentigiæ tantum eam vim obtinet, *Bart. in l.cum vnus, 12.ff. de reb.auctor. iud possid.*

8 Ad confirmandas subhastationes tanquam rite & recte factas, ne postea de earum forma & nullitate quæri posset propter auctoritatem rei iudicatæ, *l seruus inuito, 65. 5.cum prætor. D.ad SC.Trebell.* Itaque in proposita facti specie supplendum est ab ea interpositione decreti prouocatum fuisse, nec nisi ex appellatione Senatum cognouisse.

9 Tunc enim colono aut inquilino denunciationem factam esse sufficit, cum ad domicilium facta est non aliter, *l. 4. §.prætor ait, in fin. D. de damn. infect. l 5. 5. & si forte, & §. sequ. D. quod vi aut clam.* Scripsi Definit.1. *supr. de in ius voc. numer.* 6.

DEFINITIO VI.

Clericus calumniatus apud iudicem laicum condemnari ab eo potest.

CLericus, qui laicum per calumniam accusauit, potest eo nomine condemnari ab eo ipso iudice laico, qui de accusatione cognouit. [1] Non ea quidem pœna, quæ caput aut existimationem afficiat, sed pecuniaria, ne impunita sit calumnia, [2] quæ ab alio iudice vindicari non potest. [3] Atque ita sæpius Senatum iudicasse relatum est 6. Idib. Decembr. 1588.

1 *Cap.at si clerici,* vbi gloss. & Panorm. *Extr.hoc tit.* Guid.Bened.*in ca.Raynutius, in verb.& vxorem nomine Adelasiam. Decis.2.nu* 416.*& seq Extr de testam.* Mynsing *centur.2.quæst.67.* Guid.Pap.*quæst* 71.139.*&* 561.

2 Calumnia enim nunquam impunita relinquenda est, *l.1. §.1. ff. si mulier venir. nomin. in poss. calum. caus. ess. dicet.* nec rursus ab alio iudice vindicanda, quam ab eo cuius dignitas per calumniatorem offenditur: licet reuera separatum sit crimen

calumniæ ab eo, de quo per accusationem principalem quærebatur, *l vlt. D de calumniat.*

3 Alioqui calumniæ facultatem ex clericali dignitate capere quis facile posset, quod ferendum non est, *arg l pen. D. de hered instit.*

DEFINITIO VII.

Alienæ liti interueniens sistere eam non potest, sed in eo statu in quo lis est, interuenire debet.

SI, cum inter me & te controuersia penderet de hæreditate Titij, alius interueniat qui eam hæreditatem suam esse dicat, ita demum in eodem iudicio audiendus erit, si nulla per cum liti nostræ mora fiat.[1] Nam si iam lis inter nos instructa erat, & ad coronidem perducta,[2] aut breui perducenda,[3] prius est, vt de mutuo inter nostro pronuncietur.[4] Idque est quod dici solet: Eum qui alienæ liti interuenit, in statu interuenire debere, id est, ita vt litis principalis status nil immutetur, neque inchoata negotij cognitio interrumpatur aut differatur.[5] *Ita Senatus* ex tempore, contra R. Dn. Alfonsum d'Elbene Abbatem Altacombanum nunc Episcopum clariss. Albiensem, 4. Id. Januar. 1589.

1 Etiã enim suas moras habet iudicij exercitio, *l. etiam, 15 in princip. D vt legat. seu fideic. nomin. caueat.* sicut & executio, *l. quod debetur*, 51. D. *de pecul.* non tamen ferendum est, vt ex facto alieno & aliunde, quam ex ipsa lite proficiscantur.

2 Quod euenit cum iam in causa conclusum est, quomodo pragmatici loquuntur, quia ex eo tempore processus, vt aiunt, habetur pro iudicato.

3 Parum enim refert, an quid iam factum, an proxime faciendum sit, *vulg l pen D de milit testam.*

4 *Arg. l. Fabius, 30. in fin D. de pact. dotal. l 3. in princip. D. vt in poss. legat.*

5 Bart. *d. l si perluforio*, 14 §. 1. *D de appellat.*

DEFINITIO VIII.

Eremodicium contrahi non potest ex facto falsi procuratoris, nec si postea secuta sit ratihabitio.

SI falsus procurator pro te contra me iudicio adfuerit, ego vero absuerim, non potest ferri pro te sententia,[1] nec si falsi procuratoris factum tu ratum habueris, siue ante siue post sententiam,[2] si non à tempore ratihabitionis secutę ex integro fiam contumax.[3] Neque tamen eo minus cogar appellare, si perperam forte condemnatus:[4] Postquam iure nostro inductum est, vt ab ea quoque sententia quæ nulla est prouocari oporteat.[5] Sed litis expensas tanquam contumaciales tibi refundere non ero cogendus.[6] Non enim contumax fuisse videri possum, cum tu rite ac debito tempore ad iudicium ipse non veneris:[7] Aut si vterque nostrûm fuit contumax, mutua compensatione vtriusque culpam purgari necesse est.[8] *Ita Senatus* ex tempore Prid. Id. Januar.

1 Quia neuter ex litigatoribus adesse intelligitur, cum per alium adesse dici non possit, qui procuratorem non constituit, nisi proponas fallem illum procuratorem ius agendi habuisse etiam sine mandato, puta tanquam coniunctam personam præstita rati satisdatione, *l. sed & ha, 35. D. de procurat.* Vtroque autem litigatore absente nihil decerni potest, nisi forte per arbitrum, facto scilicet ea lege compromisso, *l. diem proferre 27 §. si quis litigatorum, D. de recept qui arbitr.*

2 Itaque ratihabitio hoc casu non æquiparatur mandato, vt alias solet, *l. vltim. Cod. ad SC. Maced.* quia nimis sero fit post lapsa tempora intra quæ fieri debuit, vt iudicio adfuisse videretur is, cuius nomine falsus procurator adfuerat, *argu. l. Iauolt D rat. rem haber. l vltim. in princip. D. quæ ord. in bon. poss. seruet.*

3 Ex integro enim faciendum est, quod perperam factum fuit, si quidem recte factum intelligitur, quod perperam & vitiose factum est, *l 6 D qui satisd cog l. 2. D. de adl. tutor, l post edictum, 3. §. quod si is, & seq. D. hoc tit.*

4 Nam ex peremptorio condemnatus absens si appellet audiendus est, dummodo non per contumaciam defuerit, *d. l. & post edictum, 73. §. vltim. D. hoc tit.* hic autem contumacia nulla intercessit.

5 Dixi Defin. 6. §. *De arbitr.*

6 Vt cogendus essem si vere fuissem contumax, quia verus contumax non audiatur appellans, nisi refusis expensis, *dict. l. & post edictum, 73. §. vlt. l. properandum, 13 § cum autem, Cod. hoc tit.* Retectio enim expensarum purgat contumaciam, ideoque expensæ istæ præiudiciales appellantur, quod tamen ex ritu nostro practico magis quam ex iure descendere videtur, quia nulla lex est, quæ verum contumacem audire velit, ebid solum quod contumaciales expensas refundere sit paratus, vt constat ex *dict l properandum, §. sin autem reus, in fin. & d §. cum autem.*

7 Proinde hoc casu circumducitur edictum, vt Vlp. loquitur *in d l. & post edictum, §. quod si is, D. hoc titul.*

8 *Argu. l. vltim. §. pen. D. de eo per quem fact. erit, l. si duo, 36. D. de dolo, l domum, 57. §. vltim. de contr. empt. l. viro, 39. D. solut. matr.*

DEFINITIO IX.

Interdum si suspectus sit locus in quo ius redditur permittendam litis euocationem.

EVocandæ litis, quæ coram inferiore pendebat iudice, iusta causa illa esse creditur,[1] si lis sit inter subditum & dominum, qui per se aut suos magistratus iniuriam subditis inferre soleat.[2] Si tamen domini mores minus suspecti sint, quam vt causa non cognita tam iniuriosus haberi debeat,[3] commodius est, vt citra euocationem alius iudex à Senatu detur,[4] qui in alio loco non suspecto[5] litem instruat & terminet. *Ita Senatus* eodem die pro Joanne Gaudinon Aduocato magni apud nos nominis.

1 Nam sine causa non fit euocatio tanquam odiosa, vt dixi Defin. 1. *supr. eod. ex l. si postquam, 7. l de quæ re, 70. D. hoc tit. l. cum quadam, 19. D. de iurisdict. l. litigatores, 11. D. de recept. qui arbitr.*

2 Guid. Pap. *quæst. 440.*

3 Neque enim facile credendus quis est iniuriã velle comminisci, cum bonas quilibet præsumatur, *l. cum pater, 77. §. rege filia, 25. de leg 2.* præsertim cum per iudicem & magistratum res expeditur, *l. vlt in princ. D. de eo quod met. caus.*

4 Hoc enim casu mutata persona solius iudicis non idcirco mutatur iurisdictio, nec proinde iniuria vlla fit domino iurisdictionis.

5 Nam ad locum suspectum litigator ire nunquam cogitur, *l. quid tamen, 21. §. pen D. de recept.*

DEFINITIO X.

De sumptuum condemnatione negligenti litigatori in negligentiæ pœnam irroganda.

HInc inde per collitigatores deducta facti quæstione, prolatisque ab altero licet nondum publicatis testationibus,[1] si aduersarius ex principali diplomate petat, vt ad nouas facti allegationes proponendas admittatur, non aliter audiendus est, quam si consentiat, vt suis sumptibus in contrarium allegentur & probentur, quæcunque aduersarius alleganda sibi probandaque parauerit,[2] licet in prima aut secunda instantia id fiat, non in tertia.[3] Sic enim constitui æquissimum est, vt facti sui pœnam patiatur, qui vltro liti moram adfert.[4] *Ita Senatus* 9. Calend. Febr. 1589.

1 Nam post publicatas testationes non facile allegationes aut probationes nouæ reciperentur, *cap ferues, & cap fraternitatis, Extr. de testib.*

2 Impensas enim debet quisquis dat iis causam, *arg. l. si verò, 12. §. vlt. l si quis, 27. §. impendia, D. mand. l. 2. in fin. Cod. de plur. peti.*

3 Nam in tertia instantia nunquam sine refusione expensarum admittuntur nouæ allegationes. Stil. Senat. art.

4 Debuit enim esse diligentior & vigilantior, *l. 15 §. vlt. & l. seq. ex quib. caus. maior.*

DEFINI-

DEFINITIO XI.

Quando de pluribus petitionibus simul, aut ex ordine pronunciandum sit: Et quid si fori præscriptio allegetur?

QVoties mutuæ sunt collitigantium petitiones, de omnibus simul iudicium accipiendum est.[1] Sed hoc ita: Si vtraque petitio ante litem contestatam proposita fuerit,[2] & vtraque æque vel certa sit vel incerta. Alioqui si altera tantum sit certa & comprobata, de illa prius pronunciandum est, postea de reconuentione cognoscendum, ne per alteram alteri mora fiat.[3] Porro non ex eo solo impedietur reconuentio coram iudice laico, quod actor sit clericus,[4] aut contra coram iudice ecclesiastico, quod actor sit laicus. Neque enim fori priuilegium vllum habere actor potest, cum apud eundem iudicem in eodem negotio conuenitur,[5] nec si criminaliter reconueniatur.[6] *Ita Senatus* in causa Dom. Martelli Episcopi Nicien sis, & D. Petri Lamberti. In secreto auditorio, 4. Id. Februar. 1589.

1 *Cap 1. & tot tit. Extr. de mut petit. l. 1 & 2. ff. de quib. reb. ad eund iudic eas l 1 §. vlt. qua sent sine app. rescind.*

2 Nam pendente citatam non admittitur reconuentio in eadem instantia, *auth. & consequenter, C. de sent. & interloc. omn iudic.*

3 *d. authen & consequenter in fin.*

4 Dubitandi ratio erat, quia in reconuentione reus est actor, Actor autem sequitur forum rei, siue laicus ille sit, siue clericus, *l. 2. C de iurisd omn iudi l vlt C. vbi in rem act.* Vide tamen Canonist *a l cap at si clerici de iudic.*

5 Cuius enim quis in agendo obseruat arbitrium, eum habere & contra se iudicem non dedignetur. Scilicet in eodem negotio, vt ait *l. cum Papinianus, 14. Cod. de sentent. & interloc. omn. iudic.*

6 Dummodo ratione eiusdem negotij, vt proxime diximus, quia nec consentit quis in iudicem ob id solum, quod apud eum agit, nisi ratione illius rei de qua agit, vt limitata causa limitatum producat effectum, *vulg iurib.* Vide Robert. Marant. *de ord. n. iudic.*

DEFINITIO XII.

Clericus heres laici non sequitur forum defuncti, nec contra.

ETsi mortuo vno ex collitigatoribus pendente lite non idcirco perit instantia, sed in hæredem continuatur,[1] si tamen clericus heres laici, aut è contrario laicus hæres clerici proponatur, priuilegij ratione instantiam perire necesse est, vt à competenti iudice fieri possit condemnatio.[2] *Ita tractatum sæpius est*, Sine die.

1 *L. heres absens, 19. l si petitor, 31. l si in qui Roma, 34. ff. de iud. l. si eum hominem, 13.* vbi Bart. *D. de fideiuss*

2 Abb. & Felin. *in cap. quia C. extr. hoc tit.* Mynsing. *centur. 3. obseru. 45.*

DEFINITIO XIII.

De recusandis inquisitoribus deputatis in partibus.

QVod plerisque Senatus decretis cautum est, vt qui audiendis testibus inquisitor datus fuit recusari non possit, postquam in ea loca venit vbi inquiri oporteat, vtque neglecta eiusmodi recusatione, adeoque appellatione qualibet commissum sibi negotium exequi possit,[1] non ad eos pertinet, qui in partibus, vt loquimur, id est, in prouincia ipsa in qua testes degunt, deputantur, sed ad eos duntaxat quos necesse sit ex prouincia,[2] aut ex ciuitate vna commeare in aliam, vnde citra damnum expensarum, & itineris incommodum redire non possint.[3] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Locman, contra Syndicos de Monluel, Cal. Jul. 1591.

1 Solemne & generale arestum est.

2 Quia quod ad istos inquisitores attinet, non potest imputari recusanti, cur eos citius non recusauerit, si nullum inde damnum aduersarius aut inquisitor ipse passurus fuit, *arg. l etsi post tres, 8. ff. si quis caution. l. quid tamen, 22. §. vlt. & l seq. ff. de recept.*

3 *Arg l 3. §. vlt ff de testib. l sed si quis, 7. ff. testam. quemadm. aper. l si quis pro vxore, 21. ff de donat. int. vir & vxor.*

DEFINITIO XIV.

De acceptatione facta sub modo conditionali.

QVi oblationem ab aduersario factam in iudicio acceptauit, hoc tamen addito, vt certum quid aliud præterea sibi præstaretur, si id iustum & æquum iudici videretur, non eo minus pure acceptasse videbitur, secuta postea quandocunq; sententia, per quam iudex quid iustum & æquum arbitraretur, declarauerit.[1] Proinde non poterit is qui obtulerat, ab ea sententia appellare, vtpote quæ oblationi factæ consentanea videri debeat,[2] quasi eo saltem tempore acceptata oblatione, tametsi ante sententiam pure acceptata non fuisset. Conditio enim quæ extitit perinde habetur ac si nunquam adiecta esset.[3] Et vt nostrorum verbis vtar, sententia huiusmodi seipsam tuetur & iustificat.[4] Sed & ante sententiam satis acceptata videbatur oblatio, ita vt ab ea resiliri non posset, cum conditio non tam acceptationi quam restrictioni, & ita vt dicam, modificationi acceptationis adiecta poneretur.[5] Inde namque fiebat, vt acceptatio maneret pura, restrictio autem conditionalis & cõsequenter nulla pendente conditione, nulla etiam post impletam conditionem.[6] Vel ob id maxime quod restrictio illa per modum modi facta fuerat non per modum conditionis.[7] Modus autem adiectus non solet actum suspendere,[8] sicuti nec conditio quæ iuris est magis quam facti.[9] *Ita Senatus* in causa nobilium fratrum Pelard, 7. Calend. Junij 1590.

1 Est enim hic casus ex iis, in quibus postfacta quid in præteritum fuerit declarant, *l qui res, 95. §. rem autem, D. de solut. l. huic scriptura, 15. §. 1. D ad leg. Aquil.*

2 Nam quemadmodum si conuenerit inter litigatores, quid iudicandum sit, iudex idipsum sequi cogitur, *l. si conuenerit. 26. D. de rei. iudic.* ita nec litigatoribus permittendum est, vt ab eo quod semel voluerunt, postea recedant.

3 *L potior, 11. vers. cum enim semel, ff. qui potior. in pignor. hab.*

4 *Arg. l si Stichum, 8. §. qui ita, & l. quoties, 14. § 1. D. de nouat. l. unda 5. C. de contr stipul.*

5 *Arg. l auia, 77 §. pater, de cond & demonst.*

6 Quia conditio semper nihil est, & antequam impleatur & postquam impleta est, vt scripsi *lib. 15. Coniect cap. 6. & 7.*

7 Differt enim modus à conditione, *l. cum ab eo, 41. de contr. empt.*

8 Cravet. *cons 59 nu 1 & cons 271. nu. 9.*

9 Decius *in l actus legitimi, nu 6. de reg. iur.* Facit *dict l. auia, 77. in fin. de cond. & demonst leg. licet, 12. ff. vt legat. nom. cauent.*

DEFINITIO XV.

Casus in quo post didicita testificata noua facti allegationes & probationes admittuntur in eadem instantia.

SI post publicatas testationes reus aliquid alleget, quod nouorum articulorum materiam præbeat actori, non est impediendus actor quominus in eadem instantia & absque beneficio Principis non deducta deducat, & non probata probet,[1] dummodo nouæ allegationes nihil commune habeant cum prioribus, id est,[2] neque simile neque contrarium quicquam.[3] Hæc enim pertinet quod dici solet: Ea quæ de nouo emergunt nouo indigere auxilio.[4] *Ita Senatus* 15. Calend. Decemb. 1590.

1 Non enim potest imputari actori cur non diuinauerit ab initio ea, quæ post publicatas testationes aduersarius esset obiecturus, *arg. l. si putator, 31. in fin. D. ad leg. Aquil. l. si fideiussor,*

29. §. *sicum debitor, D. mandat. l. 4. §. illa etiam quæstio, D. de doli mal except.*

2 Nam ſi vel ſimile vel contrarium aliquid habeant, non ſunt admittendæ propter metum ſubornationis, niſi adſit concomitantia inſtrumentorum, vt dicemus *ad tit. De teſtib.*

3 *L. de ætate, 11. § ex cauſa, De interrog in iur facund. l. ſi ab arbitro, 10. in fin ff qui ſatisdat. cogant. l. oratione, 7. in fin ff de fer.* cum aliis pene innumeris per Gothofred. citatis, *in dict. §. ex cauſa.*

DEFINITIO XVI.

Maritus lite pendente aeres inſtitutus eandem litem proſequi poteſt heredu ture.

QVi primum tanquam maritus egerat, [1] poſtea vxoris teſtamento heres ſcriptus eandem inſtantiam proſequi poteſt; neque nouam inſtituere cogitur. [2] Non enim actio ſed ſola qualitas actionis videtur immutata: quæ res non impedit, ne vtiliter cœptum iudicium ſuo marte currat. [4] *Ita Senatus* in cauſa D. Henrici Bay tum magiſtri computorum, contra Dominam March. de la Chambre, Prid. Id. Decemb. 1590.

1 Puta pro dote, cuius ille dominus eſt, *l. dote 6. C. de rei vindic.* aut tanquam coniuncta perſona pro rebus non dotalibus, *ex l. maritus, 21. C. de procur.*

2 Ferrarienſ. *in form. libelli quo vxor agit de dot. vel vſufr. in verb. vxor num 13.*

3 *Vt in l. in delictu, 4. § ſi detracta, ff de noxal. action.*

4 Guid. Pap. *quæſt. 21.*

DEFINITIO XVII.

Socer ſoceri in cauſa ſoceri iudex eſſe non poteſt.

ETſi non ex eo ſolo ſuſpectus iudex dici poteſt, quod adfinis ſit alterius adfinis, [1] ſocerum tamen ſoceri iuſte recuſari poſſe placuit, quod is pluſquam adfinis ſit, [2] quippe qui parentis locum obtineat, [3] eodemque paſſim iure & honore cenſeatur. [4] *Ita Senatus* in cauſa nobilium fratrum Du Saix & N. Gaſpardi de Maluert, D. de Conflens, 8. Id. Jul. 1592.

1 Nam adfinis mei adfinis non eſt mihi adfinis, ſicut nec ſocij mei ſocius meus ſocius eſt, *l. qui admittitur, 19. cum ſeqq. ff. pro ſocio, l. conſily 4. § vlt de regul iur.* nec liberti mei libertus meus eſt libertus, *l. Modeſtinus, 105. de verbor. ſignific.*

2 Manente tamen adfinitate non etiam dirempto iam matrimonio, *l. pen ff de iur. dot*

3 *L. quia parentu. 16 ff ſolut. matr. l vltim. in princip. ff. de his qua vt indign.*

4 *L. rei iudicata, 15 ff ſolut. matr. l. ſicut autem, 21. & ſeq. ff. de re iudic.*

DEFINITIO XVIII.

Caſus in quo contumax petere poteſt, vt ex aduerſarij inſtrumentis victoriam litis ſibi liceat comparare.

QVi iubenti iudici acta litis exhiberi ad ferendam ſententiam non paruit, ſi aduerſarij diligentia vrgeatur, nec exhibere poſſit aut velit, petere tamen poteſt & debet, vt ex ipſius aduerſarij inſtrumentis, quæ per productionem communia ſemel eſſe cœperunt, [1] defenſiones ſuas iudex inſpiciat, earumque ius tueatur. Nam cum id factum eſt perinde explorati diſpicique oportet quid in actis ſit, vt bene iudicetur, atque ſi is, qui exhibendo contumax fuit debitam in ea re diligentiam præſtitiſſet. [2] Præcipue vero ea res curæ eſſe debet ſupremo iudici, id eſt Senatui, poſt quem nemo iudicaturus eſt, qui iudicati iniquitatem ſi qua fuerit corrigere poſſit. [3] Itaque Senatuſconſultum his verbis concipi oportet: *Paſſant outre pour le proffit de la forclusion, & faiſant droit ſur les pieces remiſes.* Nec eo minus tamen condénandus eſt contumax in expenſas contumaciæ, tametſi fortaſſe quod ad litis deciſionem attinet potiore nitatur iure. [4] *Ita Senatus* in cauſa Peronettæ Genieſ & Dionyſiæ Plancheuille, 18. Calend. Decembr. 1592.

1 Inſtrumentum enim quod ſemel ab altero ex litigatoribus productum eſt, hoc ipſo fit commune, non quidem ratione dominij (remanet enim eius cuius eſt charta) ſed ratione vtilitatis, Bart. *in l. 1. §. editiones, num. 8 ff. de edend.* Dixi ad Defin. 6. *num 13 3. ill. tit De edend.*

2 Quaſi hoc caſu non tam nihil quam minus exhibeat is, qui negligens aut contumax eſt in exhibendo.

3 Maior enim fit iniuria ei qui condemnatur, ſi neque appellationis, neque aliud vllum auxilium ei ſuperſit. Nam in cauſa appellationis obtinet quod vulgo dici ſolet, Quæ non deduxi deducam, quæ non probaui probabo.

4 Textus eſt in *l properandum, 13. §. ſin autem ex geſtis, C. hoc tit.* etſi locus ille eſt de reo contumace in non veniendo ad iudicem, non in non exhibendo. Adde *auth ei qui appellat. ad fin. C. de temp. & repar. appell.* [Rectè autem *in expenſas contumacia* quoniam alias litis expenſas poteſt etiam contumax obtinere, adeoque appellans, ſi modo cauſam bonam habeat in principali negotio & in cauſa appellationis. *Ita Senatus* in cauſa D. de Marolle & Hugon 10. Cal. Iunij 1612.

DEFINITIO XIX.

De appellante qui in edendis actis litis contumax eſt ſemper condemnando.

TVm vero maxime locum habet quod modo diximus, cum ex appellatione cognoſcitur, & is in exhibendis actis litis contumax eſt, pro quo iudicatum fuit. [1] Nam cum appellans contumax eſt, & de iudicato confirmando agitur, ſolet Senatus noſter facilius, adeoque non viſis actis pronunciare contra appellantem: [2] Præſumi enim poteſt pro ſententia, etiam à qua eſt appellatum, cum appellantis contumacia interuenit, [4] quæ proculdubio facit, vt non niſi fruſtrationis cauſa prouocatum videri debeat. [5] Niſi proponas de ea re agi, quæ ſit maximi præiudicij, & quæ non minus ad publicam, quam ad priuatam contumacis vtilitatem ſpectet. Tum enim videnda erunt & diſpicienda litis acta omnia, ne quod in odium contumacis conſtituendum eſſet publice damnum adferat. [6] *Ita Senatus* pro N. Jano Penſabin apud Senatum procurante contra Syndicos, N. 14. Calend. Decembr. 1592.

1 De videndis actis à contumacis aduerſario exhibitis ſi id petatur.

2 Siue actor ille ab initio fuerit ſiue reus.

3 Qui enim appellat prior, agit, *l qui appellat. 29. D. hoc tit.* Cum actore autem, ſi contumax ſit, durius agitur quàm cum reo, vt fere ſemper condemnetur, & cadat omnino de lite, ſi reus abſoluatur, niſi iudex meliorem cauſam eum habere licet abſentem proſpexerit, vt Iuſtinianus loquitur *in l. properandum, 13. §. ſin autem ex geſtis, C. hoc tit.*

4 Quia contra cõtumaces, vt vulgo iactari ſolet, omnia iura clamant, licet condemnatus ex contumacia non tam ob id victus præſumatur, quod malam cauſam habuerit, quam quod contumax fuerit, *l ſi ideo, 55. D. de euict. l. Papinianus, 8. §. meminiſſe, D. de inoffic. teſtament.* ex quo magis apparet, contumacem non eo minus poſſe condemnari, quod bonam cauſam habeat. [Sed hoc ita ſi non viſis actis pronuncietur. Alioqui poterit contumax vincere, adeóque lites etiam expenſas obtinere, vt dixi *ad Def. praced. nu. vlt.* Quod ſi contumax non poſſit vincere, non eo magis tamen conſequens eſt, vt ſtatim condemnari debeat. Finge enim reum illum eſſe qui defenſiones nullas attulerit, & ab iis proponendis excluſus ſit. Non ideo vincet actor, & ſuam intentionem non probauerit, quam ſemper & ante omnia probare debet. *Ita Senatus* contra D. de Montſaint Iean in ſecreto auditorio 5. Id. Febr. 1613.]

5 *L tutor, 41. in princ. D. de vſur. l. vlt. D. de re iudic. l. 2. l. nemo, 3. & paſſ. C. de temp. & repar. appell.*

6 Neque enim contumacia alij, quam ipſi contumaci nocere debet, *l. ſi perluſorio, 14. §. quoties, D. de appellat. & aliis vulgar.* Quidni ergo, inquies, aduerſus contumacem perinde hoc etiam caſu fertur ſententia, quæ non ſit aliis nocitura? Sed tamen poteſt facile contingere, vt nec contumax ipſe condemnari poſ-

nari possit, quin alias damnum & præiudicium saltem quale quale irrogetur, puta si de re vniuersitatis agatur contra Syndicum contumacem, vt in proposita facti specie.

DEFINITIO XX.

Appellans quomodo appellationis causas possit reddere.

QVid autem si appellationis suæ causas reddere iussus appellans nullas reddiderit, sed tantum professus sit, velle se vti actis prioris litis ad obtinendum in causa appellationis? Potent ea res sufficere, vt obtineat si ex actis primæ aut secundæ instantiæ appareat aliter iudicari debuisse. [1] Illæ enim scripturæ grauaminum, vt practici vocant, non constituunt litem appellatoriam, [2] sed appellationi duntaxat administrationi præbent, ideoque extra processum esse existimantur. [3] Acta tamen prioris instantiæ per appellantem exhiberi oportebit, si volet ille in appellatione vincere. [4] Alioqui etiam non visis actis propter contumaciam erit condemnandus: [5] tametsi acta ab aduersario producta pro suis implorauerit. [6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Nam & eo modo probatur iusta appellandi causa, & appellanti facultas est, vt appellationem suam prosequatur quibuscunque potuerit modis, *l. 3. §. vltim. l appellantis* 13. §. 1. *D. de appellat.*

2 Quæ constituitur per conclusionem in causa petente Appellante, vt sententia reformetur, prioresque litis petitiones sibi adiudicentur, Appellato contra vrgente, vt sententia confirmetur.

3 Ideoque solent aduocati qui has scripturas dictant, plerunque sic præfari, *Ce sont les griefs que baille hors le procés, N. appellant, &c.*

4 Non enim potest appellans vincere, qui nullas appellationis suæ causas reddiderit. Hic autem nullas reddit, qui ne quidem acta exhibet, ex quibus possit index animum suum instruere, an iusta sit appellatio, nec ne.

5 Quia præsumptio est pro sententia contra appellantem contumacem, vt dixi Desin. prox. *num.* 4.

6 Debet enim ille aliquid facere & proferre de suo, vt obtineat in causa appellationis, qui iam est condemnatus. [Alio tamen iure plerumque vtimur, & quoties procurator contumacis petit, vt inspiciantur acta litis appellatoriæ, sunt inspicienda.]

DEFINITIO XXI.

Clericus in habitu secularis militiæ repertus fori priuilegium non habet.

NOn habet priuilegium fori clericus qui in habitu secularis militiæ repertus est, siue ob desertam seculatem quoque militiam, siue ex cuiuslibet alterius criminis causa reus fiat, quia militiæ ecclesiasticæ renunciasse creditur, qui ad secularem se transtulit. [1] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 25. supr. de Episcop. & Cleric.

1 Iul. Clar. *in practic. crimin quæst.* 73. *num.* 6. Ernan. Soarez *in commun. opin. in verb. clericus.* Imbert. *lib.* 4. *Institut. forens.* Guid. Pap. *quæst* 138. Talis enim quisque præsumitur, qualis extrinsecus videtur, & in quali habitu reperitur, *l. si ignorans,* 50. *D. locat. l. item apud Labeonem* 15 *§ si quis virgines, D. de iniur.* Text. est accommodatior *in l. generaliter* 52. §. 1. *C. de Episc. & Cleric.*

DEFINITIO XXII.

In iudiciis exercendis locúsne iudicij spectandus sit, an locus contractus.

CVm quæritur an locus iudicij spectandus sit in iudiciis exercendis, an locus contractus, probanda est illa nostrorum distinctio, vtrum de ea re agatur, quæ ad iudicij ordinationem, vt loquuntur, spectet, an de ea quæ ad litis decisionem, vt priore casu locus iudicij attendatur, posteriore vero locus contractus. [1] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. & 4. sup. De legibus.

1 Guid. Pap. *quæst.* 262. *& cons.* 218. *in fin ext. semper in stipulationibus* 34. *de regul. iur. l. si fundus* 6. *D. de euict. l.* 1. *in princip. D. de usur.*

DEFINITIO XXIII.

Deserenda sententia contra actorem, qui post factam ex instrumento guarentigiato executionem contumax est.

ACrore ad eum diem quem reo dixit, in ius non veniente, solet reus absolui non à petitione, sed ab obseruatione iudicij, cum victoria expensarum, damnorum & interesse. [1] At quid si actor ab executione inceperit, vt hodie fit, ex instrumentis, quod aiunt, guarentigiatis? [2] Parum erit reo absolui ab obseruatione iudicij, si non ipsa quoque executio irritetur. [3] Ideoque non tantum ab obseruatione iudicij absoluendus est, sed etiam ab executione. [4] An igitur condemnandus erit actor, vt pignora, quæ executor acceperit, & iam distraxerit, restituat? [5] Atqui id fieri non debet in præiudicium emptoris, siue priusquam reus intercederet, distractio facta sit rerum immobilium, siue mobilium mobilium pignora capta capta sint, & post intercessionem debitoris licitè distracta, elapsumque decendium, quod ad redemptionem datur. [6] Sufficiet ergo condemnari actorem in id omne quod rei interest. [7] In quo veniet ipsorum quoque pignorum quæ distracta sunt, nisi reddantur, æstimatio, [8] & si quid præterea interfit. Nec admissa est sententia existimantium in expensas tantum contumaciæ condemnandum actorem, [9] neque nisi ab obseruatione iudicij rem absolui oportere: at potius citandum iterum & audiendum priusquam ad restitutionem pignorum condemnaretur. Nam si ius ita constitueretur, iniuria proculdubio fieret reo, quem ex reo actorem fieri necesse esset. [10] Planè non est quod in odium contumaciæ intercessionem legitimam esse pronuncietur, quoniam ita eueniret, vt de intercessionis, & consequenter de petitionis iure pronunciaretur, [11] quod vtique fieri non debet: [11] Quamuis dici possit odiosiorem esse debere causam actoris iudicium fugientis, quam rei, [12] vel ob id maxime, quod cum in ipsius potestate fuerit quando ageret, [13] non debuerit iudicis auctoritatem, quam ipse prior implorauerit, contemnere. [14] *Ita Senatus* pro Jacobo Baudrey, contra Syndicos de Chasteauneuf, 4. Id. Februar. 1593.

1 *L. properandum* 13. §. *etsi quidem, C. hoc tit.* Ioann. Imbert. *lib.* 1. *Instit forens.*

2 Quoniam creduntur ex statuti auctoritate habere vim sententiæ & condemnationis, Bart. *in l. cum vnus, D. de rebus auctor iud. possid.*

3 Executio enim plus quam iudicium, & sententia est, nec iudicis eget auxilio qui iam obtinuit executionem, *l. minor annis* 40. *in princip. D de minor.*

4 Quando ideo irritam fieri & pronunciari oportet, ne alioqui semper teneat quæ semel tenuit.

5 Ac si nulla vnquam condemnatio præcessisse intelligeretur: *vt in l. si cum nulla* 58. *D. de re iudic.*

6 Verum enim est rite factam esse executionem, neque creditoris contumaciam æquum est nocere emptori inaudito, *arg l. si per lusorie* 14. §. 1. *D. de appellat.* & cui ius quæsitum est publica auctione, *arg. l. ait prætor* 7. §. *quæsitum, Cod. de minor. l. iuste possidet* 11. *D. de acqu. poss.* præsertim cum hic emptor non tam à creditore contumace, quam à debitore ipso ius & causam habere intelligatur, *l* 1. *C. si in caus. iudic pign. capt. sit, l si ob causam* 28. *Cod de euict.* Scripsi in Chiliade *Decad. . Error.* 5. *& seqq.*

7 *Arg. l contumacia* 53. *D. de re iudic. l. vlt* §. 1. *D. de appell.*

8 *Vt & in l.* 1. *D. de act. empt. l in interdicto* 6. *D. de vi, & vi armat.*

9 Nemo enim nescit plerumque duriorem esse causam &c.

doris quam rei, præsertim in eo, quod & prior onerauit probationibus, *l qui accusare* 4. *C. de edend. Lador* 23. *C. de probat.* & minus fauorabilis existimatur, *l. Arrianus* 41. *D. de oblig. & act. l fauorabiliores* 125 *de reg iur.*

10 Ita enim fieret, vt si ex integro agere & exequi actor vellet, obstaret ei exceptio rei iudicatæ, quæ tamen non obstabit irrita duntaxat facta executione, *arg l quod in diem* 7. §. 1. *D de compens iunct. l si autem* 8. §. *si quocunque modo, D. de negot. gest.*

11 Ne effectus amplior sit sua causa. Contumacia enim nocere non debet, nisi in eo ipso actu in quo intercenit, *l. damni* 18. §. *si vicinus, D. de damn. infect l. vltim.* § 1. *D de appellat.* Hic autem contumax fuerat actor, qui executionem a se factam tueri debuerat, & de iure suo docere, priusquam de intercessionis iure quæri oporteret. Neque enim disputari potest, an reus legitimam intercedendi causam habuerit, quamdiu non constat de iure actoris, *c. vlt. Extr. de iureiur. l. vltim. Cod. de rei vindic.* Ergo contumacia actoris, quæ facit, vt de ipsius non iure appareat, eadem non patitur, vt de rei iure quæri possit, nec proinde pronunciari, quia de qua re iudex non cognouit de ea, nec pronunciare debet, *l. de qua re* 74. *à contr. sens. D hoc tit.*

12 *Arg l properandum § sin autem ex gestis, C hoc. tit.*

13 *L pure* 5. §. *vlt. D de dolo mali except. l petenda* 6. *C de tempor petend. in integr restit.*

14 *L contumacia* 53 § *vlt. D. de re iudic. l. cum Papinianus* 14. *C. de sentent. & interl omn. iudic.*

DEFINITIO XXIV.

De nouo iudice in eadem iurisdictione substituto.

COepta instantia coram Titio si pendente lite alienata iurisdictio sit, in qua Titius iudicandi munere fungebatur, apud nouum iudicem quem iurisdictionis emptor constituerit tractanda & peragenda est. Neque hic locum habet, quod vulgo iactari solet, Vbi cœptum est iudicium ibi & finem accipere debere. [2] Translata enim iurisdictione, eas quoque lites omnes quarum exercitio ad eandem iurisdictionem pertineat, transferri necesse est. [3] Si tamen non inchoatam litem prosequi, sed nouam instituere actor velit, non male ad prioris litis expensas, quas inutiles & superuacuas fuisse apparet, condemnabitur. [4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 7. Cal. Iul. 1593.

1 Eadem enim iurisdictio est, licet mutata sit persona iudicis, nouo iudice in prioris locum substituto, ac si prior ille itemque iurisdictionis prior dominus decessisset, vt *in l pen. D. iudic. solui, l mortuo* 60. *D. hoc tit.*

2 *L. vbi acceptum* 30. *D. hoc tit.*

3 *Arg. c. translato sacerdotio, Extr. de constit.*

4 *Ladita*, & ibi DD. *C. de edend. l. eum quem temerè* 79. *D. hoc tit. l qui solidum* 78. §. *etiam, de leg.* 2. Alioqui suum aduersarium inanibus sumptibus impune vexauerit, quod ferendum non est, *arg. l minoribus* 6. *D. de minor.*

DEFINITIO XXV.

Post litem vere aut ficte contestatam reconuentio non est admittenda.

SIcuti post litem vere contestatam reconuentio non admittitur: [1] Ita nec si ficta contestatio præcesserit, puta ex contumacia rei litem contestari nolentis, [2] aut ad iudicem venire detrectantis, quia tantundem hac parte potest ficta contestatio, quantum vera, [3] sufficitque haberi litem pro contestata, [4] ne alioqui per contumaciam melior conditio fiat, quæ deterior potius fieri deberet. [5] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro Do. de Copponey, contra D. de Verdon, Prid. Julij 1593.

1 *Auth. & consequenter, C. de sent. & interl omn iudic.*

2 Alioqui numquam posset contumax condemnari, cum litis contestationem præcedere sit necesse, vt ferri possit sententia, *l. properandum* 13. *Cod. hoc tit. l. vnic. si quis ius dicent. non obtemp.*

3 Id enim est quod dici solet tantundē operari fictionem in casu ficto, quantum operatur veritas in casu vero, *l. 1. §. pen ff. de acq. poss. l certe* 6. §. 1. *D. de precar. l. vnic. D. de rei vxor. action.* Tractant nostri ad *l si quis pro emptore, D de vsucap.*

4 Propter contumaciam, ne alioqui in contumacis potestate sit ne vnquam condemnetur, *argum. l. 1 l. 2 § Scaeuola de eo quod cert. loc.* Absens enim nemo condemnatur, *l. 1 §. item cum ex edicto, D qua sent. sin app. rescind.* nec rursus præsentiquisquam inauditus, itaque contumacem non solum pro præsente haberi oportet, *auth. qua in prouincia, vers sed si nec ipse. C. vbi de crim. agi oport. l etiamsi* 29. §. *vlt. de minor.* sed etiam pro audito, id est, pro eo qui litem fecerit contestatus.

5 *L. hominem* 37. *D. mandat l si plures* 18. *D. de administr. & peric. tutor. l. quid autem* 35. *D de excus tutor.*

DEFINITIO XXVI.

De rescripto aduersus instantiæ peremptionem impetrando.

STatutum Sabaudiæ quod de instantiarum peremptione factum est, [1] licet ad eas lites non pertineat, quæ in Senatu agitantur, [2] districtè tamen obseruatur, earum litium ratione, quæ apud inferiores iudices tractantur, [3] hactenus nimirum, vt ei qui negligens extitit necessarium sit rescriptum Principis aduersus instantiæ peremptionem, [4] vt vel diligentiores fiant litigatores ad lites peragendas, quippe quas cito diffiniri & expediri publicè interest, [5] vel negligentiæ suæ pœnas pendant. [6] Cum vero in odium negligentis litigatoris ius hoc comparatum sit, consequens est, vt si peremptionem instantiæ obiiciat is, cuius oneri incubuit, vt ex præcepto iudicis quid faceret, tum cum litis exercitio intermissa est, non sit audiendus. Non quasi negligens non fuerit aduersarius qui interlocutionis executionem non vrserit, [7] sed quia ferendus non sit, qui aduersario negligentiam imputet, suam vero non agnoscat. [8] Quare idem quoque dicendum erit, si quod plerumque fit postrema interlocutione vtrique litigatori iudex aliquid iniunxerit, vt mutuæ negligentiæ culpa mutua compensatione tollatur. [9] Quid ergo si in eo statu lis sit interrupta, cum litigatores vtrique ad probandum admissi essent? Dilationem quæ in eam rem data est communem fuisse nemo ambigit. [10] Sed tamen quoniam actore nihil probante reus absoluendus est, tametsi nihil præstiterit, [11] dici potest nullam reo imputandam esse negligentiam, quamdiu nullam actor diligentiam adhibuit, [12] ob idque non eo minus posse reum actori quandocunque litem repetenti exceptionem instantiæ peremptæ obiicere. At fieri interdum potest, vt à reo potius quam ab actore probatio exigatur. Nempe si actor habeat fundatam, vt loquuntur, intentionem, [13] puta si parochus decimam petat à parochiano, & parochianus contendat minorem se decima portionem debere. [14] Itaque rarius erit impetrari hoc casu rescriptum, nisi æquitas aliqua subsit aut facti circumstantia, propter quam impetrandi eius necessitatem remittendam esse Senatus putet. [15] Ita ex tempore in publico auditorio in causa Antonij Bourgeois, & N. Blondel, 5. Calend. Decembr. 1593.

1 *Lib. 2. Statut. Sabaud. Stat.* 117. & 163.

2 Hoc enim est quod vulgo iactatur, *les fataux n'ont point de lieu par deuant le Senat.* Vide Defin. 36. *infr.*

3 Non enim præsumptio est, quod inferior iudex multitudine causarum impeditus sit, ne tam cito finem litibus imponere potuerit, quomodo præsumptio est steriisse per Senatum ob causarum multitudinem, cum lis pendet apud Senatum. Antonin. Tessaur. *Decis. Pedem.*

4 Quod rescriptum tamen impetratur in parua cancellaria, vt dici possit ius hoc inductum esse locupletandi ærarij causa, & vt restitutionum omnium, quæ ex rescripto Principis impetrantur, cum olim à prætore ipso pro sua iurisdictione concederentur, quemadmodum scripsi alio loco.

5 *L 3 §. 1. D de recept. qui arbitr l. quidam* 21. *de reb. cred. l. 1. §. inde quæritur, D. de oper. noui nunciat.*

6 *l. pu-*

6 *L.pupillum 24.qua in fraud.credit.l.non enim 16.D.ex quib. caus.maior.*

7 Etsi verum est non potuisse eum cogi, vt vrgeret, *l si iudex circumuento 28.D.de minor.*

8 Quia nec potuit aduersarium vrgere, quin prius ipse satisfeciset, *arg.l.Iulianus 13.§.offerri,D.de act.empt.* Ergo nec ei imputare, cur non satisfecerit.

9 *L.vxore 39.D.solut.matrim. l.vlt. in fin. D. de eo per quem fact. erit.*

10 *L petenda 6.in fin.C.de tempor in integr. restit.*

11 *Cap vlt.extr.de iureiur l.4 C de eden.*

12 Actorum enim est litem prosequi, reorum fugere. Vnde & reum φεύγοντα vocat Iustinian.*in dict.l.properandum 13.Cod. hoc tit.*

13 Nam in exceptione reus actor est, *l in exceptionibus 19.D. de probat.*

14 Ea namque portio iure diuino & pontificio decima est, licet ex consuetudine & pro locorum diuersitate plerumque sit minor, *cap.1.& pass extr.de decim.*

15 Est enim id positum in arbitrio Senatus, si suprema manu remittere velit necessitatem impetrandi rescripti, quod tamen non nisi ex magna causa & parce facere solet.

DEFINITIO XXVII.

De chirographario debitore contumace.

SI is qui ex chirographo conueniebatur in ius venerit & ad diem contestationi dictam contestari noluerit, dubitatum est, An ea contumaciæ potestas sit, vt statim hic condemnari debeat, an vero aliud nihil dici possit, quam chirographum haberi pro recognito, vt alia dilatio contumaci detur ad arcendam si facere poterit condemnationem, quod pragmatici dicunt *pour deffendre à la condamnation.* Quidam putabant locum esse condemnationi, In eoque deterioris conditionis esse contumaciam eius, qui litem contestari non vult, quam qui ius vocatus non venit,[1] ne alioqui videatur Senatus supplere in facto si diuinet aliquas reo defensiones competere posse, cum is nullas allegare voluerit.[2] Visum tamen est interloquendum esse, vt quo tardius eo iustius ad diffinitiuam condemnationem veniatur.[3] *Ita Senatus* in causa Gothofredi Treppier, & Cl. de Mondragon 13. Cal. Ian.1593.

1 Quia grauius delinquit, qui præsens negligit iudicem, quam qui abiens, *arg.l.1.§.secundo loco, vers.cæsum,D.de postul. l.2.D.de re iudic.*

2 In facto autem supplere iudex nunquam potest, nec Senatus quidem, vt norant nostri *ad tit. C.vt qua def.adnoc.part. ind.suppl.*

3 Nam sicut moratoria cunctatio non est probanda, ita nec præceps festinatio, *l.tutor 7.§.1.D.de admin.tutor.* præsertim in iudice, cuius potissimum officio incumbit prouidere ne quam male iudicando iniuriam alterutri litigantium inferat. Quid enim refert an sordibus iudicis, an per eius stultitiam & imperitiam læsus sit litigator? *l. si per imprudentiam 51 D. de euict.* In Senatu vero potissimum ratio hæc locum habet, qui non aliter iudicare debet quam Princeps ipse esset iudicaturus, *l.vnic de offic præf.prat.*

DEFINITIO XXVIII.

Nihil pendente lite inconsulto iudice, nisi inter consentientes faciendum esse.

ÆStimatio bonorum aliaue quælibet litis & iudijactio, quæ facta sit lite pendente, altero duntaxat ex litigatoribus vrgente, sed inconsulto iudice, nec aduersario consentiente,[1] quamuis in eam rem vocato,[2] nullius omnino momenti est,[3] ne ius dicentis auctoritas impunè neglecta videatur. *Ita Senatus* in causa R.N.Morel Presbyteri, & Leonardæ Simon 13. Cal.Mart.1594

1 Nam si quid fieret inter consentientes etiam inconsulto iudice proculdubio valeret. Quid enim aliud agebat iudex, quam vt controuersias eorum dirimeret? Inquit Vlpianus *in l. 3.§.inde quæritur,D de oper.noui nunciat.*

2 Si enim vocatus non esset, alia ratio irritum faceret, quod absente aduersario factum esset, quia ad omnem actum vocandus est quisquis ex eo lædi potest, *l.nam ita 39. D.de ad.pt l. etiam 29.§.vlt D de minor.*

3 Quia quæcunque post litis contestationem contingunt (neque enim nisi post litem contestatam iudices olim dabantur, *l 2.C.de pedan.iudic.*) officium & arbitrium iudicis desiderant & consequenter eius præsentiam, *l quod si nolit 31.§ sed hoc dicemus,D de ædil.edict.*

4 Spernit enim iudicem is, qui vel it ad aliom, *l litigatores 11. D.de recept.qui arbit.* vel sibi ipsi ius dicit, *l.extat 13. D.de eo quod met.caus.*

DEFINITIO XXIX.

Minori contumaci in accipiendo curatore ad litem curator etiam absenti & inuito dandus est.

MInor ad iudicem venire iussus, vt curatorem acciperet, quo auctore postea constitueret procuratorem ad persequendam litem, quæ cum eius patre fuerat instituta, si tribus edictis vocatus non venerit, non ideo in pœnam contumaciæ pro maiore habendus erit, vt in eum indefensum ac sine curatore iudicium reddi possit:[1] Sed hactenus erit condemnandus, vt officio iudicis non solum inuito, sed etiam ignoranti ei curator detur ad litem,[2] cum quo iudicium exerceri, & subinde sententia ferri possit. Dari autem poterit curator etiam inuitus aliquis ex iis procuratoribus, qui publicum procurandi officium in eodem tribunali exercent,[3] quia inter curatorem ad litem & procuratorem litis causa constitutum nihil aut parum interest.[4] Quod si viuat is qui patris procurator fuit, æquissimum est, prior ipse cogatur ad curationem in lites suscipiendam, quippe qui de toto negotio verisimiliter melius instructus aptiores minori defensiones parare possit.[5] Neque enim dubitandum est, quin is qui defuncti procurator fuit, idem & filij & alterius heredis cuiuscunque procurator esse cogi possit, quia nec procurationem à defuncto acceptam viuo eo sine causa deserere potuisset.[6] Eadem quippe non solum patris & filij, sed etiam defuncti & heredis cuiuslibet persona esse intelligitur.[7] Sicque iam pridem à Senatu nostro constitutum esse quidam referebant. Plane si minor curatorem non habens procuratorem ad lites constituat, adhibito, vt fieri solet, iureiurando, curatoris auctoritas non erit necessaria, quia iurisiurandi religio facit, vt pro maiore habeatur.[8] Dices: Quidni igitur contumacia facit, vt minor pro eo habeatur, ac si procuratorem legitimè & omni meliori modo constituisset, vt in eum reddi iudicium vtiliter possit? Nam cum contumacia sit delictum;[9] constat minoribus non subuenirì in delictis.[10] Sed respondetur, Minoris contumaciam facere duntaxat posse vt pro præsente,[11] non etiam vt pro iurato habeatur, quoniam iuramentum est quid extrinsecum & accidentale, quod propter solam contumaciam non magis suppleri potest,[12] quam si procurator à minore sine iuramento constitutus esset.[13] *Ita Senatus* in causa nobilissimæ matronæ Bonauenturæ Beisse, viduæ Dn. Tardy magistri Computorum, contra N. Antonium Fraret, 9. Calend. Maij 1594. Iunge Definit.33.infr.

1 Nam contra minorem indefensum, id est, qui curatorem non habeat, propositum peremptorium nullius omnino momenti est, *l contra pupillum 51.D. de re iudic.*

2 Ad litem enim accipere curatorem minor etiam inuitus cogitur, *l 1.vbi Bald.Cod qui pet.tutor.l.1.2. & vlt.Cod de in lit. dand tut. vel curat.*

3 Nam cum hi publicum officium exerceant, cogi possint, vt pro quolibet procurationem suscipiant, si non iustam afferant excusationem, ideoque comparantur, licet non satis bene meo iudicio, forensibus pedicis, de quibus *in l 2.D.rem pup sal.*

for. l.1 §. exigere, de magistr. conuen. l. non aliter 18. *D de adopt.* Sanè differunt, maxime ab antiquis illis Procuratoribus, de quibus *in tit. D. & C. de Procur. qui non poterant inuiti constitui, l. filiusfamilias* 5. § *inuitus, D ill. tit.* & quorum officium gratuitum ede debebat, non vt nostrorum mercenarium, *l. litem* 15. vbi Gothofr. *C. eod.*

4 *L. neque tutores* 11. *C. eod. iunct. d. l.* 1. *C. qui pet. tut. d. l.* 1. 2. *& vlt. C. de in lit. dand. tutor.*

5 Minori enim quantumlibet contumaci succurrendum est, quantum fieri potest, citra iniuriam aduersarij, cuius etiam interest minorem bene defendi, vt tanto difficilius postea in integrum restituatur.

6 Scripsi *Defin.* 18. *C. de procur.*

7 *L. vlt. Cod de impub. & alius subst. l. post litem* 17. §. 1. *D. de procurat.*

8 Dixi *Defin.* 1. *C. Si aduers. rem iudic.*

9 *L. si plures* 18. *de admin. tutor. l. contumacia* §. 3. § *pœnam, & 5. vlt. D. de re iudic.*

10 *L.* 1. *& 2. C. si aduers. delict.*

Auth. qua in prouincia, vers. sed si nec ipse. C. vbi de crimin. agi oport. l. etiam 29. §. *vlt. D de minor.*

12 Quia facti est, neque quicquam commune habet cum contumacia, vt ex ea deberet inferri ex necessitate, alioqui eueniret, vt hoc ipso minor periturus efficeretur, quod ne eueniat, quantum fieri potest, euitandum est, *Nouell* 82. *de Iudicib. c.* 11. *quia vero, vers. ne ex hoc.*

13 Quo casu constitutio Procuratoris non valeret, *l. vlt. C. de in lit. dand. tut. vel curat.*

DEFINITIO XXX.

Contumacia impunita est eius, qui aduersarium æque contumacem aut negligentem habuit.

QVi ad dictam diem aut intra tempora in eam rem præstituta iudicio non adfuit, neque aduersario contumaciam potest obicere, [2] neque si rursus citari aduersarium curauerit, qui iterum sit contumax, ob id vincere ipse debet, si non ex integro Procuratorem liti adfuturum constituat; [3] & quidem intra legitima tempora, ac si necdum antea in iudicium venisset. Patum enim refert, nunquamne an non suo tempore venerit. [1] *Ita Senatus* 15. Cal. Maij 1595.

1 *L. & post edictum* 73. §. *quod si iu. D hoc tit.*

2 Circumducto enim edicto litigandum est ex integro, ac si omnino nihil dum factum esset, adeo vt dubitatum sit, an hoc casu sola edicti instantia, an vero ipsa quoque lis perierit, *d. l. & post edictum*, §. *circumducto.*

3 Ad constituendum scilicet aduersarium in mora & contumacia vt in proposito, *arg. l. Thais* 41. §. *intra certa tempora, ff. de fideic. libert.* nam ad propriam contumaciam purgandam audiri quis posset & admitti post paucos dies, scilicet per viam exceptionis, & ita demum si nihil dum aduersarij interesset, *l. si post tres* 8. *ff si quis caut.* [Extra hunc casum posterior contumacia purgat & tollit vitium prioris. *Ita Senatus* sæpius & nouissimè 17. Cal. April. 1612.]

DEFINITIO XXXI.

Casus, in quo sententia ex eremodicio contra absentem ferri non potest.

INterdum euenit, vt qui ad certam diem perorandæ liti dictam adesse noluit, vere contumax sit, nec tamen causa cadat. [2] Finge nullam dum ante eum diem præcessisse petitionem, nec proinde contestationem, (quod euenire potest, si forte lite criminaliter instituta nihil aliud petitum sit per libellum, nisi vt de crimine inquireretur.) Postea vocato & audito reo vrgente actore diem dictam ad litem in auditorio tractandam: quis dicat, prius ad sententiam veniendum esse, quam lis sit contestata? [3] Aut contestationem ob contumaciam pro facto habendam, priusquam proposita sit actio, quæ pro contestata haberi possit? [4] Id enim est quod dici solet, non plus operari posse fictionem in casu ficto, quam veritatem in casu vero. [5] Igitur citandus rursum erit contumax, vt petitioni, quæ in contumaciæ pœnam nunc primum facta est, respondeat; interea tamen ad contumaciæ expensas statim condemnandus. [6] *Ita Senatus* in causa fratrum Prædicatorum Necensium 14. Cal. Jul. 1595.

1 Contra *reg. d. l. & post edictum, & l. contumacia* 53. *D. de re iudic. l. si ideo* 55. *ff de cust.*

2 Qui mos est agendi criminaliter. Incipitur enim ab inquisitione, nec agitur ad pœnam corporalem aut pecuniariam, nisi criminis & innocentiæ probationibus hinc inde factis.

3 *L. vnic C. de lit. contest. l.* 3. *in prine. D. de vsur.*

4 Actionem enim & propositam & editam esse necesse est, prius quam litis contestatio fieri possit, *d. l. vnic. C. de lit. contest. l.* 3 *C. de edend.*

5 *L qui ad certum* 14. *l. sed addes* 19. §. *vlt. ff. locat. l. si is qui pro emptore* 15. vbi Bart, & cæteri, *ff. de vsucap.*

6 *L. properandum* 13. §. *sin autem ex gestis, C. de Iudic. Auth. ei qui appellat, ad fin. C. de temp. & repar appell.*

DEFINITIO XXXII.

De Iudice, qui à Principe delegatus est, subdelegante.

IVdex delegatus licet in ea causa, in qua delegatus est, eandem auctoritatem habeat, quam alioqui ordinarius haberet, [1] in hoc tamen minus iuris habet, quod sibi mandatam cognitionem alij subdelegare non potest, nisi à Principe delegatus proponatur. [2] Huic enim velut priuilegij iure concessum illud est, quod maiorem quam ordinarius habere dignitatem videatur, [3] licet non firmiorem. [4] Nec tantum in ciuilibus causis, sed etiam in criminalibus hoc obtinet. [5] Sed hoc tamen ita accipiendum est, vt vnum duntaxat litis articulum subdelegare possit, non totam cognitionem, [6] cum per huiusmodi delegationes haud dubiè eligatur industria personarum, quæ delegantur. [7] *Sine die.*

1 Boer. *quæst.* 6. *nu.* 3. ex Angel. *in l. Iudex postquam, ff de re iudic.*

2 *L. à Iudice* 5. *C. hoc tit.*

3 *Cap fame, de off. deleg.*

4 Archid. *in c. si quis Episcopus* 2. *qu.* 7. quem refert Boer. *vbi supr. num.* 2.

5 Boer. ibid. *numer.* 8. *post glos* Bart. Bald. Castr. *ad l. vnic. in verb. indicandæ, Cod. qui pro sua iurisd. indic. dar. poss.* licet aliter sentiant multi, quos refert idem Boer. *vbi* 5. *nu.* 9.

6 Boer. *ibid. num.* 10. *&* 11. vbi addit, huiusmodi subdelegationes quod ad vnum articulum fieri debere ratione litis ordinandæ, non etiam decidendæ.

7 Ratio est Alber. *in l.* 1. *de offic. eius.* Alex. *in l.* 1. *de iurisd. omn. iud.* Facit *Auth. vt defunct. seu funer. eor.* §. *vltim. ad fin.* Iudex enim, quæ sibi commissa sunt, exequi debet, non autem negligere, vel donare, *l. cum hi* 8. § *si prætor aditus, ff. de transaction.*

DEFINITIO XXXIII.

Minor non habens curatorem, etiamsi sit contumax in eo petendo, nec in ius venire velit, non ideo tamen condemnandus est, neque tanquam contumax, neque tanquam maior.

SI ad tractandam litem citatus sit is, de cuius ætate dubitatur, an minor sit nec ne, nolit autem ille in ius venire, quamuis sæpius ac sæpius vocatus, non ideo tamen pro contumace haberi & condemnari potest, priusquam appareat, esse maiorem. Nec enim contumax videri potest minor, si non habeat curatorem, [1] qui ei etiam inuito ad lites dari potest. Quid ergo? Iubendus quidem est vt veniat, sed & cum eo agnati, cognati, affines & vicini eius euocandi sunt, vt de ætate interrogentur, &, si minorem dicant, detur ipsi curator, quem elegerint, etiam inuito nedum absenti: si maiorem dicant, tunc tanquam contra maiorem eundémque contumacem lis peragatur & iudicetur. *Ita tractatum est.* Sine die.

1 Cum

1 Cum peremptorium impetratum aduersus minorem non defensum nullius omnino sit momenti, *l. contra pupillum 54. ff. de re iudic.*

DEFINITIO XXXIV.

Siue calumniator quis sit, siue cauillator in recusando Iudice, mulctam eo nomine pati debet.

ETsi is, qui sine iusta causa suspectum facere voluit Judicem, nihilo magis mulctam pati debet, nisi in quid per calumniam fecerit, [1] si tamen friuolas suspitionis causas allegauerit ob id solum, vt iudicato moram faceret, idque appareat siue ex propria ipsius confessione, siue ex aliis rerum argumentis, [2] æquè ad mulctam condemnandus est, licet pœnitentia ductus ab earum allegatione resilierit, [3] quia quod ad iudicij auctoritatem attinet parum refert, an quis calumniator sit, an cauillator. [4] *Ita Senatus* pro Ant. Lay, contra Franciscum Truffon 28. Mart. 1596.

1 Solis enim calumniatoribus mulctam ex hac causa irrogat stylus Senatus nostri.

2 *Vt in l. si longis 7. C. de execut rei iudic. l. tutor 41. ff. de vsur. l. vlt. ff. de re iudic.*

3 Nemo enim sola pœnitentia nocens esse desinit, si iam aduersarium læsit, *l. qui ea mente 65. ff. de furt.*

4 Nec enim minus offendit Iudicem, qui cauillatur, frustratur & tergiuersatur, quam qui calumniatur, *l. 1. D. ad SC. Turpill.*

DEFINITIO XXXV.

Aduersarij mei procurator in causa criminali potest me in causa sua recusare. Non item si procurator sit in causa ciuili.

POssum Judex esse in causa eius, qui est procurator contra me in causa ciuili, sed non in criminali: [1] imo nec in ciuili, si quid à procuratore per dolum aut calumniam in tractanda causa factum sit, quod excedat notissimos mandati terminos. [2] *Ita Senatus* in causa N. Claudiæ Pobel contra Janum Pensabinum 25. Decembr. 1595.

1 Quoniam causa criminalis solet esse maioris momenti, in qua scilicet vix est vt non agatur, vel de capite, vel saltem de existimatione, quæ apud bonos & graues viros oneratur, *l. capitalium 28 ff de pœn.*

2 In eo namque videtur deliquisse nomine proprio non tanquam procurator, cum in mandato nunquam contineatur iussus delinquendi aut quicquam dolo faciendi, *l creditor 60. 5. vltim ff mandat.* Porro vel sola ipsa doli allegatio etiam per viam exceptionis onerat existimationem apud bonos & graues viros, *l. 4. 5. aduersus. ff de doli mali except. l parens 5. §. vlt. l. licet famosa 7. §. 1. ff. de obseq. parent. & patron præst.*

DEFINITIO XXXVI.

De peremptione instantiæ & de literis principalibus aduersus eam peremptionem impetrandis.

STatuta Sabaudiæ de terminis instantiarum, quæ lites vltra annum & mensem, aut ad summum vltra viginti menses protrahi non patiuntur, iam inde à longo tempore in vsu esse desierunt, siue quod totum illud fere tempus vtile esse optimi Principes nostri voluerunt, cuius proinde vix certa vlla ratio iniri potest, quæ non maioris & longioris litis materiam præbeat, siue quod inueterato communique pene omnium gentium malo ita eueniat, vt lites, si non penitus immortales sint, saltem in longiora tempora producantur. [1] Quinimo statutis nostris expresse cauetur, vt totum illud tempus, quod à lite tractanda vacuum esse litigatores voluerunt, à calculo subducatur. Quod ipsum quoque moribus nostris exoleuit. Eo namque iure vtimur, quò etiam Galli, [2] vt si per triennium integrum litis persecutio omissa proponatur, necessarium sit diploma principale aduersus peremptionem, vt vocant, instantiæ, siue actor, siue reus ille sit, qui peremptam instantiam resuscitari velit. [3] Quanquam non nego esse hoc ex eorum genere, quæ pecuniarij commodi causa potius, quam ex iuris ratione videntur constituta, cum passim & sine causæ cognitione huiusmodi diplomata impetrentur, nunquam denegentur. Nam si iuris rationem sequeremur, vtique litem vltra triennij metas nullo modo viuere pateremur. [4] Illud sane diligenter obseruari solet, & debet, ne peremptionem instantiæ vnquam obiicere possit is, ad cuius onus pertinebat ex vltima Judicis interlocutione, vt litem prosequeretur, ne suæ negligentiæ præmium ferat, qui diligentiam ipse præstare debuit, quam in aduersario requirit. [5] Plane apud Gebennenses nostros ea consuetudo inualuit, ne post annum & diem audiatur, qui litis instantiam quacunque de causa intermissam repetere velit, sed aduersarium de nouo citari oporteat, non ad causam ex integro agendam, quod à Reipublicæ ac litigatorum vtilitate esset multo alienius: [6] sed ad litem in eo statu, in quo intermissa fuit, continuandam. [7] Quod etsi nullius legis auctoritate nititur, habet tamen rationem illam fortassis non leuem, quod in anno potuerint multa accidere, quæ fecerint, ne hodie lis tractati possit, & quæ tamen à litis procuratore ignorentur. [8] Ita in causa Dom. de Bonuillars, & Dominæ du Solliard. *Sine die.*

1 Vtiles enim dies non sunt, nisi in quibus de iure suo experiri quis potest, *l. 1. ff. de diuers. temp præscript. l. 1. Cod. de ann. except.*

2 Quod & Gothofredus notat *ad l. properandum 13. Cod. de iudic.*

3 Vt testatur idem Gothofred. post Rebuff. in præm. Constit. *glos. 1. num. 51.* Vide statutum nostrum 127. *incip. Ad causarum, & 163. incip. Dilationum materiam, lib. 2.*

4 Nam de his, quæ sunt iuris ciuilis, potest Princeps pro arbitrio disponere etiam in præiudicium iuris, quod medio tempore alteri quæsitum fuit per actus ciuiles. Not. *in l. vlt. C. si contra ius vel vtilit. public.*

5 *d. l properandum, in princip.*

6 Nemo enim ex negligentia sua meliorem suam conditionem facere potest, sed potius deteriorem, ne melioris conditionis sint negligentiores, *l. non enim 16. ff. ex quib. caus. maior. l. pupillus 24. ff. quæ in fraud. credit.*

7 Non enim finis vnius litis debet esse alterius initium, *l. terminate 3. Cod. de fruct. & lit. expens. l. minor 40. in princip. De de minor.*

8 Pura si medio tempore fuerit transactum de lite, aut solutum quod petebatur.

9 Semper enim iusta & probabilis ignorantia facti aliena, *l. vlt. ff. pro suo.*

DEFINITIO XXXVII.

De tertio intervenient aliena liti & instantiæ.

TErtius interueniens liti inter alios institutæ in eo statu interuenire debet, in quo tunc lis reperitur, [1] nimirum si vltro & sponte interueniat, licet pro suo iure. [2] Nec enim debet esse in eius potestate, vt iudicium inter alios ante cœptum ac fortassis pene peractum in longiorem diem differatur, [3] sed si venditor ab emptore auctor laudatus sit, cum & ex necessitate interuenire debeat, & propriam magis quam alienam causam tueatur, [4] non est ei denegandum, vt & restitutionem in integrum sibi ex propria persona competentem implorare possit, [5] & Judicem recusare, si iustam habeat suspitionis & recusationis causam, [6] quamuis ideo futurum sit, vt iudicij exitum differre sit necesse. [7] *Sine die.*

1 *Bart. in l. si pro luforio 14 ff. de appellat. Affict. decis. 15. num.*

nec in eo sit vlla iniuria interuentioni, quia si sententia sequetur pro eo, qui interuenit, reuocabitur executio prioris iudicati, *l. a quo, D. de rei vind.* Affict. *ibid. num.* 1. *in fin.*

2 Tud. *decis. Pedem.* 4.

3 *Cap. cum super, de re iudic.* Contra tamen videtur tenere Bartol. *in l. si quis libertatem, D. de petit. hered. & in l. Titia. solut. matrim & in l. si suspecta 29. de inoff. testam.* Bald. *in Auth. nunc si heres, C de liteig.*

4 Affict. *d. decis. 15. num. 2.*

5 Affict. *ibid & num. 3.*

6 *Cap cum super.* vbi DD. *de offic. deleg.*

7 Cum tamen regulariter non possit recusari Iudex post litem contestatam, *l. apertissimi, C. de iudic.*

8 Affict. *d decis. 15. in fin. ex not. in cap. 1. & cap audita, extr. de in integr. restit.*

DEFINITIO XXXVIII.

Quando Iudex laicus & quomodo possit contra Clericum cognoscere.

NVllam Iudicis laici in Clericum iurisdictionem esse certum est, adeo vt nec tacito nec expresso Clerici consensu prorogari possit,[1] nec teneatur Clericus comparere,[2] ne quidem ad declinandam eam iurisdictionem, quæ notoriè sit incompetens, quod in cæteris casibus diuersum est, in quibus iurisdictionis incompetentia vel ignorati probabiliter, vel in dubium reuocari potest.[3] Planè si Iudex laicus edicto generali iusserit venire omnes, qui sua interesse putauerint, nocebit edictum etiam Clericis, si non compareant,[4] quia & comparendo, quod vltro faciunt, actores dicuntur, non rei:[5] neque fit hoc ex auctoritate iurisdictionis secularis, sed ex voluntate Clerici comparentis; si tamen agatur de possessorio beneficij aut alterius rei, de cuius iure non nisi apud Iudicem ecclesiasticum in petitorio agi posset, competens erit iurisdictio secularis,[6] quia possessorij causa etiam in spiritualibus temporale quid esse creditur, & ad Principis laici curam pertinens non spirituale.[7] Sed hoc ita, si de retinenda per interdictum Vti possideris, vel de recuperanda agatur, non etiam si de adipiscenda possessione, propterea quod interdictum Adipiscendæ proximè accedat ad naturam petitorij, cuius cognitio ad alium, quam ad ecclesiasticum Iudicem pertinere non potest.[8] *Sine die.*

1 *Cap si diligenti, ext. de for. comp.* Iul. Clar. *in §. fin. q. 36 n 4.*

2 Andr. *in c. 1. § præterea, col 4. qua fuit prim. caus. benef. amit.* Alex. *consil. 77. vol. 3.* Affict. *decis. 2. num. 8. & 9. notat. in c. si duobus.* & ibi per Felin. *de appellat.*

3 *L. si quis ex aliena 5. D de iud. l. 2 si quis in ius voc. non ier.*

4 Quia illa forma citandi per edictum, dat extraordinariam cognitionem Iudici laico etiam inter Clericos. Affict. *d. decis 2. num 8.* ex not. per Bart. & alios *in d l. 2. si quis in ius voc. non ier & in l fin. de iurisdict.*

5 Affict. *ibid num 9.* post Castr. *in l. testamenta omnia, C. de test. & in l libertus, de in ius voc. Not. in c. cum inter, de except. & in c. dilecti.* vbi Innoc. *eod.*

6 Quia potuerunt & debuerunt vltro comparere, si putabant sua interesse, *l. si programmate, C de distr pign.* Vid. *not in l. de pupillo 5. §. 1. D. de nov oper. nunc. & in l si fideiussor 7. § si necessaria. D. qui satisd. cog.* Adde, quod etiam per actum nullum potest haberi scientia. Glos & Bald. *in l. 1. in princ. de fer.* vbi dicit, posse fieri, vt citatio sit nulla, & tamen valeat comparitio, maximè si citatio fiat duntaxat ad inducendam scientiam. Felin. *in cap illud, col 4. de præscript.* Alexan. *consil. 113. vol. 2.* Affict. *vbi s. num. 7.*

7 Guid. Pap. *quæst 1. 71. 85. & 207.* Ant. de Butr. *in cap fin de iudic.*

8 Archid. *in cap. 1. de restit. spol in 6.* Zabarel. *in clem dispendiosam, de iudic gloss in cap literas, de iuram. calumn.* Thom. Grammat. *ad decis. 1. Affict supra citatam*

9 Guid. Pap. *d. quæst 1.* Vide Anton. Tud. *in decis. Pedem.*

DEFINITIO XXXIX.

Reconuentio prorogat iurisdictionem Iudicis alioqui incompetentis.

REus conuentus apud Iudicem non suum, si, cum posset incompetentiam iurisdictionis allegare,[1] reconuenerit actorem apud eundem Iudicem,[2] hoc ipso iurisdictionem eius prorogasse intelligitur.[3] Ideoque, tametsi soleat dici, ea omnia, quæ fiunt ab incompetenti Iudice, non solum fieri sine ordine, sed etiam nullius esse ipso iure momenti,[4] valebit tamen huiusmodi sententia, vt si ab ea non appelletur, mandari possit executioni, tanquam quæ transierit in rem iudicatam.[5] *Sine die.*

1 *L. si quis ex aliena, D. hoc tit. l. 1. & tot. tit. C. si à non comp. Iud & tit. de iurisdict.*

2 Quod facere pro suo iure potest, *l. cum Papinianus 14. C. de sent & interl omn. Iudic.*

3 Not *in l. 1. D. hoc tit. & in l 1. C. de iurisd. omn. Iud.*

4 Bald. *in c sancimus, in princ quo temp. mil.*

5 Affict. *decis 27 in fin* Itaque superueniens reconuentio facit conualescere citationem etiam ab incompetenti iurisdictione factam. Quamuis contra videri possit ex notat. per Dyn. *in reg non firmatur, in 6.* Bald. *in cap fin. de capel. monach.* Text. *in c. 1. de desponsi. impub. in 6.*

DEFINITIO XL.

Casus in quo verus quoque contumax non condemnatur.

ALiquando accidit vt differentia sit etiam aduersus verum contumacem sententia, ita vt ne quidem ad expensas contumaciæ interim[1] sit condemnandus.[2] Vt puta si post appellationem à matre interpositam, quæ filiorum tutelam gerebat, filij puberes facti ad appellatoriam litem prosequendam euocati sint, nec ad iudicium venerint, cùm materiam adesset, atque interiectam à se appellationem prosequeretur.[3] Expectandum enim est, vt aduersus matrem tota lis peracta & instructa sit priusquàm de contumacia quicquam pronuncietur, vt vna eadémq; sententia totum negotium terminetur.[4] Tanto magis quod non potest omnino contumax videri minor cuius matri prosequitur litem[5] ex officio & necessitate præcedentis tutelæ, cui certè incumbit vt cœptam litem persequatur, Itemque quod vix possit in contumaciam incidere minor qui non habet curatorem.[6] *Ita Senatus* pro Dom. de Montou & D. de Rossillion 3. Cal. Mart. 1613.

1 Hoc ideo quia verus contumax effugere nunquam potest quin ad expensas contumaciæ sit condemnandus, *l. properandum 14. C. hoc tit.*

2 Quamuis soleat contumacia coerceri damno litis, *l. contumaciâ 53. D. de re iudic.*

3 Videtur enim hoc tutius ne quandoque causari possint se inauditos, *l de vnoquoque 47. eod. l etiam 29. §. vlt. D. de minor.*

4 Hoc enim ex officio facere mater tutrix debuit *tot. tit. C. vt caus post pub. adsint.*

5 Quid enim si mater obtineret in causa appellationis? An non contraria iudicarentur si filij puberes ob contumaciam condemnarentur? Hoc verò ne eueniat cauendum est, *l singulis 6. de except rei iudic.* Sicut & ne continentia causæ diuidatur, *l. nulli 10. C hoc tit.*

6 Parum enim refert an per se quis agat an per alium, *l. 1. & tot. tit de procur & de cons & author. tutor.*

7 *L. contra 54. D. de re iudic.*]

TIT. II.

DE SPORTVL. ET SVMPTIB. in diuers. Iudic. faciend.

DEFINITIO I.

De iudicati emolumento debito ex cessione bonorum.

DEBITORE ad cessionis beneficium admisso emolumentum illud, quod apud [illegible] locum inductum est, debetur, & ex bonorum [illegible] cessa

cessa sunt, pretio persolui debet,[2] inspecta videlicet non pecuniarum creditoribus debitarum, sed bonorum cessorum quantitate & æstimatione,[3] ne aliter potito fine tanto magis onerentur creditores, quanto minus ex credito consequuntur, atque ita duplici iniuria afficiuntur,[4] nisi forte quem illud potius mouebit, quod debitore ad pinguiorem fortunam quandoque cum pe postea reuerso fratrum sit, vt debitum integrum consequantur.[5] Sed cum id in incerto paturaque sperando euentu positum sit, interea eo prætextu durius agi cum creditoribus, qui præsentem iactura patiuntur, sine minus ciuile est.[6] *Ita tradatum est* in causa Claudij Genevois & creditorum 12. Calend. Septembr. 1592.

1 Sportulæ enim debentur pro visione actorum litis, *cap. statutum, §. ad essorem, de rejer. lib. 6. DD. in l solene, de offic. Proconf.* Boer. *quæst.* 15. *nu.* 1.

2 Debetur enim ex omni adiudicatione, siue in rem actum sit, siue in personam, vt Statuto nostro expressum est.

3 Quia, cum bonorum cessio fit, non de iure debiti quæritur, quod prius confessum esse necesse est, sed tantum de bonis cedendis.

4 *Contra l iure succurrum 6. ff. de iur. dot.* [*] *l. cogi 16. §. inde quæritur D. ad SC. Trebell.*

5 *§. vlt Inst. de action.*

6 Status enim præsens attenditur, non quod euenire potest, *l. eo tempore 50 ff. de pecul.*

DEFINITIO II.

Si salarium scripturæ solus non possit graphario propter egestatem litigatoris.

ETsi non facilè iubendus est actuarius,[1] quem graphiarium vocant, vt acta litis descripta tradat pecuniæ litigatori, qui præsentem & numeratam pecuniam non adferat,[2] his præsertim nostris temporibus, quibus nummaria mercede conducticiusmodi operæ solent; interdum tamen euenit, vt ita constitui æquum sit, nimirum si ea laboret egestate litigator, vt non facilè pecuniam explicare possit.[3] Neque enim cum paupertatis suæ pœnam pati debet, vt bonæ litis iacturam ideo pati eum oporteat.[4] Quid ergo? Si nec satisdare possit eo nomine propter egestatem,[5] repromittere debebit & cauere, se soluturum ad tempus, quod Judex longius breuiusve pro personarum qualitate arbitrabitur,[6] in eamque rem obligare bona sua omnia generaliter,[7] & ea specialiter, quæ ex litis euentu sperare possit.[8] Quo remedio non tantum litigatori consulitur, sed etiam graphario, vt solutionem tanto facilius consequatur:[9] cui alioquin inutilis foret actorum ad alienam litem pertinentium retentio.[10] *Ita Senatus* pro Bernarda Fauier, contra Joannem Ballet procuratorem Non. Maij 1593.

1 Habet enim scriptor ius retentionis pro salario suo, Boer. *qu. 15. nu. 2.* post glos. & alios *in l si non sortem, 5. si centum. ff. de condict. indeb.* Non idem est in Iudice, quia non dantur acta litis Iudici in pignus, sed vt ea videat, & examinet, inquit Boer. *ibid. num. 2. & 3.* vbi addit, idem esse in Aduocato, quod in Iudice. Quid in Procuratore? Vide *Defin. 22. 5. De procur.*

2 Numeratio enim totius debiti non semper est in expedito, *l. si dubitet 10. D. de fideiuss.*

3 Paupertati enim succurrendum & fauendum est, non succensendum, *l. illicitas 6. § vlt. de offic. Præsid. l. si procuratorem 8 §. quod & actionem, in fin ff. mandat cum similib.*

4 Nam nec facile ei egeno homini reperire fideiussorem, *l. si fideiussor 7 in princip. & §. 1 ff qui satisd cogant. l. 2. §. sed si dubitetur ff de iudic.*

5 Cautionis enim nomine in dubio nuda repromissio significatur, *l. 3. C. de verb signific.*

6 Id enim in Iudicis arbitrio & moderatione positum est, *d. l. 6. §. vlt. de offic. Præsid.*

7 Est namque fideiussionis subsidiaria hypotheca, *l. omnes 31. §. in hac autem C. de Episc. & Cleric. l filio 7 ff. vt legat sen. sid. nom. caueat l si mandat 59 § vlt ff. mandat.*

8 Dixi *Def. 22. sup. de procur.*

9 Quanto citius iudicatum erit, non autem potest iudicari, quin acta omnia Iudici exhibeantur, *l properandum 13. § sin autem ex gestis, C. de iudic.*

10 Malitia enim est, si quis id tantum agat, vt alij officiat magis, quam vt sibi prosit: malitiis autem non est indulgendum, *l. in fundo 38. de rei vindic. l 7. de jer. expor* [Cæterum si velit graphiarius acta vnius litis quæ penes se habet retinere etiam pro emolumento quod ex alterius litis causa debeatur, vtique potest facere quasi tacitè cuiusdam pignoris iure. *Ita Senatus* pro Augusto Paris contra N. Brenet D. Sanctæ Helenæ 21. Maij 1614. Et *ex tit. etiam ob chirograph. pecun. pignoris vim esse.*

DEFINITIO III.

EMolumentum, quod ex iudicato debetur, quam nostri Gabellam iudicati vocant,[1] non nisi facta liquidatione deberi intelligitur,[2] cum sit pars quædam & portio eius rei, quæ venit non tam in condemnationem, quam in condemnationis taxationem:[3] Liquidatio autem ex statuto nostro, quod in eam rem extat,[4] vel per æstimationem bonorum, de quibus litigatum est, vel per assertionem victoris fieri solet. Quod si neutrum præcesserint, & is, à quo emolumentum huiusmodi petebatur, ad certam pecuniæ quantitatem vltro se obligauerit, non illud quidem dici poterit, obligationem nullam esse, quasi pro indebito aut sine causa factam,[5] cum tanti rem ipse æstimauerit;[6] sed si euidens & immodica læsio interuenerit, vt plus quam deberetur promissum fuisse appareat,[7] poterit res ad æquitatem suam reduci per in integrum restitutionem;[8] interim tamen ex obligationis instrumento, si guarentigiatum, vt loquuntur, aliterve certæ fidei priuilegiatum, & id creditor postulet, prouisionalis condemnatio fiet.[9] *Ita Senatus* in causa N. Bernardi Dacquin Procurat. fiscal. Sabaud. & Dominorum fratrum Bay ac D. Marchionis de la Chambre 7. Cal. Septemb. 1593.

1 Sic vocat Cravet. in consiliis.

2 Quia ante liquidationem debitum prorsus incertum est, non in substantia, sed in quantitate, quæ incertitudo perinde nocet, *l. si fur 32. §. vlt ff. de vsucap.*

3 Sic loquitur *l 4. C. de act. empt.*

4 *Lib. 3 Statutor.*

5 Verum enim est aliquid deberi, licet quantum illud sit, nondum appareat. Sufficit enim certum esse, quod aliquando constabit, quid & quantum sit in debito, ne prorsus indebitum dici possit, *arg. l. quod si ea 18 de cond. indeb. l. cum filius 76. §. heres meus, de leg. 2. l qui res 98. §. rem autem, de solut.*

6 Æstimatio enim illa tollit incertitudinem, quæ faciebat, vt aliquo modo indebitum id videretur. Denique causæ huius debiti certa est, quod sufficit, *l sufficit 56. in fin. ff. de condict. indeb.*

7 Nec enim nouum est, vt in æstimanda re interueniat læsio, quæ locum faciat restitutioni, *l. si res æstimata 12. §. 1. ff. de iur. dot.*

8 *Ex l. 2. & l si voluntate 8. C. de rescind. vendit.* æstimatio enim illa emptionis cuiusdam instar est, *l. si propter 12. ff. rer. amot l maioribus 3 C commun. vtr. iud.*

9 Pendente lite, quia præsumptio est pro æstimatione, præsertim si is, qui de ea conqueritur, diligens paterfamilias proponatur, quem non sit credendum facile errasse, *l. cum de indebito 25 § sin vero, ff. de probat.* Item quia instrumentum guarentigiatum habet paratam executionem, quia vim habet condemnationis. Bart. *in l. cum vnus, ff. de reb. auctor. Iudic. possid.*

DEFINITIO IV.

De iudicati emolumento ex conuentionali taxatione soluto in ampliori quantitate, quam quæ debeatur.

AN autem eadem ratione, si plus solutum sit pro emolumento, quàm solui debuerit, condici indebitum possit, maior dubitatio est. Difficilius enim succurrit ei, qui soluit, quam qui se obligauit.[1] Et tamen cum certa semper sit in se & taxata quantitas, quæ pro emolumento debetur,[2] vix est, vt inde-

bitum videri non debeat, quod supra eam quantitatem solutum est, [3] nisi forte quis dicat, quod verum est, difficilem plerumque & incertam esse liquidationem, si iudicati executio longior & difficilior futura sit. [4] Ideoque si incertum illud certa quantitate taxatum sit, [5] quæ revera aut maior aut minor deberi potuerit, neque restitutioni locum esse, neque condictioni. [6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Vt cernere est in muliere, quæ iuuatur Velleiano, si se obligauerit animo intercedendi, non etiamsi soluerit, scilicet ante intercessionem, *l 4. §. vlt. & l seq l. quamuis* 8. § *plane si mulier, ff. ad SC Velleian. l 1 l. 4. C eod.*

2 Ex comparatione ei licet quantitatis petitæ, aut iuxta eam computationem quæ statuto præscripta est.

3 Quandoquidem superfluum id nullo iure peti posset, si solum unum non esset: indebitum autem proprie illud est, quod nullo iure debetur, ne quidem naturali, *l cum amplius* 84. § *is natura debet ff de regul. iur.*

4 Huic enim iudicati executio suas moras, *l. quod debetur* 51. *ff de pecul.*

5 Quia decisa transactoque negotio ad redimendum dubium creatum executionis, *vt in d l quod debetur, l. 1. C. de pact. l. vlt ff de præst sicul.*

6 *Arg. l de fidecommisso* 11. *C. de transact. l si pater* 12. *Cod. de inoffic. test.* nec enim est audiendus qui id petit, cui si contrarium non foret postulaturus, *l pen. Cod de solut.* [Obseruatamen, cùm ex adiudicatione quæ actori fit aliquid exigitur, quod reus retinere possit. Emolumentum perinde debet prorogatione atque pro adiudicatione, cùm & per viam retentionis adiudicatio fieri possit. *Ita Senatus* pro Petro Rosset contra medicum Vectici 3. Cal. Septemb. 1613.

DEFINITIO V.

De Iudicati emolumento ex noua cognitione iterum soluendo.

COndemnatus impetrauerat à Principe, vt iterum de litigantium iure, ac si nihil dum iudicatum esset, cognosceretur. [1] Senatus ex secunda cognitione idipsum, quod iam antea pronunciauerat. Placuit, tantundem deberi pro iudicati emolumento, quantum si nullam antea latum arrestum esset. [2] Illa enim siue reuisio dicenda est, siue erroris propositio, appellationis cuiusdam instar obtinet, [3] nec dignus est, qui Senatusconsultum impugnauit, vt mitius cum eo agatur, quam si commune appellationis auxilium implorare potuisset & voluisset. [4] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Breissieu & de Chastillion 7. Id. Mart. 1594.

1 Per viam supplicationis, de qua *in Auth. quæ supplicatio. C. de precib Imper. offer.* alioqui eo iure vtimur, vt res à Senatu nostro iudicata nunquam retractari possit, ne quidem in casu *l. Iuuus*, 33. *D. re iudic.*

2 Dubitandi ratio erat, quod ita bis idem peti videretur contra bonam fidem, *l bona fides* 57 *de reg. iur. l. si quis dolo* 51. 5. 1. *D. de re iud.* de cuius lectione & sententia vide quæ scripsi *lib* 4. *Consect c.* 19.

3 *Argum. l. non distinguemus* 32. 5. *cum quidam, D. de recept. qui arbitr.*

4 Vtroque enim casu iudicati auctoritas labefactatur, nouaque fit lis & instantia, in qua ex integro iudicandum est, emolumentum autem hoc pro iudicato debetur.

DEFINITIO VI.

De sarciendis vnò casu sumptibus in consignationum causam pro Senatu extra ordinem habendo factis.

SI in ipso ferendæ sententiæ calculo, cum Senatus in eo esset, vt ad litis acta inspicienda extra ordinem iam haberetur, vnus ex collitigatoribus diploma principale impetrauerit, [1] ex quo mora cognitioni fiat, æquissimum est, si rescripti ratio aliqua ex æquitate necessario habenda sit, [2] hactenus tamen coërceri frustrationem & negligentiam impetrantis, vt eos quoque sumptus, quos pro Senatu extra ordinem habendo, prorogari necesse fuit, (*consignationes* vocant) sarcire condemnetur, [3] ne ex aduersarij negligentia damnum sentiat is, qui fuit diligentior, & cui nihil imputari potest. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 57. infr. de fructib. & lit. expens.

1 Contra Iustiniani *Nouel.* 113 *in medio lit. non fier. sacr. form.* Hoc enim iure vtimur, vt quocunque litis tempore rescriptum impetrari possit ad sanandam causam male alioquin decisam, dummodo status litis expressus sit.

2 Solet enim Senatus noster facile huiusmodi rescripta admittere ex causa, vt exercitatis iam negotiis plenior suppeditetur veritatis lumine, quomodo Iustin. loquitur *in l per hanc 4. in fin C de temp. & repar. appell.*

3 Nam suæ negligentiæ expensum id ferre debet, *l pupillus* 24. *D. quæ in fraud. credit. l nemo* 3. *C. de temp. & rep. appell.* Facit *l. illud sciendum* 29. 5. *vlt. D de ædil. edict.*

4 Alioqui beneficium Principis esset alteri iniuriosum & captiosum, quod esse non debet. *l ex facto* 43. *vers. etenim iniquum, D. de vulg. & pupill. subst l sed cum ab herede* 12. *D. ad SC. Trebell. l. 1. § si quis à Principe, ne quid in loc. publ. fiat, l. Paulus notat.* 8. *D. de præt stipul.* Obserua tamen, extra nunc casum hodie sarciri & restitui sumptus consignationis pro parte, huic is, qui consignauit, obtinuerit siue succubuerit. Sed hoc ex speciali edicto. Nam antea non solebant huiusmodi sumptus consignationum vnquam sarciri, ne quidem post victoriam litis cum sumptuum omnium adiudicatione, quia non ex necessitate prorogantur, sed vltro & voluntarie, vt extra ordinem & citius Senatusconsultum fiat. Facit *l. properandum, § 2. ibi, expensas quæ consueto modo, C. de iudic.*

DEFINITIO VII.

De emolumenti pro iudicato debiti quantitate propter adiudicatos sumptus augenda, vel non augenda.

LItis sumptibus propter mutuam victoriam compensatis, [1] aut ob interuenientem iustam litigandi causam victo condonatis, [2] exceptis solis contumacialibus, [3] placet totius iudicati tale tantumque emolumentum deberi, quale quantumque deberetur, si actor cum expensis obtinuisset aut succubuisset. [4] Sufficit enim, quod ad hanc rem attinet, vt vel minima sumptuum condemnatio facta sit ex causa ad principalem litem spectante. [5] Atque ita pridem Senatus noster pronunciauit pro Carolo Demotz, contra D. de Lambert 5. Calend. Septembr. 1586. Non idem est, si prima arresti parte Senatus rescriptum Principis ab alterutro litigantium aduersus contumaciam impetratum admiserit cum onere refundendorum sumptuum ob contumaciam factorum: [6] tum eodem arresto de principali negotio pronunciauerit adiectis his verbis, *sans autres despens.* Nam cum huiusmodi expensæ non propter negotium principale, sed ob incidentem aliquam quæstionem factæ sint, non possunt augere quantitatem emolumenti debiti pro portione petitæ quantitatis. [7] *Ita tractatum est* pro D. Barone de Dramelcy, contra eundem Demotz 6. Id. Junij 1595.

1 Quia cum ob litis victoriam debeantur, *l. properandum* 13. § *sine autem alterutra, C. de iudic. l eum quem* 79. *ff. eod. l. non ignorat* 4. *Cod. de fructib. & lit. expens.* consequens est, vt vtroque vincente: compensari debeant, *arg. l. viro* 39. *D. sol. matr. l. si ambo* 10. *D. de compens.*

2 *Iuxta l. qui solidum* 78. § *etiam, de legat.* 2.

3 Hi enim nunquam condonantur, nec tum quidem, cum absens vicit, quia bonam causam habuit, *d. l properandum. § sine autem ex gestis, C. de iudic. Auth. ei qui appellat. ad fi. C. de temp. & repar. appell.*

4 Cum tamen si nulla prorsus expensarum condemnatio facta esset, multo minus emolumenti nomine deberetur, ita ferentibus & facientibus verbis statuti.

5 Quia nihil aliud statutum requirit, vt amplior quantitas pro emolumento debeatur, quam vt aliqua sumptuum condemnatio facta sit in diffinitiua sententia.

6 Vt semper fit, quod non nisi hac ratione contumacia purgati possit, quam porro purgari necesse est, antequam contumax audiatur, *l. & post edictum* 73 § *vlt. D. de iudic.*

7 Neque

7 Neque verò nouum est scindi sententiam, quæ plures partes & plura capita habeat, quia quot capita sunt, tot videntur sententiæ, si vna species alijs non cohæreat, *l. etiamsi 29. §. 1. D. de minor. l quædam mulier 41. D. famil. ercisc. l. Labeo 25. in princ. de recept qui arbitr. l vlt. D de iur. patron.*

DEFINITIO VIII.

De emolumento, quod debetur pro iudicato, etiamsi transactum non iudicatum sit.

CVm causa in publico auditorio perorata Senatus iubet acta litis produci, vt eorum inspectione primo quoque die res decidatur, processus habetur pro aperto,[1] vt loquuntur, & consequenter pro iudicato, hactenus, vt si interim litigatores transigant, non eo minus emolumentum debeatur,[2] sicut dici solet, cum litis ex scripto agitatæ acta legi & inspici iam cœperunt.[3] Quo casu nemo dubitat, sæpiusque iudicatum est, emolumentum deberi, etiamsi transactio iudicatum præuenerit.[4] Sed quale emolumentum? Neque enim sciri potest, quid Senatus fuerit iudicaturus, An prouisionaliter duntaxat, an diffinitiue, an cum expensis, an iis compensatis.[5] Sed in obscuro sequemur, quod est minimum,[6] & condemnabimus ad tertiam dimidij non iudicati, quod nullum est,[7] aut iudicandi, quod nescitur, sed petitæ quantitatis.[8] Nisi ex publica litis disceptatione apparuerit, in eo statu fuisse litem, vt neque prouisionaliter, neque diffinitiue iudicari adhuc posset.[9] Non tamen superioribus consequens est, vt ex quo lis perorata est pro iudicata habeatur, si per transactionem finita non sit.[10] Argumento est, quod si intermedio tempore, id est, priusquam iudicetur, alius emolumentorum conductor superuenerit, posteriori, qui iudicati tempore sit, emolumentum debebitur, non ei, qui fuit, cum lis peroraretur.[11] Tum igitur pro exinde iudicata habebitur, cum postea fuerit transactione decisa.[12] Diuersum est, si auditis litigatoribus Senatus decreuerit emendandas actiones, quod Pragmatici nostri dicunt, *Appointer le procez à corriger.* Tunc enim quia addendi, proponendi, adeoque quasi ex integro litem tractandi potestas facta intelligitur, non potest vllo modo lis ex eo tempore haberi pro iudicata.[13] *Ita Senatus* in causa D. Aduocati de Bloney & Graphariorum Thomassin & Demotz, mense Decembr. 1595.

1 Pragmatici dicunt, *les pieces remises pour estre vuidé le procez au premier iour par le registre.*

2 Quod Doctores nostri vocant triburum iudicati, Pragmatici nostri *l'emolument du iuge.*

3 Quod enim proxime faciendum est, habetur pro iam facto, *vulg. l penu. D. de testam. milit.*

4 Quasi eo casu transactio videatur facta in fraudem emolumenti & iudicati.

5 Cum sit dubius euentus litis & iudicij, *l quod debetur 50. D de pecul.*

6 *L. semper in obscuris, D. de reg iur.*

7 Eius enim, quod nondum est, nulla dimidia esse potest, cum non entis neque vllæ partes sint, neque qualitates, *vulg. Leius qui in prouincia 41. de reb. credit. l. ex facto 16. D. de hered. instit.*

8 *Arg l penule. § 1. D. de iurisdict.*

9 Nec enim pro lite huiusmodi tributum & emolumentum debetur, sed pro iudicato, quod adiudicationem contineat, vel prouisionalem, vel definitiuam.

10 Cum possint multa incidere, quæ faciant, ne vnquam iudicetur, *arg l naturalem 5. § 1. D. de acquir rer domin.*

11 Ex traditis per Guid. Pap. *quæst. 135 incip. Baro quidam.* contra Boer. *decis 3 num. 20.*

12 Credibile namque est, litigatores, qui tandiu distulerint transigere, ne nunc quidem fuisse transacturos, nisi de fraude comminiscenda cogitassent, *arg l si aliquis 7. D. de mort caus. donat*

13 Nihil enim actum videri potest, quandiu tam multa restant agenda, *l pen. C. de his quæ vt indign.*

DEFINITIO IX.

Concessa primum & postea sublata sequestratione fructuum facta pro debito minoris quantitatu, quale & quantum emolumentum debeatur?

SI pro minori quantitate petita sit sequestratio fructuum & reditum magnæ æstimationis,[1] deinde sequestratio illa tollatur, quod Galli dicunt, *Auoir main leuee*, emolumentum iudicati debetur non pro quantitate & valore fructuum sequestratorum, sed ex comparatione eius summæ, pro qua fuerat facta sequestratio,[2] quia sequestrationem tollere nihil fere aliud est, quam eum, qui sequestrationem obtinuerat, aut prouisionaliter, aut diffinitiue condemnare.[3] *Ita Senatus* 17. April. 1597.

1 Ex ea scilicet causa, ex qua posset permitti & concedi sequestratio fructuum, vt *in l Imperatores 21. §. vlt. D de appell.* & in aliis casibus, de quibus *in l. vnic C. de prohib. sequestr. pecu.*

2 Nec enim fructus hoc casu petuntur, sed pecunia pro qua fuit impetrata fructuum sequestratio.

3 Sequestratio enim, quæ pro debito facta est, non solet tolli, nisi cum hac adiectione, vt, quod debetur, creditori soluatur, cum executio etiam, quæ alioqui nulla est, teneat tamen, si facta sit pro debito, quo vsque totum debitum soluatur, *l 1. & 2. C. debit vendit pignor. imped. non poss. l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun pign. retin poss.*

DEFINITIO X.

Priuilegium Senatoribus & rationalibus concessum de non soluendo emolumentu iudicati neque alijs prodest, neque ipsis pro re contra alios iudicata.

QVOD priuilegium Senatoribus & Rationalibus concessum est, vt emolumenta pro rebus contra se iudicatis nulla debeant,[1] non potest aliis proficere, qui aut eodem aut alio iudicio condemnati sunt,[2] licet aduersus Senatores aliasque huiusmodi personas habituri sint regressum.[3] Proinde consequens est, vt condemnatis indemnitatem præstare, & quæ illi deberent, ipsi de suo soluere teneantur.[4] *Ita tractatum* est in causa Illustris D. Cancellarij & Dominici Cize, contra D. Henricum Bay Præsidem in Camera Computorum mens. April. 1597.

1 De quo priuilegij genere loquitur *l vlt. C. de fructib. & lit expens.*

2 Priuilegium enim personale est, quod personam priuilegiatam egredi non potest, *l quia tale 14. D. solut. matrim. l ex pluribus 42 D. de admin tut.*

3 Hæc erat ratio dubitandi, quia huiusmodi regressus facit, vt perinde sit, ac si Senator ipse recta conueniretur, *arg l. cum lex 46. D. de fideiuss. l si quis reum 5. in princ. D de liber. legat.*

4 Quia scilicet priuilegium ita conceptum est, vt huiusmodi personæ nullum emolumentum debeant pro rebus contra se, non etiam pro rebus suo periculo aduersus alios iudicatis. Priuilegia vero omnia sunt stricte interpretanda, quoniam odiosa, *vulg. iurib.* propter illam legem generalem duodecim tabularum Priuilegia ne irroganto.

DEFINITIO XI.

Pro iudicato in possessorio beneficij vel præbendæ, itemque pro fructibus beneficij vel præbendæ adiudicatis, quantum emolumenti nomine debeatur?

EMolumentum iudicati singulare[1] nullum debetur ex ea sententia, per quam quis retentus sit in quasi possessione beneficij, aut præbendæ ex beneficij fructibus præstandæ.[2] Sed si de modo præbendæ dubitetur, maioresque fructus adiudicati sint etiam in mero possessorio, nec tantum pro præteritis annis, sed etiam pro futuris, debetur emolumentum extraordinarium.[3] Sed quale quantumque? At inspecto eo;

quanti sint fructus 15. annorum, vt cum agitur de æstimanda pensione debita ex contractu inter viuos?[4] An potius inspecta monachi ætate, vt fieri solet, cum agitur de ineunda legis Falcidiæ æstimatione?[5] Placuit neutrum dici posse, sed decennij fructus æstimari debere. Cur vero decennij potius, quam alterius temporis? Ratio sane reddi non potest. Est enim id iuris positiui & constituti.[6] *Ita Senatus* in causa R. C. Emanuelis Pomei Prioris de Beluaux, & Alexandri Nicolle Grapharij Senatus 30. Maij 1597.

1 Ad differentiam scilicet emolumenti vulgaris & communis, quod quindecim assibus æstimatur.

2 Quia nimirum de huiusmodi rerum iure & proprietate non agitur apud Iudicem laicum, sed tantum de possessione, cuius causa nihil commune habet cum quæstione proprietatis, *l. naturaliter* 12. §. *nihil commune, D. de acquir. poss.*

3 Quia, quod ad fructus attinet, sententia, quamuis nonnisi super possessorio beneficij lata continet adiudicationem proprietatis, quiá fructus beneficij vel præbendæ pleno iure ad possessorem pertinent, scilicet pro oneribus beneficij, cui deseruit.

4 *Vt in l. si quis argentum* 35. § *fin autem donator, C. de donat.*

5 *Vt in l. computationi, alias l. hereditatium* 69. *D. ad legem Falcid.*

6 In quo genere rerum, quæ sunt iuris constituti, necessario recurrendum est *ad l. non omnium* 20. *D. de legib.*

DEFINITIO XII.

De emolumento bis pro eadem quantitate præstando condemnatum, qui quasi non condemnatus & tanquam tertius interfit in executione iudicati, tandemq; succubuit. Et quid si habeat rem indemnitatis.

DEfendente curatore condemnatus ex contractu paterno filius[1] executioni iudicati intercesserat, quasi nec condemnatus, nec auditus,[2] quod negaret curatorem eum fuisse qui curatorio nomine litem susceperat.[3] Cumque sententia iudicis, qui curatorem dederat, proferretur, appellauerat ab ea sententia, & in eam rem vt appellatio reciperetur, quæ extra tempora interponebatur, restitutionem in integrum ad sanandum appellationis vicium in integrum restitutionem implorauerat.[4] Rursumque cum tanquam patrè heres patris condemnatus fuisset, impetrauerat etiam beneficium Principis, vt ad postulandum beneficium legis & inuentarij ætatis auxilio admitteretur. Tandem victus & tam intercessionis quàm duplicis restitutionis petitæ repulsam passus, quod pragmatici nostri dicunt *par deboutement de son opposition, & de l'effect & interinement de ses lettres Ducaux*, addita etiam expensarum omnium condemnatione, cum ad totius emolumenti quod pro iudicato pendi solet[6] præstationem conueniretur, Negabat se teneri quod ex priore iudicato inter easdem partes de eadem summa reddito, iam semel idipsum exsoluisset[7] quodque in executione iudicati tota posterior instantia structa & peracta videretur.[8] Placuit totius emolumenti condemnationem pati eum debere, præterea quod noua vtique lis esset ac noua instantia[9] super nouis mediis & dubiis agitata quæ noui iudicati non modo materiam præbuissent, sed etiam necessitatẽ attulissent,[10] quamuis posteriore condemnatione nihil amplius quàm priore, at multo minus contineretur. Non enim ob solam adiudicationem huiusmodi emolumentum debetur, sed tum quoque cùm rei intercessio summouetur, licet in prioris iudicati executione;[11] cum negari non possit quin tanquam tertius quilibet fuerit condemnatus is qui ad impediendam executionem intercessit. Qua enim fronte potuisset intercedere iam condemnatus?[12] Nec ad rem pertinuit quod Senatus eum iterum cõdemnando habuisset pro iam condemnato. Nec enim tam ob id condemnatus videri debebat, quod iam fuisset condemnatus cùm admissa esset ipsius tãquam tertij cuiuslibet intercessio, quam quod constituisset nullam eum iustam intercedendi causam iure tertij habuisse.[13] Quanto minus autem iuris habuerat ad intercedendum propter priorem condemnationem, tanto magis æquum erat eum in pœnam temerariæ litis ad totum emolumentum condemnari.[14] Nam & cùm aduersus arrestum porrecta est ciuilis supplicatio aut erroris propositio, si iam condemnatus iterum succumbat, non eo minùs condemnari debet quod pro prioris iudicati tributũ iam soluerit pro eadem ipsa quantitate, quia noua instantia est, licet eadẽ sit summa, iidem litigatores.[15] Quàm iustius cum is ipse qui condemnatus est tertij personam induit, ne condemnatus videatur.[16] Quare nec pronunciauerat Senatus intercessionem eius quasi condemnati non esse recipiendam, quo sanè casu emolumentum deberi nemo diceret,[17] sed iniustam & temerariam etiamsi tertij nullo iure litigantis. Quid enim si is qui in priore iudicio vicerat, in posteriore succubuisset? Non esset dubitationi locus quin emolumentum deberetur. Nec enim in executionem iudicati factum videri posset id quod totum iudicatum subuertisset. Cur[18] non ergo & in casu contrario? Eadẽ namque in vtrumque euentum emolumenti ratio est, Neq; hac parte refert vter ex litigatoribus vincat aut vincatur.[19] Illud sanè constabat eos qui priore Senatusconsulto indemnitatem condemnato præstare iussi erant, non debere culpam eius præstare, quod temeraria intercessione sua nouam litem excitasset.[20] Suam enim culpam sibi debet quisq; imputare non alteri.[21] Sed hoc ita nisi constet ex condemnati protestatione non fuisse illum tandiu in lite improba perstiturum, & sententiam posteriorem expectaturum si indemnitatem citiùs ab authore suo fuisset consecutus. Iam enim in mora esse incipit author qui vt iudicato ex parte sua tardius pareat, retinet in lite condemnatum, facitque vt non habens ille vnde soluat cogatur litem tueri mordicus potiùs, quàm aut carceres aut vniuersorum bonorum venditionem pati.[22] *Ita Senatus* re diu multumque disputata & conuocatis classibus pro Augusto Paris Graphatio Senatus contra N. fratres Dacquin & Syndicos de Moizine. Prid. Non. Februar. 1613.

1 *Vt in l. ex contractu* 44. *de re iudic.*

2 Certum enim est sententiam inter alios latam aliis non nocere: *tot. tit. Cod. res int. alios act. & quib. res iudic. non noc.* Nec enim nouum est vt qui reuera idem est habeatur pro alio *l. si paterfamilias* 15. §. 1. *D. de adopt. l. item* 6. *D. quod cuiusque vniuers. nom.*

3 Quo casu non potest minori nocere sententia contra falsum auctorem lata *l. pen. C. si aduers. rem iudic.*

4 Alioqui non potuisset admitti appellatio interposita extra legitima tempora *tot. tit. quand. app. sit & intr. qua tempor.*

5 Hoc enim beneficium minoribus competit & quidem solis *Defin.* 7. *&* 18. *ff. de iur. delib.* Porro is qui heres est cum beneficio legis inuentarij potest adhuc petere si quid sibi proprio nomine debeatur, puta pro bonis maternis, aut ex alia causa, Beneficium enim legis impedit confusionem actionum *l. vnic.* §. *in computatione, C. de iur. delib.*

6 Ex veteri statuto Sabaudiæ & ad formam statuti.

7 Nec enim solet aut debet emolumẽtum pro eadem summa præstari, licet prius alij conductori solutum sit, quam ei qui nunc petit. Debetur enim in pœnam temeritatis quæ quodammodo delictum est: *tot. tit. de pœn. temer. litig.* Vnius autem delicti vna tantum pœna esse debet.

8 Certum autem est ex causa executionis iudicati emolumentum nullum deberi quia eadem instantia esse creditur, *l. minor* 40 *D. de minor.*

9 Est enim generale vt quoties noua instantia est, nouum emolumentum debeatur, vt noua litigatoris temeritas coerceatur, *d. tit de pœn. tem. litig. l. properandum* 14. *C. de iudic.*

10 Fuit enim super nouis mediis pronunciandum necessario, vel vt hoc ipsum sciretur, an obstaret exceptio rei iudicatæ *l. cùm quaritur* 12. *& seqq. de except. rei iud.*

11 Alioqui

31 Alioqui nunquam emolumentum deberet is qui in iudicati executione tanquam tertius intercessisset, quod euidenter falsum est.

12 Non enim audiendus est qui iam condemnatus vult quoquomodo impedire iudicati executionem nisi veniat tanquam tertius aut ex noua causa *l si longis 7. C de exec. rei iudic.*

13 Idque constabat ex eo quod Senatus super iure intercessionis pronunciauerat, & ita eam receperat.

14 Cùm ob improbam litem ad expensas omnes litis fuisset condemnatus; Alioqui emolumentum non nisi dimidium ex statuto deberetur.

15 Et de hoc nemo in praxi dubitat.

16 Qualem enim quisque se dicit, pro tali potest condemnari.

17 Prius enim est vt quis ad intercedendum admittatur quàm vt quasi iniustus intercessor condemnetur.

18 Sunt enim ista ex diametro contraria, Exequi & subuertere iudicatum.

19 Vt ex statuti nostri verbis apparet.

20 *L. Herennius 63. §. vlt iunct. l. si per imprudentiam 51. l. si ideo 55. D. de evict.*

21 *L. factum 155. de reg iur.*

22 Is enim damnum dare videtur, qui damni causam vel saltem occasionem præbet *l. damnum dat 169 eod.*

DEFINITIO XIII.

Tributum iudicati singulare debetur etiam pro adiudicata possessione si includat adiudicationem iuris, aut quantitatis.

NOn solet equidem tributum singulare iudicati vllum deberi ab eo qui in sua possessione retineri iussus est: [1] Sed hoc ita si de nuda possessione actum sit. [2] Nam si causa possessionis admixtam habeat in necessarium antecedens quæstionem proprietatis aut hypothecæ, vt euenit cum creditor pignoratitius agit ad retinendam possessionem ex clausula constituti condictione ex l. vlt. C. de acquir. poss. [3] aut cùm is qui hereditatem suam esse contendit, retineri vult in possessione rerum hereditariarum ex vulgari Edicto, *Le mort saisit le vif*, contra tertium qui de testamento aut de successione intestati controuersiam facere velit, [4] Placet tantundem deberi pro emolumento iudicati quantum si actum esset petitorio per hypothecariam, aut petitionem hereditatis: Quod hoc casu possessio ipsa sit quodammodo, vt ita dicam, adiudicatiua proprietatis aut pignoris. [5] *Ita Senatus* pro Augusto Paris contra Claudium Puenset 5. Maij 1614. & iam antea pro Carolo Demorz & Alexandro Nicole contra sorores Villatet 4. April. 1606.

1 Vt *in Dasin 11. 5.*

2 Quomodo solet in interdictis retinendæ aut recuperandæ possessionis de sola possessione quæri *l. 1. §. sit igitur & pass. D. vti poss. l. 3. C. de interd. l. officium 9. l. qui petitorio 36. l. is qui destinauit 24. D. de rei vindic.*

3 Creditur enim magis communiter esse illud remedium retinendę magis quàm recuperandæ possessionis, vt dixi *Defin. 12. & 4. & pass. de acquir poss.*

4 De quo *Defin 5. eod. illo tit de acquir poss.*

5 Hoc enim casu nihil potest de possessione pronunciari, quin de iure quoque litigantium pronuncietur: quin & in interdictis interdum euenit, *l. 3. § hoc autem, l. vlt. de itin. act. priu.*

6 Nemo autem dubitat quin emolumentum debeatur pro omni adiudicatione ex statuto Sabaudiæ: non item si solius possessionis adiudicatio fiat. *arg. l. non alienat 119. de reg iur.*]

*DEFINITIO XIV.

Hereditatis petitor debet iudicati emolumentum pro modo & quantitate ac æstimatione quorumcunque bonorum defuncti.

HEreditate petita siue iudicatum sit pro petitore siue quod hac parte idem est à petitione summotus sit iudicati emolumentum debetur pro modo & quantitate, ac æstimatione bonum quæ moriens defunctus reliquit siue mobilia illa sint siue immobilia, siue in iuribus & actionibus consistant non deducto ære alieno licet tantum sit vt bonorum omnium æstimationem absorbeat. non enim sicut bona dicuntur deducto ære alieno, ita & hereditas cùm sit nomen iuris. Neque ideo minoris æstimationis sunt bona à defuncto relicta, quod hereditas ære alieno siue onerata siue exhausta sit. Est enim æs alienum onus non tam bonorum etiam cùm pignori obligata sunt; quàm heredis qui debet sibi imputare, cur hereditatem vel damnosam vel minus lucrosam adierit. Nec rursus fieri potest diminutio corporum propter pecuniam, non magis quàm vt ex iure quantitas deducatur, sed & potest contingere vt creditores hereditarij, vel nolint petere id quod ipsis debetur. vel non possint ob aliquam forte exceptionem, quæ obiici eis possit. Quo tamen casu, quis æquum putaret, eum qui periit hereditatem vel nullo vel minore iudicati emolumento grauari? Planè non ideo consequens fiet, vt si magnum æs alienum sit, in hæreditate huius quoque æris alieni emolumentum ex iudicato præstari debeat, cùm æris alieni emolumentum nullum esse possit, vt in bonis sit defuncti, sed creditorum, vnde & æs alienum appellatur. Cæterum si legata sint quædam corpora quorum dominium tam citò fiat legatarij, quàm hereditas facit heredis res singulas, nullum pro huiusmodi legatis emolumentum iudicati ab herede debebitur, non magis quàm pro donationibus siue inter viuos, siue mortis causa factas quas constat extra causam esse hereditatis, & bonorum defuncti. [1] *Ita Senatus* pro Alexandro Nicole Graphario contra liberos D. Senatoris Dasnieres 31. idus Martij 1618.

1 Vide *l. cogi 16. §. inde quæritur, D. ad Senatusconf. Trebell. §. sed etsi 25. §. 1 de petit. hæredit. l. 5. de impens. in reb. dotal. fact. l. sequens quæstio 68. l. legatum 8. de legat. 2.*

TIT. III.

QVI PRO SVA IVRISDICT. Iudic. dare darive poss.

DEFINITIO I.

Senator mandatam à Præside aut alio quam Principe iurisdictionem exercere non debet.

SI cui ex Senatus nostri Præsidibus delegata aut ordinaria iurisdictio à Principe concessa sit, quæstionis aliquando fuit, an Præses eam vni ex Senatoribus subdelegare possit, & an Senatori liceat mandatam accipere, & exercere? Nam quin à Principe Iudex datus alium Iudicem dare & substituere possit non ambigitur. [1] Placuit alienum id esse à Senatoria dignitate, vt qui Principis vicem gerunt in amplissimo ordine, [2] ab alio quà Principe mandatam iurisdictionem exerceant. [3] Nec quod in libris nostris mentio fit prætoris, cuius præcipua Romæ dignitas fuit, alienam iurisdictionem ex mandato exequentis, [4] ad rem facit. Fuerunt enim Romæ plerique magistratus Prætore maiores, [5] Consul præsertim & Præfectus vrbi, [6] à quib. mandari iurisdictionem Prætori nec nouum erat, nec inconueniens: at nemo dixerit Præsidem Senatus, licet maiori quam Senator dignitate fulgeat, maiorem tamen esse magistratum, cum vniuersus ordo amplissimus vnius magistratus iure censeatur, [7] in quo eadem ad ius dicendum auctoritas singulorum est, [8] cuius demonstrãdæ gratia

fratres inuicem & dicimur & sumus; nec minus Præsides quam Senatores.[10] *Ita deliberatum est*, 5. Calend. Decemb. 1592.

1 *L. à Iudice 5. C. de Iudic.*

2 Imo & qui pars sunt corporis Principis, *l. qui, quia 5. C. ad leg. Iul. Maiest. l. ius Senatorium 8. C. de dignit. lib. 12.*

3 Nam qui mandatam iurisdictionem exercet, non suis, sed eius, qui mandauit, partibus fungitur, *l. 1 §. qui mandatam, de offic. eius, l. solet prætor 16. & seq. D. de iurisd.*

4 *In l. etsi prætor 3 D. de offic. eius cui mand. est iurisd.*

5 Vbi enim deficiebat potestas iurisdictionis prætoriæ, consultum erat subuenire, *l. Pannonius Auitus 86. D. de acquir. hered. iunct. l. cum quidam 30. in princ. eod.* de quorum locorum sententia vide quæ scripsi *lib. 14. Conuct. c. 1.*

6 Is enim tanquam superior à Prætore appellabatur, *l. Æmilius 38. D de minor.* Facit *l. si quis iniuriam 35. D. de iniur. l. 1. §. solent, de offic. pref. vrb.*

7 Vt vel ipsum Præsidis nomen demonstrat. Est enim Præses, qui præest Senatoribus.

8 Vnum enim corpus est, vnum collegium, *l. proponebatur 76. D. de iudic. l. 2. 3. & pass. D. de decret ab ordin. faciend.*

9 Non enim in ponderandis aut numerandis sententiis plus apud nos tribuitur Præsidi quam Senatori.

10 Idque nominatim & Præsidum & Senatorum iureiurando, quo vtimur, continetur.

DEFINITIO II.

De non trahendo de litigatore beneficij vltra duas dietas.

PRiuilegium quod Sereniſſimis Ducibus noſtris indultum eſt à Romanis Pontificibus, vt nulla ex cauſa nulloque prætextu cogantur Sabaudi litigatores Iudicem accipere eccleſiaſticum vltra duas diætas morantem, ſic neceſſario intelligi debet, vt aliquid addat iuri communi, quod pontificia conſtitutione ſcripta, & generali continetur.[1] Itaque ex quibus cauſis ceſſat lex pontificia, iis tamen ipſis locum ſibi vindicabit priuilegium,[2] ne alioqui nihil operetur. Sed tamen ſciendum eſt, priuilegium hoc non eſſe adeo generale, vt non ad primam inſtantiam ex verbis ipſis debeat coangustari.[3] Proinde non habebit locum in cauſa appellationis, quia fieri non poteſt, vt quæ appellationis inſtantia eſt, ea ſit prima.[4] Nec ſi proponas, ab eo interiectam eſſe appellationem, qui in prima inſtantia non litigauerat, forte quod ſuper ſtatu lata eſſet ſententia, quæ inter alios quoque ius facere ſolet.[5] Priuilegij enim verba ſtricte ſemper ſunt accipienda, vt quam minimum fieri poteſt iuri communi derogetur.[6] Cæterum ceſſante priuilegio varij caſus poſſunt emergere, in quibus non ſit locus pontificiæ conſtitutioni,[7] inter quos ille eſt, Si aduerſarius primum conſenſerit, vt ad litigandum longius quam vltra duas diætas euocaretur.[8] Item ſi pauperior litigator, qui modo ſoluendo ſit,[9] appellet, quem non ſit veriſimile dolo malo & potentioris aduerſarij vexandi gratia quicquam moliri,[10] cum potius eius intereſſit leuioribus ſumptib. rem expediri.[11] Rurſum ſi ſummus Pontifex plures in partibus Iudices intra duas diætas dederit, quos alteruter litigantium dixerit ſuſpectos,[12] vt non facile intra eos territorij fines reperiri Iudex alius poſſit, quem litigatores habere velint.[13] Quid item ſi ſummus Pontifex Iudicem in curia delegauerit? Habet enim conſtitutio locum eo caſu, quo delegatus ſit Iudex in partibus.[14] Sed etſi ſummus Pontifex cauſæ cognitionem ad ſe euocauerit, quod Princeps Iudexve ſecularis prohibere nulla ratione poteſt,[15] liberum ei eſt quemcumque & vbicumque velit Iudicem delegare,[15] quandoquidem eo caſu, quiſquis delegatus eſt, ipſius ſummi Pontificis partibus fungitur.[16] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Romans, & Marchionis de Varambon, ante Calend. Maij 1594.

1 Sic enim reſcripta omnia, præſertim priuilegia, interpretanda ſunt, vt aliquid operentur, *l. 3. §. 1. D. de lex. libert. iunct. l. ſi quando 35. in princ. C. de inoff. teſtam.* Facit *l. generaliter 32. §. 1. de vſufr. leg.* nihil autem operarentur, ſi nihil adderent ad ius commune.

2 Ipſum enim priuilegij nomen tale ius demonſtrat, quod ſit ſingulare, non commune.

3 Nam & illud ritum eſt, priuilegia omnia ſtricte eſſe interpretanda, quia hoc ipſo ſunt odioſa, quod aliena ſunt à iure communi, legemque publicam & communem violant vt efficiant priuatam. Ideoque & lege 12. tabul. prohibita erant his verbis, *Priuilegia ne irroganto.*

4 Licet Iudex, qui ex appellatione cognoſcit, in primi Iudicis locum ſubſtitutus dicatur, *l. pen. D. iudic. ſolui.*

5 *L. ingenuum 25. D. de ſtat. hom.* Quia perſonæ ius eſt indiuiduum, nec fieri poteſt, vt eiuſdem hominis alius ſtatus ſit, quod ad quoſdam, alius quod ad alios.

6 Vt & de ſtatutis dici ſolet, quæ ob hanc eandem cauſam recipiunt interpretationem reſtrictiuam, *l. vt gradatim 11. §. 1.* vbi Bart. *D. de muner. & honor.*

7 Quæ extat *in c. quia nonnulli, extr. de reſcript.*

8 Volenti enim & conſentienti non fit iniuria, *l. 1. §. inde quæritur, D. de operis noui nunciat. l. eſt receptum 14. D. de iurisd. l. ille à quo 13 § tempeſtiuum, D. ad SC. Trebell.*

9 Alioqui præſumptio eſt, quod prætextu paupertatis velit illudere conſtitutioni pontificiæ in necem aduersarij, *arg. l. ſi quis 35 D. de iniur.* nam periculo eius nihil eſt, qui non habet, quod reddat.

10 Vt eueniret, ſi potentior appellaret contra pauperiorem, *l. 1. §. vlt. l. 2. & 3. in princ. D. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. l. 1 & 2. C. ne lic. potent.*

11 *L. minoribus 6. D. de minor. l. 4 D. ad Senatuſc. Trebell.*

12 Recuſari enim Iudex quilibet poteſt etiam delegatus, & quidem multo facilius, quam ordinarius, dummodo ante litem conteſtatam, *l. apertiſſimi 16. C. de iudic.*

13 Neque enim cogendi ſunt coram ſuſpecto Iudice litigare, *d. l. apertiſſimi, l. obſeruandum 47. D. eod. tit. de iudic.*

14 Vt probant verba conſtitutionis *in d. cap. quia nonnulli*, quibus verbis ceſſantibus ipſa etiam ceſſat conſtitutio, *vulg. l. de precio 8 D. de publician. in rem act.*

15 Habet enim ſummus Pontifex pleniſſimam in beneficialibus poteſtatem, & conſtat reſcripto ſupremi Principis, poſſe cauſam euocari etiam ad incompetentem Iudicem, *l. 2. C. de dilat. l. 5. C. de iurisdict.*

16 Nam & ſummus Pontifex & alius Princeps quilibet de cognitione, quam ad ſe euocauit, poſtea ſtatuere pro arbitrio poteſt, hactenus ſaltem vt eam alij delegare poſſit, nec ipſe cognoſcere & pronunciare cogatur, quem aliis grauioribus & publicis occupationibus impediri non ſit ambigendum, *arg. l. 2. C. de pedan. iudic. l. vlt. C. vbi & apud quem cogn. in int. reſt. l. ſæpe 8. D. de off. Præſid.*

17 *d. l. vlt.* in illis verbis, *vt videatur ipſe, qui Iudicem deſtinauerit, vtpote pro tribunali cognoſcens in integrum dare reſtitutionem, l. etſi prætor. D. de offic. eius cui mandat. eſt iurisd.* Quæ res tamen feneſtram maximam pateſacere videtur ad fraudem conſtitutioni faciendam.

DEFINITIO III.

Quid ſi in quæſtionem principalem de feudo incidat quæſtio de matrimonio, & vaſallus alleget priuilegium, ne trahatur vltra duas dietas?

HInc quæritur, Si de feudo, quod eſt in Ducatu Sabaudiæ, controuerſia ſit inter Sabaudum & alienigenum, ac aliqua ex cauſa litigandum ſit coram Iudice eccleſiaſtico, quem ſummus Pontifex delegauerit in eo loco morantem, ad quem intra duos dies perueniri non poſſit, An alienigenus hic gaudere debeat priuilegio, de quo ſcripſimus proxima Definitione, quod à ſacroſanctis Pontificib. indultum eſt Ducibus noſtris, vt eorum ſubditi ad litem in prima inſtantia tractandam vltra duas diætas extrahi non poſſint? Verius tamen eſt gaudere debere, quia, quod ad eiuſmodi feudum attinet, negari non poteſt, quin ſubditi ſint, qui ſunt vaſalli.[1] Sed maior dubitatio eſt, Si forte cum de fideicommiſſo tractaretur coram Iudice laico, inciderit quæſtio de validitate matrimonij aut legitimationis, de qua ante omnia cognoſcendum ſit, & quidem per Iudicem eccleſiaſticum, cuius propria illa cognitio

cognitio est.[2] Atque ita euenerit, vt Iudex laicus eam cognitionem ad ecclesiasticum remiserit,[3] an eidem priuilegio locus sit. Finge, aduersarium, qui feudi & status controuersiam facit, vltra duas diætas extrahi nolle. Dubitationem facit, quod ea status ac matrimonij, &, vt ita dicam, legitimitatis aut legitimationis quæstio longe latius pateat, quam de feudo controuersia.[4] Vt proinde iniquum videatur, prætextu feudi, quod controuersiæ causam dedit, duriorem fieri conditionem litigatoris, cuius etiam extra feudi causam plurimum interesit, vt legitimus aut legitimatus pronuncietur.[5] Sed tamen ratio facit, vt ne ob id quoque, quod incidens quæstio latius pateat, durior fiat conditio eius, qui, si in quæstione illa succumberet, litem quoque de feudo institutam amitteret.[6] Itaque placuit priuilegio locum esse.[7] Nec ad rem facere, quod Iudex laicus eam ipsam cognitionem ad Iudicem ecclesiasticum remisisset.[8] Id enim ita intelligi debere, vt tamen ex solito debitoque iudiciorum ordine ea cognitio expediretur,[9] adeo vt neque eo minus imploranda sit Senatus nostri licentia ad impetrandum, vt literas apostolicas de ea cognitione emissas, siue Iudicis in partibus delegationem, siue quid aliud contineant, executioni mandare liceat.[10] Alioqui non solum à tanquam abusu appellatio recipienda est, sed etiam inhibendum ei, qui literas apostolicas impetrauit, ne iis vllo modo vtatur. Habet namque inhibitio illa dilationem tacitam & conditionalem, *quousque impetrata sit à Senatu faciendæ executionis licentia.* Sane non potest ea licentia petenti denegari à Senatu, siue is, siue alius Iudex inferior cognitionem ad ecclesiasticum Iudicem remiserit.[11] *Ita Senatus* in eadem causa duplici Senatusconsulto, vno quod ad 4 Non. Mart. 1590. altero quod ante Calen. Maij eodem anno factum est.

1 *Tit. de form. fidelit. & sequent. de nouæ form. fidelit. lib. 2. feud.*

2 *Cap. lator præsentium, extr. qui filij sint legit.* Nec seruatur quod contra scriptum est *in l. 3. Cod. de iudic. l. 1. Cod. de ordin. iudic.*

3 Quia præiudicialis quæstio est, cum sit quæstio status, *l. vlt. C. de ordin. cognit.*

4 Controuersia enim de statu afficit personam, quæ latius patet, legemque dat bonis, non bona personæ, *l per curatorem 90. §. 1. D. de acquir hered. l. vlt. C. de inoff testam.*

5 Nam per minorem causam maiori cognitioni præiudicium fieri non oportet, *l. per minorem 54. D. de iudic.*

6 Ea namque lis de feudo erat principalis, de matrimonio autem incidens. Maior porro lis illa dicenda est, quæ est principalis, & ad quam quasi accessoria refertur alia, quæ sit etiam de re digniori, *l. fundum 16. l fundi 18. l rei maioris 21. D de except. l. vt debitum 5. C. de hered. act.* Principale enim semper trahit ad se accessorium, quamuis nobilius, *l heres meus 100. §. vlt. de leg 3. d. l 3 C. de iudic. l. 1. C de ord iudic.*

7 Non enim tollitur priuilegium, nisi sublata priuilegij causa; *l. Titia Seio 87. §. vsuras, de leg. 2.*

8 *Ex d. cap. lator præsentium, extr. qui filij sint legit.*

9 Nunquam enim solitus iudiciorum ordo remissus intelligitur, *l. si quando 35. C. de inoff testam.*

10 Ne alioqui locus fiat appellationi interponendæ tanquam ab abusu, si Senatus auctoritas in eo neglecta sit, vt dicemus *ad tit. illum de app. tanq. ab abus. & sequitur in Defin.*

11 Vt cessante causa inhibitionis cesset etiam eius effectus. Nihil enim aliud agit Senatus cum sic inhibet, nisi vt dignitatem iurisdictionis suæ tueatur, quod pœnali iudicio vel inferior quilibet Iudex facere potest, *l 1. D. si quis ius dicent. non obtemp.*

12 Quia cui permittitur consequens, necessario permittendum est antecedens, & contra, *vulg l. 2. D. de iurisd. l. ad rem mobilem 56. l ad legatum 62. D. de procur.*

[DEFINITIO XIV.

Quantum interfit, an delegata sit iurisdictio sub nomine proprio, an sub nomine officij vel dignitatis.

MVltum refert an delegata, sit alicui iurisdictio sub nomine appellatiuo dignitatis vel officij, an sub nomine ipsius proprio. Hoc enim posteriore casu magis est vt electa videatur industria personæ[1], nec possit vicarius ordinarius delegati iurisdictionem illam sibi adrogare, ne quidem ex subdelegatione,[2] quamuis nemo dubitet, quin delegatus à Principe possit subdelegare, quoties aliud nihil impedit.[3] Priore verò casu, potest ordinarius iurisdictionis vicarius de causa cognoscere, etiam citra subdelegationem:[4] nec videri potest nulla sententia, quæ ab eo lata est, quasi ab incompetente iudice,[5] nullamque aut ordinariam aut delegatam iurisdictionem habente.[6] Ideóque si quid à tali vicario pronunciatum sit, quod aliquam videatur habere iniquitatem, auxilium appellationis etiam iure communi[7] necessarium est.[8] *Ita Senatus* in causa Francisci Clapey & Martini Riù 10. Iunij 1614.

1 Cùm dici solcat, quod verissimum est, magnam esse inter artifices differentiam *l. inter artifices 31. D. de solut.*

2 *Cap. quoniam Abbas, extr de off. & pot iud. deleg.*

3 *L à iudice 5.* vbi omnes notant. *C. de iudic.*

4 Quia vicarius ordinarius habet mandatam iurisdictionem ordinariam *Cod de offic. eius qui vic. alic. iud. vel præsid. obtin. l 1 & tot tit. D. de offic eius cui mandat. est iurisd.*

5 *Ex tit. C si à non compet. iudic.* Incompetentia namque iudicis rectè à pragmaticis dicitur nullitas nullitatum.

6 Et consequenter nullam penitus. Nec enim priuatorum consensus vllam tribuere potest iurisdictionem *l priuatorum 3. C. hoc tit.*

7 Nam iure nostro quo vtimur, appellandum hodie necessario est ab omni sententia, quantumuis nulla quod iure communi non ita est: *tot. tit. C. quand. pronoc. non est necess l si expressim 19. D. de appellat.*

8 Nam qui appellat de iudicis potissimum iniquitate conqueritur *l. 1. D. eod. tit. de appell. l præfecti 17. D. de minor.*]

TIT. IV.

NE QVIS IN CAVSA SVA iudic. vel ius dic.

DEFINITIO I.

Senator an possit esse Iudex in causa Aduocati vel Procuratoris sui, vel eius quem aduersarius habet Aduocatum aut Procuratorem?

NON prohibetur Senator ius dicere in ea causa, quæ de Aduocati aut Procuratoris sui iure apud Senatum tractatur,[1] cum aduocationis itemque Procuratoris officium publicum magis sit quam priuatum, & necessarium potius quam voluntarium.[2] Siquidem inuitis quoque Aduocatis & Procuratoribus postulandi procurandique necessitas iniungi potest, ni iustam adferant excusationem,[3] multoque iustius admitti illud posset; vt in eius causa, quem Senatoris aduersarius Patronum aut Procuratorem habuisset, ius dicere Senator prohiberetur:[4] quod tamen nec admissum est.[5] Verum aliter atque aliter pro personarum causarumque varietatibus hac de re Senatus decernere solet, quoties ab altero collitigantium Senator quispiam ex huiusmodi causis suspectus dicitur.[6] Nemine enim suspicionem obiiciente, nihil est propter quod ipso iure factove suspectus hinc videri Senator sibi ipsi debeat.[7] *Ita Senatus* sæpius, præsertim in causis Spect. Petri Fauier Aduocati & Procurat. Amedei Martini, 13. Calend. Decembr. 1592.

1 Non enim causa hæc expressa est verbis legis Corneliæ, de qua *in l.5.in princip D.de iniur.* alioqui sane magno incommodo afficerentur Senatores, si ex hac causa Patronum aut Procuratorem difficilius inuenturi essent. Quotusquisq; enim Aduocatus aut Procurator esset, qui officium suum sibi damnosum esse vellet, *arg.l.3.§.vlt. D.de testib.l sed si quis 7. D.de testam. quem.aper.*

2 Loquimur enim de Aduocatis & Procuratoribus, vt ita dicam, iudicialibus, quibus solis apud Senatum postulandi ius est, & quorum longe alia ratio est, quam fuerit olim Procuratorum etiam ad lites constitutorum, vt scripsi *ad Defin.29.num. 3 7.de iudic.*

3 Quod olim diuersum erat. Neq; enim inuitus quisquam Procurator fiebat siue ad lites, siue ad negotia, *l filiusfamilias 8. § inuitus, D.de procur.* Hodie vero quisquis Procurator ut in aliquo tribunali aut Aduocatus, proprio se obstringit iureiurando, quod petenti cuilibet, si nulla erit iusta excusatio, patrocinium vel operam suam sit præstiturus.

4 Tanquam in causa eius, qui esset amicus inimici, *arg.l. liberi 28 C.de inoff testam.l 3.D.de testib.l.1.§.cum patronus, D.de offic.pref vrb.*

5 Quia nec causa vlla est, cur probus Senator, quales esse omnes credendi sunt, odio prosequi debeat aduersarij sui Aduocatum vel Procuratorem, quem sciat ex officij sui necessitate munus illud subire omnimodo debuisse, & vt subiret ipso etiam Senatu sub grauissimarum pœnarum comminatione iubente cogi potuisse. Quid enim huic possis imputare? *arg l. quod autem 6.§ apud Labeonem, D.qua in fraud cred.l.nec quicquam 9.§.Aduocatus, D de offi.Proconf.*

6 Quid enim si lis fuit criminalis, & de re, quæ vel dignitatem vel vitam lacessabat? Quid si Aduocatus ille aut Procurator Senatorem tergiuersationibus & calumnijs offenderit? Sunt ista omnia ab officij publici necessitate & ratione aliena, ideoque non immerito Senator tanquam inimicus à munere iudicandi in eius causa se abstinere debebit.

7 Habet enim Senator iudicandi necessitatem, quoties neque litigatoribus, neque sibi ipsi suspectus est.

DEFINITIO II.

Senator, qui suspectus dicitur, potest interim de causis suspicionis contra Senatores alios allegatis sententiam dicere, quandiu remotus non est.

QVi ex Senatoribus ab alterutro collitigantium suspecti dicti sunt, non idcirco prohibentur mutuas obiectæ in singulos suspicionis causas discutere, deque iis sententiam dicere, dummodo absit is, de quo remouendo tractatur,[1] si non iam ipsi quoque remoti sint. Nam ei, qui iam à iudicandi officio tanquam suspectus remotus est, nullus amplius ad dicendam in ea lite sententiam locus superesse potest.[2] Quid ergo si aduersus plures Senatores vna eademque suspicionis causa obiiciatur? An quia consimilem omnes causam habere videntur alij in aliorum causis examinandis sedere non poterunt? Id vero iustum plerisque videbatur.[3] Sed placuit tandem contraria sententia, propterea quod non ideo certum sit, easdem singulos habere defensiones,[4] neque vero prius id sciri possit, quam de singulis fuerit cognitum separatim.[5] Aliis igitur in aliorum causa sententiam dicere licebit, ne alioqui facile sit impudenti homini sola eiusdem aduersus plures Senatores suspicionis allegatione rem eo perducere,[6] vt Senatorius numerus, qui saltem ad senarium vsque hoc etiam casu necessarius est,[7] non supersit. *Ita Senatus* 13.Calen.Decemb.1592.

1 Non quod pendente suspecti cognitione non sit ei interdicendum exercitio iurisdictionis in ea causa, in qua suspectus dicitur, exemplo eius, quod de suspecto tutore scriptum est *in Leum quem 7.C.de susp.tutor.l.quod si forte 14.§.1.in fin. D.de solut.§.si quis autem 7.Instit de susp.tutor.* Sed quoniam aliter posito iure nihil esset facilius improbo litigatori, quam vt Senatus iurisdictionem contra plerosque ex Præsidibus & Senatoribus temere aut calumniose recusatos eluderet, vt scriptum est in fin.Defin.

2 Iudex enim siue ordinarius, siue delegatus, qui ex iusta suspicionis causa remotus est, nullam amplius in ea causa iurisdictionem habet, nec est, cur vel in minimo illius litis articulo immiscere se debeat odio recusantis, quem apparet iustam recusandi causam habuisse. Facit *l non distinguemus 32.§.cum quidam, D.de recept qui arbitr.*

3 Iusta namque recusandi iudicis causa illa creditur, si Iudex habeat consimilem litem, & in qua sit eadem ratio vincendi aut succumbendi. Gothofr. *ad l.3.D.de iniur.* ex Oldendorp. *c.7.enchirid except.*

4 Itaque pro defensionum varietate diuersa potest esse causa vincendi vel succumbendi, *l.3.l & an eadem 14.l si cum vno 12.D.de except.rei iudic.* Facit *l eandem 9.§.vlt.D.de duobus reis.*

5 Atqui causas recusationis & obiectas & probatas esse necesse est, priusquam Iudex tanquam suspectus remoueatur, *l. apertissimi 16.C.de iudic.*

6 Fuit enim hoc veluti remedio præcludenda via malitiis, calumniis & tergiuersationibus improborum litigatorum Iudices suos quantumuis integerrimos sine causa recusantibus. Nam cum iudicium reddatur in inuitum, *l. inter stipulantem 83.§.1.de verb.oblig.* non debet in alterutrius litigatorum arbitrio esse, vt iudicium eludat, *arg.l ne in potestate 26.l si quis rem 30.de recept.qui arbitr.*

7 Vt in diffinitiua qualibet alia pronunciatione, quia remotio Iudicis tanquam suspecti vim habet diffinitiuæ sententiæ, siquidem sententia illa retractari postea numquam potest. Ad interlocutiones quinque Senatorum numerus sufficit, imo & interdum trium duntaxat, nisi cum agitur de torquendo reo, quia, cum quæstio sit præparatio ad mortem aut naturalem, aut ciuilem, non minore quam sex Senatorum numero expediri ea cognitio potest.

DEFINITIO III.

Ad iusta recusandi Senatoris causa sit, quod ad vnius ex litigatoribus domum diuerterit, si cogente aliqua necessitate id fecerit?

SI Senator ex itinere diuerterit ad priuatum hospitium[1] & domicilium vnius ex litigatoribus, quorum litem instruebat, licet cogente aut temporis iniuria aut loci necessitate,[2] hactenus pro suspecto haberi potest, vt ex eo tempore neque instructio, neque relatio litis ei demandari debeat;[3] iudicandi tamen munere, cum res iudicabitur, non idcirco fungi prohibeatur.[4] *Ita Senatus* in causa Procuratoris Doche & Antonij Gerbe 9.Cal.Mart.1593.

1 Nam si publicum hospitium est, aliud iuris esse videtur, cum non possit caupo repellere viatorem, *l.1.§.vlt. D. de furt. aduers.nant.caup.*

2 Alioqui sane magis suspectus esset, qui probaretur, vltro & nulla cogente necessitate diuertisse ad domum vnius ex litigatoribus: necessitas enim vt plurimum excusat, *l.2.§ si quis iudicio, & §.si quis tamen, D si quis caut.*

3 Neque enim negari potest, quin amicitiæ vinculo se obstringat is, qui in priuato alterius hospitio recipitur, fitque tanquam pene domesticus, ideoque manere cum litis instructorem & enarratorem suspectum esset, *arg l.4.§ si accusatio, D. de legat.iunct.l.apertissimi 16.C de iudic.* ibi, *quia sine suspicione omnes lites procedere nobis cordi est.* [Vnde est quod Senator non potest esse iudex in causa inquilini sui aut eius cuius ipse inquilinus est. *Ita Senatus* noster sæpius, & nouissimè contra Noë Gaud, 17.Cal.April.1612. Potest tamen esse iudex in causa coloni sui, si colonus ille nummarius sit. Nec enim potest hic videri domesticus vt inquilinus. Sanè in colono partiario aliud videtur, non quia sit magis domesticus, sed quia videtur hæc quædam species societatis, & consequenter fraternitatis *l. verum 63.D.pro socio. Ita Senatus* 3.Aug.1612.]

4 Æquissimo sane temperamento, quia multo periculosius est si totius litis instructio & enarratio, quæ præcipui momenti est, ad litis victoriam parandam suspecto Iudici soli committatur, quam si ei inter cæteros sententiam dicere concedatur. Sed & difficilius est, vt certissimo salutis æternæ periculo velit quis de principali negotio sententiam ferre per sordes aut gratiam, quam vt in præparatoriis & enarratione litis, quasi minoris momenti illud sit, amico fauere gestiat. Itaque vbi maius periculum est, ibi maior cautio adhibenda fuit. *arg. §.1.Instit quib.alien. licet vel non, l.vnic. §.& cum lex, C.de rei vxoria act.l 4.§.1.D.Senatusc.Velleian.*

DEFINITIO IV.

Inimicitiæ contra fratrem suspectum faciunt Iudicem in causa alterius fratris, si bonorum communio intercedat.

Ex causa

EX causa inimicitiarum quas Iudex gerat cum vno ex fratribus, præsertim in bonorum omnium communione manentibus, iuste suspectus fieri potest in iis quoque controuersiis, quæ ad alterum fratrem pertinent,[1] propterea quod neque litis iactura sine patrimonij diminutione possit contingere,[2] neque facile sibi imperare, quin fratrem tuum oderit, qui te odio prosequatur.[3] *Ita Senatus* in causa Franciſci Vectier Procuratoris 4. Cal. Mart. 1595.

1 Nec enim nouum est, vt quis ex alterius persona nanciscatur ius, quod ex propria non haberet, *l si is qui duos 29. D. de liber. legat l cum hereditate 55. de acquir here l. l & per iusiurandum 13 §. si fideiussori. D. de acceptil l 4. D de decur & fil. eorum.*

2 *L. 3 § gesta. iunct. l quod autem 6. in princ. D quæ in fraud. cred. l. 1. § quid si in lite. D si quid in fraud patr*

3 Scilicet si odium sit graue, non leue, *l. 3. in fin. D. de adim. leg. l 1. § præterea inimicorum. D. de quæst. l si duas 6. §. dat remissionem, D de excus tutor. l si inimicitiæ 9. D de his quæ vt indign l. licet 15. D de recept. qui arbitr* Nam si Iudicem, qui inimicis tuis amicitiam suam copulauit, iuste recusare potes tanquam inimicum, *l. liberi 28 Cod de inoffic. testam.* quanto magis cum, qui cum fratre tibi naturaliter copulato capitales inimicitias gerat?

DEFINITIO V.

Casus, in quo Iudex recusatus potest cognoscere etiam post appellationem ab eo interpositam qua reprobauerit obiectas suspicionis causas.

QVod constitutum est, Iudicem, qui ab alterutro collitigantium suspectus dictus est, ante omnia & separatim pronunciare debere super causis suspicionis, vt si eas reprobet, ob idque is, qui suspectum dixit, appellandum putet, alius interim, qui eius vices gerat in eo tribunali, cognoscat de principali negotio,[1] non habet locum, si plures simul & vna actione conueniantur, non tanquam singuli, sed tanquam vniuersi,[2] & vno fortassis excepto, cæteri omnes in eundem Iudicem consentiant, ne alioqui euenire necesse sit, vt continentia causæ diuidatur,[3] quod ne fiat semper, quantum in se est, cauere Iudex debet.[4] Aliud erit, si singuli conueniantur vt singuli, quamuis ex eodem libello. Tunc enim separatim cognoscendum est de iure singulorum, quia & separatas defensiones habere possunt.[5] Ideoque prius de causis recusationis ab vno ex iis proposita pronunciandum erit, quam vt, quod ad eum pertinet, quicquã super principali negotio pronuncietur.[6] Idemque probandum erit, si non recusatio, sed incompetentia Iudicis obiiciatur. Vix enim admitti potest, vt cæterorum consensus faciat competentem Iudicem eum qui non est, in præiudicium non consentientis.[7] Ex quo apparet, minus auctoritatis habere Iudicem, qui incompetens dicitur, quam qui recusatur. Incompetentia siquidem iurisdictionis fundamentum subuertit, ob idque & in causa appellationis obiici potest.[8] Recusatio vero iurisdictionis vinculum præsupponit, cum is, qui nullam in alium iurisdictionem habet, recusari nec possit, nec debeat,[9] sed exercendæ duntaxat iurisdictionis impedit facultatem.[10] *Ita Senatus* in causa N. Georgij de Sauuage postea Senatoris & Procuratoris fiscalis Maurianensis 6. Id. April. 1593.

1 *Styl Senat. nostri.*

2 *Vt in l. sicut 7. §. 1. D. quod cuiusque vniuers. nom. l quid maior 19.* vbi Gothofr. *D. ad municip*

3 *L. 1. & 2. D. de quib. reb. ad eund. Iudic. eat.*

4 *L. nulli prorsus 10. C. de iudic.*

5 Quod enim omnes tangit vt singulos ab omnibus approbari debet, etiam in indiuiduis, *l per fundum 11. D. rustic prad. l. vlt C. de auctor præst.*

6 Vt lis procedat sine suspicione, *l. apertissimi 16. C. de iudic.*

7 Incompetens enim Iudex cum fiat competens per solum consensum, non potest talis fieri nisi inter consentientes, *l. 1. C. de iurisd. l est receptum 14. D. eod l. 1. l. 2. in princ. §. & si & Iudex, ibi & omnes litigatores consentiant, D. de iudic.*

8 *L. vlt. & tot. tit. C. si à non compet. Iudic. l. 1. C. de pedan. iudi. l 1. C. de iurisdict.*

9 *d l. apertissimi 16. C. de iudic.*

10 Quia ligat manus Iudicis, vt Pragmatici loquuntur, sed ita demum, si sit opposita ante litem contestatam, *d. l. apertissimi. l nemo 4. C. de iurisdict.*

DEFINITIO VI.

Recusatus Senator quamuis nondum remotus, nihil interim constituere in ea lite debet.

SEnator, qui ab altero utro collitigantium suspectus dictus est, nihil prorsus ab eo die inter litigatores constituere debet,[1] nec si tale illud sit, ex quo litigatorum ius nullo modo lædi videatur.[2] Neque si aperte friuola aut calumniosa sit causa suspicionis, eam tamen reiicere ipse debet, aut contemnere, sed Senatus iudicio dispiciendam relinquere.[3] In quo deterioris conditionis sunt Senatores, quam alij inferiores quilibet Iudices, quibus nimirum datum est, vt contra se allatas suspicionis causas vel reprobent, vel admittant, prout æquius iustius esse putauerint, adeo vt si reiecerint tanquam falsas vel calumniosas, & ab ea interlocutione appellatum sit, nihilominus interea lis tractanda sit apud eum, qui mandatam ab illo iurisdictionem exercet in eodem tribunali.[4] Hæc tam varie, quoniam Iudices inferiores iurisdictionem habent ordinariam,[5] Senatores vero singuli nullam prorsus nisi delegatam,[6] quæ multo facilius & vel ex minima causa impediri potest.[7] Quamquam ne passim & sine causa vnicuique pro arbitrio liceat aliquem ex Senatoribus impune suspectum facere, sæpius constitutum & prouisum est, vt in eius, qui suspectus dictus est, locum non alius substitui, aut eo absente in causa procedi prius debeat, quam de suspicionis causis plene cognitum sit & pronunciatum.[8] *Ita Senatus* ex tempore pro fratribus Charriere 8. Cal. Febr. 1594.

1 *Arg. l. non distinguemus 32. §. cum quidam, D. de recept. qui arbitr.* exemplo tutoris, qui suspectus postulatur, *l eum quem 7. Cod. de suspect. tutor. l. quod si forte 14. §. 1. D. de solut.* vt scripsi ad *Desin. 2. §. eod.*

2 Nam cum lites omnes sine suspicione procedere æquum est, vt ait *l apertissimi 16. C. de iudic.* tum eas maxime, quæ apud Senatum tractantur.

3 Quia cum totius Senatus, non huius aut illius Senatoris iurisdictio sit, nihil est, quod possit Senator constituere in ea re, in qua nullam à Senatu mandatam habeat iurisdictionem, quomodo nullum habet, quod ad recusationem admittendam aut reiiciendam pertinet.

4 *Styl. Senat. nostri.*

5 De qua *in l. nemo 5. C. de iurisd. l. 2. C. de pedan. iudic.*

6 Non à Principe, sed à Senatu, qui delegatus ipse à Principe, etsi totam iurisdictionem suam subdelegare non potest, partem tamen potest, & ratione litis ordinandæ duntaxat, non etiam decidendæ, vt scripsi *ad Desin. 32. num. 6. & 7. §. de iudic.*

7 *d. l. apertissimi*, quæ de Iudicibus delegatis expressim loquitur.

8 Id enim ad Senatoris recusati dignitatem tuendam aut vindicandam, & consequenter ad amplissimi ordinis maiestatem conseruandam pertinet.

DEFINITIO VII.

Recusari potest Iudex inferior quandocunque ante sententiæ pronunciationem, at non item Senator.

INterdum quæritur, An possit Iudex suspectus dici eo ipso die, quo sententia conscripta subscriptaque est, dum ne sit adhuc pronunciata? Et placet posse. Imo etiamsi iam tradita sit scribæ, quem grapharium vocant, ad hoc pronuncietur. Nam cum ex sola pronuntiatione vires accipiat sententia,[1] apparet, liberum

esse totum prius tempus ad recusandum Iudicem,[1] ideoque differendam pronunciationem.[2] In eoque minus iuris & auctoritatis habent Iudices inferiores, quam habeat ordo amplissimus, cuius veneratione constitutum est, vt si acta litis inspicere Senatus cœperit, reiici ab eo tempore ex iudicantium numero nemo possit, nisi forte proponas, magnam aliquam & improuisam, aut antea probabiliter ignoratam emersisse causam, quam æquissimum sit admitti. Si tamen inferior Iudex tam tarde propositas reiectionis causas non admiserit,[3] beneque ab eo iudicatum appareat, non est, quod ex ea sola ratione sententia per appellationem rescindatur,[4] aut litis appellatoriæ sumptuum compensatio inducatur,[5] maxime cum imputari litigatori possit, cur in fugando & reiiciendo Iudice non fuerit diligentior.[6] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 6. Cal. Maij 1594.

1 Non vt omnimodo admitti debeat recusatio, quæ potius reiicienda est, tanquam nimis sera post litem contestatam, *l. apertissimi* 16. *C de iudic l. nemo* 4. *C de iurisd. omn iudic.* sed vt quandiu admissa non est vel reiecta, officium Iudicis in negotio principali conquiescat. Potest enim fieri, vt recusatio talis sit, quæ admitti debeat etiam post litem contestatam, puta si nouam causam habeat.

2 *L* 1. 2. *& 3. Cod. de sentent. ex breu. recit. l. Iudex postquam* 55 *D. de re iudic.* vnde & sententia nonnunquam dicitur pronunciatio, *l.* 1. § *vlt D. ad Senatusc. Turpill.*

3 Cum ea tamen distinctione, quam diximus, an recusatio fiat ante vel post litem contestatam, & an ex causa, quæ de nouo emerserit, an ex vetere.

4 Vt tota lis procedat sine suspicione, inquit *d l. apertissimi.* Facit *l non distinguemus* 32. §. *cum quidam, D. de recept. qui arbitr.*

5 Quo casu si à recusationis reprobatione appelletur, non potest ille ipse, qui recusatus est siue iuste, siue iniuste, de principali negotio cognoscere, sed qui in ea iurisdictione vices ipsius gerit.

6 Id est, tanquam à suspecto Iudice lata, qui ex die recusationis quoquo modo propositæ ligatas manus habuit, nec potuerit ipse quicquam pronunciare, *dict. l. apertissimi, dict. §. cum quidam.*

7 Quæ induci solet, cum mutua est culpa mutuaque victoria, vt scripsi *Defin. 1. num. 1. 5. de sportul & sumptib. in diuers. Iudic fac.*

8 Quia debuerat recusare Iudicem ante litem contestatam, *d. l. apertissimi, d l. nemo.*

[DEFINITIO VIII.

Etiam iure Canonico recusatus iudex ecclesiasticus causas recusationis contra se propositas reijcere potest, sed non de earum fide, & veritate cognoscere.

SVnt qui inter ius Canonicum & ciuile hanc differentiam constituant, quantum ad Iudicis recusationem pertinet, quod iure ciuili possit recusatus iudex ipse de causis recusationis cognoscere, easque friuolas & illegitimas, si tales compererit, pronunciare ac reiicere.[1] Iure autem Canonico aliud sit, debeatq; ipse litigatores adigere vt arbitros eligant qui de recusationum causis cognoscant.[2] Sed non ita est. Nam & iudex ecclesiasticus siue ordinarius siue delegatus, recusationes potest æquè reiicere tanquam friuolas & illegitimas,[3] nec quicquam hac parte constitutum est iure Canonico, nisi vt si recusationis causas iustas & legitimas esse constet, sed quæ tamen verè negentur, probationem earum apud arbitros in eam rem eligendos fieri oporteat.[4] Quod nec iure ciuili aliter se habere putandum est. Quis enim ferat iudicem recusatum audire testes ex quorum fide probatio recusationum pendeat?[5] Illud tamen obseruandum est, delegatum siue à summo Pontifice siue ab alio Principe non posse recusari, ex iis causis quas deleganti cognitas & expositas fuisse ex ipso delegationis rescripto appareat; quippe quas hoc casu delegans ipse sicuti sciuisse, ita & reiecisse videatur.[6] *Ita Senatus* in causa R. D. Caroli de la Tour Prioris Tolloriatum, & R. Patrum de Fellianz, contra R. Religiosos dicti Prioratus & D. Abbatem de Sauigny. Sept. 1613.

1 Vt dixi *Defin. 5. num. 1. supr.*

2 *Ex cap. suspicionis de offic. iud. deleg. cap. cum speciali, de appellat.*

3 Rebuff.

4 Ita enim scriptum est, *in dict. cap. suspicionis & d cap. cùm speciali.*

5 Esset enim hoc casu nimis suspecta probatio, cuius vitium postea per appellationum iudicem emendari non posset. Vnde est quod dicimus, vel minimam recusationis causam sufficere ne quis audire testes possit.

6 Qui enim scit nec eo minùs delegat iudicem, hoc ipso recusationem reiicit, sicut & is qui post oppositam exceptionem dilatoriam progreditur ad vlteriora, vt notant nostri ad *l. à procedente, C. de dilat.*

DEFINITIO IX.

Potest dominus directus esse iudex in causa sui emphyteutæ.

NOn prohibetur Senator iudex esse in causa sui emphyteutæ,[1] dum ne agatur de ipsa emphyteusi, id est, de re emphyteuticaria,[2] quantacunque sit pensio quæ pro emphyteusi debetur.[3] Nam & creditorem nihil vetat esse iudicem in causa sui debitoris, dummodo non agatur de re ad ipsum debitum pertinente.[4] Planè si tam magna sit pensio, vt in ea lite condemnatus emphyteuta minùs in bonis habiturus sit, quàm vt eam pensionem soluere commodè possit, Æquius est vt Senator, cuius interest iam aliquatenus interesse,[5] à litis relatione abstinere debeat, nec dari in ea lite recuperator, & commissarius possit,[6] iudex tamen esse possit.[7] *Ita Senatus* in persona D. Iacobi Salteur Senatoris clarissimi 23. Maij 1614.

1 Nulla enim officia dominus directus suo emphyteutæ debet, nullámque affectionem nisi cum agitur de re emphyteuticaria. *Ex not. in l. 1. C. de iur. emphyt.*

2 Nam cùm de ipsa re emphyteuticaria agitur, debet dominus directus emphyteutam defendere, etiamsi de iure ipso emphyteutico non agatur, ideóque ipsius domini causa tractari videtur.

3 Non enim magis aut minùs quis est emphyteuta, quod maiorem minorémve pensionem debeat, Nisi quòd cum maior pensio est & quæ fructuum modo respondere videatur, accedit propius ad locationem, vt dixi *Defin. 36. num. 4. 5. de iur. emphyt.*

4 Quamuis è contrario non possit debitor, magnæ scilicet quantitatis aut iudex aut restis esse in causa sui creditoris, quia vt Seneca quodam loco scribit, debitor quodammodo sui creditoris seruus est.

5 Semper enim creditoris interest vt locupletem habeat debitorem, & qui sit soluendo *l nam is 6. D. de dolo.*

6 Maius enim periculum est, ne in referenda lite, aut in tractandis præparatoriis iudicij aliquid faciat solus, quod per alios non tam facilè possit aut impediri aut emendari. Pragmatici dicunt, *s'abstenir du rapport & formalitez du proces.*

7 Nec enim tantæ potestatis est notum Senatoris, vt non ab aliis Senatoribus, quos tam multos esse necesse est, possit emendari.]

TIT. V.

QVI LEGIT. PERSON. stand. in iudic. hab. vel. non.

DEFINITIO I.

Qui agit tanquam talis, probare se talem debet.

QVI agit tutor vel procurator alterius, non prius audiri debet, quam se tutorem vel procuratorem esse docuerit, si tutor vel procurator negetur.[1] Prius enim

enim de persona, quam de iure actoris quærendum est;[2] imo sunt, qui putent, non sufficere tutori, vt se tutorem datum aut confirmatum probet, nisi inuentarium quoque exhibeat, quod vtique ante omnia ex officio tutoris conficiendum est.[3] Sed horum sententia non obtinet, cum ab ipso die susceptæ tutelæ periculum administrationis ad tutorem spectet,[4] nec eo minus, at vero tanto magis, si receptorium non fecerit.[5] Neque vero sic prudentes loquuntur, vt dicant, nihil posse tutorem gerere ante confectum inuentarium, sed nihil gerere illum oportere,[6] ne scilicet aduersus eum quandoque ex hac causa in litem iuretur.[7] *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Aug. 1591.

1 *L. quoties 18 D. de probat. l. vlt. in fin. D. si libert. ingen. esse dicet. l. 1. C. de procurat.*

2 *§ vlt. Inst. de iur natur. gent & ciuil. l. quidam referunt 14. D. de iur. codicill.*

3 *L. tutor qui repertorium 7. D. de admin. tut. l. vlt. C. arbitr. tutel. l tutores 24. C de admin. tutor.*

4 *L. pro officio 20. eod. d. l. tutor 7. § 1. D eod.* in illis verbis, *debet enim officio suo confestim fungi, l. 1. & 2. Cod si tut. vel cur. non gess.*

5 Nam & ob causam contra eum iuratur in litem, vt sequitur in Definit.

6 Ita loquitur Vlp. *in d. l. tutor, in fin princip.* vbi tamen addit exceptionem, *nisi si quid sit*, quod moram expectare non possit, ne modicam quidem. Facit *l. vlt. C. de tut. vel cur. qui satis non ded.* nam & illa vna est ex solemnitatibus tutelæ, vt tutor satisdare debeat, sicut & inuentarium facere.

7 *d. l. tutor.* Sed & potest ex hac causa remoueri tanquam suspectus, notaturque perpetua macula infamiæ ex Iustiniani constitutione, *in d. l. vlt. C. arbitr. tutel.*

TIT. VI.

VT NEMO INVIT. AGER. vel accus. cogat.

DEFINITIO I.

Agere aliquando quis cogitur, Accusare nunquam.

TSI agere vel accusare inuitus nemo cogitur,[1] frequentissimus tamen apud nos vsus est eius actionis, per quam cogitur quis vt agat, quam vulgo vocant Actionem ex remedio legis Diffamari,[2] nimirum si constet; iactanter quem dixisse, aliquam sibi aduersus alium competere actionem, eiusque actionis vtilitas maior certe quam ratio esse videtur. Vix enim est, vt iuris ratio hanc actionis speciem inducat, quam toti Iurisprudentiæ veteri incognitam fuisse omnes fatentur:[3] neque vero à posterioribus Imperatoribus introducta fuit, nisi cum de ingenuorum statu res est, quem non diffamari sane publice expedit.[4] Illud tamen ex iure vetere incorruptum mansit, quod accusare, id est, criminaliter agere nemo vnquam cogitur,[5] quod in ea re non tantum ius rei, sed etiam accusatoris periculum vertatur; sublata quoque moribus nostris pœna talionis,[6] vel ob hoc ipsum, ne aut calumniosam accusationem instituere quis cogatur,[7] vel ab accusandi iure, quod alio tempore commodius exercere possit, in perpetuum summoueatur.[8] Quæ res publicam offenderet vtilitatem, ad quam pertinet, maxime vti ne occulta impunitaque delicta remaneant.[9] *Ita Senatus* sæpius.

1 *L. vnic. C. hoc tit l. vlt. C. de vsur. pupill.* Plerique tamen sunt casus, in quibus datur mihi actio contra te, vt contra alium agas. Ij sunt *in l. Iulianus 31. § pen. D de action. empt. l. 2. § pen. D ad leg Rhod de iact. l cum in plures 60. § messem, D. locat. l. si sic legatum 75. § vlt. de leg. 1. l. si tibi 8. § vlt. D. de option. legat. l. 1. § idem Labeo scribit 28. D. ne quid in loc. publ.* His tamen omnibus casibus verius est, cum, qui agere cogitur, liberari, si actiones suas præstare paratus sit, vt proinde non sit præcise cogendus ad agendum, vt & Bart. tradit *ad d. l. Iulianus, § pen.* ex regula iuris posita *in l. quod debetur 51. in fin. D. de pecul. l quod si in diem 16 § vlt & l. seq. l. item veniunt 20. § ait Senatus 17. D de pecul. hered. l. 2. § peruenisse, D. de hered. vel act. vend.*

2 Hæc lex est 5. C. *de ingen. manumiss.*

3 Nam in totis Pandectis nihil tale est, imo nec alio vllo Codicis loco. Nam quod affertur *ex l si ea 7. Cod qui accus non poss.* ridiculum est, cum ea lex loquatur de persona, quæ crimen iam intendit, id est, quæ accusauit litemque cœpit, quam proinde vt cogatur persequi nouum non est, aut alioqui causæ renunciasse intelligatur, vt lex ait. Etsi enim accusare nemo cogitur, instituram tamen actionem persequi cogitur quisquis pœnam Turpilliani non vult pati, *l. 1. & tot. tit D. ad Senatusc. Turpill.*

4 Quamquam multo verius dici potest, nec eam esse Imperatorum mentem, *in dict. l. diffamari*, vt agere quis cogatur. Tractat enim lex illa de ingenuo, cuius statum alius diffamabat, & qui licet esset in possessione ingenuitatis, agere tamen maluerat, & aduersarium prouocare, suis nimirum confidens probationibus, vt sententiam pro ingenuitate sua ferret, vt & *in l. circa 14 D. de probat.* Itaque non ait lex, vocatum à Præside aduersarium iussum esse vt ageret, sed vt contradictionem faceret, id est, vt defensoris & rei, non actoris partes impleret, propter quod statim sequitur in lege, *si defensionibus suis confideret.* Non enim actori, sed reo defensiones competant, debuerat que lex dicere, *Si actioni suæ confideret*, si de illo actore constituendo sensisset, *l non exceptionibus 10. C. de except.* Denique actio de ingenuitate iure ciuili prodita est, per quam quis se ingenuum contendit, eaque non nisi maiores Iudices habere potest, *l non distinguemus 32. § de liberali, D. de recept qui arbit.* puta Præsidem prouinciæ, *d. l diffamari, l. 2 C. de pedan. iud.* At actio, per quam quis intendat nihil se tibi debere, vt cogaris agere, & dicere docereque, quid tibi deberi putes, prorsus nulla est nec esse potest.

5 Nil obstante eo, quod scriptum est *in d l si ea 7. C. qui accus. non poss.* Loquitur enim de prosequenda accusatione instituta, non de ea instituenda, vt scripsi *num 3.*

6 Quemadmodum & sublata est moribus nostris necessitas inscriptionis, de qua *in l 3. D. de accus. & inscript.* præterquam in crimine falsi, quia & præcipuus inscriptionis effectus ille erat, vt per eam accusator se subiiceret pœnæ talionis.

7 Atque ita incidere in Turpillianum, *l. 1. in princ. & § 1 D. ill. tit ad Senatusc. Turpill.*

8 Nam qui semel ab accusatione destitit, eam postea repetere non potest, *l. 1. § 1. D. eod.* alius intra dies triginta vtiles potest, *d. l. 3. § vlt. l. hi tamen 11. in fin. D. de accus.*

9 *L. si longius 18. § si filiusfamilias, D. de iudic. l. ita vulneratus 51 § æstimatio, D. ad leg. Aquil. l. in delictis 4 § cum dominus, D de noxal. act. l. bona fides 31. D depos. l locatio 9. § quod illicite, D de public. & vectig l si à reo 70. § vlt. D. de fideiuss l. Stichum aut Pamphilum 95. § 1. D. de solut. l. si pœna 20. D. de pœn. l. per omnes 6. C de defens. ciuit.*

DEFINITIO II.

Agnatus contra agnatum criminalem falsi accusationem instituere non cogitur.

SEd & cum in lite, quæ inter nobiles agnatosque proximos agitabatur, productum esset instrumentum ab vno ex litigantibus, quod alius apertissimis falsi probationibus impugnabat, neque tamen vellet ille criminalem falsi accusationem, quæ moribus nostris omnino necessaria erat,[1] instituere, ne agnati vitam & existimationem in discrimen adduceret;[2] placuit non esse cogendum accusare,[3] sed tamen ad Procuratoris Principis officium & diligentiam pertinere, vt falsi crimen detegi, publicæque vindictæ gratia coerceri punirique curaret.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de SC. 1. quand. ciuil. act. præiud. crimin.

1 Nam quod ad falsi accusationem pertinet, vtimur iure vetere, vt perinde hodie acolim necessaria sit inscriptio, licet non omnimodo pœna talionis irrogetur, sed vt plurimum in eius locum pecuniaria quidem, sed ea tamen grauissima condemnatio.

2 Infamis enim est, quisquis ex eo crimine, quod publici iudicij causam habuit, condemnatus est, *l. infamem 7 D de publ. iudic.* Pœna vero falsi aut quasi falsi, non quidem recitati, sed facti, vt Papin. loquitur *in l. falsi 13. § 1. D. ad leg. Cornel. de fals.*

esi fuit olim deportatio duntaxat bonorumque omnium publicatio, *l.1.§.vlt ff.eod.* tamen hodie apud nos omni modo capitalis est, vt & apud Gallos ex Francisci Regis edicto, quod factum est anno 1539.

3 Inhumanum enim esset ad accusandum adigi inuitum eum, qui cum agnato humanis agere & agnati famæ ac existimationi parcere voluit. Fama enim & vita æquiparantur, *l iusta causa 9 de manum.vindict.* Etsi cuius famæ parcitur, multo magis vitæ parcendum est, *l si adulterium* 38.§ *penult.D.ad leg. Iul.de adult.*

4 Id enim postulat publica vtilitas & vigor publicæ disciplinæ, quomodo Paulus loquitur *in l.locatio* 9. §.*quod illicite, D.de public. & vectig.* cui coniunge alios locos citatos *Definit. prox.num* 9.

DEFINITIO III.

Qui agit ex l.diffamari, postmodum ex actore fit reus.

QVi agit ex remedio legis Diffamari, vt aduersarium compellat ad agendum,[1] agente postea aduersario & rem euincente, perinde ac si reus esset, dilationem petere potest,[2] ad litem auctori suo quem laudare volet denunciandam.[3] Qua dilatione pendente non erit vrgendus, vt aduersarij petitioni respondeat.[4] Quanquam enim ea dilatio reo dari solet, non actori, quippe qui de iure suo instructus ad iudicem venire debeat,[5] hic tamen talis actor est, qui ex actore fiat reus, cum aduersarius agere se paratum profitetur.[6] Nec ei potest imputari, cur eodem tempore, quo actionem instituit, auctorem non laudauerit, cum dubitare posset, non solum, an futurum esset, vt agere aduersarius vellet,[7] sed etiam de qua re acturus esset. *Ita Senatus* ex tempore, contra N.le Moine Procuratorem Neciencem 6.Cal.Sept.1593.

1 Quandoquidem ex Interpretum & Pragmaticorum errore hoc iure vtimur, vt scripsi *Defin* 1.5 *eod.*

2 Emptori enim aliive possessori cuilibet, qui auctorem aliquem laudare velit, ea dilatio danda omnino est, priusquam ad litem contestandam vrgeri possit, idque Senatus nostri stylo diserte cautum est.

3 Hæc enim denunciatio prorsus necessaria est, vt possit emptor contra suum venditorem habere regressum, eiusque periculo litem exercere, si non pacto ei remissa sit denunciandi necessitas, *l si rem* 62.§.1. *& l seq. in princip. D.de euict. l emptor fundi* 8. *& seq C eod.*

4 Id enim dilationibus omnibus commune est, vt earum tempore pendente officium Iudicis omnino conquiescat, *l sine pars* 3 *C.de dilat.*

5 *L 2.C.eod.l petenda 6. C.de temp petend. in integr.restit.L5. §.vlt.D.de doli mali except*

6 Etsi verba legis Diffamari aliam suadent impetrationem, vt reus maneat, non actor, qui ex remedio illius legis conuenitur, vt docui *ad Defin* 1.*num.*4.5.*eod.*

7 Poterat enim euenire vt nollet agere, ex eaque causa perpetuum silentium ei indiceretur eo iure, quo vtimur *ex dict.l. diffamari.*

[DEFINITIO IV.

ACcusare quidem inuitus nemo cogitur.[1] Sed in accusatione quam semel quis instituit, perstare vsque adeo cogitur, vt non solum paciscivel transigere de crimine non possit, si ea excipias, quæ sanguinis pœnam irrogant.[2] Sed neque accusationem institutam negligere, quin hoc ipso in Turpillianum incidat, & in falsi accusationem.[3] Quod si ratio aliqua sit propter quam ei succurrendum videatur, perinde tamen sumptus ad criminalem litem tractandam necessarios subministrare compellendus est, acsi in accusatione perstitisset.[4] Idque pluribus Senatus nostri consultis generalibus constitutum est, ne qua dubitandi causa superesset. Cum tamen plebeius quidam à viro nobili, qui peiora minabatur, grauem iniuriam passus, accusationem institutam omisisset: deinde post aliquot annos ab accusati fratre, interfectus fuisset. Non putauit Senatus miseros eius filios, & heredes amisso patre onerandos iis sumptibus quos fieri necesse erat vt perageretur accusatio quam procurator generalis ex officij sui ratione ad persequendam vindictam publicam repetebat,[5] ne afflictis noua afflictio per iuris speciem irrogari videretur.[6] Præsertim cum nec si voluissent filij, omissam tamen à patre iniuriarum actionem repetere potuissent.[7] *Ita Senatus* pro filiis, & heredibus Ioannis Ianon 15.Iunij 1612.

1 *Defin.1.supr.ex l.vnic C.hoc tit.*

2 *L transigere* 18 *C de transact.*

3 *L.1.& pass.D ad Senatusc.Turpill.d.l.transigere* in postremis illis verbis, *Citra falsi accusationem.*

4 Nemo enim potest mutare consilium in alterius iniuriam, *l.nemo potest* 75. *de reg iur.* Hic autem fieret iniuria procuratori generali qui sumptibus istis oneraretur, quibus actor ab initio se onerauit.

5 Nihil enim erat quod posset imputari filiis qui accusationem nullam instituerant, aut patri cui nec quicquam profuerat prudens consilium pro tuenda salute sua accepisse.

6 *L iure succurrum 6.D.de iur.dot.cum similib.*

7 *L.auxilium* 37.*D.de minor.* Dixi *Defin.*12.*J.de iniur.*]

TIT. VII.

DE ORDIN. IVDIC.

DEFINITIO I.

Interdictum adipiscendæ possessionis cumulari potest cum petitorio, non etiam cætera.

GRentem interdicto adipiscendæ possessionis nihil prohibet cumulare vindicationem,[1] adeoque in integrum restitutionem ad rescindendum contractum, si forte actori obiiciatur contractus, quem ante omnia rescindi oporteat. Id enim est, quod nostri iactitant, interdictum hoc sapere naturam petitorij magis, quam possessorij,[2] ideo fortasse, quod nullo iure possessionem adipisci multo inciuilius sit, quam adeptam retinere, aut amissam recuperare.[4] Quæ res facit, vt quamuis de possessione beneficij ecclesiastici iudex secularis possit cognoscere,[5] non aliter tamen sit iudex competens, quam si agatur ad retinendam aut recuperandam possessionem, non item si ad adipiscendam:[6] quia nec de beneficij iure pronunciare laicus potest.[7] Sed si actum sit interdicto retinendæ aut recuperandæ possessionis, eo iure vtimur, vt prius de possessione cognoscendum & pronunciandum sit, quam de proprietate,[8] quia nihil commune habet proprietas cum possessione,[9] priusque est vt possessionis iudicium, quod momentaneum est,[10] expediatur, ob idque nec admittitur cumulatio si non aduersarius consentiat.[11] *Ita Senatus* in publico auditorio, Idib.Decemb.1590.

1 Etsi interdictum non nisi de possessione est, vindicatio vero de proprietate & dominio, *l si qui destinauit* 24. *D.de rei vindic.* Exceptis quibusdam interdictis, quæ proprietatis causam continere dicuntur *in l* 2.§.*quadam, D.de interd.*

2 Nimirum per rescindentis & rescissorij cumulationem. De qua dicemus 7.*eod Defin* 3.

3 Guid.Pap.*quæst.*1.

4 *L.meminerint 6. & l.si quis in tantam 7. Cod.unde vi, l.si quis ad se fundum 7 C.ad leg.Iul.de vi publ.*

5 Ex Senat.nostri Stylo.

6 Guid.Pap.*dict.quæst.*1. cuius sententiam sequimur, licet contrariam, quæ non distinguit causam adipiscendæ possessionis à cæteris receptam esse in Senatu Pedemontano, defendat Anton.Tessaur.*in decis.Pedem.*

7 In quo omnes conueniunt, quia ius beneficij est quid mere spirituale non temporale.

8 §.*retinenda, Instit.de interdict.l.*3. *C.fin.regund. l ordinarij* 13.*C.de*

13. *C. de rei vindic. l. si vi* 37. *D. de iudic. l exitus* 35. *D. de acquir. poss. l.* 1. *inter litigatores, D. vbi possid. l* 3. *C. de interd.*

9 *L. naturaliter* 12. *§. nihil commune, l. penult. D. de acquir. poss. l.* 2. *§ separata, D. pro empt. l post sententiam* 9. *Cod. de sent. & interloc.*

10 *L. vnic. C si de moment poss fuer. appell.*

11 Ne quod beneficio celeritatis inuentum est, subdatur iniuriis tarditatis, inquit *l.* 12. *C. Theod. quor. app. non recip.* Vide Gothofr. *ad dict. l. vnic. C. si de moment. poss fuer. app.* Aliud est *in l. vlt. C de ord cognit.* vbi prius terminatur petitorium, quia petebatur persona aduersarij tanquam serui, non autem principaliter dominium rerum, de quarum etiam possessione contendebatur. Itaque quæstio status erat præiudicialis, quia nihil possidere potest is, qui ab alio possidetur, *l. cum heredes* 23. *§.* 1. *de acquir poss.*

DEFINITIO II.

Duplex quæstio de beneficij possessione.

DE possessione beneficij duplex tantum cognitio esse potest, plenior vna, quam pleni possessorij appellant,[1] altera momentanea, De vindiciis pro alterutra parte dicendis,[2] vulgo *recredentiam* vocant.[3] Si quid sit quod impediat, ne plenior illa cognitio tam cito expediri possit,[4] momentanea expedienda est: Vindiciis nimirum pro eo dictis, qui apparentiore magisque colorato iure nitatur.[5] Quod si nec de eo in promptu appareat, sequestratio possessionis statim decernenda est, quippe quæ succedat in locum vindiciarum.[6] Vnde fit, vt quasi expedito iam per sequestrationem momentaneo iudicio, nulla de vindiciis quæstio supersit, sed tantum de pleno iure possessionis,[7] nisi ex alterutra parte noui tituli, nouaque instrumenta proferantur.[8] *Ita Senatus* in causa Guillielmi Bachod, & Claudij Philippe, 13. Cal. Ianuar. 1590.

1 Quæ plenior alia nulla est, nisi quæ est de petitorio, quoniam, vt dici solet, petitorium absorbet possessorium: Non enim proposita sunt interdicta, nisi ad ordinandam causam petitorij, vt sciatur quis in petitorio actoris partes sustinere debeat, quis possessoris, vt constat ex locis citatis, *Defin. præced. nu.* 8. Cæterum si constet quis sit dominus, non ad aliud prodest aduersario quod possideat, nisi vt possessionem rei alienæ restituere condemnetur.

2 De vindiciis dicendis & abdicendis, vide Pomponium *in l.* 2. *§. cum placuisset, D. de orig. iur.*

3 Pragmaticorum nostrorum & Gallorum nomen est *recreance*, quo significatur possessio per interlocutionem, & quodammodo prouisionaliter adiudicata: Vt sunt interdicta fere omnia interlocutiones quædam latæ in causa possessionis, vt tractat Curac *in parat. ad tit. C. de interd.* indeque dicta interdicta quod interim dum de proprietate litigatur rogentur, non quod inter duos dicantur. Cæterum pragmatici Galli *recredentia* nomine vtuntur, etiam cum de profanis rebus tractant, non etiam nostri nisi perraro. Vide Ioannem Imbert. *in Enchirid. in verb. minor.* & Petr. Rebuff. *in proœm. constit gloss.* 5 *num.* 101.

4 Solet enim cognitio illa pleni possessorij longiores habere moras. Quia licet iudex laicus de iure beneficij nunquam pronunciet, vt dixi Defin. præcedent. tamen in pleni possessorij instantia non aliter fere cognoscere debet, nec minorem causæ inuestigationem adhibere iudex laicus debet, quam si de petitorio esset pronunciaturus, vt euenit cum quæstio status incidit in causam ciuilem pendentem coram eo iudice, qui de causa status pronunciare nullo modo possit, *l.* 1. *C. hoc tit.*

5 *Arg. l.* 3. *§ causæ cognitio, D de carbon. edict.* Est enim hæc causa ex iis quæ summarie tractandæ sunt, quia non recipiunt dilationem, de quibus *in l vlt. D. de app recip l.* 5 *§. si vel parens, de liber. agnosc. l. à Diuo Pio* 15 *§. si rerum. D de re iudic.* quia publice interest, ne bonorum ecclesiasticorum possessio diutius iaceat, *l.* 1. *in princ D. de succes. edict. l. & quia* 6. *de interrog. in iur. fac.*

6 Constituto scilicet œconomo per quem res ecclesiasticæ administrentur, cultuique diuino prospiciatur, *arg. l post quam* 5. *§.* 1. *D. vt leg. caut caueat, l.* 1. *§ si frater* 10. *D. de collat. bonor.* Vide *l. omnes* 33 *in hac autem, l omnem* 42 *§ post mortem, & §. præterea, C. de epi, & cleric l* 14. *§ œconomus, l chartularij* 25. *§. cum inquisitione, C. de sacros eccles.* Qui tamen omnes loci, vt & alij plerique Codicis sunt de œconomis ab Episcopo constitutis, non de illis quos iudex laicus pro beneficij possessione administranda constituit, de quibus nunc agimus.

7 Quia quæstio, De possessione momentanea non magis retractari potest quàm alia quælibet, propter auctoritatem rerum iudicatarum, sed vlterius progrediendum est, quia quod ad eam rem attinet, habet vim diffinitiuæ interlocutio illa, adeo vt nec ab ea appellari possit iure ciuili, *d. l vnic. Cod si de moment. poss.* licet aliud receptum sit de iure canonico, *ex cap. cum ad sedem, de restit spoliat.* Sola ea cognitio quæ plenior superest integra seruari debet, *d l. vnic. vers ita tamen, d. §. si rerum, vers. nec sententiam, l. à diuo Pio, de re iudic.*

8 Non enim obstare potest exceptio rei iudicatæ, cum agitur ex nouo iure, *l. cum quæritur* 12. *& sequentib. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO III.

De rescindentis & rescissorij cumulatione.

CVm actio, quæ per in integrum restitutionem datur ad rescindendum contractum, non minus personalis sit, quam quæ competit ex contractu,[1] nec proinde sequatur fundi possessorem,[2] consequens est eum ordinem cognitionum esse debere, vt prius rescindatur contractus impetrata restitutione, tum rescissa alienatione possessor directa rei vindicatione conueniatur,[3] præsertim cum multa esse possint quæ petitæ obstent restitutioni, quibus multo instructior futurus sit qui contraxit, quam qui non contraxit.[4] Sed hoc ita si non tertius possessor fraudem participauerit, aut qua alia de causa malam fidem contraxerit:[5] Ea sola restitutione excepta quæ datur ex edicto, De eo quod met. caus. Hæc enim cum in rem prorsus scripta sit,[6] aduersus possessorem quemlibet rectà proponi potest.[7] Nostris tamen sicut & Gallicis moribus receptum est, vt vtraque cognitio eodem iudicio expediatur. Id enim est quod aiunt, rescindentis & rescissorij admittendam cumulationem.[8] Nimirum vt eadem instantia possit agi contra emptorem & possessorem simul, non autem vt vllo casu prius agi possit contra possessorem, quam contra emptorem, eumve cum quo aliter contractum est.[9] Quid ergo si emptor in ius vocatus parere noluerit? Non eo minus ex contumacia condemnabitur,[10] itemque tertius possessor, si non legitimis defensionibus, siue propriis siue ex emptoris persona mutuatis, litem instruat.[11] Nam & in causa restitutionis in integrum nihil vetat procedi, ferriq; sententiam contra absentem, nulla etiam præcedente litis contestatione, si fuerit ille contumax in veniendo.[12] Quod & in cæteris omnibus causis nostri admittunt, quoties id quod petitur tale est, vt parti præsenti non possit abunde consuli per missionem ex primo vel secundo decreto.[13] *Ita Senatus* in quadam causa Augustanorum, 16. Calend. Iunij, 1591. Et rursus in causa Goninæ Iarrin, & Claudij Petifer, idib. Iulij 1592.

1 Eadem enim ratio est contractus & distractus, *l. Pomponius* 13. *§ præterea, D. de acquir. poss. Dixi Defin.* 1. *num.* 1. *5. Vbi & apud quem cognit. in integr. rest.*

2 Quia neque obligatio, neque actio personalis sequitur fundi possessorem, *l.* 1. *§. si heres, D. ad SC. Trebell. l. vlt. §.* 1. *D. de empt. l. eris alieni* 15. *C. de donat.*

3 *L. in causa* 13 *§. interdum,* in illis verbis, *vel rescissa alienatione dato in rem iudicio, D de minor.* Priores enim illi ablatiui, *rescissa alienatione,* sunt absoluti, & ideo includunt conditionem, *l. à testatore* 109. *de cond. & demonstr.* cuius natura illa est, vt ante omnia impleri debeat, *eod. illo tot tit.* Sed & cum verba illa præcedant, dici potest ordinem verborum designare ordinem intellectus, *l qui soluendo* 60. *D. de her. instit. l generaliter* 24. *§. quid ergo, D. de fideic liber.* licet non possit impedire causam iuris aut voluntatis, *l. cum pater* 77. *§ fidei, de leg* 2. adde *l. nec non* 28 *§. exemplo, ex quib. caus. maior, l. qui ex parte* 28. *in fin. D. de interrog. in iur. fac.*

4 Neque enim diuinare potest aut debet, qui non contraxit, nec vllum negotium gessit, *l si fideiussor* 29. *§. si cum debitor, D. de mandat.* Alieni namque facti ignorantia probabilis est, *l. vlt. D. pro suo,* vel ob hoc ipsum ne curiosus quis videatur de iis, quæ ad se nil pertinent, *l dolo* 19. *in fin. D. de nouat. l. nona fide* 27. *D. ad SC. Velleian.*

5 *d.§ interdum.l.13. D.de minor. l quod autem 6. §.hoc edictum,§.ait prætor 10.§.quod ait,& seq.D.qua in fraud.cred.Alex. cons.62.vol.1.*

6 *L metum 9. §.1. l. item si cum 14. §. in hac actione, D. illo tit. de eo quod met caus.*

7 *d.l metum,§. volenti,& l.licet,l.3.D eod.*

8 Specul.*in tit.de in integr.restit.§.1.vers.sed nunquid in eodem libello.* Ioan.Fab.*in §.rursus,instit de act.* Guid.Pap.*quæst.* 143. licet aliter in curia Graianopolit. iudicatum esse dicat. [Inde est quod si is qui rescissorium intentauit, postea intentet iudicium rescindens, non ideo cogitur expensas omnes refundere licet antea nullo iure egerit, quia sufficit vt confirmetur iudicium ex superuenienti iure, cùm possint rescindens & rescissorium cumulari non solùm ab initio, sed etiam ex postfacto. *Ita Senatus* in causa Claudij de la Maison 30.Maij 1614.]

9 De quo vide quæ scripsi, *Decad.7.Error.1 & seq.*

10 Quia contumax pro præsente habetur, *auth.qua in provincia,vers sed si nec ipse,Cod.vbi de crimin.agi oport.l consentaneum* 8.*Cod.quomod & quand.iud.* iunct. *l.etiam* 29. §.*vlt de minor.*

11 Emptori enim etiam venditoris iura prodesse non ambigitur, *l.emptori* 28.*C.de euict cum concord.*

12 Guid.Pap.*d.quæst.*143.*nu.*3.*ex d.l interdum* 13.*vers.causa autem cognita,* qui tamen locus non valde ad rem facit, quia contumacia vera, de qua sanè is locus intelligi debet, iuxta *d.l. consentaneum, & l post edictum* 73. *D. de iudic.* non solum pro præsentia, sed etiam pro contestatione est. [Auth.*qua in provincia,C.vbi de crimin.agi oport.d.l.& post edictum.*]

13 Bart.Bald.& alij, *ad auth si omnes per illum text.C.si vt se ab hered abstin.*Guid.Pap.ibid.

DEFINITIO IV.

Ad instantiam restitutionis in integrum vocari potest is qui postmodum rescissorio iudicio conuenietur.

SEd & si rescindente tantum non etiam rescissorio iudicio agatur aduersus eum qui contraxit, eiusve heredem, adhuc dicendum est possessorem perinde cogendum [1] rem defendere, atque si rescissorium cumulatum proponeretur. [2] Vel ob hoc ipsum, ne cum rescisso contractu res ab eo vindicabitur, possit obiicere collusum fuisse inter actorem suum & actorem.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro N.Claudio Reydelet, contra N.Ramum de Meral, 15.Calend.Septemb.1592.

1 Quia restitutio in integrum sicut heredi competit, ita & contra heredem, *l non solum 6.D.de in integr.restit.l.cum miles* 30.*D.ex quib.caus maior.*

2 Intellige, Non vt præcisè cogatur defendere, si velit, sed vt postmodum recusare non possit executionem rei contra alios iudicatæ, quia sufficit, quod sit vocatus, *l.etiam* 29.§.*vlt. D.de minor.*

3 Quia iudicium rescissorium non nisi rescindentis executio est.

4 *Arg.l.si suspecta* 29. *D.de inoffic.testament.l si per lusorio* 14. *in princ &* § 1. *D.de appell* Quanquam nec hoc necesse est, si reuera collusio nulla interuenit: Eius enim est probare, qui collusionem allegat & dolum, *l. quoties* 18. §. *qui dolo de prob.* sufficitque actum esse cum legitimo contradictore, *l.si ideo* 55. *in fin.princip.D.de euict.*

DEFINITIO V.

Prouisionalis adiudicatio, quæ fit contra heredem, ex bonis hereditarijs præstanda est.

SI quis de vniuersis bonis controuersiam mouerit tãquam filius aut proximus agnatus, siue proposita petitione hereditatis, siue querela inofficiosi testamenti, aut inofficiosæ donationis per filium perlata, nec statim definiri res possit propter implicitam dubij facti quæstionem, actor vero non habeat vnde interea se alat, aut litis sumptus ferat, [1] solent & debent iudices fiduciaria, & vt pragmatici loquuntur, prouisionali adiudicatione certæ quantitatis pro arbitrio constituendæ actori consulere, ne inopia & litem & vitam deserere cogatur:[2] nulla tamen præstandæ in eam rem satisdationis necessitate liberis aut parentibus iniuncta.[3] Si eam quantitatem heres aut donatarius non præstet, permittunt distrahi ex ipsis bonis, de quibus contenditur ad concurrentem vsque summam, quæ adiudicata est,[4] nullo tamen principali liti præiudicio ex ea causa generando.[5] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.5.infr.de offic.donat.

1 Habent enim iudicia omnia & moras suas & sumptus, *l. quod debetur* 51. *D.de pecul. l. etiam* 15. *D. vt leg. fern. caut. caueat.*

2 *Ex l vlt C de ordin cognit. l.si instituta* 27 § *penult.D.d inoffic.testam.* [Intellige si agatur iudicio vniuersali, non si singulari contra tertium possessorem. *Ita Senatus* 7.Maij 1613.]

3 Dixi *Defin.6.num.*10.11.& 12.*de inoff testam.* Hac parte autem, vt & alias sæpe melior conditio est parentum aut liberorum, quam agnatorum aut aliorum extraneorum, vt scripsi *Defin* 1.*de petit.hered.*

4 Non enim condemnari debet aut potest possessor ad quid vel minimum soluendum, cum nullo modo sit obligatus. Cumque non aliam ob causam conueniatur, quam quia hereditatem possidet, nihil aliud desiderare actor potest, nisi vt liceat sibi distrahere ex bonis hereditariis, *l.Diuus* 5. *D.de petit.hered. l.Arillo* 5. §.*vlt. & l seq. D. de iur delib.* Simile est quod dicimus: Eum qui ob id duntaxat tenetur, quod actiones habeat, liberari præstando actiones quas habet; *l quod si in diem* 16.§.*vlt. Item veniunt* 20.§.*ait Senatus,de petit.hered d l quod debetur* 51.*in fin de pecul.d l.vlt.C.de ordin.cognit.* in illis verbis, *ita vt ex iisdem si qua alia facultas esse non poterit.*

5 Quia huiusmodi interlocutiones sicuti fiunt sine plena cognitione, ita nec plenum ius possunt tribuere, *d.l* 5. § *vlt.de iur.delib* in illis verbis, *sine præiudicio, l.à Diuo Pio* 15. §.*si rerum,D.de re iudic.*

DEFINITIO VI.

Ex pluribus actionibus diuerso iure institutis potest quis vnquam omittere, aliam prosequi, si non ea, qua omittitur in promptu decidi possit.

QVi fideicommissum ex propria persona petit, quod patri restitutum mox ab eo per trãsactionem cessum fuisse dicitur,[1] non est prohibendus tanquam heres patris impetrare restitutionem aduersus transactionem à patre factam ex causa immodicæ læsionis: [2] Neque eo nomine expensas vllas quasi mutata actione refundere cogitur, quandoquidem & cumulati eiusmodi actiones possent.[4] Illud autem facilius admitti potest, vt ei liceat si malit fideicommissariam actionem omittere his etiam verbis additis, *quant à present,*[5] restitutionis vero in integrum causam persequatur:[6] Sed ita tamen vt non eo minus possit is qui conuenitur fideicommissi petitionem excludere, si doceat in promptu actorem nihil ex ea causa iuris habere.[7] Neque enim inuitus cogendus est in ea permanere instantia, à qua per sententiam absolutoriam confestim possit liberari.[8] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.5.infr.De euict.

1. Finge fideicommissum esse graduale & perpetuum, quod ad omnes de familia gradatim debeat peruenire, *l omnia* 32. *alius l.cum ita,* §.*in fideicommisso, l.pato* 69.§.*fratre, de leg.*2.*l.vlt. C.de verb.signif.*

2 Fideicommissum enim post restitutionem cedi potest, licet ante non possit, *l si mulier* 59.§.*ex asse,D.de iur.dot.*Scripsi *lib.*5.*Coniect.*

3 Quia restitutionis petendæ ius transit ad heredem, *l* 6. *D.de in integr.restit.*

4 *L.edita,* vbi DD. *C.de edend.* nihil enim vetat quem plures habere actiones, & proprio iure & hereditario.

5 Finge enim cognitionem fideicommissi prolixiorem habere tractatum, verba fideicommissi de longinquo petenda aut iustam deliberationem fideicommissi quantitate incidere, vt *in l.ille à quo* 13.§.1.*D.ad Senatusc.Trebell.*

6 Quia in eo non impugnat factum defuncti, sed ipsius iure vtitur, cum ipse quoque defunctus contra factum proprium ex causa immodicæ læsionis restitui potuisset, *l.præfecti* 17.*D.de minor.*iunct.*l.*2.*C de rescind vend.*

7 *Arg.l.*3.*D.vt in possess.legat.*

8 Cum ipsius interſit, vt ſtatim liberetur, nec diutius in lite retineatur, *argum.l.quidam, 21. D.de reb. cred. l permittendum, 8. D ſi pars hered petit. l vltim.D. quibus mod.pign. vel hypoth. ſoluit.*

DEFINITIO VII.

De cumulatione petitorij & actionis, quæ datur ſpoliato ad recuperandam poſſeſſionem.

SPoliatus quidem ante omnia reſtituendus eſt:[1] ſed ſi de petitorio ſimul agi patiatur, nec proteſtetur velle ſe prius decidi controuerſiam poſſeſſionis, poterit eodem iudicio, ſi cætera conueniant, vtraque quæſtio terminari, ita tamen vt ſuper reſtitutione primum pronuncietur, adeoque iudicati executio fiat,[2] tum agenti petitorio eadem res & poſſeſſio reddatur.[3] Sed & cum nihil commune habeat proprietas cum poſſeſſione,[4] ſi alter ex litigatoribus vincendi cauſam habeat in petitorio, alter in poſſeſſorio,[5] euenit aliquando vt ſingulis ex ordine impendia litis adiudicari oporteat,[6] tum vtrinque adiudicata compenſari,[7] non ratione mutuæ victoriæ, quomodo contingit cum in vna eademque lite vterque obtinet,[8] ſed quaſi iam inuicem, & ex vtraque parte ſoluta.[9] *Ita Senatus* in cauſa Aduocatorum de Coyſiaz & Gaudinon, 16. Calen. Septembr. 1592.

1 *Cap. 1. ea; ſape, e in literis, & paſſ. Extr. de reſtit ſpoliat. c. ſuper ſpoliatione. Extr De ordin cognit l ſi de vi, 37. D. de iudic. l. ſi maritus,* 10 *C. de donat. int. vir. & vxor.*

2 *L. 3. C. de interd cap ad vltimum, Extr. de cauſ poſſeſſ. & propr.* 3 *cap. cum eccleſia 2. & 3. iuncta gloſſa in d. v. 2. in verbo expreſſum eod tit de cauſ. poſſeſſ & proprie.*

3 Fieri enim poterit, vt ſpoliatus obtineat in poſſeſſorio, & tamen ſuccumbat in petitorio, *cap. cum eccleſia Sutrina, eod. tit. De cauſ poſſ & proprie.*

4 *L. naturaliter, 12, §. nihil commune, l permiſceri, penul. ff. de acquir. poſſ.*

5 Quia in poſſeſſorio ſufficit probari poſſeſſionem, in petitorio autem dominium probandum eſt, *§. commodum, Inſtit. de interd.*

6 Ex regula quæ habet, Victum victori in expenſas condemnandum eſſe, *l properandum, 13. § ſine autem alterutra, C. de iudic. l. 3. & 4 C. de fructib. & lit expenſ.*

7 *Vt in l. minor, 40. § prædia, in fin. D. de minor.*

8 Vnus ſcilicet pro parte litis, alius pro alia parte. Scripſi Defin. 7. 3. *de ſportul. & ſumpt. in diuerſ. iudic. fact.* mutua enim non eſt victoria, niſi cum vna tantum lis eſt.

9 Compenſatio enim ſolutionis vicem obtinet, *l. cum militi, 16. §. 1 & paſſ D. de compenſat l ſi conſtat, 4. & paſſ. C. eod.*

DEFINITIO VIII.

Spoliator reſtituere debet omnes fructus à ſe perceptos ſine ſpe repetitionis, etiamſi poſtea in petitorio obtineat.

CVm autem vna eademque ſententia pronunciatur ſuper poſſeſſorio in fauorem ſpoliati, & ſuper petitorio in commodum ſpoliatoris, deficiente nimirum ſpoliato in probatione dominij,[1] non idcirco inutilis videri poteſt poſſeſſionis adiudicatio, quaſi quæ per contrariam dominij adiudicationem abſorbeatur.[2] Nam fructus qui ſpoliato reſtituendi ſunt, non eo minus pleno iure ad eum pertinent, nec vnquam reſtituuntur,[4] non magis quam ſi ab eo ipſo bona fide percepti, iamque conſumpti eſſent,[5] exceptis iis, qui poſt litem ſuper petitorio conteſtatam percepti ſunt.[6] Non enim vtimur eorum ſententia, qui putant omnes omnino fructus petitori vincenti reſtituendos eſſe ab eo tempore, quo petitorium exercere voluit, tametſi odio ſpoliationis ſuſpenſum ſit pendente poſſeſſorio.[7] Proinde quod traditum eſt, quoties poſſeſſorio ſimul & petitorio actū fuit, prius quidem pronunciandum eſſe ſuper poſſeſſorio, ſed in exequendo præualere petitorium,[8] non poteſt verum eſſe, niſi eo caſu quo & petitorium abſorbeat poſſeſſorium, & in vtroque vicerit is qui poſſeſſorium exercuit, & vtrumque iudicium ab vna eademque perſona propoſitum ſit. Nam ſi conuentus poſſeſſorio velit agere petitorio, non eſt audiendus, niſi aduerſarius conſentiat.[9] Eo autem conſentiente ſi vterque obtineat, vnus in poſſeſſorio; alius in petitorio,[10] non tantum prius de poſſeſſionis pronunciandum eſt, ſed etiam prius mandanda executioni[11] pro hac parte ſententia, etiamſi petitorium taie ſit, quod abſorbeat poſſeſſorium,[12] præſertim ſi ponas actum poſſeſſorio ad reſtitutionem poſſeſſionis contra ſpoliatorem.[13] Non enim poſſeſſio tantum reſtituenda eſt ſpoliato, ſed etiam fructus omnes, vt diximus, ac ſi quid præterea ſpoliati intereſſit.[14] In id ſaltem vſque tempus quo lis ſuper petitorio conteſtata ſit.[15] Quod ſi petitorium non abſorbeat poſſeſſorium, ſed potius veniat in conſequentiam poſſeſſorij, & ex iure actionis cuiuſdam perſonalis, contra poſſeſſorem inſtituendæ magis, quam ex cauſa iam quæſiti dominij,[17] nemo dubitat, quin fructus omnes ei reſtituendi ſint, qui in poſſeſſorio obtinuit, quoadusque ſententiæ de poſſeſſorio latæ pleniſſime & integerrime ſatisfactum ſit.[17] Finge eum qui pignora ſub haſta emerat ſpoliatum ab illo, cui ius fuit luendi pignora pretio reſtituto.[18] Quamuis iudex pronunciauerit ius eſſe ſpoliatori luendorum pignorum, prius tamen erit, vt ſpoliator & poſſeſſionem & cauſam poſſeſſionis reſtituat,[19] cum nec aliter vacuam rem tradere ſpoliatus poſſit, atque ita poſſeſſionem reddere, quam ſi prius eam ipſe habeat.[20] Itaque nec pronunciare iudex hoc caſu poteſt ſuper iure luendi, quin prius poſſeſſorij quæſtionem expediat;[21] adeoque iudicati executionem,[22] tametſi eadem ſententia vtrumque iudicium terminetur.[23] *Ita Senatus* inter eoſdem litigatores eodem quo ſupra proxime SC. & rurſum 11. Calend. Mart. 1593.

1 Quia ſpoliatus omnimodo reſtituendus eſt, non ſolum etiamſi dominus non ſit, ſed etſi nec bonam fidem habeat, denique etiamſi ſit prædo, *c. in literis, Extr. de reſt. ſpoliat.*

2 Quod in iudicio vindicationis omnino & pleniſſime probandum eſt, *l. doce, 6. l. vlt. & paſſ. C. de rei vindic.*

3 Non eſt enim inutilis ſententia, quæ propter fructus neceſſario reddenda eſt, *vt in leg. qui reſtituere, 68. D. de rei vindicat.*

4 Capell. Tholoſ. *deciſ. 494 & ibi* Aufrer. Nam cum hi fructus reſtituantur velut pœnæ nomine, id eſt, in pœnam & odium ſpoliationis, *can. redintegranda, 3. quæſt. 1.* conſtat pœnas ſemel depenſas repeti nunquam poſſe *l pœna, 42. de cond. indeb. l. ſi pignore, 22. D. de pig. act. l. id quod pœna, 74. D. de ſolut. l. quod à quoquo, 46. de reg. iur.*

5 Nam bonæ fidei poſſeſſor fructus omnes ſuos facit, nec vnquam reſtituit conſumptos, *l. bona fidei, 48. D. de acquir. rer. dom. l. 4. § lana, D. de vſucap.*

6 Non enim plus iuris habere poteſt ſpoliatus in fructibus à ſpoliatore poſt litem conteſtatam perceptis, quam ſi eos ipſe percepiſſet: quo tamen caſu teneretur eos reſtituere tanquam exinde factus malæ fidei poſſeſſor, *l ſed etſi, 25 § ſi ante de pet. hered.*

7 Rot. *deciſ. 14. De reſtit. ſpoliat. in antiq.* relata ab Aufr. *ad d. deciſ. Cap. Thol. 494.*

8 *Cap. cum dilectus.* vbi Abb. & Innocent. *Extr. de cauſ poſſ. & propr.* Bald. *in margar. in verb poſſeſſor,* Boer. *deciſ 239.*

9 Gloſſ. elegans, *in d c. cum dilectus,* Dixi 5 *Defin. prox.*

10 *Cap. cum eccleſia Sutrina, Extr. eod.*

11 Dixi *d. Defin. prox præced nu. 2.*

12 Quomodo abſorbet regulariter, vt ſcripſi Defin. 2. *num. 1. ſupr. eod.*

13 Nam ſi actum eſſet interdicto retinendæ poſſeſſionis, aliud eſſet, vt dicam Defin. ſeq.

14 *d can redintegranda, 3. qu. 1. l 1 § qui vi deiectus, & l. in interdicto, 6. D. de vi & vi armat.*

15 Quia ex tempore litis conteſtatæ ſpoliatus omnimodo pro malæ fidei poſſeſſore habendus eſt, *d. l ſed etſi, 25. § ſi ante, de petit. hered.*

16 Quod tamen minus proprie petitorium dici poteſt, quia

petitorium illud est, quo petitur dominium rei, *l. qui petitorio, 36. D. de rei vindicat.*

17 Quia in personam actio, neque commune neque simile, aut connexum quicquam habet cum actione de possessione aut de dominio, *l. Quintus Mutius, 40. D. de action. emption.* Non videtur autem plenissime restituta rei, quandiu fructus omnes à spoliatore percepti ad vltimum vsque quadrantem, restituti non sunt, *l. & ex diverso, 35. §. vbi autem, D. de rei vindic. l. plus est, 22. l. restituere, 75. l. cum prator, 81. l. vltim. in fin. de verb signific.*

18 Intra semestre quod in eam rem Statuto nostro præstitutum est.

19 Neque enim sibi ipsi ius dicere debuit, *l. 1. §. 1. D. quod legat. l. vnic. C. ne quis in sua caus. l. Iulianus ait, 17. D. de ind. l. exact, 8 D. quod met. caus.*

20 *L. 2. §. vacua, & l. 3. in princ. D. de act empt* Possessionem autem ipsum reddere necesse est, vt cum possessione & per mediam possessionem reddat dominium, quia non eo minus interim est dominus, quod postmodum abire dominium ab eo possit, *l. non ideo minus, 66. D. de rei vindic.*

21 Et hoc demum casu maxime locum habet quod scriptum est *in l. 3. C. de interd.* vbi additur, quod licet interdictorum vsus hodie nullus sit, actiones tamen extraordinariæ in locum interdictorum substitutæ eodem iure vtuntur.

22 Nec enim potest dici terminatum possessorium, quamdiu plenissima iudicati executio facta non est, nec quicquam actum videtur, quamdiu aliquid restat agendum, *l. pen. in fin. C. de his quib. vt indign.*

23 Secundum ea quæ scripsimus Definit. prox. *in princip. supr.*

DEFINITIO IX.

Interdictum retinendæ possessionis cumulari non potest cum petitorio, licet per petitorium confortari, vt loquuntur, possit.

INterdicti, quod ad retinendam possessionem competit, alia ratio est. Nã si litigatores petitorij causam attigerint, nec protestati sint, quod confortandi potius, quam absorbendi possessorij causa id fecerint,[1] possessionis quæstio finita aut verius extincta intelligitur,[2] nec nisi de proprietate iam pronunciandum est.[3] *Ita Senatus* in causa Sebastiani Berard, & N. de la Chinal, mens. Nouembr. 1593.

1 Possunt enim litigatores in iudicio quoque possessionis retinendæ allegare titulum, & attingere petitorium confortandi possessorij causa, Guid. Pap. *qu. 71.* in eamque rem protestatio vtilis est, *l. 1. §. 2. D. quod legat.*

2 Quid enim attinet quærere de possessione, cum in iudicio vindicationis certus possessor constitutus sit, *§. retinendæ, Instit. de interdict* etsi is qui vindicare cœpit, non idcirco postea interdicto agere prohibetur, *l. naturaliter, 12. §. 1. de acqu poss*

3 Intellige: Nisi velit actor iudicium vindicationis omittere aut tantisper differre. Id enim potest, *d. l. naturaliter, §. 1.*

DEFINITIO X.

Casus in quo spoliator condemnatus admittitur ad ius suum persequendum oblata satisdatione antequam iudicato ipse satisf. cerit.

QVod diximus spoliatum ante omnia restituendum esse, ad totius quidem causæ & fructuum perinde ac ipsius possessionis restitutionem pertinet.[1] sed tamen si ea fructuum & causę liquidatio longioris temporis moram secum trahat, & spoliator vrgeat, vt suum consequatur, cautionibus expediri res debet, vt soluto in promptu, quod liquido debitum esse appareat, de superfluo per idoneam satisdationem ab eo caueatur.[2] Nec tantum si per spoliatum stet, quo minus ea liquidatio statim fiat (qui casus nullam habet dubitationem, cum perpetuum sit, vt tenentia quælibet statim mandari debeat executioni contra moratorem oblata satisdatione.)[3] Sed etiam si nulla ipsius mora arguatur, dummodo non stet per spoliatorem.[4] Sed hoc ita accipi debet, si congruo loco & tempore ea cautio præstita sit, cum nec oblatio ipsa solutionis prosit, quæ incongruo loco vel tempore facta est.[5]

1 *Cap grauis, & pass de restitu spoliat. can episcopus, §. sed notandum, & can. redintegranda, 3. qu. 1.*

2 *L. statuliber rationem, 5. & l. seruus si heredi 34. in fin. D. de statulib.* iunct. *l. si mandat. Titij. 59. §. vlt. D. mandat.*

3 *Capit. suscitata, Extr. de in integr. restit. Styl. Senat art. 66. in nouis.*

4 Castr. *cons. 326. lib. 2.* Bald. *in l. 1. in 4. C. ne lic. tert pronoc.* Alex. *in l. 4 §. ait prator, De re iudic.*

5 *L. mora, 32. D. de vsur. l. 51. soluturus, 39. D. de solut.*

DEFINITIO XI.

Satisdatio quæ non congruo loco & tempore oblata est, nullius est momenti.

NOn videbitur autem congruo tempore præstita satisdatio, si eo tempore oblata fuerit, quo nondum locus esse poterat liquidationi.[1] Priusquam enim de liquidandis fructibus quæratur, ex ordine est, vt declaret is, qui ad fructuum restitutionem condemnatus fuit, quos quantosque[2] fructus percepe-rit,[3] & hoc facto is qui vicit declaret etiam, vtrum ea quantitate, quam aduersarius obtulit, contentus esse velit, an maiores requirat.[4] Interea igitur & quamdiu id factum non erit præmatura est satisdatio,[5] ac multo magis obsignatio:[6] Cum nec debitum nondum liquidum obsignare quisquam possit.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam cum præsertur in vicem & locum quantitatis taxandæ, & vt loquuntur liquidandæ, *l. statuliber rationem, 5. D. de statulib.* non potest deberi satisdatio priusquam locus esse cœperit faciendæ liquidationi.

2 Taxatio enim & liquidatio non potest sequi, nisi præcedat assertio ex vtraque, aut saltem alterutra parte.

3 Detractis scilicet expensis ad eos colligendos factis, *leg. 1. C. de fructib. & lit. expens. l. si à domino, 36. §. vlt. D. de petit. hered.* vbi dicitur hoc obtinere non solum in bonæ fidei possessore, sed etiam in prædone.

4 Non si consentiant nulla alia taxatione & liquidatione aut satisdatione opus est, sed solutione, *l. si conuenerit, 26. D. de re iudic. l. 1. §. inde quæritur, D. de oper. noui nunciat.*

5 Et consequenter vitiosa, cum fiat animo petendi & constituendi aduersarium in mora ante tempus, quod fieri nullo modo potest, *l. cum filiusfamilias, 49. §. vlt. ff. de verb. obl.* §. Vitiosa autem satisdatio pro non satisdatione est, *l. quoties, 6. D. qui satisd. cogant. l. 3. D. de fideiuss.*

6 Facilius enim est, vt quis admittatur ad satisdandum, quam ad obsignandum. Obsignatio enim pro quantitate non liquida fieri non potest, vt sequitur in Definit. satisdari vero etiam pro incerto debito potest, *d. l. 5. De statulib.* si modo in cores sit, vt nihil impediat, quo minus de liquidatione iam quæri oporteat.

7 Ratio est, quia obsignationem præcedere debet oblatio, & quidem opportuno loco & tempore facta, *l. acceptam, 19. C. de vsur. l. 2. in fin. C. de iur. emphyt. l. 1. C. qui potior. in pig. hab. l. 2. C. de part. pigner. l. creditor. 20. C. de pigno. l. si soluturus, 39. D. de solut.* offerri autem opportuno loco & tempore non potest, quale quantumque futurum sit adhuc ignoratur. Nam & cum ipsa debiti quantitas certa est, si tamen in diem incertam debetur, solui ante diem non potest, *l. stipulatio ista, 38. §. inter incertam, D. de verb. oblig.*

DEFINITIO XII.

Neque iudicati executio remoranda est prætextu restitutionis in integrum petitæ, neque restitutio prætextu nondum secutæ executionis.

IN vendendo dixerat venditor fundum liberum esse, & vt loquimur allodialem,[1] qui tamen erat emphyteuticarius, & pro reliquis in quorum solutione per plures annos cessatum erat domino directo obstrictus.[2] Eo nomine passus emptor controuersiam laudauerat venditorem,[3] deinde peracta lite emptor domino,[4] venditor emptori[5] fuerat condemnatus. Cum postea venditor læsum se diceret, impetrato quoque ad

que ad rescindendam venditionem principali rescripto,[6] Emptor autem negaret prius cogendum se ad litem eo nomine suscipiendam, quam sibi præstita esset indemnitas, propterea quod pendente iudicio restitutionis standum esset contractui sententiæque super contractu redditæ,[7] visum est non esse quidem remorandam iudicati executionem prætextu impetratæ restitutionis,[8] sed neque vicissim ex ea causa moram fieri debere iudicio restitutorio. At sufficere emptori debere, quod iudicatum exequi interea possit si velit.[9] *Ita Senatus* in causa N. de Cheurier, & N. fratrum de Beaumont 4. Non. Apr. 1594.

1 Quod Iureconsulti sic exprimebant, *vti optimus maximúsque est, l qui pe. l sicum fundum*, 126. *l. non tantum*, 169. *de verb. signific l pen. D. de euict.*

2 Habet enim dominus rei vindicationem directam pro canone emphyteuticario contra quemlibet possessorem, *l. 1. §. vlt. D. si ager vectigal. id est, emphyt. pet.* adeoque si nonnullis credimus hypothecariam. De quo tamen alibi dicam.

3 Æquum enim erat improuisi oneris rationem haberi, *l. in venditione*, 41. *D. de a. l empt. l. pen. D. de euict.*

4 *Ex l. 1 & tot tit. C fin. cens. vel reliq.*

5 *Ex l. Imperatores*, 7. *D. de publ. & vectig.* vbi *ex empto* legendum esse, non vt vulgo *exemplo* monet Cuiacius & recte, *lib. 1. obs. num. 5.* Intellige autem si emptor ignorauerit non etiam si scierit, vt Iurec. scribit, *in d. l. Imperatores.*

6 *Ex l. 2 si voluntate*, 8. *C. de rescind. vend.*

7 Ex iis quæ scripsi Definit. 1. *supr. in integr. restitut. postul.* ne quid noui fiat: mandari enim executioni res iudicatas publicè interest, *l seruo*, 65. §. *cum prætor, D. ad SC. Trebell.* cum concord.

8 Nec audiendus est qui distulit restitutionem, *l ab hostibus* 15. §. *vlt & l. seq. D ex quib. caus. maior.*

9 Ita enim ait vt neutrius litigatoris ius tendatur, *argum. l. vlt. D quibus mod pignor. vel hypoth. soluit. l. Babius*, 39. *in fin. de pact. dotal.*

DEFINITIO XIII.

De criminali causa, quæ in ciuilem incidit, prius cognoscendum est, quam de ciuili.

QVoties falsi quæstio aut alia criminalis actio incidit in ciuilem, constat, eoque iure vtimur, de criminali prius cognoscendum esse, quam de ciuili.[1] Si tamen vtraque simul terminari possit, vtraque eodem iudicio terminanda est. Id enim & quius videtur & commodius.[2] Siquidem sufficit præiudicium nullum fieri quæstioni criminali,[3] nullum autem fit cum vtraque eiusdem sententiæ finibus concluditur. *Ita Senatus* in causa Dn. de la Tornelle, & De la Rochette, 13. Cal. Januar. 1594.

1 *L. si de vi*, 37. *D. de iudic. qui cæt.*, 5. §. 1. *D. ad l. Iul. de vi publ. l. si quis ad se fundum*, 7. *C. eod.*

2 Studere enim bonus iudex debet litibus finiendis, *l. 3. §. 1. D. de recept. qui arbitr.* [Eadem ratio facit vt si in causa ciuili constet in promptu de iure litigatorum, statim terminanda sit ciuilis quæstio, non expectato nec litis criminalis, quæ tamen non eo minus peragenda est, vt crimen puniatur. *Ita Senatus* in causa D. de Grenand, & Petri Roland. 26. Maij 1614.]

3 Quia per minorem causam maiori cognitioni præiudicium fieri non oportet, *l per minorem*, 54. *de iudic.* criminalis autem semper maior est, & eo grauior quo grauius crimen, *l. 1. C. de his qui accus. non pos.* Sane de possessione prius cognoscendum est, quam de crimine, *C. de appellat.*

DEFINITIO XIV.

Mulier prætextu paupertatis non potest pendente lite restitutionis petere ante diem, quod non debetur nisi in diem.

MVlier de dotalium hypothecarum iure cum possessoribus, qui proprietatem emerant transegerat & conuenerat, vt certam pecuniæ quantitatem post sex annos acciperet, & interea annuas vsuras semisses. Cum postea restitutionem in integrum aduersus transactionem imploraret ex capite doli & immodicæ læsionis, peteretque vt quoniam alia bona nulla habebat, saltem quarta pars debiti sibi adiudicaretur per speciem fiduciæ, & vt aiunt, prouisionis,[1] quomodo fieri solet cum de vniuersis fortunis suis quis litigat, ad sumptus nimirum litis & alimentorum[2] (neque enim vsuræ annuæ in eam rem sufficere poterant.) Senatus non putauit audiendam, quia causa nulla est, cur ad præsentem solutionem condemnari debeat, qui non nisi in certam diem voluit obligari,[3] quique non aliter fuit contracturus.[4] At neque cogendus est ex bonis quæ possidet partem aliquam fruendam dare,[5] ne fit ea res aut infructuosa mulieri, si cogatur contenta esse fructibus vix vsuras æquaturis,[6] aut iniuriosa possessori si permittatur mulieri ad conficiendam pecuniam, vt creditricis iure alienet proprietatem bonorum,[7] in quib. antea nullum aliud vnquam ius habuit, quàm hypothecæ iam remissæ & extinctæ.[8] *Ita Senatus* in secreto auditorio, Prid. Cal. Jul. 1595.

1 Neque enim dubitabatur quin ei non solum quarta illa pars, sed ipsa etiam tota quantitas deberetur, licet dies nondum venisset, cum in diem debitor vere fit debitor, adeo vt si soluat contingat ei liberatio, tanquam plus præstans quam debeat, *l. Iauolenus*, 15. *alias l. eum qui de ann. leg. l. stipulatio ista*, 18 §. *inter. De verb. oblig.* nec possit repetere tanquam indebitum, *l in diem* 10. *D de cond indeb.*

2 Vt scripsi Defin. 5. 2. *ex l. si institutæ*, 27. §. *pen. D. de inof. test. l. vlt. C. de ord. cognit.*

3 Ideoque nec compensari ante diem potest, quod in diem debetur, *leg. quod in diem*, 7. *l. cum militi*, 16. §. 1. *D. de compens.* Inde etiam est, quod si debitum in diem legetur, pure valet legatum, nec tantum incommodo medij temporis, sed in tota etiam quantitate, *l debitor*, 82 *de leg.* 2. ideoque & ex toto legato Falcidia deducetur, *l. 5. D. ad leg Falcid.* quia verum est, quod nulla eius pecuniæ pars ante diem peti posset, si nihil legatum fuisset, vt scripsi *lib. 4. Coniect. c. 12.*

4 *L. vlt. C. de pact. int. empt.* Vnus tantum casus excipiendus est, in quo creditor agere potest ante diem, sed ad interponendam cautionem non ad solutionem, idque ex causa & in bonæ fidei iudiciis duntaxat, *l. in omnibus*, 46. *D. de iudic.*

5 Quomodo supra diximus Definit. 5. ex bonis controuersis præstandam esse litigatori quantitatem necessariam, ad sumptus litis & alimentorum, *ex d. l. vlt.* ibi *ita vt ex iisdem, C. de ord. cognit.*

6 Minores enim quam quincunces vsuræ vix vllæ apud nos frequentantur, quibus tamen non nisi perraro ampliorum reddituum æstimatio respondeat. Certe non pluris solemus æstimare fructus fundorum, quam vt vicesimo demum anno sequent iustam fundorum æstimationem, id est, ad ratam vsurarum quincuncium.

7 Etsi enim creditor dominus non est, si tamen vendat iure creditoris, transfert dominium quod non habet, §. 1. *Instit quibus alie. licet vel non*, adeo vt nec vllum hoc casu superet ius luendi, *l. 2. C. si antiq. credit. pign. vendid.*

8 Cum certi iuris sit, posse mulierem etiam constante matrimonio iura hypothecarum suarum remittere, si modo maritus sit soluendo, *l. iubemus*, 20. *C. ad SC Velleian.* quoniam ea remissio donatio non est, *l. 2. l. etsi pignus*, 18. *D. quæ in fraud. credit. l. 1. §. 1. D quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

DEFINITIO XV.

Mater, quæ prætextu dotis pupillum spoliasse dicitur possessione pignorum dotalium, quam pupillus retinere potuit pro administratione, non prius condemnanda est, quam rationes reddiderit.

SI mater, quæ filij tutrix aut protutrix fuit, antè redditas administrationis suæ rationes pignorum dotalium possessionem per iniquam vel collusoriam iudicis sententiam nacta sit,[1] verum quidem est pupillo aduersus eam competere auxilium, quod ex Canone pontificio datur spoliatis,[2] sed tamen is ordo cognitionis esse debet, vt rationes prius redditas esse oporteat. Quamuis enim iudicium illud redintegrandæ possessionis dicatur summarium,[3] necesse tamen est ante omnia sciri, an mulier ex administratione debi-

trix fuerit, nec ne.[1] Quandoquidem si debitrix fuit, tanto minus ei pro dote deberi intelligitur, cum sibi ipsa vltro soluisse videatur per compensationem.[2] Ex quo fit, vt neq; pignorum fructus, quos per antichresim in contractu matrimonij factam lucrari debuit, in vicem vsurarum dotis[3] retinere debeat, sed restituere,[4] ad eam saltem vsque quantitatem quæ cum mala administratione compensari potest. Quod si ex contrario creditrix reperiretur, ratio nulla esset, cur ad fructuum iure pertinentium restitutionem condemnari deberet,[5] quos tamen omnimodo restitueret, si tanquam spoliatrix damnaretur.[6] Proinde ne qua aut matri aut pupillo iniuria fiat, multo conuenientius est, vt ante omnia discussio rationum & redditio fiat.[7][8][9][10] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Definit. 12. quibus res iudic. non nocet.

1 Cum haberet filius ius retinendæ dotis tanquam sibi obligatæ pro reddendis rationibus tutelæ, siue mater tutrix, siue protutrix fuisset, *l. pro officio, 20. vbi gloss. C. de admin. tutor.* Bart. Socin *cons. 8. lib. 2.*

2 *Ex can. redintegranda 3 qu. 1.* Scripsi Defin. 12. *j. quibus res iudic. non noc.* Huc *l. si maritus, 10. C. de donat. int. vir. & vxor.* iunct. *l. per imprudentiam, 51. D. de euict.*

3 Quia non nisi possessorij quælibet summaria momentanea esse creditur *l. vnic. Cod. si de moment. poss. fuer. appell.* Canon. *in d. can. redintegranda*, Iacobus Menoch. fusissime *in Tract. de remed. recup. poss. remed.*

4 Quod tamen nisi redditis rationibus fieri non potest, & iis editis, *l. non solum, 8 §. is qui reddere, D. de liber. leg. l. cum seruus, 82. D. de condit. & demonstrat.* Illud sane verum est, mulierem, quamdiu rationes non reddidit, esse debitricem, at non quantitatis sed redditionis rationum, quamuis fieri possit, vt redditis rationibus ei debeatur, quia interim causa rationis incerta est, *l. statuliber. 5. D. de statulib.*

5 *L. vlt. C. de contr. iud. tut. l. 1. §. praterea, D. eod. l. 2. Cod. de in lit. dand. tutor.*

6 Antichresis enim est, cum fructus pignoris dantur creditori in vicem vsurarum, *l. si is qui, 11. §. si autem; D. de pign. l. si pecuniam, 33 D. de pig. act.*

7 Antichresis namque vt & alia quælibet pignoris species tacitam conditionem habet, Si pecunia debebitur, & quamdiu debebitur, *dict. l. si pecuniam. l. grege, 13. §. etiam, D. de pignor. l. Paulus, 12. §. 1. quib. mod. pign. solut.* & extenuato per compensationem debito, pro quo antichresis contracta fuerat, necesse est fructus pignoris pro rata portione, quasi nullo iure ac pro indebito perceptos, reliquam debiti quantitatem extenuare, & in sortem imputari, *l. 1 3 & vlt. C. de pign. act.*

8 Iusta enim est conuentio illa, per quam contrahitur antichresis, dum ne facta sit in fraudem vsurarum, vt scripsi Deca. 9. *De err. pragm. Err. 5. & 6.*

9 Et quidem sine spe repetitionis, vt scripsi Definit. 8. *numer. 4. supr.*

10 Melius namque est intacta vtriusque partis iura seruare, quam post vulneratam causam remedium quærere, *arg. l. vlt. C. in quib. caus. restit. in integr. non est necess.*

DEFINITIO XVI.

Causa matrimonialis pertinet ad iudicem ecclesiasticum, sed an venter vel filius mittendus sit in possessionem cognitio est iudicis laici.

ETsi de fœdere matrimonij cognoscere Senatus non magis, quam alius quilibet iudex laicus potest,[1] ad eum tamen pertinet, vt pendente illa status quæstione, an filius legitimus sit necne,[2] iubeat decerni alimenta partui, ne fame pereat.[3] Quod quia non aliter facere potest, quam si æqualiter appareat filium esse cum quis talis dicitur,[4] de illo quoque summatim cognoscere debet,[5] siue viuo patre, siue iã mortuo: Nulla alia hac parte differentia constituenda, nisi quod defuncto patre etiam in bonorum omnium possessionem, si hoc petatur, mitti filius potest ex Carboniano edicto, dilata pleniore status quæstione in tẽpus pubertatis.[6] Itaque ex hac causa, si testes quidã, vt plerumque fit, audiri sint ad futuram rei memoriam,[7] nec dum didicita sint testificata,[8] potest & debet Senatus ex officio aperire testationes, quod ad animi tantum sui instructionem.[9] *Ita Senatus* pro Nicolaa Gaben, contra sorores Bercher, 8. Mart. 1596.

1 Quandoquidem ea cognitio ad iudicem ecclesiasticum pertinet, *cap. lator, Extr. de iudi.* Roman. *cons. 199.* Dec. *cons. 212.* Affict. *decis. 10. & 319.*

2 De qua *in cap. lator qui filij sint legit.*

3 *L. 1 §. & generaliter, D. de ventr. in poss. mitt.*

4 Quia in euidenter appareret filium non esse, nihil decernendum esset, *d. l. 1. §. si ea qua in possessione.*

5 *L. 3. §. cui a cognitio, vers. summatim, D. de Carbon. edict.*

6 *L. 1 & pass. eod. ill. tit. D. & C.*

7 *Ex cap. 1. Extr. vt lit. non contest. l. in lege 41. D. ad leg. Aquil.* iunct. *l. curent, 22 ff. de testib.*

8 Ad hoc, vt aduersarius possit probare contrarium, quod non posset facere post didicita testificata, *cap. fraternitatis, extra de testib.*

9 Vt certius & rectius iudicetur visis testationibus.

DEFINITIO XVII.

Pendente lite coram iudice Ecclesiastico super absolutione à iuramento, non eo minus potest interim agi apud iudicem laicum de contractu exequendo.

LIs cœpta coram iudice Ecclesiastico super absolutione à iuramento interposito in cõtractu, non impedit, quo minus ex contractu interim exequendo apud iudicem laicum agi possit,[1] quia quod dici solet, non debere iudicem secularem procedere de ea re, de qua sit litem coram iudice Ecclesiastico pendere,[2] licet inhibitiones nullæ interuenerint,[3] quæ nec fieri possunt inter eos, qui plane disparatam habent iurisdictionem,[4] ad hunc casum non pertinet, in quo alia res est, de qua apud iudicem laicum, alia de qua apud Ecclesiasticum tractatur.[5] Aliud enim est de iurisiurandi religione disputare, aliud vero de viribus contractus, qui nullo quoque iureiurando interueniente nihilominus valeret,[6] paratamque haberet executionem forte initus apud acta,[7] & in præsentia iudicis, quæ omnem metus vel violentiæ præsumptionem, adeoque suspicionem tollit.[8] Sed & fieri potest, & fit plerumque, vt is etiam, qui petit absolutionem à iuramento, perinde tamen sit periurus, vtputa si iuranerat se non petiturum absolutionem,[9] nisi proponas duplicem quoque petitam absolutionem. Item, quid si debitor vno tantum die ante tempus solutioni præstituturum absolutionem petierit? Fere est, vt iam periurus eam petiisse videatur, qui tantopere se arctauerit,[10] ideoque nec debet ei prodesse, ne quidem vt eum excuset à pœna contumaciæ,[11] quamuis causa quælibet etiam iniusta soleat in criminalibus excusare à dolo.[12] Recte tamen apud nos prouisum est, ne qua posthac inter iudices Ecclesiasticos & laicos controuersia possit emergere, vt absolutionem quidem à iudice Ecclesiastico ante omnia impetrari oporteat.[13] Sed ad fines agendi tantum & ad periurij exceptionem effugiendam, at non etiam vt de causæ meritis & absolutionis æquitate apud iudicem Ecclesiasticum tractari possit, cum antea iudices Ecclesiastici prætextu iuramenti & absolutionis petendæ omnes omnino de contractibus iuratis controuersias cognitioni suę vindicarent. *Sine die.*

1 Matth. Affict. *decis.* 30.

2 Feder. de Sen. *cons.* 126. *incip in quæstione, & cons.* 300. *incip factum proponitur. Not. in c. tuam, de ord. cogn. & in c. debitores, de iureiur.* Peregr. de Anch. *cons.* 22. *incip. casus talis est.*

3 Mos tamen inoleuit, vt Episcopi soleant iudicibus secularibus inhibere sub pœna excommunicationis, vt pendente lite supersedeant, vt ait Ang. *in l. 4. §. condemnatum, de rei vindic.*

4 Bald. *in l. 1 in fin. C. quomod. & quand. iud.*

5 Affict. *d. decis.* 30. *nu.* 2. & 4.

6 Idem Affict. *dict. num.* 4. Bart. late *ad leg. si quis pro eo, de fideiuss.*

7 Gloss.

7 Gloss. in Auth. *generaliter, C de Episc. & cler. DD. in l. eum, pro quo, de in ius voc. Not. in c. si quando, de off. deleg.* Luc. de Penna *in l. 1. C. de iur. fisc. lib. 10.*

8 *L. 1. C. de his qui propt. met. ind. non appell. Not. in l. de pupillo. §. si quis Prætori, de oper. noui nunc.*

9 Ant. de Butr. *in c. 1. de iureiur.* Ludouic. Rom. *cons. 326.* Bal. *in repet. l. 2. D de iureiur.* quem refert & sequitur Afflict. *d. decis. 30. num 5. & 6.*

10 Ioan. Andr. Anton. de Butr. & Abb. Sicul. *in cap debitores, extr. de iureiur.* Idem Abb *in d. c. 1. eod super rubric.*

11 Iniusta enim causa non excusat a pœna contumaciæ, *l. properandum, §. sin autem, vbi not. C de iud. & in l. qui solidum, 78 §. 1. de leg. 2. §. oportet,* in Auth. *de iudic.* Alexan. *cons. 118. col 3. vers. circa tertiam dubitationem, vol. 2. Ex not. in c finem litibus de dol. & contum.*

12 *Not. in l. 2.* vbi Angel. *C. de plagiar. & in l. igitur, D. de lib. caus.* Afflict. *decis. 31. & nu. 3. & 4.*

13 Quia iuramentum est quid mere spirituale, nec proinde iudex laicus potest de absolutione cognoscere, quamuis possit cognoscere super obseruatione iuramenti, *cap. licet, de iureiur. lib. 6.* Afflict *decis. 24. num. 9.*

TIT. VIII.

DE LIT. CONTEST.

DEFINITIO I.

Qui iam litem contestatus est, si iterum iubeatur contestari nec appellet, cogendus est vt contestetur aut habendus pro contumace.

QVi litem negatiue contestatus est,[1] si quasi minus sufficienter contestatus sit, patiatur imperari sibi à iudice vt iterum contestetur,[2] sibi præiudicat,[3] adeo vt si in iterum contestando moram faciat, possit ex ea causa petitio actoris haberi pro vera & probata,[4] siue ipsius domini siue solius procuratoris, qui & ipse dominus litis est,[5] factum consensúsque interuenerit. *Ita Senatus* in causa Joannæ Rippet & Claudij Pomard, 5. Id. Jul. 1595.

1 Quæ magis vere & proprie contestatio est, quę scilicet fit per negationem, licet lis contestata dicatur, quoties iudex per narrationem negotij causam audire cœperit, vt ait *l. vnic. C. hoc tit.* Non enim ante dicitur lis inchoata, licet vocatus sit aduersarius, *l. vlt. C. de plur. petit.*

2 Non quasi duplex contestatio necessaria sit, sed quasi prior non fuerit sufficiens, vt ait Definit. In quo circumspectus esse debet bonus iudex, ne litigatores vnquam iubeat actum agere.

3 Quia iudici parere cogitur, atque ita prioris suæ contestationis commodum amittere.

4 In pœnam contumaciæ, vt in *l. si per lusorio, 14. §. quoties ff. de appell. & de stat. 11. §. qui tacuit, D. de interr. in iur. fac.* Idque expressum est Styl. Senat. artic.

5 *L. 4. §. vltim. ff. de appell. l. procuratoribus, 22. & seq. C. de procurat.*

DEFINITIO II.

Effectus contestationis & citationis durant perempta instantia.

QVi effectus ex litis contestatione aut ex citatione nasci solent, nimirum vt actio perpetuetur,[1] vt præscriptionis cursus interrumpatur,[2] vt possessor in mala fide constituatur,[3] vt res fiat litigiosa,[4] & alij eiusmodi, non eo minus salui remanent, quod postea perempta sit instantia,[5] in qua citatio aut litis contestatio facta est.[6] *Ita Senatus* in causa viri clarissimi D. Claudij Franciçi Pobelli, D. de Preissy, nunc Equitis Senatorij nobilissimi, contra D. Henricum Bay, Præsidem Rationalium, 4. Non. Aug. 1595.

1 *L. sicut, C. de præscr. 30. vel 40. annor. Lemnei, 26. l. sciendum, 38. D. de obligat. & actio. l. vnic. C. ex delict. defun.* Inde fit vt plerunque cogatur à prætore contestari litem is quoque, qui vlterius progredi non cogitur, *l. 15. vlt. ff. de fer. & dilat.*

2 *d. l. sicut.*

3 *L. sed ex lege, 25. §. si ante. ff. de petit. hered. l. 2. C. de fructibus & lit. expens.*

4 *Auth. litigiosa, C. de litig.*

5 Litem mortuam Iureconsulti dicunt, *in l. 1. D. iudic. solu.* Alio sensu dicitur vnita, *in l. eum quærebatur, 13. ad fin. princip. D. eod.*

6 Quia cum citatio & contestatio sint facti, non possunt haberi pro infecti, *l. in bello, 12. §. facti ff. de capt. & postlim. l. verum est, 31. D. de reg. iur. l. denique, 19. D. ex quibus caus. maior.* Itaque peremptio instantiæ nihil aliud efficit, nisi vt acta litis eircumducantur, vt Paulus loqui ur *in l. actu, 44. D. de re iudic.* Id est, fiant irrita. Obserua tamen eo loco interpretis videri verba illa, *& iudex hoc permiserit.* Ad quem enim nisi ad iudicem referri potest, quod sequitur, *potest iubere.* An non vero permittit, & plus quam permittit, qui iubet?

TIT. IX.

DE PLVR. PETITION.

DEFINITIO I.

Quando moram faciat is, qui nihil offert, si plus petatur quam debeatur.

QVi debebat quinquaginta, si, cum ab eo centum peterentur, nihil obtulerit, condemnandus est in omnes expensas litis propter moram, cum quinquaginta, quæ debere se non ignorabat, offerre debuerit,[1] Aliud est, si fundi partem iniuste possessam non offerat is, à quo totus fundus vindicatur. Hoc enim casu compensandæ sunt expensæ, quasi mutua lata victoria.[2] Ideo fortasse, quod, qui totum fundum petit, non vtique singulas fundi partes in iudicium deducere videatur.[3] Quomodo petit quinquaginta, qui petit centum? adeo minor summa maiori reuera inest.[4] Sed quod priore loco diximus ita verum est, si quinquaginta liquido[5] debeantur. Quandiu enim liquidum non est debitum, nihil imputari potest debitori certam quantitatem non offerenti.[6] Sane quo minus in genere saltem offerre debeat, quicquid debitum esse apparebit, excusari non potest.[7] *Ita Senatus* 14. Calend. Decembr. 1590.

1 Ioan. Imbert. *lib. 2. Instit. forens.*

2 *L. qui solidum 78. in prine.* & ibi Bart. *de legat. 2.* Et enim Papinianus eo loco respondet, moram passum videri fideicommissarium, qui solidum fideicommissum frustra petebat hærede Falcidiam obiiciente, si partem non acceperit: Obseruandum tamen est, tractare illum de eo casu, quo fideicommissarius partem interim sibi solui desiderauerit, vt intelligamus, nec partem quidem debitam offerre debere eum à quo totus fundus petitur, si non interim partem illam, quæ debetur, sibi solui actor desideret.

3 Totus enim fundus non nisi vnum corpus est, quod Philosophi dicerent indiuiduum, licet Iureconsulti speciem appellent.

4 *L. 1. §. si stipulanti, ff. de verb oblig. l. cum furti 9 ff de in lit. iur. l. quoties 9. § sed si maiorem, D. de hered instit. l. diem proferre 27. § si plures, de recept. qui arbitr. l. qui quartam 15 de leg. 1.*

5 Id est, verè & indubitatè, & apertè, *vt in alias autem 18 ff. de iureiur.*

6 *L. non potest improbus videri, qui ignorat quantum soluere debeat 99. de reg. iur.* Nam & excusatur, qui per iustam ignorantiam plus petit, *l. 1. Cod. hoc tit.* Punitur tantum is, qui dolo malo plus petit, & per auaritiam delinquit, vt ibid. Zeno loquitur. Sed & pœnitentię locus est ante inchoatam litem, quamuis vocato iam ad iudicium aduersario *l. vlt. eod.*

7 Nam & interdum pro non liquido, si modo constet aliquid deberi, cauendum & satisdandum est ne mora contrahatur, *l. statuliber rationem 5. D de statuliber.* vbi recte legitur, *incerta causa rationis*, non vt Haloander legendum putabat, *inserta.* Obserua autem ita ius olim fuisse, vt qui plus peteret, siue re, siue loco, siue tempore, siue causa, cadere deberet à li-

te, qui vero minus, id, quod plus erat, amitteret. Quod vtrumque Zeno correxit *in d.l. & 2. C. hoc tit.* nec nisi expensarum damno hodie coërcetur, qui plus petit, qui minus, nullo. Nam quod à Zenone constitutum est de triplo inferendo, & à Iustiniano de toto debito amittendo, in vsu apud nos esse desiit. Nec rursum facile id obtinet, quod scriptum est *in §. si minus. Instit. de action.* vt si minus petitum sit, in reliquum nihilominus reus in eodem iudicio condemnetur. Fatuus enim haberetur, qui conuentum pro decem condemnaret ad viginti, quantumuis maxime viginti deberentur. Plane quin alio iudicio reliqua decem petere actor possit, nihil prohibet.

TIT. X.

DE DILATION.

DEFINITIO I.

De dilatione danda contumaci ad euitandam ex peremptorio condemnationem.

POSTQVAM alterutrius collitigantium intentio propter aduersarij contumaciam pro confessa probatáque habita est, siue quod aduersarius legitimè in ius vocatus non venerit; [1] siue quòd propositis facti allegationibus respondere noluerit, [2] non ideo statim condemnandus est contumax, [3] sed danda ei dilatio, intra quam veniat dicturus, cur non debeat condemnari. [4] Quod enim actoris intentio impleta creditur, [5] efficit duntaxat, vt de ipsius iure, de quo primum quærendum fuit, amplius inquiri non oporteat: [6] sed exceptiones, quæ eo ad eliidendam intentionem competere possunt, non excludit, [7] quarum potestate fieri possit, vt non minus condemnari actor debeat, quam si intentionem suam non implesset. [8] Idémque de actoris replicatione tractari potest, si rei exceptionibus actor non responderit, eásque ob illam causam pro confessis habendas esse iudex pronunciauerit. [9] Sed tamen si præcipiti festinatione iudex, nulla dilatione data, aduersus contumacem sententiam tulerit, [10] à qua prouocatio ad Senatum facta sit, non audiet Senatus appellantem, si nihil aliud habeat, quod dicat, cur condemnari non debuerit. [11] Nam in eius commodum, qui nullo iure litem aut instituerit aut susceperit, non solet Senatus scrupulosas istas subtilitates admittere, [12] ad cuius officium & æquitatem vel illud maxime pertinet, vt videat, ne summum ius summa vnquam sit iniuria. [13] *Ita Senatus* ex tempore, 10. Calend. Mart. 1590.

1 *Vt in l. & post edictum 73. D. de iudic.*

2 *Vt in l. si peruisorio 14. §. quoties, D. de appell.*

3 Ne præceps iudicis festinatio, qua nihil in iudiciis periculosius est, locum faciat interponendæ iustæ appellationi.

4 Pragmatici dicunt, *pour venir deffendre à la condemnation.* Textus est *in d. l. & post edictum*; iis verbis. *Iterum citari debet.* Facit *l. consentaneum 8. C. quom. & quand. iud.*

5 In pœnam contumaciæ, quę tacitam confessionem induxit & fictam, *l. Diuus Antoninus 7. D. de in integr. restit.*

6 Abundè enim sufficit exónerari petitorem probandi necessitate, inquit in simili Paulus *in l. eum qui 30. D. de iureiurand.*

7 Probata enim actoris intentione, illud adhuc superest, vt de rei iure & exceptionibus quæratur, *l. qui ex liberis 11. §. vlt. in fin. D. de bonor. possess. secund. tabul.*

8 Id enim est, quod dicimus, exceptionem nihil aliud esse, quam actionis exclusionem. Actionis inquam iure competentis, & cuius bene probata sint extrema, alioqui non est, quod de exceptionis iure tractari possit aut debeat, cum actor in probanda sua intentione defecit. Vincit enim reus etiamsi nihil præstiterit, *cap. vlt. extr. de iureiur. l. vlt. C. de rei vindicat. l. 2. D. de excep.*

9 Nam cum replicationes nihil aliud sint quam exceptiones, idem in omnibus iuris est, *d. l. 2. §. replicationes, l. exceptio 22. de exceptionib. l. non exceptionibus 10. C. eod.*

10 Contra morem iudiciorum, *d. l. & post edictum.* iunct. *d. l. Diuus.*

11 *Arg. l. exigendi 12. in fin. C. de procurat.*

12 *L. ita vulneratus 51. §. vltim. D. ad leg. Aquil. l. si fideiussor 29. §. quædam. D. mandat. l. sicut 2. §. si debitori, D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

13 *L. quod si Ephesi 4. in fi. de eo, quod cert. loc. l. qui filium 74. §. vlt. D. ad SC. Trebell. l. 2. §. item Varus ait. D. de aqua plu. arcend. l. in omnibus 90. de reg. iur. l. placuit, C. de iudic.* Adde *l. si seruum 51. §. sequitur, de verb. oblig.*

DEFINITIO II.

Non currit dilatio ei, qui adeundi iudicis absentis copiam non habuit.

A Iudice intra concessam dilationem quid facere iussus, quantumcunque præcise & addita commination e, ni intra constitutum tempus fecerit, excusandus est, & ad aliam dilationem petendam admittendus, si per iudicem ipsum steterit, quo minus eius præcepto pareri potuerit, [1] nec vlla in eam rem indiget restitutione. [2] Quid enim si quod faciendum fuit, non nisi præsente iudice explicare debuerit, [3] iudex vero toto eo tempore abfuerit, [4] aut sui copiam facere noluerit? [5] *Ita Senatus* in causa N. Joannis Bay, & heredum Nicolai Grand, & D. Senatoris de la Roche, Prid. Cal. Junij 1591.

1 *L. quid tamen 21. §. Papinianus, & 5. si arbiter. & melius in l. arbiter 40. D. de recept. qui arbitr. l. 2. in fi. D. de diuers. temp. præscr. l. 1. §. dies. & seqq. D. quand. app. sit.*

2 Quia omnis restitutio vel erroris proprij veniæ petitionem, vel aduersarij circumuentionis allegationem continet, *l. præfecti 17. D. de minoribus*, quorum neutrum hic interuenit, cum per iudicem ipsum steterit, facit *l. Iulianus 17. in fin. ex quib. caus. maior.*

3 Alioqui frustra quis causetur absentiam iudicis, cuius præsentia non fuerit necessaria.

4 Forte ex iusta causa, puta propter occupationem propriorum negotiorum, vel vrgentem profectionem, vel munus aliud reipub. vt *in l. licet 15. D. de recept. qui arbitr.*

5 Forsasse dolo malo, vt contra eum mulcta eo nomine dicenda sit à iudice superiore, *arg. Laon distinguemus 32. §. si arbiter, D. de recept. qui arbitr.*

DEFINITIO III.

De dilatione data per sententiam conditionalem, à qua fuerit prouocatum.

PEr sententiam inferioris iudicis quid facere iussus intra mensem proximum, & ni faceret, condemnatus in certam pecuniæ quantitatem ac in expensas litis, si ab ea sententia prouocauerit, & appellatoria lite per triennium aut quadriennium protracta tandem succubuerit, non ideo tamen prohibetur intra mensem proximum iudicato satisfacere, ac si nunc primum sententia reddita, nec ab ea prouocatum esset. [1] Nam quod dici solet, iniusta appellatione pronunciata, executionem iudicati fieri ex sententia confirmata, non ex confirmante, [2] ad dilationem priore sententia concessam non pertinet, cuius sane tempora pendente appellatione currere non potuerunt, cum appellatio, quamdiu pendet, extinguat iudicatum. [3] Cui consequens est, vt si condemnatus post appellationem decisam priori iudicato satisfaciat intra præstitutum tempus, nullus condemnationi expensarum prioris instantiæ locus fiat, quasi defecta conditione sub qua fuerant adiudicatæ. [4] *Ita in Senatu tractatum* ex tempore in causa N. Chardon procuratoris Neciensis, contra viduam cuiusdam Syndici de Tonoz, 3. Calend. Februar. 1593.

1 Cum enim sententia, à qua appellatum est, extinguatur per appellationem aut saltem suspendatur, *l. si causa cognita 12. Cod. de transact.* fieri non potest, vt dilatio temporis per sententiam data prius habeat finem quam principium, *l. sin diem 46. D.*

46.D.de condit & demonstr. Text. est in l.2.C.de usur.rei iudic. in illis verbis: *Vel si prouocatio fuerit prolata à iure confirmationis sententia.*

6 Vnde fit, vt medij quoque temporis usuræ debeantur, quia appellatio. licet extinguat iudicatum, non extinguit debitum *l tutor 41.D de usur.*

3 L.1 § *vlt.D.ad Senatusc.Turpill. d.l si causa cognita 32.C. de transact.l.*

4 Illi enim non fuit dicenda sub conditione sententia, *l. qui tej iamento 37.D de excus.tutor.* Si tamen dicta sit, tenet, præsertim si diu ante fuerit appellatum, *arg l.4 §. ad tempus, D. de interd & releg.* nam & appellari ab ea potest, adeo vt & eo casu à die sententiæ tempus ad appellandum computari oporteat, *l.1.§. biduum, D. quand. appell sit & intr. quæ temp.*

TIT. XI.

DE FERIIS.

DEFINITIO I.

Sententia die feriato lata omnimodo ex appellatione rescindenda est, licet recte iustaque lata sit.

SEntentia die feriato lata & pronunciata,[1] siue à iudice siue ab actuario, [2] transit quidem in rem iudicatam, si ab ea non sit appellatum, [3] postquam moribus nostris receptum est, vt ab iis quoque sententiis, quæ ipso iure non valent, necessaria sit prouocatio: [4] Sed si prouocatum fuerit, irritam eam fieri oportebit, quantumuis recte & iuste redacta sit, quia iure lata non est.[5] Idipsum tamen superior iudex sequetur, quod inferior pronunciauerat, solo pronunciationis vitio sublato.[6] *Ita Senatus* sæpius.

1 Contra morem maiorum iurisque prohibitionem, *l.2.l. omnes 7.ad fin.l.vlt. C.hoc tit.l.1.in princ. & §.1.l.si feriatis 6.D. eod.* Exceptis quibusdam cautis, de quibus *in l.2.& 3.eod.*

2 Obtinuit enim vt mandante iudice possit sententia pronunciari per actuarium, quæ ex iuris ratione non nisi per iudicem ipsum pronunciari deberet, *l 1.2 & 3.C.de sentent experic. recit.*

3 Contra quam ferat iuris ratio, ex qua procul dubio nullius momenti est ipso iure sententia die feriato lata, *d l 2.in fin. C.hoc tit d l.1 §.1.in fin D.eod.* Vide tamen *Defin 5.J.*

4 Ex Stylo Senat. nostri, facit *l.Præses 27.D de re iud.*

5 Propter vitium pronunciationis, vt loquitur Scævola *in l.qui testamento 37. D.de excus tutor.*

6 Vt & in specie *d l.qui testamento.* faciendum fuisset, si tutor iustam habuisset excusationem. Vide *cap. vlt.extr.de fer.*

DEFINITIO II.

Non sunt iurandi testes die feriato, nisi partes consentiant eo die audiri, qui sit quidem feriatus, sed non in honorem Dei.

IN dictandis aut excipiendis testationibus aliud non est. Neque enim fidem faciunt, si feriato die testes auditi sint: [1] nec ideo tamen testibus, qui iurato testificati sunt, à priore testimonio impune resilire licebit, [2] quamuis iterum sint audiendi, [3] & quidem eius sumptibus, qui nefasto die perperam eos audierat.[4] Sane si cum dies feriatus esset, aduersarius tamen auditioni consenserit, valebit testatio.[5] Præterquam si ponas in honorem Dei ferias indictas:[6] quo casu æquum non est, ex collitigatorum consensu iuri publico diuini cultus derogari.[7] Illud tamen meminisse oportet, eo die auditos videri testes quo iurati, non quo testationes conscriptæ sunt.[8] *Ita Senatus* sæpius.

1 Generaliter enim constitutum est, vt diebus feriatis actus omnes, siue publici siue priuati, conquiescat, *l a quis omnes 8 C.hoc tit* vt nulla sit cognitio iurgiorum, *l.7. ante fin.eod.* vt non tantum lites, sed etiam causæ quiescant, *l.2.eod.*

2 Quia quod testis die Dominico iuratus falsum dixerit non facit quo minus sit periurus. Imo tanto magis, quanto sanctius eo die diuinum numen colere debuit, *l.qui falso 16.D. de testib.* Culpa enim iudicis, qui eo die reum audire & iurare non debuit, non potest delictum & periurium testis excusare, *arg.l.2.D.de priuat.delict.* Stabitur tamen hoc casu secundæ depositioni, non primæ, licet iuratæ, aliqui cur iterum testem audiri oporteret, cuius testimonium fidem nullam habere posset? cur expectaremus euentum, qui nihil operari posset? *l.aliquando 13.§.vlt l.duæ 24 §.vlt.D.ad Senatusc.Velleian.*

3 Nota rectum esse audiendos, nec sufficere vt repetantur, quia prior auditio prorsus nulla est.

4 Nec per illius culpam superuacuis sumptibus oneretur is, pro quo testes auditi sunt. Nisi is ipse suo periculo, quod plerumque fit, auditionem illam die feriato fieri vrserit.

5 *L.1.§ 1 & l.si feriatis 6.D.hoc tit.* Guid. Pap *quæst.136 nu. 2.& quæst.216.ex nat pergl & DD in c.veniens, extr. de testib.*

6 Feriarum enim aliæ in honorem Dei inductæ sunt, aliæ in honorem Principis, aliæ vindemiarum aut messium causa, *l.2.3.4.7 & vlt.C.hoc tit.*

7 *dict l omnes 7. ad fin.* ibi, *nec apud ipsos arbitros sponte electos.eod*

8 Quia testatio fidem accipit ex iuramento, non ex scriptura, quæ scilicet non fit nisi ad rei gestæ memoriam, *arg l.4. D.de pign.* Nam nec olim testes, nisi palam & publicè audiri solebant in iure, id est, in loco ipso iudicij, & iudice sedente, & aduersario quoque præsente.

DEFINITIO III.

De executione facta die Dominico contra verum debitorem appellantem ab executione, nec tamen pecuniam condicentem.

DEbitor Senatusconsulto condemnatus ad solutionem, iussus erat per apparitorem Dominico die soluere, & ni soluisset in carcerem ire.[1] Dixerat ille, non debere se cogi eo die, qui in honorem Dei Opt. Maxim. feriatus esset, sed tamen cum ad solutionem nihilominus vrgeretur, absente creditore, soluerat & ab executione appellauerat. Tertio post die creditor testato declarauerat nolle se eam executionem ratam habere, quod die Dominico facta fuisset, neque tamen exactas pecunias restituerat. Quærebatur, an iustam appellationis prosequendæ causam debitor haberet? Quidam negabant, quod cum verum se debitorem agnosceret, nihil planè ipsius interesset, quonam die vrgeretur:[2] solúmque in eo versaretur ius Principis & procuratoris generalis, propter violatam publicam honestatem & sacrosanctæ religionis venerationem.[3] Nam etsi ex qua alia causa executio perperam facta proponeretur, vt puta contra leges formámve statuto præscriptá: Sufficeret tamen quod pro debito facta esset vt teneret, in id saltem vsque tempus, quo debitū offerretur.[4] Contra obiiciebatur, non debere creditorem quicquā consequi ex ea executione, quæ contra leges omnes facta fuisset,[5] præsertim cum nec debitore ipso consentiente fieri potuerit,[6] vt executio illa valeret.[7] Neque locum esse distinctioni, quæ quibusdam probabatur, an citatio duntaxat, an realis quoque executio facta esset, quasi hanc irritam fieri oporteret, illam non item. Nam præterid, quod omnia omnino ad iudiciorum causam pertinentia eo die fieri districtè & indistinctè prohibitum est,[8] quis negaret, realem esse hanc executionem, per quam iubebatur debitor, vt vel solueret, vel iret in carceres?[9] Maxime vero secuta solutione metu carcerum, tametsi in carceres detrusus non fuisset.[10] At nec illud rursus dici poterat, licuisse creditori intra decem dies à tempore interiectæ appellationis resilire ab executione, quemadmodum debitor intra idipsum tempus appellationi renunciare potuisset.[11] Non enim reuera executioni renunciasse videri poterat, qui pecunias per executorem exactas sibi retinuerat.[12] Senatus, cū debitor nec

negaret se debere, nec solutæ pecuniæ restitutionem pereret, irritam fecit executionem, irritam quoque appellationem, vtroque ex collitigatoribus à iudicij obseruatione absoluto, nulla hinc vel inde facta impensarum condemnatione, [11] propterea quòd creditori quodammodo debitor peperciſſet, qui solutionem a se factam adprobans, liberationem sibi ex ea quæsiſſet. [12] Item, quod creditori quoque ignoscendum videretur non tam ob id, quod executori non mandauerat, vt de die Dominico exequeretur (hoc enim, vt & alias sæpe factum, executoris factum partis est, [13] cum imputare sibi debeat, qui talem elegit, [14]) quam quod post triduum ab executionis iure discesſiſſet. Quid enim præterea faceret, nisi vt pecuniam quoque reddetet? Atqui nec debitor ipse petebat, qui liberationem malebat quam condictionem. [15] Irritam tamen executionem fieri necesse fuit, ne malo exemplo tale quid in posterum per creditorum iniuriosam asperitatem contingeret; [16] Interminatione etiam apparitoribus facta pœnæ vigintiquinque librarum, & quanti partium interesſet, si quid vnquam tale admitterent. *Ita Senatus* in secreto Auditorio extempore, 6. Id. Jun. 1590. & 3. Non. Decembr. eodem anno.

1 *Argum. l. Iulianus* 60. *D. de condict. indeb. l. si fideiussor* 29 §. *quædam, D. mandat.*

2 Ioan. Papon *in syntagm. arest.*

3 Neque enim auditur debitor impugnans vitiosas subhastationes, si modo pro debito factæ sint, quin offerat & obsignet debitum recusante creditore accipere. Styl. Senat. nostri. Facit *l. fundus* 9 *D. de rescind. vendit.*

4 Quamque lex ipsa irritam facit ipso iure, *l.* 2. *in fin. C. hoc tit.*

5 *Cap. vlt. extr. eod.*

6 *d. l. l. actus omnes* 8. *l. vlt.* in illis verbis: *Nulla quemquam vrgeat admonitio tacens apparitio.* & ad fin. *vel eiusiunque iudicis apparitor. C. hoc tit.*

7 Nam etsi non sit detrusus in carceres, quia soluit, ideo tamen videtur soluisse, quia carceres ei apparitor minabatur. Parùm enim sunt, aliquid fieri coacte, & metu coactionis, *l. nouissime* 7. §. 1. vbi Bald. *D. quod falsò stat. cauſ.*

8 Solus enim metus carceris iustus metus est, *l. nec timorem* 7. §. 1. *l. pen. l. vlt.* §. 1. *D. quod met. cauſ.*

9 Nam intra decennium sicut appellatio permissa est, ita & appellationis extinctio, quæ fit per renunciationem. Post id tempus non est permissa, nisi ex rescripto & diplomate Principis, vocant Pragmatici *lettres d'ancantissement*, per quas circumducitur appellatio, vt loquitur *l. si præses* 6. *Cod. quomod. & quand. iud.*

10 Iniuria enim, quæ per extortam veram solutionem facta fuerat, non nisi reddita pecunia tolli poterat. Vnde illud Comici: *Nunquam verbo satisfacies, eas re male feceris.* Facit *l. prout* 80. *D. de solut. l. nihil* 35. *de reg. iur.* Verba enim cum effectu sunt accipienda, *d. l. fundus* 9. *ff. de rescind. vendit l.* 1. §. *vltim. ff. quod quisque iur. l. penult.* §. *docere. ff. ne quis eum, qui in ius voc. vi exim.*

11 Quod Pragmatici dicunt, *mettre les parties hors de cour, & de procés, sans despens.*

12 Non quasi tacita expensarum compensatione facta, vt fieri solet ob mutuam victoriam, vt scripsi *ad Defin* 7. *num.* 1. §. *de sportul. & sumptib. in diuers. iudic. fac.* sed ob rationem, quæ sequitur in Defin.

13 Neque enim poterat ex ea solutione nasci liberatio, quin solutio ipsa cõfirmaretur, quia quamdiu pendet ius condictionis, pendet etiam ius liberationis, *l. qui hominem* 34. §. *si genet l. si quis efferens* 58. *l. pupilli* 96. §. *vlt. l. qui res* 98. §. *rem autem, ff. de solut.* nisi in casu *l. Neratius* 63 *ff. de cond. indeb.*

14 L. 3. *Cod. si in cauſ. iud. pign. capt. fit. l. si ob causam* 13. *Cod. de euict.*

15 *Arg. l. cum mandatu* 23 *in fin. ff. de minor. l.* 1. §. *is quoque, ff. de oblig. & action.*

16 Nam & debitoris intererat vt liberaretur, cum species acquisitionis sit liberari ab obligatione, *l. species* 11. *ff. de acceptilat.*

17 Imperfecta enim lex esset, quæ aliquid fieri prohiberet, si factum non coërceret, vt Vlpian. præfatur *in fragment. tit.* 1. Exemplum est in lege Cincia, de qua eo loco. Item *in l. & si quis* 14. §. *Diuus autem Marcus, ff. de relig. & sumpt. funer.*

DEFINITIO IV.

Executio facta die Dominico, licet contra verum debitorem, non tenet, nec tamen nisi procuratore fiscali requirente rescinditur.

EXecutio, quæ die Dominico aliove festo & sacro facta est, licet contra verum debitorem tenere non potest, & ante omnia reuocanda est, [1] Præstito etiam quanti interest debitoris, [2] Procuratore tamen fiscali, aut qui in eius locum substitutus sit, non solo ipso debitore id requirente, [3] quoniam ad publicam magis quam ad priuatam vindictam eius iniuriæ persecutio pertinet. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 22. infr. de execut. rei iud. c.

1 *L. 2. l. omnes dies* 7. *l. seq. & l. vlt. C. hoc tit.*

2 Vt ñi generaliter, & faciendum est, quoties executio aliqua nulliter & properam facta est. Omnis enim executio, quæ non est iusta, habet iniuriam. *l. iniuriarum* 13. §. 1. *à contr. iust. & §. sequent. de iniur. l.* 5. *Cod. quor. appell. non recip. l.* 5. *Cod. de iur. fisc. lib.* 10.

3 Ioan. Pap. *in syntagm. arest. lib.* 7. *tit.* 10 §. 2.

4 *Arg. l. locatio* 9. §. *quod illicite, ff. de public. & vectig.* Priuatim namque nihil interest veri debitoris, cuius interesset potius vt liberaretur, quemadmodum diximus ad *Defin. præcedent. numer.* 16.

DEFINITIO V.

Sola pronunciatio sententiæ fieri potest etiam die feriato, dum ne in honorem Dei fit feriatus.

NOn ex eo solo sententia nulla est aut annullanda, quod pronunciata sit die feriato, si non in honorem Dei feriatus fuit. [1] Cæteris enim diebus, quantumlibet feriatis, nihil vetat fieri ea omnia, quæ citra causæ cognitionem expediri possunt. [2] *Ita Senatus* in causa fratrum Broche, & Antonij Baudard, 7. Id. April. 1595.

1 *L. vlt. C. hoc tit.* etsi inter feriatos dies, & qua de causa feriari sint, non distinguunt Imperatores, *in l. omnes dies* 7. *eod.* sed tantum inter iuridicos & feriatos. Huius tamen distinctionis argumentum quoddam præbet, quod scriptum est *in l.* 8. *eod.* vt actus omnes, seu publici seu priuati, præterquam emancipandi & manumittendi in paschalibus quindecim diebus conquiescant.

2 *Arg. l.* 2. *& 3. D. hoc tit.* itaque diebus iis, qui non in honorem Dei feriati sunt, neque iudicium esse potest neque iudicatum, sed iudicari pronunciatio fieri potest, *l.* 6. *eod.* quod tamen mihi durius culum videtur, quia iudicatum ex sola pronunciatione totum constituitur, videturque eo die iudicari, quo fit pronunciatio, *l.* 1. *D. de re iudic.*

[DEFINITIO VI.

Rogationum feriæ non sunt indictæ in honorem Dei.

FErias rogationum indictas esse constat ex causa supplicationum (minores litanias vocant *) quas per illos dies Mamertus Viennensis Archiepiscopus primum instituit, eo tempore quo grassantibus morbis quibusdam nouis non aliud rutius, aut promptius ad placandam Dei Opt. Max. iram, auxilium aduocari posse videbatur. [1] Quo sanctissimi viri, exemplo subinde per totam non modò Galliam, sed etiam Italiam, Europam denique vniuersam eædem supplicationes indici & frequentari cœperunt, [2] Retentusque ab eo tempore mos ille etiam post fugata morborum pericula, succedentibus in dies pro misera rerum humanarum conditione ac vicissitudine aliis atque aliis penè innumeris, quæ cùm minùs timentur, magis imminent. Nec hominibus tantùm, quorum præcipuè saluti prospiciendum fuit, sed etiam frugibus, quas ex potissimùm anni parte periclitari annuis propemodum experimentis compertum est. [3] Ea res facit vt

ferias

ferias istas non tam in honorem Dei, quàm hominum gratia comparatas esse appareat. [3] Eiusque rei argumentum euidentissimum illud etiam est, quod qui mechanicas artes exercent, nec iis diebus se abstinent[4] extra horas solemnibus illis supplicationibus constitutas. Proinde quamuis nullus per illos dies Senatus habeatur,[5] non ideò tamen ab iis, quæ ad iudicij ordinandi, puta iurandorum, audiendorú nque testium solemnitatem pertinent, abstinendi necessitas vlla est. Suntque improbatæ à Senatu nostro pleræque inferiorum iudicum sententiæ, qui testationes & inquisitiones iis diebus factas, quasi in honorem Dei feriæ fuissent, nullas & irritas esse pronunciauerunt. *Ita Senatus* expius, vt relatum est 7. Cal. Junij 1612.

1 Maiores enim Litaniæ sunt Romanæ, & quæ ex summi Pontificis authoritate decantantur.

2 Quid enim non potest apud Deum Christiani populi oratio iuxta illud Euangel. *Quicquid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis* & iterum *petite & accipietis.*

3 Vt solent quæ à bona causa initium & originem sumpserunt facilè inualescere ac in consuetudinem paulatim transire, *l quæsitum* 12. § *sed si fundus* 27. *de instruct leg. l antepen. D. de legibus.*

4 Nam & fruges omnes Deus Opt. Max. non nisi hominum gratia comparauit, *l vetus, quæst.* 68. *D. de usufr. l in pecudum* 28. *D. de usur.*

5 Cum pro immediata causa habeant salutem hominum & fructuum conseruationem.

6 Quomodo abstinere iubentur diebus omnibus in honorem Dei festis. Vide *Defin.* 2. *num* 6 7.

7 Vt nec alius iudex quisquam iis diebus pro tribunali sedere possit. Sunt enim dies nefasti, per quos tria verba silentur, vt apud Ouidium, illa scilicet vulgaria, Do, Dico, Addico.]

TIT. XII.

DE IVRISDICT. OMN. IVdic. & for. compet.

DEFINITIO I.

Venditor quando sequi debeat forum emptoris, & quando non.

QVOD per manus traditum est, venditorem sequi forum emptoris,[1] eo pertinet, vt si venditor fateatur se teneri de euictione, paratúsque sit rem defendere, fori vero exceptionem obuciat, vt litem principalem ab eo iudice, qui inter emptorem & petitorem cognoscit, ad suum iudicem reuocet, non audiatur. Ibi enim res defendenda est vbi petitur,[2] eadémque lis est, quam emptor & quam emptoris nomine venditor aduersus petitorem exerceat.[3] Cæterum, si venditor neget sua interesse, quasi de euictione non teneatur, quemadmodum nouam litem aduersus eum hoc nomine instituí necesse est, & quidem personali actione, quippe, quæ vel ex natura actionis venditi, vel ex stipulatione venditionibus inseri solita proficiscatur;[4] Ita fieri nequeat, vt venditor coram alio quam suo iudice ex causa inuitus conueniatur.[5] Vulgaris enim feréque perpetua iuris regula illa est, Actorem forum rei omnimodo sequi debere.[6] Alio tamen iure, ex inueterato pragmaticorum errore, vtimur.[7] *Ita tractatum est* in causa N. Guilielmi de Gadaigne Senescalli Lugdunensis, & Dominæ Joannæ de Gorreuod Dominæ de Meximieu, 5. Id. Jul. 1588.

1 *L. venditor* 49. *D. de iudic. l.* 1 *in fin C. vbi in rem act.*

2 Alioqui defendere non esset id facere, quod dominus in litem faceret, *l. sed & ha* 35. 6. *defendere ff de procur.* aut eandem vicem quam reus subire, *l. minor.* 51. 5. *quoniam eod.* & venditor proprij fori priuilegium allegare posset ad emptoris litem defendendam.

3 Alienæ enim liti interuenire dicitur venditor, non suam inchoare, qui ab emptore laudatus venit ad iudicem, *l. qui proprio* 46. 5. *qui alium, eod tit. De procurat.*

4 Nemo enim dubitat, quin actiones ex vendito & ex stipulatu sint personales, cum proficiscantur ex contractu.

5 Propriam namque litem hoc casu exercet venditor, non alienam, vt in casu *d. l. venditor & d. l* 1 *C. vbi in rem act.*

6 *L.* 2. *C hoc tit l. vlt. C vbi in rem act.*

7 De quo vide, quæ scripsi in Chiliad. *De error. pragmat. Decad.* 2. *Err. vlt.*

DEFINITIO II.

Non semper indulgendum esse literis requisitoriis.

MAgistratuum omnium, præsertim eorum, qui supremam exercent iurisdictionem, officium quidem est, vt licet iis præsint prouinciis, quæ partim supremó que Principum Imperio distinctæ sunt, mutuas tamen iuris dicundi functiones mutuis auxiliis tueantur, si quid sit, quod alius alium rogatum velit.[1] Sed tamen cauere diligenter debent, ne, dum id agunt, vt alienæ subueniant iurisdictioni, propriam negligant & offendant.[2] Itaque si is, qui vni præest prouinciæ, rogetur suæ iurisdictionis hominem, qui ab alterius prouinciæ tuersario conueniatur, ad eius iudicem remittere, licet ob eam causam, quę ad litem in alia prouincia cœptam pertineat, non debet concedere.[3] In eoque non immerito notata est à receptioribus maiorum nostrorum facilitas, quos vt vibaniores viderentur, contra facere solitos accepimus. Spectat enim id ad Principis auctoritatem publicámque prouincialium vtilitatem, ne & longioribus & dispendiosioribus vexentur litium incommodis, si extra prouinciæ suæ fines litigare compellantur.[4] Secundum hæc, cum Geneuas quidam pro nostrate apud Geneuates fideiussisset, ex eaque causa apud suum iudicem conuentus literas ab eo impetrasset aduersus debitorem vt iudicio adesset, litisque periculum in se susciperet, rogato etiam Senatu, vt earum literarum executionem permitteret; non putauit *Senatus* permittendam.[5] Etsi enim Geneuatum Rempublicam nullam agnoscimus nullámque magistratuum, à quibus reguntur, supremam in suos potestatem, quæ tota Sereniſſimo Duci nostro supremi imperij iure iam inde à tot seculis competit, quamdiu tamen ius est in armis, vimque legibus factam vlcisci non licet, cogimur fere in omnibus sic cum iis agere, ac si tales illi essent, quales se impune iactitant.[6] Permisit tamen Senatus, denunciationem fieri debitori litis apud Geneuates institutæ, vt si sua putaret interesse, fideiussorem suum eo loco, vbi conueniebatur, defenderet.[7] Quo remedio visum est abunde consultum & iuri publico & indemnitati fideiussoris, qui à suo iudice quandocunque postea condemnatus, paratam vtique habiturus sit actionem ad quicquid sua interierit consequendam aduersus debitorem, qui de lite factus certior neque defenderit neque soluerit.[8] *Ita Senatus* 13. Calen. Januar. 1594. *Eodem* iure Curiam Gratianopolitanam non ita dudum vsam scio pro Do. de Valentier Delphinate, contra Dominum Comitem de Monreal, cum hic tanquam fideiussor apud Senatum nostrum conuentus, debitorem Delphinatem, pro quo fideiusserat, ad suscipiendam litis defensionem iudicio adesse vellet. Hæc, si de causa ciuili agatur. Sin de criminali, quid iuris sit, dicam sub tit. Vbi de crimin. agi oport. Definit. 1.

1 Ne alioqui cassa sit iusti iudicis cognitio, si definitioni executio non tribuatur, vt ait *l episcopale* 8. *Cod de episc audient.* in eamque rem frequens & necessarius est vsus literarum, quas Pragmatici *requisitorias* vocant. De quibus *in l. à Diuo Pio* 15. 5. 1 *D. de re iud. l solent Præsides* 7. *D. de custod. & exhib reor.* No-

uell.17.*de mandat.Princip.c.14.§.sed etiam suscipientes*,& in Nouell.90.*de testib.c.5.§ & quoniam*, & in Nouell.114 *Vt null.iudic c 5.vers.si vero cognoscatur.* Itemque *in l.properandum* 13.§. *sin autem reus abfuerit, C.de iudic.* Vide Pet. Rebuff. *in tract.de lit requis.seu rogat.tom.2.*& Gayl.*lib.1.obseru.c.56.num.5.*

2 Alioqui iurisdictiones turbarentur, quod fieri non debet,*l.vlt. D de iurisdict. l.cum vnus* 12.§.*penult. D.de rebus auct. iudic possid l magis puto* 5 §.*illud quari, D.de rebus eorum qui sub tutel.l.consulta* 23.*C.de testam.* Inde est,quod supradictas literas requisitorias Doctores Itali vocant literas *mutui compassus, vnd dict.l.vlt.de iurisd.*

3 Prospicere enim debet Præses prouinciæ quantum potest, ne prouinciales sui superuacuis litibus aut sumptibus vexentur, & iniquo illo damno afficiantur, *l.illicitas 6.in princip. vers.item ne quis iniquum, D.de offic.præsid.* Nam magistratus adeoquè iudex quilibet imperium suum ad vtilitatem litigantium referre debet,*l.generaliter* 9.*D.off præsid.*

4 *Cap.quia nonnulli,extr.de rescript.l.1.§.vlt.& l.3.in princ. D.de alien.iudic.mut.caus fact.*

5 Quoniam permissa eiusmodi executione, futurum erat, vt personalem actionem coram non suo iudice suscipere nostras cogeretur,contra *l.2.C.hoc tit.*

6 Ideoque in aliis licitis casibus literas,quas illi ad nos requisitorias scribunt, perinde accipimus, iisque acquiescimus, ac si supremam in iis potestatem aliquam agnosceremus. Vicissim tamen ad eos literas requisitorias non scribimus,nisi rogatis generaliter omnibus magistratibus, ad quos res pertinebit.

7 Actus enim ille denunciationis est extraiudicialis,ideoque poterat fieri etiam irrequisito Senatu, dummodo testibus præsentibus, *l.Æmilius* 38.*D de minor.l.5.in princ.&* § 1.2.*&* 3. *D.quod vi aut clam.* Non enim fit denunciatio in vim citationis, *l.4.*§ *prætor ait, D.de damn.infect.* sed tantum ad notificandum & certiorandum, *l item veniunt* 20 § *petita, D.de petit hered.l.1.*§.*denunciare, D.de liber.agnosc.l si rem* 29 §.*quolibet tempore. l si ab emptore* 49. *l.si dictum* 56.§.*si præsente, & seqq. D.de euict.*

8 *L.minor* 39.§.1.*vers denunciare,eod.* Denunciatio enim constituit aduersarium in mala fide, adeoque in dolo, quoties ab eo facta est,qui denunciandi ius habuit,*l.quadam* 9.§.1.*D.de ædend.l tutor* 47 *à contr.sens D. de minor.* Imo & sufficit feciſſe quem,ne possit sibi denunciari, *l si ideo* 55.§.*vlt. & d.l si dictum* 56.§ *simili modo,D.de euict.*

DEFINITIO III.

Contumacia præscriptionem fori excludit.

IN ius vocatus à non competente iudice,si ad diem non adfuerit iterum vocatus,præscriptionem fori, quam initio habere potuit,obiicere amplius non potest.[1] Iurisdictionem enim approbasse intelligitur,qui per suam contumaciam iudicem coegit, vt se iterum vocari iubere debuerit.[2] Quisquis enim vocatur, licet ex aliena iurisdictione sit,tamen venire debet hoc ipsum dicturus,vt sciatur huius-ne an illius sit iurisdictionis.[3] *Ita Senatus* sæpius.

1 Intellige, si non sit omnino euidens incompetentia. Quid enim si laicus ad forum clerici vocatus sit, aut clericus ad forum laici? vt dicemus *Defin seq.*

2 Quid enim aliud mitius aut leuius facere possit iudex aduersus contumacem? *l & post edictum* 73.*D.de iudic.l consentaneum* 8 *C.quomod & quand.iud.*

3 *L.ex quacunque* 2 *D.si quis in ius vocat non ier.l si quis ex aliena* 5.*D.de iudic.* Et sane cum exceptio fori sit declinatoria & consequenter dilatoria, necesse est eam opponi ab initio, *l. exceptionem* 19.*C de probat.* id est, ante litem contestatam, *l.2.* §.*vlt.& l* 3.*D de except.* Ergo & ante contumaciam, quia contumacia non solum pro præsentia est, sed etiam pro contestatione, *Auth.qua in prouincia, C.vbi de crimin. agi oport.* alioqui contra absentem, quantumuis contumacem procedi non posset ad diffinitiuam sententiam,*d.l.consentaneum,& l.1.Cod.eod. quomod & quand iud.*

DEFINITIO IV.

Quid si incompetentia sit euidens.

HVic consequens est, vt si iudex ecclesiasticus eum,quem laicum esse sciat & fateatur ob rem, quam constet non esse fori ecclesiastici, in ius vocari præceperit, aut contra laicus ecclesiasticum, non idem dicendum sit,quia nec dubitatur,quin omnino distinctæ sint ecclesiasticorum & laicorum iurisdictiones,[1] adeo vt neque ex voluntate consensúque eius, qui vocatus est, possit aut hæc illa prorogari,[2] ne iuri publico præiudicium fiat, cuius maxime interest, vt suam quæque retineat auctoritatem, mutuis etiam auxiliis in eam rem, si opus sit, collatis.[3] Quare nec nocebit clerico, quod tribus, si voles edictis ad iudicem laicum vocatus non venerit, si modo constet iudici & in confesso sit clericum esse eum, qui conuenitur.[4] *Ita Senatus* pro D.Episcopo Bellicensi, contra Episcopum Augustanum mense Decemb.1589.

1 *Cap at si clerici* 4.vbi Canonist.*extr.de iudic.* Adeo vt nec valeat consuetudo in contrarium,Rot.*decis* 10.*de consuet.in antiq.* Excipiendi tamen sunt quidam casus notati per Mynsing. *centur.2.obseru.* 67.

2 *Cap significasti,& c si diligenti,Extr.de foro compet.* Castr. *ad l pen.num.4.C.de pact.*

3 *L.episcopale* 8.*C de episc.audient.*

4 Guid.Pap.*quæst.*77.*&* 139. Facit *l.vnic.C.qui pro sua iurisd iudic.dare dari ve poss.*

DEFINITIO V.

Saluaguardia per Principem concessa non tollit iurisdictionem Domini inferioris.

ID genus diplomatis principalis, quo quis se suaq; omnia in Principis protectionem specialem inuocat (vulgo Saluamguardiam vocant) sicuti nullum ius tribuit impetranti, sed competentis duntaxat, si quam habebat possessionem, conseruat,[1] ita de ordinaria inferiorum iudicum iurisdictione nihil detrahit,[2] sed si qua possessionis controuersia emergat, ex diplomate agendum est coram eodem iudice,qui etiamsi diploma nullum esset, de ea re cognosceret.[3] Idémque cæterorum diplomatum ius est, siue de debitis sint, siue de emphyteusi, siue ad causam restitutionis in integrum concedantur. Vt enim his omnibus casibus diplomatis impetratio necessaria sit ab iis primum inductum est,qui de locupletando Principis ærario potius quam de inferiorum iurisdictionum auctoritate nullo modo imminuenda cogitarunt.[4] Eóque passim iure vtimur.

1 Habet enim impliciram causam interdicti retinendæ possessionis, cuius nec frequentior vllus apud nos vsus est, quam ex huiusmodi diplomatibus.

2 Supremi enim optimique Principis est,omnes omnium iurisdictiones, licet inferiores, tueri non turbare aut infringere, *l.vlt.D.de iurisd omn iud l.vlt.C.vbi & apud quem cognit.in integr.restit.l.consulta* 23.*C de testam.*

3 Alioqui quod pro tuendo possessoris iure constitutum & inductum esset ei noceret, qui in iurisdictionis suæ possessione esset. Contra *l.vnic.C.qui pro sua iurisdict.iudic.dare dari ve poss.*

4 Sic enim debent accipi rescripta omnia Principis, ne alieno iuri quicquam derogetur, *l.2.* §.*si quis à Principe, D.ne quid in loc.public.* neve beneficium Principis alteri sit captiosum, *l.Paulus notat* 8.*de pact stipulat.* Nam nec priuilegium à Principe concessum ad alienam iniuriam porrigi oportet, *l. impuberi* 40.*D.de admin.& peric.tutor.*

DEFINITIO VI.

Feudi iudex competens est in quacunque actione, quæ feudi nomine instituatur & inter quoscunque.

CVm de feudali iure agitur, iudex feudi competens est inter quascunque personas,[1] non solum si in rem actio exerceatur, sed etiam si in personam: cum quæ in personam actio competit contra feudatarium ex feudi iure & ratione feudi detur.[1] Idem in emphyteusi quoque iuris est. *Ita Senatus* in relationibus libellorum,7.Cal.Aug.1592.

1 *Tit.47.an apud iudic.vel curiam domin.quæst.feud.deb.terminlib.2. feudor.*

2 *L.vlt versic.sed & in locis,C.vbi in rem act.*

3 Guid.Pap.*quæst.42.*

DEFINITIO VII.

Ad iudicem chirographi recognitionem potest clericus apud iudicem laicum conueniri.

AD recognoscendum aut denegandum chirographum potest clericus apud iudicem laicum, & vicissim laicus apud iudicem ecclesiasticum conueniri. Neque enim quisquam in ea re iudex incompetens est, cum ea interpellatione non tam id agatur, vt fiat condemnatio, quam vti ne debiti probatio intercidat,[1] vtque ab eo saltem tempore ius pignoris creditori acquiratur in bonis debitoris.[2] Proinde facta chirographi recognitione, natáque hypotheca, nouum genus actionis proponendum erit, agendúmque aut personali coram iudice ecclesiastico,[3] aut hypothecaria coram seculari, qui eiusmodi actionis iudex competens est,[4] non solum si de profanis clerici rebus, sed & si de beneficij fructibus tractetur.[5] *Ita Senatus* pro Reuerendiss.D. Joanne Gothofredo Genodio Episcopo Bellicensi, contra Episcopum Augustanum mens. Decembr. 1589. Et rursum ex tempore pro D. Joanne Baptista Cauet, contra D.Abbatem Ambroniaci,17. Calend.Januar.89.

1 Quo respectu multa passim recipiuntur, quæ alioqui non essent iure recipienda,vt in *lege Aquilia* 40 *ff.ad leg. Aquil.*quia probatio veritatis lumen est.*l per hanc 4.in fin.C.de temp.& rest.appell.*

2 Postquam eo iure vtimur,vt ex sola chirographi agnitione vel denegatione inducatur ius tacitæ hypothecæ. De quo videnda sunt, quæ scripsi Decad.1.*De error.pragmat.Err.1.*

3 Quia actor sequi debet forum rei,*l.2.C.hoc tit.*

4 Nam actio hypothecaria, id est, pignoris persecutio in rem est,*l pignoris* 17.*D.de pignor.l pignoris* 18 *C.eod.l.* 2.*C si vnus ex plurib.hered.*

5 Fructus enim beneficij temporalem magis quam spiritualem causam, qualitatem & conditionem habere intelliguntur. Pendent enim ex iure possessorij, quod ipsum creditur esse temporale. Guid.Pap.*quæst.*2. Adde Guid.Bened.*in verb.& vxorem à num.*414.*vsque ad num.*420.

DEFINITIO VIII.

Casus duo, in quibus etiam persona clerici potest coram iudice laico conueniri.

QVidam casus sunt, in quibus receptum est, vt etiam personali actione clericus apud iudicem laicum conueniri possit. Inter quos ille est, Si clericus à suo iudice condemnatus parere nolit, censuras negligens ecclesiasticas.[1] Alter est si non opposita fori præscriptione passus sit, se à laico condemnari. Nam in iudicati actione, quæ in personam est priuilegium fori obiicere non poterit; Quasi malitiose & dolo malo exceptionem distulisse videatur, vt iudicium irritum esset.[2] Quæ ratio ostendit de eo clerico nos tractare de quo dubitari probabiliter possit,an clericus sit necne.[3] Nam si exploratum & notorium esset, non posset videri taciturnitate ipsius actor deceptus qui clericum esse non ignorasset:[4] Nec causa vlla subesset propter quam ex rei silentio, iudicis laici iurisdictio prorogata videri deberet, quam nec expresse consensu tametsi voluisset prorogare potuisset.[5] *Ita Senatus* ex tempore, contra N. Renellum, 4: Calend.Junij 1593.

1 Guid.Bened.*vbi s. prox.*Capell.Tholos.*qu.*489.

2 Petr.Rebuff.*in tract. De sentent. execut art.*3.*gloss.*2.*num.*3. Ioan.Papon.*in syntagm. Tit.De la iurisdict.temporelle,*§.8.*& 21.* Neque enim malitiis indulgendum est, *l. in fundo* 38. *D. de rei vindic.*

3 Iunge quæ scripsi *Defin.*4.5.

4 *L.nam si actor* 26. *D.de rei vindic l.1.in fin.C.de act.empt.*

5 Dixi *supr. Defin* 4.*num.*2. Nec enim maior vis esse debet taciti quam expressi, aut fictionis quam veritatis, *l sed addes* 19. §.*penult.D.locat.l.*3.*D.de reb.cred.* consensus autem, qui ex contumacia inducitur, non nisi fictus est, tacitamque inducens prorogationem.

DEFINITIO IX.

Potest agi contra clericum coram iudice laico, vt declaret an transactioni stare velit, an sententiæ ab iudice ecclesiastico redditæ?

EX transactione quidem non magis quam ex alio vllo contractu personalis actio contra clericum coram iudice laico exerceri potest.[1] Sed cum post sententiam ab ecclesiastico iudice redditam, à qua fuerat prouocatum, transactio facta esset; Visum est non inutiliter apud laicum iudicem instituram actionem, qua clericus non ad aliud vrgebatur, quam vt declararet an stare transactioni an iudicati executionem pari mallet,[2] cum ex eiusmodi petitione nulla sequi posset condemnatio.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sufficit enim personalem actionem esse vndecunque tandem illa sit,ne coram laico iudice possit exerceri,*cap.ex si clerici* 4 *Extr. de iudic. cap.significasti. & cap.si diligenti. Extr. de for.comp.*

2 Iuxta *l.si diuersa pars* 14. *C. de transact.* Nam clerico nolente transactioni stare, ex integro agendum fuisset coram laico iudice.

3 Id enim vnum est quod iure prohibetur, ne clericus à laico, aut laicus à clerico absolui vnquam possit aut condemnari. Nec sane sententia dicenda est, quæ neque absolutionem continet,neque condemnationem, *l* 1. *D. de re iudic.*

DEFINITIO X.

Eius esse debet cognitio de sumptibus litis, cuius est de negotio principali.

CVm iudex laicus per iuris imperitiam inter clericos personali actione proposita cognouisset, & ab ea sententia condemnatus ad Senatum prouocasset, Placuit male quidem iudicatum,[1] condemnarique in litis appellatoriæ expensas eum debere,qui obtinuerat:[2] Sed tamen nihil, de primæ litis sumptibus decernendum, propterea quod eiusdem iudicis cognitio de sumptibus esse deberet, cuius erat de negotio principali,[3] cum non semper fori præscriptione, sed de institutæ actionis iure, mutuo collitigatorum consensu disceptatum proponeretur.[4] Itaque cum is consensus iurisdictionem incompetentis iudicis prorogare non potuisset, ne expressa quidem voluntate,[5] Visum est ad ecclesiasticum iudicem remitti totam rem oportere. *Ita Senatus* 9.Calend. Junij 1590.

1 Ex iis quæ diximus Defin.4.7.& 8. *s. hoc tit.*

2 Quia sententiam nullo iure latam nulla etiam ratione defenderat. Et iuris regula est; Victum victori in expensas esse condemnandum, *l properandum* 13.§ *siue autem alterutra, C. de iudic. l.*4. *C.de fructib. & lit.expens.l.*1.§.1. *D.de vacat. & ex.us muner.*

3 Cum expensarum condemnatio sit accessoria, nec nisi officio iudicis fit,*l.*3.*& d.l.*4. *C.de fructib. & lit expens.* Is enim de accessoriis cognoscere debet, qui cognoscit de principali, *l.*1.*C. de ordin.iudi l* 3. *C de iudic.* [Sic dicimus posse iudicem ecclesiasticum cognoscere etiam de dote damnis & interesse si sint ista coniuncta cum quæstione matrimonij. Glos.*in cap.si annuum* in verb.*dependentibus, libro sexto,*& ibi Gomez.*numer.*20. Sylvest.in verb.*dos,*§.14.*vers.*7. & Innoc. *in ca.*1.*nu.*3.*vt lit non contest.*licet in Gallia,vt audio,id non observetur.]

4 Non enim de alia re pronunciare iudex potest, quam de qua cognouit, *l.de qua re* 74.*D de iudic.*

5 *Cap. significasti. & cap. si diligenti. Extra.de for.compet.* Castr:*ad l pen.C.de pact.*

DEFINITIO XI.

Iudex delegatus mulctæ dicendæ ius habet.

IVdex à Principe delegatus æq; ac ordinarius mulctæ dicendæ ius habet, [1] præsertim vt mandatam sibi iurisdictionem tueatur. [2] *Ita tractatum est*, 6. Calend. Jul. 1591.

1 Guid. Pap. *quæst.* 60.

2 Omnibus enim magistratibus præterquam duumuiris permissum est iurisdictionem suam prænali iudicio defendere. *l.* 1. *D. si quis ius dicent. non obtemp.*

DEFINITIO XII.

Potest clericus à iudice laico ex reconuentione condemnari.

LAici quidam egerant ex transactione coram iudice ecclesiastico aduersus parochũ actione personali, vt transactioni satisfaceret. Cum ille paratum se dixisset satisfacere, sed ita tamen si vicissim condemnarentur illi ad implenda ea, quæ mutuis conuentionibus, eademque transactione continebantur, [1] Iudex ecclesiasticus omnes simul vnaque sententia ad exequenda placita condemnauerat. Appellantes laicos tanquam ab abusu, quasi à iudice ecclesiastico ex personali actione condemnari non potuissent, [2] Senatus noster non putauit audiendos, cum ipsi priores iudicem elegissent, [3] nec nisi mutua condemnatio ex contractu reciproco fieri potuisset. [4] Maxime vero quod de decimis persoluendis in petitorio tractabatur, quæ cognitio ad ecclesiasticum non ad secularem pertinet. [5] *Ita Senatus* pro Brandon parocho de S. Julin sur Vayle, contra parochianos dicti loci. 11. Calen. Maij 1581.

1 Neque enim poterant laici agere ex transactione, quin vicissim ipsi satisfacerent omnibus, quæ eadem transactione promiserant, *vulg l Iulianus* 13 §. *offerri*, *D. de action empt.*

2 Propter euidentem incompetentiam: *l* 2 *C hoc tit.*

3 *Ex l. cum Papinianus* 12. iunct. *auth & consequenter, C de sent. & interloc. omn. iudic.* Guil. Bened. *in verb & uxorem, numer.* 123.

4 *d.* §. *offerri, l cum te* 6 *C de pact. int emp. & vendit. l si diuersa* 14. *C de transact. l. quero* 54 § *inter locatorem, D. locat*

5 Est enim decima quid spirituale non temporale, *cap.* 1. *& tot. tit Extr. de decim.*

DEFINITIO XIII.

Decreto Senatus non potest derogari iurisdictioni inferioris vasalli ignorantis.

SI Senatus postulante actore delegauerit causæ cognitionem alicui ex maioribus prouinciarum iudicis, [1] de re, quam inferioris iurisdictionis dominus ad iudicem suum adferat pertinere, non eo minus saluum est vasallo ius tuendæ propriæ iurisdictionis. Non enim aduersus eum habere vim rei iudicatæ potest decretum, quod inscio eo factum est. [2] Sed tamen obseruare ille debet, vt de eo contendat, non apud iudicum maiorem, qui mandatam sibi à Senatu cognitionem à se abdicare fane non potest. [3] Sed apud Senatum cuius est non solum mandatam iurisdictionem reuocare, [4] sed etiam inferiorum feudatariorum iurisdictiones tueri, sicut & cætera quæ sunt proprij cuiusque patrimonij: Maximæ cum eo iure hodie vtamur, vt iurisdictiones omnes patrimoniales esse existimentur, adeoque vt plurimum onerosæ magis quam compendiosæ. *Ita Senatus* pro Illustri D. Georgio de Mouxi Comite de Moureal. 4. Non. Decemb. 1592.

1 *Vt in l. sæpe audiui* 8. *& l seq. ff de offic. præsid.*

2 *L etiam* 29. §. *vlt. D. de min. de vnoquoq;* 47. *D. de re iudic.*

3 Quia eius qui mandauit vice & partibus fungitur, *l* 1. § *qui mandatam, l et si prator.* 3, *D. de offic. eius cui mand. est iurisd. l solet prator*, 16. *D. hoc tit.*

4 Etiam post litem contestatam, *l. iudicium soluitur*, 18. *vbi* Bart. *D. de iudic.*

5 Ne turbentur, & confundantur iurisdictiones, *l. vnic. Cod. qui pro sua iurisd. iudic. dare darive poss.*

DEFINITIO XIV.

Clericus repertus in habitu secularis militiæ non habet priuilegium fori.

CLericus in habitu secularis militiæ repertus, cum hoc ipso, quo se ad secularem militiam transtulit, ecclesiasticæ renunciasse credatur, [1] non habet priuilegium fori, si de crimine licet communi nec priuilegio apud iudicem laicum conueniatur, [2] ac multo magis si de desertæ quoque secularis militiæ prætextu ecclesiasticæ repetendæ causa, [3] deferatur. *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 25. Sept. de Episcop. & Cleric.

1 Iul. Clar *in pract. crimin quæst.* 73 *num* 6

2 Emanuel Soarez *in Commun opin. in verb clericus.* Guid. Pap. *quæst.* 138. Ioan. Imocen. *lib.* 4. *Instit. f. renj. cap.* 1. Ioan. Papon. *in synagmat. arest.*

3 Ne alioqui nulla ratio sit veniæ & resipiscentiæ, quod fuerit inhumanum, *argum. l. furti* 6. § *pactusque, D. de his qui not. infam.*

DEFINITIO XV.

Clericus à iudice laico personaliter condemnari potest ad expensas litis, non etiam ad fructus receptos.

QVamuis verum sit, expensarum, quæ in litem factæ sunt, condemnationem esse personalem, [1] nec posse clericum à iudice laico personalem vllam pati condemnationem: [2] Si tamen aduersus personam ecclesiasticam reali actione apud iudicem laicum egero & obtinuero, [3] perinde ratione sumptuum litis fiet condemnatio, atque si condemnatus personale priuilegium nullum haberet. Id enim in propositæ actionis consequentiam euenire necesse est, vt qui iustam litigandi causam non habuit, expensarum condemnatione mulctetur. [4] Nec alterius iudicis esse potest de sumptibus litis cognoscere, quam eius qui de ipsa lite cognouit. [5] Diuersum est in fructibus rei petitæ. Nam quæ sit fructuum adiudicatio, nõ tam in propositæ actionis consequentiam fieri videtur, quam ipsius actionis quædam esse portio, siue actionis iure, siue officio iudicis, vt vocant, mercenario debeantur. [6] Ideoque sic sententiam concipere iudex laicus debet, non vt condemnet clericum in fructibus, sed vt pronuncier mittendum actorem in rei de qua quæritur possessionem, aut in ea retinendum vel etiam restituendum *cum fructibus*, aut potius *cum fructuum à reo perceptorum restitutione*, tacito condemnationis verbo, quod non potest personam ipsam non afficere. [7] *Ita Senatus* in causa R. Bonauenturæ Martin. Franciscani & Matthæi Martin. 8. Id Febr. 1593.

1 Quia in pœnam temeritatis litis infligitur, *l. eum quem temere* 79. *D de iudic. l* 1. §. 1. *De vacat & excus. muner.*

2 *Cap significasti, & cap si diligenti Extr de for comp.*

3 Quia in hoc genere actionis solet actor sequi forum loci, in quo res sita est, non inspecta persona possessoris, *l vlt. C. vbi in rem act.*

4 *L qui solidum* 78. § *etiam, de leg.* 2. *l. properandum*, 13 § *sin vero alterutra, C. de iudic.*

5 Quia expensarum condemnatio sit officio iudicis, & quidẽ mercenario, quod propositæ actioni subseruit, *l* 3 *C de fruct. & lit. expens.* Facit *l qui per collusionem* 49. §. *vlt. D de act empt.*

6 Ideoque solent Iureconsulti sic loqui, vt dicant fructus venire in actionem aut non venire, *l. videamus generaliter* 38. *per tot. D de vsur.* quod similiter de sumptibus litis nusquam scriptum est: nunquam enim veniunt in actionem, licet veniant in condemnationem.

7 Vt sententia in rem concipiatur non in personam.

8 Non enim res condemnari potest, sed persona ad aliquid dandum vel faciendum, *l* 3 *C. de sent. & int omn. iud.*

DEFINI-

DEFINITIO XVI.

Iudex laicus potest clericum pœnali iudicio condemnare iurisdictionis suæ tuendæ gratia.

DVobus clericis de beneficij possessione apud iudicem laicum certãntibus, [1] si iudex possessionem sequestrauerit, tum alter ex litigatoribus sequestrem in ea possessione turbauerit, potest & debet iudex laicus in clericum turbatorem sententiam mulctamque dicere. [2] Quia sicuti de possessione cognitio ad eum solum pertinet, ita permittendum illi est, vt iurisdictionem suam, alioqui futuram inanem, pœnali quoque iudicio tueatur. [3] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. S. inf. Vide vt.

1 Postquam eo iure vtimur, vt de beneficij possessione non quidem adipiscenda, sed retinenda cognoscere iudex laicus possit. Guid. Pap. *quæst.* 1.

2 Licet id non possit fieri citra personalem condemnationem.

3 *L. vlt. D. de offic. eius cui mand. l. vnic. D. si quis im. dicen. non obt.* Simile est quod dicimus, episcopum aut eius officialem punire posse quod magis est officiarios suos laicos de delictis per ipsos in officio commissis. Boer. *qu.* 7. nu. 7. post Autor. *in repet. clem.* 1. *de potest. eccles. super laic.* Ioan. Andr. & Archid. *in cap. si episcopus de offic. ordin. lib.* 6. Nam & ea res ad ecclesiasticæ iurisdictionis tuendæ cautam pertinet. Multa enim licent in consequentiam, quæ principaliter non licent & directo, *l.* 1. *l. quod dicimus* 7. *D. de auctor. & consi. tutor.*

DEFINITIO XVII.

De concessa per Principem iurisdictione & concessionis interpretatione.

CVm de Principis iure disputatur, longe alia ratio est iurisdictionis, alia cæterarum rerum. Quæcumque enim iurisdictio in Principis territorio est, ea vel Principis esse, vel à Principe manasse præsumitur. [2] Nempe quia nihil esse potest in territorio, quod non alicui iurisdictioni subiacere necesse sit. [3] Cuius autem potius iurisdictionem esse aut fuisse credendum est, quam eius, qui supremam in territorio habeat potestatem? [4] Cæteræ vero res nec præsumuntur esse Principis nec à Principe manasse; sed esse liberæ, & singulis possessoribus proprio dominij & patrimonij iure acquisitæ, quoniam vnaquæque res naturaliter libera, [5] & vt loquuntur allodialis præsumitur, præterquam si in feudum data vel possessa probetur. [6] Feuda enim omnia à Principe tanquam à fonte fluxisse creduntur, cum nec à seipso quisquam, nec ab alio verisimilius quam à Principe beneficium accepisse existimandus sit. [7] Quid ergo si Princeps vniuersam iurisdictionem quam in aliquo territorio habebat nobili cuidam concesserit? Suprema iurisdictio excepta censebitur, quam sicut à se abdicare Princeps nec si velit potest, ita multo minus velle credendus est. Vasallos enim non socios & Principes facere cogitat Princeps qui nobilibus subditos, feudum & omnimodam iurisdictionem concedit. [9] Itaque & suprema appellationis & aliarum rerum, quæ maiores Principis iudices postulant, cognitio excepta intelligetur, [8] eamque iurisdictionem de terra feudo, vt loquuntur, Principis recognoscere vasallus cogendus erit. [9] Sed & nobiles alij qui in eiusdem iurisdictionis territorio habitant excipiendi erunt, ne pari in parem data iurisdictio videatur: [10] Nec eorum personæ tantum, sed etiam castra & ædificia omnia, eorumque continentia cum domesticis omnibus. [11] An & si qua in eo territorio feuda possideant? Minime. Siquidem ea exceptio induceret, vt noua iurisdictio tacite concessa videretur iis, de quibus ne locutus quidem Princeps fuisset. Ac vt ob personam eius cui princeps iurisdictionẽ dedisset, haberet etiam super feudis suis iurisdictionem is, qui antea nullam habuerat, [12] aut, quod esset absurdius, [13] vt in iis feudis maneret iurisdictio Principis, & consequenter, vt in eodem territorio Princeps cum vasallo concurrens minorem haberet iurisdictionem: Vasallus enim haberet plenam & limitatam, hoc est, intra certos territorij limites vniuersaliter constitutam, Princeps vero nullam nisi super hominibus & feudis eius nobilis, qui in illo territorio feuda habuisset. *Ita tractatum est in* causa quadam ardua Idib. Febr. 1593.

1 Quia iurisdictio ordinaria & contentiosa inhæret territorio *l. vltim. C. vbi & apud quem cogn. in integr. rest. agit. sit.* & ibi Bald. [2] Territorium autem dictum est a terrendo. *l. pupillus* 239. § *penultim. de verbor. sign.* vnde autem territorium nisi ex iurisdictione?

2 Indeque nascitur præsumptio illa, quod eius sit iurisdictio, cuius est territorium, *l. vlt. vbi notat. D. hoc est* Territorium enim dictum est à terrendo, *l. pupillus* 239. § *penult. D. de verb. significa.*

3 Vnde illud etiam est quod iurisdictio non præsumitur delegata à Principe nisi probetur. [Item quod iurisdictio quæliber præsumitur non tantum manasse a Principe, sed etiam concessa fuisse in feudum, & esse feudalis. Paul. de Castr. *cons.* 179. *nu.* 15. *lib.* 1. Iacob. à Sanct. Georg. *in sua investitura. in verb. de Castro Rubeimontis col.* 3. *ver. Si tamen tenens castrum.* Chass. *in Consuet. Burg. Tit. de feud* 5. 4 *num.* 8 Nic. de Lipparulus Neapolitanus *in addit. ad Ioan. tit. de contr. int. milit. & fœm. de benefic. pauper. verb. libera. vers. Hoc fallit in iurisdictione.* Capyc. *in sua investitura in verb. feuda, Allodia col fin. vers. Excepto si quis teneat iurisdictionem.* & in verb. *castru, col* 2 *versic. est bene verum & versic. Feudorum appellatione in fin.* Abb. *cons.* 82. *incip. quamquam in hu dubiu lib.* 1. Bald. *ad cap. ad audientiam col. vlt. de præscr.* vbi ait, quòd si Ecclesia concedat alicui iurisdictionem præsumitur concedere in feudum; & ideo debet iurare fidelitatem, quod dictum Baldi notabile appellat. Ias. *in l. si prius num.* 42. *vers. limita prædictam conclusionem D. de oper. noua nunciat.*]

4 *L.* 1. *l. altius* 8. *Cod. de seruit. & aquæ.* Alciat. *lib.* 2. *de præs. præs.* 3.

5 Adeo vt nec nisi per scripturam probari possit, *l.* 1. *C. de iur. emphyt.* Clarus *lib.* 4. *sentent. in verb. emphyteusis quæst.* 42. Intelligo nisi probetur res iam antea feudalis fuisse vel emphyteuticaria. Hoc ipso enim hodie præsumetur talis. Ant. Gayl. *lib.* 2. *obseru. num.* 1. 3. 4 5. 6. adde rursus nisi pro ea re præstetur seruitium aliquod personale. Gramm. *Decis.* 77. aut si in Principis rescripto, vel alia scriptura narratum esset bona esse feudalia Alex. *cons.* 15. *numer.* 5. Iason. *in l. si prius, D. de nou. oper. nunciat.*

6 *Tit.* 1. *& ibi notat. de his qui feud. dar. poss. in Consuetud. feud.* Itaque quamuis bona non præsumantur feudalia, tamen feudalia præsumenda sunt terra feudalia nisi contrarium probetur.

7 Id enim est quod dici solet, In qualibet concessione quantumuis generali semper intelligi exceptam personam loquentis, *l. inquisitio* 18 *vbi notatur, C. de solut. l. si mercedem* 13 *§. vlt.* & ibi glos. & Bart. *D. de act. empt.* licet nonnunquam fallat ea regula *l. Paulus respondit.* 29 *§. vlt. D. de pignor.*

8 Nam nec ea in generalem concessionem veniunt, quæ quis verisimiliter non fuerit speciatim concessurus, *arg. l. obligationes* 6. *D. de pignor. l. filiusfamilias* 7. *D. de donat.*

9 In signum superioritatis reseruatæ, licet nullus eo nomine census soluatur. Nam & ea pro quibus census nullus deberur profiteri cogimur, ne incidamus in commissum, *l. interdum* 16. *§. quoties, & §. Diuus, D. de public. & vectig.* iunct. *l. vniuersi.* 5. *Cod. eod.* quamuis ij loci tractent de profectione, quæ fit vectigalium conseruandorum potius quam recognoscendæ superioritatis causa.

10 Contra *l. ille à quo* 13. §. *tempestiuum, D. ad SC. Trebell.*

11 Is enim honor deberur castro & domesticis propter domini personam, quæ alioqui hoc ipso arctaretur, vt alibi domicilium constitueret. Ad quid vero prodesset exceptam intelligi personam ipsius, si non & domus quoque excepta intelligeretur, quæ tutissimum ei refugium esse debeat, *l. plerique* 19. *D. de in ius vocand*

12 Quod esset absurdum, & Principis liberalitatem faceret ipsi Principi captiosam, contra *l. eum Aquiliana* 5. *ff. de transact. l. pen. in prine D. de aur. & arg leg.* [*l. filio* 7. *vers. ne beneficium D. vt legat sen fideic. seruand caus. caueat.*]

13 *Arg l.* 3. §. *vlt. & l.* 4 *ff. de recept. qui arbitr.*

DEFINITIO XVIII.

Quomodo possit iudex laicus de congrua portione cognoscere.

QVamquam de congruæ portionis debito cognoscere iudex laicus non potest, quoniam ea res ad ordinarij cognitionem pertinet: [a] Obtinuit tamen præsertim apud Gallos, & apud nos, vt de eo Judex laicus incidenter saltem & prouisionaliter pronunciet.[2] Neque id per vsurpationem duntaxat & sine ratione, vt quidam calumniantur,[3] sed vel ob id maxime quod cum lis super petitorio coram iudice ecclesiastico magnas plerumque moras secum trahat, permittendum non est curionem & parochum interim laborare inopia, & alimentis destitutum necessariis animarum sibi commissarum curam salutémque deserere.[4] Interest namque Principis & reipublicæ prouideri ne quid tale accidat. Ideoque & ad Principem, Principisque magistratus ea cura pertinet,[5] non solum si parochus probet se esse in quasi possessione percipiendæ congruæ portionis (qui casus nullam haberet dubitationem, cum etiam in beneficialibus possessorij cognitio ad iudicem laicum spectet, vt sæpius diximus)[6] sed etiamsi nulla possessionis eiusmodi probatio adferatur. An ergo condemnabit eum, qui de congrua portione conuenitur, vt illam præstet? Minime, quoniam id citra personalem condemnationem fieri non posset, cuius ratione nullam omnimodo iudex laicus iurisdictionem habet.[7] An potius pronunciabit retinendum parochum in quasi possessione percipiendarum decimarum parochiæ? Habet quidem parochus fundatam intentionem in decimarum perceptione intra fines parochiæ suæ;[8] Sed si cõstet alium esse decimarum possessorem, absurdum fuerit & contra iuris regulas, retineri parochum in possessione quã non habeat, aut restitui ei possessionem quam nunquam habuerit.[9] Atqui verum est congruam portionem ex decimis percipiendam esse, in eamque rem decimas ipsas pignoris quodammodo iure & vinculo teneri,[10] nec aliter ordinario incumbere, vt eam portionem præstet, quam si ex decimis aduersus earum possessorem confici non possit.[11] An igitur retinendus erit parochus in possessione percipiendarum decimarum, cum hac saltem adiectione, *quoadusque congrua portio aut certa pecunia vel frumenti & vini quantitas pro ea congrua portione præstetur*? Ne hoc quidem. Eadem enim semper obstat ratio, quod interdictum retinendæ possessionis præsupponat præsentem possessionem.[12] Superest itaque vt pro consequenda congruæ portionis adiudicatione litigatores ad iudicem ecclesiasticum remittantur.[13] Sed interea tamen iudex laicus pronunciabit, Non quidem *ius esse curioni & parocho, sed faciendam ei potestatem percipiendi ex decimis ad eam vsque quantitatem, quæ boni viri arbitrio congrua videri possit*,[14] hoc est, quanta iudici videbitur, qui in ea re boni viri officio fungi debet; computatis scilicet in congruam portionem iis omnibus, quæ parochus certo & ordinario beneficij sui iure percipere solitus est, non iis etiam quæ pro parochianorum voto & religione incertam habent præstationis rationem.[15] Denique laici iudicis officium hac parte tale esse debet, quale esset si de congruæ portionis iure cognoscendi ius haberet.[16] *Ita Senatus* re accuratissime disputata pro Josepho Rostaing parocho & curione loci de Mantagnole, contra R. Joannem Laboret Archipresbyterum Decanatus Sabaudiæ 11. Calend. Mart. 1593. Et rursum pro parocho Sancti Theobaldi de Couz, contra Episcopum Gratianopolitanum, 16. Calend. Septembr. 1593. Verba autem quibus in Senatusconsulti conceptione Senatus noster vsus est, hæc fuerunt, *Qu'il sera loisible au Curé de prendre & percevoir, &c.*

1 Petr. Rebuff. *in tract. De congr port. quæst. 7. nu. 55.*
2 Rebuff. ibid. *nu. 59. & quæst. 9. nu. 80.*
3 Autor. *ad Decis. Capell. Tholos. 149.*
4 *Argum. l. sin stituta 27. § penult. D. de inoffic. testam. l. vlt. C. de oràm cognit.*
5 *Arg. can. Principes sæculi cum sua gloss 23. quæst 5.*
6 Ex Guid. Pap. *quæst. 1.* nimirum ii de re incenda tantum aut recuperanda, non etiam si de adipiscenda possessione agatur.
7 *Cap significasti & cap si diligenti, Extr. de for. comp cap at si clerici. Extr. de iudic.*
8 *Cap fin.* vbi glo *in verb. prædiorum Extr. de paroch. cap. cum homines cap. quoniam, & cap cum contingat. Extr. de decim.*
9 *L. bonem 43. § penultim. de ædilit. edict. l decem, 116. de verb. obligation.*
10 *Cap extirpanda Extr. de prab. & dignit.*
11 Non enim tenetur nisi in subsidium ordinarius.
12 Alioqui non posset quis retinere possessionem quam non haberet. Et quisquis agit interdicto retinendæ possessionis, cum necesse est probare quod possideat, *l 12. & tot. tit. D. vti possid.*
13 Ne alioqui locum faciat iustæ appellationi interponendæ tanquam ab vsu propter euidentem incompetentiam, *l. 2. C. hoc tit. l. consulta 13. C. de testam.*
14 Ita enim pronunciaret iudex laicus de iure spirituali, quod facere nullo modo potest.
15 Rebuff. *vbi 5. num. 85. & 86.*
16 Sufficit enim quod de ipsius congruæ portionis iure nihil pronunciet, *arg. l. 1. in fin. C. de ordin. iudic.*

DEFINITIO XIX.

Ex rescripto de debitis non potest fieri executio contra clericum, ne quidem ad finem solius hypothecariæ.

EXecutio contra clericum facta ex diplomate principali, quod de debitis vocant, nullius plane momenti est. Non solum quod ad eam executionis partem attinet, qua iubetur clericus soluere, (in quo nec dubitandi causa vlla esse potest,[1]) sed etiã ex qua parte ob non solutum debitum capta sunt pignora, aut missus creditor in possessionem bonorum obligatorum.[2] Quoniam quicquid fit in consequẽtiam executionis personalis & inualidæ, inualidum quoque esse necesse est.[3] Nec aliud erit si ex eiusmodi diplomate actum sit in rem nulla præcedente à personali executione. Id enim fuerit contra formam literarum, quib. iubetur apparitor à personali executione incipere.[4] Neque ad rem pertinet, quod non possit iudex ecclesiasticus cognoscere de iure litigatorum, quod ad pignora siue conuentionalia siue iudicialia.[5] Non enim ad eum cognitio remittenda est, sed de totius executionis nullitate pronunciandum:[6] Relicta tantũ actori potestate clericum cõueniendi aut personali actione coram iudice ecclesiastico aut hypothecaria coram laico.[7] Hypothecaria, inquam, quæ non, vt cæteræ, à personali executione incipiat, sed à reali, sic tamen concepta formula; *in casum non soluti debiti*, quod Galli dicunt *à defaut de payement*.[8] Itaque supplicis in eam rem libelli oblatio necessaria est, & decretum iudicis, quod nouam illam hypothecariæ formam præscribat:[9] Cum tamen inter alias personas ei quoque, qui solam hypothecariam exercere velit, sufficiat rescriptum illud in forma de debitis.[10] *Ita Senatus* ex tempore, pro N. Protonotario de Ruboz, 5. Id. Maij 1593.

1 Quia iussum illud soluendi in personam ipsam fit, & dirigitur, quæ tamen neque de Principis neque de laici iudicis iurisdictione est.
2 Quamuis ea executio mere in rem fit non in personam.
3 *Ex reg l. nihil dolo 139. § cum principalis, de reg. iur.*
4 Forma autem mandati omnino seruanda est ab executore, alioqui ab eo potest appellari, *l. ab executione 5. versi. nisi forte, C. quor. appell non recip.*
5 Siquid pignorum persecutio per hypothecariam est quid mere

nere temporale, non spirituale, de quo proinde iudex laicus cognoscere debet non ecclesiasticus.

6 Executio enim, cum sit quid individuum, non potest ex parte nulla esse & irrita, quin tota sit talis, quia vnus actus est, licet duas habeat partes *argum. l. hac scriptura 26. de cond. & demonstr. Celsus ait 23. §. 1. D. de recept. qui arbitr.*

7 Irrita namque facta executione & creditore ex ea causa multato condemnatione expensarum, & quanti præterea ideo potest interesse clerici supersit ius ex integro & rite reatequè exequendi.

8 Omnis enim hypothecaria conditionem illam habet, si pecunia solata non erit, *l. grege 13. §. etiam, l. si fundus 16. §. in vindicatione, ff. de pignor.*

9 A qua si iudex recesserit ab eo appellari tanquam ab abusu recte potest.

10 Sicut & sufficeret si quis actionem personalem cum hypothecaria cumulare vellet, quod fieri posse constat, Guid. Pap. *quæst.* 108.

DEFINITIO XX.

Contra executionem factam ex iussu iudicis inferioris potest implorari cognitio superioris, si iusta sit causa.

SI in bonorum meorum possessionem missus sis ex inferioris iudicis mandato, cuius executioni intercedere mihi licuerit, ego vero iustas causas habeam propter quas non solum intercedere possim, sed etiam supremi magistratus, id est, Senatus cognitionem implorare, [1] nihil vetat adire me Senatum, & literas impetrare, quibus iubeatur executor & intercessionem meam admittere, & ad litem tractandam litigatores ad Senatum remittere. Nam cum huiusmodi interlocutiones inferiorum iudicum, quibus permittitur incipi ab executione contra iuris regulas, [2] ideirco tolerentur, quod per subiectam admittendæ intercessionis clausulam resoluantur, vt nostri loquuntur, in mandatum simplicis citationis, [3] perinde est acsi citatus ego ad inferiorem iudicem adirem Senatum, peteremque vt causæ cognitionem sibi adrogaret. [4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, in causa viduæ N. Milliet procuratoris fiscalis prouinciæ de Gex 7. Id. Jul. 1593.

1 Puta ex ea causa de qua *in tit. sequ: Quand. Imp. int. pupill. & vid.*

2 *L. 1. C de execut rei iudic.*

3 Bart. *in d. l de pupillo 5. § meminisse, D de oper. noui nunciat.* Imbert. *in Inst. forens.* idcoque hæc clausula *De admittenda intercessione*, dicitur iustificatiua, vt scripsimus alio loco.

4 Potest enim maior iudex causæ cognitionem aut iure ordinario sibi vindicare; & ab inferioris iudicis tribunali ad suum transferre, aut etiam extra ordinem, quamuis non nisi ex causa euocare, vt scripsi *Def 1. 5. de iudic.* Facit *l. 1 §. si quis in appellatione, D. de appell.*

DEFINITIO XXI.

De interdicta inferioribus iudicibus potestate concedendæ licentia congregandi populi ad indicendam contributionem.

NOn licet inferioribus iudicibus, siue præsint prouinciæ, siue minoris territorij iurisdictionē exerceant, [1] petenti vniuersitati facultatem impartiri conuocandi populi, vt nouæ contributionis onus aliquod quacumque de causa imponatur; Sed soli Principi aut Senatui ea res edicto Serenissimi Ducis nostri, quod ad 5. Calend. April. 1584. factum est, permissa fuit, cæterisque omnibus omnino magistratibus interdicta. [2] Cum inferiorum iudicum inconsulta nimisque facili liberalitate maximam ex eiusmodi concessionibus reipublicæ cladem illatam constaret. [3] Itaque cum ab inferioris iudicis, qui licentiam hanc dederat, interlocutione quidam prouocasset, admissa iustaq; appellatio pronunciata est, tanto magis, quod idē iudex præcisas, vt aiunt, literas Syndicis concesserat aduersus eos omnes, & singulos, qui in debitorum catalogo descripti essent, cum aduersus eos tantum concedere debuisset, quos in eo catalogo describendi ius fuisset, quod fieri solet his verbis, *contre tous cottisés & contribuables. Ita Senatus* pro N. Antonio le bœuf, contra Syndicos d'Argentine, 12. Cal. Aug. 1593. & antea pro N. Chabod aduersus Syndicos de S. Rambert. *Sine die.*

1 Quos maiores iuridicos appellamus, quia mandatam a principe iurisdictionem habent.

2 A Principis vasallo aliquo mandatam, vulgo dicimus *iudices bannaretos aut bannaretorum.*

3 Quod enim præcipui momenti est maioriſque periculi, suæ iurisdictioni reseruare superior magistratus & potest & debet, *arg. l. 1 & l. 4. §. duas, ff. de damn. infect. l. vltim. C. vbi & apud quem caus. in integr. restit. l. non distinguemus 32. §. de liberali, ff. de recept. qui arbitr.*

4 In quo tamen derogatum sane est iuri communi, quo vtique permissa est magistratibus collationum indictio, *l. in honoribus 8. §. qui muneris, D. de vacat. & excus. munerr.* nec nisi oratus interdicta. Superindicti alia ratio est, de quo in *l. vnic. C. de superind. lib. 10. tit. 18.*

5 Alioqui præcedere debuisset inquisitio iudicis ad sciendum qui essent vere debitores, *l. missi in illis verbis, cum iudicem oporteat inquirere debitores, C de exact. trib. §. 10. tit. 19.*

DEFINITIO XXII.

Cessionarius an habeat fori exceptionem ex propria persona.

CEssionarius qui fori priuilegium ex propria persona habet ratione dignitatis aut officij tam in agendo quam in excipiendo idem priuilegium retinet, si ex iure cesso agat vel conueniatur, dummodo causam onerosam cessio præ se ferat. [1] Nam si lucratiuam, [2] durius est, vt ex eius qualitate durior aduersarij conditio [3] propter cessionem alioqui suspectam & inuidiosam [4] fieri debeat. *Ita Senatus* ex tempore pro D. Hieronymo de Lambert, contra Mauricium Brocard. 13. Cal. Aug. 1593.

1 Succurrendum namque illi est, qui in rem suam fit procurator alterius ex necessitate, nec priuilegij sui iacturam ex ea causa ipsum facere oportet. *Arg. l seruum quoque 33. §. vlt. & l. seq. D. de procur.*

2 Similis distinctio est *in l 5. § si cum legitima & seqq. D. de doli mal. except.*

3 *L. 2. D de alien. iudic. mut. caus. fact.*

4 *L. per diuersas 22. C. mandat.*

DEFINITIO XXIII.

Executio decretorum iuridici maioris non indiget licentia iudicis inferioris.

IVridici maiores & Ducales cuiusque prouinciæ mandatorum suorum executionem iubere possunt in territorio quoque vasallorum, qui in eadem prouincia iurisdictionem habent, quos Bannaretos vocant, nec inferiorum iudicum licentiam implorare, aut coguntur aut debent. [1] Neque enim extra territoriū ius dicere videtur, qui ius dicit in ea prouincia cui toti præest. [2] Sicut nec locum hic habet, quod dici solet, nullum esse imperium paris in parem. [3] Cum par videri non possit qui maior dicitur, quiq; non alienam a Principe, vt cæteri, sed ordinariam ipsius Principis iurisdictionē exerceat. [4] Itaque cum iudex Marchionatus de Bauge, literatū iuridici maioris Sebusianæ prouinciæ inhibuisset executionem etiam cum clausula, Donec cognito eo Prætextu, quod exequendi licentiam, & literis, quas Pareatis appellant, actor non impetrasset, probauit Senatus factum iuridici maioris, qui aduersus inferiorem hunc Marchionatus iudicem citationis personalis literas pro vindicanda læsæ iurisdictionis principalis dignitate petēti procuratori fiscali

concesserat.[1] Nam neque consuetudinem, hac in re, si qua in contrarium sit, seruari placuit.[6] *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Aug. 1593.

1 Boer *quæst. 9. num* 6. post Guid Pap. *quæst 346 per text. in auth. vt null. iudic. § si vero quis, & auth. si vero communis, Cod. ad leg. Iul. de adult. l. omnes, §. verum si apparitore, C. de epiſcop. & cleric.* Adde quod nec apparitor Principis tenetur requirere iudicem inferioris domini, Boer. *ibid. in fin. post* Bald. *in l. prohibitum Cod. de iur. fiſc.* Auct. *quæſt. Tholoſ.* 423. sane in alio apparitore inferioris aut paris domini aliud est, vt ibi tradit Boer. *ex l. 1. in fin. Cod de execut. & exact lib.* 12. *l contra eod. argu. l. eum vnus, §. is qui. de lon. auctor. ind. poſſ. & §. ſi index de pac. tenend.*

2 Iurisdictio enim ordinaria & contentiosa inhæret territorio, & limites iurisdictionis sunt limites territorij regulariter, *l. vlt. verſic. qui certa adminiſtrationi*, cui & iurisdictio adhæret propositi sunt vbique, Bald. *C. vbi & apud quem cognit. in integr. reſtit.*

3 *L. 4. de recept qui arbitr. l. ille à quo* 13. *§. pen. ad Trebell.*

4 Principis enim potestas semper potior est, *l. & ideo* 8. *De offic proconſ. l. 4 de offic præſid*

5 Nam citatio superioritatem denotat, & subiectionem in eo qui citatur, Gloss. *in cap. cum cauſa*, vbi Abb. & Felin. *de off. deleg.* Boer. *vbi* 5. *num* 5.

6 Boer. *ibid num.* 1.

DEFINITIO XXIV.

Non potest reus in Senatu conuentus obijcere exceptionem ſtatus, ſi ſtatim expediri ſu poſſit.

REo ad Senatus cognitionem vocato postulante actore, qui nullum tamen fori priuilegium habeat, non eo minus Senatus de lite cognoscet & pronunciabit, si ex productis hinc inde instrumentis statim ac in promptu definiri controuersia possit.[1] Tunc enim solum interest eius qui conuenitur ad inferiorem iudicem remitti, cum facti quæstio implicita est, vt quæ in prima instantia non deduxerit, possit in secunda deducere & non probata probare:[2] Aut vt minore incommodo ac leuiore sumptu possit necessariis probationibus litem instruere,[3] quod non contingit si iuris duntaxat quæstio proponatur.[4] Nec aliud erit etiamsi pupillus sit is qui conuenitur, cum pupilli interſit quã cito condemnari, si malam causam habeat,[5] ne inanibus sumptibus vexetur.[6] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, pro Claudio Duport chirurgo Camberiensi 10. Calend. August. 1593.

1 Id enim studet Senatus, quantum potest, & studere debet, vt quam ci o lites finiantur, *l. 3. §. 1. ff. de recept. qui arbitr. l. quidam* 21. *D de reb. cred.*

2 *L generaliter* 11. *§ ſin autem, Cod. de reb. cred. & iureiur. l. in offerendis* 3. *in fin. C. de appell l. per hanc.* 4. *Cod. de temp. & repar appell.*

3 Cauere enim semper bonus iudex debet, ne vel sumptu, vel alio vllo incommodo superuacuo quis oneretur, *l. hac ſtipulatio* 14. *§.* 1 *D. vt legat ſeu fideic. nom. caueat.*

4 Expedita enim solet esse præsertim apud Senatum quæstio iuris, quæ facti controuersiam implicitam non habet, quia ius certum est, factum vero incertum & plerumque obscurum, *L. 2. l pen. §. ſed iuris, D de iur. & facti ignor.*

5 *Arg. l. vnic verſi. quare, C. ne liceat potent.* vt de monachorum litibus fauorabiliter & nominatim constitutum est *in Nouell.* 79. *apud quos oport. cauſ. dicer. monach cap.* 2 *in fin.*

6 *L. minoribus* 6. *D de minor. l.* 1 *D. de inoff. teſtam.* Facit *l.* 3. *in princ. D. vt in poſſ. leg. l.* 3. *§. cauſa, D. de Carbon. edict. l.* 3. *§. ibidem, D. ad exhib.*

DEFINITIO XXV.

Non semper appellati ſolum voluntatem ſpectandam esse, vt cauſæ cognitio ab appellationum iudice retineatur.

SI cum de inferiore iudicis competentia ageretur se ille competentem pronunciauerit, & ab ea interlocutione perperam appellatum sit; Non solet nec debet is qui ex appellatione cognoscit causæ cognitionem in principali negotio sibi reseruare, ſolo eo requirente aduersus quem appellatum est, ac ni vterque consentiat.[1] Ne alioqui pugnantia constituere videatur, si & bene iudicatum dicat & nihilominus causæ cognitionem, quam prior iudex sibi vindicauerat, suam faciat. Extra hunc casum vix fieri potest, vt aut is qui appellans debeat, si eum iudicem habere recusset ad quem prouocauit, & quem appellando iudicem ipse vltro elegerit,[2] tametsi ab interlocutoria sit appellatum, quam alius quoque inferior iudex appellationis confirmauerit.[3] *Ita Senatus* in causa fratris mei Joannis Fabri Cantoris in Ecclesia Sanctæ Mariæ Burgi & N. Guerry de Reuomaz. Ex tempore 12. Calend. Septembr. 1593.

1 *Cap. vt debitus honos. Extr. de appellat.*

2 *L. cum Papinianus* 14. iunct. *auth. & conſequenter. Cod. de ſent. & interl omn. iud.*

3 Nihil enim refert an prima fit appellatio an secunda, dum ne tertia, quæ nunquam licita est. *l. vnic. Cod. ne lic. in vna eademque cauſ. tert. prouoc.* [Sic & cùm Senatus per contumaciam pronunciat appellationem ab interlocutoria desertam, non potest retinere cognitionem principalis negotij etiam postulante actore, quomodo posset, si iudicaret super appellatione. Intellige nisi petitum hoc fuerit in instantia. *Ita Senatus* 9. April. 1614.]

DEFINITIO XXVI.

Crimen priuilegiatum trahit ad ſuum forum crimen commune.

CLericus qui cum armis edicto Principis prohibitis alium occidisse probatur, à iudice seculari cõdemnari potest, nõ solum quod prohibitis armis vsus sit (est enim hoc delictum ex eorum numero, quæ priuilegiata vocant,) sed etiam quod hominem occiderit, tametsi delictum homicidij sit commune, id est, tale quod à clerico admissum non nisi ecclesiasticum iudicem habere possit,[2] ex communibus iuris regulis,[3] quoties ab assassinatu separatum est.[4] Adiunctio enim priuilegiati criminis facit, vt quemadmodum vnum idemque crimen est,[5] ita vnus idemque iudex sit, is scilicet, qui de priuilegiato solus potest cognoscere, quia priuilegiatum trahit ad se commune.[6] *Ita deliberatum est* in ea causa de qua SC. 54. inf. De probat.

1 Boer. *quæſt* 297.

2 *Cap.* 1. *& tot tit Extr. de homicid.*

3 Iul. Clar. *lib. 5. ſenſent. 5. vlt. quæſt. 35. & 36.*

4 Assassinatus enim crimen priuilegiatum est, Boer. *d quæſt.* 2. 5. 1. id est, tale quod fori præscriptionem nullam habeat. Tantus enim reatus tantum honorum excludit, *arg. l.* 1. *C. vbi Senat. vel clariſſ.*

DEFINITIO XXVII.

Priuilegium fori allegare quis non potest in eo loco repertus in quo contraxit, præſertim ſi de inſtrumenti perditi exemplo conficiendo agatur.

CVm amisso instrumento obligatorio, quod notarius Cãberiensis in ipsa Camberij ciuitate conscripserat, peteret creditor aliud sibi exemplum dari à notatio subscriptum fideque publica subnixum,[1] ex quo conuenire debitorem posset,[2] in eamque rem, vt fieri solet, accitus esset debitor causam dicturus cur nõ id permitti deberet,[3] ille autem fori priuilegium allegaret, quod esset Augustanus;[4] Visum est audiri eum non debere, quod hac parte cum potissimum locum spectare oporteret, in quo contractum fuerat,[5] & ibi habitabat notarius, cui si iustam causam debitor nullam afferret imperandum erat,[6] vt instrumentum rursus ederet, & describeret, quamuis futurum esset, vt eadem actione vigeretur debitor ad solutionem.[7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Gabriela Pomard, contra Dionysium Foreſtier Doctorem medicum. Idib. Mart. 1594.

1 Quæ

1 Quæ iusta petitio est, *l. veluti* 7. §. 1. *D. de edend.* vbi scriptum est, posse euenire vt iterum & sæpius faciendæ sit editio, si quis forte instrumentum sibi bis editum perdiderit.

2 Nam interdum vel ex solo inuentario conueniri debitor potest, *vt in l. chirographi* 57. *ff. de admin. & peric. tutor.*

3 Neque enim descriptum & recognitum instrumentum fieri potest, nisi præsentibus vel saltem vocatis omnibus quorum interest, vt scripsi Def. 3. *nu.* 2. §. *De edend.*

4 Habent enim nostri Augustani non solum ex iure communi, sed etiam ex priuilegio, ne coram alio quam prouinciæ suæ iudice possint conueniri.

5 *L. omnem obligationem* 20. *ff. de iudic.* & ibi Bart. iunct. *l. contraxisse* 21. *ff. de oblig. & action.*

6 Nam extraneo iudici & extra territorium suum imperanti notarius parere non cogeretur, *l. vlt ff de iurisd.*

7 Per modo constat modo agatur, *vt in l. 3. ff. vt in poss. legat.* 3. §. *ibidem, ff. ad exhib.*

DEFINITIO XXVIII.

De iurisdictione, quæ territorio cohæret.

ETsi territorium, quod hodie vulgo *madamentum* vocant, à terrendo dictum est, vt lex ait: [1] Non cõtinuo tamen verum est eius esse territorium, cuius est iurisdictio aut contra. Potest enim territorium esse vnius, iurisdictio alterius. [2] Saue cum iurisdictio in territorio est limitata, fieri non potest, vt eius non sit territorium, cuius est iurisdictio, & vicissim eius iurisdictio, cuius & territorium est. [3] Illud quoque non male dicitur, Præsumi iurisdictionem eius esse, cuius est territorium, & contra, nisi cõtrarium probetur. [4] Inde enim est, quod dici solet; Extra territorium ius dicenti impune non pareri. [5] *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Thorans, & Dauergne 10. Cal. April. 1594.

1 *L. pupillus* 239. §. *territorium, ff. de verb. signific.*

2 Nisi præsumptione iuris, quia iurisdictio inhæret territorio, *l. vltim C. vbi & apud quem cognit. in integr. restit.* vt sequitur *in Defin.*

3 Notatur *in l. vlt ff. de iurisdict.* Vide *l. duumuirum* 53. *C. de decur. lib.* 10. *tit.* 31.

4 Efficax demum iurisdictio est, quæ territorio inhærere dicitur. Quæ enim limitata non est, non tam territorium afficit, quam personas subditas, & dicitur vulgo esse super hominibus & feudis.

1 Præsumptio, quæ iuris tantum est, non etiam de iure admittit probationem in contrarium, *vulg. l. cum de indebito* 25. & *pass. ff. de probat.*

2 *d. l. vlt. D. hoc tit. de iurisd. l. iurisperitos* 30. § *cum oriundus, ff. de excusat. tutor. l. cum vnus* 12. §. *si qui. ff. de reb. auctor. iudic. l. Diu. Prior* 15. §. 1 *ff. de re iud.*

DEFINITIO XXIX.

Iudex laicus non est competens iudex clerici in actione personali, nec si desinat illa in hypothecariam, ne quidem pro sumptibus contumaciæ.

CLericus personali actione ad iudicis laici tribunal accitus, si non pareat, condemnari propter contumaciam non debet, ne quidem ad expensas contumaciæ, [1] quoniam incompetentia manifesta est, [2] nec potest clericus iudicis laici iurisdictionem vllo modo prorogare, tametsi maxime velit. [3] Quid ergo si libelli conclusio personali actione proposita desinat, vt plerumque fit, in hypothecariam? Non idcirco laicus iudex fiet competens: Nec si actor protestetur, velle se iudicatum exequi in bona duntaxat, non etiam in personam debitoris: [5] quoniam actionis vitium, quale illud est, cum personalis actio aduersus clericum exercetur, non mutat, solaque reali proposita corrigi potest. [6] Itaque mera quasi Seruiana exercenda est. [7] Cum tamen clericus à iudice laico perperam condemnatus appellasset Senatum, nec postea appellationem prosecutus esset, & ob id ex principali diplomate de appellatione deserta conueniretur, [8] dubitatum est quid iuris constitui deberet. Et quidem constabat appellationis desertionem facere non posse, vt sententia contra ius commune ab incompetenti iudice reddita transiret in rem iudicatam. [9] Eádemque ex causa putabant quidam, neque ad desertionis sumptus condemnari clericum debere, [10] quasi nihil referret vtrum ante sententiam in non parendo iudici, an post condemnationem in non prosequenda appellatione contumax fuisset. [11] Verum placuit separandos hac parte sumptus desertionis à cæteris, vtpote omnimodo debitos, [12] Postquam eo iure vtimur, vt de nullitate sententiæ numquam agi possit citra appellationem. [13] nec rursus appellatio recipi de cuius desertione tractari cœperit priusquam aduersus desertionem in integrum restitutio sit impetrata. [14] *Ita Senatus* in causa Joannis Gros Driuet, Ant. Calend. April. 1594.

1 Nec enim contumax est, qui non fuit obsecutus, cum obedire non deberet, *l. contumacia*, 13. § *vlt. D. de re iudic.*

2 Quæ facit vt pro nullo & infecto habeatur, quod ab incompetenti iudice factum est, *l. 1. C si à non comp. iudic. l. pen. C. ne de stat. defunct.*

3 Dixi *Defin. 4. num. 2. sup.* Facit *l. repetita* 41. *C. de episcop. & cleric.*

4 Potest enim actio hypothecaria concurrere personali. Guid. Pap. *quæst.* 108.

5 Licet protestatio alioquin soleat prodesse. Nimirum quotics incertum est, quæ potius actio teneat. *l. 1. §. quia autem, ff. quod legat.* quod hic non contingit.

6 *L. edita* 3. *C. de edend.*

7 Scripsi *Def.* 19 *sup.*

8 Pragmatici nostri vocant *lettres de desertion.*

9 Quia iudicis incompetentia, quæ dicitur nullitas nullitatum, impedit ne sententia transire possit vnquam in rem iudicatam, *l. 1. C si à non comp. ind. l. factum iudicis* 170. *de reg. iur.* Facit *l. si expressim* 19. *D. de appell.*

10 Quia qui de principali negotio cognoscere non potest, nec de sumptibus litis aliisve accessoriis potest, vt scripsi *Defin.* 10. *sup. eod.*

11 Cum appellatio extinguat iudicatum & reuocet omnia ad terminos litis in prima instantia contestatæ, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. cum similib.*

12 Non quidem ex ratione iuris, sed ob ius nostrum prouinciale, ex quo desumpta est ratio, quæ statim sequitur *in Definit.*

13 Styl. Senat. nostri in eoque iuri communi derogatum est, *l. 1. Cod. quand prouoc. non est necess. l. ex consensu* 23. §. 1. *ff. de appell. iunct. d. l. si expressim*, 19. *Eod. l. 1. §. item cum contra. & §. seq. ff. quæ sentent. sin. appell. rescind.*

14 Nam & idem iam olim obtinebat, vt præscriptione summoueri posset is, qui à sententia nulla prouocasset, nec appellationem prosecutus fuisset, tametsi non eo magis sententia transire posset in rem iudicatam. Quod vtrumque bene probatur ex *d. l. si expressim in fin.*

DEFINITIO XXX.

De pensione beneficiali quem iudicem habeat, & an auctis vel imminutis fructibus minui debeat vel augeri.

SI quæratur an præbenda aut pensio super beneficij fructibus & reditibus constituta minui debeat necne, cognitio ad ecclesiasticum non ad secularem iudicem pertinet. [1] Siquidem secularis iudex quod ad beneficialia pertinet non nisi de possessione cognoscit, [2] quæ nihil commune habet cum quæstione iuris & proprietatis. [3] Illud sane constat non ex eo solo minui præbendam posse, quod temporum iniuria aliove casu fortuito & vi maiore fructuum quantitas redituúmque æstimatio decreuerit. [4] Nam nec augeri eam æquum esset si fructus siue in quantitate siue in æstimatione augerentur. [5] De illa enim præbenda & pensione loquimur, quę in quantitate consistit non in quota. [6] Quamquam & interdum iusta causa esse potest ob quam minui etiam debeat, non itidem tamen vnquam augeri. [7] *Ita Senatus* in causa R. D. Epi-

concesserat.[1] Nam neque consuetudinem, hac in re, si qua in contrarium sit, tetuari placuit.[6] *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Aug. 1593.

1 Boer *quæst. 9. num 6.* post Guid Pap. *quæst 346 per text. in auth ut null iudic. § si vero quis, & auth. si vero commune, Cod. ad leg Iul. de adult. l. omnes, §. verum si apparitore, C. de epiſcop. & cleric.* Adde quod nec apparitor Principis tenetur requirere iudicem inferioris domini, Boer. *ibid in fin. post* Bald. *in l. prohibitum Cod. de iur fiſc.* Auct. *quæſt. Tholoſ.* 423. ſane in alio apparitore inferioris aut patris domini aliud eſt, vt ibi tractat Boer. *ex l 1. in fin. Cod de execut & exact lib 12. l contra eod. arg. l. eum virum, §. si qui. de lon. auctor. iud. poſſ. & §. ſi iudex de pac. tenend.*

2 Iuriſdictio enim ordinaria & contentioſa inhæret territorio, & limites iuriſdictionis ſunt limites territorij regulariter, *l vlt. verſic. qui certæ adminiſtrationi*, cui & iuriſdictio adhæret propoſiti ſunt vbique, Bald. *C. vbi & apud quem cognit. in integr. reſtit.*

3 *L. 4. de recept qui arbitr. l. ille à quo* 13. *§. pen. ad Trebell.*

4 Principis enim poteſtas ſemper potior eſt, *l. & ideo* 8. *De offic proconſ. l. 4 de offic præſid*

5 Nam citatio ſuperioritatem denotat, & ſubiectionem in eo qui citatur, Gloſſ. *in cap cum cauſa*, vbi Abb. & Felin. *de off de leg.* Boer. *vbi ſ. num 5.*

6 Boer. *ibid num. 1.*

DEFINITIO XXIV.

Non poteſt reus in Senatu conuentus obijcere exceptionem fori, ſiſtatum expedire ſu præſit.

REo ad Senatus cognitionem vocato poſtulante actore, qui nullum tamen fori priuilegium habeat, non eo minus Senatus de lite cognoſcet & pronunciabit, ſi ex productis hinc inde inſtrumentis ſtatim ac in promptu definiri controuerſia poſſit.[1] Tunc enim ſolum intereſt eius qui conuenitur ad inferiorem iudicem remitti, cum facti quæſtio implicita eſt, vt quæ in prima inſtantia non deduxerit, poſſit in ſecunda deducere & non probata probare:[2] Aut vt minore incommodo ac leuiore ſumptu poſſit neceſſariis probationibus litem inſtruere,[3] quod non contingit ſi iuris duntaxat quæſtio proponatur.[4] Nec aliud erit etiamſi pupillus ſit is qui conuenitur, cum pupilli interſit quã cito condemnari, ſi malam cauſam habeat,[5] ne inanibus ſumptibus vexetur.[6] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto auditorio, pro Claudio Duport chirurgo Cantabrienſi 10. Calend. Auguſt. 1593.

1 Id enim ſtudet Senatus, quantum poteſt, & ſtudere debet, vt quam citò lites finiantur, *l. 3. §. 1. ff. de recept. qui arbitr. l. quidam 2. D de reb. cred.*

2 *L generaliter 11. § ſin autem, Cod. de reb cred. & iureiur. l. in offerendis 3. in fin. C. de appell l. per hanc. 4. Cod. de temp. & repar appell.*

3 Cauere enim ſemper bonus iudex debet, ne vel ſumptu, vel alio vllo incommodo ſuperuacuo quis onereetur, *l. hac ſtipulatio* 14. *§. 1 D. vt legat jeu fideic. nom. caueat.*

4 Expedita enim ſolet eſſe præſertim apud Senatum quæſtio iuris, quæ facti controuerſiam implicitam non habet, quia ius certum eſt. factum verò incertum & plerumque obſcurum, *L. 2. l fin. § ſed iuris, D de iur. & fact ignor.*

5 *Arg. l. vnic verſi. quare, C. ne liceat potent.* vt de monachorum libris fauorabiliter & nominatim conſtitutum eſt *in Nouell. 79. apud quos oport. cauſ. dicer. monach cap. 2 in fin.*

6 *L. minoribus 6. D de minor. l. 1 D. de inoff. teſtam.* Facit *l. 3. in princ. D. vt in poſſ. leg. l. 3. §. cauſa, D. de Carbon. edict. l. 3. §. ibidem, D. ad exhib.*

DEFINITIO XXV.

Non ſemper appellati ſolius voluntatem ſpectandam eſſe, vt cauſæ cognitio ab appellationum iudice retineatur.

SI cum de inferioris iudicis competentia ageretur ſe ille competentem pronunciauerit, & ab ea interlocutione perperam appellatum ſit; Non ſolet nec debet is qui ex appellatione cognoſcit cauſæ cognitionem in principali negotio ſibi reſeruare, ſolo eo requirente aduerſus quem appellatum eſt, ac ni vterque conſentiat.[1] Ne alioqui pugnantia conſtituere videatur, ſi & bene iudicatum dicat & nihilominus cauſæ cognitionem, quam prior iudex ſibi vindicauerat, ſuam faciat. Extra hunc caſum vix fieri poteſt, vt aut is appellans debeat, ſi eum iudicem habere recuſet ad quem prouocauit, & quem appellando iudicem ipſe vltro elegerit,[2] tametſi ab interlocutoria ſit appellatum, quam alius quoque inferior iudex appellationis confirmauerit.[3] *Ita Senatus* in cauſa fratris rei Joannis Fabri Cantoris in Eccleſia Sanctæ Mariæ Burgi & N. Guerry de Reuomaz. Ex tempore 12. Calend. Septembr. 1593.

1 *Cap. vt debitus bonos. Extr. de appellat.*

2 *L. cum Papinianus* 14. iunct. *auth. & conſequenter. Cod. de ſent. & interl omn. iud.*

3 Nihil enim refert an prima ſit appellatio an ſecunda, dum ne tertia, quæ nunquam licita eſt. *l. vnic. Cod. ne lic. in vna eademque cauſ. tert prouoc.* [Sic & cùm Senatus per contumaciam pronunciat appellationem ab interlocutoria deſertam, non poteſt retinere cognitionem principalis negotij etiam poſtulante actore, quomodo poſſet, ſi iudicaret ſuper appellatione. Intellige niſi petitum hoc fuerit in inſtantia. *Ita Senatus* 9. April. 1614.]

DEFINITIO XXVI.

Crimen priuilegiatum trahit ad ſuum forum crimen commune.

CLericus qui cum armis edicto Principis prohibitis alium occidiſſe probatur, à iudice ſeculari cõdemnari poteſt, nõ ſolum quod prohibitis armis vſus ſit (eſt enim hoc delictum ex eorum numero, quæ priuilegiata vocant,) ſed etiam quod hominem occiderit, tametſi delictum homicidij ſit commune, id eſt, tale quod à clerico admiſſum non niſi eccleſiaſticum iudicem habere poſſit,[1] ex communibus iuris regulis,[2] quoties ab aſſaſſinatu ſeparatum eſt.[4] Adiunctio enim priuilegiati criminis facit, vt quemadmodum vnum idemque crimen eſt,[5] ita vnus idemque iudex ſit, is ſcilicet, qui de priuilegiato ſolus poteſt cognoſcere, quia priuilegiatum trahit ad ſe commune.[6] *Ita deliberatum eſt* in ea cauſa de qua SC. 54. inf. De probat.

1 Boer. *quæſt* 297.

2 *Cap. 1. & tot tit Extr. de homicid.*

3 Iul. Clar. *lib. 5. ſentent. 5. vlt. quæſt. 35. & 36.*

4 Aſſaſſinatus enim crimen priuilegiatum eſt, Boer. *d quæſt. 2. 5. 1.* id eſt, tale quod fori præſcriptionem nullam habeat. Tantus enim reatus tantum honorum excludit, *arg. l. 1. C. vbi Senat. vel clariſſ.*

DEFINITIO XXVII.

Priuilegium fori allegare quis non poteſt in eo loco repertus in quo contraxit, præſertim ſi de inſtrumenti perditi exemplo conficiendo agatur.

CVm amiſſo inſtrumento obligatorio, quod notarius Cãberienſis in ipſa Camberij ciuitate conſcripſerat, peteret creditor aliud ſibi exemplum dari à notario ſubſcriptum fideque publica ſubnixum,[1] ex quo conuenire debitorem poſſet,[2] in eamque rem, vt fieri ſolet, accitus eſſet debitor cauſam dicturus cur nõ id permitti deberet,[3] ille autem fori priuilegium allegaret, quòd eſſet Auguſtanus;[4] Viſum eſt audiri eum non debere, quod hac parte eum potiſſimum locum ſpectare oporteret, in quo contractum fuerat,[5] & ibi habitabat notarius, cui ſi iuſtam cauſam debitor nullam afferret imperandum erat,[6] vt inſtrumentum rurſus ederet, & deſcriberet, quamuis futurum eſſet, vt eadem actione vrgeretur debitor ad ſolutionem.[7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Gabriela Pomard, contrà Dionyſium Foreſtier Doctorem medicum. Idib. Mart. 1594.

1 Quæ

1 Quæ iusta petitio est, *l. veluti 7. §. 1. D. de edend.* vbi scriptum est, posse euenire vt iterum & sæpius faciendæ sit editio, si quis forte instrumentum sibi bis editum perdiderit.

2 Nam interdum vel ex solo inuentario conueniri debitor potest, *vt in l. chirographis 57. ff. de admin. & peric. tutor.*

3 Neque enim descriptum & recognitum instrumentum fieri potest, nisi præsentibus vel saltem vocatis omnibus quorum interest, vt scripsi Def. 3. *hu.* 2. §. *De edend.*

4 Habent enim nostri Augustani non solum ex iure communi, sed etiam ex priuilegio, ne coram alio quam prouinciæ suæ iudice possint conueniri.

5 *L. omnem obligationem* 20. *ff. de iudic.* & ibi Bart. iunct. *l. contraxisse* 21. *ff. de oblig. & action.*

6 Nam extraneo iudici & extra territorium suum imperanti notarius parere non cogeretur, *l. vlt. ff. de iurisd.*

7 Per modo constat modo agatur, *vt in l. 3. ff. vt in poss legat. 3. §. ibidem, ff. ad exhib.*

DEFINITIO XXVIII.

De iurisdictione, quæ territorio cohæret.

ETsi territorium, quod hodie vulgo *madamentum* vocant, à terrendo dictum est, vt lex ait: [1] Non cõtinuo tamen verum est eius esse territorium, cuius est iurisdictio aut contra. Potest enim territorium esse vnius, iurisdictio alterius. [2] Sæpe cum iurisdictio in territorio est limitata, fieri non potest, vt eius non sit territorium, cuius est iurisdictio, & vicissim eius iurisdictio, cuius & territorium est. [3] Illud quoque non male dicitur, Præsumi iurisdictionem eius esse, cuius est territorium, & contra, nisi cõtrarium probetur. [4] Inde enim est, quod dici solet; Extra territorium ius dicenti impune non pareri. [5] *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Thorans, & Dauergne 10. Cal. April. 1594.

1 *L. pupillus* 239. §. *territorium, ff. de verb. signific.*

2 Nisi præsumptione iuris, quia iurisdictio inhæret territorio, *l. vltim. C. vbi & apud quem cognit. in integr. restit.* vt sequitur *in Defin.*

3 Notatur *in l. vlt. ff. de iurisdict.* Vide *l. duumuirum* 53. *C. de decur. lib.* 10. *tit.* 31.

4 Et ea demum iurisdictio est, quæ territorio inhærere dicitur. Quæ enim limitata non est, non tam territorium afficit, quam personas subditas, & dicitur vulgo esse super hominibus & feudis.

5 Præsumptio, quæ iuris tantum est, non etiam de iure admittit probationem in contrarium, *vulg. l. cum de indebito* 25. & *pass. ff. de probat.*

6 *d. l. vlt. D. hoc tit. de iurisd. l. iurisperitos* 30. §. *cum oriundus, ff. de excusat. tutor. l. cum vnus* 12. §. *si qui. ff. de reb. auctor. iudic. l. Diu. Prioris* 15. §. 1 *ff. de re iud.*

DEFINITIO XXIX.

Iudex laicus non est competens iudex clerici in actione personali, nec si desinat illa in hypothecariam, ne quidem pro sumptibus contumaciæ.

CLericus personali actione ad iudicis laici tribunal accitus, si non pareat, condemnari propter contumaciam non debet, ne quidem ad expensas contumaciæ, [1] quoniam incompetentia manifesta est, [2] nec potest clericus iudicis laici iurisdictionem vllo modo prorogare, tametsi maxime velit. [3] Quid ergo si libelli conclusio personali actione proposita desinat, vt plerumque fit, in hypothecariam? Non idcirco laicus iudex fiet competens: Nec si actor protestetur, velle se iudicatum exequi in bona duntaxat, non etiam in personam debitoris: [5] quoniam actionis vitium, quale illud est, [6] cum personalis actio aduersus clericum exercetur, non mutat, solaque reali proposita corrigi potest. [6] Itaque mera quasi Seruiana exercenda est. [7] Cum tamen clericus à iudice laico peram condemnatus appellasset Senatum, nec poste appellationem prosecutus esset, & ob id ex principali diplomate de appellatione deserta conueniretur, [8] dubitatum est quid iuris constitui deberet. Et quidem constabat appellationis desertionem facere non posse, vt sententia contra ius commune ab incompetenti iudice reddita transiret in rem iudicatam. [9] Eademque ex causa putabant quidam, neque ad desertionis sumptus condemnari clericum debere, [10] quasi nihil referret vtrum ante sententiam in non parendo iudici, an post condemnationem in non prosequenda appellatione contumax fuisset. [11] Verum placuit separandos hac parte sumptus desertionis à cæteris, vtpote omnimodo debitos, [12] Postquam eo iure vtimur, vt de nullitate sententiæ numquam agi possit citra appellationem, [13] nec rursus appellatio recipi de cuius desertione tractari cœperit priusquam aduersus desertionem in integrum restitutio sit impetrata. [14] *Ita Senatus* in causa Joannis Gros Driuet, Ant. Calend. April. 1594.

1 Nec enim contumax est, qui non fuit obsecratus, cum obedire non deberet, *l. contumacia*, 13. § *vlt. D. de re iudic.*

2 Quæ facit vt pro nullo & infecto habeatur, quod ab incompetenti iudice factum est, *l. 1. C. si à non comp. iudic. l. pen. C. ne de stat. defunct.*

3 Dixi *Defin. 4. num. 2. sup.* Facit *l. repetita* 41. *C. de episcop. & cleric.*

4 Potest enim actio hypothecaria concurrere personali. Guid. Pap. *quæst.* 108.

5 Licet protestatio alioquin soleat prodesse. Nimirum quoties incertum est, quæ potius actio teneat. *l. 1. §. quia autem, ff. quod legat.* quod hic non contingit.

6 *L. edita* 3. *C. de edend.*

7 Scripsi *Def.* 19 *sup.*

8 Pragmatici nostri vocant *Intret de desertion.*

9 Quia iudicis incompetentia, quæ dicitur nullitas nullitatum, impedit ne sententia transire possit vnquam in rem iudicatam, *l. 1. C. si à non comp. iud. l. factum iudicis* 170. *de reg. iur.* Facit *l. si expressim* 19. *D. de appell.*

10 Quia qui de principali negotio cognoscere non potest, nec de sumptibus litis aliisve accessoriis potest, vt scripsi *Defin.* 10. *sup. eod.*

11 Cum appellatio extinguat iudicatum & reuocet omnia ad terminos litis in prima instantia contestatæ, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. cum similib.*

12 Non quidem ex ratione iuris, sed ob ius nostrum prouinciale, ex quo desumpta est ratio, quæ statim sequitur *in Definit.*

13 Styl. Senat. nostri in eoque iuri communi derogatum est, *l. 1. Cod. quand prouoc. non est necess. l. ex consensu* 13. §. 1. *ff. de appell. iunct. d. l. si expressim*, 19. *Eod. l. 1. §. item cum contra. & §. seq. ff. quæ sentent. sin. appell. rescind.*

14 Nam & idem iam olim obtinebat, vt præscriptione summoueri posset is, qui à sententia nulla prouocasset, nec appellationem prosecutus fuisset, tametsi non eo magis sententia transire posset in rem iudicatam. Quod vtrumque bene probatur ex *d. l. si expressim in fin.*

DEFINITIO XXX.

De pensione beneficiali quem iudicem habeat, & an auctis vel imminutis fructibus minui debeat vel augeri.

SI quæratur an præbenda aut pensio super beneficij fructibus & reditibus constituta minui debeat necne, cognitio ad ecclesiasticum non ad secularem iudicem pertinet. [1] Siquidem secularis iudex quod ad beneficialia pertinet non nisi de possessione cognoscit, [2] quæ nihil commune habet cum quæstione iuris & proprietatis. [3] Illud sane constat non ex eo solo minui præbendam posse, quod temporum iniuria alióve casu fortuito & vi maiore fructuum quantitas redituúmque æstimatio decreuerit. [4] Nam nec augeri eam æquum esset si fructus siue in quantitate siue in æstimatione augerentur. [5] De illa enim præbenda & pensione loquimur, quę in quantitate consistit non in quota. [6] Quamquam & interdum iusta causa esse potest ob quam minui etiam debeat, non itidem tamen vnquam augeri. [7] *Ita Senatus* in causa R. D. Epi-

scopi Bellicensis & Capituli Ecclesiæ Cathedralis eiusdem loci.

1 Tanquam ad iudicem competentem siue ratione personæ, quia persona ecclesiastica est, quæ pensionem præstare debet, siue ratione rei de qua agitur, vt sequitur in Definitione.

2 Et quidem de interdicto retinendæ aut recuperandæ duntaxat non etiam adipiscendæ possessionis. Guid. Pap. *quæst.* 1. licet quod ad interdictum adipiscendæ contra sentiat Thesaur. in *Decis. Pedem.*

3 *L. naturaliter* 12. §. *nihil commune, D. de acquir poss.*

4 Exemplo eius iuris quod in canone emphyteuticario constitutum est, qui semper idem debetur tametsi res pro parte perierit, multoque magis si remissionis obtinendæ nulla alia causa quam sterilitas allegetur, *l* 1 *& ibi notat. C. de iur. emphyt.* Iul. Clar. *lib* 4 *Sentent* § *emphyteusis quæst.* 4. Etsi differentiæ ratio hæc adferri posset, quod canon ille non pro fructibus detur, sed pro recognitione dominij. Pensio autem beneficialis, licet non alia imponatur pro fructibus, sed sola summi Pontificis voluntate: tamen imponitur ex comparatione fructuum beneficij, quod cùm euenit etiam in canone emphyteuticario fieri solet remissio. Pet. Ancor. *lib.* 3. *quæst* 78. *n.* 12. Vide *l. legatum* 17. §. 1. *D. de ann. legat.*

5 Æquum autem est ad eum spectare incommoda ad quem & commoda, Clar. *in d.* § *emphyteusis. quæst.* 41. ex regula iuris *in l. secundum naturam* 10. *D. de regul iur.*

6 Quæ enim pensio constituit in quota fructuum ea fieri non potest, vt auctis vel imminutis fructibus non augeatur vel minuatur, *l si debitor*, 05 *verisimile, D. de contr. empt.*

7 Orationem illam quam attulimus, quod nec soleant nec debeant aut possint constitui pensiones, nisi ex comparatione fructuum beneficij. Solet tamen hæc quæstio vt plurimum decidi ex verbis rescripti pontificij quo pensio constituta est. Solent enim pensionarij curare vt rescribat summus Pontifex, ne ex causa qua minuatur vnquam, sicut nec vlla ex causa vnquam potest augeri.

DEFINITIO XXXI.

An presbyter aut episcopus puniri possit à iudice laico ex crimine læsæ maiestatis?

CLericus præsertim in maioribus constitutus, puta presbyter aut episcopus, non potest etiam ex causa delicti quantumlibet atrocissimi coram iudice laico cõueniri, ne quidem de crimine læsæ maiestatis.[1] Et quamuis Principes seculares alio iure vti soleant iniuriam pro iure aut ius pro iniuria vsurpantes, excommunicationis tamen notam incurrunt.[2] In eamque rem quod ad Episcopos attinet expressa est constitutio sacrosancti Concilij Tridentini. Quod tamen ad alios sacerdotes spectat, qui non sunt episcopi, solent excipi crimina quædam quæ ob eam causam dicuntur priuilegiata.[3] Quid vero si Episcopus sub alieno Principe officium & dignitatem gerat? An ideo puniri poterit tanquam reus maiestatis? Minime: Nisi hactenus vt officio priuetur si in eo deliquerit. Idque per formam iurisdictionis vt nostri loquuntur politicę & œconomicæ non contentiosæ.[4] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 11. infr. ad leg. Iul. maiest.

1 Iul. Clar. *lib.* 5 *sent* §. *vlt quæst.* 35. 36.
2 Vt tractat *Clar. ibid.*
3 De quibus vide Clar. *d. loco* & Boer. quæst.
4 Guil. Bened. latissime in *repet. cap. Raynutius in verb. & vxorem. num.* 155. vbi omnino vide.

DEFINITIO XXXII.

Renunciatio præscriptionis fori nocet si competentis iurisdictionis procurator non intercedat.

QVisquis fori præscriptioni renunciauit, si propriæ iurisdictionis aut Principis procuratorem in auxilium suum non aduocet, audiri non potest petens, vt ad suum iudicem remittatur,[1] siue coram iudice minus alioquin cõpetenti conueniatur,[2] siue alterius instantiæ commodo priuetur,[3] vt contingit si ad Senatum recta euocetur, qui non potest non competens iudex esse, cum apud nos sit ordinarius ordinariorum.[4] Sed tamen hoc posteriore casu ad Senatus officium pertinet, vt ex causarum & personarum varietate aliter atque aliter constituat. Nam si de eo negotio agi videat, quod implicitam habeat obscuri facti quæstionem, æquissimum est ad proprij iudicis tribunal cognitionem remitti, vt & minoribus sumptibus litigatores vexentur,[5] & duplicis instantiæ commoda quæ multa sunt non amittant. Sin de ea re quæratur, quæ in promptu & quasi de plano expediri possit, nihil causæ est cur non sibi cognitionem retinere Senatus debeat, & pronunciare.[6] *Ita Senatus* in publico auditorio 15. Cal. Maij 1595.

1 Quia potest quilibet præscriptioni fori aut in cæteris omnibus fauori suo renunciare. *l pen C. de pact l si index* 28 *ff de minor.* alieno tamen iuri puta, vt domini habentis iurisdictionem, siue Princeps ille sit siue alius, præiudicium facere nemo potest, *l.* 1. *D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

2 Dummodo habeat ille iurisdictionem aliquam & quidem talem quæ prorogari possit. *l* 1. *D. de iudic.* iunct. *l priuatorum* 3. *C hoc tit.* Aliud enim est si iurisdictio prorogari non possit, vtputa laici contra clericum vel contra, vt scripsi *Defin.* 4. & 29. 5.

3 Non enim paruum commodum est duplicis instantiæ, vt non deducta deduci, & non probata probari possint in causa appellationis, *l. per hanc* 4. *C. de temp & repar appell.*

4 Quippe qui supremus in magistratus & Principis vices gerens, *arg. l* 1 § *penult D. de appell. l ei cuius* 5. §. *plane si appellatione, D. de appell recip.*

5 Quibus tanto incommodius & dispendiosius futurum est, quanto longius à domicilio suo euocantur, *l* 3. 5. *vltro de iud lib. l. sed si quis* 7. *D. testam. quemadm. aper. l. vnic. Cod. quod Imp. int. pup. vel vid.*

6 Quia studet Senatus, vt studere debet lites finiri, *l* 3 5. 1. *ff. de recept qui arbitr.* Dixi *Defin* 24 *sup.*

DEFINITIO XXXIII.

Rationales nunquam cognoscunt inter priuatos, licet de Principis iure & patrimonio incidenter tractetur.

SI inter priuatos apud Senatum controuersia sit de re, quæ cum patrimonio aut rationibus Principis aliquid commune habeat, Non idcirco Senatus cognitionem & disceptationem negotij ad Rationales remittit.[1] Quid enim prohibet quo minus de huiusmodi re cognoscere Senatus possit? An non generalis procurator patrimonij quoque ratione procurator Principis est?[2] Quod si tale negotium proponatur, cuius instructio ex Rationalium documentis pendeat, quid ni liceat procuratori generali conferre cum procuratore patrimonij, vt communi vtriusque fide & consilio tota res tanto securius tractetur? Illud sane nullo modo ferendum est, vt eo prætextu Rationales de iure priuatorum vllo casu cognoscant,[3] cum iudicatum exequi ipsi non possint, nec nisi absurde iudicati sui executionem amplissimo ordini committere,[4] cuius præcipua est, vt esse debet auctoritas. *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin, contra R. D. Episcopum Maurian. 7. Id. Iun. 1595.

1 Nulla enim Rationalium iurisdictio est inter solos priuatos, sed tantum inter Principem & priuatum. Idque nonnullis Serenissimorum Ducum nostrorum edictis expressim constitutum est.

2 Nam & ob id generalis procurator dicitur, quod ad eum spectet cura eorum omnium quæ ad Principem pertinent. Licet pro faciliore patrimonij tuitione & pro dignitate ordinis clarissimi Rationalium specialis procurator in eam constitutus sit, itemque Aduocatus Principis, quos ideo Patrimoniales appellamus. Vide *l.* 1 §. *vlt fam. ercisc.*

3 *L. iam dudum* 5. *Cod. vbi cons stat. agi debeat. L.* 1. *Cod. hoc titul.*

4 Non enim iudicati executio committi potest, quin exequi iubeatur is, cui committitur, *l. à Diuo Pio* 15. § 1. ibi *si hoc iussi fuerint, D. de re iudic.* iubere autem superioris tantum est, non inferioris aut paris, *l* 3. §. *vltim. & l seq. D. de recept. qui arbitr. l.*

bitr. l. ille à quo 13. §. 1. *D. ad SC. Trebell.* Porro cui denegatur executio iudicati denegatur etiam cognitio, & pronunciatio. *l. 3. C. vbi cauſ. fiſc.*

DEFINITIO XXXIV.

Priuilegium ſecretioris Concilij Principis, vt pro iudicatis ſuis exequendis alieni territorij magiſtratum rogare non teneatur.

ETſi ſuprematum curiarum ſingulare ius eſt, vt ſub nomine & auctoritate Principis, cuius vices gerunt, omnia decernant, hactenus tamen diſſimilis, minorque auctoritas earum eſt, quam ſecretioris Concilij, cui Princeps ipſe adeſt. Quod ſi iudicatum decretumve aliquod mandandum ſit executioni extra prouinciam, ſpecialiter & nominatim rogandæ ſunt ſupremæ Curiæ, in quarum territorio facienda eſt executio [1] ſi ſuprema curia ſit quæ rogat, non item ſi ſecretius Concilium Principis, vt hoc priuilegium ipſi Principi indulgeatur. Quippe cuius perſona vno caſu alio ſola ipſius auctoritas interuenire intelligitur. *Ita tractatum* eſt in ſecreto auditorio, pro D. de Vauxuillars contra Dominos de la Chambre, 7. Id. Iunij 1595.

1 *Arg. l. vnic. D. de offic. pref. prat.*

2 Quia iuberi non poſſunt à pari magiſtratu, cum par in parem non habeat imperium, vt diximus *Defin prox. num.* 4.

3 Plus enim eſt perſonam ipſam Principis interuenire, quam ipſius auctoritatem.

DEFINITIO XXXV.

De debito, quod mortuarij nomine contrahitur, vterque iudex inter laicum & clericum competens eſt.

SI inter parochum & defuncti laici heredem laicum controuerſia ſit de debito, quod mortuarij appellant, tractatum eſt, cuius cognitio eſſe debeat, an iudicis laici, an eccleſiaſtici? Et quidem conſtat non niſi perſonalem actionem eo nomine competere. [1] Quæ ratio ſuadere videtur, vt laici potius quam eccleſiaſtici iudicis cognitio eſſe debeat. [2] Sed tamen negari non poteſt quin ſit quid ſpirituale, [3] ac proinde ad eccleſiaſticum iudicem pertineat. [4] Nam & lex noſtra prouincialis, quæ prohibet ne laicus actione perſonali coram eccleſiaſtico iudice conueniatur, nominatim addit, *ſi de re profana queratur.* [5] Illud ſane minus habet dubitationis, Actionem hanc mixti fori eſſe, & conſequenter locum in ea eſſe præuentioni, [7] nec poſſe appellari tanquam ab abuſu ſiue apud laicum, ſiue apud eccleſiaſticum iudicem eo nomine vllo modo primo loco quis conueniatur. Nam & ſacrilegij quædam ſpecies eſſe dicitur & eſt, ſi quis debita huiuſmodi tam pia ſoluere recuſet. [8] Sacrilegij vero crimen mixti fori eſſe nemo ambigit. [9] Plane ſi contra tertium poſſeſſorem bonorum defuncti laicum agatur ex hac cauſa coram iudice eccleſiaſtico, iuſta erit appellatio tanquam ab abuſu, cum neque perſonali actione conueniri poſſit qui heres non eſt, [10] neque hypothecaria; quoniam funeraria actio aliæq; ſimiles fauorabiles, qualis hæc eſt, priuilegium quidem habent inter perſonales actiones, [11] ſed tacitæ hypothecæ ius non habent. [12] Ex quo efficitur, vt nullo iure tertius poſſeſſor laicus apud iudicem eccleſiaſticum eo nomine inquieteretur. Quæ res abuſum inducit. [13] *Ita tractatum eſt* in cauſa Archidiaconi de Combefort & Canonicorum d'Aiguebelle, in publico auditorio, 5. Calend. Iul. 1595.

1 Naſcitur enim ex quaſi contractu, qui non tam cum herede, quam cum defuncto ipſo, quod ſane mirum eſt, initus eſſe intelligitur? *l. 1. & tot. tit. D. de relig. & ſumptib. funer. l. quod in uxorem* 13. *C. de negot. geſt.*

2 Quoniam in perſonalibus omnibus actionibus actor ſequitur forum rei, *l. 2. C. hoc tit. l. vlt. C. vbi in rem act.*

3 Quia non tantum pro corpore ſepeliendo mortuarij debitum hoc contrahitur, ſed etiam pro remunerandis liberalitef precibus iis, quæ in eam rem ad ſalutare animæ remedium Deo Opt. Max. offeruntur.

4 De ſpiritualibus enim eccleſiaſtici non ſeculares iudicis cognitio eſt.

5 Styl. Senat. noſtri.

6 Cum habeat aliquid ex ſpirituali, aliquid ex temporali, vt cæteræ actiones, quæ dicuntur mixti fori.

7 Guid. Pap. *queſt.* 178.

8 *Not. in cap. Ioannes, & cap. cum tibi, Extr. de teſtam.* Capell. Tholoſ. *queſt.* 89.

9 Guid. Pap. *vbi ſupra.*

10 Aut ſaltem anomalus, vt vocant, ſucceſſor, qui heredis loco ſit, vt puta pater ad quem dos filiæfamilias redierit, ſi eam maritus functa uerit: *dict. l. quod in uxorem.* quamuis nec aliud eſt, etiamſi filia nullam dotem habuerit: *l. quod ſi nulla* 28. *D. de relig. & ſumpt. funer.*

11 *L. quæſitum* 17. *D. de reb. auctor. iudic. poſſid. alius, l. 2. de priuil. cred. l. etſi quis* 14. §. *hac actio, D. de relig. & ſumpt. fun.*

12 Non enim tacitæ hypothecæ ius alij creditores habent, quam quibus ſpecialiter datum eſt, aut de quibus *in tit. D. & in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.* Ideoque nec poſſum videre quam rationem habeat ius hoc, quo vtimur, vt actio hæc funeraria priuilegium habeat contra cæteros omnes etiam hypothecarios creditores. Iuris enim ratio facit, vt hypothecarij chirographariis omnibus quantumlibet priuilegiatis præferantur in pignore, in quo ſcilicet. non tam potiores, quam ſoli inueniuntur. *l. 2. in fin. l. 3. § poſt diuiſionem, D. qui pot in pign hab.*

13 Euidentior enim abuſus eſſe non poteſt, quam ſi laicus apud iudicem eccleſiaſticum ſine cauſa nulloque iure conueniatur, non propter defectum iuriſdictionis in iudice.

DEFINITIO XXXVI.

Clericus falſus teſtis ex eaque cauſa puniendus ad ſuum iudicem remittendus eſt.

SAcerdos ad teſtimonium dicendum admiſſus à iudice laico, ſi repugnantia dixerit, atque ita falſi ſuſpectus videri poſſit, vt torqueri debeat, [1] non ideo tamen torqueri poteſt iudicis laici auctoritate, ſed ad iudicem eccleſiaſticum, ſi aduerſarius & res vrgeat ex ea cauſa remittendus eſt. [2] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Lentilly & de Damas 13. Calend. Auguſt. 1595.

1 *L. qui falſo* 16. *D. de teſtib.*

2 Id enim eſt quod Harmenop. ſcribit *cap. 6. in fin.* ex quo loco vere Dionyſ. Gothofr. vir doctiſſimus, & de iuriſprudentia noſtra, ſi quis alius hac noſtra ætate bene meritus, adnotauit, legendum eſſe: *in d. l. qui falſo à iudicibus competentibus*, non vt vulgo competenter.

DEFINITIO XXXVII.

De actione ad exhibendum, quæ actionis in rem præparatoria ſit, cognoſcere laicus iudex contra clericum poteſt.

ACtio ad exhibẽdum licet ſit in perſonam, [1] quia tamen in rem ſcripta eſt [2] exerceri coram iudice laico, contra clericum poteſt. [3] Sed ita demum ſi prius appareat de iure aliquo quod actor habeat agendi in rem ſiue directa vindicatione, ſiue hypothecaria. [4] Eſt enim actio illa præparatoria actionis in rem. [5] Itaque non ſufficit actori, quod dicat ſe creditorem, & probet ſua intereſſe, ni probet ſe dominum vel hypothecarium creditorem. [6] Quam ob cauſam ſpecifica quoque opus eſt declaratione rerum, quarum exhibitio poſtulatur, [7] nec ſufficiet peti in genere mobilia omnia, quæcunque fuerint in Titij puta hereditate reperta. [8] *Ita Senatus* in ſecreto auditorio pro R. D. Præceptore Antoniano Chamber. apud Ioannem Lucquet. 8. Cal. Septemb. 1595.

1 *L. 3. § eſt autem, D. ad exhib.*

2 *d. l. 3. §. vlt. Celſus 5. §. vlt. eod. tit.*

3 Non secus ac si mera esset actio in rem, ex qua proculdubio conueniri clericus coram iudice laico posset, *l. vlt. C. vbi in rem actio* Guil. Bened. *in verb. & vxorem, nu. 46.*

4 Potest enim dari actio ad exhibendum ex variis aliis causis quæ nihil cum vindicatione commune habeant, *d l. 3. §. 1. §. plus dicit, ff. ad exhib.*

5 *L. 1. eod.* quæ ait actionem hanc maxime propter vindicationem esse inductam. Facit *l. 1. C. eod. l. ad rem mobilem 56. l. ad legatum 62. ff de procurat.*

6 Itaque in huius persona non habet locum quod de aliis ad exhibendum actoris scriptum est *in d. l. 3. §. 1. D ad exhib.*

7 Generaliter enim verum est, in hac actione actorem omnia nosse debere, & dicere rei de qua agitur argumenta, *d l. 3. in princip.*

8 Quia neque huiusmodi bona in genere & incerta vindicari possent nisi ex iusta causa, *l. 1. §. virim. ff si pars hered petat. l. quæ de tota 76. §. incerta, ff de rei vindicat. l. si 8. §. 1. ff. commun diuid.*

DEFINITIO XXXVIII.

Non est hortandus iudex ecclesiasticus, vt concedat literas monitoriales ad probandum crimen quod pœnam sanguinis irroget.

IVdex ecclesiasticus si rogetur cõcedere literas, quas monitorias vocant, ad fines reuelationis tantum pro crimine probando[1] quod sanguine vindicandum sit, aut quod per sanguinis effusionem commissum sit, nec velit ille concedere propterea quod ecclesia non nouit sanguinem,[2] minime exhortandus est à iudice laico, nec si ita futurum sit, vt probationum inopia delictum maneat impunitum.[3] Neque enim hortandus est iudex ecclesiasticus, vt contra sacros canones quicquam decernat.[4] *Ita tractatum est* in relationibus libellorum Prid. Id. Sept. 1593.

1 Obtinuit enim, vt etiam in criminalibus frequens huiusmodi literarum vsus sit fauore probationum.

2 Sed sunt aliæ pœnæ canonicæ: De quibus *glossa in cap. ad retrimendam in verb. in canonibus de offic. ordin.*

3 Tamen si publice interfit non manere impunita delicta. *l. ita vulneratus 51. §. vlt. ff ad leg. Aquil. l. locatio 9. §. quod illicite. ff de public. & vectigal.* [Denique per Concilium Tridentinum *Sess 25. cap. 3.* interdictum est Magistratibus secularibus, ne Episcopos adducant, vt huiusmodi literas inuiti concedant, quorum arbitrio totum hoc relictum esse vult. Iunge *Defin. 19. sup. de edend.*]

4 Præsertim vero iubente Senatu ad cuius officium & dignitatem ex contrario pertineret potius, vt si quid à iudice ecclesiastico contra sacros canones decretum esset, id emendare: remedio appellationis ex ea causa per procuratorem generalem interponendæ tanquam ab abusu, vt dicemus suo loco.

DEFINITIO XXXIX.

Non habet clericus priuilegium fori si vocetur ad iudicem laicum, vt aliena liti intersit.

CLericus à clerico ad iudicem laicum euocatus, vt iudicio contra laicum reum instituto adesset, ac de facti veritate, cuius erat ille conscius, responderet, priuilegium fori habere non potest,[1] non magis, quam si ad rem defendendam, quæ eum concerneret, accersitus esset.[2] Sane si in eum præsentem, & vbi iam iudicio aderit actio aliqua instituatur,[3] de qua iudex ecclesiasticus cognoscere debeat, ad eum remittendus tum demum erit.[4] Igitur ne quandoque obstet res super declinatoria exceptione iudicata, nominatim id per interlocutionem excipiendum est,[5] *Ita Senatus* ex tempore 11. Cal. Decemb. 1595.

1 Quia hoc casu non ideo euocatur, vt vel condemnetur ipse vel absoluatur. Vt in simili describimus *Defin. 7. supr.*

2 Si enim alienam litem, non quam defenderet: ac proinde apud alienum iudicem, non apud suum, arg. eorum quæ scripsi *Defin. num. 2. §. eod.*

3 Tanquam in iudicio repertum, vt plerumque fit, quia in iudicio repertus citandus non est satisque vno citato habetur.

4 Neque enim hoc casu dici potest, quod alias quandoque modo constat, modo agatur. *l. 3. in princip. D. vt in possess. princip.*

5 His nimirum verbis interlocutioni adictis, *sauf d'estre fait droit sur le renuoy requis en temps & lieu ainsi qu'il escherra.*

DEFINITIO XL.

A Conseruatore tributi commutatorij ad Senatum, non ad Rationalium Curiam appellatur.

ATributi commutatorij, vt vocant, conseruatore ad Senatum, non ad Rationales appellatur,[1] licet de fiscalibus tributis adeoque de iure nobilitatis, & quæ ex nobilitate nascitur immunitatis[2] cõtrouertatur. Nihil enim cum ærario Principis commune habet illa quæstio, an hic aut ille nobilis sit, necne & immunis.[3] Cum quantumlibet immunis sit, non idcirco quicquam decrescat ex ea tributi annui quantitate, quam vniuersitas Principi debet.[4] Itaque cum à Conseruatoris sententia condemnatus quidam ad Rationales appellasset, & appellantium more longiorem appellationi prosequendæ diem dixisset,[5] Victor autem citius expediendi negotij causa peteret à Senatu literas anticipatorias:[6] Senatus cui propriam iurisdictionem tueri nõ solum licuit, sed etiam necesse fuit,[7] non dubitauit, quin eas concedere deberet, iubereque vt apud se lis tractaretur. *Ita Senatus* in secreto auditorio pro N. Drugeon, contra Syndicos vniuersitatis de Cheuelu 28. Febr. 1596.

1 Eoque passim iure vtimur, vel ob id maxime quod huius tributi commutatorij conseruator vt plurimum est aliquis ex Senatoribus, aut etiam Præsidibus Senatus, à quo proinde ad Senatum ipsum appellari conuenientius est multis de causis quam ad Rationales, quamuis illi suam quoque & eam quidem supremam habeant iurisdictionem.

2 Cum edictis omnibus Serenissimorum Ducum nostrorum nobiles omnes immunes sint ab huiusmodi tributis, præsertim si facti sint nobiles post annum 1564. Hi enim remanẽt obnoxij huic tributo in annum vsque nobilitatis quinquagesimum, at non etiam reliquis oneribus plebeiis.

3 Rationales autem ærarij potissimum iudices sunt, & eorum omnium, quæ ad ærarium Principis pertinent.

4 Aliud enim est quod ipsa vniuersitas debet: aliud vero quod singuli ex vniuersitate. *l. sicut 7. §. 1. D. quod cuiusque vniuers. nom.*

5 Plerumque enim frustrandi tantum causa appellationes interponuntur. *l. tutor 41. D de vsur. l. vlt. ff de re iudic.*

6 Vulgo pragmatici nostri vocant *lettres d'anticipation.*

7 *L. 1. ff si quis ius dicent. non obtemp.*

DEFINITIO XLI.

Commissarius delegatus ad solemne inuentarium faciendum, non potest procedere in alieno territorio.

A Iudice vel suprema curia vnius territorij delegatus ad faciendum solemne inuentarium non potest procedere in territorio alieni Principis supremi,[1] quoniam id fieri non potest citra distractionem, vt loquuntur, subditorum, quos in aliena prouincia litigare oporteret.[2] Hoc vero tum maxime obtinet, cum maior, id est, nobilior pars[3] bonorum defuncti in eo territorio sita est, in quo procedendum est. Item si defunctus in eo territorio decesserit. *Ita Senatus* re sæpius & mature deliberata in causa D. Archiepiscopi Bizantini heredis Illustr. D. Marchionis de Treffort. 9 Decemb. 1596. Idemque obseruatum fuisse à Curia Gratianopolitana in causa discussionis bonorum Dominæ de S. Wallier retulit vnus ex Senatoribus, qui fuerat à Senatu nostro delegatus.

1 Quia extra territorium ius dicenti impune non paretur, *l. vlt ff de iurisd.*

2 Quod permittere magistratus nunquam debet. Non solum ne iurisdictiones confundantur & turbentur, *l. cum vnius 12. §. pe-*

21. §. *penult. ff. de reb. auctor. iudic. possid. vel vendend.* sed etiam ne magno incommodo subditos suos affici patiatur, si cogantur illi in alia prouincia litigare, *l. 3. in princip. D. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. 3. § vlt. D. de testib.*

3 *Argum. l. maiorem 8. D. de pact. l. si fideicommissum 50. D. de iudic.*

DEFINITIO XLII.

Iudicis laici nulla iurisdictio est contra clericum, ne quidem ad inquirendum de crimine, nisi crimen sit priuilegiatum.

ADuersus Ecclesiasticam personam de crimine non priuilegiato ne inquirēdi quidem ius iudex laicus habet, quin excommunicationis pœnam ipso facto incurrat. Ex bulla incip. *In cœna Domini.* Quæ licet dicatur non transisse montes, vt vulgo loquuntur, Senatus tamen noster supradictam sententiam districte secutus est & sequi solet. [1] In relationibus libellorum Cal. Decemb. 1595.

1 Pro ea nimirum qua excellit semperque excelluit pietate, & erga sacrosanctam sedem Apostolicam reuerentia, obseruantia & obedientia. Vide *text. in cap cum non ab homine.* vbi Alciat. *num 2. & cap clerici. Extr de iudic.* Iul. Clar. *in pract. crimin quæst. 36. nu. 2. 3. & seqq.* post Didac. Couar. *Pract. quæst. 31. num. 1.* & alios ibi citat.

DEFINITIO XLIII.

An falsa moneta sit necne, cognitio est Rationalium, potest tamen incidenter tractari apud Senatum, cuius solius est de crimine falsæ monetæ cognoscere & pronunciare.

DE moneta quidem quoties quæritur, an eius sit bonitatis, cuius esse debet ex edictis Principis, Rationalium non Senatus cognitio est, nimirum si contra eos agatur, quib. cudendæ monetæ ius & munus à Principe datum est. [1] Sed etsi quis falsam monetam cudisse dicatur, [2] & Rationales cognitionem occupauerint, licet de falsæ monetæ crimine pronúciandi non habeant potestatem, [3] hactenus tamen cognoscere possunt, vt probatam ab iis, ad quos ea res pertinet, [4] pronuncient falsam esse, [5] deinde rem, & reum ad Senatum remittant. [6] Sed si quis apud Senatum de huiusmodi crimine accusatus sit, nihil prohibet eiusdem Senatus imperio & auctoritate probos viros eligi, adeoque ex iis quorum industria per Principem in eam rem electa sit [7] ante omnia inuestigetur, nec necesse est Rationalium iurisdictionem ex hac parte implorari, non magis quam quod ad alias criminis probationes attinet. [8] Licet non deessent ex Dominis, qui referrent aliquando contra factitatum fuisse. *Ita Senatus 29. Decembr. 1595.*

1 Sic enim edictis serenissimorum Ducum Sabaudiæ, & statutis Cameræ Computorum diserte cautum & constitutum est.

2 Vt proinde conueniri possit & condemnari de crimine falsæ monetæ *ex l. 1. C. de fals monet.*

3 Quia non habent publici iudicij exercitionem, quam solus apud nos Senatus habet iure supremi magistratus.

4 Vt inspiciatur scilicet an vera sit moneta an falsa.

5 Pertinet enim ea res ad cognitionem Rationalium, tanquam quæ spectet maxime ad ærarium Principis.

6 Sic olim Prætor plerumque cognitionem remittebat ad præfectum vrbi, quoties grauior & capitalis pœna erat infligenda, *l. 1. §. solent. D de offic pref vrb. l. si quis iniuriam 35. ff de iniur. l. 1. §. vlt. ff de pœn*

7 Horum enim certior videtur esse & fides & industria, quam aliorum: cum magna sit inter artifices differentia, *l. inter artifices 31. D. de solut.*

8 Cum possit is, ad quem principalis negotij cognitio pertinet, omnem quoque incidentem quæstionem iudicare decernere *l. 1. C. de ordin. iudicior.*

DEFINITIO XLIV.

Contumacia eius qui noluit in iudicium venire, vt chirographum vel agnoscat, vel deneget, admittit eius fori præscriptionem, quam expressa agnitio non ademisset.

AD iudicem non suum vocatus, vt chirographi scripturam agnosceret, si fuerit contumax, & ob contumaciam ea scriptura per interlocutionem iudicis habita sit pro recognita, [1] non potest postea fori præscriptione se tueri, [2] in pœnam nimirum contumaciæ. [3] Alioqui enim si paruisset & chirographi scripturam aut agnouisset aut denegasset, non eo minus saluam haberet fori præscriptionem. [4] Itaque hoc casu quod mirum est plus operatur fictio in casu ficto, quam veritas in casu vero. [5] Extempore Ante Id. Mart. 1596.

1 Facit enim contumacia, vt debeat contumax haberi pro confesso.

2 Quasi videatur iurisdictionem agnouisse ob id, quod maluerit esse contumax, quam iurisdictionem, cum posset, declinare.

3 Debuit enim venire & fori præscriptionem opponere, non autem magistratus ad quem vocabatur auctoritatem & iurisdictionem contemnere, *l si quis ex aliena 5. D. de iudic. l. 2. D. in ius vocat. vt eant.* Excipe casum illum quo notoria sit incompetentia ita, vt nec allegari eam sit necesse, puta si is qui dicitur clericus, vocetur ad iudicem laicum. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 36. num. 5.*

4 Nempe quoniam agnitio vel denegatio chirographi non inducit ad probationem iurisdictionis, cum possit fieri ex auctoritate cuiuslibet iudicis etiam incompetentis. Sic enim stylo nostro diserte cautum est. *sub tit. de recognoissance de cedulles.*

5 Contra *l filio 23. D. de liber. & post. l. confessionibus 14. & l. seq §. vltim. D. de interrog. in iur. faciend. Not. ad l si is qui pro emptore. D. de vsucap.*

DEFINITIO XLV.

Causis ex registro decidendis non potest adhiberi Procurator aut Aduocatus generalis.

PRocurator, aut Aduocatus generalis non potest cum Senatoribus sententiam dicere in iis causis, quæ viua voce, & in publico Auditorio disceptatæ sunt, si quod plerumque fit ex registro, vt loquuntur, non ex scripto decidantur. [1] Non enim alij possunt in eiusmodi causis sententiam dicere, quam qui in subselliis publicis inter Senatores sederunt, aut saltem sedendi ius habuerunt. [2] Ante Id. Mart. 1596.

1 Quia tunc perinde habetur acsi ex tempore & in publico ipso auditorio iis decisa fuisset.

2 In quo numero neque procurator, neque Aduocatus generalis vnquam esse potest.

DEFINITIO XLVI.

Etiam Castellanorum iurisdictio prorogari potest de consensu litigatorum.

CAstellanorum iurisdictio infima [1] non vsque adeo statuti nostri auctoritate definita est, [2] vt nec vllo etiam expresso collitigatorum consensu prorogari possit. Potest enim, [3] nisi cum iudex iam præuenit. [4] *Ita tractatum est 21. Mart. 1596.*

1 Nec enim ex omnibus iis qui habent iurisdictionem ordinariam quisquam est, qui habeat iurisdictionem inferiorem.

2 Quamuis coarctata sit ad summā quinque florenorum.

3 Vt & alia quælibet iurisdictio prorogabilis est ex consensu litigatorum, nisi casus talis sit in quo speciali aliqua ratione per legem prorogatio inhibeatur, *l. 1. & 2.* vbi scripsi in Rationalibus. *D de iudic.*

4 Vbi enim iudex manum apposuit tanquam superior, hoc

ipso ligat manus castellani tanquam inferioris. Sicut de omnibus magistratibus superioribus dici solet, si cum inferioribus comparentur.

DEFINITIO XLVII.

De rescindenda transactione facta super lite possessorij pendente coram iudice laico, solus iudex ecclesiasticus cognoscere potest.

ETsi de possessorio beneficiali cognoscere etiam inter clericos iudex laicus potest:[1] Si tamen de lite pendente super possessorio transactum sit, & aduersus transactionem postea restitui alteruter litigatorum velit,[2] non Laici iudicis, sed Ecclesiastici cognitio esse debet. Quia sicuti actio, quæ ex transactione oritur,[3] ita & restitutio in integrum aduersus transactionem est in personam.[4] Nec est contrarium, quod in decidenda possessorij causa transactionis formam idem iudex sequi cogitur. Id enim fit, quia causa possessionis adminiculum viresque ex titulo accipere potest, si vel vnus possessionis actus sequatur.[5] *Ita Senatus* pro religiosis Prioratus sanctæ Mariæ de Beluaux contrà C. Emanuelem Pomeum Priorem. Ex tempore 8. Mart. 1597.

1 Guid. Pap. *quæst.* 1.

2 Ex causa forte dolo vel metus, vel falsorum instrumentorum, ex quibus causis certum est, etiam transactionem rescindi posse, *l. interpositas* 13. *l. si ex falsis, penult. C. de transact.*

3 Scilicet cum transactio sit vallata vel stipulatione vel iureiurando. Alioqui nudum pactum est, ex quo non datur actio, vt dixi *ad l.* 1. *D. de transact in Rationalibus.*

4 Vt omnes in integrum restitutiones, *l.* 2. *Cod. vbi & apud quem cognit. in integr. restit agit. sit.*

5 Id enim est quod nostri solent dicere: Etiam in causa possessorij posse allegari titulum non ad cumulandum petitorium cum possessorio, sed ad confortandum possessorium. Guid. Pap. *quæst* 71. *ex cap.* litet *Extr. de probat. & cap. ad decimas, de restit. spoliat. in* 6.

[DEFINITIO XLVIII.

SI ex Senatus mandato per obreptionem impetrato, iudex inferior cognouerit de ea re quæ ad Rationalium cognitionem pertinebat, non eo minùs poterit & debebit iudex ille, maximè si de eo requisitus sit, totam rem remittere ad Rationales.[1] Quod ni fecerit, non prohibebitur Senatus authoritate decreti sui,[2] quominùs malè iudicatum pronunciet, inque omnes litis expensas condemnet impetrantem,[3] si non qua alia causa compensationem omnium expensarum inducat.[4] Etsi enim expensæ litis appellatoriæ non facilè compensari aut remitti solent, quoties malè iudicatum pronunciatur,[5] Sic tamen in specie quæ proponebatur, fieri oportere visum est, vt appareret nunquam fuisse illam mentem Senatus, vt Rationalium iurisdictionem violari pateretur.[6] Nec tamen æquitatis deesse causas varias, quæ compensationem expensarum remittendam esse suaderent. *Ita Senatus* pro Steph. Lespine 16. Cal. Iunij 1611.

1 Semper enim id enixè cauere boni iudices debent, ne iurisdictiones turbentur & confundantur *l. cum vnus* 12. § *penult. D. de reb. autor. iudic possid. l. vlt. D. hoc tit.*

2 Quod enim per obreptionem impetratum est, pro nec impetrato habendum est, *l. magis puto* 5. § *penult. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. si quis obrepserit* 29. *D. ad legem Corn. de falsi.*

3 Quæ pœna est temere litigantium, *Inst. de pœn. tem. litig. l. eum quem temere* 79. *D. de iudic.*

4 *Vt in l. qui solidum* 78. § *etiam de leg.* 2.

5 Solent enim appellationes, vt plurimùm interponi frustrationis gratia *l. tutor* 41. *D. de vsur. l. vlt D. de re iudic.*

6 Debent enim magistratus omnes suas inuicem iurisdictiones mutuis auxiliis tueri, vt scriptum est *Defin.* 1. J. *de exec. rei iudic.*

DEFINITIO XLIX.

De decimis cognitio & iurisdictio sit.

SIcuti de decimis tanquam de re spirituali non alius cognoscere potest in petitorio quàm iudex ecclesiasticus,[1] Ita nec alius in possessorio, quam Senatus aut Iuridicus maior prouinciæ, in qua fundi sunt, de quarum decimis disputatur.[2] Sed si neque de iure percipiendi decimas neque de earum quota contendatur, sed de eo tantùm an solutæ sint necne,[3] cuiuslibet iudicis etiam inferioris ea cognitio & iurisdictio esse potest.[4] *Ita Senatus* pro D. Priore de Rumilly, contra Rosset in publico auditorio, 4. Id. Iul. 1612.

1 *Tot. tit. Extr. de decim.*

2 Ita enim stylo Senatus nostri cautum est de omnibus beneficialibus quæstionibus.

3 Quæ quæstio tota facti est. Solutio enim est facti *l. consilio* 8. § *vult, D. de curat. furios. l.* 1. *C. de probat.*

4 Habet enim vnusquisque iudex iurisdictionem in suo territorio *l. vlt. D. hoc tit.* Quod tamen intellige de iis iudicibus qui habent iurisdictionem. Nec enim omnes habent, sed plerique notionem tantùm & iudicationem, *l. ait Prætor* 6. *D. de re iudic.*

DEFINITIO L.

De officio Senatorio commissarij.

SEnator datus à Senatu commissarius, vt vocant, & Recuperator ad audiendos litigatores, numquam debet eam sibi authoritatem adrogare, vt idipsum pronunciet quod à Senatu ipso pronunciandum esset.[1] Sed ea tantum quæ ad præparandam Senatus pronunciationem conuenientia videantur, quæ pragmatici præparatoria vocant. Itaque si contra faciat, licèt idipsum pronunciet, quod Senatus ipse pronunciaret, in irritum tamen deducenda pronunciatio est.[2] *Ita Senatus* in causa de qua Defin. 21. infr. De hered. vel act. vendit.

1 Ne scilicet videatur Senator totius Senatus potestatem & authoritatem sibi adrogare, quod facere nec potest nec debet.

2 His verbis, *Le Senat a mis l'appellation & ce dont a esté appellé au neant.*]

TIT. XIII.

QVAND. IMPER. INT. pupill. & vid.

DEFINITIO I.

Vidua dotem repetens habet priuilegium sui iudicis etiamsi contra pupillum agat.

PRIVILEGIVM, quod datum est viduæ in dotis repetitione, vt primum iudicem habere Senatum possit,[1] non idcirco ei denegandum est, quod aduersus pupillos agat,[2] quamuis pupillorum interfit cum conueniuntur, vt duplicis instantiæ beneficio fruantur.[3] Nam & pupillorum interest, vt de eorum causis Senatus cognoscat,[4] maiores vtique & ampliores dilationes pro rerum & personarum qualitate concessurus, si id æquitas postulare videbitur.[5] Neque distingui oportebit an egregia dos sit quæ excedat summam quingentorum aureorum, necne.[6] Quantulacumque enim dos sit, quam vidua petit, fauor dotis & conditio personæ facit, vt priuilegio digna existimetur.[7] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio contra liberos & heredes N. Amedei Michal magistri Computorum 6. Calend. Februar. 1593.

1 Ex placito Senatus nostri & modificatione per eum facta ad Serenissimi Ducis Diui Emanuelis Philiberti edictum, quod vulgo edictum Niciæ appellant.

2 Licet

2 Licet dici soleat priuilegiatum non vti priuilegio contra alium æque priuilegiatum. Id enim fallit aliquando ex causa, *l. verum* 11. §. *vltim. D. de minor. l. vltim. D. ex quibus caus. maior.*

3 Propter eam rationem, quam attuli *Defin* 12. *num.* 3. *supr. tit. proxim.* Facit tamen pro pupillis, *l. vnic. C. hoc tit.* sed hæc Definitio intelligenda est de vidua dotem repetente, quo casu duplex priuilegium concurrit, personæ scilicet & causæ, vt mirum non sit, si vidua pupillo præferatur vnum duntaxat priuilegium habenti: Alioqui sane non præferretur. *arg. d. l. vnic.* quæ non solum de pupillis prius quam de viduis loquitur, *arg. l quoties*, 34 *D. de vsufruct. l generaliter* 24 § *quid ergo* 17. *D de fideic. libert.* sed & pupillis ipsis & viduis eo potissimum casu priuilegium dat, quo huiusmodi personæ aduersarij potentiam perhorrescant, quod vix euenire potest vidua contra pupillum agente.

4 Fauor enim personæ vel causæ est, vt maiores iudices habere debeat. *l. non distinguemus* 32. §. *de liberali, D. de recept. qui arbitr.* Vnde est quod de restitutione in integrum minorum solus prætor olim cognoscebat, cum ex aliis causis iudicium & iudicem dare soleret. *l. 1. D. de minor l. 1. De eo quod met. caus. l. 1. D. de dolo, l. vltim. Cod. vbi & apud quem cognit. in integr. rest.*

5 Est enim id positum in arbitrio & religione iudicantis, eoque iure vtimur, *arg. l. oratione* 7. *D. de fer. & dilat.* licet contra constitutum videatur in *l. 1. & vlt. C. eod.*

6 Illa namque distinctio per Senatus modificationem adhibita est, quod ad alias personas attinet, quæ priuilegium nullum habent.

7 *l. vnic. C. hoc tit.* neque sane lex aut ciuilis, aut prouincialis nostra distinguit quanta sit dos. Proinde nec nos distinguere debemus, *vulg. l. de pretio* 8. *D. de publician. in rem act.*

TIT. XIV.

VBI DE CRIM. AGI OPOR.

DEFINITIO I.

Quomodo quis ex delicto forum sortiatur.

ETIAM ex delicto forum quis sortiri solet. [1] Sed etsi tum quoque id recte dicitur, cum delinquens in eo ipso loco, in quo deliquit, non reperitur, & per contumaciam condemnatur, [2] eo tamen iure vtimur, vt non magis in criminalibus quam in ciuilibus causis concedi debeat petita remissio ad iudicem alieni territorij, [2] nisi vno illo casu, quo vel originis vel domicilij ratio delinquentem subiecerit iurisdictioni eius, ad quem remissio postulatur, quique ei præest territorio, in quo crimen commissum est. [3] *Ita tractatum est* in causa N. Guilelmi de Gadagne Senescalli Lugdunensis & Dominæ de Meximieu, 5. Id. Julij 1598.

1 *L. 3 D. de off præsid. Auth. qua in prouincia. C. hoc tit.* [Iunge 3. *quæst.* 6. *can* 1. *cap.* 1. *Extr. de raptor. cap. postulasti, & cap. fin. Extr. de for. compet.*]

2 Alioqui eueniet vt priuilegium nullum haberet locus delicti, cum in eo etiam loco, vbi delictum commissum non est, possit reus conueniri, si ibi inueniatur, *l. 1. Cod. hoc tit.* facileque esset pessimo cuilibet alienam iurisdictionem turbare, ac fugiendo eludere, si aduersus delinquentes eosdemque contumaces ius reddere non posset iudex loci, in quo delictum admissum est.

3 Suam enim iurisdictionem quilibet iudex tuetur, cum æque competens sit iudex loci vbi delinquens reperitur, atque iudex loci in quo delictum admissum est. Ita fit, vt plerumque delicta impunita remaneant nolente iudice, apud quem delinquens est, eum remittere, nec rursus iudice loci, vbi delictum admissum est elogia testium, aut testes ipsos mittere ad iudicem loci vbi est qui deliquit, cum iudices diuersorum sint Principum. Boer. *decis* 29 *num.* 5 *&* 6. post Bald. *in d. l.* 3. *de off pres & in l.* 2. 5. *sed nunquid. C de seru fug.*

4 Hoc enim casu duplex ius concurrit in persona iudicis petentis remissionem. ideoque eum præferri æquum est, mutuisque in eam rem auxiliis iudices omnes sibi inuicem subuenire, ne delicta remaneant impunita, dum iudices contendunt de iurisdictione, *Clemen. pastoralis*, in verb. *De more*, vbi gloss. *Extr. de sentent. & re iudic.* Bart. *in l. 1.* §. *præsides De requir. reis.* Oldr. *consil.* 83. & 124. Guid. Pap. cum sua addit. *quæst* 102. Marant. *De ordin. iudic part. 6. nu.* 39. 40. 41. Rebuff. *in tract. de lit requisitor. num.* 27. An autem in contractibus locus sit remissioni, vide apud Mynsing. *cent. 1. obseru.* 22. *& cent. 2. obseru.* 5.

DEFINITIO II.

Qui deliquit ex mandato alterius, non habet priuilegium fori ex persona mandatoris.

SI delictum alio mandante admissum sit, qui diuersi fori domicilium habeat, placet prævalere locum delicti perpetrati, attendíq; eum debere potius, quam locum in quo est, qui delictum fieri mandauit, [1] cum non tam mandatum quam admissum delictum & actioni causam præbeat & condemnationi. [2] Eoque passim iure vtimur.

1 Guid. Pap. *quæst.* 104.

2 Quia in huiusmodi causis mandatum regulariter non excusat, nisi in certis casibus, quos vide apud Iul. Clar. *lib. 5. sentent.* §. *vlt. quæst.* 60. *vers. solet. l.* 3. §. 1. *D. de vi & vi armat.* licet non eo minus mandator ex persona sua teneatur, *l. non ideo minus*, 5. *C. de accus. & inscript.*

DEFINITIO III.

In delictis preueniisse quis dicatur?

IN delictis communibus, in quibus locus est occupationi, & vt loquuntur, præuentioni, [1] si quæratur quis præuenerit, non illud inspicimus, quis prior de crimine inquisierit aut reum de crimine interrogauerit, nec rursum, quis prior in ius vocari aut prehendi reum iusserit, sed cuius primum imperio vocatus ille in ius fuerit aut prehensus. [2] Omnium siquidem actionum instruendarum principium ab ea parte edicti proficiscitur, quæ est de in ius vocando. [3] *Ita Senatus* in causa Procuratoris iurisdictionalis de Foissiaz, contra N. Cornaton & Procuratorem Fiscalem Archiepiscopali Lugdunensis, 6. Calend. Aprii. 1594.

1 Vt euenit in omnibus causis criminum, quæ sunt mixti fori.

2 Quia parum est, iussisse vocari aut prehendi, si non sit secuta executio. *in qua totus vigor consistit. l. pen. Cod. de exec. rei iudic.*

3 5. *omnium, Instit. de pœn. temer. litigant.*

TIT. XV.

VBI CONVEN. QVI CERT. loc. dar. promis.

DEFINITIO I.

Adiectione loci non etiam tempore fieri actionem arbitrariam.

OBLIGATVS soluere certo loco ex stipulatione, ac proinde ex contractu stricti iuris, [1] non potest ex contractu conueniri alio loco, quam quo solui debuit. [2] Actio enim, quæ stricta est, tota ex obligatione æstimatur, obligatio autem ex verbis, quibus concepta stipulatio est. [3] Ita fit, vt si debitor nunquam ad eum locum velit accedere, in quo, vt solueret, se obligauit, nulla conueniendi eius ratio supersit summo iure. Quod tamen quoniam esset iniquissimum, necesse fuit, in eam rem comparari actionem arbitrariam, per quam vbicunq;

reus conueniri posset, [5] & condemnari non solum ad solutionem debitę quantitatis, sed etiam habita ratione vtilitatis, quæ creditori abesset, ob id, quod alio quàm destinato loco solueretur. [6] Etsi autem aliæ plexaque sunt actiones arbitrariæ, [7] hæc tamen speciali quodam iure & ἐμφατικῶς arbitraria dici solet, [8] non tam quod pleniores habeat præstationes, quàm quia speciale aliud nomen non habeat, quomodo habent, Rei vindicatio, actio ad exhibendum, & cæteræ si quæ sunt similes. [9] Quid si non certo loco, sed certo tempore solui debuit, nec sua die solutum sit? Perinde quidem debitor condemnabitur ad id omne, quod interierit creditoris. [10] Sed non ideo fiet actio arbitraria [11] cum stricta sufficiat. Quoties enim dies obligationi adiecta est, præstatio & condemnatio eius, quod interest, ex obligatione ipsa proficiscitur, adeoque ex verbis stipulationis. Cur enim dies adiiceretur, nisi vt promissor intelligeret futurũ, vt creditori præstandum esset, quanti eius interforet, si ad diem pecunia non solueretur? [12] Et vero non quemadmodum vnus locus in alio loco non cõtinetur, ita dici potest, vnum tempus in alio tempore nõ comprehendi. Nam breuius tempus in longiori continetur: [13] & qui petit Calend. Februariis, quod Januariis anterioribus solui debuit, proculdubio petit suo iure, [14] perinde ac si altero post Calend. Januarius die peteret, nisi quod minus petit tempore, si petat detracta temporis vtilitate. [15] Proinde nihil causæ est, cur in eam rem inducamus actionem arbitrariam, [16] quam nec si velimus inducere, tamen possimus, vbi propria, quæ ex obligatione nascitur, actio sufficit, quemadmodum euenit, in bonæ fidei iudiciis, in quibus constat, ita obseruari, vt si in contrahendo conuenerit, vt certo loco quid præstaretur, pristina bonæ fidei actio vtputa ex empto aut vendito sufficiat, nec arbitraria exerceri possit: [17] si non ipsa empti aut venditi obligatio nouationis iure in stipulationem transfusa sit. [18] In eoque errauit grauissime quidam ex recentioribus vir præcipui nominis, [19] qui scripsit, non minus temporis, quam loci adiectione fieri actionem arbitrariam. Sicut & illi errant, qui putant actiones arbitrarias sui natura & origine strictas esse, nec nisi arbitrio iudicis fieri arbitratias. [20] Nam, cum non alia de causa inductæ sint, quam vt creditoribus consuleretur iis duntaxat casibus, quibus alia actio quælibet magis quam æquitas actione deficeret, [21] nulla nimirum præcedente obligatione, saltem, quæ ad eiusmodi actionem producendam sufficere posset, [22] consequens est, vt subsistente obligatione, propriáque ex negotio contracto actione nulla inducì queat arbitraria: siquidem in stricti iuris iudiciis arbitrium iudicis nullum est, sed adstringitur iudex formulæ & obligationis potestati. [23] In iis vero, quæ sunt bonæ fidei, non potest arbitrium esse plenius, quam officium, quod circa eiusmodi actiones propter bonam fidem exercendum est. [24] Itaque actiones arbitrariæ tertiam speciem actionum constituunt, ab aliis quidé omnibus, sed ab iis maxime, quæ strictæ sunt, & natura & nomine, & potestate differentẽ. [25] *Ita in Senatu* tractatũ est in ea causa, de qua Defi. 6. inf. si cer. pet.

7 De quibus *in §. præterea, Instit. de action.*

8 *D. l. 1. 2. & pass. D. hoc tit.*

9 Vt scripsi *lib. 15. Coniect. cur ciuil. cap. 1.*

10 *L. quod si Ephes. 4. D. hoc tit.*

11 In quo errauit Iacob. Cuiac. qui scripsit, adiectione temporis sicut & loci fieri actionem arbitrariam, contra quem scripsi *lib. 15. Coniect. cap. 3.*

12 *L. si Calendu, 11. D. de re iudic. l. si fundum certo die, 114. de verb. oblig.*

13 *L. stipulatio ista. 38. §. inter, de verb. oblig. l. Iauolenus, 15. alias l. eum qui, de ann. legat.*

14 Quia saltem hodie dandum est, quod iam ante dari oportuit, *l. si sterilis, 21. § cum per venditorem, D. de act. emp. l. Celsus ait, 23. §. 1 ff. de recept. qui arbitr.*

15 Quemadmodum & plus peteret tempore, qui peteret ante tempus, *§. plus autem. Instit. de action.*

16 Actio enim arbitraria, de eo quod certo loco, non nisi ex necessitate inducta est, & ex æquitate contra stricti iuris rationes, *d. l. 1. D hoc tit.*

17 *L. in bona fidei, 7. eod.*

18 Quia hoc casu tollitur pristina obligatio, quæ erat bonæ fidei, & noua inducitur, quæ est stricta, *l. 4. versic. verum ff. de vsur.*

19 Iacob. Cuiac. *ad African. in l. centum Capua, 8. D. hoc tit.*

20 VVesembec. & alij vulgo *ad dict. §. præterea. Institut. de action.*

21 Aliquando enim actio deficit, licet non deficiat æquitas, *l. 2. §. quanquam, D. de aqua & aq. pluu. arcend.*

22 Nam & inde fit, vt in huiusmodi actionibus arbitrium præcedere necesse sit, vt sequi possit condemnatio, *dict. §. præterea. Item si, 14. §. 1. & §. hæc autem actio. Inst. de eo quod metus caus.*

23 *d. l. quicquid, 99. de verb. oblig.*

24 *Arg. d. l. quæ tantundem 7 D. de negot. gest.*

25 Videomnino, quæ in hanc rem scripsi *libr. decimo sexto coniect.*

DEFINITIO II.

Creditor, cui & alio loco & in alia moneta soluitur, omnimodo & vndique indemnis præstandus est.

CRedidi tibi centum aureos reddendos Lugduni ad certam diem, æstimato vnoquoque aureo sexaginta assibus regijs. Constat non teneri te aureos in auro soluere, siue propria actione Lugduni, siue arbitratia post diem alio loco conueniare, sed liberari te soluendo æstimationem, de qua conuenit. [1] Nam etsi non essent aurei æstimati, adhuc tamen dicendum esset ex receptissima vbique gentium consuetudine, licet inuita iuris ratione, æstimationem solui posse. [2] Sed an, si contra te agam Camberij, cõgendus eris soluere in assibus regiis, an liberaberis oblata & obsignata æstimatione sexaginta assium regiorum in moneta Sabaudiæ pro vnoquoque aureo? Placet, me, qui Camberij ago, recusare non posse, quo minus accipiam solutionem in ea moneta, quæ & Camberiensium commercio & edicto Principis approbata est. [3] Sed tamen, quia Lugduni non Camberij soluere debuisti, nec æquum est auferri mihi facto tuo commodum loci, in quem solutio fuerat destinata, condemnandus es præterea quanti mea interest habere asses regios. [4] In quo continebitur quanti expensurus sum, vt ex moneta illa Sabaudica emere possim, mihíque parare regiam, si forte Sabaudica nullius aut minoris vsus & vtilitatis mihi futura sit. [5] Eademq; ratio facit, vt si offeras mihi Camberij pro singulis aureis sexaginta asses regios, ac proinde in moneta regia, nec tamen eo precio possim Camberij aureum comparare, propterea, quod in Sabaudia longe pluris quam Lugduni æstimetur, nec tu liberandus sis, nec ego accipere cogendus, quoniam ea res damno meo cederet, damnum autem ex eo contingeret, quod tu alio loco solueres quam destinato, quandoquidem si Lugduni solutio fieret, ex sexagenis assibus facile mihi aureum parerem. [6] Igitur vltra regios asses sexaginta præstare te oportebit quantũ deerit, vt aureum Camberij habere possim

1 Stipulationes enim omnes sunt stricti iuris, *l. quicquid adstringendæ, 99. De verb. oblig.*

2 *L. 1. D eod hoc tit. de eo, quod cert. loc.*

3 Ideo namque dicitur stricta, quod neque interpretationem vllam, neque officium aut arbitrium iudicis admittit. In quo differt ab actionib. bonæ fidei & arbitrariis, *l quia tantundem, 7. ff. de neg. gest. l. quæro, §4. D. locat.*

4 Quam ob causam stipulationem verborum obligationem appellamus, *l 1. hoc tit. de verb oblig.*

5 *d l. 1. D hoc titul.*

6 Actio enim arbitraria, de eo quod certo loco, vtriusque vtilitatem continet, *l. 2. eod* id est, alterutrius, vt loquitur *l. vnic. C. eod.* Eius scilicet, qui moram passus est.

possim. Neque enim aliter fieri potest, vt indemnitatem videat à te consecutus, quam sine dubio plenissimam mihi præstare debes.[7] Sed etsi quid præterea interim mea Lugduni potius quam Camberij nummos habuisse,[8] id quoque mihi præstandum erit, sicuti præ taceam, si vna eademq; esset Lugduni & Camberij summorum forma, materia & æstimatio.[9] Nam quod prudentibus placuit nunquam tarione nummorum præstari debere id, quod interest, ne facile in infinitum excurrat,[10] quemadmodum ad eas pecunias non pertinet, quæ certo loco & tempore dari debuerunt,[11] ita nec ad nostra tempora, quorum infelicitate fit, ac magno omnium malo, vt nihil sit incertius æstimatione nummorum, quæ vbique certa eademque esse deberet.[12] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Bartholomæi Fosse pro mercatoribus quibusdam Lugdunensibus, 5. Non. Iul. 1591. & rursus pro fratribus Ponthus Lugdunensibus, contra N. Amedeum du Coudrey Iurisconsult. maximum, postea Serenissimi Ducis nostri Consiliarium dignissimum, 5. Cal. Septembr. 1592.

1 Æstimatio enim fit ob eam demum causam, *l. plerunque, D. de iur dot.* Vide omnino tractatum nostrum *de variis nummor debit solut.*

2 Bart. *in l. 1. D de aur. & arg legat.*

3 Agendo enim Camberij hoc i, so me obligaui, vt in ea moneta solutionem accipere cogi possem, quæ Camberij sit in vsu, & quam magistratus Camberiensis improbare non possit. Nam etsi nolentem in re soluere iudex condemnaret, ac in iudicati executione bona tua capi necesse esset, precium, quod ex eorum distractione redigendum esset, non in alia moneta solueretur, quam qua Camberienses vulgo vterentur. Quidni ergo liceat de ea ipsa soluere? *arg. l. quod autem 6. apud Labeonem, D. qua in fraud. credit. l. si rem 73 D. de procur.*

4 L. 1 2. 3. *& pass D. hoc tit.*

5 Quoties enim creditor in alia nummorum specie, quam quæ debetur, solutionem accipit, indemnis omnino seruari debet, *l Paulus 99 alius l creditorem D. de solut.* in qua vulgo male legitur *debitorem.*

6 Is enim, qui certo loco dare promisit, nullo alio loco, quam in quo promisit, soluere inuito stipulatore potest, *l. is qui penult. D hoc tit.*

7 *d l creditorem.*

8 Forte, quia Lugduni ad eandem diem debebam pecuniam sub pœna aut pignore, quod fuerit distractum, *vt in l. 3. D. de in lit. iurand.*

9 Potest enim ex variis causis interesse, quarum vna sublata nihil prohibet aliam superesse, *l Celsus 23. §. 1. D. de condit. & demonstr.*

10 *L ex empto 11 D de act empt l. curabit 5. D. eod* Text. est elegans *in l socium 60 D pro socio.* vbi vsuræ pecuniæ debentur non quia vsurarius, sed quasi id quod interest creditoris.

11 *d l 3 D de in lit iurand.*

12 *L. 3. D. hoc tit. de eo quod cert loc.*

DEFINITIO III.

Non esse spectandum locum iudicij in præiudicium creditoris, qui inuitus agit arbitraria.

NOn est alienum à superioribus, quod cum certo loco soluere promissor debuit, si post moram[1] alibi conueniatur arbitraria, de eo quod certo loco, actione, nunquam iudicij locus spectandus sit ex eo melior debitoris & durior creditoris conditio futura sit.[2] Tametsi soleat dici, in iis, quæ ad iudicij ordinationem pertinent, locum iudicij spectandum esse non contractus.[3] Est enim perpetuum & rationi apprime consentaneum, vt nunquam prodesse debeat promissori morosо, quod alio loco conueniatur, quam in quo soluere debuit.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 3. sup. vbi & apud quos caus. in integr. rest. agit. fit.

1. Non enim agi potest arbitraria, de eo quod certo loco, ante moram, *l. 1. & l. centum 8. & l. vlt D hoc tit.* aut quin saltem dies præterierit, intra quem peruenire poterat ad locum destinatum, & forte debitor alio loco carceratus ad destinatum venire non potuerit, nec ideo tamen in mora fuerit, v. Iaf. tractat *ad d. l. 1. ex illa verb. vel quia alia loca necessario distringeretur,* iunct. *l. sciendum 21. & seqq. D. de vsur.*

2 Quia nihil potest imputari ei, qui alio loco agit coactus & ex necessitate.

3 Dixi *Defin. 3. n. vbi & apud quem cognit. in integr. restit.*

4 Alioqui prodesset ei sua frustratio & calliditas, contra *l. sed etsi 11. § penult D ad exhib. l hominem 73 D mandat.* Sic dicimus eum, qui vitiose possidet, nunquam debere vincere ob hoc solum quod possideat, *l 1. § vlt. D. vti possid.*

DEFINITIO IV.

Quando conueniri quis possit in eo loco destinatæ solutionis.

QVi contraxit Lugduni, aut quod fere idem est, Lugduni soluere promisit (contraxisse enim vnusquisque intelligitur in eo loco, in quo vt solueret se obligauit[1]) non potest conueniri Lugduni & quasi contumax à Lugdunensi magistratu condemnari,[2] si neque domicilium ibi habeat, neque fuerit eo loco repertus.[3] Ne alioqui facile sit iustam boni debitoris ignorantiam circumuenire,[4] absentemque inauditum cui nihil imputari queat condemnare.[5] Atque ita accipiendum est, quod dici solet, in electione creditoris esse, an debitorem conuenire velit in loco domicilij, an in eo, qui solutioni destinatus fuit.[6] *Ita Senatus* in causa Andreæ Callier & Petri Ioannis Verdon, 6. Calend. Iun. 1594. Iunge Defin. 37 infr. De solut.

1 *L contraxisse 21. D. de obligat. & action. l 3. D. de reb. auctor. iudic possid.*

2 Tanquam contumax, si non sit ei denunciata citatio, aut ad eius notitiam aliter peruenerit.

3. Alterutrum sane sufficit, & vt eo loco repertus scilicet domicilium ibi non habeat, *l heres absens 19. § 1. D. de iudic.*

4 *Arg l si fideiussor 29. § si debitor, D. mandat.*

5 Quia enim habet iustam ignorantiam, non potest videri contumax *l. 3 quomod. & quand. iud.*

6 *d l. heres. § 1. de iudic.* iunct. *d. l. contraxisse, de oblig. & act. & d. l 3. § 1. de reb. auctor iudic. possid.* Indeque est, quod solent creditores curare, vt debitor domicilium sibi eligat in eo loco, in quo contrahit, aut in quem solutio destinatur, vt possint eum, licet absentem, ibi conuenire.

DEFINITIO V.

Pecunia, quæ ad certam diem alterutro loco solui debuit sub vsuris, nullæ vsuræ debentur ante electionem, si fuit electio creditoris.

CReditor, cui pecunia ad certam diem solui debuit Lugduni aut Romæ vtrubi ipse mallet (excepta nimirum per creditoris loci electione[1]) non potest petere vsuras, etiam in stipulatum deductas,[2] nisi ab eo die quo elegit & voluntatem suam declarauit, quonam loco paratus esset accipere solutionem.[3] Nimirum, quia nec prius imputari potest debitori, cur non hoc aut illo loco soluerit, cum non habuerit electionem.[4] *Ita Senatus* pro Dom. de Montarfier Bellicensi fideiussore Abbatis de S. Sulpis, contra illustriss. Dom. Cardinalem Sanseuerinum, 16. Calend. April. 1595.

1 Alioqui electio est debitoris non creditoris, non vbi petatur, sed vbi velit soluere, *l. 2. §. Scæuola, D. hoc tit.*

2 Hoc enim ita supponendum est, quoniam alioquin vsuræ deberi non possent, *l. 3. C de vsur. l Titius 24 D. de præscr. verb.*

3 *Arg. l penult. D. de adoption. legat.* ibi, *cum mater elegerit, à contr. sens.* Facit *l. Iulianus 13. §. offerri, l. si & per emptorem 51. de action. empt.*

4 Sic dicimus nullam esse moram vbi nulla petitio est, *l si pupillus 127 de verb oblig. l. mora 88 de reg. iur.* In proposito autem nulla fuit petitio ante electionem, cum per petitionem ipsam fiat electio, *d. l. 2. §. Scæuola, D. hoc tit.* Aliud igitur esset, si electio fuisset debitoris. Vide Philip. Dec. *cons. 2.*

[DEFINITIO VI.

Quantum interfit an quis debeat certo loco, an in solutum dederit pecuniam debitam certo loco.

SI qui certo loco dare promisit, non bene comparabitur is qui creditori suo delegauit, in solutum debitorem pari quantitatis certo loco soluendæ, & certo tempore. Nam licèt neque suo loco neque suo tempore soluta sit pecunia, non ideo tamen poterit hic qui delegauit, vbique conueniri per arbitrariam,[1] vt nec in eo ipso loco in quo solui, pecunia debuit,[2] cum nihil ipse debeat qui fuit per delegationem liberatus,[3] Nec aliud erit tametsi nulla interuenerit delegatio, si modò nomen debitoris qui certo loco soluere debuerat, datum fuerit in solutum.[4] Neque solùm si periculo cessionarij facta sit cessio, qui casus minorem aut nullam potius recipit dubitationem,[5] Sed etsi periculo cedentis.[6] Quo tamen casu sicuti ad hoc tenetur cessionarius, vt debitorem cessum conueniat,[7] nec tantum in mora soluendi constituat,[8] sed etiam in ius vocet, eumque aut in iudicio præsentem aduersarium exhibeat,[9] aut per contumaciam pro præsente habendum,[10] Ita vicissim cedentem obligatum habet vt constitutam cœptámq; litem suscipiat, & suis sumptibus suoque periculo ad finem vsque persequatur.[11] Id ni faciat intra tempus arbitrio iudicis constituendum pro locorum, temporum & personarum varietate,[12] condemnandus est.[13] Non ex prima obligatione, quæ per dationem in solutum semel extincta ipso iure, non potest amplius reuiuiscere,[14] sed ob susceptum ab eo periculum cessionis, cuius proinde plenissimum effectum præstare, ex eaque causa indemnem cessionarium seruare debet,[15] præsertim verò si de omni impedimẽto tollendo se obligauerit.[16] Impedimentum enim subesse certum est, quoties non solùm cessat in solutione cessus & interpellatus debitor (nihil enim nisi moram inducere ea cessatio potest[17]) sed etiã ad iudicem euocatus audet contradicere[18] siue neget se debitorem,[19] siue fateatur quidem se debere, sed aut sine causa differat solutionem, aut denique litigare malit, quàm soluere.[20] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de la Foreſt & D. de la Fleſchiere 17. Maij 1614.

1 Quomodo conueniri potest is qui certo loco debuit *l.1. & pass. D. hoc tit. l. vnic. C. eod.*

2 Actione scilicet directa ex stipulatione, Nec enim competit arbitraria nisi cum agitur alio loco *d. l 1. D. hoc tit.*

3 Nam qui delegat soluit, *l. quamuis* 8. §. *interdum, D. ad SC. Velleian.*

4 Nam & citra delegationem hoc fieri potest, *l pupilli* 96. §. *soror, D. de solut. l.1. C. de nouat. & in l. vlt. Cod quand. fisc. vel priuat.*

5 Cum hoc casu nullum vnquam regressum habere possit cessionarius contra cedentem, si nihil dolo malo cedentis factum proponatur, *l periculum* 30. *D. de pignor. Not. in d §. soror.*

6 *Vt in d. §. soror.*

7 Vt sciri possit hoc ipsum an malum sit nomen cessum, & an de ipsius periculo tractari oporteat.

8 Quæ contracta intelligetur, si congruo loco & tempore interpellatus non soluerit, *l mora* 32. *de vsur.*

9 Cum actio vtilis & efficax competat cessionario non cedenti, licet actiones directæ remaneant penes cedentem, *l 3. C. de nouat l vlt. D de transact.*

10 Contumax enim pro præsente habetur, *Auth. qua in prouincia, C. vbi de crim agi oport.*

11 Hoc enim demum est periculum nominis præstare, *l. si verò* 12. § *si quis mandauerit, D mandat.*

12 Longiores enim aliquando sunt iudiciorum moræ, aliquando breuiores.

13 *d § soror.*

14 *L. qui res* 98. §. *aream, D. de solut. l ob eam causam* 9. *D. de præscr verb.*

15 *d. §. soror, l si plus* 74. §. *mota quæstione.*

16 Solet enim hæc clausula adiici cuius maior erit effectus si actum sit de tollendo omni impedimento, tam facti quàm iuris. Alioqui non potest is qui de euictione tenetur conueniri ad præstandam vim quæ ab alio nullo iure illata sit, *l. vlt. C. de action empt.*

17 *d. l. mora*, & quidem cum distinctionibus, de quibus *in l. sciendum* 21. *& seq. eod. tit de vsur.*

18 Contradictio enim & contestatio facit rem dubiam, *l. vnic. C. de lit. contest l vlt. C quand ad liber. proclam. non lic.*

19 Quod improbissimum contestationis genus est, ita vt lis crescat interdum propter huiusmodi inficiationem, *l. 4. C. de leg Aquil.*

20 Quod facere plerique debitorum solent, quia iudicia omnia suas habent moras & incertum cuentum, *l legatum* 15. *D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat. l. quod debetur* 51. *D. de pecul.*]

TIT. XVI.

VBI IN REM ACTIO.

DEFINITIO I.

Si aduersus eum, qui certo loco soluere debuit, agatur aut personali actione aut hypothecaria.

PERSONALI actione conuentus in eo loco, in quo, vt solueret, se obligauit, fori præscriptionem obiicere non potest, licet domicilium habeat in alterius iurisdictionis territorio:[1] Nam tam, quod contraxisse vnusquisque intelligendus sit in eo loco, in quo vt solueret se obligauit,[2] (non enim ex eo solo amittitur fori priuilegium, quod in alieno territorio contractum sit,[3] dummodo in eodem superioritatis districtu sit forum, ad quod remissio postulatur.[4] Alioqui passim fieret iis iniuria, quorum iurisdictio est,) quam quia iniquum sit, & aduersus contrahentium voluntatem, vt alio loco creditor ius suum exequi cogatur, quam apud iudicem loci, in quo accipere debeat solutionem.[5] Sed hoc ita intelligendum est, si in eo ipso loco debitor inueniatur.[6] Cæterum arbitraria agendum erit, vt & alio loco soluatur & præstetur creditori quanti ipsius interest, quod destinato loco non soluatur.[7] Sed si in rem agatur & in pignora siue mobilium rerum, siue immobilium, ibi lis necessario tractanda est, vbi executio in rem facta fuit.[8] Nam si de rei mobilis pignore agatur, fori præscriptionem non magis obiicere debitor potest, quam si rei immobilis pignus vindicetur.[9] Videtur autem reali actum & hypothecaria, quoties in rem ipsam execurio fit, licet iussus sit debitor vt solueret, quoniam iussum illum præcedere necesse est, etiam cum hypothecaria agitur contra debitorem,[10] quippe, quæ conditionem illam habeat, si pecunia non soluatur.[11] *Ita Senatus* ex tempore 12. Cal. Decemb. 1593.

1 *L. heres absens* 19. §. 1. *D. de iudic.*

2 *L. contraxisse* 21. *D. de oblig. & action. l. 3. D. de reb. auctor. iudic possid.*

3 Nam si ciuis Camberiensis mihi fundum vendiderit Necij, non ob id potero eum Necij conuenire, quamuis ibi repertum, si Camberij domicilium habeat.

4 Quid enim si Sabaudus vendat aut aliter contrahat in Gallia? Nemo dixerit eum in Gallia repertum habere fori præscriptionem, vt ad Sabaudienses magistratus remitti debeat.

5 Nam etsi solutio destinata esset Ephesi aut Romæ, electio deberet esse creditoris, ne in potestate debitoris esset, ne vnquam solueret, *l 2. § Scæuola, D. de eo quod cert loc* multo igitur magis poterit eum conuenire in loco destinato, si vnus tantum locus fuit.

6 Vt scripsi *Defin. 4. h. tit prox.*

7 *L. 1. &*

7 *L.1. & tot. tit. D.de eo,quod cert.loco, L.unic. C.vbi connen. qui cert loc dar promis.*

8 *L.vlt.C.hoc tit.*

9 Vtraque enim actio æque pignoris vindicatio est in rem, *l.si rem 9.§ proprie.D.de pign.act.iunct. l pign 17.D.de pignor.*

10 Nihil enim hypothecaria est anomalæ, qualis illa, quę contra clericum auctoritate iudicis laici exercetur, de qua scripsimus *Defin.19.§.de iurisd omn. iudic.*

11 *L.grege 13.§.etiam, l si fundus 16.§.in vindicatione, D.de pignor.*

TIT. XVII.

VBI SENAT. VEL CLARISS.

DEFINITIO I.

De priuilegio Senatorum & aliorum, qui non nisi apud Sabaudiæ iuridicum maiorem conueniendi sunt.

SENATORVM & Rationalium, itémque eorum, quos Status Consiliarios appellamus, singulare ius est ex Principali indulgentia, vt siue agant siue conueniantur, iudicem habeant eum, qui Sabaudiæ iuridicus maior est,[1] non illa solum ratione, quod domicilium in eo loco habeant, in quo amplissimi ordinis collegium est[2] (nam non eo minus pristinum domicilium retinent in ea prouincia vnde traxerunt originem[3]) sed ob id potissimum, quod non sit iis liberum à loco maiorum discedere ad negotia sua in prouinciis explicanda, neque tamen æquum sit damnosum iis esse officium suum, quod facile accideret, si propriis litibus adesse prohiberentur:[4] Cum nemo sit qui ignoret, quantum vrgeat præsentia litigatoris ad lites citius feliciúsque expediendas.[5] An autem eo priuilegio vti Senatores deberent, si de re minima, vtputa de censu emphyteuticario ageretur, sæpius dubitatum fuit. Videbatur enim id non modo inuidiosum,[6] sed etiam iniquum,[7] vt pauperculus emphyteuta ab imis Sebusiæ finibus Camberium vsque euocaretur ad litem de ea re suscipiendam, quam sibi longe commodius esset delinquere suóque iure cedere[8] ad litis moras impensasque deuitandas.[9] Sed tamen, qui passim euenit, vt emphyteutarum dolo & peruicacia cogantur domini directi de huiusmodi minutis litigare ad seruandam totius directi dominij causam: Nihil rationis visum est cur de Senatoris potius quam de illius, qui cum Senatore contenderet, probitate dubitari oporteret.[10] Itaque placuit omni casu & de re qualibet saluum iis priuilegium esse debere.[11] Sed hoc tamen addito temperamento, vt pro sua prudentia videant Senatores, ne huiusmodi priuilegio in pauperum necem abutantur.[11] *Ita Senatus* pro D.Claudio de la Coux Abbate d'Ambournay, contra Syndicos vniuersitatis de Seziriaz. Prid.Cal.Febr.1590.

1 *Arg.l.Senatores 2 C.hoc tit.*

2 *L.Senatores.* vbi DD. *de Senator. l interdum.§.Senator, iudic.l.ciues, & seq.C.de incol.lib.10.l.2.C.hoc tit.*

3 Boer. *quæst.11 num.1.*

4 Itaque quod olim obtinuit, vt maior magistratus non posset conueniri in ea ciuitate, in qua erat magistratus, *l.2.de in ius voc.* hodie apud nos non obtinet. Ideo fortasse, quod magistratus sunt perpetui, qui olim non nisi annui erant.

5 Inde namque est quod Paulus respondit, etiam eum, qui ad litem suscipiendam procuratorem dedit, causæ suæ adesse non prohiberi, *l.Paulus respondit 69.D.de procur.*

6 *Arg l nec quicquam 9.§ aduocatos, D.de off proconf.*

7 Priuilegia enim Senatorum ad aliorum iniuriam porrigi non oportet, *l.impuberi 40.D.de admin tutor.l in fraudem 15. D.de testam.milit.*

8 *Argum.l.ii cum quo 7.* vbi Bart. *D.de aqua & aquæ pluu. arcend.*

9 *Arg.l.4.§.non tamen, D.de alien.iudic.mut.caus fact.*

10 *Argum.l.vnic.§.cunabulis, versic.credidit enim, C.de offic. pref.prat.*

11 Priuilegium enim quod est fauorabile, extendendum potius est, præsertim ex communi vsu, consuetudine & practica, quam restringendum, *arg.l.quæsitum 17.D.de reb.auctor.iud. possid.alias l 2.de priuil.credit.* Eo autem iure Senatores nostros perpetuo vsos fuisse constabat.

12 Nam amittere priuilegium deberet, qui in id committeret, *l sed hoc ita 22.in fin.D.de re iudic.*

DEFINITIO II.

Qui apud priuilegiarium suum iudicem conuenitur, fori communis præscriptionem non habet.

QVid ergo si Senator aliusve ex clarissimis, qui priuilegium habent, conueniatur apud iuridicum maiorem Sabaudiæ pro re, quæ in alterius iudicis territorio sita sit; an audiendus erit, si ab ea iurisdictione declinare velit, & ad fundi iudicem remitti? Minime.[1] Inuitus enim iudicem illum habere debet, quem inuito quoque aduersario posset eligere.[2] Sed hoc ita si conueniatur. Nam si agat, ratio nulla est cur priuilegio vti cogatur,[3] cum nec aduersarij quicquam interfit.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro D.de Breissieu, contra D.de Lambert, 5.Cal.Sept.1592.

1 Nihil enim actori potest imputari, cur hunc non conuenerit apud eum iudicem, à quo reuocandi domum ius ipse habuisset, *l.nec non 28.§ si cum in prouincia D.ex quib caus maior.*

2 *Arg.l.cum Papinianus 14.in fin C.de sentent.& inter omn. iudic.*

3 Cum priuilegio suo renunciare pro arbitrio quisque possit, *l si iudex 41.D de minor.l pen.C.de pact.*

4 Non enim videri potest facere iniuriam, qui iure publico & communi, & perpetuo vtitur, *l si duorum 42.D.de action. empt.* Cum autem conuenitur is, qui forum multiplex habet, electio est actoris, dum ne vllum priuilegio præiudicium fiat, *l cum clericis 25. in princ.* vbi Bald. *C.de epise.& cler. l.hæres absens 19.§.vlt.D.de iudic.*

DEFINITIO III.

Priuilegium fori datum Senatoribus, ad eorum viduas & liberos non transmittitur.

HOc autem priuilegium, quod Senatoribus nostris aliisque consiliatis Principis maioribus in hac Camberij vrbe degentibus concessum esse diximus, vt siue personali siue reali actione conueniantur in prouinciis, ius habeant reuocandi domum & ad Sabaudiæ iuridicum maiorem,[1] Ad eorum quidem vxores pertinet,[2] sed ad vidnas non item, licet cætera priuilegia, quæ ratione dignitatis competunt, ad viduas & liberos quoque transmittantur.[3] Hoc enim non propter dignitatem datum est, sed propter officij necessitatem,[4] cuius administratio necalibi fieri possit, nec facile & in singulos dies ob domestica negotia deseri, nec denique ita tractari, vt rei familiaris periculum sine causa subire nos oporteat.[5] Quod plerumque contingeret, si procuratorum fidei lites nostras committere vsque adeo cogeremur, vt adesse nosmetipsi non possemus.[6] Quæ rationes sicut in causis vxorum & liberorum cum patre habitantium locum habent:[7] Ita defunctis nobis in viduarum nostrarum ac liberorum personis omnino cessant.[8] *Ita Senatus* 17.Cal.Iulij 1597.

1 Dixi *Defin.1.§ ex l.2.C.hoc tit.*

2 Non solum, quod mariti domicilium & conditionem vxor sequatur, *l.vlt.§.item rescripserunt mulierem, D ad munic.* sed etiam, quia vxores à viris defendi æquum est, *l 2.D.de iniur.* quod apud non suum iudicem æque commode facere maritus non posset.

3 *L. filij* 22. §. *vidua*, *D ad municip.* quoniam vidua quandiu vidua manet, in eodem matrimonio stare intelligitur, *l. vlt.C.*

4 Priuilegium enim semper interpretandum est, adeoque restringendum ex causa & ratione, quæ fuit eius inducendi, *l. Titia Seio* 83.§. *vsurae*, *de leg* 2. *l. testamenta* 26.§.1. *D. de testam. milit l. impuberi* 40. *D de admin. tut. l.* 5. §. *immunitati*, *de iur. immun l.* 3 § *quamuis*, *de muner.*

5 *Arg. l.* 5.§. *vlt. D. de testib. l sed si quis* 7. *D. testament. quemadmodum aper.* vbi additur nemini officium suum debere esse damnosum, quod & scriptum est *in l. videlicet* 29. *D. ex quib. caus. maior.* Facit eleganter *l. apparitores* 5. *j. C. de exact. tribut. lib.* 10. *tit.* 19.

6 Contra, quam priuato cuilibet permissum sit, *l. Paulus respondit* 69. *D. de procurat.*

7 *L. medicos* 6. *C de profess. & medic. lib.* 10. *tit.* 52.

8 Quia morte Senatoris finitur officium, licet dignitas duret in personis viduæ ac liberorum, quibus nec per casum patris à Senatu remoti auferretur, *l filiam* 9. *D. de Senat.*

TIT. XVIII.

QVAND. LICEAT VNICVIQVE sin. iudic. se vindic.

DEFINITIO I.

Apparitori exequenti quando resisti possit.

VIM facit & delinquit, qui apparitori in ius ducenti aut in carceres rapienti non obtemperat:[1] Neque ob id solum venia dignus videbitur, quod ex postfacto appareat, duci eum rapique non debuisse.[2] Sic enim publica iuris legúmque auctoritas postulat.[3] Satísque sibi consultum credere debuit, quod perperam aut iniuste factam executionem iudex irritam facturus erat, & indemnitatem allaturus.[4] Sed si auctoritate propria, nullóque præcedente iudicis mandato apparitor exequi velit, impune ei resisti potest, tametsi iudicis nomen & auctoritatem obtendat.[5] Sed etsi clericus, quem talem esse constat, per apparitores seculares trahatur in carceres, placet impune auferri & eximi eum posse,[6] quasi videantur illi propria auctoritate facere, quod faciunt iubente illo, quem nemo dubitare possit, iubendi ius non habuisse.[7] Ita, partim decisum, partim tractatum est pro Guyoto de la Corbatiere contra fratres de Briod, 7. Calend. Iunij 1590.

1 Vt apparet ex prætoris edicto, de quo *in l.* 1. *& tot. tit. D. ne quis eum, qui in ius voc. est, vi eximat.*

2 *L. sed eximendi* 4.§. *item si quis, ille tit.* vbi scriptum est illi edicto locum esse, etiam si quis eum vi eximat, qui per calumniam in ius vocabatur.

3 Nam cum apparitor debeat citando reo edere iussiones magistratuum, *l. vlt. Cod. de sportul. & sumpt. in diuers iudic fac.* apparet, non posse apparitori resisti, quin magistratus dignitas offendatur.

4 Cum possit appellari aut ab executore, si vltra modum & præter vel contra mandati formam executus fuerit, *l. ab executione* 5. *C. quorum appell. non recip.* Aut ab ipso iudice, si quid iniuste exequendum præceperit. In eam rem enim appellationis auxilium iure comparatum est, vt iniquitas vel iudicis vel executoris per iudicem corrigatur, ne quis prætextus superfit priuatis, vt per seipsos faciant, quod per iudicem fieri debeat, *l. non est singulis* 176. *de regul. iur.* [Bene tamen edicto Serenissimi Ducis nostri prouisum est, quod publicatum fuit anno 1613. vt appellationes, quæ à iudicati executoribus interponuntur, admittantur quidem, cùm possit fieri, vt executor sententiæ ac mandati formam excesserit, sed tamen non suspendant vim executionis, Ne rerum iudicatarum executio, quam accelerari publicè interest, per huiusmodi tergiuersationes condemnatorum, differatur. Vigor enim sententiæ in executione consistit. *l. penult. C. de exec. rei iudic.*]

5 *L prohibitum* 5. *C. de iur. fisc. lib.* 10. *vbi est text. elegans.*

6 Non enim quælibet iniuria & contumelia est rapi clericum in carcerem, *arg. l si vero* 5.§. 1. *D. qui iurisd. cog.* Apparitoribus autem & executoribus omnibus districte prohibitum est, ne clericos vllis vexent contumeliis aut impulsionibus molestent, *l. omnes* 33 §. *praterea nullus*, *C. de epis. & cleric.* Et sane is delinquit, qui clericum vi rapit, contra sacras constitutiones, non delinquit, qui cum vi eximit, *l. 1. in fin. ff. ne quis eum, qui in ius vocat. est vi eximat.* Aut si vterque delinquit, deteriore loco esse debet is, qui in pari causa edicti petitoris partes sustinet, vt Paulus subiicit *in l. 2. eod.*

7 Nimirum, cum incompetentia est omnino euidens, non ambigua. Nam & eo casu arresto Senatus nisi expressim cautum est, vt qui personaliter citatus prehendi iussus est, si appeller, non cogatur interim parere, quod diuersum esset, si minus euidens incompetentia proponeretur. Arrestum latum est die vlt. Mart. anno 1594.

DEFINITIO II.

Dominus sæuiens in subditos iurisdictione sua priuandus est.

SCio comprobatam à Senatu nostro Philiberti Fabri patris mei sententiam, qui, cum iuridici apud Sebusianos meos maioris iurisdictionem sibi à Senatu mandatam summa cum dignitate fidéque gereret, pronunciauerat, ob atrocem potentis cuiusdam domini in subditos sæuitiam, eximendos subditos à domini imperio & potestate, ita vt ne vllam quidem in eos iurisdictionem retineret.[1] Quidni vero conquerentibus præsertim subditis, & supremi Principis opem implorantibus?[2] Cum etsi tacerent, id ipsum tamen bonus iudex pro imperij sui dignitate ex officio statuere & posset, & deberet. *Sine die.*

1 Nulli enim ex iis omnibus, qui recognoscunt superiorem, permissum est, vt sibi ius dicat, *l. vnic.* vbi Bart. *C. ne quis in caus. sua iudic. vel ius dicat.* iureque suo cadere debet quisquis vim facit, *l. extat*, *D. quod met. caus.* saltem in ea re, in qua vim facit, *l si quis in tantam* 7. *C. vnde vi. l si quis ad se fundum* 7. *C. ad legem Iul de vi publ. vel priu.* Nam & ex contrario, si libertinus abutatur libertate contra patronum, ea priuandus est, *l.* 2. 3. *& 4. C. de libert. & eor. liber.* [Principis ius sane singulare est, vt possit etiam in causa propria ius dicere, Bart. *in l. est receptum, num.* 1. *D. de iurisdict.*]

2 Nam nec libertus vincula perpeti aut seruile ministerium exhibere cogeretur, *l. libertos* 6. *C. de obseq patr. præst.* Minus autem iuris proculdubio habet dominus in subditos iurisdictionabiles, quam patronus in liberos. Facit *l si manumissori* 4. *Cod.*

3 *L. illicitas* 6.§ *ne potentiores*, *D. de offic. præfid.* Bartol. *in l.* 1. *de his qui sunt sui vel alien. iur.* Text. est elegantissimus *in l.* 2. §. *dominorum.* vbi Bald. *eod* Ioann. Faber *in § fin. Instit. eod.* Guid. Pap. *quæst.* 62. * Sed etsi dominus solius feudi, sæuierit in personam possessoris qui sit ex alterius iurisdictione, eúmque puta occiderit, priuandus est omni iure feudi. *Ita Senatus* pro D. de Blonay contra D. de S. Paul, 7. Cal. April. 1611.

TIT. XIX.

DE INOFF. TESTAM.

DEFINITIO I.

Generalis renunciatio etiam iurata futuræ successionis non includit renunciationem legitimæ.

EST portio illa legitima, quæ in ascendentium bonis debetur descendentibus, & contra, nihil aliud est quam triens vel pro numero liberorum semis portionis ab intestato contingentis,[1] ob idque dici solet à legitimæ portione submouendum, quisquis à successione intestati excluditur.[2] Aliam tamen rationem esse successionis, aliam legitimæ, plerisque Senatus nostri consultis pronunciatum est. Finge filiam bonis paterpis fu-

nis futuræque successioni legitimæ adhibito, vt ad renunciationis validitatem necesse est, [1] iureiurando, renunciasse. Non eo minus queri de inofficioso patris testamento poterit, si nihil pater ei reliquerit, quia nec legitimæ portioni, quam in bonis patris sperare debuit, renunciasse intelligitur, [2] siue testatum patrem decedere contingeret siue intestatum: quamuis ad intestati successionem admitti non possit.[3] Nempe non intelligitur succedere, quæ non nisi legitimam sibi naturæ iure & ex legibus debitam consequitur portionem, cæteris alieni loco potius computandam.[4] Itaque specialis legitimæ huius portionis renunciatio requiretur.[5] *Ita Senatus* sæpius. Vide tit. ad SC. Tertullian. Defin. 1. & 2.

1 *L. cum quæritur 6. DD. ad auth. nouissima, l parentibus 8. & l quæ nuper 31. C hoc tit.*

2 *L. posthumus 6. in prine & §. 1. D. eod.* Excipe casus *auth si qua mulier, C. de sacros. eccles. Auth. hoc amplius, C. de fideic. & l. qui, quis 5. C. ad leg. Iul. maiest.* quibus locis filius etiam ab intestati successione exclusus legitimam nihilominus consequitur. Sed speciali in omnibus casibus ratione. Scripsi in Chiliad. *de error. pragmat. Decad 12. Err 5.*

3 *Cap quamuis pactum.* vbi Canonist. *de pact. in 6.* alioqui non valeret pactio tanquam contra leges, *l. 3. C. de collat. l vlt. D. de jus & legit.* adeoque contra bonos mores, *l. stipulatio 61, D. de verb. oblig l. ex eo 4 D. de inutil stipul.*

4 Nam renunciatio bonorum paternorum & maternorum etiam iurata non protrahitur ad legitimam, cuius nulla mentio facta sit, *l si quando 35. §. & generaliter.* vbi DD. *Cod. hoc tit.* Boer. post alios *quæst. 5 num. 7. 9 & 10.* vbi addit, quod quando lex pro forma actus requirit aliud specificari, tunc iuramentum non supplet illam formam. Sicut nec clausula illa vulgaris, per quam renunciatur iuri dicenti, non valere renunciationem generalem si specialis non præcedat. Non enim operatur vim renunciationis expresse factæ in contractibus, sed tantum in legibus, statutis & rescriptis. Ang *in l sed & si quis § quæsitum, D si quis caut. & in l omnes, C. de præscript 30 vel 40 annor.* Idem Boer. *dict num 10.* Adde eundem Boer. *quæst. 14. num. 4. & 5.* Guid. Pap *decis 417.* Andr. Tiraq. *in l. si unquam, in prine nu. 155. C. de reuoc. donat.*

5 In quo sane vis sit legibus & iuris rationi, cum non alius querelæ effectus esse possit, quam vt testatorem faciat intestatum. Cur vero hoc permittamus filiæ, quæ nec ipsa ab intestato succedere possit, nec intestati successionem, si eius capax esset, ad solam legitimam petendam derelinquere? Vide omnino, quæ contra hunc Pragmaticorum errorem scripsi loco supra citato *Decad. 12. Err 5.*

6 Hoc quidem vere dicitur in ea quarta, quam ex Pij constitutione habere debet filius adrogatus in bonis adrogatoris. *l si adrogator 22 D. de adopt l. 1 § si impubere, D. de collat bon.* Sed in ea legitima, quæ liberis omnibus debetur ex legibus, aliud sane est.

7 Ex *d l si quando 35. §. & generaliter, C. hoc tit.* ad quem tamen locum quid respondari possit, docuimus *dict. Error. 5. Decad 12. de error pragmat.*

DEFINITIO II.

In qua nummorum æstimatione soluenda sit legitima.

SI cui legitima portio relicta sit in nummis, quorum æstimatio alia fuerit tempore testamenti, alia tempora mortis, alia denique tempore petitionis; solum testamenti tempus spectabimus.[1] Sin testamentum factum non erit, tempus mortis,[2] nunquam petitionis.[3] Nam cum testamento facto si aliud nihil vrgeat idipsum præstandum sit, quod præstari testator voluit,[4] non de alia nummorum æstimatione cogitasse dici potest, quam quæ tum erat, cum testabatur.[5] Ab intestato autem si quando legitimæ petitio salua sit ei, qui ab intestati successione aut per propriam renunciationem, aut qua alia ratione exclusus est,[6] id præcise tempus spectari oportet, quo legitima deberi incipiat, id est, quo moritur is, in cuius bonis legitima petitur.[7] Idémque est, si testamento non certa nummorum quantitas, sed legitima simpliciter illi relicta proponatur, qui eam in pecunia accipere cogi possit: forte, quod iam aliquam legitimæ portiunculam à viuo testatore in pecunia acceperat.[8] Hic enim sicuti legitimæ supplemento contentus esse cogitur,[9] ita & supplementum illud in pecunia accipere, qui si legitimam integram petere posset, in corporibus hereditariis habere eam deberet.[10] *Ita Senatus* in causa D. Marchionis de la Chambre, & Dominæ Margaretæ de la Chambre, 16. Cal. Septemb. 1588.

1 Text. est *in l uxorem 41. § testamento, de leg. 3. l si ita esset, 7. D. de aur & arg. leg.* Excipe casum *l pen. D. de instruct. & instrum leg.* vbi intricatur tempus mortis cum quæritur, quid veniat fundi legati instructi appellatione, nisi dicas, quod ego probabilius arbitror erratum esse in illis verbis, *ea quibus instructus sit fundus,* & pro *sit,* legendum potius *fuit.* Sequitur enim, *quæ sint in eadem causa, cum dies legati cedit,* vt sensus sit; spectandum quidem in hoc legato tempus testamenti, vt & in cæteris, sed in isto esse hoc amplius, quod non sufficit testamenti tempore fundum instructum fuisse iis rebus, quæ nunc petuntur, si non in eadem causa manserint in diem vsque mortis, quasi diminuto ex patrisfamilias voluntate legato, si postea & viuo adhuc eo fundus minus instructus esse cœperit.

2 Anterius enim tempus hoc casu nullum est, quod spectari possit. Spectari etiam solet, hoc tempore facto quoque testamento, cum quæritur de personis ad fideicommissum conditionale admittendis, *l. penult. D. de legat. præst.* Vide tamen *l si cognatis 19. D. de reb. dub.*

3 Nam & de tempore petitionis quærebatur *in d. l. pen. D. de instruct. vel instr. legat.* Vbi tamen spectari placet coniunctim duo alia tempora, testamenti & mortis, non petitionis.

4 Voluntas enim testatoris semper spectanda est, quoties iusta est, nec repugnat legibus, *vulgat. iurib.*

5 Solent enim testatores in onerandis heredibus eam patrimonij quantitatem inspicere, quam testamenti tempore habere se putant aut plus aut minus verisimiliter legaturi, si se vel ditiores vel pauperiores futuros arbitrarentur. Fit autem quisque vel ditior vel pauperior, aut, vt melius dicam, relinquit hereditatem tanto locupletiorem vel pauperiorem, quanto maior sit aut minor æstimatio monetæ, in qua solui legata debent.

6 Puta, si petitioni portionis legitimariæ specialiter & expressim renunciatum non sit, vt diximus *Defin præced.*

7 Deberur siquidem legitima ex comparatione portionis hæreditariæ, quæ ab intestato deberetur, si non esset filia exclusa ab intestati successione, *l cum quæritur 6. C hoc tit.* ideoque tempus mortis inspiciendum est, quo incipit esse hereditas, vt & in ponenda ratione legis Falcidiæ, *l in quantitate 73. D. ad legem Falcid.* licet legitima non sit quota hereditatis, sed bonorum, vt scripsimus prox. Defin.

8 Sic enim vulgo creditum est, filium aut filiam, cui aliquid solui cœperit in pecunia pro legitima, non nisi in pecunia posse petere supplementum, vt dicemus *Defin. 9. j.*

9 *L omnimodo 30. C. hoc tit.*

10 *L scimus 36. ad fin princip. in vers. repletionem, eod.*

DEFINITIO III.

In quibus rebus filio assignanda sit legitima?

NOn potest filius legitimam portionem sibi soluere in ea re hæreditaria quam elegerit,[1] sed totum id vel parentis, si testatus sit,[2] vel iudicis aut boni viri arbitrio permittitur:[3] quod ipsum tamen tale esse debet, vt neque ex preciosioribus bonis legitima soluatur, neque ex deterioribus, sed ex mediocribus.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Electio enim illa patris est non liberorum, nisi quatenus legis aut statuti potestas concurrat, quæ certa bona fortasse primogenito attribuat, *l si cogitationes 21. ibi qua nulli genet aliter assignauit, Cod famil ercisc.* iunct. *l nemo potest 55 de leg 1.* Rol. à Vall. *cons. 12 num. 1. tom. 1.* post Bart. *in l 2. Cod. quand & quibus quart pars.* Facit *l si patr. ex debit. 44. vlt. D de bon libert.*

2 *dict. l. si cogitationes, l omnimodo 39. l. scimus 36. l. §. repletionem, C hoc tit.*

3 *d l. scimus, in princ.* iis verbis: *Etsi non adiiciatur viri boni arbitrio repleri.*

4 DD. *ad l filius quem 24. C. famil ercisc.* Francisc. Rip. *ad l. in quartam, num 116. D. ad legem Falcid.* Alex. *consil 129. lib. 4.* Textus est *in l si quis argentum 55. §. 1.* in illis verbis: *Nec dete-*

riores omnibus sunt, sed status mediocris inueniuntur, C. de donat. l. legato generaliter relicto 37. de leg. 1. iunct. l. cum seruus 39. §. scio & l. liberes 110. eod.

DEFINITIO IV.

Filius non fit ipso iure possessor pro legitima, nec eam propria auctoritate capere potest, nisi cum instituitur est incerta.

INde fit vt possessio illa, siue consuetudinaria siue edictalis dicenda est, quæ à defuncto in legitimum successorem ipso iure translata intelligitur,[1] in filium nihil nisi petendæ legitimæ ius habentem minime transferatur.[2] Prius enim est sciri qua in re legitima constituatur, quam de illo quæri, quid filius pro legitima possideat aut non.[3] Neque vero fictio illa translatæ possessionis iuuare vnquam potest singularem successorem,[4] qualis certe est legitimarius etiam posteaquam legitimam portionem est consecutus. Quandoquidem constat legitimam non hereditatis portionem esse, sed bonorum.[5] Vtpote in cuius ponenda ratione æs alienum ante omnia deduci oporteat.[6] Nec aliud est, tametsi institutionis titulo relicta sit, vt hodie relinqui debet,[7] nec enim eo minus accipienda est per manus heredis.[8] Nisi vno illo casu, quo etiam testater non tantum restitutionis iure, sed etiam in re aliqua certa reliquerit.[9] Quo tamen casu perinde necessaria erit possessionis adprehensio, vt interdictis & iis actionibus quæ soli possessori competunt expediri filius possit.[10] Quæ de liberis hactenus dicimus eadem de parentibus dicta intelligi volumus. *Ita Senatus* in eadem causa, & tursum in alia causa 14. Cal. Febr. 1591.

1 Ex edicto quod nos cum Gallis dicimus, *Le mort saisit le vif.*

2 Tiraquell. latè & sæpius in tractatu illo copioso, quem de illius edicti & consuetudinis potestate conscripsit, vbi citat in hanc rem innumeros.

3 Quia bonorum pars, quæ sit in certa ratione quotæ & loci, possideri nullo modo potest, *l. 3. §. incertam, l. locus 26. D. de acquir. possess. l. si fur 32. §. incerta, D. de usucap.*

4 Quia verba edicti & consuetudinis eius duntaxat personam demonstrant, qui sit prooximior magisque habilis ad succedendum hereditario iure, *arg. l. pater 10. §. 1. D. de captiu. & postlim.*

5 Dixi iam *Defin. 1 num 15.*

6 *L. Papinianus 8. §. quarta autem, D. hoc tit.* Paul. *lib. 4. sentent tit. 5. §. 6.*

7 Ex communi DD. sententia *ad authent. nouissima, C. hoc tit. ex Nouell. 115. Vt cum de appell. cognosc. §. aliud quoque capitulum.*

8 Alioqui esset in potestate filij, vt quam rem vellet ex omnibus hereditariis sibi eligeret, quod tamen fieri debere negauimus *Defin superiore.*

9 Hoc enim casu non potest locus esse interdicto: Quod legatorum contra testantis voluntatem, *l. Titia cum testamento 34. §. 1. de legat. 2.* licet non eo minus verum sit, filiam in certa re pro legitima institutum legatarij potius quam heredis loco habendum, *l. potius 13. C. de hered. instit.* Quanquam illud quoque verum est, in re legata legatarium quodammodo quasi heredem esse, vt Paulus loquitur *in l. id tempus 14. §. 1. D. de vsucap.*

10 Possessio enim cum facti sit ad nos non pertinet nisi corporaliter adprehensa, ac ne quidem ad suos heredes, *l. cum heredes 25. D. de acquir. poss.* quamuis ex quo adprehensa est iungatur cum possessione defuncti, perindeque fit acti possessio defuncti quasi iuncta descenderet ad heredem; quomodo accipienda est *l. cum miles 30. D. ex quib. caus. maior.*

11 Eadem enim ratio est legitimæ, quæ descendentibus aut ascendentibus debetur. Sctipsi *Dec. 14. Err. 3.*

DEFINITIO V.

In quibus bonis legitimam petere filius possit?

SIcuti non potest filius legitimam sibi eligere in qua re velit:[1] Ita neque petere, vt detur sibi in singulis corporibus rerum hereditariarum.[2] Quota enim portio est bonorum omnium quæ defunctus reliquit, non corporum singulorum.[3] Ergo id vnum petere potest, vt boni viri arbitrio constituatur ex bonis, vt iam diximus,[4] mediocribus: & consequenter non ex Comitatibus, Marchionatibus, & aliis eiusmodi bonis, quæ adnexam habeant dignitatem aut iurisdictionem.[5] Imo neque ex feudalibus, vt neque ex iis rebus quæ alienari sunt prohibitæ,[7] nimirum si alia sint bona vnde filio alterive legitimam petenti possit satisfieri,[8] & ita si non eo loci in quo agitur consuetudo vlla sit in contrarium.[9] *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Marchionis de la Chambre, & D. Petri Vicecomitis Fratris 8. Cal. Sept. 1588.

1 Vt scripsi supra *Defin. 3.*

2 Ne alioqui inducatur communio bonorum omnium inter filium & heredem, quod ne eueniat summopere cauendum est, inter illos etiam qui pari sunt iure propter discordias, quæ communionis materia excitare solet, *l. sancimus 34. §. ne autem communione inducta, C. de donat. l. cum pater 77. §. dulcissimus, de leg. 2.* præter id quod multo plus iuris habet heres in bonis omnibus hereditariis quam filius.

3 Nec enim potest diminutio fieri corporum hereditariorum propter legitimam non magis quam propter pecuniam, *in l. 5. de imp in reb. dot fact. l. deducta 58. §. acceptis, ad Senatusc. Treball.*

4 *Defin. 35.*

5 Guid. Pap. *quæst. 476. & 487. num. 2. ex §. 1. tit. de feud. March Ducat & Comit.*

6 *Dec consil. 269.*

7 Guid. Pap. *quæst. 51.*

8 *Auth. res quæ C commun. de leg.* Paris. *consil. 17. vol. 2.*

9 Bald. *in cap. imperialem, §. preterea Ducatus, de prohib feud. alien per Federic.*

DEFINITIO VI.

Filius non potest partem hereditatis petere pro legitima, nec si pro ea parte velit omnia onera subire.

FIlius, cui legitimam petenti obiiciebatur detrahendum ante omnia æs alienum,[1] auitumque fideicommissum quod æris alieni loco esset,[2] cum petitioni suæ longiorem ea ratione moram factum iri videret,[3] postulabat vt in possessionem hereditatis mitteretur pro ea portione, quæ ex numero liberorum ad legitimam sufficeret, non recusans quo minus onera omnia hereditaria pro parte sua subiret.[4] Placuit inciuilem esse petitionem, propterea quod legitima non hereditatis, sed bonorum quota sit, obidq; non nisi deducto ære alieno debeatur,[5] cuius soluendi necessitas soli heredi incumbit,[6] non etiam singulari successori.[7] Et vero, quomodo fieri potest vt post constitutum ex toto asse heredem, siue ex testamento, siue ab intestato, vlla hereditatis portio alteri detur?[8] Plane quoniam iniquissimum esset filium interim nihil habere tantisper, dum æris alieni ratio non est prorsus explorata[9] petere potest, vt certa pecuniæ quantitas, pro modo patrimonij, & personarum conditione sibi prorogetur,[10] imputanda postmodum in fructus legitimæ,[11] aut si non sufficiunt, in eam bonorum portionem, quam pro legitima omnimodo debitam esse tandem apparebit, nulla satisfandi necessitate filio iniuncta.[12] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 1. De iur. delib.

1 *Ex l. Papinianus 8. 4. quarta autem, D. hoc tit.*

2 *L. cum pater 77. §. Titio fratri, de legat. 2. l. in imponenda 6. Licinium 8. C. ad leg. Falcid.*

3 Quia plerumque difficilis est indagatio & computatio latentis æris alieni, quod in dies singulos potest emergere, *l. 1. §. hac verba, & seq. D. si cui plus quam per leg. Falcid.*

4 Haud secus acti pro ea parte heres fuisset.

5 Neque enim æs alienum deducitur aut vero deduci potest ex hereditate, quæ scilicet omnia continet commoda & incommoda, quomodo deduci necesse est priusquam legitimæ ratio ineatur, vt & falcidiæ *d. §. quarta autem, d. §. hac verba, d. l. in im-*

DEFINITIO VII.

l. in impenenda, & l. Lirritum: iunct. *l. 3. in princ. & §. 1. D. de bon. possess.* quo tamen loco bona accipiuntur improprie pro hereditate, non proprie quasi à vcando dicta, quæ plus commodi habent quam incommodi, *l. proprie* 83. iunct. *l. bonorum* 49. *de verbor signific.* Facit *l. cogi* 16. *§ inde quaritur, ad Senatusc. Trebell.*

6 *L. 1. C si cert pet. l. 2. C. de hered. act.* Nam & omnia iura hereditaria ipso iure, & per legem duodecim tabularum diuidantur inter heredes, nisi ii quæ sint omnimodo indiuisibilia, *l. heredes* 25 *§. an ea stipulatio, D. famil. erciscæ.*

7 *L. aru alieni* 15 *C. de donat. l.* 1 *§. si heres, D. ad SC. Trebell. l. vlt. §. 1. D. de contr empt.*

8 Nec enim possunt duo esse vni heredes in solidum, nec in parte hereditatis magis quam in tota hereditate, quod contra 141. *§. vni duo, de regul. iur.* idémque verum est filium, qui legitimam solam habet, neque heredem esse neque bonorum possessorem, *l. 2. § si quarta, D famil erciscæ.*

9 Quem tamen certum est omnimodo & in omnem euentum habere legitimam debere, *l. ventre* 84. *D. de acquir. hered. l. 4 §. vlt & l 5 de bonor possess cont tab.*

10 *Arg l. vlt. C. de ordin. cognit. l. si instituta* 27. *§ penult. D. de inoff testam.*

11 Quia debet filius habere legitimam cum fructibus *d. l. Papinianus. §. vnde si quis. D. hoc tit.*

12 Satisdatio enim onus est & grauamen & contumelia, *l. si patronum 4. in princ. de bon. libert. l testamento* 17. *§. vlt. D. de testam. tutel* legitima autem ab omni onere & grauamine immunis esse debet, *l. quoniam in prioribus* 32. *C. hoc tit.* iunct. *l. si patronum* 44 *in princ D. de bon. libert.*

DEFINITIO VII.

Ius agendi ad supplementum legitimæ non nisi triginta annis præscribitur.

IVs agendi ad supplementum legitimæ non quinquennio, vt olim ius proponendæ querelæ de inofficioso testamento, sed tricennio duntaxat excluditur.[2] Etsi enim noua hæc actio, quam testamentorum fauore Iustinianus introduxit, in locum querelæ substituta est,[1] in hoc tamen differt quod multo fauorabilior est, vtpote quæ nec testamentum rescindat, cum potius ex testamento detur,[4] neque dementiæ furorisque testatorem arguat.[5] Denique personalis actio est dicendáque condictio ex lege Iustiniani.[6] Quod actionum genus non minore quam triginta annorum præscriptione summoueri constat.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. Papinianus* 8. *§. vlt. & l. seq. D. hoc tit. l. si quis filium* 34. *in fin. C. eod.*

2 Quæ fuit Baldi sententia contra Bartolum eaque magis communiter probata, teste Guid. Pap. *quæst.* 82. Mich. Graff. *in §. legitima, quæst.* 47.

3 Quæ fuit præcipua ratio Bartoli, quia subrogatum solet sapere naturam eius, in cuius locum subrogatur, *l. si eum* 10 *§. qui iniuriarum, D si quis caution. l.* 1. *§ si quis sub conditione, D. vt legat seruand. cauf. caueat.*

4 Adeo vt etiamsi filius certis rebus pro sua institutione contentus esse iussus sit, non eo magis supplementum legitimæ petere prohibeatur, *§. caterum, Nouell.* 115. *vt cum de app. cognosc.* Boer. post alios *quæst* 3 *num.* 10.

5 Qui color est querelæ inofficiosi testamenti, *l.* 2. *D. hoc tit.* vt non immerito ob eam causam videri debeat illa odiosa, *l. si pars* 19. *eod.*

6 *L. vnic. D. de condict. ex leg.*

7 *L. hereditatis* 7. *C. de petit. hered. l.* 3. *&* 4. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.*

DEFINITIO VIII.

Monachi in computatione legitimæ nec partem faciunt nec numerum.

REligiosam & monasticam vitam professi vsque adeo pro mortuis habentur ex edicto Diui Emanuelis Philiberti Principis nostri, vt in computatione legitimæ non solum partem non faciant, sed ne numerum quidem.[1] In quo deterioris conditionis sunt quam filia quæ renunciauit, vt pluribus scripsimus ut. De Episc. & cleric. Defin. 2.

1 Exemplo deportatorum, de quibus *in L. 1. §. filium*, vbi Bart. *de bonor possess. cont. tab. l* 4, *§ si deportatus, D. de bon. libert.* [Vide Boer. *decis.* 104. & Ranchin. ad Guid. Pap. *quæst.* 295. Andr. Parchin. *tab.* 4. *cap.* 31. *concl.* 3.]

DEFINITIO IX.

De repudiatione legati pro legitima relicta.

IS cui certa pecuniæ quantitas pro legitimæ portionis iure relicta est, licet institutionis, vt par est titulo;[1] potest eam quantitatem quantamcumque repudiare & legitimam in corporibus bonorum hereditariorum perinde petere acsi nihil relictum esset:[2] nisi quod minus iuris habet ad impugnandum testamentum,[3] quod vtique non valeret si nec institutus esset, nec exheredatus.[4] Contentus enim esse cogitur legitima portione, nec quicquam præterea ex hereditate conlequi potest.[5] Plane si quid iam acceperit in pecunia numerata quod in legitimam imputari debeat,[6] sola ei supersit actio ad supplementum,[7] si quod testamento relictum est non æquet legitimam: sin æquet, nihil est quod conqueratur, quandoquidem legitimæ, quæ in pecunia numerata solui cœpta est, supplementum itidem in pecunia non in corporibus debetur.[8] Obtinent vero hæc omnia siue ex descendentibus, siue ex ascendentibus ille sit qui legitimam petit. Omnium enim idem & æque fauorabile hac parte ius est. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum communem nostrorum sententiam ad *auth. nouissima, Cod hoc tit. ex §. aliud quoque capitulum, Nouell.* 115. *vt cum de appell. cognosc.* Contra quam tamen vide quæ scripsi in Chiliade. *De error. pragmat. Decad.* 14. *Err.* 6.

2 Ita enim vulgo creditum est *ex l. scimus* 36. *§. repletionem C. hoc tit.* Qui tamen videtur mihi vnus esse ex erroribus pragmaticorum, contra quem vide quæ scripsi Decad. 15. Error. 2. Quibus adde text. *in l. omnimodo* 30. *hoc tit.* in illis verbis: *Id quod minus portione legitima sibi relictum est exigere.* iunctis illis sequentibus *& aliquam eius quantitatem*, &c. Item *in l si patronum* 44. *§. vlt. D. de bon. libert.*

3 Cogitur enim agere ad supplementum si aliquid vel minimum, & quantulumcunque ei relictum sit. Idque est quod nostri iactitant sufficere, vt filius vel in vno nummo sit institutus.

4 Nec proinde hoc casu necesse esset aut possibile agi ad supplementum, *d. §. aliud quoque capitulum, Linter cætera* 30. *D. de liber. & post. l omnimodo* 30 *§. sin vero, C. hoc tit.* * Cùm non entis nullæ sint qualitates. Itaque si institutus sit filius in ea re quæ non extat, placet filium præteritum videri, & ideo testamentum nullius momenti esse: Bart. *in l. 4. num. 8. de hered. inst. ex d. l. omnimodo*; ibi, *nihil penitus eis reliquerint.* Quid si in re aliena postmodum euicta? Valet omninò testamentum & ad supplementum omnino necessario agendum est. Bartol. *ibid. num. 6. ex l scimus* 36. *in prine. C. hoc tit.* Quid denique si pro legitima aliquid relictum sit incertæ quantitatis quæ non possit certa fieri siue magnis litibus, & litium sumptibus, putà si pro legitima filius institutus sit in sumptibus studiorum? De quibus tamen dubitari probabiliter possit an in legitimam imputandi iuxta distinctiones positas *in l qua pater* 30 *D famil. erciscæ.* Non videbitur ritè institutus, sed præteritus, quia nec sciri potest hoc casu cuius quantitatis supplementum peti possit, & ita relinquenda filio legitima est, vt certam habeat quantitatem, nec vlla litigandi necessitate implicetur, alioqui grauamen nec paruum illud est legitimæ quod à legitima reiici omnimodò debet, nec tamen in hac specie potest sine lite & sumptibus arg. *l. 4. §. 1. D. de alienat minand. indic. cauf fact. l 6. D de minor.* Itaque quamuis sufficiat quantulumcumque relictum esse, vt ad supplementum agi necesse sit, illud tamen modicum necesse est certum & liquidum esse, non intricatum, nec liquidandum. *Ita Senatus* in causa D. Maximiliani Faueri Aduocati generalis, & fratrum eius, 7. Febr. 1620

5 *d. §. caterum, Nouell.* 115. *vt cum de appell. cognosc.*

6 Puta do ei nomine aut ante nuptias donationis, *l quoniam nouella* 19. *C hoc tit*

7 Nec potest repudiare pecuniam iam acceptam, vt possit petere legitimam in corporibus bonorum, quia quod iam acquisitum est repudiari amplius non potest, *l. 1. §. decretalis, D de succeff. edict*

8 Hoc enim casu placet nostris supplementum legitimæ

fieri debere non in corporibus bonorum, sed in pecunia, Guid. Pap. *quæst* 487. quod tamen non improbauimus *Decad.* 14. *Err. vlt & Decad* 15. *Err.* 2.

9 Scripsi pluribus *Decad.* 14. *Err.* 5.

DEFINITIO X.

Qui agnouit legatum pro omni legitimæ iure relictum nihilo magis legitimæ supplementum petere prohibetur.

INstitutus ex minore portione aut pecuniæ quantitate, quam quæ ad legitimam satis sit, non idcirco à supplementi petitione excluditur, quod defuncti voluntatem agnouerit sine protestatione:[1] Tametsi testamento ea lex adiecta esset vt nihil amplius peti posset.[2] Nam cum pro non scriptis habeantur quæcunque conditionem legitimæ portionis deteriorem facere possunt;[3] perinde est acsi simpliciter nulloque adiecto onere minor quantitas relicta esset.[4] Quæres non impediret petitionem supplementi, quod ipsum ex testamento quoque debitum esse intelligitur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Textus est *in l. si quando* 35. §. *& generaliter, C. hoc tit.* In eoque differt actio ad supplementum à querela, à qua proculdubio remouetur quisquis post mortem testatoris consensit testamento, *l. pen. in fin D. eod.*

2 Dubitandi ratio est, quia voluntatem testatoris scindere nemo potest, *l.* 4. 5. *& 6. de leg.* 2. *l. à filio* 15. *de ann. legat.* Sed ratio decidendi sequitur in Defin.

3 *L. quoniam in prioribus* 31. *C. hoc tit.*

4 Ratio est Baldi *ad d.* §. *& generaliter.*

5 Nisi heres supplemento expressum renunciasset *dict.* §. & generaliter, *l. omnimodo* 30. *eod.*

DEFINITIO XI.

De fructibus legitimæ omnimodo adiudicandis.

TAmetsi legitima quota sit bonorum non hereditatis, fructus tamen à die mortis percepti sicut augerent hereditatem,[1] ita augent legitimam,[2] hac tantum differentia, quod hereditatis portionem quandam constituerent:[3] at legitimæ non tam portio sunt quam accessio,[4] non ea tantum ratione debita, quod si statim post obitum patrisfamilias soluta fuisset legitima, quæ ei debebatur, eos ille fructus nunc haberet;[5] sed ob id potissimum quod ea portio sit in vicem portionis hereditariæ, quæ haud dubie per fructus augeretur. Augent vero non solum legitimam, sed etiam, quod est omnino consequens, legitimæ supplementum, si forte minus legitima relictum sit.[7] Nec tantum eo casu quo supplementum ab initio debitum fuerit, sed quod magis est illo etiam,[8] quo fuerit indebitum propter renunciationem adhibito iureiurando factam, si modo debitum esse cœperit, petita vt plerumque fit & obtenta aduersus renunciationem in integrum restitutione.[8] Licet enim bona fide & cum titulo percepti videantur ab herede,[9] fauor tamen legitimæ portionis elicit, vt potestas restitutionis tollat prorsus intellectum renunciationis,[10] & perinde sit acsi renunciatio nulla vnquam præcessisset. Quod in cæteris restitutionibus diuersum est, in quibus regulariter eo iure vtimur, vt non alios fructus restituere possessor cogatur, quam quos post litem contestatam perceperit, quasi nec ante eum diem in mala fide constitutus.[11] Denique fructus legitimæ eodem loco habentur acsi legitimæ portio essent non accessio; nisi quod vsuratum additamentum non recipiunt,[12] quomodo recipiunt fructus hereditatis ante litem contestatam percepti.[13] Quare nec ad rem pertinebit, quod eos heres dum re sua lautius se abuti putat bona fide consumpserit, nec locupletior factus sit. Omnimodo enim restituendi sunt,[14] nec ij tantum qui percepti fuerunt, sed & qui percipi potuerunt,[15] quanquam, vt plurimum solet Senatus, ne nouæ litis detur occasio, quincuncibus vsuris[16] eos æstimare. *Ita Senatus* 5. Id. Febr. & 8. Id. Iunij 1590.

1 *L.* 25. §. *vlt & ll. seqq. de petit. hered.*

2 Boer. post alios multos, quos citat *quæst.* 3 *num* 17. *ex l. Papinianus* 8. §. *vnde si quis, D. hoc tit.* Facit *l. mulier* 22. §. *sed enim, & §. cum proponeretur, D. de Senatusc. Trebell.*

3 Quia hereditas est nomen iuris recipiens augmentum & diminutionem, *l. pecunia* 178. §. 1. *de verb. sign. Item* 20. §. *item non solum, D. de petit. hered.*

4 Scripsi *Decad.* 12. *de error. pragm. Err.* 1.

5 Vt proinde moram in legitima passus videatur ipso iure, vt alias in causis minorum dici solet, *l. Titia Seio* 87. §. *vsur. de leg.* 2. *l. in minorum* 3 *C. de in integr. restit. minor.*

6 Est enim pars portionis ab intestato competituræ, *l. qua nuper* 31. *C. hoc tit.*

7 Debet enim legitima præstari cum fructibus, *l. Papinianus* 8. §. *vnde si quis, D. eod.*

8 Boer. *quæst.* 3. *in fin* Marant. *disp* 10. *num.* 24.

9 Bona fides autem lucrum fructuum solet inducere, *l. bona fides* 48. *de acquir. rer. domin.*

10 Vt Papin. loquitur licet in dissimili specie, *in l. si patroni* 55. §. *vlt. D. ad SC. Trebell.*

11 Sic enim vulgo creditum est, contra quam tamen sententiam scripsi *Decad* 7. *Err.* 6. *&* 7.

12 Quia essent illæ accessiones accessionis prohibitæ, per *l. vlt. C. de vsur.*

13 *L. heres* 51 §. 1. *D. de petit. hered.*

14 Ex reliqua scilicet hereditate.

15 Boer. *d. quæst* 3. *in fin* post Bald. *in l. non est, C. famil. ercisc.* & alios ibi citatos.

16 Non tanquam vsuris, sed quasi in vicem & taxationem fructuum, *arg l. socium* 60. *D. pro socio.*

DEFINITIO XII.

Si filia, cui legatum est in diem aut sub conditione, totum pro legitima petere ante diem velit.

CVm pater in legitimæ supplementum certam pecuniæ quantitatem filiæ legasset soluendam post certum tempus, nec filia legatum agnouisset pro integro supplemento, sed in diminutionem duntaxat quantitatis, quam sibi longe maiorem debitam esse obtendebat, pecuniam legatam peteret; Placebat aliquando incerto eo quantum esset in patris facultatibus, vt sciri posset quid & quantum pro supplemento deberetur, reiiciendam diei adiectionem pendente lite, filiæque interea totum legatum solui oportere.[1] Non tam quod ita fieri omnino iustum videretur,[2] quam quia nihil esset quod in dubio melius æquius constitui posset:[3] Quasi paterfamilias, qui in dubio facultatum suarum probus æstimator fuisse credendus erat,[4] diem adiecisse videretur, vt faciliorem heredi solutionem redderet,[5] potius quam quod ita supplementi iusta ratio postularet.[6] Neque hoc casu locum habere quod constitutum est, vt legatum pro legitima eiusve supplemento relictum in eo quod excedit legitimam diem recipere possit aut conditionem.[7] Id enim tum vere dicit, cum in confesso aut aperto est plus legatum fuisse quam pro legitima deberetur, non cum de eo ipso controuertitur.[8] Filiam tamen satisdare ante omnia debere, se si quid amplius acceperit, quam pro supplemento accipere debuerat, æstimato commodo repræsentationis,[9] heredi restituturam:[10] Ne alioqui aut nihil prorsus interim habeat ex supplemento debito si patris voluntati omninò sterur,[11] aut plus consequatur quam consequi debeat si diei quem legato pater iniecit nulla ratio habeatur.[12] Sed tamen postea recessum est ab hoc tractatu, visumque conuenientius cogi filiam vt vel iudicium patris sequatur, vel repudiato eo, petat legitimam

mam qualis quantaque ex legibus sibi debetur. Interim vero contenta sit ea quantitate, quam portioni legitimæ respondere ex ipsius heredis confessione appareat. Nisi malit illa pendente lite subministrari sibi sumptus necessarios in causam litis & alimentorum.[1] *Ita Senatus* in ea causa de qua in Defin. 34. infr.

1 Eo colore quod legitima neque diem recipiat, neque conditionem, vulgat. *l. quoniam in prioribus 32. C. hoc tit.*

2 Erat enim tunc inconueniens scindi voluntatem defuncti, *l nam absurdum 7. D. de bon libert.*

3 Nam quoties nihil sine captione inuestigari potest, eligendum est quod minimum habeat iniquitatis, vt in iuris regula, *l quoties nihil 200 de reg iur.*

4 Nihil quod plerumque cuenit vt de suis facultatibus amplius quam in iis sit homines sperent, *l. in fraudem 10. D. qui & à quib. manum. §. 3. Instit quib. manum. lic.*

5 Tempus enim in testamentis non nisi pro herede adiectum intelligitur, *l. cum tempus 17 de regul iur.*

6 Nam nec quicquid solutionem moratur indebitum interea facit quod fuit debitum, *l pater dotem 7. § penult. D. de dot. praleg.*

7 *L. scimus 38. § cum autem, C. hoc tit.*

8 Controuersia enim quælibet facit rem dubiam & obscuram propter incertum euentum iudiciorum, *l. quod debetur 51 D. de pecul.* N. si ex iuris ratione certissimum sit non nisi per iudicis iniuriam sequi posse condemnationem, *l. eo tempore 50. eod.* [Debet ergo is a quo legatum ante diem petitur affirmare legitimam esse minorem legato, Alioqui dies aut conditio omnimodo rescienda est. *Ita Senatus* ex tempore pro Catherina Driuet 10. Calen. Dec. 1612. Quamuis in ea specie hoc amplius esset, quod filia legatum ex testamento petebat mille florenorum, quos pater pro omni filiæ iure, & consequenter etiam pro legitima solui præceperat iis diebus, qui agnatorum & proximorum arbitrio statuerentur. Sed tamen pro filia faciebat quod iam per multos annos in matrimonio steterat, pluresque liberos susceperat, itemque quod cùm de temporibus soluendæ dotis tractatum esset cum herede patris, visumque fuisset soluendam intra triennium, frater consenserat, non filia quæ tamen tam longo tempore litigare coacta fuerat, vt pendente lite & Arresti tempore triennium iam effluxum esset. Iunge Defin. seq. quæ cum hoc posteriore Arresto pugnare maximè videretur, nisi supradictæ facti circunstantiæ ius hoc singulare extorsissent. Item quòd nullam diem certam pater præscripserat, sed cognatorum arbitrio rem totam permiserat, cuius vicem supplere poterat arbitrium Senatus. Censetur enim id commissum arbitrio boni viri, vt in *l cùm post 69. § gener. D. de iur. dot.* Vtique autem vir bonus quilibet arbitrari debuisset soluendam statim dotem quæ pro legitima debebatur cùm in nulla litis parte ac ne in secunda quidem instantia fuisset allegatum maiorem esse quantitatem legati, quàm legitimæ, nec legitima æstimata minore vlla quantitate. Quid verò si quantitas aliqua in dotem data sit pro omni legitimæ iure, vt fieri solet, ac conuenerit vt ante tempus aliquod siue certum siue incertum peti non posset? Nullæ vsuræ debebuntur, quia dos licet succedat loco legitimæ: admittit tamen huiusmodi conuentionem habétque suas leges & conditiones quibus omnino standum est, longéque aliud est dotem petere, aliud verò legitimam. Sed pro hoc incommodo habet illud commodum is, cui dos promissa est, vt nullum interim siue doti siue legitimæ petendæ tempus currat. *Ita Senatus* in causa D. d'Aruffan, contra D. de Montsain & Iean, mense Iulij 1613.]

9 *Vt in l debitor 82. de legat. 2. l. 5. D. ad leg. Falcid.*

10 Quod hæc satisdatio non tam legitimæ, cuius quantitas adhuc est, quàm legati onus esse videatur.

11 Cum tamen pater ipse testamento suo declarauerit supplementum aliquod filiæ deberi. Facit *l. ventre 84. in illis verb. nomen iniquum erit, D. de acquir. hered.*

12 Plus enim tempore petit qui ante diem petit, *§ plus autem, Instit. de action.*

13 Quæ sententia nostra illa est quam contra pragmaticum errorem defendimus; *in Chiliad. de error pragmat Decad. 15. Err. 1.* vbi vide.

14 Quod petere posset etiam exheredata, *l. si instituta 17. §. penult. D. hoc tit. l. vlt. C. de ordin. cognit.*

DEFINITIO XIII.

Quid si legatum ipsum statim petat tanquam purum?

QVid vero si in diem legatam pro legitimæ supplemento pecuniam filia velit petere? Multo minus ei permittendum est, vt quod in diem relictum fuit prius petat ex testamento quam dies venerit, ne testatoris voluntatem, quæ vna & indiuidua est, scindere velle videatur.[1] Ergo supplementum legitimæ petere debet repudiato legato.[2] Vigere autem vt in diminutionem quantitatis pro supplemento debitæ ea saltem pecunia statim prorogetur, quam legitimæ portioni parem esse heres fateatur, oblata nulla in eam rem satisdatione.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Contra *l si ita stipulatio 39. in fin. D. de oper. libert. l. nam absurdum 7. D. de bon. libert.* Ageret enim ex testamento contra testamentum. [Vide tamen *Defin. præced. num. 8.*

1 Nec enim videbitur, fraudem fecisse quam potius excluserit, *l. cum pater 77 § Titio fratri, de legat. 2. l quia autem 6. §. si patronus, in fin. D si quis omiss. caus. testam. l qui totam 45. D. ad Senatusc. Trebell.*

3 Nam pro ea quantitate quam constat esse in legitima, non potest admitti onus vllum aut dici aut conditionis, aut satisdationis, *l quoniam in prioribus 32. C. hoc tit.* iun. *l. si patronum 44. in princ. de bon. libert.*

DEFINITIO XIV.

Quid si filia hac iurato renunciauerat.

SI tamen filia dotalibus tabulis & adhibito, vt fieri solet, iureiurando,[1] paternæ successioni renunciauerat, aliud dicendum erit. Etsi enim potestas renunciationis superueniens patris iudicium non excludit,[2] fieri tamen nequit vt ex patris iudicio ante diem petatur quod in diem relictum est:[3] nec rursus pro legitimæ supplemento, quippe quod nullum debetur quandiu subsistit renunciatio:[4] quam proinde ante omnia rescindi necesse est, si patris iudicio omni ex parte stare filia nolit.[5] Porrò cum nec rescindi possit, priusquam æstimatis ad amussim paternis facultatibus filiam renunciando læsam fuisse appareat,[6] consequens est, nullum quæstioni locum superesse quid & quantum lite pendente filia consequi debeat, cum post factam æstimationem statim finiri lis possit, adiudicata filiæ ea quantitate, quam exploratum erit ipsi debitam esse pro legitimæ supplemento.[7] *Ita tractatum est* in supradictis causis.

1 *Ex cap. quamuis pactum, de pact. in 6.*

2 *L. si patronus 33. D. de bon. libert. Auth. ex testamento, C. de secund. nupt. DD. ad d cap quamuis pactum.*

3 Vt diximus prox. Defin. præcedente.

4 Intelligè si renunciatum sit non tantum futuræ successioni generaliter, sed etiam legitimæ portioni eiusque supplemento specialiter & expressim, secundum ea quæ diximus *Defin. 1. §. eod.*

5 Non enim potest videri minus dedisse is, in quem amplioris summæ actio non competit, *l. non potest videri 217. D. de verb. signif. l. 1 §. quod autem, D. si quid in fraud patron.*

6 Læsionem interuenisse, probatamque esse necesse est priusquam rescindi possit renunciatio, siue ex capite minoris ætatis, siue ex causa metus reuerentialis rescindatur, *l nam postquam 9. §. si minor, D. de iniur. l. 1. §. qua onerandæ, D. quar. rer. act. non det.*

7 Non enim ad prouisionalem sententiam recurrendum est cum diffinitiua ferri potest per modo constat, modo agatur, *l. 3 vt in possess. legat. l 3. D. de recept. qui arbitr. l. quidam 21. D de reb. credit.*

DEFINITIO XV.

Agnitio legati, quod non excludit læsionem in legitima, non excludit restitutionem.

FIliam, quæ dote à patre accepta bonis omnibus paternis interposito iureiurando renunciauerat, ac præterea legatum sibi pro omni iure testamento patris relictum annis viginti quinque agnouerat, placuit nihilominus in integrum restitui posse ad petendam legitimæ repletionem, si tam in legato quam in dote coniunctim minus sit quam filiæ pro legitima debeatur. Illa namque verba, *pro omni iure*, pro non ad-

iectis habentur, quoties alioqui fraus legitimæ fieret.[1] Itaque perinde est acsi legatum simpliciter & sine adiectione vlla relictum proponeretur.[2] Etsi enim renunciatio præcesserat, qua subsistente, nullus ad legitimæ petitionem supererat regressus:[3] quia tamen in eo erat filia, vt quandocunque defuncto patre posset in integrum restitui, si in legitimæ portionis quantitate læsam eam appareret, non potuit ius illud petendæ restitutionis per solam legati minus sufficientis agnitionem perimi; quemadmodum nec sublatum fuisset ius petendi citra restitutionis auxilium supplementi, si vel nulla vel non iurata renunciatio præcessisset.[4] Hoc autem in proposita facti specie eo magis obtinere debebat, quod vt proponebatur agnoscenti legatum filiæ, & eius solutionem petenti fratres iisdemque patris heredes non consenserant. Qua enim fronte postmodum recusare poterant, quo minus sorori liceret, si vellet, etiam ab agnitione legati resilire?[5] Non idem est si filia maior annis vigintiquinque post obitum patris supplemento legitimæ renunciauerat.[7] Tum enim cæterorum maiorum exemplo non aliter audienda erit, si petit restitutionem in integrum, quam si se probet læsam immodice, id est, vltra dimidiam.[8] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 11. Cal. Iunij 1590.

1 *L. quoniam in prioribus* 29. C. *hoc tit.* Dixi *Defin.* 10. & *eod.*

2 § *Caterum, Nouell.* 155. *vt cum de appell. cognosc.* Boer. *qu.* 3 *num.* 10.

3 Intellige si legitimæ specialiter fuerat renunciatum, ex iis quæ scripsi d. *Defin.* 1 *num.* 3.

4 *Ex not in c. quamuis pactum, de pact. in* 6.

5 Intellige de renunciatione non iurata, quæ facta sit viuo patre. Nam post mortem patris renunciatio legitimæ valet etiam sine iuramento, Boer. *quæst.* 14. *num* 5. *in fin.* post Bart. *in l.* 1. § *qui habebat. quæst.* 4 *de bonor. possess. contr. tab. ex l si quando,* §. *illud, C hoc tit. l penult.* §. *vlt. D eod.*

6 Nam & huc pertinere potest quod dici solet non fieri iniuriam volenti *l. 11. vsque adeo, C. de iniur.* Facit *l. penult. Cod. de solut.*

7 Hoc ideo quia renunciatio generalis, siue iurata, siue non, etiam post obitum patris facta neque legitimam neque legitimæ supplementum comprehendit, *d. l. si quando,* §. *& generaliter.* Boer. post alios *d. quæst.* 14. *num.* 6.

8 *Ex l.* 2. *& l si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit.* Bart. & cæteri *ad l.* 11. *qua oneranda, D. quæ res. ex. non det.*

DEFINITIO XVI.

Non differre legitimam, qua descendentibus debetur, ab ea quæ ascendentibus.

SVnt qui distinguant[1] inter legitimam portionem, quæ debetur ascendentibus, & illam quæ descendentibus, quod illa quoniam iure naturæ debita est, non possit inuitis solui in pecunia, sed omnimodo soluenda sit in corporibus bonorum,[2] nisi quid eo nomine iam acceperint in pecunia: Quo casu cum non tam legitima quam legitimæ supplementum peti possit, consequens est vt in pecunia repleri possit, quę iam in pecunia solui cœpta est.[3] Quæ vero ascendentibus debetur solui tota possit in pecunia, quasi hac parte minus fauorabilis, quod non iure naturæ, sed solo pietatis intuitu & ratione miserationis,[4] vtpote contra ipsorum parentum votum debeatur.[5] Sed non placet Senatui nostro ea distinctio, quippe quæ nec lege vlla nec bona ratione nitatur. Æque enim legitima vtraque fauorabilis est, licet alio & alio iure debeatur.[6] At neque eorum distinctio placet, qui masculos in ea melioris quam fœminas conditionis esse volunt, vt etiamsi legitimæ partem iam in pecunia acceperint, variare tamen possint,[7] & ea pecunia reddita integram legitimam petere in corporibus bonorum. Nam sicuti cum de tota successione, ita & cum de legitima portione quæritur, idem omnino & in omnibus ius est masculorum & fœminarum.[8] Illaque ratio non minus masculis obstat quam fœminis, quod qui legitimæ partem in pecunia accepit,[9] ab eo iure aperte recesserit; quod habuit ob initio petendæ totius legitimæ in bonorum corporibus, si id maluisset.[10] *Ita tractatum est* 17. Cal. 1590.

1 Contra quos vide quæ nos pluribus disputauimus in Chiliad. *De error. pragmat. Decad.* 14. *Err* 1.

2 *Ex l. scimus* 36. *ad finem principij, in versic. repletionem, C. hoc tit.*

3 Ne alioqui eueniat vt vna eademque res diuerso iure censeatur, *l. eum qui ædes* 30. *D. de vsucap. l inter socerum* 26. §. *cum inter. D. de pact. dotal.* Mihi tamen neque hæc sententia probatur, contra quam vide quæ scripsi *Decad* 14. *Err. vlt. & Decad* 15 *Err.* 2. *l etiamsi* 8 *C. de iur dot.*

4 *L. nam etsi* 15. *in princ. D. hoc tit. l. scripto* 7. §. *vlt. D. vnde liber.*

5 *L. Iulianus* 26. *D. si quis omiss. caus. testam. l. nihil interest* 50. § *sed nunquid. D. de bon. libert. l. eum virile* 7. *D. de bon. damn.*

6 Imo vero etiam quæ ascendentibus deberur legitima secundum naturam debita dicitur à Iustiniano *in Nouell.* 1 *de hered. & falcid circa princ.* §. *primum itaque.* * Et dicitur esse necessitas, descedden. ibus relinquere ascendentibus partem propriæ substantiæ competentem, §. *discretis. vers. si verò filios non habuerit. Nouell.* 99. *quib mod natur. effic sui. & Nouell. de triente & semisse,* §. 1. ibi *sed tertiam partem substantiæ.* iunct. *versic hoc obseruando. &* 111. §. 1. *Nouell de hered. & falcid. in verb. propria substantia.* Per quæ iura ita firmat contra communem Ioan. de Garron. quem omninò vide *ad Authent. ex testamento, num.* 20 & 21. *per totum, C. de secund nupt.* vbi multos citat in vtramque partem. Obserua verò matrem si ad secunda vota conuolet non debere proprietatem habere in legitima, sed tantum vsumfructum quomodo haberet in successione intestati: sic enim idem Ioan. de Garron. post multos quos citat *in d. Auth. ex testamento, num* 19 & 22. post alios ibi citatos. Quibus adde Peregrin. *in tract. de fideicomm. artic. num.* 4. Scilicet cùm mater habet legitimam aut supplementum legitimæ non ex tacita voluntate filij, vt *in l. omnimodo* 19. *C. hoc tit.* sed præter aut contra filij voluntatem, putà si filius relicta ei modica quantitate plus eam petere prohibuit, vt idem Ioan. de Garron. supradicto loco ex aliorum multorum opinione explicat. Potest enim hoc casu filius minuere legitimam quantum ad proprietatem lege permittente in odium matris binubæ, quæ non magis potest ex testamento filij quàm ab intestato succedere in proprietate bonorum à patre profectorum nisi sicut extraneus quilibet *dict. Authent. ex testamento.* Ergo nec præter nec contra filij voluntatem. In aliis sanè bonis filij aliunde quàm à patre profectis aliud est, quia non amittit eorum proprietatem mulier iterum nubendo siue succedat ex testamento, siue ab intestato, *dict. Auth ex testamento.*

7 Et tamen non licet regulariter variare, *l si fundus* 4. §. *eleganter, & l pen. D. de leg. commiss.* maximè cum prima electio trahit aut iam traxit secum executionem, vt in proposita specie *l. apud Aufidium* 20. *D de option. legat.*

8 Sublata iam pridem omni differentia sexus, per *l maximum vitium* 4. *C. de liber. prater. & Nouell.* 118. *de hered. ab intest. venient c.* 4. *de agnat. iur in hered. sublat.* §. *nullam.*

9 Siue viuo siue mortuo eo, in cuius bonis legitima debetur, si interpretibus & pragmaticis nostris credimus, non mihi, qui non aliter hoc verum esse puto, quam si pro legitima quis pecuniam acceperit eo tempore, quo iam legitima debebatur, id est, post mortem testatoris, *arg l penult. in fin. D. hoc tit. l. qui potest* 174 §. 1. *de reg. iur.* Scripsi *Decad.* 14. *Err.* 19.

10 Præsertim cum existimem nec ab initio permittendum ei fuisse vt repudiaret legatum pecuniarium ad legitimam in bonorum corporibus consequendam, licet aliter vulgo receptum sit, vt scripsi *Defin.* 9. &.

DEFINITIO XVII.

Non semper legitimam deberi in corporibus bonorum.

SAne quod dicimus, ascendentibus æque ac descendentibus legitimam deberi in corporibus bonorum, non est omnino perpetuum. Quid enim si defunctus dedititiæ fuerit, & vt loquimur, talliabilis conditionis, sola relicta matre superstite? Fauor conseruandi feudi efficit vt audiendus sit Dominus si matri æstimationem legitimæ in pecunia soluere velit. Nam &

Nam & si poneres decessisse sola superstite filia in ea prouincia in qua ex consuetudine receptum sit, vt in Sabaudia & Burgundiæ regno, potiorem esse domini quam filiarum causam,[2] placet dotem quæ filiæ a domino danda est,[3] quamuis & in locum, & proportione legitimæ detur,[4] tamen in pecunia numerata solui posse, si id dominus malit.[5] Eadem omnino iuris aut potius æquitatis ratione, ne qua nisi quam parcissima feudi diminutio fiat.[6] *Ita tractatum* est in eadem causa.

1 Nam nec summo iure vlla legitima deberetur matri in bonis feudalibus, quorum propria natura illa esse dicitur, vt nunquam ascendant, id est, nunquam ad ascendentes recurrant, sed semper ad descendentes deuoluantur, & quidem ad masculos duntaxat nisi de filiabus, & earum descendentibus specialiter conuentum sit, § *hoc autem, tit.* 1. *feudor. de his qui feud. dar. poss. & tit.* 8 *de success feud. lib* 1. *per tot.*

2 Quæ propria est ratio feudi, vt proxime diximus.

3 Eo namque iure vtimur, vt quo casu dominus præferatur filiæ defuncti eam dotare teneatur.

4 Æstimamus enim dotem congruam hoc casu, vt & alias ex legitimæ portionis comparatione. Notant nostri *ad Auth. res quæ, Cod commun. de legat l mulier* 22 *§. cum proponeretur ad Senatusc. Trebell. §. quamobrem, Nouell.* 39. *de rest. & ea quæ pariu* XI. *mens.*

5 Boni enim consulere mulier debet quod hanc saltem pecuniam consequatur, quæ alioqui tanquam à successione intestati exclusa (quæ nec vlla in proposito est, vt & *in l* 2. *D. de castr pecul*) nihil omnino habere summo iure deberet, *arg. l si res æstimata* 12 *§.* 1. *ver. Marcellus, D. de iur. dot.*

6 Alioqui multiplicatis descendentium gradibus aut personis facile fieret, vt feudum ad nihilum redigeretur aut saltem ad semissem vsque si quinque essent filiæ diminueretur. Itemque vt inuitus dominus incideret in communionem, quod ne fiat solet interdum permitti etiam in pari causa vt æstimationem offerens audiatur, qui alioquin non esset audiendus, *l sancimus* 34. *§. ne autem communione, C. de donat.* iunct. *l si patronum* 44. *in princ. de bon. libert.*

DEFINITIO XVIII.

Potest statuto excludi filia, quæ dotem à patre habuit, licet minorem legitima, nisi enormiter læsa proponatur.

SI lex municipalis iubeat filiam dotem contentam esse, nullo casu plus petere potest, siue à patre, siue ab extraneo dotata sit, tametsi dos minor sit legitima.[1] Etsi enim dura lex videtur, tamen cum ita scripta sit seruanda est.[2] Nec aliud erit si ponas legem municipalem iis verbis conceptam, vt simpliciter excludat filias dotatas.[3] Lex enim bene præsumit de patre,[4] nisi prorsus immodica, & vt loquuntur, enormis læsionis interueniat,[5] quæ ex summa æquitatis ratione semper excepta intelligi debet.[6] *Ita tractatum* est in causa Ioannis Bouier & Petri Quinier Aduocati, 10. Cal. Decemb. 1590.

1 Bald. *in auth. res qua num.* 16. *C. commun de legat.* Grammat. *decis. Neapol.* 101. *num.* 47. & 72. Corn. *consil.* 37. *lib.* 2. Dec. *cons.* 277. *col. penult. vers. & ista conclusio.*

2 *Arg l prospexit* 9 *D. qui & à quib. manum.* Iacob. Menoch. *de arbitr. iudic lib.* 2. *cent.* 2. *casu* 149. *num.* 2. 3. & 4. post Bald. *ad d. Auth res qua.* [Nam & apud Augustanos nostros consuetudo facit, vt neque legitima vlla debeatur, neque locus sit querelæ inofficiosi.]

3 Castr. *cons.* 275. *incip. super primo quæsito, & cons.* 400. *visis & ponderatu, &* 401. *lib* 2. Curt. sen *cons.* 81. Dec. *cons.* 26. *nu.* 2. *cons.* 89. *num* 4. *cons.* 181 *num.* 5 *& cons* 505 *num.* 4. Andr. Tiraq. *in præfat. l. si vnquam, num* 56 *C. de rev. donat.*

4 *L. nec in ea* 22. *§. vlt D. ad leg. Iul. de adult. l. penult. vers. neque enim, C. de adopt.*

5 *Arg. l si superstite* 5 *vers. sane, C. de dolo.*

6 Menoch. *vbi supr. num.* 15. *vers. Ex supradictis.* Curt. Sen. *cons.* 27. Curt. Iun. *cons.* 10. Ias. *cons.* 133 *lib.* 4.

DEFINITIO XIX.

In quibus differat dos à legitima.

QVamquam vulgo dici solet dotem loco legitimæ esse eodémque iure censeri,[1] permultæ tamen sunt inter dotem & legitimam differentiæ. Filia etiam quæ à legitima exclusa est dotari nihilominus debet.[2] Legitima institutionis titulo danda est, dos non item:[3] Legitima onus nullum admittit, Dos admittit:[4] Legitima sine personarum distinctione semper certa est, Dos incerta:[5] Legitima viuo patre non debetur, Dos debetur.[6] Frater sororem dotare interdum cogitur,[7] legitimam ei dare numquam,[8] tametsi instituta turpi persona liceat sorori[9] præteritæ querelam proponere inofficiosi testamenti.[10] Contra mater & auia filiæ neptique legitimam debent,[11] dotem non item si ex paternis bonis constitui possit.[12] Legitima debetur pure,[13] Dos non nisi sub conditione illa siue expressa, siue tacita, si filia nubet.[14] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Sic enim vulgo creditum est *ex l. quoniam, Nouella* 29 *C. hoc tit.* Erronè tamen, vt scripsi *Decad.* 12. *Err.* 2.

2 Id enim est quod facit vt statuto possit filia excludi à legitima, quia dotari debet, Brun. in stat. Qui extant *masc. art.* 3. *quæst* 8. *num.* 33.

3 Castr. *cons.* 196. *in puncto quæritur col.* 1. *in fin. lib.* 1.

4 Brun *vbi s.* Castr. *cons.* 123. *super primo lib.* 1.

5 *L quæro* 60. *§. gener. D. de iur. dot.* Grammat. *decis.* 101. *numer.* 64.

6 *L.* 1. *§. si impubere. D. de collat. l. vlt. C. de dot. promiss. l. capite* 19. *D de rit. nupt.*

7 Scilicet consanguineam non vterinam, *l cumplures* 12. *§. cum tutor. D. de admins. & peric. tutor.*

8 Nam dicitur hæc legitima deberi secundum naturam, cum à fratre instituta est turpis persona, *Nouell.* 1. *de hered. & falcid. in princ. §. primum itaque.*

9 Consanguineæ, scilicet, non vterinæ *l fratres* 27. *C. h tit.*

10 *L. fratris* 21 *eod.*

11 *§. aliud quoque capitulum. Nouell.* 115. *vt cum de appellat. cognosc*

12 *d. l. vlt. C. de dot promiss. l. neque mater* 14. *C. de iur. dot.*

13 Nec enim recipit diem aut conditionem, *l. quoniam in prioribus* 31. *C hoc tit.*

14 *L. Titio centum* 71. *§. Titio genero.* vbi Bart. *num.* 2. *de condit. & demonstr.* Paul. Castr. *cons.* 73. *incip. licet.* Ita Domina Lisa *lib.* 1.

DEFINITIO XX.

Dotem congruam non semper ex legitima comparatione æstimandam esse.

DOtem congruam plerique intelligunt etiam viuo patre eam, quæ legitimæ portioni responderet si tum pater moreretur.[1] Quod non ita est. Neque enim fieri potest vt viuo patre dos in locum legitimæ succedat, cum eo tempore nulla dum legitima filio in bonis parentis, vt proxime diximus, debeatur.[2] Proinde congrua esse potest etiam quæ legitimam non æquat.[3] Nec est contrarium, quod etiam cum de cõgrua dote agitur patris facultates æstimandæ sunt.[4] Id enim sic accipi debet, vt eius quoque temporis rationem haberi oporteat, in quod pater superesse possit, itemque liberorum tam suscipiendorum quam susceptorum.[5] Alioqui si dos congrua ex legitimæ comparatione censenda esset, quid attineret in ea re nobilitatem mulieris spectare, aut mariti dignitatem,[6] aut loci, in quo matrimonium fit, consuetudinem;[7] Neque enim ista immutant quantitatem legitimæ, quæ semper certa, eadémque est.[8] Sed & frustra quæreretur de imputatione dotis in legitimam,[9] frustraque distingueretur,[10] an dos data sufficeret ad legitimam necne, si congrua dos dici non posset, quæ legitimam non adæquaret: E contrario dos immodica dicenda esset, quæ legitimam excederet, quod vtique falsum est. Inofficiosam enim dotem appellamus & immodi-

cam non quæ legitimam excedit, sed quæ facit ne cæteris liberis legitima salua esse possit.[10] Plane si post mortem patris de dote quæratur an congrua sit, vt à legitimæ petitione repelli filia debeat:[12] Aut si ex lege municipali cautum sit, vt filia congruenter dotata excludatur à iure petendæ legitimæ;[13] Non improbabiliter defendi poterit, dotem his casibus succedere iure legitimæ. Ideoque nec aliter congruam videri debere, quam si legitimæ respondeat, non vt maior esse nequeat,[14] sed vt ne minor tempore dotis constituæ inspecto.[15] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Post Salic. *ad Auth nouiss. C hoc tit.*

2 *L 1. § si impubere, D de collat.*

3 Nisi cum arbitratu boni viri dos constituenda est, cum legitima minuscula portio dicatur *in l si quis sue 33. C. hoc tit.* Boer *quæst 3 num 12.*

4 *L. cum post 69. § gener & l. quæro 60 D de iur. dot. l si filia pater 41 de legat 3 l. cognouimus 11. C de haered*

5 *dict l. si filia in verb ex facultatibus ex numero liberorum testamentum facientis.*

6 *d l quæro in & dignitate mulieris maritiq; d. § gener. & § nuptiæ d l cum post.*

7 *Arg l si seruus 50. § vlt de legat. 1 l quod si nolit 31. § quia assidua D de aedilit. edict* licet in dote exigenda non ita curiose spectandus sit vbi contractum fuit matrimonium, sed vbi maritus domicilium habet, *l exigere dotem 65 D de iudic.*

8 Trientem scilicet vel semissem portionis ab intestato contingentis, *Auth nouissima. iunct. l. cum quæritur 6. & l qua super 31 C. hoc tit.*

9 *L quoniam nouella 29 eod.*

10 Quomodo nostri distinguunt cum disputant, An auctis post dotem patris facultatibus inspiciendum sit tempus mortis an dotis constituæ De quo dicemus *ff Defin. 23.*

11 *L vnic C. de ineffic dotib.*

12 Quæ filia quæ in dote habuerit legitimam posteaquam placuit, dotem in legitimam imputari debere, *dict l. quoniam Nouell.*

13 Cuiusmodi statuta pleraque sunt in Italia.

14 Nihil enim vetat plus esse in dote, quam in legitima.

15 Secundum eam distinctionem, quam à Senatu nostro probatam esse dicemus *ff Defin. 23.*

DEFINITIO XXI.

Dos congrua dicitur inspecto tempore constitutionis, legitima congrua inspecto tempore mortis dotantis.

QVibus consequens est, vt in congrua dote æstimanda non aliud tempus spectari possit, quam quo dos promissa aut constituta est.[1] Est enim id generale & perpetuum, vt si aliud nihil obstet, contractus tempus spectari oporteat.[2] Cum tamen si de ineunda legitimæ æstimatione ageretur, tametsi legitima per contractum promissa esset, mortis tempus necessario inspiciendum esset,[3] quia nec legitima vlla ante id tempus debetur. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Bald *in auth res quæ, num 16. Cod commun de legat.* Boer. *quæst 62 num 13* Dec *cons 177.* Cravet *cons 1 num. 14.*

2 *L Rutilia 69 D de contrah empt. l qua legata 18. l. non omne 144 § 1. de reg iur l si voluntate 8. C de rescind vend*

3 Iacob. Menoch. ex communi aliorum sententia, *de arbit. iud centur. 2. casu 149*

4 *L. 1. § si impubere, D. de collat. bonor. d. l cum quæritur 9. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

Ad quid obligatus sit qui se dotem congruam daturum promisit?

ERgo qui se dotem congruam filiæ constituturum promisit, non de legitima cogitasse credendus est,[1] cuius quantitas semper incerta est, cum ex futuro euentu pendeat, & ex liberorum numero, auctisque vel diminutis facultatibus augeatur vel diminuatur,[2] sed de ea dote quam tum commode dare possit; inspecto eo quod tibi, quod aliis siue natis siue nascituris liberis seruare debeat.[3] Quod ipsum cum boni viri arbitrio æstimari oporteat,[4] non alterius quam ipsius patris arbitrio æstimandum est.[5] Si non immodica læsio probetur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ita eleganter Grammat. *decis 101. num 65 & seqq.* alioqui, inquit, cogeretur pater viuus assignare legitimam filiæ; quod absurdum esset ac iniquum.

2 Tempore scilicet mortis inspecto, *d. l. cum quæritur, l. in quantitate 73 D ad leg falcid.*

3 *L si filiæ pater 43. de leg 3.*

4 *L. cum post 69. § gener de iur. dot.*

5 *L parentibus 8. Cod. hoc tit. l. si cogitatione 21. Cod famil. erciscund.*

6 *L si superstite 5. C de dolo, l. 1. § quæ onerandæ.* vbi Bart. & cæteri *D. quar. rer. act non det.*

DEFINITIO XXIII.

In ponenda ratione legitimæ an tempus mortis spectandum sit, an constituta dotis?

HInc facile est intelligere, qui ad eam quæstionem responderi possit, quæ in scholis & tribunalibus tantis iampridem contentionibus agitata est.[1] Si pater congrua dote constituta postmodum auctus sit facultatibus, ita vt mortis tempore inspecto desinat dos esse congrua quæ prius fuerat, an ex bonis quæ superuenerunt dotem legitimamque filiæ augeri oporteat. Nam si de dote tantum agitur, duplex ratio est, quæ facit ne augeri vllomodo debeat. Vna illa quod, vt iam supradictum[2] est, dotis constituæ tempus præcise spectari conuenit.[3] Altera, quod si ex contrario patris facultates diminutæ fuissent, non ideirco dos marito auferretur,[4] at nec soluto matrimonio in mulieris necem minueretur, nisi hactenus vt sibi suisque pater subueniret.[5] At si de legitima quæratur, cui non fuisse renunciatum proponas, dubitationem res non habet, quin pro modo facultatum quæ exteuerunt in tempus vsque mortis augeri eam oporteat:[6] quoniam eo demum tempore, quid in legitima sit, quærendum est.[7] Interuenisse vero renunciationem adhibitoque in eam rem, vt fieri solet & debet, iureiurando,[8] nec dubitationi locus esse potest quandiu tenet renunciatio, quin legitima nulla, & consequenter neque supplementum vllum debeatur.[9] Sicut & rescissa ob causam aliquam renunciatione, cum perinde habeatur acsi facta nunquam fuisset,[10] mortis tempus spectandum esse nemo ambigit.[11] Sed cum ex causa enormis, vt vocant, & immodicæ læsionis, vt plurimum renunciationes huiusmodi rescindi soleant,[12] Quæstio tantum in eo esse potest, an in æstimanda læsione bonorum, quæ superuenerunt, rationem haberi oporteat, an eorum duntaxat quæ fuerunt, cùm dos constitueretur? In qua quæstione si iuris rationem inspicias illud statim occurrit, quod dicas ipsum contractus tempus præcise spectandum esse.[13] Vt si filia cum accepta dote renunciauit, non vltra dimidiam læsa fuerit ex comparatione eius quantitatis, quam pro legitima habere debuisset; si tum pater decessisset, nihil sit de quo conqueratur.[14] Sed quoniam renunciationes istæ odiosæ sunt vtpote iuris ciuilis rationi contrariæ,[15] quin & in futurum tempus conferuntur, quo legitima debebitur,[16] id est, in tempus mortis[17] cum tacitam eam conditionem habeant, si legitima quandoque debebitur,[18] (prius enim est vt legitima debeatur, quam vt ei renuncietur,[19]) Senatus noster æquissimum sequitur temperamentum: Vt si ab initio congruam dotem filia, id est, quæ respondeat legitimæ, quam

quam habitura erat si tum pater obiisset, nihil ei profit quod postea pater locupletior factus sit.[10] Quandoquidem nihil est quod patri imputetur, qui ex bona fide initoque boni viri arbitrio paternum officium impleuerit:[11] Sin minus congrue dotata filia extitit, licet non immodice læsa,[12] restituatur in integrum ex causa lætionis æstimandę pro quantitate bonorum quæ moriens pater reliquerit,[13] vt hactenus patris imperas puniatur,[14] qui propriam filiam circumuenerit, & ad iurandam renunciationem adegerit.[15] Nec ad rem pertinet si quis hoc etiam casu obiiciat, non esse auxiliandam filiam, quæ ampliorem portionem petat auctis paternis facultatibus, cum nec ea diminui acceptam dotem veteri sit diminutis.[16] Nam quod fauore dotis inductum est vt diminui non possit, filiæ[17] nocere non debet, nec amplius quicquam petere debeat, si petendi ratio subsit:[18] quæ subest proculdubio, cum saltem tum filia immodice læsa reperitur eo tempore, quo de legitima quæri oportet, id est, quo pater mortitur, si iam inde ab initio non congruam habuit portionem.[19] Qua ratione non improbabiliter possit quis meo iudicio defendere, omni casu[20] spectandum tempus mortis patris in æstimanda læsione, cum nec ante id tempus renunciatio quantumuis iurata effectum vllum habere possit, propter tacitam illam inhærentem, quam diximus, conditionem, si quando quæ legitima deferetur.[21] Adeo vt sit etiam hæc sententia consequens ei iuris regulæ, quæ habet: In secunda læsionis æstimatione contractus tempus inspici oportere.[22] Contractum namque intelligere debemus non cum interuenit stipulatio, sed cum vtilis esse, vimque aliquas habere cœpit.[23] *Ita tractatum est* in causa Joannis Bouier & Petri Quinier Aduocati 10. Cal. Decemb. 1590. Et rursum in ea causa, de qua in Defin. 7. 9. & 21. sup. de pact.

1 Et de qua scripsimus *in Christ. de. De error pragma. Decad.* 13 *Err.* & 4. & 5. vbi omnino vide.

2 *Defin.* 20 *in fin* & *Def* 21. 3.

3 *Arg. l. Rutilia Polla* 69. *D. de contr. empt. l. si voluntate* 8. *Cod. de rescind. vendit. l quæ legata* 13. *l non omne* 144. § 1. *de reg. iur.* ex quibus locis apparet regulare esse in omnibus contractibus, vt contractus tempus obseruari oporteat.

4 *L. Titia* 64. *D. de iur. dot l si donaturus* 9. *D. de cond caus. dat. l* 5. § *in D de dol. mal except.*

5 *Auth, sed quamuis, C. de rei uxor actio.* vbi constitutum est, vt si patris substantia decreuerit aliqua fortuita clade non amplius secundo marito in dotem dare cogatur, quam quantum facultates eius patiuntur. In hac autem ratiocinatione præsupponendum est non debere audiri eum, qui id petat cuius contrarium non fuerat postulaturus, *l pen. C. de solut.*

6 *L. 4. § deficientem D. de muner & honor. l ab hu* 10. § *auctu ff. de vacat. & excus. muner.*

7 *L. cum quæritur* 6. iunct. *auth. nouissima C. hoc tit* quia legitima est quota portionis ab intestato contingentis. *l parentibus*, 8. *l. qua nuper.* 3. *eod.* intestati autem successio non nisi mortuo patrefamilias defertur, *l.* 1. § *secundum, l.* 2. § *proximum D. de suis & legit.*

8 Ad validandam renunciationem, quæ alioqui non valeret *c.* 2. *de pact. in* 6.

9 Si modo specialiter & expressim renunciatum sit legitimæ eiusque supplemento, secundum ea quæ scripsimus *Defin.* 1. *supr.*

10 Is enim effectus est restitutionis in integrum, vt in eo statu reponantur omnia in quo essent si factum non fuisset id quod rescissum est, *l quod si minor* 24. 5. *restitutio D. de minor l. vnic C. de rescind. quæ fiunt in iudic in integr. restit.*

11 Adeo vt & ab eo die mortis fructus legitimæ debeantur, vt scripsi *Def* 11. 5.

12 Implorato beneficio *l.* 2. *C. de rescind. vend.* quam nostri volunt in omnibus contractibus locum habere, præsertim concurrente metu reuerentiali, qui iunctus cum enormi læsione inducit iustum metum, *ex notat in l.* 1 § *qua onerandæ D. quar. rer. act non dat.*

13 *d l Rutili.*

14 *d l, si voluntate* 8 *C de rescind. vend.*

15 *L* 3. *D. de collat l vlt. D. de suis & legit.*

16 Illud autem præcipue tempus spectandum est in quod dispositio confertur *l. Stichus* 39 *de manum. testam l. quod sponsæ* 4. *C. de donat. ante nupt.*

17 *Vt dixi* 5 *nu.* 7.

18 Bart. Bald. Castr. & alij *ad l qui superstitis* 94 *D. de acq. quir. hered.*

19 *L. si ita* 45. § *si sub conditione, de leg.* 2. *l. qui potest* 174 § *quod quis, de reg. iur.*

20 Nam & initium inspici solet cum quæritur, an locus sit in integrum restitutioni *l.* 3 § *scio d l quod si minor* 24 § *restitutio. ver. nam etsi origo. D. de minor. l si patronum* 14. 5 *si ex bonis ff. de bon libert.*

21 Quod & in dubio de patre præsumendum est, *l pen. C. de adopt. l nec in ea* 12. § 2. *D. ad leg. Iul. de adul.*

22 Nam cum filia immodice læsa est dubitationem res non habet quin omnimodo in integrum restitui debeat, *l si, superstite* 5. *vers. sane si læsa res immodice, C. de dolo.*

23 *Arg d l. cum quæritur,* 6. *C. hoc tit.*

24 Dicitur enim contra officium pietatis inique & indigne fecisse pater, qui minus legitimam portionem filiæ dedit, *l* 2. 3. 4. & 5. *D. hoc tit.*

25 Nam & adigere intelligitur pater tum etiam, cum filiæ iurare patitur *l. adigere,* 6. *D de iur. patron.*

26 Quæ ratio præcipua est Boerij *qu* 62. & aliorum omnium, qui mordicus & indiscrete defendunt tempus constitutionis spectari oportere *ex l pen. C. de solu. l. de fideicommiss. ff. C. de transact. l si pater* 12. *C hoc tit.*

27 Nec alia vlla ratione dotis conditio deterior fit, *l. Attilicinius* 1. *D. de pact. dotal.*

28 Ne inducta in fauorem adferant detrimentum contra *l.* 3 § *dat autem ff de Carbon edict l. generaliter* 5. § 1. *in fin. C. de sec nup. l plures* 19. *in fin ff. de fid. instr.*

29 *Argument. d l si patronum ex debita* 44. § *si ex bonis vbi* est textus non inelegans nec à re nostra alienus. *D. de bon. libert.*

30 Id est non minus cum dotem congruam ab initio pater dedit, quam cum incongruam. De quo vide omnino quæ scripsi *Decad.* 13 *Err.* 4. & 5.

31 Castr. & cæteri *ad d. l. qui superstitis* 49 *ff. de acquir. hered.* Dixi *nu* 18 *sup.*

32 *d. l* 3. 5. *scio l. quod si minor* 24. § *restitutio ea l verum* 11 § *item non restituitur* & § *seq. ff. de minor. d. l si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit.*

33 Quia quandiu conditio pendet, quod sub conditione factum est nihil est, *l si Stichum* 8. § *si quis ita* & *l quoties* 14. § 1. *de noxal.*

DEFINITIO XXIV.

Ex quæstione De fideicommisso non debet fieri iuora legitimæ.

CVm in æstimanda portione legitima, quæ debetur in bonis defuncti, constet habendam esse rationem bonorum omnium quæ moriens in hæreditate reliquerit, id est, de quibus pro arbitrio disponere potuerit,[1] interdum quæritur, Quid si hæres vt legitimam minuat fideicommissa quædam ex aliorum testamentis repetere velit, an prius de fideicommissorum iure quam de legitima disputari oporteat? Nemo enim dubitat, quin & ætis alieni loco sint,[2] & legitimæ ratio non nisi subducto ære alieno ponatur.[3] Sed magis est vt petitioni portionis legitimæ mora ex eo fieri nulla possit.[4] Itaque qui legitimam petit non prohibebitur in æstimationem deducere interim illa etiam bona, quæ fideicommisso obnoxia esse dicuntur:[5] Sed ita tamen, & hac per iudicem adiicienda lege, vt nullum ex eo præiudicium fideicommissi petitioni fiat,[6] si quando de eo constare poterit: Nisi in promptu res explicari possit per Modo constat, modo agatur, quomodo pragmatici loquuntur.[7] *Ita tractatum est* pro vxore D. de Dortans, contra liberos & D. Comitis de S. Amour, 9. Calend. Aug. An. 1592

1 *L. cum quæritur,* 6. *Cod hoc tit. l in quantitate* 73. *ad leg. falcid.*

2 *L cum pater* 77. 5. *Titio fratri antepen. de legat.* 2. *l. irritum* 8. *C. ad leg. falcid*

3 Papinianus 8. § *quarta autem, D. hoc tit.*

4 Non enim certæ & liquidæ petitioni mora fit per incertam, & quæ prolixiorem tractatu requirat, quomodo plerum-

que requirit cognitio de viribus & iure antiquorum fideicommissorum *l illa à quo* 13. *§ si testamento. versicul quid ergo.* vbi Bart. *D ad SC. Trebell.* legitimæ autem petitio moram nullam admittit *l quoniam in priorib⁹* 32. *C. hoc tit.*

5 Ac ni fideicommissum nullum relictum esset. In dubio enim præsumptio est contra eum qui dicit fideicommissum relictum esse *l* 2 *D. de probat.*

6 *Vt & in l Babius* 30 *in fin. D de pact. dotal.*

8 *Ex l* 3. *D. vt in possess. legat.*

DEFINITIO XXV.

Monachus sicut legitimam ita legitimæ supplementum petere non potest.

SI quid pater filio monacho pro legitima reliquerit, quod minus sufficiens videatur, quæri interdū solet, An filio competere possit actio ad supplementum? In quo dubitationem illud facit, quod quamuis ex edicto Diui Emanuelis Philiberti Principis nostri,[1] vsq; adeo successionis incapaces sint monachi, vt nec numerum faciant in legitimæ computatione,[2] ac multo minus admittantur ad partem,[3] ipso tamen edicto exceptæ sunt successiones testamentariæ:[4] conditio autem, quæ ex Iustiniani lege ad supplementum comperit, ex testamento esse intelligitur.[5] Sed tamen magis est vt non alia hac parte supplementi ratio sit, alia legitimæ.[6] Nam & inde generaliter comparatum est vt nec supplementum petere nec contra tabulas agere possit is, cui legitima nulla debetur,[7] vt in filio naturali cernere est, de quo scribemus Defin. 3. infr. De natur. liber. *Ita tractatum est* ex tempore in causa nondum decisa R. Dom. Michal monachi Saurambertini 8. Cal. Sept. 592.

1 De quo diximus *Defin.* 8. 5.

2 Id est non numeretur persona monachi in partibus faciendis, quomodo loquitur Vlp *in l.* 1. 6. *vlt. D. de collat.*

3 Implicat enim contradictionem, vt qui nec partem nec numerum facit admittatur ad partem.

4 Quæ semper exceptæ intelliguntur, *l. si patronus* 33. *de bon libert auth ex testamento, C. de sec. nupt.*

5 Dixi *Def* 10 5 *hoc tit.*

6 *L. omnimodo* 30. *C. hoc tit. l inter* 26. *§ cum inter, ff. de pact. dotal. l etiamsi* 8. *C. de iur. dot. DD ad Auth. nouissima C. hoc tit.* Nec sane potest videri filius minus habuisse à patre quam tibi deberetur, si nihil ei à patre debebatur, vt diximus *Def.* 14. *n.* 5. 5. *ex l. non potest.* 117. *de verb sign.* itaque boni consulere debet quod hoc saltem consequatur ex patris testamento, sine quo nihil omnino erat habiturus, *arg. l si res* 12. *§.* 1. *ff. de iur. dot.* Alioqui fieret contra voluntatem, quod ex mera testantis voluntate & liberalitate proficisceretur, *l.* 7. *de vulgar. l. debitor.* 59. *in fin. princ. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XXVI.

Quid si monachus legitimam petat in pecunia, non in corporibus bonorum.

DE illo etiam nonnulli dubitant, An monachis liceat petere legitimam in pecunia, quam in bonis vtique petere non possunt. Quasi hac parte cessare videantur verba edicti;[1] & ratio quæ mouit Principem,[2] si corpora ipsa hæreditaria omnia penes hæredes remaneant, vt familiæ dignitatē integram, quæ ex patrimonij quoque facultatibus spectatur,[3] conseruare possint.[4] Sed non ita est. Neque enim fieri potest vt legitima etiam in pecunia soluatur, quin eatenus patrimonium perinde diminuatur acsi corpora præstarentur.[5] Neque rursus ratio iuris patitur, vt pro re quæ nec peti aut solui potest propter petentis incapacitatem æstimatio pecuniave præstanda sit.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 De quo diximus prox. Defin.

2 Nescilicet bonis ex monachi persona monasterio acquisitis tanto debilior fiat respublica ad præstanda Principi obsequia & debita pro ipsius reipubl. salute necessaria.

3 Licet non ideo quis humilis & abiectus dicendus sit, quia pauper *l. humilem* 7. *C. de incest. & inutil nupt.*

4 Nam & hoc ad reipublicæ dignitatem pertinet *l* 1. *§. antepen. D. de inspic. ventr.*

5 Quia cui abest precium rei ipsa quoque res abesse videtur, *l. si seruus venditus* 21. *§.* 1. *versic quamuis si ipse l si prore* 22. *§.* 1. *l. si rem* 29 *in prine D. de euict.*

6 Textus est elegantissimus *in l. si mulier,* 9. *§. ex asse. vers. nam obligari D. de iur dot.*

DEFINITIO XXVII.

Si legitima in dotem data sit mortis tempus spectandum est, non dotis constitutæ.

ADeo verum est quod supra sæpius diximus, in inenda legitimæ æstimatione mortis tempus spectandum esse,[1] vt nec aliud dicendum sit si legitima illa portio filiæ in dotem data proponatur.[2] Ipsum enim legitimæ nomen significationis est tractum habentis in tempus mortis,[3] cum eo demum tempore nec antea de legitima quærendum sit.[4] Itaque non prohibebitur pater viuus alienare,[5] ac de bonis suis pro arbitrio inter viuos, dummodo fraudis consilium absit,[6] disponere, quod tamen facere non posset si certa certorum bonorum portio in dotem data esset.[7] Quanquam enim donatio patris bonorum non impedit, quo minus ex iis bonis res quælibet alienari possit,[8] non tamen ex eo diminuitur portio, quæ donata est, sed ex alijs bonis non alienatis tantum superesse necesse est, quantum opus sit ad eam portionem conficiendam.[9] At legitima portio donata aut in dotem constituta tanto minor fit, quanto plus ex die donationis aut constitutionis alienatum reperitur.[10] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 19. infr. de iur. dot.

1 *L. cum quæritur* 6. iunct. *auth. nouissima.* vbi DD. *C. hoc tit.*

2 Postquam placuit interpretibus legitimam à patre volente prorogari atque ita in dotem dari posse, vt tractant illi *ad l quoniam nouella* 19. *eod.*

3 Vt & alia nonnulla verba, de quibus pete exempla ex *l. epistolam* 75. *§. vlt. D. ad SC. Trebell. l. si ita quis* 51. *in print. de legat* 2. *l. vxorem* 41. *§ pen de legat* 3.

4 *L.* 1. *§. impubere D. de collat. bonor.*

5 Aeu in dotem dedisset trientem vel semissem portionis, quam ab intestato habitura esset filia in bonis, quæ in ipsius patris morientis hæreditate quandoque essent superfutura, *vt in l.* 3. *§ cum Pollidius de vsur. l. Titius* 54. *l. deducta* 58. *§. pen. ad SC. Trebell.*

6 *L. sed etsi* 21. *§. quod autem, vers. nam & Diuus Marcus. de petit. hered.* Facit *l.* 2. *ff si à parent. quis manum.*

7 Nimirum propter connexum ius mariti qui dotem ex titulo oneroso habere intelligitur, *l. ex promissione* 17. *D. de oblig. & act l Iulianus* 47. *D mand. l sicut* 8. *§. sed si permiserit, D. quibus mod. pign. vel hyp. solut. l. vlt. §.* 1. *vers. in maritum D. qua in fraud. credit.*

8 Guid. Pap. *quæst.* 602.

9 *L. si quis argentum* 35. *§. sed etsi quis vniuersitatis Cod. de donat.*

10 *Argu. l.* 1. *& tot. tit. si quid in fraud. patron.* iunct. *d. l. cum quæritur* 6. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Legitima non minuitur per donationes causa mortis.

SI tamen aut mortis causa, aut in vltima voluntate donauerit is, qui legitimam aut hereditariam portionem in dotem constituerat, non ex eo diminuetur data portio:[1] quia cum donationes causa mortis capiantur ad instar legatorum,[2] consequenter fiunt legata[3] ex hereditate deliberentur, prius necessario est, vt hereditas aut hereditaria portio aliqua si quam vt ex ea quicquam deliberetur.[4] Atqui quo instanti hereditas aut hereditaria portio esse incipit, succedit potestas dotalis constitutionis viresq; suas exerit.[5] Proinde sera est qualiscunque diminutio hereditatis, licet eam quis ve-

quis velit inducere ex voluntate eius, qui inter viuos alienando diminuere patrimonium potuisset.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec si per vltimam voluntatem diminui dos ista posset, fauore nimirum dotis hanc interpretationem euincente, *l.2. vbi est text. elegans C. de iur. dot.*

2 *L.1.§.1. D. si quid in fraud. patr. l. vltim. Cod. de mort. caus. donat.*

3 *L. legatum est delibatio 116. de leg.1.*

4 Mihi tamen tario haec suspecta est, quia donationes causa mortis si nec in testamento, nec in speciem legati vel fideicommissi sed per contractum factae sint, non delibantur ex hereditate, sed priusquam hereditas vlla sit, confirmantur morte donatoris, & ei demum instanti perficiuntur, ideoque ex contractu non tanquam ex vltima voluntate debentur, *arg l.1. & 2. non videtur 32 ff de mort caus donat. l. hereditarium 7. ff. de rebus aucti iud possid.* Nec dubitari potest quin ob hanc causam donatarij causa mortis praeferantur legatariis, inter se vero concurrant, cum quae sint temporis, vt scripsimus alio loco. Sed ratio non omnibus tuta est *Desin* propter *l.2. C. de iur dot.* à nobis citatam *num.1.* maxime vero si dotis constitutio praecesserit donationem causa mortis.

5 Simile quiddam est *in l. si Stichum 6. § si quis ita. & in l. quoties 14 §.1 ff de nouat.*

6 Sic dicimus virum libertum donare bene merentibus amicis posse, legare vero nec bene merentib. posse, quod patroni partem minuat, *l cuius 9 ff si quis in fraud patr.*

DEFINITIO XXIX.

Casus in quo legitima videtur dari vtiliter sub onere & conditione.

QVemadmodum potest pater computare filio in legitimam ea, quae filij nomine soluit, siue ad dimittendos ipsius creditores, siue in quam aliam iustam causam, [1] praeterquam si pietate ductus, puta studiorum causa erogauerit: [2] Ita si quid testamento relinquat filio pro legitima potest eam legem dicere, vt potius cogatur filius heredi reddere quicquid pro ipso pater viuus praestiterit. [3] Nec videbitur contra leges onus imponere legitimae portioni, [4] sed potius iure suo vti in taxanda ea quantitate, quae pro legitima debeatur. [5] Vtpote quae sit aestimanda computato eo, quod in legitimam vel inuiti filij imputari possit. [6] Cui consequens est, vt neque filij creditores in ea bona, quae filio relicta sunt, actionem vllam habeant, quin prius ex filij persona soluerint quicquid filius ad consequendum legatum soluere cogeretur. [7] Nisi malint illi subducto eo omni quod legitimam minuit in eam duntaxat pecuniae quantitatem agere, quae filio pro supplemento legitimae debeatur. Nam & id huic liceret, [8] si mallet supplementum petere quam legatum pro legitima relictum cum sua conditione agnoscere. [9] Caeterum si neget filius impendisse patrem ea, quae filio imputare noluit in legitimam, probatio ab heredib. exigetur. [10] Ne alioqui nimis facile sit patri fraudem facere legitimae. Et multo magis si filij creditores agant, in quorum fraudem credibile sit collusum esse inter patrem & filium, vt praetextu non impletae conditionis prohiberentur illi agere in legitimam sui debitoris. [11] *Ita Senatus* in causa Claudij Rochet & heredum Joannis Meyton 3. Idib. Mart. 1593.

1 Dummodo ex substantia patris profectum sit quod pater dedit, *l quoniam nouella 29. in fin. C. hoc tit.*

2 *L. qua pater 50. ff famil. ercis.* Adde si quid pater impenderit in fauore filij pro persecutione officij vel beneficij, quod nec vendi, nec ad heredes transmitti possit. Nam neque in legitimam id imputatur. Boer. *quaest. 14. num. 3. ex l non omnimodo 30. § imputari* vbi Bald. Ias. & alij *ex l.1. § sed an id quod ff. de collat. l si filia 20. § Neratius ff. famil ercis.* Imputatur sane nlio tis alia bona habuerit quae pater administrauerit, & ex quibus dicat eos sumptus à se erogatos, *l vlt ff. de petit. hered. l Nesennius 34. ff de negot gest.*

3 Aut saltem in legitimam imputare, *arg. d. l. quoniam nouella. & dict. § imputari, l pen. ff. de collat. bon.* Intellige tamen ita vt filio relinquatur aliquid certum & liquidum cuius supplementum peti possit, alioqui nec supplementum certum esse potest, si quod pro legitima relictum est incertum esset, nec nisi magnis litibus & sumptibus liquidari posset vt scripti *ad Definit. 9 num. 5 supr.*

4 *Contra l. quoniam 32. C. hoc tit.*

5 Ne voluntatis quaestio relinquatur, an ea pater voluerit filio esse praecipua, an in legitimam eius imputari?

6 *d. l quoniam Nouella.*

7 Absurdum enim sit plus iuris habere quem ex alterius persona, quam alius ille esse habiturus, *l in his 175 § 1. iunct. l. nemo plus iuris 54. l nemo 120. l. Aliud est 160. §. vlt ff. de reg. iur.*

8 Vt eadem sit conditio filij, & creditorum eius,

9 Non enim cogitur filius in legitima sequi iudicium testatoris, si malit sequi iudicium legis. Dixi *Def 9.3.*

10 Ex generali reg. *l.2. de prob.* iunct. *l omnimodo 30. Cod. hoc tit.*

11 Collusio enim debitoris cum tertio non potest nocere creditori, *l praeses Cod de pignor.* facile autem haec fraudis praesumptio capitur ex persona patris & filij. *l pen. in prine D. de vit. nupt. l. pen. 5. sed nunquid. D. de bon. libert. l si perfunctorie 14. D. de appellat.*

DEFINITIO XXX.

Simplex donatio neque imputatur neque confertur, secus si facta sit ob causam.

SImplex donatio facta inter viuos, si modo ab initio valuerit, non imputatur filio in legitimã: [1] Quae autem non simpliciter sed ob causam aliquam facta est, imputatur. [2] Ob causam vero facta illa intelligitur, quae pro ratione habuit propositã aliquam ipsius donatoris, non donatarij vtilitatem. Proinde si in contractu matrimonij & nuptiarum fauore donatum sit, magis est vt simplex quam ob causam donatio facta videatur. [3] Ergo in legitimam non imputabitur, si non expressim id dictum sit. [4] *Ita tractatum est* in causa discussionis bonorũ illustris Dominae Barbarae d'Amboise viduae Domini Joannis Comitis de la Chambre 4. Id. April. 1593.

1 Cum nec conferatur, *l. illud 20. in fin. C. de collat.* quicquid enim imputatur confertur, licet non vice versa, *d. l. illud 5. haec autem.* Facit *l si quando 25. §. vlt. C. hoc tit.*

2 *L. quoniam nouella 29. C. hoc tit.* Bart. *ad l. in quartam 91. & ibi apost. D. ad leg. falcid.* Michael Graff. *in libr. sentent. § legitima quaest. 19.*

3 Cravet. *cons. 114 num. 17. & cons. 136.*

4 *d. l. si quando, § & generaliter, l si non mortis 21. ff. eod.* [*d. l. penult. in fin.* vbi est text. express. *in fin.* quantum ad collationem, licet eum locum male nonnulli interpretentur *Cod. de collat.*]

DEFINITIO XXXI.

Dos imputatur in legitimam debitam in iis bonis, ex quibus profecta est.

DOtem, quae filiae nubenti post mortem patris à matre & à vitrico simul constituta est, constat debere imputari in filiae legitimam, quam in bonis matris petere postea velit: [1] Et quidem totam, si modo de solis matris bonis constitutam eam & vitrici personam quasi auctoritatis tantum praestandae gratia adiectam fuisse appareat. [2] Non enim quis dotem promiserit, sed ex cuius bonis dos soluta sit inspici debet. [3] *Ita tractatum est* in causa N. Bernardi Dacquin procuratoris fiscalis Sabaudiae & Joannis Caller. Non. Julij 1583.

1 *L. quoniam nouella 29. C. hoc tit.*

2 Quoties enim dos à pluribus promittitur qui non eandem ipsius promittendae causam habuerint, praesumitur tota dos ab eo data, cuius officio incubuit vt daret, *l. vlt. Cod de dot. promiss.* Etsi autem paternum non maternum officium est dotare filiam, vt ea lex ait, potest tamen interdum etiam esse maternum si forte ex paternis bonis dotari filia nequeat, *l neque mater 14 C. de iur. dot.* Denique vsque adeo mater filiam dotare

non prohibetur, vt nec iuuari possit Velleiano, si se pro dote obligauerit *l. si dotare* 11 *l. vlt. C. ad SC. Velleian.*

3 *d.c. quoniam finalib.* illis verbis: *Si ex substantia eius profecta sit, de cuius hereditate agitur.*

DEFINITIO XXXII.

Petitio legitima datur contra tertium possessorem sine metu exceptionis non factæ excussionis.

NOn factæ excussionis exceptio non obstat filio legitimam portionem aduersus tertium possessorem vindicanti,[1] quoniam cum legitima sit quota bonorum, fere est vt impliciram dominij quęstionem contineat.[2] Sed hoc ita videtur accipiendum si legitima ipsa petatur, quę in ipsis bonorum corporibus debetur.[3] Nam si de supplemento duntaxat agatur, & in pecunia solui cœptum sit, sicut supplementũ non nisi in pecunia peri potest,[4] ita ab herede nõ à tertio possessore peti debet:[5] Nisi hypotheceria exerceatur,[6] cuius conditio est, vt exceptione non factæ excussionis possit submoueri.[7] *Ita Senatus* in publico auditorio pro N. Carion 4. Non. Decemb. 1593.

1 Quia exceptio illa non factę excussionis contra hypothecariam solam competit, non etiam contra dominij vindicationem. *Auth. hoc si debitor, C. de pignor.*

2 Alioqui minus iuris haberet legitimarius quam legatarius quilibet, quem constat habere etiam dominij vindicationem, *l. 1. Cod. commun. de leg.* in eaque actione non timere cum exceptionem non factæ excussionis: Quod tamen absurdum esset.

3 *L. scimus 36. ad fin. princip. vers. repletionem, C. hoc tit.*

4 Vt dixi *Def 9 nu 8.*

5 Nemo enim vnquam fit debitor pecuniæ ob id solum quod rem obligatam possideat, vt personali actione conueniri possit, *l. vltim. §. 1. de contr. empt. l. 1. §. si heres. D. ad SC. Trebellian.*

6 Quæ tota in rem est, *l pignoris, D de pign. l. pignoris, Cod. eod.* ad euocandam nudam possessionem, *l si cum venditor 66. in princ de euict.*

7 *d. auth. hoc si debitor.* *Ioan. Papon. *in syntagm. lib. 20. de legitim. & tit. 7. §. 4.* post Boer. *decis 145.* Guid. Papæ *cons. 203. num. 11.* Alex. *ad l. in quartam, ff. ad leg. Falcid.*

DEFINITIO XXXIII.

Inuentarij confectionem petere potest filia, etiam quæ cum iureiurando renunciauit, si velit se læsam dicere, per in integrum restitutionem.

FIlia nupta etiamsi bonis paternis accepta in locum legitimæ portionis dote cum iureiurando renunciauerit;[1] Mortuo tamen patre, si ad supplementum agere quandoque velit,[2] in eamque rem vt probet quid & quantum sit in facultatibus ad impetrandam ex causa læsionis restitutionem petat describi omnia patris bona, audiri debet.[3] Quia posteaquam receptum est, huiusmodi renũciationes quamuis iuratas rescindi posse ex causa enormis nedum enormissimæ læsionis,[4] concurrente præsertim iusto filiæ metu ex paterna reuerentia parendique necessitate inducto,[5] illa quoque omnia filiæ concedi necesse est, sine quibus nec læsionis probatio, nec proinde restitutionis æquitas constare possit.[6] Alioquin si describendorum bonorum facultatem petenti filiæ deneges, perinde erit acsi inauditam eam & causa non cognita excluderes à beneficio petendæ vnquam restitutionis.[7] Quare nec ad rem pertinebit, si quis obiiciat: Quandiu rescissa non est renunciatio, nihil iuris habere filiam in bonis patris.[8] Nam imo vero hoc saltem iuris habet, quod certum est posse eam restitui,[9] & petere supplementum si læsam se probabit, quod ipsum non aliter quam ex facultatum modo æstimari potest, nec facultatum modus explicari nisi quam cito fiat inuentarium.[10] Atqui inquies, hæredis interest quisquis ille sit non pandi secreta patrimonij." Fateor. Sed filiæ quoque interest ne qua sibi in legitima fraus fiat, quæ vel ipso naturæ iure debeatur," & quæ sit quota bonorum." Vt proinde nec dici queat omnino aliena esse bona, in quibus legitimam eiusve supplementum consequi filia possit." Indeque est quod mirum videri non debeat meliorem hac parte constitui filiæ conditionem, quam sit fideicommissarij, aut alterius cuiuslibet creditoris. Quibus non prius petendæ huiusmodi descriptionis facultatem concedimus quã docuerint de iure suo:" Tametsi futurum sit vt ob non confectum statim repertorium ioris sui iacturam & diminutionem patiantur. *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Gros-Jean de Nantua 7. Id. Decembr. 1593. & iampridem pro vxore Spect. Claudij Balland Aduocati, contra N. Carolum du Four. *Sine die.*

1 Vt hodie fieri assolet *ex cap. quamuis pactum de pact. in 6.*

2 Quod facere potest petita restitutione vt scripsi *Defin. 15. supr.*

3 Descriptionem enim bonorum adeoque instrumentorum, quæ difficilius concedi solet, petere possunt omnes quorum interest, *l cum plures 15. D. de reb auctor. iud possid. 16. quod etiam vniuersorum facere eo erit permittendum.*

4 *Ex l. 2. Cod. de rescind. vendit. l. si superstite, vers sane. C. de dolo.*

5 *L. 1. §. qua onerandæ, D. quar. rer. act. non det. & l. pen. D. de furt.*

6 *Arg. l. 2. D. de iurisd.*

7 Quid enim interest, an ius deficiat an probatio, *l. duo sunt Titij 30. D. de testam. tutel. l. in lege 40. D. ad leg. Aquil. cap. quoniam frequenter Extr. vt lit non contest.* Imo fauor probationum etiam iure potior est, *l. 5 § vlt. & l. seq. D. de in lit. iur.*

8 *d. cap. quamuis pactum, de pact in 6.*

9 *Arg. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. quod vulgo de solut.* in illis verbis: *Cuius iuris honorarij quæ potuit auxilio minori esse. &c.* nec nouum est inspici quod euenire potest, *l. qui bona 13. §. cum inter de damn. infect.*

10 Nam & inde fit vt inuentarij conficiendi necessitas incumbat hæredi, qui non vult teneri vltra vires hæreditatis, *l. vltim.* si non euentus ille ex iniuria magis quam ex iure pendeat, *l. eo tempore 50. D de pecul. Cod. de iur. delib. l. tutori, 7. D. de admin. tut. curatori l. vltim. C. arb. tut. vsufructuario, l. 1. §. recte, D. de vsufru quem. cauent.* mulieribus dotem quandoque repetituris ex Leonis nouell. 110. quoniam aliter scire non posset quid hæres, tutor, curator, vsufructuarius, & maritus præstare deberent.

11 *L. vlt. C. de alim cup prest.*

12 *Nouell. de her. & falc. §. 1. itaque.*

13 *L. cum quæritur 6. l parentibus, 8. l. quæ nuper. 31. Cod. hoc titul.*

14 Nam commune quod est potest quis proprium dicere saltem pro parte *l. 5. §. vltim. de leg. 1. l 2. C. de comm. ser. manu. l. illud, 46. D. de rit. nupt.* Sed & in honorem sanguinis liberis parentibusve legitimam petentibus consuli & faueri æquissimum est, cum pene ad propria bona veniant tum etiam cum succedunt *l. 1. §. largius, de success. edict.* multo magis si nihil nisi legitimam petant.

15 Id est fideicommissum aliquod relictum esse aut aliquid deberi, *l. postquam 5. §. si dies D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caue.* Sed & fideicommissario interdum subuenimus, vt quamuis de fideicommissi viribus nondum constet, cogatur tamen eo postulante heres adire suspectam, ne si interea hæres decederet fideicommissum intercideret *l. ille à quo 13. §. 1. D. ad SC. Trebell.* nimirum si exhibitum sit testamentum ex quo fideicommissum petitur, nec desit color fideicommissi petendi. Sic enim Vlp. intelligi debet *ex d §. si dies.* Quanto magis ergo filiæ subueniendum erit ne ius petendæ legitimæ intercidat amissis probationibus, si inuentarij confectionem petere ipsi non concedatur? Placet sane temperamentum vt inuentarium ab ipso iudice fiat quam secreto fieri poterit absente quoque filia, & clausum obsignatumque remaneat in id vsque tempus, quo probationibus vincendum erit, ne interim secreta patrimonij pandantur, eoque iure Senatus noster vtitur. Sed & potest sufficere obsignari arcas aut cœnacula, in quibus nummi, aut instrumenta aliaue mobilia esse dicuntur, quę facile occultari possunt si id heres malit quam inuentarium confici. Perinde namque indemnitati filiæ hac ratione consuliter, cum quod ad bona immobilia pertinet probatio non possit semper non esse æque expedita. Sufficit enim prouideri ne quid celetur, amoueatur, subripiatur.

DEFINI-

DEFINITIO XXXIV.

Non esse scindendam voluntatem defuncti, nec proregandum ad alias personas omnis satisdationis.

LEgatum ab ascendente pro legitima datum si sit agnitum, nec cõstet an legitimæ portionis quantitatem excedat necne, sua die, suisque conditionibus præstandum est.[1] Quamuis si appareret de iussa legitimæ æstimatione, ad eam vsque quantitatem & dies & conditio reiceretur.[2] In dubio enim quid obsecro melius dicere possis, quam prudens iustumque parentis erga liberos iudicium fuisse?[3] Itaque necessario præcedere oportet vt sciatur quid sit in legitima, quam vt pro legitimæ ratione dies conditioue habeatur pro non adiecta.[4] Si tamen nepotibus ex filia legatum sit ab auo ea lege, vt eorum pater ante omnia caueret[5] de pecunia liberis suis restituenda, tum pater ante præstitam cautionem acceptumque legatum decesserit, absurdum sane sit heredem exigere cautionem à liberis,[6] quam non nisi liberorum tutore testitor irrogauerat patri, cuius pietatem & administrationem suspectam habuisset.[7] Nec aliud erit tametsi proponas nepotes istos non esse frugi, cum nihil interfit hæredis an acceptam legati pecuniam consumpturi sint an seruaturi:[8] Si quidem in omnem casum tutus futurus est, parta semel per solutionem liberatione.[9] Sed etsi neptibus legatum fuerit, quæ prodigis & imprudentibus viris nuptæ sint, nec illæ cogendæ erunt nec ipsarum mariti ad cauendum:[10] quoniam extra testamenti causam, id est, & cautionis testamento præscriptæ quæ nec casum suum egredi potest,[11] nec personam cui cauendi necessitatem testator iniunxit.[12] Sufficitque, vt dos in tuto sit, aliis remediis posse mulieribus consuli, petita scilicet, vt vulgo vocant, assecuratione.[13] Neque enim quicquam interest heredis, qui male consumptis per maritorum mores dotibus, nec iterum dotare legatarias tenebitur,[14] nec legatum, quod iam bene soluerit, iterum soluere.[15] *Ita Senatus* ex tempore pro liberis Nicolai Vicaire procuratoris contra filias hæredesque Perrod procuratoris patrimonialis 11. Calend. Febr. 1594.

1 Ne defuncti voluntas & iudicium scindatur, contra *l. Nam absurdum 7. D. de bon. libert. l. quidam elogio 20. Cod. de iur. deliber.*

2 Hoc enim casu diuiũonem voluntatis induxit Iustinian. in *l. scimus 36 §. cum autem, C. hoc tit.*

3 *Arg. l. penult. C. de adopt. l. vlt. C. qui & aduers. quos in integr. restit. non pos.*

4 Quia non nisi ad concurrentem vsque legitimæ quantitatem adiectio illa diei reiicitur, *d. §. cum autem*, debetque filia sibi imputare cur non repudiauerit legatum ac non potius legitimam petierit in corporibus bonorum, secundum ea quæ scripsi *Defi 12. & seqq.* ẽ. *eod.*

5 Scilicet heredi, non liberis. Nam inter patrem & liberos non possent interponi cautiones salua patria potestate, *l. Imperator 50. D. ad SC. Trebell.* Similis cautionis interponendæ exemplum est in *l. Ballista, 32. D. eod.*

6 Nam nec persona supereit cui fideicommissum restituendum, nec proinde cui cauendum sit, *arg. l. cum pater 77. §. prædium, de legat. 2.* Aptior text. est *in l. Titio centum 71. in princip. D. de condit. & demonstr.* Facit *l. filiusfam. 114. §. Diui 2. de leg. 1.*

7 Quam ob causam frequens olim fuit vsus fideicommissorum filiisfamilias relictorum sub conditione emancipationis, *l. 11. §. si cui de leg 3. l. duos 70. l. si cui 92. de cond & demonstr. 22. ad SC. Trebell. l. si ita 15 quand. dies legat. de instr. & subst.*

8 *d. l. Titio centum, d. §. Diui.*

9 Obligatio enim legati per solutionem semel extincta nunquam potest reuiuiscere, cum fit vnica nec nisi semel legatum fuerit, *arg. l. apud Ausidium 20. De opt. leg. l. qui res 98. §. a ream. de solut.*

10 Neque enim onus alienum alteri nocere debet, *l. 2. Cod. de alluuion. & palud.* nec fieri debet extensio de persona ad personam in conditionibus, *l. qui hered. 44. de condition. & demonstrat.*

11 *L. commodissime 10. D. de lib & posth.*

12 Ne fiat extensio de persona in personam.

13 *Ex l. vbi adhuc 29. Cod. de iur. dot. auth. quod locum, C. de collat.*

14 Nec enim extranei officium est dotem dare, *l. vlt. C. de iur. dot. l. vnic. §. in præsenti, C. de rei vxor. act.*

15 *Ante restitutam 104. & seq. D. de solut.*

DEFINITIO XXXV.

Datum heredi contemplatione defuncti non auget legitimam liberorum.

QVod post mortem patris donatur liberis contemplatione defuncti patris & obsequiorum, quæ donator à viuo patre acceperat, non potest videri hæreditarium[1] vt in hereditate computetur ad augendam legitimam liberorum.[2] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 10. inf. famil. erciſc.

1 Licet aliquando hæreditarium quid dicatur etiam quod incipiat ab hærede, *l. hereditarium 7. D. de rebus auctor. iudic. possid.*

2 Quia legitimæ ratio ponenda est ex quantitate bonorum, quæ mortis tempore reperiuntur, *l. cum quæritur 6. C. hoc tit.* in quorum numero non reperiuntur quæ postea ex alterius hereditate obuenerunt, licet occasione defuncti obuenerint, quia potuerunt etiam non obuenire, nec potest videri defunctus in bonis suis reliquisse id, quod nec ipse nec heres eius petere vnquam potuit, tametsi alium tibi ad remunerãdum obligauerit, *arg. l. sed etsi lege 25 §. consuluit. D. de petit. hered. l. si patronum 44 § si ex bonis ff de bon liber.* Nec ad rem pertinet, quod ea potissimum persona inspicienda sit, cuius contemplatione legatum fuit, *l. filiofamilias, 42. de cond & demonst.* Id enim tunc obtinet cum persona supereſt, cuius contemplatione aliquid factum fuit. Defuncti autem persona nulla est. Iungo *Defin. 11.* ẽ *famil. erciſc.*

DEFINITIO XXXVI.

Quanam actionum hæreditariarum æstimatio facienda sit in ponenda legitima ratione?

CVm legitima portio sit quota bonorum non hereditatis, consequens est vt in ea æstimanda, si quid fuerit mortis tempore in actionibus hereditariis, non debeat inspici quid tandem post varios anfractus ex eiusmodi actionibus redactũ sit, sed quanti potuerit ab initio vendi & æstimari,[2] detracto periculo dubij euentus[3] metuque sumptuum, id est quanti dubius ipse euentus fuerit, si mortis tempore actio vendita fuisset.[4] Neque enim quod per heredis actiones exercentis operam & industriam accessit hæreditati augere debet legitimam in fauorem aliorum liberorum, qui non egerunt, nec si parati sint in sumptuum contributionem venire.[5] Ita fit vt si quis aut si qua ex liberis eo tempore quo incertus adhuc erat euentus exercendarum actionum legitimæ portioni renunciauerit accepta certæ pecuniæ quantitate, non ob id rescindi postea debeat renunciatio per restitutionem, quod contigerit ex iis actionibus magnam pecuniam redactam esse.[6] Pendebat enim id ex dubio euentu[7] nec proinde iustam præbere potest causam restitutionis[8] si initium inspicias, quod semper inspiciendum est,[9] tempusque ipsum contractus.[10] Et hoc est quod dici solet, Eum qui contractus tempore læsus non fuerit, non posse restitui prætextu læsionis ex postfacto superuenientis, nec si minorem[11] proponas aut ecclesiam.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Auth. nouissima*, vbi Salyc. Ias. & alij, *C. hoc tit.*

2 Potest enim etiam actio vendi, vt & alia quælibet res mobilis aut immobilis, *tot. tit. De hered. vel act. vend. D. & C.* itemque dubius euentus *l. si iactum retiu. 11. D. de act. empt.*

3 *L. eo tempore, 50. & l. quod debetur, 51. ff de pecul.*

4 Nam actionis emolumentum illud intelligendum est,

quod supereſt deductis sumptibus litis in eam rem vel instituendæ vel institutæ, sicut & fructus dicuntur deductis expensis, *l. si quid possessor, 31. § sicut autem, l. heres furiosi, 51. D de petit. hered cum similib.*

5 *Arg l quod si minor, 24 § Scaeuola, D. de minor.* Text. est elegans, *in l. si culpa 63 D de rei vind.*

6 *Arg. l si patronum ex debita, 44. § si ex bonis, D. de bon. libert. d. l si culpa, in fin.*

7 Poteratque fieri vt heres condemnaretur, quo casu noluisset filia in sumptuum contributionem venire, Facit *l. pen. C. de solut*

8 *L fideicommisso, 11. C. de transact. l si pater, 12. C. hoc tit.*

9 *L 3 §. scio. d l quod si minor, §. restitutio, D de minor.*

10 *L. si voluntate, 8. C. de rescind.*

11 *L. verum, 11. §. item non restituetur, & §. locupleti, D. de minor.*

12 Solet enim ecclesia vti iure minoris, *cap. suscitata, vbi not. Extr. de in integr restit.*

[DEFINITIO XXXVII.

De computanda legitima nepotum siue soli sint, siue patruum habeant superstitem aut auunculum.

ETsi nepotes ex filiis, & filiabus succedunt auo & auiæ in stirpes non in capita, Non solùm si cum patruo, sed etsi soli ac per se succedant,[1] quoties tamen de legitima computanda eiusq; ratione ponenda quæritur, multum interest an soli nepotes supersint, an verò etiam persona aliqua ex filiis aut filiabus primi gradus. Posteriore namque casu legitimæ computatio fieri debet ex numero liberorum primi gradus, non autem nepotum, vt si prædefunctus filius quatuor liberos reliquerit, alius autem supersit filius aut filia omniũ legitima sit triens tantùm non semis,[2] quasi duobus tantum liberis relictis.[3] Priore verò casu computatio facienda est ex numero nepotum, vt legitima sit semis[4] non triens, Quod hoc casu legitima nepotibus debeatur ex proprio capite citra ius vllum repræsentationis,[5] aut saltem tanquam repræsentatibus gradum duntaxat, non etiam personas parentum.[6] *Ita tractatum est* 28. April. 1614.

1 *§. cùm filius & §. vlt. Inst. de hered. qua ab intest. defer.*

2 Guill. Bened. *in quæst. de legit. part. 3.*

3 Quoniam quandiu supereſt vel vna persona ex liberis primi gradus, non potest fieri vt primi gradus ratio habenda non sit.

4 Alex. *cons. 63. vol. 2.* post Salycet. *ad Auth. nouissima C hoc tit.* quem sequitur Ias. *ibid. num. 13.*

5 Paul. Castrens. *ad l. qui superstiti num. 4. in fin. D. de acquir. hered.*

6 Dixi *Defin. 17. §. de pact.*]

TIT. XX.

DE INOFFIC. DONAT.

DEFINITIO I.

Variarum donationum cumulatio fit, vt locus sit querelæ inofficiosæ donationis.

VArIIS donationibus, siue in vnam personam, siue in plures non eodem tempore collatis, etsi summarum cumulatio non admittitur ad conflandam eam quantitatem, quæ faciat, vt iure communi donationem insinuari necesse sit:[1] Admittitur tamen ad hoc, vt singulæ donationes perinde immodicæ & inofficiosæ fuisse videantur, atque si vnica liberalitate vniuersum patrimonium exhaustum profligaretur.[2] Ideo fortasse, quod tot donationes defectu insinuationis irritas fieri durius futurum sit,[3] omnes vero tanquam inofficiosas reuocari, fauorabilius, propter liberos, quibus vtique consulendum est.[4] Cum tamen nihil eorum interſit, vnane an plures donationes factę sint. Vtroque enim casu æquale damnum passuri sunt, si non ius fauorabiliter consulatur.[5] Et vero quamuis ad exemplum[6] querelæ inofficiosi testamenti querela inofficiosæ donationis introducta sit, duplici tamẽ de causa videri potest minus odiosa, tum quia non rescindit defuncti voluntatem eo prętextu, quasi fuerit ille demens & insanus,[7] sed solo fauore illius, cui legitima debetur,[8] tum etiam quod suprema iudicia, quæ per querelam inofficiosi testamenti rescindũtur, multo fauorabiliora existimentur,[9] quam quæ inter viuos collatę sunt liberalitates. Cui consequens sit, vt eorum rescissio tanto debeat odiosior existimari.[10] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Messimieu, & de Satmoye, 15. Calend. Aug. 1591.

1 Textus est. *in l sancimus, 34 § si quis autem, C. de donat.*

2 Bart. Bald. & cæteri, *ad l. 1. C. hoc tit. Per text. in d. l. 1. & l 2. §. 5. & 6. eod.* [3] Imo contra sentit Bart. & Castrens. *ad d. l. 1. ex l si libertus 16 §. vlt D. de iur. patron.*

3 Nunquam enim capienda est ea interpretatio, quæ faciat actum inutilem, *l. Titia cum testamento, 31. §. Lucius, de leg. 2. & dict. §. si quis autem, vers. & introducere modos, per quos non valeant, & in irritum reuocentur.*

4 Per querelam inofficiosæ donationis, quod vnicum remedium est eo casu necessarium, quod fraus facta sit non solum legitimæ, sed etiam querelæ inofficiosi testamenti, *l. Titia Seio, 87. § Imperator, de legat. 2. l. si liqueat, 8. C. hoc tit.*

5 *d. l. 1. d. l. cum donationibus, 6. eod.*

6 Et similitudinem, & quidem in omnibus, vt ait *l. vlt. eod.* [Vnde est quod querela inofficiosæ donationis, sicut & inofficiosi testamenti non competit, nisi post mortem patris, nec potest viuo eo exerceri, sed soli patri competit auxilium aduersus inofficiosam donationem quam ipse fecerit vt in *l. si totas 5. C. hoc tit. Ita Senatus* in causa N. Francisci de Boyuin Baronis du Villars. 3. Non. Decembr. 1612.]

7 Qui color est querelæ inofficiosi testamenti, *l. 2. cum seqq. D. de inoff. testam.*

8 *d. l Titia. §. vlt* in illis verbis, *subueniendum sit liberis.*

9 *L. 1. C. de sacros eccles. l. vel negare, 6. ff. testam. quemadm. aperi.*

10 Nam & causa testamenti fauorabilior creditur, quam causa liberorum, *l si pars 80. D. de inoff. testam.*

DEFINITIO II.

Donationes inofficiosæ in priorem coniugem collatæ per liberos subsecuti matrimonij in totum reuocantur.

SI quis immodicas donationes in vxorem contulerit, siue in contractu matrimonij, siue ante contractum, etsi non ex sola liberorum superuenientia reuocãtur,[1] siue ex eodem matrimonio suscepti sint, quia de iis fuit cogitatum,[2] siue ex alio, quoniam non possunt illi esse fauorabiliores, quam si ex eo ipso natī essent matrimonio:[3] Reuocantur tamen per querelam inofficiosæ donationis, nec tantum ad concurrentem vsque legitimæ quantitatem, quomodo si cui ex liberis facta esset,[4] sed pro virilibus, vt euenit quoties extraneo donatum est.[5] Nam quod melior est conditio vxoris, quam liberorum hactenus, vt propter superuenientes liberos non reuocetur donatio, facere non debet, quo minus extraneæ potius, quam liberorum iure censeri debeat mulier, quæ reuera extranea est,[6] cum donatio tanquam inofficiosa reuocatur. Sunt enim ista reuocandarum donationum remedia prorsus dissimilia, & ex causis longe dissimilibus introducta.[7] Reuocantur donationes per superuenientiam liberorum ex tacita donantis voluntate, qui cum de nascituris liberis non cogitauit, credendus est, non fuisse donaturus, si de iis cogitasset.[8] At tãquam inofficiosæ reuocantur inuito etiã donatore, quoniam

quoniam inofficiosæ donationis querela iuris auxilium necessarium est, aduersus donatoris impietatem manco remedio querelæ inofficiosi testamenti.[9] Vnde illud quoque fit, vt reuocandæ donationis rationem illam, quam Constantiniana lex inducit, donator possit contraria voluntate non expressa solum, sed etiam tacita excludere, si quoquomodo de liberis cogitauit.[10] Inofficiosæ vero donationis querelam auferre non item, quæ inuito eo competit, ex solo beneficio iuris.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Per l si vnquam 8. C. de reuoc. donat.*

2 Nemo enim, si improbe ad matrimonium accedit sine voto & spe suscipiendorum liberorum, *l. 1. D. solut. matr.* Constitutio autem Constantini, *in d. l si vnquam*, non habet locum quoties de liberis nascituris cogitatum fuit, vt ad eam notant interpretes.

3 Et verisimile non est de his fuisse cogitatum, *Leum vir vxori 25. D. de condit. & demonstr.*

4 Sic enim vulgo creditum est, *ex l. 5. & l si liquent 8. Cod. hoc tit.* Contra quam sententiam vide quæ scripsi *lib. 3. Coniect. cap. 17.*

5 *L. 1. vbi nostri notant, C. hoc tit.*

6 Nam & inde fit, vt ad intestati successionem non vocetur, nisi post omnes agnatos & cognatos, *l. penis, C. vnde vir & vxor, l. 3 C quor. bonor.*

7 Et diuersis autem, vt dici solet, non infertur, *vulg. l. Papinianus exuli 20. D de minor.*

8 Ex coniectura illa pietatis facit, vt nemo propriam sobolem alienæ anteponere voluisse videatur, *l. cum acutissimi 20. in fin. C. de fideicomm l. generaliter 6. §. cum autem, C. de instit. & substit.*

9 *d l. 1. & d. l. si liquent 8. C. hoc tit.*

10 Andr. Tiraq. latiss. *ad eam legem si vnquam, Cod. de reuoc. donat.*

11 *d. l. Titia Seio 87. §. Imperator, & §. vlt. de legat. 2. & toto hoc tit. C.*

DEFINITIO III.

Quantum interfit, an donationes reuocentur ex superuenientia liberorum, an tanquam inofficiosæ?

INde illud etiam est quod nostris placet, Donationes, quæ ex Constantini lege[1] reuocantur, semper pro virilibus superuenientium liberorum portionibus reuocari, quas ab intestato habituri illi essent, si donationibus exhaustum patrimonium non fuisset.[2] Et consequenter in totum si alij nulli sint liberi, quam quibus iniuria facta est.[3] Nam & viris appellatione interdum totum continetur.[4] Per querelam vero inofficiosæ donationis non nisi ad debitum vsque bonorum subsidium,[5] si non re simul & consilio officiosa donatio fuerit,[6] secundum distinctionem, quæ ab interpretibus nostris vulgo probata, à nobis tamen certissimis iuris rationibus prudentumque auctoritatibus tam pridem refutata est.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *In l si vnquam 8. C. de reuoc. donat.*

2 Quia non creditur donatarius habere pro se voluntatem donatoris, quam credibile est non fuisse donaturum, si de liberis sibi nascituris cogitasset. Sic enim nostri ratiocinantur, contra quos tamen vide quæ scripsi *lib. 7. Coniect.* Simile quiddam de præsumpta testantis voluntate vide *in l. mulier 22. in princ. versic. Brasidas, ad SC Trebell.*

3 Siue totum patrimonium donatum fuerat, siue pro parte, vt ait *d l si vnquam.*

4 *L. virilis appellatione 145. D. de verb. signif. l. 2. C. de hered. instit.*

5 *Ex l si totas 5. & l si liqueat 8. C. hoc tit.*

6 Vt in specie *l. Titia Seio 87. §. Imperator, de legat.*

7 *Lib. 3. Coniect. cap. 17.* vbi omnino vide.

DEFINITIO IV.

Casus, in quo inofficiosa donatio non reuocatur per liberos postea susceptos, nisi vsque ad concurrentem legitimæ quantitatem.

EST etiam superioribus consequens, vt si pater, qui ante susceptos liberos bonorum suorum partem donauerat, natis postea liberis legitimam reliquerit,[1] aut quid aliud, quod sit loco legitimæ, non nisi ad eam vsque quantitatem, si modo legitimæ sufficiat,[2] donatio reuocetur:[3] manifesta namque donatoris voluntas est pro donatario in omni eo quod excedit.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Puta dotem, quam nostri vulgo tradunt esse legitimæ, ob id quod legitimam imputatur, *ex l. quoniam nouella 29. C. de inoffic. testam.*

2 Alioqui locus est querelæ inofficiosæ donationis iure vetere, quemadmodum locus esset querelæ inofficiosi testamenti, si bona donata in donatoris hereditate reperirentur tempore mortis. Hodie tamen ex nouo iure, *& ex Nouell. Iustin. 29. de immens. donat. in fil facl* videtur sola actio competere ad supplementum legitimæ exemplo eius iuris, quod iam antea idem Iustinianus constituerat de querela inofficiosi testamenti, *in l. omnimodo 30 Cod. de inoff. testam.* Nisi quis dicat specialiorem esse nouellam illam *constit. 92.* nec ad immensas donationes quaslibet pertinere, sed ad eas tantum, quæ in aliquem ex liberis collatæ sint, vt & titulus, & constitutionis text. demonstrat.

3 *L si totas 5. C. hoc tit.*

4 *Arg l. milites 36. D. de testam. milit. cum simil.*

DEFINITIO V.

Pendente lite de inofficiosa donatione filius ex bonis litigiosis alendus est.

SI dubitetur an inofficiosa sit donatio, aut an Constantinianæ legi locus esse possit ad reuocandam donationem, nec habeat interea filius vnde se alat aut litis sumptus ferat, æquissimum est pendente facti quæstione adiudicari filio certam pecuniæ quantitatem arbitrio iudicis constituendam, non secus ac si petitione hereditatis, vel de inofficioso testamento experiretur,[1] Ne alioqui & inopia litem deserere, & deserta lite iuris sui iacturam facere compellatur: nec minus contra donatarium fiduciaria illa adiudicatio[2] fieri & potest & debet, quam contra heredem. Cum eo maxime casu donatarius loco heredis constitutus videri debeat, quo per donationis excessum factum est, ne donator heredem habere potuerit.[3] Nunquam vero præstandæ satisdationis necessitas filio ex hac causa iniungitur,[4] quem, dum fideiussores perquirit nec inuenit, fame interea perire impium certè fuerit & inhumanum.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l si instituta 27. §. penult. D. de inoffic. testam. l. vlt. C. de ordin. cognit.*

2 Pragmatici vulgo prouisionalem sententiam appellant.

3 Nam & sic vulgo creditum est donatarium vniuersalem esse loco heredis, Guid. Pap. *quæst. 460.*

4 Quia satisdandi onus plerumque graue est, præsertim homini egeno, cui non fuerit difficilius pecuniam inuenire ad soluendum, quam fideiussorem, *l. 2. §. sed si dubitetur, D. de iudic.*

5 *L. 1. §. idem per contrarium, L. 5 §. si vel parens, & l. si neget 7. D de agnosc. & alend. liber.* vide *Defin. 7. h. tit.*

DEFINITIO VI.

Donatio facta sub nomine mutui simulati reuocatur per querelam inofficiosæ donationis, & quando valeat tanquam donatio inter viuos aut causa mortis.

MAter, quæ sciebat habere se plerosque creditores,[1] professa erat, debere se vni ex liberis quem præ cæteris diligebat magnam pecuniæ quantitatem ex causa mutui, sibique præstitorum per longum tempus alimentorum:[2] Ac præceperat, vt ea quantitas non nisi post mortem suam peti posset:[3] Item, vt si debiti con-

trouersiam facere hæredes vellent, iis hæreditas auferretur, & filio donatario applicaretur. Placuit, cum neque de mutui numeratione constaret, [4] neque de alimentorum exhibitione, quibus sufficere annui donatricis redditus poterant, donationem potius in filium collatam videri, quæsito mutui colore, vt fortior obligatio ex causa onerosa contraheretur. [5] Eo magis quod hic idem filius matri, postea cęteris quoque liberis donanti consenserat, nec de debito quicquam fuerat protestatus. [6] Itaque si quorundam ex liberis legitimæ fraus facta proponatur, exemplo cæterarum donationum, hæc quoque ad eam vsque quantitatem, quæ pro legitimæ supplemento debeatur, [7] reuocanda erit. [8] Nec indictam pœnam patientur, qui contractus simulationem objicient. [9] Cum eiusmodi contractibus hæreditas, sicut dari non potest, ita nec adimi, [10] neque præterea sufficiens causa illa sit ad exhæredationem. [11] Valebit tamen ea liberalitas iure donationis inter viuos, [12] si sit insinuata, [13] licet effectus eius post mortem collatus sit. [14] Sed si insinuatio non interuenerit, tuenda erit iure donationis causa mortis, [16] dummodo & præsenti facta sit, [17] & coram quinque testibus. [18] Alioqui non ex eo solo, quòd mortis mentio facta fuerit, & quod testes quinque interfuerint, censenda erit mortis causa donatio, si ex aliis coniecturis appareat voluntatem adfuisse donandi inter viuos, [19] vtputa si insinuari donationem voluerit is qui donauit. [20] Aut si ita donare se dixerit, vt nullo casu donatio reuocaretur. [21] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise, viduæ Illustris D. Joannis Comitis de la Chambre, 4. Id. April. 1593.

1 Quorum causa semper potior est, quam sit liberorum, in legitima quoque portione, quia legitimæ ratio non ponitur, nisi deducto ære alieno, *l. Papinianus, 8. §. quarta autem, D. de inoff. test.* Ex eo tamen quod quis scit se habere creditores, facilius capitur præsumptio consilij fraudulenti, *l. omnes, 17. §. 1. D. quæ in fraud cred.*

2 *Vt in l. qui testamentum, 27. D de probat.*

3 Quæ vulgaris natura & conditio est donationum causa mortis, cum quis mauult donatarium rem habere, quam hæredem, se autem quam donatarium, *l. 1. l. Senatus, 35 §. 1. ff. de mort. caus donat.*

4 Non enim creditur assertioni personæ suspectæ, *l. eum quis decedens, 37. § codicillis, & §. Titia, de leg. 3.* solent autem fraudi suspecta esse, quæ inter parentes & liberos geruntur, quoties alius læditur, *l pen in princ D. de rit nupt. l. pen §. 1. vers. sed nunquid, D de bon. libert. §. perlusorio, 14. D. de appellat. l. data, 27. C de donat.*

5 Solet enim potior in multis esse causa creditorum, qui onerosam causam habent, quam eorum qui lucrativam, *l quod autem, 6 §. simili modo dicimus, l. vltim. § si à socero, D. quæ in fraud. cred. l 4. §. si cum legitima, versic. si quis autem, & § auctoris, D de dol. mal. & met. except.*

6 Quod facturum eum fuisse verisimile erat, si quid sibi debitum putasset. Solent enim & debent creditores salua pignoris sui causa consentire, *l. si debitor, 4. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

7 *L si totas, 5. & l si liqueat, 8. C. hoc tit.*

8 Cum tamen reuocari non posset obligatio mutui si vera fuisset. Inspiciendum autem est id, quod reuera agitur potius, quam quod simulate concipitur, *l. 1. & tot. tit C. plus valer. quod agit quam quod simul. concip.*

9. Non enim habet iniuriam executio iuris, *l. iniuriarum, 13. in princip. D. de iniur.* nec pœnam meretur, quod fit lege permittente, *vulg. l Gracchus, C. ad leg Iul. de adulter.* Nec rursus valere possunt huiusmodi clausulæ, adiectæ in fraudem legis & legitimæ, *d. l. cum quis, 37. §. Titia, & dict. l. qui testamentum, l. quoniam in prioribus, 32. & l. scimus, 36. ad fin princip. C. de inoffic. testam.*

10 *L hereditas, 5. C. de pact. conuent. tam ꝫ. dot.*

11 Vbi enim dari non potest ibi nec adimi, vt in codicillis cernere est, *§. penult. Instit. de codicill. l. 2. §. vltim. ff. de inr. codic.* iunct. *l pen. §. vltim. D. de condit. instit.* Eadem enim ratio esse solet dationis & ademptionis, *l. 3. §. conditio, D. de adim. legat.*

12 Neque enim est ex iis causis quas Iustinian. iustas esse voluit, *Nouell. 115. vt cum de appellat. cognosc. §. aliud quoque capitulum.*

13 Donari enim videtur, quod nullo iure cogente conceditur, *l. 1. l. donari, D. de donat. l. donari, 82. de reg. iur.*

14 Quia ex Senatus nostri stylo omnis donatio inter viuos eget insinuatione, excepta illa sola quæ fit in contractu matrimonij.

15 *L. vnic. C. vt action. ab hered. & contr. hered. incip.*

16 Præsertim si iurata sit postquam magistratui placet iusiurandum habere vim clausulæ, *omni meliori modo, ex l. cum pater, 77. § filius matrem, de legat. 2.*

17 Non enim potest donatio causa mortis fieri absenti in eoque differt à donatione inter viuos, *l absenti, 10. ff de donat. & ibi not. l nec ambig 6. C. eod.*

18 Requirit enim donatio causa mortis quinque testes, *l. vltim. Cod. de mort. caus. donat.* exemplo alterius cuiuslibet vltimæ voluntatis, *l. vlt. Cod de codicill.* cum tamen donatio inter viuos duobus testibus contenta sit, *l. vbi numerus, 12. D. de test.*

19 Sæpe enim fit, vt non tam mortis causa, quam moriens quis donet, vt eleganter Pap. loquitur, *in l. Seia, 42. § vltim. de mort. caus. donat.*

20 Nec enim donatio causa mortis eget insinuatione, *d. l. vlt. C. eod. ill tit.*

21 Tunc enim donandi causa magis mors est, quam mortis causa donatio, quomodo legendum est *in l. vbi ita donatur. 27. D. eod. tit. D. de mort. caus. donat.*

DEFINITIO VII.

Inofficiosam donationem non nisi inspecto tempore mortis donatoris æstimandam esse.

PLuribus separatim factis donationibus quæ simul iunctæ inofficiosæ sint, non eæ tantum, quæ posteriores factæ sunt, rescindi debent per querelam inofficiosæ donationis, ne alioqui facile sit donatori inane & illusorium reddere querelæ remedium multiplicatis donationibus, sed omnes coniungendæ sunt, [1] vt priores quoque, licet initio inspecto inofficiosæ non fuerint, [2] pro rata reuocentur. Perinde namque ex pluribus donationibus simul iunctis fraudandi animus præsumitur, atque ex vna, quæ sit vniuersalis. [3] Et vero necesse est in tempus vsque mortis manere in suspenso, an inofficiosa donatio futura sit. Nam etsi patrimonium suum quis totum donauerit, non ideo tamen inofficiosa dici donatio statim potest. Quid enim si postea donator alia bona acquirat, ex quibus dari possit legitima filio mortis tempore, etiam ex comparatione patrimonij, quod ante donationem donator habuerat? [4] Denique cum legitima non nisi mortis tempore deberi incipiat, consequens est, vt in æstimandis inofficiosis donationibus, quæ fraudandæ legitimæ causa factæ sint, [5] mortis tempus spectari oporteat. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt scripsi Defin. 1. ꝫ *eod.*

2 Eventus enim hic potissimum spectandus est, vt & fere alias quoties de fraude disputatur, *l. 1. & vlt. C. qui manum. non poss.* & fraus accipienda est cum effectu, *l. 1. in fin D. de statul. l. ait prætor, 10 §. 1. D. quæ in fraud credit. l. 1. § penult. D. si quid in fraud patr.* Etsi distinguere nostri solent, an donatio inofficiosa sit re & consilio, an re tantum, an consilio tantum, *d l. Titia Seio, 87. §. Imperator, de leg. 2.*

3 Neque vero eius, qui de inofficiosa donatione conqueritur, quicquam interest, an per vnicam donationem, an per plures fraudem in legitima patiatur.

4 *Nouell. Iustin. 92. De inuent. donat. versic. in tantum autem aucta quantitate, quantum habuit substantia patris, antequam donationibus exhauriretur.*

5 *L 1. §. si impubere, D. de collat. bonor. l. cum quæritur, 6. C. de inoff. testam.*

6 Quemadmodum si querela inofficiosi testamenti proponeretur, *d. l. cum quæritur,* neque enim illa, neque hæc inofficiosæ donationis viuo donatore proponi potest.

TIT. XXI.

TIT. XXI.

DE PETIT. HERED.

DEFINITIO I.

Petenti hereditatem eius, qui mortuus negatur, non cogitur reus submministrare sumptus litis & alimentorum pendente lite, nisi actor sit ex liberis aut parentibus.

CVM fratris quasi defuncti hereditatem ex paterno fideicommisso soror sibi restitui, mortisque quam aduersarius negat probandæ, & litis persequendæ gratia, quod inopia vigeretur, sumptus ex hereditate protogiri postularet, oblata in eam rem satisdatione, Pronunciatum est male eam agere, quæ paupertatis obtentu intentionis suæ primordium aduersarij sumptibus probare vellet,[1] Nec est contratium, quod descendentibus de ascendentium, itemque ascendentibus de descendentium hæreditate vniuersa, aut de legitima portione contendentibus certam pecuniæ quantitatem pro modo patrimonij, ad alimentorum litisque sumptus necessarios interea dari debere, nulla etiam præstita satisdatione innumeris Senatusconsultis decretum est.[2] Nam hac in re, vt & in alus fere omnibus iuris partib. fauorabiliorem ascendentium & descendentium, quam agnatorum vel extraneorum causam esse æquum est,[3] cum his quidem ex naturæ iure communique parentum voto,[4] illis vero summa miserationis ratione,[5] hereditas debeatur, saltem ad finem eius portionis, quam ex legibus omnimodo habere debent,[6] ita vt si quando nihil vel minus habeant, non tam de ipsorum iure dubitandum,[7] quam de facta ipsis iniuria quærendum videatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 9. April. 88. Item pro liberis D. de Sarmoye, contra Dn. Meximieu, 11. Aug. 88. & 18. Jul. 1591.

1 Hoc enim casu maxime illud obtinet, quod dici solet, neminem contra seipsum litis sumptus subministrare cogendum esse, *l Imperatores, 17. D. de tutel. & ration. distr.*

2 Vt scripsi Defin. 6. *supr. de inoff. testament.* & Definit. 5. *supr. tit. prox. ex l si institutus, 27. §. pen. D. de inoff testam. & l. vlt. C. de ordin. cognit.*

3 *Argumint. l. 1. §. largius, D. de succes. edict. l. 1. D. de inoffic. testam.*

4 *L etsi is, D eod l. Iulianus, 26. D. si quis omiss. caus. testam. l. pen §. sed nunquid ff. de bon liber. l. de emancipatis, 13. §. cum enim, C. de legit. hered.*

5 *L scripto, 7. §. vltim. D. vnd. liber. l. iure succursum, 6. D. de iur. dot.*

6 *Nouell. 1. de hered. & falcid. §. primum itaque.*

7 Si modo constet eos esse liberos qui pene ad propria bona veniant, *d. §. largius, & l. in suis, 11. D de lib. & posthum.* Nam etsi negentur esse iusti liberi, interim tamen alendi sunt, *l. si neget, 7. D. de agnosc. & alend liber.*

8 *L. non est enim, 4 D. de inoffic. testam.* Obserua tamen, si quis agat tanquam heres testamentarius eius, quem defunctum esse constet, ac proferat testamentum non cancellatum, audire eum debere, si pendente lite petat prouisionalem huiusmodi adiudicationem. Petr. Rebuff. *in tractat de execut. sentent. prouis. artic. 1. gloss. 2. num. 31. ex l. vltim. Cod. de edict. Diui Hadr. tollend.*

DEFINITIO II.

Heres falsus, non nisi volente vero herede hereditatem petere potest, licet possessor nihil omnino iuris habeat.

QVamdiu ei, quem siu[illegible] testamento, siue ab intestato lex priorem ad hereditatem vocat, nō est præclusa via hereditatis acquirendæ, nullus omnino fit sequenti locus.[1] Itaque si vel hereditatem vel rem aliquam singularem, tanquam hereditariam[2] petat ab eo, qui nullum sibi in hereditate ius adserat, repelli potest,[3] quasi qui sine iure & actione experiatur,[4] Nec videbitur ea exceptio de iure tertij,[5] quæ verius est de non iure actoris.[6] Prius enim de actoris, quam de rei iuribus quærendum est.[7] Atqui, inquies, ex earum exceptionum numero hæc est, quæ non aliter sunt excludiuę iuris agentis, quomodo nostri loquuntur, quam si tertius velit, quas ideo opponi non posse merito placuit, non accedente tertij voluntate.[8] Imo inquam, ex iis est, quæ ius agentis excludunt, etiamsi tertius non velit,[9] dummodo nec nolit:[10] quarum vtilitas reo nunquam denegatur.[11] Quare nec ad rem pertinebit, quod non constet agnitam adhuc hæreditatem ab eo cui delata est. Sufficit enim, vt appareat non fuisse repudiatam posseque etiam hodie acquiri, quod vtique fieri quandocunque potest si modo tempora largiantur.[12] *Ita Senatus* pro Joanne Musier, contra Joannem Monnier, 6. Calend. Aug. 1588.

1 *L. iuqui heres, 13. l. quamdiu, 39. l in plurium, 70. ff. de acquir hered § placebat, Instit. de legit agnat succes.*

2 Nam & aduersus eum, qui rem vnam hereditariam licet minimam possidet, competit petitio hereditatis, *l. regulariter, 9. & seq. D. hoc tit.*

3 Id enim est quod dici solet aduersus extraneos etiam vitiosam possessionem prodesse, *l. vltim. D. de acquirend. possessio.*

4 Nemo enim sine actione experiri potest, *l. si pupilli, 6. 5. videamus, D. de negot gest.*

5 Quæ regulariter non est admittenda, *l. loci corpus, 4. 5. competit, vbi* Bart. & alij, *D si seruit. vindic.*

6 *L vlt. C. de rei vindicat.*

7 Cum actore nihil probante reus absoluendus sit, etiamsi nihil præstet, *l. qui accusare, 4 C. de edend. l. negantes, 9. C. de oblig. & act. l. actor quod asseuerat, 23. C. de probat.*

8 *L. 2. vbi late* Bart. *D. de except. rei iudic.*

9 Quia hereditas quæ alterius est, non potest esse actoris. *l. quod contra, 14. 5. vni duo, de regul.* & vt ait *l. 1. §. 1. si pars hered. pet.* qui hereditatem petit, non ex eo metitur, quod possessor occupauit, sed ex suo iure.

10 Aliud enim est velle, aliud non nolle, & contra aliud non nolle, aliud velle, *l. 4. D. de acquir. hered. l. 3. de reg. iur.*

11 *d. l. vlt. C de rei vindic.*

12 *L. sicuratorii, 9. C. de iur. delib.* Adde *Defin. seq.*

DEFINITIO III.

Heres ex parte, quamdiu coheredes adire possunt, non nisi suam partem hereditatis petere potest.

SImile est, quod plerisque Senatusconsultis pronunciatum memini, si ex pluribus hæredibus siue testamentariis, siue legitimis quidam hæreditatem agnouerint, alij nondum agnouerint, eum, qui non nisi pro parte hæres est, non posse hæreditatem, aut rem hæreditariam in solidum petere, aut actionem hæreditariam in solidum exercere, quamdiu in eo est hereditas, vt pro cohæredum portionibus agnosci ab iis possit,[1] quia nec interea iuri accrescendi locus vllus esse potest.[2] *Ita Senatus* sæpius.

1 Textus est elegans & apertus, *in l. 2. D si pars hered petat.* vbi obserua in illis verbis, *si ceteri non adierint*, Iurisconsultum dixisse *non* pro *nondum*, vt sequentia illa demonstrant, *non adeuntibus autem ceteris.* Adde Antonin. Thesaur. *Decis. Pedem. 4. num. 8.*

2 Ius enim accrescendi sicut locum non habet in portionibus agnitis, *l. vnic. §. hu ita diffinitis, Cod. de caduc. tollend.* ita nec in iis, quæ agnosci adhuc possunt, sed in iis demum quæ defecerunt vel morte, vel repudiatione, siue expressa, siue tacita, quæ ex solo temporis lapsu inducitur, *l. ex pluribus, 9. D. de suis & legit.*

DEFINITIO IV.

Petitio hereditatis siue directa siue fideicommissaria cumulari potest cum vindicatione rerum singularum. Potest tamen si actor velit, & sit illa expeditior prius decidi.

PEtitio hereditatis fideicommissariæ contra singulares rerum fideicommissarum possessores non prius exerceri potest, quam restituta sit per fideicommissum hereditas, [1] nimirum ab eo ipso qui est grauatus; aut, quod hac parte idem est, à grauati herede.[2] Prius enim est, vt restituatur fideicommissum, quam vt ex fideicommisso transeant actiones,[3] quas tamen transisse necesse est, priusquam agere fideicommissarius possit aduersus eum, qui fideicommissum non debet,[4] ne alioqui sine actione agere videatur.[5] Quod si heredis grauati heres nullus sit, decerni in eam rem curator hereditatis solet, vt cum eo de fideicommissi iure disputetur, & fideicommissum aut per eum restituatur,[6] aut pro restituto habeatur.[7] Si tamen, vt sæpius euenit, is ipse, qui fideicommissum restituere debet, hereditarias res possideat, potest recta conueniri, vt non tantum ius ipsum hereditatis restituat, sed ipsas quoque res singulas, quippe quæ hereditatis appellatione continentur: [8] Sed si de singulis rebus longior tractanda sit quæstio, quod hereditarias esse neget ille, à quo fideicommissum petitur, nihil prohibet de solo fideicommissi iure ante omnia cognosci,[9] ne forte inanibus sumptibus oneretur is, qui dicit deberi sibi fideicommissariam hereditatem, si postquam probauerit has & illas res esse hereditarias pronuncietur nullum ei relictum fideicommissum.[10] Quare nec ei nocere debebit, quod supplici libello vtramque actionem[11] cumulauerit. Potest enim vtraque quidem cumulari, sed non ideo necesse est vtramque simul decidi.[12] *Ita Senatus* in causa Dom. Francisci de Bourdeaux, contra D. Bonam de Coste vxorem Dn. Baronis de la Serra, 15. Cal. Mart. 1595.

1 Quia cum fideicommissarius tantundem consequatur fideicommissaria hereditatis petitione, quantum heres directa petitione hereditatis, *l. 2. D de fideic. hered petit.* necesse est, vt heredis loco sit fideicommissarius priusquam hac actione experiri possit, quod non fit, nisi per restitutionem hereditatis, *l 1. eod §. restituta. Instit de fideicomm hered l facta 63 in princ. D. ad SC. Trebell. l cum spousus 12. §. is cui, D. de public. in rem act.* Quisquis enim agit petitione hereditatis, siue ciuili & directa, siue fideicommissaria, non ex eo metitur actionem suam quod possessor nullo iure hereditatem occupauerit, sed ex proprio suo iure, vt eleganter ait Vlpian. *in l. 1. §. 1. D si pars hered. pet.*

2 Alioqui non possent transire actiones ex Trebelliano, si non restitueretur hereditas quomodo testator voluit, & eo ipso quia actiones hereditarias omnes habet, id est, ab herede aut heredis herede. *l. 1. D. ad SC. Trebellian.* iunct. *l. si mulier 59. §. ex asse, D. de iur. dot.*

3 *L. si heres institutus 70. §. 1. & pass. D. ad SC. Trebell.*

4 Imo nec aduersus debitores hereditarios agere potest, *l. cum Artemidoram 4. C. vt in possess. legat.* aduersus eos vero, quibus heres pecuniam hereditariam credidit, ne quidem facta restitutione, nisi subsecuta cessione, *l si heres pecuniam 73. D. ad SC. Trebell.* quia heredis non hereditaria actio est.

5 Quod fieri non potest, *l si pupilli 6. §. videamus, D. de negot. gest.*

6 Hic enim perpetuus pragmaticorum error est, vt hereditati, quæ nullum heredem inuenit, dent curatorem contra manifestam iuris rationem, nulliusque legis auctoritate, vt scripsi pluribus locis *in Chiliad. de error pragmat. Decad. 3. Err. 3.*

7 Quomodo putant plerique ex æquitate canonica fideicommissum haberi debere pro restituto quasi breui manu, & citra realem restitutionem, ex *cap in præsentia*, vbi Bald. *Extr. de probat.* Vide Guil. Bened. *in cap. Raynutius*, quo tamen iure non vtimur.

8 Quasi in executione vniuersalis iudicij petitionis hereditatis, qui tamen agendi modus vereor ne à iuris nostri ratione paulo alienior sit. Debet enim iudicium præcedere iudicij executionem, satisque petit res singulas qui petit hereditatem, *l. si quis 7. §. vltim. de except. rei iudic.*

9 Quia cum fideicommissaria hereditas sit hereditas, *tot. tit. de fideicomm. hered.* perinde nomen iuris est, atque alia quælibet hereditas, & ideo etiam sine vllo corpore iuris intellectum habet, *l. hereditas 50. D. hoc tit.*

10 *Arg d l. si quis 7. §. & generaliter, & §. vlt. D. de petit. hered.* Facit *l. ille à quo 13. §. 1. D. ad Senatusc. Trebell.*

11 Scilicet petitionem hereditatis fideicommissariam & specialem rei vindicationem, quas cumulari posse, admissum est eo prorsus modo, quo rescindentis & rescissorij cumulatio admittitur. De quo scripsi in Chiliad. *de error. pragmat.* Alia multa sunt quæ proponi possunt, & simul & consecutiue. Vide Ferrar. *in form. restit. in integr. 41. vers ad dimittendum 15. nu. 2.*

12 Ne alteri quæ faciliorem & expediiorem tractatum habet longior mora per alteram fiat, *argum. l 3. D. vt in possess. legat. 1. dict. Ille à quo §. 1. ad Senatusc. Trebell.*

DEFINITIO V.

Falsus heres, qui cœperat agere tanquam heres in eamque rem admissus etiam à iudice, repellendus est, apparente quandocunq; postea vero herede.

QVi literas apostolicas monitorias in forma significauit, vt vocant, impetrauerat quasi Sempronij heres esset, vt quicquid ex hereditate occultatum dicebatur, sibi restitueretur,[1] alio postea herede apparente, si perigat earum literarum publicationem vrgere repellendus est,[2] cum verisimile sit non fuisse eum literas obtenturum, si se heredem mentitus non fuisset, quas tanquam heres impetrauit.[3] Nec ad rem faciet, si dicat heredem se instituturum posteriore testamento, quod sit occultatum. Aliis namque in eam causam literis opus est, quas non tanquam Sempronij heres impetret, sed proprio iure & nomine, vt se heredem probet.[4] Sed & cum Senatus religione circumuenta, hic tanquam Sempronij heres publicandi monitorij licentiam inaudito vero herede obtinuisset,[5] postea autem verus heres exhibitis tabulis publicationi interfuisset, placuit non debere nocere Senatus decretum ei, qui auditus non fuisset,[6] neque ei prodesse, qui se falso heredem dixisset, cum sciret alium esse heredem.[7] *Ita Senatus* pro N. Petro Iuge, contra Claudium Iuge, ex tempore in secreto auditorio, 1. Iub. April. 1595.

1 Actione scil. petitionis hereditatis, qua vtique etiam fur & raptor tenentur *l. nec vllam 13. in princ. D. hoc tit.*

2 Quisquis enim agit petitione hereditatis, non ex eo metitur suam actionem, quod reus hereditatem, vel quid hereditarium occupauerit, sed ex suo iure, vt diximus *Defin. 2. & 3 s. ex Vlpiano in l 1 §. 1. D. si pars hered petat.*

3 Falso enim heredi nulla actio competere potest hereditatis nomine, nec ferendum est, vt ex sua improbitate actionem nullam consequatur, *Utique fullo 12 §. 1. D. de furt.*

4 Prius enim est, vt de eo quæratur, an hereditas sit delata, quam vt dicatur acquisita, *l is qui heres 13. l. si is ad quem 22. D. de acquir. hered. l. delata 151. de verbor. signific.*

5 Cum nemo ei adhuc faceret controuersiam hereditatis, neque enim diuinare id Senatus poterat.

6 *L. de vnoquoque 47. D. de re iudic l. nam ita 39. D de adopt. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor tot. tit. res inter alios act.*

7 Nam & hic pro herede possidere dicitur, id est, nullo iure, *l. pro herede 11 D. hoc tit.*

DEFINITIO VI.

Rerum singularium exhibitionem quando petere possit tertius opponens contra eum, qui agit fideicommissaria hereditatis petitione.

SI fideicommissaria hereditatis petitio instituta sit, & vt fieri assolet eodem libello petatur missio in possessionem bonorum fideicommissariorum in genere aduersus eum ipsum, qui de fideicommisso restituendo rogatus est,[1] non cogitur actor antequam pronunciatum sit de fideicommissi iure indicare heredi gra-

redi grauato, quænam bona illa sint, quæ fideicommisso contineantur.[2] Nihil enim habet id commune cum eo, de quo prius & ante omnia quærendum est, an fideicommissum debeatur.[3] Nec aliud erit tametsi specialis petitio facta sit huius aut illius fundi tanquam fideicommissarij, si modo actor dicat velle se vt in iudicati executionem ea quæstio differatur.[4] Sane post iudicatum si heres iuret, nescire se an possideat rem quæ petitur, erit ipsi à fideicommissario indicanda, vt scire possit, vtrum cedere debeat, an contendere.[5] Non item si iuret nescire se, an res illa sit fideicommissaria, id est, an ab eo qui fideicommissum reliquit, mortis tempore possideretur.[6] Id enim non ex oculari inspectione, sed ex probationibus à fideicommissario requirendis diiudicandum est.[7] Alia ratio est tertiorum possessorum, qui missioni in possessionem vltro intercesserunt.[8] Hi enim siue ante sententiam de fideicommisso redditam, siue in iudicati executione intercesserint, nõ sunt audiendi, si petant præsentem rem oculis exhiberi, vt sciant an possideant. Cur enim intercesserunt priusquam scirent se possessores.[9] Itaque vel cogendi sunt defendere, si fateantur se possidere,[10] vel si negent transferenda est in actorem possessio in tædium, vt aiunt, tenere negantis.[11] *Ita Senatus*, contra Franciscum Guerin Necten sem, Non. Jun. 1595.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin. 4. supr.*

2 Pertinet enim id ad iudicij vniuersalis & iudicati executionem potius, quam ad fundandam intentionem actoris, aut exceptionem rei: prius autem iudicandum est, quam de iudicati executione tractandum, *l. 1. C. de exec rei iudic.*

3 *L. ille à quo, 13 §. 1 D ad SC Trebel.*

4 Nam quod receptum est, vt harum actionum cumulatio fieri possit, factum est fauore actoris, vt tanto citius ad commodum suum perueniat, & minuendarum litium causa, *arg. l. 3 §. penult. D. de donat int. vir. & vxor. l. quidam, 21. D. de reb. credit. l. 3. D. de recep qui arbitr.* vnicuique autem licet contemnere ea, quæ pro se introducta sunt, *l. si iudex circumuento, 28. D. de minor. l. pen. C. de pact.*

5 *Arg l. 1 D. de edend.* Nam & inde est, quod olim non fiebat vindicatio, nisi in rem præsentem his verbis solemnibus, *hanc rem ex iure Quiritium meam esse aio. l. 1. §. 1. D si quis ius dicent. non obtemp.*

6 Quia quoties rogatur quis hereditatem restituere, id tantum rogatus videtur reddere, quod fuit hereditatis, *l. in fideicommissaria, 18. D. ad SC. Treb.* non quæ aliunde hæres ipse habeat, *l. si adrogator, 22. §. 1. D. de adopt. l. coheredi, 41. §. cum filia, de vulg & pup. subst. l. sequens, quæst 68. de leg. 2.*

7 Quia incumbit fideicommissario onus huiusmodi probationis, *ex reg l. 2. l. verius, 21. l. ante omnia, 23. de probat.* Sufficit tamen quod fideicommissarius probet rem illam, quam dicit fideicõmissariam, possessam fuisse ab eo, qui fideicommissum iniunxit, scilicet tempore mortis, id est, vt probet tenutam quomodo loquuntur, non etiam dominium, saltem ad transferendum onus probandi in possessores. Iunge Definit. 23. *nu. 12. J. de probat.*

8 Potest enim intercedere quisquis priori iudicio non adfuit, *l. de vnoquoque, 47. de re iudic.*

9 Nam nec facile aliam intercedendi causam habere possunt, quam quia possident.

10 Imo etiamsi non possideret, cum se vltro litl obtulerit, tanquam possessor, *l. is qui se liti, 25. cum duabus seq. D. de rei vind.*

11 *L. vlt. D. eod. auth. item possessor, C. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO VII.

Casus, in quo fideicommissarius exhibere debet reo rem, quam intendit esse fideicommissariam, etiam priusquam de fideicommisso pronunciatum sit.

SI tamen is qui fideicommissum petit ab initio litis curauerit, vt tertij quoque possessores in ius vocarentur, vt eodem iudicio, & fideicommissi quæstio, & iudicati executio tractaretur,[1] possessores autem interrogati, an possideant,[2] aut nulla etiam præcedente interrogatione iurent,[3] se nescire verum possideant, in eamque rem petant rem indicari, & oculis subiici, audiẽdi sunt etiamsi actor dicat, velle se, vt de solo fideicommissi iure ante omnia cognoscatur.[4] Quia ex quo quis vocatus est tanquam tertius possessor, siue ad rem restituendam, siue ad hoc solum, vt liti adsit, cœpit eius interesse, vt omnibus quibus facere potest modis, si possideat, fideicommissarium excludat.[5] Cum ex contrario, si non possideat, causa nulla sit, cur se inanibus sumptibus vexare debeat pro lite aliena.[6] Igitur ei res indicanda est, & quidem sumptibus fideicommissarij,[7] qui si ex ea re & sumptuum & longioris litis incommodum patiatur, imputare sibi debeat, cur causam missionis in possessionem cum fideicommissi petitione cumulauerit,[8] ob idque tertios possessores vocari voluerit, aduersus quos si possideret, paratam habiturus erat executionem ex sententia contra eum solum reddita, qui fideicommissum reddere debuisset.[9] Is enim ordo seruari potuit & debuit, vt cõdemnato prius herede missio fieret in possessionẽ bonorum.[10] Cui missioni si quis tertius tanquam possessor intercessisset, hoc ipso possessorem se dixisset, nec proinde fundi demõstrationem postmodum petere potuisset.[11] Idq; omnino consentaneum est ei, quod iure nostro prouinciali generaliter & indistincte constitutum legimus,[12] vt in actionibus omnibus realibus iurante reo, se nescire an rem quæ petitur possideat, loci indicatio actoris sumptibus facienda sit.[13] Quod qui contendant ad eas actiones, quæ ex feudi vel emphyteuseos iure proficiscuntur, faciunt certe sine iure & sine ratione.[14] Porro nemo dubitat, quin missio in possessionem ex causa fideicommissi aduersus tertios possessores mera sit in rem actio.[15] Licet ipsa fideicommissi persecutio contra hæredem grauatum in personam sit.[16] Nam & illa ipsa in rem scripta est.[17] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Celeritate coniungendarum actionum, vt diximus Definit. prox. *num. 4.*

2 Solet namque in eam causam fieri interrogatio, *ex tit. D. de interrog. in iur faciend.*

3 Vt se per iusiurandum purgent de calumnia & dolo malo: *vt in l. quoties, 21 §. prætor ait, D. de noxal. action. l. thesaurum 15. D. ad exhib.*

4 In eoque differt casus hic ab eo, de quo diximus in Def. præced.

5 Siue per non ius actoris, *vt in l. 4. C de edend. l. vlt C de vindic.* siue exhibito etiam titulo suæ possessionis, licet illum exhibere, si nolit, non cogatur, *l. cogi, 5. C hoc tit.*

6 *L. vltim. D. de rei vindicat. & arguin. l. 1. D. de inoffic. testament.*

7 *L. sed etsi 11. §. 1.* in aliis verbis, *periculo & impendiis actoris, D. ad exhib l. si res, 10. D. de rei vindic. cum seq.*

8 Quod autem ex culpa sua damnum sentit, nec sentire videtur, *ex l. quod quis, 203. de regul iur.*

9 Solus enim fideicommissarij contradictor legitimus ille est, qui heres est, & de hereditate restituenda rogatus, si non colludatur, *l. si perlusorio, 14. D. de appel. l. si suspecta, 29. D. de inoff. testam.* Sufficit autem actum fuisse cum eo, qui agendi ius habuit, *l. si ideo, 55. D. de euict. in fine princ.*

10 Scilicet in executionem iudicati.

11 Vt diximus Defin. præced. *num. 8.*

12 Stylo Senatus nostri.

13 *Arg d. l. sed etsi, 11. §. 1. D ad exhib.*

14 Nam cum eadem sit ratio in omnibus in rem actionibus, idem quoque ius statuendum est, *l. 1. ad. 32. D. ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam, de iniust. rupt.*

15 *L. vlt C. de edict. Dini Hadr. tollend. l. vlt §. sin autem, C. comm. de legat.*

16 *L. actio, 28 D. de oblig & act* iunct. *l. pecunia, 178. §. actionis, de verb signif.*

17 Et ideo dicitur actio in personam rei persequendæ gratia, *d. l. actio.*

DEFINITIO VIII.

Hereditatis petitio datur contra possidentem pro herede, siue bona siue mala fidei possessor sit.

HÆ editatis petitio non tantum datur contra eum, qui possidet pro possessore, [1] id est, qui interrogatus, cur possideat, nihil aliud respondere potest, quam quia possidet, [2] sed etiam contra eum, qui possidet pro hærede, [3] puta ex testamento quod valere putat, [4] cum revera non valeat, aut tanquam agnatus proximus, qui ab alio antevertitur. [5] Nec diutius quærimus, an possessor bonam fidem habuerit, nec ne. Nam & bonæ fidei possessores hoc etiam iudicio teneri certum est, [6] nulla alia à prædonibus differentia, nisi quod isti totam hereditatem in solidum restituere tenentur, [7] adeoque cum fructibus & vsuris fructuum ante litem contestatam perceptorum, [8] tametsi non sint facti locupletiores: illi vero non, nisi quatenus locupletiores effecti sunt. [9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 64. infra. De fructibus & lit. expens.

1 *L regulariter* 9. iunct. *l.* 11. *in fin. D. hoc tiul.* Pachin. *lib.* 1. *cap.* 4.
2 *L qui interrogatus* 12. *eod.*
3 *d.L regulariter, cum duabus seqq l* 1. *C de inoff testam.*
4 *L. pro herede* 11. *D. hoc tit.*
5 Hic tamen prædo non est, sive in facto erret, sive in iure, *l sed etsi lege* 25. *§ scire eod.*
6 Nemo enim ex sola bona fide heres fit, si lex non deferat hereditatem, *l. lege obuenire* 130. *de verb. signif.*
7 *L sed etsi lege* 25. *§ quod ait Senatus, & seqq. D. hoc tit.*
8 *L. heres* 51. *§.* 1. *& l seq eodl*
9 *d l. sed etsi lege* 25 *§. consuluit, eod. l.* 1. *& pass. C. eod.*

DEFINITIO IX.

Qui pro fratre habitus est, potest ab intestato succedere, licet non concludenter probet se fratrem. Nec aliud erit, si produxerit testamentum, quo frater nominatus fuit, dummodo testamentum illud sit nullum.

QVI agit petitione hæreditatis tanquam fratris successor ab intestato, licet non præcise probet se fratrem, non eo minus tamen debet vincere, si se vulgo haberi pro fratre, habitumque fuisse ostendat, quam nostri fraternitatis quasi possessionem appellant. [1] Quod si in eam rem produxerit testamentum defuncti, forte vt probet, se à defuncto fratrem nominatum, [2] adhuc debebit vincere, si testamentum illud minus rite factum inueniatur. Nec enim quod tale est, cum pro nullo habeatur, [3] successionem intestati potest impedire, [4] neque rursum, quod actor ipse testamentum produxerit, facere debet, vt fratri videatur, fratrem testatum decessisse, [5] cum eius rei veritas & fides non à voluntate cuiusquam pendeat, sed à sola legis potestate, [6] in quo rerum genere nec expressa confessio contra ius facta noceret confitenti [7] non magis, quam si contra naturam ipsam facta proponeretur. [8] *Sine die.*

1 Afflict. *decis.* 15 post Cyn Bald. & alios *in l. non epistolis, C. de probat.* Bart. *in l. vbicunque, D de vent in pos. mitt. & in l. non sine, D. de Carbon. edict.*
2 Etsi probatio hæc non est concludens, cum plerumque frater dicatur is, qui frater non est, si modo fraterna charitate amplectatur.
3 *L.* 1. *D. de iniust. rupt. & irrit fact. test.*
4 *L penult. § vlt de leg.* 2.
5 Quamuis dici soleat, eum qui producit instrumentum, videri omnia confiteri, quæ in eo instrumento continentur, & per consequens non potest venire contra propriam confessionem Afflict. *dict. decis.* 25. *num* 5 *per not. inst. post legatum, de his quibus vt indign.* & per Bald. *in l aliam, C. eod tit.* & per DD. *in c. 1. cum venerabilis, de except.*
6 *L illa institutio,* 32. *D. de heredib. instit.*
7 *L si veritas, C. de fideicom.* Abb. *in d. cap. cum venerabilis.* Bart. *in l.* 8. *§ si quis ita, de verb oblig.* Angel. *in l* 1. *C. de præscript.* 30. *vel* 40 *ann.* Bald. *in l* 2. *C de error. aduoc.*
8 *L. confessiones* 13. *iunct. l. seq. §. vlt. de interr. in iur fac.*

TIT. XXII.

DE REI VINDICAT.

DEFINITIO I.

Qui titulum iustum habet, non ideo potest vincere in iudicio vindicationis, si nunquam possessionem adeptus fuerit, quia nec dominus.

VM pater bona filij aduentitia Titio contra legis prohibitionem vendidisset, eique vacuam possessionem tradidisset; post aliquot vero annos eadem bona filius patre consentiente auctoritatem præstante Sempronio vendita voluisset, tum ille Sempronius à Titio vindicaret, quærebatur, vtrius ex emptoribus potior causa esse deberet? Placuit, licet prior venditio non valuisset, [1] quippe cuius nulla ratio ac prohibitio restitisset, pro possessore tamen contra vindicantem iudicandum, propterea quod in iudicio vindicationis non alius obtinere possit, quam qui dominium suum probet. [2] Atqui neque ex solo emptionis titulo dominium Sempronio quæri potuerat citra traditionem, [3] neque traditio per patrem aut filium fieri earum rerum, quarum possessio iam in alium translata esset. [4] Neque enim iuris prohibitio obstiterat, quo minus possessor fieri Titius potuisset, [5] quia nec alienare dicitur, qui omittit amittitve possessionem, [6] quæ cum facti sit potius, quam iuris, [7] etiam ex inutili contractu haud dubie transferri potest. [8] Prius ergo debuerat filius naturalem & corporalem illam possessionem, quam pater in Titium transtulerat, auocare, aut condictione, quæ ex Iustiniani lege competit, ad propriam possessionem à quocunque possessore repetendam, [9] aut imploratio iuris Pontificij remedio vulgari, [10] aut denique proposita rei vindicatione, [11] vt postmodum possessor factus vacuam rei suæ possessionem, & per possessionem dominium, [12] in Sempronium transferre posset. [13] Quo non facto, Titij possessio, licet vitiosa, ei prodesse debuit aduersus Sempronium, qui extraneus esset, [14] id est, dominij ius nullum in iis bonis haberet. [15] Nec Sempronio profuit, quod mortuo quoque patre filius sui iuris effectus, posteriorem illam venditionem ratam habuisset. [16] Illa namque semper causa fuerat, quæ dominij translationem impediret, quod possessionem, quam non habebat filius, in Sempronium transferre non potuerat, [17] vt nec sine possessione dominium, [18] & consequenter neque ius vllum proponendæ vindicationis. [19] *Ita Senatus* pro Joanne Musier, contra Joannem Monnier, 6. Calend. Aug. 1588.

1 *In L. cū oportet 6. & l. vl. C. de bon qua lib l.* 1. *C de bon. mater.*
2 Neque enim potest valere venditio facta contra leges, *l. cum lex* 46. *D. de fideiuss.* Quia cum contractus omnes, etiam qui sunt iuris gentium, à legibus vires accipiant, fieri non potest, vt quicquam agatur, vbi lex impedimento est, *l. vbi lex* 24. *D. de vsucap.* Idque est, quod Baldus dicebat *ad l nolle* 4. *D. de acquir. hered.* inanem esse voluntatem & vacuam, vbi iuris potentia non adhibetur. Facit *l. quæcunque* 13. *§. qui à pupillo, D. de publican.*
3 *L. in rem* 23 *& pass. D. hoc tit. l. vlt. & pass. C. eod.*
4 Quia traditionibus, non nudis conuentionibus, id est, traditione destitutis dominia rerum transferuntur, *l. traditionibus* 20. *C. de pact.*
5 Rem enim, quam alius iam possidet, non magis fieri potest vt tu possideas, quam vt in qua loco ego sto, in eo ipso tu etiam stare videaris, *l.* 3. *§. ex contrario, D de acquir. poss.* atqui tradere nemo potest rem quam non possideat, cum nihil aliud sit traditio, quam datio possessionis, vt definit *l.* 3. *D de actior. empt.* Facit *l.* 2. *§.* 1. *eod.*

6 Quia enim

6 Qui enim contra leges mercatur, prædo quidem est & malæ fidei possessor, sed tamen vere possidet, ideoque interdictis omnibus & actionibus possessoriis, saltem contra eum, qui dominus non sit, experiri potest, *l.1.§.vlt.& l.2. D.vti possid.* quo etiam pertinet, quod vulgo iactari solet, spoliatum etiam, ante omnia restituendum esse, *l memineri 6.ibi quando 7.D. vtipo vi.c in litera de rest.spoliat.*

7 *L.4 §.1.D de alien iudic mut. caus.facit l non alienat.119. de regul iur.*

8 *L. vnique 19. D ex quib. caus.maior.l.cum heredes 23.§.1. D de acquir.poss.*

9 *L.1.§.si vir vxori*, vbi Bart.& DD. *l. possessionem pupillum 29.D de acquir poss.*

10 *Ex l vlt.C.de acquir.possess.* de cuius tamen sententia vide quæ scripsi in Chiliad *de error.pragmat.*

11 *Ex Can.redintegranda.3 que,l.1.*

12 Per quam scilicet possessio auocatur, *l officium 9 l.in qui destinauit 24 l vlt.& pass D hoc tit.*

13 *Vt in l.1 per Procuratorem 8.C.de acquir poss.*

14 *L.ex empto 11.§.1.D de action empt.*

15 Quia aduersus extraneos etiã vitiosa possessio prodest, *l.vlt.D.de acquir.poss l 1.§.vlt.& l.1.D.vti possid.*

16 Ex tantum enim hic dominus, quisquis non est dominus, *l.vltim.Cod.hoc tit.* Alio sensu extraneus dicitur *in l.si extraneus 33.D.de iur.dot.& in l.vnic. §.extraneum, Cod. de rei vxor. act.*

17 Quæ ratihabitio mandato æquiparanda videbatur, *l.vlt. C.ad SC Maced l vero 1 L.in fin.D.de solut.*

18 *Ex reg l.nemo plus iuris,de reg iur. & vulgar.*

19 *d.l.1 & l per Procuratorem 8. C. de acquir.poss. d.l.traditionibus 20.C.de pact.*

20 *d.l.in rem 23.D.hoc tit.*

DEFINITIO II.

Quomodo agere debeat, qui ius cessum habet à vero domino, nec dominus tamen ipse est.

AN igitur in suprascripta specie nihil Sempronio proderit, quod & à vero domino & iuste emerit? Imo proderit non ad exercẽdam vindicationem, sed si sic agere volet, vt dicat, res sibi venditas ad suum venditorem [1] iure dominij pertinere, sibi verò à venditore ius omne cessum fuisse, ex eaque causa petat pronunciari, res illas ad se pertinere debere, [2] ac tam venditorem quam possessorem ad earum restitutionem condemnari. Alioqui sane absurdum fuerit, vt cessionarius, quisquis ille est, siue empti, siue alio quãtumuis iusto titulo nitatur, dicat, pertinere ad se dominium eius rei, cuius nunquam nactus fuerit possessionem, [3] siquidem traditionibus non contractibus dominia transferuntur. [4] Et sicuti nunquam traditio transfert dominium, nisi subsit iusta transferendi causa ex legitimo titulo præcedente, [5] ita nec nudus titulus, si non traditio quoque sequatur. [6] Nec quod hodie scrupulosas illas actionum conceptiones & formulas sublatas esse constat, [7] facere debet, vt suprascripta obseruatio minus necessaria videri debeat, [8] Vtque vindicandi dominij ius habeat, qui dominus non est, ob hoc solum, quod actionem aliquam eum habere æquum sit. [9] Esset enim illa actionum iuriumque omnium confusio dicenda potius, quam formularum antiquatio. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Id est, ad filium, qui neque alienationem à patre factam contra leges dominus esse desierat, neque per eam, quam ipse fecisset eo tempore, quo non erat amplius possessor, quia sine possessione nec dominium transferre potuerat, nec vero vel vllam vsucapiendi causam, *l sine possessione, D.de vsucap.*

2 Singularis est doctrina & practica Bartoli *in l. si ager 50. & apertius in l.si culpa 63. D.hoc tit.*

3 Ratio est eiusdem Bart. *in d.l.si culpa.* Adde Baldum subtiliter & varie suo more hanc tractantem *in l.empter. l. qui tibi, & l.vlt.C.de hered.vel act.vendit.& in l.1.C.de oblig.& action*

4 *L. traditionibus 20. C. de pact.* vbi tamen vide nonnullas limitationes per Dec. & alios in casibus, in quibus dominium transfertur ipso iure citra traditionem, *l.1.5.vlt.ff.de publician. in rem act.* Inter quos sane non est hic, de quo agimus. Facit elegantes *l. Quintus 40.de action.empt.*

5 *L. nunquam nuda, 31. D. de acquir. ver. domin. l nulla 23.C.hoc tit.*

6 *d.l. Quintus, d l.traditionibus, l, sed etsi 7.5.vlt. de publician.in rem.act.*

7 *Ex l.1.& 2.C.de formul & impetr.act.sublat.*

8 Bald.*in l.ex legato, C de legat.* vbi diserte scribit, has sublitates non esse superfluas, sed eiusmodi, quæ faciant, vt libellus aptus vel ineptus iudicandus sit.

9 Nihil enim commune habet actio personalis, quæ ex contractu datur, cum vindicatione, quæ non nisi domino competit, *d.l Quintus.*

10 Vt scripsi *Defin.1. & 2. supr. de formul & impetr.act sublat.* Adde, nec hoc casu quicquam prodesse clausulam constituti, ne quidem ad transferendam possessionem, vt Bart. tradat *ad dict. l.si culpa*, quia non aliter operari potest, quam si constituens ipse possideat tempore constituti, *l.quod meo 18. de acquir poss.*

DEFINITIO III.

Agenti vindicatione quæstionem dominij referre quilibet potest.

QVi ab alio emit, vtique non fatetur venditorem esse dominum, ideoque si vindicationis iudicio conueniatur, siue à venditore ipso, qui fortasse aduersus venditorem restitui velit, [1] &, vt hodie fit, rescindens cum rescissorio cumulare, [2] siue ab eo, qui ex venditoris persona ius suum metiatur, [4] vtputa à creditore, cui venditor antea eandem rem quasi suam obligauerat, [3] non prohibetur emptor dominij quæstionem referre. Sed & quod magis mirum est, illi ipsi, quibus nominatim prohibitum est, ne dominij exceptionem possint obiicere, quales sunt, conductor, fructuarius, & similes si qui sunt, [6] si non personali, sed in rem actione vrgeantur, dominij quęstionem referre possunt, [7] quia fieri nullo modo potest, vt alius vindicandi ius habeat, quam qui sit dominus, [8] priusque de fundanda actoris intentione, quam de exceptionis viribus quærendum est. [9] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 10. De Locat.

1 Quia etiam alienæ rei venditio valet, *l rem alienam 28. D.de contr.empt l ex empto 11. §.1.l si quis alienam, 46.D.de act. empt.* Facit *l.qui familiæ 37.D.famil.ercisc.*

2 Puta ex causa immodicæ læsionis, aut minoris ætatis, *ex l.2.C.de resc.vend.l.2.l.si quidem 11.C.de præd.minor.*

3 Passim namque admittitur ita rescindentis & rescissorij cumulatio. De qua vide quæ scripsi *in Chiliad. de err.pragm.*

4 Qui vtique non plus iuris habere potest, quam auctor suus, *L nemo plus iuris 54.l in his 175.§.1.de regul iur.*

5 Etsi enim creditor non dicit se dominum, & separata est dominij ac pignoris causa, *l.1.D.de pignor.* tamen hypothecaria impliciram habet dominij quæstionem, ex qua parte tenetur creditor probare rem esse aut fuisse in dominio debitoris sui, *l.31.& qua nondum 15.§.quod dicitur, de pignor.l.ante omnia 25. D.de probat.*

6 *L si quis conductionis 25.C.de locat.*

7 Bart. eleganter *in l commodare, D.commod. & in l.si alienam, D.solut.matrim.* Corneus eleganter *cons.219.vol.4.per tot.* Cravet. *cons.159.à num.4.vsque ad nu.9.* vbi quamplures alios citat.

8 *L.in rem 23.D.hoc tit.l.dote 6.l.nullo 23.C. eod.*

9 *L.4.C.de edend.l.negantes 9.C.de oblig.& act.*

DEFINITIO IV.

Ex pluribus emptoribus præfertur is, qui prior factus est possessor, etiam per solum constitutum aut precarium.

QVod iure constitutum est, vt eadem re pluribus vendita diuersis temporibus potior sit in causa dominij is, cui priori tradita fuerit, [1] ad eum quoque pertinet, qui per solam constituti clausulam possessionem nactus est; [2] postquam placuit, vt eo quoque modo, licet fictitio, etiam vera & realis possessio trãferatur, nec minus naturalis, quam ciuilis. [3] Idem

que iuris est, si per precarium possessio translata sit:[4] quamuis vtroque casu maneat obligatus venditor ad corporalem traditionem,[5] adeo, vt si quibusdam credimus, nec ante res committi possit ob non soluta laudimia,[6] sicut nec illa debentur, priusquam possessio apprehensa sit. *Ita tractatum est* 11. Cal. Decembr. 1588. [Et decisum pro Philippo Jaquenod, contra Petrum Ranier, 18. Julij 1613.]

1 *L. quoties* 15. *C. hoc tit. l. sine autem* 9. *§. si duobus, ff. de public. in rem act. l. qui tibi* 6 *C. de hered. vel act. vend.*

2 Guid. Pap *quæst.* 12. *num.* 3. *qu* 46. 81. 101. 112. & 268. post Bart. *in l. si is qui pro emptore, de vsuc.*

3 *L. quod meo,* 8. *ff. de acqu. poss l. quadam* 77. *D. hoc tit.*

4 *L. & habet* 25. *§ eum qui, ff. de precar.*

5 Guid. Pap. *quæst.* 101. Facit *l. si quis* 5. *§. sed si quidem, C. de donat.* Vide tamen Bart *ad l. ab emptione* 58. *D. de pact.*

6 Sic enim sentit idem Guid. Pap. *dict. quæst.* 101. contra quem tamen vide Apostill. ibid. contrarium tenentem, ac fortasse verius. Ex traditis per Bartol. *in dict. l. ab emptione*, 58. *D. de pact.*

7 Quia nec sine possessione transfertur dominium, pro cuius tamen translatione laudimia debentur, *l. vltim. Cod de iur. emphyt.* Cui consequens videtur, vt cum per constitutum transferatur possessio, quæ sufficiens sit ad inducendam dominij quoque translationem, perinde laudimia debeantur, iisq; non solutis locus fiat commisso translata per constitutum possessione, ac si corporalis quoque possessio translata esset. De quo alibi scribemus.

DEFINITIO V.

Quando precium succedat loco rei & contra, sive in vniuersalibus iudiciis, sive in singularibus.

IN iudiciis singularibus, quale est, quod vindicandæ certæ rei gratia exercetur,[1] non succedit pretium loco rei, nec res loco pretij, multoque minus res loco rei:[2] pretium enim non ex re, sed ex negotiatione percipitur.[3] Sicut & aliqua re vendita, quod ex redacto pretio comparatur, non pretij, sed conuentionis potestate acquiritur.[4] In iudiciis vniuersalibus, cuiusmodi sunt illa, quibus petitur hereditas, sive legitima, sive fideicommissaria, aliud est.[5] Hæreditatis namque nomen sicut iuris est,[6] & vniuersitatem successionis demonstrat,[7] ita rem vnam æque ac aliam, & rei pretium æque ac rem ipsam, & contra rem ex pretio comparatam æque ac rei pretium complectitur.[8] Quam ob causam illud quoque constitutum est, vt hæreditatis fructus augeant hæreditatem,[9] qui rem singularem non augerent: [10] tametsi non veniant in fideicommissariæ hæreditatis restitutionem, quia hæres fiduciarius non videatur rogatus de restituendo, nisi quod hæreditatis fuisset moriente testatore: fructus autem non hæreditati, sed rebus ipsis hæreditariis accepto feruntur. [11] Si tamen rem hæreditariam hæres vendiderit, tum ex pretio aliam comparauerit, dici non potest, hanc in illius locum subrogatam intelligi, quia duplici subrogatione opus esset pretij, primum in locum rei, tum rei alterius in locum pretij, quod sane longe difficilius est, quam vt res in locum pretij, aut pretium in locum rei subrogetur.[12] Sin contra ex pecunia in hæreditate reperta hæres rem comparauerit, tum rem illam vendiderit, pecunia ex venditione redacta veniet in petitionem hæreditatis,[13] quoniam pecunia functionem recipit in suo genere,[14] species non item.[15] *Ita Senatus* 10. Cal. Decembr. 1588.

1 *L.* 1. *D hoc tit.*

2 Bart. Castr. & cæteri *in l. vtrum, l si & rem, & l sed etsi,* 5. 1. *D. de petit hered* Adde *Def seq num.* 1.

3 *L venditor* 21. vbi est textus elegans, & ad probandam differentiam, quæ hic traditur, valde accommodatus, *ff de hered vel act vendit.*

4 *L qui alienam* 8. *C si quis alteri vel sibi.*

5 Bart. Castr. & alij *vbi* 5. ex iis ipsis locis,

6 *L. hæreditas* 50 *ff. de petit. hered.*

7 *L.* 3 *in princip. & §.* 1 *ff de bonor possess.*

8 *d. l. venditor* 21. *de hered. vel act. vendit. l. item veniunt* 20. *de pet. hered.*

9 *d. l item veniunt, §. item non solum, & §. fructus, l. sed etsi* 25. *§. vlt. & ll seqq eod.*

10 Non enim rei, sed causæ appellatione continentur, *l. Iulianus* 17. *§.* 1. *l prætoria* 20. *l. qui restituere* 68. *D hoc tit l* 2 *D. de vsufr.* ex quibus locis intelligendum est, quod contra scriptum videtur *in l. & ex diuerso* 35 *§. vbi autem, D hoc tit.*

11 Verba sunt Vlpiani *in l. in fideicommissaria* 18. *in princip. ad SC Trebel.*

12 Bart. eleganter *in l Imperator* 70. *§. cum autem, de legat.* 2. *ex l. Titium* 47. *§. altero, ff de admin & peric tutor.*

13 *Arg d. l. veniunt in princ & §.* 1 *ff de petit. hered.*

14 *L* 2. *§. mutui datio, ff. de rebus credit.*

15 *L manifestè* 13 *l si operas* 20. *C. de iust. l. proponebatur* 76. *ff. de iudic.*

DEFINITIO VI.

Quando ei competat vindicatio, ex cuius pecunia aut nomine res empta est.

SI cui, quod ex mea pecunia ab alio emptum est, non idcirco meum est,[1] ita neque commune aut communicandum, quod ex pecunia communi,[2] nisi proponas, emptionem ab eo factam, qui bonorum omnium etiam futurorum societatem contraxerat,[3] aut rem ab vno ex sociis communi nomine emptam esse.[4] Neque sufficiet mandatum emptoti à socio, vt communi nomine emeret. Sed illud omnimodo requiritur, vt communi nomine empta adeoque per traditionem accepta sit.[5] Alioqui non prius communis fiet, quam ab emptore pro indiuisa parte tradita sit socio, qui mandauerat.[6] Vt contingit, si mandauerim tibi, vt rem emeres, tuque emeris. Non enim idcirco res mea fiet, vt eius vindicandæ ius habeam, priusquam mihi tradideris, si non meo quoque nomine tibi à venditore tradita sit.[7] Quemadmodum nec illud sufficiet, quod ratam habeam traditionem, quæ tibi per venditorem facta est, nisi vno illo casu, quo tu meo aut communi nomine emeris, traditamque rem acceperis.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. qui aliena* 8. *Cod si quis alter. vel sibi, l. etsi de tua* 9. *C. de donat. int. vir. & vxor* aliud enim res est, aliud pretium. *l si alij* 42. *§.* 1. *ff. de vsufruct. l. fundum* 28. *D. de nouat. l. neme* 82. *de verb. obligat.* adeoque hæc res empta ex pecunia depositi sit deponentis, *l. si ex ea* 6. *Cod. hoc tit.* Nec dotalis, quæ empta est ex pecunia dotali, *l.* 12. *Cod. de iur. dot.* Adde *l.* 7. *§.* 1. *qui potior, l.* 67. *§.* 1. *ff pro soc. l.* 48. *§. vltim. de furt.* [Excipiendi tamen sunt quidam casus, Puta si res empta sit ex pecunia militis, *l. si vt proponis* 6. *C. hoc tit.* vel pupilli aut adulti, *l* 3. *C. arb. tutel. l.* 2. *ff. quand. ex fact tutor.* Scilicet si empta sit ex eorum pecunia in totum, non si pro parte, ne alioqui incidant in communionem quod ab vtriusque vtilitate alienum esset, *l. si non sortem,* 26. *§. si centum. De cond indeb.* An idem priuilegium dandum est filio contra patrem, si ex filij pecunia pater quid emerit? Non puto, quia plus iuris habet pater in pecuniam filij, quàm tutor in pecuniam pupilli sui, *l. cum oportet* 6. *& l. vlt. C. de bon. quæ liber. Ita tractatum* est in causa Nicolai Toynet, & Francisci Burut. 5. Calend. April. 1612.]

2 *L si patruus* 4. *C. commun. vtr. iudic.*

3 Quo casu cogitur socius iudicio societatis communicare id, quod emit, sed tamen etiam hoc casu res fit emptoris ante communicationem, *l. si quis societatem* 74. *ff pro socio.*

4 Hoc enim casu res fit communis citra communicationem, *d l. si patruus* vbi Bart. & cæteri.

5 *L. si procurator* 13 *ff. de acquir. rer. domin.*

6 Traditionem enim fieri necesse est, & quidem à domino, & ei ipsi, in quem dominium transferendum est, aut saltem eius nomine, vt dominium transferatur, *l. traditionibus* 20. *Cod. de pact. l. multum* 6. *l.* 12. *& tot. tit. Cod. si quis alt. vel sib.*

7 *L res ex mandato* 59. *D. de acquir. rer. dom. l.* 3. *§.* 1. *D. qui potior. in pign. hab.*

8 Vt in specie *l. si ego hac mente* 24. *D. de negot. gest.* vbi Bart. Bald. & Castrens. Idem Bald. *in l. si vt proponis* 8. *vers. considerandum ergo est, C. hoc tit.*

DEFINI-

DEFINITIO XXXIII.

Casus, in quo, qui falso negauit se possidere, non priuatur possessione.

QVod dicimus, reum, qui vindicationis iudicio conuentus falso negauit se possidere, priuandum tua possessione propter mendacium, vt ea possessio tua actorem trãsferatur,[1] de eo accipiendum est, qui simpliciter & absolute negauit se possidere. Non item de illo, qui petiit demonstrari sibi & indicari rem, de qua agebatur,[2] atque interim metu comminationum tãtam, vt Pragmatici loquuntur, propriam negauit possessionem.[3] Hic enim non potest videri voluisse mentiri, qui ex contrario petita confinium demonstratione id egit potius, ne sibi postmodum mentiri liceret. Sed hoc ipsum ita verum est, si ea iudicatio per calumniam petita non sit, ab eo fortassis, cui veritas ignota aut dubia esse non poterat.[5] Calumnim enim ob id solum, quod sit iniuncta mendacio, mitius puniri non oportet.[6] *Ita Senatus* ex tempore 5. Calend. Febr. 1589.

1 *L. vltim. D. hoc tit.* Facit *Auth. item possessor, C. qui potior. in pign. hab.*

2 Vt sciret, an contendere deberet vel cedere, *argum l. 1. D. de edend.* Nam nec valere posset responsio à possessore facta ante exhibitionem, nisi quæ à sciente facta esset, *argum. l. 4. D. de opt. legat.* Etsi enim loquitur lex illa de responsione, non de electione, ipsa tamen responsio electio est, quia conuentus reus eligere potest & debet quid respondeat, an affirmatiue, an negatiue, an possidere se, an non possidere, *l. vltim. D. hoc titul.*

3 Ne alioqui pro confesso habitus fuisset, atque ita condemnandus tanquam possessor non esset, *l. qui petitorio 56. D. hoc tit. l. qui seruum 20. § in iure, iunct. l. de ætate 11. § qui tacuit, D. de interrog in iur. fac.*

4 Quia contra probationem, vt loquuntur, ocularem, & quæ fit ab euidentia rei, nihil opponi potest, *l. si irruptione 8. § ad officium, D. fin. regund.*

5 Qui enim iam certus est, magis certiorandus non est, *l. 1. in fin. D. de action. empt.* Finge, hunc ipsum aliquando professum se possessorem, per instrumentum, quod vocant, recognitionis, nec longo post tempore contra eum agi vindicatione, An non calumniose faciat, si eandem rem sibi exhiberi postulet?

6 Nunquam enim vnius delicti pœna minuitur ob aliud delictum, *l. 2 in princip. D. de priuat. delict.*

DEFINITIO VIII.

Ob interuentionem eius, qui se dominum rei locatæ dixit, admittitur quæstio dominij inter locatorem & conductorem.

PEtebam à te ex conuentione dimidiam partem fructuum fundi Titiani, quem tu à me cõductum habebas & colueras. Cum tu soluere recusares, eoque nomine lis inter nos penderet, liti interuenit Sempronius, contẽdens suum esse fundum, ex eaque causa petiit inhiberi fructuum exportationem, quousque de iure suo cognitum fuisset. Dicebam agere me ex contractu & in personam, ideoque Titium prætextu dominij intercedere non posse, quandoquidem nihil commune habeat quæstio dominij cum personali obligatione.[2] Tu cõtra, Non posse te fructus mihi tuos soluere, quos alius suos diceret.[3] Neque rursus cogẽdum æstimationem præstare, quam non promiseras, si fructus ipsos præstare non posses,[4] præsertim cum non æstimatio, sed fructus ipsi in obligatione essent,[5] & consequenter in petitione.[6] Pronunciatum est, De illo prius cognoscendum & inquirendum esse, an ad me, an ad Sempronium fundus ille Titianus pertineret, vt sciri posset, vtri tu eos præstare deberes. Nec enim dubitari poterat, quin ad eum spectarent, cuius esset fundus,[7] cum nõ feminis, sed soli & dominij iure acquirãtur.[8] Itaque si ad Sempronium fundus pertineret, consequens fieret, vt fructuum ex eo percep-

torum portio mihi sine causa promissa videretur:[9] cumque promissionis tuæ alia causa non fuerit, quam quod fundum meum esse dicerem,[10] non est alienum, vt tametsi agam ex obligatione, disputetur tamen de dominio, non inter nos quidem,[11] sed inter me & Sempronium, propter Sempronij interuentionem. Nam & si de possessione recuperanda tecum agerem, & alius interuenire veller, dominiique quæstionem proponere, admittendus esset.[12] Verum in proposito vindicias lite pendente *Senatus* pro me dixit propter contractum; ita tamen vt caverem de restituendo cum fructibus Sempronio, si ad eum pertinere postea constaret.[13] *Ita Senatus* ex tempore 5. Calend. Febr. 1589.

1 Omnes enim obligationes, quæ ex contractu proficiscuntur, sunt in personam, *l. 1. l. actio 28. D. de oblig. & action.*

2 *L. Quintus 40. D. de action. empt. l. quoties 15. C. hoc tit.*

3 Denunciatio enim domini ius suum, præsertim in iudicio declaratis, inducit malam fidem, si quid postea factum sit in fraudem & præiudicium eiusmodi denunciationis, *l. si fundum, 17. Cod. eod. hoc tit.* quamuis non idem sit in denunciatione per eum facta, cui ius denunciandi non fuit, *Lutor 47.* vbi Bart. *in princip. D. de minor.* aut in causa depositi, *l penult. in fin. Cod. depos.* interuentio autem in lite plus quam denunciatio est.

4 Quia tunc æstimationem præstare interdum debitor cogitur, cum id ipsum, quod debetur, accipere creditor potest, *l. si mulier 59. § ex asse, D. de iur. dot.*

5 *Arg. l. fundum 28. D. de noxal. l. si alij 42. § 1. D. de vsufr.*

6 Non enim aliud esse potest in petitione, quam quod est in obligatione, *l. si quis stipulatus fuerit decem in mille 57. D. de solut. l. 1. D. de pœnu legat. l. 1. § item si ita, D. ad leg Falcidiam,* cum obligatio sit actionis mater, *l. licet 43. § ea obligatio, D. de Procurat.*

7 Itaque præiudicialis erat quæstio, cuius esset fundus, *vt in l. fundum, 16. l. fundi 18. D. de except.*

8 *L. qui scit 25. § 1. de vsur. l. in fideicommissaria 18. vers. fructus autem, D. ad SC. Trebell.*

9 *L. 1 in princ. & § pen. & pass. D. de condict sin causa. l. qui agnitis 11. D. de except.*

10 Promittitur enim merces propter fructus, quorum dominium acquiritur conductori, cum eos percipit ex domini voluntate, *l. si seruus 61. § locauit, ff. de furt.*

11 Quia conductor dominij quæstionem referre non potest, *l. si quis conductionis 25. C. de locat.*

12 Mynsing. *cent. 2. obser. 1. ex cap fin de ord cogn. & cap cum ad sedem, de restit. spol.* Panorm. & alij *ad cap. olim 2. eod.* Addo Bart. *in l. si perlusorio 14. § 1. ff. de appellat.* [*Fachin. lib. 1. cap 5.*]

13 *Arg. l fin. C. de ordin cognit. & d. l pen. in fin. C. depos.*

DEFINITIO IX.

Conuentus rei vindicatione licet se probet bonæ fidei possessorem, non ideo tamen obtinere debet, quandiu actor probare potest se esse dominum.

CVm vindicarem à te fundum, obiecisti & probasti, eum tę iusto titulo & bona fide possidere,[1] ex eaque causa Judex contra me pronunciauit. Visum est male nimisq; propere iudicatum, propterea quod etiamsi iusto titulo & bona fide possideres, non tamen continuo esset consequens, vt vincere deberes.[2] Quid enim si à non domino emeras, quem dominum putabas?[3] Aut, quid si ab eo, qui eundem fundum priori mihi & vendiderat & tradiderat?[4] Itaq; debuit Judex interloqui, vt amplioribus & allegationibus & probationibus lis instrueretur.[5] *Ita Senatus* ex tempore 8. Calend. Junij 1591.

1 Quod eum fundum emisses forsasse aut in solutum accepisses à Sempronio, Emptionis enim titulus iustus est, secutaque inde traditio facit emptorem bonæ fidei possessorem, licet venditor non fuerit dominus, *l. sed etsi 7. § pen. & seq l sine autem 9. § si duobus, ff. de public. in rem act.* Quæstio enim illa, an venditor dominus fuerit nec ne, non ad causam possessionis pertinet, sed ad causam dominij, vt sciatur, an emptor factus sit dominus necne, *l. ex empto 11. § 1. ff. de action empt.*

2 Probatio autem mediorum debet esse de concludentibus necessario, vt sententia ferri possit, alioqui probatio dubia nog

releuat, *l neque natales* 10. *l matrem* 17. *l. ad probationem seruientis*, 22. *C. de probat. l non hoc* 4. *C. vnd. legit.*

3 Hoc enim casu non potuisset fieri dominus ex venditione & traditione facta à non domino, *§. si quis à non domino, iunct. § per traditionem Instit. de rer. diuis. l. nemo pluris iuru.* 54. *l. in his* 171. *§. 1. de regul iur.* Ego igitur agens vindicatione probare adhuc poteram, me esse dominum, *l. in rem* 23. *& pass. D. hoc titul.*

4 Quo casu procul dubio potior esse deberem, siue venditor fuisset dominus, siue non, *l. si ea res* 31. *§. vlt. D. de action. emp. & l. sive autem* 9. *§. si duobus, D. de public. in rem act.* ac proinde in iudicio vindicationis obtinere deberem.

5 Aut saltem vt ego actor excluderer à probando dominio, si intra dilationes mihi in eam rem datas probare nollem aut non possem, atque ita condemnarer non tam propter ius tuum, quam propter non ius meum, *ex l. vltim. C. hoc tit. l. 4. C. de edend.*

DEFINITIO X.

Causa restitutionis in integrum ex causa lesionis habet implicitam dominij quæstionem & vindicationem.

VIndicanti donatario referre dominij quæstionem potest is, qui à donatore post factam donationem comparauit,[1] cum fieri possit, vt ab eo, qui dominus numquam fuit, emerit, & ea ex causa donatorem ipsum habeat obligatum.[2] Quisquis autem directa vindicatione agit, cũ necesse est probare se dominum,[3] nec pro domino haberi aut habitum esse sufficit, præterquam cum Publiciana agitur, quę vtilis tantum vindicatio est.[4] Secundum quæ si mihi fundum vẽdideris, quasi tuum, qui erat alienus, & postea in integrum restitui velis, quasi rem tuam minore quam iusto pretio distraxeris, non aliter eris audiendus, quam si eius rei dominium probaueris ad te pertinere.[5] Neque enim læsus in pretio videri potest, qui vendidit rem alienam.[6] Quare nec distinguemus, an rem illam ex alia causa ad me pertinere dicam, an ad alium.[7] *Ita Senatus* in causa N. Gilet, & fratrum Galet 7. Cal. Mart. 1593.

1 Nam etsi à donatario ipso comparasset, adhuc tamen ei vindicanti quęstionem dominij referre posset, vt diximus *Def. 3. supr.* Quanto igitur magis ei, à quo non comparauit, licet ab eius auctore comparauerit?

2 De euictione *l. 1 & tot. tit. D. de euict. & C.*

3 *L. vlt. C. hoc tit. l in rem* 23. *& pass ff eod.*

4 *§. namque, Instit. de action. l. 1. & tot. tit. D. de Publician. in rem act.* Quanquam & ob hanc causam Publiciana non datur, nisi eo colore, quasi iam vsucceperit actor, qui reuera nondum vsucepit, *dict. §. namque.* ne alioqui videatur non domino dari vindicatio, quod nec in vtili quidem vindicatione ferendum est.

5 Causa enim restitutionis in integrum habet implicitam dominij causam, & cogitur pupillus vel minor probare rem esse suam, vt restitui possit, *l. tutor* 47. *§ 1. l. si res pupillares § pen. D. de minor.* Aliud est, si dicant isti, male venditam rem esse, quod sit vendita sine decreto. Sufficit enim quod sit vendita quasi pupillaris, *l. magis puto* 5. *§. 1. D. de rebus eor. qui sub tutel.* cum pupillus tanquam bonæ fidei possessor Publicianam eius rei nomine habere posset, *§. namque, Instit. de Public. in rem act.* Adde *l. 3. C. fin. regund.*

6 Cum hic emptorem potius deceperit, seque obligauerit de euictione, siue sciens, siue ignorans vendiderit, *tot. tit. de euict. D & C.*

7 Semper enim vincere debebo per non ius actoris, *l. vltim. C. hoc tit.*

DEFINITIO XI.

De venditione pluribus facta per Principem.

EAdem re pluribus separatim & consequenter diuersis temporibus vendita per Principem indistincte admittimus præferri eum, cui priori vendita est,[1] non adhibita ea distinctione, quæ in venditionibus à priuato factis adhiberi solet, cui prius res sit tradita.[2] Ideo fortasse quod iustam quamlibet Principis voluntatem ratam esse effectúmque habere conueniat, & Principis deceat maiestatem.[3] Sed hoc ita accipiendum est, si eam rem Princeps vendiderit, quæ vendi iure potuerit. Quid enim si vendita sit res ad coronæ domanium & patrimonium pertinens? Venditio edictis Principum nostrorum prohibita est, quibus patrimonium ducale in perpetuum inalienabile constituitur,[4] necessitate etiam imposita Præsidi & Magistris Computorum iurandi solemniter nunquam se eiusmodi alienationibus consensuros. Etsi autem inualuit, vt plerumque alienationes istæ admittantur à Rationalibus, &, vt aiunt, verificentur, id tamen non fit, nisi trina saltem Principis iussio vrgeat, quæ vniuersum ordinem Rationalium à iurisiurandi, quod ad eam rem pertinet, obseruatione liberet atque eximat.[5] Itaque hoc casu ex pluribus emptoribus non is præferetur, cui res prius vendita aut tradita fuit, sed is demum, qui priorem illam iussionem à Principe impetrauerit. Qui enim non impetrauit quasi nullo iure niteatur, nullumq; contractum habeat, dominus fieri, aut in dominij acquisitione alteri præferri non potest.[6] *Ita tractatum est* 4. Id. April. 1593.

1 Notant DD. *ad l. quoties* 15. *Cod. hoc tit. argum. l. bene à Zenone, C. de quadr. præscr. l. illud* 10. *Cod. de sacrosanct. Eccles. l.* 34. *C. de donat.* [Vide tamen Didac. Couarr. *lib. 2. var. resolut. cap.* 19. *num.* 3. vbi ait hoc procedere si certum sit eam fuisse voluntatem Principis, vt transferret dominium sine traditione, siue de contractu agatur, siue de feudo, siue de priuilegio. Secus si tractemus de simplici contractu, quia præsumendum sit Principem secundum communes regulas iuris contraxisse, sed in priuilegio & in feudo, aliud est, præsumiturque tacita illa voluntas Principis, vt dominium transferre voluerit absque traditione. Ecclesiæ venditricis aut ecclesiastici venditoris non eadem quæ Principis ratio est. Didac. *ibid. num.* 4.]

2 *d. l. quoties, l sive autem* 9. *§ si duobus, D. de Public. in rem act. l. si res* 31. *§. vlt. de act. empt.*

3 Ne alioqui fiat omnium exul, qui omnium est præsul, si liceat Principi à contractib. suis pro arbitrio resilire, vt bonus quidam Doctor dicebat.

4 Vide elegantiss. & vberrimum tractatum viri doctiss. Renati Choppini *de doman reg.* & quæ tractant nostri *ad l. comperit 6. Cod. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor. l. omnia 5. C. de pagan. & sacrif.* vbi Gothofr. notat domanium coronæ esse Principi ad instar dotis.

5 Scilicet de plenitudine potestatis, secundum quam dicitur Princeps esse supra leges, nec tantum suo, sed etiam alterius cuiuslibet iuri, adeoque publico posse derogare, de qua tamen absoluta potestate vide quæ scripsi *ad Desin. 1. nu. 10. §. si contr. ius vel vtilit. public.*

6 *L. nullo* 23. *C. hoc tit. iunct. l. nunquam nuda* 31. *D. de acqu. rer. domin.*

DEFINITIO XII.

Præsumitur venditum à Principe, vt & ab alio quolibet, ius tantum quod habet in re.

SAne si posterioris venditionis tempore ius aliquod Principi supererat in re iam alteri vendita, æquissima est interpretatio, vt id dumtaxat videatur posteriore loco venditum, quod eo tempore Princeps habuit:[1] ne alioqui inducatur probatio fraudis à Principe initæ,[2] quæ in priuato stellionatus pœna coerceretur,[3] præter id, quod vulgo iactatur non videri quem vendere, nisi ius, quod habet in re.[4] Quid si reditum certi castri in aliquot annos Princeps Titio vendiderit, deinde Sempronio castrum ipsum vendat? Non poterit prior emptor posterioris venditionis effectum impedire, tametsi prior venditio à Rationalibus iam approbata sit, quia nullum in proprietate ius habet, qui reditum duntaxat emit.[5] Plane quod ad reditum attinet præferetur.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Princeps enim in suis contractibus vtitur iure communi, & tanquam

& tanquam priuatus quilibet contrahere intelligitur. Bald. *in l ex imperfecto, in fin Cod. de testam.* Thom. Grammat. *decis. 65. num.* ... adeoque nec de pecuniis potestatis contra factum tuum venire potest, Cynus, Castr. & alij *ad l. digna vox, D. de legib.* [Didac. Couarr. *lib. 2. var resolut. cap. 19 num. 3.* Itaq; cùm Serenissimi Princ pes nostri omnimodâ iurisdictionem cum mero & mixto imperio concessissent Prioratui du Borget, aduersus subditos Prioratus vbicunque delinquentes intra territorium omne Principum. Deinde sequentes Principes omnem quoque iurisdictionem cum omni mero & mixto imperio certis finibus distinctam, nobili cuidam dedissent, Placuit saluum ius Prioratui esse in suos subditos, etiam in territorio nouæ, ac posterioris iurisd. ctionis delinquentes, quod à posteriore concessione exceptum intelligi deberet, quicquid præcedente contineretur. *Ita Senatus* pro Reuerendiss. Patribus collegij societatis Iesu Camberiensis, contra D. Baronem de la Serra, 18. Cal. Maij 1612.]

2 Quod esset alienissimum à maiestate Principis, qui ab illicitis abstinere debet, multo magis quam priuatus, *l penul.* vbi Bald. *D. de hered. inst.* Sed & vel sola ipsa mutatio voluntatis Principe indigna videtur, eaque dubitandi ratio *ad l. cum heres 7 in fin vers. Imperator.* vbi Gothofred. *C. qui testam fac poss.*

3 *L tutor 16. §. 1. & l si quis 36. D. de pignor act. l & quæ nondum 15. § qui res ius. D de pignor. l 3. §. 1. D. de crimen stellion l. 12. & vlt. C eod.* Sed & pœna falsi ex hac causa locum habere potest, *l. qui duobus 21. D. de leg. Corn. de falsis.* Vide Cuiac. *lib. 12. Obseru cap 21.*

4 *L qui tabernas 32. D. de contr. empt. l. vxor patrui.* vbi DD. *C de legat.*

5 Quando causa fructuum separata est à causa proprietatis, *l si Titio, 33 §. 1 D. de v. infr. l pen. D de acquir possess.*

6 Tu. unque reditum habebit solus, nec iter concursus ille, de quo in specie longe dissimili, *in l si alij fundum. 19 D de vsufr leg.*

DEFINITIO XIII.

Curator bonis absentis datus Publicianam habet pro bonis, quæ ex diuisione inter alios fratres facta absenti obtigerunt, si quis ea postea absente ignorante vendiderit.

EX quinque fratribus, qui patris hæreditatem per multos annos indiuisam retinuerant, quatuor, absente quinto, bona omnia diuiserant, postea vnus ex iis non tantum suam, sed etiam absentis portionem extraneo cuidam vendiderat. Curator absentis bonis datus eam portionem, quæ absenti obtigerat, quasi male alienatam vindicabat.[1] Possessores vero, iidemque emptores negabant, dominium ad absentem pertinere, propterea quod mutuas ex diuisione adiudicationes dominiique translationes fieri necesse esset,[2] quæ tamen absentis nomine fieri nullo modo potuerant,[3] nec proinde inter cæteros quoque coheredes, licet consentientes, cum in re communi & indiuisa suam quisque vel in minima glebulæ parte habeat portionem.[4] Curator respondebat, non posse emptores referre quæstionem dominij, cum ab eo emissent, qui bona illa suo absentisque nomine quasi sibi fratrisque ex diuisionis instrumento acquisita vendiderat.[5] Contra replicabant possessores, imo vero quotiescunque rei vindicatione agitur, posse referri quæstionem dominij,[6] adeoque ab ipso etiam conductore, cui alioquin id non liceret.[7] Sed neque ex diuisionis instrumento probari dominium, cum & alienam rem sicut vendi à non domino,[8] ita & peraram diuidi nihil prohibeat. Nec quod ab vno ex fratribus emissent facere, vt dominium ad eum eiusque fratrem absentem, cuius nomine vendidisset,[9] pertinuisse cogatur fateri.[10] Pronunciatum est, directam rei vindicationem à curatore exerceri non posse, qui dominium non probaret,[11] sed tamen Publicianam posse illi competere absentis nomine,[12] in quem paterna possessio cum iure hæreditario pro quinta hæreditatis parte transiisset.[13] Alioqui quid dicemus? An nulla in ciuitate bona absens reliquisse videbitur?[14] An potius curatori necessitas incumbet quintam paternæ hæreditatis partem à cohæredibus petendi, ac si nulla intercessisset diuisio? At quid si absenti vtilis & commoda fuit diuisio, vt eius interest ratam eam remanere?[15] Cur cogamus curatorem, vt aduersus absentis commoda, quibus studere debeat, impugnet diuisionem?[16] Melius igitur est, vt perinde ei saltem vtilem vindicationem demus absentis nomine, ac si absens diuisionem approbasset:[17] tametsi non probarentur ea bona, quorum diuisio facta erat, ad patrem pertinuisse, à cuius heredibus possessores emerant, cum nec alium dominum allegarent.[18] Et sane quamuis quod à te emi non prohibeam negare tuum fuisse, præsumptio tamen non leuis est pro te, nisi probem alterius fuisse.[19] Quamquam præsumptio illa non sufficit ad fundandam intentionem eius, qui se dominum dicit, & agit tanquam dominus.[20] *Ita Senatus* in causa Guidonis Thomasset & Joannis Bochut, contra Guidonem de Petit Pierre Augustanum, Prid. Non. Junij 1593.

1 Quod dominium absenti acquisitum siue ex hereditaria causa, siue ex diuisione ignoranti ipsi adimi alieno facto non potuisset, *l si ego 9. § 1. D de inr dot. l nemo 6. Cod. de reb. alien. non alienand. l 1. 2 & tot. tit C de com rer alien.*

2 *L. item ne eo 22. §. 1. l. inter coheredes 44. §. 1. & pass. ff. fam. ercis.* vnde est, quod bona minorum, sicut alienare non possunt, ita nec diuidi possint, nisi maiore ad diuisionem pronuncante, *l 1. §. 1. vers. si communia. l. 5. §. vlt. l si pupillorum 7. D. de reb. eor.*

3 Ex iuris reg. de qua *in l. id quod nostrum, de reg iur.* ex quo fit, vt in re & iure commmuni potior sit causa prohibentis, *l. Sabinus 28. D. commun. diuid l. in re communi 26. D. verb prad.*

4 Ideoque potest quis suum dicere, quod cum alio commune habet, *l 5. §. vlt. de leg. 1. l recte 25. §. 2. de verb signif.*

5 Nam & verba enunciatiua solent probare inter eosdem partes, *l. optimam 14. C. de contr. & commit. stipul. l ex hac scriptura 16.* vbi Bart. *D. de donat.*

6 Dixi *Def. 3 num. 7. 8.*

7 *L. si quis conductioni 25. C. de locat.*

8 *L. 2. in fin. C. res int. alios act.*

9 Nemo enim alienam rem vendendo suam facit, licet vendat tanquam suam, siue sciens, siue ignorans, quia ignorantia excusat quidem à delicto, sed nunquam ius tribuit, *l. tutor, 16. §. 1. D de pignor. act.*

10 Potius enim conqueri poterant se deceptos, aut saltem dicere per errorem, se emisse rem alienam.

11 *Ex l. doce, l vlt. & pass C. hoc tit.*

12 *§. namque, Instit. de action. l. 1. & tot. tit.* Curator enim bonis datus actiones omnes tempore perituras exercere absentis nomine potest, *l. 2.* vbi Bart. *D. de curat. bon dand.* cuiusmodi sane hæc est, *l 1. C. de commun. rer. alienat.*

13 Ex edicto, quod dicimus *Le mort saisit le vif*, iuncto iure suitatis, quod facit filios heredes necessarios, quamuis habeant beneficium abstinendi, *l. 1. 5. qui sunt in potestate, D. si quis omiss. caus. testam.*

14 Imo vero reliquit, ex quo pater fuit mortuus, ideoque & heredem habere ipse potest, *l pen D. de suis & legit.*

15 Nam & hoc facile contingere potest, quo casu dicimus, etiam pupillarium bonorum diuisionem valere, quæ tamen alioqui prohibita est, *d. l si pupillorum 7. de rebus eor. qui sub tutel* Bart. *in l. iubemus, C. de sacros. Eccles. arg. l si conuenerit 14 in fin D. pro socio.*

16 *Argum. l. 3. §. duæ autem, D. de Carbon. edict. l plures 19. in fin. Cod. de fid instrum. l. generaliter, 5. §. 1. in fin. Cod. de secund nupt.*

17 Ne interea nihil iuris habere videatur absens, qui tamen in omnem euentum, id est, siue reuersus diuisionem approbabit, siue non, partem suam habiturus est, *arg. l. ventre 84. in fin. D. de acquir. hered.*

18 Bona enim, quorum quis possessor fuit, mortis tempore ad eum pertinuisse in dubio præsumuntur, quousque constet de contrario, *l. Titia 48. D. de solut.* Bart. *in l. cum res 12. & l. 16. C. de prob.*

19 Vix enim est vt accedat quis ad emptionem eius rei, quam putet esse alienam.

20 Quia vbi probatio formaliter & præcise requiritur, non sufficiunt præsumptiones legis, *l. Lucius 83. D de condit. & demonstr.* Alciat. quem ad eum locum citat Gothofr. *in tract. D. de præsumpt.*

DEFINITIO XIV.

Casum, in quo rei mobilis possessio pendente lite auferenda est possessori.

DVobus de rei mobilis, quæ furto subtracta dicebatur, dominio contendentibus, cum inuicem contrariæ pugnantesque adferrentur probationes, Judex criminalem controuersiam in ciuilem conuertera:, & interea per fiduciæ speciem, perque modum, vt aiunt, prouisionis pronunciauerat, rem mobilem penes eum manere debere, qui litis cœptæ tempore possessor eius fuisset. Appellatione interposita visum est, quod ad primum sententiæ caput attineret, bene interlocutum Judicem, [1] quod ad posterius autem male. Quamquam enim dici solet, non esse possessorem lite pendente priuandum sua possessione: [2] id tamen in proposito locum habere non poterat, propter imminens periculum, quod suberat, ne in locum rei controuersæ per calliditatem possessoris alia subiiceretur, [3] atque ita fieret, vt furti probatio eluderetur, quę sine rei exhibitione fieri nulla posset. [4] Itaque placuit pendente lite rem in actuarij manibus relinquendam esse. [5] *Ita tractatum est* in publico auditorio 12. Cal. Decemb. 1593.

1 Quia quæstio ciuilis hoc casu præiudicium facit criminali, *l. vnic C. quand. ciuil. act. crimin. præiud.*

2 *L. Imperatores 21. §. vlt. D. de appell. l. monetor 4. C. si ser. export. ven.*

3 *Vt in l. cum es 20. D. de furt. l. si quis in pignore 36. D. de pignor. act.*

4 *L. 3. §. item si optare, & 5. si noxali, D. ad exhib. l. 4. D. de opt. legat* Cuiac. *lib. 20 obseru. cap. 10.*

5 *Vt in d. l. Imperatores, §. vlt. l. ab executione 5. C. quor. appell. non recip. l. si fideiussor 7. §. vlt D. qui satisd. cogant.* Omnibus enim modis prospicere bonus Iudex debet, ne probationes intercidant, *l. in lege 40. D. ad leg. Aquil. l. per hanc 4. in fin. Cod. de temp. & repar. appellat.*

DEFINITIO XV.

In iudicio vindicationis condemnatus potest etiam in iudicati executione habere ius retentionis, pro impensis à se in eam rem factis, nisi sit morosus.

IVssus rem petitam cum fructibus restituere, deductione tamen prius facta impensarum necessariarum aut vtilium, habet vtique non solum ex iudicato, [1] sed ex ipsa etiam iuris ratione ius retentionis in id vsque tempus, quo expensæ illæ & taxatæ sint & solutæ. [2] Proinde licet ea taxatio expediri tam cito nequeat, vt verisimile sit longiorem futurum iudicij tractum: [3] Non ideo tamen possessio erit auferenda condemnato, [4] nec si victor offerat satisdationem, [5] præterquam vno illo casu, quo appareat, eum, qui restituere debet, moram contraxisse in prosequenda iudicati executione sumptibusque declarandis, vt eo obtentu rem diutius retineret. [6] Tunc enim frustrationis coërcendæ gratia æquissime constitutum est, vt ab eo res auferatur, & in aduersarium idonea prius satisdatione per eum præstita transferatur. [7] *Ita Senatus* in causa Amedei Mattel. 5. Id. Junij 1595.

1 Quoniam ablatiui illi absoluti, *deductione facta*, important conditionem, *l. à testatore 109.* vbi Bart. *C. de condit. & demonstr. l. acceptis 93. D. ad leg. Falcid. l. deducta 58. in prine & 5. acceptis, D. ad SC. Trebell.*

2 Nam cui damus actionem, multo magis damus retentionem per viam exceptionis, *l. quæ omnia 25. in fin. cum l. seq. D. de procur. l. 1. §. is autem, de superf.* quæ & interdum datur nullam habenti actionem, *l. si in area 31. in fin ff. de cond. indeb.*

3 Quia suas moras habet etiam executio iudicati, *l. quod debetur 51. D. de pecul. l. etiam 15. vt legat. seru. caut. caueat.*

4 Non enim paruum commodum est possessionis ad extorquendam solutionem ab eo, qui rem habere velit, & quam si haberet, postea soluere nisi coactus nollet. Et hic verus sensus est eius, quod dici solet, plus cautionis esse in rem, quam in personam, scilicet retinendo rem, non etiam agendo in rem. Plerumque enim incommodior & onerosior est actio in rem, quam in personam, vt Gothofr. ex Bellon. notat *ad l. plus cautionis 25. D. de reg. iur.* in qua ideo malo legere, vt in Pand. Flor. *plus cautionis est in re, quam in persona*, non vt vulgo, *in rem, quam in personam.*

5 Numquam enim durior mea conditio fieri debet, ob id solum, quod aduersarius meus satisdare paratus sit, nisi quibus casibus iure aut stylo nostro cautum est, vt satisdatio pro iusta præstatione sit, quia satisdatio non mutat rationem iuris, nec tam opportunum iuris auxilium ad iniuriæ occasionem trahi debet, *l. nam quod 14. §. vlt. D. ad SC. Trebellian.*

6 Quod plerumque faciunt condemnati, vt frustratoria cunctatione & tergiuersatione victorem fatigent, & ad deferendam iudicati executionem, aut ad transigendum de eo, quod adhuc controuersum est, eum adigant.

7 Stylo Senat. nostri *artic. 66.* in nouis.

1 Ne possessori suus dolus prosit & sua frustratio, *contra l. hominem 17 ff mandat.* Facit in argumentum *l. Imperator 50. D. ad SC. Trebell.* vbi fideicommissi restitutio propter fraudem patris repræsentatur, etiamsi conditio nondum extiterit. Adde *l. vlt. D. hoc tit.* vbi propter possessoris dolum, qui ex solo eius mendacio colligitur, possessio ab eo trãsfertur in aduersarium, vt & aliis nonnullis casibus pœnæ causa transfertur possessio, *l. 4. ff vt leg. caut. caueat. l. 2. §. vlt. ff. de collat. l. de bonis 6. §. vlt. ff. de Carbon. edict. l. vnic. C. vti possid.*

DEFINITIO XVI.

Quid si condemnatus frustretur executionem iudicati in alio, quam in sumptuum sibi restituendorum & propter quos retentionem habet taxatione.

QVid ergo si non in eo quidem morosus sit, quod ad taxandas impensas pertinet, sed in qua alia litis parte, puta in declarandis aut restituendis fructibus, vel sumptibus litis, ad quos fuerit condemnatus, & quibus taxatis futurum sit, vt condemnationis pati debeat executionem? Nihil hac de re iure nostro prouinciali cautum est. [1] Sed tamen eadem æquitatis ratione idem quoque hoc casu obtinere placuit, [2] præsertim cum ex fundi adiudicati qualitate verisimiliter conjici posset, non pluris fore impensas in rem factas & possessori restituendas, quam fructus essent sumptusque litis, qui vicissim à possessore victori restitui deberent. [3] *Ita Senatus* pro Julio Arbareste, contra Amedeum Mattel, 16. Cal. Jul. 1595.

1 *dict. Styl. Senat. artic. 66. in nouis.*

2 Quia vbi eadem ratio est, idem quoque ius constitui debet, *vulg. l. illud 32. D. ad leg. Aquil. l. 3 §. vnde etiam, de iniust. rupt. & irrit. fact testam.*

3 Debet enim Iudex conscientiæ suæ religionem instruere ex iis, quæ verisimiliora compererit, *l. vltim. in princip. de eo quod met. caus. l. 3. §. 1. & §. eiusdem, ff. de testib. l. cum de indebito 25 ff. de probat. l. vlt. in fin. C. de vsufruct. l. vlt. C. de contr. & commit stipul.* [Obserua tamen sumptus à bonæ fidei possessore factos in rem alienam compensandos ei esse cum fructibus quos ante litem contestatam perceperit, quamuis non sint illi restituendi, sed ij tantum, qui post litem contestatam percepti sunt. *Ex l. sumptus 48. D. hoc tit. Ita Senatus* in causa D. Comitis de la foreſt & Hugonis Martin, 3. Cal. Septembr. 1613. Item multum referre an sumptus facti sint in rem alienam post acceptum iudicium motamve controuersiam: an verò antè. Nam qui antè facti sunt, necessariò restitui debent, licèt non necessarij sint, sed vtiles tantùm, dummodo permanentes. Si verò post acceptum iudicium, non alij quàm necessarij cùm imputare sibi debeat possessor, qui iam pallus controuersiam impendit in rem alienam, nisi quatenus ei necesse fuit impendere ne res vel periret vel deterior fieret: quo nomine futurum erat vt ipse actori teneretur. Nec enim cuiquam permittendum est, vt post acceptum iudicium faciat duriorem conditionem aduersarij *l. 4. §. 1. de aqua & aquæ pluu. arc. act.* Facit verò duriorem, qui aduersarium etiam locupletem onerat refusione expensarum, quamuis vtilium, potestque videri eas donasse, quippe quas nullo cogente iure fecerit, *l. 29. de donat. l. 81 de reg. iur.* Vt in hoc deterioris conditionis sit qui litigat, quam sint alij malæ fidei possessores in sumptibus ante litem contestatam vtiliter factis. *l. 37. & seq. D. de hered petit. Ita Senatus* in eadem causa.]

DEFINI-

DEFINITIO XVII.

Rem alij legatam & à legatario etiam pro parte agnitam non potest heres ne quidem ab alio vindicare.

NOn potest heres vindicare rem, quæ alteri fuit legata, etiamsi ab eo possideatur, qui neque sit legatarius, neque doceat habere se ius à legatario, [1] si modo constet, agnitum à legatario legatum, [2] adeoque si pro parte agnitum sit. Nam cum certi iuris sit, legatarium non posse legatum pro parte agnoscere, & pro parte repudiare, [3] consequens est, vt si vel ex minima parte agnitum sit legatum, totius rei legatæ dominium recta via transeat à testatore in legatarium, [4] ita vt nullo instanti penes heredem fuisse videatur, [5] nec vllo casu ad heredem possit recurrere ipso iure, quin factum legatarij aliquod intercedat. [6] Igitur heredi nullo iure vindicanti vtiliter obiicietur exceptio dominij, itémque illa iuris regula, quæ habet, aduersus extraneos vitiosam quoque prodesse possessionem. [7] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani de Praciel & N. Anthenoris de Veygie. *Sine die.*

1 Nam in legatario, aut in eo, qui à legatario ius haberet, esset res sine dubio, cum legatarius in re legata sit ipse quodammodo heres, *l. id tempus 14. D. de vsucap.*

2 Agnitio enim legati necessaria est legatario, *l. ei qui 13. D. de condit. instit.* [Non quidem vt legatum transmittatur, transmittitur enim etiam ab ignorante, *l. cùm pater 77. § surdo, de legat 2.* sed vt non possit repudiari, quomodo alioquin potest, *l. si tibi homo 86. § cum seruus, de leg 1. l. Titia 34. § Lucia, de leg. 2. l. 1. § decretalis, D. de succes. edict*]

3 *L. legatarius 38 de legat. 1 l. 4. & 5 de legat. 2.*

4 *L. à Titio 64. in fin. D. de furt.*

5 *L. legatum 80. de leg 1.*

6 Quia id, quod semel nostrum factum est, non potest sine facto nostro à nobis discedere, *vulg. l. id quod nostrum 11. de reg. iur l. ab empt one 58. D. de pact.*

7 Quæ nec est necessaria, cum actor nullum ius agendi habet, *l. nulla 23. l. vlt. C. hoc tit.* Non enim quærendum est de iure possessoris, aut de viribus exceptionis, cum actor nihil iuris habet, *l. 4. Cod. de edend. l. Paulus 12. § 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solu.*

8 *L. vlt. D. de acquir poss. l. 2. D. vti possid.*

DEFINITIO XVIII.

Dominium probatur ex possessione & fructuum perceptione, si incidenter tantum, non etiam principaliter de dominio quæratur.

QVi per longum tempus in eorundem bonorum possessione fuisse, fructusque communiter dominij communis iure percepisse probantur, [1] licet eius dominij probationem aliam nullam adferant, pro indiuiso tamen dominium habuisse credendi sunt. [2] Non enim melius quam ex possessione probari potest dominium, aliis dominij probationibus deficientibus. [3] Etsi placet, non sufficere eam probationem, nisi si incidenter tantum, non etiam si principaliter de dominio controuertatur. [4] *Sine die.*

1 Id enim vere est pro domino se gerere, si quis fructus rei percipiat tanquam dominus, *vt in l. Titia, D. de solut.* Fructus enim non iure seminis percipi solent, sed iure soli & dominij, si alius titulus non probetur, *l. qui scit 21. § 1. D de vsur.*

2 Nec enim quisquam in dubio credendus est alienam rem potius, quam suam tenuisse, *l. merito 51. D. pro socio* Nec amplius parte sua dominationem interposuisse, *l. duo fratres 72. D. de acquir. hered.*

3 *L. siue possideris, & l. cum res, vbi not C. de probat.* quia scilicet regulariter non solet acquiri dominium, nisi per possessionem, *l. 1. C per procuratorem 8. C de acquir. poss*

4 Nam vbi principaliter de dominio controuertitur, vt in iudicio rei vindicationis, dominium necessario plenissime & concludenter probandum est, tanquam quod sit fundamentum intentionis actoris, *l. vlt. C. hoc tit.* Not. in *d l. siue possideris, & d. l. cum res.*

DEFINITIO XIX.

Qui falsò dixit, se alieno nomine tenere rem, quam suo tenebat, perinde priuandus est sua possessione in pœnam mendacij, ac si omnino tenere se negasset.

NOn solum qui omnino negauit se tenere, sed & is, qui dixit, se alieno nomine tenere, [1] si postea conuincatur, eam rem proprio nomine possedisse, eandem sui mendacij pœnam pati debet, quam pateretur, si negasset, vt nimirum transferatur ab eo possessio in actorem, salua ei quæstione proprietatis. [2] Æque enim mendax vterque est, parumque refert, an quis neget se possidere, an dicat, se tenere quidem, sed alieno nomine, cum non tam possideat, quam in possessione sit, qui alieno nomine rem tenet. [3] *Sine die.*

1 De qua *in l. vlt D. de rei vindic.* Iung. *Auth. item si possessor, C. qui pot. in pign hab.*

2 Rom. *cons. 70. incip. visis.* post Bald. *in d. l. fin.* Bart. & Bald. *in l. 2. C. vbi in rem act.* Spec. *in tit. de prim. & sec. decret.*

3 *L. si quis ante 10. D. de acq. possess. l. pignori 13. D. de vsucap.*

TIT. XXIII.

DE VSVFRVCT.

DEFINITIO I.

An & quatenus vsufructuarius omnium bonorum teneatur ad onera.

VSVFRVCTVARIVS bonorum omnium etsi æs alienum soluere non cogitur, [1] cum personalibus actionibus non teneatur, [2] tamen proprietarium prohibere non potest, quo minus ex bonis fructuariis distrahat, quantum necesse est ad æris alieni exsolutionem, tametsi ita futurum sit, vt vsusfructus ipse pro rata portione minuatur. [3] Nam vt proprietarius de suo omnino soluere compellatur, nulla ratio est. Nec si proponas legatum vsumfructum ab herede, qui testatoris hereditatem purè agnouerit, [4] licet non desint qui contra sentiant. [5] Neque contrarium est, quod plerisque Senatusconsultis pronunciatum scio, viduam, eandémque bonorum omnium mariti ex legati causa fructuariam, dotem petere non posse retento vsufructu. Ideoque deliberare debere, dotemne an vsumfructum habere malit. Id enim tum vere dicitur, cum integrum vsumfructum mulier retinere vult, & nihilominus dotem integram exigere. [6] Sed si ex rerum hereditariarum distractione sibi satisfieri postulet, suúmque vsumfructum eatenus diminui consentiat, audienda est, ne aut pro vsufructu legato dotis iacturam facere, aut pro consequenda dote legatum amittere cogatur, quatenus habere vtrumque commode & citra heredis iniuriam potest. [7] Plane si æris alieni onus aut ex re ipsa proficiscatur, aut quod plerumque euenit personæ pro rebus indictum sit, nemo dubitat, quin fructuarius ex ipso vsufructu id soluere cogendus sit. [8] Sed etsi vel totius hereditatis vel portionis hereditariæ vsusfructus legatus proponatur, dici probabiliter potest, fructuarium teneri ad exsoluenda debita hereditaria pro modo patrimonij ex proprietate & vsufructu æstimandi. [9] Quod hoc casu non magis vsusfructus quam æris alieni soluendi necessitas ab hereditatis iure separari possit. [10] *Ita Senatus* in causa heredis & viduæ Procuratoris Albert. 15. Calen. Iunij 1590.

1 Quia singularis successor est, in quem proinde æris alie-

ni onus transire non potest, *Lucius alienius* 15. *C. de donat.* In eoque errauit Bart. qui contra putauit *ad l. vltim. D. de vsufr. legat.* & post eum Guid. Pap. *quæst.* 54. *incip. quidam testator.* Merito reprehensus à cæteris fere omnibus, quos refert & sequitur Dida. Couar. *lib. 2. var. resolut. c. 2. conclus. 2. & 4. nu. 1. 4. 5. & 6. per tex. in d. l. vlt. D. de vsufr legat. l. vsufructu* 69. *D. ad legem Falcid. l. 1. C. si cert. pet. l. 2. C. de hered. action.* Mouebatur Bar. *ex l. vxori meæ* 37 *de vsufr. legat.* quæ ad rem non facit. Etsi enim loquitur de Calendario, tamen non de passiuis actionibus, sed de actiuis tantum intelligi potest. Mouebatur item *ex l. nam quod* 14 *§. vlt. ad SC. Trebell.* qui tamen locus de relicta proprietate est, non de legato vsufructus.

2 Personales enim actiones non sequuntur singularem successorem, *l. 1. §. si heres, D. ad SC. Trebell. l. vlt. §. 1. D. de cont. empt.* sed ex lege duodecim tabularum, vel transit ad heredem ex asse, vel inter coheredes pro æquis portionibus scinditur, *d. l* 1 *C. si cert. petat. d. l. 2. C. de hered act l. 1. & 2. C. si vnus ex pluribus hered. cred.*

3 Quia sicut bona non dicuntur nisi deducto ære alieno, *l. subsignatum* 39. *§. bona, de verb signif. l mulier* 72. *de iur dot. l. 2. §. 2. de collat. bonor.* ita nec bonorum vsusfructus, *d. l. vlt. ff de vsufr. legat. d l. vsufructu* 69 *ff ad l Falcid.*

4 Quia spretum inuentarij beneficium facere non potest, quo magis heres teneatur supra quam ferat ratio iuris, aut voluntas testatoris, sed tantum vti ne in minus.

5 Bald. *consil.* 237, 1. Glos. *ad consil.* 94. quos reprehendit ex communi aliorum sententia Didac. Couarr. loco supra citat. Philip. Dec. *consil.* 516. 590. *col pen. &* 620. *in fin.* Crauet. *consil.* 137, *colum.* 1.

6 Quod sane fieri non potest. Et quamuis dos per legatum vsusfructus minui non debeat, vsumfructum tamen per dotem minui necesse est, cum dos sit æs alienum mariti soluto matrimonio: Quid enim refert, an mulieri ipsi, an aliis debeatur? [Caualcanus *in tract. de vsufr. mulier. relict.* vbi supradictam Guidonis Papij sententiam quam improbat in dote, probat in alimentis, itémque in vestibus vidualibus, aut, vt loquitur vidualibus mulieris, quæ facta sit vsufructuaria vniuersorum bonorum mariti, quòd hæc posteriora onera pertineant ad vsufructuarium, & ex reditu bonorum solui debeant. Aliud est in sumptibus funeris & infirmitatis. Pertinent enim omnia ad heredem, nisi aliter disposuerit testator aut loci consuetudo. Sic ille in supradicto tractatu *nu.* 95. 200. & 218. Quid ergo si vsusfructus bonorum omnium restringendus sit ad alimenta ex consuetudine illa Bulgari, de qua in *Desi.* 14. *j. de legat.* aut consentiat mulier vt restringatur? Poterit vtique præter alimenta petere etiam dotem & dotis vsuras à die finiti anni luctus ad ratam vsurarum quincuncium si aliud nihil sit quod maiores præstari suadeat, vt contingeret si fructus omnes, quod plerumque fit in antichresim donati proponerentur. Tunc enim besses vsuræ præstandæ essent, vt dicam *Desi.* 11. *j. de pact pignor. Ita Senatus* in causa N. Georgiæ Brunet, & N. Petri Beyta, die 26. April. 1614.]

7 Sublatum enim hodie est fauore mulieris dotem repetentis edictum de alterutro, quod olim obtinebat, *l. vni. § primum itaque, Cod. de rei vxor. act.* iunct. *l. vltim. Cod. Theod. de testament.*

8 Paul. Castrens. *cons.* 275. *nu* 8. *lib.* 1. Crauet. *cons.* 187. *col* 1. quos sequitur Couarr. *vbi s num.* 6.

9 Carol. Ruin. *cons.* 41. *col.* 2. *vol.* 2. Didac. Couar. omnino videndus, *vbi sup.*

10 *L. ab omnibus* 104. *§. vltim. de legat.* 1. *l si quis seruum* 8. *§. vltim.* iunct. *l. seq. de leg* 2. Sunt qui huc pertinere putent, quod scriptum est *in d. l. vltim. de vsufr.* Sed longe alia illius loci sententia est. De qua vide quæ scripsi *lib.* 1. *Coniect. iur. ciuil. cap.* 14.

DEFINITIO II.

Vsufructuarius, si abutatur vsufructu, expelli potest licet satisfecerit.

QVod dicitur, fructuarium deteriorem rem facere non posse,[1] sic accipiendum est, vt non solum eo nomine teneatur ex interposita stipulatione De bene vtendo fruendo arbitrio boni viri, si male vtatur proprietate,[2] sed etiam vt vsufructu priuandus sit expellique possit,[3] exemplo conductoris, emphyteutæ, aliarumque similium personarum.[4] Idémque probandum est, tametsi satisfecerit aut satisdare paratus sit de bene vtendo fruendo,[5] quia satisdatio non mutat maleuolum propositum satisfaciendis, sed diutius grassandi in re aliena facultatem ei præbet.[6] *Ita Senatus* in causa N. D. Nicolai Danisæ Senatoris, & N. Aprin viduæ Procuratoris Albert. Ex tempore 5. Cal. Decemb. 1592.

1 *L. si cuius rei* 13. *§ fructuarius* 4. *& seqq. l. sed si quid* 15. *§. proprietarius, l si pendentes* 27. *§.* 1. *D. hoc tit.*

2 *L.* 1 *& tot. tit. ff. vsufr. quemad. caueat. l.* 1. *C. hoc tit.*

3 Non quidem ex iuris veteris ratione: nihil enim tale vllo Pandectarum loco proditum est, maxime *in tit. illo, quibus mod. vsusfruct amittat.* vbi contra scriptum est *in l.* 1. *§. vtilius & § habet autem,* sed potius nouo iure, *ex Auth. qui rem, C de sacros Eccles.* & illa tamen ratione, quam vetus quoque ius approbauit, quod malitiis non sit indulgendum, *l. in fundo* 38. *ff de rei vindicat.*

4 De quibus *in d. Auth. qui rem,* quam tamen in Gallia locum non habere notat Gothofr. ad eum textum.

5 Satisdatio enim interponitur, quo magis, non quo minus bene & ex arbitrio boni viri vsufructuarius re aliena fruatur, *arg. l legata inutiliter* 14. *de adim. leg.* Itaque quemadmodum expelli posset fructuarius, qui satisdare nollet, ita & qui satisfecit, si non bene vtatur fruatur, quia satisdatio ius ei duntaxat tribuit fruendi re aliena arbitrio boni viri.

6 *L quia satisdatio* 6. *ff. de suspect. tutor.*

DEFINITIO III.

Fructuarius non cogitur satisdare nisi petenti, nec eo minus facit interim fructus suos.

NOn ex solo Judicis officio cogendus est vsufructuarius satisdare vlusfructus nomine,[1] nec vltro satisdationem offerre,[2] sed ita demum, si proprietarius petat.[3] Nec eo minus faciet fructus suos, quos citra satisdationem perceperit, dummodo non sit constitutus in mora satisdandi per proprietarij congruam, legitimamque interpellationem.[4] *Ita Senatus* pro Joanna d'Aranton vidua Procuratoris Musiat, contra Petrum Volat, 16. Cal. Januar. 1592.

1 Neque enim ad publicam vtilitatem, aut alia vlla ratione ad Iudicis officium hoc pertinet, vt vsufructuarius satisfaciat, si proprietarius non petat, quia non potest satisdare & cauere nisi per stipulationem, *l.* 1. *D vsufr quemadm. caueat.* Nec rursus spondere & promittere animo stipulandi, si non sit qui stipuletur, *l.* 1. *& tot. tit. De verb. oblig.*

2 Quomodo contingit aliquando, vt quis vltro offerre debeat, si ubi prospicere velit, vt in specie *l.* 4. *§. vltim. D de legat. commiss. l.* 2 *circ fin. C. de iur. emphyt.*

3 Non enim tale onus est, quod legato cohæreat, aut quod descendat ex voluntate testantis, sed solius hæredis fauorem respicit, adeo vt nec à testatore remitti possit, sed ab herede solo, *l.* 1. *l* 4. *C. hoc tit.* Iul. Clar. *in § testamentum, qu.* 54.

4 Notant nostri *ad d l.* 1 *Cod. hoc titul.* Adeo autem debetur hæc satisdatio proprietario petenti vt etiamsi vsusfructus nomine res tradita sit, nec satisdatum fuerit, liceat domino rem vindicare, & si obiiciatur exceptio de re vsusfructus nomine tradita replicare de non præstita satisdatione; *l. etsi vsusfructus* 7. *D. de vsufruct. quem. caueat.* Diuersum esset, si vsusfructus sub satisdandi conditione legatus esset. Non enim posset vsufructuarius suos facere fructus, quos ante impletam legati conditionem percepisset, tametsi de satisdando interpellatus nunquam fuisset, *l. nihil proponi* 120. *§. fructus.* ponderando verba illa, *pure legato, de leg.* 1. Aliud erit in vsufructu constituto per exceptionem & reseruationem, aut per inuestituram: tunc enim non satisdatur. Mynsing. *§. obs. c.* 36.

DEFINITIO IV.

An obuentiones bonorum talliabilium proprietario cedant, an fructuario?

DEfuncto sine liberis eo, qui deditiriæ & talliabilis, vt aiunt, conditionis erat, aut eius generis bona possidebat, quæsitum est, an obuentionis emolumentum ad proprietatis & feudi dominum pertinere debeat, an potius ad vsufructuarium, si proponas eo tempore separatum vsumfructum à proprietate? Et constitit, sæpius à Senatu nostro iudicatum pro proprietario, quod non possint videri obuentiones istæ in fructu esse, cum non renascantur:[1]

item

item quia proprietas ipsa diminueretur, si tales obuentiones fructuario cederent, quod tamen repugnat vtique naturæ & conditioni vsusfructus. [2] Mihi tamen magis placebat distinctio illa, quam & plerique probabant, An realis obuentio esset, an personalis, hoc est, an ex ipsius fundi qualitate, an ex defuncti persona & conditione manaret: vt in reali quidem admittamus supra dictam sententiam, [3] in personali vero contrariam. Quid enim cum fundo & proprietate commune habent bona libera & allodialia, quæ talliabilis homo viuus possidebat, aut quænam obsecro feudi & proprietatis diminutio ex eo fiet? [4] Argumento est, quod vt plurimum vsuuenire cernimus, feudorum dominos, qui reditus suos locant, obuentionum quoque spem conductoribus exponere, quasi sint illæ etiam in reditu, ex communi hominum existimatione. [5] Sane res ipsas ea talliabilitatis, vt ita dicam, conditione affectas dubitandum non est ad proprietarium pertinere, si aliud nihil dictum sit, quia nec ad vsufructuarium pertinere possent sine proprietatis & feudi diminutione, [6] nec potest dominium vtile, quod penes defunctum fuit, consolidari cum directo, quin reuertatur ad dominum directum. [7] Cuius appellatione procul dubio fructuarius non continetur. [8] Cumque obuentiones istas nihil aliud esse constet quam dominium vtile cum directo consolidatum, apparet fieri non posse, vt, quod dominium est, id ipsum in dominij fructu esse videatur. [9] *Ita tractatum est* in causa Dominæ de Corsans, & Claudij Boisson, 8. Calend. Mart. 1593.

1 *L. fructus 7. alias l. diuortio, §. si vir, D. solut. matr. l. fin. D. de fund. dot.* licet dici soleat, in fructu id omne esse, Intelligi, quod in vsum hominis inductum est, *Lin fructu 42. de vsufru. leg.* scilicet generalius sumpta fructus appellatione. Boer *que. 19. num 2. & 5.* Bald. *ad d. §. si vir.* Oldrad. *cons. 240.* Guid. Pap. *que. 477.*

2 Cum vsusfructus nihil aliud sit, quam ius alienis rebus vtendi fruendi salua earum substantia, *l. 1. D. hoc tit.*

3 Quia res ipsa, in qua vsusfructus constitutus est, alioquin minueretur, si obuentionis proprietas fructuario acquireretur.

4 Sufficere autem domino debet, quod integrum ius suum habeat, nullo modo ex vsufructu diminutum, nec illud præterea ei indulgendum est, vt ea omnia habeat, quæ habiturus erat, si vsusfructus alienus non fuisset, *arg l. si patronum ex debita 44. §. si ex bonis, D de bon libert.* Alioqui etiam fructus ipsos reddere fructuarius deberet.

5 *Arg. l quod si nolit 31. §. quia assidua, D de edilit. edict. l. vlt. vers. sin autem pactis conuentis, C. de fideiuss.*

6 Contra naturam & definitionem vsusfructus, vt diximus *num. 2. & 3.*

7 *L. quotiens 34. in princip. D. hoc tit. L 3. §. non solum, de vsufr. adcresc. l si tibi fundi 17. cum l seq. l si seruus 27. D. quibus mod. vsusfr. amitt. l. 4. D. vsufr. quem. caueat.* vbi hoc ius consolidationis *confusionem* vocat Iureconsultus.

8 *L. recte dicimus 25. de verb. signif.* quia vsusfructus in iure non in parte consistit, *l. Mauius 66. §. fundo, de leg. 2.* licet emolumentum rei contineat, vt ibi Papin. ait, ideoq; dominij pars aliquando dicatur, *l. 4. D. hoc tit.* Adde *l. si Titio 33. §. 1 eod. l. si à reo 70. §. si à reo, D. de fideiuss. l. falsus 43. §. vlt. D. de furt.* Scripsi *lib. 15. Coniect. cap 8.*

9 *Argum. l. vetus fuit quæstio 68. D. hoc titul. l. in pecudum 28. D. de vsur. l. cum vnus 10. §. verbis, de alim. legat. l. 4. D. de pact. dotal.*

DEFINITIO V.

Obuentionum quæ proprietario cedunt vsusfructus ad vsufructuarium pertinet.

QVamquam autem obuentiones feudorum talliabilium ad proprietarium pertinent, non ad fructuarium, præsertim si reales sint, non personales, secundum supra dictam distinctionem, earum tamen vsum fructum fructuario deberi certum est. [1] adeo vt etiam non petente proprietario, imo eo inuito habeat in eam rem fructuarius actionem & interdictum vtile ad adipiscendam possessionem, saluo proprietarij iure. [2] Si tamen rei vindicatione fructuarius ageret, quasi sibi quæsito bonorum quæ obtigerunt dominio, condemnandus esset, absente licet tacenteque proprietario, [3] quia quisquis rei vindicatione agit, nisi probet se dominum, succumbere debet, [4] quamuis nullo prorsus iure possessor nitatur. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Atque hoc sensu accipiendum videtur, quod Bart. scripsit *ad l. fructus, alias l. diuortio, §. si vir, D solut. matrim.* si maritus Notarius vxori relinquat vsumfructum, non debere mulierem habere fructum Protocollorum, quia semel extracta non renascantur, nimirum, vt quamuis eum fructum mulier non habeat, vsumfructum tamen emolumenti, quod ex Protocollis redigitur, habere debeat. Vide Boer. *quæst. 19. nu. 5.* Ranchin. ad Guid. Pap. *quæst. 477.*

2 Habet enim fructuarius interdicta, quatenus sua interest, eo etiam casu, quo proprietarius ratione proprietatis eodem interdicto vti potest, *l. quanquam 12. cum l seq. l. competit 16. §. 1. D. quod vi aut clam.*

3 Quia exceptio illa non tam esset de iure tertij, quæ regulariter non admittitur, *l. loci corpus 4. §. si competit. D si seruit. vendicet.* quam de non iure actoris, quæ semper admittenda est.

4 *L. doce 6. l nulle 23. l. vlt. & pass. C. de rei vindic.* Dixi *Desi. 1. 2. & 3. §. sit prox.*

5 Eo nimirum iure, quo possessores sunt potiores, licet nullum ius habeant, inquit Vlp. *in l. vti frui 5. ad fin. princip. D si vsufr. pet.* Adde *l. 4. C. de edend. l. vlt. D. de acquir. poss. l. 1. §. vlt. ff. vti possid.* iunct. *l. 2. eod.*

DEFINITIO VI.

Laudimiorum omnium, quæ pendente vsufructu obueniunt, proprietas ad fructuarium pertinet, & ad heredem, qui de retinenda hereditate rogatus est.

LAudimiorum, quæ durante vsufructu obuenerunt, alia ratio est: pertinent enim omnimodo ad fructuarium, [1] & quidem pleno iure ac sine onere restitutionis, [2] sicut & pertinerent ad hæredem rogatum de restituenda hæreditate, [3] quia sunt in dominij fructu. [4] Sed tamen in hoc minus iuris habet fructuarius, quam hæres fiduciarius, quod ad hæredem rogatum, quia interim vere hæres & dominus est, [5] ius spectat laudandi, &, vt loquuntur, inuestiendi emptoris, [6] non item ad fructuarium, [7] tametsi maxime proprietarius velit, quippe qui dominus non sit. [8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 46. & 47. infr. De iur emphyt. & feud.

1 Iul. Clar. ex communi Interpretum sententia *lib. 5. sent. in §. emphyteusis, quæst. 23. num 5.*

2 Quia percipit laudimia illa, tanquam fructus. Non tenetur autem fructus reddere, vtpote quos suos faciat statim, atque eos percepit, in quo minus iuris habet, quam bonæ fidei possessor, cuius fieri incipiunt fructus statim, atque à solo separati sunt, *l. si fructuarius messem 13. D. quibus mod. vsufruct. amittat.* Sed & plus vicissim in eo, quod bonæ fidei possessor fructus omnes restituit, quos non consumpsit, quia non nisi interim suos facit, *l. bona fidei 48. D. de acquirend. rer. dom.* iunct. *l. certum, 22. Cod. de rei vindicat.* fructuarius vero nullos restituit, ne extantes quidem. Imo nec eos, quos nondum percepit, si modo pro perceptis habeantur, *l. defuncta 58. D. de vsufruct.*

3 Hic enim plus quam fructuarius est, cum sit vere hæres, id est, dominus, nec tantum ante restituram hæreditatem, sed etiam postea, §. *restituta, Instit. de fideic. hered.* iunct. §. *vltim. Instit. de hered qual. & differ* Ideoque obuentiones omnes indistincte lucratur, sed cum onere restituendi eas, quæ non sunt in fructu.

4 Soluuntur enim tanquam præmium in inuestituram, quam facit is qui dominus directus est, *l vltim. Cod de emphyt.* Conuenit autem ratio hæc non solum fructuario, sed etiam heredi rogato, vt appareat, non debere illum cum hereditate laudimia illa restituere, quæ percepit ante restitutionem, quia fructus hereditatis regulariter non veniũt in fideicommissaria

hereditatis restitutione, quod non tam hereditati, quam rebus accepto ferantur, *l.in fideicommissaria* 18.*D.ad SC.Trebell.*

5 *d.§ restituta, Instit.de fid.hered.* iunct. *d.§.vlt Instit.de hered qual & differ.*

6 Ad quem enim alium spectaret, cum nihil prorsus iuris fideicommiss. ante restitutam hereditatem habeat, quod ad dominium rerum, *l facta* 63.*D.ad SC.Trebell.*

7 Guil.Pap. *quæst.*477.

8 *L.falsus* 43.*§.vlt D de furt.l.si quis mihi bona* 25.*l.aditio* 45 *D de acquir.vel omitt her.*

DEFINITIO VII.

Fructuarius minus iuris habet quam heres fiduciarius in hereditariis debitoribus conueniendis.

AT finge, defuncto, qui vsumfructum constituit, & heredem de restituenda hereditate rogauit, obligatum fuisse aliquem siue ex stipulatione, siue mandati actione, vt fundum venderet. In eo quoque plus iuris habebit heres grauatus, quam vsufructuarius, quod ea actio illi proculdubio,[1] non etiam huic competet, quamuis etiam fructuarij interfit vsusfructus nomine.[2] Quid ergo? Agere vsufructuarius debebit aduersus heredem eius, qui vsumfructum constituit, vt ad venditionem agat,[3] tum secuta venditione eiusdem rei vsumfructum tradat. Alioqui certum est, non posse in fructuarium transire personalem actionem, quæ defuncto competierit, siue ex stipulatu illa sit, siue mandati, siue alia quælibet.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia vere heres est, actionesque omnes, & actiuas & passiuas habere eum necesse est, vt in fideicommissarium eas transferre possit, *l.1.& tot.tit.D ad SC.Trebell.*

2 Quod enim fructuarij interest, dat ei actionem contra proprietarium, vt vtendi fruendi facultatem præstet. Non etiam contra debitores hereditarios, quos, vt liberentur, necesse est soluere ipsi heredi, licet solutam heredi pecuniam petere ab eo possit vsufructuarius, præstita demum satisdatione, *l.1. C hoc tit.*

3 *Arg.l.Iulianus* 13.*§.fenult.D.de act.empt.* iunctis aliis locis, quos congessi *ad Defin.*1 *num* 1.*ẽ.vt nemo inuit.ager.*

4 Quia ex lege duodecim tabularum actiones omnes in heredem solum transeunt, *l.1.C.si cert pet.l.2.C.de hered act.*

DEFINITIO VIII.

Item in manumittendis talliabilibus.

MEliot etiam heredis fiduciarij, quam vsufructuarij conditio in eo est, quod manumissiones factæ ab herede fiduciario, pendente fideicommissi conditione valent etiam in præiudicium fideicommissarij, si postea conditio extiterit,[1] factæ à fructuario non valent.[2] Neque eo tamen minus agere proprietarius potest aduersus fructuarium eiusve heredem in id, quod sua interest, factas non esse,[3] si id malit, quam irritam facere manumissionem.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC.1.& 2.infr.De his qui manumitt.non poss.

1 *Ex l.quidam ita* 25.*§ si quis filium, D.ad SC.Trebell.* iunct. *l.non ideo minus* 68. *D.de rei vindic.* Potest enim fieri, vt nunquam sit locus restitutioni fideicommissi conditionalis, fortè si conditio deficiet, aut ante illius implementum fideicommissarius decesserit, *l.Statius Florus* 48.*§.Cornelio Felici, D de iur. fisc.* præterid, quod non solum ante restitutam hereditatem fiduciarius heres vere heres est, sed etiam post restitutionem, *§.restituta Instit.de fideic.hered.*

2 Quia fructuarius non est dominus, *l falsus* 43.*§ vlt.D.de furt.* manumissio autem valere non potest, quæ fit à non domino, imo nec quæ fit à domino, si in id tempus conferatur manumissio, quo dominus esse desierit, *l.Stichus* 39.*ff.de manu test.*

3 Interest enim quasi facta eius conditione deteriore propter obiectum fauorem libertatis, *l.*3.*§.*1.*de alien.iud.* In eoque venient non tantum pretia manumissorum, sed etiam vtilitates, si quæ abtinuit propter manumissionem, *l inde Neratius* 25 *§. idem Iulianus. D.ad legem Aquil.* iunct. *l.si sterilis* 21. *§.cum per venditorem, D.de act.empt.*

4 Neque enim iure suo vti cogitur, *l.si index* 28.*D.de minor. l penult. Cod.de pact.* præsertim cum nec quicquam interfit fructuarij, aut eius heredis, qui scilicet tantundem præstare cogeretur manumisso aut eius successoribus, si proprietarius manumissionem irritam facere vellet.

DEFINITIO IX.

Quantum interfit, an fructus quis percipiat iure vsusfructus, an iure pignoris?

QVantum interfit inter vsumfructum & ius percipiendi fructus,[1] ex eo cognosci potest, quod quisquis vsumfructum habet quoquo modo constituturn,[2] satisdare cogitur de bene vtendo fruendo,[1] non item qui ius habet fructuum forte ea antichresi percipiendorum.[4] Itaque hic omnimodo facit fructus suos in vicem legitimarum vsuratum, & consequenter ad modum vsque legitimum, ne alioqui in earum fraudem antichresis contracta videatur.[5] Vsufructuarius vero non facit fructus suos, nisi à die præstitæ satisdationis, nimirum si petita sit.[6] Nam si non sit petita, nihil est quod fructuario imputetur.[7] At finge, vtrumque ius in eadem persona concurrere, eundem nimirum esse & vsufructuarium & creditorem antichresticum, petitamque vsusfructus nomine, nec dum tamen ab eo præstitam satisdationem. Vtrum fructus, quos ab eo tempore percepit, suos fecisse videri poterit? Vtique: sufficit enim, quod ex alterutra causa ius habuerit fructus suos faciendi.[8] *Ita Senatus* in causa N.Aprin viduæ Procuratoris Alberr, & N.filiæ D.Senatoris de Beausuiour 7.Id.Aug.1595.

1 De quo vide text. elegantem *in l.si vsusfructus* 66. *l.cum in fundo* 78.*D de iur.dot.l si conuenerit* 4.*D.de pact.dotal.*

2 Nisi per modum exceptionis & reseruationis, *vt in l. quisquis, C.de donat.* aut per modum inuestituræ, vt scripsi *Defin.*3 *num* 4 *ẽ.*

3 *L.1.& tot.tit.D.vsufruct.quem.caueat.*

4 Quia iam satis obligatus hic est ex contractu, vt pignoratitia conueniri possit, si quid dolo malo fecerit, *l.si pecuniam* 33.*D de pign.act.* item quia pignus habet ex ipsius debitoris voluntate, satisdatio autem tunc præstatur, cum alius petit, alius vsumfructum constituit.

5 Textus est *in l si ea pactione* 14. *C.de vsur.l cum debitor* 8. *D.in quib caus pig.vel hypoth tacit.contr.* Vide quæ in hanc rem scripsi de antichresi expressa & tacita in Chiliad, *de error.pragmat.Decad* 9.*err.*5 *&* 6.

6 *L.*1. vbi notat *C.hoc tit.*

7 Dixi *Defin.*3.*ẽ.*

8 Sublata enim causa vsusfructus ob non præstitam satisdationem superest causa pignoris per antichresim contracti, ex qua fructus ad creditorem non quasi ad vsufructuarium, sed tanquam ad creditorem pertinent, *arg. l.cum is qui* 32. *§. mulier, D.de condict.indeb.* Non enim sufficit proprietario eidémque debitori ad sibi comparandam fructuum acquisitionem impedimentum vnum remouere ratione vsusfructus, si non remoueat etiam impedimentum pignoris. Vbi namque plura sunt impedimenta, nihil agit, qui alterum tantum remouet, *l. quia* 77.*§.*1.vbi Castrens.*D de condit.& demonstr.*

DEFINITIO X.

HAbitationis & vsusfructus, itémque alimentorum æstimationem aliter fieri obtinuit, si aut habitationis, aut vsusfructus, aut alimenta debeantur ex testamento, aliáve vltima voluntate, aliter vero si ex contractu. Priore casu eam computationem annorum fieri placet, quam Vlpianus pro ætatum varietate aliam atque aliam imponenda Falcidiæ ratione probabat.[1] Posteriore vero illam potius sequendam, quæ à Iustiniano præscripta fuit in reditibus donatis, vt quindecim annorum computatio ineatur.[2] Sed quoniam fieri potest, vt in longius tempus vita protrahatur,[3] illud etiam non immerito placuit, vt de soluendo eo, quod plus erit in debito, satisdationem præstari oporteat.[4] *Sine die.*

1 *in l com-*

1 *In l. computationi, alias l. hereditatum 68. D. ad leg Falcid.*
2 *In l. si quis argentum 25. § sin autem donator, C. de donat.*
3 *L. an vsusfructus 56 D. de vsufr. l. si vsusfructus 8. D. de vsufr. legat.*
4 Vt alias fieri solet, quoties ex postfacto apparere potest, vt plus minúsve debeatur, *l. 1. & tot. tit. D. si cui plus quam per leg Falcid l. statuliber rationem 5 D. de statulib.*

TIT. XXIV.

DE SERVIT. ET AQVA.

DEFINITIO I.

Sola prohibitio vtendi seruitute non interrumpit præscriptionem seruitutis, si ea prohibitio effectum non habuit.

NON ex eo solo interruptus dici potest vsus seruituris, quod is, qui per fundum tuum ire agere solebat, verbo prohibitus aliquando sit ne iret ageret, si modo ire agere non destiterit. [1] Requiritur enim contradictio iudicialis, aut quæ factis, non verbis testata sit. [2] Alioqui præbet ea res potius materiam inchoandæ præscriptionis, cum ab eo saltem tempore non possit videri clam aut precario seruitute vsus, qui te inuito vsus est: [3] at ne vi quidem, [4] cum in sui iuris quasi possessione perstiterit. [5] *Ita Senatus* Prid. Cal. Febr. 1590.

1 *L. vlt. D. de itin. actúque priuat.*
2 Boer. *quæst. 319.*
3 *L. vlt. D. quemadmod. seruit amitt.*
4 Licet vi factum dicatur, si quis contra quam prohiberetur fecerit, *l. 1. § quid sit vi factum, D. quod vi aut clam.* Nec solum si contra testationem denunciationemque fecerit, sed & si cum sciret se prohiberi posse per vim molitus est ne posset, *d. l. 1. § sed & si contra, & § seq. l. vi facit 20. eod.*
5 *d. l. vlt. de itin. actúque priuat.* Sufficit enim vt iure suo se facere putet, paratusque sit se iudicio defendere aduersus eos, qui interdicendum existimant, ne seruitute vtatur, *l. 3. § si quis paratus sit, & seq. D. quod vi aut clam.* Et sane nec vi nec clam facere videri potest, qui suam duntaxat continuat possessionem, nec si eam vi defendat, *l. 1. C. unde vi.*

DEFINITIO II.

Seruitus debita fundo vendito sequitur fundum, licet non sit tam necessaria emptori, quam fuit venditori.

QVi communia prædia habebant, cum diuisionem facerent, conuenerant, vt mutuo sibi prædia singulorum seruirent ad eundum, agendum & vehendum, nisi quatenus viam publicam in confinibus haberent. Vendito postea per vnum ex condiuisoribus prædio, ad quod non nisi per aliorum fundos accedi poterat, idem seruituris ius distractum quoque prædium sequetur, [1] licet in condiuisorum duntaxat personis concepta stipulatio sit, [2] nisi euidenter appareat, id actum, vt personæ magis quam prædio seruitus deberetur, [3] quod tamen in dubio non est præsumendum, maxime si eius prædij fructus absque vsu eius seruitutis nullus futurus sit. [4] Nec interierit, an fundus hic, cui seruitus quæsita fuerat, simpliciter venditus sit, an, vt fieri solet, cum ingressibus & egressibus. Etsi enim non aliter præstare emptori seruitutem venditor debet, quam si nominatim promiserit, quamuis alioqui ad fundum accedere emptor non possit, [5] si tamen fundo seruitus debebatur, talis venditus intelligendus est, qualis penes venditorem fuit, ac proinde cum iure seruitutis, tametsi nihil de seruitute dictum sit. [6] Neque mutabit, quod is, qui à condiuiso emit, vicinum fundum habeat viæ publicæ contiguum, ad quam per fundum suum ire possit. Cur enim cogitur proprio prædio seruitutem imponere, quam si alius à condiuisore emisset, pati non cogeretur? [7] aut quid si eundem fundum, quem ipse emit, velit alteri vendere, [8] an idcirco per fundum suum hæreditarium viam præstare tenebitur, quod cum ille vtrumque possideret; ire agere, & vehere per eum posset? Minime. Nec igitur cogendus est, vt per fundum suum eat, si nolit, ne quidem si per multos annos ita fecisse probetur. [9] Numquam enim ex eo, quod quis in suo fecit pro arbitrio, sumtius potest, vt in posterum idem facere compellatur, [10] præsertim quod ad seruitutes attinet, cum nemo rei suæ, quamdiu sua est, seruitutem imponere possit. [11] *Ita Senatus* pro fratribus Chardon, contra fratres Ribitel Idib. Decembr. 1592.

1 *L. cum fundo 36. D. de seruit. rustic. prad.* Facit *l. via 23 § si fundus. & § quacunque, eod. tit.*
2 *d. l. cum fundo, vers. nec ad rem pertinet.*
3 *L. Mela 14. § vlt. D. de alim. legat.*
4 Quæ videtur esse sententia *l. 4. & l. pen. D. de seruit. rust. prad. l. penult. D. si seruit vindicet.*
5 *d. l. via, § quacunque, eod. l. in vendendo 66. D. de contrah. empt. l. tenetur 6 § si tibi, & seq. D. de act. empt. l. si aqua 47. cum duabus seqq.*
6 *L. penult. D. de euict. l. si partem 19. § 1. D. quemadm. seruit. amitt.*
7 Nemo enim cogitur inuitus fundo suo seruitutem imponere, sed in eam rem consensus requiritur omnium, quorum interest, *l. in concedendo 8. cum duabus seqq. D. de aqua & aquæ pluu. arcend.* & quibus constituta seruitus noceret, *l. aquæ 4. Cod. hoc tit.* Nam & seruitutis constitutio alienationis species quædam est, *l. vltim. C. de rebus alien non alienand.* nemo autem rem suam vendere cogitur, *l. nec quasi 70. D. de rei vindic. l. non enim 9. D. rer. amotar.* Facit *l. in fundo 38. ad fin. D. de rei vindic.*
8 Vtique enim non tam facile emptorem inuenturus est fundi, cui nulla seruitus debeatur, *arg. l. penult. ff. de euict.* præsertim si ad eum fundum aliunde nullus pateat accessus, *d. l. via 23. quamuis, in fin. D. rust prad.*
9 In suo enim faciebat iure dominij, non seruitutis, *l. vt pomum 8. D. hoc tit.*
10 *L. si certum annis 28. C. de pact. l. operis 31. ff. de oper. libert.*
11 *L. vti frui 5. ff. si vsusfruct. petet. l. in re communi 26. D. vrb. prad. l. cum essent 33. § 1. rustic. prad. d. l. vt pomum, 8. D. hoc tit. de seruit.*

DEFINITIO III.

De seruitute amittenda non vtendo, vel vtendo retinenda.

SI tamen tanto tempore per aliorum condiuisorum fundum ire desierit, quanto amitti seruitus potest non vtendo, est quod sibi imputet, nec postea vindicare seruitutem ei licet. [1] Quod si ex contrario seruitute vsum condiuisorem appareat, itémque eum, qui emit à condiuisore, non quæremus, quanto tempore vsus sit, nec immemorialis temporis vsum exigemus, [2] qui inueterato nostrorum errore in seruitutum, quas discontinuas vocant, [3] præscriptione requiritur, [4] cum hoc casu non præscriptionis, sed constitutionis iure seruitus debeatur. [5] Sufficiet igitur ita vsum emptorem aut venditorem, vt non vtendo amissa non sit seruitus, adeo vt si ex pluribus condiuisoris aut emptoris hæredibus quidam vsi sint, quidam non, retineatur nihilominus tota seruitus, quia nec pro parte amitti potest, sicut nec acquiri. [6] Idemque erit, si vnus ex sociis in fundo communi & seruituti & liti eo nomine institutæ renunciauerit. Neque enim cæteris, qui non renunciarunt, si communem seruitutem vindicent, ea res nocere potest. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. Labeo 17. cum l. seq. & tot. tit. D. si seruit. vindicet.* Nec rursum actionem vllam habet eo nomine aduersus venditó-

rem, *l. in vendendo* 66. §. 1. *ff. de contr. empt.* Nimirum vt Pomponius eo loco scribit: Si venditor cum venderet, de seruitute fundo debita cum certiorauit. Alioqui ex empto teneri debet ob dolum.

2 *Ex l. hoc iure* 3. §. *ductus aquæ. ff. de aqua quotid. & æstiu. l.* 1. §. *vlt. ff. de aqua & aquæ pluu. arc.*

3 Cum tamen seruitutes omnes causam continuam habere debeant & perpetuam, nullæ discontinuam, *l. foramen*, 28. *ff. vrban. prad.* & è contrario continuam possessionem habere non possint, sed discontinuam omnes, *l. seruitutes prædiorum* 14. *D. hoc tit. gener. de seruit.*

4 Contra quam scriptum sit *in l. si quis diuturno* 10. *ff. si seruit. vindic.* vbi diserte scriptum est, diuturnum vsum sufficere, id est, longi temporis ad eas quoque seruitutes acquirendas, quas nostri discontinuas vocant. Facit *dict. l. foramen* 28. *à cont. sens. ff. vrb. prad. l. apparet* 5. § *penult ff. de itin. actuque priuat. l.* 2. *C. hoc tit.*

5 Seruitutes enim pactionibus iustisque conuentionibus recte constituuntur, & acquiruntur, *l.* 4 *D hoc tit.*

6 *L. seruitus* 5. *l. aquam* 16. *vers. quod si plurium*, *l. vsu* 20. *cum seqq. ff. quemadm. seruit. amitt. l. pro parte* 11. *l. via*, 17. *D. hoc tit.*

7 *L. vnus ex socijs* 34. *D. rustic. prad. l. per fundum* 11. *eod. l.* 2. *D. hoc titul. l. vltim. D. commun. prad. l. si de communi* 19. *si ser. vind.*

DEFINITIO IV.

Seruitus indefinita sic interpretanda est, vt quam minimo fieri potest incommodo fundus seruiens oneretur.

OBseruandum tamen est, per eum seruientis fundi locum seruitutem constitui debere; vbi minore detrimento constitui possit,[1] quod ipsum ita intelligi oportet, tametsi per longum tempus probetur dominus fundi dominantis solitus ire agere per villam aut vineas fundi seruientis. Nam licet qua primum ille direxisset, ea demum ire agere deberet, nec amplius mutandæ seruitutis quantumlibet incommodæ potestatem haberet, quia sibi imputet, qui eum seruituti locum elegerit,[2] fauorabilior tamen videtur conditio domini prædij seruientis,[3] cum non habeat dominus fundi dominantis, quod conqueratur, si modo seruitus ei præstetur, qualis quantaque debita est.[4] Nam & consensus, qui ex sola patientia & ob quid non factum inducitur, leuior esse solet, minorisque momenti, quam qui ex facto ipso,[5] cum tacitus ille videri debeat, hic vero potius haberi pro expresso, quandoquidem nihil interest, verbo-ne an facto quid exprimatur.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *L. si cui simplicius*, 9. *D. hoc tit. gener. de seruit. l. si via* 26. *D. rustic prad* iunct. *l. si mihi* 21. *& seq eod.*

2 *d. l. si cui simplicius*, vbi Celsus hoc ipsum ex Sabini sententia scribit, *l. certo generi* 11. § 1. *rustic. prad.*

3 Vt & debitorum omnium fauorabilior conditio esse solet, *l. Arrianus* 41. *de obligat. & act. l. fauorabiliores* 125. *de regul. iur.*

4 *Argum. l. si patronum ex debita* 44. §. *si ex bonis, ff. de bon. libert.*

5 Nam qui tacet non vtique fatetur, licet verum sit eum non negare, vt est in iuris regula, *l. qui tacet* 142. *de reg. iur.*

6 *L. non tantum* 5. *ff rat. rem haber.*

DEFINITIO V.

Quando superioris molendini dominus prohibere possit, ne in inferiore loco aliud molendinum extruatur.

SVperioris molendini dominus prohibere non potest, ne in inferiore loco alius molendinum extruat,[1] tametsi ex eo futurum sit, vt superioris reditus diminuatur: [2] Si modo iure suo inferioris dominus ædificauerit, siue in proprio loco, siue in publico, nisi constet eo animo ædificasse, vt vicino noceret potius, quam vt sibi prodesset, id est, ad æmulationem.[3] Sed si ex priuilegio ædificauerit, hoc est, ex concessione vel Principis, vel domini feudi, distinguendum est qua ratione superiori vicino noceat.[4] Nam si ob id solum, quod minus frequens superioris molendini commercium futurum sit, prohibendus non est, cum suam quisque possit conditionem meliorem facere, etiam cum alterius detrimento, dummodo citra iniuriam.[5] Si vero ob id quod cursus aquæ impediatur, & ex restagnatione fiat, vt superius molendinum perinde exerceri non possit, prohiberi potest.[6] Sic enim concessio & priuilegium intelligi debet, ne illi qui ius anterius habuit damnum inferatur.[7] Quod si ea construendi posterioris molendini forma ipso priuilegio præscripta sit, quæ restagnationis incommodum afferat, quærendum erit,[8] an qui priuilegium concessit, ius habuerit, tale concedendi, necne. Vt si non habuerit, cogatur inferioris molendini dominus opus destruere: si habuerit, nulla in eam rem actio competat,[9] sed tantum aduersus concedentem, si is forte priore concessione se obligauerat, ne alteri in posterum idem priuilegium saltem in prioris molendini præiudicium concederet.[10] Aut si superioris molendini domino permiserat, vt eos, qui in alia siue superiore, siue inferiore eiusdem fluminis parte ædificare vellent, prohiberet.[11] Alioqui non ex eo solo, quod tibi promisero, molendinum ædificare in ripa fluminis, prohibeor aliis ius idem ædificandi concedere, tuo licet incommodo & damno.[12] *Ita Senatus* pro N. de Monteinard, D. de Marcieu, contra fratres Boclier. Et pro iisdem fratribus Boclier, contra Joannem Marin, 4. Calend. Februar. 1593.

1 *Arg. l. cum eo*, 9. *l. inter seruitutes*, 15. *D. vrban. prad. l. altius* 8. *& l. seq. C. hoc tit.*

2 Quia ex eo, quod quis in suo iure faceret, teneri non potest, licet per consequentiam alteri noceatur, quia nec debet videri damnum facere is, qui eo veluti lucro, quo adhuc vtebatur, prohibetur, vt eleganter Vlpian. ait *in l. Proculus*, 26. *D. de damn. infect.* Facit *l. fluminum*, 24. §. *vltim. eod. l. nemo damnum*, 251. *de reg. iur.*

3 Nam ad æmulationem ædificare numquam licet, ne quidem pro ornanda ciuitate, *l.* 3. *D. de operibus publ.* Sic nec ædificatio per vicini inuidiam interrumpi debet, *l. pen.* §. *& hoc quidem* 7. *C. de ædif. priuat.*

4 Distinctio est Baldi, quem vide *in l. si manifeste*, 7. *C. hoc tit.*

5 *d. l. cum eo*, *d. l. inter*, *d. l. latius*, *d. l. fluminum*, § *vlt. & d. l. Proculus*, 26. *de damn. infect.*

6 *L.* 2. §. *idem Labeo scribit si quis in suo*, 28. *D. ne quid in loc. publ. l.* 1. § *sed apud* 6. *D. de aqua & aquæ pluu arc.* Nam sic debet quis meliorem rem suam facere, ne vicini deteriorem faciat, *d. l.* 1. §. *sed & fossas*, *eod. l. sicut autem*, 8. §. *Aristo*, *D. si seruit. vindicet. l. quidam*, 13. *vrb. prad. l. in qui in puteum*, 11. §. *vltim. ff. quod vi aut clam.*

7 *L.* 2. §. *si quis à Principe*, *D ne quid in loc. publ. l. sed cum ab herede*, 12. *D. ad SC. Trebell.*

8 Inanis enim & vacua est voluntas, cui iuris potentia non assistit, vt Bald. dicebat *ad l.* 4. *D. de acquir. hered.* nec potest vllum effectum habere permissio facta per eum, qui non habuit ius permittendi in præiudicium alterius, *l. per fundum*, 11. *L. vnus ex socijs*, 34. *ff. rust prad.*

9 *d. l.* 2. §. *si quis à Principe*, in illis verbis, *Nisi forte quis hoc impetrauerit. ff. ne quid in loc public.*

10 Non enim, nisi in personam actio est eiusmodi contractu, *arg l. si sterilis*, 21. §. *sed etsi ita*, *ff. de act. empt. l. quoties*, 15. *Cod. de rei vindic.*

11 Quo etiam casu persona tantum promittentis obligatur, nec impeditur translatio iuris ædificandi, ex permissione ab eodem facta, cum non eo minus maneat ipse dominus, quia nec sibi potest quis eam legem imponere, *l. pen ff de pact l quod autem*, 7. §. *vxori*, *ff de donat. int. vir. & vxor. l. Lucius Titius*, 40. *ff. de fideic. libert.*

12 Esset enim hoc molendino tuo seruitutem acquirere, quod nisi expressim factum sit, numquam in dubio præsumi debet, *l penultim. ff. de euict. l. qui vti optime*, 90. *ff. de verbor. signif.*

DEFINI-

DEFINITIO VI.

Negatoria de seruitute agere potest is etiam, qui nouum opus facientem non prohibuit, cum posset per nunciationem, nec intra annum ad tollendum opus interdicto egit.

QVi passus est inferius molendinum, aut superius construi, ex cuius ædificatione suo præiudicium fiat, non idcirco prohibetur agere, vt vicinus, cui ædificandi ius non fuit, opus demoliri cogatur: [1] nisi expressim ipse ædificanti consenserit, [2] aut per longi temporis patientiam ius suum remiserit: [3] quamuis imputari ei possit, cur non nunciauerit nouum opus. [4] Non enim sicut facta nunciatio tuetur ius nunciantis, [5] sic omissa facere debet, vt iure ædificasse videatur, qui ædificandi ius non habuit. [6] Supererit igitur infra decennium de iure & proprietate quæstio, [7] licet post annum controuersia possessionis non admittatur. [8] Sane hactenus nocebit agenti taciturnitas, quod si postea iubebatur is, qui nouum opus fecit, illud destruere, eoque nomine in id omne, quod actoris interfuit, condemnetur, impunita tamen erit pro toto eo tempore, quo actor tacuit, [9] nec nisi à die litis contestatæ id, quod interest præstabitur. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quasi quod clam factum sit, ab eo scilicet, qui existimauit, aut probabiliter existimare debuit, sibi factam iri controuersiam, si non illi, ipsi denunciauerit, à quo controuersiam timere potuit, *l altius* 8. ibi, *vi vel clam fecisse conuincatur, C. hoc tit.* iunct. *l.* 3. §. *vlt l.* 4. *& 5. in princ. D. quod vi aut clam.*

2 Quo casu non potest aduersarius vi aut clam fecisse videri, qui aduersarij consensum habet. Nec enim volenti fit fraus vel iniuria, *l quod autem* 6. §. *preterea, D. qua in fraud. credit. cum similib.*

3 Quod contingit, si eo sciente per longum tempus in illo statu res manserit, quoniam scientia illa purgat clandestinitatem, vt ita dicam, quæ ab initio in ipso opere faciendo interuenerat, *l.* 2. *C hoc tit.* Alioqui nullo tempore posset quis prædio suo acquirere seruitutem ex ea re, quam ab initio, aut vi, aut clam fecisset, *l si quis diuturne* 10. *D si seruit. vindic. l.* 3. §. *illud sciendum quod vi aut clam.*

4 Potuit enim, *l.* 1. *& tot. tit. de operis noui nunciat.*

5 Impediendo ne fiat, quod nondum factum est, *dict l.* 1. §. 1. iunct. §. *opus nouum, & seqq.*

6 Sed hactenus sibi nocet, qui negligens fuit in nouo opere nunciando, vt remittendus sit ad interdictum, quod vi aut clam factum erit vt restituatur, *dict. l.* 1. §. 1 Cæterum sumptibus suis opus tollere cogitur, qui vi aut clam ædificauit, *d. l. altius* 8. *& l si in ædibus* 9. *C. hoc tit.*

7 *d. l.* 2. in illis verbis, *si ante id spatium, C. eod.*

8 Interdicta enim fere omnia sunt annalia, præsertim illud, Quod vi aut clam, *l. semper* 15. § *hoc interdictum, ill. tit quod vi aut clam. l. Antaus* 14. *D. de aqua & aquæ pluu arcend.*

9 Scilicet, cum agitur post annum de iure habendi ædificatum, non de possessione. Nam si intra annum agatur de possessione per interdictum tanti lis æstimanda est, quanti actoris interest opus factum non esse, *d. l semper*, §. *hoc interdicto.*

10 Quia iudicium singulare est, in quo non veniunt accessiones & præstationes, nisi à die litis contestatæ exemplo vindicationis, *l. vtique* 16. *l preterea* 20. *l. Iulianus* 17. §. 1. *& pass. de rei vindic.*

DEFINITIO VII.

Generalis concessio subsequens non extenditur ad ea, quæ prius fuerant specialiter prohibita.

PErmiseram tibi, vt in ripa fluminis ædificares quicquid velles, & pro arbitrio, præterquam molendinum. Si postea permisero, vt in fundo tuo ripæ proximo, cuius dominium directum ad me pertinebat, columbarium extruas, aliaque omnis generis ædificia, siue voluntaria siue necessaria, non tamen videor permisisse, vt molendinum ædifices, quoniam generalis concessio ad ea extendi nunquam debet, quæ specialiter prohibita sunt, [1] sed speciali in eam rem voluntate opus est: [2] præsertim si ex eiusmodi molendini constructione futurum sit, vt vel mihi vel alteri, maxime qui ius anterius à me habeat, damnum inferatur [3]. Nec ad rem pertinebit, si obiicias in mea potestate fuisse legem apertius dicere. [4] Neque enim apertius dicere debui, qui iam antea satis aperte dixeram; & potius impurari potest tibi, qui speciali concessione indigebas, cur non eam apertius impetraueris. [5] Quare nec aliud erit, tametsi proponas fore vt secundum hanc interpretationem generalis illa concessio tibi inutilis futura sit. [6] Semper enim damnum concedentis, & alterius cuiuslibet exceptum intelligi debet. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. vxorem* 15. vbi nostri notant. *C. de nupt.* Vide omninò *l si mihi* 20. *D. rustic prad.* vbi est textus satis accommodatus.

2 Concessio enim generalis non alia continet, quam quæ concedens fuerat verisimiliter permissurus, *l qui peculij* 46. *D. de pecul. l. obligatione* 6. *D. de pignor. l filiusfamilias* 7. *D. de donat.*

3 *Arg l* 2. § *merito, &* § *si quis à Principe, ne quid in loc. publ.*

4 *Ex l. veteribus* 39. *D. de pact. l. Labeo* 21. *D. de contrahend. empt.*

5 *d* § *si quis à Principe*, ibi, nisi forte quis hoc impetrauerit.

6 Etsi non facile capienda est illa interpretatio, *l Titia* 34. §. 1. *de leg* 2.

7 *L. præses* 6. *C. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Cui incumbat onus probandi, agenti-ne confessoria, an agenti negatoriæ?

NEgatoriam actionem proponenti ita demum incumbit onus probandi si fateatur aduersarium esse in quasi possessione seruitutis, aut si de eo constet alia ratione. [1] Alioqui cum vnaquæque res præsumatur libera, [2] exigenda erit probatio ab eo, qui confessoria nitetur. [3] Idque multo magis si aduersus agentem de damno dato ob vsurparam seruitutem reus confessoriam proponat per modum exceptionis, actor vero negatoriam per modum replicationis. Reus enim in exceptione actor est. [4] Quanquam & in actione de seruitutibus, siue confessoria, siue negatoria id perpetuum est, vt vterque sit & actor & reus. [5] Quid ergo si negatoriam exercens fateatur quidem aduersarium iuisse, duxisse iumentum vel vehiculum, aut quid aliud fecisse, quod soleat fieri iure seruitutis, sed tamen dicat id factum vi aut clàm, aut precario, aut iure familiaritatis? Exigetur omnimodo probatio ab actore, [6] quoniam huiusmodi confessio licet scindi non possit [7] sufficit tamen ad tollendam illam præsumptionem iuris, [8] quæ facit vt omnia pro liberis habeantur, saltem ad transferendum onus probandi in actorem. [9] *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Caroli Vernat affinis mei, & Antonij de la Cuaz 3. Cal. April. 1593.

1 Puta ex instrumentis, aut denique quolibet alio modo.

2 *L. cum eo* 9. *D de seruit. vrb prad. l. altius* 8. *C. hoc tit. l.* 4. *D. de institit. & iur.* Aflict. *decis.* 267. *num.* 4.

3 Guid. Pap. *quæst.* 28. *ad fin.*

4 *L. in exceptionibus* 19. *D. de probat.* iunct *l præced. eod. tit. l.* 1. *D. de except.*

5 § *æque.* vbi Ioan. Faber. *Instit de action.*

6 Non solum, quia actor & petitor est (id enim est partes petitoris sustinere, vt dicebat Africanus *in l. si priusquam* 15. *in fin. D. de operis noui nunciat*) sed etiam quia præsumptionem habet contra se, ne delicti Præsumptio capiatur, *l merito* 51. *D. pro socio.* Delictum enim est, si quid vi aut clam fiat. Precarium autem cum ad donationem proxime accedat, *l interdictum* 14. *D. de precar.* præsumendum etiam non est, *l. sine possessu* 6. *C. de probat.*

7 Styl. Senatus nostri, *artic. ex l. si ita stipulatio* 39. *in fin. D. de oper libert. l. nam absurdum* 7. *D de bon libert*

8 Maior enim præsumptio vincit minorem, *l cum de indebito* 25. *de probat. l. Nesennius* 34. *D. de neg gest.* & alijs vulgarib.

9 Is enim est effectus fortioris præsumptionis, vt probandi onus transferat in aduersarium, *l. alimenta* 11. *C. de negot gest. l si chirographum* 24. *D. de probat.*

DEFINITIO IX.

Quid allegare & probare debeat, qui seruitutem aut immemorialem aut aliam petit.

QVi intendit se suosque auctores per fundum tuum iuisse tanto tempore, vt initij memoria non extet,[1] non cogitur probare, at ne allegare quidem factum id iure seruitutis, cum immemorialis ipsa possessio ius præbeat, & sit loco tituli constituti.[2] Tanti siquidem temporis lapsus omnem omnino præsumptionem excludit violentæ aut clandestinæ, aut precariæ possessionis.[3] Qua præsumptione cessante necessario fit consequens vt iure suo vsi sint, qui per fundum tuum iuerunt,[4] quod ius porro aliud esse non potest quam seruitutis.[5] Aliud est si quis diuturno tantum vsu, id est, decennij vel vicennij nitatur ad vindicandam seruitutem. Neque enim sufficit ad obtinendum allegare vsum tanti temporis, nisi allegetur etiam ius seruitutis.[6] Sed tamen ad id probandum cum difficilis sit probationis,[7] & vt cætera omnia, quæ in animo potius, quam in facto ipso consistunt,[8] sufficiet testes dicere, eam vocem & famam fuisse publicam, vt qui per fundum tuum ibat, toto eo tempore iure suo ire crederetur. *Ita Senatus* in causa Dn. Antonij Charpenei compatris mei obseruandiss. Senatoris meritissimi & eruditissimi & Syndicorum de Verdon, 6. Id. Nouemb. 1594.

1 De quo vide Paulum ad Labeonem, *in l. si arbiter* 28. *D. de probat*

2 *L.* 1. §. *vlt. D de aqua & aqu. pluu. arcend. l.* 3. §. *ductus aquæ, D. de aqua quotid. & æstiu.*

3 Nam & præsumitur regulariter bona fides in possidente, *l penult. C. de euict* Alcia. *de præsumpt præsumpt.* 5.

4 In dubio enim iure suo quis facile credendus est potius, quam alieno, *d l merito* 51. *D pro socio.*

5 Nihil enim iuris in aliena re habere quisquam potest, nisi cuius personæ vel prædio res illa seruiat. Ius enim omne reale aut est dominij, aut pignoris, aut seruitutis. Nisi proponas itum fuisse, quasi per viam publicam, *l. vlt. D. quem seruit. amit.* Iunge *l. vlt. D. de itin. act priuat.* Item intellige: Nisi aliqua sit probatio aut præsumptio libertatis in contrarium, puta si is, contra quem allegatur præscriptio, habuerit perpetuo, aut variis intermediis temporibus in domo ianuas vel fossas in agro ad introitum & exitum pro arbitrio prohibendum, quo casu possessio præsumitur fuisse ab initio vitiosa, id est, vel violenta, vel clandestina, vel precaria. Sufficit autem vt ab initio talis fuisse probetur vel præsumatur ad hoc, vt vitium possessionis perpetuo durare intelligatur, atque ita præscriptio etiam immemorialis impediatur, *l.* 1. § *idem Labeo, l.* 3. §. *illud sciendum, l. vim facit* 19 §. 1. *D. quod vi aut clam,* iunct. *l. nam etsi ramos* 9. §. *vlt. & l. vlt.* §. *si ianuam, eod.*

6 Id est, si vsum via vel itinere, vel alia seruitute, non vi, non clam, non precario, sed iure seruitutis, *l. si quis diuturno,* 10 *D si seruit. vindic. d l. vlt. D. quem seruit. amitt. d l. vlt. de itin. act priuat.*

7 Nam in iis quæ difficilioris sunt probationis leuiores probationes admittuntur, *l. non omnes* 5. §. *à barbario, D. de re milit.*

8 In quibus ideo solet plerumque sufficere iusiurandum, *l. thesaurus* 15. *D ad exhib l. cum plures* 15 *ad fin de reb. auctor. iudic possid.* Facit *l. dolum* 6. *C. de dolo, Auth. at qui semel, Cod. de probat.*

DEFINITIO X.

De prohibitione facta ad interrumpendam præscriptionem seruitutis.

DIci solet interrumpi præscriptionem seruitutis naturaliter per contradictionem & prohibitionem eius, aduersus quem præscribebatur,[1] sed id tamen intelligi debet, si prohibitio effectum habuerit.[2] Alioqui si prohibitus & in seruitute perseuerauerit, tanto fortius erit ius præscribentis.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.* 1. iunct. *auth. mala fidei, C. de præscript. long. temp l.* 2 & 3. *C. de annal except.*

2 *Arg l vlt. D. de itin. actuq priuat.* in illis verbis, *sed si prohiberetur non facturus.*

3 Aliud est, quod dicimus in iuribus negatiuis præscribendis non incipere præscriptionem currere, nisi ex die prohibitionis & contradictionis. Tunc enim is qui prohibet præscribit: Et quamdiu non prohibuit, potest aduersarius dicere, se non fecisse id, de cuius faciendi vel non faciendi iure disputatur potius, quod facere noluerit, quam quod non potuerit: sanc prohibitionem omni casu effectum habuisse necesse est, *l.* 15 *l.* 31. *D. vrb prad.*

DEFINITIO XI.

De seruitute pascendi pecoris toti vniuersitatis alicuius territorio acquisita, an & quomodo in alios transferri possit.

PAscendi pecoris seruitus,[1] cum prædij sit non personæ,[2] alteri acquiri non potest, quam qui prædium habeat,[3] Sed finge vniuersitati ius illud quæsitum esse, vt quisquis est ex vniuersitate ius illud habeat de pascendi sui pecoris in alieno[4] fundo, an singulis permitteretur, vt ius suum transferant in alium, qui non sit ex eadem vniuersitate? Minime. Quoniam sicut ab initio acquiri non potest seruitus sine prædio,[5] ita nec quæsita transferri sine prædio cui debetur.[6] At neque ad eam transferendam sufficiet alienari fundum aliquem, qui in eius municipij territorio situs sit, ne alioqui facile sit eiusmodi fraudis commento, non solum fundi seruientis, sed etiam cæterorum qui ex vniuersitate sunt ius imminuere,[7] cum quo pauciores ius illud seruitutis habituri sunt, eo precioſius ipsis & commodius id futurum sit. Igitur dicendum est, sicut toti vniuersitatis territorio quæsita videtur seruitus, non huic aut illi prædio,[8] ita non nisi cum vniuersitate bonorum seruitutem hanc in alium transferri posse:[9] si secus factum sit, personalis tantum quædam concessio facta, non etiam seruitus translata videbitur.[10] Ideoque non confessoria aut negatoria de seruitute actio stipulanti competet, sed in personam duntaxat illius qui concesserit, si eiusmodi iuris controuersiam patiatur.[11] *Ita Senatus* pro D. de Mandolle, contra fratres Parchet, 5. Id. Ianuar. 1595.

1 De qua *in l.* 3. *in princ. D. de seruit. rustic. prad. l. testatrix* 20. §. 1. *D si seruit. vindic.*

2 Si prædij fructus maxime consistat in pecore, *l. pecoris* 4. *D. de seruit. rustic prad.* Adde *l. si mihi* 20. §. *vlt. eod.*

3 Seruitutes enim siue vrbanorum, siue rusticorum prædiorum, licet sint incorporales, tamen corporibus accedent, vt Paulus loquitur *in l seruitutes* 14 *D. hoc tit.* Facit *l. si ades* 32. §. 1. *D. vrban prad. l Mela* 14. §. *vlt. de alim. legat. l.* 1. *in fin. D. commun prad.*

4 Nam & fundo municipium seruitus acquiri potest, *l. non dubito* 12 *D. hoc tit.*

5 *d. l.* 12 *in fin. commun prad.*

6 *L. via constitui* 13 §. *si fundus, &* §. *quacunque, D. rusticor. prad. l cum fundus* 12. *D. commun. prad.* Imo nec sine fundo retineri potest seruitus, quæ semel prædio quæsita fuit, *l proparte* 11 *D. hoc tit. l si sub vna* 39. *de verbor. obligat.* tametsi etiam inutilem seruitutem sibi quem excipere & retinere in fundo alienando nihil veret, *l. ei fundi* 19. *D. hoc tit. l. venditor* 13. *D. commun. prad.*

7 Quorum neutrum permittendum est, *l. certo generi* 13. §. 1. *l. Quintus* 15. *D. rustic prad. l* 3 §. *is qui aqua, D. de aqua quotid. & æst. l cuius ædificium* 24. *D. vrb prad.*

8 *d l non dubito* 12. *D. hoc tit.*

9 *d l testatrix,* §. 1. ibi, *sed nonnulli ex his qui hoc ius habebant prædia sua illa propria venum dederunt, D. si seruit vindicet.* Obstat tamen, quod ibidem subiungit Scæuola, Si tantum pars illorum propriorum fundorum legato ad aliquem transmissa

sit, hoc

fit, hoc quoque ius cessurum legatario, nisi dicas, quod & verum est non municipium, sed plurium ex municipibus prædiis acquisitum fuisse apud Scævolam ius pascendi pecoris, & aliud iuris esse si tota vniuersitas suis omnibus prædiis id ius stipulata esse proponatur.

10 *Vt in specie, d.l.Mela 14. in fin. D. de alim. legat.*

11 *Vt in specie, l. cum essent 33. §. 1. D. rustic. prad. l. venditor, in princ. D. commun. prad. l. vlt. §. 1. D. de contrah. empt.*

TIT. XXV.

FAMIL. ERCISCVND.

DEFINITIO I.

Per diuisionem hereditatis non praiudicatur fideicommisso conditionali, quod nec expressim repudiari posset.

PER diuisionem hereditatis inter fratres alioſve coheredes factam, vix vnquam credendum est, renunciatum fideicommisso, cuius dies postea cesserit: [1] nec si ex diuisionis instrumento aliterve appareat visa lectaque verba testamenti, quo fideicommissum relictum proponitur. [2] An quid generaliter iuri competituro difficilius renunciari possit, quam competenti, [3] vt vulgo creditur? Minime. Sufficit enim subesse causam de præterito, quomodo nostri loquuntur, vt iuris competituri hac parte eadem ratio sit, quæ iam competentis. [4] An quod remittendi per diuisionem fideicommissi causa nulla sit, portionibus iam aliunde æqualibus constitutis? [5] Atqui causa illa vel vna sufficit inter fratres, siue simplex siue reciprocum fideicommissum fuerit, vt fratrum concordia remoto caprandæ alterius mortis voto improbabili retineatur. [6] Ratio igitur verior hæc est, quod conditionale fideicommissum ante conditionis euentum non quacunque voluntate remitti potest, quando nec expressa repudiatione posset, [7] sed pacto duntaxat, & consequenter expresso, [8] vt aliquid sit, propter quod vtiliter remissum videri debeat potius, quam inutiliter repudiatum. [9] Quare nec ad rem pertinebit, quod vulgares illæ clausulæ diuisionis instrumento inseri solitæ adscriptæ sint, de non veniendo contra diuisiones huiusmodi perpetuas & irreuocabiles: Iure & titulo perpetuo & irreuocabili: Pleno iure: præstito iuramento: rata & firma perpetuo manere: nunquam contra facere vel dicere, & cæteræ si quæ sunt similes, [10] quia nec sufficit coheredes remittere fideicommissum voluisse, nisi eo modo voluerint, quo potuerunt. [11] *Ita Senatus* pro Dn. de Chastillion, contra Dominas de Bouuant, & d'Aiguebelete, Prid. Non. Iun. 1588. & in alia de qua S C. 5. supr. de pact.

1 DD. *ad l qui Romæ 122. §. duo fratres, D. de verb. oblig.* De cuius tamen loci electione & sententia scribam in Chiliade, *de error. pragmat.*

2 Alioqui ea ratio transactionem impedit, quod de his controuersiis quæ ex testamento proficiscuntur, neque transigi, neque exquiri veritas aliter potest, quam inspectis cognitisque verbis testamenti, *l de his 6. D. de transact. l. 1. §. 1. l. non est ferendus 12. eod l. 1 §. 1. D. testam. quemadm aper.*

3 *Argum l. qui superstitis 94. D. de acquir. heredit. l. si quando 35. §. illud, & §. generaliter, C. de inoffic. testam.*

4 Bart. *in d. §. duo fratres, num. 1.* Ias. *ibid.* qui dicit esse communem, Alex. *cons. 11. vol. 1.* Cravet. *cons. 24 num. 8.*

5 Solet enim favorabilior esse dispositio, per quam liberi ad æqualitatem reducuntur, *arg. l. inter filios 11. D. hoc tit.* iunct. *l. maioribus 3. C. commun. vtriusq; iudic.*

6 *L. de fideicommisso 11. C. de transact. l 1. C. de pact.*

7 *L si ita sit scriptum 45. §. si sub conditione, de legat. 2. l toties 81. D. de acquir. hered.*

8 Non enim fieri potest per pactum tacitum, quod nuda voluntate fieri nequit. Neque nouum est, minorem esse vim taciti quam expressi, *vulg. iurib.*

9 Aliud enim est remitti spem fideicommissi, aliud repudiari. Conditionis incertum remitti potest, vt loquitur *l. 1. C. de pact.* Ius quod nondum competit repudiari non potest, *l qui potest 174. §. 1. de reg. iur.* Facit *l pen. futuræ actionis 3. C. de donat.*

10 Licet vulgo plerique Doctorum contra sentiant, *ad d. §. duo fratres.* Bald. *cons. 89.* Corneus *cons. 102.* Alex. *cons. 188. lib. 1. & cons. 8. lib. 5.* Socin. *cons. 43. lib. 4.* Dec. *cons. 21 circa fin.* Cravet. *cons. 24. num. 8.*

11 Inanis enim est voluntas, cui iuris potentia non assistit, vt dicebat Baldus *ad l. 4. D. de acquir. hered.* Idcoque accidit sæpenumero, vt quis, dum non vult, quod potest, nec possit quod velit, *l. quoties 9. in princ. D. de hered. instit. l. multum 6. in fin. C si quis alter. vel sibi.* Mihi tamen semper probabilius visum est ex sola diuisione facta, inter coheredes prohiberi eum, qui ex ipsius fideicommissarius reperitur, ne vnquam fideicommissum petere posset, si non id specialiter exceperit, non quasi diuidendo censendus sit repudiasse fideicommissum, quod nec expressim repudiare potuit, tametsi voluisset, vt ait Definitio. Sed quia si alius fideicommissum peteret, atque ita coheredum portiones euinceret, non eam quæ esset sua ipse de euictione teneretur, quam vtique inter coheredes præstari certum est exemplo emptionis, cuius vicem diuisio obtinet, *l. 1. C. commun. vtriusque iudic. l. si filia 20. §. si pater, D. hoc tit.* sicut & si vnam rem ex his, quæ alicui ex coheredibus obtigissent, creditor quidam euicisset, *l. rem pignori 28. l paterfamilias 33. l. ex parte 39. §. vlt. D. eod. l. cùm pater 77. §. euictis vbi not. de leg. 2.* Multo minus igitur audiendus est is ipse, qui diuisit, si eorundem bonorum licet ex alia causa mouere velit quæstionem. Nam nec posset illo etiam casu quo alioqui de euictione non teneretur, *l. etsi is 10. D. de distract. pign.* Facit *l. vindicantem 17. de euict cum concord.* Scribam latius in Chiliade *de error. pragmat.* Sane pro hac nostra sententia textus est non obscurus, *in dict. §. duo fratres,* ad quem nihil aliud respondere nostri possunt, quam quod aiunt iudicem in illa specie ex aliis argumentis, quam ex diuisione motum fuisse, vt fideicommisso renunciatum pronunciaret, nullo tamen allato argumento.

DEFINITIO II.

De modo diuidendæ hereditatis, per sortem aut per electionem.

SI in diuidenda inter fratres hereditate quæratur, quis portiones constituere debeat, nec sorti, vt plerumque ac sæpius fit, rem committi velint: [1] cæteris quidem paribus præferri debet is, qui maior natu est, [2] sed si minor annis maiorem rerum hereditariarum, earumque pretij notitiam habeat, præferendus est. [3] Nam & ob eam causam senior præferri solet, quod verisimile sit magis eum scire, quomodo fieri commodius diuisio possit. [4] Illud tamen perpetuo obseruatur, vt constitutis ab altero portionibus alterius sit electio, ne qua in re alterutrius captio vlla sit. [5] *Ita Senatus* in secreto auditorio in causa D. Martelli Episcopi Nicienſis, & N. Lamberti Chamber, 4. Id. Febr. 1589.

1 Potest enim hoc sorti committi, *l 2. Cod. quand. & quib. quarta pars, lib. 10 tit. 34.* vt & alia pleraque, de quibus vide *l. 5. D. famil. ercisc. l. 3. in princ. C. commun. de legat. l sed cum ambo 14. D. de iudic. l. generaliter 24. §. quid ergo 17. D. de fideic libert Nouell. 162. cui tit est, Sacr. form. transl. cap. 3. ad fin. & §. optionis 23. Instit. de leg.*

2 *Arg. cap. 1. Extr. de paroch. & parochiana.*

3 Panorm. & cæteri Canonist. *in d. cap. 1.*

4 Vide omnino Mynsing. pluribus hæc tractantem *lib. 3. obseru. cap. 37.*

5 Alioqui iudex in sua causa constitueretur, qui eligeret ex partibus quas ipse fecisset contra, *l. Iulianus 17. de iud. l vnic. C. ne quis in sua causa.*

DEFINITIO III.

Diuisio bonorum communium in vna prouincia differri non debet ob id, quod in alia prouincia quædam sint communia, si non steterit per actorem, quo minus illa etiam diuiderentur.

Si defuncti bona in diuersis prouinciis sita proponantur, & heres qui in vna habitat contra coheredem agat in alia, vt bonorum quæ in ea coheredis prouincia sunt diuisio fiat, [1] non potest is, qui conuenitur diuisioni moram facere ob id solum, quod nondum diuisa sint cætera, quæ in actoris prouincia sunt, [2] aut quod nondum constet, quænam illa sint: [3] semper enim diuisio facienda est rerum, quas & hereditarias & communes esse apparet, tum inquirendum, an alibi res sint, quas diuidi etiam oporteat. [4] Nisi per actorem ipsum steterit, quo minus rerum communium, quas in sua tenet prouincia, diuisio iam facta sit, neque enim audiendus esset, qui à coherede id exigeret, quod prior ipse ex parte sua præstare sine causa recusasset. [5] Ita *Senatus* in eadem causa.

1 Arbitrium enim familiæ erciscundæ, vel vnus petere potest, & vnus cæteros apud iudicem prouocare, *l arbitrium* 43. *D. hoc tit.*

2 Siquidem familiæ erciscundæ iudicium amplius, quam semel agi potest, dummodo causa cognita. Et quamuis causa sæpius agendi non esset, tamen si quædam res indiuisæ relictæ essent de iis communi diuidundo agi posset, *l si filia* 20. § *familia, l. inter coheredes* 44. *eod. tit.*

3 Nam si quid contendis ex hereditate mihi tecum commune esse, quod ego ex alia causa meum proprium esse dico, id in familiæ erciscundæ iudicium interea non venit, *l si quid contendis* 45. *eod.*

4 Ne liquidæ petitioni & cognitioni per non liquidam mora fiat.

5 *Argum. vulg* §. *offerri, l Iulianus* 13 *D. de action empt.* Intellige nisi nunc consentiret, vt de iis rebus omnibus apud eundem iudicem nunc ageretur, *l.* 1. & 2. *D. de quibus reb. ad eund. iud. ent.*

DEFINITIO IV.

In familiæ erciscundæ iudicio seruanda est ea hereditatis diuisio, quam pater tabulis dotalibus fecit.

EX facto proponebatur, Claudium Chamoux, cum tres haberet filias, primogenitæ nubenti ducenta dedisse dotis nomine, vltra tertiam hereditatis partem, in qua heredem ipsam instituerat, [1] ex postfacto autem cum donationis pœniteret, declarasse voluntatem suam esse, vt ex æquis portionibus filiæ succederent, nec primogenita præcipui quicquam haberet. Placebat, si aliud nihil fuisset, non eo minus filiam primogenitam habere dotem præcipuam debere: propterea quod nec reuocari donatio potuisset, quæ facta fuerat in contractu matrimonij, [2] nec ea salua seruari, aut induci æqualitas inter filias. [3] Idemque dicendum fore, si cæteris filiabus pater permisisset, vt se mortuo parem pecuniæ quantitatem ex hereditate præciperent, antequam familiæ erciscundæ iudicium suscipere cogerentur. Quoniam ea permissio nullius momenti esset, [4] vtpote collata in id tempus, quo dotalis constitutio præueniisse causam prælegati videretur. [5] Nec aliud admittendum, si cogitatione futuræ successionis officium arbitri diuidendæ hereditatis pater præueniendo voluntatem suam quocunque indicio vltimæ voluntatis declarasset. [6] Non enim simplex illa & inter viuos donatio dicenda esset, sed potius supremi iudicij diuisio. [7] Sed cum illam postremam eandemque priorem voluntatem pater irreuocabilem esse voluisset, adeoque iurisiurandi vinculo obstrinxisset, [8] visum est valere eam debere iure simplicis donationis, [9] ideoque officium arbitri in diuidenda hereditate tale esse debere, vt filiam primogenitam cogat, vel dotem suam cõferre, vel quod effectu idem est pati, vt parem quantitatem sorores eius præcipuam habeant. Sed hoc ita, si facta sororibus donatio extra contractum matrimonij insinuata sit, quandoquidem aliter non valet, ne quidem inter liberos. [10] Ita *Senatus* in causa, de qua SC. 27. & 28. supr. De inoff. testam. 78.

1 Quibus verbis non solum instituta esse filia, sed ipsa etiam institutio dotalibus tabulis confirmata videbatur. Nam dictio *vltra* est implicatiua, vt & illæ, *præter hoc amplius*, habetque vim, vt loquuntur, repetitiuam cum omnibus suis qualitatibus, *l qui ita* 3. vbi Bart. *de dot. releg. l. Seio* 10. *vxori de ann. legat. l. si pure* 54. vbi etiam Bart. *de legat.* 3. præsertim, vt vtrumque determinabile in eadem clausula positum, & ad idem datæ dotis verbum relatum, æqualiter & conformiter per eiusmodi verbum determinetur, *vulg. l iam hoc iure* 4. *D. de vulg. & pupill. substit.*

2 *L perfecta* 4. *C. de donat. quæ sub mod. l.* 2. 3. 5. & *tot. tit. C. de reuoc donat.* Huiusmodi enim conuentiones, per quas datur hereditas fauore matrimonij, valent ex consuetudine, etiamsi non sint iuratæ, multo magis si iuratæ proponantur. Masuer. *in praxi, tit. de societ. versic. item licet institutio testamentaria*, Didac. Couarr. *in repet. cap. quamuis pactum, de pact. in 6. in init.* 3 *part. num.* 2.

3 Etsi multo fauorabilior est conuentio, qua promittit pater sibi ex æquo futurum heredem filium, de qua extat *Nouell. constit.* 19. Leonis, cui titulus est, De pacto paterno; Ex æquo heredem futurum filium.

4 Filia scilicet abstinente à iure successionis testamentariæ, vt & in *l pater pen. D de collat dot.* & succedente ex vi & potestate conuentionis matrimonialis.

5 Vt Papinianus loquitur, licet in specie dissimili, *in l si is qui mihi* 28 *D de iur. fisc.*

6 *Vt in l. quoties* 10 *l si cogitatione* 21. *l. vlt. C. hoc tit.*

7 Vt Vlp. ex Papiniano scribit, *in l. si filia* 20. § *si pater, D. eod.* Facit *l. si pater fam* 33 *l. ex parte* 39. § *vlt. eod.*

8 *Vt in l. cum pater* 77. § *filius matrem, de legat.* 2.

9 *Ex l vbi ita donatur* 27. *D de mort. caus. donat.*

10 Imo nec ad æqualitatem inducendam inter liberos, quia lex nostra prouincialis non distinguit, nec alias donationes excipit, quam quæ fiunt in contractu & fauore matrimonij.

DEFINITIO V.

De diuisione paterna hereditatis facta inter fratres præsentes, vno ex fratribus eodemque coherede absente.

TRes fratres absente quarto, eodemque patris in virilem partem coherede, [1] paterna bona in tres portiones diuiserant, nulla absentis mentione facta, ac si iam tum decessisset. [2] Primus deinde portionem secundi emerat, ductaque vxore à qua dotem in pecunia numerata acceperat, moriens testamento bona sua omnia immobilia vxori pro dote, & compensandi animo legauerat. [3] Tertium fratrem ex reliqua hereditate instituerat: Tertius adita fratris hereditate, passusque viduam immobilium possessionem legati iure retinere, postea mutata voluntate, vt ei controuersiam faceret, petierat à iudice dari se curatorem bonis quarti absentis. [4] Quo impetrato, bonorum omnium immobilium partem dimidiam, tam ex sua quam ex fratris absentis persona vindicabat, quasi in quatuor partes pro numero liberorum diuidenda esset hereditas, quam is ipse priore diuisionis instrumento in trientes diuidi consenserat. Placuit, licet fratrum pactionibus absentis coheredis conditio deterior fieri non potuerit, ita vt ei quandocunque reuerso portionis hereditariæ persecutio nullo modo sit deneganda, [5] non esse tamen permittendum illi, qui ipse diuiserit & condiuisoribus, mutua communique interposita stipulatione, de euictione se obligauerit, vt ex absentis persona plus iuris sibi vindicet aduersus fratrem coheredem, [7] aut eam quæ à fratre ius habeat, [8] quam ex propria vindicare posset. [9] Iuris enim regula est, contra factum suum venire neminem posse, ne quidem ex alterius persona, quoties ad suum, non ad alterius commodum id facere velit. [10] Hic autem licet absentis potius, quàm suum negotium gerere videbatur, qui tanquam curator agebat ex parte, [11] reuera

reuera tamen sibi quoq; commodum parabat, [11] non solum, quod fratre non redeunte solus ipse illi succedatus erat ab intestato, [12] ob idque & curator ei datus fuerat, quasi proximior ad succedendum, [13] sed etiam quod quartus is frater, qui iam inde à longo tempore aberat, pro mortuo iam tum habebatur, communi prouincialium omnium existimatione, [14] adeoque tertij huius fratris opinione, qui patris bona sic vt diximus cum fratribus diuiserat, vt non maiorem absentis, quam mortui rationem habuisset. [15] Accedebat, quod hic idem primi fratris, cum quo paternam hereditatem diuiserat, quique bona sua omnia immobilia vxori legauerat, hereditatem sibi testamento delatam agnouerat, [16] vt proinde multo minus voluntatem eius impugnare posset. [17] quippe qui alienam quoque rem, si legata esset, redimere cogeretur, [18] aut saltem iustam ipsius æstimationem præstare, si forte reuersus frater, cuius bona curabat, nollet iusto precio vendere: [19] neque enim dubitari poterat, quin hoc casu legatum valeret, etiam pro absentis fratris portione, tametsi testator tota illa bona immobilia sua esse putaret, [20] cum non solum vxori, quæ coniunctissima persona est, [21] sed etiam pro dote & compensandi animo relictum proponeretur. [22] Præsertim cum diceret illa non pluris esse quod legato, quam quod iudicio de dote continebatur. [23] *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Iul. 1593.

1 Ab intestato, *l.1. D. de suis & legit.* Est enim filius patri suus heres & necessarius etiam abiens & ignorans, tametsi habeat beneficium abstentionis, *si velit, l. in suis 11. D. de lib. & posth. l. si filius 12. de vulg & pupill. sub. fit. l. 1. § qui sunt in potestate, D. si quis omiss caus testam.* imo & quamuis se abstineat, *l. cum quasi 30. § sed etsi suum, ff. de fideic libert.*

2 Et male. Debuerat enim diuidi hereditas inter omnes liberos ex æquis partibus, ac proinde in quatuor portiones, *l. inter filios 11. C hoc tit.*

3 *Vt in l si compensandi 6. C. de hered. instit. l. cum pater 77. §. Titio fratri, de legat. 2.*

4 Solet enim ea cura dari agnato proximiori, qui si absens esset mortuus, ei succedere ab intestato posset, aut alicui ex creditoribus quorum interest, *l. 2. de cur. bon. dand. l. 7 §. plane 1. ex quib. caus in poss. eat.*

5 *L. coheredibus 17. hoc tit.*

6 Ne alioqui eueniat, vt alteri per alterum contra iuris regulas iniqua conditio inferatur, *l. non debet 74. de reg iur.*

7 Vt fieri assolet, quia diuisio emptionis vicem obtinet, *l 1. Cod. commun. vtriusque iud.* Dixi supra *Defin. 1. numero 11. hoc tit.*

8 Eadem enim vt plurimum esse causa emptoris quæ venditoris, *l. emptori 28. Cod. de euict. Linnitus 156. §. plerumque, de reg. iur.*

9 *Arg. auth. excipitur, C. de bon quæ liber.*

10 *L. si non sortem 26. § filius, & ibi Paul. Castrens. ff. de condict. indeb.*

11 *L. neque tutores 11. ff. de procurat.*

12 Sub nomine & imagine fratris absentis, vt loquitur *l. & qui sub imagine 1. C. de distract pignor.*

13 *Auth defuncto, C. ad SC. Tertyll.*

14 *Ex notat. in l 2 ff. de curat. bon. dand.* Semper enim absentis bonis curator datur quisquis proximior est ad succedendum adeoque, licet sit fœmina & pupilla, aut quæ aliter indigeat ipsa tutore vel curatore. Hæc enim curatio nihil nisi quædam futuræ successionis occupatio esse creditur. Iunge *Defin. vlt. j. qui dare poss.*

15 Quæ sufficiens est ad probandam mortem qualiter qualiter, cum mors est difficilis probationis, nec est fundamentum intentionis actoris, *l 2. §. si dubitetur*, vbi Bart. & cæteri, *ff. test. quem aper.*

16 *Vt in l vlt. ff de hered. instit. l. cum mater 28. ff. de inoffic. test. l. cum pater 77. §. cum existimaret, de legat. 2.*

17 *Vt in l. quæ dotis 32. ff. solut. matrim.*

18 *d. l. cum pater 77. §. Titio fratri, de legat. 2.* iunct. *l. ex qua persona 149. de reg. iur. cum similib.*

19 *L. cum alienam 10 C. de legat. l. vnum ex familia 67 §. rem de legat. 2.*

20 *L. non dubium 14. §. vlt. de leg. 3. l. qui quatuor 33. vlt eod l. alieno 31. §. vlt. de fideicomm. libert.*

21 Licet regulariter non valeat legatum rei alienæ, quam testator suam esse putauit, nisi cum reperitur illa heredis, *d. §. si rem.*

22 *d. l. cum alienam 10. C. de legat.*

23 Ac proinde ex causa onerosa, *d. l. si compensandi 6. C. de hered instit.*

24 *Vt in l. si cum dotem 22. si pater, ff. solut. matrim.*

DEFINITIO VI.

Casus, in quo æris alieni onus præstandum & soluendum est ex hereditate communi habita prælegatorum ratione, non autem pro portionibus hereditariis.

PAter liberis omnibus heredibus scriptis, bona sua omnia inter ipsos arbitri officio functus diuiserat [1] & præceperat, vt ne quid ex bonis prælegatis prius caperent, quam creditoribus omnibus satisfecissent. [2] Dicebam, non esse hic locum iuris regulæ, quæ habet, hereditaria onera non pro æstimatione rerum prælegatarum, & emolumenti modo, sed pro hereditariis portionibus ad heredes scriptos pertinere: [3] Patris enim voluntatem haud dubie illam fuisse, vt creditorum potior esset causa quam heredum, nec quicquam prælegato contineretur, nisi quod dimissis creditoribus superesset. [4] Æris igitur alieni onus de communi hereditate soluendum esse, hoc est, ex hereditatis fructibus in commune redactis si sufficiant, nec creditores vrgeant, [5] si vero non sufficiant, & creditores vrgeant, [6] boni viri arbitrio rem committendam, vt æstimet quantum de cuiusq; portione decedere oporteat, ne tantum præstet qui minus consequitur, quantum qui vberius prælegatum, sed eadem proportio seruetur, quæ esset si fructus in commune redigeretur, quo casu plus vtique præstare intelligeretur is, qui ampliorem portionem ex testamento haberet. [7] Cum tamen ex facto proponeretur, post patris mortem filiam, cui amplissimum prælegatum mater dederat, matrimonio collocatam fuisse, & ab ea dotis nomine datum marito prælegatum in cuius possessione maritus per multos annos manserat consentiente matre filiæ, quæ aliorum coheredum impuberum tutelam administrabat, & vrgentibus paternis creditoribus cæteræ filiæ puberes factæ peterent à sorore eiusque marito, vt in medium & commune conferret, non modo prælegatũ, sed etiam quos ex prælegato fructus perceperat, vt testatoris voluntati pareretur, & creditores de communi dimitterentur, [8] placebat, quamuis, quod à matre tutrice contra patris voluntatem gestum fuerat, sorores ratum habere non cogerentur, [9] non prius tamen auferendam marito dotem, quam constaret [10] aliunde satisfieri indicio pãtris & creditoribus non posse: [11] Vtputa ex fructibus quos mater eademque tutrix medio tempore, hoc est, à testatoris morte vsque ad nuptias filiæ ex tota communique hereditate perceperat, quos amplissimos fuisse constabat. [12] Quid enim si reliqua ex tutelæ rationibus conflata ad eam vsque quantitatem ascenderent, quæ debebatur, cur non cogatur prius mater rationes reddere, ac, quod est consequens, reliqua si qua sint soluere? [13] Eo facto si quid adhuc deerit ad integram æris alieni exsolutionem, tum demum de communi sumendum erit, vt præstetur. [14] Interea igitur coniuges in prælegati possessione retinendos esse visum est, [15] præstita tamen prius satisdatione, [16] non de hereditaria æris alieni portione soluenda, vt volebant, sed de omnib. prælegati fructibus tam perceptis quam percipiendis in commune redigendis, si post redditas à matre rationes ad æris alieni solutionem id necessarium videretur. [17] Proprium tamen habituros, quod ex soluto ære

alieno superforet.[1] *Ita Senatus* in causa N. Antonij de Leschereine Dn. de la Composte Iuridici, maioris Gaiorum, & Dominæ de Liuron, Non. Iun. 1593.

1 *Vt in l. si filia* 20. §. *si pater, Lex parte* 39. §. *vltim. D. famil. erciscund.*

2 Quæ noua voluntatis ratio est, solent enim parentes onera æris alieni pro modo possessionum distribuere, vt *in d.* §. *pater*, aut saltem pro portionibus hereditariis, secundum legem 12. *tabul. l.* 1. *C. si cert petat.*

3 *L. ex facto* 35. *D. de hered instit l. qui non militabat* 78. *eod.*

4 Ac si deducto ære alieno hæreditatem pater inter suos liberos distribuisset, *arg. l* 2. *D. ad SC. Trebell.* de cuius sententia & emendatione vide quæ scripsi *lib.* 4. *coniect. cap.* 14. Facit *l.* 3. §. *idem Pomponius, eod. tit.*

5 *Arg. l mulier* 22. §. *cum proponeretur, versic. quod si tantos fructus, eod tit ad SC. Trebell.*

6 Qui scilicet nolint expectare, quousque ex fructibus tantum redactum sit, quantum necesse est ad omne æs alienum exsoluendum.

7 Id enim postulat voluntas testatoris, quæ in his quæstionibus totum facit, vt Vlp. loquitur *in dict. l ex facto, vers. verum autem.* Facit *d. l. si filia* 20. §. *penult. in fin. hoc tit.*

8 Quasi plus illa percepisset contra iudicium patris, quæ fructus prælegati ante exsolutum æs alienum perceperat, *arg. l. Lucius* 38. *vers. Paulus respondit à contr. sens D. hoc tit.*

9 *Arg. l. sine generalis* 61 *D de iur. dot.* iunct. *l. cum plures* 12. §. 1 *D. de admin. & peric. tutor.*

10 *L. Titia* 62. in illis verbis, *nihil proponi cur marito dos auferenda sit, D. de iur. dot.*

11 Marito enim quantum fieri potest subueniendum est, cum dotem habeat ex causa onerosa, nec aliter fuerit ille vxorem ducturus, *l. si donaturus* 9 §. 1. *D de cond. caus. dat. l vlt.* §. 1. *D. quæ in fraud. cred. l.* 5. §. *pen. de dolo mali except. l. ex promissione* 19. *D. de oblig & act.*

12 Vt ex bonorum fructibus, si fieri posset, potius quam ex ipsis bonis satisfieret creditoribus, *argum. dict* §. *cum proponeretur.*

13 Id enim vere est rationes reddere, eas edere, & iis editis reliqua soluere. *l non solum* 8. §. *is qui reddere, D. de liber. legat. l. cum seruus* 81. *de condit. & demonstr. l. si ita* 13. §. *hac quæstio D. de manum. testam.*

14 Secundum eam distinctionem, quam supradiximus *nn.* 5. & 7.

15 *Arg. l. Pomponius Philadelphus* 35. *D. hoc tit.* de cuius sententia scripsi *lib.* 7. *coniect. cap.* 12.

16 Nam cum agitur familiæ erciscundæ, interponendæ plerumque sunt cautiones, *l. item ex diuerso* 9. *l. si filia* 20. §. *hoc amplius, l. heredes* 25. §. *idem iuris est, l. in iudicio* 47. *D. hoc tit.*

17 Ita scilicet postulante testatoris voluntate, contra quam percepti fructus nullo iure percepti videbantur; cauere enim ante omnia debet iudex familiæ erciscundæ, ne defuncti voluntas intercidat, *l. ut consequenter* 38. §. *idem quærit, hoc tit.*

18 Quia in superfluo causa prælegati subsistebat, iustaque erat ad fructuum acquisitionem, *dict. l. ex facto* 35. & *d. l. qui non militabat* 78 *de hered instit.*

DEFINITIO VII.

Si quidam ex coheredibus aliqua bona in solidum possideant ex hereditariis, nec eorum diuisionem pati velint.

PLuribus fratribus bona quamplurima in diuersis prouinciis habentibus, si quorundam diuisio facta sit, cætera vero in communi remanserint,[1] & alter ex iis non patiatur alios frui sui portionibus in ea prouincia, ad quam aut nullus aut difficilior iis accessus pateat, [2] Non inique decernet iudex alterius prouinciæ, in qua sunt bona communia, vt in eorum possessionem alij mittantur custodiæ causa, [3] fructus integros interim percepturi, ea tamen lege, vt reddendis quandoque rationibus obstringantur, quoties vicissim paratus erit frater hereditarias eorum portiones cum fructibus reddere, [4] obligata etiam in eam rem bonorum proprietate, vt cautum sit coheredum indemnitati. [5] Nec est quod quis existimet id fieri iure repræssaliarum, [6] quin potius summa ratione iuris, & ex æquitate iudicij familiæ erciscundæ, vt ad bonorum omnium diuisionem faciendam tuendamque facilius fratres omnes inuitentur. *Ita Senatus* in causa fratrum Du Coudree & de Seruette, 5. Calend Septemb. 1590.

1 Quorum nomine iudicium communi diuidundo accipi possit, vel etiam iudicium familiæ erciscundæ iterum & causa cognita, *l si filia* 20. §. *familiæ, l. inter coheredes* 44. *in princ. D. hoc tit.*

2 Nam in familiæ erciscundæ iudicio illud præcipue inspiciendum est, in quem locum facilius omnes coheredes possint coire, ibique sui præsentiam facere omnes debent, & consequenter ibi etiam omnes iudicium accipere, *l. 1. D. de quibus reb. ad eun. iudic. est.*

3 Quasi latitante eo, qui nec per se nec per alium defenditur, *l. 3 in princ. l. Fulcinius* 7. §. *plane, si non defendatur, D. quib. ex caus. in poss. eat.*

4 Non enim solum in iudicio finium regundorum, sed in hoc etiam familiæ erciscundæ iudicio præteriti temporis fructus omnes venire constat, *l. penult. D. hoc tit.* etiam qui ante aditam hereditatem percepti sunt, *d. l. inter* 44. §. *fructus, eod. l. non est ambiguum* 9. *l. coheredibus* 17. *C. eod.*

5 Nulla alia iniuncta satisdatione, *arg l filio* 7. *D. vt legat. seu fideic. nom. caueat.*

6 De quibus *in cap vnic. de iniur. in* 6. & *Nouell.* 52. *vt non fiant pignor. pro alijs person.* vbi Cuiac. & Gothofr. Galli vocant *droit de marque.*

7 Iudex enim familiæ erciscundæ, quoad eius facere potest nihil debet indiuisum relinquere, *l. heredes* 25. §. *iudex* 20. *D. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Non creditur quis procuratorem constituere ad impugnandum & rescindendum contractum, quem ipse fecerit: sed speciali in eam rem mandato opus est.

CVm inter fratres hereditas paterna maternaque diuideretur, conuenerat, vt de maternis rebus, quæ aut perperam aut vili precio à matre alienatæ reperirentur, agere singuli in solidum possent, [1] adeoq; si opus esset restitutionem in integrum implorare, [2] mandatis inuicem in eam rem actionibus. [3] Non videbuntur mandato contineri eæ alienationes, in quibus vnius ex ipsis fratribus factum interuenerit, licet æque facile, puta ex causa immodicæ læsionis, quod ad eum quoque attinet, qui cum matre vendidit, rescindi contractus possit. [4] Difficilius enim est vt quis contra factum & iusiurandum proprium venire velit, quam vt contra alienum. [5] Ideoque speciali mandato aut ratihabitione opus est. [6] *Ita Senatus* in causa D. Senatoris Dauise, contra Franciscum le Maistre, prid. Cal. Septemb. 1593.

1 Alioqui & citra hanc conuentionem non posset vnus ex heredibus in solidum agere de re hereditaria, *l. 2. Cod. de hered. act* 1. & 2. *C si ex plurib hered cred.*

2 Restitutio namque in integrum specialiter tedenda est, alioqui non venit in mandato generali, *l. illud* 25. §. 1. *cum l. seq. D. de minor.* Dixi 5. *in tit. Etiam per procur. caus. rest.*

3 *Vt in l si minoris* 25. *in fin. D. de admin. tutor.*

4 Nam cum hoc casu causa restitutionis sit in re, prodest omnibus quorum interest eademque subest, quod ad omnes personas, quæ læsionem allegare possunt.

5 Onerat enim id quodammodo existimationem, cum quisquis petit restitutionem, vel aduersarij circumuentionem alleget vel erroris proprij veniæ petitionem, *l. prefecti* 17. *D. de minor.* quorum vtrumque honesto viro minus decorum videatur. Sed nec in dubio præsumendus quis est mutasse voluntatem, *l. eum qui voluntatem* 22. *D. de probat.* ne quidem ex temporis mutatione, *l legem* 16. *C. de locat.*

6 Adeoque absolutione à vinculo iurisiurandi, ne periurium committatur. In generali enim concessione non veniunt, quæ quis difficilius fuit concessurus, licet ea etiam concedere potuerit, *l. qui peculij* 42. *D. de pecul. l. filiusfamilias* 7. §. 1. *D. de donation.*

DEFINITIO IX.

Ius redimendi quomodo veniat in familiæ erciscundæ iudicium.

Quoties

QVoties hereditarium aliquod ius est redimendæ rei, quæ à defuncto vendita fuerat, siue ex conuentione competat,[1] siue ex causa immodicæ læsionis,[2] potest vnus ex coheredibus vel inuitis aliis iure proprio ius illud exercere.[3] Propterea, quod sicuti non est cogendus is, à quo redimitur vt partem retrouendat, qui vtique partem non fuerat empturus:[4] Ita coheredum agere fortassis nolentium contumacia damno afficere non debet eum, qui in iure suo persequendo vult esse diligentior.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Propter interpositum pactum de retrouendendo, vt *in l. 2. l. si à te 7. C de pact. inter empt & vendit.*

2 Quæ si in enormissima, facit vt ius redimendi, quod erat temporale, sit perpetuum, vt scripsi *Decad de error. pragm.*

3 Vt sit in cæteris omnibus hereditariis actionibus indiuiduis, *l heredes 25 § an ea stipulario D. hoc tit* Intellige tamen, si emptor velit recedi à toto contractu. Alioqui potest, si malit pro coheredum portionibus rem retinere, nec cogitur eas retrouendere ei, qui mandatum ab aliis non habeat, *l. tutor 47. §. 1. D. de minor.*

4 *d §. 1 prox cit l si quis aliam 48. D. de solut.*

5 *Arg. l vt in fin. Cod depos.* Præsertim cum nec vlla cæteris coheredibus fiat iniuria, qui vtique restituta precij parte, quæ singulos eorum contingit, suas singuli partes sunt recuperaturi, *d. l. heredes 25. § contra, l 2. § ex hoc, de verbor obligat* [Quid si emptor decedat pluribus relictis heredibus? Vide *Defin 2. num. 2. j. de hered. act.*]

DEFINITIO X.

Qua ratione debeat fieri æstimatio habitationis, vsusfructus & alimentorum?

IVs patronatus, quod ratione sacelli familiaris patri competebat, in eum quidem ex liberis, qui legatum duntaxat à patre meruit, aut in parte aliqua bonorum institutus fuit,[1] nullo modo transferri potest, quia heredem necessario sequitur, quandoquidem non nisi cum vniuersitate alienari aut in alium transferri possit.[2] Sed non ideo fiet, quin sepulturæ ius, quod in eo sacello familiare ac hereditarium fuit, legatario quoque commune sit. Cuius sane interest, in maiorum sepulchro potius, quàm in alio sepeliri.[3] Inter heredes quidem id certissimi iuris est, Religiosa loca in familiæ erciscundæ iudicium non deduci, eorúmque ius singulis heredibus in solidum competere.[4] Sed de legatario, qui nec ad familiæ erciscundæ iudicium admittitur,[5] nec iuris successor est,[6] dubitari magis poterat, nisi Senatus ad filij potius, quam ad legatarij ius nonnénque respexisset.[7] *Ita Senatus* pro Ioachimo de la Cuaz, contra Antonium de la Cuaz fratrem, Prid. Cal. Sept. 1593.

1 Nam & hic alio herede scripto, ex asse legatarij potius quam heredis loco habetur, *l. quoties 13. C. de hered. instit.*

2 *Cap. Extr. de iur. patron.* Quædam enim sunt eiusmodi, quæ non possunt sola alienari, per vniuersitatem vero transcunt, vt fundus dotalis transit ad heredem. Item res, cuius aliquis commercium non habet, inquit *l. quædam 62. D. de acquir. rerum domin.* Facit *l. 1. §. 1. D. de fund. dotal. l pater 38. §. fundum, & sequentib. de legat. 3.* Facit *l. in modicis 24. l ade 73. D. de contr. empt. in §. 1.*

3 *L. in fundo 38* ibi, *laribus & sepulchris auitis carendum habeat, D. de vel vindic. l. 1. §. & aliàs.* ibi, *vel parentes sepulti, D. si quid in fraud. patr. l libertus 36. vers. veluti, D. de bon. libert.*

4 *L fundus 30. in fin. D. hoc tit.*

5 Quia huic iudicio locus non est, nisi inter coheredes, *l. 1. in princ. & §. 1. l. cum putarem 36. D. hoc tit.*

6 *§. legatariis, Instit. de testam. ordin.*

7 Hoc enim ius liberis omnibus concessum est, cuiuscunque sexus sint vel gradus, siue filijfamilias sint, siue emancipati, siue se immiscuerint, siue abstinuerint. Imo vero etiam exheredatis eorum posteris, nisi specialiter testator iusto odio commotus, eos in sepulchro suo aut hereditario sepeliri vetuerit, *l. vel quod 6. vers. liberis, D. de relig. & sumpt funer.* Sic dicimus ius patronatus transire ad liberos, licet non sint heredes patris, *l. 4. D. de iur. patron.*

DEFINITIO XI.

Bona data liberis contemplatione patris iam defuncti, non veniunt in iudicium familiæ erciscundæ.

QVod post mortem patris donatur liberis contemplatione defuncti patris & obsequiorum, quæ donator à viuo patre acceperat, non potest hereditarium videri,[1] vt vel in hereditate computetur ad augendam aliorum legitimam, vel in iudicium veniat familiæ erciscundæ.[2] Argumento est, quod etiamsi non essent liberi heredes patris, non eo minus accipiendæ liberalitatis capaces essent.[3] Item, quod in res donatas nulla creditoribus paternis actio competit,[4] quæ vtique competeret, si hereditariæ censerentur.[5] Neque enim quicquam prohibet habere filium aliquid ob personam patris & occasione ipsius, non tamen iure hereditario.[6] Hereditarium siquidem nihil est, nisi quod in hereditate fuit moriente testatore,[7] non etiam quod ex hereditate subinde profectum est, aut occasione hereditatis acquisitum.[8] Aliud ergo erit, si quid liberis donatum sit, quasi in solutum eius, quod patri ex contractu vel quasi contractu debebatur.[9]

1 Dixi *Defin. 55. 5. de inoff. testam.* vbi vide.

2 Est enim filius, licet exheredatus, capax acquisitionis post mortem patris, adeóque, quod magis est, viuo etiam patre in iis, quæ patri per filium acquiri non possunt, *Auth. excipitur, C. de bon. qua liber.* Nec sane inuidendum est exheredatis, vt qui nihil habent ex bonis paternis, aliquid saltem occasione patris habeant. Textus est elegans *in l. dotem, 6. D. de collation. bonor.*

3 *L paterfamilias, 28. vers itaque in id D. de reb auctor. iud. poss. vel venund* De cuius loci lectione & sententia vide quæ scripsi *lib 2. Coniect c. 2.* Facit *l si filium 12. ff. de vulg & pup. substit. l. quæsitum, 40 & l. 42 ff de acquir. hered.*

4 *L 2. Cod. de hered. action. l. 1. & 2. C. si vnus ex plur. hered credit.*

5 Licet habeat etiam occasione hereditatis, vtputa conditionis implendæ causa, *l. in quartam, 91. l. acceptis, 91. D. ad legem Falcid.*

6 *L. in quantitate, 73. D. ad leg. Falcid. l. in fideicommissaria, 18. D. ad SC. Treb. l. hereditarium, 7.* vbi Bartol. *de rebus auctor. iudic possid.*

7 Nisi subrogatum sit in locum rei hereditariæ, iis scilicet casibus, quibus potest locus esse subrogationi. De quo vide, quæ scripsimus *Defin. 1. 5 de rei vindic.*

8 Tanto enim locupletiorem hereditatem reliquit, qui actionem ex contractu vel quasi contractu habuit. Et quamuis nomina non veniant in iudicium familiæ erciscundæ, tamen per interpositas stipulationes diuidi commode possunt, *l. 2. §. vlt. l. 4. in princ. D. hoc tit.* quod autem in solutum datur, siue pecunia sit, siue fundus, commodam percipit diuisionem, & haud dubie hæreditarium est, *l sed etsi, 25. §. consuluit, de pet. her.*

DEFINITIO XII.

Ex diuisione hereditatis aliter facta inter coheredes, quam testator voluerat, non immutatur ius fideicommissi.

ADeo verum est, per diuisionem hereditatis inter coheredes factam non censeri renunciatum mutuo & reciproco fideicommisso,[1] vt etiamsi ab ea bonorum diuisione recesserint, quam testator ipse testamento præscripserat,[2] non ideo tamen ius fideicommissi abiecisse videantur, sed tantum portiones hæreditarias permutasse.[3] Etsi enim à iudicio testatoris recessisse videri possunt, qui diuisioni ab eo factæ stare noluerunt,[4] eáque bona, quæ singuli nunc obtinent, ex diuisione potius quam ex testaméto habere:[5] Tamen negari non potest, quin habeant iure hereditario, id est, tanquam coheredes, aut saltem occasione hæreditatis,[6] ac proinde ex eo ipso testamento, quo fideicommissum continetur. Itaque non est quod quis dicat habere illos ex pacto diuisionis,

vt inferat non esse obstrictos ad restituendum ex fideicommisso.[1] Nam etsi diuisio alia facta non esset, tamen ea bona, quæ testator ad singulos coheredes pertinere voluerat, fideicommissi vinculo tenerentur. Quid ergo interest coheredis an hæc an illa in fideicommissum veniant?[2] Aut quid incommodi vel iniqui est, si ea, quæ ex diuisione noua obtigerunt, in aliorum locum subrogentur, vt vice permutati dominij restituantur?[3] Neque enim ea ratione vnus ex coheredibus magis quam alius læditur, cum proponamus mutuum esse fideicommissum, cuius proinde saluam esse causam æque interfit vtriusque coheredum.[4] Hereditas enim fideicommissaria cum sit nomen iuris,[5] facile hanc admittit subrogationem vnius rei in locum alterius.[6] Perpetuo namque verum est, esse res illas ex hereditate per fideicommissum restituendas,[7] & iure, vt dixi hereditario perinde possideri, ac si à diuisione per testatorem facta recessum non esset. Hac sola differentia, quod quas vnus ex testamento possidere deberet, alius ex diuisione noua possidet.[8] Aliud sane esset, si fideicommissum singulare proponeretur. Eius enim alienatio quælibet siue per diuisionem, siue per quam aliam contractus speciem contigisset, omne proculdubio fideicommissi ius extingueret,[9] ne tam facile induci posset, vt alia res in huius locum permutata eodem fideicommissi onere teneretur:[10] Nisi forte proponeres conuenisse, vt à testatoris voluntate in cæteris nullo modo recessum intelligeretur.[11] Ex iis namque verbis satis apertum esset non eam fuisse coheredum voluntatem, vt à fideicommissi conditionalis necdum purificati iure recederent.[12] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 41. inf. De fideic. pro D. de Bordeaux & de Bressieu, contra Dominam de la Serrà, 13. Cal. Aug. 595.

1 Scripsi *Defin. 1. n. hoc tit.*

2 Neque enim coguntur stare diuisioni factæ à testatore, si modo ab ea recedi omnes consentiant, quia quod non nisi ipsorum heredum fauore factum est, ab ipsis neglegi potest, *l. filiusfamilias* 114. §. *Diui* 2. *de leg.* 1. *l Lucius* 93. *in prine de leg.* 3.

3 Quæ permutatio fit tum etiam, cum ita vt diuisiones factæ à testatore, *l si filia* 20. § *si pater*, vbi *quasi certa lege permutationem fecerunt*, *D. hoc tit.* Quid enim hac parte refert, an permutatio fiat prælegatorum, an vero patronum, quas singuli heredes in prælegatis habeant?

4 *Vt in l quadam* 61. *D hoc tit.*

5 Crauet. *consil.* 24

6 Quo enim alio iure nouam fecerunt diuisionem bonorum hereditariorum, quam quia sunt coheredes?

7 *Arg. l. debitor* 59 §. *vlt. D. ad SC. Trebell.*

8 Cum vtroque casu eandem habeat quotam hereditatis fideicommissi onere affectam.

9 *L. Imperator* 70. § *vlt. & ll. seqq. de legat.* 2.

10 Eadem cum hic dubij euentus ratio sit in vtrumque casum, *arg l. de fideicommisso* 11. *C de transact. l si pater* 12 *C. de inoff. stam. l penult. C. de solut.*

11 Fit enim vere hereditas, *l.* 1. 2. *& 3. D. de fideic. hered. petit.* iunct. *l. hereditas* 50. *D. de petit hered*

12 *d. l. Imperator*, §. *vlt & l seq. de leg.* 2.

13 Id autem videtur rogatus heres restituere, quod fuit hereditatis, *l in fideicommissaria* 18. *D. ad SC. Trebell.*

14 Quæ tamen res non mutat causam iuris ac voluntatis.

15 Nam & per diuisionem contingit alienatio, *l si pupillorum* 7. *in princip. D. de rebus eor. qui sub tutel.* Vnde fit, quod diuisio emptionis vicem obtinere dicitur *in l.* 1. *Cod. commun. vtriusq iudic.*

16 Quæ scilicet facta esset fideicommissario consentiente, *l. nihil proponi* 120. § *omnibus, de legat.* 1. *l. quoties ab omnibus* 11. *Cod. de fideicommiss.* Quæ ratio facit, vt nec aliud iuris admittendum esse putem in fideicommisso vniuersali, cui sane renunciant coheredes hoc ipso, quod hereditatem diuidunt, si non protestentur, vt scripsi *ad Defin. 1. num. 11. n. eod.* vbi omnino vide.

17 Nam in rebus singularibus non tam facile fit subrogatio, vt scripsi *Defin* 5. *n. de res vindic.*

18 Neque enim quisquam dubitat, quin id excipere coheredes possint si velint, nudaque protestatione ius fideicommissi saluum sibi conseruare, quod qui faciunt, licet errore interpretum pro iure iampridem vtamur, prudentius tamen faciunt, & meo iudicio tutius.

19 Nam nec testator ipse facile credendus est ab ea voluntate recessisse, per quam sub conditione fideicommissum reliquerat, tametsi recessum voluerit à testamento, quo eiusmodi fideicommissum continebatur. Textus est elegans & singularis, *in l. Paula Callinico* 27. §. *Pompeius, de leg.* 3.

TIT. XXVI.

COMMVN. DIVID.

DEFINITIO I.

In pari iure potior est causa prohibentis, nisi publica vtilitas contra suadeat.

IN re communi potior quidem est causa prohibentis;[1] Sed fallit id inter cætera, si agatur de ædificij refectione.[2] Publice namque interest refici ædificia,[3] ne vrbs ruinis deformetur.[4] Ergo, etsi qua alia ratione publice interfit fieri, quod vnus ex sociis fieri prohibet,[5] non erit melior causa prohibentis.[6] Potiorem namque publicæ vtilitatis, quam priuatæ causam semper esse oportet.[7] *Ita in Senatu* tractatum est in causa Syndicorum du Sest & de Colonne Ioux apud Centrones, 6. Non. Decemb. 1592.

1 *L Sabinus* 28. *D. hoc tit. l. in re communi* 26. *D. de seruit. vrb. prad.* Rationem reddit Caius *in l parietem* 8. *eod. tit.* quia is, qui in re communi aliquid facere vult inuito socio, solus dominus non est. Adde *l an vnus* 11. *D. si seruit vindic.*

2 Glos. *in d l Sabinus ex l si ædibus* 32. *& l in reficiendo* 41. *D. de damn. infect l. cum duobus* 52. *alias l. si fratres*, §. *idem respondit socius. D pro socio, l. si vt proponis* 4 *C. de ædific. priuat.*

3 *L singularum* 8. *C. eod tit. de ædific. priuat. l præses prouincia* 7 *D de offic. præsid l à quo* 45 *alias l ædificatum.* iunct. *l seq. D. de damn. infect l vlt C de iur respub.*

4 *L* 2 §. *si quis nemine* 17. *D. ne quid in loc publ.*

5 Puta sepeliri socium in loco communi. Publica enim vtilitas hoc postulat, ne cadauera iaceant insepulta, *l sunt personæ* 43 *D de relig & sumpt funer.*

6 *L vel quod* 6 *l si plures* 41 *eod tit.*

7 *L. ita vulneratus* 51. §. *vlt.* vbi Gothofr. *in verb. vtilitate.* *D. ad legem Aquil* Alias limitationes vide apud glos. *in d l Sabinus. ex l quidam Hiberus* 13. § *parietem, & l fistulam* 19. *in princ.* § 1. *& 2. de seruit vrb. prad. l si ades* 12 *D. hoc tit. d l. cum duobus* 52. §. *idem Mela* 13 *D. pro socio.* quo tamen loco actio in personam datur contra socium prohibentem, non autem ius faciendi socio inuito & prohibente.

DEFINITIO II.

Iudicium communi diuidundo accipi non potest de ea re, de cuius dominio & proprietate disputatur.

SI de diuidenda domo agatur, cuius partem aliquam communem esse neget suamque adserat vnus ex condiuisoribus, non prius ad diuisionem accedi potest, quam aut de totius fundi proprietatibus cognitum sit,[1] aut consentiat is, qui partem vindicat, vt ea quoque portio, salua dominij aut alterius sui iuris causa veniat in diuisionem.[2] Sed eam tamen legem adiici æquum erit, vt si postea pronuncietur, non fuisse eam partem in communione, diuisio noua fiat eius sumptibus, qui priorem præmature fieri voluerit.[3] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro N. Claudio Franciſco Pobel D. de Piessy, contra D. fratres de Maillans & de Beaumont, 14. Calend. April. 1593.

1 *L fundum* 16. *l fundi* 18. *D. de except. l.* 1. §. 1. *D familiæ ercisc.* Facit *l si quid contendit* 45 *eod tit*

2 Clausula enim illa, *salua domini causa*, conseruat integrum

grum dominij ius & tuetur, *l.si delitor 4.§.1.D.quibus mod.pign. vel hypoth.soluit, l Debitus 30.in fin.D.de pact dotal.*

3 *L.edetsi 11.§.1.vers.interdum, D.ad exhib.* Facit *l si vero 12.D.de rei vind.* Ne alioqui ex aduersarij culpa superuacuis sumptibus oneretur is, cui nihil imputari potest.

DEFINITIO III.

Etiam pro re indiuisibili iudicium communi diuidundo vtile est.

NOn est iusta causa, propter quam recusare quis debeat, ne ad diuisionem veniatur, quod fundus, de quo diuidendo agitur, indiuisibilis esse dicatur[1]. Nam vel ob hoc ipsum arbitros diuisorios accipi necesse est, vt sciatur an fundus diuisionem commodam recipiat nec ne. Vel enim arbitri diuident si videbunt diuidi commode posse, vel iubebunt decurri ad remedium licitationis.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sicut nec quod fundus pupillaris sit sterilis, vt eius distractio facilius permittatur, *l si fundus 13. D.de reb.eor.qui sub tut.vel cur.*

2 *L.item 22.§.1. D.fam.ercisc.l.ad officium 3.C.hoc tit.l.communi 7.l.item 10.§.vlt.D.eod.*

DEFINITIO IV.

Vendita re communi alij quam socio contra fidem conuentionis citra hypothecam, iudicium communi diuidundo cum emptore exercendum est.

PArtem indiuisam communis fundi vendidit tibi vnus ex condiuisoribus;[1] Non eo minus iudicium communi diuidundo tecum accipere cæteri cogentur,[2] quod dicant obligatum sé habuisse venditorem tuum, vt eam partem tibi venderet.[3] Neque enim ea conuentio afficere potest singularem successorem,[4] aut ipsius rei retinendæ ius tribuere,[5] nisi addas ius aliquod in re ipsa quæsitum esse condiuisoribus, vtputa per expressam pignoris conuentionem.[6] Alioqui ex eiusmodi pactione, quamuis stipulatio intercessisset, actio tantum personalis aduersus promissorem competeret:[7] ex pacto autem ne hæc quidem.[8] Nec ad rem pertinet, quod ex pacto nascitur exceptio ad retentionem.[9] Id enim aduersus paciscentem ipsum obtinet, non aduersus singularem paciscentis successorem.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quod vtique pro suo iure facere potuit, *l falso 3.Cod.de commun rer.alien.*

2 *L.ad officium 3.vers nam ea, C.hoc tit.*

3 Puta ex conuentione in eam rem interposita, vt in *l.si sterilis 21.§.si tibi, vers sed etsi action.empt.*

4 In quem scilicet non transit obligatio personalis aut actio, *l.1.§.si heres, D.Ad Senatusconf.Trebell. l vlt.§.1. D.de contrah.empt.*

5 Etsi enim ex pacto nascitur exceptio, & propter exceptionem retentio, non aliis tamen prodesse aut nocere pactum debet, quam iis, inter quos conuentum est, *l.si vnus 27.§.pacta, vers.ante omnia, D.de pact.*

6 Hoc enim casu placet impediri alienationem vt pactioni fiatur, *ex l.si creditor 7.§.vlt D.de distr.pign.* De quo tamen vide quæ scripsi in Chiliad. *de error.pragmat.*

7 *§.de constituta, Instit.de action.l.cum mota 6. l.eum proponas 17.C.de transact.*

8 Quia ex pacto non nascitur actio, sed tantum exceptio, *l. sine apud acta 28. C.eod tit.de transact l iuris gentium 7.§.igitur nuda, D.de pact.* Intellige, nisi pactum adiectum sit in continenti post alium contractum, vt in *d l si sterilis 21.§ si tibi, D.de action empt.* aut in re tradenda, *vt in l vlt. C de pact.inter empt. & vendit l in traditionibus 48 D de pact* Non enim nudum pactum censeri potest quod vel traditionis vel contractus cohærentia vestiatur, *l.vlt C de rerum permut.* Itaque hoc casu actio competit ex contractu vel præscriptis verbis, *d.§ si tibi, l.si filia 20.§ si pater, C.famil ercisc.* Non aliter atque actio ex stipulatu competeret, si stipulatio intercessisset. Tantundem enim hoc casu prodest pactum; excepto singulari casu, *quod si locus 11. de relig.& sumpt funer.* Sed actiones istæ omnes sunt personales, nec rem afficiunt.

9 *dict.l iuris gentium 7.§.igitur nuda, D.de pact.d.l sine apud acta 28.C de transact.*

10 *d.l si vnus 27 § pacta, vers.ante omnia, D.de pact.*

DEFINITIO V.

De diuidendis emolumentis iurisdictionis inter plures communis pro indiuiso.

SI plures proponantur eiusdem iurisdictionis domini pro indiuiso,[1] qui pares dominij partes habeant, & ex iis quidam in vnum scribam, & vt loquuntur, grapharium consentiant, alij in alium, diuidi inter grapharios debent emolumenta iurisdictionis pro iisdem portionibus.[2] Finge sex esse dominos, ad quorum vnumquemque sexta iurisdictionis pars pertineat: quatuor ex iis grapharium constituere Titium, duos Sempronium, sic diuidenda erit officij administratio, vt pro tertia anni parte percipiat emolumenta Sempronius, qui à tertia dominorum parte electus est: Titius autem pro reliqua anni parte.[3] Nam cum iurisdictionis exercitio commodam diuisionem in re ipsa percipere non possit, cum partes sint indiuisæ,[4] necesse est pro modo & quantitate temporis fieri diuisionem, vt iurisdictionis commoda diuidantur.[5] Neque enim quod maiori parti dominorum placuit aliis nocere potest,[6] quorum interest vt singulorum.[7] Ergo, etsi dispares domini fuerint partes, eadem ratio faciet, vt non numero personarum dominorum, sed pro quantitate portionum dominij diuisionem fieri oporteat.[8] *Ita Senatus* inter Dunant & Dauid grapharios iurisdictionis de Cornillion, 4. Id.Maij 93.

1 Nam si pro diuiso constat, posse vnumquemque pro arbitrio in parte sua constituere quos vult officiales, Boer. *quæst.5. num.3.* Post Luc. de Penna *in l quicunque, C.de fund.limitroph. lib.10.*

2 Nec sequimur hac parte opinionem Boer. *ibid,num.1.& 2.post gloss.in can.licet 16.quæst.3.* in verb. *conuenit.* Roman. *sing. 562.* incip. *sunt sub regina.*

3 Idem Boer. *vbi s.num.9.* Quid, si nec hi nec illi velint consentire? Cogi possunt officio iudicis vt consentiant, *l.huiusmodi 84.§.vltim. de legat.1.* vel vt pariantur iurisdictionis commodum diuidi alternatis vicibus. Boer. *dict.num.2.* Sed tamen nec hoc necesse est.

4 Nec ad quemlibet hoc casu spectat iurisdictio in solidum. Bart. & cæteri *in l 1.de off.Preconf.*

5 Alioqui impediretur exercitium iurisdictionis, cum par in parem non habeat imperium, *l.nam magistratus 4.de arbitr. c.innotuit, de elect.*

6 Idem Boer. *vbi s.num.5.* ex Bart. *in l.seruus communis, in princ.de stipul.seruor.*

7 Id enim est, quod dici solet, id quod omnes tangit vt singulos à singulis approbari debere, *l.per fundum 11. D rusticor. prædior.* Vnde fit, vt nec is, qui habet maiorem partem iurisdictionis, possit mulctam remittere in præiudicium socij non consentientis. Boer. *vbi s.num.7.* post Abbat. *consil.6. incip.in quæstione, col.3.*

8 Bartol. *in dict l seruus communis, de stipulat.seruor.* Boer. *dict. quæst.§. num.9. & 10.* Nec sequimur opinionem eorum, qui putant illum, qui habet maiorem partem, ponere officiarios debere, *ex l.sanctimus, § ne autem, commun.indicta* vbi Bald. *C.de donat.l & suum 7.§.vlt.cum l seq.de pact.* Nimirum, quia non incommode fieri potest diuisio iurisdictionis ex diuisione temporis. Obserua tamen, quod supradicto loco notat Boer, *num.vlt.* Processum super vna eademque causa separatim factum coram talibus dominis partem iurisdictionis habentibus, non eo minus valere, si reus non opponat exceptionem, petatque fieri remissionem, ex Innoc. *in cap.cum M. Ferrar.* ibi citat text. *l.is à quo.*

TIT. XXVII.

COMMVN. VTRIVSque iudic.

DEFINITIO I.

De tacita diuisione vel diuisionis renunciatione.

QVI post diuisionem etiam in scriptis factam bona communia retinuerunt per continuum longi temporis spatium, censentur tacito consensu renunciasse diuisioni,[1] sicut per contrarium ex eo, quod per decennium continuum separatim fratres habitauerunt, nec communiter vsi sunt bonis antea communibus, diuisio fracta præsumitur.[2] *Ita Senatus* in causa procuratoris Episcopalis Maurianensis, contra fratres Nouel, Idib. Februar. 1593.

1 Cranet. *cons.* 73. *num.* 13. post Romanum *cons.* 418. Facit *l. quadam* 41. à contrario sensu in illis verbis, *Respondebatur consensisse eos diuisioni & multis annis, &c. D. famil erciscund.*

2 *L. filiusfamilias* 10. vbi DD. *Cod. de petit. hered. l. si maior* 4. vbi etiam DD. *C. commun. diuid.*

DEFINITIO II.

In contractu diuisionis an & quando locus sit pœnitentiæ.

SOrores nuptæ, quibus constante matrimonio paterna hereditas extra dotis causam obuenerat,[1] cum de diuidenda hereditate agerent, & portionum quas senioris maritus constituerat, electio, vt fieri soler, iuniori delata esset, ad notarium ierant, apud quem diuisionis stipulatio fieri posset, déque ea re publicum confici instrumentum. Scripto iam per notarium lectóque instrumento, cum nihil præter stipulationem deesset, sorores iterum consenserant, vt ad eum modum, qui scripto continebatur, diuisio fieret. Rursúmque natu grandior præsente marito dederat optionem iuniori, secutáque electione dixerat placere sibi, quod soror iunior eam bonorum partem elegisset, propter quam futurum erat, vt frequentius & facilius inuicem conuenirent.[2] Sed eius maritus, qui ipse instrumenti verba dictauerat, portionésque pro arbitrio distribuerat, quasi re melius considerata notarij stipulationem adhiberi prohibuerat, atque ita sorores vtríque discesserant. Quærebatur, an perfecta diuisio videri deberet, ne amplius esset locus pœnitentiæ? Placebat quibusdam non esse perfectam nihilque actum dici posse, quamdiu agendum aliquid supereresset.[4] Neque esse dubitandum, quin ex notarij stipulatione vires accipere contractus deberet, quæ tamen in proposito nulla interuenerat.[5] Ob idque locum esse legibus, quæ negant ex diuisionis placito agi posse, si neque stipulatio neque traditio intercesserit.[6] Alij contra existimabant, non esse necessariam notarij stipulationem,[7] quæ nec aliam ob causam adhiberi solet, quam ad futuram rei memoriam:[8] Sufficere autem, quod sororum stipulatio interuenisset,[9] inducenda vtique ex mutua illa portionum delatione & acceptatione, quæ cum apud notarium facta esset, ad quem sorores venerant vt contraherent & stipularentur, dubitari non oportebat, quin stipulandi potius quam paciscendi animo facta omnia viderentur.[10] Præsertim cum gesto inter sorores negotio, non fuisset in potestate mariti, qui nullum in bonis non dotalibus ius habebat,[11] à contractu recedere, siquidem nec ipsius ratihabitio vel auctoritas vlla requirebatur.[12] Dicebam ea potius ratione defendi posse nihil actum, quod ea contrahentium voluntas fuisse videbatur, vt in scriptis contractus fieret, quando non aliam ob causam ad notarium itum videri poterat.[13] Constat enim, quoties id actum est, vt in scriptis contractus fieret, pœnitentiæ locum esse, quamdiu scriptura prorsus absoluta, adeóque solemniter in mundum redacta non est.[14] *Ita Senatus* in causa filiorum Ioannis Perrodi procuratoris patrimonialis tractatum est in publico auditorio, non tamen decisum, Prid. Id. Decemb. 1593.

1 Potest enim mulier nupta habere res duplicis generis, quasdam dotales, quasdam non dotales & extra dotem constitutas, vt Scæuola loquitur *in l. penult. D. ad legem Falcid.* Et has rursum in duplici differentia, quasdam paraphernales, de quibus *in l. hac lege 8. & l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.* scilicet, quas mulier secum adfert in domum mariti, & cum dote, sed ita tamen vt sint extra dotem, Galli veteres peculium dicebant, *l. si ego 9. §. dotis autem, D. de iur. dot.* Alias, quæ mulieri obueniunt constante matrimonio, quæ magis proprie aduentitiæ dici possunt. De quibus omnibus Bart. *in disput.* quæ incipit, *mulier habens amplum patrimonium.*

2 Secundum ea, quæ diximus. *Defin. 2. §. famil. erciscund.*

3 Actus autem geminatus solet euidentem consensum inducere, *l. si mulier 22. C. ad SC. Velleian.*

4 *L. penult. in fin. C. de his, quib. vt indign.*

5 Licet enim instrumentum iam scriptum lectúmq; erat, quo continebatur, & diuisionem factam esse, & stipulationem interuenisse, non tamen ea res faciebat stipulationem, quoadusque contrahentes omnia, quæ instrumento continebantur, sibi placere iurassent.

6 *L. diuisionis placitum 45. D. de pact. l. cum proponas 21. C. eod. l. si diuisionem 15. C. famil erciscund.*

7 Non magis quam interuentum instrumenti, *l. instrumentis 9. C. de fid. instrum. l. pactum 17. C. de pact. l. 7. C. si maior fact. rat. habuer.*

8 Quæ causa vt plurimum esse solet conficiendorum omnium instrumentorum, *l. cum te 5. Cod. de transact. l. contrahitur 4. D. de pignor. & l. pactum 17.* vbi Gothofr. *C. de pact.*

9 Notarium enim adhiberi nil necesse est ad stipulationis, validitatem, nisi cum is, cui commodum stipulationis acquirendum est, sibi ipsi stipulari non potest. Finge pupillum absentem, aut qui fari non possit, *l. 2. 3. & 4. D. rem pupill. sal. for.*

10 Solus autem ille stipulandi animus distinguit pactum à stipulatione, *l. iuris gentium 3. §. quod fere, D. de pact. l. 1. §. eum qui, D. de const pecun.*

11 *d. l. hac lege 7. C. de pact. conuent tam sup. dot.*

12 Text. est *in l. velles nec ne 6. C. de reuoc. donat.* Dixi *Defin. 4. §. de eo, quod met. caus.*

13 Bald. Castrens. & cæteri *ad l. contractus 17. C. de fid. instru. & l. testium facilitatem 21. C. de testib.*

14 Quia nec aliter nec prius vires habet contractus, vt loquitur Iustin. *in d. l. contractus.*

DEFINITIO III.

Quanam sit enormis & immodica læsio ad rescindendam ex ea causa diuisionem.

PErfectus diuisionis contractus ad exemplum venditionis cæterorúmque bonæ fidei contractuum ex causa enormis læsionis rescindi potest:[1] in eóque omnes consentiunt.[2] Quæstionis tamen est, an, vt in venditione, ita in diuisione enormis illa læsio dicenda sit, quæ sit vltra dimidiam iusti precij, an vero possit minor sufficere, vt rescissioni locus esse queat?[3] Dubitationem facit, quod non eadem diuidentis, quæ vendentis aut ementis voluntas est.[4] Nam qui vendit, id agit, vt rem suam alienet quantocunque potest precio. Qui vero emit, vt sibi acquirat quam minimo & vilissimo;[5] indéque est quod dicimus, licere iis naturaliter se decipere:[7] Maxime, quia difficile est reperire certum & commune precium,[8] cum precia rerum pro locorum & temporum diuersitate ac ex personarum affectione varientur.[9] At ij, qui bona communia diuidũt, non id agunt, vt quicquam vel ac-

vel acquirent vel alienent, sed tantum, vt suam quisque auferat portionem.[9] Nec ad rem facit, quod diuisio fieri nequeat citra mutuas adiudicationes, & consequenter quin vnusquisque ex condiuisoribus alienet eam dominij partem, quam in condiuisoris portione habebat antea.[10] Illa etiam alienatio necessaria est,[11] nec nisi eo animo fit, vt suæ quisque partis dominus in solidum maneat.[12] Proinde nec æquitati nec diuidentium voluntati videtur consentaneum, vt alteruter vllo modo lædatur, nec intra dimidiam quidem.[13] Frequentior tamen Doctorum schola vult similem esse hac parte diuisionem venditioni, vt semel perfecta non aliter rescindi possit prætextu læsionis, quàm si læsio sit immodica & vltra dimidiam,[14] & quidem inspecto tempore contractus.[15] Soli Galli Pragmatici contra sentiunt, & in supremis Galliæ curiis ita obseruari testantur, vt ad rescindendam diuisionem sufficiat notabilem læsionem interuenisse:[16] qualem eam esse interpretantur, quæ ad quartam vsque precij ascendat:[17] quanquam non desunt, qui pro quarta tertiam constituant.[18] *Senatus* noster mediam quandam sententiam sequitur, vt, si de diuisione inter fratres facta quæratur, sufficiat læsionem notabilem, vt aiunt, interuenisse, licet nec ad quartam vsque ascendat; inter alios autem læsio vltra dimidiam requiratur. Cuius distinctionis ratio aut æquitas potius illa est, quod inter fratres potissimum & æquitas & æqualitas exuberare debeat,[19] vt fraterna inter eos concordia retineatur.[20] *Ita Senatus* in causa D. Guilelmi Oneiaci Senatoris integerrimi & eruditissimi, nunc Prætidis meritissimi, contra fratris filiam vxorem D. de Maillac, 4. Calend. Februar. 1594.

1 *Ex l. 2. & l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit.*
2 DD. *ad d l. 2 & ad l maioribus 3 C hoc tit.*
3 *d l. 2. & d l si voluntate.*
4 Nam text. *d l. maiorib 3. C. hoc tit.* illud duntaxat requirere videtur, vt aliqua sit inæqualitas, quasi corrigenda illa sit, quanta aut quantulacunque sit.
5 Vide textum elegantem *in l seruos 34.* in illis verbis: *Non emendi, sed diuidendi animo, D famil erci, &c.*
6 Emptor enim viliore comparandi, venditor carioré distrahendi votum gerentes ad hunc contractum accedunt, vixque post multas contentiones paulatim venditore de eo quod petierat detrahente, emptore autem huic quod obtulerat adiiciente, ad certum consentiunt precium. Verba sunt *d. l. si voluntate 8. vers. quod si, C de rescind. vend.*
7 *L. in causa 16. §. idem Pomponius, D. de minor. l item si 22. §. vlt. D. locat.* vbi scriptum est, idem iuris hac parte esse in venditione & locat.
8 *L. 3. D. de eo, quod cert. loc l precia rerum 63. D ad leg Falc.*
9 Licet aliquando æstimationem in eam rem fieri necesse sit, *vt in d l. seruos 34 famil. erciſc.*
10 Vnde & diuisio alienatio dicitur, *in l si pupillorum 7. D. de reb. eor. qui sub tutel.* ideoque & emptionis vicem obtinet, *l. 1. C. hoc tit.*
11 Ideoque nec minoribus interdicitur, si modo à maiore prouocentur, *d. l. si pupillorum, & in l. 1. §. si communi, eod. ill. tit.*
12 Quia in diuisione quantum quisque à socio consequitur, tantum ei de suo vicissim præstat, ita vt post diuisionem neuter coheredum sit locupletior quam antea fuisset, *L eum pater 77. in princ. de legat. 1. l deducta 58. §. acceptis, vers. diuersum, ad SC. Trebell.*
13 Quasi alienum id sit ab eo, quod actum est inter diuidentes, *arg. d. l. seruos 34 f. mil. erciſc.* Facit *l si inter virum 21. C. de iur. dot.*
14 DD. *ad d l. 2. C. de rescind vend.*
15 *d l si voluntate 8 in fin. C. eod l si ea lege 17. C. de vsur.*
16 *Ex d l si maioribus 3 C hoc tit l in contractibus 3. C. quib. ex caus maior.* De quorum tamen locorum sententia vide quæ scripsi in Chiliad. *de error pragmat.*
17 Rebuff. *in const reg.*
18 Imbert *in enchirid.*
19 *Arg l inter filios 11. C famil erciſc.*
20 *L de fideicommisso 11, C. de transact. l cum oportet 6. versic. etenim, in illis verbis: Vel ad fratres suos, quod etiam grauius multo esse videtur, C. de long. temp. liber.*

DEFINITIO IV.

De variis modis faciendæ diuisionis.

NOn æquus rite rectéque contractus diuisionis inuitus videri debet, quod nulla bonorum æstimatio,[1] aut mensuratio, aut arbitrorum diuisoriorum conuentio, præcesserit.[2] Est enim moribus nostris receptissimus, nec lege vlla prohibitus mos ille diuisionis inter fratres faciendæ, vt maior natu portiones quales vult constituat, minor autem vtram velit eligat,[3] placétque Theologis & Canonistis omnibus propter exemplum diuisionis, quam ab Abrahamo cum Loth fratris filio sic factam esse sacris Scripturis proditum est.[4] Non enim de fratre, sed de seipso solo conqueri debet is, qui portiones inæquales constituit, fratris minoris, vt credibile est, circumueniendi gratia, si forte is minus perspicax minorem portionem elegisset.[5] Et vero, quantumuis minor frater, cui optio data fuit, longe precioſiorem partem elegerit, nemo tamen dixerit dolo malo quicquam ab eo factum videri, cum nihil aliud egerit, nisi vt oblata conditione vteretur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Etsi enim æstimationem illam rerum hereditariarum aliquando fieri necesse est animo diuidendi, vt *in l. seruos 34. D. famil erciſc.* tamen id necesse non est.
2 Quid enim aliud agit iudex cum dat arbitros diuisorios, nisi, vt quam commodissime fieri possit, diuisio fiat? Quid ergo eius interest, dummodo facta sit de consensu omnium quorum interest? *arg. l. 1. §. inde quæritur, D. de noui oper. nunciat. l. si conuenerit 26. D. de re iud. l 3. §. 1. D. de recept. qui arbitr.* Vnde etiam est, quod etiamsi diuisionis arbitrum is dederit, cui dandi ius non fuit, si tamen socij perperam factæ diuisioni consensum dederint, quod quisque eorum secundum placita possidet, pro parte socij dominium nactus esse intelligatur, *L. 2. C. hoc tit.*
3 Scripsi *Defin. 2. 3 famil. erciſc.*
4 Genes. *cap 13.*
5 Nec enim audiendus est, qui id petit, cuius contrarium non fuerat postulaturus, *l penult. Cod. de solut.* nec qui vti nolit eo iure, quod in alium statuerit, *l. 1. & tot. tit quod quisque iur.* Facit *l. 1. in fin. & l. 3. in princ. D. de solut.* Facit *l. iusiurandum 34. § datur, D. de iureiur.*
6 *L. 2.* ibi, *optabit quem velit, D. de opt leg.* Sic enim verba illa accipienda sunt, vt qui habet optionem, eligere possit etiam optimum, Nam quod contra scriptum videtur *in l legato 37. & in l si heres 110. de legat. 1.* ad eum casum pertinet, quo seruus generaliter legatus sit, non autem optio legatario data. Nam & idem est, si non in legatarij, sed in alterius tertij arbitrium optio collata sit, & is ante factam optionem decesserit, *l vlt. §. 1. C commun de leget.* Facit quod lex ait, non videri quem fraudare eos, qui sciant & consentiant, *l quod autem 6. § præterea, D. quæ in fraud. cred cum simil. l nullus videtur 55 de reg. iur.* Item quod ei, qui electionem obtulit, non alia patere debeat via, quam quæ ab ipso electa sit, *argum. l. si mulier 21. §. vlt. D. quod met. caus. l. 1. § illud, D. de separat.*

DEFINITIO V.

An aduersus diuisionem, quæ per optionem facta est, restitui possit tanquam læsus in ipse, qui optionem dedit?

ADuersus diuisionem à se factam potest quis restitui, etiamsi eo tempore maior fuerit,[1] maioremve se dixerit.[2] Imo etsi Doctor doctúsque & diligens alioqui paterfamilias,[3] si modo tantam probet læsionem, quantam in superioribus necessariam esse diximus[4] ad inducendum auxilium restitutionis. Quanti enim sit vnaquæque portio, in facto non iure consistit,[5] facti autem interpretatio etiam prudentissimos fallit.[6] Illud difficilius est, vt restitui in integrũ possit maior, qui partes quantumcunque inæquales constituit, fratíque minori optionem dedit. Nam, vt proxime attigimus, quo maior probatur esse inæqualitas, eo magis videri potest in dolo esse is, qui partes

constituit, quem constat, si frater iunior minorem partem elegisset, non fuisse aduersus eiusmodi diuisionem petiturum restitutionem, sed fraudis suæ potius fructum quantum in se esset, retenturum: cur ergo audiatur petens id, cuius contrarium in diuersum euentum non fuerat postulaturus?[7] Sed tamen placuit Senatui, ne hoc quidem impedire rescissionem. Ea potissimum ratione, quod non sit probabile, per dolum fraudemve quicquam factum esse ab eo, qui fratri dederit optionem.[8] Prior enim ille incurrit in periculum damni, quod fratri ex inconsiderata electione possit accidere.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L maioribus 3. C.hoc tit.d.l.3. C.quib.ex cauſ.maior.l.2.C. de reſcind.vend.*

2 Intellige secundum distinctionem quam posui in *Defin. vnic.§.ill.tit ſi minor.ſe maior.dixer.*

3 Etsi enim credibile id est, præsumendum non est, hunc facile in aliquo errasse, *l.cum de indebito 25.verſic & maxime ſi ipſe, D.de probat.* tamen præsumptio cedit veritati, de qua in contrarium apparet, *l.ſi chirographum 24.eod.cum ſimil.*

4 *Defin.3.§.eod.*

5 *L.in actionibus 5.§.vlt.& l.ſeq.D.de in lit.iur.*

6 *L.2.D de iur.& facł.ignor.*

7 *Contra l.penult.C.de ſolut.*

8 Nemo enim suum iactare præsumitur, *dict. l.cum de indebito.*

9 Quis enim tam stupidus est, vt malit se vulnerari & postea restitutionis ancipitis remedium quærere, quam ab initio prospicere ne vulneretur? *argum. l.vltim. Cod.in quibus cauſ.reſtitut.in integr.non eſt neceſſ.* Vide tamen quæ scripsi *in Decad Error.*

DEFINITIO VI.

De rescindenda transactione, quæ diuisionem secuta sit.

QVid vero si post eiusmodi diuisionem trãsactum quoque proponatur?[1] Multum intererit an de controuersia aliqua, quæ in consequentiam & approbationem diuisionis superuenerat, transactum sit,[2] an super lite mota vel mouenda,[3] ad rescindendam ex læsionis causa diuisionem.[4] Priore casu non impedit transactio restitutionem eadem probata læsione, quam probari sufficeret si transactio nulla interuenisset:[5] quoniam diuisionis continuatio & perfectio quædam dicenda illa est potius, quam alius & nouus contractus.[6] Posteriore vero, hoc est, si de ipsa quoque læsione transactum sit, constat nihil amplius quærendum esse de diuisione,[7] cum bona ex nouo planeque diuerso iure possideantur.[8] Ob idque non aliam læsionem sufficere ad rescindendam diuisionem, quam quæ sufficeret ad rescindendam transactionem.[9] Id est, si nostris credimus, quæ sit vltra dimidiam, inspecto etiam dubio litis euentu.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Hoc enim casu duplex videtur vinculum esse, vnum diuisionis, alterum transactionis, quod omnium solet esse fortissimum, *l.cauſas 26.C.de tranſact.* Nam & duo vincula sunt fortiora vno, *l penult.C de adopt.*

2 Consequentium enim idem iudicium esse solet & debet quod antecedentium, *l.ſi quis ſeruo 84.de legat.2.& vulgar.*

3 Sufficit enim metus futuræ litis, *l.2.C.de tranſact.*

4 Secundum ea quæ diximus *Defin.3.& 5.§.eod.*

5 Quandiu enim subest eadem causa concedendæ restitutionis non debet illa denegari, si modo nondum fuerit petita *l.doli 19.§.diuerſum, D.de nouat.*

6 *Arg.l.3.§.ſcio, D.de minor.*

7 Quia nec de errore quidem calculi quæri posset, si super eo transactum esset, *l.vnic.C.de error.calcul.*

8 Id est, causa transactionis non diuisionis, quia omnis transactio nouat Deo & alij *ad l.1.de tranſact.*

9 In quam rem nec si læsio sit vltra quadruplum sufficere tamen potest, *l.Lucius 78. §. vltim. D. ad Senatuſconſult. Trebellian.*

10 Ex traditione Bart. communiter recepta *ad l.2. C.de reſcind.vendit.& ad l ſi quis cum aliter 36.D.de verborum obligat.* Contra quam tamen vide quæ scripsi in Chiliade *De error. pragmat.*

DEFINITIO VII.

Rescindi potest diuisio ex causa læsionis ad trigesimum vsque annum.

QVid denique si per decennium aut vicennium integrum, fortasis etiam inter præsentes bona vtrumque sine controuersia possessa sint ex causa præcedentis diuisionis?[1] Non idcirco excluſa videbitur in integrum restitutio ex capite enormis læsionis.[2] Quia quod Iustiniani constitutione quadriennium in eam rem præfixum continuum in anni vtilis locum substitutum est,[3] non pertinet ad hoc genus restitutionis, quæ scilicet coniuncta est cum condictione ex lege.[4] Condictionum enim omnium commune ius illud est, vt non nisi triginta annorum præscriptione summoueantur.[5] Postquam placuit nouam Diocletiani & Maximiani legem[6] ad diuisionem quoque, vt & ad cæteros bonæ fidei contractus protrahendam esse,[7] vel ob id maxime, quod diuisio emptionis vicem obtinere existimatur.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Solet enim ea subsequens possessio magni esse momenti etiam ad confirmandam diuisionem, quæ alioquin non valeret, *L2.l ſi inter 8.C.hoc tit.l.ſi diuiſione 15.C famil erciſc.l quadam 41.D.eod.*

2 Id est, ex beneficio, *l.2.C.de reſcind.vendit.*

3 *L.vlt.C.de temp petend.in integ.reſtit.*

4 Sic enim appellare licet nouam illam actionem, quæ competit ex *d.l.2.C.de reſcind.vendit.argum.l.vnic.D.de condic. ex leg.*

5 Sunt enim actiones personales, cum & actiones omnes in personam condictiones appellentur §. *actionum, Inſtit.de act.* actiones autem personales, non nisi longissimi temporis præscriptione summoueantur, *l.hereditatis 7. C.de petit.hered.l. 3.& 4.C.de præſcr.30.vel 40.annor.*

6 *dict l.2.C.de reſcind.vendit.* quæ primum hoc ius nouum induxit.

7 Vt scripsi *Defin.3.§.eod.*

8 *L.1.C.hoc tit.* Dicitur etiam aliquando diuisio vicem permutationis obtinere, *l ſi filia 20 §.ſi pater, D.famil erciſc.* Sed & permutatio ipsa emptioni vicina esse dicitur, *in l.2. D.de rerum permut.* imo & vicem similiter emptionis obtinere, *l.2. Cod.eod.*

DEFINITIO VIII.

In quo differat diuisio à venditione, cum rescindenda est, ex causa immodicæ læsionis.

ET si autem diuisio vicem emptionis obtinere dicitur propter mutuas illas adiudicationes dominiique translationes, quæ fieri necesse est, vt vnaquæque portio ex communi fiat propria cuiusque condiuisorum:[1] Aperte tamen differt ab emptione in eo, quod neque pretium vllum in diuisione interuenit, neque diuidentium voluntas illa est, vt vel emant, vel distrahant,[2] sed vt suum habeant sibique proprium singuli quod habebant antea in commune.[3] Inde fit vt si de rescindenda diuisione agatur ex causa enormis & immodicæ læsionis, non possit locus esse remedio & æquitati legis nouæ ex ea parte, quæ dat emptori optionem, vt iustum pretium supplere possit, si id malit, quam rem reddere.[4] An igitur omnimodo rescindenda erit diuisio? At fuerit id iniquum, vt contractus bonæ fidei ex sola læsionis causa rescindatur?[5] Præsertim cum & æquitati & æquabilitati, quæ in bonæ fidei iudiciis exuberare debet, aliter satisfieri possit, supplendo ea portione vnius quod deest alteri.[6] Potest enim fieri, vt interest rei ex sua potius portione supplere quam iure nouum diuisionem.[7] Ac

nem.[7] Ac sane ita est, si non longe maior læsio interuenerit, quam quanta esse debeat ad inducendam restitutionem.[8] Sed in enormissima læsio proponatur & inæqualitas prorsus intolerabilis, inspecta non solum æstimatione, sed etiam qualitate & conditione bonorum, quæ in diuisione præcipue spectanda est, æquum non est superesse conditionis electionem, quæ nec emptori relinquitur, quoties venditor vltra bessem pretij deceptus fuit, quoniam, vt nostri tractant, dolus in re ipsa creditur intervenisse ex tam enormi læsione.[9] Hactenus tamen inter emptionem & diuisionem hoc etiam casu intererit, quod fructus omnes ab emptore restituuntur quasi sine titulo percepti,[10] nec tantum à tempore litis contestatæ, vt in cæteris restitutionum causis,[11] sed à die ipso contractus.[12] In diuisione vero, si hæc facta sit, vt maior natu frater vel alius condiuisor quilibet fratri vel cohæredi iuniori, vt plerumque fit, optionem dederit,[13] nulla prorsus fructuum condemnatio fieri debet, ne quidem eorum, qui post litem contestatam percepti sunt.[14] Quasi per actoris, vt ita dicam, manus illos perceperit is, cuius nullum aliud in diuidendo factum intercessit, nisi quod sibi datam à socio optionem admisit.[15] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quoniam alioquin quilibet ex sociis, vel in minima parte glebæ indiuisæ portionem suam habet, *l per fundum 11 ff. rustic. prad. l. vlt. ff. commun prad. l illud, 46 ff. de rit. nupt.*

2 Licet aliquando res communes æstimari necesse sit diuidendi non emendi causa, vt Papinian. loquitur, *in l seruos 34. ff famil. ercisc.*

3 *L in re communi 26. D. vrb. prad. l. cum pater 77. §. dulcissimus, de legat. 2.*

4 *d l 2. l. si voluntate 8. in fin. C. de rescind. vendit.*

5 Nam nec æquum esset rescindi venditionem ex causa læsionis, si non fieret ea rescissio quodammodo ex voluntate emptoris nolentis iustum pretium supplere, vt scripsi in *Decad de error pragm.*

6 Id enim duntaxat facit qualitas iudicij bonæ fidei, vt res ad suam æquitatem & æqualitatem reducenda sit, *l 3. C. hoc tit. l 5. C quibus ex caus maior.* non etiam vt totum negotium rescindatur.

7 Noua enim diuisio facere posset, vt alia bona haberet, quæ habere nolit, si in hæc quæ nunc habet maiorem alij quam affectionem gerat, *argum l si in emptione 35. ff. de minor. l. 1. §. & alias, si quid in fraud. patr.*

8 Secundum eam distinctionem, quam probauimus *Defi. 3. supr. eod.*

9 Notant nostri *ad l si quis cum alter 36. de verb. oblig.* Scripsi *in Decadib de error pragmat*

10 Quia venditio *habetur* pro non facta & titulus reducitur ad non titulum propter dolum præsumptum, qui in re ipsa inesse creditur, vt scripsi *supra d loco.*

11 Eo namque iure vtimur, vt ei qui in integrum restituitur ex qualibet causa minor ille sit, siue maior, non alij fructus restituantur quam qui percepti sunt post litem contestatam quod an rationem habeat disputaui in Chiliade, *De error. pragmat.*

12 Nec enim potest videri fuisse bonæ fidei possessor ad fructus lucrandos, qui titulum nullum habuit, *l certum est 22. & seq C. de r. vindic.*

13 Quomodo eam plerumque fieri diximus *Definit. sup. 2. famil. erciss.*

14 Cum fuerint optimo iure & percepti & ex socij facto ac voluntate, *arg. l. si seruus 61. §. locaui. ff de furt.*

15 Quid enim aliud facere potuit, nisi vt oblatam à socio optandi & eligendi conditionem agnosceret? Facit *l. iusiurandum 34. §. datur, ff. de iureiur l penultim. § sive autem eod. de rebus cred. & iureiur. & §. 1* sed & socio imputari potest non solum quod obtulerit optionem, sed etiam vbi læsus fuit dilulerit restitutionem, *l. ab hostibus 15. §. vltim ff ex quibus caus. maior.* etsi ratio hæc ad eos tantum fructus pertinet, qui ante litem contestatam percepti sunt, non etiam ad eos qui post litem contestatam.

DEFINITIO IX.

Alia diuisionis & venditionis differentia in probanda læsione.

SEd & illa inter diuisionē & emptionem hac parte differentia est, quod in emptione rescindenda probandi onus incumbit ei qui allegat læsionem, vt doceat quanti præcise reuera, & ex communi hominum æstimatione res fuerit tempore contractus.[1] At in rescindenda diuisione sufficit ei, qui læsionem affert pro causa impetranda restitutionis, vt probet inæqualitatem bonorum, quæ iam eo contractus tempore fuerit, licet non probet illius temporis æstimationem. Nam cum in diuisione pretium nullum intercedat, bonorumq; qualitas & conditio præcipue spectanda sit, potest ea probatio sufficere ad restitutionem. Nisi aduersarius ex parte sua probet, inæqualitatem illam quæ sit in conditione bonorum corrigi per inæqualitatē, quæ vicissim sit in precio, siue quod pars ignobilior ex maiori constet bonorum quantitate, siue quod ex his bonis conflata sit quæ contemplatione loci,[6] aut amplioris reditus,[7] videri debeant precio siora.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vnusquisque enim tenetur probare id, quòd est fundamentum suæ intentionis & causa petitæ restitutionis, *l. nam postaquam 9. §. si minor, ff. de iureiur.* Bart. *in l prædiorum 10. & l. seq C. de prad. minor.*

2 Licet nonnunquam æstimatio rerum communium necessario nat. Sed fit animo diuidendi non emendi, vt ait *l. si seruos 34. ff famil. ercisc.*

3 Vt ex Bocrio scripsi *Defin prox. nu. 9. ē. eod.*

4 Saltem quoadusque aduersarius susceperit in se onus probandi contrarium, vt sequitur *in Defin.*

5 Vix enim quisquam ignobiliora bona pro nobilioribus accepturus sit in pari quantitate & æstimatione.

6 *Vt in l libertus 36 ff. de bon. libert. l. 1. & §. alias, ff. si quid in fraud. patron.*

7 Nam ex reditu maxime solent & debent fundorum precia constitui, *l si fundus 13. in princ ff. de reb. eor. qui sub tutel l. si fundum 92. de legat. 1.*

8 Possit tamen non improbabiliter disputari, probationem læsionis ad implorandam restituionem debere necessario esse concludentem, *l. neque natales 10. l. ad probationem 22. C. de probat l. non hoc 4. C. vnd. legit.* ideoque non sufficere actori, vt probet inæqualitatem conditionis aut quantitatis bonorum, nisi etiam probet æstimationem, cum nihil prohibeat inæqualem esse conditionem bonorum, & tamen æquales esse portiones suppleto in quantitate eo quod deest in qualitate.

DEFINITIO X.

Quid si is, qui aduersus diuisionem à se factam restitui vult, bona quædam ex iis, quæ sibi obuenerant, alienauerit?

SI post factam diuisionem is qui læsum se conqueritur bona quædam ex sua portione alienauerit, quę ad nouam diuisionem faciendam in medium iam conferre nequeat, difficilius est dicere quid cōstituendum videatur.[1] Et quidem cum fieri non possit, vt ex integro omnia diuidantur, quasi nulla vnquam diuisio facta fuisset, cum res amplius non sit integra, constat satis id vnum superesse, aut quod alienatum fuit imputetur in alienantis portionem,[2] non pro ea æstimatione quæ in vendendo facta fuerit, si forte res minore pretio vænierit quam quanti vere fuit, licet presente & subscribente socio (si adesse eum emptor voluerit, vt tutius emeret,[3] cum nihil sua interesse socius putaret, quippe qui nihil amplius iuris in socij parte habere se intelligeret.) sed pro vero communiq; pretio, quod nunc sit, cum noua diuisio facienda est.[5] At quæstio in eo est an eiusmodi imputatione facta id quod deest ad inducendam æqualitatem suppleri necesse sit, ex alterius portione arbitrio boni viri? An noua potius diuisio facienda sit? Nam si dicas ex integro ineundam cæterorum bonorū diuisionem, videaris facere iniuriā socio qui nihil ex parte sua distraxit.[6] Cui nimirum non licet eodem iure vti, vt suam

sperare partem possit in bonis omnibus, quæ socio ex priori diuisione obtigerant.[5] Nam & idem in emptione seruatur, vt quamuis læsio enormissima intercesserit, si tamen rem ipsam reddere emptor non possit, forte iam ab alio bonæ fidei possessore vsucaptam supplemento pretii necessario locum esse oporteat.[6] Idque in proposita specie tanto probabilius videbatur, quod is ipse agebat ad rescindendam diuisionem, qui portionis suæ partem alienauerat, atque ita effecerat ne omnia in integrum restitui possent.[7] Sed tamen æquius tandem visum est illud temperamẽtum, vt noua quidem diuisio fieret, sed imputarentur alienata in portionem alienantis.[8] Vicissim autem socio ex cæteris bonis communibus præstaretur tantundem in qualitate, quantitate & valore priusquam ad diuisionem vllam accederetur.[9] Sane cum alienator idẽque actor diceret paratum se cõterre iustum pretium rerum alienatarum quasi in earum locum successurum,[10] placuit audiri eum non debere, quia cum actor esset, in eius fuerat potestate non agendo liberare se ab ea necessitate repræsentandorum bonorum quæ alienasset.[11] Neque referebat an bona fide, & ex causa necessaria, veluti pro dimittendis creditoribus hæreditatis an vltro & sine causa alienasset.[12] Et vero quod dici solet pretium in vniuersalib. succedere loco rei,[13] constat nõ esse perpetuum. Ad arbitrarias enim actiones pertinet, in quibus nisi arbitrio iudicis restitutio fiat sequitur condemnatio.[14] Non etiam ad illas in quibus siue ex bona fide, siue ex natura stricti iudicij rem ipsam præcise dari aut restitui oporteat.[15] *Ita Senatus* in eadem causa, & alio rursus inter eosdem personas SC. 6. Non. Mart. 1594.

1 Imputari enim solet ei, qui restitui vult in integrum, vbi res in integro esse desiit, præsertim post res per eum ipsum venditas, *l. quod si minor* 24. §. *Scæuola, ff de minor. l. si quis sum* 8. *D. de iur. delib l. vlt. C. de repud. vel abstin. hered.*

2 Quomodo & interdum collatio neri solet, scilicet minus accipiendo & remittendo, *l.* 25. *quamuis, versf sed esti tantum, D. de collat. bonor.* Dat enim & confert & diuidit etiam qui minus accipit.

3 Neque enim rei meæ aut communi ab alio pretium dici potuit, contra vel citra meam voluntatem, *l. portionem* 4. *C. de commun. rer alien.*

4 Solet enim nocere ei qui venditioni adfuit & consensit, si postea ius suum exequi velit, *l quoties* 11. *Cod. de fideic. l.* 4. §. *quæsitum est si cum fundi, D. de dolo mal. except.*

5 Si enim bona non essent alienata nec deteriorata, venirent nunc in diuisionem in præsenti æstimatione, *arg l. si sterilia* 21. §. *cum per venditorem, in fin. de empt.*

6 Textus est elegans *in leg. ex hereditate* 54. *D fam. ercisc.*

7 In his autem iudiciis familiæ erciscundæ & communi diuidundo, quæ nos duplicia appellamus, quod in iis vterque & actor sit & reus, *l.* 3. § *familia, Linter* 44. *qui familia, D famil. ercisc.* eandem vtriusque rationem constitui necesse est, non meliorem vnius quam alterius.

8 Notant DD. præsertim Arius Pinell. *ad l.* 2. *C. de rescind. vend list.*

9 Qua enim ratione alienam partem petere potest, qui suam alienauit? *arg. l cum pater* 77. §. *libertis de legat.* 2.

10 Ita enim visum est seruari posse æqualitatem, & neutri iniuriam fieri. Quid autem aliud exigere possit socius qui nihil distraxit, quam vt indemnis seruetur, neque ex alienationibus per socium factis quicquam damni aut incommodi sentiat, *arg l dominus* 55. §. *vlt. D. locat.*

11 Eo prætextu, quod iudicium familiæ erciscundæ sit vniuersale tanquam quod admixtum quodammodo habeat iudicium petitionis hereditatis, *l.* 1. §. *vlt. & l.* 2. *D. famil. ercis.* In iudiciis autem vniuersalibus pretium succedat loco rei, vt scripsi *Defin.* 5. §. *de rei vindic.*

12 Nihil enim causæ est cur ei succurri oporteat, qui seipsum contecit in aliquam necessitatem, *arg. l si fideiussor* 7. §. 1. *D. qui satisd cog. l* 2 § *via fluminis ff si quis caution l si pignori* 29. *vers non idem. D fam ercisc. l.* 5. § *vlt. D de dolo except. l vnic. C. ne rem inuit ager. cog l petenda* 6. *C. de tempor. pet. in integr. resti. l. cum autem* 23. §. *quare, D. de ædilit. edict.*

13 Huic enim distinctioni tum demum locus est, cum quæritur an pendente iudicio familiæ erciscundæ possit vnus ex sociis alienare, *vt in l. alienationes* 13. *D. famil. ercisc.* non cum is qui alienauit vltro postea petit restitutionem aduersus socium, qui nihil alienauit cum eiusmodi alienatione communio prorsus extinguatur, *d. l. ex hereditate* 54. *famil ercisc.* Sine communione autem non possit accipi iudicium familiæ erciscundæ vel communi diuidundo.

14 *L. si & rem & pretium* 22. vbi Bart. *D. de petit. hered. l. Imperator* 70. §. *vlt & ll. seqq. de legat* 2.

15 § *præterea, Instit. de action.*

16 Aliud enim res est, aliud rei pretium, *l. venditor* 21. *ff de hered. vel act. vend l fundum* 28. *D. de nouat.* Porro iudicium familiæ erciscundæ bonæ fidei est non arbitrium, vt erat olim petitio hæreditatis, §. *actionum, Instit de action.* sicut & in aliis quibusdam differt à petitione hæreditatis, *l fundus* 51. *D. famil ercisc.*

DEFINITIO XI.

Bonorum, quæ cum pupillis aut minoribus communia sunt, diuisio nulla fieri potest nisi datis prius vocatisq; tutoribus & curatoribus.

SI ex pluribus bona communia habentibus quidam sint impuberes tutorem non habentes, aut minores annis sine curatore, & alij inuicem agant ad diuisionem,[1] ante omnia tutor impuberibus & curator minoribus dari debet,[2] non solum vt mutuæ illæ adiudicationes dominiique translationes fieri possint, quas interuenire necesse est in bonorũ communium diuisione,[3] sed etiam vt sciatur, quãta portio eos contingat, qui prouocant ad diuisionem, ne quid inauditis iis quorum maxime interest cõstituatur,[4] cum fieri possit, vt maiorem sibi adferãt portionem quam quæ à socijs conceditur.[5] Neque vero iis duntaxat petentibus tutor aut curator in eam rem dandus est (quomodo enim tutorem impuberes peterent?[6]) sed si maiores cæteri, qui iudicio familiæ erciscundæ aut communi diuidundo conueniuntur, petant eorũ nomine atque interea iudicium & arbitros diuersorios accipere recusent, audiendi sunt,[7] Quasi qui non tam de iure tertij,[8] quam de suo excipiant. Eorum quippe interest, si ferri de diuisione facienda sententiam, vt retractari eam postea non oporteat,[9] vtque iudicati executionem legitime subsequi diuisio possit.[10] Itaq; si inauditis impuberibus aliisve minorib. iudex inter maiores pronunciet faciendam pro his aut illis portionibus diuisionem, licet addat, *vocatis omnib. quorum interest*, perperam pronunciasse videbitur,[11] poterunt-que ab eo appellare illi etiam, quorum portionibus nullum detrimentum fiat, si modo petierint, vt ante omnia pupilli minoresque vocarentur, & illis in eam rem tutor curatorve decerneretur.[12] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 4. Id. Mart. 1594.

1 Possunt enim qui maiores sunt alios prouocare. *l.* 1. *vers. si communis, l.* 5. §. *vlt. & l. si pupillorum* 7 *in princip D. de reb. eor. qui sub tutel.*

2 Quia neque iis absentibus diuisio fieri potest, *l. coheredibus* 17. *C famil. ercisc.* neque pro præsente haberi pupillus qui tutorem non habet. Imo & plus quam absens est, *l. cum filius familias* 43. §. *in hac, D de verb. obligat. l in eo* 110. § *pupillus l. ubi* 124. §. 1. *l pupillus* 189. *de reg. iur.* Quanquam adulto minus necessaria est auctoritas curatoris, *l. puberes,* 101. *de verb. oblig. l.* 3. *C. de in integr restit. minor.*

3 Vt scripsi *Defin.* 8. § *eod.*

4 *L nam ita* 39. *D. de adopt. l etiam* 29. §. *vltim. D. de minor. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

5 De illo enim primum quærendum est, an cohæres quis sit, & ex qua parte, *l.* 1. §. *vltim. l. cum putarem* 36. *D. famil. ercisc.*

6 Qui tum etiam cum adsunt abesse intelliguntur, vt diximus, *num.* 2. & illa etiam quæ vident, ignorant, *l.* 1. *C. de fals. monet.*

7 *L. arbitrum* 43. in illis verb. *& præsentibus cæteris, D. famil. ercisc.*

8 Quod fieri non potest, *l. loci* 4. §. *competit. D si seruit. vindic.*

9 Quomodo retractari eam necesse esset, petentibus quandoque

doque illis qui iudicio non adfuissent, & quorum tamen interesset, *d.l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic. l. si per Insorio* 45. §. 1. *D. de appell.*

10 Etiam inuito aduersario: Iudicium enim, itemque iudicati exceptio it in inuitum, *l. inter* 83. §. 1. *D. de verb. obligat.*

11 Quia de iure portionum pronunciauit inauditis iis, quorum intererat, & qui ante omnia vocari debuerunt. Nec clausula illa, *vocatis omnibus quorum interest*, sententiam tueri potest, quia non sufficit vocari in executione iudicati eos qui ante sententiam vocandi fuerunt. Et præposteta illa pronunciatio est, *arg. l. 1. C. de exerut rei iudic.*

12 Nam & illorum interest, vt ait Defin. vel ob hoc maxime ne postmodum actum agere cogantur, atque ita vexent se sumptibus inanibus, *arg. l. minoribus* 6. *D. de minor.*

DEFINITIO XII.

De alienatione facta per eum ex sociis qui conuenerat, vt quoad diuisio fieret certis bonis separatim frueretur, aut ne ante certum tempus fieri diuisio posset.

INter socios conuenerat, vt quousque bonorum communium diuisio fieret, hic fundo Corneliano, ille Sempronianо frueretur. Si tibi ille possessor Semproniani partem Corneliani sibi competentem vendiderit, non solum venditio valebit, cum socio partem suam rei communis vendere nihil prohibeat,[1] adeoque priusquam transactum sit tempus intra quod ne diuisiæ fieri posset conuenerat.[2] Sed etiam permittendum tibi erit, vt ea parte tanquam tua pro arbitrio vtaris fruaris.[3] Nec repelleris ea exceptione qua tuus actor repelleretur si totum fundum Semproniarum possidens Corneliani partem vindicare vellet.[4] Quia pactio, quę inter socios facta fuerat, diuisionem fieri non prohibeat, sed tantum possessioni & administrationi bonorum communium modũ quendam momentaneum & temporarium statuerat.[5] Itaque non magis aduersus conuentionem feciſſe videtur, qui tibi fundi Corneliani partem vendidit, quam si socium ad diuisionem prouocasset:[6] quod vtique facere ei licebat salua conuentione.[7] Aliud igitur esset si inter socios conueniſſet, vt ante certum tempus diuidere non liceret.[8] Tunc enim ante præteritum tempus facta venditio valeret quidem, sed non faceret quo minus ante tempus agendo tu cõmuni diuidundo eadem pacti exceptione summouereris, qua tuus quoque auctor si ipse ageret summoueretur.[9] *Ita Senatus* pro R. D. Claudio de la Couz Abbate Ambroniacensi & Senatore meritiſſimo, contra nobiles fratres de Montou & Gulliet, 3. Non. Junij 1594.

1 *L. falso* 3. *C. de commun. rer. alienat.*

2 Venditio enim partis communis non tollit communionem, ad quam conseruandam huiusmodi pactio pertinet, sed tantum mutat socium alienato per venditorem dominio suæ partis in emptorem, *l. ad officium* 3. *C. commun. diuid.*

4 Licet eadem plerumque soleat causa esse emptoris, quæ venditoris, *Linnitus* 156. §. *plerumque. De regul. iur.*

5 Simile quiddam est *in l.* 4 §. *vltim. D. de seruit. l. inter* 36. *D. de admin tutor.*

6 Hoc ipso enim quod partem suam alienauit fecit, vt pars socij exierit de communione, *l. ex hereditate*, 54. *D. famil. erciſc.* Facit *l. in hoc* 14. §. *pen. D. commun. diuid.*

7 Verba namque illa conuentionis, *quousque bonorum communium diuisio fieret*, in vniuscuiusque ex sociis arbitrio relinquebant, vt quoties vellet, diuisionem petere posset.

8 Quæ conuentio valet. *l. si conuenerit*, 14. *D. pro socio.* licet non æque illa ne omnino diuisio fiat, *d. l. in hoc* 14. §. *si conueniat. D. commun diuid.* quia nulla societatis in æternum coitio est, *l. nulla* 70. *D. pro socio.*

6 Text. est *in d. l in hoc iudicium* 14. §. *pen ff. commun. diuid.* Facit *l. Iulianus* 13. §. *idem Celsus, D. de act. empt.*

DEFINITIO XIII.

Pendente iudicio familiæ erciſcundæ, aut communi diuidundo, quanam alienationes interdictæ sint aut permiſſæ.

ACceptum inter cohæredes alioſve condiuisores familiæ erciſcundæ, aut communi diuidundo iudicium, non facit quidem rem litigiosam, quia in iis iudiciis non de dominio & proprietate, sed de sola diuisionis ratione contenditur, cum constet res esse communes.[1] Sed tamen non eo minus prohibentur alienationes omnes, ex quo etiam mota controuersia est, nisi quæ sunt neceſſariæ,[2] quoniam interest condiuisoris non subiici alium condiuisorem, cum quo fortaſſe difficilior diuiſio futura sit.[3] Sed hoc ita accipiendum est, si agatur de vendendis rebus singulis.[4] Nec enim prohibendus est vnus ex cohæredibus aut sociis, vt totam portionem suam distrahat si velit.[5] Multo magis si generaliter bona sua omnia vendiderit, dicendum erit etiam res communes in diuisionem venturas, quia nec nouum est, vt pleraque per alienationem transeant cum vniuersitate, quæ alioquin separatim alienari prohiberentur.[6] *Ita Senatus* pro liberis Oldradi Brocard, contra Michaelem de Bonnefoy, 5. Non. Jul. 1595.

1 Alioqui præiudicium reddendum est, si actor cohæres vel socius esse negetur, *l. 1. §. 2. & l. 2. D. famil. erciſc. l. si quis contendis* 45. *eod.*

2 *L. alienationes* 15. *D. famil. erciſc.*

3 Semper enim durior fit conditio eius cui nouus aduersarius substituitur, fitque ex eo lis vt plurimum & longior & incommodior. Vnde fit, vt si res litigiosa legata sit peragenda sit lis cum hærede non cum legatario, etsi potest ille liti adesse si velit ne colludatur, *Nouell.* 112. *de litig. cap.* 1.

4 Ne in plures aduersarios distringatur qui cum vno solo in iudicio quasi contraxerit, *arg. l. & ancillarum* 27. §. *vl. iunct. l.* 3. § *idem scribit. D. de pecul.*

5 Quid enim si forte tanti habeat carere hæreditate ne propter eam cogatur litigare? *argum. l.* 4. §. 1. *De alien. iudic. mut. caus fact.*

6 *L. quadam* 62. *D. de acquirend. rer. domin.* Sane constat rem litigiosam posse ex contrario venire in diuisionem, *l. vlt. in fin. Cod. de litigios.* sicut & legari potest *d. Nouell.* 112. *de litig cap.* 1.

DEFINITIO XIV.

Si ex bonis diuidendis quædam sint indiuisibilia, quid faciendum.

CVm plures res inter cohæredes aut socios diuidendæ sunt, quæ singulæ diuidi commode non possunt, non vtique statim veniendum est ad licitationem,[1] Tametsi quidam ex sociis id petant, si non alij quoque omnes consentiant.[2] Sed sufficit hactenus recipere commodam diuisionem, vt quædam res vni, aliæ aliis adiudicari in solidum possint.[3] Nam & hæc diuisionis quædam species est, & quidem commoda.[4] Si quis enim ex sociis diceret, velle se in rebus singulis partem suam habere, cum id fieri nullo modo posset, non esset audiendus.[5] Porro licitationis vsus nullus est, nisi cum aut alia diuidendi ratio nulla superest, aut ij omnes consentiunt, quorum interest.[6] *Ita Senatus* in causa Claudij Willierme & Dominorum de la Biguerne. Idib. Sept. 1595.

1 Est enim licitationis remedium odiosum, & ideo non nisi deficientibus aliis omnibus amplectendum, *l. nam ad licitationem* 6. *famil erciſc.*

2 Quid enim si alter ex sociis, qui non vult licitationem fieri, protestetur se nõ sufficere ad iusta precia, vt socium suum vilius licitantem possit vincere? Quomodo *in l. ad officium* 3. *in fin. C. commun. diuid.* quamquam hoc casu remedij loco introductum est, vt etiam extraneus ad licitationem sit admittendus, *d. l. ad officium.*

3 *d. l. ad officium, versi cum autem.*

4 *L. communi* 7. *in prin. D eod. tit. comm. diuid. l. nam satis* 6. § 1. *vbi est text. eleg. D. quemad ſervit. amitt. l. Iulianus* 11. §. *idem Celsus* 17. *D. de act empt. l. is qui fundum* 31. *D. de vsufr. legat.* eadem interueniunt, *Instit de re indic.*

5 Lex enim duodecim tabularum neque diuisit, neque diuidi voluit inter cohæredes aut alios socios alia bona, quamquæ diuidi commode possunt, & eo modo quo possunt, *l. hæ-*

redes 25 § *an ea stipulatio ff famil ercisc.* in illis verbis, *quia talis stipulatio per legem duodecim tabularum non dividitur, quia nec potest.*

6 *L. item Labeo* 22. §. 1. *vers. sed potest etiam, ff famil ercisc.*

TIT. XXVIII.

AD EXHIBENDUM.

DEFINITIO I.

De exhibendis actis curiæ an Castellanus, an curialis, & quando vterque teneatur?

HORVM quidem, quæ coram cuiusq; iurisdictionis Castellano gesta sunt, asseruandorum cura, vt quoties opus erit exhiberi possint, ad Scribæ quem Curialem vocant, non ad Castellani officium ex Sabaudiæ statutis adeoq; ex iuris communis ratione pertinet, ita vt si exhibitio actorum petatur per eum, cuius interest, non magis Castellanus eo nomine conueniri possit, aut qui Castellani vices gessit, quam iudex ad exhibitionem actorum iudicialium, scilicet ad grapharij curam & diligentiam pertinentium. Sed si Curiali defuncto, in cuius protocollis repertum non sit instrumentum, quod quæritur, Castellanus quasi in subsidium, licet nullo iure conuentus, factum esse neget quod ipsius auctoritate ac præsente & subscribente eo factum postea probetur, non improbabilis nascetur præsumptio malæ fidei, quę oneret Castellanum, vt non solus quidem, sed cum Curialis herede ad exhibitionem condemnetur, & consequenter, non facta exhibitione, in id omne quod interierit actoris. Et quidem singuli in solidum salua alteri in alterum partis repetitione. Hic enim vere illud vsurpari potest, quod iactari solet, calumnioſam negationem tollere beneficium iuris & omnium præsumptionum. Quod si Curialis nullum hæredem reliquerit, solus Castellanus, si modo sit soluendo, condemnandus erit in solidum, saluo illi regressu aduersus hæreditatem aut bona Curialis, si qua ille reliquerit. Sed neque quicquam referet an Castellanus aut curiæ scriba vere fuerit, qui tanquam talis conuenitur, si modo pro tali se gesserit: tanto magis enim condemnandus est, qui vltro se ingerit administrationi officij, quod nec habeat, nec habere mereatur. Exemplo eius qui pro tutore vel pro curatore alterius negotia gessit, quem non ideo minus teneri certum est. *Ita Senatus* in causa Stephani Bally, Georgij Girard & Dionysij Raymond, 8. Id. Jul. 1593.

1 Nam & penes scribam manere debent acta iudicij, licet facta coram iudice non penes ipsum iudicem. DD. *in cap. quoniam contra. de probat.* Boer. *qu.* 15. *nu.* 4. Castellanus enim velut iudex est.

2 Specul. *in tit. De teste,* §. *satis vtiliter, vers. pen.* Boer. *vbi supr. num.* 5.

3 Scilicet ex turpi & improbabili abnegatione, cui pœnam aliquam constitui sane æquum est, vt à Iustiniano factum fuit contra eum, qui prolatam manum suam negauit. *Nouell.* 18. *de trient. & semiss. cap.* 8. §. *studium vero.*

4 Vt & alias sua mendacio pœna constituta est, *l. vlt. D. de rei vindic. Auth. item possessor. C. qui potior. in pignor. hab.*

5 Æstimabitur autem hoc casu id quod interest ex iureiurando actoris, si dolus vel lata culpa aduersarij intercesserit, *l. si quando, Cod. vnde vi. cap. fin. quod met. caus.* Boer. *quæst.* 15. *numer.* 5.

6 Actionis enim diuisioni causam æquitas dare solet, ne alteruter nimis oneretur. Vnde est quod *diuisionis æquitatem* dicere solent Iurisconsulti, *l. penul. ff de fideiuss. tut. l. vlt. C. de const. pecun.* Æquitas autem nulla est quæ faciat pro eo, qui sit in mala fide, cui potius deneganda omnino esset repetitio aduersus alium licet conscium fraudis, *arg. l. ex facto* 30. *vers. idem respondit, ff. de neg. gest. l. si plures* 38. *in fin. de admin. tutor. l. penult. D. ad SC. Trebell. l. itaque* 12. §. 1. *ff de furt.*

7 Vt calumnia non relinquatur impunita, *l.* 1. §. 1. *si mulier. vent. nom. in poss. ea. caus. esse dicet.* & fomenta calumniæ restinguantur, vt ait *l. celebrandu* 19. *C. de nupt.*

8 Vt quod communi culpa peccatum est, communi quoque damno sarciatur, *l. eandem* 9. § *pen. de duob. reis.*

9 Hoc ipso enim sit suspectus, quod se vltro ingerit, *l. qua omnia* 25. *ff de procur. Lex sententia* 29. *ff. de testam. tutel. l. scire* 21. §. *vlt. ff. de tutor. & curat. dat. ab his.*

10 *L.* 1 *& tot. tit. de eo qui pro tutor. prove curat. negot. gest. l. falsum* 21. *C. de furt.*

DEFINITIO II.

De punienda contumacia nolentis exhibere.

CVm alterutrius ex litigatoribus sumptu rei controuersæ oculatis, vt aiunt, ostensio facienda est, si aduersarius ad dictam diem non adsit, non idcirco iudex re infecta discedere debet, sed cum probis viris, quos & præsens pars elegerit, & ipse ex officio pro absente nominauerit, rem perficere. Id si non fecerit, sed in pœnam contumaciæ re infecta discesserit, non idcirco postmodum iubere poterit, vt contumacis eandem indicationem petentis sumptibus ea fiat, sed potius, vt priores sumptus, qui ob contumaciam inanes fuerunt, resarciat. Alios, quos iterum fieri necesse est, is ipse præstet qui priores præstare debuit. *Ita Senatus* in ea causa ce qua SC. 26. infr. De pignor.

1 Solet autem vtplurimum fieri sumptibus petentis, siue actor ille sit, siue reus, nisi cum ex iusta causa, vel à lege, vel à iudice aliter constitutum est. Facit *leg. sed etsi* 11. §. 1. *D. hoc titulo.*

2 Cum ex contrario studere debeat, quantum potest, vt lis terminetur aut fiat breuior, *argum. l.* 3. §. 1. *D. de recept. qui arbitr.*

3 *Arg. l. si irruptione* 8. §. 1. *D. fin regund.*

4 Quasi existimans per errorem iuris nihil sibi faciendum esse absente parte licet vocata, *arg. l. inter* 44. *D. de recept. qui arbitr.* cum tamen absens rite citatus si sit contumax pro præsente haberi debeat. Contumacia enim pro præsentia est. *Auth. qua in prouincia, C. vbi de crim. agi oport.*

5 Sic enim contumacia puniri solet, *l. sanctimus* 15. *C. de iudic. & Nouell* 18. *De trient & semiss. cap.* 8. §. *studium vero, vers. Si vero longiori.*

6 Ita enim fit, vt indemnis seruetur is contra quem fuit aduersarius contumax, quod sufficere ei debet, vt neque contumacia impunita remaneat, neque grauius etiam quam æquum sit puniatur. Quid enim aliud exigimus nisi vt contumacia nec prosit contumaci nec noceat aduersario? Nemo siquidem ex delicto alterius lucrum sentire debet, satisque est, vt nec sentiat damnum, *arg. l. item si* 14. §. *aliquando, De eo quod met. caus. l. dominus* 57. *in fin. D. locat. l. hominem* 37. *in fin. D. mandat.*

DEFINITIO III.

Actio ad exhibendum proponi potest coram iudice laico contra clericum, quia in rem scripta est.

AD exhibendum actio in personam quidem directa, sed tamen in rem ipsam scripta est. Ideoque exerceri coram iudice laico etiam contra clericum potest. *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 37. sup. De iurisd. omn. iudic. & for. compet.

1 *L.* 3. §. *vlt. l. Celsus* 5. §. *vlt. D. hoc tit.*

2 Scripta *Defin.* 37. *supr. de iurisd. omn. iud.* vbi vide. Intelliges autem eo potissimum casu quo sit hæc actio ad exhibendum præparatoria vindicationis siue ciuilis, siue hypothecariæ, quam in rem constat præcipue comparatam eam esse, *l.* 1. *D. hoc tit. l.* 1. *Cod. eod.*

CODICIS FABRIANI

DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ Senatu Tractatarum;

LIBER QVARTVS.

TITVLVS PRIMVS.

DE REB. CREDIT. ET IVREIVR.

DEFINITIO I.

Condemnatus ex iureiurando decisorio nullus debet expensas; Secus est in iureiurando suppletorio.

VI iusiurandum inficianti detulit,[1] aut etiam deferenti superstitiosa fortasse religionis veneratione[2] retulit,[3] si iurante aduersario vincatur,[4] expensarum condemnationi, quæ temere litigantibus pœnæ nomine refligenda est,[5] non sit obnoxius.[6] Nec huic recte comparabitur is, cui necessarium, quod vocant, iusiurandum suppletionis gratia delatum à iudice litis victoriam ademerit.[7] Victorem enim, qui etiamsi peteret, ius tamen sibi dicere credatur,[8] dolum culpamve aduersarij ex propriæ conscientiæ suspecto alioquin testimonio[9] inducere absurdum esset.[10] At vero, qui dubiæ probationis fidem vel inuito aduersario soloque iubente iudice compleat,[11] veritatis præsumptionem, quæ iurisiurandi oblationi causam dederit, iurando non extinguit.[12] *Ita Senatus* die 23. Febr. 1588. Et rursum in causa Goneti Petter & Bened. Bellemin, 4. Calend. Decemb. 1594. & pro Claudio Castellano, contra Joannem Gaibourg 28. Junij 1591.

1 Expediendæ litis gratia, *l.1. de iureiur.* & vt se probandi necessitate exoneraret, *l. eum qui* 30. *eod.*

2 Sunt enim qui iurare nunquam velint, adeo sunt timidi metu diuini numinis vsque ad superstitionem, vt Vlp. loquitur, *in l. quia sub conditione* 8. *D. de condit. instit. l. eum quidam* 21. *vers. neque enim, C. de fid. instrum.*

3 Aut enim iurare cogitur, aut referre, quisquis ille est, cui delatum fuit iusiurandum, *l. manifesta* 38. *D. hoc tit.*

4 Quia dato iureiurando non aliud quæritur, quam an iuratum sit, remissa quæstione an debeatur, quasi satis probatum sit iureiurando, *l. non erit* 5. § *dato, D. eod.*

5 *L. properandum* 13. § *sine autem alterutra, C. de iudic. l. eum quem temere,* 79. *D. eod. l.* 1. § *qui excusatione, D. de vacat. & excus. muner.*

6 Bald. & cæteri *ad Authent. generaliter, C. de episc. & cleric.* reprobata opinione glossæ *in l. pen. § pen. in verb. ab altera parte, C. hoc tit.*

7 Nostri vocant iusiurandum suppletiuum, de quo tractant *ad l. admonendi* 31. *D. de iureiur. & ad l. in bona fidei* 3. *& d. leg. pen. C. hoc tit.*

8 Qui enim iurat deferente aduersario, is quodammodo iudex in causa sua constituitur, *l.* 5 *in princ. D. quar. rer. act. non det.* [Idcoque nec potest à sententia per quam ex aduersarij iureiurando condemnatus sit appellare, *l. generaliter, § sin autem, C. hoc tit.* Fachin. *lib.* 1. *Contr. cap.* 23.]

9 Omnibus enim in re propria dicendi testimonij facultatem iura submouerunt, *l. omnibus* 10. *iunct. l. etiam* 3. *C. de testib.* qua ratione nec puto defendi posse vlla iuris ratione iusiurandum hoc, quod suppletiuum vocant. Quam in rem videndæ sunt quæ scripsi in Consiliad. *De error. pragmat.*

10 Sufficere enim debet, quod probandi necessitate fuerit exoneratus, ob idque vicerit, *arg. d. l. eum qui* 30. *D. de iureiur.* Idque est quod nostri dicunt probationem hanc esse priuilegiatam, ob idque expensarum condemnationi locum facere non posse. [Obserua tamen quod Senatus noster districtè obseruat, vt non condemnetur reus eâdem interlocutione qua actor admittitur ad iusiurandum suppletiuum ne quidem cum hac clausula quam inferiores iudices addere solent, *& præstito iureiurando.* Ita enim videretur is qui certus esset de victoria inuitari ad iurandum, ac forsasse peierandi. Ergo in tempus præstiti iureiurandi differenda est condemnatio. *Ita Senatus* 11. Iunij in publico auditorio 1611.]

11 Semiplenam enim probationem adesse oportet, vt iuramento suppletiuo locus esse possit. Bart. late & post eum cæteri *ad d. l. admonendi.* Imo & sunt qui putent requiri plus quam semiplenam. Vide *Desin.* 4. 7.

12 Ratio hæc colorata est magis quam vera. Nam negari non potest, quin & hæc probatio sit priuilegiata, quo præcipuè argumento Bald *ad d. Auth. generaliter*, concludit, nec hoc casu condemnationi expensarum locum esse debere. De quo vide etiam quæ scripsi in Chiliad. *De error. pragmat.*

DEFINITIO II.

Periurij ex nouis instrumentis probandi commodum nullum remanere debet penes peierantem.

ETsi post decisam iureiurando cõtrouersiam nullà de periurio superesse quæstio solet: [1] Si tamen ex nouis instrumentis euidens periurium in promptu approbetur, boni iudicis officio congruit, vt videat, ne ex tam improbo delicto impium sibi lucrum quærere victor possit:[2] Atque ideo, Et, si quid ex iureiurando iudicatoque solutum sit, vt indebitum repetetur,[3] & quod solui debuerat, si nondum solutum sit, opposita doli exceptione retinebitur:[4] Sin perperam absolutus reus fuit, causa ex integro acta, non vt periurus,[5] sed vt debitor condemnabitur.[6] *Sine die.*

1 *L.* 1. *& 2. C. hoc tit. l. quod si deferente* 21. *D. de dolo.*

2 *L. vlt. C. hoc tit.* Turpia enim lucra semper extorquenda sunt etiam heredib. qui non deliquerunt, licet crimina morte finiantur, *l.* 3. § *vlt. & l.* 5 *in princ. D. de calumniat. l.* 3. *in princ. D. de vi & vi armat.* cum similib.

3 *d. l. vltim.* in illis verbis, *repeti ab eo legatum vel fideicommissum.*

4 Nam cui damus soluti repetitionem, multo magis damus doli exceptionem ne cogatur soluere, vel ex iuris regula quæ habet, dolo facere cum qui petit quod redditurus est, *l. si socer* 44. § *Lucius. D. solut. matr. l. dolo,* 8. *D. de doli mal. except. l. in condemnatione* 173. § *vlt. de regul.*

5 Sufficit enim periurij pœna, *l. nam sufficit* 22. *D. de dolo,* id est, vltio Dei, cum iurisiurandi cõtempta religio solum Deum vltorem habeat, *l.* 2. *Cod. hoc tit.* Fachin. *lib.* 1. *Contr. cap.* 14.

DEFINITIO III.

Nec iurare cogitur nec referre, qui aliter suam intentionem probare vult, adeoque potest delationem iurisiurandi à se factam revocare.

QVi intentionem suam testibus aut instrumentis probare non diffidit, delatum sibi ab aduersario iurisiurandum nec suscipere cogitur,[1] nec referre.[2] Non enim turpiter facere videri potest, sed modeste potius, qui religione magis quam conscientia motus tam facile iurare nolit.[3] Prudenter vero, qui nec litis victoriam, quam ex liquidis probationibus sibi exploratam comparare possit, certo deferentis periurio velit committere, quod haud dubie per iurisiurandi relationem contingeret.[4] Qua ex causa illud quoque non immerito constitutum est, vt is ipse, qui iusiurandum detulit, suis diffidens probationib. reuocare delatum possit in ipso etiam procinctu iurandi,[6] si quas fortasse alias habeat etiam, quibus antea consulto, vt aliquando tentandi aduersarij gratia fit,[7] renunciauerit. *Ita Senatus* innumeris Senatusconsultis & nouissime inter fratres Thomassin. [condemnato tamen eo qui delationem iurisiurandi reuocauit ad sumptus omnes quos ob reuocationem frustra factos esse apparuit.]

1 Quia iurare etiam de re certa & vera suspectum est & inuidiosum *arg l.3.in princ.* ibi *alioquin facillimus quisque ad iusiurandum decurrens, D. hoc tit* & plerique iudicum reuerentia ten.[et] v. Iustin. loquitur *in l. cum quidam 21. versic. neque enim, C. de fid. instrum.*

2 Quoniam qui iusiurandum refert aduersario, perinde facit cum iudicem in propria causa atque si deferret. Relatio enim delatio est, sed secunda non prima, *l iusiurandum & ad pecunias 34.§ datur, & §. vlt. D. hoc tit. de iureiur.*

3 *L. qua sub conditione 8. ff. de condit. instit l. cum quidam 21. versic neque enim, C. de fid instrum.* Quod tamen verecundiae iuris ratio repugnet, qui video etiam in procuratore & defensore dubitasse iureconsultos, an compellendi sint iurare, an vero sufficiat ad plenam defensionem, si parati sint iudicium accipere, *l iusiurandum & ad pecunias 34. § procurator. D. de iureiur.* Quae enim poterat esse dubitandi ratio, si nec dominus ipse iurare compelli posset paratus iudicium accipere? Et sane cum is, cui iusiurandum defertur, fiat iudex in causa propria, *l.1 D. quar. rer. act. non det.* vix est, vt non perpetuo verum sit, quod ait *l.38 D. de iureiur.* manifestae turpitudinis esse nolle iurare, nec iusiurandum referre. Alioqui non esse semper hoc remedium aptum expediendis litibus, vt ait *l.1. eod.* Et vero verba edicti sunt praecisa: *Soluere aut curare cogam dicit l.34. §. ait prator.*

4 Nam cum relatio iurisiurandi sit etiam relatio, vt diximus *num.2.* facit aduersarium iudicem in causa propria is, qui iusiurandum refert, *d.l.1. in princ. D. quar. rer. act. non det.* idcoque parùm tutus dicitur, qui iusiurandum refert, *d.l iusiurandum 34. circ. princip.*

5 Cacher. Osasc. *Decis. Pedem. 8. post Iaf. in §. item si quis posiulante Instit. de action.*

6 Quia nimirum nihil actum videtur, quandiu aliquid superest agendum, *l pen. in fin. C. de his quibus vt indign.* licet dici soleat, id quod in procinctu faciendum est, pro facto haberi debere, *l pen. D. de test. milit.* Sane non sufficit voluntas suscepti iurisiurandi, si non remittatur, *l.6. D. hoc tit.*

7 Vt si susceperit iusiurandum, & paratus fuerit iurare, perinde postea periurij arguatur atque si iurasset. In quo tamen dolus quidam inest. Sed exstat expressa in hanc rem Iustiniani constitutio *in l. si quis 11. C. hoc tit.* quae facit potestatem reuocandae delationis vsque ad diffinitiuam sententiam, quoties aliam probandi viam eligit is, qui primum detulerat iusiurandum. Adde *Defin. 22. & 29. ff eod.*

DEFINITIO IV.

Iusiurandum suppletorium dari solet in defectum probationis, quae tamen sit semiplena.

ACtore quidem non probante, reus tametsi nihil praestet iure vulgato absoluitur.[1] Idemque in reo vicissim obseruatur, vt condemnari omnimodo debeat, si probata per actorem intentione necessariis exceptionum suarum, in quibus vice actoris fungitur,[2] probationibus destituatur.[3] Si tamen alteruter semiplenas, vt vocant, probationes adferat, quod iustis deerit, exacto per iudicis officium à petente[4] iureiurando suppleri posse, iampridem inueterato nostrorum errore obtinuit:[5] sed hoc ita demum, si semiplenas esse iudici liqueat,[6] ne alioqui decidendi vltro negotij potius quam probationis suppleadae potestatem facere iudex videatur ei, cui iusiurandum deferat.[7] Semiplena autem probatio esse creditur, si vel vnus testis adsit, dummodo integrae existimationis,[8] nec contraria vlla praesumptione, is qui testem habet, oneretur.[9] *Ita Senatus* passim.

1 *L. qui accusare 4. C. de edend l. vtifrui 5. vers. quod si forte, D si vsusfruct. petat. l actor, 21. C. de probat. l si priusquam 15. in fi. D. de oper. noui nunciat.*

2 *L. in exceptionibus 19 in princ ff. de probat. l negantes 9.* in illis verbis, *petitore quidem non implente intentionem suam, vel exceptione submoto, C. de oblig. & action.*

3 *L. si pactum 9 l. quoties 18. §. qui dolo, D. de probat.*

4 Nam si non petatur iusiurandum, hoc suppletiuum non potest à iudice vltro deferri Bart. *ad l admonendi 31. D. de iureiur.* licet contra putet Fachin. *lib. 1. cap. 16.*

5 Error enim interpretum & pragmaticorum nostrorum ille est, vt scripsi *ad Defin. 1. nu. 9. 8. & Decad prioribus, de Error. pragmat.* Defertur autem tam reo quàm actori contra Fachin. *lib. 1. cap. 18.*

6 Nam cum probatio nulla est, aut non saltem semiplena, non potest videri causa dubia, cum haud dubiè actor sit condemnandus. Iusiurandum autem hoc non exigitur nisi in dubiis causis, vt loquitur *d. l. admonendi.*

7 Siquidem iudex constituitur in causa propria quisquis iurat. *l. 1. in princ. D. quar. rer. act. non det.*

8 Bart. Iaf. & alij communiter *in d. l. admonendi.* Sunt tamen qui velint probationem esse plus quam semiplenam & praeter testem vnum adesse quedam iudicia. De quo vide Boer. *quest.* Sane constat testem debere esse summae atque integrae opinionis *l. testium 18. C de testibus.*

9 Nam si qua vel minima praesumptio sit contra testem, vel contra producentem, non potest videri semiplena probatio, quae vnum duntaxat testem habet, *argum. c. 1. de praescript. in 6.* Ferrar. *in form. lib. resp. rei conuent. in verb. iurisiurandi nu. 19. & 20.*

DEFINITIO V.

Iusiurandum, quod vocant purgatorium, contrarias probationes semper admittit.

IVsiurandum quod purgationis vocant, cum litis decisorium non sit,[2] probationes, quae in contrarium ab aduersario proferri possunt, nunquam excludit.[2] Praesertim cum nec adhiberi soleat, nisi ad excludendam suspicionem doli,[3] cuius probationem semper saluam esse oportet,[4] ne ob id minus puniatur, quod cum periurio iunctus esse coeperit.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 3. Id. Febr, 1589.

1 [Datur enim illi, qui alioquin etiam sine iureiurando vincere deberet, *cap. vlt. extr. de iureiur.*

2 *L. admonendi 31. ff. de iureiur.* quae ad hanc iurisiurandi speciem videtur pertinere. Quamquam si de illius sententia plura scire voles, vide quae scripsi *in Decad. Err.*

3 Purgans enim se de dolo tenetur deierare, *l. quoties 11. §. prator ait, & § quod si reus, D de noxal act.*

4 Adeo vt nec valeat pactio ne de dolo agatur, *l. si vnus 27. §. illud nulla, ff. de pact. l. in commodato 17. in princip. D. commod.*

5 Nunquam enim vnum delictum alterius poenam minuit. *l. 2. in princip. ff. de priuat. delict.* [Et ob hanc causam minoris momenti est iusiurandum purgatorium quam decisorium, vt scripsi *Def 31. num 4 infr.*]

DEFINITIO VI.

Qui ad iurandum admissus est iurare potest, non obstante appellatione, & citra eius praeiudicium, aduersario tamen praesente vel vocato.

Quotics

QVoties ad iurandum quis per iudicem admissus -ſt, tametſi ab ea ſententia aduerſarius prouocauerit, iuuari tamen interim apud eundem iudicem poteſt nil remorante appellatione.[1] Ne alioqui pendente illa mortuo eo qui iurare debuit probatio intercidat;[2] Sed ita tamen vti ne quid præiudicij fiat appellationi, id eſt, vt ſi ex appellatione cauſa cognita quandoque pronunciatum ſit ſuſiurandum deferri non debuiſſe, nulla præſtiti ratio habeatur.[3] Nec intereſt hac parte qua ex cauſa, aut quo iuſiurandi genere[4] iuratum ſit. Illud ſane diſtricte obſeruandum eſt, vt præſente aduerſario iuretur,[5] niſi abſit per contumaciam, quæ faciat vt haberi debeat ille pro præſente.[6] *Ita Senatus* pro Franciſca Moreau, contra Alixiam Palluat, 8. Cal. Febr. 1590.

1 Nam ſi per aduerſarium admiſſus ſit, ipſo aduerſario deferente, nullus appellationi locus relinquitur. Quis enim ferendus eſt ad appellationis veniens auxilium in iis, quæ faciенda ipſe procurauit? Inquit Iuſtin. *in l. generaliter* 12. §. 1. *in fin. hoc tit.*

2 *d. l. generaliter, circa princ.* in illis verbis: *Euenit vt prouocatione lite ſuſpenſa hi quidem, qui iuſiurandum præſtare iuſſi ſunt, ab hac forteſſe luce ſubtrahantur, probationes autem rerum cadant.* iunct. § *ſin autem eiuſd. leg.*

3 *d. §. ſin autem is cui. verſ. ſin autem non rite.*

4 Id eſt, an iureiurando ſuppletiuo an purgatorio. De quo ſcripſimus proxima Defin. In vtroque enim permittitur iurare non obſtante appellatione, ſed tamen citra eius præiudicium.

5 *d. l generaliter, §. his de præſentibus, verſic. licentia danda, C. hoc tit.*

6 Contumacia enim pro præſentia eſt, vt ait *authen. qua in prouincia, verſ. ſed ſi nec ipſe, C. vbi de crimin. agi oport.*

DEFINITIO VII.

De iureiurando ebrij & furioſi: Et an iis neceſſaria ſit abſolutio?

IVſiurandum ab ebrio præſtitum non maioris momenti eſſe debet ad contractum confirmandum, quam ſi à furioſo interpoſitum eſſet.[1] Neque enim ille magis quam hic mentis ſuæ compos videri poteſt, vt poſſit intelligere quod agit.[2] Cum tamen quæreretur an abſolutionem à iureiurando impetrare deberet, viſum eſt tutius, debere:[3] nec ſufficere quod aduerſus contractum eo tempore celebratum impetraſſet reſtitutionem.[4] Ideo forteſſe quod, cum ebrietatis plerique gradus ſint, non facile ſciri poſſit, an vſq; adeo ebrius fuerit qui ebrietatem allegat, vt iudicio prorſus caruiſſe crediti debeat.[5] Hactenus tamen ei indulgebimus, vt ſi non petita per imperitiam abſolutione litem conteſtetur apud iudicem, non ſtatim vtique condemnetur, tanquam periurus, ſed in alium diem quaſi conniuentibus oculis per iudicem cognitio differatur, vt aduerſus exceptionem periurij poſſit ille ſibi proſpicere implorando abſolutionem.[6] Quod in cæteris perſonis maioribus annis vigintiquinque reſtitutionem in integrum ex quacunque cauſa petentibus non ſimiliter obſeruari ſolet.[7] *Ita Senatus* in publico auditorio, Idib. Decemb. 1590.

1 Bald. *in l. 2. quæſt. 10. C. de reſcind. vendit.*

2 Adeo vt furioſus tum etiam cum adeſt abſens eſſe intelligatur, *l. vbi non voce* 124. § *furioſus, de reg. iur.* & quidem per omnia, & in omnibus, vt ait *l. 2. § penult. D. de iur. codicill. l. ſed ſi vnius* 17. § *filiofamilias, D. de iniur.* Quomodo enim conſentit qui nec ſentire poteſt? Inquit *l. ſi tibi* 8. §. *vnius, D. de opt. legat.* Et vero conſtat iuſiurandum tres perpetuos comites habere debere, iudicium, iuſtitiam & veritatem. Quodnam autem vel furioſi, vel ebrij hominis iudicium eſſe poteſt?

3 Propter periculum periurij quod Deum vltorem habet, *l. 2. C. hoc tit.* Nam vbi periculum animæ verſatur, verberi non poſſumus, ne nimis magna cautio adhibeatur, vt res in tuto ſit. Facit *l. quoties* 80. *de verbor. oblig.*

4 Eſt enim multo facilius, vt ex iureiurando naſcatur exceptio periurij, quam vt contractus confirmetur, cum eueniat plerumque, vt profit iuſiurandum ad inducendam exceptionem periurij, non etiam ad contractum confirmandum. Bart. latè *in l. ſi quis pro eo, D. de fideiuſſ.*

5 Nam ſi euidenter conſtaret omni prorſus iudicio caruiſſe iurantem eo tempore, quo iurauit, nullam proculdubio iuriſiurandi rationem haberi oporteret, idcoque nec abſolutio eſſet neceſſaria, quæ vinculum præſupponit.

6 Ne alioqui eueniat, vt ſummum ius ſumma ſit iniuria.

7 Iis namque impuratur, cur non ſimul cum reſtitutione in integrum impetrauerint etiam abſolutionem, quandoquidem conſtat contractum tenere, qui etiam ex puberis iureiurando confirmari poſſit, *Auth ſacramenta puberum, Cod. ſi aduerſ. vendit.* Debet enim actor venire paratus & inſtructus, cum in poteſtate ſua habeat agere quando velit, *l. 5 § vlt. D. de doli except. l. vnic. Cod. vt nemo inuit. l. petenda 6. C. de temp. petend. in integr. reſt.* agit autem quiſquis petit reſtitutionem. Siquidem nihil aliud reſtitutio eſt, quam redintegræ rei vel cauſæ actio, vt Paulus in ſententiis definit.

DEFINITIO VIII.

Iuſiurandum purgatorium ex ſolo iudicis officio deferri poteſt, ſuppletorium non item.

SIue actori, ſiue reo, qui ſuam intentionem ſemiplene tantum probauerit, iuſiurandum, quod ſuppletiuum vocant,[1] non niſi petenti deferendum eſt.[2] Nec ſufficiet quod ius & iuſtitiam, vt ex vulgari Aduocatorum ſtylo ſit, ſibi miniſtrari petierit.[3] Nam ſicuti non facile quiſquam credendus eſt iurare velle:[4] Ita nec ad iurandum à iudice inuitandus eſt,[5] propter periculum periurij ſi iuretur,[6] aut ſuſpicionem calumniæ, ſi iuſiurandum à iudice non petenti oblatum recuſetur.[7] Iuriſiurandi, quod ad purgationis duntaxat cauſam pertinet, alia ratio eſt. Solo enim officio iudicis defertur, & quidem ei cuius intentio iam ſatis aliunde probata ſit, quique iuſiurandum non tam petere debeat, quam accipere.[8] *Ita Senatus* in cauſa Sebaſtiani Mauris, & Andreæ Grumel, 3. Non. Mart. 1593.

1 De quo ſcripſimus *Defin.* 4. §.

2 Bart. *ad l. admonendi, num.* 60. *D. de iureiur.* Ferrar. *in form. reſponſ. rei, in verb. iuſiurandum, num.* 13. licet contrà ſentiat Fachin. *lib.* 1 *contr. cap.* 16. & 18.

3 Quamuis ita putet Alexand. *conſ.* 91. *vol.* 5. Vide Apoſtill. ad Bart. *in d. l. admonendi.*

4 Meru ſcilicet diuini numinis, *l. quæ ſub conditione* 8. *D. de condit inſtit. l. cum quidam* 21. *C. de fid. inſtrum.*

5 Ne alioquin facillimus quiſque ad iuſiurandum decurrens periurium incurrat, *arg. l. 3. in princ. D. de iureiur.*

6 Etſi enim non præſumitur iurans immemor ſalutis æternæ, *l. vlt. C. ad leg. Iul. repet.* nemo tamen neſcit quam facilè plerique vel pro re minima peierent.

7 *Arg. l. manifeſta* 38. *D. de iureiur.*

8 Vt ſcripſi *Defin.* 5. §.

DEFINITIO IX.

Nemo præciſe cogitur iurare, ſed referre iuſiurandum poteſt, niſi in certis caſibus.

QVod vulgo iactatur manifeſtæ turpitudinis eſſe nolle iurare, nec iuſiurandum referre,[1] oſtendit ſatis nunquam in eas anguſtias coniiciendum eum, cui defertur iuſiurandum, vt vel iurare cogatur, vel cauſa cadere.[2] Permittendum namque illi eſt, vt referre iuſiurandum poſſit ſi malit.[3] Sunt enim plerique tam ſuperſtitioſa religione & conſcientia, vt nec ſi ſciant veriſſima eſſe quæ affirmant, iurare tamen velint.[4] Conſequens ergo eſt, vt non alius admitti debeat ad delationem iuriſiurandi, quam cui ipſi iuriſiurandum referri poſſit.[5] Niſi referendi facultas ex perſona illius cui delatio fit, impediatur, vt euenit cum filiofamilias aut ſeruo defertur iuſiurandum,[6] aut in actione furti rerum amotarum,[7] aliiſque ſimilibus, quę criminis cauſam adnexam habent.[8] *Ita Senatus* in cauſa Iarſu, contra Dom. de Seteney, Prid. Id. Maij 1591.

1 *L.manifeſte 38 C.de iureiur.*

2 Eius verba edicti ſic concepta ſunt: *eum à quo iuſiurandum petetur ſoluere aut iurare cogam. l. iuſiurandum & ad pecunias 34.§.ait prætor, D.eod* Id enim ita intelligi debet, niſi malit ille iuſiurandum referre quam iurare, (vt ibidem ſtatim ſubiicit Vlpianus *in §.datur.*

3 *d.§.datur, & §.vltim.eiuſd.leg. l actors 8. l delata 9 C.eod.* [Quid ergo ſi dicat nolle ſe iurare de facto quod antiquius ſit decennio, & cuius memoriam ideo excidiſſe facilè credendum ſit? Bona ratio erit ne cogatur in dubia conſcientia iurare, ſed non vt ne ſit cogendus referre aut ſoluere, quia ſufficit tale factum eſſe de quo iurari poſſit, licet nolendi iurare cauſam iuſtam habeat is, cui delatum eſt. *Ita tractatum* pro D. du Pour, contra Illuſt. Margaretam à Camera, menſe Iunij, 1612. Ex Cravet. *conſil.* 203. Placuit tamen temperamẽtum, vt ſi is, cui iuſiurandum defertur dicat ſe immemorem, & ideo iurare nolit, nec referre, permittendum ſit deferenti, vt præſtet iuſiurandum purgatorium, cuius tamen in eo minor vis eſt, quàm deciſorij quod admittit probationem in contrarium. Sed ſi is qui iurare non poteſt malit referre, audiendus eſt. *Ita Senatus* in eadem cauſa, 4. Cal. Dec. 1612.]

4 *L qua ſub conditione S.ff.de condit.inſtit. l cum quidam 21. verſ.neque enim, C.de fid.inſtrum.*

5 Ne ex perſona aduerſarij fiat durior conditio eius, cui iuſiurandum defertur. [Vide tamen Fachin. *lib.* 1. *Contr. c.* 21. poſt Cravet. *conſ.* 203.]

6 *L ſi ſeruus 23. cum l.ſeq.ff de iureiur.*

7 *L. Marcellus* 11. §. *vlt. & l.ſeq ff rer.amot.*

8 Nam nec regulariter locus eſt delationi vllius iuſiurandi in actionibus criminalibus, vt tractat Bart. & poſt eum cæteri ad *l.admonendi* 31. *ff.de iureiur.*

DEFINITIO X.

Formam delati ab aduerſario iuriſiurandi iudex ſequi non cogitur.

IVdex cum iurari iubet ab eo cui aduerſarius iuſiurandum detulit, non ſemper delatam formam ſequi cogitur, ſed eius pro arbitrio ex iuſta cauſa moderandæ ius habet. Quid enim ſi ſuperſtitionem admixtam delatio habuit?[1] Aut quid ſi deferens maiorem iurandi ſolemnitatem exigat quam pecuniæ, de qua controuertitur quantitas patiatur, aut conditio perſonarum inter quas contenditur?[2] Sed & cum ſub certa forma iuſiurandum delatum eſt, nihilominus facere iudex poteſt, vt ſub alia iuretur ab eo, cui relatum eſt.[3] Denique totum id in iudicis arbitrio poſitum eſt, dummodo tale arbitrium ſit quale boni & circumſpecti viri eſſe debet.[4] Idque Sabaudiæ etiam ſtatuto cautum eſt, & conſtitutum ne ſuper ſacroſanctis Diui Antonij reliquiis iurare paſſim cogatur quilibet, quamuis eam iurandi formã præſcripſerit is qui detulit iuſiurandũ. *Ita Senatus* ex tempore. Eodem die.

1 *L.iuſiurandum & ad pecunias 34. §.non ſemper, ff de iureiur.* In eamque rem exſtat apud nos ſtatutum in veteribus ſtatutis Sabaudiæ, vt ſequitur *in Defin.*

2 *L.non erit 5.§.ſed ſi quis illicitum, D.de iureiur.*

3 Finge pro pecuniæ quantitate perexigua deferri iuſiurandum ſolemniter præſtandum ſuper ſacroſanctis Diui Antonij reliquiis populo in eam rem per campanæ ſonum conuocato, vt plerumque deferunt ij etiam qui ſciunt liquido iurari poſſe, & tuto.

4 *d. § non ſemper*, etſi non facile euenit, vt diſplicere debeat conditio iuriiurandi ei qui detulit, vt Vlpian. ſcribit *in ead. l. iuſiurandum 34 §.datur.* Vide Cravet. *conſ.* 203.

5 Pro perſonarum ſcilicet, rerum, locorum & temporum varietate, ne quid durius aut remiſſius conſtituatur, quam cauſa poſtulabit, *d.§ non ſemper, l.4. §.1.in fin. D de incend.ruin. & naufrag.* [Itaque cùm ei qui iuſiurandum detulerat ſuper reliquiis ſancti Antonij in æde ſacra Camberienſi relatum eſſet, nec is propter ſenectutem & infirmitatem corporis Cambetium venire poſſet, viſum eſt ei permittendum, vt in alio loco minus incommodo iuraret ſi in eo eſſent aliæ ſancti Antonij reliquiæ. *Ita Senatus* in cauſa N. Claudij Goy, & Cl. de Mondragon, 15. Decemb. 1612.]

DEFINITIO XI.

Poſt præſtitum iuſiurandum nihil allegari poteſt quod iuſiurandum impedire potuerit.

QVi aduerſarium iurare patitur iis omnibus allegationibus renunc aſſe intelligitur, quæ ante iuſiurandum interpoſitum obiici, iuriſque iurandi præſtationem impedire aut remorari potuiſſent.[1] *Ita Senatus* ex tempore 6. Cal. Jun. 1591.

1 Quia iuſiurandum habet vim rei iudicatæ, *l* 1. & 2 *ff.de iureiur.* nec poſt delatum præſtitumque iuſiurandum de alio quærendum eſt, quam an iuratum ſit, *l non erit* 5 §. *dato, l. nam poſteaquam* 9 *in princ. l.alias* 18. *& paſſ.eod tit. l.ſi quis iuſiurandum* 11. *in fin.C.eod.* vbi ratio redditur ne repetita lite finis negotij alterius cauſæ fiat exordium. Saluq; tamen manent omnes eæ exceptiones, quæ etiam in cauſa iudicati obiici poſſent, *l. eum qui* 30. §. *vlt.ff.eod tit. de iureiut.*

DEFINITIO XII.

Senator ſuper obiectis cauſis ſuſpicionis iurare non cogitur.

SI Senatorem ſuſpectum quis dicat, & ſuſpicionis cauſas probare iuſſus Senatoris religioni & ſacramento rem committat, cauſatus nullas ſe alias habere probationes, non eſt audiendus. Id enim Senatoriæ dignitati, & honori tribuendum eſſe viſum eſt, vt quod ad hanc rem pertinet, nec iurare Senator cogatur, nec iuſiurandum referre.[1] In inferioribus iudicibus ſicut non eadem priuilegij ratio eſt, ſic aliter obſeruatur.[2] *Ita Senatus* 11. Cal. Julij 1591. pro D. Senatore Cauet, contra Aduocatum doctiſſ. Gabrielem Damodry.

1 Nam & illuſtribus perſonis, quæ ad teſtimonium dicendum euocantur, ſolet interdum remitti iuſiurandum ex Iuſtiniani conſtitutione, quam reſtituit Iacob. Cuiac. *lib.* 13. *obſerv. c.* 38. *de qua in l.conſtantio* 10. *C.de teſtib.* quamuis iuriiurandi religione teſtes omnes arctari voluerit Conſtant. *in l. iuriſiurandi 9.eod.* Quanto magis igitur in propoſito caſu faciebimus Senatori?

2 Licet dicimus præſtari debere à iudicibus iuſiurandum, de quo *in l rem non nouam* 14. iunct. *Auth. hodie Cod de iudic.* quod tamen à Senatoribus præſtari debere nemo dixerit, quippe qui pro ſua prudentia & grauitate credendi non ſint aliter iudicare velle, quam Princeps ipſe eſſet iudicaturus, *l. vnic. §. hic cunabulu, de offic præf prat.*

DEFINITIO XIII.

Abſolutio à vinculo iuriſiurandi ad fines agendi tantum conceſſi ſolet inaudito aduerſario, nec tamen neceſſaria eſt heredi iurantis.

EO iure vtimur, vt ei qui iurauit concedi ſoleat venia iuriſiurandi per Epiſcopum aut eius vicarium, etiam non citato aduerſario, ſed ad fines agendi tantum non vt à iuriſiurandi vinculo pleniſſime liberatus intelligatur.[1] Sane non eſt heredi ea abſolutio neceſſaria, ne quidem ad fines agendi,[2] quia quod ad inducendam periurij exceptionem attinet iuſiurandum eſt perſonaliſſimum, nec tranſit ad hæredem,[3] licet eadem perſona cum defuncto eſſe exiſtimetur.[4] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Licet contra ſentiat Guid. Pap. qui putat neceſſariam eſſe citationem *quæſt.* 140.

2 Idem Guid. Pap. *ibid.* & recte.

3 *Cap. veritatis*, vbi Innoc. Hoſt. & cæteri. *Ext. de iureiur.*

4 *L. heredem* 59. *l nihil* 62. *de reg.iur. l. vlt. C. de hered.inſtit. cum ſimilibus.*

DEFINITIO XIV.

Si pendente appellatione à delatione iuriſiurandi deceſſerit is, qui iurare potuit nec iurauit.

ACtori, qui non ſatis plene intentionem ſuam probauerat, iudex ſuppletiuum, vt vocant, iuſiurandum detulerat,[1] & ab ea delatione aduerſarius prouocauerat,[2] tum appellatione adhuc pendente actor deceſſerat. Cum quæreretur, an probatio quæ ex iu-

ex iureiurando sperabatur intercidisset, an potius iusiurandum pro præstito haberi oporteret? Dicebam non esse pro præstito habendum, siquidem fieri potuerat, vt in ipso etiam procinctu iurandi religione aut cõscientia impediretur actor ne iurare vellet. [1] Aut si omnimodo erat iuraturus, imputari ei poterat, cur post interpositam ab aduersario appellationem non petiisset, vt saluo iure appellationis iurare sibi liceret. Hoc enim veluti remedio consultum est ei, qui iurare debet, aduersus imminens periculum amittendæ probationis, ne damnum incurrat si forte inter ipsas appellationis moras moriatur. [2] Cuius tamen periculi non erat cur ratio vlla haberetur, si ita esset, vt mortuo interea actore iusiurandum pro præstito haberi posset. [3] Verum Senatus magis probauit, vt pro præstito haberetur. Non alia ratione quam quia per appellationem factum esset quo minus iuratum fuisset, [4] nec deberet ei appellatio iniusta prodesse, [5] ob id solum quod victor iuris beneficio pro se introducto vti noluisset, vt pendente appellatione iuraret. [6] *Ita Senatus* pro fratribus Fotet, contra Dom. de Choyũ, 8. Calend. Septembr. 1592.

1 Secutus errorem illum interpretum & pragmaticorum, de quo scripsimus *Defin 4 sup.*

2 Quod facere pro suo iure potest, vt diximus *Definit. 6. supr. eod.*

3 Sic enim aliquando inspicimus id, quod potuit euenire facile dum citra iniuriam, aut malum omen, *l. qui bona 13 §. cum inter de damn infect. l. eo tempore 50. D de pecul. l. cum tale 72. in princ de condit. & demonstr.*

4 *L generaliter 12. § 1. Cod hoc tit.* Dixi *def. Defin. 6.*

5 Nulla enim hoc casu ratio faceret, vt recedi deberet à iuris regula, quæ non patitur innouari quicquam pendente appellatione, *tot tit. Nihil innou. pend. app.* Neque vero defuncto actore probatio intercideret, quam tamen intercidere scriptum est, *in d l generaliter circ. princ.* Illis verbis, *euenit vt prouocatione lite suspensa, hi quidem, qui iusiurandum præstare iussi sunt, ab hac fortasse luce subtrahantur, probationes autem rerum cadant.*

6 In toto autem iure quod per te factum est, ne fieret pro facto habendum est, *l. iure ciuili 24 l. Iulius 81. § vlt. de cond & demonstr. l. Labeo scribit 50. D. de contr. empt. l. iure 161. de reg iur. cum similibus.*

7 *L. tutor condemnatus 41. in princ. D de vsur.*

8 Quomodo enim is qui appellauit à delatione iuramenti obiicere & imputare aduersario suo potest, cur non iurauerit? Sed respondebam non posse quidem id imputari per aduersarium, qui ipse noluerit iurari. At non eo minus locum *d* le legibus, quæ volunt delationem iurisiurandi intercidere præmortuo eo, qui iurare debuit, siue iurandi non obstante appellatione potestatem habuerit siue non. Adducebatur *d l generaliter 12. § 1. Cod hoc tit.* in illis verbis, *vel si hoc recusauerit quasi illato sacramento præstito.* Sed tota illa lex loquitur de iureiurando, quod contra ipsum appellantem præstari debuit, non de eo, quod ab appellante, vt scripsi *in Chil. de err. pragm.* Iunge *Defin. 32 I. eod.*

DEFINITIO XV.

Si è contrario decesserit is, qui iusiurandum detulit, & cui potuit referri.

EAdem fere quæstio tractari potest, Si is qui iusiurandum detulit cum ei referri posset decesserit priusquam aduersarius iuraret, siue ante acceptatam, aut à iudice approbatam delationem iurisiurandi, siue post, an pro relato præstitoque haberi debeat, nolente aduersario cui delatum fuerat iurare, cum nec hæredi referre possit. [1] Nam si iurare velit vtique audiendus est, etiam post mortem deferentis: [2] Siu referre, non item, quia iniquum est cogi hæredem iurare de facto defuncti. [3] Verius tamen est pro relato & præstito habendum esse, nec ei cui delatum est prosit, quod perperam & sine causa iurare, vel referre recusauit. [4] *Ita tractatum est* in causa Francisci Garin procuratoris Necciensis, & N. Pollet, 4. Februar. 1593.

1 Sicut nec deferre, *l. Marcellus 11. § iurare, D. rer. amot.* vbi ratio redditur, quod iniquum sit de alieno facto alium iurare: Paul. *lib. 2 sent tit. 1. § 4.*

2 Neque enim mors deferentis extinguit delationem, cum eius præsentia suppleri possit per præsentiam heredis.

3 *d § iurare.*

4 *Argum. l generaliter 12. § 1. C. hoc tit.* in illis verbis, *quæ retulimus, num. vltim. Defin præced.* Nã enim verum est, quod diximus *Defin. 9. supr.* iurare non cogi eum qui non possit referre: In proposito tamen id dici non potest, cum per eum qui iurare potuit & debuit, aut referre, factum sit, ne hodie iusiurandum referri possit, mortuo scilicet interea eo, cui potuerat *hic* iusiurandum referre, si voluisset. Scripsi *dict Definit. 9. num. 6. & 7.*

DEFINITIO XVI.

Iusiurandum simpliciter & sine solemnitate delatum, quomodo præstandum sit.

SI de facti veritate simpliciter delatum tibi sit ab aduersario iusiurandum, nulla solemnitatis forma præscripta, sufficiet tibi ad victoriam, quod simpliciter remissa se habere, aut non habere iurauerit. [1] Nam quod dici solet, Aliud esse iurare, aliud positionibus, vt vocant, & allegationibus aduersarij cum iureiurãdo respondere, tunc procedit cum solemne iusiurandum delatum est; [2] vt puta super sacrosanctis Dei Euangeliis, aut sanctissimo missæ Canone, aut venerabilissimis Diui Antonij reliquiis. Quibus vtique casibus iurasse non videtur, qui non iurauit sicuti delatum est, [3] tametsi adhibito iureiurando quid affirmauerit vel negauerit. *Ita Senatus* pro N. Peysat Procuratore fiscali apud Bugienses, contra N. Claudium de Miniod, 3. Non. Decemb. 1592.

1 Nam cum iurari oporteat sicuti delatum est iusiurandum, *l. 3. § vlt. D. de iureiur.* consequens est, vt si simpliciter & sine vlla solemnitate delatum sit, simpliciter quoque & sine solemnitate iuratum esse sufficiat.

2 Quo casu solemniter quoque & in forma delata non perfunctorie iurandum est. Iunge *Defin. 25. I. eod.*

3 *d l 3. vlt.* iunct. *l 4. & 5 eod.*

DEFINITIO XVII.

Infamis iusiurandum deferre non magis potest quam iurare.

INfamis sicuti iurare non potest, [1] ita nec iusiurandum deferre, ne referendi facultas ei adimatur cui fuerit delatum. [2] *Ita Senatus* pro Francisco Garin, contra Michaelem Pollet, 14. Cal. Januar. 1591.

1 Nam si bonæ & integræ opinionis ac frontis esse debet quisquis pro alio testimonium dicit, *l. 1. in princip. §. lege Iulia, & l. quæsitum 13. D. de testibus l. testium 18 C. eod.* quanto magis ille qui in propria causa iudex constituitur. *l. 1. D. quar. rer. act. non det.* Sed & cum periurij pœna præcipua illa sit, vt infamis fiat quisquis fuit periurus, *l si quis maior 41. C. de transact.* cur iurare permittimus ei, qui ob infamiam suam iam aliunde contractam possit hanc periurij pœnam contemnere, vt *in l si quis iniuriam 35 D de iniur.* Notant nostri post Bart. *ad l. admonendi 31. D. de iureiur.*

2 Cum iurare non cogatur quisquis iusiurandum referre paratus est *l manifesta 38 D eod* Scripti *Defin. 9. I.*

DEFINITIO XVIII.

Habenti semiplenam probationem non defertur iusiurandum suppletorium, si qua vel minima contra eum præsumptio sit.

VT iusiurandum, quod nostri suppletiuum vocant, deferatur actori, qui suam intentionem vnius hominis testimonio probauit, non tantum necesse est, vt testis ille sit omni exceptione maior, [1] sed illud etiam, vt eius fides nulla contraria præsum-

ptione debiliteturꝰ. Finge productos ab actore testes duos, quorum alter dicat se vidisse vel audisse id, quod per visum vel auditum probari debeat,ꝰ in eámque rem nominet alium contestem, qui aut neget se tum adfuisse aut fateatur quidem, sed neget se audisse vel vidisse. Non deferemus actori iusiurandum, quod alioqui si prior solus productus fuisset deferri oporteret.ꝰ Nec simile est quod dici solet sufficere solemnem numerum exaudire.ꝰ Neque enim aut solemnis, aut alius vllus numerus vno teste perficitur.ꝰ Et quamuis inueterato nostrorum errore receptum sit, vt vnus testis faciat semiplenam probationem, quia duo faciunt plenam;ꝰ Non illud tamen etiam receptum est, vt tam solemniter vnus testis sufficiat ad semiplenam probationem quam duo sufficerent ad plenam.ꝰ *Ita Senatus* in causa R. fratris Bonauenturæ Martin. Franciscani, & Matthæi Marrin.8.Id.Febr.1593.

8 Quomodo Iustin.loquitur in *l.optimam* 14.*ad fin.* C.*de contr.& committ.stipul.*

2 Nam si non careat suspicione testimonium, siue ob personam à qua fertur, siue ob causam de qua fertur, nulla prorsus ratio eius habenda est,*d.l.*3 *ad fin.princ.D.de testib.* Bart.& post eum cæteri *ad l.admonendi* 31 *D.de iureiur.* [Ferrar. *in form.libell.resp.rei connent.in verb.iurisiurandi,num.*19.*&* 20.]

3 Debet enim testis rationem reddere dicti sui, & quidem per sensum qui in eam rem idoneus sit & accommodatus, *l.sola* 4. vbi DD. C.*de testib.l.si arbiter* 28.*D.de probat.*

4 Non potest enim suspectum non esse testimonium eius, qui contestem allegat illum quem non habet.

5 *L. heredes palam* 21.*in fin princ.D.qui testam.facer.poss.*quo etiam pertinet quod ad illum locum & ex illo Baldus notat, plus credi testibus affirmantibus, quam negantibus.

6 *L.vbi numerus* 12.*C.de testib.* Nam, vt Philosophi dicunt, Vnitas non est numerus, sed principium numeri.

7 Argumentum, hoc est, quo nostri passim vtuntur post Bart.*ad d.l.admonendi.*

8 Id enim est quod Paulus scribit *lib.*3.*sent.tit.*4.§.10. superfluos testes non nocere, vt intelligamus, E contrario igitur non superfluos nocere. Quis autem superfluum testem dicat eum qui non nisi secundus adhibeatur? *d.l.vbi numerus.* iunct. *l.*1.§.*vlt.eod.* Matthæi *cap.*19.*in ore duorum,&c.*

DEFINITIO XIX.

Si iusiurandum non possit referri deferenti, nisi super alijs articulis, ad eundem tamen effectum & finem tendentibus.

CVm vidua mercatoris eandemq; communium liberorum tutrix peteret à te pretium mercis, quam à se famulo tuo traditam diceret, ac cuius solutionem tu ipse marito dum viueret sæpius promisisses, tu vero vtrumque negares, detulit illa tibi iusiurandum. Dixisti nolle te iurare, nec cogi posse ad iurandum, vel referendum, quia quod attinebat ad traditionem mercis, quam illa diceret à se factam famulo tuo, alieni facti id esset non tui. De alieno autem iurare nemo cogendus est,ꝰ periurij metu.ꝰ Quod vero ad promissionem à te ipso factam soluendi pretij, iurare quidem te posse, si velis, sed cogendum non esse,ꝰ quod salua tibi esse debeat conditio referendi si referre malis quam iurare, vt sunt plerique tam religiosi, aut potius superstitiosi, vt nec si liquido & vere iurare possint, tamen id facere vnquam velint.ꝰ In proposito autem referri iusiurandum actrici non poterat, cum non sibi, sed marito suo eam promissionem à te factam diceret.ꝰ Erat enim id factum alienum, de quo tametsi maxime vellet iurare, ipsi tamen licere non deberet, nec si millies à viuo marito negotij gesti ordinem propriis auribus audiuisset.ꝰ Proinde absurdum videbatur, cum id, quod erat facti & scientiæ debitoris, non esset facti & scientiæ creditoris, deferri iusiurandum super vno litis capite, & à debitore referri super alio. De eadem tamque re iurare vel referre cogendus est is, cui iusiurandum defertur, non de vna iurare, vel referre de alia.ꝰ Nam & ob eam causam dicimus, eum qui iusiurandum detulit si referatur non posse recusare quo minus iuret, & quidem modo delato, quia quod refertur iusiurandum, illud ipsum est quod ipse detulit, nec proinde in sua persona improbare potest conditionem quam in alterius persona æquam putauerit.ꝰ *Senatus* tamen pronunciauit cogendum te, vt vel iures, de eo nimirum quod scias ita esse aut non esse, vel referas actrici, de eo scilicet quod ad illius scientiam pertineat. Etenim aliud erat dicere traditam famulo tuo mercem, de quo iurare non poteras, aliud fuisse à te promissam marito actricis solutionem pretij quod petebatur,ꝰ de quo nec actrix ipsa iurare poterat, nec tu consequenter iusiurandum ei referre.ꝰ Vtrumque tamen tendebat ad eundem finem, connexáque vtriusque positionis potestas erat, scilicet vt traditæ mercis pretium solueretur.ꝰ Idque est quod Iurisconsulti tractant, Non semper consonans esse, vt per omnia referatur iusiurandum, quale defertur forsitan ex diuersitate rerum vel personarum quibusdam emergentibus, quæ varietatem inducunt, quod cum incidit officio iudicis terminandam esse conceptionem iurisiurandi.ꝰ Sed etsi nulla ratio esset iurisiurandi referendi, non eo minus tamen debitor iurare cogendus esset. Nec enim perpetua est illa iuris regula,ꝰ vt iusiurandum deferre non possit is, cui referri nequeat.ꝰ Quid enim si ob id duntaxat impediatur relatio, quod creditor decesserit, qui quandiu vixit sæpius interpellauit debitorem, vt solueret?ꝰ Cur frustratio debitoris ipsi proderit,ꝰ vt nec in propria causa ipse saltem iudex esse compellatur?ꝰ *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Iacobina de Meurs vidua Ioannis de la Brolie, contra Illustrem Georgium de Mouxi Comitem de Monreal, 8.Id.Febr.1593.

1 *L.Marcellus* 11.§.*iurare,D rerum amot.*

2 *L.videamus* 4.in illis verbis,*etiam periurium anceps subire,D.de in lit.iurand.*

3 Non enim quicquid alicuius potestati permittitur idipsum etiam subiicitur iuris necessitati, *l.non quicquid* 40.*D. de iudic.*

4 Etsi enim verba illa edicti præcisa sunt,*aut iurare cogam aut soluere, l.iusiurandum* 34.§.*ait prator,de iureiur.* admittunt tamen interpretationem & exceptionem illam, si non referre iusiurandum malit is cui delatum est, vt ibidem subiicit Vlp. iunct.*l.manifesta* 38 *eod.*

5 *L. qua sub conditione* 8.*D.de condit.instit.L.cum quidam* 21. §.*neque enim,C.de fid.instrum.*

6 *dict.l.Marcellus* 11.§.*iurare,D.rerum amot.d.l.*4.*de in litem iurand.D.*

7 Nam etsi iuraret illa millies idipsum se à marito audiuisse, non plus tamen probaret, quam probare posset nuda & non iurata mariti assertio, quæ tamen nihil probaret, adeoque nec si maritus id cum iureiurando asseruisse probaretur per mille testes, quia non potest iusiurandum, quod quis præstiuit nemine sibi deferente, *l.*3.*in princ.D.de iureiur.*

8 *d.l iusiurandum & ad pecunias* 34 §.*ait prator.*iunct.§.*seq. & d.l.manifesta* 38.*eod tit.* Simile est quod dicimus, si de vna re iuratum sit, non debere prodesse iusiurandum in alia, *l.ait prator* 7.iunct.*l si actor* 36.*D.eod tit.*

9 Hæc ipsa fere Vlpiani verba sunt, *in d.l.iusiurandum, & ad pecunias* 34.§ *datur,eod tit.*

10 Traditio enim mercis facti est, sicut & promissio solutionis,*l consilio* 9.§.*vlt.D.de curat fur.* Itaque duo facta sunt & separata, in quorum altero proinde delatum iusiurandum ad alterum extendi non potest, *l.si duo patroni* 13. §.*si quis iurauerit, D. de iureiurand.* Facit *l.in duobus* 28.§.*si quis iurauerit, eod.*

11 Vt supra dixi *num.*6.

12 Sic dicimus, interdum etiam coniungendos testes singulares & pro contestibus habendos, nempe, si eorum testimonia tendant ad eundem finem. Notat.*ad L.iurisiurandi* 9.§.1.*Cod.de testibus.*

13 Text.est *in dict.l.iusiurandum,*§.*non semper,D de iureiur.*

etsi non

etſi non eſt imptobabile, totum illum §. Triboniani eſſe potius quam Vlpiani, vt alio loco ſcripſi.

14 Dixi ſupra *Defin. 9 eod.* Adde Aymon. Crauet. *conſil. 203. per totum.*

15 De qua regula & eius fallentiis, vt loquuntur, vide Bar. & alios *ad l. manifeſta.*

16 Scripſi *Defin. 15 num. 4 & eod.*

17 Contra *l. hominem 37. D mandat.*

18 *L. 1. D quar. rer. act. conuict.*

DEFINITIO XX.

Tutor pro pupillo iurare aut iuſiurandum deferre quando poſſit.

QVemadmodum tutori permittitur, vt pupilli nomine deferat iuſiurandum, ſi aliis omnibus probationibus pupillus deſtituatur: [1] ita permittendum illi eſt, vt ſi reus ei iuſiurandum referre malit, iurare poſſit, de eo nimirum, quod is ipſe ſciat ita eſſe aut non eſſe. [2] Sed etſi relatũ à reo iuſiurandum nolit accipere, cogendus eſt, cum imputare ſibi debeat cur detulerit, ſi nolebat ex relatione iurare. [3] Eſtque hoc fauorabiliter pro pupillis receptum & contra iuris regulas, [4] vt ipſorum nomine & de ea re, quam ipſi neſciant, tutor iurare poſſit, ne alioqui damno litis afficiantur, ſi tutori non liceat iuſiurandum deferre, aut iurare aduerſario delatum ſibi iuſiurandum referente. [5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L tutor pupilli 35. iunct. L iuſiurandum quod ex conuentione 17. §. ſi tutor. D. de iureiur.* vbi ratio redditur, quod & alienare res tutor poteſt, & ei ſolui poteſt, & ab eo rem in iudicium deduci. Adeo, vt ſi ex tutoris delatione iuratum ſit, audiri non debeat pupillus quandoque venire volens contra iuſiurandum, alioqui non eſſet audiendus tutor deferens iuſiurandum, *l. alias 18. iunct. §. vlt. dict. l. 17. eod.* Et ſane verendum non eſt hoc caſu, ne pupillus quandoque reſtituatur in integrum tanquam læſus, cum nullas læſionis probationes habiturus ſit, niſi ponas alias ex poſtfacto ſuperueniſſe, quibus ſolis tunc vti velit, *arg. l. admonendi 31. eod.*

2 *L. videamus 4. D. de in lit. iuran.* iunct. *l. 11. §. pen. rer. amot.*

3 Non enim tutori tam facile ſuccurritur, qui ſeipſum in eam neceſſitatem coniecit, vt nec alij cuilibet, *l. ſi fideiuſſor 7. §. 1. D. qui ſatisdar. cogant.* & ſibi imputet, qui proceſſit ad delationem iuriſiurandi, vt in ſimili ait *l. ſi non fuerit 37. D. de iureiurand.*

4 Vt & alia pleraque, *l. pupillus 9. D. de acquir. hered. & ſimilibus.*

5 Cum nec aliter liceat tutori deferre iuſiurandum pupilli nomine, quàm ſi probationes omnes pupillo deficiant, vt ait *d. l. tutor pupilli*, ac proinde eo caſu, quo fieri nullo modo poſſit, vt aliter quam ex delatione iuriſiurandi pupillus vincat, qui vtique ſine probationibus vincere non poteſt, nec in eo priuilegium vllum habet, quod ſane habere non poſſet citra alterius iniuriam, contra *l ſed cum ab herede 11. D. ad SC. Trebell. l. quod autem 6. §. ſi quid cum pupillo, D. quæ in fraud. cred.*

DEFINITIO XXI.

Coheres niſi coheredibus conſentientibus iuſiurandum deferre non poteſt.

SI ex pluribus cohæredibus quidam iuſiurandum deferant aliis inuitis aut etiam ignorantibus, audiendi non ſunt, nec ſi velint cauere de rato, [1] propter periculum iuranti imminens, ne periurium detegatur, ſi contrarias probationes quandoque adferant, qui iuſiurandum non detulerunt. [2] Ideoque ſi mater plurium, quorum alij ſint impuberes, alij adulti, iuſiurandum deferat eorum nomine, quos in tutela habet, [3] non aliter iurare cogendus erit aduerſarius aut referre, quàm ſi adulti quoq; delationi conſentiant. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Bart. *in l. iuſiurandum & ad pecunias 34. §. procurator, numer. 4. D. de iureiur.*

2 Inde namque fit, vt quotieſcunque periculum eſt, ne is, qui iurauit, poſtmodum ab alio conueniatur, iurare non ſit cogendus, quia iuſiurandum decliorium eſſe oportet, & tale, contra quod nulla vnquam probatio afferri poſſit, *l ſi duo 13. §. idem Iulianus in fin l iuſiurandum quod 17. § ſi tutor. & §. vltim. cum duabus ll ſeqq. L tutor pupilli 35. D eod.* Atqui iuſiurandum ab vno delatum aliis neq; prodeſt neque nocet, *l. 3. § pen. l nam poſtquam 6. §. vlt. & ll. ſeqq. eod. l. nec filius 7. C. eod l. ſed etſi 7. § ſi petenti. D. de publi. in rem act* præterquam in duobus reis, *l. in duobus 28. in princ. & § ex duobus D de iureiur.*

3 Quod facere vtique poteſt non tanquam mater, ſed tanquam tutrix, aliis ſcilicet probationibus omnibus deficientibus, vt ait *d l tutor 35 eod*

4 Quorum ſcilicet nomine deferendi iuriſiurandi nullum ius mater habet, neque tanquam mater, neque tanquam tutrix.

DEFINITIO XXII.

Iuſiurandum delatum reuocari poteſt in ipſo etiam procinctu iurandi.

IVſiurandum ab eo delatum, qui nouas habeat & tutiores probationes, reuocari poteſt, non ſolum poſteaquam oblatam iurandi conditionem aduerſarius agnouit, ſed & in ipſo procinctu iurandi. [1] Quia licet videatur pro iurato habendus, quiſquis in procinctu iurandi fuit, [2] ne alioqui perinde arguatur de periurio aut ſaltem de peierandi voluntate, atque ſi iam iuraſſet: Verum tamen eſt, iuratum non eſſe, potuitque is, qui fingebat fortaſſe paratum ſe in promptu iurare, voluntatem ſubinde mutare & nolle iam iurare. [3] Denique ante actum perfectum locus eſt pœnitentiæ ex vtraque parte. [4] *Ita Senatus* ex tempore in ſecreto Auditorio, 4. Id. Februar. 1593. contra N. Sucher Maurian.

1 *L. ſi quis iuſiurandum 11. C. hoc tit.* Iunge *Defin. 3. §.*

2 *Arg. l. pen. D. de teſtam. milit.*

3 Alioqui ſufficeret voluntas ſuſcepti iuriſiurandi, quod non ita eſt. Suſceptum enim aut præſtari à ſuſcipiente aut à deferente remitti neceſſe eſt, *l. remiſiti 6. D. de iureiur.*

4 Quia nihil actum eſt quandiu aliquid ſupereſt agendum, *d. l. ſi quis iuſiurandum, & l. pen. in fin. C. de his quib. vt indign.* [Sed tamen ſumptus fruſtratorios qui facti ſunt ſarciri oportet ab eo qui delationem reuocauit. *Ita Senatus* inter fratres Thomaſſin, 12. Iunij 1613.]

DEFINITIO XXIII.

Excluſus ab omni probationum genere iuſiurandum deferre non poteſt.

SIcuti nec iurare nec iuſiurandum referre cogitur, quiſquis alias probandæ veritatis rationes adferre paratus eſt, vt periurij periculum & ſuſpicio, quantum fieri poteſt, euitetur: [1] ita ex contrario, qui ab omnibus probationibus excluſus eſt, ſi iuſiurandum deferre velit, audiri non debet, [2] quoniam & hæc quoque probationis ſpecies quædam eſt, & quidem fortiſſima atque efficaciſſima. [3] *Ita tractatum eſt* in cauſa Claudij Gauem de Rumilly & Nicolai Cutter, 15. Calend. Mart. 1593.

1 Dixi *Defin. 3. §.* vbi tamen vide quæ ſcripſi *num. 3.* Adde Antonin. Teſſaur. *Deciſ. Pedem.*

2 Abb. *in cap accedens, Extr. de prabend.* Iaſ. poſt alios *in l. vlt. C. de codicill.* Videtur tamen obſtare Iuſtin. conſtitutio *in l. ſi quis 11. C. hoc tit.* quæ eum, qui poſt deſperatas alias probationes iuſiurandum defert, ita demum vult audiendum non eſſe, ſi iam antea iuſiurandum detulerat. Sed debet illa lex intelligi de eo caſu, quo deferens nondum ſit ab omni probationis genere excluſus, vt non tam ei noceat, quod excluſus ſit à probando, quæ excluſio ſola ſemper & omnimodo ſufficeret, quam quod à delatione ſemel facta vltro reſilierit.

3 *L. eum qui 30 ff de iureiur.* contra quam probationem alia nulla poſtmodum admitti poteſt, *l. ſi duo 13. §. idem Iulianus eod.* Iunge *Defin. 18. §.*

DEFINITIO XXIV.

Periurium ex nouis inſtrumentis probari poteſt, non vt puniatur, ſed ne proſit peieranti.

SI deferente aduersario iuratum sit, & nouæ ex instrumentis probationes emergant, per quas manifeste de periurio appareat, de periurio quidem, quod solum Deum vltorem habet,[1] quæri non oportebit,[2] vt vlla eo nomine pœna infligatur,[3] sed tamen perinde qui iurauit condemnabitur, ac si non iurasset, ne ex periurio suo emolumentum improbum consequatur,[4] non solum si de vltima voluntate tractetur, sed & si de negotio, quod inter viuos gestum sit. Generalis enim ratio illa est, quæ mouit Iustinianum, vt ita constitueret.[5] Quanquam non idem admitti debet, si per testes velit quis docere de periurio, nec si dicat amissum esse instrumentum, velit que probare & amissionem, & quę instrumento continebantur.[6] Etsi enim plerumque hæc probatio recipitur iis etiam casibus, quibus ex scripto quid probari necesse est:[7] Iurisiurandi tamen auctoritas non patitur, vt periurij probatio testium fidei committatur.[8] *Ita Senatus* in causa Do. Petri de Reydelet D. de Charanson magistri Computorum, & Dominæ de la Forest, 11. Calend. April. 1593.

1 *L. 2. C. hoc tit.*

2 *L. 1 eod.*

3 Sufficit enim periurij pœna, *l. nam sufficit 22. ff. de dolo*, id est, vltio Dei, vt interpretati sumus *Defin. 2. num 5.*

4 *Ex l. vlt C. hoc tit.*

5 Solet enim ratio legis, prout generalior vel strictior est, ampliare & restringere legem, *l. cum pater 77. §. dulcissimis, de leg. 2. l. quæsitum 13. ff de testibus.*

6 *Arg. l. admonendi 31. ff de inreiur.*

7 *L. testium 18. in fin. C de testibus.*

8 Imo nec nisi nouis instrumentis vti debet, qui impugnat iusiurandum, *d. l. admonendi. l. 3. in fin. C si minor se maior. dixer.* Iunge *Defin. 2. sup.*

DEFINITIO XXV.

Iurisiurandi solemnitas in dubio præsumitur interuenisse, maxime si aduersarius conquestus non sit.

DElatum simpliciter solemne iusiurandum, non nisi super sacrosanctis Euangeliis delatum intelligitur, & citra vllam aliam solemnitatem:[1] non item super sacro Missæ Canone.[2] Si autem, quod sæpius fit, delatum sit super sacrosancto Canone, & in delationis consequentiam legatur simpliciter præstitum, nec appareat, an super Canone nec ne, dubitari potest, an recte præstitum intelligatur. Et magis est, vt iuxta formam delatam præstitum esse in dubio videri debeat,[3] nempe vt valeat actus potius, quam pereat,[4] minúsque scriptum quam factum intelligatur.[5] Præsertim, si in manibus Senatoris ad hoc dati aut alterius iudicis cuiuslibet iurati fuerit, quem non sit credibile in eo erasse, quod præter aut contra formam delatam iurari permiserit.[6] Quid rursum, si constet contra formam delatam iuratum esse, nec tamen is, aduersus quem iuratum est, hoc obiiciat aut conqueratur? Valebit iusiurandum, quasi delatam solemnitatem tacito consensu aduersarius ex postfacto remiserit.[7] Quod vtique facere potuit, cum non sit hæc solemnitas ex earum numero, quæ ad ius publicum spectant, & quibus renunciari non potest.[8] Itaque non solum si aduersarius iusiurandum rite præstitum fateatur, sed etiam si taceat, nec conqueratur, pro rite præstito haberi debebit.[9] *Ita Senatus* in causa Jeannis Portier, pro R. D. Angelo Justiniano Episcopo Gebennensi, & Franciſci Blanc, Id. Nouembr. 1593.

1 Nota *d. l 1. & in Auth. sacramenta puberum ibid. posita. C. si aduers. vendit. & in l. 3. in fin. C si minor se maior. dixer.* Iunge *Defin. 16. §. eod.*

2 Maior enim illa solemnitas est, de qua in dubio non videtur fuisse cogitatum, poteratque imputari ei, qui iusiurandum detulit, potuitque delationi quam voluisset legem dicere, *l. 3. §. vlt. l. 5. in princ. ff. de iureiur.* cur non cam dixerit apertius. *Ex peg. l. veteribus 36. ff. de pact. l. Labeo scripsit 31. ff. de contr. empt.* sicut & ei imputamus atque actionem ex iuris iurandi delatione denegamus, si iusiurandum detulerit, nec prius de calumnia iurauerit, *l si non fuerit 37. ff. de iureiur.*

3 Quia solemnitas in re insecta facile præsumitur, *l sciendum 30. vbi DD. de verb oblig.* Facit *l. Titia 134. §. idem respondit eod. l. 1. C. de contrah stipul §. fin. Inst. de fideiuss.*

4 Iuxta regulam *l quoties in actionibus 12. l. vbi 21. ff de rebus dub. l. cogi 16 ad SC. Trebell.*

5 *Arg. l vnum ex familia 67. §. si omissa, de leg. 2. l. cum auus 102. de cond. & demonst.* Etsi ad vltimas voluntates magis, quam ad contractus ea coniectura adaptari potest. Iusiurandum autem contractui aut rei iudicatæ similis est, non vltimæ voluntati, *l. 1. & 2. D. de iureiur.*

6 Ita enim inutile esset iusiurandum, *d. l. 3. §. vltim & l. 5. in prin. eod.* Facit *l. cum de indebito 25. D. de probat.* in his verbis: *Si ipse homo diligens est & studiosus,* (quales quippe iudices omnes, præsertim Senatores esse oportet) *cuius personam incredibile est in aliquo facile errasse.*

7 Vnicuique enim licet contemnere ea, quę pro se introducta sunt, *l, si iudex circumuento 28. D. de minor. l pen. C. de pact.* Et sane quemadmodum is, qui iusiurandum detulit, remittere totum si velit potest, *l. remittit 6. D. de iureiur.* ita & pro parte, id est, quod ad maiorem solemnitatem, licet solemnitas actus cuiuslibet sit quid indiuiduum. Facit *l. 2. C. communia utriusque iudic. l. pen. C. de recept. arbitr.*

8 *L. nemo potest 55. de leg. 1. l. vlt. D. de suis & legit. hered.*

9 Nam in iudicialibus tacita firmitas habetur pro consensu, *d. l penult. C. de recept arbitr.* In extraiudicialibus non item, *l. sicut 8. §. non videtur, D. quibus mod pign. vel hypoth solvit.* Iunge *Def 34. §. eod.*

DEFINITIO XXVI.

Casus, in quo iurare cogitur is, cui delatum est iusiurandum, nec ei conceditur vt possit referre.

ALiquando euenit, vt is, cui delatum est iusiurandum, cogatur omnimodo iurare vel causa cadere, nec audiendus sit si referre velit, etiamsi in deferat, qui iurare ipse posset si vellet,[1] nimirum, cum ea delatio facta est ex abundanti. Id est ab eo, qui citra delationem ex litis actis & instrumentis exploratam habebat causæ victoriam.[2] Cur enim iurandi necessitatem irrogemus ei, de cuius iure iam satis appareat,[3] quique fortassis nimia & superstitiosa religione teneatur, vt si sibi iurandum esset causa cadere mallet quam iurare.[4] Plane aduersario iurante condemnandus est quantumcunque falso & mala fide iuratum constet,[5] quoniam imputare sibi debet, qui aduersarium in causa sua iudicem constituerit.[6] *Ita Senatus* in causa supradicta, anteriore & secreto Senatusconsulto 12. Cal. Maij 1592.

1 Quod tamen abhorret à communi iuris regula, *l. iusiurandum & ad pecunias 34. §. ait prætor, cum §. seq. & §. vl.* iunct. *l. manifesta 38 D. de iureiur.* Vide Cravet. *cons* 203.

2 Sublata enim causa iurisiurandi, supereſt pristinus litis status ex quo vincere debet is, qui suam intentionem plenissime probatam habet, *argument. l. cum is 32. §. mulier, D. de cond. indebit.*

3 Nisi forte quis ei velit obiicere: Parcat tibi via quam elegisti. Sed hoc tunc ei posset obiici, cum aliquid agendum supereſſet ad victoriam litis consequendam, vt in specie *l. si quis 11. C. hoc tit.* non autem, cum nihil nisi iudicandum est, vt in proposito.

4 *L. qua sub conditione 8. D. de condit. inst. l. cum quidam 21. vers. neque enim, C. de fid. instrum.*

5 Excipe casum de quo *Defin. 24. §. eod.*

6 *L. 1. in princip D. quarum rerum act. non det. l si non fuerit 37. D. de iureiur.*

DEFINITIO XXVII.

Iusiurandum suppletorium deferri potest petenti etiam post didicita testificata, adeoque in causa appellationis.

QVæsitum est, an in supplementum minus plenæ probationis iusiurandum, quod ob eam causam suppletiuum

suppletiuum vocant,[1] petipossit in causa appellationis ab eo, qui semiplene probauit in prima instantia? Nam si in causa appellationis probationes factæ sint, hæc prima siue secunda appellatio proponatur, dubitationem res non habet, quin eadem in instantia iusiurandum peti possit.[2] Quibusdam placebat non posse, propterea quod suspecta videatur fides eius, qui nesi prius petat admitti se ad iurandum quam didicerit testificata.[3] Et sane iudiciarij moris est, vt in ipso instanti, quo testationes producantur, hoc etiam iusiurandum petatur.[4] Sed tamen contra vsum est, nihil referre, antene an post didicerit testificata id habeat, non solum, quod probationes non sint coangustandæ,[5] hæc vero quædam sit probationis species;[6] sed etiam, quia nullos hic habeat metus subornationis,[7] nec quicquam causæ sit, cur deterior esse debeat conditio eius, qui non petendi ab initio iurisiurandi eam fortasse rationem habuit, quod veritatis sibi prorsus conscius testium fidei & integritati aut memoriæ plus æquo confideret.[8] *Ita tractatum est* in causa N. Castanet & N. Chatelard Augustanorum 12. Calend. Febr. 1594.

1 De quo dicimus *Defin.* 4. 5.

2 Cum enim iurandi genus sit probatio, *l. admonendi 39. D. de iureiuran.* quisquis in causa appellationis ad probandum admittitur, ad hoc quoque probandi genus admittus intelligi debet.

3 Nam solent, qui sibi conscij sunt, de bona lite faciliores esse ad petendum, vbi iusiurandum hoc deferatur.

4 Vt probationes perficiantur eo tempore, quo incipit quæsti, an per testationes probanda sit intentio eas producentis.

5 *L. generaliter 12. in prine. Cod. hoc tit.*

6 *L. admonendi 31. C. de iureiur.* secundum traditiones interpretum nostrorum ad eam legem.

7 Qui tamen tolerabilis facit, ne post didicta testificata noui testes admitti possint, *c. ferues Extr. de testib. cum similib.*

8 Nec enim vituperanda est modestia eius, qui non tam facilis fuit ad petendum sibi deferri iusiurandum vt vinceret in lite, in qua se putabat etiam citra iusiurandum posse vincere. [Itaque potest peti etiam post conclusionem in causa. Fachin. *lib. 1. cap. 17.* Alio tamen iure vtimur, ex Ferrar. *in form. lib. resp. rei consens. in verb. iurisiurandi num. 17.*]

DEFINITIO XXVIII.

De delatione iurisiurandi decisorij post alias probationes frustra tentatas.

DE iureiurando, quod decisorium vocant, dubitatum est, an deferri possit ab eo, qui per testes intentionem suam probare voluit, nec potuit? Et quidem ante didicta testificata minorem habere dubitationem res videtur,[1] quasi parum referat, an testes nondum fuerint auditi, an ita auditi, vt quid dixerint nesciri possit.[2] Sed post didicta testificata difficilius est, vt desperatis probationibus cæteris liceat recurrere ad iusiurandum:[3] Sunt tamen qui adhuc putent, eo demum casu denegandam iurisiurandi deferendi licentiam, quo ante alias probationes tentatas iusiurandum delatum fuerat, & subinde reuocatum.[4] Alioqui nihil causæ esse, cur deterioris conditionis esse debeat, qui aliis modis intentionem suam probare cum vellet non potuit, quam qui non voluit cum fortasse posset.[5] Neque probe recusare posse eum, cui iusiurandum defertur, quique in causa sua iudex constituitur,[6] quo minus aut iuret aut referat si aliud nihil sit, quod iuramenti delationem impediat aut relationem.[7] Verum re accuratius disputata, placuit contraria sententia, adeóque illo etiam casu, quo nondum didicta sint testificata, si modo omnis probandi via præclusa sit:[8] quandoquidem hoc iurisiurandi genus probatio est, & quidem efficacissima.[9] *Ita Senatus* in causa R. Claudij Corbet Archidiaconi Tarentas. & N. Antonij le Beuf, Prid. Cal. Septemb. 1594.

1 *Anton. Tessaur. in decis. Pedem. 9.* [Boer. *decis. 95. nu. 4. 5. & 6.* vbi ait Bartoli opinionem vt exclusus a probando per testes possit iusiurandum deferre, communiter improbatam esse & tamen pro ea fuisse a Curia iudicatum.]

2 Clausa inde sententiarum testationibus. Nam de scientura cluta, aut, vt alij loquuntur, clausa, non potest haberi vera certitudo, inquit Bart. *ad l. si quis inhibitionem 25. § nominatim per ill. text. D. de acquir. hered.* vbi addit, ob hanc causam a testationes clausas esse operiere donec publicentur, ne committatur subornatio. [Sunt tamen qui putent posse hoc casu recusari iuramentum propter periculum quod subest ne periurium detegatur. Tessaur. *vbi s.* Osasc. *decis. 11.* contra quos tamen & recte sentit Fachin. *lib. 1. Contr. cap. 22.*]

3 Verba sunt *legis si quis iusiurandum 11. C. hoc tit.*

4 Qui verè casus est *d. l. si quis iusiurandum.*

5 Dici enim potest non magis vno quam alio casu aduersarij interesse, præsertim ob rationem, quæ statim sequitur *in Definit.*

6 *L. 1. in prine. D. quar. rer. act. non det.*

7 *L. manifestis 38. D. de iureiur.* [Quod intellige etiamsi actor qui iusiurandum hoc defert reo nihil probauerit. Fachin. *lib. 1. Contr. cap. 19.* Adde eundem Fachin. *cap. 20. eod. lib.*]

8 Alioqui quamdiu probandi tempora largirentur non esset prohibendus iusiurandum deferre, qui alias probationes tentasset, dummodo non iam semel ante eas tentatas iusiurandum detulisset, qui casus est, vt diximus *d. l. si quis iusiurandum 11. C. hoc tit.* *Vide Boer. *decis. 95. num. 4. 5. & 6.* vbi ait Bartoli opinionem, vt exclusus à probando possit nihilominus deferre iusiurandum: sed tamen contrariam sententiam esse magis communem, & nihilominus iudicasse Curiam pro sententia Bartoli.

9 *L. eum qui 30. in prine. D. de iureiur.* Dixi *Defin. 23. n. eod.* [Eum tamen qui cum delatum à se iusiurandum reuocasset, deinde à via probandi per testes exclusus esset, Placuit si postea beneficio Principis ad probandum admittatur, etiam iusiurandum ex integro deferre posse, vt principale beneficium Principis & restitutionis quàm plenissimam recipiat interpretationem. *Ita Senatus* 14. Aug. 1610. Quid si quis sit admissus ad probandum hoc adiecto quod solet adiici *& patet in contrarium?* Non videtur de iurando cogitatum, quia contra probationem quæ fit per iusiurandum, probatio nullà admitti potest. *Ita Senatus* in causa Andreæ Sonnet. 5. Id. Ianuar. 1612.]

DEFINITIO XXIX.

Iusiurandum mala mente delatum reuocari postea nullo pretextu potest.

IAm diximus, iusiurandum litis decisorium à collitigatore delatum, quamdiu præstitum non est, reuocari posse in ipso quoq; procinctu iurandi.[1] Quamuis non videatur ea res carere suspicione, ac quadam veluti exprobratione periurij, si postea contrarium probetur.[2] Sed hoc tamen ita accipiendum est, nisi is, qui iusiurandum detulit, dixerit, habere quidē se alias probationes, sed tamen iusiurandum deferre malle, vt periculum faciat conscientiæ aduersarij.[3] Hoc enim casu imputare sibi debet, qui mala mente iusiurandum deferre maluit, vt aduersarius periurium incurreret,[4] quam per alias probationes & tuę liti & aduersarij saluti consulere.[5] *Ita Senatus* in causa Gaspardi Bichon & Johannis Pichod, 4. Id. Nouembr. 1594.

1 *Defin. 22. n. eod.* vbi vide.

2 Quia fere est, vt qui in iurandi procinctu est, habeatur pro iurato, vt scripsi *d. Defin. 22. arg. l. pen. D. de testam. milit.*

3 Dixi *Defin. 3. num. 8. n. eod.*

4 Neque enim malitiis indulgendum est, *l. in fundo 38. D. de rei vindicat.* & fœx malitię pœnam hanc illum luere æquum est, *arg. l. qui bona fide 13. § cum inter. D. de dam. infect.*

5 Damnum enim, quod culpa sua sentit, sentire nec videtur, vt est in vulgata iuris regula.

DEFINITIO XXX.

Ei, qui per vnum testem probauit promissionem de reddendo instrumento, differri potest iusiurandum suppletorium super solutione.

PRobata promissio de reddendo instrumento obligatorio vsque adeo inducit probationem sola-

tionis, [2] aut potius taciti pacti de non petendo, quod ex ipsa instrumenti redditione inducetetur, [2] vt si vel vnus testis integer omnique exceptione maior eam promissionem adfirmet, locus sit iuramento suppletorio, [3] postquam nostris placuit ad semiplenam probationem implendam iuramento locum esse. [4] Semipienam vero probationem videri, cum testis vnus adest integræ existimationis. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Præsumptio ista dicenda esset potius quam probatio, vt secum chirographum profetur cancellatum, *l. si chirographum*, 24. *D de probat.* alioqui cum solatio sit facti, non posset probari, nisi probata numeratione vel vera vel confessa, *l. consil.* 9. §. *vlt. D. de curat fur.*

2 *L. 2. vbi gloss. D. de pact.* Etsi enim aliud est pactum de reddendo chirographo, aliud redditio chirographi, in proposito tamen, & quod ad effectum nihil refert, nisi quòd pactum de reddendo chirographo est expressum, pactum autem, quod ex chirographi redditione inducitur, est tacitum: maior autem vis taciti quam expressi esse non potest, *vulg. l. cum quid*, 3. *D. de rebus cred.*

3 Perinde, ac si testis ille vnicus testificatus fuisset de numeratione.

4 Notant nostri *ad l. admonendi*, 31. *per ill. text ff. de iureiur.*

5 Scripsi *Defin.* 4. & 18. *eod.*

DEFINITIO XXXI.

Iurari an possit per procuratorem, aut coram alio iudice & in alia prouincia?

IVrare iussus aut referre non est audiendus, si iurare velit per procuratorem, [1] tametsi prohibeatur iusto aliquo impedimento ad eum locum accedere, in quo iurandum est, [2] quoniam multo facilius & audacius absens & per alium quam præsens peieraret. [3] At nec petere potest, vt à iudice, coram quo iurandum est, alius detur & in locum iudicis substituatur, quo præsente, iuretur in eo loco, in quo habitat is, qui iurare debet. [4] Quoniam fieri plerunque solet, vt ex iurãtis vultu & titubatione iudex periurium deregat, aut peierandi proclivem voluntatem. [5] Atqui si iurare liceret coram eo, qui non esset ipse iudicaturus, non posset iudex scire, qua fronte, quaque vel fiducia vel trepidatione iuratum fuisset. Nam ex alterius relatione idipsum explorare sane perquã periculosum esset, cum possint periurij indicia eiusmodi esse, quæ intellectu percipi melius quã verbis exprimi queant. [6] Quonam tamen remedio succurrendum esset ei, qui iurare cogebatur, nec propter itinerum difficultatem accedere poterat, maioris deliberationis esse visum est. *Ex tempore* in publico Auditorio in causa N. Bugnet & Jacobi Matthod, Prid. Calend. Februar. 1595. [Postea tamen placuit si tam iustum sit impedimentum propter quod non possit quis in eum locum venire in quo iurandum est vt nulla calumniæ aut facilitatis periurij suspicio incurrat, permittendum ei esse vt iuret per procuratorem. Maximè verò si actor sit qui aliunde probatam habeat suam intentionem, nec nisi super aliqua rei exceptione iurare iussus sit. Ne alioqui ratio inuenta sit ob quam bonæ litis iacturam eum facere necesse sit. [7] *Ita Senatus* pro D. de Murat, contra D. de Choisy 12. Cal. Septemb. 1610. Sed ita tamen vt prius iurare debeat super sacro canone is qui aliud iusiurandum solemnius per procuratorem præstandum habet. Adeo vt nec iurasse videatur priusquam tota iurisiurãdi solemnitas impleta sit per procuratorem. Itaque cùm Augustanus quidam cui delatum fuerat iusiurandum super reliquiis Sancti Antonij, quæ in illa prouincia nullæ sunt, admissus esset ex SC. ad iurandum Camberij per procuratorem, hac tamen lege vt prius ipse iuraret super sacro canone in prouincia apud altare Sancti Antonij, isque iam ex ea parte senatusconsulto satisfeciisset tum procurator etiam parato Camberij iurare reuocata esset delatio iurisiurandi ab aduersario volente suam tentionem probare per testes, Placuit valere reuocationem, quasi nondum esset iuratum, quod prius iusiurãdum minùs solemne non fuisset præstitum nisi in ordine ad sequens solemnius quod nondum fuerat secutum. Eum tamen qui delationem reuocauerat visum est mulctandum refusione expensarum quas procurator fecerat qui Camberium venerat ad iurandum. *Ita Senatus* in causa N. Arigon. August. 1611.]

1 Quia iusiurandum est quid personalissimum, *cap. veritatis.* vbi Innocen. Hostiens. & cæteri, *Extr. de iureiuran.* cuiusmodi quæ sunt per procuratorem fieri non possunt, *l. generaliter*, 12. §. *his de præsentibus*, ibi, *necesse est vel ipsam principalem personam dato certo inducto ad iudicem venire*, *C. hoc tit.* Aliud est in eo, contra quem iuratur. Potest enim adesse per procuratorem si velit, imo & abesse, *dict.* §. *his de præsentibus*, *versic. licentia.*

2 Hæc enim ratio materiam duntaxat præbet concedendarum plurium aut laxiorum inducarum, non etiam remittendæ solemnitatis iurisiurandi personaliter præstandi. Potiusque substituendus esset in prouincia alius iudex, coram quo personaliter iuraretur, si aliud melius dici nihil posset, vt dicam *num.* 4.

3 Præcedere namque solent & debent admonitiones iudicis aut recuperatoris coram quo iuratur, vt qui iuraturus est, videat ne temere aut malitiose peieret; quæ admonitiones parui nulliusque momenti essent, si fierent procuratori non in suam sed in alterius animam iuraturo. Sed & præsentia iudicis terret maxime peieraturum, ne tam impudenter peierare audeat.

4 Hoc tamen videtur permissum arbitrio iudicis, *d. §. his de præsentibus*, vers. *vel si iudex existimauerit in prouincia vbi degit, &c.* nisi dicas, quod sane verum est, totam eam legem esse de iuramento purgatorio, non decisorio. Sed tamen ex eo loco argumentum sumi nihil prohibet. Atque ita mihi videbatur. [Placet tamen etiam iusiurandum purgatorium personaliter præstandum esse non etiam per procuratorem quantumuis specialiter instructum si modò id fieri commodè possit, nisi in illa ipsa sententia qua iusiurandum purgatorium detulit aliud expressum sit. Quin enim possit exprimi adeoque addi per interpretationem nemo dubitat, nisi grauis aliqua præsumptio vrgeat contra iuratutum, quo casu adeo necesse est iurati personaliter vt si non possit is qui iuraturus est venire ad iudicem debeat iudex ad eum ire ipsius sumptibus. *Ita Senatus* pro Antonio Le bœuf, contra Claud. Pauy, ex tempore, 5. Calen. Sept. 1612. Sanè iusiurandum purgatorium minoris momenti est quàm decisorium, cùm admittat probationem in contrarium, *Def. 5. & 8. supr.*]

5 Vt de testibus scriptum est *in l. 3. in prin & §. 1. & 2. iunct. l. ob carmen*, 21. §. *vlt D de testib.* etsi difficilius est, vt non vincere debeat, qui deferente aduersario non ipso iudice iurauit, quamuis peieraiit. Meliusque esset hoc casu iudicem, qui iuraturum videt velle peierare, ei denegare iurandi facultatem, si facere id posset saluo iure eius, qui iusiurandum detulit, quod tamen facere nullo modo potest.

6 Vt alia nonnulla sunt eiusmodi, quæ magis intellectu percipi quam elocutione exprimi possunt, *l. ratum* 13. *D de solut. l. quo enim* 12. §. *Iulianus, D. rat. rem hab.*

7 [Vide Bart. *ad l. qui bona* §. *si alieno D de damn. infect.*]

DEFINITIO XXXII.

Casus, in quibus iusiurandum habetur pro relato aut pro præstito, aut pro non relato.

SI is, qui iurare aut iusiurandum referre damnatus fuerat, prius decesserit, quam aut iurauerit aut retulerit, siquidem iurare paratus fuit, nec per eum stetit quo minus iuraret, perinde habendus est, ac si iurasset, [1] aut saltem hæredi eius permittendum est vt iuret, si velit. [2] Sin per eum mora facta est siue in iurando post delatam aut acceptam iurandi conditionem, siue in deliberando an iurare mallet an referre, non est æquum, ex eius morte deteriorem fieri conditionem aduersarij, qui detulit iusiurandum, [3] præsertim, si ea res tractetur, de qua iurare hæres non possit propter iustam ignorantiam. [4] Ideóque iusiurandum

pro

pro relato haberi debet potius, quam aut pro præstito aut pro non delato.[3] Sed si nec declarata voluntate, nec contracta mora decesserit is, qui vel iurare debuit, vel referre, causa nulla est, cur iusiurandum pro relato haberi debeat potius, quam pro præstito. Ne alioqui sola mors litis damnum adferat ei, qui iurare ac iurando vincere potuillet.[6] *Ita Senatus* in causa Joachimi & Antonij de la Cuaz, 6. Calend. Maij. 1595.

1 *Arg. l iure ciuili 24 D. de cond. & demonst. l Iulius 81. §. vlt. cum l. in re ciuili 121 de reg. iur. cum concord.*

2 Neque enim inuitus hæres iurare de facto defuncti vnquam cogetur, *l Marcellus, 11. §. iurare, D rer. amot.*

3 Cum nihil ei, quod ei possit imputari, *l 2 D. quod vi aut clam cum concord.*

4 Nam quod diximus, posse heredem iurare si velit, eo demum casu verum est, quo probabiliter hæres scire possit id, de quo velit iurare.

5 Facta scilicet interpretatione contra eum, qui fuit in mora, & per quem stetit, *d l 24 & 81. in fin. D. de cond & demonstr. d l 161. de reg iur.*

6 Et tamen verum est, non fuisse iuratum, nec per eum stetisse qui detulit. Cur ergo iusiurandum pro præstito habemus, quod defunctus, si hodie viueret, præstare fortassis nollet? Vide *Defin 14 supr.*

DEFINITIO XXXIII.

Ei, qui iurare debuit, non nocet propria mora, quæ per iudicis interlocutionem, à qua prouocatum non fuit, purgata est.

QVid tamen, si post moram per eum contractam, cui iusiurandum delatum fuerat, iudex aliquid decreuerit, per quod mora purgata videri possit? Finge aditum eum vt pronunciaret, an iurari deberet nec ne, post recusatum ab aduersario iusiurandum, interlocutum esse, vt ante omnia is, qui iusiurandum deferebat, distinctius & enucleatius proponeret, qua de re iurari vellet, nec ab ea interlocutione fuisse prouocatum, licet causa nulla esset ita interloquendi. Si interea decesserit is, qui iurare noluit, siue ante siue post sententiam interlocutoriam, mora purgata videbitur,[1] nec iusiurandum habebitur pro relato,[2] tametsi defuncti liberis deferri non possit.[3] *Ita Senatus* pro Margareta Rosset vidua Petri Jacez, contra Margaretam de Vilasque, 4. Calen. 1595.

1 Neque enim nouum est, moræ purgationem fieri præsertim ex interlocutione iudicis admittentis aliquem ex litigatoribus ad faciendum post tempus, quod ante tempus fieri debuit. Mora enim purgetur nouatione, *lege parui. 17. D. de cond furt.* nouatio autem fit per sententiam iudicis etiam interlocutoriam *l item si 14. § quid si homo, D. quod met caus.*

2 Quo casu dubitari non potest, quin sententia, licet iniqua, ius faciat, *l seruo 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebel.*

3 Quia tamdiu licet ei, cui delatum est iusiurandum, iurare si velit.

4 Nam in pœnam cõtumaciæ illud inductum est, vt iusiurandum habeatur pro relato. Contumacia vero nulla est eius, quem iudex nondum arctauit, vt cogatur iurare.

5 Quia neque cogentur neque possunt de alieno facto iurare periurij metu, *l. Marcellus, 11. §. iurare, D. rer. amot.*

DEFINITIO XXXIV.

De forma & solemnitate seruanda in iurando: Et quid si fuerit omissa?

CVm quis super sacrosancto missæ Canone iurare iussus est, obseruare iudex aut in eam rem datus recuperator debet, vt flexis genibus iuret, cuiuscunque dignitatis & conditionis sit is qui iurat,[1] præhabita etiam admonitione, vt intelligat, quam periculosum sit peierare, aut ancipitem periurij aleam subire.[2] Si tamen ea solemnitas seruata non sit, nec pars conqueratur, non eo minus validum erit iusiurandum, vt ex eo sequi possit condemnatio.[3] *Ita Senatus* in causa N. Andiæ de Bienuenu & N. Gothofredi de Dompierre Idib. April. 1595.

1 Ad testandam nimirum religionem & venerationem iurisiurandi ac diuini numinis, secundum vulgarem illam & concisam veteris iurisiurandi formulam, *Si Deus*, quam ex Iuliano refert Cuiacius *ad Nouell. 49. in fin.*

2 Non enim grauior periurij pœna esse potest, quam quod Deum solum vltorem habet, *l. 2. C. hoc tit. iunct. l. nam sufficit; 22. D. de dolo.*

3 Quasi remissa per aduersarium solemnitate iurisiurandi, *arg. l remisti, 6 D. de iureiur. l pen. in prin. C. de recept. arbitr. l. 2. C. commun. vtriusq; iudic.* Iunge *Defin. 25. 5.*

DEFINITIO XXXV.

Sententia de iurando non transit in rem iudicatam, priusquam iuratum sit.

INterlocutio iudicis pronunciantis iurandum esse,[1] non prius habet vim definitiuæ sententiæ, quam iuratum sit, nec prius transit in rem iudicatam, quia, quamdiu præstitum non est iusiurandum, semper pœnitentiæ locus est.[2] Inde fit, vt si ab initio litis delatum fuerit, nullisq; aliis probationibus tentatis[3] ventum sit ad interlocutionem iudicis, qua pronunciauerit iurandum esse, & ab ea interlocutione bis prouocatum fuerit, audiendus sit appellans, si in tertia instantia nouis allegationib. aut probationibus vti velit.[4] Nec ob eam causam expensas vllas refundere debeat, non magis, quam si in prima instantia idipsum fecisset.[5] *Ita Senatus* pro Margareta Rosset vidua Petri Jacoz, contra Margaretam de Vilasque, 4. Cal. Jun. Iunge Defi. 62. infr. De fructib. & lit. expens.

1 *L. si quis iusiurandum, 11. C. hoc tit.* Dixi *Defin 3 & 22. 5.*

2 Nam reuocato semel iureiurando, aliisque tentatis probationibus, non esset permittendus reditus ad delationem iurisiurandi, *d l. si quis.*

3 Puta, quæ postea superuenerint, vt *in d. l si quis.*

4 Quoniam & in prima instantia idipsum facere impune posset. Expensarum autem condemnatio, non nisi in pœnam negligentiæ, aut male institutæ actionis, quam emendari necesse sit, irrogari solet, vt tractant nostri *ad l. edita, C. de eden.*

DEFINITIO XXXVI.

De mandatore, qui pecuniam, quam alteri numerari mandauerat, alieno nomine accepit.

QVi literas & fidem alicuius secutus numerat alteri pecunias, obligat sibi accipientem principaliter ex mutuo & de pecunia credita,[1] mandantem vero non nisi accessorie.[2] Sed si is ipse, qui mandauerat credi alteri, acceperit pecuniam sibi numeratam, licet alieno nomine, nemo dubitat, quin principaliter quoque & recta conueniri possit;[3] Nec minus tamen is, cuius nomine pecuniam accepit,[4] prout creditor elegerit. Habet enim singulos in solidum obligatos.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 9. infra In quib. caus. pign. vel hypoth.

1 *L. si literas, 7. cum seq. C mandat.*

2 Id est, discusso prius eo, qui pecuniam mutuam accepit, quia is hodie prius conueniendus est, & ante mandatorem, ex Iustiniani *Nouell. 4. cap. 1.* quo casu conuenti primo loco debitoris iam olim obtinebat, vt non in aliud mandator teneretur, quam in id, quod à debitore seruari non posset, *l. si quis alicui, 27. §. vltim. D. mandat. l. si mandatu, 13. D. de fideiussor.*

3 Non secus quam si suo nomine accepisset. Nec enim probe obligare potest, se accepisse nomine alterius, quo accipiente hic etiam ex suo mandato & proprio nomine obligatus fuisset.

4 Intellige, si modo vel ex ante gesto vel ex postfacto ratam habuit numerationem ei ipsi factam, qui credi mandauerat.

5 Saluo tamen mandatori beneficio excussionis, *ex dict. Nouell. 2. de fideiuss. cap. 2.*

DEFINITIO XXXVII.

Admittitur probatio contra iuramentum vltro præstitum ab vno ex collitigatoribus de viatico in litem facto.

ADuersus iusiurandum à collitigante vltro præstitum de sumptibus à se in litem factis,[1] admitti potest probatio in contrarium,[2] vt qui iurauit mendacij conuincatur & periurij,[3] quia non est hoc iusiurandum simile ei, quod à iudice aut ab aduersario delatum est.[4] *Ita Senatus* in publico Auditorio, 20. Decemb. 1595.

1 De quibus scilicet si quando disputetur, solet vt plurimum iudex stare à sacramento victoris, idque ex vetere statuto Sabaudiæ, quod iuris ratione non abhorret.

2 Nunquam enim probatio veritatis censetur exclusa, nisi cum idipsum lege aliqua cautum est, *l si chirographum*, 24. *& sens l. Imperatores*, 29. §. *vlt. D. de prob.*

3 Nec enim ex mendacio seu periurio lucrum facere quis debet, *l. vlt C. hoc tit. l. rem alienam*, 41 *in fin. ff. de pign. act.*

4 In quo iurisiurandi genere postquam iuratum est, non solet facile quæri de periurio, *l. 1. C. hoc tit. l. vlt. D. de in lit. iur. l. 5. §. dato D. de iureiur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Procurator non est audiendus, deferens iusiurandum, nisi in casibus.

IVdex non debet admittere delationem iurisiurandi factam à procuratore,[1] licet aduersarius de eo nominatim non opponat. Sufficit enim, quod ille dixerit nolle se iurare,[2] quia est exceptio iuris,[3] quam iudex ex officio supplere & potest & debet.[4] *Ita Senatus* in causa D. Andreæ Mugnier magistri Compitorum & Sappin, 18. Decemb. 1596.

1 Scilicet nisi procurator qui detulit, vniuersorum bonorum administrationem sustineat, aut in rem suam procurator sit, aut nisi ei nominatim idipsum mandatum sit, *L insiurandum quod ex conuentione*, 17. §. *vlt. & l seq. D. de iureiur.*

2 Cum non alius possit deferre iusiurandum, quam qui dominus est negotij, vt nec solutionem accipere, quia iusiurandum loco solutionis cedit, *L insiurandum*, 27. *& l seq.* §. 1. *D. de iureiurand.* Procurator autem non est dominus negotij, sed litis, ideoque nec solutionem accipere potest, *l. hoc iure*, 86. *D. de solutionibus.*

3 Cum nec audiendus sit procurator, qui hoc iusiurandum defert, *l alias*, 18 *D. de iureiur.* Nimirum extra casus, quos excepimus, *num.* 1. *Ita Senatus* in causa D. du Four, Prid. Non. Iunij 1612.

4 *Ex not. in tit. C. vt qua def. Aduocat. part. iud. suppl.*

DEFINITIO XXXIX.

Non potest recusari iusiurandum relatum ab eo, qui delatum recusare potuit.

QVi iusiurandum detulit, si ei referatur, nullo prætextu recusare potest,[1] nec si potuit ab initio recusare is, cui primo delatum fuit.[2] In causa Procuratoris Ballet. *Sine die.*

1 *L. manifesta*, 38. *D. hoc titul.*

2 *L. 1. & tot. tit Quod quisque iur. l. 34. D. de condit. instit. l. illud.* 25. §. 1. *D. de constit. pecun. 5. datur, hoc tit. D. de iureiur.*

DEFINITIO XL.

Adiurandum pro vniuersitate ij admittendi sunt, qui ex vniuersitate sunt, & qui veritatem sciunt.

ETiam vniuersitas, quæ suam intentionem siue agendo siue excipiendo non nisi semiplene probauit, audienda est, si admitti velit ad iusiurandum, quod ex inueterato interpretum nostrorum errore supplendæ probationis gratia tanquam in causa dubia indulgeri solet.[1] Sed ad iusiurandum huiusmodi pro vniuersitate præstandum, quod vniuersitas ista per se præstare non posset, admitti debebunt ij ex vniuersitate, qui veritatis conscij dicentur, maxime vero, si in eo ipso negotio rem vniuersitatis tractasse probabuntur,[2] tametsi iurisiurandi præstandi tempore neque Syndici sint, neque actores vniuersitatis: Quales tamen eos esse oporteret, vt per ipsos vniuersitas aut transigere, aut agere, aut conueniri posset.[3] *Sine die.*

1 *L. admonendi*, 3. *D. de iureiur. l. 2. C. de reb. credit.*

2 *Arg. l. 4. D. de in lit. iur.*

3 *L. 1. §. quibus, l. item 6. §. 1. & 2. l. sicut*, 7. §. *fin. ff. quod cuiusque vniuers. nom.*

DEFINITIO XLI.

SEntentia, quæ litigatorum controuersiam actoris aut rei iureiurando, vt vocant, decisorio finiri voluit,[1] cum de pluribus rebus restituendis ageretur, quarum maior pars penes eum lapsum, qui restitutionem vrgebat, reperta probabatur, sic interpretanda visa est, vt de iis tantum rebus, de quibus nihil probatum esset, iurari aut referri oporteret.[2] Ne alioqui via periurio aperiretur, quam præcludere & non recludere boni & religiosi iudicis est.[3] *Sine die.*

1 De quo *in l. 1. C. hoc tit. & in l. 1. & tot. tit. D. de iureiur.*

2 Nam cum iusiurandum sit vice probationis, *l non erit*, 5. §. *dato, & l. eum qui*, 30. *ff. de iureiur.* frustra probaretur id, quod iam satis superque probatum esset, nec quisquam superuacua probatione onerandus est, *arg. l. hac stipulatio*, 14. §. 1. *ff. vt lega. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

3 *L. 1. C. si aduers. vendit. l. vlt. C. hoc tit.*

DEFINITIO XLII.

DOtis debitor, qui consentiente patre stipulanti filiæ promiserat solutionem, cum se diceret patri soluisse ex filiæ voluntate,[1] nec eo minus à filia vrgeretur, probabat non modo permissum, sed etiam mandatum fuisse patri per filiam, vt solutionem acciperet.[2] Sed quid & quantum soluisset non probabat,[3] nisi ex patris confessione, facta iurato quidem, sed tamen pendente lite, quæ non tantum inter filiam & debitorem, sed etiam inter patrem & debitorem agitabatur, cum pater à debitore, vt indemnem eum aduersus filiam præstaret, conueniretur. Petebat tamen sibi deferri iusiurandum in supplementum minus plenæ probationis.[4] Placuit non esse audiendum, quod neque posset semiplena dici probatio, quæ sumebatur ex confessione alterius[5] in præiudicium tertij absentis, post motam litem facta.[6] Nec quicquam prodesset, vbi probanda solutio & numeratio fuerat, nudam solutionis confessionem probasse,[7] Sicuti nec, quod mandatum patri à filia esset, vt solutionem acciperet, quando neque solutionem & numerationem secutam postea fuisse probabatur. *Sine die.*

1 Quo casu certum esset liberationem ei contigisse, *l. 3. & 4. l. dotem*, 37. *D. solut. matrim.*

2 Plus autem est mandare quam consentire, quamuis, cum de solutione agitur, vtrumque sit eiusdem effectus, *l. vero procuratori*, 12. *& pass. D de solut.*

3 Quod tamen necessario probandum erat, quia non potest ex solutione liberatio contingere, nisi quatenus & in quantum solutum est *l stipulatus sum*, 9. §. 1. *D. eod. tit. de solut.*

4 *Ex l. admonendi*, 31. *D. de iureiurand. l. in bona fidei*, 3. *C. hoc tit.*

5 Nec enim vnius confessio alteri prodesse potest aut nocere, vt neque pactum vel interrogatio, *l. vlt. D. de interrog. in iur. fac. l. si vnus*, 27. § *pacta vers ante omnia, D. de pact.*

6 Neque enim pendente lite quicquam fieri vnquam potest in præiudicium litis, *tot. tit. C. vt lis pend.*

7 *L. pactum curatoris*, 22. *vbi not C. de pact. l. non absoluit*, 4. *in fin. C. de nouat.*

8 Cum non aliter mandatum accipiendæ solutionis noceat man-

erat mandanti, quam si probetur secuta solutio, & quidem ante reuocationem, *dict. l. vero procuratori, l. si cum Cornelius, 82. ff. de solut.*

DEFINITIO XLIII.

Etiam in criminalibus causis potest deferri iusiurandum suppletorium, si pœna sit tantum futura pecuniaria: itemque ad probandam innocentiam rei.

ETsi non solet in causis criminalibus, quæ capitalis & corporalis pœnæ condemnationem admittunt, recipi delatio iusiurandi, ne quidem eius, quod nostri suppletiuum vocant, cui scilicet locus est in supplementum probationis: [1] Si tamen leuius sit crimen, quod obtenditur, vt ex eo non nisi pecuniaria pœna irrogari possit, Placet perinde iusiurandum hoc deferendum esse, atque si de ciuili negotio tractaretur, & iis ipsis casibus, quibus in causa ciuili talè iusiurandum deferri posset. [2] Quod magis est, si reus non alias innocentiæ suæ probationes habeat, quam quas ex ipsius actoris iureiurando velit desumere, audiendus est deferens ei iusiurandum, [3] quandoquidem vix est, vt iniuriam sibi factam conqueri possit is, qui in causa sua iudex constituitur, [4] nisi si quas habeat proferatque in contrarium probationes. [5] *Sine die.*

1 *L admonendi, ff. de iureiur* Bart. & alij *de iureiur.*

2 Alex. *cons. 66. & 74. & 278. lib 1. & cons. 112. vol. 2.*

3 Est enim fauorabilissima innocentiæ probatio, quia melius est nocentem absoluere, quam innocentem damnare, *l absentem, 5. D. de pœn.*

4 *L. 1. D Quar. rer act. non dat.*

5 Nemo enim cogitur iurare de eo, quod probare vult, *Not ad l manifestè. D. de iureiur.* Dixi Def. 40. 3. [Adde nec cogendum quemquam iurare super positione turpi & famosa, puta quod vsuras centesimas aut alias maiores omni iure prohibitas acceperit. *Ita Senatus* ex tempore 26. Iunij 1612.]

DEFINITIO XLIV.

Casus fere omnes, in quibus iuramento suppletiuo locus esse non potest.

IVsiurandum, quod in supplementum semiplenæ probationis deferri posse vulgo creditum est, [1] non semper deferendum esse placuit. Quid enim si non sit verisimile id, super quo iusiurandum postulatur? [2] Quid si is qui iurare vult periurus probetur, aut falsarius, aut spurius, aut vsurarius, aut infamis eo infamiæ genere, quod per pœnitentiam & satisfactionem non fuerit deletum, [3] aut etiam deleri non potuerit? puta si res iudicata infamiam irrogauit, [4] nec aliud est si nondum periurus, eius tamen vitæ sit, vt facile credatur peieraturus? [5] Quid rursum si agatur de causa matrimoniali, [6] vel beneficiali, [7] vel criminali, siue criminaliter siue ciuiliter inuentata? [8] Quid si is, qui semiplene probauit, ignoret veritatem? [9] Quid si insolitum sit id, de quo iusiurandū petitur? [10] Quid si causa sit vel præiudicialis, vel odiosa, puta in qua agatur de temporis præscriptione? [11] Quid si probatio semiplena non necessario probet, sed præsumptiue aut per præsumptionem eliduatur contrariam? [12] Quid si præsumptio sit contra probantem, vnius tamen testis fide subnixum? [13] Quid si reus semiplene tantum, actor vero plene intentionem suam probauerit? [14] Quid denique si negotium tale sit, in quo is, qui semiplene probauit, non posset tamet si maxime vellet iudicem facere aduersarium ipsum? [15] Cur ei permittamus petere, vt ille ipse in propria causa & inuito aduersario iudex fiat? An ei licere debebit quod plus est, cui non licet quod est minus? His nimirum casibus omnibus placet, iusiurandum istud suppletorium, antiquis prudentibus plane incognitum, nullo modo deferri oportere. *Sine die.*

1 Ex *l. admonendi, ff. de iureiur l in bona fide, 3 C. hoc tit.*

2 Hyppol. de Marsi. *ad tit C. de probat num. 111. & ad l. 1 in princ num. 35 de quæst.*

3 50 *dist Can ferrum, de consecrat. distinct 3 can 2. cap eam te, de rescript. cap. testimonium, de testib.* Ioan. Andr. *in cap simel malus, de reg iur. in 6.*

4 Bald. *in l. qua sub conditione de condit. instit.* Grammatic. *in addit. ad Afflict. dec. 56.* post Hippol. de Marsi. *loco supradicto, & alius ibid. citatis.*

5 Mamil. *in l pen. num. 72. D de quæst.*

6 Bart. *ad l 3. numer. 2. D de iureiur.* Grammat. ad Afflict. *vbi supr.*

7 Grammat. *ibid.*

8 Grammat. *ibid.* Excipe tamen casum de quo in Definit. præced. Vide Pachin. *lib. 1. Contr cap 15.*

9 Marsi. *in l. maritus, num 7. de quæst.*

10 Idem *in l. de minore, eod.*

11 Marsi. *sing. 635.* incip. *memoria tenet.*

12 Idem Marsi *sing. 85.* incip. *in ore vulgi.*

13 Idem *sing. 451.*

14 Stephan. Bertrand. *consil. 27. num 5. part. 1.* Grammat. ex quo supradicta omnia sumpta sunt, *in addit. ad Afflict. dict. decis. 36.*

15 Vt in specie, *l in contractibus, 14. § illo videlicet, C. de non num pecun. l si quis, 11. C. de reb credit & iureiur.* Vide Definit. 7. J. *de non num pecun.*

16 *Contra reg. l non debet cui, 21. D. de reg iur.* [Adde aliud casum si de vltima voluntate probanda agatur. Eam siquidem siue heredis siue legatarij iureiurando suppletorio probari nimis sane periculosum esset. *Ita Senatus* in causa N. Perroquini d'Vtieres & Peronetæ Mojon 8. Id. Febr. 1612.

DEFINITIO XLV.

Iusiurandum decisorium aliquando differri potest & debet, etiam quantum ad pronunciationem, quousque appareat esse decisorium.

INterdum accidit, vt iustissima de causa iusiurandum deferatur; nec tamen statim cogendus sit aduersarius, vel iurare vel referre. [1] Quid enim si talè quid probare is velit, quo probato futurum sit, vt etiamsi maxime verum esset id, de quo iurandum proponitur, cõdemnari nihilominus debeat is, qui iusiurandum defert? [2] An non superuacuum est iusiurandum, quod nec si deferenti referatur, ei tamen iuranti possit litis victoriam parare? [3] Nam & illud est quod dici solet, iusiurandum tale esse debere, vt eo siue ex delatione, siue ex relatione præstito nihil aliud quærendum supersit, [4] vnde & à nostris vulgo litis decisorium appellatur. [5] Quid ergo est? Tantisper differenda erit pronunciatio, donec appareat quid ab aduersario probatum sit; vt si suam ille intentionem probauerit, nulla delati iurisiurandi ratio habeatur, sed qui detulit condemnetur. [6] Si vero in probanda exceptione defecerit, tum vero actor ad probandam per aduersarij iusiurandum intentionem suam admittatur. [7] Nec verendum est, ne mortuo interim altero ex litigatoribus intercidat probatio, quæ ex iureiurando sperabatur, [8] cum eo casu futurum sit, vt iusiurandum, quod ab aduersario recusatum eo tempore, quo præstari commode poterat, hodie deferri nequit, non solum pro relato haberi debeat, si is qui detulit adhuc viuat, sed etiam pro præstito ex relatione, si præ lefunctus proponatur, vt iurare amplius non possit. [9] Illud plane dici non potest, adigendum esse ad iusiurandum vllo casu eum, qui alia relatione possit vincere. [10] Essetque tolerabilius pati, vt probatio intercideret peremptæ iurandi facultate, quam vt eo metu iniquum ius in eum, qui iusta de causa iurare nollet, constitueretur. [11] *Sine die.*

1 Vt sit hæc vna de exceptionibus & limitationibus, quæ adferri solent, *ad l manifestè 38. D. de iureiur.*

2 Frustra enim probandum adsumitur, quod probatum non releuaret, *l. neque natales, 10. Cod. de probat. l vlt. C. vnd. legit.* [Interdum tamen accidit vt quamuis non possint ambo litigatores vincere, ambo tamen iurare debeant si sibi inuicem

deferant iusiurandum. Non super vno eodem articulo sed super diuersis. Quid enim si actor reò iusiurandum hoc decisorium deferat, reus autem tale quid alleget, quod si verum esset viacere deberet etiam citra iusiurandum? debebit vterque iurare. *Ita Senatus* in causa Nicolai Toynet & Franciſci Burut Idib. Sept. 1612.]

3 Nihil porrò in iudiciis superuacuo faciendum est, *l. hac stipulatio, 14 §. 1. D. vt legat. seu fideic. seruand. cauſ. caueat.*

4 *L. non erit, 5 §. dato iureiurando, ff. de iurtiur.*

5 *Ad l. 1 per ill. text. D. & C. hoc tit.*

6 Quid enim potest actori prodesse, quod suam intentionem probauerit, si reus quoque suam eamque iustam probauit exceptionem? cum exceptio sit actionis exclusio, *l. 1. ff. de except.*

7 Nec enim potest actor vnquam vincere, quin suam intentionem plene probet, *l. 4. C. de edend. l. vlt. C. de rei vind.*

8 Cuius causam semper quantum fieri potest, saluam esse oportet, *l. curent, 22. ff. de rebus, l. in lege, 41. ff. ad leg. Aquil.*

9 *Arg. l. generaliter, 12. C. hoc tit.*

10 Cum plerique ad superstitionem vsque sint timidiores ad iurandum, *l. qua sub conditione, 8. ff. de condit. instit. l. illud, aut illud, 25 ff. de pecun. const.*

11 Non enim videtur frustrandi causa recusare iusiurandum is, qui iustam causam habet recusandi, *argum. l. sciendum, 21. & seqq ff. de vsur. Lab hostibus, 15 §. vlt. ff. ex quibus cauſ. maior.*

[DEFINITIO XLVI.

Iussus iurare in vno loco potest ex causa admitti, vt iuret in alio, & iterum tamen si velit iurare vbi prius iussus erat, seu refusis sumptibus frustratorijs.

QVi iussus in vno loco iurare postea obtinuit per longam litem prætextu grauioris ætatis aut valetudinis vt iuraret in alio[1] si rursum in priore loco iurare malit fortassis vt pareat sumptibus, quos in eam rem maiores fieri necesse esset, audiendus quidem est cùm nihil interſit aduersarij vtro loco iuretur[2] præsertim qui tanta contentione vt in eo loco iuratetur priùs petierat, [3] Sed refusis tamen expensis omnibus frustratoriis. [4] In quarum numero cùm de hoc quoq; maximè dubitaretur, totius prioris instantiæ sumptus quæ de mutando iurisiurandi loco facta fuerat, magis placebat cõputandos esse, tametsi priore Senatusconsulto compensatos. [5] Neque ad id necessarium esse ciuilis supplicationis auxilium: [6] quod mutandi & quodammodo corrigendi Senatusconsulti causam daret inconstantia eius qui nullo primùm in loco, deinde in vno, postea in alio iurare voluisset. [7] Æquum enim videbatur huiusmodi inconstantiam saltẽ sumptuum litis condemnatione mulctari. [8] Ita quod ad primam partem decisum, quod ad posteriorem tractatum est. In causa N. Claudij de Mondragon. 22. Maij 1613.

1 Pendet enim totum hoc ex facti circumstantijs pro personarum, locorum & temporum varietate, vt *in l. 34. §. non semper ff. de iureiur.*

2 Nemo enim audiendus est, siue agendo siue excipiendo, nisi cuius interſit *l. sin autem 27. §. si homo de rei vindic. l. 3. §. 1. l. 38. §. alteri, de verb. oblig. l. ille à quo 13. §. 1. ad SC. Trebell.*

3 Nunquam enim hæc iniuria ei qui ad eum statum reducitur in quo prior ipse se constituerat *l. si iudex 41. ff. de minor.*

4 Nec enim ferendum vnquam est vt superuacuis & frustratoriis sumptibus quis oneretur, *l. 1 ff. de inoff. test. l. hac stipulatio, 24. § 1 ff. vt legat seru. cauſ. caueat.*

5 Hinc nascebatur magna ratio dubitandi, Ne contraria viderentur de eadem re duo senatusconsulta, quod summopere cauendum est *l. singulis 6. de except. rei iudic.*

6 Quod alioqui solet esse necessarium, vt scribemus ad *tit. de sent. præf. prat.*

7 Nec enim diuturnum videtur vllum sentire, quod ex culpa sua sentiret ob suam inconstantiam *l. quod quis, de regul. iur.*

8 Nec enim facile in iudiciis ferenda est inconstantia *l. in causa 27. in princip. de procur.* vbi pro *constantiam*, procul dubio legendum est *inconstantiam*, vt scripsi in Rationalibus, cùm in iudiciis quasi contrahatur *l. 3. §. idem scribis ff. de pecul.*]

TIT. II.

SI CERT. PET.

DEFINITIO I.

Valet conuentio, vt pecunia credita in vna nummorum specie in alia reddatur, nec aduersus eam conuentionem datur restitutio.

QVi mutuam pecuniam accepit in monetâ Sabaudica, si conuenerit, vt tantundem reddat in regia, id est, ad concurrentem vsque numeratæ quantitatis æstimationem, non numeratæ pecuniæ regiæ exceptionem obiicere non potest,[1] restitui vero in integrum aduersus conuentionem, tanquam læsus,[2] aut sine causa obligatus,[3] multo minus. Valet enim cõuentio, cum monetarum omnium commune illud sit, vt recipiant in suo genere functionem:[4] nec tam ex nummorum corporibus, quam ex corporũ æstimatione definiendum sit, quid & quantum debeatur.[5] Quare ad rem non pertinet, quod ex conuentione solutio fiat in nummis aut melioribus aut deterioribus. Id enim non ad substantialia, vt loquuntur, contractus pertinet, sed ad naturalia, quæ conuentione immutari posse certum est.[6] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Joanne Beynier, & Petro Huchard, contra liberos D. Joannis Ribodi Iuridici maioris Sebusianorum, Prid. Non. Nouembr. 1588.

1 Non enim sicut introducta est exceptio non numeratæ pecuniæ, de qua in *tit. C. de non numer. pecun.* Ita & illa induci potuit aut debuit, non numeratę huius vel illius pecuniæ, quoniam pecunia recipit in suo genere functionem, vt sequitur in Definit.

2 Etsi enim pluris est moneta Regia quam Sabaudica, nulla tamen hic læsio est, cum quod deest bonitati & valori monetæ Sabaudicę numero & quantitate maiore suppleatur, alioqui esset facta pactio in fraudem vsurarum.

3 Subest enim causa iusta, sc. mutui licet in moneta Sabaudica contracti.

4 *L. 2. §. mutui datio, D. hoc tit.* iunct. *l. 1. §. re contrahitur, ff. de oblig. & action.*

5 *L. 1. ff. de contr. empt. l. si is cui, 94 ff. de solut.*

6 *L. cum quid, 3.* vbi DD. *D. hoc tit. l. Lucius. 24.* iunct. *l. seq. §. 1. ff. depoſ. l. pacta conuenta, 72. ff. de contr. empt.*

DEFINITIO II.

Quomodo æstimandum vno precio sit, quod iure annui debetur ad multos annos.

CVm quid annuum vno certoq; precio æstimandum est, distinguere oportet,[1] an ex legato aliaue vltimæ voluntatis specie, an ex contractu inter viuos inito debeatur, vt sciri possit, quot annorum facienda sit computatio? Priore namque casu ætas illius, cui annuum debetur, omnino inspicienda est, eaque seruanda forma, quam Marcianus ex Vlpiano tradidit,[2] cum de legis falcidiæ ratione ponenda disputatur. Posteriore vero magis probat Senatus noster eorum sententiam, qui annorum quindecim reditus æstimari volunt, exemplo eius, quod in donatione Justinianus constituit.[3] *Ita Senatus* pro D. Comite de la Chambre, contra Humbertum de la Biche, 8. Id. Mart. 1589. Et rursus in causa quadam Augustanorum, 16. Cal. Jun. 1591.

1 Distinctio est Marth. de Affict. *decis. 14.*

2 *In l. computationi*, quam vulgo male citant, *l. hereditatem 68. ff. ad leg. falcid.*

3 *In l. si quis argentum, 35. §. sin autem donator, verſ. in reditibus, autem, C. de donat.* Tametsi quidam putent eam Iustiniani constitutionem niti præcipue fauore pauperis donatoris, nec proinde ita facile trahi debere ad omnia annua, quæ ex contractu inter viuos debentur.

DEFINI-

DEFINITIO III.

Annuum quod debetur ex iudicato æstimatur, ad exemplum eius, quod inter viuos debetur.

QVid ergo si annuum illud, neque ex vltima voluntate, neq; ex contractu inter viuos, sed quo alio iure, vtputa ex iudicato debeatur? [1] Fingamus ei ex liberis, cui adiudicata est legitima, cuius taxatio altiorem requireret indaginem annuum quidpiam adiudicatum esse, [2] tamdiu præstandum, quamdiu legitima ipsa præstita non esset. Quindecim annorum computatio fiet, vt sciatur cuius quantitatis tributum, &, vt vocant, emolumentum pro iudicato debeatur. [3] Idem obseruandum esse placuit, cum super fructibus cuiusdam beneficij annua quædam pensio Senatusconsulto adiudicata esset. Accedunt enim hęc omnia ad causam debiti inter viuos potius, quàm vltimæ voluntatis. [4] *Ita Senatus* in causa suprascripta. Et rursum in causa Dn. Federici de Chauanes, 6. Calen. Decemb. 1593.

1 Neque enim in toto iure textus vllus est, qui ad hunc casum nominatim pertineat.

2 Hanc enim adiudicationem saltem in speciem fiduciæ, &, vt loquuntur, per modum prouisionis faciendam esse constat, ne filius interea nihil habeat, cui certum est legitimam deberi, vt scripsimus *Defin. 6. 3. de inoff. test.*

3 *Arg. l. si quis argentum 35. § sin autem donator, C. de donat.* vt scripsimus Defin. præced.

4 Secundum eam distinctionem Matth. de Affict. *decis. 34.* de qua diximus prox. Defin.

DEFINITIO IV.

Confessio numerationis etiam plene probata non probat debitum, nisi semiplene, si sit facta parte absente, & quando plene probata intelligatur.

SOla mutui accepti confessio extra iudicium & parte absente facta, licet sæpius repetita, certi condictionem ex mutuo inducere non potest: [1] Siquidem non confessione mutuum contrahitur, sed numeratione. [2] Nec rursum ea vis esse potest extraiudicialis confessionis, quæ absente parte facta sit, vt obligationis plenam probationem faciat. [3] Quid ergo? an nullius omnino erit momenti? Ne hoc quidem. Sed si plene probata sit, sufficiet ad semiplenam debiti probationem, vt actori, qui semiplene probauerit, iusiurandum deferri possit in supplementum probationis, [4] si ea semiplena probatio nulla præsumptione contraria debilitetur. [5] Certe probata plene intelligitur confessio extraiudicialis, etiam quæ per singulares testes, dummodo non pauciores quam quinque probata est. Actus enim est, vt nostri loquuntur, reiterabilis, in quo rerum genere vtiliter receptum est, vt singulares quoque testationes, dummodo ad eundem tendant finem, pro idoneis habeantur. [6] *Ita Senatus* in causa Franciscæ Moreau contra Alixiam Palluat, 8. Cal. Febr. 1590.

1 Oldrad. Cacher. *decis. Pedem. 76.*

2 *L. 1 § vt contrahitur, D. de oblig. & act. Leum vltra 9. C. de non num. pecun. Irogasti 17. § si tibi, & pass. D. hoc tit.* & apud Iustin. *Instit. quib. mod. re contr. obligat. l. 1. C. de dot. caut. non num.*

3 *L. certum 6. § si quis absente*, vbi DD. *D. de confess.*

4 Matth. de Affict. *decis. Neapol. 364.* post Bart. Ias. & alios, *ad l. admonendi, D. de iureiur.* Facit *l. Publia 26. § fin. D. depos.* Excipe casum *l. cum quis decedens 37. § codicillis, de legat 3.* vbi confessio sola probat plene depositum propter auctoritatem iurisiurandi, vt lex ait.

5 Nunquam enim iusiurandum suppletiuum defertur ei, qui semiplene tantum probauit, si aliqua sit contra eum præsumptio, quia impedit illa ne possit dici semiplena probatio, quæ alioqui talis esset, vt scripsi *Defin. 4. in fin. & 45. num. 12. & 13. 3.*

6 Alex. *consil 53. vol. 1.*

DEFINITIO V.

Ob non restitutum chirographum condemnandus est reus, non ad pecuniam chirographo contentam, sed ad id tantum quod interest actoris.

CHirographum alienum restituere obligatus, si non restituat, non ad eam quantitatem quæ chirographo continetur damnandus est, sed in id tantum, quod actoris interesse potest, restitutum esse. Quid enim si aliunde suppetat probatio debiti? [1] Finge debitorem ipsum, cum ex chirographo conuentus esset, in iudicio antea confessum se debere. Videri potest nihil interesse creditoris. Chirographi namque vtilitas non in eo est, vt obligationem inducat, [2] sed vt inductam probet. Probatio autem, quæ ex iudiciali confessione producitur, non minoris est potestatis, quam quæ ex chirographo: [3] Quinimo maioris, si verum est, quod pragmaticis nostris placet, [4] ex iudiciali agnitione chirographi nasci ius hypothecæ, [5] non item ex chirographo licet expressam habente pignoris conuentionem. [6] Loquimur enim de vera confessione non de ficta, qualis illa est, quæ inducitur ex contumacia debitoris, quam constat non nocere creditoribus, [7] sicut nec eam, quæ facta sit à procuratore speciale in eam rem mandatum non habente. [8] Quid rursum si inanis erat actio quæ ex chirographo competebat, forte propter inopiam debitoris, [9] aut quod exceptione aliqua creditor summoueri posset? [10] Non ergo debita ex chirographo quantitas, sed id tantum, quod creditoris vere potest interesse, venire debet in condemnationem. [11] *Ita Senatus* ex tempore 15. Calendar. Iunij, & 10. Calend. Aug. 1591.

1 *L. qui tabulas 27. § inde quæri*, iunct. *l. quidam tabularum 32. D. de furt.* Facit *l. in lege 40. D. ad leg. Aquil.*

2 Suæ namque subscriptioni & propriæ manus subuocationi stare quisque debet, *l. iubemus 29. l. cum antiquitas 28. C. de testam.* Facit *l. Publia 26. § vlt. D. depos.*

3 Cum in iure confessus pro iudicato habeatur, non etiam qui per chirographum duntaxat, *l. 1. l. certum 6. in prine. D. de confess. l. si rem 9. § vlt. D. de pignor. act.*

4 Contra quos vide quæ scripsi hac de re *in Error. Decad. 1. de error. pragmat.*

5 Quasi sit hic vnus ex iis casibus, in quibus pignus & hypotheca tacite contrahitur, licet nulla eius mentio fiat *in tit. D. & C. in quibus caus. pign. vel hypoth.* neque alio vllo iuris loco. Addunt pragmatici in iudicio quasi contrahi, ex *l. 1. § idem scribit, D. de pecul. l. donari 29. § 1. aliàs, l. quidam, in prine. D. de donat.* Sed aliud est contrahi, aliud hypothecam nasci.

6 *Ex l. scripturæ 11. C. qui potior. in pignor. hab.* sed longe alia illius loci sententia est, vt docuimus *in d. Error. 1.*

7 Quia quod fit in pœnam contumaciæ, non debet egredi personam contumacis, vt pœna suos auctores sequatur, *l. sancimus 22. Cod. de pœn.* Text. est *in l. si per iuferiæ 14. § 1. D. de appellat.*

8 *L. vlt. in prine. D. de oblig. & action.* Sufficit tamen si habeat generale mandatum cum libera, *arg. l. nam & nocere 12. D. de pact.* Facit *l. ignorantia 49. D. de procur. cum simil.*

9 *Argument. l. nam is 6. de dolo, l. si quis iniuriam 35. D. de iniur.*

10 *L. non videtur cepisse 13. l. Marcellus 66. l. nihil interest 112. de reg. iur. cum simil.*

11 In quo tamen etiam id quod debetur potest contineri, interdum etiam plus, *l. 1. D. de action. empt. l. in interdicto 6. D. vnde vi.*

DEFINITIO VI.

De differentia iudiciorum bonæ fidei, & stricti iuris, & arbitrariorum.

IVdiciorum, ex quibus siue certum siue incertum aliquid petitur, summa diuisio illa est, vt quædam sint stricti iuris, alia bonæ fidei, nonnulla etiam arbitraria. [1] Stricti iuris illa sunt, in quibus nihil nisi

formam & ius obligationis attẽdimus, vt ex eo, quod in obligationem stricte & præcise deductum est, concipiatur formula iudicij, fiatque condemnatio:[2] Bonæ fidei vero illa, quæ propter bonam fidem plenioremexercent actionem, quam esset ipsa obligatio, quæ actionem produxit, in ferente nimirum natura ipsa obligationis, ac prætoris formula & accessionum quoque præstationem ex officio iudicis admittente.[3] Arbitraria denique ea, quæ nec obligationis nec actionis vllius iure exercentur, at ne vllo quidem iudicis officio, nempe cui locus esse non potest,[4] vbi nulla obligatio nec actio subest,[5] sed arbitrio iudicis expediuntur, id est, ita vt nisi arbitrio iudicis satisfiat, sequi debeat condemnatio.[6] Id euenit, quoties aduersus eum agitur, qui neque ex contractu vel quasi, neque ex delicto vel quasi obligatus est, sed quem tamen æquum sit aliquid præstare, si boni viri arbitrio res committatur, vtputa si rem meam habeas, quam nec restituere velis mihi vindicanti, nec exhibere vt vindicare possim. Etsi enim nulla mihi contra te actio competit ad hoc, vt exhibeas aut restituas ex præcedenti obligatione, quæ nulla fuit, arbitrium tamen iudicis de ea re dari tale esse debet, vt iubeatis exhibere & restituere,[7] quod si non facias, condemneris in id omne, quod mea potest interesse.[8] Idem est, si qua obligatio quidem præcesserit, sed tamen eiusmodi, vt contra formam ipsam obligationis agi necesse sit. Veluti cum is, qui certo loco[9] dare promisit, post diem, intra quem ad eum locum peruenire potuit, alio loco conuenitur. Quo enim iure possim Lugduni petere, quod tu ex conuentione Romæ dare promiseras?[10] Arbitrium iudicis in eam rem necessarium est. Judex autem arbitrabitur, vt & alius vir bonus quilibet, æquum non esse, vt ob id solum libereris, quod nunquam velis ad eum locum accedere, in quo possim te ex verbis obligationis conuenire.[11] Ergo in bonæ fidei iudiciis condemnatio fit, non tantum iure obligationis sed etiam ex natura & qualitate actionis, officioque iudicis.[12] In strictis non nisi mero obligationis iure:[13] In arbitrariis nec obligationis nec actionis iure, sed arbitrio iudicis.[14] Inde fit, vt ex iudiciis strictis neque vsuræ præstentur, neque id quod interest, licet mora interuenerit, siue per interpellationem extraiudicialem præcedentem, siue per litis contestationem, quia nihil est in obligatione, præter ipsam rem aut quantitatem quæ debetur,[15] nisi tempus obligationi adiectum sit. Illa enim temporis adiectio, ne inutilis sit, facit vt promisisse videatur debitor, quanti creditoris interfuerit si ad diem non solueretur.[16] De fructibus alia quæstio est. Etsi enim accessiones sunt fundi qui debetur, non fundus ipse aut pars fundi,[17] ideoque nec deberi possunt ex iudicio stricti iuris, si stricto & summo iure agatur, vulgo tamen receptum est ex æquitate,[18] vt præstandi sint, tanquam causa, id est, tanquam id quod habiturus erat actor, si petitionis tempore rem debitam accepisset.[19] Fructus enim ex fundo percepti ipsi fundo accepti feruntur,[20] suntque accessiones naturales, quod in vsuris, & eo quod interest dissimile est.[21] Quale autem quid est cum petitur tale dari debet.[22] At ex iudiciis bonæ fidei fit plerumque condemnatio plenior, quam fuerit obligatio, siue sola bonæ fidei ratione quæ in ipsis exuberat,[23] siue propter officium iudicis, cui incumbit, vt propter moram, siue iudicialem siue extraiudicialem, habeat rationem accessionum omnium, & consequenter non fructuum dumtaxat, sed etiam vsurarum & cæterarum vtilitatum, si quæ actori præstandæ videantur.[24] In arbitrariis denique nunc plenior, nunc exilior fit condemnatio, prout arbitrij æquitas ex facti circumstantiis suggerit religioni iudicantis.[25] Plerumque tamen ac fere semper & in omnibus iudiciorum bonæ fidei naturam imitantur.[26]

1 §. *actionum, Inst. de action.* iunct. §. *præterea, eod. l.* 3. § *in his quoque, ff. de vsur.*

2 Vtputa in iudicio ex stipulatu, *l. quicquid adstringendi,* 99. *D. de verb. obligat.*

3 *L. Lucius,* 24. *l bona fides,* 31. *D. depos. leg. quia tantundem,* 7. iunct. 8 *vlt. l. prec D. de negot. gest.*

4 § *præterea, Inst. de action.* De quibus vide quæ scripsi fusissime *lib.* 16. *Coniect.*

5 *L qui per collusionem,* 49. §. *vlt. de action empt. l. quæro,* 54. *D. locat.*

6 Verba sunt Iustiniani *in d præterea.*

7 Nunquam enim æquum est, vt quis alienam rem inuito domino retineat, nec si iustum eius pretium soluere sit paratus, *leg. nec quasi,* 70. *D. de rei vindicat. l. non enim,* 9. *D. rer. amot.*

8 *L. qui restituere.* 68 *D. de rei vindic.* De cuius tamen sententia vide omnino quæ scripsi *d. lib.* 10. *Coniect. & sot. Decad.* 20. *de error. pragmat.*

9 Non idem est, si quis obligatus sit dare certo tempore. Nam qui debuit soluere Cal. Ian. multo magis ex verbis obligationis conueniri potest Calend. Febr. ideoque nil necesse est induci arbitrariam. In quo errauit Cuiac. vt scripsi *lib.* 15. *Coniect cap.* 3.

10 *L.* 1. 2. 3. *& pass. de eo quod cert. loc.*

11 Vt Iureconsultus tractat *in dict. l.* 2. cum huius actionis comparandæ, quæ arbitraria ἐμφατικὴ dicitur, rationem reddit.

12 *d. l. quæro,* 54. *D locat. d l quia tantundem,* 7. *de neg gest.*

13 *L. rogasti,* 11. § *si tibi, de reb. cred. d. l. quicquid,* 99. *de verb. obligat.*

14 *L.* 1 *l.* 3. 5. *in his, l* 4. *l. videamus,* 38. § *si actionem, cum seqq. de vsur. leg. item si cum,* 14. § 1 & § *hac autem actio, ff quod met. caus. l. arbitrio,* 18. *in prin. &* § 1. *D. de dolo,*

15 *L.* 3. *C. de vsur. l. Titius,* 24. *D. de præsc. verb.*

16 *L si Calendis,* 11. *de re ind. l. si fundum certo die,* 114. *de verb. oblig.*

17 Loquimur enim de fructibus iam perceptis, aut à solo separatis, non dependentibus, de quibus *in l fructus,* 44. *D. de rei vind.* Facit *l fundi,* 17. *ff. de act. empt.*

18 Ita loquuntur Iureconsulti *in d. l.* 2. *& l.* 38. § *si actionem, de vsur.*

19 Id enim est, quod *causam* Iureconsulti dicunt, *l. Iulianus,* 17. § 1. *l. præterea,* 20 *D. de rei vind.*

20 *L. in fideicommissaria,* 18. *ad SC. Trebell.*

21 Percipiuntur enim vsuræ ex iure magis, quam ex re, vt loquitur Papin. *in l. si nauis,* 62. *D. de rei vind.*

22 Ratio est Papiniani *in d. l.* 2. *D. de vsur.* Intellige autem tunc demum peritam rem intelligi, cum facta litis contestatio est, *l. amplius non peti,* 15. *D. rat. rem hab.* iunct. *d. l. videamus,* 38. § *si actionem, de vsur.*

23 *L. bona fides,* 31. *depos.* Id enim est, propter quod dicuntur iudicia bonæ fidei, cum alioqui in contractibus omnibus bona fides exigatur, *l.* 4. *D. de oblig. & action.*

24 *d l. quæro, l. ex empto,* 11, *l.* 1 *& pass. de action. empt.*

25 Exemplum est textusque elegans *in l.* 4. § 1. *ff de eo quod cert. loc.*

26 *L.* 2. *l centum Capua, & l. vlt. D. eo.* Vnde illud etiam est, quod, si quid certo loco præstari debuit ex contractu bonæ fidei, sufficiat in eam rem actio ex contractu, nec necessaria sit arbitraria, *l. in bona fidei,* 7. *ff. eod.*

DEFINITIO VII.

Quomodo ineunda sit æstimatio rei debitæ ex contractu stricti iuris.

HIs ita constitutis apparet, si quæratur de ineunda mercis debitæ æstimatione, quæ pro temporum varietate alia atque alia sit, vt fere omnium mercium esse solet,[1] distinguenda esse iudicia stricti iuris ab iis, quæ bonæ fidei appellamus. In iudiciis strictis,[2] si dies obligationi adiectus non sit, inspicimus præcise tempus litis contestatæ,[3] ratione illa quæ Papiniano potissimum placuit,[4] quod quale quid est cum peritur tale dari debeat. Nec distinguemus an mora præcesserit, necne. Nam licet ex contractu stricti iuris perinde contrahatur mora etiam per simplicem

simplicem interpellationem,[4] atque si ex contractu bonæ fidei debitum esset, inutilis tamen mora illa est & sine effectu, nisi hactenus vt perpetuet obligationem, si forte species debeatur, quæ perire possit, & qua perempta, si mora nulla præcessisset, debitor liberaretur:[5] quod non euenit cum merx debetur, quæ quoniam genus est non species, & in suo genere recipit functionem, perire nunquam potest.[6] Et vero non solet mora, nec potest augere obligationē principalem, id est, facere, vt plus in obligatione sit post moram, quam fuerit ante moram,[7] sed mouere duntaxat officium iudicis, vt accessionum præstationibus augeat ex bona fide, vel æquitate, condemnationem, quoties actionis natura tale iudicis officium vel arbitrium admittit.[8] Cumque verum sit, quod proxime diximus, in iudiciis strictis, nec officio, nec arbitrio iudicis locum esse, sed ex mero iure obligationis faciendam condemnationem, ita præscribente formula prætoris iudicem dantis, consequens est, vt in æstimanda re ex contractu stricto debita nulla precedentis moræ ratio habenda sit.[10] At nec sequentis, hoc est, eius quæ sequitur litis contestationem. Proinde tametsi post litem contestatam æstimatio frumenti creuerit, non ad aliam tamen debitor condemnabitur, quam quæ fuit tempore litis contestatæ: quia nouatio illa, quæ per contestationem fieri dicitur, non immutat naturam obligationis, ex qua primum agi cœptum est, eiusdemque conditionis actio manet.[11] An igitur debitori frustratio sua & mora proderit? Minime:[12] Sed nec nocebit, quoniam iudicium, quod exercetur, tale est, vt ob moram debitoris pinguior creditoris actio fieri non possit:[13] nec magis conqueri potest creditor de iniquitate iudicij, quam de seipso, cur ita contraxerit, aut cur non sit citius litem contestatus. In eoque maximus, ac fere perpetuus interpretum nostrorum, duplexque error est, quod putant præstandum creditori, quanti plurimi res fuit à tempore moræ, & quidem indistincte, id est, siue ex stricto, siue ex bonæ fidei contractu debeatur.[14] Quasi vero æstimatio quanti plurimi sit causa vel accessio quædam, quæ exemplo vsurarum eius, quod interest cæterarumque accessionum indies augeatur, ac non potius res ipsa quæ debetur,[15] quæque non aliter præstari amplius potest, mutata iam æstimatione, quandoquidem frumentum, quod nunc vilius est, non potest videri illud ipsum esse, quod præstari debuit cum erat carius, sed mutata æstimatione ipsa quoque res, quæ functionem recipit in suo genere immutata, & alia esse videtur.[16] Quemadmodum autem semel tantum debetur frumentum, quod non nisi semel positum est in obligatione:[17] Ita non nisi vnius præcise temporis haberi ratio potest in eo æstimando. Quare nec vnquam sic prudentes loquuntur, vt dicant præstandum quanti plurimi res fuit ab vno tempore in aliud tempus,[18] sed præcise quanti fuit hoc vel illo tempore.[19] Sed etsi æstimatio quanti plurimi non tam res ipsa esset, quam accessionis iure censenda, (quod sane nisi ridiculè nemo dixerit) non ideo tamen dici posset augeri eam debere ex mora, per litis contestationem facta, quia, vt iam dictum est, quoties ex contractu stricto agitur mora, non magis inducere potest vberiores præstationes, quam efficere vt iudicis officio locus sit, ex quo eiusmodi præstationum vberiorum condemnatio proficiscitur.

1 *L. oleo, 23. C. de vsur. l. 3. de eo quod cert loco.*

2 *L. vinum, 22 de reb. cred. l. 3. §. in hac commod. l. hominem, 37. mand. l. vlt. de cond. triti.*

3 *d. l. 2. de vsur.*

4 Mora enim contrahitur, quoties quis opportuno loco & tempore interpellatus non satisfacit, *l. morâ, 32. D. de vsu.* multo magis contrahitur mora per contestationem, nisi in casu *l 3. D. de vsur.*

5 *L si ex legati, 23. l si seruum, 91. §. sequitur, de verb oblig. l. qui decem, 72. D. de solut.*

6 *L. incendium, 11. Cod. hoc tit.*

7 Omnis enim obligatio æstimatur vires que suas accipit ex eo tempore quo contrahitur, tum etiam cum contrahitur sub conditione, *l. si filius familias, 76. de verb. oblig.*

8 *d. l quare locat. d. l. qui per collusionem, 5. vlt. de act. empt. iunct. d l. quia tantundem, 7. D. de negot. gest.*

9 *Defin. super. nu. 2. & 13.*

10 Fallit si debeatur species, quæ post debitoris moram deterior facta sit, tunc enim inspicimus quanti fuit tempore moræ, vt mora debitoris ei noceat sicut furcs periisset, *l. penult. de cond. furtiv.* Sed nos eum casum tractamus, quo res non facta sit deterior, sed tantum minoris æstimationis, ob quam aliam causam extrinsecam.

11 *L. aliam, 29. de nouat.*

12 Nunquam enim id ferendum est, quantumuis strictum iudicium sit, ex quo agitur, *l. hominem, 37. D. mandat.*

13 Nam & ideo strictum appellatur.

14 Vt dicemus infra Defin. 15.

15 Inde fit vt rem ipsam perioporteat, sed tamen æstimatio præstetur, *l. 91. §. vltim. de verb. obligat. l fundum, 28. D. de nouat.*

16 *L. §6. de verb. oblig.* in illis verbis, *alioquin alius, id est, alterius rei pactio erit,* vt Horoman. legendum putat *in quasi illustribus quæst. 16.* Et nos receptam lectionem tanquam aptiorem magis probauimus, *lib 16. Coniect.* itemque *Decad. 20. de error pragmat*

17 *L. si sterilis, 21. §. cum per venditorem, D. de action. empt.*

18 Nisi cum tractant de actione ex lege Aquilia, *l. ait lex, 21. ad l. Aquil.* vel de condictione furtiua cuius odio receptum est, vt quolibet instanti moram facere intelligatur, *l. in re, 8. §. 1. de cond furt.* At in aliis personis licet moræ semel contractæ effectus sit perpetuus, tamen non nisi semel mora interuenire intelligitur, *l. Titia Seio, 87. §. vsuras, de leg. 2.*

19 *D. l. 3 §. in hac. D. comm. l. 3. §. si per venditorem, vlt. D. de act. empt.*

20 Extra casum *d. l. 2. & l. videamus, 38. §. si actionem, D. de vsur.*

DEFINITIO VIII.

De ineunda æstimatione rei debitæ ex contractu bonæ fidei, aut ex iudicio arbitrario.

IN iudiciis vero bonæ fidei, cum de æstimanda merce agitur, non spectamus præcise tempus litis contestatæ, sed etiam rei iudicatæ,[1] nimirum si eo tempore pluris res sit. Nam si tempore litis contestatæ pluris fuit, vtique eius temporis ratio habenda erit,[2] ne alioqui eueniat, vt debitoris ob id melior conditio sit, quod bonæ fidei iudicio conueniatur, cum si stricto conueniretur eam deberet æstimationem, quæ fuisset tempore litis contestatæ.[3] Cur autem non contestationis præcise, vt in stricti iuris actionibus, sed rei etiam iudicandæ tempus in his spectetur, ratio illa est, quod in iudiciis bonæ fidei, vt diximus, non tam inspicitur quid debeatur, & in obligatione sit, quam quid ex bona fide præstari æquum sit? Facit enim formula potestatem iudici condemnandi ex bona fide:[4] ac proinde bonæ fidei ratio, quam in eo contractuum genere præcipuam haberi oportet, ad tempus condemnationis refertur:[5] quod in strictis iudiciis secus est.[6] Apertissime autem æquum est præstari creditori, vtro tempore pluris res fuit, aut contestationis aut condemnationis, quia siue data fuisset merx quo tempore petita est, datique debuit, haberet eam nunc creditor, siue data non sit, saltem hodie dandum est, quod iam ante dari oportuit.[7] Quæ ratio cum ex æquitate ad naturam obligationis accommodata potius, quam ex ipsius obligationis iure deriuetur, mirum non est, si in iudiciis stricti iuris perinde locum habere non possit.[8] Nec conturbare nos debet, quod prudentes, quibus locis tractant de ineunda æstimatione mercis debitæ ex iudicio bonæ fidei, nusquam meminerunt huius con-

testatæ. Id enim ab iis ratione illa factum videri debet, quod si, vt plerumque fit, mora per interpellationem extraiudicialem contracta sit ante contestationem, non contestationis,[9] sed præcedentis moræ tempus spectari oportebit,[10] non quod in bonæ fidei iudiciis magis, quam in strictis mora possit augere principalem obligationem,[11] sed quia si bonam fidem spectes parum interest, an quid petatur per iudicem, an per extraiudicialem interpellationē:[12] quandoquidem iudicium non nisi in inuitum redditur,[13] non etiam in eum qui bonam fidem agnoscere & præstare paratus sit.[14] Cęterum medij temporis, quod inter moram siue iudicialem siue extraiudicialem & condemnationem intercedit, ratio nulla habetur hac parte,[15] quia cum æstimatio quanti plurimi res ipsa sit quæ debetur,[16] non ad aliud tempus accommodari potest, quam quo res vel petitur, vel adiudicatur,[17] totumque medium tempus debitori, quantumlibet moroso immune est, tali à præstationibus accessionum, quas officium iudicis ex mora eliccre debet, veluti vsuarum vel fructuum, vel eius quod actoris interest.[18] An non ergo eius æstimationis, quæ inspecto tempore moræ præstanda erit, vsuræ saltem ab eo tempore debebuntur, vt debitoris mora coerceatur?[19] Minime, quia quamdiu res iudicata non est, incertum est quid & quantum futurum sit in debito,[20] cum si rei iudicandæ tempore pluris res erit tanti condemnationem fieri oportebit.[21] Præposterum autem est, vt eius quantitatis, quæ vel nondum debetur, vel nondum certa est vsuræ vllæ debeantur, licet certum sit moram contractam esse.[22] Mora enim in soluenda merce contracta fuit, non autem in soluenda mercis æstimatione: Vsuræ autem non nisi ratione pecuniæ debentur.[23] Id vero quod interest, multo minus deberi potest, quia ratione pecuniæ nunquam præstatur, nisi cum dies solutioni dictus est vel locus.[24] Sed & fieri potest, vt frumentum ipsum, quod in obligatione est, in solutione quoque futurum sit, nempe si eadem proponatur æstimatio vtroque tempore, & quo res dari debuit, & quo iudicatum est.[25] Igitur fieri nequit, vt ante sententiam nascatur obligatio vlla præstandarum accessionum. De iudiciis arbitrariis idem dicendum est, quod de iis quæ sunt bonæ fidei, quia tantundem in arbitrariis potest arbitrium iudicis, quantum officium in bonæ fidei actionibus, aut in stipulationibus nominatim facta interrogatio.[26]

1 *d.l 3 §.in hac, D.commod. l.3.§.vlt.de act.empt.*

2 Si enim inspicimus tempus moræ etiam extraiudicialis, *d.§.vlt.* cur non multo magis spectabimus tempus moræ, quæ in iudicio contrahitur?

3 *d.l 3.§.in hac, D.commod. l hominem 37. D mandat.*

4 Vt ex antiquis iudiciorum formulis videre est apud Brissonium & alios, qui de formulis scripserunt.

5 Qualitas enim iuncta verbo intelligi debet secundum tempus verbi, *vulg. l.4.§ si extraneus, D.de noxal act.*

6 In quibus scilicet sic concipiebatur formula, *Si apparet Lucium Titium debere*, nulla bonæ fidei in vllum tempus mentione facta.

7 Elegans ratio est Vlp. *in dict.l si sterilis, §.cum per venditorem, de actio.empt.*

8 Neque enim iudicij stricti natura patitur, vt æquum videri debeat, aliud quicquam in condemnationem deduci, quam quod deductum fuerit in obligationem, *d l.quicquid 99. l.si ita stipulatus 126. §.Chrysogonus ad fin. vers plerumque enim, de verb oblig.*

9 Simile quiddam traditur, *in l.sed si 25.§.si ante, D.de petit.hered.*

10 *d.l 3.§.vlt.de action empt.*

11 Vt scripsimus Defin. præced. *num.7.* & pluribus in tractatu nostro, *De variis num debit.solut.*

12 *L.Titia 87 §.vsuras, de leg 2. d.l.mora 32. D.de vsur.*

13 *L.inter stipulantem 83.§.1. de verb.oblig. l si rem 73. D.de procurat.*

14 *L.quoties 9.§.sicut autem, de admin.tutor. dict.l si reus, l.si debitori 21. D.de iudic.*

15 *d.l 3.§.vlt. in illis verbis, vtro tempore pluris fuit*, quæ totum intermedium tempus excludunt, *d.l si seruum 91.§.vlt.de verb oblig.*

16 Vt diximus Defin. præced. *num.15.*

17 Ex ratione posita *in l.2. D.de vsur. & l.si Calendis 11. in fin. D.de re iudicat.*

18 Secundum distinctiones diuersasque qualitates actionum, de quibus Iurec. *in d.L videamus 8.* iunct. *l mora 32.§ in bonæ fidei, D.de vsur.*

19 *Arg d §. in bonæ fidei*, cum similibus iuribus, quæ volunt in iudiciis bonæ fidei omnimodo vsuras deberi à die moræ, *l. Titia 87.§. vsuras, de leg 2.* adeoque etiamsi mora in antecedenti tantum facta sit, *l si cui 92. in fin de condit. & demonstr. l si quis seruo 84. de legat.2.*

20 Id enim in debito esse intelligetur, quod erit in iudicato propter iudicati auctoritatem, *l.si fundus 16.§.si plurus, D de pignor.*

21 *d.l 3 § in hac, D.commod d l.3 §.vlt de action empt.*

22 Nihil enim potest imputari debitori, cur non e sententiam non obtulerit debitam quantitatem, quæ eum no ignorabatur, licet ex postfacto appareat fuisse illum debitorem, & cuius quantitatis fuerit debitor. Itaque ad hanc rem non pertinet, quod scriptum est, *in l vnum ex familia 167. in princ de leg. 2 l quitres 98 §. rem autem, D.de solut.*

23 Adde, & ratione moræ in soluenda pecunia contractæ, non enim propter lucrum non petentium, sed propter moram non soluentium infligantur, *l cum quidem 17.§ si pupillo, D.de vsur.*

24 *L 3.de eo quod cert.loc d l si Calendis 11. D de re iudic.*

25 Nihil enim tunc interest creditoris.

26 *L quia tantundem 7. de negot gest. l. Titius 34. de præscript. verb.*

DEFINITIO IX.

De iucunda æstimatione mercis debitæ ad certum diem.

QVod si merx ad certum diem dari debuit, nec data sit, indistincte obseruabimus, id est, siue iudicium bonæ fidei fuit, siue stricti iuris, siue arbitrarium, vt eius præcise temporis ratio habeatur in iucunda æstimatione,[1] etiamsi tum minoris res fuit quam cum litis contestatio aut condemnatio secuta est, quoniam ex diei adiectione apparet id actum fuisse inter contrahentes.[2] Ergo hoc casu, quo dies obligationi adiectus fuerit, differentia prorsus nulla erit inter iudicia bonæ fidei & stricta.[3] Neque est quod quis dicat fieri hoc casu meliorem conditionem morosi debitoris, si forte contestationis vel rei iudicatæ tempore longe pluris res fuit. Non enim fieri potest vt non sit deterior, cum ex eo tempore sit condemnandus in id omne quod interfuit creditoris.[4] Esset sane creditori longe fauorabilius, vt ea æstimatio caperetur, quæ maxima fuisset post præteritum tempus, quod fuerat dictum solutioni: Verum satis sit iuris rationi, cum ita res temperatur, vt debitori mora sua non profit.[5] Nec illud etiam necesse est, vt ei plus noceat, quam ex iudicij natura & conditione par sit. Non enim quid creditori commodius, sed quid debitorem præstare sit æquius, inspici oportet.[6]

1 *d.l.vinum 22. de rebus credit. l.vlt. de cond.triti. l si calendis 11. de re iudic. l 59. de verbor.oblig.* quibus addi potest, *l si hominem 37. mandat.*

2 Ratio est *in d l.si calendis, in fin.*

3 In hoc tamen nostri errant, quod in iudiciis quoque stricti iuris, sicut & in iis quæ sunt bonæ fidei, tanti ponderis esse volunt moram, quæ contrahitur per interpellationem extraiudicialem, quanti ea est, quæ fit per lapsum diei in obligatione positi, cum euidens differentia illa sit, quod mora contracta ex lapsu diei tribuit ius ex verbis ipsis obligationis, & consequenter suos affectus parit, quantumuis sit strictum iudicium: Non item illa, quæ per interpellationem extraiudicialem contrahitur, nisi quantum vrget ratio bonæ fidei, cuius tamen in contractibus strictis ad augendam condemnationem ratio nulla habetur.

4 *d.l.si calendis 11. D.de re iudic.*

5 *d.l.homi-*

5 *d.l.hominem,17 ff.mandat.*

6 Nam cum homo peritus vendique carius potuisset pendente iudicio, quam nunc cum soluitur, perinde tamen possessor aut debitor cum soluēdo liberaretur, quia soluerit idipsum quod deberet, neque ex mora sua fieret locupletior.

DEFINITIO X.

Quantum interfit, an merx an species debeatur.

QVod autem in superioribus diximus de merce, quæ & functionem recipit in suo genere, & in singula fere momentanea aliam atque aliam æstimationem facere non debet, vt putemus aliud iuris esse, si non merx, sed species debeatur, vtputa fundus aut homo. Nam licet æstimatio non magis, quam fundus pro fundo præstari possit, aut quam homo pro homine, ob idque eam ipsam speciem, quę debetur in condemnationem deduci oporteat, [1] si tamen res ipsa præstari nequeat, & ideo quæratur de præstanda eius æstimatione, supradictis distinctionibus perinde locus erit, nisi res post sententiam perierit, quo casu æstimatio sane ad tempus mortis referenda est, largius tamen sampto & ἐν πλάσει, vt lex ait, [2] mortis tempore, ne si nouissimum vitæ instans spectetur, ad exiguum preciū æstimatio redigatur in seruo forte mortifere vulnerato. Quid si mora præcesserit? Non idcirco spectabimus tempus moræ, nisi ab eo tempore res facta sit deterior. Quæ tamen exceptio in mercem debitam cadere nequit, quia sicut perire, ita deterior fieri non potest, sed tantum minoris æstimationis, quod longe diuersum est.

1 Textus est *in l.vlt. C. de fidei. libert. l.si seruum, 91.§.sequitur, & §.vlt. de verb obligat.*

2 *L pen.de condict.triticar.* de qua tamen vide omnino quæ scripsi *lib.16. Coniect. & Decad 20.*

DEFINITIO XI.

De differentia, quæ est inter actionem mandati & cæteras bonæ fidei actiones, in ineunda rei debitæ æstimatione.

CErte separandum omnino est iudicium mandati à cæteris bonæ fidei iudiciis. Nam si hominem siue certum siue incertum, pro te dari fideiusserim & soluerim (solui tamen nisi certus non potest) & mandati contra te agam, vt nimirum eius hominis, quem solui præstes mihi æstimationē, placet æstimationem ad id potius tēpus, quo à me solutus sit, quam quo agatur referri debere, & ideo etiamsi ante propositam mandati actionem mortuus fuerit, vtilem tamen eam actionem esse. [1] Idque singulari quadam ratione in mandati iudicio comparatum est, quia cum mandatarius neque lucrum, neque damnum ex mandato, quod pro alio suscepit, sentire debeat, [2] omnino & præcise inspiciendum est, quid ei absit, [3] quod ipsum tamen sciri non melius potest, quam si ad id tempus, quo mandatarius pro mandante soluit, æstimatio referatur: licet eo tempore nulla dum mora, nulla contestatio aut condemnatio facta sit, quia non aliter indemnis præstari mandatarius posset. [4] Qua ratione nec male fortassis idem quis in actione negotiorum gestorum admittendum esse dixerit. [5] At si in proposita specie stipulatio inter nos adhibita fuisset, & ego ex stipulatione agerem, non vt eum hominem, quem pro te solui mihi dares aut redderes, quod fieri non posset, sed quod est omnino consequens, vt eius æstimationem præstares, aliter seruaretur. Id enim tempus spectari oporteret, quo ageretur, non quo à me homo solutus esset, [6] nisi stipulationis verba ad id tempus referrentur, quo seruus solutus fuisset. [7] Ideoque nec vtilis mihi esse posset illa ex stipulatu actio, si eò accepti iudicij tempore iā mortuus homo proponeretur, quia nec mortuus homo, nec mortui æstimatio peti potest, nisi cum præcessit mora, quæ perpetuet obligationem, & faciat, vt viuus existimetur. [8] Idem est, si quo alio casu agatur ex stipulatione, siue ad hominem certum, siue ad hominis in genere alteriusve speciei æstimationem, aut, quod idem est hac parte, ad mercem, quæ recipiat functionem in suo genere, & quam in æstimatione præstari oporteat, quod pluris aut minoris nunc sit, quam antea fuerit. Spectabimus enim tempus, quo agitur, id est, litis contestatæ, nisi dies adiectus sit. Die namque adiecto id ipsum præcise tempus spectabimus, quo dari res debuit, siue tunc res pluris fuit, siue minoris, vt à nobis dictum probatumque est in præcedentibus. [9]

1 *d.l.hominem 37.mandat.*

2 Esset enim vtrumque contra bonam fidem, quæ in hoc potissimum contractu, quippe qui bonæ fidei sit, maxime dominatur, *l.idemque 10.§ si ex fundo, & seq. D.mand.l ex mandato 20 vol.*

3 *L.inter 26.§. abesse, & § preterea, iunct.l si vero 12.§. si mihi mandauero, l si quis alicui 27.§. impendia, & pass. D. eodem.*

4 Si forte tum pluris homo fuit, sicut è contrario si fuit minoris, lucrum ex mandato sentiret contra bonam fidem.

5 Vt scripsi *lib.16. Coniectur.* vbi vide.

6 Et hic sensus est *d l homine*, in illis verbis, *aliter in stipulatione seruatur.* Itaque non pugnat Africanus cum Vlp. qui *in l pen.de condict triticic.* scribit, petito homine condictione triticaria (quæ siue ex stipulatu, siue ex alio contractu sit, semper stricti iuris est, nūquam bonæ fidei) deberi æstimationem, quæ fuit condemnationis tempore. Id enim procedit, cum homo ipse petitus fuit, & condemnationis factæ tempore præstari potuit, non eius æstimatio. Itaque ad condemnationem iam factam referendum est, non ad faciendum, *vt sup.* Quod nec Cuiacius, nec alij Interpretes intellexerunt. Sicut & in eo errant, quod putant, condictionem triticariam tam generalem esse, vt sit interdum etiam bonæ fidei, quod nusquam proditum est, imo contrarium non male coniicitur ex comparatione illa condictionis triticariæ, & eius, quæ competit ex mutuo *in l.1. illic.* Item *ex l.cum fundus 31.de reb.cred.* Vide quæ scripsi *lib.16. Coniect & Decad.20.de err.pragm.*

7 Spectanda enim sunt verba stipulationis, *l fundum 18. D de nouat.*

8 *L.si seruum 91.§.sequitur, & §.vlt.de verb.oblig.*

9 *Defin.9.§.*

DEFINITIO XII.

Quomodo sit ineunda æstimatio rei debitæ contra fideiussorem?

AN & eum casum excipiemus, quo quis mercem in diem stipulatus fideiussorem acceperit? Nam hoc casu Africanus respondit, eius temporis æstimationem spectandam esse, quo satis acceperit. [1] Sed id ita accipiendum videtur, vt tamen eo demum die videatur fideiussor acceptus, in quem vt solueret se obligauit: [2] quemadmodum de eo, qui certo loco soluturum se promisit, proditum est, eo ipso loco contraxisse illum videri: [3] Eadem enim hac parte loci & temporis ratio est, [4] nisi quis malit apud Africanum sic legere, *cum quis in diem mercem stipulatus fideiussorem acceperit, eius temporis æstimatio spectanda est, non quo satis acceperit*; vt ea verba, *eius temporis*, ad eum diem referantur, in quem stipulator mercem fuerat stipulatus. [4]

1 *In l.eum quis 23. de oblig. & action.*

2 *L.contraxisse 22.* quæ immediate præcedit, *eod.*

3 *L.vlt.de cond.tritic.l.vinum 22.D.hoc tit.*

4 Nisi malis probare interpretationes Accursij, quæ tamen sunt duriores, quamuis Cuiac. & Hotom. illam probent, vt fideiussor acceptus sit post diem, ad quem principalis debitor mercem soluere debuerat. Vide omnino, quæ nos de illius loci sententia & emendatione scripsimus *lib.16. Coniect. & Decad. 20. de error pragmat.*

DEFINITIO XIII.

Si rei debitæ æstimatio creuerit post condemnationem, quid iuris sit?

QVid vero si post condemnationem quoque frumenti æstimatio creuerit? An liberabitur debitor eam soluendo æstimationem, quæ fuit tempore condemnationis? Minime,[1] quia semel condemnatus quotidie condemnari intelligitur, quousque satisfaciat iudicato. Exemplo eius, quod de fure traditum est, moram semper eum facere videri & in singula momenta, ideoque in æstimanda re furtiua id tempus spectandum, quo vnquam plurimi fuerit.[2] Et sane fieret iniuria victori, si quandocunque post sententiam petens æstimationem præsentem non audiretur, quam vtique haberet, si condemnatus iudicato paruisset, adeoque si à sententia perperam prouocasset.[3] Ex qua ratione apparet, differentiam illam, quæ inter iudicia bonæ fidei & stricti iuris obtinet ante sententiam, post sententiam quoque durare, nisi cum eadem frumenti æstimatio fuit vtroque tempore litis contestatæ & rei iudicatæ, aut maior tempore litis contestatæ, quam condemnationis. Alioqui si contestationis tempore minor fuit, eaque nihilominus in condemnationem deducta sit, vt fieri debere diximus, consequens est, vt quamuis condemnatus debitor statim soluisset, non ideirco tamen creditor tantam frumenti quantitatem ex eo precio comparare potuisset, vt ex eo frumento rursus præsentem toridem modiorum æstimationem consequi hodie posset. Certe tempus, quod principalibus constitutionibus iudicato faciendo præstitutum est, licet immune sit à fructibus, vsuris aliisque similibus accessionibus præstandis, vbi mora nulla præcessit condemnationem,[5] non erit tamen immune à periculo præstandæ maioris æstimationis, si qua forte interea superuenerit,[6] quoniam, vt sæpius inculcauimus, valor ille quanti plurimi res sit, nihil aliud quam res ipsa est, nec accessionis iure censetur. Quanquam si malit condemnatus æstimationem ipsam soluere, ad quam condemnatus est, eiusque vsuras legitimas à die sententiæ, puto eum audiendum, nec quicquam esse, quod ab eo præterea possit exigi.

1 Ita Bart. Castr. & cæteri, *ad l. vinum, & ad l. 3. §. in hac, ff. commod.*

2 *L. in re 8. §. 1. de condict. furt.*

3 *Arg. l. si sterilis 21. § cum per venditorem, de act. empt.*

4 Sic enim Antonini rescriptum interpretatur Papin. *in l. 3. de vsur.*

5 Contra Bart. & Castr. supra dictis locis, qui saltem debuerunt distinguere, an mora præcesserit condemnationem nec ne, cum etiam in vsuris Papinianus eam distinctionem necessariam esse putauerit.

6 Æstimatione enim ipsa in condemnationem deducta iam non res ipsa est, quæ deberur ex iudicato, sed pecunia, *arg. l. si fundus 16. §. si pluris, ff de pignor.* Aliud igitur esset petita & adiudicata species, *vt l. pen. de cond tritic.* Tunc enim de vsuris tractari non posset.

DEFINITIO XIV.

Præsens æstimatio semper debetur, cum ea maior est, nisi quo casu aliter statuto aliquo cautum est.

SVperioribus consentaneum fit, vt quoties merx aliqua debetur, quæ pluris sit eo tempore, quo petitur, quam antea fuerit, præsens æstimatio debeatur, licet mora nulla præcesserit, quia non propter moram petitur, sed propter rem ipsam, & iure obligationis. Quandiu enim merx soluta non est, tandiu verum est eam deberi, & consequenter æstimationem, quæ si hodie merx soluta esset, ex mercis precio redigi hodie posset, multo magis vero si mora præcesserit, ne aliter posito iure eueniat, vt debitori mora sua prosit.[1] Eamque nimirum ob causam vetere Statuto Sabaudiæ caueri necesse fuit, vt quoties census emphyteuticarius, qui annis præteritis & peti & solui debuit, eo tempore petitur, quo frumentum carius venditur, non præsens æstimatio debeatur, sed quæ fuit vnoquoq; anno communior. Id enim remedium necessarium visum est aduersus improbam calliditatem eorum, qui, vt æquissima iuris ratione in debitorum perniciem abuterentur, differebant consulto exactionem in id tempus, quo frumentum carius vēderetur. Sed si suo tempore interpellatio per creditorem facta sit, solusque debitor in soluendi mora fuerit, ius commune obtinere proculdubio debet.

1 Quod esse numquam debet, *l. hominem 37. mandat.*

DEFINITIO XV.

Quid iuris hodie obtineat ex Interpretum traditionibus, cum agitur de inundarei debitæ æstimatione.

HÆc quamquam ita sant, & ex iuris ratione verissime, ni fallor, disputantur, longe tamen alio iure vtimur ex Interpretum receptissimis traditionibus inducto. Sic enim sentiunt,[1] Nullam hac parte differentiam esse inter iudicia bonæ fidei & stricti iuris, nisi cum agitur de rei æstimatione per iusiurandum in litem ab actore probanda:[2] Sed tam in his, quam in illis inspici tempus moræ, si qua præcesserit contestationem, & eo tempore pluris res fuerit, siue mora re ipsa contracta sit, vt puta venditore post acceptum precium cessante in tradenda re vendita, cuius tradendæ facultatem habeat,[3] siue per lapsum diei in obligatione positi,[4] siue per congruam interpellationem, quæ in iudicio aut extra iudicium facta sit:[5] Quod si moræ tempore minoris res fuit, crescere in singula momenta æstimationem ab eo die, quo mora contracta est in diem vsque condemnationis, si non medio tempore mora purgata, nec postea rursum contracta sit:[6] Sed & post condemnationem crescere,[7] siue à sententia perperam & sine causa prouocatum sit, siue post quadrumestre,[8] quod faciendo iudicato datur,[9] nouam moram contraxerit debitor iam condemnatus: Totius tamen illius quadrimestris temporis inducias, etiam cum mora præcessit condemnationem, condemnato immunes esse à periculo augendæ æstimationis, si forte interea creuerit.[10] Interdum vero spectari tempus contractus, eamque æstimationem deberi, quæ tum præcise fuerit, nimirum si ita ferant verba contractus, & æstimatio ipsa in obligatione sit, obligatio autem ipso contractus tempore oriatur, vt cum stipulatus fundum Cornelianum postea stipulor, quanti fundus ille est.[11] Nam si obligatio præstandæ æstimationis non statim oriatur, eius temporis habendam rationem, quo orietur, vt euenit in illo Africani casu, cum quis antetius mandato dari hominem fideiussit & soluit. Ab eo enim duntaxat die, quo soluit, nascitur obligatio & ius petendæ æstimationis.[12] Etsi autem tota hæc distinctio, si postremum membrum demas, quod dubitatione caret, à ratione iuris omnino abhorreat: Supremæ tamen Curiæ omnes propter consentientes Interpretum fere omnium hac parte sententias eam passim sequuntur, adeo receptus est alius ille error inueteratissimus, qui summo Jurisprudentię nostro malo inuexit, vt communis error ius faciat.[13] *Ita tractatum est* in causa R. D. N. Anisson Præceptoris monasterij Antonini Camberiensis contra Ludouicum de Grassis Procuratorem 15. Cal. Aug. 1592. Iunge Defin. 9. 10. 11. infr. De vsur. & mora.

1 Post

1 Post Bart. & Castr. *ad l. vinum 22. si cert petat. l. 3. § in hac commod.*

2 Ita enim accipiunt, quod scriptum est *in d. §. in hac*, quia ibi etiam de iureiurando agatur.

3 *Vt in Leurabit 5. C. de action. empt.*

4 *Vt in l. si Calendis 11. D. de re iudic. l. vinum 22. D. de rebus credit.*

5 *L. mora 32. D de vsur.*

6 *Arg. l. in re furtiua 8. §. 1. D. de condict.* quasi alioqui futurum esset, vt morosо debitori sua frustratio prodesset, *contra l. hominem 37. D. mandat.*

7 *Ex l. penult. D. de condict. furtiv.* quasi hic sit eius legis sensus.

8 Nam quadrimestre illud volunt esse immune à periculo præstandæ maioris æstimationis, *ex l. 3. in princip. D. de vsur.*

9 *L. vlt. C. de vsur. rei iudic.*

10 Contra quam Papinianus Antonini rescriptum interpretetur *in d. l. vlt.*

11 *Vt in l. fundum Cornelianum 28. D. de nouat.*

12 *Ex l. cum quis 23. D de oblig & action.*

13 Sic enim nostri passim iactare solent abutentes in hanc rem *l. 3. §. vlt. D. de liber. legat. l. Barbarius Philippus 3. D. de offic. prætor.* quorum tamen locorum longe alia sententia & ratio est, vt alibi scripsimus.

DEFINITIO XVI.

Cum species perempta est, quæ debebatur, præstanda est æstimatio vel arbitrio boni viri, vel ex actoris iureiurando.

QVi ex causa commodati vel conducti aliave qua simili restituere mihi debuit rem, quæ non recipit functionem in suo genere, [1] puta speciem, vt equum, navim, vel quid aliud eiusmodi, post rem peremptam liberatur præstando æstimationem faciendam arbitratu boni viri, si commode id fieri poterit.[2] Sin minus, præstitò in litem iureiurando, [3] Aliam rem æque bonam reddere non cogitur, quia id fieri nullo modo potest, nisi partes consentiant. [4] Quod si maioris aut minoris bonitatis facienda esset æstimatio, eadem subesset difficultas, & semper ad arbitrium boni viri, aut ad iusiurandum deueniri oporteret. [5] Sane si conuenerit, vt vel precium iustum vel alia res æquè bona viri boni arbitrio reddatur, prout creditor elegerit, valebit conuentio, & ex conuentione electio erit creditoris, [6] quæ alioqui iure communi esset debitoris. [7] *Ita Senatus*, ex tempore pro Ioanne Verdon Mandosse contra N. Duport, 15. Cal. Iun. 1595.

1 Nam in rebus, quæ recipiunt functionem in suo genere, nullus huic dubitationi locus esse posset.

2 Puta, si res perierit non solum post moram, sed etiam post litem contestatam, quo casu cum litis contestatæ tempus præcisè spectandum sit, si iudicium strictum fuit, aut etiam moræ, si eo tempore res pluris fuit, vt scripsimus *in Defin. super.* potest commode iniri æstimatio præteriti temporis, etiam post rem peremptam, vt & fit in actione legis Aquiliæ, *l. ait lex 21. D. ad leg. Aquil.*

3 Scilicet cum neque Iudex, neque alius quisquam vir probus æstimare sine delatione iurisiurandi potest rem, quæ non extat, quod euenit, cum peremptа res est post moram ante litem contestatam, *l. in actionibus, § plane, cum l. seq. D de in lit. iur.* De cuius sententia vide quæ scripsi *lib. 16. coniect & decad. 20. de error. pragmat.*

4 *L. 2. § mutui datio, in fine, D. hoc tit. l. precij 9. Cod. de rescindend. vendit. Leum à quo 16 cum l. seq. l. si operas 20. Cod. de solut.*

5 Secundum eam distinctionem, quam tradidimus *num. 2. & 3.*

6 *L. plerumque 10. §. vlt. D. de iur dot.*

7 *dict. § vlt. & l. iusiurandum, & ad pecunias 34. §. datur autem, D. de iureiur. l. ei apud quem 5 §. 1. D depos. l. si in emptione 34. §. vlt. D. de contrab empt. l quod autem 7. § si maritus, de don. inter vir & vxor. l. adigere 6. § 1 D. de iure patron. l. miles 6. § 1. D. de re iud. l. Stichum aut Pamphilum 95. D. de solut. l. penult. C. de condict. indeb.*

DEFINITIO XVII.

Æstimatio Quanti plurimi quomodo ineunda sit, & quando adiudicanda?

IN æstimando quanti plurimi res fuit post moram[1] non spectamus valorem maximum, qui vnius diei aut paucorum fuerit, sed eum, qui magis communiter eo anno fuit maximus: [2] Non facile autem condemnatio illa fit Quanti plurimi, nisi à die interpellationis iudicialis, [3] si non euidens & inexcusabilis mora præcesserit. [4] Sed & fieri potest, vt non nisi à die litis contestatæ ratio eius habeatur, forte si ab eo duntaxat tempore perita sit per imperitiam aduocati. [5] Quanquam non desunt, qui apud Gallos aliter receptum esse referant, [6] vt etiam interueniente mora iudiciali commune duntaxat frumenti precium creditori præstetur. [7] *Ita Senatus* in causa N. Claudij Francisci Pobel, D. de Pressy, Equitis Senatorij nobilissimi & meritissimi, & D. Henrici Bay Præsidis Rationalium 4. Non. Aug. 1595.

1 Postquam eo iure vtimur ex Interpretum errore, vt æstimatio Quanti plurimi à die moræ præstanda sit, secundum ea, quæ scripsimus *Defin. 15. § eod.*

2 *L precia rerum 63 in princip. & §. vltim. D. ad legem Falcidiam.*

3 Quod temperamentum tanto magis sequendum est, quanto alienior est à ratione iuris sententia illa, vt vnquam debeatur æstimatio Quanti plurimi extra casum Actionis legis Aquiliæ & condictionis furtiuæ, vt scripsi *Defin 7. num. 18.* & latius *lib. 16. Coniect.* itemque *Dec. a l. 20. de error pragm.*

4 Possunt enim multa interuenire, quæ faciant, vt dubitari meritò debeat, an mora contracta sit nec ne, *l sciendum 21 cum trib. seqq. D. de vsur.* Vnde fit, vt pleriſque iuris locis tempus litis contestatæ dicant Iureconsulti pro tempore moræ, non etiam ad excludendam moram præcedentem, si quam contestationem præcesserit, *vt in tot tit. de vsur. & fructib. legat. iunct. l. si quis bonorum 23. l cum res 47. de leg. 1. l si quis seruo 84. l. Titia Seio 87. §. vsuras, de legat. 2.* Adde *l. sed etsi 25. § si ante, D. de petit. hered.*

5 Dici enim solet, fatuum esse Iudicem qui & vltra & contra petita iudicat, *l. vlt. C. de fideicomm. libert.* sibique debet imputare, qui Aduocatum imperitum elegerit, *arg. l. cum mandatu 23 in fin. D de min l diem proferre 27. § fiari autem, D. de recept qui arbit.*

6 Iohan. Papon. *in syntagm. Arest.*

7 Quæ sententia mihi sane placeret tanquam non solum humanior, sed etiam iuris rationi conuenientior, ex iis quæ diximus *num. 3.*

DEFINITIO XVIII.

INter fundi locatorem & conductorem conuenerat, vt si propter vim belli conductor frui prohiberetur, mercedis remissio fieret arbitrio boni viri. Cum bello impeditus ille esset, ne frui potuisset, petierat per Iudicem, vt remissio fieret pensionis, in eamque rem arbitri constituerentur. Locator contradixerat, quasi nec bellum, nec remittendæ pensionis ratio vlla satis iusta interuenisset. Deque ea re per multos annos lis agitata fuerat, neque tamen conductor partem vllam debitæ pensionis obtulerat aut obsignauerat, causatus non posse scire se, quid & quantum ex eo contractu deberet, priusquam arbitrio boni viri æstimata remissio fuisset. Tandem ex litis euentu apparuerat, iustam remissionis petendæ causam habuisse conductorem, ad dimidiam vsque conuentæ mercedis. Quærebatur, quoniam merces in frumento constituta esset, [1] quænam frumenti æstimatio à conductore deberetur, an quanti plurimi fuisset à tempore saltem litis contestatæ, an quanti tum cum dati debuerat, [2] an denique quanti nunc esset? [3] Dubitationem faciebat, quod iniquum videretur, conductorem & re conducta, & mercede simul eodem tempore fruitum esse. [4] Locatorem vero

prætextu remissionis, quæ pro parte tantum fieri debuit, vtroque in totum caruisse.[6] Cur non enim licuit conductori eam saltem frumenti quantitatem offerre & obsignare, quam debere se putaret?[7] Nam quod dici solet, non valere obsignationem, quæ fit, priusquam sciatur, quid & quantum debeatur,[8] eo pertinet, vti ne prosit offerenti ad constituendum aduersarium in mora, quia nec prius potest ille esse in mora accipiendi.[9] Sed non facit ea res, quominus prodesse possit obsignatio ad impediendam debitoris moram, ne interea & rem & precium retinuisse videatur.[10] Sed tamen in proposita specie placuit nihil nisi frumentum deberi, aut eam frumenti æstimationem, quæ solutionis tempore communis[11] esset, vtrum debitor idemque conductor eligeret,[12] quia per locatorem steterat, ne statim sciri posset, quantum ex mercede remitti, & consequenter quantum solui oporteret,[13] quando ea res arbitrio boni viri, qui statim eligi potuerat & debuerat, vna hora explicari potuisset;[14] præsertim cum per euidentem calumniam negatum esset, belli vim vllam interueniisse.[15] Itaque non poterat dubitari, quin locator fuisset in mora accipiendi ob hoc ipsum, quod per moram suam effecerat, ne sciretur, quid offerri deberet.[16] Nam & cùm de frumento ex censu debito agitur, Statuto nostro[17] cautum est, sufficere, quod creditor fuerit in mora petendi, vt non nisi præsens æstimatio debeatur, si minor sit, quam antea fuerit,[18] licet non facile meo iudicio ius illud statutarium ad frumentum ex locationis alteriusve similis contractus causa debitum porrigi debeat.[19] Diuersum igitur in proposito fuisset, si neque locator in accipiendo, neq; conductor in offerendo moram contraxisset. Illo enim casu communis saltem æstimatio solui nunc deberet eius quantitatis, quæ vno quoque anno debita fuisset.[20] Plane si ponêres, eam rem fuisse debitam, ex qua fructus aliquis à debitore interea perceptus fuisset, tum demum vere diceretur, iniquum fore, si conductor & re & pecunia simul fruitus esset.[21] At in frumento id non euenit, quod ex earum rerum numero est, quarum non fructus, sed vsus tantum est, quæ & vsu consumuntur.[22] *Ita Senatus* inter Iacobum Domenge & N. Gaion Prid. Calend. Sept. 1595.

1 In eo namque differt merces locationis à precio venditionis, quod cum non possit precium constitui nisi in pecunia numerata, vt Paulus disputat *in l.1. Cod. de contrab. empt.* merces tamen potest consistere in iis omnibus, quæ constant pondere, numero & mensura, *l. si olei 21. C. de locat.*

2 Solet enim contestatio semper inducere malam fidem, *l. sed etsi 25 § si ante, D. de petit. hered.* difficileque est, vt ad sententiam perueniatur, quin mora contracta sit saltem per litis contestationem, vt & Papinianus fatetur *in l. 3. D. de vsur.*

3 *Argument. l. vinum 22. D. hoc titul. l. vltim. D. de condict. triticar.*

4 Quia siue datum fuisset frumentum eo die, quo dari debuit, nunc locator illud haberet, siue datum non sit, saltem hodie dandum est, quod iam olim dari oportuit, ex Vlpiani ratione posita *in l. si sterilis 21. § cum per venditorem, de action. empt.*

5 Vt in emptione dici solet, *l. ex empto 11. § qui autem, & l. bona fides 50. D. de act. empt.* Constant enim emptio & conductio iisdem fere iuris regulis, *l. 1. & 2. D. locat.* Facit *l. 5. § sed si accepit, in fin. D. de cond. caus. dat.*

6 Qui enim prætextu partis totum retinet, in dolo est, saltem in mora, *l. qui solidum 78. in prine. de legat. 2.* vbi Bart. notat, iustam causam in parte non tollere moram in alia. Facit *l. 8. D. si pars hered pet.*

7 Aut saltem offerre satisdationem, quæ obsignationis adeoque numerationis loco esse solet, cum ignoratur, quid & quantum debeatur, *l. statuliber rationem 5. l. seruus 34. § vlt. D. de statulib.*

8 Obsignationem enim præcedere debet oblatio, *l. acceptam 19. Cod. de vsur.* quæ porro incertæ quantitatis fieri certa non potest.

9 Cum probabiliter ignoret, quantum sibi debeatur. Est enim hæc res ex earum genere, quæ, quales antea fuerint, non nisi ex postfacto sciri & constitui potest. De quibus tractatur *in l. vnum ex familia 67. in princ. & l. qui res 98. § rem autem, D. de solut.*

10 *Vt in l. vlt. D. de leg. commiss.* iunct. *l. 4. § vlt. eod.*

11 Quia communis æstimatio vice rei fungitur, *dicta l. precia 63. D. ad legem Falcidiam, l. in Falcidia 42. eod. l. 2. in princ. C. vt nemin. lic. in empt. specier. se excus. lib. 10. tit. 27.*

12 Ex iuris regula, quæ vult, electionem esse debitoris, *l. plerumque 10. § vlt. D. de iur. dot.* & aliis per nos citatis *Defin. 16. num. 7. 5. eod.*

13 Semper autem imputari potest ei, per quem steterit, *l. traiectitia 23 D. de oblig. & action. l. si soluturus 39. l. qui decem 72. in princ. & § 1. D. de solut.*

14 Qui enim moram facit in antecedenti, etiam in consequenti facere intelligitur, *l. si quis seruo 84. de legat. 2. l. si cui legatum 92. in fin. de condit. & demonstr.*

15 Calumnia enim est, si quis neget, quod omnes verum esse sciunt, eaque manifesta, vt loquitur *l. postquam 43. D. de petit. hered.* Ea vero nunquam impunita est relinquenda, *l. 1. § 1. D. si mul. ventr. nomin.* Tantum abest, vt ei prodesse debeat ad condemnationem tanto ampliorem consequendam, *arg. l. hominem 37. in fin. D. mandat.*

16 *Arg. d. l. si soluturus 39.* ibi, *vt illud maxime spectetur, an per te steterit, quo minus incontinenti probaretur, D. de solut.* Multum enim hic distat à creditore, qui oblatam pecuniam accipere non tam recusauit, quam distulit, quasi alia die acceptarus, de quo loquitur Scæuola *in l. creditor 102. eod.* vbi ait, non esse illius periculum, si interim pecunia illa tanquam ærosa iussu Principis sublata sit.

17 Quod incipit Census in veteribus statutis.

18 Statutum enim factum est ad eorum auaritiam coercendam, qui propter anni abundantiam repudiant ad tempus, & negligunt censuum suorum exactionem, ea mente & fine, vt inopiæ occasione captata possint precia postulare, quomodo loquitur *l. nulli 7. C. de erog milit. annon. lib. 12. tit. 38.*

19 Est enim iuris communis correctorium, vt ex iis appareat, quæ superioribus Defin. diximus, ideoque non facile vltra limites suos extendendum, *vulg. l. sancimus 27. C. de testam. l. præcipimus 32. in fin. C. de appellat.*

20 Etiam ad formam statuti, quo iure passim vtimur.

21 *Arg. d. l. ex empto 11. § quia autem, & l. bona fides 50. D. de act. empt.* iunct. *d. l. 2. D. locat.*

22 *L. si vini 7. D. de vsufruct. earum rerum quæ vsu consum.* Inde enim est, quod rerum huiusmodi non vsusfructus verus potest constitui, sed tantum quasi vsusfructus, & quidem auctoritate, quæ in eam rem necessaria fuit Senatusconsulti, de quo *in l. 1. eod. tit.*

TIT. III.

DE PROHIB. SEQVESTR. pecun.

DEFINITIO I.

Donatario petenti litè pendente sequestrationem instrumentorum ad donationem pertinentium quomodo succurratur?

DONATARIVS vniuersorum bonorum, cum donationis tanquam per vim & dolum extortæ[1] controuersiam à donatore pateretur, postulabat vt lite pendente instrumenta omnia ad res donatas pertinentia in domo Procuratoris, quem donator ad lites constituerat, perquirerentur, cum describerentur, postremo sequestrarentur; in eamque rem supplicem libellum porrexerat, vt sine causæ cognitione & inaudito aduersario res expediretur. Plerique putabant, nihil inscio donatore constituendum,[2] quippe cuius maxime interesset, ne secreta patrimonij panderentur,[3] si forte donationem inutiliter factam esse quandoque ex litis euentu appareret.[4] Addebant, prohibitam

biram regulariter sequestrationem,[5] nec nisi certis casibus permissam,[6] inter quos hic non censeretur. Denique odiosas huiusmodi perquisitiones, ac ne tum quidem, cum res furto subtracta quæritur, permittendas.[7] Contra respondebatur, exhibitionem petere posse omnes, quorum interesse constaret.[7] Quantum autem donatarij interesset, ex eo posse intelligi, quod & instrumento publico niteretur, cuius rationem haberi oportebat pendente causa restitutionis,[8] & amissis rerum donatarum instrumentis ereptum sibi donationis commodum frustra post victoriam questurus esset.[10] Porro nullam donatori iniuriam fieri, si ea instrumenta, quæ quisque sua & propria diceret, in eius, qui superaturus esset, commodum sequestrarentur:[11] neque rursus differendam necessariæ cautionis executionem in id vsque tempus, quo donator ad eam petitionem respondisset, ne si certior de ea fieret, tanto magis de celandis subtrahendisque instrumentis cogitaret.[12] Quid enim absurdius aut iniquius, quam vnde præsentaneum aduersus periculum fraudis remedium petatur, inde comminiscendæ fraudis faciendæque iniuriæ præberi occasionem?[13] *Senatus* ita rem temperandam existimauit, vt donatoris Procurator iuberetur, indicta etiam, ni id faceret, multa magna, instrumenta omnia, quæ penes se haberet, statim exhibere non aduersatio, sed Senatori ad id Recuperatori dato, qui omnia quidem inspiceret, at ea duntaxat, quæ videret ad res donatas pertinere, apud æditiuum sacrarij Senatorij seponeret,[14] vt eo facto donator vocaretur, nouæ scilicet petitioni responsurus, postea vero auditis partibus, postquam vtrique abunde cautum esset,[15] quid tandem de iis instrumentis principali pendente lite fieri oporteret, causa cognita decerneretur. *Ita Senatus* pro N. Petro de Poggio Italo, in relationibus libellorum 12. Cal. Iul. 1588.

1 Est enim id contra naturam donationis, vt per vim dolumve extorqueatur, cum pendere debeat ex mera donantis liberalitate, *l.1. D. de donat.* donarique id demum videatur, quod non solum nullo iure, vt est in iuris regula, sed etiam nullo facto cogente conceditur, *l donari 29. eod. l. donari 82. de regul iur.* Denique nihil omnino, quod per vim, aut metum, aut dolum factum sit, ratum habere prætor debet, *l.1. l. si mulier 21. §. 1. D. quod met caus. l.1. & pass. D. de dolo.*

2 Cum dici soleat, nullum esse iudicium tam summarium, in quo non sit citanda pars, ad omnem actum, ex quo lædi potest, *l nam ita 19. D. de adopt. l etiam 29. §. vlt. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

3 *L.2. C. de alim pupill præst l.2. vers. quid enim tam durum, C. quand & quib. quari pars.*

4 Aliquando enim illud etiam inspiciendum est, quod potest euenire, *l qui bona 13. § cum inter, D de damn. infect.*

5 *L. vnic. D. de prohib. sequestr. pecun.* Sequestratio enim possessionis rei litigiosæ in alium translatio est, *l. si quis affirmauit 9. §. Labeo, D. de dolo.* Sequestrare siquidem nihil aliud est, quam seorsum ponere. Vide *l sequester 110. de verb signif.* Vnde est, quod sequestratio per seruum facta non nocet domino, cuius quippe ius ita deterius fieret ratione possessionis contra iuris rationem, vt ait *l pen. D. deposit.* Facit *l 5. §. 1. & 2. l. si in Asia 12. §. cum sequestre, eod.* Interdum etiam sequestratio fit custodiæ tantum causa, *l interesse 39. D. de acquir. possess.*

6 Quos ad decem vsque enumerat Ferrar. *in form sequestri seu saximenti* Adde Rebuff. *tom 3 tract de sequestr seu e missi. rei capta & saisita deputatu.* Papon. *lib. 8. syntagm arest tit. 10. de sequestre & restab'issement.* Oldendorp. *c. 50. de except.*

7 *§. conceptum. Instit. de oblig quæ ex delict. nascunt.*

8 *L 3. § sciendum, & pass. D. ad exhib. l. quadam 9. §. vlt cum l. seq §. cùm autem, de edend.*

9 Nam pendente lite de in integrum restitutione, atque adeo de falso standum est instrumento authentico & guarentigiato vt diximus *§ ad tit in integr. rest postul.* ne quid noui fiat. Facit *l 2 C. ad leg Cornel. de falsi.*

10 Prospicere autem bonus Iudex debet, ne fraudentur ij, quorum potest interesse, *l penult. §. vlt.* vbi est text. elegans, *D. ad legem Falcid.*

11 Hoc enim remedio plerumque consulitur vtrique parti in casu *l postquam 5. §. 1. in fin. D. vt legat. nomin caueat l ab executione 5. C. quor. appell. non recip. l. 1. §. 1. C. de adsert. toll. vlt. Cod. quibus ad libert. proclam. non licet, l si fideiussor 7. §. vlt. D. qui satisd cog. l si cum dotem 22. §. sin autem in fauissimo, D. solut. matr. l. Imperatores 21. §. 1. D. de appell. Nouell. 88. de depos cap. 2. l. vlt. C. de ordin cognit.*

12 *d. l penult. §. vlt. D. ad legem Falcid.* in illis verbis, *ne in potestate eius sit proferre quod velit, & per hoc in fraudem legatarij inducantur.* Facit *l. cum plures 15. D. de rebus auctor. iudic possid. l. 1. & vlt. C de edend.*

13 *d. l. penult. § vlt. ad legem Falcid. l. meminerint 6. C. vnde vi.* Facit *l. 2. in fin. C. de indict. viduit. toll.*

14 Idque esse videtur, quod scribit Scæuola *in d l penult. §. vlt. ad legem Falcid. Ad Iudicis officium pertinere explorare ea, per quæ probetur, quantum sit in bonis.* Ita enim collocanda res est in tuto fauore donatarij, vt tamen donator inauditus ex eo non lædatur.

15 Quoties enim fraudi comminiscendæ periculum est, prius caueri & prospici debet, ne committi possit, non quidem festinatione iudicij, sed præueniendi periculi causa, cum periculum sit in mora, *l si quis filio 6. §. quid si tamen, de iniust. rupt.* Facit *l. vlt. Cod. in quibus caus in integr. restit.* Vide Nicol. Boer. *quæst. 174.* Adde *l 1. de damn. infect.*

DEFINITIO II.

De sequestratione per Iudicem facta si per eam possessor spolietur sua possessione.

ETsi sequestratio permittitur etiam non citata parte, quando cuidens periculum est in mora,[1] propterea quod sequestratio, quæ fit per Iudicem custodiæ causa, & vt res in tuto sit, non adimit possessionem ei, qui possidet.[2] Si tamen constet de animo Iudicis volentis spoliare possessorem, puta si tale quid statuat, quod possessori eripiat commodum suæ possessionis, appellari potest ab ea sequestratione.[4] Pone instrumenta censualia, quæ in auorum tuorum vtilitatem & eorum nomine scripta confectaque fuerant, penes me reperiri, qui nunc sum in quasi possessione census illos annuos percipiendi. Si postulante te Iudex ea instrumenta sequestrari præcipiat, quod alioqui facile fieri possit, vt occultentur, nec interea prohibeat me solitos redditus exigere, iusta sequestratio est.[5] Sed si emphyteutis inhibeat, ne mihi soluant, neve possessionis suæ & iuris mei professionem debitam emittant, spoliatio ea dicenda est potius, quam sequestratio. Proinde iustam habebo appellandi causam.[6] Nec ad rem pertinet, quod non probetur quis dominus instrumentorum ex eo solo, quod ipsa penes se habeat.[7] Sufficit enim ex eo præsumi possessionem, & ex possessione dominium,[8] aliis saltem indiciis concurrentibus,[9] præsertim si longissimi temporis possessio proponatur, & quæ iusti tituli causam habuerit, licet non constet de titulo.[10] Ne alioqui rerum dominia semper sint in incerto.[11] Nam neque præscriptio triginta annorum requirit titulum ad tuendum possessorem:[12] Sane si ex ipsa tituli inspectione constet de vitio possessionis, & mala fide possessoris, aut eorum, à quibus causam habeat, non nocebit ea possessio actori in iudicio & quæstione proprietatis.[14] Sed nocebit interea in controuersia possessionis,[15] cum ante omnia is, qui spoliatus est, etiam prædo, sit restituendus.[16] Nec aliud erit, si codex instrumentorum censualium, qui penes me reperitur, familiæ tuæ insignia præ se ferat. Etsi enim iusta præsumptio est, eius esse signatum, cuius est signum,[17] non tamen est perpetua.[18] Nec quamuis probaretur, fuisse instrumenta maiorum tuorum, consequens esset hodie mea non esse, cum per tanti temporis decursum facile ex tuis fieri potuerint mea.[19] Neque obstat, quod in dubio iustior possessio ea præsumenda est, quæ est antiquior, vitiosa autem quæ recentior.[20] Id enim fallit,

si recentior possessio sit tricenaria propter bonæ fidei præsumptionem, quæ ex longissimo tempore etiam. absque titulo inducitur, si non mala fides probetur.[1] *Ita Senatus* pro heredibus Nobilium fratrum de Chippot contra N. Antonium Gaspardum de Riddes D. de Bleys 7.Id.Decemb.1592.

1 Dixi *Desin.præced.num.*11 *& vlt.* Alex. *in l si fideiussor* 7.§. *vlt.D. qui satisd.cog.* Panorm. *in cap dilectus,extr.de sequestr poss. & fruct.*

2 Bart. *in Interesse* 39.*num.*4.*D.de acquir.possess.*

3 Idem Bart.eodem loco supra citato.

4 Ne alioqui in potestate mea sit ea occultare, ibique fraudem facere, *l.penult.*§.*vlt.D.ad leg.Falcid.*

5 Videtur enim Iudex prouidisse duntaxat contra imminens periculum lucndi iuris tui gratia, si quod habes potius, quam animo iniuriæ mihi inferendæ, vt & in casibus earum legum, quas attulimus *Desin prox.num* 11.

6 Priuat enim me pendente lite commodo meæ possessionis, quod tamen non paruum esse solet, §.*commodum, Instit.de interd.l.vlt.D.de acquir.possess.l.penult.D.deposit.*

7 Nimirum si vt in proposito casu sint alieno nomine confecta, *l ad probationem dominij* 21.*C.de probat.*

8 *L.sive possidetis* 16. vbi DD. & l2.*C.eod.*

9 *d.l.ad probationem*, ibi, *cum igitur ne cætera probationum indicia reprobentur*, iun&.*l.vlt.eod.*

10 Sufficit enim in huiusmodi præscriptione titulum allegare, nec necesse est vt probetur. Cauet.post Angel.Alex.Dec. quos citat *cons* 201.*num.*30. Facit *l.cum de in rem verso* 6. vbi Bart.& cæteri D *de vsur.*

11 *L.*1.*D.de vsucap.* Nam nec facile capienda est præsumptio delicti, id est, quod possessor instrumentorum alieno nomine confectorum ea furto subtraxerit, vt loquitur *d.l.ad probationem.* præsertim si possessor sit vir probus & bonæ famæ. Solet enim bona fama tollere suspiciones contrarias, *l.*1.§.*vlt.* vbi Bart. *C.de re militar.* Bald.*in l fin C.de probat.* Et præsumptio illa præfertur, per quem arguitur bonitas hominis, vt inquit Cauet. *consil.*8.*num.*7. *& consil.*75.*num.*21. *ex l.merito* 51. *D.pro socio.*

12 *L sicut* 3.vbi DD. *C. de præscr.*30.*vel* 40.*annor.*

13 Siquidem vitia possessionis transeunt in successores, *l. cum heres* 11. *D.de diuers.tempor.præscr.l.vitia* 11. *Cod.de acquir. possess.*

14 Quia possessio, quæ ab initio fuit vitiosa & malæ fidei, nunquam potest prodesse, quod ad causam præscriptionis ratione dominij, præsertim iure Canonico, *ex cap possessor,de regulis iuris,in sexto.* Cauet.*consil.*171.*num.*3.*& consil.*104.*numero* 14.

15 Quoniam vitiosa possessio non eo minus possessio est, cum tota ex facto saltem magis quam ex iure æstimetur, *l denique* 19.*D.ex quibus caus.maior. l.*1.§.*si vir vxori, D.de acquir. possess.*

16 *L colonus* 12. *l.cum fundum* 18. *D. de vi & vi armat. l si quis ad se fundum* 7. *Cod ad leg.Iul. de vi publ. cap in literis, de restit spoliat. cum similib.* De quo late Cauet.post alios *consil.* 140.*num* 2.3.*&* 4.

17 *L.quod si neque* 14.§.1.*D.de peric.& commod rei vendit.*

18 Præsumptionem autem vincere potest non solum probatio, sed etiam alia præsumptio fortior, *l fin. in princ. D.quod met.caus. l nuptura* 57. *in fin. D.de iur. dot. l.si chirographum* 24. *cum l.seq.* §.1. *D.de probat. l.Diuus* 7.*D.in integr restit. l penult. circa princ.D.de ritu nupt.*

19 In his enim, quæ tempore mutantur, præsumptio non est de præterito in futurum, maxime si facile mutari possint. Bald, *cons.*52.*incip.literis,col.*2.*li.*5. Secus est in cæteris Cauet. post alios quos citat *cons.*130 *num.*3.

20 Tractant nostri *ad l naturaliter* 12. §.*nihil commune, D. de acquir.possess.*

21 Quemadmodum & iunior possessio titulata præferretur antiquiori non titulatæ, vt pluribus probat Cauet. *consil.*218. *num.*21.*&* 22. Nihil autem refert, an titulus sit præsumptus, an verus, cum in contrarium probatio nulla est, sed tantum præsumptio.

DEFINITIO III.

De beneficij vacantis sequestratione, sequestratique liberatione.

SEnatusconsultum, quo ducalis manus iniectio, quæ in ecclesiastica beneficia defunctis possessoribus fieri solet, solo Principis Procuratore audito sublata sit, (Prag natici dicunt *arrest de mainleuee*) etsi nec victori tribuit nec ius in beneficio,[1] nec tertij inauditi ius lædit,[2] hactenus tamen prodest, vt lite pendente, & quandiu de non iure eius, qui possessor factus est, non fuit cognitum, sequestrari beneficium non debeat, quantumuis inops, & restituendis fructibus, si condemnari eum postea continget, impar esse dicatur. Pertinet enim id ad Senatus auctoritatem, sicut & vt quisquis a eo possessionis beneficij retinendæ ius nanciscitur, cauere non compellatur,[3] nec si aduersarius aut obtinendæ aut sequestrandæ possessionis gratia cauere velit.[4] Plane causa cognita nihil prohibet auferri ab eo possessionem, siue per diffinitiuam sententiam,[5] siue vindiciis pro aduersario dictis,[6] siue denique neutro ius suum probante beneficium sequestrari debere visum sit.[7] *Ita Senatus* ex tempore contra Carol.Emanuelem Pomeum pro Eman. Marino possessore prioratus de Belleuaux Prid.Cal.Sept.1593.

1 Quia non nisi ad momentaneam possessionem pertinet, præsertim cum Iudex laicus de iure beneficij, quod est mere spirituale, cognoscere non possit. Guid.Pap. *quæst.*1.

2 *L.de vnoquoque* 47.*D.de re iudic. tot.tit.res inter alios act.*

3 Quia nec solet Senatus noster possessionem beneficij quantumlibet momentaneam ei concedere, qui nullo iuris colore nitatur. In eamque causam Procurator generalis legitimus contradictor est, quandiu alius non apparet. Facit *l.seruo* 65.§.*cum prætor, D.ad SC.Trebell.*

4 Quod in iis, qui apud Inferiores Iudices in momentaneo possessorij beneficialis iudicio obtinent, diuersum est, in honorem scilicet ordinis amplissimi, qui huiusmodi priuilegium mereri visus est, exemplo sententiarum à præfectis prætorio latarum, *Auth.quæ supplicatio*, ibi, *executio causæ sine fideiussione procedat, C.de precib.Imp.offer.*

5 Nunquam enim debet quis vincere ob id solum, quod satisdare paratus sit, si aliam vincendi causam nullam habeat, *l. testamento* 17.§ *non omnimodo, D.de testam.tutel.l.quia satisdatio* 6.*D.de suppl.negl.tutor.*

6 Quia sententia diffinitiua tollit omnes interlocutorias præcedentes contrarias, quæ & conditionem illam, siue expressam, siue tacitam, semper habere intelliguntur, si non postea in contrarium quicquam pronunciabitur, *l.quod in fit* 64.*D. de re iudic.*

7 Solent enim ante diffinitiuam sententiam, præsertim in beneficialibus, vindiciæ dici pendente lite pro eo, qui magis apparenti magisque colorato titulo nititur, si quid sit quod impediat, ne tam cito plenissima possessorij causa definiatur, quod & in profanis causis obtinet, vt certus possessor constituatur, quoties nullus adhuc est, *l.*2.§.*& cum placuisset, de orig. iur.l.ls e ordinata* 14.*C.de lib.caus.*

8 Sequestratio enim hoc casu loco vindiciarum est, adeo vt non nisi per diffinitiuam super pleno possessorio sententiam reuocari possit. Est autem tum demum necessaria, cum aperte constat de non iure vtriusque litigatoris. Alioqui cauere bonus Iudex debet, quantum potest, ne beneficium sequestretur, quia publice interest, vt certus sit possessor beneficij, quo melius diuino cultui satisfiat, eorumque omnium, quæ ad beneficium pertinent, conseruationi. Nam si cæterarum rerum omnium sequestratio odiosa est, multo magis beneficiorum. Quid tamen si factus beneficij possessor siue cautionis onere, quamuis impar esset fructibus reddendis, postea & lite adhuc pendente fructus dilapidet? Non solet quidem ea res inducere necessitatem satisdandi semel remissam, *l.vlt.in princ. D.vt legat.nom. cautat.* sed tamen videtur ille textus pertinere ad satisdationem remissam à testatore, non ad eam, quæ à Senatu aliove Iudice. Nunquam enim id Iudex agit, præsertim vero Senatus, vt vel delinquendi occasionem præbeat, vel faueat delinquenti, *argum.l.*1. *Cod de his qui ven.ætat.impetr. l.meminerint* 9.*Cod.vnde vi* Facit *l.Imp.*21.§.*vlt.D.de appellat.* Itaque dubitandum non est, quin ex noua causa possit iniungi satisdandi necessitas, quæ fuerit siue tacite, siue expresse remissa. Qui enim potest totam sententiam interlocutoriam reuocare, quidni cautionis onus ex iusta causa superueniente poterit iniungere? In omni siquidem sententia, siue interlocutoria illa sit, siue definitiua, semper subintelligitur clausula, Rebus sic stantibus, *l si mater* 11 §.*eandem causam, D.de except.rei iudic. l.si cui* 25.§.1.*D.de liber.caus.*

DEFI-

DEFINITIO IV.

De sequestratione instrumentorum pupillarium in domo vitrici post mortem matris, quæ tutrix fuerit, facienda.

CVm mulier, quæ filij impuberis tutelam gesserat, ad secunda vota conuolasset, non redditis instrumentis pupillaribus, quæ constabat in eius potestatem peruenisse, postea vero in vitrici domo decessisset, visum est iustum desiderium filij petentis, vt quæcunque instrumenta in iis vitrici ædibus reperirentur, obsignatis arcis in tuto collocarentur, deinde seponerentur, & redderentur, quæ ad tutelæ causam pertinerent: [1] Sed hoc tamen addito temperamento, vt soli Senatori, qui in eam rem recuperator dabatur, potestas esset, instrumenta illa omnia inspiciendi & legendi, ne conqueri vitricus posset, quod patrimonij sui secreta panderentur. [2] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Antonio Iay contra Franciscum Truffon 7. Id. April. 1595.

: Duplex enim hoc casu præsumptio & vtraque fortissima vrgebat contra matrem. Vna, quod ad secunda vota conuolasset, in quo etsi nihil fecerat illicite & contra leges, fecerat tamen proculdubio iniuriam liberis prioris matrimonij, præbueratque argumentum non leue perexigui sui in eos amoris, *l. hac edictali 6. §. vlt.* ibi, *liberorum suorum adfectione seruata, & pass C. de secund nupt.* Altera, quod ante contractas secundas nuptias instrumenta pupillaria non reddidisset, quæ omnimodo reddere debuerat, adeoque reliqua integra soluere, vt satisfaceret præscripto, *l. omnem 6. C. eod. ad SC. Tertull.* vbi Balb. & cæteri.

2 Secundum ea, quæ scripsi non dissimiliter *Defin. 1.* præsertim *num 3 14. & 15 3. eod.*

DEFINITIO V.

De modo tollendæ sequestrationis facta postulante tertio, & quid si per collusionem facta esse dicatur.

SEquestratio licet nullo iure facta tolli non potest inaudito eo, qui impetrauit, vt fieret, [1] nec si agatur de executione iudicati. [2] Nec rursus si victor petat tolli eam per modum, vt aiunt, prouisionis, in eamque rem offerat satisdationem. [3] Nihil enim vnquam faciendum est inscio collitigatore, cuius nimirum interest, vt & vocetur, & audiatur: [4] licet alioqui videatur nihil interesse illius, qui petiit sequestrationem, dum ei cautum sit per satisdationem. [5] Sane si inter condemnatum & eum, qui sequestrationem petiit, collusio intercesserit, nulla sequestrationis ratio habebitur; [6] eo saltem casu, quo per victorem satisdatio præstetur. Multum tamen proderit ad collusionis suspicionem profligandam, si debitor condemnatus pecuniam obsignauerit, & consenserit, vt ei numeraretur, qui sententiam à Iudice meruisset. [7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 10. Calend. Septemb. 1595.

1 Habet enim pro se saltem Iudicis auctoritatem, cuius non potest ratio aliqua non haberi, quantumuis perperam adhibita sit, *l. seruo 65 §. cum prætor, D. ad SC. Trebell. cum simil.*

2 Quæ tamen fauorabilis esse solet, præsertim vt in ea summarie procedatur, *l. à Diuo Pio 15. §. si rerum, vers. sed sciendum est. & §. si post addictum, vers. cæterum, D. de re iudic.* Verum nullum iudicium est tam summarium, in quo non sit pars citanda, quia nec potest consistere sine reo, *cap forus, de verb. signif.*

3 Quanquam satisdatio maximum & præcipuum remedium esse solet ad impediendam sequestrationem, cum non aliam ob causam fiat sequestratio, quam vt res sit in toto, quod æque fit per idoneam satisdationem, *l. 5. §. 1. D. vt legat. nom. caueat.*

4 *L. de vnoquoque 47 D. de re iudic. tot. tit. C. res int. alios act.*

5 Sed tamen cautionis forma à Iudice præscripta aut admissa non tam facile & inaudito aduersario est mutanda. Obserua tamen, Iudicem illo etiam casu, quo ex causa permittit sequestrationem, debere semper exceptionem subiicere, nisi aduersarius satisdare paratus sit, vt tanto minus iustam appellandi causam ille habeat, siue auditus sit, siue non.

6 Quæ enim simulata & per collusionem facta sunt, pro infectis haberi debent, *l. si ex precio 6. Cod si cert. pet. l. si per lusorio 14. §. 1. D. de appell. l. cum ea 21. C. de transact.*

7 Collusio enim sicut probatur per coniecturas & præsumptiones, ita & contrariis præsumptionibus & coniecturis purgatur. Ex iis quæ scripsi *Defin. 1. num. 18. & eod.*

DEFINITIO VI.

Sequestratio etiam contra inauditum aliquando permittenda est ex æquitate.

ETsi non solet Senatus incipere à sequestratione, [1] vt nec ab alia executione, [2] sed ante omnia iubere, vt aduersarius in ius euocetur, etiamsi agatur ex instrumento authentico, adeoque guarentigiato; [3] interdum tamen euenit, vt euidentissima æquitate id suadente aliud obseruari oporteat, ne alioqui summum ius summa sit iniuria. [4] Finge, peti sequestrationem ab eo, qui in egregiam quantitatem fideiusserit liberaliter pro pensione beneficij debita per resignatarium alia bona nulla possidentem, & in solutione pensionis cessantem, fortassis etiam moribundum, aut iam mortuum nullis heredibus relictis. Quidni consulamus fideiussori alioqui periclitaturo? [5] Aut quænam iniuria fiat debitori, si petente fideiussore fructus sequestrentur; [6] oblata per fideiussorem satisdatione de præstando omni eo, quod interierit debitoris, si perperam & sine causa facta probetur sequestratio? [7] Sane vt eo minor fiat iniuria debitori, æquum est deferre illi conditionem, vt satisdando, si malit, possit impedire sequestrationem. [8] *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin, contra Illustrem D. Abbatem d'Entremons, 7. Decemb. 1595.

1 Quæ semper odiosa est & regulariter prohibita, *hoc tot. tit. C. de prohib sequestr pecun.*

2 *L. 1. C. de exec. rei iudic.*

3 Quo tamen casu inferiores Iudices patiuntur incipi ab executione, concessis literis, quas vocant *de main garnie*, quod & permittere Senatus solet, quoties sit executio ex diplomate, quod De debitis appellant.

4 Nam in iis, quæ sunt ex bono & æquo, plerumque sub auctoritate iuris scientiæ perniciose erratur, *l. si seruum 93. §. sequitur, D. de verb. oblig.*

5 Nec enim debet amici officium, quod impleuit, ei esse damnosum, *l. si seruus 61. §. quod vero, D. de furt. l. ne ex liberalitate 52. D. de re iudic.*

6 *Arg. l. Imperatores 21. §. vlt. D. de appellat.*

7 Satisdatio enim plenissimam tribuit indemnitatem & securitatem, *l. 1. D. qui satisd. cog. l. si quis libertatem 7 D. de hered. petit l. 1. & tot. tit. qui satisd. cog.*

8 Cum petenti sequestrationem æque cautum futurum sit remedio satisdationis, *d. l. qui satisd. cogant.*

[DEFINITIO VII.

De sequestratione facta pecuniæ debitæ quidem creditori, sed quæ nec erat debitoris nec obligata debitori.

TItius vendiderat Sempronio fundum precio quingentorum cum esset dignus octingentis, sed recepta sibi suisque redimendi facultate. Subinde hyperocham eiusdem fundi vendiderat Mæuio, cum iure redimendi precio trecentorum. Obtulerat Mæuius quingenta Sempronio, & cùm recusasset accipere obsignauerat. Caius creditor Titij cum id præsensisset, bonaque Titij vniuersa obligata haberet, impetrauerat à iudice, vt quingenta illa sequestrarentur penes depositarium, trecenta vero reliqua nondum soluta quæ totum precium octingentorum faciebant, in manibus Mæuij debitoris non reluctante Titio quem debere constabat. Mæuius non solum sequestrationi consenserat, sed præterea dixerat paratum se eam precij pecuniam Caio

ſoluere, Et quidem trecenta pure, Quingenta vero ita demum ſi eius fundi quem Sempronius retrouendere noluerat poſſeſſor pacificus efficeretur. Interim egerat Mæuius contra Sempronium, vt receptis quingentis aureis fundum retrouenderet, tandemque obtinuerat, & ex authoritate Senatuſconſulti ſoluerat, & ita poſſeſſor factus fuerat, nulla in toto litis tractu facta ſequeſtrationis, quam Caius fieri curauerat, mentione, circa idem fere tempus cum Caius aduerſus Titium egiſſet pro mille aureis obtinuerat, vt condemnaretur Titius ad eam quantitatem præſtandam, detracta tamen prius ea ſumma quæ vrgente ipſo fuerat ſequeſtrata, & cuius ob eam cauſam exportandæ facultatem ei Senatus dederat. Exindeque cum iudicati executio plenior vrgeretur eam ſummam pro ſoluta Senatus habuerat, nec niſi pro reliqua quantitate ſiue ſortis, ſiue vſurarum nomine fieri executionem permiſerat, Inaudito tamen Mæuio qui iam ſoluerat pecuniam, quæ adhuc penes depoſitarium ex ſequeſtratione reſidere credebatur. Conuentus deinde depoſitarius, & in carceres detruſus cùm pecuniam non haberet, quam reddiderat iam Mæuio, vt eam poſſet Mæuius ſoluere Sempronio, reſtitutionem recuſabat, Mæuiumque interpellabat, vt ab ea moleſtia illum liberaret. Mæuius & ipſe melioris conſilij non minus quam pecuniæ inops ſic cum Caio tranſegerat, vt eum acciperet Caius in debitorem cederetque illi iuribus omnibus quæ habebat contra Titium. Quo facto conſenſerat Caius, vt depoſitarius carceribus eximeretur. Poſtea cum ex ea promiſſione vrgeretur Mæuius à Caio ad ſolutionem, impetrabat beneficium reſtitutionis in integrum, quaſi ſine cauſa ſe obligaſſet, quod nullo iure ſequeſtratio conſtitiſſet. Quandoquidem ſequeſtrata illa, & obſignata ſumma quingentorum neque fuerat vnquam in bonis Titij[1], neque Titio obligata[2] vt in eam aliqua illis actio hypothecaria competere poſſet. Nec ad rem pertinebat, quod & ſequeſtrationi ipſe conſenſerat,[3] & vt pecunia illa creditori Caio ſolueretur. Nam neque per imperitiam mutare iuris rationem potuerat,[4] neque rurſum adeo abſolute conſenſerat, vt pecuniam illam Caius acciperet, ſed ſub ea, vt diximus conditione, ſi fundi quem emerat, poſſeſſor pacificus efficeretur: Quod etſi poſtmodum ſecutum fuerat, nouam tamen cauſam ea res habuerat, Nempe quod eam pecuniam ipſe Sempronio ſoluiſſet.[5] Quam ſi Caio iterum ſoluere cogeretur, bis idem ſolueret, quod aperte iniquum eſſet.[6] Ac quamuis non diſſimili æquitatis ratione Caius ſe tueretur, quod ſi debitorem Mæuium amitteret debiti ſui iacturam faceret, cum Senatus ipſe Titium pro liberato habuiſſet, in promptu tamen contradictio erat, factum id dolo malo, vel ſaltem culpa Caij, qui in tota ea lite quam contra Titium exercuerat nihil de Mæuij interceſſione dixerat, quam ſi Senatus ſciuiſſet, neque inaudito Mæuio quicquam pronunciaſſet,[8] neque audito eo habuiſſet Titium pro liberato, cum nec ipſe, nec pro ipſo quiſquam alius Caio ſoluiſſet.[9] Contra obiiciebat Caius imputare ſibi Mæuium debere, quod condemnari ſe Sempronio paſſus fuiſſet, non citato Caio,[10] qui ſi vocatus in partem litis fuiſſet, vtique cumulando hypothecariam fundum ipſum iure anterioris creditoris obtinuiſſet, niſi pecuniam obſignatam ei potius ſolui placuiſſet.[11] Nec enim dubitare poterat quin Caij intereſſet quo poſtulante ſequeſtratum fuiſſe precium non ignorabat:[12] neque tamen de ea ſequeſtratione quicquam apud Senatum expoſuerat. Dicebam vtraque ex parte magnam hîc ſubeſſe æquitatem, quod neque Caium, neque Mæuium in damno morari æquum eſſet, totamque rem damno potius Titij cedere oportebat, quem vtrique indemnitatem debere conſtabat, qui tamen Senatuſconſulto per obreptionem reddito fuerat liberatus. Nam de Sempronio qui nihil niſi debitam ſibi pecuniam ex cauſa retrouenditionis in Senatuſconſulti executione acceperat, neuter iuſtam querelæ occaſionem habebat,[13] cum præterea nihil niſi coactus & condemnatus feciſſet.[14] Itaque cum iniquitas tota ex eo profecta eſſet, quod inaudito Mæuio Titium Senatus liberauerat, Placuit non aliter corrigi hunc errorem poſſe quam ſi curante id Mæuio Titius huic nouæ liti adeſſe iuberetur, vt per Mæuij perſonam Caius conſequi poſſet,[15] citra remedium ciuilis ſupplicationis, vt ad eam quantitatem Titius condemnaretur ſi non erga Caium ſaltem erga Mæuium cui pleniſſimam indemnitatem præſtare debebat, quique recuſare non poterat quominus hypothecariam exercenti Caio fundum anteriore tempore obligatum reſtituere cogeretur.[16] Nam & commodius futurum erat Titio vt ſolueret Caio, ne alioquin grauiorem condemnationem ex indemnitatis præſtatione pateretur.[17] Sanè pro trecentis quæ adhuc debebat Mæuius, nec ſoluerat, nec dubitabatur quin valeret ſequeſtratio, eſſetq; ille omnimodo tanquam Titij debitor Caio condemnandus.[18] *Ita Senatus* in cauſa D. Præſidis de Murat, & Petri Roland. 15. Iunij 1613.

1 Quomodo eſſe oportet eam rem in quam agitur hypothecaria *l.15.§.quod dicitur, D.de pignor.*

2 Quod ſufficeret, vt poſſet capi pignori nomen debitoris, *l.5.C.qua res pignor. l.ſi conuenerit* 18 *D.de pign.act.*

3 Dici enim ſolet non fieri iniuriam volenti, *l.in diem* 9.§. 1. *de aqua & aquæ pluu. arcend.*

4 *L.fideiuſſor* 32. *de negot.geſt.*

5 *L.ſi ſeruus* 21.§ *pen. D.de euict. l.cui res* 29. *D.de act empt.*

6 Et quidem in Titij commodum, qui ſic bis idem conſequeretur contra *l.*51. *in fin. D.de re iudic. l.*57. *de reg iur.*

7 *L.Iulianus* 60. *D.de cond.indeb.*

8 *L.de vnoquoque* 47. *de re iudic.*

9. Nec alius legitimus modus conſequendæ liberationis contigiſſet, *l.pennis. de ſolut.*

10 *Vt in l Herennius* 63 *in princ. de euict.*

11 *L.*2 *& paſſ. C.qui pot. in pign hab.*

12 Nam ſi ſequeſtratio non poteſt fieri partibus inauditis, multo minus poteſt facta tolli inaudito ſequeſtrante, *l.*1. *cum ibi not. C.hoc tit.* Guid. Pap. *queſt.*210.

13 *L.cùm ea* 68.§.1. *de euict l.repetitio* 44. *D.de condict.indeb.*

14 Niſi fortè quis velit ei imputare cur iudicato non paruerit, quod facere habuit neceſſe *l.*167.§.1. *de reg.iur.*

15 Nec enim nouum eſt vt quis per alterius perſonam conſequatur id quod ex ſua non poſſet; *l.*3. *D.qua res pignor.oblig. poſſ l ſi is qui* 29. *de liber.legat.*

16 *L.ſi fundus* 16.§. *in vindicatione, D.de pignor. & tot.tit. qui potior.in pign.hab. D.& C.*

17 Quia in actionem indemnitatis venit ſemper quanti actoris intereſt, *l ſi commiſſa* 13. *rat.rem hab.*

18 Tanquam debitor debitoris, cuius nomen Caio fuerat obligatum, *ex l.nomen* 4. *C.qua res pignor. l.ſi conuenerit* 18. *D.de pignor.act.*]

TIT. IV.

DE CONDICT. INDEB.

DEFINITIO I.

De datione in ſolutum facta pro maiori quantitate, quam quæ debeatur.

DATIO quidem in ſolutum, ſi facta ſit vel pro nummo vno ſupra quam debeatur, in totum vitiatur.[1] Sed tamen retentioni locus eſt, quouſque totum ſit exſolutum, quod debetur. Ideoque indebiti condictio interim impedie-

impedietur.[2] *Ita Senatus* in causa D. de Charmoisy & de Coendier, contra D. de Seruette, ex tempore 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 *L. si non sortem 26. § si centum.* vbi Bart. & cæteri, *D. hoc tit.* Sed tamen intelligc, cum pro pecunia datus est fundus, aut quæ alia species in solutum, quo casu non potest fieri confusio partis cum pecunia, ne inuitus compellatur ad communionem is, cui solutum fuit, vt eo loco Vlp. scribit. Aliud est, si quis pecuniam debens oleum dederit precij maioris, quasi plus debens, vel cum oleum deberet, maiorem olei modum dederit, quasi maiorem debens. Tunc enim superfluum duntaxat olei repetendum est, non totum, quia & quatenus solutum fuit, peremptа est obligatio, vt sequitur apud Vlp. *in §. idem Marcellus.* Sed & si cum fundi pars mihi deberetur, quasi totus deberetur æstimatione facta, solutio pecuniæ solidi precij facta sit, placet reped posse non totum precium, sed partem duntaxat indebitam, vt idem Vlp. tractat *in §. seq. quia nullum hic communionis periculum subest.*

2 *d. § si centum.* Intellige tamen secundum supra dictam distinctionem. Nam quibus casibus solutio parit liberationem, impeditur conditio, & è contrario, quoties non sequitur ex solutione liberatio, nascitur condictio, *d. l. si non sortem, §. si decem, l. cum quis 38. §. de peculio, & §. qui hominem, D. de solut.* Excepto casu singulari, quem ex Neratio Caius refert *in l. Neratius 63. D. hoc tit.* Facit *l. eleganter 23. §. penult. in fin. eod.*

TIT. V.

DE CONDICT. OB CAVS. dator.

DEFINITIO I.

Qui tanquam accepturus à debitoris debitore solutionem liberat debitorem, an & quando possit condicere liberationem?

SI quasi accepturus ex mandato centum à Titio, quæ tibi ille debebat, cum tu mihi totidem deberes, apocham scripsero,[1] qua professus sim soluta mihi per te centum, quæ debebas, nulla Titij mentione facta,[2] nec Titius postea mihi soluerit, siue quod se tibi quicquam debere neget, siue quod non habeat pecuniam in numerato,[3] possum condicere liberationem,[4] adeoque litem iam ante cœptam persequi debiti exigendi gratia, ac si apocha nulla conscripta esset, vtpote facta eam ob causam, quæ postea non sit secuta.[5] Titium tamen audiri potius oportebit, vt hoc ipsum sciatur, an mihi soluerit,[6] præsertim vero si tuas ad eum literas, quibus mandatum soluendi continebatur, exhibere nequeam, puta quas fortasse sine dolo malo meo amissas esse dicam.[7] Non idem erit, si Titij nomen periculo meo in solutum mihi dederis.[8] Imputandum enim mihi erit, cur id nomen vltro sim secutus.[9] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanna Ripper vidua N. de Courtoison, 6. Cal. April. 1593.

1 Apocham dicunt Iureconsulti pro pecuniæ solutæ professione, *l. vlt. §. Titius, D. de condict. indeb. l. qui tabulas 27. §. apocha, D. de furt. l. plures apochis 29. C. de fid. instr. tit. de apoch. public. lib. 10. C. tit. 22. iunct. l. pecunia soluta 14. C. de solut.* Vulgo *quittantiam* vocant. Et in hoc plerisque locis errant Pragmatici, qui *apocham* pro chirographo dicunt.

2 Fidem scilicet tuam secutus, vt plerumque fit, præsertim inter mercatores, inter quos idcirco tanto exuberantior bona fides exigi solet.

3 Quid enim mea interest, cum vtroq; casu patiar moram?

4 Vt perinde tenearis pristina actione, ac si non esses liberatus. Quanquam apocha non tam inducit, quam probat liberationem, *l. solutam 40. in fin. D. de solut.*

3 *Arg. l. si quis accepto 4. D. hoc tit.* Diuersum est in specie *l. si maiores 25. C. de transact.* vbi liberatio ei facta, cui me successurum sperabam, non ex eo solo reuocari potest, quod alius illi successerit, quia fuit spes illa rei incertæ, & in alterius liberum arbitrium collatæ, nec iurium valde probabilis propter implicitum votum mortis alienæ, *l. vlt. Cod. de pact.* quia nec valeret pollicitatio pura propriæ hereditatis, *l. cum donationis 34. D. de transact.*

6 Vt si fateatur, se mihi non soluisse, tanto expeditior futura sit tibi contra eum actio.

7 Æquum enim est in eum statum reponi omnia, vt ex facto meo conditio tua deterior facta dici non possit. Nec leuis suspicio est, exactam à me solutionem ex vi tuarum literarum, si eas nunc exhibere nequeam, quia solent illæ debitoribus soluentibus reddi, vt probare possint, soluisse se ex mandato creditoris, si quando postea vel ab eo, vel ab eius heredibus controuersiam patiantur; alioqui ratihabitio esset necessaria ad inducendam liberationem, *l. si Procurator 6. §. Celsus, D. de condict. indeb.*

8 Nam si sola nominis delegatio pro solutione est, vt ait *l. quamuis 8. §. interdum, D. ad SC. Velleian.* quanto magis datio ipsa in solutum, *d. §. si centum, l. manifesti 17. C. de solut.* Facit *l. § mandatu 45. §. penult. D. mandat.*

9 Quia bonum nomen facit creditor, qui admittit debitorem delegarum, *l. inter causas 26. §. abesse, eod. tit. mandat. l. qui debitorem 18. D. de fideiuss. l. 1. §. illud sciendum, D. de separat.* Sed hoc intellige quod ad facultates. Præstare enim vt verus debitor sit is, qui delegatur, semper debet creditor, etiam qui delegat, quantumuis periculo creditoris, nisi aliud expressim conuenerit, *l. 4. D. de hered. vel act. vend. l. si plus 74. §. vlt. D. de euict.* Facit *l. apud Celsum 4. §. quod si 15. D. de doli mali except.*

DEFINITIO II.

De repetitione dotis per mulierem errantem data in causam illiciti matrimonij.

MAtrimonium contra leges factum, puta cum ea, quæ alium virum habuit, viuum quidem, sed absentem, per errorem facti potius, quam per dolum & malitiam contractum præsumitur, si palam & publice celebatum fuit. Ideoque non incurrunt contrahentes pœnam illam nouæ constitutionis, quæ à Valentiniano, Theodosio & Arcadio in odium prohibitarum nuptiarum lata est.[2] Sed tamen non eo fauorabilior fit maritus, vt dotem retinere possit, quæ non potuit dos esse sine matrimonio.[3] Erit igitur locus condictioni pecuniæ quasi datæ ob causam, quæ non fuerit secuta.[4] In qua actione fructus quidem venirent, si fundus in dotem datus esset, quia sunt naturales accessiones,[5] sed vsuræ non æque, ne quidem à die litis contestatæ,[6] quia condictiones omnes sunt stricti iuris.[7] Quamuis si dos fuisset, deberentur à die finiti anni, post quem pecunia ipsa peti potuisset.[8] In eo sane melior erit condictio huius pecuniæ, quam si esset dotalis, quod statim exigi potest, nec annus expectatur,[9] tametsi æque ac si dotalis esset habeat priuilegium tacitæ hypothecæ, si probabilis fuit ignorantia mulieris pecuniam dantis in dotem,[10] puta quod prior maritus publica municipalium voce & fama defunctus[11] crederetur, siue per longum tempus abfuisset, siue non;[12] alioqui si nullam habeat improbi facti excusationem, non potest videri mulier digna priuilegio, quæ pœnam meretur.[13] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 2. infr. tit. seq.

1 *L. vlt. D. de rit. nupt.* Error enim potius, quam dolus præsumitur in eo, qui palam male facit; secus in eo, qui clam, *l. non existimo 54. D. de admin. tutor. l. pupillus 5. § sane, D. de auct. tut. l. 3. §. si quis palam, D. de iur. fisc. l. cum ipse 5. C. de contrah. empt.*

2 *In l. qui contra 4. C. de incest. & inut. nupt.* quæ excipit differte illos, qui per errorem contra fecerint, dum ne fuerit ille affectatus aut simulatus.

3 Id enim est, quod dici solet, nuptias prohibitas dotem non habere, *l. vlt. D. de condict. sin. caus. § si aduersus, Inst. de nupt. l. 3. D. de iur. dot. l. 52. l. à diuo Pio 58. D. de ritu nupt.*

4 *dict. l. vlt in princ. & §. 1. de condict. sin. caus.* nihil enim refert, an ab initio sine causa quid datum sit, an causa, propter quam datum fuit, secuta non sit, *l. penult. eod.*

5 *L. qui se debere 7. C. vlt. D. loc. tit. l. indebiti 15. D. de condict. indeb. l. videamus 38. in princ. & § 1. D. de vsur.*

6 Nam à die litis contestatæ fructus tantum debentur, & quidem ex æquitate duntaxat, *d. l. 38. §. si actionem,* iunct. *l. 2. eod.*

non etiam vsuræ, longeque alia est eorum entia *l lite contestata 35. eod* vt docui *Decad. de error. pragmat err. 1. ad fin.*

7 In quo actionum genere non magis veniunt vsuræ e die litis contestatæ, quam ex die interpellationis extraiudicialis, vt docui plurib. *lib. 15 coniect. c. 1. & 3.*

8 *L. vnic. §. exactio autem, C de rei vxor. act. vers sin autem saepe fecerit.*

9 Quoniam re vera dos nulla est, *d. l. fin. in princ. & §. 1. D. de condict. sin. caus.*

10 *L eum qui damus 18 C. ad legem Iul. de adult.* in illis verbis: *omni exactionis instantia, l si ponja 74 D. de iur. dot. l quaesitum 17. § vlt. D. de reb. auctor. iudic. possid. alias l. 2. §. vlt. de privil. cred.* Est enim is locus non pertinens ad priuilegium, quod olim dos habebat inter actiones personales, quia non habuit priuilegium hypothecæ ante Iustiniani constitutiones; *in l. vnic. 9 & vt plenius, C. de rei vxor. act. & l assiduus 12 C qui pot. in pign. hab.* nulla tamen inter huiusmodi priuilegia diuersitatis ratio hac parte reddi potest.

11 Fama enim & vox publica licet non plene probet, tamen prodest ad purgationem & excusationem. *dict. l. 4. C de incest. & inutil. nupt. l. 3 in princ. D. ad SC Maced. l. 3 D de offic. praesid. l. quid sit fugitivus 17 & apud Labeonem, de adit. edict. fugitivus 19 D de solut. l. cum quidam 30. §. quod dicitur. D de acquir. hered. l cum mater 28. D de inoffic. testam. l vlt. D de hered. instit.* Vide Felin. & DD *in c veniens 1 extr. de testib.* & nostros *ad l. 2. §. si dubitetur, D. testam. quemadm. aper.*

12 Etsi quò longior est absentia, eo probabilior videri debet rumor, qui circumfertur de mortuo. Bald. *cons. 398. incip per solam famam, lib 2.* Alexand. *cons. 25. col. 2. & cons. 117. col 1 lib 4.* cum aliis, quos refert & sequitur Crauet. *cons 117. num vlt.* Vbi addit, probari etiam mortem, si quis pro mortuo habitus sit per coniunctos, qui vestes lugubres detulerint.

13 Ex ratione Papiniani, quam Vlpia. refert *in l Papinianus 20. D. de minor.* Etsi enim ibidem eam ille improbat, tamen in proposito casu optime procedit, *arg. l testamenta 26. in princ. & §. 1. D. de testam. milit.*

TIT. VI.

DE CONDIC. OB TVRP. caus.

DEFINITIO I.

Fumi venditor tenetur condictione ob turpem causam.

CONSILIARIVM Principis, qui alterius potentioris aulici nomen & gratiam mutuatus literas legitimationis à Principis liberalitate pro Titio gratis extorserat, cum ex chirographo ducenda peteret, quæ in eam rem Titius pro legitimatione obtinenda promiserat, placuit doli exceptione summouendum esse,[1] quod pessimi & turpissimi exēpli ea res esset,[2] quamque iam olim Alexander Seuerus vindicasse dicitur in persona illius, quem ex hac causa, quasi fumum vendidisset, fumo perire iussit.[3] Quas tamen impensas ob eam rem factas esse probaretur, eas restitui benigne placuit,[4] imputatis nimirum vsuris, quas per multos annos actor hic tanquam creditor à debitore indebitas exegisset.[5] Nec simile visum est, quod frequentissimo vsu receptum cernimus, vt Princeps aulicis suis quasi præmij & mercedis loco literas Nobilitatis, vt vocant, aut Notariatus concedat ea mente, vt quæ Principi pecunia eo nomine deberetur, iis soluatur.[6] Eo namque casu nihil fit contra Principis voluntatem, nec proinde contra honestatem, quomodo fit, cum quod Princeps vni se liberaliter concedere arbitratur, per alterum venditur.[7] *Ita Senatus* in secreto auditorio. *Sine die.*

1 Non quasi promissio illa facta esset sine causa, vel quasi secuta causa non fuisset, nec rursum quasi promissoris quicquam interesset, qua arte aut ratione creditor hic satisfeciisset, nihil enim horum dici poterat, sed propter rationem, quæ in *Defin.* sequitur. Facit *l. 1. §. vlt. l 2. l. 6. & pass. D. hoc tit.*

2 Neque enim Principis conscientia aut liberalitas falli debet, *l. vlt. C de his qui à non domin. man sunt.* neque ferendum est, vt ex honestate Principis calumniæ facultas capiatur, *l. pen. C. de hered. instit.* nec parum a furto distant huiusmodi pactiones illicitæ, licet aulicis plerisque familiares, *arg. l. 1. C. de vsucap. pro empt.*

3 Vnde elegans illud Alexandri Imp. dictum, Fumo percat, qui fumum vendidit. Refert Iulius Capitolinus in Alexandro.

4 *Arg. l si pecuniam 5. in fin princ. D. de condict. caus. dat.* in illis verbis; *ita tamen, vt indemnitas tibi praestetur eius quod expendisti.*

5 Neque enim poterant videri debitæ vsuræ eius sortis, quam indebitam esse constabat, ideoque & condici poterant indebiti condictione. *l. indebitas 18. C de vsur. l. si non sortem 26. in princ. & §. 1. & 2. D. de cond. indeb.* Quæ autem repeti possunt, mul o magis imputari, *l. creditor 102. § vlt. D de solut.* Nam de repetitione fuit olim dubitatum, vt constat *ex d. l. 18.* sed de imputatione nunquam. Est enim multo facilius, vt quid imputetur, quam vt restituatur, *l. sumptus 48. D. de rei vindic. l. mulier 22. § si heres, & l. cum proponeretur D. ad SC. Trebell.*

6 Nihil enim refert, an quod Principi debetur ipsi soluatur, aut eius thesaurario, an alij ex eius voluntate, *l solutam 49. D. de solut. cum similib.*

7 Hoc enim casu, vt diximus, & voluntas, & liberalitas Principis circumuenitur, quorum neutrum ferendum est.

DEFINITIO II.

Datum in causam illiciti matrimonij repetitur, quia ob nullam potius, quam ob turpem causam datum intelligitur.

DAta dote in causam illiciti vetitique matrimonij, si matrimonium secutum non sit, constat locum esse repetitioni, nec posse obiici, quod vulgo dici solet, Datum ob turpem causam honeste retineri,[1] aut potius in pari causa meliorem esse conditionem possidentis.[2] Non enim stupti, sed matrimonij causa data dos fuit, vt eleganter iam olim Papinianus noster respondit.[3] At quid si matrimonium secutum sit?[4] Idem dicendum est, siue factum[5] sciuerint contrahentes, siue ignorauerint.[6] Illa enim distinctio tunc tantum necessaria est, cum quæritur de iure fisci, cui ex Valentiniani & Theodosij constitutione[7] dos adiudicanda est, quoties à scientibus celebratum est contra leges matrimonij.[8] *Ita Senatus* in causa Iacobi Lombard de Tremesin, Ant. Calend. Decembr. 1593. De qua in Defin. 2. supr. tit. 1.

1 Etiam cum ex vtraque parte tam accipientis, quam dantis versatur turpitudo. Potior enim causa est possessoris, *l pen. D. hoc tit.* Facit *l vbi autem 3 cum l. seq. eod.* Non dissimile est quod dicimus, Multa interdum honeste accipi, quæ honeste peti non possunt, *l. 1. § proinde D de extraord. cognit.*

2 *d. l penult. l. sive autem 9 § si duobus, D. de public. in rem act.* Idem est in pari delicto, *l vlt. D. de condict. sin. caus. l. 2. C. hoc tit.*

3 *d l vlt D de cond. sin. caus.*

4 Scilicet de facto, non de iure.

5 Id est, causam impediendi matrimonij, quæ multiplex esse potest.

6 Nam & in vtraque specie, *d. l. vlt. D. de cond. sin. caus.* non poterant contrahentes ignorare proximam cognationem & affinitatem, quarum illa in priore specie impediebat matrimonium, hæc vero in posteriore incestum quoque inducebat, nec eo minus tamen condictioni sine causa locum esse vult Papinianus, quia nulla fuit causa dandæ dotis, cum reuera propter legum prohibitionem nullum esset matrimonium, aliud vtique responsurus, si non matrimonij, sed stupri, vel incestus committendi gratia dos data fuisset. Vide Bart. ad eam legem.

7 *In l. qui contra 4. C de incest. & inutil. nupt.*

8 Ignorantes enim & errantes excusat ea ipsa constitutio, dummodo error sit acerrimus, non affectatus aut insimulatus, vt habent verba legis. Dixi ad *Defin. 2. num. 2. & 12. tit. seq.* Obserua tamen, si quid vicissim, vt fieri solet, sponsus futurus sponsæ dederit fauore huiusmodi matrimonij illiciti, nulla id actione peti posse. Nam quæ ratio dat mulieri repetitionem dotis, eadem impedit, ne habere possit donationis petitionem, quia neque dotis, neque donationis dandæ causa vlla subest, cum matrimonium nullum est. Vide Matth. de Afflict. Decis.

TIT.

TIT. VII.

DE OBLIG. ET ACTION.

DEFINITIO I.

Cessionarius siue vtili actione experiatur suo nomine, siue directa quidem, sed ad suum commodum, non potest incipere ab executione, secus si tanquam simplex Procurator agat.

IUS, cui actio vendita aut alio quocunque titulo cessa est, [1] etsi vere ac proprie creditor dicitur, [2] si tamen vtilem actionem, quam ei competere Pius voluit, [3] suo nomine exerceat, [4] præcise executionis ius non habet, siue diplomate principali, quod de Debitis vocant, in eam rem vti velit, siue literas à Iudice postulare, [5] quas pristinus creditor pro suo iure impetrare ante cessionem poterat, [6] & post cessionem quoque, si aliud nihil obstaret, adhuc posset. [7] Idem est, si directæ actionis potestate vtatur ex persona quidem cedentis, sed in sui ipsius commodum. [8] Incipere itaque debet ab actione, non ab executione. [9] Instrumentum enim, quod in persona cedentis fuit guarentigiatum & ab omni exceptionis periculo immune, [10] desinit esse tale in persona cessionarij, [11] cum passim occurrant multa, quæ aduersus cessionem aut cessionarium ipsum obiici possunt. [12] Nisi talem proponas cessionem, quæ sciente & consentiente debitore facta sit. [13] Hæc enim sicut proxima est delegationi, [14] ita eodem iure hactenus censeri debet, vt nulla exceptione repelli possit cessionarius. Ne ea quidem, quæ cedenti ipsi aut deleganti nocere potuisset. [15] Sane si cessionarius non suo, sed cedentis nomine & in eius commodum directis actionibus mandatis experiatur, cum alienæ actioni nudum præstet ministerium, [16] licet in rem suam Procurator factus sit, causa nulla est, cur non mandantis iure vti & possit & debeat. [17] *Ita Senatus* in publico auditorio ex tempore pro Iacobo Bluet, contra D. Emerium de Monfalcon. Iunge Defin. 10. De hered. vel act. vendit. *Sine die.*

1 Potest enim actio vendi, vt & aliares quælibet, *tot tit. de hered. vel act. vendit. D. & C.*

2 Creditores enim dicimus omnes eos, quibus ex quacumque causa debetur, dum ne exceptione vlla possint summoueri, *l creditores* 10. *& seqq. l. 1. D. de reb. cred.* Roman. tractans de cessionario *cons.* 142.

3 *L si cum emptore* 16. *D de pact.*

4 Quod facere pro suo iure potest post rescriptum illud Diui Pij, *l. 1. C. hoc tit. l postquam 7. cum seq. C. de hered. vel act. vend l. vlt. C. quand fis. vel priuat.*

5 Nicolaus Boer. late *quæst.* 10.

6 Longe namque aliud est, suo nomine quem experiri, aliud alieno, *l. qui stipendia* 9. vbi DD. *C. de procur.* Facit *l. Procuratore* 55. *D. eod.*

7 Remanent enim penes eum directæ actiones, quarum vigore vtiliter agere potest, adeoque transigere, si nondum emptori solutum sit, aut cum eo transactum: quibus casibus doli exceptio competit debitori, cui & necessaria est, *d l si cum emptore* 16. *D. de pact. l vlt. D. de transact l* 3 *C. de nouat.* De quibus tamen omnibus legibus vide quæ sufusius & per plura capita scripsimus *lib.* 12. *Coniect.*

8 Parum enim refert, an quis ex sua persona agat, an ex aliena ad suum commodum, *l si non sortem* 26. *§. libertus.* vbi Castrens. *D de condict in lib.*

9 Quod legimus esse ordo iudiciorum, *l. 1. Cod. de execut. rei iudic §. omnium, Inst. de pœn. temer. litig.*

10 Quo minus saltem paratam debuerit habere executionem. Ideo enim guarentigiata instrumenta dicuntur, quod habeant vim rei iudicatæ, non quidem ex iuris ratione, sed ex auctoritate statuti, vt scripsimus.

11 Vt euenit plerumque, mutatione personæ mutari statum & qualitatem rei, *l. per curatorem* 90. *§. 1. D. de acquir. hered. l. vlt Cod. de inoffic. testam. l sed si plures* 10. *§ filio, de vulg & pup. substit.*

12 *Ex l per diuersas* 22. *& Lab Anastasio* 23. *C. mandat.* Aut ex titulo *de aucten. iudic. mut. caus. fact.* vel ex illo, *Ne liceat potent.*

13 Potest enim fieri non solum ignorante illo, sed etiam inuito, *l. nominis* 3. *C. de hered. vel act. vendit.* In eoque differt cessio aut venditio nominis à delegatione, *l. 1. Cod. de nouat. & delegat.*

14 Neque tamen delegatio est, quia cedenti remanet directo obligatus debitor, qui per delegationem esset ab eo liberatus, solique illi obligatus, cui facta fuisset delegatio, quoniam omnis delegatio includit necessariam nouationem, *l. delegare* 11. *& pass. D eod. de nouat. & deleg. l. 3. C. eod. l pupilli* 96. *in princ. de solut.*

15 Nam & idem facta delegatione contingeret, *l si quis delegauerit* 12. *l. doli* 19. *l. penult. D eod.* Imo etsi non debitorem quasi debitorem delegauero creditori meo, nulla exceptio locum habebit, sed condictio aduersus eum, qui delegauit, competet, *l si non debitorem* 13. *eod.*

16 Tanquam alius quilibet simplex Procurator, *l. quod meo* 18. *D. de acquir possess.*

17 Castrens. & cæteri *ad d l. qui stipendia* 9 *C. de procur.* Nam qui in rem suam Procurator factus & multò magis agere potest tanquam simplex Procurator & alieno nomine, quo casu perinde est ac si ipse alius ille ageret. Fallit tamen in illis casibus positis *in d. l* 3. *Cod. de nouat.* quæ non de cessa actione loquitur, sed de mandatis actionibus, quod longe diuersum est, vt nos docuimus ad eam legem, *lib.* 12. *Coniectur.*

DEFINITIO II.

Persecutio fideicommissi an & quomodo cumulari possit cum petitione curationis bonorum?

QVi fideicommissariæ hereditatis restitutionem ex testamento petit, quasi impleta iam fideicommissi conditione per mortem eius, qui iam inde à multo tempore absens sit, [1] potest eodem libello aut iudicio, si mors negetur, petere, vt sibi absentis bonorum cura deferatur. [2] Etsi enim actiones hæ contrariæ & incomparibiles videntur, [3] propterea quod neque fideicommissum ante mortem deberi potest, [4] neque cura post mortem decerni: [5] possunt tamen simul dummodo alternatiue proponi, [6] cum in huiusmodi genere actionis proponendæ vtraque in suo casu seperatim vires suas exerat, perinde ac si sola proposita esset; [7] nisi cum alternatio ob eam causam fit, vt reus electionem habeat, vtram actionem excipere malit; quod quando euenit, vnius electione tollitur altera. [8] *Ita Senatus* ex tempore Non. 5. Iuniis, 1590.

1 Neque enim absentia longi temporis sufficit ad probandam mortem, præsertim cum mors est fundamentum intentionis, siue agendo, siue excipiendo. Bart. & cæteri *ad l. 2. §. si dubitetur, D. testam. quem. aper.* nisi probetur, absens annum centesimum, si adhuc viueret, iam fuisse excessurus, qui finis vitæ longissimæ hominis est, eoque iure vtimur *ex l. an vsusfructus* 56. *D. de vsufr. l. si vsusfructus* 8. *de vsufr. leg.*

2 Is enim curator bonis dari solet, cuius magis interest bona conseruari, ac proinde qui bona in casum mortis habiturus est, cuiuscumque sexus sit aut ætatis, *l. 2.* vbi DD. *de curat. bon dand.*

3 Ideoque non admittendæ, *l. si quis egerit* 88. *D. de iure. l. 1. Cod. eod.*

4 *L. Statius Florus* 48. *§. Cornelio, D de iur. fisc.*

5 Nisi in casu *l. 1. §. quod si nihil, D de curat. bon dand* & aliis casus similibus, si qui sunt.

6 Scilicet cum protestatione, de qua *in l. 1. §. quia autem, D. quod legat.*

7 Sufficit enim, quod hic actor in alterutrum casum omnimodo rem habere debeat, licet alio atque alio iure, *arg. l. ventre* 84. *de acquir. hered l. 4. §. vlt. de bonor. possess. contr. tab.*

8 Bald. *ad l. 1. oppos. 3. C. de iurt.* Crauet. *cons.* 16. *num.* 6, 7. *&* 8. Lanfr. Bald. *cent. 5. decis.* 497.

DEFINITIO III.

De iure agendi ex pacto de retrouendendo aut retropermutando contra tertium possessorem, aut heredem cum beneficio legis & inuentarij.

ACtio, quæ ex contractu competit ad redhibendam rem ea lege alienatam,[1] (vulgo retractum conuentionalem *vocant*[2]) licet in personam sit, vt cæteræ omnes, quæ ex contractu proficiscuntur,[3] iure tamen quodam singulari, quod veteris statuti auctoritate[4] introductum fuit, sic comparata est, vt aduersus possessorem quemlibet, siue vniuersalis, siue singularis successor ille sit, perinde exerceri possit, atque si ipse contraxisset.[5] Etsi autem de eo redhibendi iure Statutum loquitur, quod competit ex pacto de retrouendendo, non aliud tamen iuris est, si permutatio, non venditio præcesserit, & pactum interuenerit de retropermutando.[6] Nam sicut in cæteris fere omnibus,[7] ita hac potissimum in re vtriusque contractus eadem ratio est,[8] quæ facit, vt idem quoque ius constitui debeat.[9] Proinde si is, aduersus quem agitur, possideat rem redhibendam, tanquam heres illius qui contraxerat, licet vtatur beneficio legis & inuentarij,[10] tamen ad generalem discussionis instantiam inter creditores agitandam remitti actor non potest, quomodo remittendus esset, si personalis hęc actio aliarum iure censeretur.[11] Nam etsi singularis successor existeret, aduersus eum tamen perinde vt diximus agi ex contractu posset,[12] quasi re ipsa affecta huiusmodi conuentionis potestate.[13] *Ita Senatus* pro Illustri D. Georgio de Mouxi Comite de Monreal, contra Illustrem D. Henricum de Saluces D. de Carde. Mens. Iul. 1592.

1 Quoties enim alienatio fit certa lege, actio competit ex ipso contractu, ad id, quod pacto comprehensum est, si ratio bonæ fidei sit, sin minus actio præscriptis verbis, quasi pactum sit pars contractus, *l. si venditor 6. § vlt. D. de serv. export l fundi partem 29. D. de contrab. empt. l si lib. 7. cum duabus seqq. & pass. D. de præscr. verb.*

2 De quo late Andr. Tiraq. *in tract. ille, de vtroque retractu conuent & municip.*

3 *L. 1. & 2. actionum 25. & pass D. de oblig. & act.*

4 Quod extat in vet. Statut. capit. incip. *Rempublicam.*

5 Quod ius statutarium plerique putant à iuris communis ratione non abhorrere secuti Castrens. *ad l. si cum venderes 13. D de pign. act.* Contra quos tamen vide quæ scripsi *in Chiliade de error. pragmat.*

6 Quamuis dici soleat, statuta, quæ à iure communi exorbitant, non esse extra casus suos extendenda, ne quidem ex identitate rationis.

7 *L 2. D de rer permut. l 2. C. eod. l. Titia 62. D. de iur. dot.*

8 Vt placiti fides seruetur ei, qui bona fide contraxit, quique non aliter fuerat contracturus: vterque enim contractus bonæ fidei est, *d. l. 2, C. de rer permut.* etsi permutatio non nisi re contrahitur, emptio autem nudo consensu, *l. 1. D eod.*

9 *Ex vulg reg. l illud 32. D. ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam, D. de iniust rupt.* præsertim in fauorabilibus, *arg. l cum quidam 9. de lib. & posthum. l hoc modo 64. de cond. & demonstr.* quale creditur esse hoc statutum.

10 Quod heredi competit tanquam heredi ex constitutione Iustin. *in l. vlt C de iur delib.*

11 *d l. vlt §. & si prefatam, & §. donec.* Facit *tot. tit. D. de reb. auctor. iudic. poss. vel venund.* qui non nisi ad personales actiones pertinet.

12 Vigore scilicet statuti, vt diximus *num. 5.*

13 Sic enim plerique putant, ex solo pacto de retrouendendo intelligi rem ipsam obligatam, contra quos tamen scripsimus *in Chiliad. de error. pragm.*

DEFINITIO IV.

Syndicus finito officio, nec dum tamen redditis rationibus, an & quomodo conueniri possit pro debito Vniuersitatis?

SYndicus quidem finito officio non recte proprio nomine conuenitur pro Vniuersitatis debito, quod ipse durante officio & ex causa legitima contraxerit.[1] Sed tamen quandiu rationes non reddidit,[2] & conueniri potest & condemnari, vt cum effectu curet solui debitum per nouos Syndicos,[3] intra certum tempus arbitrio Iudicis pro personarum qualitate & debiti quantitate statuendum.[4] Quo elapso si creditori satisfactum non sit de suo soluat, mox à posterioribus Syndicis repetiturus,[5] quantum ratio & æquitas suadere videbitur.[6] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro R. D. Angelo Iustiniano Gebennensi & Priore de Talloire contra Syndicos Necienses, 8. Id. Febr. 1593.

1 Quia quod Vniuersitas debet, non debent singuli, *l sicut 7. §. 1. D. quod cuiusc. vniuers. nom.* nec proinde Syndicus, qui finito officio suo non nisi priuatus est, & cui non debet officium suum esse damnosum, *l videlicet 24. D. ex quib caus. maior. l. sed si quis 7. D. testam quem aper.* Idem est in tutoribus & curatoribus, *l. 1. C. quand. ex fact. tut.*

2 Quia tandiu potest ei imputari, cur non rationes reddiderit, haberique contra se præscriptionem. Etsi enim non sit certus debitor pecuniæ, quia fieri potest, vt post redditas rationes appareat creditor, tamen negari non potest, quin sit debitor reddendarum rationum.

3 Ad quos pertinebit, vt rationes sibi reddi curent ad inuestigandum, an penes hunc, qui fuit Syndicus, aliquid resederit ex Vniuersitatis pecunia, vnde solui possit.

4 Vt fieri solet in dilationibus omnibus, quoties tempus cœptum à lege statutum non est, *l. 1. 2. & vlt. C. de dilat.*

5 Quod enim Vniuersitatis nomine solutum est, ab Vniuersitate ipsa eiusve Syndico restitui æquum est, ex ratione *d l. 29. ex quib. caus. maior.*

6 Hoc ideo adiectum est, quia si ex negligentia & contumacia huius quondam Syndici aucta sit quantitas debiti condemnatione expensarum, vel quo alio modo, non debet ea res nocere Vniuersitati, quæ pupillo hac parte comparatur, *arg l. non est ignotum 6. C. de admin tut. l. quoties 6. § nec vtique, D. eod. l qui solidum 78. §. etiam, de legat. 2.*

DEFINITIO V.

Alius casus, in quo Syndicus finito officio conueniri potest proprio nomine pro debito Vniuersitatis.

PRo debito Vniuersitatis capi singulos inciuile & iniquum est,[1] cum non singuli debeant, quod Vniuersitas debet:[2] Syndicos tamen & administratores capi posse receptum est,[3] præsertim ex quo interpellati vt soluerent fuerunt negligentes.[4] Idque siue ipsi obligati sint, siue in obligatorum locum & officium successerint.[5] Addo *& officium*, quia, vt proxime dictum est,[6] finito officio neque Syndicus, neque heres eius pro debito Vniuersitatis vrgeri potest. Hoc ita, nisi Syndicus, qui pecuniam fortasse mutuam accepit, docere nequeat, versam esse in vtilitatem Vniuersitatis. Tum enim conueniri ipse potest,[7] & consequenter heres eius, si ante redditas rationes ipse decesserit.[8] Neque enim minus requiritur, vt probet Syndicus, versam pecuniam in vtilitatem Vniuersitatis, quam vt se Syndicum esse aut fuisse ad hoc vt ne proprio nomine conueniatur.[9] Igitur multo magis finito quoque officio Syndicus conuenietur, si probetur, in suos vsus acceptam pecuniam conuertisse.[10] Idemque erit, si pro debito per priorem Syndicum contracto sequens Syndicus, consentientibus & mandantibus Vniuersitatis moderatoribus, pecuniam à singulis ad soluendum exegerit,[11] nec soluere creditori. Nam & finito Syndicatus officio perinde conuenietur, si non probet à se solutam creditori pecuniam,[12] redditasve rationes. Quibus sane redditis nulla aduersus eum actio aut Vniuersitati ipsi,[13] aut Vniuersitatis creditori,[14] nisi pro reliquis[15] superesse potest. *Ita Senatus* ex tempore pro N. Colombet 15. Cal. Aug. 1593.

1 *L. vnic. C. vt mill. ex vican pro alien. vican. debit. ten. lib. xi. tit. 56.*

2 *L. sicut 7. §. 1. D. quod cuiusq. vniuers. nom.*

3 Difficile enim est, vt ex mera iuris ratione id defendi possit, *l. 1. §. quod si nemo, l. an ciuitates 8. eod.* Vide *l. 97. de cond. & demonstr.*

4 Neque

4 Neque enim possunt conqueri, cum sibi debeant imputare, cur fuerint negligentes, *l Diuus 14. in fin. de offic. præsid. l. non enim 16. D. ex quibus caus. maior.*

5 Eiusdem enim iuris est successor, cuius & decessor fuit, *l. properandum 8. §. fin autem vtraque, C. de iudic.* præsertim cum successor est ex necessitate, in quem etiam, licet sit singularis, transit instantia iudicij, *l. in iudicio 47. in fin princ. D sam. ercisc.*

6 *Defin prox. num 1.*

7 *L. ciuitas 27. D. de reb. credit.*

8 Hic enim vt & in aliis fere omnibus succedit heres in ius & obligationem defuncti, cum eadem persona esse existimetur, *vulg. iurib.*

9 Nam quod dici solet, neminem prius creditorem ciuitatis existimari, quam probauerit, versam esse pecuniam in rem Vniuersitatis, *Auth. hoc ius, in fin. C. de sacros. Eccles Nouell. 120. de alien & emphyt. c. 6. §. 2. circa fin.* tunc locum non habet, cum per Syndicos & administratores, qui repræsentant Vniuersitatem, pecunia recepta est, vt Zasius, Gothofr. & alij notant *ad d. l ciuitas:* post Bald. *ad d. Auth. hoc ius.*

10 Nam & cum de eo non constat, non aliam ob causam tenetur Syndicus finito officio, quam quod eam pecuniam in suos vsus conuertisse præsumatur. Denique semper tenetur proprio nomine, adeoque vt plurimum etiam apud vsuras, qui alienam pecuniam in suos vsus conuertit, *l die 25. §. 1. l. Quintus 28. D. depos. l. 4. C eod.* imo & furti actione hic se obligat, *l. 3. eod.*

11 Id enim hodie per Syndicos locorum solet expediri secundum consuetudinem, quæ ibi recepta est. Nam & in quibusdam locis actores in eam rem & exactores constituuntur, quorum munus à Syndicorum officio prorsus est separatum. Facit *l. item eorum 6. §. 1. in fin. & §. vlt. D quod cuiusq vniuers.*

12 Adeo vt nec in aliam causam possit expendere pecuniam, quæ in hanc corrogata est, si Vniuersitas consentiat, vt nec quicquam aliud facere contra mandatum, *l diligenter 5. in princ & § 1 D mandat.*

13 Qui imputare sibi debet, cur pecuniam in alios vsus erogari consenserit, quam in quos fuerat corrogata.

14 Qui vtique plus iuris habere nequit propter Vniuersitatem, quam ipsa Vniuersitas, si non delegatio facta sit, vt plerumque fit.

15 Nam nec rationes videtur reddidisse, qui reliqua non soluit, *l. cum seruus 82. in fin. de condit. & demonstr. l non solum 8. § is qui reddere, D de liber. legat. l si ita 13. §. hac quæstio, D. de manum. test.*

DEFINITIO VI.

Obligatus tanquam administrator quando proprio nomine tenetur.

OBligatus ad certam pecuniæ quantitatem tanquam thesaurarij aut alterius administratoris vices gerens, si quo tempore se obligauit, ea instrumenta acceperit à creditore, ex quibus parata ipsi creditori aduersus thesaurarium actio esse poterat, non inutiliter postea vt soluat proprio nomine conuenitur,[1] licet de fiscali pecunia se dixerit soluturum.[2] Nempe quia obligationem alienam in se suscepisse videatur hoc ipso, quod creditori aduersus priorem debitorem agendi facultatem ademerit,[3] quasi prioris illius debitoris nomen emisse videatur.[4] Quod cum ita sit, nihil creditoris interest, ex qua pecunia sibi soluatur,[5] pertinetque ea res ad curam & onus expromissoris, vt sibi, vndecunque volet, pecuniam corroget, ex qua soluat. *Ita Senatus* in causa Turielli Procuratoris 6. Cal. Aug. 1593.

1 Quia ex proprio facto conuenitur, non tam quod promiserit, quam quod instrumenta acceperit.

2 Quæ adiectio facit quidem, vt tanquam thesaurarij vices gerens promisisse videatur, sed non vt eo minus proprio nomine teneri debeat, si instrumenta, quæ propriis manibus accepit, non reddat.

3 Est enim perpetuum, vt quisquis facto suo alteri actionem ademit hoc ipso teneatur, & quidem de dolo, si alia actio nulla sit, *l. si quis 9. §. item si tabula, l. rei quam 33. l. si quis tabulas 35. l. penult. D. de dolo, l. qui tabulas 42. D. ad legem Aquil. l. 3. §. si quis dolo, D. de tab. exhib.* [Iunge *Defin 15. & 17. num. 3.*]

4 Suas enim contra thesaurarium actiones huic condemnato mandare creditor debebit ipso saltem tempore solutionis, *argum. l Modestinus 76. D. de solut. l. 5 §. penult. D. quib mod. pign. soluit. l cum pupillus 21. D. de tutel. & ration. distr.*

5 Id est, ex fiscali, an ex propria debitoris. Nam si ex aliena, non contingeret liberatio, quia non posset acquiri dominium eius pecuniæ creditori, *l Cassius 17. D. de solut. cum simil.* Aliud est in credito, *l non vnde 7. C. si cert. petat.*

DEFINITIO VII.

Contractus inutilis confirmatur ex subsecuta obseruatione.

CVm transactio aliusve contractus, de cuius viribus alioquin dubitari poterat, effectum habuit ex subsecuta obseruantia, non est necessarium auxilium præscriptionis longi aut longissimi temporis. Tantum enim operatur obseruatio sola, quantum accedens præscriptio operari posset ad contractum confirmandum.[1] *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Valoire & de Valmenier 13. Calend. Ianuar. 1593.

1 *L. 2. C. commun. vtriusque iudic, l 4. §. vlt. & seq. C. de arbitr.* Cravet. *consil....*

DEFINITIO VIII.

Obligationes contractæ in fauorem militum, licet per instrumentum authenticum & guarentigiatum non habent hodie paratam executionem pendente lite propter præsumptionem, quæ contra milites viget.

GRassante bello & militibus, vndique per fas & nefas, vt fit, pecunias corradentibus,[1] si probetur aliquis militi obligatus ex causa mutui,[2] licet numeratam fuisse pecuniam scriptum sit in instrumento authentico & guarentigiato,[3] debitor autem excipiat per vim aut metum adactum se vt contraheret,[4] nec nisi dicis causa factam numerationem,[5] de facti veritate necessario inquirendum est, priusquam fiduciaria vlla pro creditore fiat condemnatio.[6] Iuris enim præsumptio est contra militem,[7] maxime vero si proponas, Syndicum Vniuersitatis obligarum centurioni alive, qui aliquam inter milites auctoritatem habuerit. Solent enim illi potissimum, qui potestate aliqua præditi sunt, indignissima huiusmodi facinora in Syndicorum necem comminisci.[8] Finge præterea filiumfamilias, qui non aliam habere potuerit pecuniam ad credendum, quam quæ ipsi ex rapinis & latrociniis accesserit.[9] Nulla sane ratio est, vt his casibus pro instrumento præsumamus pendente lite:[10] quamuis nihil probante Syndico consequens omnino futurum sit, vt contractui stari oporteat.[11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Syndicis du Bonuillaret, contra N. la Griue, 3. Non. Mart. 1594.

1 Etsi enim iubentur milites tam mites & benevoli esse circa collatores tributorum, quam audaces & feroces esse debent contra inimicos, *l. 2. §. sicut autem. C. de offic præf prat. Afric.* nemo tamen nescit, quam longe aliter hodie illi se habeant, & quantæ sint temeritatis & audaciæ, vt de publicanis scriptum est *in l. quanta 12. D. de public. & vectig.* In tanta scilicet temporum nostrorum licentia, &, vt Cicero dicebat, impunitate gladiorum.

2 Etsi mutuam pecuniam dare miles non prohibetur.

3 Quod alioqui solet habere paratam executionem, quasi vim habens rei iudicatæ, vt Bart. tractat *ad l. cum vnus 13. D. de reb. auctor. Iud possid.*

4 Facit *l penult & vlt. & tot. tit. D quod met. caus.*

5 *Vt in l. 4. D. commod l 1. §. excusantur 34. D. ad SC. Sillan.*

6 Melius enim est ab initio prouidere, quam post vulneratam causam remedium quærere, *l vlt. C. in quibus caus. in integ. non est necess.* Eo magis, quod contra ius rationem receptum est, vt ex instrumento guarentigiato possit incipi ab executione, *l. 1. C. de exec. rei iudic.*

7 His scilicet nostris temporibus, quibus vix vlla superfunt antiquæ disciplinæ militaris vestigia. Alioqui ad inuidiam nocere militi dignitatem suam non oporteret, *l ad inuidiam 6. C. de eo quod met. caus.*

8 Quo quis enim potentior, eo & suspectior est inter eos, qui mali præsumuntur.

9 Nulla enim bona filiusfamilias habere potest, *l. lex Cornelia 28. vers. quia non efficitur, D. de vulgar. & pupill. substit.* nisi saltem probet, sibi obuenisse, postquam placuit Iustiniano *in l. cum oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.* vt capax sit aduentitiorum.

10 Sufficit enim sola negatio, præsertim facta in iudicio, vt res dubia fiat, *l. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non lic.*

11 Non enim vsque adeo præsumendum est contra militem, vt instrumenti publici fides penitus conuellatur, semperque incumbit probatio ei, qui vel dolum vel metum allegat etiam in exceptione, *l. quoties 18. §. qui dol., D. de probat. cum similib.* & sufficit, pendente lite nullam haberi rationem instrumenti, nec simplici iussione, vt alias, sed causa cognita rem expediri, *d. l. vlt. § vlt. quod met. caus.*

DEFINITIO IX.

In contractibus innominatis quando & quomodo locus sit pœnitentiæ.

QVod vulgo traditum est, in contractibus innominatis locum esse pœnitentiæ,[1] sic accipi debet, vt non solum re integra locus sit, sed etiam postquam ex alterutra parte contractus iam implementum habuit,[2] (quæ res initium obligationi præbere solet,)[3] nimirum ex parte illius qui impleuit.[4] Nam ex parte eius, cui impletum & satisfactum est, constat non esse locum pœnitentiæ, posseque illum cogi omnimodo, vt ex latere suo impleat.[5] *Ita Senatus* pro N. Andræa de Bienuenu Consiliario Principis, contra N. Gothofredum de Dompierre, Idib. April. 1565.

1 *L. si pecuniam 5. in princ. D. de condict. caus. dat.* vbi tamen vide plures exceptiones apud Gothofredum ex Iasone & Zasio: Nisi, inquit, agatur de pia causa, de dote, de libertate, de lite renouanda, nisi post dationem de re aliqua ex intervallo faciendo conuenit, nisi pœnitendi facultati renunciatum sit, nisi de permutando, nisi sub conditione, nisi de contractu aliquo innominato non respectiuo actum sit, nisi denique talis contractus sit vestitus publica scriptura, vel partium iureiurando.

2 Non enim prodesse debet ei, qui ex parte sua non impleuit, quod aduersarius impleuerit.

3 Sunt verba Pauli, *in l. 1. § item emptio, D. de rerum permutat.* vbi loquitur de permutatione, quæ est contractus innominatus.

4 Quia nec poterat cogi, vt impleret aduersario prius non implente. Hoc tamen accipiendum videtur cum aliquo temperamento, nimirum si aduersario possit imputari, cur non citius impleuerit, *arg. l. quod dicimus 105. D. de solut. cum simil.*

5 Ne alioqui in eius potestate sit facere post contractam obligationem, ne sit obligatus, contra *l. 2. §. Scæuola, D. de eo quod cert. loc. l. 4. C. hoc tit.*

DEFINITIO X.

De obligatione contracta per promissionem de vendendo.

CVm à Titio emere vellem fundum Corneliânum, persuasisti mihi, vt ab eo tractatu discederem, quod in eo esses, vt non illum duntaxat fundum ab ipso emere velles, sed cætera quoque bona quæ habebat omnia. Et promisisti, te posteaquam bona illius omnia emisses, eum mihi fundum venditurum precio centum aureorum.[1] Non poteris petenti mihi denegare venditionem, eo solo prætextu, quod fundus ille tibi pluris venditus fuerit.[2] Nam etsi promisisses, te mihi donaturum fundum,[3] valeret conuentio, nec sine causa facta videretur,[4] cum satis iusta causa illa sit, quod propter te, tuamque fidem secutus à tractatu discessi,[5] atque ita effeci, vt & cum fundum & cætera Titij bona ex emptione habueris. Proinde non est, quod obiicias, fieri me hoc casu locupletiorem cum tua iactura:[6] Siquidem tanti æstimasse videris, quod passus sum te mihi in emptione præferri,[7] cuius concursu & æmulatione multo deterior fieri conditio tua potuisset.[8] Id vero non eo solum casu procedit, quo tu omnia Titij bona vno precio emeris, vt nesciri possit, quanti fundus Cornelianus fuerit æstimatus,[9] sed etiam si fundo Corneliano certum precium separatim dictum sit, quod vix sit vt ita fieri conueneris, nisi malo consilio & fraudandi mei gratia, vt amplius precium à me exigeres & reposceres, quam quo te mihi promiseras venditurum.[10] *Ita Senatus* in eadem causa, de qua in Defin. 10. sup. De pact.

1 Simile quiddam est, *in l. & elegantem 7. § seruus 8 & in l. si quis 9. § 1. D. de dolo.*

2 *Arg. l. ad rescindendam 4. C. de rescind. vend.*

2 Quo casu de precij quantitate tractari non oporteret.

4 Nec rursus pactum nudum intercessisse, quoties certa lege quid datum vel factum probaretur, *l. si dominus 8. in fin. l. solent 15. D. de præscr. verb.*

5 *Arg. l. naturalis 5. § quod si faciam, eod. tit.*

6 Contra *l. nam hoc naturæ 14. D. de condict. indeb. l. iure naturæ 206. de reg. iur.*

7 *Arg. l. fundi partem 79. D. de contrah. empt. l. si venditor 6. §. vlt. D. de serv. expor.*

8 Is enim est, quem nos dicimus calorem licitationis, *in l. locatio 9. de publ. & vectig.* Facit eleganter *l. ita vt 36. §. 1. vers. neque enim, D. mandat.*

9 Aliquando enim fit, vt plures res vendantur vno confusoque precio, aliquando vt separatim in singulas res certum precium constituatur, *l. si duorum 42. de act. empt. l. si duos seruos 47. l. cum plures 72. D. de euict.*

10 Quod tibi licere non debet, *d. l. 36. § in fine, D. mandat.*

DEFINITIO XI.

Pœnalis stipulatio neque nouat præcedentem obligationem, neque facit eam alternatiuam, vt electionem acquirat debitori.

PRomisisti te mihi venditurum fundum Corneliânum precio centum aureorum, subiecta etiam, ni venderes, pœna, quanti mea interesset. Non idcirco liberaberis offerendo pœnæ nomine, quanti mea interest, si malim rem habere, nihilque aliud impediat, quo minus fundum ipsum vendere & tradere debeas.[1] Neque enim pœnalis stipulatio, nouat præcedentem obligationem,[2] sicut nec illud facit, vt obligatio quasi alternatiue concepta videatur, ac si promisisses vendere, aut id quod mea interesset præstare: quo casu electio tua esset ex regula iuris, quæ dat electionem debitori.[3] Igitur neque in mea electione erit pœnam petere, cum tu factum præstare possis,[4] neque in tua pœnam soluere, cum possim petere vt vendas.[5] Nam quemadmodum non potest cogi stipulator, vt agat ex pœnali stipulatione,[6] ita nec æquum est, pœnalem stipulationem prodesse debitori, vt adferat illi commodum electionis, cum aduersus eum interposita sit.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Præsertim si adaptes hanc Definitionem ad eum casum, de quo in præcedenti dictum fuit. Proxime enim accedit conuentio illa ad mandatum, ex quo non est æquum, vt lucrum aliquod tibi acquiras, aut vt impedias venditionem eo solo prætextu, quod me animosiorem emptorem cognoueris, vt ait Iauolenus *in l. ita vt 36. §. 1. in fin. D. mandat.* Alioqui posset dici promissionem de vendendo multum differre à venditione, vt tractat Bartol. *ad l. vltim. num. 8. D. de condict. caus. dat.* neque ex promissione de vendendo condemnari promissorem ad aliud posse, quam ad id, quod interest stipulatoris, cum tamen, si venditio facta esset, rem ipsam præcise tradere cogeretur, *l. 1.* vbi Bart. & cæteri communiter, *D. de act. empt.* Scripsi *lib. 6. Coniect. cap. 17.*

2 *L. si pacto quo pœnam 14. l. petens 22.* & vtrobique Dec. & cæteri, *D. de pact. l. prædia 28. D. de act. empt.* Excipe casum, *l. obligationum 44 § vlt. D. hoc tit.*

3 *L. plerumque 10. § vlt. D. de iur. dot. l. Stichum aut Pamphilum 95. in princ. D. de solut. cum concord.*

4 Nimirum vsque ad litem contestatam, *arg. l. si Titius 9. de verbor. oblig.* iunct. *l. 3. vers. habebit igitur, D. de pen. leg. l. rescriptum 10. § si pacto, D. de pact.*

5 *d. l. prædia 28. D. de act. empt.*

6 Non

6 Non magis, quam vt agat ex sententia pro se lata, *l. si iudex circumuento, 28. ff de minor.*

7 Similis ratio est, *in leg. in vsionis, 30. §. tametsi, versic. cum talis oratio, D. ad legem Falcid.* Facit quod dici solet, inducta ad vnum effectum non debere operari contrarium, *l. legata inutiliter, 19. de leg. 1. l legata, 14. ff. de adim. legat. l. cum tale, 72. §. vltim. de condit. & demonstr.* Facit *dict. l. 10. §. si pacto, de pact.*

DEFINITIO XII.

Lite pendente non fit adiudicatio prouisionalis creditori, contra quem vrget aliqua præsumptio.

NOn semper lite pendente prouisionalis, vt vocant, & fiduciaria adiudicatio ei facienda est, qui nititur ex contractu, siue per publicam scripturam,[1] siue quod hac parte idem est per priuatam, cuius fides explorata sit,[2] contractus celebratus proponatur.[3] Quid enim si solutionis quam debitor obiicit præsumptiones quædam vrgeant contra creditorem?[4] Finge tractari litem inter debitorem ipsum qui solutionem allegat, & creditoris iam defuncti hæredem, qui nescire possit, an solutio facta sit, necne.[5] Finge creditorem inopem fuisse, qui fame aut in mendicitate perierit, quem proinde non sit credibile pecuniam sibi debitam non exegisse, aut saltem non petiisse, vt in ius traheret recusantem vel differentem debitorem.[6] Finge debitorem probę famæ, quem nemo facile credat, solutionem si facta non esset falso allegaturum fuisse.[7] Quid item si apocham proferat licet suspectam, nec dum falsi conuictam?[8] His casibus & aliis si qui sunt similes magis est, vt locus esse non debeat prouisionali condemnationi.[9] *Ita Senatus* pro sanctissimis virginibus Sanctę Claræ Camber. contra Petrum Louet, Prid. Id. April. 1595.

1 Id est, per instrumentum authenticum & guarentigiatum, de quo diximus, Decis. 8 *num* 3 5 *hoc tit* vbi vide.

2 De qua *in leg scripturas, 11. Cod. qui potior. in pignor. habeant.*

3 Tametsi hoc casu regulariter contra obtineat, vt pendente lite prouisionalis adiudicatio *faciendi* sit creditori, qui & pro se habeat probationem probatam. De quo videndus est Rebuff. *in tract De sentent prouis.*

4 Vt in specie, *l si chirographum, 24 ff. de probat.*

5 De suo enim facto affirmanti magis creditur, quam ei qui de alieno, quoniam alieni non etiam proprij facti ignorantia probabilis est, *l quanquam, 7. D. ad SC Velleian. l. Marcellus, 11. §. iurare, D. rer amot. l. vltim. D. pro suo, l. qui in alterius, 42. de reg. iur.*

6 Nemo enim in necessitatibus liberalis existit, *l. rem legatam, 18. in fin D de adim legat*

7 *Arg l cum de indebito, 25. D. de probat.* etsi parui adeoque nullius momenti esset hæc præsumptio, creditore ipso viuente & solutionem negante.

8 Nam in dubio standum est instrumento etiam obligatorio, ac multo magis liberatorio, tametsi falsum dicatur, quousque de falso cognitum sit, *l 2. C. ad leg. Cornel. de falsi.*

9 Vide omnino Petr. Rebuff. *in supradicto tract. de sentent. prouis.* Neque vero magna sit hoc casu iniuria creditori, quantumuis vero cum id quod differtur non auferatur, *l. deberi, 6. C. de fideic. libert.* & futurum sit, vt augeatur tandem condemnatio vsurarum accessione, si debiti natura id patiatur, *l. 3. §. 1. l tutor. 41. D. de vsur. l. vltim. ff. de re iudic. l. negotiorum, 24. D. de appell.*

DEFINITIO XIII.

De pignoris obligatione expressim, aut tacite per chirographum constituta.

EX chirographo personalis tantum actio nascitur,[1] contra eum exercenda, qui est obligatus,[2] aut si absit, contra curatorem bonis datum.[3] Qui licet nonpersonæ, sed bonis detur,[4] tamen personam debitoris repræsentat, hactenus saltem, vt actiones creditorum excipere cogatur, quamuis non alias exerce-re possit, quam quæ sunt tempore perituræ.[5] Quin etsi chirographo bona debitoris, quod plerumque fit,[6] obligata sint, non prius tamen in bona iure p gnoris agi potest, quam in personam actum sit ad hoc, vt chirographi recognitio fiat,[7] quæ sane per curatorem ipsum non minus, quam per debitorem fieri potest.[8] Ea vero facta vtique hypothecaria competit, si pignus chirographo expressum fuit,[9] aut chirographum ex ea causa scriptum, quæ taciti temporis priuilegium habeat:[10] Imo omni casu secundum eam sententiam qua vtimur,[11] vt creditor chirographarius ex sola chirographi recognitione aut denegatione fiat hypothecarius.[12] Sed non eo minus noua recognitio facienda erit, si tertius possessor alleget collusum esse inter creditorem & curatorem.[13] Quid si inter creditorem & ipsum debitorem? Minime. Cum pignoris obligatio nulla nasci ex chirographo possit in præiudicium tertij possessoris, nisi à quo tempore facta cognitio est.[14] Quo saltem tempore pignus contraheretur ex voluntate debitoris,[15] tamen ante ea contractum non fuisset.[16] Quod non similiter euenit, cum recognitio fit à curatore, qui pignus ipse constituere non potest,[17] sed constitutum duntaxat agnoscere. Is tamen casus semper excipiendus est, quo scriptura priuata trium aut plurium testium subscriptione munita sit, quia quæ est eiusmodi comparatur publicæ,[18] etiam cum de pignoris iure & ordine aduersus alios creditores aut pignorum possessores disputatur.[19] *Ita Senatus* 13. Calend. Maij, 1595.

1 *Tit. de liter. oblig.* apud Iustin.

2 Ex natura personalium omnium actionum, *l. actionum, 25. D. hoc tit.*

3 Curator enim ex hac causa constitui solet, *l. 1 & tot. tit de curat. bon. dand. D. & C.* Adde casum *l. 3. & 5. D. ill tit.*

4 Vt titulus ipse ostendit, *de curat. bon. dand.* Facit *l. sciendum, 20. D. de rit. nupt. l. inter bonorum, 48. D. de administrat. tutor.*

5 Notant nostri *ad l. 2. D. de curat bon. dand.*

6 *Vt in l. cum tabernam, 34. § idem quæsit, D. de pignor.*

7 Sic enim obtinuit ex pragmaticorum errore, quem nos refutauimus, *Decad. 1. de error pragm. Err. 2.*

8 Siue ex comparatione literarum, siue alibunde possit curator scripturam absentis discernere, *l. comparationes, 20. C. de fid. instrum.*

9 Vt in specie *dict. l. cum tabernam, 34. §. idem quæsit, D. de pignor.*

10 *Ex tit. D. & Cod. in quibus caus. pign. vel hypoth. tacit. contrah.*

11 Ex alio pragmaticorum errore, quem nos etiam refutauimus, *Decad. 1. Err. 1.*

12 Iure quodam tacitæ hypothecę, cuius tamen nulla prorsus in iure nostro extant vestigia.

13 Nunquam enim vnius collusio alteri nocere debet, præsertim curatoris vel tutoris, *l. meminerint, 6. C. vnde vi, l. si per lusorio, 14. D de appellat.*

14 *L. scripturas, 11. C. qui potior. in pignor. hab.* Alioqui facile esset prælato die, per scripturam priuatam, creditorum anteriorum licet hypothecariorum ius peruertere.

15 Intellige cum chirographo expressim constituta est pignoris obligatio. Pignoris enim vinculum sicut contrahitur, ita & multo magis confirmatur nudo consensu, præsertim quæ in iudicio interpositus sit, vbi quasi contrahi intelligitur, *vulg. l. 3. §. idem scribit, D. de pecul.*

16 Ex eo namque recognitionis tempore cessat suspicio fraudis, quæ in id vsque tempus conuentionem pignoris inutilem fecerat.

17 Nisi proponas curatorem furiosi, pignusque datum vtilitate furiosi sic exigente, *l pignus, 11 D. de cur. fur.* aut minoris curatorem, qui in sui minoris rem pecuniam acceperit, *l. 3. C si alien. res pign dat sit.* Curator vero bonis datus, licet bonorum quoque administrationem habeat, tamen multo minus liberam habet, neque bonorum statum qui dationis tempore reperitur, & conditionem immutare potest, quasi custodiam magis, quam plenam & liberam rerum administrationem habens, *d. l. inter bonorum.*

18 *d. l comparationes, 20 C. de fid instrum.*

19 *d. l. scripturas 11. C. qui potior, in pign. hab.*

DEFINITIO XIV.

Ei, qui per vim & iniuriam soluere debitum vniuersitatis coactus est, regressus dari debet per actionem negotiorum gestorum.

ETsi pro debito vniuersitatis municipes singulos inquietari, etiamsi de fiscali tributo agatur, nec iuris ratio patitur nec æquitatis, [1] si tamen id factum sit non eo minus illi, qui fuerit inquietatus, actio indemnitatis contra vniuersitatem competet, si aduersus vniuersitatem agere malit, quam contra exactorem. Cum verum sit, vniuersitatis negotium ab eo gestum esse, qui solutione sua vniuersitatem liberauit. [2] Nec male hæc negotiorum gestorum actio dici potest, & quidem, quę ex stricti iuris ratione competat, [3] sed quam tamen alioquin ex æquitate dari quoque oporteret etiam extra cessionem. [4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 3. Non. Maij, 1595.

1 Dixi *Defin. 5 num 15 eod.*

2 Sufficit enim liberationem ex ea solutione contingere, licet ciuiliter non extra ordinem exactio fieri debuerit, vt loquitur Vlpian. *in l. vltim. in fin.* licet in alia specie, *D. quod met. cauſ*

3 Nam quod quis ex necessitate, aut necessitatis suspicione aliena negotia gesserit, non impedit, quo minus negotiorum gestorum & agere & conueniri possit, *l. 3. § fenuls. D. de negot. gestor. l. ob negotium, 18. C eod. l. qua vtiliter, 45. § vltim. D. eod.*

4 Quia negari non potest, quin huius facto pecunia peruenerit ad exactorem, & vniuersitati liberationem attulerit, *l. non omnis, 19. § si pupillus, vers. non alia ratione*, iunct. *l. si & me & Titium, 31. D. de rebus credit.*

DEFINITIO XV.

Syndicus, qui pro debito vniuersitatis se suaque omnia pignori obligauit, licet tanquam Syndicus, conueniri tamen etiam finito officio potest.

SYndicus vniuersitatis nomine obligatus tanquam Syndicus, si bona sua obligauerit, præsertim cum clausula constituti; [1] (quanquam ne hoc quidem necesse est [2]) non male ex eiusmodi obligatione conueniri, etiam finito officio, potest, adeoque detrudi in carceres, si, vt plerumque fit, [3] personam quoque suam obligauerit pignori: Tametsi soleat dici obligationem ex causa officij contractam finito officio finiri, [4] & in sequentem Syndicum transferri: id enim tum vere dicitur, cum Syndicus nomine tantum vniuersitatis obligari voluit, non etiam suo, quod sane in eius persona non euenit, qui seipsum suaque omnia obligauerit. [5] Neque enim cogi quispiam potest, vt seipsum suaque bona pignori obliget, cum non nisi tanquam Syndicus obligari vult, sed tantummodo, vt vniuersitatis res pignori det vel hypothecæ. [6] Proinde videtur is, de quo dicimus obligationem vniuersitatis in se vltro suscepisse? [7] Quod vbi semel factum est, fieri certe nequit, vt semel bene contracta obligatio tempore finiatur. [8] Dices, Quid ergo debitori proderit, quod cum esset Syndicus obligationis tempore in ea se qualitate obligauerit? nimirum ne dubitari posset, quando vniuersitatis nomine contractum esset debitum, vt certus & expeditus contra vniuersitatem regressus superesset. [9] Cæterum fieri facile potest, vt qui cum Syndico contrahit, non aliter id facere velit, quam si Syndicus obligationem vniuersitatis in se suscipiat, seque & bona sua pignori obliget, vt paratam quocumque tempore, id est, finito etiam officio habeat actionem; [10] Neque tamen recuset quominus Syndicus tanquam Syndicus obligetur, quod videat nihil sua interesse, an regressum aduersus vniuersitatem Syndicus habiturus sit, nec ne. [11] *Ita Senatus* ex tempore, 4. Id. Jun. 1595. Junge *Definit. 6. supr. & 17. num. 3. infr.*

1 Per quam fecerit creditorem pignorum possessorem sub conditione, si pecunia ad diem soluta non erit, *vulg. l. quod meo, 18. iunct. l. qui absenti, 38. §. 1. D. de acquir. poss.*

2 Tantundem enim prodest hypotheca, quæ nudo consensu contrahitur, quantum pignus ad rem ipsam obligandam, *l. 5. § pen. D. de pignor.*

3 Hoc enim receptum est generali fere gentium omnium consuetudine contra iuris rationem, quæ non patitur, vt quis corpus suum pignori obligari possit, cum nemo sit dominus membrorum suorum, *l. liber homo, 13. D. ad leg. Aquil. l. 6. Cod. iunct. l. 1. 5. eam rem, D. quæ res pign. obligar. poss.* quæ negat valere pignus earum rerum, quarum commercium nullum sit. Hominis autem liberi commercium nullum est, *l. 1 §. si id quod, ff. hoc tit.* maximè inter scientes, *l liberi, 70. D. de contr empt.*

4 *L. vlt. D de instit. act. l 1. C quand ex fact. tut.*

5 *L si non subscripsisti, 15. C de admin. tut.*

6 *L. 1. C. vt null. vican. pro alien. vican deb ten. lib. 11. tit. 16.*

7 Non tanquam fideiussor, *vt in d. l si non subscripsisti*, sed potius tanquam expromissor, *l. 4. D. de condict. caus. dat. l. aliquando, 13. D. ad SC. Vell.*

8 Quia tempus non est modus tollendæ obligationis, *l. obligationum fere, 44. § placet, D. hoc tit.*

9 Hoc enim erat quod notam faciebat dubitationem, *ex d. l. vlt. D. de instit. act. d l 1. C, quand. ex fact. tutor.*

10 Secundum ea quæ diximus Def. 4. *nu. 5 & eod.*

11 Non enim paruum creditoris incommodum est in mutatione personæ, quam conuenire destinauerat, & cuius fidem secutus erat. Vnde est, quod neque debitor creditorem, neque creditor debitorem mutare inuitus cogitur, *l. hæc creditoris, 6. C. de nouat, l. eum à quo, 16. C. de solut. cum similib.*

12 Qua ratione suam quoque actionem aduersus vniuersitatem cogeretur creditor præstare Syndico id petenti, *l. in creditore, 38. D. de euict.*

DEFINITIO XVI.

Consiliarius vniuersitatis ob ea, quæ per Syndicum gesta sunt, conueniri nullo modo potest.

COnsiliarius vniuersitatis non potest ex eo, quod à Syndico gestum est, conueniri, ob id solum quod ex iis fuerit qui consilium Syndico dederunt, [1] quia consilij pœnam nemo patitur. [2] Nec si ad hoc solum conueniatur, vt facti rationem reddat, cum fieri possit, vt contra quam ipse faciendum putauerit, res gesta sit, [3] satisque esse debeat actori, quod Syndicus nomine totius vniuersitatis actionem excipere sit paratus. [4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Maillet de Chasteauneuf, 15. Cal. Jul. 1595.

1 *L. 1. §. solent, D quand. appella. sit*, in illis verbis: *magis enim consilium dedisse videtur quia sit creandus, quam ipse constituisse.*

2 Nisi proponas consilium fraudulentum, *l consilij. 47. de reg. iur.* Facit *l. & eleganter 7. §. vlt cum ll seqq. D. de dolo.*

3 Id enim est quod dici solet, non esse consilium obligatorium, cum sit cuique liberum apud se explorare, an id sequi expediat, *l 2. §. vlt. D mand.*

4 *L. 1. §. 1. & seq. D quod cuiusque vniuers. nom.* adeo, vt nec cogatur Syndicus cauere de rato, nisi de mandato dubitetur, *l. item, 6. §. melior, eod.*

DEFINITIO XVII.

Casus, in quo etiam is, qui non nisi ratione officij obligatus erat, finito tamen officio adhuc conueniri potest.

OBligatus ratione officij, licet finito officio non sit regulariter ex ea obligatione conueniendus: [1] si tamen se obligando id egit, vt actionem, quæ alioqui aduersus alium iam competebat creditori, aut competitura erat, ipsi ademerit, non aliter liberatus intelligi debet, quam si eam actionem, & quidem perinde vtilem atque efficacem restituat. [2] Videtur enim dolo nunc facere, licet antea non fecerit. [3] *Ita Senatus* in publico auditorio, in causa Joannæ Rippet, & Claudij Pomard. 8. Id. Jul. 1595.

1 *L. vlt.*

1 *L.vlt.D.de inſtit.act.l.1.C.quand.ex fac.tutor.* Niſi in caſu Dcnn.15 *eod.*

2 Dixi Denn.6 *eod.*

3 *Arg.l.naturalis.§.5.quod ſi faciam, D.de præſcr.verb.l.2.§. circa. D.de dolo mal except.* [Ergo ii Thesaurarius Principis ſe alicui obligauerit pro re ad Principis negotia pertinente, ſed de qua tamen Princeps ipſe non erat antea eidem creditori obligatus, etiam potè nnitum officium poterit ex ea obligatione conueniri, cùm non tantum Principem & patrimonium Principis obligauerit, ſed etiam ſeipſum ſuáque bona. Nec ei proderit quod probet conuentum fuiſſe inter eum & creditorem, vt quamuis proprio nomine eſſet obligatus, non tamen niſi tanquam theſaurarius conueniri poſſet. Id enim non facit quominus etiam ſinito officio conueniri poſſit, ſed tantum vt conuentus regreſſum habere debeat contra Principem, in eamque rem cogendus ſit creditor probationes idoneas ei ſubminiſtrare, quib. poſſit probari pecuniam creditam in vtilitatem Principis versam eſſe. De quo curandum nihil haberet, ſi Thesaurarium Principis non niſi proprio nomine ſibi obligaſſet; nec de eo tanquam theſaurario conueniendo quicquam conueniſſet. Planè quamuis eueniat pleramque, vt qui theſaurarius Principis eſt, & pro Principe ſe obligat non aliter fuerit ſe obligaturus, propter ſpem quam habuit recuperandæ ſolutionis a ſeipſo ex pecunia ſuæ adminiſtrationis. Non ideo tamen conſequens eſt, vt tanquam Theſaurarius ſe obligauerit, ſed potius ſuo proprio nomine, quod ſemper in dubio præſumendum eſt, tùm quoque cùm negotium ad eum nullo modo pertinet, niſi tanquam ad Theſaurarium, *argum. l 4. D. de ſolut. & l cùm ex pluribus, 97 eod* Nam & creditor exiſtimandus eſt, facilius contrahere voluiſſe cum priuato, quàm cum Principe propter cõuentionis difficultatem, niſi aliter dictum ſit, *argum l.2. D.qui ſatisd.cog.* Illud ſanè conſtat non eſſe onerandum creditorem vt Theſaurario, ſiue proprio nomine, ſiue tanquam theſaurarius ſe obligauerit, aliqua contra Principem cedat actione quam nullam habet. Proinde nec de Principe ante omnia excutiendo tractari hîc quicquam poteſt, qui nullomodo eſt obligatus. *Ita Senatus* pro Io. Baptiſta Gabaleone, contra N. Franciſcum Paqueler, D. de Moyron. 17. Maij 1614. Iungo Defin. 15. & Defi. 6. 5. *eod.*

DEFINITIO XVIII.

De beneficio diuiſionis inter Syndicos, inter quos diuiſa eſt adminiſtratio.

PLuribus annì vnius Syndicis vnica electione ab vniuerſitate conſtitutis, licet vnus tantum Syndicatus ſit, [2] ſi tamen diuiſa inter Syndicos adminiſtratio fuit, ſiue tacita ſiue expreſſa pactione, ſeparatim quoque ab iis ratio exigenda eſt, [3] nec alius pro alio, qui idoneus ſit conueniri poteſt. Nimirum exemplo tutorum. [4] *Ita Senatus* ex tempore pro Antonio Chardon procuratore Necienſi, 1dib. Jul. 1595.

1 Quod plerumque fieri neceſſe eſt, præſertim his noſtris temporibus, in ſumma & hominum penuria, & moleſtiſſimorum negotiorum importunitate, ne ſine diſcrimine iiſdem nimis oppreſſis, & viris & viribus reſpublica deſtituatur, vt Vlpian. loquitur *in leg.1.§.præſes prouincie. ff. de muner. & honor.*

2 Ideoque ſinguli poſſunt vniuerſitatis nomine conuenirì, quoniam ea diuiſio Syndicatus, quæ fit inter Syndicos, iuris non iuriſdictionis eſt, ideoque nec cum vniuerſitate experiri volentibus obeſt, vt de tutelæ diuiſione ſcriptum legimus, *in l. inter tutores, 36 ff. de admin tut.* Niſi in ipſa electione diuiſa ſit adminiſtratio per loca vel tempora, *arg. l.2. Cod. de diuid. tutel. l. vlt. C. de auctor præſt.*

3 Ab vnoquoque ſcilicet, propriæ adminiſtrationis.

4 In quibus obſeruatur, vt etiam, qui ſe non immiſcuerunt tutelæ vel curæ, ex perſona eorum qui geſſerunt, & idonei ſunt, non onerentur, *l.2. C. ſi tut vel cur non geſſ. l. etſi ſciſſes, 8. C. de admin. tut. l. vlt. C. de diuid tutel.*

DEFINITIO XIX.

De alimentis præſtitis & ſalariis debitis famulo agroto.

DVbitatum eſt, an ægroto famulo non tantum alimenta debeantur à domino, ſed etiam ſalaria & medicamenta? Et quidem alimenta [1] & ſalaria deberi verius eſt ea ſaltem lege, vt cum conualuerit tanti temporis acceſſione damnum ſarciat, quantum illud tempus fuit quo ægrotauit. [2] Sed quod ad medicamenta pertinet, magis eſt, vt ea dominus non debeat, niſi ſint modica, [3] aut niſi probetur contractum eſſe morbum ex ea cauſa, quæ ad domini vtilitatem ſpectabat. [4] Si tamen ea dominus præſtiterit ſine proteſtatione ratio nulla eſt, vt habere debeat repetitionem, quaſi pietatis intuitu potius, quam repetendi animo præſtitiſſe credendus ſit. [5] Quæ præſumptio in Chriſtiano homine iuſtior eſt, cui nec conuenit, vt ex quacunque cauſa ægrotantem famulum, aut expellat, aut miſere perire patiatur. *Ita Senatus* 3. Idib. Septemb. 1595. in cauſa Nicolaæ Dauid & Claudij Lucian.

1 Nam & ei, qui non tantùm famulus, ſed etiam verus ſeruus eſſet, vſque adeò alimenta deberentur, vt ſi à domino præſtita non fuiſſent hoc ipſo ſeruus pro derelicto habitus; obidque ex edicto Diui Claudij ipſo iure liber factus diceretur *l.2. ff qui ſin manum ad lib per l vlt. ff pro derelict l. 4. §. 5 C de bon. libert. l. vnic. §. ſed ſcimus, C. de Latin libert toll l.2. C. de infant. expoſ Nou.22 de nupt cap.12. & Nou.153. de infant. expoſ c.1. verſ. nam ſi noſtri.*

2 Cum ſalaria non debeantur, niſi ratione obſequij, quamquam videtur humanius ſufficere, quod non ſteterit per ægrotum, *arg l.1.§. Diuus Seuerus, de extr cogn.*

3 Nam & medicamentorum exhibitio neceſſaria eſt, ſine qua periclitatur ſalus & vita hominis, ideoque dicitur eſſe neceſſaria, *in l. cum antiquitas 28 verſ. ſi quid autem, Cod de teſtament.* Facit *l. vltim D de alim legat l. .§. rupiſſe. ad l Aquil.* iunct. *l verum, 47. D de donat. int. vir & vxor.* [Idem tractari ſolet etiam circa perſonam mulieris, *Defin. 26. num. 1. infr. de rei vxor act.*]

4 *Arg. l.5.6. vlt.* ibi, *Niſi forte profectio manumiſſionis gratia morti cauſam præbuit. ff de condict cauſ. dat.*

5 *L.1. Cod. de negot. geſt.* ibi, *cum etiam ſi quis pro affectione domeſtica aliquos ſumptus fecerit, nulla ratione repetere eos poſſit, l alimenta, 11. l. quod in vxorem, 13. vbi l. ſi paterno, 15 eod.* Idque obtinet, etiamſi per errorem iuris putauerit dominus obligatum ſe ad alimenta cum non eſſet, *l. cum is, 32. §. mulier, D. de condict. indeb.* Proteſtatio igitur neceſſaria eſt, *vt in l. Neſennius, 34. D. de negot. geſt.* Niſi qualitas magna expenſarum præbeat contrariam coniecturam, & tamen non habeat de ſuo, vnde poſſit ſoluere, *dict. l 47. D. de donat. int vir & vxor.* Excipe caſum *l patrem, 16. Cod. de nupt. l ſi quis, 7. D. de calumnia.*

DEFINITIO XX.

De alimentorum præteritorum petitione.

ALimenta etiam præterita peti poſſunt, quæ actionis iure, [1] non etiam quæ ex officio tantum iudicis, [2] ſuo tempore debita fuerunt. Ita tractatum eſt in ſecreto auditorio, in cauſa fratris Henrici Perrod, contra libèros procuratoris patrimonialis Perrod, 3. Cal. Sept. 1595.

1 Ideoque & de iis tranſigi poteſt, *l. de alimentis, 8. Cod de tranſact. l cum vnus, 10. §. 1. l. libertis, 18. §. 1. D. de aliment. & cibar. legat.*

2 Officio enim iudicis alimenta ideo decernuntur, vt quis viuat nec fame pereat, nemo autem in præteritum viuit, licet vixerit. Vnde eſt, quod de alimentis præteritis tranſigi poteſt, non etiam de futuris, *dict. l. de alimentis.* De alimentis officio iudis præſtandis textus eſt *in leg.1. Cod. de aliment. pupil præſtan.*

DEFINITIO XXI.

De interpretando contractu ex conſuetudine Regionis.

IN obligationibus & contractibus interpretandis ſequimur quidem id, quod actum eſt, etſi id non appareat, quod eſt in conſuetudine Regionis. [1] Sed ſi qua conſuetudo poſt contractum inducta ſit, interpretationem ex ea recipere contractus anterior non poteſt. [2] *Sine die.*

1 *L ſemper in ſtipulationibus. 34. de reg. iur.*

2 Boet. *qu 11. in fin. ex notat. in l penul. C. de vſur.* Facit *l non poteſt videri, 23 ff. de indic. cum ſimilib.*

DEFINITIO XXII.

Duobus de dominio feudi inter se contendentibus, interea liti eximendus est possessor, nisi ille ipse propria confessione se obstrinxerit.

QVod dici solet, quamdiu contenditur inter duos de dominio feudi possessorem interea liti eximendum, [1] locum habet si tertius sit possessor, non etiam si is ipse, qui recognouit & professus est, eiúsve hæres, cum sit hic obligatus, non solum tanquam possessor, sed etiam ex propria stipulatione, [2] licet nihil nisi tanquam possessor promiserit. [3] *Ita Senatus* in causa Dn. Marchionis d'Aix & liberorum Francisci Masson.

1 *L litibus*, 20. *C de agric. & censit. lib.* 11. *tit.* 47.

2 Qui proinde non est audiendus si velit contra propriam venire confessionem, nisi probato prius errore, *l generaliter*, 11. *C. de non numer pecun. l. cum de indebito*, 25. *ff. de probat.* Idem si sit heres recognoscentis.

3 Nec enim ad recognitionem feudi & iuris emphyteutici, alius admitti potest vel debet, quam qui possessor est, *l. vltim. cum ibi not. C. sine cens. vel reliq.*

TIT. VIII.

NE VXOR PRO MARIT.

aut marit. pro vxor.

DEFINITIO I.

In bonis dotalibus executio fieri non potest pro posteriore debito mulieris.

NON potest executio fieri per creditorem in bonis dotalibus, quamdiu constat matrimonium, nimirum si iam constituta dote, mulier debitrix esse cœperit. [1] Nam si debitum præcedat dotis constitutionem, ratio iuris facit, vt potior creditoris hypothecarij causa esse debeat, [2] cuius conditio per dotem deterior fieri non magis potuit, [3] quam conditio mariti per creditorem vxoris. [4] *Ita Senatus* 16. Calend. Januar. 1589.

1 Guid. Pap. *quæst* 447. incip. *Pone vxor conuenitur.* Adde Capyc. *decis* 128. & Petr. Rauenn. *singul* 163. Facit *l. Titia*, 62. *in fin. D. de iur. dot.* ibi *respondi nihil proponi cur marito dos auferenda sit.*

2 *L. creditor*, 52. §. *prædium*, *D. de action empt.*

3 Neque enim vtimur Iustiniani constitutionibus, quę volunt mulierem in dote præferri creditoribus omnibus iam expressam hypothecam habentibus, *l. assiduis*, 12. *Cod. qui potior. in pign hab.* De quo vide quæ scripsi pluribus, *lib.* 13. *Coniect. iur. ciuil.* Obtinuit enim sententia Bulgari, vt non nisi tacitam habentibus mulier præferatur.

4 Si quidem dos constante matrimonio ad maritum non ad mulierem pertinet, *l. doce*, 6. *C. de rei vind. l. in rebus* 30. *C. de iur. dot. l. quamuis*, 75 *ff eod.* ideoque nec à muliere oppignerari magis potest, quam alia quælibet res aliena, *l. & quæ nondum*, 15. *§ quod dicitur*, *D de pignor. l.* 1. *& tot. tit. C. si alien. res pign. dat. sit.* Denique generale est, vt ius vni quæsitum alterius facto tolli vel minui non possit, *l.* 2 *§. merito*, *D. ne quid in loc. public.* iunct. *§. si quis à Principe*, *end. leg. l* 2. *C. de prec. Imp. offer. l.* 4. *C. de emancip. liber l. sed cum ab herede*, 12. *in fin. D. ad SC. Trebell.* Et cum de pignore agitur, regula est eum, qui prior sit tempore potiorem esse iure, etiam contra fiscum, *l. si pignus* 38. *l potior*, 11. *D qui potior in pig hab.* iunct. *l.* 2. *C. de priuil. fisc.* extra casum *l.* 3. 6. 7. *D ill tit qui pot. in pign. hab.* Nec ad hunc casum pertinet, quod dici solet licere cuique adiiciendo sibi creditorem nouum facere veteris creditoris conditionem deteriorem, *l.* 1. *§ ex contrario*, *D. de separ.* Id enim de chirographariis creditoribus accipiendum est, non de pignoratitiis & hypothecariis, de quibus nunc agimus.

TIT. IX.

NE FILIVS PRO PATR.

aut pat. pro filio.

DEFINITIO I.

An pater cogatur subministrare filio reo læsæ maiestatis sumptus necessarios in causam litis aut alimentorum?

EIlio læsæ maiestatis reo sumptus purgando crimini probandæque innocentiæ necessarios à patre prærogari summæ quidem æquitatis, & beneuolentiæ est, [1] imputandos postea in legitimam filij portionem, si ita patri videbitur, [2] quamuis non minus patris, quam filij interesse videatur familiæ dignitatem à cuiuslibet, maxime vero tanti criminis macula & suspicione vindicari. [3] Sed si pater nolit eos sumptus exhibere, non est cogendus. [4] Præsertim cum non ex eo futurum sit, vt salus filij periclitetur. [5] Siquidem eorum exhibendorum necessitas accusatori priuato si quis sit irrogabitur, aut si nullus sit vel præ inopia nõ possit, ad Principis procuratorem, qui accusator publicus est, pertinebit, vt de fisco eos præstet, [6] qui semper soluendo est. [7] Quid enim si sciat pater, filium reuera conscium esse criminis, cur cogatur pecuniam suam perdere pro falsis filij allegationibus probandis, quæ probari nullo modo possint? [8] De alimentis filij in carceribus retenti minor dubitatio est, quin eo nomine pater non teneatur, non quod, vt quidam putant, pater filio alimenta ministrare non aliter cogendus sit, quam si vicissim patri filius operas præstet, [9] (quis enim filio nondum conuicto, & in carceribus retento imputet, cur non patri operas & obsequia præstet, cum nec possit, tametsi maxime velit?[10]) sed quia onus alimentorum captiui rei ad accusatorem pertinet, aut eo flaborante inopia ad Principem, etiam cum reus soluendo est, [11] quamdiu condemnatio secuta non fuit. [12] Quid tamen si accusator inops sit, [13] Princeps vero prohibeat, [14] ne de fisco ij sumptus fiant? Vtique æquum erit, cogi patrem, vt paternæ pietatis iura erga filium exerceat. [15] Deducto tamen ne ipse egeat. [16] *Ita Senatus* in causa N. Amedei Ogier Neciensis, 4. Non. April. 1593.

1 Cum absolui filium non minus fere patris, quam ipsius filij interest, *arg l. isti quidem*, 8. *in fin. D. quod met. caus. §. vl. Inst. de noxal. act. l.* 1. ibi *quia semper parentis interest filium seruitutem non subire. ff. de liber. caus.*

2 *Arg. l qua pater*, *ff famil. ercisc. l. Nesennius*, 34. *ff. de negot gest. cap. referente de delict puer. l. omnimodo*, 10. *§. imputari, & l. si quando*, 35. *§ & generaliter. C de inoff. test.*

3 *d. l.* 1. *ff. de liber caus. d. l* 8 *ff. quod met caus.*

4 Nulla enim actio in eam rem iure prodita est contra patrem, neque ex delicto, aut casu filij patrem innocentem sentire incommodum aliquod æquum est, si nolit: sicut è contrario filius paterno odio prægrauari non debet, *l crimen*, 26. *ff. de pœn. l. si quis suo*, 33. *§.* 1. *Cod. de inoffic. testam. l. Diui*, 17. *de iur. patron.*

5 Alioqui durum esset permitti patri, vt damni pecuniarij causa salutem filij periclitari pateretur, *arg. l cum pater*, 77. *cum existimares in fin. de leg.* 2. Dicam *nu.* 15. *j. eadem Defin.*

6 Vtrumque ex stylo & ritu practico Galliæ, quo nos in Sabaudia pro iure vtimur in criminalibus iudiciis exercendis.

7 *L.* 2. *in fin ff. de fund dot.* Vnde est, quod nec vnquam fiscus satisdat, *l.* 3. *§. item sciendum. ff. si cui plus, quam per leg. falcid. l.* 2. *§. si ad fiscum*, 18. *ff. vt legat. seu fideic. nom. caueat.*

8 Nam nec legitima vlla debetur filio eius, qui fuit reus maiestatis, *l quisquis*, 28. *C. ad leg. Iul. maiest.* Quanto minus filio qui ipse reuera sit reus & conscius tanti criminis?

9 *Arg. l pen.* vbi Bart. *ff. de oper libert.*

10 Quid enim si vere sit innocens? Cur non satis erit, quod per eum

per eum non stet, *argum.l 1.§. Diuus Seuerus, D.de extraord. cognit.* Aut cur innocens non subueniatur, ne interim sumptu necessario egeat, *argum.l.reo criminis, 41.D.de solut.* Nunquam enim reus criminis iniuria afficiendus est ante probatum crimen, *l vlt.* ibi, *ne quas ante probationes iniurias patiatur, C. vbi Senat.vel cariss.*

11 Ex eodem stylo & ritu practico Galliæ, de quo scripsimus *num.6 sup.*

12 Secuta enim condemnatione datur actio & repetitio ei, qui sumptus prorogauit aduersus personam, aut bona condemnati.

13 Neque enim idcirco ab accusatione repellitur, præsertim in crimine læsæ maiestatis, in quo omnes non tantum accusatores, sed etiam milites esse iubentur, vt Tertul *in Apologetic.* scribit, relatus à Gothofred. ad *l.2.C.quand.lic.vnic fin. iudic se vindic.*

14 Siue rationem aliquam habeat prohibitio, quod difficile est, siue nullam.

15 Sic vocat, *leg vltim.C.de al.end liber.l 5.* ibi *ad necessarios sumptus, quos patru pietas non recusaret, C.ad SC.Macedon* Facit eleganter *l.2. C.de inf expos.* in illis verbis: *nec enim iuum quis dicere potest, quem pereuntem contempsit.*

16 Nam & ea deductio fieret, etiamsi pater ex proprio facto, propriaque obligatione conueniretur, *l.cum ex causa, 30. iunct l patronus, 17.D de re iudic.*

DEFINITIO II.

Quid si filius condemnatus, & executio petatur in bona patris?

QVid si condemnatus sit filiusfamilias? Non potest cogi pater, vt pœnam pecuniariam soluat pro filio, hoc quod nulla filio debeatur legitima viuo patre, [2] siue quod afflicto iam patri non alia danda sit afflictio, [3] nec pœna egredi debeat suos auctores. [4] Quare nec aliud erit, tametsi per egestatem filius soluere nequeat in ære, ideoque futurum sit, vt luere debeat in corpore. [5] Quanquam non deerant ex Senatoribus qui referrent alias coactum patrem redimere filium, cui, si non solueret ad certam diem modicam mulctam pecuniarum, condemnatio triennium fuerat irrogata, quasi patris interesset filium pro modico non redigi in seruitutem. [6] Sed id supremo Principis imperio potius, quam Senatus decreto factum esse constabat, maloque exemplo: quoniam prout is inciuile est cogi patrem innocentem pro filio crimnoso pœnam soluere, [7] Et quod dicimus eius interesse, ne filius ignominia afficiatur, [8] facere tantum debet, vt pro filio vel inuito agere, & illum etiam reluctantem defendere pater, si velit, possit. [9] Non etiam vt iudicij & condemnationis euentum in se suscipere compellatur. [10] Nam & generale fereque perpetuum est, vt nec cogatur pater defendere filium, [11] nisi cum legitimus administrator est. [12] Sed & si filius ab hostibus captus sit, quamuis nullum in eo filij delictum versetur, non tamen præcise cogitur pater, vt in eius redemptionem quicquam conferat, nisi quod si nihil cóferre voluerit, permittitur filio quandocunque testanti, id est, si testamenti tempore sit emancipatus, vt patrem ex ea causa exhæredet. [13] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.1 & pass.C.hoc tit cap.referente, de delict puer.*

2 *L 1 § si impubere, D de collat bonor.* iunct *l.2.§.interdum. de vulg & pup substit. l.2.in fin. D.de his, quæ vt indign. l donari, 29.alias l.quidam, in fin C.de donat.*

3 *L iure, 6 D.de iur.dot. l.si furiosi, 25.in fin.C.de nupt.*

4 *L sancimus, 22 C.de pœn.*

5 *L.1.§ vlt.D eod l si quis, 35.D.de iniur. l.qui ædes, 9 in prin. D.de incend.ruin & naufr.*

6 *L 1.D de lib.causs l.seruum, 7.in fin D.de seru exp.*

7 Et alterius odio alterum prægrauari, *l si quis suo, 33.§.1. C de inoff.test.* Dixi Def.prox. *nu.4.5.*

8 *d l 1.iunct.l.2.& l 3.de lib.causs l.isti quidem, 8.ff quod met. causs in fin.§.vlt Inst.de noxal.act.*

9 *L.patri, 27. in princip. D de minor.* iunct. *dict. l.1. de liber. causs.*

10 Nisi filius peculium habeat Hoc enim casu tenetur pater actione de peculio, quatenus duntaxat est in peculio, *l.3.§. idem scribit D.de pecul.*

11 Glod. & Castr. *ad leg. vel cum de in rem verso, 20. D. de pact.*

12 Specul. *in tit. De actore, num.28. in fin.* Defendere enim est eandem vicem quam reus subire, *l.minor, 51.D.de procurat.* quod de alieno nomine facere nemo cogitur. Quanquam facilius illud inducendum videtur, vt cogatur pater subministrare filio sumptus necessarios, *d l.5.C.ad l SC.Maced.* quam vt eum defendere.

13 Bocr. *decis 126.rurs pennle.ex Nouell.115.vt cum de appell. cognos cap 4.incip.iustum autem,§.hinc,ib.* * *Authent si captiui C de Epi,cop. & cleric.* Planè si pater nimium redimere voluerit & redemerit, non totùm facta pœnitere non poterit quod nec matri permitteretur, *l liber captus, Ctl. de postlim.reuers.& redempt.* sed neque potest hoc quod dedit in suj legitimam imputare quasi fecerit ex officio pietatis cùm non ob delictum aliquod sed casu captus sit ritus a latruncalis. *Bart. in l Stichus in fin. D. de pecul.legat* Quanto magis si a Turcis hæreticis, aut infidelibus? Quod si pater voluntatem suam tantum declarauerit quod vellet filium redimere nec mutare voluntatem potest quam habuit tam sufficiat ne obligandi pro filio. Quam in rem extat elegans consilium Pauli Castrensis 443. *vol.1* Sufficit enim causa pietatis, vt nullus pœnitentiæ locus relinquatur, *d l liber captus, l.cum is 2. § mulier, D.de condict indeb.* Sed an ideo bona patris erunt obligata tacitè pro omni pecunia quæ postmodum impensa fuerit pro filij captiui redemptione? nam de bonis ipsius captiui quin obligata sint tacitè nemo dubitat, cùm lex permittat vt bona ipsius vendantur. *d. Authen si captiui*, quibus verbis tacita hypotheca satis inducitur. Placuit bona patris etiam qui pro filij redemptione obligari voluit non esse tacitè obligata, ideóque potiorem esse debere causam creditorum anteriorum siue expressam siue tacitam hypothecam habentium. *Ita Senatus* in causa Stephani Lullin Geneuensis in Constantinopolitana ciuitate habitantis, & liberorum Ioan. de Villars 7. Decemb. 1617.

DEFINITIO III.

Pater tenetur filij nomine dotare virginem, quam filius corrupit, partumque alere.

CVm quidam tamen filiusfamilias virginem cotrupisset, ex eaque filium suscepisset, illa verò contra patrem egisset, vt & dotem constituere, & partui alimenta præstare cogeretur; audio condemnatum fuisse à Senatu patrem, vt vtrumque faceret, [1] saluo sibi iure imputandi in filij legitimam quicquid eius nomine præstitisset, [2] ea fortassis ratione, quod non tam in pœnam delicti, [3] quam ad onerandam conscientiam, crimenque purgandum ea condemnatio spectare videtur. [4] De alimentis sane minus dubitari poterat, propterea quod sicut proprio filio alimenta præstare tenetur pater, ita & nepoti suscepto ex filio, [5] quamuis per illegitimam coniunctionem, [6] ex æquitate saltem canonica. [7] Longeque fauorabilior causa est eorum alimentorum præstandorum, quam dotis constituendæ per patrem virgini, quam filius corruperit. [8] *Ita relatum est* in eadem causa.

1 Qui enim ex filio nascuntur liberi suo paterno sunt oneri, vt Marcellus scribit *in l penultim D.de agnosc.& alend lib.* Nec quod ex iustis nuptiis nati non sint, & consequenter non sint in potestate, ad rem facit, quia ius alendorum liberorum vel parentum nihil commune habet cum iure potestatis, *l.5.§. 1.& 2.D.eod.*

2 Nam cum officium aui erga neporem ex officio patris erga filium pendeat, viderur filius ipse à patre habuisse, quod propter eum pater nepoti dare coactus fuit, *l.dotem, 6. D. de collat.bonor.*

3 Quæ scilicet à filio ad patrem transire non deberet, vt diximus prox.Defin.

4 Nam cum hic agatur de salute filij, & quidem animæ, non corporis, Iquius videri debet incommodum, quod pater pro filio sentit, quam vt filium periclitari patiatur, *arg.l.pen.in fin.D.de donat l cum pater, 37.§.cum existimaret, de legat.2.* Vide quæ in hanc rem scribit vir doctissimus, & in Senatu nostro nunc Præses meritissimus, Guil. Oniat. Sabaudiæ nostræ decus in Academ.quæst. [Tenetur enim filius, aut vxorem ducere aut dotare, *cap.1.de adult.* Imo ducere præcise, si non possit

lia alium virum sibi æqualem & parem inuenire. Couarr. *De sponsal effect. & vincul cap 4.num.15.* Fernand. Rubellus *De spons. nu.7. & 11 quasi.6.lib.1.De contr.in communi, in lib.3. de reg. iurr qu.8 pag.161.* Imò ex diuina lege, Deuteron.22. Supra.or iubebatur virginem ducere in vxorem, & præterea patri eius quinquaginta cyclos reddere]

5 Ratione illa quam posuimus *nn.1.3.*

6 Nec pugnat hoc cum iure nostro ciuili, nam etiam naturalibus alimenta debentur ab intestato. *Nouell.89 quibus mod. natu effic fil.ca.12 incip.differentis, § si quis autem,6.* Quanquam in susceptis ex damnato coitu aliud est, qui nec naturales nominandi sunt, nec ab ipso etiam parte alendi, *Authent.ex complexu, C.de incest. & inutil nupt.*

7 Quæ nec spurios ab illegitimis hac parte distinguit, *cap cum haberet, Extr. De eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.*

8 Solet enim dos amplior esse alimentis, licet succedat loco alimentorum, vt notant nostri ad *l.quoniam Nouella, 29.C. de inoff testam.*

DEFINITIO IV.

Pro filio, qui probatur ingratus, aut qui iam facto testamento tanquam ingratus exheredatus est, pater nihil præstare cogitur.

HOc ipsum tamen ita accipiendum videtur, si non probetur ingratus filius ex ea causa ingratitudinis, propter quam iuste exhæredari possit: [1] Ingrato enim filio ne alimenta quidem præstare pater cogitur, [2] & multo minus legitimam, quasi filio debitam prorogare. [3] Sed ingratitudinis causam in genere allegare nihil proderit, nisi & specialiter exprimatur & probetur. [4] Alioqui facile fuerit patri legem eludere. [5] Quin & si proponas iam antea factum à patre testamentum, in quo filium exhæredauerat, debet id sufficere ad excusandum patrem, ne quicquam pro ingrato filio impendere teneatur, nec exigemus ab eo probationes ingratitudinis, quarum onus in hæredes suos reiectum malit. [6] Neque enim hoc casu subest ea fraudis suspicio, quæ nascitur cum ex postfacto pater filio ingratitudinem obiicit, licet ex vetere & antiquiore causa conflatam. [7] Nec mouebit si quis obiiciat, nõ posse rationem vllam haberi exhæredationis in testamento factæ, quamdiu testator viuit, quia nec tamdiu testamentum vires vllas habet: ne alioqui testamentum in cæteris omnibus inutile ad solam exhæredationis notam proficere videatur. [8] Nam respondebitur, tantam quidem non esse vim exhęredationis viuo patre, vt non reuocari possit pro arbitrio patris quandiu viuit, [10] sed tamen quandiu reuocata non est, causaque ingratitudinis subest, non debere deteriorem esse conditionem patris viui, quam mortui, [11] nec meliorem filij ingrati viuo patre, quam eo mortuo. [12] Absurdum enim fuerit, plus iuris habere filium ingratum in legitima viuo adhuc patre, quam si is iam defunctus esset. [13] Porro quod de legitima dicimus idem de alimentis quoque dictum intelligi debet. Nam ex quibus causis pater filium exhæredare atque à legitima aut legitimæ supplemento summouere potest, ex iisdem potest etiam alimenta denegare. [14] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quas ingratitudinis causas omnes expressit Iustinian. *in Nouell.115. vt cum de appellat. cognosc. §. aliud quoque capitulum.*

2 *L si quis à liberis 5. §.idem Iudex.* & ibi Bart. *D.de agnosc. & al nd liber.*

3 Difficilius enim est vt legitimam quis debeat, præsertim viuus, quam vt alimenta, vt videre est in spuriis ex damnato coitu susceptis. Quibus licet legitima nulla debeatur, ne quidem ex æquitate canonica, alimenta tamen ex ea æquitate debentur, vt dixi *Def prox nu.7.*

4 Intellige quod exprimi debeat per patrem & probari, quemadmodum & mortuo patre probanda esset per ipsius hæredes *d Nouell.115.§ aliud.* iunct. *l omnimodo 30.C. de inoff. test.* quibus constitutionibus correctum est ius antiquum, quo liberi exheredati tanquam ingrati cogebantur probare se immerenter exheredatos *l.liberi,28.C.eod.*

5 Quod non est ei permittendum, cum filij ad paterna bona venientes pene ad propria veniant, *l in suis, 11. De lib. & posthum. l.1.§.largius de success edict.* etsi prouidus pater grande præiudicium adhibet filio, *l.1.§.Iulianus D de agnosc. lib l eaque pater 13.C.ex quibus caus.infam irrog.* Facit *l.in pp.29.in fin. D. de probat.*

6 Nec enim cogendus est pater de causis ingratitudinis cum filio litigare, sufficitque exheredationem illam carere fraudis suspicione.

7 *Arg.l.multi 18.de lib. & post.l pen.§.fin.de cur fur.l.12.§.2. l.47.in princ.de bon.liber.*

8 Intellige, quo minus reuocari possit, quoniam effectus eius confertur post mortem *l.1.D.qui test fac poss* & suprema voluntas est ambulatoria vsque ad supremum vitæ exitum, *l.4.ff. de adim.lega l cum hic status, 32.§.pœnitentiam.ff.de don int.vir. & vxor.* Cæterum necesse est ab initio testamentum valere & vires habere, vt morte confirmari possit, *l.4 ff qui test fac.poss l. si status 7.ff.de lib & posth l si alienum 49.§ 1 ff de here inst iunct. l.pen.2 ff de reg.iur.*

9 *Arg.l filium 20.ff.de bon.poss contr.tabul.*

10 Cum possit filius quandiu pater viuit offensam ipsius placare, & eiusdem voluntatem promereri, *arg. l.cum quidam 24.de leg 2.* Alex. *in l.1.nu.33.fol mast.* Cotta. *in memor.* in verb. *filius qui à patre.*

11 Imo co melioremem, quod pater quandiu viuit nullam legitimam filio debet, *l.1.§.si impubere, D.de collat.bonor.*

12 Imo tanto deteriorem quanto indignior est cui subueniatur filius, qui cum possit quandiu pater viuit veteris ingratitudinis memoriam delere, noua obsequij & obseruantiæ exhibitione, de patre tamen placando non cogitat, ingratusque remanet.

13 Cum ratio legitimæ non nisi inspecto mortis tempore ponatur, *l cum quæritur 6 C.de inoff.test.*

14 Bart. *ad l.si quis à liberis 5.§.idem Iulianus per ill.text. D. de agnosc. & educnd.lib.*

DEFINITIO V.

Publicatis bonis filij non videntur ea publicata, quorum pater habet vsumfructum.

ILlud magis mirum est, quod si filius familias condemnatus bona quædam habeat aduentitia, quorum vsusfructus ad patrem pertineat, [2] non possunt illa vendi aut fisco applicari pro delicto filij, si non pater ipse consentiat: [3] Nec si vsumfructum patri saluum esse fiscus velit, [3] quia fieri nequit vt vllo iure pater eorum bonorum vsumfructum habeat aut retineat, præterquam intuitu & contemplatione proprietatis ad filium pertinentis. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l.cum oportet 6. & l.vlt. C.de bon.quæ liber.*

2 Capel.Tholos. *decis.2.* & ibi Aufrer. Faciunt notata per Bart.cum Apostill. *ad l.Stichus 16. D.de pecul.legat.*

3 Nihil enim vetat vendi fundum derracto vsufructu aliterve ab vsufructu separari, nec nisi nudæ proprietatis æstimationem fieri, *l.cum in fundo 78.præsertim §.vxor vire. D.de iur. dot. l.6.§.1. D.de vsufr.l.4. D.si vsufr.pet.l si quis 6. § penul.D. com.diuid.*

4 Est enim hic vsusfructus non formalis, vt nostrorum verbis vtar, sed causalis, id est, cum proprietate coniunctus, à qua proinde separari nullo modo potest quin alius fiat, & consequenter hoc ipso intercat, cumque ad patrem non nisi iure potestatis pertineat, consequens est vt proprietatem amittente filio nullum possit pater vsumfructum retinere. Ita fit vt propter coniunctum ius patris filius proprietatem retineat, quam alioquin amitteret. Facit *l.si is qui 29.D. de lib.leg.l.cum hereditate 55.D.de acquir.her.l.4.D.de decur.*

DEFINITIO VI.

De patre petente restitutionem aduersus obligationem à se contractam, vt filium à carceribus liberaret.

PAter, qui vt filium diuturnioris carceris tædio iam vexatum eximeret, pro eo se obligauit, atque ita vt liberaretur obtinuit, non iustam habet causam petendæ in integrum restitutionis, ob id solum quod paterna pietate coactus, cum nihil ipse deberet, se

ret, se obligauerit.[a] Quænam enim, obsecro, iustior patri causa esse potest contrahendæ pro filio obligationis, quam paternæ affectus pietatis?[3] Itaque nec illud inspiciemus, an perperam & pro indebito, an pro debito filius in carceres detrusus esset. Sufficit enim detrusum fuisse, nec aliter liberari potuisse quam si aut soluisset, aut fideiussorem vel expromissorem dedisset, vt dici non possit non sine causa factam obligationem.[4] Et vero vix est vt non sit in dolo pater, qui vt filium carceribus eximeret vltro se fideiussorem pro filio obtulit, si eo liberato velit in integrum restitui, nec paratus sit filium in eodem statu reponere:[5] Maxime vero si præcesserat condemnatio, quamuis iniusta, propter quam filius in carceres detrusus fuisset.[6] Multo magis si addas de iure in integrum restitutionis apud eum iudicem disputari, qui de viribus & iniquitate condemnationis cognoscere non possit.[7] Non est dissimile quod alibi scripsimus,[8] pronunciatum sæpius à Senatu, mulierem, quæ ad liberandum à carceribus maritum soluendamque pro eo mulctam ex causa criminis irrogatam alteri se obligauit, non esse iuuandam Velleiano, quamuis certum sit nihil non facturam mulierem, cogente scilicet pietate, vt maritum alioqui virgis cædendum, aut ad triremes damnandum ab imminente periculo eximat conuertendæ pecuniariæ pœnæ in corporalem.[9] *Ita Senatus* pro Andræa Callier, contra Petrum & Ioannem Verdon, 6. Cal. Iunij 1594.

1 Finge per sententiam dictum fuisse, vt non prius eximi carceribus posset filius, quam satisfecisset: Rebus enim iudicatis standum est, *l si patronus* 12. §. *si quis eum esset*, *D. de bon. lib.* Adde *l.* 7. §. *vlt. qui satisd cog.*

2 *Arg. l. si duos* 5. §. *vlt. D. si quis caution.* Nec aliud erit etiamsi filius pro quo se pater obligauit post condemnationem decesserit, *l si vero* 5. *D qui satisd cogant.*

3 *Arg. l. cum in* 32. §. *mulier, D. de cond. indeb. l. & si quis* 14. §. *sed interdum, de relig. & sumpt. funer.*

4 *Arg l. naturalis* 4. §. *quod si faciam, l. si dominus* 8. *& seq* 15 *D de præscr. verb. l.* 4 *D de condict. caus. dat. l quamuis* 8. §. *si pro primo. D. ad SC. Velleian. vers. proinde.*

5 Nam & hoc est ex natura cuiuslibet restitutionis in integrum, vt omnia in pristinum statum restitui debeant, & vnusquisque ius suum recipere, *l quod si minor* 24. §. *restitutio, D. de minor.* Dixi *in tit. de reput. quæ fiunt in iud. in integr. restit.* Adde *l si eum* 10. *in princ. & l seq. D. si quis caut: l quidam* 38. *& seq. D. de dolo.*

6 Rebus enim iudicatis standum est, vt dixi *num.* 1. *ex l. si patronus* 12. §. *si quis, de bon. libert l. seruo* 65. §. *cum prætor ad SC. Trebell.*

7 Nam de iniquitate sententiæ ab alio iudice redditæ non potest cognoscere alius iudex, nisi qui superior sit & ex causa appellationis. *l si prætor* 75. *D. de iudic.* iunct. *l. in causa* 16. §. *vlt. cum duab. ll seqq. D. de minor.*

8 *Sub tit. ad SC. Velleian. Defin.*

9 Solet enim fieri hæc pœnæ commutatio ex pecuniaria in corporalem quoties non habet condemnatus quod possit in ære soluere. *l.* 1. §. *vlt D. de pœn. l. si quis iniuriam* 35. *D. de iniur. l. qui ade* 59. *D. de incend ruin & naufrag.*

DEFINITIO VII.

De patre qui consentit nuptiis filij accipientis dotem, nec nisi portionem quæ se mortuo ad filium peruentura erat pignori obligauit.

PAter cum filiofamilias vxorem ducenti non modo auctoritatem, sed etiam consensum accommodaret[1] obligauerat in causam restituendæ dotis eam duntaxat bonorum suorum portionem, quam defuncto se filius esset habiturus.[2] Non eo minus cætera quoque patris bona obligata intelligentur.[3] Nec tantum si filius viuo patre decesserit (quo casu cessante conuentionis expressæ potestate tacitam hypothecam lege inductam locum habere necesse est,[4]) sed etiam si patri filius superuixerit, neque portio quam filio reliquit sufficit ad dotis restitutionē.[5] Quoniam hoc ipso, quod pater nuptiis filij consensum præbet, omnia bona ipsius pro dote obligata intelliguntur, eáque obligatio contrahitur ipso iure, & sola legis potestate.[6] Proinde impediuntur pactiones omnes, quæ dotis causam facere possunt deteriorem,[7] Cuiusmodi illa est per quam ius pignoris imminuitur, ne salua esse tota dos possit.[8] Nec ad rem facit quod dici solet, Expressum facere vt cesset tacitum.[9] id enim tum demum vere dicitur, cum tacitum pendet ex sola eius voluntate, qui expressim voluntatem suam declarat.[10] Cur enim credatur aliud voluisse, quam quod expresserit?[11] At ius tacitæ illius hypothecæ, qua de agimus, non ex eo acquiritur mulieri, quasi maritus aut mariti pater videatur bona sua pro dote obligasse,[12] Sed quod vel inuitis iis ita lex ferat, vt bona vtriusque omnia ipso jure, sicuti diximus, obligata intelligantur.[13] Proinde nihil interest an expresserint, vt quædam tantum essent pignorata.[14] Nam etsi disertis verbis pater caussetur ne quicquam ex bonis suis pro dote, quam filius acciperet, obligatum videretur, vtique conuentio non valeret, essetque fortior potestas legis.[15] *Ita Senatus* in causa Philiberti Bouier, & Ioannis Treyuet procuratorum, 3. Calend. Maij 1595.

1 Plus enim est consensum quam auctoritatem accommodare. Qui enim auctoritatem tantum præstat, se non obligat nec sibi nocet, secus est in eo qui consentit nisi lex contra disponat, *l cum quadam* 26. vbi hæc verba, *auctoritas consensus* tanquam diuersa penitus disiunctim, &c. *C de admin tut l. vlt. D. de inoffic testam l. sicut* 8. §. *non videtur. D. quibus modis pign. vel hypoth. soluit, l. tutorem* 22. *D de his quæ vt indign. l.* 45 *quæsitum est, l si cum fundi, de dolo except. l fideiussor* 20. §. *pater, in fi. D. de pignor.*

2 Non enim poterat ea portio per filium obligari, qui viuo patre non erat dominus, nec futurus erat nisi in casum male ominosum mortis patris. Qui enim pignori obligat, is necesse est vt sit dominus, *l. & quæ nondum* 15. §. *quod dicitur, D. de pign. tot. tit. C si alien. res pign dat. sit.*

3 Iure scilicet tacitæ hypothecæ à Iustiniano inductæ, *in l. vnic. §. & vt plenius:* ibi, *siue principales ipsa persona dotes dederint vel promiserint, vel susceperint, siue alia pro his persona, C. de rei vxor. act.* Nam & præsumitur tota dos peruenisse ad patrem tanquam ad potentiorem, *l si cum dotem* 22. §. *transgrediamur, D de solut matr.* vbi Bart. & cæteri.

4 Filio enim prædefuncto deficit conditio pignoris collati in id tempus quo pater prædecessisset. Facit *l. si fundus* 16. §. *aliena res, D. de pignor. l. rem alienam* 41. *D. de pign act.* Habent enim hæc verba implicitam conditionem, *l si debitor* 39. §. *verisimile.* vbi Bart. *D. de contr empt. l. Manio* 41. §. 1. *in fin. de leg.* 2. Iunge *l grege* 23. §. *si sub conditione, D. de pign.*

5 *Authent. res quæ, Cod. commun. de leg. & incorp.* vnde sumitur.

6 *dict. l. vnic. §. & vt plenius, C. de rei vxor. act.* iunct. *dict. §. transgrediamur.*

7 *L. Atilicinus* 17. *D. de pact. dot.*

8 Etsi enim creditor, qui minus idoneum pignus accepit, non amittit exactionem eius debiti quantitatis, in quam pignus non sufficit, *l. creditor* 26. *D. de rebus credit l. quæsitum* 9 §. 1. *D. de distr. pignor.* tamen constat plus cautionis esse in re quam in persona, *l plus cautionis* 25 *de reg. iur.* etiamsi debitor soluendo sit, *l. cum debitore* 3. *D. de pignor. act.* iunct. *l. diuortio* 35. *in fin princ. D de negot gest.* nec aliter videri idonee cautum esse quam si vel fideiussor vel pignora accepta sint, *l si mandatu* 59 §. *vlt. D mandat.*

9 *L vlt.* vbi vulgo nostri notant, *C. de pact conuent tam sup. dot.* qui tamen locus id non probat. Ibi enim tacita hypotheca nulla est, nisi quæ à Iustiniano inducitur, quam portio illo nullam inducit, nisi eo demum casu quo mulier sibi non caueret per expressam. Melius probatur id brocardicum, ex *l. eum ex filio* 39. § *filio de vulg & pup subst.*

10 *Vt in d. § filio.* iunct. *l iam hoc iure* 4 *eod.* Facit *l. seruo libertatem* 47. *de condit & demonstr.*

11 *L vnic. § sin autem ad deficientia, C. de caduc. toll.* Facit *L. Labeo* 7 § *vlt. de supell. leg.*

12 Vt in cæteris tacitis hypothecis euenire solet, *l.* 4. *&* 6. *D. in quibus caus pign. vel hypoth. tacit contr.*

13 Fauore dotis, in cuius tacita hypotheca speciale est vt si

renunciari non possit, *arg. d l. Attilicinus*, cum tamen cæteris possit si contrahentes velint.

14 Facit *l vlt. D. in quibus caus. pign. tacit. cont.* vbi pignus ab herede tutoris datum in residuam quantitatem debiti post solutionem maioris partis ex transactione inter eos facta, intelligitur obligatum in veterem contractum, pro quo scilicet & pro omni debito tutelæ obligata erant tacite bona omnia tutoris, *l pro officio* 20 *C de admin tutor.*

15 Speciali ratione & singulari iure ac fauore dotis, vt dixi *num.* 13. Vide Boer. *decis.*

TIT. X.

QVAND. FISC. VEL PRIVAT. debit. sui debit. conu. poss.

DEFINITIO I.

Creditor venditoris, an & quatenus agere possit contra emptorem eundemque pretij debitorem, si venditor nondum ex parte sua contractum impleuerit?

VT Titius debitor [1] tuus fundum mihi venderet communem sibi cum sorore, [2] promiserat curaturum se vt eam venditionem soror intra mensem ratam haberet, [3] nec tamen curauerat. Interea egisti contra me, vt tibi soluerem precium quod debitori tuo debebam, [4] Vocato etiam in eam rem Titio, vt me liberaret, ne mea quicquam interesset vtri soluerem. [5] Si sit ille contumax, æquum quidem erit condemnari me tibi ad solutionem precij, [6] ne alioqui & rem habeam & precium: [7] Sed tamen satisdare te oportebit de restituenda pecunia, si ratam vēditionem habere soror venditoris mei te satagente nolet, [8] aut non poterit, [9] ex eaque causa pecuniam habere malim quam rem retinere. [10] Non enim fieri potest vt ex contractu inter me & Titium inito plus iuris aduersum me habeas, quam Titius ipse esset habiturus, [11] qui porro contractum ex parte sua omnimodo & ante omnia implere cogeretur. [12] Itaque non nisi fiduciariam, & vt loquuntur, prouisionalem condemnationem fieri opottet. [13] Diffinitiuam vero in id tempus differri quo constet an ratihabitio vlla sequi possit necne, & an rem emptam habere malim sine spe ratihabitionis, an pecuniam. [14] Nam sicuti cogendus non sum stare venditioni cuius legi non pareatur nisi præstetur mihi quanti mea interest, [15] cum aliter non fuerim empturus: [16] Ita prætextu non secutæ ratihabitionis pecuniam precij retinere non possum quandiu rem ipsam habeo: [17] Ne quidem ex conuentione, quia bona fides hanc non patitur conuentionem, vt emptor & rem & precium retineat. [18] Ideoque tametsi iusta causa fuerit retinendæ pecuniæ, forte quod nec ratihabitio nec satisdatio [19] præstaretur, totius tamen eius temporis quod post traditionem interfuit vsuræ debebuntur, [20] non propter moram, [21] sed in locum & vicem fructuum ex re ipsa perceptorum. [22] Etenim quæ iuris ratio & æquitas impedit ne aut emptor aut venditor rem precium que simul retineat, eadem facit ne & rei fructus & precij vsuras retinere possit. [23] *Ita Senatus* in publico auditorio ex tempore Prid. Calend. Febr. 1589. Et rursus in alia causa 16. Cal. Jun. 1591.

1 Neque enim debitor ob id solum quod debitor est res suas etiam pignoratas vendere prohibetur. Alienat siquidem cum sua causa & citra præiudicium creditoris, *l distractio* 14. *& seq. C de pignor. l si debitor* 11. *C. de distr. pignor. l si conueneris* 18. *§ si fundus. D de pign. act.*

2 Nam & communis res vendi potest sicut & aliena, scilicet vt valeat ipso iure venditio & obligetur venditor de euictione, sed non vt prohibeatur dominus iure suo rem vindicare, *l. rem alienam* 28. *D. de contr. empt. l vltim. & pass. C. de comm. rer. alien.*

3 Est enim necessaria ea ratihabitio vt totius rei communis dominium emptori acquiratur, *l portionem* 4. *& pass. C. de com. rer. alien.*

4 Siue quod esses hypothecarius creditor, & nomina quoque debitoris tui obligata haberes iuxta *l. nomen* 4. *Cod qua res pign. oblig poss.* siue quod alia debitoris tui bona nulla essent, quę pignoris loco capere posses, *l.* 2. *C. hoc tit.*

5 Liberatur enim etiam qui soluit alteri quam cui debet, dummodo consentiente creditore, vel iubente, *l. solutam* 49. *D. de solut. l. fugitiuus* 19. *eod. l. inuito* 12. *C. eod.*

6 Cum futurum sit vt perinde liberet qui iubente iudice soluerim te propter contumaciam saltem tacite consentiente, *arg. l. ait prator* 7. *§.* 1. *vers. quid tamen, D. de minor. l. sancimus* 25. *C. de admin. tutor.*

7 Quod bona fides non patitur *l. ex empto* 11. *§ qui autem, l bona fides* 50. *D. de act empt.*

8 Nec enim socius partis suæ alienationem à socio factam ratam habere cogitur, nisi cum à fisco vendita fuit, cuius in ea re proprium & singulare priuilegium est, *l.* 2. *Cod. de commun. rer. alien l. vnic. C. de vendit. rer. fiscal. cum privat. comm. lib.* 10. *tit.* 4.

9 Forte quam alij iam vendiderit, quo casu crimen stellionatus incurreret, si eiusdem rei venditionem suo nomine ab alio factam ratam haberet, perinde ac si ipsa venderet, *l* 3. *§.* 1. *D. de crim stell.* adeoque crimen falsi, *l qui duobus* 21. *D. ad leg. Cornel. de fals.*

10 Non enim videor rem habere quandiu mihi à Domino auferri potest, *l. in rem bonis* 52. *D. de acquirend. rer dom. l. quod euincitur* 190. *de regul iur. l. non videntur* 167. *l omnes* 139. *§.* 1. *eod.*

11 *Vulg. l. nemo plus iuris* 54. *l aliud est* 160. *§. absurdum eod. cum similib.* Textus est *in l.* 3 *C. hoc tit.*

12 *Vulg. l. Iulianus* 13. *§ offerri, D. de act. empt. l si pater* 8 *in fin. Cod eod. l. cum fundus* 31. *ad fin. in vers. sed adiicere, D. de rebus redit.*

13 Cui locus esse solet quoties aliquid est quod impedit aut remoratur sententiam diffinitiuam, nec eo minus tamen interim prouidendum est, vt *in l. ventre* 84. *D. de acq. her. l.* 1. *D. de dam infect. cum similib.*

14 Cum enim diffinitiua sententia non possit ferri sub conditione nec sub incerto, *l* 3 *&* 4. *Cod de sent. qua sin cert. quant. prof. l.* 1 *§ biduum, D. quand app. sit & intr. qua temp l qui testamento,* 37. *de excus tut. l. in sententia* 59. *D. de re iud.* expectandum necessario est vt sciatur quid in facto certum sit, priusquam ad sententiam deueniri possit.

15 *L. cum te fundum* 6. *C. de pact int. empt & vend*

16 *l. tutor* 47. *§.* 1. *ff de minor. l. quod si vno* 13. *ff de in diem addict. l. si quis aliam* 46. *ff de solut.*

17 *Arg. d. § offerri cum § seq*

18 *dict. l. exempto* 11. *§. qui autem, & d. l. bona fides* 50. *ff. de act. empt.*

19 Quæ vtique præstanda est quoties in limine contractus imminet periculum euictionis, *l. si post perfectam* 24. *C. de euict. l. pen. §.* 1. *ff. de peric. & commod. rei vend.*

20 *d. l. Iulianus* 13. *§. veniunt* 20. *ff. de act empt.*

21 Etsi regulariter vsuræ non nisi propter moram non soluentium infligantur, *l. cum quidam* 17. *§ si pupillo, in fin. de vsur. l. Titia Seio* 87. *§. vsuras de leg* 2.

22 *Vt in l. curabit 5. C. de act. empt.* Cuiusmodi vsuræ etiam iure canonico debentur, sicut & quæ sunt in vicem eius quod interest. *c. salubriter extr. de vsur.*

23 *d l. Iulianus, §. veniunt, l liberalitatis* 16. *§.* 1. *ff. de vsur. l. nec enim* 23. vbi est text. elegans, *ff. de pign. act.*

DEFINITIO II.

De nomine debitoris capto pignori in executione iudicati, & De differentiis pignoris conuentionalis & iudicialis.

POtest creditor nomen sui debitoris capere pignoris loco etiam in executione iudicati, [1] si modo debitor debitoris fateatur se debere. [2] Nam si neget, prius est vt à creditore suo conueniatur, quam à creditoris creditore, qui vtique nullam eo nomine actionem habet. [3] Loquimur enim de creditore chirographario, qui nullum pignus habet in bonis condemnati, nisi quod in iudicati executione captum & hoc ipso

ipso constitutum sit. [4] Nam siue nomen debitoris pignori datum sit specialiter, siue in generali bonorum omnium obligatione contineatur, [5] constat vtilem ex ea causa actionem competere creditoris creditori, per quam assequi possit, vt probet debitori suo deberi: [6] Vtroque tamen casu inficianti debitori debitoris inhiberi potest ne soluat ei, cuius debitor esse dicitur, [7] quoniam in eo nulla illi fit iniuria siue debeat siue non, [8] & nihilominus superioris creditoris indemnitati consulitur ne in eius necem inter debitorem & debitoris debitorem colludi possit, [9] si ex postfacto appareat iam tum fuisse debitum cum nomen debitoris pignori capiebatur. [10] Sed & in eo multum refert, an qui agit in debitorem debitoris fuerit creditor pignoratitius necne? Quod si pignoratitius non fuit, non aliter bene captum pignus intelligitur, quam si alia bona nulla sint mobilia aut immobilia, aut se mouentia. Hæc enim si qua sint prius capi & excuti oportet; [11] quia nomina debitorum non sunt ex iis bonis, quorum obligatio summo & stricto iure permissa sit. [12] Quod non similiter locum habet, si omnia debitoris bona creditori fuerunt obligata. Est enim eo casu in arbitrio & electione creditoris, quænam pignora malit persequi. [13] Nec debitoris debitor iuuari potest exceptione non factæ excussionis, [14] quæ nouo iure competit tertiis possessoribus, [15] quandoquidem vulgatum est iura non possideri. [16] Eo tamen iure vtimur, vt is quoque creditor qui ante sententiam pignus nullum habuit perinde possit iudicati executionem incipere à debitore debitoris sui, etiam cum alia bona sunt, atque si pignori iam antea idipsum nomen habuisset. [17] *Ita Senatus* ex tempore 6. Calend. Aug. 1591. & rursum pro N. Williod, 7. Id. Mart. 1593.

1 *L.1.C.hoc tit.*

2 *L.si debitum 3.eod.l à Diuo Pio 15 §.si rerum, in fin.& §. sed vtrum,D.de re iudic.l fiscus 6.D.de iur fisc.*

3 Si debitor debitoris neque delegatus sit, neque debitum constituerit, *l.si soluere,pen.C.de nouat.*

4 De quo etiam loquitur *l.2. & tot. hoc titul. Cod.* Non enim bona debitoris cuiuslibet sunt tacite obligata creditori, sed ex certis tantum causis, *l.1. & tot. titul. in quibus causis pigno. D. & Cod.*

5 Potest enim vtroque modo obligari, *l.4. C. qua res pign.* Bart. *l Quintus, §.argento,de aur.& arg legat.*

6 *d.l.4.* in postremis illis verbis, *quatenus tamen ipse debet.* Cui enim permissum est consequens, necessario & permissum intelligitur antecedens, *vulg.l.ad rem mobilem 56.& l.ad legatum 62.D.de procur.*

7 Dummodo tamen probauerit creditoris creditor sibi deberi, *d l.4.* Facit *l.3.C.de nouat.l.vlt ff.de leg.commiss.* Paris. *cons. 107.num.65.& seqq part.3.* Nat. *cons.300.*

8 Cum inhibitio illa & denunciatio eum excuset ne in moram incidat, dummodo iusta causa fuerit eius faciendæ, *d l.vlt. de leg.commiss l.vlt.D de transact. l.ait prator 7. §.1. D.de minor.* maximo vero si ea denunciatio facta sit auctoritate iudicis, vt *in dict.§.1.l non videntur 162.§.1. de reg.iur.* iunct. *l.is damnum 169 eod.l.4. de aqua & aqu.pluu.arcen. L iniuriarum 13.§.si quis quod, D de iniur.*

9 Neque enim id ferendum est, *l.5. C.de pignor. l.si creditor 15.C.ad leg.Corn de falsi.l si pariter 9.D.de lib.caus.*

10 Id enim omnimodo probandum est, *dict. l.nomen 4. C. qua res pign.* in illis verbis: *vsque ad id, quod tibi deberi à creditore eius probaueris.* Est tamen aduersus denunciationes, & vt vocant sequestrationes huiusmodi promptissimum remedium satisdationis, vt scripsi *Defin.5. num.3.supr.de prohib.sequestr. pecun.*

11 *d.l.à Diuo Pio 15. § sic quoque, D.de re iudic.l.non prius 4. C.hoc tit.*

12 Vt innuit *d.l.nomen 4.* in illis verbis, *iampridem placuit, l postquam,C de hered.vel act.vend.l.si conuenerit 18. D.de pign. act.* vbi Paulus scribit tuitione prætoria defendi pignus nominis, vt intelligamus non valere ipso iure non magis quam pignus pignoris, licet illud etiam receptum sit, *l.grege 13. §.cum pignori, ff.de pignor.l.1.C.si pign.dat sit.* Vtriusque iuris rationem pete ex iis, quæ scripsi *lib.8. Coniect.*

13 *L.creditoris 8.ff.de distr pignor.cum similibus.*

14 Qua iuuatur aduersus creditorem non chirographarium in executione iudicati, *d l.à Diuo Pio. 5 sic quoque d l.4. C.hoc tit.*

15 *Auth.hoc si debitor, C.de pignor.& incorp* vnde sumitur Noucll.4. *de fideiuss.cap 2.*

16 *§.incorporales, Inst.de reb.corp.& incorp l.3 in princip & §.1. ff. de acquir possess l.4.§ si viam l si aliena 10.§ de vsucap.l. seruitutes 14. ff. de seruit.* constat autem non factæ excussionis exceptionem fauore duntaxat possessionis inductam esse, vt probant verba constitutionis. Vide quæ scripsi de differentiis pignorum conuentionalis, iudicialis, & prætorij *dict. libr.8. Coniect.*

17 Quasi nihil interfit, neque condemnati vnde soluat id quod omnimodo soluere debeat, neque primi debitoris cui soluat, cum æque liberetur soluendo creditori creditoris sui, præsertim auctoritate iudicis interueniente, vt scripsi *Defin. prox. num.5 & 6.3.eod.*

DEFINITIO III.

De pignore per antichresim constituto à debitore debitoris.

QVid ergo si debitoris debitor creditori suo fundum pignori dederat in antichresim? [1] Idem fundus creditori quoque creditoris pignori obligatus intelligetur. Est enim accessio nominis, quod ipsum obligatum est, [2] siue ex conuentione siue auctoritate iudicis per se aut per apparitorem exequentis iudicatum. [3] Sed an cogetur creditor creditoris contentus esse eo pignore? Minime, quia nec creditor ipse cogeretur, sed posset si mallet debitum exigere, eoque accepto pignus reddere. [4] Nisi ponas conuenisse inter debitorem & proprium creditorem vt fructibus fundi in vicem vsurarum contentus, creditor exigendi ante certum tempus debiti ius non haberet. [5] Tunc enim nec creditoris creditor ante id tempus exigere poterit, [6] ne plus iuris habere videatur ex persona debitoris sui, quam debitor ipse idemque creditor aduersus debitorem suum esset habiturus. [7] Nimirum si conuentio illa de non exigendo interea debito tum interposita sit cum pignus contrahebatur, aut saltem priusquam creditoris creditori ius vllum pignoris in eo nomine quæsitum esset. Alioqui iure tam quæsito constat nihil fieri posse in præiudicium creditoris. [8] *Ita Senatus* in eadem causa. Junge Defin.3. infr.de compensat.

1 Hoc est ea lege vt creditor fructus pignoris perciperet in vicem vsurarum debiti, *l.si is qui 11.§.1. D.de pignor. l.si pecuniam 33.D.de pign.act.* De vtraque antichresi expressa & tacita vide quæ scripsi in *Decad. de error.pragm.*

2 Ideoque sequitur nomen quod obligatum intelligitur cum sua causa, *l.periculum 30.D de pign. l.cum ea condition 68. §.1.D.de euict.*

3 Omnis enim vtilitas nominis pignori data captaque intelligitur, nec quicquam hac parte differt pignus conuentionis à iudiciali.

4 *L.1.C.de pign.l.si pro mutua 8.in fin.C.si cert.pet.* Pignoris enim datio non liberat debitorem, at neque venditio, nisi totum debitum creditor perceperit, *l.creditor 26. D.de rebus cred. l.si creditor 26.D.de solut.*

5 Nam & vsuras in futurum tempus acceptas vel in stipulationem deductas esse sufficeret ad inducendum tacitum pactum de non petendo, *l.qui in futurum 67. D.de pact.l.2.§.pen. D.de doli except.*

6 Est enim id singulare ius fisci, *l.1.C.de cond.ex leg.*

7 Qui porro ante diem agere non posset, *l.si mandauero 22.in pr.& §.1.D mand.*

8 *L.vltim. D. de pact.* Non tamen videtur ius vllum quæsitum creditori creditoris antequam denunciauerit debitori sui debitoris, qui interea potest creditori suo impune soluere, *dict. l.4. Cod. qua res pigno.* Cur non igitur & cum eo pacisci? Vide tamen quæ scripsi *lib. 12. Coniect. & infra, Definit. 9. numer. 8.*

DEFINITIO IV.

Si creditor idemque debitor pignus, quod à debitore suo accepit, deteriorauerit.

AT quid si creditor, qui fundum pignori acceperat in antichresim, eum fecerit male vtendo deteriorem, ita vt vel de dolo vel de culpa teneatur; an nocebit ea res creditoris creditori, cui nihil imputari potest? Nocebit vtique.[1] Etsi enim de pignoris deterioratione non prius quæri solet, quam agatur pignoratitia,[2] quę porro non competit nisi soluto debito,[3] constat tamen damnum quod in pignore datum est, creditorem in rationem debiti deducere cogendum esse.[4] Proinde quamuis pecunia per debitoris debitorem creditori creditoris soluta, futurum sit vt saluam habeat primus debitor pignoratitiam contra proprium creditorem[5] eundemque pignoris possessorem:[6] Ipsius tamen interest si malit vt ante solutionem damnum quod in pignore contigit imputet creditori creditoris, quandoquidem multo commodius ei futurum sit non soluere quam solutum repetere.[7] Neque vero æquum est meliorem esse conditionem superioris quam proprij creditoris,[8] cum sit etiam quod ei imputetur, cur non fuerit diligentior in exigendo debito, & aufferenda pignoris possessione[10] ab eo, quem ex contrario passus est in pignore male versari.[11] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Ex ratione posita *in Defin praced num.7.* ne plus iuris habere videatur creditor creditoris ex persona sui debitoris, quam debitor ipse esset habiturus, contra *l.quod ipsis* 143. *l.ex qua persona* 149. *l.aliud est* 160. §. *absurdum, de reg iur. l creditor* 12. *de diuers temp.præscr.* Facit *l.inuitus* 156. §. *plerumque, de reg. iur. cum concord*

2 Quia nec prius quicquam videtur debitoris interesse, *l.si rem* 9 § *omnia, D de pign. act l nec creditores* 10. *C. eod.* Excipe casum *l vlt in fin princ. D. eod.*

3 Aut saltem oblato, & si creditor nolit accipere, obsignato *d.l nec creditores, l.si dominium* 9. *l.creditor* 20. *C. de pignor.*

4 *L.l.creditor* 7. *C. de pignor. act. l.creditor* 15. *l eleganter* 24. §. *vlt. l. vlt. in princ. D eod.*

5 *L debitor* 40. §. *vlt. eod.*

6 Nam si creditor creditoris possideat illi ipsi soluendum est, quod primo & proprio creditor debetur, atque ita contra ipsum quoque pignoratitia agendum, *l grege* 13. §. *cum pignori, ff de pignor. l.2. C. si pign pignor. dat. sit.*

7 Quia imputatio illa cum fiat ipso iure, facit vt tanto minus in debito supereisse intelligatur, *argum. l.1. & 2. Cod. de pign act. d.l. eleganter* 24. in illis verbis, *illico pignus ancilla soluitur, D. eod.*

8 *L.3. D. de compens. l. si stipulatus* 13 *in princ. D. de fideiuss.*

9 *L. nomen* 4. *in fin C. quæ res pign.*

10 Quod vtique pro suo iure facere poterat, *d.§. cum pignori. iun. & l. si conuenerit* 18. *D. de pign act.*

11 Nam & sola patientia nonnunquam delinquitur, cum quis patitur alium facere quod prohibere posset, *l. Imperator* 7. *D qui fin. manumiss. l.1. C. si mancip. ita venier. l. culpa caret* 50. *l. nullum* 109 *de regul. iur.*

DEFINITIO V.

De executione facta in nomen debitoris alieni pro debito procuratoris.

CVm procurator tuus centum tibi debita exactus esset, idemque tantundem mihi deberet sub omnium bonorum suorum obligatione, egi aduersus debitorem tuum, eique denunciaui ne procuratori tuo solueret.[1] Si velit ipse intercedere[2] siue proprio siue procuratorio nomine, audiendus non est, quippe in cuius potestate sit tantundem tibi soluendo liberationem consequi,[3] cum pecunia sit ex earum rerum numero, quæ recipiunt in suo genere functionem.[4] Cui consequens est, vt aliud dicendum sit, si non genus, sed certa species tibi debebatur.[5] Nisi in rem suam procurator factus proponatur,[6] qualis esse intelligitur, si rationum reddendarum necessitas ei remissa sit,[7] datáque libera exigendi ac pro arbitrio administrandi licentia.[8] Nam qui in rem suam procurator datus est in omnibus fere domini iure censetur.[9] Non idem erit si tu ipse intercedas. Neque enim aut meliorem meam conditionem aut tuam deteriorem facere illud potest, quod eum procuratorem constitueris, qui meus debitor fuit.[10] *Ita Senatus* pro Antonio Fou, 15. Cal. Ianuar. 1592.

1 Secundum ea quæ scripsi *Defin.2. num.3.5. eod.*

2 Nam si tu ipse intercedas, non est dubitandum quin sis audiendus, cum pro debito procuratoris tui molestiam aut damnum in bonis tuis pati non debeas, sicut nec è contrario, *l. Plautius* 61. *D. de procur. l penult. D de compens. l. cum quod* 9. *Cod. eod. l.4 in princ. D. de re iudic.* Ratio est in *l ignorantia* 49. *D. de procur. & l. vlt. C. si alien. res pig. dat sit.* & posita est in fine huius Defin.

3 Itaque nihil eius interest, nec proinde audiri debet siue agendo siue excipiendo, *l ille à quo* 13. *si de testamento, D. ad SC. Trebell l.3 D. de verb. oblig.*

4 *L.2. §. mutui datio, D. de rebus credit. l.1. §. re contrahitur, de oblig. & act.* Idque est quod dici solet in pecunia non cogitari corpora, sed quantitatem, *l si is cui* 94. *D. de solut.* iun. & *l.1. D. de contrah empt.*

5 Quia non similiter species recipiunt in suo genere functionem, *dict. §. mutui, versic. nam in cæteris, l. eum à quo* 16. *cum seq C. de solut.*

6 Nam qui in rem suam procurator est domini loco habetur, ita vt ei quoque cuius procurator est in petitionis concursu præferatur, *l quæ omnia* 25. *in fin. l procuratore* 55. *D. de procur.*

7 Quoniam alioqui procurator quilibet etiam cum liberam rationem administrationis suæ reddere cogitur, præsertim si quid fraude vel dolo egerit, *l. si procurator* 10. *in fin. C. de procurat.*

8 Hoc vnum tamen non sufficeret, si primum deesset ex iis quæ proxime diximus.

9 *d.l. quæ omnia, d l procuratore, l si quis in rem suam* 34. *D. de procur. l. cui stipendia* 9. *C eod.*

10 *d l ignorantia* 49. *D. eod. d.l.1. & vlt. C si alien. res pign dat. sit.* Hic tamen videtur eadem exceptio locum habere, nisi procurator in rem suam factus sit, quoniam eo casu solius procuratoris videtur interesse, non etiam eius qui procuratorem constituit, qui proinde si intercedat audiri non debet, *argum. l. vlt. §. Titius, D. de cond. indeb.*

DEFINITIO VI.

Executio facta in nomen debitoris condemnati ita demum valet, si debitoris debitor ex ea executione non lædatur.

DEbitoris cõdemnati debitor in iudicati executione conuentus fassus fuerat se debere, & consenserat vt nomen suum pignori caperetur,[1] sed ea lege vt suum sibi chirographum redderetur, ne quandoque à creditore proprio conueniri posset.[2] Non dubitabatur quin vtiliter pignus captum esset, tametsi condemnati consensus non interuenisset,[3] quia sicut iudicium redditur,[4] ita & executio iudicati in inuitum.[5] Sed an cogendus erit is qui iudicatum exequitur instrumentum illud à condemnato repetere, in eamque rem nouam aduersus illum litem instituere, vt debitoris desiderio satisfiat? Minime,[6] cum alia facilior & promptior ratio sit prospiciendi eius indemnitati,[7] nimirum vt pronuntietur securum & indemnem fore debitorem, qui creditoris sui creditori soluerit acsi proprio creditori soluisset. Tantundem enim proderit soluendi auctoritas iubentis magistratus[8] quantum ipsa chirographi redditio prodesse posset.[9] Dicat aliquis in ciuilibus causis non posse scindi confessionem aut oblationem, sed absolute vel reiici vel acceptari debere, & vt pragmatici loquuntur cum omnibus suis qualitatibus.[10] Verum longe diuersa hæc sunt, scindi oblationem, & per æquipollens satisfieri desidério & securitati debitoris,[11] licet alia ratione quam ipse voluerit.[12] *Ita Senatus* in causa N. Vulliod. Matrat, 7. Id. Mart. 1593.

1 Quod alioqui summo iure capi non potuisset, vt diximus *Defin.2. num.2.5.*

2 Ipsius

2 Ipsius enim intererat vt suum sibi chirographum redderetur, *l vlt C. ad exhib. l. solutione* 18. secundum Cuiacij emendationem, *D. eod.*

3 *L. à Diuo Pio* 15 *§. si rerum, D. de iudic.*

4 *L. inter stipulantem* 81. *§.* 1 *D de verb. oblig.*

5 Licet non ab initio, *l. si iudex* 28. *ff de minor, l.* 2. *l si longis* 7. *l.* 8. *& 9. C. de exec. rei ind.*

6 Ne alioqui nimis longe res abeat vt *in d. l. à Diuo Pio §. sed si emptor.*

7 Simile aliquid est *in l. stipendia* 4. *C. de execut. rei iudic.*

8 *L. ait pretor* 7. *§* 1. *ff. de minor, l iancimus* 25. *C. de admin. tut. l.* 1. *C. si in caus. iudic. pign cap sit.*

9 Itaque nihil eo nomine interest debitoris *arg. l. qui tabulas* 27. *§ inde potest quari, ff. de furt.*

10 *L. si ita stipulatio* 39. *in fin ff de oper. libert. l.* 2. *ff. de bon. libert l. cum quaritur* 10 *ff de admin. & peric. tut.*

11 Dici enim solet nihil referre quid ex æquipollentibus fiat *l.* 3. *C de inst. & substit. l si vsusfructus* 35. *§.* 1. *ff. de vsufr. l. certum* 6. *ff. de reb cred.*

12 Sufficit enim vt nihil interiit debitoris qui reuera est liberatus, *arg. l inter causas* 26 *§. si in qui, & l. vlt. §.* 1 *ff mandat.* Et satisfieri dicitur ei, cuius desiderium impletur *l.* 1. *ff. qui satisd. cog. l huiusmodi* 84. *§ si ita cui. de legat.* 1.

DEFINITIO VII.

Debitoris debitor qui ignorans captum esse pignori nomen suum soluit proprio creditori, omnimodo liberatur.

CVm postulante creditore iura debitoris omnia, nominaque ex causa [1] sequestrantur, constat debitoris debitorem qui postea creditori suo soluerit, ita demum intelligi liberatum, si nescierit sequestrationem. [2] Nam si sciuit siue à creditoris creditore, siue aliunde, & vndecumque sciuerit, imputare sibi debet cur vltro soluerit. [3] Sed an valeat consuetudo vt sufficiat publica præconis voce in loco & more maiorum factam esse sequestrationem? Sic enim apud Augustanos inualuisse quidam dicebant, apud quos fere omnia moribus magis quam legibus reguntur. [4] Placuit tamen ne quidem consuetudine induci posse, vt debitoris debitor, qui eam sequestrationem probabiliter ignorauit (vox enim præconis paucis innotescit [5]) prohibeatur ei soluere cui scit se debere; [6] Ne alioqui materia detur circumuenien dæ iustæ ignorantiæ. [7] Posteaque constitit Augustanorum quoque moribus constitutum esse vt ea executio quæ fit in iura, & nomina debitoris legitime significari debeat iis, quos creditoris creditor nolit soluere proprio creditori. [8] Quod ipsum, quomodo aliter fieri potest, quam si ex eiusmodi denunciatione certior fiat debitor de iure creditoris exequentis? [9] Proinde quamuis per iuris imperitiam debitor qui bona fide soluit post factam sequestrationem non alleget se liberatum, existimans fortasse non licuisse sibi post executionem licet clandestinam [10] soluere, nihilominus obtinere debet, dummodo probet solutionem: [11] solutio enim facti [12] liberatio iuris est. [13] Itaque cum de eo tantum litigatores contenderent, vtrum ante an post executionem debitor soluisset, idque in obscuro esset, [14] constaret tamen factam solutionem, priusquam debitori denunciatum fuisset ne solueret, pronunciauit Senatus liberatum debitorem, [15] neglecta facti quæstione illa quasi superuacua, de tempore solutionis. [16] *Ita Senatus* in causa N. Cantamor & N. Chatelard, Augustanorum 15. Calend. Februar. 1594.

1 Non enim nisi ex causa eiusmodi sequestratio fieri solet & debet, vt scripsi *Defin.* 2. 5 *ff prohib. sequestr petun.*

2 *L. nomen, 4. C. quæ res pignor. l. vlt. ff. de transact.* Alieni enim facti ignorantia semper excusabilis est, *l si fideiussor.* 29. *in princ. & 5 si cum debitor, ff. mand. l vlt. ff. pro suo, l. vero* 12. *§.* 2. *l si quis* 18 *ff. de soluti.*

3 Poterat enim habere doli exceptionem contra suum creditorem, ni creditor faceret vt sequestrationis impedimentum tolleretur, *arg. l. si cum emptore* 16. *D. de pact. l. si conuenerit* 15. *D de pignor actionl si pecunia.* 77. *de legat.* 1

4 Regulare autem est vt cuiquelocirca consuetudinem speciei iudicetur quæ potest, *l.* 1. *C quæ sit long consl.* 4. *§. vlt D. de receps. arbitr cum similib.*

5 *Authent. qui semel Cod. quomodo & quand. iudex.* Neque nouum est, vt ea quæ in iudicio & publice nunc, non facile credan ut innotuisse. *Authent. hanc autem, Cod. de non num pecun*

6 *L.* 12. *§* 2. *l si cum Cornelius* 82. *l.* 32. *aliud est* 106. *ff. de solu. l eius qui* 41. *ff de rebus cred.*

7 Quæ tamen circumueniri, damnumque afferre non debet. *§. item si adhuc, Institut de mandat. l si precedente* 38. *dict. l. si fideiussor* 29. *in princip. &* § 1. *&* 2. *l. inter causas* 26. *§.* 1. *D. eod.*

8 Vt & in specie d *auth hanc autem.*

9 *d. l. nomen d. l aliud est, dict. l. si fideiussor. §. si cum debitor.* Facit *l.* 5. *§. item si quis, ff. de condict. caus. dat.* Potest tamen aliter etiam quam per denunciationem nota fieri sequestratio debitori, scilicet per proscriptionem, de qua *in leg sed si pupillus* 11. *§. de quo palam,* iunct. *§ sequent. ff. de inst. action.*

10 Clam enim fieri dicitur, quicquid re ignorante eo cui denunciandum fuit, *l.* 3. *§ clam facere, ff quod vi aut clam.*

11 Hic enim optime locum habet *tit C. vt qua def. aduoc. part. iud sup l.*

12 *L consilio* 7. *§. vlt. ff. de curat fur.*

13 Certi enim sunt modi ad hoc inducti iure ciuili, vt quod alicui deberi cœpit desinat deberi *l. obligationum fere* 44. *§. placet de oblig. & act.* Inter quos est solutio, cuius potestas illa est, vt non tantum iuris auctoritate sed etiam naturaliter obligationem dissoluat, *l. verborum* 107 *ff. de solut. & tit. Inst. quibus mod tol. oblig in princ.*

14 Vt solent plerumque obscuræ esse quæstiones facti non iuris, *l. à testatore* 109. *ff. de condit. & demonstr. l.* 2. *ff. de iur & fact. ignor.*

15 Hic enim plus in re erat quam in existimatione, ideoque ignorantia iuris non impedit potestatem iuris, vt nec in specie, *l regula* 9 *l. qui ignorauit ff. de iur & fact ignor.*

16 Non enim superuacuis quæstionibus, cautionibus aut probationibus litigatores onerandi sunt, *l. quidam* 21. *ff. de reb. credit. l hac stipulatio* 14. *§.* 1. *vt legat. nom. cau.*

DEFINITIO XIII.

Confessio debiti facta coram apparitore iudicatum exequente an & quatenus probetur ex solius apparitoris relatione?

VRgente creditoris tui creditore, apparitor, qui iudicatum exequebatur, sic contra te egerat ac si tu condemnato debitori aliquid debuisses, [1] suaque relatione testatum fecerat inhibitum à se tibi ne condemnando quantitatem illam solueres quam tum esses confessus illi te debere ex causa venditionis, nihil vero aliud à te responsum nisi daturum te operam ne iudicis imperium neglexisse videreris. [2] Postea conuentus vt eam pecuniam exsolueres negasti quicquam te debere. [3] Quæsitum est an apparitoris testationi credi vsque adeo deberet, vt ex confessione tua tanquam debitor condemnari posses? [4] Absurdum namque videbatur, vt ex solo & ipsius scripto & testimonio obligareris, si non aliunde constaret te debere. [5] Visum est credendum hac parte apparitori, [6] quoniam ea relatio ad officium exequentis, & ad necessitatem executionis, de qua agebatur pertineret, [7] alioqui nec ei credendum esse in eo, quod referret à te responsum esse curaturum te ne iudicis imperium videreris neglexisse. [8] Nam si nihil tum debebas, cur non ingenue & aperte respondebas nihil te debere? [9] Ita enim effecisses vt aliam exequendi iudicati rationem victor creditor indagasset, [10] cuius nunc ineundæ facultas fortasse nulla sit facto tuo, qui quasi debitor esses, executionem illam non improbaras: Fereque est vt in dolo esse videare qui per dissimulationem tuam iusto creditori damnum infligi velis. [11] An ergo si reuera nihil debeas, nullus veritati locus supererit? Imo supererit. Semper enim attendendum est quid sit in veritate, [12]

Nec erronea confessio nocere potest errore probató [11] quæ res indebiti quoque condictionem solet inducere. [12] Neque vero fieri potest vt plus iuris contra te habeat victor ex persona condemnati, quam is ipse qui condemnatus est, & cuius ille te asserit debitorem. [13] Sed hactenus tamen confessio tua coram apparitore & testibus facta tibi oberit vt interea per fiduciæ speciem condemnandus sis, [14] Vtque cum eodem creditore disceptandum habeas, an debeas, necne, cum tamen si ab initio negasses te debere nullum illi ius contra te agendi competiisset. [15] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro N. de Grenand, contra D. de Vaugrenieuse, 7. Calend. Februar. 1594.

1 Secundum ea quæ scripsimus *Def. 2. 3. eod.*

2 Quod apparitores & executores nostri hic exprimere solent; *lequel a fait response qu'il se gardera de mesprendre.* Non enim potest dolo carere qui magistratus imperio non paruit, *l. non potest, 199.* iunct. *l. qui vetante 102. de reg. iur. l. iniurianum 13. §. si quis, D. de iniur.* Iudicis siquidem auctoritas semper excusat, *l. 4. in princip. D. de aqua & aqu. pluu. arcend* tum etiam cum iniquè aliquid iubet vel decernit, *l. ait prætor 7. §. 1. D. de minor.*

3 Quod tamen dicere & prȩmonere debueras tempore executionis ad eam impediendam, *l. à Diuo Pio 15. §. sed si emptor. D. de re iudic.*

4 *Arg. l. 1 3. 5. 6 & pass. D. de confess.*

5 Multorum enim apparitorum prava admodum vena aliisque perfidia est, & ideo compescenda potius quam adiuuandi *l. nedius 2. 1. Cod. de pœn.* Vnde illud etiam est quod de relationum, per eos factarum fide, etiam citra solemnem inscriptionem quæri potest ex iuris ratione, *l. ea quidem 7. C. de accusat.* Inde etiam, quod huiusmodi apparitores qui per huiusmodi relationes quas & notoria & notorias lex vocat, *d. l. ne diu notoriis suis adsistere iubentur, l. ab accusatione 6. § nunciatores, D. ad SC. Turpill.* non aliam ob causam quam vt eorum notoriis maior fides adhibeatur. Alioqui ea demum confessio solet nocere saltem ad transferendum onus probandi in confitentem, quæ fit apud acta *l. interrogatam 24.* vbi Gothofr. *C. de lib. caus.*

6 *L. si fideiussor 27.* ibi *præsentibus autem tabulariis hoc confessum est, Cod. de fideiuss.* alioqui incerta erunt ea litium pleraomnia, si apparitoribus officium exequentibus non credatur. Quam ob causam iure nostro prouinciali cautum est, vt aduersus eas relationes apparitorum si quis impugnare volet perinde necessaria sit solemnitas inscriptionis ac contra publicum instrumentum, si modo vnius testis fide nitantur, aut impugnantis subscriptione. Nec enim videtur confessio huiusmodi facta esse absente parte, aut omnino extra iudicium, cum & auctoritate iudicis fiat executio, & factum iudicis & apparitoris censeatur factum partis, *argum. l. certum 6. §. si quis absente, versicul. certe, D. de confess. l. 1. Cod. si in caus. iudic. pignor capt. sit.*

7 In iis enim quæ sunt extra causam executionis & officium executoris constat non credi apparitori quantumlibet exequenti, Ioan. Papon. *in syntagm. Arrestor.*

8 Quorsum enim iuberentur apparitores relationem facere & quidem in scriptis, si nec in iis, quæ ad ipsorum officium spectant fides vlla relationibus adhiberetur? Aut cur ei potius credamus qui semper sit negaturus id quod relatione continetur, si damnum timeat ex relatione? *arg. l. inter stipulantem 83. 5. 1. in fin. D. de verb. oblig.*

9 Tacere enim nocet quandoque *l. clarum, 4. C. de auctor. præst.* nimirum cum ex ea taciturnitate aduersarius læderetur si non haberetur illa pro consensu, *vt in l. pen. Cod. de recept. arb. auth. ad hoc,* ibi *aut sciens tam diu tacuit ex studio, C. de Latin. lib. tol. l. 3. §. 1. l. quare 39. D. de act. empt.* Denique in iudicialibus qui tacet consentire videtur. Nisi potius interfit aduersarij vt pro negante habeatur quo magis in solidum conueniatur, *l. de ætate 11. §. qui tacuit de inter. in iur fac* Executio autem iudicati quæ fit per apparitorem licet fiat extra iudicium, habetur tamen pro actu iudiciali, quia fit calore & vigore iudicij, *l. 3. & vlt. Cod. de exec. rei iudic.* Imo plus auctoritatis & fauoris habet quam sententia, quia contra eam appellari non potest, *l. quoniam 21 C. de app. l. 4. D. eod. l. ab executione 5. C. quer. appell. non recip. l. 1. C. de iur & fact. ignor.* Et ipsa est quæ totum facit *l. habere 57. D. de evict.*

10 *d. l. à Diuo Pio, §. si verum, vers. sed illud.*

11 *Arg. l. pen ff. de dolo, l. qui se litis 45. D. de petit. hered.* Indeque est quod dissimulans habendus est pro consentiente, *l. 2. C. de bon. libert.* Facit *l. qui tacet 142. de reg. iur.*

12 *Argum. l. Imperatores 29. in fin. D. de probat. l. illicitas 6. §. veritas, de offic. præsid. l. verba 6. C. de testam.*

13 Quia nec erranti consensus vllus est, *l. si per errorem 15. D. de iurisd. l. 2. D. de confess.*

14 Si modo error fuit facti non iuris, *dict. l. 2. de confess. l. 2. l. error 8. & seq. D. de iur. & fact. ignor. l. cum quis 10. & pass. Cod. eod.*

15 Dixi *Defin. 1. num. 11. & eod.*

16 Quia in dubio magis credendum est apparitori publicam personam gerenti & cuius nihil interest, quam tibi qui semper negaturus es quod verum esse nolles, *dict. l. 83. §. 1. de verb. oblig.*

17 *dict. §. si verum & §. sed vtrum eiusd. l. à Diuo Pio, l. 3. Cod hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Resolutio venditionis ex cuius causa emptor precium debebat, an & quatenus obsit emptoris creditori, eidemque cessionario precium illud postmodum exigere volenti.

CVm deberes mihi centum pro precio fundi quem ego tibi vendideram, ea cesseram actione quæ mihi contra te competebat, creditori meo, tu denunciata mihi cessionem ratam habueras, teque ipsi solaturum promiseras, [1] professus nihil tua interesse cui solueres. Postea superuenientibus aliis quamplurimis creditoribus hypothecariis, qui in eo erant, vt fundi possessionem per quasi Seruianam auocarent, conuenerat inter nos vt ab emptione discederetur. Quærebatur, an ideo esses liberatus, quo minus cessi precij nomine conueniri posses ab eo cui cessio facta erat? Mouebat quod non plus iuris habere posset meus creditor idémque cessionarius, quam ego ipse, [2] Constabat autem non potuisse me precium petere imminente periculo euictionis in ipso limine contractus (Siue euictioni causam illud dedisset, quod aliena res esset vendita, siue quod res fuisset alteri obligata [3]) nisi præstita prius satisdatione. [4] Quid vero si satisdare non potuissent? Sed tamen rectius visum est ius creditoris cui facta erat cessio, quique eam cessionem tibi denunciauerat non potuisse tolli ex sola nostra voluntate, quod fuerat irreuocabiliter quæsitum: [5] Præsertim cum à contracta perfectaque emptione ego & tu mutuo consensu potius quam ex iuris ratione [7] discessissemus. Quamuis soleat dici cessionem solam etiam adprobatam non facere vt debitor liberetur à creditore. [8] Id enim eo pertinet, vt si post cessionem solutum sit pristino creditori contingat ex ea solutione liberatio, sed vt non liceat cedenti in præiudicium ignorantis cessionarij, [9] pacisci cum debitore. [10] Quia tamen ex facto proponebatur & probabatur, instantibus aliis creditoribus anterioribus, facta iudiciali auctoritate eiusdem pecuniæ sequeõratio, [11] Placuit absolui te debere, ni creditor ille meus & cessionarius curaret vt ea sequestratio tolleretur: [12] Quoniam quod tu denuncianti cessionario respondisses paratum te soluere, interpretationem illam recipere deberet, si non ab aliis quib. prohibendi ius esset soluere prohibereris: [13] Præsertim iudicis auctoritate interueniente, quę semper excepta intelligi debet. [14] Alioqui eueniret vt qui non nisi centum debeas plus quam centum soluere cogereris, quod aperte iniquissimum esset. [15] Plane non esset causa illa sufficiens ad denegandam solutionem, quod si creditori meo eidemque cessionario solueres, tumque fundus hic tibi euinceretur per creditores anteriores, fieret vt & rem & precium amitteres. [16] Imputare enim tibi debes cur mecum tam incaute contraxeris, nec melius tibi prospexeris. [17] *Ita Senatus* in causa Joannis Guichard & Claudij Bonier 6. Calend. Jun. 1594.

1 Citra delegationem: facta enim delegatione res non haberet dubitationem, *l.si quis 12.l dolo 19 D.de nouat.& deleg.*

2 *Dixi Def 1.num.11 &.*

3 *L Herennius 61.§.1.D de euict l.3.4.5.C eod.*

4 *L si post perfectam 14. Cod.eod.l pen.§.1.D.de peric.& commod res vend.*

5 Nec enim satisdandi facultas semper & cuilibet præsens ac expedita est, *l.omnes 33. § præterea cum.C. de epis.& cleric. l. postquam 5.§ 1.vt legat.nom.caueat.*

6 *Arg.l 3.l de nouat.iunct l.vlt D.de pact.*

7 Id est ex necessitate, contractus enim resolutio quæ est voluntaria non potest perimere ius quod medio tempore fuit alteri quæsitum, secus si fit necessaria, *l.ex vectigali 31.ff de pign.* iunct *l 1.D.qui potior.in pign Lab.cum similibus DD. ad l.3. C de rescind.vend* scripti *Decad.25 de error.pragm*

8 *L.3. C.de nouat.* iunct. *l.1. eod.* scilicet si delegatio nulla facta sit, *l 2.eod.*

9 Facilius enim est vt solutio facta vero creditori noceat cessionario, quam vt pactum cum eo initum *l fugitiuus 19.* vbi videre rationem *D.de solut.*

10 Scripti fusius *lib.12 Consil.* vbi omnino vide.

11 Nam qui pro suo iure pecuniam exigere & executionem vrgere possunt, multo magis & pecuniæ requestrationem petere, quæ nec ob aliam causam regulariter prohibita est, quam quod non sit incipiendum ab executione, *l.vnic. C.de prob.seq. pecun.* Facit *l.non debet cui 21.de reg iur.*

12 Remouendi enim impedimenti cura sumptusq; ad eum semper spectat, cuius interest remoueri, *l.sed etsi 11.§.1. D. ad exhib.l.si in Asia 22.§.1.D.de oss.1.*

13 *Arg l.si cum Cornelius 82.D de solut.*

14 Vt & alterius cuiuslibet superioris etiam in iureiurando, *Bald in l.vlt.§.in computatione, C de iur delib.*

15 *L nomen 4. ibi quatenus tamen ipse debet, C.quæ res pign.*

16 Me scilicet existente non soluendo, alioqui teneret tibi de cessione ad indemnitatem præstandam, quam & effectu ipso præstarem, vt scripsi *nu.3 sup.* Etsi dici soleat neminem ideo obligari, quia recepturus sit ab alio quod ipse præstiterit, *l.nemo ideo 171 de regul.iur.*

17 Etsi enim id ego tibi honeste obligare non possem, cessionarius tamen meus potest, cui promisisti te soluturum, & cum sufficit quod te debitorem meum adeoque suum agnoueris. Poteras autem & debebas curare vt tibi satisdarem de euictione, si meæ facultates tibi erant suspectæ, *l.7. l.de exceptione, 11.& pass C de euict.l.4.l emptori 37.l.si dictum 56.in prin. D eod* iunct. *l qui cum alio 19 de reg iur.*

DEFINITIO X.

Is cuius liberatio in pendenti est conueniri interea non potest. Et de potestate mandati, De soluendo, ac in quo differat à delegatione.

DEbebam tibi centum, nec habebam pecuniam in numerato. [1] Vendidi Titio fundum dignum centum ea lege vt tibi pro me solueret, tę tamen inscio [2] neminęque pro tę stipulante. [3] Si qua ratione licet citra denunciationem feceris quod inter me & Titium gestum est, eique mandaueris vt pro te tantũdem, plusve minusve erogaret, data illi electione vtrum eam pecuniam in diminutionem precij, quod tibi pro me soluere debebat, & exonerandi sui gratia solutum vellet, an potius obligandi tui causa; [4] Non potes à me centum petere priusquam Titius electione sibi data vsus sit, suamque voluntatem declarauerit, [5] quia æquum est partam mihi liberationem intelligi, si Titius fidem exsoluens meo nomine soluerit tibi contendenti, quod ego tibi, ipse mihi debebat. [6] Itaque interim est in pendenti, vtrum ego tibi quicquam debeam. [7] Quo incerto non est tibi permittendum vt à me exigas. Nihil enim refert ad remorandam executionem an certum sit non deberi, an incertum sit deberi. [8] Plane si Titius maluerit te sibi obligare, quam seipsum exonerare, non eo minus poteris contra me agere, quod ei vendiderim & mandauerim vt tibi solueret, quamuis id mandatum tu quoque ratum habueris. Neque enim ratihabitio illa delegationi similis videri potest, vt ego à te videar liberatus. [9] Nam si cessionem nominis feciſſe non sufficit ad acquirendam liberationem, " Multo minus sufficiet mandatum debitori factum de soluendo alteri, tametsi alter illè sciuerit quousque secuta sit solutio aut quid aliud simile quod solutionis vim habere possit. " Mihi tamen aduersus Titium actio competet in id quod interest mea. " *Ita Senatus* in causa R. D. Abbatis Ambibiacensis, & N Joannis Dionysij Cauet, 3. Non. Jun. 1594.

1 Nec enim numeratio totius debiti semper est in expedito, iuxta Vlp. *in l si dubitet 10. D. de fideiussor.*

2 Nam & inuito te potest alius tibi pro me soluere, adeoque me etiam ignorante, & quod plus sit insuper, *l soluendo 39. D de neget gest. l. solutione 23 D.de solut.* Licet futurum ut non habeat contra me negotiorum gestorum actionem is, qui me specialiter prohibente soluerit creditori meo, *l.vltim. Cod de negot. gest.*

3 Nam si quis pro te stipulatus esset, delegatio facta videretur, quæ nec inter absentes nec sine stipulatione contrahitur, *l.1 & 2.C de nouat & deleg.*

4 Cum enim nullam contra Titium ex meo contracta habeas actionem, non sine causa debuisti ei dare electionem, vt tanto magis ad solutionem pro te faciendam eum inuitares. Alioqui posset, si maliet mihi soluere, & potest illius interesse, vt te obliget potius quam vt se liberet à me, quem expertus sit patientem creditorem.

5 Fit enim hic casus ex iis, in quibus aliquid iuris antea fuerit apparet, ex postfacto, *l qui res 98.§.rem autem, D de solut. l huic scripturæ, 15.§.1 ff ad leg Aquil.*

6 Nihil enim interest an ego tibi soluerim an pro me alius, præsertim te consentiente, *d l.soluendo, d l solutione.*

7 Pendente enim causa pendet causatum, *l 12. §.vlt. l sed etsi quid 25. § 1. D. de vsufruct l seruius 43.§.1. D. de acquirend. rer.dom.*

8 *L.qui promisit 48.l sufficit 56 ff de cond indeb.* vbi scriptum est ex huiusmodi incertitudine non tantum impediri exactionem sed etiam induci condictionem.

9 Nam, qui mandat alij vt soluat etiam consentiente creditore, non eo minus obligatus manet quamdiu solutio facta non est

10 *d.l.3.C.de nouat.l pupilli 96 § soror ff de solut,*

11 Quia tandiu mandatum illud reuocari potest re integra, *l.si cum Cornelius 82.D.eod.de solut.l.mulier, 72.§. vlt. D. de iur.dot.l.2. C.eod.*

12 *L.vero 2 §.fin* ibi *quid certum, ff de solut.*

DEFINITIO XI.

Debitor debitoris cuius nomen pignori captum est nullomodo interim potest vrgeri à suo creditore, nec si cum eiusdem creditoris sui creditore colluserit.

DEbitor qui postulante creditoris sui creditore prohibitus est per iudicem ne creditori proprio solueret; si ab eo conueniatur, cogendus non est de primi creditoris iure docere, [1] Nec si collusio inter primum creditorem & debitorem hunc interueniſſe dicatur. [2] Pertinet enim ea res ad eius curam cuius odio interdicta est debitori facultas soluendi, [3] sufficitque ad exonerandum debitorem vt suo creditori non possit iuro soluere, [4] postquam placuit nomen quoque debitoris in executione capi posse. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Iuxta ea quæ scripsimus *Defin 7. sup.*

2 Sufficit enim vt doceat de iudicis imperio, cui non potuit non parere, adeo vt nec ab eo appellare potuerit aut debuerit tanquam cuius nihil interest, *l ait prætor 7.§.1. in fin D. de minor.* Cum non audiantur appellantes nisi quorum interest, *l.1. D. de appell recip.*

3 Nullum enim damnum ex hac collusione sentit creditor idemque vetus debitor cum soluere habeat necesse.

4 Vt probet se nihil debere ei, qui se dicit creditorem, aut vt ei soluat, quod vtrumque non nisi cum ipso creditore fieri potest, non cum primo debitore cuius nihil interest.

5 Non enim iuro soluit qui contra iudicis præceptum soluit, ideoque nec liberatur nec excusatur, vt pote qui sit in dolo, *l non potest dolo carere 199 de regul iur.*

6 *L etiam nomen 5. C. de execut. rei iudic. l à Diuo Pio § si rem & 5. sed vtrum, D. de re iudic.*

TIT. XI.

DE HEREDIT. ACTION.

DEFINITIO I.

Heres an & quando & quatenus venire possit contra factum defuncti?

HERES etsi personam defuncti sic repræsentat, vt idem propemodum esse existimetur, [1]adeo vt & in vitia omnia etiam ignorans succedat, [2] & quod magis est in malam fidem, quam defunctus habuit, [3] interdum [4] tamen potest ex proprio iure [4] id improbare, quod à defuncto gestum est, adeoque licet ex defuncti persona de euictione teneatur. [5] Nimirum si defunctus contra leges paciscendo [7] suum duntaxat non etiam sui hæredis factum promiserat. Qui enim alteri succedit, non aliter hoc ipso ratum habere factum defuncti intelligendus est, quam si defunctus illius nomine quem postea successorem habuit aliquid gesserat, vel spopondérat ratam eum rem habiturum. [8] *Ita tractatum est* in causa D. de Chastillon & Dominarum de Bouuant & d'Aiguebelete, Paid. Non. Iun. 1588.

1 Cum sit vniuersi iuris successor. *l nihil aliud 24 ff. de verb. signif l heredem, 59. l hereditas 62. de reg iur.*

2 *L. 4. §. heres qui ff. de ✠ cap. l. cum Lores 11. ff. de diuers temp. præscript.*

3 Vt tenent Canonistæ *ad cap. si diligenti, & cap. vlt. Extr. de præscript.*

4 Regula enim est in contrarium vt non possit heres improbare factum defuncti, cuius hereditatem agnouerit, *l cum à matre 14. C. de rei vindic. l. 3. C de rebus alien. non alienand. l si ab eo 7. C. de lib. caus. l filium 30. ff. eod. l cum in 8. §. fin C. ad rep. l. 2. in fin. C ff in fraud patron. l vlt. C de contr. & commit. stipul. l. sine possessio 14. Cod de exhib.* vide omnino quæ scribam *ad Defin. 4. ff eod*

5 Neque enim nouum est vt quibusdam casibus plus aut minus iuris habeat hæres quam defunctus, *l. si per imprudentiam 51. §. non mirum, D de eui. l 5 §. 1 D. de diuers. temp. præscr.*

6 *L Seia 72. D eod* Olasch *decis 181 num. 15.*

7 Adde *& in fraude filij arg d l. 2 in princ. C. in fraud. patr.* Vide omnino Olasc. *Decis. Pedem. 100.* vbi ponit multas limitationes *ad d l. cum à matre.*

8 Intellige nisi quatenus habet ex bonis defuncti, etiam si sit heres cum beneficio legis & inuentarij, Boer. *quæst. 23. num. 17. vers. Et si teneatur.* Vbi addit; si dominus succedat non domino, qui non tenebatur de euictione, eatenus duntaxat repellendum esse dominum, quatenus ex defuncti hæreditate lucratus est, licet inuentarium non fecerit, *ex d l si ab eo 7. C. de liber. caus.* Idem est si defunctus quidem tenebatur de euictione, hæres autem idemque dominus non teneatur, vt puta si pater aut mater in hæreditate filij non reperiat legitimam propter æs alienum; quod absorbeat totam hæreditatem si credimus Bart. quem refert & sequitur Boer, *d qu 23. num. 17. in fin. &* 20. Adde Baldum *in l qui se patris col. 9. vers item quæritur si vasallus, C. vnd lib & in l item alienam col. 2. ff. de pign. act.* Cravet. *cons. 100. num. 7.* Iunge *Def. 4. infr.*

DEFINITIO II.

Ius redimendi rem à defuncto venditam sub pacto de retrouendendo est indiuiduum, ideoque singulis heredibus in solidum competit.

SI is, qui ex lege venditione adiecta ius habebat redimendæ rei venditæ, pluribus hæredib. relictis decesserit, cuilibet in solidum actio competet ante diuisam hereditatem, acceptumque eo nomine inter coheredes iudicium familiæ erciscundæ, vt res retrouendatur. Propterea quod tradédi obligatio indiuidua sit nec fit arctandus vnus ex hæredib. venditoris, vt in redimendo cogatur contentus esse venditione patris, cum ab initio non fuerit emptor partem empturus, qui rem totam emit. [2] Eandem enim rationem esse conuenit distrahendi negotij quæ fuit contrahendi. [3] Adde, quod si vni ex heredibus venditoris pro quatantum parte heres esset retrouenditio fieret, eueniret vt ne pro ea quidem parte facta videretur, cæteris nimirum cohæredibus in eadem parte suas portiones vindicantibus, vtpote nulladum hæreditatis facta diuisione. Ita fit vt non aliter contingentem sibi portionem redemisse videri vnus ex hæredibus possit, quàm si rem totam redemerit, [5] Neque tamen emptori cauere cogetur de indemnitate aduersus cæteros cohæredes præstanda, cum satis contra omnes ipso iure tutus sit, qui vni ex hæredibus retrouendere coactus fuit. [6] Sed vtile erit cohæredibus qui non redemerunt familiæ erciscundæ iudicium aduersus cohæredem qui redemit, si parati sint soluti precij partem numerare, nec velit ille rem à se redemptam eaque de causa factam hæreditariam communicare. [7] *Ita Senatus* pro D. de Lanfrey, contra Claudium Berger, 14. Cal. Januar. 1589.

1 *Arg l heredes 25. §. an ex & seqq. D fam. ercisc. l quod si vno 13. ff. de in item addict.*

7 *L si quis aliam 46. D. de solut. l tutor, 47. §. curator. de minor.* [Eadem ratio facit vt vnus quoque ex pluribus emptoris hæredibus conueniri in solidum possit ad retrouendendum & cogi retrouendere siue solus ipse possideat, qui casus minorem habet dubitationem, sed etiamsi omnes simul possideant. Tiraquel. *de retr. conuent § 1. glos. 5. nu. 41. & seqq.* post Socin *cons. 253. dub. 4. ab 2. Lx l. 3 § heres ff. commod. l 2. §. vlt. de prator. stipul. l si plures* & ibi Bart. *de vt armat. i qui fundum 3. si tu ex parte ad leg. falcid.* *Ita Senatus* pro N. Carolo Emanuele Rottier, mense Decembr. 1611. Iunge *Defin. 9. sup familiæ ercisc.* Obseruandum autem in hoc obligationis & contractus genere quod etiam locum iuri adcrescendi, vt si forte vnus ex heredib. partem suam iuris huius amiserit, ea cæteris cohæredibus adcrescat. Socin. *cons. 1. vol. 4.*]

3 *L. plane 21. D. de condict. indebit. 3. l prout. 80 de solut. l. nihil 35. de regul iur.* Denique quod vno & indiuisibili contentu celebratum est diuidere non oportet, inquit Bart. *com. 195. incip. Lancelotus.*

4 Habet enim vnusquisque ex condiuisoribus partem suam vel in minima parte glebæ communis & hereditariæ. Ideoque succurri semper solet ei qui non aliter parte sua frui possit, quam si socij quoque portionem tractet, vtputa si quis ædificare velit insulam sibi communem cum eo, qui nullam sumptuum partem conferre velit, *l si vt proponis 4. C. de ædific priua, cum concord.*

5 Nam cum non possit redimere nisi iure hæreditario, fit proculdubio hæreditaria pars illa quæ redempta est, & consequenter communis, licet videatur cohæres qui redemit in extranei emptoris potius quam in defuncti venditoris ius hac parte successisse, *arg. l an vitium 5. §. ex facto ff de diuers. temp. præs.* Sed loquitur ille textus de herede qui redemit rem, cuius redimendæ ius nullum habebat tanquam heres, sed tantum quasi alius quilibet extraneus, vt probant verba illa vltima, *quemadmodum si ante redemisset sic deinde heres extitisset.* Nos contra loquimur de eo qui redimendi ius habuit tanquam heres, qui ideo non potest haberi similis extraneo, quo minus coheredib. suis bonam fidem præstare in omnibus teneatur, exemplo eius quod licet in alia specie scriptum est; *in l. si mandatu 59. §. 1. D mandat. l fideiussor 26. in princ ff de pign. l 2. l. 5. §. 1. ff. de distr pignor. l 1. C. de dolo.* Facit *l. & puto 16. §. sed etsi dolo, ff. famil. ercis. &c.*

6 *L. 2. 3. & 4. iunct. l stipulationes non diuiduntur 71. ff de verb. oblig.* vbi scriptum est stipulationem *fundum tradi* esse indiuiduam, ideoque ex ea vt ex cæteris omnibus indiuiduis & singulos hæredes promissoris in solidum teneri consequens est, & singulis hæredibus stipulatoris actionem ipso iure in solidum dari. [Bene autem habet Defin. *coactus fuit*, quia vix est vt dolo careat is, qui vltro vni offert quod pluribus deberur, si non vel iubeatur à Prætore vel saltem interpelletur ab eo cui soli solvit quod scit se omnibus debere *l 1. §. si pecunia, ff. depos. l. si stipulatus 81. §. 1. ff. de solut.* Ergo si quis pecuniam sub pœna vel sub pignore debitam soluat vni ex pluribus creditoris hæredibus vt totum pignus liberet quod indiuiduum est, non tantum pignus in solidum liberat ab hypothecaria sed & seipsum à personali actione, dummodo nihil faciat dolo malo, sed interpellatus ab eo cui soluit, si nolit expectare

pellare vt cogatur per Prætorem, quod sanè tutius est, *d l. si stipulatus* 5. 1. Sed & si primus conueniatur nec vltro agit vt liberetur, potest desiderare vt is qui conuenit fatisfiet de eo defendendo *d §. si pecunia*. Præsertim si alij cohæredes sint præsentes vt iis quoque offerri debuerit.]

7 *Arg d.l.* 2. § *ex hu igitur. & §. item si d. l heredes* 25. 5 *contraque & seqq. præsertim § si vnus ex coheredibus, D. famil. ercis. cond. d l & puto* 16. §. *sed etsi dolo. eod.*

DEFINITIO III.

Causa restitutionis in integrum exerceri potest contra solum heredem cum beneficio inuentarij, etiam non vocatis creditoribus hereditariis, licet possint illi adesse si velint.

IMpetrata in integrum restitutio aduersus emptorem, qui pendente lite decesserit relicto hærede cum beneficio legis & inuentarij, perinde exerceri potest contra hæredem solum, hoc est nec vocatis nec auditis creditoribus & legitariis, ac si is pure heres esset, [1] cum is legitimam contradicendi personam habeat, [2] & ipsa in integrum restitutio quamuis in personã detur in rem tamen scripta videatur, [3] postquam moribus nostris receptum est vt rescindens, quod aiunt, cum rescissorio cumulari possit. [4] Ideoque nec ad instantiam discussionis remitti actor potest: [5] Nec solum si aduersus emptorem viuum implorata sit restitutio, sed etiamsi ante implorata eam defunctus sit is qui potuit conuenire, [6] Plane si liti adesse velint creditores & legitarij quorum vtique interest ne in eorum necem colludatur, non sunt prohibendi. [7] *Ita tractatum est* in causa Joannæ Joly, & heredum Petri Gleyton, 12. Cal. Mart. 1593.

1 Quoniam non facit beneficium inuentarij quo minus heres vere heres fit, sed tãtum ne supra vires & facultates hæreditarias teneatur, *l. vlt C de iure lib.* In quo plerosq. ex tudioribus pragmaticis nostris vulgo falli video, qui de huiusmodi hærede cum beneficio legis & inuentarij nõ passim loquuntur, quasi non habeant eum pro vero hærede. De quo plura scripsi in *Decad. 1. de error. pragmat.*

2 Quippe qui solus iuris successor est, *l quoties* 9. §. *heredes* 12. *D. de vered. in fl.* defuncti que personam repræsentat, vt diximus *Defin. 1. sup.* Facit *l si ideo* 55. in illis verbis: *etenim actio est causam palam est, & satis est ab eo cui ius agendi fuit causam esse actam D. de cuict.*

3 Præsertim illa quæ competit ex edicto, *quod met. caus. l. metum*, 9. §. *animaduertendum quod met. caus.* Interdum etiam illam, quæ datur minoribus, *l. in causa* 13. §. *interdum, D. de minor.*

4 De quo videnda sunt quæ nos contra hunc pragmaticorum errorem fusissime scripsimus, *Decad. Err. 1. & seqq.*

5 Ad quam remitti solent illi duntaxat, qui non nisi puras mereque personales actiones exercent.

6 Idem enim ius est hæredis quod fuit defuncti in restitutionibus in integrum siue petendis siue excipiendis, vt & in cæteris fere omnibus, *l non solum* 6. *D. de in integr. restitut. l. minor autem*, 18. §. *vltim. D de minor l. Pannonius*, 86. *D. de acquirend hered.*

7 *L si suspecta* 29. *D. de inoff test. l. à sententia*, 5. §. *si heres, l. si per lusorio* 14. *in princ. D. de appell.*

DEFINITIO IV.

Filius idemque heres patris an & quando factum ipsius improbare possit?

POtest filius venire contra factum patris defuncti si quid à patre gestum sit perperam & contra leges, licet sit ipse hæres patris, dummodo non veniat tanquam hæres [1] sed proprio iure, id est, ex legis aut hominis dispositione. [2] *Ita Senatus* in causa Laurentiæ Du Chesne, contra fratres Visan Augustanos, Prid. Calend. Sept. 1594.

1 Osasch. Cacher. *decis. Pedemont.* 180. *num.* 1. vbi multos citat præsertim Cravet. *cons.* 200. *num.* 5. 6. & 7. & Grammat. *decis* 93 *numer.* 7. Per text. *in cap. si vasallus, de alien. patern. feud. in usib feudor.* Adeo stante nullitate venditionis factæ contra formam iuris & decretorum posse ipsummet, qui alienauit, puta feudum; venire contra factum proprium & reuocare alienationem, non obstante iuramento, præsertim si alienatio fit nulla fauore alterius. Ex Bart. *in l. post mortem, in princip. & ibid.* Alexand. *in Apostil D. de adopt.* Sequitur in crimis alienationis rerum feudalium. Affirmat *decis* 335. post alios multos, inter quos Alex. *cons.* 123. *num* 5. *volum* 1. & *cons.* 109. *num.* 2. & *seq. volum.* 4. vbi respondit *ad reg. l* 2 *indicantem* 17. *D de euict.* Adde Bald. *in l. acceptam, col pen. Cod de pign.* vbi ait posse per vnumquemque ex contrahentibus allegari nullitatem contractus, quoties ea nullitas procedit ex mutua culpa. Idem *in l. 2. n. tab.* 3. *C si aduers. rem iudic.* vbi scribit posse patrem venire contra factum suum tam agendo quam replicando de nullitate, quia quod nullum est, inquit, nullam reo defensionem parere vnquam potest, ex *glos. in* §. 1. in verb. *interdicta Inst. it. quibus alien licet vel non.* Nec quod venditor nunquam contradixerit venditioni à se facta potest efficere vt eo magis valeat venditio, *cap quod ab initio de reg iur. in* 6. Ergo nec filius nocere debet etiamsi ipse contenerim Bartol. & Alex. *in l si debitor, & si in venditione*, per illum text. *D quibus mod. pign vel hypothec. solu.* Malo tamen quod sine hæreditate patris & beneficio legis & inuentarij, cum defunctus ipse si hodie viueret conuenire posset. Secundo limitat Osasch. regulam *dict. l. cum à matre*, non procedere quando factum patris tendit ad priuandum illum hæredem eo, quod ibi debetur à lege, vel ex prouidentia anteces orum non ex facto defuncti. Ex glos. communiter receptis *in tit. de succes. feud.* 5 *hoc quoque*, in verb. *inuestitus* abinnumeris probatur, quos refert Osasc. *numer* 5 præsertim a Grammat. *dict decis* 93 *num.* 9. & 12. Non enim potest locus esse præsumptioni, quod patet tamen consilium capere voluerit pro filiis tuis in quorum fraudem contraxerit. Præsumitur namque fraus ex magno excessu facto in alienanda ea re, quæ filiis relictuit debuit, *arg. l. omnes* 17. §. *Lucius D. quæ in fraud. credit. l. imperator* 50. iunct *glos in verb. in fraudem, D. ad SC. Trebell.* Alex. *cons.* 57. *num.* 2. *volum.* 5. Glos. Bart. & Castr. *in l. 1. C. de donat.* Sed & mala fides præsumitur & fraus tam in venditore quam in emptore ex omissione solemnitatum requisitarum à iure aut à statuto, *lege* 1. *vbi glos.* & communiter DD. *Cod. de fid. instr. & iur. hast fisc.* Tertio limitat, *reg in dict. l cum à matre*, non procedere vbi hæres confecit inuentarium & feudum est mixtum seu ex pacto & prouidentia, adeoque etiamsi feudum esset hereditarium mixtum ex Bald. *in l qui se patris eod. 6. Cod. vnd. liber.* Iul. Clar. *lib. 4. sent §. feudum. quæst.* 42 *vers. successiue quæro.* Grammat. *d. decis.* 93. *num.* 10. Hæc omnia ex Osasch. *d. decis.* 180. quæ tamen an ex iuris ratione omnia & omnino vera sint subsisto, & alio commodiore loco latius discutiendum relinquo. Videtur enim valde obstare text. *l. consensu* 8 § *pen. Cod. de repud. l si ab eo* 7. *C. de liber. caus. l. filium* 31. *D. eod. l si patri* 24. *C de donat.* Etiã pro supradictis deductionibus facit non parum *l. 2. in princip. Cod si in fraud patron.* quam miror ab Osascho citatam non esse. Factius tamen responsio est singulari iure comparatum esse in persona patroni, vt quamuis succedat liberto ex asse siue ex testamento siue ab intestato, possit tamen reuocare quicquid in fraudem suam defunctus alienauerat, siue per Fauianam facto testamento, siue per Caluisianam ab intestato, quia non sponte adit hæreditatem, sed ob id tantum quod neque bonorum possessionem contra tabulas petere neque alio remedio sibi prospicere possit, vt eleganter Vlpian. tractat *in l si patronus* 5. § *patronum, & 5. seq. D eod.* iunct. *l. quod si in diem* 16. §. *idem scribit, D de petit. hered.* Ex quo tanto magis apparet, in cæteris, quibus potest imputari cur defuncti hæreditatem agnouerint, aliud dicendum esse. Plane patrono fortasse putet quis comparandum esse filium, qui ex asse hæres institutus sit à patre, nec tamen possit legitimam saluam habere propter ea quæ à patre in legitimæ fraudem gesta essent. Nam neque huic permittitur vt solius legitimæ consequendæ gratia repudiet hæreditatem, vt alibi scripsimus. Sed non est recta comparatio, tum quia non vsque adeo exæquandus est ingenuus libertino, vt ingenuo non sit libera rerum suarum alienatio, *l. 1. D. si à parent. quis manum.* Tum etiam quia nihil prohibet quominus hic filius paternam hæreditatem respuat, aut inuentarij beneficium imploret, vt contra factas à patre alienationes suæ iuris tuendi gratia venire possit. Sed de his omnibus aliàs fortasse pluribus.

2 Imo & tanquam hæres venire potest contra factum defuncti, iis nimirum casibus, quibus ipse defunctus contra factum proprium venire potuit, secundum ea quæ proximè ex Osascho tractauimus. Sed tamen etiam hoc casu potest defendi meliorem esse debere conditionem patris quam filij. Patri enim permitti potest vt tãquam legitimus filij administrator reuocet alienationem bonorum filij, quam contra leges fecit, etiamsi iurauerit se nunquam contrauenturum, quia eiusmo-

di reuocatio fit in filij non in patris commodum. At filius qui est hæres patris quoties ex proprio iure reuocat ea, quæ in suam fraudem pater alienauerat, agit ad proprium commodum, non ad commodum patris aut alterius. Quod vtique non debet ei licere, quandoquidem propria culpa potest ei imputari cur patris hæreditatem agnouerit à qua poterat abstinere. Vide omnino Bald. Castr. & alios, *ad l. vltim. §. in computatione, Cod. de iur.*

3 Ergo non alio casu locus erit tot legibus quæ volunt filium eundemque hæredem non posse impugnare factum patris, quam si factum illud non sit contra leges, vt puta si quid ex bonis maternis aut aduentitiis filij pater vendiderit. Quomodo ex communi sententia concludit Otasch. *decis. vlt. num. vlt.* vbi adfert rationem quod etiam res aliena vendi possit, *l. rem alienam 28. D. de contr. empt.* Quasi vero bonorum maternorum & aduentitiorum filij non sit districte patri prohibita alienatio, *l. 1. C. de bon. matern l cum oportet 6. & l. vltim. C. de bon quæ liber.*

TIT. XII.

EX DELICT. DEFVNCTOR.

DEFINITIO I.

Mortuo reo pendente appellatione nihilominus ferenda est sententia in causa appellationis propter damna factasque litis expensas.

SI ante decisam litem de crimine, aut post sententiam quidem sed pendente appellatione[1] reus decesserit,[2] licet non tranſeat criminis persecutio contra hæredem,[3] non eo minus tamen sententiam ferri necesse est, vt accusatori si obtineat farciantur damna omnia, quæ reus ipse si viueret farcire cogeretur.[4] In quo numero etiam litis expensæ continebuntur.[5] Nihil enim commune habet pœna criminis cum rei persecutione.[6] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Febr. 1589. & rursum in causa Amedei Dogier & Joannis Chalonod, cõtra Petrum & Antonium De la Tour, 4. Id. April. 1593.

1 Cuius vtique vis illa est vt extinguat iudicatum reuocetque omnia ad terminos, vt aiunt, litis contestatæ *l. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpil.*

2 De quo extat *simil. in D. & Cod. si pendent. appellat. mors intervien.*

3 *L. si is qui 3. C. ill. tit si pend. appell mors intervien. l. vnic. D. eod.* in illis verbis: *quamuis pendente appellatione morte rei crimen extinctum sit.*

4 *d. l. vnic.* ibi *si vero fisci interest, vel alterius contra quem appellatum est, heres causas appellationis reddere necesse habet.*

5 *L. qui solidum 78. §. sciam de leg. 2.* in illis verbis, *sed damnum ab hu faciendum erit*, iunctis *jcqq nec aliud seruabitur in litis sumptibus.*

6 *L. defuncto 6.* vbi Bart. *D. de public. iudic.* Ioan. Faber *in §. non autem Inst. eod.* Idem Bart. *in l. ex iudiciorum 20. D. de accusat. d. l si is qui.*

DEFINITIO II.

Quid si pendente iudicio de appellatione deserta & post litem contestatam decesserit is qui appellauit.

ILlud difficilius, nec minus tamen verum est, quod placet, si pendente de appellatione deserta iudicio, & post litem iam contestatam appellans decesserit, iudicium desertionis licet pœnale sit,[1] transire tamen aduersus hæredem,[2] vt & ferri sententia possit in persona procuratoris à defuncto constituto, quippe qui à tempore contestationis dominus litis factus fuerit.[3] Nam & ex delicto defuncti transit pœna pecuniaria in hæredem, si cum defuncto lis fuerit contestata.[4] *Ita Senatus 11.* Cal. Decemb. 1589. ex tempore.

1 Nam in pœnam deserte appellationis mulcta pecuniaria decem librarum fortium, vt vocant, constituta est lege nostra prouinciali contra eum qui temere appellauit, adeoque licet iustam prouocandi causam habuerit. Nec nisi à Senatu nostro cuius suprema manus & auctoritas est eiusmodi mulctæ gratia fieri potest.

2 In quem & regulariter transire solet instantia, quæ cœpta fuerat cum defuncto *l. hæres absens 19 l. si petitor 31. l. si is qui Romæ 34. D. de iudic* Bart. *in l. si eum hominem 3. D. de fideiuss.*

3 *L. ab executore 4. §. vlt. D. de appell. l. procuratorib. 22. cum ll. seqq. C. de procurat. & similib.*

4 *L. vnic. Cod hoc tit.* vbi additur: Etiamsi non sit lis contestata, teneri tamen hæredem ex delicto defuncti in quantum ad eum peruenit, ne alieno scelere ditetur, quod & scriptum est *in l. quod diximus 16. in fin D. quod met. caus. l. 1 §. vlt.* iunct. *l. 3. in princip. D. de vi & vi armat. l. 3. in princ. D. de calumniat. l. in hærede 26. D. de dolo l. 3. §. ex furtiua. D. de pecul. l. 2 §. vltim. D. vi bonor. rapt. l. 1. D. de priuat. delict. l sicuti 38. de regul iur. l. 1. C. vnde vi.* Adde *l. constitutionibus 33. l sciendum 58. D. de obligat. & act.*

TIT. XIII.

DE CONSTIT. PECVN.

DEFINITIO I.

Constitutor habet exceptionem ordinis, quam habet fideiussor, nisi vel ei renunciauerit, vel intercesserit animo nouandi.

QVI proprio nomine constituit se solutum quod alius debet, quamuis nomine proprio sit obligatus,[1] cum tamen alienum sit debitum, pro intercessore non secus ac fideiussor habendus est.[2] Proinde iuuari debet exceptione ordinis & excussionis non factæ, si ante debitorem conueniatur,[3] nisi exceptionis huius beneficio renunciauerit.[4] Eadem enim vrget ratio æquitatis, quæ fideiussoribus primum accommodandam exceptionem suasit, vt quantum fieri potest succurratur ei qui pro alieno debito est obligatus.[5] Vel ob hoc maxime ne litium materia & numerus multiplicetur si condemnatus constitutor aduersus debitorem regiessum vt par est habere velit.[6] Hoc ita si non nouandi animo debitorem se constituerit, id est, nisi fuerit expromissor.[7] Hic enim cum promissione sua liberet debitorem[8] soluisque maneat obligatus, non potest excussionem obiicere principalis, qui nullus superest debitoris.[9] *Ita Senatus* in ea causa de qua in 1. Defin. De fideiussoribus infr. vbi hæc repetita est.

1 Quia obligatur ex proprio constituto, *l 1. & tot. hoc tit. D. & C. sicut & fideiussor ex propria stipulatione l. blanditus 12. C. de fideiuss.*

2 Intercedit enim quisquis alienam in se recipit obligationem, *l. 1 & tot. tit ad SC. Velleian D. & C.*

3 *Ex Auth præsente, C. de fideiuss. & Nouell. 4 eod. tit. de fideiussor.* [Sunt tamen qui putent constitutorem & correum debendi ad quem pecunia non peruenit, qui etiam fideiussoris loco habetur, esse deterioris condicionis quam fideiussorem simplicem in eo quod ipsorum sumptibus fieri excussio debet. Roman *cons.* 114. cùm in aliis fideiussorib. aliud sit.]

4 Renunciare enim potest quilibet iuri suo, *d. Nouell. 4.* iunct. *l. pen. C. de pact. l pactum 46. eod. l si iudex circumuento 41. D. de minor.*

5 Cum hoc fieri potest sine damno creditoris, quamuis non sine aliquo ipsius incommodo, *argum. l plane 14. ff. eod. tit. de minor.*

6 Ita enim euenit vt necesse sit fieri de lite lites, & ex vnius litis fine alterius nouæ litis materiam consurgere, quod ne accidat semper cauendum est, *l pen. C de rebus credit. & iureiur. l. terminato 3. D. de fructibus & lit. expens. l. 4. §. ait prator. D. de re iudic. l. singulis 6. D. de except. rei iudic.*

7 Expromissor fiquidem is dicitur, qui solus obligatus est pro alio, siue ante obligato, siue numquam obligato. In quo maxime differt à fideiussore.

8 Est enim nouatio prioris obligationis peremptio & in sequentem transfusio, *l 1. D. de nouat.*

9 Excussio-

9 Excussionis enim non factæ exceptio præsupponit alium esse obligatum, qui & conueniri & exigi possit, *l Moschus 47. ff. de iur. fis. & dict. Auth præsente. & Auth. hoc si debitor.* & vtrobique Doctores *C. de pignor.*

DEFINITIO II.

De pecunia per legatum Principis constituta pro pensionibus à Principe debitis ac postea reuocatis.

LEgatus Sereniss. Ducis nostri ad Heluetios missus pensiones à Principe cuidam constitutas & ex ea liberalitate debitas professus fuerat per chirographū se non soluisse, sed pecunia quæ ad earum solutionem destinata fuerat vsum se fuisse, eiusque pecuniæ constituerat se debitorem, soluendæ per certum tempus; Cùm postea veritus esset à Principe soluere ob detectam pensionarij perfidiam, & nihilominus post multos annos & post mortem eius qui perfidus fuisse dicebatur ab hæredibus eius conueniretur de constituta pecunia proprio nomine [1] quasi ex causa mutui pecuniam illam deberet, [2] negabat ille se teneri, [3] quòd pecuniam nullam aut à Principe ad soluendam pensionem aut à pensionario solutę veluti pensionis titulo accepisset, [4] quodque pensionem illam soluere prohibitus ex iusta causa [5] fuisset reuocata per Principem liberalitate, [6] Præsertim cum aliunde constaret non fuisse reliquum quicquam legato ex pecuniis Principis, qui potius pro legationis sumptibus mansisse illum creditorem egregiæ quantitatis, quæ necdum fuerat ei soluta: [7] Hæres pensionarij literas Principis proferebat, quibus mandabatur Senatui, vt legatum quasi debitorem proprio nomine in quantitatem petitam si aliæ exceptiones nullæ adferrentur, condemnaret. [8] Conuentus reus alias exhibebat, quarum tenore testabatur Princeps, sed post annos quindecim, prohibitum à se iam olim legatum ne pensionem illam solueret perfidæ ac malè meritæ personæ. [9] Aditus de ea re Senatus nihil inconsulto Principe pronunciandum esse censuit, maxime cùm reus indemnitatis suæ authorem laudaret Principem, vt tantundem ab eo repoſceret quàtum hæredi pensionarij præstare cogeretur. [10] Princeps tandem in fauorem legati rescripserat. Senatus non dubitauit, quin pro eo quoque pronunciandum esset, quod ex voluntate & liberalitate Principis tota ea res penderet, [11] nec tam quasi priuatus quam quasi legatus Principis debitorem se constituisse videretur. [12] Vt proinde quod chirographo professus fuerat in alios vsus à se impensam pecuniam quæ pro pensione debebatur sic accipi deberet quasi eam non in proprios sed in Principis vsus impendisset. [13] Quæsito veluti hoc colore, vt plerumque legati facere solent, ne fateri cogeretur nullas se in promptu habere pecunias quod à Principis existimatione alienum fuisset, aut vt interim de pensionarij perfidia Principem faceret certiorem. [14] Accedebat quod pensionarius quandiu vixerat nunquam desiderauerat solui sibi pensionem quasi perfidię sibi conscius. [15] Non tamdiu vt credibile erat expectaturus si iustum se creditorem sensisset. [16] *Ita Senatus* pro illustri D. Claudio Francisco Pobello Equite Senatorio Comite Sancti Albani, 19. Nouemb. 1613.

1 Tenetur enim de constituta pecunia quisquis constituit, debitum siue à se, siue ab alio, *l. 1. §. debitum & seq. & pass. D. hoc tit.*

2 Sunt enim pleraq; singularia circa pecuniam creditam, præsertim vt ex quacunque tere causa possit fieri credita etiam citra numerationem, *l singularia, 15. ff de reb cred.*

3 Neque tanquam legatum Principis, cum legatione iam inde à multis annis perfunctus esset, neq; proprio nomine, quo tamen conueniebatur, idque propter rationes quæ sequuntur in Defin. dicebat autem totam eam cautionem se tanquam legatum emisisse cùm professus esset non solutas à se pensiones à Principe debitas cùm is proprio nomine nullas deberet. Indeque interebat eodem sensu & eadem mente constitutam à se fuisse pecuniam, scilicet nomine Principis & tanquam legatus. Nihil enim vetat eiusdem pecuniæ eundem esse constitutorem & debitorem principalem *d 3. debitum.*

4 Nam si pecuniam soluendæ pensioni destinatam accepisset a Principe, eámque in suos vtus proprios conuertisset, dubitari non poterat, quin de constituta pecunia conueniri suo nomine iure posset, quasi soluta pensione & breui manu pecunia credita, vt *in d.l singularia, l. 3. § sed si debitorem, ff de donat. int. vir. & vxor.*

5 Et ita fuisset liberalitatis reuocatio, postquam res desiisset esse integra & pecunia Principis soluta fuisset pensionario, deinde ab eo credita legato proprio nomine. Tandiu enim potest Princeps liberalitatem suam, & soluendi mandatum reuocare, quamdiu res est integra, *l si mandauero 12. §. vltim. ff. mandat.*

6 Quod enim ex liberalitate sit, seruandum est arbitrio eius qui liberalitatem exercet. *l cum plures, 12. §. pen. de admin. tut.*

7 Vt proinde non iam haberet in manib. ex pecunia Principis vnde pecuniam à Principe debitam solueret, quam porrò de suo soluere non debebat, cùm et officium suum damnosum esse non deberet, *l. videlicet 29 ff ex quibus caus. maior.*

8 Quibus literis videbatur Princeps debitum eiusque soluendi onus in legatum transferre, quasi legatus omnem pecuniam accepisset ex qua pensiones omnes soluere debuisset, Immemor nimirum eo tempore perfidiæ pensionarij, quæ reuocandę liberalitati causam dederat. Motus item ex eo quod pensionarij hæredem infeliorem & anticiorem experiebatur. Quæ tamen res legati damno cedere non debebat qui Principi suo bene consuluerat retentâ pensione potiùs quam perfido pensionario soluta.

9 Quæ confessio Principis plenè probabat pro legato, cum Principi de facto suo attestanti credendum sit.

10 Videbatur enim hoc solum pendere ex Principis voluntate vt rei suæ legem eam diceret quam vellet.

11 Etú enim dantur pensiones pro bene meritis & iure quodam compensationis *l. sed vtsi 25. § consuluit de petit. hered.* deferuntur tamen ex liberalitate ad prouocanda obsequia eius qui accipit. *Iunge d l. 12. §. pen. in fin. de admin tutor.*

12 In dubio enim præsumendum est alieno nomine factum esse quod ab eo factum est qui aliena tractabat negotia *l vlt. ff. quand. ex fact. tutor.* Et cum prima pars chirographi ostenderet conscriptum illud fuisse à Legato tanquam actore Principis tractante non poterat alia pars recipere aliam interpretationem *arg l. 4. de vulg. & pup. substit.*

13 Quod nec facere probè & honestè potuisset nisi præcedente consensu vel Principis vel pensionarij *l. 1. & 2. l. 4. §. sed & qui l. sacrilegi 9. §. enim quoque ff. ad leg. Iul. pecul.* Præsumendus autem quisque est fecisse eo iure quo licite facere potuit *l. merito 51. ff. pro soc.*

14 Ad quam maximè pertinet vt non credatur ærarium Principis egestate laborare.

15 Hoc enim solum sufficiebat legato ad non soluendam pensionem vt iustam haberet causam existimandi & suspicandi Principem si sciret reuocatum esse mandatum *l sicuti Cornelius 81. ff de solut.*

16 *Vt in l. Procula 26. D. de probat l cùm post 69. in princ. de iur. dot. l. vir vsurus 54. de donat. int. vir & vxor.*

17 *Arg. l. cùm quidam 17. §. diuus Pius D. de vsur.* Adde pro definitionis huius confirmatione quod extincto principali debito ipsum quoque constitutum extingui necesse est tanquam accessorium *l. cùm principalis 178. de reg. iur.* Hic autem extinctum fuerat principale debitum reuocata per Principem pensione. Nemo enim donat inuitus, & constat huiusmodi pensionum donationes sicuti causam habent temporalem scilicet meritorum ita esse ad nutum reuocabiles, nec nisi precariam esse huiusmodi liberalitatem, & consequenter reuocabilem *l. 1. & pass. D. de precar.*

TIT. XIV.

DE PROBAT. ET præsumpt.

DEFINITIO I.

De testibus audiendis ante litem contestatam aut ad futuram rei memoriam.

VERITATIS habendæ fauor efficit vt probationum facultatem ampliari semper quantum fieri potest oporteat, restringi nunquam. [2] Inde fit vt

aliquando nulladum etiam mota controuersia testes audiri possint, & quidem cuiuslibet ætatis & conditionis; quoties periculum est ne in litis tempus dilatæ probationes intercidant.[1] Quod beneficium ex principali diplomate[4] non minus ei qui acturus,[5] quam qui conueniendus est, indulgetur. Mota vero controuersia, necdum tamen lite cõtestata, si factum tale sit, quod per testes aut seniores aut valetudinarios, aut breui abfuturos probari necesse sit, interrogari interea testes possunt nec minus actore petente quam reo,[6] tametsi videatur actori posse imputari, cur de iure suo citius expertus non sit,[7] sed ita tamen vt in eam rem diploma impetretur,[8] nec alios testes interrogare liceat, quam qui in eo sunt vt vel longioris absentiæ vel breuioris vitæ periculum præseferant,[9] Nisi ea sint tempora, in quibus grassante peste, aut bello, aut fame iuniores ac fortissimi quisque perinde periclitentur.[10] Post litem contestatam idem beneficium non actori[11] sed soli reo competit, in cuius scilicet potestate non fuit quo tempore conueniretur, litemve contestaretur:[12] Si non ea ratio actori quoque succurrendum suadeat, quod per tergiuersationes rei solito reorum more fugientis moram probationib. fieri appareat.[13] Si tamen facti causa distinctis articulis non solum in iudicium deducta esse cœperit, sed etiam per inficiationem contestata, positionibus quas vocant hinc inde productis, non eo minus ad probandas eas quæ negatæ sunt siue actor siue reus admitti poterit, quod nouas allegationes proponere aduersarius velit. Neque vllo Principis in eam rem rescripto opus est,[14] sed ea tantum cautio adhibenda, vt non prius testationes aperiantur quam ampliorum probationũ via præclusa sit,[15] ne iniuria fiat aduersario qui si intẽtionem suam per testes suo tempore probare vellet, post apertas didiscitasq; testationes non audiretur.[16] Plane si factum de quo probando agitur eiusmodi sit, quod nõ nisi per instrumẽtarios testes probari queat, indistincte seruandum est, vt audiri illi quandocunque possint,[17] impetrato in id diplomate,[18] sed ita vt super aliis articulis, qui probari per alios testes commode possint, non audiantur.[19] *Ita Senatus* in causa fratrum De Chauasse ex tempore in publico auditorio 9. April. 1588. & rursus in relationibus libellorum 26. Aug. & 2. Decemb. 88. itemque 2 Decembr. 89. & in causa D. Abbatis d'Abondance 4. Cal. Jul. 1591.

1 Veritas enim semper inquirenda est cum omni diligentia & omni via, *l. vltim. §. si vero quis, Cod. de episcop. audient. l. vlt. §. licentia, Cod. de iur. delib. l. inquisitio veritatis* 18. *C. de solut.* quia præualet scripturæ, & eam vincit, *l. 2. & tot. tit. Cod. plus valer.* quod agit *l. si cum pater* 17. *Cod. ad SC. Velleian. l. multum interest* 6. *Cod. si quis alter. vel sibi.* Denique facit aperta & reperta veritas terminum disceptationis, vt loquitur, *l. cum seruum* 6. *Cod. de serv. fugitiv.* quod omnium fauorabilissimum est.

2 Ex iuris regula quæ vult, fauores esse ampliandos non restringendos, *vulg. l. cum quidam* 19. *de liber. & posthum. l. hoc modo* 64. *§. 1. de condit. & demonstr. l. si fuerit* 10. *vbi Castrens. de rebus dub.*

3 *Ex e significauit* 41. *Extr. de testibus*, facit *l. in lege Aquilia* 40. *D. ad leg. Aquil. l. 2. Cod. de naufr. lib.* 11. *tit.* 5. Iunge *Defin.* 28. *de test.*

4 Hoc enim iure vtimur vt diploma & rescriptum Principis apud nos in eam rem necessarium sit, vt & apud Gallos teste Ioan. Papon. 1. *Notar. lib* 10.

5 Etsi namque minus faueri solet actori quam reo, quia in eius potestate est quando agat, non etiam in potestate rei quando conueniatur *l pura* 5. § *vltim D. de doli except. l. qui in alterius* 42. *de regulis iur. l. petenda* 6. *Cod. de tempor. pet. in integr. restitut.* perinde tamen non modo æquum sed etiam necessarium est hac parte succurri actori, quia nonnullas moras semper habet exercitio iudicij, vt ait Paulus *in l. etiam* 15. *D. vt legat nom. caueat.* præsertim fugiente reo & per dolum malum differente contestationem, vt reorum est fugere, ideoque & à Græcis φυγόδικοι appellantur, *l properandum* 13. *Cod. de iudic.* nec minus fauorabilis est inquisitio veritatis ex parte & in vtilitatem actoris, quam ex parte rei, quia fauorabilis est propter seipsum.

6 *Cap. quoniam frequenter, Extr. vt lit. non contest.* Mynsing. 4 *obser.* 67. & 72. Ferrar. *in form. 3. ad futuram rei memor.* Gothofr. *ad d. l. illud.*

7 Quid enim si qua ratione impeditus fuit ne ageret? Nec sane cuiquam est præscribendum cur non hoc vel illo tempore egerit, cum variæ causæ possint interuenire, vt in simili scriptum est in *l. quia poterat* 4. *D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. non enim* 16. *l. sed etsi* 26 9. *vers ff ex quibus caus maior.* Facit *l. illa à quo* 13. 5. 1. *D ad SC. Trebell.*

8 Vt & in præcedente casu de quo dixi *num.* 4. Ideo fortasse quod inspecta iuris communis ratione non possunt audiri testes ante contestationem *capit. 1. capit. accedens 2. & d. capit. quoniam frequenter. Extr vt lit. non contestat.* quia nec interim iis via est sed tantum controuersa, *l. sed etsi l.* 25. *§. si ante D. de petit. hered. l. amplius* 15. *D. rat. rem, hab. l. vnic. Cod. de lit contestat.* Nisi probabilius putes hanc obtestationem esse burlam, vt loquuntur, & locupletandi ærarij causa inductam potius quam necessaria vlla iuris ratione, vt & alia pleraque in quibus vsu nostro obtinuit Gallorum exemplo, vt diploma Principis necessarium existimetur, tum etiam iudicis officio & auctoritate commodius expediri res posset, vt euenit in omnibus causis restitutionum in integrum, quas olim prætoris erat concedere aut præfecti vrbi aliorumve magistratuum pro sua cuiusque iurisdictione *l. 1. & tot. tit. D. de in integr. restit. tit. generali & seqq.*

9 In eo namque differunt interrogationes, quę fiunt ex dispositione *d. cap. quoniam frequenter*, ab iis quæ fiunt *ex d. cap. significauit*, quod ex *d. c. significauit*, quibus testes audiuntur. At *ex cap. quoniam frequenter*, non nisi valetudinarij aut mox abfuturi interrogantur. Item in eo quod qui deponunt, *ex d. cap. significauit*, probant perpetuo: qui vero *ex d. cap. quoniam*, non nisi intra annum. Denique in eo quod depositio facta ex vi *d. c. significauit*, continuo publicatur. At quæ facta est ex vi *d. cap. quoniam*, manet obsignata penes iudicem nec ante contestationem publicatur. Gothofr. *ad d. l. in lege* ex Mynsing. & Ferrar. supradictis locis. [Obserua tamen in criminalibus non audiri testes ad futuram rei memoriam. Quod ita est accipiendum vt non possint audiri ad accusandum. Nam pro innocentia & iustificatione possunt audiri, dummodo reus iam de crimine sit interrogatus & ex ore responderit. Ea namque responsio in criminalibus pro contestatione est. Multo magis si contra eum auditi testes iam commissi proponantur. *Ita Senatus* pro Claudio Roux, mense Aug. 1610.]

10 *L. casus maiori, 3. C. de testam.*

11 Qui scilicet aliter sibi prospicere potest, præstando nimirum diligentiam in quæstione facti distinctis articulis proponenda, quo facto super articulis distinctis secuta contestatione, postea obtinere poterit ex iure communi, vt testes interrogentur, vt sequenti Defin. quod non similiter facere reus potest, qui exceptiones suas proponere nequit, antequam viderit non solum quid sit in actoris intentione, sed etiam quib. mediis eam intentionem adiuuare & fulcire actor velit.

12 *dict. l 5. §. vltim. de dol. except. d. l. qui in alterius* 42. *de regul iur.*

13 Æquum enim est, haberi litem pro contestata in odium rei, per cuius tergiuersationem fiat ne contestetur. Contumacia enim in contestando pro contestatione est, adeoque pro confessione, ita vt si absoluta perfectáque sit contumacia, procedi possit etiam ad diffinitiuam sententiam, *l. consentaneum* 8. *C. quemod & quand. iud.*

14 Quia nihil in eo fit contra iuris communis rationem aut ordinem, nec est à Principe impetrandum, quod communi iure conceditur, *l. Imperatores* 30. *D. de rebus auctor. iud possid. alias l.* 15. *D de priuileg. credit.*

15 Vt dixi *num.* 9.

16 Metu scilicet subornationis, *cap. fraternitatis, & c seriet. Extr. de testib.* vide Afflict. *decis.* 216. imo nec aduersarium interrogare posset, Ofasc. *dec.* 10. *nu.* 5. *& 7. & dec.* 97. [Vide Gabr. *lib. 1. comm. opin. de testibus conclus.* 21. *vbi posuit* 71. *limitationes.* Iunge *Defin.* 43. *&* 50. *j. tit.* 1.]

17 Quo maius periculum hoc casu est, ne probationes intercidant, *d. l. in lege* 40. *D. ad leg. Aquil.* item, quia testium instrumentariorum ædes non potest esse suspecta, cum sint illi ab vtraque parte electi & approbati. Nam & vnus testis plenam fidem faceret, qui ab vtraque parte esset approbatus. Specul. *in tit. de test. §. restat. de numero testium, colum. 3. in fin.* Cravet. *cons.* 100. *in fin.*

18 Diploma enim & rescriptum Principis semper necessarium est, vt diximus *num.* 4. & 8. nisi in casu, de quo *nu.* 14. Solent autem in Gallia fieri rescripta ista & dirigi ad iudices Regios, iudices inquã, vel partium vel testium, vt scribit Gothof. *ad d. l. in lege ex Paponio loco supra citato.* Sed apud nos dirigun-

tur ad

tur ad iudicē ordinarium, id est, qui in causa principali quando moueretur, esset futurus iudex, Bart. & alij *in l. societatem, §. arbitrorum, col 4. D. pro soc.* Alex. *cons. 103. col. 1. vol. 3.* Imo & ad alium quemlibet inquisitorem pro arbitrio Cancellarij aut Procancellarij sub Principis nomine rescriptum concedentis. Illud sane semper requiritur, vt pars sit citata, vt tradunt DD. *ad l. quoniam frequenter, & ad Auth. si quis, C. de rescind.* Addunt Doctores requiri etiam interlocutionem iudicis, testes examinandos valetudinarios esse vel abfuturos, ex gloss. Bart. & aliis *ad d. l. in lege.* Socin. iun. *cons. 86. num. 14. vol 1.* Sed alio iure vtimur, sufficitque vt inquisitor, quisquis ille sit, testem de eo interroget, an sit valetudinarius aut abfuturus, salua aduersario facultate obiiciendi de nullitate, si testis non eius sit qualitatis & conditionis.

19 Causam enim aliquam subesse oportet, timorem scilicet mortis vel absentiæ, Bart *in l. fin. C. de vsur pupill.* Felin. *in d. cap. significauit, col. 3.* Decius *cons. 302.*

DEFINITIO II.

Mortis probatio solis iudiciis contenta est, nisi cuius mors est fundamentum intentionis.

MOrtis probationes vt plurimum difficiles sufficere qualescunque, id est, etiam leuiores, cum de re modici præiudicij agitur, non improbabili ratione nostris placuit.[1] Hactenus nimirum, vt in eum, qui vitam asserit, quæ multo facilioris probationis est, probandi onus transferatur.[2] Siquidem mortis cuiusque vnus tantum locus, vnum instans est,[3] vitæ vero & plures loci, & plura tempora.[4] Sed si fundandæ intentionis necessitas mortis probationem exigat, vtputa si testamentariam aut legitimam quis sibi adferat hereditatem,[5] quæ viuentis hominis nulla esse potest,[6] aut fideicommissariam quasi defuncto eo, qui cum moreretur, restituere rogatus esset,[6] exactissima probatio requireretur.[7] Et siue actor ille erit, cui probandi necessitas regulariter incumbet,[8] siue reus, qui & in exceptione sua actor est,[9] si minus plenas mortis probationes adferat,[10] condemnabitur, tametsi nihil omnino aduersarius præstiterit.[11] *Ita Senatus* in secreto auditorio, 9. Aprii. 88.

1 Ex Bart. & aliis *ad l. 2. §. si dubitetur, D. testam. quemadm. aper.* Vnde est, quod ex instrumento, in quo dicitur, *Titius filius quondam Sempronij*, probatur mors Sempronij, Alex. *in l. 1. §. hoc autem, D. de operis noui nunc.* post Iacob. Butr. & Imol. [Vide Boer. *quæst 188. num. 1.* vbi distinguit an agatur de re magni vel modici præiudicij, & an de morte recenti, an de antiqua, &, vt ille loquitur, de longinquo, vt si de re magni præiudicij & de morte recenti, exactissima probatio requiratur & de visu, Alioqui sufficiat probatio per indicia & per famam.]

2 Maxime vero, si à communiter accidentibus verisimile sit mortuum esse aut præmortuum eum, de cuius morte tractatur, puta si non dubitetur mortuum esse filium cum patre aut matre, sed tantum quis eorum sit præmortuus. Osasc. *decis 108. num 9 ex l qui duos § cum in bello, de reb dub.* Addens *num. 10.* argumentum à communiter accidentibus, transferre onus probandi in aduersarium, ex gloss. *in l. neq; natales, D. hoc tit.* Rom. *sing. 402.* Euer. *in loco legal. c 56.*

3 *L. vlt. D. de cond inst. l. qui duos* 18 *§. 1. D. de manum testam.*

4 *L. an vsusfructus 56. D de vsufruct. l si vsusfructus 8. de vsufruct. legat. l computationi 68. alius l hereditatum, D. ad legem Falcid.*

5 *L. 1 D de hered. vel act. vendit. l donari 29. alias l quidam, §. donationem, D de donat.* Facit *l. vlt. C. de edict. Diui Hadrian. tollend*

6 Quo casu potest fideicommissum intercidere fideicommissario ipso præmoriente, *l filiusfamilias 114. §. Diui 1. de leg. 1. l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici, C. de iur. fisc.*

7 Textus est elegans *in l. si eius 34. D. ad SC. Trebell. & in l. sed & in illo 18. D. de reb. dub.* Excipe tamen casum *l ex facto 17. §. si quis autem, D ad SC. Trebell.* vbi præsumitur in dubio, conditionem fideicommissi extitisse non fauore fideicommissi, quod alioquin odiosum est, nec quod non humanius sit, credere filium patri superuixisse, *l. cum pubere 22. de rebus dub.* sed quia proponebantur pater & filius simul periisse non diuersis temporibus, nec proinde poterat videri defecisse conditio fideicommissi, si sine liberis, quæ de superuenientibus tantum intelligi debebat, vt post Bart. & Imol. tractat Osasc. *decis. 108. nu.* 11. vbi & alias ad eum 5. responsiones adfert, quas ibi vide, præsertim *num. 14.* vbi subiicit, aliud esse, si substitutus simul decesserit cum eo, cui fuerat substitutus, quia nec aliter potest admitti ex substitutione, quam si superuixerit, *d l sed & in illo.* Denique quoties alterum superstitem esse necesse est, non sufficit quod simul decedant, & quisquis superuenientem fam aliegat, eam probare debet, *l quod de pariter 13. D eod.* Sicut & qui allegat vitam, *l spadonem 15. § qui absolutus, de excus tut* Osasch. *ibid. num. 11.*

8 *Vulg l qui accusare 4. C. de edend. l actor quod asseuerat 23. C. hoc tit.*

9 *L quoties 8. §. qui dolo. l in exceptionibus 19. D. eod.*

10 Debet enim vnusquisque plenissime probare & implere intentionem suam, *l 2. D. eod. l vlt. C de rei vindic* id est, fundamentum suæ intentionis, etiamsi effectu ipso sit negatiuum, *l. optimam 14. C. de contr. & committ stipul. l. in illa 8 de verb oblig.* vbi Bart. & DD. Osasc. *d. decis. 108. num. 3. & 5. ex l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. toll.*

11 *d. l 4. C. de edend.*

DEFINITIO III.

De probatione possessionis & dominij.

POssessio, quoniam facti magis quam iuris est,[1] per testes omnimodo probari debet.[2] Per instrumenta vix est vt probari vnquam possit,[3] nisi fauor antiquitatis, quæ alias probationes sustulit, hanc vnam admitti necessario debere suadeat.[4] Probata autem præsentis temporis possessio in præteritum quoque probata intelligi debet[5] hactenus, vt contrariæ probationis onus in aduersarium transferatur.[6] Dominij alia ratio est, quod cum, sicut maioris est momenti,[7] ita difficilioris sit probationis,[8] non facile præsumendum est, ne quidem ex præterita multorum annorum possessione,[9] ob idque plene probandum est, quoties principaliter, vt nostri loquuntur, non incidenter dominij quæstio exercetur.[10] Sane si fideicommissum peretur, quoniam agitur de omni iure, quod defunctus habuit, siue dominij, siue possessionis in fideicommissarium transferendo,[11] solam defuncti possessionem probare sufficiet,[12] saluo eius iure, qui postea dominij controuersiam fideicommissario facere volet.[13] Cæterum si de præcedente iusta possidendi causa appareat, facilius credendus est quis possedisse, & quidem ex eo iure quo possidere potuit:[14] Sin plures causæ concurrent ex ea, quam sibi fauorabiliorem esse putauerit,[15] si voluntatis probatio contraria nulla sit.[16] Inde fit, vt rem communem possidens non nisi pro sua parte possidere videatur,[17] sicut nec nisi pro ea parte testati, qui de re communi testatur,[18] vt suo tantum, non etiam alieno iure, quod non nisi improbe facere posset,[19] vti videatur. *Ita Senatus* pro D. de Chastillion, contra Dominas de Bouuant & d'Aiguebelete, prid. Non. Iunij 1588.

1 *L. denique 19 D. ex quibus caus. maior. l cum heredes 23. in princ. §. 1. de acquir. possess.*

2 Facta enim non præsumuntur vulg. iur.

3 *L. prædia 48.* vbi Bart. & alij, *D. de acquir possess.* Alex. *cons. 24 num. 2.*

4 Dec. *cons. 6. num. 36. & cons. 302. num. 10.* post Castr. & alios ibi citatos.

5 Salic. *in l. ex persona, C. de probat.* Socin. *cons. 89. col 1. vers. sed quid plura.* Idem è contrario pro dicente se adhuc possidere rem, quam antea possedit, maxime si possessio sit recens. Bart. *in l. sine possidetis, C. eod* Osasc. *decis 40 num. 9.* id est, non antiquior biennio. Hier. Gabr. *cons. 193 num 5. & 6.* Non idem est contra negantem se possidere. Gabr. *ibid num. 4.* [Simile est quod dici solet, Probata possessione antiquioris & vltimi temporis, medij quoque temporis possessionem præsumptiuè probatam intelligi ex Bart. *in l. Celsus, de vsucap arg d. l. sine possidetis.* Quod tamen Matheſil. *sing. 117.* intelligit de possessione longi temporis non longissimi 30. vel 40. annor. quia possessio ciuilis, quæ solo animo retinetur non præsumitur durasse post decem annos propter obliuionem quæ ex decennio præsumitur. Itaque, inquit, probari oportet possessionem primi anni, & 11, & 21, & 31. & vltra si tractetur de præscriptione 40. annor. Iunge *Defin. 58. 5. de episc. & cleric.*]

6 Nam contra præsumptionem iuris potest semper admitti probatio. Alex. *cons.* 113. *col. fin. lib.* 1. *l. si chirographum* 14. *D. hoc est* [at non contra præsumptionem iuris & de iure,] nisi per confessionem partis, Ofasch. *decis.* 101. *nu.* 33. *& sequent.*

7 Ideoque petitorium solet absorbere possessorium, *not. in l. naturaliter* 12. § *nihil commune, de acq. poss.*

8 5. *commodum. Inst. de interd.*

9 Guid. Pap. *qu.* 28. Nec sufficit, quod probetur quis possedisse tanquam dominus, *l. Titia* 48. *de solut.* Arct. *in* §. *sed ista. Instit. de act. num.* 8 Gabr. *cons.* 45. *num.* 6.

10 *Not. ad d. l sive possideris, & ad l. cum rei C. hoc tit.*

11 *L.* 1 *D. ad SC. Treb.* Bart. *in l.* 1. *col pen. de leg* 1. Gabr. *cons.* 46. *num.* 23 *&* 24.

12 Scilicet contra hæredem grauatum, aut eius hæredem, Crauet. *cons.* 316 *num.* 5. *versic. nono.* Natt. *cons.* 400. Mantic. *lib.* 7. *tit.* 6. *num.* 5. Nam contra tertios possessores probandum est dominium. Mant. *ibid.* ex Alex. *cons* 82. *num.* 14. *vol.* 2. *& cons.* 138. *num.* 8. *vol* 6. Crauet. *cons.* 61. *num.* 6. post Bald. *cons.* 41. *Volum* 4. Natt. *d cons* 400. *col fi.* Idem est si contra heredem ipsum agatur non ex fideicommisso, sed vindicatione, adeoque hypothecaria, vt concludit Hier. Gabr. *cons.* 46. *numer.* 48. aduersus Bald. *in auth contra, num.* 11. *C ad Treb* Iunge *Desin.* 11. *num.* 2. *ff. ad SC Trebell.*

13 *L. de euictione* 69. *D. eod titul. ad SC Trebell.* non enim plus iuris transferre potest restitutio hæreditatis, quam defunctus habuerit, *l.* 1. *D. eod. titul.* aut hæres ipse fuerat habiturus, *l.* 2. *eod.*

14 *L. quadam mulier* 77. *D de rei vindic. l.* 2. *C. de acqu poss.* Bart. *in l. Celsus, ff. de vsucap.* A primordio enim tituli posterior formatur euentus, *l.* 2. *C. de impe. iuer. deser. lib.* 10. Ofasch. *decis.* 101 *num.* 37. *& seqq.* vbi addit, non sufficere probari actus possessorios, nisi secuti probentur ex ea causa, ex qua dicit quis se possidere, ex Alex. *cons.* 50 *num.* 8. *vol.* 3. post Bart. *in l.* 1. §. *hoc interdicto, col.* 3. *de itin act priuat.* Inter actus autem possessorios prius in locum obtinet fructuum perceptio. Bart. *in l. qui vniuersas.* § *quod per colonum & in l. quamuis,* §. 1. *D. de acq. possess.* Alex. *cons.* 133. *col.* 3. *vol.* 1.

15 *d. l. quadam mulier, de rei vindic.* Intelligetamen, si vtraque causa sit compatibilis, alioqui posterior priorem destruit, *l si quis ante conduxit* 10. *D. de acqu. poss.*

16 Puta, si possessionis suæ titulum certum & vnicum allegauerit aut produxerit. Ex eo namque solo præsumitur possidere. Afflict. *decision.* 376. *num.* 5. Ofasch. *dict. decis.* 101. *num.* 37. & 38.

17 *L. duo fratres* 78 *D. de acq hered.*

18 *L. serui electione* 5. §. *vlt. de legat.* 1. Quod si non partem, sed ius aliquod in re habeat testator, de eo solo iure disponere intelligitur, etiamsi futurum sit vt morte finiatur, *ex l vxor patrui. vbi not. C. de legat. l quod in rerum* 24. § 1. *de legat* 1. Didac. *ex communi, in cap filius. Extr. de testament. num.* 2. Nisi ius illud habeat testator vel partem in re hæredis. Tunc enim placet legatum omnino effectum habere & quod ad totam rem, *ex l. cum filius* 76. § *dominus,* vbi Bart. & alij *de legat.* 2. Didac. *vbi supr. num.* 3. *ad fin.* Iunge *l. vnum ex familia* 67. §. *si rem, eod. tit. de legat.* 2.

19 Ideoque præsumptio illa vitanda est, quæ delicti probationem induceret, *l merito* 51. *D. pro socio.*

DEFINITIO IV.

Pecunia soluta præsumitur soluentis, nisi probetur contrarium, aliter tamen quam per confessionem personæ suspectæ.

IN dubio quidem credendum est solutam pecuniam fuisse soluentis.[1] Sed admittit ea præsumptio probationem in contrarium,[2] adeoque ex nuda eius, qui soluit, confessione:[3] nisi proponas personam suspectam, cuius proinde confessio quoque suspecta sit.[4] Finge maritum ære alieno laborantem, aut libertinæ conditionis hominem, quem talliabilem appellamus, cum suam conditionem non ignoraret,[5] professum esse publico, si voles, instrumento soluisse se precium rei, quam emit ex vxoris pecuniis; nullius momenti erit confessio, licet iurata,[6] quasi quam donandi fraudandique animus magis quam veritatis fauor expresserit.[7] Nam etsi confessus sit adhibito etiam iureiurando solutam sibi dotem ab vxore, siue constante iam matrimonio,[8] siue tum, cum matrimonium contrahebatur,[9] nullo præcedente dotis promissione, perinde inanis erit confessio, si non aliis adminiculis fulciatur;[10] nec aliud erit, quamuis adiecerit maritus, debitam sibi fuisse dotem aut vxori ex causa legati, aut præcedentis alicuius promissionis, si neque de legato, neque de promissione aliunde appareat.[11] Sane si ab alio quam ab vxore factam solutionem vir professus sit, quasi vxori debitam ex legato aliaue iusta causa, valebit ad probationem & obligationem sola confessio, quamuis neque legatum neque præcedens alia vlla obligatio probetur.[12] Sed si numeratio reuera interuenerit, omnimodo confessioni standum erit,[13] nisi probet aduersarius, dicis tantum causa factam numerationem,[14] ne alioqui magno incommodo afficiantur huius conditionis homines, nemine cum iis contrahere volente, si bonam fidem agnoscere prohibeantur.[15] Idem fere tractatus est, si inter personas suspectas & prohibitas donatio ex causas remunerationis facta proponatur, quæ si meram contineret liberalitatem, non valeret. Neque enim stabimus donatoris assertioni, quantumuis iuratæ, sed meritorum probationem à donatario exigemus, vt ex meritorum, quæ probabuntur, modo donationis quoque modus æstimetur.[16] *Ita tractatum est* in causa D. de Monsaint Jean & D. Dyuonne, die 17. Cal. Jul. 1588.

1 Scilicet cum soluit proprio nomine, quod & in dubio præsumendum est, Bart. *in l. 2 C. pro socio & in l si patruus, Cod. comm. vtr. iud. & in l. Titio,* §. *alitero D de admin. tut. ex l & magu* 4. *nunc l* 1. *D. de solut.* Dec. *cons* 051. *num* 2. Facit *l cum propria* 5. *C. si quis alt. vel sibi.*

2 Semper enim præsumptio probationi cedit, nisi sit iuris & de iure, *l. fin. in princip Cod quod met caus* Crauet. *consil.* 35. *num* 5. *& cons.* 146 *num.* 7. Sed & contra præsumptionem iuris & de iure potest admitti probatio, non solum per confessionem partis, sed etiam per indirectum, id est, ratione facti, quod iuris præsumptio supponit, vt tractat Ofasc. *decis.* 101. *num.* 33. *& seqq.*

3 Facile enim cuilibet contra se creditur, non etiam pro se. *l inter stipulantem* 83. §. 1. *de verbor obligat. l rationes* 6. *cum l. sequent. C. hoc tit.*

4 *L qui testamentum* 27. *D. de probat. l. cum quis decedens* 37. §. *pen. de leg.* 3.

5 Alioqui fraudis suspicione careret, *l. omnes* 17. §. *Lucius, D qua in fraud. cred.*

6 Iuturandum enim etsi maximam vim solet habere, *l. cum pater,* § *filius matrem, de legat.* 2. præsertim ad probandum, *d l. cum quis,* 37. §. *codicillis de leg.* 3. tamen æque suspectum est, cum adhibetur in actu suspecto, ciusque naturam induit, *l. vlt. C. de non num. pecun. l.* 5. *C. de legib.*

7 *d l. qui testamentum, d. l. omnes,* §. *Lucius, Authen. sed iam necesse,* vbi Cyn. Bar. Ang. & alij, *C. de donat. ant nupt.* Cap. Thol. *dec.* 340. apud Aufr. Crauet. *cons.* 40. Salic. *in l. si mater, C. de cont. empt.* Bald. *cons.* 66. *vol* 1.

8 Quo casu alia ratione non valet confessio, scilicet, quæ donatio sit inter virum & vxorem: quanquam si aliud nihil obstaret, confirmaretur morte mariti in præiudicium heredum ipsius, *l.* 2. *C. de donat. cant. non num.*

9 Intellige semper quod ad creditores, vt ex huiusmodi confessione non fraudentur. Nam quod ad maritum ipsum eiusve heredes, id seruandum erit, quod scriptum est, *in d. l* 2. *& 3 & in auth. quod locum, C. de dot. caut.*

10 Nam si vel dotis promissio vel alia iusta causa præcesserit, aliud erit, Alex. *cons.* 18. *vol.* 3. Crauet. *d. cons.* 40. *num.* 5. & alij supra cit. *num.* 7. & 16. ff.

11 Neque enim difficilius esset causam hanc falso commiscisci, quam confessionem ipsam in fraudem creditorum, *l* 1. §. *vlt. & ll seqq. D. qua in fraud. cred.* Facit *l quidam* 29. §. *vlt. D. ad SC. Vell.*

12 Est enim hæc vna limitatio ex iis, quas nostri tradunt *ad dict. Authent sed iam necesse, ex l. vir ab eo* 49. *& l. cum dotem* 71. *D. de iur. dot.* Etsi videtur Ofasch. *decis.* 20. *num.* 10. hoc ita intelligere, vt ea confessio non noceat, nisi confidenti marito & eius hæredibus. Iunge eiusdem Ofasch. *decis.* 172. præsertim *nu.* 9. & 11.

13 Hoc enim casu videtur facta numeratio gratia implendæ confessionis & stipulationis, vt loquitur *l. cum enim* 7. *D. de nouat. l* 1. *C. de dot. caut. non num.*

14 Vt *in l.* 4 *D. commod.* plus enim semper valet, quod agitur, quam quod simulate concipitur, vt est *in tit. Cod plus valet quod agit.*

15 Vide

15 Vt de minoribus scriptum est *in l. quod si minor 24. §. non semper, de minor.* itemque in tutoribus, *l. quoties 9. §. nec vtique, de admin tut.*

16 Guid. Pap. *quæst 95.* Bart. *ad l. si forte, de castr pecul.* Alex. & modern. *in l. si donatione, C. de coll.* Rip. *ad d l. si vnquam quæst 11. C. de revoc. donation.* Tiraquell. *ibid.* in verb. *donatione, num. 20 & 83.*

DEFINITIO V.

Probatio insinuationis non fit nisi per scripturam, sed quam tamen etiam per testes aut per aliam scripturam probari sufficit.

INsinuatio, & vt alius quilibet actus legitimus, [1] quem apud acta fieri oporteat, [2] per scripturam omnimodo probari debet, non per testes. [3] Cur enim apud acta fieri oporteret, si testes sufficerent? [4] Sed si tamen scriptura eo nomine confecta casu aliquo deperdita sit, aut tã male custodita vt reperiri nequeat, sufficiet scripturam ipsam, nedum scripturæ amissionem, probari per testes, [5] ne postquam legi satisfactum est, probatio veritatis intercidat amissa scriptura, [6] cuius necessitatem is ipse veritatis fauor induxerat. [7] Sed & cum de donationis insinuatione tractaretur, visum est satis esse, quod per donantis confessionem in eo quoque contentam, instrumento, quod inter alios confectum erat, probaretur, scripram aliquando fuisse insinuationem, [8] ex eáque confessione plenam nasci probationem etiam contra singularem successorem. [9] Non dissimile est, quod nostris placet, per duos testes probari posse factum solemniter & coram septem testibus idoneis testamentum, [10] licet ad probandam solemnem defuncti hominis voluntatem non pauciores quam septem testes requirantur. [11] *Ita Senatus 7.* Calend. Jul. 1588. & iterum in causa D. de Sarmoye & de Meximieu, 15. Calend. Aug. 1591.

1 Cuiusmodi sunt adoptio, legitimatio, emancipatio, acceptilatio, hereditatis aditio, seruí optio, & alij huiusmodi, de quibus vide *l actus legitimi 77. de reg iur.* & ibi Petr. Fabr.

2 Nihil enim aliud est insinuatio quàm testificatio rei gestæ apud acta, *l. donatio 25. in fin. l. data 27. C. de donat.*

3 Guid. Pap. *quæst. 582.* vbi & alios plerosque casus recenset, in quibus non admittitur probatio niũ per scripturam.

4 Inducta enim est solemnitas illa insinuationis ad euitandas falsitates *d. l. data*, quarum periculum multo maius subest, cum testium vel priuatæ scripturę fidei committitur, quam cum ex actis publicis & iudicialibus veritatis probatio elicitur, *argum. l testium facilitatem 18 in princip. Cod. de testibus l. scripturas 11. C qui potior. in pign. hab. l penult. C. si minor se maior. dix.*

5 *d. l testium facilitatem, §. vlt.* vbi Bald. *& in l. emancipatione, C. de fid. instrum.*

6 Ita enim fieret, vt quod ad vnum effectum esset inductum, operaretur contrarium, contra *l nulla 25. ff. de legib. l. quod fauore 6. C. eod. l. legata 14. D. de alim. legat.*

7 Non enim solent fieri scripturæ, nisi vt rerum gestarum veritas & probatio conseruetur, *l. contrahitur D. de pignor. l in re 4. D. de fid instrum. l cùm te 5. C. de transact.*

8 Verba enim enunciatiua probant non solum inter easdem partes, *l. optimam 14. C de contrab & committ. stipul.* sed etiam inter alios contra enunciantem, præsertim ad probandam ex ipsius confessione solemnitatem, quam interuenisse necesse sit, vt acta valeat potiùs quam pereat, *ex reg l. quoties 22 ff. de rebus dub.* Facit *l. Publia 26. §. 1. ff. depos. l. sciendum 30. de verb. oblig. & ibi notat.*

9 Cravet. *cons. 301. num. 5. per l. ex qua persona 149. D. de regul iur.*

10 Bart. communiter approbatus *in l 2. C de bonor possess secund tab. & ad l. admonendi, num. 39. D de iureiur.*

11 Scilicet regulariter *l. vlt. Cod de testam. § sed predicta & sequentib Instit eod.* Simile est quod dicimus, si declarare testator velit aliquid, quod in testamento scriptum sit obscurius, posse id fieri sine solemnitate, probarique per duos testes, *ex regul l ubi numerus 12. D. de testib.* Hic enim nihil nunc dat, sed datum significat, inquit Vlp. *in l. heredes palam 21. §. 1. D. qui testament. fac. poss.*

DEFINITIO VI.

Verba enunciatiua quando & quatenus probent in antiquis.

VErba enunciatiua prolata non incidenter sed principaliter per modum causæ, vt nostri loquuntur, probant in antiquis, non solum inter easdem, [1] sed etiam inter alias partes. [2] Hactenus saltem vt contrariæ probationis onus in aduersarium transferatur: [3] Id enim antiquitati tribuendũ est, per quam fit, vt alias probationes haberi difficillimum sit, [4] alioqui non probant contra tertium, nisi cum de re agitur, quæ sit difficilis probationis. [5] *Ita Senatus* pro D. Barone de Creissiaz, contra Syndicos de Cormoran, 5. Cal. Jul. 88.

1 Nam inter easdem partes probant vtique etiam in non antiquis, Bart. *in l. ex ea scriptura, D. de don. ex l. Publia 26. §. 1. D. depos.*

2 Idem Bart. *ad l sciendum 30. num. 4. de verbor obligat. ad l. Lucius §. socer, sol matrim. l. cum scimus num. 1. Cod. de agr. & cens lib. 11.*

3 Propter præsumptionem, quæ nascitur ex antiquitate, Cravet. *cons. in tract. de antiq. temp.* Est enim ea vis præsumptionum omnium, vt onus probandi transferant in aduersarium *l., alimenta 11. C de neg gest. cum similib.*

4 Alex. *cons. 93. vers ex hu vol 6.* Cravet. *d. tract. de antiq. temp part. 1. vers ampliatur, num. 12. & 13.*

5 Pura si agatur de filiatione, quæ est difficillimæ ac pene impossibilis probationis, *l filium 6. de his qui sunt sui vel alien. iuris l. Lucius 83 de cond & demonst.* Alex. & Cravet. *supradict. locis.* Apost. ad Alex. *cons. 13. lib. 6.* Iunge *Defin. 23. infr.* [6] Quando autem præsumatur filiatio vide apud Boer. *quæst. 199.* vbi inter cætera ait, *num. 2.* eum qui natus est domi non præsumi filium domini si natus sit ex ancilla & vt loquuntur pedisequa. *Ita Senatus* in causa Amedei Dominici Testo & Amedeo Mugnier Maij 1615.

DEFINITIO VII.

An credatur iudici?

IVdici per sententiam asserenti, visum à se instrumentum ab actore productum, quo continebatur res actione depositi petitas penes reum depositas fuisse, hactenus creditur, vt instrumentum productum visumque negari non possit, sed non vt depositum factum probetur. [1] Præsertim si ponas ab ea sententia prouocatum, [2] tametsi biennium ab eo die, quo lata est, præterierit, [3] si non alia concurrant probationis adminicula, constétque de instrumenti amissione, saltem ex eius cuius fuerat iureiurando. [4] Verbis enim enunciatiuis iudicis de litigatorum facto aut iure non credimus, nisi de iis, quæ coram ipso fiunt tum cum pronunciat. [5] Sicut neque notario aut scribæ iudicis dicenti mandatam sibi testium audiendorum potestatem, si de mandato non aliunde appareat. [6] *Ita Senatus* in causa N. Burneti & viduæ Joannis Pelleterij, 3. Id. Jul. 1588.

1 *Cap. quoniam contra.* vbi Abb. Fel. & alij, *Extr. de probation.* Bald. *in l. optimam, C. de const. & comm stip.* Bart. *in l acta, D. de re iud & in l. 1. C. de relat.* Cravet. *cons. 171. num. 7. & cons. 197. nn. 10. & 265. num. 3.* vbi ait, sententiam iudicis non probare factum, puta consensum partium.

2 Non enim potest sententia ius facere à qua est appellatum, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

3 Diuersum esset, si ante multos annos ea sententia lata proponeretur. Tunc enim præsumerentur omnia solemniter acta, posteaquam acta sunt deperdita. Bald. post Cynum *in l. emancipatione, C. de fid. instrum.* & alij, quos refert Boer. *quæst. 15. in fin.*

4 *L. cum quidam 21. C. de fid instrum.*

5 Bart. *in auth nisi breuiores, C. de sent. ex breuic. recit. & alij* ꝛ. *citati num. 1.*

6 Guid. Pap. *quæst. 126.*

DEFINITIO VIII.

Quomodo probari possit matrimonium.

MAtrimonij probatio cum sit & difficilis & fauorabilis, per testem vnum cum fama impleri creditur, quod sine alterius matrimonij præiudicio fiat.[1] Eadem ratio facit, vt alterius filium quem esse, quod multo difficilioris est probationis;[2] per coniecturas probari possit,[3] adeoq; per solam famam, tametsi parentum tractatus nullus probetur,[4] hactenus saltem, vt qui negat probandi necessitate oneretur:[5] Maxime vero, si alia quoque adminicula quantulacunque concurrant,[6] vtputa si probationem illud faciat difficiliorem, quod distantia sint locorum aut temporum interualla. Solet enim ea res facere, vt leuiores quoque probationes admitti debeant, quæ alioqui non admitterentur.[7] Illa vero longe fortior erit probatio, si is, qui *filius* dicitur, in quasi possessione filiationis, vt aiunt, *fuisse* probetur,[8] id est, sic tractatus & habitus vt *filius* ab iis, quos ipse vicissim vt parentes obseruauerit & coluerit.[9] Nam & generale illud est, vt qui in quasi possessione alterius cuiuslibet qualitatis constitutus reperitur,[10] in ea retineri debeat,[11] quousque contrarijs aduersarij probationibus superetur.[12] Idque in proposito tanto magis obtinere debet, quod etiam Pontificio perinde ac ciuili iure in libertæ mulieris consuetudine nuptiæ potius intelligendæ sunt, quam concubinatus,[13] ne delicti præsumptio, quæ si aliud nihil vigeat semper vitanda est,[14] temere inducatur.[15] *Ita Senatus* in causa Ioannis Musier, contra Ioannem Monnier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 *Ex decis Capel. Tholos 173. Innoc. in cap. præterea, de testib. & cap. illud, de præsumpt.* Notat *gloss. in cap. 1. de appell. & in cap. veniens 2. de testib.*

2 Imo pene impossibilis, vt dixi *Defin. 6. num. 5. & cod. ex l. Lucius 83. de condit. & demonstr.*

3 Quomodo & cætera omnia, quæ sunt difficilis probationis, *l. non omnes 55. §. à barbaris, D. de re milit.*

4 Anton. de Butr. *in c. ex transmissa, Extr. qui filij sint legitim.* quem refert & sequitur Dec. *cons. 272. incip. viso processu, num. 4. circa med.*

5 Fulgos. *cons. 138. incip visis, præcepto facto, col. 2.*

6 Salic. *in l. 1. in princ. C. de testib.* quem sequitur Alex. *cons. 25. incip in causa vertente inter Antonium, col. penult. vol. 4.*

7 Vnde est, quod etiam instrumento minus solemni credi solet propter locorum distantiam, Bart. *in l. admonendi, nu. 42. D. de iureiur.* Bald. *in l. comparationes, C. de fid. instr.* Corn. *consil. 247. col. 12. in princ. vol 2.*

8 Nemo enim dubitat, quin saltem hoc casu transferatur onus probandi in aduersarium, *ex not. in l. non nudis, & in l. non epistolis, C. hoc tit.*

9 *L. 1. §. 1.* vbi Bart. *D. de quæst.* Idem Bart. *in d. l. non nudis, in l. 1. D quor. bon. in l. 1. §. idem per contrarium, D de liber agnosc. & in l fin. D. hoc tit.* Iacob. Butrig. *in l quidam 13. eod tit. ex l. cum de Lanionis 18. §. asinam.* in illis verbis, *Sed fide dominica coleretur, D. de instruct & instrum. leg.* Alciat. 1 *præs cap. 19.*

10 Quod ipsum etiam per solam famam sufficienter probari creditur saltem ad transferendum onus probandi in aduersarium. Bart. *in l. de minore, §. plurium, D. de quæst. l si mater, C. ne de stat. defunct. l. 2. C si seruus aut lib. ad decur. aspir.*

11 *L. moueor 4. C. si seruus export. ven.*

12 Semper enim superest locus veritati, *l. Imperatores 29. §. vlt. D. hoc tit cum similib.*

13 *L in libera 24.* vbi Bald. *D. de ritu nupt.* Facit *l. si vicinis 9. C. de nupt. l filium 6. in fin. de his qui sunt sui vel alien. iur.*

14 *d. l moueor, in fin. l merito 51. D pro socio.*

15 Concubinatus enim hodie prohibitus est iure canonico, vt & alius quilibet coitus tanquam illicitus extra matrimonium, Bart. & alij *in l. 3. D. de concub.*

DEFINITIO IX.

Minor ætas probatur per testes colligentes ætatem ex aspectu, sed non per dationem solam curatoris.

IN probatione minoris ætatis placet sufficere, quod testes ætatem ex aspectu colligant.[1] Sed non sufficiet, quod ei, qui minor dicitur, curator datus sit tanquam minori, nisi cum iis res sit, qui curatoris dationi adfuerunt & consenserunt.[2] Ne alioqui facile sit hoc prætextu probandi onus in eum transferre, qui sciens & prudens cum[3] re vera maiore contraxerit.[4] *Ita Senatus* pro N. Francisco Denarie, contra Bartholomæam de Valon, 8. Id. Aug. 1588.

1 Bart. *in l. de minore, num. 6. & 8. & in l. minor, num. 1. D. de minor.*

2 Nam quod ad eos, datio curatoris probat minorem ætatem, sed non quod ad tertium, Alex. *cons. 21 vol. 1.*

3 Finge agnatum proximum: is enim præsumitur scire ætatem agnati, ac multo magis si tutor eius fuerit, *l. de tutela 7. C. de in integr. restit min. l. octaui 9. in fin. D. vnd cogn.* Facit *l si vicinus 9. C. de nupt.* sufficitq; ea præsumptio ad transferendum onus probandi in negantem. Rol. à Val *cons 19 num. 39 lib. 1.*

4 *L. 3. vers. quod si per iniuriam, C. si min. se maior. dixer.*

DEFINITIO X.

Conditio rei probatur per vnicam recognitionem etiam sine alijs adminiculis, conditio personæ non item.

MVltum interest, an de prædij, an de personæ, iure & conditione tractetur. Etsi enim prædia quoque omnia præsumuntur libera, &, vt loquuntur, allodialia,[1] vnica tamen professio & recognitio sufficit vt probentur feudalia vel emphyteuticaria.[2] At si quis dediticiæ conditionis esse dicatur, duplici professione & recognitione opus est,[3] aut ea saltem adminicula concurrere oportet, si vnica recognitio proferatur, ex quibus constare possit non sine causa vel effectu eam factam esse professionem.[4] Itaque si recognitio antiqua proponatur, quæ ad antiquiorem aliam referatur, designato die & Consule, licet de antiquiore illa non appareat, dummodo à maioribus facta sit, sufficiens erit probatio,[5] non secus, ac si duplex recognitio exhiberetur.[6] *Ita Senatum* iudicasse in causa quadam D. Comitis Turnonij relatum sæpius est. Et iterum me præsente in causa liberorum D. de Nouelles & procuratoris fiscalis Gebennensis, 4. Id. April. 1593. Iunge Defin. 19. inf. De dedit. libert. tol.

1 *Vulg. l altius 8. Cod. de seruit. & aqua, l. cum eo 9. D. de serv. vrb. prad.* sicut & homines omnes præsumuntur liberi, quia tales nascuntur, *l. manumissiones 4. D. de iustit & iur l libertus, D. de stat. Lom. l vnic. C. de SC. Claud. toll.*

2 Quia domino prædij licet rei suæ conditionem facere deteriorem, multo magis ex sua confessione & enunciatione probationem aduersario præbere, *arg. l Publia 26. §. 1. D. depos.* Nulla enim fortior probatio est, quam quæ fit per confessionem partis, *l generaliter, C. de non num. pecun. l. cum de indebito, D hoc tit.*

3 Guid. Pap. *quæst. 272. in fin. & quæst. 315.*

4 Text. est *in l cum scimus 22. C. de agric. & censit lib. 11. tit. 47.* quæ nec pluribus confessionibus contenta est, si non alia quoque adminicula concurrant. Quod tamen accipiendum est de pluribus confessionibus factis ad inducendam qualitatem potius, quam qualitatis probationem. Nec enim volens quisquam liber & ingenuus conditionem suam mutare potest, *l nec si volens 6. de lib. caus.* quia nemo dominus est membrorum suorum, *l. liber homo 13 in princ. D. ad leg. Aquil.* Sed confessio, quæ non potest mutare conditionem, facilius inducit probationem mutatæ conditionis, *l. Publia 26. §. 1. D. depos.* Sufficit enim vt appareat præcedentem confessionem aut non sine causa factam fuisse, aut ex secuto effectu vires sumpsisse.

5 Non enim potest dici facta sine causa confessio, quæ ad aliam antiquiorem refertur, & in antiquis verba enunciatiua probant, præsertim inter easdem partes earumque successores, non tantum vniuersales, sed etiam singulares. Bart. *in l facta, §. si heres, D ad SC. Trebell.* Cravet. *cons. 29. num. 1.*

6 Quo casu nulla esset dubitatio, quia geminatio actus solet potentius operari & inferre certam scientiam. *l si mulier 22. C. ad SC. Vellei* Bart. *in l cum scimus, & in l. Balista.* vbi omnes, *D. ad Trebell.* Rom *consil. 65. viso themate. col. 2. cum simil. cumul.* per Dec. *in l. ex his, col. 2. C. de testam. milit.* Iunge *Defin. 76. J. de iur. emphyt.*

DEFINITIO XI.

Clericatus probandus est per scripturam, & qualis debeat esse scriptura?

Clericatus

CLericatus probari per scripturam debet non per testes,[1] si non amissa sit scriptura cáque amissio per testes, quod fieri potest, probetur.[2] Cæterum non sufficiet, quod qui se clericum dicit, probet se presbyterum cum fieri possit vt per saltum promotus sit.[3] Clericatus autem literas, quæ proferuntur, vt fidem faciant, oportet esse subscriptas ab episcopo aut vicario, qui characterem imprimit,[4] ne alioqui facile sit falsam fingere.[5] Si tamen ex aliis similibus literis appareat ita obseruare solitum episcopum, vt pro subscriptione sigillum suum solúsque Secretarij manum adhiberi iuberet, fidem facient literæ etiam quæ ab episcopo non fuerint subscriptæ.[6] Præsertim si alios ordines adeóque presbyteratum subinde adeptum appareat.[7] Vitanda enim est præsumptio delicti[8] & per saltum promotionis:[9] adeóque publice interest, ne tot probationes intercidant.[10] Sed & cum de sola beneficij possessione apud iudicem laicum agitur, " sufficit, vt qui se clericum dicit, se in quasi possessione clericatus esse probet." *Ita Senatus* in causa Joannis Chauellard & Claudij Poysat, 13. Calend. Januar. 1589.

1 Vt & alia pleraque, de quibus Guid. Pap. *q.* 532.

2 *L. testium facilitatem 18 § vltim C. de testibus* & ibi Bald. & *in l. emancipatione, C. de fid. instrum.* Iunge *Defin. 5. num 5. supr eod.*

3 Guil. Bened. in verb. *& vxorem, in tract de success. ab intest num 834.* Chassan. *in tit de iustices & droit d seelles in rub. Huissiers & sergens. in verb. joint creus, nu. 12.* post Bart. *in l. illud, D de acquir. hered.* Cravet. *cons. 134. num. 45.* vbi limitat, si concurrat longum tempus.

4 Subscriptio enim illa est præcipue, quæ rei gestæ fidem facit, *l. si ita stipulatus 126. §. Chrysogonus, de verbor. oblig. l. si non subscripsisti 15. C. de admin tut.*

5 Etiamsi adsit signum & sigillum episcopi, *vt in l. 2. de rebus alien. non alien.* etsi non facit subscriptio, quo minus falsum committi possit, *l. vlt. C plur. valer. quod agit.*

6 Consuetudo enim episcopi & regionis hac in re, vt & in aliis plerisque seruanda est, *l. 2. ibi, secundum leges mores que locorum, Cod. testament quemadm. aper. l. 3. §. vltim ff. de testibus cum similib.*

7 Cum sine clericatu non posset ordinum collatio valere.

8 *L. 4. C. si ser export. non l merito 51. ff pro soc.*

9 Delictum enim est, si quis per saltum promoueatur, *tot. tit de cleric per salt promot*

10 *L. 1. ff de off prætor.* Guid. Pap. *qu.* 474.

11 Neque enim iudex laicus est competens in petitorio beneficij. Idem Guid. Pap. *qu. 1.*

12 Idem Guid. Pap. *quæst. 138. num. 3.* vbi rationem reddit, quod probatio tituli clericalis sit quid spirituale, *ex c si iudex laicus, de sent. excomm. in 6.*

DEFINITIO XII.

Confidentia probatio difficilis est, ideoque fieri potest per coniecturas.

CONfidentiæ probationes,[1] licet minus claræ & apertæ, ac ex solis coniecturis, dummodo probabilibus, admittendæ sunt:[2] quoniam, quæ in rebus profanis dicitur simulatio, hanc in beneficialib. confidentiam appellamus:[3] cuius probatio per difficilis esse solet, quod nō nisi occulte ac per cuniculos fiat.[4] *Ita Senatus* in causa Humberti Chambard, & Francisci Cabod, Prid. Id. Decemb. 1588.

1 *Arg. l non omnes 5. §. à barbaris, ff. de re milit.* nam & manifestum dicitur, quod elicitur per coniecturas, *l. cum proponebatur, 64. de leg. 2.*

2 Vide regulam & ordinationem Pij Quinti summi Pontificis de confidentia. [Quæ constituit inter cætera vt pro confidentiæ probatione quilibet testes admittantur etiam singulares criminosi, & infames. Itémque vt sufficiat ex alterutra duntaxat parte confidentiam interuenisse. Et ex quibus causis confidentia probari possit, aut præsumi.]

3 Alioqui nunquā probari posset simulatio, vt tractant DD. *ad l. emptione, C si quis alteri vel sibi.* Cravet. late *cons. 156. nu. 7.* Facit *l. dolum 6. C. de dolo.* Est autē confidentia species simoniæ.

DEFINITIO XIII.

Ex iis, quæ resignans facit in beneficio resignatario ignorante, non probatur confidentia.

NOn bene probabatur confidentia ex eo solo,[1] quod appareret resignantem multa in beneficio post resignationem fecisse, quasi beneficium adhuc possideret:[2] Cum ex aduerso probaretur, multa quoque & plura fecisse resignatarium iure legitimi possessoris,[3] neque constaret vidente aut sciente resignatario facta esse, quę resignans fecerat.[4] Itaque pronunciauit Senatus, resignatarium ante omnia restituendum aduersus spoliatorem,[5] qui confidentiam obijciebat. Quidni vero? Cum & contra ipsum resignantem, si quid ab eo spoliandi animo factum esset, resisteretur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa, licet alio posteriore placito. *Sme dic.*

1 Licet soleat probari simulatio ex hac coniectura, cum is qui tradidisse dicitur, remanſit in possessione, *l sicut 8. §. superuacuum, ff quibus mod. pign. vel hypoth soluit.*

2 Præsumendus enim erat, fecisse ex titulo præcedenti, *l. quædam mulier 77. de rei vind l. 2.* vbi Bart. *C. de acq. possess.* Dixi *Defin 3 num. 14. sup.*

3 Itaque credendus erat potius clam fecisse, *l. 3. 5. clam facere. ff. quod vi aut clam.*

4 *Ex cap in literis & tot tit. Extr. de restit spoliat.*

5 *Cap. olim. vbi not. Extr. eod.*

DEFINITIO XIV.

Per instrumentum locationis nec dominium probatur, nec possessio sed probatur tamen spoliatio.

ETsi per instrumentum locationis nec dominium probetur nec plene possessio,[1] nisi secuta probetur perceptio fructuum aut pensionis, quæ loco fructuum est:[2] probari tamen potest spoliatio, ex eo solo, quod quis alieni beneficij fructus locauerit tanquam suos aut tanquam beneficij ad se pertinentis:[3] spoliatio enim est adeóque violenta, quoties inuito, eo, ad quem beneficium pertinet, alius possessionem ingreditur,[4] licet aperte vis nulla fiat.[5] Sed etsi ignorante eo, spoliatio est, quamuis non violenta.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *Cap. inter dilectos, Extr. de fid. instrum.* Vide Alex. *cons. 68. lib. 3.*

2 Nam per fructuum perceptionem & pensionis solutionem probatur plene possessio, non tamen dominium. *Notat. in d. c. inter dilectos. l. Titia 48 D. de solut.*

3 Vi enim factum dicitur, si quis contra quam prohiberetur fecerit, *l. 1 §. quid sit vi factum ff. quod vi aut clam.*

4 Non enim vis tantum est ni homines vulnerentur, sed & quoties quis rem etiam suam aut sibi debitam non per iudicem reposcit, *l. extat 13. ff quod met. caus.*

5 Sed clandestina. Clam enim facere videtur, qui aduersarium celauit, nec ei denunciauit, si modo timuit eius controuersiam aut timere debuit, *l. 3. §. clam facere, D. quod vi aut clam.*

DEFINITIO XV.

Regulas Cancellariæ Romanæ sufficit allegare, licet non proferantur sub plumbo.

QVi veteres Romanæ Cancellariæ regulas allegat, non est arctandus, vt eas sub plumbo, quod aiunt, exhibeat, quia sunt notoriæ Senatui, qui secundum eas tam sæpe pronunciauit, vt earum aut fides aut substantia in dubium reuocari non possit.[1] Nec quod in singula lustra mutari possunt, quicquam facit, cum non eo minus obseruari videamus vt sint perpetuæ.[2] Itaque qui correctas aut immutatas dicet, idipsum probare debebit.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sunt enim constitutiones generales, quas nec ignorare cuiquam, nec dissimulare permittitur, *l. pennlt. Cod. de iur. & fact ignoran.*

2 Quod enim non mutatur, quare stare prohibeatur *vulg. l. sancimus 27. Cod. de testament. l. præcipimus 32. in fin. C de appellat.* Neque vero semper attenditur quod fieri potest, donec factum sit, *l. 1. § qui sunt in potestate, D. si quis omiss. caus. testament.*

3 Quomodo probare debet, quisquis dicit mutatam esse voluntatem, *l. eum qui voluntatem 22. D. de probat.* iunct. *l 3. eod.*

DEFINITIO XVI.

Non debet iudex admittere litigatores ad probandum, nisi de eo requisitus.

COllitigatores, qui non petierunt admitti se ad probandum, non potest iudex ex officio admittere, tametsi eam facti quæstionem implicitam videat, quæ sine probationibus explicari non possit.[1] Credibile enim est, ideo non postulari facultatem probandi, quod probatione desperetur.[2] Sed & cum ex litigatorum consensu lis in eum statum deducta est, vt iudicis sententia expectetur, quod Pragmatici dicunt conclusum esse in causa, magis est, vt a probationibus, quibus litem instruere fortassis potuissent, recessisse videantur.[3] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Calend. Febr. 1589. Suaserim tamen bono iudici, vt per interlocutionem extorqueat consensum eius ex collitigatoribus, cui incumbit onus probandi, tubéatque deliberare cum, an ad probandum admitti velit, nec ne, vt certiore minúsque suspecto iudicio ad sententiam peruenirí possit.[4]

1 Non enim solet nec debet iudex officium suum impertiri, nisi petenti, *l. 4. § hoc autem iudicium ff. de dam. infecto*, nisi in casibus, quos recenset Ripa ibid. vbi vide.

2 Vnde enim potest iudex diuinare, an litigatores habeant testes aut alias probationes quas velint producere? Aut cur non dicant litigatores, se velle probare si possint? Nam & plerumque deficit probatio, licet ius non deficiat, *l. 1. C. si aduers. cred. l. duo sunt Tuj:o de testam tutel.*

3 Per processum enim ad vlteriora renunciatur anterioribus. Notant nostri. *Notas ad l. à procedente 4. C de dilat.*

4 Interest enim iudicis & reipublicæ ita ferri sententiam, vt prætextu nouarum probationum res tractari non possit, *arg. l singulis 6. de except. rei iudic. cum similibus 14.*

DEFINITIO XVII.

Confessio defuncti nocet heredi puro, non ei, qui beneficium legis imploranit, si de re ipsius agatur non de hereditaria.

CONfessio, quam quis fecerit in vna instantia, probat contra purum heredem etiam in alia, sicut & contra ipsum confitentem probaret, si viueret, quando vna eadémque puri hæredis & defuncti persona esse intelligitur.[1] Sed in eo herede, qui non nisi cum beneficio legis & inuentarij hæreditatem agnouerit; aliud est, si de re agatur, quæ ad ipsum proprio non hæreditario iure pertineat,[2] quoniam hac parte alia persona est,[3] cui nocere confessionem ab alio factam ex vulgata iuris regula non oportet.[4] *Ita Senatus* ex tempore, 7. Id. Februar. 1589.

1 *L. cum heres 11. D. de diuers. temp. præscript. l. nihil est aliud 24. D. de verbor. significat. cum similibus.* Vide Guid. Pap. *quæst. 254.*

2 Siquidem & beneficio constitutionis Iustiniani *in l. vltim. Cod de iur. deliber.* neque bona neque iura hæredis, qui legis beneficium imploranit, confunduntur cum bonis defuncti.

3 *Tot tit. C. int. alios act. vel iudic. non nocer. l. vltim. D. de interrog. in iur. facien. Luam postea quam 9. § fin. & l. seq. D. de iureiurand.*

DEFINITIO XVIII.

Virgini creditur iuranti se ab aliquo cognitam, non etiam meretrici, cui nec permittitur iusiurandum deferre.

CReditur virgini dicenti se ab aliquo cognitam, & ex eo prægnantem esse: meretrici non item: Quanquam si constet habitasse meretricem cum eo, à quo se dicit cognitam, locus esse potest condemnationi fiduciariæ, & vt aiunt, prouisionali pendente lite.[1] At quid si ea, quæ iam ante ex alio prægnans fuit, dicat se, à quo tempore peperit, non ab alio cognitam, quam ex quo se dicit nunc prægnantem? An ei iurare licebit? Minime vero, quia turpis persona est.[2] Ergo nec iusiurandum deferre reo poterit, non illa solum ratione, quod ipsi referre reus non possit;[3] sed etiam, quia vtrum ab alio cognita mulier sit nescire vir potest.[4] Sane iusiurandum assertionis, vt vocant, aut de calumnia ex vtraque parte interponendum est.[5] *Ita Senatus* in causa Antoniæ Rubaton, contra Aduocatum Bernard. 13. Cal. Mart. 1589.

1 Boer. *quæst. 299 in fin. & quæst. 319.* Papon. *lib. 22 synagmat. tit. de adulter. Arest. 13.* [Vide Mascard *de probat. conclus. 1060. numer. 24.* Bald. *in cap. 1. § iniuria de apost.* Cald. *in cap. 1. Extr. de adult.* Clar. *in § fluprum vers. Sed pone* Cravet. *cons. 166. numer. 5.*]

2 Cuiusmodi personis permittendum non est vt in causa sua iudices fiant, quod eueniret, si ipsarum iuramento res committeretur, *l 1. D. quar. rer. act. non det.*

3 Cum moderatius faciat, qui iusiurandum ex necessitate refert, quam qui ipse iurat, *l. illud, 25. § 1 D. de condit. ex lege.* Nam nec aliæ personæ iusiurandum deferentes audiri debent, quam quæ ad id habiles sunt, *l. inter 35. § 1. D de iureiur.*

4 Nemo autem de alieno facto iurare vnquam cogendus est, *l. Marcellus 11. § iurare D. rer. amot.*

5 *l. Marcellus, § 1. l. iusiurandum & ad fecunias 34. § qui iusiurandum, D de iureiur.* Vide Baldum & Castr. *ad l. manif. sta 38. eod.* Eundem Castrens. *in § ait prætor. d. l. iusiurandum.* Alex. *cons. 138. volum 5.*

DEFINITIO XIX.

Literis extraiudicialibus Abbatum creditur etiam quod ad tempus & contra tertium, sed de consuetudine, non de iure.

LIteris extraiudicialibus Abbatum, Episcoporum, aliorumve ordinariorum non creditur, quod ad tempus concessionis attinet, sicut nec sigillis, præterquam in præiudicium ipsorum & producentis, maxime vero si testes nulli subscripserint,[1] Ne alioqui facile sit prælato die fraudem cóminisci in eius necem, cui antea ius fuerit iam quæsitum.[2] Sed quamquam iuris ratio ita suader, attamen inueterata consuetudine plerisque Senatusconsultis adprobata receptum est, vt huiusmodi scripturarum in omnibus tanta fides sit, quanta si essent publicæ, non solum si ab ipsis ordinariis subscriptæ sunt,[3] sed & si ab eorum duntaxat amanuensibus, quamuis alij testes nulli interuenerint. Itaque si quis earum fidem in dubium reuocare velit, perinde falsi accusationem instituere, & in crimen subscribere debet, acsi publicum instrumentum esset impugnaturus.[4] *Ita Senatus* in causa Illustris. D. Vincentij Laurei Cardinalis du Montdeuis & Reuerendi Petri Goyet de Prioratu Nantuacensi collitigantium, 7. Cal. Mart. 1589.

1 Guid. Pap. *qu. 175.* Panorm. & Felin. *in cap. post cessionem, Extr. de probat. & in cap. scripta de fid. instrum.*

2 Vt in specie *l scripturas 11. C. qui potior. in pig. hab.* vbi Bar. itemque Bald. *l. repetita 3. D. de fid instrum. & l. si creditor, C. de fals.* Abb *in cap. 2. Extr. de fid instrum.* Tiraq. *de retract. conuent. 5. 1 gloss. 7. nu. 13. vsque ad 48.*

3 Qui casus minorem dubitationem habet, quia minor

subest

subest suspicio falsitatis in subscriptione ipsius ordinarij, quam in subscriptione amanuensis.

4 Idque propter publicam, vt puto, vtilitatem & ad materiam litium minuendam.

DEFINITIO XX.

Non sufficit sigillum, vbi necessaria est subscriptio.

LIteræ iudicis alteriusve cuiuscunque personæ publicæ quantumuis publicum sigillum habeant, nullam tamen fidem faciunt, nisi ab eo ipso, cuius nomen præ se ferunt, subsignatæ sint, aut ab amanuensi eius aliove qui subsignandi mandatum habeat & potestatem.[1] *Ita Senatus* sæpius.

1 Guid. Pap. *dict. quæst.* 175. Nam & sigillum potest adhiberi fraude interdum conquisita, *vt in l. 2. Cod. de reb. alien non alien. l. vlt. C. plus valer quod agit.*

DEFINITIO XXI.

Pecunia credita filio & patri simul, aut matri, quando ad vtrumque peruenisse præsumatur.

SI mater & filius simul cum alio contrahant, pecuniamque ambo accipiant aut sibi numeratam profiteantur, credimus eam ad quemlibet pro dimidia parte deuenisse:[1] nisi proponas matrem filij tutricem vel curatricem fuisse. Semper enim præsumitur tota pecunia ad eum peruenisse, qui habuit administrationem,[2] nec aliud in patre obseruatur, quam in matre.[3] Etsi enim in eo plus iuris habet quod legitimus administrator est bonorum aduentitiorum filij,[4] tamen in ea pecunia, quam cum filio accipit & cuius habendæ filiusfamilias æque capax est, puta ex causa doris,[5] nihil est quod impediat ne ad filium pro sua parte pecunia peruenisse præsumatur: nisi eo casu quo constet totius familiæ & acceptæ pecuniæ gubernationem penes patrem fuisse, nimirum patre & filio cum filij vxore simul habitantibus, soloque patre matrimonij onera ferente.[6] *Ita Senatus* ex tempore 9. Cal. Iul. 1590.

1 *Ex l. res* 1. §. *cum in tabulis, de duobus reis.* Boer. *quæst.* 23. *num.* 9. 10. & 11.

2 Cinus *in addit. ad l. si tum dotem, §. transgrediamur, D. solut matrim.* Boer. *dict. quæst.* 23. *num.* 12.

3 Boer. *d. quæst.* 23 *num.* 10 & 11. *ex d. §. transgrediamur.*

4 *L. cum oportet* 6 & *l. vlt. C. de bon. quæ liber.*

5 *L. Pomponius Philadelphus* 35 *D. famil. erciscund.*

6 Sibi enim debet esse tota dos vbi sunt tota onera matrimonij. Boer. *dict. quæst.* 23. Castrens. *consil.* 296. incip. *visis actis, vol.* 1. *num.* 1. Cravet. *cons.* 91 Eman. Soarez *in rit. D. col. pen.* Facit *l. si in qui* 56. §. *ibi dos, & seq. D. de iur. dot. & d. l. si cum dotem* 22. §. *transgrediamur.*

DEFINITIO XXII.

Coniugibus simul vendentibus ad quem pecunia peruenisse præsumatur.

SVperioribus consequens est, vt si vir & vxor simul vendiderint, non aliter præsumendum sit totam pecuniam ad maritum peruenisse, quam si aut mariti res vendita sit,[1] aut mulieris fundus dotalis,[2] quippe qui constante matrimonio in bonis mariti est,[3] licet re vera sit mulieris.[4] Nam & suarum rerum & dotalium æque ac suarum administrationem maritus habet.[5] Cæterum si quid ex bonis mulieris venierit quod dotale non fuit, non minus ad mulierem, si plerisque credimus, quam ad virum pro sua quemque parte pecunia peruenisse intelligitur, siue aduentitiam id mulieri fuit siue paraphernale.[6] Itaque non semper verum est, quod vulgo iactatur, pecuniam ad potentiorem peruenisse videri,[7] nisi quis dicat in mulieris bonis siue aduentitiis, siue paraphernalibus non esse maritum potentiorem, in quibus scilicet nihil omnino iuris ille habeat nisi volente mandante que vxore,[8] alio tamen iure vtimur.[9] *Ita tractatum est* 7. Id. Nouemb. 590.

1 Afflict. *decis.* 209. [Boer. latè *decis.* 23. Iunge *Defin.* 19 & 27. *j. ad Velleian.*]

2 *L. quamuis* 75. *D. de iur. dot. l. dote* 9. *C. de rei vindic.*

3 *d. l. quamuis, l. in rebus* 30 *C. eod.*

4 *d. l. dote, l. si constante* 25 §. *si maritus, D. solut matrim.*

5 Quia scilicet in his bonis nihil iuris habet maritus nisi vxore consentiente, *l. hac lege* 8. *C. de pact. conuent. l. maritus* 21. *C. de procurat.*

6 Ex *l. si cum dotem* 22 §. *transgrediamur*, vbi omnes notant. *D. solut matrim.*

7 *dict. l. hac lege, & d. l. maritus.* Iunge *l. si ego* 9. §. *vltim. D. de iur. dot.*

8 Vt scilicet pecunia semper & tota præsumatur peruenisse ad maritum propter metum reuerentialem qui hoc operatur, *arg. l.* 1. §. *quæ oneranda, D. quar. rer. act. non det. l. penult. in fin. D. de furt.* 9 Quid verò de tructibus bonorum paraphernalium & aduentitiorum vide apud Guid. Papæ *quæst.* 468. *& in addition.* [Sed an ideo possit mulier petere, vt rescindatur venditio saltem petita in integrum restitutione contra emptorem, alia quæstio est. In qua verius est prospiciendum esse mulieri, si nec precium possit repetere à marito fortassis egeno. Iniquum enim esset carere illam re sua & rei precio cum videatur vxor hoc casu esse adiecta persona, & ipsius nomen additum instrumento ad cautelam emptoris, vt post Baldum loquitur Boer. *decis.* 23. Cur non enim mulieri salua sit actio, saltem subsidiaria in eam rem quam cum marito vendidit, & quam credibile est nunquam fuisse vendituram sine marito? *l. vxor, marito* 55. *de donat. inter vir. & vxor.* Sed si possit illa precij indemnitatem consequi ab heredibus mariti, difficilius est vt ei sit succurrendum contra bonæ fidei emptorem, *arg. l. planè* 14. *D. de minor. l.* 4. *vers. sed si prædia, C. ad SC. Velleian.* Textus est elegans *in cap. peruenit, extr. de empt. & vendit.* qui tamen casus rationem videtur habere specialem, vt scripsi *Defin.* 27. *num* 12. *j. ad Velleian.* vbi vide. Sanè cum venditionis color siue à marito siue ab alio quæsitus est in fraudem Velleiani, non solùm restitutio dari potest mulieri, sed nec videtur necessaria, vt scripsi *Defin.* 27. *j. ad Velleian & Defin.* 2 *num.* 5. *de fund. dotal. ex l. vlt. §. item si mulier, D. ad SC. Vellei.* Castr. ad *Auth. si qua mulier, C. eod.* vbi addit non esse credendum confessioni mulieris affirmantis pecuniam ad se peruenisse, si non aliunde probetur. Et ita Senatus noster in publico auditorio pro Philiberta Bailly, 12. Cal. Sept. 1612. Quod intelligi nisi confessio illa vxoris facta sit alio loco & alio tempore, ex interuallo aut inter alias partes, aut saltem in alio actu non suspecto, puta in testamento. Quidni enim valeat saltem in vim relictæ? *Ex not. in Auth: sed iam necesse, C. de donat. ante nupt. Ita Senatus* ex tempore 22. Maij 1614.]

DEFINITIO XXIII.

Verba enunciatiua quando probent siue in contractibus, siue in vltimis voluntatibus.

CVm de verborum enunciatiuorum potestate quæritur an probent, distinguere solemus vltimas voluntates à contractibus.[1] Nam in vltimis voluntatibus eo facilius & frequentius probant quo facilius & frequentius inducunt dispositionem,[2] in contractibus non aliter disponunt quam si à præsente præsenti dicta sint:[3] In vltimis voluntatibus nihil interest cum quo quis loquatur, sed illud tantum inspicimus in quem voluntatis intentio dirigatur.[4] Non tamen in vltimis voluntatibus perpetuum est, vt disponant, sed ità demum si in præteritum tempus conferantur,[5] & vt nostri loquuntur, propter se principaliter non propter aliud incidenter.[6] Nam si conferantur in futurum tametsi dirigantur ad honoratum videntur adulatoria potius quam dispositiua.[7] Sanè nihil prohibet quin etiam in contractibus probent eo quoque casu, quo non disponunt, nimirum si inter easdem partes prolata sint,[8] aut inter alios quidem, sed accedente tamen temporis longinquitate,[9] cuius inter cætera priuilegia hoc vnum est quod facilius

inducit probationem,& iis etiam casibus quibus alioquin probatio nulla inducereturr.[10] *Ita Senatus* in causa Ioannis Bouier, & Petri Quimier Aduocati, 10. Cal. Decemb. 1590.

1 Post Bart. *ad l. ex hac scriptura* 16. *num.* 13. *D. de donat.*

2 Plus enim est dispositionem inducere, quam probationem, *l. Publia* 26. *§.* 1. *D. depos.*

3 *L. nuda ratio* 26. *D. de donat. l. non solum* 49. *in fin. D. de pecul.*

4 *L. miles ad sororem* 75. *in princ. l. cum pater* 77. *§. donationi, de legat.* 2.

5 *Vt in d. l. ex hac scriptura.*

6 Bart. *in d. l. ex hac scriptura ex l. ex his* 7. *Cod. de test. milit. l. Titia testamento* 34. *in princ. & §. Caius, de leg* 2.

7 *L. generali* 31. *in princ. D. de usufr. legat. l. Iuliano, alias l. testatorem* 68. *§. ex his verbis, de leg* 3. *l. Lucius* 78. *§ filiam suam, ad Senatusc. Trebell.*

8 *Vulg. l. optimam, C. de contr. & commit stipul.*

9 Nimirum si tempus sit longissimum, & ad minus quadraginta annorum, Aff. *dec.* 43. *num.* 7. Vide tamen eandem *dec.* 245. *num.* 4.

10 Notant nostri *ad l. sciendum* 30. *D. de verb. oblig.* Cravet. *de antiq. tempor.* vbi alios citat.

DEFINITIO XXIV.

Frater pro fratre an & quando testis esse possit?

FRater pro fratre in causa criminali testimonium dicere non potest, in causa ciuili potest, dummodo tribus his cessantibus, patria potestate, bonorum communione, & cohabitatione.[1] Neque enim vllo iuris loco prohibitum est, ne frater fratri testis esse possit.[2] Quamquam tum maxime hoc verum est, cum testis probatæ fidei & in dignitate constitutus reperitur:[3] Aut si alius testis accedat, de cuius fide & probitate dubitari non possit.[4] Nam & euenit plerumque vt minus idonei testis testimonium per eum qui omni exceptione maior est repleatur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Gloss. in l. parentes*, vbi Bart. *nu.* 4. *C. de testib.* Bald. *in tract. de duob. fratrib.* Albert. de Rosat. *in tract. de testib.* Nell. de sanct. Gemin. *in tract. de testib. num.* 8.

2 Nam quod prohibitum non est hoc ipso censetur permissum, *argum. l. mutui* 43. *§.* 1. *D. de procur* iunct. *l. quæsitum* 13. *D. de testib.* Intellige si neque per consequentiam, neque aliter causa fratris testem attingat. Rebuff. *in tract. de retrob & saluat. test.*

3 Hyppol. de Marsill. *sing* 273. *num.* 10. Ant. Corset. *sing* 16. Lanfranc *in verb. testium depositio fol.* 48.

4 Ferrar. in forma iuramenti testium *cum addit in verb. domestici.* Rom. *consil.* 486. incip. *in casu proposito.* Angel. *consil* 1. *per text. in l. si quis ex argentariis* 6. *§.* 1. *de edend.*

5 Text. est elegans *in d. l. si quis §.* 1. in illis verbis, *Quid enim si humilis.* Bart. *in l. admonendi* 19. *D. de iureiur.* Ant. Gabr. *lib.* 1. *commun. opin. conclus.* 1. *per tot. præsertim num.* 22. *&* 34.

DEFINITIO XXV.

Ex confessione extraiudiciali facta etiam absente parte iusiurandum deferri potest in supplementum.

CONfessio partis licet absente parte & extra iudicium facta probat semiplene etiam ad obligandum,[1] plene autem si sit geminata, quoniam iudicialis vim & instar obtinet:[2] Maxime vero si de dote agatur, cuius fauore receptum est, vt etiam enunciatiua verba indistincte probent.[3] Igitur ei qui extraiudicialem habet aduersarij confessionem, licet non geminatam, si modo aliud nihil obstet, iusiurandum deferri poterit in supplementum probationis.[4] *Ita tractatum est* in eadem causa, & rursus 5. Non. Iul. 1591.

1 Bart. late *in d. l. admonendi* 31. *D. de iureiur.*

2 Idem Bart. *in l.* 6. *cum scimus, C. de agric. & censit.* Abb. *in cap. si cautio, in fin. D. de fide instrum.* Castr. *in l. Publia* 26. *§. fin. D. depos.* Roman. *in l. si vero, D. solut. matrim.* Facit *l. si domus* 71. *§. in pecunia, de legat.* 1.

3 Aff. & eleganter *dec.* 337.

4 Bart. Rip. Ias. & cæteri *ad d. l. admonendi, & in l. bona fidei, C. de rebus credit. & iureiur.*

DEFINITIO XXVI.

Notario in quibus non credatur absolute.

NOtario qui scripsit testatorem quo tempore suprema ordinabat sanæ mentis fuisse non vsque adeo creditur, quin probari contrarium possit citra falsi accusationem.[1] Nam sicuti præsumitur quilibet sanæ mentis esse donec probetur contrarium, etiam tacente notario:[2] Ita credendus est notarius eam clausulam ex vulgari notariorum stylo potius quam ex proposito adscripsisse.[3] Idemque de aliis clausulis ius est, quibus exprimere notarij solent neque vi, neque metu, neque dolo factum quicquam fuisse. Non enim excludit ea res probationem interuenientis violentiæ, metusve, aut doli, tametsi is qui vim aut metum dolumve allegat de falso notarium accusare nolit.[4] Sed &, quod magis mirum est, si notarius scripserit in præfatione testamenti, testatorem codicillos facere voluisse, non eo magis tamen codicilli facti videbuntur, si contenta in ea scriptura testamento magis quam codicillis congruent.[5] Sic denique si Notarius dicat certioratam à se mulierem de vi & potestate Senatusconsulti Velleiani, cuius exceptioni renunciauerit, non ei creditur nisi hactenus, vt in mulierem contrarium asserentem probandi onus transferatur.[6] Est enim id perpetuum & generale, vt notarij assertio de iis tantum, quæ inter contrahentes geruntur, non etiam de aliis plenam fidem faciat.[7] *Ita Senatus* in causa Dominarum de Toyre, contra fratres Dominos dicti loci, ante Calend. Decembr. 1590.

1 Alexand. *consil* 141 *num.* 11. *&* 12 *lib.* 1. post Bald. *in l.* 2. *D. de testam.* Salic. *in l. furiosum, C. qui test fac. poss.* Angel. *in l. fin. de condit. & demonstr.* Idem Bald. *in l.* 1 *de confess. & in rubr. C. de fid. instrum.* [Vide Boer. *quæst* 23. Socin. *cons.* 42. *lib* 1. Dec. *cons.* 445. Roman. *cons* 365.

2 Adeoque licet eodem tempore testator fuerit æger, *l. sanum mente* 27. *Cod. de transactionib. cap. cum dilectus, de fid instrum.*

3 Alexand. *dict consil* 141 *in fin.* Vide Ias. *in l. sensum, C. qui test facer poss* & addit ad Bart *in l furiosum, eod* Guil. Bened. in verb. *in extremis positus, num* 7. post Ang. & Bald. *in d. l.* 2. *D. qui test fac poss* Boer *quæst* 23. *num.* 73 *& seq.*

4 Semper enim præsumptio cedit probationi, vt supersit locus veritati, *l si chirographum* 24. *& seq. l. Imperatores* 29. *in fin. D. de probat.*

5 Angel *in Lillud. §. tractari, D. de iur. codicill. arg. l non codicillum, C de testam.*

6 Feder. de Sen *consil.* 199. incip. *quæritur an domina, arg l. omnibus, C. de testib.* Imol. & Hostiens. *in cap. quoniam contra, de probat.*

7 Ant. de Butr. *in d. cap. quoniam contra.* Roman. *in l sciendum, col* 6. *de verb. obligat.* [Imo nec creditur notario, nisi de iis quæ fiunt coram eo, quando celebratur actus. DD. ibid. Hyppol. de Marsill. *sing.* 462. vbi addit, si notarius in mutui instrumento hodie confecto asserat quod heri in sua præsentia fuerit numerata pecunia, nihil probat de numeratione, quia tempore numerationis non fuit rogatus de ipsa numeratione, sed hodie: & ideo non potest attestari, nisi de visis tempore rogationis. Et ideo inquit, licet dicat falsum, non tamen punitur de falso, quia loquitur vt priuata persona. Ex Bald. *in l. ex hu. col.* 2. *C. de testam. milit.* Sequitur & notabile, dicit Felin. *in cap si cautio, col.* 23. *versic. & vnum perpetuo nota. de fid instrum.* vbi monet, quod istud dictum nunquam exeat mentem tuam. Sic enim loquitur. Adde Notarium debere incontinenti requiri, vt recipiat instrumentum. Et ideo si postea ex interuallo recipiat, licet de omnibus bene recordetur, non tamen debet de præteritis instrumentum recipere. Specul. *in iii de instr. edit. §. breuiter, versic sed pone.* Bouerius *in suis singularibus*, in verb. *notarius, num.* 18.]

DEFI-

DEFINITIO XXVII.

Nobilitas generis probari potest per verba enunciatiua instrumentorum familiæ in antiquis, præsertim quæ facta sint coram Principe aut eius officialibus.

PRobari nobilitas generis solet ex antiquis familiæ instrumentis, quibus dictos appareat nobiles auos & proauos illius, de cuius nobilitate controuertitur. Verba enim illa enunciatiua licet inter alias partes & ad aliud prolata probant propter antiquitatem.[1] Maxime vero, si aut coram Principe aut apud Rationales principis instrumenta illa conscripta proponantur. Neque enim facile credendum est Principem aut Rationales permissuros, vt nobilem se diceret, qui nobilis non esset.[2] Cum non solum publice intersit, sed etiam Principis, vt nobiles ab ignobilibus distinguantur.[3] *Ita Senatus* in causa fratrum de Dompierre, contra Syndicos de S. Genis, 15. Cal. Ianuar. 1590.

1 Dixi *Defin. 25 num. 9. & 10 5.*
2 *Arg. l omnium 19. C de testam.*
3 *L. 1 §. sed etsi seruus, D de inspic. ventr. l 2. & tot tit. Cod. vt dignit. ord conseruet lib. 12. tit. 8.*

DEFINITIO XXVIII.

Filiatio probatur per verba enunciatiua in antiquis.

FIliatio tamen, vt nostrorum verbo vtar, probanda est, si producens instrumenta negetur ex eorum genere esse qui nobiles dicti & pro nobilibus habiti sunt.[1] At quomodo in antiquis ea fiet probatio? Nempe ex ipsis instrumentis, si scriptum sit Titium Sempronij filium fuisse, Sempronium Mæuij.[2] Non enim facile credemus alias fuisse personas, quam maiorum eius, penes quem instrumenta reperiuntur.[3] Præsumptione nimirum iuris pro eo semper vigente, qui penes se habet instrumenta, vt ab illis ius habere videatur, qui in instrumentis nominati sunt,[4] si non contrariis probationibus aut præsumptionibus debilitetur.[5] Nam cum filiatio sit difficilis probationis[6], probari potest per indicia etiamsi sit de recenti,[7] multo magis probari poterit per verba enunciatiua etiam inter alias partes in antiquis, vt antiquitas aliquid operetur, maxime si plurium instrumentorum antiquitas & auctoritas concurrat.[8] Cui illud etiam conuenit quod placet ex sola nominatione in antiquis probari filiationem.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nimirum probando nuptias *l. filium 6. D. de his qui sui vel alien. iur. sunt.* Alioqui non modo difficilis, sed etiam impossibilis probatio est, *l. Lucius 83. de condit. & demonstr.*
2 Alex. *cons. 93. col. 3. vers ex his responsum lib 6.* Cravet. *de antiq temp. part. 1. Section vers. Ampliatur nunc, num. 12. & 13.* vbi refert Rebuff. *in tract de nominat.*
3 Ad vitandam nimirum præsumptionem subtractionis & delicti, *arg. l merito 51. D pro socio.*
4 *Arg. l. 1. C. de donat.*
5 Semper enim præsumptio probationi cedit, *l. si chirographum 24. & seq l Imperatores 29. § 1. D. de probat.*
6 *d. l. Lucius 83. de condit & demonst.*
7 Alex. *d. cons. 93. Not. in cap. per tuas, Extr. de probat.*
8 Cravet. *in d. vers ampliatur nunc.*
9 Rebuff. *in d. tract de nominat. in princ. vers primo fallit.* [Et hoc haud dubiè procedit, cùm is contra quem probanda est filiatio non indicat, quem alium patrem habuerit is de cuius filiatione tractatur. Etiamsi agatur de re odiosa, puta de personali talliabilitate. *Ita Senatus* in causa Magninorum de la Mure, 18. Calen. Iul. 1611.] * Nec profuit reis quòd allegarent se aliunde ortos, & ex aliena non solùm familia, sed etiam ciuitate, cùm parentum suorum nomina propria ignorare se fatererentur. licet cæteris paribus non fuissent rei probatione onerandi, sed actores.

DEFINITIO XXIX.

Titulus beneficij probandus est per scripturam, non per confessionem partis.

NOn ex eo solo probatur titulus, præsertim in beneficialibus, quod testes dicant eam se scripturam vidisse qua titulus continebatur. Omnimodo enim exhibenda est scriptura,[1] siquidem non de illo duntaxat quærendum est, an titulus aliquis fuerit, sed præcipue an bonus & validus,[2] quod non nisi ex scripturæ inspectione sciri potest.[3] Quare nec prodesse debebit alleganti facta aduersarij confessio, qualis illa est, quæ per contumaciam inducitur, quia nec vera confessio prodesset.[4] Est enim generale, vt confessio neque prosit, neque noceat in his, quæ non pendent à voluntate confitentis.[5] Ergo neque proderit tibi ad tituli probationem, quod aduersarius tuus talem te nominauerit, siue in iudicio, siue extra iudicium, qualem te dicis. Nam nec nominatio, quam summus Pontifex etiam scienter adeoque motu proprio fecerit, vllum tamen ius in beneficio tribuit, tametsi in summi Pontificis potestate sit beneficium & cui & quomodo velit conferre.[6] *Ita Senatus* in ea causa de qua Defin. 14. sup. de Episc. & cleric.

1 Quamuis diuersum sit in plerisque aliis, etiamsi requirat probationem per scripturam *l. testium facilitatem 18. C. de test. Notat. in l. 2. C. de bon possess secund. tabul.*
2 Cum nihil in ea sit an titulus nullus sit an inualidus, *l. quoties 6. D. qui satisd. cog. l. 2. D. de auctor. tutor.*
3 *Cap. 1. extr. de fid. instrum.*
4 Cum sine canonica institutione possideri beneficium non possit, *cap. 1.* vbi Dyn. *de reg iur. in 6.* Boer. *quæst. 89.* Papon. *in syntagm. tit. De maintenue, &c.*
5 *L. confessionibus 13. in princip. & l. seq. §. vlt. de interrog. in iur fac.*
6 Nominatio enim titulum præsupponit non tribuit *dict. cap. 1. de reg iur. in 6.*

DEFINITIO XXX.

Possessio beneficij per filium non bene probatur ex fructuum perceptione facta per patrem.

POssessio beneficij non bene ex eo probata intelligitur quod eius, qui beneficium possedisse dicitur pater fructus beneficij per aliquot annos perceperit,[1] siue probetur percepisse tanquam filij procurator, nisi constet de mandato,[2] quod in dubio præsumendum non est,[3] siue tanquam legitimus administrator, quia in beneficialibus pater non magis legitimus filij administrator est, quam beneficij vsufructuarius,[4] nimirum quia nec ad ipsum filium familias, sed ad ecclesiam beneficij proprietas spectat:[5] Neque vero in huiusmodi cautis filius familias sequitur ius patriæ potestatis, non magis quam in iis quæ ad ius publicum pertinent.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Licet perceptio fructuum soleat probare possessionem, *l. Titia 48. D. de solut.*
2 Nemo enim procurator est sine mandato, *l. 3. §. sed etsi forte, D. iud. solui.*
3 Quia mandatum est facti, facta vero numquam præsumuntur, *l. 1. C. de procur. l ex mandato 20. in fin. D. mandat.*
4 *Cap. vlt. de iudic. in 6.*
5 *tot tit de reb. eccles non alien.*
6 *L nam quod 14. in princ. D. ad Senatusc. Tebell l quippe 78. D. de iudic.* Ius enim publicum non minus consistit in sacris & sacerdotiis quam in magistratibus, *l. 1. §. publicum ius, D. de iust. & iur.*

DEFINITIO XXXI.

Probatio quæ potest fieri statim, maxime per iusiurandum, haberi debet pro facta.

PRo probato haberi solet quod statim, & vt nostri loquuntur, de proximo probari potest.[1] Vnde fit, vt etiam in possessorij quæstione, quæ probationum tempus expectare non solet, puta si mitti ẽdus sit heres

in possessionem hereditatis[1] & legitimus contradictor se obiiciat, admittendæ tamen sint probationes, quas in promptu reus habet,[3] Quod ipsum quid iit *statim*, positum est in arbitrio iudicis.[4] Inde sane illud etiam est, quod si reus actori iusiurandum deferat, perinde impeditur prouisionalis adiudicatio, ac si iam probata esset rei intentio, quæ in eo est, vt per actoris iusiurandum aut iurisiurandi relationem probari statim possit.[5] *Ita Senatus* sæpius. *Sine die.*

1 Paria enim sunt aliquid esse iam factum, vel in proximo faciendum, *l. penult.* vbi Bald. *D de testam. milit.*

2 Ex beneficio *l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. toll.*

3 *L. Ille à quo* 13. *§. si de testamento, vers. quid ergo ad SC. Trebell. l.* 3. *in princ. D. vt in poss. legat.*

4 Guid. Pap. *quæst.* 132.

5 Est enim prompta & certa probatio quæ fit per iusiurandum, *l. eum qui* 30. *D. de iureiur.* cum posteaquam iuratum est de alio quærendum non sit, quam quid iuratum sit, *l. non erit, §. dato, & l. nam posteaquam* 9. *eod.*

DEFINITIO XXXII.

Professio certa quantitatis pro resta, vt loquuntur, inducit probationem solutionis reliqui totius debiti.

SI creditor maioris quantitatis professus sit solutum sibi minimum quidpiam pro residuo, inducitur ex eo probatio solutionis totius debiti in necessarium antecedens[1]. Nam & creditor, qui partem debiti pro residuo petit, sibi nocet ne amplius quicquam possit petere, quasi reliquum iam sibi solutum fateri videatur,[2] Sed etsi testator testamento declarauerit, Sempronium quem habebat obligatum in trecentis centum duntaxat debere; placet prodesse eam confessionem debitori, & plenissimæ probationis loco cedere ad inducendam liberationem, vt non nisi centum ab eo exigi possint.[3] *Ita tractatum est* in Senatu, 3. Id. Maij 1595.

1 Paul. Castr. ad *Lex pluribus, num.* 2. *de solut. post gloss. ibid.*

2 Guid. Pap. *quæst.* 176. *&* 177. Aliud tamen est si quis partem debiti professus sit, quasi solam eam deberet. Non enim liberatur quo minus etiam reliquam partem petere ab eo creditor possit, *l. si quidem* 34. *C. de transact.*

3 Post Bart. Azonem *ad l. rationes in vtraque lectura, C. hoc tit. ex l.* 3. *§. cum Titio, D. de admin. legat.*

DEFINITIO XXXIII.

Tempus probare semper debet is, qui se fundat in tempore, siue actor sit siue reus.

QVotiescunque tempus fundamentum est intentionis siue actoris, siue rei, siue affirmet ille, siue neget, omnimodo & præcise ab eo probandum est,[1] Suam enim quisque intentionem probare semper cogitur[2] siue agat,[3] siue conueniatur.[4] *Ita Senatus* in causa Ioannis de Seruete & N. Ludouici de la Pallud 17. Cal. Iunij 1591.

1 Alex. *in l. si minorem, C. de in integr. restit. minor.* Castrens. *ad l. si inter, num.* 5. *D. de reb. dub.*

2 *L.* 2. *D. hoc tit.*

3 *L. verius* 21. *eod l.* 4. *C. de edend. l. actor* 23. *C. hoc tit.*

4 *L. in exceptionibus* 19. *D. eod.*

DEFINITIO XXXIV.

Qui beneficium obtinuit in causa deuolutionis, debet probare scientiam prælati negligentiæ.

PRæsumitur ignorantia, imo probatur hoc ipso quod non probatur scientia,[1] maxime cum de ea re agitur, in qua ad fundandam intentionem scientiæ probatio necessaria est,[2] vtputa si tractetur de iure conferendi beneficij ob negligentiam inferioris ad superiorem deuoluto, cum deuolutioni locus sit in pœnam & odium negligentiæ illius duntaxat, qui beneficium vacare sciuit nec prouidit. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. verius* 21 *D. hoc tit.*

2 Debet enim vnusquisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis, vt dixi *Defin prox. praced.*

3 Collatio enim facta iure deuoluti ante deuolutionem nullius omnino est roboris, adeo vt nec possit dici colorata. DD. *in cap* 2. *de concess. prab. & in cap.* 2. *de prat. in* 6. Rebuff. *de deuol. num.* 32. Boer. *decis.* 70.

DEFINITIO XXXV.

Identitas nominis probat identitatem personæ, de quo agatur incidenter non etiamsi principaliter.

EX identitate nominis & cognominis probatur identitas personarum, si non in contrarium probetur diuersitas,[1] præsertim si quæ alia indicia concurrant,[2] sed hoc ita si quæstio illa sit incidens non principalis. Nam qui intentionem suam fundat in identitate, exactius eam & certioribus demonstrationibus probare debet.[3] *Ita Senatus* in causa Michaelis Vuilliermet & Hugonis Motter, Prid. Cal. Septemb. 1592.

1 Cravet. *cons.* 161. *num.* 3. post Iason. *cons.* 114. *lib.* 1.

2 Vt tractat idem Cravet. vbi supra.

3 Decius *cons.* 210. *num.* 9. post Abbat. & alios ibi per eum allegatos. Cravet. *cons.* 198. *num.* 4.

DEFINITIO XXXVI.

Præsumptio legis Quintus 51. *de donat. inter vir. & vxor. non alij prodest, quam marito aut heredibus, aut creditoribus ipsius.*

IVris illa præsumptio, quæ facit, vt quicquid mulier constante matrimonio quæsiit ex viri pecunia quæsiisse intelligatur honestatis causa, & ad vitandam turpis quæstus suspicionem,[1] non est perpetua. Tum enim obtinet, cum inter virum & vxorem eorumve heredes agitur, non etiamsi extranei fauor in eo versetur,[2] dummodo meminerimus vix esse, vt hac parte extraneus habeatur, qui mariti creditor est.[3] Cur non enim ei liceat iuris sui tuendi gratia, & ex debitoris persona excipere de iure debitori competente?[4] Ita publice tractatum est pro N. Lancelot, contra vxorem Benedicti Pener, 18. Calend. Decemb. 1592.

1 *L. Quintus Mucius* 51. *D. de donat. inter vir & vxor.*

2 Bald. *in l. si vxorem, col.* 2. *C. de cond. insert.* Vide Apostil. ad Bart. *in d. l. Quintus.*

3 Solemus enim cum agimus de creditore ei opponere extraneum. *l. cum bona* 16. *D de reb. auctor. iudic. possid. alius l.* 1. *de priuil. credit.*

4 Maxime si sit creditor hypothecarius, qui habeat obligata bona omnia sui debitoris, quo casu placet non esse ei necessariam cessionem, *arg l. si res* 59. *in fin. D. de euict l. si tertius* 7. *§. si quis prius.* vbi Bart. *D. de aqua & aquæ pluu. arcend.*

DEFINITIO XXXVII.

Commissarius ad inquirendum datus potest inquirere, non obstante appellatione in criminalibus, sed sine præiudicio appellationis.

QVi à Senatu aut ab alio inferiore iudice de crimine inquirere iussus est, si ab eo contra quem inquisiturus est rogetur, & vrgeatur, vt mandati quod habet copiam faciat, non magis edere id debet, quam patefacere, quid illud sit de quo habet inquirendum:[1] Nec si de ea causa ab eo appelletur deferre debet appellationi.[2] Sed & si suspectus dicatur, & obiectas suspicionis causas quasi falsas aut iniustas reiecerit, siue iure, siue iniu-

siue iniuria, & ab eo rursus ob hanc causam prouocatum sit, inquirere tamen de crimine nil obstante appellatione & potest & debet: nec idcirco attentare videbitur in spretum appellationis.[1] Nam quod traditum est, si ab interlocutione iudicis qui se competentem pronunciauit appellatum sit, non debere eum pendente appellatione de causa cognoscere, sed ad eum qui ipsius vice fungitur deuolui cognitionem,[2] in ciuilibus tantum cautis obtinet, non in criminalibus quod pertinet ad inquisitionem.[3] Nempe ne aliter posito iure eueniat, vt pessimo cuique aperiatur via eludendi magistratus, & faciendi vt pereant probationes delicti, quæ omnium sunt fauorabilissimæ.[4] Nam & idem probationum fauor etiam in ciuilibus causis elicuit, vt quoties audiendi sunt testes abfuturi aut valetudinarij ad futuram rei memoriam, si inquisitor suspectus dicatur eo tempore, quo iamiam sit inquisiturus, possit ille nihilominus inquirere, tametsi ab eo fuerit prouocatum, ob id quod allatas obiectionis causas reprobauerit, quoniam alioqui facile probationes perirent.[5] Sane nullum ex eo præiudicium appellationi fieri oportet.[6] Ideoque si ex postfacto appareat non sine causa suspectum videri potuisse, non parum de testimoniorum fide detrahetur, testésque si tum viuent non solum repeti, sed etiam ex integro audiri oportebit.[7] *Ita Senatus* in causa Parisij Chenauier & Pantaleonis Raymonde. Cal. Iul. 1591.

1 Secreto enim solet inquiri de crimine, ne alioqui reus facile probationes corrumpat & subornet testes.

2 Non enim deferendum est appellationi, per quam fiat ne res in tuto sit, *l. si quis filio 6. §. quid tamen, D. de iniust. rupt. l. vlt. de appell. recip. vel non.*

3 Quia non tam videtur fraudem facere, quam fraudem excludere, *arg l. Iulianus 42 alias l. si pupillus, vers. nec enim videtur, D. de acquir. hered. l. cum pater 77. §. antepenult. de legat. 2. & l. si quis. §. quid tamen.*

4 Ita enim stylo Senatus nostri cautum est sub *tit. de recusation.*

5 Inquisitio enim facta facilius haberi potest pro infecta, quam infecta pro facta.

6 *L. certissime 34. § si vero quis de catero, C. de episc. audient.* in illis verbis, *& per omnem viam procedere ad eruendam veritatem.*

7 *Notat ad l. in lege Aquilia 40. D. ad leg. Aquil. & ad tit. vt lit. non contest Extr.*

8 Auxilium enim appellationis cum sit ex iure communi, *l. 3 § falsus. D. rat. rem habit. l. 1 D. de appell.* nunquam denegandum est, *tot. tit. nihil innou. appell. pend.*

9 Quia si periculosum est coram suspecto iudice litigare, multo periculosius est iis testibus credere, quos audierit commissarius suspectus & iuste recusatus. Debent enim sine suspicione omnes lites procedere, *l. apertissimi 16. C. de iudic.*

DEFINITIO XXXVIII.

Non creditur nuncio aliquid referenti nisi in eo, quod sit de ipsius officio.

NVncio & apparitori referenti eum, qui postulante creditore vocabatur in ius tanquam fideiussor debitoris, confessum esse se fideiussorem, non creditur si postea neget ille se fideiussisse. Egreditur enim ea res notissimos officij exequutoris terminos. Proinde per testes aut aliis probationum adminiculis non ex sola exequutoris relatione probanda est.[1] *Ita Senatus* in causa Puret. 5. Id. Nouemb. 1592.

1 Ioan. Papon. qui refert in Senatu Tholosano ita iudicatum *in syntagm Arest. lib. 6. tit. 7. Des huissiers & sergents*, §. 8. post Iacob. Rebuff. *in l. prohibitum, in princ. & in addit. ad eundem, C. de iur fisc lib. 10.*

DEFINITIO XXXIX.

Præsumitur filius præteritus vixisse tempore testamenti nisi mortuus probetur, si eo testamento facta sit iniuria cæteris fratribus.

SI testamento præteritus sit à Patre filius, quam sane testamentum in hominum natura fuisse certum est, testamenti vero tempore vixerit ne an mortuus iam fuerit, ignoratur, quæri solet, vtri incumbat onus probandi, an ei qui testamentum impugnat,[1] vt doceat filium viuere, an ei qui defendit, vt ostendat filium iam tum in rebus humanis non fuisse?[2] Nam quod vulgo iactatur præsumi quemlibet viuere centum annos[3] ad rem non pertinet. Cum vix admittendum sit, vt ex sola illa nec satis tuta præsumptione euerti debeat testamentum.[4] Præsertim si actor ille sit, qui impugnat testamentum. Regulariter enim ad actorem pertinet onus probandi,[5] nisi cum de fundanda rei exceptione & intentione tractatur,[6] Si tamen eo testamento cæteris quoque fratribus facta iniuria proponatur,[7] humanius est æqualitatis inter liberos seruandæ[8] gratia, vt viuere credatur quisquis vixisse aliquando, necdum mortuus esse probatur.[9] Hoc enim casu dici potest, non tam nuda præsumptione testamentum euerti, quam quod deficiat probatio mortis, quæ ad constituendam testamenti validitatem requireretur.[10] *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. 5. infr. de liber. præter.

1 Filio enim præterito testamentum ex ipso iure nullum, non modo si filius sit in potestate, vt olim *l. si filius 7. de liber. & posthum.* sed etiam si emancipatus, ex *Nouell. 115. vt cum de appell. cognosc. §. aliud quoque capitulum.*

2 Dubitandi ratio est, quia ei qui dicit incumbit onus probandi, *l. 2. D. hoc tit.* hic autem vterque dicit.

3 Sic enim vulgo nostri ex *l. an vsufructus 56. D. de vsufr. l. si vsufructus 8. D. de vsufruct. legat. contra l. computationi 68. alias l. hereditatum, D. ad legem Falcid.*

4 Publice enim interest, vt valeat potius testamentum & suum effectum sortiatur, *l. vel negare 6. D. testam. quem. aper.*

5 *L. 4. C. de edend. l. actor quod asseuerat 23. C. hoc tit.*

6 Nam in exceptione reus actor est, *l. in exceptionibus 19. D. eod.*

7 Omnibus forte exheredatis aut dato iis extraneo coherede, vt eorum interfit ab intestato potius succedere, aut saltem contra testamentum, vt in *l. non putauit 8. §. vlt. C. si post mortem 10. §. vlt. de bonor possess. contra tabul.*

8 Est enim æqualitas inter liberos valde fauorabilis, *l. vt liberis 17. l. illud 20. §. 1. C. de collat.*

9 Nam neque mors præsumitur nisi probetur, cum sit facti extrinseci & accidentalis, maxime verò si sit fundamentum intentionis, *l. 2. §. si dubitetur.* vbi Bart. & alij, *D. testam. quemadm. aper.* Nec rursus præsumitur filius ante patrem decessisse, *l. qui duos 9. §. cum bello, & ibi not. D. de reb. dub.*

10 Adeo enim vtile est testamentum, in quo filius præteritus fuit, vt non conualescat etiamsi decesserit viuo patre, *d. l. si filius 7. de lib. & posth.* Secus in testamento posthumo præterito *l. posthumus 12. de iniust. rupt.*

DEFINITIO XL.

Præsumitur dominium ex sola possessione nisi constet de alio titulo.

DOminij quidem præsumptio ex sola possessionis probatione colligi & inferri solet,[1] siue quod alioqui difficillima sit exacta dominij probatio,[2] siue quod regulare sit, vt per possessionis acquisitionem dominium quoque acquiratur.[3] Sed si ex aduerso probetur alio quam dominij iure possidere rem potuisse, vt puta pignoris nomine,[4] non nocebit debitori pignoratitiam exercenti quod creditor, cui fundus in antichresim[5] pignori datus fuerat, eius fundi fructus percepisse, ipsiusque heredes omnia pro dominis egisse per longissimum quoque tempus proponantur. Fortior enim illa præsumptio est, præcedentis tituli iure facta omnia quæcunque fieri potuerunt,[6] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 21. 22. 23. infr. De luit. pignor.

1 *L. cum res 12. l. siue possidetis 16. & vtrobique not. C. hoc tit. l. Titia 48. D. de solut.*

2 §.*commodum, Instit.de interdict.l.is qui destinauit* 24.*D.de rei vindic.*

3 *L.per procuratorem* 8.*vbi not.C.de acquir.possess.* quamuis nihil commune habeat proprietas cum possessione, *l.naturaliter* 12.*§.nihil commune,D.eod tit.*

4 Nam ex causa pignoris transfertur possessio in quod differt pignus ab hypotheca, *l cum & sortis* 35.*in fin.* iunct. *l.si rem* 9.*§.proprie,D.de pignor.act*

5 De qua *in l si pecuniam* 33.*eod. l.si is qui* 11. *§.si antichresis, D.de pignor.*

6 *L quadam mulier* 77.*vbi not. D.de rei vindic.l.2.C.de acquir.possess.l prædia* 48.*D. eod.*

DEFINITIO XLI.

Præsumptio legis Quintus de donat.inter vir.& vxor.prodest etiam creditoribus mariti, adeoque donatario, nisi per contrariam præsumptionem aut probationem eludatur.

IVris præsumptio quæ facit, vt si quid mulier constante matrimonio quęsierit vel soluerit ex pecunia mariti quæsiisse aut soluisse videatur ad vitandam turpis quæstus suspicionem,[1] non tantum marito eiusve heredi prodesse debet,sed etiam mariti creditoribus,[2] si forte agant hypothecaria in rem vtrique ex coniugibus, aut mulieri soli venditam, si pretium illa non offerat, idque ex nummis suis solutum dicat nec probet.[3] Nam & donatarium, cuius causa longe minus fauorabilis est quam creditoris, cum certet de lucro captando,[4] eadem præsumptione iuuari posse iam fere obtinuit.[5] Nec ad rem pertinebit si mulier diligens & industriosa materfamilias esse probetur, cum operas suas qualescunque marito præstare teneatur, si eam maritus exhibeat secumque habeat.[6] Si tamen diues mulier inopi marito nupserit, aut eo consentiente separatim negotiata fuerit, sæpius à Senatu nostro pronunciatum est cessare præsumptionem,[7] sicut & si præsente & consentiente aut saltem patiente marito mulier pecuniam numerans dixerit eam suam esse.[8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Definit.9. infr.si quis alter.vel sibi.

1 *L.Quintus Mucius* 51.*D.de donat.int.vir.& vxor.l.etiamsi* 6.*C.eod.*

2 Qui cum habeant causam à marito eius iure vti possunt.

3 Præsumptio enim est, quod solutum fuerit ex pecunia viri. [Adde quod hæc eadem præsumptio multo magis habet locum in concubina,vt notat Bald.*in l* 1.*nu.*1.*C.de natur.liber.*]

4 *L.quod autem* 6.*§.simili modo dicimus, l.vlt.*§.1. *D.qua in fraud credit.*

5 Ex sententia Decij *consil.*237.*in fin.* contra Baldum qui contrariæ opinionis auctor fuit, *in l.si vxorem,col.*4.*C.de condict.insert.*

6 *L sicut patronus* 48.*D.de oper libert.*

7 Semper enim præsumptio probationi cedit,*l si chirographum* 24 *& seq.D.l.Imperatores* 29 *in fin.& pass.D.hoc tit.*

8 *Arg.l.vlt.C arbitr.tutel.* Vide Anton.Gabriel.*lib.de probat. conclus.*15.*de præsumpt.*

DEFINITIO XLII.

Ex alterius quam mariti confessione non tollitur præsumptio legis Quintus 51. *de donat.int.vir.& vxor.*

QVid vero, si qua alterius quam mariti scriptura proferatur testantis pecuniam mulieris fuisse? Nullam fidem ea testatio faciet, si non aliis quibusdam probationum adminiculis fulciatur.[1] Finge maritum cum sibi & vxori fundum emeret mille aureis, quingentos à te mutuos accepisse,nec tamen apparere, quod ex iis ipsis nummis soluerit, tum mulierem tibi quingentos illos soluisse. Nihil ei proderit quod de suo eam soluisse testeris[2] sicut nec si dicas in eius fundi emptionem versam esse pecuniam quam tu marito credideras: Præsertim si pendente contra mariti creditorem lite ea testatio extorta fuerit, & verisimile sit ex aliqua causa fauere te mulieri impensius voluisse.[3] Neque vero credibile est mulierem de suo soluisse, quod maritus debebat, eo maxime inscio & absente.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ne alioqui inuenta sit ratio fraudis faciendæ legi & præsumptioni iuris. Non enim erit difficile inuenire aliquem,qui dicat pecuniam fuisse mulieris, nec tamen dicti sui rationem possit vllam reddere, *arg l.Diuus* 24.*D.de testam.milit.*iunct.*l.* 5.*§ si pupillus,D.de reb.eor.qui sub tutel.*

2 Nisi appareat vnde illa potuerit habere de suo.

3 Sola enim testatio quæ nulla ratione fulcitur nihil probat, *l.si sola* 4.*C.de testib.*

4 Est enim mulierum genus auarissimum, nec quisquam suum iactare præsumitur, *vulg.l.cum de indebito,D.hoc tit.*

DEFINITIO XLIII.

Mariti confessio quod pecunia sit vxoris non nocet creditoribus anterioribus,sed nocet posterioribus.

PLane nec mariti inopis confessioni siue expressæ, siue tacitæ standum erit, si agatur de præiudicio creditoris anterioris, cui nullo modo nocere maritus potuerit.[1] Secus est si posterior superueniat creditor in cuius fraudem nihil præcogitatum videri possit.[2] Non enim ea confessio habet instar fictæ aut prohibitæ donationis, cum fieri possit,vt pecunia fuerit reuera mulieris, nec nisi præsumptione quæ iuris tantum non etiam de iure est[3] mulier vrgeatur.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Auth sed id necesse,vbi not.C.de donat ante nupt.*

2 *L.ait prætor* 10.§.1.*qua in fraud.credit.*

3 Nam si esset præsumptio iuris, & de iure,non admitteretur contra eam probatio in contrarium. Placet tamen etiam aduersus præsumptionem iuris & de iure prævalere veritatem in foro conscientiæ. Ioann.Andr.& Abb. *in cap.is qui,de sponsal.* quos refert & sequitur Boer.*quæst.*1.*num.*74.

4 Vide Gabriel.loco citat. 5.*Defin.*43.*num.*8.

DEFINITIO XLIV.

Recentior possessio est infirmior nisi sit tricenaria.

QVanto antiquior possessio est,tanto iustior præsumitur, & ex contrario vitiosa illa quæ recentior, & vt loquuntur, iunior est,[1] nisi sit tricenaria. Hæc enim fauorabilior est propter bonæ fidei præsumptionem,quæ nascitur ex tam longi temporis decursu,[2] etiam absque titulo nisi mala fides probetur.[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC.2. de prohib.sequest. pecun.

1 Sic enim vulgo nostri ad *l.naturaliter* 12.§.*nihil commune,D.de acquir.possess.* [Bart.*ad l.*3.*D.vti possid.num.*3.Alex.*cons.* 99.*num.*14 *vol.*5 *per text.in cap licet causam,Extr.hoc tit.*]

2 *Auth.mala fidei,C.de long.temp.*

3 Probatio enim excludit omnem contrariam præsumptionem, *l.si chirographum* 24. *& l.seq. D.hoc tit. l.vlt. D.quod met.caus.*

DEFINITIO XLV.

Confessio sola aduersarij non probat titulum, sed si de iure beneficij non agatur potest sufficere,nisi probetur erronea.

EX eo solo, quod quis aduersarium suum in actis litis Archipresbyterum aut alterius conditionis prælatum nominauit, non continuo probatur talem eum esse qualis nominatus est:[1] quoniam in beneficialibus cum requiratur titulus,[2] nec sit in potestate collitigatoris conferre titulum,[3] non potest ea nominatio & confessio nocere confitenti,sicut nec prodesse ei,qui de suo iure aliunde non doceat.[4] Si tamen non de iure aut possessione beneficij agatur,sed de iis quæ ex eiusmodi beneficij possessione dependeant, sufficiet

sufficiet ad plenam possessionis probationem, quod quis ab aduersario talis dictus sit, & conuentus vt talis: nisi probetur ea confessio & nominatio erronea: puta si constet alium esse qui tale beneficium, talémve dignitatem possideat.[1] *Ita Senatus* pro R. Ioanne Labo. et Archipresbytero Decànatus Sabaudiæ, contra parochum de Montagnole, 11. Cal. Mart. 1593.

1 Ioan. Papon. *in syntagm. Arrestor. tit. De maintenue en possession.* Boer. *quæst.* 89.

2 Et canonica institutio *cap.* 1. vbi Dyn. & alij Canonistæ, *de reg. iur. in* 6.

3 Nemo enim plus iuris alij dare potest, quam ipse habeat, *vulg. l. nemo plus iuris* 55. *de reg. iur.* & collatio beneficij donatio est, *cap. vlt. de offic. vicar. in* 6.

4 Ita demum enim falsæ confessiones & prosunt & nocent, si à voluntate confitentis pendeant, *l. vlt. D. quod fals. tutor. auctor.* itemque si ius & naturam recipere possint, *l. confessionibus* 13. *& seq. in fin. D. de interrog. in iur. fac.* Cravet. *cons.* 95. *num.* 1.

5 Nunquam enim nocet confessio probato errore per allegantem, *l. penult. D. de confess.* [Interim tamen nocet, præsertim maiori, si quid ille confessus sit, siue circa factum proprium, siue circa alienum aut interpretationem alicuius contractus aut consuetudinis. *Ita Senatus* pro Capitulo de Salanches, contra Syndicos de Chamonix, die 10. Iunij 1613.]

DEFINITIO XLVI.

Negatio quoque probanda est, quoties fundamentum est intentionis siue actoris siue rei.

NEgatio quidem per rerum naturam exacte probari non potest, sed tamen quoties ea fundamentum est intentionis probanda est, quantum per rerum naturam fieri potest,[1] siue agendo, siue excipiendo,[2] vtputa si quis dicat debitum sibi fideicommissum, aut debitam defuncti talliabilis successionem, propterea quod heres grauatus aut feudi possessor sine liberis decesserit.[3] Non desunt sane qui contra putent, item qui conciliandarum opinionum gratia distinguant, an constet defunctum liberos aliquando habuisse, necne.[4] Sed *Senatus* noster supradictam sententiam secutus est in causa Dominæ de Corsans, & Claudij Boisson, 8. Calend. Mart. 1593.

1 *L. actor* 23. *C. hoc tit. l. adseueratio* 10. *C. de non num. pecun.*

2 *L. ne codicillos* 5. *C. de codicill.*

3 Pone aliud exemplum si instrumentum dicatur esse deperditum. Probabitur enim hoc ipso quod facta diligenti perquisitione ex auctoritate superioris non reperiatur. Boer. *quæst.* 15 *num.* 6. quod tamen quomodo accipiendum sit, vide *Defin.* 16. *infr. D. de fid. instr.* & Ægid. de Bellam. *decis.* 535. *& Defin.* 59. *infr.*

4 Alex. *cons.* 20 *in fin. lib.* 1. Decius *cons.* 86.

5 De quo vide Ant. Gabriel. *lib.* 1 *de probat. concl.* 6. *num.* 25. [Probatur autem negatiua omnium optimè & concludentissimè per euidentiam rei, ideo fortasse quòd vt Bald. dicebat *cons.* 338. *vol.* 1. Quod patet expresse non est probare necesse.]

DEFINITIO XLVII.

Ex probatione & recognitione signi non probatur concludenter dominium signati ad obtinendum in rei vindicatione.

AGens rei vindicatione non ex eo solo potest obtinere quod probet rem mobilem de qua agitur aut suis insignibus signatam, aut sui nominis inscriptione munitam. Etsi enim dici solet cuius est signum, eius esse & signatum,[1] nihil tamen prohibet aduersus eam præsumptionem admitti probationem contrariam,[2] siue quod fieri possit, vt falsum sit signum, aut inscriptio corrupta,[3] siue quod & facile & passim contingat, vt quod aliquando meum fuit esse postea desierit,[4] secuta nimirum alienatione.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro Ioanna Rippet, contra Benedictum Sauge, 16. Cal. Aug. 1593.

1 *L. quod si neque* 14. §. 1. *D. de peric. & commod. rei vendit. l.* 3 *C. de Fabricen. lib.* 11. *tit.* 9.

2 Semper enim præsumptio cedit probationi & veritati, *l. vlt. D. quod met. caus. l. Imperatores* 19. *vers. D. hoc tit.*

3 *Arg. l.* 2. *C. de reb. alien. non alienand.*

4 Probandum enim est præsens non præteritum dominium in rei vindicatione, *l. in rem* 23. *D. de rei vindic.* §. *commodum, Instit. de interdict.*

5 Cum alienatio sit actus omnis, per quem dominium transfertur, *l.* 1. *C. de fund. dotal.*

DEFINITIO XLVIII.

Præsumitur dominus sciuisse quod in eius vtilitatem factum est à domesticis, nisi probetur ignorantia.

PRæsumptio probabilis est sciente ac volente domino factum esse, quod à domesticis & familiaribus in eius domo factum est, si ex eo præsertim facto commodum aliquod immediate peruenturum sit ad dominum,[1] nisi aperte suam probet ille ignorantiam, & alia quidem ratione quam purgatorio, vt vocant, iureiurando.[2] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 2. infr. si quis aliq. testar. prohib. vel coeger.

1 Bald. *in l. quicunque, col.* 1. *C. de seru. fugit.* Glos. *in l. si tutor, de peric. tutor. & in c.* 4 *de præsumpt* Socin. *reg.* 176. *& seq* saltem ad transferendum in eum onus probandi. Cardin. *in clem.* 1. *quæst.* 4 *de foro compet.*

2 Nempe quia talis ignorantia non esset verisimilis, *text. in cap. vt circa, & cap nulli, de elect. in* 6. Glos. & Bart. *in l. at qui,* §. *cum me absente, D. de negot. gest.*

DEFINITIO XLIX.

Non est permittenda publicatio monitorij ne quidem ad exonerandum reum si eo futurum sit, vt actor infametur, sed tantum significatio.

ACcusatus nobilis quidam, quod alij æque nobili viro & in dignitate constituto insignis erga Principem & patriam perfidiæ crimen exprobrasset, cuius nullas aut non satis idoneas probationes habebat, vocis & famæ publicæ auxilium implorabat, vt appareret non per calumniam confictum fuisse crimen quod communi omnium voce & fama pro vero ac notorio haberetur:[1] Petebátque vt eius famæ probandæ gratia permitteretur sibi publicatio literarum, vt vocant, monitorialium, ad fines relevationis tantum,[2] parte & consilio exceptis,[3] visum est permitti non debere: non solum quod ad ea duntaxat probanda, quæ occulta sunt, huiusmodi remedij vsus introductus sit,[4] quale id videri non potest quod sit in omnium ore & sermone:[5] sed etiam qui per eam publicationem fieret, vt qui iam de iniuria per conuitium illata conquerebatur, longe grauiorem ex publica infamatione iniuriam, eámque irreparabilem pateretur:[6] Cum etsi tandem eueniret, vt vinceret, fieri tamen posset, vt non iis omnibus victoria innotesceret, quibus monitorij publicatio innotuisset.[7] Nec est quod quis obiiciat ita futurum, vt rei salus aut dignitas, probationum inopiâ periclitetur, cui tamen non minus fauendum sit, quam actoris quisquis ille sit existimationi.[8] Nam imo vero hoc casu plus fauendum est actori, cum hoc saltem imputari reo possit cur eum infamauerit per conuitium, præsertim cuius probationes in promptu non haberet.[9] An igitur probandi via omnis reo præclusa erit? Minime. Sed ita res temperabitur, vt testes ipse nominet per quos rem probare velit. Quo facto si testimonium dicere recusent, tum demum monitoriales illas literas ipsis significari oportebit, vt metu ecclesiasticarum censurarum conscientiam exonerent. Itaque sola publicatio prohibita est, sed intimatio, vt loquuntur, & significatio permissa.[10] *Ita Senatus* 12. Cal. Sept. 1593.

1 Nam cum accusator habet pro se famam vel auditum à fide dignis, vel alia similia indicia, excusatur à calumnia etiamsi defecerit in probatione. Iul. Clar. *lib. 5. sentent. § fin. practic. crimin. quæst. 62. num. 8.* vbi dicit esse communem post Abbat. *cons. 78. num. 1. vers. venio nunc, lib. 1.* & Bart. *in l. cum quidam 30. § quod dicitur, num. 3. D. de acquir. hered.* quem refert Guid. Pap. *decis. 446. vox publica, num. 1.* & Aff. *dec. in 1. part. constit. rubric. 32. num. 11.* Cravet. *cons. 178.*

2 Quomodo solent regulariter concedi fauore probationum, vt semper salua probatio sit *ex reg. l. curent magistratus 22. D. de testib. l in lege 41. D. ad leg. Aquil.*

3 Neque enim debet actor extrahere suas probationes de domo rei, *l. nimis graue est 7. C. de testib. l. vlt. C. de edend.*

4 Nam cum hoc remedium sit præparatorium excommunicationis, quæ adfert damnationem æternam, non facile aut passim concedi debet, sed tantum ex necessitate ac in subsidium aliis omnibus probationibus deficientibus.

5 Quid enim facilius quam probare id quod omnes scire dicuntur, *l regula 9 § 1. de iur. & fact. ignor.* Nam & dicimus ea quæ notoria sunt, allegari tantum debere non etiam probari, si modo notoria esse probentur. Guid. Pap. *quæst. 221.*

6 Itaque iniuriæ noua occasio inde caperetur, vnde iura nascuntur, contra *l. meminerint 6. C. vnde vi.*

7 Nec enim publicatio Arrestorum similis est publicationi literarum monitorialium, vt tam multis innotescat. Deinde diffamatio illa quantumuis calumniosa onerat existimationem apud probos & graues viros, iuxta illud Ausonianum. *Hæc casta est de qua mentiri fama veretur.* Vide *l. 1. in fin. C. de famos. libell.*

8 Ex iuris regula, quæ vult fauorabiliores esse reos quam actores, *l fauorabiliores 125. de reg. iur. l. Arianus 41. D. de oblig. & action.*

9 Potuit enim prospicere futurum, vt calumniatoris pœnam pati deberet si crimen obiiceret quod probare non posset, cum accusator eo ipso quod non probat suam intentionem præsumatur calumniari, etiamsi de calumnia iurauerit. Clar. *dict. quæst. 62. num. 6. & 7.*

10 Quo temperamento æquissime consulitur vtrique parti, quod semper facere bonus iudex debet quantum potest, *l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. credit.* Iunge *Defin. seq.*

DEFINITIO L.

Causa recusandi iudicis si sit famosa non potest probari per publicationem monitorij, sed tantum per significationem.

REcusandi iudicis causam ab altero ex litigatoribus propositam si iudex ipse veram esse, aut aduersarius neget, probare potest is, qui eam proposuit, adeoque si opus sit, via monitorij, quæ extraordinaria probationis species est: [1] Sed cum hoc tamen temperamento, vt si ea recusationis causa minus honesta sit, & talis quæ si vera esset, iudicis existimationem oneraret, non sit permittenda monitorij publicatio, [2] sed tantum denunciatio & significatio iis facienda, quos in testes producere se velle impetrans dixerit. [3] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Romans, & Dominæ de Grandchamp, 3. Calend. 1593.

1 Et ideo nec facile nec passim concedenda ob rationem allatam, *Defin. praced. num. 4.*

2 Est enim hic vnus ex casibus exceptis per sacrosanctum Concilium Tridentinum.

3 Secundum ea quæ proxime diximus *Defin. praced.* *Postea tamen arresto generali constitutum est ne aduersus vllum ex Senatoribus id fieri vnquam possit, cùm antea aliter atque aliter obseruatum fuisset. Prid. Cal. Augusti me præside 1610.

DEFINITIO LI.

Simulatio probari potest etiam per indicia, sed manifesta & bene probata: Alioqui standum est instrumento.

SImulatio contractus probari quidem potest ex coniecturis & indiciis, [1] quia difficilis est probationis, [2] sicut & dolus, [3] cum simulatio vix vnquam sit sine dolo. [4] Sed ea indicia oportet esse manifesta non obscura, [5] probabilissima & proxima, non aut improbabilia aut remota, [6] recte & plene probata, non per præsumptiones, [7] vt conuellatur fides contractus & instrumenti, cuius probatio dicitur esse probata. [8] Alioqui fortior præsumptio est pro instrumento, [9] adeo vt nec facile & sine magnis contra instrumentum suspicionibus adigendus sit is, qui instrumento nititur ad præstandum iusiurandum, quod purgationis vocant, quippe cui non nisi in dubiis causis locus sit. [10] Solet tamen Senatus noster in huiusmodi causis decidendis vulgarem illam adiicere clausulam, *alio non apparente*, ne amplioribus simulationis probationibus, quas semper saluas manere oportet, præiudicium fiat. [11] *Ita Senatus* in causa Claudij Iay Donzel, & Antoniæ Mauris, 4. Id. Nouembr. 1593.

1 *Not. in L. 1. C. plus valer. quod agit. l. si ex pretio 6. C. si certum petatur.*

2 Nam quæ sunt huiusmodi per coniecturas & indicia probari possunt, *l. non omnes 5. § à barbaris, D. de re milit.*

3 *L. dolum 6. C. de dolo.*

4 *L. 1. D. eod.*

5 *d. l. dolum 6. C. de dolo.*

6 Nam quod verisimile non est habet speciem falsitatis, *l. vlt. D. quod met. caus.*

7 Nam indicia probari per indicia absurdum esset: cum ea ratione daretur progressus in infinitum.

8 Quippe quorum fides publica est, *c. 1. extr. de fid. instrum. l. vlt. & pass. C. eod.*

9 *d. l vlt. l. cum propria 5.* ibi, *docenti tibi veritatem precibus tuis adsistere, C. si quis alter. vel sibi.* Bart. & DD. *ibid.*

10 *cap. vlt. Extr. de iureiur. l. admonendi 31. D. eod.*

11 Probata enim quandocunque simulatione contractus pro nullo habendus est. Castr. ad *l fin. num. 6. C. plus valer. quod agit.* Bart. *in l. nemo potest, num. 11.* & ibi Ias. *num. 42. & 43.* & Ripa *num. 65. & seqq. de leg. 1. l. ex imaginaria, de reg. iur. l simulata nuptia, de ritu nupt. l emptor 12. D. de aqu. pluu. arcend* quia medullam veri non habet, vt loquitur Bald. *ad l. & qui, C. de distr. pignor.*

DEFINITIO LII.

Casus fortuitus si allegetur ad innocentiam rei, debet ab eo probari.

QVi delictum ex casu fortuito excusat casum semper probare debet. [1] Nam in iis quæ per se ipsa delicta sunt, non potest dolus non præsumi, quandiu nec fortuitus casus, nec alia vlla asserendæ innocentiæ ratio probatur. [2] *Ita Senatus* in causa Ioannis Fabri de Corcelles, 13. Cal. Mart. 1594.

3 Quia etiam in criminalibus reus excipiendo actor fit & intentionem suam probare debet, postquam actor suam probauit ex generali regula, *l 2. & l. in exceptionibus 19. D. hoc tit. l 1. vbi not. C. ad leg. Cornel. de sicar.*

2 *d l 1.* in illis verbis, *qui si probauerit.* Nam in delictis præsumitur dolus potius quam casus. [Si tamen Princeps gratiam criminis faciat, non cogitur reus quicquam probare, dum ne quid allegauerit quod cum inquisitionibus & testationibus pugnet, quia iustificationis probationes Princeps fecisse creditur, & cauendum habet reus duntaxat à vitio obreptionis & subreptionis. *Ita Senatus* Cal. Iunij 1612.]

DEFINITIO LIII.

Actor laudatus in tertia instantia vtrum admittendus sit ad probanda ea omnia, quæ potuisset probare in prima.

MAndaueram Titio, vt in lapidicina tua lapidem meo nomine cæderet, quasi ius cædendi haberem. [1] Id ille fecerat, & ob eam causam passus à te controuersiam, cum fundum in quo erat lapidicina non solum tuum, sed etiam liberum esse contenderes, [2] negauerat. Postea cum in eo esses, vt intentionem tuam testibus ac instrumentis probare velles, idem ille me inscio, necdum lite mihi denunciata vltro confessus fuerat vera esse quæcunque tu allegaueras, atq; [1] ita iudex

ita iudex eum tibi condemnauerat.[3] Prouocatione facta iudex appellationis bene iudicatum dixerat, subiecta etiam sumptuum litis condemnatione.[4] Tum ille contraria mandati actione aduersum me proposita petierit, vt indemnem præstarem.[5] Ego indemnitatis præstandæ causa rursum appellaueram à posteriore sententia ad Senatum,[6] petebámque vt negationes quas in prima instantia Titius fecisset mihi prodessent, confessiones ne nocerent.[7] Constabat quidem appellare mihi licere à sententia etiam inter alios lata, quoniam mea maxime interesset, quasi essem ego ipse condemnatus, qui condemnatum Titium indemnem præstare deberem.[8] sed de illo maxime dubitabatur, an eo iure censeri deberem, vt primam exercere viderer instantiam an vt tertiam? Quæstionis autem effectus ille erat, quod si tertia dicenda esset instantia, non magis mihi permittendum esset quam Titio, vt noua instrumenta nouasque allegationes & probationes afferrem, nisi refusis prius expensis omnibus præstitoque iuramento, quod tum primum eæ allegationes & probationes mihi innotuissent.[9] Adeoque delata tibi conditione, vt si quid contra obiicere aut probare velles, id tu meis sumptibus faceres, quorum omnium nihil dicendum esset si prima tantum aut etiam secunda instantia proponeretur.[10] Videbatur vero ex vna parte non deberé me conditionis melioris esse, quam Titium, cuius nomine appellaueram.[11] Quandoquidem appellatio mea vsque adeo illi proderat, vt ex iudicato amplius cum illo agi non posset,[12] præterquam expensarum gratia, quarum sicuti nullam contra me habere poterat repetitionem, qui scilicet nullam mihi litem denunciasset,[13] ità nec ei prodesse hoc nomine appellationem meam æquum erat, cum nihil mea interesset.[14] At ex alia parte mouebat, quòd nihil mihi poterat imputari cur non citius venissem ad iudicium, quippe qui litem ignorassem.[15] Item quod sumptuum antea cum Titio factorum petitio sibi salua esset aduersus Titium, vt proinde nihil ea de causa tua interesse videretur:[16] nisi quod propter Titij confessionem præclusa tibi esset fortasse facultas probandi ea, quæ tum commodius probare potuisses.[17] Sed hoc ipsum imputari potius tibi quam mihi poterat, quod cum scires à me mandatum Titio vt lapidem in fundo tuo cæderet, contra me quoque non egisses.[18] Placuit primam videri, quod ad me attineret, instantiam,[19] præsertim cum appellatio mea non maioribus te sumptibus oneraret, quam si in prima interuenissem instantia. Hactenus tamen tibi prodesse debere quod Senatum appellassem; vt postulante te de causa inter nos cognoscere Senatus deberet, quem ego iudicem elegissem appellando.[20] Ita fit, quod mirari quis possit, vt & habeat pro appellante, & primam tamen videat instantiam exercere.[21] *Ita Senatus* in causa N. Do. de Noblens & Boni Gagnon, Idib. Mart. 1594.

1 Est enim hæc vna ex seruituribus rusticorum prædiorum, *l.3.§.eodem, lib. de seruit rustic. prad.*

2 Neque enim licet in alieno fundo id facere citra seruitutem, *d.§.eodem, lib. aut domini permissionem, l. quis saxum 6. D de donat.*

3 Nam in confessum nullæ sunt partes iudicis nisi ad condemnandum cum confessus habeatur pro iudicato, *l.1.2. & pass. D. de confess. l. si conuenerit 26. D. de re iudic.*

4 Qui enim succumbit in appellatione non modo sumptus litis debet, sed etiam multam, quæ iure nostro prouinciali omnibus temere appellantibus infligitur.

5 Deberur namque indemnitas mandatario à mandante, *l si seruus 61.§. quod vero, D. de furt.*

6 Possunt enim omnes quorum interest appellare à sententia etiam contra alium lata, *l si suspecta 29. de inoffic. test. l. 4. §. si heres, l si perlusorio 14. D de appell. l. 1. de appell. recip.*

7 Potest enim per alium melior fieri conditio nostra, sed deterior non potest, *l. soluendo 39. de negot. gest. l. 2. D. quod vi aut clam.*

8 Ex legibus proximè citatis, *num. 6. l. sape 63. D. de re iud.*

9 Ita enim stylo Senatus nostri diserte cautum est.

10 Nam in prima causa appellationis possunt non deducta deduci, & non probata probari citra vllam expensarum refusionem, *l per hanc, vbi not. C de tempor. & repar. appellat.*

11 Nam alium defendere nihil aliud est, quam eius vicem in omnibus subire, *l sed & he 35. §. defendere, & l. minor 51. §. quoniam autem, D. de procurat.*

12 Suspensa scilicet sententia per appellationem. Habet enim appellatio vim suspensiuam & deuolutiuam, *l. si causa cognita 32. C. de transact l. 1 & pass. D. de appellat.*

13 *L emptor 8. vbi not. C. de euict. l si ideo 55. D eod.*

14 Quia nec appellare potui à sententia contra alium lata nisi quatenus mea interfuit, *dict l. 1. de appell. recip. stipulatio ista 38. § alteri, de verb. oblig.*

15 *d l emptor, & seq. C. de euict.*

16 Quasi nulla quantum ad hoc interposita appellatione, quæ nec potuit interponi.

17 Fortasse mutuis exinde test.bus qui tum viuebant, vt in *l. in lege 40. D ad legem Aquil.*

18 Cum nihil interfit an quis faciat, an mandet, id est, an per se an per alium faciat, *l. 5. §. quod si quis tutelam, D. de adminis. tutor. l. si quis 7. §. vlt. D de iurisd.*

19 Quia non aliena lis est & emptoris, quam venditor suscipit pro emptore, sed est propria venditoris, cuius periculo cessura euictio est, *l 1. C. vbi in rem act. exere deb.*

20 Nunquam enim appellans potest recusare iudicem eum ad quem appellauit, aut eius iurisdictionem declinare, cum is qui appellatur in iudicem eligatur.

21 Cum tamen appellationis instantia semper sit secunda, *l. per hanc 4. C. de temp. & repar. appell.* Sed hoc fit diuersis respectibus.

DEFINITIO LIV.

Literarum monitoriarum publicatio quando permittenda sit cum clausula, nemine dempto.

IN quæstione illa, non solum inter vtriusque iuris interpretes, sed etiam in Senatu nostro tam sæpe agitata, vtrum passim aut certis casibus permitti debeat publicatio literarum monitoriarum, *nemine dempto,* an vero semper cum vulgari clausula, *parte & consilio exceptis:* Tandem placuit sic rem decidi, vt si ante motam litem huiusmodi literæ impetrentur nulla prorsus fiat exceptio, dum ne quis nominatim notetur, subiiciaturque periculo infamiæ,[1] post motam vero litem non aliter permittenda sit publicatio quam si pars & consilium, vt vocant, id est, aduocatus & procurator, dum ne in fraudem captati sint,[2] excipiantur. Ratione illa quod neque cogendus quisquam sit seipsum prodere, neque æquum sit de aduersarij domo extrahi probationes,[4] tametsi veritatis habendæ fauor sit maximus.[5] Sicut neque ciuile videri potest cogi aduocatum aut procuratorem ea prodere, quæ non nisi tanquam aduocatus aut procurator didicerit & quæ nesciret, ni cliens secretum suum ei tuto committere se posse credidisset. Secretum enim sancte & religiose custodiri non prodi debet.[6] Nec est quod quis obiiciat, ita futurum, vt detur ansa delinquendi[7] si hæc vna ratio habendæ veritatis è medio tollatur. Nam quod ad patronum causæ & procuratorem attinet, nihil vetat sic eos cum cliente se gerere, vt si quid ab eo peccatum doloque malo admissum esse intelligant hortentur hominem vt aduersario satisfaciat, quantum Christianæ pietatis & æquitatis religio suadere videbitur. Id ni faciat desistant à præstando patrocinio,[8] neque tamen in publicum proferant quæ secreto audierunt.[9] Quod si sint tam improbæ conscientiæ, vt clientis improbitatem, quam corrigere aut nolint, aut non possint, etiam consilio adiuuare malint, quis credat eos censuris quoque ecclesiasticis monitos pe. fidiam suam cum aliena coniunctam patefacturos?[10] Cliens vero tibi conscius famamq; multorum more magis quam

conſcientiam pertimeſcens,[11] quomodo fieri poſſit, vt propria confeſſione ſeipſum coniicere velit in eas anguſtias, vnde regredi & eripere ſe nequeat citra infamiam, aliamve pœnam fortaſſis capitalem?[12] Quæ cum ita ſint, quid aliud afferre monitio eccleſiaſtica poteſt, niſi maioris damnationis materiem, certiuſq; ſalutis periculum? Accedit quod ſi criminalis actio ſit, iniquiſſimum eſt cogi reum crimen confiteri, qui nec criminoſæ, vt loquuntur, poſitioni reſpondere cogeretur.[13] Crimen enim nullum eſt, cuius non aliqua pœna ſit,[14] quæ aut infamiam irroget, aut ſaltem apud bonos & graues oneret exiſtimationem.[15] Sin actio ciuilis eſt, aut etiam criminalis ciuiliter intentata,[16] vel ponimus litem iam conteſtatam, vel non. Si conteſtatam, adhibito ſcilicet, vt iure noſtro neceſſe eſt, iureiurando,[17] non eſt cogendus reus monitione eccleſiaſtica, vt ſe periurum probet.[18] Si nondum conteſtatam, ceſſat quidem periurij metus, ſed tamen iam certo aduerſario conſtituto iniquum eſt, vt diximus, ſumi probationes de ipſius domo,[19] ſibique imputare actor debet, cur non fuerit diligentior in monitoriis literis ante cœptam litem impetrandis.[20] Scio Gallos practicos non tantum à nobis hac in re, ſed etiam inter ſe diſſentire. Sunt enim qui referant paſſim hodie in Gallia receptum, vt huiuſmodi literarum impetratio permittatur cum clauſula, *nemine dempto*, poſteaquam Franciſco magno Regi placuit, vt de rei veritate litigatores iurato reſpõdere cogerentur,[21] quaſi parum referat an periurus quis ſit, an excommunicatus.[22] Alij vero, clauſulam illam, *nemine dempto*, tum adiici ſolere cum de ſubtractis inſtrumentis communibus agitur inter coheredes, aut ſocios de bonorum diuiſione contendentes:[23] quod ſane ante ſupradictam Franciſci conſtitutionem obtinuiſſe in confeſſo eſt.[24] Tertij mediam quandam ſententiam ſequuntur,[25] vt vno illo caſu permittatur publicatio, *nemine dempto*, quo agitur de ſubtractis inſtrumentis exhibendis, dum ne idipſum in actionem deductum ſit, vt exhibeantur, ne alioqui actor ſuæ intentionis probationem depromere videatur de domo rei.[26] At *Senatus* noſtri conſulto, quod ad Non. Iunias factum editumq; eſt anno 1563. generaliter conſtitutum fuit, vt ne liceat eccleſiaſtico iudici literas huiuſmodi publicare, quin prius impetrata ſit à Senatu aliove iudice ſeculari, coram quo lis pendeat, publicandi licentia, vt eæ perſonæ excipiantur, quas interdicto comprehendi æquum non ſit, alioqui ab ea conceſſione & publicatione appellari poſſit, tanquam ab abuſu. Ex quo apparet, neque ſemper addendam clauſulam, *nemine dempto*, neque ex contrario ſemper remouendam, ſed tum demum cum id Senatui æquum videatur. Quonam autem caſu æquum ſit, neminem excipi, Senatus non aperit eo Areſto, niſi quod is ſaltem caſus demonſtratur, quo nulladum lis pendeat;[27] ſane temperamentum illud æquiſſimum & probabiliſſimum videbatur, vt exceptio nulla fiat cum agitur de ſubtractis inſtrumentis, maxime ſi ponas agi de inſtrumentis communibus, quoniam eorum occultatio facilior eſt, & ob id odioſior inter eos qui ſunt in communione, quodque iure tacitæ cuiuſdam ſocietatis bonam fidem exuberantiorem præſtare inuicem debeant.[28] Exceptionis autem, quæ iubente ſeculari iudice talibus literis inſeritur, vis illa eſt, vt impediat ne excommunicatione ligentur exceptæ perſonæ, etiam in foro poli, propterea quod ex impetrantis intentione, & verborum poteſtate huiuſmodi admonitio vires accipiat,[29] Quamuis apud Deum non minus periclitetur qui peccatum mortale commiſit quandiu manet in peccato, quam ſi eſſet excommunicatus. Sed multum refert an apud Deum an in humano iudicio quis accuſetur. Nam crimen quod ſoli Deo eiuſque vicario, id eſt, confeſſori cognitum eſt, deletur omnino ex ſacramento pœnitentiæ:[30] Quod autem iudici tanquam iudici innoteſcit publica legum & iudiciorum auctoritate vindicatur, irrogatque vel pœnam aliquam capitalem vel infamiam.[31] Rurſus non eſt probabilis diſtinctio illa, quam video nonnullis placere, an infamatus iam ſit aduerſarius necne. Multum namque intereſt an aliorum vocibus, an ſua confeſſione quis infamatus ſit. Aliorum voces eludere facile vir improbus nedum probus poteſt, propriam confeſſionem non poteſt.[32] Illud vtique conſtat nunquam hodie excipi teſtes, quos quidam referunt in Gallia excipi ſolitos olim fuiſſe.[33] *Ita Senatus* in cauſa viduæ procuratoris Le Grec, contra viduam Aduocati Catinij, & pro Claudia Choudan, contra D. de Quiege, 15. Cal. April. 1594. & pro vidua Guilielmi de la Pallud, contra D. Ducem Gebennenſem 4. Id. April. 1595.

1 Dicitur enim hæc clauſula vulgaris, quia regulariter apponi ſolet.

2 Nam quandiu nominatim nemo notatus eſt, neſciri poteſt quis futurus ſit aduerſarius.

3 Dolus enim ſi quis interuenerit, doloſo prodeſſe nunquam debet, *l procurator* 11. §. 1. *D de doli mali except.*

4 *L. vlt. C. de edend. l nimis graue* 7. *C. de teſtib.*

5 *L curent* 22. *D. eod l. in lege* 40. *D ad leg Aquil.*

6 Nihil ſuſceptum ſit in fraudem legis, *vt in l & paſſ D. de iur fiſc l* 1 § *ſi quis tabulas depoſ.*

7 Quod eſſe non debet, *l. vnic.* §. *hic autem, Cod de Latin. libert tollend.*

8 Non eſt enim patrocinandum & indulgendum malitiis, *l. in fundo* 38. *D. de rei vindic.*

9 Quamuis dici ſoleat delinquere illos qui delinquentem non manifeſtant, *l. ex Manichæo* 16 §. 1. *C. de hæret. & Manich.*

10 Nam ſemel malus ſemper præſumitur malus in eodem genere mali, *l. non omnes* 5. §. *à barbaris, D. de re milit.*

11 Multi enim famam, vt ille dicebat, pauci conſcientiam verentur.

12 Et ita quod optima ratione inductum eſſet in remedium ſalutis animæ contrarium effectum operaretur, contra *l. nulla* 25. *D de legib. l quod fauore* 6. *C. eod.*

13 Nam nec alius quiſquam cogitur reſpondere qui laqueum timeat captionis, *l. & quia* 6. *in fin D. de inter. in iur. faciend* [Idque adeò verum eſt, vt nec ſit admittenda poſitio poſt didiſcita teſtificata quam ſi aduerſarius confiteretur, eſſet ipſe periurus & periurij teſtes qui pro eo auditi eſſent, licet noua cauſa ſuperueniſſe dicatur, Puta ſi allegem te confeſſum fuiſſe, Nunquam à me promiſſam tibi fuiſſe pecuniam, quam promiſſam tibi fuiſſe & iam iuraueras, & per iuratos teſtes probaueras. *Ita Senatus* pro D. de la Chabaudiere, contra N. Claudium de Mondragon, 11. Cal. Aprſi. 1614.]

14 Siquidem delictis pœnæ non præmia proponuntur, *Nouell* 143. *de mulier rapt paſſ* vt è contrario virtuti non pœna, ſed præmium, *l. vlt C. de ſtatuis.*

15 Quod fit multo facilius. Hanc enim facti non iuris infamiam dicere ſolemus, *l.* 4. §. *aduerſus, D. de doli mali except. l. probro* 41. §. 1 *de ritu nupt.*

16 Nam de criminibus quibuſdam poteſt agi etiam ciuiliter, vt de furto, & iniuria *l vlt D. de furt l. vlt. D de iniur.*

17 Nam ſi actor iurauit verum eſſe quod affirmauit, cogitur reus reſpondere modo aſſerto & iurare falſum eſſe quod negat.

18 *L alias* 18. *in fin. D. de iureiur. l rem alienam* 41. *in fin. D. de pignor act*

19 *d l vlt. C. de edend. l nimis graue* 7. *C de teſtib.*

20 Diligentibus enim iura ſubueniunt non negligentibus, *l. non enim* 16. *ex quibus cauſ. maior. l. pupillus* 24 *in fin. D. quæ in fraud credit.*

21 Ioan. Papon. 3. *Not. tit. De lettres de ſignificauit.*

22 Vterque enim æternam incurrit damnationem. [Obſerua tamen quod aiunt Theologi excommunicationem non tam eſſe pœnam peccati, quàm pœnam contumaciæ & obſtinationis in peccato, quæ ipſa contumacia & obſtinatio non peccatum nouum eſt, ſed nouus & eminentior gradus peccati, cùm quoque cùm excommunicatus ſeipſum prodere, & ſuum crimen vltro deregere non cogitur Licet enim non idcirco incurrat excommunicationem hoc ipſo tamen peccat grauiùs, quòd etiam admonitus perſtat in peccato. Itaque excommunicatio non afficit animam, quod ad formalem rationem, ſed tantùm

quod ad

quod ad aggrauationem peccati. Nec aliter tamen quàm si excommunicatus sciat excommunicationem, licèt peccatum suum non ignoret.]

21 Ægid. Magist. *in decis. Senatus Parisiensis, tit. de appell. tanq ab abus.*

24 Vt & Paponius loco supradicto fatetur.

25 Ioanne. Imbertus in *Institut forensibus.*

26 *Contra d. l. vlt. C de edend. d. l nimis graue 7. C. de testib.*

27 Quia eo tempore nihil fieri potest in præiudicium litis aut aduersarij, qui nullus adhuc est.

28 Societas autem ius fraternitatis quodammodo in se habet, *l. verum 62. in princip D pro socio.*

29 *Vulg l non omnis 19 D. de reb. credit.*

30 Quoniam apud Deum erranti medicina confessio.

31 Nemo enim ex sola confessione & pœnitentia nocens esse desinit, *l qui ea mente 65. D. de furt.*

32 *L. generaliter 13. C. de non num pecun*

33 Sic enim refert Paponius *d. Not. 3. tit. de lettres de signification.* Vide Neuizanum qui omnium fusissime hanc materiam disputauit in sylua nuptiali in verb. *monitoria.*

DEFINITIO LV.

Datio curatoris non probat concludenter minorem ætatem.

MInor ætas non ex eo solo contra tertium bene probatur, quod alicui tanquam minori curator datus sit, [1] ne alioqui facile sit fraudem comminisci aduersus eos, qui cum hoc tanquam cum maiore contraxerunt. [2] *Ita Senatus* in causa Ioannis Guers & Claudij Voutier, 6. Non. Decembr. 1594.

1 Potest enim fieri, vt siue consulto, siue per imprudentiam curator datus sit tanquam minor ei, qui reuera fuerit maior, vt contra plerumque maior esse creditur is, qui reuera minor est, *l. minor 32. D. de minor. & tit. C. si minor. se maior. dixer.*

2 Alexand. *consil. 23 lib. 3.* Non tamen facilis debet esse iudex ad dandum curatorem tanquam minori nisi bene probata ætate propter grande præiudicium quod fit in aliis causis, cum aliquid de ætate falso pronunciatum est, *l. de ætate 43. D. de minorib.*

DEFINITIO LVI.

Ex restitutione quarundam rerum depositarum inducitur præsumptio restitutionis factæ omnium.

SI ex pluribus rebus à Titio penes Sempronium depositis quædam postea penes Titium reperiantur, præsumptio est omnes eas restitutas esse, [1] nisi probet quanam alia ratione possessionem earum recuperauerit. [2] Sed hoc ita si de corporis, vt loquuntur, identitate constet. Alioqui si chirographum depositarum rerum penes deponentem reperiatur, præsumenda erit rerum diuersitas potius quam identitas, quod credibile sit diligentem patremfamilias non nisi recepto aut notato chirographo res depositas fuisse restituturum. [3] *Ita Senatus* pro religiosis sacrisque Virginib. sanctæ Claræ, contra Petrum Louet, Prid. Id. April. 1595.

1 Sumpto argumento à parte ad totum, vbi est eadem ratio vtriusque. Nam nec partis restitutionem accipere depositarius cogeretur, cum pro rebus omnibus vnus fuerit depositi contractus, *arg. l si quis aliam 46. D. de solut.*

2 Probatio enim contraria elicit præsumptionem, *l. si chirographum 24. & seq si Imperatores 29. in fin. D hoc tit.*

3 Id enim diligentes patresfamilias facere solent, *l. solutione 19. D. ad exhib.*

DEFINITIO LVII.

Instrumentorum amissio quando probetur ex sola perquisitione, & quando probari casum oporteat.

AMissio instrumentorum aut actorum litis si ob id tantum allegetur, vt alia instrumenta nouaque acta litis fieri possint, probata satis intelligitur hocipso, quod facta ex superioris auctoritate diligenti perquisitione non reperiantur. [1] Sed si is, qui exhibere aut restituere cogitur, amissionem alleget ad se exonerandum, non sufficiet eiusmodi perquisitio, [2] sed casum aliquem probari oportebit ex quo coniici possit dolum eius, qui amissionem allegat, nullum interueniisse. [3] Sed & iusiurandum eius non absque exigemus, vt purget se de dolo malo: ne alioqui in dolosi hominis potestate sit facile se exonerare in alterius necem. [4] *Sine die.*

1 Boer. *quæst. 15. num. 6.* post Bart. *in l. is potest, de acquir. hered. ex l. 3. §. Nerua filius, de acquir possess.*

2 Felin. *in cap fin. Not ab 3 de probat.* Ægid. de Bellam. *decis. 535.*

3 Bart. *in l. si quis ex argentariis, §. fin. D. de edend.* Bald. post Cyn. *in l. si creditor, C. de pign. act.* Felin. *in dict. cap. fin. l. sicut iniquum 5. C. de fid. instrum.*

4 Boer. *d quæst 15. num. 7.* ad finem vsque. Iusiurandum enim purgationis est necessarium quoties dolus potuit interuenire, licet non præsumatur interuenisse.

DEFINITIO LVIII.

Calendaria monasteriorum probant solutiones factas monasterio, ne qua possit obiici præscriptio, maxime vero si sint antiqua.

DE Calendariis monasteriorum an probent solutiones [1] annuarum pensitationum, quæ monasteriis plerisque debentur, aliquando dubitatum est. Et placuit probare non solum fauore piæ causæ, [2] sed etiam veneratione antiquitatis. [3] *Ita Senatus* in causa Patrum Franciscanorum ciuitatis Camberiensis, & fratrum Girod, 16. Mart. 1596.

1 Certum enim est omnem qui allegat solutionem probare illam debere, *l 1. C hoc tit.* cum solutio sit facti, *l. consil. 7. §. vlt. D. de curat furios.*

2 Quæ scilicet tam multa alia habet priuilegia. De quibus omnibus vide Tiraq. in eo tractatu; quem ex professo conscripsit *de priuil. pia caus.*

3 Dixi *Defin. 6. num. 4. 5.*

DEFINITIO LIX.

Iusiurandum purgatorium non excludit probationes, quæ postea in contrarium adferri possunt: Secus in iuramento decisorio vel suppletiuo.

QVoties vnum ex litigatoribus iudex admittit, ad aliquid probandum per proprium iusiurandum, quod purgatorium [1] magis sit, quam decisorium, aut suppletiuum, [2] obseruare semper debet, vt saluam relinquat aduersario contrarium probandi facultatem, his verbis: *Sauf à la partie de verifier le contraire, si bon luy semble. Ita Senatus* in causa heredum R. D. Petri de Lambert Episcopi Mauriannensis, & Syndicorum de Foncouuerte, Cal. April. 1596.

1 De quo accipi debet quod scriptum est *in l generaliter 12. C. de rebus cred. & iureiur. & in l. bona fides 3. eod. l. admonendi 31. D. de iureiur.*

2 Nam in decisorio & suppletiuo aliud est, vt scilicet ex quo præstitum fuit nulla in contrarium probatio aut quæstio admittatur, *l. 1. C. de rebus cred l. 5. §. dato. & l. nam postquam 9. & pass. D. de iureiur.* Nisi in casu *l vlt. C. eod.*

DEFINITIO LX.

Simulatio venditionis facta sub nomine pignoris quomodo probetur.

SImulatio contractus, vt venditio habeatur pro hypotheca, non probatur ex eo solo, quod venditor remanserit in possessione. [1] Sed tamen si emptor aut emptoris heres dixerit habere se eum contractum pro hypotheca, licet inter alias partes, poterit id sufficere, vt hypotheca potius contracta videatur. [2] Nec obstabit quod interuenerit clausula constituti. Nam & ex titulo hypothecæ transferri potest possessio. [3] Multo

minus oberit ea clausula si emptor corporalem possessionem ex ea adprehendere per decennium neglexerit.[4] Illud tamen sciendum est simulationis probationem esse in arbitrio & æstimatione iudicis pro locorum, temporum, & personarum varietate.[5] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Couz, & fratrum Perrier, 5. Decemb. 1596.

1 *L. 3. vbi not. C. plus valer. quod agit. quam quod simul. concip.* Quamuis retentio possessionis magnam suspicionem præbeat & coniecturam simulationis, *l sicut* 8. §. *supernacuum, D. quib. mod pign. vel hypoth. solu.*

2 Cum simulatio non possit probari nisi per coniecturas, quia consistit in animo, vt tractant DD. *in d. §. supernacuum, & in l. 1. C. plus valer. quod agit.*

3 Quomodo per contractum pignoris, *l. cum & fortis* 35. §. 1. *D. de pignor. act.* quamuis dici soleat in eo differre pignus ab hypotheca, quod pignoris possessio transferatur in creditorem, non hypothecæ, *l. si rem* 9. § *proprie, D. de pignor. act.* Vide tamen *l. 5. §. penult. D. de pignor.*

4 Cum per negligentiam decennalem amittatur possessio, *l si id quod* 25. *D de acquir. possess.* & ibi Bart.

5 Andr. Tiraq. late *in tract. de iur. retonsit. possess.*

DEFINITIO LXI.

Reperta scripturæ in archiuis monasterij probant in antiquis etiam contra tertios.

Libri acceptorum & expensorum reperti in archiuis monasterij faciunt fidem, etiam contra tertios in antiquis, non aliter.[1] *Ita Senatus* in causa Franciscanorum Camber. & Dom. Ducis du Mayne, & heredum D. Ioannis Perraton Aduocati generalis. *Sine die.*

1 Cranet. late *de antiq. tempor. part. 1.* Vide *Defin. 58. 3.*

DEFINITIO LXII.

Solutionis acceptæ confessio non probat semiplene, si sit facta absente parte, nisi pars alleget solutionem.

Confessio acceptæ solutionis facta absente parte non probat plene, ne quidem ad liberandum,[1] ideoque nec super ea deferri iusiurandum suppletorium potest,[2] nisi solutio ipsa allegetur, non nuda solutionis confessio.[3] *Ita Senatus* in causa N. Andreæ Mugnier magistri Computorum, & Ant. de Botis, 18. Decembr. 96.

1 Quia confessio non est modus soluendæ obligationis, sed tantum probandæ solutionis.

2 Quod scilicet non defertur nisi in supplementum semiplenæ probationis; Bart. & alij *ad l. admonendi, D. de iureiur. & ad l. in bona fidei 3. C. de reb. credit. & iureiur.*

3 Nam si solutio allegetur aliud est, vt dixi *Defin. 25. 3.*

DEFINITIO LXIII.

Verba enunciatiua apposita in contractu inito cum Principe, an & quando probent contra tertium?

Verba enunciatiua adposita in contractu gesto cum Principe probant, si verisimile sit quod enunciatur,[1] vtputa quod maritus ex mandato vxoris, de quo non aliter constat, transegerit de re vxoris.[2] Neque enim probabile est Principem contracturum fuisse cum eo, qui se mandatum habere diceret, nisi viuo mandato,[3] licet dici soleat mandatum nunquam præsumi.[4] Hoc vero maxime obtinet in antiquis.[5] *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde, contra D. de Carde, 12. Decemb. 1596.

1 Valet enim argumentum à verisimili, *l. vlt. in princ. D. quod met. causa.*

2 Nam & præsumitur habere maritus mandatum tacitum ad tractandas res vxoris, *l. maritus* 21. *C. de procurat.* maxime si habeat penes se instrumenta, *l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.* Requiritur tamen mandatum speciale ad transigendum, *l. mandato generali* 60. *D. de procurat.* Sed longe facilius est, vt etiam speciale mandatum habere præsumatur is, qui iam præsumitur habere generale.

3 Cum Princeps non præsumatur ignorare iura quæ habet in scrinio pectoris *l. omnium* 19. *C. de testam.*

4 Bald. & Salic. *in l. 1. C. de rebus alien. non alienand. & in l. 2. C. si ex falsi. instrum* maxime vero cum agitur de legitimanda persona, vt ait Affict. *Decis. 368.*

5 Fauore scilicet & veneratione antiquitatis, quæ supplet defectum probationis in iis omnibus, quæ propter antiquitatem probari non possunt. Affict. *decis. 13. decis. 251. in fin.* post Alex. *cons. 79. col. 3. & cons. 112. col. 2. vol. 1. & cons. 12. vol. 4. circa fin. ad l. 2. C. de rescind. vendit.* *. Vide omnino Ioseph Mascard. qui in toto hoc tractatu instar omnium est *conclus. 14. 622. & 1233.*

DEFINITIO LXIV.

Cum tractatur de probanda læsione non minus credendum est testibus deponentibus pro emptore, quam deponentibus pro venditore, si sint digniores, aut deponant verisimiliora.

Quod Baldo & cæteris fere omnibus interpretibus vulgo placuit,[1] quoties agitur de probanda læsione, propter quam in integrum restitutio postuletur, plus credi duobus testibus de læsione pro venditore affirmantibus, quam mille pro emptore negantibus, falsum est. Ita enim fieret, vt nulla aut parua admodum emptoribus superesset facultas excludendæ læsionis per contrarias probationes.[2] Inspiciendum igitur est vtra ex parte plures testes sint, aut digniores, aut qui verisimiliora testificentur.[3] Sane cæteris paribus magis credendum erit paucioribus affirmantibus, quam pluribus negantibus.[4] *Ita Senatus* in causa N. Amedei Roget, & Joannis Dominici De la Tour, 22. Mart. 1597.

1 Bald. *ad l. actor* 23. *Cod. hoc tit. col. 3. & in cap. licet causam, col. penult. circa fin. Extr. eod. Not. in cap. bona. De Elect.* Felin. *in cap. in nostra, col. 1. Extr. de testib.* Affict. *decis. 324. num. 9. & decis. 400 num. 9.*

2 Cum non possit testes deponere pro emptore quin negent, tanti rem esse quanti à venditore æstimatur. Sed tamen habet hæc negatio inclusam affirmatiuam, scilic. quod res tanti fuerit, quo casu quando testes qui deponunt negatiue, deponunt simul de affirmatiua, bene probant. Idem Bald. *in cap. si quis per triginta, col. 2 si de feud fuer. contr.* Abb. *in cap. cum Ecclesia Suerina. de caus. poss. & propr. col. 6.*

3 *Iuxta l. 3 D. de testib.* Affict. *decis. 363 nu. 16.*

4 *Vulg. l. diem proferre, §. si plures vers. inde quæritur. vbi gloss D. de recept qui arbit. recept.* Vide Ant. Gabricl. *lib. 1. commun. opin concl. 4 de testib.*

DEFINITIO LXV.

Qui allegat solutionem pure & sine conditione ac protestatione videtur fateri debitum.

Ad solutionem debiti conuentus negabat se debere nisi certis legibus & conditionibus, quibus tanquam falso allegatis obtemperare nolebat creditor, qui tamen aliam nullam debiti sui probationem præter aduersarij confessionem proferebat, cum postea constitisset partem debiti ab eodem debitore, siue iam pendente, siue nõdum mota lite, sine vlla protestatione solutam fuisse, ac perstaret ille in offerendo quicquid ab eo debitum esse appareret.[1] Visum est non alia debiti probatione onerandum creditorem.[2] Quia licet verum sit, neque confessionem in causa ciuili factam scindi posse,[3] neque rursus posse quem agere ex contractu vltro citroque obligatorio, quem prius ille ex parte sua non impleuerit,[4] subsecuta tamen solutio agniti debiti probabat, vel non fuisse in contractu adhibitas eas conuentiones, quarum implementum

plementum ab *ipso* quoque debitore negligeretur, vel ab eo iure, quod sibi debitor per eas quæreret, vltro recedere ipsum ex postfacto velle.[6] Placuit itaque, nullis interuenientibus aliis probationibus condemnandum philonimus debitorem,[7] nec ad hoc tantum, vt oblatam residuæ quantitatis solutionem præstaret, sed ad id etiam, vt omnes litis expensas sustineret, perinde ac si nihil obtulisset:[8] nihil enim est tam, à quo certa res, aut quantitas petitur, si generaliter duntaxat offerat quicquid debet, non expressa certa re vel quantitate, aut saltem captiosa oblatio est, ex qua neque condemnatio, neque exactio præsens sequi possit,[9] & quæ litis materiam illam semper comitem habeat, quod disceptari adhuc necesse est, quid & quantum debeatur.[10] Sed & damnorum eorum condemnatio eidem debitori irrogata est, ex natura scilicet obligationis, cui necessitas præstandæ indemnitatis causam & originem præbuisse proponebatur.[11] *Sine die.*

1 Quorum neutrum fieri debuerat ab eo, qui sciret, se nihil debere. Nemo enim suum iactare præsumitur, *vulg. l. cum de indebito, 25. D de probat.*

2 Cum nulla sit melior probatio, quàm quæ fit per partis confessionem siue expressam siue tacitam, *vulg. l. generaliter, 13. C. de non numer pecun.*

3 Bar. *in l. Aurelius 28 §. idem quæsiit, D de liber. legat l. cum quæritur, 16. ff de admin. tut l. sitta, 29. §. 1. de oper. liber. l. nam absurdum, 7. de bon. libert.*

4 *Vulgata lege Iulian. 13. §. efferri, D. de act. empt.*

5 Credibile enim est, quod debitor non solueret, nisi post impletas prius omnes leges & conditiones, sine quibus non fuerat ille contracturus, *arg l cum te 6. & l. vlt. C. de pact int. empt. & vendit.* Siquidem debitum petere non potest, qui quod debet facere differt. Affict. *decis 220 nu. 4. in fin.*

6 *Arg d. l cum de indebito, 25. D hoc tit.*

7 Tanquam probato agnitoq. debito per solutionem partis, Boer *dec. 133 nu. 3.* post Anch *in cap. olim, num. 6.* per illum text. *extr. de cen, lib.* vide Dyn. *ad c. nullus pluribus de reg iur. in 6. col 3 & in c. exceptionem eod per text. in l. siquidem, Cod. de except. Not in l non vtique, D. eod.*

8 Cum teneatur ad expensas litis debitor, qui moram facit in soluendo, *l qui solidum 78 in princip & §. 1. de legat. 2.*

9 Cum debeat condemnatio esse certa, *l. 2. & tot. tit. C. de sentent. quæ sine cert. quant. profer.* vide *l. si rem 9. §. vltim. D. de pign act.*

10 Ea demum enim oblatio admittenda est, quæ litis materiam minuit, *l. quidam, 21. D de reb. cred.*

11 Puta ex causa mandati aut negotiorum gestorum.

DEFINITIO LXVI.

Duæ probationes semiplenæ iungendæ sunt, vt faciant plenam.

CONfessio quidem extra iudicium & parte absente facta non probat nisi semiplene.[1] Sed tamen si adsit testis, qui de ipsa negotij veritate testificetur, quamuis dici soleat, vocem vnius vocem esse nullius,[2] benignius est, fauore probationum iungi vtramque semiplenam probationem, vt ex duabus semiplenis fiat vna plena, de cuius fide dubitari nullo modo possit.[3] *Sine die.*

1 *L certum, C. si quis absente, ff. de confess.* Bald. & Salic. *in l. in bona fidei C de rebus cred* not. Bart. & alij, *ad l admonendi. D. de iureiur. c. fin. de succes. ab intest. l. capite, D. ad l. Iuliam de adult. & in l quæro. D. de adil. edict.*

2 *L. iurisiurandi. C. de test.*

3 Bald *in l vnic. in princ C. de confess & in Auth. rogati, C. de test.* Salic. *in d. l in bona fide* Alex. *cons. 143. vol. 2.*

DEFINITIO LXVII.

Principi non creditur de facto alieno in alterius necem.

NOn creditur Principi narranti rebellem eum fuisse, de cuius rebellione aliunde non apparet,[1] quamuis alioqui soleant verba Principis enunciatiua fidem facere etiam inter alias partes,[2] ne scilicet in potestate sit Principis ex aliorum plerumque perfidorum & calumniantium fide ita referentis bona existimationem, vitam denique ei empetè, qui veritate facti diligentius indagata rebellis probari non possit.[3] *Sine die.*

1 Affict. *decis. 14. nu 6.* post Andr *in c. 1 in fin de contr. feud. apud par. termin* intelligi nisi contra producentem. Affict. *ibid 2.*

2 Scilicet in antiquis, & cum agitur de facto alieno, Crau. *de antiq. temp part 1. nu. 15 & seq. 5. ex cap si iuniores Pontifex de sent. excommun.* [*] Nam & generale est vt in antiquis credatur referenti, etiamsi non constet de relato. Crauet. *ibid. not. ad Authent. si quis in aliquo, C de iudic.*

3 Ne alioqui iniuriarem occasio inde nascatur, vnde iura nascuntur, *vulg l. meminerint, C vnde vi.* Nam rebellis amittit omnia bona sua, & priuilegia ipso iure, Bald. *in tit. de pac.* Constant. *in vers. nos Romanorum,* in verb. *priuilegio.* Affict. *dict. decis. 14. num. 6.*

DEFINITIO LXVIII.

An possit reus pro sua innocentia probanda impetrare publicationem monitorij cum clausula, nemine dempto?

DIuum equidem est cuiquam permitti, vt de aduersarij sui domo suas extrahat probationes,[1] præsertim si causa sit criminalis.[2] Sed tamen si quis de falso criminaliter postulatus non alias veritatis & innocentiæ suæ probationes habeat, quàm quas ex accusatoris ore possit elicere, non modo æquum, sed etiam necessarium est, vt monitorij impetratio & publicatio permittatur, etiam cum clausula, *nemine dempto.*[3] Nec enim vitium est, adeo malitijs indulgendum esse,[4] vt innocentiam inopia probationum opprimi patiamur,[5] si per contumaciam accusatoris moneri nolentis appareat, non obscurè calumniosam fuisse accusationem.[6] *Ita tractatum est. Sine die.*

1 *L. minus graue, 7. C. de testibus, l. vlt. C. de probat.*

2 *L. qui accusare, 4. C. de edend.*

3 Quomodo etiam in aliquibus casibus talis publicatio permittitur cum eadem clausula, nemine dempto, de quo vide Ægid. Magistr. *in decis. Pariss 1it. de appellat tanq. ab abus.*

4 *L. in fundo, 38 D. de hered instit.* Nam & ex ratione iuris debet iurare de calumnia, quisquis vult alium accusare.

5 Melius enim est nocentem absolui, quàm innocentem damnari, *l. absentem, 5. ff. de pæn.*

6 Quæ res facit, vt accusato in aliis multis faueatur ad innocentiam probandam, vt alibi scripsimus, *ex l. Arrianus 41. ff. de oblig. & action. l fauorabiliores, de reg. iur.*

DEFINITIO LXIX.

De probatione identitatis & dominij.

PRæsumitur quidem identitas in personis ex identitate nominis, nisi diuersitas probetur. Sed in rebus contra præsumitur pluralitas, si non probetur identitas,[1] quam tamen ex coniecturis probari sufficiet, etiamsi diuersitas in nomine confinium interueniat,[2] quæ magnam diuersitatis præsumptionem inducit.[3] Nam & probari veritas & identitas confinium variis modis potest, puta per possessionem & per signa, si qua adsint, quæ rem significatam, cuius sit, ostendant.[4] Cum & dominium ipsum rei, quod difficilioris probationis est, per significatum, vt aiunt, probetur.[5] Commodius tamen & tutius est, vt res oculis subiiciatur, interueniente iudice cum testibus ad certiorem habendam veritatis probationem.[6] Quod si rei facies ita sit immutata, vt quamuis certum sit rem, de qua agitur, in eo loco esse, discerni tamen nullo modo possit, siquidem facto possessoris, qui

fortassis in eo territorio quantumuis bona fide ædificauerit, obscuritas illa & incertitudo superuenerit, non debet ea res nocere petitori dominium rei suæ vindicanti.[7] Nam etsi non potest fieri restitutio rei, quæ non apparet,[8] nihil tamen vetat condemnationem fieri ad æstimationem, cùm res ipsa præstari non potest,[9] vt quod formaliter fieri non potest, fiat saltem arbitrio boni viri.[10] Dominium sane probatum esse necesse est, aut concludenter, aut saltem præsumptiuè,[11] puta per famam in antiquis,[12] aut per confessionem partis.[13] Alioqui solus titulus emptionis, aut alterius acquisitionis, iuncta possessione non sufficit ad probandum dominium possessoris, nisi probetur etiam ius & dominium auctoris.[14] In dubia plane causa pro possessore contra petitorem pronunciandum est,[15] nisi Ecclesia sit, quæ agere proponatur.[16] *Sic dic.*

1 Alex. *cons.*134. *col.*2. *vol.*2.

2 Aflict. *decis.*23. *num.*3. post Alex. *cons.*69. *in princip. d. volum.*2. [Obserua autem non probari concludenter identitatem fundi per duos confines si non sint transcersaliter angulares, contra Socin. *cons.*89. *vol.*1. *Ita Senatus* in causa D. de la Barre 7. Aug. 1612. De probandis autem communibus vide Guidon. Pap. quæst. 197. Adde *l. forma D de cens Bar: in l. demonstratio de con. & demon.* Sane si nulla sit probatio aut præsumptio in contrarium sufficiet identitatem probari per duos confines quoscunque. Et ita intelligi ac restringi debet sententia Socini *d. cons.* 89. *num.*1 *ex d. l. forma* 5. ibi *& quos vicinos duos proximos habeat.* Sed & ex tota lectura communium sic vndequaque similes sint placet probari sufficienter identitatem fundi. Nisi allegetur pluralitas fundorum similes vndequaque confines habentium. Ita vt nullos in eam rem testes audiri oporteat, cùm quotidiana rerum experientia compertum sit vix vnquam ac ne vix quidem nisi per euidentem calumniam negari saltem in huiusmodi casibus identitatem. *Sic Senatus* ex tempore 11. Calend. Aug. 1612.

3 Aflict. *ibid. num* 3.

4 Bald. *cons* 352. incip. *verba, vol.*2. *& in Auth. dos data, C. de donat. ant. nupt.*

5 *L. quod si neque,* 13 *in fin. D. de peric. & commod. rei vend.* Archid. *in c. si iudex, de sent. excommun in* 6. Aflict. *d. decis.*23. *nu.*4. *ex l. stigmata, C. de fabric. lib.*11.

6 *Arg l. si irruptione* 8. §. *vlt. D. fin. regund.*

7 Aflict. *vbi* 5. *num.*5. post Alber. de Ros. *in l. si in rem, D. de rei vindicat.*

8 *L. officium* 9. *l. qui restituere,* 69. *D de rei vind.*

9 *L. ait lex,* 21. *D ad l. Aquil Not. ad l. vinum,* 22. *D. de rebus credit. l. penul & vlt. D. de condict. triti.*

10 Bald. *ad l. in testamento quidam, D. de condict. & demonstr.* Speculat. *in tit. de oblig. & solut.* §. *sequitur videre, vers. ad huius.*

11 Distinguendo scilicet, an de dominio quæratur principaliter an incidenter, vt priore casu debeat probari concludenter, posteriore vero præsumptiue, *Not. in l cum res, C. hoc tit.*

12 Ang *in l aliqui naturæ,* 19. *§. cum me absente, D de negot. gest.* Aflict. *d. decis.*24 *nu.*5. vbi addit, hoc ita procedere, si fama sit plane probata, ex Salic. *in d. l. cum res,* & Alex. *cons.*88. *col.* 2. *& cons.*201. *in princ. vol* 2.

13 Aflict. *ibid num.*5.

14 Idem Aflict. *d decis.*40. *num* 3. *& nu.*1. post Bart. *ad l. rem alienam, de pign. act.* Adde eundem Bart. *in l cum res, C. si alien. res pign. dat sit.* Sed neque sufficit recognitio *l. censualis* 7. *C. de donat.* Cravet. *consil* 157. *num.*7.

15 *L. vlt. C de rei vind l. vlt. D. de acquir poss.*

16 Alex. *cons.*36. *vol.*3. *& cons.*92. *in fin. vol.*4.

[DEFINITIO LXX.

CVm duæ proferuntur apochæ paris quãtitatis,[1] Sed quę diuersitatem habeant aliquam siue personarum quibus aut à quib. solutio facta dicitur, siue loci, aut temporis,[2] Ad onus pertinet creditoris solutionem vrgentis, nec nisi vnius eiusdemque summæ solutæ confessionem admittentis, vt ita esse, ac vnam eandemque quantitatem vtraque apocha contineri probet,[3] cùm diuersitas circumstantiarum inducat facilè præsumptionem diuersitatis summarum, nulla in contrarium allata probatione.[4] Sed hoc ita si non adsint indicia quæ suadeant vt prior apocha spe tantùm futuræ numerationis facta esse existimetur. Nec enim pro soluta potest haberi ea quantitas de qua actum est vt postea solueretur.[5] *Ita Senatus* contra N. Claudium de Reydet D. de Maningod pro N. Jano Pensabin, 11. Cal. Junij 1613.

1 Nam vbi dispar quantitas est inducitur necessaria probatio & illatio diuersitatis: solaque illa superest quæstio, An in ea quæ maioris summæ est altera contineatur vt *in l.* 47. *de leg.* 2. *l.* 1. §. *si stipulanti de verbor. obligat.*

2 Quod alio loco & alio tempore factæ sint.

3 Tum quia generale est vt is probare debeat qui dicit non qui negat *l.* 2. *D. hoc tit.* tùm quod proniores esse debeamus ad liberationem *l Arrianus* 41. *D. de oblig & act.*

4 Est enim ista præsumptio iuris non etiam de iure vt nostri loquuntur, idcoque admittit probationem in contrarium *l.* 29. §. 1. *D. hoc tit.*

5 *L.* 7. *& sqq tit. C. de non numer pecun.* & *C. de dot. caut. non numer.* Vide Alex. *cons.* 4. *vol.* 1. & Aflict. *decis.* 198.

DEFINITIO LXXI.

De comparatione literarum.

ETsi non desunt qui putẽt probationem per comparationem literarum concludenter fieri nullam posse, sed requiri omnimodo testes qui dicant scribere se vidisse, quod tam multi sint quotidie qui alienas scripturas sic imitentur vt non possit non valde periculosa esse hæc probatio.[1] Hoc tamen iure vtimur, vt hæc quoque probationis species admittenda sit[2] sed per eos demum testes qui scribentis manum adprimè nouerint.[3] Idque in causis ciuilibus duntaxat.[4] Sed in criminalibus in quibus periculum maius versatur aut capitis aut existimationis non item,[5] Adeo vt ne quidem indicium ad torturam ex ea literarum comparatione sumi possit. Nisi proponas talem esse reum quem mala fama suspectum alioqui faciat. Quo casu minus verendum est ne ex eiusmodi literarum comparatione lædatur.[6] *Ita tractatum est* in causa Joannis Lege, Idib. Sept. 1613.

1 Et ita vt audio seruat Rota Curiæ Romanæ.

2 *Ex l. comparationes* 20. *C. de fid. instr.*

3 Et qui dicant se vidisse aliquando illum scribere.

4 Rip. *ad l. admonendi col.*20. *D de iureiur.* quem refert & sequitur Cravet. *De antiq. temp part.*1. *cap.*6. *num* 73.

5 Dec. *col.*625. à Cravet. ibid. relatus & probatus.

6 Sic Cravet. *ibid.* restringens ad hunc casum quod generaliùs scripserat Purpur. *in d. l. admonendi, col.*20. Iunge Aflict. *Decis.*181.

DEFINITIO LXXII.

Quibus modis probari possint confines parochiarum & iurisdictionum.

SOlent confines parochiarum & iurisdictionum probari per antiqua instrumenta,[1] Item per famam,[2] eaque fama ex antiquis etiam instrumentis.[3] Rursum per lapides fixos immobiles & antiquos scriptos,[4] vt etiam per montes & alia quæ vocant signa multùm apparentia.[5] Et ex communi opinione ac præsumptione,[6] Adeoque per testes etiam singulares,[7] Sed multo certiùs per immemorialem possessionem,[8] & per visum, quoties oculis subiici res potest.[9] Nam & cùm plures termini eiusdem denominationis reperiuntur: Satis tamen dicitur constare de corpore & identitate si constet de possessione.[10] Denique probantur confines in antiquis etiam per coniecturas & leuiores probationes. Possuntque iungi duæ species probationum vt fieri solet in rebus quæ sunt difficilioris probationis.[11] Planè cùm talis res est quæ per se certa sit, sufficit demonstrare locum vbi res sita est, vel vnum confinem.[12] *Ita tractatum est* in causa

in causa Syndicorum & Communitatum de Tignes & de sainct Foy, Prid. Cal. Maij 1614.

1 Nunquam enim permittendum est quantum fieri potest vt termini parochiarum confundantur, *can quicunque & can. licet 16. quæst. 3.* vt neque iurisdictionem, *l. cùm vnus 12. §. pen. D. de reb. author. iudic. possid.*

2 Salic. & Castr. *ad l. cùm aliquis C. de iur. delib.* Cravet. *cons. 54. num. 10.* Papiens. *in form. libell. in act. real. §. cui cohæret num 30.* Guid. Pap. *quæst. 193.* Hier. de Monte Brixiensis *in Tract. de statib. regund cap. 66. nu. 6.*

3 Bald. *cons. 86. vol. 1* Brixiens. *d. cap. 66. num 10.*

4 Glos. *in l. fin. C. hoc tit. & in l. atquin 19. §. cùm me absente de negot. gest.* Dec. *in cap. cum causam nu. 2. Extr. hoc tit.*

5 Brixiens. *cap. 16 num 6.* Paris de Puteo *in cap. 1. num. 1. de visib. feudor. l. 1 §. qui in rationibus, D. ad leg. Cornel. de falsi. & in l. qui tabulas 27. in prine. de furt.*

6 Bald. *cons. 152 incip. verba vol. 2.* Papiens. *in d. §. cui cohæret.* Glos. *in d. cap. cùm causam.*

7 Dec. *in d. d. cap. cùm causam. Extr. hoc tit.*

8 Lanfr. *in cap. quoniam contra in verb. testimonium, Extr. hoc tit.* Brixiens. *cap. 52 num. 1. & 2.*

9 Alex. *cons. 166 num. 2. & cons. 267. num. 2. vol. 2.* Socin. *cons. 187. num 11. vol. 2.*

10 Ex *l. si ruptis 8 in fin. reg.* Corn. *cons. 337. nu 43. vol. 1.* Matth. de Afflict. *decis. 23. num. 6.*

11 Paris. *cons. 104 num 25 vol. 1.* Alex. *cons. 79. in pr. vol 2.*

12 *d. cap cum causam, vers. & quæcunque adminicula, Extr. hoc tit.* Cravet *cons. 158. num. 2. vol. 1.* Paris. *d. cons. 104. num 42. volum 1.*

13 *L forma 5. D de censib.* Dec. *in l. testamentum num 3 C. de inst. & substit.* Iunge *Defin. 69. §.]*

TIT. XV.

DE TESTIB.

DEFINITIO I.

Vxor pro viro testis esse non potest, contra virum potest, sed non cogitur, nec soror contra fratrem.

VXOR pro viro in causa criminali testimonium dicere non potest,[1] contra virum quin possit,[2] nulla lege prohibitum est,[3] scilicet si velit:[4] nam inuita vt cogatur, nimis durum est.[5] Quin & cum abiente per contumaciam marito mulier quædam aduersus eos, qui marito furtum facienti adfuerant, sic testimonium dixisset, vt maritum quoque furtum fecisse fateretur, in eaque testatione sæpius apud iudicem obiectis etiam reis constanter perstitisset; Postea autem reuerso viro, & in carceres detruso, idipsum denegasset, non putauit *Senatus*, aliorum testium exemplo torquendam eam in caput mariti, vt diceret, vtri testationi stare mallet:[6] At neque ex prioribus vxoris testationibus, licet iuratis, quæstionem de marito haberi debere visum est, tametsi indiciis plerisque vigeretur,[7] quod & in eius domo repertum furtum fuisset,[8] & pœnæ metu aufugisset,[9] nec prius remeasset, quam socios criminis absolutos cognouisset.[10] Nimirum ne soli marito noceret vxoris testatio, quæ cæteris delicti correis non nocuisset.[11] Idemque in sororis, quod in vxoris persona, obseruandum esse placuit.[12] *Ita Senatus* 8. April. 1558.

1 Est enim domesticum testimonium, & ideo prohibitum, *l. 3. Cod. hoc tit.* vbi Bald. propter individuam illam, quæ inter coniuges est vitæ totiusque diuini & humani iuris societatem, *l. 1. D de rit. nupt.* Masuer. ad Ferrar. *in form. iuram test.* in verb. *domestici.*

2 Inquit Grammat. *cons. 14.* Omnes autem, qui non sunt prohibiti esse testes, videntur permissi, quia est hoc ex genere prohibitorum, non permissorum, vt argumentatur Paulus *in l. mutuis, 43. §. 1. D de procur.*

3 Nam in solis parentibus & liberis constitutum est, vt non possint inuicem aduersus se testes esse, nec si velint, *l. parentes, 6. C. hoc tit.* Vide Guid. Pap *qu. 45 in fin.*

4 Thom. Grammat. *d. cons. 14.*

5 In cæteris enim testibus ita obseruatur, vt si varient in suis depositionibus, non aliter fidem faciant, quàm si iurent dictum suum in torturæ, inquit Iul. Clar. *lib. 5. sent. § fin. qu. 25. num. 3. & quæst. 53 num. 15. vers. quartus est casus*; post Bol. *in tit. de tortur. 2ell. num 3.*

6 Quamuis ex plerisque indiciis vrgentibus possit ad torturam perueniri. Imo ex vno solo, vt concludit Iul. Clar. *dict. §. fin. quæst. 64. num. 14.* Iunctis iis, quæ idem tradit *d. § fin. quæst. 21. per tot.*

7 *§. conceptum, Instit. de oblig. quæ ex delict. nascun. l. 1, § hoc autem, D. de fugit.*

8 Fuga enim magnum indicium est ad torturam, vt ex iis constat, quæ tradit Iul. Clar. *d. quæst. 21. num. 18. & seqq.* Nimirum si fuga præcesserit inquisitionem, *vt ibid. ait, nu. 23.*

9 Nam si ante sententiam rediisset, ac sponte comparuisset, vtique indicium, quod ex fuga oriebatur, purgatum esset, Clar. *vbi supr. num. 24.*

10 Simile quiddam est *in l. filium 20. vers. ut testamentum, D. de bonor. possess. contr. tabul.*

11 Eadem enim fere saltem hac parte vtriusque ratio est.

DEFINITIO II.

Etiam post didicita testificata possunt audiri testes iam auditi, ad declarationem tantum & explicationem eorum, quæ obscurius testati sunt.

IN vindicationis iudicio, cum hinc indè proposita essent omnia, quæ ad facti quæstionem pertinere videbantur, vtrimque etiam auditi testes, actor verò post apertas didicitasque testationes eorum non tam fidem, quàm sententiam dubiam redderet, propterea quod in instrumento à se producto dominij probandi gratia,[1] super quo testes interrogati fuerant, mendum subesse diceret, erratumque in vno ex confinibus,[2] Judex inferior per interlocutionem iusserat, petente quidem actore, sed animi tantùm sui, vt loquuntur, informandi causa,[3] vt actoris sumptibus[4] vtrimque auditi testes iterum audirentur. Ab ea interlocutione reus appellauerat, propterea quod post didicitas testationes prohibita sit testium interrogatio, metu scilicet corruptionis,[5] qui in proposita specie tanto maior suberat, quod non ex mero nobilique iudicis officio, vt fieri debuerat,[6] sed actore ipso requirente, ea testium repetitio decreta esset.[7] *Senatus* censuit bene iudicatum, quoniam in ea re nihil fieret, quod alterutrius litigatorum ius posset lædere:[8] cum non tam emendandæ, quàm explicandæ prioris testationis facultas testibus singulis permissa videretur:[9] Judex vero id tantum egisset, vt ad capessendam veritatem seipsum melius compararet: Quod vtique facere bonus iudex semper & potest & debet,[10] adeo vt nec vnquam licita sit ab eiusmodi interlocutione prouocatio:[11] Proinde corruptionis testium metus nullus suberat.[12] Quare nec ad rem pertinebat, quod dici solet, eam testationum repetitionem, si quando facienda sit, solo iudicis officio non item alterutra parte requirente fieri debere, nisi vtraque consentiat.[13] Id enim tum obtinet, cum corruptionis metus iustus subest:[14] Causa vero aliqua est, propter quam æquum sit, vt iterum testes audiantur. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 7. Calend. Jul. 1588.

1 Quia dominium in vindicationis iudicio probandum necessario est, *l in rem 23. & pass. D de rei vind. §. commodum, Instit. de interdict.* quod vix est, vt fieri possit sine alicuius tituli productione, *l. nunquam nudâ, 31. D. de acquir. rer. dom. l. nullo, 24. C. de rei vindic.*

2 Nam sine demonstratione & probatione confinium non potest demonstrari corpus fundi, nec eius identitas probari, *l si irruptione, 8. l in finalibus 11. & seq. D. de fin. regund.* Bart. *in l. demonstratio de cond. & dem.*

3 Multa enim potest facere iudex animi sui informandi

gratia, si ex actis litis bene informari non possit, *vt d.l. si irruptione, in fin.*

4 Tanquam id petentis & cuius maxime intererat.

5 *Cap. intimauit, & c fraternitatis, extr. de testib.* Clem. *testibus vltimo ead*

6 Nam quod iudex motu proprio, & ex nobili suo officio facit, minus suspectum est, cum id faciat ignorantib. quodammodo litigatoribus, *c. per tuas, vers. nisi forte,* & ibi Innocent. *extr. de testib.* Bald. *in l. si quis. 5. nec iterum, D. de eden.* [Cæterum est etiam aliud genus testium qui mero & nobili officio iudicis audiuntur nec ab vlla parte producti fuerunt nec possunt à litigatoribus reprobari, eb idque nec eorum nomina litigatoribus quamuis id postulantibus edi debent, sed omnimodo testimoniis eorum stari oportet, quia nec solent iudices ad hoc remedium decurrere, nisi cùm probationes à partibus productæ sunt, aut dubias habent aut suspectas. *Ita Senatus* in causa Mariæ & Bartholomæi Poncet, 6. Id. Decemb. 1612. & Iampridem in causa D. de Maningod & D. de Marest. *Sine die.* Alia ratio est eorem testium qui nobili officio iudicis audiuntur postquam requirente parte iam auditi fuerunt, de quibus loquitur hæc Defin. *& cap. per tuas.* Hi enim reprobari possunt nec de ipsorum nominibus edendis quæri potest cùm iam edita semel fuerint.]

7 Quod videbatur contra not. per Bald. *in l fin. versic. revoco in dubium, C hoc tit & in cap. constitutus, extr. eod tit.* Ioan. Papon. *in syntagm. Arest. libr. 9. tit. 1. Des preuues par tesmoings, &c.* §. 5.

8 Cum tamen quisquis appellat debeat probare se læsum, *l. 1. de appellat. l praefecti, 17. D. de minor.* Quod enim vni prodest, & alij non nocet, facile conceditur, *l. in creditore, 38. in fin. D. de euict.*

9 Aliud si quidem est declarare, aliud vero aliud de nouo dicere, *l. heredes palam, 21 §. 1. vers nihil enim nunc dat, D qui testamentum facer. poss.* Tiraquell. *in l si vnquam, num. 20. C. de reuoc. donat.* quem refert & sequitur Tessaur. *decision. Pedem. 39. num. 2.*

10 L *curens magistratus, 21. D. hoc tit. l. cum propria, 5. Cod si quis alter. vel sib. l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agitur.*

11 Propter periculum, quod subest, damni irreparabilis, si per mortem testium pendente appellatione probationes intercidant, *l. in lege Aquilia, 40. D. ad leg. Aquil.* Iunct. *l vlt. D. de appell. recip. vel no.* [Multo minus censebitur exclusa probatio quæ fiat per ocularem inspectionem & euidentiam rei, *arg. l si irruptione 7 fin. reg.*]

12 Multo certe minor, quàm si iidem testes repetendi fuissent ob nullitatem prioris examinis, quo tamen casu certum est, quod iterum possent audiri. Tessaur. *decis.* 18. post multos ibi citatos.

13 Per ea, quæ diximus *nu.* 7. post Ioan. Papon. *lib. 9. syntag. tit. 1. §. 5.* Guid. Pap. *qu. 72.* Manuer. ad Ferrar. *in form. iur. test* in verb. *citati, in fin.*

14 Quæ tota ratio est, *d. c. fraternitatis* [Obserua tamen posse officio iudicis audiri testes etiam nominatos à parte dummodo absente. Crauet. *cons.* 17. post Bald. *in l. ampliorem, C. de appellat.* Sed non debet iudex mandare parti vt eos nominet. Crauet. *ibid.* nec pars requirere vt audiantur.]

DEFINITIO III.

Testes per turbam examinari possunt in causis ciuilibus, sed non in criminalibus, nisi ad probandam famam.

PLures testes in globo, & vt pragmatici loquuntur, per turbam auditi, vnius tantum testis loco habentur,[1] sed multo dignioris fidei, si ex omnib. nullus sit, cuius testimonium probabili aliqua obiectione labefactetur. Quæ res facit ex contrario, vt si vel vnius aut alterius fides suspecta sit, cæterorum quoque omnium, licet integræ sint existimationis, fidei derogetur,[2] sed non tamen vsque adeo, vt pro nullis omnino habeantur.[3] Cæterum in ciuilibus duntaxat causis huiusmodi ratio audiendorum testium recepta est,[4] in criminalibus non item, quia nec necesse est, cum delicti probatio certo testium numero nullo cõcludatur.[5] Præter id, quod neque ciuile aut humanum esset, tot obiectis simul testibus reum obrui, cui potius, quantum æquitas patitur, faueri & subueniri oporteat.[6] Si tamen de mala rei fama probanda agatur, nihil prohibet, quo minus multi in eam rem testes conglobati audiantur.[7] Neque tamen eo minus exhiberi reo singuli debebunt, vel ob hoc ipsum, vt si quid aduersus eos obiicere reus volet, aut mentientes fortasse præsentia sua terrere, & ad palinodiam compellere, commodius id præstare possit.[8] *Ita Senatus* in causa Henrici Saraceni, 13. Cal Iul. 1592.

1 Ioan. Papon. *lib. 9. syntagm. tit. 1. §. 20.* Vide Cynum *in l. 2. C. qua sit long consuet.*

2 Cum omnes vnius tantum loco habeantur.

3 Aliud enim est, diminui aliquid de fide testis, aliud vero testis dictum reprobari, *l. 3. D. hoc tit.* vide *not. in pract* Papiens. *in form. oppos. contr. test.* in verb. *in facto eorum proprio, num. 7.*

4 Et quidem ex consuetudine magis quàm ex iure. Nullus enim textus est iuris aut ciuilis, aut canonici, qui de testibus per turbam examinandis loquatur, quod & Papon. supradicto loco obseruauit, vbi addit, hoc genus probationis ob eam causam minus probari à suprema Curia Parisiensi.

5 Quia publice interest, delicta probari & puniri, *l ita vulneratus 51. in fin. D. ad leg Aquil. l. si à reo 70. §. vlt. D. de fideiuss. l Stichum 95. in princ. de solut.* In ciuilibus causis aliud est, quia refrænari debet numerus testium, vt not. *in c significauit, & seq. extr. de testibus.* Ferrar. *in forma oppos. contr. test* in verb. *sunique publicatis iam testibus, num* 14.

6 Sunt enim fauorabiliores rei, *l fauorabiliores 125. de regul. iur.* maxime in criminalibus, *l absentem 5. D. de pœn.*

7 Tum enim maxime necessarius est vsus turbæ, cum aliquid de totius populi opinione probandum est, vt ait Paponius loco supra citato.

8 Nihil enim denegandum est reo, quod prosit ad innocentiam eius probandam, cum melius sit, absentem absolui, quàm innocentem damnari, *d. l. absentem 5. de pœn.*

DEFINITIO IV.

Casus, in quo posterior depositio praualet priori etiam iurata.

SI variæ sint de eadem re vnius hominis testationes merito receptum est, vt primæ stari debeat, si fuit iurata.[2] Maxime vero cum secunda facta est post publicata, vt pragmatici loquuntur, & didicita testificata,[4] nempe propter metum subornationis & corruptionis.[5] Excipienda tamen est ea testatio, quam monitoriarum literarum potestas etiam à iurante extorserit. Nam si, vt fieri solet, is ipse testis postmodum, iubente iudice, qui de facto cognoscit, iterum interrogetur, nec primæ testationi secunda conueniat, posterior vincet fide priorem, quod prior ad fines reuelationis tantum[4] facta esset potius, quam ad probandum,[5] scilicet non vocata parte, nulloque iudicis mandato præcedente.[6] Nam quod dicimus, potiorem esse priorem, tum verum est, cum cætera sunt paria.[7] *Ita Senatus* 16. Cal. Decemb. 1588.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 53. n. 15.* post Didac. Couarr. *lib. 2. var. resol c. 13 num. 8.* Bart. *in l si postulauerit, §. penult. de adult. post gloss. in Auth. de testib. §. illud tamen.*

2 Guid. Pap. *quæst. 546.*

3 *Cap. fraternitatis, extr. hoc tit.*

4 Sic enim exprimi solet, quoties monitorij publicandi permissio impetratur, præsertim cum lis pendet coram iudice laico, ne videantur recipi & admitti testes ex auctoritate iudicis ecclesiastici, ex cuius iurisdictione monitorij impetratio proficiscitur.

5 Et ideo nihil probant huiusmodi reuelationes, ne actus operetur vltra intentionem agentis, *l. non omnis 19. D. de rebus credit.* Vide tamen *Defin. 54.* j.

6 Quæ tamen omnia debent interuenire, vt dictum testis probet. Ferrar. *in form. iuram. test.* in verb. *citati & requisiti,* vbi tamen Masuer. *in addit. Auth sed etsi quis, C. hoc tit.*

7 Vide Boer. *quæst. 108.* & Bart. *in l. eos qui, D. de falsis.* Guid. Pap. *quæst. 72.*

DEFINITIO V.

Varij casus, in quibus testes audiri possunt etiam post didicita testificata.

IAm interrogati testes interdum etiam post didicita testificata iterum interrogari possunt etiam requirente

requirente eo, cuius interest. [1] Quid enim, si priores testationes nullius sint momenti ob non seruata solemnia, quæ seruari debuerunt, si præsertim interrogatoris non producentis culpa id acciderit? [2] Quidni liceat petere in integrum restitutionem, [3] vt iidem testes rursum audiantur? [4] Quanquam, si quid in eo peccatum est, de illo cognosci solet, vt corrigatur, priusquam testationum secreta inspiciantur. [5] Quid item, si non fuerint interrogati ad eum modum, quo interrogari debuerunt? [6] Quid si de causa matrimoniali agatur? [7] Quid si nullus subsit metus corruptionis & subornationis? [8] Quid si aduersarius ipse semel consenserit, nec in ea sit ætate, cui per in integrum restitutionem succurri oporteat? [9] Quid denique si instrumenta aliqua de nouo reperta sint, quorum, vt aiunt, concomitantia faciat, vt minus suspectæ videri debeant nouæ etiam testationes? Sane extra hos casus vix est, vt requirente alterutro ex litigatoribus, [10] iudex nouam testium auditionem permittere debeat, [11] licet ex officio, si quam subesse iustam causam videat, idipsum decernere non male possit. [12] *Ita Senatus* ibidem. [13]

1 Multæ enim adferuntur à Doctoribus exceptiones, *ad c. fraternitatis. Extr. hoc tit.* vt tradit Anton. Tessaur. *decis. Pedem.* 28. & 262.

2 Tessaur. *d. decis* 28. *num.* 1 post multos ibi citatos, præsertim Guid. Pap. *quæst.* 72. & 124.

3 Hanc enim necessariam esse vult Ioan. Andr. *in c. auditis, de in integr. restit.* Et hoc tutius est.

4 Erit enim hic casus minorem habet dubitationem, si culpa iudicis vel alterius interrogatoris interuenerit, idem tamen est etiamsi culpa producentis id acciderit, vt notat Tessaur. vbi supr. addens idem esse siue pars didicerit testificata, siue non didicerit, contra Campeg. *in tract. de testib. reg.* 176.

5 Datur enim terminus ad testationes impugnandas de nullitate, quod nostri Pragmatici dicunt, *fournir moyens de nullité contre l'enqueste*, antequam testationes aperiantur.

6 Hoc namque casu placet, posse testes iterum examinari & repeti etiam facta publicatione, & post conclusionem in causa, Maiuer. in addit. ad Ferrar. *in form. iuram. test. in verb. interrogatoria vlt.* ex not. per Alexand. *cons.* 174. *colum. pen. lib.* 2. *cons.* 41. *in fin lib.* 4. *per tex. in cap. cum clamor. & cap per tuas. extr. hoc tit.* Specul. *in tit. de testib.* §. *nunc videndum, in fin.* Dixi *Defin.* 2. *num.* 13. *supr.*

7 *c series.* vbi Innoc. & alij, *Extr. hoc tit.*

8 Hæc enim sola ratio est qua nititur, *cap. fraternitatis, Extra hoc tit.*

9 Neque enim volenti fit iniuria, *l. in diem* 9. §. 1 *de aqua & aqu. pluu. arcend.*

10 Concomitantia enim instrumentorum tollit metum subornationis *d. c. fraternitatis. & c. series, eod.*

11 Nam ex officio interdum potest, vt testatur Papon. *lib.* 9. *Syntagm. tit.* 1. §. 5.

12 Bald. *in l fin. vers. reuoco in dubium, Cod. hoc titul.* Papon. *ibid.*

13 Nec super iisdem articulis, nec super directo contrariis, §. *si vero in Auth. de testib. Authen. atqui semel, cum ibi not. C. de probat.* Nisi Princeps hoc indulserit ex certa scientia. Ferrar. *in form oppos. contr. test.* in verb. *suntque publicatis, num.* 3. *ex not in l. fin. C. si contr. ius vel vtil. publ.*

14 Dixi *num.* 11. *supr.* Alias distinctiones vide apud Ferrar. *vbi supr. num.* 3. & 4.

DEFINITIO VI.

Plures quam decem testes quando super eodem articulo interrogari possint?

PLuribus quam decem testibus de eadem re productis & interrogatis in lite ciuili, qui denarium superant, nullam fidem faciunt, [1] si non agatur de probando eo, quod nunquam satis multis testibus probari posse videatur, vt puta de consuetudine, quam diuturnus tacitusque populi consensus præter iuris ordinarij rationem induxerit: [2] Aut nisi proponas testes singulos de diuersis & singulis actib. testificari. Licet enim ad eundē finem actus illi omnes tendant, [3] nihilominus valebunt quotquot erunt testationes: [4] *Ita nimirum* casibus, quibus receptum est, vt singulares testes probent. [5] At quo casu legitimum numerum excedere non licebit, nec in producentis arbitrio esse debebit, vt ex omnibus decem quos velit eligat, quorum fortasse vtiliores sibi futuras videat testationes: [6] sed qui supra legitimum modum auditi fuerint, omnimodo reuciendi sunt, adeóque ipso iudicis officio, tacente licet eo, cuius reiici interesset. [7] *Ita Senatus* sæpius, præsertim in causa D. Episcopi Albiensis Abbatis Altacombani, contra Joannem Dardier, Prid. Cal. Aug. 1591.

1 Sic enim stylo Senatus nostri cautum est, alioqui possent de iure audiri vsque ad quadraginta, vt notat Ferrar. *in form. oppos. contr. test.* in verb. *suntque publicatis iam testib. num.* 14. & *not. in c. significauit, & seq. Extr. hoc tit.*

2 Consuetudo enim est, quam totius populi tacitus consensus induxit, *l. de quibus* 32. *D. de legibus.* Et ob hanc potissimum causam inductum est, vt testes in turba audiri possint. Parlam. *lib.* 9. *tit.* 1. §. 20. [Rebuff. *in tract. de testib. artic. vnic glos.* 6. Iunge *Defin.* 14. & 32. *j. hoc tit.*]

3 Alioqui esset inanis multiplicatio numeri testium, si non tenderent omnes ad eundem effectum & finem.

4 Vt quod deest solemnitati iuris per numerum testium suppleatur. Hoc autem tum maxime obtinet, cum agitur de aliquo delicto probando in genere, non autem in specie. Iul. Clar. *in pract. crim. q* 53. *num.* 18. & *seq.*

5 Quos casus vide apud Specul. *tit de teste* 5 *vestat, de numero testium* & Ferrar. *in form. oppos. contra test.* in verb. *suntque etiam singulares.*

6 *Arg l solemus* 61. *D. de iudic.*

7 *Est enim exceptio hæc iuris tit. C. vt qua def aduoc. part.*

DEFINITIO VII.

Testis instrumentarius audiri potest, etiamsi sit domesticus tempore testimonij.

TEstis instrumentarius non ex eo solo repelli potest tanquam suspectus, quod eo tempore, quo testimonium dicit, domesticus reperiatur. [1] Quod enim non nisi per instrumentarios testes probari potest, per eos, qualescunque sint probari necesse est, [2] quorum fidem sufficit semel à contrahentibus esse approbatam. [3] *Ita Senatus*, 13. Cal. Decemb. 1588. in publico Auditorio.

1 Quamuis alioqui domesticum testimonium repellatur, *l. 3. C. hoc tit.* & inspici soleat conditio testis eo tempore, quo deponit. Ferrar. *in form. iuram. test.* in verb. *protestante, nu.* 15. & 16. *ex not in l. 3. D. hoc tit. & in l. 1. C. eod.* Vide Mas. *ibid.* in verb. *protestante, in fin.*

2 Nam & domestici testes admittuntur de iis, quæ facta sunt domi, & quæ non per alios, quam per domesticos probari possunt, vt notatur *ad d. l. C. hoc tit. ex l. 1. vbi not. & tot. tit. D. de SC. Silan.*

3 Cuius enim personam semel approbaui postea improbare non possum, *cap. quod semel placuit, de reg. iur. in 6. Leum Papinianus* 14. *C. de sent. & interloc. omnium iudic. l si quis testibus, C. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Testes iurandi sunt, & iurati habentur exinde pro auditis.

TEstationum vis & potestas adeo pendet ex testium iureiurando, vt nec aliter fidem faciant; quā si iuratæ sint, [1] nec alio die factæ videntur, quam quo iuratum est. [2] Itaque sufficiet iuratos esse testes intra dilationem audiendis iis præstitutam, licet nondum auditi sint, & die non feriata, quamuis postea die feriata audiantur. *Ita Senatus* sæpius.

1 *L. iurisiurandi* 9. *C. hoc tit. c. nuper. cap. quoties, & c. licet vniuersis, & c fraternitatis, extr. eod* Ferrar. *in form. iuram. test.* in verb. *constituti*, & in verb. *delato primo*, & in verb. *& non iurati*, [Excipe tamen casum illum, quo aliquis se in testem offerat vi literarum monitorialium. Hic enim iurare non cogitur nec

eo minus valet eius testatio quod non iurauerit, quia non est credendus velle periurio suam onerare conscientiam is qui non dicendi vltro testimonij causam habere se allegat quàm vt conscientiam suam exoneret. Planè hunc quoque iurare si velit, nihil prohibet. *Ita Senatus* in causa D. de Presly & de Bordeaux 28. Aug. 1610.]

2 Guid. Pap. *quæst* 125.

3 Quia, ex quo iurati sunt, habentur pro auditis & examinatis, vt ait Guid. Pap. *quæst* 125. Mansuer. ad Ferrar. *in form. oppon. contr. test.* in verb. *iurauerit*, 2. vbi etiam Ferrar. *nu.* 16.

DEFINITIO IX.

Testes auditi ex auctoritate alterius magistratus, si testationes ad Senatum referantur, sunt repetendi.

SI pendente coram Senatu lite de crimine, iudex alius, postulante actore, de alio delicto inquiri iusserit,[1] tum ad Senatum testationes referantur,[2] placuit nullam in adhibendam fidem, sed prius eosdem testes ex auctoritate Senatus iterum audiendos, nec interim reum super iis testationibus interrogandum,[3] nisi forte proponas ex testibus quosdam subscripsisse, quo casu, quia præsumptio non leuis est, testationi comitare fidem,[4] hactenus ius credi oportebit, vt de nouo crimine reus interrogetur.[5] Sed si ante litem apud Senatum institutam eæ testationes factæ proponerentur, nihil causæ esset, cur non super iis statim interrogari reus deberet.[6] Reo tamen negante semper repeti testes oportet, qui ab alio, quam ab ipso iudice auditi fuerint.[7] Idemque à Senatu nostro factitatum memini, in iis etiam testationibus, quas vnus ex magistris computorum de mandato Camerę dictauerat, cum de crimine tractaretur, cuius cognitio ad Cameram computorum nullo modo pertinebat,[8] & à magistro, qui Doctor non erat, dictata testatio proponeretur.[9] *Ita Senatus* in causa Curionis de Villereuei sure; contra D. Gulielmum de Mombertod, Calend. Decemb. 1588. in alia causa Henrici Sarrazin falsi monetarij, 13. Cal. Jul. 1592.

1 Nam de eodem delicto inquiri non posset, quin attentatum videretur in sprecum Senatus. Rob. Lancelot. *in tractat. de attent part. 2. c de attent. lit. pendent.*

2 Vt grauioribus plurium criminum probationibus reus augeatur. Delicta enim sicut iterata, sic & varia grauius puniuntur, *Nouell Leonis 67. §. vlt. l. si adulterium*, 38. *D. de adult. l.* 3. *§ si plures, D de re milit.*

3 Quasi quę nec iudicium vllum faciunt, ne quidem ad inquirendum.

4 *Arg. l si non subscripsisti* 15. *C. de admin tut. l fideiussor*, 26. *§.* 1. *D de pignor.*

5 Nulla precedente repetitione, quamuis possit videri, non prius credendum esse subscriptioni, quàm scriptura fuerit recognita, vt de signis scriptum est *in l. cum ab initio*, 4. *& seqq. D. testam. quemadm aper.*

6 Eo namque casu minus suspectæ essent, cum alioqui credibile sit, in odium litis factas esse omnes, quæcunque facta sunt lite pendente.

7 Etiamsi auditi fuerint ex ipsius iudicis auctoritate, quia cum testibus credendum sit, non testimoniis necesse est, reo negante testes exhiberi iudici, & ab eo audiri, vt magis scire possit, an & quando fides iis adhibenda sit, *l.* 3. *D. hoc tit.* Clar. *in pract. crim quæst* 26. *in princ.*

8 Nam si cognitio criminis ad Cameram pertinuisset, aliud proculdubio constituendum fuisset.

9 Doctoribus enim qui testes audierint, maior fides adhibenda videtur, vt ex iis constat, quæ tractat Tessaur. *decis. Pedemont.* 30. *in fin.*

DEFINITIO X.

Etiam monachus potest per laicum cogi, captis pignori bonis temporalibus, vt testimonium dicat de crimine, si superior id monacho permiserit.

MOnachus aliusve religiosus quilibet, si de criminis veritate à iudice laico interrogatus,[1] cum superioris licentia interuenisset,[2] testimonium dicere noluerit, cogi potest captis pignoribus,[3] id est indicta pœna reductionis, vt vocant, bonorum temporalium, adeoque præbendarum, fauore nimirum veritatis habendę,[4] quam præsertim in detegendis criminibus conquiri modis omnibus, & explorari publice quoque interest.[5] *Ita Senatus* in relat. libell. pro Claudio de la Roche, contra religiosos Lemens, Prid. Cal. Februar. 1589.

1 Nam monachus etiam Franciscanus potest esse testis. Ferrar. *in form. iuramens. test. num* 32. *& seqq.* post gloss. *in 5. cogitandum*, Nou. *de monach. per text. in cap. super. extr. hoc tit.*

2 Est enim necessaria, cum monachus neque velle habeat neque nolle. *Can. non dicatis*, 12. *quæst.* 1. Masuer. ad Ferrar. *vbi sup.* in verb *protestante, in addit.* ad verb. *veritas*, vbi multos citat.

3 Quomodo Senatores olim cogebantur venire in Senatum, teste Liuio, *l pen. Cod hoc tit. & extr. de testib. cogend.*

4 *Quæst. 5. can. non sane.*

5 Ne delicta maneant impunita, *l. ita vulneratus* 51. *D. ad l. Aquil.* vid. Guid. Pap. *quæst.* 65.

DEFINITIO XI.

Confessio solutionis probata per vnum testem non sufficit ad iuramentum suppletiuum.

TEstis vnius testatio de solutione per nudam creditoris confessionem, nulla tamen certa quantitate expressa, non probat semiplene. Ideoque nec facere potest, vt debitori certam pecuniæ quantitatem à se solutam asserenti iusiurandum deferri debeat, quod suppletiuum vocant, cui scilicet non aliter locus esse potest, quam si adsit semiplena probatio.[1] Propter quam causam nec deferri iusiurandum potest, cum testis vnus est, qui recte quidem testificatus sit, sed cuius persona non sit integra.[2] Nam nec hic semiplenam facit probationem.[3] Denique parum refert, persona ne testis an testatio integra non sit. Neutro enim casu deferri à iudice iusiurandum oportet.[4] *Ita Senatus* pro D. de Jacot, contra Joannem Rauassot, Prid. Cal. Febr. 1590.

1 Quamuis soleat dici, testem vnum, si modo sit integer, probare semiplene, Bar. & alij *ad l admonendi*, 31. *D. de iureiur.* id enim debet intelligi de teste deponente per sensum visus, non per sensum auditus, nam nec confessio ipsa extraiudicialis bene probata faceret plenam probationem, cum esset facta absente aduersario, *leg. certum*, 9. *§. si quis absente, vbi not. D. de confess.* Ferrar. *in form libell. in act. real* in verb. *compellatis, nu.* 6. vide Iacob. de Put. *quæst.* 476. *lib.* 2.

2 Notant omnes *ad d. l. admonendi, & ad d. l. in bona fidei, C. de reb. cred & iureiur.*

3 Quia nec duo testes facerent plenam probationem, si non essent integræ existimationis, *l quæsitum*, 13. *D. hoc tit.*

4 Præsertim cum dici soleat, quod verum est, vocem vnius esse vocem nullius, *l. iurisiurandi*, 9. *C. hoc tit.*

5 Est enim hoc iusiurandum odiosum & periculosum, per quod scilicet iudex quis constituitur in sua causa aduersario inuito, contra *l Iulianus*, 7. *D. de iudi. & tit. C. ne quis in sua cauſ. iudic. vel ius dicat.* iunct. *l. 1. in princip. quar. ver. act. non det.* Qua ratione soleo defendere, iusiurandum hoc veteribus & prudentibus & imperatoribus fuisse incognitum, de quo vide quæ scripsi in priore parte *Hemisch. de error pragmat.*

DEFINITIO XII.

Pupillus non potest esse testis in causa ciuili, in criminali vero an & quando esse possit.

ETsi pupillus in ciuili causa testis esse non potest,[1] in criminali tamen facit quale quale indicium,[2] si modo non requirente accusatore, sed ex mero iudicis officio testimonium dicere iussus sit.[3] Ergo etiamsi contestem habeat omni exceptione maiorem, non faciet vt plena probatio videri possit,[4] nec si ex aliquo rei mendacio noua contra eum nascatur præsumptio:[5] Præterquam in atrocioribus delictis,[6]

lictis, [4] quale est læsæ maiestatis.[5] Sed & in causa homicidij filio impuberi aduersus patrem à Senatu nostro pridem creditum fuisse, relatum fuit. [6] Calend. Ianij 1590.

1 *L.3.D hoc tit.& 22 quæst.5.can paruuli, & can pueri.* vbi not.Ferr.*in form.iuram.test.*in verb *protestante,num.30.*

2 Glos. *in l.iuuati 8.D hoc tit.* scilicet vt non tam probet, quam prosit ad veritatem indagandam, inquit Iul.Clar.*in pract. crim.quæst.24.num.17.* vbi multos citat.

3 Alioqui facile præsumitur subornatio in eiusmodi ætate, quæ ignorat enim illa quæ videt, *l.1.C de falsi.monet.*

4 Quamuis fides vnius soleat suppleat defectum alterius, vt tractat addit.ad Ferr.*in form.iuram.test.* in verb.*domestici,in fin.* Ex Bald. *in l.si quis ex argentario,§.1 per ill.text.D.de edend. & in l.Imperator,D de stat.homin.*

5 Magna enim præsumptio est, quæ nascitur ex mendacio: Iul.Clar.*quæst.21.vers.39.* vbi multos citat.

6 Sic idem Iul.Clar.*d quæst.24.num 17.*

7 *L.quisquis.& tot.tit.C.ad legem Iul.maiest.*

8 Cui simile quiddam vide apud Ioan.Papon. *lib.24.Arrest.tit.19 de la question,§.7.* * Latum fuit arrestum contra N. de Malet qui interfecerat aduocatum du Poncy, sine die.

DEFINITIO XIII.

Testationes nunquam valent, nisi quæ facta sunt vocata parte.

PErpetuum est, vt de quacunque re factæ testationes etiam apud competentem iudicem non aliter valeant, quam si præsente, aut, quod hac parte idem est, vocato & per contumaciam absente aduersario factæ sint, ne alioqui facile sit fraudem & iniuriam comminisci. [1] *Ita Senatus* pro Antonio Lespine, contra D. de Romans ex tempore, 9.Cal.Iulij 1590.

1 Non vt audiantur testes parte præsente, sed vt iurent. Masuer.ad Ferrar.in verb *præsente dicto Sinonino,* post Ioan.And. ad Specul. *tit.de teste, § sequitur, versic.& nota.* Abb. *in cap.fraternitatis.Extr.hoc tit.* Vide text.*in l.si quando 19.cum Anib sed & si quis, C.hoc tit.*

DEFINITIO XIV.

Quando plures quam decem testes super vno articulo audiri possint.

QVod merito vetitum est ad effrænatum testium numerum compescendum, ne super vno articulo plures quam decem testes audiantur, [1] ad eas causas non pertinet, quæ sunt maioris præiudicij, & quarum veritas ex quamplurimorum testimonio pendeat, vtputa, si agatur de probanda consuetudine.[2] Sed & hoc casu per turbam audiri plures possunt,[3] ita tamen vt non paucioribus quam decem testibus turba constet.[4] *Ita Senatus* in causa D.Episcopi Albiensis, contra Ioannem Dardier, Prid.Cal.Aug.1591.

1 Sic enim apud nos obtinet vt & apud Gallos, vt refert Papon.*lib.9 tit.1.§.18.* Adde Ferrar. *in form.oppos.contr.test.* in verb. *suntq; publicatis iam testibus, num.14.* vbi citat text. *in c. significauit, cum seq. Extr. de testib.*

2 Dixi *Defin.10.num.2.&.*

3 Ioan.Papon *lib 9.tit.1.§.20.*

4 *Ex l prator 4. §.turbam autem ex quo numero, D. vi bonor. raptor.* quamuis tres dicantur facere collegium, *l.Neratius 85. de verb signif.* Vide Imbert.*lib.1. Instit.Forens.* [Rebuff. *in tract. de testib artic vnic gloss. 6.num 1 & seqq.* vbi addit Consuetudinem probandam esse per turbam. Nec posse adduci vltra triginta testes pro turba, & quod probatio recipitur vsque ad tres turbas, & non amplius. Item in summariis & in probanda nobilitate, testes per turbam audiri posse. Iunge *Def.6.&.& 37.&.eod.*]

DEFINITIO XV.

Instrumento magis creditur quam testibus instrumentariis, nisi cum criminaliter agitur de falso.

MInus creditur instrumentariis testibus contra instrumenti verba testificantibus, quam instrumento, [1] præsertim mortuo iam notario.[2] Sed tamen, si instrumentum falsum dicitur, maiorem testibus quam instrumento fidem haberi necesse est. *Ita tractatum est,* 6.Id.Nouemb.1590.

1 Iul.Clar.*in pract.crim.§ falsum,num.15.& quæst.53 num.* 17.Ferrar.*in form libell pro rescind sent.* in verb *fuerunt.*

2 Quia mortuus non potest audiri.

3 Addit.ad Ferrar.vbi supr.cum multis ibid.citatis.

DEFINITIO XVI.

Qui testimonium dixit vigore monitorij ad fines reuelationis tantum, potest & debet repeti ad fines probationis.

PEr monitorias, quas vocant, iudicis ecclesiastici literas testimonium dicere iussus, licet testationem suam propria subscriptione firmauerit, repeti debet, [1] quoniam ad fines, vt aiunt, reuelationis tantum, non etiam ad fidem plenæ probationis huiusmodi testationum genus permittitur.[2] Si tamen per absentiam testis factum sit, ne repeti potuerit, atque ita euenerit succumbere illum, pro quo testimonium dicturus erat, puta ex contrariis aduersarij probationibus;[3] Placet etiam in causa appellationis, adeóque post didicita testificata repetitionem admitti posse,[4] impetrata ex rescripto Principis in integrum restitutione, refusisque in eam rem dilationum & frustrationis sumptibus,[6] sed ita tamen vt nuda simplexque sit repetitio, nec in nouam vllo modo deflectat auditionem: metu scilicet corruptionis, & vt loquuntur, subornationis.[7] *Ita Senatus* in causa fratrum Godet, contra D.de la Croix, prid.Id.Maij 1591.

1 Vel ob hoc ipsum, vt subscriptionem suam recognoscat, cum sit priuata scriptura, *l.cum ab initio 4. & seqq. D. testam. quemadm aper.*

2 Nec potest actus operari vltra intentionem agentium, *l. non omnis 19.D.de rebus credit.* Dixi *Defin.4.§.*

3 Fortior enim probatio vincit minus fortem, si conflictus sit probationum, *l.3.D.hoc tit.l.admonendi 31.D.de iureiur.*

4 Nescilicet absentia testis ei sit damnosa, qui eum producere potuit in testem, contra *l.absentia 140. de reg.iur.* Sunt enim fauorabiles probationes, vt per eas rei veritas habeatur, *l. curent 22.D.hoc tit.*

5 Secundum ea, quæ diximus *Defin.5.num.3.&, eod.*

6 Ita enim dari debet restitutio, vt non ideo beneficium Principis aduersario sit captiosum, *l.4.C.de emanc.liber.l.Paulus notat 8.D.de prator stipul.*

7 Qui metus semper magnus subest post didicita testificata, *cap fraternitatis, Extr. hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

Neque mulieribus, neque minoribus, neque rusticis licet producere testes post didicita testificata.

AB ea regula, quæ habet, Post didicita testificata neminem esse permittendum, vt super iisdem aut contrariis [1] articulis nouos producat testes propter metum corruptionis & subornationis, vt proxime diximus,[2] sunt qui excipiant personas mulierum, minorum & rusticorum, quasi parcendum sit sexui, ætati & rusticitati: [4] sed nos alio iure vtimur, quoniam huiusmodi personarum sicut & aliorum omnium lites per procuratores & aduocatos tractantur, quorum scientia æque ac ipsius litigatoris merito suspecta aduersario esse debet.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Intellige de contrariis articulis, qui directo contrarij sint, ex Ferrar.*in form oppos.contr.test.* in verb. *suntque publicatis attestationibus.*

2 *Ex cap fraternitatis, Extr. hoc tit* quod tamen multas patitur exceptiones, vt dicit Anton. Tessaur. *decis.*28. de quarum nonnullis dixi *Defin.5.sup.* Reliquas omnes vide apud Masuer. in addit.ad Ferrar. *in form.oppos.contr.testament.* in verb *suntque iam publicatis,* in addit. quæ est ad verb. *in l per hanc,* vbi late.

3 Cum his omnibus permittatur ius ignorare, *l. regula, 9. ff de iur. & fact. ignor.* & ita Guid. Pap. *quæst. 14.*

4 Sufficit enim, vt didicita sint ab aduocato vel procuratore dicta testium, licèt non fuerint didicita ab eo ipso, qui testes produxit. & ideo vbi eadem ratio est, ibi & ius idem statui debet, *vulg. l. illud, 32. ad leg Aquil. l. 3. §. unde etiam, D. de iniust. nupt.*

DEFINITIO XVIII.

Possunt quandocunque & cuiuscunque conditionis testes audiri, quoties periculum est, ne probationes intercidant.

INterdum euenit, vt quamuis nulla dum mota sit controuersia, testes tamen audiri possint, & quidem cuiuslibet ætatis ac conditionis, [1] nimirum quoties periculum est, ne in litis tempus dilatæ probationes intercidant; siue à reo, siue ab actore beneficium Principis in eam rem imploretur. [2] *Ita Senatus* pro D. Ludouico de Seyssel, contra D. Comitissam de Monreal, die vlt. April. 1611.

1 Quamuis regulariter contra sit, *capit. 1. & tot tit. vt lit. non contest.*

2 Specul. *in tit de teste, §. nunc tractemus.* Ferrar. *in form. c. quand. test. procur ad futur. rei memor.* in verb. *coram vobis, nu. 1.* vbi alios multos citat. Vide *cap significauit, 41. Extr. hoc tit.* & quæ scripsi *Defin. 1. §. de probat.*

DEFINITIO XIX.

Nec aduocatus, nec procurator potest esse testis in ea causa clientis, sui in qua est aduocatus aut procurator.

PRocurator aut aduocatus in causa clientis sui, in qua vel procurator vel aduocatus est, testis esse nec potest nec debet, nec proinde ad testimonium dicendum cogendus est, [1] nisi ob eam causam in fraudem captatum ipsius patrocinium probetur. [2] In aliis causis nihil prohibet, quo minus testis esse possit. [3] *Ita Senatus*, 4. Cal. Jun. 1591.

1 Quia præsumitur habere nimiam adfectionem ad ipsam causam, *cap fin. de testib. lib. 6.* At contra clientem potest, Guid. Pap. *quæst. 45.*

2 Consilium enim fraudulentum consultori suo damnosum non vtile esse debet, *l. 3. §. scio, D. de minor. l. procurator*, 11. *§. 1. D. de dolo mal. except.*

3 Gloss. *in l fin in fin ff hoc tit* Ferrar. *in form. iuram. testam.* In verb. *protestante, num. 27.* Nisi causa sit similis. Apost. ad Guid. Pap. *dict. qu. 45.*

DEFINITIO XX.

Vnicus testis non facit indicium ad torturam, nec socius criminis, nec infamis, nisi in crimine læsæ maiestatis.

IN criminalibus causis regulare est, vt vnus testis, quantumuis integer, nõ faciat indicium ad habendam de reo quæstionem, si non aliæ adsint coniecturæ, [1] item vt socius criminis contra socium interrogari non possit, nec si fuerit interrogatus vllum faciat indicium, aut ad condemnationem, aut ad quæstionem. [2] Item vt qui infamis est infamia iuris ad testimonium dicendum non admittatur. [3] Sed tamen fallunt hæ omnes regulæ in crimine læsæ maiestatis. [4] *Ita Senatus* in causa, de qua illo loco.

1 Boer. *quæst. 163. num. 3.* vbi dicit hanc opinionem esse receptam in curiis Galliæ, contra Bart. *in l. 1. D. de quæst.* Adde Alex. *cons. 124. lib 6.*

2 *L. vlt* vbi DD. *C. de accusat.*

3 *L. infamem, 76. de public. iudic.*

4 Vt dicam *Defin. 4. ad leg. Iul. maiest. ex l. famosi, D. ill. tit. l. quisquis, 5. C. eod. dict l. vlt. vbi gloss. C. eod.* Papon. *lib. 24. Arest. tit. 9. §. 2.*

DEFINITIO XXI.

Possunt audiri testes etiam post interlocutionem redditam, de aperiendis testationum tabulis, si modo reuera non fuerint apertæ.

INterlocutio sola iudicis, De aperiendis testationum tabulis, quas vulgus pragmaticorum *inquestas* vocat, non impedit, quo minus super iisdem articulis noui testes audiri possint, si modo reuera & naturaliter apertas non fuisse constet. [1] Nihil enim aliud exigimus, nisi vt non sint didicita testificata, quæ vtique clausis tabulis disci non potuerunt. [2] Quare nec hoc casu iusiurandum vllum purgationis necessarium est, neque quod didicita non sint testificata, neque quod testes, qui postremi producuntur, nunc primum innotuerint. [3] Cum suo iure vtatur, qui testes producit, nec quicquam faciat hac parte contra communis iuris regulas. [4] *Ita Senatus*, 7. Cal. Jul. 1591. Ex tempore in publico auditorio.

1 Naturaliter enim & reuera apertas esse tabulas oportet, *vt in l. 3. §. aperire, D. de SC. Silan.* Non sunt autem apertæ ob hoc solum, quod pronunciatum fuerit aperiendas esse.

2 Quia solus metus subornationis impedit productionem nouorum testium, qui metus nullus subest, quamdiu non sunt didicita testificata, *c. fraternitatis, Extr. hoc tit.*

3 Cui iuramento purgatorio tunc locus esse solet, cum noua facta deducuntur in tertia instantia, idque ex stylo Senatus nostri.

4 Est enim productio testium permissa regulariter (nisi in casibus prohibitis) nimirum post litem contestatam, *cap. quoniam frequenter, vt lit. non contest. in lege 40. D. ad leg. Aquil. l. curent, 20. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

Debiti in scriptis contracti solutio quando probari possit per testes.

IVstiniani constitutio, quæ debiti in scriptis contracti solutionem non aliter probari vult, quam per scripturam, aut saltem per quinque testes idoneos & integros, [1] ad ea debita non pertinet, quæ quinquaginta aureorum summam non excedunt, quasi modica illa summa sit, & in re tam modica non sit necessaria tam accurata obseruatio. [2] Extat sane in eam rem nouella alia eiusdem Justiniani lex, quæ de vna auri libra loquitur: [3] Sed mallem cum recentioribus libram auri ex duob. & septuaginta solidis, quos nunc aureos vocamus, æstimare. [4] *Ita tractatum est*, in causa fratrum Godet, contra Bartholomæum de la Croix, 4. Id. April. 1593. & iam antea in causa N. Mellieur, 4. Non. Jul. 1591.

1 *L. testium facilitatem*, 18. *C. hoc tit.* [Quam tamen hodie apud nos in vsu non esse relatũ est in Senatu, in causa N. Humberti de Ville & sororum Poncet, 17. April. 1614.]

2 Iuxta glos. ibi positam in verb. *omnibus, argum. §. oportet, versic. vt autem, Nouell. 73. de instrumen. caut. & fid. ex l. vltim. C si cert pet.*

3 *dict. Nouell. 63. de instrum cautel. & fid. cap. 8. §. oportet vero*, vbi ratio redditur, *vt non de exiguis rebus maximas attritiones homines sustineant.*

4 Ita Dionys. Gothofred. IC. clarissimus, *ad dict. §. oportet, in fin.*

DEFINITIO XXIII.

Quantum interest, an contractus sit in scriptis, an vero instrumentum de contractu scriptum, & quid in dubio præsumendum sit?

ILlud apertius est non esse constitutioni locum, nisi cum in scriptis contractum est. [1] In scriptis autem contractum dicitur, non quoties de negotio in contractum deducto scriptura confecta est, (solent enim vt plurimum scripturæ confici, vt formam dent contractui, sed facilioris probationis gratia, & ad futuram rei memoriam.[2]) At tum demum cum id actum est, vt non aliter contractus valeat, quam si in scriptum & mundum redigatur: [3] aut quod fere idem est, cum

cum alteruter contrahentium non in ipso actu contrahendi, aut paulo ante contractum perijt, vt iretur ad notarium, aut vt notarius accerseretur, vel calamus afferretur, contrahendi & conficiendi instrumenti gratia. [4] Alioqui si post creditam forte pecuniam, aut alium initum contractum, ad cuius substantiam non erat scriptura necessaria, instrumentum de eo confectum fuerit, scriptus potius, quam in scriptis contractus dicetur. [5] Sicuti nec recte quis dixerit testamenta nuncupatiua quæ hodie frequentantur, in scriptis esse ob id solum, quod vt plurimum scribantur: nempe quia ex eorum substantia non est, vt scripturam habeant, [6] licet nihil prohibeat scribi. [7] In dubio autem si non appareat quid actum sit, credemus ad probationem potius, quam ad validitatem actus interpositam fuisse scripturam, cũ actus talis est, qui sine scriptura potest subsistere, [8] vt iure communi magis quam speciali contrahentes vsi videantur. [9] Proinde solutionẽ debiti ex chirographo aut instrumento publico & authentico peti sufficiet probari per duos testes integros, [10] aut si quid erit, quod eorũ fidem eleuet, vel si vnus tantum testis fuit, sed tamen integer & omni exceptione maior, suppleri probatio poterit per debitoris iusiurandum. [11] Et sane iniquissima fuerit Iustiniani constitutio si sic accipiatur, vt quoties debitor ex scripto conuenitur, nihil ei prosit, quod probet solutionem per duos aut tres quatuorve testes, qui interfuerint numerationi, si modo sint honestæ existimationis. [12] Nam nec valeret conuentio, per quam omnino excluderetur facultas solutionis probandæ per testes. [13] Propter quam causam tametsi in scriptis contractum sit, placet tamen Iustiniano posse probari solutionem per testes quinque, nec præcise scripturam exigi, cuius necessitatem illud inducere videbatur, quod eodem modo dissolui debitum oporteret, quo erat colligatum. [14] Ea namque ratio Iustinianum fortasse mouit, vt debiti in scriptis contracti solutionem difficilioris faceret probationis: [15] Quasi verò eadem sit ratio debiti & contrahẽdi & probandi; [16] nec solutione ipsa & numeratione citra scripturam tollatur debitum, quod re contractum fuit, quomodocunque tandem contractum sit, id est, etiamsi in scriptis. [17] *Ita Senatus* in iisdem causis; de quibus proximo SC. Junge SC. 14. infr. De fid. instrument.

1 Vt verba legis probant.

2 *L. cum te, 5 C. de transact. l. 28. eod l. contrahitur, 4. D. de pignor. l. 4 D. de fid instrum.*

3 *L. contractus, 17. vbi glos. & DD. C. de fid. instrum. l. generaliter, 13. vbi etiam Bart. C. de non num. pecun.*

4 Castrens. & post eum alij, *ad d. l. contractus.*

5 Ex singulari doctrina Baldi, *in d. l. contractus, pag. 2 vers. Tertio nota, de contractu.* Quam refert & sequitur Roman. *cons. 147. incip ampliſſime Doctor nu. 7.*

6 *L. in testamentis, 26. C. de testam.*

7 Ad futuram scilicet rei memoriam, *d. l. 4. de fid instrum. l. iubemus, 29. C de testam.*

8 *d. l. 4. de fid. instrum. l. 4. D de pignor.* Nam sicut nihil facile mutandum est ex solemnibus, ita neque sunt multiplicandæ solemnitates.

9 Nec enim necesse est ad ius singulare & speciale recurrere, cum sufficit commune, *l. Imperatores, 30. de reb. autor. iudic. possid alias, l. 15 de priuileg. credit.*

10 *Ex reg. l. vbi numerus, 12. D. hoc tit.*

11 Ex notatis per DD. licet contra nostram opinionem, *in l. admonendi, 31. C de iureiur. l. in bona fidei, 3. D. de reb. cred.*

12 Et ideo non deerant ex Dominis, qui dicerent nunquam se vidisse obseruari constitutionem Iustiniani, quæ extat, *in d. l. testium.*

13 De quo vide Franciscum Vinium, *lib. 2. commun. opinion. Opin. 209.* vbi ait hanc esse veriorem sententiam, quæ magnos etiam habet auctores, inter quos & Specul. *tit. De probat. §. videndum, vers. sed pone*, Mynsing. *centur. 2. obser. 5.*

14 *Ex reg. l. nihil tam naturale, 35. de regul. iur. l. prout, 80. D. de solut.*

15 Vt in Gallia constitutionibus Regijs cautum est, ne supra certam quantitatem pecuniariam, eamque satis exiguam probari quicquam possit per testes, vt & litibus & falsitatibus comminiscendis via præcludatur.

16 Quod tamen non ita est: Facilius enim fit, vt obligatio probetur, quæ iam est contracta, quam vt contrahatur, *l. Publia, 26. §. 1. D depositi.*

17 Solutio enim est naturalis modus dissoluendæ cuiuslibet obligationis quoquomodo contractæ, *l. pen. & tot. tit. D. de solut. & inst. tit. quibus mod. toll. obligat.*

DEFINITIO XXIV.

De lite apud iudicem laicum pendente, debet laicus excipere testationes, quamuis factas vigore monitorij ecclesiastici.

SI quando, vt fieri plerumque necesse est, petatur licentia publicandarum literarum, quas monitorias appellamus pro re, de qua lis in Senatu pendeat, [1] potest & solet Senatus excipiendas testationes, vt plurimum laico committere, siue vnus ille sit ex Senatoribus, siue alius, [2] licet testimonij dicendi necessitas ex iudicis ecclesiastici imperio proficiscatur. [3] *Ita Senatus* in causa illustris D. Guillielmi Chabod, & D. de Jacot Gubernatoris Sabaudiæ, contra Franciscum Carrel, 4. Id. Jul. 1591.

1 Plerumque enim accidit, vt aliter veritas haberi non possit, recusantibus per metum aut gratiam iis qui veritatem sciunt, de ea testimonium ferre.

2 Quod fit in causis grauioribus, vt tractat Tessaur. *decis. 28. in fin.*

3 Quia nec posset ecclesiasticus iudex pro suo imperio id iubere sine permissione Senatus aut alterius cuiuslibet iudicis, apud quem lis pendeat, alioqui videretur attentatum in præiudicium litis. Potest igitur is, qui permittit eam, quam vult legem permissioni dicere.

DEFINITIO XXV.

Casus, in quo permittitur auditio testium ad futuram rei memoriam etiamsi de crimine agatur.

NOn solet quidem indulgeri ei, qui de crimine extra ordinem conuenitur, vt defensionis suæ rationes, aut per procuratorem exponat, [1] aut per testes comprobet, priusquam super accusatione ex ore responderit. [2] Neque in eam rem locus est rescriptis principalibus, quibus auditio testium ante litem contestatam ad futuram rei memoriam permittitur. Id enim non nisi in causis ciuilibus & certis tantum casibus obtinet. [3] Cum tamen defuncti cuiusdam memoria de crimine læsæ maiestatis accusaretur, [4] cuius heredes tueri innocentiam volebant, comprobatum est à Senatu nostro factum clarissimi viri Raymondi Pobelli Præsidis, qui ab eis imploratum rescripti beneficium concesserat, & vni ex Senatoribus audiendorum interea pro innocentia testium potestatem fecerat, cum nondum essent illi in ius vocati. Non enim damnari poterat memoria defuncti, inauditis iis, quorum intererat, [5] præsertim hæredibus ad quos pertinebat, vt pro defuncto responderent. [6] Cum hæredibus vero, quibus proprium crimen non obiiciebatur, ciuiliter necessario agendum erat non criminaliter; [7] tametsi non alius iudicij exitus futurus esset, quod ad bonorum publicationem defunctique infamiam spectabat, quam si cum ipso per duellionem criminaliter actum fuisset. [8] *Ita Senatus* pro Gasparda de la More, contra procuratorem generalem Principis, 7. Id. Jul. 1592.

1 Nam in criminalibus procurator non admittitur, nec ad agendum, nec ad defendendum, *l. sen. §. 1. de Pub. iud.* Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 32.*

2 Prius enim accusatio constituenda, quam excusatio allegenda est, *l. 4. C. de edend.*

3 De quibus *in cap. quoniam frequenter, Extr. ut lit non conteſt. cap. ſignificauit* 41. *Extr. hoc tit in lege* 40. *D ad leg. Aquil.*

4 Quia criminis huius accuſatio non finitur morte, *l. ex iudiciorum* 20. *D de accuſ. l. quiſquis* 5. *ad leg. Iul. maieſt.*

5 Ex generali *reg. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

6 Tanquam qui perſonam defuncti repræſentent, *vulg. iuribus.*

7 Cùm nemo de alieno crimine teneatur, *l. ſancimus* 22. *C. de pœn.*

8 Vtroque enim caſu probato crimine bona publicantur, *d. l. 5 C. ad legem Iul. maieſt.*

DEFINITIO XXVI.

Non creditur apparitori aliquid extra officium ſeum referenti.

APparitori referenti ſe percuſſum eſſe ab eo, contra quem mandabat executioni literas iudicis, non creditur, nec ſi de ea re tanquam teſtis iuratus & cogente iudicis imperio teſtimonium dixerit, niſi habeat conteſtem.[1] Neque ſeruatur apud nos conſuetudo, quam in contrarium apud Gallos & Delphinates obtinere quidam prodiderunt.[2] Nam ſicut non leui pœna dignus eſt, qui apparitori exequenti vel minimam infert iniuriam, quod eo modo ſacroſancta magiſtratuum auctoritas violari, adeoque Principis maieſtas lædi videatur:[3] ita non facile huic hominum generi fides adhibenda eſt, præſertim de re ad officium non pertinente,[4] cum nec iis aliter credi debeat, etiamſi de re ad officium ſuum ſpectante quid referant, quam ſi alius teſtis adhibeatur.[5] *Ita Senatus* in cauſa Guillielmi le Riche, & Antonij Bourgeois, 3. Cal. Aug. 1592.

1 *Ex reg. l. iuriſiurandi* 9. *C. hoc tit.*

2 Guid. Pap. *qu.* 628. [*& quæſt.* 44. *in fi. vbi quærit*, quænam ſit pœna apparitoris, & nuncij falſum referentis. De quo Spec. *in tit de executore* §. 1. *verſ ſed qualiter.*]

3 Executio enim fit ex auctoritate magiſtratus; *l. à Diuo Pio* 15. *D. de re iudic.*

4 Ioan. Papon. *lib* 6. *tit.* 7. §. 8. poſt Iacob. Rebuff. *in l. prohibitum, C. de iur. fiſc. lib.* 10.

5 Hoc enim iure vtimur, quamuis contra ſentire videatur Paponius loco ſupra proxime citato.

DEFINITIO XXVII.

Talliabilis non poteſt eſſe teſtis in cauſa domini, niſi de re quæ per alios probari non poſſit, aliud eſt in eo, qui tantum iuriſdictioni ſubiectus eſt.

LIberi dedititij, quos talliabiles appellamus, licet non omnino recte ſeruis comparentur (viuunt enim liberi & moriuntur ſerui)[1] hactenus tamen ſeruorum iure cenſentur, vt teſtimonium ferre pro domino non poſſint,[2] quomodo poſſunt, qui iuriſdictioni duntaxat, non etiam dominio & imperio ſubiecti ſunt:[3] Si tamen de ea re agatur, quæ non niſi per huius conditionis homines probari commode poſſit, vt neceſſitas facit, vt eorum teſtimonium admitti debeat, fauore probationum, habendæque veritatis gratia,[4] exemplo eius, quod etiam receptum eſt, vt ad probanda ea, quæ domi fiunt, domeſtici quoque teſtes admittantur, qui alioquin non magis admittendi eſſent quam ſerui.[5] Quod ſi alij teſtes interueniant omni exceptione maiores, & veriſimilia ſint, quæ teſtationibus continentur,[6] tanto facilius recipiendum erit, vt fidem faciant, cum dici ſoleat, vnius teſtis ſuſpicionem purgari per conteſtem:[7] Præſertim, quod neque omnino ſeruus ſit, qui talliabilis eſt, vt diximus,[8] neque facile credendum ſit Chriſtianum, licet huius conditionis hominem, adeo ſalutis ſuæ immemorem, vt ad promerendum domini gratiam velit certam ex periurio damnationem incurrere.[9] *Ita Senatus* pro illuſtri Dn. Marchione d'Aix, contra Ioannem Dardier, 5. Non. Decemb. 1592.

1 Quæ olim propria erat conditio illorum, qui Latini Iuniani dicebantur, §. *ſed hæc de iis, Inſtit. de ſucceſſ libert* ſublata tandem per Iuſtin. *in l. vni, verſ. quis enim patiatur, C de Latin. libert. tol.* Sic libertus, qui ius annulorum conſecutus erat, à Principe dicebatur viuere quaſi ingenuus, & mori quaſi libertus, *l. 3. in princ. D. de bon. libert.*

2 Non quaſi ſint domeſtici, ſed quaſi videatur poſſe iis imperari vt teſtes fiant, *ex reg. Idonei* 6. iunct. *l ſeq. D. hoc tit.*

3 Vt teſtatur Chaſſan. *in conſuet. Burgund.* Grammat. *deciſ.* 38. *num.* 37.

4 *L. ſerui reſponſo* 7. *D. hoc tit.*

5 *L. 3. vbi not. C. eod. l. conſenſu* 8. §. *ſeruis, C de repud.*

6 Alioqui teſtis deponens id, quod non ſit veriſimile, ſuſpectus eſt de falſo.

7 Addit. ad Ferrar. *in form. iuram. teſt.* in verb. *domeſtici, in fin.* ex Baldo *in l ſi quis ex argentariis,* §. 1. *per ill. text. D. de edend. & in l. Imperator, D. de ſtat. homin.*

8 Eſt enim cognitus iuri ciuili, & capax eorum omnium, quæ ſunt iuris ciuilis, adeoque teſtamenti, dummodo inter liberos aut condiuiſores ſuos faciendi, quorum omnium nihil eſt, quod de vero ſeruo dici poſſit, *Inullo modo* 7. *D. ad leg Cornel. de falſ l. quod attinet* 32. *de regul iur.*

9 *L. vlt verſ. & licet, C. ad legem Iul. repetund.*

DEFINITIO XXVIII.

An teſtes omnes repetendi ſint, etiam committendi & obiiciendi reo?

SÆpe accidit, vt auditi teſtes ab alio, quàm à iudice repetantur,[1] nec tamen reo committantur, quod pragmatici *confrontari* dicunt. Repetendi enim ſunt etiam qui committi non poſſunt, cum fieri poſſit, vt repetita teſtatione reum vel oneret magis, vel exonerent.[2] Sed neque deſunt, qui putent committendos eſſe etiam eos, quorum teſtatio nihil probet, vel ob hoc ipſum, vt difficilius ſcire reus poſſit à quibus teſtibus vrgeatur. Ita enim fit, vt difficilior quoque & periculoſior ei futura ſit teſtium ſubornatio.[3] Alio tamen iure vtimur, quod ad poſtremum hoc attinet, ne inanibus ſumptibus litigatores vexentur.[4] *Ita Senatus* in cauſa Guillielmi le Marquis Caſtellani de Miribel, 10. Cal. Febr. 1593.

1 Alioqui multam fidem faciunt ſi reus neget, cum in criminalibus cauſis teſtes à iudice ipſo audiri, vel ſaltem videri debeant, præterquam ſi agatur de re parui momenti.

2 Quid enim ſi negent ſe ita depoſuiſſe? Quid ſi aliquid velint addere, quod antea vel per obliuionem omiſerint, vel ab eo, qui teſtationes excepit, per incuriam aut dolo malo prætermiſſum ſit?

3 Sic Ioan. Imbert. inſignis apud Gallos pragmaticus, *lib.* 4. *Inſtit. forenſ.* [Illud ſane conſtat eos quoque teſtes qui non niſi de fama deponunt obiiciendos eſſe & committendos reo, non ſolùm vt poſſit ipſos facilius reprobare, & confeſſionem aliquam ab iis extorquere, ſed etiam, quod facilè poſſit euenire, vt qui de fama tantùm depoſuit, aliud quid adiiciat, quod reum grauius onerare poſſit. *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Georgij de Vellier, 30. Maij 1614.]

4 *L. minoribus* 6. *D. de minor.*

DEFINITIO XXIX.

Teſtes inſtrumentarij non facile reprobari poſſunt, ſi auditi ſint de re ad inſtrumentum pertinente.

QVoties quæritur, quid reuera actum fuerit, cum negotium gereretur, de quo inſtrumentum conſcriptum eſt,[1] nulla certior probatio eſſe poteſt, quam quę ſit per teſtes inſtrumentarios, non ſolum quod iis potiſſimum perſpectam eſſe veritatem credibile ſit, quos rei geſtæ interfuiſſe conſtat,[2] ſed etiam quod eorum fidem certam & exploratam contrahentes habuerint, vtpote quos negotij teſtes habere voluerũt.[3] Proinde ſi quid poſtea contra eos obiicere alteruter contrahentium velit, quod alioqui fidem ipſorum conuellere aut labefactare poſſet, audiendus non eſt, nec ſi paratam habeat obiectionis probationem, puta quod

puta quod aduersario, qui eorum testimonio nititur, coniuncti sint sanguine vel familiaritate. Sufficit enim, quod ad hanc rem attinet, vt semel idonei testes habiti sint.[4] Tanto magis, quod vt plurimum per alios probari rei veritas non potest.[5] *Ita Senatus* in causa Claud. Gauen Romuliacensis, contra Nicolaum Gurtet, 23. Cal. Mart. 1593.

1 Nempe quia semper plus valet, quod agitur, quam quod simulate concipitur, *l. in & tot tit. C plus valet quod agit, l. semper in stipulationibus, 24. de reg iur.*

2 Ex instrumento adeo, vt nec iis credatur, si negent se interfuisse, praterquam si instrumentum criminaliter redarguatur de falso, vt dixi *Defin. 15 supr.*

3 Quorsum enim adhibentur testes, nisi vt fidem faciant veritatis? *l. Diuus, 24 D. de test. milit. l. iubemus, 29. C. de test.*

4 Quia semel probati postea improbari non possunt, *arg. l. cum Papinianus, 14. de sent & interloc. omn. iudic. cap. quod semel placuit, de reg. iur. in 6. l. si quis, 17. C. hoc tit.*

5 Quo casu etiam domestici, & minus idonei testes admittunt, vt dixi *Defin. 27. num. 4. & 5.*

DEFINITIO XXX.

De testium dictis generalia quadam.

TEstificans de tractatu alicuius negotij non probat, nisi tractatum illum certo modo perfectum fuisse dicat.[1] Nec rursus qui testificatur ad sui commodum & exonerationem, vt puta correus debendi de solutione per correum facta.[2] Item nec qui pro affini proximo, affinitate adhuc constante. Secus si ea iam perempta,[3] sed etsi plures testificentur de solutione diuersarum quantitatum, aut de modo solutionis diuerso, vel alio, quam qui dictus sit ab allegante solutionem, non probant.[4] In dubio autem interpretanda sunt dicta testium contra producentem:[5] Ita tamen, vt ante omnia si forte inter se dissidere videantur ad concordiam, quantum fieri poterit, redigantur.[6] Illud denique sciendum est, non posse testem sine iusta causa testationem suam corrigere ex interuallo, esseque in eam rem necessariam non tantum erroris, sed etiam causæ expressionem.[7] *Ita Senatus* in causa Sebastiani Mauris & Andreæ Grumel, 3. Non. Mart. 1592.

1 Alex *cons. 18. num 1. vol. 1, cons 33 nu. 21. vol. 3. cons. 28. nu. 4. vol 2.* Dec. *cons. 105. vers modo dicurrendo.*

2 Omnibus enim in re propria dicendi testimonij facultas denegatur, *l. omnibus, 10. Cod. hoc tit. vbi notat.*

3 Affinitatis enim iam peremptæ ratio haberi non solet, *l. pen. D. de iur dot. l. sed hoc ita, 22. D. de re iudic.*

4 Alex. *cons 43. num 9 vol 4.*

5 Idem Alex. *cons 12. nu 10. vol. 2.* Guid. Pap. *sing. 488. incip. dictum testis.*

6 Iunta *not. in cap. cum tu, Extr. de testibus & in capit. nihil obstat. Extr de verb. signif* Ferrar. *in form. oppos. contr. test.* in verb. *ac etiam vary, nu. 6.* Clar. *in § fal. num, nu. 12.*

7 Bart. *in l. eos. num. 3. ad leg Cornel. de falsi.* Capic. *decis. Neapol. 61.* Incontinenti tamen potest testis se corrigere. Ferrar. *vbi supr. in verb. inuicem contrary.* & ibi Masuer. *in addit.* in verb. *corrigat ex cap preterea, extr. de testibus.* vbi Innoc. *& cap. cum dilect. extr. de accusat.*

DEFINITIO XXXI.

Confessio extraiudicialis probat ad liberandum, non ad obligandum, & quomodo probetur.

CVm certi iuris sit confessionem extraiudicialem non probare si tendat ad obligandum, probare autem si tendat ad liberandum, dubitari potest, quid si probetur per testes confessum fuisse creditorem solutam sibi tantum pecuniam, quanta sufficere possit, non solum liberando debitori, sed ipsi etiam creditori obligando condictione indebiti, soluto nimirum plus quam deberetur. Valde suspecta est probatio, quando perraro accidat, vt plus debito soluatur:[1] præsertim vero si ab initio conuentus debitor eam solutionem non allegauerit, quam scire potuit,[2] nec lapsum sit decennium ad inducendam obliuionis præsumptionem.[4] Itaque obseruare diligenter hoc casu, vt & alias semper, bonus iudex debet per quos, & quot, & quales testes ea confessio probetur, nec testimonio potius credat, quam testibus.[5] Sed si testes sint idonei, & omni exceptione maiores, scindetur confessionis effectus, vt prosit ad inducendam liberationem, non etiam ad obligationem;[6] tametsi facta sit à moriente,[7] & quod maxime ad probationem momenti esse debet, de conscientia exonerandæ cogitante,[8] si appareat ab illo factam, non eo animo, vt ei aut hæredem suum ad indebiti accepti restitutionem obligaret,[9] sed tantum, ne quicquam à debitore amplius peteretur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Dixi *Defin. 27 sup tit. prox.* Intellige autem de confessione facta absente parte, *l certum, 6. § si quis absente, D. de confess.* & ibi Bartol. *l fin. vbi gloss. de inter. in tut fac l. quæro, § vltim. de edil edict.* Bartol. *in l. non solum, 8 § si liberationis,* & ibidem Alexand. *de liber. legat.* Alex. *consil. 115. num. 1. consil 185 à contrario, volum. 7. & cons. 20. num 1. vol. 4 cons. 111. nu. m. 7. vol 1.* Guid. Pap. *dec. 176* Ferrar. *in form. lib. de interreg feud* in verb. *compellatu rejpen. fre*, Guil. Benedict. in verb. *si absque liberis, num. 25.*

2 *Vulg. l cum de indebito, 25 D. de probat.*

3 Cum facti proprij ignorationem nemo possit obtendere, *l. quanquam, 7 D. ad SC. Velleian.*

4 Præsumitur enim obliuio post decennium, *Nov. in l si de eo, 5. 1 & l peregre, in princ. de acq poss.*

5 *L 3 D. hoc tit.*

6 Proniores enim debemus esse ad libetationem, quam ad obligationem, *l. Arianus, 41. D. de oblig & action.*

7 *Arg. l si quis in graui, 3. § si quis moriens, cum ibi not. D. de SC. Silan.*

8 Cum eo maxime tempore nemo præsumatur immemor salutis æternæ, *l. vlt. C. ad leg. Iul repet.*

9 *Vt in l. cum quis, 37. codicillis de leg. 3.*

DEFINITIO XXXII.

Quando possint produci testes, etiam post apertas reuera testationes?

ETiam post apertas testationes permittitur interdum aduersario testes producere, si modo iuret se nec vidisse, nec didicisse ea, quæ testationibus continentur.[1] Sed hoc parcissime & perraro admittendum est, ne corruptionibus fenestra aperiatur,[2] & ita demum si post testationes apertas modicum interuallum intercesserit, hoc est, non longius tempus quam decem dierum,[3] vt probabile sit, non fuisse didicisse testificata.[4] *Ita Senatus* pro liberis impuberibus D. de Nouelle Necciensis, contra procuratorem fiscalem Gebennensem. In ea causa, de quo Defin. 1. & seqq. infr. De præscript. quæ pro libert. Ideo fortasse, quod & de statu ac capite defuncti hominis in illa lite agebatur,[5] & de causa pupillorum, quibus in re præsertim tanti momenti[6] fauere æquum erat, hactenus, vt non facile admitteretur scrupulosa illa tamque exacta stricti iuris obseruatio,[7] cum dolum abesse constaret.[8]

1 Imo & sunt qui putent non repelli à productione, quasi testium dicta didicerit, qui ea vidit & simplici transcursu, & lectione testationum. Bocr. *quæst. 1, nu. 57.* post Domin. *in cap. cum persona, de priuileg.* quod tamen esset valde periculosum, ideoque nec in praxi sequendum. [Gabriel *lib. 10. commun. cap. de testib concl. 21. num 29. Ita Senatus* in causa Io. Rancurel & Io. Rez, Nouemb. 1613.]

2 *Ex cap. fraternitatis, cum ibi not Extr. hoc tit*

3 Hoc enim dicitur modicum tempus, *l promissor, 21. § 1. ff. de pecun constit.*

4 Nam sicuti via fraudibus & subornationi testium præcludenda est, *d cap fraternitatis*, ita non facile præcludenda est via probationibus, *l. curent. 22 D. hoc tit.*

5 Quæ causa status fauorabilior esse solet, *tot. tit. D. & C. ne de stat. defunct post quinquenn quæras.*

6 Quanti est causa status, quæ ideo maiores iudices habere & solet & debet, *l. non distinguemus, 32. §. de liberali, D. de excep.*

7 *L. pen. C. ad SC. Trebell.* quamuis non sit faciendum pupillo in alterius iniuriam, *l. sed cum ab herede, 12. D. eod.* nec præsexto ignorantiæ, quæ per ætatem contingit, *l. quod autem, 6. §. si quid cum pupillo, D. quæ in fraud. credit.*

8 Nam si quid factum sit à pupillo doli mali capace, non debet in eo melioris conditionis esse pupillus, quàm cæteri, *l. imperatorem, 23. D. de furt. l. pupillum, 111. de reg. iur.*

DEFINITIO XXXIII.

Testes auditi ad futuram rei memoriam, non obstante appellatione interposita post recusationem, an & quando probent?

QVi testes ad futuram rei memoriam audire iussus fuerat in partibus, vt loquuntur, cum ex falsa & calumniosa causa suspectus dictus esset ab eo, contra quem erat inquisiturus, recusationem reiecerat; & appellatione à recusatore interposita nihilominus testationes exceperat. Pendente apud Senatum lite appellatoria, defunctisque iam pluribus testibus petebat is, qui testes produxerat, vt de recusationis iure antea cognosceretur. Placebat, si summo iure agendum esset, de appellatione prius cognosci debere, ac reuocari omnia, quæ post interpositam appellationem facta fuerant quasi attentata. Debuerat enim procul dubio deferri appellationi, cum recusatus commissarius in domicilij sui loco & aditus & recusatus fuisset. Nec quod multo ante tempore dies audiendis testibus dicta fuisset ad rem faciebat. Sed tamen videbatur, summum hoc ius summam fore iniuriam. Si enim prius de appellatione cognosceretur, & siue bene siue male à commissario pronunciatum diceretur, attentatorum rationem in primis haberi necesse erat, vt quicquid in spretum appellationis factum esset, reuocaretur. Vnde euenire necesse esset, vt testationes omnes irritæ fierent, nec minus eæ, quæ essent testium iam defunctorum, quam quæ superstitum, atque ita probationes interciderent, litisque iacturam incurreret pupillus fortasse; cui aliæ probationes nullæ supererent, idque propter calumniosam recusationem, si forte decima appellatione calumniosam eam esse appareat. Quid enim prodesset actori post factas irritas testationes cognosci de calumnia, & calumniam detegi aut vindicari eo tempore, quo nouis probationibus locum nullum mors testium reliquisset? Quid vero iniquius, quam scrupulosam illam iudiciorum obseruationem à commissario forte per imperitiam aut calumniæ odio neglectam nocere illi, qui testes produxerit, aduersarij vero calumniam calumniatori non solum non nocere, sed etiam prodesse? Præsertim vero, cum probationum fauor sit maximus, & Senatus, qui sola veritate facti inspecta iudicare debet, æquitatis maiorem quam stricti iuris rationem habere soleat. Itaque visum est probabilius & iustius, nonnihil hac parte à iudiciarij ritus obseruatione recedere, & antequam de attentatis & appellatione cognosceretur, de causa recusationis inquirere, vt si veram esse cõstaret, appellatio quoque iusta pronunciaretur, & habita in primis attentatorum ratione testationes omnes ad irritum deducerentur. Sin falsam & calumniosam, non solum rata haberentur omnia, sed etiam mulctæ obnoxius fieret is, qui recusationem calumniosam proposuisset. Quod si falsa duntaxat esse non tamen calumniosa, placebat temperamentum illud, vt quod ad testes interim defunctos attineret fides inquisitioni haberetur. Cæteri eo tempore superstites, quo de appellatione pronuncatum esset, ex integro audirentur. *Ita Senatus ex tempore pro Domina de Romans. Idib. Maij, 1593. Et 5. Non. Mart. 1594.*

1 Hoc est in loco domicilij litigatorum, non in quo lis pendebat.

2 Scilicet cum periculum esset, ne pendente instantia appellationis cæteri quoque testes morerentur, atque ita probationes interciderent, *arg. l. in lege, 40. D. ad legem Aquil.*

3 Est enim regulare & commune ius litentatorum omnium, vt de iis antea cognoiti oporteat, vt sæpius diximus ad Tit. *vt lis pendent supr.* ex Robert. Lancelot. pas. *in tit. De attentat.*

4 Hoc enim addendum est, quia ex Senatus nostri stylo & Arestis, si commissarius non sit recusatus, antequam domo excederet, recusari postea non potest.

5 Quia, quamdiu res integra est, recusari commissarius potest, nec potest ipse recusationis causas reiicere tanquam frivolas, quomodo potest iudex ordinarius qui eum delegauit, *l. apertissimi, 16. vbi not. C. de iudic.*

6 Vt in quæstionibus, quæ sunt ex bono & æquo, plerumque sub auctoritate iuris scientiæ pernicioſe errarint, *leg. si seruum, 91. §. sequitur, de verb. oblig. l. 2. §. item Varus de aqua pluu. arcend.*

7 *L. vnic. D. nihil innou. appell. interpos.*

8 Quod enim aut nullum aut annullandum est, effectum nullum habere potest, *cap. non præstat. de reg. iur. in 6.*

9 Quas è contrario saluas esse expedit, *l. curent, 22. D. hoc titul.*

10 Siquidem non entium & non apparentium idem est iudicium, *§ si aduersus, Instit. de nupt. l. duo sunt Titij, 30. D. de test. tutel.*

11 Nec enim cuiquam sua calumnia prodesse vnquam debet, *l. tutor, 41. D. de vsur. l. in summa, 65. §. 1. D. de cond. indeb.*

12 *Arg. d. l. in lege, 40. D. ad leg. Aquil.*

13 *Contra l. ne ex dolo, 12. D. de dolo, l. procurator, 11. § 1. D. de dolo mal. except.*

14 *d. l. in lege, & l. curent, 22. D. hoc tit.*

15 Vt late Tedaur. *in præfat. Decis. Pedem.*

16 *L. placuit, 8. Cod. de iudic.* Cognoscit enim Senatus vice Principis, quomodo olim præfecti prætorio, *l. vnic. C. de offic. præf. prætor.* iunct. *l. 1. C. de legib.* Iunge *l. quoties nihil, 100. de regul. iur.*

17 Vt scilicet rei maiori non fieret præiudicium per minorem, *arg. l. scio, 4. D. de in integr. restit. l. rei maiori, D. de except.*

18 *Ex d. tit. Nihil innou. appell. interpos.*

19 Non enim faciendum est calumniis & malitiis, *l. in fundo, 39. D. de rei vindic.* Lancel. *in 2. part. cap. 17. de attent. null. pend. num. 131.*

20 Distinguenda enim est falsitas à calumnia, sicut & calumnia manifesta à calumnia præsumpta, secundum distinctiones, quas in hac materia deducit Rob. Lancelot. *2. part. 2. cap. 18. num. 61. & seqq.*

21 Vt scilicet & attentatorum & probationum simul ratio haberetur, quantum fieri posset, nec vlli ex litigatoribus iniuria fieret, *l. ex his, 8. in fin. D. quæ in fraud. cred.* Text. est *in l. vlt. C. hoc tit.*

DEFNITIO XXXIV.

Quando standum sit primæ depositioni potius quam secundæ, & contra?

SEcundæ testationi, quæ in iudicio facta sit, potius standum est, quam primæ extraiudiciali. Nam quod dici solet priori standum esse, de ea accipiendum est, quæ sit iudicialis & consequẽter iurata. Cuius ea vis est, vt nec si reuocetur in articulo mortis attendatur tamen reuocatio, sicut nec si reuocetur, & reuocari perseueretur in tormentis, siue in alio iudicio, & inter alias personas variæ illæ testationes factæ sint, siue in eodem iudicio & inter easdem partes: nisi secunda in continenti facta esset post primam, id est, priusquam testis litigatorem allocutus esset. Quanquam verum est ex eiusmodi reuocatione fieri, vt minus plena fides adhibeatur primæ testationi. At cum prima testatio extra iudicium facta est, stamus secundæ iudiciali & iuratæ, quia etsi prima in iudicio nullo facta esset, adhuc staremus secundæ in iudicio valido factæ: Sed supradicta obtinent, si aut solo iudicis officio, aut requirente ipso teste, vel procuratore

curatore fiscali, testis iterum audiatur. Nec si alterutro ex litigatoribus requirente, secundo testatio emerserit, distinguendum est, an is requisierit contra quem, an pro quo prius testimonium dixerat. Posteriore casu stamus secundæ testationi, sive iudicialis illa sit, sive extraiudicialis, sive iurata, sive non, quod imputare tibi debeat is qui petiit, vt idem testis iterum interrogaretur. [4] Priore vero non solum nulla fides adhibenda est secundæ testationi, sed neque audiendus est is, contra quem hic testis iam testimonium dixerat, si petat vt rursum testificari iubeatur, propter magnum qui subest metum corruptionis. Ideoque summopere cauere bonus iudex debet, præsertim in causis criminalibus ab huiusmodi testium repetitionibus ad instantiam partium faciendis, quod sæpe numero magnam ad comminiscendas falsitates fenestram paretaciant. [5] Quid si prima testatio extraiudicialis quidem fuit, sed iurata? Magis est vt credi oporteat, testisque tanquam falsus & periurus puniendus sit, qui posteriorem contrariam fecerit testationem. [10] Quid si testis primo interrogatus negauerit se scire, postea vero de negotio testificetur? Huic credendum non est, tanquam aut periuro, aut etiam corrupto. [11] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 9. infr. De testam.

1 Hanc enim communem e scholis nostrorum sententiam receptam, contra Bart. qui aliud existimauit, *in l. eos, nu. 4. ff. de fals.* testatur Clarus in pract. crimin. *qu. 53. num. 11. vers. Primus casus*, vbi multos citat.

2 Vt scripsi Defin. 4. & *ibi eod.*

3 Iul. Clar. vbi supra *num* 12.

4 Idem Clar. ibid. *nu* 13. *ante finem*, post Alciat. *de præsump. reg. 2. præcipit. 29. circ. fin.*

5 Idem Clar. *dict. quæst 53. num. 55.* circa medium, post Capic. *decis. Neapolit. 142.* & Didac. Couarr. *libr. 2. var. resol. cap. 13. post num. 8.*

6 Vt concludit Clar. & *dict. nu. 15.*

7 Glos. *fin. in cap. cum causam, de testibus*, quam communiter probatam esse post Felinum testatur Clarus, *dict. num. 13. in fin.*

8 Ratio est, quam adfert Clarus *dict. num. 15.* paulo ante finem.

9 Ita Iul. Clar *ibid. cap fraternitatis, Extr. de testib.*

10 Clar. *dict. numer. 11.* vbi ait Bartoli opinionem posse hoc casu procedere.

11 In hoc enim omnes consentiunt teste eodem Iulio Claro, *dict. qu 53 num. 14.* [Hinc dicimus testem qui semel deposuit, non debere super eodem interrogari sine causa, & suspectum esse si dicat se minùs fuisse recordatum tempore primæ depositionis, quo tempore memoria erat recentior. Vide Cravet. *cons. 10. nu. 13. ex l. produci, D. de testib. l. vlt. C. eod.* Dec. *consil. 175 col. pen. vers. tertio responderi potest & cons. 189. col. 6. vers. 4. & vltim.* *Ita Senatus* in causa D. Aymonier, & Mariæ Regis Augustanorum. Septemb. 1612.

DEFINITIO XXXV.

Vnius testis testimonio quandoque creditur.

ALiquando euenit, vt vnius testis solius testimonium admittendum sit, nimirum testantis de facto proprio, [1] & de negotio, cuius ratione nihil sua interfit, vter ex litigatoribus vincat. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Salycet. *in l. si quis decurio, ff. ad leg. Cornel. de falsi.* Alexan. *cons. 197. nu 3. lib 7* Socin. *cons. 61. nu. 8. lib. 1.*

2 Cravet *cons. 220 nu 18.* Vide alios casus apud Specular. *in tit. de teste. § restat de numero testium.* Ferrar. *in form. oppos. contra test. in vers. sunt que etiam singulares.*

DEFINITIO XXXVI.

Solutio probari potest per confessionem aduersarij probandam per testes, etiam in tertia instantia.

QVi solutionem debiti allegauit in prima instantia, & admissus ad probandum [1] probare non potuit, potest in tertia quoque instantia allegare confessionem creditoris de soluta pecunia, & per testes, si qui erunt, illam probare. [2] Quoniam licet ea res spectet ad probationem solutionis, dicique soleat, non esse admittendas eorundem aut contrariorum articulorum probationes, post didicita testificata propter metum subornationis, [3] nisi accedat concomitantia instrumentorum: [4] nunquam tamen excludi videri debet ea probatio, quę fit per aduersarij confessionem, nec proinde eius confessionis probandæ via. [5] Si tamen aduersarius, qui confessus dicitur, contrarium probare volet, vtique id ei concedendum erit, [6] & quidem expensis debitoris, [7] cum alioquin in secunda appellatione, quæ tertia instantia est, non esset ille ad nouas positiones & probationes admittendus. [8] Nec ad rem facit, quod etiam in iudicati executione solutionis exceptio & probatio admittatur, vtpote quæ non impugnet iudicatum. [9] Id enim tum procedit, cum super solutionis veritate nec cognitum fuit, nec pronunciatum. [10] Alioqui vbi semel iudicatum est solutum non esse, impugnat proculdubio sententiam quisquis solutum dicit. [11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa Dn. Damidoux, Non. Decemb. 1593.

1 Eius namque est probare qui allegat solutionem, cum solutio sit facti, *l consilio, 7. §. vlt. D. de curat. furios. l testium facilitatem, 18 C. hoc tit l 1 C. de procurat.*

2 Pecuniæ enim solutæ potentior maiorem rei gestæ probationem continet, quam si chirographum acceptæ mutuæ pecuniæ fuisset redditum, *l pecunia, 14 Cod. de solut.* siue ex professo probetur per instrumentum, vt *in dict. l. pecunia*, siue per testes.

3 *Cap. fraternitatis, Extr. de testib.* Dixi Defin. 17. & alibi sæpe *supr. eod.*

4 *Cap seriis, eod. tit de testib.*

5 Cum nulla sit melior probatio, quam quæ fit per confessionem partis, *l cum te, 5. C. de transact.* vbi Bald. *l generaliter, 13. C. de non numer pecun.* [aut per euidentiam rei. Nam vt idem Baldus dicebat *cons. 338. vol. 1.* Quod patet expresse non est probare necesse.]

6 Nunquam enim vni ex litigatoribus permittitur probandi facultas, quin etiam aduersario permittatur, vt in iudiciis seruetur æqualitas, *l non debet actori, 41. & ibi not. de reg. iur.*

7 Ex stylo Senatus nostri, quoniam tertia instantia est.

8 Id enim permittitur in prima tantum causa appellationis, *l per hanc, 5 C. de temp. & repar. appellat.*

9 Est enim generale, vt exceptiones, quæ non impugnant iudicatum, possint opponi in executione iudicati, *l sunt qui, 16. & seqq. D. de re iudic.*

10 Sed tantum quod plerumque fit super debito.

11 Cum sint ista contradictoria, ita vt alterutrum eorum falsum esse necesse sit, vel quod iudicatum est solutum non esse, vel quod post iudicatum opponitur solutum esse.

DEFINITIO XXXVII.

Pauciores quam decem testes per turbam auditi an & qualem fidem faciant?

ETsi nonnullis placet, non paucioribus quam decem testibus turbam, testium constare posse; [1] Hoc tamen iure vtimur, vt si pauciores adhibiti sint, non eo minus fidem faciant, [2] licet non tantam, quantam si solemnis numerus adhibitus esset. [3] Nam quod dici solet decem testes simul & in turba, vt aiunt, interrogatos vnius tantum loco haberi, eo pertinet, vt pro vno quidem omnes numerentur, [4] sed ita tamen, vt in alterius testis, qui solus auditus sit, comparatione maior turbæ fides habeatur, quia longe difficilius est plures quam vnum mentiri. [5] At cum solemnis numerus testium, qui ad conflandam turbam necessarius est, non intervenit, non solum omnes vnius loco habentur, sed etiam si cum aduersarij testibus singulatim productis conferantur, non maiorem fidem faciunt, quam si vnus tantum testis auditus esset, nec

habent priuilegium, quod testium turbæ datur,[6] quia nec turbam reuera constituunt.[7] *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Greisy, contra R.D. Antonium de la Rauoire, 13. Cal. Januar. 1593. & rursum in causa R. Patrum Societatis Jesu & Syndicorum de Megene, mense Mart. 1594.

1 Sic enim placet Imberto *in Instit. forensib.* [Rebuff. *in tract. de testib. & quot exam. deb. glos. 6. num. 2.* Iunge Defin. 6. & 14. *supr. eod.*]

2 Ioan. Faber. *in §. ex non scripto, Instit. de iur. natur. gent. & ciuil.*

3 Vbi enim maior numerus testium adest, ibi certior probatio esse solet, si cætera sint paria, *l. 3. D. hoc tit.*

4 Ita vt nouem alij testes audiri adhuc possint, cum tamen non plures quam decem super vno eodemque articulo admittantur, vt dixi *Defin. 14. §. eod.*

5 Sicut & plurium hominum difficilior quam vnius corruptio est.

6 Vt magis eis credatur, quam si vnus tantum testis esset.

7 *L. prætor ait, 4. §. turbam autem ex quo numero, D. vi bonor. rapt.*

DEFINITIO XXXVIII.

Sacerdoti reuelanti sacramentalem confessionem nullo modo creditur.

SAcerdos neque cogi potest à suo Superiore, vt confessionem sibi factam propalet, & reuelet, neque si id faciat fide vlla dignus est, siue quod sit illicitum testimonium contra leges sacrosque canones datum,[1] siue quod non sit credendus Sacerdos scire tanquam homo, quæ illi tanquam speciali Christi Opt. Max. vicario explicata sunt.[2] *Ita Senatus* in causa Joannis Martinet, 15. Cal. April. 1594.

1 Idcirco enim dicitur secretum confessionis, quia diuulgandum non est, *vt in l. 1. §. si quis tabulas 38. D. depositi.*

2 *Cap. dilectus*, vbi Panorm. *extr. de excess. prælat.* Rip. *ad finem tract. de pœnit. nu. 59. & seqq.*

DEFINITIO XXXIX.

Post didicita testificata non possunt audiri testes in causa appellationis, ne quidem pro pupillo, nec rursus possunt probari articuli deducti in prima instantia, si probandi via præclusa fuit, sed est necessaria restitutio.

IAm sæpius diximus, non esse audiendos testes post didicita testificata, non solum super iisdem articulis, sed nec super iis, qui sint directo contrarij, siue in prima instantia id petatur, siue in causa appellationis.[1] Sequimur enim hac parte ius Pontificium.[2] Nec aliud erit, si tutor in causa quoque appellationis imploret in eam rem beneficium restitutionis ex rescripto Principis nomine pupillorum. Subest enim metus subornationis, qui non patitur, vt hac parte pupillo in præiudicium aduersarij faueatur,[3] maxime cum, si quid ex ea causa pupillus damni patiatur per negligentiam tutoris, paratam habiturus sit aduersus tutorem eo nomine actionem.[4] Sane si neque tutor soluendo sit, neque magistratus, qui tutorem dedit,[5] difficile est vt non ei debeat subueniri, ne in damno moretur,[6] cui nihil imputari possit, & in quem cadere nequeat probabilis suspicio subornationis.[7] Extra hunc casum ad rem non pertinebit, quod tutor iurare paratus sit, nunc primum sibi innotuisse testes, per quos probare velit.[8] Alij sane articuli dissimiles possunt deduci in causa appellationis, etiam citra beneficium restitutionis, itemque probari,[9] sed non sine restitutione probari *illi*, qui in priore instantia deducti fuerunt, posteaquam probandi via semel præclusa fuit.[10] Sic enim accipi debet, quod vulgo dici solet, *In causa appellationis quæ non deduxi deducam, quæ non probaui probabo.*[11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 15. Cal. April. 1594.

1 *Defin. 5. & 17. hoc tit.*

2 *In c. fraternitatis, extr. hoc tit. & element. testibus, eod. tit.* Aliud enim est iure ciuili, *l. per hanc 5. C. de tempor. & repar. app.* præterquam in certis casibus, quos enumerat Specul. *in tit. de teste, §. satis utiliter.* quem refert Ferrar. *in form. oppos. cont. test.* in verb. *sunt quæ publicatis iam testib. nu. 4.* vbi hanc iuris ciuilis & pontificij differentiam late explicat, addens, in foro ciuili seruandum esse ius ciuile, quod hæc Definitio negat. Idemque in Senatu Gratianopolitano obseruari testatur Guid. Pap. *quæst. 72. & 124.* Vbi vide annotationem Ranchini.

3 Non enim faciendum est pupillo, si quid extra ordinem in alterius iniuriam postuletur, *l. sed cum ab herede 12. D. ad SC. Trebell.*

4 *L. properandum 14. §. vlt. C. de iudic.*

5 Quippe qui in subsidium tenetur, *ex titul. de magistrat. conuen.*

6 *Arg. l. vlt. D. de admin. tutor. l. 2. D. quand. ex fact. tutor.*

7 Cum hæc ætas ignoret etiam illa, quæ vidit, *l. 1. C. de falsi. monet.* loquimur enim de pupillo, qui non sit doli capax, vt *in Defin. 32. supr.*

8 Intellige, nisi probabile sit, non fuisse adhuc didicita testificata, *vt in d. Defin. 32.*

9 *L. per hanc 5. C. de tempor. & repar. appellat.*

10 Appellatio enim extinguit quidem iudicatum, sed non præparatoria iudicari. [Adeo autem verum est, cum qui exclusus est à probando, nihil amplius probare posse, vt nec admittendus sit ad probandum prætextu monitorij, etiam contra tertium impetrati, ne per indirectum liceat quod directò non licet, *l. scire 21. §. 1. de iur. dot. ab his.* *Ita Senatus* pro D. de la Chabaudiere, contra N. Claudium de Mondragon. 22. Mart. 1614. Sane contra tertium, & in ipsius duntaxat præiudicium impetrari monitorium posse non dubitatur. *Ita Senatus* eodem Arresto.]

11 Notat *ad l. per hanc*. Ferrar. vbi supra.

DEFINITIO XL.

Testes etiam minus solemniter interrogati faciunt aliquale indicium; imo & aliquando faciunt plenam probationem.

TEstes licet minus solemniter interrogatos placet facere aliquale, vt aiunt, indicium,[1] quinimo concludere, ac plenam fidem inducere apud viros bonos & graues, maxime vero apud eos Judices, quibus mandatum est vt procedant, sola facti veritate inspecta,[2] præsertim si mortui sint, vt repeti non possint,[3] multo magis si agitur de facto antiquo, cuius probatio aliter haberi nequeat.[4] Id enim postulat fauor probationum,[5] casusque necessitas.[6] *Ita in Senatu* in causa Patrum Societatis Jesu Collegij Camberiensis & Syndicorum de Megene tractatum est 14. Cal. April. 1594.

1 Alex. *cons. 147. vol. 6.*

2 Dec. *cons. 54. num. 2. vers. postremo.* Bald. *in l. solam, circa fin. C. hoc tit.*

3 *L. vlt. C. eod.*

4 Antiquitas enim temporis facit, vt admitti debeant leuiores quoque probationes, vt pass. Cravet. *in tract. de antiq. tempor. l. si arbiter. D. de probat.*

5 *L. curent 22. D. hoc tit.*

6 Quomodo loquitur IC. *in l. si mulier 59. §. ex asse, D. de iur. dot.*

DEFINITIO XLI.

Testes de auditu admittuntur in probando eo, quod dicitur immemoriale.

DIci solet, non credi testibus de auditu testificantibus, quorum repelluntur auctores,[1] ne alioqui facile fraus fiat, si exemplo magis credatur, quam authentico instrumento.[2] Sed in eo tamen adhibenda videtur quædã distinctio. Nam si agatur de probanda possessione aliaue re immemoriali, facilius admittendum est, vt admittatur testimonium eorum, qui dicant, ita se audiuisse à senioribus eo tempore, quo suspecta esse non poterat eorum testatio, nulla dum mota

mota aut mouenda lite, tametsi hodie si viuerent suspecta esset: [1] alioqui vix reperirentur, qui immemorialem possessionem probare possent, [2] in iis præsertim locis, ad quæ vix vlli alienigenæ & peregrini soleant accedere. Nam & ob eandem fere cautam domestica quoque testimonia admittere solemus contra iuris regulam, quoties aliter quam per domesticos testes haberi veritas non potest. [3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *Cap fraternitati, extr. de haret. can. nullus 3 quæst. 4. Bart. in l. admonendi, D. de iureiur.* Ferrar. *in form. oppos. contr. test. in verb. de alieno.* vbi Masuer.

2 Aut, vt nostri loquuntur, si plus crederetur copiæ, quam originali. Dec. *cons. 82. & consil 210.*

3 *Arg. l si arbiter 26. D. de probat.*

4 Cuius tamen probatio tanto fauorabilior est, quanto difficilior, & quanto potentior est hæc præscriptio quę tituli vim habet, *l. 3. § ductus aquæ, D. de aqua quotid & æstiu. l. 1. § vlt. D. de aqua & aqu pluu. arcend.*

5 *Notat. ad l. 3. Cod hoc tit ex l. 1. & tot tit. D de SC. Silan.*

DEFINITIO XLII.

Testi contra suum commodum testificanti magis creditur.

IN dubio longe magis credendum est testibus aduersus propria commoda testificantibus. [1] Quis enim credat velle eos peierare, vt sibi noceant? [2] siquidem nec peieraſſe quisquam præsumitur, [3] si nullum ex testatione sua sentiat commodum. [4] *Ita tractatum est*, in eadem causa.

1 Bald *in l omnibus, nu 5. C. hoc tit.*

2 Nemo enim facile credendus est velle iactare suum, *l. cum de indebito 25. D. de probat.*

3 *L. vlt. C. ad leg Iul. repetund.*

4 Illud enim semper inspiciendum est, & quærendum, Cui bono? [Et hoc adeo verum est, vt testis etiam alioqui suspectus non eo minùs fidem faciat, si deponat contra suum commodum. Maximè si contestem habeat nullo modo suspectum. Quòd si vterque suspicione aliqua laboret, non erit quidem plena probatio. Sed ad eam supplendam deferri iusiurandum poterit, si fuerit peritum. *Ita Senatus* pro D. de Grenand, contra Petrum Roland. 26. Maij 1614.]

DEFINITIO XLIII.

Post apertas testationes, si nondum sint didicita testificata, audiri testes possint, & an standum sit iuramento eius, qui testes producit?

REfert multum, an didicita sint testificata, an publicatæ duntaxat testationes. [1] Post didicita testificata non est audiendus, qui super iisdem aut directo contrarijs articulis nouas vult probationes adferre per testes. [2] Licet minor proponatur aut rusticus, qui admitti vult ad probandum: [3] nihilque interest, an litigator ipse, an eius Procurator aut Patronus testificata didicerit. [4] Sed si tantum publicatæ sint testationes, nihil vetat, quo minus contrariæ probationes recipiantur ex beneficio Principis, [5] refusis nimirum expensis contumaciæ & retardatæ litis. [6] Verum si dubitetur, an didicita sint testificata, quæstionis est, an qui negat didicita credendus sit, si paratus sit iurare? [7] Et placet distinguendum esse, vt si ex die publicatarum testationum tempus modicum intercesserit, sacramento negantis stari possit. Modicum autem tempus videtur, si nec dum decennium efluxerit. [8] Si vero multum temporis præterierit, alia opus sit & concludenti probatione. [9] Qualis illa esse potest, si actuarius iuret, asseruatam semper penes se scripturam testationum, nec vnquam aduersario editam, vt legẽdi describendive copiã habere potuerit. [10] Sane non tantũ post publicatas testationes, sed etiam post eas exceptas & conscriptas, si aduersarius nouos articulos dictare velit, quorum refutandorum gratia cogatur is, qui iam ex parte sua testationes protulit, nouas quærere & allegationes & probationes, æquissimum est aduersarij sumptibus id fieri, [11] cuius nimirum facto & culpa accidit, vt nouis sumptibus opus sit ad ea probanda, quæ alioqui eodem tempore iisdemque sumptibus expediri potuissent. [12] *Ita Senatus* in causa N. Marini de Conzieu & DD. fratrum de Monfort 9. Cal. April. 1594.

1 Possunt enim publicatæ esse testationes, neque tamen adhuc didicita testificata, vt dixi *Definit 32. h. eod.*

2 Propter metum subornationis, qui semper magnus subest, *c fraternitatis, extr hoc tit.*

3 Quemadmodum scripsimus *Definit. 17. h.*

4 Cum omni casu subsit idem metus subornationis, vt dixi *in d. Definit. 17. num. 4.*

5 Lit enim necessaria restitutio, vt scripsi *Definit. 5. num. 3. supr.*

6 Ne beneficium Principis aduersario sit captiosum, *contra l. Paulus notat 8. de pract. stipulat.*

7 Iuramento scilicet purgationis, de quo in *l. generaliter 12. C. de reb. cred. & iureiur. c. vlt. extr de iureiur.*

8 Vt dixi *Definit. 32. supr.* quia iuratur hoc casu super verisimili.

9 Periculosum enim est rem totam committere sacramento aduersarij, nisi iusiurandum per partem ipsam deferatur, *vt in l. 1. D. quar. rer act. non det.* [Ant. Gabriel. *lib. 1. de testib. conclus. 21. num. 29.*]

10 *Arg. l. 1. & tot. tit. D. testam quemad. aper.*

11 Ne sit in potestate vnius ex collitigatoribus aduersarium suum grauioribus sumptibus onerare, *l. minoribus, 6. D. de minor.*

12 Proinde nullum videtur damnum sentire, quod ex culpa sua sentit, *l. quod quis 203. de reg iur.*

DEFINITIO XLIV.

Non creditur testationibus scriptis ad futuram rei memoriam, si nondum sint publicata.

TEstationibus scriptis ad futuram rei memoriam [1] nec dum publicatis nulla fides adhiberi potest, vt ex ea causa vindiciæ dicantur pro eo, qui testes produxit, si non aliunde sufficientes habeat probationes, [2] quia numquam Judex bonus rationem habere potest instrumenti aduersario numquam editi. [3] Et in iudicio quolibet quantumcunque summario omnia iudicij solemnia auditis partibus tractanda sunt. [4] Porro testationes ad futuram rei memoriam conscriptæ sunt eiusmodi, vt neque ab aduersario inspici possint ante publicationem, [5] nec publicari debeant, priusquam aduersarius quoque testes suos produxerit, & auditi curauerit, ne alioqui per testes probandi ratio nulla superſit ei, qui testationes ab aduersario prolatas iam didicerit. [6] *Ita Senatus* pro Amedeo Vincent, contra Franciscum Thibaud, 11. Calen. Jul. 1594.

1 Iuxta formam *c. quoniam frequenter, extr. vt lit. non contest. & c. significauit, extr. de testib.*

2 Intelligẽ, etiamsi apertæ sint, quantum ad Iudicem, vt aperiri plerumque solent ad informandum animum Iudicis, & postea iterum claudi, alioqui non posset locus fieri quæstioni, an Iudex vindicias dicere posset vel deberet ex iis testationibus, quas nec ipse vnquam vidisset cum non aliter explorari veritas possit de iis, quæ ex testationibus pendent, quam iis lectis & cognitis, *argum l. de his 6. D. de tranſact. l. 1. D. testament. quem. aper.*

3 Cuius scilicet editio fieri debet, quam Pragmatici appellant communicationem instrumentorum non minus quam actionis, *l. 1. § edenda, ff. de edend l. iustum. 6. l. 7. & vlt. C. eod.*

4 Nec quicquam faciendum inaudito eo, qui ex eiusmodi facto lædi posset. *l nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.* [Adde quod huiusmodi testationes factæ ad futuram rei memoriam, priusquàm publicentur, debent produci apud acta & deponi penes grapharium, ita vt de eo constare ex scripto possit, debétque ea depositio fieri non à litigato-

re, sed à Commissario ipso qui testes audiit.[2] Alioqui sunt suspectæ, imo nullius fidei, maximè si penes litigatorem reperiantur quamuis clausæ. *Ita Senatus* in relationibus libellorum 7. Id. Febr. 1595.]

5 Cum publicari eas nihil aliud sit, quam iuberi, vt aperiantur.

6 Propter metum scilicet, qui eo tempore magnus subesset corruptionis & subornationis, *c fraternitatis, extr. de testib.*

DEFINITIO XLV.

Infamia facti non sufficit ad repellendum testem, nec obiectio infamiæ iuris, nisi de ea constet per sententiam.

AD infectandos & reprobandos testes admissus, si furti crimen aliudve quid simile obiiciat, nec alleget secutam ex ea causa condemnationem, audiendus non est,[1] quoniam nemo ex solo delicto fit infamis infamia, vt vocant, iuris, sed ex sententia.[2] Quod si addat latam de crimine sententiam, ne hoc quidem sufficiet, nisi eam proferat, quia non per testes probari ea sententia debet, sed per scripturam,[3] & quidem in promptu.[4] Itaque si Judex nullam huiusmodi infectationis rationem habeat, nec eum, qui sententiam obiecit, admittat ad probandum, non idcirco iustam appellandi causam dedisse videbitur.[5] *Ita Senatus* pro D. de Cohendier, contra N. Mallin, 4. Id. Januar. 1595.

1 Est enim illa infamia facti, quæ licet existimationem minuat apud bonos & graues viros, neminem tamen repellit à testimonio dicendo, sed tantum infamia iuris. *l. 3. §. lege Iulia, D. hoc tit. l. in cui lege* 18. *§. 1. ff. qui testam. facer. poss.* Capell. Tholos. *quæst.* 173.

2 *L. infamem* 7. *ff. de public. iudic. l. furti* 6. *in prin. & §. 1. & pass. ff. de his, qui not. infam.*

3 Cum sententiæ omnes scribantur, & in actis describantur, *l. 2. & vltim. C. de sent. ex breuic. recit.* Nisi forte scriptura probetur per testes fuisse deperdita, *vt in l. testium*, 18. *in fin. C. hoc tit.*

4 Ne alioqui fiant de lite lites, & prima lis in longius tempus protrahatur, *l. 4. §. ait prætor ff. de re iudic. iunct. l. quidam* 21. *de rebus cred. l. properandum* 13 *C. de iudic.*

5 Quia debet sibi imputare is, qui sententiã non produxit.

DEFINITIO XLVI.

Testes singulares, qui per se non probant, quando coniunguntur vt probent.

VVlgatum est, testes singulares non probare, quia cùm non sint contestes, non possunt iungi, vt numerum faciant:[1] ideoque non plus probant mille quàm vnus, imo minus, quoniam alter alterius fidem debilitat.[2] Vnde illud etiam est, quod eo casu, quo plures sint de eadem re testes singulares, non defertur iusiurandum, quod alioqui deferretur in supplementum probationis, nisi testes deponant de actu reiterabili, eorumque testationes ad eundem tendant finem.[3] Sed etsi de probanda possessione agatur, constat quidem probata possessione præteriti temporis & præsentis, videri quoque probatam medij, si nulla in contrarium probatio afferatur, sed tamen si testis vnus testificetur de possessione decem annorum, alius de possessione aliorum decem annorum, non possunt coniungi testationes, vt fiant contestes, qui vere sunt singulares. *Ita Senatus* in causa D. de la Velliere & D. de Regemont 10 Cal. Febr. 1555.

1 Nisi in casibus, de quibus vide Dec. *cons. 47. lib. 1. & cons. 60. nu. 29 eod lib.*

2 Si sint singulares singularitate obstatiua, non adminicula tiua. Iacob. de Put. *decis. 476. lib. 2.*

3 Not. *in l. admonendi*, vbi Gaccialup. *de iureiur.* Capell. Tholos. *quæst. 11.*

DEFINITIO XLVII.

Testis male interrogatus iterum ex integro est audiendus.

MAle auditis testibus ob non seruata ea, quæ seruari debuerunt,[1] cum testationes nullæ sint, iterum audiri eos ab alio inquisitore[2] oportet: audiri vero non per repetitionem, vt Pragmatici loquuntur, sed ex integro, ac si nunquam auditi fuissent.[3] Verendum enim esset, ne testes vt plurimum rustici & timidi metu periurij aliud nihil prodere vellẽt, quam id ipsum, quod priore testatione contineretur: vnde fieret, vt iterata illa auditio nullius plane effectus esset.[4] Quid ergo si ex integro interrogatus testis nolit testimonium dicere, quin prius copiam habeat testationis præcedentis? Vtrum id ei denegabitur? Moueri, quod si hoc ei indulgeatur, ita futurum est, vt vix aliud postmodum dicturus sit, quam quod iam ante dixerit.[5] Rursus iniquum videtur cogi eum, vt periurij periculum subeat ob solam inquisitoris culpam,[6] præsertim si ponas plures annos à tempore prioris testationis præteriisse.[7] Itaque placuit permittendum illi, si vrgeat, vt priorem suam testationem inspiciat, & ita tamen, vt non eo minus ex integro audiatur.[8] *Ita Senatus* in causa D. de Thoyre, contra D. de Cholex, 14. Cal. Mart. 1595.

1 Nam & in testibus audiendis variæ solemnitates requiruntur, de quibus late Ferrar. *in form. iuram. testium, & in form. oppos. contr. testes.*

2 Ne iterum peccet, qui iam semel peccauit, *cap. vt debitus honos, & ibi not. extr. de appellat.*

3 Quia, quod nullo tempore factum est, pro infecto magis, quam pro facto habendum est, *l. si filius* 7. *de liber. & posthum. cap. non præstat, reg. iur. in* 6. adeo vt etiam post discussa testimonia possint hoc casu alij testes super iisdem articulis admitti. Anton. Tessaur. *decis. Pedem.* 28.

4 Nec enim videretur differre à prima, ad quam relata esset, cum dici soleat, inesse relatum in referente, & quidem cum omnibus suis qualitatibus, *vulg. l. esse toto* 77. *D. de hered. instit.*

5 Hoc enim vsu quotidiano ita compertum est, metu scilicet vacillationis & variationis, propter quã possit fieri, vt non solum nulla testi fides habeatur, *l. 2. D. hoc tit.* sed etiam vt puniri debeat tanquam periurus, ex iis quæ late tractat Ferrar. *in form. oppos. contr. test.* in verb. *inuicem contrarij*, & in verb. *ac vary.* Nec facile committendus est testis in eas angustias, vt vix sine captione possit testimonium dicere, ne scilicet damnosum ei sit officium suum, vt mox sequitur *in Defin.*

6 *Arg. l. & quia* 6. *in fin. D. de interrog. in iur. fac.* iunct. *l. sed si quis* 7. *D. testam. quem aper.* iunct. *l. 3. §. vlt. D. hoc tit.*

7 Cum fragilis sit & labilis hominum memoria ex solo temporis lapsu, *l. peregre* 44. *l. si rem mobilem* 47. *D. de acquir. possess.*

8 Anton. Tessaur. *decis.* 155. *nu.* 8.

DEFINITIO XLVIII.

Cuiuscunque ætatis & conditionis testes audiri possunt tempore pestis & belli.

TEmpore belli aut pestis, aut egestatis publicæ audiri possunt testes ad futuram rei memoriam, illi etiam, qui nec sunt senes, nec valetudinarij, nec abfuturi, nimirum propter imminens cuiuscumque ætatis & conditionis hominibus periculum mortis,[1] & fauore probationum ne pereant.[2] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 7. Id. Aprii. 1595.

1 Quod periculum licet omnibus immineat omni tempore, quia omni hora periclitamur, nemo tamen negauerit, maius esse ac grauius eo tempore, quo vel bellum vel pestis grassatur, vt passim tractat Rip. *in tract. de peste.*

2 *L. in lege* 40. *D. ad l. Aquil. l. curent* 22. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XLIX.

Non creditur virgini iuranti se cognitam à coniugato.

ETsi virgini iuranti, se ex Titio prægnantem esse, credi solet, non tamen id est perpetuum.[1] Quid enim si Titius vxorem habeat? Nulla ratio est, cur virgini

virgini credatur ; ne alioqui & turbetur matrimonium, [2] & adulterij accusatio vnius mulierculæ testimonio alioquin suspectissimo [3] perficiatur. *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 4. Id. Maij 1595.

1 Varias enim circa hanc materiam distinctiones vide apud Boer. *decis.* 299. & Anton. Tessaur. *decis.* 3. *num* 4.

2 *Arg. l.* 1. §. *vlt. D. de liber exhib.*

3 Est enim suspectissimum testimonium mulieris, quæ iam deliquit, nisi in Titium eam à se cognitam fateatur, vt tractat Tessaur. *d. decis.* 3. *num.* 7. *conclus.* Vide Capell. Tholos. *decis.* 172.

DEFINITIO L.

Post didicita testificata, quibus vti nolit is, qui testes produxit, potest aduersarius nouos super iisdem articulis testes producere.

QVod districte Judices obseruare solent & debẽt, ne post didicita testificata nouas super iisdem aut contrariis articulis admittant testationes ; [1] exceptiones pleraſque habet. [2] Quid enim si pro alterutro duntaxat litigantium auditi sint testes, & is testationibus vti nolit, siue quod eas sibi aduersantes videat, [3] siue qua alia de causa? Non erit audiendus, si ad hoc solum testationibus vti velit, vt eas alleget, ad impediendum, ne qua probandi via aduersario patefiat. Imputet enim sibi, cur eas non producat, & apud Judicem exhibeat. [4] Nec aliud erit, tametsi eas antea apud acta produxerit, earumque describendarum potestatem aduersario fecerit, quoniam à iure sibi per eam productionem quæsito recedet, quantum facere potest, qui non vult illas iterum producere, [5] eo præsertim tempore, quo Judex acta litis inspecturus est, & ius dicturus. [6] *Ita Senatus* in causa fratrum Brunet, 6. Cal. Aug. 1595.

1 *Ex fraternitatis, extr. de testib.* [nisi adsit concomitantia instrumentorum, *cap. ferues, eod.* aut alia iusta causa, *cap. ex tenore eod.*]

2 De quibus vide Tessaur. *in decis.* 28. & 262. [Et Anton. Gabriel. *lib.* 1. *commun. opin. de testib. concl.* 21. vbi ponit 71. limitationes. Quibus adde alium casum, si agatur de probando notorio. Quis enim potest esse metus subornationis testium in eo quod est notorium? Ideoque dicimus non esse probandum id quod est notorium verum esse, sed tamen probandum est esse notorium. Puta si dicatur quis fuisse demens aut furiosus. Nec enim potest talis esse quis, quin sit notorie, secuti de fama & infamia scribit Gabr. *vbi supr. limit* 70. Adde etiam alium casum, si agatur de ea re de qua non possint testes deponere, nisi de credulitate. Ibid. *num.* 71. quale etiam illud est, quod diximus de probanda alicuius dementia & insania. *Ita Senatus* in causa Ioannis Rancurel & Ioannis Rex, Nouembr. 1613. In qua causa etiam aderat concomitantia instrumentorum, itémque quod & paupertas & aduersa valetudo aliquam præbebat excusationem. Item quòd prima erat instantia post quam nulla supererat, in qua vulneri remedium adferri aliquid posset, cùm tamen de toto fere patrimonio ageretur eius qui volebat admitti ad probandum, & quidem eos ipsos articulos quos ante didicita testificata proposuerat. Ex quibus apparet hoc Senatusconsultum esse singulare, nec facilè trahendum ad consequentias.]

3 Nemo enim testibus pro se auditis, vt nec alio iure suo vti cogitur, *l. si Iudex circumuento* 28. *D. de minor. l. pactum* 46, *D. de pact. l. penult. Cod eod.* Quod tamen intellige, nisi testationum productio facta sit in actis sine vlla protestatione: extunc enim testationes sunt communes, sicut & acta litis omnia sunt communia. *Not. ad l. Procurator, C. de edend. l.* 1. §. *edenda, D. eod.*

4 Cum non entium & non apparentium idem sit iudicium, §. *si aduersus, Instit. de nupt. l. duo sunt Titij* 30. *D. de testamenti. tut.*

5 Potest autem si aduersarius consentiat, quamuis non possit eo inuito, *vt in l. cum hereditate* 51. *D. de acquirend. heredit.*

6 Eo namque maxime tempore editio & productio instrumentorum omnium facienda est, cum non possit Iudex iudicare nisi secundum allegata deducta & producta. *Not. in l. illicitas* 6. §. *veritas, D. de offic. præsid.*

DEFINITIO LI.

Non probatur actus reiterabilis per pauciores testes singulares, quam quinque.

PAuciores quam quinque testes singulares non probant plene, [1] ne quidem in iis actibus, qui, vt nostri loquuntur, sunt reiterabiles, [2] maxime vero si testificentur, non solum extra articulata, (quo casu constat nullam induci probationem, ne aduersario fiat iniuria, qui contrariis probationib. causam suam munire alioqui potuisset [3]) sed etiam de re ad contractum pertinente, quæ post & extra contractum promissa dicatur. [4] Sunt enim huiusmodi allegationes vt plurimum commentitiæ, & ob id semper suspectæ, [5] in quibus admittendis cautius idcirco agendum est, vtpote quibus causam plerumque det facilitas testium conquirendorum & subornandorum. [6] *Ita Senatus* in causa Claudij Lucian & Cornelij Pernet, 9. Cal. Decemb. 1595.

1 Intellige, etiamsi sint singulares singularitate adminiculatiua, non obstatiua, vt loquitur Iacob. Put. *decis.* 476. *lib.* 2.

2 Et successiui, quid in confessione extraiudiciali nominatim excludit Atti. & post multos per eum citatos *decis.* 364. Vide Capell. Tholos. *quæst.* 11.

3 Bart. *in l. si quis libertatem* 7. *de pœtis. hered.* quem refert & sequitur Tessaur. *decis.* 361. *nu.* 3. vbi vide limitat.

4 Etsi enim nihil potest allegari nec probari, quod sit directo contra instrumentum citra solemnem falsi accusationem, nihil tamen vetat allegari & probari ea, quæ sunt præter & extra contractum.

5 Quidni enim contrahentes curarent id scribi in instrumento, si de eo cogitarent. *l. vnic. §. vbi autem, vers. sin autem, ad deficientis. C. de caduc tollend.*

6 *L. testium* 18. *C. hoc tit.*

DEFINITIO LII.

Testimonium & viua voce & secreto dici debet.

TEstimonium dicere non nisi viua voce [1] & secreto [2] testis debet, licet in aliis plerisque causis parum referre soleat, an viua voce, an scripto sententiam suam quis exprimat. [3] Nam & illud inspicere potissimum Judex debet, qua constantia aut trepidatione testes loquantur, vt scire melius possit, quantam iis fidem adhibere oporteat. [4] *Sine die.*

1 *L.* 3. *quæst.* 9. *can. testes.* Notat. Salic. *in l. iurisiurandi, Cod. hoc tit.* Canon. *in cap testibus extr. eod.* licet contrarium teneant, Bartol. & Bald. cum distinctione, quos refert & refellit Boer. *quæst.* 1 *num.* 38.

2 *Cap. venerabili, extr. de testib l. si quando, C. eod.* Creditur enim testis ex veritate & conscientia testimonium dicturus, si secreto potius, quam si aliis præsentibus audiatur, inquit Boer. *d. quæst.* 1. *num.* 25.

3 Dicam *Defin.* 10. *de hered. instit.*

4 *L. de minore* 10. §. *tormenta, D. de quæst.* Idem Boer. *vbi s. num.* 39.

DEFINITIO LIII.

Magis creditur commissario, qui adiunctum habuit, cum testem interrogauit, quam testi neganti se ita dixisse.

NOn auditur testis, qui à duobus interrogatus aut à Commissario, qui adiunctum habuit, [1] negat à se testificatum id, quod in testationem redactum est. [2] Plus enim duobus testibus, etiam cum cæteris sunt paria; quam vni credendum esse constat. [3] *Sine die.*

1 Nam & ob hanc maxime causam Commissarijs testes examinantibus etiam Senatoribus adiuncti dantur, vt late tractat Tessaur. *Decis* 255. vbi vide.

2 *Cap. vt nostrum, de hæret. in* 6. Bald. *in l. nullum, C. de testib.* Alex: in addit. ad Bart. *in l.* 1. §. *si quis negat, testam. quem. apert.* Boer. *quæst.* 1. *nu.* 51.

3 *L.3.D.de testib.l.iurisiurandi 9.C eod* Vnus enim testis non probat regulariter, nisi in casibus, quos refert Specul. *tit. de teste, § restat, le numero testium.* Vide Ant.Capyc. *decis.61. num.5.* Iul.Clar.*§.fal,um,num.*10.vbi distinguit, an agatur de puniendo teste, vel notario de falso, vt tunc neutri credatur: An vero, cui maior sit adhibenda fides in negotio, in quo fuit auditus testis, vt tunc credatur magis Notario. Sanc si omnes testes negent se dixisse, quod scriptum sit, plus credi debere testibus, quam Notario.

DEFINITIO LIV.

Casus in quo posterior depositio praualet primæ etiam iuratæ.

ETsi regulare est, vt primæ depositioni testis, quæ iurata fuit, magis stetur, quam secundæ,[1] aliquando tamen ab eo iure recedit̃r. Quid enim si priorem testationem sola Iudicis auctoritas, posteriorem vero literarum monitorialium & ecclesiasticarum censurarum potestas extorserit? Vtique stabimus posteriori,[2] præsertim si aut veritatem ipsam fateatur,[3] aut aliis adminiculis fulciatur.[4] Etsi enim si summo iure agatur, vix est, vt fides vlla ei adhibenda sit, qui se periurum aut sine precio, siue precibus corruptum fateatur,[5] mouere tamen illud debet, quod his nostris temporibus communis ille vulgi error apud nos inualuit, vt non aliter rustici etiam iurati ab ipso Iudice putent iniunctam sibi testificandæ veritatis necessitatem, quam si ecclesiasticis monitionibus vrgeantur. Nec desunt, qui rogati dicere testimonium protestentur apud eum, à quo producendi sunt, etiam falsum se dicturos: sed ita tamen, vt si postea monitorium impetrabitur,[6] veritatem sint testificaturi.[7] Vnde illud etiam fit, vt passim & pro minima quaque re ad censuras illas ecclesiasticas decurratur, nimia concedentium facilitate, ad quorum sane officium pertineret, ne tam sancto & in Dei Ecclesia necessario iuris remedio tam facile abuti laicos paterentur.[8] Cæterum non eo minus puniendus erit is,[9] qui periurus fuisse probabitur,[10] quanquam & vulgaris ille error hactenus ei prodesse debet, vt mitius puniatur.[11] *Ita Senatus* in causa Blasij Pontarly & Martinel, 29. Nouembr. 1595.

1 Dixi *Defin* 4. & 54. *sup hoc tit.*

2 Nec est contrarium quod diximus *dict. Defin.* 4. *supr.* Ibi enim tractauimus de depositione facta vi monitorij ad fines reuelationis tantum: hic vero de ea, quæ fit facta ad fines probationis & apud Iudicem competentem ab eo, qui contra testificatus fuerat ante monitorij impetrationem.

3 In omnibus enim, sed maxime in probationib. inspiciendum est præcipuè, quid sit verisimile, *l.vlt.D.quod met.caus l. cum de indebito 25.ff.de probat.*

4 Coniunguntur enim & indicia & præsumptiones, vt plenior fiat probatio, *l.sola 4.C hoc tit l dolum 6. C.de dolo.*

5 Potius enim repellendus est & puniendus tanquam periurus ac falsarius, quam vt ei permittendum sit variare, *l.eos, l.qui falsa, D.de fals.* Ferrar. *in form.oppos contr.test.* in verb. *ac etiam varij, num.*4. Iul.Clar. *in pract.crim quæst.*53. *num.*10.11. *& seqq.*

6 Nec enim bonum est, vt error iuris faciat, aut saltem iuris noui occasionem præbeat, *vt in l.3.in fin. de supellect.legat.*

7 Vilescunt enim sola frequentia & assiduitate ipsa etiam Dei miracula, vt dicebat beatus Augustinus non minus eleganter, quam vere.

8 Iul.Clar.vbi supra, *num.*13.

9 Errantes enim puniendi sunt mitius tum quoque cum delinquunt, quasi nec delinquere videantur, *l.vlt.ff.de rit.nupt.* Non enim delictum sit sine dolo. Error autem à dolo excusat, qui potius imperitiam detegit, *l si per errorem 15 ff.de iurisdict. l.regula 9.de iur.& fact ignor.*

DEFINITIO LV.

Testis varius torqueri potest, & pro criminis grauitate etiam ad triremes condemnari.

TEstis, qui res plane contrarias secumque pugnantes testificatus non solum torqueri potest, vt sciatur, vtri depositioni stare malit, si ea res ad habendam veritatem videatur prodesse posse,[1] sed etiam ad triremes aut perpetuas, aut ad tempus, si criminis atrocitas exigat condemnandus tanquam falsus.[2] *Ita Senatus* in caula Blasij Pontarly, 16. Mart. 1596.

1 Iul.Clar. *in pract crimin. quæst.*25. Alexand. *cons.*63. *lib.*1. *per text. in l eos* 2. vbi Bart. *D.ad l. Cornel.de fals.* Petr. de Anchar. *in l. de testibus, extr. de testibus.* Butr. *in c cum de una, eod. tit. Ex not. in l cap* 5. *D. ad l.Iul. de adult. & in c.per inquisitionem, de elect.*

2 Iulius Clar. vbi supra. Regulariter tamen nõ est puniendus testis de simplici mendacio, nisi aliqua ei pœna pecuniaria, quomodo mendaces puniuntur. Boer. *decis.*208 *nu.*10.

DEFINITIO LVI.

Mediatores non facile audiendi sunt, nisi vtraque parte consentiente.

EOrum, qui litigantium vota & rationes sub amici nomine inquirunt, vt eos ad concordiam inducant, (vulgo mediatores appellantur) testimonia solent esse suspecta, nec facile admittenda sunt,[1] præsertim si vnius ex litigatorib. dolo & calliditate, quod plerumque fit, eiusmodi mediatores subiecti proponantur ad extorquendam ab aduersario confessionem, aut quid aliud eiusmodi, quod actionem vel ciuilem vel criminalem parere possit. Solent enim qui litigant agere liberius cum istis mediatoribus, quasi tum confessario & causæ patrono.[2] *Ita Senatus* pro Joanna Martinel, contra Blasium Pontarly, 23. Nouembr. 1596.

1 Ioann.Bernard.Diaz. *reg.*48. post Innocent. Host. & alios *in cap non sine, de arbitr.* Bart. *in l ne in arbitru, C eod.* etiã loquuntur illi de arbitrio, non de mediatore, in quo longe maior ratio est, vt sequitur *in Defin.* Idem est in proxeneta Papiens. *in form.iuram test.* in verb. *protestante, num.*15. Vide Cap. Thol. *quæst.*142.

2 Qui non coguntur esse testes, quoniam nec debent secretum sibi commissum euulgare, *l.1.§ si quis tabulas, D.depos.* Intellige, si vtraque pars consentiat, vt mediator audiatur. Bart. *in §.quoniam vero, Nouell.de testib.*

DEFINITIO LVII.

Testis qui semel interrogatus nihil aliud respondere vult apud Iudicem, nisi quod perstat in priore sua depositione, non caret falsi suspicione, & ideo torqueri potest.

TEstis, qui non ita dudum de recenti negotio testimonium dixit, si ex solito iudiciorum ordine apud Judicem repetendus sit, etsi potest petere, vt sibi testatio sua exhibeatur & legatur,[1] non caret tamen suspicione falsi, si interrogatus nihil aliud dicere velit, nisi quod rustici plerique solent, perstare se in sua testatione, & quod scriptum est, bene scriptum esse. Sic enim plerumque fit, etiamsi de iis rebus testis interrogetur, quæ in priore testatione comprehensæ non sunt, & quas ignorare probabiliter non possit.[2] Itaque hoc casu torquendus erit, non solum vt veritas facti habeatur,[3] sed etiam vt sciatur, à quo testis sic corruptus sit, ne alioqui impune Iudici illusum videatur.[4] Nec ad rem pertinebit, quod in principali negotio de re minimi præiudicij agatur, indeque futurum sit præparatorium grauius præparato, vt loquuntur.[5] Neque enim id nouum est, quoties incidens quæstio grauior est, cuiusmodi est quæstio falsi.[6] *Ita Senatus* in causa Philippi Mermilliod, contra Berthod Martinet & alios, Calend. Mart. 1592.

1 Nicol.

1 Nicol.Boer.*decis.*108.*nu* 9.Curt.Iun *in l si quis intenti ne ambigua,de iudic* [*Autem apud eloquentissimum,C.de postul.iud.* vb. nanc eo cautam dicitur, In criminalibus non esse testes remittendos a iudice vnius prouinciæ ad iudicem alterius loci, Quoniam teste: absurdum esse torqueri eos a non suo iudice,qui tamen si res exegerit etiam torquendi sunt, vt ibi scriptum est. Interdum tamen vidi alio iure nos vti cùm Senatus noster a Curia Gratianopolitana requisitus est,vt testes,qui ex nostra prouincia sunt,euocentur in Delphinatum,vt reis Delphinatibus committantur. Idque ad testificandam veritatem illam,quæ inter nos est, adiuuandæ inuicem, administrandæque iustitiæ voluntatem]

2 Cogēdus enim est testis,vt testificetur de veritate,quam perspectam habet, *tot.tit.de testib cogend.* Clar. *in pract crimin. quæst.*24 *versic.successiue,& seq.*

3 Curare enim semper debet magistratus, vt rei veritas, quibus fieri potest modis, habeatur, *l curent* 22.*Cod.hoc tit l* 11 *lege Aquilia* 41.*D ad legem Aquil.* Testis autem falsus videtur, qui veritatem opprimit veritatem. Bald. *in l ea quæ commendandi,D.de contrah empt.& in l præscriptione,in fin. Cod si contr ius vel vtil. publ & in l peremptorias,circa fin. Cod.sent re iud.non poss.* post glos.& DD *in l.Lucius,D.de his qui not infam.*Curt.Iun.*in tract.de testib conclus.*15.

4 Contemnit enim Iudicem, qui iussus sæpius & interrogatus non vult respondere *l de ætate* 11.§.*qui tacuit,cum ibi not. D.de interrog.in iur fac l si quis ex aliena* 5.*D.de iudic.*

5 Quod regulariter absurdum est.

6 Scilicet cum quæstio criminalis incidit in ciuilem.[Obserua tamen pœnam falsi hoc casu non debere esse capitalem, sed tm̃ deportationem,*l* 1 *in prine &* § *pœna,de falsis.* Guid. Pap.*quæst*.44 *& cons.*89.*incip circa meritum num.*1.]

DEFINITIO LVIII.

Fœmina in causis ciuilibus regulariter admittitur in testem, sed excipiuntur quidam casus,& tamen etiam in casibus non exceptis minus plene probat.

FOeminam in ciuilibus quoque causis testimonium dicere nihil prohibet,[1] præterquam si quo casu specialiter vetitum sit,vt in testamentis,[2]aut cum agitur de probanda re, quæ per masculos æquè probari potest,vtputa de consuetudine:[3] minor tamen iis fides debetur,quam masculis,[4]adeo vt nec si duæ mulieres de crimine consentiant,sequi tamen possit condemnatio, si alia probationum adminicula non concurrant.[5] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Coruat, & Henrici & Marini Pic fratrum,29.Mart.97.

1 Nam in criminalibus posset admitti iure ciuili, *l ex eo* 18.*D.de testib.* adeo vt nec desint, qui putent, etiam iure canonico id verum esse, vt videre est apud Decium *ad l*2.*num.*34. *&* 35.*de regul iur.*

2 *L qui testamento* 20 §.*mulier,D qui testam fac.poss.* Excipe testamentum ad pias causas, Dec. *vbi* 5.*num.*28. post Bald. *ad l.*1*en C.de sacro, Eccles.*

3 Non enim potest consuetudo ignota esse masculis; nec potest mulier esse omni exceptione maior, etiam eo casu, quo potest in testem admitti.Alex.*cons.*99.*lib.*1.Dec.*vbi* 5.*num* 35.

4 Dec.*vbi* 5.*num* 34. post Abbat. *in c forus,* § *fin. de verbor. signific.*Bald.*cons* 21.*lib* 2.

5 Decius *ibid.num.*35.*vers.& non sunt integri testes.*

DEFINITIO LIX.

Testium dicta fauorabiliter interpretanda sunt & adiuuanda,vt ad concordiam rediganturnon calumniandi.

DIcta testium etsi sic interpretanda sunt, quantum fieri potest, vt testes ad concordiam rediganturi:[1] non sic tamen,vt similiter ad mentem & intentionem eius, qui testes produxit,detorqueantur,[2] ne alioqui litigatoris ipsius testimonium in causa propria contra iuris rationem admitti videatur.[3] Illud sane in perpetuum obseruare bonus Iudex debet, ne dicta testium per cauillationem & calumniam male accipi patiatur, quæ potius benigne adiuuanda sunt fauere probationum,[4] si modo testis persona talis sit, cui non minus quam eius testimonio fidem adhibere oporteat.[5] *Sine die.*

1 Papiens.*in form oppos.contr testes post publ.in vers.at etiam vary.num.*4.*ex capitum in, contr de testib.* Auct.ad Capell. Tholos. *decis.*11.

2 Sunt enim potius in dubio contra producentem interpretanda. Fman.Soarez *in thesaur. recept. sent. versic.testium verba ambigua.*

3 *L omnibus* 9 *C.hoc tit.*

4 Sunt enim probationes omnes fauorabiles fauore veritatis, *l curent* 22 *D.hoc tit.l in lege* 41 *D ad leg Aquil.*

5 Non enim testimonius est credendum, sed testibus, *l.*3 *D. hoc tit.*

DEFINITIO LX.

Testimonia domestica non sunt admittenda,ne quidem per viam monitor. 9, *nisi in quibusdam casibus.*

DOmestica testimonia non eò id magis admittenda sunt,[1] quod vi & potestate monitionis ecclesiasticæ,quasi vigente conscientia,ab inuitis extorta potius, quam per suborbationem a suspectis personis elicita videantur,Nec enim minore iurisiurandi religione tenetur testis,qui ab vno ex litigatoribus productus, quam qui per monitorias literas euocatus fuit;[2] alioqui facile fraus legi fieri impetratis passim monitoriis,[3] vt ad testimonium dicendum ij inuitati censerentur,quos alioqui de domo producere non liceret. Nam & ipso vsu compertum est, monitiones istas ecclesiasticas vt plurimum ob eos impetrari, qui cum vltro testimonium dicere ambiant, id tamen agant quantum possunt, vt coacti dixisse videantur, quæsito ex ipsa etiam religionis sanctitate, necessitatis, adeoque, quod detestabilius est, plerunque improbitatis & perfidiæ colore.[4] Quare nec hoc casu audiendus erit is, qui domesticis huiusmodi testimoniis nitatur,si petat,vt quod probationum fidei deest proprij iurisiurandi auxilio suppleatur.[5] Planè si probandum id fuit, quod nisi per domesticos probari non potuit,[6] aut si aliorum testium, qui omni exceptione maiores sunt,[7] aut etiam instrumenti alicuius non suspecti fides, cum domesticis consentiat,[8] nihil de testium fide,ob id solum,quod domestici fuerint, detrahetur, neque iurisiurandi auxilium nisi frustra requiretur;[9] ne vel ad impossibilis probationis necessitatem nimia iuris seuerita litigatores adigere,[10] vel lubrico periurij sine causa viam aperire videatur.[11] *Sine die.*

1 *L.*2.*vbi not.C.hoc tit.*

2 Cum omni casu sit periurus, siue exprimat falsum, siue taceat veritatem, si modo iurauit, adeo vt idem sit etiamsi extra iudicium iurauerit. Aufrer. ad Capell. Tholos. *decis.*377. Guid.Pap *quæst.*546.*&* 593.

3 Similis ratio est *in l*5.§.*si pupillus.D.de rebus eor.qui sub tutel l.sciue* 21.§ 1.*D.de legit tutor.*

4 Itaque tanto maior & grauior impietas est,quæ sub pietatis specie delitescit.

5 Non enim locus est iuramento suppletiuo,cum non subest semiplena probatio. Notat.*ad l admonendi,D.de iureiur.& ad l in bona fidei* 3.*C de rei uxi credit & iureiur.*

6 *L consensu* 8.§ *seruus,C.de reput*

7 Quia vnius testis fides per alium testem suppletur. Gabriel *lib.*1.*commun.opin concl.*5 *de testib.*

8 Nam propter concomitantiam instrumentorum etiam post didicita testificata testes admittuntur, *c fraternitatis, & c ferres.de testib.*

9 Nam testes etiam minus idonei probant, quando veritas aliter haberi non potest Gabriel *conclus.*7.*de testibus.*

10 *Contra l*1.*C si aduers.vendit.*

DEFINITIO LXI.

De testibus auditis non citata parte. & de sententia super talibus testimoniis lata.

TEstes quidem auditi non citata parte, licet iurati sint, nihil probant, [1] sed si qua super eiusmodi testimoniis sententia feratur, non eo minus valebit, quamuis Judex tacitè, vt fieri solet, retulerit se ad acta. [2] Nam nec si in actis error aliquis esset, ideo tamen vitiaretur sententia, quæ errorem specificè expressum non contineret. [3] Et vero quamuis dici soleat, sententiam latam, nullis probationibus factis, nullam esse ipso iure, [4] nemo tamen dixerit, probationes testium esse de substantia processus, vt loquuntur; [5] nisi forte proponas, oblatos fuisse Judici testes, aut alios probationis modos, quós admittere Judex noluerit. [6] Quid enim si data sit dilatio ad probandum? [7] Aut quid si alia ratione motus fuerit Judex ad iudicandum, puta ex confessione, quam coram Judice fecerit litigator viua voce, & quæ tamen non fuerit scripta in actis? [8] Quid si agatur de eo, quod sit notorium Judici? Nam etsi non sit probandum notorium in prima instantia, nihil tamen vetat & allegari & probari in causa appellationis, [9] cum possit sententia primi Judicis confirmari & iustificari etiam ex nouis probationibus, & quæ priori Judici incognitæ fuerunt. [10] Quod tamen non æque fieri posset, si prima sententia ipso iure non valeret. [11] Quam nec illud facere nullam potest, quod manifestam & euidentem iniquitatem habeat, etiam quæ ex actis manifestetur, [12] si non expressum contineat errorem. [13] *Sine die.*

1 *L. si quando, C. hoc tit. e. in nomine Domini, extr. eod.*

2 *L. præses ff. de re iud. l. seruo 65. §. cum Prætor. ad SC Trebell.* cum aliis allegatis per Alex. *cons. 59. vol. 3 & cons. 123. volum. 1.* Afflict. *decis. 28 num. 5.* vbi multos citat.

3 Bald. & Castr. *in l. 1. C. de error. calc.* Felin. *in c. inter cæteras, de re iudic.*

4 Card. *in c. Ecclesia, de constit.* post glos. *ibid.*

5 Bart. *in l. prolatam, C. de sent. & interl. omn. iud.* Bald. *in l. iu apud quem, C. de edend.*

6 Bald. *in d. l. prolatam.* Afflict. *decis. 28. nu. 4.*

7 Idem Bald. *in d. l. cum ex minore, C. si aduers. rem iudic.*

8 Bald. *in l. quoties, §. 1. D. de prob. & in l. 1. C. de indict. viduit. toll.* Felin. *in c. cum venerabilis, col. 1. 4. de except.*

9 Innoc. *in c. sua, circa fin. de cohab. cleric. & mulier.* Rot. *in dis. de fid. inst. in antiq.* Afflict. *ibid. nu. 6.*

10 *L. vlt. D. quod cum eo.* Bald. *in d. l. iu apud quem, C. de eden.* Afflict. *vbi s. num. 4.*

11 Quia sententia ipso iure nulla confirmari nullo modo posset, cum id, quod nullum est, non sit confirmabile, *tot. tit. de confirm. vtil. vel inut.*

12 Bald. *in l. 1. C. ne filius pro patr. per l. palam §. qua in adulterio, D. de rit. nupt.* Alex. *in l. præses, de re iudic per d. l. prolatam.* Afflict. *d. decis. 29 nu. 8.* quamuis multi contra tenuerint, quos ibi Afflict. refert. *num 7.*

13 *L. si expressim, D. de appell. l. posthumus, §. si quis ex his, D. de inoff. testam. l. Papinianus, alias l. diuortio, §. vltim. D. de solut. matrimon.*

DEFINITIO LXII.

Casus, in quibus possunt admitti noui testes etiam super iisdem aut contrariis articulis post didicita quoque testificata.

NOn solet admitti probatio per testes post testimoniorum publicationem, neque super iisdem articulis, neque super contrariis propter metum subornationis; [1] sed si vel testes publicati nulliter, vt aiunt, & recepti sint, vel ad concomitantiam scripturæ, vel denique, si de probatione contraria non potuerit pars instrui ante publicationem, aliud placuit, quod his casibus vel metus subornationis nullus sit, vel in ea causa sit is, qui nouos testes producere vult, vt nihil ei possit imputari. [2] *Sine die.*

1 *Cap. fraternitatis,* & ibi Canon. *extr. hoc tit. de testib.*

2 Notat. *in d. cap. fraternitatis, & in c. series, eod. tit.*

DEFINITIO LXIII.

ETiam testium qui in causa criminali obiici reo & committi debent nomina, cognomina, & professiones edi reo ante omnia debent, si id fieri postuler, vt præuidere possit quid vicissim obiicere illis possit. Etsi etiam post conflictum solet in eam rem dari reo tempus trium dierum. Sed tamen debet ea editio fieri cum hoc temperamento, ac veluti præcautione, vt inhibeatur reo ne per se, aut per interpositam personã testes alloquatur, Aut quid faciat quod subornationis suspicionem aliquam inducere possit, cuius alioqui grauissimus sanè metus subesset. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 8. Id. Februar. 1612. Sed & testium pro iustificatione rei auditorum nomina debent edi accusatori, vt possint reprobari, sed per acta & scripturas duntaxat. *Ita Senatus*, 6. Id. Decembr. 1612.

DEFINITIO LXIV.

NOn præsumitur quis mortuus ex eo vulnere, quod ante quadraginta dies illatum probetur, Siue quod, si medicis credimus, lethalis vulneris curatio non facilè vltra id tempus extendi possit, Siue quod in tam longo temporis interuallo multa possint accidere, quæ mortis periculum quod antea nullum fuerat adiecerint. Et hoc quidem indubitatum est si ponas vulneratum aliquando melius habuisse ex die illati vulneris. Sed si in diem vsque mortis aucto semper periculo tandem decesserit, licèt post quadragesimum diem difficile est dicere, vt non ex eo ictu mortuus probetur veriùs, quàm præsumatur. [1] *Ita tractatum est* in relationibus libellorum, 14. Calen. Junij 1612.

1 Boer. qui hanc rem totam pluribus tractat *Decis. 323. præsertim num. 11.*]

TIT. XVI.

DE FID. INSTRVMENT.

DEFINITIO I.

Instrumentum à duobus Notariis exceptum, & ab altero tantum subscriptum, an & quando probet?

INSTRVMENTVM, quod à duobus Notariis exceptum est, non aliter probat, quam si ab vtroque subscriptum, aut ab vno scriptum, ab altero subscriptum sit, [1] nisi, vt plerunque fit, in solidum singuli rogati proponantur, aut alteruter ante subscriptionem decesserit, aut infamis factus fuerit, aut Notariatus officio priuatus, aut instrumento ab vno tantum ex Notariis subscripto ad uersa pars vsa fuerit, ne quid ex ea solemnitate, quam ad contractus fidem contrahentes necessariam voluerunt, detrahatur. [2] Idem igitur multo magis & sine distinctione admittendum est, si ex necessitate propter legem aliquam aut consuetudinem duos Notarios adhiberi oporteat. [3] *Ita Senatus* in causa D. de Chastillon, & Dominarum de Bouuant & d'Aiguebelere, Prid. Non. Junij 1588. & iam ante pro D. Marchione de la Chambre, contra D. Marchionem d'Aix.

1 *Auth. de hered. & Falcid. §. si vero absunt.* Bald. & Salicet. *in l. iurisiurandi. C. de testib.* quos refert & sequitur Boer. *qu. 21. nu. 1. & 2. ex clem. 1. §. dudum, de iureiur.* Guid. Pap. *quæst. 122.* Alex. *cons. 124. nu. 4. lib. 7.* Berut. *cons. 219 nu 3. lib. 2.*

2 *Arg.*

2 *Arg l contractus 17. Cod de fid instrumen.* [Si tamen plures Notarij ad aliquod instrumentum recipiendum adhibiti & rogati sint, præsumentur in dubio singuli rogati in solidum, vt instrumentum valeat potius quam vt corruat. Dec. communiter approbatus *cons. 39.* Nec omnes simul rogatos fuisse apparet, vt in casu Alex. *consil. 124. lib 7.* Officium enim cuiuslibet tabellionis, licet vitalitate primatum sit, tamen authoritate est publicum, *l 1. l generali Cod. de tabul. lib 10.* Bald. *in l. 1. col 4. Cod per quas pers nob. acquir.* & habent iurisdictionem quandam ordinariam voluntariam, dicuntur que iudices chartarum, Glos *in l. 1. in verb. qui tribunali, D. de iudic.* Socin. *cons. 51. num. 2. volum. 1.* & habent administrationem officij sui ordinariam, & quidem in solidum, *dicta l generali, & c. vnic fid instru* Quando autem plures sunt, quorum officium authoritate est publicum, & administratio huius officij est ordinaria, tunc compete it cuilibet in solidum, Bart. eleganter in *reget. l. 1. §. si plures, col 2. vers. vt igitur inquirat hac materia. D de exercit. act.* Ergo centeni decet quilibet in solidum rogatus, Alex. *consil. 91. numer. 3. vers si autem tabellioni lib 7.* Guill. Bened. in verb. *mortuo 1. num. 417. & 418.* Et sicuti præsumitur Notarius rogatus ex eo quod fecit instrumentum, Alex *cons 71. num 7. vol. 1.* Ita & præsumi decet solos rogatos qui solus subscripsit. Semper enim pro tabellione in dubio præsumendum est. Dec. *cons. 653. numer. 5.* maxime concurrente antiquitate temporis. Aret. *cons 36. col 1.* Boer. *decis. 281. num. 17.* Et in dubio semper pro instrumento præsumendum est, Bart. Alex Ias. §. *vltim D. de oper. noui nunciat.* Vide *l. 7. de tenor. possess. secund tabul.*]

3 Licet autem in plerisque locis contineatur tabellionis vt quos notarios adhiberi faciat, eisque mandato teste addito, vt apud Parisienses. Apud nos tamen pro solemnitate subscriptio non modo notarij, sed etiam testium qui modo sciant scribere, idque non solum generali Senatus consulto quod factum est anno, sed etiam edicto generali Principis nostri D. Caroli Emanuelis anno 1604. sub comminatione nullitatis, falsitatis & damnorum omnium. Obseruandum tamen est neque Senatusconsultum neque edictum loqui nisi de contractibus: Ergo ad testamenta porrigi non debebit, de quibus ob eam causam noua lex & constitutio apud Gallos ferenda fuit, cùm prior de contractibus tantum locuta esset. Quid ergo si plures testes adfuerint quorum aliqui literas nescierint, alij scierint, nec tamen subscripserint? sufficiet solemnem numerum compleri posse ex his, qui nescierunt scribere, nec vitiabitur instrumentum ob id quod alij qui poterant scribere non subscripserunt. *Arg. l. heredes palam 21 §. 1. D. qui test. fac. poss.* Quid si constet ex prothocollo notarij, nullas cum solitum adhibere testium subscriptiones forte edicti ignotatione? Iniquum sanè facerit tot instrumenta ex loci vitio corruere, de quorum fide nemo dubitet. Arg. *l. Barbarius 3. de offic prætor.* Quid denique si paratus sit is qui nititur instrumento a testibus non subscripto probare omnia quæ in ipso continentur? Admittenda erit probatio, quia verba edicti instrumentum duntaxat irritum faciunt non contractum ipsum & conuentionem, quod non pendeat ex scriptura nisi cùm contractus in scriptis celebratus fuit. *Ita Senatus* pro Francisco Gallex contra Petrum Fabrum, die Iunij 1616.

3 Boer. *d. qu. 21. num. 5. & 6.* vbi etiam probat alias limitationes hic positas.

DEFINITIO II.

Instrumentum ab alio Notario descriptum an & quando probet?

INstrumenti, quod ab alio Notario exceptum sit, alius descriptionem facere, nisi mandante Iudice, non potest. [1] Proinde si de mandato non appareat, quod nec ex quantacunque temporis longinquitate præsumitur, [2] nullius planè fidei momentique erit descriptio, [3] nisi quid aliud sit, quod aduersarium, contra quem producitur, ab huiusmodi obiectionis iure debeat summouere, vtputa si eo instrumento is ipse alias vsus sit, [4] aut in obiiciendo iudicialis mandati defecta fuerit negligentior. Nam apud nos intra primam dilationem huiusmodi obiectiones omnes proponendæ sunt, quæ ad instrumenti formam extrinsecam labefactandam pertinent. In eadem causa.

1 Guid. Pap. *qua. 12.* Masser. ad Ferrar. *in form. opp. contr. instr.* in verb *digne citur*, ad verb. *protocollum.*

2 Quia est solemnitas extrinseca, quæ non præsumitur, Ex not. *in l. secundum 30. D. de verb. oblig.* Vide *Defin. 27. infr.*

3 Nullitas enim nullitatum est, si quid factum sit à non habente coercitatem, *l. Barbarius Philippus 3. vbi not. D de offic. prætor.* Nec vllam fidem faciunt exempla, ni authentica instrumenta non proferantur, *cap 1. extr. de fid. instr. Auth. si quis in aliquo vbi notat C. de edend.*

4 Nam instrumentum, quod semel quis probauit, postea reprobare non potest, *Auth. ad hæc, vbi not. C hoc tit.* sicut scriptum est de testibus, *in l si quis testibus 17. Cod de testib. & de Iudice, vbi cum Paganum 14. C. de sent & interloc. omn Iudic.* Ferrar. *in form. produc. instr.* in verb. *exhibens & producens, paulò ante finem.*

DEFINITIO III.

Pluribus productis scripturis contrariis, quæ conciliari nullo modo possint, vtri potius standum sit.

SI ab eadem parte plures scripturæ proferantur, quæ nulla interpretatione conciliari inter se commode possint, [1] vtraque reiicienda est, siue vtraque publica sit, siue vtraque priuata, siue publica vna, priuata altera. Neque enim hoc casu distinguimus, vtra sit dignior, cum imputare sibi debeat, qui contrarias scripturas produxit. [2] Sed si hinc inde productio facta sit, standum est digniori, id est, publicæ scripturæ potius, quam priuatæ; [3] nisi priuata munita sit subscriptione trium pluriumue personarum integræ probataque existimationis: quo casu placet haberi eam pro publica, adeo vt qui ex eo actus pignoris sibi asserit, cæteris creditoribus posteriorem hypothecam ex scriptura quantumuis publica habentibus præferatur. [4] Stabimus enim protocollo potius, quam instrumento per Notarium exscripto, quia protocollum originalis, &, vt loquuntur, matrix scriptura est, respectu exscriptionis, quam expeditionem vocant. [5] Quod si plura sint instrumenta, quæ dicantur originalia, standum ei erit, quod magis originale probabitur: [6] item ei, quod in ampliorem formam redactum erit. [7] Ad hinc, cum de testamento nuncupatiuo conscribendo Titius & Sempronius Notarij rogati essent, instrumentum ab vtroque subscriptum fuisse in protocollis Titij, in protocollis vero Sempronij à solo Sempronio, sed in capite protocolli Titiani scriptum fuisse testatumque manu Titij, testamentum illud in ampliorem formam redactum esse in Sempronij protocollis; Stabimus protocollo Semproniano potius, quàm Titiano, quod ea Titij testatio subscriptionis vice esse debeat; [8] præsertim si testationi veritas congruat, & ex vtriusque protocolli comparatione appareat, plus à Sempronio scriptum esse, quam à Titio. Nec quod Titij protocollum à Sempronio quoque subscriptum sit, facere debet, vt Titio maior fides adhibeatur, cum id nimia Sempronij facilitate & per errorem fieri potuerit: [9] neque minus testationi & adnotationi Titij credendum sit in fauorem Sempronij, quam subscriptioni Sempronij in fauorem Titij. Quid item si alter ex iis Notarius sibi aut vni ex suis legatum ascripserit? [10] Non eo minus quidem legatum debebitur, si alterius quoque protocollum consentiat. [11] Sed si hac parte contrariæ sint scripturæ, aut vna plenior altera, ei omnimodo stabimus, quæ minus suspecta est, ab eo nimirum confecta, cuius nihil interfuit. [12] Longe siquidem dignior est, cui credatur is, cuius nihil interest, quam cuius interest. [13] Itemque cæteris paribus is, qui Latine loquitur, quam qui barbare, aut qui solœcisat. [14] *Ita Senatus*, 3. Calend. Decembr. 1588.

1 Sunt enim concordandæ scripturæ, si fieri possit, vt de testibus scripsimus *Defin. 30. nu. 6. & tit prox.*

2 *L scriptura diuersa 14.* & ibi Bart. Bald. & DD. *C. de fid. instrum.*

3 *L. cum de ætate 13. D. de probat.*

4 *L. scripturas 11. C. qui potior. in pignor. habeant.*

5 *Nouell. per tabellion per tot. & Auth si quis in aliquo. C. de edend.* Bart. & Bald. *in l. Sempronius Proculo 47. de legat. 2.* Idem Bald *in l. cum proponebatur, in vlt. quæst. eod. tit.* Guid. Pap. *qu. 19.* Corn. *cons. 28. col. 1. & per tot. vol. 1.* Dubitatur tamen, an protocollum per se probet ne ne instrumentum, vt tractat Perrar. *in form. oppon. contr. instrum.* in verb. *dignoscitur esse falsum, numer 7. & 8.* vbi etiam latè Masuer. *in addit.* ad verb. *protocollum.*

6 *d. Nouell. de tabellion. § fin.* Bald. *in d. l. Sempronius.*

7 Quia in eo, quod pluseſt, continetur quod eſt minus, non contra, *vt in d. l. Sempronius 47. de legat. 2.* de cuius tamen sententia & emendatione vide, quæ alio loco scripsi.

8 Quorsum enim subscriptio requiritur, nisi vt sit pro approbatione, *l. si non subscripsisti 15. C. de admin. tutor. l. si fideiussor 26. § pater, D. de pignor. l. sicut 8. § non videtur, D. quibus mod. pign. vel hypoth. solvit.* Ergo & approbatio quælibet pro subscriptione esse debet, quomodo dicimus in privata scriptura, nihil interesse, an quis subscribat, an totam scripturam sua manu componat, vt tractat Roman. *cons. 103. incip. hæc scriptura, ex l. cum antiquitas. § fin. C. de testam.*

9 *Arg. l. cum proponebatur 64. de legat. 2. l. errore 7. Cod. de testam. l. illicitas 6. § veritus, D. de offic. præsid.*

10 *Contra l. 1. & tot. tit. C. de his qui sibi adscrib.*

11 Quoniam vnius fides per alium suppletur, vt diximus de testibus, *Defin. 27. num. 7. & tit. prox.*

12 Non enim caret suspicione falsi is, qui sibi aut suis legatum adscribit, etiam in testamento nuncupatiuo, vt concludit Ferrar. *in form. oppon. contr. instrum.* in verb. *aliisq. de transis, num. 10. & seq.*

13 *L. omnibus 10. C. de testib.* iunct. *l. 3. D. eod.*

14 Quamuis falsa Latinitas non vitiet instrumentum, sed tantum rescripta Principum, maxime Papalia & Imperialia, *cap. significantibus. & cap. ad audientiam, extr. de rescript.* Perrar. *vbi supr.* in verb. *erratum.* Vide *l. Plautius 8. D. de auro & argent. legat.*

DEFINITIO IV.

Diuersitas scripturæ in substantialibus vitiat vtramque scripturam.

DVobus eiusdem testamenti exemplaribus, siue ab vno Notario, siue à pluribus exscriptis subscriptisque, in quorum altero scriptum erat, rogatum Mæuium, vt sine liberis masculis moreretur, hereditatem Caio restitueret, in altero autem simpliciter concepta conditio, *si sine liberis*, nulla masculorum adiecta mentione: Placuit neutri instrumento standum esse, repellendumque fideicommissarium, qui ex eo testamento fideicommissum peteret, tametsi Mæuius non solum sine masculis, sed etiam sine liberis decessisset,[1] propterea quod, priusquam quæratur, an fideicommissi conditio extiterit, pro certo constituendum sit, quibus verbis concepta proponatur,[2] quod in proposito contrariis exemplaribus productis sciri non poterat, cum cæteris omnibus paribus, vtri potius standum esset, discerni non posset.[3] *Ita Senatus* eodem Senatusconsulto.

1 Propter quod poterat videri quæstio superuacua, an solos masculos, an vero liberos omnes testator in conditione posuisset, cum nullos penitus liberos reliquisset, maxime cum in dubio dicendum videatur, extitisse conditionem fideicommissi, *Lex facto 17. § si quis autem, D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. si quis sta 33. D. de hered. instit.*

2 *Vt in l. precibus 8. C. de impub. & aliis substit.*

3 Ita in terminis eleganter & latè Marian. Socin. *cons. 2. per tot. volum. 2.* Adde Boer. late & aperte contra morem suum hæc tractantem *decis. 252. per tot.* Vide tamen text. *in l. Sempronius 47. de legat. 2.*

DEFINITIO V.

Codex rationum qualis esse debeat vt probet.

COdex rationum non aliter fidem facere potest, quam si accepta dataque omnia specialiter norentur, vt rationes recte explorari possint,[1] quid probe acceptum expensúmve latum sit.[2] Sed & nomina eorum, à quibus acceptum, quibúsve datum est, exprimi debent, & ex qua causa,[3] maxime si de societatis rationibus reddendis agitur,[4] nec societas vniuersalis fuerit, sed vnius aut alterius negotiationis.[5] Denique illud præcipuè obseruandum est, vt rationes nec implicitæ sint,[6] nec nudæ.[7] *Ita Senatus* inter Dom. Ioannem Claudium de la Roche, tunc Senatorem, nunc Rationalium Præsidem primatium meritissimum, & Ioannem Bay Thadeum, & Cæsarem Grand. Non. Decemb. 1588.

1 *L. cum seruus 82. de condit. & demonstrat.* Angel. *cons. 187.* Bart. *in l. 2. C. de nauicular. lib. 11.* Bald. *in l. rationes, num. 1. C. de probat.* Ias. *in repet. l. admonendi, num 96. D. de iureiur.*

2 Non autem sufficit, vt in folle rationes conscribantur, quomodo loquitur IC. *in d. l. cum seruus.*

3 *L. apparitores, C. de exact. tribut. lib. 10. l. neminem, Cod. de suscept. & præpos. arcan. lib. 11.*

4 Nam creditori socij non obligatur socius, nisi pecunia in communem vsum societatis versa sit; *l. inter societatis 81. D. pro socio.* Et quod nomine proprio non societatis sit, non venit in rationem societatis, *l. si vnus 67. § si vnus, eod.* neque impensæ societati imputantur, nisi quæ ipsius causa factæ sunt, *l. cum duobus 32. alias l. si fratres, § si quis ex socijs, eod. tit.*

5 Cum enim societas facta est vnius negotiationis, non habebitur ratio eorum, quæ in alienam negotiationem impensa fuerunt, *dict. l. cum duobus, § vlt. eod. tit. pro socio.* Straccha latè *tract. de mercat. part. 2. num. 56. & seqq. vsque ad 60.*

6 Bart. *cons. 150. in fin.*

7 Id est, sine causa, *vt in l. nuda ratio 26. D. de donat.* Abb. *in cap. 2. num. 12. extr. de fid. instrum.* Alex. *cons. 172. incip. lecto, nu. 6. vol. 2.* Bart. *in l. quicquid adstringenda 98. de verb. oblig.* Bald. *in l. generaliter, num. 4. & 9. C. de non num. pecun.* Ioan. de Anan. *cons. 129. incip. oritur, cum ibi per eum allegat.*

DEFINITIO VI.

Producens expeditionem non suspectam instrumenti publici non cogitur exhibere protocollum.

QVi profert instrumentum in publicam formam redactum, non rasum, non cancellatum, nec qua alia ratione in forma siue intrinseca, siue extrinseca apparenter suspectum, non est arctandus ad protocolli editionem, tametsi dicat aduersarius, paratum se viso protocollo falsi accusationem instituere.[1]

1 Quia omnimodo standum est instrumento, cum habet formam suam debitam, *ex l. cum res. & l. cum precibus, Cod. de probat.* & nimis graue est, vt quis cogatur contra se producere aut testes, aut instrumenta, *l. nimis graue 7. C. de testib.* vt concludit Ferrar: *in form. oppon. contr. instr.* in verb. *dignoscitur esse falsum, num. 7. & seq.* quamuis ibi alleget in contrarium, *l. contractus, & l. penult. cum ibi not. C. hoc tit.* Vide *Defin. 5. de edend. & Defin. 16. hoc tit.*

DEFINITIO VII.

Heres Notarij quamuis Notarius non potest instrumenta defuncti in publicam formam redigere citra Iudicis auctoritatem.

NOn solet Senatus noster potestatem facere heredi Notarij, vt mandet, cui voler, describenda publicandáque omnia Notarij instrumenta. Sed mandat ipse,[1] & hominem eligit, cuius fidem & industriam habeat exploratam,[2] quique nec heredi inimicus aut suspectus sit, licet ab herede nominati eum non deceat.[3] Non tanta Iudicum inferiorum auctoritas est. Generaliter enim mandandi ius non habent, sed specialiter duntaxat, si de hoc aut illo instrumento describendo publicandoque rogentur.[4] *Sine die.*

1 Guid. Pap. *quæst. 2.*
Est enim magna in quacunque arte inter artifices differentia, *l. inter artifices 31. D. de solut.*

3 *Arg. Lob. seruandum 46. D. de indic.*

4 Quia plus est generaliter quam specialiter delegare: &

quod

quod generaliter imperatur aut conceditur, legis quodammodo vim habet, cuius condendæ potestas penes solum Principem est, & penes eum magistratum, qui Principis vice fungatur, hactenus vt si non legem, saltem legi similem constitutionem facere possit, §. *quos autem, Inst. de bonor. possess.*

DEFINITIO VIII.

Clausula constituti non potest ex intervallo adici, ne quidem consentientibus contrahentibus sine Iudicis auctoritate.

SI post confectum instrumentum, in quo non erat apposita clausula constituti, convenerit inter contrahentes, vt eam Notarius adiiceret favore creditoris,[1] placet non debere id fraudi esse posterioribus creditoribus, qui medio tempore contraxerunt,[2] adeoque peccare Notarium, qui eam clausulam ex postfacto adiiciat, licet consentientibus partibus, si non Judicis quoque accedat auctoritas.[3] Judex vero id ipsum permittere non aliter debet, quam hac addita cautione, vt nullum ex ea re aliis quorum interest damnum inferatur:[4] ob eamque causam Notario districte præcipiendum est, vt instrumentum descripturus Judicis quoque decretum inserat, ne alioqui eius decreti ignorantione facile decipiatur tertius, adversus quem postea creditor acturus est ex illa clausula.[5] *Ita Senatus* in causa D. Henrici Bay, tum magistri Computorum, & Dominæ March. de la Chambre, Prid. Id. Decemb. 1590.

1 Non tam enim ex stylo Notarij adiicitur, quam ex voluntate contrahentium, vt de clausula codicillari tractat Bart. & post eum cæteri *ad l. 1. D. de iur. codicill.*

2 *Arg. l. 1. l. qui balneum 9. l. potior 11. ff. qui potior. in pign. hab.*

3 Vbi enim semel instrumentum perfectum est & redactum in mundum, officio suo functus est Notarius, sive bene, sive male, vt de Iudice scribitur *in l. Iudex postquam 55. D. de re iudic.* simile quiddam est, quod de corrigendo errore in data testamenti, scribit Guid. Pap. *quæst. 110.*

4 Semper enim illæsum servandum est ius tertij, *l. de vnoquoque 47. eod tit. l. 2. §. merito, & § si quis à Principe, ff. ne quid in loc. publ.*

5 Implorato scilicet beneficio constitutionis Iustinianeæ, *in l. vlt. C. de acquir. poss.* secundum ea, quæ tractabimus *ad ill. tit.* ex Pragmaticorum nostrorum opinione.

DEFINITIO IX.

Errorem suum corrigere Notarius per se & sine Iudice quandoque potest.

ERrorem, qui in conscribendo instrumento solius Notarij facto & imperitia contigit, solus quoque Notarius sine Judice corrigere potest, dum modo prius id faciat, quam alterutri contrahentium deferatur instrumentum in publicam formam redactum:[1] tametsi in die, quo instrumentum confectum dicitur, erratum proponatur.[2] Judicis tamen auctoritatem interuenire, in eamque tum audiri eos, qui contraxerunt, tutius est,[3] præsertim si erratum sit in substantialibus.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Bart. *in l. Imperator 2. ff. de stat. homin. & in l. si librarius, de regul. iur.*

2 *Arg. l. errores 9, vbi not. C. de testam. l. illicitas 6. §. veritas, D. de offic. præsid.*

3 Ne quid fiat inauditis iis, qui ex eiusmodi erroris correctione lædi possent, *l. nam ita 39. D. de adopt.* Præsentia enim Iudicis tollit omnem doli suspicionem, *l. non videntur 167. §. 2. de reg. iur. cum similib.*

4 Est enim grauior error, qui fit circa substantialia, & consequenter periculosior talis erroris correctio.

DEFINITIO X.

Producens instrumentum, in quo erratum sit, potest nihilominus errorem allegare & probare.

QVi produxit instrumentum, licet fidem eius suspectum facere aut productionem reuocare ex pœnitentia non possit, errorem tamen, cui non expressim ipse consenserit, & allegare & probare non prohibetur.[1] Semper enim veritati cedere oportet,[2] ipsi autem onus probandi incumbet, non illa solum ratione, quod instrumentum produxerit,[4] sed etiam quia generale est, vt, qui errorem allegat, eum probare teneatur.[3] *Ita tractatum est* in eadē causa.

1 Quia instrumentum productum in actis dicitur esse de actis, & consequenter commune. Osasch. Cacher. *decis. 39. n. 41.* quem refert & sequitur Masuer. ad Ferrar. *in form. produc. instrum.* in verb. *exhibens & producens.*

2 *L. nec ignorans 10. C. de donat. l. 4. D. de pact. l. 1. & 2. C. plus valer quod agit.* Textus est in *l. 4. C. de testam.*

3 *L. 1. vbi not. Cod. de error. falcid. l. si per errorem 15. D. de iurisdict.*

4 Atque ita omnia in eo instrumento contenta approbauerit, *Auth. ad hæc, C. hoc tit.*

5 *L. si post diuisionem 4. l. cum testamentum 8. & pass. C. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XI.

Confessio Notarij falsum esse instrumentum confitentis non nocet contrahentibus, nisi aliæ sint probationes, & quales ea esse debeant.

NOtario dicenti falsum à se confectum instrumentum propter suppositam à debitore dolo personam falsi creditoris, qui pecuniam sibi solutam profiteretur, non vsque adeo creditur, vt statim falsum dici debeat instrumentum,[1] quamuis id ex fide & persona Notarij præcipuas vires accipiat;[2] siue Notarius turpitudinem suam alleget,[3] quod euenit, si dolum à se participatum fateatur, siue causetur, facilitatem suam debitoris dolo circumuentam esse.[4] Fides enim illa publica, quam instrumentum semel habere cœpit, non ita facile labefactari potest in præiudicium eius, qui instrumento nititur,[5] præsertim cum ex eo crimen falsi contra producentem inducatur.[6] Nam si non auditur perire volens,[7] multo minus audietur, qui id agit, vt & ipse & alius pereat.[8] Ergo alias probationes ad falsum probandum conquiri oportebit, inter quas præcipua illa erit, si is, qui suppositus fuisse dicitur, id ipsum quoque fateatur.[9] Quod si testes instrumentarij consentiant, tum vero nullus ambigendi locus relinquitur:[10] idemque est, si testibus instrumentariis iam defunctis aut absentibus probetur per alios testes, alibi fuisse creditorem ea ipsa hora, qua contraxisse dicitur.[11] Sed hoc ita, si contrarias nullas pro instrumento probationes adferat reus, qui instrumento vtitur.[12] Hoc enim casu veritate in dubium reuocata, necessario habenda de reo quæstio est:[13] qui si patientia sua vim tormentorum fregerit, non idcirco absoluendus erit, sed pœna extraordinaria, puta ad triremes, aut perpetuas, aut temporales, pro Judicis arbitrio condemnandus.[14] Adiecta etiam, si opus sit, pœna palinodiæ, & reste collo inducta, vt appareat, parum abesse, quin vltimo capitis supplicio affici debeat, qui eiusmodi probationibus premitur: pœna vero pecuniaria ob eam quoque causam debita pro modo patrimonij grauior aut leuior esse debet, itémque pro numero liberorum, quibus certe consulendum est, ne ex patris delicto innocentes illi perpetua laborent egestate.[15] *Ita Senatus*, contra Claudium Chappelle, 5. Calend. Maij 1591.

1 Ne sit in potestate Notarij contrahentium ius lædere, *arg. l. 2. D. quod vi aut clam, l. non debet alteri 74. de reg. iur.* Ius enim, quod vni ex contrahentibus semel fuit quæsitum ex instrumento publico, non debet ei auferri sine vllo ipsius facto,

arg. l.vlt. D.de pact. l.Granius 71.§ *pen.ff de fideiuss.* vt de iure quæsito ex dicto testis scribit Iulius Clarus *in pract.crim.qu.53. num.12 & 13.vers.eum enim.*

2 Ideo enim publica instrumenta dicantur, quod fidem habeant publicam ex persona Notarij, qui publicum officium gerit, ideoque nec ab alio creari potest, quam à supremo Principe, aut ab eo, cui supremus Princeps permisit. Innoc. & alij *in c cum Pabellio. extr.de fid.instr.* Ferrar.*in form prod.instr.* in verb.*exhibens & producens,nu.*10.

3 Quod fieri non potest, *l.iusiurandum* 17. vbi Bart. *in §. Procurator,cum l seq.in fin. D.de iureiur.l mercalem 5.C.de condict ob turp caus.*

4 Sibi enim facilitatem suam quisque debet imputare, non alteri, *l.1.§.dolum, D.de eo,per quem fact. erit,l.3 §.pen.D.de in rem vers.*

5 *Ex legib.citat nu.1.*

6 Qui enim produxit falsum instrumentum, & qui vtitur falso instrumento, dicitur falsum committere, *l.maiorem* 4. *C. de falsi.* quamuis non puniatur, nisi sciuerit falsum. Iul.Clar. *in §.falsum,nn.*23.*& seq.*

7 *L non tantum 6.in fin ff.de appellat.*

8 *d.l.2.ff. quod vi aut clam.*

9 Nemo enim præsumitur sibi esse inimicus, sed potius proprium sanguinem velle redimere quibuscunque modis, *l.1. D.de bon eor.qui mort sibi conf.*

10 Nam & plus crederetur testibus instrumentariis, quam Notario, cum agitur de falso criminaliter, vt dixi *Defin.15.sup. sit.prox.* Paul. *lib.5 sent.tit.25.5.5.* Text.est *in l.optimam* 14.*in fi. C.de contr stipul.*

11 *d.l.optimam in fin.* Gothofr.*ad L1. C.de testib.*

12 In dubio enim standum est instrumento, *l.cum res* 12. *l. cum precibus* 18.*C.de probat.*

13 Cum non sit ex suspicionibus iudicandum, *l.qui sententiam* 16.*C.de pœn l.vlt.C.de probat.* præsertim si Notarius sit bonæ famæ. Guid. Pap.*quæst.*129.*nu.*2.

14 Non enim omnino absoluendus est, si tormentis addictus fuit sine præiudicio probationum.

15 *L.cum ratio vlt. D.de bon.damnat.* Excipe tamen casum singularem *l quisquis 5.C.ad l.Iul.maiest.* Extra quem casum filius paterno odio prægrauari non debet, *l si quis suo 33.§.1.C. de inoff testam.l sancimus* 22.*C.de pœn.*

DEFINITIO XII.

Instrumenti exemplum collatum cum originali parte citata, & mandante Iudice, plenissimam fidem facit.

EXemplum instrumenti ex alienis protocollis desumptum fidem numquam facit, [1] nisi cum authentico & protocollo collatum sit, præsente aut per contumaciam absente aduersario, si forte in eam rem legitimè citatus adesse collationi noluerit. [2] Quo nimirum casu si ex eius, qui cõtulit, relatione appareat, authenticum tale esse, vt eius fides suspecta fieri non possit, nihil supererit, quod aduersus exemplum obiiciatur. [3] Nec audiendus erit contumax, si aliam collationem sumptibus producentis fieri velit. [4] Plane si petat, vt præsente se noua collatio fiat suis impensis, non est ei denegandum. [5] *Ita Senatus* in causa Dominæ Comit. Iſæ d'Anttemons & de Monbel, contra D. de Monsieury, 3. Cal. Jun. 1591.

1 Instrumentum enim debet scriptum esse aut saltem subscriptum manu propria illius Notarij, qui in eo describitur, alioqui non facit fidem, *l.si quis decurio* 21. vbi Cyn. *Cod.de falsi.* Ferrar. *in form oppos.contr.instr.* in verb. *aliisq; de causis, num.3.* post Specul. *in tit de instr.edit.§ postremo, vers.1.* Iunge *cap.1. extr.hoc tit* Guid.Pap.*quæst.*2.

2 Nihil enim refert, an quid per se certum fit, an per relationem ad aliud, *l.certum est. 6 D.de reb cred.* nec rursus an quis præsens fuerit, an euocatus, *l etiam* 29. *§.vlt.D.de minor.* quia contumacia pro præsentia est, *Auth qua in prouincia, C.vbi de crim agi oport.*

3 Eandem enim fidem faciet post legitimam collationem, quam faceret ipsum authenticum & originale.

4 Id enim esset actum agere, ac proinde frustra. Atqui neque lex, neque magistratus quicquam agere frustra vnquam debet, sicut neque natura, nec rursus superuacuis sumptibus litigatores onerare, *arg l 6.D.de minor. l.hac stipulatio* 14.*in fin.ff. vt legat.seu fid caus.cau.*

5 Cum id fine aduersarij incommodo ac dispendio futurum sit, *l.in creditore* 38. *in fin.D.de euict.*

DEFINITIO XIII.

Non est permittendum, vt peregrino idiomate publica instrumenta conscribantur.

CAmillus Spinola Genuensis, cum pro Catholico Hispaniarum Rege Philippo Sereniſſimi Ducis nostri socero pleraque [1] in Camberij vrbe negotia tractaret, cum iis maxime ex nostratibus, qui Italici idiomatis peritiam habebant, postulabat à Senatu, vt quoniam Gallicæ linguæ ipse omnino ignarus esset, permitteretur Notario, quem conficiendis instrumentis adhibiturus erat, sermonem Italicum vsurparet. Non putauit Senatus id ei concedendum, nec quicquam hac parte iuri publico derogandum, [2] quo generaliter inductum & constitutum est, ne alio posthac quam nostro, id est, Gallico idiomate instrumenta per Notarios publicos conscribantur, cum antea non nisi Latine conscribi solerent. [3] Etsi enim nouum illud ius ea potissimum ratione institutum videtur, ne qua facile fraus fieret contrahentibus Latinæ linguæ omnino expertibus, [4] potuit tamen ea quoque ratio mouere Principem, quod è Reipublicæ nostræ dignitate non videretur vt peregrinum idioma, ac nec Latinum quidem, tametsi omnibus commune gentibus, [5] nostro præferri pateremur. Sicuti nec vnquam passuri sint Itali, aut Hispani, aut Germani, vt qui ex nostratibus apud eos contrahere velint, nostro in publicis instrumentis dictandis vtantur. [6] Nec ad rem facit, quod dici solet, ei, qui Latine interrogauerit, posse responderi Græce, dummodo congruenter respondeatur, & omni sermone concipi vtiliter verborum obligationem. [7] Aliud enim est, si quæratur de contrahenda obligatione, aliud si de conscribendo ad probationem contractæ obligationis publico instrumento. Prius quacunque lingua fieri potest, posterius non item, præsertim vbi lex in contrarium scripta est. [8] An igitur publicæ scripturæ commodo priuandus erit Italus, aut Hispanus, aut Germanus apud nos contracturus? Minime vero. Ad hoc enim fiunt publicæ scripturæ, vt & omnibus, ad quos res pertinet, & apud omnes prodesse possint. [9] An ergo cogendus erit, vt patiatur conscribi instrumentum eo idiomate, cuius nec ipse peritiam habeat, nec ij, apud quos sit ille postea instrumento vsurus? Ita sane: [10] sed hoc tamen, vice remedij, adhibito temperamento, vt instrumentum Gallice conscriptum Italicam accipiat interpretationem, in eamque rem bonus & fidus Interpres à contrahentibus eligatur, eoque facto non minor Italicæ quam Gallicæ scripturæ fides constet. [11] Sic enim fiet, vt neque iuri publico, neque priuatorum commodis iniuria vlla inferatur. [12] *Ita Senatus 6.* Id. Jul. 1591.

1 Ne scilicet alioqui euenire necesse esset, vt tanti momenti negotia per alios tractare cogeretur, quæ putabat longe commodius & vtilius fore, vt per se ipsum tractaret. Ita enim comparatum est, vt diligentior quisque sit in rebus suis, quam in alienis tractandis, quia omnes malunt sibi bene esse quam alteri.

2 Nihil enim facile mutandum est ex solemnibus, *l. etsi nihil* 183. *de reg iur.*

3 Cum enim ea sit generalis lex & determinatio, generaliter quoque omnes ligat, etiam aduenas & alienigenas in Sabaudia contrahentes, *arg l.in fraudem* 15.*in fi.D.de testam milit. l.1.§.generaliter, D.de legat præst.*

4 Cum facto instrumento publico plus credatur scripturæ, quam contrahentibus, adeoque quam testibus, vt dixi *Def* 15. *sit prox.*

5 Sicuti Roma ipsa communis patria est, *l.Roma* 33. *D.ad municip.*

6 Atque ita locus est edicto Prætoris, *Quod quisque iur.*

7 *L.1.5.vlt.D.de verb.oblig.*

8 Quia

8 Quia cum scripturæ publicæ totam vim suam & auctoritatem accipiant ab auctoritate Principis, vtique quod ad scripturas & instrumenta pertinet, lex scripta Principis omnino seruanda est, etiamsi maxime dura esset, *arg. l. profexit 12. D. qui & à quib. manum.*

9 Ad faciendam rei gestæ plenissimam probationem, *l. 4. D. hoc tit. l. 4. D. de pignor.*

10 Quoties enim nihil sine raptione inuestigari potest, id potius eligendum est, quod minus habeat iniquitatis, *l quoties 200 de regul. iur.* & semper publicæ dignitatis ratio maior habenda est, quam priuatæ vtilitatis, *Auth. res quæ, C. commun. de legat.*

11 Scilicet inter contrahentes, qui eum Interpretem elegerunt.

12 Atque ita omnibus optime consulatur, *arg. Lex hîc 8. in fin. D. quæ in fraud cred.*

DEFINITIO XIV.

Quomodo dignoscatur contractus in scriptis à contractu scripto.

REfert valde, an in contractu ineundo conuenerit, vt de contractu instrumentum conficeretur, an potius vt contractus in scriptis fieret. Posteriore hoc casu non valet contractus, priusquam in scriptum & mundum redactus sit,[1] non solum si id specialiter actum sit, vt non aliter valeat,[2] sed etiam si de eo nihil dictum fuerit, ideoque interim locus est pœnitentiæ.[3] Priore vero non tam id actum intelligitur, vt contractus *in scriptis* fieret, quam vt sine scriptura initus perfectúsque ad futuram duntaxat rei memoriam describeretur.[4] Sed hoc ita, si non in ipso contractu ineundo conuenerit, vt Notarius adhibetur, qui scripturam & instrumentum de contractu conficeret. Tunc enim, licet dici non possit, contractum in scriptis celebratum esse, quando non inde cœperit conuentio,[5] ob idque nec necesse sit conuentionem, vt perfecta dicatur, in scripturam mundam redigi, Notarium tamen aditi necesse est, priusquam contractus absolutus & perfectus dici possit, totumque proinde medium tempus alterutrius contrahentium pœnitentiam admittit,[6] non item si post conclusum negotium agatur, vt plerumque fit de rogando & adhibendo Notario.[7] *Ita tractatum est* ex tempore in secreto auditorio in causa N. Rey & N. Nant. Prid. Id. Febr. 1593. ibidemque relatum iam pridem sic placuisse Senatui in causa Dominorum Comitum de Grolee, & d'Entremons. Iunge Defin. 23. sup. de testib.

1 *L. contractus 17. C. hoc tit.*

2 Quo casu res non habet dubitationem, cum in stipulationibus cæterísque contractibus semper sequamur id, quod actum est, *l. semper 34. de reg. iur.*

3 Quasi nondum perfecto contractu, *vt in l. vlt. C. de contrah. empt.*

4 *Ex l. 4. D de pignor. l. 4. D. hoc tit.*

5 Siquidem initium cuiusque contractus & conuentionis spectandum ad dignoscendam eius naturam & qualitatem, *l. si procuratorem 8. in princ. D mandat. l. 1. § si seruus 39. D. depos. l. si tantum 12. D. de SC. Macedon.*

6 Nihil enim actum videtur, quandiu aliquid supereſt agendum, *l penult. in fin. C. de his quib. vt indign.*

7 Confertur enim hæc conuentio sublici in consequentiam & ad probationem perfecti contractus, non ad eius vim suspendendam, cum contractus, ex quo perfectus & absolutus est, non amplius sit voluntatis, sed necessitatis, *l. sicut 5. C. de obligat. & action.* Atque ita omnium apertissime ac iudicio meo exactissime Paul. Castrens. *ad dicta l. contractus, num. 3. 4. 9. & 10.* iunctis iis, quæ ibidem tradit Bald. *col. 1. ad fin.* [Vide Boer. *quæst. 48. num. 17.* Adde alium casum in quo contractus non potest dici perfectus ante factam & completam scripturam. Scilicet si conuenerit de instrumento conficiendo postquam aliquid factum esset, puta postquam aliquis ratum habuisset contractum. Nam sicuti necesse est ratihabitionem fieri ante scripturam, ita faciendum est requiri hoc casu omnimodo scripturam, vt appareat nihil amplius agendum superesse, quia etiamsi nihil de scriptura dictum esset, conuentiones tamen cæteras omnes prius impletas esse oporteret, vt perfecta emptio dici posset, *l. 2. de in diem addict. l. si ex plagis 52. §. quidam, ad legem Aquil. Ita Senatus* pro Philippo Isquenod, contra Petrum Rauier, Iulij 1613.]

DEFINITIO XV.

Non debet instrumentum obligatorium de pecunia credita exemplari, vt loquuntur, inaudita parte, qua soluisse potest, obligatorij.

TAbellionem, qui authentici instrumenti iam semel traditi exemplum à se subscriptum[1] dat creditori inscio Iudice & inaudita parte, culpa non vacare constitit,[2] ideoque si summo contra eum iure agatur, puniri debere: lata enim culpa illa est & in officio, quæ proinde excusationem non meretur,[3] quamuis certum sit, ex eiusmodi exemplo nullum exequendi ius competere posse creditori, sed tantum impetrandi à Iudice, vt aduersarius in ius vocetur.[4] Quam ob causam in Comitatu Burgundiæ receptum audio, vt instrumenta obligatoria & guarentigiata, vt vocant, quæ non sunt perpetua tabellionum, protocollis non inserantur, vitandi scilicet huius periculi causa, ne in creditoris dolosi potestate sit colludente tabellione, aut nimis facilem ad obsequium se præbente, bis idem à debitore[5] aut eius heredibus factæ solutionis veritatem fortasse ignorantibus[6] exigere: *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de Belly D. des Eschelles, & Claudij Baussan, 3. Cal. Mart. 1593.

1 Exemplum enim instrumenti tantum probat, quantum exemplar ipsum & originale, quoties subscriptum est ab eodem ipso Notario. Bartol. *in authent. si quis in aliquo, Cod. de edend.* Masuer. ad Ferrar. *in form. pet. cop. instrum.* in verb. *copiam fieri, ante fin.*

2 Debet enim exemplum extrahi parte citata, quæ ex eo lædi potest. *Not. in d. Auth. si quis in aliquo.* Alex. *cons. 6. col. vlt. lib. 4.* Guid. Pap. *quæst. 471.* Castr. *in l. sancimus, C. de diuers. rescript.* Masuer. ad Ferrar. *vbi s.*

3 *L nulli 3. C. quor app. non recip.* Iata enim culpa proxima est dolo, *l quod Nerua 31. D. depos. l. lata culpa 223 l. magna negligentia 226. de verbor. signific.* Iul. Clar. *in pract. crimin quæst. 73. num. 3. & 4.*

4 Causam scilicet dicturus, propter quam non possit nec debeat ex eo instrumenti exemplo conueniri.

5 Contra bonam fidem, *l si quis dolo 51. in fin. D. de re iudic. l. bona fides 57. de regul. iur.*

6 Nam qui in alterius iura succedit, iustam habet ignorantiæ causam, vtrum id, quod petitur, debeatur, *l. qui in alterius 42. de reg. iur. l. vlt. D. pro suo.*

DEFINITIO XVI.

Protocollum an produci debeat, & cuius sumptibus, si instrumentum publicum nec suspectum producatur.

CVm prolatum est instrumentum publicum nullo vitio visibili suspectū non cogitur is, qui produxit, exhibere protocollum, siue statuti nostri verba inspicias, siue ius commune,[1] nec si aduersarius dicat, se paratum ex protocolli exhibitione falsi accusationem instituere;[2] secus est, si instrumentum primo intuitu, &, vt Pragmatici loquuntur, in prima sui apparentia falsi suspicionem præ se ferat, aut vitium aliquod habeat,[3] aliunde quam ex ipsa temporis antiquitate conflatum.[4] Tunc enim etiam ante inscriptionem & citra conscriptionis necessitatem cogendus est producens exhibere protocollum, sed vtrumque ita si exhiberi possit. Quid enim si dicatur & probetur deperditum? Iniquum sane fuerit ad impossibile quem vrgeri, dummodo purget se de dolo malo is, qui exhibere debuit, id est, iuret, sine dolo suo fuisse deperditum;[5] nec eo minus tamen falsi accusatio institui poterit, cum alias falsitatis probationes habere aduersarius possit, puta ex comparatione literarum,

sed & si in perquirendo protocollo diligentiam præstare velit is, qui exhibitionem eius desiderat, licere illi vtique debet, quamuis rite iam & eo vocato & auctore superiore facta sit protocolli perquisitio per eũ, ad quem exhibendi necessitas pertinebat. [7] Dixi, *eo vocato*, quoniam alioqui non potest rite facta videri perquisitio, [8] nisi eo demum casu, quo ex abundanti fieret, hoc est, ab eo, cui exhibendi protocolli necessitas iniungi non potuisset. [9] Finge, imperatam protocolli exhibitionem non tam ob suspicionem falsitatis, quam vt ex eius lectione sciretur, quid in producto instrumento scriptum esset, quod perlegi fortassis non posset propter deformatam atramenti aut papyri vitio scripturam per temporis antiquitatem. Hoc sane casu quantulacumque perquisitio sufficiet ad onus diligentioris perquisitionis transferendum in aduersarium, licet non vocata parte facta sit, satisque legi posse ea, quæ ad contractus substantiam pertinent. [10] Plane post institutam solemni inscriptione falsi accusationem ratio facit, vt, qui instrumento nititur, ad protocolli exhibitionem teneatur, quoniam per inscriptionem cœpit esse suspectum, & minus integræ fidei & probationis. [11] *Ita Senatus* in causa N. Philiberti Fabri D. de la Tornelle, & D. de la Rochette, 8. Id. Maij, 1593.

1 *In l. cum quidam* 2 1. vbi Castrens. & alij, *C. hoc tit.* Rol. à Val. *cons.* 44. *nu.* 3. *vol.* 1.

2 Ferrar. *in form. opp. contr. instrum.* in verb. *dignoscitur esse falsum, nu.* 7. *ex l. minus graue* 7. *C. de testib. c.* 1. *extr. de probat.* vide tamen *Defin. seq.*

3 Vitia enim ista visibilia reddunt instrumentum suspectum & aliquando vitiosum. *Extrad in cap inter dilectos, de fid. instr cap. cum venerabilis, extr de relig. domib.* Ferrar. *in form. opp. contr. instr.* In verb. *tum quia est abrasum. Not. in l. vlt. C. de edict. diui Hadr. tollend.*

4 Antiquitas enim auget, non minuit fidem. Cauet. late & pas. *de antiq. temper.* *vide textum elegantem *in Nouell.* 111. *hac constit. in nou. constit.*

5 Perditio enim instrumenti tunc probata intelligitur, cum facta diligentia ex superioris auctoritate non reperitur, Boer. *quæst.* 15. *num.* 6. vbi addit, hoc accipi debere, vt succurri possit ei, cui nocet, perditum fuisse per alterum, non etiam ei, qui dicitur ipse perdidisse. Hic enim probare debet verisimilem aliquam causam amissionis. Sed tamen probatur etiam amissio instrumenti ex iureiurando, *l. vlt. C. hac tit.* Papon. *tit. des moyens de faux*, §. 4.

6 *L. comparationes* 20. *vbi not. C. eod tit.*

7 Qui enim se onerat probatione, nullam aduersario facit iniuriam, Castr. *ad l.* 3. *C. de non numer pecun.*

8 Ad omnem enim actum citanda est pars, quæ ex eo actu lædi posset, *l. nam ita* 39. *D. de adopt. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

9 Nam quod posset non fieri, quoquo modo fieri potest, cum ea, quæ abundant, non vitient, *l. non solent* 94. *de reg. iur.*

10 Substantia enim cuiusque contractus in paucis consistit, & multiplicatio verborum, qua passim vtuntur Notarij, plerumque inutilis est, nec afficit rerum substantiam, *l. pedium-lis* 32. §. *Labeo, D. de aur. arg mund.*

11 Quod non sit credendum, velle quem sine magnis ac pene indubitatis probationibus ad tam periculosam actionem instituendam accedere, *l. pen. & vlt. C. de probat.*

DEFINITIO XVII.

Quando possit protocolli exhibitio postulari.

VT quis sciat, an producti ab aduersario instrumenti fidem impugnare debeat instituta falsi accusatione, potest exhibitionem protocolli postulare, [1] nec prius quam exhibitum sit cogitur in crimen subscribere: [2] non tamen ita fieri editio debet, vt falsi accusationem miniranti tradatur protocollum, ne forte falsum ipse committat, [3] sed ita vt in manibus commissarij aut grapharij eius inspiciendi describendique copia fiat. [4] *Ita Senatus* in eadem causa in relationibus libellorum, 6. Id. Maij 1593.

1 Nam & inde dicti sunt Notarij, quod vt plurimum scriberent notis, *l. Lucius* 40. *in princ. D. de testam. milit.* Vide Guiac. *lib.* 3. *obseru. c* 3.

2 Et hoc demum sensu potest recipi, quod tradit Guid. Pap. *decis* 129. vbi etiam Apostill. in verb. *extendere* post Bald. *in rubr C. de fid instrum. col* 6. *vers. quarto quæritur.*

3 Quod vnum maxime inspiciendum est, quoties de instrumenti veritate aut falsitate quæritur. Guid. Pap. *dict. quæst.* 129. *num.* 2. vbi etiam Apostill.

4 Non enim facile credendus quisquam est velle falsum committere, vt tractat Ferrar quamuis imprudenter disputans contra Iureconsultum, *in form petend. cop instrum.* in verb. *cum anno, mense & die, verse certe hæc ratio.*

5 Bart. *in l. argentarius, D de edend. & in l. Gallus*, §. *idem credendum*, vbi Apostill. & alij Doctores, *D. de liber. & posth.*

6 Aliud enim est supplere, aliud vero declarare, *arg. l. heredes palam* 21. §. 1. *vers. D. qui testam. fac poss.*

1 At non contra aduersarium, vt dixi *Defin. præced. nu.* 2. sed contra Notarium, aut alium, qui habet penes se protocollum.

2 Aliter examen Ioan. Papon. *lib.* 9. *syntagm. tit* 5. *des moyens de faux*, §. 4. vbi ait faciendam primum inscriptionem, deinde facta inscriptione, antequam falsi probationes instruantur, exhiberi & adferri protocollum debere ab eo, qui nititur instrumento. Dixi *Defin præced num.* 11. [Et hanc sententiam Senatus noster plerumque secutus est. Scilicet cum prolata expeditio nihil suspecti habet. *Ita Senatus* in causa de qua *Defin.* 24. *num.* 4. j.]

3 *Arg. l.* 15 *editionem, D. de edend.*

4 *Ex not. in l.* 1. *D. testam. quemadm. aper.*

DEFINITIO XVIII.

Nota Notarij quomodo per eum extendi possint, & quomodo per alium Notarium.

NOtarius, qui primam, & vt vocant, matricem instrumenti scripturam confecit, ac pleraque breuiter, vt moris est, perscripsit, hac nota, &c. pluribus locis subiecta, [1] potest quidem in ampliorem formam, & in longiores clausulas instrumentum extendere eriam ex interuallo, sed ita tamen, vt nihil suppleat, quod ad actus & negotij, quo de agitur, substantiam pertineat, verum clausulas duntaxat consuetas adiiciat, aut si qua sint verba ambigua, vel ita generalia, vt commodam interpretationem admittant, ea interpretetur. [2] Credendus enim est, si bonæ & probatæ famæ sit, [3] eam interpretationem facere ex testatoris aut contrahentium voluntate, quam habeat perspectam. [4] Sed si ab alio Notario, quam qui stipulatus est, extendatur scriptura instrumenti, hactenus ei licet vt clausulas consuetas interferat, iuxta eum stylum, quem defuncto Notario constat fuisse familiarem, non etiam vt quicquam suppleat vel interpretetur. [5] Itaque cum in matrice scriptura sic esset scriptum, *volo vt de vno ipsorum bona mea perueniant ad alios*, Placuit, Notarium, qui testamentum exceperat, interpretationis loco potuisse sic extendere, vt scriberet *de vno ipsorum institutorum & substitutorum*, quoniam interpretatio hæc potius, quam suppletio dicenda est. [6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 30. & 31. infr. de fideic.

DEFINITIO XIX.

De instrumento per Notarium vni ex contrahentibus tradito ante subscriptionem, & postea subscripto absente parte.

NOtarius post stipulationem instrumentum nondum à se, & à contrahentibus testibusve subscriptum, consentiente altero contrahentium, [1] alteri tradidit, vt antiquioris cuiusdam instrumenti in eo relati diem adscriberet, [2] ac post biennium idem instrumentum subsignauit, & tam à testibus, quam ab eo cui ipsum tradiderat subsignari curauit, præsente etiam & auctoritatem præstante iudice, sed non vocato per iudicis imperitiam, [3] altero ex contrahentibus, cuius intererat, &

intererat, & inauditis quoque iis, qui eiusdem instrumenti exhibitionem, quasi sua interesset, apud iudicem postulauerant.[4] Culpa vacare non videtur, tametsi eius qui subscriptioni non adfuit contentus ex postfacto accedat. Cum poterat inconsulta illa Notarij facilitas etiam citra dolum præbere materiam falsitatis, vt ad voluntatem eius ex contrahentibus, qui instrumentum penes se tamdiu retinuerat, vnum instrumentum pro alio subiiceretur.[5] Nec tamen eo magis audiendus erit, qui falsum & suppositum instrumentum volet dicere, nisi paratus sit criminalem instituere falsi accusationem,[6] quia sufficit, vt quo tempore instrumentum exhibetur, formam habeat publicam, quæ vel ex sola Notarij subscriptione æstimatur,[7] quandoque adposita sit, quamuis neq; contrahentes, neque testes subscripserint.[8] Ideoque tanto magis puniendus est notarius, pœna tamen pecuniaria non corporali,[9] qui in officio delinquerit,[10] etiamsi neque falsum intervenisse, neque dolo malo quicquam factum fuisse probetur.[11] *Ita Senatus* in causa Stephani Mochet, & Michaelis Duplan, 16. Cal. Aug. 1595.

1 Qui proinde nullam videri poterat in eo fecisse iniuriam, cum iniuria non fiat volenti, *l. in diem 9. §. 1. de aqua & aq. pluu. arcend. l. nemo videtur 145 de reg. iur.*

2 Ne quid scilicet instrumento accidat.

3 Debuerat enim iudex præcipere, vt vocaretur quisquis ex eo actu lædi posset, *l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. nam ita 39. D. de adopt.*

4 Possunt enim exhibitionem instrumenti petere omnes quorum interest, *l. si quis ex argentariis, § pertinere.* vbi Bart. *D. de edend. l. cum plures 15. de rebus auctor. iudic. possid.* Ferrar. *in form. pet. cop. instr. in verb. cum anno, n. 3. & 4.*

5 Delinquit enim is quoque, qui delinquendi materiam & occasionem alij præstat. Et qui occasionem damni dat damnum dare videtur, *l. is damnum dat 169.* vbi notat, *de regul. iur.* debuerat namque notarius prospicere, quod posset hoc euenire, *argum. l. si quis domum 9 § 1. locat l. 1. §. editiones, D. de edend.*

6 Non enim bona consequutio est, si quis dicat falsificatum fuisse instrumentum ob id solum, quod falsificari potuerit. Cum probatio debeat esse concludens, *l. penult. & vlt. C. de probat.*

7 *Not. in cap. quoniam contra falsum, Extr. de probat.* Ferrar. *in form. produc. instrum.* in verb. *exhibens & producens, num 12.*

8 Nisi cum ea forma & solemnitas statuto & lege municipali præscripta est, quomodo apud nos extat Senatusconsultum, quo iubentur notarij facere, vt tam à testibus, quàm à contrahentibus si literas sciant instrumenta subscribantur. Neque tamen id Senatusconsultum ad testamenta pertinet, sed tantum ad contractus, vt ex eius verbis apparet.

9 Mitius enim puniendus est qui caret dolo.

10 Qui enim delinquit in officio suo veniam non meretur. Ferrar. *in form. oppon. contr. instr.* in verb. *non fuit, num. 5. ex l. si quis aliquid, C. de suscept. & archar. lib. 12.*

11 Quamuis falsitas causata per errorem non sit punibilis, vt tractat Masuer. ad Ferrar. vbi supr. in verb. *caret formis, in fin.* Iunge *Desin. seqq.*

DEFINITIO XX.

Non potest citra solemnem falsi accusationem negari notariatus eius, qui tanquam notarius instrumentum redegit in formam publicam.

LIcet non probetur quis notarius ex eo solo, quod tanquam talis publica fide sæpius stipulatus proponatur,[1] qui tamen negat eum fuisse notarium, in falsi crimen subscribere debet;[2] nec aliter audiri, ne alioqui facile sit publicæ cuiusque scripturæ fidem sola inficiatione conuellere.[3] Sed etsi eiusmodi instrumenti authentici descriptio facta sit, iubente & auctoritatem præstante iudice, licet inter alias partes, dummodo à notario publico exemplum subscriptum sit, æque necessaria erit ad illud impugnandum solemnis falsi accusatio,[4] nisi quod petere potest is, quo absente exemplum factum est, vt authentica scriptura exhibeatur,[5] sed ipsius petentis non producentis sumptibus ea exhibitio & collatio fieri debebit, cum scriptura, quæ producitur in prima sui figura vitium visibile non habet.[6] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 3. Idib. Febr. 1594. in causa D. de la Serra, & D. Francisci de Bordeaux.

1 Nisi etiam illud concurrat, vt communi voce & fama ab omnibus vicinis reputatus sit pro tabellione, & eius instrumentis tanquam publicis fuerit adhibita fides, tam in iudicio quam extra vt tractat Ferrar. *in form. oppon. contr. instru.* in verb. *non fuit, nec est publicus*, ex not. per DD. *in l. Barbarius, de offic. prætor. & in cap. ad probandum, Extr. de re iudic. & in cap. inter dilectos, Extr. hoc tit. de fid. instr.*

2 Quia falsum committit quisquis in subscriptione dicit se notarium, cum non sit. Ferrar. vbi 5 *num 3 ex l. 2. D. hoc tit. l. fin. C. de edict. Diui Hadr. toll. l. 2. D. testam. quem. aper.*

3 Inficiatio enim potest quidem facere rem dubiam, *l. vlt. C. quibus ad libert. proclam. non licet*, sed non ideo tollere veritatis præsumptionem, quæ facit pro instrumento, *l. cum res 12. & l. cum precibus 18. C. de probat.*

4 Dicitur enim publicum instrumentum etiam illud, quod ex iudicis auctoritate publicatum est, *l. publicati, vbi not. C. de testam.* Ferrar. *in form. produc. instrum.* in verb. *exhibens & producens, num 12. vers. tertio dicitur.*

5 *Not. in auth. si quis in aliquo, C. de edend.*

6 Dixi *Defin. 12. num. 4. & 5.*

DEFINITIO XXI.

Instrumentum, nec scriptum, nec subscriptum à notario, & tamen repertum in protocollo non probat, maxime si aliunde est suspectum.

INstrumentum, quod neque scriptum neque subscriptum est à notario, fidem nullam facere potest,[1] licet repertum sit in notarij protocollo.[2] Nec aliud erit, tametsi in extrema protocolli pagina notarius, vt fieri solet, omnia ante scripta instrumenta, licet aliena manu exarata, tanquam dictante & stipulante se conscripta adprobauerit,[3] nisi ex præcedentibus aut subsequentibus paginis appareat eo protocolli ordine scriptum esse instrumentum, de quo agitur, vt neque fraus neque falsum committi potuerit.[4] Finge scriptum charactere multo recentiore, quam cuius vulgaris vsus erat notarij temporibus. Finge scriptum alia planeque diuerso stylo, & in ea pagina in qua nihil aliud scriptum sit notarij manu. Finge repertum protocollum in domo & potestate producentis.[5] Quid si debitor ipse qui eo instrumento liberatus dicitur, cum ad solutionem, quasi non soluisset, vrgeretur passus fuit se condemnari, nec solutionem vnquam allegauit,[6] quam tamen si à se facta fuisset, ignorare probabiliter non potuisset.[7] His coniecturis aliisve similibus concurrentibus haud dubie suspecta erit fides instrumenti,[8] vt ad ipsum proinde generalis notarij adprobatio & subscriptio non videatur pertinere.[9] Itaque non erit necesse, vt qui falsum dicet, falsi accusationem criminalem cum solemni inscriptione peragat: quod vtique esset necesse, si instrumentum ipsum à notario scriptum aut subscriptum, aliterve vel minima literula adprobatum proponeretur.[10] Et ad hunc maxime casum pertinet, quod constitutum est eos, qui suspectas scripturas comminiscuntur tanquam falsarios esse puniendos, nisi veritatem iis adesse probauerint.[11] Neque enim probatione onerandus est is, qui instrumentum ab aduersario productum dicit esse suspectum, si publicam illud fidem non habeat,[12] errantque misere qui constitutionis eam sententiam esse putant,[13] vt qui suspectum dicit instrumentum, si non probet falsum esse, perinde ac falsarius ipse puniatur. Repugnant enim legis verba, cum longe aliud sit instrumentum falsum dicere, aliud vero suspectam scripturam comminisci. Comminiscitur enim non qui accusat, sed qui vtitur instrumento.[14] *Ita Senatus*

in causa Dominorum de Mareſt,& N.Annæ de Menthon,15.Cal.Mart.1594.

1 Eſt enim ſubſcriptio notarij vnum de eſſentialibus inſtrumenti, *l generaliter,vbi not.C.de tabell.lib.*10. Ferrar. *in for. produc.inſtrum.*in verb. *exhibens & producens,nu.*8.Iunge *Deſin. 25.num.*1.

2 Cum nihil vetat etiam falſum inſtrumentum inſeri protocollo vero.

3 Quæ tamen generalis ſubſcriptio ſufficit ad validanda omnia inſtrumenta in eodem protocollo ſcripta manu notarij,quamuis non ſubſcripta,Ferrar, vbi ſupra *num.*6.

4 Tunc enim probatio erit concludens & indubitata,quod inſtrumentum non ſit falſum, ſi ea quæ ſcripta ſunt cum iis congruant quæ ſcribi debuerunt, *l.vnum ex familia* 67.§.*ſi omiſſa,de leg* 2.

5 Hæc ſiquidem omnia præbent coniecturam & ſuſpicionem non leuem falſitatis, & ideo transferunt onus probandi in eum qui producit inſtrumentum, etiam citra ſolemnem falſi accuſationem.

6 Cum tamen nemo præſumatur velle iactare ſuum, *l.cum de indebito* 25.*D de probat.*

7 *L.quanquam* 7.*ad SC Velleian.*

8 Nam quod non eſt veriſimile, habet imaginem & ſpeciem quandam falſitatis, *l.vlt.in princ.D.quod met.cauſ.*

9 Verba enim generalia ſemper ex eo, quod veriſimile eſt, recipere debent interpretationem,*l.*1. vbi Bald. *D.teſt.quemad. aper.*& reſtringuntur ad ſimilia,non ad diſſimilia,*l.vltim.D.de tritic.vin.vel oleo legat.*

10 Poſtquam placuit de falſo ciuiliter agi hodie non poſſe, ſed agendum eſſe neceſſario criminaliter per inſcriptionem ſolemnem falſi,vt ſæpius diximus in præcedentibus.

11 *L.iubemus,penult C.de probat.*

12 *Arg d.l* 1 §.*vlt.D teſtam.quemadm.aper.*

13 Ioan.Papon. *lib.*9.*ſyntagm.tit.*10. *des moyens de faux,numer.*4.

14 Et ſenſus conſtitutionis haud dubie ille eſt, vt non magis liceat vti ſuſpectis,quam falſis ſcripturis.

DEFINITIO XXII.

Caſus,in quo inſtrumentum à duobus notarijs exceptum,& ab vno tantum ſubſcriptum plene probat.

EXcepto à duobus notariis inſtrumento, etſi vtriuſque ſubſcriptio neceſſaria eſt ad vtilitatem inſtrumenti, ſi non proponantur ambo in ſolidum rogati,[1] fieri tamen interdum poteſt,vt vnius ſubſcriptio ſufficiat, vtputa ſi inſtrumentum proferatur ab antiquo,vt loquuntur,groſſatum & expeditum: Antiquitas enim temporis facere debet, vt præſumendum ſit inſtrumentum à duobus notariis originaliter ſubſcriptum,licet ab vno duntaxat deſcriptum ſit.[2] Quid ergo ſi prima illa & originalis ſcriptura proferatur ab vno tantum notario ſubſcripta? Non faciet antiquitas temporis,vt inducatur præſumptio contraria veritati, de qua apparcat.[3] Sed tamen facere adhuc poterit, vt quilibet ex notariis præſumendus ſit inſolidum rogatus, non ſolum vt actus valeat,[4] qui alioquin probationis defectu corrueret,[5] ſed etiam quia rogatum fuiſſe quemlibet ex notariis probari fortaſſe poſſet,ni antiquitas temporis obſtaret, quam proinde æquum eſt ſupplere defectum probationum.[6] Erit vero fortiſſima illa & indubitata præſumptio, quod ſinguli notarij ſint rogati, ſi vnuſquiſque ex notariis inſtrumentum ſeparatim conſcripſerit,& in propriis protocollis.[7] Maxime vero ſi de teſtamento,aut alia vltima voluntate agatur,[8] non de contractu. Nam cum contractus ex duorum conſenſu conſtet,[9] credibile eſt adhibitis in vno contractu pluribus notariis, non æque vnius ex iis fidem vtrique contrahentium fuiſſe exploratam.[10] At in teſtamentis aliiſque vltimis voluntatibus, quæ ex vnius hominis pendent voluntate,[11] veriſimilis eſt plures adhibitos notarios, non tam falſitatis metu,quam ea cogitatione,ne tam facile probatio intercideret,ſi forte, vt plerumque fit, vnius ex notariis chartæ iniuria temporum & vetuſtate perirent.[12] *Ita Senatus* in cauſa N.Franciſci de Bordeaux, contra Dn.Bonam de Coſte, Dominam de la Serra,15.Calend.Mart.1595.

1 Dixi *Deſin.*1.§.*eod.*vbi vide, Præſertim in *alleg.num* 2.

2 Siquidem ſolet antiquitas temporis facere,vt omnia ſolemniter acta præſumantur, *l.ſciendum* 30.*vbi not.D.de verbor. obligat.*

3 Semper enim præſumptio cedit veritati, *l.ſi chirographum* 24.*& ſeq l.Imperatores* 29.*in fin.D.de probat.*

4 In dubio enim faciẽdum eſt,vt actus valeat potius,quam vt pereat,*l.quoties* 12.*D.de rebus dub l.quoties* 80.*de verbor.oblig.* Maligna enim eſt interpretio, per quam id agitur vt actus deſtruatur, *l ſi ita ſtipulatus* 126.§.*Chryſogonus,eod.tit.*

5 Cum tamen probationes tanquam fauorabiles ſemper ſint adiuuandæ,*l.in lege* 40.*D ad leg.Aquil l curent* 22.*de teſtib.*

6 Inde namque eſt,quod dicimus poſſeſſionem immemorialem habere vim tituli, *l. hoc iure* 3. *ductus aquæ*, D. *de aqua quotid & eſt.l* 1.§.*vlt.& l vlt.D.de aqua & aq.pluu arcend.*

7 Nihil enim poſſunt ſeparatim facere, quibus aliquid faciendum coniunctim mandatum eſt,*l pluribus* 32.*vbi not D.de procurat.*

8 Quæ ſemper fauorabilior eſt, *l.*1.*Cod.de ſacroſ.eccleſ l.vel negare* 6.*D.de teſtam.quemadm aper.*

9 Vt pactum quodlibet, *l.*1.*D.de pact.in princ.D de pollicit.*

10 Et ideo adhibitos duos notarios, vt ſibi quiſque ex contrahentibus caueret.

11 Vltimas enim voluntates per ſe firmas eſſe oportet, non ex alieno arbitrio pendere, *l.illa inſtitutio,D de hered inſtit.*

12 Eam nempe ob cauſam potiſſimum chartæ & ſcripturæ fiunt,vt rerum geſtarum probatio ſalua ſit,*l.contrahitur* 4.*D.de pignor.l.*4.*D.hoc tit.*

DEFINITIO XXIII.

Scripturæ priuatæ recognitio ſemper faciendæ eſt,nec tantum ſubſcriptionis,ſed etiam notæ quæ ſubiecta ſit loco ſubſcriptionis.

QVidam ignarus literatum, cum pecuniam mutuam acciperet, cauerat priuata cautione à pluribus teſtibus ſubſcripta, eam ſe pecuniam ex mutui cauſa debere: & cum ſubſcribere ipſe non poſſet,notulam quandam propria manu adſcripſerat.[1] Poſtea ſcripturæ fide à poſſeſſoribus bonorum debitoris in dubium reuocata,petebat creditor,vt ad probandum admitteretur,[2] poſſeſſores negabant admittendum, quod chirographum non poſſet dici,[3] quando neque ſcripſiſſet quicquam debitor,neque ſubſcripſiſſet. Viſum eſt non eo minus admitti probationes debere,[4] cum non figura literarum, ſed oratione quam exprimunt literæ obligatio contrahatur,[5] nihilque interſit, an propria manu quis ſubſcripſerit, an notam aliquam adſcripſerit, quæ ſubſcriptionis inſtar eſſe poſſit.[6] Nam etſi neque ſubſcriptio neque adſcriptio vlla proponeretur, quærendum adhuc eſſet de fide ſubſcriptionis teſtium quæ pro debitoris ſubſcriptione ſufficere deberet.[7] *Ita Senatus*,13.Cal.Maij 1595.

1 Vt facere ſolent ruſtici noſtri qui literarum rudes ſunt, etiam cum in iudicio tanquam teſtes audiuntur.

2 Nec enim ſcriptura priuata fidem facit, niſi recognoſcatur, *l.*1.*l cum ab initio* 4.*& tot tit.D.teſtam quemadm.aper.*

3 Ipſa enim nominis etymologia oſtendit, chirographum nihil aliud eſſe,quam quod propria manu ſcriptum eſt.

4 Omnibus enim modis agere bonus iudex debet, vt rei geſtæ veritas habeatur, *l curent* 22.*D. de teſtib.*

5 *L.non figura* 38.*D de oblig & action.*

6 Nihil enim refert, quid ex æquipollentibus fiat, *l mulieri* 22.*D.ad SC. Trebell.& vulgar.*

7 Viderentur tamen hoc caſu tres ad minus teſtes requiri,ſi debitum excederet quinquaginta libras auri, etiamſi debitor ipſe chirographum ſcripſiſſet, vel ſubſcripſiſſet, *ex l.vlt.Cod ſi cert petat*... In imperio autem literarum quinque teſtes requiruntur,ſi contractus libram auri excedat, *Nouell.*73.*de inſtrum. cautel.& fid.cap.*8.§.*oportet vero.* Alio tamen iure vtimur,quia etiam nulla interueniente ſcriptura ſufficeret probari numerationem pecuniæ per duos teſtes. Vide *l.cum tabernam* 34.§. *idem quæſiit*, D. *de pignor.* & Dionyſ.Gothofr. *ad l.ſcripturas* 11. *C. qui potior.in pignor.hab.*

DEFI-

DEFINITIO XXIV.

Matrix & originalis scriptura præualet protocollo, & protocollum instrumento.

SI instrumentum in publicam formam redactum exhibeatur, nullum habens vitium visibile, [1] sed etsi protocollum æque authenticum sit, & eiusmodi, quod publicam fidem habere debeat, [2] potest tamen interdum fieri, vt impugnati possit citra falsi accusationem, [3] nimirum si aduersarius paratus sit matricem, vt vocant, & originalem scripturam edere, ex qua appareat aliter conceptam fuisse stipulationem. [4] Nam sicuti standum potius est protocollo, quam expeditioni, ita & magis originali ac matrici scripturæ potius quam protocollo. [5] Quid si matrix quoque ipsa suspecta sit? Omnia ex eo loco suspecta fient. [6] Itaque ex aliis aut anterioribus, aut posterioribus instrumentis, aliisve probationum adminiculis æstimandum erit, quid sit in veritate. [7] *Ita Senatus* pro N. Andræa de Poipon, D. du Chaney, contra D. du Rosey, 5. Id. Iun. 1595.

1 Quo casu standum est instrumento, vt dixi *Defin.* 16. 3.

2 Puta totum scriptum subscriptumque à notario, vt dixi *Defin.* 21. 3.

3 Contra vulgares iuris nostri regulas.

4 Cuiusque enim rei origo spectanda est, à qua velut à fonte cætera omnia profluunt. Matrix autem scriptura est schedа seu nota & abbreuiatura, & minuta, vt pragmatici nostri loquuntur, ex qua sumitur protocollum: Protocollum vero id, ex quo sumitur instrumentum, & eius expeditio in publicam formam redacta. [Ideoque nimirum is, qui exhibet matricem scripturam nunquam cogendus est exhibere protocollum cum fides protocolli ex matrice scriptura æstimandum sit non contrà. *Ita Senatus* in causa D. de Chaffardon & Petri Cusin, 3. Cal. Decembr. 1613. vbi etiam conclusum est non eo minus valere matricem scripturam, quod in protocollum non sit redacta, dummodo à notario & à contrahentibus recitibusque, qui literas sciant subscripta sit, licèt non eo minùs puniendus sit notarius qui in protocollum & in ordinem redigere eam debuit. Nec enim culpa notarij contrahentibus fraudi esse oportet. Sed & ibidem conclusum est, Eum qui profert instrumenti expeditionem nullo vitio laborantem nec suspectam, non esse cogendum exhibere protocollum, licet dicat aduersarius paratum se in crimen falsi subscribere statim atque protocollum inspexerit. Tunc enim id obtinet cum expeditio habet aliquid suspecti. Et sic intelligenda est *Defin* 17. 3. Planè post solemnem inscriptionem si dubitetur non de fide aut conceptione verborum alicuius clausulæ, sed de tota substantia instrumenti, quod negetur vnquam factum fuisse, non sufficiet exhibitio matricis scripturæ, sed etiam protocollum edi oportebit, Ex cuius scilicet inspectione si aliquod sit, multa possunt probari & colligi quæ falsi suspicionem vel augere possint vel delere. Quod si nullum sit protocollum, tanto suspectior erit schedа quam vocant minutam præsertim si minutarium nullum reperiatur & minuta vlla in manibus partis sit non penes notarium. *Ita Senatus* in eadem causa Ant. de Chaffardon & Petri Cusin, 10. Iun. 1614.]

5 Nam etsi duo sint instrumenta originalia, adhuc tamen stabimus magis originali, *Nouell.* 44. *de tabell.* §. *fin.* Bald. *ad leg. Sempronius* 47. *de leg.* 2. Dixi *Defin.* 3. 3.

6 Falsum namque in totum est quod veritatis primordio non adiuuatur, *l. cum filius* 76. §. *heres meus, de legat.* 2.

7 *L. pen. & vlt C. de probat. l.* 5. *D. de testib.* Vide omnino Masuer cum aliis per eum citatis ad Ferrar. *in form oppon. contr. instrum.* in verb. *dignoscitur esse falsum*, in verb. *protocollum.*

DEFINITIO XXV.

Si exemplum instrumenti deperditi consentiat cum schedа notarij plene probat, non aliter, nisi aliæ adsint probationes.

EX instrumenti obligatorij, quod deperditum dicitur, exemplo non potest sequi condemnatio, siue prouisionalis, siue diffinitiua, siue matrix scriptura proferatur; [1] quà tamen prolata, si debitor nihil probet, condemnandus est: [2] Sed interea & pendente lite nihil contra eum decernendum est, quia præsumptio facit contra creditorem, qui instrumentum obligatorium penes se habere deberet, si solutum non esset; [3] nisi forte ex viuarum solutione, aut debitoris confessione, aut qua alia ratione appareat, debitum adhuc esse. [4] *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Abelli Bessonet, & heredum D. de Rossillion, 1d. Sept. 1595.

1 *Cap.* 1. *Extr. hoc tit. de fid instrum.* [Idem intellige de scriptura etiam quæ à Senatore subscribi debuerit. Non enim aliter valet quam si subscripta sit à Senatore ipso, & quidem eo tempore quo scriptura primùm profertur. Nam si ex intervallo Senator attestetur ita rem gestam esse vt scripta est à graphario, quamuis ei attestationi subscribat, non tamen censetur ea scriptura solemnis esse, potestque impugnari citra solemnem falsi inscriptionem, quod tamen fieri non posset si à Senatore simul & ab eius graphario subscripta proponeretur, siue tanquam authentica proferatur, siue tanquam exemplum desumptum ex authentica, de qua non constet. *Ita Senatus* in causa D. Priorii de Belvaux, 22. Ianuar. 1611. Iunge *Defin.* 22. 3. *num.* 1. *& 10.*]

2 Cum matrix scriptura maiorem vim habeat, quam protocollum, vt dixi *Defin. praced.*

3 Solet enim facta solutione instrumentum reddi debitori, *l. solutione* 18. *D. ad exhib. l. qui tabulas* 27. *de furt.*

4 *L. sicut* 5. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

Aliena instrumenta quando possint ab alio notario expediri.

EX viuentis notarij protocollis non potest alius notarius publicum instrumentum excerpere, nisi si notarius ille impeditus proponatur, ne instrumentum describere ipse possit. Quod cum euenit parum refert, an mandante notario ipso, qui impeditus est, an vero iudice, alius notarius in eam rem adhibeatur. [1] *Sine die.*

1 Aff. *dec.* 6. Ferrar. *in form. produc. instrum.* in verb. *exhibens & producens, num.* 6.

DEFINITIO XXVII.

Cuius sumptibus fieri debeat exhibitio protocolli.

QVoties protocolli aut matricis scripturæ exhibitio desideratur, fieri debet sumptibus requirentis, siue actor ille sit, siue reus. [1] Sed si neuter requirat, officioque iudicis eam exhibitionem fieri oporteat, eius sumptibus facienda est, qui instrumento suspecto nititur. [2] *Ita Senatus* in causa Collar, & N. Abellis Bessonet, 7. Mart. 1597.

1 *L. prætor ait* 4. §. *vltim. D. de edend. l. nisi malit* 11. *D. de rei vind.*

2 Quia præsumptio est contra eum qui vitur & nititur instrumento suspecto; adeo, vt nec tale instrumentum probet, si suspicio falsi resultet ex inspectione scripturæ, Castr. *in l. iubemus, C. de probat* vel si sint duæ suspiciones, Crauet. *consil.* 134. Gabriel. *lib.* 7. *commun. opin. de crimin. concl.* 6. *num.* 5. 16. *& per totum.*

DEFINITIO XXVIII.

Reexpeditio instrumenti ex alienis protocollis quas solemnitates requirat.

ITerata instrumenti expeditio, quam vulgo reassumptionem, Itali nostri reexpeditionem vocant, si ab alio Notario fiat regulariter, non nisi octo illis concurrentibus fieri potest, [1] vt petentib. iis, quorum interest, vt auctoritate iudicis, vt à notario, vt fideliter nullo mutato, addito vel detracto, vt in publicam formam redigatur, vt vocatis iis omnibus quorum interest, vt notario qui fuerat rogatus iam mortuo, vel impedito ex aliqua causa lõgum temporis tractũ habente, vt deniq; notarius reducat notam in protocollum.

itaque cum notarius quidam rogatus in exilium ex causa criminis damnatus esset, visum est posse decretum Iudicis ordinarij sufficere, vt alij notario ex ea re expediendi instrumenti potestas detur,[1] neque hic locum habere, quod alioqui iactari solet, quandiu viuit notarius, qui instrumentum fecit, non posse ex ipsius protocollo per alium reassumi instrumentum,[2] nisi ex ipsius mandato.[4] Quid enim refert, an mortuus sit notarius, an ita absens, vt non magis operam suam in hanc rem præbere possit, quam si esset mortuus?[3] Obseruandum tamen est eo casu, quo sola iudicis auctoritas interueniat, non debere notarium dicere se rogatum, sed auctoritati magistratus acceptum referre, ac præterea testes, qui contractui interfuerunt, reexpeditioni subscribere oportere.[6] *Sine die.*

1 Affict. *decis. 6. num. 2.* post Abbat. *in cap. cum Tabellio, Extr. de fid instrum.*

2 Quod enim notarius ipse facere potest, quidni eo absente poterit fieri per iudicem supplétem factum partis, quod etiam lex ipsa interdum supplet? *l. vlt. C. si mancip. ita fuer. alien. l. 4. C. si in cans. iudic. pign. cap. sit.*

3 Text. *in Auth. de Tabellion.* Bart. *in l. de offic. cons. & in l. quadam, §. nihil, D. de edend.* Alex. *cons* 129. *vol.* 1. Affict. *d decis. 6. num.* 1.

4 Quo tamen casu notarius, qui mandauit debet ipse subscribere, Alex. *d cons.* 129. *vol.* 1. Ant. *in cap. inter dilectos* 8. *Cod de fid instrum.* Affict. *vbi* 5 *num.* 2.

5 *L. vlt. C. de bon qua liber.* Maxime si habeatur absens pro mortuo, vtputa si sit rebellis, vt in casu Afficti ex notat. per Angel. *in l. quisquis* 5. *Cod. ad legem Iuliam maiest. & in l.* 1. 5 *fin. de bon. possess. contr. tabul.* Nam rebellis amittit omnia quæ sunt iuris ciuilis, *l. amissione. §. qui deficiunt. D. de cap. dimin.* & consequenter etiam notariatum, Bald. *in tit. de pac. constant. §. nos Romanorum.*

6 Affict. *dict. decis. 6. in fin.* adde Papiens. *in form. pet. cop. instru. versic. cum anno, num.* 3. Roland. à Valle. *cons.* 26. *num.* 16. *vol.* 3. Iunge *Nouell.* 44. *de tabellion. §. vltim.* & Statutum vetus Sabaudiæ.

[DEFINITIO XXIX.

De instrumento pro parte falso an in totum sit falsum.

INstrumentum quod pro parte falsum conuincitur, an in totum falsum reddatur dubitant interpretes: Sunt qui distinguant an instrumenti capitula sint separata & æquè principalia necne, vt priore casu non etiam posteriore falsitas in vno capitulo instrumentum totum viciet, ac corrumpat.[1] Alij magis probant vt si falsitas sit circa tale quid quod ad substantiam actus pertineat, non circa ea quæ sunt accessoria corruant cætera quoque capitula quantumuis separata & æquè principalia:[2] quæ sententia verior sane videtur cùm totius instrumenti fides vna & indiuidua sit,[3] in quo rerum genere vtile per inutile vitiatur.[4] Sed tamen plerisque durior esse creditur.[5] Illud planè constat, si iam confecto instrumento aliquid falsò adiectum sit non debere ex eiusmodi adiectione in totum vitiari instrumentum quod aliquando totum constitit.[6] *Ita tractatum est* in causa Antonij Tanioli, April. 1614.

1 Ita Boer. *quæst.* 253. *num.* 6. vbi multos citat & dicit communem.

2 Ferrar. *in form. libell. iuram. test gloss. 7. num.* 3. post Innoc. *in cap. fraternitatis, Extr. de hæret.* vbi addit eandem distinctionem locum habere in teste falsum in aliquo deponente si quæratur an in totum falsus videri debeat.

3 Accipit enim totam vim suam à stipulatione & subscriptione notarij quæ vnica & indiuidua est.

4 *L. placuit* 29. vbi *not. D. de vsur. l. vna est via* 18. iunct. *l. per fundum* 11. *D. de seruit. rustic. pred.* harum enim rerum diuisio corrumpit stipulationem *l. stipulationes* 72. *l. cum ex causa* 139. *de verb. oblig.*

5 Præsertim Boerio & aliis quos ipse citat *d. q.* 253. *num.* 6.

6 *Arg. l. verbis* 5. *D. ad legem Falcid.*]

TIT. XVII.

PLVS VALER. QVOD AGIT.

DEFINITIO I.

Contractus simulatus nullus est citra restitutionem, probaturque simulatio per coniecturas.

CONTRACTVS simulatus, quoniam contrahentium voluntate, quæ omnium conuentionum anima est,[1] destituitur, vsque adeo nullus est, vt pro infecto habeatur,[2] neque contractus nomen mereatur:[3] Itaque nec per in integrum restitutionem nec qua alia vlla ratione rescindendus est, probata simulatione,[4] sed id omnino attendendum, quod re vera gestum apparet.[5] Simulatio autem cum in simulantis animo consistat difficillimæ probationis est,[6] ideoque etiam per coniecturas probari potest,[7] præsertim si inter personas suspectas & prohibitas dicatur interuenisse.[8] Plerunque etiam ex clausulis pactisque insolitis coniicitur:[9] itemque ex possessionis retentione, si contractus is gestus fuit, ex quo possessionem transferri oportuit.[10] Quantum vero & quibusnam coniecturis tribuendum sit, iudicantis arbitrio & religioni committitur, pro personarum, rerum, causarum, & temporum varietate prudenter omnia æstimaturi. *Ita Senatus* in causa Dn. de Mon-saint-Iean, & D. Dyoune Chamberi, Idib. Iun. 1588.

1 Et radix, vt loquitur Boet. *quæst. nu.* 11. *ex l. Diuus* 25. *D. de testam. milit. l. sciendum* 19. *§. dictum, de ædilit. edict.*

2 *L. cum ea* 21. *C. de transact. l. si ex precio* 8. *C. si cert. petat.*

3 *L. imaginaria* 16. *de regul. iur. l. simulata* 30. *de vit. nupt. l. contractus* 54. *D. de oblig. & action. l. nuda* 55. *D. de contrah. empt. l. emptor* 12. *de aqua pluu. arc.*

4 Nam restitutio in integrum præsupponit contractum tenere ipso iure, *l. in causa* 16. *in princip. de minor. l.* 3. *C. eod l. pen. C. si aduers. rem iudic. l.* 3. *Cod si aduers. libert. l.* 2. *C. de prad. minor.* Atqui contractus simulatus ipso iure non tenet, quia simulatio medullam veri non habet, inquit Bald. *in l. ei qui, C. de distr. pignor & in l. ab Anastasio, notab.* 4. *C mandat.*

5 *L.* 1. 2. 3. *& 4. C hoc tit. l multum interest* 6. *C. si quis alter. vel sibi.* Veritas enim semper præualet, *l adjumptio* 6 *D. ad municip. l.* 6. *§.* 1. *de offic præsid.*

6 Vt & cætera omnia, quæ in animo cuiusque consistunt, *l. pro herede* 20. *D. de acquir hæred l. potuit* 5. *& seq. C. eod.* iunct. *l.* 3. *de interrog. in iur fac. l. dolum* 6. *C. de dolo.*

7 *L non omnes* 5. *§. à barbaris, D. de re milit.* alioqui esset impossibile detegere, aut saltem probare simulationem, vt tractant DD. *in l.* 3. *C. hoc tit.* Bart. Cœpol. pass. *in tractat. de simulat. contract.* late Cranet. post alios, *cons.* 156. *num.* 17.

8 Inter quas scilicet tanto facilius fraus interuenisse præsumitur, quanto facilius occultatur, *l. qui testamentum* 27. *D de probat. l data* 27. *C. de donat.* Guid. Pap. *quæst.* 95. DD. *in l. si vnquam*, maxime Rip. *quæst.* 15. *C. de reuoc. donat.* Bart. *in l. si forte, de castr. pecul.*

9 Gloss. Bald. Angel. & alij, *in l si quis sub conditione* 7. *D. de condit. instit.* Cœpoll. *de simulat contract num* 48. Canonist. *in cap. illo vos, de pignor. & in cap. ad nostram. de empt. & vendit.*

10 *L. sicut* 8. *§. superuacuum, D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit, l. quamuis* 4. *C. si quis alter. vel sibi.* Cœpoll. *dict. tract. de simul. contract num* 46. Cranet. *dict. cons.* 156. *num.* 10. Adde *l. si filij* 16. vbi Bald. *C. de donat. inter vir. & vxor.*

11 Quæcunque enim non nisi per coniecturas probari possunt, si quæratur an probata sint, pendet ex arbitrio & religione iudicantis, quomodo & vniuersam probationum materiam arbitrariam esse dicimus, *l.* 3 *per tot. l. quæsitum* 13. *D. de test.* Denique omnia quæ in facto, non in iure consistunt, *l.* 1. *§.* 1. *versic. quorum alterutrum, D. ad SC. Turpill. l. ordine* 15. *D. ad municip.*

DEFINITIO II.

Simulationem contractus potest obicere quilibet successor, etiam singularis.

Simula-

SImulationem contractus non modo contrahentes obiicere possunt, sed & eorum heredes,[1] adeoque singulares successores,[2] quin & tertij possessores, si eorum interfit.[3] Est enim simulatio vitium contractus non personæ, ac proinde tale quod afficit rem, quæ ex eiusmodi contractu petitur, vel possidetur. *Ita Senatus* pro fratribus Archiprete, contra Amedeum Pugiat, 7. Cal. Febr. 1590.

1 Sunt enim heredes successores in vniuersum ius quod defunctus habuit, *l quoties* 9. §. *heredes, & l non minus* 31. *in fin.. D. de hered instit l heres* 22. *l de vsucap nihil est aliud* 24. *de verb. signific. l hereditas* 62. *de reg. iur.* Idcoque heres ignoratione sua defuncti vitia excludere non potest, *l eum heres* 11. *de diuers. temp. præscr.*

2 Solet enim plerumque eadem causa esse singularis successoris, puta emptoris, quæ fuit auctoris, *l. inuitus* 156. §. *plerunque, de reg iur. l. venditor* 13. *D. commun. prædior.*

3 Qui enim obiicit simulationem, non dicit aliquod ius sibi quæsitum esse per simulationem, (quia nullum ei per liberam personam quæri potuisset, *l. & licet* 15. *D. de constit pecun. l. cum vnus* 12. *de reb. auctor. iud possid.*) sed tantum negat ius vllum aduersario quæsitum esse ex eo contractu, qui probatur simulatus, ex iis, quæ diximus prox. Defin. quibus adde *l. si cum pater* 17. *Cod ad Senatusc. Velleian. l si pater* 8. *C. de act. empt l. nec omissa* 15. *C de liber. caus. l. nec ex vera* 8. *C. de acquir possess. l.* 3. *C. de contrab empt.*

DEFINITIO III.

Contractus simulatus valet secundum id, quod actum est, si eo modo valere possit.

QVod dicimus contractum simulatum nullas omnino vires habere, quia nec contractus nomen meretur,[1] ita accipiendum est, vt quod simulate gestum est, pro infecto habeatur,[2] neque tamen eo minus valeat, quod reuera actum probatur, si quo iure valere possit.[3] Itaque si proponas inter contrahentes actum, vt permutatio esset quam venditionem esse dixerunt, valebit vt permutatio, quæ tanquam venditio valere non potest.[4] Denique tum demum prorsus inutile est negotium, quod simulate geritur, cum nec eo modo valere potest, quo actum est vt valeret, puta si fœneratitius & vsurarius contractus sub venditionis nomine initus proponatur.[5] Alioqui semper sequimur quod actum fuit, vt plus valeat quod agitur, quam quod simulate concipitur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt diximus *Defin. 1. num. 2. & passim eod.*

2 *dict l. si ex precio* 6. *Cod si certum petat. l. cum ea* 21. *Cod. de transact.*

3 Textus est *in l.* 3. *C. hoc tit.* Si eam intelligas cum Cuiacio, *lib.* 16. *obser. cap.* 26. quomodo videtur intelligenda, de secundo creditore, vel de fideiussore, qui pignus emerit à primo creditore, *ex l.* 2. *l.* 5. §. *vlt. & l. seq. D de distract. pign.* iunct. *l si mandatu* 59. §. 1. *D. mandat.* Ibi enim emptio, quæ non potest valere tanquam emptio, valet ad transferendum ius pignoris in emptorem. Adde *l.* 3. *C. de contrab. empt.* vbi simulata venditio defenditur iure donationis, *l cum in venditione* 36. *l. si quis donationis* 38. *D. eod. l si quis conduxerit* 46. *D. locat.* Nec obstat *l. vltim. Cod. hoc tit.* Ibi enim non tam simulatio est, quam defectus voluntatis ex parte vtriusque contrahentium, vno volente locare, alio emere. Potest etiam illa lex intelligi de contractu, quem mandatum ita fieri in scriptis. In quo genere contractuum speciale est, vt si aliud scriptum sit, quam quod actum est, non magis valeat quod actum est sine scriptura, quam quod scriptum est per simulationem, cum ex scriptura æstimentur, *l. contractus* 17. *C. de fid. instrum. l. item quæritur* 13. *in fin. D. locat.*

4 *d l* 3 *C. de contrab. empt. l.* 3. *C hoc tit.*

5 Intellige iis locis & casibus, quibus fœneratitij & vsurarij contractus interdicti sunt, vt in terris ecclesiæ, aut si fœnus sit immodicum, & supra modum legitimarum vsurarum, *arg. l si ea pactione* 14. *C. de vsur.* Adde aliud exemplum, si donationis causa venditio fiat inter coniuges nummo vno. Nam neque venditio valet, neque donatio, *dict. l si quis donationis* 38. *D. de contrab empt.*

6 *d. l.* 3 *& tot. hoc tit. C.*

DEFINITIO IV.

Standum est instrumento pendente quæstione simulationis, nisi ea quæstio per iusiurandum decisorium terminari statim possit.

QVanquam eo, qui ex contractu conuenitur, excipiente de ea re, quæ præter & extra contractum gesta sit, standum interea est contractui,[1] & lite pendente, quandiu facti veritas in obscuro est, pro contractu præsumere iudicem,[2] ideoque & pro actore interloqui oportet:[3] Si tamen obiiciatur contractus simulatio, & iureiurando, quod assertionis appellamus,[4] de simulatione reus iurauerit, non prius pro contractu præsumendum erit, quam ab actore vicissim iuratum sit, non aliud inter contrahentes actum esse, quam quod scriptum fuit. Nam cum plus valeat quod agitur, quam quod simulate concipitur,[5] ante omnia inspiciendum est, reuocata in dubium negotij gesti veritate, quid actum sit:[6] quod ipsum non ex verbis instrumenti æstimandum est, sed ex contrahentium mente,[7] quæ porro non nisi ab iis ipsis, qui contraxerunt, explicari potest.[8] Sed & si actor simulationem interuenisse negauerit, eique reus iusiurandum detulerit, non est, quod lite pendente, ac priusquam iuratum sit, pro actore pronuncietur,[9] cum in eo res sit, vt statim iureiurando quod præstandum vel referendum est tota quæstio diffiniri possit.[10] *Ita Senatus* in causa D. Emerij de Montfalcon, tunc iurisdici Sabaudiæ partiarij, nunc Senatoris clarissimi, & Iacobi Bluet ex tempore in publico auditorio, 1 die Iul. 1591.

1 Semper enim probandi onus incumbit ei qui dicit, non qui negat, *l. 2. D. de probat.*

2 *L. cum precibus* 18. vbi DD. *C. eod.*

3 Tum etiam, cum instrumentum quo actor nititur, falsum esse dicitur, *l. 2. C. ad leg. Cornel. de falsi.*

4 Multiplex enim iusiurandum est. Voluntarium, necessarium, iudiciale, de quibus *in tit. de iureiur.* Item de calumnia, de quo *in tit. de iureiur. propos. cal. dand* Item promissorium & assertorium, de quibus *in l. 1. cum Authent. seq. C. si aduers. vendit. & l. penult. in fin. Cod. si minor se maior. dixer.* Item purgatorium, de quo *in cap. vlt. Extr. de iureiur. & in l. generaliter* 12. *C. de rebus credit. & iureiur.*

5 *L. 1. & toto hoc tit. C.*

6 Semper enim & in contractibus omnibus sequimur id, quod actum est, *l semper in stipulationibus* 34. *de reg. iur l in conuentionibus* 219. *de verb signific. l. contractus* 54. *cum seq l. omnibus* 57. *de oblig & action.*

7 Opponitur enim mens verbis, & id quod actum ei quod dictum est, *l. sed Celsus* 6. §. 1. *D. de contrab. empt. l. ex empto* 11. §. 1. *D. de act empt.*

8 *L. cum quis decedens* 37. §. *codicillis, in fin. de legat.* 3. Neque enim possunt illi ipsi qui contraxerunt facti proprij ignorantiam prætendere, *l. quanquam* 7. *D. ad SC. Velleian.* quam tamen possunt prætendere ij, qui in ius ipsorum successerunt, *l. vlt. D. pro suo, qui in alterius* 42. *de regul iur.*

9 Quia nec pendere lis intelligitur, quæ in eo est, vt statim terminari possit, vt nec durare tutela, quæ statim fidem fit acceptura, *l. penult. D. de testam. milit. l non tantum* 17. *in princ. D. de excus tutor. l.* 4. §. *de dolo* 26 *de dol. mal except.*

10 Manifestæ siquidem turpitudinis est, nolle iurare nec iusiurandum referre, *l. manifesta* 38. *de iureiur.* vbi dicitur non tantum manifestæ turpitudinis hoc esse, sed etiam, quod ad rem nostram magis pertinet, manifestæ confessionis.

DEFINITIO V.

Simulationis præsumptio inducitur ex sola possessionis retentione inter personas suspectas, si ratio nulla fuerit retinendæ possessionis.

NOn leuis coniectura simulationis est, si donator vel venditor in rei donatæ vel venditæ possessione manserit sciente ac patiente emptore vel do-

natatio.[1] Nec quod in contractu interuenerit clausula constituti, propter quam videri possit donator aut venditor alieno potius quam suo nomine possedisse,[2] ad rem faciet. Nam si aliud nihil sit, non eo ipso fictitius ille veram possessionem tradendi modus[3] præsumptionem simulationis.[4] Sed tamen vt ex eiusmodi coniectura præsumi possit simulatio, causam aliquam concurrere necesse est, propter quam simulate negotium geri debuerit,[5] vt puta si agatur inter personas prohibitas aut suspectas.[6] Finge Sympronium, qui tibi bona sua omnia donauerat, excepto sibi quorundam vsufructu, consensisse vt ea venderes quorum habebat vsumfructum.[7] Si cætera ex eo tempore possedisse probetur, credendus potius est eam possidendi causam habuisse, vt rebus non venditis in vicem remissi vsusfructus frueretur.[8] *Ita Senatus* in causa liberorum Ludouici Machet procuratoris fiscalis apud Gebennenses, 13. Calend. Nouemb. 1592.

1 *L. sicut* 8. §. *superuacuum*, vbi Bart. & alij, *D. quibus mod. pign vel hypoth soluit, l quamuis* 4. *Cod. si quis alter. vel sibi.* Dixi *Defin* 1 *num.* 10 *& eod.*

2 *Ex l quod meo* 18. *de acquir possess. l quadam mulier* 77. *D. de rei vindic.* Idemque dici potest de aliis clausulis, per quas possessio transfertur, vt puta per retentionem vsusfructus, *l quisquis* 28. *C de donat.*

3 Placet enim per clausulam constituti, & alias similes transferri veram possessionem, nec eam tantum quam ciuilem vocant, sed etiam naturalem, Bart. *in l si is qui pro emptore, de vsucap.* Guid. Pap. *quæst.* 22. 46. 81. 101 112. *&* 268.

4 Plus enim semper valere debet, quod agitur, quam quod simulare concipitur, *tot. hoc tit Cod.* Cœpoll. post alios *de simul. contr præsumpt.* 34.

5 In dubio namque præsumendum est pro scriptura & veritate potius quam pro simulatione, vt diximus *Defin.* 4 *&*.

6 Dixi *Defin* 1. *num.* 8. *&. eod.*

7 Solet enim fructuarij consensus hoc casu exigi, ne postea liceat fructuario efficaciter vindicare vsumfructum, *l* 4 §. *quæsitum est* 12. *D. de dolo malo excep.*

8 *Arg. l generali* 32. §. 1. *vers Claudius, D de vsufr. leg.* Ergo nihil causæ erit cur huiusmodi donatio videri debeat simulata.

DEFINITIO VI.

Clausulæ appositæ in contractu simulato nihil operantur vbi constat de simulatione, aliquis interim operantur.

CReditor propriam pignoris possessionem auo cans ex clausula constituti, in eo instrumento apposita, quod simulatum esse dicitur, non potest simulationis quæstionem detrectare & eludere, illo vno prætextu, quod non de crediti iure agat, sed tantum de possessione.[1] Nam quoties contractus, de quo instrumentum factum est, simulatus dicitur & probatur, constat omnes quoque clausulas, præsertim accessorias in eo instrumento adpositas, simulatas etiam intelligi, & quod est consequens nullius prorsus esse roboris & momenti.[2] Sane pendente simulationis quæstione, si nihil aliud sit quod impediat, pro instrumento præsumendum erit,[3] ideoque sua creditori tuenda possessio in speciem fiduciæ, quod pragmatici dicunt *per modum prouisionis*, addito saltem onere cautionis.[4] Nam & falsi quæstione pendente, quæ longe maioris est,[5] pro contractu interea præsumendum & iudicandum est.[6] *Ita Senatus* in causa Claudij Iay Donzel, & Antoniæ Mauris, 4. Id. Nouemb. 1593.

1 Quanquam pro hoc prætextu illud facit, quod solet dici, causam possessionis ante omnia terminandam esse. Priusetiam quam de personarum aut actionis iure disputetur, *l si de vi* 37. *de iudic. l qui cœtu* 5. §. 1. *ad leg Iul. de vi publ. l.* 1. § *est igitur, D. vti possid l.* 15. *qui destinauit* 24. *D. de rei vind.*

2 Ne alioqui contractus, qui ex consensu & veritate vires accipit, confirmari videretur per clausulas, quæ non valent, nisi ex contractu, *arg l quod per manus* 10. *D. de iur. eod.*

3 Dixi *&. decis.* 4 *num* 1 2. *&* 3.

4 Vt fieri solet, quoties pendente facti quæstione, quæ semper incerta est, pro alterutro litigantium pronunciatur, *vt in l. statuliber* 5. *D. de statulib. lib.* 1. *& tot tit. D. si cui plus, quam per leg. falcid.*

5 Simulatio enim habet consensum aliquem saltem fictum falsitas vero ne fictam quidem.

6 *L.* 2. *C. ad leg Cornel. de falsi.*

DEFINITIO VII.

Modicitas precij iuncta cum pacto, de retrouendendo & quibusdam aliis circunstantiis, inducit præsumptionem simulationis, etiam citra consuetudinem fœnerandi.

ETsi modicitas precij cum pacto de retrouendendo coniuncta non sufficit ad probandam simulationem venditionis,[1] non accedente consuetudine fœnerandi,[2] fieri tamen potest, vt aliis concurrentibus indiciis facile simulatio præsumatur.[3] Inter quæ non minimum illud erit, si euictionis nomine datus fideiussor, cuius negotium gestum esse credibile sit,[4] conductionis titulo subinde rem venditam retinuerit,[5] repetita per multos annos locatione, nec vnquam aucta vel imminuta mercede,[6] præsertim vero si merces legitimarum vsuratum modo magis, quam fructuum quantitati & æstimationi respondeat:[7] non tamen ea sola præsumptio sufficiet, vt contractus simulatus probetur:[8] *Ita tractatum est* in causa Dn. Dufour, & Iacobinæ Berru, 3. Id. Maij 1595. cum septingentorum florenorum precio vendita res esset, quæ non ita multo post octingentis aureis fuerat æstimata.[9] Accedebat quod ipse fideiussor euictionis, idemque conductor eandem rem postea vendiderat.[10] Quo enim iure, aut qua fronte vendidisset, si priorem venditionem, cui accesserat, valere tradidisset?[11]

1 Secundum magis communem opinionem Doctorum, *ad l si quis cum aliter* 36. *D de verb. oblig & ad l.* 2. *C. de rescind. vendit.* Cagnol. *ad l* 2. *C. de pact inter empt & vendit.* Canon. *ad cap. illo vos, de pign.*

2 Iam enim diximus *Defin* 1. *num* 7 probari per indicia & coniecturas simulationem.[*] Vide autem exemplum coniecturæ *Defin* 18. *num.* 1. *de præscript. origine. vel quadrag. annor.*

3 Fit enim plerumque, vt quis in rem suam fideiubeat, *vt in l.* 5 *D de liber legat. l. sed si fideiussor* 24. *de pact l. de die* 8. §. 1. *D. qui satisd cogant.*

4 Magna enim simulationis præsumptio est ex retentione possessionis, *l sicut* 8. §. *superuacuum, D. quibus modis pign. vel hypoth. soluit.*

5 Cum tamen pro temporum varietate soleant mutari precia, vt rerum omnium ita & locationum, *l precia rerum* 63. *D. ad legem falcid. l. ex conducto* 15. §. *Papinianus alias, l. si vno anno, D de locat & conduct.*

6 Debet enim merces locationis respondere modo fructuum, cum pro fructibus detur, *l si ea pactione* 14. *C. de vsur.*

7 Non enim facile & sine magna ac propemodum necessaria causa simulationis præsumptio capi debet, cum simulatio omnis dolum adnexum habeat, qui semper probandus est, nunquam præsumendus, *l dolum* 6. *C. de dolo, l. quoties* 18. §. *qui dolo, D. de probat.*

8 Ex qua æstimatione probabatur læsio plus, quam enormissima. Illa enim enormis dicitur, quæ dimidiam iusti precij excedit. Enormissima vero quæ bessem, vt tractant moderni, *ad dict l.* 2. *C. de rescind. vendit. & ad d. l si quis cum aliter* 35. *de verb oblig.*

9 Quanquam nihil vetat alienam quoque rem vendi, etiam à sciente, *l rem alienam* 28. *D de contrah. empt.*

10 Nec enim hoc fieri potest, quin incurratur crimen falsi, aut saltem stellionatus, *l qui duobus* 21. *C. ad leg. Cornel. de falsi. l.* 3. §. 1. *de crimin stellion.*

DEFINITIO VIII.

Incertitudo futuri precij fructum non facile patitur, vt eorum venditio videri debeat facta viliori precio in fraudem vsurarum.

EMptio frumenti in ipso messium tempore vili precio facta non ob id solum simulata & vsuraria videri po-

videri poteſt, quod venditor frumenti quantitatem poſt aliquot menſes tradere promiſerit, quo tempore frumentum multo carius reperiatur; cum ex contrario fieri potuerit vt vileſceret.[1] Si nihil aliud ſit, ex quo vſura poſſit coniici, puta ſi emptor ſolitus ſit fœnerari,[2] ſi frumentum nondum perceptum in herba, vt loquuntur, venditum ſit,[3] aliudve quid ſimile interuenerit. *Ita Senatus* ex tempore pro vidua Gaſpardi Caſuſſe medici, contra Claudium & Andræam Cartier, 4. Id. Aug. 1595.

1 Plerumque enim inſpiciendum eſt non tam quid euenerit, quam quid euenire potuerit, & futuri euentus incertitudo facit vt multa permittantur, quæ alioqui non permitterentur, *l.1. C.de paſt. l.de fideicommiſſo 11 C.de tranſact l.ſi pater 12. C de inoffic.teſtam. l.oleo 23 C.de vſur l penult C.de ſolut.* iunct. *l.precia rerum 63. D.ad legem falcid. l.verum 11. §. item non reſtituetur, & ſeq. D.de minor.*

2 Illud namque ante omnia inſpici fere ſolet quoties dubitatur an contractus aliquis ſit vſurarius, vt & in aliis pleriſque conſuetudo patrisfamilias ſpectanda eſt, *l.ſi ſeruus 50. §. vlt. de leg. 1. l nummis 75. de leg. 3. l. 3. §. vlt. de ſupell. legat. l qui ſemiſſes 13 in fin D de vſur.*

3 Quod pleriſque Principum noſtrorum edictis Senatuſque noſtri conſultis diſtricte prohibitum eſt, cum improbi fœneratores hanc plerumque fœnoris crudeliſſimi exercendi occaſionem captarent.

TIT. XVIII.

DE PIGNORAT. ACTION.

DEFINITIO I.

De pignoratitia danda debitori poſt pignoris diſtractionem.

NON competit pignoratitia debitori aduerſus creditorem, qui pignus vendidit, ſiue ex conuentione,[1] ſiue iudice permittente,[2] niſi ad hoc vt reſtituatur plus, quod plus eſt in precio pignoris, quam in debito, ſi pluris pignus fuit:[3] Aut niſi in venditione dolus creditoris interuenerit[4], ſiue ob omiſſam denunciationem, quæ præcedere debuit[5] ſi non expreſſo pacto fuerat remiſſa,[6] ſiue qua alia ratione.[7] *Ita Senatus* in cauſa de qua SC. infr. de diſtract. pignor.

1 Quæ vulgaris erat conuentio *l pactum vulgare 4. Cod. de pign. act. l ſi conuenit 4. D eod.* Et quamuis expreſſim facta non eſſet, tacite tamen inerat niſi contrarium expreſſim actum eſſet, quo etiam caſu interpoſiti pacti de non diſtrahendo pignore, permittebatur tamen venditio, ſi modo trina denunciatio præceſſiſſet, *d.l.ſi conuenit, cum l ſeq.* iunct. *l.1. C. de pact. pignor. l. ſi ceſſante 7. C. de diſtr pign.*

2 Solet enim & debet iudex competens hanc venditionem permittere, *l.ſi in hoc 14. eod tit. C. de diſtract. pign.* præſertim debitore poſſidente, *l penult. C de pign. action l. 3. C. de pignor.*

3 *L. eleganter 24. § ſi vendiderit, D. de pign. act. l. 1. C. eod. l ſi inter 21. §. vlt. de pignor. & hypoth. l creditoris 15. D. de furt. l. qui occidit 30. §. 1. D. ad legem Aquil.* Sed & vſuras ſuperflui debet creditor, ſiue ſuperfluam pecuniam fœnerauerit, ſiue ea vſus ſit *l. quamuis 6. §. 1. D de pign act.*

4 L. 1 l. 4 C. *ſi vend pign agat, l ſi ceſſante 7. C. de diſtr pignor.*

5 *L. creditor 4. C eod tit de diſtr pignor l 3. §. 1. C. de iur dom. impetr.* Ratio petenda eſt ex *l neceſſe 8. D de in diem addict.* vt ſcilicet debitor poſſit alium ſubiicere emptorem, qui pluris licitetur.

6 Onus enim denunciationis per pactum remitti poteſt *l Herennius 63. D. de euict.*

7 Puto obnon factam publice ac ſolemniter pignoris venditionem, *l ſi eo tempore 6. l. ſi hypothecas 8. C. de remiſſ pign. d. l. 1. & 4. C. ſi vend pign. agat.*

DEFINITIO II.

De oblatione facienda ad pignoratitiam inducendam.

OBlatio debiti in iudicio facta perinde proficit ad inducendam pignoratitiam actionem, atque ſi ſoluta creditori eſſet pecunia aut aliter eo nomine ſatisfactum, quamuis ex ſtricta iuris ratione ſolutionem ipſam & ſatisfactionem præcedere oporteat.[1] Nec tantum ad rei pignoratæ reſtitutionem actio competeret, ſed etiam ad id omne quod intererit debitoris.[2] An ergo & ad fructus, ſi quos creditor fortaſſis antichreſticus poſt oblationem in iudicio factam ex pignore percepetit? nam & fructus veniunt in pignoratitiam actionem, tametſi prædo ſit qui alienam rem pignori dederit:[3] ſicut & vendito pignore pluris quam creditori deberetur, ſuperfluæ quantitatis vſuras creditor debet ſiue ea pecunia vſus ſit, ſiue in illa reſtituenda moram fecerit.[4] Sed id tum demum dici poteſt, cum oblatio facta in iudicio non verbalis tantum fuit, vt loquuntur, at realis, & quæ numeratam pecuniam præ ſe tulerit.[5] Alioqui obſignatio neceſſaria eſt, quæ vim ſolutionis obtineat,[6] nec iudicij auctoritas facere poteſt vt ſoluiſſe videatur qui non niſi verbo pecuniam obtulit.[7] Imo nec qui re vera obtulit, ſi oblatam pecuniam domum retulerit, quia non videtur oblata pecunia, quæ non durat oblata,[8] ſicut nec in rem verſum quod non durat verſum.[9] Ita fit vt omnimodo obſignatam eſſe pecuniam neceſſe ſit ad conſequendam fructuum reſtitutionem:[10] Adeo vt nec ipſa quoq; litis conteſtatio ſufficere poſſit: quamuis facere ſoleat vt etiam in ſtricti iuris iudiciis exinde fructus debeantur;[11] nimirum ne aliter poſito iure eueniat vt & re & precio vſus debitor videatur, quod vtique bona fides non admitteret.[12] Eo ſane iure vtimur vt ad pignoratitiam actionem exercendam ſola verbalis oblatio in iudicio facta ſufficiat, nec repellatur agens debitor tametſi pecuniam in manu non habeat, ſed ita tamen vt actionis iudicatique effectus in id tempus conferatur, quo debitor ſe vera ſatisfecerit.[13] *Ita Senatus* in cauſa N. Ioannis Amedei Martini procuratoris & N. Zachariæ de Lanfrey, nono Calen. Decembr. 1592.

1 *L. ſi rem alienam 9. §. 1. & vlt. D. hoc tit.* Ratio eſt, quia pignoratitiæ actionis conditio, quæ inita eſt, ſi debitum ſolutum erit, pro impleta habeatur cum ſtat per creditorem quo minus ſolutionem accipiat, ex *reg 1. in iure 61. de reg iur.* Ex qua ratiocinatione apparet intelligi hoc debere de oblatione reali, non verbali, quia re ipſa non verbo impleri hæc conditio poteſt. Denique debitorem oportet eſſe paratum ſoluere, *l. quod ſi 10. D. hoc tit.* Ergo veniſſe cum facto quandoquidem in poteſtate illius eſt quando agat, *l. 5. §. vlt. de dol. except.* nec habet hic locum æquitas quæ inducit temperamentum, de quo *in l quod ducimus 105. D. de ſolut.* Idque eſt quod ſequitur in Defin.

2 *d.l. 9. §. vlt. hoc tit.* Eſt enim hoc ex natura pignoratitiæ actionis vt detur ad omne id, quod intereſt debitoris, *l ſi creditor 5. C. eod.*

3 *L. ſi pignore 22. § ſi prædo, D. eod.* iunct. *d l. 9. §. penult.*

4 *L. quamuis 6. §. 1. eod.*

5 Ob eamque cauſam optimum conſilium eſt ad eludendam huiuſmodi verbalem debitoris oblationem, vt creditor quoque verbo dicat paratum ſe accipere, quia vbi facto opus eſt, verba non ſufficiunt, ne alioqui verbis tollatur obligatio, quæ non fuerit contracta verbis *contra l. an inutilis 8 §. acceptum, D. de accept.* Et vero ſi non ſufficit præſentem offerre fideiuſſorem, *d l. quod ſi 10. hoc tit.* quanto minus proderit offerre pecuniam, quæ non ſit præſens.

6 *L. obſignatione 9. Cod. de ſolutionib. l qui mutuam 56. §. 1. D. mandat.*

7 Quia ſolutio eſt facti *l. conſilio 9. §. vlt. D. de curat furioſ.*

8 *L. ſi ſoluturus 39. D. de ſolut. l. vlt D de leg. commiſſ.*

9 *L. ſi pro patre 10. §. verſum, de in rem verſ l item eorum 6. §. 1 D quod cuiuſque vniuerſ. nomin. l. nam etſi is, § vlt de inoff teſt. l. 4. §. tunc in poteſtate, D. de vſucap.* Sic è contrario interpellatio creditoris licet congruo loco & tempore facta non conſtituit debitorem in mora, ſi omiſſa ſit debiti repetendi inſtantia *l. mora 32. § 1. de vſur.*

10 *L. nec creditores 10 & l. vlt C. hoc tit. l. acceptam 19. C. de vſur.*

11 *L. 2. de vſur.* vbi Pap. ſcribit hoc vulgo receptum eſſe, vt

in actionibus quoque in personam causa omnis ex die litis contestatæ præstetur, quia quale quid est cum petitur tale dari debet.

12 *L exempto* 11. *§. qui autem, l. bona fides* 50. *de action. empt. l. curabit* 5. *Cod. eod. l. Iulianus* 13. *§. veniunt* 20. *D. eod. l.* 2. *Cod. de vsur.*

13 Itaque actio debitori datur, sed non exactio, vt proinde nihil creditoris interesse videatur. Sed tamen vereor ne hæc praxis alia ratione iuris, quæ sicut non patitur vt quis agat sine actione *l si pupilli* 6. *§. vlt. de negot gest.* ita neque vt ex contractu vltro citroque obligatorio naicatur actio priusquam is, qui agere vult, contractum ex parte sua prior impleuerit & conditioni satisfecerit, sub qua ius dat actionem, *d. l. Iulianus* 15. *§. offerri, D. de act. empt d. l. acceptam* 19. *C. de vsur.*

DEFINITIO III.

Pignoratitia indiuidua est etiam in personis heredum siue debitoris siue creditoris.

EX pluribus creditoris heredibus, qui totum pignus solus possidet, pignoratitia in solidum conuenirí potest,[1] nec eo magis præscriptione longissimi temporis iuuabitur, ad remouendum ius offerendi quod pro parte coheredis personam tertij possessoris gerere videatur.[2] Nam imo vero si ex hereditatis diuisione eam rem possideat, censendus est totam habere iure hereditario, cum quantum ex coheredis portione hereditaria in ea re accepit, tantum ipse vicissim de sua coheredi præstiterit in iis bonis, quæ ad coheredem peruenerunt.[3] Sed etsi iure prælegati rem illam nactus sit, quo demum casu partem à seipso capere intelligitur, partem à coherede,[4] idem tamen iuris est, vt pignoratitia in solidum conueniri quandocunque possit.[5] Est enim pignoris ius indiuiduum,[6] cumque sit ille vnus ex heredibus creditoris, talem ab eo suscipi & agnosci obligationem necesse est, qualis in ipsius creditoris persona fuit. Neque enim ex heredum persona aut numero potest obligationis conditio immutari,[7] aut rei obligatæ pars vna diuerso ab alia iure censeri in persona eius, qui ipse creditor est, licet non nisi pro parte.[8] Et vero sicuti creditor ab initio partem pignoris accepturus non fuit, qui totam rem sibi pignori dari voluit,[9] ita nec cogendus est debitor, vt pignus pro parte luat, qui totum debitum offerre cogitur.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Pignoratitia enim datur ad hoc vt pignus restituatur, *l.* 1. *§. creditor, D. de oblig. l. vlt. Cod. de luit pign.* Is autem totius rei restituendæ facultatem habet, qui solus totam possidet, *l si possessor* 55. *D de rei vindic.*

2 Constat enim ius offerendi posse per tertium præscribi *l.* 2. *C. si antiq. cred. pig. vend. l si mandato* 59 *§.* 1. *D mandat.*

3 Vnde est quod diuisio permutationis vicem obtinere dicitur *in l si filia* 20. *§. si pater, in fin. D famil. ercisc.* & emptionis *l.* 1. *C. commun. vtr. iudic. l. filius quem habentem* 24. *versic compensato, C famil. ercisc.*

4 *L. in quartam* 91. *D. ad legem falcid. l. deducta* 58. *§. acceptis, D. ad SC. Trebell. l. miles ad sororem* 75. *§.* 1. *de leg* 2.

5 Nec enim actio pignoratitia dominij mutatione aut extinguitur aut immutatur vt nec hypothecaria, quia persecutio pignoris nulla societate dominio coniungitur, *l.* 1. *§. cum prædium* 2. *D. de pignor. l. iusto* 44. *§. non mutat, D. de vsucap.*

6 *L. rem hereditariam* 65. *vers. idque placebat, D. de euict. l.* 1. *& 2. C si vnus ex plurib. hered. debit. vel credit.*

7 *L* 2. *§. ex his, D. de verb. oblig.*

8 Tritum enim est vnam eandemque rem diuerso iure censeri non debere *l. eum qui ades* 23. *D. de vsucap.*

9 *L. si quis aliam* 46. *D. de solut.*

10 *L. si necessarius* 8 *§ si vnus, l solutum* 11. *§ si creditori, D. hoc tit. l. quandin* 16. *l. vnus ex multis* 16. *C. de distract. pign. l.* 1. *C. de luit. pignor.*

DEFINITIO IV.

Pignoratitia nullius temporis præscriptione summouetur.

PIgnoratitiæ actionis singulare ius est, vt nullius temporis quantumcunque longissimi præscriptione summoueatur,[1] quia nec competit priusquam debitor pecuniam à se debitam obtulerit creditori:[2] Absurdum autem fuerit, adeóque ἀδύνατον prius actionem perimi, quam fuerit nata,[3] vt scribemus plurib. SC. 21. 22. 23. 24. infr. De luit. pignor. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. pignori* 15. vbi Bart. *D. de vsucap.* Idem Bart. *ad l cum notissimi* 7. *§.* 1. *C. de præscript.* 30. *vel* 40 *annor.* Osasc. Cacheran. *decis. Pedem.* 115.

2 *L. si rem* 9. *§. omnis pecunia, D. hoc tit.*

3 *L.* 1. *§* 1. *D quibus mod vsusfr amitt. l. si partem* 19 *D quem. seruit. amitt. l. si ita sit scriptum* 45. *§.* 1. *de legat.* 2. *l.* 1. *§. decretalu, de succes. edict.*

DEFINITIO V.

Periculum monetæ debitæ, nec obsignatæ quamuis oblatæ spectat ad debitorem.

SI debitor, qui pignoratitiam actionem instituit, pecuniam debitam obtulerit in iudicio nec obsignauerit, superueniens immutatio monetæ siue in intrinseca siue in extrinseca bonitate, cedit periculo debitoris,[1] non solum si procuratori ad tractandam litem constituto obtulerit, (qui vtique ad solutionem accipiendam datus non videtur[2]) sed & si ipsi creditori. Quanquam enim oblatio, quæ in iudicio facta est, interdum prodest, præsertim ad inducendam pignoratitiam actionem,[3] nunquam tamen habet vim solutionis, nisi secuta ritequefacta obsignatione.[4] Hoc vero tum maxime obtinet, cum non nisi ob viliorum monetarum deteriorationem aucta fuit, vt nostris his temporibus aurei æstimatio, quia nihil videtur interesse debitoris:[6] Cum si eadem nummorum corpora nunc habeat, quæ habebat oblationis tempore, eadem ipsa nunc possit soluere,[7] sin ea consumpserit, æqui consulere debet, quod iis vsus fuerit. Neque enim potuerunt iidem nummi duplicem vsum præstare, cum scilicet in quem sunt consumpti, & hunc præterea vt perinde habeantur ac si oblationis tempore soluti fuissent.[8] Nec aliud erit tametsi creditor integros totius medii temporis fructus ex iudicati auctoritate retinuerit, pignore fortasse in antichresim dato.[9] Non enim poterit induci compensatio fructuum pignoris cum ipso debito aut aliqua sortis parte, sed tantum cum vsuris debiti,[10] quarum longe diuersa ratio est, & accessionis illius quæ ob monetarum deteriorationem præstaretur.[11] Licet enim augeat quantitatem, sed sortis potius pars quædam est[12] nec accessionum iure censeri debet.[13] *Ita Senatus* in eadem causa 16. Cal. April. 1593.

1 Tanquam qui sit dominus pecuniæ quam debet, *l* 1. *in princ. D. de liber. legat.* periculum enim casuum fortuitorum spectat ad dominum, *l. quæ fortuitis* 6. *C. de pig. act. l. contractus* 23. *in fin. D. de reg iur.*

2 *L. hoc iure* 36. *D. de solut. l. sed si tantum* 13. *de pact.* ob idque nec transigere potest, *d. l sed si tantum.* iunct. *l. transactionis* 7. *C. de transact.* Litis enim tantum dominus est post litem contestatam *l procuratoribus* 22 *& seq. C. de procurat.* sed non rei quæ in litem deducta est.

3 *Arg. l. si soluturus* 39 *D. de solut.*

4 Vt scripsimus *Defin.* 2. 5.

5 *L acceptam* 19 *Cod de vsur. l. obsignationis, C. de solut. l. qui mutuam* 59. *§.* 1. *D. mandat. l. nec creditores* 10 *& l. vlt. C. hoc tit.*

6 Nec enim vera & realis est hæc immutatio monetæ, vt pluribus scripsi in tractatu De variis nummariorum debitorum solutionibus.

7 Fit enim hoc casu solutio in ea bonitate & qualitate, quæ fuit tempore contractus & de qua consequenter tunc à contrahentibus cogitarum fuit. Verba rerumque contractus semper referenda sunt ad tempus contractus, nisi aliud sonent *l Rutilia* 69. *D. de contr. empt.* Adde textum meliorem *in l creditorem*: sic enim legendum est *non debitorem*, alias *l Paulus* 90 *de solut* vbi additur quod magis est, etiam in alia forma nummos accipere cogendum creditorẽ, si non ex ea re damnũ aliquod passurus sit.

8 Sunt enim nummi ex earum rerum genere quæ primo vsu consumuntur, *l.2.l.5.& pass.D.de vsufruct.earum rerum quæ vsu consum.* quod autem semel consumptum est nullum amplius vsum præstare potest.

9 Antichresis enim est cum creditor mutuum habet vsum pignoris tanquam in vicem vsurarum, sicut & debitor vtitur pecunia creditoris, *l.si pecuniam 33.D.hoc tit. l si is qui 11.§.1.D. de pign & hypoth.*

10 Cum fructus pignoris in antichresim dati pertineant ad creditorem vice vsurarum, *dict.l si is qui,§.1.l.si ea pactione 14.C. de vsur.*

11 Quod vulgo augmentum monetæ vocant.

12 Ideo enim debetur ne alioqui damnum patiatur creditor, & minus ei reddatur, quam debeatur si solutio fiat in nummis qui sint deteriores, non autem vt creditor lucrum sentiat *d l 99.de solut.l eleganter 24 §.qui reprobos.D.hoc tit.l cum quid 3.D.de rebus credit.* Nec enim videtur reddi pecunia quæ deterior redditur, *l.3 §.1.D commod.l.1 §.si res deposita 16.D.deposit.*

13 Quo tamen nomine & iure accessionum censentur semper vsuræ, *tot.tit.de vsur.fruct.& omnib.access & mor.*

DEFINITIO VI.

Qui obsignauit pecuniam debitam, non ideo tanquam liberatus possessionem pignoris à se dati capere propria auctoritate potest.

LIcet obsignatio vim solutionis habeat ad pignoratitiam actionem inducendam,[1] non tamen facere potest vt debitor propria auctoritate possessionem pignoris nanciscí possit, quam in creditorem transtulerat:[2] quia cum nec aliter valeat obsignatio quam si creditor oblatam solutionem recusauerit[3] sine causa,[4] prius est vt constet fuisse illum in mora solutionis accipiendæ, quam vt pro solutione haberi obsignatio debeat.[5] Itaque de eo ante omnia pronunciandum est,[6] nec permittendum debitori vt in causa propria sibi ius dicat.[7] *Ita Senatus* pro Michaele Tolen, contra Guillielmum Armengeat Prid. Non. Maij 1595.

1 *L.nec creditores 10.& vlt.C.hoc tit.*

2 Sicut nec creditor per conuentionem vel præsidialem iussionem debiti causa res debitoris possidentis auferre pro suo arbitrio potest, *l pen.eod l.3. C.de pignor.* vbi dicitur etiam, creditores, qui non reddita sibi pecunia conuentionis legem exercent ingressi possessionem, vim quidem facere non videri, attamen auctoritate iudicis possessionem adipisci debere.

3 Obsignationem enim semper debet præcedere oblatio solutionis ex parte debitoris, & mora in accipiendo ex parte creditoris, *d.l.10.& vlt.C hoc tit.l.acceptam 19.C.de vsur.l.4 §. vlt.& l vlt D de leg.commiss.*

4 Quid enim si oblatio facta sit incongruo loco vel tempore? Hoc casu nec oblatio valebit nec oblationem secuta obsignatio, *l,si soluturus 39.D.de solut l.mora 32.D.de vsur.l.cum filiusfamilias 49.§.vlt D de verb oblig.*

5 Faciendum enim est obsignationem non esse veram solutionem, sed tantum solutionis iure censeri, *l.obsignatione 9.Cod. de solut.* quibus verbis cum fictionem quandam significemus, apparet non aliter inducendam eam esse quam si veritati locus esse non possit. Ad hoc enim debitor obligatus est, vt soluat non vt obsignet, nec æquum est eum prius liberari quam fecerit idipsum quod debet. Vt vero liberetur per obsignationem inductum est ex mera necessitate ne aliter posito iure in potestate creditoris futurum sit, vt nunquam debitor liberetur; scilicet si ab eo nolit accipere solutionem. Atqui placuit certis modis obligationes sicut contrahi, sic & dissolui, *l.obligationum fere 44.§.placet,D.de obligat & action.* quia cum obligatio sit iuris vinculum, vt ex definitione ipsius constat, & ita minuat quodammodo ciuis Romani libertatem, nunquam pateretur iuris ciuilis legislator eam contrahi, si non posset etiam dissolui inuito quoque creditore. Nam & inde est quod impossibilium nulla contrahi potest obligatio, *l.impossibilium 185. de reg iur.* quia dissolui nunquam posset. An ergo necessaria erit obsignatio in omni casu oblationis, vt oblatio effectum habere possit? Minime; sed tunc tantum cum agetur de tollenda obligatione siue sortis siue vsurarum. Nec enim hac parte differentia vlla est, cum tandiu debeantur vsuræ sortis, quandiu sors ipsa deberur, *d l.10.& vlt Cod.hoc tit. l si creditrici 6. C.de vsur.* Caterum si agatur non de tollenda obligatione, sed tantum de implenda conditione aliqua, vt pura ad inducendam pignoratitiam actionem, vel ad excludendam quasi Seruianam, sufficiet oblatio sine obsignatione, quia sufficit conditionem haberi pro impleta, licet reuera non impleatur, *d.l.acceptam 19.Cod de vsur.* habetur autem pro impleta ex parte debitoris quoties per creditorem stetit ne imploretur per veram solutionem, *l.iure ciuili 24.D.de cond & demonst.l.in iure 161.de regul.iur.* Sed & aliquando euenit vt nec oblatio ipsa necessaria sit, sed sufficiat nihil posse imputari ei, qui non obtulit, forte si non fuit persona cui posset offerre, & certet de damno vitando, maxime vero de pœna vt in specie *l.vlt. D.de leg. commiss.* iunct. *l.4.§.vlt.eod.* Nec enim illius *l vlt.* sensus is est, vt emptor, qui non habuit cui statuto die pecuniam offerret, ob hoc sit liberatus per obsignationem sæculi, præsertim nulla secuta depositione, ob idque nec dubitandum est quin ad precij non soluti vsuras semper teneatur, sicut & cæteri emptores qui rem sibi venditam acceperunt, nec precium soluerunt *l.curabit 5.C. de act.empt.l.2. C.de vsur.* sed vt ei profit defuisse venditricem, hactenus ne in venditionis legem commisisse videatur, sum namque liberatum non esse ex eo constat quod eadem lex ponit denunciatum à fisco ei fuisse ne solueret venditrici. Cur vero ei denunciatum hoc nisi tanquam debitori debitricis? Ergo hi gradus diligenter sunt distinguendi, an agatur de tollenda obligatione, vt eo casu requiratur solemnis obsignatio, siue de sorte tractetur, siue de vsuris, an de implenda conditione aliqua vt tunc sufficiat oblatio, an denique de impediendo ne qua conditio contra debitorem impleatur, vt hoc casu nec oblatio necessaria sit, si nemo fuerit cui offerri poterit, *vt in l. 17.§.si pupillo, D de vsur.* Iunge *Defin.39. ff.de vsur.* Sufficit enim hoc casu per debitorem non stetisse, licet nec creditor ipse moram contraxerit, quam vtique non potest videri contraxisse is, cui nihil vnquam oblatum fuit. An igitur si agatur de inducenda actione & implenda conditione, adeoque de tollenda obligatione, nec sit persona cui debitor offerat, nullo modo debitori succurremus? Imo hactenus succurremus, vt ei liceat adire iudicem competentem, & ex eius decreto pecuniam, quæ debetur, ibi vbi iudex præceperit obsignatam deponere. Sic enim fiet vt perinde valeat obsignatio non tantum ad sistendum cursum vsurarum, sed etiam, quod non est difficilius, ad dissoluendam sortis obligationem, quam si solemnis oblatio præcessisset, *d.l si creditrici 6.& d.l acceptam 19.C.de vsur.* Sane quantum interest an quis dicat se paratum soluere, an vero pecuniam re ipsa offerat, constat ex *l.penult.D.de rescind.vendit.* vbi Bart. notat nunquam impediri alienationem & subhastationem ex eo solo, quod debitor dicat se paratum offerre pecuniam, sed requiri vt ea offeratur realiter & vere.

6 Scilicet an rite & solemniter facta sit obsignatio, id est seruatis seruandis, nimirum totius debiti in pecunia nec reproba nec deteriorata, & post oblationem congruo loco & tempore factam omnia præsentibus testibus. Hæc enim fere sunt, in quibus tota obsignationis solemnitas consistit, *dict.l.obsignatione, d.l.si soluturus d l acceptam.* iunct. *l si creditrici 6.l ex prædiis 11.C.eod de vsur.l qui Romæ 122.in princ.de verb oblig.*

7 Id enim semper exosum habet legislator & suspectum, vt quis in causa sua ius sibi dicat *l.1.D.quod legat l.extat 13.D quod met.caus.* tum quoque ex conuentione id liceret *d l.2 Cod.de pignor.* ne scilicet occasio rixæ & tumultus detur *l.non est singulis 276.de regul iur.*

TIT. XIX.

QVOD CVM EO QVI IN alien. potestat.

DEFINITIO I.

Filiusfamilias heres patris pro quo contraxerat, quamuis non sit heres nisi cum beneficio inuentarij, tamen etiam pendente instantia discussionis prouisionaliter condemnandus est sub satisdatione.

FILIVSFAMILIAS patris mercatoris institor merces emerat,[1] proprioque chirographo promiserat curaturum se, vt precium per patrem intra certum tempus solueretur.[2] Defuncto post diem patre necdum soluto precio, idem filius heres institutus hereditatem ipsius

quasi suspectam non nisi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat.[3] Placuit tantisper dum bonorum hereditariorum excussio peracta non est moram ab eo fieri creditori non debere,[4] sed statim,& quod magis mirum est, inauditis etiam cæteris creditoribus condemnari filium oportere.[5] Non quidem proprio nomine,cum pro patre & eius iussu obligatus proponeretur,[6] sed ita vt ex hereditate solueret,[7] præsertim quam ipse opulentam & idoneam literis ad eundem creditorem scriptis testatus esset,[8] cum onere tamen satisdationis,[9] ne si forte hereditas soluendo non esset cæteris creditoribus iniuria fieret.[10] Itaque vt de crediti iure & ordine disputaretur, adexcussionis instantiam remitti actorem debere visum est,[11] adiudicata ei tamen per fiduciæ duntaxat speciem debitæ pecuniæ quantitate.[12] *Ita Senatus* ex tempore, pro N. Denaud. Lugdunensi, contra Henricum Pic. 5. Cal. Dec. 1595.

1 Ex qua causa mercium emendarum constat posse filiumfamilias à patre suo huic negotiationi præpositum institorem mutuam quoque pecuniam vtiliter accipere propter acceptæ pecuniæ speciem tabernæ negotio mixtam, vt loquitur Papin. *in l. penult. §. taberna, D. de instit. act.* licet regulariter filiusfamilias ex causa mutui non obligetur efficaciter ob exceptionem SC. Macedoniani *l. 1. & tot tit. de SC. Macedon. D & C.* Extra quam causam certum est obligari filiumfamilias ex quocunque contractu & quidem in solidum, *l si quis cum 44. D. de pecul. l tam ex contractibus 57. D. de iudic.*

2 Quibus verbis videbatur filius pro patre quodammodo fideiussisse, quod vtique facere ei licet hactenus saltem vt teneatur in quantum facere potest etiam post mortem patris, quamuis ei heres non extiterit, *l si ex alio 9. C. hoc tit. l si. iunsfamilias 18 C. de fideiuss l si dubites 10. §. filiusfamilias. D eod. l. 1. in fin. Cod. de filiofam. minor. l. si paternam 8. C. ad SC. Velleian l. 2. §. quod ait prætor, D. qui satisd. cogant.*

3 Quo beneficio, quam sæpe hodie abutantur heredes, præsertim domestici, & qui in hereditate sub mortis tempus pro arbitrio grassandi facultatem habuerunt, quotidiana experientia compertissimum est.

4 Cum duplici iure obligatus esset tam ex sua persona tanquam fideiussor patris, quam ex persona defuncti, cui solus extiterat heres,

5 Contra quam tamen solitum sit obseruari, vt scribemus *ad tit. de bon. auctor. iud. possid.*

6 Et quamuis pro patre fideiussisse videretur, vt diximus, *num. 2.* non tamen poterat tanquam fideiussor conueniri, nisi discusso debitore principali, *Auth præsente, C. de fideiuss.*

7 Beneficium enim inuentarij acuti non facit quo minus heres vere heres sit, ita nec quo minus ex rebus hereditariis satisfieri debeat iis qui primi veniunt creditoribus, *l vlt. §. & si præfatam, C. de iur. delib.*

8 Præbebat enim ea res iustam suspicionem, vt dolo malo heredis beneficium inuentarij ab eo captatum videretur ad moram creditoribus faciendam, cum nulla eius vtilitas alia esse possit si hereditas sit soluendo, *d. l. vlt. C de iur. delib.*

9 De hac pecunia in massam hereditariam redigenda si qui alij creditores essent anteriores, quibus priore loco satisfieri oporteret.

10 Quibus inauditis nihil fieri debebat, quod in eorum dispendium vergeret, *l. nam ita 39. D. de adopt. l etiam 29. §. vlt. de minor.*

11 Vt creditoribus omnibus simul & ex ordine consuleretur, *l. cum vnus 12. & pass. D. de rebus auctor. iudic possid.*

12 Ita enim remedio prouisionalis adiudicationis & satisdationis succurri solet, ne vero creditori mora fiat, neve alius quispiam ex eo periclitetur, vt *in l 1. in princ. & §. etsi quidem cum seq. & pass D. si cui plus quam per leg. falcid.*

DEFINITIO II.

In re per filiumfamilias quæsita patripotentius est ius potestatis, quam conuentionis facta inter filium & alium quam venditorem.

Filiusfamilias empturus fundum Cornelianum, quem ego emere volebam, promiserat cum se fundum posteaquam emisset mihi eodem subinde pretio venditurum. Secuta emptione si pater intercedat, eumque fundum sibi per filiumfamilias quæsitum velit, dubitari eleganter potest, vtrum conuentionis ius fortius esse debeat, an patriæ potestatis? Quidam putabant conuentionis ius potentius esse debere, postquam placuit ex omnibus contractibus filiumfamilias vtiliter obligari,[1] nec posse patri per filiumfamilias ita quicquam acquiri, vt alia aut meliore conditione sit penes patrem, quam futurum esset penes filiumfamilias, si esset ille capax acquisitionis.[2] Ego contra putabam. Quo enim instanti filiusfamilias aliquid acquirit causam castrensis vel quasi castrensis peculij, sic acquiritur per filium patri, vt ne momento quidem temporis acquisitio in filiifamilias persona consistat.[3] Dominium autem patri quæsitum quomodo potest ab inuito eo discedere?[4] Aut cur cogetur filij conuentioni stare pater, qui ipse non contraxit?[5] Illud sane facilius est vt in filiumfamilias qui promissa non impleat detur actio ad id omne, quod interest, cum sit vtiliter obligatus.[6] Sed tamen non male adhuc quis dixerit excusandum filiumfamilias, qui paternæ potestatis ius infringere nec possit nec debeat.[7] Nam & in omni promissione tametsi iurata semper exceptam intelligimus potestatem & auctoritatem superioris,[8] ita vt periurus dici non possit, qui quod promisit præstare prohibetur ab eo cui parere habeat necesse.[9] Plane mortuo quandocunque patre quasi cessante impedimento, quod non tam obligationem filij, quam obligationis executionem remorabatur, vtilem & efficacem fieri dicendum est actionem, quæ viuo patre exerceri non poterat.[10] Sed neque patri permittendum est vt patriæ potestatis ius in alterius fraudem exerceat, si cum filiofamilias colluisse dolumque participasse probetur. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 11. sup. De pact.

1 *L. tam ex contractibus 57. D. de iudic. l. si quis cum filiofamilias 44. D. de pecul. l. si ex alio 9. C. hoc tit.*

2 *Arg. l. si habitatio 9. D. quand. dies legat. ced.*

3 *L. placet 79. D. de acquirend. hereditat. l. 1. D. si quis à parent. manum. sit.*

4 *L. si ego 9. §. si res, D. de iur. dot.* vbi quod magis mirum est, hac eadem ratione Vlp. negat conuentionem factam cum defuncto posse effectum habere contra heredem.

5 Tractamus enim de conuentione per filiumfamilias emptorem facta non cum venditore (quo casu non posset pater venditionem diuidere; sed vel totam agnoscere deberet, vel à tota abstinere, *arg. l vlt. C. de pact. inter empt. l. cum quæritur 16. D de admin. tut l si ita 39. in fin. D. de oper. lib. l. nam absurdum 7. de bon. libert.*) sed cum tertio, cui nulla nisi personalis actio ex eo pacto quæri potuit, nec illa tamen ex vendito, quomodo *in l. qui fundum 75. D. de contrah. empt. l. si sterilis 21. §. si tibi, D de act. empt. l. 2. C. de pact inter empt.*

6 *d. l. 57. de iudic.*

7 *L. 41. culpa caret 50. l. nullum 109. de reg. iur.*

8 *Cap. venientes.* vbi *gloss. de iureiur. l. vlt. D. qui satisd. cog.* Bald. *in l. vlt. §. in computatione, C. de iur. delib.*

9 *d. l nullum crimen 109. de regul. iur.* Periorium enim nunquam est sine dolo vt nec aliud vllum delictum, *l 1. C. si aduers. vendit. l. 1. C. de rebus credit. & iureiur.* non videtur autem dolo facere qui parere habet necesse, *l. non videntur 187. §. qui iussu, de reg. iur.*

10 Ponimus enim filium hunc patri defuncto heredem extitisse, atque ita conuentioni suæ satisfacere posse, alioqui non magis efficax erit actio contra filium mortuo patre, quam eo viuo, nisi vt condemnetur ad id quod actoris interest, & ita demum si qua aliunde bona habeat, *d l. si ex alio 9. C. hoc tit. l. si dubitet 10. § filiusfamilias D. de fideiuss.*

11 Parum enim refert an dolo quid fecerit is, qui contraxit alieno iuri subiectus, an vero is, cui per alium acquiritur, *l. 4. §. in hac exceptione 17. D. de doli mali except.* Et semper dolus patris est vindicandus etiamsi contra filium ipsum admissus fuerit, *l. Imperator 50. D. ad Senatusconsult. Trebell. l. si superstite 5. C. de dolo,* quanto magis igitur si admissus sit contra tertium? Denique malitiis & dolo nunquam indulgendum est, *l. in fundo 38. D. de rei vindic.*

TIT.

TIT. XX.

AD SC. MACED. ET de ratihab.

DEFINITIO I.

Ratihabitio non retrotrahitur, quæ fit post præstitutum tempus, nec quæ in præiudicium tertij aut re non integra.

RATIHABITIO sicuti mandato comparatur,[1] ita eo tempore fieri debet, quo fieri posset id ipsum quod ratum habetur. Alioqui ficta est & inutilis.[2] At nec si congruo tempore facta sit, semper tamen vtilis est & efficax, nimirum si medio temporis curriculo ius alterius quæsitum proponatur.[3] Nec enim vnquam in præiudicium fertj retrotrahitur[4] propter medium inhabile, quod, vt nostri solent dicere, impedit connunctionem extremorum,[5] faciatque ne liber sit recursus.[6] *Ita Senatus* in causa D. de Montain Jean & D. d'Iuonne, 16. Calend. Julij, 1588.

1 *L si pupilli 6. § item quæritur, de negot gest. l licet verum 56. D de iurisd. l. § sed & quod alius 14. D. de vi & vi armat l. vero procuratori 15. § fin D. de fidej. l semper 60. l. hoc iure 52. § si malefic. ff de reg iur l ei qui 7. in fin. C. quod cum eo qui in alte potest. l vlt. C hoc tit*

2 *L pen. D rat. rem haber. l cum filiofamilias 5. in fin princip. D quæ ord. in bonor. poss. feruet.*

3 Glos. ordin. *in cap ratihabitione, de regul iur. in 6.* Affict. *decis. 335 num. 12.* & alij quos refert Oiasc. *Decis. Pedem. 119. num 25.*

4 Ne in alicuius potestate sit alterius tertij ius lędere quod nunquam ferendum est, *l. 1. § vlt. l qui balneum 9. § 1. vers si modo l potior 11 in princip. D qui potior. in pign. hab.*

5 *L si ego, 9. § si res, D de iur. dot.*

6 Itaque quod dici solet ratihabitionem reducere negotium ad illud tempus, quo contractum fuit, *d l 6. § item quæritur de negot gest. l. donationes 25. ad fin C. de donat. int. vir. & vxor*, non potest hoc casu locum habere cum res non est integra. Tiraq. *De retract gentil.* in verb. *intra annum § 1. glos 10. num 85.* vbi multos citat, itemque Oiasc. *d. decis. 119. num. 23. & seq. & 28*

DEFINITIO II.

Iudicium à falso procuratore institutum non potest ratum haberi ad constituendum aduersarium in contumacia & dolo.

INde fit vt, si falsus procurator pro te contra me iudicio adfuerit, ego vero abfuerim, non possit pro te terri sententia, quamuis tu falsi procuratoris factum ratum habueris, siue ante, siue post sententiam, si non à tempore ratihabitionis secutæ ex integro fiam contumax.[1] *De iudic. Defin. 8.*

1 Potest enim fieri vt ideo abfuerim, quia sciebam falsum procuratorem eum esse, qui tuo nomine contra me agebat, & ideo non posse me ea ea causa fieri contumacem, sed ius meum durare, *arg. l sicut 8 § non videt ff. quibus mod pign. vel hypoth solvit.* Et tanè cum procurator factus est non solum iudicium esse non potest, sed neque dici controuersia, *l licet in principio 24. C. de procurat. l. 1. Cod. quibus res iudic. non nocet l falsum, 21. C. de furt.* Neque igitur contumacia vlla videri potest eius, qui litt à falso procuratore institutæ adesse noluit: cum neque actor adfuerit aut per se aut per verum procuratorem, *l ad peremptorium 68. cum seqq. ff de iudic.* Itaque peremptorium edictum hoc casu necessario circumducendum est, *l. & post edictum 73. § 1 eod.* semel vero circumductum, adeoque quod in ea causa fuit vt circumduci deberit, restitui postea non debet ob superuenientem ratihabitionem in præiudicium eius, cui nihil potest imputari. Contumax enim ille tantum est, cui potest imputari cur iudici non paruerit, *l contumacia 53. D. de re iudic.* Falsus autem procurator est, qui vel nullum mandatum habet, vel reuocatum, ab eo qui mandandi ius non habuit. Bald *ad d. l. licet, 24 C de procur.*

DEFINITIO III.

Macedoniani exceptio datur contra creditorem ex mutuo, etiam si chirographum filij sigillo patris signatum sit. Et quid si contractus fuerit simulatus?

MAcedoniani Senatusconsulti exceptio[1] non eo primus procedere debet filiofamilias ex cautionali obligato, quod sigillo patris exquisita per creditorem fraude chirographum filij obsignatum proponatur,[2] si non ex aliis probationibus appareat consensum patris intercessisse.[3] At quid si filiusfamilias ex chirographo conuentus neget sibi creditam pecuniam, dicatque mutui colorem quæsitum à creditrice muliere, vt quasi tanto locupletior facilius illa chirographi exhibitione manum inueniret? Non ideireo minor erit conditio creditricis. Nam siue audiendus non sit filiusfamilias, qui fraudis ineundæ consilium se habuisse alleget,[4] sola supererit causa mutui, quæ licet scripto probatur, ita SC. improbatur,[5] siue audiendus, eique fides adhibenda sit, cessante Senatusconsulto, subest causa simulationis, quæ impedit ne obligatio contrahatur.[6] Sunt enim hæc longe diuersa, captatum simulationis ineundæ consilium, vt facilius mulier creditrix nuberet; & dotem sub mutui titulo constitutam esse. Quo sane posteriore casu, licet non valeret constitutio viuo patre, quoniam esset donatio,[7] quæ à filiofamilias fieri nunquam potest, nec si liberam habeat peculij administrationem:[8] valeret tamen in præiudicium filij, maxime post mortem patris,[9] accedente præsertim iureiurando. Obligatur namque filiusfamilias tam ex contractibus quam ex delictis præterquam ex mutuo & ex voto.[10] *Ita Senatus* in causa N. Claudij de la Balme & D. Jacobinæ de Mombel; Comitis d'Antremont, Cal. Febr. 1593.

1 Quæ exceptis certis casibus datur filiofamil. ex causa mutui obligato, *l. 1. & pass hoc tit. D. & C.* item ex aliis causis, si fraus sit C. facta ei, *l. 3. § is autem, l. 7. in princ. & § 1. & 2. D. eod.*

2 Textus est *in l. 2 C. de reb alien. non alien.* quamuis regulariter ex sigillo probetur aut saltem præsumatur consensus eius, cuius sigillum est, *l si ita stipulatus 126. § Chrysogonus*, vbi DD. *de verb oblig* nisi appareat signasse quem quasi extem, *l si pater 6 C. de fideiuss.* Vide text *in l. fideiussor 26. § 1.* ibi, *cum neque consensu accommodauerit patri aut signo suo ff. de pignoribus, l Caius Seius 39 ff. de pign. act.*

3 Patris enim consensu intercedente, Macedoniani exceptionem cessare certum est, *l. item si 7. alias l sed Iulianus, § interdum, & § penult. l si tantum 12. l filium 14. D. hoc tit.* neque refert an intercesserit ab initio an ex postfacto, *l. vltim. Cod eod.* Sed & interuenisse patris consensus intelligitur, si filiusfam. absente patre quasi ex eius mandato pecuniam acceperit, & ad patrem literas emiserit vt eam pecuniam solueret. Debet enim pater hoc casu, si filij actum improbat, continuo interponere testationem contrarię voluntatis, *l. filiusfamilias 17. ff. eod.*

4 Non enim audiendus est allegans propriam turpitudinem, nisi excipiendo aut replicando, inquit, aduersus participem turpitudinis, Bartol. *in l. iusiurandum 14 § procurator. num 5. D de iureiur.* Vide tamen *l. 4. § Marcellus, 13. D. de dol. except.*

5 *tot. hoc tit. D. & C.*

6 Simulata enim semper pro infectis haberi debent, *tot. tit. plus valer quod agit. l si ex pretio 6. C. si cert. pet.*

7 *L donari 82. l cuius 53. de reg iur. l donari 29. de donat.*

8 *L. filiusfamilias 7. eod. l. contra 28. § si filius de pact. l. 1. § 1. ff quæ res pign oblig poss.*

9 *d. l si ex alio 9. C quod cum eo.* Adde etiam fauorem dotis *l cum is 32. § mulier, ff de condict indeb. l si dotare 12. l. vltim C. ad Velleian.* Iunge *l si extraneus 33. ff de iur. dot.* Adde *l. cum dominus 19. § vlt.* vbi Bart. *de pecul. legat. l. 3. l constante 11.* vbi

glos. C. de donat. Idem Bart. in l. 2. § fin. D. solut. matr. Ofasc. decis. 94. num. 7. 8. 20. 21. Cravet. cons. 195. num. 2.

10 L tam ex contractibus 57. D. de iudic. iunct. l. 2. § 1. de pollicit.

DEFINITIO IV.

Minor filiusfamilias qui se obligauit pro patre non potest restitui, nec tanquam minor si maior factus debitum adprobauerit, neque tanquam filiusfamilias; neque tanquam laesus si possit quandoque indemnitatem consequi ex bonis patris.

FIliusfamilias iussu patris se bonaque sua omnia praesentia & futura pro debito patris Titio creditori obligauerat: cum eo tempore minor esset annis vigintiquinque. Postea maior factus impetrauerat à Principe beneficium respirationis, vt vocant, & annalis ad soluendum dilationis. Mox restitutionem in integrum ex causa minoris aetatis, itemque metus reuerentialis & laesionis. [1] Placuit audiri eum non debere, quod maior factus eiusmodi literarum impetratione debitum haud dubie adprobasset. [2] At neque laesum se conqueri poterat ob id solum, quod se pro patre obligasset; cum eam pecuniam in rem communem patris & filij versam esse appareret, [3] nec allegaretur adeo inopem esse patrem, vt ex eius bonis indemnitas sperari non posset. [4] Neque enim prohibitum est filiofamilias vt se pro patre obliget, non magis quàm patri vt pro filio; sed hoc tantum ne filius pro patre aut pater pro filio conueniatur, scilicet si non se prius obligauit. [5] Multo minus exceptio Macedoniani locum habere poterat in eo debito, quod ex patris non modo voluntate sed etiam iussu contractum probabatur. [6] *Ita Senatus* pro N. Jano Pensabin, contra N. Godard. 5. Cal. Jul. 1605.

1 *Ex not. in l. 1. § que onerandæ, D. quar. rer. act. non det.*

2 *Arg. l. ad solutionem, 5. C. de re iudic.* Non enim dantur ex literis nisi debitoribus debitum fatentibus, vt diximus *in tit. de precib. Imp. offer.* ex Rebuff. *in tract. de liter. dilat.*

3 *Arguin. l. vir vxori 17. § mulier & Titius, D. ad SC. Velleian.*

4 Nec enim venit in diuisionem hereditatis aut in collationem id, quod post mortem patris filius ex causa debiti habere intelligitur, *l. pen. D. de collat. bonor.*

5 *L. 1. & tot tit. C. ne filius pro patr.*

6 *L. 2. & vlt. Cod. hoc tit. l. si tamen D. eod.*

TIT. XXI.

AD SC. VELLEIAN.

DEFINITIO I.

De Velleiani auxilio dando mulieri, quæ cum filio vendidit rem filij tanquam correa venditionis.

MAter, quæ neque filij curatrix erat, neq; eius vllum in re filij habebat, eam rem vendiderat praesente filio simulque vendente quasi correa venditionis. Videbatur pro filio fideiussisse potius quam proprio nomine contraxisse, quæsito in fraudem Senatusconsulti colore obligationis correorum. [1] Nam quod nimis forte esse generaliter nostris placet, quoties duo correi constituuntur in re & negotio ad alterutrum duntaxat pertinente pro intercessore habendum eum, ad quem res nullo modo pertinet, [2] hoc saltem casu admittendum est, propter iustam suspicionem fraudis Senatusconsulto factæ, cui non aliter occurri potest. [3] Illud multo facilius admitti debet, in dubio præsumendum nihil ex emptionis pretio ad mulierem peruenisse videri, ad quam negotium non spectabat: [4] quod & in cæteris correis debendi generale est, [5] quamuis si iuris rationi plus quam nostrorum traditionibus tribuas, nihil omnino refert ad quem ex correis debendi pecunia peruenerit, [6] quippe quorum obligationi nihil tam sit contrarium, quam vt alius pro alio fideiussisse aliterve intercessisse existimetur. [7] Ergo in proposita specie iuuabitur mulier exceptione Velleiani acti pro filio fideiussisset, [8] nec ipsa tantum si conueniatur sed & hæres eius, [9] præterquam si filius ille sit cum quo vendidit. Hic enim qua fronte auxilium Senatusconsulti ex persona matris implorabit, qui ex propria tenetur de euictione? [10] Nam nec mulier Senatusconsulto iuuari posset, si filio qui principalis venditor fuit hæres extitisset, [11] nisi is filius fuit cui ex causa minoris ætatis aut læsionis indulgeri restitutio debuerit. [12] *Ita Senatus* pro N. Francisco Denarie contra Bartholomeam de Vallon. Id. Aug. 1588. Junge Defin. 1. De contr. empt.

1 *Vt & in l. vir vxori 17. § mulier & Titius, D. hoc titul.* Sicut enim duo plurésve correi debendi fieri possunt, non tantum verbis sed etiam cæteris contractibus, veluti emptione, venditione, locatione, depósito, commodato, testamento, *l. eandem 7. ff. de duob. reis.* Ita & omnibus his modis, ortus fraus fieri SC. Velleiano per speciem obligationis correorum.

2 Bart. *ad Auth si quæ mulier, C. hoc tit.* itemque *ad l. reos 11. D. de duobus reis.* Cravet. qui alios quamplures refert, *cons. 91. num. 2* contra quam tamen sententiam vide quæ scripsi *lib. 11. Coniectur. cap. 1.*

3 Fraudis enim suspicio subest quoties mulier siue pro alio siue cum alio contrahit, & hoc casu debet esse creditor diligentior in quærendo in quam rem pecunia impendatur, quam si ab initio cum sola muliere contraheret, *dict. l. vir vxori 17. in fin. primi respons. D. hoc tit.* iunct. *l. doli 19. § vlt. D. de noxal.*

4 Cravet. *d. cons. 91. num. 2.*

5 *L. propter mutuam 4. C. de duob. reis.*

6 Vt scripsi *dict. cap. 1. lib. 11. Coniect.*

7 Nisi cum id expressim actum sit, vt *in dict. l. reos 11. D. de duob. reis.*

8 Nam & pro alio intercedere potest mulier fundum vendendo siue suum, siue alienum, vel maxime propter obligationem de euictione, *l. vlt. § item si mulier. D. hoc tit.* Aliud est si fundum suum sola ipsa vendiderit suo nomine quamuis postea proprium soluerit creditori mariti, *l. 4. C. eod.*

9 *L. mulierem 14. in fin. eod. hoc tit. C.* Sane ius hypothecæ, quod in ea re pro dote aut aliter habuit mulier eiusmodi venditione remisisse intelligitur, licet non quod ad cætera filij bona, Boer. *quæst. 13 num 9.* Vide *Defin. 23. 8. de probat.* Senatusconsultum enim Velleianum, quod improbat venditionem & obligationem, non similiter improbat pignoris liberationem, *l. 1. ff. quibus mod pign. vel hypoth. soluit.* iunct. *l. etsi pignus 18. ff. quod in fraud. credit.*

10 *L. vindicantem 17. ff. de euict. l. cum reus 14. ff. de fideiuss.* secundum eam lectionem & interpretationem, quam docuimus *lib. 1. Coniect. cap. 5.* Adde *l. etsi is 10. ff. de distract. pignor.*

11 *d. l. mulierem 14. vers. vnde si mater, C. hoc tit.*

12 Restitutionem enim in integrum quę defuncto competit ad heredem transmitti certum est, *l. non solum 6. ff. de in integr. rest. l. minor autem 18. § vlt. cum l. seq ff. de minor. l. Pannonium 86 de acquir. hered.*

DEFINITIO II.

Non debet iudex auctoritatem præstare mulieri volenti pro marito aut alio id facere, per quod futurum sit vt dos periclitetur.

CVm vxor Titij multo ære alieno laborantis à Senatu peteret vt sibi liceret hypothecæ dotalis iura remittere, quo facilius emptorem bona coniugis interuenirent, ita vt nihil sibi iuris supereset in eas res, ex quarum pretio mariti creditoribus licet posterioribus satisfactum esse constaret, non putauit Senatus

Senatus id mulieri concedendum, quæ maritalibus aut minis aut delinimentis coacta non satis sibi caueret,[2] sed ex iuris ratione omnia æstimanda, quæ non aliter renunciationes eiusmodi ratas habet, quam si alia supersint marito bona, ex quibus vxori quandocunque dotem repetenti satisfieri possit.[3] Alioqui vel emptores fidem Senatus secutos à Senatu decipi necesse esset,[4] vel Senatum ipsum litem suam facere, ac mulieri indemnitatem præstare,[5] si à marito postea seruare illa non posset dotem, quæ omnimodo ei salua esse debet. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 5. Id. Decemb. 1589.

1 Non enim nisi frustra id petebatur in eum casum, quo alioqui Velleiano locus esse non potuisset, iniqueve vero si contra SC. auctoritatem id cedere debuisset. At Senatus cauere debuit ne quid vel frustra vel inique decerneret, præsertim ne tanti Senatusconsulti quantum Velleian. est auctoritas labefactaretur, *arg. l. quidam 29. §. vlt. D. hoc tit. l. 5. §. vltim. ff. de captiu. & postlim. l. Imperatores 30. de rebus auctor. iudic. possid. alias l. 15. de priuileg. credit.*

2 Sic nouercalia delinimenta dixit Caius, *in l. 4. ff. de inoff. testam.* vbi ait huiusmodi delinimentis & instigationibus iudicium corrumpi. Iunge *l. vlt. ff. si quis aliq. test. prohib.*

3 Sic enim vulgo accipitur quod de hypothecarum remissione scribit Imper. *in l. iubemus 29. C. hoc tit.* quia non valent pacta per quæ fiat deterior conditio dotis, *l. Atilicinus 17. ff. de pact. dotal.* cum interiit Reipubl. dotes integras mulieribus saluas esse, *l. 1. ff. solut. matrim. l. interest 18. de rebus auctor. iudic. possid.*

4 Quod esset iniquum. Semper enim id agere quilibet magistratus debet, ne beneficium suum cuiquam sit captiosum aut iniuriosum, *l. Paulus notat 8 ff. de prætor stipul.* quod & ad ea beneficia pertinet, quæ à Principibus concedûntur, *l. 4. Cod. de emancip. liber. l. ex facto 43. de vulg. & pup. substit.* multo minus ferendum est vt decipiatur qui fidem publicam secutus est, *l. 2. & 3. C. de quadr. præscript.* Idque est quod dici solet fidem hastæ fiscalis facile conuelli non debere, *l. si hypothecas 8. C. de remiss. pignor.*

5 *Ex tit. de magistr. conuen.* quamuis titulus ille ad tutelas pertineat non ad dotes. Nec magistratus vnquam faceret litem suam, sed tantum pedaneus iudex, *l. vlt. D. de extr. cognit. & tot. tit. C. de pœn. iudic. qui male iudic.*

DEFINITIO III.

Mulier non iuuatur Velleiano contra emptorem, quem ipsa quæsiit, si neque mariti creditor ille sit, neque ab eo subiectus, neque alia ratione color quæsitus sit in fraudem SC.

MVlier, quæ maior annis vigintiquinque fundum suum vendidit, licet ex pretio pecuniam pro marito soluerit,[1] tamen Senatusconsulti auxilium implorare non potest:[2] nec si aut cum marito ipso vendiderit, aut sola quidem, sed ea lege ab initio dicta, vt mariti creditoribus emptor pretium solueret.[3] Neque enim intercessio hæc videri debet, cum mulier non obligetur, sed de re sua pro arbitrio constituat. Nam nec donanti nec alienanti nec soluenti mulieri Senatusconsultum succurrit, aut noua Iustiniani constitutio, sed tantum obligatæ & intercedenti.[4] Præterquam si quid in fraudem legis à marito factum probetur, inducto per eum aut per eius creditorem emptore, aut male persuasa muliere vt venderet, ad hoc duntaxat vt intercessioni color quæreretur.[5] Plane si creditor ipse mariti emptor proponatur, non obscura fraudis suspicio est, contra quam vix est vt probatio in contrarium admitti debeat.[6] Sed cessante fraudis suspicione nihil causæ est, cur mulieri hoc solo, quod mulier est, subueniatur,[7] quæ iure communi vsa est.[8] *Ita Senatus* pro Jacobo Pic, contra Peronetam Coruat, 15. Cal. Febr. 1590.

1 Nam in muliere minore, quæ læsa esset, restitutio in integrum locum habere posset, *tot tit. de minor. D. & C. de in integr. rest. minor.*

2 *L. Senatusconsultum 4. in fin. C. hoc tit.*

3 Dummodo illa ipsa qui vluerit emptorem, non maritus aut creditor mariti, *l. vlt. §. item si mulier.* vbi glos. *D. hoc tit.*

4 *L. 4. eod. tit. iunct. l. si pro aliquo 21. eod.*

5 Quoties enim colorem intercessioni quæsitum esse constat, non potest valere quod in Senatusconsulti fraudem factum est, *l. quidam 29. in fin. ff. eod.* quæsitus autem color videtur si mariti vel alterius creditor fundum ipse emerit, aut emptorem quæsierit, vt *in d. §. item si mulier, l. vlt. hoc tit.* vt sequitur in Deûn.

6 Glos. *in d. §. item si mulier, d. l. vlt.*

7 Non enim semper nec per omnia mulier habenda est loco minoris 25. annis circumscripti, vt passim ei subueniri oporteat, *d. l. vltim. in princ.* vt intelligamus difficilius ei subueniri quam minori. Quanquam nec minori semper succurritur, sed causa cognita, sed vel aduersarij dolo vel inconsulta sua facilitate læsus proponatur, *l. verum 11. §. sciendum l. quod si minor. 24. §. 1. D. de minor. l. nam postquam 9. §. si minor ff. de iureiur.*

8 Neque enim decipitur qui iure communi vtitur, *l. nihil consensui 116. §. 1. de regul. iur. l. vltim. C. de in integr. restit. minor. l. inter eos 51. §. penult. D. de fide instr. l. in pupillo. 47. in fin. de solution.*

DEFINITIO IV.

Mulieri etiam ab alio decepta non subuenitur aduersus eum, quem ipsa decepit.

ETiam cum mulier maritalibus blandimentis decepta est vt pro marito intercederet, si eum qui contrahere nolebat induxerit, vt vel pecuniam marito crederet, vel fundum dotalem emeret, ex cuius pretio creditorib. mariti satisfieri posset, frustrà postmodum legis Iustinianeæ[1] aût SC. auxilium implorat.[2] Certum enim est, deceptis duntaxat non etiam decipientibus mulierib. subueniri oportere,[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 De qua *in Auth. si qua mulier, C. hoc tit.*

2 Dolus enim, quo maritus ad eam circumueniendam vsus est, non facit quo minus ipsa quoque dolo versata sit in circumueniendo emptore, nec debet dolus mariti nocere emptori qui fuit ipse circumuentus, tantum abest vt dolo quid fecerit, *l. 4. item quæritur 20. ff. de dol. mal. except.*

3 *L. 2. § sed ita demum l. si decipiendi, 30. D. hoc tit.* Idemque in aliis obtinet, vt ei quæ dolo malo aliquid fecit numquam succurratur, *l. cum post mortem 43 § 2. vers. præterea, D. de administ. tut. l. auxil. 37. §. 1. D. de minor. l. 2. Cod. si minor. se maior. dixer.*

DEFINITIO V.

Qui mandante muliere vel minore soluit vero creditori mulieris vel minoris, contra quem restitutio impetrari poterat, secutus est.

QVi mandante muliere ei soluit bona fide, apud quem mulier pro viro aliove contra SC. intercesserat, non idcirco Senatusconsulti exceptione repellendus est, quasi & ipse contra Senatusconsultum fecerit.[1] Sufficit enim mulieris indemnitati hactenus consultum esse, quod aduersus primum creditorem saluam habet, non tantum exceptionem sed etiam actionem, rescisso contractu per in integrum restitutionem,[2] nisi malit aduersus eum agere pro quo intercesserat, siue maritus ille sit, siue alius.[3] Nam & cum quis creditori minoris soluit, contra quem restitui minor in integrum poterat, si postmodum restitui minor velit, non aduersus eum qui soluit, sed in eum cui solutum est restitutionem impetrare debet.[4] Nec ad rem pertinebit quod eo forte tempore soluendo is esse desierit:[5] cum ab initio vtiliter solutum sit, nec curiosus esse debuerit in quam causam pecunia impenderetur is, qui minoris fidem secutus est.[6] Atqui nemo dixerit mulieris meliorem quam minoris causam esse debere.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Alioqui nemo cum fœminis contrahet, cum ignorari possit quid actæ sint aut quid antea egerint. Imo tunc SC. locus est, cum creditor scit mulierem intercedere, *l. si mulier*, 11. *in fin. & l. seq l. bona fide* 27. *D hoc tit.*

2 Mulier enim quæ contra SC. intercessit habet condictionem aduersus eum cui soluit, *l. quamuis* 8. §. *interdum eod tit.*

3 Nec enim auxilium vnum mulieri competens adimit ei ius commune, ex quo datur fideiussori actio mandati contra eum pro quo fideiussit, si mandatum intercesserit, aut saltem negotiorum gestorum si nihil mandatum fuerit, *l. ex mandato* 20. §. 1. *l. si fideiussor* 29. *& pass. D. mandat.* Textus est *in l penul. D hoc tit.*

4 Non enim potest videri malerem minoris gessisse is qui soluit ei, cui tunc reuera minor erat obligatus, *arg. l. si mulier* 31. *Cod. de minor. l. doli* 19. *vers. diuersum si iam*, in illis verbis: *quamuis adhuc possit restitui aduersus priorem creditorem, D. de nouat.*

5 Initium enim spectandum est non euentus, tum etiam cum de minoris restitutione tractatur, *l.* 3. §. *scio l. verum* 11. §. *item non restituetur & seq D. de minor.*

6 *d. l. doli* 19. *in fin. de nouat.*

7 Est enim è contrario melior conditio minoris quam mulieris, *l. vlt. in princip. D. hoc tit.*

DEFINITIO VI.

Mulier iuuatur Velleiano contra suum fideiussorem etiamsi soluerit ille ita, vt repetere non possit, quia poterat etiam ille eadem exceptione se tueri.

MVlieri, quæ apud alienum creditorem intercesserat & fideiussorem dederat, competit exceptio SC. non tantum aduersus creditorem si ab eo conueniatur, sed etiam contra fideiussorem si forte is creditori vel inuita vel inscia muliere soluerit, moxque solutam pecuniam à muliere repetere velit. Duplex enim hic intercessio est,[1] & vtraque aduersus Senatusconsultum facta.[2] Ita fiet vt in damno fideiussor moretur, vtique si sic soluerit ne posset repetere.[3] Alioqui habebit condictionem indebiti, cum exceptione perpetua tutus fuerit,[4] nimirum exceptione Velleiani quam constat non minus mulieris fideiussoribus, quam ipsi mulieri competere.[5] Quæ ratio facit, vt tanto magis contra eum quoque mulieri subueniendum sit, cum sibi imputare ille debeat cur vltro soluerit creditori, quem exceptione iusta, adeoque perpetua potuit summouere.[6] *Ita tractatum est* ex tempore 13. Calend. Jul. 1590.

1 Vt & *in l. quamuis* 8. §. *si mulier apud Primum, D. hoc tit.* de cuius loci sententia & emendatione scripsimus *lib.* 18. *Coniect. 1. cap.* 1. Adde *l. doli* 19. §. *diuers. est in muliere, D. de nouat.*

2 Omnes enim mulierum obligationes, quæ pro alieno debito factæ sint, Senatus improbat, *l.* 2. § *pen. D. hoc tit.* Alioqui parum esset quod iuuaretur mulier contra creditorem, si non iuuaretur etiam contra suos fideiussores, ne per medias eorum personas ipsi creditori soluere cogi videretur, *l.* 5. *D. de lib. leg.* qua de causa etiam fideiussoribus mulieris pro alio intercedentis per hoc SC. subuenitur, *l. si vxor* 15. *C. hoc tit. l. cum lex* 46. *de fideiuss.* Idemque est etiamsi fideiussor non pro muliere se obligauerit, sed pro alio, ex mandato tamen mulieris, *l. si fideiussores* 6. *l. si decipiendi* 30. §. 1. *D. eod.* Imo vel sola pignoris nedum fideiussoris datio faciat intercessionem, *d. l. quamuis* 8. *in princ eod.*

3 Puta si prudens & sciens omiserit exceptionem, quam sibi competere sciebat, *Ex reg. l. cuius per errorem* 53. *de reg. iur.* iunct. *l. si fideiussor* 29. §. *non male, ff. mandat. l. si quis negotia* 23. *ff. de negot gest.*

4 *Ex reg. l qui exceptionem* 40. *l. si non sortem* 26. §. *indebitum l. ex his omnibus* 54 *ff. de condict indeb. l. qui hominem* 34. §. *vltim. ff. de solut.* Intelligenda tamen est hæc regula de exceptione, quæ sit inducta fauore excipientis, qualis est Velleiani, non de ea quæ odio creditoris, qualis est Macedoniani. Illa enim non parit condictionem, vt explicat Marcian. *in dict. l. qui exceptionem*, iunct. *l. sed si* 9. §. *pen. D de SC. Maced.*

5 *d. l. si vxor* 15. *C. hoc tit.*

6 *d. l. si quis* 23. *D. de negot. gest. d. l si fideiussor.* 20. *in princ. & §.* 1. *D. mandat.*

DEFINITIO VII.

Mulier, quæ solicitauit & quæsiit creditorem, non facile iuuanda est Velleiano, etiamsi facta sit correa debendi cum marito.

CVm absente viro mulier creditorem solicitasset, vt sibi pecuniam crederet, ac creditor mulieris nomen bona fide secutus esset, placuit non esse Senatusconsulti Velleiani exceptioni repellendum, siue pecuniam eodem marito absente mulier accepisset, tum pro eo impendisset,[1] siue postea simul cum viro contraxisset, ac vterque pecuniam sibi creditam esse in solidum professus esset.[2] Nam siue dicas præsumi totam pecuniam ad virum peruenisse, tanquam ad potentiorem, siue quod verius est, ad quemlibet ipsorum pro æquis portionibus,[3] vix est vt non habeat decipiendi animum mulier, quæ creditorem vrget vt obligationem tanquam idoneam admittat, tametsi sic faciat illa intercedendi animo.[4] Jam enim supra diximus deceptis duntaxat non decipientibus mulieribus subueniri oportere:[5] nec odiosam esse creditoris causam, nisi cum appareat id eum scientem dolo malo egisse vt mulier intercederet,[6] aut per callidiratem recisse aut consensisse, vt ex eius persona obligatio sumeret exordium.[7] Quandiu tamen de mulieris dolo non apparet, credendum est intercessionem mulieris, licet iusiurandum accesserit,[8] contra Senatusconsultum factam esse:[9] ob idque nec pendente lite condemnari mulier debet, quæ parutum pro se habeat iuris communis auxilium,[10] nec rursus statim absolui cum in eo sit vt condemnari debeat, si quid ab ea dolo malo factum probabitur. Itaque ante omnia de facti veritate inquirendum erit, & in aliud tempus differenda sententia.[11] Absolutionem tamen à iureiurando statim à muliere impetrari necesse est, ne obstet ei periurium, propter quod in ipso litis primordio debeat condemnari.[12] *Ita Senatus in causa* N. Matrat. Idib. Decemb. 1590.

1 Nam qui bona fide personam mulieris in contrahendo secutus est, ob ea, quæ inter virum & vxorem accepta pecunia gesta sunt, exceptione Senatusconsulti non submouetur, *l bona fide* 27. *in princ. D. hoc tit.* Alioquin nemo cum fœminis contrahet ne quidem bona fide, cum ignorari possit quid postea sint acturæ, *l si mulier* 11. *eod.* iunct. *l. ait prator*, 7. *alias l etsi sine*, §. *quæsitum in fin. D. de minor.*

2 Quo casu facti essent vir & vxor duo rei debendi, vt & *in l. vir vxori* 17. §. *vlt. D. hoc tit.*

3 Secundum ea quæ scripsimus *Defin.* 1. 5. *hoc tit. DD. ad* §. *transgrediamur, l. si cum dotem* 22. *D solut. matr.*

4 Animus enim ille latet, nec imputari potest ei qui cum muliere contrahit, cur nescierit quo animo accederet illa ad contrahendum, *d. l si mulier* 11. *& d. l bona fide* 27. *D. hoc tit.* Imo vt sit locus SC. necesse est quod creditor sciat eam intercedere, *l. imo* 12. *& l.* 4. *eod tit.*

5 *L.* 2. §. *sed ita demum l. si mulier* 23. *l. si decipiendi* 30. *in prin. D. hoc tit l. fœminis* 18. *C. eod l. in re* 110. §. *vlt. de reg. iur.* vbi procul dubio legendum est, *defraudantur*, non vt vulgo *defendantur*, quod monuimus alio loco.

6 *d. l. imo*, 12. *D. hoc tit.* cum aliis supra citat. iunct. *l. vir vxori* 17. *in princ eod.*

7 *Vt in l quamuis* 8. § *si cum essem penult. l. Seia* 28. §. 1. *D. hoc tit. l. cum ad eas* 19. *C. eod.*

8 Quæ enim facilitate mulier intercedit, eadem & iurat, nihilque esset facilius, quam huiusmodi commento interponendi iurisiurandi fraudem facere. Senatusconsulto, quæ tamen ne vlla fieri possit, summopere cauendum est, *l quidam*, 29. §. *vltim. D. hoc tit.* Solet etiam iusiurandum sequi naturam & regulas contractus in quo interponitur, *l. vlt. Cod. de non num. per.*

9 Qui enim dolum allegat eum probare semper debet, *l. quoties* 18. §. *qui dolo ff. de probat. l. dolum* 6 *C de dolo.*

10 Quoties enim quis mulierem corream debendi cum marito accipit, suspectam habere debet intercessionem & ideo diligens & curiosus esse debet in faciendo, vt probare quandoque pos-

que possit in quam rem versa sit pecunia, *dict.l vir vxori 17. in princ. & §.vlt. D.hoc tit.* quamuis alioqui creditor contrahens cum persona non suspecta non debeat esse curiosus, *l.doli 19.in fin.D.de nouat*

11 Vt faciendum semper est cum facti quæstio est obscura. Ex facto enim ius oritur, *vulg. l.si ex plagis 52. §. in clino.D.ad leg Aquil l.vt responsum 11. C.de transact.*

12 Exceptio enim periurij semper obstat iure pontificio ei, qui agit contra proprium iusiurandum quod seruari possit sine dispendio salutis æternæ. *cap debitores & pass. Extr. de iureiur.* Vide Tessaur. *Decis.Pedem.222. & seq.*

DEFINITIO VIII.

Mulier, quæ se pro marito egeno obligauit de pecunia in causam alimentorum familiæ conuersa, non tuatur Velleiano.

NOn eo minus pro marito interuenisse mulier videtur, quod mutuam pecuniam acceperit ad seipsam communesque liberos exhibendos: [1] Cum ea res ad onus mariti pertineat[2], nisi probetur non habuisse maritum vnde se suosque aleret. Eo namque casu inhumanum certe sit fame perire mulierem,[3] nemine haud dubie cum ea contracturo,[4] si ius ita constituatur vt ei non liceat se suaque obligare in causam adeo non solum vtilem, sed etiam necessariam. [5] *Ita Senatus*, in eadem causa. Et rursus in alia ex tempore tractata Cal. Iuniis 1591.

1 Fit enim hoc casu mulier pauperior pro marito, quod sufficit ad inducendum Velleianum, *l.3.l.si pro aliquo*, 21.*D. hoc tit.*

2 Ad quem certum est pertinere omnia onera matrimonij, *l.si filia* 20. §.*hoc amplius l.Pomponius* 35. *D. famil. ercisc.* iunct. *l si maritus* 46 *eod l actione* 65.§.*vltim. D.pro socio* 66. ob eamque causam solet marito dos dari à muliere, *l dotis* 1.*ff de iur.dot.l.pro oneribus* 20. *C eod.* Iunge *l si quis pro vxore* 21. *ff.de donat.int. vir.& vxor.*

3 Quis enim iudex propitiis auribus mulierem audiat volentem alij imputare, cur eam cum liberis suis maritoque fame perire passus non sit, *argum. l.si extraneus* 33. *D. de iur. dot.* Nemo siquidem culpam alij obiicere potest in eo facto, ex quo ipse lucrum senserit, *l.cum in fundo* 78. §.*quod mulier*, 2. *eod.* Nec videtur mulier hoc casu facta pauperior, *l.13. l.15. D.hoc tit.*

4 Atqui ne id eueniat vel mulierum ipsarum interest maxime, *l.ait prætor 7.alias l.etsi sine 6.quæsitum, ff.de minor.* alioqui quod in earum fauorem constitutum est in earundem odium retorqueretur, contra *l nulla 25 ff de legib. l.sancimus 7. C.ad SC.Trebel.l.5 §.1 in fin.C.de secund nupt.*

5 Siquidem ex huiusmodi causis placet dotem posse solui mulieri adeoque filiæfamilias, etiam constante matrimonio, *l.mutuis*, 73 §.1.*D.de iur dot. l.quamuis*, 20.D *solut. matrimon.*

DEFINITIO IX.

Mulieri ne se cum marito obliget quatenus sit interdictum: Et an absolutio heredi mulieris quæ contraxit & iurauit sit necessaria?

QVanquam non semper mulieri prohibitum est ne se cum marito obliget, sed ita si & pro marito & animo intercedendi obligari velit: [1] Præsumptio tamen est, si egenti marito & vxori simul credita sit pecunia, totam videri mulierem eam ad maritum perueniisse, [2] ideoque videri eam intercedere, siue in solidum se obliget,[3] siue in viriles,[4] & consequenter non valet obligatio, [5] nisi proponas iuratam, Interueniente namque iureiurando sequimur ius pontificium, [6] & propter iurisiurandi auctoritatem contractum valere admittimus, [7] non solum hactenus vt necessaria sit absolutio propter metum periurij,[8] sed etiam vt restitutionem in integrum ex scripto Principis ad rescindendum contractum impetrari sit necesse.[9] Proinde licet hæredi mulieris quæ contraxit & iurauit non sit absolutio necessaria, qua iurisiurandi vinculum, quod ad incurrendum periurij pœnam attinet, personale est: [10] eat tamen beneficium restitutionis omnino necessarium vt contractus rescindatur. [11] *Ita tractatum est* ex tempore Calend. Iun. 1591.

1 *L.1.& tot.tit.D.& C. Nouell.134. vt nulli iudic licent habet.loci seruat.cap 8 de intercess mulier* vnde sumpta est *Auth. si qua mulier, Cod.hoc tit.* Paul.Castr.*cons 41.lib.1.*

2 hoc.*quæst* 33. Vide *Def.8. ff de iur dot.*

3 Tanquam correa debendi, vt *in l.vir vxori* 17. §.*mulier & Titius D.hoc tit.*

4 Quod euenit cum vir & vxor simul obligati reperiuntur simpliciter non tanquam correi debendi, *l.reos* 11. §.*cum tabulis ff de duob.reis.* Iunge *l.Paulus respondit eos* 43 *de rei vindic.*

5 Ex Iustiniani constitutione, *in d. Auth. si qua mulier.* Hoc enim ille addidit ad Senatusconsultum Velleianum, quod mulieri dabat in exceptionem duntaxat, *l 2.3. & pass. C. eod.* Sic namque accepta sunt verba illa Senatusconsulti, *nèue in eas actio detur*, vt non detur efficax sed per exceptionem eludatur, *l.2.* §.1 *l.6.l si mulier 16. l si mulier*, 23 *ff.eod.* iunct. *tit ff. quar. rer. act.non det.* Ideo fortasse quod quæstio illa, an intercessio facta sit magis facti quam iuris, esse videatur posse quæ fieri vt malit mulier vti iure communi, *l.pen. & l vlt.§.pen eod.* Et sane fuit æquissimum melioris conditionis esse mulierem quæ pro marito se obligauit, quam quæ pro alio, vel hoc ipso quod facilius est vt eam decipiat maritus quam alius, vnde & iam olim ante Velleianum ita ius erat ne pro marito vxor posset intercedere, *l 2 in princip.ff.eod.* Iunge *l 4.in fin eod.*

6 Iure namque ciuili certum est contractum initum contra leges non confirmari iuramento, *l non dubium 5 in fin Cod de leg.*

7 *Cap cum contingat. Extr. de iureiur cap.4. de pact in 6. contra glos.in d.auth si qua mulier.*

8 Cum possit iusiurandum hoc seruari citra dispendium salutis æternæ, *cap.debitores & pass eod tit de iureiur.*

9 Vt euenit quoties iusiurandum valet non tantum ad inducendam exceptionem periurij, sed etiam ad confirmandum contractum, vt in *auth. sacramenta, C.si aduers.vendit.* iunct. *l 1. eod.*

10 *Notat in d. cap.cum contingat. & pass Extr.de iureiur.*

11 Quod secus esset iusiurandum non faceret, vt contractus ipso iure tenere, vt in casu de quo Decius *cons 512.num pen. & vlt* post Alex.*cons.59.viso instrumento, lib.1. & cons.151.viso themate vers.tertius casus, lib.7.*

DEFINITIO X.

Mulieri succurrendum est ne fiat indotata etiamsi iurauerit, sed ei absolutio & restitutio necessaria est.

QVid tamen si ex ea obligatione mulier ob inopiam mariti fiat indotata? [1] Dubitari non potest quin hoc casu enormissima læsio interuenire videatur, [2] ex qua inferri solet probatio doli re ipsa interuenientis, quem rursus nostri dolo, vt vocant, ex proposito æquiparare solent. [3] An igitur ea res faciet vt neque restitutio, neque absolutio à iureiurando necessaria sit? Et sunt qui ita putent, illa potissimum ratione moti, quod obligatorium non sit iusiurandum, quoties dolo, vel vi vel metu extortum est, [4] sicut nec quid contra bonos mores præstitum. [5] Verum longe alia ratio est doli ex proposito interuenientis, alia eius qui ex sola enormissimæ læsionis probatione inducitur, [6] vt ex eo appareat, quod post edictum Diui Emanuelis Philiberti [7] transactiones ex causa prioris doli rescinduntur, ex causa posterioris non item. Itaque tutius fuerit, & absolutionem à iudice ecclesiastico, & restitutionem ex rescripto Principis impetrare. [8] Eoque passim iure Senatus noster vtitur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nullam enim actionem habere videtur qui eam habet, quam debitoris eludit inopia, *l nam is,6.D de dolo.*

2 Nec tantum læsa videtur mulier sed etiam respub. cuius interest saluas esse dotes, *l.1.solut.matr.l.interest*, 18.*de rebus auctor.iudic.possid.*

3 Ita nostri *ad l.si quis cum aliter 36. de verb.oblig.* late Decius post alios *cons.180.num.6.& 7.*

4 *L. nap. cum contingat. & pass. de iureiur.* Alex. *cons.* 196. *nu.* 3 *lib.* 6. Dec. post alios *cons.* 592. *ad fin.*

5 *Cap. non est obligatorium de regul. iur.*

6 Dotis enim personalis longe odiosior est, vt scripsi in *Decadib. de error. pragmat.* plerisque locis.

7 De quo edicto scripsimus *Defin.* 10. *§. de transact.*

8 Vt & quoties dubitatur an contractus alioqui nullus iureiurando confirmatus sit, vt apud Alex. & Decium locis citatis *Defin. præced. num. vlt.*

DEFINITIO XI.

Si mulier indigeat restitutione contra intercessionem factam pro marito eneatur probatione, quod maritus non sit soluendo, secus si nulla egeat restitutione, puta quia non iurauerit.

IMplorata verò à muliere eiusve hærede aduersus intercessionem, aut pignorum dotalium remissionem iuratam in integrum restitutione, ad eius onus pertinebit, vt probet maritum illiusve hæredem, si quis est aut hæreditatem soluendo non esse:[1] non quasi possit ei obiici exceptio non factæ excussionis, quæ creditoribus pignora sequentibus obiici solet;[2] cum quandiu renunciatio rescissa non est negari non possit quin per eam extincta sit pignoris obligatio,[3] sed vt hoc ipsum sciatur an ex parte mulieris interuenerit læsio, quo causam dare debeat restitutioni, non enim læsa videretur si ei aliunde satis cautum esse posset.[4] Quod si iusiurandum nullum interuenerit, sicuti nulla opus est restitutione,[5] ita ex contrario probandi onus incumbet creditori qui pignoris remissione nitetur:[6] quandoquidem non aliter lex patitur eam remissionem à muliere fieri, quam si appareat ex aliis mariti bonis indemnem eam seruari posse.[7] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. infr. De remiss. pignor.

1 Qui enim restitutionem in integrum petit cum sit actor debet probare id, quod est fundamentum restitutionis, *l. nam postquam 9. §. si minor. De iureiur. notat. in l. 1. Cod. si aduers. credit.*

2 *Auth hoc si debitor, C. de pignor.*

3 Pignoris enim remissio fauorabilis est & extra causam SC. Velleiani, *l. quamuis 8. in prine. D. hoc tit. l. 1. §. 1. quibus mod. pign. vel hypoth. solvit. l. etsi pignus 16. D. qua in fraud. credit.*

4 Cum nihil eius interest à quo suum consequatur, dummodo nullam dotis iacturam sentiat, idemque in minorum etiam restitutionibus seruatur, *l. cum mandatu 23. D. de minor.*

5 Quia contractus ipso iure non tenet, *l. 2. C. de prad. minor. l. 3. Cod. si aduers. libert.* propter Iustiniani constitutionem *in d. auth. si qua mulier, C. hoc tit.*

6 Semper enim probatio incumbit ei qui dicit non qui negat *l. 2. D. de probat.*

7 Not. *communiter ad l. iubemus, 21. C. hoc tit.*

DEFINITIO XII.

Mulier non potest restitui aduersus creditorem, ex cuius pecunia dimisit priorem creditorem, apud quem etiam interuenerat, nisi prior etiam contractus rescindatur.

MVlier, quæ pro filio intercesserat apud creditore[1] bonaque sua omnia obligauerat,[1] cum in eo esset vt bonorum suorum & filij, quæ ipsa pro dote habebat obligata, distractionem pati cogeretur,[2] mutuam cum filio pecuniam acceperat ab alio, apud quem vt & apud priorem creditorem ex posterioris pecunia dimissum interceserat.[3] Cum aduersus posteriorem hunc creditorem postulasset restitutionem ex rescripto Principis, quasi Velleiano iuuari deberet, visum est non esse audiendam, quod quandiu de prioris creditoris iure non disputaretur, dubitari non posset quin ea pecunia in rem mulieris versa videretur:[4] Præsertim cum posterior hic creditor prioris iura & actiones ex cessione nactus esset, inque locum eius successisset.[5] Quod si inspecto negotij initio[6] iusta aliqua causa fuit, propter quam mulieri succurri oporteret, debuerat illa aduersus priorem creditorem restitutionem petere non contra posteriorem,[7] cui nihil imputari potest, & ex cuius pecunia prior dimissus fuit.[8] *Ita Senatus* pro Francisco Bernard mercatore Lugdunensi, contra Antoniam Rauot. 12. Cal. April. 1592.

1 In quo duplex erat intercessio, nam & pignoris datio facit intercessionem, *l. quamuis 8. D. hoc tit.*

2 Nec enim pignoris distractionem impedire debitor potest, siue proprio nomine sit debitor siue alieno, *l. 1. & 2. C. debit. vendit. pig. imped. non poss.*

3 Itaque certum erat vtroque contractu factam esse à muliere intercessionem pro filio, vt & *in d. l. quamuis 8. §. si mulier apud primum, D. hoc tit. & in l. doli 19. §. auersum est in muliere D. de nouat.*

4 Huius rationis pondus totum in eo consistit, quod intercessio à muliere facta etiam contra Velleianum nihilominus valet, si sit confirmata iuramento. Adeo vt sit mulieri necessaria eo casu non tantum absolutio sed etiam restitutio in integrum, vt scripsimus *Defin. 9. §. eod.* Ergo non impetrata restitutione verum est, pecuniam hanc posterioris creditoris in rem mulieris versam esse, ex qua causa cessat SC. etiamsi ab initio facta sit intercessio, *l. aliquando 13. l. si pro aliquo 21. D. hoc tit.* Iunge *l. si pupilli 66. de solut.*

7 Quomodo facile potest succedere quisquis ex pecunia sua priorem creditorem dimittit, si præsertim de eo expresse conuenerit, *l. 1. & tot. tit. C. de his qui in antiq. credit. loc. succed. l. mulier 19. D. qui potior. in pign. hab.*

6 Quod semper inspiciendum est in contractibus, *l. si tantum 12. D. de SC. Maced. l. si procuratorem 8. in princ. D. mandat.* maxime in restitutionibus *l. 3. §. scio, l. verum 11. §. item non restituetur D. de minor.*

7 Aut saltem contra vtrumque simul, quod tutius fuisset, *l. in causa 13. in fine principij D. eod. tit. de minor.* præsertim concurrente vtriusque iure in personam posterioris creditoris propter factam ei à priore cessionem.

8 Qui enim proprios creditores ex aliena pecunia dimisit, pecuniam ipsam adhuc penes se habere intelligitur, siquidem non absumitur quod in corpore patrimonij retinetur, *l. idem seruandum 72. de legat. 2.* Erit vero tanto æquius Senatusconsultum hoc, si ponas priorem creditorem fuisse soluendo. Habet enim mulier condictionem *l. 8. §. interdum, D. hoc tit.*

DEFINITIO XIII.

Cum queritur an valeat remissio pignorum dotalium, inspiciendum est tempus restituendæ dotis: Probandi tamen onus mulieri incumbit, præsertim si renunciauerit cum iureiurando.

MVlieri quidem constante matrimonio licet remittere ius pignoris sibi pro dote competentis in certis bonis mariti, dummodo supersint marito alia, vnde mulieris indemnitati possit esse consultum;[1] Sed si post eam pignoris remissionem maritus lapsus sit facultatibus, ita vt eo tempore quo de dotis restitutione agitur satisfieri mulieri non possit, humanius est vt pignorum remissio ab initio inutilis fuisse intelligatur,[2] vtpote per quam deterior facta sit dotis conditio aduersus iuris ciuilis regulas, quæ omnes huiusmodi improbant pactiones,[3] sed eas præcipue quæ fiunt constante matrimonio,[4] ne alioqui mulieris inconsulta facilitas iacturam ei dotis inferat.[5] Sed quid si contendatur an eo tempore mariti bona sint soluendo, vxore negante, creditore vero affirmante? Incumbet onus probandi mulieri; quia creditor, in cuius fauorem renunciatum est iuri hypothecæ, fundatam habet intentionem,[6] cum non teneatur nisi in subsidium, & ita demum si mulier ex renunciatione læsa sit,[7] præsertim vero si mulier cum iureiurando renunciauerit, vt necessaria sit in integrum restitutio, quemadmodum supra scripsimus.[8] Nam pendente iudicio restitutionis contractum

tractum tenere necesse est.' Quid si mulier, vt in promptu probet maritj bona soluendo non esse, paratam se dicat iis omnibus cedere recepta dote? Non erit sufficiens probatio, cum fieri possit, " vt longe preciosiora sint bona, nec tamen creditor in ius mulieris possit succedere, quod dotis debitæ numerationem non habeat in expedito." *Ita Senatus* in causa Dominæ de la Cuille, & Dominæ de Chartin, Prid. Non. Iulij 1593.

1 *L. iubemus* 21 *C. hoc tit. cap. peruenit, de empt & vend.* Boer. *quæst.* 23 *num.* 9., vbi addit duplicem exceptionem, nisi mulier iurauerit, & nisi in renunciatione dixerit se certam esse, quod alia maritj bona sufficiant, sed neutram exceptionem Senatus noster probat, præsertim petita per mulierem in integrum restitutione.

2 *A. Bl. C. decis. Neapol* 313. vbi vide.

3 Per quas scilicet fit deterior conditio dotis. Melior enim fieri potest, deterior non potest *l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dot.* nisi in eum casum quo interuenerint liberi & morte mulieris solutum sit matrimonium *l.* 2. *eod. tit.* vel diuortio culpa mulieris facto *l.* 1. §. 1. *D. de dot. præleg.* iunct. *l.* 3 *C. de pact. conu.*

4 Quo tempore interdicti sunt omnes contractus inter coniuges, per quos contractus fiat, vnius ex iis pauperior, & alius locupletior *l.* 5. §. *concessa. l. si id quod* 28. § *si quas, de donat. inter vir. & vxor.* iunct. *l. vxor* 55. *vers. non enim. cod.*

5 Quam mulieri saluam & integram conseruari non tantum mulieris interest, sed etiam reipublicæ *l.* 1. *D. solut. matrim. l. interest* 18, *de rebus auct. iudic. possid.*

6 Et quidem ex iure communi, cum huiusmodi renunciatio expressim permissa sit *d. l. iubemus.*

7 Hæc enim exceptio & interpretatio adhibetur vulgo à nostris *ad d. l. iubemus.*

8 *Defin.* 9 *huius tit.*

9 *Cap. suscitata, Extr. de in integr. restit. notat. ad l. vnic. C. de rescind. in integr. restit.*

10 Probatio enim quoties necessaria est, debet fieri ex mediis necessariis & concludentibus, *l. non hoc* 4. *C. vnd. legit. l. neque natales* 15. *l. ad probationem seruitutis* 22. *C. de probat.*

11 Non enim semper facilis est nominis emptio, cum numeratio totius debiti non sit in expedito, *l. si dubitet* 10. *in fin. D. de fideiuss.*

DEFINITIO XIV.

Cessat Velleianum in causa dotis per mulierem promissæ ei, qui alioquin vxorem ducturus non fuit.

INtercessionem mulieris pro dote factam non pertinere ad SC. Velleianum indubitati iuris est, nec solum si mulier sui iuris & arbitrij proponatur, [2] sed & si nupta, quæ reuerentia maritali adactam se dicat, vt de suo dotem promitteret ei, quam dotare maritus debuerat. [3] Neque enim prætextu maritalis reuerentiæ [4] decipi eum oportet, qui non aliter fortasse vxorem fuerat ducturus, [5] nisi minæ probentur aut verbera; [6] quo fere casu æquius esset succurri mulieri, quam marito etiam ignoranti. [7] Nunquam enim quod per vim metúmve gestum est ratum haberi debet. [8] Sed si contracto iam matrimonio pro dote, quam alius dare debuit, mulier se obligauerit; licet nihil vetet constante matrimonio dotem & augeri & constitui, [9] Velleiano tamen locum esse verius est, quia nec tantus esse debeat fauor dotis, quæ contrahendo matrimonio causam non dederit, [10] nec dicere possit maritus se deceptum, qui antequam mulier quicquam promitteret iam duxerat vxorem." *Ita Senatus* in causa Dominæ de Chartin, & Dominæ de la Cuille, Prid. Non. Iul. 1593.

1 *L. si dotare* 12, *l. vlt. C. hoc tit.* vbi & alios casus notat Gothofr. in quibus cessat Velleianum, nempe fauore libertatis, *l. penult. eod.* si mulier renunciauerit Velleiano *ex l. iubemus* 20. *eod.* iunct. *l. vlt.* & *pen. D. eod. l.* si precium intercessionis accepit *l. antiqua* 23 *Cod. eod.* si secundo cauerit post elapsum iam biennium *l. si mulier* 22. *eod.* si denique alium receperit, *l. si sine* 5 *in fin. l. fœminæ* 8. *eod.* Quibus adde si in rem suam intercesserit, *l.* 3. *D. eod.* aut si cum pro alio intercessisset postea pecuniam in rem suam verterit, *l. aliquando* 13. *eod.*

2 Id est, quæ nec filiafamilias nec nupta sit.

3 Puta filiæ etiam communi *l. vlt. vers. vtramque igitur, C. de dot. promiss. l. neque mater* 14. *C. de iur. d. t.*

4 Tametsi metus reuerentialis soleat interdum attendi ad excludendum consensum saltem voluntarium *l.* 1. § *qui onerand.* vbi Bart. & cæteri. *D. quar. rer. act. non dat. l. pen. D. de furt. l.* 7. §. 1. vbi Bald. *quod fals. tut.*

5 *L. si donaturus* 9. § 1. *de condict. caus. dat. l. Titia* 62. *in fin. D. de iur. dot. l.* 5. §. *penult. D. de dol. except.*

6 *L. ad inuitum* 6. vbi Bart. *C. de his quæ vi metusve caus. gest. sunt* Obserua tamen ex probatione minarum ita demum probari metum, si factæ sint & probentur in specie. Dec. *cons.* 189 *num.* 17. Metum vero, qui semel illatus probetur, non purgari ex actu vllo sequenti, quamuis ex intercallo tamdiu durat eadem causa metus; puta inter coniuges, quamdiu durat idem matrimonium. Dec. *cons.* 468. *num.* 23. & *seq.* & *cons.* 609. *num.* 11. & 12. post Bart. *ad l. si ob turpem, D. de condict. ob turp. caus.*

7 Ignorantia enim vnius quantumuis iusta, non debet alteri esse captiosa *l. quod autem* 6. §. *si quid cum pupillo qua in fraud. credit. l. cum heres* 11. *de diuers. temp. præscr.*

8 *L. si mulier* 21. §. 1. *D. quod met. caus.*

9 *L. vlt. C. de donat. ante nupt. & l. penult. eod.* §. *aliud quoque.* Nouell. 97. *de æqual. dot.*

10 Fauor enim dotium æstimatur ex fauore matrimoniorum contrahendorum, *l. cap.* 19. *de ritu nupt. dicta l.* 1. *D. solut. matrim.*

11 Dum ne dolus aliunde vllus probetur, vt *in l.* 4. *in princ. de dol. except.*

DEFINITIO XV.

De priuilegio mulieris pignus remittentis.

IN muliere consentiente, vt res sibi vel pro dote vel alio nomine obligata alteri obligetur, aut vendatur, aut donetur, singulari iure receptum est, vt non nisi quod ad eum pertinet, cuius fauore facta renunciatio est, sibi præiudicet, adeo vt aduersus alium quemlibet possessorem perinde hypothecariam exercere possit, ac si ius hypothecæ numquam remisisset. Sic enim placuit Iustiniano, [1] vt nec ad alias personas nec ad alias res, [2] quam de quibus nominatim actum est, renunciatio extendatur, quod in cæteris creditoribus hypothecaria iura remittentibus diuersum est. [3] Sed illud multo singularius & mirabilius est, si verum esset, quod nostris placet, hoc etiam speciali iure [4] vti mulierem, vt si non expresse remiserit ius hypothecæ, non videatur ex eo solo tacitè remisisse, quod pignus alteri obligari aut in alium transferri consenserit, sed potius intercessisse, vt proinde iuuanda sit Velleiano. Sic enim illi ex eo moti quod Africanus quodam loco [5] scripsit, si mulier dixisset sibi rem dotis nomine obligaram, & creditor curasset ei pecuniam dotis solui, quo idem pignus acciperet, & cum mulieri etiam pecunia credita deberetur, si possessor creditor aduersus eam Seruiana agentem excepisset, si non voluntate eius pignus datum esset, replicationem Senatusconsulti mulieri profuturam ita demum, si sciisset etiam aliam pecuniam ei deberi. Sed ego didici longe aliam illius loci rationem esse. Illam videlicet, quod cum mulieri vt pignus remitteret dos tantum soluta esset, non etiam pecunia quam illa crediderat, & cuius quoque nomine eadem res pignoris iure tenebatur; id actum videretur inter contrahentes, vt solius dotis nomine pignoris remissio fieret, propter sublatam ex hac causa personalem obligationem: pro alia vero pecunia credita pignus quidem superesset, sed ita tamen in eo nouus creditor mulieri præferretur: quæ conuentionis species siue in mulieté siue inter alias quascunque personas, cum neque pignoris remissio sit, [6] neque reddition, [7] neque donatio, [8] mera sane intercessio est: quæ vtique esset remissio, si propter nullam specialem huius vel illius

4 *L. bap. cum contingat. & pass. de iureiur.* Alex. *cons.* 196. *nu.* 3 *lib.* 6. Dec. post alios *cons.* 532. *ad fin.*

5 *Cap. non est obligatorium de regul. iur.*

6 Dotis enim personalis longe odiosior est, vt scripsi in *Decad. ib. de error. pragmat.* plerisque locis.

7 De quo edicto scripsimus *Defin.* 10. *§. de transact.*

8 Vt & quoties dubitatur an contractus alioqui nullus iureiurando confirmatus sit, vt apud Alex. & Decium locis citatis *Defin. praced. num. vlt.*

DEFINITIO XI.

Si mulier indigeat restitutione contra intercessionem facti.am pro marito ontratur probatione, quod maritus non sit soluendo, secus si nulla egeat restitutione, puta quia non iurauerit.

IMplorata verò à muliere eiusve hærede aduersus intercessionem, aut pignorum dotalium remissionem iuratam in integrum restitutione, ad eius onus pertinebit, vt probet maritum illiusve hæredem, si quis est aut hæreditatem soluendo non esse:[1] non quasi possit ei obiici exceptio non factæ excussionis, quæ creditoribus pignora sequentibus obiici solet;[2] cum quandiu renunciatio rescissa non est negari non possit quin per eam extincta sit pignoris obligatio,[3] sed vt hoc ipsum sciatur an ex parte mulieris interuenerit læsio, quo causam dare debeat restitutioni, non enim læsa videretur si ei aliunde satis cautum esse posset.[4] Quod si iusiurandum nullum interuenerit, sicuti nulla opus est restitutione,[5] ita ex contrario probandi onus incumbet creditori qui pignoris remissione nitetur:[6] quandoquidem non aliter lex patitur eam remissionem à muliere fieri, quam si appareat ex aliis mariti bonis indemnem eam seruari posse.[7] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. infr. De remiss. pignor.

1 Qui enim restitutionem in integrum petit cum sit actor debet probare id, quod est fundamentum restitutionis, *l. nam posteaquam* 9. *§. si minor. De iureiur. notat. in l.* 1. *Cod. si aduers. credit.*

2 *Auth hoc si debitor, C. de pignor.*

3 Pignoris enim remissio fauorabilis est & extra causam SC. Velleiani, *l. quamuis* 8. *in prine. D. hoc tit. l.* 1. *§.* 1. *quibus mod. pign. vel hypoth. solui. l. etsi pignus* 18. *D. qui in fraud. credit.*

4 Cum nihil eius in eritt à quo suum consequatur, dummodo nullam dotis iacturam sentiat, idemque in minorum etiam restitutionibus seruatur, *l. cum mandatu* 21 *D. de minor.*

5 Quia contractus ipso iure non tenet, *l.* 2. *C. de pred. minor. l.* 3. *Cod. si aduers. libert.* propter Iustiniani constitutionem *in d. auth. si qua mulier, C. hoc tit.*

6 Semper enim probatio incumbit ei qui dicit non qui negat *l.* 2 *D. de probat.*

7 Not. *communiter ad l iubemus,* 21. *C. hoc tit.*

DEFINITIO XII.

Mulier non potest restitui aduersus creditorem, ex cuius pecunia dimisit priorem creditorem, apud quem etiam intercesserat, nisi prior etiam contractus rescindatur.

MVlier, quæ pro filio intercesserat apud creditore bonaque sua omnia obligauerat,[1] cum in eo esset vt bonorum suorum & filij, quæ ipsa pro dote habebat obligata, distractionem pati cogeretur,[2] mutuam cum filio pecuniam acceperat ab alio, apud quem vt & apud priorem creditorem ex posterioris pecunia dimissum intercesserat.[3] Cum aduersus posteriorem hunc creditorem postulasset restitutionem ex rescripto Principis, quasi Velleiano iuuari deberet, visum est non esse audiendam, quod quandiu de prioris creditoris iure non disputaretur, dubitari non posset quin ea pecunia in rem mulieris versa videretur:[4] Præsertim cum posterior hic creditor prioris iura & actiones ex cessione nactus esset, inque locum eius successisset.[5] Quod si inspecto negotij initio iusta aliqua causa fuit, propter quam mulieri succurri oporteret, debuerat illa aduersus priorem creditorem restitutionem petere non contra posteriorem,[7] cui nihil imputari potest; & ex cuius pecunia prior dimissus fuit.[8] *Ita Senatus* pro Francisco Bernard mercatore Lugdunensi, contra Antoniam Rauot. 12. Cal. April. 1592.

1 In quo duplex erat intercessio, nam & pignoris datio facit intercessionem, *l. quamuis* 8. *D. hoc tit.*

2 Nec enim pignoris distractionem impedire debitor potest, siue proprio nomine sit debitor siue alieno, *l.* 1. *&* 2. *C. debit. vendit pig imped. non poss.*

3 Itaque certum erat vtroque contractu factam esse à muliere intercessionem pro filio, vt *& in d. l. quamuis* 8. *§. si mulier apud primum, D. hoc tit. & in l. doli* 19. *§. diuersum est in muliere D. de nouat.*

4 Huius rationis pondus totum in eo consistit, quod intercessio à muliere facta etiam contra Vellelanum nihilominus valet, si fit confirmata iuramento. Adeo vt sit mulieri necessaria eo casu non tantum absolutio sed etiam restitutio in integrum, vt scripsimus *Defin.* 9. *§. eod.* Ergo non impetrata restitutione verum est, pecuniam hanc posterioris creditoris in rem mulieris versam esse, ex qua causa cessat SC. etiamsi ab initio facta sit intercessio, *l. aliquando* 13. *l. si pro aliquo* 21. *D. hoc tit.* Iunge *l. si pupilli* 66. *de solut.*

5 Quomodo facile potest succedere quisquis ex pecunia sua priorem creditorem dimittit, si præsertim de eo expresse conuenerit, *l.* 1. *& tot. tit. C. de his qui in antiq. credit. loc. succed. l. mulier* 19. *D. qui potior. in pign. hab.*

6 Quod semper inspiciendum est in contractibus, *l. si tantum* 12. *D. de SC. Maced. l. si procuratorem* 8. *in princ. D. mandat.* maxime in restitutionibus *l.* 3. *§. scio, l. verum* 11. *§. item non restituetur D. de minor.*

7 Aut saltem contra vtrumque simul, quod tutius fuisset, *l. in causa* 13. *in fine principij D. eod. tit. de minor.* præsertim concurrente vtriusq; iure in personam posterioris creditoris propter factam ei à priore cessionem.

8 Qui enim proprios creditores ex aliena pecunia dimisit, pecuniam ipsam adhuc penes se habere intelligitur, siquidem non absumitur quod in corpore patrimonij retinetur; *l. idem ferundum* 72. *de legat.* 2. Erit vero tanto æquius Senatusconsultum hoc, si ponas priorem creditorem fuisse soluendo. Habet enim mulier condictionem *l.* 8. *§. interdum, D. hoc tit.*

DEFINITIO XIII.

Cum queritur an valeat remissio pignorum dotalium, inspiciendum est tempus restituenda dotis: Probandi tamen onus mulieri incumbit, præsertim si renunciauerit cum iureiurando.

MVlieri quidem constante matrimonio licet remittere ius pignoris sibi pro dote competentis in certis bonis mariti, dummodo supersint marito alia, vnde mulieris indemnitati possit esse consultum;[1] Sed si post eam pignoris remissionem maritus lapsus sit facultatibus, ita vt eo tempore quo de dotis restitutione agitur satisfieri mulieri non possit, humanius est vt pignorum remissio ab initio inutilis fuisse intelligatur,[2] vtpote per quam deterior facta sit dotis conditio aduersus iuris ciuilis regulas, quæ omnes huiusmodi improbant pactiones,[3] sed eas præcipue quæ fiunt constante matrimonio,[4] ne alioqui mulieris inconsulta facilitas iacturam ei dotis inferat.[5] Sed quid si contendatur an eo tempore mariti bona sint soluendo, vxore negante, creditore vero affirmante? Incumbet onus probandi mulieri; quia creditor, in cuius fauorem renunciatum est iuri hypothecæ, fundatam habet intentionem,[6] cum non teneatur nisi in subsidium, & ita demum si mulier ex renunciatione læsa sit,[7] præsertim vero si mulier cum iureiurando renunciauerit, vt necessaria sit in integrum restitutio, quemadmodum supra scripsimus.[8] Nam pendente iudicio restitutionis contractum

tractum tenere necesse est.' Quid si mulier, vt in promptu probet mariti bona soluendo non esse, paratam se dicat iis omnibus cedere recepta dote? Non erit sufficiens probatio, cum fieri possit,[10] vt longe precioliora sint bona, nec tamen creditor in ius mulieris possit succedere, quod dotis debitæ numerationem non habeat in expedito.[11] *Ita Senatus* in causa Dominæ de la Cuille, & Dominæ de Chartin, Prid. Non. Iulij 1593.

1 *L. iubemus* 21 C *hoc tit. cap. peruenit, de empt & vend.* Boer. *quæst.* 23 *num* 9. vbi addit duplicem exceptionem, nisi mulier iurauerit, & nisi in renunciatione dixerit se certam esse, quod alia mariti bona sufficiant, sed neutram exceptionem Senatus noster probat, præsertim petita per mulierem in integrum restitutione.

2 Affl. *decis. Neapol* 313. vbi vide.

3 Per quas scilicet fit deterior conditio dotis. Melior enim fieri potest, deterior non potest *l. Attilicinus* 17. *D de pact. dot.* nisi in eum casum quo interuenerint liberi & morte mulieris solutum fit matrimonium *l* 2. *eod tit.* vel diuortio culpa mulieris facto *l* 1. §. 1. *D. de dot præleg.* iunct. *l* 3 *C. de pact. conu.*

4 Quo tempore interdicti sunt omnes contractus inter coniuges, per quos contractus fiat, vnus ex iis pauperior, & alius locupletior *l.* 5. §. *concessa, l si id quod* 28. § *si quas, de donat. inter vir & vxor.* iunct. *l. vxor* 55 *vers. non enim. eod.*

5 Quam mulieri saluam & integram conseruari non tantum mulieris interest, sed etiam reipublicæ *l.* 1. *D. solut. matrim. l interest* 18. *de rebus auct. iudic possid.*

6 Et quidem ex iure communi, cum huiusmodi renunciatio expressim permissa sit *d. l iubemus.*

7 Hæc enim exceptio & interpretatio adhibetur vulgo à nostris *ad d. l. iubemus.*

8 *Defin.* 9 *hoc tit.*

9 *Cap. in, citata, Extr. de in integr. restit. notat. ad l. vnic. C. de rescind. vend. & ad l. vnic. C. de rescind. vend. in integr restitut.*

10 Probatio enim quoties necessaria est, debet fieri ex mediis necessariis & concludentibus, *l. non hoc* 4. *C vnd. legit. l. neque natales* 10. *l. ad probationem seruitutis* 22. *C. de probat.*

11 Non enim semper facilis est nominis emptio, cum numeratio totius debiti non sit in expedito, *l. si dubitet* 10. *in prin. D. de fideiuss.*

DEFINITIO XIV.

Cessat Velleianum in causa dotis per mulierem promisse ei, qui alioquin vxorem ducturus non fuit.

INtercessionem mulieris pro dote factam non pertinere ad SC. Velleianum indubitati iuris est, nec solum si mulier sui iuris & arbitrij proponatur,[1] sed & si nupta, quæ reuerentia maritali adactam se dicat, vt de suo dotem promitteret ei, quam dotare maritus debuerat.[2] Neque enim prætextu maritalis reuerentiæ[4] decipi eum oportet, qui non aliter fortasse vxorem fuerat ducturus,[5] nisi minæ probentur aut verbera;[6] quo casu æquius esset succurri mulieri, quam marito etiam ignoranti.[7] Nunquam enim quod per vim metúmve gestum est ratum haberi debet.[8] Sed si contracto iam matrimonio pro dote, quam alius dare debuit, mulier se obligauerit; licet nihil vetet constante matrimonio dotem & augeri & constitui,[9] Velleiano tamen locum esse verius est, quia nec tantus esse debeat fauor dotis, quæ contrahendo matrimonio causam non dederit,[10] nec dicere possit maritus se deceptum, qui antequam mulier quicquam promitteret iam duxerat vxorem.[11] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Chartin, & Dominæ de la Cuille, Prid. Non. Iul. 1593.

1 *L. si dotare* 12. *l. vlt. C. hoc tit.* vbi & alios casus notat Gothofr. in quibus cessat Velleianum, nempe fauore libertatis, *l. penult. eod.* si mulier renunciauerit Velleiano *ex l. iubemus* 20. *eod.* iunct. *l vlt* § *pen. D eod.* si precium intercessionis accepit *l. antiqua* 23 *Cod eod* si secundo cauerit post elapsum iam biennium *l si mulier* 22. *eod.* si denique alium receperit, *l. si sine* 5 *in fin. l femina* 8 *eod.* Quibus adde si in rem suam intercesserit, *l.* 3. *D eod.* aut si cum pro alio intercessisset postea pecuniam in rem suam verterit, *l aliquando* 13. *eod.*

2 Id est, quæ nec filiafamilias nec nupta sit.

3 Puta filiæ etiam communi *l. vlt. vers. vtramque igitur, C. de dot promiss. l neque mater* 14. *C. de iur d t.*

4 Tame. si metus reuerentialis soleat interdum attendi ad excludendum consensum saltem voluntarium *l* 1. § *qui one-rand.* vbi Bart. & cæteri. *D quar. rer. act. non det. l pen D. de furt. l.* 7. §. 1. vbi Bald. *quod fals tut.*

5 *L. si donaturus* 9. § 1. *de condict caus. dat. l. Titia* 61. *in fin. D. de iur d. t. l.* 5. §. *penult. D. de dolo except.*

6 *L. ad inuitam* 6. vbi Bart. *C. de his quæ vi metusve caus. gest sunt* Obserua tamen ex probatione minarum ita demum probari metum, si factæ sint & probentur in specie. Dec. *cons.* 189 *num.* 17. Metum vero, qui semel illatus probetur, non purgari ex actu vllo sequenti, quamuis ex interuallo tamdiu durat eadem causa metus, puta inter coniuges, quamdiu durat idem matrimonium. Dec. *cons.* 468. *num.* 23. & *seq* & *cons.* 609. *num.* 11. & 12. post Bart. *ad l si ob turpem. D. de condict. ob turp. caus.*

7 Ignorantia enim vnius quantumuis iusta, non debet alteri esse captiosa *l quod autem* 6. §. *si quid cum pupillo quæ in fraud. credit. l cum heres* 11. *de diuers. temp. præscr.*

8 *L. si mulier* 21, §. 1. *D. quod met. caus.*

9 *L. vlt. C. de donat. ante nupt. & l. penult. eod.* §. *aliud quoque.* Nouell. 97. *de æqual dot.*

10 Fauor enim dotium æstimatur ex fauore matrimoniorum contrahendorum, *l. cap.* 19. *de ritu nupt. dicta l.* 1. *D. solut. matrim.*

11 Dum ne dolus aliunde vllus probetur, vt *in l.* 4. *in princ. de dol except.*

DEFINITIO XV.

De priuilegio mulieris pignus remittentis.

IN muliere consentiente, vt res sibi vel pro dote vel alio nomine obligata alteri obligetur, aut vendatur, aut donetur, singulari iure receptum est, vt non nisi quod ad eum pertinet, cuius fauore facta renunciatio est, sibi præiudicet, adeo vt aduersus alium quemlibet possessorem perinde hypothecariam exercere possit, ac si ius hypothecæ numquam remisisset. Sic enim placuit Iustiniano,[1] vt nec ad alias personas nec ad alias res,[2] quam de quibus nominatim actum est, renunciatio extendatur, quod in cæteris creditoribus hypothecaria iura remittentibus diuersum est.[3] Sed illud multo singularius & mirabilius est, si verum esset, quod nostris placet, hoc etiam speciali iure[4] vti mulierem, vt si non expresse remiserit ius hypothecæ, non videatur ex eo solo tacitè remisisse, quod pignus alteri obligari aut in alium transferri consenserit, sed potius intercessisse, vt proinde iuuanda sit Velleiano. Sic enim illi ex eo moti quod Africanus quodam loco[5] scripsit, si mulier dixisset sibi rem dotis nomine obligatam, & creditor curasset ei pecuniam dotis solui, quo idem pignus acciperet, & cum mulieri etiam pecunia credita deberetur, si possessor creditor aduersus eam Seruiana agentem excideret, si non voluntate eius pignus datum esset, replicationem Senatusconsulti mulieri profuturam ita demum, si scisset etiam aliam pecuniam ei deberi. Sed ego didici longe aliam illius loci rationem esse. Illam videlicet, quod cum mulieri vt pignus remitteret dos tantum soluta esset, non etiam pecunia quam illa crediderat, & cuius quoque nomine eadem res pignoris iure tenebatur; id actum videretur inter contrahentes, vt solius dotis nomine pignoris remissio fieret, propter sublatam ex hac causa personalem obligationem: pro alia vero pecunia credita pignus quidem superesset, sed ita tamen in eo nouus creditor mulieri præferretur: quæ conuentionis species siue in mulieris siue inter alias quascunque personas, cum neque pignoris remissio sit,[6] neque redditio,[7] neque donatio,[8] mera sane intercessio est: quæ vtique esset remissio, si propter nullam specialem huius vel illius

debiti causam remissum pignus proponeretur. Itaque non est hac parte separanda mulier à cæteris personis, sed remissio pignoris, quæ sit generaliter ab ea quæ causam habeat limitatam, ne actus operetur vltra agentis intentionem,[2] vt est in vulgari nostrorum brocardico. *Ita tractatum est*, in eadem causa.

1 *In l. iubemus* 21. *Cod. hoc tit.*

2 Bocr *quæst* 23 *num.* 9. *ad fin.* post Guid. Pap. *cons.* 156. incip. *in quadam causa.*

3 Ius enim pignoris simpliciter remissum, quod ad omnes res & personas remissum esse intelligitur, *l. sicut* 8. §. 1. *l. Paulus respondit* 12. *in princ. quibus mod pign. vel hypoth. solvit.*

4 Ius enim commune in contrarium est vt pignoris vinculum solutum remissumque videatur ex eo solo, quod quis consenserit vt alij obligaretur. *l. si consenserit* 7. *l. sicut* 8. §. *non videtur, l. Titius* 9. *in fin. & pass. D quib. mod. pign. vel hypoth. solvit. d. l. Paulus* 12. *in princ. eod.*

5 Is locus est in *l. vir vxori* 17. § *si mulier. D. hoc tit.*

6 Non enim remissum videri potest pignus quod non simpliciter remissum est, sed ex causa limitata & in consequentiam remissæ aut potius extinctæ obligationis personalis, quæ vna tantum erat ex pluribus.

7 Non enim redditur pignus quod pro alio debito remanet obligatum, *l. vnic. Cod. etiam ob chirograph. pecun. pign. retin. poss.*

8 Nam neque plena pignoris redditio donatio est, *l.* 1. §. 1. *quib. mod pign vel hypoth solut. l. etsi pignus* 18. *quæ in fraud. credit.* at nec intercessio *l. quamuis* 8 *in princ. D. hoc tit.*

9 Ex *l. non omnis* 19. *D. de reb. credit. cum similibus.*

DEFINITIO XVI.

Mulier non iuuatur Velleiano si se obligauerit pro marito liberando, qui in carceres detrusus erat ex causa delicti, secus si ex causa æris alieni.

CVm maritus ex causa delicti carceribus mancipatus liberationem ex SC. obtinuisset, sub onere tamen præstandæ satisdationis, nec fideiussorem præ inopia inueniret ad præscriptam vsque pœnæ quantitatem,[1] excepta vxore quæ paratam se diceret fideiubere, quæsitum est, an admittenda esset ad fideiussionem, an vero repellenda tanquam minus idonea propter exceptionem Senatusconsulti Velleian.[2] placuit admittendam esse, cessareque hoc casu Senatusconsultum, propterea quod honestum sit desiderium mulieris virum non tam à carceribus, quam à pœnæ corporalis aut infamiæ periculo[3] eximere volentis.[4] Aliud tamen dicendum fore, si ex causa ciuili & pro debito maritus in carceres detrusus proponeretur.[5] Et diuersitatis ratio est, quia pro ciuili debito vir captiuus potest bonis cedere, atque ita consequi liberationem,[6] non item cum ex causa delicti:[7] Item quoniam aliter posito iure facile fraus fieret Senatusconsulto,[8] eo scilicet duntaxat acto per creditorem, vt in carceres maritus coniiceretur, statimq; mulier nimio mariti amore vita se spoliaret.[9] At non similiter verendum est ne maritus delictum patrare velit, & carceris incommoda subire, vt vxori fraudem faciat.[10] Qua ratione satisfieri potest iis qui obiiciunt, minus fauorabilem esse debere causam mariti, qui ex delicto quam qui ex ciuili debito in carceres detrusus est. Quod licet vere dicatur,[11] tamen ratione concedendæ vel denegandæ exceptionis, quæ ex Velleiano competit, prorsus alienum est. *Ita Senatus* pro Claudio Raboton in relationibus libellorum, 10. Cal. Mart. 1593. & tursus pro Petro Chappelle, 16. Calend. Sept. Item pro Bartholomæo Duport, Prid. Cal. eas. Sept. Denique pro Stephana de Plantens, contra Joannem Russin. 3. Cal. Maij 1594.

1 Nec enim semper facile est inuenire fideiussorem, *l. postquam* 5. 6, 1. *ff. vt legat seu fideic nom. caueat, l. omnes* 33 5. *præterea, C. de episc. & cleric Nouell.* 88. *de depositi. & denunciat. inquil. in* §. *vlt.* Iunge *l.* 3. *de cust. & exhib. reor.*

2 Generalia enim sunt verba Senatusconsulti Velleian. quæ prohibent ne possit mulier pro alio præsertim pro marito obligari, & ad omnem debiti causam omnemque obligationis speciem pertinentia, nec magis permittitur mulieri maritum suum quam alium defendere, *l.* 2. *in princ. & §. penult & vlt. D. hoc tit.* Sunt etiam generalia verba constitutionis Iustinianeæ *in Auth. si qua mulier, C. eod.* Itaque vbi lex non distinxit nec à nobis distinguendum videbatur, *vulg. l. de precio* 8. *D. de public. in rem act.*

3 Quoties enim quis non habet in re, luere debet in honore, aut si id non sufficiat vel fieri non possit, debet luere in corpore, *l. vlt. D. de in ius vocand. l.* 1. §. *solent. de offic. præf. vrb. l. si quis iniuriam* 3. *ff. de iniur. l.* 1. §. *vlt ff. de pœn.*

4 Nam ex hac causa etiam dos alienari potest, adeoq; constante matrimonio, *l. mutua* 73. §. 1. *D. de iur. dot. l. quamuis* 26. *cum seq ff. solut. matrim.*

5 Sicque intelligendum, quod in contrarium iudicatum in Gallia fuisse refert Papon. *lib.* 12. *Arest. tit.* 9. §. 8.

6 *L.* 1. *& tot. tit. C. qui bon. ced poss.*

7 Vt constat ex locis citatis, *nu.* 3.

8 Irrita vero esse debent omnia, quæ in fraudem Senatusconsulti excogitata videri possunt, *l. quidam* 29. §. *vlt. D. hoc tit.* cauendumque summopere est, ne his fraudibus via aperiatur, *vulg. l. non dubium* 5. *C. de leg. l.* 4. *C. de excus. tutor.*

9 Cuius etiam periculi metu dicimus, prohibitas esse inter virum & vxorem donationes, ne ob mutuum amorem se inuicem bonis suis spolient, *l.* 1 *ff de donat. int. vir & vxor*

10 Aliam enim pœnam timere deberet, quam carceris, qui nec ad pœnam dari solet, sed ad custodiam, *l. aut damnum* 8. §. *solent ff. de pœn.* nisi in casu *l.* 3. *ff. de custod & exhib reor.* adeo vt nec vnquam permittatur carceris perpetui pœna, *l.* 5. *C eod. l. ius incredibile* 6. *C. de pœn.*

11 Nemo enim debet melioris esse conditionis ob id, quod deliquerit, *l. Papinianus* 20. *l. auxilium* 37. *in fin ff. de minor. l. non fraudatur* 134. §. 1. *de reg. iur.*

12 Quomodo iam olim Vlpianus contra Papinianum hic disputauit, *in d. l. Papinianus* Non enim hic quæritur, quid mariti delicto, sed quid iusto vxoris dolori indulgendum sit.

DEFINITIO XVII.

Non iuuatur Velleiano mulier, quæ ad eludendam executionem, quæ fiebat contra maritum, & vt executori illuderet, obligauit se pro marito.

CAptis in executione iudicati aduersus maritum condemnatum pignoribus,[1] cum in eo esset creditor, vt pignora ex debitoris domo in forum deportari iuberet,[2] mulier depositariam se constituerat, & promiserat, se, quotiescunque petitum esset, aut pignora illa exhibituram, aut quanti creditoris interesset, soluturam.[3] Si postea ex huiusmodi promissione conueniatur,[4] non est iuuanda exceptione Velleiani Senatusconsulti, eo prætextu, quasi se pro marito obligauerit.[5] Fere enim est, vt in dolo sit, quæ obiata depositi restituendi fide[6] iudicati executionem impedierit, si postea susceptam obligationem in creditoris fraudem damnumque irritam facere velit.[7] Iam autem sæpius diximus, deceptis tantum, non etiam decipientibus mulierib. Senatusconsulto subueniri.[8] Nec aliud erit, si probet mulier, non rei traditione, sed sola confessione depositum contractum fuisse.[9] Nihil enim refert, quod ad contrahendam depositi obligationem attinet, cum non nisi per mulierem steterit, quo minus depositum re ipsa contraheretur.[10] Tantoque magis hoc ipso teneri debet, quod non acceperit, quanto sit ex eo euidentius, ius dicentis & iudicatum exequi mandantis auctoritati illudere eam voluisse.[11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, Prid. Id. Febr. 1594.

1 Vt fieri solet iure ordinario, *l. à Diuo Pio* 15. *ff. de re iud. & tot. tit. C. si in cans. iud pign. capt. sit.*

2 Pignorum enim captionem sequitur distractio supradictis legibus. Inutile namque esset pignus, quod vendi non posset, *l.* 4. *ff de pign. act. & tot. tit. de distract. pign. D. & C.*

3 Atque ita videbatur intercessisse pro marito, cum is non solum debitor esset, verum etiam condemnatus. Sed non est ista intercessio, vt sequitur *in Defin.*

4 Scili-

4 Scilicet alternatiue, vt vel pignora exhibeat, vt vendi possint, vel pecuniam, pro qua capta fuerint, soluat.

5 Non tam enim pro marito videtur se obligasse, quam pro seipsa, in eum scilicet casum, quo non exhiberet pignora, quæ penes se depositæ fuisse dixisset. Itaque sufficere ei debet, quod possit exhibendo pignora effugere condemnationem. Siquidem in alternatiuis electio eſt debitoris, *l. plerumque*, 10. §. *vlt. D. de iur. dot. cum similibus.*

6 *Argum. l. qui se obtulit 25 ff. de rei vind. l. 4. ff. de re iud. l. Plautius 61. ff. de procur.*

7 Licet enim ab initio nihil dolo malo fecerit, nunc tamen facit, cum neque depositum reddere vult, neque soluere, *arg. l. 2. §. circa, de dol. except.* Rebus scilicet amplius non integris, *arg. l. si quis 8 de iur. de ib. l. mancipiorum 6. in fin. ff. de opt. legat. l. vlt. C. de repud. hered.*

8 *L. 2 § sed ita demum, l. si decipiendi 30. D. tot. tit.*

9 Etsi enim depositum non nisi retinet contrahi, *lege 1. §. in quoque apud quem. de oblig. & action.* aliquando tamen contrahitur confessione rei acceptæ, quod vulgo interpretes vocant depositum irregulare & ciuile, sicut & mutuum ciuile, de quo DD. *in l. 3 ff. de rebus credit.* Fit enim plerumque, vt celeritate contingentium inter se actionum vna occulteur, *l. singularis 15. eod. tit. l. 3. §. pen. de don. int. vir. & vxor.* Nec dubitandum est, quin possit depositum probari ex confessione facta inter eosdem partes, licet non contrahi, *l. Publ 26. §. 1. ff. depos.*

10 Cum reuera contractum esset pignus iudiciale, quod vtique rursus capi & distrahi potest, etiamsi iam semel fuerit distractum, si pecunia non fuerit soluta. *d. l. à Diuo Pio 15. §. si post addictum, in fin. de re iud.*

11 Atque ita apparitorem & eum, cuius nomine fiebat executio, decepisse *l. si mulier, 23. D. hoc tit.* iunct. *d. l. Plautius 61. de procur.* Publice namque interest, non impediri executionem rerum iudicatarum, per quam scilicet rei iudicatæ vigor ad effectum adducitur, *l. pen. C. de exec. rei iud. l. seruo 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell.* iunge *l. si pro aliquo 21. in princ. & §. 1. ff. hoc tit. l. rem alienam 41. in fin. ff. de pign. act.*

DEFINITIO XVIII.

Mulier potest in integrum restitui aduersus remissionem pignorum dotalium, etiam constante matrimonio ex causa, quando & quomodo.

INterdum euenit, vt aduersus hypothecarum dotalium remissionem mulier restituenda sit in integrum, etiam constante matrimonio,[1] adeoque quod magis mirum est, licet ex cæteris mariti bonis indemnitatem dotis consequi possit.[2] Quid enim si minis & verberibus adacta sit ad renunciationem?[3] Constat numquam ratum haberi debere id, quod per vim metumve gestum est.[4] In eoque fauorabilior est restitutio, quæ ex hac causa conceditur, quàm quæ ex capite doli vel minoris ætatis. Nam neque dolus, neque minor ætas quicquam prodest ad restitutionem, nisi læsio interueniat.[5] Vis sola metusve sufficit ad inducendum auxilium Prætoris.[6] Sed & fieri aliquando potest, vt mulierem restitui æquum sit, tanquam læsam, licet maritus adhuc sit soluendo. Finge incipere illum vergere ad inopiam, vt locus sit tempusque cogitandi de dote in tuto collocanda,[7] bona autem, quæ marito supersunt, non nisi mobilia esse aut ædificia, quorum fructus citra venditionem constare nullus possit.[8] Cum ex contrario pignora, quibus renunciatum fuit, essent eiusmodi, quæ fructuum cõmodum allatura essent, si durarent,[9] an non mulieris interest, ea potius habere pignora, ex quorum fructibus se, maritum, communesque liberos alere queat,[10] quàm hæc, quæ nec dum possit vendere, nec fructum ex iis vllum consequi citra venditionem? Ita sane est.[11] Sed an expectabimus, vt de dote, quomodo loquuntur, assecuranda cognitum & pronunciatum sit? Minime. Etsi enim nihil eius interesse videtur, quamdiu nec restitutionem nec assecurationem dotis petit, hoc ipso tamen iam interest, quod in eo res est, vt assecurationem petere quandoque possit, eoque casu futurum sit, vt moretur in damno, si nõ in integrum restituatur.[12] Planeque iniquum fuerit, non prius posse illam de iure suo experiri ad pristinas hypothecas recuperandas, quàm assecurationem impetrauerit,[13] vt pendente iudicij tractu,[14] cogatur miserè famem perpeti, longaque egestate laborare.[15] Quamuis non idcirco, quod fuerit in integrum restituta, debeat statim mitti in possessionem pignorum,[16] multo minus in ea retineri, si vel maritus vel alius ex mariti creditoribus contradicat.[17] Assecurationem enim iudicis auctoritate impetratã esse necesse est, priusquam constãte matrimonio quicquam sibi iuris in mariti rebus vindicare vxor possit.[18] Nec aliud erit, tametsi in dotalibus tabulis proponas interuenisse clausulam constituti, cum pignus constitueretur.[19] Ea namque clausula sicuti accessoria est, ita principalis debiti, id est, dotis naturam sequitur,[20] vt non prius vires suas exerat ad possessionem mulieri parandam, quàm restitui aut in tuto collocari dotem oporteat, habétque clausula constituti in pignore tacitam illam conditionem,[21] quam & actio ipsa hypothecaria, *si debitum non soluatur.*[22] Proinde ante conditionis euentum nullius prorsus vtilitatis est.[23] Cui consequens fit, vt illo etiam casu, quo mulier constante matrimonio necdum petita assecuratione restituenda sit in integrum aduersus pignorum remissionem, nullos ei fructus restitui oporteat;[24] ne quidem eos, qui ab aduersario percepti sint post litem contestatam,[25] quia quamdiu nec restitutio nec assecuratio dotis petita est, nihil iuris habet mulier in bona mariti,[26] nisi vt ius pignoris per renunciationem amissum restituatur. Illud sane omnimodo probare mulier debet, maritum vergere ad inopiam, vt restitutionem mereri possit.[27] *Ita Senatus* in causa Stephanæ Plantens, contra Joannem Ruffin & Nicolaum Duc. 3. Cal. Maij 1594.

1 Mulieris namque interest etiam constante matrimonio, vt habeat dotem, *l. seruo legato 69. §. si testator, in fin. de leg. 1.*

2 Hoc enim aliquando solet impedire restitutionem in integrum, nempe si eius concedendæ ratio tota pendeat ex læsione, vt in specie, de qua diximus *Defin. 11. h. eod.*

3 Dixi *Defin. 14. nu. 6 h. eod.*

4 *L. si mulier 21. § 1 ff. quod met. caus. & tot. ill. tit. D & C.*

5 *L. 1. in prin & tot. tit. ff. de dolo, l. 1. l. verum 11. §. sciendum, & seq. l. quod si minor 24. §. 1. & pass. ff. de minor. l. nam posteaquam 9. § si minor, ff. de iureiur.*

6 *L. non interest 5. & l. vlt. C. de his, qua vi metusve caus.*

7 *Ex leg. si constante 24. ff. solut. matrim. l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*

8 Id enim aliquando euenire potest, tametsi vsusfructus constitui possit, & mobilium, & ædificiorum, vt aliorum bonorum immobilium, *l. vsufructu 7. in princ. & 5. 1. de vsufr.*

9 Sunt enim prædia quædam aliis non solum pretiosiora, sed etiam fructuosiora, id est, maioris reditus, *l. si fundus 13. in princ. de reb. eor. qui sub tutel. l. si fundum 92. de legat. 1.*

10 Hac enim lege permittitur vxori dotem repetere, constante matrimonio, vt ex fructib. maritum & liberos communes alat. *d. l. vbi adhuc.* Ob idque non euenit hoc casu, quod alias solet, vt pignoris fructus imputentur creditori in sortem, nisi contracta sit antichresis, *l. 1. 2. & pass. C. de pign. act.*

11 Nam nec facile semper reperitur emptor pignorum, *l. 2. & 3. C. si ob caus. iudic. pign. capt. sit.*

12 Nam ad inducendam restitutionem sufficit, quod possit quis damnum pati ex eo, quod fecit, licet nullum adhuc patius sit, *d. l. verum 11. § si locupletis in fin. l. minor annis 40. in princ. D. de minor.* Inspiciendumque est non tantum, quod iam euenit, sed etiam quod euenire potest, cum res ordinata est ad casum, vt loquitur Bart. *ad l. si quis domum 9. §. 1. ver. idem quærit, per illum text. D. locat. l. qui bona fide 13. §. cum inter, D. de damn. infect.*

13 *L. aliquando 13. §. vlt. l. debitrix 24. §. si Senatusconsulto, D. hoc tit.*

14 Iudicium enim omne habet tractum temporis & suas moras, *l. etiam 15. in princ. D. vt legat. nom. caueat, l. quod debetur 51. D. de pecul.*

15 Melius namque est ab initio prouidere, quàm post vulneratam causam remedium quærere, *l. 2. l. vlt. C. in quibus caus. non est necess. in integ. rest.* in iis, præsertim, quæ sunt irreparabilia, *l. 1. de venir. in poss. mitt. l. si neget 7. ff. de agnosc. libet.*

16 In integrum enim restitutio reponit omnia in pristinum statum, nec facit meliorem conditionem eius, qui restitutus est aduersus contractum, quàm fuisset antequàm contraxisset. Id enim duntaxat reddit, quod abstulerat læsio, *l sed etsi 26.§.quoties, D.ex quibus caus.maior.*

17 Semper enim audiendi sunt ij, quorum interest, si contradicere velint, *l nam ita 39.D.de adopt. l etiam 29.§.vlt.D.de minor. l.de vnoquoque 47.D.de re ind.*

18 Hoc enim est, quod dici solet, debere præcedere declaratoriam, quod maritus sit pauper, & quod locus sit assecurationi dotis. Quæ fuit Pauli Castrensis sententia communiter à nostris probata, *in d.l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.* de qua dicemus latius *ad tit.de iur.dot.* ĩ.

19 Quæ clausula non minùs potest, quàm realis traditio ad transferendam possessionem pignoris in creditorem; *vulg. l.quod meo 18.D.de acquir.possess.*

20 Clausulæ quidem accessoriæ non debent ampliare, aut alterare, aut mutare principalem dispositionem. Decios post alios *cons.305.num.7. & cons.373 num.14. ex clem.1, in fin. de prabend. l vlt.C.de non num.pecun.*

21 Nam & sub conditione possessio transferri potest, *l.qui absenti 38 §.1.D.de acquir possess.*

22 *L.si rem 9.§.omnem, D.de pign act. l.aliquando 13.§.1. D. hoc tit l grege 13.§ etiamsi, D.de pig l.debitor 59 D ad SC.Trebell. l.pen.§.1.de except rei ind.*

23 Ex natura omnium actuum conditionalium, qui nec vlli esse videntur, quandiu pendet conditio, *l.qui Romæ 122.§. Agerius, de verb.oblig. l cedere diem 213. de verb.signif.*

24 Quamuis enim fructus soleant venire in iudicium restitutionis in integrum, *l.sed & partus 12. D.quod met.caus. l. patri 27.§.1. l minor 40.§.1. D.de minor l.videamus generaliter 38.de vsur.* præsertim in *§.item Fauiana*, iunct. *l restituere 35.l. hac verba 73 & l 75.l.vlt.§.1.de verbor.signif.*

25 De quorum tamen restituendorum iure multo minus dubitari potest, cum post litem contestatam omnes possessores sint pares, id est, prædones, *l.sed etsi lege 25.§.si ante, D.de petit.hered.l.2.C.de fruct.& lit.expens.*

26 Cùm obsteret ratio iuris, quæ non patitur restitui dotem constante matrimonio, nec si maritus velit, quia id obtinet instar donationis, quæ prohibita est inter virum & vxorem, *l. vnica, C.si dos const matr.solut.fuer.*

27 Cum ût hoc fundamentum petendæ in integrum restitutionis, præsertim constante matrimonio, *d.l vbi adhuc.* Debet enim vnusquisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis, etiam cum est mera negatiua, Bart. *in l.hoc iure 10. vers.do regulam, de verb.oblig. & in l.5.§.docere, per ill.text D.ne quis eum qui in ius vocat est vi exim.* Canonist. post Dómin. de sancto Gemin. *in c.1.not.2.de confess.*

DEFINITIO XIX.

Multum interest, an mulier vendat sua bona creditori mariti, an alij, vt soluat pro marito.

NOn iuuatur equidem Velleiano mulier, quæ bona sua Titio vendidit, redactamque ex iis pecuniam Sempronio mariti creditori pro marito soluit.[1] Sed si Sempronio ipsi vendidisset, & tradidisset ea conditione,[2] vt emptor acceptam pecuniam viro referret, quamuis vindicanti ei possit obiici exceptio rei venditæ & traditæ, vtiliter tamen à muliere replicabitur, *si ea venditio contra Senatusconsultum facta non sit.*[3] Idémque est, si creditor ipse non per se emerit, sed alium interposuerit, quo mulier ea ratione careret re sua.[4] Nec eo minus iuuabitur mulier Velleiano, quod eius pecuniæ, quæ debebatur, nomine maritus in carceribus detineretur, dummodo ex contractu, non ex delicto pecunia deberetur.[5] Dixi *ex delicto*, non autem *ex criminali iudicio.* Fieri enim potest, vt contra innocentem actum sit criminaliter, isque postea absolutus sit, itrogata nihilominus, vt plerumque fit, cum priuatus accusator nullus est,[5] sumptuum non tam condemnatione, quàm iactura.[6] Quo casu placet, non magis pro liberando eo soluendisque eiusmodi sumptibus permitti mulieris intercessionem, quàm si pro ciuili debito esset vir in vinculis,[7] cum verum sit, neque delictum vllum esse,[8] neque prohiberi virum, quo minus eorum quoque sumptuum nomine bonis cedere possit, perinde ac si ex contractu deberentur.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Textus est *in l.4.vers.sed si prædia, C.hoc tit.* iunct. *l.4.in fin. l.si pro aliquo 21.§.1. D.eod.* [An tamen rescindi possit hoc casu venditio per in integrum restitutionem alia quæstio est, de qua vide quæ scripsi ad *Defin.22.num.vlt.* ĩ. *de probat. & Defin.27.* ĩ. *& Defin 2.num.5.* ĩ. *de fund dotal.*]

2 *L.vlt.§ item si mulier, D.eod.* Sic enim loci illi conciliandi sunt distinguendo casum illum, quo idem sit emptor & creditor ab eo, quo alius sit emptor, alius creditor.

3 Fere enim eadem ratio esse solet eius, qui aliquid facit per se, & eius, qui per interpositam personam, nisi quod personæ interpositio facit rem magis suspectam, *l.pupillus 5.§.sed si per interpositam, D.de auctor.tut. l & qui sub imagine 10.C.de distract pign.* Paul. *lib.2.sentent.tit.13.§.4.* iunct. *l vlt.D.de ritu nupt.l.5.C.si quis alter.l 2.C.de ver.hered.l.1.* vbi Bart. *C.de natur. liber.*

4 Secundum ea, quæ scripsimus supra *Defin.16.* vbi distinximus, an pro debito an pro delicto in carceribus esset maritus, cuius liberandi gratia vxor interuenisset.

5 Procurator enim Principis sumptus litis nec petit vnquam nec præstat.

6 Non enim sic concipitur sententia, vt, qui est innocens, condemnetur in sumptus liris, quod non solum esset iniquum, sed etiam ridiculum, sed ita vt ille absoluatur, soluendo tamen sumptus, quos fieri necesse fuit ob hoc ipsum, vt sciri posset, an esset absoluendus.

7 Quod enim placet pro liberando marito, qui in vinculis sit, etiam dotem impendi posse; *l mutuo 73.§.1.D.de iur.dot.l. quamuis 20. & seq. D.solut. matrim.* tunc obtinet, cum aliter maritus se ab iis vinculis liberare non potest, quod hic non contingit, vt sequitur in Defin.

8 Quoniam enim odio dignus est, qui reperitur innocens, quique expensarum litis adiudicationem cum victoria obtinuisset, si aduersarium habuisset, *l.eum, quem temere 79.de iud. l.qui solidum 78.§.etiam, de legat.2.*

DEFINITIO XX.

Mulier, quæ se constituit corream debendi pro marito, siue simpliciter, siue cum clausula, quilibet in solidum, *iuuatur Velleiano.*

VIr & vxor iisdem tabulis se obligauerant in certam pecuniæ quantitatem ex causa mutui,[1] postea defuncto viro vxor eademque communium liberorum tutrix tam proprio, quàm tutorio nomine[2] conueniebatur, vt solueret. Visum est, non posse illam nomine proprio conueniri ex intercessione, propter auctoritatem Senatusconsulti Velleiani[3] & Iustinianeæ constitutionis,[4] cum in rem eius nihil versum probaretur.[5] Nec mouebat, quod creditor diceret, non fuisse se cum viro contracturum, si mulier se non obligasset. Tanto enim magis ex eo apparebat, mulierem interceßisse.[6] Neque hic locum habere poterat, quod dici solet, creditorem, qui bona fide mulieris personam in contrahendo secutus est, ob ea, quæ inter virum & vxorem accepta pecunia gesta sunt, exceptione summoueri non debere.[7] Id enim ad eum pertinet, qui cum sola muliere contraxit, non ad eum, qui cum muliere aut viro simul, aut cum illa sola, sed viro præsente,[8] Scire namque debuit fore, vt ex iuris præsumptione pecunia tota ad maritum peruenisse crederetur,[9] & mulier Senatusconsulto iuuaretur. Multo minus audiendus sit creditor, si aduersus mulierem in solidum agere velit, quandoquidem etiam inter alias personas obligatio diuideretur, tametsi illa etiam vulgaris clausula adiecta esset, *Quilibet in solidum*, propter Iustiniani constitutionem de duobus reis,[10] si non beneficio diuisionis nominatim renunciatum proponeretur.[11] Ergo totius debiti onus ad mariti heredes deferetur. Proinde ita concipienda erit sententia, vt mulier, quatenus ex propria persona conuenitur, absoluatur, nulla tamen expensarum facta condemnatione,[12] tutorio autem nomine condemnetur cum expensis,[13] iis nimirum,

nimirum, quæ quod ad liberos, non quod ad matrem factæ fuerint. [11] *Ita Senatus* in causa illustris Dominæ Isabellæ de Rochandry viduæ D. Marchionis d'Aix, 9. Cal. Decemb. 1595.

1 Vt & *in l. vir vxori 17. §. mulier & Titius, D. hoc tit.*

2 Etsi enim dici solet, difficile esse, vt vnus homo duorum vicem sustineat *l. si plures 9 ff. de pact.* id tamen non est nouum, *l. debitor 59 §. vlt. ad Trebell. Laduersus 30. §. 1 ff. de inoff. testam. l. tutorem 22. D. de hu, qua vt indign.*

3 *d. l. vir vxori 17. §. vlt. hoc tit.*

4 De qua *in auth. si qua mulier, C. eod.*

5 Aliud enim nihil est, quod possit excludere Vellei anum, cum mulier pro alio intercessit, *l. aliquando 13. in princ. l. si pro aliquo 21. D eod.*

6 Quamuis non eo minus intercessio sit, si cum muliere contraxerit is, qui alioquin cum alio facturus erat contractum, *leg. quamuis 8 §. penult. eod.*

7 *L. bona fide 27. D. hoc tit* iunct. *l. si mulier 11 eod.*

8 Hic enim diligentior esse debuit, inquit Afric. *in d. l. vir vxori 17. in fin princ. eod.*

9 Ex doctrina Bart. & alior. ad *l. si cum dotem 22. §. transgrediamur, D. solut matr.* Dixi *Defin. 15.*

10 *Nouell. 99. de reis promitt.* Intellige tamen, si correus debendi in soluendo, alioqui non diuideretur obligatio, ne quidem inter consocios, *l. inter eos, 51 in princ. & 5. duo rei, & 5. penult. ff. de fideiuss.*

11 Placet enim, huic beneficio diuisionis renunciari posse, ex regula iuris, quæ vult, posse quemque renunciare iuri pro se introducto, *l. penult C. de pact.*

12 Quod pragmatici sic concipere solent, *sans despens.*

13 Ex regula, quæ vult, victum victori condemnandum esse in expensas, *l. eum quem temere 79 ff. de iudic. l. properandum 13. C. eod.*

14 Neque enim debet quis condemnari ad expensas litis communis, quatenus lis illa ad alium pertinuit, cum expensarum condemnatio sit semper personalis, vt dicemus ad *tit. de fructib. & lit. expens.*

DEFINITIO XXI.

Potest mulier se suaque bona etiam dotalia obligare & vendere ad soluendam mulctam, in quam ex causa delicti condemnatus fuit maritus in carcere ideo retentus.

CVm maritus ex causa delicti in carceres coniectus veniam à Principe impetrasset, eamque Senatus approbasset, sub eo tamen onere, vt mulctam aduersatio penderet, nec haberet ille de suo, vnde solueret; Placuit mulieri permittendum, vt ex ea causa dotalem fundum vendere, dotémque diminuere posset pro marito liberando. [1] *Ita Senatus*, 5. Calend. Februar. 1596.

1 Ex *l. quamuis 20. cum ibi not. ff. solut. matrim.* Dixi *Defin. 16. & hoc tit.* vbi vide. [Nam posset hoc etiam casu maritus non satisfaciens condemnari ad pœnam corporalem, perinde ac si criminis graciam non impetrasset. *Ita Senatus* in causa Claudij Bernard, 6. Iunij 1614.

DEFINITIO XXII.

Mater, quæ pecuniam mutuam accepit ad soluendum debitum filiorum, quorum tutrix erat, aut conuenienda est tanquam tutrix, aut iuuanda Velleiano.

MAter tutrix liberorum pecuniam mutuam acceperat, hac causa adiecta, vt filiorum debitum hæreditarium persolueret. Dicebam, conueniri eam debere quasi tutricem, [1] aut si proprio nomine conueniretur iuuandam Velleiano, quod pro filiis intercessisset. [2] Nihil enim refert, an mulier intercedat fideiubendo, an pecuniam mutuam accipiendo. [3] Nec me mouebat, quod quidam contra obiiciebant, fuisse in potestate mulieris, vt pecuniam sibi numeratam in alios & proprios vsus conuerteret. Ideoque posse ei imputari, cur id non fecerit, cúrque se proprio nomine obligauerit, id enim tunc obtineret, si nesciuisset creditor, in quos vsus pecunia mutua acciperetur. Nam imputari ei non posset, cur non fuisset curiosior & diligentior, sufficeretque ad excludendum Velleianum, quod mulieris nomen bona fide secutus esset. [4] At in proposito erat tane, quod imputaretur creditori pecuniam numeranti, quam sciebat à muliere mutuam accipi, vt in rem liberorum impenderetur. [5] Ita ex tempore tractatum publice in causa Dominæ de Leschaux, & Velat Camberiensis, 29. Nouemb. 1596.

1 Quod enim tutor quilibet facit pro negotio pertinente ad pupillum, præsumitur facere tanquam tutor, non proprio nomine, *l. vlt. vbi not. D. quand ex fact tutor. & in l. post mortem §. 1. eod.* Thom. Grammat. *decis.* 103 *nu.* 172.

2 *L. 3. l. si mater 6 vers. sin autem C. hoc tit.*

3 *L. 2 ver. quod ad fi. cessiones. & 5. vlt. D eod.*

4 *L. bona fide 27. in fin. & l. sed si ego 4 eod.*

5 *L. vir vxori 17. in fine princip. eod. tit.*

DEFINITIO XXIII.

Mulier, quæ verberibus & minis adacta sollicitauit emptorem etiam ignorantem, non eo minus iuuatur Velleiano.

MVlierem, quæ emptorem, vt secum contraheret, sollicitasse probatur, constat non esse iuuandam Velleiano, quia deceptis, non decipientibus subuenire Senatus voluit. [1] Sed tamen si probet mulier, mariti minas & verbera præcessisse, non ei nocebit, quod emptorem sollicitauerit, quia per vim & metum id fecisse credenda est potius, quàm animo alterius decipiendi. [2] Neque ad rem pertinebit, quod ille, cum quo postea contraxit, vim illam metúmque illatum ignorauerit. Nam & actio & exceptio quod metus causa in rem est, non in personam, nec aliud inspiciendum est, quàm vtrum vis facta sit, non etiam à quo. [3] Nunquam enim ratum habendum est, quod per vim metúmve gestum probatur. [4] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Coruat, & Henrici & Marini Pic fratrum. *Sine die.*

1 *L. 2. §. verba itaque, D. hoc tit. l. fœminis 18. C. eod.*

2 *Not. ad Lad. inuidiam 6. C. quod met. caus. l. qui in aliena 6. §. vlt. D. de acquir. hered.*

3 *L. item si cum exceptione 14. §. in hac, & §. aliquando, D. de eo quod met. caus. l. apud Celsum 4. §. penult. D. de dol. mal. except.*

4 *L. si mulier 21. §. 1. D. quod met. caus.*

DEFINITIO XXIV.

Res depositæ penes coniuges factos correos debendi ex causa depositi non præsumitur tota peruenisse ad maritum, ideoque potest conueniri mulier, siue sit ipsa heres mariti, siue alius.

MVlier correa debendi constituta ex causa depositi cum marito, [1] non potest iuuare se iuris præsumptione illa, quod tota res peruenerit ad maritum. [2] Ea namque præsumptio locum habet, cum agitur de pecunia aut alia re, de qua disponendi arbitrium translatum sit in vtrumque, quia tunc præsumitur res peruenisse ad potentiorem, quod hic non contingit, cum tam marito, quam vxori interdictum sit, ne re deposita vtatur. [3] Hoc vero tum maxime obtinet, cum etiam defuncto viro eæ ipsæ res penes mulierem, & in eius potestate, licet in mariti domo reperiantur. [4] Quare nec ad rem pertinebit, quod alius quàm vxor sit heres mariti. [5] *Ita Senatus.*

1 Possunt enim fieri correi debendi etiam ex causa depositi, vt ex alio quolibet contractu, *l. eandem 9. ff. de duob. reis.*

2 Ex *l. si cum dotem 22. §. transgrediamur. cum ibi not. ff. solut. matrimon.*

3 Cum non possit depositarius vti re deposita citra furtum

l. Lucius 24. D. *depos. l si pignore* 53. D. *de furt. § furtum autem Inst de oblig. quæ ex delict. na, c.*

4 Tunc enim non habet mulier, quod conqueratur, cum habeat restituendi facultatem, *arg l, officium* 9 *ff. de rei vind.*

5 Quamuis ille casus sit minus dubitabilis, si vxor sit heres mariti, cum eo casu teneatur duplici iure, & ex propria persona, & tanquam heres mariti.

DEFINITIO XXV.

Mulier maior non restituitur ad appellandum à sententia, cui consensit, si nihil ab ea factum sit contra Velleianum.

MVlier maior 25. annis, quæ per imperitiam sexusque imbecillitatem consensit executioni sententiæ, à quâ debuerat appellare, si postea beneficium Principis imploret ad hoc, vt in integrum restituatur, ad appellandum exemplo minoris [1] non est audienda. Neque enim loco minoris circumscripti per omnia habenda est mulier: [2] sed eo demum casu, quo contra Senatusconsulti Velleiani auctoritatem siue pro marito, siue pro alio intercessisse proponatur. [3] Si tamen ex eo facto mulier iactaram dotis aliquam passura videatur, succurrendum ei erit fauore non tam sexus quàm dotis, quam saluam esse interest, non mulieris tantum, sed etiam Reipublicæ. [4] Nam & mulieribus per meram iuris ignorantiam lapsis toties succurrendum est, quoties de damno vitando certant, saltem in quibusdam casibus propter sexus infirmitatem. [5] *Sine die.*

1 Minor enim haud dubie ex hac causa restitueretur, si modo probaret se læsum, vt dixi *Defin. supr.*

2 *L vlt. in princ. D. hoc tit.*

3 *Ex l* 1. *& pass. hoc tit. D & C.*

4 *L.* 1. *vbi notat. ff. solut. matr. l interest* 18 *ff. de reb. auctor. iudic possid.*

5 *L. error facti* 8 *& seq. ff. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XXVI.

Difficile est, vt non sit subueniendum mulieri, quæ remisit iura hypothecarum, si ex eo futura quandoque sit indotata.

NOn dubitamus, quin possit mulier remittere iura hypothecarum, etiam constante matrimonio, [1] sed ita tamen, si eo tempore, quo de dote restituenda agitur, ex alijs mariti bonis satisfieri possit mulieri. Nam si maritus factus sit non soluendo, licet sine culpa eius, qui pignora possidet, ius pignoris redintegratur, [2] quasi nec vnquam remissum aut extinctum, [3] nec aduersus posteriores bonorum mariti emptores agere mulier cogitur, si pristina hypothecarum iura repetere & persequi malit. [4] Quid ergo si emptor ille id egerat, cum ius pignoris remittebatur, vt dos in tuto collocaretur, & tamen pecunia dotalis postmodum perierit? siquidem ex causa, quam potuit ille & debet præuidere, est sane, quod ipsi potius quàm mulieri imputetur. [5] Finge collocatam precij pecuniam, quæ pignoris vice esset, apud locupletem hominem, qui se constituerit mulieris debitorem sub censu annuo, [6] vt dubitari non possit, quin eiusmodi contractu mulieris negotium fuerit initio inspecto vtiliter gestum: [7] sed ita tamen, vt fuerit in debitoris arbitrio à contractu resilire, restituta quandocunque pecunia siue ex conuentione illa, quæ in huiusmodi contractuum genere necessaria est, [8] siue iuris potestate, quod census fuerit immodicus, & ob id contractus ipse vsurarius. [9] Absurdum sane sit dicere, liberatam hypothecam, cum præuidere emptor potuerit & debuerit futurum, vt pecunia mulieri reddi quandocumque, tum perire posset. [10] Quid si cum debitor ille vellet pecuniam reddere, emptor interesserat, causatus sua interesse non reddi, ne ea fortasse amissa, rei quoque emptæ amittendæ periculum incurreret, Judex tamen nulla eiusmodi intercessionis habita ratione admiserit debitorem ad soluendum? An emptori aliquid imputabimus? Vtique si potuerit petere, nec petierit, vt pecunia in tuto collocaretur, [11] aut si hoc ipsum petiit, nec eum Iudex audiit, cur non ab iniqua iudicis sententia prouocauerit? [12] Nec aliud erit, tametsi mulier sententiæ acquieuerit, siue præsente, siue absente viro, quia nec ei permittendum est, vt constante matrimonio deteriorem faciat dotis suæ conditionem. [13] Quanquam multo facilius succurrendum est mulieri, si proponas minis & verberibus mariti adactam illam, vt ad iudicem iret, aut iniquo iudicato acquiesceret. [14] Quid vero si emptor pignorum id egerit, vt precij pecunia in emptionem fundi conuerteretur, fundus vero ille chasmate perierit? Difficilius est, vt hoc casu periclietur possessor, cui causam damni casu fortuito emergentis imputare nemo possit. [15] Sed tamen verius est adhuc succurrendum mulieri, si nulla ipsius culpa probetur. Emptori enim hoc saltem imputari potest, cur pignus dotale sciens emerit, aut si ignorauerit, cur non fuerit diligentior in inquirendo, an res illa pro dote obligata esset, nec ne. [16] *Ita tractatum est* in causa Ludouici Geneuois, & Antonij Pertet, 21. Mart. 1596.

1 *L. iubemus* 21. *C. hoc tit.*

2 Affict. *decis.* 113. *in fin* [Obstare tamen videtur *cap peruenit 4. ibi ac fuit venditionis tempore. Extr. de empt. & vend.*]

3 *Arg l penult. §.* 1. *in fin ff. de except. rei ind. l debitor* 59. *D. ad SC. Trebell. l. grege* 13. *§. etiam. ff. de pign.*

4 Nam si vel maritus vel maritæ hæres non sit soluendo, nec bona vlla possideat, potest mulier conuenire possessorem omnem, id est, quemlibet, *l. Moschis* 47. *D. de iur fisc.*

5 Semper enim imputatur ei, qui debuit prospicere, quod euenire potuit, *l. si quis domum* 9. *§.* 1. *D. locat.*

6 Iuxta formam *c. per vestras, extr. D de donat. int. vir. & vxor.*

7 Quod videtur sufficere, quamuis non sit secutus effectus, *l sed an vltro* 10. *§.* 1. *D. de neg gest. l. vlt. D. de exerc act.*

8 Alioqui enim censetur pactio vsuraria, si non fuerit liberum ius redimendi, vt constat ex Extrauag. Regimin. quæ hoc ius primum induxit.

9 Quia cum census est immodicus, præsumitur facta conuentio in fraudem vsurarum.

10 Est enim pecunia sine peculio fragilis, vt dicebant illi, quos refert IC. *in l si chorus* 79. *§.* 1. *de legat.* 3. & facile perit, *l lex quæ tutores* 22. *C. de admin. tut.*

11 Debuit enim esse curiosior & diligentior, vt sibi prospiceret aduersus futurum periculum, quod videbat imminere, *arg. l. vir vxori*, 17. *in fin. princ. D. hoc tit.*

12 Obstare tamen videtur, quod scriptum est *in l. ait prætor.* 7. *§.* 1. *vers permittitur. ff. de minor.* nisi dicas, fauorabiliorem esse causam dotis conseruandæ, quàm minoris petentis restitutionem, propter iunctam reipub. vtilitatem, *l.* 1. *ff solut. matr. l. interest*, 18. *ff. de rebus auctor. iud possid.*

13 *Vulg. l. Attilicinus*, 17 *ff. de pact. dotal.*

14 Quod enim per vim vel per metum gestum est, ratum haberi nunquam debet, *l si mulier*, 21. *§.* 1. *ff quod met caus.*

15 *L contractus*, 25. *in fin de reg iur.*

16 *d l. vir vxori, in fin. princip.* Emere enim non est necesse, *l. quod si minor* 24. *§. restitutio, ff. de minor.* Itaque cum hoc casu culpa præcedat casum; casus non potest liberare illum, qui prior fuit in culpa. Nam & moram præcessisse sufficeret, quæ potest esse sine culpa, *l item si verberatum*, 11. *in fin ff de rei vind l si ex legati*, 22. *de verb. oblig. l item Mela*, 11. *l. si putator*, 71. *& pass. ff ad leg Aquil.*

[DEFINITIO XXVII.

De auxilio Velleiani dando mulieri quæ rem suam siue dotalem siue paraphernalem iusto precio vendidit cum marito aut pro marito vel alio.

ETsi non solet Senatusconsulto Velleiano iuuari mulier quæ rem suam vendidit, ei ex redacto precio creditoribus mariti sui aut alterius cuiuslibet personæ

sonæ satisfecit,[1] quia obligatæ duntaxat mulieri Senatus subueniendum putauit, non etiam soluenti aut donanti,[2] si tamen probetur quæsitus color venditionis in fraudem Senatusconsulti, iuuanda erit mulier replicatione Velleiani,[3] si aduersus vindicãtem illam obiiciatur exceptio rei venditæ & traditæ.[4] Videtur autem captatum fraudis consilium si vxor cum marito vendiderit. Tunc enim præsumendus est maritus non mulier emptorem quæsiuisse & inuenisse.[5] Item si venditio facta sit ea lege: vt mariti creditoribus solueretur,[6] non solum si emptor sit creditor aut ab aliquo creditorũ interpositus:[7] sed & si alius quilibet,[8] cùm his casibus non possit emptor ignorare factam à muliere intercessionem,[9] siue pro marito facta sit, siue pro alio. Quælibet enim Senatusconsulto infirmatur.[10] Ea res facit, vt si hic emptor alij quamuis bona fide ementi & ignoranti vendiderit, perinde tamen danda sit mulieri vindicatio contra secundum emptorem, Ne alioqui melioris condicionis emptor sit quam fuerit venditor.[11] Nisi proponas triginta annorum præscriptione tutũ esse bonæ fidei emptorem:[12] quæ semper necessaria est, ei qui emit à malæ fidei possessore:[13] qualis vtique ille censendus est, qui contra leges mercatus est, licet emerit à domino.[14] *Ita Senatus* pro N. Petro Noe de Bellegarde Archidiacono Sanctæ Capellæ Camberiensis, contra hæredes Florentini d'Albert, 8. Jun. 1612.

1 *L. 4. versic. si prædia C. hoc tit.*

2 *L. 4. & 5. D. eod.*

3 Omnia enim quæ in fraudem SC. facta probantur, irrita haberi debent *l. Paulus 29. in fin. eod.*

4 *L. vlt. § item si mulier eod.*

5 Not. *in Auth. si qua mulier. D. hoc tit.* Glos. Bart. & alij ad *d. 5. item si mulier*, tenent cum vir & vxor pecuniam accipiunt præsumitur tota pecunia ad virum peruenisse, *l. si cùm dotem 22. §. transgrediamur D. sol. matr.* Boer. *qu. 23.*

6 Quo casu non potest emptor, ignorare geri negotium viri magis quam vxoris, *d. §. item si mulier* iunct. *5. seq quod secus est in l. bona fide 27. eod.*

7 *Vt in d. 5. item si mulier.*

8 Quia præsumitur ille quisquis sit interpositus à marito iuxta Catilianum illud, Cui bono?

9 Non quidem apertè: sed quod odiosius est subdole & in fraudem Senatusconsulti, *vt in dict. l. vltim. § si mulier ne ipsa, D. hoc tit.*

10 Quamuis semper odiosior sit intercessio quę sit pro marito, quia eam facilius facit mulier & plerumque *malè gratibus suis*, vt loquitur *Castr. ad d. Auth. si qua mulier.* vbi ait, intercessionem quæ sit pro marito esse ipso iure nullam. Quæ autem pro alio, non nisi ope exceptionis.

11 Verba sunt Pomponij *in d. l. vlt. §. 1.*

12 *Vt in cap. peruenit 4. Extr. de empt. & vend.* vbi tamen alia sunt requisita propter specialem casum illius *cap. vbi tractatur de re donata propter nuptias vendita per maritum consentiente vxore contra prohibitionem d. Auth. si qua mulier.* & ideò vt melior causa sit emptoris quam mulieris requiritur non solùm præscriptio 30. annor. sed etiam vt vir tempore venditionis habuerit alia bona vnde possit mulier sibi consulere, & vt precium fuerit conuersum in communem vtilitatem, vt ibi post Io. And. notant Canonistę. Sed aliud esset in dotali re aut paraphernali vendita siue per maritum solum, sed vxore consentiente, siue per vtrumque simul. Plus enim iuris habet vir in re donata vxori propter nuptias, quia speratur ad eum rediturа vel ad hæredes eius soluto matrimonio, sicut dos ad vxorem aut ad vxoris hęredes. Castr. *ad d. Auth. si qua mulier*, vbi tamen nihil de d. cap. *peruenit*, quod miror. Quid ergo si precium conuersum esset in rem viri pro maiore parte, in rem vero vxoris pro minore? Non esset locus Decretali exorbitanti à iure cõmuni quæ loquitur eo casu quo precium sit versum in communem vtilitatem. Quod intelligi debet ex æquis partibus. Alioqui nihil esset facilius quàm lædi mulierem, aut necesse esset contractum tenere pro parte tantùm quod fieri non potest *l. cùm ex causa 139. de verb oblig.*

13 *Auth mala fidei C. de præscr. 30. annor.*

14 *L. quemadmodum 7. C de agri. & censit.* Vide Franc. Marcum *qu. 527. part 1.* Cæterùm si mulier quæ cum marito fundos suos etiam dotales, quamuis inalienabiles vendidit, malit eorũ veram æstimationem ex bonis ipsius mariti consequi tanquam in eam causam vel expresse vel tacitè obligatis audienda est. Habet enim electionem an contra maritum velit regredi, an agere cõtra emptores. Nisi probetur emptionis precium in rem eius versum fuisse, & quatenus probabitur: Planè si elegerit & actionem instituerit contra emptores nõ est ei permittendum ante finitam litem inquietet terrios bonorũ mariti possessores. *Ita Senatus* in causa Philibertæ Gay & Guillielmi Gay, 19. Nouem. 1612. & iam antea inter eosdẽ partes. *Sine die*, anno 1608.]

*DEFINITIO XXVIII.

De muliere quæ alium rogauit vt fidiuberet.

MVlierem, quæ ne mariti indignationem ac verbera experiretur fratri siue inuito persuaserat, vt pro marito intercederet apud creditorem antetiorem qui dotalem hypothecam alioqui venditurus erat aut apud eum qui fundum emerat à marito sub pacto de retrouendendo intra certum tempus quod in eo erat, vt breui laberetur, Placebat posse quæ cõmuari Velleiano si à fratre postmodũ actione mandati conueniretur, quasi & ipsa pro marito suo intercessisse hoc casu videatur, *ex l. si vxor 15. C. hoc tit.* Eandemque exceptionem fideiussori ex persona mulieris accommodandam esse si principalis creditor fideiussorem rogante ac mandante muliere interuenisse cognouisset, *l. 7. §. 1. versic. intercessionis, D. de exception.* Sed si creditor, fideiussoris personam & fidem simpliciter secutus probaretur, nõ interueniente mulieris persona, sicuti æquum non esset succurri contra eum fideiussori, *arg. l. bona fide 27. D. hoc tit.* ita & misero fideiussori contra mulierem hactenus subueniendum esse visum est, vt si in mariti bona pro indemnitate ageret, non posset à sorore impediri prętextu pignorum dotalium ne fundum illum venderet aut eius distractionem more solito vrgeret etiam mortuo marito; & citra ius offerendi, quod alioquin posteriori creditori necessarium est, sed ita tamen vt ex precio distracti fundi satisfiat, primum mulieri, deinde fratri, vt in hoc saltem noceat mulieri, quòd fratrem impulit ad fideiubẽdum, vt non cogendus sit ille sibi prospicere per ius offerendi, cùm oblatio pecuniæ non semper sit in expedito. *l. si dubitet. 10. §. 1. de fideiussor.* Nec distinguendum esse visum est, an creditor qui fideiussorem acceperat, anterior esset muliere an posterior, Cùm fideiussionis tempore fundi possessionem haberet quam fuerat retenturus & contra mulierem agentem hypothecaria d scussionem obiecturus cæterorum bonorum si doti restituendæ sufficerent. Itaque placuit omnia mariti bona vendi debere, vt ex omnium precio creditoribus, omnibus ex ordine satisfieret. *Ita Senatus* pro spectabili Jacobo Andreæ contra sororem Andream mense Maio 1618.

TIT. XXII.

DE NON NVMER. PECVN.

DEFINITIO I.

Exceptio non numeratæ pecuniæ perpetua est, sicut & doli mali, si debitor velit probare, non fuisse numeratam.

VI spe futuræ numerationis circumuentus dolo malo debitoris apocham[1] conscripsit, sibique solutum esse debitum professus est, nihilominus debitum petere potest, & debitore solutionis exceptionem objiciente replicare de dolo, tametsi tempora præterierint, intra quæ exceptio non numeratæ pecuniæ locum habere potuit.[2] Doli enim replicatio perpetua est,[3] adeoque exceptio ipsa

non numeratæ pecunię quoties, qui eam obiicit onerat se [1] probatione, quod non fuerit numerata. [6] Dolum igitur probari oportebit, [7] adeoque in eam rem iusiurandi veniam impetrari, si apocha iureiurando confirmata proponatur. [8] An & necessaria erit restitutio in integrum ex rescripto Principis? vtique tutius id fuerit, & eo iure vtimur. [9] Sane si non ex sola creditoris confessione, sed ex ipsa notarij assertione probetur, solutam fuisse pecuniam, neque de dolo quærendum erit, neque de exceptione non numeratæ pecuniæ, sed de falso agi, & in crimen solemniter, vt mores nostri ferunt, incumbi oportebit. [10] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 3. Id. Maij 1591.

1 Sic enim plerumque euenit, vt quis se obliget ex stipulatione, adeoque pignus det spe futuræ numerationis, nec sequatur numeratio, quo casu prædita est exceptio non numeratæ pecuniæ, *l.1. & l. si quasi 7. & pass. C. hoc tit. l.1. C. si conuent. pign. numer. secut. non fuer.* Et è contrario, vt creditor quasi solutionem acceperit conscribat apocham, & profiteatur, se accepisse solutionem, quam non acceperit. Quo casu potest etiam creditor obiicere, non fuisse sibi numeratam pecuniam, sed intra triginta tantum dies, *l in contractibus, 14. §. super cæteris, eod. add. l. 2. §. circa, D. de doli except.*

2 Id est pecuniæ solutæ professionem, sic enim vocatur *in l. pecunia, 14. C. de solut.* iunct. *l si accepto, 19. §. 1. D. de accept.* vbi Vlpian. notat, inter acceptilationem & apocham hoc interesse, quod in acceptilatione omnimodo liberatio contingit, licet pecunia numerata non sit, apocha vero non alias, quàm si pecunia soluta sit. In quo errant vulgo interpretes existimantes, ne quidem acceptilationem valere, quam creditor prober, à se factam spe futuræ numerationis. Quasi vero acceptilatio sumat vires ex solutione vera, cum sit ipsa nihil aliud, quam imaginaria solutio, & ciuilis, *l pen D. de solut. §. 1. Inst. quib. mod. tollit. oblig.* Cum enim non possit acceptum ferri, nisi quod verbis contractum est, vnde introductus fuit vsus stipulationis Aquilianæ, de qua *in d §. 1.* iunct. *l. an inutilis, 8. §. acceptum, de acceptil.* quia scilicet non nisi verbis contrahitur acceptilatio, vt ea lex ait, apparet ad roborandam acceptilationem non esse necessariam numerationem.

3 Id est triginta dies in eam rem præscripti à Iustiniano, *in d. l in contractibus, 14. §. super cæteris, C. hoc tit.*

4 Cum sit species exceptionis, *l 2. D. de except.* omnes autem exceptiones sint perpetuæ. Quæ enim temporalia sunt ad agendum, ea perpetua sunt ad excipiendum, ex ratione posita *in l. 5. §. vlt. de dol except.*

5 Alioqui proprium est huius exceptionis, vt probatione oneret reum eundemque creditorem, *dict. l. 3. l. adseueratio, 10. C. hoc tit.*

6 Quo iure vti etiam Gallos testatur Rebuff. *in prooem. Constit. reg. nu. 59.* Quamquam difficile est dicere, quomodo possit probari, non fuisse numeratam pecuniam, cum huiusmodi negationis nullo certo loco vel tempore coarctatæ nulla per rerum naturam probatio esse possit, *d. l. adseueratio.*

7 *L. dolum 6. C. de dolo. l quoties, 18. §. qui dolo, D. de probat.*

8 Ne obsteret periurij exceptio, quæ pontificio iure obstaret, *cum contingat. extr. de iureiur.* quamuis iure ciuili nullius momenti sit hoc iusiurandum, *d. l in contractibus, 14. §. illo videlicet. l. vlt. C. hoc tit. l. non dubium 5. l. de legib. l. si quis 1. 2. §. vlt. de leg. 1.*

9 Omnis enim restitutio præsupponit, contractum tenere, *l. in causa, 16. in princip. D de minor. l. 2. D. de prad. minor.* dolus vero incidens in contractum etiam bonæ fidei, non facit eum nullum, sed tantum inducit auxilium restitutionis, *l & eleganter, 7. C. de dolo.*

10 Nec enim potest impugnari veritas instrumenti moribus nostris per viam ciuilis actionis, vt olim, *l falsi, 5. l. si lis, 11. l de fide, 16. C. ad leg. Cornel. de falsi.* sed tantum proposita criminali actione & præcedente solemnitate inscriptionis, quæ nullo alio casu necessaria, aut etiam in vsu est. Adde Bart. *in l. error facti, nu. 11. C. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO II.

De differentia exceptionis non numeratæ pecuniæ & simulationis.

SI debitor fateatur, sibi numeratam re vera pecuniam, sed dicat in continenti post contractum redditam, quod euenit plerumque dicis tantum causa facta numeratione, [1] non tam de pecunia nõ numerata, quàm de contractus simulatione conqueri videtur. [2] Ideóque audiendus est etiam post decem adeoque viginti dumtaxat intra triginta annos: [3] nec præscriptione temporis, quod obuciędæ exceptioni non numeratæ pecuniæ præstitutum est, [4] repellitur. Placet enim, querelam De contractus simulatione, siue agendo, siue excipiendo esse perpetuam, vt non nisi trigesimo anno etiam ad agendum [5] finiatur. Multo magis igitur post effluxa tempora, intra quæ exceptio non numeratæ pecuniæ obiici debuit, iusiurandum deferri poterit, [6] quamuis cum agitur de non numerata pecunia post effluxa tempora non magis iusiurandum deferri possit, quàm exceptio obiici, [7] nisi vno illo casu, quem nouella Iustiniani constitutio excepit, [8] cum quis scripsit, se argentarij debitorem, nec debiti tamen causam expressit. [9] *Ita Senatus* in causa D. Emerij de Montfalcon Sabaudiæ iuridici partiarij & Jacobi Bluet, ex tempore, Idib. Jul. 1591.

1 Hoc est perfunctorie, & ob id tantum, vt possit dici factam numerationem, vt *in l. 4. D. commod. l. 1. §. excussuntur, 34. D. de Senat. Sillan.*

2 Simulatio enim est, non cum id non fit, quod fieri dicitur, sed cum fit alio animo, quàm quo fieri dicatur, *tot. tit. Cod. plus valer. quod agit. quàm quod simul concip. l. si ex precio. 6. C. si cert. petat.*

3 Exceptioni enim simulationis non minore quam triginta annorum spatio præscribitur, vt nec aliis iuribus, quæ ob id perpetua dicuntur, *l sicus, 3. & l. omnes, 4. C. de præscr. 30. annor.*

4 Olim quinquennij, hodie biennij, *l. in contractibus, 14. C. hoc tit.*

5 Hoc enim tempus in omni præscriptione exigitur, vbi breuius nullum definitum fuit, *d. l. sicus, & d l. omnes.*

6 Nam exceptio etiam post hoc tempus durat in perpetuum, vt diximus *Defin præced. nu. 4.*

7 Non enim conqueri potest is, cui iusiurandum defertur, cum fiat iudex in causa propria, & iusiurandum referre possit, *l. 1. in princ. D quar. rer. act. non det.* iunct. *l. manifesta, 38. & pass. D. de iureiur.*

8 *d. l. in contractibus, 14. §. illo videlicet, C. hoc tit.*

9 *Nouell. 136. de argent. contr. §. vltim. incip. in illo vtique casu.* Hoc enim casu debitor non solum obligatur vtiliter, ita vt exceptionem doli non possit excipere, in quo vis sit regula, de qua *in l. 2. §. circa, de doli mal. except.* sed nec excipere potest de pecunia non numerata, siue ducta præsumptione ab officio creditoris siue argentarij, vt ibi Gothofr. scribit, siue quod argentariis hoc priuilegium concedi debere visum sit, vt & alia pleraque, de quibus ad eum locum Cuiac. omnino videndus. Potest tamen, si velit, iusiurandum deferre, nec tantum argentario, sed ipsius etiam hæredibus, *ex abundanti*, vt ait constitutio, & ita demum si fit intra tempora opponendæ exceptionis non numeratæ pecuniæ. Quibus verbis Iustinianus significat, non esse quidem necessarium iusiurandum argentarij ad probandam causam debiti, quæ si non haberetur pro probata, exceptioni vtique locus esset, sed non debere tamen argentarium recusare, vt vel eo magis appareat, iustam esse debiti causam. Cæterum non aliter deferri iusiurandum poterit, quàm si tempora largiantur, intra quæ posset alioquin excipi de pecunia non numerata.

DEFINITIO III.

Commodior est exceptio non numeratæ pecuniæ, quàm restitutio in integrum aduersus cautionem, & quare.

QVanto fortior sit exceptio non numeratæ pecuniæ, quàm restitutio in integrũ aduersus instrumentum postulata, ex eo apparet, quod exceptio non numeratæ pecuniæ hoc ipso, quod obiicitur, si modo tempora largiantur, vires suas exerit, & impedit executionem obligationis quantumlibet iuratæ. [1] At impetrata aut, vt melius dicam, postulata restitutio facere non potest, quo minus iudex decernere debeat, vt interea & pendente facti quæstione cautioni stetur. [2] Nimirum quia exceptio non numeratæ pecuniæ onerat creditorem, vt probare debeat numerationem; [3] restitutio vero debitorem, [4] qui vult in integrum restitui aduersus cautionem, quam hoc ipso approbare intelligitur. [5]

intelligiiur.[5] *Ita Senatus* in causa Franciscæ Fabri & Claud. de S. Real, 15. Cal. Aug. 1592.

1 *L. 1. & vlt. & pass. C. hoc tit.*

2 Ita enim vulgo nostris placet ad *tit. C. de restit. in integr. post ne quid noui fiat*, vbi & de eo scripsimus ex *c. ju/tinian.*, vbi Canonistæ, *extr. de in integr. restit.*

3 *d. LL. l si ex cautione, 3. l. adseueratio.* 10. *C. hoc tit.* adeo vt cum vult debitor ipse, qui dicit, pecuniam numeratam non esse, probatione se onerare, habeat perpetuam illam exceptionem, vt supra diximus *Defin. 1. num 6.* Notat Castrens. *ad d l. 3. nu. 6. & ad l. si quasi, 7. in fin & ad d. l assueratio.*

4 Regula enim iuris exigit probationem ab eo, qui dicit, præsertim qui actor est, vt nimirum probet id, quod est fundamentum suæ intentionis, *d. l 1. l actor, 23. C. de probat l. 2. D. eod.*

5 Omnis enim restitutio præsupponit contractum tenere, *d. l in caus. 16. in princ. D de min. l. 3. C. si aduer. li l. 2. Cod. de pred min.*

DEFINITIO IV.

Actio, quæ competit ob non numeratam pecuniam, biennalis est, sicut & exceptio.

CVi, si conueniretur ex causa mutui, non competeret exceptio non numeratæ pecuniæ, puta post biennium,[1] eidem multo minus competet actio ad condicendum chirographum, quasi sine causa factum.[2] Subest enim causa mutui, quam pro vera haberi necesse est, quoties non numeratæ pecuniæ exceptio obiici posse desiit,[3] nec fieri potest, vt, quę etiam ad excipiendum sunt temporalia, eadem non sint etiam ac multo magis temporalia ad agendum.[4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, pro Joanne Berguera, contra Ioannem Franciscum Lucquet, Prid. Calend. April. 1593.

1 Hoc enim tempus substituit Iustinianus in locum quinquennij, quod olim dabatur, *l. in contractibus, 14. in princip. C. hoc tit.*

2 Quam condictionem competere necesse est, quoties non numeratæ pecuniæ querela proponitur per modum actionis, non per modum exceptionis. Exceptioni enim non potest locus esse, nisi cum proponitur actio, *l. 5. §. vltim de doli except.* atque ita esset in potestate creditoris non agendo, nisi post biennium, auferre debitori commodum exceptionis non numeratæ pecuniæ; quod maxime in eo consistit, vt nihil probare teneatur, vt diximus prox. Defin. *num. 3.* si non esset in potestate debitoris; non expectata creditoris actione, querelam deferre de non numerata pecunia, vnde etiã factum videtur, vt quamuis hoc casu debitor se constituat actorem, non tamen se oneret probatione, quia magis habetur pro reo, perinde ac si excideret aduersus agentem creditorem, quo casu nemo dubitaret, quin creditor, qui & ageret, & affirmaret numeratam à se pecuniam, Idipsum probare deberet ex vulgaribus iuris regulis, *l. 1. l. actor 23. C. de probat. l. 2 D. eod. l. 4 Cod. de edend. l. neque scriptura. 6. C. de compens.*

3 Adeo vt nec iusiurandum hoc casu deferre creditori possit debitor, *d l. in contractibus, §. illo videlicet, hoc tit.*

4 Si quidem è contrario solent quæ temporalia sunt ad agendum perpetua esse ad excipiendum, *d l 5 §. vltim. D de doli except. iunct. l vnic. C. vt nem. inuit. ager. vel accusar cogat.*

DEFINITIO V.

Aduersus liberationem debiti liberaliter factam non admittitur querela non numeratæ pecuniæ.

REmissio & liberatio debiti gratuito ac liberaliter facta per creditorem non eo prætextu reuocari potest, quod pecunia nulla numerata sit. Neque enim exceptio non numeratę pecunię aduersus debiti liberationem locum habet, nisi cum liberatio causam habet ex facta solutione, & ita demũ si intra dies triginta obiiciatur.[1] Nec sine causa & inutiliter facta remissio videbitur, ob id solum, quod solutio non allegetur. Causam enim requirimus ad contrahendam obligationem,[2] sed non ad dandam liberationẽ,[3] pro qua vtiq; sufficit nuda voluntas creditoris liberaliter[4] debitum remittentis: qui si postea causam aliquam suę liberationis à debitore ipso iam liberato velit exigere, non est audiendus.[5] Ea siquidem gratuita remissio debiti donatio est,[6] & quidem inter viuos quoties pura est,[7] & consequenter irreuocabilis, licet fiat à moriente.[8] Ideoque nec pro reuocata haberi poterit ex clausula derogatoria in præcedente testamento adposita, qua testator declarauerat velle se, vt irritæ fierent donationes omnes, quascumque in alium quam in hæredem ipsum esset in posterum collaturus.[9] Nam ad mortis tantum causa donationes, quæ sui natura reuocabiles sunt,[10] non ad puras & irreuocabiles ea clausula pertinet:[11] multo minus ad liberationes pertinere poterit, cum sit perabsurdum, testatorem, qui exigẽdi, si velit, debiti potestatem habeat, dandæ liberationis licentiam non habere.[12] Nec aliud erit, tametsi aliud in bonis non habuerit creditor, quam quod debebatur sibi ab eo quem liberauit. Donatio enim bonorum omnium præsentium[13] non est prohibita,[14] præsertim quæ fit per viam liberationis.[15] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, pro libris Domini de la Croix Autherin, contra Aduocatum De Pradel, 7. Id. Jul. 1593.

1 *d l. in contractibus 14. § super caterũ, C. hoc tit.* Sicut diximus aduersus creditorem non aliter obiici posse non numeratæ pecuniæ exceptionem, quam si ex pecunia quasi credita petatur, *l aduersus 5. C. hoc. tit.*

2 Quia non potest contrahi obligatio sine causa saltem, vt habeat effectum, *l. 2. §. circa, ff. de doli except.* cum obligationes omnes ad hoc sint comparatæ, vt quisque sibi acquirat, quod sua interest, *l stipulatio ista 38. §. alteri, de verb. oblig.* Obligatio enim omnis odiosa est, tanquam quæ sit iuris vinculum, atque ita diminuat quodammodo libertatem ciuis Romani. Ergo non aliter permittenda, quam si interfit. Interesse porro non potest, nisi iusta præcedente causa.

3 Ad quam procliuiores vtique esse debemus, *l. Arrianus 47. ff. de oblig. & act.* quippe quæ fauorabilior est hoc ipso, quod pristinam ciuis Romani libertatem restituit, quam obligatio, vt proxime diximus, quodammodo diminuerat.

4 Hoc ideo quia si probaretur apocham factam esse spe futuræ numerationis aliud esset, *l. si acceptilatum, 19. § 1 ff. de acceptilat.* quamuis nec hoc casu putem hodie admittendam hanc siue querelam, siue replicationem post illos 30. dies à Iustin. præscriptos *in d. l. in contractibus, §. super caterũ.*

5 Remittentibus enim actiones suas non datur ad eas regressus. *l. quæritur 14 §. si venditor, de adil. edict. l. Papin. 20. §. vltim. & l. seq.*

6 *L. cuius per errorem 53. l. donari 82. de reg. iur.* iunct. *l. donari 29 de donat.*

7 *L. vir vsuras 14. ff. de donat int. vir. & vxor. l. Procula, 29. ff de probat.* Tiraquell. *ad l. si vnquam,* in verb. *donatio. Cod. de donat.*

8 *L. vbi ita 27. l. Seia 42. §. vlt. in fin. ff de mort. caus. donat.*

9 Sic enim fit aliquando, vt per priorem scripturam posteriori derogetur. *l. similia 12. §. vlt. de leg. 1. l si quis in princ. 22. de legat. 3.* & ibi Bart. & cæteri.

10 *L. 2. dict. l. vbi ita 27. l. non videtur 32. & pass. de donat. mort. caus.*

11 Perfecta enim donatio inter viuos reuocari nunquam potest, nisi ex causa ingratitudinis, vel non secuti implementi, *l. 1. l si donationem, cum seq l. vlt. & pass. C. de reuoc. donat.* Semper autem supponendi sunt termini habiles, *l. adigere 6. §. quamuis, de iur patron.*

12 *L. cui recte 10. ff. de donat. l. rescriptum 10. §. vltim. & seqq. ff. de pact.*

13 Secus enim si etiam futurorum, quia tolleret illa testamenti actionem. *Not. ad l vltim. C. de pact. & ad l stipulatio hoc modo 61 de verb. oblig.*

14 *L. omnes 17. §. 1. ff que in fraud credit. l. 2. 4. 5. & 6. C. de inoffic. donat.*

15 Vt dixi *num 3. sup.*

DEFINITIO VI.

Tempus datum ad opponendam exceptionem non numeratæ pecuniæ, an currat mulieri constante matrimonio.

MVlier constante matrimonio rem suam [1] vendiderat, pretiumq; sibi solutum fuisse eodem

instrumento professa erat, si post mariti mortem in integ.um restitui velit aduersus venditionem, eo solo prætextu quod pretium non acceperit [1] audienda non est, [3] sicut nec si de ea re post trigínta dies iusiurandum emptori deferre velit. [4] Illud namque legitimum tempus trigínta dierum, quod ex Justinian. constitutione in eam rem præstitutum est, [5] non idcirco minus currit mulieri, quod sit in matrimonio, cum perinde possit agere, [6] acsi nupta non esset, [7] præterquam si ponas venditum fundum dotalem. Nam quemadmodum de fundo dotali solus vir agere potest, [8] ita mulieris dotem diminui aut amitti, ob id solum, quod per plures quam trigínta dies à die venditionis matrimonium steterit, æquum non est. [9] Nec distinguendum hac parte an maritus venditioni adfuerit necne. Nam cum venditioni dotalis fundi maritus adfu.t, alia ratio est, quæ pro muliere facit, vt precium quasi non solutum petere quandocumque possit, [10] illa nimirum, quod præsumatur pecunia peruenisse ad maritum, licet cauerit illa factam sibi ipsi solutionem. [11] Cæterum etiam re non dotali vendita nihil prohibet, quo minus mulier aliis rationib. probet si velit, conscriptam à se apocham sine causa, & sola spe futuræ numerationis, [12] sicut etsi aliam habeat petendæ restitutionis rationem, vtputa quod in venditione læsio doluve interuenerit, eam proponere & probare non prohibetur. [13] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio in causa Claudij Talabaid & aliorum Augustanorum 4. Cal. Maij 1595.

1 Et consequenter non dotalem: dos enim licet sit mulieris, tamen est in bonis mariti, *l. quamuis 75. D. de iur. dot. l. dote 9. C. de rei vindicat.*

2 Possunt enim aliæ esse restitutionis causæ & quidem iustæ, puta si vim, aut metum dolumve maritus, vel emptor mulieri intulisset, vt diximus *Defin. 14. tit. præced.*

3 Scilicet post trigínta dies, vt ostendit ratio quæ sequitur in Definitione.

4 *L. in contractibus, 14. §. illo videlicet, C. hoc tit.*

5 *d. §. illo videlicet.*

6 Præsupponit hæc ratio vulgare nostrorum brocardicum, non valentis agere non currere præscriptionem, ex *l. 1. § vlt. C. de annal. except. l. 1. §. vlt cum auth seq C. de bon. mat. l. in reb. 30. vers. ea mulieribus C. de iur. dot.* Quod tamen an vere dicatur disputabimus *Decad 1. de error pragm. err. vlt.*

7 Nec enim quicquam iuris habet maritus in rebus vxoris non dotalibus, cuam quas vxor ei tradiderit extra dotem, quæ paraphernales appellantur, *l. hac lege 6. & vlt C. de pact. conuen. tam sup dot. l. maritus 21. C. de procur. l. penult. D. ad leg Falcid. l. de hu, 7. C. de donat int vir & vxor.*

8 Tanquam qui sit dominus non solum constante matrimonio, *d. l. dote 9. C. de rei vindic d. l. in rebus 30. Cod. de iur. dot.* sed eo quoque soluto donec facta sit dotis restitutio, *l. quadam 62. de acquir. rer. dom. l. dotis actione 9. C. solut. matrimon. l. 1. §. vltim. D. de fund. dotal.* Nec pugnant leges quæ dicunt dotem esse mulieris, *dict. l. in rebus, l. si constante 24. § si maritus, D. solut. matrim.* Sic enim conciliari debent, vt maritus sit dominus bonitarius, vxor vero domina quiritaria ex *d. l. quamuis 75. D. de iur dot.* de quo alibi scripsimus latius. Cæterum quoties dominus bonitarius cum quiritario concurrit, præfertur bonitarius, vt Vlpianus scribit *in regul. tit. 19. de domin. & adquisit. rer. §. antepenult.*

9 Cum nihil possit imputari mulieri, quę scilicet non potuit agere de re dotali constante matrimonio, *d. l. dote. d. l. in rebus.* Nec ad rem pertinet, quod fundus ipse dotalis fuerit, non pretium ex eius venditione redactum, sicut nec furtiua est pecunia quæ redigitur ex venditione rei furtiuæ, *l. qui vi 48. §. cum furt. D. de furt.* Nec è contrario furtiua res, quæ è nummis furtiuis comparata est, aut mea quæ ex pecunia mea, *l. si ex ea 7. Cod. de rei vindicat.* nec dotalis quam maritus sibi emit ex pecunia dotali, *l. ex pecunia 12. C. de iur. dot.* nec pignorata quæ ex pignoratis nummis alterius quam pupilli, *l. idemque 7. D. qui potior in pignor. hab.* Etsi enim aliud res est, aliud rei pretium, *l. si alij 42. §. 1. de vsufruct. l. fundum Cornelianum 28. D. de nouat. l. nemo 81. de verb. oblig.* cum tamen fundus dotalis venditur ab alterutro ex coniugibus altero consentiente, videtur hoc ipso inter eos id agi, vt pretium succedat loco rei, & fiat dotale, *l. vltim. in princip. D. de pact. dotal.* Ex quo appa-

ret, quod ait hæc Definitio, permittendum mulieri, vt contra eum cui vendidit deferre possit querelam non numerati pretii, sic esse accipiendum, si maritus eiusve hæres non sit soluendo. Alioqui contra mariti hæredem agere deberet de dote, vt fieri alias solet, cum imputari posset marito cur dotem non exegerit, nempe si probare possit, se marito denuntiasse intra trigínta dies, quod ei emptor precium non numerasset. Alioquin eo non facto, non video qua fronte possit illa conqueri de marito potius, quam de seipsa quæ professa sit pretium sibi numeratum. Nec enim potest imputari marito cur eam ipsam non præcipitauerit ad solutionem, *l. si extraneum 33. D. de iur. dot.* aut cur non diuinauerit apocham spe futuræ numerationis factam fuisse, *argum. l. si fideiussor. 29. § si cum debitor, D. mandat. l. si putator 31. in fin ad leg. Aquil. l. 4. §. illa etiam quæstio 23. D. de dolo except.* Planè si maritus venditioni adfuerit, qui casus sequitur in Definit. non poterit ipsius hæres excipere de non facta certioratione: quia non debuit certiorari, qui scimit aut scire debuit veritatem rei gestæ, *l. 1. §. vltim. D. de action. empt. l. nam si 26. D. de rei vindic.* Posset tamen fortasse etiam tentari, querelam non numeratæ pecuniæ hoc casu competere mulieri, non marito, quamuis fundus fuerit dotalis, quoniam querela hæc neque res est, neque rei pretium, sed quid tertium, quod nec dotale vnquam fuerit, nec quasi dotale. Verum negari non potest, quin sit loco & vice rei cuius occasione competit, ex notat. per Bartol. & alios *in l. si sic 75. §. vltim. de legat. 1.* & improba esset hæc interpretatio per quam fieret, vt mulier indotata constitueretur, *l. cum pater 10. D. de pact dotal.*

10 Scilicet non ab emptore, qui pro se habet apocham, sed à mariti hæredibus. Sed hoc ita si modo mulier non neget pretium ab emptore numeratum. Alioqui secum pugnaret, si diceret pretium non fuisse ab emptore numeratum, & nihilominus illud ipsum peteret ab heredib. mariti, quasi ad quem pecunia peruenisset. Non enim potuit ad maritum peruenire id, quod ab emptore non fuerit solutum: & iuris præsumptio semper supponit terminos habiles, *l. filium 6. D. de his qui sui vel alien. iur. sunt.*

11 Ex notat. per Bart. & DD *in l. si cum dotem 22 §. transgredimur D. solut matrim.* Dixi *ad Defin. 1. tit. præced.*

12 Quo casu, etiamsi in matrimonio non fuisset, admitteretur ad probandum pecuniam non fuisse solutam, secundum ea quæ supra diximus *Defin. 3 nu 3.* ex Castrens. *ad l 3. nu. 6. & ad l si quasi 7. in fin. & ad l. adseueratio 10. C. hoc tit.* iunct. *d. l. si accepto 19. §. 1. D. de acceptilat.*

13 *Ex tot. tit. C. & D de dolo l 2. Cod. de rescind. vendit* Nemo enim pluribus iuribus & actionibus dummodo non repugnantibus vti prohibetur, *l. 1. Cod de furt. l. 1. §. quia autem, D. quod legat.* quoties vnius electio aliam non consumit, *l. qui seruum 14. l. quoties 41. l numquam 60. de obligat. & action.* iunct. *l cum filius 76. §. variis, de legat. 2. l. vltim. Cod. de fideiuss. cum similibus.*

DEFINITIO VII.

Exceptio non numeratæ pecuniæ aduersus apocham probari potest per testes vsque ad 30. annos, sed non per iusiurandum, ne quidem decisiuum, multo minus per suppletorium.

ADuersus professionem solutæ pecuniæ non admittitur exceptio non numeratæ, nisi intra trigínta dies, quos in eam rem Justiniani constitutio præscripsit. [1] Adeo, vt neque audiendus sit is, qui negat numeratam, si de eo iusiurandum deferre aduersario velit. [2] Si tamen suam intentionem per testes probare velit, non est prohibendus, in annum vsque trigesimum, [3] quo demum tempore iura omnia concluduntur. [4] Quid ergo si non plene sed semiplene tantum probauerit, & postea petat deferri sibi iusiurandum in supplementum probationis? [5] Non audietur, non magis, quam si decisorium iusiurandum detulisset, mox parato iurare aduersario reuocasset, rursusque regredi ad iusiurandum vellet, quod vtique ex iuris ratione non permitteretur. [6] Nam cui non licet iudicem facere aduersarium, [7] multò minus licere debet, vt prætextu semiplenæ probationis seipsum faciat iudicem, qui vel plenissimas probationes adferre debuit, vel cedere. [9] *Sine die.*

1 *L. in contractibus 14. § super caeteris, C. hoc tit.*

2 *§. illo*

2 §. *illo videlicet obyando, d l. in contractibus.*

3 *L adjeueratio 104 tit.*

4 *L. sicut 3. C. de præpt. 30. vel 40. annor.*

5 Ex eo pragmatici errore, qui malualit, & quem nos refutauimus plurib in priore parte *Chiliadu de error. pragmatic.*

6 *L. si quis iusiurando 11. C. de reb. credit. & iurejur.*

7 Quomodo facit iusiurandum qui defert ei iuiurandum decisorium, *l. 1. in prine D. qt. rer. act. non det.*

8 Fit autem iudex in sua causa is, cui defertur iusiurandum suppletiuum, & quidem iniro aduersario, quæ res haud dubie facit iniquum hoc iusiurandum, cuius ob eam causam nulla vnquam facta fuit mentio prudentibus nostris.

9 Est enim actoris suam sententiam implere, id est, plenissime probare, alioqui absoluendus est reus etiamsi nihil præstiterit, *l 4. C de edend. l. vlt. de rei vindic.*

TIT. XXIII.

DE COMPENSAT.

DEFINITIO I.

De compensatione inter fratres eo iu, quæ inter eos gesta sunt viuo patre.

DVo fratres bona quædam à patre sub pacto de retrouendendo vendita redemerant, viuo adhuc patre, ita tamen, vt longe maiorem pretij quantitatem alter de suo intulisset. [1] Post aliquod tempus is, qui in redemptionis causam minus contulerat, fratris debitum etiam viuo patre de suo soluerat. [2] Tum idem ille, cum pro beneficio & sacerdotio pensionem annuam deberet certo pretio, vt fit, redimendam, redemerat illam per delegationem paterni debiti, [3] cui delegationi pater quoque consenserat. [4] Defuncto patre post annum circiter decimumquintum, cum is, qui in fundorum redemptionem plus impenderat, aduersus fratrem eo nomine ageret, [5] frater autem compensationem obiiceret debiti, quod pro fratre soluisset, [6] alius vero replicaret debere fratrem eam quantitatem compensare cum pensionis debito, quod ex paterna pecunia dissoluerat, quibusdam videbatur mutua compensatione tollendas, aut potius iam sublatas videri debere mutuas istas inter fratres actiones, propter concurrentes ex taciturnitate longi temporis & consanguinitate proxima tacitæ remissionis coniecturas. [7] Alijs contra, non posse fratri creditori nocere taciturnitatem temporis si aduersus fratrem non egisset viuo patre, in cuius ambo erant potestate: [8] præsertim, cum nec mutuæ inter eos vnquam redditæ fuissent rationes. [9] Itaque placuit fratrem debitorem creditori condemnandum esse; [10] compensato tamen eo quod sibi inuicem à fratre deberetur. [11] Sed quod ad paternam pecuniam extinguendæ pensioni impensam attineret, nullam eius nomine, aut actionem, aut compensationem competere, propterea quod à patre, qui delegationem adprobasset, donata videretur, [12] tametsi soleat dici patrem in beneficialibus legitimum filij administratorem non esse. [13] *Ita Senatus 14. Calend. Decemb. 1588.*

1 Facile enim hoc euenire potest hodie, postquam placuit Iustiniano, *in l. eum oportet 6 & l. vltim. Cod de bon quæ liber.* vt filiifamilias sint acquisitionis capaces, etiam inuitis parentibus.

2 Nihil enim vetat, quod alius debeat alium soluere etiam pro ignorante, quo casu habet actionem negotiorum gestorum, dum re soluerit pro inuito & prohibente, *l soluendo 39. D. de negot gest.* iunct *l. vltim. C. eod l. solutione 23. D de solut.*

3 Delegatio namque vice solutionis est *l. quamuis 8. inter-dum, D. ad SC. Vell l. inter causas 26. §. abesse. ff. mandat. l. qui debitorem. 8. D de fideiuss. l. 2. C. de nouat.*

4 Alioqui non potuisset alienus debitor ignorante creditore suo delegari, cum delegare nihil aliud sit, quam debitorem suam vice sua alterius debitorem constituere, *l. delegare 11. D. de don.* plane consentiente creditore nihil prohibet alienum quoque debitorem delegari, sicut & ex aliena pecunia totum dominio contentiente, *l si a cui nummos 94 l pupilli 96. in princip.* vbi ratio dubitandi huic pecundæ est *D. de solut.*

5 Sed qua actione? Non enim potuit frater contra fratrem quæri actio vtro patre, in cuius ambo erant potestate, *l. frater 38. D. de cond indeb.* præsertim cum in vilitatem patris non fratris ea redemptio tunc cesserit, nec fratris, sed patris negotium frater gesserit, vt proinde nec post mortem patris negotiorum gestorem contra fratrem agere posse videretur, siue proprio nomine fratris eiusdemque cohæredis, siue hæreditario siquidem nec fratrem obligare voluit, nec patrem potuit, ac neque vtrum ipsum ciuiliter, obstante vbique iure patriæ potestatis, *l Imperator 50. D. ad SC. Trebell.* iunct. *l in hoc iudicium 24. §. 1. l si quis iam 29. D. commun. diuid.* Debet ergo hic locus intelligi ne iudicio familiæ erciscundæ, quod morituo patre locum habet inter fratres coheredes, & in quo arbitri officium est, non minus naturalium quam ciuilium obligationum rationem habeat. Naturalem vero obligationem certum est contrahi posse, non minus inter patrem & filium, quam inter fratres familias. Quod vtrumque probatur ex *d l frater in princ. & §. 1. de condict indeb.*

6 Est enim is vnus ex obligationibus naturalibus effectibus, vt inducat compensationem sicut & deductionem, *d. l frater, l. etiam 6. D hoc tit.*

7 Placet enim tacitam remissionem induci ex consanguinitate proxima, qualis est inter fratres, & taciturnitate longi temporis, puta decennij, si quis alius actus concurrat ordinatus ad tacitam remissionem inducendam, *l. Proculus 29. D. de probat.*

8 Quia non potuit agere viuo patre, neque contra patrem, neque contra fratrem obstante iure patriæ potestatis, non magis quam pater contra ipsum, *l lis nulla 2. l si à me 11. D de iudic. l actiones 7. de oblig. & act. l. ne cum filiofamilias 16. de fidei. l. 1. §. vltim. C de annal. except.*

9 Quod vnum est ex iis tribus, quæ ad tacitam remissionem inducendam requirantur, *in d l. Proculus 29. de probat.* Secus esset, si de vsurarum duntaxat remissione tacita ageretur. Tunc enim sufficeret consanguinitas proxima cum longi temporis taciturnitate, *l. cum quidam, 7. §. Diuus Pius de vsur.* Dec. *consil. 79.*

10 Iudicio scilicet erciscundæ, cum essent fratres isti coheredes, alioqui non magis hodie quàm olim possent habere actionem, quia Iustinianus licet fecerit filiumfamilias capacem acquisitionis etiam inuito patre, non tamen sustulit patriam potestatem, nec cætera quæ ratio iuris facit consequentia patriæ potestati. Vide quæ scripsi *lib. 7. Coniect. cap. 9.* Hæc autem veniunt istic in iudicium familiæ erciscundæ, quia fundus qui fuit redemptus venit in diuisionem hereditatis, quæ tanto locupletior reperitur ex pecunia filiorum qui eum redemerunt.

11 Quod enim venit in compensationem pro soluto habetur cum fiat ipso iure, *l. si ambo 10. §. 1. D de compens. l. qui inuitus 30. decond indeb.*

12 *arg l 4. §. 1. l. quamuis 8. § plane si mulier. D ad SC. Vellei. l vir & vxor 39. l. vir vsuras 54. de donat. int. vir. & vxor l. quæ pater 50. D famil. erciscæ l. vltim. D. de petit. hered. l sine emancipatis 17. D. de donat. l. ferunt 38. de donat. int. vir. & seq. de donat. int. vir. & vxor.*

13 *Cap fin. de iudic. in 6.*

DEFINITIO II.

De compensatione pecuniæ, quæ debetur in vna specie monetæ, cum pecunia, quæ debetur in alia.

CErtam pecuniæ quantitatem in moneta soluere obligatus, compensationem obiicere potest eius quantitatis, quæ sibi à creditore in aureis debeatur, licet incertus sit nummi aurei valor, vt liquidatione & taxatione opus sit, quod hac nostra tempestate sæpius accidit. [1] Etsi enim verum est, quod vulgo iactatur, non nisi de liquido ad liquidum admittendam compensationem, [2] pro liquido tamen habendū est, quod in promptu liquidari potest. [3] Non idem fore quidam putabāt, si is qui aureos deberet, obiicere vellet compensationem eius, quod sibi in monera argentea vel

ærea deberetur.[4] Quod non quemadmodum argentum in auro continetur, idque eminentiori & excellentiori modo, ita similiter aurum in argento.[5] *Ita Senatus* in causa D. Senatoris de la Roche & N. Joannis Bay, 6. Id. Maij 1591.

1 Quod tamen nunquam accidere debet in republica bene constituta. Certa enim & perpetua esse debet nummorum æstimatio, *l.3 D. de in lit. iur. l.1. ff de cons. emp. l. si ita 42. C. de fideiuss.*

2 *L. vlt C. de compensat.*

3 Sicut. & pro probato habetur, quod statim probari potest, nec requirit altiorem indaginem, vt Bar. & cæteri tractant ad *l. vlt. C. de edict Diui Hadr tollend.* iunge *l. pen. C. de test milit. l non tantum 17. in princ ff de excus. tutor. l. 4. §. de dolo 26 ff de doli mal. except.* Quid autem illud sit, quod statim fieri possit, in iudicis arbitrio est. Guid. Pap. *quæst.* 132.

4 Obiiceret enim compensationem eius pecuniæ, quam non potest soluere, quia pro auro argentum vel æs solui non potest, ne aliud pro alio soluatur. *l eum à quo 16. & seq. C. de solut* Obstat tamen quod compensatio fieri potest etiam specie ad speciem *d. l. vlt. C. de compens.* Quidni ergo argenti cum auro ad concurrentem vsque æstimationis quantitatem?

5 Quia in iis quæ sunt sub eodem genere, vt sunt aurum & argentum sub metallo, id quod minus est continetur in eo, quod est plus, *l. 1. § si stipulanti de verb. oblig. l cum furti 9. de in lit. iur. l. quoties 9. § sed si maiorem. ff de hered instit.* [An autem compensatio locum habeat vbi quantitas ex vna parte debetur, ex altera verò quantitas se habens ad instar speciei. vide Fach. *lib. 1. cap. 6.*]

DEFINITIO III.

Compensatio, quæ poterat obiici contra cedentem, non potest obiici contra cessionarium. si vel causam habeat ille onerosam, vel habuerit sui debitoris bona omnia obligata ante natum ius opponendæ compensationis.

SOcius meus, cui centum debebas, cum totidem sub omnium bonorum suorum obligatione[1] mihi deberet, cœpit postea tibi ex noua causa in alius centum esse obligatus. Non ideo minus actionem sibi contra te competentem cedere mihi poterit, quod ei quandocunque acturo potueris obiicere compensationem,[2] quam agenti mihi ex onerosa cessione obiicere non possis.[3] Nam ex quo cœpisti ei debere, cœpit quoque nomen tuum mihi esse obligatum,[4] vt proinde ex persona illius vtili contra te actione etiam citra cessionem agere potuerim.[5] Quo iure mihi semel quæsito, non fuit in potestate tecij & debitoris mei tecum contrahendo ius meum deterius facere,[6] quamuis si tu ei soluisses, vtique & liberationem tibi quæsisses, & actionem mihi ademisses.[7] Nec est contrarium quod dici solet, compensationem solutionis vim habere.[8] Id enim tum obtinet, cum exceptio compensationis obiicitur.[9] At ponimus factam mihi cessionem non solum priusquam à te opposita esset compensatio,[10] sed etiam eo tempore quo nomen tuum iam mihi erat obligatum,[11] vt dici possit factam eam non in fraudem tuam, & vt tibi nocerem, sed potius, vt mihi cõsulerem.[12] Qua ratione possit etiam defendi non male idem admittendum esse, tametsi debitoris mei bona pignoris vinculo nullo tenerentur.[13] Sufficit enim cessas mihi à creditore tuo actiones in solutum & ex causa onerosa, vt inferri possit, non esse me cogendum cedentem defendere.[14] *Ita Senatus* in causa D. Joannis Claudij de la Roche Senatoris, & N. Joannis Bay, 6. Id. Maij 1591.

1 Qua obligatione bonorum omnium, certum est bona omnia tam futura, quam præsentia contineri, ex *l. vlt. C. qua res pignor. oblig poss.* nec minus nomina debitorum, quam res corporales, *l nomen quoque 4. C. hoc tit.*

2 Non enim quod compensationis exceptio obiici potest facit, vt pro opposita factaque haberi debeat ad extinguendam actionem & impediendum ne cedi ea possit, vt dicetur postea in Definitione.

3 Certum enim est, cessionario ex causa onerosa non posse compensationem opponi, quæ cedenti poni potuit, si modo cessionarius agat vtilibus actionibus ex propria persona competentibus, non mandatis ex persona cedentis, secundum ea quæ pluribus scripsi *lib. 12. coll. cap. 9.*

4 Propter vim & potestatem obligationis generalis, quæ & nomina sicut cætera bona omnia sub se comprehendit, vt diximus, *tum. 1.*

5 Pertinet huc scriptum Diui Pij, de quo *in l. si eum emptore 16. ff. de pact. iunct. l. vltim ff de transact. emptor. 5. l. postquam 7. & seq ff. de hered. vel act. vendit. d. l. 4. Qua res pignor. 1 si conuenerit 18 ff de pignor. act.*

6 *Ex reg. l. id quod nostrum 11. non debet alteri 74. de reg. iur.* Nec obstat quod in *l. 1. § ex contrario, ff de separ.* scriptum est, licere cuilibet adiiciendo in creditorem facere conditionem creditoris sui deteriorem. Id enim pertinet ad chirographarios creditores, non ad ignorantes, quibus nihil potuit imputari, cum sibi diligenter prospexerint, vt de eo qui fideiussorem idoneum accepit scribit Papinian. *in l. 3. eod. tit. de separat.* Sibi enim æque hic prospicit qui vel pignus, vel fideiussorem idoneum accipit, *l. si mandatu 59. 5. vltim. D. mandat.*

7 Nisi ego ipse te priuctertiorem fecissem de facta mihi cessione, *d. l 4. qua res pign. l. 3 C. de nouat.*

8 *L. si constat + & seq l. vltim 12. & pass. C. hoc tit. l si ambo 10. eod.*

9 *L. 2. l si propter 8. l. vlt & pass. C. eod.* iunctis iis quæ diximus *in seq Definit.*

10 Nec enim potuit ei opponi tanquam exceptio prius quam egeris, *l. 1. ff. de except.* Nec non tantum exceptionis vim habet, sed etiam mutuæ petitionis, *l amplius 15. ff. rat. rem haber.* Bart. *ad l. qui inuicem 30. de cond indeb.* vnde & mutua petitio appellatur in *l. nequaquam 6. C. hoc tit.* iunct. *l. quod in diem 7. § 1. ff eod* vbi Bart. dubitandi hinc petenda est.

11 Atque ita in consequentiam præcedentis obligationis, quæ nullius fraudis suspecta esse poterat, *l. 1.* vbi Bart. *D. qui potior. in pign. hab.*

12 Non enim fraudem facere videtur, qui fraudem excludit, *l. cum pater 77. § item pen de legat 2. l quia autem 6. § si patrinus in fin. ff si quis caut. esse.* quia permittitur cuilibet consulere tibi, quamuis per commodum alteri noceat, *l Proculus 26. ff. de damn. infect l 3. § quod ait prætor, de incend. ruin. & naufrag.*

13 Tanto magis enim debet licere creditori, vt vigilet ad suum consequendum, cum vigilantibus non dormientibus iura succurrant, *l pupillus 24. in fin qua in fraud. credit.* iunct. *l. quod autem 6. § sciendum, 5. eod. l. summa 21. in fin. princip. ff. de pecul. l. 2. in princ C. de annal. except.*

14 Illa enim distinctio adhiberi à nostris solet, an cessio causam lucrativam habeat an onerosam. Bartol. & cæteri *ad l. 4. § si cum legitima, ff. de doli except. & in l. seruum quoque 33. § vltim. cum l. seq. de procurat.* scripsi latius *lib. 12. Coniect cap. 2. & 10.*

DEFINITIO IV.

Compensatio fit ipso iure, sed ita demum si opponatur, præterquam in pœnalibus.

COmpensatio non vsque adeo fit ipso iure, quin opponi eam sit necesse,[1] quamuis ex quo opposita est vires suas exerat ipso iure.[2] Fallit id in pœnalibus causis, in quibus receptum est odio pœnæ; & ne pœna committatur, vt compensatio prius etiam quam opposita sit facta intelligatur, sola legis iurisque potestate.[3] *Ita tractatum est*, in eadem causa.

1 Dixi *Defin. præced num. 9. DD ad l. si constat 4. C. hoc tit.* Est enim compensatio exceptio, quam certum est suppleri non posse, sed opponi debere, quia facti quæstionem immixtam habet, an quod compensari petitur debeatur, & quidem liquido, *l. vlt. & pass. hoc tit C. & D.*

2 *d. l. si constat, & d l vlt. C eod.*

3 Guid. Pap. *quæst* 171. & ibi Apostill. *arg. l. etiam 5. D hoc tit.* iunct. *l. cum quidam*, 17. § *si pupillo de vsur.*

DEFINITIO V.

De formula pronunciandi contra compensationem.

QVoties obiicitur compensatio debiti, quod nec liquidum sit,[1] nec in eo, vt statim liquidari possit,[2]

cauere

cauere iudex debet, ne ita pronunciet, vt reprobet compensationem, sed ita potius, vt dicat nullam se oppositæ compensationis rationem habere,[1] ne alioqui reo qui compensare voluit, debitum quandocunque petenti & probanti noceat exceptio rei iudicatæ.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Hoc ideo quia non fit compensatio liquidi ad non liquidum, *l vlt. C hoc tit.*

2 Quod enim tale est, licet reuera nondum sit liquidum, pro liquido tamen habetur, vt dixi *Defin 2. num. 3.* & *eod.*

3 Ita eleganter Vlpianus *in l quod in diem 7. §. si rationem, D. hoc tit.*

4 *L. si autem 8. § si quocunque, D de negot gest.*

DEFINITIO VI.

Quod debetur sub onere præstandæ satisdationis ante eam præstitam compensari non potest.

SI pendente lite mutuas collitigantibus adiudicationes iudex fecerit, iniuncta vtrique necessitate præstandæ satisdationis,[1] & alter satisdederit, alter fideiussorem quidem obtulerit, sed qui tamen à iudice nondum fuerit admissus,[2] placet non posse interea obiici compensationem:[3] propterea quod ea, quæ sub onere cautionis debentur, ante præstitam cautionem nullo modo exiguntur,[4] possuntque multa incidere, quæ difficilem faciant & longis ambagibus inuolutam fideiussionis præstationem.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt fieri solet cum mutuæ sunt petitiones, quæ implicitam habent & obscuram facti quæstionem, necdum liquido constat an debeatur, vtrinque tamen adsint tales probationes, vt vtriqué debitum prouinciáliter, quod aiunt, adiudicandum videatur, *argum l. 1. & tot tit D. si cui plus quam per leg falcid. l. stichum liber rationem 5. l. seruus 34. §. vlt. D de statulib. l prætor ait 20 §. deinde ait prætor, D. de operis noui nunciat. l 3 de tut. & rat. distr. l grege 13. §. penult de pignor.*

2 Quo casu non potest videri præstita satisdatio, saltem quousque constet, stare per aduersarium quo minus satisdetur, *d l prætor ait, §. si quis paratus, l si residuum 5. Cod de distr pignor.* Aliud enim est satisfacere velle, aliud satisdedisse, *l si rem 9. §. omnis pecunia cum l seq D. de pignor act. l. item liberatur 6. §. 1. D. quibus mod pign. vel hypoth solut. l. solutam 49 in fin. D de solut.* vbi tamen legere malim *satisfactionis*, quam *satisdationis*, ex *l. satisfactio 52. eod.*

3 Vt nec aliarum rerum, quæ nondum peti cum effectu possunt, cuiusmodi sunt quæ in diem, multo magis quæ sub conditione debentur, *L quod in diem 7. l. quacunque 11. l. cum militi 16. §. 1. D hoc tit.*

4 Non quasi non debeantur, sed quia cautionis præstandæ necessitas solutionem moratur, quamuis non faciat indebitum quod fuit debitum, inquit Papin. *in l. prætor 7. § si forte, D. de dot. præleg.* Sic nec compensari potest, quod alternatiue debetur quousque facta sit electio, *l si debeat 22. D. hoc tit.* quia nec prius certum est, quid omnimodo debeatur. Itaque ex hoc apparet, quod sub onere satisdandi debetur, non haberi pro debito sub conditione, *l. multo 6. §. 1. D. de tutel.* iunct. *l sub conditione 16. de condict indeb.*

5 Cum facti quæstio plerumque occurrat, an idoneus sit fideiussor qui offertur necne, siue quod suspectæ sint eius facultates, siue quod habeat fori præscriptionem, *l si vero 5. §. 1. l si fideiussor 7. D. qui satisd. cog.* æquum autem non est moram fieri ei qui satisdedit, *l etiam 11. D vt legat. nomin. caueat. l. illi à quo 13. §. 1. versic quid ergo, D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Casus in quo alimentorum petitioni obiicitur compensatio.

ALimentorum quidem petitioni compensatio obiici non potest;[1] sed tamen cum pendente lite super æstimatione, &, vt pragmatici loquuntur, liquidatione legitimæ fructuumque ex ea causa debitorum, Senatus noster iustis quibusdam rationibus adductus, certam pecuniæ quantitatem vni ex liberis adiudicasset alimentorum nomine,[2] placuit petentem eum cogendum compensare, quod inuicem fratri condemnato eidemque patris heredi ab eo deberi liquido constaret, si aliud nihil compensationem impediret, causa scilicet debiti inspecta,[3] quandoquidem legitimæ fructuumque exinde debitorum petitio eam exceptionem pateretur.[4] Huc enim pertinet, quod vulgo nostri iactitant, subrogatum sapere naturam eius, in cuius locum subrogatum est.[5] *Ita Senatus* pro D. Ioanne Marchione de la Chambre, contra fratrem Comitem, in mense Iul. 1592.

1 *L. 3. vbi not. C. hoc tit.* ibidemque alij nonnulli casus ponuntur, in quibus compensatio locum non habet. Ratio pendet ex fauore alimentorum, quorum cura præsens ac momentaria est, vt loquitur Papin. *in l pecunia 8 de alim legat.*

2 Ita enim fieri necesse erat, ne is interim fame periret, *l si instituta 27 § penult. D. de inoffic. testam. l. vlt. C. de ordin. cognit. l filius 9 D. de iur. delib.* iunct *l aut prætor 7. § in causa eod l pen. D vt in poss. leg. l. 1. in princ. & §. & generaliter 15. D. de ventr. in poss. mitt.*

3 Quam constat inspici semper debere *l 3 §. scio, D. de minor. l si procuratorem 8. in princ. D. mandat. l. si tantum 12. D. de Senat. Mace. l.*

4 Ex regula generali, *d l. vlt C hoc tit.* postquam dici vere potest, in omnibus actionibus & cãbus esse hodie locum compensationi, adeoque ipso iure, præterquam in quibus specialiter prohibita est, vt in deposito *d. l. vlt.* & aliis, de quibus *in l 3. eod.* vbi vide.

5 *Vulg. l si quis eum 10. 6 qui iniuriarum, D si quis caution. l. cum filius 76. § heres meus, de leg. 2. l. 1. § si sub conditione, D. vt legat. nom caueat.*

DEFINITIO VIII.

Quod tutor debet, non potest compensari cum eo quod pupillo debetur, nec contra. Potest tamen tutor pro pupillo conuentus compensare, quod sibi proprio nomine debetur.

ID quod pupillo debetur si tutor petat, non patitur compensationem eius pecuniæ, quàm tutor ipse suo nomine aduersario debeat,[1] sicut nec ex contrario, quod tutori proprio nomine debetur admittit compensationem eius quantitatis quam pupillus debeat:[2] nempe quia generale illud est, vt eius, quod non debetur ei qui conuenitur, sed alij, compensatio obiici non possit:[3] nec si creditoris creditor proco qui conuenitur ob debitum proprium velit compensare,[4] ne aliter posito iure redimendarum vndique actionum materia quæreretur.[5] Sed tamen si tutor pupilli nomine conueniatur, non iniqua aut improbabilis sententia est, vt possit ille compensare, quod sibi proprio nomine debeatur:[6] non solum quia nihil veteri tutorem de suo pro pupillo soluere,[7] sed etiam quod constante tutela fieri facilé possit, vt tantundem pupillo tutor debeat, quantum liberandi ipsius gratia velit compensare.[8] Quasi cum ita facit, liberandæ fidei causa & pro se exonerando potius, quam pro alio soluendi animo facere videatur.[9] Maxime vero cum & quod alij debetur compensari possit, si debitum illud à creditore cessum sit:[10] nam cum cessio inter tutorem & pupillum fieri nequeat,[11] alterutrum euenire necesse est, vt vel deterioris conditionis sit pupillus quam cæteri, si ea compensandi ratio tutori pro pupillo denegatur, quod nemo æquum dixerit,[12] vel cessio pro facta habeatur quasi tacita legis potestate, siquidem per legem ipsam fit, ne propter pupilli ætatem & conditionem ea cessio fieri expressim possit.[13] *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa quadam N. Abelis Bessonet, contra viduam D. de Compois, Prid. Id. Iul. 1592.

1 *L. penult. D hoc tit.* aliud enim est deberi tutori proprio nomine, aliud tanquam tutori, *l. 12. de indeg.*

2 Vt *ad d. l. penult.* notat Castrens. vulgo adprobatus.

3 *L. cum militi 16. in princ. eod. l. item quod 9. C. eod.* Excipe ca-

sum, *l si quid* 5. *D. eod.* id est, si fideiussor conueniatur ex causa fideiussionis. Potest enim compensare non tantum quod sibi debetur, sed etiam quod reo, ex cuius persona & pro cuius debito conuenitur. Adde alium casum ex *l. si cum* 9. §. 1. *eod.* si cum filiofamilias agatur, & velit ille compensare quod patri debetur, nisi quod hoc casu cauere filius debet patrem eius pecuniæ nomine nunquam acturum, vt ea lex ait. Item in correis debendi si sint socij non aliter, *l. si duo* 10. *D. de duobus reis.* Noli addere etiam exceptionem *ex Lin rem* 18. *D. hoc tit.* Ibi enim agitur de procuratore dato in rem suam, cui tamen non datur ius compensandi, nisi eo casu, quo post litis contestationem vice mutua conueniatur, nempe quia per contestationem fit dominus litis, *l. procuratorib.* 22. *cum l seq. C. de procurat.* Nec tantum litis, sed etiam ipsius rei in litem deductæ; hoc ipso quod factus est procurator in rem suam, *l si quis in rem* 34. *l. procuratore* 55 *D. eod.*

4 Verba sunt Papiniani *in d. Lin rem* 18. §. 1. *D. hoc tit.*

5 Quam è contrario restringi oportet, cum odiosæ sint alienarum litium redemptiones, & odiosiores quam lites ipsæ, *l.* 4. §. 1. *vers non tantum, D. de alien. iudic. mut. caus. fact. l per diuersas* 22. *cum l seq. C. mandat. l.* 23. *&* 4. *C. de litigios.*

6 At non è contrario, vt possit ille proprio nomine conuentus compensare id, quod sibi tanquam tutori debetur, ex iis quæ diximus *num.* 3. quamuis possit debitorem pupilli creditori suo delegare, *l. pupil.* 96. *in princ. de solut.*

7 Sicut & pro alio quolibet, *l. soluendo* 39. *D. de negot gest. l. solutione* 23. *D. de solut.*

8 Etsi enim tutelæ ratio exigi non potest, quandiu tutela durat, debet tamen tutor quotidie eam à se exigere, potestque aut sibi soluere, quod ei pupillus debet, aut pupillo, quod ipse tutor ei debet, *l. quoties* 9. § *sed si sub vsuris & seq. & 5. non tantum, D. de admin. & perie. tutor.*

9 Futurum enim est, vt pro rata temporis, quo pupilli debitor fuisse reperietur, cogatur præstare vsuras pupillares, *l. tutor* 7. §. *si vsuras & seqq. l. Lucius* 46. §. *quæsitum, D. eod. l. 1. & tot. tit. C. de vsur. pupill.*

10 Bald. post glos. *ad d. l. eius* 9. *C. hoc tit.*

11 Quia tutor cum pupillo contrahere non potest, nec ei in rem suam auctoritatem præstare, *l. 1. l. quod dicimus* 7. *de auctor. tut.*

12 Est enim pupillus fauorabilior cæteris, nec debet esse deterioris conditionis *l. sancimus* 7. *C. ad Trebell.*

13 Iuris enim ciuilis regula est, pactum nullum posse fieri à pupillo sine tutoris auctoritate, *l. contra* 28. *de pact.* Indeque pendent omnia quæ pro pupillis tam multa fauorabiliter in iure nostro constituta reperiuntur.

DEFINITIO IX.

Potest obijci compensatio eius quod defunctus debuit cum eo, quod heredi proprio nomine debetur, licet heres fecerit inuentarium.

HÆredi, etiamsi beneficium legis & inuentarij imploranerit, [1] si quid proprio nomine petat, perinde obiici potest compensatio eius pecuniæ quam defunctus debuit, atque si pure hæres esset. [2] Nec est contrarium, quod legis beneficio saluas habet proprias actiones. [3] Id enim eo pertinet, vti ne per eam confusionem quæ aditione hæreditatis fit [4] sublatæ videantur, non etiam vti ne solutionis potestate tolli possint. [5] Atqui compensatio solutionis vim & vicem obtinet. [6] Nec sane minus debitor intelligitur qui debitoris hæres est, cum beneficio legis & inuentarij, quam qui legis beneficium non imploranit: [7] vtrum illud ei indulgetur, vt quamuis sit debitor, tamen vltra vires hæreditarias non teneatur. [8] Eamque ob causam temperamentum illud necessario adhibendum est, vt qui huiusmodi hæredi obiicit compensationem satisfaciat eam se quantitatem in hereditate repositurum, quotiescumque iudici bonum id & æquum videbitur, [9] vt si alij extent creditores antetiores, quibus priore loco soluere hæres debebit, [10] habeat ille ex hæreditate vnde soluat, nec de suo quicquam erogare compellatur. [11] Nam & idem obseruari solet cum pendente discussionis instantia petit aliquis ab hærede, & fiduciariam, ac, vt loquuntur, prouisionalem ex iusta causa obtinet adiudicationem. [12] Neque vero valde refert an de petitione tractemus, an de compensatione, [13] quandoquidem is etiam qui compensat agere quodammodo & petere videatur. [14] *Ita Senatus* pro Illustri Georgio de Mouxi Comite de Monteal, contra Illustrem Henricum de Saluces D. de Carde, mense Jul. 1592.

1 Quod hodie plerumque fit ex *l. vlt. C. de iur. deliber.*

2 Est enim perinde hæres, id est, successor in vniuersum ius quod defunctus habuit acsi beneficium legis non imploraisset, *d. l. vlt.* Certum autem est hæredem posse compensare id quod defunctus potuit, *l. 3. de contrar iudic. tutel.*

3 *d. l vlt. §. in computatione, vers. si vero & ipse aliquas, C. de iur. deliber.*

4 Aditio enim hereditatis iure confundit obligationem, *l. sicut* 75. *l. Stichum* 95. *§. aditio, D. de solut. l. debitori* 50. *D. de fideiuss. l. debitori* 7. *C. de pact.*

5 Est enim solutio naturalis & verus modus tollendarum omnium obligationum, vt ipsa obligationis definitio demonstrat. §. 1 *Instit. de oblig. l. solutione* 23. *l penult & pass. D. de solut.*

6 *L si constat.* 4. *l inuicem* 12. *C. hoc tit. l. si ambo* 10. *& pass. D eod.* [Idcoque potest opponi etiam à iurato debitore. Fachin. *lib. 1. contr. cap* 7.]

7 Alioqui non posset directis actionibus hereditariis conueniri, ne quidem quatenus vires hereditatis paterentur, quod tamen falsum est, *d. l vlt.* 5. *& si post prafatam, C. de iur. delib. & Nouell. 1 de hered & Falcid.* iunct. *l. 1. C. si cert pet.*

8 Quod olim secus erat, *l. qua dotis* 33 *D. solut. matrim.* cum heres qui hereditatem adit hoc ipso se obligat ære alieno, *l. mere* 8. *de acq. hered.* quasi contraxerit cum creditoribus defuncti adeoque cum legatariis, §. *heres, Inst. de oblig qua ex quasi contr. l.* 3. §. *heres quoque, D. de oblig. & action. l.* 3. §. *vlt. cum l seq D. quibus ex caus. in poss. eat.*

9 Vt & aliis quibusdam casibus necessarium est remedium satisdationis, vt compensatio admitti possit, *l si cum filiofamilias* 9 §. 2. *D. hoc tit.*

10 Seruanda enim est inter defuncti creditores temporis prærogatiua, *d. l. vltim.* § *in computatione in fin.* licet iis soluere statim cogatur heres qui priores veniunt, tametsi in iure crediti sint posteriores, *d. l. vlt vers. & si prafatam.*

11 Parum tamen videtur interesse heredis cum sit securus, qui soluit creditori prius venienti quamuis in creditorum ordine posteriori, *dict. §. & si prafatam.* Aliis enim creditoribus anterioribus actio nulla superest contra hæredem hunc, qui soluit bona fide, sed tantum contra creditorem posteriorem qui solutionem accepit *d. l. vltim.* § *sin vero heredes.* Itaque remedium hoc satisdationis non tam videtur necessarium, vt heredi quam vt creditoribus anterioribus, si qui sunt, consulatur, præsertim si creditor hic posterior, qui primus venit, non sit soluendo.

12 Quo tamen casu perinde tractari posset frustra desiderari satisdationem ab herede, qui omnimodo futurus sit securus, nisi aliis creditoribus consuli oporteret.

13 Quamuis Iustin. *in d. l. vlt.* §. *etsi prafatam,* loquatur de his creditoribus qui primi veniunt, primus autem non veniat is, qui conuenitur primum, deinde compensat.

14 *L. amplius* 15. *D. rat. rem haber.* Bart. *in l qui inuicem* 30. *D. de cond. indeb.*

DEFINITIO X.

Compensari non potest debitum controuersum cum liquido, licet controuersum possit ex iudicis auctoritate prouisionaliter, vt aiunt, exigi præstita cautione.

DEbitum ex sententia, à qua prouocatum est, compensari non potest cum eo, quod ex instrumento liquido, authentico, &, vt loquuntur, guarentigiato debetur: [1] quamuis iudex præceperit mandari sententiam executioni non obstante appellatione, præstitaque, vt fieri solet, satisdatione, [2] adeoque nec iam satisdatum proponatur. [3] Quoniam si contingeret sententiam rescindi per appellationem, [4] quod in dubio litis euentu positum est, [5] appareret ex postfacto compensatum fuisse id, quod fuisset indebitum, [6] in eoque factam iniuriam creditori, [7] quæ sane cautionis prætextu non minuitur. [8] Cum vel ob hoc ipsum introductum sit ius compensationis, [9] quod nostra interest non soluere potius quam solutum

tum repetere.[10] *Ita Senatus* ex tempore inter fratres Riondet, 12. Cal. Aug. 1592.

1 Quoniam appellatio extinguit iudicatum & rem reuocat ad terminos litis contestatæ, *l. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

2 Non enim eo minus verùm est extinctam hoc casu vim iudicati per appellationem, alioqui non quæret necessaria victori satisdatio, cum res iudicata pro veritate habeatur, *l. ingenuum 28. de stat. homin. l. res iudicata 206. de reg. iur.* & sit potentior quam contractus quantumuis in authenticam scripturam redactus, *l. minor. 40 D. de minor.*

3 Satisdatio enim non facit liquidum debitum, quod liquidandum imo adiudicandum est per iudicia appellationis, siquidem non solet satisdari nisi in casu dubio & incerto, *l. hæc stipulatio 14. §. 1. vt legat. nem. caueat.* Et sicut necessitas præstandæ satisdationis non facit indebitum, quod fuit debitum, *l. pater 7 §. pen. de dot. præleg.* ita nec oblata aut præstita satisdatio facit omnino debitum id quod forsan apparebit indebitum, *l. 2. D. vt legat. nom. caueat.*

4 Ideo enim comparatum est auxilium appellationis, licet nonnumquam is qui ex appellatione pronunciat, in peius reformet iudicatum, *l. 1. D. de appellat.*

5 Dubius enim & incertus est euentus iudicij cuiuslibet, *l. quod debetur 51. D. de pecul.*

6 Posteriore sententia tollente intellectum prioris, vt loquitur Papin. *in l. si patroni 55. §. vnic. ad SC. Trebell.*

7 Qui eam rem cuius compensationem passus esset videretur soluisse, quam tamen non debuisset. Nemo autem indebitum soluere cogitur, cuius etiam soluti habet condictionem, *l. indebiti 15. & pass. D. de condict. indeb.*

8 Nemo enim obligatur ad soluendum, vel compensandum ob id solum, quia postea recepturus sit, siue ab eodem, siue ab alio quod ipse præstiterit, *l. nemo ideo 171. de reg. iur. d. l. 7. vt legat. nom. caueat. l. testamento 17. in princip & §. 1. de test. tutel. l. suspectus 5. cum seq. D. de suspect. tutor.*

9 *L. 3. D. hoc tit.*

10 *L. si stipulatus, 15. in princip. D. de fideiuss.* Ergo vt admittatur compensatio non sufficit tale debitum esse, quod peti possit nisi etiam sit liquidum, sicut nec vt iam liquidum sit si adhuc peti non possit, *dict. l. quod in diem 7. & l. si debeas, 22. D. hoc tit.*

DEFINITIO XI.

Non potest compensari quod non posset solui.

COmpensatio, quæ inuito debitore fieri non potest, vim solutionis non habet, quandiu debitoris voluntas non interuenit.[1] Nam nec quod tibi debeo in certam causam, possum vel creditori tuo soluere, vel tibi ipsi in aliam causam,[2] ni tu consentias.[3] Cæterum, quibus casibus possum te inuito soluere, possum etiam compensare.[4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, Prid. Cal. Aug. 1592.

1 *d. l. si debeas 22. D. hoc tit.*

2 Imo & si cui petitioni specialiter destinata, id est, obiecta sit compensatio, placet in cæteris causis obiici eam non posse, *l. quod Labeo 13. D. hoc tit.* quia vbi ait Bart. vna causa non potest operari circa diuersos effectus, quamquam id perpetuum non est, vt constat ex *l. in numerationibus 44. ff. de solut.*

3 Consentienti enim & volenti non fit iniuria, *l. 1. §. vsque adeo de iniur. l. inuito 13. l. manifesti 17. C. de solut.*

4 Cum compensatio pro solutione sit, *l. si ambo 10. & pass. D. hoc tit. l. si constat 4. C. eod.*

DEFINITIO XII.

Expensæ taxatæ possunt compensari etiamsi appellatum sit ab executione, dum ne ab ipsa condemnatione vel taxatione.

EXpensarum litis quæ & iam adiudicatæ sunt & taxatæ compensatio obiici potest, tanquam debiti liquidi,[1] licet ab executione facta condemnatus prouocauerit, dum ne ab ipsa adiudicatione, aut taxatione. Non enim facit ea appellatio quo minus liquidum sit debitum.[2] *Ita Senatus* in causa Joachimi De la Cuaz & hæredum Benedicti Vernat, 4. Id. Decembr. 1592.

1 Taxatum enim dicitur, quod deductis deducendis reliquum est, *l. Manio 41. §. 1. de legat. 2.*

2 Sed in ea quæritur tantum an executor fines mandati excesserit, *l. 4. D. de appell. l. quoniam 21. C. eod. Lab. executione 5. C. quor. appellat. non recip.* Aliud ergo est, si ab ipsa condemnatione, vel taxatione sit appellatum, vt dixi *Defin. 9.*

DEFINITIO XIII.

Fideiussor creditoris sui potest obicere compensationem summæ pro eo solutæ ex iudicato, licet à sententia fuerit prouocatum.

DEbitor certæ quantitatis si obiiciat compensationem concurrentis alterius summæ, quã quasi fideiussor creditoris sui pro eo soluere coactus sit, audiendus est,[1] si aliud nihil impediat compensationem.[2] Nec distinguendum est, an ea soluendi necessitas ex sententia diffinitiua manauerit,[3] an ex interlocutoria & prouisionali, quæ non obstante appellatione executionem habere debuerit:[4] neque rursus an creditor cui compensatio obiicitur ab ea condemnatione prouocauerit[5] necne. Sufficit enim quod eius nomine soluere coactus fuerit fideiussor,[6] qui nunc quasi debitor conuenitur:[7] cum appellantis indemnitati satis consultum esse possit aduersus victorem, si iusta quandoque appellatio pronunciabitur,[8] nec fideiussoris indemnitatem ex ea causa suspendi oporteat.[9] *Ita tractatum est* in publico auditorio inter fratres Riondet, 4. Id. Januar. 1593.

1 Verum enim est esse hunc quoque creditorem eius scilicet pecuniæ, quam pro creditore suo soluit, & pro qua repetenda mandati actionem habere posset, aut negotiorum gestorum mandato nullo interuenien.e si agere mallet, quam compensare, *l. ex mandato, 20. §. 1. & pass. D. mandat.* Hoc vero compensationem inducit, quæ nihil aliud est, quam debiti & crediti inter se contributio, *l. 1. & 2. & pass. D. hoc tit.*

2 Quid enim si fideiusserat donandi animo vel in rẽ suam? Non poterit compensare, quia nec mandati agere posset, *l. sed si fideiussor 24. D. de pact. l. 3 D. de liber. legat.*

3 Condemnato per diffinitiuam sententiam fideiussore, quo casu non posset mandati agere prius etiam quam soluisset *l. Lucius 38. §. 1. D. mandat. l. si fideiussor 45. D. de fideiuss.*

4 Solet enim & debet iudex cum nondum bene liquet interloqui, & prouisionalem, vt vocant, facere condemnationem, præstita satisdatione, eoque iure passim vtimur.

5 Quod suo iure facere potest tanquam cuius interfit propter regressum, quem contrà eum habiturus est fideiussor, *l. 24. §. 1. D. quand. appell. sit l. 1. de app. recip.* indeque sumenda est ratio decidendi *ad l. Herennius 63. §. 1. D. de cuict.*

6 At neque semper expectandum est, vt soluat aut iudicio accepto condemnetur, forte si diu in solutione debitor cessauit, aut bona sua dissipauit, *dict. l. Lucius 38. §. 1. D. mandat. l. si pro eo 10. Cod. eod.* Illud sane constat parum referre an fideiussor soluerit coactus, an metu ne compelleretur, *l. nouissime 7. §. 1.* vbi Bald. *quod fals. tutor. auctor. gestum esse dicetur.*

7 Haberet enim nunc pecuniam, quam suo ipso creditori posset soluere, si eam pro ipso creditore alij non soluisset.

8 Eo namque casu futurum est, vt pecuniæ solutæ restitutionem consequatur.

9 Cum sufficiat quod iam cœperit ei abesse ex causa fideiussionis, vt habeat præsentem actionem, *l. inter causas 26. §. abesse. D. mandat.*

DEFINITIO XIV.

Conductor potest obicere victori, & in executione iudicati compensationem pecuniæ debitæ locatori suo licet condemnato.

COnductor interdicto, aut in rem iudicio contentus[1] locatori litem denunciauerat, locator autem pro eo litem susceperat. Condemnatione secuta, fructibusque petitori adiudicatis,[2] quorum tamen compensandorum iustam causam locator habeat[3] (postquam placuit etiam in actionibus in rem

locum esse compensationi [4]) aut saltem retinendorum, puta pro legato annuo sibi à victore debito,[5] non est victori permittendum, vt aduersus conductorem qui proprias defensiones nullas habet iudicatum exequatur ratione fructuum.[6] Quamuis dici soleat perinde mandandam executioni contra possessorem sententiam, quæ aduersus auctorem lata est, acsi contra possessorem lata fuisset.[7] Id enim eo pertinet, vt melioris conditionis non sit possessor, quam qui ab eo laudatus est,[8] non etiam, vt debeat esse deterioris, licet ipse non eius auctor fructus perceperit.[9] *Ita Senatus* in causa R. Bonauenturæ Martin Franciscani & Matthæi Martin, 8. Id. Febr. 1593.

1 Atque ita prohibitus frui libere & pacifice re conducta, ex qua causa solet dari actio conducti, *l. ex conducto 15. §. 1. D. locat.* iunct. *l. si quis domum 9. & l. habitatores 27. §. 1. eod.*

2 Veniunt enim fructus in actione in rem etiam speciali ex die litis contestatæ, *l. vtique 16. cum l. seq. §. 1 & pass. D. de rei vindic. l certum 22. C. eod.*

3 Quia forte sibi inuicem aliquid à petitore debeatur, nam & fructus, sicut cæteræ res compensari possunt, cum vsuris, *l. minor. 40. §. prædia, D. de minor. l. 1. § pacto, D. de pignor.* aut cum sumptibus, *l. sumptus 48. de rei vindic. Lin insulam 42. §. 1. D. solut. matrim.*

4 Ex constitutione Iustiniani *in l. vlt. C hoc tit.*

5 Aliud enim est compensare, aliud retinere: omnis qui compensat retinet, sed non è contrario omnis qui retinet compensat, *l. 3. D. hoc tit. l filius quem 14. C famil. ercisc.* Ex quo loco solet etiam colligi & recte, aliud esse compensationem, aliud deductionem, cum fiat compensatio ipso iure, deductio vero vi exceptionis. Facit *l. amplius 15. D. rat. rem haber.*

6 *Arg. l. si quid à fideiussore 5. D. hoc tit.* vbi permittitur fideiussori compensare etiam quod reo non sibi debeatur: quasi is qui ab alio defendendus est, & qui alium defendit ex necessitate vnius personæ iure censeantur. Inde namque est quod dici solet, posse quemlibet vti iure auctoris sui, *l. inuitus 156. §. plerumque, de reg. iur cum similib.*

7 Ita enim habet stylus noster practicus & iudiciarius.

8 Sibi enim debet imputare quod sit passus alium agere de iure suo, ideoque res contra alium iudicata contra ipsum iudicata videtur, *l sæpe 63. vers scientibus, D. de re iudic.*

9 Nam & post rem iudicatam in ipsius iudicati executione potest opponi compensatio, *l. 2. C. hoc tit.*

DEFINITIO XV.

Compensatio potest opponi, & post litem contestatam, & in causa appellationis, non etiam reconuentio.

REconuentio quidem nec post litem contestatam,[1] nec proinde in causa appellationis [2] recipitur. Sed si is, qui reali actione conuentus, aut interdicto possessorio condemnatus fuerat, appellauerit, & in causa appellationis iustam compensandæ rei, aut etiam iure pignoris retinendæ rationem adferat, audiri debet,[3] quoniam longe aliud est retinere, aut compensare, aliud conuenire.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Auth & consequenter*, vbi DD. *C. de sent. & interloc. omn. iudic. & incorpor. Nouell 96. vnde sumitur. De execut. & de iis qui conuen & reconuen cap. 2.*

2 Quia appellatio extinguendo iudicatum reducit rem ad terminos litis contestatæ, *l. 1. §. vltim. D. ad Turpillian.* & ideo quæ non possunt fieri post litem contestatam, nec in causa appellationis fieri possunt, *l. excepiionem 19.* vbi DD. *Cod. de probat & l. vltim. C. de præscript.* Not. DD. *ad d. Authent.* & consequenter.

3 Compensatio enim cum fiat ipso iure quandocunque fit opposita retrofingitur facta fuisse, ex quo die mutuo deberi cœpit, *l. cum alter 11. l. posteaquam 21. D. hoc tit.* Reconuentio autem non fit ipso iure, quia nihil nisi factum continet.

4 Vt appareat non solum ex hoc, quod proxime diximus, sed etiam ex eo quod in actionibus quoque in rem locus est compensationi, *d l vlt. C. hoc tit.* At in iis non est locus reconuentioni, id est, qui conuenitur actione in rem non potest reconuenire, vt multis rationibus à nobis probatum est in secunda parte Chiliadis nostræ *de error. fragm.* Quamuis ille qui personali actione conuentus est, possit reconuenire etiam in rem, secundum sententiam Bald. *ad l. cum Papin.* in verb. *obnoxius, C. de sent. & interloc.* probatam à Socin. *ad cap. 1. D de mut. petit. num. 49.* Adde text. in *l. 2. Cod. hoc tit.* vbi dicitur posse opponi compensationem in executione iudicati.

DEFINITIO XVI.

Creditor mariti non potest mulieri obiicere ex persona mariti compensationem quantitatis debitæ sibi à marito.

MVlieri petenti [1] ex iudicato litis expensas, quas maritus in dotis conseruandæ causam necessariam prorogauerat, non potest condemnatus obiicere compensationem eius, quod sibi maritus debeat, tametsi proponas eiusmodi expensis dotem ipso iure diminuram esse in mariti vtilitatem,[2] adeoque ipsa in re, quod contingit, si non in corporibus dos consistat, sed in pecunia numerata.[3] Quid enim si soluto matrimonio futurum est, vt maritus iudicio de dote teneatur ad præstationes aliquas, quarum nomine diminutio illa dotis, quam impensæ necessariæ fecerunt, eadem iuris potestate sarciatur? Denique verum est, non quod vxor marito debeat id eam quoque mariti creditori debere:[4] Proinde succedit iuris regula, eius quod non debetur illi qui conuenitur, sed alij, compensationem fieri nullam posse.[5] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 6. Cal. Jul. 1593.

1 Ab alio scilicet quam à marito, puta à tertio rerum dotalium possessore.

2 Dici enim solet minui dotem ipso iure per impensas necessarias, *l si is qui 56. § quod dicitur, D. de iur. dot. l. 5. quod dicitur 15. D. de impens. in reb. dotal. fact l. dote 5. D. de dot prælegat. l. vnic. § sed nec & impensas, C. de rei vxor. action.*

3 *d. l. 5. D. de impens. in reb. dot fact.* de cuius sententia & emendatione scripsi *lib. 2. Coniect. cap. 2.*

4 Nulla enim ratio est, cur priuari mulier debeat beneficio compensationis, quam illo casu habitura est, contra maritum ipsiusve heredes, cum interfit dotem integram, si fieri potest, retinere, *l 3. D hoc tit.* Nam soluto matrimonio, cum dos repetitur, compensationi plerumque locus est, *l. si constante 24. l. quoties, & §. si vxor, l viro 39 D. solut. matr.* etiam ratione sumptuum necessariorum, *Lin insulam 42. §. 1. eod.*

5 Nec enim debitor debitoris fit debitor creditoris citra delegationem, *l. vltim. C. quand. fisc. vel priuat. l. 3. C. de heredit. action* nisi nomen debitoris datum sit in solutum, vel pignori, vel venditum, quo casu is, cui datum est, habet vtiles actiones, ex rescripto Diui Pij *d l. vlt. l si cum emptore 16. D. de pact. l. 1. & 2. C de oblig. & action. l. emptor 5. l postquam 7 & seq. C. de her. vel act vendit.*

6 Quod enim peti non potest, id neque compensari potest, *l quod in diem 7. l. quæcumque 14. D. hoc tit.* cum compensatio sit petitio, *l amplius 15. D. rat. rem hab.* præterquam si quid naturæ tantum debeatur. Hoc enim compensari potest, quamuis peti non possit, *l. etiam 6. D. eod.* Nempe quia iure gentium peti posset, si qua eo iure actio comparata esset, *l. cum amplius 84. §. in natura debet, D. de reg iur.* in eoque fauorabilius est, quod naturali tantum iure quam quod ex stipulatione in diem debetur, *d. l in diem.* Quia licet quod in diem debetur, iam debeatur ciuiliter, ne tamen cum effectu peti adhuc possit, fit ex ratione & æquitate naturali, ne violetur conuentio, quæ est iuris gentium, *l. 1. l iuris gentium 7. D. de pact.* Atqui quod alij debetur peti non potest, vt ipsa actionis definitio demonstrat, *l nihil aliud 51. D de obligation. & action.* Ergo neque compensari, *l. eius quod 9. C. hoc tit. l. in rem suam 18. §. 1. D. eod.* Adde quæ dixi *Defin. 7. §.*

DEFINITIO XVII.

An quis proprio nomine conuentus possit obiicere compensationem eius quantitatis, quæ sibi tanquam alterius procuratori debeatur?

PRocurator, qui potestatem habet accipiendæ solutionis mandatumque in eam rem sufficiens,[1] compensare id potest etiam cum eo, quod ipse suo nomine debeat.[2] Perinde enim est, ac si ex pecunia nomine mandantis accepta debitum ille suum solueret,[3] quo

terer,[3] quo casu haud dubie liberatio contingeret,[4] salua mandanti actione in personam procuratoris, cuius fidem secutus esset.[5] Quid enim refert breuine an longa manu id fiat?[6] Quamquam dubitandi ratio non inelegans illa mihi subesse videbatur, quod pecunia meo procuratori nomine meo tradita mea fieret, ex pecunia autem mea facta solutio creditori procuratoris mei non pareret liberationem, saltem quandiu exstaret, quia nummorum, qui mei essent dominium me inscio in alium transferri non posset.[8] Juris enim regula est solutis nūmis, qui alienari nequeant, non nasci liberationem,[9] quæ nec nascitur cum nummi possunt condici,[10] quamuis condictio non nisi eo casu competat, quo reuera translatum sit dominium nummorum:[11] sed in proposita specie recessum est ab hoc tractatu, quia cum de compensatione ageretur, quæri non poterat an exstaret pecunia necne, quæ re vera soluta non esset, sed pro soluta tantum haberetur.[12] *Ita Senatus* ex tempore in causa Guilielmi le Marquis & Salomonis Balmæ, 13. Calend. Januar. 1593.

1 Puta cui specialiter hoc mandatum est, vel cui omnium negotiorum administratio commissa fuit, *l. vero procuratori* 12. D. *de solut.* Nam si ad litem dumtaxat datus esset solutionem accipere non posset, *l. hoc iure* 86. *eod. l. sed si tantum* 13. D. *de pact.* sicut nec transactionem facere, *l. transactionis* 7. C. *de transact.*

2 Qui enim compensationem patitur hoc ipso soluisse intelligitur, *l. si constat* 4. *& pass. C. hoc tit.* Qui ergo & petere potest, & solutionem accipere, cur non poterit compensare? Nam & qui compensat hoc ipso petit. *l. amplius* 15. *D. rat. rem habet.* Itaque plus iuris habet ad compēsandum hic procurator, quam qui compensare vult, quod alij deberur etiam consentiente creditore, quam compensationem non esse admittendam diximus *Defin. 7. num. 3. & 4. ex l. in rem* 18. §. 1. *hoc tit.* quia consensus ille interueniens creditoris non tribuit agendi & petendi ius huic compensare volenti, quomodo mandatum idoneum & sufficiens tribuit procuratori. Mirum igitur non est hunc posse compensare, illum non posse.

3 Hic ergo euenit quod & alibi sæpe, vt celeritate coniungendarum, inter se actionum vna occultetur, *l. 3. §. penult. l. si cum* 26. *D. de donat. int. vir. & uxor. l. singularia* 15. *D. de rebus credit.* vt breui manu fiat, quod longa fieri posset, *l. licet* 43. §. 1. *D. de iur. dot.*

4 Secuta nimirum consumptione aut confusione, vel permixtione nummorum, ita vt discerni non possint. Alioqui fatendum omnino est liberationem non posse contingere ex solutione nummorum, quos fatendum est alienos esse, vt sequitur *in Defin. ex l. si alien.* 78. *D. de solut.* vbi recte Gothofredus notat immixtionem habere vim consumptionis, consumptionem vero vim iustæ solutionis.

5 Actione scilicet mandati, *l. Cassius* 17. *eod tit. de solut. l. si vero* 12. §. *dedi tibi, D mandat.*

6 *d. l. licet* 43. §. 1. *D. de iur. dot. l. pecuniam* 79 *D. de solu.* Posset autem hæc sententia facilius admitti, si poneres procuratorem obligatum fuisse proprio nomine, ex ea tamen causa quæ mandato contineretur. Id enim plerumque fit, & eo casu nihil mala fide facere videri potest procurator, qui cum eo quod debet pro negotio alieno compensat, quod illi ipsi debeatur.

7 *L. si procurator* 13. *l. si epistolam* 65. *D. de aequ. rer. domin.*

8 *d. l. Cassius* 17. *d. l. si alieni* 78. *de solut.*

9 *d. l. si alieni, l. si is cui* 94. *eod. tit.* vbi tamen ait Papin. si is cui alieni nummi soluti sunt iis integris pergat petere quod sibi deberur, nec offerat quod accepit sum mouendum eum exceptione doli.

10 Est enim perpetuum, vt quibus casibus locum habet condictio non habeat locum liberatio, & è contrario quibus casibus non habet locum condictio inducatur liberatio. *l. cum quis* 38. §. 1. *& seqq vsque ad finem legis, l. in perpetuum* 61. *D. de solut.* excepto casu *l. Neratius* 63. *D. de condict. indeb.* Potest tamen fieri, vt neque condictio locum habeat, neque liberatio, puta si soluerim tibi ex nummis tuis. *l. si mandauero* 22. §. *si mandauerim.* Iunct. *l. si procuratorem* 8. § *si liber homo. vers. plane. D. mandat.*

11 Nemo enim rem suam condicit nisi à fure. §. *itaque Instit. de action l. vlt. D. de vsufr. quem. cauent. l.* 1. *& tot. tit. D. de condict. furt.* nec rursus eam rem quæ numquam fuerit sua. *l. videamus* 78. §. *item si indebitum eum seq.* Iunct. §. *si actionem, D. de vsur. l. indebiti* 15. *D. de cond. indeb.* Nascitur autem condictio domino cuius nummi soluti fuerunt, cum illi nummi sunt consumpti, aut pro consumptis habendi propter commixtionem & confusionem, *d. l. si alieni. & d. l. Cassius* 17. *de solut.* vbi ratio redditur, ne si aliter obseruaretur creditor in lucro versaretur, & alienos nummos sibi solutos & à se consumptos impune retineret. Adde *l. si à furioso* 24. *de oblig. & act. l.* 12. *&* 13. *l. si ego* 18. *& pass. D. de reb. credit.*

12 Dicebam tamen non aliud obseruandum hoc casu, quam si pecunia soluta fuisset procuratori, deinde à procuratore creditori proprio, *argum. l. si filiusfamilias* 14. *vers. quoniam cum l. seq eod tit. de rebus credit.* Durum enim sane videtur, vt liceat mihi compensare pecuniam, quam si haberem non possem soluere saltem, ita vt statim ex solutione liberatio mihi acquireretur. Itaque hæc Definitio, ne quid dissimulem mihi suspecta est. Pro ea tamen facit, quod procurator qui alienam pecuniam accepit eiusque debitor est, actione mandati liberatur si tantundem reddat, quia pecunia recipit functionem in suo genere, *l.* 2. §. 1. *D. de rebus credit.* Sed ea res non facit, vt pecuniam sibi alterius nomine traditam possit suam dicere eamque pro se soluendo facere accipientis, vt probatur apertissime ex *d. l. Cassius*, & aliis innumeris iuris nostri locis. Alioqui quisquis alienam pecuniam habet, siue ex causa depositi, siue quo alio iure, etiam, si voles, tanquam fur & praedo, posset ex ea creditori suo soluere, quod tamen nemo vnquam dixerit.

[DEFINITIO XVIII.

De compensatione rerum ex iudicato debitarum aut imputandarum.

RErum, siue in eodem iudicio, siue in diuersis inter eosdem iudicatarum compensationem obijci posse nemo dubitat.[1] Sed si mutuæ adiudicationes sic factæ sint, vt in vnam quantitatem alia imputari iussa sit, non est ferendum, vt diuersæ summæ per posteriorem sententiam adiudicatæ, licet ex anteriore causa debitæ imputatio, & compensatio fiat,[2] ne priori iudicato derogetur.[4] Nec aliud erit etiamsi summa ei debita, qui compensationem obiicit, sufficere possit vtrique compensandæ de liquido, vt fieri compensatio debet,[4] ad liquidum, si imputatio priore iudicato imperata etiam non liquidis debitis inseruire debeat.[5] Fieri enim nequit vt quod in vnam summam imputandum est, in aliam compensari possit, non magis quàm si iam esset imputatum, Siquidem imputatio solutionis, vim perinde habet atque compensatio, licet in eo differat, quod in imputationem etiam non liquida venire possunt, quæ numquam veniunt in compensationem.[6] Planè si ex vtraque parte plura debeantur, quorum aliqua sint liquida, aliqua non liquida, de omnibus in iudicati executione eodem iudicio cognosci æquum erit, vt tandem vniuersa liquidatione facta condemnetur aduersario is, quem post omnes imputationes, & compensationes admissas plus debere constiterit.[7] Sed interim prouisionalis iudicati executio ei permittenda est, qui claram & liquidam obtinuit adiudicationem, etiamsi liquido constet creditorem aduersarium esse maioris quantitatis, quæ compensari quoque posset, si eius in aliam causam imputandæ necessitas ex priore iudicato non subesset.[8] *Ita Senatus* pro N. Ludouica Bertrand, contra Joannam Lucretiam de Gilly, 12. Calend. Junij 1612.

1 *L.* 2. *C. hoc tit. Le'um militi* 16. §. 1. *D. eod.*

2 *L. quod Labeo* 13. *eod.*

3 Cui semper standum est, *tot. tit. C. de re iudic.*

4 *L. vlt. C. hoc tit.*

5 Id enim est quod dici solet, Sententiam esse strictæ iuris.

6 *d. l. vlt.*

7 *Vt in l. filius quem* 24. *C. famil. erciscund.*

8 *d. l. quod Labeo.* Iunge *Defin.* 21. *]. de re iudic.]*

TIT. XXIV.

DE VSVRIS ET MORA.

DEFINITIO I.

Vsuræ promissæ ad certum tempus in perpetuum debentur, quandiu nec solutio, nec noua de vsuris conuentio facta est, nisi contraria obseruatio secuta sit.

VT pecuniam intra biennium soluere promisit, & interea maiores vsuras [1] stipulanti spopondit, [2] si ad diem nõ eo minus easdem vsuras debebit, quod conuentionis in quam maiores deductæ fuerant tempus præterierit. [3] Id enim actum esse videtur, vt quandiu sors soluta non esset, eædem vsuræ præstarentur, si de aliis noua conuentio nulla fieret. [4] Maxime vero, si post decursum tempus de quo conuenerat ad eundem modum pro sequentib. annis vsuras solutas fuisse appareat. Nam etsi conuentio nulla præcessisset, sola vsurarum præstatio per aliquot annos vniformiter, [6] vt nostri loquuntur, continuata sufficere posset ad inducendam in posterum tempus obligationem, [7] quod ea res modici & leuioris præiudicij esse existimetur. [8] Idem erit si non vsura, sed quid aliud in vicem vsuræ præstari conuenerit, dummodo legitimæ vsuræ modus numquam excedatur. [9] *Sine die.*

1 Puta besses aut dodrantes, aut dextantes. Maiores enim apud nos licitæ nullæ sunt. Quæ vero magis frequentantur sunt septunces ex conuentione, quincunces vero ex iudicato, si conuentio nulla præcesserit.

2 Non enim debentur vsuræ pecuniæ fœnebris citra stipulationem, *l.* 1. *C. hoc tit. l. Titius* 24. *D. de præscr. verb.*

3 Vsurarum enim stipulatio quamuis debitor non conueniatur, committitur, *l pecunia* 9. §. 1. *D. hoc tit.* nisi per debitorem ipsum non stet quo minus soluat. *l. traiectitia* 23. *de oblig. & act.* Soletque mens ea esse contrahentium, vt donec tota pecunia soluatur, eædem vsuræ præstentur, quæ ab initio sunt promissæ licet sint maiores, vt *in l. Seia* 12. *D. hoc tit.* * Vide tamen *l si creditor*, 7. *versic. nec enim, C. hoc tit.*

4 *d. l. Seia.* Etsi enim priori stipulationi tempus adiectum fuit, eo tamen finito cum sors adhuc debeatur absurdum est, dicere finiri obligationem vsurarum (extra casum *l. Titia Seio* 87. §. *vsuras de leg* 2.) melioremque esse conditionem debitoris post moram quam prius fuisset, vt minores vsuras nunc debeat, qui antea maiores debuit, *l.* 3. *in princip. D. de vsur.*

5 Ex eo namque quod secutum est, colligitur voluntas contrahentium, eaque seruanda est etiam contra formam stipulationis, *l qui semisses* 13. *D. hoc tit. l. aduersus* 5. *quamuis* 8. *C. eod* Quanto magis ergo si congruat stipulatio quæ præcessit?

6 Quia ex actibus difformibus nihil potest inferri, siue ad præscriptionem, siue ad consuetudinem inducendam. Cravet. *cons* 134. *numer.* 10. post Bartol. & alios *ad l.* 2. *D. solut. matrim.* * Oportet tamen hoc casu præstitas fuisse vsuras tanquam promissas, alioqui sola præstatio non sufficit, *d. l. creditor, versic. nec enim*, vbi glos, ex *l. si certis annis, C. de pact. inter emptor. l. creditor* 10. §. *vlt D. de solut.*

7 Ex *l. cum de in rem vers.* 6. vbi Bartol. *num.* 1. 7. 14. *D. hoc tit.* De cuius tamen legis sententia vide quæ scripsi *libr.* 7. *Coniect cap* 8 *&* 9.

8 Isque videntur hoc casu locum habere quæ tradit Bart. ad *d. l. cum de in rem vers. num.* 7. Iunge *l si peculium* 6. §. *penult.* in iis verbis, *& annuum quod ei solitus erat dare, &c. D. de pecul legat.*

9 Id enim semper cauendum est, ne legitimis vsuris fraus fiat, *d l pecunia* 9. *in princ. &* §. 1. *l. placuit* 29. *l. quod in stipulatione* 31. *l. pœnam* 44 *hoc tit. l quamuis* 8. *l. si ea pactione* 14. *l. eos* 26. *C. eod l. cum non frumentum* 16. *eod.*

DEFINITIO II.

Etiam inter mercatores ordinaria & consuetudinaria vsura apud nos sunt quincunces.

ETiam cum inter mercatores agitur, non solet Senatus noster vsuras maiores quincuncibus adiudicare, [1] si nulla præcedat conuentio, [2] nec probet creditor coactum se, vt sub grauioribus vsuris mutuam pecuniam acciperet: [3] hic enim honestior modus vsurarum visus est, [4] præsertim inter Christianos, quos deceret ex sacrosancto religionis nostræ præscripto fame potius perire, quam vllas vel quantulascumque vsuras accipere; ni ciuilis legislator publicæ societatis tuendæ gratia potiorem auaritiæ quam salutis singulorum habere rationem cogeretur. [5] *Ita Senatus* 8. Calend. Decembr. 1590.

1 Sunt enim solitæ istæ quincunces vsuræ, & quæ hodie magis frequentantur. Nihil autem verat mercatorem vti iure communi, cum nec dicatur mercari quotiescunque contrahit, puta si conducat vel emat fundum, aut eum locet vel vendat, quamuis alij mercatori. Cravet. *cons.* 6. *nu.* 11. post Bart. *ad l. legatis. quæst pen. de leg.* 3. Alex. *in l. diuortio in princ. col.* 8. *vers. & idem etiam dicit. D solut. matr.*

2 Vbi enim nulla conuentio est, consuetudo loci seruanda est, præsertim quod ad vsuras, *l. Caius Seius* 12. ibi, *fuit autem consuetudo. D. hoc titul.* Nisi consuetudo illa sit contra leges, permittens vsuras supra legitimum modum, *dict. l eos* 26. §. *ceteros, sup. hoc tit.* Facit *l. tutor* 7. §. *quæ autem, in fin. de administ. tutor.*

3 Hoc enim casu grauiores eædem vsuræ deberentur, non tanquam vsuræ, sed tanquam interesse, quia tanti creditoris interesset, *l.* 3. *D. de in lit. iurand.*

4 Honestus autem modus in rebus omnibus seruandus est, non immoderata cuiusque adfectio subsequenda, *l. ex damni* 40. *in princip. D. de damn. infect.* Hic vero modus honestus ideo creditur, quia meliorum fundorum reditus huic modo respondet, ac vicesimo anno æquat sortem. De quincuncibus vsuris agitur *in l* 5. *C hoc tit. & in l. cum quidam* 17. *D. eod. d l tutor* 7. §. *quæ autem in fin. D. de admin. tut. l alimenta* 16 5. *Basilica de alim. leg.* dicunturque leuiores vsuræ in *d.* §. *quæ autem.* & modestæ à *Persio Satyr.* 15.

5 Neque enim possunt accipi sine peccato mortali, vt omnes Theologi consentiunt, licet repugnet Molin. in suo illo *tract. de vsur.* malus hac in re Theologus, vt in cæteris omnibus. Itaque à Principibus Christianis non tam permittuntur, quam tolerantur. Extat in hanc rem perelegans constitutio nouella Leonis 83. quæ non nisi vsque ad trientes eas tolerat, id est, ad quatuor nummos in centenos singulos. Vide Iul. Clar. *in* §. *vsura, quæst.* 20. *lib.* 2. *sent.*

DEFINITIO III.

Condemnatio quanti plurimi facienda est, quanti plurimi res fuit vnoquoque anno, & admittis vsuras ex due mora.

COndemnatio quanti plurimi res fuit, siue ex mora, vt nostri vulgo sentiunt, [1] siue, vt ego probabilius arbitror, ex natura iudicij & propositæ actionis causam habuerit, [2] numquam sic interpretanda est, vt præstet condemnatus quanti plurimi res fuit ab eo tempore, in diem vsque solutionis, sed quanti plurimi vnoquoque anno quo dari res debuit. [3] Nam ab eo tempore si mora solutioni facta sit, quæ excusationem non mereatur, vsurarum accessio admittenda est. [4] *Ita Senatus* 8. Calend. Decembr. 1590.

1 Bart. & cæteri *ad l. vinum* 22. *D. de rebus credit. & ad l.* 3. §. *in hac. D. commod.*

2 De quo scripsi late *lib.* 16. *Coniect cap.* 1. *& seqq.*

3 Extatque de hoc apud nos statutum speciale. Vide Bal. *in l. acceptam Cod. hoc tit. & in l. non dubium. C. de legib. DD in l. quod te & in d. l. vinum. D. de reb. credit.*

4 Iis nimirum casibus, quibus placuit vsuras deberi ex mora. *l. Titia Seio* 87. §. *vsuras de leg.* 2. *l. cum quidam* 17 §. *si pupillo l. mora* 32. §. *in bona fidei, D. hoc titul. l. in bona fidei*, 13. *Cod eod.* Dixi autem in Definitione, *si mora excusationem non mereatur*, quia non omne quod differendi causa fit, adnumerandum est moræ si fiat optima ratione & iusta aliqua de causa, non fraudandi consilio, *l sciendum*, 21. *& seq. D. eod.*

DEFINI-

DEFINITIO IV.

Neque fructuum, neq; vsurarum vsuræ vnquam præstandæ sunt, præterquam petitione hereditatis.

ACcessionis accessio numquam præstanda est.[1] Inde fit, vt neque fructuum,[2] neque vsurarum vsuræ[3] vnquam debeantur, nec si certa quantitate fuerint fructus æstimati, aut vsuræ taxatæ. Non enim permittendum est, vt redigantur in nouam sortem ad facilius admittendam vsurarum accessionem.[4] Præterquam vno casu, si petita sit hereditas. Nam cum & fructus & vsuræ augeant hereditatem,[5] consequens est, vt & fructuum & vsurarum, quibus aucta est hereditas, perinde vsuræ debeantur, ac reliquæ hereditatis, nisi à quo tempore lis contestata est.[6] Exinde namque accessionis non hereditatis iure censeri incipiunt.[7] In eoque, quod nouum est, & contra iuris regulam,[8] facit deteriorem suam conditionem, qui litem contestatur.[9] *Ita in Senatu* tractatum in causa Guilielmi de Riddes, 5. Non. Decemb. 1590.

1 *L. vlt. Cod hoc tit.* Accessio enim accessionis, cum sit accidens accidentis, non potest in rerum natura esse, non magis quam seruitus seruituris, quæ ideo nec in bonis nostris, nec extra bona nostra esse dicitur *in l. 1. D. de vsufr. l. gat.*

2 *L. neque 15. D. hoc tit.* vbi scriptum est, neque eorum fructuum, qui post litem contestatam officio iudicis restituendi sunt, præstandas esse vsuras; neque eorum qui prius percepti quasi malæ fidei possessori condicuntur. Omnes enim fructus sunt accessiones, & ob id incrementa appellantur, *l. 1. § bellissime, D. vt legat. caut. caueat. l. ita tamen 27. § heres. D. ad l. Senatusconsul. Trebell. l. si ita 43. § 1. de legat. 2. l. non est ambiguum 9. C. famil. ercisc.*

3 *d. l. vlt. C. hoc tit.* Nam & vsuræ sunt accessio & incrementum *l. Lucius 24. D. depositi. l. 1 § si indemnitas, D. de administ. rer. ad ciuit. pertin.* Vnde *tit. D. sit conceptus est. de vsur. fructib. & caus. & accession.* Adde *l. vlt. C. de vsur. rei iudic.*

4 Ne alioqui fiat anatocismus, quem nominatim prohibet Iustiniani constitutio *in d. l. vlt C hoc tit.*

5 *L. sed etsi lege 25. § vlt. cum ll. seqq.* iunct. *l. item veniunt 20. § item non solum, D. de hered. petit. l. illud quoque 40. § prad. eod. l. 1. & vlt. C. eod.*

6 Ita eleganter Papin. *in l. heres furiosi 51. § 1. D. eod. tit. de petit. hered.*

7 Nec enim hereditas potest recipere augmentum vel diminutionem ex die litis contestatæ, quia quale quid est cum petitur, tale dari debet, *l. 2. D hoc tit* petitur autem res tunc cum litis contestatio fit non antea, *l. sed etsi lege 25. § si ante, D. de petit. hered.* iunct. *l. amplius 15. D. rat. rem haber.*

8 Iuris enim regula est neminem contestando litem facere conditionem suam deteriorem, *l. non solet 86. cum l. seq. de regul. iur. l. aliam 29. D. de nouat. l. in compensationem 8. D. de compens. l. vlt. D. de separat.*

9 Nam quo tardius contestatio fieret, tanto longiori tempore fructuum vel vsurarum vsuræ præstarentur: ob idque fortassis supradicta regula non absolute concepta est, sed illis verbis, *non solet* & adiecta dictione, *plerumque, dict. l. non solet.* Cur autem nemo contestando faciat deteriorem suam conditionem, quamuis per contestationem nouatio fiat, siquidem in iudicio quasi contrahitur, *l. 3. § idem scribit, D. de pecul. l. 1. C. de oblig. & act. l. solutione 23. de solut.* ratio illa est, quia hæc nouatio non fit ex voluntate, sed ex necessitate, *d. l. aliam, d. l. vlt de separat* semper autem succurrendum est ei, qui inutilis ex necessitate aliquid fecit, *l. si fideiussor 7. § si necessaria, D. qui satisd. cogant l. 2. § vlt. D. de curat. bon. dand.* Adde hanc Definitionem nec pœnarum vsuras deberi posse, *l. vlt. D. de magistr. conuen. l. 1. C. de fiscal. vsur. lib. 10. tit. 8.*

DEFINITIO V.

Sublata petitione sortis quando superfit petitio vsurarum, & quando non.

SVblata per solutionem,[1] adeoque longissimi temporis præscriptionem[2] obligatione sortis, non potuit superesse petitio vsurarum ex mora debitarum.[3] Nec distinguemus an ex conuentione an officio iudicis debitæ fuerint, dummodo propter moram: [4] quia solutio accepta sine protestatione purgat moram præcedentem, & quod est consequens commissam præcedentis moræ pœnam diluit.[5] Illa autem vulgaris distinctio, an vsuræ debeantur ex conuentione an officio iudicis, vt priore casu sublata quoque sortis obligatione vsuræ peti possint,[6] posteriore non item,[7] pertinet ad eas vsuras ex conuentione debitas, quæ nulla etiam mora intercedente perinde deberentur,[8] quales illæ sunt, quæ propter lucrum petentium potius, quam ob moram non soluentium infligantur:[9] id est, quæ principaliter magis quam accessorie in stipulationem sic deducuntur, vt omnimodo[10] debeantur. Idemque de fructibus iuris est.[11] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Solutione enim tollitur ipso iure omnis obligatio & naturalis & ciuilis, *l. solutione 23. de pœn. & passim, D. de solut.*

2 Etsi tempus non est modus tollendæ obligationis, *l. obligationum fere 44 § placet. D. de obligat. & action.* placuit tamen Impp. hoc longissimi temporis spatio extingui actiones omnes, quæ olim erant perpetuæ, nec vlterius viuendi habere facultatem, *l. 3. & 4. C. de præscript. triginl. vel quadrag. annor.*

3 Cum enim sortis obligatio sit principalis, vsurarum vero accessoria, non potest accessorium subsistere sublato principali *l. nihil dolo 139. § 1. l. cum principalu 178. de regul iur.*

4 Aliquando enim ex conuentione debentur etiam citra moram, vt in specie *l. qui Romæ 122. in princ. de verbor. obligat.* de cuius sententia vide quæ scripsi *lib. 1. Coniect. cap. 1.*

5 *L. centum Capua 8. in fin. l. vlt. D. de eo quod cert. loc. l. Æmilius 38. vers. dicebam, D. de minor. l. de lege 6. § vlt cum l. seq. D. de leg. commiss. l. 4. C. de pact. inter empt. & vendit.* Adde *l. item 18. § vlt. de const. pecun.*

6 Sunt enim hoc casu in obligatione, quæ non potest videri sublata ex solutione sortis, quia solutio non tollit aliam obligationem, quam in cuius causam facta est, *l. qui per collusionem 49. § 1. D. de action. empt. dict. l. certum 8. versic. ibi enim dua, D. ed quod cert. loc.* iunct. *l. 1 & seqq D. de solut.*

7 *d. l. qui per collusionem 49. § 1. de act. empt. l. si deposita 4. C. deposit.* vbi ratio redditur: non enim duæ sunt actiones, alia sortis, alia vsurarum, sed vna, ex qua condemnatione facta iterata actio rei iudicatæ exceptione repellitur.

8 Vt cum pecunia ab initio accipitur fœnori & sub vsuris, vt *in d. l. qui Romæ 122. in princ. de verb. oblig. l. Caius 11. l. qui fœmisses 13. l. si bene 33. & pass. D hoc tit.*

9 Quod diuersum est in iis vsuris, quæ veluti pœnæ nomine præstantur, *l. Seia 12. l. cum quidam 17. in princ. & in § si pupillo, in fin. D. hoc tit.* iunct. *l. mora 32. § in bona fidei, eod.*

10 Hoc est, nulla etiam contracta mora, quomodo etiam accipitur *in l. videamus 38. § penult. D. eod.* Mora enim illa esse solet, quæ & officium iudicis inducit in bonæ fidei iudiciis, & in arbitrariis, & committit stipulationem vsurarum, *dict. l. cum quidam, & d. § in bona fidei, l. 3. § 1. & in princ. eod. l. minorum 3. C. in quib. caus. in integr. restit. non est necess.*

11 Eadem enim ratio esse solet fructuum & vsurarum *l. vsuræ 34. D. hoc tit.* licet etiam in nonnullis differant, de quibus Cuiac. *lib. 18. obseru. cap. 3.* Non contra interpretes etiam scripsimus in prima parte Decadis nostræ *de error. pragmat.*

DEFINITIO VI.

Iudex appellationis potest pronunciare de vsuris, etiam in prima iudicio petitis, & de quibus prior iudex nihil pronunciauerit.

PEtieram à te centum pro pretio fundi tibi per me venditi cum vsuris à tempore moræ.[1] Condemnauit te iudex ad solutionem pretij, & expensas litis, de vsuris nihil dixit. Appellasti tu solus. In appellationis causa pretij, vt & sententia confirmaretur, & præterea in pretij vsuras condemnareris.[2] Dicebas obstare mihi exceptionem rei iudicatæ,[3] propterea quod cum vsuras priore instantia petiissem, nihil de iis iudex pronunciauerat, & consequenter vsurarum petitionem repulisse videbatur.[4]

Placuit Senatui posse sententiam confirmari: eaque salua de vsuris nihilominus pro me iudicari,[4] quia de iis nihil pronunciatum fuerat,[5] cum tamen iure actionis, & ex ipso contractu deberentur.[6] Promiseras enim te soluturum ad certam diem pœna hac adiecta, *à peine de tous despens dommages & interests.* Quod si officio tantum iudicis debitæ fuissent propter moram, & ex natura iudicij bonæ fidei, vtique nulla earum nomine petitio post iudicatum supereesset.[7] Pronunciata enim super principali negotio sententia iudex omni officio functus videretur.[8] In proposito tamen accedebat, quod vsuræ pretij non tam propter moram, & ex natura iudicij debebantur, quam propter quantitatem negotij, & in vicem fructuum, tametsi neque pactio, neque mora vlla præcessisset,[10] cum admitti non posset, vt tu eiusdem temporis & fructus fundi & pretij vsuras retineres." *Ita Senatus* 16. Calend. Junij 1591.

1 Debentur enim vsuræ in iudicio venditi, sicut & in cæteris bonæ fidei iudiciis ex die moræ, *d.l. mora* 32. §. *in bonæ fidei, D hoc tit l. in bonæ fidei* 13. *C. eod. l.* 3. *C. in quib. caus. in integr. restit.* Imo & citra moram debentur venditori qui rem tradidit, vt dicemus in fine Definit.

2 Appellatio enim deuoluit ad iudicem appellationis totum negotium, quale fuit apud priorem iudicem post litem contestatam, *l. vnic. D nihil innou pend. appell.*

3 *Arg l. terminato* 3. *C. de fructib. & lit. expens.* Bertac. in verb. *iudicis potestas vers.* 226. & 272. quem refert nec tamen probat, sed potius improbat Cravet. *consil.* 320. *num.* 1. post Corneum *cons.* 49. *col* 2. *lib.* 2.

4 Nihil enim vetat iudicem appellationis pronunciare de vsuris, de quibus primus iudex non pronunciauerit, *l. tutor* 41. *in princ. D. hoc tit.* licet ea lex tractat de vsuris tantum medij temporis, id est, quod intercesserat à die appellationis frustratoriæ, & diem sententiæ in appellationis causa redditæ.

5 Nec bona est consecutio: Iudex non condemnauit reum ad vsuras: Ergo eum ab vsuris absoluit, vt disputat Cravet. *dict. consil.* 320. *numer.* 1. vbi addit argumentum à contrario sensu non posse valere vltra limites sensus directi ex Paul. Castrens. 106. *libr.* 2. Decian. *in l.* 1. *in princ. column.* 15. *D. de offic. eius cui mand. est iurisd. & consil* 110. *col.* 2. *& consil.* 236. *col. fin. & consil.* 283. *col* 4.

6 *Vt in l. centum Capua* 8. *de eo quod cert. loco.*

7 Quibus posterioribus verbis vsuras significari placet, vt diximus *Defin. seq.* [An autem hæc verba sufficiant, vt pœna omnimodo committatur, nec purgari mora possit, alia quæstio est, de qua vide *Defin* 6. *j. de contr. & commiss. stipul.*]

8 Ex ea distinctione quam posuimus *Defin. preced. num.* 6. & 7. *l. qui per collusionem* 49. §. 1. *de action. emption. dict. l.* 4. *Cod. depos.*

9 *d l. terminato* 3. *Cod. de fructib. & lit. expens. l. iudex postea quam* 55. *D. de re iudic.*

10 *L. curabit* 5. *C. de act. empt. l.* 2. *C. hoc tit.*

11 *L. Iulianus* 13. §. *veniunt autem, D. de action. empt.* Itaque quod scriptum est *in l. initio* 5 *C. de pact. inter empt. & vend.* pretij tardius exsoluti vsuras ab initio non promissas ex mora tantum deberi, sic omnino accipi debet, vt tamen mora facta videatur, ex quo die traditio facta est rei venditæ, nisi probet emptor per se non stetisse quo minus pretium solueret venditori, *argum. l traiectitia* 23. *de oblig & action.* Sic dicimus bonam fidem non pati, vt emptor rem habeat & pretium retineat, Idcoque nec de eo factam conuentionem valere, *l ex empto* 11. §. *qui autem. l. bona fides* 50. *D. de action empt.* Sic è contrario dicendum est, nullas vsuras debere emptorem, cui res non est tradita, *l. liberalitatis* 16. §. 1. *D. hoc tit.* Adde *l. nec enim* 13. *in fin. D. de pign. action.*

DEFINITIO VII.

Ex promissione eius quod intererit ob pecuniam sua die non solutam debentur in dubio vsuræ quincunces.

FActa, vt fieri solet, promissione eius, quod intererit creditoris ni ad diem pecunia soluatur,[1] sic interpretamur conuentionem, vt vsuræ promissæ videantur, & quidem quincunces,[2] etiamsi creditor non probet sua intereesse, nedum tanti.[3] Neque enim dubitandum est, quin creditoris interesit, quod pecuniam ad diem non acceperit:[4] cumque probatio eius quod intereest plerumque difficillima sit,[5] quia in facto non in iure consistit,[6] nec ratione pecuniæ præstetur vnquam id, quod re vera interest, nec facile in infinitum excurrat,[7] nulla iustior taxatio fieri potest, quam ad modum vsurarum legitimarum, & quarum vsus frequentior est, cuiusmodi sunt quincunces,[8] ne alioqui an inutilem esse creditori stipulationem fatendum sit,[9] aut ad taxandum id, quod ipsius interest difficilem & scrupulosam litem instituj sit necesse.[10] In ea autem specie de qua superiore SC. scripsimus tanti creditoris interfuisse, quanti quincunces vsuræ essent, ex eo constabat, quod pecunia pro rei venditæ pretio debebatur, cum rei venditæ fructus emptor idemque debitor percepisset. Fructus enim fundi ex comparatione vsurarum quincuncium magis communiter æstimantur." *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt quotidie fieri solet his verbis vulgaribus, *à peine de tous despens dommages & interests*, vt dixi *Defin precedenti numer.* 7.

2 Tanquam leuiores, & quæ apud nos frequentantur. Dixi supra *Defin.* 2. *num.* 1. & 4.

3 Quod secus esset si accessio ista deberetur, tanquam interesse non tanquam vsura, *l. vlt. D. de prat. stipulat.*

4 *L.* 3 *D. de in lit. iurand. l* 5 *si Calendu* 11. *de re iudic.*

5 *d l. vlt. D. de pretor stipulat.*

6 *L. quatenus* 24. *de regul. iur.*

7 Nisi cum adiectione loci vel temporis limitata est obligatio, vt in *d. l.* 3. *de in lit. iurand. l.* 4. *l. centum* 8. *& pass. de eo quod cert. loc.* alioqui lucrũ, quod ex indefinita negotiatione pecuniæ sperari potest, infinitum est, ob idque nimirum solent creditores pecuniæ stipulari vsuras vel pœnam ex consilio Iurisconsulti, *in d. l. vlt. de prat. stipul.* iunct. *l. stipulatio ista* 38. §. *alteri, de verb. obligat.*

8 Vide *Defin.* 2. *num.* 1. & 4. *& eod.*

9 Quod non est dicendum, potiusque verba sunt improbanda, quam vt ea capiatur interpretatio per quam dispositio fiat inutilis, *l. quoties in stipulationibus* 80. *de verb. oblig l. si quando* 109. *de leg.*

10 Quod ne eueniat cauere bonus iudex debet, id est, ne lis altera consurgat ex litis primæ materia, *l terminato* 3. *C. de fructib. & lit expens. l. fratris* 10. *C. de transact.* Et sane interpretatio hæc multas quæstiones dirimit, Ideoque vel hoc solo amplectenda est, *l.* 1. §. *si heres, in fin. D. ad Senatusc. Trebell.* Sic enim fit, vt eadem sententia contineat & condemnationem, & condemnationis taxationem, vt loquitur *l si traditio* 5. *C. de action. emption.*

11 Quod dicimus ad rationem quinque aureorum pro vnoquoque centenario.

DEFINITIO VIII.

Vsura quibusdam casibus etiam diuino iure permittuntur.

VSuratum prohibitio iure diuino,[1] & consequenter pontificio[2] introducta ad eas vsuras non pertinet, quæ ex natura & æquitate negotij quod geritur debentur in vicem fructuum, quos vicissim debitor ex re creditoris percipiat, aut pro eo, quod re vera interfit creditoris;[3] ratione non lucri cessantis,[4] sed damni emergentis. Inde est, quod vsuræ etiam damni citra conuentionem, & omnimodo debentur venditori, qui rem venditam tradidit, ne alioqui & re, & pretio careat:[5] Item quod si marito dos suo tempore soluta non sit, potest ille vsuras petere,[6] ne in euitandi damno moretur, cum ferat onera matrimonij.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Exod. *cap.* 22. & Lucæ Euang. 6. Iul. Clar. *lib.* 5. *sentent.* §. *vsura, quæst.* 20. *& Nouell. Leonis* 83. *vt ad trient. vsur. pecun. licit mutet.*

2 *Cap debitores de vsur cap* 1. *& pass hoc tit.*

3 *Cap conquestus, & cap salubriter*, vbi Canonist. *de vsur. in* 6.

4 Etsi

4 Etsi enim id quod interest æstimatur etiam ex lucro cessante, *l.si commissa* 13. *D rat rem habet.l.2. de eo quod cert.loc.l.si fundus* 33.*ad fin.locat.l.si mulier* 21.§.*antepen.D.rer amot.l.vnic. C.de sentent.qua pro eo,quod interest*: odiosior tamen est petitio lucri cessantis, quam damni emergentis, quia fauorabilior est qui certat de damno vitando, quam qui de lucro captando, *l. non debet* 41 §.1.*D.de reg.iur.* Charitas Christiana nun cogit nos pati damnum ex aliena culpa, sed vetat nos ex eadem culpa captare lucrum.

5 *L.turabit* 5 *C.de act.empt.l.2.C.hoc tit.* Dixi *Defin.6.num.* 10.& 11.ſ.*eod.* Iunge *Defin.*21 *num.*10.ſ.

6 *d.cap.salubriter.*

7 Nam & inde est, quod causa dotis dicitur onerosa quantum ad maritum, non lucrativa, *l.ex promissione* 19.*de obligat.& action.l.vlt.*§.1.*quæ in fraud.credit.*

DEFINITIO IX.

Æstimationis quanti plurimi vsuræ ex mora præstandæ sunt.

ÆStimatio quanti plurimi non excludit accessionem vsurarum, quæ ratione pecuniæ debentur in vicem eius quod interest, quoties iudicium tale est, vt ex bona fide præstationes eiusmodi admittat.[1] Nam cum ea æstimatio nihil aliud sit, quam res ipsa quæ debetur, tanti æstimata,[2] nihil prohibet vsuras deberi:[3] Sicut &, cum ob deteriorationem monetarum augetur quantitas condemnationis,[4] non eo minus vsuræ damnaque alia, si qua sint, præstantur, adeoque pro rata auctæ quantitatis, quoniam augmentum illud, quod vocant, & incrementum pars est principalis debiti non accessio[5], vt proinde dici non possit, hoc casu præstari accessionem accessionis, contra iuris regulam.[6] Sæpe pro eo anno, cuius ratio habetur in æstimando quanti plurimi res fuit, accessiones nullæ debentur, quibus scilicet sola debitoris mora locum facit. Mora autem nulla eo anno contracta videri potest, in præstanda æstimatione, quanti plurimi, priusquam annus præterierit, quia nec prius sciri potest, quanti plurimi eo anno res fuerit.[7] Ergo & si post eum annum aliquid interuenerit, propter quod dici possit moram non ita cito contractam fuisse, quod ex variis causis potest accidere[8] vsuræ æstimationis nullæ debebuntur.[9] *Ita Senatus* in causa Georgij Exertier Secretarij Senatus & Claudij Fauier, 5.Non.Iul.1591. Et tursum pro Do.de la Barre, contra Claudium Vallet, 12.Calend. Septemb.1593. Cumque ex Senatoribus nostris quidam eam sententiam duriorem putarent, & alias contra iudicatum dicerent, re accuratissime disputata, vt sciretur tandem quid in posterum constanter iudicari oporteret, id ipsum Senatus pronunciauit in causa D.Ludouicæ Pobel viduæ Domini de Leydier, contra Annam Vessu viduam N.Chappuis & alias, Prid. Non.Iul.1595.

1 Hoc est, quoties iudicij natura patitur, vt ex mora vsuræ debeantur, quod euenit in bonæ fidei iudiciis non in strictis, *l. mora* 32.§.*in bona fidei,D.hoc tit.l.in bona* 13.*C.eod.l.*3.*C.in quib. caus.in integr.restit.non est necess.*

2 Est enim loco rei, *l.ait lex* 21.*ad leg. Aquil.l.*8.§.1.*de cond. furtiua*, licet formaliter aliud sit res, aliud rei æstimatio, *l si alij* 42.§.1.*de vsufr.l.fundum* 18.*de nouat.*

3 Tanquam accessione sui principalis. Etsi nullo iuris loco ita scriptum reperias, quia nec æstimationis quanti plurimi vllo iuris loco fit mentio, nisi cum tractatur vel de lege Aquilia, vel de condictione furtiua, quæ actiones non admittunt præstationem vsurarum ex mora, cum sint strictæ. Scripsi *lib.* 16.*Coniect.& in Decad.*17 *de error.pragmat.* vbi vide.

4 Quia quod debetur reddendum est in eadem bonitate & qualitate, *l.*3 *D.de rebus credit.l.creditorem* 69.*D.de solut.*

5 Cum nihil aliud sit, quàm ipsum debitum non imminutum verius quàm auctum, licet vulgo vocent augmentum, vt scripsi in tractat.meo *de variis nummar.debitor.solut.*

6 De qua scripsimus *Defin.* 4.ſ. *ex l.vlt.D.hoc tit.l.vlt.C.de vſur.rei iud.*

7 Præposterum enim est, vt mora contrahatur, priusquam peti possit, *l si pupillus* 127. *de verb.oblig. l.nulla* 88.*de reg iur.l. lecta* 30.*de rebus credit*

8 *L sciendum* 21 *cum seqq.D.hoc tit.* vbi dicitur, non omnem dilationem, quæ fiat in soluendo debito, moræ adscribendam.

9 Quæ scilicet non tam propter lucrum petentium, quàm propter moram non soluentium infliguntur, *l.cum quidam* 17. §.*si pupillo, in fin.D.hoc tit.*

DEFINITIO X.

Mora committi potest in præstanda æstimatione quanti plurimi etiam priusquam ea æstimatio per iudicem taxata sit.

AN vero dicendum erit, non prius contractam videri moram in soluenda æstimatione quanti plurimi, quam cognitum sit & taxatum, quanti plurimi res fuerit? Minime. Sufficit enim, vt sciat debitor, se rem debere, cuius æstimatio petitur, cum ex eo scire etiam potuerit & debuerit æstimationem pro re præstandam, & offerre eam quantitatem, quam iustæ æstimationi respondere putabat,[1] aut si creditor recusaret obsignare.[2] Sed si probabili ignorantia incertus fuerit, quid & quantum deberet, puta quod debitum inter plures pro rata patrimonij & bonorum à singulis possessorum diuidi oporteret,[4] nec dum diuisio illa facta esset; quod euenit plerumque in debito canonis emphyteuticarij,[5] cessasse in solutione potius quàm moram contraxisse videbitur.[6] Ideoque nec vsuras vllas debebit,[7] licet non eo minus futurum sit, vt debeat æstimationem quanti plurimi. Hæc enim non propter moram præstatur, sed propter obligationem, cum nihil aliud sit, quàm res ipsa, quæ debetur, tanti nimirum æstimata, vt superiore Definitione scripsimus.[8] Mora enim siue creditoris, siue debitoris neque minuere, neque augere vnquam potest principalem obligationem, sed tantum accessiones.[9] *Ita Senatus* in eadem causa D. Ludouicæ Pobel viduæ Domini de Leydier, Prid. Non.Iul.1595.

1 Hoc vero ita esse videbatur, quia difficile est, vt mora contracta videatur, priusquam sciri possit, non solum quid, sed etiam quantum debeatur, quandoquidem incertæ quantitatis solutio fieri non potest, non magis quàm eius rei, quæ an debeatur, incertum sit, *l.sufficit* 56. *l.Iulianus* 60. *de condict.indeb.* iunct. *l.*3.§ *incertam, l.locus* 26.*de acquir.possess. l si fur.*32.*in fin. de vsucap.* iunct. *l.vbi autem* 75.*de verb oblig.*

2 Incertitudo namque debiti impedit quidem, ne interim possit fieri exactio, sed non ideo facit indebitum, quod re vera est debitum, vt Papinian. licet in dissimili specie loquitur, *in l pater* 7.§.*penult.de doi.præleg.* Iunge *l qua de tota* 76.§ *incerta partis, D de rei vindicat. l.*1.§.*vltim.si pars heredit petat. l etsi* 8.§.1. *D.commun.diuidund.* 11. & *tot titul si cui plus quam per leg. falcid.*

3 Obsignatio enim solutionis vim habet saltem addita satisdatione de præstando eo, quod adhuc incertum est, cum certum erit. Hoc enim necessarium est, *l* 5. *l seruus* 34.§.*vlt. de stat lib.* iunct. *l acceptam* 19.*C.hoc tit.*

7 Hanc enim diuisionem inter possessores pro modo portionum fieri oportet, *l.cum possessor* 5.*D.de censib.* quoties scilicet non tam personæ, quàm prædia conueniuntur, *l.Imperatores* 7. *de public.& vectig l.denique* 19 *D.de iur.fisc.*

8 Præstatur enim pro prædio, *l.*2 *& vlt.C.de iur.emphyt.l. lex vectigali* 31.*D.de pignor.* sicut & tributum, *de quo in d.l* 5.*de censib.*

6 Non omnis autem cessatio mora est, *l. sciendum* 21. *& seqq.D.hoc tit.*

7 Quæ scilicet non debentur citra moram. *d.l.cum quidam* 17.§ *si pupillo, l.mora* 32.§.*in bona fidei,D.eod. l.Titia Seio* 87.§. *vsuras,de legat.*2. [Ergo saltem post taxationem & liquidationem factam vsuræ omnimodo debebuntur, nec facile pro anteriori tempore adiudicandæ sunt. *Ita Senatus* pro N.Ioanne Amedeo Martini, contra Ludouicum Chaniere, ante Calend.Decemb.1611.]

8 *Num.* 1. ex interpretum tamen nostrorum magis quàm ex nostra sententia. Quid enim de tota hac quæstione ad æstimationem quanti plurimi pertinente sentiendum putemus, scripsimus *Defin.* 6. *& seqq. vsq;e ad* 16. *& si cert petat. & latius lib.* 16. *Conitetur.* & in prima parte Chiliadis nostræ *de error. pragmat.*

9 *L. centum* 8. *de eo, quod cert. loc. l fundum* 28. *D. de nouat.*

DEFINITIO XI.

Vsuræ taxatæ & in certam quantitatem redactæ non eo magis recipiunt vsurarum accessionem.

NOn est simile, quod si vsuras aliasve præstationes ob moram adiudicatas iudex ad certam, vt fit, quantitatem taxauerit,[1] non idcirco eius quantitatis aliæ vsuræ ab eo tempore debebuntur, quasi noua forte ex prioribus vsuris conflata. Neque enim fieri potest, quin vsuræ illæ priores, quæ ab initio accessiones fuerunt, tales quoque perpetuo maneant. Itaque aliter posito iure fieret, vt vsurarum vsuræ præstarentur, & consequenter accessiones accessionum. Quod ne eueniat, districte & expressim lege prohibitum est, ne qua ratione liceat vnquam vsuras in sortem redigere.[2] Proinde non est, quod quis dicat, pro facto habendum id, quod nec expressa quidem conuentione fieri potuisset.[3] Quamquam nec deerant, qui alias contra pronunciatum diterent,[4] quod ego vix sane credere poteram, probare vero nullo modo. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Taxatio enim necessaria est, tum etiam cum vsurarum modus certus est, nimirum propter calculum, quamuis soleat calculus plerumque sine iudicio dirimi. Sic enim lego, id est, *sine* pro *fere, in l furti* 6. *§. vlt. de his qui not. infam.*

2 Id est ne fiat vnquam anatocismus, *l. vlt. Cod. hoc tit. l. vlt. C de vsur. rei iud.* vide quæ scripsi *Decad.* 10. *de error. pragmat.* Adeo autem vsuræ interdictæ sunt vt permitti nunquam debeant, sed officio iudicis reiiciendæ sint, etiam parte non conquerente. *Ita Senatus* in causa Bartolomæi Baudin & coniugum Iordani, 16. Nouembris 1622. Agebatur autem de vsuris vsurarum sumptuum, quorum nec primas vsuras peti posse placuit, cùm eorum fructus possessor percepisset, nunquam enim pecuniæ vsuras habere debet is qui rei fructus habuit *l. Iulianus* 13. *§. veniunt, D. de act. empt.* Et verò cùm iuris ratio hæc esset non facti potuit à Senatu suppleri.

3 Eadem enim vis taciti & expressi esse potest, sed maior taciti, quàm expressi esse non potest, *l.* 3. *vbi notat. D. de rebus credit.* & quod vna via prohibitum est, alia permittendum non est, *l. scire oportet* 21. *§.* 1. *D. de tutor. & curat. dat. l. ait prætor* 7. *§. quid si autem, de inr. delib.*

4 [Ex glos. *in d. l. vlt. C. hoc tit.* Quam tamen communiter à doctoribus reprobatam esse Castrens. ibidem testatur. Cum Castrensi tenet Ioannes Thomas Minadous *decis. Neapol.* 17. vbi ait supra dictam glos. intelligi debere, quando nihil factum est in fraudem vsurarum. Vide Borgn. Caualcanum *decis.* 14. *num* 29.]

DEFINITIO XII.

Expensarum litis adiudicatarum vsuræ non debentur ex die sententiæ, sed ex die moræ, quæ interuenerit in eis post taxationem soluendis.

ALia ratio est pecuniæ, quæ pro adiudicatis taxatisque litis sumptibus debetur. Recipit enim illa accessionem vsurarum, ab eo nimirum tempore, quo taxatæ & petitæ, non quo prorogatæ fuerunt.[1] Nempe quia non accessiones sunt principalis debiti, sed proprium debitum constituunt in pœnam temere litigantis à iudice constitutum.[2] Etsi autem à die sententiæ & adiudicationis eiusmodi debitum nascitur,[3] spectamus tamen, quod ad vsuram in accessionem admittendam pertinet, tempus taxationis,[4] quia non nisi ab eo die certam legem & formam habere incipit.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Id est, ex die moræ contractæ in iis soluendis, non ex quo die cœperunt abesse probo litigatori.

2 *L. eum quem temere* 79. *D. de iud. l. properãdum, C eod l.* 3. *& 4. C. de fructib. & lit. expens.* etsi nonnunquam parcitur victo, ne ad litis expensas condemnetur, nimirum si iustam habuit causam litigandi, *l. qui solidum* 78. *§. etiam, de leg.* 2.

3 Etsi enim sententiæ ius nouum tribuere non solet, sed tantum quod est declarare, quia semper referenda est ad id, quod petitum fuit, *l.* 2. *D. hoc tit.* id tamen locum non habet in expensis, quæ scilicet non obligationis iure debentur, aut ex causa, quæ sententiam præcesserit, sed officio iudicis, *d. l properandum* 13. *C. de iudic.*

4 Non condemnationis. Non enim sufficit condemnatio, nisi etiam condemnationis taxatio sequatur, vt sciatur, quid & quantum ex iudicato debeatur, quoties id, quod in condemnationem deductum fuit, incertum est in quantitate, *l si traditio* 4. *in fin. C. de act. empt.* præsertim cum nec valeat sententia, quæ profertur sine certa quantitate, nisi quatenus refertur ad taxationem, aut iam in actis factam aut faciendam, *l.* 3. *& tot. tit. C. de sent. quæ sine cert. quant. profer.*

5 Itaque hoc casu potest illud vsurpari, quod alias dici solet, nihil actum videri, quamdiu aliquid superest agendum, *l. penult. in fin. Cod. de his quib. vt indign. l. ædificia* 239. *§.* 1. *de verb. signific.* Propria enim cuiusque rei forma contigit ei ex consummatione, *l. si is qui* 80. *§. quædam, D. ad leg. falcid.*

DEFINITIO XIII.

CVm in obligatione alternatiua electio est creditoris, quod euenit interdum ex conuentione,[1] non potest videri debitor esse in mora, prius quam creditor elegerit,[2] & interpellauerit,[3] quia nec creditor ipse aut agere aut interpellare potest, nisi facta electione.[4] Idemque est in vltimis voluntatibus, si forte tibi legatum sit illud aut illud, vtrum elegeris:[5] si tamen qui legauit tibi decem soluenda post annum à die mortis suæ permiserit tibi, vt pro eo legato, si ad diem non solueretur, fundum certum possideres, eiusque fructus tuos faceres, non videbitur vtrumque alternatiue legatum, sed decem duntaxat, fundus vero ita demum si velis.[6] Proinde si heres ad diem non soluerit pecuniam, mora per eum contracta videbitur etiam citra interpellationem, dummodo legatum à te agnitum esse constet.[7] Ideoque & ab eo tempore vsuræ debebuntur, tanquam à die moræ, non quod ad inducendam moram, aut vsurarum ex mora præstationem sufficiat, diem legati venisse (interpellatio enim requiritur[8]) sed quia si fundum eligeres fundi fructus à die finiti termini deberentur tibi[9] ex iudicio testatoris,[10] in quorum locum vsuras cedere æquum est, si pecuniam petere malis quàm fundum.[11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro N. Poysat procuratore fiscali apud Bugienses, contra N. Claudium de Miniod, 3. Non. Decemb. 1592.

1 *Vt in l. Stichum aut Pamphilum* 95. *in princ. D. de solut.* alioqui in alternatiuis electio regulariter est debitoris, *l plerumque* 10. *§. vltim. D. de iur. dot. l. is, apud quem* 5. *§.* 1. *D. depos. l. quod autem* 7. *§. si maritus* 51. *de donat. inter vir. & vxor. l. adigere* 6. *§.* 1. *de iur. patron. l. miles* 6. *§.* 1. *D. de re iud.*

2 *L. si debens* 22. *D. de compens.* & ideo si ex duabus rebus, quæ alternatiue debebantur, altera perierit, non remanet ipsius æstimatio in obligatione, ne quidem alternatiua, sed sola res, quæ superest. *d. l Stichum* 95. *de solut. l si in emptione* 34. *§ penult. de contrab. empt.*

3 Mora enim, quam regulatem nostri vocant, id est, regulariter non contrahitur sine interpellatione, *l. mora* 32. *D. hoc tit. l. si ex legati* 23. *de verb. oblig.* vbi etiam Bart. *num.* 6.

4 Ideoque nec compensare, *d l* 22 *D de compens.* quoniam qui compensat quodammodo perit, *l. amplius* 15. *D. ratam rem haber.* Bart. *in l.* 6. *§. decem, de re iud. & in l.* 75. *§. qui illud, de verbor oblig.*

5 Duo enim sunt legata, quorum vtrum debeatur dici non potest ante factam electionem, *l plane* 34. *§. si ita Titio, de leg.* 1. *l. Lucius* 23 *de leg.* 2. *l si Titio* 10. *D. de vsufruct. legat.* Adde text. elegantem

elegantem *in l si sic legatum* 75.§. *vltim.* vbi Bart. *de legat.*1. *l. vt heredibus* 50. §.1. *alias l si Titius, ne legat.*2. *l.*2. *& tot. tit. de opt. leg*

6 Electionem enim accipis non ex legato sed ex posteriore voluntate testatoris separata à legato, vt in *l miles* 6.§ *decem, D. de re iud.* electionem condemnatus habet non à se tam, sed à lege, tic & *in l*1 §. *item si ita, D. ad legem falcid* penus quæ primo loco fuit relicta non tamen legata esse intelligitur, sed tantum in præstatione est, *l cum sine* 19. *l si penum* 24. *D. quand dies leg ced.*

7 Nec enim potest videri heres in mora soluendi legati, antequam fuerit, *l. ei qui* 13 *D. de cond instit.* Nec nisi minorum fauore receptum est, vt in legatis vel fideicommissis, quæ iis relicta sunt, mora ipso iure & citra interpellationem contrahatur, *l. Titia Seio* 87 §. *vsuras, de legat.*2. *l in minor.* 3. *C. in quibus caus restit in integr necess non est.* Is enim pupilli fauor est, vt ei mora nat reipsa, *l si tamen* 5. *D. de minor. l.*1. §. *vltim D. hoc tit.* Idemque est in legatis relictis ad pias causas, *l. sancimus* 46. § *supra autem, C. de epise & cleric.*

8 *d. l. si ex legati* 23. *de verbor. oblig. d. l. mora* 32. *D hoc tit. l. si quis bonorum* 23 *de leg* 1. sufficitque non iteriisse per heredem, *l. si optione* 10. *D. ad exhib.* præterquam in duobus illis casibus, de quibus *num prox* Adde *d l si penum* 24. ibi *forte quia interpellatus heres non sit, D. quando dies legat ced.*

9 Neque enim fructus suos facere potest heres, ex quo scit fundum sibi legatum, & legatum à te agnitum fuisse, *l quæsitum* 40. *vers quia etsi fundum, D de acquir. rerum domin.* non tamen careret id dubitatione propter id, *dict l si quis bonorum, de leg.*1. & alias leges, quæ nolunt deberi vsuras & fructus legatorum, nisi ex die litis contestatæ, *tot tit. C. de vsur. & fruct legat.* aut saltem ex die moræ, *l si quis seruo* 84. *de leg.*2. & aliis supra citatis, si non essent in hac specie fructus expressim legatario relicti.

10 Sunt enim hoc casu fructus in legato, ideoque debentur etiam citra moram, vt eleganter tractat Papin. *in l. cum vnus.* 10. §. *verbis, de alim & cibar. legat.* itemque Scævola *in l. libertis* 18. §.1 *eod.*

11 Non enim debent vsuræ à fructibus separari, vbi eadem ratio est aut iuris aut voluntatis, *l. vsura* 34. *D. hoc tit.* debentur enim vsuræ citra moram, quoties locum tenent fructuum, in quibus nulla mora esset necessaria, *argum. l. curabit* 5. *C. de act. empt.*

DEFINITIO XIV.

Qui fundum debuit retrouendere, si sit in mora condemnandus est ad restitutionem fructuum, quos venditor ipse percipere potuisset.

EVm, qui ex conuentione fundum retrouendere debuerat, & oblatum precium obsignatumque accipere sine causa distulerat, fundi fructus ex mora restituere debere constabat,[1] nec eos tantum, quos percepisset, sed etiam quos percipere potuisset.[2] Sed quos propter peremptum casu fortuito fundum percipere non potuit, eos visum est in condemnationem non venire,[3] licet mora casum præcessisset.[4] Finge molestrinam in ea esse ciuitate, quæ propter grassantem eo tempore pestem nullos aut perpaucos habitatores habuerit. Finge subito aquarum impetu diruta, aut alia vi maiore, cui resisti ac prouideri non potuerit.[5] Æquum sane non est, moratorem quicquam præstare eius incommodi nomine, quod similiter euenisset possessione rei iam penes actorem constituta.[6] Plane si quid culpa debitoris contigerit, siue ante siue post moram, id eum præstare oportebit.[7] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de la Foreſt D. de la Barre, & heredum Petri Gleyron, Ante Id. Ianuar. 1593.

1 *L.*2. *Cod de pact inter empt. & vend.* alioqui & re & pretio simul caruisse venditor videretur, quod esset iniquum, *l. quia autem, l. ex empt.* 31. *& l. bona fides* 50. *de act empt.*

2 Quomodo ad fructus condemnari solet quilibet alius malæ fidei possessor, *l.*2. *C. de fruct & lit. expens. l fructus* 33. *D. de rei vind. l certum* 32. *C. eod.* hic enim malæ fidei possessor est, qui contra propriam conuentionem retinet rem alienam, cum obsignatio rite facta pro solutione habeatur, *l. accepta* 19. *Cod. hoc tit l. obsignatione* 9. *de solut.*

3 Necesse enim est, vt probetur, potuisse eos percipi adeoque honeste nedum reuera, *dicta l. fructus* 33. licet in fructibus perceptis ea distinctio non adhibeatur, *l si possessor* 52. *de petit. hered.*

4 Solet enim à nostris distingui, an culpa præcesserit casum nec ne, ex *l idem iuris* 8. §.1. *l si seruus* 27. §. *si fornicarius, l si putator* 31 *l si ex plagis* 52. § 1. *& §. in clino, D ad legem Aquil. l. si negotia* 11 *de negot. gest. l* 1. § *& ille quidem, in fin. de oblig & act. l. contractus* 23. *in fin. de reg iur.*

5 *d. l. contractus, in fin & d.* § *& ille quidem, in fin. dict. l.*1. *de oblig. & act.*

6 Sic enim distinguere Iureconsulti solent, an res fuerit æque penes actorem peritura, vt eo casu nihil præstetur, *l si plures* 14 §.1. *depos. l item si cum* 14. § *quid si homo. quod met. caus l. is qui* 44. *D ex quibus caus maior, l si alius* 7 §. *est & alia, D. quod vi aut clam.*

7 Culpam enim suam præstare semper quisque debet, *d. l. contractus, & alia supra citatu,* iunct. *l. quod quis* 203 *eod.*

DEFINITIO XV.

Ex die tantum agniti aut denegati chirographi vsuræ hodie adiudicantur.

EO que iure aut potius errore à pragmaticis inducto vtimur, vt ex chirographo vsuræ quamuis promissæ, si ad diem pecunia non solueretur, non nisi à die recogniti aut denegati chirographi debeantur.[1] *Ita pronunciatum* in ea causa, de qua SC. 8. de contr. & commit. stipulat.

1 Contra quem errorem vide quæ scripsi *Decad.*1. *de error. pragmat error.*2.

DEFINITIO XVI.

Paucorum dierum mora non attenditur. Eius tamen temporis, quo causa appellationis protrahitur, vsuræ prestanda sunt.

CVm tamen eiusmodi quæstio incidisset, ac sexto aut septimo post chirographi recognitionem die sententia contra debitorem lata fuisset, nec de vsuris iudex quicquam pronunciasset, visum est, tametsi inter mercatores ageretur, bene iudicatum,[1] propterea quod in mora tam modici temporis parum creditoris interesset.[2] Plane cum appellationis causa per aliquot menses tracta fuisset, æquum visum est, totius illius temporis, quod interceſſisset, moram impunitam esse non debere, vsurasque præstari oportere.[3] *Ita Senatus* in causa Benedicti Gisland, 8. Id. Iulij 1593.

1 Præsuppositio nimirum errore illo pragmaticorum, de quo diximus *Defin praced.*

2 Neque enim magnum damnum est in morâ modici temporis, inquit Vlpian. *l si debitor* 21. *D. de iud l etsi post tres* 8. *D. si quis caut. l. quid tamen* 21. *alias l. si cum dies,* § *vlt. D si quis caut. l. si ita quis* 131. §. *Seia, de verb. oblig. l. quod dicimus* 105. *de solut. l. sed etsi alia die* 17. *D. de const pecun.*

3 *L. tutor* 41. *in princ. D. hoc tit. l. vlt. D. de re iud. negotiorum* 24. *de appellat.*

DEFINITIO XVII.

Soluens vltro partem debiti chirographarij, licet agnoscat debitum, non tamen se obligat ad præstandas vsuras, quas non deberet, si nihil soluisset.

QVid vero si pars debiti multis ante iudicialem interpellationem mensibus à debitore soluta proponeretur?[1] An non satis agnitum ex eo chirographum dicendum esset,[2] vt proinde vsuræ saltem exinde deberentur? vtique,[3] sed agnitio illa chirographi, quæ inducitur ex solutione, licet tantum prosit, quantum si publice & in iudicio agnitum esset chirographum ad hoc, vt ab eo tempore bona debitoris creditori obligata intelligantur (postquam inueterato nostrorum errore receptum est, vt per solam chirographi agnitionem tacita inducatur hy-

potheca,[4]) non tamen quod ad hoc, vt vsuræ deberi incipiant ex mora, cum ex contrario prodesse possit solutio ad purgandam moram, si qua ante contracta est.[5] *Ita Senatus* in eandem cadit.

1 Iam enim vetat solui partem debiti saltem consentiente creditore, *l quidam* 21.D.*de rebus cred.l permittendum* 8 *D si pars hered. petat.l.vlt. D.quibus mod.pign.vel hypoth.solu. l.stipulatus, um* 9.§.1.D.*de solut.*

2 Soluens enim partem debiti agnoscit totum debitum, si modo debitum sit ipsius proprium non alienum, *l.vlt.C.ne vxor pro marit.* Ideat & agnoscens partem legati totum legatum agnoscere intelligitur, *l.cum* 58. *de leg* 2. & partis petitio totius præscriptionem interrumpit *l* 25.*qui vsumfructum* 22.vbi Bar. & Bald *quibus mod. vsufruct amit.* & rursum vsus partis seruitutis facit, vt tota seruitus retineatur, *l* 2. *l si stillicidij*, & §.1. *quem.ſeruit amitt.*

3 Cum nihil esset, quod impediret, quominus vsuræ deberentur ex die solutioni dicta, nisi quod nondum agnitum esset chirographum. Quid vero refert, quomodo agnoscatur, an verbis, an factis, *l non tantum, D.rat.rem hab.* iunct. *l cum quis* 37. §.*codicillis.de leg.*3.

4 De quo scripsi *Decad.*1 *de error.pragmat Error* 1.

5 Vt diximus *Definit.*1.*num.*5.*S.eod.* Aliud tamen esset in vsuris, si quæ eo chirographo promissæ essent, vt dicam *infra Defin.*16.

DEFINITIO XVIII.

Ex stipulatione pœnali vsuræ non debentur, nec nouat illa præcedentem obligationem.

DRomiseras factum te, vt mihi intra annum proximam fundo Cornelianeo stari liceret, ac nisi id feciſſes, daturum pœnæ nomine te centum.[1] Si post multos annos petam centum ex ea causa, quod non feceris, vsuras nullas debebis,[2] nisi saltem ab eo tempore, quo centum illa pœnæ nomine petere cœperim.[3] Neque enim eodem temporis momento contracta videri potest mora in faciendo eo, propter quod non factum commissa sit, & in pœna soluenda.[4] Præterid quod cum pœnalis stipulatio non nouet præcedentem obligationem,[5] licet pœnalis stipulatio ipso iure committatur,[6] prius tamen est, vt dicat stipulator velle se pœnam consequi, quàm vt in ea exsoluenda moram contraxisse videatur.[7] Itaque ad rem non pertinet, si quis obiiciat, in pœnalibus diem interpellare pro homine.[8] Nam id eo spectat, vt ex eo solo diei lapsu pœna committatur,[9] non etiam vt pœnæ in pecunia numerata debitæ vsuræ vllæ deberentur.[10] Cerè pœnalis stipulatio omnino non deberetur post moram, nec moræ purgatio admitteretur, postquam cœpit iam interesse.[11] Maxime vero si ea purgatio nullam creditori vtilitatem sit allatura. Vtputa si iure aut facto suo id iam consecutus sit, quod facto & diligentia promissoris consequi debuerat.[12] *Ita Senatus* ex tempore pro heredibus Iacobi Pic, contra Dominos fratres de Leschereine, Prid. Calend. Augusti.1597.

1 Quomodo stipulationibus faciendi solet subiici pœnalis stipulatio, *l pradia* 28 *de act empt l obligationum sere* 44 §. *vlt.de oblig.& act.* ex consilio Iurisc. *in l.vlt.de prad.stipul.*

2 Vsuræ enim ex stipulatione non possunt deberi, nisi quæ in stipulationem sint deductæ, *l.*3.*C hoc tit l.Titius* 24. *D.de præscr.verb.* ne quidem ex mora. Id enim bonæ fidei iudiciorum, vt & vltimarum voluntatum, proprium est, vt in iis vsuræ debeantur ex mora, *l.in bona fidei* 13.*C.hoc tit.l.*3.*C.quib.caus.in integr.rest.non est necess.*

3 Addenda fuit dictio *saltem*, quia nõ est sine dubitatione, quod dicimus, huius pœnæ deberi vsuras etiam post moram, cum generaliter sit constitutum, vsuras pœnarum non deberi, *l.vlt. D.de magistr. conuen.* nisi dicamus de pœnis iudiciariis intelligi debere, de quibus *& in l.*1. *C.de fiscal.vsur.lib.*10.*tit.*8. non etiam de conuentionalibus.

4 *L.promissor* 21.§.1.*D.de const pec.* iunctis iis, quæ de illius loci sensu scripsimus, *lib.*13.*coniect.c.*4.

5 *dict l.pradia* 28.*de act.empt.l si pact o quo pœnam* 14.*de pact*

Nam implicat contradictionem, vt stipulatio sit pœnalis, & vt nouet præcedentem obligationem, quia si eam nouaret, hoc ipso liberaret debitorem, in cuius pœnam tamen interesset. Et vero cur ad pœnam teneremur promissor obnoxius id, à quo faciendo per stipulationem pœnalem discessimus? Necessitas *dict l obligationum sere* 44. *vlt. de oblig & act.* Ibi enim stipulatio vtilis secunda, *& si non fecero centum*, non fuit pœnalis, qualis nec in dubio præsumenda vt promissa, sed adiecta potius ad taxandam incertam quantitatem eius, quod interest, iuxta consilium Iureconsulti, *in dict l vlt. de prat stipulat.* iunct. *l, si quis ab alio* 13. §. *vlt. D.de re iud.l.quotus quis alium* 81.*de verb.oblig.* Habet autem hæc stipulatio inuicem illud cum stipulatione pœnali, quod in neutra quærendum est, an aut quantum interfit stipulatoris, *l stipulatio ista* 38. §. *alteri, eod.* sed hoc dissimile, quod hæc nouat, aut talem quam nouat, illa non item, vt diximus. Rursum quod hæc stipulatio vsurarum accessionem facilius admittit, quoniam ex ea id, quod interest, debetur non tanquam accessorium, sed tanquam principale, etsi semper verum est vsuras non promissas ex stipulatione non deberi.

6 *L. quid tamen* 21. *alias l si cum dies.*§.*vlt. l.Celsus* 23 § *vlt. cum l.seq.D de recept.qui arbitr.*

7 Quid enim, si quod principaliter promissum fuerat, petere maluisset? *d.l.pradia, l si debeas* 22.*D.de compensat.*

8 *L.ad diem* 77. *D.de verb.oblig. l.magnam* 12.*C.de contr.& commit stipulat.*

9 *d l.*21.§.*vlt & d l Celsus* 23.*D.de recept qui arbitr.*

10 Præsertim vero citra interpellationem & moram, duplici illa ratione, quam attulimus, & quia pœnæ vsura non debetur, *d l.vlt.D.de magistr.conuen.* & quia ex stipulatione non possunt vsuræ non promissæ peti, ne quidem post moram, non quod ex stipulatione mora non contrahatur per interpellationem etiam extraiudicialem, vt plerique vulgo male putant, sed quia in stipulationibus aliisque contractibus strictis nullus est effectus moræ ad inducendum officium iudicis pro accessionibus, quomodo esset in iudiciis bonæ fidei & ubi rarius, *l.mora* 32.*in bona fidei, D.hoc tit.* iunct *l.*3.*in princ.& §.*1.*eod* sed tantum ad perpetuandam obligationem principalem, *l si ex legati* 23.*de verb.oblig.*

11 *d.l quid tamen* 21. §.*vlt. cum l.seq D de recept. d l.si post tres* 8. *D.si quis caution. l. si ita quis* 155. § *Seia*, ibi, *nec mulieris quicquam propter eam moram interesset, D de verbor obligat.* Vide tamen, quæ de purgatione moræ scripsi pluribus, *lib.*6.*coniect.cap* 7.

12 Non enim potest videri purgata mora, nisi omnia sint, vel reponantur in integro, quod non fit, quoties propter moram promissoris aliquid abfuit stipulatori, quod adhuc ei abest, *vt in l.si seruus* 21. §.*& ideo, cum l.seq l si rem* 29.*D.de euict. l quod si minor* 24. § *Scæuola, D de minor. l etsi C.de repud.vel abstin. hered. l.si quis suus* 8. *de iur.delib. l.mancipiorum* 6. *in fin. D.de option.legat.*

DEFINITIO XIX.

Ad quam proportionem redigenda sit emptio reditus annui frumentarij vel vuarij.

SI quis reditum annuum certa quantitate æstimatum in mercibus puta in tot cadis vini aut olei totve frumenti modiis consistentem emerit,[1] quamuis ob incertitudinem precij contractus licitus videatur,[2] cum tamen eo prætextu plerique abuterentur, infamesque vsuras passim sub emptionis titulo exercerent,[3] rectissime prouisum est edicto sereniſſimi Ducis Emanuelis Philiberti, vt in pecuniariam vsuram is reditus conuerteretur ad modum vsque septuncis.[4] Idque iam antea à Gallorum curia, cum in hac prouincia armis occupata ius redderet, citra edictum factitatum & obseruatum audio, vt quoties venditor de reditus excessu conquerebatur, ad eundem modum æstimaretur.[5] Sed hoc hodie plus est propter edicti auctoritatem, quod etiam non consentiente tacenteque venditore contractus habetur licitus, quod ad reditum in mercibus præstandum attinet, quatenus septuncis vsuræ modum excedit, neque cuiquam iniuria non solum ipso iure fit, sed etiamsi non petatur.[6] An ergo de crimine vsuræ accusari non poterit, qui supra modum edicti annuum reditum in mercibus emit? Ita videtur, cum id, quod excedit, pro non scripto habeatur, quæ

possitque etiam solarum repeti vt ordinaria & ciuili, i.e.t, indebiti condictione:[4] sed tum enim abiudum. sit dicere, cum, qui si ed etiam non esset, vsuræ crimen commissile videretur, hoc solo liberari à criminis suspicione, quod contra edictum fecerit.[5] Igitur crimin. s pœnæ cessante etiam post ed. ctum valua erit, maxime vero si creditor ideneque reditus annui emptor supra fortunam modum quæ exigeret.[6] *Ita Senatus* in causa Ludouici Otolan, & D. Ioannis Bail Canonici de S. Iure, 6. Id. Decemb. 1593.

1 Sicut enim possunt vendi fructus, ita & reditus fundi consistens in fructibus, & sicut redditus vnius anni, ita & perpetuos reditus annuos, qui consistant in fructibus, *l. si debitor* 39 §. 1 *D. de contrah. empt. l. cum certus* 5 *D. de tritic. legat. l. stipulationum* 74. §. *vsque adeo, de verb. oblig. l. legatum* 17. § 1. *D. de ann. legat.*

2 Incertitudo enim pretij multa sæpe admitti, quæ alioqui non essent admittenda, *l. si ea lege* 17. *loco* 23. *cenet. l. frumenti* 12 *l. si ea pactione* 14. *C. h. t.*

3 Facile namque est in huiusmodi contractibus fraudem; facere vsuris legitimis, ideoque ne hoc eueniat, diligenter cauendum est *l. eum non frumenti tum* 16. *C. eod.* cui lex illa non loquitur de emptione reditus annui, quæ licita est per extrauag. *regimini*, sed de pecunia fœnori accepta ea lege, vt modi certa vtriusque præstetur, ac nisi sua die is modius oblatus esset mensurarum additamenta præstarentur, idque in fraudem legitimarum vsurarum.

4 Vt nimirum aucto modij valore liceat debitori soluere vsuras in pecunia, id est ipsum reditum, tanquam ex electione, quomodo in Gallia dari electio intelligitur. Molin. *tract. de vsur. quæst.* 11. *num.* 122. Papon. *lib.* 12. *Arrest. tit* 7 *num.* 17. [Obserua tamen hunc edicto apud Augustanos locum non esse.]

5 Quanquam in Gallia modus alius est vsuræ legitimæ: Nam constitutionibus regis constituitur reditus ad analogiam [illegible], vt loquitur Cujac. *ad l. cum non frumentum*, quod Gallice dicunt, *au denier dix*: secundum quem quilibet valente decem aureis reditus modij emendus erit centum & decem, vt ille ibidem scribit. Ex ratione foris alia est proportio, ad quam redigenda cùm emptio reditus frumentarij, nimirum ea, de qua in *Nouell.* 34. *ne quis quod agricolæ mutuam pecuniam dedit.* vnde sumpta est *auth. ad hæc, C. hoc tit.* vt in vnoquoque anno pro modio vtriusque speciei modij alterius quæ vsura paulo minor est Gallica de qua proxime examinata.

6 Ne alioqui ratio mercatoribus, qui ex mercium æstimatione diminuta aut vsuræ, quæ contineri non possunt, aut quæ in nouo valore. Sic enim fit, vt contractus [illegible] quantitate dubij cognoscatur in vtramque casum, quod videatur alienum à regulis iuris, vt [illegible] Godefr. Nec enim de re quæ quam id pendet cuius contrarium non [illegible] *l. penult. C. de rebus alien. l. si hæc commissa* 11 *C. de transact. l. si pacto* 12 *C. de rescind. vendit.* Iaquemet. & Rip. sentiunt, vt contractus illicer am habeant naturam, quæ nihil vnquam possit habere incertæ is, quam post vltimam [illegible] tam [illegible], aliud contra incertam quærere, quod non habeat in certis eo tempore hoc tam mobile vtrique, *arg. l. 11 Cod. in quibus caus. non est necess. in integr. restit.*

7 *Licet* 12 *vt legum* [illegible] Quicquid nummis fit contra legem pro non facto habetur, *l. nouellarum* 5. *C. de legibus.* Vide tamen ne [illegible] quid non fiat videatur, & [illegible] quod factum sit. Namque [illegible] admissa appellanter a Pap. in *l. Stichum aut Lampridium* 95 §. 1. *D. de cond.*

8 Vt eueniat alias quibuscunque vsuris illegitimis solutis. Repetunt creditores [illegible] indebiti, non anquam vsuræ, sed tanquam sors in causa, in [illegible] obligationem non posse in [illegible], *l. si non fortem* 26. *infine. & l.* 1. *D. de cond. ex lege. l. creditor* 12 *eod. tit.* Sed [illegible], quod contra fecerit, dum qui pœnam promiserat, si quid non faceret, nolit exigere, si id non fecerit, dummodo ob hoc non fecit, habeatur pro facto, solatio legis potestate, *l. pen. & vlt. C. si quis alteri vel sibi.* Cur ergo pœnam debeat [illegible] fecerit, quæ [illegible] non fecit habeatur.

9 Nanquam enim plura delicta concurrentia faciunt, vt vltimum impunitas detur, nec delictum vnius pœna ob aliud delictum minuatur, *l.* 2. *D. de priuat. delict.* hic autem ad crimen vsurarum pertinet quod factum est ab vsuras edictum, *dicit l. non dubium* 5. *C. de leg.* [illegible] *vers. hoc est.*

10 Non enim [illegible] quod scriptum est contra leges habetur pro non scripto, & quod iniquiose exactum est, potest haberi pro non exacto, *l. illustris* 6. *D. de offic. præsid.*

DEFINITIO XX.

Vsuræ debentur etiam citra agnitionem chirographi si chirographaria pecunia petatur ex causa mandati vel negotiorum gestorum.

ETiam quod ex chirographo petitur [1] quasi ob eam causam debitum, quod solutum sit pro debitore qui conuenitur, [2] vsurarum accessionem admittit non à die recogniti chirographi, vt contingeret si de mutua data pecunia tractaretur, [3] sed ab eo tempore quo factum constat solutionem: [4] Id nimirum exigente causa debiti, id est, siue negotiorum gestorum, siue mandati actione. [5] *Ita Senatus* pro Marino Magnier, contra D. de Dirge, 6. Iu. Mart. 1594.

1 Ratio enim dubitandi illa erat, quod non solent vsuræ etiam promissæ ex chirographo deberi, nisi à die chirographi vel agniti, vel denegati, vt ex inueterato pragmaticorum nostrorum errore scripsimus, *Defin.* 15. 3. *eod.*

2 Puta à fideiussore, siue mandatum ille habuerit, siue non. Vtroque enim casu habet actionem pro consequenda indemnitate, aut mandati, si mandatum præcessit, aut negotiorum gestorum, si mandatum nullum interuenerit *l. ex mandato* 20 §. 1. *D. mandat.*

3 Secundum id quod scripsimus *dicta Defin* 15.

4 Ex eo namque tempore abest pecunia ei, qui pro alio soluit, quod vnum est inspiciendum, vt debeantur etiam vsuræ, *l. si vero* 12. §. *si mihi mandaueris. & ibi* [illegible] *l. inter eau.* 25 § *ad esse & pass. eod. tit. l.* [illegible] *solutionem* 18. *C. eod.* Paul *lib.* 2. *sentent. tit* 15 *de mandat.* § *si meis nummis*

5 Nam in actione quoque negotiorum gestorum constat venire vsuras, quas negotiorum gestor præstitit, vel quas ex pecunia sua percipere potuit *l. at qui natura* 19 § *penult. D. de negot. gest. l. ob negotium* 18 *C. eod.* Videbatur tamen dubium esse de qua *in l. & in contraria* 37 *D. hoc tit.* Et in proximo casu non tam negotiorum gestorum quam mandati actio locum habere videbatur, cùm interuenisset voluntas debitoris, pro quo fuerat solutum *d. l. ex mandato* 20. §. 1. *D. mandat.*

DEFINITIO XXI.

Non facile maioris quam quincunces vsuræ præstandæ sunt.

AVus cum generi mores suspectos haberet, [1] legauerat nepotibus ex filia præmortua pro omni legitimæ iure certam pecuniæ quantitatem [2] soluendam sua die genero, sed ita tamen, si ille satisdaret heredi eam se pecuniam post mortem suam filiis suis restituturum, [3] quod ni faceret, tolleret mercenario indigneo pecuniam solui, [4] qui moderatas vsuras (scriptum erat *à prix honneste*) nepotibus iisdemque legatariis præstaret. Patre ante præstitam satisdationem defuncto, si mora legatariis facta sit, non idcirco eas vsuras debebit heres, quæ inter mercatores frequentantur, [5] quæque sperari poterant & percipi à mercatore, si non nisi post patris mortem heres in soluendo moram contraxerit. [6] Alius enim hic casus est, in quem testator non prouidit. Quincunces igitur vsuras præstari sufficeret, [7] eo magis quod si legitima in corporibus bonorum deberentur, non pluris æstimarentur fructus, qui accessionis iure deberentur, [8] nec aliud erit, si pro portionis tempore per, quo mora duraverit, eam fuisse inueniretur, qui ex bonis hereditariis percepti fuerit æstimatio ea, vt ex communi distractione longe plus percipi potuerit, quàm vsuratum quincuncium ratio ferat. Vsurarum enim iustus modus etiam, cum vice fructuum præstantur, ex communi fructuum valore, non ex mercium æstimatione absoluto æstimandus est. [9] Accedebat, quod honestus & moderatus vsuras etiam à mercatore præstari testator iusserat. Cuiusmodi esse quincunces ex eo constat, quod eas passim adeo quæ inter mercatores frequentissimæ, nihil aliud vrgeat, probare Senatus noluerit solet. [10] *Ita Senatus* in causa N. du Freney; & Humberti Fay, 13. Cal. Iunij 1594.

1 *Vt & in l penult. §.1. vers potuit, D. de curat. furios.*

2 Vt hodie fieri solet, addito duntaxat titulo institutionis in ea quantitate, quasi nihil aliud requiratur ad validitatem testamenti, contra quem errorem nostrorum interpretum scripsi in prima parte nostræ Chiliadis, *de error. pragmat. Decad. 14. error. 6.*

3 Etsi enim non potuit hæc satisdatio à patre præstari propriis liberis saluo iure potestatis, *l. Imperator 50. D. ad Senatus. Trebell.* potest tamen præstari heredi, tanquam cuius interfit, ne alioqui male consumpta pecunia possint quandoque nepotes ei imputare, cur non exegerit cautionem, adeo vt etiamsi testator exigi satisdationem prohibuerit, dubitetur tamen, an hac ex causa cogendus sit pater satisdare, etsi verius est nihil faciendum contra voluntatem, *l. licet 12. l. vltim. D. vt legat. nom. caueat.*

4 Quod vulgare temperamentum est tunc necessarium, cum satisdatio ex aliqua causa præstari non potest, *l. 1. §. 1. vers. sed si nec ipsi, eod tit. vt leg. nom caueat. l. 1. §. si frater 19. D. de collat. bon. c. per vestras, extr. de don. inter vir. & vxor.*

5 Quæ vt plurimum sunt dextantes, cum inter alios sint quincunces.

6 Vsuræ tamen totius antecedentis temporis non eo minus debentur, cum dilatio sit apposita in fauorem nepotum eorumdemque legatariorum, non ipsius heredis grauati, *l. si ita relictum 43. §. Pegasus. de legat. 2. l. 3. §. cum Pollidius, D. hoc tit. l. liberto 21. § filium, in fin. de ann. legat. l. Lucius 78. §. heredum 12. D. ad SC. Trebell.*

7 Itaque tanquam casus omissus remanet in dispositione iuris communis, *l. si cum dotem 22. in princ. D. solut. matr. l. commodissime 10. de liber. & posthum.* Poterat tamen dici, ex testatoris voluntate heredem debuisse hoc casu afferre pecuniam genero, exacta satisdatione, aut si ille satisdare vel non posset, vel nollet, eam soluere mercatori, vt se ab iunctarum vsurarum onere liberaret. Ne alioqui eueniat, vt mora patris in petendo fideicommisso noceat liberis, quibus è contrario voluit eam prodesse testator, *l. 1. §. 1. hoc tit. l. 4. §. vlt. de leg.*

8 Quas solitas & modestas vsuras esse diximus *supra Defin 2.*

9 Æstimandi scilicet ad proportionem vsurarum quincuncium, quas vix est vt possint excedere, cum fructus dicantur, qui deductis sumptibus supersunt, *l. si à dominio 36. §. vlt. de petit. hered. l. quod in fructus 46. D. hoc tit. l. 1. Cod de fructib. & list. expens.*

10 *L. precia 63. in princ. & in fin. D. ad legem falcid.* [Hinc est, quod si venditus fit reditus annuus ad modum vsurarum septuncium certo precio constituto, isque reditus sua die solutus non sit, placet vsuras eius quantitatis deberi quidem, sed quincunces duntaxat, & quidem ex die quo præstari debuit, & citra interpellationem scilicet tanquam fructus rei venditæ ex *l curabit 5. C. de act empt.* Reditus enim ipse annuus huiusmodi in venditionibus non vsura est precij, sed res ipsa vendita, vt alibi scripsimus. *Ita Senatus* pro liberis Aduocati l'Empereur, contra D. de Choisy, 10. Cal. Febr. 1612. Iunge *Defin. 8. num. 5. ſ.* Et *Defin. 13. num. 19 ſ de pact. inter empt & vend.*]

11 Dixi *Defin. 2. ſ. eod.*

DEFINITIO XXII.

Certiorari non debet, qui iam certus est, nisi certioratio fiat ad alium constituendum in mora vel in culpa.

QVi iam certus est, non eo minus certiorari debet per specialem denuntiationem, si eo tendat certioratio, vt excitetur is, qui fit certior, ad aliquid faciendum, aut ne quid faciat prohibeatur.[1] Tunc enim certioratio non requiritur, cum ad aliud necessaria non est, nisi vt aduersarius certioretur. Nam qui iam certus est, amplius certiorandus minime est,[2] sufficit igitur hoc casu scientia qualiscumque. In dubio autem credendum est, certiorationem ob hoc solum requiri, vt certior fiat aduersarius, non vt ad aliquid faciendum excitetur, aut à faciendo prohibeatur.[3] *Ita Senatus* in causa Illustris Do. Marchionis de la Chambre, & Sp. Caroli Francisci Ruffin. 12. Calend. Ianuar. 1594.

1 Bart. *de oper nou. nunciat.*

2 *L. 1. §. vlt. D. de action.*

3 Ea namque res magis accedit ad denunciationem, quàm ad certiorationem.

DEFINITIO XXIII.

Vsurarum quoties principale debitum constituunt vsuræ deberi possunt.

PRomiseram soluturum me pro te mille aureos Titio intra biennium, si pro me Romam ires, & interea septunces totius pecuniæ vsuras. Cum tu Romam ire cessares, egi contra te ad vsurarũ restitutionem, ac præterea ad earum vsurarum vsuras tanquam ex stipulatu, aut bonæ fidei iudicio debitas.[1] Placet non eo minus condemnari te ad eas oportere, quod accessionis accessio nunquam permittatur. Neque enim quod ad me attinet, accessionis ista accessio est, cum ex iis vsuris, quas pro te solui, constet sors & principale debitum, quod mihi abest.[2] Sane vsuræ istæ vsurarum alias vsuras non parient.[3] *Ita Senatus* in causa Illustriss. Do. Ducis de Nemours, contra D. de Carde, 4. Cal. Maij 1595.

1 Vt scripsimus *Defin. 4. ſ. ex l. vlt. C. hoc tit. & l. vlt. Cod de vsur. rei iudic.* Illa sane ratio melior est, propter quam nullæ hic vsuræ debeantur, quia non debentur ex stipulatione, nisi quæ in stipulationem deductæ sunt, *l. 3. C. hoc tit.* nec rursus ex actione præscriptis verbis, *l. Titius 24. D. de præscript. verb.* qualis ista est, cum nascatur ex contractu innominato, *l. naturalis 5. §. at cum do, eod.* At neque ex bonæ fidei iudicio debentur vsuræ citra moram, *l. mora 32. § in bonæ fidei, D. hoc tit. l. in bonæ 13. C, eod.* In proposito igitur casu nullæ vsuræ possunt deberi tanquam vsuræ. Potest tamen deberi id, quod interest, cuius loco solet facile Senatus noster quincuncem vsuram adiudicare, ne fiat noua lis, & longior in probando quantum interfit, cum certum est interesse, vt scripsi *Defin. 7. ſ eod.*

2 Aliud enim est de vsuris debiti quærere, aliud de iis, quæ ipsæ sint in debito, *l. cum vnus 10. §. verbis, de alim. legat.*

3 Esset enim ille anatocismus prohibitus, *in l. vlt. Cod. hoc tit. & d. l. vlt. C. de vsur. rei iudic.*

DEFINITIO XXIV.

Fortuiti casus pertinent ad periculum moratoris, nisi probet, rem æque apud actorem perituram fuisse.

QVod dicimus, casus fortuitos ad dominum spectare,[1] toties fallit, quoties in restituendi mora fuit is, penes quem res casu fortuito periit.[2] Nam ex pluribus moræ effectibus vnus ille est, vt periculum rei transferat in morosum.[3] Sed hoc ita accipi debet, si non æque res peritura erat penes aduersarium.[4] Hoc enim casu & humanius & verius est, rationem moræ haberi nullam debere, quasi nihil interfit aduersarij, qui si rem habuisset, æque illam amisisset.[5] *Ita tractatum est* in causa Ioannis Carlet, & Ludouici Durand, 13. Cal. Iunij 1595.

1 *L. quæ fortuitis 6. Cod. de pign. act. l. contractus 23. in fin. de reg. iur.*

2 *L. si ex legati 23. D. de verb. oblig.*

3 *L. si seruum 91. §. sequitur, & §. vlt. eod. tit. l. item si verberatum 15. §. vlt D. de rei vindic. l. cum seruus 39. §. 1. l. cum res 47. §. vlt. l. si seruus 108. §. si seruus 11. de legat. 1. l. si vsusfructus 6. D. de vsufruct. leg. l. 2. C. de vsur. & fruct. legat.*

4 *L. si plures 14. §. 1. D. depos. l. item si cum 14. §. quid si hom. ad finem, D. quod met caus.* Facit *l. is qui reipublicæ 44. D. ex quibus caus. maior.*

5 *L. si alius 7. §. est & alia exceptio, D. quod vi aut clam.* Et tamen, qui moram fecit, incumbit onus, vt probet, rem fuisse æque perituram, alioqui contra eum præsumptio est, quod creditor, si moram passus non esset, rem illam distraxisset, atque ita se ab interitus rei illius periculo liberasset, *dict. l. item si cum 14. §. quid si homo, in fin. D. quod met. caus. & l. item si verberatum 15. §. vlt. de rei vind.*

DEFINITIO XXV.

Fructus pignoris quando computandi sint in sortem, aut pro vsuris remanere debeant penes creditorem.

Fructus

FRuctus ex pignore percepti à creditore, cui sub vsuris pecunia debebatur, si conuentarum vsurarum modum excedant, aut restituendi sunt, aut in sortem imputandi,[1] si non iusta antichresis contracta sit.[2] At finge, illam fuisse & vsurarum & hypothecæ conuentionem, vt quamdiu debitor viueret, septunces vsuræ præstarentur, nec creditor corporalem rerum obligatarum possessionem ingrederetur: Eo vero mortuo liceret creditori possessionem hypothecarum nancisci, & retinere in id vsque tempus, quo debitum solueretur. Nemo dubitat, quin si pluris fuerint fructus percepti, quàm septunces vsuræ, superfluum debeat restitui debitori eiusve successori. Neque enim vsurarum conuentarum modum augere illud potest, quod in pignorum corporali possessione creditor fuerit, cum de lucrandis fructibus nihil conuenerat.[3] Nam nec nisi quincunces vsuræ debitæ essent, si recederes à conuentione facta de septuncibus.[4] Sed dubitari probabilius potest, an septunces debeantur, cum earum conuentio ad id tempus relata proponatur, quo debitum peti non posset, id est, quo debitor viueret, vt proinde ad sequens tempus prottahi non debere videretur, quo in potestate fuerat creditoris, vt vel actione, vel pignorum distractione suum consequeretur.[5] Est enim multo fauorabilior causa creditoris, (quod ad vsuras pertinet) qui sortem exigere non potest, tametsi maxime velit, quàm eius qui cum potest nō vult.[6] Accedebat, quod diximus,[7] nulla facta vsurarum conuentione futurum, vt quincunces tantum vsuræ deberentur. Quid vero interesset motmo iam debitore, an nulla de vsurarum modo intercessisset pactio, an interuenisset de vsuris viuo duntaxat debitore præstandis?[8] *Senatus* tamen pronunciauit, easdem vsuras ab herede vniuersali, aut à donatario, qui heredis loco esse crederetur,[9] deberi, quas defunctus præstitisset.[10] Quasi tacite continuata pactione quandiu non esset immutata, licet tempus conuentionis præteriisset;[11] nimirum si tanti quoque essent fructus percepti ex pignore. Nam si ad eam quantitatem non ascenderent, causæ nihil videbatur, quamobrem præter fructus aliquid vsurarum nomine præstaretur creditori, qui cum posset suum consequi, tamen incumbere pignori maluisset.[12] *Ita Senatus* in causa Amedei Moche, & D. de la Tornet. c. Idib. Iul. 1595.

1 *L. 13 & vlt. C. de pign act.*

2 Antichresis enim est, cum pignus ea lege datur, vt in vicem vsurarum creditor percipiat fructus pignoris, eosque suos faciat, *l si quis* 11. § *si antichresis, D. de pign l si pecuniam* 33. *D. de pignor. act.* Est autem antichresis duplex, vna expressa, alia tacita. De qua vtraque scripsimus *Decad. 9. Error. 5. 6. & 7.*

3 Quod enim creditor fuerit in pignoris possessione, consentiente debitore, non facit antichresim, cum pecunia gratuita non est, sed sub vsuris; *l. cum debitor* 8. *D. in quib. caus. pign. vel hypoth tacit contr.*

4 Cum quincunces vsuræ sint eæ, quæ apud nos magis frequentantur, vt diximus *Defin* 2. quòd præcipuè inspiciendum est, *l. tutor* 7. §. *quæ autem, in fin. D. de admin tut. l. cum seruus* 39. § 1. *vers. in vsurarum, de legat* 1

5 Vsuræ enim licet ex stipulatione tantum debentur fœneratitio creditori, *l* 3 *C. hoc tit. l Titius* 24 *D de præscript verb.* ita non nisi quatenus ex stipulatione promissæ sunt. Iunge *l si pro patre* 19. §. *sed verum, D de in rem verso.*

6 Hoc enim non potest imputari, quod alij potest, cur non egerit ad debitum consequendum. Adeo vt hoc casu etiam Theologi patiantur, creditæ pecuniæ vsuras exigi etiam non promissas.

7 *Num.* 4.

8 Conuentio enim ad certum tempus limitata vltra illud tempus porrigi non potest. *l cum pater* 11 *D de pact. dotal. l Thais* 41 § *intra certa tempora, D. de fideicomm. libert. l si intra* 23. *D. de statulib.*

9 Sicut & emptor hereditatis, *l* 2. §. *vlt D. de hered. vel act. vend.* Vide tamen Capell. Tholos. *quæst.* 386. vbi Aufrer. Nec enim puto, donatarium quantumuis bonorum vniuersorum heredis loco vnquam esse, vt alibi scripsi contra Guid. Pap. *quæst.* 460.

10 *Arg. l. cum de in rem verso* 6. *D. hoc tit.* de cuius sententia scripsi *lib.* 7. *Conject c.* 8. *&* 9.

11 *Arg. eorum quæ scripsimus Defin* 1. *num.* 3. 4. *&* 5 *supr eod.* quibus adde *l. si certus annus* 28. *C. de pact. l operis* 31. *de oper. libert. l. aduersus* 5. *l creditor* 7. *C. hoc tit.*

12 Videbatur enim ex verbis huius conuentionis id actum, vt mallet creditor habere fructus pignoris quam vsuras, cum de vsuris non conuenisset, nisi pro eo tempore, quo nec pignus tenere, nec fructus ex eo percipere creditor posset. Cæterum nihil vetat percipi fructus pignoris à creditore, cui vsuræ debeantur, quæ excedant valorem fructuum, ita vt ad concurrentem vsque fructuum quantitatem imputentur in vsuras, pro eo vero quod deest vsuræ peti possint, sicut è contrario, cum fructus plures sunt quam vsuræ, quatenus excedunt vsuras, in sortem imputantur, *l* 5 §. *vltim. D. de solut l si non sortem* 26. *D. de condict indeb. iunct. l.* 1. 3. *& vlt. C. de pign. act.*

DEFINITIO XXVI.

Pecuniæ chirographariæ vsuræ deberi possunt citra agnitionem chirographi, puta ex causa mandati etiam non promissæ, & propter solutionem partis debiti, si sint promissæ.

ETsi eo iure vtimur, vt pecuniæ chirographariæ vsuræ, licet expressim promissæ, non debeantur, nisi à die recogniti vel denegati chirographi,[1] id tamen fallit cum agitur iudicio mandati. Iudemuem enim omnimodo seruari mandatarium oportet.[2] Idem est, si debitor antequam in ius vocaretur, debitum iam agnouerit extra iudicium, siue per nudam confessionem, siue per solutionem partis debiti, aut vsurarum.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 9. infr. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.

1 Ex eo pragmaticorum nostrorum errore, quem retulimus *Defin* 15. 3. *eod.*

2 Dixi *Defin.* 20. 3. *eod.* vbi etiam monui non aliud in actione negotiorum gestorum obtinere.

3 Nihil enim vetat etiam extra iudicium agnosci bonam fidem, *l. quoties* 9. §. *sicut autem, vers. nec vtique, D. de admin. tut.* cum iudicia non sint comparata, nisi in perfidos, vt tractat Theoph. *initio tit. de action.* & in inultos, *l si reus* 73. *D de procurat. l. si debitori* 21. *D de iudic. l. debitoribus* 31. *D. de re iudic. l. inter stipulationem* 83. §. 1. *de verb oblig.* Nec est huic Definitioni contrarium, quod diximus *Defin.* 17. eum, qui vltro soluit partem chirographarij debiti, licet agnoscat debitum, non ideo tamen se obligare ad præstandas vsuras, quas non deberet, si nihil soluisset. Ibi enim agebamus de vsuris ex solâ mora debitis, non etiam chirographo promissis: Hic vero de iis, quas chirographariâ promissio debitas fecerit.

DEFINITIO XXVII.

De potestate clausulæ soluenda, ad primam creditoris interpellationem, quam ex nunc facit.

CLausula illa, quæ in chirographis apponi plerunque solet, *payable à sa premiere requeste, laquelle il fait dés à present*, nullius momenti est in mutuo, quia repugnat naturæ mutui, quod ita contrahi necesse est, vt de meo fiat tuum.[1] Atqui non alienantur nummi, qui sic dantur vt statim recipiantur.[2] Igitur nec proderit, vt ex eo die debitor in mora constitutus videatur, vsurasque debere incipiat, &[3] consequenter alia interpellatione opus est,[4] nec tantum si ex chirographo agatur, sed & si ex publico instrumento.[5] *Ita Senatus* in causâ D. Marchionis d'Aix, & D. de Marcossey, 9. Cal. Decemb. 1595.

1 *L. 1. §. appellata, D. de rebus cred.*

2 *L. qui sic solut* 55. *D. de solut.* Cui non obstat quod scriptum est *in l qui id quod* 33 § 1. *D. de donat.* posse ea lege donationis causa pecuniam Titio numerari, vt statim donatori mutua detur, non impediri transactionem dominij, ac propterea iisdem nummis donatori creditis nouum dominium in eis

quæri. Id enim fit propter diuersitatem tituli, cum ex nouo titulo & iure penes donatorem sint nummi, ideoque ex tali titulo, cui non aliter locus esse possit, quam si ex priore traditione translatio dominij inducatur.

3 Præposterum enim est, vt prius aut tam cito fit quis in mora restituendæ pecuniæ mutuæ, quam ex ea causa mutui suam fecerit, *l promissor* 21.§.1 *D.de constit.pecun.* * Iunge *l.quoties* 24.*vers & ideo,de oper.libert.*

4 Vt debitor in mora constituatur, quæ regulariter fine interpellatione non contrahitur, *l.mora* 32.*D.de vsur. l si ex legati* 23.*de verbor.obligat.* Præsupponit autem hæc ratiocinatio deberi omnimodo ex mora vsuras, siue tanquam vsuras, siue tanquam id quod interest. Quod in bona quidem fidei iudiciis verum est, sed in strictis falsum, si iuris rationem inspicias magis, quam pragmaticorum nostrorum errorem. Volunt enim illi in omni contractu deberi vsuras, & id quod interest ex die moræ, quasi hodie contractus omnes sint bonæ fidei. Quem errorem nos satis superque refutauimus *Decad.* 9. *de error. pragmat.err.*1.

5 Publicum enim instrumentum non facit ampliorem aut fauorabiliorem causam debiti, sed tantum probationem eius certiorem, *l.*4. *D.de pignor. l.scripturas* 11. *Cod. qui potior.in pignor.hab.*

DEFINITIO XXVIII.

Pactum de retrouendendo non facit contractum vsurarium, quamuis res ideo minoris vendatur, nisi adsit læsio etiam subducta æstimatione pacti.

NOn ob id solum contractus dici potest vsurarius, quod is qui vendidit sub pacto de retrouendendo viliore pretio potuerit carius vendere, si absolute vendidisset.[1] Quid enim si re sua omnino carere noluit?[2] Cur ei imputemus, quod licito contractus genere vti maluerit?[3] Alioqui erunt huiusmodi contractus omnes vsurarij, cum fieri nequeat, vt non plutis res vendatur absolute & simpliciter, quam sub pacto de retrouendendo.[4] *Ita Senatus* in causa Do. de Chaffardon, & Clement. Angusard, 5. Calend. Decembr. 1595.

1 Quamuis ita putet Guid. Pap. *quæst.* 516. *num.* 2. post glos. *in cap. conquestus, de vsur.* Ioan. Papon. *in syntagm. lib.* 12. *tit.* 7. *de contr. vsur.* §. 4 Et male, nam glos. *in dict. cap. conquestus*, loquitur de illo casu quo pretium emptionis sit modicum, id est, minus, quam res æstimari iuste debeat, etiam deducta iusta æstimatione pacti de retrouendendo, de qua vide *Defin.* 26. *j. de rescind. vendit.*

2 *Arg. l in causa* 13. §. *interdum, & l. si ex causa* 9. *in princ. D. de minor.*

3 Est enim licitum genus contractus venditio facta sub pacto de retrouendendo, vt ait Guid. Pap. *d. quæst.* 516. *in princ. l.*2. *l. si à te* 7. *C. de pact inter empt. & vend.*

4 Cum pactum ipsum de retrouendendo sit pars pretij, vt dicam in *Defin.* 26. *j. de rescind. vendit. ex l. fundi partem* 79. *D. de contr. empt. l. si sterilis* 21. §. *si tibi, D. de action. empt. l. si venditor* 6. §. 1. *in fin, D. de serv. export.*

DEFINITIO XXIX.

Æstimationis quanti plurimi accessiones frumento mutuo dato non debentur, ne quidem à die litis contestatæ.

FRumenti mutuo dati æstimatio quanti plurimi præstanda quidem est à die litis contestatæ,[1] sed non accessiones eius æstimationis,[2] quia stricti iuris contractus est.[1] *Ita Senatus* 17. Cal. Mart. 1596.

1 Ex notat. per Bart. & alios, *in l. vinum, D. de rebus cred. l.* 3. §. *in hac, D. de comod. l. vlt. D. de condict. tritic.*

2 Neque enim debentur accessiones ex contractu stricto, nisi naturales, vt sunt fructus, & quidem officio iudicis, *l.*2. *l. videamus* 38. §. *si actionem, D. hoc tit.*

3 Nisi pactum intercesserit & quidem in continenti. Tunc enim debentur accessiones frumenti mutuo dati, *l. frumenti* 17. *C. hoc tit.* ob rationem positam *in l. olea* 23. *eod.* Non etiam pecuniæ creditæ, *l* 3. *eod. tit.*

DEFINITIO XXX.

Mora purgatio admittitur, quamdiu non interest creditoris, licet cœperit interesse illius, qui habet ius cessum à creditore.

FAcile admittitur purgatio moræ, licet ex conuentione descendentis, cum nihil interest actoris.[1] At quid si actor iure suo cesserit, & ex aliqua causa interfit cessionarij, licet non interfit actoris? Non habebitur ratio huius vtilitatis, ne ex facto cedentis durior fiat conditio cessi debitoris.[2] *Ita Senatus* in causa N. Gaspardi de Lucinge, & liberorum N. Petri de Bellegarde de S. Ciergue, 8. Non. April.

1 *L. si ita quis* 135. §. *Seia, cum ibi not D. de verbor. oblig. l. si post tres* 8. *D si quis caution.*

2 Neque enim potest quisquam credendo facere deteriorem sui debitoris conditionem, *l.*1. *D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

DEFINITIO XXXI.

Mora non contrahitur ex solo lapsu dici tacita, ideoque non debentur fructus nisi à die litis contestatæ, cum nulla præcesserit interpellatio.

NOn potest quis in mora constitui eo ipso instanti, quo obligatur tacitè ad rem tradendam.[1] Secus si conuenerit expresse, vt certo die res traderetur.[2] Ideoque interpellatione opus est,[3] & in eo nimirum minor est vis taciti quam expressi.[4] Proinde non possunt ex eo contractu fructus deberi, nisi à die litis contestatæ,[5] si interpellatio nulla præcesserit.[6] *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde, contra D. de Carde, 12. Decemb. 1596.

1 Vt dixi *Defin.* 27. *j.* & *Defin.* 12. *j. de contrah. empt. ex l. promissor* 21. §. 1. *D. de pecun. constit.*

2 Quia tunc eodem tempore & dies venit, & mora contrahitur, si vltimo saltem instanti eius diei solutio facta non sit, *l qui hoc anno* 42. *l ad diem* 77. *D. de verb. oblig.* iunct. *l si fundum* 114. *eod.*

3 Quæ regulariter necessaria est ad debitorem in mora constituendum, *l. mora* 32. *D. hoc tit. l. Titia Seio* 87. §. *vsuras, de legat.* 2.

4 Quod non est nouum, vt notant nostri *ad l.* 3. *D. de rebus cred. & ad l. expressa* 88. *de reg. iur.*

5 *L.*2. *l. videamus* 38. §. *si actionem, D. hoc tit.* cum tamen deberentur isti fructus ex die depositæ in stipulatione, si stipulatio in diem concepta esset, *d l. si fundum* 114 *de verb. oblig.*

6 Intellige si contractus talis sit, ex quo debeantur fructus à tempore moræ, quod ius proprium est contractuum bonæ fidei, *d. l. videamus* 38. §. *penult. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXII.

Vsurarum conuentio ab vno facta non potest nocere alteri, nisi ei qui alias eiusdem contractus partes sibi prodesse velit.

COnuentio vsurarum facta per eum, cui tu indemnitatem præstare debeas, te quidem afficere non potest, si maiores ille promiserit, quam quæ citra conuentionem deberentur,[1] nisi post moram tuam ea conuentio facta sit: tunc enim potest imputari tibi, cur non prius satisfeceris, aut de vsuris ipsis meliore conditione conueneris.[2] Sed si creditor tuus cum primo creditor transegerit de debito in tuam vtilitatem, non est tibi permittendum, vt conuentionem vsurarum improbes, & reliquam contractus partem sequare. Itaque conditio tibi deferenda est, vt vel omnia, quæ ab eo gesta sunt, probes vel præstes quicquid primo creditori deberetur, si ei nondum satisfactum esset.[3] *Ita Senatus* in causa D. de Sauigni, & D. Comitis de Saleneufue.

1 Ne

1 Ne sit in alterius potestate tuam ignorantis conditionem deteriorem facere, *l 2 D.quod vi aut clam, l soluendo 39. D.de negot gest.*

2 Quod si feciſſes, non habuiſſet neceſſe is, cui indemnitatem præstare debes, de vſuris conuenire. Itaque mora tua conuentioni ſic incundæ cauſam & neceſſitatem dediſſe videtur.

3 *Arg l cum quaritur 16. D de admin. tutor. l nam ab urdum 7. D.de bon. libert. l ſi ita ſtipulatio 39. §. 1. D.de oper. libert.*

DEFINITIO XXXIII.

Vſuræ adiudicantur ex mutuo à die litis conteſtatæ, ſiue conteſtatio vera interceſſerit ſiue ficta, quæ inducitur ex contumacia.

VSuras ex mutuo à die litis conteſtatæ deberi obtinuit ex inueterato pragmaticorum errore[1], contra iuris rationem, quæ ſane non patitur, vt ex contractu ſtricto vſuræ vllæ citra ſtipulationem debeantur,[2] ne quidem à die litis conteſtatæ, ſed fructus duntaxat, & quidem ex æquitate.[3] Quid ergo ſi vera litis conteſtatio nulla interceſſerit,[4] Sed debitor in ius vocatus contumax fuerit? Contumacia perfecta habebitur pro conteſtatione.[5] Itaque non ex die vocationis in ius, ſed ex die perfectæ contumaciæ vſuræ adiudicabuntur.[6] *Ita Senatus* in cauſa N. Volant, 8. Id. Maij 97.

1 Quaſi ea ſit ſententia *legis lite conteſtata 35. D.hoc tit.* cuius tamen longe alia ſententia eſt, vt ſcripſi *in Error. 1. Decad. 1. de error pragmat.*

2 *L. 3 C.hoc tit. l. Titius 24. D.de præſcr. verb.*

3 Ex ratione poſita *in l. 20. & l. videamus 38. §. ſi actionem, D. hoc tit.* quia fructus ſunt acceſſiones naturales, vſura autem non natura, ſed iure percipitur, *l ſi nauis 62. D.de re iudic.* Vide quæ ſcripſi *in Error 1. Decad 11. de error. pragm.*

4 Quæ fit per narrationem negotij apud iudicem, *l. vnic. C.de lit. conteſt.*

5 Alioqui non poſſet ad ſententiam procedi aduerſus contumacem, cum litis conteſtatio neceſſaria ſit, quod tamen non ita eſt, *l. contumacia 53. D.de re iudic. Auth. qua in prouincia. C. vbi de crimin agi oport.*

6 Vt idipſum operetur fictio in caſu ficto, quod veritas in caſu vero.

DEFINITIO XXXIV.

Non poteſt conductor prætextu remiſſionis faciendæ totam mercedem retinere, quin hoc ipſo ſe obliget ad vſuras eius quantitatis, quam debitam eſſe tandem apparebit.

CONductor, cui mercedis remiſſio ex iuſta cauſa fieri debuit,[1] ſi eo prætextu totam mercedis quantitatem, an plus quam deberet retinuerit,[2] non ob id liberatur, quo minus eius quantitatis, cuius tandem verus debitor reperitur, vſuras præstare debeat, licet non potuerit certo ſcire, quam demum quantitatem ſoluere deberet.[3] Ei namque poteſt imputari, cur non ſaltem eam ſummam, quam putabat ſe debere, obtulerit, & recuſante locatore obſignauerit.[4] Quod cum non fecit, æquum non eſt, vt & rei conductæ fructus, & mercedis vſuras pro eodem tempore retineat.[5] *Ita Senatus* in cauſa D. de Moyron Thesaurarij Ducis Gebennenſis, & Dn. Ducis de Mercœur, 3. Non. Maij, 1597.

1 Puta ob ſterilitatem, *l. ex conducto 15 §. Papinianus, alias l ſi vno. D.locat. l licet certis annis 8. C.eod.*

2 Quod facere plerumque conductores ſolent.

3 Siquidem ea remiſſio mercedis arbitrio boni viri ſolet fieri, quod plerumque imo ſemper incertum eſt, *l. ſi libertus 32. D.de oper. libert. l. ſocietatem 76. in fin. cum ſeqq D.pro ſocio.*

4 Vt pro ea ſaltem quantitate obſignatio eſſet vice ſolutionis, *l obſignatione 9. C.de ſolut.*

5 Eſt enim id alienum à bona fide non minus, quam vt rem & pretium auferat emptor aut venditor retineat, *l ex empto, § qui autem, l Iulianus 13. §. veniunt autem, l. bona fides, l. liberalitatis 16 §. 1. D.hoc tit.*

DEFINITIO XXXV.

Venditori, qui rem tradidit, debentur vſuræ pretij non ſoluti tanquam intereſſe damni emergentis, interdum etiam fructus ipſi.

VSuræ quidem prohibitæ ſunt omni iure, id eſt diuino & Pontificio, & ciuili, ſed eæ demum; quæ nomen fœnoris merentur, & auaritiæ notam exprobrant petitori.[1] At non etiam illæ, quæ in vicem fructuum, & quaſi iure eius quod intereſt debentur,[2] quales ſunt, quas venditori præstari æquum eſt ab emptore, qui in pretio ſoluendo moram fecit poſt acceptam à venditore rei venditæ poſſeſſionem, ex qua fructus vel perceperit vel percipere potuerit.[3] Hoc enim caſu mora contrahitur re ipſa etiam citra interpellationem,[4] cum contra bonam fidem ſit, vt emptor & rem habeat, & pretium retineat.[5] Ergo ſi iuſtam non ſoluendi cauſam emptor habuerit, forte quod ab initio & in ipſo, quod aiunt, limine contractus immineret periculum euictionis, nec venditor de euictione ſatis dediſſet,[6] aliter dicendum erit, vt ad vſuratum præstationem nullo modo emptor condemnetur.[7] Tutius tamen fecerit, ſi pecuniam pretij obſignauerit, ne eodem tempore & rem & pretium habuiſſe dici poſſit.[8] Plane ſi venditor non contentus vſuris pretij petat etiam quâti ſua intereſt ratione lucri ceſſantis, vix eſt, vt audiri debeat, nec ſi probetur ſolitus negotiari, lucrumque ex negotiatione ſentire,[9] niſi probet in eo ſtatu res ſuas fuiſſe, vt omnimodo, & vt loquuntur, certitudinaliter lucrum ex negotiatione fuerit percepturus.[10] Hæc autem tunc obtinent, cum venditor, qui rem tradidit, fidem de pretio habuit emptori, alioqui nec dominium rei venditæ, quamuis traditæ tranſit in emptorem,[11] nec proinde fructus ex re vendita percepti acquiruntur; cum fructus iure ſoli non ſeminis percipiantur;[12] niſi cum bona fides tantum poſſidenti præſtat, quantum veritas præſtaret.[13] Proinde ſi pars pretij ſoluta ſit, nec de reliquo pretio fides habita, fructus quidem pro rata pretij ſoluti emptori acquirentur iure dominij:[14] venditori autem non tam reliqui pretij vſuræ debebuntur, quam fructuum ab emptore perceptorum, aut vindicatio, ſi extent, aut ſi conſumpti ſint condictio ſalua erit,[15] niſi malit vſuras pretij non ſoluti petere, fructuumque commodum relinquere emptori.[16] *Sine die.*

1 *Cap. 1 & paſſ. extr. de vſur.*

2 Canoniſt. maxime Ioan. de Anan. *in cap. conqueſtus, & in cap. ſalubriter, eod tit de vſur.*

3 *L. curabit 5 C.de action. empt.*

4 Vt & aliis quibuſdam caſibus, de quibus *in l. 3. de in integ. reſtit. min l Titia Seio 87. §. vſuras, de leg. 2.*

5 *L. ex empto 11. §. vlt. l. bona fides 50 de action. empt.* Bald. *in l. fin in fin. D.de iur dot* Alex. *conſ. 12. vol 4*

6 Iuxta formam, *l ſi poſt perfectam, C de euiction*

7 Affli. *deciſ. 20. num 5.* poſt Bald. *ad l. 1. C.de bon matern.*

8 *Arg l ſi per te non ſtat 7 & l acceptam 19. Cod.hoc tit.* Dixi *Defin præced.*

9 Quamuis hoc caſu videatur licite peti intereſſe, etiam lucri ceſſantis, ſecundum Bart. *in l vnic. Cod de ſent quæ pro eo quod intereſt*, Canon. *in cap. ſalubriter, & in cap. conqueſtus, Extr. hoc tit.*

10 Affli. *d. deciſ. 20.* poſt Caſtr. *in l 2. §. nunc de officio, de eo quod certo loc. per text in l quemadmodum, § ſi nauis, in fin. D. ad leg. Aquil. l naturalem, § 1. de acquir. rer. domin.*

11 *L. quod vendidi 19. D de contr. empt.*

12 *L. qui ſcit 25. §. 1. D.de vſur.*

13 *L. bona fides, D de reg iur.*

14 Quia licet non potuerit cogi venditor, vt acciperet partem pretij, *l Iulianus 13. §. offerri, de action. empt.* ſibi tamen debet imputare cum accepit.

15 Tanquam quorum dominium non ſit acquiſitum emptori, nec amiſſum venditori, niſi per conſumptionem, *l certi*

condictio 9.§ si nummi, D.de reb.cred.l.si à furioso 12.D.eod.

16 Non enim poterit recusare emptor, quo minus ita volente venditore retineat fructus, quos percepit, præstetque vsuras pretij, quod promisit. Quidni enim liceat venditori habere fidem de precio etiam ex postfacto? Vid. Thom Grammat. in addit. ad Affli&. *dict. decis.* 20. & Steph. Bert. quem citat *cons.* 318. *num.* 7 *part.* 2. *& consil* 109. *part.* 3. Anchar. *consil.* 19 *num.* 2. [Obserua tamen eo quoque casu, quo non potest cogi emptor ad soluendum, puta si in limine ipso contractus immineat periculum euictionis, nec venditor offerat satisdationem. Posse tamen venditori pro satisdatione sufficere ad obligandum emptorem in vsuras pretij, vt dicat paratum se pati pecuniam deponi penes mercatorem qui eius vsuras sit præstaturus. Æquè enim hoc modo indemnitati emptoris consulitur. Sed si emptor quoque paratum se dicat precium penes mercatorem deponere, petatque in eam rem nominari aliquem aut perquiri à venditore, non priùs in mora esse intelligetur, quàm venditor mercatorem quæsierit & nominauerit suo periculo. Nec enim debet ea res emptoris damno aut periculo cedere. Ideoque nec vllas interim vsuras debebit, tametsi fructus rei venditæ perceperit nec pecuniam obsignauerit. *Ita Senatus* pro Dom. Ioanne Fabro medico, & Francisco Gay, Idib. Sept. 1613. Nempe quia hoc casu non potest emptor videri fuisse in mora, ex Affli&. *dict decis.* 20.]

DEFINITIO XXXVI.

Relicta repetitio vsurarum ad exonerandam conscientiam quam vim habeat, & quam recipiat interpretationem?

NObilissima fœmina, quæ magnam pecuniæ quantitatem, tam ex paternis maternisque, quam ex mariti facultatibus corrogauerat, cum toto fere viduitatis suæ tempore fœnus exercuisset, tandem in extremis constituta, & à religioso confessario vt animæ iamiam periclitanti consuleret persuasa, accersito confestim notario, & præsentibus septem testibus declarauerat, velle se in exonerationem conscientiæ, vt vsuræ omnes, fructus, reditus, lucra denique & emolumenta omnia, quæ a suis debitoribus viua percepisset, eisdem omnibus à suis heredibus restituerentur, si quid pro interusurio præteriti temporis debebatur, id ne vnquam peteretur, nemine tamen ex debitoribus stipulante, at ne tum quidem præsente. Sequenti die mutata sententia, eodémque vocato notario, & adstante solemne testium numero dixerat pœnitere se prioris voluntatis, nec causam vllam habere, propter quam suis heredibus tantum infligere damnum deberet, vt iis prodesset, à quibus nullum vnquam beneficium accepisset. Mox ab eodem à quo prius confessario admonita, vt de salute animæ serio, & ante omnia cogitaret, tertia vel quarta post priorem scripturam hora redierat ad primam voluntatem, expressimque præceperat heredibus rogare debitores, à quibus illa vsuras perceperat, vt liberaliter illas defunctæ condonarent. Id si à debitoribus impetrare heredes non possent, vniuersas iis vsuras, lucraque omnia, quæ debitores à se persoluta dicerent, heredes ad vltimum vsque quadrantem redderent. In eaq; voluntate post paucas horas, & eo ipso die decesserat. Cum heredes à debitoribus, qui per multos annos vsuras partim septunces & besses, partim decunces soluerant, ad earum restitutionem vrgerentur, negabant se teneri eas reddere, quas defuncta intra legitimum & Principum nostrorum edictis licitum modum accepisset,[1] non alias autem hucusque prohibitas fuisse, quam quæ supra decunces essent, cæteras omnes & ipsas quoque decunces, nisi quæ ab initio anni prorogarentur, atque ita in decunces deflecterent, si non expressim permissas, tacito tamen & Principis & magistratuum consensu in hunc vsque diem fuisse toleratas.[2] Addebant per debitorum fraudes extortam eam liberalitatem à defuncta; quæ toties mutata voluntate non obscurè indicasset solicitatam se à confessario, ipsis fortasse debitoribus instigantibus, potius quam certo iudicio aut pietatis zelo ad eam dispositionem decurrisse.[3] Placuit contra defunctæ voluntatem heredes facere, ac patum piè, si non omnes vsuras restituerent, quarum perceptione conscientiam suam defuncta onerasset: In quo numero dubitari non oportebat, quin omnes eæ essent, quæ fœnoris iure censebantur, etiamsi quincunces tantum, aut etiam quincuncibus minores proponerentur.[4] Nec enim quænam iure ciuili aut permissæ essent aut toleratæ[5] inspiciendum erat, sed quænam licitæ in foro conscientiæ,[6] quænam illicitæ.[7] Porro illicitas esse constabat omnes, quotquot fœnoris appellatione continerentur, fœnus autem & vsuram esse quicquid excedit sortem.[8] Nec voluntatis secundæ ratio habenda videbatur, quæ & per tertiam posteriorem reuocata fuisset,[9] & anteriorem factam in piam causam & exonerandæ conscientiæ gratia reuocare nullo modo potuisset; tametsi per speciem vltimæ voluntatis, non per donationem inter viuos ea vsurarum restitutio fuisset imperata.[10] Quid vero indignius, quam propitiis auribus audiri heredes, qui ne conscientiam defunctæ exonerarent, propriam onerare non erubescerent? Neque ad rem pertinebat, quod vice eius, quod interesset, perceptæ viderentur ab ea, quæ si sortem exegisset, bona pleraque ex suis pecuniis comparare, eorumque fructus suo iure ac licite subinde percipere potuisset. Idem enim de pecunia qualibet fœneratitia tractari posset, atque ita fieret, vt si bona esset ratio, fœnus omne saltem moderatum licitum dici deberet, in foro conscientiæ, quod tamen Theologi numquam admitterent.[11] Plane quas vsuras ab iis defuncta percepisset, qui vicissim fructus pignorum dotalium ex contractu cum ea inito perceperant, placuit nullomodo restitui debere, tanquam quæ omnino licite, ac salua conscientia percipi potuissent, dum ne quincuncibus grauiores fuissent.[12] *Ita Senatus* pro Do. Comite de Grolee, & aliis, 13. Cal. Ianuar. 1604.

1 Quod enim sit lege permittente pœnam non meretur, *vulg. l Gracchus* 4. *C. ad leg. Iul. de adult.* Papiens. *de act. hypoth. versic. sine aliqua, num.* 4.

2 Nec enim alij vsurarij apud nos hucusque mulctati & condemnati sunt, quam qui probantur vsuras graviores decuncibus exegisse. Ita scilicet ferente temporum anaritia & infelicitate.

3 Nemo enim credendus est tam facile mutasse voluntatem in ea re, quam prius certo iudicio constituerit, *l. non ad ea 89. de condit. & demonstr.*

4 Cum vsuræ omnes prohibitæ sint omni iure diuino, Pontificio & ciuili, vt diximus *Defin proxim. praced. in princ.*

5 Hoc ideo, quia verum est, nullas vsuras permissas esse etiam iure ciuili, sed tantum toleratas, quod longe diuersum est. Sic dicimus concubinatum iure ciuili toleratum esse non permissum, *l. 3. D. de concub.*

6 Cum defuncta dispositionis suæ causam non ad ius nostrum, sed ad conscientiam suam retulisset.

7 *Cap. 1. & pass. Extr. de vsur.*

8 Adeo vt nec salutationem à debitore aucupari vel accipere ex hac causa liceat citra peccatum, iuxta Theologos.

9 Vltima enim voluntas præualet in vltimis voluntatibus, *l. si mihi* 12. § 1 *de leg. 1. l si quis* 22 *de leg. 3.*

10 Quia relictum pro male ablatis videtur relictum vt debitum, & habet vim debiti confessari in præsentia partis, vt loquitur Guil. Bened. in verb. *si absque liberis* 1. *num.* 27. 28. & 29. Nimirum si relictum sit certis personis, aut incertis ex certis, non autem sit incertis prorsus, idem Boer. *num.* 30.

11 *Arg. Auth. hoc autem, C. de fideic. l. cum quis* 37. § *codicillis. de leg. 3.*

12 Nam interesse taxarum ab initio non debetur, nisi probetur, Affli&. *decis.* 284. *num* 3.

13 Did. Cou. *lib. 3. var. resol. cap. 4. ad l. curabit, num.* 5.

DEFI-

[DEFINITIO XXXVII.

Debitor qui à suo debitore cesso post multos annos pecuniam exegit totius præteriti temporis vsuras debet.

DEbitor cum à creditore vrgeretur ad solutionem debiti vsurarij nec haberet pecuniam in numerato, mandauerat creditori suo actiones contra proprium suum debitorem in solutum,[1] nulla tamen interposita delegatione.[2] Creditor eo mandati instrumento per multos annos frustrà retento cùm sæpius debitoris sui debitorem, nec tamen testato, vt debuerat,[3] & per scripturam[4] interpellasset, solutionem extorquere non potuerat. Tandémque idem ille debitor, qui exigendam pecuniam mandauerat, ipsam exegerat. Postea cõuentus ad vsuras totius præteriti temporis[5] negabat se teneri, propterea quod per eum non stetisset quominùs cessus debitor citiùs satisfeciisset, at per creditorem potiùs qui nullas diligentiæ, quam præstare debuerat, probationes adferebat.[6] Visum est non posse illum recusare quominus etiam illius temporis quod exactionem præcesserat vsuras præstaret, cùm ille ipse pecuniam exigendo mandatum quod prius dederat reuocasset.[7] Nam etsi debitor aliquis etiam recusante solutionem creditore,[8] obsignasset debitam à se quantitatem, quæ per multos annos mansisset obsignata, tandemque debitor ipse pecuniam abstulisset, nemo dubitaret quin si vsuraria erat pecunia deberentur vsuræ, etiam pro eo tempore quo obsignatio constitisset. Quia numquam videatur obsignatum quod non durat obsignatum.[9] Sic ergo nec mandatæ videntur actiones quæ non durant mandatæ.[10] *Ita Senatus* ex tempore pro Dominico Grena, contra D. de Montsaint-Jean, Calend. Septemb. 1612.

1 *Vt in l. 1. Cod. de obligat. & actio. l. vltim. C. quand. fisc. vel priuat.*

2 Nam si interposita fuisset delegatio non esset locus quæstioni cùm habeat illa vim solutionis *l. delegare 11. & pass. D. de nouat. & deleg. l. quamuis 8. §. interdum D. ad SC. Velleian.* Et ideo longè aliud est cedere aliud delegare debitorem, *L. 1 Cod. de nouat.*

3 Vt appareret serio rem agi vt *in l. qui Romæ 122. in prine. & § coheredes de verb. oblig.* Sed & cauere debet creditor vt non omittat debiti repetendi instantiam *l. mora 32. D. de vsur.*

4 Quod pragmatici nostri dicunt *par acte.*

5 Quia vt posuimus debitum erat vsurarium.

6 Semper enim pro facto contra te habendum est, quod per te stetit ne factum sit, *l. in iure ciuili 161. D. de reg. iur. cap. imputandum 91. & cap cùm non sint 66. eod. tit. in 6.* Paria autem sunt non esse & non apparere § *si aduersus Inst. de nup. l. duo sunt Titij 30 de test. tutel.*

7 Posterior enim mora & posterius factum semper nocet *l. qui decem 72. D. de solut.*

8 Semper namque oblatio debet præcedere obsignationem *l. acceptam 19. C. hoc tit. & Desi. 40. ff de solut.*

9 Sicut nec videtur in rem versum, quod non durat versum, *l. si pro patre 10. §. versum D. de in rem vers.* neque permissum, quod non durat permissum, *l. item 6. §. pen. quod cuiusque vniuers. nomin.* Nec lis mota quæ non perseuerat *l. nam etsi 25. §. 1. de inoff. test.* Nec res in potestatem domini reuersa, quæ non durat reuersa, *l. 4. §. tunc in potestate D. de vsucap.*

10 Mandatum enim reuocatum nihil est, *l. si vero 12. §. pen. D. mandat.* Sed si creditor pecuniam ipse non exegisset, superfuisset quantum ad vsuras illa facti quæstio an per debitorem cessum steterit an potiùs per creditorem cui mandata erant actiones vt soluta pecunia non esset. Quia mora cuique suæ debet nocere non alteri *l. factum 155. de reg iur.*

DEFINITIO XXXVIII.

De obsignatione facta legitimè, & reuocata.

ETsi verum est quod proximè diximus non videri obsignatam pecuniam quæ non durat obsignata, ideoque nec liberari ab vsuris debitorem qui obsignauerat.[1] Aliud tamen iuris est in eo debitore qui post factam legitime obsignationem conuentus, vt solueret distulit aut recusauit solutionem, aut quod effectu idem est obsignatæ quantitatis numerationem. Hoc enim casu à die quidem obsignationis non currunt vsuræ in tempus vsque denegationis. Sed ab eo tempore quo denegata solutio, vel obsignationis restitutio est, vsuræ debebuntur.[2] Nec quod constet obsignatam pecuniam fuisse debitori restitutam ea lege, vt depositario quandocunque petenti redderetur,[3] facere poterit vt depositum in eodem statu mansisse videatur. Aliud enim est debitoris qui deposuit personam in obligatione noua constitui.[4] Aliud verò depositum retinere, neque potest noua hæc obligatio personalis retinere depositum, quod sicut non nisi re contrahitur,[5] ita & sola rei redditione dissoluitur.[6] *Ita Senatus* in causa fratrum Joannis & Petri Vulliod, contra Violon, ante Cal. Junij 1613.

1 Dixi *defin. prox. num. 9.*

2 Textus est elegans *in l. debitor 7. D. hoc tit.*

3 Hoc enim plerumque fit vt consulatur depositario qui alioquin conueniri à creditore depositum repetente quandoque posset, quando is ratam habere vellet obsignationem à suo debitore factam.

4 Nunquam enim fuerat antea debitor depositario obligatus.

5 *L. 15 is quoque de oblig. & act.*

6 *L. pront, 80. de solut. l. 35. de reg iur.*

DEFINITIO XXXIX.

Non tenetur obsignare qui non habet cui possit soluere.

NOn potest videri in mora esse debitor qui pecuniam non soluit ad diem minori, à quo vicissim actionum cessionem iustam accipere debuerat,[1] si eo tempore minor curatorem nullum habuerit, cùm neque cogendus fuerit soluere absque cessione,[2] neque cessio ritè fieri potuerit sine curatoris authoritate.[3] Præsertim cùm idipsum verbis Senatusconsulti disertè comprehensum esset, vt eam cessionem ex authoritate curatoris fieri oporteret.[4] Nec ad rem pertinuit quod ea pecunia ex licitatione deberetur, in quo genere placet, non nisi præsenti pecunia expediri rem debere.[5] Semper enim verum est, non prius cogendum quemquam soluere quàm in eo statu res sit, vt soluendo tutam & plenam liberationem consequi possit.[6] Adeò vt nec possit ei imputari, quod pecuniam à se debitam non obsignauerit.[7] Nec enim obsignare vnquam tenetur is qui non habet cui soluat etiamsi maximè velit.[8] *Ita Senatus*, contra sorores Cochet, 9. Sept. 1613.

1 Vt in specie *L. mulier 19. ff. qui potior. in pign. hab. l. in creditore 38. de euict.*

2 Propter exceptionem ei competentem cedendarum, vt vocant, actionum, de qua in *l. rem hereditariam 65. ff. eod. tit. de euict.*

3 Nam etsi etiam interueniente authoritate curatoris potest minor in integrum restitui *tot. tit. C. situt. vel cur. interue.* Tutiùs tamen contrahitur adhibito curatore *l. ait Prætor 7. §. permittitur ff de minor. l. 4. §. vlt. ff de euict. l. sancimus 25. C. de admin tutor.*

4 Forma enim Senatusconsulto præscripta ad vnguem seruanda est, *l. cùm hi 8. §. si Prætor ff. de transact.*

5 *L. à Diuo Pio 15. §. sed si emptor ff de re iudic.*

6 *dict. l. sancimus l. quod autem 6. § apud Labeonem ff. quæ in fraud. credit.*

7 Quo remedio succurri solet ei qui non potest soluere, *l. vlt. ff de leg. commiss. l. acceptam 19. C. hoc tit. l. obsignatione 9. C. de solut.*

8 *L. cùm quidam 17. § si pupillo ff hoc tit.*

DEFINITIO XL.

Venditio pensionis annuæ certo precio an & quando sit vsuraria.

CErti iuris est venditiones illas quæ hodie passim fiunt annuæ pensionis etiam pecuniarię pro certo precio in pecunia quoque constituto[1] non esse vsurarias cùm Pontificia Martini Papæ constitutione licitæ sint & adprobatæ.[2] Nec enim pensio quæ venditur vsuræ vicem obtinet, sed ipsius rei venditæ, vt è contrario pecunia vicem precij non sortis.[3] Sed hoc ita, si pensio legitimum modum nõ excedat aut cum qui pro legitimo constitutus sit à Principe,[4] ne alioquin videatur facta cõuentio in fraudem vsurarum.[5] Sed quid si conuenerit, quod plerumque fit, vt si bis aut ter cesset venditor in solutione pensionis annuæ possit pecunia repeti, quæ pro precio data fuit? Putant plerique Theologi adiectione huius conuentionis fieri contractum vsurarium.[6] Sed alio tamen iure Senatus noster vtitur, vt hac velut pœna potius quàm vsura venditoris rem venditam non præstantis contumacia coerceatur.[7] Quasi sit hoc pactum oppositum legi commissoriæ,[8] quæ in venditionibus non est improbata. *Ita Senatus*, pro Illustri D. Margarera de la Chambre, contra D. de Maningod, *Sine die*. Et iterum in causa D. Guilielmi de Chabod Comitis de S. Mauris, contra Garinum Mugnier & Jacobum Kebut, 4. Ian. 1614.

1 Galli vocant, *rentes volantes constituées à prix d'argent*, de quibus *Defin. 11. nu. 7. 3. de verb signific.*

2 Scilicet constitutione Martini Papæ quinti, quæ extat *in Extrauag. Regimini.*

3 Venditio autem est quoties sciri potest quid sit merx & quid precium *l. 1. D. de rer. permut.*

4 Cuius nimirum est modum illum constituere & qui aliter atque aliter constitui solet pro Principum voluntate ac temporum & regionum diuersitate.

5 Quod nunquam ferendum est *l. pecunia 9. l. placuit, 29. D. hoc tit.*

6 Nempe quia constitutio Martiniana requirit vt in potestate venditoris esse debeat venditam pensionem annuam redimere precio quandocunque restituto. Non autem in potestate emptoris vt precium quod dedit possit non quam repetere nec si precium non soluatur, *l. vend. por. 15. l. ea conditione, 14. C. de re, cui d. vendit.* Itaque facultas hæc repetendæ pecuniæ ostendit contractum fuisse mutuum potiùs quàm venditionem quia conuenit naturæ mutui. Repugnat autem naturæ venditionis.

7 Quasi taxato breui manu eo quod interest emptoris solutam esse & solui sua die venditam annuam pensionem, vt *in l. 4. C. de act. empt.* Ne alioqui id quod interest facilè excurreret in infinitum si præstaretur ratione pecuniæ debitæ sine vllius loci vel temporis adiectione *l. 3. D. de in lit. iur.*

8 Lex enim commissoria est vt ni precium intra tempus soluatur res fiat inempta *l. 1. & pass. D. de lex commiss.* Hic vero fit inempta res vendita ob id solum quod suo tempore non fit soluta.

9 Sed tantùm in pignoribus *l. vlt. C. de pact. pignor.* Licet etiam in venditionibus sit odiosa *l. Æmilius 41. D. de min.* [Planè si nulla pactio interuenerit, non poterit precium repeti per quantoscunque annos cessatum sit in solutione pensionis annuæ, *Ita Senatus* in dicta causa D. de Iacob, 4. Iunij 1614.]

TIT. XXV.

DEPOSIT.

DEFINITIO I.

Qui rei propriæ sequestrem se fieri patitur, non ideo dominium amittit.

VT rei, quam bona fide comparauerat sequestrem se fieri passus est per[1] simplicitatem & rusticitatem,[2] cum ius suum tueri potius debuisset; non idcirco dominij ius, aut aliud si quod habebat, amisisse intelligitur.[3] Nam quod dici solet rei suæ depositarium neminem esse posse,[4] facere debet vti ne tale depositum valeat[5] potius, quàm vt dominium, quod nec nuda voluntate, nec nisi certis modis amittitur,[6] à se abdicasse videatur, qui iuris ignorantia lapsus est.[7] *Ita Senatus*, 10. Cal. Decembr. 1588.

1 Sequestrem vocant Iureconsulti non depositarium quemlibet, seu cum penes quem deponitur per plures aliqua res interuenit, de quo controuersa, *l. licet 19. in princ. D. depos.* vbi monet Florentinus videri hoc casu vnumquemque contrahentium rem in solidum deposuisse, quod aliter est, cum plures rem communem deponunt. Videtur enim vnusquisque partem suam dumtaxat, non rem ipsam in solidum deposuisse, *l. 1. §. sed si duo, 44. iunct. l. proprie, 6. & l. præced. eod.*

2 Quis enim nisi implicitate aut rusticitate nimia patiatur res suas penes se deponi? *arg. l. vlt. C. arbit. tutel.*

3 *L. qui rem suam, 15. l. bona fides, 31. 5. l. vers. si tamen ignorans, D. hoc tit.*

4 *L. neque pignus 45. ff. de reg. iur.*

5 *d. l. qui rem. & d. l. neque.*

6 *L. si quis vi 17. § differentia, de acquir. possess.*

7 Vide Bald. *ad l. ad probationem, ver. quæro si instrument. C. de locat. ex l. cum falsa, 5. C. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO II.

Qui per mendacium se obtulit & constituit depositarium ad impediendam executionem iud. cati, nullam habet exceptionem.

NIhil interest, quod ad depositi iudicialis restitutionem attinet, an depositum re ipsa & per traditionem contractum sit,[1] an nuda confessione eius, qui se vltro depositarium constituit, fidemque habuit de re deposita.[2] Perinde enim vtroque casu condemnandus est, ne iudicis auctoritati impune videatur illusisse, qui mentiendo se depositarium in causa facit, ne alia fieret executio cõtra debitorem aut condemnatum.[3] Proinde si eas exceptiones proferre velit, quas verus depositarius obicere non posset, non erit audiendus.[4] Planè cum depositum non nisi re contrahatur, in arbitrio erit creditoris si mallet aduersus debitorem agere, quam aduersus depositarium, & pristinam actionem exercere, non secus, ac si nullum depositum factum esset, quod nec reuera factum vllum intelligitur.[5] Iniquum enim fuerit ex falso eiusmodi deposito sisti cursum vsurarum, aut fructuum lucrum acquiri, cum non nisi vera obsignatio, & quæ rite facta est, illa sit, quę solutionis loco habetur.[6] Nec aliud erit, si reuera pecunia numerata sit, aliaue res tradita, vt in depositum esset, si postea siue in continenti, siue ex interuallo reddita sit.[7] Neque enim videretur depositum, quod non durat depositum, sicuti nec versum, quod non durat versum.[8] Simulatæ tamen obsignationis probationem ab eo exigemus, qui dicet, non etiam ab eo, qui pro se habet depositarij confessionem.[9] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Quomodo regulariter contrahitur re & traditione, *l. 1. §. is quoque D. de oblig. & action.*

2 Licet enim depositum non nisi re contrahatur, confessio tamen nuda, id est, traditione destituta, quæ non prodest ad obligationem inducendam prodest ad implendam depositarum rerum probationem, *l. Publia, 26. §. vlt. D. hoc tit. l. cum quis decedens, 37. §. codicillis, de legat. 3. l. ea quæ, 57. D. de donat. int. vir. & vxor.*

3 *Vt in l. penult. D. de dolo. l. qui se liti, 45. D. de hered. petit. l. is qui se obtulit, 25. & leg. sin autem, 27. D. de rei vindic. l. 4. in princip. D. de re iudicat.* ne alioqui parta ex causa iudicati executio ad initium nouæ petitionis redigatur, vt *in l. minor, 48. in prin. D. de minor.*

4 Nec melioris conditionis sit, qui apparitori iudicis illusit, quam qui negotium bona fide gessit. Verus enim depositarius nullas contra depositi actionem potest obicere exceptiones, *l. vlt. C. de compensat. l. penult. C. hoc tit.* Depositi enim restitutionem denegare nec potest is, qui accepit, *l. quod seruus, 11. D. eod.*

11. *ff.eod.* nec is qui negando, quamuis vere sit depositum accepisse, hoc ipso arguit falsum mendacium, *l.rem alienam,* 41. *in fin ff.de pignor.action.* immò *l. cum de indebito,* 25. *in fin ff.de probat.l.generaliter,* 13. *C.de don num pecun.* [Ergo hoc casu condemnandus est omnimodo depositarius, vt ipsam restituat, quod se in depositum accepisse confessus est si adhuc extat, Aut si non restituat, aut præter non solùm eam quantitatem quæ debebatur venditori, quo vrgente depositum contractum est. Sed veram iustamque rei depositæ æstimationem, quam præstari semper interest veri creditoris, siue vt possit sibi consulere per retentionem, si quid ei aliunde debeatur. *Ex tit. etiam ob chirogr pecun.pign.retin poss* Siue quòd actione pignoratitia teneatur debitori cuius pignus est superfluum reddere *l.si fundus* 16. §. *in vindicatione ff de pignor.l si inter* 21. § *vlt.eod.l.quamuis* 6. §. 1. *& pass ff de pignor.act.* Solent enim huiusmodi depositæ fieri pignoris vrgentious executionem creditoribus. *Ita Senatus* ex tempore pro Iacobo Brino, contra Morrier, 6. Septembr. 1612.]

5 Ne alioqui pœna mendacis depositarij sit præmium & liberatio veri debitoris, contra *l si sequens gradus,* 15. *ff.de Senatusconf.Silan.*

6 *L.acceptam,* 19 *C.de vsur.l nec creditores,* 10 *l.vlt. C.de pign.act.l.obsignatione.* 9. *C.de solut.l si soluturus,* 39 *ff.eod.*

7 Puta si fuerit deposita dicis causa, quemadmodum de pecunia commodata tractat Iurisconsultus, *in l 4. ff.commod.* id est perfunctorie, & ob id tantum, vt dici possit factum depositum. Sic & *in l.1. §. excusantur,* 34. *ff de SC Silan.*

8 *L si propatre,* 10. §. *versum, & seqq ff.de in rem vers.* plusque valere debet quod reuera actum est, quam quod simulate conceptum, *l.1.2. & tot tit.C plus valer.quod agit.l si ex precio,* 6. *C si cert petat.*

9 Simulatio enim nulla est sine dolo & mendacio, cuius præsumptio nunquam in dubio capienda est, vt scripsimus *Desin 4. & 5. plus valer.quod agit.*

DEFINITIO III.

Depositi actio personalis habet priuilegium inter creditores personales post dotem, depositi autem vindicatio ante omnes citra priuilegium.

DEpositarius quidem nullas habet exceptiones, si depositi conueniatur, [1] sed si ante redditum depositum decesserit, & heredem cum beneficio legis ac inuentarij reliquerit, [2] non vsque adeo fauebimus deposito, vt non cogatur is qui deposuit eo nomine agere, sicut & cæteri creditores in generali discussionis instantia. [3] Est enim depositi actio personalis, [4] quamuis inter cæteras actiones habeat priuilegium post dotem. [5] Plane si deposita pecunia extet vindicari poterit, neque eo casu de priuilegio aut de discussionis instantia quærendum erit. [6] Nam cum per depositum nec transferatur dominium, nec possessio, [7] apparet rem depositam, quamdiu extat, esse extra cautam hereditatis, [8] ideoque persecutionem eius nihil commune habere cum personalibus aliorum creditorum actionibus. [9] *Ita Senatus* in causa N.Alexandri d'Vretal, & N.Gallet, 4.Calend. April.1593.

1 *L.penult.C.hoc tit.l.quod seruis,* 11. *D.eod & vlt.ad fin. C.de compens.at.*

2 Quo casu relinquit heredem suum obligatum actione depositi, licet heres depositarij non sit depositarius, nec fides eius electa dici possit, *l.si in Asia.* 12. §. *cum sequestre, l.die sponsaliorum.* 25. *in princip D.hoc tit.l.si is qui,* 8. *cum seq C.eod.* Omnes enim actiones ex contractu descendentes transeunt in heredem, exceptis perpaucis casibus, §. *aliquando, Inst.de perpet. & temp.action l ex depositi.* 12. *l ex contractibus,* 49. *D de oblig & action.* Scripsi *lib.*1. *Coniect.cap* 12.

3 Secundum ea quæ constituta sunt *in l.vlt.* 5. *& si præfatam, num.seqq.*

4 Cum nascatur ex contractu, *l.1. & tot.hoc tit. D. & C.d.l.* 1. *de oblig.& action.*

5 *L.si hominem,* 7. § *quoties, vbi glos.D.hoc tit* iunct. *l si venti,* 24. §. *in bonis, D de rebus auct.indic. poss.alias l.* 9. *de priuileg. credit.*

6 *d* §. *in bonis, in fin.*

7 *L licet.* 17 §. *rei depositæ, D.hoc tit.*

8 Extra quam sententiam sunt omnia, quæ in bonis defuncti non possunt computari, *l sequens quæstio* 67. *de legat.*

9 *L procuratorii,* 5 § *pen.ff.de tribu act.l si à domino,* 36. *ff de petit hered l.depositi* 8. *in princ ff.de pecul.* Vide quæ scripsi *Decad.*2. *de error pragm. Err.*2.

DEFINITIO IV.

Depositarius non tenetur de culpa, nisi certis casibus, tenetur autem de dolo etiam præsumpto.

DEpositarius quidem, qui neque culpam promisit, [1] neque depositio se vltro obtulit, [2] de culpa non tenetur, multoque minus de casu fortuito, [3] sed tantum de dolo. [4] Sed tamen dolum præsumptum esse sufficiet, vt conueniri possit. [5] Fingo depositas pecunias in eo loco, cuius claues semper penes depositarium fuerunt, & illæso cubiculo earum illas subtractasque res depositas, ac præterea nihil ex iis rebus, quæ ad depositarium ipsum pertinebant. Negari non potest, quin doli præsumptio vigeat contra depositarium, ideoq; teneri eum depositi æquum erit, [6] adeoque quanti actor in litem iurauerit, si non appareat quid & quantum depositum fuerit, [7] sicut & si cista obsignata deposita esset, quæ aperta redderetur. [8] Nec depositario proderit, quod probet ex reb. subtractis quasdam in alterius manu & potestate visas esse, nisi probet etiã qua ratione fieri potuerit, vt ad possessorem res illæ peruenerint. [9] Cum alioqui necessario præsumendum sit, peruenisse facto & dolo eius, qui claues habuit, sine quibus fieri non poterat, vt illæsis ianuis aut fenestris cubiculi, in quo res erant reconditæ, quicquam ex iis subtraheretur. [10] Nulla præsertim probata amissione earum, quæ ad depositarium ipsum pertinebant. [11] *Ita Senatus* pro N.Antermer, mens.Mart.1594.

1 Nam qui culpam promisit eam præstare debet, cum contractus ex conuentione legem accipiant, *l.*1. §. *si conuenit,* 6. *D. hoc tit.*

2 Hic enim periculo se illigauit, ita scilicet, vt non solum præstare dolum debeat, sed etiam culpam & custodiam, non tamen casus fortuitos, *d.l.*1. § *sæpe euenit, D. eod.* [Melior igitur condicio esse debet Iudicis & Senatoris, qui instrumenta litis omnia quæ ad iudicandum habuit penes se deposita amisit. Hic enim cùm sit depositarius necessarius non minùs ex sua quam ex litigantis parte, non nisi de dolo & lata culpa teneri potest. Plane de dolo & lata culpa se purgare per iusiurandum debet. Sed & quandam potest diligentiam præstare, vt deperdita instrumenta, si fieri potest, inueniantur, impetratis in eam rem monitoriis, aut si inueniri nulla arte poterũt, saltem transcribantur suis sumptibus. Non tam quod ad id summo iure teneatur, quàm vt omnem non solùm doli, sed etiam culpæ suspicionem à se propulset, quod ad boni & innocentis iudicis dignitatem maximè pertinet. Minor tamen contra iudicem præsumptio est, si non modo vnius ex litigatoribus, sed omnium litigantium instrumenta perdiderit, quæ habere singulorum interfit. Nec enim hoc casu dici potest voluisse iudicem aut Senatorem celare instrumenta litis, vt vni ex litigatoribus contra alium faueret. Sed & specialis illa ratio pro iudicibus & Senatoribus facit, quod deposita penes se litium acta & instrumenta solent seruare in diæta bibliothecaria, vbi & studere & litigatoribus accedentib. faciles & expositos se præstare debent, eamque ob causam apertas semper fores habere, atque ita quicquid in diæta illa est, expositum dolis & machinationibus litigatorum. *Ita Senatus* pro N.D.Iacobo Salteur Senatore, contra Ioannem Varambon, 21. Iunij 1613. ex Boer. *quæst.*15. *num.*6. *& seqq.* vbi tractat de Senatore qui naufragio quidem totum processum cum aliis suis rebus pleriſque amiserat, sed cui tamen poterat obiici culpa quæ casum præcesserat, quod post rem iudicatam noluisset processum restituere prætextu sportularum, quasi earum nomine haberet ius retentionis, quod certè non habebat.]

3 *L contractus,* 23. *de reg.iur.in fin l.qua fortuitis,* 6. *D. de pign act.*

4 *L.*1. § *is quoque, D de oblig & action.*

5 Nam & magnam negligentiam placuit hoc casu in dolj crimen cadere, *d.* §. *is quoque in fin. & l quod Nerua,* 32. *D.hoc tit. l.mulier,* 22. §. *sed enim, D.ad SC Trebell.*

6 Textus est, *in l.*1. *C de locat.*

7 Nam in actione depositi, sicut & in cæteris bonæ fidei actionibus, ex quibus quis petat rem suam, quapropter aduersa-

rij dolum carere cogatur, in litem iuratur, *l.1.§ in depositi, 26. D.hoc tit. l in actionibus, 5. D. de in lit. iur l. vlt. C. unde vi.* Non tamen similiter in depositi actione contraria, quia in ea non agitur de fide rupta, sed tantum de calculo, *l. ei apud quem, 5. D. hoc tit.* iunct. *l fursi, 6.§ vlt. de his qui not. infam.*

8 *L.1.§ si pecunia, 36. & §. si cista, 41. D. hoc tit.*

9 Debent enim probationes esse concludentes, nec probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse, vt vulgo dici solet, *ex l. neque natales, 10. l. non nudis, 14. & pass. C. de probat. l. non hoc, 4. C. unde legit.*

10 *d l ponderando verba illa, illasis horreis, C. de locat.*

11 Non enim parua suspicio est, male circa res alienas versatum eum, qui suis eundem casum perpessis melius prospexerit, *arg. l chirographis 57. D de admin. tut:* vbi non dubito, quin pro *priores* legendum sit *proprios*, in illis verbis, *cum idem circa priores debitores fecissent.* Adde *l. procurator, 55. D. mandat.* iunct. *l.1. C. de fur.*

[DEFINITIO V.

De deposito ex voluntate & stipulatione deponentis restituendo filiabus depositarij tanquam iure donationis non insinuata. Et quid si agatur eo nomine hypothecaria contra tertium.

TItius acceptis in depositum à Sempronia cētum, cauerat Semproniæ se filiabus suis quib. illa donatum inter viuos volebat, eam pecuniam restituturum singulis viriles cùm nuptias contractuæ essent, aut solidum ei quæ vltima supereset, in eamque rem bona sua omnia obligauerat, Ipsis etiam filiabus cum donatrice ac notario stipulantibus: neque tamen vlla eiusmodi donationis inter viuos facta insinuatio proponebatur. Cum Titius ea bona quę obligauerat, vendidisset Mæuio, & Mæuius à Titij filiab post contractas nuptias, per quasi Seruianam conueniretur, dicebat eos nullo iure agere, propterea quod iure nostro prouinciali donatio quantulæcunque summę ob defectum insinuationis nullius omnino esset momenti,[1] Itemque quod inter patrem & filios quos eo tempore habebat in potestate nulla ciuilis obligatio contrahi potuisset.[2] Visum est etiamsi donatio illa nō valuisset, ąquam donatio, quod insinuata nō fuisset, defendendam tamen illam iure fideicommissi:[3] quippe quod etiá à depositario relinqui posse constabat,[4] nec minùs per epistolam aut contractum, quàm in testamento vel in codicillis.[5] Nec posse vicium donationis facere, vt eam depositarij promissionem de restituendo liberis suis depositō sine causa factam esse dici posset, cùm subesset obligatio restituendi depositi, non solùm ipsi deponenti, sed etiā omnibus, quibus illa restitui mandasset, ex quacunq; tandem causa restitutionē imperasset,[6] cùm restituendi necessitas non aliam causam exigat, quàm contractæ obligationis & volūtatem eius qui deposuit,[7] quę in proposita facti specie minime vnquam mutata dicebatur. Itaq; sicut ipse depositarius iustam illam denegandæ restitutionis causam habere non posset, quod donatio nō valuisset.[8] Sic neque Męuio habenti causam ab eo, licet onerosam, permittendum esse, vt eiusmodi exceptione vteretur,[9] aut patriæ potestatis impedimētum obiiceret, quod depositarius citra insigniorem perfidiam obiicere non potuisset. Quidni enim saltē proprius liberis depositum restituat mandante ea persona quæ deposuit, quod & ipsi deponenti & alij cuilibet ex eius mandato restituere cogeretur?[10] Præsertim cum negari non possit quin saltem naturalis obligatio inter patrem & filium contrahatur,[11] cui obligationi naturali perinde ac ciuili pignus & hypothecam accedere posse certum est.[12] Itaque pro liberis Titij contra tertios pignorum possessores, etiam viuo Titio pronunciandum esse placuit.[13] Tanto magis quòd in causa quodammodo dotis ea restitutio in filias depositarij collata esset. Sublata enim causa donationis supererat causa pietatis.[14] Nec decipiendi erant mariti qui eo contractu freti ad nuptias faciliùs contrahendas fuerant inuitati.[15] Junge Def. 10. infr. De donat. *Ita Senatus* pro Jacobo Verchey, contra Ant. Band. 9. April. 1614.

1 Vt scribemus j. *lib 8. tit. 39. de insin. donat.*]

2 *L. imperator 50. D. ad SC. Trebell. l. ne cum filiofamilias 16. D. de furt.*

3 Inspecta scilicet qualitate negotij potiùs quam nomine contractus, vt in *l ex conducto 15.§. Papinianus, alias l si vno D. locat.*

4 *L si pecunia 77. de leg. 1. l cùm quis 38.§ pater in fi. de leg. 3.*

5 *L. & in epistolam 22. Cod. de fid l. Publia, 26. in princip. & §. 1. D. depos.*

6 *L. quamuis 40.§. vlt. l. 41. 42. D. ad SC. Trebell.*

7 Depositum enim semper restituendum cui vel ei qui deposuit vel cui ipse voluerit sine vlla exceptione, *l. vlt. de compens. & tot hoc tit. D. & C.*

8 Nec enim ideo deberet depositum cedere lucro depositarij, *l. bona fides 3. D. hoc tit.*

9 *Ex reg l. quod ipsis 145. de reg. iur.*

10 Debet enim depositario sufficere, quod ei restituendo cui voluit is qui deposuit liberationem perinde sit consecuturus, *d. l si pecunia 77. de legat. 1.*

11 *L. frater à fratre 38.§. 1. de cond. ind.*

12 *L. 5 in princ. D de pignor.*

13 *L. 1. & tot. tit. eod.*

14 *L. cum is 32.§. mulier D. de cond. ind. 15. l. 5. §. pen. de doli except.*]

TIT. XXVI.

MANDAT.

DEFINITIO I.

Pactum de certo quamuis maximo salario valet, quamuis non de quota litis.

NOn videri contra bonos mores pactum fecisse de quota litis aduocatum, qui alienam litem maxima mercede prosequendā susceperat, *Senatus* pronunciauit[1] in causa D. Dintroz Augustani, 3. Non. Decemb. 1588. Quid enim, aut quantum salarij nomine detur, nihil interest,[2] dum ne qua litis portio eo nomine præstetur aut promittatur.[3]

2 Per text. *in l. si remunerandi, 6.§. vlt. cum l. seq. D. hoc tit. l. vnic. C. de suffrag.*

2 Salarium tamen certum esse oportet, *l. salarium, 17. Cod. hoc tit.* iunct. *l. 1. eod. l qui mutuam, 56.§ pen. D. eod tit.*

3 Hoc enim districte prohibitum est, tanquam quod sit contra bonos mores, *l. sumptus, 55. D. de pact. l. litem, 15. C. de prot. l. si contra 20. C. hoc tit. l si quid aduocatorum. 1. C. de postul.* iunct. *l quisquis 6.§ praterea, eod.* Adde *L. si cui causam, D. de extraor. cognit.* Guid. Pap. *qu. 102.*

DEFINITIO II.

Ex facto substituti tenetur qui eum substituit, sed non nisi in subsidium.

QVi per substitutum fecit, quod per seipsum facere debuit, tenetur ex facto substituti.[1] Sed an principaliter, an in subsidium duntaxat? Placuit Senatui non nisi in Subsidium.[2] Pro Pantaleone Thomassin, contra D. Bonauenturam Besse, ex tempore, 10, Calend. Aug. 1591.

1 Hoc enim est quod dici solet, eum, qui per alium facit, per seipsum facere videri, *l nullus, 60. l neminem, 64. C. de decur. lib. 10. tit. 31. l. 2. C. de pericul. nominat. lib. 11. tit. 33.* Papon. *lib. 6. syntagm. tit. 6. §. 1.* Adde *l ex facto, 30. de negot. gest.*

2 Vt ille semper primus conueniatur, qui primus gessit, quamdiu soluendo est, vt euenit in tutoribus, quanquam simul & in solidum singulis obligatis, *l. 2. C. si tut. vel curat. non gess. l. etsi scisses, 8. C. de admin. tutor. l. vltim. C. de diuid. tutel.*

DEFINI-

DEFINITIO III.

Ex violento facto executoris non tenetur is, pro quo facta executio est, nisi ea ratam eam habuerit.

SI apparitor aliusve executor te mandante perperam & iniurioſe executus ſit, eoque nomine & in pœnam pecuniariam & in litis expenſas mihi cõdemnatus,[2] tum cedat bonis,[3] æquum eſt dari mihi contra te actionem in omne id, quod ab eo ſeruare non potuero,[4] tametſi non ei mãdaueris vt mihi iniuriam inferret,[5] ſi modo vel præſente te facta ſit executio,[6] vel tu eam ratam habueris.[7] Imputari namque tibi poteſt, cur talem elegeris executorem,[8] & cur non ſtatim ab eo iure, quod tibi per executoris iniuriam quæſitum fuerat, receſſeris.[9] *Ita Senatus* in cauſa Clementis Anguiſardi, 12. Cal. Mart. 1589.

1 Puta ſi exceſſerit fines mandati, *vt in l. ab executione*, 5. *C. quor. appellat. non recip.* aut ſi facta ſit executio contra formam à iure, ſiue communi, ſiue municipali præſcriptam, quo caſu licet etiam de facto, vt aiunt, reſiſtere executori, *l. contra noſtra, 5. C. de execut. & exact. lib. 12. tit. 61.* alioqui iuris executio non poteſt habere iniuriam, *l. iniuriarum, 13. §. 1. & §. que à magiſtratu, D. de iniur.*

2 Neque enim cuiquam permitti debet, vt publicæ auctoritatis prætextu in alterius necem abutatur, *l. illicitas, 6. in princip. & §. ne potentiores, cum ſeq. D. de offic præſid.*

3 Atque ita meam actionem mihi quodammodo eripiat, nulla enim actio eſſe videtur, quam debitoris excludit inopia, *l. nam ſi, 6. D. de dolo mal.*

4 Factum enim executoris, vt & interdum ipſius iudicis cenſetur factum partis, *vt in l. ſi ob cauſam, 13. C. de euict. l. 1. C. ſi in cauſ. iudic. pign. capt. ſit.*

5 Mandato enim generali numquam cenſetur comprehenſum mandatum delinquendi, cum nec rei turpis mandatum vllum ſit, *l. ſi remunerandi, 6. §. rei turpis l. ſi mandauero 22. §. qui adem, D. hoc tit.*

6 Quo caſu poteſt tibi imputari cur paſſus ſis id fieri, quod ne fieret, poteras prohibere, *d. l. ſi remunerandi, 6. §. ſi paſſus ſim, l. qui patitur, 18. l. qui ſide, 53. D. hoc tit. l. ſi fideiuſſor, 6. C. eod.* quibus omnibus locis ſcriptum eſt præſentem & patientem haberi pro mandante.

7 Tritum enim eſt, ratihabitionem comparari mandato, *l. vlt. C. ad Maced.* & per eam fieri meum negotium, quod alioqui non eſſet meum, *l. ſi pupilli, 6. §. item quæritur, l. Pomponius, 9. D. de neg. geſt.*

8 Vt de eo dici ſolet, qui talem depoſitarium elegit, *l. 1. §. is quoque, de oblig & act.* aut talem iudicem, *l. cum Papinianus, 14. C. de ſent. & interl. omn. iudic.*

9 Quo caſu proculdubio ſecurus fuiſſes, quia tibi alienum factum imputari non potuiſſet, cum alterius facto vel odio alius non debeat prægrauari, *l. ſi quis ſuo 33. §. 1. C. de inoff. teſt. l. ſancimus, 22. C. de pœn. l. non debet, 74. de reg. iur.*

DEFINITIO IV.

Neque tranſactio, neque compromiſſum alieno nomine fieri poteſt ſine ſpeciali mandato.

SIue tranſigere de alieno iure, ſiue, quod tranſactioni proximum eſt, compromittere quis velit, ſpeciali mandato indiget, nec generale ſufficit.[1] *Ita tractatum eſt 7. Id. Jun. 1591.*

1 *L. mandato 60. ff. de procurat.* Guid. Pap. *quæſt. 69.* Sunt etiam alij caſus, in quibus mandatum ſpeciale requiritur, *vt in l. non ſolum 39. §. vlt. & l. ſeq. l. qui duos, 47. & ſeq. ff. de procur. l. illud 25. §. 1. & ſeq. ff. de minor.*

DEFINITIO V.

Mandatum finitur interueniente noua cauſa, qua rerum ſtatum mutet.

VT mandatum finitum videatur, ſufficit mandatarium iuſtam habere cauſam timendi, ne præter aut contra voluntatem mandatoris mandatum exequatur. Inter cæteras enim finiendi mandati rationes illa etiam eſt, ſi noua cauſa emergat.[1] Siquidem in omni mandato ſubintelligitur ſemper clauſula illa, ſi res in eodem ſtatu permanſerit.[2] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 7. infr. De inſin. donat.

1 *L. quod ſeruus, 35. l. ſi cum Cornelius, 82. ff. de ſolut. l. quod ſeruus, 11 ff. depoſit.*

2 Vt & in aliis rebus fere omnibus, *l. cum quis, 38. verſ. inde enim ff. de ſolut.*

DEFINITIO VI.

De mandato exigendarum pecuniarum conuenta mercede.

MAndauerat tibi Sempronius, vt à debitoribus ipſius exigeres,[1] data tibi in mercedis vicẽ debiti parte, ſed ea lege, vt in ſingulos meſes exactarum pecuniarum rationem redderes. Cum à pluribus, non tamen ab omnib. exegiſſes, nec dum rationem vllam reddidiſſes, petierat Sempronius à iudice, porrecto in eam rem ſupplici libello, vt inhiberetur tibi, ne quid amplius exigeres, quoadusque exacti ratio per te reddita eſſet.[2] Ob eam cauſam in ius vocari te iudex præcepetat: Tu ex quo die vocatus fueras nihil exegeras. Quærebatur, an imputare tibi Sempronius poſſet, cur non exegiſſes, ſi interea facti eſſent non ſoluendo ij, à quibus debitum alioqui ſeruari potuiſſet. Placuit non poſſe, vtpote reuocato mandato contraria expreſſaq; mandantis voluntate.[3] Etſi enim non prohibuerat te exigere, tamen ſufficiebat, quod ſupplicem libellum, quẽ porrexerat Judici, vt prohibendi ius haberet, tibi inſinuaſſet;[4] neque enim mandati reuocatio eſt ex earum rerum numero, quæ per Judicem expediri debent, cum pendeat ex ſolo animo reuocantis.[5] Quinimo ſatis eſt, quod iuſtam dubitãdi cauſam habueris, ne inuito Sempronio exigeres.[6] Nec ad rem pertinebat, quod mandatum hoc nõ potuerat te inuito reuocari, cum non tantum mandantis, ſed etiam tuã gratiã factũ fuiſſet.[7] Non enim id tibi nocere debebat, quod in gratiam & vtilitatem tuam conſtitutum eſſet,[8] præſertim ſi tali reuocationi cõſenſiſſe te facto ipſo comprobaſſes. Nam quid intererat, an verbis, an facto voluntatem tuam declaraſſes?[9] Plane ſi cõſtaret, non eo minus exegiſſe te à debitoribus, æquiſſimum eſſet imputari tibi, cur ab omnibus non exegiſſes.[10] Hic enim locũ habere poterat, quod proditum eſt, Dolum eſſe, ſi quis nolit perſequi, quod perſequi poteſt, aut ſi quis non exegerit, vel ſolverit, quod exigere, ſoluere.[11] Quaſi hoc ipſo, quod à quibuſdam debitorib. exegiſſes, ſatis declaraſſes, nolle te reuocationi conſentire.[12] Diuerſum eſſet, ſi ad nutum Sempronij mandatoris reuocari mandatum potuiſſet. Nam quod exegiſſes, poſt reuocationem non faceret, vt de eo, quod non exegiſſes, rationem reddere deberes, ſed potius vt furtum feciſſe videreris, ideoque & furti poſſes conueniri.[13] *Ita Senatus* in cauſa Franciſci Garin Procuratoris Necienſis, & N. Pollet, 3. Cal. Febr. 1593.

1 Mandatum enim ita contrahi poſſe certum eſt, *l. ſi vero 12. §. pen. D. hoc tit.* Sed tamen quod ſequitur, conuentum fuiſſe de mercede, impedit, ne hoc mandatum dici poſſit, quia mandatum omne gratuitum eſſe debet, cum originem ex officio & amicitia trahat, contrarium autem officio eſt merces. Nam interueniente pecunia, res ad locationem & conductionem potius reſpicit, *l. 1. §. vlt. l. ita vt 36. §. 1. ff eod tit.* quamuis impleto mandato nihil veteret remunerationem promitti, *l. ſi remunerandi 6. in princ. eod.* quomodo acciplendæ ſunt omnes, quæ loquuntur de ſalario conſtituto ei, qui mandatum ſuſcepit, *vt in l ſalarium 7. eod. l. 1. l ſalarium, 17.* iunct. *l. ſi contra 10. C. eod.* Itaque hæc Definitio magis pertinet *ad tit. de locat.* quam ad hunc.

2 Certum enim eſt, potuiſſe mandatum finiri, imo vero fuiſſe extinctum finita mandantis voluntate, *d. l ſi vero 12. §. pen. hoc tit.*

3 *d §. pen. l. 3. C. eod. l. ante litem 16. ff. de Procurat.*

4 *Arg. l. ſicut 3. verſ. niſi allegato, Cod. de præſcript. 30. vel 40.*

annor. l. item veniunt 20. *§. petitam, & l. sed etsi* 25. *§ si antè, D. de petit. hered.*

5 Quo casu qualiscunque certioratio sufficit per qualemcunque denunciationem facta, *arg. l. nomen 4. C. qua res pignor. l. vlt. D. de transact.*

6 Vt diximus Defin. *praced. ex l. quod seruum* 11. *D. depos. l. quod seruus* 35. *l. si cum Cornelius* 82. in illis verbis: *Nec causam habuisset existimandi id inuita Seia facturum esse, D. de solut.*

7 Imo, cum non tam mandatum esset, quam locatio & conductio, vt diximus *nu.* 1. Certum namque est, in contractibus, nominatis, ex quo tempore semel perfecti sunt, non esse locum pœnitentiæ, *l. sicut initio 5. C. de oblig. & act.*

8 Absurdum enim fuerit, aduersarium tibi imputare velle, cur ei tam facile consenseris, & in odium tuum retorquere, quod in tui fauorem fuerit constitutum, *l. nulla* 25. *D. de legibus l. quamuis 6. in princ. D. de pign. act. l. Lucius* 40. *§.* 1. *D. de fideic. libert.*

9 *L. non tantum, 5. D. rat. rem haber.*

10 Non enim tibi licere debuit inducere diuisionem voluntatis aduersarij, & eam partim probare, partim improbare, *l. cum quæritur* 16. *D. de admin. tutor. l. eum qui* 18. *§. vlt. de his quæ vt indign. aufer. l. si ita* 39. *§.* 1. *D. de oper. libert. l. nam absurdum 7. D. de bon. libert.*

11 *L. deinde est* 44. *D. hoc tit.* Sic enim habet vulgata illius loci lectio, quam nescio cur Haloander, Robert. Stephan. & alij nonnulli emendarint.

12 Eadem ratione, quam supra attulimus *nu* 9. quod nihil interfit, an verbis, an factis voluntas declaretur, *d. l. non tantum 5. D. rat. rem haber.*

13 *L. si is qui 66. § Iulianus, D. de furt.* Non eo minus tamen debitores, qui tibi soluissent, liberarentur, dummodo soluissent ignorantes reuocatum mandatum. *l. eius qui* 41. *D. de reb. credit. l. si quis seruo* 18 *d l quod seruus* 35. *l. cum quis* 38. *§.* 1. *D. de solut.* Nec enim hic falsus Procurator omnino videtur, qui aliquando verus fuit, *arg. l. cum filius 76. §. heres meus, de leg.* 2. Nam in falso Procuratore aliud est, quia nummi manent debitoris, qui soluit, & ideo debitor non liberatur, *l falsus* 43. *§.* 1. *cum l. seq. l. si vendidero 8. §. falsus, D. de furt. l. falsus* 19. *C. eod.*

DEFINITIO VII.

Qui habet idoneum mandatum non cogitur exhibere domini ratihabitionem, quamuis eam promiserit.

CVm Titij nomine & tanquam eius Procurator ex mandato, de quo constabat, fundum venderes, promisisti facturum te, vt is ratam haberet venditionem: [1] si pretium petas, priusquam ille ratam habuerit, non es repellendus ea exceptione, quasi ex parte tua prior nõ satisfeceris. [2] Superuacua enim est illa de rato promissio intercedente mandato, [3] nisi fortasse de mandati viribus & potestate dubitetur, quo casu aliqua ratihabitionis vtilitas esse possit. [4] *Ita Senatus* ex tempore, 14. Cal. Mart. 1593.

1 Quæ clausula solet apponi in omnibus contractibus per Procuratorem initis, tum etiam cum de mandato constat, ne facti quæstio superesse possit, an seruata sit forma mandati, & consequenter an valeat, quod ex mandato gestum est, *l. diligenter 5. D. hoc tit. l. cum mandati* 12. *C. eod.*

2 Qui enim agit ex contractu reciproco, & vltro citroque obligatorio, prior implere debet, *l. Iulianus* 13. *§. offerri. D. de action. empt l. si pater* 8. *C. eod. l. cum fundus* 31. *versic. sed adiicere, D. de reb. credit.*

3 Nullus enim alius ratihabitionis effectus esse potest, quam vt mandato æquiparetur, *l. vlt. C. ad SC. Maced. l. vero* 12. *in fin. D de solut.*

4 *L. quod si* 26. *D de minor. l. non solum* 39. *§ pen. D. de Procur.* Adde idem esse, si probabiliter dubitari possit, an forma mandati sit seruata ex iis, quæ dixi *nu.* 1. Alioqui non est audiendus quisquam, siue agendo, siue excipiendo, si eius non interfit, *l.* 3. *§.* 3. *l. stipulatio ista* 38. *§. alteri, de verb. oblig.* [An verò mandatum in dubio præsumendum sit, & quando & quomodo probandum. Vide Boer. *quæst* 281. *per tot.* Vbi concludit præsumi mandatum, & quidem legitimum ex decursu longissimi temporis, & posse probari per testes, Nisi cùm cogitur de mandato ad pecuniam exigendam & solutionem accipiendam.]

DEFINITIO VIII.

Cessionarius à præcisa executione incipere non potest suo nomine, alieno potest, non tamen contra heredem debitoris.

CEssionarius suo nomine incipere à præcisa executione non potest [1] cedentis nomine, & tanquam simplex mandatarius & Procurator potest, aduersus debitorem quidem ipsum, [2] sed non etiam contra eius heredem. [3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 10. infr. De hered. vel act. vendit.

1 Non solum si spectes rationem iuris, quæ non patitur, vt ab executione vnquam incipiatur, *Li. C. de execut. rei iudic.* sed etiam si ius illud inspicias, quo hodie vtimur: ex quo receptum est, vt possit incipi ab executione instrumenti guarentigiati, vtpote quod habeat vim sententiæ & condemnationis, quia instrumentum cessionis non potest esse guarentigiatum, vt loquuntur: de quo late Boer. *quæst.* 10.

2 Quoniam qui mandatis actionibus experitur, alieno agit nomine, non suo *l. qui stipendia. 9. l. ita demum* 13. *C. de Procurat. l. filiusfamilias* 8. *§. veteranis, l. Procuratore* 55. *D. eod.*

3 Quia non potest instrumentum esse guarentigiatũ contra debitoris heredem, quantumuis sit ille eiusdem iuris, cuius & defunctus fuit, quin prius exploratum sit, heredem eum esse, quod facti est & animi, non iuris, *l. pro herede* 20 *l gerit* 88. *de acquir. hered.* Prius ergo est citandus heres & interrogandus, an sit heres, & pro qua parte, *Li. & sot. sit. D. de interrog in iur. faciend.* Quod si nec ipse cedens, qui actiones directas habet, non potest incipere ab executione contra heredem, quanto minus cessionarius, qui suo nomine non habet niñ vtiles, alieno vero non plus iuris habere potest, quam habeat is, ex cuius persona agit, *d. l. Procuratore* 55. *de Procur. l. si cum emptore* 16. *D. de pact. l emptor 5. l. postquam 7. & seq C. de hered. vel act. vendit.*

DEFINITIO IX.

Cessiones quales prohibitæ sint Anastasiana constitutione.

NOn omnes cessiones Anastasiana lege, [1] quæ apud nos obtinet, [2] improbatæ sunt, [3] sed eæ tantum, quæ fiunt alienarum litium redimendarum gratia, data in eam causam pecunia, siue venditionis nomen cessioni insertum sit, siue nuda cessio facta proponatur, citra causam tamen donationis [4] abrogato hac parte iure vetere, quod nominis etiam controuersi cessionem & venditionem fieri permittebat. [5] Quid ergo si cui cessio facta sit pure & simpliciter, nulla pretij adiecta mentione, sed intuitu tamen nouæ obligationis, quam cessionarius contraxerit, de pari quantitate cedenti post diem soluenda? Addito etiam pacto, vt quanto minus à debitore exigi poterit, tantundem de noua illa obligatione deduceretur. Quidam putabant, non pertinere casum hunc ad Anastasij constitutionem, quasi facta cessione ex causa onerosa, [6] susceptoque potius gratuito mandato bona fide de alieno debito exigendo, [7] cum id aperte actum esset, vt exactionis periculum ad cedentem pertineret: [8] alij contra, non videri causam onerosam, quã hic cessionarius vltro subiisset. Quid enim cogebat eum nouam in se suscipere obligationem alieni debiti, nisi quod prius alieni debiti exactionem vltro suscepisset? [9] Quod vero exactionis periculum ad se pertinere noluisset, an non faciebat potius, vt aduersarij tantum vexandi gratia cessionem audacius suscipere voluisse videretur, nullo scilicet imminente damni metu? [10] Nam si periculo suo fieri cessionẽ voluisset, equidem excessisset ea res notissimos mandati terminos, [11] sed tamen magis ex bona fide rem gessisse credendus esset, præsertim cum cedens pupillus proponeretur, [12] tametsi tutoris auctoritas interuenisset. [13] Denique non poterat videri gratuitum mandatum susceptum, cũ cessionis instrumento expressum esset, factam cessionem ad cessionarij heredumque ipsius vtilitatem, eumque in rem suam Procuratorem constitutum fuisse, [14] quamuis non dubitaretur, quin potuisset ille nudi & simplicis mandatarij officium exequi, si maluisset. [15] *Ita tractatum est*, in eadem causa.

1 Quæ extat *in l. per diuersas* 11. *Cod. hoc titul.* * Casus ille excipitur, si quis cessionem acceperit pro munimine rerum

rerum apud se constitutarum, quod intellige bona fide & sine vicio: nemini enim debet prodesse, quod prædonis more alienam possessionem inuaserit, vt ita possessor factus captatis postmodum cessionibus illatum à se iniuriam prætextu iuris tueretur, vt ita sæpius à Senatu nostro pronunciatum est maximè in causa Gorge & Dorlier, Nouemb. 1622.

2 Quamuis in Gallia eam non obtinere quidam scripserint. Imbert. in enchirid. in verb. *Peines pecuniaires.* Gothofr. *ad d. l. per diuersas.* Bugnonius in legibus abrogatis.

3 Alioqui sequeretur abrogatum esse, *tit. de hered. vel act. vendit. D & C.* quod absurdum esset.

4 *d. l. per diuersas, & Lab Anastasio 23. C. hoc tit.* ex quibus locis petendæ sunt exceptiones, in quibus placuit Anastasio cessionem actionis fieri posse.

5 *L. si nomen 4. l. qui filijfamilias 14. l. nomina 17. l. venditor 23. & pass. D. de hered. vendit.* Nec enim ante Anastasium quicquam erat, quod talem venditionem impediret, etiam inuito debitore, *l. 3. C. eod. l. 1. C. de nouat.*

6 Excipiuntur enim Anastasiana constitutione cessiones factæ ex causa onerosa, *d. l. per diuersas, vers. exceptis.*

7 *Vt & in l. si vero 11. §. penult. D. hoc tit.*

8 Quod tamen regulariter solet pertinere ad cessionarium, si eius fauore facta sit cessio, *l. pupilli 96. §. soror, D. de solut.* Scripsi *lib. 12. Coniect. c. 7. & 12.*

9 Cum enim quis vltro se in aliquam necessitatem coniicit, non eo minus actus dicitur voluntarius, *l. si fideiussor 7. §. 1. D. qui satisd. cogant.*

10 *L. 1 & 2. C. ne lic potent. patroc. litig. præst. vel action. in se transfer.*

11 Mandatum enim sicuti gratuitum esse debet, ita nec mandatario damnosum, *Lita vt 36. § 1. & pass. D. hoc tit. l. si seruus 61. § quod vero ad mandati, D. de furt.*

12 Contra quem minor præsumptio & suspicio fraudis est, *l. quod autem 6 §. si quid cum pupillo, D. quæ in fraud. credit.*

13 Quo tamen casu tutoris dolus, si quis esset, pupillo nocere deberet, *l. 4. §. illa etiam quæstio, D. de dol. except.*

14 Qui enim gratuitum mandatum suscipit, nihil ex mandato acquirit: at is, qui fit Procurator, in rem suam acquirit sibi vtiles actiones, *l. Procuratore 55. D. de procurat.*

15 *L. qui stipendia 9. l. lita demum 13. C. eod. tit. de Procurat. l. quamuis 40. §. vlt. & seqq.* vbi DD. *& in Lapud Iulianum 11. §. vtrum, D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO X.

Agenti ex cessione vitiosa debet obiici vitium ante litem contestatam, aut numquam.

PVrgatur vitium cessionis, si debitor agentem cessionarium admiserit, quem Anastasianæ constitutionis auxilio potuit summouere.[1] Itaque sicut ante omnia cessionarius docere debet de cessione:[2] ita & debitor vitium cessionis statim obiicere, id est, ante litem cum cessionario contestatam.[3] Multo magis nocebit debitori, si cessionario soluere inceperit.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec enim prohibitæ sunt cessiones nisi in fauorem eius, contra quem fiunt: ei vero, vt & alij cuilibet, licet iuri pro se inducto renunciare, *l. penult. C. de pact.*

2 Vt diximus *Defin. 8. 3.* ex Boer. *quæst. 10.*

3 Alioqui litem contestando cum cessionario videtur cum eo quasi contrahere, *l. 3. §. idem scribit, D. de pecul.* & cessionem agnoscere, *l. 3. C. de nouat. l. 3. C. de oblig & action*

4 *dict. l. 3. C. de nouat.* de qua vide quæ scripsi *lib. 12. Coniect. cap. 6.*

DEFINITIO XI.

Plenior est mandati actio quam ex empto.

PLenior est mandati actio, quæ competit fideiussori aduersus debitorem, pro quo soluit,[1] quam ex empto, quæ emptori aduersus venditorem ex causa secutæ euictionis laudatum.[2] Etsi enim vtraque est ex bona fide,[3] omnes tamen impensas in litem factas fideiussor repetit, etiam quas ante denunciationem fecerit,[4] si non eas propriæ potius culpæ possit adscribere:[5] emptor vero non alias, quam quæ factæ sunt post solennem denunciationem.[6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 26. infr. de fideiuss.

1 Mandato scilicet intercedente: alioqui non mandati, sed negotiorum gestorum actio est, *l. ex mandato 20. §. 1. D. hoc tit.*

2 *L. 2. l. si in venditione 60. D. de euict. L non dubitatur 6. & pass. C. eod.*

3 Nam inter bonæ fidei actiones & mandati & ex empto actio numeratur, *in §. actionum, Instit. de action.*

4 Nec enim damnum pati debet ex impleta fide suscepti mandati, *l. si seruus 61. §. quod vero, D. de furt.*

5 Aut etiam casibus fortuitis. Nam nec ea, quæ casibus fortuitis potius, quam mandato imputantur, ex mandati iudicio non præstantur, *l. inter causas 26. §. non omnia, D. hoc tit.* licet Accurs. ad eum locum notet, illius loci sententiam de curialitate non obseruari, id est, à bono & honesto mandatore negligi. Sane mandatario propriam ipsius culpam imputandam esse constat, *d. l. inter causas, §. sed cum seruus.*

6 *L. Herennius 63. in princ. & §. 1. D. de euict. l. emptor 8. & seq. & pass. C. eod.*

DEFINITIO XII.

Vsuræ ex causa mandati præstitæ repetuntur etiam contra eum, qui vel nullas vel minores debuisset.

CVm deberes Titio trecenta ex chirographo, nec haberes vnde solueres, actum erat inter nos, vt pro te expromissorem me constituerem.[1] Itaque tuum tibi Titius chirographum reddiderat. Ego vero me Titio in eandem quantitatem obligaueram quasi meo nomine & ex causa mutui, tametsi nulla mihi pecunia numerata esset. Tu mihi vicissim eandem quantitatem promiseras, nulla quidem Titij aut prioris debiti mentione facta, sed tamen vtroque chirographo manu tua scripto & eodem die iisdemque conditionibus expressis,[2] hoc est, vt si ad diem non solueres, præstares mihi, quanti mea interesset, si mora per me fieret solutioni. Constat, agenti mihi contra te ex chirographo condemnari te debere, vt easdem vsuras præstes, quas Titio à me præstitas docuero.[3] Etsi enim eo iure vtimur, vel inuita iurisprudentia, vt ex chirographo, etiam cum certa dies solutioni dicta & vsurarum pœna subiecta est, vsuræ nullæ debeantur, nisi à die interpellationis:[4] id tamen obtinet, cum ex chirographo agitur certi condictione, quæ ex mutuo proficiscitur.[5] Hic autem subesset causa mandati,[6] inspecta scilicet non tam chirographi scriptura, quam negotij gesti veritate.[7] Iniquum namque fuerit propter mandatum tuum damno me affici,[8] licet proponas, pristini debiti conditionem talem fuisse, vt nullæ eo nomine vsuræ deberentur.[9] Nec rursus mihi oberit, quod vsuras vltro soluerim, quarum petitio nulla erat ex chirographo citra interpellationem.[10] Non enim ex bona fide est, vt mihi imputetur, cur bonam fidem agnouerim, vt eas vsuras soluerim, quas promiseram.[11] Finge Titium mercatorem esse, qui vsuras decunces solitus sit ex negotiatione percipere.[12] Denique indemnem me abs te præstari æquissimum est, & tanto magis si neges mandatum,[13] cuius vtique apertissimam coniecturam illud præbebat in proposita specie, quod eodem tempore iisdem verbis & conditionibus, eademque tua manu chirographum vtrumque scriptum constabat, nulla præsertim prolata in contrarium probatione.[14] Quanquam si certus promissarum vsurarum modus non fuit, non debui te inscio maiores soluere, quam quæ tum ex regione frequentarentur, aut quas Iudex taxauisset. Quid enim si vsuras centesimas vltro soluerim ei, qui non nisi quincunces petere in iudicio potuisset? Non debet id tibi nocere,[15] nisi probem, centesimas aut eas ipsas, quas soluerim, fuisse debitas, & exigi iure potuisse.[16] *Ita Senatus* in causa D. de Charanson magistri Computorum & Dominæ de la Forest, 11. Cal. April. 1593.

1 Sic enim plerumque solutio fieri solet expromissore dato, si credi.or pro pecunia expromissorem accipere sit paratus, non aliter, *l quod si* 10 *ff. de pign. act. l. quamuis* 8. *§. si conuenerit, ff. ad SC. Velleian.*

2 Ex quibus circumstantiis non obscure colligi posse videbatur, in vtroque chirographo actum fuisse de eodem negotio. Id enim est, quod dici solet, ea, quæ fiunt in continenti, inesse videri, *l. iuris* 7. *§. quinimo, ff. de pact. l. Lecta* 40. *ff. de rebus credit.*

3 Iudicio scilicet mandati, *l. si vero* 12. *§. si mihi mandaueris. uersi sed etsi, D. hoc tit.*

4 Vt diximus *Defin.* 15. *de vsur.*

5 Quia condictio certi ex mutuo est stricti iuris, *§. actionum. Inst. de action.* & consequenter non facile admittit accessionem vsurarum, at nec aliam quamlibet, *l.* 3. *§. in hu quoque, l. mora* 32. *§. in bona fidei, ff. de vsur.* 17. *de naut. fœnor.*

6 Dixi *Defin.* 26. *de vsur.*

7 *L.* 1. *l. pen. & tot. tit. C plus valer. quod agit. quam quod simil. concip.*

8 *L. si seruus* 61 *§. quod vero ad mandati, ff. de furt.*

9 *dict. l si vero* 12. *§. mihi, l si quis alicui* 27. *§. impendia. D. hoc tit.*

10 Quamuis dici soleat, parum fideliter facere fideiussorem, qui reo eximit potestatem vtendi iure suo, *l. Quintus Mucius* 48. *uersi parum enim, ff. eod.*

11 Numquam enim debet fideiussori esse noxiæ, si pepercerit pudori suo, *dict. l. Quintus, in fin princip. l. si fideiussor* 29. *§. quadam tamen, D. hoc tit.*

12 Frequentantur enim & tolerantur grauiores vsuræ inter mercatores, quam inter cæteros, propterea quod pecuniam vberiore lucro exercere solent, propter pericula quæ vicissim subeunt grauiora, *arg. l.* 3. 4. 5. *& passi. 3. de nautic. fœnor.*

13 Maior enim fit perfidia ex inficiatione. Vnde & inficiator grauius puniri solet, *l. inde Neratius* 23. *§. pen. ff. ad l. Aquil. l. cum de indebito* 25. *§.* 1 *ff. de probat. l si quis inficiatus* 13. *ff. depositi.* iunct. *l.* 1. *§. hac autem, in fin eod.*

14 Ex iis quæ dixi *nu* 2. *eod.*

15 Parum enim fideliter facere videor, qui facio conditionem tuam deteriorem, *l. Quintus* 48. *uersi parum enim, ff. hoc tit.*

16 Eo namque casu absurdum & iniquum esset non potuisse me impune vltro soluere, quod vt soluerem cogi poteram per prætorem, *l. quod autem* 6. *apud Labeonem, ff. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO XIII.

Pecunia debita ex causa mandati, si conuersa sit in causam pretij soluti, vsuræ non debentur.

AT finge, in supra scripta specie conuenisse inter nos, vt tu mihi fundum venderes, nullo quidem pretio conuento, [1] sed quem tamen constaret longe pluris esse, quam trecentorum aureorum, [2] & inter nos actum fuisse extra contractum, vt pecunia illa, quam te mihi ex causa mutui debere dixeras, in causam pretij spe futuræ numerationis converteretur, [3] nec tamen secutam venditionem, [4] an eo minus cogendus eris vsuras mihi reddere, quas ego pro te præstiterim? Dubitationem facit, quod semper verum est, eas mihi abesse, & quidem ex mandati tui causa. [5] Sed tamen verius est, si per me, non per te steterit, quo minus venditio fieret, non magis ad has vsuras te condemnandum esse, quam si vendidisses: [6] quo casu nemo diceret condemnari te debere ad vsuras eius pecuniæ, quam non vt mutuam, sed tanquam tibi ex causa venditionis debitam accepisses. [7] Quid enim tua referret, qua conditione, aut à quo pecuniam illam mutuatus essem, vt tibi soluerem, cum in eo meum negotium, non tuum gessisse me apparet, [8] nec quod nulla secuta venditione incipiat pretium huiusmodi penes te esse sine causa, [9] faciet vt causa condictionis vsurarum obligationem inducat, nisi à quo tempore proposita condictione fueris in mora restituendi: [10] quod euenit, si retinendæ pecuniæ causam nullam habueris. [11] Quid enim si per me steterit, quo minus venditio secuta sit, vt eo nomine condemnari etiam debeam in id omne, quod tua interest? [12] Quin si tantundem aliunde tibi debebam ciuiliter aut naturaliter? Non videberis moram fecisse, si efficaciter à te pecunia peri & exigi non potuit. [13] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Propter quam causam si nihil aliud interuenisset, venditio contracta videri non posset, quæ scilicet sine pretio esse non posset, cum eius substantia consistat ex pretio, *l.* 1. *&* 2. *§.* 1. *l. pacta conuenta* 72. *& pass. ff. de contr. empt.*

2 Vt proinde nihil vetaret eum fundum mihi vendi aut in solutum dari pro ea pecunia, quam mihi debebas, *vt & in specie l. vlt. in princ. ff. eod. tit. de contr. empt.*

3 Pecunia enim ex causa mandati debita facile in aliam causam potest conuerti, *l singularia* 15. *ff. de reb. credit.* licet cum ea lege pugnet, *l. qui negotia* 34. *ff. hoc tit.*

4 Aliud autem est venditio, aliud promissio de vendendo, *l. vlt.* vbi Bart. *nu.* 6 *ff. de condict. causa dat.*

5 Quæres solet inducere actionem mandati, *l. inter causas* 26. *§. abesse, & pass. ff. hoc tit.*

6 Semper enim habetur actus pro implero in prejudicium eius, per quem stetit, ne impleretur, *l. iure ciuili* 24. *de condict. & demonstr. l. in iure* 161. *de reg. iur. l.* 2. *C. de pact. inst. empt & vend.*

7 Eius namque pretij vsuræ solent deberi, quod solutum non fuit, non eius, quod solutum est, aut pro soluto habetur, *l.* 2. *C. de vsur. l. curabit* 5. *C. de act empt cum similib.*

8 Nemo enim ex eo negotio, quod tanquam suum gessit, actionem habere contra alium debet, *l ita vt omnes* 36. *§. quod si fundus, ff. hoc tit.* iunct. *l. creditor* 60. *§.* 1. *uersi. quidam enim. eod. l. si pupilli* 6. *§. sed & si quis* 3. *de negot. gest.*

9 Nihil enim refert, vtrum ab initio sine causa quid datum sit, an causa, propter quam datum fuit, secuta sit, *l. pen. ff. de condict. sine caus.*

10 Condictiones enim sunt stricti iuris, ex quibus proinde non debentur vsuræ, ne quidem ex die moræ, adeoque nec ex die litis contestatæ, si rationem iuris inspicias potius, quam Interpretum opinionem, *l. videamus* 38. *§. si actionem, ff. de vsur.* iunctis iis, quæ scripsi *in Err.* 1. *Decad.* 11. *de error. pragmat.*

11 Non enim moram facit, qui iustam causam habet vel recusandæ vel differendæ solutionis, *l. sciendum* 21. *cum tribus seqq. ff. de vsur.*

12 Id enim euenit in omnibus faciendi obligationibus, vt in locum facti succedat id, quod interest, quamuis non fuerit promissum, *l. si quis ab alio* 13. *§. vlt. ff. de re iudic. l. quoties quis alium* 81. *D. de verb. obligat.* Iunge *l.* 1. *D. de act. empt. l. si traditio* 4. *C. eod.*

13 Mora enim nulla esse potest, vbi petitio nulla est, *l si pupillus* 127. *de verb. oblig. l. nulla* 88. *de reg. iur.*

DEFINITIO XIV.

Qui debet vsuras ob defectam aliquam conditionem casualem, qua si extitisset, nullas ille fuerat debiturus, certiorari debet de conditione defecta, vt in mora constitutus, & exinde vsuras debere videri possit.

QVid rursum si inter nos conuenerat, vt tu mihi fundum venderes sub aliqua conditione casuali, [1] cuius euentus in neutrius nostrum fuerit potestate, vt proinde non impleta conditione, ob idque nec secuta venditione, neutri ex nobis imputari quicquam possit, [2] an non perinde condemnandus eris ad eas vsuras, quas ego pro te soluerim Titio, si legitimum modum non excedant, ac si nulla contrahendæ venditionis spes ab initio fuisset? [3] Minime. Debui enim, cum primum defecta conditio est, denunciare tibi, [4] vt intelligeres, cessante causa venditionis superesse pristinam mandati causam, ex qua maneres mihi obligatus, [5] vt si eam tibi duriorem fore prospiceres ob vsuras, quas me Titio pro te soluere oportet, tãto citius pecuniam conquireres ad dissoluendam obligationem. [6] Finge, post elapsam diem, quæ chirographo dicta solutioni fuerat, venditionis spem adhuc substitisse, vt si pecuniam eo tempore mihi obtulisses, fuerim ego recusaturus, vtpote quæ nondum defecta promissæ venditionis conditione in pretij causam conuerti adhuc potuisset, [7] an non in dolo sim, si defecta postea sine facto tuo [8] conditione imputare tibi velim, cur ad diem non solueris, eo solo prætextu,

prætextu, quod ad eandem diem ſoluere me Titio oportuerit, aut ob non ſolutam ſortem exinde vſurarum præſtationi obnoxium fieri? [2] Noua igitur interpellatione & denunciatione opus fuit ad inducẽdam obligationem vſurarum, quaſi pecuniæ ſiue creditæ, ſiue ex mandato debitæ. [3] Itaque cum in ſupra ſcripta facti ſpecie de vſuris tantum quæreretur, & ego negarem, id inter nos actum, vt pecunia, quam tu mihi debere faſſus eſſes, in pretij ſolutionẽ cederet, [4] tametſi non inficiarer, ea ſpe factam à me expromiſſionem, vt ſi venditio ſequeretur, tantundem ex pretio ſoluiſſe viderer; [5] Pronunciauit Senatus, deferente te iuſiurandum, cogendum eſſe me, vt iurem vel referam, [6] quia non aliter ſciri poſſit, an vſuræ mihi debeantur, quas pro te ſoluerim, an vel nullæ, vel minores. [7] Nec ad rem pertinuit, quod chirographo ſcriptum fuerat, creditam eſſe pecuniam nulla futuræ venditionis vt tractatus de ea habiti facta mentione. Plus enim valere debuit quod actum, quam quod ſimulate conceptum eſſet. [8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Prudentes noſtri vocant non promiſcuam ad differentiam conditionis poteſtatiuæ, quam promiſcuam appellant, *l. ſi iam facta* 11. §. 1. *de cond. & demonſt.* Ideo fortaſſe, quod de facili poſſint impleri, vt Cuiac. ſcribit *lib.* 14. *obſer. c.* 2.

2 Quod enim caſu euenit, vel non euenit, nemini poteſt imputari, *l. contractus*, 23. *in fin. D. de reg. iur.* Ex contractu porro conditionali nihil debetur, antequam conditio extiterit, ſed tantum ſpes eſt debitum iri. §. *ex conditionali, Inſt. de verb. oblig. l. cedere diem* 113. *de verb. ſignif.*

3 Siquidem actus conditionalis, cuius conditio defecit, pro nullo habetur, ſicut è contrario, ſi conditio extitiſſet, pro puro haberetur, *l.* 2. *l. potior* 11. §. 1. *D. qui potior. in pign. hab.*

4 *Arg. l. ſi filiusfamilias* 7. *D. de SC. Macedon.*

5 Hic enim ita ſunt duæ cauſæ obligationis, vt ex vna alterius origo ſolutionis proficiſcatur, vt loquitur Paulus *in l. Iulianus* 60. *in princ. de condict. indeb.*

6 Alioqui potes cauſari, te ignorasſe, defectam eſſe conditionem, citiuſque ſoluturum fuiſſe, ſi id ſciniſſes. Itaque hic neceſſaria eſt denunciatio tantum impletæ conditionis, at non etiam interpellatio.

7 Secundum ea, quæ diximus *Defin. praced. nn.* 3.

8 Si enim factum tuum interueniſſet, aliud probandum eſſet. Semper enim de ſuo facto quemlibet teneri æquum eſt, *l. de tuo* 9. *D. hoc tit. l.* 2. *in princ. D. de hered. vel act. vendit.*

9 Neque enim audiendus quiſquam eſt id petens, quod in contrarium euentum non fuerat poſtulaturus, *l. pen. C. de ſolut. l.* 4. *in princ. D. de doli mal except.*

10 Prius enim eſt, vt ſciri debeat non ſolum, an pecunia debeatur, ſed etiam quonam iure, quam vt vſuræ debeantur. Hic vero iuſtam habuiſti cauſam non ſoluendi, quandiu ignoraſti defectam conditionem, quæ ſi extitiſſet, nihil debuiſſes. Merito enim expectatur conditio, cuius euentus aliquid poteſt operari, *l. aliquando* 13. §. *vltim ad Velleian. l. ſi quis ita* 33. *de hered. inſtit.*

11 Quaſi iam exinde contracta venditione ſub conditione, *vt in l. vlt. in princ D. de contr. empt.*

12 Non enim poteſt ea ſpes facere venditionem, quæ ſcilicet expreſſum & formalem conſenſum exigit, *l.* 1. *& paſſ. D de contr. empt.*

13 *Ex l. manifeſta* 38. iunct. *l. iuſiurandum* 34. §. *pen. D. de iureiur. l. actori* 8. *cum l ſeq. C. de rebus credit. & iureiur.*

14 Hoc enim demum caſu neceſſarius eſt vſus iurisiurandi, vt nimirum probetur id ex quo pendet deciſio litis, præſertim ſi aliter probari non poſſit, *l. penult. & paſſ. eod. tit. C de rebus credit. & iureiur.* iunct. *l. tutor pupilli* 35. *in princip. D. eod. de iureiur.*

15 *L.* 1. *& paſſ. C. plus valer quod agit. quam quod ſimul. cõcip.*

DEFINITIO XV.

Suſcipiens mandatum renouandorum inſtrumentorum cenſualium intra certum tempus, vt ſit certa mercede, condemnandus eſt ad cenſus ipſos præſtandos cum vſuris etiam decuncibus.

NOtarius, qui certa, &, vt fit, ampla mercede cenſualium & emphyteuticariorum inſtrumentorum renouandorum mandatum ſuſceperat, [1] & in eo exequendo longiorem moram fecerat, cum nullas moræ excuſationes haberet, vt proinde ipſius negligentiam dolo malo potius, quam culpę imputandam eſſe conſtaret, [2] æquiſſimo Senatuſconſulto condemnatus eſt, vt annuarum penſitationum reliqua omnia ſolueret, quę ob non confecta redditaq; inſtrumenta exigi non potuerant. [3] Adeoque, quod magis mirum videri poſſit, cum vſuris decuncibus, [4] ſalua illi ceſſaq; in eam rem actione pro reliquis exigendis aduerſus prædiorum poſſeſſores, [5] non tam quod tanti intereſſe mãdantis videretur, quam vt hac veluti pœna Notarij contumacia coërceretur. [6] Quam enim non negligenter ſolum, ſed etiam doloſe in huiuſmodi mandatis exequendis verſari ſoleant ij, quibus cura iſta iniungitur, ſciunt omnes, qui eorum implorant operam; & ex frequentiſſimis, quæ aduerſus eos proponuntur, querelis Senatus noſter optime compertum habet. [7] Sic iam pridem à Senatu pro *D.* Guilielmo du Four Iuridico maiore Sabaudiæ, cõtra N. Chandeuil relatum eſt in cauſa quadam Curati des Allues, contra Ludouicum Plaiſance, Prid. Id. Auguſt. 1593.

1 Hoc vero non tam mandatum videri debet, quam locatio & conductio, cum merces intercenerit. [2] Mandatum enim gratuitum eſſe debet, vt diximus *Defin.* 6. *nn.* 1. 2. *eod.* Adde *l naturalis* 5. §. *at cum do, D. de præſcr. verb.* hoc enim factum tale eſt, quod locari & poteſt & ſolet.

2 Magna enim negligentia culpa eſt: magna vero culpa dolus eſt, *l. magna negligentia* 226. *de verb. ſignific. l. quod Nerua* 32. *D. depoſit.*

3 Tanti ſiquidem videbatur intereſſe actoris, cui etiam ex hac cauſa iuſiurandum in litem deferri poſſet, *l. in inſtrumentis* 10. *D. de in lit. iur. l.* 4. *C. eod.* ſicut & in actione ex conducto iuratur in litem, cum dominus cogitur re ſua carere, *l ſi cui locauerim* 48. §. 1. *D. locat.* iunct. *l. in actionibus* 5. *D. de in lit. iur.*

4 Veniunt enim vſuræ ex mora in iudicio locationis, vt & in aliis bonæ fidei iudiciis, officio nimirum Iudicis, *l quare* 54. *D. locat.* Non tamen decunces, ſed quæ in regione magis frequentantur, *l.* 1. *in princ. D. de vſur. l. tutor* 7. §. *qua autem, D. de admin. tut.* Neque vero ſolet Senatus noſter vſuras decunces, aut, vt alij vocant, dextantes facilè adiudicare, ne quidem inter mercatores, vt diximus *Defin.* 2. 3. *de vſur.*

5 Cui enim non hoc ſaltem æquum videatur, conſequi reum ab actore id, quod ſine diſpendio actoris futurum eſt? vt ait *l in creditore* 38. *de euict.* licet non facile audiendus ſit, qui actiones ſibi cedi poſtulat, ſi ſit ipſe in mala fide, *l mulier* 19. *D. qui potior. in pign hab.* Debet enim ſibi imputare, *arg. l. & ex diuerſo* 35. §. *pen. D. de rei vindic.*

6 Publice enim intereſt, negligentiam hanc puniri, quæ tam multis malo exemplo ſit, & tam multis dominis noceat.

7 Ideoque tanto grauius & acerbius cum iis agendum fuit, *arg. l. aut facta* 16 §. *vltim. D. de pœn. l. quanta* 12. *D. de public. & veſtig.*

DEFINITIO XVI.

Mandatum exercendæ iuriſdictionis an & quando reuocari poſſit?

EVm, cui iuriſdictionis dominus mandauit exercendam iuriſdictionem, poſſe ad mandantis nutum reuocari, non ambigitur, ſi liberalis & voluntaria mandandi cauſa fuit: [1] tametſi probet is, cui mandata eſt iuriſdictio, magnis à ſe beneficiis affectum eum, qui mandauit, in quorum compenſationem videatur ea veluti merces debita fuiſſe. [2] Nec aliud erit, ſi iureiurando affirmauerit dominus, rata ſe habiturum omnia, quæ geſſerit is, cui mandauit, niſi etiam iurauerit, numquam à ſe reuocatum iri mandatam iuriſdictionem. [3] Quamquam enim dici ſolet, iuſiurandum ſequi naturam actus, in quo interponitur, [4] mandatum autẽ omne ſui natura eſt reuocatorium: [5] Tamen quod ad ius reuocandi pertinet, addit aliquid, firmumque facit & irreuocabile, quod alioquin erat reuocabile, cum id ipſum nominatim iuratum eſt De non reuocando: [6] nemo enim dubitat, quin eam

sibi legem dominus possit dicere, quæ nec turpis, nec illicita est.[7] Imo tanto honestior, quanto difficilius est, vt ea reuocatio fiat sine auaritiæ aut vindictæ suspicione.[8] Propter quam fortasse causam singulari quodam iure illud receptum est, vt qui à supremo Principe iudicandi munere donati sunt, non similiter ad nutum reuocari possint.[9] Beneficium namque Principis decet esse mansurum,[10] nec de eorum animo & voluntate male vnquam suspicari licet.[11] Quo exemplo addunt nonnulli idem admittendum esse in iis, quibus à Prælato, puta Abbate aut Episcopo, mandata iurisdictio sit. Sed nos alio iure vtimur, & Prælatos quantumuis præcelsæ dignitatis hac parte vasallis potius, quam principibus æquamus.[12] Plane cum ex causa remuneratoria aliave onerosa mandatum exercendæ iurisdictionis interuenit, licet non desint, qui referant, à Senatu Parisiensi iudicatum, non eo minus reuocandi ius habere dominum, salua Judici reuocato actione pro indemnitate consequenda:[13] sequimur tamen contrariam sententiam existimantium, reuocandi facultatem sine causa nullam superesse, quasi inito contractu, solutoque eo, quod debebatur.[14] *Ita Senatus* ex tempore pro R.D.Abbate d'Entremons, contra D. Floccard Præsidem Rationalium apud Gebennenses, in secreto auditorio, 6. Id. Decembr. 1593.

1 Est enim hoc ex natura cuiuslibet mandati, vt reuocari possit ad nutum mandantis, *l. si vero* 12. §. *pen. D. hoc tit.* qui enim mandatam iurisdictionem habet, alienam habet, nō suam, *l. 1. §. qui mandatam, l. 9. D. de offic. eius, cui mand est iurisd. l. solet prætor* 16. *ff. de iurisd. l. iudicium soluitur* 58. *ff. de iudic.*

2 Non enim quasi remunerandi gratia solutum fuisse præsumendum est, quod mandans ita in alium transtulit, vt tamen suum esse manereque voluerit.

3 Reuocando namque iurisdictionem non reuocat gesta ab eo, cui mandauerat iurisdictionem, sed impedit tantum, ne quid amplius gerere is possit, ex quo reuocationem sciuit, *l. si vero* 12. § *penult. D. hoc tit. l. si quis seruo* 18. *l. si cum Cornelius* 82. *D. de solut.*

4 *Vulg. l. vlt. C. de non numer. pecun.*

5 § *recte quoque, Inst. de mandat. l. si mandassem* 15. *D. eod.*

6 Iuramentum enim omne seruandum est, quod seruari potest citra dispendium salutis æternæ, nisi iurisiurandi gratiam is fecit, qui facere potuit, *l. vlt. in princ. D. ad municip. c. cum contingat, extr. de iureiur. c. 2. de pact. in 6.*

7 Vt enim iuramentum sit obligatorium sufficit, quod non sit contra bonos mores, *c non est obligatorium, de reg iur. in 6.* & vt habeat tres comites, iustitiam, veritatem & honestatem, *c. animaduertendum* 22. *quæst. 2.*

8 Fecit enim seculi nostri infelicitas, vt ista quoque iudicandi & iurisdictionis exercendę officia venalia sint pleriſque, contra sanctissimam Iustiniani constit. *Nouell. 8. vt iudic. sine quoque suffrag. fiant.*

9 Adeo vt tum etiam, cum Princeps alicui concessit iurisdictionem ordinariam ad suum beneplacitum, non ideo tamen illius morte extinguatur, sed necessaria sit reuocatio successoris. Bald. *ad l meminisse, de offic. proconſ. ex Nouell. 80. de quæstor. in §. super hoc.* Capic. *decis. 116. & 126.*

10 Adeoque plenissimè interpretandum, *l. penult. ff de constit. Princip.*

11 Principes enim magis quam alij ab illicitis abstinere debent, *l. penult.* vbi Bald. *D. de hered. instit.* præsertim ne quid per auaritiam aut vindictam facere videatur, *l. vnic. C. si quis Imp. maled.*

12 Vt possint ad nutum reuocare Iudices à se constitutos.

13 Quasi mandatum nullum esse possit, quod hoc ipso non sit reuocatorium, quod tamen falsum est, quia Procurator constitutus in rem suam reuocari non potest, *l. quæ omnia* 25. *vers. plane. l. Procuratore* 55. *D de Procurat.*

14 Qui enim remuneratur, agnoscit debitum saltem naturale, cum esset naturaliter obligatus ad *eiusdem*, videturque genus quoddam permutationis contraxisse, *l. sed et si lege* 25. §. *consule D. de petit hered.* Vnde & speciem lucri esse dicimus, etiam ex alieno largiri, & beneficij debitorem sibi acquirere, *l. si pignore* 54. § 1. *D. de furt.* Porro naturalis quoque obligatio impedit repetitionem soluti, *l. naturales* 10. *D. de oblig. & act. l. fideiussor* 16. §. *naturales, de fideiuss. l. naturaliter* 13. *& pass. D. de cond. indeb.*

DEFINITIO XVII.

Mandati actio datur in solidum contra singulos ex mandatoribus, negotiorum gestorum actio non item.

MAndatum factum ab vno ex pluribus, quorum erat negotium, non eo minus in solidum obligat mandantem, vt solus conueniri possit totius indemnitatis nomine, nec cogitur mandatarius aduersus alios agere, qui solius mandantis fidem secutus est.[1] Diuersum esset, si nullo intercedente mandato negotiorum gestorum agi oporteret propter gestum negotium, quod plurium commune fuisset. Tunc enim contra eos omnes agi necesse esset, ad quos negotium pertineret.[2] *Ita Senatus* pro Ogerio Inard, contra Syndicos de Mellionnax, Prid. Non. Februar. 1595.

1 Nam etsi plures simul mandassent, vnus tamen ex mandatoribus eligi posset, etiamsi non esset dictum in mandato, *l. si mandatu* 59. § *Paulus respondit vnum ex mandatorib. D. hoc tit.* adeo vt nec vnius electione alij liberarentur, quod olim diuersum erat in fideiussoribus, *l. reos* 23. *& l. vlt C. de fideiuss.* [Hodie tamen ille conueniendus prior esset, ad quem negotium principaliter pertineret, quoniam alius solus pro intercessore haberetur. Ex nostrorum traditione, *ad l reos* 11. §. *cum tabulæ, de duob. reis.* Nec aliud dicendum esset, tametsi alter ille pecuniam accepisset alterius nomine. Quod enim scriptum est *in l. si literas 7. C. hoc tit.* eum qui pecuniam accepit teneri condictione ex mutuo tanquam principalem, ad eum pertinet, qui accepit suo nomine non ad eum qui alieno. Et rursum, licet dicat illa lex vtrumque teneri, eum scilicet qui accepit condictione certi ex mutuo, illum verò cuius fidem & literas creditor secutus est, actione mandati. Id tamen sic accipi debet, vt mandator non nisi suo ordine, & posteriore loco conueniri possit, *vt notat ad d. l. si literas.* Maximè verò si non nisi indemnitatem promiserit. Is enim etiam olim habebat beneficium excussionis, *l decem* 116. *de verb. obligat. Ita Senatus* in causa Iacobi Quiblier, & Ant. Mathieu, 4. Non. April. 1612.]

2 Et quidem in virtes, nisi ab altero ex sociis esset prohibitus, *l. si autem* 8. §. *Iulianus, de negot. gest.*

DEFINITIO XVIII.

Procurator in rem suam constitutus potest habere executionem sententiæ etiam in mandantis fauorem latæ, dummodo faciat ea, quæ mandans facere deberet.

PRocurator in rem suam constitutus ab eo, qui ex conuentione litem iam cœptam suo nomine persequi debuit,[1] non ex eo solo credendus est à contractu recedere voluisse, quod sententiam postmodum siue à Judice, siue ab arbitro redditam in persona cedentis concipi passus sit:[2] cum ex conuentionis potestate ita fieri oportuerit, nec dubitari debeat, quin & ex persona & nomine mandantis possit agere cessionarius.[3] Cui consequens est, vt si per sententiam condemnatus sit is, qui mandauit, vt aliquid daret vel faceret, liceat mandatario id ipsum dare vel facere, dummodo perinde aduersarij indemnitati consulatur.[4] Finge, cum de diuidenda hereditate inter fratres ageretur, bona vniuersa, siue quia commodam diuisionem non reciperent; siue qua alia ratione vni ex fratribus adiudicata fuisse,[5] alteri autem certam pecuniæ quantitatem ea lege, vt ex parte pecuniæ fundus emeretur in causam fideicommissi mutui inter fratres delicti.[6] Sufficiet, cessionarium, qui pecuniam hanc ex cessione petere potuit, fundum emisse, fratris cedentis, licet absentis, nomine;[7] quamuis nulla sequi possit ratihabitio propter absentiam cedentis. Nihil enim alterius fratris interest.[8] Igitur & pecuniam, quæ fratri solui debuit, soluere cessionario cogendus erit frater, qui vniuersa bona retinet,[9] licet fratri non cessionario fuerit condemnatus.[10] Nec vlla in eam rem noua cessione aut indemnitatis

demnitatis repromissione opus erit. " Adeo verum est hereditate vendita iura omnia, quæ venditori competebant, ad emptorem cum hereditate ipsa & habitu & potentia transire. " *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 13. sup. Commun. vtriusque iudic.

1 Nihil enim vetat, eum quoque, qui alium constituerit Procuratorem, in rem suam nihilominus agere, & in litem persequi suo nomine, cum retineat etiam inuitus actiones directas, nec cogatur Procurator eas ipse alieno nomine exercere, si nolit, *l.3. C de nouat l. Paulus respondit 69. D de procurat. l. Procuratoribus 22. C. eod.* vbi cis, qui mandauerint, denegatur facultas negotia persequendi, eo demum casu, quo Procurator factus sit dominus per litis contestationem. Nec rursus quicquam interest, vtrum ab initio, an cœpta iam lite negotium ad personam Procuratoris transitum fecerit, *l. nihil arbitramur 20. C. eod tit de procurat.*

2 Debet enim sententia ferri conformis libello & actis iudicij, *l. vt fundus 18. D. commun. diuid l. vlt. C. de fideicom. libert. l. vinum, D si cert. petat.*

3 Si malit directam alieno nomine exercere, quam vtilem suo proprio, *l emptor 5 l ex nominis 7. C. de hered. vel act. vendit. l procuratore 55, D. de procurat.*

4 Cui enim aliquid conceditur, illa etiam concessa intelliguntur, sine quibus id facere non possit, *l 2. D. de iurisd l ad rem mobilem 56. l. ad legatum 62. D. de procurat.* Sed & cuilibet licet pro alio soluendo eum liberare, *l. soluendo 39. D. de negot gest. l. solutione 23 D de solut.*

5 *L ad officium 3. Cod. commun. diuid. l. 3. l. item Labeo 22. § 1. & ibi Bart. D famil. ercis, &c.*

6 Vt quod inde comparatum esset, vice permutati dominij restitueretur, *vt in l sed quod inde 71. iunct. § vlt. l. pratred d legat. 2.*

7 Postquam placuit ex generali consuetudine locorum omnium, vt Notarius alteri vtiliter stipuletur, siue ex causa emptionis, siue ex alia qualibet, etiam absenti & ignoranti. Anton. Tessaur. *decis. Pedemont. 70.*

8 Ei vero, cuius nihil interest, neque actio, neque exceptio dari debet, *l. 3. § 1. l stipulatio ista 38 § alteri, de verb. oblig.*

9 Ne alioqui permittatur ei & rem & pretium retinere, *contra l. ex empto 11. § vlt. & l. bona fides, D de act empt.* Certum enim est, Procuratori in rem suam dato recte solui posse, tanquam qui sit dominus non solum litis post contestationem, sed etiam ipsius rei, quamuis non cæteris Procuratoribus ad litem duntaxat datis, *l. hoc iure 86. D. de solut. l. sed si tantum 13. D. de pact l l transactionu 7. C. de transact.*

10 Qui enim Procurator in rem suam datus est, iudicati executionem ex persona cedentis habere potest, sicut & in ipsum iudicati executio datur, *l. 4. in princ. D. de re iudic.*

11 Est enim iniquum, onerari quem superuacua siue cautione, siue cessione, siue repromissione, *l hac stipulatio 14 § 1. D. vt legat. nom. caueat l. 1. 6. vii. & l 2. D. vt in poss. legat.*

12 *L. 2. & pass. D. de hered. vel act. vendit. l. qui nondum 4. C. eodem.*

DEFINITIO XIX.

NOn semper proximi mandantis morte finitur mandatum, [1] si alius mandans superior supersit, [2] ad quem præcipue negotium pertineat. [3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 24. sup. De Procurat.

1 Quamuis regulare sit, vt mandantis morte mandatum finiatur, *l si quis alicui 27 § merte, iunct. l. inter causas 26. D. hoc tit. l. mandatum 15. C. eod.*

2 Quod euenit, cum Procurator datus alium Procuratorem substituit, siue ab initio datus esset cum substituendi potestate, vt plerumque fit, siue litem esset contestatus, *l nulla dubitatio 23. C. de procurat.* Ioan. Papon. *lib. 6. tit. 4. § 15.*

3 Puta quia Procurator ab eo constitutus, quem ponimus decessisse, non fuerat factus Procurator in rem suam, sed in rem mandantis. Similiter nec finitur mandatum eius, qui à Procuratore substitutus est, quamuis decesserit prior mandans; si modo decesserit post litem à Procuratore contestatam, *dicta l. nulla 23. C de procurat.*

DEFINITIO XX.

VT cessio valeat, quæ fit dato pretio; necesse est interuenire veram numerationem, & numerationis probationes veras esse, nõ ex sola cedentis confessione efficias. [1] Quoties enim actus aliquis prohibitus aut suspectus est, siue ratione personarum, siue ex qualitate negotij, quod tractatur, confessi sola contrahentis non potest sufficere ad probationem, [2] ne alioqui facile fraus fiat legi, [3] tametsi quod ad cedentem pertinet, verius sit nocere illi debere propriam confessionem. [4] Quod si cessio facta sit ex causa dationis in solutum, causa quidem iusta est & legitima, [5] sed tamen eadem iuris ratione probandum necessario est præcedens debitum, quod sit loco pretij. [6] Et consequenter si quis fingat se debitorem, & propterea cedat, & det in solutum, cessio non valebit. [7] Diuersum tamen est, si cedens non tantum confessus sit, sed etiam affirmauerit, se debitorem, adiecto in eam rem iureiurando. [8] Iusiurandum enim pro veritate habetur, [9] nec facile credendus est cedens peierare voluisse vexandi tantum debitoris gratia, [10] præsertim si quo tempore de cessionis viribus disputatur, cedens iam defunctus proponatur, vt non sit integra probatio debiti cessionatio, " qui fortassis tempore cessionis instrumenta sua omnia reddiderit cedenti, existimans, sibi satis cautum esse iurata cedentis assertione. " Illud sane omnimodo requiritur, vt cessio facta sit inter personas non suspectas. " Quid enim si extra casus exceptos facta sit Aduocato, aut Procuratori, aut alteri, qui litium redemptor videri possit? " [14] *Ita Senatus* in causa Ioannis Paquier & Henrici Capitan, 12. Cal. Sept. 1595.

1 *L per diuersas 22. versicul. vsque ad ipsam, Cod. hoc titul.* & ibi DD.

2 Cravet. *consil. 175 num. 4.* post Dec. *cons. 351. col. 2. in fin. & in c. preterea, col. 6. de offic. delegat.*

3 Quod ne fieri possit diligenter cauendum est, *l. qui testamentum 27. D. de probat.*

4 Nemini enim licet venire contra suam confessionem, *l. cum de indebito 25. D. de probat. l generaliter 13. C. de non numer. pecun.*

5 Est enim titulus pro soluto proximus titulo emptionis, *l pro soluto 46. & l. fin. de solut. alias l. 2. & pen D. pro solut.*

6 Non enim valet datio in solutum, ne quidem ex parte, si non respondeat quantitati reuera debitæ, id est, si plus vel minus reperiatur debitum, quam pro quanto fiat datio in solutum. *l si non sortem 26. § si centum.* vbi Bart. & alij, *D. de condict. indeb.*

7 *d l per diuersas*, in illis verbis, *vel is, qui res aliquas possidet pro debito, & l. hoc ita.* Gabr. *lib. 2. conclus. 5 de act. num. 21.* ex Aret. *cons. 95. dub. 2.*

8 *Arg l cum quis decedens 37. §. codicillis, in fin. de legat. 3.* iunct. *l. cum pater 77. § filius matrem, de legat. 2.*

9 Sicut & res iudicata, *l. ingenuum 28. D de stat. homin. l. res iudicata 208. de regul iur.* iunct. *l. 1. & 2. D de iureiur.*

10 Nec enim probabilis in dubio est suspicio periurij, cum periurium sit crimen, & quidem grauissimum, quod solum Deum vltorem habere potest, *l vltim.* ibi, *sed si verum fuerit inuentum, l. de rebus credit. & iureiurand.* iunct. *l. merito 51. D pro socio.*

11 Solent siquidem ex huiusmodi casibus intercidere probationes, *l. in lege Aquilia 40. D. ad leg. Aquil. l. qui Romæ 122. § Agerius, de verb. oblig.*

12 Intellige tamen, nisi aduersarius oneret se probatione, quod cessio sit simulata, & confessio cedentis falsa, quamuis iurata: nec enim æquum esset, maiorem esse vim iurisiurandi inter alios præstiti, quam veritatis, de qua constet in contrarium.

13 Multo enim maior fraudis suspicio est inter personas suspectas & prohibitas, *d. l qui testamentum 27. D. de probat. l. data 27. C. de donat.*

14 *L. sumptus 53. D. de pact. l. qui, quin 6. § præterea, Cod. de postul l litem 15. Cod de procurat.* Vide tamen in hanc Defin. Anton. Gabriel. *lib. 2. commun opin tit. de action conclus. 5 num. 3.* vbi defendit, cessionem actionis etiam iuratam non valere; & eundem *lib. 3. tit de d nat. conclus. 3 num. 13.* vbi ait, confessionem dotis receptæ factam per maritum constante matrimonio, etiamsi iurata sit, nocere quidem marito, sed non creditoribus. Quod & post Bart. tractat Ferrar. *in form. libell. quo vxor agit ad dot. & vsumfruct.* in verb. *dedit & tradidit in dotem, num 5. in fin.*

DEFINITIO XXI.

Vt valeat cessio, sufficit habitam esse fidem de pretio, & pretium aliquando solutum fuisse pendente etiam iudicio.

QVod tamen proxime diximus, non valere cessionem, nisi probetur vera pretij numeratio, locum non habet, si fides habita sit de precio.[1] Sed habere fidem de pretio, non illud est, cedentem, qui non sit debitor, mentiri se debitorem,[2] at sequi fidem cessionarij promittētis se soluturum ad certam diem.[3] Quo casu etsi valet cessio, non prius tamen agi ex ea potest, quam pretium solutum sit.[4] Plane si prius actum sit, & pendente iam lite solutum fuerit, placet ex solutione quandocunque secuta præcedens iudicium confirmari.[5] *Ita tractatum est*, in eadem causa.

1 Solent enim ita plerumque esse similia, solutum esse pretium, & fidem habitam esse de pretio, *l. quod vendidi 19. ff. de contr. empt.* iunct. *l. vt res 53. eod. l. si rem 9. §. omnia, ff. de pign. act. l. satisfactio 52 ff. de solut.* DD. *ad d. l. per diuersas 22. & ad l. ab Anastasio 23. C. hoc tit.* Vide Guid. Pap. *q. 567. nu. 8.*

2 Ita enim facile fraus fieret legi, quæ requirit veram & realem, non fictam numerationem, vt diximus, *Defin. præced. num. 1. & 2.*

3 Hoc enim casu certum est deberi, cum iam dies cesserit, licet nondum venerit, *l. cedere diem 213. de verb. signif. l. in diem 10. ff. de condict. indeb.*

4 Quia cum non aliter lex permittat valere huiusmodi conditionem, quam sub ea veluti conditione, si cessionis pretium solutum erit, necesse est impleri conditionem, priusquam ex cessione agi possit, quia conditionalis actus, quandiu conditio pendet, pro nullo est, *d. l. cedere diem, l. qui Romæ 122. §. Agerius, ff. de verb. oblig.*

5 Ex postfacto enim apparet, cessionem ab initio non iuste causa factam fuisse, atque ita suspicione fraudis finita nihil impedit, quo minus dicendum sit, cessionem ab initio valuisse. Actus enim conditionalis, ex quo tempore extitit conditio, habetur pro eo, ac si fuisset ab initio purus, *l. potior 11. in fin. principij, ff. qui potior in pign. hab.* Textus est in hanc sententiam satis accommodatus, *in dict. l. si rem 9. §. vltim. ff. de pignor. act.*

DEFINITIO XXII.

Cessio facta per dationem in solutum non valet nisi ad concurrentem vsque quantitatem, quæ debetur, nec admittit accessionem vsurarum, nisi ex quo die actum sit ex cessione.

CVi octingenta debebantur tam sortis quam vsurarum nomine, cesserat creditori suo actionem in solutum sexcentorum,[1] non nisi sexcenta cessionario debebuntur[2] cum vsuris à die cessionis. Loquimur enim de debito, quod vsurarum accessionem admittebat in persona cedentis.[3] Alioqui enim dici non potest, meliorem esse debere conditionem cessionarij, quam cedentis,[4] vt vsuras consequi debeat à debitore, nisi ab eo saltem tempore, quo egit ex cessione.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Certum enim est, pro pecunia posse in solutum dari nomen, volenti nempe creditori, non etiam si nolit. *l. eum à quo 16. C. de solut.*

2 Quia pro ea duntaxat quantitate cessio pretium habuit, quod necesse est intercenire ad validitatem cessionis, *l. per diuersas, Cod. mandat.* Dixi in duabus præcedentibus Definitionibus.

3 Puta quod deberetur pro emptionis pretio, *vt in l. 2. C. de vsur. Leuabit 5. C. de action empt.*

4 *L. inuitus 156. §. plerunque. l. aliud est 160. §. absurdum est, de reg. iur.*

5 Exemplo eius, quod dicimus legatario, qui cessionarius quodammodo est, *l. ex legato 18. C. de legat.* non deberi vsuras, neque fructus, nisi ex die litis contestatæ, *l. 1. & tot. tit. C. de vsur. fructib. legat.* aut saltem ex die moræ contractæ per interpellationem, *l. Titia Seio 87. §. vsuras, de legat. 2. l. si quis seruo 84. eod. cum similibus.*

DEFINITIO XXIII.

Non valet cessio sic facta, vt cessionarius post victoriam litis pretium soluat cedenti.

CEssionem actionis ad litigandum factam ea lege adiecta, vt post victoriam cessionarius conuentum pretium cedenti solueret, placuit nullius esse momenti:[1] neque permittendum cessionario vt ex ea agerer, ne quidem ad illam vsque quantitatem, de qua fides debita fuisset,[2] quod ex dilatione soluendi pretij in tempus vsque victoriæ apparet, non nisi vexandi aduersarij gratia factã cessionem,[3] & in odium litis, quam idem cessionarius paulo ante ab eodem debitore passus fuerat.[4] Sane saluum cedenti ius suum manere constitit.[5] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, pro Hugone Mottet, contra Joannem Rauassot, 8. Cal. Sept. 1595.

1 Hæc enim cautio futuri emolumenti societatem suspensa lite polliceri videbatur, quod districte prohibitum est, *l. 1. §. si cui cautum ff. de extraord. cognit.*

2 Quamuis soleant huiusmodi cessiones valere non minus cum habita est fides de pretio, quam cum pretium reuera numeratum est, vt dixi *Defin. 21.*

3 Quæ præcipua ratio fuit improbandarum cessionum, *in d. l. per diuersas 22. & l. seq. C. hoc tit.* Iunge *l. si quis 7. §. exigitur, ff. de edend.*

4 Solent vero reuocari, aut potius, vt loquuntur, annullari omnia, quæ fiunt in odium litis iure & priuilegio attentatorum, vt supra diximus *in tit. Vt lit. pendent. vel post pronunc. aut definit. sent. null. lic. Imper. supplic.*

5 *L. 2. C. de litigios.*

DEFINITIO XXIV.

Potest fideiussor etiam prius quam solueris petere, vt capiantur & vendantur bona debitoris, ex quorum pretio satisfiat creditori.

FIdeiussor licet mandati agere nõ possit antequam soluat:[1] si tamen à creditore inquietetur, aut in eo sit, vt mox inquietandus videatur,[2] potest iure petere, vt debitoris bona capiantur, ex quibus possit satisfieri creditori,[3] adeoque ex iis bonis ipse tantum potest vendere, quantum satis sit debito exsoluendo.[4] Sicque alias iudicatum à Senatu in causa D. de Roaslon, & iudicandum esse tractatum est in causa N. Moret, 13. Calend. Mart. 1596.

1 Nisi in casibus, de quibus *in l. Lucius 38. §. 1. D. hoc tit. l. si pro ea contra quam 10. C. eod.*

2 Parum enim refert, an quid fiat per meram & præsentem confessionem, an vero metu futuræ & proximæ confessionis, *l. nouissime 7. §. 1.* vbi Bald. notat, *D. quod falso tutor. auctor.*

3 Nec enim quicquam interest debitoris, qui indemnitatem omnimodo præstare debet fideiussori. Interest autem fideiussoris non soluere potius, quam solutum repetere, *l. si stipulatus 15. in princ. D. de fideiuss. l. 3. D. de compensat.*

4 Quasi videatur fideiussor mandatum habere à debitore ad soluendum, & consequenter ad ea omnia facienda, sine quibus non possit soluere, ac proinde ad bona ipsius debitoris vendenda, vt ex pretio satisfiat non fideiussori ipsi, cui nihil adhuc abest, sed creditori. [Et hoc sane obtinet in fideiussore paupere, qui non est cogendus expectare, vt detrudatur in carceres. Hippol. de Marsil. *ad Rubr. de fideiuss. numer. 429.* *Emanuel Soarez *in commun. opinion in verbo. fideiussor*, vbi tamen loquitur de fideiussore pauperi & tractat eum casum quo alioqui miser fideiussor pro debito alieno sit detrudendus in carceres: quos certè vt patiatur cogi cum inuitum non est æquum, nec probè potest debitor obiicere fideiussori cur se in carceres detrudi passus non sit, cum id oneret existimationem apud bonos & graues viros, & pulset verecundiam, vt loquitur Papinianus, *in l. pecunia, 8. in fin. de annu. legat.* Nec si habuit fideiussor ex persona rei bonam aliquam exceptionem dummodo eam allegauerit, Nam si ea posthabita creditor pergat fideiussorem vrgere in carceres non est imputandum fideiussori cur soluerit potius quàm vt se in carceres detrudi passus sit, cùm neque aduersus eam iniuriam appellare debuerit, si appellatio non fuer-

non fuerat effectum executionis remoratura arg. *l. ait prator, 7. §. permittitur in fin. D. de minor.* puta si mandatum iudicis eam habeat clausulam quæ aduersus obligatos ex instrumento authentico & guarentigiato inseri solet, *non obstante oppositione aut appellatione.* Præsertim verò si posset imputari ipsi debitori cur non citiùs eam ipse exceptionem opposuerit & inhiberi creditori curauerit ne is aduersus fideiussorem exequeretur. Debuit enim hoc ille primum suo sumptu, suáque diligentia curare, neque expectare vt in eas angustias coniiceretur, vt necesse haberet, vel pati carceres vel soluere. *Ita tractatum est* in causa Philippi Mermillod & heredum Iacobi Coste in publico auditorio Iulij 1611. Iunge definit. 26. inf. vide *l. si mandata 45. D. hoc tit.* Iunge *Defin. 26. nn. 7. & seq.* In alio fideiussore non inopeve vix est, vt hæc sententia obtineat.]

DEFINITIO XXV.

Fideiussori, qui pecuniam aliquam accepit pignori à debitore, non potest imputari, cur ex ea non soluerit, & ideo non ob id minus plenam habet actionem mandati contra debitorem.

QVi erga Titium fideiussorem meum incertæ quantitatis, nomine fideiusserat, certam quantitatem à me in numerato acceperat, penes se mansuram pignoris iure pro sua indemnitate. Sed si ea summa indemnitati non sufficeret, voluerat habere te fideiussorem in id omne, quod excederet. Cumque ad diem neque per me, neque per Titium solutum esset, condemnatus fuerat Titius non tantum in quantitatem debitam, sed in id etiam, quod creditoris interesset. Quæsitum est, cum ille aduersus secundum fideiussorem egisset, ac obtinuisset, secundus autem contra te ageret ad consequendam indemnitatem, an præstare ei deberes quicquid ex condemnatione præstitisset, detracta ea pecunia, quæ apud se pignoris loco esset, an vero id duntaxat, quod primi fideiussoris interfuisset, ob non solutam eam quantitatem, quæ excederet summam pignori datam? Videtur enim ad eam vsque quantitatem fideiussoris facto & culpa accidisse, vt tanto plutis interesset creditoris, cum si ea saltem quantitas soluta fuisset, tanto minus creditoris interfuisset. [2] Aliud tamen visum est, quoniam non ideo pecunia erat penes secundum fideiussorem, vt ex ea solueret, sed vt, si quid ob fideiussorem quandoque præstare eum oporteret, haberet vnde indemnitati suæ aliqua ex parte consuleret. [3] Itaque placuit totius debiti & accessionum nomine teneri te, vt indemnem eum præstares, [4] sed tamen prius subducendum, quantum ex pecunia pignorata eiusque vsuris, de quibus ab initio conuenerat, satisfieri posset. [4] *Ita Senatus* in causa D. Bernardi Castagne, & Domini Ciza, & Andreæ Sardez.

1 Nempe quia pro parte, quæ fuisset soluta, contigisset liberatio tam sortis, quam vsurarum, *l. quidam 21. D. de rebus credit. l. stipulatus sum 9. §. 1. D. de solut. iuncta l. eos, Cod. de vsur.* Proinde nihil videbatur hac parte tua interesse, quia quod quis ex culpa sua damnum sentit, sentire nec videtur, *l. quod quis 203. de regul iur.*

2 Et velut pignoris iure: Nam & pecunia pignori dari potest, *l. idemque 7. in fin. D. qui potior. in pignor. hab.*

3 Actione nimirum mandati, per quam is, qui agit, plenissimam consequi debet indemnitatem, *l. inter causas 26. §. abesse, & pass. D. hoc tit.*

4 Quia nec videtur ei abesse, nisi quanto plus solutum est, quam esset in quantitate pignorata.

DEFINITIO XXVI.

Fideiussori competit actio contra debitorem etiam prius quam condemnetur, sed ad liberationem tantum, non ad solutionem.

QVibusdam casibus euenit, vt fideiussori competat actio mandati etiam prius quam soluerit, inter quos ille est, si fuerit condemnatus, [1] aut quod fere idem est, si pro condemnato habeatur, [2] qualis ille est, qui obligatus est ex instrumento authentico & guarentigiato, quod sententiæ & condemnationis vim obtinet. [3] Obseruandum tamen est his casibus, & si qui alij sunt similes, non in id agere fideiussorem debere, vt sibi soluatur, [4] sed vt liberetur, [5] aut vt ex ipsius debitoris bonis soluatur, & satisfiat creditori. [6] Quæ actio multo magis fideiussori competere debet, si qua illi molestia facta sit ad extorquendam solutionem, [7] licet nihil dum soluerit, siue molestia illa iure facta sit, siue non: sufficit enim quod molestia fideiussori facta sit ob hoc ipsum, quod soluta non sit pecunia, pro qua fideiussor acceptus fuit. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. Lucius 38. §. 1. D. hoc titul. l. si pro ea contra quam, 10. Cod eod.*

2 Parum enim refert, an reuera quis condemnatus sit, an vero pro condemnato habeatur, *l. 1. D. de confess l. 1. C. eod.*

3 Ex auctoritate nimirum statuti, & ex recepta consuetudine potius, quam ex iuris communis ratione, vt dicemus *ad tit. de exec. rei iudic.*

4 Cum nihil adhuc ei absit in pecunia.

5 Hoc enim tantum ei abest, quod ex causa fideiussionis est obligatus.

6 Secundum ea, quæ diximus *Defin. 24. supr. num. vltim.* vbi vide.

7 Nec enim cogendus est expectare, vt detrudatur in carceres, & solus coactionis metus pro coactione est, *l. nouissime 7. §. 1. vbi Bald. D. quod fals. tutor auctor.*

8 Cum si debitor soluisset eam pecuniam, fideiussor nunc talem molestiam non pateretur. Facit *l. si plus antepen. §. notæ quæstione. D. de euict. l. sine in libertatem 12. C. eod.*

DEFINITIO XXVII.

Fideiussori debentur sumptus ab eo factis etiam prius quam litem debitori denunciauerit, maxime si fideiussor fuit ex aliena prouincia.

QVi pro me Camberiensi fideiusserat Gratianopoli, & soluerat priusquam mihi denunciaret, postea egerat contra me apud Judicem Gratianopolitanum, & cum aduersus me ignorantem quasi contumacem peractus esset ordo edictorum, obtinuerat. Constabat, non satis rite apud alienum Judicem me conuentum & condemnatum fuisse, qui non nisi Camberij apud meum Judicem debueram conueniri. [1] Sed tamen cum sententiæ Gratianopolitanæ executio contra me Camberij peteretur, visum est ex bona fide, quæ in iudicio potissimum mandati exuberat, [2] vt non solum pecuniam pro me solutam, sed etiam impensas omnes eo nomine factas restituere debeam, [3] quia verum est, per me factum esse, vt eas impensas feceris, quibus scilicet faciendis locus nullus relictus fuisset, si aut tu pro me non fideiussisses, [4] aut ego diligentior fuissem in soluendo creditori, aut in numerando tibi pecuniam, ex qua soluere quandocunque posses. [5] Non idem fortasse censuisset Senatus, si indemnitas ex causa euictionis peteretur. [6] Minus enim plena est illa actio, quam quæ exercetur ex causa susceptæ impleticque mandati. [7] *Ita Senatus* in publico Auditorio pro Petro Vassal Gratianopolitan. contra Joannem Gautier.

1 Est enim mandati actio personalis, in qua proinde cogitur actor sequi forum rei, *l. vlt. C. vbi in rem act. l. 2. C. de iurisdict. omn. iudic.*

2 *L. si fideiussor 29. §. quadam, D. hoc tit.*

3 Cum non possint illa impendia alijcausę quam mandato imputari, *l. inter causas 26. §. non omnia. eod. tit.*

4 *L. si seruus, 61. §. quod vero, D. de furt.* vbi est textus elegans.

5 Debueram enim ego esse diligentior, & me ipsum interpellare, vt euitarem condemnationem, quam præuidere potui

à me subeundam, si quid tu pro me ex fideiussionis causa præstare cogereris.

6 Quia tunc non potest emptor vllos sumptus repetere à venditore, niũ qui facti sint, ex quo dictis fuit denunciata venditori, *l emptor 8. cum ibi not. C. de euict.*

7 Quoniam actio mandati est fauorabilior, nempe quod emptio fiat gratia vtriusque contrahentium, mandatum vero, de quo agimus, gratia solius mandantis, *d. §. quod vero, & d. §. quadam*, præsertim cum denunciandi necessitas pacto remitti possit, *l. Herennius 63 in princ. D. de euict.*

DEFINITIO XXVIII.

Qui agit ex cessione, non potest petere, nisi quatenus cessum est, etsi plus cedenti debebatur.

CReditor centum florenorum, quorum nomine ob deteriorationem monetarum augmentum debebatur,[1] cessit tibi nomen,[2] hac adiecta causa, *Pro simili quantitate, quam tu eo cessionis die ipsi credidisti.*[3] Cessio tibi proderit pro centum florenis duntaxat, non etiam pro augmento, quod ille petere potuit, quoniam apparet id actum esse, vt, quantum tibi debere cœpit, tantum tibi cederet.[4] Porro augmentum monetæ nullum tibi debuit. Ergo si augmentum monetæ petas, repellendus es, quasi qui agas sine cessione.[5] Sed hoc ita, si non te in locum suum, vt fieri solet, substituerit, aut te Procuratorem suum constituerit, siue expresse id fecerit, siue tacite, id est, tibi tradito instrumento,[6] ex quo non modo centum florenos, sed etiam augmentum petere potuisset. *Ita Senatus* in causa Joannis Bruyer & Michaelis Tissot.

1 Secundum ea, quæ scripsimus *ad tit. de solut. ex l. 3. ff. de rebus credit. l. Paulus 99. alias l creditorem, ff. de solut.*

2 Postquam placuit etiam nomen & vendi & cedi posse, *l postquam 7. & seq. Cod. de hered. vel act. vendit. l. si nomen, 4. ff. eod.*

3 Cessionem enim nominis & actionis, vt valeat, necesse est fieri ex aliqua iusta causa, maxime vero dationis in solutum, ne contra bonos mores lis redempta videatur, *l. per diuersas 34. C. hoc tit.*

4 Non enim potest fieri datio in solutum, nisi pro eadem ipsa quantitate, quæ fuit debita, adeo vt non valeat, si vel in vno nummo excedat per errorem, *l si non sortem 26. §. si centum, de condict. indeb.*

5 Et consequenter sine actione, quod fieri non potest, *l si pupilli 6. §. vlt. de neg. gest.*

6 Ex qua traditione præsumitur mandatum, *l. 1. Cod. de donation.*

DEFINITIO XXIX.

Non competit actio mandati pro casu fortuito, etiam qui per occasionem, si non etiam per causam mandati contigerit.

QVi pro negotiis Vniuersitatis iter susceperat, iacturam equi, quo vehebatur, ex casu fortuito in itinere passus, iustam eius æstimationem, ac præterea quanti interesset, contrario mandati iudicio repetebat, tanquam qui damnum illud passurus non fuerat, si mandatum non suscepisset.[1] Placuit, non teneri Vniuersitatem id damnum præstare, quod casui fortuito magis, quam mandato imputari oporteret,[2] quanquam si inter priuatos ageretur ciuilius mandator facturus videbatur, si eum quoque casum præstaret, cui mandatum si non causam, saltem occasionem præbuisset, quique non contigisset, si mandatum nullum interuenisset.[3] *Sine die.*

1 *L. si seruus 61 §. quod vero 5. ff. de furt.*
2 *L. inter 26. §. non omnia 6. ff mandat.*
3 Glos. *ad §. non omnia, verb. mandato, in fin.*

DEFINITIO XXX.

Cessionarius non potest agere proprio nomine, si neque pretium, neque alia cedendi causa iusta interuenerit, sed tanquam simplex Procurator directas exercere potest.

EX ea nominis cessione, quæ nec pretij conuentionem, nec aliam causam vllam habeat, actionem cessionario competere nullam posse certum est, scilicet si proprio nomine agere velit, & vtiles actiones ex propria persona exercere, quas rescriptum D. Pij emptori nomen dedit.[2] Nam si ex cedentis persona & mandatis actionibus directis experiri malit, tanquam simplex Procurator audiendus est.[3] In dubio tamen credendus est agere suo nomine potius quàm alieno.[4] *Sine die.*

1 *L. per diuersas 34. C. mand.*
2 *L si cum emptore 16. ff. de pact. l postquam, & l. seq. C. de hered. vel act. vend.*
3 *L. quamuis 37. §. vlt. & l. seq ff. ad SC. Trebell. l qui stipendia 9. & pass. C. de Procurat.*
4 *L. 4. & 5 ff de solut.*

DEFINITIO XXXI.

Non competit actio mandati nisi ad id solum repetendum, quod mandatarius probat sibi abesse.

MAndatarius si actione mandati experiatur, vt quod sua interest consequatur, allegetque, solutas à se vsuras fuisse, non aliter audiendus est, quam si quod allegat probet.[1] Quid enim refert, an nihil alleget, an nihil probet?[2] Neque vero præsumi potest solutio,[3] cum sit facti:[4] neque rursus odium vsurarum patitur, vt si qua consuetudo in contrarium allegetur, ea debeat admitti,[5] aut vt stari debeat dicto mandatarij, si non in forma mandati id ipsum nominatim expressum proponatur,[6] ne alioqui facile eueniat, vt lucrum per occasionem mandati sentiat mandatarius, cui satis est hactenus prospici, ne in damno moretur.[7] *Sine die.*

1 *L. actor quod asseuerat 33. ff. de prob.* Bart. *in l. illa ff. de verb. oblig. & in l. si quis, C. de fabric. lib. 11. l. ab eo parte 5 & in l. in exceptionibus 19 ff. de probat.* Nam nec Papa, qui habet plenitudinem potestatis, posset quemquam condemnare ad debitum non probatum. Alex. *cons. 2. vol. 2.* Et qui fundat suam intentionem super quantitate certa, debet eam probare, *l. vlt. ff. de prætor stip.* Bald. *in l. fin. C. de appell.*
2 Alex. *cons. 72. vol. 3. §. si aduersus, Instit. de nupt.*
3 *L. 1. C. de probat* Not. Glos. & DD. *in l. 2. C. de iur. emphyt.* Bart. *in d. l. in illa.*
4 *L. consilio 7. §. vlt. ff de curat. furios.*
5 Quia neque propter bonum, neque propter vitandum malum debet permitti exactio vsurarum, cum sint prohibitæ etiam iure diuino. Not. *in Clem. 1. de vsur.* Alex. *cons. 1. & cons. 131. in fin. col 2.*
6 Bart. *in d. l fin de prat stip.* Affli. *& decis. 22. nu 4.*
7 *L. qui proprio 41. §. Procurator, ff. de Procur. cum similib.*

[DEFINITIO XXXII.

Is qui vnius nomine à mandato pecuniam accepit ab altero, quid ei præstare debeat, à quo accepit.

QVi mandante Titio accepit centum aureos à Sempronio Titij nomine, ex mutui, aut depositi causa, si conuentus ad restitutionem à Sempronio Titius neget se mandasse, cogendus est vt mandati literas exhibeat intra certum tempus & competens.[1] Quo elapso restituat ipse pecuniam ac si suo nomine accepisset. Parum enim refert an suo nomine acceperit, an illius qui neget se mandasse.[2] Planè si de mandato appareat, siue ex mandantis confessione, siue quo alio modo, vix est vt aliud quicquam proba[illegible]

probatio debeat mandatarius, qui se probat mandatarium, qualem se dixit, cum accepit pecuniam.[3] Quanti licet forte fortassis male consumpserit, non eo magis tamen debet teneri Sempronio, qui non ipsius sed Titij mandantis fidem secutus est.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Ludouico d'Atiod, contra Michaëlem Bataillin, Idib. Jun. 1613.

1 Cur non enim cogatur id præstare quod sine vllo suo dispendio futurum sit? *l. in creditore* §3. *in fin. de cuict.* Nimirum vt possit Sempronius paratam habere actionem mandati contra Titium, quam alioqui paratam habere non posset.

2 Arguitur enim de mendacio mandatarius, qui mandatum allegat, nec probat, *arg. l rem alienam* 41. *in fin ff. de pignor. act.*

3 Sufficit enim vt talem se quis præstet, qualem dixit vt non arguatur de mendacio, *l. 5 ff. de hered. vel act. vend. l. 1. & 2. cum ibi not. tred. cuict pignor. non deber.*

4 Nam si eius idem fecutus esset, dando ei mutuam pecuniam, aut eam apud ipsum deponendo, aliud esset *l. si literas* 7. *C. hoc tit.* Sane quin is qui Titij mandatu pecuniam a Sempronio accepit, eam malè consumpserit, teneatur eo nomine Titio ad indemnitatem ei præstandam contrario mandati iudicio dubitari non oportet.]

TIT. XXVII.

PRO SOCIO.

DEFINITIO I.

Non tenetur socius ad as alienum à socio contractum extra causam societatis.

SOcii creditori non obligatur socius, nisi pecunia in communem societatis vsum versa sit.[1] Quod enim vnus ex sociis facit proprio, non ipsius societatis nomine, non venit in rationem societatis.[2] Ergo nec aliæ impensæ societati imputabuntur, quam quæ ipsius causa factæ sint.[3] Et consequenter si vnius negotiationis societas contracta est, non habebitur ratio sumptuum in aliam negotiationem erogatorum.[4] *Ita Senatus* in causa D. Joannis Claudij de la Roche Senatoris, & Johannis Bay Thadei & Cæsaris Grand. Non. Decembr. 1588.

1 *L. iure societatis* 82. *D. hoc tit.* Sicque accipiendum & restringendum est, quod paulo generalius ait Paulus *in l. omne* 27. *eod.* omne æs alienum, quod manente societate contractum est, de communi soluendum esse. Ita enim scripsit ad includendum etiam illud æs alienum, quod vnus ex sociis pendente conditione contraxerit, scilicet ex causa societatis, non etiam illud, quod vnus ex sociis pro suo negotio extra causam societatis contraxerit, *l. sed nec as* 11. *eod.*

2 *L si vnus* 67. §. 1. *D. eod.* qui tamen locus ostendit, intelligendum hoc esse de societate, quæ non sit vniuersorum bonorum, quomodo etiam accipienda est, *l si quis societatem*, 47. *eod titul*

3 *L. cum duobus* 52. *alias l. si fratres*, §. *item in communem*, iunct. *l pro socio* 38. §. 1. *d l si vnus*, §. *pen eod.*

4 *d. l. cum duobus, alias l. si fratres*, §. *si quis ex sociis, eod.*

DEFINITIO II.

De facto institoris socius, qui eum præposuit, cæteris etiam, si eum institorem admiserint, tenetur. Præposuisse autem intelligitur, qui salarium constituit.

CVm ex pluribus sociis quidam institorem præposuerunt, tenentur ij actione Pro socio de omni damno, quod societati per institorem contigerit:[1] nec ad rem pertinebit, quod is institor à cæteris sociis admissus probatúsque proponatur, nec si lucra, quæ per eum obuenerunt, diuiserint.[2] Possunt enim dicere, id à se ob eam causam factum, quod scirent futurum, vt si quod ab eo damnum societati cueniret, per eos, qui præposuissent, sarciri oporteret.[3] Sane qui præposuerunt, inuicem de institoris facto agere non possunt.[4] Præposuisse autem ij demum videntur, non qui pecuniam expendendam numerarunt, (cur non enim socij institori, quemadmodum & ipsi socio dare alij potuerunt?[5]) sed qui laboris salarium constituerunt, quod socio constitui non fuisse necesse.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. qui admittitur* 19. *cum 7 seqq. D. hoc tit.*

2 Non enim potest hoc casu compensari damnum, quod per hunc institorem societati accessit cum lucro, quod per eundem obuenerit, nec socio dicere, *abstine commodo, quod per seruum accessit si damnum præstis. l. de illo* 23. *in fin D. eod.*

3 *Arg l sicut* 8. §. *non videtur*, in illis verbis, *quod sciebat vtique pignus dari posse, D. quibus mod pign. vel hypoth solui.*

4 *L plane si ambo* 24. *D. hoc tit.*

5 Parum enim refert, an per se, an per alium negotia societatis quis gerat, *d. l qui admittitur.* & qui pecuniam numerat institori, videtur numerare illi, qui eum præposuit, *l. 1. & tot. tit. D. de instit. action.*

6 Salarij enim constitutio probatio est præcedentis mandati & præpositionis, *l. 1. §. vlt D. mandat.*

7 Debet enim socius conferre quantum potest operæ & industriæ ex natura contractus, quæ ratio est *l. non ob eam rem* 25. *& seq. D. hoc tit.*

DEFINITIO III.

Tacita societas quando intelligatur contracta inter fratres?

SI fratres indiuisam paternum hæreditatem quamuis longo tempore retinuerint, certum est, id, quod alteruter aliunde quæsierit, non esse in commune redigendum:[1] nunquam enim societas vniuersorum bonorum contracta intelligitur, nisi cum specialiter id actum est.[2] Interdum tamen euenit, vt tacite id actum videatur, nimirum si fratres non tantum hæreditatem paternum indiuisam habuerint, sed etiam bona cætera omnia, in quorum communionem inciderunt, si simul habitauerint, lucra etiam omnia & damna communicauerint, nec à se inuicem rationes vnquam exegerint.[3] Hæc enim omnia coniunctim requiruntur, quorum si vel minimum desit, puta si quid quantulumcunque alter proprio nomine gesserit sibive habuerit, vniuersalis societas minime contracta videbitur.[4] *Ita Senatus* in causa Petri Mermier & N. Porterat, 4. Calend. Julij 1591.

1 *d. l cum duobus* 52. §. *cum duo, & §. Papinianus, alias d l. si fratres. D. hoc tit.*

2 *L. 3. §. 1. l societates* 5. *l. si vnus* 67. §. *si vnus D. eod.*

3 *l. Titium* 47. § *altero*, vbi Bart. & cæteri, *D. de admin. tutor.*

4 *L si patruus* 4. *C. commun. vtrinsque iudic.* [Si tamen vnus ex sociis ignorante altero acquirat aliquid suo proprio nomine in fraudem socij, non ideo soluitur societas. Sed sufficit scientia præsumptiua. Cravet. *cons. 26. nu. 2. post Anchar. consil. 302. dub. 2. Rom. cons 291.* Idem Cravet. *cons. 123.*]

DEFINITIO IV.

Tacita societas licet finiatur morte, tamen renouari facile potest consensu tacito, præterquam à pupillo vel minore, quia nec expressi renouare isti possent, nisi per ratihabitionem factam post annum vicesimum quintum.

AT finge, contractam inter fratres tacitam hanc bonorum societatem, tum altero defuncto superstitibus liberis iisdemque heredibus, alterum bona omnia communi nomine administrare, nec sibi quicquam separatim quærere.[1] Si fratris præmortui hæredes eadem faciant, quæ ipse facere solitus

erat, eadem durabit societatis inducendæ ratio, non quod prior morte vnius ex sociis finita non sit, (illud namque in omni societate, siue expressa, siue tacita, perpetuum est vt morte finiatur,[2]) sed quod iisdem modis, quibus contracta primum fuerat, videatur postea renouata & tacito consensu repetita.[3] Sed hoc ita, si hæredes tales sint, qui si vellent expressam societatem inire possent.[4] Finge, pupillos aut minores annis viginti quinque. Constat, non posse illos sine tutoris auctoritate obligari,[5] hos vero ne curatore quidem auctore sine decreto alienare.[6] Atqui per societatem vniuersalem fit bonorum omnium communicatio,[7] & consequenter alienatio.[8] Non potest igitur tacita societas contrahi cum pupillo aut minore,[9] nec renouari, quæ contracta cum defuncto fuerat, & ipsius morte finita.[10] Si tamen pupillus aut minor maior factus rata habeat omnia, quæ à patruo communi nomine gesta sunt, tacita societas, quæ antea, vt diximus, nulla fuerat, velut nasci & conualescere videbitur, vt eosdem producat effectus, quos si ab initio contracta vel continuata fuisset,[11] propter ratihabitionem. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Concurrentibus scilicet iis omnibus, quæ requirunt nostri post Bart. *ad d.l. Titium* 47. §. *altero, ff. de administr. & pericul tutor.*

2 *L.* 4. §. 1. *l. heres socij* 40. *l. actione* 65. §. *morte, cum duob. seqq. ff hoc tit.* vbi ratio redditur, ne alioqui fiat quis inuitus socius ei, cui esse non vult. Idque adeo verum est, morte scilicet solui societatem, vt nec ab initio pacisci liceat, vt heres quoque succedat societati, *l. cum duobus* 52. *alias l. si fratres*, §. *idem respondit societatem, l. adeo* 59. *in princ. ff. eod.*

3 Vt euenit facile in cæteris quoque contractibus, qui consensu perficiuntur, *l. item quæritur* 13. §. *qui impleto, ff. locat. l. in rebus* 4. § *vlt. iunct. l.* 1. *& l. precario* 9. *ff de precar.*

4 Semper enim supponendi sunt termini habiles, *l. adigere* 6. §. *quamuis, ff de iur. patron. l.* 1. §. *vlt. ff. ad SC. Tertull.*

5 *L. pupillus* 5. *l. obligari* 9. *& pass ff de auctor. tutor.*

6 Scilicet res immobiles, quarum scilicet prohibita est alienatio: prædiorum quidem rusticorum & suburbanorum, ex oratione Seueri, *l.* 1. *& tot. tit. de rebus eor. qui sub tutel. l. prædia* 8. *cum seq. C. de pred. minor.* vrbanorum vero adeoque etiam rerum mobilium exceptis vilioribus ex lege Constantini *in l. lex quæ tutores* 22. *C. de admin. tutor.* Imo nec res mobiles poterat olim minor alienare sine curatore, & curatorem haberet, quamuis potuisset is, qui curatorem non habuisset, *l. si curatorem habens* 3. *C. de in integr. restit. minor.*

7 *L.* 1. §. *vlt. & l.* 2. *d. l. cum duob.* 52. *alias l. si fratres*, §. *socius, ff. hoc tit.* [Non tamen per societatem tacitam per quam scilicet quæstualia tantum & fructus bonorum, non etiam bona ipsa communicantur. Alex. *cons.* 48. *lib.* 2. & alij quos refert & sequitur Cravet. *cons.* 26. *num.* 1.]

8 Alienat enim, qui rem suam alteri communicat, *l. vt sit* 3. *cum seqq ff eod. l.* 2. *ff. commun. diuid.*

9 *L. vlt. in conductionibus* 33. *& seqq ff. hoc tit.* Imo nec minori aut pupillo permittitur prouocare ad communionem ob hanc eandem rationem, quia diuisio rei communis non potest fieri citra alienationem, *l.* 1. §. 1. *l. magis puto* 5. §. *vlt. cum ll. seqq. l. qui neque* 8. *in fin ff. de reb. eor. qui sub tutel. l. penult. C. de pred. min.* [Vide Alex. *cons.* 49. *vol.* 1. *& cons.* 48. *vol.* 2. vbi videntur pugnantia respondisse.]

10 Alex. *cons* 24. *num.* 5. *vol.* 1. *& cons.* 30. *num.* 8. *& 9. vol.* 4. Guid. Pap. *cons.* 104. *&* 226. Cravet. *cons.* 26. *num.* 1. 3. *&* 4. *cons.* 123 *& cons.* 159. 286. Anchar. *cons.* 300. Decius *cons.* 21. 66. 488. *&* 548.

11 Alex. *cons.* 37. *lib.* 4. post Bald. ibidem citatum.

12 Quæ mandato æquiparari passim solet, *l. vlt. C. ad SC. Maced. l. vero* 12. §. *vlt ff. de solut.* [Obserua tamen posse pupillum approbare societatem secum factam, multo magis renouatam si sit in ipsius vtilitatem, Cravet. *dict. cons.* 286. *num.* 2. vbi dicit *contractum hoc casu claudicare post* Socin. *cons.* 87. *col.* 6. vers. *nec videtur lib* 1. Alex. *d. cons.* 19. *vol.* 1.]

DEFINITIO V.

De re empta ex pecunia communi vel ex pecunia redacta ex re communi an sit communis?

CVm vero ita sit, vt tacita videatur contracta societas inter fratres propter communicata bona & lucra omnia, nec vnquam exactas inuicem rationes,[1] quæri potest, si ex pecunia, quæ inter fratres communis fuerat, altero præmortuo superstes aliquid acquirat proprio nomine, an id sit commune inter acquirentem & præmortui hæredes? Non quærimus an communicandum, sed an commune sit?[2] Communicandum enim non esse certum est, quandoquidem, vt diximus,[3] nulla hic est tacita societas:[4] nec si eos præmortui heredes proponeres, qui societatis ineundæ capaces essent.[5] Nempe quoniam actus ille priuatæ acquisitionis alienus est ab ineundæ societatis ratione, quæ lucrorum & quæstuum omnium exigit communicationem.[6] Et hoc ipso, quod quis sibi acquirit proprio nomine, vel declarat, nolle se tacitam vllam societatem contrahere, vel si qua iam contracta fuerat, exinde illam dissoluit:[7] nisi ponas, & ante & post acquisitionem illam ab vno separatim factam, cætera & bona & lucra omnia inter eos inuicem communicata,[8] vtroque nimirum negotiante, non si vel alteruter tantum, vel neuter.[9] Quæstio igitur in eo tantum esse potest, in fundus extra societatis causam ab vno quæsitus ex pecunia communi sit communis. In quo statim occurrit quod respondeamus, sicuti res per te empta ex pecunia mea non est mea, sed tua,[10] ita rem emptam ex pecunia communi non esse communem; sed propriam illius, qui comparauit,[11] salua ei, cuius pecunia pro parte fuit, actione in personam, ad eam pretij partem repetendam.[12] Sed fallit ea res in quibusdam personis, quarum fauore singulariter receptum est, vt ad quærendum iis dominium sufficiat, rem ex pecunia ipsorum emptam esse. In eo numero sunt milites,[13] pupilli & minores, (si tutor vel curator, non etiam alius comparauerit,[14]) itemque ij, quibus testator ex pecunia hereditaria fundos comparari iussit.[15] Multum tamen interierit, an empta res sit ex pecunia cum pupillo communi, quo casu dicimus, rei quoque ex ea pecunia emptæ communionem induci,[16] an vero res empta sit ex pecunia, quæ ipsa fuerit redacta ex venditione rei communis. Nam cum ea pecunia redacta ex re communi non sit communis,[17] quia pretium non ex re, sed ex negotiatione percipitur,[18] consequens est, vt multo minus communis sit res ex iis nummis comparata,[19] nisi forte propter personam pupilli duplex priuilegium velis inducere; vnum ratione pecuniæ redactæ ex venditione rei communis:[20] alterum ratione fundi ex pecunia empti:[21] sed id nequaquam admittendum est, maxime si nostris credamus, qui negant, plura singularia circa eandem personam posse concurrere.[22] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Tria enim illa sunt, ex quibus tacitam societatem inducunt nostri post Bart. *ad d. l. Titium* 47. §. *altero, ff. de administr. & peric. tutor.* [licet non desint qui putent, & verius tacitam societatem vniuersorum bonorum contrahi nullam posse, vt Castrens. *cons.* 349. *incip ex die, col. fin. lib.* 1. cuius tamen sententiam communiter reprobatam esse testatur Cravet. *cons.* 26. *num.* 5. Rom. *cons.* 168. *dub.* 2. *&* 291.]

2 Sunt enim ista differentia, cum nec fit communicandum, quod iam est commune, nec adhuc commune, quod est communicandum. Quia sicuti quod iam meum est, non magis fieri meum potest, *l. non vt ex pluribus* 159. *de regul. iur.* §. *sicque, Inst. de action.* ita nec magis communee, quod iam est commune.

3 *Defin præced.*

4 Quæ porro sola illa est, per quam posset induci necessitas communicandi, *d. l.* 1. §. *vltim. & d. l. cum duobus* 52. *alias l. si fratres*, §. *socium, ff hoc tit.*

5 Id est, qui liberam bonorum suorum administrandorum & alienandorum potestatem haberent. Hi enim sunt termini habiles, quos ad tacitam societatem contrahendam supponendos esse diximus *Defin præced num.* 4.

6 Tacita enim societas non aliam interpretationem habere potest,

re poteſt, quàm quam haberet expreſſa facta ſimpliciter. Atqui ea, quæ expreſſim quidem, ſed ſimpliciter cotra eſt. videtur cotra eue quæſtuum vniuerſorum, *l coiri 7. cum duab ſeqq. D. hoc tit.* [Sed intelligevt peristas acquiſitiones ſeparatim factas diſtoluatur ſocietas ſi facta ſint ſciente ſocio & patiente, vt dixi *Defin. 5. num vlt. ſupr.* Item adde limitationem, ſi is qui ſeparatim ibi acquiſiuit ex bonis communibus fuerit tutor ſocij ſui. Tunc enim cogitur ei communicare omnia acquiſita. Cravet. *conſ.* 286 *num* 1 *&* 2. vbi dicit non habere hoc caſu locum, quod ſcriptum eſt in *l. ſi patruus, 4. C. commun. vtr. iudic. vbi ſic* Bart. Bald. & alij.]

7 Licet contra ſentire videatur Bart. *in d § altero. num. 6.* vbi vide amplam additionem in verb. *contracta ſocietas.* Itemque Anchar. & Roman. in conſiliis ibi citatis.

8 Anchar. *conſ.* 137. *&* 289.

9 Ex doctrina Bart. communiter approbari. *in d § altero.*

10 *L. ſi ex ea 6. C. de rei vindic. Lex pecunia* 12. *C. de iur. dot. l. multum 6 l qui aliena 8. C ſi quis alter. vel ſibi.*

11 *L. ſi patruus 4. C commun. vtriuſque iudic.*

12 *L 2 C. hoc tit.* Roman *conſ* 3.

13 *L ſi vt proponu 8. C de rei vindicat.*

14 *L 2. D. quand ex fact tutor. vel curat. l. 3. C. arbitr. tutel.* Vide tamen, quæ in hanc rem ſcripſi contra Interpretes *libr. 5. Coniect. c* 9. Iunge *l 7. qui pot in pign.*

15 *d. l 3. C. arbitr. tutel.*

16 Ex priuilegio pupillari, de quo *in d. l. 2. D. quand. ex fact tutor.*

17 Sed eius propria, qui eam redegit ſuo nomine, ſicut nec pecunia eſt furtiua, quæ redigitur ex pretio rei furtiuæ, *l. qui vas 48. § vlt. D. de furt.* & è contrario non fit res pignorata, quæ emitur ex pignorata pecunia, *l. idemque 7. § vlt. D. qui potior. in pign. hab.*

18 *L. venditor 21. verſ. quoniam, D. de pered. vel action. vendit.*

19 *d l. 47. § altero, de admin tut.* vbi tractatur de patruo tutore, qui merces omnes negotiationis communis vendiderat, & ubi redemerat, ſuoque nomine negotium exercuerat, & tamen negat eo loco Scævola, compendium negotij præſtare eum debere, ſed tantum vſuras pecuniæ. Cui non valde diſſimile eſt, quod ſcribitur de ſocio, qui pecuniam communem ſuo nomine fœnerauit, *in l. ſi vnus 67. § 1. D. hoc tit.*

20 Vt videatur illa eſſe communis, contra id quod dixi, *numer.* 17.

21 Vt videatur etiam communis, tanquam emptus ex pecunia communi, quod etiam falſum eſt, niſi cum tractatur de re, quam tutor ipſe ſuo nomine emerit ex pupilli pecunia, vt diximus *nu.* 14. Alioqui priuilegium pupilli totum in eo eſt, vt rem illam ex nummis ſuis emptam tacite habeat obligatam, *l. idemque 7. in prine. D. qui potior. in pign. hab.*

22 *Ex vulg. l. 1. C. de dot. promiſſ.* etſi alibi ſcripſimus, brocardicum hoc nobis non probari.

DEFINITIO VI.

Pecunia præſumitur fuiſſe ementis & ſoluentis præterquam certis caſibus.

QVid autem ſi dubitetur, an pecunia, ex qua comparatum eſt, communis ſit nec ne? Credemus, in dubio eius fuiſſe, [1] qui emit, [2] præterquam ſi is filiusfamilias fuit, [3] aut mulier nupta, [4] aut rector Eccleſiæ, aliuſve adminiſtrator. [5] Cui ſimile illud quoque eſt, quod dicimus, videri quem in dubio emere, ſicut & ſoluere proprio nomine potius, quam alieno, [6] ne extrinſecus perſona intelligatur. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *L. ſi defunctus* 10. *C. arbitr tutel.*

2 *L. cum oportet 6. vbi glos C. de bon qua liber.*

3 Hæc enim præſumitur emiſſe ex pecunia viri ad vitandam ſuſpicionem turpis quæſtus, quod & in vidua obtinet, *l. Quintus Mucius* 52. *D. de donat. int. vir. & vxor.* Nempe ſi non demonſtretur, aliunde profectam eſſe pecuniam, vt ibi loquitur Pomponius. Semper enim præſumptio veritati cedit, *l ſi chirographum* 24. *cum l. ſequent. & paſſ. D. de probat.*

4 *Auth. licentia, C. de Epiſcop. & Cleric.* Bart. *in d. l. Titium* 47. *§ alter. D de adminiſt & peric tutor.*

5 Idem Bart. ibidem *ex l & magis 4. D. de ſolut.* Excepto caſu *l qui negotiationem* 58. *D. de admin tut.* propter præcedens mandatum teſtatoris. Adde Roman. *conſ.* 3.

6 Quod nunquam faciendum eſt, *l ſi ita ſtipulatus* 126. *§. Chryſogonus, in fin. D. de verb. oblig.*

DEFINITIO VII.

In ſocietate vniuerſali non communicantur dotes, ſed tantum fructus dotium.

IN ſocietate quantumuis vniuerſali non communicantur dotes, ſed tantum fructus dotium, [1] quia nec facere ſocietas poteſt, vt mariti ſocius maritus exiſtimetur, [2] ſed tantum vt onera matrimonij communicentur, [3] quod ad mulieris & liberorum exhibitionem pertinet. [4] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Roman. *conſ.* 306.

2 Maritus autem non niſi quia maritus eſt fit dominus doris bonitarius, *l. quamuis* 75. *ff de iur dot. l doce 6. Cod de rei vindicat. § 1. Inſtit. quibus alienar. licet vel non, l in rebus* 30. *C. de iur. dot.*

3 Quandiu & matrimonium & ſocietas durat, *l. actione* 65. *§. vlt cum l ſeq. D. hoc tit. l ſi filia* 20. *§. hoc amplius, l ſi maritus* 46. *l fundus* 51. *ff famil. erciſc. l 2. C. eod.*

4 In his enim præcipue conſiſtunt onera matrimonij, *dict. §. hoc amplius, & d. l ſi maritus, l ſi is qui* 56. *§ poſt mortem, ff de iur. dot.*

[DEFINITIO VIII.

DVo ſocij quorum alter in ſocietatis Calendario debitorem ſe ſcripſerat, in diſſoluenda poſtmodum ſocietate ſic cõuenerant, vt pro iure omni quod habebat ille in bonis ſocietatis certam pecuniæ quantitatem à ſocio perciperet. Hoc etiam addito, vt ea quantitas ex nominibus creditorum melioribus præſtaretur. Cùm pecuniam creditor peteret, obiiciebat aduerſarius compenſationem eius quantitatis, cuius creditor ex Calendario fuerat ante diſſolutam ſocietatem. Placuit nullam huiuſmodi compenſationis habendam eſſe rationem, cum promiſſa quantitas, qua totum ſocietatis commodum, & periculum æſtimatum videbatur, nullam diminutionem pati poſſet citra iniuriam actoris, qui non minore pecunia partem ſuam ſocietatis fuerat venditurus. Alioqui dicendum eſſet ſi maior fuiſſet quantitas ex Calendario debita, quàm quæ per ſocietatis diſſolutionem promiſſa erat, non ſolùm nihil ex conuentione conſecutorum creditorem, ſed etiam quod plus in Calendario fuiſſet, debiturum, quod vtique nemo non fateatur iniquum fore. Præſertim cùm in ceſſione qualibet quantumuis generali, regulare ſit vt intelligatur excepta perſona cedentis, nec quiſquam credendus ſit actionem aliquam contra ſeipſum cedere voluiſſe. Maximè verò in ſpecie propoſita, in qua expreſſim conuenerat, vt promiſſa quantitas ex melioribus nominibus, actiuiſque, vt ſcriptum erat, debitis ſolueretur. Non enim ex actiuis, ſed ex paſſiuis ſolutio fieret, ſi quod ipſe antea ſocietati debuerat in ſolutum accipere cogi poſſet. *Ita Senatus* pro Joanne Paquier, contra Brunod. Maij 1611.]

TIT. XXVIII.

DE CONTRAH. EMPT.

DEFINITIO I.

Mater curatrix eademque fructuaria ſi vendat cum filio, an & quatenus de euictione obligetur?

SI mater, quæ & minoris filij curatrix erat [1] & vſufructuaria, [2] rẽ filij cũ ipſo diſtraxerit, credenda eſt, ſi non aliud actũ apparear, curatorio potius quã proprio nomine vẽdidiſſe, [3] & cõſequẽter tanquã curatrix de euictione ſe obligaſſe, [4]

maxime vero si curatricem se dixerit. Id enim constat sufficere, vt hoc ipso nomine contraxisse videatur. [3] Neque tamen eo minus doli mali exceptione repelletur, si vsumfructum, quem in venditione non exceperit, vindicare quandoque velit. Satis enim est ad tacitam vsusfructus remissionem inducendam, quod sciente & consentiente fructuario fundus venditus sit, tametsi ex ea causa nulla pretij pars ad fructuarium peruenerit. [4] Negari autem non potest, quin venditioni consenserit mater, quæ ipsa vendidit, alieno licet nomine. [5] Quod si proponas, non curatricem fuisse matrem, sed fructuariam duntaxat, magis est, vt sui vsusfructus solum ius remisisse potius, quam vt pro filio se obligasse intelligatur. [6] His consequens est, vt priore casu, si res euicta sit, non in matrem danda sit actio, [7] sed tantum in filium minorem, quatenus ex pretio locupletior factus erit: [8] posteriore vero ita demum teneri mulierem æquum sit, si propter vsusfructus remissionem aliquid acceperit: [9] hactenus nimirum vt ad acceptæ pecuniæ restitutionem, non etiam ad id, quod emptoris interest, teneatur [10] vtpote quæ vsumfructum certo pretio amisisse potius, quam cessisse videri debeat, [11] quem nec cedere extraneo potuit, quin eo ipso amitteret, locumque daret consolidationi. [12]

Ita Senatus in causa N. Francisci Denarie & Bartholomeæ de Vallon, 8. Id. Aug. 1588. Junge Defin. 1. Tit. ad SC. Velleian.

1 Postquam placuit, matrem filio dari posse tutricem & curatricem ex noua Iustin. constitutione 118. *de hereb. ab intest. venient c. 5. 5. ex hũ.*

2 Nihil enim vetat vtrumque ius in eandem matris personam aut aui a concurrere, quamuis non idem sit in cæteris, *Nouell. 94. vt sine prohib matr. debit. & credit. tutel. ger. minor.*

3 *Arg. l quoties 81. 5. si Procurator, D. de verb. ob.*

4 Obligatio enim de euictione sicut fit in consequentiam venditionis, ita eandem recipit interpretationem, quam venditio, cum clausulæ accessoriæ interpretandæ sint ex eo, quod actum est in negotio principali, *vulg. iurib.*

5 *L. post mortem 5. §. 1. D. quand. ex fact. tutor. l. vlt.* vbi Bart. *D. de instit. action.* Idem Bart. *in l. Titiam 47. §. alsero, nu. 2. in fin.* vbi vide *addit. in verb. dicam, D de admin tutor.*

6 *L. apud Celsum 4. §. quæsitum est, D. de doli mali except.*

7 Adeo vt ex ea causa de euictione teneatur, *l seruum Titij 49 D. mandat.* vbi ob hanc causam ei quoque, qui rem suam ignorans vendidit, tanquam Procurator vindicatio denegatur.

8 Nunquam enim faciles esse debemus ad obligationem inducendam, cum alia interpretatio capi potest, *l. Arrianus 47. D. de oblig. & action.*

9 Scilicet proprio nomine, nisi se proprio nomine de euictione obligauerit, *vt in l. Procurator qui pro euictione 67. D. de Procur.* alioqui potest conueniri tanquam ea, quæ aliquando curatrix fuerit, vt de Procuratore scriptum est *in d. l. seruum Titij.*

10 Intellige, si petita sit per minorem in integrum restitutio, *vt in l. patri 27. §. 1. versic. item ex diuerso, D. de minor.* nimirum cum ipso iure contractus tenuit, interueniente vel iuramento minoris vel decreto Iudicis. Nam si contractus non tenuit, nulla opus est restitutione, *l. 2. C. de præd. minor.* sed ea tantum cautione, ne locupletetur minor ex aliena iactura, *l. vtero 14. eod. l si fundus 13. §. 1. D. de rebus eor. qui sub tutel.* Sicut è contrario, cum contractus tenet, neque rescinditur per restitutionem, minor, qui alienam rem vendidit, tenetur in solidum de euictione, vt alius venditor quilibet.

11 Alioqui videtur donasse, *l. donari 29. de donat. iunct. l. 3. ad fin D. quæ in fraud credit.* donator autem non tenetur de euictione, quam non promisit, si non sit in dolo, *l. 1. Cod. de iur. dot.*

12 Conditione scilicet sine causa, quia incipit penes eam esse sine causa id, quod ei datum fuerat ex causa venditionis, *l. 1. 5 pen & vltim. l. 2 D. de cond sin. caus.* Conditio autem nunquam competit ad ciuiles accessiones, sed tantum ad naturales, *l. indebiti. 15. D de cond. indeb. l. videamus, 38. §. item si indebitum, D. de vsur.*

13 Aliud enim est cedere, aliud amittere. Qui cedit, transfert, qui amittit, nihil transfert, sed tanti habet re carere, si quid eo nomine accipiat.

14 §. *finitur, Instit. de vsufruct. l si vsusfructus, 67. D. de iur. dot.* Potest tamen vsusfructus etiam extraneo vendi, *l. arboribus, 12. §. vsufructuarium, l. non vtitur, 38. & seq. D. de vsufr.* de quo alibi scripsi.

DEFINITIO II.

De contractu innominato simili venditioni.

COnuenerat inter te & fabrum lignarium, vt ligneam supellectilem tibi faceret, tuque vicissim ei dares, quantum pecuniæ satis esset, si tibi opus probaretur. Cum fecisset, & à te probatum opus esset, nolueras accipere, hoc solum causatus quod aliunde tibi parasses. Agebat ille vt pretium solueres, quantum arbitrio boni viri constitueretur, tu contra dicebas, non esse contractam venditionem, cum de pretio nullo conueniisset, [1] quod aut certum esset, [2] aut per relationem ad arbitrium certæ personæ certum fieri posset: [3] offerebas itaque quanti eius interesset. [4] Recusante eo accipere, & præcise ad pretium agente, acta causa est in publico Senatus auditorio. Placebat non videri factam venditionem, quia neque de pretio conuenerat, neque vllà dum pecunia numerata fuerat, vt opus fieret: [5] sed potius contractum dici debere innominatum, *facio vt des.* [6] In quo contractus genere, si postea quam feci cessas dare, nulla nisi de dolo actio nasci potest. [7] De dolo autem actio ad id duntaxat competit, quod interest actoris. [8] Pronunciatum tamen est condemnandum te, vt pretium solueres, quale quantumque bonus vir arbitretur, [9] non quasi contracta venditione, sed quasi taxato breui manu eo, quod poterat interesse peritoris: [10] In quo dubitari non poterat, quin ipsa saltem iusta operis æstimatio contineretur. [11] *Ita Senatus* ex tempore, 3. Cal. Januar. 1590.

1 Nam sine pretio nulla venditio esse potest, *l. 1. D. hoc tit.*

2 Pretium enim debet esse certum, adeoque consistere in pecunia numerata, §. *sed & certum, cum § seq. Inst eod. l fin. C. de rer permut. l. 1. D. eod. d. l. 1. l. si quis fundum, 37. hoc tit.*

3 Hoc enim sufficit pretium esse certum per relationem, *l. hac venditio, 7. in princ. & 5. 1. eod l. vlt. C. eod.*

4 Nam ex contractibus innominatis agi solet in id, quod interest, cum similes sunt emptioni, *l. 1. C. de rer. permut.*

5 Ex legibus citatis, *num. 1. & 2.*

6 Est enim contractus innominatus quisquis nomen non habet, dummodo habeat συναλλαγμα *l. naturalis, 5. & pass. D. de præscr. verb. l. iurisgentium, 7. §. 1. D. de pact.* quia plura sunt negotia quam vocabula, *l. 4 cum præced. de præscr. verb.*

7 *d. l. naturalis, 5. §. quod si faciam, eod.*

8 *L. arbitrio, 18 & pass. D de dolo.*

9 *Arg. d. l. hac venditio, 7. hoc tit.*

10 Quia quatenus cuiusque interfit, in facto non in iure consistit, *l. quatenus 24. de reg. iur.* Ideoque sicut prudentes faciunt contrahentes, cum taxant id quod interest, ex consilio Iurisconsulti *in l. vlt. D. de præt. stipulat.* ita & iudex ne longioris litis materia detur, & vt suppleat, quod à contrahentibus omitti non debuit, *argum. l. quæsitum, 13. versf. verum tamen, D. de testibus.*

11 Vix enim est, vt id quod interest non contineat iustum pretium, *l. in interdicto, 6. D. de vi & vi armat. l. 1. D. de act. empt.*

DEFINITIO III.

Quantum interfit, an venditio incipiat à corpore, an à modo vel mensura?

IN venditione certi corporis, cum modi aut mensuræ adiectione, si quæratur quid in venditionem veniat, aut quando perfecta venditio videatur, placet Senatui ea distinctio, [1] quæ & summa nititur iuris ratione, an venditio à corpore cœperit, an à modo vel mensura? Nam posteriore casu non prius perfecta venditio videtur, quam modus probatus sit, aut mensura. [2] Ideoque & periculum rei venditæ interim ad venditorem pertinebit, si non facta sit mora per emptorem, [3]

ptorem.[3] Nec plus minúsve venditum intelligetur, quam quod in modo erit, vel in mensura, licet confines plus minusve largiantur.[4] Priore vero casu non ex modo[5] vel mensura æstimatur venditio, sed ex corpore certis confinibus demonstrato.[6] Illud autem difficilius est, an à mensura cœpisse venditio dicenda sit, non solum si ager venditus sit, vt loquuntur, ad mensuram, sed etiam si prius facta sit mentio corporis, deinde mensuræ ante fundi confines iudicatos. Sed tamen magis est, vt hoc casu incipiat venditio à corpore,[7] & consequenter, vt statim perfecta intelligatur, & quicquid intra confines est pro venditio habeatur.[8] Alioqui vix sane esset, vt inciperet vnquam venditio à corpore, cum vtplurimum non nisi postremo loco, id est, post expressam mensuram, confines subiiciantur.[9] *Ita Senatus* in causa Joannis Claudij de la Cley Aduocati, & Sebastiani de la Cley, 8. Id. Mart. 1591. & rursum in causa Joannis Gotrandi, contra Petrum Ramum; 13. Calend. Decembr. 1592.

1 Quam vulgo probatam esse testatur Capic. *decis. Neapolit.* 14.

2 *L. quod sæpe* 35. §. *in his quæ pondere, & seq. D. de contr. emp. l.* 1. §. 1. *D. de peric. & commod rei vendit. l.* 2. *C. eod.*

3 *d. l.* 2 *C. de peric. & commod rei vendit.* mora enim facit periculum eius, alioquin non ædet, *l.* 4. §. *& l. quod si neque* 14. *& pass. D. eod. l. si ex legati* 23. *D. de verb. oblig.*

4 Videtur enim hæc venditio facta tab conditione, quæ per modi & mensuræ probationem impletur, *d. l.* 1. § 1. *D. de peric. & commmod. rei vend. d. l.* 35. §. *in hoc tit.*

5 Quem sic prudentes nostri exprimere solent, vt dicant auersione factam esse venditionem, *l. qui officij* 62. §. *vlt. hoc tit. d. l.* 4. §. 1. *& 2. D. de peric & commod rei vend.* id est, confuse, & vno pretio. *d. l.* 35. §. *in his, hoc tit.* Quod Galli dicunt *vendre en gros & en bloc.*

6 *L. elanibus* 74. *D. hoc tit. l. si vina* 15. *D. de peric. & commod. rei vend.*

7 Quia verum est venditum esse corpus ipsum fundi, non autem tot iugera. Omnes enim contractus æstimandi sunt ex modo inendi, *l. si procuratorem* 8. *in princ. D. mandat. l. si tantum* 12. *D. de SC. Maced.*

8 Siue maior siue minor sit modus, quam expressum sit in contractu. Modum tamen de quo venditor pronunciauit, & expressim affirmauit, præstare debet, si emptori ignoranti affirmauerit dolo malo, *l. si duorum* 42. *D. de action. empt.* Nec ideo tamen potest causari similiter se non vendidisse, quicquid est intra confines, si maior sit modus, quam qui fuerit expressus, quia imputare sibi omni casu debet, cur & modum & confines simul expresserit: vtraque enim illa expressio sit pro emptore, neutra pro venditore, si vtraque simul fiat, *d. l. si duorum*, iunct. *l. quæro* 39 *eod.* & ita mihi omnino videtur *ex d. l. si duorum, vers. nec enim.*

9 Expressio enim confinium facta post fundi modum expressum, intelligitur facta ad locum fundi demonstrandum, & ne quid ex vicinorum fundis venditum videatur potius, quam ad restringendum modum, qui separatim quoque expressus reperitur. Alioqui expressio modi superuacua inueniretur, quod non est dicendum. Verba enim omnia in quacumque dispositione, sed præsertim in contractibus, debent operari, *l. si quando* 106 *de leg* 1. *l. generali*, 32. §. 1. *de vsufr. leg l.* 4. *D. de vsur. cum similibus.*

DEFINITIO IV.

Intelligitur venditio cœpisse à mensura, quoties restricta est ad mensuram verbis præcisis & limitatiuis.

EXceptio tamen adhibenda est, nisi post demonstratum corpus proponas venditum fuisse, *quantum est in tali mensura.* His enim verbis, cum restrictiua sint, vt nostri loquuntur, & limitatiua, verius est cœptam videri venditionem à mensura,[2] licet verborum ordo corpus ipsum prius demonstrauerit.[3] Quid ergo si longe plus minusve sit in mẽsura, quam verbis contractus expressum fuerit? Id quidem, quod intra confines quantum aut quantumcũque erit, pro vendito habebitur, sed ita tamen, vt pro modo eius, quod deest vel excedit, pretium arbitrio boni viri vel suppleatur, vel minuatur,[4] cum venditio cœpit à corpore. Nam si à mensura, nec plus nec minus venditum intelligi vnquam potest,[5] nimirum si magnus sit excessus vel defectus. Nam qui modicus est, eius ratio haberi nulla debet.[6] Mensura præsertim dicta cum adiectione illa, quam vix vnquam notarij prætermittunt, *ou enuiron*,[7] quæ pro ratione & comparatione quantitatis, de qua agitur, plus minusve solet operari.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Limitata enim causa limitatum parit effectum, *vulg. l. in agris* 16. *D. de acquir. rer. domin.*

2 Ordo enim scripturæ non potest mutare ordinem iuris & voluntatis, *l. cum pater* 77. §. *fidei tuæ* 12. *de leg.* 2. *l. nec enim* 6. *de solut.*

3 Non enim hoc casu pro emptore locum habere potest ea ratio, quam attulimus ad *Defin. præced. num.* 8. *&* 9. propter vim & potestatem restrictionis.

4 Secundum ea quæ diximus *Defin præced.* Est tamen notanda meo iudicio hæc differentia inter expressionem modi & confinium. Quod expressio modi aut mensuræ semper intelligitur fieri limitatiue, sed ita tamen, vt per subiectam expressionem confinium ampliari possit fauore emptoris, non autem restringi. Expressio autem confinium fit demonstratiue, quantum ad emptorem, limitatiue vero quantum ad venditorem, ne possit prætextu minoris modi vel mensuræ dicere quicquam exceptum ex omni eo, quòd intra confines reperiatur, quia potest imputari venditori, non autem emptori, *d. l. si duorum* 42. *vers. nec enim. de action empt.*

5 *l. scio* 4. *de in integr. restit. l. res bona fide* 74. *D. hoc tit. d. l. si duorum* 42. *vers. vtique si exiguum modus sylua desit, D. de action. empt.*

6 Quod iidem notarij solent Latine sic exprimere, *aut circiter, vel circa.*

7 Arbitrio nimirum boni viri, ex personarum & facti circumstantiis æstimaturi, quid probabiliter actum videri possit eiusmodi adiectione.

DEFINITIO V.

Standum est scripturæ, nisi in his quæ post scripturam & extra contractum facta proponuntur.

NOn est audiendus qui dicit viginti iugera sibi vendita, si tabulis venditionis pauciora contineantur.[1] Cur non enim curauit ille vt viginti scriberentur?[2] Nisi forte decipiendi animum ille habuit: quo admisso æquum sane est ipsi esse fraudi malum quod initat alterius fraudandi consilium.[3] Hoc ita, si non secunda nouáque venditio post scriptas tabulas contracta proponatur. Posteriores enim conuentiones, licet non scriptas, prioribus etiam scriptis derogare certum est in iis contractibus,[4] in quibus scriptura non requiritur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum enim nulla in verbis ambiguitas est, non debet admitti quæstio voluntatis, *l. ille aut ille* 25. §. 1 *de leg.* 3. Ad quid enim verba, nisi vt animi sensum exprimant, *l. non aliter* 67. *l. Labeo* 7. §. 1. *D. de supell. legat.*

2 Semper enim est imputandum ei, qui potuit apertius dicere aut scribere, *l. veteribus* 39. *de pact.* Nec facile in contractibus euenit quod in testamentis, vt plus dictum minus scriptum intelligatur, *l. cum annis* 102. *D. de condit. & demonstrat.* Sed potius vt propositum in mente retentum nihil operetur, *l. si maiores* 25. *C. de transact. l. si repetendi* 7. *Cod de cond. indebit. l. quod quis* 50. *D. eod.*

3 Qua enim fronte posset turpitudinem propriam allegare? *l. alias* 18 *in fin D. de iureiur l. si plures* 38. *in fin D. de administ. tutor. l. itaque* 12. § 1. *D. de furt.*

4 *L. pacta nouissima* 12. *Cod. de pact. l. pacta conuenta*, 72. *D. hoc tit.*

5 Cuiusmodi sunt omnes contractus, iis exceptis, quos in scriptis fieri placuit, de quibus *in l. contractum*, 17. *Cod. de fid. instrum.* Scriptura enim adhiberi solet, non ad substantiam actus, sed ad rei gestæ probationem perpetuamque memoriam, *l.* 4. *D. de fid. instrument. l. cum te*, 5. *Cod. de transact.*

DEFINITIO VI.

Qui sub venditoris nomine accedit alienæ venditioni, censetur iure fideiussoris, vtique potest exceptionibus conuenditori suo competentibus, dummodo rei cohæreant, non personæ.

CVm fundum, quem sciebam ad matrem tuam pertinere, vellem emere vili pretio, vererer tamen ne tu quandoque defuncta ea venditionem improbare velles, dixi non aliter me cum matre contracturum, quam si te simul venditorem adhiberet, promissa etiam tibi in eam rem pecunia aliqua, vt nomen tuum venditionis instrumento adiici patereris. Magis est, vt non tam venditor quam venditionis fideiussor esse videaris:[1] quippe qui contractui accesseris pro re & negotio ad alium pertinente.[2] Cui consequens est, vt si qua matri tuæ exceptio doli, metusve, aut petendæ in integrum restitutionis ratio competere potuit, eadem tibi prodesse debeat, siue ex empto ad rem tradendam, siue de euictione conuenaris, dummodo talis sit exceptio, quæ rei & causæ non tantum personæ priuilegio nitatur.[3] Cuiusmodi illa est quæ datur ex causa doli,[4] vel simulationis,[5] vel enormissimæ læsionis.[6] Rem enim ipsam contractumque afficit & inficit, adeo vt ad eum statum rem reduci oporteat, in qua esset, si contractus nullus præcessisset.[7] *Ita Senatus* in causa Dom. Senatoris Dauise, contra Franciscum le Maistre, Prid. Calend. Septemb. 1593.

1 Inspecto scilicet eo, quod reuera actum fuit potius, quam quod simulate conceptum, *l.1. & tot. tit. C plus valer. quod agit.*

2 *L. vir vxori 19. §. mulier, & Tutius, D. ad SC. Velleian.*

3 Omnes enim exceptiones, quæ rei & causæ magis quam personæ cohærent, transeunt in fideiussorem, *l. exceptiones 7. vers. rei autem cohærentes, D. de except l. & heredi 21. §. vltim cum seqq. D. de pact.*

4 *dict §. rei autem 2. §. 1. & 2. D. de doli mal. except. l. si testamento 49 D. de fideiuss.*

5 *L. si non singuli 5. & seq. C si cert. petat.*

6 *L. si quis cum aliter 36.* vbi DD. *de verb. oblig.*

7 Si quidem enormissima læsio reddit contractum ipso iure nullum, vt nostri tractant *ad dict. l. si quis cum aliter.* vbi æquiparant hoc casu dolum qui sit in re ipsa dolo ex proposito. Nunquam autem dolus suus prodesse cuiquam debet, *l. 1. §. 1. D. de doli except.* Simulata vero pro infectis semper habenda sunt, *d. l. si ex pretio.*

DEFINITIO VII.

Res redempta ex voluntate illius, qui habebat ius redimendi, quando irreuocabiliter acquiritur redimenti.

QVi rem sub pacto de retrouendendo venditam ab emptore redemit, præsente & consentiente eo, ad quem redimendi ius pertinebat, non tantum in emptoris iura successisse intelligitur,[1] quæ scilicet etiam ignorante adeoque inuito primo venditore nanciscipotuit;[2] sed etiam dominium quod non nisi reuocabile fuerat penes emptorem sibi acquisiisse irreuocabiliter, perinde ac si primus venditor redemisset tum, cum huic vendidisset.[3] Hic enim contingit, quod & sæpe alias, vt celeritate coniungendarum inter se actionum vna occulteturr.[4] Sed hoc ita si nullum redimendi ius alioqui competere poterat ei, qui ex venditoris voluntate redemit. Nam si redimendi pro parte ius habebat, & consequenter in solidum, quandoquidem ius illud redimendi indiuiduum est:[5] vtputa si plures fuerunt eiusdem venditoris coheredes, consensus interueniens coheredum licet non necessarius non impediet, quo minus in iudicium familiæ erciscundæ veniat res à coherede redempta,[6] oblato ei pretio quod de suo reddiderit,[7] quia nec ob aliam causam consensus coheredum hoc casu interueniisse creditur, quam dubitationis tollendæ gratia,[8] id est, vt minus dubitandum haberet emptor, quin vni ex coheredibus retrouendere cogeretur. *Ita Senatus* in causa D. de la Tornette, & Philibertæ Gay, 7. Cal. Febr. 1595.

1 Quia cum sit ipse emptor succedit in iura omnia sui venditoris, qui & ipse emptor erat, *l. inuitus 156. §. plerumque, de regul. iur.*

2 Potest enim quilibet ius suum vendere, nisi vbi aliqua impedit prohibitio, vel legis vel hominis, *l. vlt. C. de reb. alien. non alien l. 1. C de nouat.*

3 Quo casu non posset dubitari, quin dominium esset irreuocabiliter acquisitum emptori, quod fuisset irreuocabiliter penes venditorem, *l. traditio 20 D. de acquir. rer. domin.*

4 *L. 3. §. sed si debitorem, D. de donat. inter vir. & vxor. l. singularia 25. D. de rebus credit.* quod Iurisconsulti dicunt breui manu, *l. licet 43. §. 1. D. de iur. dot.*

5 Non enim cogendus est pro parte retrouendere, qui pro parte non fuerat empturus, ne inuitus incidat in communionem, *l. si quis aliam 46. D. de solut.* iunct. *l. si non sortem 26. §. si certum, D. de condict. indeb.*

6 Tanquam redempta ex eo iure, quod fuit hereditarium & commune, vt in locum iuris redimendi succedas ipsa res redempta, *l. heredes 25. §. si vnus ex coheredibus, D. familerciscæ.*

7 Officium enim arbitri est curare, vt indemnitas inuicem præstetur, *l. ex parte 39. in princ. l. inter coheredes 44. §. vltim. & pass. eod.*

8 Quæ autem dubitationis tollendæ gratia fiunt ius commune non ladunt, *l. qui mutuam 56. D. mandat. l. qua dubitationis 81. de reg iur. l. testamentum 17. C. de testam.*

DEFINITIO VIII.

Qui iura sua & actiones tantum præstare obligatus est, non tenetur de euictione, nisi de suo facto: Laudimia tamen quæ soluit repetere non potest.

REm, quam emere volebam, permisi tibi vt emeres, ita tamen vt mihi eandem certo conuentoque inter nos pretio traderes. Pretij adiecta mentio facit, vt perinde sit, ac si vendere promisisses.[1] An ergo mihi obligaberis de euictione ex natura venditionis?[2] Minime. Id enim duntaxat inter nos actum videtur, vt tu me in locum tuum substitueres, id est, iura tua & actiones mihi præstares.[3] Ex quo contractus genere constat nullam de euictione obligationem nasci,[4] nisi hactenus, vt de facto suo repromittere cedens debeat.[5] Adeo vt neque de pretio euicta re teneatur, cuius nomine ex cessa actione agi potest, sicut & ad id omne, quod interest aduersus primum venditorem.[6] Sed an laudimia, quæ tu prior emptor directo domino soluere coactus es,[7] ego tibi restituere debebo? Videntur enim accessiones esse emptionis,[8] sed verius est me ad id non teneri, cum ob posteriorem hanc alienationem, quam te in me facere oportet, noua laudimia sim debiturus:[9] tibique imputari possit, cur cautius non fueris negotiatus,[10] id est, cur tibi emens non etiam emeris amico per te eligendo.[11] Quod si fecisses, tumque me in amicum elegisses intra tempora constituta,[12] vna tantum venditio fuisset,[13] cuius ego solus laudimia debuissem, tu nulla.[14] *Ita Senatus* pro N. Andræa de Bienuenu, contra N. Gothofredum de Dompierre, Idib. April. 1595.

1 Quia venditio est, quoties conuenit de certo pretio pro re dando, *l. 1. D. de rerum permutat. l naturalis 5. §. 1. de præscript. verb.*

2 Ea siquidem est natura venditionis, vt venditor teneatur de euictione, quamuis nihil dictum sit, *l. si in venditione 60. & pass. D. de euict.*

3 Videor enim ego non solum tuam, sed etiam tui venditoris fidem tecum secutus esse, tuque mihi quodam modo nomen tuum duntaxat accommodasse.

4 *L. 2. D.*

4 *L.2.D.de hered vel act.vend.*

5 *d.l.2 l de tuo 9.D mandat.*

6 *d.l si in venditione 60.§.prec.D.de evict.*

7 Pro inuestitura, iuxta *l.vlt.C.de iur.emphyt.* Clar.in verbo *emphyteusis, quæst.*15.

8 Quia debentur in consequentiam alienationis, siue per venditionem, siue aliter facta sit, *dict.l.vlt.* Iul.Clar. *d.q.*15.17. 18.23.*& alibi.*

9 Tot enim laudimia debentur, quot sunt alienationes cum non debeantur, nisi propter alienationem, vt proxime diximus. Alienatio autem esse intelligitur, quoties dominium transfertur, *l.1.C.de fund dotal.*

10 *Vt in l.2.C.de furt & ser. corrupt.*

11 Moribus enim nostris contra iuris rationem receptum est, vt possit quis emere, non tantum sibi, sed etiam alij, adeoque incertæ personæ, quem vocant amicum eligendum, dummodo sequatur electio intra quadragesimum diem, vt diximus *ad tit si quis alter.vel sibi.*

12 Id est, intra quadragesimum diem, vt proxime dixi.

13 Quia & eligens, & electus, quoties rite fit electio, vnius tantum personæ vice fungantur.

14 Nam & ob hanc causam introducta est forma ista electionis, vt vna tantum laudimia debeatur, quæ alioqui ex pluralitate venditionum plura deberentur, vt dixi *nu.*9.

[DEFINITIO IX.

NOn semper præsumitur mandatum habere ad agendum is qui penes se habet instrumẽtum, ex quo agi potest,[1] Sed ita demum si ab eo qui agendi ius habuit traditum probetur.[2] Traditio enim illa est, quæ taciti mandati præsumptionem inducit, non sola possessio,[3] sicuti solemus dicere ex eo, quod chirographum etiam cancellatum reperiatur penes debitorem non induci tacitum pactum de non petendo, nisi redditum, id est, retrotraditum probetur.[4] Et quidem redditum ab eo, qui ius habuerit reddendi.[5] In dubio tamen ipsa quoque traditio præsumenda erit si non sit domestica persona, quam constet aliter quàm per manus creditoris habere instrumẽtum potuisse,[6] Nimirum, vt furti aut alterius delicti præsumptio euitetur.[7] *Ita Senatus*, 3.Id.Quintiles 1612.

1 Quod tamen pragmatici plerique vulgò imperitè putant,

2 Ex *l.1.C.de donat.l.vlt.C.de pact.conuent.tam sup.dot.* & vtrobique Bart.Bald.& alij Boer.*quæst nu.*7.*& qu.*154.

3 Traditionem enim necesse est factam esse ad aliquem finem, & effectum, qui finis & effectus in dubio non alius esse potest, quàm vt ex eo agatur, *l qui chirographum* 59.*de leg.*3.

4 *L.2.§.1.& l seq D de pact.*

5 Non enim ius vllum tribuere potest traditio facta ab eo, qui nullum ius habuit, *l.traditio* 20. *D.de acq ver.dom.vulg. l. nemo plus iuris* 54.*de regul.iur.*

6 Not.*in d.l.*2.§.1.*de pact.& in l.si chirographum* 24. *D.de probat.*

7 Quæ semper euitanda est *l.merito* 51. *D.pro socio.* Iunge *Defin* 28.*j.de solut.*]

TIT. XXIX.

DE HAERED. VEL act. vendit.

DEFINITIO I.

Ius competens ex contractu conditionali translatum intelligitur per omnium iurium alienationem, etiam quæ facta sit ante impletam conditionem.

VEnditione pignoris sub ea conditione contracta, si ad diem pecunia non solueretur,[1] debitor idemque venditor sibi ius redimendi exceperat,[2] tum antequam dies veniset sua omnia rerum quas alienasset redimendarum iura Titio donauerat, aut si mauis vendiderat.[3] Si postea existat prioris venditionis conditio, ius quoque redimendi, quod priore venditione exceptum fuerat, posteriore contractu translatum intelligetur,[4] non secus, ac si iam eo tempore prioris venditionis conditio extitisset:[5] quia conditionum omnium natura illa est, vt quandocunque existentes adiniti contractus diem retrotrahantur,[6] præterquam si potestatiuæ sint,[7] ac præterea alteri medio tempore ius quæsitum proponatur. Id enim vnum est, quod impedit retroactionem.[8] At in proposito nullius interest, nisi forte defuncto ante diem solutioni dictam venditore heres eius sua interesse dicat, vt tanto locupletiorem habeat heredi tem. Sed cum heredis eadem quæ defuncti persona esse intelligatur,[9] non magis audiendus erit hic heres, quam audiretur venditor ipse si viueret,[10] eaque ratione contenderet posteriore contractu ius illud redimendi translatum non esse, quod sua maxime interesset ad hoc, vt ampliore patrimonio frueretur.[11] *Ita ex tempore tractatum*, non tamen, quod sciam decisum est, 11.Calend.Junij 1593. Junge Defin.4.de contr. & commit.stipul.

1 Potest enim ita fieri pignoris datio & venditio, dummodo id agatur, vt res obligata tunc certo pretio æstimetur, *l.si fundus* 16.§.*vlt.D de pignor.*

2 Vt passim hodie fieri solet, *l 2.l si à io 7.C.de pact.int.emp. & vendit.*

3 Nihil enim refert cum æque per donationem ac per venditionem fiat alienatio, *l.1.C.de fund.dotal.*

4 Etiã tunc res erat in pendenti. Est enim hoc ex eorum genere, in quibus quid ante fuerit ex postfacto demum apparet, de quibus *in l.quadam* 15. *D.de rebus dub. l. qui res* 98.§.*rem autem, D.de solut.*

5 Inspecta scilicet tempore contractus, quod semper inspiciendum est, etiam in contractibus conditionalibus, secutò quandocunque conditionis implemento, *l.si filiusfamilias* 78. *D.de verb.obligat.*

6 *d.l.si filiusfamilias, l.qui balneum 9.l.potior* 11. *D qui pot.in pign.hab.*

7 *L.1.in fi.eod.* Tunc enim tempus prioris actus inspicitur, cum id quod postea fit habet necessariam, vt loquuntur, dependentiam à priore illo actu, *d.l.1.in princip.*

8 Quia nunquam debet esse in vnius potestate, vt ius alteri iam quæsitum tollat, *vulg l.id quod nostrum* 11. *& l.non debet alteri* 74. *de reg.iur. d.l.qui balneum, & d.l.potior.*

9 *L.nihil est aliud* 24. *D de verb.signif. l quoties* 9.§.*heredes, D.de hered instit. l si rem* 6. *D.de except. l.cum heres* 11.*D.de diuers.temp præscript.*

10 Absurdum enim est plus iuris habere heredem, quam habiturus esset defunctus ipse si viueret, *l.aliud est vendere* 160. §.*absurdum, de regul. iur. l.nemo plus commodi* 120. *l.quod ipsis* 143.*l.qui in ius* 177 *eod*

11 Non enim sufficit quoquo modo interesse, nisi iusta & honesta causa sit, ex qua interest, *l si plures* 38. *in fin.de administ. tut l.*1.§ *item quæritur, cum præced. D.de separat. l.*3.§.*si mecum, D.ad exhib.l.cùm is* 11. *& seq.D.de furt.*

DEFINITIO II.

Etiamsi cedens retineat directas actiones, easque efficaces, tamen cessionario lisi sistendus est, si debitor id postulet.

VEnditis aliterve cessis[1] per creditorem actionibus, vsque adeo quidem remanent directæ penes cedentem vel inuitum,[2] vt ex iis, si volet, perinde ac ante cessionem possit agere:[3] sed tamen cogendus est cessionarius liti quoque sistere, si id debitor postulet, cuius nimirum interest, vt eodẽ iudicio de vtriusque iure cognoscatur.[4] Itaque cum actor quidam actionibus suis cessisse diceretur, & de eo apud iudicem interrogatus respõdere nollet, quasi superuacua & illusoria esset interrogatio,[5] propterea, quod siue cessio facta esset, siue nõ, agere nihilominus posset ex directa, nulla dum per cessionarium facta debitori denunciatione,[6] Senatus pronunciauit dignam esse

interrogationem, cui responderi oporteret, siue quod facta cessione vocari in ius cessionarium interesset debitoris,[7] siue quod si periculo & commodo cessionarij facta cessio proponeretur, posset debitor cum eo transigendo litem effugere.[8] *Ita Senatus* 7. Calend. Febr. 1590.

1 Cessio enim actionis potest fieri aliis multis modis, quam per venditorem, *l. per diuersas 22. & seqq. C. mandat.*

2. Quia directæ actiones non possunt separari à persona, cui semel adhæserunt, &, vt nostri loquuntur, inhærent ossibus, *l. ita tamen 27. §. qui ex Trebelliano, l. cum hereditas 49. l. si heres 70. D. ad SC. Trebell.* [Vnde fit, vt quamuis cessionarius possit ex sui cedentis persona directas actiones exercere quasi mandatas, *l. emptor 5. l. ex nominis 8. C. hoc tit.* & vtiles ex propria *l. si cum emptore 16. D. de pact. l. vlt. D. de transact.* Nimirum si directæ expressim mandatæ sint, vt constat ex dictis locis, & ex *l. qui stipendia 9. C. de procur.* Si tamen cessionarius alteri cesserit, non possit secundus cessionarius exercere directas, neque ex sui cedentis persona, qui eas non habuit, neque ex persona primi cedentis, qui eas ipsi non mandauit. *Ita Senatus* in causa perillustris Dom. Guillielmi Chabod Comitis sancti Mauritij, & Garini Mugnier, & Iacobi Rebut, Iunij 1614.]

3 *L. 3. C. de nouat. & deleg.* vbi hæc differentia ponitur inter cessionem & delegationem actionis, *& in l. 1. eod.*

4 Vt res cum vno iudicata prosit cum alio, *l. vlt. D. de transact. l. si cum emptore 16. D. de pact. d. l. 3. C. de donat.*

5 Non enim admittenda sunt passim interrogationes, sed vbi necessitas causæ vel euidens æquitas iudicem mouerit, *l. penult. D. de interrog. in iur. fac.* & cauere bonus iudex debet, quantum potest, ne quid superuacuum in lite fiat, *l. hac stipulatio 14. in fin. D. vt legat. nomin. caueat.*

6 Aliud enim esset si per cessionarium facta fuisset denunciatio, quia eo casu directa, quæ mansisset penes cedentem facta esset inutilis, *d. l. 3. C. de nouat. l. nomen 4. Cod. quæ res pignor. oblig. poss.*

7 Vt dictum est *num. 4.*

8 Placet enim transactionem factam quandocunque cum cedente nocere cessionario, quoties facta est cessio periculo & commodo cedentis. De quo scripsi *lib. 12. Coniect.*

DEFINITIO III.

Cessionarius in rem suam procurator factus potest etiam directas actiones exercere suo nomine, dummodo ex persona cedentis.

CEssione sic alicui facta, vt is procurator in rem suam sit constitutus,[1] etsi non eo minus directam actionem exercere potest is, qui cessit,[2] nihil tamen vetat ipsum quoque cessionarium directis actionibus experiri,[3] & quidem suo nomine, si modo non ex sua, sed ex cedentis persona experiatur,[4] & tanquam simplex procurator.[5] Neque enim minus iuris ad agendum habere debet ob id solum, quod in rem suam fuerit constitutus.[6] Nec inutilis videri potest deliberatio, quasi nihil referat, directane, an vtili agat, cum vtraque eiusdem soleat esse effectus & potestatis,[7] fieri siquidem queat, vt exceptio, quæ obstaret exercenti vtilem actionem, non obstet agenti directa.[8] *Ita in Senatu tractatum* in eadem causa.

1 Vt contingit in ea cessione, quæ fit fideicommissario aut legatario, aut in solutum, de qua *in l. per diuersas 22. C. mand. l. si quis in rem suam 34. l. procuratore 55. D. de procurat.*

2 Quoniam directa actio semper remanet penes cedentem etiam inuitum, vt dixi *Defin. præced. num. 2.*

3 *L. qui stipendia 9. l. ita demum 13. C. de procurat.*

4 Nihil enim vetat suo nomine quem experiri, & ex alterius persona, *d. l. qui stipendia.*

5 Id est, tanquam alius quilibet procurator, qui non esset in rem suam constitutus, de quo *in l. quamuis 40. §. vltim. cum ll. seqq. D. ad SC. Trebell.*

6 Ideo enim constituitur quis Procurator in rem suam, vt plus iuris habeat, non vt minus, & inducta ad augmentum non debent operari diminutionem, *l. legata inutiliter 14. de adim. legat. l. legata 19. de leg. 1.*

7 *L. actio 47. D. de negot. gest.*

8 Cum exceptio accommodanda sit ad naturam actionis cui opponitur, *l. cum rem 14. de fideiuss.* de cuius sententia & emendatione scripsimus, *lib. 1. Coniect. cap. 8.* Adde *l. seruum quoque 33. §. vlt. cum l. seq. D. de procurat.*

DEFINITIO IV.

In obscuro iure potior est causa venditoris pretium petentis, quam emptoris, cui iam tradita res est, nec potest emptor discedere ab emptione inuito venditore.

HEreditatem Titij Sempronius vendiderat ea lege, vti ne de euictione supra eam quantitatem quam ab emptore acciperet, teneretur.[1] Cum ex hereditate vendita deducendum esset fideicommissum, quod Mænio adiudicatum fuerat,[2] placuit non eo minus integrum venditionis pretium ab emptore persolui debere,[3] nisi constaret in promptu detractiones ex fideicommisso faciendas, cæteraque hereditatis iura minoris esse, quam vt conuenti pretij quantitatem æquare possent.[4] Nam quamdiu de eo dubitatur venditoris causam potiorem esse conuenit,[5] præstita tamen per eum satisdatione, de restituendo, si quid amplius acceperit pretij nomine, quam ex conuentione accipere debuerit.[6] Alioqui haberet interim emptor & rem, & pretium, si venditori actio ad pretium lite pendente denegaretur.[7] Quid vero si emptor paratum se dicat recepto pretio ab emptione discedere? Ne hoc quidem ei permittendum est,[8] si non venditor quoque consentiat, vt à perfecta venditione resiliatur.[9] *Ita Senatus* in causa N. Bernardi d'Auise, contra D. de Varax, 3. Cal. Febr. 1590.

1 Valet enim hæc conuentio etiam in rei singularis venditione, *l. ex empto 11. §. vlt. D. de act. empt.* multo magis in venditione hereditatis, cuius venditori sufficit, vt sit aliqua hereditas, & vt sit ipse heres, dum ne quid faciat dolo malo, *l. cum hereditatem 7. cum 6. seq. D. hoc tit.*

2 Tanquam quod esset æris alieni loco, *l. cum pater 77. §. antepenult. de leg. 2. l. irritum 8. iunct. l. in imponenda 6. C. ad leg. falcid.*

3 Actione scilicet ex vendito, *dict. l. ex empto 11. D. de action. empti.*

4 Si enim emptor dicat, velle se de eo docere, in prompta audiendus est, *l. 3. vt in poss. legat.*

5 Eius siquidem est probare, qui dicit, non qui negat, *l. 2. de probat.* Est enim ista exceptio emptoris, qui licet reus sit, tamen in exceptione sua actor est *l. in exceptionibus 19. eod.*

6 *Arg. l. 1. & tot. tit. si eius plusquam per leg. falcid. l. statuliber 5. de statulib.*

7 Quod esset iniquum, *d. l. ex empto 11. §. vlt. l. bona fides 50. de act. empt.*

8 Contractus enim ab initio sunt voluntatis, ex postfacto necessitatis, *l. 5. C. de oblig. & act.*

9 Scilicet re adhuc integra, aut si res integra non sit, omnia retroeganda sunt, *l. 1. & 2. Cod. quand. lic. ab empt. disced. l. ab emptione 58. de pact.*

DEFINITIO V.

Actionis cessio regulariter non valet, nisi ad concurrentem dati reuera pretij quantitatem, aut nisi facta sit per meram donationem.

ACtionis cessio, si non per meram donationem facta sit,[1] non aliter valere potest, quam intercedente iusto pretio, & re vera numerato, exceptis iis casibus quos Anastasij constitutio excepros voluit.[2] Quod si partim vendita actio, partim donata proponatur, non nisi ad concurrentem vsque pretij quantitatem valebit cessio, ne qua fraudis comminiscendæ detur occasio.[3] Ergo neque valere poterit, si cedens fateatur pretium numeratum, nec aliunde probetur numeratio,[4] nisi fidem de pretio habitam fuisse ex solemni obligationis instrumento, aliisve idoneis probationibus appareat.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 9. Calend. Julij 1590. Et rursum in causa Jacobi Bluet, & D. Emerij de Montfalcon Aduocati, Idib. Julij 1591.

1 *L. per diuersas 22. in fin. cum l. seq. C. mandat.*

2 *d. l. per*

2 *d.l.per diuersas.*

3 *L.ab Anastasio* 23.§.*si quis autem, eod.*

4 Nuda enim confessio in actibus suspectis semper suspecta est, & nunquam probat, *l.qui testamentum* 27.*de probat.* Alioqui erit inuenta ratio, per quam facile fraus legi fiat, vt in simili argumentatur Vlp.*in l.*5.§.*si pupillus, de reb.eor.* iunct. *l. scire oportet* 21.*de tutor.& cur. dat.*

5 Nihil enim refert, an pretium reuera solutum fuerit, an fides habita sit de pretio, *l.quod vendidi* 19.*de contrab.empt.* §. *vendita* 41.*Inst.de rer.diuis.*

DEFINITIO VI.

Sola meritorum assertio in actu suspecto non probat.

CVi consequens est, vt si remunerationis color cessioni validandæ quæsitus sit ad hoc, vt non minus ex causa onerosa cessio facta videatur, quam si solutum pretium probaretur, non aliter valere illam admittendum sit, quam probatis meritis, quorum remuneratio obtenditur. Sola enim meritorum assertio nũquam pro probatione est ad validitatem actus, qui alioquì suspectus sit & prohibitus, ne huiusmodi commento nimis facile fraus fiat legibus.[3] *Ita Senatus* ex tempore, Prid.Id.Maij 1591.

1 Non enim donat qui remuneratur, *l.Aquilius Regulus* 27. *de donat.l sed etsi lege* 25 §. *consuluit, de pœn.hered.*

2 Dixi ad *Defin.præced.num.*4.

DEFINITIO VII.

Non est prohibita cessio conditionis ex Canon. redintegrandæ contrà spoliatorem in fauorem domini directi, etiam ratione fructuum.

EMphyteuta spoliatus iura sua omnia per cessionem in dominum directum transtulerat,[1] adeoque ius repetendorum cum possessione fructuum, quos à spoliatore perceptos constaret; addita etiam illa cessionis faciendæ causa,[2] quod æquum non esset manere emphyteutam obligatum ad præstandum directo domino censum annuum pro ea re, quam à spoliatore præpotente aduersario auocare non posset. Conuenerat autem, vt litem eo nomine contra spoliatorem exercendam directus dominus propriis sumptibus persequeretur: in qua si obtineret, cogeretur ea ipsa bona emphyteutæ reddere, ita tamen, vt & nouas conuentiones inire, & nouum censum constituere posset, deque ea re separatim ac priuata scriptura cautum fuerat. Quærebatur an ea cessio valeret? Videbantur enim obstare Anastasij & Iustiniani constitutiones,[3] quæ licet apud Gallos abrogatæ,[4] apud nos tamen sunt in vsu: præsertim cum ex pactione illa de retrocedendo extra contractum, & quasi clam facta,[5] videretur directus dominus vexandi spoliatoris gratia potius, quam pro suo iure tuendo alienam actionem redemisse.[6] Verum placuit non esse hoc casu locum constitutionibus; propterea quod interesset domini directi, emphyteutam non esse spoliatum:[7] qui si re carendum habeat, multo iustius est dominium vtile cum directo, quod iam penes cessionarium sit, consolidari.[8] Sed & fere est, vt huiusmodi cessio necessariam causam habere videatur,[9] ne alioqui euenire necesse esset, vt spoliatus emphyteuta, qui à potentiore aduersario possessionem recuperare non posset, cẽsum nihilominus persoluere compelleretur.[10] Neque enim ad solutionem denegandam ea ratio sufficeret, quod emphyteuta diceret se spoliatum, quippe cui ad reuocandam possessionem ordinario iuris remedio consultum esse possit, vt per eum stare videatur quo minus possideat, si non possidet.[11] Nam quemadmodum rem ipsam ita & possessionem habere videtur, qui actionem habet ad eam persequendam.[12] Accedebat, quod non videatur in fraudem quicquam facere is, qui actionem idcirco cedit in potentiorem, ne à potentiore opprimatur.[13] Nec nocebat pactum adiectum de retrocedendo,[14] quia conuenerat, vt ea retrocessione nouæ conuentiones fierent, aliúsque census imponeretur,[15] non vt pristino iure esset ea res penes emphyteutam. Proinde nec frustra nec simulate fiebat cessio, quæ retrocedenti domino directo quale quantumque vellet commodum esset allatura.[16] Non tamen deerant, qui putarent quod ad fructus à spoliatore ante cessionem perceptos attineret, non idem iuris constitui debere, ex eaque parte inutilem & prohibitam videri debere cessionem, quod ea fructuum restitutio nihil cum directi dominij iure commune haberet,[17] nec quicquam cessionarij eo nomine interesset, qui toto illo tempore solitos census annuos à spoliato perceperat.[18] Proinde videbatur digna res æquitate Senatus, vt in eo saltem, quod in fraudem legis excogitatum videri poterat, inutilis cessio pronunciaretur.[19] Sed aliud Senatui visum est, & quod ita ferat huius iudicij natura, vt fructus omnes à spoliatore indebite percepros restitui oporteat,[20] quasi ex consequentia necessaria, per quam concedi multa solent, quæ alias non concederentur.[21] Et quia eius commodi spe videretur facilius inductus dominus directus, vt propriis expensis persequendæ litis necessitatem in se susciperet.[22] Maxime quod spoliatoris odium tale esset, vt nullo fauore adiuuandus videretur.[23] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Definit. 324 infr. de iur.emphyt.

1 Recepta enim est apud nos in praxi, vt & apud interpretes, distinctio illa duplicis dominij, vtilis & directi: contrà quam vide quæ scripsi *lib.*2 0.*Coniect.*

2 Nec enim posset valere cessio, quæ causam eamque iustam non haberet, *l.per diuersas* 34.*C.mandat.*

3 *In d.l.per diuersas, & l.ab Anastasio* 35.*C.mandat.*

4 Nisi cum factæ sunt in potentiorem aut iudicij mutandi causa, teste Paponio in syntagmate Arestorum.

5 Nam vt Tertullianus dicebat, malum est quod occultatur, & ad dolum proxime accedit, si quid clam fit, *l.vltim. in fin. de rit.nupt. l pupillus* 5. §. *sed si per interpositam, D. de auctor. tutor.*

6 Quæ ratio fuit prohibendarum cessionum, per constitutionem Iustiniani *in d. l.per diuersas.*

7 Est enim hic vnus casus ex iis qui excepti sunt, *in d.l.per diuersas.* Cum cessio facta est ad tuitionem iuris, quod habuit cessionarius ante cessionem.

8 Vnaquæque enim res facile redit ad suam naturam, *l.si vnus* 27.§.*pactus ne peteret, in fin. D.de pact.*

9 Cuiusmodi quæ sunt, id est, quæ causam necessariam habent cessiones, semper valent, vt & cæteræ alienationes, quæ alioquin essent prohibitæ, *l.alienationes* 13. *famil.ercisc.l.*1. *de fund.dotal.d.l per diuersas.*

10 Et ita sentiret incommodum pro ea re, ex qua nullum sentiret commodum, contra *l.secundum naturam*, 10.*de reg.iur.*

11 *L.vlt.C.de action. empt.*

12 *L.is qui actionem* 15.*de reg.iur.*

13 Non enim facit dolo, qui dolum excludit, *l.cum pater*, 77.§.*antep.de leg.*2. *l.Iulianus* 42.*de acq.hered.*

14 Quod pactum solet esse suspectum, quoties adsunt aliæ coniecturæ, vt dici solet de pacto retrouendendi, quasi non videatur habere animum alienandi is, qui voluntatem habet rei retinendæ vel recuperandæ, *l.qui sic soluit* 55 *de solut.l.sicut* 8.§. *superuacuum, D.quibus mod. pign.vel hypoth.soluit. l. & qui sub imagine* 10.*C.de distr.pignor.*

15 Nouæ siquidem conuentiones, præsertim circa censum, faciunt nouum contractum emphyteuticum, qui nec aliam naturam habet, quam quæ formatur ex partium conuentione, *l.*1. *C.de iur.emphyt.*

16 Nec enim alioqui contractus emphyteuticus semel perfectus posset reformari ex interuallo, inuito emphyteuta, *l.*7.§. *quinimo, &* 5. *adeo, de pact.l.vero* 12.§.*pen.de solut.*

17 Separata namque est causa proprietatis & fructuum, *l. pen.de acqu poss.l bona fidei* 48.*de acquir.rer.domin.l.si seruus* 61. §.*locaui. de furt.*

18 Nam census isti annui debentur à re, non à persona, *l.Imperatores* 7.*de public.& vectig.*

19 *Arg. l. placuit 29. D. de vsur.*

20 *Can. redintegranda 3. quæst 1 leg. 1. §. ex die, de vi & vi armat.*

21 *L. 1. l. quod diximus 7. D. de auctor. tutor.*

22 Non alias suscepturus, *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend. l 5. §. pen. D. de dol. except.*

23 *L. non est singulis 176. de regul. iur. §. sic itaque, Instit. de action.*

DEFINITIO X.

Cessionarius non potest agere praecise ex persona sua, sed potest ex persona cedentis, sicut & heres, non tamen contra heredem debitoris.

CEssionarius, licet non possit à præcisa executione incipere aduersus cedentis debitorem, [1] siue vtili actione experiri velit, siue directa ex persona cedentis, si ad proprium suum commodum eam referat, (nam ante omnia cessionis fidem facere debet[2]) si tamen & ex cedentis persona, & ad ipsius vtilitatem, non ad suam, fieri executionem curauerit, rite facta executio videbitur: [3] quoniam cessio facere non potest, quin directæ actiones remaneant penes cedentem, [4] quas proinde ab eo exerceri, aut eius nomine ab alio nihil prohibet, præsertim si cessionarij voluntas non refragetur. Ipsum quoque cessionarium simplicis procuratoris & mandatarij vicem gerere nihil prohibet, si id sibi vtilius, & ad debiti solutionem extorquendam commodius esse existimet, [5] cum paratam ex cessione actionem habiturus sit aduersus cedentem, vt quicquid eius commodo exactum erit sibi restituat. [6] Nec aliud erit si non creditor, sed creditoris hæres cessisse proponatur. Idem enim quod ipsi creditori ius competit incipiendi ab executione ex instrumento guarentigiato, si modo postea se in totum, vel pro parte hæredem esse, & alleget & probet. [7] Sane aduersus debitoris hæredem nec creditor ipse eodem iure vtetur, quia prius est, vt constet quod debitoris hæres sit, quam vt pro tali conueniatur & vrgeatur. [8] *Ita Senatus* in causa Sebastiani Mauris, & Andrææ Grumel, 3. Non. Mart. 1593.

1 Bald. *in l. per diuersas, quæst.* 10. *C. mand.* Roman. *cons.* 142. incip. *quod cessionarius.*

2 Boer. qui supra dictos & alios plerosque refert & sequitur, *quæst.* 10 *l. num.* 1. *&* 2. Bart. & Ang. *in l. postulante, D. ad SC. Trebellian.* contra distinctionem Baldi, de qua idem Boer. *numer.* 3.

3 *Notat. in l. qui stipendia 9. C. de procur.*

4 *L. 3. vbi notat C. de nouat l. si heres 70. D. ad SC. Treb.*

5 Notatur ad *d. l. qui stipendia. & in d. l. per diuersas.* Imo & in dubio credendus est cessionarius egisse via sibi vtiliore, Bal. in *l. ait prætor, 5. si quis, de procur.* Boer. *d. qu.* 10. *nu.* 3.

6 *Not in d. l 3. C. de nouat.*

7 Eadem enim persona est creditoris & hæredis, *Auth. de iureiur. à mor. præstit.* Atque ita concludit Boer. vbi supra, *numer. vltim.* post Decium. *consil.* 136. *num.* 1. *&* 2. *volum.* 3. licet contra senserint plerique, quos idem Boer. refert *dict. numer. fin. & præcedent.* existimantes male hæredem creditoris non posse constituere debitorem in mora quousque probauerit se hæredem.

8 Bart. *in d. l postulante, & in l. si decesserit, D. qui satisd. cogan.* Boer. *dict. qu.* 10. *nu.* 1. *&* 2. vbi addit aliud esse, si executio facienda sit contra tertium detentorem. Hanc enim fieri statim posse *ex cap. veniens, de testib.* post Bart. *in l.* 1. 5. *necessario, D. si ventr. nomin. mulier. in poss.*

DEFINITIO XI.

In cessionarium transit pignus, sed non possessio pignoris.

NOminis cessionarius haud dubie succedit etiam in iura hypothecarum, [1] non tamen succedit in ius possessionis pignorum, [2] præsertim quam cedens habuerit ex sola clausula constituti, nisi ipse quoque cedens expresse constituerit, se illius nomine possidere. Possessio enim, quæ per clausulam constituti mihi quæritur, [3] licet videatur pendere ex animo prioris constituentis, qui meo tantum, non etiam tuo nomine possidere constituit: [4] potest tamen eo quoque inscio per me transferri in te, sed hoc vno modo, si tuo nomine constituam possidere. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Id. April. 1593. Et iterum in causa D. de Seruette, & Dominorum de Charmoisy & de Cohendier, 13. Cal. Januar. 1593.

1 Hactenus scilicet vt ei præstandæ sint hypothecæ, non vt hypothecariam exercere possit sine speciali cessione, *l. emptori, 6. D. hoc tit.*

2 Possessio enim est facti, quæ ideo nunquam transit ipso iure, *l. cum heredes 23. D. de acqu. possess. l. denique 19. D. ex quibus caus. maior.*

3 *Vulg. l. quod meo 18 D. de acq. poss.*

4 Actus autem non possunt operari vltra intentionem agentium, *vulg l non omnis 19. D. de reb. cred.*

5 Quia modus transferendæ per constituti clausulam possessionis est fictitius, licet veram quoque, realem & actualem possessionem transferat, *d. l. quod meo,* vbi notat.

DEFINITIO XII.

Casus, in quo expensæ ante litis denunciationem factæ veniunt tamen in actionem de euictione.

NOmen Titij, quasi is centum tibi deberet, mihi cesseras in solutum paris quantitatis, quæ mihi abs te debebatur. [1] Cum aduersus Titium agerem, passus est se per contumaciam condemnari, sed postea ex iudicato conuentus prouocauit ab ea sententia, [2] & in causa appellationis negauit, se tibi quicquam debere. Ab eo tempore litem tibi denunciaui, vt nomen, si bonum esset, defenderes. [3] Noluisti ad iudicem venire, atque ita mihi per contumaciam es condemnatus. [4] Placet, prioris litis, quam cum Titio exercui, sumptus in condemnationem deduci oportere. Nam quod dici solet eum, qui ad litem pro alio defendendam auctor laudatus est, eas duntaxat impensas actori restituere debere, quas ipse post denunciationem, non quas ante fecerit, adeo vt si omissa sit ante sententiam denunciatio, ne quidem actio de euictione vlla superfit, [5] nisi is, qui condemnatus est, doceat, se non iniuria, sed iusta ratione superatum; [6] Id, inquam, in proposita specie locum non habet, cum imputari non possit mihi, cur non litem tibi denunciauerim, quamdiu debiti controuersiam Titius nullam fecit. Auctorem enim tum laudari sufficit, cum quæstio & controuersia fieri incipit. [7] Quia tamen Titius quantumuis bonam causam habeat, non prius audiendus est, quàm contumaciam purgauerit, hoc est, sumptus omnes contumaciales, vt vocant, refuderit. [8] Æquum sane non est, eorum sumptuum nomine, quos à Titio vel iam consecutus sim, vel consequi æque commode possim, mihi contra te actionem dari, potiusque tibi ex ea causa doli exceptio accommodabitur, si aut ego bis idem exigere velim, [9] aut iure meo aduersus Titium vti nolim, ob hoc solum, quo magis damno te afficiam. [10] *Ita Senatus*, [4]. Non. Aug. 1593.

1 Vnam enim rem pro alia, & fundum pro pecunia in solutum dari posse receptum est, si modo creditor consentiat, *l. si non sortem 26. §. si certum, D. de condict. indeb. l. eum à quo 16. & seq. C. de solut.*

2 Eo siquidem iure vtimur, vt contumax possit appellare intra tempus legitimum computandum à die notitiæ, refusis tamen prius expensis contumaciæ.

3 *L. si nomen 4 & seqq. D. hoc tit.*

4 Contumacia enim eorum, qui ius dicenti non obtemperant, litis damno coërceri solet, *l. contumacia 53. D. de re iud.*

5 *L. emptor fundi 8. C. de euict.*

6 *L. si ideo 55.* vbi Bart. & alij contra glos. *ibid. D. eod. tit.*

7 Auctor

7 Auctor enim laudator ad rem duntaxat defendendam, quod fieri non potest, nisi post motam litem, *l si plus* 74.§.*mota quæstione, eod.tit d.l.emptor* 8.*& seq.C.eod.*

8 Nemo enim contumax auditur, quousque desinat haberi pro contumace, quod fit purgata per sumptuum refusionem contumacia, *l.1.& 4.C.quor appell.non recip. l.properandum* 13.§.*& siquidem, C.de iudic.l si prator* 73.*D.eod.*

9 Improbus namque est, qui bis idem consequi velit, *l. si quis dolo* 51.§.1.*de re ind.*

10 Nihil enim mea interesse videtur, nec malitiis indulgendum est, *l in fundo* 38.*D.de rei vind.*

DEFINITIO XIII.

Cessio iurium stricti iuris est, probandaque est per scripturam, nec probari potest per iusiurandum suppletiuum.

IVrium cessio stricti iuris est,[1] Ideoque nec in eam veniunt, nisi quæ expressa sunt.[2] Propter quam causam non desunt, qui putent, per testes probari eam non posse, sed per scripturam duntaxat,[3] & consequenter nec ad eius probationem iusiurandum, quod suppletiuum vocant, deferri oportere.[4] *Ita tractatum est* extempore, 7.Cal.Sept.1593.

1 Contrahitur enim per stipulationem, quæ sui natura stricti iuris est, *l quicquid* 98.*de verb oblig.*

2 Aut expressis consequentia, *l.emptori* 6.*D hoc tit.*[Vbi dicitur facta cessione nominis præstandam esse cessionario etiam persecutionem pignorum. Quo exemplo dicimus dandam ei esse actionem etiam contra fideiussores. Bart. *ad l heres* 21.*D.de fideiuss & l.si heres* 73.*D.ad Senatusconf.Trebell.* Vide *Defin.*20.*j.hoc tit.* Et Bald. *in l si in solutum, C.de oblig.& action.* vbi dicit contra quàm scriptum sit in hac Definit. *Et sic nota cessiones non esse stricti iuris, quia extenduntur ad suas consequentias.* Sed parum rectè. Nihil enim interest an quid expressum sit an expresso consequens. Denique dicimus accessorium transire cum principali cesso. Idem Bald. *in l.si à creditore, in fin.C.de obligat. & action. & in l.1.num.9.C.commun.de legat.* Specul. *in tit.de cess.act.* §.1. *vers.sed numquid cedens.* vbi ait actionem cessam contra debitorem intelligi cessam etiam contra fideiussorem, cùm talis casus est in quo possint transire vtiles actiones etiam absque cessione, quod fit in emptione nominis. Gloss. *in l.1.C. de obligat.& action.* Maximè secuta traditione instrumenti, ex qua scilicet præsumitur mandatum contra omnes eo instrumento obligatos. Not. *in l.1.C.de donat.* Bald. *in l vlt.C.quand. fisc vel priuat.* Quasi per omissionem tacitum sit nomen fideiussoris potiùs quàm secundum partium intentionem Zas. *in* §. *actionum, num.*49. *Instit. de action.* In contrarium tamen quòd cessa actione contra debitorem non transeant actiones contra fideiussorem. Tenuit idem Bald. *in l dotalem, notab.*4. vbi etiam Imol. *D.solut.matrimon. & in l si pignori, D.famil.erciscund.* Per text. *in l.venditor actionis* 23.*D.hoc tit.* iunct. *l.qui filiifamilias* 14 *eod.l.nouatione* 4.vbi Bald. *C.de fideiuss.* Sed priorem sententiam affirmat Iuam tanquam veriorem defendit Alex. *ad l.creditor* 52.*D.de act.empt.* Planè cessâ personali actione non tranire hypothecariam defendit Zasius *ad l quicquid adstringenda* 99.*de verb.oblig.* Videturque ea sententia non malè probari *ex dict.l.emptori* 6.*D.hoc tit.* quæ non sit emptori nominis dandam esse pignorum persecutionem etiam quæ non fit cessa, sed esse præstandam, id est, cedendam, vt de fideiussoria obligatione apertiùs scriptum est in *d.l.venditor.* Vt proinde videatur hæc opinio negatiua magis esse iuri consentanea, licet à Senatu nostro fuerit improbata *Defin.*20.*j.hoc tit.* Illud sanè constat si quis tanquam fideiussor intercesserit in contractu venditæ pensionis annuæ certo precio, pro solutione scilicet pensionum, Non etiam pro restitutione precij in casum longioris cessationis in solutione pensionis (valet etiam pactio, vt si pensio non soluetur possit repeti precium, vt scripsi *Defin.* 40.*j de vsur.*) fideiussorem ad restitutionem precij conueniri nullomodo posse, quia fideiussoris obligatio semper est stricta cum non obligetur nisi ex stipulatione *l Blanditiis* 12.*C.de fideiuss.* Nisi fideiusserit in omnem causam vt *in l.quero* 54. *D locat. Ita Senatus* in causa per Illustriss. viri D. Guilielmi Chalot, Comitis sancti Mauritij, & Garini Mugnier & Iacobi Rebur, die 4. Iunij 1614. Vide Apostill. ad Specul. *in litt.e, in verbo quicquid.*5.*dict.tit de cess action.* Planè tum quoque cum actiones fideiussoriæ non transeunt, si tamen nomina fideiussorum sunt obligata potest cessionarius agere etiam contra fideiussores tanquam contra debitores debitoris. Ex *l.nomen* 4.*C.quæ res pignor. Ita Senatus* in eadem causa de qua *Defin.*1. *j. si pignus pignor.dat.sit*]

3 Quomodo dicì etiam solet de contractu emphyteutico, *l.1.C.de iure emphyt.* & aliis nonnullis, quæ necessario probanda sunt per scripturam, ne tam facile in iis fit falsum comminisci, *l.testium facilitatem* 18.*vbi not.C.de testib.*

4 Iusiurandum enim suppletiuum habet vim probationis per testes, quia qui iurat, fit hoc casu testis non iudex in causa propria, secus in iureiurando decisiuo, *l.1. quarum rerum act. non det.*

DEFINITIO XIV.

Cessionarius actionis litigiosæ cogitur pati executionem, quam cedens ipse pati cogeretur.

CVm venditor fundi ab emptore ex causa euictionis laudatus imploraſſet restitutionem, ac lite pendente prouisionaliter, vt aiunt, condemnatus actione sua fratri per donationem cessisset, deinde frater ex iure cesso litem prosequereretur defuncto iam cedente, qui alium heredem reliquerat, dubitabatur an ea indemnitas, quam emptori præstare interim ex iudicato cedens debuerat, à cessionario præstanda esset? Placuit præstandam esse. An quia cum in defuncti ius successisset, quod ad eum fundum pertinebat, obnoxius esset prestandis iis omnibus, quæ eiusdem fundi nomine emptor præstare debuisset?[1] Minime.[2] Actio enim ex empto, cum in personam sit, non sequitur singularem successorem.[3] Sed quia in ius restitutionis nominatim cessum fuerat, adeoq; lite iam pendente,[4] ac proinde cum non rei duntaxat, sed ipsius quoque actionis successor esset donatarius, recusare non poterat, quo minus omnia actionis incommoda subiret:[5] inter quæ illud erat, vt pendente restitutionis iudicio, quæcunque per contractum promissa fuissent, impleri oporteret.[6] *Ita Senatus* in causa D. de Cheurier, & fratrum de Beaumont, 4. Non. April. 1594.

1 *Argum.l.ex qua persona* 143. iunct. *l.aliud est* 160.§.1.*de regul.iur.*

2 *L ex empto* 11.*& pass D action empt.*

3 *Vulg.l.vlt.*§.1.*D.de contr.empt. l.1.* §.*si heres, D.ad SC.Trebell. l.alii alieni* 15.*C.de donat.*

4 Et ita eo tempore, quo non potuit fieri per cessionem durior conditio aduersarij, nec litis status mutari, *l.1.& tot.tit.de alien.iud.mut.caus fact.*

5 Fit enim semper alienatio cum sua causa, *l alienatio* 67. *D.de contrah.empt.*

6 Id enim est, quod pragmatici dicunt, pendente lite contractum tenere, quamuis certum sit, restitutione in integrum postulata nihil noui fieri debere, *l.vnic.C.ill.tit.* ad quem vide quæ scripsi.

DEFINITIO XV.

Quid præstare debeat is, qui nomen cessit pretio accepto.

CEdens quicquid iuris habet accepto pretio aliave re qualibet,[1] venditoris loco est.[2] Ideoque si cessionario ex causa aliqua prorsus inutilis sit cessio & infructuosa, tenetur cedens ad restitutionem pretij, eorumque omnium, quæ accepit.[3] Non tamen ad id, quod cessionarij interest,[4] si non expresse conuenerit,[5] aut nisi ipsius dolo malo aliquid factum sit,[6] puta si ius, quod antea habebat, aut in totum, aut pro parte, vel exegerit vel remiserit. Tenetur enim de facto suo.[7] Et quamuis non teneatur facere bonum nomen, tenetur tamen facere verum, id est, præstare se creditorem, licet non locupletem debitorem.[8] Præstare autem se potiorem non tenetur, nisi hactenus, ne pretium aliave, quæ cessionis nomine accepit, retinere possit.[9] *Ita tractatum est* in causa Reuerend. D. Alphonsi d'Elbene Abbatis Altacombani, & Claudij Thorombert, 10. Cal. Maij 1594.

1 Scilicet quæ sit loco pretij, vt *in l.1.C.de ver.permut.*

2 *L naturalis* 5 §.1.*D.de præscr.verb.* iunct. *l.pacta conuenta* 72.*vers.an idem, D de contr empt.*

3 Per condictionem, quia incipit pretium penes eum esse sine causa, *l.cum hereditatem 7.in fin.D hoc tit.*

4 Nunquam enim id, quod interest, venit in condictionem, quia actio stricta est, *l.videamus 38.§.si actionem, de vsur.* Aliud est, si agatur ex empto, *l.5.& 9.D.hoc tit.*

5 *L.si nomen 4.in fin eod.illo tit.*

6 *L.hoc autem 12.eod.*

7 *L.de tuo, D.mandat.*

8 *d l.nomen.*

9 Intellige, nisi alia vendita sit, & quasi iactus retis, vt *in l. quod si 10.& seq.D, hoc tit.*

DEFINITIO XVI.

Non valet præcisa executio facta per cessionarium, siue proprio suo nomine, siue simpliciter, sed tantum quæ facta est ex cedentis persona.

VTiles quidem actiones habet cessionarius,[1] nec solum personales, sed etiam reales aduersus eũ, cuius nomen cessum est, si suo nomine agere velit.[2] Itemque directas ex persona cedentis, si mandatæ sint.[3] Sed tamen si ex causa cessionis præcise velit exequi ex principali diplomate, quod nos de debitis appellamus, non potest, & si fecerit, irrita pronuncianda est executio,[4] etiam quæ simpliciter facta fuit, id est, non expresso eo, an proprio, an ipsius mandantis nomine, propterea quod quoties simpliciter quis facit, quod suo & alieno nomine facere potuit, suo potius quàm alieno fecisse credendus est.[5] Igitur tum demum rite facta executio dicetur, cum apparebit, factam à cessionario tanquam procuratore cedentis, & mandatam non vtilem actionem exercente.[6] *Ita Senatus* in causa Joannis Guichard & Claudij Bonier, 6. Cal. Junij 1594.

1 Post rescriptum diui Pij, de quo *in l.si cum emptore 16. D.de pact.l.2 C.de oblig.& action.*

2 Dixi *ad Defin.11.num 13.*

3 *L qui stipendia 9.C de procur.* Dixi *Defin.10.num.3.*

4 Vide *d.Defin.10.*

5 *L.4.D.de solut.*

6 Hoc enim casu executionem valere constat, vt dixi *Defin. 10.supr.*

DEFINITIO XVII.

Valet facta etiam ex interuallo post solutionem cessio contra eum, qui per solutionem non fuit ipso iure liberatus.

NOn semper verum est, cessionem factam ex interuallo esse inutilem.[1] Quid enim si per solutionem debitor nõ sit liberatus? Finge non tam ipsius nomine solutum esse, quàm ex alia causa. Procul dubio cedi actio poterit, quæ penes creditorem adhuc manet integra.[2] *Ita Senatus* in causa Joannæ Masuyer & Antonij Bourgeois, 8. Id. Jun. 1594.

1 Est tamen hoc regulare ex *l.Modestinus 76.D.de solut.*

2 Vt *in l.si res obligata 58.de legat.* & aliis similibus, de quibus vide quæ scripsi *lib.12.Coniect.*

DEFINITIO XVIII.

Solutio facta cedenti nocet cessionario, qui non denunciauit, secus in conuentione facta cum cedente. Et quid in mandatario.

CEssus debitor, qui cessionem sciuit, licet non ab ipso cessionario, non potest de debito paciscì aut transigere cum cedente in præiudicium cessionarij,[1] cui nimirum post rescriptum Diui Pij vtiles ex propria persona competunt actiones.[2] Soluere tamen non prohibetur, quamdiu ab ipso cessionario de cessione nominatim certior factus non est,[3] quamuis cedentem ipsum, si nunc ageret, doli exceptione repellere posset,[4] quia dubitare probabiliter potest, an ius suum exequi cessionarius velit, qui minus diligens est in certiorando debitore,[5] & tamen verum est, factam solutionem vero creditori,[6] & quidem bona fide. Ex qua causa non potest non contingere debitori liberatio[7] eius, qui nullas ex propria persona vtiles actiones habeat, sed tantum alienas & mandatas, ac proinde ex persona mandantis[8] alia ratio est. Namque solui quidem vtiliter potest, si exigendæ solutionis gratia fuerint mandatæ,[9] sed non eo minus soluere debitor mandatori poterit, tametsi ab ipso mandatario certior antea factus sit de mandato,[10] nisi mandatarius vel litem contestatus sit, vel debiti partem acceperit (quo tamen casu obseruandum est, residui actionem non impediri[11]) vel debitori denunciauerit, ne solueret mandatori.[12] *Ita Senatus* in causa Illustris D. Marchionis de la Chambre & Sp. Caroli Franciſci Ruffin Referendarij Augustæ, 12. Calend. Januarij 1594.

1 Sola enim probabilis ignorantia tueri cum potest, *l.vlt. D.de transact & contrar.sens.*

2 *L.si cum emptore 16.D.de pact.*

3 *L.nomen 4 C.quæ res pignor.* in illis verbis, *certior à te factus, l.3.C.denouat.*

4 *d l.si cum emptore.*

5 Quia enim tarde quid facit, diu noluit, inquit Seneca *lib.1.cap.1.de benefic.*

6 Cedens enim remanet verus creditor, cum penes eum remaneant directæ actiones, vt dixi *Defin.10.num.4.*

7 *L.penult.D de solut.*

8 De quo *in l.3 C.de nouat.& in l.1.C.de oblig.& action.*

9 *Vt in dict. l.3.* Alioqui non potest solui procuratori ad solam litem dato, *l.hoc iure 86.D.de solut.*

10 Cum exigendi debiti ius totum hoc casu remaneat penes mandantem, *l.qui stipendia 9.vbi notat.C.de procurat.l.4.C. ad nouat.*

11 Secundum eam sententiam, quam nos attulimus *ad d.l. 3.C.de nouat.lib.12.Coniect.*

12 *d.l.3.C.de nouat.* vbi tres tantum casus isti excipiuntur.

DEFINITIO XIX.

In emptorem hereditatis transit ius implenda conditionis, vt & cætera omnia.

IN emptorem hereditatis sicuti cætera iura omnia transeunt,[1] ita & ius implendæ conditionis, quam venditor, siue ex testamento, siue ex iudicato implere debuit,[2] nec vlla aut ratihabitione, aut indemnitatis repromissione ex ea causa opus est.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin.19.sup.mandat.

1 *L.2.& pass D hoc tit.*

2 Sicut è contrario, quod heredi dari conditionis implendæ causa debuit, etiam emptori hereditatis dari potest, quasi translata conditio videatur, *l.4.§ si sub conditione, D.de fideic. libert.*

3 Emptor enim hereditatis succedit in vniuersum ius venditoris, *d l.2.§.cum quis, D.hoc tit.* licet succedat titulo singulari, non vniuersali.

[DEFINITIO XX.

Cessio facta contra debitorem principalem censetur hoc ipso facta etiam contra fideiussorem.

QVamuis dici soleat cessionem iurium esse stricti iuris,[1] nec actus vllos operari debere vltra intentionem agentium.[2] Si tamen is qui habebat obligatos plures, aut tanquam correos debendi, aut tanquam debitorem vnum & fideiussorem alterum, mandauerit actiones suas iisque cesserit aduersus vnum ex correis, aut aduersus principalem debitorem, placet videri cessas actiones etiam contra correos & contra fideiussores:[3] quamuis in cessione legati aliud sit, puta in ea quæ fit ex Trebelliano, vt maior sit hac parte potestas

potestas hominis quàm legis.[4] Sed si cessio contra vnum ex correis, aut contra debitorem facta proponatur cum dictione taxatiua *duntaxat*, non extendetur ad fideiussores aut alios correos,[5] quia nihil vetat ex pluribus personis obligatis vnam ab obligatione eximi, aliam verò in obligatione retineri.[6] Quod in persona fideiussoris multo magis probandum est, quo conuento etiam principalis debitor per consequentias conuenitur in solidum,[7] cùm tamen correus per correum non nisi pro parte conueniatur,[8] nisi tota pecunia ad eum peruenerit: quo casu alter correus pro fideiussore potius habendus est.[9] *Ita Senatus* pro N. Joanne de Loriol D.d'Asnieres, contra Bernardum & Amedeum Liuet fratres, Cal. Febr. 1613. Iunge Defin. 13. supr.

1 *Defin* 13. §.

2 *Vulg. l. non omnis* 19. *D. de rebus credit.*

3 Bart. *in l. heres* 21. *D. de fideiuss. l. si heres* 73. *ad SC. Trebell.* post Azon. in summa *tit. C. de hered. vel act. vendit.*

4 Sic enim Bart. suprà dictis locis distinguit *ex d. l. heres, & d. l. si heres.* iunct. *l. emptori* 6. *D. hoc tit. l. vlt. C. quand fisc. vel priuat.* quæ lex maximè procedit in datione in solutum.

5 Quoniam hoc casu cessio est personalis *l. nisi hoc actum* 22. *D. de pact.*

6 *L. Granius* 72. *D. de fideiuss.*

7 Propter regressum quem fideiussor contra reum habere debet actione mandati *l. eum lex* 46. *eod. tit. & heredi* 22. §. *vlt. cum ll. seqq. D. de pact. l.* 5. *de liber. legat.*

8 Secundùm Glos. *in l.* 1. *alias* 2. *C. de duobus reis.*

9 Ex traditis per DD. ibid. & in *Auth. hoc ita eod. l. vir vxori* 17. §. *mulier & Titius ad Velleian.* licet contra scripserim *lib.* 17. *Coniect. cap.* 1. Iunge quæ scripsi *Defin.* 13. *num.* 2.

DEFINITIO XXI.

Nunquam debet cessus debitor & condemnatus soluere cedenti non admonito cessionario.

CEssus debitor & ex ea cessione iam condemnatus soluere cessionario si postea soluat cedenti ex authoritate rei quæ in alio foro inter cedentem & cessionarium ex vtriusque consensu iudicata esse dicatur, non ideo à cessionario aut ipso iure liberatus intelligitur aut per exceptionem liberãdus est.[1] Cùm possit ei imputari cur soluerit tam facilè non certiorato cessionario cui iam fuerat condemnatus.[2] Maximè verò si soluendo non curauerit sibi restitui obligatorium instrumentum quod hodie adhuc penes cessionarium reperiatur.[3] Ex quo sanè vbi primùm agere cessionarius & litem contestari cœpit actiones vtiles ad eum pertinuerunt, & directæ, quæ in persona cedentis manserant inefficaces factæ fuerunt.[4] Quare nec ad rem pertinet quod cedens in lite interueniat, & rem iudicatam ex litigantium conuentione tueri velit. Non enim potest ea res ius quæsitum iam cessionario lædere,[5] sed tantùm cesso debitori prodesse, cui omnimodo indemnitatem præstare cedens debet qui pecuniam accepit.[6] Quòd si etiam de Arresto in alterius prouinciæ suprema Curia reddito tanquam falso & supposititio cessionarius conqueratur,[7] Tanto magis ei consulendum est vt pendente falsi quæstione debitor cessus ei soluere iubeatur,[8] Nisi vltro conditionem deferat cessionarius vt in finem vsque litis, & cognitionis falsi solutio differatur.[9] *Ita Senatus* in causa Georgij Bruni, & Claudij Bertrandi, & Matthæi Bruni, 17. August. 1613.

1 Nec enim post significatam cessionem alij quàm cessionario soluere debitor potuit, aut debuit *l.* 3. *C. de nouat. l. vlt. D. de transact.*

2 Condemnatio enim supponit semper litis contestationem, quæ sola hoc casu sufficeret *d. l.* 3. 4. *C. quæ res pignor.*

3 Instrumenti enim redditio probat liberationem *l.* 2. §. 1. *D. de pact. l. pecunia* 14. *C. de solut.*

4 *d. l.* 3. *C. de nouat.*

5 *L. vlt. D. de pact.*

6 Quasi reuocata cessione. Nec enim duobus soluere debitor cogendus est.

7 Nam si fateretur se cessionis reuocationi consensisse, dolo sane faceret, qui ex ea cessione agere pergeret, ideóque doli exceptione repellendus esset, quia non eo magis debitor, qui cedenti soluisset inaudito cessionario liberatus ipso iure intelligeretur.

8 Licèt dici soleat pendente falsi quæstione standum esse instrumento, quod falsum dicitur *l.* 2. *C. de fals.*

9 Sicut in proposito casu factum fuerat *l. si conuenerit* 26. *de re iudic.*]

TIT. XXX.

DE RESCIND. VENDIT.

DEFINITIO I.

Restitutio in integrum ex beneficio l. 2. C. hoc tit. non amittitur per clausulas positas in contractu venditionis, nec per iusiurandum.

QVOD in venditionum instrumentis emptorum gratia exprimi solet, vltro donatam à sciente[1] venditore hyperocham[2] rei venditæ, quanticumque sit pretij, non magis excludit beneficium restitutionis, quæ venditoribus vltra dimidiam iusti pretij deceptis competit,[3] quàm si ei nominatim beneficio venditor adhibito etiam, vt fit, iureiurando renunciasset,[4] non tam illa ratione, quæ vulgo affertur,[5] quod credibile non sit, venditorem de tam graui damno, &, vt loquuntur, excessu cogitasse,[6] quàm quia bonæ fidei contractus non facilè tam iniquas admittat conuentiones,[7] quodque dubitandum non sit, quin ea ipsa facilitate, qua venditor contrahit & decipitur, iusiurandum etiam interponat, cæteraque eiusmodi vulgares clausulas inseri patiatur,[8] tametsi nec donandi animum habeat, nec beneficij, quod sibi competiturum intelligat, abiiciendi.[9] Quare nec nocebit venditori, quod venditio fuerit geminata, si vtraq; eodem læsionis immodicæ vitio laborabit.[10] Sane non tantũ iurisiurandi venia ab Episcopo, aut eo, qui Episcopi vices gerat, impetranda erit,[11] sed etiam in integrũ restitutio ex principali diplomate postulanda, vt contractus rescindatur, qui re vera tenet,[12] cum emptoris dolus in contractum inciderit potiùs, quàm contractui causam dederit, nisi in hoc ipso circumscriptus venditor proponatur, vt venderet,[13] quo tamen etiam casu tutius fuerit impetrari restitutionem, ne disputationi locus relinquatur, an propter sacramenti auctoritatem contractus nihilominus teneat.[14] Nam quod dici solet iusiurandum, quod iustitiæ, veritatis & æquitatis potissimum veneratione sacrosanctum esse debeat, iniquitatis vinculum esse non oportere, restitutionis quidem beneficium inducit, at non etiam facit, vt omnino & impune contemni possit religio iurisiurandi, quod nullo salutis æternæ periculo seruari queat.[15] Plane Augustanorum hac parte ius singulare est, vt sacramenti absolutione impetrata nullo egeant Principis diplomate, sed tamen egent in integrum restitutione, ad rescindendam ex causa immodicæ læsionis venditionem.[16] *Ita Senatus* 9. April. 1588. Et rursus in alia causa, 16. Calend. Junij 1591.

1 Hoc ideo, quoniam alioqui læsio faceret præsumi ignorantiam, cum nemo præsumatur iactare suum, *vulg. l. cum de indebito* 25. *D. de probat.* Bart. & alij *ad l.* 2. *C. hoc tit.*

2 Vulgo probare vocant *pluris valentiam*, de qua *in l. ff*

quæ nondum 15.§.*vlt.D.de pign.l.quærebatur* 20.*D.qui potior.in pign hab.*Tell.*decis.*165.*num* 8.

3 Ex *l.*2.*C hoc tit.l si voluntate* 8.*eod.*

4 Contra quam traditum ait à Bart.& aliis vulgo *ad d.l.*2.

5 Ex *l si libertus ita iurauerit* 30.*C.de oper.libert.*

6 Cessat enim hæc ratio,cum verba illa sunt addita, *quanticunque sit pretij*.quæ omnem excessum comprehendunt.

7 *Argum.l.ex empto* 11.§.*vltim.D.de action.empt.l.bona fides* 50.*eod.*

8 Itaque aliter posito iure inuenta esset ratio fraudandæ legis,quod non est ferendum. *arg.l.*5.§.*si pupillus,D.de reb.eor.l. quidam* 29.§.*vlt.D.ad SC.Velleian.*

9 Non enim habet donandi animum,qui vendit, etsi valet venditio facta donationis causa pretio viliore, *l.si quis* 38.*D.de contrah.empt.*

10 *Arg.l.doli* 19.§.*diuersum,D.de nouat.& deleg.*

11 Ne periurium incurratur, cum seruari possit iusiurandum sine periculo salutis,vt sequitur in Definitione.

12 Hoc enim iure vtimur,vt beneficium *d.l.*2.*C hoc tit.*non nisi per auxilium restitutionis imploretur, quæ res facit beneficium plenius, quia facilius potest amitti beneficium legis, quàm restitutionis in integrum,quæ scilicet tanto magis competit,quanto magis læsus quis est per clausulas supradictas.Aliud ergo esset,si quis vellet venire aduersus contractum ex beneficio solius legis citra restitutionem. Et ad eum casum restringendi sunt Doctores, qui contra hanc Definitionem sentiunt,quos vide apud Tessaur.*decis.*165.

13 Eo namque casu contractus est ipso iure nullus, *l.* 7. *in princ.* D.*de dolo*, nec proinde opus est restitutione, vt rescindatur, *l.in causa* 16.*in princ.D de minor.l.*2.*C.de pred minor.*

14 Et vt quod de facto præcessit, de facto quoque rescindatur,quomodo pragmatici nostri loquuntur.

15 *Cap cum contingat,c.debitores. Extr.de iureiur.*iunct.*cap. quanto.eod.*

16 Idque etiam iure communi obtinet, ex quo prætor ipse restituit,non Princeps, *l*1 *& tot tit.D.de restit.in integr l.*1.*D ex quibus caus maior.* iunct. *l Imperatores* 30.*de rebus auctor. iud. possid.* Quamuis non sit iure communi hac in specie necessarium auxilium restitutionis,vt dixi *num.*12.

DEFINITIO II.

Enormis læsio est,quæ vltra dimidiam & probanda est per testes, inspecto tempore contractus & communi opinione.

IMmodica læsio,quam nostri enormem vocant, in venditionibus aliusve contractibus non aliter interuenisse creditur, quàm si dimidiam iusti,&,quod hac parte idem est, veri precij excedat,[1] etiamsi de ecclesiæ,quæ fauorabilior esse solet, iuribus controuertatur. [2] Probari autem per instrumenta,cum incerti facti sit,vix potest,[3]per testes commode potest,non solum si de annuo rediru testificentur, ex cuius comparatione verus iustusque rei valor dignosci possit,quæ tamẽ certior probatio est:[4]sed etiã si alias rationes adferant ex loci aut temporis, aliisve eiusmodi circumstantiis depromptas: cum fieri possit,vt pro locorum & temporum varietate illa quoque prædia, quæ minoris sint reditus,pretiosiora tamen existimentur.[5] Illud districte obseruandum est, vt de ea æstimatione testes loquantur, quæ & ad id præcise tempus, quo contractum, & ad communem hominum proborum existimationem, non ad singulorum testium opinionem referatur.[6] *Ibidem.*

1 L.2.*l si voluntate* 8.*C.hoc tit:*

2 Interest enim ecclesiæ, cum nec aliter possit valere venditio rei ecclesiasticæ, quàm si facta sit ob ecclesiæ necessitatem, *arg.l.ratãi* 7.*C.hoc tit.*iuncto *tit.de reb.eccles.non alien.l iulemus* 14.*in fin.& Auth.hoc ius porrectum*, C.*de sacros.eccles.c.*1. vbi gloss.*de restit.*

3 *L pradia* 48.*de acquir.possess.l pretia* 63.*de leg.falcid.*

4 Obserua tamen non eo minus æstimanda esse ea, quæ nullius sunt reditus,vtputa castra,turres,ædificia. Nam & hæc tunc etiam æstimarentur, cum de solius reditus quantitate ageretur, si modo ad conseruationem non solum personarum, sed etiam fructuum facta essent, Boer. *quæst.*19. *num.*1. *ex l si à domino,* §.*fructus de petit.hered. l.fin.de impens. in reb.dotal. fact.* Iunge *l si fundum* 92.*de legat.*1. *l.si fundus* 13 *D.de rebus eor.qui sub tutel.* * Quod si testes ex vtraque parte auditi dissentiant, & æque probabiles dictorum suorum rationes afferant, solet Senatus noster eam primum æstimationem constituere quæ ex dictis testium actoris pro actore faciat, item illam quæ ex dictis testium pro reo, postea verò ex duabus communibus vnam facere communem æstimationem quam Senatus sequatur. Ita factum est in causa D.de Siccard & Antonij Pellissarij, 8.Februarij 1620.

5 *L* 1.§.*& alias videamus, D.si quid in fraud patron.d.l.pretia rerum* 63 *D.ad leg.falcid.*

6 *d.l pretia,l si seruum* 33.*D ad leg.Aquil.* Et hæc verior ratio est,propter quam læsio non potest bene probari per instrumenta,quia sunt singulorum.

DEFINITIO III.

Emptor, qui venditorem enormissime læsit,non habet electionem supplendi iusti pretij,& ad omnium fructuum restitutionem condemnatur.

SI in venditione læsio tam immodica interuenerit, vt non solum vltra dimidiam, sed etiam vltra bessem iusti pretij venditor deceptus sit, quam nostri enormissimam læsionem appellant,sic rescindenda erit venditio, vt emptori electio non relinquatur, an supplere iustum pretium malit remque retinere.[1] Condemnandus enim est,vt rem ipsam præcise restituat,[2] adeoque cum fructibus omnibus, quos à contractus die perceperit, aut percipere potuerit,[3] vtpote qui perinde malæ fidei possessor censendus sit, ac si possessionis suæ titulum nullum haberet.[4] Tanta enim læsio præ se fert inesse contractui dolum re ipsa, qui hac parte dolo ex proposito non male comparatur.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro Dom.Doger, contra D.de Boege Sarciny,7.Cal.Aug.1588.

1 Quia contractus hoc casu ipso iure nullus est, tanquam continens dolum in re ipsa, vt sequitur in Defin.Vide Tessaur. *decis* 165 *num.*6.& 7.

2 Tanquam nullo titulo eam possidens, vt *in l eleganter* 7. *D.de dolo,l nullo* 24.*C.de rei vind.*

3 Vt seruatur in quolibet alio malæ fidei possessore, *l.certum* 22.*C.de rei vind.*

4 Nihil enim refert, an quis habeat titulum nullum,an vitiosum, *l.quoties* 6.*qui satisd.cog.l.*2.*de auctor.tutor.*

5 *L si quis cum aliter* 36.vbi DD. *de verb.oblig.* Tess. *d.decis.* 165.*num.*6.

DEFINITIO IV.

Etiam venditiones publicæ sub hasta factæ rescinduntur ex causa immodicæ læsionis,nullo quoque dolo probato.

PVblicas venditiones, quæ sub hasta fiunt,non facile ex causa læsionis in pretio irritas fieri publice interest,[1] non solum quod alioqui futurum sit,vt difficilius reperiantur, qui ad eiusmodi emptiones velint accedere,[2] propterea quod nulla de euictione obligatio hoc casu quæritur, [3] sed etiam quia vix sciri possit, quodnam sit iustum pretium ex communi hominum opinione æstimandum, [4] ni iustum illud est, quod publice facta venditione constitutum reperitur.[5] Id enim est,quod dici solet,tanti rem esse,quanti vendi potest: [6] neque vero vlla de iusto pretio probabilior testatio est, cum de priuata vẽditione rescindenda agitur, quàm si testis eam dicti sui rationem adferat, quod si res publice vẽdita foisset, tanti vendi potuisset.[7] Ne tamen sub nomine subhastationis publicæ locus fraudibus relinquatur,æquissime placuit, vt si immodica,&,vt loquuntur, enormis læsio interuenerit, perinde publica ac priuata venditio rescindi possit,[8] etiamsi neque fraus neque collusio aliter probetur, [9] quæ sane vtplurimum difficillimæ esset probationis:[10] eoque passim iure Senatus noster vtitur, nec alias

nec alias ad publicæ venditionis rescissionem probationes requirit, quàm si de priuata rescindenda tractaretur." *Ita Senatus* in causa viduæ D. de Genuille, contra Joannem Baptistam Varronem Genouensem, 13. Calend. Septemb. 1588.

1 *L. ait prætor 7. alias l. cessi sine, §. quæsitum, l. quod si minor. § non semper, D. de minor.*

2 Quæ ratio est Vlpiani in d. § quæsitum.

3 *L. 1. & tot tit. C. credit. euict. pignor. non debere.*

4 Quomodo æstimandum esse constat, *l. pretia rerum 63. ad leg. fal. d. l. si seruum 33 ad leg. Aquil.*

5 *d. § quæsitum, l. pupillus 5. § sane, D. de auctor. & cons. tutor.*

6 *Arg. l. si fundus 13 in princ. D. de rebus eor. qui sub tutel. l. 1. § si heres ad Trebell.*

7 Vt testificetur de communi, non de sua opinione, vt dixi *num 4.*

8 *Ex l. si quos 16. Cod. hoc tit.* cuius tamen aliam esse sententiam docuimus in priore parte Hemischiliadis nostræ *de error. pragmat.* vbi videbis, quid nos in hac quæstione sentiamus.

9 Hoc enim casu res nullam habet dubitationem, *l. 2. C. de de fid. & iur. hast. fiscal. lib. 10. tit. 3.*

10 Vt & cætera omnia, quæ in animo consistunt, *l. non omnes 5. § à barbaro, de re milit. l. 3 de interrog. in iur. fac.*

11 Ideo fortasse, quod plerunque emptorum calliditate fiat, ne iusto pretio res distrahantur, tum quoque cum publice venditio fit. Quamuis Guid. Pap. *quæst. 22. num 3. in fin.* teneat contrarium, etiam in rebus minorum, venditis sub hasta. Nec sequimur distinctionem, quam ibi ponit Ranchinus: An subhastatio facta sit ex decreto iudicis inferioris, an ex decreto Senatus, vt constat ex *Defin. 25. f.*

DEFINITIO V.

Venditio facta sub pacto de retrouendendo temporali non annullatur ex causa enormissimæ læsionis, sed perperatur, & quid de fructibus.

CVm in venditione læsio enormissima interuenit, multum interest, an pure contracta fuerit, an sub pacto de retrouendendo temporali. Illo casu sic rescindi venditionem oportet, vt omnimodo res cum fructibus omnibus restituatur, ac si titulus nullus præcessisset: [1] posteriore vero pactum de retrouendendo venditioni insertum facit, vt quod temporale fuit ex conuentione, fiat ex læsione perpetuum, [2] & consequenter ne ad aliorum fructuum restitutionem emptor teneatur, quam quos perceperit post litem contestatam. [3] Nam nec alios deberet, si ex pacto retrouenditio peteretur, [4] nisi contestationem mora emptoris alicqua cum pretij obsignatione præcessisset. [5] Hoc ita si non solitus sit emptor fœnerati. Hoc enim etiam concurrente, simulatus & pignoratitius contractus esse intelligitur, ob idque nullum ex eo commodum fructuum acquiri emptori potest. [6] *Ita Senatus* pro Benedicto Bolson, contra Claudium Morellum, 16. Calend. August 1587.

1 Dixi *Defin 3. 5. hoc tit.*

2 Vt scilicet ab ea forma, quam ex conuentione contractus habuit, minus recedatur. Quid enim necesse est rescindi venditionem, cum potest consultum esse venditori per pactum de retrouendendo? Vbi namque hoc pactum interuenit, nulla potest esse læsio, nisi in temporis præfinitione, nec igitur ad aliud danda restitutio est, quam vt eiusmodi præfinitio tollatur. Id enim tantùm reddere debet restitutio, quod abstulit læsio, *l. sed etsi 16. §. quoties, D ex quibus caus. maior.*

3 Nam post litem contestatam in possessores omnes sunt partes, *l. sed etsi lege 25. § si ante. de petit. hered.*

4 Sed ita vt vicissim a tempore litis contestatæ condemnaretur emptori venditor ad vsuras pretij, ne alioqui & rem & pretium habere videretur, quod bona fides non admittit, *l. ex empto, §. vlt. l. bona fides 50. de action empt.*

5 Eo namque casu fructus exinde perceptos reddere deberet emptor, nec vicissim tamen vsuras petere vllas posset, quia obsignatio pro solutione est, *l. 2. C. de pact. inter empt & vendit. l. obsignatione 9 C. de solut.*

6 Nemo enim dubitat, quin contractus sit pignoratitius, cum hæc tria concurrunt, Pactum de retrouendendo, modicitas pretij, & consuetudo fœnerandi, quamuis plerique tertium hoc non requirant. Quorum sententiam communiorem esse testatur Gramm. *decis 76.* quamuis mihi videatur minus vera.

DEFINITIO IV.

Emptori redimenti pignora publice vendita non redduntur fructus, nisi qui post litem contestatam percepti sunt.

EA res fortasse facit, vt quoties publice & sub hasta venditio facta est, indistincte verum sit, emptorem non alios fructus restituere compelli, quàm quos lite iam contestata perceperit, [1] quia cum redimendi ius ex statuto intra semestre competat, [2] huiusmodi venditionum genus comparari debeat venditionibus factis sub pacto de retrouendendo potius, quam iis, quæ pure & simpliciter factæ sint. [3] Quanquam & illa ratio pro emptore facit, quod vix sit, vt non iuste videatur possidere, qui auctore Prætore possidet, [4] hactenus saltem vt fructus suos feciisse videri debeat. [5] *Ita Senatus* sæpius.

1 De quibus dubitari non potest, quin exinde debeantur, vt dixi *Defin. præced num. 3.*

2 *Lib 9 statut. Sabaud c. 13. in statut. Philipp. fol. 98.*

3 Adeo enim hoc verum est, vt si intra semestre luatur pignus, nulla debeantur laudimia, quasi nulla facta venditione, vt dicam *ad tit. de iur. emphyt. Defin. 30.*

4 *L. iuste possidet 11 de acquir possess.*

5 *L. bona fidei 48. de acquir. rer. domin. l. certum 12. C. de rei vindic.*

DEFINITIO VII.

Cum enormissima læsio perpetuat pactum de retrouendendo, restitutio rei præcisè petitur, nulla præcedente retrouenditione.

OBseruandum tamen est, iis etiam casibus, quibus enormissima læsio facit, vt perpetuum sit ius redimendi, quod ex pacto erat temporale, [1] non in id agi contra emptorem, vt retrouendat, sed perinde ac si retrouenditio iam facta esset, fundi restitutionem postulari. [2] Quia quæ legis potestas redimendi facultatem dat perpetuam citra conuentionem, eadem efficit, vt retrouenditio pro facta habeatur, præcisamque restituendi necessitatem iniungit. [3] *Ita Senatus* pro Claudio Morel, contra Benedictum Bosson, 12. Cal. Junij 1590. Iunge Defin. 8. & 9. de distract. pignor.

1 Hoc est, cum non concurrit fœnerandi consuetudo, secundum ea, quæ dixi *Defin. 5. num. 6.*

2 Oblato scilicet pretio, vt & *in l. 2. C. de pact. inter empt. & vendit.*

DEFINITIO VIII.

Nec donatio nec proinde liberatio gratuita potest rescindi ex causa immodicæ læsionis.

AD rescindendam liberationem gratuitã ex causa enormis & immodicæ læsionis non magis actio competit, quam ad rescindendam donationem. [1] Nam & eiusmodi gratuita liberatio donationis species quædam est: [2] qui autem donat, cum necesse est vel nunquam læsi, vel semper lædi. [3] Vnde illud etiam est, quod plerisque placet, gratuitam liberationem non valere citra insinuationem, [4] quia nec donatio valet. [5] Quanquam magis est, vt hac parte alio iure vtamur fauere liberationis, [6] vel ob id maxime, quod ex liberatione solemniter facta inducitur tale pactum de non petendo, [7] quod ad producendam exceptionem insinuatione egere nemo dixerit. [8] Plane cum liberatio non liberaliter, sed certo respectu & intuitu

mutuæ alicuius præstationis facta est, vix est vt donationi comparari debeat,[9] quin potius contractui innominato,[10] in quo contractuum genere si immodica læsio interuenerit, placet ad rescindendum contractum agi posse.[11] *Ita tractatum est* in causa N. Guilielmi de Riddes, 5. Non. Decemb. 1590.

1 Qui enim donat, non potest conqueri se læsum, siquidem donare nihil aliud est, quàm vltro perdere, *l. filius familias 7. D. de donat. l. Campanus 47. de oper. libert.*

2 *L. donari 81. de reg iur l donari 28. D. de donat.*

3 *L. cum donationis 34. C. de transact.*

4 Tiraq. *ad l si vnquam 8.* in verb. *donatione largitus, C. de reuocat donat.*

5 Nempe iure communi si excedat quingentos aureos, *l. si quis argentum 35. C. de donat.* Iure vero nostro prouinciali cuiuscunque summæ sit.

6 Solemus enim proniores esse ad liberandum, *l. Arrianus 41. D. de oblig & act.*

7 *L si accepto latum 18. D. de acceptilat. l. si vnus 27. §. penult. D. de pact.*

8 Pacta enim pariunt exceptionem ex æquitate naturali, *l. Stichum 95. § naturalis, D. de solut.* quæ æquitas nulla indiget insinuatione, aliave solemnitate.

9 Quemadmodum dici solet de donatione remuneratoria, ex *l. Aquilius Regulus 27. D de donat.*

10 *L naturalis 5. §. 1. & seqq. de præscr. verb.*

11 *Ex doctr.* Bart. & aliorum, *ad l. 2. C. hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Non potest læsio æstimari ex futura incertaque vsurarum adiudicatione, vt neque ex debito augmento, quod aiunt, moneta.

QVoties in contractu pecuniario immodica & enormis læsio interuenisse dicitur, non est habenda ratio vsurarum, quæ aut ex conuentione aut officio iudicis adiudicari potuerunt, cum certam ab initio legem formamque non habuerunt.[1] Etsi enim solet Senatus noster quincunces infligere,[2] fieri tamen potuit, vt vel trientibus vel leuioribus contentus esset creditor, quinimo vt ne leuissimas quidem posceret, quas nec poposcit is, qui omnes remisit.[3] Augmentum vero illud, quod propter monetarum deteriorationem præstari solet, æque ad ineundam læsionis æstimationem nihil prodest, sed alia ratione, quia debiti contracti pars est,[4] nec auget quantitatem debitam, sed tantum numerum corporum, quæ pro quantitate debita solui debuerunt, & quidem ita demum, si in deteriore moneta offeratur solutio, nec velit creditor accipere. Inuitus enim non cogitur.[5] Cæterum si de monetæ, in qua soluitur, deterioratione non conqueratur, perinde contingit debitori liberatio, atque si in meliore moneta solueret, ideoque nec læsus creditor potest, qui solutioni vltro consensit, cum in deteriore moneta debitum offerretur.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Læsio enim debet esse certa, qualis esse non potest illa, quæ ex incerto vsurarum debito elicitur, *arg. l Seio 10. §. 1. de annuis legat.*

2 Quia hæ sunt, quæ potissimum in Sabaudia frequentantur, de quibus *in l. eum quidam 17. D. de vsur. l. tutor 7. §. quæ autem, in fin. de admin. & peric. tutor.*

3 Vsurarum enim remissio etiam tacita facile præsumitur, *d l eum quidam. §. Diuus Pius, de vsur. l. vir vsuras 54. D. de donat. inter vir. & vxor.*

4 *L. eum quid 3. vbi notat. D. de rebus credit.*

5 *L. creditorem 99. alias, l. Paulus*, vbi late Bart. & cæteri, *D. de solut. & d. l. eum quid.*

6 Quia etiam aliud pro alio volenti & consentienti creditori solui potest, *l. manifesti 17. & præced. C. de solut.*

DEFINITIO X.

Aduersus delegationem damnosam solus minor non restituitur, non etiam maior, ne quidem ex causa immodicæ læsionis.

QVi minus idoneum debitorem pro diuite admisit ex causa delegationis, non idcirco iustam caulam habet petendæ restitutionis tanquam læsus immodice: neque enim læsus videri potest, qui iure communi vtitur.[1] Iuris autem communis ratio illa est, vt bonum nomen facere videatur quisquis admittit debitorem delegatum;[2] vtque nouatione facta prior obligatio non eo minus perimatur, quod sequens, in quam fit transfusio, aut ipso iure non teneat, aut ex aliqua causa sit inefficax ad agendum,[3] solus minor priuilegium habet propter ætatem, vt aduersus damnosam nouationem à se factam restitui debeat.[4] Ergo in maioribus aliud iuris est,[5] nisi dolo debitoris, cui delegauit aut falsa eius persuasione inductus sit creditor, vt malum nomen admitteret. Hoc enim casu ex capite doli, aut saltem ex generali clausula, si qua mihi iusta causa videbitur, dubitari non oportet, quin locus sit indulgendæ restitutioni.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. vlt. C. de in integr. restit. minor.*

2 *L. inter causas 26. §. abesse, D. mandat.*

3 *L. 1. D. de nouat.*

4 *L. patri 27. §. 1. D. de minor.*

5 Plenior enim est & facilior restitutio, quæ minoribus datur, quàm quæ maioribus *l. minoribus 61. l. præses 41. eod. l. vlt. in prine. D ad SC. Velleian.*

6 Est enim dolus semper iusta causa restitutionis, ne alioqui lucrum adferat dolosо, *l ne ex dolo 12. & pass. D. de dolo.*

DEFINITIO XI.

Etiam cessio iurium omnium rescindi potest ex causa immodicæ læsionis, sed subducto dubio euentu litis.

QVi per cessionem in alium transtulit quicquid iuris habebat in fundo Corneliano, hoc etiam addito vt de euictione non teneatur,[1] licet eo nomine pretium acceperit, non eo minus tamen implorare potest vulgare auxilium restitutionis in integrum ex causa immodicæ læsionis.[2] Ea siquidem cessio, cum fiat accepto pretio, emptio & venditio est, aut saltem emptioni & venditioni similis.[3] Alioqui facile fraus fieret legi & æquitati restitutionis, quæsito per emptorem colore cessionis iurium omnium, ne venditor quantumcunque certo & explorato iure dominus rei venditæ læsum se vnquam conqueri posset.[4] Neque obstat, quod qui vendidit, quicquid iuris habuit, non tenetur de euictione, nisi ex facto suo, aut eius, in cuius locum successit.[5] Non enim facere ea res potest, quo minus probata læsione restitui possit aduersus venditionem: scilicet quia subducto dubio euentu nulla supereſt incertitudo, quæ facere possit, ne qua læsionis ratio haberi debeat.[6] Sane dubium euentum subduci necesse est, euentum inquam non conditionis alicuius contingentis, quæ indifferenter potuerit existere aut non existere,[7] sed litis, quam pro venditoris iure explicando emptor iam susceperit, aut susceperus fuerit,[8] vt fit, cum aduersus transactionem non vi, non metu, non dolo factam ex sola læsionis causa restitutio postulatur.[9] *Ita Senatus* in causa Claudij Iacobi Picquet contra sorores Picquet, Calend. Mart. 1591.

1 Quæ conuentio valet, *l. ex empto 11. §. vltim. D de action. emption.*

2 Scilicet si pretium, quod accepit, sit intra dimidiam æstimationis eorum iurium, quæ in alium transtulit.

3 *L naturalis 5. §. 1. de præscript. verb. l 1 C. de rer. permut.*

4 Nunquam autem admitti debet id, per quod fraus possit fieri legi vel æquitati, *l. 5. § si pupillus D. de rebus eor. qui sub tutel. l fere oportet 21. §. 1. de tutor & curat. dat*

5 *L. quod si 10. D. de hered. vel act. vendit.* iunct. *l. de tuo 9. D. mandat.*

6 Incertitudo enim obstat, ne haberi possit ratio læsionis, quæ sem-

quæ semper certa esse debet, vt dixi *Defin. 9 num. 1.*

7 Non enim posset euentus hic subduci, quin conditio tolleretur, nec proinde quin actus ipse conditionalis destrueretur.

8 Litis namque euentus semper dubius & incertus est, *l. quod debetur 51. D. de pecul.*

9 Ex doctrina Bart. *ad l. 2. C. hoc tit. & ad l. si quis cum alter 36. de verbor. oblig.* quam tamen tritam esse non immerito dixit Baldus, vt scripsi in priore parte Hemischil. *de error. pragm.* Æstimari tamen interdum potest etiam dubius euentus, *l. propter spem 23. famil. ercis.*

DEFINITIO XII.

Qui alij vendidit quicquid iuris habuit, cum nullum haberet, nisi petenda restitutionis contra suum auctorem, non eo minus potest restitui contra emptorem ex causa læsionis.

SEd & si Titio, qui fundum Cornelianum minore pretio vendiderat, heres exiteris,[1] tum alteri vendideris quicquid iuris in eo fundo haberes, verius est, te aduersus secundam venditionem posse restitui, si modo prius obtinueris, vt prima rescindatur.[2] Eo namque facto ad illum statutum res reducitur, in quo futura erat, si posteriori venditionis tempore in tuo dominio res fuisset.[3] Meraque cauillatio est, si quis dicat, restitutionem in integrum ex causa immodicæ lætionis non aliter concedi, quàm si ea læsio probetur, quæ fuit tempore contractus,[4] vt inde rat non posse te videri læsum, qui eo tempore rem illam à Titio venditam in bonis amplius non habebas.[5] Sufficit enim, quod tum haberes in bonis actionem ad rem reuocandam rescissa venditione.[6] Sicut nec ad rem pertinebit, quod prior venditio sumptibus secundi emptoris rescissa proponatur. Id enim efficit duntaxat, vt eos sumptus emptori restitui oporteat,[7] non vt eo prætextu rem retinere emptor debeat,[8] aut vt tanto minoris res fuisse videatur.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quo casu competit tibi illud ipsum ius restitutionis, quod competebat defuncto, *l. non solum, D. de in integr. restit.*

2 Hoc vero potest obtineri viribus actionis, quæ competebat ad petendam restitutionem, cum ea actio non adeo per venditionem transferri potuerit in emptorem, vt non remaneat directa penes venditorem. Alioqui non posses tu contra auctoris tui venditorem agere sine actione, *l. si pupilli 6. §. vlt. de negot. gest.*

3 Restitutionis namque proprium hoc est, vt omnia in pristinum statum reponat, *l. quod si minor 24 § restitutio. D. de minor.* Itaque ex postfacto apparet venditum tunc fundum Cornelianum, non autem solum euentum restitutionis, *arg. l. qui res 98. § rem autem. D. de solut.*

4 *L. si voluntate 8 in fin. C. hoc tit.*

5 Quasi vendita re aliena, vt *in l. rem alienam 28. de contr. empt.*

6 Cum is, qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam quoque rem habere videatur, *l. in qui actionem 15. de reg. iur. l. rem in bonis 52. de acquir. rer. domin.*

7 *L. quod si nulla 8 in fin. D. de hered. vel act. vendit.*

8 *Argum. l. in fundo 38. D. de rei vind. l. si seruos 25. D. de pignor. act.*

9 Nihil enim cum vero rei valore commune habet necessitas sumptuum ad eam repetendam faciendorum.

DEFINITIO XIII.

Cum quis vendidit quicquid iuris habuit imputandum est in pretium quicquid emptor in eam rem impendit.

NOn idem erit, si, cum alicui vendidisses quicquid iuris in eo fundo haberes, ita vt nullus illi contra te regressus daretur,[1] is postea pro re tuenda aduersus creditores, aut pro ea ab iniustis possessoribus vindicanda de suo aliquid impenderit. Eas namque impensas in pretio computari oportebit tanquam partem pretij,[2] vt tanto maiore pretio vendidisse videaris, si forte nunc causari velis læsionem immodicam & vltra dimidiam interuenisse. Nisi fortasse ante petitam restitutionem expensas illas emptori restituere condemnatus sis, siue per imperitiam iudicis,[3] siue quod ad id omnimodo tenereris, puta dolo tuo interueniente,[4] cum tu eandem rem inscio nouo emptore alteri iam aut vendidisses, aut obligasses.[5] Nam sicuti de facto tuo te teneri æquum est,[6] ita sumptus quos emptori de tuo soluetis tibi in pretium imputari non oportet.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quo casu videtur incertum ipsum venisse, vt in retibus; *l. nam hoc modo 11. D. de hered. vel act. vend.*

2 *Arg. l. fundi partem 79. D. de contr. empt.* Vilius enim emere solemus eas, quarum nomine, si euincantur, nullum regressum habituri simus, *d. l. nam hoc modo.* iun. *l. quod si. 8. eod. l. pen. D. de hered. vel act. vendit.*

3 Alioqui non debuisti condemnari, qui vendidisti tantum quicquid iuris habuisti, *d. l. nam hoc modo & praced.*

4 Doli enim causa semper excepta esse intelligitur, *l. vlt. notat. C. credit. euict. pign. non debet.*

5 Quibus casibus crimen stellionatus & falsum committitur, *l. & quæ nondum 15. §. vlt. de pign. l. 3. de crim. stel. l. qui duobus 21. de leg. Cornel. de falsis.*

6 *L. de tuo 9. de mandat.*

7 Ita namque fieret, vt bis eos præstares, quod esset iniquum, & contra bonam fidem, *l. bona fides 57. de reg. iur. l. si quis dolo 51. §. 1. de re iudic.*

DEFINITIO XIV.

Quod ad extinguendam pensitationis annuæ obligationem solucidum est ab emptore, prodest ei ad pretij diminutionem.

ILlud sane constat, si vendideris mihi quicquid iuris, in illo fundo haberes, & fundus annuam pensitationem decem aureorum Sempronio debeat, quousque ducenta soluantur, ducenta illa etiam priusquam à me soluta sint in æstimationem fundi venire, nempe quia tantisper fundus tanto minoris esse intelligitur,[1] cum non nisi à me solui ducenta debeant, qui nullam eo nomine contra te habeo actionem.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quod in eam rem sit obligatus, iure pignoris: alioqui personalis obligatio non sequeretur emptorem, *l. vlt. in fin. D. de contrah. empt.*

2 Cuius scilicet dominium pleno iure liberum habere non possum nisi prius soluto iure pignoris, siquidem alienatio omnis fit cum sua causa, *l. alienatio 67. de contrah. empt. l. 1. §. cum prædium, D. de pignor.*

3 Emi siquidem periculo meo, cum emi quicquid iuris habuisti, *l. nam hoc modo 11. D. de hered. vend.*

DEFINITIO XV.

Impensæ factæ ab emptore non augent pretium ad impediendam immodicæ læsionis probationem.

DE vtilibus impensis in eum fundum factis, quem quis periculo suo emerit, emendo duntaxat quicquid iuris in illo fundo venditor habuit, dubitatum quoque est, an in computationem pretij venire debeant,[1] cum de læsione iustaque rei æstimatione disputatur, an in restitutionem tantum?[2] Sed placuit non nisi in restitutionem venire.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt tanto minore pretio fundus venditus fuisse videatur, vt in specie *Defin. praced.*

2 Vt scilicet restitui debeant emptori, si venditor fundum euincat ex causa immodicæ læsionis, quæ aliunde probata sit.

3 Inspiciendum enim est tempus contractus in cuiusque rei æstimatione ineunda, *l. si voluntate 8. in fin. C. hoc tit.* Impensæ autem post emptionem factæ faciunt quidem rem pretiosiorem, sed ex postfacto.

DEFINITIO XVI.

De metu reuerentiali concurrente cum læsione magna.

EVenit aliquando, vt etiam inter maiores locus sit rescindendæ venditioni ex causa læsionis, licet ea læsio non sit immodica, id est, vltra dimidiam iusti pretij,[1] vt puta si cum læsione ad immodicam proxime accedente concurrat duplex metus reuerentialis, id est, paternus & maritalis.[2] Alioqui læsionem immodicam interuenire necesse est, vt ex edicto De eo quod metus causa rescindi contractus possit.[3] Quantum vero interfit an ex capite metus rescindatur venditio, an ex causa læsionis, ex eo apparet, quod priore casu non habet emptor electionem supplendi iusti pretij,[4] quam posteriore habet.[5] *Ita Senatus* in causa quadam Augustanorum, 16. Cal. Iunij 1591.

1 Regulariter tamen contra est, *l in causa 16. §. idem Pomponius, D de minor.* iunct. *l. 2. C hoc tit.*

2 *Argum. l. 1. §. qua onerande, D. quar. rer act. non det. l. pen. D. de furt.*

3 *Notat ad d § qua onerande, & ad l si quis cum aliter 36. de verb. oblig.*

4 Quia id quod per vim aut metum gestum est, prætor nullo tempore ratum habet, *l si mulier 21. §. 1. quod met. caus.*

5 *L. 2. l § voluntate 7. C. hoc tit.*

DEFINITIO XVII.

Qui petit rescindi venditionem ex causa lesionis, debet probare se dominum fuisse.

REstitutio in integrum ex causa immodicæ læsionis habet implicitam dominij quæstionem,[1] cum fieri nequeat, vt in pretio læsus videatur, qui vendidit rem alienam.[2] Inde fit, vt dominium probare actor debeat, perinde ac si rem vindicaret aduersus eum, qui ab alio emisset.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 10. supr. de rei vindic.

1 Vnde est quod nostri passim cumulant rescindens & rescissorium ex *l in causa 13. §. interdum, D. de minor.*

2 Nihil enim alienat qui vendidit rem alienam, cum alienatio dicatur is demum actus, per quem dominium transfertur *l. 1. C. de fund. dotal.* nisi in casu *l. vltim. C. de rebus alien. non alien.*

3 Non quasi is, qui emit possit referre quæstionem dominij, nisi si venditor velit ab eo vindicare, vt alibi scripsi, sed quia non aliter probari potest læsio, quam tamen probare actor omnino debet, *d. l 2. d. l. si voluntate 8. C. hoc tit. l. 2. D de probat.*

DEFINITIO XVIII.

Si emptor periculo suo susceperit necessitatem expellendi praepotentis spoliatoris, tanto maiore pretio emisse intelligitur.

QVamquam ob id solum, quod emptor per alterius vim re vendita frui prohibeatur, non habet ex empto actionem,[1] si tamen agitur de rescindenda venditione ex causa immodicæ læsionis, non patum emptori proderit, quod contractus tempore res vendita per occupatoris præpotentis violentiam detineretur, licet nullum sibi ius in re adferentis, si nec facile & primo iudicis imperio, nec sine magnis difficultatibus & expensis inde expelli potuit.[2] Nemo enim dubitat, quin tanto minoris res sit, quanto difficilior futura est eius fruitio.[3] Cumque vacuam rei possessionem emptori tradere venditor teneatur,[4] sane pro parte pretij haberi illud debet, quod emptor conuentus iure venditoris, eas possessionis adprehendendæ difficultatis periculo suo adsumpserit, & à rei tradendæ obligatione venditorem ab initio liberauerit.[5] Neque audiendus est venditor, si post difficultates illas ab emptore superatas, expulsumque spoliatorem, velit rescindere venditionem, eo prætextu quasi rem viliore pretio distraxerit,[6] nec si emptor nacta possessione rem eandem alij non ita multo post longe pluris vendiderit, quia nō quid ex postfacto emptoris industria, diligentia & periculo euenerit,[7] sed quid euenire potuerit, inspiciendum est, isque rei valor & status attendendus qui fuisse probatur contractus tempore:[8] non tam enim facilitate inconsulta quam certo rectoque iudicio fecisse credendus est, qui ipse tanti æstimauerit re carere, ne propter eam aut sæpius, aut cum potentiore violentoque aduersario litigaret.[9] Præsertim vero si cum creditori iam esset condemnatus, iamiamque ex iudicato vrgendus, nec haberet vnde solueret, iura illa sua vendiderit, vt se ab ea obligatione liberaret, ac litium perplexitatibus sumptibusque eximeret.[10] Cur enim verecundam cogitationem eius qui lites execratur reprehendemus?[11] aut consilium debitoris, qui vt certum debitum dissolueret, præsentiq; molestia se liberaret, in solutum dederit, certam quidem sibique haud dubie competentem actionem, sed tamen cuius executio innumeris difficultatibus implicita maiorem sumptus quam compendij materiam erat allatura?[12] *Ita Senatus* in causa Claudiæ Rigollet, & Ioannis Quinetty, 16. Cal. Iul. 1593.

1 *L. vlt. C. de action empt.*

2 Id tamen exacte probandum est, *l. vlt in princ.* & per totam legem *D. quod met caus.*

3 Et persecutio, cuius euentus plerumque incertus est, nec sine sumptu, *l. quod debetur 51. D. de pecul. l. minor. 40. in princ. D. de minor.* iunct. *l minoribus 6. eod.*

4 *L. 1. l. 3. in princ. l. ex empto 11. D. de act. empt.*

5 *Arg l fundi partem 79. de contrah. empt l. si venditor 6. §. 1. in fin. D. de contrah empt.*

6 *Arg. l. quod si minor 24. §. Scaeuola, D. de minor.*

7 Potest enim fieri, vt alij pluris vendiderit ex stultitia ipsius emptoris, vt *in l. 3. D. ad legem falcid.* nam nec tam ex re, quam ex negotiatione pretium percipitur, *l. venditor 21. de hered. vel act. vend.*

8 *L. 2. l. si voluntate 8. C de rescind. vendit.*

9 *L. 4. §. 1. D. de alien. iudic. mut. caus fact.* Potentioribus enim pares esse non possumus, inquit Caius *in l 3. in princ. eod.*

10 Nec enim deceptus quis videri potest in eo, quod vitro facere coactus fuit, vt sibi suisque rebus prospiceret, quodque diligentissimus quilibet paterfamilias facere debuisset, *l. verum 11. §. si locupleti, l minor 48. 6. 1. de minor.*

11 *d. l. 4. §. 1. de alien iudic mut. caus fact.*

12 *d. l. minoribus 6. D. de minor. l. in summa 63. §. 1. de condict. indeb.*

DEFINITIO XIX.

Læsio non bene probatur ex praesenti aestimatione, neque ex instrumentis precedentium, aut subsecutarum venditionum.

QVoniam vero in probanda læsione, quoties ad rescindendam venditionem agitur, venditionis tempus præcise spectandum est,[1] cum pro temporum non minus quam locorum varietate, pretia rerum mutentur,[2] consequens est, vt non satis probata videatur læsio, si testes dicant tanti rem nunc esse, nec minoris fuisse tempore contractus, quod eiusdem bonitatis, iam tum esset, cuius nunc est. Fieri siquidem potest, vt eadem bonitate eodemque rei statu manente, nunc tamen res aut pluris, aut minoris sit quam antea, solo pretio ex aliis causis extrinsecis immutato.[3] Multo minus ergo probata videbitur ex eo solo, quod testes eam dicti sui rationem adferant, quod eadem res non facta melior postea longe pluris distracta sit. Nam præter id, quod tempus contractus semper inspici debet,[4] spectandus quoque est communis valor, hoc est, ex communi hominum opinione non ex huius

ex huius vel illius emptoris stultitia æstimandus.[5] Quod si duæ eiusdem rei venditiones diuersis quidē, sed æque proximis temporum interuallis factæ proponantur, vna publice, priuatim altera, proculdubio ex illa potius, quæ publica, quam quæ priuata fuerit, iusti valoris probatio sumetur,[6] cum dici soleat, tanti rem esse quanti vendi potest, quamuis non eo minus verum sit, ex causa immodicæ læsionis aduersus publicas quoque venditiones restitutionem dari,[7] eadem ratione admittendum est potiorem fore iusti valoris probationem, quæ fiat per publici, vt vocant, catastri exhibitionem, quam quæ per testes.[9] *Ita Senatus* in eadem causa, & iterum in causa N. Ducloz Maurianensis, 11. Cal. Aug. 1593.

1 *L. si voluntate 8. C. de rescind vendit.*

2 *L pretia rerum 63. D. ad legem falcid. l. si seruum 33. D. ad legem Aquil.*

3 *L 3. D. de condict. tritic. cum similib.*

4 *d. l si voluntate.* Iunge *l Rutilia Polla 69. D. de contr. empt.*

5 *d l pretia, d. l si seruum.* iunct. *l. 3. D ad legem falcid.*

6 Nam quod publice fit, hoc ab omnibus si non factum, certe adprobatum intelligitur.

7 Dixi *Defin. 4. 3. eod.*

8 Scilicet ex ea interpretum opinione, quam retulimus, *dict. Defin. 4.*

9 Semper enim potentior est fides publica quam priuata, tanquam minus obnoxia fraudibus & falsitatibus, *l data 27. C. de donat. l scripturas 11. C qui potior. in pignor hab.* iunct. *L testium facultatem 17. C. de testib.*

DEFINITIO XX.

Non bene probatur læsio si non omnium circumstantiarum ratio habeatur, quæ rem minoris faciant.

QVid si testes de communi quidem pretio testificentur,[1] adeoque contractus tempore inspecto,[2] sed tamen non æstimato eo quanto minoris res sit ob id, quod emptor omne euictionis periculum in se susceperit, & venditorem à vacuæ possessionis tradendæ obligatione liberauit, cum & anteriioribus creditoribus eam rem obligatam, & à violento potentique spoliatore occupatam esse constaret? Manca erit probatio, quia certe hoc ipso longe minoris res est, cum vel maxime interfit emptoris, & vacuam possessionem sine dispendio consequi, & venditorem habere de euictione obligatum.[3] Quid si testes de totius rei valore testificentur, cum tamen pars quædam duntaxat eius rei vendita sit? Non sufficiet ad hoc, vt læsio bene probata videatur. Nam si fundus commode diuidi non possit,[4] aut prædium forte sit vrbanum, cuius pars diuisa nullam possessori suo vtilitatem adferre queat,[5] nemo negauerit longe pluris rem esse, si nota æstimetur, quam pro parte sit pars, si separatim & tanquam diuisa consideretur.[6] Itaque si pars illa socio vendita sit, tanto minoris æstimanda est, quod eam solam alius fortasse præter socium nullo pretio emturus fuisset,[7] propter metum discordiarum quas materia communis excitare solet,[8] cum forte is, qui partem socij emit, suam non æque fuerit venditurus.[9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 17.

1 Iuxta id quod supra diximus ex *dict. l. pretia rerum 63. ad leg. falcid.*

2 *Ex l si voluntate 8. in fin. C. hoc tit.*

3 Dixi *Defin 17 3. eod.*

4 Quod plerunque euenit, *l 3. C. commun. diuid. cum simil.*

5 Facilius enim hoc euenit in prædio vrbano, quam in rustico, vt commode diuidi regionibus non possit.

6 Pluris enim sunt partes totius totaliter cōsideratæ quam partes singulæ separatim sumptæ, quamuis dici soleat eandem esse rationem partis quod ad partem, quæ est totius, quod ad totum, *l. qua de sota 76. de rei vindic.* iunct. *l. si duo 51. in fin. D. de admin tutor.*

7 *L. si quis aliam 46. D. de solut.*

8 *L. cum pater 77. §. dulcissimis, de leg. 2. l. si non sortem 26. §. si centum. de condict. indeb l. vlt. C. commun diuid.*

9 Nec enim regulariter quisquam cogitur partem suam vendere *l fundus 30. D. famil ere* ſc. sicut nec emere, *l. nec emere 16. C. de iur. delib.*

DEFINITIO XXI.

Probata enormi læsione satis videtur implorasse beneficium l. 2. Cod. hoc titul. ab eo qui maius auxilium implorauit.

VEnditor cum diceret aduersarij dolo inductum se, vt venderet, & in pretio supra dimidiam circumuentum, impetrauerat rescriptum Principis, vt in integrum restitueretur,[1] nec tamen dolum emptoris, sed læsionem duntaxat in pretij quantitate[2] probauerat. Placuit tametsi nulla litis pars imploraſſet beneficium nouæ constitutionis,[3] quæ emptori dat supplendi iusti pretij facultatem, iudicem tamen ex officio sic ferre sententiam debere, vt iubeat emptorem vel fundum cum fructibus à die litis contestatæ reddere recepto pretio, cum vsuris ab eodem tempore quincuncibus, aut quod iusto veroque deest pretio supplere.[4] Videtur enim illius legis æquitas officium iudicis inducere potius, quam potestatem actionis, quod ad pretij supplementum pertinet,[5] solamque rei venditæ restitutionem in petitione esse, pretij vero supplendi facultatem in emptoris potestate & electione.[6] Licet tutius sit, ne plus petere venditor videatur, vt electionem det emptori.[7] Sed cum hodie sublatum sit periculum plusquam petitionis, quod ad causæ bonæ iacturam attinet,[8] nihil vetat quod actor in libello prætermiserit iudicis officio ac iurisdictione suppleri & temperari.[9] *Ita tractatum est* in causa N. de l'Isle, & Claud. du Cloz, 12. Cal. Aug. 1593.

1 Quo casu dicitur dolus dedisse causam contractui, *l. & eleganter 7. D. de dolo.*

2 Ex qua pretij quantitate dolus nec probatur, nec præsumitur, *l. dolus 10. C hoc tit.*

3 Quæ exstat *in l. 2. C. hoc tit. & in l. si voluntate 8. eod.*

4 Quomodo iudicari solet & debet, cum agitur ex beneficio *d. l. 2.*

5 Quia pendet id ex æquitate iudicij, nec tam fit ex contractu, quia præter contractum, vt contractus iniquitas corrigatur, quomodo etiam contingit in specie *l. maioribus 3. Cod. commun. vtr iudic.*

6 Exemplo eius, quod de noxali actione scriptum est *in l. miles 6 §. decem, D. de re iudic* Iunge *l. 1. § item si ita, D. ad legem falcid l. cum fine 19. & l. si pen[illegible] 4. D. quand. dies leg. ced. l si quis stipulatus 57. D de solut.*

7 Petit enim plus causæ, qui suo aduersario adimit electionem, *§. huic autem, Instit. de action.*

8 *§. sed hæc quidem, eod. tit.*

9 *Argum. l si res obligata 58. in fin. de leg. 1. l quæsitum 13. D. de testib.*

DEFINITIO XXII.

De annui reditus venditione & redemptione.

QVi annuum reditum perpetuum quandocunque redimendum certo iustoque pretio[1] comparauit, licet cogere non possit venditorem, vt redimat,[2] dummodo paratus ille sit annuum reditum præstare,[3] si tamen reditum petens ea exceptione repellatur per venditorem, quasi iam facta fuerit redemptio, pretiumque restitutum, idque per calumniam & falso dictum appareat, æquissimum est venditorem eas mendacij sui pœnas luere, vt reditum redimere cogatur, si id emptor malit,[4] cuius sane quam maxime interest, non habere rem diutius cum tam improbo debitore.[5] Nam & idem est, si in reditu præstando moram contrahere venditor soleat, emptoremque litibus ac sumptibus vexare.[6] Etsi autem iuris regula est, nihil esse tam naturale, quam vnum-

quodque dissolui eo modo quo colligatum est,[7] præsertim in emptione,[8] in hoc tamen contractus genere speciale videtur, vt ad resoluendum contractum nulla retrouenditione opus sit, solaque sufficiat restitutio pecuniæ, qua reditus ille annuus velut iusto pretio fuerat æstimatus.[9] An quod hypotheca potius, quam venditio contracta videatur? [10] Minime. Alioqui iure Pontificio [11] contractus improbaretur tanquam vsurarius, quandoquidem quicquid excedit sortem vsura & fœnus est. [12] Sed quoniam licet contractus hic vltro citroque obligatorius sit, mutuaque præstationes habeat, quandiu subsistit, ex vna tamen duntaxat parte restitutionem habet, cum resoluitur, [13] nempe ex parte venditoris, qui pretium reddit, non item ex parte emptoris, qui cum nihil aliud à venditore acceperit præter annuos reditus, quos vtique restituere cogendus non est, [14] nihil habet quod possit restituere: satisque hoc ipso cautum est venditori, quod post restiturum à se pretium nulla amplius emptori actione tenebitur, pro annuo reditu in futurum exhibendo: [15] quippe sublata causa propter quam debebatur nulloque subsistente pretio, ex cuius comparatione & relatione obsignatio reditus subsistere possit. [16] Id scilicet ex gente correlatiuorum natura, vt sublato vno alterum quoque tolli sit necesse. [17] Quare etsi instrumentum, quod de eo contractu scriptum fuerat, cancellatum reperiatur penes emptorem, aut venditori ab ipso emptore redditum probetur, perinde tutus erit venditor solutionis præsumptionem obiiciens, [18] aut exceptionem pacti, de non petendo, [19] ac si mutui & pignoris obligatio contracta, tum chirographum, aut cancellatum, aut redditum proponeretur. [20] Quamuis non idem esset in cæteris contractibus vltro citroque obligatoriis, ad quorum resolutionem omnia retroagi oporteret. [21] Vnde illud etiam fit, vt si emptor deperditum instrumentum conqueratur, non magis nouam ipsius descriptionem à notario petere possit, inscio venditore, quam si esset creditor, inscio debitore. [22] *Ita Senatus* in causa Ludouici Ortolan & D. Ioannis Bail Canonici de sainct Joire, 6. Id. Nouemb. 1593.

1 Intelligitur autem iustum esse pretium ex constitutionibus Gallicis ad ratam duodecimæ, quod nos dicimus *au denier douze, à huit & tiers pour cent.*

2 Alioqui contractus esset vsurarius & prohibitus.

3 Nam si in eo præstando moram faciat, resolui contractus potest, vt in specie *l.1 & 2. si ager vectig. l. lex vectigali* 31. *D. de pignor.*

4 Non enim potest dicere se nolle redimere, qui falso allegat se iam redemisse. Sic punitur mendacium, & in *l. vlt. D. de rei vindic. & in Auth possessor. C. qui potior. in pign. hab.*

5 Improbus enim est, & perfidus, & violator iuris gentium, qui negat se debere, *l cum amplius* 84. §. *is natura debet, de reg. iur.* Theoph. initio *tit. de action.*

6 Interest enim cuiusque non vexari litibus, *l. minoribus* 6. *D. de minor. l.* 1. *Cod de admin. tutor l.* 4. §. 1. *D. de alien. iudic. mut. caus fact.*

7 *L nihil tam naturale* 35 *de reg. iur. l prout* 80. *de solut.*

8 *L ab emptione* 58. *D de pact. l.* 2. *D. hoc tit.*

9 *Vt & in specie l.* 2. *C. de pact. inter empt. & vend. & in l. si à te* 7. *eod.*

10 *Vt in l.* 3. *C. plus valer. quod agit.*

11 Quo perinde ac iure diuino vsuræ omnes districte sunt prohibitæ *tot tit. Extr. de vsur.*

12 *L. rogasti* 12. §. *si tibi, de rebus credit.*

13 Quod non similiter contingit in venditione rerum corporalium, *d l. ab emptione* 58. *de pact.*

14 Quippe quos non sine causa accepit, sed suo iure. Nec enim hoc casu contractus ita fit ita resoluitur, vt nunquam factus videatur, quomodo contingit cum resoluitur ex lege commissoria, vel ex pacto addictionis in diem, *l.* 4. §. *sed & Marcellus, D. de in diem addict.*

15 Ne alioquin emptor & rem, & pretium habeat, quod fieri non potest, *l. ex empto* 11. §. *vlt. l. bona fides* 50. *de action. empt.*

16 Pretium enim non dicitur nisi ex comparatione rei venditæ, *l.* 1. *D. de rerum permutat.*

17 *L* 1. *C. de cupress lib.* 11. *tit vlt.* cum similib.

18 *Ex l. si chirographum* 24. *D. de probat.*

19 *Ex l.* 2. §. 1. *de pact.*

20 Vt in legibus proxime citatis.

21 *d. l. ab emptione.*

22 Quamuis neque emptor ipse fit creditor, neque venditor fit debitor. Differunt enim toto genere ista Emere & credere *l. quod si minor* 24. §. *restitutio, D. de minor.*

DEFINITIO XXIII.

Geminatio contractus non excludit beneficium l. 2. C. hoc tit. si in secundo quoque contractu enormis læsio interuenerit.

INterueniente geminata renunciatione successionis totius, aut legitimæ portionis etiamsi læsio interuenerit, sunt qui putent non esse restitutioni locum, [1] nec si læsio immodica & vltra dimidiam iusti pretij proponatur, [2] dummodo secunda renunciatio ex interuallo facta sit, [3] quamuis primus consensus in minori quoque ætate interuenerit: [4] nam & generaliter nostris placet, approbantem contractum non posse postea petere vt rescindatur propter dolum, aliamve causam restitutionis, [5] itemque ex actu geminato tolli omnem erroris metusq; præsumptionem, [6] induci probationem seruilis conditionis, [7] excludi beneficium Velleiani, [8] exceptionem dotis non solutæ, [9] itemque non numeratæ pecuniæ. [10] Cui simile illud etiam est, quod dicimus, ex geminatione contractuum cessare præsumptionem simulationis, [11] & verba geminata in contractibus probare etiam, vbi alias non probarent. [12] Sed tamen licet tanta vis sit geminationis, verius est, si in secunda quoque renunciatione talis intercesserit, quæ sufficiat ad petendam restitutionem non eo minus concedi debere, cum eadem semper subsit causa restitutionis. [13] Quod & ex contradictoribus plerique non illibenter admittebant, eo saltem casu quo renunciatio ante biennium elapsum reiterata proponatur. [14] *Ita Senatus* in causa D. de Bellegarde, contra N. Annam de Bellegarde vxorem de Bienvenu, 15. Cal. April. 1595.

1 Propter potestatem geminationis, cuius effectus plerique sequuntur in Definitione.

2 Quasi non possit dici læsus ab alio quam à seipso is, qui cum posset petere contractus rescissionem maluit cum nouo contractu confirmare, *l* 1. § *in summa, vers. sed si post eum interuallum, D. quar. rer. act. non det. l. si mulier* 22. *C. ad Senatusconf. Velleian.*

3 Vt in locis supradictis. Alioqui ea quæ in continenti fieret videretur eadem esse cum prima non alia, cum ea quæ in continenti fiunt dicantur inesse, *l. iuris gentium* 7. §. *quinimo, D. de pact. l. lecta* 40. *de reb. credit.*

4 Posterior enim consensus præualet, qui in maiori ætate interuenit, *tot. tit Cod. si maior fact. rat. habuer. & tit. C. si maior fact. alienat. rat. hab.*

5 Cum dolus præteritus possit remitti per transactionem, *l penult. C de transact.*

6 *L.* 2. *C. de his quæ vi metusve caus.*

7 *L. cum scimus* 22. *C. de agric. & censit. lib.* 11. *tit.* 47.

8 *d. l. si mulier* 22. *C. ad SC. Velleian.*

9 *L. in contractibus* 14. §. *sed quoniam, C. de non num pecun.*

10 *L. cum fidem* 4. *l. generaliter* 13. *eod tit.*

11 Quia talis geminatio inducit magnam scientiam & deliberationem, Tessaur. *decis.* 223. *num.* 6. Corset. quem citat *in tract de geminat.*

12 *Argument l.* 4. *de vsur. l. Ballista* 32. *ad Senatusconsultum Trebellian.*

13 *Arg. l doli* 19. §. *diuersum, D de dol. except.*

14 *Argum. dict. l. si mulier* 22. *C ad Velleian.* quæ non aliter mulierem excludit à beneficio Senatusconsulti ob secundam, & geminatam eius intercessionem, quam si secunda facta fit post biennium.

DEFI-

DEFINITIO XXIV.

Non laditur qui remittit actionem iustam quidem, sed inutilem, siue ob exceptionem aliquam, siue ob egestatem debitoris.

EX maternæ hæreditatis renunciatione nullo aut modico accepto facta non potest induci læsio,[1] si materna hæreditas tota in iuribus consistat aduersus paternam hereditatem exercendis, paterna autem hereditas nec sit soluendo, nec heredem habeat purum[2] qui faciat, vt pro idonea habeatur.[3] Parum namque interest, an nulla prorsus sit actio, an inanis, & inefficax,[4] nec rursum an propter exceptionem aliquam quæ opponi potest inanis sit,[5] an propter inopiam & egestatem debitoris.[6] Itaque non posse ex ea causa locum fieri restitutioni, pronunciauit *Senatus* in eadem causa.

1 Æstimanda enim semper est læsio ex damno quod reuera & in effectu passus sit is, qui se læsum dicit, vt de lege Aquilia scribit Paulus *in l si seruum 33. ad leg. Aquil.*

2 Id est, non cum beneficio legis & inuentarij: nam qui beneficium illud implorauit, perinde quidem heres est vere, sed non pure, *l. vlt. C. de iur. delib.*

3 Soluendo enim est hereditas, quæ inuenit heredem, *l libertus 36. D. de bon. libert. l. qua dotis 33 solut matrim.*

4 Omnis enim actio refertur & ordinatur ad exactionem in eoque totum actionis emolumentum versatur, *l vlt. §. vlt. D. qua in fraud. credit.*

5 *L nihil interest 112. de regul. iur.*

6 *L. nam is 6. D. de dolo.*

DEFINITIO XXV.

Subhastationes etiam Senatus decreto confirmatæ possunt rescindi ex causa immodicæ lesionis, quæ sit bene probata.

ETiamsi Senatusconsulto confirmatæ sint subhastationes tanquam bene riteque peractæ,[1] non tamen prohibetur debitor implorare beneficium restitutionis ad eas ex causa immodicæ læsionis rescindendas,[2] nulla quoque in eam rem proposita ciuili, vt vocant, supplicatione,[3] quoniam noua hæc agendi causa est, nouumque ius, quod sicut in iudicium antea deductum non fuit, ita nec de eo cognitum & pronunciatum videri potest.[4] Nec aliud erit tametsi nondum solutum pretium subhastationis debitor arestum acceperit. Quod enim fit in executionem iudicati non magis nocere condemnato quam iudicatum ipsum debet.[5] Sed si debitor ad probandam læsionem petat boma iterum sub hasta vendi, quod ita futurum sit, vt tanti esse probentur quanti vendi poterunt, non est audiendus,[6] imo ante omnia probare cogitur immodicam læsionem in priori venditione interuenisse,[7] non solum quod aliter posito iure passim eueniret, vt publicarum venditionum fides facile conuelleretur,[8] sed etiam quia læsio probanda est inspecta æstimatione, quæ fuit tempore factæ subhastationis, non quæ nunc est.[9] *Ita tractatum est* in publico auditorio, contra N. Riondet, Cal. Jul. 1595.

1 Quod fit si debitor pignora non redemerit intra sex menses à die missionis in possessionem numerandos.

2 Postquam eo iure vtimur, vt ex hac causa subhastationes quoque rescindi possint, vt dixi *Defin* 4. §.

3 Quæ tamen necessaria est, quoties condemnatus vult impugnare rem à Senatu iudicatam; *Auth qua supplicatio, Cod. de precib Imp. offer.* [Aliter tamen à Senatu Parisiensi, bis iudicatum fuisse refert Papon. in Syntagm. *lib.* 18. *tit.* 6. §. 2. non posse scilicet hoc casu, rescindi subhastationes ex causa immodicæ lesionis, ne quidem per viam ciuilis supplicationis post arrestum, licet ibidem subiiciat, si iudex inferior decretum interposuerit, posse ab eo decreto appellari, & contra subhastationes restitutionem impetrari.]

4 *L. cum quæritur 12. & seqq. D. de except. rei iudic.*

5 Initio scilicet inspecto, & quia non fit nisi in consequentiam, *l. 3. §. scio, D. de minor.*

6 Nec si consentiat, vt emptori non prius possessio aufferatur, quam fuerit eis satisfactum.

7 Quia rescindenda est subhastatio, cum bona quæ fuerunt vendita transierint in dominium emptoris *l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt sit. l. 3. C. de fid. & iur. hast fiscal.*

8 Quod esse non debet, *l si hypothecæ 8. C. de remiss. pignor.*

9 *L si voluntate 8. C. hoc tit.* Dixi *Defin. 2. §.*

DEFINITIO XXVI.

Rescissis ex causa immodicæ lesionis subhastationibus fructus tamen non restituuntur.

IS qui fidem publicam secutus sub hasta emit adeo fructus suos facit,[1] vt etiamsi enormissima læsio, id est, vltra bessem interuenerit, & ex ea causa subhastatio rescissa sit,[2] fructus tamen perceptos restituere non cogatur:[3] quod in priuatis venditionibus secus esse supra diximus.[4] Ideo fortasse, quod ex tam immodica & enormi læsione inducatur dolus re ipsa qui dolo ex proposito æquiparatur.[5] Quæ, vt ita dicam, æquiparatio in priuatis tantum venditionibus locum habere potest, non etiam in publicis, in quibus scilicet non debitor vendit, sed pro debitore apparitor exequens iussum iudicis,[6] nec sciri potest, quis emptor futurus sit.[7] Proinde nec fieri facile potest, vt dolus emptoris vllus ex proposito interueniat re vera, ergo neque, vt per fictionem, aut præsumptionem interuenisse videatur.[8] *Ita Senatus* in causa Guilielmæ Morel, 14. Calend. Septemb. 1595.

1 Tanquam qui sit bonæ fidei possessor, vt dixi *Defin. 6 §.* si modo bene peractus sit ordo subhastationis, *l. 1. & 2. C. de fid. & iur. hast. fisc. lib. 30. tit. 3.*

2 Secundum ea quæ scripsimus *prox. Defin.*

3 Nisi quos perceperit post litem contestatam, vt dixi *Defin. 6. §.*

4 *Defin. 5. §. hoc tit.*

5 *L. si quis cum aliter 36. vbi not. de verb. oblig.*

6 *L. si ob causam 13. C. de euict. l. 1. C. si in caus. iudic.*

7 *L. 2. C. eod. ill. tit.*

8 Fictiones enim istæ debent respondere veritati, *l. confessionibus 13. & l. seq. §. vlt D. de interrog in iur. fac.*

DEFINITIO XXVII.

Æstimandum est pactum de retrouendendo, cum tractatur de immodica lesione, & quanti æstimandum sit.

VEndita re sub pacto de retrouendendo, si venditor dicat se immodice læsum, non aliter læsio per testes probata videri potest, quam si testificentur de communi æstimatione, subducto eo quanto minoris res est, propter pactum illud De retrouendendo, quod vtique pars pretij est,[1] sed tamen magis est, vt si de ea testificentur æstimatione, quæ tanta sit, vt appareat etiam subducto pretio pacti de retrouendendo adhuc immodicam læsionem interuenisse, non eo minus pro venditore pronunciari oporteat.[2] Est enim ea res iuris magis quàm facti, & plerosque latet etiam perspicaces viros,[3] quanti æstimandum sit onus illud talis pacti, cum de eo ipsi quoque interpretes dubitent,[4] quanquam magis communiter nec sine ratione receptum videtur, vt res quæ alioqui digna esset centum aureis non æstimetur nisi septuaginta, si sub eiusmodi pacto vendita sit;[5] nimirum si pactum de retrouendendo fuit liberum & perpetuum. Nam quo breuius est eo certe minoris est, & consequenter tanto minus pretium diminuit, licet non desint qui hanc temporum distinctionem non probent.[6] *Ita Senatus* pro Ludouico Velat, contra Bartholomæum Trucher, 3. Cal. Decemb. 1595.

1 *L fundi partem 79. D.de contrah.empt. l.si venditor 6.§.1. in fin.D de seru export.L vlt.C.de pact.inter empt.& vendit.l.si sterilis 21.§.si tibi fundum,D.de act empt.*

2 Quasi bene probata læsione. Testium enim dicta adiuuanda sunt,& benigne accipienda,non calumnianda:tanquam quæ sint fauorabilia, *arg. l eum quidam 19. D. de liber. & posth. l.hoc modo 64.de condit. & demonstr.*

3 Idcoque per iudicem facile suppleri potest, *arg.tit.C.vt quæ des adhoc.part & l quæsitum 13.D.de testib.*

4 Nihil enim de eo certi constitutum est à Iureconsultis.

5 Andr.Tiraq. *in tract.de retract.conuent.in præfat.num.20. & 25.*

6 Ludouic.Petus. *decis.97.* vbi ait semper ita esse æstimandum hoc pactum, adeoque tum etiam cum triennio concluditur.

DEFINITIO XXVIII.

Pactum de retrouendendo ita demum facit partem pretij,si adhibitum sit in continenti,non si ex interuallo.

QVod tamen diximus, pactum de retrouendendo esse partem pretij,[1] sic accipiendum est, si in ipso venditionis tractatu interuenerit, aut in continenti post factam venditionem, vt inesse contractui videatur,[2] Alioqui si ex interuallo secutum sit, & proinde ex mera liberalitate emptoris,non potest fieri,vt pretij partem constituat.[3] Propter quam causam solent plerique emptores,vt sibi prospiciant,nec tam facile dubitari possit, an simulatus & fœneratitius sit contractus necne,[4] curare, vt pactum de retrouendendo separato instrumento conscribatur,ac plerumque coram aliis testibus alioque notario stipulante,& intermedio dierum aliquot interuallo.[5] Quod si faciant data per chirographum fide[6] venditori non aliter contracturo,& ita gesta res probetur,inane fraudis consilium est,[7] tantoque suspectius pactum videri debet.[8] Non enim quid aut quando, aut quomodo scriptum sit inspiciendum est, sed quid actum & tractatum, cum venditio contraheretur.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l. fundi partem 79. D. de contrah. empt.* & aliis citatis *Defin prox num.1.*

2 Quoniam quæ in continenti fiunt inesse videntur, *l.iuris gentium 7.§.quinimo,D.de pact l lecta 40.D.de reb.credit.*

3 Magisque hoc casu accedit ad causam donationis, & liberalitatis, *arg l.donari 29.D.de donat.l.donari 82.de reg.iur.*

4 Quia solet huiusmodi pactum inducere præsumptionem æmulationis, si concurrat immodica læsio, maxime accedente consuetudine fœnerandi,vt dixi *Defin 5 num.vlt.§.*

5 Non enim alia in continenti facta dici possunt, quam quæ fecerunt contrahentes priusquam ad alia negotia diuerterent.

6 *Vt in l.in tacitis 103 de leg.1.*

7 Numquam enim ratum habendum est, quod dolo malo & in fraudem factum probatur, *l.in fraudem 29.de legib. l.quidam 29.in fin. ad Senatusconf.Velleian. l.qui testamentum 27.D. de probat.*

8 Suspectum enim semper est quod clam fit, *l.vlt.in fin.de ritu nupt*

9 *L semper in stipulationibus 34.de reg.iur.*

DEFINITIO XXIX.

Pactum de retrouendendo cum læsione etiam enormissima non facit contractum pignoratitium,nisi adsit consuetudo fœnerandi.

EX solo pacto de retrouendendo etiamsi accedat enormissima læsio in pretio, non præsumitur venditionis contractus fœneratitius & simulatus, nisi fœnerandi quoque consuetudo interueniat ex parte emptoris,aut alia coniectura.[1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vide in hanc rem Doctores citatos à Thoma Grammat. *decis.76.* vbi tamen concludit opinionem contrariam, quæ prioribus duobus contenta est, magis esse communem. Eam sane in supremis Galliæ curiis receptiorem esse audio. Dixi *Defin.5.5.*

DEFINITIO XXX.

Quantum interfit an is,qui enormissimam læsionem allegauit, eam probauerit,an enormem tantum.

QVi contractum nullum dicit ex causa enormissimæ læsionis non censetur implorare beneficium nouæ constitutionis,[1] ideoque etiamsi probauerit enormem læsionem debet succumbere,[2] nec emptori danda est electio iusti pretij, quæ alioqui daretur.[3] *Ita Senatus* in causa Ludouici Velat, & Bartholomæi Truchet,3.Cal.Decemb.1595.

1 Hoc est, *legis 2.C.hoc tit.* Illa enim lex præsupponit contractum valere, sed vel rescindendum esse, vel ad æquitatem suam reuocandum. Qui vero allegat enormissimam læsionem, contendit nullum esse ipso iure contractum propter dolum qui inest, ipsa re quem nostri volunt æquiparari dolo ex proposito, Dixi *Defin.3.5.*

2 Tanquam qui suam intentionem non impleuerit, *l qui accusare 4. C.de edend. l vltim. C.de rei vindic. l actor 23. C.de probat.*

3 Sicut è contrario emptor condemnandus esset præcise ad restitutionem rei, si enormissima læsio probata esset, vt dixi *Defin.3.5.*

DEFINITIO XXXI.

Casu singulari, in quo etiam enormissima læsione probata fructus non restituuntur venditori,nisi qui lite contestata percepti sunt.

ALiquando accidit, vt enormissima sit læsio, ex eaque inducatur dolus reipsa qui dolo ex proposito æquiparatur,[1] nec tamen fructus à die contractus restitui oporteat, sed tantum à die contestationis, vt contingeret si enormis tantum læsio proponeretur,[2] aut à die obsignati pretij quod datum & restituendum est.[3] Quid enim si magnus probationum conflictus sit, emptorque probet non tam grandem læsionem interuenisse,& tamen venditoris probationes præponderent?[4] *Ita Senatus* iampridem in causa D.de Charmoisel D.de la Pie,contra fratres Ponthus Lugdunenses. *Sine die.*

1 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 3. 5. ex l. si quis cum aliter 36.vbi not.D.de verb.oblig.*

2 Quia vsque in tempus litis contestatæ emptor bonæ fidei possessor est,non prædo, qui scilicet pretium numerauit, *l. nemo prædo est 126.de reg.iur,*

3 *Vt in l 2.C.de pact inter empt & vendit.*

4 In huiusmodi enim causis dubiis, de quibus in *l.admonendi 31. D. de iureiur.* multa permittuntur arbitrio iudicis, præsertim quantum ad fructus attinet,sumptusque litis, *l.3.D. de testib.l.qui solidum 72.§.1.de leg.2.*

DEFINITIO XXXII.

Probabilis ignorantia iusti valoris excusat emptorem à restitutione fructuum,ante litem contestatam perceptorum,etiamsi læsio enormissima probata sit.

QVid si emptor probabiliter ignorauerit iustum rei valorem? Finge pupillum, cuius nomine tutor comparauerit,[1] tutorem vero nihil dolo malo feciſſe. Scio nocere pupillo interdum scientiam tutoris, sed hactenus ne ex tutoris facto pupillus cum aliena iactura locupleteretur,[2] non etiam, vt damnum sentiat.[3] Atqui damnum sentiret si fructus omnes restituere teneretur, etiam ex quibus non esset factus locupletior.[4] Igitur iusta valoris ignorantia excusare debet à fructuum restitutione,[5] quandiu præsertim

venditor

venditor pretium retinet. [6] Eaque ignorantia iusti pretij in dubio præsumenda est contra venditorem, qui neque vi neque dolo coactus vendidit, [7] nisi proponas emptorem solitum fœnerari. [8] Sane cum quæritur an redimendi ius temporale perpetuetur ex causa enormissimæ læsionis, nulla distinctione opus est, an emptor iustum valorem sciuerit an ignorauerit. Vtrobique enim casu perpetuatur. [9] Non idem est si quæratur, an remedium quod ex canone pontificio spoliatis datur [10] cumulandum sit cum in integrum restitutione, quæ aduersus venditionem competat ex causa enormissimæ læsionis. Eadem enim distinctio adhibenda est inter scientem & ignorantem, [11] quoniam non idem alioqui vtriusque actionis euentus & effectus futurus sit, cum ex canone pontificio fructuum omnium restitutio omnimodo debeatur. [12] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 29. supr.

1 Nam illa ætas etiam ea quæ videt ignorat. *l. vnic. C. de fals. monet.*

2 *L. 4. § illa etiam quæstio. D. de dol. mal. except. l. sed & ex dolo 15. D. de dolo.*

3 *L. 3 & 4. D quod ex fact. tutor.*

4 *L. jed etsi lege 25. 5. consuluit de petit. hered.*

5 Vt bona fides tantum hac parte præstet possidenti quantum veritas, *l. bona fidei 48. de acquir. rer. domin. l. bona fides 136. de regul. iur.*

6 Ne alioqui futurum sit, vt & re & pretio fruitus videatur, quod esset iniquum, *l. ex empto 11. 5. vlt. l. bona fides 50. D. de action empt.*

7 Non enim facile præsumenda est mala fides, nec dolus, *l. dolum 6. C. de dolo.*

8 Quia fœneratores sunt odiosi, etiam ij qui non sunt improbiores, de quibus *in l. improbum 20. Cod. de his qui notant. infam.* quoniam pecunia res sterilis est, nec pecuniam gignit. Ideoque dicitur vsura percipi iure non natura, *l. si nauis 62. D. de rei vindic.* Iunge *l. 1.* vbi Bald. *Cod. si aduers. credit.*

9 Ex iis quæ diximus *Defin. 5. 3.*

10 *Ex can. redintegranda 3. quæst. 1.*

11 Nec enim ignorans quisquam alium spoliat.

12 *Ex d. can. redintegranda*, quia remedium illud datur etiam contra eum qui bona fide & cum titulo possidet, ac pleniſſimam continet restitutionem, vt dicemus ad *Tit. Vnde vi.*

DEFINITIO XXXIII.

Agenti ad rescindendam venditionem ex causa læsionis non est necessaria probatio æstimationis per probos viros.

CVm agitur de rescindenda venditione ex causa immodicæ læsionis, potest esse necessaria æstimatio, [1] quæ fiat per probos viros ab vtraque parte eligendos: [2] sed ita demum si conflictus aliquis sit & magnus probationum, vt non facile sciri possit, vtrius partis probationes præponderent. [3] Cæterum si alterutra pars intentionem suam sufficienter probauerit, nihil causæ est cur recurratur ad æstimationem. [4] *Ita Senatus* in causa, de qua Definit. 28. Tit. de vsur.

1 *Ex l. 2. & si voluntate 8. Cod. hoc tit.*

2 *Arg. l. 1. §. cum dicitur, D. si cui plusquam per leg. Falcid.*

3 Quod euenit plerumque, aliis atque aliis testibus, aliter atque aliter rem æstimantibus. Vnde est quod interpretes nostri solent agitare, vtrius testibus magis credendum sit, an venditoris deponentibus de affirmatiua, an emptoris deponentibus de negatiua. De quo scripsimus *in Titul. de testibus.*

4 Ne scilicet superuacua probatione, & superuacuo sumptu oneretur is, qui suam intentionem plene iam probauit, *l. hac stipulatio, 14. in fin. D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

TIT. XXXI.

SIN. CENS. VEL RELIQ.

DEFINITIO I.

Canonis annui præstandi obligatio transit in quemlibet possessorem. Et quid de laudimio.

CANONIS soluendi canonis ex contractu emphyteutico debiti adeo reale est, [1] vt re alienata transeat in quemcumque possessorem, [2] nec pactione vlla fieri possit ne transeat. [3] Nempe quod ad domini directi ius attinet, cui aliorum pactionibus derogari non oportet. [4] Nam inter eos qui contraxerunt, si aliud nihil obstet, lex contractus seruanda est. [5] Domini vero directi interesse potest, vt in rem ipsam, aut in noui possessoris personam agat potius, quam aduersus alienatorem: [6] licet alienator quoque, si aut emphyteusim acceperat, aut emphyteuticariæ obligationis professionem emiserat, perinde obligatus remaneat, eiusque hæres ac si possideret, [7] quamdiu nec dominus directus ratam habuit alienationem, nec à possessore obligationem suscipere parato, vt ratam haberet interpellatus est. [8] Certe non vsque adeo transit hoc onus in possessorem, vt secum trahat personalem illam obligationem ex qua conueniri poterat is, qui alienauit. Neque enim personalis obligatio ex contractu proficiscens transire potest in successorem singularem, qui non contraxit: [9] Nec fauore quidem Principis aut Reipublicæ si agas de tributo, quod ex conuentione, non item de eo quod ex lege debeatur. [10] Ob idque nimirum necessaria fuit Statuti nostri auctoritas, quæ faceret, vt possessor quilibet personali actione conueniri posset. [11] Laudimiorum non aliud ius est. Nam si per multorum personas emptio rei emphyteuticariæ ambulauerit, laudimia omnia ab eo solo qui possidet exigere dominus poterit, non vt cogatur ille præcise soluere, sed vt, ni soluat omnia, liceat domino quasi commissam rem vindicare. [12] Quamquam multo consultius faciet dominus si à singulis emptoribus singula laudimia petat, [13] ne alioqui rem emphyteuticariam, cuius dominium directum retinet, vltro grauiore onerans obligatione sibi ipsi damnum inferat. Idque est quod dici solet, [14] laudimium actione in personam, Canonem annuum actione in rem peti debere. *Ita Senatus* in causa N. Claudij Leyderij, Joannis Pensabini, & Procuratoris fiscalis Gebennensis, 5. Id. Jul. 1588. Vide tit. de iur. emphyt. Defin. 4. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

1 Deberur enim à re in domini directi recognitionem, non à persona, *l. 1. & vlt. C. de iur. emphyt.*

2 *L. Imperatores 7. de public. & vectigal. l. alienatio 67. de contrah. empt.*

3 *L. 2. & 3. C. hoc tit.*

4 *L. inter debitorem 42. D. de pact.*

5 *L. epistola 52. 5. pactum eod.* [Si tamen dolo malo venditoris celata sit annua pensitatio, quæ super eo fundo maior debebatur, quam emptor crederet, non tantum improuisi oneris ratio habenda est, vt *in l. in venditione 41. de act. empt.* sed etiam potest interdum ea res facere, vt venditionem ipsam rescindi aut potiùs resolui oporteat, Non quasi dolùs det hoc casu causam contractuum, dum potius incidat in contractum. Sed quia non debuit decipi emptor, quem credibile est, si tantum onus sciuisset non fuisse empturum. Nec ad rem pertinet quòd venditor dixerit se fundum vendere cum omnibus suis oneribus. Non enim ea clausula purgat dolum venditoris, qui non debuit tacere quod sciuit, *l. quero eod. tit. de act. empt.* Maximè verò si venditor iurauerit se nescire. Sanè cùm hæc omnia ex facto contigissent, & illud præterea quod ob non soluta reli-

qua eiusmodi pensitationis annuæ ab ipso venditore debita fuerat fundus cuiusdam, & sub hasta venditus condemnato etiam venditore, qui ab ea sententia non prouocauerat. Placuit Senatui resolui venditionem & pro infecta haberi. Ex tempore pro Marino Pic, contra Matthæum Martin, prid. Cal. Maij 1611. tametsi nulla in integrum restitutio aduersus contractum petita fuisset.]

6 Quia solet plus cautionis esse in rem, quam in personam *l. plus cautionis 5. de reg. iur.*

7 Quia obligatus est ex contractu & personali obligatione, quæ non potest eo iure extingui per alienationẽ rei, quamuis propter ipsam rem fuisset contracta, *l. vlt. in fin D. de contr. empt.* Obligationes enim semel contractæ non nisi certis modis finiuntur, *l. obligationum fere 44. § placet. de oblig. & action.* inter quos modos non est alienatio.

8 Interpellatus enim dominus directus non potest recusare, quo minus venditionem laudet in fauorem noui possessoris ex eoque tempore vetus emphyteuta omnino liberatur, *l. vlt. vbi Iaſ. & alij, C. de iur emphyt.*

9 *dict. l. vltim. in fin de contr. empt. l. 1. § si heres, D. ad SC. Trebe ian.*

10 *L. cum possessor 5. in princip. & 5. vltim. D. de censib.* Res enim oneri addicta est non persona, *l. 2. C. de prad nauicul. lib. 11. tit. 2.*

11 *In cap. rempublicam libr. 3. Statutorum Sabaudia cap. 4.*

12 *L. vlt C. de iur emphyt.*

13 Actione scilicet personali, quia debentur laudimia ob inuestituram, quæ necessaria est cuilibet nouo possessori, *d. l. vlt. vbi notat.*

14 Aragonicis scilicet. Nulla enim lex est, quæ hoc dicat.

TIT. XXXII.

DE PERIC. ET COMMOD. rei vendit.

DEFINITIO I.

Facta venditione rerum, quæ consistunt in pondere, vel numero, vel mensura, quando periculum ad emptorem pertineat, quando ad venditorem.

IN iis rebus, quæ pondere, vel numero, vel mensura constant, placet hæc distinctio, vt si non vno pretio venierint, sed ita, vt in singulas amphoras vinum, in singulos metretas oleum, in singulas libras argentum, aut quid aliud simile certo pretio venderetur, non prius perfecta dici possit venditio, quam res huiusmodi adnumeratæ, admensæ, adpensæve sint, quasi contracta sub hac conditione.[1] Ergo si rei venditæ damnum aliquod interea contigerit, ad venditorem non ad emptorem pertinebit.[2] Quid autem si vinum degustatum quidem sit, sed nondum tamen admensum? Non poterit verum esse quod dici solet,[3] pleniſſime veniſſe videri vinum ſtatim atque fuit degustatum, & ex eo tempore periculum ad emptorem spectare. Id enim tum recte dicitur, cum singulatim emptæ sunt certæ vini amphoræ, perfectaque venditio est.[4] Cui conuenit quod dicimus, aliam causam esse degustandi vini, aliam metiendi: gustum enim ad hoc tantum pertinere, vt improbare liceat, mensuram vero non, vt plus vel minus veneat, sed vt sciatur quantum ematur.[5] Proinde facta etiam degustatione, cum nondum perfecta emptio est, periculum qualitatis puta acoris, aut mucoris non minus quam substantiæ spectabit ad venditorem.[6] Plane si emptor vina degustauerit, & male probauerit, iam tum forte acida aut mucida de se queri debebit, nec eo solo prætextu quod nondum perfecta sit emptio ea improbare postea poterit, quæ semel probauit.[7] *Ita tractatum est* in causa N. Berthet Nantuacensis, contra N. Franciscum Gela Lugdunensem, 5. Non. Aug. 1588. Iunge SC. 3. & seq. sup. de contr. empt.

1 Textus est elegans *in l quod sæpe 35. § in his, D. de contrah. empt. l. 2. D. hoc tit.*

2 Damnum enim quod rei venditæ contingit ante perfectam emptionem ad venditorem pertinet, *d. l. 2. & l. 1. eod.*

3 *L. 1. D. hoc tit.*

4 Alioqui obstarent supradicti iuris loci & alij innumeri, quibus idem probatur.

5 *d. l. si in emptione 34. § alia causa est, D. de contr. empt.*

6 Eadem enim vtriusque ratio est, quia omne periculum pertinet, vt dixi, ad venditorem quousque perfecta venditio sit. *§. cum autem, Instit. de empt. & vendit.*

7 *L. si quis vina 15. D. hoc tit.* Vide Anton. Capyc. *decis. 14. & Defin. 3. de contr empt.*

DEFINITIO II.

De fructibus venditis creditori in vicem vsurarum cuius periculo sint.

QVI mutua centum à Titio acceperat soluendi post tres annos, eique bona sua omnia pignori obligauerat, alio & separato contractu certi prædij fructus eidem vendiderat pretio legitimarum vsurarum, vt in earum vicem cederent. Cum ex causa belli secuti ac vi maiore factum esset, vt eo prædio frui creditor numquam potuisset, petebat is, tuui sibi pecuniam, quamuis eius soluendæ dies nondum venisset, adeoque cum vsuris legitimis, & obtinuerat. Prouocatione facta dicebam male iudicatum, quia cum fructus illi certo pretio essent venditi, periculum eorum non ad venditorem eundemque debitorem, sed ad emptorem eundemque creditorem pertinuerat, adeoque tametsi numquam traditus fundus fuisset,[1] nisi mora in tradendo facta esset:[2] Proinde non debebat ex eo quod fructus vna cum prædio periissent durior fieri conditio debitoris, præsertim vt ante diem conueniretur,[3] qui iam satis magnum ex ipsius prædij amissione damnum sentiat.[4] Quamquam nec aliud dicendum esset, etiamsi fructus soli periissent. Eadem enim iuris ratio subsisteret.[5] Nec simile est quod locato fundo, si eo frui conductor nequeat, licet vi maiore mercedis remissio facienda sit.[6] Locator enim & rei locatæ[7] & fructuum[8] dominus manet, quod in fructuum venditore diuersum est.[9] Cum tamen in promptu quidam contradicerent, quibus contra quam mihi absurdum videbatur priuari creditorem commodo vsurarum, itemque fructuum pro vsuris venditorum,[10] nihil ex tempore decisum est. In publico auditorio, Prid. Id. Aug. 1593. in causa Nicolai Morin.

1 Text. est *in §. cum autem Instit. de empt. & vendit. l. 1. Cod. hoc tit. l. necessario 8. D eod.*

2 Semper enim periculum pertinet ad eum qui est in mora, *l. quod si neque 14. eod.* cum sit ille vnus ex moræ effectibus, vt periculum transferat in moratorem, *l. si seruum 91. §. sequitur,* iunct. *l. si ex legati 23 eod.*

3 *L. qui hoc anno 42. cum similibus eod.*

4 *Arg. l. iure succursum 6 D de iur dot.*

5 Quod nimirum perfecta esset venditio ac proinde ipsorum periculum ad emptorem pertinere deberet.

6 Socin. *cons. 107. lib. 3.*

7 *L. non solet 39. D. locat. l. neque pignus 45. de reg. iur.*

8 Scilicet quousque conductor eos perceperit. Exinde namque pertinent ad conductorem tanquam percepti ex re quidem aliena, sed tamen ex domini voluntate. *l. si seruus 61. §. locauit de furt.*

9 Quia venditio titulus habilis est ad transferendum dominium, scilicet secuta traditione, *§. vendita. Instit. de rer. diuis. Lex empte 11. in princ. l. si quis alienam 46 D de act. empt.*

10 Vide quid simile in *l. si ea pactione 14. C. de vsur.* vbi agitur de habitatione data in vicem vsurarum.

TIT.

TIT. XXXIII.

DE ACTION. EMPT.

DEFINITIO I.

Qui onus rei venditæ quod sciit celauit, tenetur eo nomine non tantum quanto minoris, sed etiam ex empto in id omne quod interest, etiamsi per clausulam generalem id onus transferre voluerit in emptorem.

QVi feudi emphyteuticarij possessionem, annuumque canonem eo nomine debitum professus erat, post septé annos eundem fundum tibi vendiderat, & conuenerat, vt pensitationem illam annuam quantacunque esset tu præstare tenereris. Interrogatus tamen quid, & quantum, & cui deberetur, dixerat & iurauerat se nescire. Visum est dolo malo enim feciſſe qui celauerit quod sciebat, quodque denunciare tibi ex bona fide cum posset debuerat. [1] Idcoque condemnandum esse non solum quanto minoris emptutus fueras, si tam graue fundi onus sciuisses, [2] sed etiam in id omne quod tua interesset deceptum non esse. [4] Nam genetalis illa cautio venditoris tibi adscribentis onus soluendi canonis, qui debebatur prodesse illi non debuit in eo, quod specialiter exprimere poterat & debebat, sed in eo tantum si quid erat quod verisimiliter ignoraret. [5] Atqui nec facti proprij ignorantiam prætendere poterat, [6] nec obliuionem priusquam decennium elapsum esset. [7] Denique quanto minoris actio datur contra ignorantem: ex empto autem ad id omne quod emptoris interest, contra scientem venditorem. [8] *Ita Senatus*, Prid. Id. Januar. 1589.

1 *L. quod sæpe 35. §. vltim. l. ea qua 43. §. vltim. D de contrah. empt l. 1. §. vltim. l. Iulianus 13. §. idem Iulianus, l. si sterilis 21. §. 1. D hoc tit.*

2 *d. l. Iulianus in princ. l quoties 61 de ædilit edict.* Vide Mynsinger. *obseru 50. centur. 1.*

3 De quo dubitari nullo modo potest, *l. si minor. 9. Cod. hoc tit.*

4 Secundum distinctionem positam in *dict. l. Iulianus, in princip.*

5 Textus est *in l. quare 39. D. hoc tit.*

6 *L. quamquam 7. ad SC. Velleian. l vlt. D pro suo.*

7 Nam ex lapsu decennij obliuionem præsumi volunt nostri *ad C. si de eo 40. & l. peregre 44. de acq poss.*

8 *d l. Iulianus 13. in princip.* Videtur enim hoc casu venditor esse in mala fide, quæ facit plerumque, vt etiam de cúictione teneatur is, qui alioqui non teneretur. *l vltim.* vbi Bald. *C. credit euict. pign. non debet.* Obstare tamen videtur quod *in d l si minor. 9 C. hoc titul,* non distinguitur sciens ab ignorante. Sed id ita intelligi debet, vt quod pertinet ad actionem, quanto minoris, nulla distinctio adhibeatur, nam ignorans quoque ea actione tenebitur. At quod ad actionem ex empto, ad id quod interest, adhibenda est distinctio, quia sciens tenetur, ignorans non tenetur.

DEFINITIO II.

Lis mota emptori per quasi Seruianam non facit quo minus interim soluendum sit pretium venditori, offerenti satisdationem de euictione.

NOn potest emptor recusare solutionem pretij ex eo solo, quod sibi mota sit lis à creditore venditoris, quasi Seruianam exercente, si modo venditor rem defendere litemque suscipere sit paratus: [1] nam & si de fundi venditi proprietate lis moueretur, satisdationem præstari sufficeret. [2] Nec aliud esset si iam pro creditore dicta sit, nondum tamen executioni mandata sententia, cum etiam post sententiam fieri facile possit, vt emptori nihilominus rem habere liceat, [3] præsertim si nõ directa rei vindicatio, sed hypothecaria tantum proponatur: neque enim habendi spes abscissa videri debet quandiu solui pecunia potest. [4] Rursum quid si emptor à sententia pro creditore lata prouocauerit? Aut cum prouocare posset vel deberet, vel ob hoc ipsum, vt venditori litem denunciaret, eique defendendæ rei potestatem faceret [5] appellationis auxilium consulto, vel per imperitiam neglexerit? vtique nemo dixerit æquum esse, vt interea emptor & rem & pretium retineat. [6] Quandoquidem omni casu satis ei consultum & cautum esse potest oblata per venditorem satisdatione. [7] *Ita Senatus* ex tempore, 11. Cal. Junij 1590.

1 *l. si plus 74. §. mora quæstione, ff. de euict. l. 3. C. eod.*

2 *l. si post perfectam 24. C. eod.*

3 *l habere licere 57. ff eod tit.*

4 *l. si mancipium 34. §. vlt. & l. seq eod tit. de euict.*

5 Appellatio siquidem extinguit iudicium & reducit rem ad terminos litis contestatæ, *l. 1. §. vlt ff. ad SC. Turpill.*

6 *l. ex empto 11 §. vlt. & l. bona fides 50. ff. hoc tit.* Non tamen amittit hoc casu emptor actionem de euictione, si modò probet fundum vel alienum fuisse, vel obligatum, *l. Herennius 65. §. Caia Seia. ff. de euict.*

7 *d. l si post perfectam.*

DEFINITIO III.

Qui pupillarem fundum à tutore emit sine decreto, nullam actionem eo nomine habet contra tutorem, antequam sit res euicta.

PVpillarem fundum Titius Mæuij tutor tibi sine decreto vendiderat, seque de euictione tam proprio quam tutorio nomine obligauerat. Non est quod vel ex rescripto Principis vel qua alia ratione licere tibi debeat resilire à contractu, hoc solo prætextu, quod venditio illa contra leges facta prorsus nulla sit, [1] vt ex ea rem habere omnimodo non possis. Imputare namque tibi debes cur priusquam emeres tibi diligentius non prospexeris, siue fundum pupillarem esse sciuisti, [2] siue ignorasti: [3] totaque tua illa ratio pertinet ad ius tertij nunquam fortassis actuti. [4] Quid enim si pupillus maior factus eam venditionem fortasse sibi vtilem aut pacto expresso aut longi temporis silentio ratam habebit? [5] Sed neque omnino verum est, venditionem hanc nullam esse, cum non solum vt pupillaris, sed etiam tanquam alienus fundus à te venditus proponeretur: [6] tuque non tantum tutorio, sed etiam proprio nomine de euictione obligatus. Nam venditio rei alienæ valet, hactenus nimirum, vt obligatio nascatur & ex empto actio. [7] Nulla igitur rescindendæ venditionis ratio tibi superesse potest, si non vel immodica læsio, [8] vel dolus ex proposito, [9] aut vis metusve, [10] aut aliud quid simile interuenerit. [11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quæ scilicet non patiuntur valere venditionem rei pupillaris immobilis sine decreto, *l. 1. & tot. tit. de rebus eor. qui sub tutel.*

2 Nam in male fide est quisquis sciens contra leges mercatur.

3 Non enim debuisti esse ignarus conditionis eius personæ, cum qua contrahebas, nec rei de qua contrahebas, *l. qui cum alio 19. de reg. iur.*

4 Nemo autem se iuuare potest iure tertij, *vulg. l. loci 4. §. competit.* vbi Bart. *D. si seruit. vindic*

5 His enim casibus confirmaretur ex postfacto venditio, quæ ab initio non valuisset. *tot. tit. C si maior fact. rat. habuer. & tit. C. si maior fact. alien rat. hab.*

6 Ea namque demum venditio fundi pupillaris non valet quæ facta est tanquam fundi pupillaris, *l 5. §. 1. D. de rebus eor.*

7 *l.rem alienam 28.D.de contr.empt.*
8 *ex l.2.C.de rescind.vendit.*
9 *l.dolus 10.l si dolo 5.eod.*
10 *l.si voluntate 8.eod.*
11 Est enim hoc casu in potestate minoris, vt bonum faciat contractum, qui proinde laudicae, sicut si quis à pupillo sine tutoris auctoritate comparasset, *l.Iulianus 13.§.si quis à pupillo, D.de act.empt.*

DEFINITIO IV.

Vsuræ pretij non soluti ab emptore, qui fructus rei venditæ percepit, possunt peti etiam in causa appellationis.

VEnditori qui rem tradidit, vsuræ pretij vsque adeo debentur in vicem fructuum, quos vicissim emptor ex re vendita percepit, [1] vt quamuis prior iudex de iis cum petitæ essent nihil pronunciauerit, [2] earum tamen petitio salua sit in causa appellationis, [3] tametsi solus emptor non etiam venditor à sententia prouocauerit, [4] si non à priore iudice pronunciatum sit vsuras nullas deberi. Eo namque casu ad obtinendas vsuras, ne obstaret exceptio rei iudicatæ, prorsus necessaria esset prouocatio. [5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC.6.supr.de vsur.

1 *l.curabit 5.C.hoc tit.*
2 Nam si pronunciasset nullas vsuras deberi, standum esset sententiæ quantumuis iniquæ, à qua non esset appellatum, *l.res iudicata 207.de reg.iur.vt sequitur in Defin.*
3 Siue debeantur iure obligationis, vt cum in pretij obligatione adiecta est pœna vsurarum his verbis vulgaribus *à peine de tous despens dommages & interests*: quo casu adhuc pronunciari potest de vsuris, siue debeantur tantum officio iudicis. Quia licet eo casu iudex qui de principali negotio pronunciauit functus sit officio, *l.qui per collusionem 49.§.vlt.D.hoc tit.l.si depositum 4.C.depositi* iniquum tamen est, & contra bonam fidem locupletari emptorem cum iactura venditoris, quod euenire si & fructus rei & vsuras pretij retineret, venditor autem vtrisque careret, *d.l curabit.*
4 Quamuis enim dici soleat videri iudicem repulisse petitionem super qua non pronunciauit, id tamen non perpetuum est, scilicet si æquitas interpretationem hanc non patiatur, *l.quod in diem 7.§.1.de compens.l si autem 8.§.si quocunque de negot.gest.*
5 Propter rei iudicatæ auctoritatem, *l serno 65.§.cum prætor ad Trebell l.si fundus 16.§.si plurib, D.de pignor.*

DEFINITIO V.

Qui rem communem sine socio vendidit, quos venditionem laudaturos promiserat, cogitur quidem satisfacere, aut satisdare, sed non ideo potest interim emptor pretium retinere impune, si rem iam teneat.

SI quis rem sibi cum aliis communem vendiderit ea lege, vt venditionem à sociis approbari curet, [1] cogendus quidem est conuentioni satisfacere, hoc est, vel curare cum effectu, vt venditio à sociis approbetur, vel eo nomine cauere, [2] si non approbari confestim poterit, De præstando quanti emptoris interetit, si quid aduersus venditionem à condiuisoribus factum erit. [3] Sed si emptor interea rem habeat, eiusque fructus percipiat, nec soluat pretium, æquum sane non est, vt prætextu non impletæ per venditorem conuentionis, impune ille & rem & pretium retineat. [4] Ergo vice fructuum quos ex re vendita percipit condemnandus est ad vsuras, [5] sicut & venditor, si contractum non impleat, in id omne, quod emptoris interierit impletum esse. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia socius non potest vendere partem socij inuiti, vel ignorantis, *l fundus 30.famil.erciscæ.*
2 Illa enim cautio & satisdatio vice implementi esse potest, si aliud nihil melius fieri possit.
3 *arg.l Iulianus 13.§.offerri, D hoc tit.*
4 *l ex empto 11.§.vlt.l.bonæ fidei 50.eod.*
5 *l.curabit 5.C.hoc tit.*
6 *l.ea conditione 14.C.de rescind.vendit.*

DEFINITIO VI.

Res vendita & iam tradita potest tota repeti iure pignoris, de quo conuenerit, deinde tota retineri pro parte pretij non soluti.

POst rei venditæ traditionem, si de pretio fidem venditor habuit, atque ita dominium rei venditæ in emptorem transtulit, [1] emptor autem parte pretij iam soluta in reliquo soluendo moram facit, potest venditor si de pignore, siue generaliter, siue specialiter conuenerit, [2] totam rem venditam pignoris iure vindicare, tum retinere quoadusque totum sibi pretium soluatur. [3] Nam & idem esset si nulla intercedente pignoris conuentione necdum tamen habita fide de pretio, cuius pars adhuc deberetur, ageret emptor ex empto, ad rem tradendam. Posset enim venditor quasi pignoris iure totam rem retinere in id vsque tempus, quo pretium integrum solutum esset. [4] Nec recte emptor causabitur ita futurum, vt & rem venditam & pretij partem fortasse maiorem venditor penes se habeat, quod vtique à bona fide alienum esse videatur: [5] cum in potestate emptoris sit pignus luere, oblato quandocumque eo quod adhuc ex pretio debeat. [6] Quod si pecuniam in manu non habeat ad luendum, hoc ipsum tamen commodi emptor consequetur, vt fructibus quos ex pignore venditor percipiet in sortem computatis [7] tanto citius pignoratitiam exercitaturus sit, toto debito ea ratione soluto, quanto ampliores fuerint fructus quos venditor perceperit. Tanto autem ampliores erunt quanto plutis erit res vendita, aut quanto plura erunt bona, quæ pignoris iure venditor retinuerit. Itaque nihil hac parte videri potest emptoris interesse. [8] *Sic tractatum est*, in publico auditorio, 13. Calend. April. 1593. relatumque alias ita iudicatum in causa Dominorum de Leschaux, contra Dominos Dyuonne. *Sine die.*

1 *L.quod vendidi 19 D.de contr.empt.*
2 Alioqui nullam actionem habere potest in rem venditam, *l.procuratoris, 5.§.plane si in eadem taberna. D. de tribut. act.*
3 Quoadusque enim totum debitum soluatur totum pignus ei peti & retineri iure potest, *l.quamdiu 6.C.de distr.pign. l.2.versic.nam si vel modicum, Cod. debit.vendit.pignor. imped. non poss.*
4 *L.Iulianus 13.§.offerri, D.hoc tit.*
5 *L.ex empto 11.§.quia autem l.bonæ fidei 50.eod.*
6 Qui autem potest facere, vt possit, iam posse is videtur, *l.qui potest facere 174.de reg.iur.*
7 Fructus enim pignoris certum est imputari in sortem, *l.1.2.3.& pass.C.de pignor.act.*
8 Cum fiat locupletior quisquis à debito liberatur, *l.si pupilli 66.in fin.de solut.l.species 11.D.de acceptilat.*

DEFINITIO VII.

Non valet antichresis expressa in eo quod excedit legitimum modum vsurarum.

AT quid si conuenerit, vt parte pretij non soluta possit venditor totam rem venditam retinere iure pignoris in antichresim, hoc est, ita vt fructus ex eo pignore percepti in sortem non imputentur? [1] Non valebit conuentio, quatenus plus erit in fructibus quam in legitimo modo vsurarum. Sic enim contrahitur antichresis, vt fructus pignoris vice vsurarum cedant. [2] Alioqui in fraudem legis, id est, legitimarum vsurarum facta conuentio videbitur, [3] licet emptori liberum ius luendi relictum sit. Quid enim

enim si pecuniam non ita habeat in expedito ? [9] *Ita tractatum est* in eodem auditorio.

1 Nam & hic contractus licitus, de quo *in l. si pecuniam 33. D de pign act l si is qui 11. § 1 ff. de pignoribus.*

2 Indeque nim. rum nomen apud Græcos sumpsit. Nihil enim aliud est ἀπόχρησις quam contrafruitio.

3 *L. si ea pactione 14. C. de vsur.* Valebit tamen conuentio vsque ad legitimum modum, *l placuit 29. D. eod.*

4 Nec enim tam facile est, vt semper habeat debitor totius debiti numerationem in expedito, *l si dubitet 10. D. de fideiussor.*

DEFINITIO VIII.

Pro parte pretij non soluti potest venditor totam rem venditam quantumcumque pretij sit vendere, si modo habeat tam obligatam.

RVrsus finge, venditorem eundemque creditorem, vt cuius & vnica solutione debitum consequatur non per partes [1] (quod fieret imputatis in sortem annuis fructibus pignoris, [2]) malle pignus vendere, an ei permittendum erit; vt pro ea pretij parte, quæ nondum soluta est, forte se perexigua, distrahat vniuersa bona, quæ ille ipse longo plutis vendiderit? vtique, cum & venditionem impedire emptor possit oblato debito, & vendita bona redimere intra constitutum tempus oblato precio. [3] Nam etsi plutis vendita sint quam debeatur, superfluum emptori cedemq; debitori restituetur, deducto eo quod in debiti solutionem cedet. [4] Quod si præ nimia egestate nec pretium offerre emptor possit nec debitum, & post elapsum semestre quod ad pignora sub hasta vendita redimenda præfixum est, [5] decreto confirmari subhastationes venditor velit, aliud remedium creditori non supereſt, quam vt vel aduersus decretum interpositum postulet in integrum restitutionem ex causa enormis læsionis, si laso vltra dimidiam duntaxat iusti pretij interuenerit, [6] vel non obstante decreto perpetuum sibi ius redimendi asserat, hoc est, in annum vsque trigesimum, [7] si enormissima læsio, id est, supra pretij bessem fuit. Denique idem obseruabimus his omnibus casibus, quod obseruatemus si in alia emptoris & debitoris bona actum esset, quam quæ fuissent vendita. [8] Neque enim durior esse debet creditoris conditio ob id solum quod ipse vendiderit. [9] Nec quod in pretio fortasse emptorem decepit facere debet, vt eorundem bonorum partem eodem pretio in solutum accipere cogatur, cum suo iure id fecerit. [10] Alioqui facto & voluntate solius emptoris morosi euenirer, vt pro parte venditio rescinderetur, [11] & vt partem duntaxat venditor vendidisse videretur, quem tamen verisimile sit non fuisse, si hoc scisset, partem fundi venditurum. [12] Nam nec emptio emptori danda est, vt à toto contractu recedatur, si venditor non consentiat, quia nec venditori daretur inuito emptore. [13] *Ita tractatum est*, in eadem causa.

1 Habet enim solutio per partes magna incommoda *l 3. D. famil. erciſc.*

2 *L. 1 & 2. C. de pignor. act.* Nam & fructus per partes & per annos singulos percipiuntur.

3 Itaque sibi imputare debet, si iure suo communique non vtatur.

4 *l. eleganter 24. §. si vendiderit, D. de pign. act l. vlt. C. de distrah. pignor. l. vlt. §. fin. C. de iur. domin impr.*

5 Nimirum ex statuto Sabaudiæ & eo iure quo vtimur.

6 Secundum ea quæ diximus, *Definit. 4. Tit. de rescind. vendit.*

7 Vt scripsimus *Defin. 5. eod ill tit.* vbi vide.

8 Omnium enim bonorum eadem ratio in eo est, quod bona omnia sunt debitoris.

9 Deberet enim ea ratio potius venditorem facere fauorabiliorem, tanquam qui cæteris creditoribus præbuerit pignoris causam. Vnde est quod si conuenerit de pignore habet ius prælationis, *arg. l. licet 7. C. qui potior. in pign. hab.*

10 Siquidem in emendo & vendendo licet contrahentibus naturaliter se decipere, *l. in causa 16. §. idem Pomponius, D. de minor. l. item si pretio 22. § vlt. locat.*

11 Quod tamen fieri non potest, quia substantia contractus est indiuidua, &, vt dicunt Philosophi, essentiæ omnes rerum indiuiduæ sunt.

12 *l si quis aliam 46. D. de solut.* Ne scilicet inuitus incidat in communionem, in qua nec inuitus manere cogeretur, *l. si non sortem 26. §. si centum, de cond. indeb. l. vlt. C. comm. diuid. l. cum pater 77. §. dulcissimus de leg. 2.*

13 *l. tutor. 47. §. 1. D de minor.* Contractus enim vbi perfecti sunt, necessitatis sunt, non vt ab initio voluntatis, *l sicut 5. C. de oblig & act.*

DEFINITIO IX.

Venditæ res sic traditæ, vt non prius transferatur dominium quam solutum sit totum pretium, non eo minus habet creditor eius persecutionem.

QVid rursum si in vendendo sibi exceperit venditor, vt nec prius dominium in emptorem transfluitum intelligeretur, quam totum pretium solutum esset? [1] Fere est, vt quis dicat non esse permittendum venditori, vt rem suam pignoris iure persequatur. [2] Quin potius cogendum eum, vt vel vniuersa bona vendita sibi retineat, reddita ea pretij parte, quæ iam soluta est, [3] vel si malit bonorum partem pro rata pretij portione. Hanc enim electionem ei dari vel inuito emptore æquum est, tametsi bonorum partem is emptus non fuerit, quoniam per eum stat quo minus totum pretium soluatur. [4] Sed tamen magis est, vt non sit hoc casu deterior conditio venditoris, quam esset, si nullum sibi in re vendita præterquam pignoris ius retinuisset, [5] cum ea dominij exceptio & reseruatio ipsius venditoris causa facta sit. [6] Itaque si venditionem ratam habere velit post acceptam pretij partem, non erit prohibendus pro reliquo pretio quod debetur vniuersa bona vindicare, [7] nec eo magis tamen quod ex pretij causa acceperit quasi sine causa apud eum esse cœperit ipsi condicetur. Subest enim causa venditionis, quę ex voluntate & facto solius emptoris, vt diximus, irrita fieri non potest, [8] & in cuius consequentiam non solum pretium retinetur solutum, sed etiam quod solutum non est petitur, [9] pignoribus in eam rem captis mox distrahendis si non soluatur. [10] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Nam nec sufficit traditam esse rem venditam, si neque precium sit solutum neque habita fides de pretio, *l. quod vendidi 19. de contr. empt.*

2 Nemini enim res sua potest esse obligata, *l. neque pignus, 45 de reg. iur.*

3 Vt omnia in pristinum statum restituantur potius, quam vt iniquitas aliqua inducatur, vt in *l cum te 6. Cod de pact. inter emptor & vendit.*

4 Itaque nullum damnum sentire videtur, qui non nisi ex culpa sua sentit, *l quod quis 203. de reg. iur.*

5 Textus est elegans & accommodatus, quamuis in specie dissimili, *in l. in bello 12. §. si quis, versi. rursum seruum, D. de capt. & postlim.*

6 *Arg l quamuis 7. D. de pignor. act l in ratione 30. §. tametsi ad leg. Falcid l nulla 25. D de legib. l. quod fauore 6. C. eod.*

7 *l quamdiu 6. C. de distr. pign. l. 2. ad fin. C. debit. vend. pign. imped. non poss.*

8 Dixi *Defin praced. num. 13.*

9 *l. naturales 10. de oblig. & act.*

10 *Tot. tit. C. debit. vend pignor. imped. non poss.*

DEFINITIO X.

Qui alienam rem vendidit, non aliter cogitur implere venditionem dominium postea nactus, quam si venditio ab initio valida fuerit & iusta.

QVod dicimus, eum, qui rem alienam siue sciens, siue ignorans vendidit, si postea dominus factus sit, actione ex empto cogendum, vt venditionem impleat,[1] hoc est, vt dominium transferat in emptorem, aut iam forte translatum manere penes eum patiatur,[2] eo demum casu obtinet, quo venditionis contractus ipso iure valuerit.[3] Nam si vel ab initio nullus fuerit, vel annullandus ex causa doli, siue ex proposito,[4] siue in re ipsa propter enormissimam læsionem,[5] absurdum fuerit cogi venditorem ad implendam venditionem.[6] *Ita tractatum est* in causa D. Senatoris Dauise contra Franciscum le Maistre Prid. Cal. Sept. 1593.

1 *L. si quis alienam 46. D. hoc tit.*
2 *L. Seia 73. iunct. l. vindicantem 17. D. de euict.*
3 Siquidem etiam res aliena vendi potest, *l. rem alienam 28 de contr. empt.*
4 *L. si dolo 5. l. dolus 10. C. de rescind. vendit.*
5 *Ex l. si quis cum alter 36. D. de verb. oblig.*
6 Glos. singul. *ad d. l. si quis alienam in fine ex l. si seruo 20. D. qui & à quib. manum.*

DEFINITIO XI.

Non secuta ratihabitione, quam venditor promisit, debet ille satisdare, vt pretium petere possit.

RE aliena, aut quæ alteri obligata fuit, sic vendita, & ea lege, vt dominus aut creditor ratam haberet venditionem intra certum tempus, si ratihabitio non sequatur, non statim contractus irritus constituendus est, sed condemnandus venditor, vt contractum impleat si possit, si non possit præstet quanti interest emptoris.[1] Porro interesse nihil videbitur si venditor satisdet de euictione.[2] Ideoque præstita ea satisdatione actionem ad consequendum pretium habere debet,[3] cum alioqui absurdum futurum sit prætextu non secutæ ratihabitionis emptorem, qui à nemine adhuc controuersiam patiatur, frui interim & re & pretio.[4] Quid ergo si nec satisdare venditor possit?[5] Idoneis saltem pignoribus cauere debet.[6] Quid si ne hoc quidem? Tantisper, vt puto, abstinere debet à pretij petitione,[7] emptor autem ne & rem & pretium retineat, pretium obsignare cogendus est.[8] *Ita Senatus*, in causa N. D. Liebe de la Fontaine & N. Dubois Prid. Cal. Sept. 1593.

1 *L. ea conditione 14. C. de rescind. vendit.*
2 Cum per satisdationem securus fiat is cui cauetur, *l. 1. D. qui satisd. cog.*
3 *L. si post perfectam 24. C. de euict.*
4 *L. ex empto 11. §. quia autem, l. bona fides 50. D. hoc tit. l. curabit 5. C. eod.*
5 Nec enim semper facile est inuenire fideiussorem, *l. omnes 33. §. præterea, C. de episc. & cleric.*
6 *L. si mandatu 59. §. vlt. D. mandat. l. 4. §. addici 8. D. de fideic. libert.*
7 *L. Iulianus 13. §. offerri, D. hoc tit.*
8 Obsignatio enim hoc casu vice solutionis cedit, *l. obsignatione 9. C. de solu. l. acceptam 19. C. de vsur.* Alioqui satisfaciente postea quandocunque venditore cogendus esset emptor vsuras totius præteriti temporis præstare, *d. l. curabit 5. C. hoc tit.* quippe quæ hoc casu non tam propter moram deberentur, quam ob perceptos ab emptore fructus.

DEFINITIO XII.

De emptore qui conuenit, vt in casum secutæ euictionis non nisi ad pretij restitutionem agere ex empto possit.

CONuentio in contractu venditionis apposita, vt secuta euictione venditor non nisi ad pretij restitutionem teneatur, non etiam id quod præterea interfit emptoris, haud dubie valet,[1] sed tum demum vires suas exerit, cum emptori rem habere non licet, puta quod sit aliena aut eiusmodi quam alius iure dominij vindicare, & emptori omnimodo auferre possit.[2] Nam si duntaxat pignoris iure obligata dicatur, non eo minus luere pignus debebit venditor, præsertim si rem liberam ab omni pignoris iure, vt fieri solet, ac vti optima maximaque est vendiderit, quamuis pro longe maiori quantitate obligata sit, quam quæ est in precio,[3] quoniam cum emptori habere liceat, vel inuito petitore, soluto per debiti oblationem vinculo pignoris,[4] non potest videri commissa stipulatio, quæ de solo pretio restituendo non nisi in casum secutæ euictionis interposita fuit.[5] Si tamen post eam clausulam, qua fundum ab omni pignoris iure liberum & immunem venditor affirmauit, subiecta sit conuentio his verbis, *& sur ladite piece vendue & autres siens biens promet maintenir ledit prix*, id omnino actum intelligitur, vt si pignoris luendi causa plus creditori præstare emptorem oporteat, quam sit in pretio, liberetur tamen venditor solius pretij restitutione:[6] quasi ob id tantum adiecta priore conuentionis parte, ne rem qualis esset suoque prorsus periculo comparasse emptor videretur.[7] Nec aliud erit si promissa sit pretij restitutio cum legitimis accessionibus. Eo namque verbo accessiones pretij intelligendæ sunt, id est, vsuræ legitimæ[8] & quincunces,[9] non autem id quod interest emptoris. Numquam enim ratione pecuniæ præstatur id quod interest nisi ad æstimandam loci vel temporis, in quo solui debuit, vtilitatem.[10] *Ita Senatus* in causa Aynardi Thomæ 8. Cal. Febr. 1594.

1 *L. ex empto 11. §. quia autem, D. hoc tit.*
2 *L. habere licere 57. D. de euict. empt.*
3 *L. si mancipium 34. §. vlt. & l. seq eod.*
4 *L. Paulus 14. §. 1. D. quibus mod pign. vel hypoth. soluit. l. euictus 5. D. de euict.*
5 Ne sit in potestate venditoris non faciendo id quod facere debet, assequi tamen, vt se obligatione grauiore exoneret contra *reg. l qui non facit 121. de reg. iur.*
6 Imputare namque sibi debet emptor, cur ea lege emerit, curque pignus luere maluerit quam re carere & pretij à se dati restitutione contentus esse: denique tanti ipse incommodum suum æstimauit, *arg. l. Imperator 70. §. si centum, de leg. 2.*
7 Vna enim clausula per aliam interpretanda est, *l. verum autem 23. de petit. hered.*
8 Sunt enim illæ accessiones pretij *l. vlt. C. de vsur.*
9 Hæ namque sunt, quæ apud nos maxime frequentantur.
10 Ne alioqui res excurreret in infinitum, *l. 3. D. de in lit. iurando.*

DEFINITIO XIII.

Quæ venditori debentur propter rem venditam pro annis præteritis, non transeunt in emptorem, si nihil de iis specialiter dictum sit.

IVs, quod venditor habuit exigendi reliqua prestationis annuæ, quæ fundo vendito debebatur, non ex eo solo translatum in emptorem intelligitur, quod venditor cum re ipsa iura sua omnia in eum transtulerit. Id enim ad futuras præstationes pertinet, non ad illas præteritorum annorum,[1] quippe quæ iam personali actione debeantur ei quoque, qui rem ipsam amplius non habeat, postquam earum dies non tantum cessit, sed etiam venit.[2] Ideoque speciali in hanc rem conuentione & cessione opus est.[3] Plane si eo nomine iam ipso venditionis tempore lis erat per venditorem instituta, isque litis acta emptori tradiderit, potest ea traditio cessionis loco esse, vt hoc quoque ius cessum intelligatur.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 24. infr. de acquirend. vel amitt. possess.

1 Quia futuræ præstationes sequuntur rem cui debentur, non etiam præteritæ *l. item quod dictum 6. D. de in diem addict. l. si venditor 14. § pen. & vlt. eod.*

2 *l. cedere*

2 *L. cedere diem 213. de verb signific.*

3 Cum venditio possit effectum suum habere plenissimum, etiamsi reliqua ista non comprehendat.

4 Scilicet quia instrumentorum traditio pro mandato est, *l. 1. vbi notat. C. de donat.*

DEFINITIO XIV.

Quod quis luit vel redimit ex persona sui venditoris, licet ex propria ipsius emptoris pecunia, ex causa venditionis habere intelligitur.

EMisti à me ius, quod habebam luendi à Titio pignoris aut redimendæ rei, quam ego antea vendideram sub pacto de retrouendendo, [1] secuta postea luitione, aut redemptione, licet neque pecuniam neque aliud quicquam præstiterim, videris tamen & à me & ex nostro contractu illo rem habere, [2] cum si tecum non contraxissem, neque luendi, neque redimendi ius habuisses. [3] Ita fit, vt quamuis in creditoris mei, aut emptoris iura ex cessione succesferis, non tamen possis negare quin ex meo quoq; contractu rem habeas. Proinde si quid causæ sit, cur ab eo contractu velis & possis recedere, cogendus es ab eo quoque commodo discedere, vt omnia in pristinum & integrum reponantur, [4] restituta nimirum per me pecunia, quæ tibi abest. [5] Et quidem etiamsi quo tempore à contractu discedimus, elapsa sint tempora intra quæ pignus lui aut res redimi debuisset. Non tam enim de pristino creditoris, aut emptoris iure quærendum est, [6] quam de nostro, faciendumque ne quid ex eo contractu commodi penes te remaneat. [7] Sed etsi pecuniam in numerato non habeam, quam tibi possim reddere, non eo minus æquum erit, præstare te mihi vicissim, quod ex eo contractu debeas, quasi implero contractu ex mea parte. [8] Quod si cum eo luendi aut redimendi iure bona quædam alia tibi vendideram, quæ postmodum euicta sint, aut quæ tu habere possideresve numquam potueris, ita æquum erit haberi huius rei rationem, vt pro portione duntaxat impleti contractus cogaris præstare pretium, aut si quid aliud vice pretij conuentum sit, vtputa annuam pensionem. Neque enim ob id solum, quod contractui in omnibus non satisfecerim, iustum est, frui te integro pretio & parte rei meæ, ac si nihil omnino præstitissem. [9] Quantum autem eo nomine præstare debeas, in iudicis arbitrio est, idipsum ex causarum & personarum qualitate pretiiq; & rerum venditarum collata quantitate æstimaturi. [10] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa N. Bernardi Dacquin procuratoris in Sabaudia fiscalis, & Francisci Lucquet, 18. Calend. Maij 1595.

1 Nam & hoc ius vendi posse placet interpretibus nostris, *ad l. 2. C. de pact. inter empt. & vend.*

2 Vt scilicet contractus origo & prima luitionis ac redemptionis causa inspiciatur, *l. quoties 16. D. de iur. dot.*

3 Nec enim alius luere potest, quam debitor, nec alius redimendi ius habere, quam qui vendidit, *dict. l. 2. C. de pact. inter empt & vend. & tot. tit. de luit. pign.*

4 Nullum enim debet quis retinere commodum ex eo contractu, à quo recessit, *arg. l. cum quæritur 6. D. de admin. & peric. tutor. l. si ita stipulatio 39. de oper. libert.*

5 Nam nec æquum esset, te morari in damno ex eo contractu, ex quo nullum commodum sentias, *l. secundum naturam 10. de reg. iur.* Iunge *l. tutori 47. §. 1. de minor.*

6 Quod extinctum fuit per luitionem & redemptionem, aut saltem immutatum per conuentionem inter nos factam.

7 Alioqui contractus remaneret pro parte, quod fieri nequit, vt diximus.

8 Ita tamen vt interim rem retineas, quæ ex contractu nostro ad te peruenit.

9 Nam & pecunia & emolumentum contractus potest recipere diuisionem.

10 Ista enim omnia, quæ ex facti circumstantiis pendent, arbitrio iudicantis relinquuntur, *l. ordine 15. D. ad municip.*

DEFINITIO XV.

Oblatio sola non liberat emptorem à præstatione vsurarum, nisi secuta sit obsignatio, quamuis venditor fuerit in mora accipiendi.

EMptor, qui acceptare conuentum pretium ad certam diem soluere debuit, si adueniente die pecuniam obtulerit venditori, venditor autem sine iusta causa solutionem accipere distulerit aut recusauerit, atque ita moram contraxerit, non eo minus ad vsuras pretij condemnandus est, ni eam pecuniam obsignauit. [1] Non enim hoc casu locum habet, quod dici solet, oblationem solam debiti sufficere, vt vsurarum cursus impediatur, [2] cum huiusmodi vsuræ non tam propter moram debeantur, quàm in vicem & compensationem fructuum, quos vicissim emptor percipit ex re vendita sibique tradita, [3] quia nec vllo casu æquum esse potest, vt emptor & rem & pretium retineat, [4] nec consequenter vt rei fructus pretiique commoda nanciscatur. [5] *Ita Senatus* in publico auditorio pro Petro Pignier, contra N. Forey, 15. Cal. Maij 1595.

1 *Ex l. curabit 5. C. hoc tit.*

2 *L. si per te non stat 9. C. de vsur.* Oblatio enim sufficit ad impediendam moram, sed non ad obligationem tollendam, vt scripsi in Decadibus.

3 *d. l. curabit.*

4 *L. ex empto 11. §. quia autem. l. bona fides 50. D. hoc tit.*

5 Eadem enim ratio est fructuum ex re perceptorum & vsurarum, quæ ex pecunia percipi potuerunt, quæ est ipsius rei & pretij.

TIT. XXXIV.

SI QVIS ALTERI VEL SIBI.

DEFINITIO I.

Cum quis emit sibi & amico aut electo aut eligendo, ac postea eligit, vna tantum venditio est, dummodo fiat electio intra dies 40. & eodem pretio.

IVS ita iure comparatum est, vt sibi tantum emere quis possit, non [1] etiam alteri, in cuius non sit potestate, moribus tamen nostris receptum est, vt quisquis sibi emere potest, possit etiam alij adeoque incertæ personæ, amico scilicet, vt vocant, aut electo, aut eligendo. [2] Cuius inducendi iuris ratio ex iis primum venditionibus originem habuisse videtur, quæ publice sub hasta fiunt, propterea quod non facile honesti plerique viri ad emptionem accedentes nomina sua publicis eiusmodi actis inseri patiantur, veriti ne ambitiosum id aut inuidiosum existimetur, [3] malintque per alios rem agere, ex quorum persona non minus iuris habituri sint, quàm si illi ipsi comparassent. Postea vero ad priuatas quoque venditiones id ius tractum est, vsuque apud nos frequentissimo comprobatum. Ita vt licet non in continenti, sed distinctis temporibus contractuq; separato ea fiat electio, vnus tamen contractus, vna emptio esse intelligatur, emptorisque iure non tam qui elegit, quàm qui electus est, censeatur, [4] quamuis non eo magis liberetur, qui cum venditore contraxit, ne pretij nomine conueniri possit, si id venditor malit, quam ob causam indemnitatem eligenti repromittere electus solet, cum fieri potuerit, vt qui eligenti vendidit, non item electo fuerit venditurus. [5] Inde fit, vt si ager venditus vectigalis vel emphyteuticarius esse dicetur, non nisi vna laudimia,

& quidem etiam ab electo debeantur, [6] tametsi verum sit, quot sunt venditiones dominiique translationes, totidem laudimia deberi.[7] Sed ne fraudi locus relinquatur, optima ratione illud etiam receptum est, vt intra certum tempus electionem fieri oporteat, id est, intra quadraginta dies ab inito contractu numerandos.[8] Illud etiam necesse est, vt conuento pretio,[9] neque adiiciatur quicquam, neque detrahatur. Alioqui cum emptionis substantia consistat ex pretio, fieri sane non potest, quin pretij quantulacunque diuersitas emptionis quoque diuersitatem inducat.[9] De cæteris pactis ad venditionis causam potius quàm substantiam pertinentibus dubitatio maior est, an si in facienda electione apposita sint, nouam emptionem efficiant, vtputa si eligens de euictione se obligauerit.[10] Sed magis est, vt nisi per notarij inscitiam aut aduersarij dolum ea clausula irrepserit, valeat obligatio,[11] ne emptionem aliam faciat, quandoquidem nihil prohibet, eum quoque, qui non sit venditor, obligari de euictione, ti velit, vt in donatore aliisque personis euenit.[12] Cæterum si tale pactum sit, quod videri possit constituere partem pretij, veluti vt pro me Romam eas, aliud est.[13] *Ita Senatus* in causa Petri Rubin ex tempore, 9. Cal. Jul. 1592.

1 *L. multum interest 6. Cod. hoc tit. l stipulatio ista 38. §. alteri, de verb. obl. l quacunque 11 D. de oblig & action.*

2 Nulla enim sane huius iuris vestigia extant in libris nostris. In eoque multi abutuntur hoc titulo, qui est in codice, quasi eius sensus sit, valere emptionem, siue quis sibi siue alij emerit. Cum è contrario leges omnes tituli probent, sibi quidem posse quem emere etiam ex aliena pecunia, sed alij non posse.

3 *l pupillus 5. §. sane si ipse, D. de auctor. & consens. tutor.*

4 Quia eligens nudum tantum ministerium electo præbere videatur, quomodo de procuratore scriptum est *in l. quod meo 18. D. de acquir. poss.* [Vnde fit, vt si is qui elegit iura sua omnia postmodum in alium transferat nihil agat, quia nulla iura habet. Nec si à contracta electionis mutuo partium consensu recessum sit, quia nouo contractu opus est, nouaque retrotraditione, vt ius electo quæsitum non tam recurrat ad eligentem, quàm vt el nunc primum acquiratur, cui nunquam fuit quæsitum. *Ita Senatus* pro Claudio Iaquemard, contra heredes procuratoris du Roc, mense Martij 1611.]

5 Præsertim cum electi persona semper sit incerta, aut saltem incognita venditori, qui proinde non potest videri eius fidem secutus, *l. qui cum alio 19. de regul. iur.*

6 Quoniam vnica tantum dominij translatio est, quæ fit à venditore in electum tanquam verum emptorem.

7 Debentur siquidem laudimia ob dominij translationem, *l. vltim. C. de iur. emphyteut.* At hic vna tantum translatio est, vt dixi.

8 Alioqui plures venditiones esse intelliguntur, & consequenter laudimia plura debentur.

9 *l. pacta conuenta 72. D. de contr. empt. L. 2. de rescind. vend.*

10 Ratio dubitandi est, quia pacta hæc partem pretij constituere videntur, *l. fundi partem 79. eod tit.* Sed id pertinet ad ea pacta, quæ adhibentur fauore venditoris, non ad ea, quæ fauore emptoris.

11 Alioqui quod per dolum aut per errorem adiectum est ratum haberi non debet, *l. si quis per errorem 15. D. de iurisd. l si dolo 5. C de rescind. vend.*

12 *l. 1. C de iur. dot.*

13 Diuersitas enim talium pactorum pretij quoque diuersitatem necessario inducit, *arg. d. l. fundi partem*, iunct. *d. l. pacta conuenta, l. 6. §. 1 in fin. D. de serv. export.*

DEFINITIO II.

Electio acceptata post quadragesimum diem nouam venditionem facit.

QVid vero si ante quadragesimum diem electio quidem facta sit, sed absentis & ignorantis, solo notario citra mandatum stipulante? Valebit quidem electio,[1] sed secuta quandocunque post quadragesimum diem acceptatione noua venditio contracta videbitur, ob idque & noua laudimia debebuntur,[2] quasi non ante perfecta electione,[3] quippe quæ post notarij quoque stipulationem reuocari potuerit.[4] Nec aliud erit, tametsi proponas à principe factam venditionem, quam à Rationalium Curia approbari oporteat. Non enim ea res facit, quo minus à die contractus iniri tempus computandum sit,[5] maxime si bona vendita fuit eiusmodi, quæ ad Principem magis, quàm ad coronam, vt aiunt, pertinentia liberam patiantur distractionem.[6] Nam etsi ex domanio coronæ fuissent, secuta quandocunque Curiæ approbatio ad ipsum contractus diem retrotraheretur, licet fieri potuerit, vt non sequeretur.[7] Neque enim edictis Principum nostrorum prohibitum est, ne tales alienationes ante Camerę approbationem valeant, sed constitutum duntaxat, vt non prius effectum habeant: quæ res non impedit retroactionem, quia neque ex Curiæ approbatione, sed ex ipsa venditione secutaq; traditione dominium translatum videri debet.[8] *Ita Senatus* pro Passerato conductore reditus Caluimontis in prouincia Gebennensi, contra D. Baronem de Viry, mense Julio 1588.

1 Quia intra diem quadragesimum factam eam esse verum est.

2 Tot enim laudimia debentur, quot sunt venditiones dominij translationes, *l. vlt. C. de iure empl. yt.*

3 Perfectum enim quid dici non potest in contractuum genere, quamdiu reuocari potest, *l sicut 5 C. de oblig. & action.*

4 Non enim ex stipulatione notarij acquiritur ius irreuocabiliter ante acceptationem, Tessaur. *decis. 70.* vbi quàm plures citat.

5 *Arg l. sciendum 19. §. vltim. de ædilit. edict. l. ait lex 21. ad leg. Aquil. l. annua 6. de calumniat. l. mariti 29. §. sex mensium, D. ad leg. Iul. de adult. l. 1. §. dies, de lib. agnosc. l. vltim. de man. test.* Tiraq. late *in tract. de retr. lign.* in verb. *dedans l'an, glos. 10. num. 115. & seq.*

6 Potest enim Princeps pro arbitrio suo rem priuatam propriam alienare, Iacob. de sanct. Georg. *in tract feudorum*, in verb. *in feudum, num. 2.* late Ias. *in vsib feudor. nu. 67. & 78.* Iunge *l. bene à Zenone 4. §. qua omnia*, & paulo ante *fin. Cod. de quadr. præscr.*

7 Nam & ita concipi Arresta solent, vt huiusmodi alienationes approbentur secundum tenorem contractus. Ergo ex die contractus.

8 *L. traditionibus 20. C. de pact l. nunquam nuda 31 D. de acq. rer. domin* Approbationem tamen sequi necesse est, *l. nec venditio 2.* ibi *nisi apud acta, C. de prad decur. lib 10. tit 33.* Bald. *in l. iubemus, C. de sacros. Eccles.* Bart. & Alex. *in l prohibere, §. plane, quod vi aut clam.*

DEFINITIO III.

Pluribus electis amicis ab vno eodemque empore, an & quando plures venditiones contractæ intelligantur.

PLuribus rebus confuso pretio venditis ei, qui sibi amicoque suo eligendo emerat, nihil prohibet, vel in vna amicum ab emptore eligi, vel in singulis singulos.[1] Nec idcirco plures emptiones contractæ videbuntur, vt consequenter plura laudimia debeantur, si modo ea pretij distributio facta sit, vt vir bonus ex singularum rerum inter se comparatione arbitraturus sit, nihil de conuento pretio immutatum. Pretium enim licet confuse pluribus rebus dictum pro cuiusque portione in singulas ab initio constitutum intelligitur.[2] Ergo si vtraque separatim æstimata fuit decem aureis viginti vno pretio promissis, siue pluris essent siue minoris, & vnius nomine electus Titius quindecim præstiterit, non eodem pretio facta electio videbitur, tametsi pro altera electus Sempronius non nisi quinque dederit, ideoque & laudimia debebuntur.[3] E contrario si cum Titio conuenerit, vt decem tantum præstaret, cum Sempronio autem, vt quindecim daret, Titius laudimia nulla debebit, debabit Sempronius.[4] Vterque vero, si vel diuersis electionibus res singulæ vel vnica electione omnes simul

simul plutris æstimatæ sint, quàm fuerant venditæ, inspecta scilicet conuenti duntaxat non etiam iusti pretij quantitate.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia moribus nostris receptum est, vt possit ita electio fieri etiam pro parte.

2 *L. si duos 47. I cum plures 72. D. de euict. l. si duorum 42. de act. empt.*

3 *arg. d. l. si duorum.*

4 Quia quod ad Titium, noua venditio non est, sed quod ad Sempronium propter pretij mutationem, *l. pacta conuenta 72. de contr. empt. l. 2. D. de rescind. vendit.*

5 Emptionem enim facit pretium, quod conuentum, non quod iustum est, *l. vlt. C. de contr. empt.*

DEFINITIO IV.

Electio facta per talliabilem in fraudem patroni quatenus reuocanda sit contra tertium bona fide possessorem.

TItius cum esset dediticiæ, &, vt loquimur, talliabilis conditionis, nec minus tamen se pro ingenuo gereret, fundum emerat sibi amicoque eligendo,[1] quem in continenti & ante traditionem elegerat fratris sui filium tum absentem,[2] notario absentis nomine, vt fieri adsolet, stipulante:[3] pretiúmque in promptu soluerat ex pecunijs, vt instrumenti verba ferebant,[4] penes se paulo ante à fratris filio depositis: sibi tamen, quoad viueret, eius fundi vsum fructum exceperat.[6] Idem postea moriens eundem ex fratre nepotem hæredem scripserat,[7] & ne fundum illum alienaret, expressim prohibuerat, substitutis etiam, si contra faceret, pauperibus ciuitatis.[8] Feudi dominus, controuersiam hæredi faciebat, quasi fundus ille cum cæteris libertini bonis ex consuetudinaria feudi conditione sibi obuenisset,[9] nec nisi simulate facta electio, electique nostre instrumento inscriptum fuisset.[10] Pendente lite, sed per multos iam annos silente, hæres fundum illum tanquã suum ignoranti litem Sempronio vendiderat, qui postmodum reperite lite iudicio adesse iussus erat, vt iudicato parendum haberet, si quid in actoris commodum pronunciaretur.[11] Cum simulationis coniecturæ pleræque concurrerent, nec dubitaret Senatus, quin fraudandi patroni consilium Titius habuisset: Pronunciauit tamen nihil eum iuris in fundo habere, propterea quod ne momẽto quidem vno in persona Titij acquisitio constitisset,[12] ob electionem secutam in continenti,[14] & ante traditionem, per quam venditor ius omne dominij & possessionis in electum fratris filium transtulerat. Quantumuis enim pro certo haberetur id re vera Titium egisse, vt sibi non fratris filio fundum quæreret, non alius tamen dominus fieri potuerat, quam cui fundum venditor, ipso præsertim Titio consentiente, tradiderat,[15] traditionem vero in electi vtilitatem notario quoque stipulante factam constabat, vt dubitari non possit, quin venditoris voluntas illa fuisset, vt in electum, non in Titium dominium transferretur,[16] maxime cum nec diceretur venditor fraudem cum Titio participasse.[17] Pretij tamen nomine domino aduersus hæredem saluam actionem esse *Senatus* voluit,[18] vt quæ in pretio duntaxat vere facta fraus fuerat, in pretio quoque coerceretur.[19] Nec ad rem pertinuit, quod pecuniam fratris filio inter viuos palam donare libertinus potuerat.[20] Multa enim tenent facta palam & bona fide, quæ si per cuniculos fiant, in fraudem facta creduntur & reuocantur.[21] Neque rursus donandi animum habuisse videbatur, qui re vera id egerat, vt sibi non alteri rem quæreret.[22] Atqui potuerat libertinus etiam in fraudem patroni pecuniam abiicere & perdere.[23] Fateor, sed nec poterat videri deperdita, quæ in fundi emptionem versa erat.[24] Sane tametsi ea inopia hæredis proponeretur, vt precij nomine nulla in eum efficax actio exerceri posset,[25] non idcirco tamen visum est, subsidiaria vtili vindicatione teneri debere emptorem, qui bona fide litisque nescius emerat,[26] quem teneri ex contrario æquum fuisset, si sciens emisset.[27] Quanquam enim emptoris ignorantia litigiosi vitium non excludit,[28] sicut nec actorem, qui litigiosam rem effecit, damno debet afficere,[29] in proposito tamen non tam de illo mota lis videbatur an fundus esset Titij, quam de illo, vtrum ex feudi conditione commissa actori deberetur.[30] Proinde nullum litigiosi vitium subesse videbatur, quod non nisi per motam de dominio & proprietate quæstionem contrahitur.

1 Quæ res potest præbere coniecturam, & suspicionem simulationis, quia isti nihil non agere solent, vt dominos fraudent: Idem namque euenit in iis omnibus, quæ facta sunt per suspectas personas aut per prohibitas, *l. qui testamentum 27. D. de probat.*

2 Quod ex generali consuetudine receptum est, vt dixi *Defin. 1. supr.*

3 Hinc quoque alia coniectura fraudis. Non enim facile solet quis absenti potius quàm sibi stipulari. Omnes enim sibi malunt bene esse quàm alteri.

4 Nam & hoc quoque generali consuetudine receptum est, vt posset notarius etiam absenti stipulari, Tessaur. *dec. 71.* quod plerique volunt deductum ex eo, quod de seruo publico alij stipulante scriptum est, *in l. non aliter 18. D. de adopt. l. 2. D. rem pupill. salu. for.* de quo alibi scripsimus.

5 Quæ verba enunciatiua prolata per suspectam personam fidem nunquam faciunt, nisi forte iureiurando assertorio comprobatæ sint, *l. cum quis decedens 37. §. codicillis. de leg. 3.* In proposito autem tanto maior erat fraudis suspicio, quod regulariter præsumitur facta solutio de pecunia soluentis, *leg. 2.* vbi Bart. *C. pro socio.*

6 Hoc vero quo iure aut colore si pecuniam fratris filius præbebat? Erat igitur hæc quoque alia coniectura simulationis, *l. 6. §. superuacuum, quibus mod. pign. vel hypoth. solui.*

7 Voluerat igitur viuus quam futuro hæredi prouidere, vt *in l. stale pactum 40. §. 1. de pact. l. cum quo 56. §. vlt. ad l. Falcid.* cum tamen sciret, se ex testamento hæredem habere posse neminem.

8 Erat hæc vltima coniectura simulationis: solet enim quisque & debet de rebus suis testari, non de alienis, *l. conficiuntur, 8. §. si post factum, de iur. codicill. l. 1. verbis legis 120. de verb. signif.*

9 Ex generali enim consuetudine obtinet, vt morientc talliabili nec liberis & condiuisoribus, bona ipsius omnia pertineant ad dominum feudi, vt dicam, *ad titul. de Lat. libert. tollend.*

10 Potest enim simulatio probari etiam per coniecturas, tanquam sit difficilimæ probationis, quia in animo consistit magis quàm in re ipsa, DD. *in l. emptione 3. C. plus valer. quod agit.* Cravet. *cons. 156 nu. 7. l. dolum 6. C. de dolo, l. non omnes 5. §. barbaris D. de re milit.*

11 Ne alioqui posset ille frustrari executionem iudicati, hoc prætextu, quod esset res inter alios acta, *titul. Cod. inter alios act.*

12 Ex coniecturis scilicet supradictis.

13 Non enim potest dominus feudi habere plus iuris ex persona defuncti talliabilis, quàm defuncti ipse habuerit.

14 Electio enim dummodo rite facta hoc efficit, vt electus primi emptoris loco habeatur.

15 Siquidem traditionibus tantum non mutis conuentionibus rerum dominia transferuntur, *l traditionibus 20. Cod. de pact. l. 1. 2. 3. 4. l. multum 6. & pass. C. hoc tit.*

16 *L. in omnibus rebus 15. D. de oblig & action.*

17 Nihil enim vetat venditorem bona fide vendere, licet emptor sit in dolo.

18 Quia ex pecunia defuncti talliabilis pretium fuerat solutum, *l. penult. Cod. hoc tit. l. 2. C. pro socio, l si ex eo 6. Cod. de rei vindicat.*

19 In eo namque debet puniri fraus, in quo est admissa, *l. rescriptum 6. de his quæ vt indign. l. Paulus 24. alias l. Falcidia, D. ad l. Falcid.*

20 *L. vnus libertus 9. D si quid in fraud. patr.*

21 *L. pupillus 5. §. sane si ipse. D. de auctor. tutor. l. vltim. D. de rit. nupt.*

22 *L. si id quod à liberto 10. D. si quid in fraud. patr.*

23 *L. idem seruandum 72. de leg. 2.* Nam & lucri species est acquirere sibi beneficij debitorem, *l si pignore 54. §. 1. D. de furt.*

24 Inanis enim est actio, quam debitoris eludit inopia, *l. nam is 4. D. de dolo.*

25 *Arg l.1.§.sed si rem quidem, D si quid in fraud patr.*

26 *Arg. d.§. sed si rem,* iunct. *l. vxor marito 55. de donat. inter vir. & vxor.*

27 *L. vlt. C. de litigios.*

28 Nunquam enim vnius ignorantia debet alteri esse captiosa, *l. quod autem 6.§. si quid cum pupillo, D. qua in fraud. cred.*

29 Aliud enim est deberi fundum Titio, aliud esse Titij, quia nemini res sua deberi potest, §. *sic itaque, Instit. de action. l. non vt ex pluribus 159. de reg. iur.*

30 *Auth. litigiosa, C. de litigios.*

DEFINITIO V.

QVid ergo si electio non in continenti, sed ex interuallo, id est, post factam Titio traditionem secuta fuisset? Non eo quidem minus vnica emptio contracta videretur, emptorque constitutus is, qui intra quadragesimũ diem electus esset potius; quàm qui elegisset.[1] At quia negari non potest, quin dominium rei venditæ, quod à bonis venditoris abscessit in Titij persona toto medio tempore constiterit,[2] omnino consequens est, vt simulata electio quandocunque secuta non debeat nocere domino, præsertim cui ius interea quæsitum fuit[3] propter Titij fraudem, quæ etsi nulla simulatio interuenisset, locum faceret reuocationi.[4] Quo casu resoluto datoris iure, resolui quoque ius emptoris licet bonæ fidei possessoris necesse esset.[5] *Ita Senatus* pro D. Dyuonne Chamberiensi, contrà D. de Clairmont, Dominum de S. Cassin, Idib. Junii 1588.

1 Vt dixi *Defin. 1. num. 8. 3. hoc tit.*

2 Id est, à tempore factæ traditionis vsque ad tempus secutæ electionis, quia dominij translatio non potest pendere, nisi per retrofictionem, *l. de hereditate 19. §. quid autem, D. de castr. pecul. l. seruus 43. §. vlt. de acquir. rer. domin.*

3 Solet enim retroactio impediri, quoties medio tempore ius alij est quæsitum, etiam in iis casibus, in quibus alioqui locum haberet *l. penult. D. rem rat. haber. l. si ego 9. §. si res, D. de iur dot.*

4 Contra eum scilicet, qui fraudem fecisset, aut qui à fraudatore ius habuisset, tametsi fraudem ipse non participasset, *l. 1. § si quid in fraudem, D. si quid in fraud patr.* In quo melior est conditio domini, quem patrono comparamus, quàm creditoris reuocatoriam exercentis, *ex tit. qua in fraud cred.*

5 *Vulg. l lex vectigali fundo 31. D. de pignor.*

DEFINITIO VI.

Voluntas ineundæ societatis non potest declarari post mortem eius, cuius viuentis socius fieri quis potuisset.

SI emero fundum mihi itemque tibi, stipulante notario, adiecta tamen hac conditione, *si socius meus in eo fundo esse voluerit*, placet non posse te voluntatem tuam declarare, nisi me viuo: alioqui fundum mihi soli & in solidum emptum videri.[1] Nam si societas iam contracta vnius ex sociis morte dissoluitur,[2] quanto minus post mortem eius, qui socius esse debuerat, contrahi poterit?[3] At quid si priusquam emerem, ita inter nos conuenerat, vt tibi mihique coniunctim fundum comparaterem ad certam vsque pretij quantitatem, non ideo tibi pars vlla proprietatis acquiretur, nisi subsecuta etiam emptione res empta tibi tradatur pro parte, in eámque rem tuam declares voluntatem,[4] quoniam traditionibus, non conuentionibus rerum dominia transferuntur.[5] Quanquam & illud verum est, eo nomine teneri me tibi ex præcedenti conuentione,[7] cui non satisfecerim, vt debueram, ad tradendam tibi rem pro parte, vt inter nos communis fiat.[6] *Ita Senatus* in causa Petri Ludouici de Lallee, & Anton. Chardon, mens. April. 1589.

1 *L. qui Romæ 122. §. Agerius, de verb. oblig.*

2 *L fundus ille 64. D. de contrah. empt.*

3 *L. 4. Actione 65. §. morte, pro socio.*

4 Nihil enim potest incipere ab eo tempore, quo, si iam cœptum esset, finiretur, *l. Titio cum moreretur 51. D. de vsufr. l. nemo potest 35. D. pro socio.*

5 *L. 1. 2. 3. & pass. C. hoc tit. l. res ex mandatu 58. D. de acquir. rer. domin.*

6 *Vulg. l. traditionibus 20. C. de pact.*

7 *Arg. l si sterilis 21. §. penult. D de action empt.*

8 *Arg. l. 2. C. pro socio, l si ex ea 6. C. de rei vind.* vide *l. si fundum 35. & seq. D. mandat.*

DEFINITIO VII.

Res, quam sibi emit mulier constante matrimonio, vindicari per creditores mariti non potest.

MAriti creditore per hypothecariam vindicante eam rem, quam mulier suam esse dicat, & à se emptam, inhibenda est pignoris persecutio,[1] & audienda mulier, si probare volet, eam se rem emisse suo nomine.[2] Nec ad rem pertinet, quod iuris præsumptio sit emptam ex pecunia mariti,[3] Iuris enim præsumptio tantum illa est, non etiam de iure, vt nostri loquuntur, ob idque probationem, quæ in contrarium afferri potest, non excludit.[4] Neque vero si constaret emptam ex pecunia mariti, tamen sufficeret, vt mariti rem esse probaretur. Cum enim de rei dominio disputatur, non ex cuius pecunia, sed cui res empta & tradita sit, inspiciendum est.[5] Sed etsi ponas, agi de re mobili, quæ in domo mariti reperta fuerit, præsumptio quidem erit, eam rem mariti esse:[6] sed si mulier contra probare velit suam esse, nihil causæ est, cur non sit audienda.[7] *Ita Senatus* ex tempore, Calend. Jun. 1591.

1 Quæ non aliter iure competit, quàm si creditor probet, in domino sui debitoris rem esse, aut saltem aliquando fuisse ex die contracti pignoris, *l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, D. de pignor.*

2 Nec enim mulierem constante matrimonio sibi emere fierique locupletiorem, quicquam vetat, *l. multum interest 6. C. hoc tit.*

3 Vitandæ scilicet suspicionis turpis quæstus gratia, *leg. Quintus 51. D. de donat. inter virum & vxor. l etiamsi 6. in fin. C. eodem.*

4 Debet enim semper præsumptio cedere probationi, suspicio veritati, *l. si chirographum 24. & l. seq. l. Imperatores 19. in fin. & pass. D de probat.*

5 *d l. multum 6. l. qui aliena 8. & pass. C. hoc tit l si ex ea 6. C. de rei vind. l. 2. C. pro soc.*

6 Nam cuius est domus, eius & bona omnia, quæ in ea domo sunt, esse præsumuntur, Bart. *in l. in cui 5. §. bonorum, D. vt in poss. legat.*

7 Quia & illa præsumptio iuris tantum est, non etiam de iure.

DEFINITIO VIII.

Electus ab emptore nunquam potest plus iuris habere contra venditorem, quàm haberet primus emptor, qui eum elegit.

ADeo verum est, quod iam supra diximus,[1] cum quis sibi & amico siue electo, siue eligendo aliquid emit, facta electione vnicum nihilominus contractum esse,[2] vt si forte is, qui elegit, prohibitus erat emere ab eo, qui vendidit, puta cui propter prodigalitatem, aut ex qua alia causa sciret interdictam venditionem,[3] non eo minus noceat ea res electo, quod prohibitionem aliudve siue iuris siue facti impedimentum ignorauerit.[4] Itaque perinde vindicandi ab eo dominij ius venditor habere debebit.[5] Qui enim electionis iure in emptoris locum substituitur, vt ipse emptor fiat, id omnino agit, vt eadem prorsus conditione rem nanciscatur, qua esset penes eligentem, si electio nulla facta fuisset:[6] habetúrque huiusmodi electio pro iurium cessione, in qua agi solet, vt nec plus nec minus iuris, quàm cedens habuit, in cessiona-

cessionatium transferatur:[7] quanquam cessionarij interdum alia causa esse potest, quàm cedentis:[8] electi alia nunquam esse potest, quàm eligentis,[9] nisi cum interuenit diuersitas pretij,[10] aut pactorum, quæ veluti partem quandam pretij constituere videantur.[11] *Ita Senatus*, in causa Petri Rubin, de qua SC. 1. supr.

1 *Defin. 1. 2. 3 & 4. 3. hoc tit.*

2 Nempe cum electio nec facta est, eodem pretio intra diem quadragesimum, & non in fraudem, vt dictum est in præcedentibus.

3 *L. 1. D. de curat. furios. l. ii cui bonis 6. D. de verb. oblig.*

4 Scientia enim eligentis debet nocere electo, qui eius facto & ministerio vtitur ad acquirendum, *l. ex qua persona 149. de regul. iur.*

5 Qui scilicet cum eligente, non cum electo contraxit.

6 Vt in specie *l. 2. D. de hered. vel act. vend. l. 2. D. ad SC. Trebell.*

7 *L. nemo plus iuris 54. l. quod ipsis 143 de reg. iur.*

8 Adhibenda enim sunt quædam distinctiones, de quibus *in l. 4. §. si cum legitima & seq. & 5. auctoru, D. de doli except. scripsi lib 12. Contect.*

9 Quia electus semper habet causam lucrativam, cum nihil vnquam præstet ob id, quod electus est, quin hoc ipso noua venditio contracta videatur, vt sequitur in Definit.

10 Quæ semper inducit diuersitatem emptionis, *leg. pacta conuenta 72. de contr. empt.*

11 *L. fundi partem 79. eod. titul. l. si sterilis 21. §. si tibi, de act empt.*

DEFINITIO IX.

Ex contractu mariti stipulantis cum notario acquiri potest dominium vxori etiam absenti, si ei quoque res tradita sit per clausulam constituti.

EMerat maritus fundum sibi suæque vxori coniunctim,[1] vxore tamen absente, sed notario pro ea, vt fieri solet, stipulante, subiecta etiam constituti clausula, per quam rei venditæ possessio in ambos coniuges transferretur. Quærebatur, an soli marito, an & vxori pro parte quæsitum dominium videretur? Non enim deerant, qui putarent, vxoris nomen simulate adiectum intelligi,[2] propterea quod absens ea fuisset. Dicebam cessare simulationis præsumptionem, quoties absentis vxoris nomine alius quam maritus stipulatus proponitur, qui stipulandi ius habuerit,[3] quomodo notarius, quem constat ex generali & vbique gentium recepta consuetudine pro absentibus stipulandi ius habere.[4] Itaque omnibus aliis simulationis indiciis deficientibus hoc solum marito eiúsve heredibus aut creditoribus superesse ius poterat, vt agerent ad pretium, aut mulierem partem fundi vindicantem exceptione summouerent, si non partem quoque pretij offerret.[5] Illud enim sane constat præsumi pecuniam ex bonis viri profectam, vt vitetur suspicio turpis quæstus, etiam cum ab ipsa muliere pretium solutum est,[6] nec aliud dicendum esse, si vxor pretium venditori soluens de suo soluere se dixerit, nisi præsente & consentiente aut saltem patiente marito id dixerit: quo demum casu & aliis præterea nonnullis præsumptioni iuris contra mulierem locus nullus est.[7] *Ita Senatus* in causa Jacobi Durand, & Peronetæ Talon, 8. Cal. Decemb. 1592.

1 *Vt in l 2. C pro socio.*

2 *Vt in l. cum propria 5. & seq. C. hoc tit.*

3 Maxime si non tantum stipulatio, sed etiam traditio interuenerit pro vxore, vt *in l. multum interest, 6. C. hoc tit.* Hic autem interuenerat traditio facta per clausulam constituti, *l. quod meo 18. D. de acquir. poss.*

4 Vt dixi *Defin. 4. nu. 4 5.*

5 *d. l. 2. C pro socio. l si patruus 4. Cod. comm. vtrinsque iudic. dict. l. multum, & l pen. C. hoc tit.*

6 *l. Quintus 51. D. de donat. int. vir. & vxor. l. etiamsi 6. l. etsi de tua 9. C. eod.*

7 Ita Salicet. *ad l. cum propria 5. C. hoc tit.* quem post alios multos refert ac sequitur Cravet. *cons. 61. nu. 7.*

DEFINITIO X.

Quantum interfit, an quis ex aliena pecunia sibi emat, an vero alteri ementi nomen dumtaxat suum accommodet.

QVi alteri ex propria pecunia ementi nomen dumtaxat suum accommodauit, multum differt ab eo, qui ex aliena pecunia sibi emit, alteri postea, cuius pecunia fuit, reuenditurus. Ille enim nihil sibi vel momento vllo temporis acquisiuisse videtur, sed ei soli, cui nomen accommodauit, quamuis traditio ipsi facta sit,[1] inspecto scilicet eo, quod vere actum est potius, quàm quod simulate conceptum;[2] ideoque & ad fructuum omnium restitutionem tenetur, quos ex illa re perceperit,[3] quod eos non solum ex re aliena, sed etiam mala fide & contra proprij facti conscientiam percepisse dicendus sit.[4] Hic vero, qui ex aliena pecunia sibi emit, & cui traditio facta est, quantumuis se obliget pecuniæ domino de eadem re illi ipsi subinde eodem pretio vendenda, interea tamen sit dominus rei emptæ,[5] nec nisi personali actione conueniri potest de pretio, aut vt reuendat.[6] Proinde nec ad restitutionem fructuum medio tempore perceptorum tenebitur, nisi ab eo die, quo fuerit in mora reuendendi,[7] mora autem per eum contracta videbitur, statim atque interpellatus vt reuenderet recusauerit, vel sine causa distulerit.[8] Neque enim necessaria esse potest obligatio[9] & obsignatio eius pecuniæ, quæ pretium rei constituat, cum & pretium iam solutum sit ex actoris pecunia. Duplicem enim pretij solutionem pro vna re fieri non oportet, licet duplex venditio intercedat.[10] *Ita tractatum est* in causa Dominæ Du Four, & viduæ Andreæ Pignier Medici 9. Calend. Mart. 1593. Sed nihil fuit pronunciatum lite postea per transactionem sopita.

1 *L. cum propria 5. & l. seq. C hoc tit.*

2 *Ex l. 1. & tot. tit. Cod. plus val. quod agit. quam quod simul concip.*

3 *dict. l. cum propria, in fin.* sic enim debet intelligi, vt fructus omnes hoc casu restituantur, non ij tantum, qui post litem contestatam percepti sunt, cum nulla ibi fiat mentio litis contestatæ.

4 Est enim ista non tantum mala fides, sed etiam calumnia, vt loquuntur Impp. *in l quamuis 4. C. hoc tit.*

5 Cum in eius fauorem & venditio præcesserit, & traditio secuta sit, *l nunquam nuda 31. de acquir. rer. dom. l. traditionibus, 20. C. de pact.*

6 *arg. l. 2. C. de pact. int. empt. & vend. l. si sterilis 21. §. pen. D. de action. empt.*

7 Nam in bonæ fidei iudiciis fructus omnimodo debentur ex die moræ, *l. videamus 38. §. pen. D. de vsur.* Ante moram vero hic bonæ fidei possessor est, qui proinde fructus suos facit, *l. bona fides 48. de acquir. rer. domin.*

8 *L. morâ 32. D. de vsur.*

9 Quæ alioqui esset necessaria, *d. l 2. Cod. de act. int. empt. & vendit. leg. si per te non stat 7. C. de vsur. l. acceptam, 19. eod. ill. tit.*

10 Offerri tamen necesse est remissionem actionis, quæ alioqui competeret huic actori ad pretium recuperandum. Plus enim quàm soluere offertis, qui actionem pro eadem pecunia sibi competentem remittere paratus est.

DEFINITIO XI.

Quantum interfit, an pecuniam à me acceperis, an mandatum, vt mihi fundum emeres.

NOn idem esset, si mandassem tibi, vt fundum mihi emeres.[1] Tunc enim quantumuis tibi emisses, nullos tamen fructus tibi ex eiusmodi emptione retinere posses, sed omnes restituere te oporteret, ne lucrum ex mandato captare videreris.[2] Id nimirum exigente bona fide, quam in iudicio mandati

præcipue exuberare oportet.[1] Nam & inde fit, quod magis mirum videri debet, vt fideiussor, qui rem pignoris iure ablatam à creditore emit, mandati iudicio conuentus à debitore aut eius hærede oblato omni debito restituere eam cum fructibus cogatur, neque hac parte similis habeatur extraneo emptori.[4] Denique perpetuum illud est, vt ex mandato apud eum, qui mandatum suscepit, nihil remanere oporteat.[5] Cum vero dedi tibi pecuniam, vt tibi emeres, subiecto tamen pacto, vt mihi postea eodem pretio reuenderes, non tam mandatum est, quàm contractus innominatus,[6] qui licet mandato proximus,[7] non tamen easdem, nec tam vberes recipit præstationes.[8] Atqui mandare tibi possum, vt ab alio tibi stipuleris. Quo casu licet obligatio tibi acquiratur, possum tamen tecum agere mandati, vt vel debitorem accepto liberes, vel tu hoc malim deleges eum mihi, aut alij, cui voluero. Ita est:[9] sed mandatum in hoc casu intercessit, quod in specie à nobis tractata nullum intercedebat.[10] Itaque quamuis parum aut nihil interfit, quo ad contrahendam mandati obligationem attinet, vtrum mandauerim tibi, vt mihi emeres, an vt tibi,[11] multum tamen refert, an mandauerim tibi, vt ex pecunia mea emeres, an vero pecuniam tibi dederim, vt emeres, subiecto tantum pacto vt mihi reuenderes.[12] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *Vt in l. si fundum 35 & seq D mandat.*

2 *L. qui proprio 40 § procurator. D. de procur. l. 2. l si autem 2. § item si fundum, de negot gest.*

3 *L. si seruus 60 § quod vero de furt. l creditor 60. § vlt. l. ita vt 36. § 1 D mandat. unà l. si fideiussor 29. § quadam lege idemque 13 § si mandauero, & §. idem Labeo ait, l. si procuratorem 8. § vlt eod*

4 Textus est elegans *in l si mandatu 19 §. 1. eod sit l 1. C de dolo, l. cum secundum 5. § 2 & l seq D. de distr pignor. l Paulus respondit 59 D. de fideiuss*

5 *d l qui proprio 43. 3 procurator, de procurat. d l. ita vt, §. l. l. ex mandato 20. eod.*

6 Scilicet do vt facias, quod ex ipsa incundi contractus forma appareat.

7 *L. naturalis 5 §. at cum do, & 5. sed si facio, D. de præsc. verb. iunct. l. Titius 24. l si tibi 15. eod.*

8 *d. l. Titius.* Contractus enim omnes innominati sunt stricti iuris *d l. naturalis, §. 1 & seqq vbi notat.*

9 *d. l. idemque 10. § si eni mandauero, D. mandat.*

10 Mandati enim actio esse non potest, vbi mandatum nullum intercessit, *d l. ex mandato 20 §. 1. eod.*

11 Vtroque enim casu mandatum intercedit, ac proinde mandati actio competit.

12 Quia hoc posteriore casu mandatum nullum est, sed tantum mandato simile ac finitimum negotium.

DEFINITIO XII.

Vsura citra moram non debentur ei, ex cuius pecunia fuit ab alio res comparata, quamuis alius ille fructus perceperit.

DE vsuris pecuniæ dubitatio maior erat, an præstare eas primus emptor deberet. Mouebat, quod alioqui & rem & pretium habuisse videretur.[1] Sed tamen verius visum est, non eandem hac parte constituendam esse rationem eius, qui venditionem sibi fieri peteret, tametsi pecuniam pretij iam numerasset, quę constitueretur venditoris re per eum tradita necdum soluto ipsi pretio. Ille enim cum rem suam tradiderit, eiusque fructibus careat,[2] vsuras saltem pretij consequi debet in vicem fructuum,[3] & consequenter etiam citra moram.[3] Hic vero, de quo loquimur, pecuniam quidem suam tradidit, sed ei, qui eandem pecuniam alteri dare coactus fuit, vt rem haberet, ac proinde qui nullo tempore & rem & pretium simul habuit.[4] Alioqui eadem ratione dicendum esset, eum, qui ex aliena pecunia comparasset sibi, nec de reuendendo se obligasset, perinde obstrictum fore præstationi vsurarum ab eo die, quo vel pecuniam accepisset, vel fundum emisset, quod tamen nusquam proditum est:[5] solam enim de pretio actionem lex illi dat, non etiam de pretij vsuris, si mora nulla interuenerit.[6] Quin nec moram interuenisse sufficeret, si pecunia tantum credita proponeretur. Neque enim mutui vsuræ debentur ex mora citra vinculum stipulationis.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quod numquam permittendum est, tanquam bonæ fidei contrarium, *l curabis 5 C de act empt. l Iulianus 13. §. veniunt autem, D eod l 2. C. de vsur Paul. lib. 2. sent. tit. 17. §. 9.*

2 *d §. veniunt.*

3 *d l. curabit & d. l. 2. C. de vsur.*

4 In quo vno tamen maxime iniquitas eluceret, *l ex empto 11. §. quia autem. l. bona fides 5. D de action. empt.*

5 Nam de solo pretio recuperando, non etiam de pretij vsuris loquuntur Impp. *in l. multum 6 & l pen. Cod. hoc tit. l. 2. Cod pro soc.*

6 In locis proxime supra citatis.

7 *L. 3. C. de vsur. l. Titius 24. D. de præscr. verb.*

DEFINITIO XIII.

Qui se dicit electum, licet tanquam talis missus sit in possessionem consentiente debitore, non potest tamen vincere in petitorio, si non proferat instrumentum electionis.

SI, vt fieri adsolet, pignora sub hasta vendita quis emerit pro se aut amico iam electo vel eligendo,[1] non aliter audiendus est, qui electum se dicit, & decreto subhastationi confirmari postulat,[2] quàm si doceat, se electum fuisse,[3] ac per eiusmodi electionem translatum in se ius emptionis,[4] nec quod tanquam electus in possessionem iam missus sit consentiente debitore, quicquam ei proderit, nisi cum de possessione agetur.[5] Decreti namque interpositio ad causam proprietatis dominiique adiudicationem pertinet,[6] cuius gratia necesse est præcedere tituli probationem, ex quo dominium transferri possit.[7] Constat autem ex emptione per alium facta non alij posse quæri dominium,[8] nec si procurator fuisse probetur is, qui suo nomine comparauit,[9] aut pro amico electo vel eligendo, si nulla electio profetatur.[10] *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Franciſci de la Couz & Euerardi Dauignon 13. Calend. April. 1593.

1 Vt solent honestiores homines non facile pati nomina sua publicis actis inscribi, *l. 5. §. penult. de auctor. tutor.* Dixi *Defin. 1 supr.*

2 Post elapsos sex menses à die missionis in possessionem numerandos.

3 Semper enim qui agit tanquam talis, talem se ante omnia probare debet, *vulg. iuribus.*

4 Ita loquendum est, non ius emptoris, cum sit ipse emptor, & quidem primus, vt dixi *Defin 1. & alias.*

5 Nam cum de possessione agitur, sufficit probari possessionem, quæ nec violenta sit, nec clandestina, nec precaria, *l 1. §. vlt. & l 2. D. vti possid.*

6 Quæ causa proprietatis nihil commune habet cum causa possessionis, *vulg. l. naturaliter, 12. §. nihil commune, D. de acqu poss.*

7 Dominium enim sine titulo non transfertur, neque traditione intercedente, *l. numquam nuda, 31. de acquiren. rer. domin.* Estque facilius, vt transferatur dominium sine traditione, quam vt sine titulo, *l 1. D. de publician. in rem action.*

8 *L quæcunque gerimus, 11 D. de oblig. & action.*

9 *L res ex mandatu, 59 D. de acquir. rer. domin. iunct. l si procuratorem, 3 eod.*

10 Nulla enim secuta electione subsistit & residet emptio in persona emptoris, qui ipse emit & contraxit, quique beneficio, quod habet, vt alium eligere possit, non cogitur vti, si nolit: est enim ea eligendi facultas meræ voluntatis & liberalitatis.

DEFINI-

DEFINITIO XIV.

Maritus procurator vxoris ad vendendum si emat, solusque & suo tantum nomine rem accipiat, & se obliget de pretio, sibi soli acquirit, licet initio dixerit, se tam suo, quàm procuratorio nomine contrahere.

MAritus ab vxore procurator constitutus, vt bona sibi cum fratre communia diuideret, partemque suam venderet, partem fratris ante diuisionem emerat, & in contractus præfatione dixerat, se tam suo suorumque, quam vxoris nomine contrahere: item postrema instrumenti parte, tam suo, quam vxoris nomine promiserat, eum cõtractum perpetuo ratum fore. In ipsa tamen stipulationis & traditionis clausula solius mariti mentio facta fuerat, non etiam vxoris aut procurationis, totoque reliquo contractu maritus solus emptor & cessionarius dicebatur. Cum quæreretur, an vxori pro parte quæsitum esset bonorum emptorum dominium, placuit nõ esse. Etsi enim nouum non est, vt vna contractus clausula interpretationem capiat ex alia:[1] in emptionibus tamen & stipulationibus omnibus præcise spectanda sunt verba stipulationis,[2] & veritas traditionis.[3] Nec alij quæsitum videri potest ex emptione dominium, quam cui venditor rem tradidit.[4] In quo differt causa dominij à causa possessionis: nam in transferenda possessione accipientis voluntas potissimum inspicitur, cui acquirere possessionem velit:[5] In transferendo autem dominio voluntas tradentis, cui tradere cogiter.[6] Idque in proposito tanto certius erat, quod maritus non ad emendum, sed ad vendendum procurator constitutus fuerat,[7] quodque pretij non soluti nomine in eodem instanti, coram eodem notario, iisdemque testibus maritus solus, & suo tantum, non etiam procuratorio nomine se obligauerat.[8] *Ita Senatus* pro N. Claudio de Platiere, contra hæredes N. Joannis Geneuois, 7. Cal. Jun. 1594.

1 *L. Titia, 134. §. idem respondit plerumque, de verb. oblig. l. qui filiabus, 17. de leg. 1.*

2 *L. veteribus, 39 ff. de pact.*

3 *L. 4. 6. & pen. C. hoc tit.*

4 *dictis legibus & l. si ex ea, 6. C. de rei vindic. iunct. l. traditionibus, 20. C. de pact.*

5 Quia possessionis acquisitio solo acquirentis facto & animo contenta est, faciliorque est alienatio possessionis, quam dominij. *l. si quis vi, 17. §. 1. ff. de acquir poss.*

6 Affict. *decis. Neapol* 301.

7 Ac proinde emerat tunc mandato, diligenter enim fines mandati custodiendi sunt, *l. 5. ff. mandat. l. maritus, 21. C. de procurat.*

8 Non alius enim emptor videri poterat, quam qui de pretio esset obligatus, *l. 1. ff. de rer. permut. l. ex empto, 11. de act. empt.*

TIT. XXXV.

DE COMM. RER. ALIEN.

DEFINITIO I.

Communi re vendita, interdum causa venditionis est indiuidua, etiam ex parte venditoris, ita vt restitutio vni ex venditoribus concessa debeat prodesse alteri.

RESTITVTIO minoris prodest maiori in causis indiuiduis, in diuiduis nõ item:[1] quid ergo si minor & maior simul fundum vendiderint? An dicemus agi de re diuidua, quia fundus commode diuidi possit?[2] Atqui etiam res pignori obligata potest commodam recipere diuisionem,[3] nec eo minus tamen hypothecaria dicetur indiuidua.[4] An ergo dicemus contractum venditionis indiuiduum, vtpote ex vno eoque indiuisibili actu æstimandum? Atqui id non, nisi ex parte emptoris verum est, qui partem empturus non fuit,[5] non etiam ex parte venditoris minoris, qui cum non nisi partem habuerit in re diuisibili, non potest dicere partem venditurum se non fuisse:[6] sed tamen potest aliquando cõtingere, vt non aliter possit videri minor pro parte sua restitutus in integrum, quam si in solidum restituatur.[7] Finge venditum esse non fundum, sed ius redimendi fundi, qui iam antea fuerat venditus sub pacto de retrouendendo:[8] aut quod idem est venditam hyperocham, quam vulgo *plurisualentiam* vocant,[9] ius indiuiduum venditum videbitur, quia non potest redimi fundus pro parte:[10] ponimus siquidem factam eam venditionem alteri, quam priori emptori. Alioqui non tam venditio illa dicenda esset, quam remissio iuris venditori competentis, cum fundus & fundi hyperocha nihil hac parte differant.[11] Hoc igitur casu restitutio minoris proderit maiori.[12] Sed & si fundus ipse venditus sit, fieri potest, vt minoris restitutionem necesse sit prodesse maiori. Finge venditum fuisse fundum communem à fratribus, qui in eum vsque diem indiuisam retinuerant parentum hæreditatem,[13] si minorem duntaxat restituas in integrum, non facies, vt sit in integrum restitutus: efficies enim, vt incidat in communionem cum emptore, qui antea longe meliore conditione in communione erat cum fratre, cum quo familiæ erciscundæ accepto iudicio[14] potuisset assequi, vt totam rem illam sibi haberet, tantundem ex reliquis bonis fratri concessurus.[15] *Ita tractatum est* in causa D. Fratrum Du Saix, & d'Aruen contra D. de Conflens, 4. Mart. 97.

1 *Notat. in Ll. Codic. si in commun. caus. restit. in integr. pet. sit.*

2 Ponimus enim talem fundum esse, qui possit commode diuidi regionibus, quamuis non omnes fundi possint diuidi.

3 Nam & fundus potest obligari pignori, *l. si fundus, 16 & pass. D. de pignor.*

4 *L. 1. & 2. Cod si vnus ex pluribus hered. debit. vel credit. legem hereditariam, 68. D de euict.*

5 *L. tutor vrgentibus, 4. §. 1. D. de minor. l. si quis aliam. 46. D. de solut. l. cùm ex causa 139. D. de verb. oblig.*

6 Cum non potuerit totum vendere, nisi vendendo rem alienam.

7 Quo casu non est dubitandum, quin minori concessa restitutio debeat etiam maiori prodesse.

8 *Vt in l. 1. C. de pact. int. empt. & vendit.*

9 De qua *in l. & quæ nondum, 15. §. vlt. D. de pignor. l. quæritur, 20. D. qui potior in pignor. hab.*

10 Not. per Bart. & alios *ad dict. l. si quis aliam, 46. D. de solut.*

11 *Arg. d l. & quæ nondum, 15. §. vlt. D. de pign.*

12 Ne alioqui eueniat, vt nec ipsi minori ius profuturo.

13 *Vt in l. cum duobus, 52. §. Papinianus, alias l. si fratres, D. pro socio, & tot. hoc tit. C. de commun. rer. alien.*

14 Quod non potest accipi cum nouo socio, quia iudicium familiæ erciscundæ non accipitur, nisi inter coheredes, *l. 1. & 2. l. cum putarem. & pass. D familiæ ercisc.*

15 Sic enim plerunque fit diuisio hereditatis, scilic. per mutuas adiudicationes, *l. 3. l. item Labeo. §. familiæ. & pass. eod. tit.*

DEFINITIO II.

De pluribus eandem rem communem vendentibus, & se in solidum de euictione obligantibus, quorum vnus minor, alius maior fuit.

QVid vero si plures fratres, quorum vnus minor, alius maior fuit, sic fundum vendiderint, vt quilibet in solidum de euictione se obligauerit? Nemo dubitat, quin videantur hoc casu inuicem fideiussisse.[1] Proinde non est æquum, vt restitutio minoris prosit maiori,[2] cum nec prosit fideiussori, nisi si dolus in-

teruenerit.[1] Cui consequens est, vt nec pro sua parte possit minor in integrum restitui, si sit hæres maioris, qui in solidum obligatus fuit.[2] Dicebam tamen non semper id verum esse: Tunc enim verum est restitutionem minoris non prodesse fideiussori, cum fideiussor acceptus est intuitu minoris ætatis, & contemplatione iuris prætorij. Non etiam si acceptus sit pro minore eo modo quo accipi solet, etiam pro maiore.[3] In proposito autem, id est, non eo solum ex fratribus, qui maior fuit, sed etiam minore in solidum vendente,[4] apparet id actum esse, vt non magis fideiuberet maior pro minore, quam minor pro maiore, ideoque admittendum esse, vt minoris restitutio prosit maiori, nec proinde impediatur ex eo, quod minor ipse maiori hæres extiterit.[5] Senatus nihildum, quod sciam, decidit. In eadem causa.

Poterant & debebant hæ Definitiones collocari sub titulo, si in commun. caus. in integr. rest. pottul. vbi per errorem fuerunt prætermissæ.

1 Cum negotium non spectet ad singulos in solidum, sed ad vnumquemque pro parte, *arg. l. vir vxori, 17. §. mulier & Titius, cum ibi not ff. ad SC Velleian.*

2 *L. 3. § sed vtrum. l. cum mandato, 23. ff. de minor.*

3 *L. 2. C. de fideiuss. minor. cum ibi notat.*

4 Quia censetur eadem persona cum defuncto, *Nouell. 48. de iureiur à morient præst.*

5 Vt dixi *in tit. de fideiuss. minor. supr. ex l. Stichum aut Pamphilum, 95. §. quod vulgo. ff. de solut. & l. 6. C. de fideiuss. min.*

6 Nam & ex causa venditionis possunt fieri correi debendi, *l. eandem, 9 ff. de duob. reis.*

7 Ne alioqui deterior sit conditio minoris, qui maiori heres extitit, quam futura esset ipsius maioris, quod absurdum esset. Sufficit enim vt non sit melior. Sed hoc intellige, vt possit minor restitui pro sua parte, at non etiam pro parte maioris cui minor hæres extitit.

TIT. XXXVI.

DE PACT. INT. EMPT. & vendit.

DEFINITIO I.

Pactum prælationis paciscenti prodest contra nouum emptorem, si paciscens possideat, aut si de pignore quoque conuenerit.

VENDIDISTI mihi fundum excepta tibi facultate redimendi, quod vulgo pactum de retrouendendo appellant.[1] Et promisisti eius fundi hyperocham,[2] & vt barbari loquuntur pluris ualentiam, te non alij quam mihi, si aliis præferri vellem, venditurum:[3] Si alij postmodum contra legem inter nos dictam vendideris, vtilis mihi erit exceptio pacti,[4] siue in ipsa venditione, siue post eam contractam, maxime in continenti adpositi, cum non plus iuris contra me habere possit, qui à te emit, & ex tua persona agit, quam tu haberes, si ipse experireris.[5] Verũ enim est pacta in continenti facta vestiri, vt aiunt, cohærentia contractus, eique vsque adeo inesse videri,[6] vt contractus portio esse existimentur.[7] Quare nec requiremus, vt in eo pacto quicquam de pignore conuenerit, instar namque pignoris esse debet, quod ex pacto retentionis ius habeo.[8] Quæ ratio facit, vt nec aliud dicendum videatur, tametsi ex interuallo pactum initum sit. Nam & pacta ex interuallo facta vtilia sunt ad excipiendum, licet non ad agendum.[9] *Ita tractatum est* in publico auditorio, Idib. Decemb. 1589.

1 De quo nostri *in l. 1. C. de pact. int. empt. & vend.* Aliud pactum est, de quo *in l. si super, 9. C. de transact.*

1 De qua *in l. si pecuniam, 33. D. de pign. act. l. quærebatur, 20. D. qui potior. in pign. hab.*

2 Vulgo pactum prælationis vocant, de quo *in l. si sterilis, 21. §. penult. D. de action. empt. l. dudum, 14. Cod. de contrah. empt.*

4 Semper enim ex pacto datur exceptio, *l. iuris gentium, 7. §. igitur nuda, D. de pact.*

5 *L. quod ipsis, 143. de regul. iur. l. si à te, 9. §. vlt. & l. seq. D. de except. rei iudic.*

6 *dict. l. iuris gentium, § quinimo, de pact. l. lecta, 40. D. de rebus credit.*

7 *L. fundi partem, § 9. de contr. empt. l. si sterilis, 21. § si tibi, de action. empt.*

8 Requirimus enim conuentionem de pignore ad agendum, non ad excipiendum, semperque facilior est retentio, *leg. 1. D. de pign.*

9 *d. §. igitur nuda.* Quid verò si conuentionalis retractus fuit & conuenerit vt soli venditori eiusque filiis retrahere liceret, non licebit filio cognatis id ius vendere, & si vendiderit nihil agit, ergo ius integrum redimendi retinebit. *Ita Senatus* 10. Februarij 1620.

DEFINITIO II.

SEd si cum alius à te fundum emisset & possideret, ea conuentio inter nos facta sit, vt fundi hypetocham non alij, quam mihi posses vendere, deinde alij vendideris, tu quidẽ personali exempto actione mihi tenebaris,[1] sed tamen emptor ille mihi præferretur, quoniam plus iuris habet ad rem is, cui vendita iam res est, quam cui vendi debuit.[2] Multo minus aliqua mihi contra ipsum actio competeret, si forte rem iam redemerit, eiusque possessor factus sit. Neque enim ex contractu inter alios inito, vt nec ex pacto dari potest actio contra singularem successorem, qui non contraxit.[3] Ac præterea tametsi vtrique facta venditio esset, is tamen in quæstione dominij præferretur,[4] cui prius tradita res fuisset.[4] Cui consequens est, vt si mihi cauerim per clausulam constituti, per quam iurium perinde ac rerum corporalium possessionem[5] transferri placuit,[5] præferri debeam iure possessorio,[6] quandoquidem ad tuendam meam possessionem non minus vtilis est exceptio pacti cum actoris auctore initi, quam si actor ipse pactus proponeretur, cum ex cuius persona quis agit eius factum præstare debeat, licet non nisi singularis sit successor.[8] Sed & nulla adiecta constituti clausula præferri me oportebit, si mihi sic prospexeram, vt hyperocham illam iure pignoris haberem obligatam, siue speciali, siue generali conuentione de pignore. Nam cum pignus tribuat ius non ad rem solum, sed etiam in re,[9] fieri nequit, vt semel affectares in quemquam transieat, nisi cum suo onere.[10] Et consequenter nulla est venditio, vt pactioni stetur.[11] Neque specialem hypothecam constitutam esse necesse est, cum hac parte, vt & in aliis fere omnibus iuris partibus,[12] tantundem prosit generalis, quantum specialis,[11] maxime vero coniuncta clausula constituti.[11] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *L. si sterilis, 21. §. pen. D. de action empt.*

2 Etiamsi neuter possideret, ac multo magis si idem ille, qui emit, possidet, *l. quoties, 15. C. de rei vindic.*

3 *L. vlt. in fin. D. de contr. empt. l. 1. §. si heres, D. ad SC. Trebell. l. arii alieni, 15. C. de donat.*

4 *dict. l. quoties, l. sine autem, 9. § si duobus, D. de publician. in rem act.*

5 *L. quod meo, 18. de acq. poss.*

6 Nam & cæteris paribus semper plus iuris habet, qui possidet hoc ipso quod possidet, *d. § si duobus, l. 1. §. vlt. l. 2. vti possid. l. vlt. de acquir poss.*

7 *L. si decem, 17. §. pactum conuentum, D. de pact.*

8 *L. ex qua persona, 149. de reg iur. l. quod ipsis, 143. eod.*

9 *L. pignoris, 17. D. de pignor.*

10 *L. 1. §. 1. eod. l. vnic. Cod. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alien.*

11 *L. si creditor, 7. §. vlt. vbi Bart. D. de distr. pignor.*

12 Hoc

12 Hoc propter speciem *l licet.7. C.qui potior.in pig.hab.* vbi specialis hypotheca requiritur.

13 *L quamuis 17.C.de pign.l.2.eod.*

14 *d L quod meo,18.de acquir poss.*

DEFINITIO III.

Per actionem quæ competit ex pacto de retrouendendo debentur omnimodo fructus ei, qui pecuniam obtulit & obsignauit, siue à possessore, siue à primo emptore.

VEndideram tibi fundum subiecto pacto de retrouendendo. Tu eundem subinde Titio, ea lege adiecta, vt mihi quandocunque redimere volenti retrouendere cogeretur. Titius denique Sempronio, eadem expressa conditione. Certum est in mea electione positũ esse ex Statuti nostri potestate, [1] an contra te velim agere, vt retrouendas, licet non possideas, [2] an contra possessorem eundemque emptorem, tametsi mecũ contraxerit? [3] At quid si contra te agere maluero, ignorans forte ab alio possideri fundum, tu dixeris vendidisse te Titio, mox ego aduersus Titium quoque egero, & ille rursus dicat se vendidisse Sempronio, vt postremo agam etiã contra Sempronium, isque conuentus statim retrouẽditionem offerat, sed tamen iam perceptis fructibus, qui eo tempore, quo tecum agere cœperam nondum erant percepti? Placuit non posse mihi Sempronium condemnari fructuum nomine, cum eos suo iure perceperit, [4] neque in mora fuisse videri queat, priusquam cõueniretur: [5] nec si multo ante tempore debitam pecuniam tibi obtulerim atque obsignauerim, nihil enim est quod ei ignoranti possit imputari. [6] Quid ergo? An perdidisse me fructus dicendum erit, qui pecuniam congruo loco & tempore tibi obtuli, teque recusante obsignaui? At id iniquum fuerit. [7] An ad fructuum restitutionem condemnaberis, quos ipse non percepperis? Ita sane est. Perinde fructuum nomine condemnari debes, ac si possideres, [8] quia per te stat, id est, per venditionem à te factam, quo minus possideas: [9] non potuit autem ea venditio inscio me facta iuri meo derogare. [10] Idque tanto magis in proposito dicendum videbatur, quod imputari tibi poterat, cur à me conuentus non tertium emptorem indicasses, qui possidebat, sed secundum, qui cum non possideret retrouendere mihi non potuerat, & contra quem, quia nec possidebat, nec contraxerat, nulla mihi actio competebat. [11] Nam si tertium emptorem eundemque possessorem indicasses, potuissem aduersus eum confestim agendo assequi, vt in mora constitueretur, [12] atq; ita ad fructuum exinde percipiendorum restitutionem obligaretur. [13] *Ita Senatus* ex tempore pro Dn. Ducol Mauritanensi, cõtra N. Deplans, 4. Id. Nou. 1590.

1 *In cap rempubliceam, lib 3 statut cap 4.*

2 Nam & qui non possidet, retrouendere tamen potest & debet, cum vt id faciat obligatus est, possitque facere citra iniuriam possessoris, qui fundum ea lege emit, vt retrouenderetur.

3 In quo statutum nostrum abhorret à iure. Nec enim potest possessor ob hoc solum, quod possessor sit, teneri vlla personali actione, si neque contraxerit, vel quasi, neque deliquerit, vel quasi, præterquam cum nascitur obligatio ex variis causarum figuris, *l 1. D de oblig. & action. §. 1. Instit. eod.*

4 Id est, tanquam Dominus. Fructus enim iure soli percipiuntur, *l. qui scit, 25. §. 1. de usur.* quanquam sufficeret bona fides ad fructuum acquisitionem, *l. bona fidei, 48. de acquir. rer. domin.*

5 *L. 2. C. hoc tit. l. mora, 32. D. de usur.*

6 Nunquam enim malus mora nocet alteri, *l. in condemnatione, 73. §. 1. de reg. iur.*

7 Cum obsignatio legitime facta pro solutione sit, *l. obsignatione, 9. C. de solut. l acceptum, 19. C. de usur.*

8 Nec enim nouum est, vt etiam is, qui non possidet, fructus quoque ab alio perceptos restituere teneatur, *l. sed etsi lege, 25. § sed vtrum is solus, D. de petit. hered.*

9 Ne alioqui in potestate vnius sit, alterius non deliquentis conditionem deteriorem facere, *l. 1. ff. de alien. iud. mut. caus. fact. l. 2. quod vi aut clam.*

10 *L. 4 alias, leg si ex duobus, § sed & Marcellus. D. de in dict addict. l. penult. D. de iure export.* Dec. *cons. 239.*

11 Non enim potest nasci hæc actio, nisi vel ex contractu vel ex statuto, statutum autem non dat eam, nisi contra possessorem, lunge *l si eum venderet, 13. D. de pign. act.*

12 Potest enim constitui in mora quisquis potest interpellari & conueniri, *l. mora, 32. D. de usur. l si pupillus, 127. de verb. oblig.*

13 Nam in bonæ fidei iudiciis fructus omnimodo præstandi sunt ex die moræ, *l. videamus, 38. § penultim. de usur. li 2. C. hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Pactum de retrouendendo simulatum esse potest ex variis causis, etiamsi in persona emptoris non concurrat fœnerandi consuetudo.

ETsi pactum de retrouendendo non ob id solum simulatum videri debet, quod pretij vilitas interuenerit, nisi accedat quod emptor solitus sit fœnerari, [1] potest tamen ea præsumptio capi ex aliis quãplurimis causis, pro personarum & rerum varietatibus, [2] inter quas non leuis illa est, si in continenti post venditionem venditor ab emptore eundem fundum cõduxerat, & ex ea causa in possessione remãserat, [3] ipsa autem pensio constituta non tam quãtitati fructuum ex fundo percipiendorum, quam iusto fœnori pecuniæ pro pretio datæ respondere videatur. [4] Finge illud etiam accedere, vt finito tempore, quod ad redimendum priore contracta statutum fuerat, aliud tempus idque longissimum in eandem rem venditori emptor indulserit. Ex eo sane fit credibile, non nisi de pecuniæ reditu acquirendo & pignorum fide stabilienda emptorem cogitasse. [5] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua Definit. 12. & 13. infr. De legat.

1 Eo nimirum iure quo Senatus noster vtitur. Nam in Gallia præualet contraria opinio, vt sufficiat pactum de retrouendendo cum pretij vilitate. Quam esse communem nostrorum opinionem testatur Thom. Gramm. *decis. 76.*

2 Simulatio enim cum fit dolus & in animo consistat, probari potest ex solis indiciis & coniecturis, *l 1. & 3. vbi not. Cod. plus valer. quod agit. l. dolum, 6. C. de dolo, l non omnes, 5. §. à barbaris de re milit.*

3 *Leg. sicut, 8. § supernacuum, D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

4 Alioqui pactum hoc non est prohibitum, *l. qui fundum, 75. D. de contr. empt.* lunge *l. si ea pactione, 14. C. de usur.*

5 Vera enim conductio solet æstimationem pensionis inire ex fructuum comparatione, cum per eam fiat, vt conductori acquirantur fructus tanquam percepti ex domini voluntate, *l. si seruus, 61. §. locauit, D. de furt. l. ex conducto, 15. per tot. & pass. D. locat.*

DEFINITIO V.

Non cogitur quis ducere in conuentionem, quod potest aduersarius solus facere per protestationem.

SI fundum tibi vendiderim sub pacto de retrouendendo, & ea lege adiecta, vt quandocunq; volente me rei hyperocham, aut ius omne, quod in eo fundo habebam vendere, tu eodem pretio oblato, quod alius offerret, omnibus præferreris: [1] agenti mihi ex contractu, vt retrouẽdas non potes recusare hoc prætextu, quod nolim fortasse pati, vt in redemptionis instrumento eadem de iure prælationis conuentio repetatur. Neque enim tua quicquam interest, [2] cum & inuito me protestari possis, vt saluum tibi sit ius prælationis, [3] nec eo minus saluum tibi futurum esset, si nulla facta protestatione reuendidisses. Dispar siquidem hac parte causa est venditionis, quæ vltro ac voluntarie fit, & eius quam fieri necesse est ex iure & ne-

cessitate præcedentis contractus: illa non tantum venditoris ius perimit, quod vel in re, vel ad rem habebat,[2] sed eorum quoque omnium, qui venditioni consenserunt.[3] Hæc vero nec illi ipsi, qui vendidit, nocet. Ex eo namq; quod vel inuitus quis facere cogitur, voluntatis coniectura capi non potest, quasi ius suum vltro remisisse intelligatur.[4] Porro superuacuam conuentionem instrumento inseri, vt quis patiatur, cogi non potest.[5] *Ita Senatus* ex tempore in causa D. de Sion & de Longecombe, contra Dn. de Pierrecloz, 8. Id. Maij, 1593.

1 Quod pactum prælationis dicitur, & vulgare est in omnibus venditionibus, quæ fiunt sub pacto de retrouendendo. De quo dixi *Defin. 1. num. 3. 5.* Iunge *l. qui fundum, 75. D. de contr empt.*

2 Nunquam autem vel actio vel exceptio danda est ei, cuius nihil interest, *l. 3. §. 1. l. stipulatio ista, 38. §. alteri, de verbor. obligat.*

3 Nec enim protestatio exigit consensum aduersarij, cum ius nullum tribuat protestanti, sed tantum conseruet, si quod habeat, *l. 4. §. 1. D. quibus mod pign. vel hypoth. soluit. l. etsi quis, 14 § plerique, de relig. & sumpt. funer.*

4 *Leg. exempto, 11. §. 1. de act. empt. l. etsi is, 10. D. de distract. pignor.*

5 Saltem hactenus, vt per doli exceptionem repellantur, *l. 4. §. quæsitum est si cum fundi, D. de doli mal. except.*

6 Iis demum namque imputari potest, cur non contradixerint, qui contradicere potuerunt, non illis quibus inuitis fieri actus potuit, *l. Caius 39.* vbi Bart. & alij notant, *D. de pign act.*

7 Quamuis dici soleat ea, quæ abundant, non vitiare, *l. non solent, 94. de reg. iur.*

DEFINITIO VI.

Obsignatio non est necessaria ad impediendum, ne currat tempus intra quod retrouenditio peti debuit.

INtra certum tempus, quod redimendo fundo præscriptum fuerat, interpellarat emptorem venditor, vt retrouenderet, ac recusante eo pretium obsignauerat, sed non tamen integram quantitatem, quę emptori restitui debuerat.[1] Non eo minus interrupta præscriptio videbitur, quod obsignatio non satis plena fuerit. Ad solam enim fructuum acquisitionem obsignationis vtilitas pertinet,[2] non etiam ad præscriptionis interruptionem, quæ sola etiam interpellatione, verbalique oblatione contenta est,[3] nisi cum venditori dicenti paratum se pretium numerare, emptor respondit paratum se accipere. Sic enim verbalis oblatio verbali acceptatione eludenda est.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ac proinde non fuit sufficiens obsignatio, debet enim esse plena & integra, adeo, vt si quid debeatur, quod minus liquidum sit, satisdari eo nomine oporteat, *l. Statuliber rationem, 5. ff. de statulib.* Iunct. *l. obsignatione, 9. C. de solut.*

2 Aut potius ad hoc, ne is, qui fructus petit, vsuras vicissim præstare cogatur. Nam, vt fructus restituendi sint venditori agenti ex pacto, de retrouendendo sola oblatio videtur sufficere sine obsignatione, *l. 2. Cod hoc tit.* Saltem ex die contestationis, vt dicam Defin. 17. infr.

3 Cum per eam oblationem & interpellationem emptor in mora constituatur, *dict. l. 2. & l. si per te non stat, 7. Cod. de vsur.*

4 Bart. *ad l. creditor, 13 num. 5. ff. de distract. pign. arg. l. aut qui aliter. 5. quod vi aut clam, Ll. de liber. agnosc.*

DEFINITIO VII.

An & quando valeat obsignatio debiti, si nihil pro moneta augmento obsignauerit is, qui petit retrouenditionem?

AT finge obsignatũ pretium integrum, quod ad numerum duntaxat, & quantitatem corporum debitorũ attinet, non etiam quod ad nummorum bonitatem, vt proinde emptori ius sit petendi augmenti quod ex monetæ deterioratione debetur, vulgo *surfurs* vocant,[1] sufficiet ad obsignationis validitatem, vt protestatus sit venditor, paratum se maiorem quantitatem, si opus erit, obsignare, nec requiretur, vt eo nomine præstet satisdationem, quæ alioqui pro non liquidis necessaria esse solet.[2] Nempe quia licet augmentum monetæ dicatur, sitque pars debiti principalis,[3] in facto tamen & plerumque in incerto est, an moneta, quæ soluitur, deterior sit, an melior, aut æque bona; item an parem aut minorem, maioremve vtilitatem afferre possit ei, qui accipit solutionem. Ideoque facto & declaratione voluntatis opus est, vt sciatur, an de imminuta bonitate intrinseca conqueri velit is, cui pecunia debetur. Quid enim si nec post factam obsignationem conqueratur? Quod si conqueratur, siue ante, siue post litem inchoatam, siue in prima, siue in secunda instantia, ab eo demum tempore minus obsignatum videbitur, si monetæ augmentum non offeratur,[5] & quoadusque liquidatum sit cautio eo nomine præstetur.[6] Nec obsignanti proderit, quod pro accessoriis, quę vt plurimum sunt incerta, certam quantitatem obsignauerit, cum protestatione, vt fieri solet, vel addendi vel detrahendi:[7] quoniam, vt dictum est, monetæ augmentum non est quid accessorium ad principale debitum, sed ipsius principalis debiti partem integralem constituit.[8] An igitur fructus, qui ante petitum augmentum ex fundo percepti sunt ab eo, qui retrouendere debuit, ad eum pertinebunt, qui obsignauit quamdiu nihil ei potest imputari, hoc est, quamdiu de non obsignato augmento conquestus non est is, qui solutionem accipere debuit, post id vero tempus quasi purgata mora retineri ab emptore poterunt? Maxime, quia posterior mora nocere venditori debet.[9] Plane si emptori augmentum illud in iudicio petenti venditor in iudicio quoque offerat, licet nec statim soluat, nec obsignet, nec satisdet, perinde condemnandus est emptor ad fructuum omnium in id vsque tempus perceptorum restitutionem, ac si augmentum hoc, vel nunquam petitum, vel ab initio consignatum, aut eo nomine cautum fuisset,[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 De quo vide quæ scripsi late *in tract. de variis numm. debit. solut.*

2 *L. Statuliber rationem, 5. ff. de statulib.*

3 Nascitur enim ex eo, quod, qualequid est quod debetur tale solui debet, ac in eadem bonitate & qualitate, *l. 3 ff. de reb. cred. l. creditorem, 99. alias l. Paulus, de solut.*

4 Sunt enim plerique creditores minus difficiles, qui de ista bonitatis imminutione non conquerantur, ne nimis onerosi videantur. Fuitque tempus cum nulla apud nos huius iuris ratio habebatur, vt nec hodie habetur vlla in plerisque Galliæ locis.

5 Quia sane ex iuris ratione debetur, *d. l. 3. de rebus credit. d. l. 99. de solut.*

6 *Ex d. l. statuliber rationem, 5 ff. de statulib.*

7 Quæ protestatio prodesse solet, quia nihil potest imputari ei, qui non obsignauit quantum debuit, si quantum debuerit ignorauit, *arg. l. non potest improbus, 99 ff. de reg. iur.*

8 Cum nihil aliud sit, quam eadem quantitas debita corporum non deterioratorum, *d. l. 99. de solut.*

9 *L. qui decem, 72. §. 1. & seq ff. eod. tit. de solut.*

10 Eam nempe vim habet iudicialis oblatio, vt impediat moram, quia nimirum ex ea sequi condemnatio statim potest, *l. si rem alienam, 9. §. vlt ff. de pignor. act.*

DEFINITIO VIII.

De retrouendendo actio scripta hodie est in rem, non in personam, ideoque & contra possessorem quemcumque competit ad rem præcise habendam, & ad instantiam discussionis remitti non potest.

ACtio venditori cõpetens ex pacto de retrouendendo in continenti adposito, licet in personam sit, cum ex contractu proficiscatur,[1] in rem tamẽ scripta

scripta est, eo præsertim iure quo vtimur, quando ex statuti nostri potestate non tantum aduersus emptorem detur, sed etiam aduersus quemcunque possessorem: [1] Daturque ad rem præcise consequendam, nec liberaretur emptor, aut alius possessor præstando id, quod venditoris interesset, [2] sicut nec venditor ipse qui ad rem tradendam obligatus est. [3] Plus enim iuris habet certe non minus venditor ad eam rem quæ aliquando sua fuit redhibendam, quam emptor ad habendam à venditore illam, quam nunquam habuit. [4] Ideoque si is, qui retrouendere debuit decesserit non alio hærede relicto, quam cum beneficio legis & inuentarij, non erit venditor, aut qui ab eo causam habet remittendus ad instantiam generalis discussionis hæreditariæ: quæ scilicet eorum propria est, qui personalibus non directis in rem ipsam actionibus experiuntur. [5] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio in causa Claud. Dupont chirurgi, 10. Cal. Aug. 1593.

1 *L. 2. C. hoc tit. l. qui fundum, 75 D. de cont. empt leg dudum, penult. C. eod.*

2 Dixi *Defin. 35.* Nec desunt qui putent, sed male, meo iudicio, id esse ex iuris ratione, post Paul. Castrens. *ad leg si eum venderet, 13. D. de pignor. act.*

3 Interest enim venditoris rem ipsam habere potius, quam rei æstimationem.

4 De quo nostri tractant, *ad l. 1. D. de act. empt.* Scripsi *l. 6. Coniectur.*

5 Quia non aliter fuerat rem suam alienaturus, *l. vlt. C. hoc tit.* Semperque minus fauorabilis est is, qui persequitur rem, quæ nunquam fuit sua. *l. videamus 38. §. si actionem. D. de vsur.* iunct. *l. si in emptionem, 35. D. de minor.*

6 Excipe tamen eos qui agunt hypothecaria. Nam & isti in rem agunt, & tamen non eo minus ad instantiam discussionis remittendi sunt, quia actio hypothecaria non principalis est, sed accessoria ad personalem, ucut & hypotheca ipsa accessio est debiti principalis.

DEFINITIO IX.

Ex pacto prælationis si adsit hypotheca etiam generalis, præsertim cum clausula constituti datur actio etiam contra secundum emptorem.

CVm rem meam tibi venderem, aut cum tua permutarem, constitueram me tuo nomine possidere, atque ita possessionem in te transtuleram, [1] sed hoc tamen acto & retento, vt si alij eam rem velles vendere, præferrer ego cuilibet emptori eodem pretio oblato, [2] bonis quoque nostris in eam rem inuicem obligatis. [3] Tu subinde alij vendideras me inscio. Cum autem rei dominium & possessionem auocare vellem, obiiciebat ille translatum in se ius dominij proprietatis & possessionis, nec aliquam mihi actionem, nisi personalem contra te competere: [4] quæstio in eo esse videbatur, an ex pacto illo de iure prælationis ius aliquod mihi contra nouum emptorem acquisitum esset. Sunt enim qui putent non aliter id admitti posse, quam si duo hæc concurrant, nimirum, vt res illa, in qua ius prælationis exceptum est, sit specialiter obligata, [5] & vt adsit clausula constituti, quæ in eum casum faciat possessorem illum, qui prælationis ius stipulatus est: [6] neque sufficere generalem pignoris conuentionem, etiamsi adsit clausula constituti. Alij contra nihil referre putãt, vtrum generalis an specialis obligatio interuenerit, vtramq; enim eiusdem esse hac in re potestatis. [7] Quæ sententia Senatui nostro probabilior videbatur, in proposita autem specie pro me faciebat, quod id prælationis ius ego mihi exceperam & retinueram in actu ipso transferendi dominij & possessionis: [8] nemo enim dubitat, quin traditioni & alienationi rei meæ potuerim quam volui legem dicere, [9] etiam quæ alioqui nõ valeret. [10] Quo admisso illud etiam consequens est, vt is, cum quo cõtraxi, non alia lege & conditione dominium transferre in alium potuerit, quam qua ipse habuit. [11] Itaque eueniente conditione iuris prælationis si legem contractus exerceam, non tam videtur per me auocari dominium à secundo emptore, quam nec translatum in eum fuisse, [12] præterid, quod nec nisi certa illa lege & conditione dominium ac possessionem à me abdicaueram. [13] *Ita Senatus* ex tempore pro Amedeo Bellon, contra Antonium Richard, 11. Calend. Februar. 1594.

1 *Vulg. l quod meo, 28. de acquir poss.*

2 Iam enim diximus in præcedentibus huiusmodi pactum prælationis frequentissimum esse in omnibus venditionibus, quæ fiunt sub pacto de retrouendendo, sed & fiunt etiam plerumque in venditionibus puris, *l. qui fundum 75. D. de contrah. empt. l. si sterilis, 21. §. pen. D. de act. empt.* [Sed & interdum nascitur ex vltima voluntate si pater disponens inter liberos iubeat vt nemo ex iis possit bona paterna vendere, nisi denuntiatione prius fratribus facta, vt si velint, habeant ius prælationis, quæ pactio fit etiam plerumque inter coheredes, *l. qui Romæ, 122. §. coheredes. de verbor oblig.* Quibus casibus, si ex fratribus vnus inconsultis aliis fundum vendiderit, admittendi sunt cæteri ad ius prælationis iure fideicommissi vel conuentionis. Sed iure à iudice statuatur iis tempus breue, puta mensis vnius, in quo quod tempus redimere cogantur. Eóque elapso, nec priùs interim emptor pretium venditori soluere cogatur. *Ita Senatus* in causa N. Claudij Goy, & Dominorum de Salins & Monterminod, 7. Mart. 1587.]

3 Hoc enim modo fit pactum potentius, quia non tantum personam paciscentis afficit, sed etiam rem ipsam, vt dixi, *ad l. 2. in fin supr ex l si creditor, 7. §. vltim. D. de distract. pignor.*

4 *Ex d l qui fundum, 75. D. de contr. empt. l. si sterilis, 21. §. pen. D. de action empt.*

5 *Arg. l licet, 7. C. qui potior in pign. hab.* Imbert. *in Enchir.* in verb. *locatio*

6 Vt non tam de reuocanda possessione laborandum habeat, quam de retinenda. Facilius enim est, vt possidenti detur retentio quam non possidenti actio. *l 1 D de pignor.*

7 *Arg l 3 & l quamuis, 17. C eod tit. de pignor.* Semper enim specialia generalibus insunt, *l semper, 147 de reg. iur.* Castr. *in l. si ita quis 135. §. ea lege, de verb oblig*

8 Vt appareat non aliter me fuisse venditurum, *l. vlt Cod. hoc tit l. 5 § pen. de dol. except.*

9 *L in traditionibus. 48 D de pact*

10 *L. si fundo 19 D de seruit.* iunct. *l quoties, 15. eod l venditor, 13 D. commun præd.*

11 Alienatio quidem semper fit cum sua causa, *l. alienatio, 67. de contr. empt. l. vnic. Cod. rem alien gerent non interd. rer. suar alien.* Imo in hoc casu videtur non valere alienatio propter alienandi prohibitionem, quæ includi videtur in pacto prælationis, quod ideo solet concipi negative, *dict leg qui fundum, & dict leg si sterilis § penultim.* iunct. *l. vltim. Cod de rebus alien. non alienand. dict l si creditor, 7. § vltim. de distract. pignor.*

12 Propter prohibitionem *d l vltim C. de reb alien. non alienand. d l. si creditor. 7 § vlt de distr pignor.*

13 Vt in certum casum ad me rediret, esset que mihi quasi manus iniectio, *argument. l penult. vers. nec poterit, de seru. expor* vide in hanc Definit. supra *numer. 5. & 7.* Tiraquell. *de retract conuent §. 1. glos 1 num. 6. & sequent.* Ioann. Fabrum, *in l. ea lege C. de condict. ob caus* vbi defendunt specialem hypothecam requiri.

DEFINITIO X.

Pactum vt ex causa euictionis non præstet venditor id quod interest valet, sed alias & alias recipit interpretationes.

ETsi valet conuentio inter emptorem & venditorem, vt secuta euictione non nisi ad pretij restitutionem venditor teneatur, non etiam si quid præterea emptoris interfit: [1] aliam tamen atque aliam ex præcedentibus & sequentibus ea pactio recipere potest interpretationem. [2]

1 *L. ex empto, 11. §. quia autem, ff de action empt.*

2 Exemplum petę ex iis, quæ scripsi Defin. 12. *supr. de action empt.*

DEFINITIO XI.

Qui cessum nomen promisit præstare idoneum, non potest conueniri ante excussum debitorem.

INter emptorem & venditorem cõuenerat de pretio, & vt in solutum venditor acciperet nomen debitoris, [1] in eamque rem cessum fuerat nomen, & instrumenti obligatorij traditio secuta: sed tamen ea subiecta lege, vt exactionis impensam & diligentiam duntaxat præstaret venditor, periculum autem nominis ad emptorem pertineret, vt cogeretur de suo soluere, si forte nomen exigi non posset. [2] Egerat venditor aduersus debitorem, eique non soluenti carceres indixerat. Cum debitor apparitori non paruisset, regressus venditor aduersus emptorem, agebat ex vendito ad pretium, quasi stipulationis conditio extitisset, nec maiorem in exigendo diligentiam præstare debuisset. [3] Emptor contra dicebat, neque personæ, neque bonorum debitoris legitime factam excussionem, debuisseque venditorem exactiore diligentia curare, vt vel debitor in carceres detruderetur, vel bona eius sub hasta venderentur. [4] Visum est, iustum esse desiderium emptoris, quasi partem pretij pactũ illud constituisset, [5] maiusq; pretium emptor ipse obtulisset, quod eam sibi commodius soluendi pretij oblatam videret conditionem, [6] sine qua credibile erat, aut non accessurum eum ad venditionem, aut minus oblaturum fuisse difficultate explicandæ pecuniæ. [7] Siquidem longe minus est actionem habere ad rem, quam rem ipsam, [8] nec similis causa videbatur huius venditoris, & illius, qui numeratam pecuniam credidisset, tumque debitoris nomen supradicta lege in solutum accepisset. [9] Esset enim multo æquius illi subueniri statim, atque vel leuissimam diligentiam præstitisset in exigendo nomine, [10] ne alioqui debitæ sibi pecuniæ partem maximam in eiusmodi litis sumptus erogare cogeretur. [11] Quanquam imputari adhuc ei posset, cur ita contraxisset. [12] Semper enim in stipulationibus cæteriſque contractibus sequimur id, quod actum est, & quod nominatim conuenit. [13] At non est quod conqueratur venditor, qui accepto in solutum debitoris nomine eo ipso instanti, quo de pretio conuenit, tanti rem suam æstimasse videatur, quantum deductis litis & exactionis sumptib. in nomine supereisset. [14] Nec magis ei succurrendum est, quam si rem longe pluris dignam viliore pretio vendidisset. [15] Imo multo minus, quoniam illo casu, si supra dimidiam læsio interueniisset, locus esset restitutioni. [16] Hoc vero casu nullus restitutioni locus esse potest, propter incertitudinem quantitatis sumptuum, in futuram litem erogandorum, [17] cum inspecto initio dubium fuerit, an futura lis vlla esset, aut quanto tempore duratura. [18] *Ita Senatus* in publico auditorio in causa Rey, & N. Paquier, 3. Non. Mart. 1594.

1 Hoc enim fieri potest, *l. vlt. C. quand. fisc. vel priuat. l. eum à quo*, 16. *& seq C. de solut.*

2 Alioqui citra conuentionem istam periculum nominis ad venditorem, eundemque cessionarium pertinuisset, *l pupilli*, 96. *§. seror, D. de solut.* Scripsi *lib.* 12. *Coniect.* Iunge *l si nomen*, 4. *D. de hered. vel act. vend.*

3 Paria enim videntur nihil esse quod possideatur, aut id, quod est sine controuersia possideri non posse, *l quamuis*, 13. *D. de rebus auctor. iudic possid.*

4 Excussum enim debitorem esse, necesse est, vt huius stipulationis conditio exstitisse videatur, *l. decem stipulatus*, 116. *in fin. D. de verbor. obligat.* Iunge *leg. si fideiussores*, 41. *D. de fideiuss.*

5 *L. fundi partem*, 79. *de contr. empt. l si sterilis*, 21. *§. penult. D. de action. empt.*

6 Est enim plerunque facilius dare nomen in solutum, quam pecuniam numerare, *d. l. eum à quo*, 16. *C. de solut. l. si dubitet*, 10. *D. de fideiuss.*

7 *Arg. l. si venditor*, 6. *in fin. D. de seru. export.*

8 *Vulg. l plus cautionis*, 25. *de regul. iur. l. minor.* 40. *in princ. D. de minor.*

9 Vt in specie *d. l. eum à quo.*

10 Tractamus enim non de fœneratore, sed de creditore gratuito, cuius fauorabilior causa esse solet, *l eum debitor*, 8. *D. quibus caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.*

11 Vt quod de sumptibus prorogandis conuenisset ad modicos sumptus restringeretur, nec ad immodicos extenderetur, *arg. l si libertus*, 30. *D. de oper. libert.*

12 Debuit enim cautius negotiari, *l.* 12. *Cod. de furt.* iunct. *l. quod quis*, 203. *de reg iur.*

13 *L. semper in stipulationibus*, 34. *eod tit.*

14 *Arg. l Imperator*, 70. *§ si centum, de legat.* 2.

15 Quo casu non restitueretur regulariter, quia contrahentibus permissum est in emendo & vendendo se decipere in pretio, *l in causa*, 16. *§. idem Pomponius, D. de minor.*

16 *Ex l.* 2. *C. de rescind. vendit.*

17 Debet enim læsio certa esse ab initio, & contractus tempore inspecto, *l si voluntate*, 8. *eod. l. si ea pactione*, 14. *Cod. de vsur.* Et multa propter incertitudinem toleruntur, quæ alioqui non valerent, *l oleo*, 23. *eod. l.* 1. *Cod. de pact. l de fideicommisso*, 11. *C. de transact. l si pater*, 12. *C. de inoff testament l penult. C. de solut.*

18 Poterat enim sperari & fieri, vt debitor bonam fidem agnosceret, nec litigare vellet, cum actiones non sint comparatæ, nisi in perfidos, vt ait Theoph. *initio tit. de action.*

DEFINITIO XII.

Ei, qui debitorem excutere debuit, non potest imputari cur non verterit ad solutionem illum, quem constat fuisse non soluendo.

SI tamen emptoris debitor non soluendo esse proponatur & probetur, imputari venditori non poterit, cur eum in carceres non detruserit. [1] Neque enim ob id locupletior est debitor, quod in carceres coniectus sit vel coniici possit, [2] neque id actum esse credendum est, vt inanibus se expensis venditor ad consequendam pecuniam vexaret, [3] quippe pro quarum repetitione nullam sit postea, vel in emptorem ipsum, vel in debitorem habiturus actionem. In quo melior videtur esse debere conditio istius venditoris, quam sit creditoris hypothecarij, excussionem debitoris sui peragentis, ad parandam sibi contra tertios possessores actionem. [4] Is enim, tametsi inopis debitoris excussionem facere cogitur exactissime, id est, ad peram vsque, vt loquuntur, & sacculum: [5] nempe quod ita postulet fauor tertij possessoris, [6] qui non contraxit, & cui nihil, nisi debitoris factum imputari possit, vt quam tardissime fieri potest inquietetur: [7] neque tamen ex eo læditur ius creditoris, qui pro eiusmodi sumptuum omnium repetitione ad vltimum vsque quadrantem eandem hypothecam, idemque temporis priuilegium habiturus sit in res pro debito principali obligatas. [8] Itaque eadem ratio faciet, vt si in proposita specie emptor interpellatus, vt debitoris sui, qui non soluendo esse dicitur, bona quædam indicet, quæ pignori capi possint, [9] nulla indicare velit, statim condemnandus sit, vt de suo soluat: [10] cum tamen tertius possessor creditori excussuro debitoris facultates nullas indicare sit cogendus. [11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nemo enim vnquam cogendus est contra eum agere, qui non sit soluendo, cum nulla & inanis actio sit, quam debitoris inopia eludit, *l nam is* 6. *D. de dolo.*

2 Possetque hoc casu non male illud dici, quod ait Papin. *in l si seruus* 7. *de seru. export.* de pœna non irrogata, non irrogati carceris indignationem solam duritiam continere: nec enim coniicitur in carcerem debitor pœnæ nomine, sed vt creditor tædio carceris ab eo extorqueat solutionem, *l. is cui* 5. *in princ. D. vt in poss legat.*

3 Esset enim hæc maligna interpretatio, & ideo reiicienda, *l. si ita* 126. *§.* Chrysogonus, *vers. sequens, de verb. oblig.* Iunge *l. si extraneus* 33. *de iur. dot.*

4 Ex forma

4 Ex forma *Auth. hoc si debitor, C. de pignor. & Nouell. 4. de fideiuss.*

5 Vt nimirum adigatur debitor tædio carceris ad faciendam bonorum cessionem. Notat. *ad d. Auth hoc si debitor.*

6 Non enim alij possessori competit hoc beneficium, quam ei, qui sit iustus, id est, habeat titulum & bonam fidem, vt sit dignus cui succurratur, *l. mulier 19. D. qui pot. in pignor. hab.*

7 Idque interest etiam rei publicæ, ne tam facile fiant de lite lites, odio scilicet multiplicandarum litium, *l. singulis 6. de except. rei iudic.*

8 *L. Lucius 18. D qui potior. in pign. habeant.*

9 Adde, & possideri sine controuersia, *ex l. quamuis 13. D. de rebus auctor. Iudic possid.*

10 Quasi qui negare iam non possit, extitisse conditionem stipulationis, ex qua conuenitur.

11 Eo namque iure vtimur, vt creditor cogatur inquirere in facultates debitoris, & probare, quod non sit ille soluendo, licet id in negatione consistat Ferrarien. *in form. libell. in act. hypoth. ec.*

DEFINITIO XIII.

Venditio pensionis annuæ certo pretio soluto an resoluatur ipso iure ob solam cessationem, an possit purgari mora?

ANnuam pensionem vnius & viginti aureorum pretio trecentorum quidam vendiderat soluendam in singulos annos certa die, eiusque rei nomine dederat fideiussorem, adiecta ea lege & conditione, vt ni ad dictam diem solueretur pensio, cogi venditor posset ad eam redimendam, [1] restituendosque emptori aureos trecentos, quos ex venditione acceperat: [2] venditor post continuatam per aliquot annos solutionem decesserat, impuberibus hæredibus relictis, qui in solutione per aliquod tempus cessauerãt. Cum ob eam causam emptor non tantum aduersus pupillos eorumque tutores, sed etiam contra fideiussorem ageret, vt emptionis pretium redderent, quasi resoluta venditione sola vi & potestate pacti pœnalis, [3] visum est male illum agere, nõ ea quidem ratione, quod tale pactum nullum sit & inualidum, quasi factum in fraudem vsurarum, vt quidam male crediderunt, [4] sed quia interpellatus tutor itemque fideiussor præteritorum annorum pensiones confestim obtulerat, & recusante solutionem emptore obsignauerat. [5] Constabat sane, tametsi cum pupillis res esset, moram tamen ipso iure contractam intelligi ex solo lapsu diei propter subiectam pœnam, [6] quanti emptoris interesset, pactumque illud pœnale, de quo diximus: neq; hic locum esse legibus, quæ negant, pupillum in mora constitui posse, à quo scilicet peti non possit. [7] Nam quoties certa dies solutioni dicta est pœnaque adiecta, nulla interpellatio necessaria est, & pœna committitur, etiamsi nemo sit, qui interpellari queat, vt puta si iaceat hæreditas. [8] Sed tamen erat hæc mora eiusmodi, quæ etiam à maiore contracta purgari posset quandocumque, dummodo ante litem contestatam satisfaciente venditore. [9] Propterea quod cõtractus venditionis non tantum pretij conuentione, sed etiam traditione perfectus, sola pacti potestate resolui non poterat, nouoque in eam rem contractu opus erat. [10] Idque inter contrahentes satis aperte actum fuerat subiecta expressim conuentione, vt si in solutione pensionis venditor cessaret, eam redimere cogeretur. [11] Proinde interpellatio erat necessaria, vt hoc ipsum sciretur, an à contractu recedere emptor vellet, cum ipsius gratia eiusmodi conuentionem adiectam constaret. [12] Interpellatus autem venditor eiusve hæres si satisfacere paratus sit, indemnemque constituere emptorem, quidni sit audiendus? [13] Porro non aliter indemnis seruari emptor poterat, quam si omnes ei litis sumptus sarcirentur, ac præterea quanti ipsius interesset. [14] Neque enim ea videri poterat accessio accessionis, [15] cũ pensio illa annua non tanquam vsura aut accessio, sed tanquam res ipsa vendita deberetur. [16] Constat autem, venditorem, si rem venditam non tradat, condemnandum ex ea causa in id omne, quod interest emptoris. [17] Quamquam quod ea res vendita consistat in pecunia numerata, difficilius admittendum est, vt ad condemnationem vsurarum eius quantitatis deueniatur, quin prius emptor probauerit sua interesse. [18] Nam cum non debeatur vt pretium aut vt pecunia, sed vt res ipsa vendita, quemadmodum diximus, consequens est, vt eo nomine vsuræ nullæ debeantur, [19] sed tantum si quid reuera interierit, puta si sub grauioribus vsuris, aut sub pœna peteretur emptor pecuniam mutuatus. [20] Neque quod solutionis cessatio in pupillorum tempora inciderit, quicquam iis proderit, vt liberentur à pœna, quæ ex contractu cum maiore gesto debeatur [21] ob moram ipso iure ex solo lapsu diei contractam, & citra interpellationem. Multo minus proderit ætas pupillorum fideiussori, à quo sane pretium repeti nihil prohiber, etiamsi numquam fuerit interpellatus, dummodo ea mora per pupillos contracta sit, quæ amplius purgari nequeat, puta si litem secum contestari passi sint. [22] Neque enim nouum est, morã debitoris principalis nocere fideiussori. [23] Quamquam probabile est, si pupillo vtilius sit stare contractui, posse eum in integrum restitui aduersus moram, quæ non nisi ex tutoris facto & culpa contigerit: [24] cui consequens est, vt ea restitutio fideiussori quoque prodesse debeat; [25] nisi nominatim ille interpellatus moram ex propria quoque persona contraxerit. [26] *Ita Senatus* in secreto auditorio pro liberis Nicolai Villaret & Martini Bruyset Procuratoris patrimonialis, contra D. de Giniliaz, 17. Cal. Januar. 1594.

1 Nam citra hanc conuentionem non posset venditor cogi vt redimeret, haberet tamen liberam redimendi facultatem etiam inuito emptore. Id enim est, quod facit, ne huiusmodi conuentiones possint dici vsurariæ, quia pensio venditur, non pro vsura datur, Extrauag. *regimini*, quæ hoc ius induxit, Galli vocant *rentes constituées à prix d'argent. De quibus dicam Def. 11. num vlt. ĩ. de verb. signif.*

2 Iniquum enim esset, cogi emptorem in singula solutionum tempora litigare, eiusque interest, litibus & sumptib. non vexari, *l. 6. D. de minor.* Vide *Defin. 40. ĩ de vsufr.* Theologi tamen vix hoc admitterent, vt dixi ibid.

3 Exemplo eius, quod scriptum est de lege commissoria, *in l. 4. l. de lege 6 & pass. ill. tit. de leg commiss.*

4 Est enim pactum iustissimum, vt dixi *nu. 2.* quia & laudanda est cogitatio eius, qui lites execratur, *l. 4. §. 1. de alien. iud. mut caus fact.* Adde *l pecunia 8. in fin. D. de alim & cibar legat.*

5 Quæ oblatio iuncta cum obsignatione non modo purgabat moram, sed etiam vim solutionis habebat, *l. qui decem 72. §. 1. de solut. l obsignatione 9. C. eod. l. si per te 7. l acceptam 19. Cod. de vsur.*

6 Nam in pœnalibus dies interpellat pro homine, *l. magnam 12. C. de contr. & commiss. stipulat.*

7 *L. si pupillus 127. de verb. oblig.* iunct. *l. nulla 83. de reg. iur.*

8 *L. ad diem 57. de verb. oblig.*

9 Moræ siquidem purgatio facile admittitur vsque ad litem contestatam, *l si insulam 84. eod tit.* nisi actoris ius factum sit deterius, aut eius cœperit interesse, *l. si ita quis 135. §. Seia eod. l. etsi post tres 8. D. si quis caution.* Posterior enim mora nocet, *l. qui decem 72. §. 1. de solut.*

10 *L. ab emptione 58. D. de pact. l. 2. D. de rescind. vendit.* In quo differt hoc pactum à lege commissoria, quę supponit, nondum fuisse solutum pretium, nec proinde impletum contractum, vt scripsi *Decad. 21. de error. pragm.*

11 Relatis nimirum verbis conuentionis, non ad ius, sed ad factum, quod nunquam suppletur, nisi potestate iuris repræsentetur, vt in specie *l. vlt. C. si mancip. ita fuer. alien.*

12 Quam proinde non poterat cogi vt exerceret si nollet, vt de lege commissoria scriptum est *in l. 2. & 3. D. de leg. comm.*

13 *Arg. d. l. si insulam 84. & d. l. si ita quis 135. §. Seia. de verbor. oblig.*

14 *L. cum quem temere 79 de iudic.*

15 Quæ numquam permissa est, *l. vlt. C. de vsur.*

16 Nam cum sit emptio & venditio sicut pretium ex

vna parte, ita ex altera rem & mercem esse oportet, *l.1. de rer. perm.*

17 *L.1.D.de action.empt.l.si traditio 4.C.eod.*iunct.*l curabit 5. eod.*

18 Quatenus enim cuiusque interest in facto, non in iure consistit, *l.quatenus 24.de reg.iur.*ideoque probatione opus est. *l.vlt.D.de prator.stipulat.*

19 Vsura enim accessio est pecuniæ, quatenus pecunia, non quatenus merx est, *l.ex empto 15.§.1.l.qui per collusionem 49.§.1. D.de act.empt.* [Intellige tamen vt non debeantur hoc casu vsuræ, tanquam vsuræ, sed tanquam fructus rei venditæ, *ex l.curabit 5.C.de act.empt. Et Ita Senatus* pronunciauit, contra D. de Choisy, 10.Cal.Febr.1612. Junge *Desin.21.num.10. & de vsur. & mor.* Et iterum in causa perillustris D.Guillielmi Chabod Comitis Sancti Mauritij, contra Garinum Mugnier, & Iacobum Rebut, 4. Iunij 1614.]

20 *Vt in l.3.de in lit iur.*

21 *l.Æmilius 38. D.de minor. l.3.§.1. ex quibus caus. in poss. eat.l.2. C.si aduers. vendit.pignor.*

22 Siquidem post contestationem mora purgari non potest, *d.l si insulam, l si Titius 9.de verb.oblig.*

23 *L.mora 68 eod.tit.*iunct.*l.cum filiusfamilias 49.eod.*

24 Quia, vt dixi, necessaria est interpellatio, vbi autem aliquid vel minimum gestum est cum pupillo vel tutore, restitui pupillus potest. Bart. & alij *ad d.l. Æmilius.*

25 *L.2.C.de fideiuss. minor. l 7.§.1.de except.*

26 *L.2. C.de fideiuss. minor. d.l.mora. l.si seruum 91.§.nunc videamus, eod.*

DEFINITIO XIV.

Ad retractum municipalem admittitur etiam is, qui contractus tempore non fuit in rerum natura.

IVs retrahendi consuetudinarium apud nos nullum est, præterquam in prouincia Augustanorum, apud quos anno & die vno concluditur. [1] Intra id tempus si venditori nascatur filius, admittetur proculdubio ad retrahendum, & iis omnibus, qui venditionis tempore proximiores agnati fuerunt, licet venditoris hæres sit, præferetur, [2] quia ex propria persona venit, non ex iure defuncti. [3] Non enim venditionis, sed euenientis diei tempus inspiciendum est, cum quæritur, quis sit proximior, vt ad retrahendum admittatur. [4] Sicut & cum de fideicommisso conditionali agitur, quod proximioribus de agnatione & familia relictum sit, non testamenti aut mortis, sed existentis conditionis tempus spectamus, quantumcunque tempus sit quod interceßit: [5] adeo vt ad fideicommissum ij quoque admittantur, qui ex iis personis nati sunt, quas aut propria renunciatio aut alienatio, contra testatoris voluntatem facta à fideicommissi petitione exclusit. [6] *Sine die.*

1 Vt scriptum est *in lib.de moribus & consuet.Augustan.*

2 Boer.*qu.*12.*nu* 1.2.*&* 3.

3 Et tanquam filius, non tanquam hæres, deinque iure sanguinis, non successionis. * Obserua autem ius hoc retrahendi non posse cedi extraneo, ex notat. per Petr.& Cyn. *in l. ad officium C.commun.diuid.* vbi Angelus addit idem esse in iure redimendi quod competit ex contractu, vt scilicet alij cedi non possit, tanquam quod sit personale & cohæreat personæ venditoris ob affectionem quam habet ad rem venditam, & ita concludit Carolus Ruin. *cons.72. à num.3. vsque ad finem.* Cuius sententiam Senatus noster iampridem secutus est in causa quadam D.Marchionis Aquensis & D. de Floris & Dauenieres licet contra sentiat Castrens. *cons.45.incipiente, videtur dicendum,* & Roman. *in l.1.§. fin. D.de non.oper.nunciat.in addit. per d.l ad officium,* vbi scribitur quod licita.io cedi potest.

4 Boer.*d.num.*3.contra Chassan.*in consuet. Burgund. tit.de consuet.retr* §.1.in glos.*le plus prochain, nu* 14.

5 *L.si in persona.C.de fideic l.eum qui post,* vbi glos.& DD.*de cond & demonst.l interuenit.de leg præst.*

6 *L.peto 69.§.fratre. de leg.2. l.si cognatis, de rebus dub.* Boer. *vbi s nu.*4.post Fulgosium & Corneum *in l.quoties, C.de fideic.* Non tamen admitterentur hi ad legitimam patrisfamilias successionem, quia neque agnati, neque cognati videri possunt, qui post mortem concepti fuerunt. Ergo neque ad ius retrahendi, quia non aliis ius illud competit, quam iis, qui ab intestato succedere possent. Boer.*quæst.*13.*nu.*22.

DEFINITIO XV.

Etiam ex interuallo apposita pacta, si sint correspectiua, tantum possunt, quantum si in continenti adhibita fuissent.

ETsi quæ ex interuallo fiunt non solent inesse, [1] si tamen ad ea, quæ alio tempore facta sunt, referantur, vt correspectiua videri possint, perinde alia ex aliis interpretanda sunt, ac si semel eodemq; tempore facta essent, ita vt si quid sit quod impediat, ne vnum ex iis fieri possit, nec alterum quoque fieri debeat. [2] Secundum quæ cum quidam vno die centum frumenti modios alij vendidisset pretio mille florenorum, quos sibi solutos esse profitebatur, sequenti vero die emptor pro ea nummorum quantitate certum ferri pondus eidem venditori tradere promisisset, [3] neque tamen ab eo traditum fuisse constaret, visum est, non esse ei permittendum, vt frumentum ex venditione peteret, [4] quasi iam soluto pretio, cuius soluti professionem non nisi spe futuræ habitionis factam esse ex posteriore instrumento apparebat. [5] *Sine die.*

1 Sed ea tantum, quæ fiunt in continenti, *l.iuris gentium 7. l quinimo, & seq. D.de pact l.lecta 40.de rebus cred.*

2 *L.cum te 6.C.de pact. inst empt. & vend. l.1.Cod.de cuprof. lib.*10.

3 Ex qua promissione apparebat, pretium non fuisse reuera solutum. Nam verba enunciatiua probant inter easdem partes, *Leptimam 14 C.de cont. & commis. stipul.*

4 Prius enim debet implere is, qui agit, ex contractu vltro citroque obligatorio, *l Iulianus 13.§.offerri.de action.empt.*

5 *L.asseueratio* 10.*C.de non num pecun.*

DEFINITIO XVI.

Pretium solutum priori creditori mulieris, cuius pecunia fuerat per maritum deperdita, an prioris creditoris periculo esse debeat, an posterioris, an mulieris?

MVlier & Titius coniuges vendiderant Mæuio fundum Cornelianum sub pacto de retrouendendo pretio mille florenorum, postmodum eiusdem fundi hyperocham [1] vendiderant Sempronio quingentis florenis, ea proinde lege adiecta, vt Mæuio pretium prioris emptionis, id est, mille florenos Sempronius reddere cogeretur. Mæuius ex eo contractu conuentus vt retrouenderet recusabat, quasi ius prælationis habere deberet. [2] Tandemque fuerat condemnatus ad retrouendendum, atque ita mille florenos à Sempronio acceperat. [3] Postmodum muliere aduersus vtrumque emptorem in integrum restitutionem postulante quærebatur, an iure ageret, vt eos mille florenos quasi male, nec in rem suam vtiliter consumptos restituere non teneretur; & eo casu vtrius periculum esse deberet, an prioris emptoris, an posterioris? Prior dicebat, nihil sua interesse, quippe qui nec amplius possideret, nec dolo possidere desisset, [4] quippe non à muliere, sed à Sempronio, nec volens & lubens, sed inuitus ex iudicati auctoritate coactus mille illos florenos accepisset. [5] Nullam enim repetitionem esse ab eo, qui suum acceperat, licet alius soluerit, quam qui debebat: [6] Sempronius vero dicebat, non posse sibi imputari, cur Mæuio soluisset eam pecuniam, quam muliere mandante, & ex contractu cum ea gesto soluere debuerat, [7] cum alioqui futurum erat, vt nullum ex hyperochæ emptione commodum sperare posset. [8] Neque posse negare mulierem, quin vtiliter in rem suam & pecunia impensa esset, quæ Mæuio soluta fuerat, quamdiu saltem prior ille contractus cum Mæuia inirus subsisteret, [9] qui si rescinderetur, cum Mæuio de ea pecunia, non

nia, non cum Sempronio disceptati oportere.[10] Replicabat Mæuius, rem non esse amplius integram, vt secum de rescindendo contractu disputari posset, posteaquam contractus ille iam esset resolutus secuta retrouenditione.[11] Vrgebat pro muliere, quod non posset videri, Mæuio bene soluta pecunia & in rem mulieris versa, si quam Mæuius ipse soluerat à marito misere perditam prosligatamque constaret. Debuisse etiam Sempronium esse diligentiorem, vt sciret & inquireret, in quos primum vsus ea pecunia impensa fuisset.[12] Videri enim in se suscepisse periculum hoc ipso, quod Mæuium ad retrouenditionem vrsisset.[13] Placuit condemnandam mulierem, vt fundum recipiendo mille illos florenos Sempronio redderet, quos ille Mæuio soluerat, quasi ei bene solutos, à quo inuito fundus ablatus fuisset.[14] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Coruat, & Henrici & Marini Pic fratrum. Quidam tamen dubitabant, magisque fere probabant, vt Sempronij periculum esse deberet.[15]

1 Vulgo plurisualentiam vocant, *l. & quæ nondum 15. §. vlt. D de pignor. l. quærebatur 20. D qui potior. in pign hab.*

2 Ex pacto scilicet, quod allegabat, nec tamen probabat.

3 Secundum legem dictã in venditione facta Sempronio.

4 *Argum. l. officium 3. l. qui restituere, 68. l. vltim. D. de rei vindic.*

5 Quid enim potest imputari ei, qui nihil fecit nisi tutore auctore, cui parere habuit necesse, *l. non videntur 167. §. 1. de reg. iur. l. sancimus 25. C. de admin tut.*

6 *L. repetitio 44. D. de condict. indeb.*

7 Iniquum enim est impune non soluere illum, qui possit per prætorem cogi, vt soluat, *l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud credit.*

8 *L. & quæ nondum 15. §. quæres fund, D. de pignor.*

9 Subsistente siquidem illo contractu negari non poterat, quin, quod fuerat solutum Mæuio, solutum esset vero creditori.

10 Cum Mæuij potissimum interesset, *vulg. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. etiam 29. §. vlt. D. de minor.*

11 Contractus enim iam resolutus non potest rescindi per restitutionem in integrum, *l. ab emptione 58. D. de pact. l. voluntate 10. D. quibus mod. pign vel hypoth. soluit.*

12 *Arg. l. vir vxori 17. D ad SC. Velleian.*

13 Cum ita fecerit, vt ex eo tempore desierit periculum posse ad Mæuium pertinere.

14 Cum non potuerit citra iniuriam fundus auferri Mæuio, nisi prius restituta ei sua pecunia, *l. cum is 6. iunct. l. 2. C. hoc tit.*

15 Ob rationem allatam *num. 12. & 13.*

DEFINITIO XVII.

Qui agit ex pacto de retrouendendo lucratur fructus ex die litis contestatæ etiam citra obsignationem, sed vsuras vicissim præstare cogitur.

VEnditori retrouenditionem ex pacto vrgenti contra emptorem necessaria quidem obsignatio est, adeoque totius & integri pretij, ita ne quid vel minimum desit, ad hoc vt ex die obsignationis lucrum fructuum exinde ab emptore perceptorum vẽditori acquiratur.[1] Sed non faciet ea res, vt si vel nulla penitus, vel minus plena[2] interuenerit obsignatio, debeant fructus omnes cedere lucro emptoris, etiam quos post litem de redimendi iure contestatam perceperit, cum ex eo saltem die, quo *lis* contestata fuit, malæ fidei possessor effectus sit,[3] exindeque propterea fructuum omnium, quos & percepit & percipere potuit, restitutioni obstrictus.[4] Nemo enim dixerit, necessariam esse obsignationem, vt ex litis contestatione mala fides inducatur,[5] aut vt malæ fidei, quæ ex contestatione inducitur, rationem haberi oporteat in irroganda fructuum restitutione.[6] Sed cum pro eo quoque tempore condemnandus sit venditor emptori ad vsuras pretij, ne alioqui & rem & pretium simul penes se habuisse videatur,[7] hactenus nocebit venditori, quod vel nullo modo vel minus rite pecuniam pretij obsignauerit, cum si obsignasset, nulla hodie vsurarum præstatione oneraretur,[8] fructusque integros non ex contestationis duntaxat, sed ex ipso obsignationis die lucraretur.[9] *Ita Senatus* in causa Illustris D. Comitis de la Foreſt, & Francisci Vectier Procuratoris, mense Junij 1605.

1 *L. 2. vbi not. Cod. hoc tit.* Ideo autem Definitio loquitur de pretio, quia pro accessoriis, quæ non sunt liquida, sufficit offerri & præstari satisdationem, vt ibid. not. *ex l. statuliber rationem 5. D. de statulib.* [Loquitur etiam Definitio de venditore, quia pactum hoc in dubio censetur personale nec transit ad hæredem venditoris, nisi hæredis quoque persona pacto comprehensa sit. *Ita Senatus* sæpius & nouissime relatum est 9. Calend. Febr. 1612.]

2 Nam nec quicquam interest, an nulla facta sit obsignatio, an aliqua minus rite, *vulg. l. quoties 6. D. qui satisd. cog. l. 2. D. de auctor. tutor.*

3 *L. sed etsi lege 25. §. si ante, D. de petit. hered.*

4 *L. 3. D de vsur. l 2. C. de fructib. & lit expens.*

5 Cum sola litis contestatio per se possit sufficere ad effectum illum inducendum, etiam citra obsignationem. Similis ratiocinatio est *in l. cum is 36. §. mulier, D. de condict. indeb.*

6 Quos vtique restituendos esse constat ex die mortæ & mota controuersia, *d. l. 3. de vsur. d. l. sed etsi 25. §. si ante, D. de petit. hered.*

7 Contra *l. ex empto 11. §. qui autem, l. Iulianus 13. §. veniunt autem, l. bona fides 50. D. de act. empt. l curabit 5. C eod. l. liberalitatis 16. §. 1. D. de vsur.*

8 Cum obsignatio pro solutione sit ad inducendam plenissimam liberationem, *l. si per te non stat 7. in fin. l. acceptam 19. C. de vsur. l. obsignatione 9. C. de solut.*

9 Quoniam eos haberet sine onere vsurarum in fructuum vicem præstandarum. * Aliquando tamen contingit vt is qui precium obsignauit etiam legitime nullos tamen fructus consequi debeat nullas quoque in vicem fructuum vsuras, puta si post obsignationem fructus illos attentatorie lite pendente perceperit, quia cùm eos in pœnam attẽtati restituere cogatur, certum est pœnas expensas non posse repeti, *l. pœna. D. de cond. indeb.* nec proinde vsuras ei deberi in vicem fructuum quos ille culpa sua amiserit. *Ita Senatus* in publico auditorio contra Iacob. Duc Augustanum 11. Februarij 1610.

DEFINITIO XVIII.

Non facile ex coniecturis præsumendam esse retrouenditionem neque precij restitutionem, nec si venditionis instrumentum penes venditorem reperiatur.

CVm quis vendidit rem sub pacto de retrouendendo, & post præstituta redimendi tempora in rei venditæ possessione reperitur, duplex quæstio potest occurrere, vna, an contractus fuerit simulatus & pignoris potius quàm venditionis,[1] quod sane in dubio credendum est, si emptor numquam fuerit in reali possessione.[2] Præsertim verò si ponas interuenisse vilitatem precij, & consuetudinem fœnerandi: quę duo per se sufficerent etiam non retenta per venditorem possessione.[3] Altera, an retrouenditio, de qua non apparet, secuta præsumi debeat, preciumque emptori quod debeat, restitutum. Finge instrumentum ipsum venditionis simul cum rei venditæ possessione penes hæredem venditoris reperiri.[4] Cum adnotatione quam venditor propria manu fecerit, de instrumento sibi reddito per emptorem, vt ea redditio pro retrouenditione esset.[5] Finge rem gestam inter cognatos aut adfines proximos, inter quos potuerint, & debuerint omnia geri ex bona fide,[6] aut ob id etiam forte fortuna vel ne facto aliquo retrouenditionis, instrumento noua laudimiorum petitio directo domino acquireretur.[7] Quid si etiam illud concurrat, vt venditor alios fundos vendiderit, protestatus in ipso venditionis contractu ideo se vendere, vt ex precio redimeret, eam rem quam prius sub retrouendendi lege vendiderat, quamuis de nummis in eam causam postea consumptis non appareat.[8] Quid si emptor per sex aut septem annos superuixerit, nec de

continuata per vēditorem possessione vnquam conquestus sit, neque tamen ab eo aut fructus vllos, aut vsuras, quæ vice fructuum essent percepisse probetur?[9] Adde nec deesse testes aliquos, sed tamen leuioris fidei,[10] qui dicant se ab emptore audiuisse nullam quidem à se factam retrouenditionem, sed tamen precium restitutum sibi fuisse.[11] His omnibus concurrentibus & ipsa etiam venditoris bona fama, qui precium à se solutum sæpius scripserat,[12] non dubitabatur quin magnæ pro eius hæredib. præsumptiones vrgerent, vt rei venditæ quasi retrouenditæ retinendę ius habere viderentur.[13] Cùm tamen ex aduerso constaret, non modo translatam ex contractu possessionem in emptorē per clausulam constituti,[14] sed etiam primi anni fructus ab emptore perceptos.[15] Et in diurnis rationibus emptoris adnotatum, Mansisse instrumentum venditionis penes venditorem, & pro sequentib. annis conueniisse, vt pro fundi venditi fructibus venditor singulis annis emptori quinquaginta florenos præstaret ne quid iurgij inter venditorem, & vxorem ipsius, quæ soror emptoris erat, moueretur.[16] Placuit nihil de retrouendītione præsumendum,[17] quę nec nisi per contrarium actum retro similem fieri potuisset, ad reddendum venditori, cum possessione dominium, quod per constituti clausulā fuerat translatum.[18] Sed quia de precio maior vrgebat præsumptio, quod restitutum esset, visum est, ita rem ex ęquitate temperandam, vt quamuis redimendi tempora effluxissent, liberum tamē esset venditoris hæredi iam possidenti vexationem redimere precio restituto cum vsuris.[19] Sed hoc ipsum tamen, vt emptoris filia quæ fundum venditum vindicabat purgaret se de dolo malo, iuraretque nihil se vnquam de precij solutione aut à patre aut ab alio audiuisse.[20] *Ita Senatus* pro Anxon. Ginet, & Peroneta Valier, 8. Cal. Sept. 1612.

1 De quo vide *Defi. 60. ī. de probat.*

2 *Ex l. sicut 8. §. superuacuum D. quibus mod pign.* etsi hæc sola coniectura non sufficeret, vt dixi *in dict. Defin. 60.*

3 *Defin. 29. ī. de resc. vend. & Defi 4. ī. hoc tit.*

4 Nascitur enim ex huiusmodi possessione instrumenti magna præsumptio, *l. si chirographum 24. D. de prob. l. instrumenta 24. D. de fideic.*

5 Solet enim eiusmodi redditio inducere saltem tacitum pactum de non petendo, *l. 2. D de pact. Defi. 28. ī. de solut.*

6 Debet enim bona fides inter huiusmodi personas exuberare.

7 Debentur enim laudimia etiam ex retrouenditione, vt ex alio quolibet actu translationis dominij, *l. vlt. C. de iur. emphyt. Defi. 74. ī. il. tit.*

8 Fit tamen hæc leuior præsumptio, quia non semper effectus sequitur propositum, *l. vlt. D. de exerc. act l. bona fide 10. D. ad SC. Velleian.*

9 Videtur hæc præsumptio fortior, quia nemo suum iactare præsumitur, *l. cùm de indebito, 25. D. de probat.* nec facile credendus est emptor, & fundo, & fructibus, & precio, & vsuris carere voluisse, *l. ex empto 11. §. qui autem l. Iulianus 13. §. veniunt, l. bona fides 50. D de act. empt.* Præsertim cum emptorem constaret, esse hominem frugi, qui pecuniam suam ociosam habere noluisset.

10 Erat enim vnus ex testibus filius emptoris, qui à patre sæpius audiisse se dicebat, restiturum fuisse precium à venditore. Et tamen ille ipse partem eiusdem fundi quasi suam vendiderat sororis suæ viro, ac rursus multa per ætatis lubricum circa hoc ipsum leuiter, & inconstanter fecisse probabatur. Alterum erat testimonium viduæ emptoris quę idipsum à marito sæpius audiuisse se adūrmabat, cum qua tamen & ciuilem & criminalem litem exercebat filia emptoris, quæ fundum hunc vindicabat. Et ideo non poterat videri non suspectum testimonium inimicæ personæ, *l. 3. D. de testib.*

11 Cur non enim stetur confessioni defuncti etiam inter alios factæ, *vt dict. Defi. 60. ī. de probat.*

12 Manu propria & in pede ipsius instrumenti, quę tamen probatio semper est valde suspecta, & periculosa, *l. 5. 6. 7. C. de probat.* Tantoque magis in proposito, quod eundem venditorem constabat, non satis ex bona fide gessisse cætera cùm, dotem quam ab vxoris suæ fratre acceperat, & cuius apocham conscripserat, post modum mortuo fratre ab eius filia & herede iterum petiisset, *l. bona fides 57. de reg. iur.*

13 Nam quæ non prosunt singula multa iuuant, *vulg. l. 4. D. de vsur. l. Æmilius 41. D. de minor.* Et in dubio faciendum est possidenti. *l. 1. D. de pignor. §. commodum, Inst. de interd.*

14 Quæ scilicet vim habet traditionis, *l. quod meo, 18. de acquir. poss. Not. in l. quoties 15. C. de rei vind.*

15 Ex quo apparebat non fuisse contractum simulatum, *d. §. supervacuum à contr. sens.*

16 Quod erat satis probabile inter personas tam coniunctas, saltem ad inducendam præsumptionem aliquam ex scriptura illa quamuis priuata, contra præsumptiones, quas hæres vēditoris inducere volebat, ex scriptura ipsius itidem priuata.

17 Quia retrouenditio facti est, vt & venditio, *l. cons. 7. §. vlt. de cur. fur.* facta autem probanda sunt non præsumenda, *l. 1. C. de prob. l. 2. D. eod.*

18 *L. ab emptione 58. D. de pact. l. 2. & 3. D. de resc. vend.*

19 Vt hactenus saltem ei prodesset, quod pacificam fundi venditi possessionem tam viuo quàm mortuo emptore per duodeviginti annos retinuisset.

20 Poterat enim fieri, vt idipsum à patre audisset filia, quod frater ipsius idemque coheres, & rursum eius vidua dixerant se audiuisse. Et ideo ad purgandam hanc suspicionem conueniens fuit deferri iusiurandum, vt in cæteris omnibus dubiis casus. *Ex l. admonendi 39. de iureiur.* quam ego semper putaui accipiendam de huiusmodi iureiurando purgatorio, non vt vulgo de suppletiuo.]

TIT. XXXVII.

DE LEG. COMMISSOR.

DEFINITIO I.

Non legitur emptor stare venditioni facte sub lege commissoria, etiamsi venditor velit, si res desierit esse integra, præsertim si facto venditoris id acciderit.

LEGEM commissoriam in venditione appositam exercere venditor non cogitur;[1] emptor autem, si venditor velit, omnino vēditioni stare eamque implere cogitur.[2] Sed hoc ita, si emptori integrū sit, vt rem emptam sine controuersia possideat.[3] Nam si iam vel alteri vendita vel addicta fuit, vel ab alio possessa, non est cogendus emptor, vt litem pro contractus lege exerceat.[4] Ideoq; pecuniam sibi debitam (si in pignore pactum hoc cum iureiurando interuenerit) petere potest, quamuis nondum euicta res sit, paratumque se dicat venditor satisdare de euictione.[5] Imminet enim hoc casu periculum euictionis non post perfectam emptionem, quo casu satisdatio sufficeret,[7] sed pendente etiam conditione, & prius quam venditio perficiatur, cum ab initio contractum fuit pignus, & pactum huiusmodi appositum in pignoris conuentione,[8] alioqui sane venditio non tam sub conditione contracta, quam sub conditione resoluenda videretur.[9] Quamquam & eo casu perinde fere hac parte de venditione iudicandum est, ac si non esset perfecta, cum ex contrahentium voluntate legem illam ab initio acceperit, vt resolui posset.[10] Id vero certius & indubitate procedit, si vel extra iudiciū vel in iudicio consenserit venditor, vt venditio pro resoluta haberetur,[11] aut si sententiæ de ea re pro emptore latæ acquieuerit,[12] adeo vt nec si in integrum restitui postea velit, audiendus sit,[13] quia res hæc ex earum genere est, in quibus non licet variare.[14] *Ita Senatus* ex tempore in causa Franciſci Croset & Claudij Lombard. 5. Calend. Decembr. 1593.

1 Quia pactum hoc fit pro venditore, non pro emptore, *l. 2. & 3. ff. hoc ti.* Iunge simile quidd̄ *in l. in rationē 30. §. tamet si, ad l. Falcid. l. Lucius 40. in fin. D. de fideic. libert.*

2 Numquam

2 Numquam enim est in potestate illius, qui obligatus est, an sit obligatus, *l.2. §.1.de eo quod cert.loc.* Ratio est *in l.sub hac 8 ff.de oblig & action.*

3 Sunt enim ista fere paria, non posse quid possideri, & non posse hinc controuersia, *l.quamuis 13.ff de rebus auctor. Iudic. possid.*

4 Laudanda enim est cogitatio eius, qui lites execratur, *l. 4.§.1.de alien iudic.mut.caus.fact.*

5 Quo casu placet interpretibus, hoc pactum valere propter succedaneam iurisiurandi, quod potest seruari citra dispendium salutis æternæ, *c debiteris, & c.cum contingat, de iureiur.* Quamuis alioqui putent, hoc ipsum pactum in pignoribus esse improbatum, *l vlt.C.de pact pignor.* De quo vide quæ scripsi *Decad.21.de error pragmat.*

6 Quæ satisdatio toties iubet fieri, quoties imminet periculum euictionis, *l si post perfectam 24.C.de euict.*

7 *d l si post perfectam.*

8 Cur enim cogatur emptor emptionem implere & perficere, quam venditor ex parte sua implere ac perficere non potest, *l.ex empto 11.l.Iulianus 13 §.offerri.l si quis alienam 46.ff de action empt.* Iunge *l si fundus 16.§.vlt.ff de pignor.l cum ab eo 41. in fin princip ff.de contr empt.*

9 *L.1.ff hoc tit.l.2.ff de iun diem addict.*

10 *Arg.l.4. alias l.si ex duobus §.sed & Marcellus, eod.tit. l. lege 5.ff.hoc tit. l.voluntate 20. in fin. ff quibus mod pign. vel hypoth. solui.*

11 Id enim nihil aliud est, quam legem commissoriam exercere, per quam scilicet ne ve venditio resoluatur ipso iure, si venditor velit.

12 Quia res iudicata pro veritate habetur, *l. res iudicata 207.de reg.iur.*

13 Non enim laeditur qui ius commune sequitur, *l.vlt. C. de in integr.restit.minor.*

14 *L si fundus 4 §.eleganter, l post diem 7. D.hoc tit.*

TIT. XXXVIII.

DE REB. ALIEN. NON alienand. & prohib. alien.

DEFINITIO I.

Venditio facta per minorem alienare prohibitum à lege & à testatore; aut à testatore solo, non valet, etiamsi sit vallata iuramento.

PAter filium minorem annis viginti quinque hæredem ex asse instituũ quicquam ex bonis suis ante 30. annum alienare prohibuerit, & si alienaret, venditionem nullam esse iusserit, dato etiam curatore, certum est, nullas esse ipso iure & irritas venditiones ante eam ætatem à filio factas, non solum si sine curatore, sed etiam si cum auctoritate curatoris factæ proponantur. Prohibitio namque testatoris impedit omnino alienationem, [1] nec sine causa videri potest, quæ aduersus ætatis lubricum prospicit filij commodo & vtilitati. [2] Parumque interest, antene an post vicesimumquintum annum factæ sint, dũmodo ante trigesimum completum. [3] Nisi quod ante vicesimumquintum duplex prohibitio concurrit, legis nimirum & hominis. [4] Sed siue vtraque concurrat, siue hominis tantum adsit, idem effectus est, [5] adeo vt nec iureiurando confirmetur alienatio, quæ confirmaretur, si sola legis prohibitio adesset. [6] Hoc enim casu nominatim id iure cautum est, [7] non item illo. Nec nouum est, vt hominis prohibitio fortior sit quam legis, [8] plane quod dicimus iureiurando minoris confirmari alienationem sine decreto factam, cum sola legis prohibitio impedimento fuit, [9] non aliter verum est, quam si minor curatorem nullum habuit. Alioqui iusiurandum non magis prodest, quam si ab impubere præstitum esset, [10] cum minor curatorem habens pupillo hac parte comparetur, [11] id est, quod ad rerum saltem immobilium alienationem attiner. [12] *Ita Senatus* in causa quadam Augustanorum, 13. Calend. Januar. 1588. Iunge SC. 1. & 2. De in integr. restit. minor.

1 *L.filiusfamilias 114 §.diui.de legat.1.l.vlt.C.hoc tit.*

2 *Arg d.§.diui, l 3.§.cum Publius, de vsur.*

3 Cum probatio testatoris in annum vsque trigesimum eumque completum extendatur. Potest enim testator quam velit legem bonis suis dicere, dummodo ne quid statuat contra leges, *§.disponat, Nouell.22.de nupt. d.l.vlt.C hoc tit.*

4 Solet autem dici, quo vincula ceu fortiora vno, *l.pen.C. de adopt.cum similib.*

5 Præsertim post Iustiniani constitutionem *in d.l.vltim. C.hoc tit.*

6 Nou. *ad Auth.sacramenta puberum, C.si aduers.vendit.*

7 *d.Auth. sacramenta.* Ante quam constitutionem aliud sane iuris erat, *l non dubium 5 in fin C de legibus l si quis inquilinos 112.§ vltimi.de leg.1. l iuris gentium 7. §.& generaliter, D. de pact.*

8 Circumueniri enim voluntatem testatoris non oportet, qui non eum casum excepit quo iuratum esset, quem tamen lex ipsa excipit, quæ iuri iurando tantam ede vult potestatem, *d.Auth.sacramenta.* Sic dicimus prouisionem hominis facere, vt cesset prouisio legis, nempe quia fortior est, *l.vlt C.de pact conuent.tam sup.dot.*

9 *d.Auth sacramenta.*

10 Atqui noua constitutio non nisi de sacramentis puberum loquitur.

11 *L si curatorem habens 3.C.de in integr restit.minor.*

12 Aliud enim est, si de solo minore obligando tractetur, *l. puberes 101.Iacob.Cuiac. D.de verb.oblig.*

DEFINITIO II.

Prohibita alienatione etiam transactio censetur prohibita, per quam res in aliuin transferatur.

ALienare prohibitus non magis per transactionem, quam per aliam quamlibet [1] alienationis speciem rei suæ dominium amittere potest. Omnis enim actus prohibitus intelligitur, per quem dominium in alium transferatur. [2] Transigere tamen non eo minus poterit, dum ne per transactionem res vlla dimittatur. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.non solum 4.C.de prad.minor.*

2 *L.vlt.C. hoc tit.* vbi additur, etiam cõstitutionem vsusfructus & pignoris hoc casu prohibitam intelligi, quamuis ex his causis dominium non nisi per occasionem transferatur, ne scilicet alioqui inuenta sit ratio alienandi, *l.5 §.si pupilli, D. de ritibus eor. qui sub tutel.* Iunge *l.1 C.de fund. dotal.*

3 DD. *in Leum proponas 2.& l si pro fundo 33.C.de transact.*

DEFINITIO III.

Prohibitus alienare ante certum tempus nihil interim potest facere, per quod alienatio vel confirmetur vel inducatur.

AT quid si in supra scripta specie post annum vicesimumquintum venditor pretium exigat, atqui ita comprobet venditionem? Non idcirco confirmabitur alienatio, quæ ab initio perperam facta fuit. Initium enim inspiciendum est, [1] nisi noua conuentio facta sit. [2] Sed neque nouam ante tricesimum annum completum factam esse quicquam proderit, [3] obstante nimirum prohibitione testatoris, [4] quæ tanti momenti est, vt nec probare cogatur venditor se læsum: [5] quod tamen probandum esset, si sola interueniente legis prohibitione iusiurandum à minore interpositum alienationem confirmaret. [6] Læsionis enim probatio tum necessaria est, cum ipso iure contractus tenet, vt per in integrum restitutionem rescindi eum necesse sit. [7] An vero pretium emptori restituore filius rem suam vindicans cõpelletur? [8] Minime, nec si post annum vicesimumquintum accepisse pretium probetur. Nam & id æque cõtra prohibitionem testatoris factũ videri debet. [9] Qui enim vetat vẽdere,

vetat etiam venditionis nomine pecuniam accipere,' igitur hoc etiam casu, sicut in restitutionibus minorum fere semper euenit, incumbet emptori onus probandi versam pecuniam in rem venditoris.[10] Quid denique si minor hic maior factus ante tamen quam tricesimum annum compleuisset, impetrationi restitutionis in integrum renunciauerit?[11] Non valebit renunciatio, tametsi iudicialis, quoniam & hęc quoque alienationis species quædam est.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Non id, quod fit in consequentiam præcedentis actus, *l. 3 §. scio, D. de minor.*

2 Quo casu locum haberet *tit. C. si maior fact. rat. hab. in præsentia, extr. cap. de probat.*

3 Vbi enim secundus actus eodem vitio laborat quo primus, nihil operatur, *l. doli 19. §. diuersum, D. de nouat.*

4 Sufficit enim vt probet, factam esse alienationem contra sestatoris prohibitionem, *d. l. vlt. C. hoc tit.*

5 Tessaur. qui multos citat *decis. 66. nu. 2.*

6 *l. 2. l. si quidem 11. C. de prad. min. l. nam postquam 9. §. si minor, D. de iurei.*

7 Sic enim fieri solet tum quoque, cum minor restituitur, vt omnia in pristinum statum reponantur, *l. quod si minor 24. §. restitutio, D. de minor.* Nec æquum est, vt filius & rem, & pretium retineat, *l. ex empto 11. §. quia autem, l. bona fides 50. D. de action. empt.*

8 Quæ ex hypothesi ad trigesimum vsque annum extenditur.

9 *Arg. l. 1. C. de cupress. lib. 11. tit. 77.*

10 *l. prædiorum 10. vbi notat. C. de prad. minor. l. patri 27. §. item ex diuerso, D. de minor.*

11 Potest enim quilibet renunciare iuri suo, *l. pactum 46. D. de pact. l. pen. C. eod.*

12 Alienat enim qui amittit actionem, sicut & qui amittit debitorem, *§. nunc admonendi, vers. ideoque. Inst. quib. alien. licet vel non.*

DEFINITIO IV.

Prohibitus res suas alienare vel obligare ante certum tempus, interim tamen tutor esse potest.

QVi patris testamento prohibitus fuit ante trigesimumquintum annum impletum res suas gerere, alienare vel obligare, non eo minus cogi poterit, vt proximi agnati, cui ab intestato successurus esset, tutelam agnoscat,[1] dum ne minor sit annis viginti quinque,[2] aut re vera prodigus,[3] aliisve moribus, propter quos etiam à suscepta tutela remoueri deberet. Etsi enim qui tutelam agnoscit eo ipso res suas obligat pro reddendis rationibus,[5] ea tamen obligatio necessaria est, vtpote quę ex legis potestate & magistratus imperio[6] potius, quam ex prohibiti facto descendat. Ideoque nec ad eam prohibitio per testatorem facta extendi potest.[7] *Ita Senatus* contra N. Trollioux, 14. Cal. Febr. 1591.

1 Quia ad quem hereditas, ad eundem & tutela pertinet, *l. quo tutela 73. D. de reg. iur. & Inst. de legit. patron. tutel.*

2 Hoc enim hodie prohibitum est, ne quis minor 25. annis possit esse tutor, ne quidem legitimus, quod olim non obtinebat, *l. vlt. C. de leg. tut.*

3 Absurdum enim est, aliena negotia ei committi, qui sua tractare nesciat, *d. l. vlt.*

4 Facilius enim est, vt quis ad tutelam non admitti, quam vt ab ea remoueri debeat, cum multa facta teneant, quæ fieri prohibentur, *vulg. l. patre furioso 8. D. de his qui sunt sui vel alien. iur.*

5 Quia tutelæ actio adeoque & protutelæ tacitam habet hypothecam, *l. pro officio 20. C. de admin. tutor. l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. action.*

6 Cui non parere dolus est, *l. non potest 199. de reg. iur.* vt è contrario non potest videri dolo facere, qui iudicis iussu aliquid facit, cum parere habeat necesse, *l. non videntur 167. §. 1. eod.*

7 Excipiuntur enim semper alienationes, quæ causam habent necessariam, vt & quæ fiunt ex auctoritate iudicis, *l. alienationes 13. famil. erciſc. l. 3 D. de reb. eor. l. filius familias 114. §. diui. de legat. 1. l. peto 68. §. 1. de leg. 2.*

DEFINITIO V.

Recognitio directi dominij facta per minorem sine curatoris sui auctoritate non eo minus valet.

NOn dissimile illud est, quod si minori à patre curator datus sit & interdicta administratio, placet non eo minus posse illum profiteri se possessorem fundi emphyteuticarij,[1] quam nos vulgo recognitionem appellamus: siue quod profitendi obligatio & necessitas ex re ipsa, non ex persona proficiscatur,[2] siue quod non possit videri læsus minor, qui iure communi vsus est,[3] dummodo ex præcedentium recognitionum comparatione appareat, nihil per errorem & inconsultam minoris facilitatem factum fuisse.[4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 6. Id. Jun. 1591.

1 Quamuis dici soleat, minorem, qui habet curatorem, æquiparandum esse pupillo aut prodigo, *l. si curatorem habens 3, C. de in integr. restit. minor. & ibi not.*

2 Obligationes enim, quę ex negotio & re ipsa proficiscuntur, etiam furiosum & pupillum tenent, *l. furiosus 46. D. de oblig. & action.*

3 *L. vlt. C. de in integr. restit. minor. l. nullus videtur 55. de regul. iur.*

4 Non enim læditur minor, qui id facit, quod maior quilibet bene sanus & bene consultus facere deberet, *l. verum 11. § item non restituetur, & seq. l. minor 48. §. 1. D. de minor.*

DEFINITIO VI.

De alienatione & emphyteusi rei ecclesiastica.

REs ecclesiastica sicut alienari non potest sine solemnitatibus, inter quas est ipsa quoque alienandi necessitas, ita nec in emphyteusim dari. Est enim contractus emphyteuseos alienationis species.[1] Nec quicquam refert, an res sit ex bonis Ecclesiæ, an de mensa tantum Episcopi.[2] Nec rursus, an sit sterilis & inutilis, necne: nam nec quæ sterilis est alienari potest sine solemnitate, sicut nec fundus pupillaris,[3] quamuis non desint, qui distinguant, vtrum res omnino & simpliciter sit inutilis, an, vt loquuntur, respectiue duntaxat, id est, ex aliarum rerum comparatione.[3] Certe si necessitas vrgeat, possunt terrulæ & vineolæ, aliaque huiusmodi, quæ nullius fere reditus sunt, sine solemnitate alienari,[4] sicut & ea, quę plus incommodi & dispendij, quam vtilitatis Ecclesiæ afferunt, in quibus hoc plus est, quod ad earum alienationem nulla alienandi necessitas requiritur.[7] Quod si & alienandæ rei necessitas aliave iusta alienationis causa interuenerit & solemnitas, vtique valebit alienatio, tametsi Ecclesia læsa sit, siue in pretio, siue qua alia conuentionis parte: sed ex causa læsionis competet ei in integrum restitutio.[8] Si causa non fuerit alienandi, licet cæteræ alienationes adsint, non tenet alienatio.[9] Sin è contrario solemnitates desint, quamuis iusta sit alienandi ratio, æque nulla alienatio est:[10] nisi vno illo casu, quo ex communi hominum existimatione credebatur alienatio vtilis Ecclesiæ, cum reuera non esset.[11] Si tamen dubitetur & in obscuro sit, an Ecclesię vtilis fuerit alienatio, an non præsumendum erit pro validitate alienationis, quasi videatur locupletior facta Ecclesia, quæ non probatur facta pauperior, aut potius quod satis sit, non probari factam Ecclesiam pauperiorem.[12] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua SC. seq.

1 *Tot. tit. de reb. Eccles. non alien. maxime in c. nulli.*

2 *L. vlt. C. hoc tit. c. 1. & 2. de reb. eccles non alien in 6. c. 1. & c. tua, de his quæ fiunt à prælat sin. consens. capit. can sine exceptione 12. quæst. 2. Clem. 3. de rebus eccles. non alien. Nouell. 7 de non alien. nec*

alien aut permut. rebus eccles §. emphyteusim. Guid.Pap. *quæst.* 100. Didac. Covarr. *lib. 2 variar. resol. c.* 16. & 17.

3 *Cap possessiones, extr de rebus eccles, non alien.* Alex. *consil.* 45. *ad fin. lib.* 3. [Inde est quod nec officium laicum & adnexam habens præbendam laicam potest infeudari per Abbatem sine solemnitate, ne quidem sub onere annui canonis, sed potest revocari ad nutum, etiamsi fuerit peractum per quantoscunque annos. *Ita Senatus* contra Franciscum Leblanc pro R.D. Petro Gaspardo Roncz Abbate d'Entremontz, 12. Jun. 1614.]

4 *L. si fundum* 15 *D de reb eor. qui sub tutel.* Capyc. *decis. Neapol.* 105.

5 Idem Capycius *decis* 113.

6 *Can terrulas* 12. *quæst.* 2.

7 *d. can sine exceptione, in fin ead quæst.*

8 *Cap. 1. extr de in integ. restit.*

9 Ita Covarr. contra Hostiensem *d cap.* 17. *num* 2.

10 Quamuis contra sentiat gloss. magna *in dict. can sine exceptione.* quam in eo communiter reprobatam esse testatur ibi Apostillator Parisiensis.

11 Anton. Corset. in singularibus, *in verb. alienatio.*

12 Gloss. magna *in d can sine exceptione.* vbi idem Apostillator notat, hoc iure vti Senatum Parisiensem.

DEFINITIO VII.

Valet hodie emphyteusis rei ecclesiasticæ indistincte, dummodo facta sit in vtilitatem Eccl sic.

QVamquam autem supra dicta ex iuris ratione verissime disputantur, eo tamen iure vtimur, vt emphyteutis cuiuslibet rei ecclesiasticæ valeat, etiam nulla necessitate alienandi, aut solemnitate interueniente, dummodo facta sit in cui lentem Ecclesiæ vtilitatem.[1] Credo, ne aliequi, quod in Ecclesiæ fauorem constitutum est, in eius odium retorqueatur, si ne quidem Ecclesiæ vtilem emphyteusim permittamus.[2] Id vero potissimum procedit, si pro possessore adsit adminiculum longissimi temporis, aut saltem viginti annorum. Tanti enim temporis decursu nascitur præsumptio, quod rite omnia & solemniter acta sint, licet ex tituli exhibitione non constet de solemnitatibus,[3] ex ea vero præsumptione alia quoque nascitur, videri omnia in Ecclesiæ vtilitatem facta, nisi contrarium probetur.[4] Neque ad rem pertinet, quod dici solet, non currere præscriptionem aduersus Ecclesiam, quamdiu viuit Prælatus, qui peperam alienauit:[5] aliud enim est quærere de præscriptione, aliud vero ex longinquitate temporis solemnitatum præsumptionem inducere,[6] nec possidenti præscriptio necessaria est, nisi cum male & in dispendium Ecclesiæ alienatio facta est. Quo demum casu quæri potest, à quo tempore præscriptio currere incipiat:[7] facilius enim hodie tractetur de præscriptione rei ecclesiasticæ in emphyteusim datæ, posteaquam hac parte iuri derogatum est generali locorum fere omnium consuetudine:[8] ex qua obtinet, vt possit emphyteusis constitui rei ecclesiasticæ sine vlla solemnitate, non solum si res talis sit, quam emphyteuta diligentia sua meliorem fecerit, aut quæ dari in emphyteusim solita sit, quibus casibus ita olim ius erat,[9] vt diximus, sed & si res iam exculta proponatur, nec vnquam in emphyteusim concessa, dummodo fiat ea res in vtilitatem Ecclesiæ, quod variis ex causis potest contingere, tametsi emphyteutæ sexta pars annui & soliti reditus remittatur.[10] Sane si proponas, pretiosiores Ecclesiæ res in emphyteusim sine solemnitate datas esse, difficile est, vt emphyteusis valeat, quia & vix est, vt in Ecclesiæ vtilitatem id factum videatur.[11] Quænam vero solemnitates requirantur in alienatione rei ecclesiasticæ, & an emphyteusis ecclesiastica ad quartam vsque generationem aut in extraneos heredes transire possit, alibi tractandum erit.[12] *Ita Senatus* pro Joanne Baptista Durant, contra Archiepiscopum Tarentasiensem, 4. Id. Aug. 1592.

1 Ex sententia Baldi *ad Auth. res quæ, ad fin Cod comm. de legat.*

2 Quod esset absurdum, *l. quod fauore* 6. *C. de legib. l. nulla* 25. *D. eod. l. penult. C. ad SC. Trebell.* Vide addit. ad Guid. Pap. *quæst.* 156.

3 Alex. *consil.* 79. *vers sed præmissis omnibus, lib.* 1. & *cons.* 45. *ad fin lib.* 3. Dec. *consil.* 341. Not. *ad l. sciendum, D. de verborum obligat.*

4 Alex. *d cons.* 79. *vers fortificatur.* post Bald. *in c.* 1. *col.* 5. *qui feud. dar poss arg. l* 1. *C. de prad. decur lib.* 10. *tit.* 33.

5 Bar. *in l. qui sanum* 7. § *si tutor, D pro emp.* Guid. Pap. *quæst* 150. *per text in can. si, acerdos* 16. *quæst.* 3.

6 *Cap. noscitur de his, quæ fiunt à prælat. sin cons. capit.* Idem Guid. Pap. *quæst* 15. *in fin.*

7 De quo tractat Guid. Pap. *quæst* 161.

8 *Cap. ad aures, extr de reb. eccles. non alien* Didac. *dict cap.* 17. *lib.* 2. *variar. resolut.* Iul. Clar. *lib.* 4. *sentent. in* § *emphyteusis, quæst.* 6.

9 Alexand. *dict cons.* 79. *col.* 4. *versic præterea & in contrarium.* post Specul. *in tit. de locat.* 2. *nunc aliqua, versic sexto quæritur.* Et Angel. *in* § *quia vero, Auth. de non alien aut permut. reb. eccles.*

10 Idem Alex. *d. cons.* 79. *in quinto dubio.*

11 Vide addit. ad Guid. Pap. *quæst.* 156. *incip. illud videtur esse verum.*

12 De quo vide Didacum & Clarum supra dictis locis. Guid. Pap. *à quæst.* 149. *vsque ad* 162.

DEFINITIO VIII.

Res capta pignori per apparitorem non potest vendi à debitore in præiudicium creditoris vel emptoris iudicialis.

VEnditio rei, quæ iam auctoritate Judicis in pignus capta sit, non valet,[1] nec qui emit præferri potest creditori, cui pignus illud postea sit addictum,[2] sicut neque extraneo emptori:[3] nempe quoniam licet emerit à domino, tamen à tempore constituti pignoris prætorij aut iudicialis non dominus possidebat, sed curia.[4] Sine possessione autem non potest transferri dominium:[5] ideoque nec potest hoc casu locum habere, quod dici solet, ex plurib. emptoribus eam præferri, cui prius res tradita fuerit.[6] Id enim tum obtinet, cum traditio facta est ab eo, qui tum possidebat. *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Philippi & Claudij de Toyre, 8. Cal. Febr. 1594.

1 Guid. Pap. *quæst.* 81.

2 Vnica enim executio est, quæ incipit à captione pignoris, & finitur eiusdem addictione aut venditione, *l. à Divo Pio, per tot. D. de re iudic.*

3 Eadem enim hac parte causa est creditoris & extranei emptoris, quia non solet addici pignus creditori, nisi in vicem extranei emptoris, nulloque alio emptore existente, *l.* 1. & 2. *C. si in caus. iudic pign. capt. sit.*

4 Cum non constituatur pignus prætorium, nisi ex quo dictum est in possessionem, *l. non est mirum* 26. §. 1. *D. de pignor act.*

5 *L. traditionibus* 20. *C. de pact. l. Procuratorem* 8, *C. de acq. possess.*

6 *L. quotiès* 15. *C. de rei vindic. l. sive autem* 9. §. *si duobus, D. de Publician in rem act.*

7 Et quidem iusta possessione non à iure improbata, cum traditio nihil aliud sit, quam datio possessionis, *l.* 3. *de action. empt. l. quod meo* 18 *de acquir. possess.*

DEFINITIO IX.

Res alienari prohibita & à lege & ab homine nullomodo alienari potest, ne quidem ex causa necessaria, si alia sint bona.

ALienationis prohibitio facta non solum ab homine, sed etiam à lege, vsq; adeo impedit translationem dominij, vt quamuis necessaria sit alienatio, & alioquin permissa, hoc tamen casu prohibita censeatur.[1] Inde fit, vt si rei per fideicommissum re-

lictæ prohibita sit per testatorem alienatio, & contingat, ex delicto heredis grauati bona applicari fisco, licet huiusmodi condemnationis ea vis esse soleat, vt durante vita delinquentis bona transeant ad fiscum:[2] aliud tamen in proposito dicendum sit propter expressam hominis prohibitionem.[3] Idem igitur est, si agatur de facienda solutione legatorum, præsertim si alia bona sint alienari non prohibita, ex quibus solui legata possint.[4] Quod & ad æris alieni soluendi causam pertinere videtur,[5] quamquam multo magis necessaria est solutio æris alieni, quod sit fideicommisso antiquius, quam legatorum. Illud etiam obseruandum est, actum generaliter prohibitum, nec nisi certo casu permissum præsumi in dubio factum in casu prohibito potius, quam in permisso.[6] *Ita Senatus* in causa D. Matchionis d'Aix, contra dominos de Drameley & d'Asnieres, Cal. Februar. 1595.

1 Glossa magna *ad l. fin. in fin. C. hoc tit.* Alexan. *consil. 93. in fin. vol. 7.* Ias. *in l. filiusfamilias 114 §. diui, lect. 1. num. 23. de leg. 1.* Cravett. *consil. 20. num. 42. in fin. ex § sanctissimus, Nouell. 7. de non alien. reb. eccles.* [Guid. Pap. *cons. 40. num. 7.* vbi aut rem alienari prohibitam à lege ob causam fideicommissi & à testatore, non posse alienari, aut obligari, ne quidem ex causa dotis.]

2 *L. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici, D. de iur. fisc.*

3 Bart. *ad l. Imperator, D. de fideicommiss. libert.* Alex. *consil. 23. vol. 1.*

4 Rip. *ad l. in quartam, num. 100. D. ad legem falcid.* Ias. & ad eum Purpur. *in d. §. diui.*

5 *L. pater filium 38. in princ. de legat. 3.*

6 *L. qui testamentum 27. D. de probat.*

DEFINITIO X.

De alienatione facta ex causa delicti per irrogatam pœnam confiscationis, Et quid si confiscationis sententia reuocata sit non executio.

ALienasse videtur etiam is, qui ex delicto suo, vel ex contumacia, quæ & ipsa delictum est condemnationi & confiscationi bonorum quamuis iniustæ causam dedit.[1] Itemq; is, qui rei possessionem, quam auocare iure potuerat, penes alium manere passus est.[2] Maximè verò si in eius rei vicem quid aliud acceperit.[3] Ac multo magis si etiam de euictione se obligauerit,[4] licet possessionem ipse non transtulerit, quæ iam fuerat translata & amissa.[5] Nam & alienare is intelligitur, qui vsucapionem etiam inchoatam currere & compleri patitur, si vsurpare illam potuit, & interpellare.[6] Hinc est, quod si tale quid acciderit heredi de restituenda hereditate rogato, licet non possit confiscatio etiam ex causa læsæ maiestatis,[7] ius fideicommissarij lædere,[8] in quartam tamen, quæ ex fideicommisso deduci potest, imputari debeat quicquid ex eiusmodi confiscatione ad fiscum peruenit,[9] quomodo imputarentur cætera per heredem alienata.[10] Nec tantùm si de quartæ deductione inter fiscum & fideicommissarium disputetur,[11] sed etsi inter fideicommissarium & verum heredem, qui ex postfacto appareat,[12] reuocata fortassis, aut per contrariam sententiam,[13] aut per Principis indulgentiam,[14] confiscatione. Nam & hoc casu imputabuntur vero heredi in quartam ea omnia quæcunque ex causa confiscationis apud fiscum remanserunt,[15] licet causa redierit ad non causam.[16] Parum enim est reuocatam esse ipso iure sententiam, quæ mandata iam fuerat executioni, si non ipsa quoque executio reuocetur, in qua totus sententiæ vigor consistit.[17] Vt quod de facto processit de facto reuocetur.[18] Nec si per iniuriam facta dicatur confiscatio, nocere fideicommissario debet,[19] sed ei potius cui facta iniuria est, penes quem aut eius heredem remanere illam multo æquius est, quàm in fideicommissarium innocentem transferri,[20] vt litem eo nomine aduersus fiscum instituere cogatur.[21] *Ita Senatus* in eadem causa, de qua in Defin. 29. infr. ad SC. Trebell.

1 *L. filiusfamilias 114. §. Diui 2.* ibi. *Sed eam rem neque fisco, neque creditoribus fraudi esse, de leg. 1.* iunct. *l. exceptione 67. D. de fideiuss.*

2 Licet dici soleat non alienare illum, qui omittit tantum possessionem, *l. 4 §. 1.* iunct. *§. Pedius alias l. non solum, l. ex hoc 8. §. alienare, de alien. iud mut. l. non alienat 119. de reg iur.*

3 Hoc enim casu videtur ad eum peruenisse æquipollenter id, cuius vice aliquid aliud peruenit, quasi permutationis iure, vt *in l. sed etsi 25. §. consuluit, D. de petit. hered.*

4 Obligatio enim de euictione præsupponit alienationem, *l. 1. & tot. tit. de euict. l. 1. C. de iur. dot.*

5 Qui enim possessionem aut rem aliam quamlibet habere potest, iam habere eam videtur, *l. is qui actionem 15. de reg. iur.*

6 *L. alienationis 28. de verb signific l. 3. §. 1. qua in fraud. cred.* Excipe casum *l. si fundum 16. D. de fund. dotal.*

7 Quæ tamen omnium grauissima est, ita vt etiam innocentes afficiat, & non tantùm filiis, verùm etiam agnatis noceat *l. quisquis 5. C. ad leg. Iul. maiest.*

8 *L. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici, de iur. fisc. l. ex facto 17. § ex facto, D. ad SC. Trebell.*

9 Quia idem ius habet fiscus deducendæ quartæ, quod haberet heres nulla confiscatione interueniente, *l. cùm tacitum 49.* iunct. *l. quod placuit 37. de iur. fisc.*

10 Et quidem prius ea quæ sunt primo loco alienata *l. 3. §. res quæ, D. ad Trebell.* Non enim sicut Falcidia minuit ipso iure singula corpora legatorum *l. in quantitate 72. §. vltim. ad legem falcid.* ita & Trebellianica, sed massam ipsam hereditatis, vt & legitima massam bonorum. Ideoque dicimus solui eam debere aliquando etiam in pecunia, vt in *Defin 5. & 17. 3. de inoffic. test.* Aliquando & regulariter in corporibus bonorum. At non in singulis, sed in mediocribus, *l. scimus 36. versic. repletionem, & ibi not. & in Auth. nouissima, C de inoffic. testam.*

11 Est enim fiscus hoc casu legitimus contradictor, *d. l 48. §. 1. & l. 49. de iur fisc.* adeo vt ei incumbat necessitas restituendi fideicommissi tum quoque cum bona vacantia subiecta fideicommisso non vult agnoscere *l. recusare 6. §. si fisco, D. ad Trebell.*

12 Sic enim sæpe accidit vt post transactionem factam cum falso herede alius heres verus appareat vt *in l. 3. §. vltim. D. de transact.* Iunge *l. controuersia 14. & l. vlt. eod.*

13 Beneficio scilicet appellationis si iudex inferior pronunciauit aut ciuilis supplicationis si Senatus.

14 *Ex tit. D. & C. de sent. pass. & restit.*

15 Quasi nulla secuta reuocatione, quod ad hæc bona saltem cum effectu. Non enim potest videri fisco ablatum, quod in corpore patrimonij fiscalis retinetur, *arg. l. idem seruandum 72. de leg. 2.*

16 In his enim quæ sunt facti magis quam iuris, magis attenditur effectus quam causa *l. 1. §. si vir vxori, D. de acquir. poss. l. denique 19. D. ex quib. caus. maior. l. in bello 12. §. facti, de capt. & postlim.*

17 Cùm insanis sit sententia quamdiu executioni mandata non est *l. penult. & tot. tit. C. de exec. rei iudic.*

18 Quomodo loquuntur pragmatici Galli cùm tractant de necessitate petendæ restitutionis in integrum aduersus contractum etiam nullum.

19 Quia factum cuique suum nocere debet non alteri, *l. factum 155. de reg. iur. d. l. 3. in princ de transact.*

20 Ratio est elegans posita *in d. l. exceptione 67. D. de fideiuss. l. si per imprudentiam 51. D. de euict.*

21 Nam nec paruum est incommodum cogi litigare, præsertim cum fisco, qui semper est potentior ob eam multa quæ habet priuilegia.]

TIT. XXXIX.

DE MONOPOL. CONVENT. negotiat.

DEFINITIO I.

Indictio tributorum non nisi ex necessaria causa fieri potest, ne quidem ab iis, qui indicendi ius habent. Si secus fiat, suspendendum priuilegium est.

MONO-

MONOPOLIA, quę noſtri barbare ſic vocant,[1] pro conuentionibus citra Iudicis licentiam factis non ſolum priuatis interdicta ſunt, ſed etiam corporibus vniuerſitatum, niſi quibus aut ex priuilegio conceſſa ſunt à Principe, aut ex inueterata conſuetudine,[2] quæ priuilegij inſtar obtineat.[3] Cui conſequens eſt, vt neque ad indicendum tributum, quantumuis iuſta indicendi cauſa ſit, liceat vniuerſitatis hominibus in vnum conuenire,[4] niſi prius impetrata à Iudice aliove ſuperiore, ad quẽ ea res pertinet, licentia, quoniam vel hoc maxime ad Principis publicamque vtilitatem ſpectat, ne priuato cuiquam ſine magiſtratus auctoritate tributum indicatur.[5] Sed & ſi cui ciuitati priuilegium huiuſmodi conceſſum ſit, eam interpretationem habere debet, vti ne tamen ſine iuſta & neceſſaria cauſa indictio tributi vlla fiat.[6] Itaque ſi priuilegio ciuitas, vt plerumque fit, abutatur, eæ magiſtratus partes eſſe debebunt, vt priuilegij vim ſuſpendat, quouſque priorem dolum, adeoque doli & abuſus ſuſpicionem vniuerſitas purgauerit.[7] *Ita Senatus* in cauſa Joannis Autman Germani aut ciuitatis Montislupelli, 8. Id. Febr. 1589.

1 Aut à Iudice, aut ab alio ſuperiore eam poteſtatem habente. Bart. *ad l. actor rem rat. haber.*

2 Guid. Pap. *quæſt.* 106. *incip. omnes villa.*

3 Scilicet quæ hominum memoriam excedat, *l.* 1. *§. vlt. de aqua & aqu. pluu. arcend. l.* 3. *§. duſtus aquæ, de aqua quotid. & eſtiu.*

4 *Lnon eſt ſingulis* 186. *de reg. iur.*

5 Tributorum namque indictio de iuribus regalibus eſt, quæ proinde non competit, niſi quibus data eſt à Principe, *l. vnic C. de ſuper. indic. lib.* 10. *tit* 18.

6 Vide Guid. Pap. *quæſt.* 5. 7. 87. 372. & 631. *incip. in quadam cauſa, nu.* 5. & 6. *& ibi addit. in verbo, pro neceſſitate.*

7 In eo namque puniri quis debet, in quo peccauit, *l. reſcriptum* 6. *D. de his quæ vt indign.* Et publice intereſt, ne quis re ſua male vtatur, *§.* 1. *Inſt. de his, qui ſunt ſui vel alien. iur.*

TIT. XL.

DE VECTIGAL. ET commiſſ.

DEFINITIO I.

Conductores publicorum vectigalium non vtuntur iure fiſci.

PVBLICORVM vectigalium conductores, etſi fauoris publici cauſam fouere creduntur, non tamen habent ea priuilegia, quæ haberet fiſcus, aut Princeps, à quo conduxerunt, ſi nõ ſpeciali conuentione ſibi proſpexerint,[1] quia non fiſci, ſed propriam cauſam agunt, & quidem propriæ, non publicæ vtilitatis cauſa, nec aliud in eccleſiaſticorum redituum, cæteriſque ſimilibus cauſis obtinet. *Ita Senatus* ſæpius.

1 Guid. Pap. *quæſt.* 208. Poſt Specul. *titul. de immunit. eccleſ. in fin.*

DEFINITIO II.

Non adiudicantur commiſſa, niſi probato dolo. Probatus autem dolus purgari non poteſt.

COmmiſſa etiam, quæ petuntur ob fraudata vectigalia publica, vel ob non ſoluta laudimia, annuáve illa debita fundiaria, quæ nos ſeruitia appellamus, vel denique ob non factam ſolemnem contractus acquiſitorij, vel potius inſtrumenti de contractu facti inſcriptionem, quæ ex Sereniſſimi Ducis Emanuelis Philiberti edicto fieri debet,[1] odioſa eſſe creduntur. Ideoque vix vnquam adiudicantur, ſi non probetur dolus aliquis eius, qui conuenitur.[2] Sane poſt dolum probatum ſera debiti oblatio eſt. Nec enim, ſicut mora interdum, ita & doli purgatio vnquã admittitur ad eludendam pœnam, quæ vel iure communi, vel per edictum Principis, ſolo delinquentis facto demonſtrato, iam ſit irrogata.[3] *Ita Senatus* pro Illuſtri D. Ludouico de Coſte, Comite de Chaſtilion, & Pontdeueyle, contra N. Gonard. *Sine die.*

1 Quia ſunt pœnalia, Guid. Pap. *quæſt.* 335. vbi ait, pupillum ob hanc cauſam non incidere in commiſſum. Adde eundem Guid. Pap. *quæſt* 73. *& ſeq.*

2 Nam nec delictum poteſt eſſe ſine dolo, *vulg. iurib.* Interim ergo poteſt euitari condemnatio, & purgari mora, ſi debitum offeratur.

3 Idem Guid. Pap. *quæſt.* 171. vbi late.

DEFINITIO III.

Nulla debentur vectigalia pro mercibus, quæ proprij vſus aut victus cauſa tranſuehuntur.

VEctigalia tranſuehendis mercibus impoſita, ad eas tantum merces pertinent, quæ negotiationis & commercij gratia tranſuehuntur, non ad eas, quæ proprij vſus aut victus cauſa.[1] Nec enim aliquo tributo æquum eſt onerari eum, qui neceſſitatibus ſuis proſpicere cogatur, ſed illos tantum, qui hac lege tractant commercium publicum, vt priuatam ex eo vtilitatem capiant. *Sine die.*

1 Guid. Pap. *quæſt.* 4. *per l. vniuerſi. vbi DD. C. hoc tit.* Non ergo debebitur vectigal pro mercibus, quæ domus faciendæ vel reficiendæ gratia tranſuehuntur. Guid. Pap. *ibid. per gloſſ. fin. in d. l. vniuerſi.*

TIT. XLI.

DE RER. PERMVT.

DEFINITIO I.

Poteſt vnus idemque contractus partim emptionis, partim permutationis iure cenſeri.

PERMVTATIONE inter nos ſic inita, vt pro fundo æſtimato mille aureis idem tibi fundum æſtimatum quingentis ac præterea quingentos aureos, placet non tam permutationem, quam emptionem contractam videri;[1] pro ea nimirum æſtimationis parte, quæ excedit concurrentem valorem rerum permutatarum.[2] Itaque cum in ea prouincia contractum proponeretur, in qua ius municipale ſic comparatum erat, vt ex permutatione laudimia non niſi dimidiata, ex emptione vero integra deberentur,[3] *Senatus* pronunciauit, deberi in propoſito laudimia pro portione dimidij pretij ad quingentos vſque aureos, pro reliquo autem pretio ſine diminutione, quaſi partim ex permutatione, partim ex emptione.[4] *Ita Senatus* 8. Id. Mart. 1589.

1 *Arg. l.* 1. ponderanda verba illa, *licet non taxata quantitate, C. hoc tit. l. naturalis* 5. *§.* 1. *D. de præſcr. verb.*

2 Nam vſque ad concurrentem valorem vera permutatio eſt, cum non poſſit vterque contrahentium, aut vnus magis quam alius vel emptor dici vel venditor, *l.* 1. *D. hoc tit.*

3 De quo vide Boerium *quæſt.* 144. & Guid. Pap. *quæſt* 92. *incip. de conſuetudine.*

4 Nec nouum id videri debet propter similitudinem & affinitatem magnam, quam habet permutatio cum emptione, *l.2.C.hoc tit.*

DEFINITIO II.

Qui rem alterius ex permutatione accepit, suam vicissim dare debet. Et quid si pœniteat eum qui iam dedit.

QVi ab alio rem ex permutatione accepit, si ex parte sua implere nolit, non vtique cogi potest, vt rem suam tradat, sed condemnandus est, vt acceptam restituat, & præterea præstet, si quid alterius interfit, nimirum ratione doli.[1] At quid si cum rem tuam accepissem, & vellem tibi meam tradere, tu recusaueris, negans perfectam adhuc permutationem, & petens tuam tibi restitui, quasi datam ob causam, quæ non sit secuta? [2] Si probetur perfecta permutatio,[3] cogendus es rem meam accipere, si extet, & in litis expensas condemnandus,[4] si modo, cum recusares rem meam accipere ab initio oblatam, ego illam deposuerim, si res mobilis fuit.[5] Quod si res amplius non extet, sed aut casu amissa sit, aut naturaliter, propterea quod seruando seruari non poterat,[6] distinguendum etiam est, an depositio illa facta fuerit nec ne. Depositione legitime facta periit tibi, ac si soluta esset, quia in odium eius, qui moram fecit, depositio habet vim traditionis.[7] Sed si depositio nulla, aut, quod idem est, non satis rite facta[8] præcesserit, dicendum est, mihi periisse non soluin tanquam domino,[9] (neque enim ex solo pacto permutationis citra traditionem transfertur dominium[10]) sed etiam tanquam moratori, quoniam hoc ipso in mora fui, quod rem tuam habens meam quoque retinui:[11] nec quod tibi eam obtuli excusare moram potest, quandoquidem vbi traditio necessaria est, sola oblatio nō sufficit, quæ nec traditionis vim habet, sed depositio requiritur.[12] Hic autem fuit necessaria traditio, non modo vt ex parte mea contractum implerem,[13] sed etiam ne eodem tempore & tuam & meam rem viderer habuisse.[14] Quare nec mihi proderit, quod tu à me oblatam sine causa recusaueris: perinde enim condemnandus sum in id omne, quod tua interest, siue rem meam tibi postea tradam, si extet, nec deterior facta sit,[15] siue perempta illa vel deteriore facta cogar tibi condicenti rem tuam restituere.[16] Debetur namque ex mora id quod interest;[17] præsertim in permutatione rerum venalium, quæ censetur bonæ fidei esse & ad instar venditionis.[18] In venditione autem constat, si emptor accepta re vendita pretium nō soluerit, licet obtulerit recusanti sine causa venditori, non eo minus debere eum vsuras pretij, si non obsignauerit, ne alioqui & re & pretio vsus videatur.[19] *Ita Senatus* in causa Joannis Guibourg & Claudij Chastelain, 4. Cal. Iul. 1591.

1 *l.1.§.vlt.D.hoc tit.l.vlt.& pass.C.eod.*

2 Eo fortassis prætextu, quod in contractibus innominatis locus sit pœnitentiæ, quousque contractus impleatur ex vtraque parte, *l.si pecuniam.* vbi Bart. *D.de condict.caus.dat.*

3 Non quidem per traditionem, quia hoc modo non perficitur, nisi cum res vtrinque data est, & datio quæ fit ex vna tantum parte mixtum duntaxat obligationi præbet. *l.1.§.item emptio, D.hoc tit.* Sed interueniente stipulatione, quo casu non tamen permutatio est, quam stipulatio ex causa permutationis, *l.si ita 6.§.1.& seq.D.de nouat* Ideoque hoc casu nullus pœnitentiæ locus esse potest, *l 3.C.hoc tit.*

4 *l.qui solidum 78.§.etiam, de leg.2.& Inst. de pœn. tem. litig.*

5 Vt depositio illa vim habeat traditionis, quomodo haberet obsignatio vim solutionis, si de pecunia tractaretur, *l.acceptam* 19.iunct.*l.si per te non stat 7.C.de vsur.*

6 Cuius conditionis sunt fere res omnes mobiles, *l. lex quæ iubet 22.C.de admin.tutor.*

7 *d.l acceptæ 19.C.de vsur. l.obsignatione 9.C.de solut.* Mora enim transfert semper periculum in morato rem, *l. si ex leg. 23. & seq.l.si seruum 91.§.sequitur, D.de verb.oblig.*

8 Nihil enim refert, an quid factum non sit, an minus rite factum sit, *l.quoties 5.D.qui satisd.cog. l.2.de iuram. tutor.*

9 *l.quæ fortuito 6.C.de pign act.*

10 *l.traditionibus 20.C.de pact.*

11 Neque enim æquum est, vt alteruter contrahentium vtramque rem retineat, nec magis in permutatione, quam in emptione, *l.1.& 2.D.hoc tit. l.ex empto 11.§.vlt. l.bona fides 50.de action.empt.*

12 *d.l.si per te non stat 7. l.acceptam 19.C.de vsur.*

13 Permutatio enim non tantum traditionem mutuam requirit, sed etiam mutuam dominij translationem, *l.1.§.1.vers. ideoque, D.hoc tit.*

14 Contra *d.l.ex empto, §.vlt.& l.bona fides 50. D. de action. empt. l.curabit 5.C.eod.*

15 Quo casu tradi semper potest.

16 *l.cum precibus 4.& seq.* iunct. *l.1.* ibi, *non immerito id quod tua interest, C.hoc tit.*

17 *d.l.1. l.si permutationis 29.C.de euict.* Glos. *in l.1.§.vlt. D.eod.*

18 *d.l.1.& 2.C.hoc tit. l.2.D. eod.* Sunt tamen aliquæ differentiæ inter venditionem & permutationem, quas vide apud glos. & Bart. *in d.l.1.D.hoc tit.*

19 *d.l curabit 5.C.de action.empt.* iunct. *l.si per te non stat 7. C.de vsur.*

DEFINITIO III.

Si res permutanda non datur, præstanda est æstimatio, quanti plurimi res fuit à tempore moræ.

AT finge factam permutationem mercium, quarum æstimatio in singulos dies variatur,[1] cuius temporis ineunda erit æstimatio? Si rem ipsam, de qua permutanda conuenit, possim tradere, quod extet adhuc, nec deterior facta sit, non est quærendum de æstimatione, sed solum facienda condemnatio eius, quod præterea interest aduersarij.[2] Sed si rem ipsam non possim tradere, quod perempta sit aut facta deterior,[3] cum necessario recurrendum sit ad æstimationem, condemnandus ero, vt præstem, quāti plurimi res fuerit à tempore moræ vsque ad tempus condemnationis,[4] vt in cæteris bonæ fidei iudiciis,[5] aut quod idem est, vtro tempore pluris res fuit, aut moræ, aut condemnationis,[6] nec ideo tamen excluderur condemnatio eius, quod præterea interfuerit,[7] maxime si agatur inter mercatores, inter quos lucri quoque cessantis ratio habenda est.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l pen.& vlt.D.de condict.triticar.*

2 Nam id quod interest plerumque & rem & rei pretium egreditur, *l.1.l.si sterilis 21.§.cum per venditorem, D.de action. empt. l.in interdicto 6.D.vnde vi.*

3 Neque enim reddi videtur res, quæ deterior redditur, *l. 3.§.1.l.in rebus 18.§.1.D commod l.1.§.si res depositæ, D.depos.t.*

4 *l.3.§.in hac, D.commod. l.pen.& vlt.* vbi notat. *D. de cond. triticar.* Iunge Bart. *in l.2.D.hoc tit,*

5 Bart. & alij *in d.§. in hac, & ad l vinum 22. D. de reb. cred.*

6 Quomodo loquitur Vlpian. *in l.3.§. vlt. D. de action. empt.*

7 Quia æstimatio *quanti plurimi* non excludit præstationem eius quod interest, quia æstimatio *quanti plurimi* est ipsa res, quæ principaliter debetur, id vero quod interest, est quid accessorium.

8 Nam id quod interest, æstimatur etiam ex eo, quod actori abest, quodque lucrari potuit, *l si commissa 13.D. rat. rem haber.* præsertim si creditor mercator proponatur. Et huius interesse habetur potissimum ratio in bonæ fidei iudiciis, ac proinde in actione ex permutatione, quæ etiam bonæ fidei est, §. *fuerat. Inst de action. l.2.C.hoc tit.* Nec ad rem facit, quod permutatio sit contractus innominatus. Habet enim easdem fere præstationes, quas contractus emptionis & venditionis, vt solent cæteri etiam contractus innominati iudicari secundum naturam contractuum nominatorum, quibus æquiparantur, Bart. *ad l.2.per ill.text.D.hoc tit.*

DEFI-

DEFINITIO IV.

Euicto vel redhibito feudo, quod fuerat permutatum, an aliud feudum in eius vicem dandum sit, an pecunia dari possit?

TRansactione facta inter Sereniſſimum Sabaudiæ ducem Carolum, & Antermum Baronem de Miolans, conuenerat, vt caſtrum de Cuſy ad Antermum pertineret. Poſtmodum alio contractu placuerat, vt caſtrum illud de Cuſy Dominis de Luxembourg donatum eſſet, viciſſimque & permutationis iure Antermus baroniam & iuriſdictionem de Monfalcon ſibi haberet cum iuribus annexis omnibus, ea tamen lege adiecta, vt Sereniſſimo Duci ius eſſet redhibendæ illius quandocumque *reddendo & reſtituendo* (verba erant inſtrumenti) *ipſum caſtrum de Cuſy aut pro eo aliam recompenſam ad valorem dicti caſtri de Cuſy*. Cum poſt multos annos de redhibitionis iure quæreretur inter Illuſtrem Georgium de Mouzi Comitem de Monreal, quià Sereniſſimo Duce ius habebat, & Illuſtrem Henricum de Saluces D. de Cardé, qui in Antermi iura ſucceſſerat, dubitabatur, quid pro caſtro de Cuſy actor reo præſtare deberet. Dicebant quidam, condemnandum eum eſſe, vt in vicem feudi de Monfalcon aliud feudum ſubſtitueret ad valorem vſq; feudi de Cuſy, eamque fuiſſe procul dubio nec obſcuram contrahentium voluntatem: [1] Alioqui paſſurum iniuriam Dominum de Cardé, ſi pro fundo feudoque pecuniam accipere, [2] atque ita rem ſuam quodammodo vendere quantumcunque iuſto pretio cogeretur. [3] Non enim æſtimatio caſtri de Cuſy in caſum redhibitionis promiſſa fuerat, ſed vt contractus verba ſonabant, *recompenſam ad valorem*; adiecta etiam dictione, *aliam*, quæ implicare ſolet identitatem, vt noſtri loquuntur, & naturæ, & qualitatis. [4] Atqui prima permutatione datum fuerat pro caſtro de Cuſy caſtrum de Monfalcon feudum nobiliſſimum, & præcipuæ inter cætera dignitatis, non pecunia. [5] Neque vero permutatio contracta videretur, ſed venditio potius, ſi conueniſſet, vt pro re dari poſſet pecunia. [6] Nec rurſum negari poterat, quin eius, cui feudum euincebatur, maxime intereſſet, feudum aliud habere magis quam pecuniam, [7] quæ & perit facilius, [8] & ſiue in arca reponatur, ſiue detur fœnori, nullam poſſeſſori ſuo dignitatem afferre poteſt. [9] Atque ita, cum octo in Senatu ſententiam diceremus, quatuor præcipuæ eruditionis Senatores ſentiebant. Cæteri contra, in quorum ſententiam poſtea iuit vnus ex aliis, ne votorum diuiſione & æqualitate Senatuſconſultum impediretur. Duplex autem ratio illorum fuit. Prima, quod nomen *recompenſæ*, quo contrahentes vſi fuerant, non minus pecuniæ, quam fundi dationem vi ſua comprehenderet, quandoquidem per pecuniam res omnes æſtimantur. [10] Facienda præſertim interpretatione fauore Principis contra priuatum, qui potuerat legem apertius dicere, [11] maxime cum is, qui recompenſam dare promiſerat, emptori ſimilior, quam venditori videretur. [12] Altera, quod ſi cogeretur Princeps in vicem feudi de Monfalcon aliud feudum reddere, eadem ſemper ſubeſſet ratio vindicandi quandocunque feudi illius, quippe quod perinde eſſet inalienabile, & conſequenter eo tandem recidere rem oporteret, vt quod vltimo loco vindicaretur certo pretio æſtimandum eſſet. [13] Aliis tamen neutra ratio probabatur. Non prima, quoniam & ex verbis contractus, & ex inita permutationis, quæ inita fuerat, ſatis apparebat, quid actum eſſet, nimirum de dando feudo, quod ex comparatione valoris caſtri de Cuſy æſtimandum eſſet: quid enim aliud ſignificare poterant verba illa, *ad valorem caſtri de Cuſy*? Atqui pecunia, quæ ad cæteras res omnes æſtimandas comparata eſt, æſtimare ſe ipſam, aut ab alia re æſtimari non poteſt. [14] Non altera, quoniam nihil erat quod obſtaret, quo minus Princeps iure priuati feudum aliquod à priuato emeret, eiuſdem valoris, cuius eſſet caſtrum de Cuſy, quod proinde inalienabile videri non poſſet, [15] vt pote fiſco coronæ nunquam incorporatum. [16] Certi namque iuris eſt, Principem in his, quæ tanquam priuatus gerit, priuati iure cenſeri. [17] Item quia non Princeps hic actor erat, ſed alius plurium feudorum poſſeſſor & dominus, in cuius erat poteſtate aliud feudum dare, [18] cuius reſtituendi certoque pretio æſtimandi nulla vnquam futura eſſet neceſſitas. [19] Tametſi enim is in iura Principis ſucceſſerat, non tamen idcirco videri poterat ipſius perſonam vſque adeo repræſentare, vt quę de proprio patrimonio erogaſſet, ea de coronæ domanio erogaſſe videretur. [20] *Ita Senatus* Julij 1592.

1 Id enim, quod in alterius rei locum ſubrogatur, debet eiuſdem eſſe naturæ & conditionis, *l.3.l.2.§.appellata, D.de rebus credit.*

2 Text.eſt *in c.de inueſtit.de re alien fact.* quem mirabilem eſſe ait poſt Baldum & alios Boerius *queſt.19 num.3.* Iunge *l. qui autem* 14.§.*quod ſi ante, de conſtit pecun. l.ſi quis donum* 9.D. *locat. l. Labeo* 30 §.*vlt de arbitr.*

3 *Contra l nec quaſi* 70.*de Publician.*

4 Idem Boer. *dict.quæſt.*19.*num.vlt* paulo ante fin. vbi citat Bald. Ang Imol. & Modernos *in l.qui liberu, in princ.de vulg & pupill ſubſtit.*

5 Nam ſicuti non poteſt quis inuitus cogi, vt rem pro pecunia accipiat, *Leum à quo* 16 *& ſeq.C.de ſolut.* ita nec vt pecuniam pro re.

6 *L.naturalu* 5 §.1 *de præſcript.verb.*

7 Non enim ncut is, qui rem habet, æſtimationem quoque habere videtur, ita & rem habere, qui æſtimatiionem habet, §. *ſi res aliena, verſ.hac ratione, Inſtit.de legat.cum ſimilib.*

8 Eſt enim pecunia res fragilis, *l.ſi chorus* 79.§.1.*de leg.*1. & ſterilis, *l.ſi nauis* 62.*D de rei vindic.*

9 Quam adfert feudum nobile, quippe quod nobilitat, vt pluribus ex profeſſo diſputat Tiraq. *in tract.de nobilit.*

10 Eſt enim pecunia menſura rerum omnium, præterquam ſui ipſius, *l.ſi ita fideiuſſorem* 42.*D de fideiuſſ.*

11 *Ex reg.l.veteribus* 39.*D.de pact.*

12 Emptoris autem eſt pecuniam pro re, non aliam rem dare, *l.*1.*D.hoc tit.l ex empto* 11.§.1.*de actio n.empt.*

13 Ne alioqui dandus eſſet progreſſus in infinitum, quod noſtra iuriſprudentia non minus, quam natura ipſa abhorret, *l. vt inter* 23.*C.de ſacroſ.Eccleſ.l.item ſi vnus* 17.§.*principaliter, D. de recept.qui arbitr.*

14 *d.l.ſi ita fideiuſſorem* 42. *D.de fideiuſſ.l.*1. *D.hoc tit.l.*1, *D.de contrah empt.*

15 Non enim omnia, quæ Princeps habet, ſunt alienabilia, ſed ea tantum, quæ ad domanium coronæ pertinent, cum in cæteris, quæ habet, tanquam priuatus vtatur iure priuati, *l bene à Zenone, §.ſed ſancimus, C.de quadr.præſcript.* Vide Specul. *in tit. de feudis, §.quoniam, quæſt.*24.

16 Sic enim noſtri loqui ſolent.

17 *L.fiſcus* 6.*D.de iur.fiſc.l.cum quidam* 17.§ *fiſcus, de vſur.*

18 Semper enim præſtandum eſt id, quod debetur, ſi non præciſe in ſpecie ſaltem per æquipollens, quantum fieri poteſt.

19 Nihil enim magis naturale eſt, quam domini res ſuas in alium transferre volentis ratam haberi voluntatem, niſi lex impedimento ſit, *l.qua ratione* 9.§.*ha quoque res, D.de acquir. rer.domin.*

20 Mutatione ſcilicet perſonæ ipſa quoque bonorum qualitas & conditio immutatur, *l per curatorem* 90.§.1.*de acquir. hered.l.vlt.C.de inoff.teſtam.*

DEFINITIO V.

Cùm agitur de æſtimanda re, cuius ſolutione debitor liberaretur, ſolutionis tempus inſpiciendum eſt.

SVperiori proxima ſucceſſit quæſtio, cuius temporis rationem in æſtimando caſtro de Cuſy haberi oporteret, vt ſciri poſſet, quid & quantum reo

ab actore præstandum esset, an eius temporis, quo permutatio facta fuisset, an quo ex permutatione ageretur? Placuit, non tanti quid fuisset, cum contrahebatur, inspiciendum esse, sed quanti nunc sit aut erit, cum feudum de Monfalcon redhibebitur. Id enim ex bona fide erat & ex natura permutationis, vt, quemadmodum si permutatio illa facta non fuisset, aut si nunc retrofieret, haberet hodie D. de Cardé castrum de Cusy, quale nunc quantumque est, ita in æstimando eo præsentis temporis ratio haberetur, siue pluris hodie esset, siue minoris. [2] Quare cum Comes de Montreal pretium offerret, quod paucis post permutationem diebus vendito castro illo de Cusy redactum fuisse constabat, quasi ipso permutationis tempore tanti fuisset, [3] non admisit Senatus oblationem. Justa siquidem pretia rerum non ex præterita emptione, sed ex præsenti æstimatione constitui oportet, [4] cum, sicut diligenti cultura ampliantur, ita si prædia negligentius habita fuerint, minui ea necesse sit. [5] Hactenus tamen contractus initi tempus inspici debere visum est, vt ea demum bona æstimarentur, quæ eo tempore ad castrum de Cusy pertinebant, non illa etiam, quæ exinde accessissent. Id enim agebatur proculdubio inter contrahentes, vt in eum casum, quo feudum castrumque de Monfalcon redhiberetur, aliud quidpiam in eius vicem daretur, quod adæquaret valorem castri de Cusy, quale tunc quantumve esset, non quale quantumve postea futurum esset: quod in dubio euentu erat positum. Atque ita nimirum accipi debet, quod dici solet, In contractibus tempus contractus inspici oportere, [6] nempe cum quæritur, quid veniat in contractum & obligationem, aut cui ex contractu acquiratur actio, [7] non etiam si agitur de æstimando, quod debetur. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Similis fere ratiocinatio est, qua Paulus vtitur *in l. si sterilis 21. § cum per venditorem infin. D. de acquir. rer. domin.*

2 *Arg. l. penult. D. de condict. tritic.*

3 Tanti enim vnaquæque res esse creditur, quanti vendi potest.

4 *L. pretia rerum 63. D. ad leg. falcid. l. si seruum 33. D. ad leg. Aquil.*

5 *L. 1. § diuo fratres, D. de iur. fisc.*

6 *L. Rutilia Polla 69. D. contrah. empt. l. si filiusfamilias 76. D. de verbor. oblig. l. bonitatis 13. D. de verbor. oblig. l. bonitatis 13. D. de euict.*

7 *Vt in d. l. Rutilia, l. 3. D. de rebus credit. l. 2. § 1. de hered. vel action. vendit.*

8 *Vt in d. l. si filiusfamilias.*

9 *L. vinum 42, D. de reb. credit. l. penult. & vlt. D. de condict. tritic. l. 3. § in hac, D. commod. l. hominem 37. mandat. l. 3 § vlt. de action. l. quoties in diem 59. de verb. oblig.* Excipe casum *l. cum quis 22. D. de oblig. & action.* Valde tamen obstare huic Definitioni videtur quod scriptum est *in dict. l. bonitatis 13. D. de euict.* nisi relatiuum *qua* referas non ad æstimationem, sed ad bonitatem, *argum. l. ex mille 64, versic. caterum, eod. tit.* Et sane absurdum est id, quod etiam hodie solui in specie possit, pluris minorisve æstimari quam quanti nunc sit. Vide quæ scripsi *lib. 16. Coniect.*

DEFINITIO VI.

Differentia permutationis & venditionis quoties rei permutatæ & traditæ controuersia sit possidenti.

EX contractu permutationis, qui rei sibi traditæ controuersiam patitur, etiamsi nondum sit euicta, actionem habet, vt interim quod dedit recipiat, [1] saluo tamen contractu, id est, ita vt si is, qui controuersiam faciebat, succubuerit, reddatur vtrimque, & præstetur, quod ex contractu dari præstarique debuit. Vtrumque enim ex bona fide est, vt neque facile & sine iusta causa contractus rescindatur, [2] neq; pendente controuersia cogatur is, qui rem suam tradidit, aut carere vtraque, aut litem pro vacua possessione suscipere. Venditionis alia ratio est. Neque enim si rei venditæ controuersiam emptor patiatur, statim actio ei danda est, vt lite pendente vel pretium repetat, vel id, quod sua interest, consequatur. [3] Hæc tam varie, quoniam non sicut ex permutatione, ita & ex venditione nascitur actio, vt id, quod datum est, reddatur: [4] sed tantum ad rem defendendam, si rei controuersia fiat, [5] aut ad id quod interest, re tandem euicta, [6] aut denique ad solutionem pretij & vsurarum, si in soluendo pretio emptor moram fecerit. [7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa R. D. Præceptoris Antoniani Camber. contra D. Dufour. Non. Maij 1594.

1 Qui enim alienam rem ex permutationis causa tradidit, is nullam videtur contraxisse permutationem, *l. 1. versi. ideoque, D. hoc tit.* Et idcirco quasi ex sua parte contractum non impleuerit tenetur condictione, *dict. l. 1. § vltim. l. 3. 4. & pass. Cod. eodem.*

2 *L. res bona fide 54. D. de contrah. empt.* Est enim permutationis contractus fauorabilissimus, quia vetustissimus, à quo scilicet commercia cœperunt, *d. l. 1 D. eod.*

3 Tantum enim obligatur venditor ad rem defendendam litemque pro emptore suscipiendam, *l. si plus 74 § penult. D. de euict. l. 3 C. eod.* præterquam si aliter conuenerit, *l. siue in libertatem 12. eod. tit.* Aut satisdandum si in limine contractus immineat periculum euictionis, *l. si post perfectam 24 eod.*

4 *L. ea conditione 14 D. de re iud. vendit. Bart. ad l. vlt. nu. 5. C. de condict. caus. dat. caus. non sec.*

5 *d. l. 74 § fenult.*

6 *L. si in venditione 60. D. de euict.*

7 *L. ex empto 11. § 1. l. qui per collusionem 49. § 1. D. de action. empt.*

DEFINITIO VII.

Resoluta permutatione quæ per traditionem fuerat perfecta, non recuperatur possessio, nisi retrotraditio sequatur.

TRanslata cum dominio possessione ex causa permutationis, si aut mutuo permutantium consensu, aut per sententiam Judicis resoluta sit permutatio, non idcirco reddita videbitur possessio, si non retrotraditio quoque sequatur. [1] Neque enim aut nudo consensu, aut per solam sententiam transferri possessio potest. [2] Ideoque etsi alter contrahentium rei, quam permutauerat, possessionem recuperauerit, nihilo magis poterit alius interdicto experiri, siue retinendæ, siue recuperandæ possessionis, [3] multo minus stante permutatione, cum propriam ipse possessionem facto suo amiserit, rem suam permutando. [4] An igitur resoluta permutatione, & reddita vni ex contrahentibus re sua, nulla actio alteri competet ad rem suam repetendam? Imo competet condictio aduersus permutantem, quasi sine causa rem alienam habere incipiat, qui suam recepit. [5] Ea vero actione consequetur actor, vt reus vel rem ipsam tradat, si tradendi habeat facultatem, vel actionibus suis possessoriis cedat [6] aduersus detentorem, si qua ratione naturalem & corporalem rei possessionem amiserit. *Ita Senatus* in causa D. du Four, & Jacobinæ Berru, 3. Idib. Maij 1595.

1 Nihil enim tam naturale est, quam vnumquodque dissolui eo modo, quo contractum fuit, *l. nihil tam naturale 35. de reg. iur. l. prout 80. D. de solut. l. ab emptione 58 D de pact.*

2 Traditio siquidem necessaria est, *l. traditionibus 20. C. de pact.* quia nec acquiritur possessio sine corpore, *l. 3. § in amittenda, l. quemadmodum 8 D de acquir. poss.*

3 Quia possessio facti est, *l. denique 19. D. ex quib. caus. maior. l. cum heredes 23 de acquir. poss.*

4 Qui enim facto suo cecidit à possessione, numquam potest vincere in iudicio possessorio, cum debeat sibi imputare.

5 *L. 1 § vlt. D. hoc tit. l. 3 4. & pass. C. eod.*

6 Et quidem periculo suo, non illius, cum quo contraxit, cuius

cuius vtique ius deterius reddere non potuit, *arg l.item si cum exceptione 14.§.quatenus, vers.quid si homo, D.quod met.caus.*

DEFINITIO VIII.

Periculum rei permutatæ spectat ad eum, qui dominus est: sufficit tamen vt in eum fuerit translata possessio per clausulam constituti.

INter venditionem & permutationem hoc interest, quod rei venditæ periculum statim atque nudo consensu perfecta venditio est ad emptorem pertinet, licet nondum secuta traditio sit,[1] adeoque quamuis sub conditione contracta emptio proponatur, nec dum conditio euenerit.[2] At rei permutatæ periculum, quandiu non est traditio secuta, pertinet ad permutantem; ideo nimirum, quod emptio solo consensu,[3] at permutatio non nisi rei traditione perficiatur.[4] An vero satis erit, factam traditionem per clausulam constituti, si corporalis possessio manserit penes constituentem? Vtique: nam per eam clausulam, licet fictitius modus sit transferendæ possessionis, transferretur tamen vera possessio, nec solum ciuilis, sed etiam naturalis & realis, licet non corporalis,[5] ideoque si corporalem quoque possessionem nanciscì velit is, cuius nomine alius possidere se constituit, non ad vacuam possessionem tradendam agere debet,[6] sed rem quasi iam traditam & ex traditione suam effectam vindicare.[7] Cui consequens est, vt si interim res perierit casu fortuito, nec possessoris culpa vlla casum præcesserit, periculum eius sit, qui potuit vindicare, non eius, qui adhuc corporaliter rem detinebat. Juris enim regula est, casus fortuitos ad eum spectare, qui sit dominus,[8] licet in emptione, vt dictum est, aliud obtineat; propterea quod solo consensu perficitur, & ab eo tempore ius habet emptor dominij, quandocunque volet, nanciscendi.[9] *Ita Senatus* pro Ioanne Carlet, contra Ludouicum Durand, 13. Cal. Jun. 1595.

1 *L.1.C.de peric.& commod.rei vendit.§.cum autem, Inst.de empt.& vendit.*

2 Scilicet si res deterior tantum facta sit, non etiam si perierit, *l.necessario 8.in fin principij, D.de peric.& commod.rei vendit.* alioqui necessarium est pactum, vt res seruetur periculo emptoris, *l si in venditione 10.eod.*

3 *d.§.cum autem, Inst.de empt.& vendit.*

4 *L.1.§.item emptio, D.hoc tit.*

5 *L.quod meo 18.de acquir.possess.* & ibi omnes notant.

6 Quomodo agi solet & debet contra eum, qui rem tradere debuit, nec dum tradidit, *l.1.in princ.l 3.l.ex empto 11.in princ.de action.empt.*

7 Effectus enim vindicationis est, vt corporalis possessio, quæ penes reum sit, actori restituatur, *l.officium 9.D.de rei vindicat.*

8 *Vulg l.quæ fortuitis 6.Cod.de pign.act.l contractus 25.in fin. D.de regul.iur.*

9 Vt proinde quamuis dominus non sit ante traditionem, §.*vendita, Inst.de rer.diuis.* perinde tamen haberi debeat, ac si iam esset dominus, cum non stet nisi per eum, *arg.l is qui actionem 15.& l.qui potest facere 174.de reg.iur.*

DEFINITIO IX.

Ex placito permutationis etiam secuta traditione nulla sive in personam, sive in rem actio nasci potest contra tertium possessorem.

EX permutatione rem meam in te transtuli, tu vero in tradenda tua moram feciſti, & interea tamen eam, quam à me habueras, Titio vendidisti,[1] licet ex placito permutationis secuta ex vna parte traditione nascatur actio præscriptis verbis ad hoc, vt vel placitis stetur, vel quod acceptum est restituatur, non tamen ea res facit, vt contra emptorem alíumve singularem successorem, qui à vero domino causam habuit, actio vlla sive in personam,[2] sive in rem[3] dari debeat. Heredis & alterius cuiuslibet successoris vniuersalis, qui heredis loco sit, alia causa est. Hic enim eadem actione conueniri potest, qua defunctus ipse, si viuerer, conueniretur,[4] nec magis præscriptione longi temporis tueri se potest, si forte post trigesimum aut quadragesimum annum conueniatur, obstante nimirum fide, quam placet etiam heredi & vniuersali successori cuilibet nocere.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.1.3.4.5.& vlt.C.hoc tit.*

2 Neque enim personalis obligatio transit in singularem successorem, *l vlt.in fin.D.de contrah.empt.l.1.§.si heres, D.ad SC. Trebell.*

3 Non enim actione in rem alius tenetur, quam qui possidet rem vel alienam, vel obligatam, §.1. *Inst de action.l.pignoris 17.D.de pignor.*

4 *L.vlt.C.de heredit action.l 1.C si cert petat.*

5 *L.cum heres 11.D.de diuers.temp præscript.* Edicto tamen Serenissimi Ducis Emanuelis Philiberti constitutum est, vt actiones omnes personales etiam hodie spatio triginta annorum præscribantur, ac proinde non tantum ab heredibus debitoris, sed etiam à debitore ipso.

DEFINITIO X.

Qui rei sibi tradita ex causa permutationis vel dominium amisit, vel possessionem, nullum eo nomine regressum habere potest.

PErmutaueram tecum Insulam, quæ tibi iam tradita fuerat, postmodum casu fortuito exusta. Cum aream negligeres, nec annuum canonem emphyteuticarium eo nomine debitum directo domino solueres, is iure suo vsus[1] aream siue vt vacantem, siue vt commissam ob cessatam canonis solutionem occupauerat, tum alteri in nouam emphyteusim concesserat: nouus emphyteuta in eá area ædificauerat. Si tu Insulá nunc vindicare velis,[2] & nouus emphyteuta te repellat, siue longi temporis præscriptione,[3] siue quod neget, aream tibi deberi, in qua nouum ille ædificium bona fide sumptibus suis construxerit, quasi res alia facta sit,[4] nulla tibi eo nomine actio contra me competere potest, quia non per me, sed per te factum fuit, quo minus aream habeas. Cum si post exustam periculo tuo Insulam[5] aut in area ædificare voluisses, aut saltem areæ possessionem retinere,[6] debitumque pro ea canonem annuum persoluere, ius tuum hodie saluum esset.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L lex vectigali fundo 31.D.de pignor.l vlt.C.de iur.emphyt.*

2 Scilicet per vtilem in rem actionem, quæ datur emphyteutæ etiam contra dominum directum, *l.1.§.vlt.D.si ager vectig petat.*

3 Quod possederit cum titulo & bona fide per decennium inter præsentes, & vicennium inter absentes. Est enim titulus emphyteuseos habilis ad acquirendum dominium saltem vtile, *d.l vlt.C.de iur.emphyt.l.vlt.C.de rebus alien.non alien.*

4 Propter nouum ædificium in ea constructum, *l.si chorus 79.§.area legata, de leg.3.* Nam si nullum sit aut superfit nouum ædificium, area perinde atque antea debetur, *l si à grege 22.de leg.1.* Iunge *l.5.§.vlt quib.mod.vsufr.amitt.l.qui res 98.§ aream, de solut.*

5 Periculum enim rei permutatæ post traditionem pertinet ad eum, qui accepit, tanquam qui factus sit dominus, vt dixi *Defin 8.§.*

6 Est enim area pars Insulæ, & quidem maxima, cui etiam superficies cedit, *d.l.qui res 98.§.aream, de solut.*

7 Proinde est quod tibi imputes, nullumque videris damnum sentire, quod ex culpa tua sentis, *l.quod quis 203.de regulis iuris.*

DEFINITIO XI.

Qui possessionem rei suæ amisit ex causa permutationis, si postea rem illam recuperet, potest iisdem remedijs possessorijs vti, quibus poterat ante permutationem.

PErmutatione inter te & Sempronium facta, cum fundi Corneliani, quem à Sempronio acceperas, controuersiam possessionis patereris à Mæuio, auctorem laudaueras Sempronium, & obtinueras, vt fundus, quem Sempronio ex permutatione tradideras, tibi redderetur.[1] Permittendum est Sempronio, vt tanquam auctor tuus etiam citra cessionem iisdem actionibus contra Mæuium experiatur, siue proprietatis, siue possessionis ratione, quibus tu ipse experiri potuisses.[2] Proinde, licet tradendo tibi fundum Cornelianum desierit eum possidere facto suo,[3] perinde tamen interdictis retinendæ & recuperandæ possessionis vti poterit, atque tu vtereris, si fundum tuum non recepisses.[4] Indemnitas enim, quam tibi Sempronius præstat, facit, vt pristinum ius suum recipiat, perindeque haberi debeat, ac si nulla vnquam permutatio facta esset,[5] eamque ipsam controuersiam pateretur, quam tu passus es. *Ita Senatus* in causa D. du Iour, & Jacobinæ Berru, 29. Mart. 97.

1 Iuxta *l. 1. in fin. C. hoc tit.*

2 Qui enim auctor laudatus est, is litem tractat partim suam, partim alienam, *l. 2. C. vbi in rem act.*

3 Ei autem, qui facto suo desiit possidere, non solet dari actio ad repetendam possessionem, *l. vlt. vbi not. C. de acquirend. possess.*

4 Nec enim nouum est, vt ex alterius persona facere quis possit, quod per se ipsum facere non posset, *l. Aristo 3. in fin D. qua res pignor. oblig poss. l cum hereditate 55. D. de acquir. hered. l si is qui duos 29. de liber. legat.*

5 Quia potestas euictionis & restitutionis tollit intellectum permutationis, vt in simili loquitur Papinianus *in l. si patroni 55. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XII.

De permutatione rerum Ecclesiæ, siue fiat cum Principe, siue cum priuato.

POtest quidem Princeps rem suam cum re Ecclesiastica ex iusta causa permutare, etiam Ecclesia inuita, si modo indemnitatem præstet Ecclesiæ,[1] & imploret auctoritatem superioris, per quem rector Ecclesiæ cogi possit.[2] Sed hoc ita, si pro se ipso, non pro alio eiusmodi permutationem facere Princeps velit.[3] Alioqui seruanda sunt omnia, quæ in permutatione inter Ecclesiam & priuatum facta requirerentur, vt nimirum facta sit vel in euidentem Ecclesiæ vtilitatem, vel ob Ecclesiæ necessitatem.[4] Illud etiam obseruandum est, ne permutatio fiat rei spiritualis cum temporali,[5] quia neque fieri citrà simoniam posset.[6] Item ne per eiusmodi permutationem Episcopatus aliquis extingueretur, quod nec nisi ex magna causa facere summus Pontifex solet.[7] Quid rursum si non possit fieri à Principe, quin faciat ille aduersus ea, quæ ipsius prædecessoribus placuerunt, quorum factum præstare teneatur?[8] Quid denique si res, de qua permutanda agitur, data sit Ecclesiæ, ea lege, ne alienari vnquam posset? Hoc nimirum casu certum est, non posse illam alienari, ne quidem ob euidentem Ecclesiæ vtilitatem, at neque ob necessitatem, quandiu alia Ecclesiæ bona sunt, quæ alienari possint.[9] *Sine die.*

1 *Cap. 1. extr. de rer. permut.*

2 Affl. *decis. 17. num. 1. ex cap quæsitum, eod. tit.* post Abbat. *in d. cap. 1.*

3 *Auth vt de cætero non fiant commut.*

4 *d cap quæsitum.* vbi Abbas *& in cap. nisi cum pridem, de renunciat. 7. quæst. 1. can sciat, & can. Episcopus.* Not. Archid. *in c. 1. de rer. permut. lib. 6.*

5 *Cap fin extr. de rer. permut. dict. cap fin. & c. cum pridem, de pact & 1. quæst. 2. cap. quam pia.* Not. *in c. super hos, de renunciat.* Iunge *cap. irrefragabili, § inter, de offic. ordin.* Oldr. *consil. 162. incip. in quæstione.*

7 Andr. de Isern. *in cap. 1. in addit. magna de capit.* Corrad. *cap. sicut vnica, de Eccles. præl gloss not. 9. quæst. 3. can. per principalem:* non enim posset hoc fieri nisi per vnionem, quæ numquam facienda est, nisi ob euidentem vtilitatem vel necessitatem, secundum Andr. *ibid.* & Oldrad. *d. cap. 162. c. exposuisti, de prab. cap. dudum, de reb. eccles. non alien. in 6.* Affl. *dict. decis. 17. num. 4.*

8 *Cap. 1. qui succed. ten.* Not. Cyn. & Bald. *in l. digna vox, C. de legib* Not. *in cap. Abbate sane, de re iudic. in 7.* Affl. *ibid. num. 5. & decis. 2. num. 2.*

9 Gloss. *in c. verum, de condic appos.*

TIT. XLII.

DE LOCATO.

DEFINITIO I.

Conductor frui prohibitus ex ea causa, quam locator præuidere poterit, indemnis omnino & plene seruandus est à locatore.

VM Canonicus quidam præbendæ suæ fructus in triennium locasset, ac Capitulum Ecclesiæ ad quotidianas eleemosynas præstandas in maxima frumenti penuria singulorum Canonicorum præbendas pro suo iure reuocaret, ex ea causa controuersiam passus conductor fruique prohibitus postulabat, vt quanti sua interesset locator condemnaretur. Ille teneri se negabat, nisi hactenus vt mercedem remitteret, quasi vi maiore impediretur,[1] cum Capitulo ius suum exequenti resistere non posset. Placuit, non eo minus condemnandum in id omne, quod conductoris interesset, quandoquidem vi maiore factum videri non posset, quod iure factum diceretur,[2] præsertim cum ex ea causa frui conductor prohiberetur, quam locator contractus tempore & scire potuerat,[3] & prænonere ex bona fide debuerat.[4] Cum tamen ex plerisque coniecturis appareret, non nisi per Capituli & Canonici collusionem institutam litem in necem conductoris, visum est absolui potius conductorem debere.[5] In secreto auditorio ex tempore, 8. April. 1588.

1 *Arg. l si fundus 33. D. hoc tit.*

2 Non enim vi aut dolo malo quicquam facere videri potest is, qui iure suo vtitur, *l. si duorum 43. D. de action. empt.*

3 Nec enim poterat ignorare, quibus legibus præbendam haberet. Facit *l si quis domum 9. §. 1.* in illis verbis, *quia hoc euenire posse prospicere debuit, D. hoc tit.*

4 *Arg l. quare 39. D. de action. empt.*

5 Neque enim malitiis vnquam indulgendum est, *l. in fundo 38. D. de rei vindic.* Et lis per collusionem instituta ac proinde simulata pro non lite est, quia simulata semper pro infectis habenda sunt, *l. si ex pretio 8. C. si cert petat. l. in summa 65. §. 1. D. de condict. indeb.* qui tamen locus est de lite per calumniam, non per collusionem instituta.

DEFINITIO II.

Suscipiens in se casum fortuitum tenetur etiam de insolito, præsertim si de incogitatis quoque casibus tractatum sit.

CONductor, si in se receperit periculum casuum omnium fortuitorum,[1] mercedis remissionem prætextu pestis postea emergentis quantumcunque grauis & insolitæ petere non potest.[2] Nihil enim est quod prohibeat, quo minus valeat conuentio, vt de casu fortuito teneatur, qui alioqui non teneretur,[3] cum ob eam causam tanto viliore mercede factam conductionem credibile sit ab eo, qui non aliter fuerat locaturus;[4] nec probabilis est eorum sententia, qui con-

qui conuentionem hanc sit interpretantur, vt ad casus insolitos extendi nolint.[1] Neque enim extensio illa dicenda est, si generaliter casuum omnium fortuitorum periculum susceptum sit:[6] præsertim vero si, vt fieri solet, tam de non cogitatis, quam de cogitatis casibus tractatum proponatur.[7] *Ita Senatus* pro Syndicis Chambertensibus, contra Joannem Socquet Non. Iul. 1588. & alias sæpius.

1 Valet enim conuentio, vt quis de casu fortuito teneatur, *l. si quis domum 9. § Iulianus, D. hoc tit. l. licet 8. C. eod. l. 1. C. commod. l. quæ fortuito 6. C. de pign act.*

2 Quam vtique alioquin petere posset, si modo læsio esset vltra dimidiam mercedis. Ita Bart. *ad l. inter stipulantem, §. sacram. de verbor. oblig. & ad l. si merces 25. § maior. per ill. text. D. hoc tit.*

3 Seruanda enim sunt, quæ inter contrahentes placuerunt, si non legibus aut bonis moribus aduersentur, *l. iuris gentium, 7. § ait prætor, D. de pact.* hæc autem conuentio non est improbata, vt constat ex legibus ætatis, *num 1.*

4 *arg l. si venditor 6. § 1. in fin. D. de seru. export. l. si sterilis, 21. § si tibi, D. de action. empt.*

5 Gloss. & Bart *ad l. sed etsi quis, §. quæsitum, D. si quis caut. & in l. fistulas, § frumenta, D. de contr empt.*

6 *Per text in dict. § frumenta, & in l. 1. vers. ita, vt si interdum, à contr. sens. C. de iur emphyt.* Semper enim specialia generalibus insunt, *l. semper specialia 147. de reg. iur.* Vide Bald. *in l. sub prætextu, C. de transact.* Iunge *l. ex conducto 15. 9. si vis, hoc tit.*

7 Cravett. late *cons. 294* Rip. *in tract. de pest. à nu 74 vsque ad 84* Boer. *quæstion. 228.* Guid. Pap. *quæstion. 171. in fin. & ibid. Apostill.* * Obserua tamen in locatione quantumuis generali nunquam contineri iura de quibus non fuit cogitatum, & quæ locator ipse nõ fuerat percepturus si vixisset, nec locasset, quia inter locatorem & conductorem id agi intelligitur vt nihil amplius siue minus habeat conductor quam habiturus locator fuerat, vt dici solet de emptore & venditore *l. 2. in princ. D. de hered vel act. vendit.* Itaque cum tutor D. Marchionis à Camera omnia iura Marchionatus in quadriennium locasset, cum intra locationis tempus decessisset. Placuit non deberi conductori Placita vt vocant, *les plaits*, quæ per mortem Domini ab Emphyteutis omnibus præstari solent, quia nunquam locator ea fuerat habiturus etiamsi non locasset. Præterid quod nec expressa conuentione poterat tutor, idemque impuberi substituturus citra malum omen ea placita locare, arg. *l. cum tale legatum, 72. in princ. D. de condit & demonst. l. Paula. 27. §. Pomponius, de legat. 3.* Non idem est fructibus bonorum post Domini mortem perceptis, quia licet dominus eos nunquam percepturus fuerit, percepisset tamen si vixisset nec locasset, & locatio transit etiam in heredem, *l. viam 10. C. hoc tit.* Nec tamen consequens est vt Placita illa ideo deberentur conductori, quia deberentur heredi, non enim iura heredis locat, vt nec qui sua bona obligat. *l. Paulus 30. in princ. & §. 1. D. de pign.* Quanquam nec Placita illa solent cedere heredi sed successori in feudo aut fideicommissario. Aliud iuris est in Placitis quæ domino debentur per mortem emphyteutæ, hæc enim ad conductorem pertinent, quia & ad dominum pertinerent si vixisset nec locasset. *Ita Senatus* pro D. Comitissa de Montreal contra Iacobum Hastesan. 27. Mart. 1620.

DEFINITIO III.

Non potest peti remissio mercedis, nisi læsio sit vltrà dimidiam, nec nisi in fine locationis.

LÆsis vi maiore aut tempestate, alióve quo fortuito casu fructibus, non aliter mercedis remissionem ex ea causa petere conductor potest, quam si alioqui futurum sit, vt supra dimidiam conuentæ mercedis partem iacturam sentiat:[1] confusis scilicet omnium annorum fructibus & pensionibus,[2] si in plures annos locatio facta sit, vt si quid priorum vbertati defuit, sequentium fertilitate compensetur.[3] Neque enim tot locationes videri debent, quot anni sunt, sed omnium annorum vnica & consequenter indiuidua est locatio, multas licet, distinctasque habens præstationes.[4] Itaque non, nisi finita locatione omnibusque annis præteritis, de mercedis remissione tractandum est.[5] *Ita Senatus* sæpius sine die. Et nouissime in causa D. Episcopi Maurianensis, contra Claudium Pernollet, ante Cal. Septemb. 94.

1 Bart. *ad l. inter stipulantem 83. §. sacram. de verb. oblig. & ad l. si merces 25. §. vis maior, per ill. text D. hoc tit.* Dixi *Definit. præced. num. 2.*

2 *L. licet certis annis 8. C. hoc tit.*

3 *L. ex conducto 15. §. Papinianus alias, l. si vno, D. hoc tit.*

4 Omnium enim rerum essentiæ sunt indiuiduæ, vt aiunt Philosophi.

5 Nam etsi facta esset remissio primo anno pro sterilitate, quam sequentium annorum vbertas compensaret, adhuc peti posset pensio totius anni, *dict. §. Papinianus, alias d. l. si vno.* Hoc ita, nisi conuenerit, vt in singulos annos separatim pensionis remissio peti possit, quod hodie plerumque fit.

DEFINITIO IV.

Pendente lite conductor, qui negat sibi frui licuisse, condemnandus est prouisionaliter & oblata satisdatione, nisi conquestus sit ante litem sibi motam.

EX locationis contractu, cum sit vltro citroque obligatorius, non est præcise cogendus conductor, vt mercedem soluat.[1] Prius enim est, vt constet impletum ex locatoris parte contractum,[2] id est, per eum non stare, quo minus conductor fruatur re conducta,[3] quam vt paratam ex contractu habeat actionem. Si tamen facti quæstio discutienda sit, an conductori liceat re conducta frui, nec ne, æquissimum est pendente lite mercedis condemnationé fieri, quã prouisionalem vocant, præstita scilicet per locatorem satisdatione, vt hoc veluti remedio solitis conductorum fraudibus occurratur, qui hac plerunque vtuntur cauillatione,[4] cum ad solutionem vrgentur, vt & rem & pecuniam habeant.[5] Sane si conductor, priusquam solutionis dies veniisset, aut quam ex locato conueniretur, conquestus erat frui sibi non licere, eoque nomine locatorem, siue in iudicio, siue extra iudicium testato interpellauerat, magis est, vt cessante cauillationis suspicione non ante condemnandus sit, quam locator intentionis suæ probationem impleuerit,[6] tametsi satisdatio per locatorem offeratur.[7] *Ita Senatus* sæpius.

1 Non enim solent dari literæ præcisæ, nisi ex instrumento guarentigiato: non potest autem tale instrumentum.

2 Nam qui prior agit ex contractu vltro citroque obligatorio, prior quoque implere debet, *l. Iulianus 13. §. offerri, D. de action. empt.*

3 Debet enim locator conductori præstare, vt frui possit, *l. ex conducto 15. §. si vis tempestatis. in fin. D. hoc tit.*

4 Cauillatio enim hæc est, maxime si non allegerit ista fruitio, nisi postquam pensionis dies venit: verisimile namque est, quod non fuisset conductor tamdiu expectaturus, si frui non potuisset, vt sequitur *in Defin.*

5 Quod est contra bonam fidem, *l. ex empto 11. §. vlt. l. bona fides 50 D. de action. empt.*

6 Debet enim prior probare is, qui prior agit, vt dixi *num. 2. ex l Iulianus 13. § offerri, D. de act empt.*

7 Nemo enim debet ideo cogi soluere, quod ab alio postea sit repetiturus, *l. nemo ideo 171. de reg. iur.* quoniam interest nostra non soluere potius, quam solutum repetere, *leg. 3. D. de compens. l. si stipulatus 15. in princ. D. de fideiuss.* Iunge *l. quia satisdatio 6. D. de suspect. tutor. l. testamento 17. §. non omnimodo, De testam. tutel.* Iunge *Defin. 7. infr.*

DEFINITIO V.

Res empta ex pretio alterius rei venditæ non censetur in eius locum substituta, nisi destinatione contrahentium.

FRequentissimum est apud nos locationis nouum genus, quo quis animalia sua nutrienda alteri curandáque tradit, æstimata quidem, vt, si forte conductoris culpa, non etiam facto suo aut casu pereant vel deteriora fiant, sciatur quid ille reddere debeat,[1]

sed ita tamen vti ne liceat conductori ea vendere inscio locatore, [2] nec eo minus fœtus, qui pendente conductionis tempore prouenerit, inter locatorem & conductorem diuidatur, ac si communis inter eos esset proprietas, reliquus fructus ad solum conductorem spectet. [3] Commendam vulgo vocant. [4] Finge igitur ex vacca sic locata editum vitulum, quem conductor inscio locatore vendiderit, tum ex pretio aliũ comparauerit, quem rursum alteri vendiderit, vix est, vt locatori vlla in posteriorem hunc emptorem actio competat, siue in rem, siue in personam, quia nec locatoris vnquam vitulus fuit, nec substitutus videri potest in locum prius venditi, [5] quando certissimi iuris est in iudiciis singularibus quale est vindicationis, rem vnam nunquam in alterius locum succedere, [6] multo minus vero eã, quæ comparata sit ex pretio alterius rei venditæ: nã nec in vniuersali iudicio ea subrogationis species admitteretur. [7] Sed si ponas conductoris destinatione [8] id actum, vt is vitulus ex prioris pretio emptus eius loco cederet, adeoque conductorem constituisse, eum se vitulum possidere nomine locatoris, magis est, vt locatori traditus videatur, [9] & consequenter ita acquisitus, vt eum possit à quocunque possessore vindicare. [10] Quod sine dubio procedit, si addas prioris vituli venditioni consensisse locatorem, ea lege, vt ex pretio alius emeretur, & in prioris vicem substitueretur, [11] præsertim si illud etiã concurrat, vt conductor non sit soluendo: ex qua causa, etiamsi directa vindicatio deficeret, vtilis tamen ex æquitate competere deberet. [12] Etsi enim non solet dominium nuda voluntate transferri, [13] in proposito tamen destinatio illa conductoris vitulum hunc suo licet emptum nomine & ex propria pecunia, tamen, pro locatore possidentis, traditionis vicem repræsentat ad transferendam possessionem, [14] & per possessionem dominium, [15] præcedente nimirum propter conuentionem vtili transferendi dominij causa. [16] *Ita Senatus* 10. Cal. Decemb. 1588. Iunge SC. 5. De rei vindicat. & SC. 9. infr.

1 Fit enim aliquando æstimatio ob hanc causam, non vt venditionem faciat, *vt in l. si inter* 21. *C. de iur. dot. l. æstimatio,* 50 *solut. matrim.*

2 *d. l. æstimatio,* ibi, *sine que volente, neque ratum habente muliere, l. vlt. D de pact. dotal.*

3 Nec enim nouum est, vt fructus rei locatæ pertineant ad conductorem, quamuis non sit ipse dominus, quia eos percipit ex domini voluntate, *l. si seruum* 61. §. *locaui, D. de furt.*

4 Quo tamen nomine depositum magis, quam locatio significatur, *l. in penes quem* 6. *l. cum hereditas* 9. *C. depos.* [Itali *Socidam* vocant, de qua Socin. *ad l. si pascenda* 81. *C. de pact.* & *ibid. alij.*]

5 Actio autem in rem non datur, nisi ei, qui sit dominus vel iure gentium, vel iure ciuili, *l. in rem* 23. *D. de rei vind.* vel qui habeat rem obligatam, *l. pignoris* 17. *D. de pignor.* Vide Cravett. *cons.* 202. *nu.* 3.

6 Bart. Castr. & alij, *in l. vtrum, l. si & rem, l. sed etsi,* §. 1. *D. de petit. hered.*

7 Bart. *in l. Imperator* 70. §. *si centum, de leg.* 2. *ex l. Titium,* 47. §. *altero. D. de admin. tutor. l. si patruus* 4. *Cod. commun. vtr. iud.* Vide Bald. *in l. si mater* 3. *C. de rei vindic.* Non enim res ex pretio, aut pretium ex re percipitur, sed ex negotiatione, *leg. venditor* 21. *D. de hered. vel act. vend.*

8 Sæpe enim multum potest destinatio, *l. fundi* 17. §. *pen. & vlt. D. de action. empt. l. si chorus* 79. §. 1. *de leg.* 3. *l. qui res* 98. §. *aream, D. de solut.*

9 Quia per clausulam constituti transfertur vera possessio, *l. quod meo* 18 *de acq. poss.*

10 *L. traditionibus* 20. *C. de pact.*

11 Non enim debet pacti sui commodo fraudari ille, qui non aliter fuerat contracturus, *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.* [*l. in traditionibus* 44. *D. de pact. l. si venditor* 6. *in fin. De seru. export. l. si sterilu* 21 §. *si tibi D. de action. empt.*]

12 *Arg. l. vxor marito* 55. *D. de donat. int. vir. & vxor.*

13 *d. l. traditionibus.*

14 *d. l. quod meo, l. si quis conductionis* 25. *C. hoc tit.* Iunge *l. res ex mandatu* 59. *D. de acquir. rer. domin.*

15 *L. per procuratorem* 8. *C. de acquir. poss.*

16 Titulum enim aliquem præcedere necesse est, qui sit habilis ad dominium transferendum, *L. nunquam nuda* 31. *D. de acquir. rer. domin.*

DEFINITIO VI.

In contractu, quem commenda vocant consuetudo loci seruanda est, & maxime attendendum, ne fiat per conductorem deterior conditio ignorantis locatorũ.

IN eo locationis genere, de quo proxime diximus, sicut & in cæteris omnibus, id maxime seruandum est, quod inter contrahentes actum probatur, siue scriptum sit, siue non, [1] dummodo nihil in fraudem legitimarum vsurarum factum fuerit. [2] Iam enim eo deuentum est, vt plerique hac contractus specie, in quo maxime bonam fidem præstari oporteret, ad occultandas vsuratias pactiones impiissime abutantur. Cessante conuentionis potestate, cuiusque loci consuetudo seruanda est. Alias enim apud alios contractus hic admittit conditiones. [3] Illa tamen fere vbique viget consuetudo, vt liberum sit conductori ex animalibus conductis, aut quæ ex conductis edita sint, quæ vult vendere, dum alia emat, & in venditorum locum substituat, ita vt non possit deteriot facta videri conditio ignorantis locatoris. [4] Itaque sicuti hoc casu nulla locatori vindicatio pristini dominij iure competit aduersus emptorem; [5] ita rem à conductore proprio quamuis emptam nomine, tanquam in suæ locum ipso iure substitutam, vindicare non prohibetur: [6] tametsi iuris regula faciat, vt quod ex mea pecunia comparatum est, non idcirco meum fiat, [7] multoque minus quod emptum fuerit de pecunia ex rei meæ venditione redacta, quandoquidem nec pecunia illa mea vnquam fuisse videri potest. [8] Plane si locatoris inscij animalia conductor vendiderit, nec alia substituerit, quæ sint eiusdem aut maioris etiam pretij, æquum est, saluum esse locatori ius rei suæ, à quocunque possessore vindicandæ, siue bonæ fidei emptorem proponas, siue malæ fidei possessorem. [9] Nam quod dici solet, moribus Galliæ, qui non omnes ad nos vsque peruenerunt, receptum esse, vt mobilium, aut se mouentium rerum persecutio nulla sit, ad quasi Seruianam inhibendam pertinet, [10] non ad auferendam domino, cuius voluntas in alienatione non interuenerit, directam rei vindicationem. [11] *Ita tractatum & decisum est* in eadem causa.

1 *L. semper in stipulationibus* 34. *de reg. iur.*

2 *Arg. l. si ea pactione* 14. *C. de vsur.*

3 Quia contractus consuetudinarius est, & iuri nostro incognitus.

4 Nunquam enim alter alterius conditionem deteriorem facere potest. *l. 2 quod vi aut clam, l. non debet alteri* 74. *de reg. iur. l. 1. D. de alien. iud. mut. caus. fact.*

5 Cum ex ipsius voluntate videatur conductor eam rem vendidisse.

6 Vice permutati dominij, vt loquitur Papin. *in l. sed quod inde* 71. *& seq. de leg.* 2.

7 *l. qui aliena* 8. *C. si quis aliter. vel sibi, l. si ex ea* 6. *Cod. de rei vindic. l. si patruus* 4. *C. commun. vtriusque iudic. l.* 2. *C. pro socio.* Idemque est etiamsi res empta sit ex mandatu meo, *l. res ex mandatu* 59. *D. de acquiren. rer. domin. l.* 3. §. 1. *qui potior. in pign. hab.* nisi fuerit etiam meo nomine tradita, *l. si procurator rem,* 13. *De acquir. rer dom. l. si ego* 24. vbi Bart. Bald. Castr. *de negot. gest.* Idem Bald *in l. si vt proponis, pag.* 1. *versic. considerandum ergo est, C de rei vindicat.*

8 Pecunia enim pretij non ex re, sed ex negotiatione percipitur, *leg. venditor* 21. *D. de hered vel act. vendit.* sicut nec res empta ex pecunia pignorata est pignorata, nec contra, neque rursum pecunia furtiua, quæ redacta est ex pretio rei furtiuæ, *l. idemque* 7. *in fin. D qui potior. in pignor. hab. l. si vnus* 67. §. 1. *D. pro socio, l. qui vas* 48. § *vlt. D. de furt.*

9 Ex reg. *d. l. non debet alteri,* iunct. *l. id quod nostrum est* 11. *de reg.*

de reg.iur. Hoc enim casu possessor & iuris communis & consuetudinis potestate destituitur.

10 Facilius enim est vt pignoris, quam vt dominij ius extinguatur.

11 *L.si liberam* 10.*C.quod cum eo,qui in alien.potest.*

DEFINITIO VII.

Executio,etiam qua non sit præcisa,non potest fieri vigore literarum præcisarum aduersus conductorem.

QVod supra diximus [1] ex contractu locationis, cum sit vltro citroque obligatorius, exactionis præcise ius locatori aduersus conductorem non competere, adeo verum est, vt nec si locator admittat intercessionem conductoris, [2] valere tamen debeat executio, quæ ex precisis literis à iudice perperam concessis facta sit, [3] si non in ipso executionis primordio, & ante omnia locator protesterur, nolle se præcisam fieri executionem. [4] Idémque est si de alio quolibet contractu simili agatur, id est, qui sit vltro citroque obligatorius. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Cal. Decemb. 1588.

1 *Defin.4.hoc tit.*

2 Quæ tamen non solet admitti, cum executio fit ex literis præcisis, hactenus nimirum, vt impediat aut suspendat effectum executionis.

3 *Arg.l.3 in princ.D quod quisque iur.* Metus enim coactionis coactio est, *l nouissime* 7. §.1. vbi Bald. *D. quod fals. tutor. auctor.*

4 Hoc enim casu non habet conductor, de quo conqueratur, *arg.l.1.§.quia autem,in fin.D quod legat.*

5 Puta de contractu emptionis, *l.Iulianus* 13. §.*offerri,de actio empt.* Nam emptio & locatio iisdem fere iuris regulis constant, *l.2.in princ.D.hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Casus, in quo locator non cogitur præstare, vt conductor fruatur ipsa re conducta, quæ alij iam locata fuerat.

PRæstare quidem locator ex natura contractus debet, vt conductori re conducta frui liceat. [1] Sed si tibi plures res vno contractu locauerim, [2] quarum nonnullas iam antea alij locaueram; tuque sciens & prudens, licet tacente me, ad hanc conductionem accesseris, & pensionem, quam à priore conductore habere debueram, tu pro tuo iure me consentiente acceperis, [3] placet nulla me tibi actione teneri, si postea rebus ipsis frui malis, [4] quod sufficiat pati me, vt pensionem accipias. Adeo, vt etsi forte cum priore conductore conuenerat, vt pensionis remissio ex causa peti posset, tecum vero ne vllo casu, [5] non ideo tibi remissionem fieri oporteat, quod integram pensionem ab alio iure exigere non possis: videris enim consensisse, vt quod ad eum pertinebat in meum locum succederes, isque tibi, tu mihi solus maneres obligatus. [6] Idque facilius admittendum est, si minori pensione rem conduxeris, quam ille conduxisset. [7] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Cal. Decemb. 1588.

1 *L.ex conducto* 15. §.1. & 2. *in fin.D.hoc tit.*

2 Quasi translata in te locatione.

3 Nemo enim consilium mutare potest in alterius iniuriam. *l. nemo potest mutare* 75. *de reg.iur.* & quod semel placuit, amplius displicere non potest, *vulg.cap.quod semel, eodem tit. in sexto.*

4 Iam enim diximus conuentionem istam valere, *Defin. 2 supr.*

5 Quasi breui manu, *l.3* §. *sed si debitorem, D.de donat.inter vir & vxor l licet* 43. §. *quoties, D.de iur.dot.* Itaque potest tibi imputari, cur secutus sis nomen prioris conductoris, *arg.l.1.§. illud sciendum, D.de separat.*

6 Quasi fuerit hoc pretium periculi, vt loquitur Scæuola *in l.vlt.D.de nautic.fœnor* Iunge *l si venditor* 6. *in fin.D de seru. export.l.si sterilis* 25. §. *si tibi, de action.empt.* Cæterum his omnibus casibus videtur secundus conductor.

DEFINITIO IX.

Æstimatio rei locatæ neque dominium neque periculum transfert in conductorem.

NOn quælibet æstimatio facit emptionem, sed ita demum, si id actum sit, & negotij natura patiatur. [1] Itaque si ea locatio facta sit, de qua supra diximus, [2] non liberabitur conductor soluendo æstimationem, si locator animalia ipsa habere malit. [3] Et viciſſim si sine culpa conductoris animalia illa perierint, locatori peribunt non conductori. [4] Neque enim id actum videri potest locatione contracta, vt dominium in conductorem transferretur. [5] Proinde cum quidam aduersus debitorem suum personali actione egisset ex chirographo, debitor autem prædium rusticum alij locasset cum animalibus æstimatis; adiectaque conuentione, vt finita conductione æstimatio solueretur, placuit iure postulasse creditorem, vt ea animalia, tanquam ex bonis condemnati debitoris pignori caperentur, [6] neque potuisse conductorem eo prætextu intercedere, quod paratus esset æstimationem conuentam offerre, si non integrum debitum persolueret, cuius consequendi gratia executio facta est. [7] *Ita Senatus* ex tempore, 3. Calend. Decemb. 1588.

1 *L.1. D.de æstimat. l.si inter* 22. *C.de iur.dot. l.æstimatio* 50. *solut.matrim.*

2 *Defin.5.*

3 *Vt in d.l.si inter.* Æstimatio enim fit hoc casu ea prorsus mente, qua *in d.l.si inter.*

4 Æstimatio enim periculum non facit eius qui accipit, nisi cum in eum transfert dominium, *d.l.1.§. vlt.de æstim. act.l. plerunque* 11. *de iur.dot.*

5 *L.non solet* 39. *D.hoc tit.*

6 *L.à Diuo Pio, D.de re iudic.*

7 Cum enim agitur hypothecaria oblatio facienda est totius debiti aut executio patienda, *l.quamdiu* 6. *Cod.de distract. pignor.*

DEFINITIO X.

Varij casus, in quibus potest conductor locatori referre quæstionem dominij.

CErtum quidem est, locatori ex contractu locationis agenti non posse referri quæstionem dominij: [1] sed tamen si dominij quæstionem in iudicium deductam à conductore locator contestatus sit, vtilis erit conductori exceptio iusti dominij: [2] quemadmodum & si ex nouo iure post locationem contractam res locata ad conductorem pertinere cœperit. [3] Sed & si ponas locatum fundum, aut ea lege acquisitum locatori fuisse, vt eum retrouendere cogeretur illi ipsi, cui subinde locauerit, aut pignoris tantum iure, vt plerunque fit, possessum, [4] nihil prohibet, quo minus possit conductor ex locatione conuentus luere pignus, aut rem redimere. Non enim locatori iniuriam facere videri potest, aut mutare sibi causas possessionis, qui iure suo vtitur. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 16. Cal. Jan. 1589. Junge Defin. 3. De rei vindic. & Defin. 12. infr. hoc tit.

1 *L.si quis conductionem* 10. *C.hoc tit.* Iunge *l conductores* 34. *eod. l.male agitur* 2. *C.de præscript.* 30. *vel* 40. *annor. l.non absre* 10. *C.vnde vi.*

2 Propter vim contestationis, quæ facit, vt in iudicio quasi contraharur, *l.3.§. idem scribit, D.de pecul.* Facit *cap* 1. *Extr.de restit. spoliat.*

3 Iacob. Menoch. *in remed.* 11. *recip.possess. numer.* 42. *& per totum.*

4 *Vt in l. qui fundum* 75. *D. de contr. empt. l. quædam mulier* 77. *D. de rei vindicat.*

5 *L. non solum.* 33. §. *quod vulgo, in fin. D. de vsurpat. & vsucap.* Iunge *l. si duorum* 42. *D. de act empt. Iniuriarum* 13. §. 1. *D. de iniur.*

DEFINITIO XI.

Conductor iis casibus, quibus expelli per locatorem potest, non nisi ex auctoritate magistratus expelli debet.

CONductorem, qui re conducta male vtitur, expelli posse certum est.[1] Sed an propria locatoris auctoritate & facto ipso, an iudicis accedente cognitione & imperio? Senatui placuit, non nisi causa cognita id fieri debere, ne tumultus aut iniuriæ detur occasio, si locatori ius suum sine iudice exequi concedatur:[2] cum fieri possit, vt tandem appareat nihil dolo malo factum à conductore, si eo audito, & apud iudicem negotium discepterur.[3] *Ita Senatus* pro Bartholomæo Blanc, contra D. Baronem de la Serra, 3. Id. Febr. 1589. & iterum pro N. Burdinat, contra N. Ranier, 17. Cal. Janu. 1589.

1 *L. ade* 3. *C hoc tit* Didac. Couarr. *lib. 2. var resol cap.* 15.

2 *L non est singulis* 176. *de regul. iur. l. exiat* 13. *D. quod met. caus. l* 3 *C. de pignor.*

3 Vide Ioannem Imbertum in Enchiridio; *in verb. Le fermier.* Secus tamen est, si iam finita locatione velit locator conductorem propria auctoritate expellere. Id enim runt potest Guin. Pap. *quæst.* 480. Boer. *cons.* 7. Canon. *in cap. vlt. extr. hoc tit.* Innoc. *in cap. de immunit. eccles.*

DEFINITIO XII.

Casus, in quo non potest conductor referre quæstionem dominij, nec ob ius quæsitum ex post facto, nec si locator super eo noue iure litem fuerit contestatus.

FVndum, quem à Titio emeram ea lege, vt ei quandocunque pretium offerenti restituere deberem,[1] tibi in quinquennium locaueram. Finito locationis tempore, cum ex locato agerem, vt fundum redderes, dixisti te non teneri, quod redimendi ius Titio competens tibi acquisiuisses.[2] Itaque oblato mihi pretio cum accessionibus petiisti, vt ad retrouendendum condemnarer.[3] Placuit non prius cogendum me fundum retrouendere, aut de iure redimendi tecum disputare, quam possessio mihi per te fuerit restituta.[4] Nam si aduersus locatorem ex locationis contractu agentem dominij quæstionem referre conductor non potest,[5] tametsi iam factus dominus,[6] multo minus ex ea causa poterit, quæ ad quærendum dominium pertineat, siquidem plus iuris habet, qui iam dominus est, quàm qui in eo est, vt dominus fieri debeat.[7] Nec aliud erit, quamuis super ea redimendi facultate, quam tibi competere intendis, litem tecum sim contestatus:[8] si non adeo in promptu doceas de iure tuo, vt nihil à me in contrarium obiici possit. Tunc enim circuitus vitandi causa æquissimum est,[9] de tua quoque petitione de qua cognitum sit statim pronuntiari.[10] Alioqui non ex eo solo, quod minus caute super iure redimendi contestari cœpero, vsque adeo mihi imputandum est, vt lite pendente possessionis meæ iacturam pati debeam.[11] Illud vero multo alienius est, si quis dicat, quoties cumulatum est petitorium cum possessorio, debere vtrumque eadem sententia terminari, propterea quod petitorij quæstio possessionis momentum absorbeat.[12] Neque enim hoc casu ea cumulatio facta videri potest, cum reconueniendo potius, quam excipiendo, redimendi ius in iudicium à te deductum intelligatur.[13] Tantumque abest, vt in proposito petitorium absorbeat possessorij quæstionem, vt vel ad hoc ipsum præstandum quod petis, id est, ad retrouendendum tibi, necesse sit me prius fieri possessorem: cum retrouenditio suapte natura requirat retrodationem,[14] quæ nisi à possessore fieri nullomodo potest.[15] Itaque multum hic casus ab illo differt, quo tu rem iam esse tuam diceres, dominiique non acquirendi, sed iam quæsiti referres quæstionem.[16] *Ita Senatus* 15. Cal. Janu. 1589.

1 *Vt in l. 2. C. de pact. inter empt. & vendit.*

2 *Arg eorum quæ diximus Defin* 10. *num.* 3. 5.

3 Vitandi circuitus gratia, qui semper vitandus est, *l. deminus* 53. *D. de condict indeb.*

4 Nunquam enim ob id solum debes me vincere, quod possideas, si à me habeas possessionem, *l.* 1. § *vlt. D. vti poss.*

5 Vt dixi *Defin.* 10. *num.* 1. 5.

6 Intellige si factus sit dominus ex causa affectata, & malo more exquisita, vt comminiscendæ iniuriæ color quæreretur, sicut in proposita specie, ne alioqui obstet, quod dixi *Defin.* 10. *num.* 3. 5.

7 Plus enim est, quæsitum ius habere, quam quærendum, *Not. in l is qui actionem* 11 *de reg. iur.*

8 Atqui in iudicio quasi contrahitur per litis contestationem, vt dixi *Defin.* 10. *num.* 2. 5. *eod.* Sed in proposito facta fuit contestatio super dominio quærendo, non super quæsito, quæ minoris est efficaciæ ad impediendam restitutionem possessionis, vt sequitur *in Defin.*

9 *Arg. d l dominus* 53. *D. de condict. indeb l.* 3 § *pen. de donat. inter vir & vxor.*

10 Quod Pragmatici nostri solent dicere, *per modo constat, modo agatur, ex l.* 3 *in princ. D. vt in possess. legat.* Iunge *l. ille à quo* 13 §. *si de testamento, vers quid ergo, ad SC. Trebell.*

11 Magnum enim commodum est possessionis pendente lite, §. *commodum, Instit. de interdict.* Nec eius damno tam facile affici debet litigator ob contestationem, quæ sit persæpe mera comminationum, vt Pragmatici nostri loquuntur.

12 *Ex notat.* per Bart. Alex. & alios, *ad l naturaliter* 12. §. *nihil commune, D. de acquir poss.* Canonist. *in c. ait si causam, extr. de caus. poss & propr.*

13 Aliud enim est reconuenire, aliud excipere, *l cum Papinianus* 14. iunct. *Auth & consequenter, vbi not. C. de sent. & interloc. omn iudic.*

14 Quemadmodum venditio requirit traditionem, *l* 1. *D. de act empt l. ab emptione* 58. *D. de pact.*

15 Cum nihil aliud sit traditio, quam datio possessionis, *l.* 3. *in princ. D de act empt.*

16 Quo demum casu ea obtinere deberent, quæ scripsimus *Defin.* 10.

DEFINITIO XIII.

Casus, in quo locator possessionem rei locatæ non potest repetere à conductore citra satisdationem.

CVm tamen in suprascripta specie tu retrouenditionis petitæ pretium vna cum accessionibus omnibus obsignasses,[1] satisdationis præstandæ onus mihi Senatus iniunxit,[2] nimirum de restituendis tibi fructibus, si redimendi ius tibi competere quandocunque constaret, propterea quod dubitari eo casu non posset, quin ab illo tempore mora per me contracta fructus tibi deberentur.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quod necesse est fieri ad hoc, vt fructus possint peri, nec vicissim vsuræ vllæ debeantur, vt dixi *Defin. 6. num.* 2. 5. *de pact. inter empt. & vendit.*

2 Est enim satisdatio maximum & promptissimum in iure nostro remedium ad iniquitates multas corrigendas.

3 *L.* 2. *C. de pact. int. empt. & vendit.*

DEFINITIO XIV.

Exceptio, quæ ex ipsis contractus verbis nascitur, facit ne pendente facti quæstione conductor sit prouisionaliter, vt aiunt condemnandus.

IN locatione conuenerat, vt si qua de causa conductori re conducta frui prohiberetur, remissio fieret pensionis.

pensionis. ' Cum allegaret conductor, se propter pestem frui non potuisse, locator vero negaret, visum est nullam locatori adiudicationem fieri debere, ne fiduciariam quidem, lite pendente, [2] quoniam ea exceptio ex contractu ipso, & verbis conuentionis nasceretur, [3] præsertim cum eo tempore pestem grassatam esse constaret: [4] Itaque de facti veritate ante omnia inquiri debere placuit. *Ita Senatus* 4. Non. Decembr. 1590.

1 Quæ tamen conuentio superuacua videbatur, cum inesset ex ipsa natura contractus, *l ex conducto, 15. §. 1. & sequent. D hoc tit.*

2 Quomodo fieri solet adiudicatio ista prouisionalis, cum talis nulla conuentio expresse interposita fuit, vt dixi, *Defin. 4 supr.*

3 Sunt enim fauorabiliores exceptiones, quæ ex ipsis contractus verbis nascuntur, quam quæ ex sola negotij æquitate, sicut & illæ, quæ ex negotio nascuntur, fauorabiliores sunt, quam quæ extrinsecus veniunt, *arg. l. maioribus, 3 Cod. comm. vtr. iudic.*

4 Quod enim notorium est allegari sufficit, nec probari necesse est *vulg iurib.*

DEFINITIO XV.

Minor non potest restitui aduersus conductionem ob id solum, quod recepit in se casus fortuitos, nisi aliunde læsio probatur.

ADeo verum est plurium annorum facta locatione vnicum contractum intelligi, [1] & vnius anni vtilitatem cum aliorum vbertate compensari debere, vt nec minor audiendus sit, si in integrum restitui velit aduersus conductionem, ex eo solo quod periculum in se receperit omnium casuum fortuitorum, [2] per quos factum sit, vt per aliquod tempus frui non potuerit. Fieri enim potest, vt sequentis temporis vbertas cum eo incommodo compensata fructuosam tandem & vtilem faciat conductionem. [3] Aliam igitur probandæ læsionis rationem minor debebit, vt restituatur. [4] In proposita vero specie illud etiam minori obstabat, quod non solus ipse, sed cum patre, & ex patris consilio contraxerat, vt nihil temere & inconsulto per ætatis lubricum fecisse videretur. [5] Quanquam magis placebat, si aliunde læsio bene probaretur, non ex solo impediri debere restitutionem, non magis quam si minor cum alio maiore contraxisset. [6] *Ita Senatus* in causa Joannis Antonij Gleyron, & Joannis Crispini, contra D. de Moyron, idib. Decemb. 1590.

1 Dixi *Defin 3. num. 4 &.*

2 *L. licet certo anno, 8. C. hoc tit. l ex conducto, 12. §. Papinianus, alias l. si vno, D eod.*

3 Non enim restituitur minor aduersus eam pactionem, quæ etiam à maiore eoque diligente patrefamilias fieri possit, *l minor, 48 § vltim D. de minor. iunct l verum 11 §. item non restituetur & seq eod tit.*

4 *d. §. Papinianus, alias, d. l. si vno anno.*

5 Non enim restituendus est minor ob hoc solum, quod sit minor, nisi se etiam læsum probet *d l verum, § sciendum, l quod si minor, 24 § non semper, de minor. l nam posteaquam, 9. § si minor. de iurei.*

6 Nullum enim melius consilium est pro filio, quam paternum, *l vlt. C. de curat furios l vlt. C. qui & aduers quos.*

7 Nam & restitueretur contra patrem ipsum, si ab eo læsus esset, *l si superstite, §. vers sane, Cod. de dolo.* Iunge *tit C. si tut. vel curat. interven.*

DEFINITIO XVI.

LOcauerat mihi Titius fundum in triennium fruendum ex eo tempore, quo prior alterius triennij conductio finita esset, quæ ex verbis contractus finem accipere debuerat Cal. Nouembribus. Eundem fundum ego tibi sublocaueram ex iisdem Calend. Nouemb. subiecta clausula vt præstarem, tibi frui licere, eo prorsus modo, quo frui mihi ex contractu meo liceret. Euenerat, vt propter intercalatum eo anno decendium celebri illa, neque vnquam satis laudata Diui Gregorij decimitertij Pontificis maximi constitutione, [1] prioris constitutionis prorogatio facta esset in vndecimum vsq; Nouembris diem: facto in eam rem generali Senatusconsulto, [2] ne qua ex eiusmodi intercalatione debitoribus aut creditorib. iniuria fieret. [3] Non putauit Senatus teneri me præstare, vt ex Calendis Nouembribus frui incipias, cum ego non nisi post elapsum decendium illud incipiam habere ius fruendi: nec ad rem pertinuit, quod alienam rem sicut vendere, ita & locare potuerim, [4] sitque mihi imputandum, cur ex eo præcise die Calendarum Nouembrium conductionis tuæ tempus incipere voluerim. [5] Quis enim credat id inter nos actum, vt sine causa, nullóq; proposito fraudis emolumento plus iuris in te transferre vellem, quam ego haberem? [6] Aut quid apertius, quam noluisse me in debitorem causam obligari, cum hoc ipsum differre inter nos conuenisset, vt eodem prorsus modo tu ego que frueremur? [7] Præsertim cum fruendi impedimentum non ex facto meo, aut in aliquam meam vtilitatem veniat, sed ex casu fortuito, hoc est, ex summi Pontificis improuisa voluntate, [8] Senatusque ad Pontificiam constitutionem interpretatione, commodo autem prioris conductoris. Minus mouere potuit, quod subiecta illa clausula generalis sic intelligi debere videretur, ne præcedenti clausulæ speciali derogaret. [9] Neque enim aliam quam supradictam interpretationem recipere poterat, cum alioqui futurum esset, vt nihil operaretur. [10] Eratque potius quod imputaretur tibi, cur non fuisses diligentior in exquirendo, quonam demum tempore conductionis meæ tempus inchoandum foret. [11] Ita enim cognouisses, non ex eo die, quem conductionis tuæ principio destinaueram inchoatum eam iri, sed ex eo tantum, quo prior conductio finem accepisset. [12] Satis igitur tibi esse debet, maxime lucri captanti, [13] si quanto tardius frui cœpisti, tanto tardius fini desinas, prorogato etiam in aliud decendium conductionis tuæ tempore, [14] quamuis tua possit interesse si forte posteriores decendij longe minor sit, quam prioris vtilitas ob casuales & fortuitas aliquas obuentiones. [15] Vtique enim euenire ex contrario potuit, vt maior esset, non tam autem quid euenerit, quam quid euenire potuerit, regulariter in interpretandis contractib. inspiciendum est: [16] sicuti nec ea quod nominatim dictum, scriptumque, quam quod reuera & ex bona fide actum est. [17] *Ita Senatus* ex summa æquitate contra verborum rigorem consentientibus omnium sententiis pro Andrea Morad, contra Joannem Franciscum Durandard, procuratorem fiscalem Tarentasiæ, 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Quæ in Calendarij emendationem facta est, anno 1582.

2 Quo adprobata fuit illa Calendarij emendatio.

3 Vtilius subconductoris ex persona & iure primi conductoris æstimetur, ne plus iuris habeat secundus conductor, quam primus.

4 *L. rem alienam, 28. D. de contr. empt. l non solet, 38. D. hoc titul.*

5 Cum enim nulla in verbis est ambiguitas, non debet admitti quæstio voluntatis, *l ille aut ille. 25. §. 1. leg. non aliter, 69. de leg 3.*

6 Contra *vulg l nemo plus iuris, 71. de reg. iur. l. qui tabernas, 32. D. de contr empt.*

7 Tanquam substituto secundo conductore in jus & locum primi, vt in specie *l. 2. D ad SC. Trebell. l. 2. §. 1. de hered. vel act. vend.*

8 Voluntas enim Principis, quæ præuideri non potuit, censetur casus fortuitus, *l Lucius 11. D de euict. l. si fundus, 33. D hoc tit.*

9 Vna enim clausula recipit ex alia interpretationem, *l qui filiabus, 17. de leg. 1. l Titia, 134. § idem respondit, de verb oblig.*

10 Fit autem ea semper interpretatio capienda, per quam

fiat, vt verba omnia aliquid operentur, *l. si quando*, 109. *de leg.* 1. *l.* 4. *D de vsur.*

11 *Arg l. qui cum alio*, 19. *de reg iur l.* 2. *C. de furt.*

12 Idque euidenter actum fuit inter nos, semper autem in stipulationibus, cæteris que contractibus sequimur id quod actum est, *l semper in stipulationibus*, 34. *de reg. iur.*

13 Est enim semper minus fauorabilis causa eius, qui certat de lucro captando, quam eius de damno vitando, *l. quod autem*, 6. §. *simili modo dicimus, D. quæ in fraud. credit. cum similibus.*

14 Ita enim fit, vt nihil de conductionis tuæ tempore detrahatur.

15 Quæ ideo casuales appellantur, quod non nisi casu obueniant, ac proinde indifferenter ad quodcunque tempus.

16 *L pen C. de solut leg si pater*, 12. *C. de inoff. testam. l. qui bona*, 13. §. *cum inter, D. de damn. infect. l. Status Flores*, 48. §. 1 *de iur. fisc.*

17 *dict. l. semper in stipulationibus, l. Labeo*, 7. §. *vltim. de supell. legat.*

DEFINITIO XVII.

Conductor non est condemnandus pendente lite, si certam alleget solutionem, quousque actor ipse eam negauerit.

CONductor ex locationis instrumento conuentus ad solutionem pensionis, si fateatur se vsum re conducta, sed alleget solutionem,[1] non prius condemnationi fiduciariæ & prouisionali fit obnoxius,[2] quam locator ipse de solutionis veritate interrogatus vel confessus sit, vel negauerit, cum non nisi per negationem fiat res dubia,[3] nec æquum sit bis idem solui.[4] Sed hoc ita, si solutio non in genere allegetur, sed in specie, hoc est, expresso tẽpore solutionis & quantitate pecuniæ solutæ, vt scire locator possit, quid respondere debeat, & quid fateri vel negare.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro Dn. de Combefort, contra N. Coyrin, 4. Id. Decemb. 1592.

1 Est enim solutio allegãda, adeoque probanda cum sit facti, *l. consilio*, 7. §. *vlt. D. de curat furios.*

2 Cui solet locus esse pendente quæstione facti inter locatorem & conductorem, vt dixi *Defi.* 4. *supr.*

3 *L. vlt. C. quib. ad libert procl. non licet.*

4 *L si quis dolo* 51 *in fin. D. de rebus iudicat. leg. bona fides*, 57. *de regul. iur.*

5 Solent enim captiosæ & incertæ esse generales allegationes, *l. cum Aquiliana* 5. *D. de transact. l.* 3. *D. de accusat.*

DEFINITIO XVIII.

Si solutio probetur in continenti, vel probari possit intra dilationem competentem, non est interim conductor condemnandus.

SEd nec vsque adeo præcipitandus est conductor allegans solutionem, vt non ei detur dilatio competens, si dicat, velle se eam in promptu & per instrumenta probare.[1] Interea igitur fiduciariæ & prouisionali condemnationi locus nullus erit.[2] Quod si locatori non cum conductore res sit, sed cum ipsius herede, qui legis & inuentarij beneficium à se implioratum dicat, multo magis differenda omnis condemnatio est, dandaque heredi dilatio, intra quam doceat de inuentario.[3] Cum eo etiam facto adhuc sustinenda sit condemnatio in id vsque tempus, quo vocati sint, & auditi cæteri creditores & legatarij, omnes denique quorum interest.[3] Sane post elapsa dilationis datæ tempora si nihil probatum sit, prouisionali adiudicationi locus fit, interdum etiam diffinitiuæ.[5] *Ita Senatus* pro heredibus Petri Gleyron, contra Illustres Comites de Rouilliasc, fratres R. Archiepiscopi Tarentasiensis, 17. Cal. Feb. 1593.

1 Officium enim boni iudicis est lites & diminuere, & expedire quantum potest, *l. quidam*, 21. *de rebus credit. l.* 1. *C. de administr. tutor.*

2 Vt lis expediatur *per modo constat, modo agatur, l.* 3. *in prine. vt in poss. legat. l. ille à quo*, 13. §. 1. *D. ad SC. Trebell.*

3 Inuentarium enim facit, vt non possit heres condemnari nisi quatenus est in hereditate, *l. vlt. C. de iur. delib.*

4 *d. l. vlt.* §. *& si præfatam*, iunct. *l. etiam*, 21. §. *vlt. D. de minor. l. num ita*, 39. *de adopt.*

5 Ex post facto enim apparet, non nisi per calumniam & falso allegatam fuisse solutionem, cum non entium & non apparentium idem sit iudicium, *vulg. l. duo sunt Titij*, 30. *D. de testam. tutel.* §. *si aduersus vers. de nupt.*

DEFINITIO XIX.

Successor in beneficio non tenetur stare colono prædecessoris, vt nec emptor colono venditoris, nisi in casibus.

REctor Ecclesiæ non tenetur stare colono prædecessoris, cum non ab eo, sed ab ordinario beneficij collatore ius in beneficio habeat.[1] Nam nec emptor tenetur stare colono venditoris, si non ea lege emerit.[2] Nec tantum in emptore fundi id locum habet, sed & quod magis est in emptore fructuum. Id enim est quod Galli dicunt, *Vente de fruicts rompt cense.* Sed hoc ita, si non fructus ipsi specialiter, aut fundus conductus, aut denique bona locatoris omnia generaliter sint conductori obligata: eo namque casu non prius locatori res aufferenda est, quam indemnitas ei præstita sit.[3] Sed ea distinctio non cadit in rem ecclesiasticam, quippe quæ à prælato non magis obligari possit, nisi in vtilitatem ecclesiæ, quam alienari.[4] *Ita Senatus* in causa Bartholomæi Falcoz, contra R. Petrum Trabuchet Canonicum Maurianensem. 5. Id. Februar. 1593.

1 Bald, *in l emptorem, 9. vers quæro numquid successor. Cod. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst.* 480. * Idque in eo qui succedit in beneficio alio iure quàm per resignationem indubitatum est, si rector præcedens locauerat non ecclesiæ nomine sed suo, Rota *decis.* 232. *in nou. text. in cap. fin.* vbi Innocent. Abbas & alij *extr. ne prælat. vic. suas. & ibid glos. nouiter approbata & in cap. fin. de præscript. in* 6. Castrens. *cons.* 2. *num.* 3 *&* 5. *lib.* 1. quem refert & sequitur Gregor. Lopes *lib* 5. *partit tit.* 8 *lib.* 2. *in glos el heredero.* Rot. *dec is.* 1. *de locat. & conduct.* Couarr. qui dicit communem *lib.* 2. *variar. resolut. cap.* 15. *numer.* 6. Socin. *cons* 34. *lib.* 2. Ioan. Gutier. *Can quæst. lib.* 1. *cap.* 36. *numer.* 4. Vincent. Caroc, *de locat. & conduct. part.* 3. *concius.* 1. *numer.* 8. Sed si beneficium vacauerit per resignationem non desunt qui putent teneri resignatarium stare colono, hactenus saltem vt colonum indemnem seruet: quam sententiam cum hoc temperamento Senatui Tholosano placuisse testatur Maynard. *lib.* 1. *notab. quæst. cap.* 36. & aduocatus Parisiensis de Chenu ad Ioan. Papon. *lib.* 1. *tit.* 13. *arrest* 5. *in fin.* cùm pensio quoque imposita super beneficio quantumuis odiosa sit transeat in successorem. Robert. *rer. iudicat. lib.* 1. *cap.* 7. Communis tamen doctorum sententia in contrarium est etiam hoc casu pro resignatario ex Paul. Castrens. *consil.* 4. *lib.* 1. *dict cap.* 15. *numer.* 16. *vers. Idem erit.* Guttier. *d. cap.* 36. Flamm. de *resignat. lib.* 1. *quæst.* 14. *numer.* 47. Bellarmin. *decis.* 747. Put. *decis.* 181. *lib.* 1. vbi dicunt solere Rotam ita iudicare, quoniam ex superuenientia successoris extinguitur locatio. Put. *ibid. num.* 12. Resoluto enim iure datoris resoluitur necessario ius acceptoris, *l. lex vectigali* 31. *D. de pignor. l.* 4. §. 1. *de in diem addict.* Nec minus cum beneficium vacauit per resignationem, quàm si per obitum, quia non ideo resignatarius habet ius à resignante licet facta sit resignatio in fauorem, sed à Papa qui beneficium contulit, & resignatio est tantum veluti cõditio sine qua non, sicut esset mors rectoris si beneficium vacasset per obitum. Est autem hoc tanto certius si locatio sit facta per resignãtem post admissam resignationem, quamuis nondum sciret admissam esse. Adeoque si facta sit ante admissam, sed tamen eo tempore quo non supererat amplius tantum spatij, vt posset reuocari procuratio facta ad resignandum; aut reuocatio illa significari; Nam statim atque exploratum est non posse reuocari procurationem ad resignandum habenda est resignatio exinde pro admissa si modo tandem admissa sit, arg. *l. Gallus* 29. §. *videndum, de lib. & posth. l hoc iure* 10. *l. stipulationes* 72. §. *vltim. l cùm stipulatus* 113. *vers. nam si tum, l ita stipulatus* 115. §. *sed etsi ita, D. de verbor obligat.* frustra enim expectaretur tempus cuius euentus nihil operaretur, vt de conditione solemus dicere, *l si quis ita* 33. *D. de hered. instit.* an verò tantum super fuerit temporis necne quanto fuit opus ad significandam procura-

procuratori reuocationem mandati apparebit ex tempore postea secutæ admissionis, *argum. dict. §. videndum, & l.15. cui ita 18. in fin. D. quand. dies legat. ced. in fin.* Quid si prior rector ecclesiæ locauerat vltra triennium? facilius probandum est non teneri successorem stare colono saltem post triennium, quia nec locator ipse teneretur ex constitutione Pauli secundi quæ vulgò Paulina vocatur, *in extrauag. ambitiosa sub tit. de rebus eccles. non alienand.* Adeo vt nec talis locutio facta vltra triennium valeat pro triennio. Vide Affict. *decis.*107. Etsi verò multi negant constitutionem illam non esse in vsu: Id tamen debet intelligi quantum ad pœnas externas excommunicationis & priuationis beneficij, non quantum ad nullitatem actus vt attestatur Beniten. *decis.*13. *num.*9. Cauale. *decis.* 43. *numer.*71. Iacob. de sancto Georgio *in Authent. qui rem, num.* 137. *Cod. de sacrosanct eccles.* vbi etiam Cagnolus: etsi non desunt qui dicant, etiam quod ad nullitatem actus non esse receptam in aliquibus locis, sed iis perpaucis vt Nauarr. *in enchyrid. cap.*27. *num.*149. Burfat. *cons.* 51. *num.*20. *volum.*1. In dubio tamen præsumenda est recepta, cùm in corpore iuris clausa sit. Berous *cons* 8. *numer.* 9. *volum* 3. Decius *consil* 92. *col.*1. & 2. Rodoan. *de rebus eccles non alienand. quæst.* 6. *versicul. ex præmissis, numer.*12. Supradicta autem intellige, nisi facta sit locatio à Prælato nomine Ecclesiæ & ad ipsius Ecclesiæ vtilitatem. Didac. Couarr. *lib.*2. *var. resolut. cap.*15. *numer.*6.]

2 *d.l emptorem, l si merces,*25.§.1. *D. eod.*

3 Imbert. *in Enchirid.*

4 *Nouell.*7. *de non alien. rebus eccles.* Didac. Couarr. *d. lib.*2. *var. resolut. cap.*16.

DEFINITIO XX.

Qui ius habet à meo conductore, non magis potest referre mihi quæstionem dominij, quam conductor ipse.

REm quam tu mihi vendideras, ego subinde tibi locaueram,[1] eandem tu alteri postea donaueras, quasi venditio sine causa & perperam facta fuisset, possum aduersus donatarium, perinde ac contra te agere,[2] nec magis ei licebit referre quæstionem dominij, quam tibi liceret si ex locato conuenireris,[3] non solum quod lucratiuam causam habeat, ideoque nocere illi debeat dolus auctoris sui,[4] sed etiam quod cum ab eo ipso ius habeat, qui mihi vēdidit, non possit ille plus iuris habere ex donatione, quam ego ex venditione, saltem quamdiu venditio subsistit,[5] saluo ei iure, si quod habeat impugnandæ meæ emptionis.[6] Sed etsi agam interdicto retinendæ possessionis aduersus donatarium, tuendus ero in mea possessione, licet eam donator, idemque conductor meus corporaliter donatario tradiderit,[7] non solum si agam condictione ex lege Iustiniani, vt facto conductoris amissa possessio, & in alium translata, retenta videatur,[8] sed etiam si quid aliud sit, quod odiosam faciat donatarij causam,[9] vt puta si prætextu donationis à muliercula extortæ alienam litem redemisse[10] existimetur. *Ita Senatus* in causa quadam Augustanorum ex tempore, 10. Cal. Mart. 1593.

1 Fit enim hoc plerunque, nec semper hoc pactum illicitum aut vsurarium est, *l. qui fundum,*75. *D. de contr. empt.* quasi in partem pretij ea res sit, *leg si sterilis,* 21. § *si tibi, D. de action. empt.*

2 *Iuxta reg l quod ipsis,*143. *de reg. iur.*

3 Tibi autem certe non liceret, *l si quis conductionis,* 25. *C. hoc tit.*

4 *L. apud Celsum,*4.§. *si cum legitima. D. de dol. except.*

5 *L. sine autem,*9.§. *si duobus, D. de publician l si ea res,* 31.§. *vlt. de act. empt.*

6 Nam neque potest donari res quæ iam fuit vendita, quamuis à non domino, cum, si postea is qui vendidit dominus fiat, cogatur implere venditionem, *l si quis alienam,* 46. *eod. tit. de action empt.*

7 Non enim potuit conductor meus in alium transferre rei meæ possessionem quam ipse non habuit, *l.*2. *C. de præsc.*30. *vel* 40. *annor.*

8 *Ex l vlt. vbi not. C. de acquir possess.*

9 Quæ semper minus fauorabilis ideo est, quia donatarius certat de lucro captando, *l. non debet* 41. §.1. *de reg. iur. l quod autem* 6. §. *simili modo dicimus, D. quæ in fraud. cred.*

10 Sunt enim odiosi omnes alienarum litium redemptores, *l. per diuersas* 44. *Cod. mandat.* præsertim qui donationis colorem quærunt vt fraudem faciant legi, *l. ab Anastasio* 35. *eod.*

DEFINITIO XXI.

Periculum fructuum collectorum pertinet ad conductorem, nec, nisi omnes fortuito perierint, remissio tamen eo nomine vlla peti potest.

PEnsionis remissio non solet fieri conductori ob damnum casu fortuito aut vi maiore contingens in fructibus iam perceptis,[1] quoniam eorum periculum ad cōductorem pertinet, ad quem & dominium spectat.[2] Etsi enim fructus non tam seminis quam soli iure percipiuntur,[3] ex locatione autem nec dominium transfertur,[4] nec possessio,[5] domini tam voluntate eos percipere conductor videtur, ideoque & suos facit perceptione sola,[6] quasi perceptionis patientia sit vice traditionis.[7] Nam & inde fit, vt, si fundi locati fructus conductor aut clam deportauerit, id est, præter voluntatem domini, cui pro pensione obligati expresse fuerant, aut alteri ante perceptionem vendiderit; furtiui fiant deportatione,[8] quia priore casu voluntas deficit ex parte domini, posteriore vero deest perceptio ex parte conductoris, quippe cum eos emptor suo non conductoris nomine percipiat.[9] Et sane cum perceptis à conductore fructibus locator ex parte sua contractui prorsus satisfecerit, æquissimum est, & ex bona fide, vt vicissim conductor ex parte sua satisfaciat, quod non aliter facere potest, quam si conuentam pensionem totam soluat,[10] etiamsi quid esset quod impediret ne conductor fructuum dominus factus videretur. Nam & eadem ratione constitutum cernimus, vt quamuis rei venditæ dominium ante traditionem maneat venditoris,[11] periculum tamen spectet ad emptorem statim atque perfecta emptio est,[12] quod fit nudo consensu citra traditionem,[13] nimirum, quia emptori imputari potest, cur ex quo perfecta emptio fuit non obtulerit pretium, & petierit rem sibi tradi:[14] quamquam non eadem prorsus hac parte conductionis & emptionis ratio est, vt nos primis Coniecturarum nostrarum libris docuimus.[15] Illud sane obseruandum est, non statim atque fructus sunt à solo separati esse eos periculo conductoris, sed ita demum si fuerint collecti, & in horreo reconditi,[16] quia nec ante percepti videntur,[17] dummodo non steterit per conductorem quo minus eos colligeret suo tempore. Nam si in mora fuerit colligendi & percipiendi, ad eum perinde periculum spectare debebit.[18] *Ita Senatus* in causa Nicolai Fabri, contra Joannem Mauton & alios, 5. Cal. Mart. 1593.

1 Bart. *ad l. ex conducto* 15.§. *si vis tempestatis, D. hoc tit. & ad l. si merces,*§. *vis maior. eod.*

2 Casus enim fortuiti pertinent ad dominum, *l qua fortuitu,*6. *C. de pign act.* Castrens. *ad d.* §. *si vis, num.*2. & 3.

3 *L. qui fert,*35.§.1. *D. de vsur.*

4 *L. non solet* 39 *D. hoc tit.*

5 *L. si quis ante* 10.§.1. *de acq poss. l.*2. *C. de præsc.*30. *annor.*

6 *L si seruus* 61.§. *locaui de furt*

7 *Arg. l* 2. *C. si quis alter. vel sibi, l. quis saxum* 6. *versic. quasi traditio, D. de donat. l.*1.§. *vlt. rustic. prad.*

8 *d.*§. *locaui l si seruus* 61 *de furt.*

9 *l. Pomponius* 29. *quibus mod. vsufr. amitt.*

10 Ratio est Bartoli *ad d l. si merces* 25.§. *vis maior.*

11 §. *vendita. Instit. de rer. diuis. l. traditionibus* 20. *C. de pact.* sed neque traditio secuta ex causa venditionis transfert dominium nisi solutum sit pretium aut saltem habita fides de pretio, *l quod vendisti* 19. *D de contr. empt.*

12 § *cum autem, Inst. de empt. & vendit. l.*1. *Cod. de peric. & commod. rei vendit.*

13 *d.*§. *cum autem, l.*1.§. *item emptio. D. de rer. permut.*

14 Vt proinde nullam damnum sentire videatur ex regula *l. quod quis* 203. *de reg iur.*

15 *Lib. 2. Coniect. cap. 4. & 5.*

16 Castrens. *ad d. l. ex conducto*, 15. §. *si vis. hoc tit.*

17 *L. si fructuarius messem* 13. *D. quibus mod. vsusfr. amitt.*

18 Item Castr. *ad d. §. si vis in princ. l. si ex legati* 23. *& seq. l. si seruum* 91. §. *sequitur, de verb. oblig. l. lectos* 12. *& l. quod si neque* 14. *D. de peric. & commod. rei vendit.*

DEFINITIO XXII.

De differentiis conductorum, & quando fructus pereant locatori.

DIstinguendæ tamen sunt hac parte tres conductorum & colonorum species.[1] Aut enim colonus partiarius est, aut qui totam rem sibi conduxerit certa mercede in pecunia, qui magis proprie conductor dicendus videtur, aut qui certam illam mercedem præster in frumento, vino, vel oleo aliave simili re qualibet,[2] & hic contractus innominatus est, locationi tamen simillimus & proximus, easdemque recipiens præstationes.[3] Priore casu damnum quod in fructibus contingit, etiam postquam percepti sunt, inter dominum & colonum pro partibus diuiditur, quasi contracta inter eos societate.[4] Secundo vero demum casu ea obtinent quæ supra diximus, vt mercedis remissio fiat propter damnum emergens vi maiore ante non post perceptos fructus.[5] Quo etiam pertinet quod rescriptum est,[6] dominum horreorum periculum vis maioris, & effracturam latronum præstare non debere, id est, periculum fructuum in horreo reconditorum, quippe qui iure dominij, vt diximus, spectent ad cõductorem, ex quo percepti sunt.[7] Quamquam & damnũ, quod ante perceptos fructus contingit, non semper locatori imputandum est, sed ita si graue sit & intolerabile.[8] Vltimo vero casu licet fructuum dominium perinde eandemq; ratione spectet ad percipientem, quod eos voluntate domini percipiat:[9] si tamen conuenerit vt merces soluatur ex iis ipsis mercibus, quæ in fundo locato nascerentur, indubitatum est ad eam vsque quantitatem, quæ mercedis nomine præstari debeat, damnum fructuum quamuis perceptorum ad locatorem pertinere:[10] sed si de mercibus, in genere actum sit, puta si locatus sit fundus frumentarius certo modiorum frumenti numero, aut oliuetum sub certa olei ponderatione, difficilius est quid dicendum videatur.[11] Adhuc tamen tentari potest æquum esse vt ad eam vsque quantitatem, quæ pro mercede debeatur, succurramus conductori, quia nihil ei potest imputari cur non citius distraxerit, aut consumpserit fructus perceptos, quos vtique locatori reddere aliquando debuit.[12] Nec ad rem facit quod iis venditis potuisset alios soluere, cum frumentum, oleum, & alia eiusmodi sint ex earum rerum numero, quæ recipiunt in suo genere functionem:[13] Boni enim consulere dominus debet, quod ex iis fructibus qui in suo fundo prouenerunt sibi soluatur.[14] Neque cogendus est conductor, vt vitandi periculi causa fructus, quos percepit, & iam in horreo habet, ante tempus distrahat, alioq; subinde comparet,[15] præsertim cum cariores esse soleant, qui longiore post messes tempore comparantur,[16] aliaque causa est eius, qui fundum ad pecuniam numeratam conduxerit. Hic enim si fructus tardius distrahat, quod pro suo iure facere credendus est, idcirco facere videtur vt carius postea vendat. Proinde est quod sibi imputet si eum spes fallat, & pro sperato lucro, quod euenire poterat, damnum præsens sentiat, quasi qui huius periculi pretio lucri spem vltro æstimauerit.[17] Ergo si maiore vi siue diuina,[18] vt nostri distinguunt, siue humana fructus omnes absumãtur, totius mercedis remissio facienda erit. Sed hoc ita si & sine culpa conductoris damnum contigerit,[19] & ante tempus quo merces solui debuit. Nam post lapsum id tempus imputari potest conductori cur ad diem non soluerit,[20] cessatque supradicta ratio, quæ antea conductorem excusabat[21] licet dici soleat non ex solo temporis lapsu constitui debitorem in mora, nisi sequatur interpellatio,[22] præterquam in pœnalibus:[23] non enim sola moræ ratio facit vt fructus post diem pereant conductori, sed illa etiam & præcipua, quod fructuum dominium ad eum pertineat,[24] & regulare sit vt res pereat domino,[25] si non euidens æquitas contrarium suadeat. Sufficitq; diem euenisse, cuius expectandi necessitas conductorem in id vsque tempus à periculo liberauerat. Dico expectandi necessitatem, quia plerunque locatoris interest vt ante dictam diem promissa in fructibus merces non soluatur,[26] cum seruando seruari nequeant, & plerumque lõgiore custodia vel minuantur, vel deteriores fiant.[27] *Ita tractatum est* in supradicta causa.

1 Ex doctrina Bart. *ad l. si merces* 25. §. *vis maior, D. hoc tit.*

2 *Vt in l. si olei* 21, *C. hoc tit.*

3 Ex doctrina eiusdem Bart. *ad l.* 2. *D. de rer. permut.*

4 *dict. §. vis maior. in fin.* Damna enim omnia sicut & lucra inter socios communicantur, *l. pro socio arbit.* 38. *& pass. D. pro socio.*

5 Dixi *Defin. praced.*

6 *In l.* 1. *C. hoc tit.*

7 *d. l. si seruum* 61. §. *locani de furt.*

8 *d. §. vis maior.* Dixi *Defin.* 3. *supr.*

9 Quæ ratio est Africani, *in d. §. locani.*

10 Quasi hoc casu conductor fit debitor speciei potius quam generis, aut, quod effectu idem est, generis quidem, sed per modum speciei, *arg. l. si debitor* 39. §. *verisimile, de contr. empt.*

11 Quia hoc casu conductor est debitor generis, quod perire numquam potest, *l. incendium* 11. *C. si cert. pet.*

12 Hoc enim damnum ad conductorem pertinet cum aliquid potest ei imputari.

13 Sicut cætera omnia, quæ consistunt in pondere, numero & mensura, *l.* 2. §. *mutui D. de rebus credit.*

14 Quos & tacite obligatos habuit pro pensione, *l. in prædiis* 7. *C. in quibus caus. pign. tacit. contr.*

15 Nam & qui inde comparati essent æque perire possent.

16 Pretia enim rerum pro temporum varietate mutantur, *l. pretia* 63. *D. ad leg. Falc.* & quo rariores sunt merces, eo etiam pretiosiores, sunt autem rariores posteriore anni tempore.

17 *Vt in l. vlt. D. de nautic. fœnor. l. pen. C. de solut.*

18 Quam Græci θεῖαν βίαν appellant, de qua *in dict. §. vis maior.*

19 Numquam enim casus fortuitus eum excusat, cuius culpa præcessit casum. * *l. videamus* 71. §. 1. *D. locat.* Papiens. *in hoc tit. glos.* 2. *nu.* 8. *& 9.*

20 Etiam citra interpellationem, quia debuit offerre vt se periculo eximeret, & in mora constituere aduersarium, vt periculum in eum transferret, semper enim periculum eius est, qui est in mora, *l. si seruum*, 91. §. *sequitur, de verb. oblig.*

21 Vbi autem diuersa ratio est, ibi ius quoque diuersum esse debet, *l. illud* 32. *ad leg. Aquil.*

22 *L. mora* 32. *D. de vsur.*

23 *Ex l. magnam* 12. *C. de contr. & commit. stipul.*

24 Dixi §. 7. *supr.*

25 *L. quæ fortuitis* 6. *C. de pign. act.*

26 Quo casu cum dies pro creditore appositus est, non potest ei solui ante diem, *l. eum qui* 15. *alias l. Iauolenus, de ann. leg. l.* 3. §. *cum Polidius, de vsur l. si ita relictum* 43. §. *Pegasus, de leg.* 2. Bisset tamen tutius vt conductor etiam ante diem offerret merces istas locatori, vt appareret an sui gratia locator adiectam diem vellet, an gratia conductoris. Alioqui poterit semper causari locator, sibi etiam ante diem solui potuisse, ne possit conductor dicere nihil sibi esse imputandum, quod non soluerit, quia tempus regulariter adiicitur pro debitore non pro creditore, *l. quod certa die* 70. *de solut.*

27 De quibus *in l. 1 lex quæ tutores, ad fin. Cod. de administrat. tutor.*

DEFINITIO XXIII.

Fructus à conductore percepti ei pereunt, quamuis æque fuissent apud locatorem perituri.

Illud

ILlud vero conducterem excusare non debet à periculo damni post dic vi maiore contingentis, quod si ad diem soluisset eque damnum illud locatori contigisset. [1] Potuit enim locator eos fructus, si ad diem habuisset, vendere, atque ita futuri cuiuslibet periculi metu se liberare. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Arg l si alius 7. §. est & alia, D. quod vi aut clam.* in illis verbis: *aque perituri adibus.*

2 *L enim vero 47. §. vlt. de leg. 1. Item si cum 14. §. quid si homo, in fin. D quod met. caus. Item si verberatum 15. §. ultim. D. de rei vindic. l in Asia 12. §. vlt. D. depos.*

DEFINITIO XXIV.

Damnum contingens fructibus in odium aut locatoris aut conductoris ei imputatur, cuius odio contigit.

NOn solum autem imputatur omnimodo conductori damnum, quod in fructibus contingit post diem, quo solui domino mercedis nomine debuerunt, [1] sed etiam si eius culpa aut facto damnum ante diem contigerit. [2] Culpę autem annumeratur etsi ab eius inimico, aut in ipsius odium damnum datum sit, siue iustæ, siue iniustæ inimicitiæ proponantur. [3] Ex contrario igitur, si in odium aut incommodum locatoris damnum emerserit, præstare id locator conductori omnimodo debet. Multo igitur magis remissionem pensionis pro portione damni facere compelletur. [4] Exemplum esto, si frumentum ex decimis ecclesiasticis collectum à conductore & in ipsius horreo iam reconditum in vsus belli occupatum sit imperio supremi Principis aut magistratus, qui non frumenta conductoris, sed fructus decimarum capi iusserit. Id enim apparet fieri in prejudicium & dispendium possessoris beneficij, ad quem decimæ ipsę pertinent, non conductoris. Alia ratio est damni, quod rebus coloni in fundo locato existentibus illatum est. Id enim omnimodo pertinet ad conductorem, tanquam ad dominum, [5] nisi in odium locatoris contigerit. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin. 22. num. 20.*

2 *L si quis domum 9. alias l si quis fundum, §. si colonus & seqq. l. videamus 21 & pass. D hoc tit.*

3 *L. si merces 25. § conductor.* vbi glos. *eod. tit. l in his rebus 65. D solut. matrim. l. si is cum quo 26. D. commun. divid.*

4 Facilius enim est, vt locator rencatur remittere pensionem, quam vt cogendus sit præstare id quod interest conductoris.

5 *L. quæ fortuitis 6. C. de pign act cum similib. & apertius in l. damnum 12. C hoc tit.* Bart *in l. si merces 25. §. vis maior. D. eod.*

6 *d. §. conductor est, d. l. in his rebus 66. solut. matr.*

DEFINITIO XXV.

De differentia locationis & venditionis fructuum itemque taciti & expressi pignoris fructuum pro pensione.

NOn est fructuum emptio in omnib. similis conductioni. Etsi enim vtroque casu dominium fructuum acquiritur percipienti: tamen ex causa emptionis acquiritur statim atque fructus à solo separati sunt (quandiu enim solo cohærent fundi dominium vel inuito domino sequuntur, [1]) ideoque eos deportare inscio venditore, & alij etiam ante perceptionem vendere emptor potest citra periculum furti. [2] Quod secus est in fructibus locati fundi. Illi enim, vt diximus, non prius acquiruntur conductori, quam eos perceperit, & quidem ex domini eiusdemque locatoris voluntate: [3] quamquam hac parte distinguendum est; an fundi locati fructus expresse obligati sint locatori, an tacite duntaxat. [4] Hoc enim casu, cum de pignore nihil conuenit, non facit furtum conductor, qui fructus deportat inscio domino. Alioqui furtum facerent omnes fere conductores, qui cum fructus percipiunt non solent domino denunciare, nisi si dominus ipse prius sibi cauerit, & à iudice, vt moris est, impetrauerit, ne conductori liceat fructus exportare, quin prius aut mercedis solutio, aut saltem quantitatis & qualitatis fructuum descriptio facta sit. [5] At expressa illa conuentio, vt fructus specialiter obligati sint pro mercede, facit vt iam inde ab eo tempore, quo pignus contractum est, videatur dominus voluntatem suam declarasse, [6] sibique per fructuum retentionem consulere voluisse, [7] si ante perceptionem solui debuit, [8] nec solutum fuit. Proinde non est hic verum, quod iactari solet, eandem taciti & expressi esse potestatem. [9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 De quo vide quæ scripsi in priore parte Chiliadis nostræ *de error. pragmat.*

2 *L. fructus pendentes 44. de rei vindicat.*

3 Iure namque suo vtitur qui vendit rem, quam emit prius. Facit *text. in l. si seruus, § locani, D. de furt.*

4 Ideoque fiunt furtiui si eos emptor perceperit suo nomine, vt ratiocinatur Afric. *in d §. locani.* vbi additur idem esse si conductor eos clam deportauerit, id est inscio locatore.

5 Nam & tacite obligari intelliguntur, *l. in prædiis 7. D. in quibus caus pign. vel hypoth. tacit contr.*

6 Nam cum pensio non soluitur, etiam expelli conductor potest, *l ade 3. Cod. hoc tit.* multo magis possunt ex causa fructus sequestrari in quo præcipuum taciti pignoris commodum versatur.

7 Quod nollet se inscio eos fructus exportari.

8 Pignus enim tribuit ius retentionis possidenti, *l 1. D. de pignor.* locator autem ille est qui possidet, non conductor, *l. si quis ante 10 §. 1. D. de acquir poss. l 2. C. de præscr. 30. annor.*

9 Solent tamen soluendæ pensionis tempora in id tempus differri, quo fructus etiam omnes percepti sint & ex parte vendi potuerint ad pecuniam explicandam.

10 De quo tractant nostri ad *l 3. D. de rebus credit. & ad l. expressa 191. de reg. iur.*

DEFINITIO XXVI.

Refert an vendantur fructus nascituri ex certo fundo, an vero perceptio fructuum ex eo fundo?

MVltum interest, an fructus quis vendat, qui ex eo fundo nascentur, an vero perceptionem fructuum ex eo fundo. Priore casu quasi conditionalis venditio est, quæ non nisi natis fructib. perficitur: ideoque si nulli fructus eo anno ex illo fundo prouenerint, nihil venditori debetur. Posteriore vero pura emptio est & alea potius quam certa aliqua res empta intelligitur. [1] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Bart. *ad l. eotem, §. qui maximos, ff. de publican. & vectigal. ex l nec emptio. 8 ff. de contr. empt.* Bald. *ad l. licet 8. C. hoc tit.* Iaruge *l. si debitor, 39. §. verisimile, ff. de contr. empt. l si vsufructus 66. in fin ff de iur. dot.*

DEFINITIO XXVII.

Secundus locator cogitur interdum facere remissionem mercedis secundo conductori, etiamsi non possit eam ipse petere à primo locatore.

QVi vniuersum fundi reditum ad pecuniam numeratam conduxerat, eundem per partes pluribus sublocauerat, conuenta pensione non in pecunia, sed in frumento, aliaue fructuum specie, [1] si fructus illos secundo conductori vis maior eripuerit, cui nec secundus locator resistere potuerit, [2] nō eo minus facienda erit remissio secundo conductori culpa carenti, quod eam secundus locator à primo locatore impetrare non possit: cum quod in vna reditus parte dānum cōtigit, maiore lucro in alia superueniente compensari possit, eaque pecuniæ quantitas, quæ ex generali conductione debetur, vel ex minimæ partis fructuum distractione plerumque conficiatur. [3] Maxime

vero si generalis illa conductiò plurium annorum fuit, specialis vero vnius duntaxat.[4] Item finge secundum locatorem prius se condemnari passum esse, & consensisse, quam secundus conductor debitæ sibi remissionis & apud iudicem iam peritæ causas explanasset. Debuit enim potius secundi conductoris defensiones adiuuare, vt eodem ipse contra locatorem suum iure, si fieri posset, vteretur.[5] Plane si talem vim secundo conductori factam proponeres, cui primus resistere potuisset, si ei denunciatum fuisset, imputabitur secundo conductori cur, cum resistere ipse non posset, ei non denunciauerit, qui resistere potuerat, & cuius periculo nunc velit cessisse damnum, quod alioqui fortasse non contigisset.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Vt in l. si olei* 21. *Cod. hoc tit.*

2 Illa enim dicitur vis maior, cui resisti non potest, *l. si merces* 25 *§. vis maior. D. eod.*

3 Itaque non habet hoc casu locum id quod dici solet, idem esse iudicium partis ad partem, quod totius ad totum. Est enim hic diuersa ratio partis & totius.

4 Compensatio enim facienda est vbertatis vnius anni cum sterilitate aliorum, *l. ex conducto* 15. *§. Papinianus, alias l. si vno, D. hoc tit.*

5 Nec potuit factum ipsius alij quam ipsi nocere, *l. factum* 155. *de reg. iur.*

6 Culpa enim est non denunciare vim ei, qui si sciret prohibere posset, *l. vltim. quod met. caus. l. si fundus* 33. *ad fin. D. hoc titul.* Iunge *l. culpa caret qui scit, & l. nullum crim. patitur. de reg. iur.*

DEFINITIO XXVIII.

Etiamsi primus locator solutionem acceperit à secundo conductore, non ideo tamen amittit actionem aduersus suum conductorem.

PRædium quod à me conduxeras alteri subloca ueras,[1] me inscio, aut si mauis alium loco tuo substitueras.[2] Ille autem mihi pensiones quasdam soluerat iuxta eum contractum qui inter nos initus fuerat. Ita factum est vt negotium, quod inter te & illum gestum est, videat ratum habuisse.[3] Non idcirco nouatus prior contractus videbitur,[4] sed perinde salua mihi erit contra te actio, si cesset ille in solutione pensionis, acsi conductionis periculum tibi remisisses.[5] Neque enim delegationis potestatem inducere illud potest, quod ab eo quem tuo loco constitueras solutionem sæpius acceperim,[6] cum proprio tu nomine conduxisses, nec mea quicquam referret, an tu ipse solueres, an alius quod tu debebas.[7] Itaque & tu mihi condemnandus eras, & ille vicissim tibi.[8] Quod si tu pro te, & vt plerumque fit pro amico tuo electo aut eligendo à me conduxisses, postea Titium elegisses, possem vtique si mallem contra Titium agere,[9] sed si te mallem obligatum habere quam Titium, non eo minus danda mihi esset contra te actio, quia semper verum est tecum me non cum Titio contraxisse,[10] & electio postea secuta sicuti me inscio fieri potuit, ita mihi nocere non debuit.[11] *Ita Senatus* ex tempore pro Dominà de Carde, contra Bonum Jacquilliard & N. Grosset. 3. Cal. Mart. 1593.

1 Nec enim cogitur conductor frui per seipsum, satisque fruitur qui alij locauit, *l. non utitur* 38. *& seq. D. de usufr.*

2 Quod facere potui isti etiam per fructuum venditionem, *l. si seruum* 61. *§. locaui, D. de furt.*

3 Ratum enim habere possumus, non tantum verbo & contractu expresso, sed etiam facto & tacite, *l. non tantum* 5. *D. rat. rem haber.*

4 Nouatio enim nunquam fit, nisi id actum dictumque sit, *l.* 2. *D. de nouat. l. vlt. C. eod.*

5 Obligationes enim legitime contractæ non nisi certis & legitimis modis finiuntur, *l. obligationum fere* 44. *§ placet, D. de oblig & action.* inter quos modos non est sublocatio.

6 Delegatio siquidem non fit sine stipulatione, quæ interponatur inter primum creditorem & nouum debitorem, *l. delegare* 11. *D. de nouat. & delegat.*

7 Nam & alius pro alio etiam ignorante adeoque inuito potest soluere, *l. soluendo* 39. *de negot. gest. l. solutionem*, 23. *de solut.*

8 *Argum. l. si res quam* 57. *D. de euict. l. indebitam*, 47. *D. de cond. indeb.*

9 Quasi mecum ille etiam contraxerit, quoniam vnius contractus esse intelligitur, vt dixi *Defin.* 1. *num.* 4. & 5. *si quis alter vel sib.*

10 Intellige tamen nisi ego Titij nomen vltro sequi maluerim, quo casu debeo mihi imputare, *l.* 1. *§. illud sciendum, D. de separat.*

11 Ne fit in vnius potestate conditionem alterius ignorantis facere deteriorem. *l.* 2 *quod vi aut clam.* & actionem quæsitam alij adimere, *l. Granius* 71. *§ vlt. D. de fideiuss.*

DEFINITIO XXIX.

Potest interdum locator exigere pensionem, etiam antequam tradiderit instrumenta, sed ea tamen postea tradere debet. Nec valet conuentio in contrarium.

COnductor prædij rustici, cui ex lege locationis tradi debuerunt instrumenta censualia ad exigendas annuas pensitationes, si primæ pensioni soluendæ eum diem dixerit, quo nondum dies exactionis venturus fuerit, nullam recusandæ solutionis aut petendæ remissionis causam habet eo prætextu, quod instrumenta illa nondum à locatore acceperit.[1] Præsertim si prædij reditus non tantum ex iis censib. constet, sed etiam ex decimis fortasse aliisve obuentionibus, quas cõductor tam percepturus, aut percipere suo tempore possit.[2] Videtur enim ille ad conductionem ea lege accessisse, vt primæ saltem pensioni soluendæ nulla mora fieret obtentu futuræ, necdum tunc competituræ exactionis.[3] Sane si perteneret locator ea instrumenta non tradere, quæ habeat, & sine quib. non possit conductor frui re conducta, æquissimum erit in sequentibus solutionib. rationem huius rei haberi,[4] quamuis contraria pactione locator sibi prospexerit. Neque enim bona fides conuentionem hanc patitur, vt conductor mercedem præstare cogatur, locator vero instrumenta ad fruendum necessaria dolo malo retineat. *Ita Senatus* in causa Illustrissimi D. Cardinalis de Montelbero Prioris de S. Joire & Claudij Combet procuratoris, ex tempore, 3. Non. Mar. 1595.

1 Id enim actum esse inter contrahentes appuret ex die solutioni dicta, vt non expectaretur censuum exactio ad soluendam pensionem.

2 *Vt in Defin.* 28. *&* 29. *supr.*

3 Certum enim est, quod in diem debetur non posse peti antequam dies venerit, *vulg. l. cedere diem* 213. *de verb signif. l. qui hoc anno* 42. *D. de verb. oblig.*

4 Quia debet locator omnimodo præstare conductori vt possit frui, *l. ex conducto* 15. *§.* 1 *& seq. D. hoc tit.*

5 *L. ex empto* 11. *§. quia autem, l. Iulianus* 13. *§. offerri l. bona fides* 50. *D. de act. empt* iunct. *l.* 2. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XXX.

De remissione pensionis facienda ob belli casum, si iam conductionis tempore bellum erat.

QVid vero si iam cœpto bello inita sit locatio, & tamen conuenerit, vt si belli causa frui conductor non posset, remissio mercedis ei fieri deberet?[1] Videbitur de illo casu cogitatum, quo sæuius bellum exardesceret, vt difficilior esse inciperet fruitio rei conductæ. Alioqui non potest conductor conqueri de eo rerum statu, qui fuerit tempore conductionis.[2] Imo nec de eo quem breui futurum præuidere tum potuit.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Huius-

1 Huiusmodi enim conuentionem valere constat, vt & cæteras omnes quæ fiunt in locatione, si modo sint ex bona fide, *l. si quis domum 9 §. Iulianus, alias l. si quis fundum, D. hoc tit.*

2 Nam & in omni conuentione subintelligitur clausula, *rebus sic stantibus, l. cum quis 38. l. si cum Cornelius 82. de solut.*

3 *Arg. d. l. si quis domum 9. §. 1.* in illis verbis, *quia hoc euenire posse prospicere debuit, D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXI.

Locatio non probat possessionem nisi probetur effectum habuisse, aut nisi in præiudicium scientis & consentientis.

CErtum est locationem non solum dominium non probare, [1] sed nec possessionem, nisi secuta probetur solutio pensionis fructuumque perceptio. [2] Sed si de præsente & consentiente adeoq; subscribente locauerim Titio fundum, de cuius possessione inter te & me postea contendatur, negari non potest, quin ex eiusmodi locationis instrumento probetur mea possessio in tui præiudicium. [3] Etsi enim dici solet, testis officium non debere illi esse damnosum, [4] quis tamen credat passurum te fuisse locari à me rem meo nomine, quã tu ipse possideres? An potest quisquam tam simplex aut supinus inueniri, qui in publico instrumẽto aliquid contra se scribi patiatur? [5] quin & tentare quis fortasse possit, eiusmodi subscriptione remissum à te ius pignoris, si quod tibi in re locata competebat. [6] Sed non ita est, nisi hactenus vt pendente locatione conductorem inquietare nõ possis. [7] Quia locatio temporaria sicut dominium transferre non potest, [8] ita pignoris remissionem perpetuam nec exigit, nec inducit. [9] *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Baulx, contra N. Paquier, 13. Cal. April. 1593.

1 Quoniam res aliena locari potest, sicut & vendi, *l. rem alienam 28 ff. de contr. empt.* iunct. *l. 2. ff. hoc tit.*

2 Fructuum enim perceptio maxime illa est, quæ probat possessionem, *l. Titia 48 ff. de solut.*

3 *Arg. l. si non subscripsisti 15. C. de admin. tutor.*

4 Glos. *in l. Caius 39. ff. de pignor. act.*

5 Verba sunt Iustiniani in *l. vlt. C. arbitr tutel.* Iunge *l. ex sententia 29 in fin. de test. tutel.*

6 *Arg. l. fideiussor 26. §. 1. ff. de pign. l. sicut 8. §. non videtur, ff. quibus mod pign vel hypoth. soluit.*

7 Non quasi actionem amiseris ipso iure, sed quia obstare tibi debet exceptio doli, si ius tuum exequi velis contra conductorem, *arg. l. 4. 5. quæsitum est si cum fundi, ff. de doli mal. excep.*

8 *L. non solet, 59. ff. hoc tit.*

9 Ne latius pateat effectus quam causa.

DEFINITIO XXXII.

Resoluta locatione resoluitur etiam ius tertij, cui ex lege locationis solui debuit.

REsoluto contractu locationis, quo conuenerat vt pensionis partem conductor alteri solueret, ius quoque tertij resolui necesse est etiam post factam ab illo acceptationem, [1] adeoque licet causam habeat onerosam, [2] præsertim si locatore ipso postulante ea resolutio fiat, licet ex facto & culpa conductoris, [3] nisi delegatio interuenerit, quæ debitoris obligationem transtulerit in personam cõductoris. [4] Non enim fieri potest, vt sublata conductione obligatus maneat conductor ad præstandum huic vel illi, quod non nisi pensionis nomine præstari debuit. [5] Idemque dicendum est si ex alio quolibet contractu, qui postea resolutus sit, debeatur. [6] *Ita Senatus* in causa procuratorum Claudij Combet, & Petri Mongella, ante Calend. Jul. 1593.

1 Hoc enim est quod dici solet resoluto iure daroris resolui ius acceptoris, *vulg. l. l. lex vectigali fundo 31. D. de pign. act. & 4. alias l. si ex duobus, §. sed & Marcellus, D. de in diem addict.*

2 Vt in legibus supra citatis.

3 Quamuis dici soleat ex vnius facto non debere alterius conditionem fieri deteriorem, *l. 2. D. quod vi aut clam, l. nec debet alteri 74. de reg. iur.*

4 Delegatio enim cum sit nouatio mutat debitorem, *l. 1. C. de nouat. l. delegare 11. D. eod.*

5 Sublata enim causa effectum quoque tolli necesse est, *vulgat. iurib.*

6 *d. l. lex vectigali d. §. sed & Marcellus.* Iunge *l. voluntate 10 in fin. D. quibus mod. pign. vel hyp. soluit. l. cum te 6. C. de fund. int. empt. & vendit.*

DEFINITIO XXXIII.

Qui ab hoste post occupatam prouinciam conduxit, eique soluit, non potest ex ea causa per priorem locatorem pro hostilitatis tempore restituta per pacem prouincia conueniri.

CVm Gallorum & Heluetiorum exercitus infestis armis fines nostros inuasisset, ac Chablasiensem prouinciam maiori ex parte occupasset, conduxerat quidam ex nostris ab hostibus prædia rustica, quæ iam ante bellum ex causa conductionis cum domino contractæ possidebat, sed longe viliore mercede quam illa esset, de qua inter eum & dominum conuenerat, subindeque hostibus soluerat. Postea recuperata fortiter feliciterque prouincia, idem cõductor à prædij domino conueniebatur ad totius pensionis exsolutionem, & quidem eius quantitatis, quam pro superioribus annis præstare solitus erat. Quidam existimabant iustam esse domini petitionem, cum hac tamen distinctione, si tanti eo anno fructus fuissent, quasi huic conductori imputari posset, cur cum hoste publico qui longe plus quam prædo est contraxisset. [1] Sed humanitus visum est non teneri eum nisi iuxta formam locationis, quam hostis fecerat, & pro ea dumtaxat parte, quæ hosti soluta non inueniretur, [2] exemplo eius quod in vrbanis prædiis à prædone locatis constitutum est. [3] Eadem enim hac parte ratio est prædij rustici, si in pecunia, non item si in parte fructuum facta conductio sit. [4] Neque vero imputari quicquam posse videbatur ei, qui iam occupata prouincia cum hoste contraxerat, [5] sibique ex negotiatione lucrum aliquod quæsierat, quod alioquin hostis fuerat erepturus. [6] *Ita tractatum est* in causa R. D. Philiberti Milliet Episcopi Maurianensis Abbatis d'Aux, 12. Cal. Septemb. 1593.

1 Nec enim ei succurri solet, qui prudens & sciens alienam rem vel emit, vel conduxit, id est ab alio quam ab eo quem dominum sciuit, quia est in mala fide, adeoque si emat à vero domino quem tamen sciat alienandi ius non habere, *l. si sciens 26. ff. de cont empt.*

2 Quia prior conductio per hostilem inuasionem fuerat interrupta, cum neque resistere neque denunciare conductor potuisset, *l. item quæritur 13. § exercitu veniente, & l. ex conducto 15. §. si vis tempestatis, in fin. ff hoc tit.*

3 *Ex l. vrbana prædia 55. ff. de condict. indeb.*

4 Glos. & Bart. *ad d. l. si vrbana.*

5 Multo minus ei qui solueret illi ipsi cui fuerat obligatus, *arg. l. si filia 88. ff. de solut.*

6 Nullum enim damnum infert qui suffert rem æque perituram, *l. si alius 7. § est & alia.* ibi *æque periturus adibus, ff. quod vi aut clam.*

DEFINITIO XXXIV.

Procurator non potest petere salarium post biennium, à die tamen finiti officij non finita litis numerandum.

DEbitum procuratori ob locatas à se operas salarium si intra biennium non petatur, peti apud nos, & eo iure quo vtimur, non potest. [1] Sed id ita debet accipi, vt biennium illud non à die exhibitionis operarum, sed finiti officij computetur.

Itaque qui per triginta plus minus annos pro Titio procurationem exercuit, primi quoque anni mercedem etiam post trigesimum elapsum non male petit, dummodo à quo tempore procurare destitit biennium[3] non effluxerit. Nec distinguemus an eadem lis per tam longum tempus tractata fuerit, an plures, quarum vna finita alia emerserit. Sufficiet enim toto illo tempore, quod inter susceptum finitumq; mandatum interfuit, vel vnam litem superfuisse, quam procurator hic exercuerit, nec biennium vllum præteriisse, à quo procurare desierit.[4] Alioqui sane transacto biennio, si qua denouo lis emergat, non idcirco præteriti temporis salariorum extincta petitio reuiuiscet,[5] quod idem ille procurator nouam litem exercere iussus sit, nisi intermedio illo biennij tempore aut salarium petiisse probetur, aut ne instantius vrgeret præsens aliquid à Titio accepisse.[6] *Ita Senatus* pro Claudio Combet procuratore, contra heredes D. Amedei Michal magistri Computorum, Prid. Calend. Sept. 1593.

1 Hoc autem commentitio & recepto potius quam constituto iure natoforta ssis ex eo, quod procuratoris officium, vt & mandatum quodlibet debeat esse gratuitum, *l.* 1. §. *vlt. D. mandat.* & vnaquæque res facile redeat ad suam naturam, *l. si vnus* 17. §. *pactus ne peteret, in fin. de pact. l. cum quidam* 17. §. *Diuus Pius, de vsur.*

2 Quamdiu enim officium durat, non potest imputari ei qui procurator fuit cur non egerit, sed ex quo tantum officio suo functus est.

3 Ideo autem biennium, quia plerisque casibus hoc tempus longum esse creditur, vt in specie *l. ade* 3. *vbi gloss. C. hoc tit. l. similiter* 22. *C. ad SC. Velleian.*

4 Eadem enim ratio est iuris & æquitatis in omnibus istis casibus. Ergo idem ius, *vulg. l. illud* 32. *D. ad leg. Aquil.*

5 Semel enim extincta obligatio nunquam reuiuiscit, *l. quæres* 98. §. *aream, de solut.* iunct. *l.* 3. & 4. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.*

6 Ex quo appareat noluisse illum tacite remittere id quod sibi debebatur.

DEFINITIO XXXV.

Si conuenerit de facienda in singulos annos remissione non potest vnius anni sterilitas cum vbertate sequentium compensari.

CVm ob vnius anni sterilitatem plurium annorum conductor remissionem petit ex lege conductioni dicta, multum interest an ita simpliciter concepta sit conuentio & consequenter ex iuris communis ratione interpretanda,[1] an vero ita vt singuli anni sint demonstrati?[2] Hoc enim posteriore casu si de primi anni sterilitate constet pensionis remissio statim facienda est, id est non expectato eo an sequentium annorum vbertas talis futura sit, vt cum ea possit sterilitas compensari.[3] Priore vero casu non aliud obseruatur, quam quod citra conuentionem ex iuris ratione seruari oporteret. Itaque frustra remissio petetur quandiu spes est, compensari posse vnius anni sterilitatem cum sequentium fertilitate.[4] *Ita Senatus* ex tempore in causa R. D. Episcopi Maurianensis Abbatis d'Aux, contra Claudium Pernollet, idib. Novemb. 1593.

1 Conuentiones enim omnes recipiunt interpretationem ex iure communi, quia & contrahentes in dubio censentur velle se confirmare, vt nostri loquuntur, cum dispositione iuris communis, sicut & testatores, *l. vlt. vbi not. C. de verb. signific.*

2 Hoc scilicet modo vt in singulos annos conductionis peti possit remissio, si qua eius petendæ iusta causa erit.

3 Quod tamen expectari oporteret ex iuris communis ratione, *l. ex conducto* 15. §. *Papinianus, alias l. si vno anno, D. hoc tit.*

4 Nam etsi remissio facta esset primo anno, appareret autem ex vbertate sequentium annorum fieri eam non debuisse, tota pensio nihilominus peti posset, *d.* §. *Papinianus.*

DEFINITIO XXXVI.

Heres illius, qui socius fuit conductoris, neque à locatore, neque à conductore conueniri potest, nisi perstiterit in societate.

ET obligatio, quæ descendit ex contractu locationis transit vtique in heredes,[1] si tamen is, qui fundum à te conduxerat, me in conductionis socium admiserit, tum ante finitum locationis diem decesserit, non possum cogi aut à te, aut ab eius heredibus vt maneam in conductione.[2] Non à te, quia tecum non contraxi, nec vlla tibi ex contractu cum alio aut inter alios inito, contra me competere potest actio.[3] Non à conductoris heredibus, quia inter me tuumq; conductorem non conductio inita fuerat, sed societas, quæ morte vnius ex sociis haud dubie finitur.[4] Plane si mortuo iam conductore præstitero in gerendis rebus conductionis, scientibus & patientibus heredibus conductoris tacita quædam videbitur redintegrata societas,[5] à qua proinde mihi resilire non licebit,[6] nisi heredes offerant conditionem.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro heredibus Claudij Quimier, contra N. Cheuron, 3. Non. Junij 1595.

1 *L. viam veritatis* 10. *C. hoc tit.*

2 Quamuis dici soleat omnes istos contractus ab initio esse voluntatis, ex postfacto autem necessitatis, *l. sicut* 5. *C. de oblig. & action.*

3 *L. quacumque* 11. *D. de oblig & action cum similib.*

4 *L. actione* 65. §. *morte, l.* 1. *& pass. D. pro socio.*

5 Aut certe imago quædam societatis, vt loquitur Vlpian. *in l.* 1 §. *vlt. D. de bon. libert.*

6 Coita enim societate ad tempus, is qui ante tempus renunciat, socium quidem à se, sed non se à socio liberat, *dict. l. actione*, §. *item qui societatem pro socio.* tenetúrque quanti interest socij in cuius fraudem renunciauit, §. *diximus, & seq. eod. leg.*

7 Eadem conditio est in specie, *l. cum hereditate* 55. *D. de acquir. hered.*

DEFINITIO XXXVII.

Tacita reconductio inducitur ex patientia mulieris etiam nuptæ, siue de bonis dotalibus agatur, siue de paraphernalibus.

SI nupta mulier fundum suum locauerit, & maritus cum ea simul contraxerit, ac finito locationis tempore constante adhuc matrimonio passa sit conductorem in conductione remanere, æque renouata conductio videbitur ac si matrimonium nullum fuisset.[1] Nam siue fundus dotalis fuit, fructus eius ad maritum pertinuerunt quandiu vixit;[2] eo vero mortuo imputare sibi debet illa, cur non conductori fundum abstulerit.[3] Siue fuit aduentitius aut paraphernalis[4] non potuit matrimonium impedire, quo minus illa contradiceret ac finito conductionis tempore rem suam auocaret.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 37 supr.

1 Eadem enim ratio est in hoc casu quæ in aliis personis, & generalis est sententia Vlpiani, *in l. item quæritur* 13. §. *qui impleto, D hoc tit.*

2 Scilicet pro oneribus matrimonij, *l pro oneribus* 20. *C. de iur. dot.*

3 Quod vtique facere potuit, dummodo præstita marito indemnitate, *l. si filiofamilias* 25. §. *si vir in quinquennium.* vbi Bart. & cæteri, *D. solut matrim.*

4 De quo bonorum genere agitur, *in l. si ego* 9. §. *vlt. D. de iur. dot. l. hac lege* 8. *C. de pact. conuent.*

5 Quoniam in hoc bonorum genere nihil penitus iuris habet maritus prohibente vxore, *d. l. hac lege.* iunct. *l. marito* 21. *C. de procurat.*

DEFI-

DEFINITIO XXXVIII.

De differentia venditionis fructuum & conductionis, quantum ad tacitam prioris contractus continuationem.

QVid rursum si aliquot annorum fructus & reditus venditi sint? Is contractus locationi quidem similis est, sed tamen à locatione distat, quia venditio est.[1] Itaque si finito tempore venditor passus sit emptorem in fundi possessione remanere, non censebitur venditio continuata. In eoque obseruanda differentia est inter venditionem & locationem.[2] Venditio enim dominium rei venditæ transfert in emptorem, & quidem in perpetuum non ad tempus,[3] in ea autem re quæ vendita non est nullum omnino ius, at nec iuris occasionem vllam tribuit emptori.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Aliud enim est vendere, aliud locare, licet iisdem regulis venditio & locatio consistant, ideoque veteres istis appellationibus promiscue vti sint, *l. veteres 19 & seq. D. de action empt.* iunctis iis quæ docet Cuiacius *lib. 9. obser. cap. 15.* Vide *l. liberto 21. in princ. D de ann. legat.* & quæ scripsi in priore parte Hemisichaliis *de error pragmat.*

2 Quæ differentia nascitur ex diuersa natura negotiorum.

3 Quia transfertur dominium per traditionem, quæ non fit nisi semel, ac proinde nihil est quod possit de tacita continuatione tractari in venditione. At locatio fit ad tempus, ideoque potest continuari & quidem per solam patientiam sine noua traditione, quia sufficit vt conductor percipiat fructus ex voluntate locatoris ad eos acquirendos, *l si seruum 61. §. locauit. D. de furt.*

4 Quoniam id quod reuera venditum non est pro vendito possideri non potest, nec si traditum sit ex causa falsa venditionis, *l. penult. D. de vsucap. alius, l. pen de solut.*

DEFINITIO XXXIX.

Non semper ex causa inobseruantiæ potest rescindi aut resolui locatio.

COnuenerat inter locatorem & conductorem vt censualia instrumenta quæ habebat omnia locator traderet conductori,[1] sed ita tamen vt eo prætextu non traditorum instrumentorum solutio pensionis differri non posset.[2] Conductor postea conquestus de mora locatoris, quasi is non omnia quæ in manibus habebat tradidisset, ac nihilominus ex contractus lege præteriti temporis pensionem soluere condemnatus, nec conuentioni, nec iudicato paruerat.[3] Locator ex ea causa contractum resolui postulabat, expellique conductorem, propter inobseruantiam,[4] vt nostri loquuntur. Placuit, in mora quidem esse conductorem, qui contra legem contractus solutionem differat prætextu non traditorum instrumentorum;[5] sed tamen non id sufficere ad contractus resolutionem si ex parte quoque locatoris mora aliqua probetur interuenisse.[6] Cum non solum ex natura contractus prior satisfacere debeat qui prior agit;[7] verum etiam in proposito mora conductoris ex præcedente mora locatoris descendere videatur. Non enim poterat conductor pecuniam soluendæ pensioni necessariam in promptu habere, si ob non tradita instrumenta censualia vti frui re conducta nequiuisset.[8] Denique ita demum ex inobseruantia resolui contractum locationis necesse est, si eius solius mora interuenerit aduersum quem resolutio postulatur, eaque aperta & explorata, non si tantum, vt vocant, dubitatiua[9] aut si ex parte vtriusque.[10] Prius igitur de illo inquirendum visum est, an in tradendis instrumentis censualibus mora per locatorem contracta esset, conductorem vero ad id dumtaxat condemnandum vt pensiones quarum dies cessisset interea solueret. An etiam vt eo nomine satisdaret?[11] Minime. Nec enim iusta interponendæ cautionis ratio est, quod conductor in mora sit quandiu dubitari probabiliter potest, an in mora quoque sit locator, præsertim in præstando eo ad quod ex contractus natura sit obligatus.[12] *Ita Senatus* in causa Illustriss. D. Cardinalis de Montelbero Prioris Sancti Georgij, & Claudij Comber procuratoris, 9. Calend. Julij 1593.

1 Scilicet quia censuum exactio aliter fieri non posset, *l. 2. §. 1. de pact. l. qui chirographum 59. de leg. 3. l. instrumenta 24. C. de fidei. l. 1. C. de donat.*

2 Solent enim conductores vtplurimum per tergiuersationem hoc prætextu recusare solutionem citantes, *vulg §. offerri, l. Iulianus 13. D. de action. empt.*

3 Atque ita duplicem moram contraxerat.

4 Ex traditis in *l. ade 3. C. hoc tit.* & per Alexand. *consil. 105. volum. 3.*

5 Lex enim contractus semper seruanda est, *l. legem, C. de pact. l. 1. §. si conuenerit. D. deposit.*

6 Odiosa enim est in. cæteratio, per quam bonæ fidei contractus resoluitur, vnde & odiosa esse creditur lex commissoria, *l Æmilius, 38. D. de minor.*

7 *d l. Iulianus, 13. § offerri, D. de action. empt.*

8 Plerumque enim ita, vt nulla possit esse exactio sine actione scilicet, cum debitor non vult bonam fidem agnoscere, Theophil. *initio tit. de action.* Actio autem bene exerceri non potest sine probationibus, quæ porro in hac specie petendæ sunt ex censualibus instrumentis, nostri vocant libros recognitionum.

9 Id est, de qua dubitari possit, an mora dici debeat. Est enim quæstio hæc facti, & ideo plerumque obscura, *l. mora, 32. iunct. l sciendum, 21. D. de vsur.*

10 Hoc enim casu compensario moræ vtrimque fieri debet, sicut fieri solet etiam doli & delicti, *l. domum, 57. in fin. D. de contr. empt. l. viro, 39 D solut. matr.*

11 Nam in bonæ fidei iudiciis ex iusta causa plerumque satisdandi necessitas iniungitur, *l. in omnibus, 41. D. de iudic. l. pro socio, 38. D pro socio.*

12 *d. §. offerri.* Ex natura enim locationis est, vt locator præstet, conductori licere vti frui, *l. ex conducto, 15. §. 1. & pass. D. hoc tit.* [Cæterum quamuis constet in mora esse locatorem, non eo minus tamen condemnandus erit conductor ad semissem vectigalem, aut quid aliud locatori præstandum, si constet fruitum esse conductorem pro aliqua parte. Quis enim ferat eum qui pro parte aliqua fruitus est, re conducta nullam penitus mercedis, partem præstare eo prætextu, quod per locatorem factum sit, ne in totum frui ipse potuerit? sed quid & quantum interim locatori præstare conductor debeat, arbitrio iudicis relinquendum est, qui ex personarum & rerum, & moræ circumstantiis id æstimare aliter atque aliter debebit. *Ita Senatus* pro Carolo Lomel, contra Claud. Rubeum, 3. Sept. 1612.]

DEFINITIO XL.

Quomodo succurrendum sit locatori, si conductor non sit soluendo, & tamen aliquid sit, propter quod non possit locator cogere conductorem ad solutionem.

QVid ergo si negetur conductor esse soluendo? An patiemur nil soluentem eum frui re conductoris?[1] Quid si reditus ex plerisque aliis fructibus constet, ad quorum perceptionem nulla sint instrumenta necessaria?[2] An adhuc dicemus, locatorem facilitati & stultitiæ suæ imputare debere, quod cum tali contraxerit?[3] Iniquum sane videatur, vt idcirco moretur in damno, cui obuiam iri possit.[4] Igitur sic temperanda res erit, vt vir bonus ab vtraque parte eligatur, apud quem vt sequestrem fructus deponantur,[5] prius tamen præstita per locatorem cautione de iudicato soluendo, si in mora ipse fuisse comperietur,[6] nisi conductor ipse cauere malit, & satisdare de pensionibus futuris ad diem soluendis, præteriti vero temporis reliqua in promptu soluere. Ipsi enim deferenda conditio est.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Solet enim hæc iusta causa esse iniungendæ satisdationis, *d. l in omnibus, 41. de iudic.*

2 Non enim potest hoc casu capi prætextus non traditorum

censualium instrumentorum, si nullam pensionis partem soluat conductor, qui bonis locatis fruitur ex parte.

5 *Arg. l. qui cum alio, 19 de reg. iur. l. penult. D. de iur. dot.*

4 Melius enim est ab initio intactum quem & illæsum conseruare, quàm post vulnus remedium quærere, *l. vlt. Cod. in quibus caus. non est necess. in integr. rest.*

5 *Arg. l. postquam 5. §. 1. in fin. D. vt legat. nomin. caueat.*

6 Est enim locator quodammodo reus, ex qua parte potest ex conducto reconueniri ad id, quod interest conductoris, *arg. l. non solum, 39. §. est & casus, D. de præscr.*

7 Nam cum sequestratio sit odiosa, *tot. tit. de prohib. sequestra pecun.* nec permittatur, nisi vt aduersario cautum sit, præferendum est remedium satisdationis remedio sequestrationis *d. l. postquam. §. 1.* iunct. *l. 1. D. qui satisd. cog. l, Imperatores, 21. §. vlt. de appellat.*

DEFINITIO XLI.

Conductor locatori vindicanti dominium referre quæstionem dominij potest, at non conducenti possessionem.

PAssus bonorum suorum venditionem, in quorum possessionem creditor, idemque nouissimus licitator [1] missus fuerat, ab eodem creditore bona eadem sibi, vt plerumque fit, [2] ex conductionis causa retinuerat. Si creditori non dominium vindicanti, [3] sed possessionem suam repetenti controuersiam facere velit, eo prætextu quod nondum subhastationes decreto confirmatæ sint, quodque in iis aut enormissima lęsio, aut aliqua, vt loquuntur, nullitas interuenerit, audiendus non est, etiamsi sex mensium tempus, quod ad redimenda pignora præstitutum est, nondum præterierit, quoniam possessionem ante omnia restituere conductor debet, sic deinde redimere, aliudve ius suum prosequi, si quod habet. [4] Hoc ita si merces non pro vsuris pecuniæ debitæ conuenta sit, sed pro fundi fructibus, licet iusto vsurarum modo magis quàm fructuum æstimationi respondeat. [5] Nam si de pecuniæ debitæ vsuris à debitore, eodemque conductore exsoluendis conuenerit, *ἀπόχρεων* conseruare, qàm ius dominij sibi adserere voluisse videatur. [6] Proinde redimendi ius saluum erit debitori, etiam post sex menses. [7] Neque enim quicquam prohibet tempus illud, quod ad redimendum pignus creditori per statutum indulgetur, ex voluntate creditoris, longius fieri, si crediti magis quam dominij ius exequi velit. [8] Quod si creditor idemque locator dominium vindicet, referre quidem dominij quęstionem etiam conductor poterit, [9] sed ita erit accipiendum, si dominium ad se aut ad alium pertinere doceat, aut quod satis est ad actorem pertinere neget, [10] non etiam si de creditoris iure, quod ab ipso debitore habuit, & ex pignorum addictione creditor quæsiit, contendere debitor velit. Qua enim fronte inficiari debitor possit ius creditoris, quod ab ipso habeat debitore? Neque sane rursus æquum est prodesse illi possessionem aduersus creditorem, quam ab ipso creditore habuerit. [11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, in causa viduæ D. Battandier Collateralis Neciensis, & hæredum Petremandi Falquet, Prid. Cal. Aug. 1593.

1 Idem enim potest esse creditor & licitator non quidem cum venditur pignus à creditore iure creditoris, *l. & qui sub imag. 10. C de distr. pign.* sed cum venditur ex auctoritate iudicis, *vt in l. 1. & 2. C. si in caus iudic. pign. capt. sit. l. cum bona 26. de rebus auctor iudic possid. alius l. 1. de priuileg. credit.*

2 *L. qui fundum 75. D. de contr. empt. l. si sterilis 21. § si tibi, D. de action.*

3 Nam si ageret vindicatione etiam contra conductorem dominium probare omnimodo deberet. Bart. *in l commodare, D. commod. & in l. si alienam solut. matr.* Corn. *cons. 219 vol. 4.* Crauet. *cons. 157 à num. 4. vsque ad 9. ex l vlt. C. de rei vindic.*

4 Non enim potest dominij quæstionem referre locatori possessionem solam repetenti, *l. si quis conductionis 25. Cod. hoc tit.*

5 *Arg. l. si ea pactione 14. C. de vsur.*

6 Non enim possunt deberi vsuræ nisi ex comparatione sortis debitæ, sors autem nulla debetur creditori, qui vere pignus emit, *d. l. & qui sub imagine 10. ad fin. C. de distr. pign.*

7 Quasi subhastatione & licitatione simulate facta, *d. l. & qui sub imagine.*

8 Quandiu enim creditor remanet verus creditor, tandiu superest debitori ius offerendi, *d. l. & qui sub imagine l. si mandatu 59. §. 1. D. mand. l. 2. & 3. §. 1. l. 5 & 6. D. de distr pign.*

9 Dixi *num. 3. supr.*

10 Hoc enim sufficit, *l. vlt. C. de rei vindicat. l. vlt. D. de acquir poss.*

11 *L. 1. §. vlt. D. vti possid.*

DEFINITIO XLII.

Potest expelli conductor, qui diu cessauit in solutione pensionis, etiamsi dederit fideiussorem idoneum.

ADuersus conductorem, qui præteritorum annorum pensiones non soluit, tametsi fideiussores idoneos dederit, potest dominus vti iure suo, [1] & prohibere ne sequentium annorum fructus conductor prius percipiat, quam pro præteritis satisfecerit: [2] ac multo magis si, vt fieri solet, bona sua omnia conductor obligauerit. [3] Quidni enim tantundem iuris habeat dominus in rei suæ fructibus, quantum in alienis percipiendis? [4] Nam & constat ex ea causa conductorem expelli posse, quod in exsoluenda pensione moram fecerit. [5] Nec quod fideiussores idoneos conductor dedit prodesse illi debet, vt tanto liberius re aliena abutatur. [6] Nisi curet vt solutio per fideiussores fiat, quoniam interest domini vt rei suæ incumbat potius quam vt in personam experiatur. [7] Neque aliud erit, etiamsi dominus cum fideiussoribus pactum fecerit de non petendo, siue simpliciter, [8] siue ante certum tempus. [9] Non enim sicut pactum cum debitore factum prodest fideiussoribus, [10] ita ex contrario pactum cum fideiussorib. initum prodesse debet reo. [11] Et sane absurdum fuerit conductorem imputare locatori, cur fideiussoribus suis voluerit fauere. [12] *Ita tractatum est* in publico auditorio pro R^mo. D. Philiberto Milliet Episcopo Maurianensi Abbate d'Aux, contra Claudium Pernollet, Calend. Mart. 1594.

1 Nec enim fideiussores dedisse soluisse est, *l. quod si non soluere 10. D. de pign. act. l. item liberatur, 6. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth solui.*

2 Quia satisdatio diutius grassandi in re aliena potestatem facere non debet, *l. quia satisdatio 6. D. de suspect. tutor.* iunct. *l. ade 3. C. hoc tit.*

3 Plus enim cautionis in rem esse solet quam in personam, vulg. *l plus cautionis 25. de reg. iur.*

4 Posset enim per hypothecariam auocare possessionem prædiorum conductoris obligatorum pro pensione eorumque fructus suo iure percipere, quamuis cum onere imputandi eos in sortem, *l. 1. 2. & pass. C. de pign. act.* Sunt enim fructus isti tacite pro pensione obligati tum quoque, cum de pignore non conuenit, *l. in prædiis 7. D. in quibus caus pign. tacit. contr.*

5 *d. l. ade 3. Cod. hoc tit. l quare 54. §. inter locatorem, D. eod.*

6 *d. l. quia satisdatio 6. D de suspect. tutor.* Nam si publice interest ne quis re sua abutatur, §. 1. *Inst. de his qui sunt sui vel alien. iur.* multa magis ne aliena, *l si constante 24. §. si maritus, D. solut. matrim.*

7 *d. l plus cautionis 25. de reg. iur.*

8 Id est de nunquam petendo. Pactum enim de non petendo duplex est, vnum perpetuum, alterum temporale. Vtriusque exempla vide *in l. si pactus 54. & l. qui in futurum 57. & pass. D. de pact.*

9 *L. quod dictum 32. eod. tit.*

10 *L. fideiussoris 23. cum præced. & seq eod.*

11 Qui vtique aduersus conductorem ipsum habituri fuerant regressum, *l cum lex 46. de fideiuss. & dict. l quod dictum.* Quamquam nec aliud esset etiamsi donandi animo fideiussissent, *vt in d. l quod dictum l. 5. de liber. leg.* Est enim in potestate creditoris plures debitores habentis, quem velit conuenire & quem velit liberare, dum persona tantum eximatur, non etiam obligatio tota extinguatur, *l Granius 71. D. de fideiuss. l penult. Cod. eod.*

DEFINI-

DEFINITIO XLIII.

Non est facienda provisionalis adiudicatio locatori, qui urgetur aliqua præsumptione doli.

NOn semper ex contractu locationis condemnatio provisionalis pendente lite fieri debet adversus conductorem solutum allegantem, tametsi solutio in promtu non probetur; [1] nempe si doli præsumptio aliqua vrgeat contra locatorem. Finge hominem esse malæ nommis, solitum bis idem exigere, [2] qui post decem pluresve annos ex eo contractu agat contra heredes conductoris, [3] qui cum sæpius soluerat rationes. [4] Finge nolle hunc locatorem iurare de calumnia, & purgare se de dolo malo. [5] His sane concurrentibus nemo dixerit pro locatore præsumendum esse. Igitur litis exitus expectandus erit, vt sciatur an reuera debeatur. [6] *Ita Senatus* ex tempore, 11. Calen. April. 1594.

1 Quod tamen regulariter obtinet, vt dixi *Defin.* 4. ſ.

2 Quod qui facit improbus est, *l. si quis dolo* 51. *in fin. D. de re iudic. l. bona fides* 57. *de reg. iur. cum concord.*

3 Qui possunt verisimiliter ignorare solutionem à defuncto factam & probationes, quas haberet defunctus si viueret *l. qui in alterius* 42. *de reg. iur l. vlt. D pro socio.*

4 Ex quo sumi potest coniectura non tantum solutionis, sed etiam tacitæ remissionis saltem aliis concurrentibus, de quibus in *l Procula* 16. *D. de probat.*

5 Quod sane manifestum est calumniæ argumentum, & ideo hoc iuramentum de calumnia neque patrono neque parentibus remittitur, *l. iusiurandum* 34 § *qui iusiurandum, D. de iureiur.* Vide tamen Cuiac. *lib. 9. obsern cap.* 37.

6 Nunquam enim pendente lite iudicandum est pro eo, contra quem aliqua vrget præsumptio, cum ea præsumptio in ipsum transferat onus probandi, *l. si chirographum* 24. *D. de probat. l. monetor* 4 *C. si seruus export. ven.*

DEFINITIO XLIV.

Cessante conductore per biennium in solutione expelli per locatorem potest, nisi vel satisdet, vel sequestrationem fructuum patiatur.

SI iterum atque iterum conductor in solutione pensionis cessauerit, non vtique statim expelli à locatore potest, sed ita demum si diu cessauerit, [1] id est per biennium integrum, vt vulgo nostri interpretantur. [2] Quod si superueniens egestas conductoris [3] iustam suspicandi causam præbeat, vt non sua die soluere conductor possit, [4] aut si male is rei conductæ fructus, remque suam dilapidet, [5] æquum est locatori consuli per fructuum sequestrationem, præstita satisdatione: [6] nisi paratus sit conductor eiusmodi sequestrationis impediendæ gratia satisdare de soluendo ad præscriptum diem omni eo quod debetur, [7] quodque in futurum ex conductione debebitur. [8] Nec melior conductoris esse debebit conditio, quod cum ab initio contraheret iam dederit fideiussorem, siue idoneus ille sit siue non, [9] si modo perinde in soluendi mora sit fideiussor. Neque enim cuiquam permittendum est vt sub prætextu præstitæ satisdationis in re aliena libere grassetur: [10] nec eo minus bonam fidem conductor præstare debet in exsoluenda mercede quod satisdederit, quippe qui etiam satisfacere promisit. [11] Nam quâ fronte, obsecro, potest conductor imputare locatori, cur tali fideiussore contentus fuerit, qui ipse promissa non impleat? Imputaret sane, si locator, cui hucusque ad diem satisfactum esset, alium peteret fideiussorem maioris cautionis & indemnitatis habendæ causa. [12] Facilius vero quis admittat succurrendum locatori, si datus antea fideiussor non solum in solutione cessauerit, sed etiam de conductoris mora & dilapidatione conqueratur, [13] ex eaque causa fructuum sequestrationem postulet, aut eorum percipiendorum fieri sibi potestatem vt habeat vnde possit soluere. Quod certe ipsi concedi, si alio modo locatori non consuleretur, longe esset æquius, quam pati vt ex conductoris improbitate aut locator, aut fideiussor periclitaretur. [14] *Ita Senatus* pro R. D. Episcopo Mautianensi, contra Claudium Pernollet, 3. Id. Maij 1594.

1 *L. ade* 3. *C. hoc tit.*

2 *Ad d. l. ade.*

3 Egestas enim, quæ iam ipso contractus tempore fuisset, attendi non deberet, *ex reg. l. qui cum alio* 19 *de reg iur.*

4 *Arg. l. in omnibus* 41. *D. de iudic.*

5 *d. l. ade.*

6 *L. Imperatores* 23 ſ. *vlt. D. de appellat.*

7 *Argument. l. postquam* 5. ſ. 1. *in fin.* illis verbis, *sed si is qui vixit non posſit cauere, D. vt legat. seu fideicomm. seruand. cauſ. caueat.*

8 Satisdandum enim est in omnem causam locationis, *l. quæro* 54. *C. hoc tit.*

9 Dixi *Defin* 31 *num.* 6. ſ.

10 *L. quia satisdatio* 6. *D. de suspect. tutor.*

11 Plus enim est satisfacere quam satisdare, quia satisfactio non satisdatio pro solutione est, *l satisfactio* 52. *D. de solut. l solutionis* 176. *de verb sign* iunct. *l.* 1. *qui satisd. cogant.*

12 Nec enim datur fideiussor vt debitor liberetur, sed potius vt pro iam obligato debitore nouus adiiciatur.

13 *L. si ab arbitro* 10 ſ. 1. *D qui satisd cogant. l.* 1. ſ. *item quæritur, D. de separat.*

14 Quomodo potest conqueri ex eaque causa etiam prius quam soluat agere mandati, *l. Lucius* 38. *mandat. l si pro eo contra quam* 10. *C. eod.*

15 Nec enim malitiis est indulgendum, *l. in fundo* 38. *de rei vindic.* Nec ferendum vt fideiussori officium suum sit damnosum, *l. si seruus* 61. ſ *quod vero, de furt.*

DEFINITIO XLV.

De tacita reconductione.

COnductor, qui finito conductionis tempore remansit in conductione prædij rustici, reconduxisse quidem intelligitur iisdem, quibus antea conditionibus, [1] sed non in annos totidem, si forte prior in plures annos facta fuerat, at pro eo anno duntaxat, [2] si quotannis prædij conducti fructus exirent, [3] ne tacitus consensus, qui ex facto inducitur, vltra quam factum sit extendatur. [4] Propter quam causam separamus hac parte rusticum prædium ab vrbano, quia vrbani prædij fructus in singulos dies percipitur. [5] Nam & ex contrario si rusticum tale esset, quod non nisi in triennium aut quinquennium fructus ferret, dicendum esset in triennium aut quinquennium subsequens repetitam intelligi conductionem. [6] *Ita tractatum est* in causa D. Dufour & Jacobinæ Berru, Idib. Januar. 1595. Junge Defin. 37. infr.

1 *L. item quæritur* 13. ſ. *qui impleto, D. hoc tit. & l. seq.*

2 *d.* ſ. *qui impleto*, in illis verbis, *vt in ipso anno.*

3 Quid ergo si bis in anno fructus ex eo fundo proueniant? aut lustratim? Eadem reconductio censebitur, inquit Gothofred. *ad d.* ſ. *qui impleto.*

4 Quod enim ex facto inducitur non potest extendi vltra quam factum est, ne latius pateat effectus quam causa.

5 *d* ſ. *qui impleto, in fin.*

6 Dixi *num* 3. ex Gothofredo & aliis *ad d.* ſ. *qui impleto.*

DEFINITIO XLVI.

Periculum fructuum collectorum ad conductorem omnino pertinet.

FRuctus à conductore percepti, & à solo separati periculo ipsius sunt, non locatoris, siue casu fortuito perierint, siue vi maiore, [1] quia iam inde à quo tempore percepti sunt facti fuerunt conductoris. [2] Idque multo magis obtinet, si constet fuisse eos à

conductore in longius tempus asseruatos vt carius venderentur. Cur enim recuset damnum suscipere, cuius periculum spe maioris lucri vltro incurrere voluit? [1] *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin, contra Franciscum Jambaz, 9. Cal. Junij, 1595.

1 Dixi *Defin. 21. & seq. 5. hoc tit.*

2 Tanquam percepti ex domini voluntate, *l. si seruus 61. §. locaui, D. de furt.*

3 Ad quem enim spectare potuit commodum, ad eundem spectare etiam incommodum debet, *vulg. l. secundum naturam 10. de regul. iur.*

DEFINITIO XLVII.

Compensatio facienda est vbertatis cum sterilitate non tantum ratione temporis, sed etiam ratione specierum, in quibus fructus consistunt.

LOcatione in plures annos facta, nõ tantum vnius anni sterilitas cum aliorum annorum vbertate compensatur, [1] sed etiam vnius specie sterilitas cum aliarum specierum fertilitate. [2] Cum enim vnicus contractus sit, [3] sufficit vt conductor aliqua ratione indemnis seruari possit. [4] Itaque si, cum vinum & frumentum speraretur, frumenti penuria magna, vini copia maxima fuerit, remissionem mercedis nullam fieri oportebit. [5] Non idẽ erit si aliqua conducti fundi parte frui conductor prohibitus sit. Omnimodo enim præstare locator debet, vt tota re conductor frui possit, [6] licet alia pars qua fruitus est indemnitatem plenam attulerit. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. ex conducto 15. §. Papinianus alias, l. si vno, D. hoc tit.* Dixi *Defin. 3. & 15. 5.*

2 Ratio & exemplum sequitur in Definitione.

3 Ac proinde indiuiduus, quia essentiæ omnes rerum sunt indiuiduæ secundum Philosophos, vt Dixi *Defin. 3. nu. 4. 5.*

4 Imo quod magis est non debet recusare modicum damnum, qui immodicum lucrum sperare potuit, *l. si merces 25. §. vis maior, D hoc tit.*

5 Confundi enim debent fructus omnes & messis & vindemiæ, *l. fructus 7. §. Papinianus, alias l. diuortio, D. solut. matrimon.*

6 *L. ex conducto 15. §. 1. & seq D. hoc tit.*

7 *Arg. l. si duorum 41. D. de act. empt. l. sicut periculum 12. l. eod. iunct. l. 2. D. hoc tit.*

DEFINITIO XLVIII.

Contractu locationis in scripta habito tacita reconductio nulla esse potest.

QVod placuit conductionem prædij rustici ad certum tempus factam finito tempore intelligi tacite repetitam, si locator patiatur conductorem in possessione remanere, [1] constat non habere locum si contractus fuerit in scriptis celebratus. [2] Tunc enim, cum contractus ex scriptura vires suas accipiat, solus ille tacitus consensus, qui ex locatoris patientia inducitur, [3] facere non potest vt plus scriptum videatur quam reuera scriptum sit; quanquam ex Justiniani constitutionibus [4] potius quam ex iuris veteris ratione ea distinctio profecta videtur. [5] *Ita Senatus* in causa fratrum Nouellet, 12. Calend. Septembr. 1595.

1 Dixi *Defin. 34. 5.*

2 *L item quæritur, 13. §. qui impleto, in fin. D. hoc tit.*

3 *L. qui patitur, 18. D. mandat.*

4 *In l. contractus 17. C. de fid instrum.*

5 Scripsi in priore parte Hemischiliadis, *de error. pragm.*

DEFINITIO XLIX.

Casus, in quo conductor temporalis non potest expelli, ne quidem post tempus quandiu soluit pensionem, vt alius conductor inducatur.

LOcator cum conductore conuenerat, vt quandiu conductor pensionem solueret non posset expelli ad alium subrogandum conductorem. [1] Proderit ea conuentio conductori, vt etiamsi conductionis tempus effluxerit, tamen expelli non possit si soluat pensionem; [2] nimirum si ob id eum expellere locator velit vt alij locet. Nam si vtipse vtatur fruatur per se aut per domesticos, vtique licere ei debet, etiamsi alia nulla subsit causa ex iis, propter quas iure receptum est vt etiam ante tempus expelli conductor possit. [3] Tunc enim quærimus an iusta causa aliqua sit expellendi conductoris, cum vult eum locator expellere ante tempus, [4] non cum post tempus. [5] *Ita Senatus* in causa Claudij Lucian & Cornelij Pernet, 9. Calend. Decembr. 1595.

1 Potest enim hac lege fieri conductio, vt sit huiusmodi pactum velut in partem emptionis, quomodo de simili pacto in venditione apposito scriptum est in *l. si sterilis 21. § si tibi, D. de act. empt. l. qui fundum 75. D. de contr. empt.*

2 Non enim nisi perfide poterit fides frangi ei qui præstat quod promisit, *l. 1. D de constit. pecun. l si diuersa 14. C. de transact. l cum te 6. C. de pact int. empt & vendit.*

3 De quibus *in l. ade 3. C. hoc tit.*

4 Quod certe sine causa facere non potest, nec si paratus sit præstare quanti interest conductoris, quia contractus isti omnes ab initio quidem sunt voluntatis, ex post facto autem necessitatis, *l. sicut 5 C. de oblig & action.*

5 Nam & quæ ad tempus sunt prohibita censentur post tempus permissa, nec quisquam vrgendus est rationem reddere cur id faciat, quod suo iure facere potest, *l. 4. D. ad SC. Treb.*

DEFINITIO L.

Expensarum, quæ à conductore facta sunt in rem conductam ad suam vtilitatem, repetitio quando conductori detur?

EXpensæ per conductorem factæ, licet bona fide & sciente locatore, [1] non ad meliorandam aut conseruandam rem conductam, sed proprij commodi, & propriæ negotiationis exercendæ gratia, [2] non sunt ei restituendæ, si locator illum expellat suo iure. [3] Quid enim si locatori plus incommodi afferãt quam commodi? Sane si per iniuriam conductor expulsus sit, nemo dubitat quin præstare locator debeat quanti ipsius interfit. [4] In quo etiam expensæ proculdubio continebuntur. [5] Quamquam non est permittendum locatori vt expellat eo prætextu, quod paratus sit indemnem præstare si malit conductor stare locationi, [6] nisi cum iusta causa superuenit, quam conductor prospicere debuit euenire posse. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Potest enim facile fieri vt alia sit negotiatio locatoris, alia conductoris.

2 Non enim facit iniuriam qui suo iure vtitur, *l. iniuriarum 13. §. 1. D. de iniur.*

3 *L. ex conducto 15. §. 1. l si fundus 33. versic. nam etsi colonus D. hoc tit.*

4 Imo etiam lucrum, *d. l. si fundus,* ibi *in quo etiam lucrum eius continebitur.* Mea enim dicitur interesse siue quid mihi absit, siue quid lucrari potuerim, *l. si commissa 13. D. rat. rem haber.*

5 Idipsum enim semper præstandum est quod debetur, si præstari possit, non aliud pro alio inuito creditore, *l. 2. §. mutui, de rebus credit. l. eum à quo 16. & seq. C. de solut.* Aliud autem est id quod interest frui, aliud fruitio: nec recurrimus ad præstationem eius quod interest, nisi in obligationibus faciendi nempe scilicet alioqui necesse esset cogere quem præcise ad factum, quod sine vi & impressione fieri non posset, *l si quis ab alio 13. §. vlt. D. de re iudic l quoties quis alium 81. iunct. l. stipulationes non diuiduntur 72. in fin. princip. de verb. obligat.* Atqui locator non tam ad factum tenetur quam ad patientiam. Sufficit enim vt neque ipse impediat fruitionem neque alius quisquam ex iis quos prohibere potest, *d. l. si fundus.*

6 Iusta autem causa potissimum illa est, quæ sit vna ex tribus, de quibus in *l. ade 3. Cod. hoc tit. l. quæro 54. §. inter locatorem, D. eod.*

DEFINI-

DEFINITIO LI.

Non potest conductor expelli prætextu necessitatis, nisi de ea constet aliter quam per iuramentum locatoris, & nisi ea necessitas superuenerit ex post facto.

LOcatoris iuramento standum non est si ante finitum conductionis tempus velit conductorem expellere, eo prætextu quod domo egeat ad habitandum.[1] Sed probanda est necessitas per ædium inspectionem, considerata præsertim qualitate personarum & quantitate familiæ.[2] Necessitatem vero illam superuenisse necesse est. Nam si iam fuerat tempore contractæ locationis, ea quæ de nouo non emergunt nouo non egent auxilio.[3] Alij sane casus sunt, in quibus etiam licet expellere conductorem quamuis soluentem, inter quos ille est, si domus ruinam minetur, & reficienda sit.[4] Sed hoc fallit si in contractu locationis conuenerit, vt conductori domum reficere liceret, quæ iam tum erat æque ruinosa.[5] *Ita tractatum & conclusum est ex tempore in causa viduæ D. de Montfort des Eschelles, & D. Aduocati Poncier, 13. Iun. 1596.*

1 Semper enim nimis periculosum est iudicem quem fieri in sua causa, *l. Iulianus 17. ff. de iudic. iunct. l. in princip. D. quar. rer. act. non det. & tit. Cod. ne quis in sua caus. iudic. vel sua dic.* Præsertim ne licitum potestate vnius ex contrahentibus recedere à contractu iam perfecto, *l. sicut 5. C. de oblig. & action.* Maxime his temporibus, quibus plerique hominum tam faciles sunt ad iurandum.

2 *L. ade 3. vbi not. C. hoc tit.*

3 *L. de ætate 11. § ex causa à contr. sens. D. de interrog. in iur. faciend. Not. ad d. l. ade.*

4 *d. l. ade.*

5 Quia prouisio hominis hoc casu vt & in aliis plerisque facit cessare prouisionem legis, *l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot. l. maritus 21. C. de procur.*

DEFINITIO LII.

Periculum fructuum iam perceptorum pertinet omnimodo ad conductorem.

OB fructus à conductore iam perceptos, sed postea, quamuis intra annum quo vendi potuissent, maiori vi ereptos, remissionem mercedis petere conductor non potest, ad cuius periculum à die perceptionis, quo dominus eorum factus fuit,[1] pertinere cœperunt.[2] *Sine die.*

1 Fructus enim à conductore percepti pertinent iure dominij ad conductorem non ad locatorem. Qui licet fructus non iure seminis percipiantur, sed iure soli *l. qui scit, 25. §. 1. D. de vsur.* tamen eos percipit conductor ex voluntate locatoris, quod sufficit, *l. si seruus 61. §. locauit, D. de fur.* Sic creditor quamuis non sit dominus pignoris tamen vendendo pignus transfert dominum, quia vendit ex domini voluntate, *Instit. quibus alien. licet vel non.*

2 Est enim regulare vt periculum casus fortuiti pertineat ad dominum, *l. qua fortuitis 6. C. de pign. act. l. contractus 25. in fin. D. de regul. iur.*

DEFINITIO LIII.

Potest conductor in se suscipere periculum omnium casuum fortuitorum quantumlibet insolitorum.

CONductor, qui casuum omnium fortuitorum tam incogitatorum, quam cogitatorum periculum aperta conuentione in se recepit, non est audiendus si postea remissionem mercedis petat ob casum fortuitum, qui superuenerit, quantumcumque insolitus proponatur.[1] Etsi enim non solent conuentionum clausulæ quamuis generales ad incogitata extendi,[2] non potest tamen dici de casibus insolitis non cogitasse illos, qui incogitatum quemlibet conuentione comprehendi voluerunt.[3] *Sine die.*

1 Pacta enim & conuentiones legem dant contractibus, *l. 1. §. si conuenerit, ff. depositi. l. contractus 25. de reg. iur.*

2 *L. cum Aquiliana 5. l. qui cum tutoribus 9. §. 1. D. de transact.*

3 Vt dixi *Defin. 2 supr. hoc tit.*

DEFINITIO LIV.

Conductor, qui re conducta frui prohibetur non ad remissionem agere debet, sed ad id quod interest, interim tamen non est inquietandus, dummodo abstineat à tota conductione.

SI quid ex bonis locatis sit quo conductor vti prohibeatur, siue à locatore ipso, siue alterius cuiuslibet vi maiore, non mercedis remissio eam ob causam petenda est,[1] sed ad id agendum quod interest conductoris,[2] aut mercedis solutio deneganda, quam scilicet locator petere non potest ex contractu vltro citroque obligatorio, quem ipse prior ex parte sua non impleuerit:[3] sed obseruare hoc casu conductor debet, ne in reliquorum bonorum conductione perseueret, ne alioqui eo prætextu deficientis pro parte perceptionis fructuum totius mercedis solutionem denegando reliquos fructus impune ac sine causa retinere velle videatur.[4] *Sine die.*

1 Quæ scilicet non solet peti nisi quando conductor fruitus quidem est, sed minus percepit ex fructibus quam sperare potuit, idque ob nouam aliquam & inopinatam causam.

2 Quia locator conductori patientiam præstare debet, *l. ex conducto 15. vbi not. D. hoc tit.*

3 *L. Iulianus, 13. §. offerri, D. de action. empt. iunct. l. 2. D. hoc titul.*

4 Ita enim fieret vt conductor & rem & pensionem haberet, quod bona fides pati non potest, *l. ex empto 11. §. veniunt, & Iulianus 13. §. veniunt autem, l. bona fides, 50. ff. de act. empt.*

DEFINITIO LV.

Prius est vt locator respondeat, si obiiciatur non fuisse ab eo impletum contractum, quam vt interim conductor ei prouisionaliter condemnetur.

IS qui ex contractu vltro citroque obligatorio conuenitur, sicuti non prius vrgeri potest ad præcisam solutionem, quam aduersarius se ex parte sua contractum impleuisse ostenderit, ita nec facile pendente lite per modum, vt loquuntur, prouisionis, & in fiduciæ speciem condemnari debet,[2] quantumcunque oblata in eam rem, vt offerri necesse est, indemnitatis satisdatione:[3] sed tunc demum cum ad ea, quæ debitor in suis exceptionibus iurato allegauerat, creditor, idemque actor iurato respondent, & quæ ille affirmauerat, hic negauerit.[4] Interim ergo si adiudicatio fiduciaria petatur, non debet iudex ita pronunciare, vt actorem ab ea petitione submoueat, ne, si postea & suo tempore actor petat exceptione rei iudicatæ, repellatur: sed nullam petitionis rationem habere, vt sit ei integrum eandem adiudicationem, si quando iterum petetur, vel concedere, vel denegare.[5] *Sine die.*

1 *L. Iulianus 13. §. offerri, D. de action. empt.*

2 Quamuis dici soleat pendente lite mandandum esse contractum executioni per modum, vt aiunt, prouisionis.

3 Quæ semper præstanda est quoties adiudicatio aliqua fit pendente lite, *l. 1. & tot. titul. D. si cui plus quam per leg. Falcid.*

4 Hæc enim negatio est quæ rem dubiam facit, *l. 1. C. quib. ad libert. proclam. non licet.*

5 Exemplo eius quod scriptum est, *in l. quod in diem 7. §. 1. D. de compens. l. non solum 8. si quocunque, D. de negot. gest.*

DEFINITIO LVI.

Conductor qui ante elapsa conductionis tempora non est conquestus non auditur, si postea quid allegare velit, quo minus lite pendente prouisionaliter sit condemnandus.

COnductor ad pensionis exsolutionem conuentus, non solum dominij quæstionem referre non potest,[1] ac multo minus obiicere, quod bona ad alium pertineant, quam ad locatorem,[2] sed neque allegare, nullos se ex bonis conductis fructus percipere potuisse, si totum conductionis tempus sine querela elabi passus sit. Nec enim credibile est non citius conquesturum fuisse conductorem, & molestiam denunciaturum locatori, si qua de causa frui re conducta prohibitus fuisset.[3] Quod tamen non eo pertinet, vt istam non fruitionis exceptionem omnino reiici oporteat,[4] sed vt ne qua per eam solutioni & condemnationi fieri debeat mora pendente lite, & vt loquuntur, per modum prouisionis: oblata scilicet per locatorem cautione de restituenda pecunia, si ex faciendis probationibus, euentuq; litis apparebit nihil aut minus conductorem locatori debuisse.[5] *Sine die.*

1 *L si quis conductionis, C de locat.*

2 Nam & aliena res locari potest, sicut & vendi, *l. rem alienam 28. de contr. empt.* iunct. *l. 2. D. locat.* hactenus nimirum vt personalis obligatio inter contrahentes inducatur, non vt domino quicquam noceatur.

3 *Arg. l cum quidam 17. §. Diuus Pius de vsur. l cum postulassem 44. D de damn. infect.*

4 Debet enim locator præstare conductori vt liceat ei vti frui, *l si quis domum 9. & pas. locat.*

5 Secundum id quod dixi *Defin. prox. preced. num. 3.*

DEFINITIO LVII.

Potest instrumentum locationis haberi pro guarentigiato ex conuentione partium.

ETsi neque ratio iuris, neque forensis vsus patiatur, vt ex instrumento locationis præcise cogi possit conductor ad promissæ mercedis solutionem, quoniam contractus vltro citroque obligatorius est,[1] in quo contractuum genere incipiendum est ab actione, non ab executione,[2] si tamen expressa conuentione placuerit, vt pro temporis præteriti pensionibus præcise vigere conductor posset, tanquam si ex instrumento, vt vocant, guarentigiato conueniretur, quod plerique prouidi locatores facere solent, vt sibi prospiciant aduersus solitas conductorum fraudes & tergiuersationes, seruanda conuentio est.[3] Non enim habet conductor de quo conqueratur, qui eam sibi legem dicere & voluit & potuit, & cui locatorem verisimile est non alia lege fuisse locaturum.[4] *Sine die.*

1 *L. 1. C. de execut. rei iudic.*

2 Nec enim ex contractu vltro citroque obligatorio agere quisquam potest, nisi prior impleuerit ex sua parte, *l. Iulianus 13. §. offerri D de act empt.*

3 *Vulg l. 1. l. iuris gentium 6. § ait, Prator, D. de pact. l. 1. §. si conuenerit, D. dep osit.*

4 *L. vlt C. de pact. inter empt. & vend.*

DEFINITIO LVIII.

Post finitam locationem potest tam locator quam qui à locatore emit propria auctoritate conductorem expellere sine metu interdicti, quamuis conductor dicat se à locatore emisse priorem, nisi hoc ipsum probet.

FInita locatione si conductor locatoris sui possessionem velit interuertere, aut mutare sibi causam possessionis,[1] quasi possideat ex emptione, quam locator interuenisset neget,[2] ciuilius quidem & congruentius locator faciet, si per iudicem expellat conductorem,[3] ne forte maioris inde rixæ vel tumultus occasio nascatur.[4] Sed si possessionis suæ tuendæ gratia iure suo vti malit, ac propria auctoritate conductorem expellere,[5] non est prohibendus. Nec iustam querelæ causam conductor habebit, quasi vim priuatam vel iniuriam aliquam passus, cum neque vim neque iniuriam faciat, qui iure suo vtitur.[6] Multo minus autem permittendum ei erit, vt quasi spoliatus petat restitui sibi pristinam possessionem[7] cum numquam possederit, qui nullo nisi conductionis titulo rem tenuit,[8] ac proinde locatori non sibi,[9] eo quoque tempore quo fuerit locatio,[10] qua finita, quis obsecro possessionis color ei superesse potuit?[11] Nam & si locatorem volentem ingredi possessionem rei suæ post finitam locationem prohiberet, vtique hoc ipso vim faceret,[12] adeoque deiici dummodo in continenti etiam per vim posset impune,[13] cum aduersus vim nihil sine vi fieri possit.[14] Sed & interdictis aliisque actionibus possessorius recte conueniretur, quæ scilicet locatori semper competunt, conductori numquam.[15] Nec dutinguemus an conductori res sit cum locatore ipso, an cum eo, cui locator rem vendiderit.[16] Planè si durante locatione vel locator ipse ex emergente causa aliqua necessaria conductorem velit expellere, iis nimirum casibus quibus hoc ipsum licet,[17] vel is qui à locatore emit, ius suum exequi velit, (nec enim colono stare cogitur[18]) certum est nihil nisi per Judicem fieri oportere,[19] quod non improbabilem rei tenendæ causam habeat conductor etiam aduersus locatorem quandiu ex causa conductionis eam naturaliter tenet,[20] quamuis nec dominij nec possessionis quæstionem referre possit.[21] *Ita tractatum est ex tempore in publico auditorio, 3. Id. Aug. 1605.*

1 Quod facere nemo potest, nisi probetur noua causa possidendi, quæ superuenerit, *l. non solum 33. §. quod vulgo D. de vsucap. l 2 §. 1. D pro hered.* Imo nisi possessio prima demutatur, *l. qui bona 19. §. 1. de acquir. poss.* quamquam non conuenit hoc conductori qui ne possidebat quidem, *l. 1. § sed si is qui, eod. tit.*

2 Quæ negatio facit vt longe minus credendum sit conductori quam locatori: semper enim probandi onus ei incumbit qui dicit, *l. 2. D. de probat. l. in exceptionibus 19 & pas. eod.*

3 *Arg l. creditores, 3. C. de pignor.*

4 *L non est singulis 196. de reg iur. l. 1. D. quod legat. l. si cuius alias, l aquissimum 13. D. de vsufr.*

5 Eo scilicet iure quo liberum est cuique de rebus suis disponendi arbitrium, *l in re mandata, 21 C. mandat. l. 2. D si quis à parent manum sit.*

6 *L nullus videtur 55. de reg. iur.* Iuris enim executio non habet iniuriam, *l. iniuriam 13. §. 1. D. de iniur.* Itaque non potest hic obiici quicquam de vi priuata, *ex l. extat, 13 quod met. caus. l. vlt. D. ad leg. Iul de vi priuat.*

7 *Ex can. redintegranda 3 quæst. 1.* ex quo agere nemo potest nisi qui possedit.

8 Aliud enim est possidere, aliud vero esse in possessione, *l si quis ante conduxit 10. D. de acquir poss.* vbi dicitur conductorem non possidere sed locatorem. Facit *l si de eo 40 §. 1. l. si colonus 31 eod tit.*

9 *L communis 8. §. neque colonis, D. commun. diuid. l. certe 6. §. 1. D. de precar.*

10 *L. male agitur 2. Cod. de præscript. 30. vel 40. annor.* Qui autem agit ex *Canon. redintegranda* dicit se antea possedisse.

11 Ius enim omne siue dominij siue possessionis, quod ex contractu quæsitum fuerat finiri necesse est finito contractu, *l. ab emptione, 58. D. de pact. l. voluntate 10. D quibus mod. pignus vel hypot. soluit. l. 4. 5. sed & Marcellus, D. de in diem addict.*

12 *L vim facit 11 & seq D. vnde vi & de vi armat.*

13 *L. 3. § cum igitur eod tit.*

14 *L. vt vim 3.* vbi omnes scribentes, *D. de iustit. & iur.*

15 Liceret

15 Scilicet aduersus locatorem à quo possessionem habet, *l.1. §.vlt. D.vti possid.* Nam aduersus alium a quo fuerit colonus vi deiectus nihil vetat habere illum interdictum vnde vi, *l.colonus* 12.*D.vnde vi*, in illis verbis, *vi ab alio deiectus est*, quod minus bene perceptum videtur ab iis, qui verba illa emendant vt reponant, *vi ab eo deiectus est.*

16 *d l.colonus, vers dixi nihil interesse.*

17 De quibus *in l.ade* 3.*C.hoc tit.*

18 *L.emptorem* 9.*eod.l si merces* 25 *§.1.D.eod.*

19 *Not.in dict l.ade.*

20 Conductor enim naturaliter & ex voluntate domini rem tenet *l certe*, 6.§ 1 *D.de precar.d.l.communi*, 8 *§.neque colonis, D commun diuid.*

21 *L.si quis conductionis* 25.*C.hoc tit.* Vide pro hac definitione Guid.Pap. *quæst.* 480.& Ioan.Papon. *in §ntagm.hoc tit.§.6.* vbi tamen notat morbus Galliæ receptum esse, vt quicquid propria auctoritate per se facere quis potest, id per iudicem expediri oporteat. Quod & Rebuff. tradidit. Sed nos iure scripto vtimur hac parte, vt & in aliis fere omnibus. Non tamen potest agere conductor *ex Can. redintegranda*, qui numquam possedisset, sed vt ei restituetur possessio, in qua fuisset durante conductione. Conductor enim etsi non possidet, tamen est in possessione. *l si quis ante*, 0.*D.de acq poss.* Galli appositè dicunt, *est resnabij*, quod longi aliud est. Debet autem petere, vt restituatur in possessionem non quidem suam, quam nullam habuit, sed in qua erat, aliud enim est possidere, aut possessionem habere, aliud esse in possessione, *d.l.si quis ante.*

DEFINITIO LIX.

Expensæ litium criminalium incumbunt oneri locatoris, & damni iurisdictionis, non oneri conductoris, si nihil de eo dictum sit.

LOcatis fructibus & reditibus vniuersis castri omnimoda, vt loquuntur, iurisdictione insigniti, multas quoque pecuniarias, cum sint fructus iurisdictionis,[1] ad conductorem pertinere constabat, præsertim cum de iis quoque, vt conductori cederent, conuenisset.[2] Expensas tamen, quas pro criminis persecutione in causam litis fieri oportebat, cum nihil de illis in lege locationis comprehensum esset, ad onus locatoris spectare visum est.[3] Non solum quod in dubio facienda sit interpretatio contra locatorem, qui legem apertius dicere potuit, & debuit,[4] sed etiam quia expensæ illæ onera sint, non tam fructuum iurisdictionis,[5] (tametsi non nisi pro erogatis sumptibus, in litem criminalem necessariis, spectari multa pecuniaria & adiudicari possit[6]) quam ipsius iurisdictionis.[7] Eiusque rei argumento illud est, quod etiam vel accusati innocentia eum condemnationi subtrahat,[8] vel euidens inopia faciat, vt qui corporalem pœnam meretur, pecuniariam nihilominus euadat.[9] Proinde tamen cogitur dominus iurisdictionis curare, vt lis de crimine ad exitum perducatur, in eamque rem sumptus omnes litis, si priuatus accusator desit,[10] non modo de castri sui fructibus, si sufficiant, sed etsi sufficere non possint, de aliis subministrare.[11] Quod ea res maxime ad publicam tranquillitatem pertineat, vt vindicentur delicta, neque ob incommodum expensarum remaneant impunita,[12] quæ ratio locatorem solum, cuius iurisdictio est, non conductorem onerare debet. Nam & illud magis communiter probatum est, onera, etiam realia, vtputa collectas, adeoque seruitia per fundos ipsos conductos debita, si de eo nihil ex contractu dictum sit, locatori incumbere,[13] qui percipiendo pensionem, quæ pro fructibus à colono penditur, ipsos fructus percipere intelligitur,[14] & quidem suo iure, quod non similiter de conductore dici potest, qui non suo iure, vt emphyteuta[15] fructuarius[16] fructus percipit, vt eos in lucro habeat, sed ex conductionis causa,[17] quę ipsi haud dubie onerosa est.[18] Neque vero desunt, qui emphyteutam quoque, licet fructus suo iure percipiat, negant teneri ad pensionis annuæ exsolutionē, nisi pro rata fructuum, si pensio talis tantaque sit, vt dubitari nequeat, quin ex comparatione fructuum potius, quam ob solam directi dominij recognitionem constituta videatur.[19] Nec simile est, quod locatis etiam, vt fieri adsolet, laudimiis & canonibus emphyteuticariis, si quę lis ad eorum exactionem instituenda, & ad tractandam litem expensa facienda sit, totum id & periculo & incommodo conductoris cedat, non etiam locatoris, si nullam laudimiorum emphyteuticariorum redituum portionem sibi exceperit.[20] Tametsi negari non possit, quin & laudimia, & cęteros reditus perinde videatur percipere, qui tanto maiorem eo nomine percipit ex conductione pensionem.[21] Sunt enim expensæ illæ onera, vt loquuntur, adæquata fructuum, qui locati sunt,[22] non iurisdictionis,[23] aut pensionis. Ideoque liberum est conductori, ab eiusmodi emolumentorum commodo & petitione abstinere, si tanti æstimet, iis carere potius, quam litem, vel dubiam, vel damni plus, & incommodi, quam vtilitatis habituram, eo nomine instituere.[24] At criminis persecutionem, prætextu damni pecuniarij[25] negligere numquam licet ei, ad cuius onus pertinet, vt publicam vindictam persequatur.[26] Ob idque nimirum solemus dicere; Iurisdictiones omnes hodie patrimoniales esse, adeoq; onerosas & dispendiosas magis, quam vtiles & fructuosas. *Sine dic.*

1 Chassan. *in consuetud. Burgund. titul. des iustices, §.6. in princip.*

2 Lex enim contractus omnimodo seruanda est, *l.t. §. si conuenerit, D.depos. l pen & pass.D. hoc tit. l.contractus* 23.*de regul iur.*

3 Ioan Papon.2 *Notar.lib.7.titul.des procez criminels & extraordinaires, vers.nous auons donc.*

4 *Vulg l.veteribus.* 39.*D, de pact.l.Labeo*, 21.*l.cum in lege*, 23. *& seq.D.ac contr.empt.*

5 Nam si cedent onera fructuum, aliud dicendum esset, cum fructus non dicantur, nisi deductis expensis, quæ ad eos colligendos faciendæ sunt, *l si à domino*, 36.*§.vlt.D.de petit.hared. l. quod in fructus*, 46.*D de vsur.*

6 Itaque expensæ illæ se habent ad fructus iurisdictionis per modum conditionis, sine qua non; potius, quam per modum causæ.

7 Ergo spectare debent ad dominum iurisdictionis, Capell.Tholos. *quæst.*41.Chassan.*vbi s.*

8 Nec enim, qui innocens est, condemnari ad pœnam debet, *l sancimus*, 22.*Cod.de pœn. l si pœna*, 20.*& l.absentem*, §. *D.eod.*

9 *Vt in L.1. §.vlt eod l si quis iniuriam*, 35.*D.de iniur.*

10 Nam si priuatus aliquis sit accusator, ad eius onus hæc res pertinet. Papon.*vbi s.* Imbert.*lib.4.Instit forens.*

11 Sibi enim imputet, qui tanti æstimauit iurisdictionem habere à Principe, ad quem alioquin & iurisdictio, & eius onera omnia pertinerent. Omnes enim iurisdictiones manant à Principe, tanquam à fonte.

12 *L.ista vulneratus*, 51.*ad leg.Aquil.l.Stichum*, 95.*de solut. l. si à reo*, 70.§ *vlt de fideiuss.*

13 Osaich.Cacher. *decis.*83. *num.*5.*&* 6. Alex.*cons.*35.*num.* 12.*lib.*4.

14 *L.non vtitur*, 38.*& seq.D.de vsufr.*

15 Hic enim dominus vtilis est, *l.vlt.* vbi omnes notant, *C. de iur.emphyt.*

16 Hic enim naturaliter possidere videtur, propter ius, quod habet percipiendorum fructuum, *l.naturaliter*, 12.*D.de acq.poss.l.si fructuarius messem*, 13.*quibus mod vsufr.amitt.*

17 Nam neque fructus suos facit alio iure, quam quia eos percipit, ex domini locantis voluntate, *l.si seruus*, 61.§.*locaui, D de furt.*

18 Abest enim ei pecunia, quam dat pro mercede conductionis. Itaque pro conductore facit duplex illa distinctio, quam tradit Bald.*ad l.*1.*C.de fruct.& lit.expens.* Referre, an nomen fructuum apponatur ab homine in contractu, an à lege, vt posteriore tantum casu, non etiam priore, fructus dicantur deductis expensis. Item, Referre, an fructus debeantur alicui ratione perceptionis, quod eos reus perceperit, vt tunc sumptus deducantur: An vero ratione promissionis, & tunc ita demum deducantur, si ex causa lucrativa debeantur, non etiam, si ex onerosa.

19 Iul. Clar. *lib.4.sententiar. in §.emphyteusis, quæst.46. in fin.*

20 Alioqui teneretur locator ad expensas litis pro rata parte laudimiorum & seruitiorum, quam sibi excepisset, ob rationem, quæ sequitur in Decis.

21 *d l.non vtitur 38. & seq. D de vsufr. l Pomponius 29. D. quibus mod.vsufr.amitt.*

22 Nam neque aliam causam habent, quam colligendorum fructuum, neque sine iis colligi fructus isti possent.

23 Cum qua scilicet nil commune habent, possunt enim deberi, & passim debentur ei, qui nullam iurisdictionem habeat.

24 Nam neque iure suo vti cogitur, si nolit, *l si iudex 28. D. de minor & tot.tit.C.vt nem inuit.accus.vel agere cogat.* Neque verecunda eius cogitatio, qui lites execratur, vituperanda est, *l.4.§.1.de alien.iud.mut.caus fact.*

25 Simile quiddam est *in l cum pater. 77. §. cum existimaret.de legat.2.*

26 Semper enim publica vtilitas præferenda est priuatæ, *l.vnic auth resque, C.commun.de legat.*

TIT. XLIII.

DE IVR. EMPHYTEVT. & feud.

DEFINITIO I.

Acquisito subfeudo per Principem an ius feudi extinguatur?

VAsalli feudatarij subuasallus inscio eo & irrequisito subfeudum in Principem ex causa donationis transtulerat. Postmodum Princeps id feudum nobili cuidam vendiderat, præfatus id se facere, vt ad suam naturam feudum reuerteretur, priorique feudatario pristinum ius suum restitueretur. Eodem contractu Princeps cauerat, nulla eo nomine laudimia per emptorem debitum iri, repromissa etiam indemnitate, si de iis controuersiam pateretur. Quærebatur de iure primi feudatarij, an extinctum prorsus fuisset per alienationem factam in Principem, an hactenus saluum esset, vt saltem laudimiorum petendorum ius haberet. Constabat, non idcirco equidem videri commissam amittendi feudi conditionem ad superioris feudatarij commodum, quod in alienatione ipsius consensum vasallus inferior non exquisisset;[1] quando apud nos, vt & apud Gallos redacta hodie sunt feuda omnia ad instar patrimoniorum.[2] Sed tamen quia subuasalli facto deterior ignorantis vasalli conditio fieri non potuerat, reuocandi à Principe feudi, si summo iure secum ille agi pateretur, potestatem ei fieri debere,[3] quoniam ipsius quàm maxime interesset, eum habere vasallum, à quo debita obsequia exigere pro arbitrio posset:[4] nec à Principis dignitate aliena videbatur ea sententia, cum Principem vasalli sui vasallum fieri prorsus incongruum foret,[5] quod tamen alioqui euenire necesse esset, nisi quis tentare vellet, quod multo esset absurdius & iniquius,[6] ex ea donatione, cui vasallus non consenserat, omnia feudi iura extincta fuisse quasi consolidationis potestate.[7] Quænam enim, obsecro, vtilis dominij consolidatio fieri potuit cum eo dominio, quod penes Principem manserat, quod scilicet non directum erat, sed subiectionis potius & superioritatis?[8] Eo nimirum fere iure, quo dicimus, omnia Principis esse operis non dominio.[9] Denique eum rei gestæ ordinem esse oportuerat ad faciendam consolidationem, vt dominium vtile cum directo primum, deinde directum cum superioritatis dominio coniungeretur.[10] Alioqui medium illud ius directi dominii, quod sane inuito & ignoranti ei auferri nõ potuit,[11] obstat omnino, ne alia duo iungi possint.[12] Quã ob causam illud quoque non immerito placuit, si subvasalli bona ob admissum crimẽ læsæ maiestatis confiscanda sint, non debere eam rem nocere domino directo, qui nihil deliquerit,[13] ideoq; rem ita temperandam esse, vt feudum vendatur, redactumque pretium æquis portionibus inter Principem & vasallum diuidatur,[14] ne aut vasalli ius ostet Principi, aut Principis maiestas vasallo iniuriam asferat.[15] Quanto minus igitur nocere vasallo debebit, quod subfeudum illud ad Principem non feudi iure, vt nostri loquuntur, primæuo & naturali, sed ex mera subuasalli voluntate, adeoque liberalitate peruenerit?[16] Proinde non dubitandum videbatur, quin ex vera iuris ratione saltem laudimia Princeps deberet[17] propter inuestituram,[18] quæ ipsi non secus ac alij cuilibet necessaria esset, iure prioris vasalli integro subsistente.[19] Etsi enim dici solet, inuesturæ ius hoc esse, vt eam præcedere aut subsequi debeat fidelitas,[20] quam vasallum à Principe suo exigere ferendum non sit,[21] nihil tamen prohibet, remissa propter Principis personam præstandæ fidelitatis necessitate,[22] superesse ius reale feudi, cuius ratione & inuestituram accipere necesse sit, & laudimia soluere,[23] quorum quippe obligationi causam det res ipsa, non persona,[24] licet ob contractum debeantur, & proposita vtplurimum in personam actione exigantur.[25] Quanquam nec defuerunt, qui dicerent, Principem, cum hac parte, vt & in cæteris omnibus contractibus priuati iure censendus sit,[26] iuste recusare non posse, si feudum retinere malit, quo minus hominium, aut, vt vocant, homagium etiam vasallo suo præstet saltem per procuratorem.[27] Sed cum id plane indecens, & inconueniens futurum sit,[28] nec omne, quod licet, expediat;[29] modestius vtique & prudentius vasallus fecerit, si contra Principem ius suum non exequatur, Princeps vero & liberalius & magis ex dignitate, si feudum sibi donatum aliterve acquisitum, quam primum in alium transferat, nec suprema sua potestate in vasalli dispendium abutatur.[30] Quam ob causam nec errauerit, meo iudicio, qui eam alienationem necessariam esse dixerit.[31] Illud certe indubitatum est, & superioribus prorsus consequens, & ea alienatione, quam in priuatum Princeps contulerit, laudimia deberi, non ea solum ratione, quod quæ in persona Principis mouere poterant, ea locum habere in priuato nequeant, qui haud dubie capax sit & accipendæ inuestituræ, & præstandæ fidelitatis,[32] sed illa etiam quam diximus, quod vtile dominium cum superioritatis dominio consolidari non potuerit propter interimedium ius directi dominii, quod impedit coniunctionem extremorum,[33] cum eodem tempore penes duos in solidum esse nequierit.[34] In quo erarunt grauiter, qui contra scripserunt, feudum, quod ad Principem quouis modo redierit, ad primam naturam redijsse intelligi, ob idque à præstandæ fidei vel homagij necessitate immune esse,[35] quod nos negamus. *Ita Senatus* pro Passerato conductore reditus Caluimontis Gebennensis, contra D. Baronem de Viry, mense Julij 1588.

1 Quod tamen dicendum esset de iure communi feudorum, *tit.quibus mod feud.amit.§.vlt.in vsib.feudor.*

2 Boer.*decis.204.num.7.*

3 *L.non debet alteri, 74. de regul.iur.* Speculat.*in titul.de feud.§.de homagio & fidelitate, quæstion.40. & leg.milites, C.de loc. & conduct. curial. leg.1.de alien.iudic.mut. caus.fact.cap.2. Exer.eod.*

4 Quod

4 Quod non tam facile fieri potest contra Principem, quia potentioribus pares esse non possumus, *l.3. in princip. D. de alienat. iudic. mut. caus. fact.* Specul. *d. quæst.* 40.

5 Quia vasallus tenetur præstare fidelitatem & homagium domino suo, & mutuo solet sequi vel præcedere fidelitas, in signum subiectionis & superioritatis, atqui absurdum est dicere alium esse superiorem Principe in ipius Principis territorio, Iac. de Sanct. Georg. *de feud. 3. qui quidem inuestiuit. num.* 64.

6 Ex ratione posita *num* 1. §.

7 Quæ sententia est Petri Gregorij, *part. 3. syntagm. lib.* 45. *c.* 16. *nu* 5. & 6. Aegid. Magister, qui tr iudicatum refert *tit. de feud.* quæ res vnaquæque facile redeat ad suam naturam, *l si vnus*, 27. § *pactus, de pactis.*

8 Dominium cum vtile non potest consolidari nisi cum directo, Directum porro cum dominio illo superioritatis, maxime vero hoc obtinet, cum dominij vtilis acquisitio facta est non ex natura & iure proprio feudi sed ex causa extrinsecus accidente: placet enim de illum feudi conuenire posse tanquam extraneum quemlibet possessorem, quando nactus est rem feudalem, non potestate feudali, sed ex alia causa voluntaria vt priuatus velut ex emptione, donatione, legato. Vide Cacher *cons.* 239. *num* 9. & 14. vbi citat *cap imperialem, §. præterea, & § cæterum* vbi DD. *de prohib. feud alien.* per Federi. Dec. *cons.* 239 *num.* 12 & *cons.* 607 *num* 12. Affict. *ad dict. tit. de prohib. feud alien in prin. num* 14. Patil. *vbi* § 30 *quæst.* 22 *numer* 93. Gutt. Peneda in *verb. & vtremus* 560. Steph. Bert. *cons.* 207. *vol.* 1 & *cons* 3 *injecto in fin lib.* 3. Guid. Pap. *quæst* 575. Lacob. de S. Geo. *in tract. de feud.* in verb. *qui quidem inuest. col.* 16. *versicum quæro.*

9 Sic Seneca quodam loco scribit, quem refert ac alios plerosque in hanc rem Dionys. Gothofred. *ad Novell.* 18 5. *d. coh. ulib. in fin.* vbi vide. Et sane non poterat dominium directum loco cedere penes Principem, cum ab eo alienatum esset in vasallum, qui habebat subvasallum, nec quicquam sibi Princeps reseruasset nisi superioritatem. Vnum enim idemque dominium non potest in solidum esse penes duos *l* 5. §. *si duobus vehiculum, D commod. l. de hereditate* 19. § *pater D. de cast. & postum.*

10 Nam cum Princeps supremus habet vasallum & subvasallum, fit necessario vt dominium directum sit medium inter dominium vtile, & dominium superioritatis.

11 Ex citatis *nu* 3 S. Iunge *l vlt. D. de pact.*

12 Medium enim inhabile semper impedit coniunctionem extremorum *l pen. D. rat. rem haber. l. 1. in fin. l. potior*, 11. *in princ. D. qui potior in pign. hab cum similib.*

13 Specul. *in d* 3. *de homagio & fidelit. qu.* 40. *ex l. res vxoris* 24. *C. de donat. int. vir. & vxor. l. decem* 11. 3. *dominus de public. & vectig. l. pen. in fin.* 12. *Cod. de pœn. l. si finita* 15. 3. *si de vectigalibus, vers. sed determinauimus, D de damn. infect.*

14 Specul. *ibid. ex l qui solutum* 76. §. 1. *de leg* 2. *l. item si verberatum* 15 §. 1. *D. de rei vindic. l. si fundus* 33 *locat. l. Lucius* 13. *D. de euict.* Nam & fiscus vendere potest rem communem inuito socio, dummodo ei partem pretij restituat *l.* 2. *C de com. rer. alien. l. vnic Cod. de vendit. rer. fiscal cum priuat. com. lib.* 10. *tit* 4. Nam nec dominus directus cogitur incidere in communionem *l actione* 65. §. *societas D pro socio.*

15 Vide Capell. Tholos. *quæst.* 391. & ibi Auctor.

16 Ex citatis *nu.* 5. *supr.*

17 Laudimia enim sunt ex fructibus feudi & dominij directi, cum fructuum nomine veniant etiam fructus ciuiles & omnes obuentiones, omnisque vtilitas rei, Bald. *in l si traditio* 4. *C. de act. emt.* Alex. *ad l. diuortio alias* §. *Papinianus l. fructus, solut. matr. per l. cum autem* 23 §. *vlt. de adil edict l. mercedes* 29. *D. de petit. hered.* Chaud. *cons. Burg tit.* 4. §. 17. *gloss* 5.

18 Hæc enim vnica ratio est propter quam laudimia debentur, in recognitionem scilicet dominij directi *l vlt. C. hoc tit.*

19 Et ideo qui contra putant cogunt dicere exungi hoc casu ius vasalli, quod sane iniquum esset, vt supra diximus.

20 *tot. tit quid præced deb an inuest. an fidel. in vsib. feud.* iuncto *tit. quid sit inuest & seq.*

21 Iacob. de Sanct. Georg. *de feud in* § *qui quidem inuest. nu.* 64. & Præter. *in c.* 1. *an filij vel agnat poss. reb feud* Specul. *d.* §. *de homagio quæst.* 24.

22 Propter illam inconuenientiam, vt in *l interdum* 34. *D. de oper. libert.*

23 Quamuis laudimia in signum subiectionis debeantur, vt notat Aluarot. *in tit. de prohib feud alien.* per Frid. §. *illud*, quem refert Gozad. *cons.* 65 *nu.* 13. Bud. ad *l. Herennius, de euict.* DD. *in l. fin. C. hoc tit.*

24 Sunt enim laudimia onera realia feudi nō minus quam seruitia & rem sequuntur, quocunque progrediatur. Chass. *in cons Burg rubr.* 11 *gloss* 1. *nu* 9. Res enim transit regulariter cum suo onere *l. alienatio* 67. *D de contr. emp. l. vnic. rem alien gerent. non interd. rer suar alien. l. possessores* 12. *vers illud quoque, C. de fund patrim lib* 11. *tit.* 61.

25 Vulgaris enim Pragmaticorum vox est, Seruitia in rem, laudimia in personam peti debere.

26 Princeps enim aut fiscus succedens priuato vtitur iure priuati *l fiscus* 6 *D de iur fisc l. cum quidam* 17 *s fiscus de vsur. l via* 23. 3. *si fundus, rustic. præd.* Specul *in tit. de feud.* 3 *quoniam quæst.* 24.

27 Specul. *in d.* 5. *de homagio quæst.* 24. & 40.

28 *d l. interdum* 34 *de oper libert.*

29 *L non omne* 144. *de reg. iur.*

30 Nam cum Princeps non sit dominus vniuersalis rerum in tuo territorio existentium, nisi quod ad iurisdictionem & protectionem, Gloss. & DD. *ad l.* 3 *C. de quadr præscr.* Gloss. & Bartol. *in l* 2. *in verb. & cuius, Cod in quibus caus. colon. censit. dem. accus. poss lib.* 11. *tit.* 49. non potest inferri à iurisdictione, & potestate suprema ad iura feudalia & emphyteutica, quę nihil commune habent cum iurisdictione, sed per se ac separatim consistent. Alex. *cons.* 112. *in causa & lite vol* 4. Rebuff. *de congr. port. num.* 129.

31 Necessariæ autem alienationes semper sunt permissæ, *l. alienationes* 13. *D famil. erciscæ.*

32 Quod enim absurdum & inconueniens est in persona Principis, vt vasallo suo fidelitatem & homagium præstet, non est inconueniens in persona prima i. & pro varietate personarum mutatur qualitas & conditio bonorum *l per curatorem* 90. § 1. *de acquir hered. l vlt. C. de inoff testam.*

33 Dixi *nu* 10. & 12.

34 *L. 1. 5. si duobus vehiculum D. commod l. de hereditate* 19. § *si pater D de cast pecul.*

35 Quos retulimus *nu.* 7. *supr.*

DEFINITIO II.

Directus dominus an & quando teneatur ad onera feudi vel subfeudi ad se reuersi?

NOn tenetur directus dominus ad onera feudi aut subfeudi, quod iuris feudalis potestate ad se reuersum est; qui tamen si iure priuato & ex causa aliqua voluntaria puta ex emptione, donatione, legato, aliaue simili rem feudalem nactus esset, vt extraneus possessor quilibet non male conueniretur.[1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ofasch. Cacher. *decis Pedem.* 156. *num* 9. & 14. Tiraquell. *de retract conuent.* §. 3. *gloss. vnic. num.* 13. & alij quos citaui supra *Definit. prox. num.* 8. Adde Guid. Pap. *quæst* 57. vbi Ranchin. in addit.

DEFINITIO III.

Ex alienatione subfeudi debentur laudimia feudi domino, si Princeps subfeudum alienauerit posteriore loco.

QVi dominus erat feudi & subfeudi, vtrumque diuersis personis eodem tempore vendiderat, aliove genere alienationis transtulerat. Nulla eo nomine laudimia deberi constabat. Sed si diuersis quoque temporibus sic contraxerit, vt feudum primum deinde subfeudum alienauerit, ex causa posterioris venditionis laudimia nouo feudi domino haud dubie debebuntur:[1] quasi reddita feudo subfeudoque per alienationem pristina natura, quæ dominij confusione in eiusdem domini & possessoris persona paulo ante intercidisse videbatur.[2] *Sic tractatum* in eadem causa.

1 Facilis enim est vniuscuiusque rei reditus ad suam naturam, *l si vnus* 27. §. *pactus ne peteret in fin D. de pact. Can. quæris de consecr. dist.* 4.

2 Simile quiddam est *in l. penult.* §. 1. *de except. rei iudic. l. qui res* 98. §. *aream D. de solut.*

DEFINITIO IV.

Laudimiorum onus est reale, & pro laudimiis perinde atque pro seruitiis competit hypothecaria.

LAudimiorum prestandorum obligatio sicut ex re ipsa proficiscitur,[1] quandoquidem laudimia in directi dominij fructu esse existimantur,[2] ita sequitur quemcunque fundi possessorem,[3] perinde possunt etiam hypothecaria, si dominus directus suum ius exequi, & dominij vtilis consolidationem quasi existente conditione persequi nolit.[4] In ea vero actione hypothecaria si alij creditores concurrant, directus dominus sine dubio omnibus omnimodo vt anteior præferetur,[5] non secus ac pro annui canonis pensitatione.[6] *Sic tractatum* in eadem causa. Vide tit. fin. cens. vel reliq. Defin. 1.

1 Quia causam habent à translatione dominij rei feudalis vel censualis, vel emphyteutica, *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.* Chassan. *in consuet. Burg. rubr* 11. §. 1. *n.* 3. & 9. Mod. *in consuet. Patis. tit.* 1. §. 22. *nu.* 116. & *fusius in* § 1. *glos.* 1 *nu.* 1 & 2.

2 Siquidem fructuum nomine continentur etiam ciuiles, & omnes obuentiones. Bald. *ad l. si traditio*, 4. *C. de act. empt.* & alij citati, *Defin* 1. *n.* 17. 5.

3 Sicut & cætera onera omnia realia, *leg. si debitor*, 12. *C. de distr. pign.* Dixi *Defin.* 1. *nu.* 17. 5.

4 Nec enim cogitur quisquam vti iure suo, aut pro se introducto, *l. si iudex*, 28. *D. de minor.*

5 Nemo enim priuilegium habere potest contra dominum in ea re, quæ est ipsius domini, *lex facto* 52. *vers. respondit, D. de pecul.* quamuis ea lex non habeat locum contra creditores pignoratitios. Glos. ibid. *ex l.* 5. §. *quid tamen D. de tribut. act.* melius facit, *l. in liberto* 77. *D. de solut.* [*arg. l. in liberto* 77. *D. de solut. l.* 3. *C. an seruus ex suo fact.*]

6 Quamuis dici solea[t], seruitiorum petitionem esse in rem, laudimiorum vero in personam. Dixi *Definit.* 1. *numer.* 14. & 21. *supr.* Vide Amed. de Pont. *in quæstion. laudim. quæstion.* 45. Excipe tamen creditores possidentes eam ipsam rem, pro cuius venditione laudimia petuntur. Quia sicut non debentur laudimia sine translatione dominij vtilis, vt vocant, itaneque transferri potest dominium illud in emptorem, nisi per translationem possessionis, quæ porro inferri non potest creditori pignoratitio, quin ei debitum offeratur, postquam placuit etiam feudalia bona & emphyteutica posse alienari, obligari, & eorum possessionem transferri, etiam ignorante domino, adeoque inuito, *Defin.* 8. *num.* 2. *infr.* Itaque cum laudimia non debeantur, nisi in casum, & quidem in eum casum, quem creditor anterior, idemque possessor impedire potest, consequens est, vt potior debeat esse causa possessoris, quam emptoris, & consequenter, quam domini, cuius ius hac parte pendet ex causa emptionis. Aliud iuris est in seruitiis, quæ debentur absolute, non in casum, & immediate in recognitionem domini directi.

DEFINITIO V.

De tributo subditis indicto ob equestris dignitatis accessionem.

TRibutum, cuius subditis indicendi ius feudatarij plerique habent ob equestris dignitatis accessionem,[1] non eo minus indici potest, quod dominus equestrem dignitatem nactus sit ab alio Principe, quàm qui in eos subditos supremam habeat potestatem. Est enim ius hoc personale competens ob iurisdictionem, quam in subditos habet dominus, cui proinde sufficit, quod eques est, vndecunque tandem eam nactus sit dignitatem.[2] *Ita Senatus* pro D. Barone de Creissiz, contra Syndicos & incolas de Cormoran, 5. Cal. Jul. 1588.

1 De quo vide Chassan *in consuet. Burg. titul Des iustices & droits d'icelles*, §. 4. in verb. *Nouuelle Chenalerie. ex leg. vnic. C. de aur. coronar. lib.* 10. *tit.* 74.

2 Chassan. vbi supra *nu.* 44. *vers. vt à diuerticulo.* Bart. *ad l.* 1. *C. de mulier, & in quo loco.* Papon. *in syntagm. Arestorum, tit. Des tailles és quatre cas. Arest.* 5.

DEFINITIO VI.

De taxatione tributi per subditos pendendi quatuor casib.

QVi ius habent indicendi subditis tributi[1] quatuor illis vulgaribus notissimisque casibus, si nuptui collocanda sit primogenita filia, si transmarina profectio ineunda ad bellum contra infideles gerendum, si iusto bello captus dominus magna pecunia redimendus sit, si denique equestrem dignitatem à Principe quolibet nactus fuerit, non pro arbitrio quantum lubet possunt indicere, sed quod iustum & moderatum videatur.[2] Id vero Senatus noster cum de ea re quæstio incidisset, sic temperandum existimauit, vt in singulos casus à singulis focis quatuor florenos monetæ nostræ domino pendi oporteret, focorum duntaxat, non etiam capitum aut facultatum habita ratione.[3] Sic iudicatum contra D. Marchionem de la Chambre, 5. Id. Jun. 1581.

1 Quod ius necesse est proficisci vel à concessione Principis, tanquam quod sit ex regalibus, *c. 1. que sunt regal. in vsibus feudor.* Alex. *cons.* 145. *volum* 2. *lib.* 4. *vbi* Bar. *C. de superind. lib. tit.* 18. Vel à conuentione & recognitione expressa, Guid. Pap. *cons.* 1. Boer. *quæst.* 126. Chass. *tit. Des iustices & droits d'icelles*, 6. 4. *nu.* 55. *ex cap. super quibusdam*, §. *preterea, de verb. signif. l.* 3. §. *ductus aquæ, de aqua quotid & æstiu*

2 *Arg. l. si libertus*, 30. *D. de oper. libert.*

3 Quia loci onus magis est, quàm personæ & patrimonij. Nam qui non habitat in territorio iurisdictionis, ille demum ad onera ista tenetur. [Obserua tamen hoc Senatusconsultum specialem habere rationem in Marchionib. Comitibus & aliis feudis magnam aliquam dignitatem habentibus. Nam in cæteris minoribus satis visum est si debita subditorum annua publicentur, vt ab eodem Senatu nostro pronunciatum est pro D. de Malyuert, & de Conflens, cùm is filiam suam D. Francisco Crasso Senatori clarissimo nuptum daret. *Sine dis.*]

DEFINITIO VII.

Vindicatio & hypothecaria & actio in personam competunt domino directo contra emphyteutam, & quidem tertia etiam contra heredem eius post alienationem factam irrequisito domino, cætera vero duæ contra possessorem.

QVi emphyteusim accepit, & eo nomine ad cánonis annui, quod seruitium dicimus, præstationẽ stipulanti domino se obligauit, si non soluat, triplici actione, quamdiu rem tenet, conueniri potest. Vindicatione, quoniam qui emphyteusim concessit, dominium directum penes se retinuit, nec ei nocere debet, quod vtile certa lege transtulerit in eum, qui contractus legi non obtemperat.[1] Hypothecaria, propter illam vtilis dominij translationem, quæ facit, vt in cæteris fere omnibus eadem sit emphyteutæ conditio, quæ esset, si directum quoque haberet.[2] Etsi enim dici solet, nemini rem suam obligatam esse posse,[3] verumtamen est vtile dominium, cuius solius ratione pignus contrahitur, ad directum dominum non pertinere.[4] Denique in personam, quia ex contractu propriaque stipulatione obligatus est.[5] Si rem alienauerit irrequisito domino, constat iuris emphyteuticarij rationem illam esse, vt iure suo cecidisse dicendus sit, ac domino directo liberum esse debeat rem quasi commissam reuocare, nullo etiam pretio emptori restituto.[6] Sed si malit, potest agere non solum vindicatione aut hypothecaria aduersus nouum possessorem,[7] sed etiam personali aduersus emphyteutam, ac si rem adhuc possideret, quia dolo malo desiisse videtur possidere, qui alienauit non exquisito domini consensu, quem ante omnia exquirere debuit.[8] Ideoque pro possessore condemnandus est, cum dolus pro possessione sit.[9] Nam & domini directi interest, vt quamplures ad suum consequendum habeat actiones,[10] & consequenter vti ne amittat personalem illam, quam contra nouum possessorem,

rem, qui nec contraxit, nec quasi, [11] habere nullam potest. [12] Sed etsi emphyteuta decesserit, eius hæres licet non possideat, eadem personali actione perinde tenebitur, ac si possideret, [13] cui nimirum dolus factumque defuncti æque ac ipsi defuncto, cuius vices gerit, nocere debeat. [14] Hæc ita si non ex postfacto alienationem sciuerit dominus directus, & laudauerit. Tum enim non magis æquum est teneri emphyteutam, ipsiusve hæredem personali actione, [15] quàm si prius requisito & consentiente domino alienatio facta esset. [16] Quid enim interest, an domini consensus præcesserit, an subsecutus sit? [17] Aut quænam personalis obligatio superesse debeat aduersus eum, qui rem possidere desierit, volente illo, cui non nisi propter rem illam erat obligatus? [18] *Ita Senatus* in causa N. Claudij Leyderij, Joannis Penssabini, & Procuratoris fiscalis Gebennensis Prouinciæ, 5. Id. Julij 1588 Iunge sequentem Definitionem.

[1] Dacio namque in feudum vel emphyteusim non est modus transferendi dominij directi, sed potius retinendi, *l. 1. & pass. C. hoc tit. l. 1. D si ager vectig & emphyt. petat.* Transfertur tamen ex his cautis dominium vtile, secundum interpretes. De quo vide quæ scripsi *lib. vlt. Consil.*

[2] Non enim potest contractu se tueri is, qui prior ipse facit aduersus contractum, *l. quæro 54. §. inter locatorem, D. locat. l. Iulianus, 13. §. offerri, D. de action. empt. l. 2. & 3. D. si ager vectigal.*

[3] Adeo vt habeat vtilem actionem in rem etiam aduersus dominum, *l. 1. §. vlt. eod. tit. si ager vectig. id est emphyt. pet.*

[4] *L. neque pignus 45. de reg. iur. l. pennis. §. 1. D. de except. rei iud.*

[5] Et consequenter directo domino obligari posse. Non enim potest vtrumque dominium directum & vtile locum habere in eadem persona, sicut nec obligatio directa & vtilis, quia maior & plenior tollit minorem, *l. debitori 50. D de fidejuss.* [Intelligo igitur hypothecariam hoc casu competere domino directo, si vt passim fit, bona omnia emphyteutæ sint domino obligata. Nec enim credendum est dominum directum habere priuilegium vllum tacitæ hypothecæ quasi in hoc similis sit legatario vel fideicommissario, qui habet eisdem illas tres actiones, personalem vindicationem, & hypothecariam *l. 1. C. commun de legat.* Etsi autem omnia emphyteutæ bona tam emphyteuticaria, quàm cætera, solent in recognitionibus obligari, in hoc tamen interest an agatur in emphyteuticaria an in cætera, quòd in emphyteuticariis dominus directus potior est omnibus creditoribus tanquam antiquior, *argum. l. in liberto 77. de solut. l. ex facto 51. D. de pecul.* In cæteris vero non item quasi in singulos annos noua fit obligatio, quæ nascitur ad soluendo canone emphyteutico. Idque videtur ex æquitate constitutum; Ne nulla ratio superfit posterioribus creditoribus, cuitandi huius incommodi, cùm vix fiat, vt non semper antiquior inueniatur dominus directus, nec tam curiosi esse debeant, qui cum emphyteuta de bonis non emphyteuticis contrahunt, vt inquirant, vtrum reliqua vlla pro bonis emphyteuticis debeatur, potiùs quàm ex mera iuris ratione, cùm par sit & æquale ius pignoris quæsitum domino directo in omnibus bonis obligatis, *Ita Senatus* ex tempore, 27. Maij 1614. & iam antea in causa D. Senatoris de Coynaz. & Iacobi Pontarlier. *Sins dit.* Iunge *Defin 2. j. de bon. author iudic. possid.*]

[6] *L. 1. de oblig. & action. l. 1. & pass. de verbor. oblig.*

[7] *L. vlt.* vbi Iaf. & alij, *C. hoc tit.* Guid. Pap. *qu. 162. ex cap. imperialem, §. callidis de prohib. feud. alienat.* per Frider. *& quæstion 101.*

[8] Quia cum sint istæ actiones in rem, non possunt exerceri, nisi contra possessorem, *l. qui petitorio 36. D. de rei vindicat. l. pignoris 17. D. de pign.*

[9] Dolo enim facit quisquis non facit id, quod facere debet, aut id facit, quod facere non debet, *l. qui non facit 121. de reg. iur. l. 4. D. quæ in fraud. credit.*

[10] *L. qui dolo 131. l. parem 150. de reg. iur.*

[11] *L. cum filius 76. §. variis, de legat. 2. l. 1. §. 1. D. quod legat.*

[12] Actio enim personalis non potest dari, nisi præcedente aliqua obligatione, nec obligatio vlla nasci, nisi ex contractu vel quasi, aut ex delicto vel quasi, aut aliis quibusdam modis, *l. 1. l. nihil aliud 51. de oblig. & action. l. licet 43. §. ea obligatio, de procurat.*

[13] Obligatio enim personalis non sequitur singularem successorem. *l. vltim. §. 1. D. de contr. empt. l. 1. §. si heres, D. ad SC. Trebell.* Specul. *in tit de locato. §. nunc aliqua, vers. 108. quæritur, num. 132. & vers. præced. num. 153. & vers. 166. nu. 192. ex l. 3. §. vlt. l. etsi vsusfructus 7. D. de vsufr. quemad. cau.* Anchar. *cons. 386.* incip. *in lite & quæstione.* late Ias. *in l. vlt. fol. mihi 33. col. 1.* quem omnino vide in principali notab. Guid. Pap. *quæst. 9.* vbi defendit gardam Delfinalem, vt ipse loquitur, debitam ex recognitione, deberi ab herede recognoscentis, etiam qui bona non teneat, nec esse onus reale, quale est tributum Principi debitum, vt efficiat tertium possessorem, nisi cum heres vel nullus apparet, vel soluendo non est. Et ita ibidem Ranchin *ex l. fin. de centrah. empt. l. 1. C. in quibus caus. l. Imperatores, de public. & vectig. l. 1. C. in quibus caus. pign. l. 1. C. de annon. & tribut. lib. 10. l. fin. C. sine cens. vel reliq.*

[14] Quia omnes personales obligationes & actiones transeunt in heredem, *l. vlt. C. de hered. action. l. 1. C. si cert. petat.* Vide *l. 1. Cod. hoc tit.* Bart. *in l. 1. num. 7 & 8. D de condict. ex leg. Spec. in d. §. nunc aliqua, quæst. 9. nu. 18. quæst. 36. num. 70. & vers. 117. num. 153.*

[15] Ex regula *l. quod ipsi 143. & l. ex quo persona 149. de regul. iuris.*

[16] Quæ non supererat, nisi in pœnam alienationis facto domino irrequisito, quæ pœna remittitur, cum venditio quandocunque approbatur, *vt in l. de lege 6. §. 1. & l. sequ. D. de leg. commiss. l. vlt. de eo quod cert. loc.*

[17] Nec enim cogitur dominus vti iure suo, si nolit, *l. si iudex 18. D. de minor. l. pactum 46. D. de pact.*

[18] Non enim requiritur hic consensus pro forma actus, vt præcedere debeat quomodo *in l. si quis mihi bona 25. §. iussum, D. de acqu. hered.* sed pro tuendo iure domini directi, ne sit in potestate emphyteutæ ius ipsius ladere, *l. vltim. vbi not. Cod. hoc tit.*

[19] Obligatio enim emphyteutæ est quidem personalis, quia nascitur ex stipulatione, sed tamen non alia de causa contrahitur, quam quia is rem emphyteuticam possidet, ideoque cum non competat, nisi quatenus contra possessorem, non potest supercesse aduersus eum qui desiit possidere, si nulla ei culpa obiici possit. *l. vltim. vbi gloss. fin. C. sin. cens. vel reliq.* Nec contrarium est quod ait *l. apud Iulianum 40. §. heres de leg 1. & l. qui concubinam 39. §. qui hortos de leg. 3.* heredem cogi tributa præterita legati prædij soluere. Sic enim id accipi debet vt teneatur legatario non reipub. vt *ibid gloss.* interpretatur, Denique ritium est cessante causa finali cessare quoque dispositionem, *vulg l. vlt. de hered. inst.*

DEFINITIO VIII.

Postquam bona emphyteuticaria redacta sunt ad instar patrimoniorum, an & quo casu possit prior emphyteuta conueniri etiam post alienationem?

AT postquam moribus nostris eo decursum est, vt non tantum bona emphyteuticaria, sed feuda quoque ipsa redacta sint ad instar patrimoniorum, [1] ac proinde irrequisito etiam domino non secus ac ea quæ prorsus libera sunt, & vt vocant, allodialia alienari possint: [2] illud quoque consequens fuit, vt per quamlibet fundi emphyteuticarij alienationem tam personalis illa actio, quæ contra emphyteutam competebat, quam fundi velut commissi auocandi ius intercidat, [3] si modo emphyteuta possessorem exhibeat; [4] qui & personalem obligationem annui canonis soluendi in se suscipere, & laudimia, quæ propter alienationem debentur, soluere paratus sit. [5] Alioqui licet in promptu varias certasq; actiones dominus habeat, quibus possit adigere possessorem, vt vel re cedat, vel emphyteuticariæ obligationis conditionem agnoscat, ipsius tamen interest emphyteutam iam obligatum in obligatione retinere potius, quam litem aduersus nouum possessorem, vt se obliget instituere. [6] Itaque non minus agere cum emphyteuta eiusve hærede hoc casu poterit vt in posterum quoque præster canonem etiam post alienationem, [7] quam vt reliqua soluat, si qua forte pro annis præteritis alienationis tempore debebantur, [8] idque domino directo plerumque sane commodius est, quoniam emphyteuta eiusve heres, neque dominij, neque possessionis quæstionem referre potest. [9] At qui ab emphyteuta comparauit, potest, quousque probauerit dominus eam ipsam esse rem, quæ pri-

mum in emphyteusim concessa fuerit.[9] Plane si nouus possessor petat inuestituram laudimiaque offerat, cogitur dominus laudare ratamque habere alienationem.[10] Pro quo incommodo, quod inuitus emphyteutam habere cogitur illum, quem prior emphyteuta elegerit,[11] in eo quoque ipsi prospici æquum fuit,[12] quod statuto nostro [13] summa ratione constitutum est, vt quisquis rem emphyteuticariam tenere probatur, hoc ipso perinde obstrictus sit ad census & canonis annui professionem solutionemque faciendam, ac si is ipse contraxisset.[14] Quo veluti remedio aduersus frequentissimas possessorum cauillationes proposito,[15] cœpit parum interesse domini quod eo irrequisito possit res emphyteuticaria alienari,[17] cum triplicem illam actionem, quod aduersus emphyteutam exercere poterat, æque habiturus sit contra nouum possessorem,[18] adeo vt & quasi iam obligatum eum ad hoc cogere possit vt se obliget, debitique professionem faciat, quam vulgo recognitionem appellant, ne alioqui lapsu temporis, mutatisque possessorum personis tantum eueniat, vt probationes pereant, hoc est, vt nesciatur an res, de qua agitur illa ipsa sit, quæ in emphyteusim data dicitur.[19] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Guid. Pap. *quæst.* 59.

2 Ioan. Fabet *ad §. adeo, num. 3. Instit. de locat.* Boer. *decis.* 204. *num.* 7. Itaque quota hodie quæstio est, quæ olim fuit agitata inter nostros, An possit emphyteuta donare irrequisito domino, vt notat Ranchin. ad Guid. Pap. *quæst.* 46.

3 Tanquam quæ non possit subsistere sine possessione rei propter quam datur, *argum. l. Imperatore 7. de publicat. & vectigal.*

4 Non enim sufficiet, vt dicat se non possidere quod sufficeret in actione in rem, *l. vlt. D. de rei vindic.* quia non potuit in amittenda possessione damnum inferre domino, Dixi *Defin. præced. num.* 9.

5 Quo casu non potest sane dominus directus dicere quicquam sua interesse. Nemo autem sine interesse aut agere aut excipere potest, *l. 3. §. 1. l. stipulatio ista 38. §. alteri, de verborum obligationib.*

6 Interest enim cuiusque non vexari litibus & sumptibus. *l. minoribus 6. D. de minor. l. 1. D. de inoff. testam. l. 1. C. de administ. tutor.*

7 Spec. *in tit. de locat. § nunc aliqua. quæst. 9. nu. 18. & quæst. 56 num. 70. & vers. 127. num. 153.*

8 Quamuis reliquorum præstandorum obligatio sequatur emptorem, *l. vlt. & tot tit. C. sin. cens. vel reliq.*

9 *L. si quis conductione 25. C. de locat.*

10 Nec enim confessio & recognitio vnius potest aduersus alium fidem facere, *tot. tit. in alios act.*

11 *L. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

12 Nemo enim cogitur alium socium habere quam quem ipse elegerit, *l. actione 65. §. societas, D. pro socio.* Emphyteuta vero socius quodammodo est, *§. adeo, Instit. de locat. & conduct.*

13 Vt qui in vno grauatur in alio releuetur, *vulg. l. eum qui 30. de iureiur.*

14 *Incip. rempublicam lib. 3. statut. Sabaud c. 4.*

15 Hoc vero non tantum per actionem in rem, sed etiam per actionem personalem. Guid. Pap. *quæst.* 42. Vide quid non prorsus dissimile *in l. quidam 29. D. ad SC. Velleian.* Intelligo tamen pro annis, secutis alienationem. Nam pro reliquis præteriti temporis, non potest nouus emphyteuta conueniri in personam, neque hoc statutum loquitur.

16 Solet enim possessores vt plurimum cum ex iure emphyteutico conueniuntur negare omnia, dominium scilicet directum eius qui agit, & identitatem rei pro qua conueniuntur, vt actorem onerent quam grauiore possint probatione, & consequenter maioribus sumptibus.

17 Est enim alia ratione succursum dominis directis, vt pro pretij quinquagesima, quam olim habebant laudimiorum nomine *l. vlt. C. hoc tit.* habeant hodie aut tertiam aut quartam, apud nonnullos etiam dimidiam, vt plurimum vero sextam pretij partem.

18 Scilicet vindicationem hypothecariam, & actionem personalem: de quibus omnibus dictum est *Defin. præced.*

19 Hoc enim vnum est quod hodie probari debet propter statuti nostri auctoritatem. Alioqui ex ratione iuris probandum esset, quod is qui recognouit fuerit dominus vtilis & possessor tempore recognitionis, ne alioqui sequeretur vt verba enunciatiua probarent in non antiquis etiam inter alias partes, contra eam quæ notantur in *Leptimam, Cod. de contr. & com. stipulat.* Iunge *Defin. seq.*

DEFINITIO IX.

Neque rem emphyteuticariam nouo censu onerare licet sine voluntate domini directi, neq; alius profiteri potest, quam qui reuera possidet, Et quid si contra factum sit.

EDicto diui Emanuelis Philiberti Ducis nostri prohibitum est non solum ne emphyteutę liceat, quod nec iam olim licebat,[1] rem emphyteuticariam alienando nouum ei censum aliudve vilum onus imponere, ne sit in ipsius potestate duriorem facere domini directi conditionem,[2] cum eo difficilius pretioque viliore emptorem res inueniat, quo grauiori onere affecta est, sed etiam ne quis annui census obligationem tanquam possessor profiteatur, nisi qui verus sit possessor: nimirum ne illudatur domino directo, cuius sane interest, vt sciat quis rem possideat,[4] cum nec quicquam iuris ei tribuat ea professio contra verum possessorem, si ab eo facta probetur qui non possidebat.[5] Etsi enim statuto nostro remissa est domino directo necessitas probandi, quod professionis tempore possideret is, qui professionem emisit,[6] tamen contrariæ probationis facultas illi qui ex eiusmodi obligatione conueniatur, erepta non est.[7] Sed & domini interest scire an vetus emphyteuta rem alienauerit, cum propter laudimia quæ ex alienatione debentur,[8] tum etiam vt sciat vbi res sit, si vel ob non soluta laudimia rem quasi commissam persequi velit,[9] vel qua alia ratione in rem agere malit, quam in personam.[10] Neque tamen eo minus obligatur is, qui cum non possideret mentitus est se possidere,[11] multoque magis ex ea professione tenebitur, si subinde canonem annuum per aliquot annos soluerit,[12] adeo vt nec cogendus sit dominus ab eius obligatione discedere, si contra eum agere malit quam contra nouum possessorem,[13] tametsi possessor ipse totam obligationem in se suscipere non recuset. Ne quod in domini fauorem inductum Princeps voluit, in eius incommodum iniqua interpretatione retorqueatur.[14] Nec rursum condici poterit ea obligatio aut solutio quasi sine causa facta, ob id solum quod qui professus fuit non possideret.[15] Subest enim vetus illa causa, quod iam ante fuerat eo nomine obligatus,[16] quodque imputare sibi debeat, qui in obligatione remanere maluerit, quam suscipiendæ obligationis necessitatem in nouum possessorem transferre.[17] At non liberabit ea res nouum possessorem, si malit illum dominus habere obligatum.[18] Quamquam si aduersus eum egerit, aut quo alio modo alienationem inscio se factam laudauerit,[19] non erit ipsi permittendum, vt recurrere possit contra priorem emphyteutam, à quo semel recesserit.[20] Solent vero qui tanquam possessores profitentur, vt huic periculo occurrant, in ipso actu protestari, vt si quid per errorem professi sint nocere iis non debeat.[21] Qua protestatione sicut multorum rusticitati & imprudentiæ consulitur,[22] ita iuuari eos æquum non est, qui vltro professi cum scirent se non possidere fraudandi domini consilium habuisse credendi sunt.[23] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam cum liceret olim emphyteutæ rem alienare irrequisito domino, multo minus poterat nouum ei censum imponere aliquando, *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

2 Quod permitti nunquam debet, *l. 1. D. de alien. indic. mut. caus. fact. l. 2. D. quod vi aut clam.*

3 *L. si venditor 6. §. vltim. de serv. export. l. fundi partem 79. l. qui fundum 75. de contrah. empt.*

4 Nempe

4 Nempe ad laudimia & seruitia exigenda, quorum nomine actio in rem competit aduersus possessorem, vt dixi *Defin 4. supr.* Iunge *l.4.§.is vero qui agrum, & §.si cum ego, D.de censibus.*

5 Census enim professio neque dominium tollit vero domino, neque possessionem vero possessori, *l.qua quisque 64.D. de acquir rer domin*

6 *In rempublicam*, de quo dixi *Defin precedent. num.vlt.* Et sane non quilibet admittitur ad protendum, sed is demum quem prius constitit possidere.

7 Semper enim cessat præsumptionem superest locus veritati, *l si chirographum 24. & seq. l.Imperatores 29. in fin. D. de probat.*

8 Debentur enim ex quacunque dominij translatione, *l. vlt. C. hoc tit.* alienatio autem est omnis actus per quem dominium transferetur, *l.1. C.de fund dotal.*

9 Quod suo iure facere potest, *l.vlt. vbi not. C.hoc tit.*

10 Cum de re solent plus cautionis esse in rem, quam in personam, *l plus cautionis de reg iur.*

11 In primam scilicet mendacij, vt & in *l.vlt. D.de rei vindic Auth item possessor. C qui potior in pign.hab.* nisi postea veniam petierit vt sibi liceret professionem emendare, vt *in d.l.4. §.vlt.de censibus.*

12 Certa per eiusmodi solutionem tanto magis decipitur dominus directus, *arg.im.l.Pomponius 19.D.quibus modis vsusfruct amitt.*

13 Scilicet actione illa personali quæ nascitur ex contractu ipso emphyteutico.

14 *Arg l nulla 25 D.de legibus. l quod fauore 6.C.eod.*

15 Quia hoc ipso probetur facta per errorem: semper enim incipitur à professione possessionis, vt sequatur professio debiti.

16 Ergo conueniendus est hoc casu ex prima confessione, non ex secunda.

17 Nunquam enim ei succurritur qui seipsum in necessitatem coniecit, *l si fideiuss.7 § si necessaria, D.si quis satisd.cog l. 2.§ vim fluminu, D si quis caution.*

18 Est enim obligatus ille nouo & proprio iure, quia rem possidet, idque ex auctoritate statuti, de quo diximus in præcedentibus.

19 Laudat vero satis hoc ipso, quod contra eum agit tanquam contra possessorem, *arg.um.l 1.§.illud quæritur, D.de separat.*

20 Iis enim, qui suas actiones, siue expresse, siue tacite remittunt, non est standus regressus, *l quæritur 14.§ si venditor, D.de ædilit edict. d.l 1 § illud quæritur, de separat.*

21 Vnde & professiones istæ a rusticis nostris vt plurimum vocantur protestationes.

22 Cum sane succurri æquum est aduersus errorem, siue iuris ille sit, siue facti, vt & in aliis fere omnibus, *l.vlt.vbi not. C. de testam.l.si quis id quod 7.§.pen. D.de iurisd.* Iunge *l.regula 9. D de iur.& fact ignor.*

23 *L.ut qui se obtulit 25. & l sin autem 27.D.de rei vindic. l. pen.D de dolo, cum similib.*

DEFINITIO X.

Potest fundus emphyteutica rens diuidi inter plures personas, & ita solutio quoque canonis annui, sed possessorum expensis ac sine incommodo domini directi.

ETsi solutio per partes magna incommoda habere dicitur, [1] non tamen prohibetur is qui fundum amplissimum in emphyteusim accepit per partes eum distrahere, [2] tametsi ita futurum sit vt canonis annui solutio inter omnes possessores pro rata diuidi debeat: [3] siue quod id omnino consequens sit ei, quod dicimus bona omnia emphyteuticaria adeoque feudalia redacta esse ad instar patrimonij, [3] siue quod pro leuiore illo incommodo longe maius commodum dominus sentiat [4] in laudimiorum perceptione, quæ præcipuum iuris emphyteutici fructum constituit: [5] Nam quo plures fuerint possessorum personæ, eo plura sperari possunt laudimia ex plurium spe venditionum. [6] Hactenus tamen domino succurritur, vt quæ in distribuendis diuisi canonis portionibus cura, diligentia, impensaque necessaria est, tota ab ipsis possessoribus conferatur, [7] nec ad aliud teneatur dominus, quam vt censualia instrumenta, quorum inspectione in eam rem opus est proferat, vt sciatur quid & quantum, & pro qua quantáve bonorum emphyteuticariorum quantitate debeatur, [8] si in eo negligentes possessores fuerint, non proderit singulis, quod partem offerant, ni totum soluant, [9] totiusque emphyteuseos aduocandus ius domino perinde competet ac si nemo offerre vellet. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.3 in prin ff famil.ercisc. l.cum hi 8.§.in causa ff.de transact l.3 ff.de alim. legat.*

2 Vel vt confundatur, quomodo loquitur Vlp. *in l.com. divid.* ob hanc causam scriptum est iudicem non facile debere agrum vectigalem regionibus dividere.

3 Scripsi *Defin 8.5.ex* Guid.Pap. *quæst 59.*

4 *Arg l eum qui 30 ff. de iureiur.* Sic commodum compensari debet cum incommodo in specie, *l.1.§. vlt.de aqua & aqu. pluu.arcend.* Spec. *quæst 71.nu. 92. & seq.de locat.*

5 *L.vlt.vbi not.C.hoc tit.*

6 Quia facilius est vt ex plurib.vnus velit vendere aut alter alienare, quam si vnus tantum esset, qui alienare posset.

7 Ne videatur in eorum fuisse potestate vt lederent ius domini directi, *d l. 7. in princ.ff.com divid.*

8 *Arg.l instrumenta 24.C de fideic.* Quidni enim hoc saltem præstare cogatur dominus directus, quod sine dispendio ipsius fieri potest, *arg l.in creditore 38 ff de evict.*

9 Propter naturam actionis, quæ in rem data est, *l.rem hereditariam 65 ff de evict l quandiu 6.Cod.de distr.pign. L2.C.debit. vendit.pign.imped. non poss.*

DEFINITIO XI.

Emphyteusa potest inuito domino directo rem derelinquere vt liberetur etiam ab actione personali, dummodo omnia derelinquat quæ conuncta sunt in onere.

IVris quidem ratio prohibet, ne liceat emphyteutæ inuito domino resilire à contractu, qui vltro citroque obligatus est. [1] Sed tamen eo iure vtimur, [2] vt si emphyteuta, licet personali actione conuentus rem derelinquere malit quam canonem soluere, audiri debeat, [3] si non expressa conuentione sibi dominus in contrarium prospexerit: [4] quoniam & plus præstat, [5] si modo non deteriore conditione res sit, quo tempore derelinquitur, quam erat cum accipiebatur, [6] nec quicquam impediat quo minus vacuam eius possessionem nanciscì dominus possit: [7] sed & illud requiritur, vt præteritorum annorum reliqua omnia ad quadrantem vsque soluat is, qui rem derelinquere paratus est, [8] itemque vt nihil omnino ex iis bonis retineat, quæ vnius tantum canonis confusum onus ab initio habuerunt. [9] Cætera enim quæ eodem quidem contractu, sed distincto canonis onere concessa fuerint, retinere, si velit, non prohibetur, [10] solius Principis ius illud est, vt qui tributum debet personæ, vt plerumque fit pro bonis indictum, non liberetur, tametsi maxime bonis velit cedere, quoniam inuidiosum id & à Principis maiestate alienum videatur. [11] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin.37.infr.

1 Cum enim hic sit contractus verus propriam naturam propriumque nomen habens, *l.1 C.hoc tit.* ab initio quidem est voluntaris, sed ex postfacto necessitatis, vt cæteri, *l sicut 5. C.de oblig & action.*

2 Ex consuetudine quæ hic maxime spectanda est. Chassan. *in Consuet Burgund tit. De mains mortes*, § 8 in verb. *en delaissant, nu.4.* post Alberic.de Rosat. *in l.cum fructuarius 64. de vsufr.* Spec. *tit.de locat §.nunc aliqua, vers.128.nu.154.ex l.venditor 13.§ si constat D com pred.*

3 *Arg. d.l.cum fructuarius & seq l si absente 48. D.de vsufr. l ersi forte 6. § etiam in fin. D si seruit.vindic.* Alber. *in d.l.cum fructuarius & in l.2 col pen.C.de iur.emphyt. Not.in c quæ in ecclesiarum, de constit. & in c 1.de vas.qui contra consl. Lps.* Vide tamen Bart. *ad l in cum quo, de aqua & aqua pluu. arcend.* vbi distinguit an onus sit certum an incertum, vt posteriore casu liberetur possessor rem derelinquendo, priore non item per *l. quicunque, C.de feud patrim, lib.12. l Imperator 70. § si certum;*

de leg.2.l prator 7.§.1.de dam inf.§.si vero quis locat. Nou.de alie. & emph. niſi conueniatur actione reali vel officio iudicis, inquit Bar. *ex d.§.1.& d.§.etiam.*

4 Plus enim poteſt conuentio quam conſuetudo, *l.licet* 8, *l.citra* 19. *C.hoc tit.* vbi Cuiac. ex Græcis ob hanc cauſam legit affirmatiue *ſi ſpecialiter exprimatur*, ſublata dictione *nihil*, quæ eſt *in vulg. edit.*

5 Quo caſu admittit Bart. poſſe rem derelinqui etiamſi onus fuerit certum à principio, ex *l illud* 7.§.1. *de tribut. act & d. l.ii cum quo.* Non aliter ex *l.propter* 5 *C. quibon ced non poſſ l penult C.de reſcind vendit.* Vide *l.eum qui* 15. *alias l.Iauolenus de ann.legat.*

6 *L.ſed cum* 65 *de vſufr.*

7 Vide Aufrer. *ad deciſ. Cap Tholoſ* 404.

8 Nam quod rem derelinquit non debet ei prodeſſe quantum ad tempus quo ipſe poſſedit, cum ſibi debeat imputare, cur non citius dereliquerit.

9 Eſt enim hoc onus plane indiuiduum, *d.l* 7. *in princ. commun diuid. l.cum quæritur* 16. *de admin. tut. l. ſi ita* 39. *in fin. de oper. libert.* Iunge *Defin.* 76. j.

10 Quia eorum cauſa eſt ſeparata, *arg l etiam* 19. 5.1. *D.de minor.*

11 *d.l.propter* 5. *Cod.qui bon ceder poſſ l.quicunque cum gloſſ. in l.1.C.de fund patrim.lib.*11.*tit.*61. Chaſſan *tit. De mains mortes* §.8. in verb. *en delaiſſant, nu.*4. vbi diſtinguit an agatur de cenſu, tributo, & collecta quæ debentur Principi, an de huiuſmodi oneribus debitis priuato aut alicui domino inferiori, vt poſteriore caſu liberetur poſſeſſor rem derelinquendo, non etiam priore.

DEFINITIO XII.

Primus emphyteuta quam actionem habeat contra ſecundum ſine ceſſione.

SI is qui fundum in emphyteuſim acceperat eundem alteri in ſecundam emphyteuſim, quam liuellum vocant, conceſſerit, [1] eodem iure aduerſus liuellarium vti poteſt, quo is ipſe domino directo teneatur, [2] quaſi domini quoque directi iure cenſeri debeat ſi cum ſecundo emphyteuta cõparetur. [3] Quamquam enim eiuſdem rei duo in ſolidum domini eiuſdem dominij genere eſſe nequeunt, [4] nihil tamen prohibet duos eſſe directos dominos, duoſque vtiles diuerſis, vt aiunt, reſpectibus. [5] Itaque ſi primus emphyteuta ex propria obligatione conuentus canonem ſoluerit, quem ſecundus ex ſua ſoluere debuit, poteſt eo nomine contra ſecundum etiam citra ceſſionem eaſdem actiones exercere, quas & directus dominus aduerſus eum quem ex illis vellet, poſſet, [6] vindicationem ſcilicet ſaltem vtilem, [7] hypothecariam, & perſonalem. At quid ſi non appareat, quo iure & per cuius perſonam ad poſſeſſorem peruenerit res emphyteuticaria, pro qua canonem domino ſoluere primus emphyteuta coactus ſit? An vlla ei aduerſus poſſeſſorem pro repetitione actio competet? [8] Mouet quod ſuum potius quam alienum negetium geſſiſſe videatur qui id ſoluit, ad quod proprio nomine & ex propria obligatione tenebatur. [9] Atqui verum eſt obligationis illius perſonalis contrahendæ aliam cauſam non fuiſſe, quam quod tum emphyteutarem haberet, quæ nunc ab alio poſſidetur. [10] Ergo æquius eſt vtili ſaltem negotiorum geſtorum actione teneri poſſeſſorem, qui ſolutionis commodum ſentit, [11] quod rem habet quam alioqui dominus non ſoluto canone iure ſuo euincere potuiſſet. [12] Siquidem canonis præſtandi onus reale eſt, & proinde rem ipſam ſequitur ad quoſcumque tranſeat poſſeſſores, [13] nec cogi poteſt directus dominus fidem à ſe emphyteutæ datam ſeruare poſſeſſori, non ſatisfaciente ex ſua parte emphyteuta, à quo neceſſe eſt, vt poſſeſſor quiſquis ille eſt cauſam habuerit proximam, aut remotam. [14] Emphyteutæ vero multo minus imputare poſſeſſor poteſt, cur non ſoluat canonem eius rei nomine debitum, quam ipſe non emphyteuta poſſideat. [15] Tutius tamen emphyteuta fecerit ſi ſoluens domino impetret in continenti ceſſionem actionum, vt indemnitati ſuæ melius conſulat, [16] nec perſonalem tantum habeat actionem, ſed etiam hypothecariam & vindicationem, quas haud dubie citra ceſſionem & ſuo iure habere non poteſt. [17] *Ita Senatus* in eadem cauſa. Vide tit. Sin. cenſ. vel reliq. Defin. 1.

1 Eſt tamen differentia inter contractum emphyteuticum, liuellarium & cenſualem, de quibus omnibus tractant noſtri ad *l.1.& vlt.C.hoc tit.*

2 Vt ſcilicet indemnis præſtetur à ſecundo emphyteuta, in quem ius ſuum tranſtulit, quamuis non niſi periculo ſuo, *Auth. ſed & periculum, Cod.ſin.cenſ.vel reliq.* Spec. *in tit de locat.§.nunc aliqua, verſ.*166. *num.*192. *Iaſ. in l fin. numer.*154. *C.hoc titul.*

4 *L.ſi vt certo* 5.§. *ſi duobus vehiculum, D. commod. l.de hereditate* 19.§ *pater de caſtr.pecul.*

5 Ioann. Faber *in §.adeo, num.*6. *Inſt.de locat.*

6 Quia eas habet ex proprio contractu nec proinde indiget ceſſione.

7 Non enim poteſt habere directam, cum reuera non ſit dominus directus, *l.1.D.ſi ager, vect.g. l.1* §. *quia autem, & ſeq. D.de ſuperfic.*

8 Intellige ſine ceſſione. Nam ſi qua ceſſio per dominium directum facta eſſet, res non haberet dubitationem, quia ius ceſſum æſtimatur ſemper ex perſona cedentis, *l fideiuſſoribus,* 17. *l vt fideiuſſor* 39 *de fideiuſſ l.Modeſtinus* 79. *D.de ſolut.*

9 Nemo autem actionem habet pro repetitione eius, quod ſoluit ſuo nomine, *l.Papinianus* 28. *D mandat. l ſi quid poſſeſſor,* 31. *de petit.hared.*

10 *d.l.vlt. vbi not Cod.hoc tit.*

11 Alioqui fieret locupletior ex aliena iactura contra *l.nam hoc natura* 14. *D.de condict indeb l.ſi & me & Titium* 32. *D.de rebus credit.* Affli. *deciſ.*153.

12 *L ſi pupillo* 6 § *ſed & ſi quis negotia mea, D. de negot geſt. l.plane* 38. *D de petit.hared.* Specul. *in d.§.nunc aliqua, verſ.*127. *ex l.omnes* 3. §. *vlt. l ſi vſusfructus nomine* 7. *D.vſufr. quem. caueat. l lex vectigali* 31. *D.de pignor.*

13 Bald. *in Auth. ſi quas ruinas nu.*1. *C.de ſacroſ.eccl.* Caſtr. *in l. Imperatores, de publ. & vectig.* Affli. *deci* 95. Negus. *in tract. de pignor. in* 4 *parte partu principalu, nu.*127. Iaſ. *in l.1.nu.*70. *C. hoc tit. ex l.murileguli* 11. *C.de murileg. lib.*11. *tit.*7. *l.inter debitorem* 42. *de pact.* Crauet. *conſ.*217. *num.*6.

14 *Arg.l.eum proponas* 17. *C.de pact. & c.peruenit. Extr.de iureiur.* Debet enim poſſeſſor vti poſſeſſione auctoris ſui cum ſuis oneribus & vitiis, *l.*3.§. *eum qui, D de acquir poſſ. c.paſtoralis & c.cum non ſit. Extr.de decim.* Iunge *l.quod ipſis* 145. *& l.ex qua perſona* 149. *de reg iur.*

15 Cum huius canonis ſoluendi onus tranſierit in ipſum poſſeſſorem. Specul. *d.verſ.*166. *num.*192. *argum. l.cum fundus* 12. *commun. prad. & verſ.*9. *numer.* 18. *ex l. ſoluendo* 75. *de negot geſt.*

16 Nam cum ſit poſſeſſor bonæ fidei poteſt petere, vt ſibi cedantur actiones, *l.mulier* 19. *D qui potior. in pign. hab* quas præſtare ſine ſuo incommodo creditor poteſt, *l.in creditore* 38. *D.de euict.*

17. Non deſunt tamen qui putent, primum emphyteutam habere vtilem actionem in rem aduerſus quemcunque poſſeſſorem, Specul. *in d.§.nunc aliqua, qu.*66. *nu.*80. adeo vt in ea actione præferatur domino directo, ſi forte velit dominus directus contra poſſeſſorem directa experiri, vt concludere videtur idem Specul. *qu.*51. *nu.*65. *ex l.ſi cum emptorem* 16. *D.de pact. l.ſi procurator* 28. *l.procuratore* 55. *D.de procurat.*

DEFINITIO XIII.

Emphyteuta rem vltro derelinquens non poteſt impenſas repetere, quas in eam fecit.

EMphyteuta ſiue emphyteuticaria quam meliorem fecerat cedere domino velit, vt ſe liberet à præſtandi canonis annui neceſſitate, nullam ſumptuum à ſe factorum habere poteſt repetitionem: quoniam ad hoc ipſum emphyteuſim acceperat, vt rem meliorem faceret, ſibique imputaret debet, quod meliorem factam velit vltro derelinquere. [1] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Videtur enim donare, *arg. l. donari* 82. *de regul. iur. l.adeo* 7.§. *ex diuerſo de acquir. rer. domin.* vel ſaltem tanti habuiſſe recarere, *arg l.*4. §.1. *de alien. iudic. mut. cauſ fact.* Clar. §. *emphyteuſis, qu.*45.

DEFINI-

DEFINITIO XIV.

Remissio præteritarum pensionum non præsumitur ex recognitione futurarum.

DIrectus dominus, qui emphyteutam admittit ad censualis aut emphyteuticarij debiti nouam professionem, non ex eo credendus est præteriti temporis pensiones non solutas remittere voluisse, tametsi nihil sit protestatus.[1] Neque enim noua illa professione id actum videri potest, vt emphyteuta vllo modo liberaretur, at potius, vt magis obligaretur, & consequenter non minus ad præteritarum, quam ad futurarum pensionum solutionem.[2] Idem de laudimiis, si qua iam debebantur, iuris est.[3] Quid enim absurdius quam ex eo instrumento quod ad obligationem inducendam conscriptum sit inducere liberationem?[4] Hoc ita si nulla consuetudo sit in contrarium,[5] qualis est apud Augustanos. *Ita Senatus*, 13. Cal. Januar. 1588.

1 Quamuis nonnulli contra petent, eo prætextu, quod credibile sit dominum directum præteritas pensiones exigere ideo notasse, vt facilius emphyteutam aut possessorem nouam alliceret ad recognoscendum. *argum. l. cum quidam 17. § Diuus Pius, D. de vsur. l. vir vxori 54. D. de donat. inter vir. & vxor.*

2 Cum tam præteritæ pensiones quam futuræ ex eadem causa eodemque contractu debeantur. Vide Abbat. *in c. potuit, num. 14. Extr. de locat.*

3 Ex eodem enim fonte debitum laudimiorum & seruitiorum proficiscitur, quamuis laudimia in singulos annos, sed in singulas tantum alienationes debeantur, *l. vlt. C. hoc tit.*

4 Ita enim fieret, vt actus operaretur, vltra intentionem agentis contra, *l. non omnis 19. D. de reb. cred.* Itemque vt ad vnum finem inducta contrarium effectum operarentur, contra *l. legata inutiliter 14. de adim. legat. l. in ratione 30. § tametsi, D. ad leg. falcid. cum similibus.*

5 Consuetudo enim cuiusque loci spectanda est in his maxime, quæ ad hanc contractus speciem pertinent; *l. circa locationes 19. C. de locat. Not. in l. vlt. C. hoc tit. & in l. venditor 13. § si constat, D. commun. præd.*

DEFINITIO XV.

Emphyteuta tenetur ad æstimationem quanti plurimi ex tempore mora duntaxat, & quando in mora esse videatur.

EMphyteuta, qui canonem annuum ad certam diem & ad domum creditoris soluere debuit,[1] si non satisfecerit condemnandus est, vt præstet quanti plurimi vno quoquo anno merx fuit, etiam si nulla interpellatio præcesserit.[2] Hoc enim casu sola dies interpellat satis ad constituendum in mora debitorem, cum ad eius domum ire creditor non debuerit.[3] At si dies dicta non sit, requiritur denunciatio, ad hoc duntaxat, vt sciat & certioretur emphyteuta ad quam diem dominus sit ad futurus: ne cum ad creditoris absentis domum venerit frustra id fecerit.[4] Quod si de solutione ad creditoris domum facienda nihil conuenerit, interpellari debitorem oportet, vt in mora constituatur.[5] Quo facto transferetur in debitorem necessitas soluendi, cum antea domino incumberet necessitas petendi.[6] Extra hos casus non quanti plurimi eo anno merx fuit, sed ad communem æstimationem solutio fieri debebit.[7] *Ita Senatus* in eadem causa, & iterum pro N. Jacobo de Montfort, contra Antonium Mollier, 13. Calend. Julij 1592. Junge Defin. 2. de contr. & commit. stipul. & Defin. 5. de solut.

1 Quod euenit cum reditus est portabilis; vt nostri loquuntur, vocant enim *rente portable.*

2 Ex ea scilicet Doctorum nostrorum opinione, quæ vult in bonæ fidei iudiciis deberi æstimationem quanti plurimi à die moræ. De quo Bart. & alij ad *l. vinum 21. D. de reb. cred.* *l. penultim. & vltim. D. de condict. tritic. l. 3. §. in hac, D. commodat.*

3 Quomodo tamen regulariter cogitur creditor ire ad domum debitoris si aliud nihil conuenerit, *l. item illa 18. vbi not. D. de pecun. constit.*

4 Nec enim est in mora qui ad diem non soluit, si nemo fuit cui solueretur, *arg. l. vlt. D. de leg. commiss. l. cum quidam 17. § si pupillo, D. de vsur.*

5 Siquidem regulariter non solet contrahi mora; nisi per interpellationem factam congruo loco, & congruo tempore, *l. mora 32. eod. tit. de vsur. l. si pupillus 127. de verbor. obligat.*

6 Vide Afflict. *decis. 316.* Ant. Gabriel. *lib. 3. commun. opin. de solut. & liber. concl. 9.*

7 Æstimatio enim quanti plurimi numquam præstatur, nisi in pœnam moræ aut delicti, *l. in re furtiua 8. §. 1. D. de condict. furt. l. 3 § si per venditorem, D. de act. empt.* Vide tamen quæ scripsi late circa hunc tractatum *lib. 16. contract. iur. ciuil.*

DEFINITIO XVI.

Commisso renunciat dominus directus, qui sciens ius suum exigit canonem, aut admittit possessorem ad recognoscendum.

COmmisso renunciasse videtur dominus directus, qui post ius sibi quæsitum, cum rem ipsam posset ab emphyteuta auferre, canonem annuum ab eo petere & exigere maluit:[1] adeoque si emphyteutam ad canonis annui nouam professionem admiserit,[2] vtique si ius suum non ignorabat.[3] Ius enim commissi cum pœnale sit, facile remissum intelligitur:[4] sicut euenit, cum alia qualibet pœna commissa ob non solutâ sua die pecuniam fors petitur post diem:[5] aut cum venditor qui legem commissoriam exercere potuit, pretium petere maluit.[6] Quare nec domino proderit quod canonem annuum exigendo protestatus sit, ne quid ex eo præiudicij fieret petitioni commissi. Inutilis enim protestatio est cum fieri nequeat, vt & commissum, & secuti temporis pensitatio emphyteuticaria debeatur.[7] *Ita Senatus* in ea causa de qua scripsimus Defin. 14.

1 Abbas *in cap. potuit, num. 14. Extr. de locat.*

2 Posteriora enim semper derogant prioribus, *vulg. l. pacta nouissima, C. de pact.* cum nec quisquam cogatur vti iure suo; *l. si iudex circumuento, D. de minor. l. pactum 46. D. de pact.*

3 Alioqui nemo credendus est voluisse remittere ius quod sibi competere ignorabat, *l. mater decedens 19. D. de inoffic. testam. l. Campanus 47. de oper. libert.*

4 In odium scilicet pœnarum, quæ semper odiosæ sunt, siue conuentionales sint, siue legales, *l. vlt. de eo quod cert. loc. l. penult. D. de pœn.*

5 *L. apud Celsum 4. § Labeo ait 7. & l. 2. §. non male, D. de doli mali except.*

6 *L. de lege 6. §. 1. l. post diem 7. D. de leg. commiss.* iunct. *l. § eodem.*

7 Guid. Pap. *quæst. 171. num. 1. & 4.*

DEFINITIO XVII.

Nouus possessor quando incidat in pœnam commissi, & quando ab ea excusetur.

EXcusatur à pœna commissi emptor, cui vendita res fuit tanquam libera, si à domino intra statutum tempus non petierit inuestituram.[1] Sed tamen indiget restitutione in integrum,[2] quæ ipsi vtiq; concedenda est,[3] ex generali illa clausula, *si qua mihi iustâ causa esse videbitur.*[4] Non idem erit si edicto non satisfecerit, quod de inscriptionibus vocant; quo cautum est, vt quisquis fundum acquisiuit quocumque tandem acquisitionis & contractus genere, id ipsum apud loci Curiales testetur intra duos menses proximos; alioqui pœnam commissi incurrat. Id enim dominorum directorum causa constitui necesse fuit, vt exploratis ea ratione alienationibus certiores fieri possent de iure suo; nec per acquirentium

aut fraudem, aut ignorantiam circumuenirentur, [5] si forte aut simulatus contractus factus esset, [6] aut alienata res tanquam libera, quæ tamen vel feudalis esset, vel emphyteuticaria. [7] Quam ob causam recte probatum est, etiamsi de eo contractu agatur, ex quo nulla laudimia debeantur, [8] non eo minus tamen commisso locum fore, si edicto non fuerit satisfactum: cui nimirum satisfieri necesse fuit, vel ob hoc ipsum, vt sciri posset an laudimia vlla deberentur. [9] Humaniter tamen & æquissime receptum est, vt siue ob non factam inscriptionem, siue quod in laudimiorum solutione cessatum sit, commisso locus apertus fuerit, moram purgare liceat quandocumque ante litem contestatam. [10] *Ita in Senatu tractatum est* in eadem causa.

1 Est enim in bona fide non solum ob assertionem venditoris, & probabilem ignorantiam facti & iuris alieni, *arg. l. vlt. ff. pro suo, l qui in alterius* 42. *de reg. iur.* sed etiam quia bona omnia naturaliter sunt libera & talia præsumuntur, *vulg. l altius* 8. *C. de seruit. & aqua l. cum eo* 9. *ff vrban. prad.* Clar. *in §. emphyteusis, qu.* 8.

2 Guid. Pap. *qu.* 24. quia verum est ipso iure commissam rem fuisse ob non petitam inuestituram. etiamsi non fuerit interpellatus possessor, *Notat. in l.* 2. *& vlt. C. hoc tit.*

3 Guid. Pap. *d quæst.* 24.

4 De qua *in l. i. & tot. tit ff. ex quibus caus. maior.* Andr. Gayl. *lib.* 2. *obs cap.* 48. *num.* 4.

5 Nam neque dolus, neque ignorantia vnius fraudi esse alteri debet, *l* 1. *l. quod autem* 6. *§ si quid cum pupillo & pass ff quæ in fraud credit.*

6 Quales hodie plerique fiunt in fraudem dominorum directorum: quæ res dedit causam edicto.

7 Non enim quid in opinione sit hoc casu inspicimus, sed vt in aliis plerisque quid in veritate.

8 Qualis est apud Sebusianos meos contractus donationis, at non etiam apud Sabaudos.

9 Simile quiddam scriptum est *in l* 2. *ff si quis in ius vocat. non ier. & in l. si quis ex aliena* 1. *ff. de iudic.*

10 Guid. Pap. *quæst.* 123. vbi etiam tractat quid in vasallo, & quid in promissione iurata.

DEFINITIO XVIII.

Dominus directus non cogitur rem emphyteuticam indicare possessori, qui ipse recognouit, nec heredi eius.

QVamquam eo iure vtimur, vt dominus directus agens contra fundi emphyteuticarij possessorem ad canonem annuum siue profitendum, siue soluendum, teneatur possessoris conuenti oculis subiicere, digitoque demonstrare rem, de qua agitur: [1] non tamen id locum habet cum aduersus eum ipsum agitur qui iam semel professus est, & ex propria confessione obligatus. [2] Hic enim si vel iterum profiteri, vel soluere recuset eo prætextu, quod dicat se non possidere aut nescire an possideat, non aliter audiendus est, quam si fundi possessorem indicet, [3] vt contra quem subinde possit dominus experiri. Nec id emphyteutis durum videri debet, [4] qui si summo cum iis iure ageretur, rem emphyteuticariam irrequisito domino alienare non possent. [5] In herede emphyteutæ licet nondum professus sit idem obseruatur, [6] nisi quod ante omnia interrogandus est, an heres sit & pro qua parte, [7] præsertim si personali agatur. [8] Alioqui non potest aut tanquam heres, aut tanquam possessor statim condemnari, [9] nec si filius emphyteutæ proponatur. [10] Plane si heres sit non distinguemus an pure an cum beneficio legis & inuentarij hæreditatem agnouerit, [11] quia beneficium legis nihil commune habet cum iure dominij directi, ad quem res ipsa pertinet, [12] & cui ante omnia satisfieri necesse est, ne dominium vtile quod in hereditate repertum fuit, cum directo consolidetur, atque ita hereditarium esse desinat. [13] *Ita Senatus* in eadem causa, & iterum pro Antonio De la Cuaz, contra Dominum Marchionem de Villars extempore, 7. Id. Julij 1591.

1 Quod fieri etiam solet & necesse est in iudicio finium regundorum, *l si irruptione* 8. *§.* 1. *iunct. l.* 4. *§. finium, & l penult. D finium regund.* & generaliter quoties quis dicit se nescire an possideat rem de qua agitur.

2 Stare enim quemque oportet suæ confessioni, *l. cum de indebito* 25. *in fin de probat.* & elegantius *in l generaliter* 13. *vers. nimis enim indignum, C. de non numer. pecun.*

3 Non enim potuit amittere possessionem quam semel habuit, *nisi* intercedente aliquo facto suo, aut saltem quia sciat à quo fuerit spoliatus, cum possessio non amittatur nisi animo & corpore, *l. quemadmodum* 8 *l. si quis vi,* 17. *§.* 1. *D de acquir poss.*

4 Cum in possessore indicando neque dispendium, neque incommodum vllum sit, *arg l in creditore* 33. *D. de cuist.*

5 *L. vlt. vbi notant omnes, C. hoc tit.*

6 Est enim hæres successor in vniuersa defuncti iura etiam in vitia ipsius. *l. cum heres,* 11. *D de diuers. tempor præscript.*

7 *L.* 2. 3 *& pass. D. de interrog in iur. faciend.*

8 Quia personales actiones non transeunt in singularem successorem, sed tantum in heredem, aut eum qui hæredis loco sit, *l vlt. C. de her. act. l* 1. *§ si heres, D ad SC. Trebell. l. vlt. in fi. D. de contr. empt.*

9 Hæres enim nemo præsumitur nisi probetur, quamuis ea probatio plerumque difficilis sit, *d l* 3. *de interrog in iur fac. l. nec emere* 16. *C. de iur. delib.*

10 Nam post inductum à prætore beneficium abstentionis filius non præsumitur hæres in odiosis, secundum doctrinam Bart. *in l* 1. *C. si vt minor se ab hæred. abstin.* contra quam tamen vide quæ scripsi in Hemicheliade, *de error pragmat ex l* 1. *§. qui sunt in potestate, D si quis omissa caus testam. Licet tamen* 27. *§ si pater filium ad SC. Trebell.*

11 Nam & qui cum beneficio legis & inuentarij hæres est, perinde hæres vere est ac si beneficium legis non implorasset.

12 Dominus enim directus vere est dominus, nec proinde potest in hæreditate aut penes hæredem reperiri nisi dominium vtile quod fuit penes defunctum, *l.* 1. *§. Scæuola, D si is qui testam. lib. esse iuss est.*

13 Est enim antiquius & potentius ius domini directi quam heredis aut creditorum defuncti, in ea saltem re quæ data est in emphyteusim. [Intellige tamen & interpretare hanc Definitionem secundum id quod scriptum est, *Defin.* 25. *§ hoc titul.* Quod nota, vidi enim multos in hoc errare.]

DEFINITIO XIX.

Solutio facta per emphyteutam ei, qui procurator credebatur, valet ad liberationem.

EMphyteutæ, qui canonem emphyteuticarium soluit actori, de cuius mandato non constat, imputari nihil potest, si vulgo habebatur ille pro actore & procuratore ad eam rem constituto, [1] multo minus si non ignorabat dominus, quod is tanquam procurator exigere solitus esset. [2] Neque enim solet pro leuioribus huiusmodi debitis exigendis mandati exhibitio esse necessaria, [3] vt nec apocham [4] in singulas solutiones conscribi necesse est, [5] sufficitque nihil mala fide ab emphyteuta factum esse, & imputari potius domino posse, cur non fuerit diligentior in canone per se aut per verum procuratorem exigendo. [6] *Ita tractatum est* in eadem causa, de qua SC. 14.

1 *Arg. l.* 3. *in princ. D. de SC. Maced. l. sed si pupillus* 11. *§. de quo palam & seqq D de instit. action.*

2 Qui enim patitur mandare videtur, *l. qui patitur* 13. *D. mandat.* Ratum enim quis habet non tantum verbo, sed etiam facto, *l. non tantum* 5. *D. rat. rem haber.*

3 *Arg. l. sancimus* 25. *vers. non autem, & l. constitutionem* 27. *C. de admin. tutor.*

4 Id est, pecuniæ solutæ professionem, vt loquitur *l. pecuniæ* 14. *C. de solut.*

5 Quia nec moris est. Id enim maxime inspici debet, quod fieri consuevit, *l. quod si nolit* 31. *§. quia assidua, de ædilit. edict.*

6 Nec enim machinatio domini directi debet nocere emphyteutæ, *l.* 2. *in fin. C. hoc tit.* Vide Guid. Pap. *qu.* 173.

DEFINI-

DEFINITIO XX.

Ex pluribus rebus in emphyteusim ab eodem recognitis an & quando possit emphyteuta quasdam derelinquere & quasdam retinere?

QVi ab eodem domino plures res in emphyteusim accepit, potest quasdam derelinquere, vt se ab annui canonis præstatione eximat, alias vero retinere.[1] Nisi constet vel omnes res simul & vnica concessione in emphyteusim datas, licet distinctis oneribus,[2] vel plures sub eiusdem canonis onere recognitas fuisse.[3] His enim casibus manifesta domino fiet iniuria si emphyteutæ liceat obligationem diuidere,[4] quę indiuidua ab initio contracta fuit:[5] quod contingeret si ex eiusmodi rebus emphyteuticariis posset, quibusdam derelictis, alias retinere.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Tot enim videntur esse obligationes & stipulationes quot sunt res *l. scire debemus 29. D. de verb. oblig. l. quia dicitur 32. D. de euict.*

2 Quo casu non est cogendus dominus partem recipere, quia non fuerat partem duntaxat in emphyteusim concessurus, *arg. l si quis aliam 46. D. de solut. l tutor. 47. §. 1. D. de minor. l. quod si vno 13. D de in diem addict.*

3 Vna enim res esse intelligitur quæ vnicum & indiuiduum onus habet, *l. sed duobus 5 §. 1. iunct. l praced. De legat. 2.* Nam ex comparatione oneris interpretamur dispositionem *l. alumna 30. §. ab heredibus D. de adim legat.*

4 *Argum. l. cum quæritur 16. de adm. tut. l si ita 39. de oper. libert.*

5 *Arg. l. communi 7. D. commun. diuid.* Certam enim legem ab initio habuit stipulatio quæ immutari postea non potest, *l. vero 12. §. penult. D. de solut.*

6 Aut igitur totum onus agnoscat, aut à toto contractu recedat, *dict. l. cum quæritur.* iunct. *l. nam absurdum 8. D. de bon. libert.* Nunquam enim est inducenda diuisio voluntatis, *l. eum qui 18. in fin. D. de his, quæ vt indign.*

DEFINITIO XXI.

Etiam singularis successor cogitur titulum suæ possessionis edere domino directo, si fateatur rem esse emphyteuticam.

NOn solum is qui fundum accepit in emphyteusim cogitur contractum edere domino directo quandocumq; petenti,[1] sed & is qui fundum emphyteuticarium siue emptionis, siue alio quouis titulo ab emphyteuta comparauit,[2] si modo contractum fuisse constet. Nam si negetur, nullum hac parte ius aliud est domini directi,[3] nisi vt si id ipsum postea probet, atque ita per calumniam negationem factam esse appareat, commisso locus fiat[4] in pœnam doli & mendacij.[5] *Ita Senatus* ex tempore, 16. Cal. Iul. 1590.

1 *l. 2. vbi not. C. hoc tit.* Editionem enim & exhibitionem petere possunt omnes, quorum interest. *l. quædam 9. §. penul & vlt. D. de edend. l. 3. §. sciendum. D. ad exhib.*

2 Licet enim obligatio personalis non soleat transire in singularem successorem, transit tamen hoc casu ex auctoritate statuti, de quo dixi *Defin. 8. & 9. 3.* Et præterea est hoc onus rei, non personæ, quia propter rem non propter personam hæc editio facienda est. *l. vlt. & tot. tit. C. sin. cens. vel reliq. fund. comp. non poss.*

3 Negatio enim facit rem dubiam. *l. vltim. C. quib. ad libert. proclam. non licet*, quousque actor plene probauerit suam intentionem, *l. 4. C. de edend.*

4 Dolus enim & contumacia possessoris locum facit commisso: cum ad hoc sufficeret etiam sola negligentia & cessatio in solutione per triennium in emphyteusi priuata, per biennium vero in Ecclesiastica, *d l. 2. C. hoc tit. & Nouell. 7. de non alien. aut permut. §. emphyteusim. versic. scire autem.* Iul. Clar. *in §. emphyteusis quæst 8.*

5 *Arg. l. vlt. D de rei vindic. Auth. item possessor. C qui potior in pignor. hab. l. si quis inficiatus 33. in princ. D. depos.* Est autem hic casus norandus, quia regulariter nemo cogitur titulum possessionis suæ ostendere *l. cogi. 11. C. de petit. hered.*

DEFINITIO XXII.

Oblatio sola canonis annui sine obsignatione impedit ne æstimatio quanti plurimi debeatur.

CAnonem annuum emphyteuticarium ad certam diem certumque locum ex lege emphyteusi dicta soluere obligatus si congruo loco & tempore obtulerit, non idcirco æstimationis quanti plurimi quãdoque præstandæ periculum vereri poterit, quod recusante solutionem creditore is debitam mercem non obsignauerit.[2] Sola enim oblatio sufficit ad impediendam moram, licet ad eam purgandam non item.[3] Receptissima autem est, quamuis mihi suspectissima, interpretum nostrorum traditio, æstimationem quanti plurimi non nisi ob moram præcedentem peti posse.[4] Porro de ea oblatione intelligimus, quæ rite facta sit; ita vt creditor nullam recusandæ solutionis causam habere potuerit. Alioqui nec in mora creditorem constituere poterit, nec debitorem à mora liberare.[5] *Ita Senatus* ex tempore 9. Calend. Iunij, 1590. pro Antonio Lespine, contra Dominum de Romans.

1 Alioqui oblatio inutilis est. *l. qui Romæ 122. in princ. de verb. oblig.* de cuius sententia scripsi *lib. 1. Coniect. cap. 1.*

2 Obsignatio tamen necessaria est ad cauendam pœnam commissi, tum quoque cum dominus directus est in dolo. *l. 2. in fin. C. hoc tit.*

3 *l. si per te non stat 7. iunct. l. acceptam 19. C. de vsur.*

4 Bart. *ad l. vinum 22. D. de reb. credit. & ad l. 3. §. in hac. D. commod.* Dixi *De fin. 35. 3.*

5 *d l. qui Romæ 122. in princ. de verb. oblig. l. mora 32. iunct. l. sciendum 21. & seq. D. de vsur.*

DEFINITIO XXIII.

Laudimia de consuetudine debentur, etiam pro emptione facta sub hasta.

EX publica distractione pignorum, quæ sub hasta postulante creditore facta sit, receptum est ex inueterata cõsuetudine, vt laudimia debeantur, quamuis ex iuris feudalis ratione numquam ex venditione necessaria qualis illa est peti possint.[1] *Ita tractatum est* 7. Id Nouembr. 1590.

1 Guid. Pap. *quæst. 411. nu. 2.* Ioan. Papon. *lib. 13. tit. 2. §. 22.* Inde est, quod ex remissione, quæ fit inter socios, vel coheredes diuidentes, nulla debeantur laudimia. Idem Guid. Pap. *quæst. 48. in fin.* post Bartol. *in l. & ideo. D. de condict. furt.* Est enim illa alienatio prorsus necessaria, cum nemo cogendus sit stare in communione, *l. vlt. C. commun. diuid.* At venditio, quæ fit sub hasta, cum intelligatur fieri à debitore, non à creditore, *l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.* non tam ex precisa necessitate fit, quam ex voluntate debitoris, qui hoc mauult, quam aliter soluere, *l. si ob causam. 13. C. de euict.* adde Ranchin. *in annot. ad* Guid. Pap. *d. quæst. 48.*

DEFINITIO XXIV.

Meliorationes reddit dominus directus, nisi cum emphyteusis, vel feudum ad eum redit ex culpa possessoris.

SI quando vindicandi feudi ius domino obtigit, impensas in rem factas, quæ necessarium aut vtilem ac permanentem casum habuerunt, ante omnia reddere cogitur, habetque vasallus aut is qui in eius locum successit ius retentionis, eo nomine,[1] nimirum si non ex dolo & delicto vasalli feudum apertum sit domino, sed aliter puta defectu masculorum aut agnatorum.[2] *Sine die.*

1 Ne scilicet alioqui eueniat, vt ex alterius iactura locupletetur dominus directus, contra *l. plane 38. D. de petit. hered. l. iure naturæ 206. de regul. iur. l. nam hoc naturæ 14. de cond indeb.*

2 *L. si in area 33. D. de condit. indebit. l. heres 21. D. ad SC. Trebell.*

3 Guid. Pap. *quæst. 169.* Iul. Clar. *in §. emphyteusis, quæst. 45.* Wurmbser. *1. pract. 3. observ. 2.* Iunge *l. dominus 55. §. 1. l. colonus 61. D. locat.* Vide eundem Iulium Clarum *in §. fendum, quæst. 88.*

DEFINITIO XXV.

Dominus directus cogitur indicare possessori rem emphyteuticam, etiam ei qui recognouit, si is neget se possidere, sed periculo possessoris.

QVod dici solet, dominum directum pro emphyteusi agentem contra possessorem non esse cogendum indicare rem emphyteuticariam, si is possideat, qui ipse emphyteusim accepit aut professus est, eiusve heres, [1] ad eam indicationem pertinet, quam alioqui fieri necesse est priusquam possessor ad litem contestandam vrgeatur. [2] Nam si lite contestata negetur fundi possessio, & vt loquuntur, identitas, [3] tametsi confines iidem proponantur ex scripto, non eo minus cogendus erit dominus intentionem suam implere, [4] & quidem per testes, quoniam fieri nequit, vt per solam instrumentorum exhibitionem & collationem certa fiat rei controuersæ demonstratio. [5] Inter hanc vero & illam indicationem hoc interest, quod illa non afficit damno vllo aut incommodo possessorem, qui ea facta paratus sit satisfacere. [6] Hæc vero cum post moram & calumniosam denegationem possessoris fiat, [7] adeo ei nocet, vt etiamsi alias exceptiones alleget, priuandus tamen sit non tantum possessione rei in odium pœnamque mendacij, [8] sed & omni alio iure, quod in ea re habuit singulari quodam emphyteuticarij iuris priuilegio. [9] *Ita Senatus* pro D. Marchione d'Aixi 17. Cal. Decemb. 1590.

1 De quo scripsimus *Defin. 18. sup.* quæ Definitio supplenda est ex hac & interpretanda.

2 Neque enim cogitur possessor litem contestari priusquam appareat possideri ab eo rem quæ emphyteuticaria dicitur.

3 Dicente scilicet possessore, eam rem quam possidet aliam esse quam de qua in instrumento recognitionis emphyteuticariæ.

4 Ex regula quæ vult actorem debere omnimodo intentionem suam implere, alioqui condemnandum esse. *l. 4. C. de edend. l. vlt. C. de rei vindic. l. 2. D. de probat. l. actor quod adseuerat 23. C. eod.*

5 Nihil enim vetat confines qui sint reuera diuersi habere tamen eadem nomina, scilicet quæ ab hominibus sunt, non à natura. *l. 4. ad leg. 1.* Bartol. *in l. demonstratio. D. de condit. & demonstrat.*

6 Fit enim expensis domini propter bonam fidem possessoris *ex reg. l. qui in alterius. 42. de reg. iur.*

7 Siquidem post litem contestatam omnes possessores sunt pares. *l. sed si lege 25. §. si ante. D. de petit. hered.*

8 Ex *l. vlt. ff. de rei vindic. Auth. item possessor. C. qui potior. in pign. hab.*

9 Ita scilicet constituto iure *in l. 2. & 3. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

Contentio de dominio directo inter plures excusat emphyteutam ne interim cogatur soluere.

QVoties de dominij directi iure inter duos controuersia est, excusatur emphyteuta nec moram contrahere videtur, si cesset in canonis annui solutione, quandiu mutuo vtriusque consensu, aut per sententiam decisum non est vtri solui oporteat: [1] ne accidat vt cum vni soluerit, ab altero non sit liberatus. [2] Quid tamen si is qui prior egit paratus sit satisdare de eo aduersus quemcunque alium defendendo? non faciet ea res meliorem actoris conditionem. [3] Alioqui eadem iuris & æquitatis ratione dicendum esset, vtroque offerente satisdationem condemnari emphyteutam vtrique debere: [4] quod tamen sani iudicij nemo dixerit. *Ita Senatus* 16. Cal. Decemb. 1590.

1 Requiritur tamen vt possessor offerat se paratum ei soluere, pro quo iudicabitur.

2 Is enim demum liberatur qui soluit vero creditori non qui aliis: verus autem creditor hoc casu ille est qui probat se dominum directum.

3 In quo differt hæc species ab illa, de qua *in l. penult ff. de petit. hered. l. is à quo fundus 57. ff. de rei vindic.*

4 Consentire igitur vel sua sponte debent, vel iudice imminente, alioqui se mutuo impediunt, vt *in l. in huiusmodi 84. §. vlt. de leg. 1. l. inuicem 43. de hered instit.*

5 Nec enim possunt esse duo domini directi eodem respectu. *l. si vt certo 5. §. si duobus vehiculum. ff. commod.*

DEFINITIO XXVII.

Maior est potestas conuentionis quam legis in eo, vt per cessationem in solutione canonis annui res committatur, nec mora purgari possit.

IS, cui in emphyteusim res concessa est, ea lege, vt si vel vno anno cesset in canonis emphyteuticarij solutione cadat à iure suo, [1] liberumque sit domino directo fundi possessionem ingredi propria auctoritate, [2] priuandus est emphyteusi ob solam cessationem, etiamsi nulla interpellatio præcesserit. Neque enim admoneri & interpellari debuit, qui ipse emphyteusim ea conditione accepit. [3] Præsertim cum ea sit quoque emphyteuticarij contractus natura, tametsi expressa conuentio nulla proponatur. Quamquam hoc casu hactenus melior emphyteutæ conditio est, quod moram purgare quandocumque potest, dummodo ante litem contestatam, [4] quod tamen interueniente conuentione diuersum est, si non saltem pars aliqua census annui soluta sit. [5] Inde illud etiam fit, vt eius, qui in emphyteutæ ius successit, siue vniuersali iure, siue singulari, melior conditio esse debeat, quam emphyteutæ, [6] in eo nimirum, vt non magis cadat à iure suo propter solam cessationem, licet conuentio interuenerit, [7] quam si nulla interuenisset, quia iustam eius ignorandæ causam habet quandiu admonitus & interpellatus non est: [8] sed & accedente admonitione & interpellatione citra instrumenti emphyteuticarij exhibitionem, ratio facit, vt etiamsi summo iure cum successore agere liceret, legemque contractus commissam dicere, [9] ipsi tamen succurri æquum esset ex generali illa edicti clausula, *si qua mihi iusta causa esse videbitur*; [10] cum is qui in alterius locum succedit iustam hoc ipso habeat ignorantiæ causam, vtrum id quod petitur debeatur. [11] *Ita Senatus* in publico auditorio 6. Id. Junij 1591.

1 Est enim necessaria ista conuentio, alioqui requiritur cessatio per triennium, nec antea cadit emphyteuta à iure suo, etiamsi iurauerit se annuatim soluturum, si credimus Iulio Claro contra communem *in §. emphyteusis, quæst. 8.*

2 Est etiam hæc pactio vtilis, alioqui officio iudicis expellendus est emphyteuta non propria auctoritate. Clarus *in d. §. emphyteusis, quæst. 11.* Wurmbser. *11. pract. 34. observ. 1.*

3 *L. 2. vers. neque præcedente, C. hoc tit.*

4 Vt scilicet nulla interpellatione opus sit, sed debeat emphyteuta non tantum offerre, verum etiam obsignare, vt pœnam commissi effugiat *d. l. 2. in fin.*

5 *Cap potuit de locat. Nouell. 91. vt exact. instant. §. illud quoque, vers. qui enim dare voluit.*

6 Solutio enim partis census impedit commissum, Guid. Pap. *quæst. 174.*

7 Quamuis dici soleat eiusdem iuris esse successorem, cuius fuit auctor, *l. inuitus 56. §. plerumque, de reg. iur.*

8 Nihil enim potest mala fide facere is, qui nescit se debere, quia ignorantis nulla voluntas est, *l. si per errorem 15. D. de iurisdict. l. 1. C. de falsi. monet. l. pen. C. de iur. & fact. ignor.*

9 Non solum quod alieni facti ignorantia semper probabilis sit, *l. vlt. D. pro suo.* sed etiam quia vnaquæque res præsumitur libera & allodialis, *vulg. l. altius 8. C. de seruit. & aqua.*

10 Secun-

10 Secundum ea quæ diximus *Defin.17.num.2.3.*

11 De qua *in l.sed etsi 26.§.vlt.D.ex quib.caus.maior.*

12 *Vulg.l qui in alterius 42.de regul.iur.* Ideoque adieci *citra instrumenti emphyteuticarij exhibitionem* quia cum instrumentum hoc exhibitum fuit, non potest possessor facti ignorationem obtendere, *l.quamquam 7.D ad SC.Velleian.l.1.§.vlt.D.de action.empt.* Vide Andr.Gayl.2.*observ.cap.48 num.4.* & annotationes clarissimi Iureconsulti Dionysij Gothofredi, *ad l.2.& 3.C.hoc tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Ex contractu nullo non debentur laudimia, sed ex resoluto & revocato debentur.

QVamuis ex contractu nullo laudimia non debeantur, propterea quod nec dominium ex eo transfertur,[1] sicut neque ex contractu sub conditione inito priusquam conditio impleta sit,[2] adeo vt per errorem soluta repeti possint:[3] si tamen venditio, aut alia quælibet alienatio constiterit ab initio, ex eaque translatum sit per traditionem dominium,[4] non eo minus laudimia debebuntur, quod ex postfacto alienationem illam resolui contigerit,[5] sine fiat ea resolutio interueniente hominis facto licet necessario, puta ex retrouenditione ad quam emptor se obligauerat,[6] siue ex spontanea contrahentium voluntate,[7] siue ipsa etiam iuris potestate, vtputa susceptis ab eo liberis qui bona sua extraneo donauerat.[8] Nã quemadmodum huiusmodi reuocatio non retrotrahitur ad tempus donationis, vt ex eo apparet quod fructus medio tempore percepros restituere donatarius non cogitur,[9] ita fieri non potest, vt semel debita laudimia ob solam donationis resolutionem deberi desinant.[10] Vt enim perpetuo debeantur, sufficit semel translatum fuisse dominium ex ea causa, quæ sui natura potuerit esse perpetua,[11] cum sola dominij translatio illa sit, quæ laudimiorum præstandorum obligationem parit.[12] At si donatio nulla ab initio fuit, forte quod inter coniuges facta,[13] nec iuramento firmatã,[14] aut iurata quidem, sed non insinuata,[15] consequens est, vt laudimia nulla debeantur.[16] *Ita Senatus* ex tempore Non. Jul. 1592. contra Priorem monasterij de Talloire.

1 Quia quod nullum est, effectum nullum producere potest, *l.filium 20.D.de bonor.possess.contr.tabul.* Vide Steph.Bertr. *cons.45.vol.1.*

2 Guid.Pap. *cons.126.in 2.dub ex not.* per Bart. *in l.4.alias l.si ex duobus,§.sed & Marcellus,D.de in diem addict.*

3 *L.cuius per errorem 53.de regul.iur. & tot.tit.D.de condict. indeb.*

4 Transfertur enim dominium per traditionem, quoties iusta & habilis causa præcedit, *l.nunquam nuda 31.iunct. l.traditio 20.D.de acquir.rer domin.*

5 Quia resolutio contractus non facit, quin verum fit, dominium aliquando translatum fuisse, *d.§.sed & Marcellus.* laudimia vero debentur ob translationem dominij, *l vlt.C.hoc tit.*

6 Iacob. de sanct. Georg. *in tract. de regalis, col. 20. vers.per predicta infertur.* post Bald. & Ang. *in l ab emptione 58. de pact.* licet contra sentiat Ioan.Faber *in l.vlt. D commun.legat.* quem refert & sequitur Chassan. *in rubr.de censes,* §.1. in verb. *laouds, num.15.& §.7 num.5.*

7 Specul. *in tit.de locat.* §.*nunc antiqua, vers.96.* vbi etiam Ioann.Andr.Chassan. *in rubr. de droits & appert à gens mariez,* §.1. in verb. *contratz vifs, num.5.*

8 *Ex l si vnquam 8.C.de revoc.donat.*

9 Ioan.Bernard.Dias *reg.213.limit.10.*

10 Semel enim commissa stipulatio resolui postea nunquam potest, *Leuicta 16.§.si servus, l habere 17 D.de evict.*

11 Nam nec solet dominium transferri ex causa temporali, *l.1.D.de iur.dot.* vbi & Cuiac.notat.

12 *L.vlt.C.hoc tit.*

13 *L.1.D tot.tit.de donat.inter vir.& vxor.D.& C.*

14 Hoc enim iure vtimur, vt huiusmodi donationes iuramento confirmentur, *cap.cum contingat,extr de iureiur.*

15 Quia iuramentum supplet quidem defectum iusiurationis legalis, sed non statutariæ.

16 *num.1.supr.*

DEFINITIO XXIX.

Etiam ex donatione debentur laudimia, nisi vbi contraria viget consuetudo.

QVæsitum est inter veteres, an ex valida donatione laudimia debeantur? Et magis communiter placuit deberi,[1] non secus ac ex alia qualibet translatione dominij.[2] Idque statuto Sabaudiæ cautum est. Sed hoc ita intelligi debet, si non in contrarium vigeat loci inueterata consuetudo.[3] Nam apud Sebusianos meos obtinuit, vt nulla debeantur. Alij sunt apud quos debentur quidem, sed non nisi dimidiata; sicut & ex permutatione in tota ferè Sabaudia, vt & apud Delphinates.[4] Igitur cuiusque loci consuetudo spectanda seruandaq; est. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Guid.Pap. *quæst.48.& consil.162.* incip. *consului, vers.ad sextum.*

2 *L.vlt.vbi not.C.hoc tit.*

3 Consuetudo enim seruanda est, *l.venditor 13.§.si constat; D.commun.prad.* Sunt enim tolerabilia quæ vetus comprobat consuetudo, *l.Imperatores 13.in fin.D.de pollicit.* Obserua tamen etiam de iure differentiam esse inter donationem, & cæteros contractus, quod donari res potest, etiam irrequisito domino; non autem vendi, aliterve alienari. Guid. Pap. *quæst.46.*

4 Guid.Pap. *quæst.46.*

DEFINITIO XXX.

Laudimia ex subhastationibus debentur ei, qui habuit ius dominij directi tempore expeditionis, non ei qui tempore elapsi semestris.

ELeganter disputatum est, bonis debitoris sub hasta venditis, subsecutaque missione in possessionem eo tempore, quo directi dominij fructus[1] ad te ex conductione pertinebãt, si sexto post mense iidem fructus finito conductionis tuæ tempore ad me pertinere cœperint, vtri ex nobis laudimia debentur? Et plerisque placebat tibi deberi, propterea quod sola dominij translatio facere possit, vt debeantur:[2] negari autem non possit, quin ab ipso expeditionis instanti iudicialis illa venditio perfecta sit, adeoq; translatum ex ea dominium, posteaquam generali fere locorum omnium consuetudine, & eo iure municipali quo vtimur, obtinuit, vt per solam calami traditionem possessio translata intelligatur,[3] & consequenter per possessionem dominium,[4] idque euidenter ex eo apparere, quod à die expeditionis fructus omnes ad emptorem pertinent,[5] non alio vtique quam dominij iure, perinde acsi debitor ipse vendidisset.[6] Quod si sola calami traditio non sufficeret ad possessionis & dominij translationem, ipsa saltem missio in possessionem, quæ realis traditionis loco est, sufficere deberet.[7] Quo respexisse ij videntur qui ius nostrum municipale sic constituerunt, vt sex illi menses intra quos licet debitori bona redimere, quæ vendita sub hasta fuere, non à die expeditionis curtant, vt antea ex vetere statuto currebant; sed ex die ipso missionis in possessionem.[8] Nec est contrarium, quod plerisque iuris locis traditum est, neque dominium, neque possessionem transferri ex primo decreto, sed tantum ex secundo.[9] Pragmaticorum enim error ille est, quod bonorum sub hasta venditorum expeditionem primo decreto comparant, cum tamen dominij non custodiæ causa bona vendantur:[10] sicuti neq; secundo decreto similis est ea iudicis sententia, quam nos decreti interpositionẽ appellamus:[11] quandoquidem nullo modo necessaria est, nullius q; vtilitatis, si subhastationes rite rectèque peractæ sint.[12] Sufficit enim elapsum semestre, vt redimendi ius debitori adimatur.[13] Plane si quid in subhastationum forma pec-

catum sit, facit interpositio decreti propter auctoritatem rei iudicatæ, vt rite & solemniter acta omnia existimentur.[14] Multo minus autem ad rem faciet, si quis obiiciat, venditiones huiusmodi quæ sub hasta fiunt videri conditionales propter ius redimendi, quod intra sex menses competit, conditionalium autem venditionum naturam illam esse, vt ante conditionis euentum imperfectæ habeantur, ob idque nec prius laudimia ex iis vlla debeantur.[15] Nam permultum interest, vtrum venditio sub conditione contrahatur, an vero pure contracta sub conditione resoluatur,[16] vt cernere est in venditione quæ fit sub pacto legis commissoriæ,[17] aut addictionis in diem.[18] Hæc autem, quæ sub hasta fit, proculdubio pura est, tametsi resoluenda sub ea conditione, si intra sex menses bona redimentur.[19] Non igitur eo minus laudimia debebuntur, propter translationem dominij[20] Quemadmodum & si debitor ipse venderet sub pacto de retrouendendo laudimia deberentur,[21] adeoque duplicia, secuta quandocunque retrouenditione,[22] nisi vbi consuetudo contraria obtinet.[23] Atque ita sæpius à Senatu nostro pronuntiatum, quod ad causam retrouenditionis attineret, plerique ex Dominis Senatoribus referebant. Quidam tamen in proposita quæstione contra sentiebant, laudimia nimirum secundo conductori deberi non primo. Mouebantur quod longo apud nos vsu receptum videbant, vt ex subhastationibus quantumuis perfectis & absolutis nulla nisi post elapsos sex illos menses laudimia debeantur,[24] iis vero elapsis non duplicia, sed simplicia præstentur. Ex eo namque vel maxime apparet, non esse rectam in omnibus conuentionalis & iudicialis venditionis, itemque statutariæ & conuentionalis redemptionis comparationem.[25] Inde porro inferebat, laudimia quæ non debentur nisi post elapsum semestre,[26] ei demum deberi, qui eo tempore iura fructusq; dominij haberet, quasi tum solum impleta conditione non venditionis, quam ab initio pure contractam fuisse sane fatendum est, sed debiti laudimiorum.[27] Cumque ea conditio, si debitor intra sex menses redimere nollet, sit mere potestatiua, tum etiam cum debitor pecuniam nullam habet ex qua possit soluere,[28] succedit iuris regula, quæ non patitur, vt conditio potestatiua vnquam retrotrahatur in præiudicium illius, cui interea & medio tempore ius quæsitum est: quod in conditione casuali vel mixta nõ similiter obtinet.[29] Sed eos postea subtilius cogitantes in contrariam sententiam illud reuocauit, quod vere dici nequeat ius vllum petendorum laudimiorũ medio tempore quæsitum esse secundo creditori. Quippe qui eo tantum instanti ius aliquod habere incipiat, quo sextus mensis omnino præterierit.[30] Prius enim est, vt impleatur conditio quæcunque tandem illa sit, quam vt ob eam impletam ius vllum acquiratur.[31] Atqui vltimo sexti mensis instanti conditio illa impletur, sub qua laudimia certum erat debitũ iri, si debitor non redimeret.[32] Neque enim potest redemptio fieri in instanti, cum requirat non modo numerationem ex parte redimentis, verum etiam retrocessionẽ ex parte retrouendentis.[33] Ergo nihil est quod impediat, quo minus conditio illa quamuis potestatiua retrotrahatur ad tempus subhastationum,[34] ac proinde priori non posteriori domino aut conductori laudimia debebũtur.[35] Nam vltimum illud instans quo impletur conditio illa negatiua si debitor non redemerit, non septimo mensi computandum est, sed sexto; exemplo eius quod dicimus vltimum instans vitæ, quod ipsum instans mortis appellatur, non morti computãdum esse, sed vitæ, quia mortuus non moritur, sed viuus.[36] *Ita Senatus* in causa Francisci Louys & N. Porral. 4. Id. Dec. 1592.

1 Quo fructuum nomine certum est laudimia contineri, quia nascuntur & renascuntur pro alienationum diuersitate, *arg. l. fructus 7. alias l. diuortio, §. si vir, D. solut matrim.* Dixi *Defin. 1. num 17. §.*

2 *L. vlt C. hoc tit.*

3 Guid. Pap. *quæst. 22.*

4 *L. 1. l. per procuratorem 8 C. de acquir possess.*

5 Fructus enim acquiruntur non iure seminis, sed iure soli, *l. qui scit 25. §. 1. D. de vsur.*

6 Factum enim iudicis aut apparitoris hoc casu est factum partis, *l. si ob causam 13. Cod. de euict. l. 1. Cod si in caus. iudic pign. capt. sit.*

7 *L. non est mirum 16. §. 1. D. de pignor act.*

8 Quasi ante illud tempus amiserit quidem debitor suam possessionem, scilicet per pignoris capionem, quam nos leuationem appellamus, sed tamen non sit emptor adhuc factus possessor.

9 *L. 5 in princ. l. si finita 15. §. Iulianus, D. de damn. infect. l. cum legatorum 12. quib. ex caus. in poss. eat.*

10 Cum è contrario ex primo decreto bona non dominij, sed custodiæ causa possideantur, *l. in cui 5. in princ. D. vt in poss. legat.* Iunge *l. inter bonorum 48 D. de admin. tutor.*

11 Quæ nihil aliud est quam pronunciatio, quæ sit causa cognita de validitate subhastationum.

12 Nisi hactenus, vt de illarum validitate dubitari non possit, quia res iudicata pro veritate habetur, *l. res iudicata 207. de regul iur.*

13 Nempe si neque in materia neque in forma subhastationum peccatum sit.

14 *dict. l. res iudicata.* & ideo hoc casu necessaria est alienatio.

15 *L. necessario 8. D. de peric. & com. rei vendit.* Dixi *Defin. 28. num. 2. §.*

16 Vide Purpur. *in l. 2. §. appellata, D de rebus credit. num. 33.* Socin *consil 70. num. 10. vol. 4.* Boer. *quæst. 5. num. 25.*

17 *L. 1. D. de leg commiss.*

18 *L. 2. D. de in diem addict.*

19 Quod redimendi beneficium competit ex sola auctoritate statuti.

20 *d. l. vlt. C. hoc tit.*

21 Quia pactum de retrouendendo non impedit dominij translationem, *l. 2. C. de pact inter empt. & vendit.* Quid autem interest an redimendi ius competiturum sit ex pacto, an ex statuto.

22 Quia duplex traditio necessaria est, *l. ab emptione 58. D. de pact* & consequenter duplex dominij translatio intercenit.

23 Est enim seruanda consuetudo, vt dixi *Defin. præced.*

24 Quamuis laudimia debeantur ob translationem dominij, dominium autem transferatur in eum qui sub hasta emit, prius quam semestre elapsum sit.

25 Venditio enim, quæ fit ex auctoritate statuti recipit interpretationem & suas conditiones ex ipso statuto, conuentionales vero non nisi ex partium voluntate, & ex iure communi, *arg. l. in conuentionalibus 52 D. de verb. oblig. l. si finita 15. in princ. D. de damn. infect. l. in prætorij 9. de præt. stipulat.*

26 Et in hoc nimirum errabant, quia laudimia debeantur ex die translati dominij, licet non possint peti ante sex menses elapsos, fauore nimirum debitoris, cui totum illud medium tempus ad soluendum indulgetur, simile quiddam est in *l. in bello 12. 6. si quis seruum, & l. si patre 15. D. de capt & passim.*

27 Quam nihil vetet venditionem esse puram, laudimia vero sub conditione deberi.

28 Quia difficultas solutionis recedit ab impedimento naturali & pertinet ad facultatem dandi, *l. continuus 137. §. illud, D. de verbor. obligat.*

29 *L. qui balneum 9 l. potior 11. l. Claudius 16. D. qui potior. in pign. hab l. si partem 9. §. vlt. D. quem fem. amitt.*

30 Vide Purpur. *in simili ad l. 2. §. appellata, in fin. D. de rebus credit.*

31 *L. ei qui 13. de condit. instit. l. conditionibus 5. D. de condit. & demonstr.*

32 Tunc enim impletur cum incipit certum esse redemptionem intra tempus fieri amplius non posse, vt in *§. si filius 16. D de liber & posthum l. vlt D. de condic. instit.*

33 *L. ab emptione 58. D. de pact. l. 2. Cod. de pact. inter empt. & vendit.*

34 Tanto magis quod ista conditio, si qua sit, negatiua est, ideoque sicut solo temporis lapsu impletur, ita facilius retrotrahitur.

35 Si quidem lapsus sex mensium non inducit translationem dominij, sed tantum irreuocabilem eam, quæ alioqui erat in id vsque tempus reuocabilis.

36 *d. l. vltim. de condic. instit. l. qui duos 18. §. 1. D. de manum. testam.*

DEFI-

DEFINITIO XXXI.

Laudimia soluta ei, cui nulla debebantur, non eo minus eligi possunt per eum cui debentur.

AT quoniam priori conductori soluta laudimia proponebantur, non deerant qui putarent vel hac vna ratione repelli posse posteriorem, qui ab eodem emptore pro iisdem bonis laudimia peteret, tametsi alioquin ad eum non ad priorem pertinere laudimia debuissent.[1] Exemplo eius quod traditum est, si quis ob promissionem de vendendo laudimia perceperit, quæ non debebantur, tum sequatur venditio traditioque non alia peti posse laudimia & præcedentem licet indebitam solutionem sufficere.[2] Sed non sunt hæc similia. Id enim tum obtinet, cum ex promissione de vendendo laudimia accepit ille ipse, cui nunc ex secuta venditione deberentur.[3] In quo nec ipsi nec alij vlli fit iniuria, si quod prius indebitum fuit postea factum debitum in eam causam imputetur, ex qua deberi cœperit.[4] Nos vero eum casum tractamus in quo posteriori conductori sane fiat iniuria, si hoc solo prohibeatur à petitione laudimiorum sibi debitorum, quod ea conductor alius indebite ac sine causa perceperit,[5] Non enim solutio alij facta quam cui debetur liberare debitorem potest.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ne duplici præstatione nouus possessor oneretur, & ne bis soluere cogatur, *arg. l. si vrbana 55. de condict. indeb.*

2 Ita Iacob. de sanct. Georgio *in tract. de roydis, nu. 38. & 39.*

3 Facilius enim est, vt mutetur causa solutionis in persona eiusdem creditoris, quam si ipsa creditoris persona mutetur, *arg. l. Iulianus rerum debitorem 60. de cond indeb.*

4 Nam & species lucri est liberari ab obligatione, *l. si pupilli 66. ff. de solut. l. species 11. D de accept.*

5 *d. l si vrbana.* ibi, *ob indebitum ei tenebitur, de cond. indeb.*

6 *L. nihil interest 4. l. inuito 12. C. de solut.*

DEFINITIO XXXII.

Remedia possessoria, quæ competunt emphyteutæ turbato in sua possessione aut spoliato, dantur etiam domino directo, siue cessionem aliquam habeat, siue nullam.

POtest dominus directus agere remediis omnibus possessoriis, quibus posset emphyteuta, siue ad retinendam, siue ad recuperandam possessionem, si emphyteuta vel tubatus fuerit, vel spoliatus. Interest enim proculdubio domini directi, qui ipse in emphyteutæ persona turbari spoliative intelligitur.[1] Itaque cum emphyteuta quidam spoliatus cessisset domino directo ius omne, quod habebat recuperandæ possessionis aduersus spoliatorem, visum est non posse obiici vitium cessionis, quasi factæ in potentiorem, aut vexandi animo,[2] nec eo minus concedendam ex cessione actionem, quæ & citra cessionem esset competitura.[3] Nam nec dubitatur, quin ius recuperandæ possessionis, siue ex ciuilibus, siue ex pontificiis constitutionibus,[4] vt & alia fere omnia, cedi possit.[5] *Ita Senatus* pro R.D. Archiepiscopo Tarentasiensi, contra heredes D. Michaelis Thierry, iuridici maioris Tarentasiæ 4. Id. August. 1592.

1 Ioan. Fab. *l. cum aliquid 8. nu. 2. C. vbi caus. fisc. post* Specul. *in tit. de caus. poss. & propr. §. 1. vers. & sciat.* citans *cap. 1. extr. de iniur. l. 1. C. commun de vsucap. l. serui 15. D. de appellat.*

2 Dixi *Defin. 7. §. de hered. vel act. vendit.* vbi vide,

3 Quid enim potest interesse spoliatoris, quem æque possit conuenire dominus directus etiam citra cessionem?

4 Scilicet ex remedio, quod hodie omnium vsitatissimum est, *Can redintegranda 3. quæst. 1*

5 Andr. Tiraq. *in tract. de retract. gentilit. §. 26.* in verb. *le conuentionnel, gloss 3 num. 18.*

DEFINITIO XXXIII.

Emphyteuta ab alio spoliatus citra factum & consensum domini directi perinde annuum canonem soluere cogitur.

NOn est iusta causa denegandæ solutionis canonis emphyteuticarij, ex eo solo quod emphyteuta dicat probetque se ab alio spoliatum, si non ipsius directi domini factum spoliationi causam dederit,[1] aut consensus illius interuenerit.[2] Nam cum emphyteuta ordinario iuris remedio sibi consulere possit ad reuocãdam possessionem,[3] per eum stare videtur quo minus possideat, si ob id tantum desierit possidere, quod fuerit spoliatus.[4] Sicut enim rem ipsam ita & possessionem habere videtur, qui actionem habet ad eam persequendam. *Ita Senatus* in eadem causa. Junge Defin. 9. de hered. vel act. vendit.

1 Quod enim propter aliquem infligitur damnum, ab ipso etiam ignorante inflictum intelligitur. *l. si merces 25. §. culpa autem, D. locat. l. penult. in princ. D. solut. matrimon. l. si is cum quo 20. D. commun diuid.*

2 Culpa enim non caret qui sciuit nec prohibuit si potuit prohibere, *Litem quaritur 13. §. exercitu, D. locat. l. 2. §. 1. D. de noxal. act. l adigere 6. in princ. D. de iureiur. Notat. in l. culpa caret 50. de regul iur.*

3 *L. vlt. C de action. empt.*

4 *L. is qui actionem 15. D. de regul. iur.*

DEFINITIO XXXIV.

Feuda etiam recta & proprie feuda possunt hodie alienari ex causa dotis.

QVod iure feudorum obtinet, vt feuda recta & propria non possint alienari, ne quidem ex causa dotis,[1] apud nos abrogatum est, non solum statutis diuæ Yolandæ Augustæ, & Philiberti Ducis nostri, sed etiam generali consuetudine nobis cum Gallis communi, per quam feuda redacta sunt ad instar patrimoniorum.[2] Nec aliud est tametsi ad legis prohibitionem ipsa quoque testatoris prohibitio accesserit, siue generalis sit, quia causa dotis tanquam necessaria excepta esse intelligitur,[3] sicut & cæteræ omnes alienationes necessariæ;[4] siue specialis, quoniam contra bonos mores esse crederetur, quasi per quam matrimonij contrahendi facultas impediretur,[5] si non alia essent bona, quæ congruæ doti constituendæ sufficerent. Quandiu enim alia sunt ex quibus dos constitui possit, non magis permittendum est, vt constituatur ex feudalibus, quam vt ex iis quæ fideicommisso obstricta proponerentur.[6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 4. infr. Commun. de legat.

1 §. *donare, tit. 9. qualia olim poter. feud. alien. in vsib. feud. lib. 2.*

2 Dixi *Defin. 8. num. 1. & 2.*

3 Et omnium fauorabilissima propter publicam vtilitatem, *Auth. res quæ, C. commun. de legat. l. mulier 22. §. cum proponeretur, de legat. 2.*

4 *L. alienationes 13. D. famil. erciscund. l. filiusfamilias 114. §. diui 2. de legat. 1.*

5 Vix enim est, vt reperiatur qui velit vxorem ducere sine dote, *l. 1. D. solut. matrim. d. §. cum proponeretur, l. 5. §. penult. de dol. except.*

6 Guid. Pap. *quæst. 96.*

DEFINITIO XXXV.

Feudum datum ea lege, vt nullo modo possit alienari, ne quidem ex causa dotis, est omnino inalienabile, & quod in eius vicem datum fuit.

QVid tamen si Princeps ab initio & cum feudum concederet eam legem dixerit, vt ne quidem ex

causa dotis alienari vnquam posset? Contractus lex vtique seruanda erit.[1] Nec tantum si de eo feudo agatur, quod illa lege concessum sit, sed etiamsi de alio, quod in locum ipsius fuerit subrogatum.[2] Nam & si ponas in vicem feudi Pedemontani substitutum, siue ex permutatione, siue qua alia ratione feudum Sabaudicum, ita vt iisdem legibus eodemque iure possideretur, dubitari non potest, quin subrogatum eius naturam induat, pro quo subrogatum est.[3] Itaque primæuam propriamque feudorum naturam retinebit, quomodo feuda omnia quæ sunt apud Pedemontanos.[4] Sed & eo casu quo feudum alienari potest, ex causa dotis aut alia eiusmodi, æquissima est sententia existimantium non nisi vocato Principe & agnatis permittendam distractionem, vt cæteris emptotibus eadem oblata conditione, si velint, præferantur.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *L.vlt. C.de pact.inter empt.& vendit. l.1. C.hoc tit. l.1.§.si conuent.D depos. l.ei fundo 19. D.de seruit. l.venditor 13.D.commun.prad.*

2 *Arg l sed quod inde 71.de legat.2.*

3 *Vulg.l si enim 10.§.qui iniuriarum, D.si quis caution.*

4 Non enim sunt redacta illa ad initar patrimoniorum, vt in Gallia & in Sabaudia.

5 *Arg.l.vlt.C.hoc tit.l.cum bona 16. D.de rebus auctor.iudic. possid alias l.1.de privil.credit.*

DEFINITIO XXXVI.

Diminuta re emphyteuticaria pensionis quoque diminutio fieri debet, si soluatur propter fructus non propter vtile dominium.

CErtum est, quandiu aliquid supereſt ex re feudali vel censuali, vel emphyteuticaria, totius oneris sine diminutione præstandi necessitatem supereſſe, tametsi nihil vtilitatis possessor ex ea re percipiat,[1] nec aliter liberari possessorem, quam si vel tota recedere paratus sit,[2] vel tota res perierit,[3] sed tamen non est id perpetuum. Nam si tale onus sit, ex cuius grauitate & comparatione cum annuo reditu appareat locationem potius iusta mercede factam, quam feudalem, vel censualem, vel emphyteuticum contractum, possessori vtique succurrendum est, hactenus nimirum, vt vel à census solutione prorsus liberetur, vel remissio aliqua mercedis ei fiat arbitrio boni viri.[4] Nec ad rem faciet, quod cõtractus verba non sonent in locationem. Semper enim & in omnibus contractibus sequimur id quod actum est,[5] nec tam nomen conuentionis inspiciendum est, quam natura & conditio negotij, quod geritur.[6] Constat autem hoc potissimum differre contractum locationis ab emphyteutico, quod qui dat emphyteusim præstare tantum patientiam tenetur, non etiam vt emphyteuta vtatur fruatur. Nisi fruendi impedimentum ex eo proficiscatur, quod emphyteuseos eo modo constituendæ ius habuisse negetur is, qui constituit. Juris enim non etiam facti euictionem præstare dominus directus debet.[7] Qui vero locat non tantum ad id tenetur, vt patientiam præstet, sed etiam ad faciendum, vt conductori liceat vti frui,[8] siue iure, siue iniuria, siue per vim alterius, siue per ipsam rem fiat, vt frui prohibeatur.[9] *Ita Senatus* pro D. Antonio de Brueil, Barone de l'Isle, contra heredes Franciſci Derchet, Prid.Id.Nouemb. 1592. Et iam antea, vt quidam referebant, pro Canonicis sanctæ Mariæ de Mouſtiers, contra R.D. Archiepiſcopum Tarentaſienſem.

1 *L.1.in fin.C.hoc tit.& ibi omnes.* Iul.Clar. *lib.4 sentent.§. emphyteusis quæst.4.* Andr.Gayl. *lib.2.obseru.pract.cap.23.num.23.* Idem obtinet in annua pensione, assignata super aliqua re, quæ postea sit diminuta. Nec enim eo minus integra pensio peti potest. Guid.Pap. *quæst.8.per l.Lucius Titius 9.de alim.& cibar.leg.* post Ioann.Fabr. *in l.si quis argentum, in princ. C.de donat.*

2 Secundum ea quæ diximus *Defin* 11.3.*hoc tit.*

3 Vnde illud vulgare nostrorum brocardicum, *si pereat tota liberabitur emphyteuta.*

4 Bald. *ad l.2.col.3.versic.quaro, an propter sterilitatem, Cod. hoc tit. vide l 1.vbi.D.de superficieb* Per.Anchar.3.*quæst.*78.*n* 2.

5 *L.semper in stipulationibus 34 de reg.iur.*

6 *L.3.& pass.C plus valer.quod agit, l.cum secundus 5.§.1.& l.seq.D.de distract.pignor.*

7 Dixi *Defin.*33.3. vbi vide.

8 *L.ex conducto* 15.§ 1.*& seq.in fin.& D.locat.*

9 Ias.*& cæteri ad l* 1.*C.hoc tit.*

DEFINITIO XXXVII.

Non liberatur emphyteuta per rei peremptionem, quæ paulatim contingit per negligentiam possessoris.

SEd quod proxime diximus liberari emphyteutam, si tota res perierit, ita accipiendum est, si casu fortuito & vno impetu forte chasmate vel inundatione perierit,[1] non si paulatim & per negligentiam possessoris, qui, si in ripa munienda aut protegenda insula fuisset, vt esse debuerat, diligentior, seruare rem potuisset.[2] Itaque cum quidam in emphyteusim accepisset molettinam, quæ postea vetustate & per possessorum iniuriam ita erat collapsa, vt nihil ex pristina facie, solum tamen supereſſet, placuit condemnandos nihilominus possessores ad annui canonis præstationem: sufficit enim extare solum,[3] & ius fluuij, ac consequenter reædificandi facultatem.[4] Quænam enim alia ab initio causa fuit constituendæ emphyteuseos, nisi vt viliſſima quæque res & nullius momenti vel vsus aut pretij modici sumptibus emphyteutæ melior fieret?[5] Qua ratione nec male à pleriſque meliorationis contractus appellatur,[6] cui & illud quoque consequẽs est quod iam supra monuimus.[7] Vt quamuis emphyteutæ liceat rem derelinquendo immunitatem canonis consequi: id tamen ei permittendum non sit si rem deteriorem velit relinquere, quam ipsi aut ij à quibus haberet accepissent, dummodo per eorum culpam & negligentiam ea deterioratio contigerit. Rursus vt impensas ad rem meliorandam factas repoſcere non possit emphyteuta, qui rem derelinquit.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Idem si qua alia vi maiore cui resisti non potuerit.

2 Nullum enim hoc casu damnum sentire videtur emphyteuta qui sentit ex propria culpa, *l. quod quis* 203.*de reg.iur.*

3 Siquidem solum pars est ædificij & quidem maxima, *l. qui res* 98.§.*aream, D.de solut.*

4 *L quo minus vbi vulgo notant, D.de fluminib.*

5 Nam etsi quod commodum accedat rei emphyteuticariæ per alluuionem id ad emphyteutam pertinet. Iul.Clar. *in §.emphyteusis quæst.* 41. Debet igitur cum hoc commodo compensare incommodum si quod accedit, *arg.l.1.§.vltim ff.de aqua & aqu pluu arcend*

6 *l.vlt.vbi notat.in prin.C.hoc tit.*

7 Dixi *Defin.*11.*num.6 supr.*

8 Quemadmodum si per dolum aut culpam suam amitteret rem emphyteuticariam, de quo scripsi *Defin.*24.*&* 13.3.

DEFINITIO XXXVIII.

Confirmatio quandocunque subhastationibus laudimia debentur ei, qui expeditionis tempore habuit ius ea petendi.

QVod senatus noster facere solet, vt ex causa proroget solutionis tempus debitori, cuius bona sub hasta vendita fuerunt, detque illi ius redimendi etiam post elapsos sex menses, quos in eam rem posterioribus Principum nostrorum statutis præscribi placuit, vtputa si egregia quantitas sit quæ debetur, quam non facile explicare debitor possit,[1] aut si inter consanguineos agatur,[2] vel si quo alio modo peccatum sit in

forma &

forma & solemnitate subhastationum,[2] aut denique si longe pluris sint bona capta pignori, quam fuerit in debito.[4] Id inquam non facit quo minus redemptione nulla secuta teneat subhastatio vitesque suas exerat, perinde acsi ea prorogatio data non esset. Ideoque & laudimia debebuntur ei, qui addictionis, & vt loquuntur, expeditionis tempore dominus directus fuit, aut à domino directo causam habuit, non illi qui eo tempore quo iudicatum est.[5] Nec aliud erit tametsi subhastatio aliquo vitio laboret. Quamuis enim quoties actus aliquis nullus & inualidus confirmatur, confirmantis potius quam confirmati rationem haberi oporteat:[6] Id tamen in proposito locum habere non potest, quoniam subhastatio quantumuis nulla dummodo pro debito facta sit, tenet, ac consequenter necessario confirmanda est, si debitor non offerat & soluat, aut obsignet id quod debet.[7] Itaque ad tempus factæ addictionis semper retrotrahi debet confirmatio quandocumque sequatur.[8] Quemadmodum & si missioni in possessionem, quæ post expeditionem fit, siue debitor, siue alius quispiam frustra intercesserit, semestre quidem illud tempus quod currit à die duntaxat missionis in possessionem interea non currat.[9] Sed tamen quandocunque secuta missionis confirmatione, dominium iam inde à die expeditionis in emptorem transiatum intelligetur, eique fructus omnes, si quos medio tempore debitor perceperit, restitui oportebit. *Ita Senatus* pro Francisco Louys, contra Franciscum Porral, in ea ipsa causa de qua supra Senatusconsl. 30. & seq. 4. Id. Decemb 1592.

1 Nec enim semper numeratio totius debiti est in expedito, *l. si dubites* 10. *D. de fideiuss.* Iunge *l. si debitori* 21. *D. de iudic.*

2 Nam & consanguinitatis ratio habenda est, vt *in l. cùm bona 6. de reb. auctor. iudic. poss. alias l. 1. de priuil. cred.*

3 Omissio enim formæ vitiat quidem actum, sed ita tamen, vt non liberet debitorem, qui nec potest nullitatem obiicere aduersus subhastationes pro debito factas, nisi prius offerat debitum. Idque tam ex iure quam ex Stylo Senatus nostri.

4 Nam & statuto nostro differre cautum est ne possit pignus capi, quod excedat duplum debitæ quantitatis.

5 Iudicatum enim nullum ius nouum tribuit, sed quod iam est declarat. Vide quæ scripsi *Defin.* 30. §.

6 *Ex notat. in cap. cum ecclesia de caus. possess. & propriet.*

7 Nam & nullitati si non causam, certe occasionem dedit factum debitoris, qui si soluisset quod debebat, nulla fuisset facta subhastatio, nec proinde in subhastationis forma peccatum fuisset, dixi *num.* 3. §.

8 Initio scilicet inspecto, vt *in l.* 3. §. *scio, D de minor.*

9 Quia intercessio etiam iniusta remoratur vim executionis, si modo talis sit intercessio quæ per executorem admitti debuerit. Quid enim si debitor iam condemnatus intercesserit, & eam intercessionem apparitor male admiserit? Habenda est pro non facta. Et ita Senatus pronunciauit pro Comite Pontisuallium, contra D. Romagnialem, mense Martij 1604.

DEFINITIO XXXIX.

Per diuisionem feudi emphyteuticarij inducitur diuisio pensionis. Et ad quid hoc casu dominus directus teneatur?

Diuiso fundo emphyteuticario pensionis quoque onus inter possessores diuidi necesse est.[1] Nec tantum si in personam, sed & si in rem agatur,[2] si modo pro certis & æquis partibus, non etiam pro regionibus duntaxat diuisus fundus fuit. Alioqui inter condiuisores eorumque non domini sumptibus & diligentia diuidi pensio debebit: nec aliud quicquam præstare dominus cogetur,[3] nisi vt instrumenta emphyteuticaria in re præsenti, & vt pragmatici loquuntur, super loco exhibeat per manus notarij & commissarij ad excipiendas conscribendasque possiden-

tium professiones constituti.[4] In qua pensionis diuisione facienda, si negligentiores sint condiuisores, hactenus negligentiæ suæ pœnas luent,[5] vt singulorum partes pro tota pensione interea velut pignoris iure capi possint.[5] Ita ex tempore tractatum est pro Illustri D. Carolo Emanuele de Seyssel Marchione d'Aix, contra N. Alexandrum Gallay, Idib. Decemb. 1592.

1 Dixi *Defin.* 10. §. vbi vide.

2 Qui tamen casus maiorem habet dubitationem, quoniam in rem agitur per hypothecariam, quæ indiuidua est, *l. rem hereditariam* 65. *D. de euict.* Sed hoc casu diuidua est, vt & in specie *l. 1. C. commun. de legat.*

3 Dixi *in dict. Defin.* 10. *num.* 7. *& 8.*

4 Aliud est in exhibitione illa oculari, quam dominus directus tenetur facere suis expensis, de qua diximus *Defin.* 18. §.

5 Quandiu enim diuisio facta non est, ius canonis annui est indiuiduum, *l. communi* 7. *D. commun. diuid.* Simile quiddam est *in l. sale pactum* 40. §. *post diuisionem, D. de pact.* Vide Guid. Pap. *quæst.* 176. Mansuet. *in sua praxi, tit. de locat. nu.* 18.

DEFINITIO LX.

Solatio oblatio canonis annui facta in iudicio impedit moram.

IS, à quo annuæ pensationes per iudicem petitæ sunt pro fundo emphyteuticario,[1] si dicat paratum se soluere, nec tamen soluat, moram contrahere non videtur:[2] ideoque nec condemnandus est ad æstimationem quanti plurimi,[3] nisi vel ad creditoris domum solutionem facere debuit,[4] vel creditorem, qui ad debitoris domum cum sacco venerat, verbali inanique oblatione eluserit.[5] Moram enim, quæ per iudicialem petitionem contraheretur, per iudicialem quoque oblationem non tam purgari quam impediri æquum est, cum de ea re agitur, quæ in ipso iudicio solui non potest,[6] & ad cuius solutionem facto aliquo ipsius creditoris opus sit, pura vt eat ad domum debitoris.[7] Nam si ex conuentione ad ipsius creditoris domum ire debitorem oportuit; aut si pecunia debita fuit, quæ solui vbique commode potest, sola oblatio in iudicio facta, moram non impediet.[8] Procedunt vero supradicta multo magis si creditor plus petebat quam sibi deberetur. Imputari namque minus potest debitori cur non soluerit, quandiu creditor non declarauit paratum se accipere quod oblatum fuit.[9] *Ita Senatus* in causa D. Antonij du Passier Senatoris meritissimi, tutoris liberorum D. Senatoris de la Chappelle, & N. Joannis Antonij Bruni nunc magistri Computorum, 13. Cal. Januar. 1592.

1 Oblatio enim iudicialis magnam vim habet, quoniam ex ea statim potest sequi condemnatio, *l. si rem* 9. §. *vlt. D. de pign. act.* Quamuis dici soleat non sufficere verba vbi facto est opus, nimirum ad acquirendam liberationem, quod difficilius est quam vt mora impediatur.

2 Nam & ei qui fatetur se debere danda est dilatio ad soluendum, *l. si debitori* 21. *D. de iudic. l. si rem paratus* 73. *D. de procurat.*

3 Cui scilicet locum facit sola mora, *l. in re furtiua* 8. §. 1. *D. de cond furtiu.* scripsi *Defin.* 22. §.

4 Dixi *Defin.* 15. §. vbi vide.

5 Non enim potest verbalis oblatio prodesse contra eum qui se quoque dicit paratum accipere. Bart. *in l. creditoria* 8. *D. de distr. pignor.*

6 Nec enim cum sacco nummario litigare debitor cogitur, vt statim & in ipso iudicio soluat, *l. quod dicimus* 105. *D. de solut.*

7 Cum enim facto creditoris opus est nulla potest intercedere debitoris antequam creditor fecerit, quod facere debuit. Vide Dec. *cons.* 2. vbi eleganter.

8 Satis enim dicit se paratum accipere is, qui solutionem in iudicio petit.

9 Nec enim mora fieri potest ei qui plus petit, *l. qui solidum* 78. *in princ. de legat.* 2.

DEFINITIO XLI.

Pacta inter contrahentes inita cum pars fundi emphyteuticarij alienaretur, an & quatenus noceant domino?

QVi fundum emphyteuticarium totum possidebat, partem eius vendidit & conuenit, vt totius canonis annui soluendi onus emptori incumberet. Valebit quidem inter emptorem & venditorem conuentio, vt ni emptor satisfaciat teneatur ex vendito.[1] Sed non idcirco prohibebitur directus dominus ius suum exequi aduersus venditorem, & petere, vt inter emptorem & venditorem oneris annui distributio fiat pro rata cuiusque fundi portione communibus possessorum expensis.[2] Cum in eius ignorantis præiudicium nihil ab emphyteuta fieri potuerit, siue iuris rationem spectes,[3] siue edictum Sereniss. Emanuelis Philiberti Ducis nostri, quod in eam rem nominatim factum est.[4] Sed & quod magis est, si emptor velit recedere, vt ab onere liberetur & suam fundi partem derelinquere, oblatis etiam reliquis (alioqui nec qui totum fundum derelinquere vult audiendus est,[5]) non aliter admitti debebit, quam si venditor quoque aliam eiusdem fundi partem dimittere paratus sit,[6] si modo totus fundus ab initio sub vna clausula totius canonis onus susceperit,[7] quoniam hac parte indiuiduum est ius domini, licet prohibere dominus non possit, quo minus canonis præstatio inter emptorem & venditorem diuidatur,[8] quia neque prohibere potest, quo minus venditor fundi partem distrahat, saluo laudimiorum iure.[9] *Ita Senatus* pro R. D. de Chauanes Æditiuo de S. Joire, contra D. Senatorem du Passier & Ant. de Cloistre procuratorem, 10. Cal. Febr. 1593.

1 *L. epistola 52. §. pactum, D. de pact.*
2 Secundum ea quæ diximus *Defin. 39. §.*
3 *L. inter debitorem 42. D. de pact. l. 1. & tot. tit. C. sin. sens. vel veliq.*
4 De quo *in Defin. 9. §.* Vide Castrens. *in Leum hi, § si vni, D. de transact. num. 4.*
5 Secundum ea quæ dixi *Defin 11. §.*
6 *Arg. l. tutor vrgentibus 47. D. de minor.*
7 Nam si ab initio diuisum fuit onus, aliud est, vt scripsi dicta *Defin. 11.*
8 Postquam redacta sunt feuda itemque emphyteuses ad instar patrimoniorum, vt scripsi *Defin. 8. §.*
9 *L. vlt. vbi notatur, C. hoc tit.*

DEFINITIO XLII.

Ex stipulatione domini directi an & quatenus actio acquiratur ecclesiæ, adeoque cuilibet donatario ad canonem emphyteuticarium à possessoribus singulis exigendum.

EVenit plerumque, vt iuris emphyteutici professio, & vt nostri loquuntur, recognitio fiat in vtilitatem domini directi, Canonis autem annui soluendi promissio alterius commodo cedat.[1] Quo casu placet ex domini directi stipulatione acquiri actionem alteri non posse,[2] nisi forte fauor piæ causæ interueniat, qui ius hoc elicere debeat.[3] Sed tamen non eo minus permittendum ei, cui stipulator acquiri[4] voluit, vt ex eius promissionis instrumento agat aduersus emphyteutas singulos,[5] quasi in rem suam procurator constitutus fuerit, hoc ipso quo instrumenta censualia à domino directo acceperit.[6] Facit enim ea res, vt pluris iuris habere debeat, quam qui solutionis tantum gratia obligationi adiectus est, quem constat accipere solutionem, non etiam exigere posse.[7] Neque tamen idcirco dominus directus ex ea stipulatione agere prohibebitur, cum & ei soli quæsita sit actio, & ipsius interest, vt ei soluatur, cui solui promissum est.[8] Nam & hoc sensu accipiendum est posse stipulari alteri, cum interest stipulatoris, nempe vt ex stipulatu agat stipulator ipse, non alius cui stipulatus fuit.[9] *Ita Senatus* pro fratribus Franciscanis Camberiens. ex tempore, 3. Calend. Februar. 1593. Et iterum in causa Francisci Gerlier & Francisci Falquet, Calend. Decemb. 1593.

1 Scilicet ita stipulante domino directo.
2 *L. stipulatio ista 38. §. alteri, & §. si stipuler. de verbor. oblig.* iunct. *l. liber homo 118. in fin.*
3 Nemo enim nescit, quam multa in iure nostro & constituta & recepta sint fauore piæ causæ, de quo amplissimum tractatum edidit Andr. Tiraquell. quem inscripsit *de priuil. pia causa.*
4 Est enim ista haud dubie donatio, *l. donari 82. de reg. iur.* in qua singulari iure constitutum est, vt ex stipulatione donatoris acquiratur actio donatario, siue à priore donatario stipulatus fit donator, *vt in l. 3. C. de donat. qua sub mod.* siue ab eo, qui ex alia quam donatoris causa stipulatori fuerat obligatus. Bart. & alij *ad l. qui Roma 122. §. Elauius, de verb. oblig.*
6 Traditio enim instrumentorum habet vim mandati, *l. 1. C. de donat.*
7 *L. quod stipulatur 10. D. de solut. cum similib.*
8 *d. l. liber homo 118. in fin. D. de verb. oblig.*
9 *d. l. stipulatio ista 38. §. alteri, eod.*

DEFINITIO XLIII.

Potest sententia lata contra priorem emphyteutam mandari executioni contra posteriorem, dummodo prius ad hoc vocatum.

SEntentia aduersus emphyteutam lata, qui postea rem alienauerit, non potest quidem mandari executioni contra nouum possessorem inauditum,[1] quia quæ ex iudicato nascitur actio personalis est in factum,[2] nec proinde sequitur fundi possessorem,[3] sed si nouus hic possessor citetur, causam dicturus cur non aduersus se quoque pari debeat executionem, non male dominus egisse videbitur.[4] Itaque si fateatur se possidere nec quicquam aliud alleget, quod ius actoris imminuat, recte condemnabitur, vt sententiæ, licet aduersus alium redditæ executionem pati compellatur.[5] Nempe quia vtriusque condemnationis eadem causa est, cum nec alia ratio fuerit prioris emphyteutæ condemnandi, quam quia rem emphyteuticam possidebat.[6] Aliud ergo erit, si prior condemnatio personalis obligationis causam habuit.[7] Neque enim ex ea vllo modo agi potest aduersus alium quam condemnatum eiusve heredem.[8] *Ita Senatus* in eadem causa Franciscanorum Camber. 3. Cal. Febr. 1593.

1 *Vulg. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. tot. tit. C. int. alios act. vel iudic. aliis non nocer.*
2 *L. actori 8. C. de reb. credit.*
3 *L. vltim. in fin. D. de contrah. empt. l. 1. §. 1 si heres, D. ad SC. Trebell.*
4 Ne alioqui diuersa ea melior fit conditio emptoris quam venditoris, contra *Linuitus 156. §. plerumque, D de reg. iur.*
5 Nam & similiter dicimus exceptionem rei judicatæ à persona venditoris transire in emptorem, licet non è conuerso, *l. si à te 9. §. Iulianus, D. de except. rei iudic.* iunct. *l. si mater 11. §. penult. l. exceptio 28. eod. tit.*
6 Iuxta ea quæ scripsi *Defin. 8. §.*
7 Vt contingit quoties actio est personalis, quia qualis actio est, talis & solet esse obligatio, quæ actionem parit, *l. licet 43. §. ea obligatio, D. de procurat.* Propriumque est actionum in rem, vt dentur contra non obligatum, §. 1. *Instit de action.*
8 Quia personales obligationes, & actiones transeunt in heredem & vniuersalem successorem, non etiam in singularem, *l. vltim. Cod. de heredit act l. aris alieni 15. C. de donat.* Dixi *num. 3. §.*

DEFI-

DEFINITIO XLIV.

De priuilegio Sebusianorum pro feudis, quæ habent à Principe, & de eius interpretatione.

QVod priuilegium nobiles Sebusiani mei habent tam ex scripto, quam ex inueterata consuetudine, vt pro feudorum prouincialium acquisitione (iis exceptis quæ pendent à Marchionatu de Vilars) nulla debeant laudimia, [1] non facit, vt qui ab iis manumittuntur homines dediticiæ conditionis, quos talliabiles vocant, immunes sint ab onere præstandi tributi, quod vulgo Tot quot appellatur. [2] Ratio est euidens diuersitatis, quia per feudi venditionem non diminuitur ius retrofeudi, quod ad Principem spectat, sed vasalli & vtilis domini persona tantum mutatur. [3] At manumissione hominis sicut fit pauperior feudi dominus, qui hac ratione amittit hominem, & consequenter patrimonium diminuit, [4] ita retrofeudum quoque diminui necesse est. [5] Ac proinde fieret iniuria Principi, si non tantum eo nomine daretur illi quantum directo domino, [6] cui satis fauetur in eo quod inconsulto quoque Principe manumittendi serui atque ita diminuendi feudi potestatem habebat. [7] Nempe quod feuda, vt sæpius diximus, redacta hodie sint ad instar patrimoniorum. [8] *Ita tractatum est*, Idib. Febr. 1593.

1 Quod diuersum est in reliquis omnibus prouinciis ducatus Sabaudiæ, in quibus scilicet debentur laudimia ex venditione feudorum, nisi si qua sint priuilegiata.

2 Tributum est quod penditur Principi à talliabili manumisso, tantæ quantitatis quanta per eum præstita est domino directo ex comparatione bonorum, quæ talliabilis habuit tempore manumissionis.

3 Feudum enim ad quascunque manus perueniat, remanet semper de retrofeudo.

4 Vnde est, quod manumissionem alienationi comparamus, *l. obligari 9. §. 1. D. de auctor. tutor. l. vltim. C. de rebus alien. non alien.*

5 Nihil enim potest esse in retrofeudo, quod non prius sit in feudo, vt nomina ipsa demonstrant.

6 Ne alioqui sit in potestate vasalli diminuere ius domini feudalis ignorantis & inuiti, *l. 2. in fin. l. penult. & vlt. D. de noxal. resist.*

7 Quod certe de summo iure feudorum fieri non posset: nam nec in emphyteusi simplici id liceret, *l. vlt. C. hoc tit.*

8 Dixi *Defin. 8. in princ. 3. & alibi sæpe.*

DEFINITIO XLV.

Peræquatio canonis annui diuiso fundo emphyteuticario fit non solum sumptibus possessorum, sed etiam pro modo bonitatis naturalis, non autem accidentalis, quæ supereuenit.

CVm alienatio per partes & in diuersas personas fundo emphyteuticario peræquationem fieri necesse sit inter possessores omnes, vt sciatur quotam quisque partem debeat canonis annui, qui pro indiuiso primum fuerat constitutus, & quidem sumptibus possessorum non domini directi, quemadmodum supra diximus. [1] Quæri potest si, vt plerumque euenit, ex pluribus fundi partibus aliæ aliis sint meliores, an pro modo quantitatis & mensuræ diuisio illa canonis facienda sit, an potius pro bonitate & qualitate portionum? Et quidem si eo tempore quo diuidi fundus incipit ea peræquatio fiat, verius est bonitatis rationem habendam esse, ne alioqui afficiatur iniuria is, cui sterilior pars fundi obtigerit, si parem subeat oneris portionem. [2] Sed si post multum temporis à die diuisi inter possessores fundi peræquatio canonis fiat, nec sciri amplius possit quænam fuerit singularum portionum bonitas eo tempore, quo fundus ille plurium esse cœpit, [3] æquum non est eos, qui in excolendis propriis portionibus diligentiores fuerint, easque longo labore ac multis forsitan expensis meliores reddiderint, ex aliorum negligentia onerari. [4] Potiusque in dubio præsumendum est fuisse fundum sibi ab initio vbique similem, & æque bonum. [5] Proinde pro rata quantitatis non bonitatis præstatio canonis diuidetur. Plane si appareat alias partes fundi aliis esse naturaliter meliores, bonitatis naturalis ratio semper habenda erit, vt in hoc differat naturalis bonitas ab accidentali & supereuenienti. [6] *Ita Senatus* in causa N. Jani Pensabin, & N. Ludouicæ Pobel, viduæ Nobilis de Leydier, 8. Calend. Mart. 1593.

1 *Defin. 10. & 79. 5.*

2 Et si enim non tam pro fructibus solet præstari canon hic annuus, quam in recognitionem dominij directi, solent tamen prædia emphyteuticaria, quo meliora sunt & fructuosiora, eo maiore canone onerari.

3 Mutatur enim & bonitas rerum & bonitatis æstimatio pro temporum varietate, *l. bonitatis 13. D. de euict. l. pretia rerum 63. D. ad leg. Falcid.*

4 Non enim debent melioris conditionis esse negligentes quam diligentes, *l. non enim 16. D. ex quib. caus. maior. l. pupillus 24. in fin. D. quæ in fraud. credit.* nec stulti quam periti, *l. 4. D. quod vi aut clam.*

5 Siquidem quod est ex accidenti nunquam præsumitur, *l. 3. §. 1. de tutel.* ex accidenti autem est, vt fundus fiat melior aut deterior, nisi cum naturalis status & habitus fundi ita fert, *l. 2. l. quisquis 6. & seq. C. de omni agro deser. lib. 11. tit. 58.*

6 Vide Bart. *in l. si partem 25. D. de seruit. rustic. prad.*

DEFINITIO XLVI.

Ad fructuarium laudimia pertinent, ius tamen inuestiendi ad proprietarium.

LAudimia quidem, si qua durante vsufructu obueniant, ad fructuarium pertinent. Sunt enim in fructu directi dominij, [1] licet aliud sit in commissis, si proprietas ipsa ex causa aliqua committatur, & dominium vtile cum directo consolidetur. [2] Sed an idcirco nouum emptorem laudare, vt loquuntur, & inuestire vsufructuarius debeat, quæstionis esse potest: Quasi per vsusfructus traditionem videatur habuisse à proprietario mandatum [3] exequendi omnia illa, quæ ad causam vsusfructus pertinent. Verùm probabilius visum est ad proprietarium eam rem non ad fructuarium spectare, [4] quia fructuarius dominus non est: [5] nec quicquam prohibet quo minus vni laudimia soluantur, & tamen ab alio inuestitura accipiatur, licet verum sit laudimia non nisi ob inuestituram deberi. [6] *Ita Senatus* in causa Dominæ du Four & Isabellæ Scarron, viduæ Andreæ Pignier Medici, 9. Cal. Mart. 1593. Quamuis non fuerit pronunciatum propter sopitam transactione controuersiam.

1 Iul. Clar. *lib. 4 sentent. §. emphyteusis, quæst. 23. num. 5.*

2 Guid. Pap. *quæst. 477.* Oldrad. *cons. 240.*

3 Est enim vsufructuarius quodammodo procurator proprietarij, sicut creditor pignoratitius dicitur quasi debitoris procurator in re pignorata, *l. si pignori 29. in fin. D. de pign. act.*

4 Non enim alius potest vtile dominium transferre, aut ab alio translatum laudare, quam qui dominus directus est, *l. vlt. vbi nos. C. hoc tit.*

5 Est enim separata causa vsusfructus & proprietatis, adeoque possessionis, *l. penult. D. de acquir possess.* cum nec re sua vti frui quisquam possit, *l. vti frui 5. D. si vsusfr petat.*

6 Quia hoc casu laudimia soluuntur ex voluntate domini directi à quo inuestitura accipitur, *arg. l. si seruus 61. §. locauit, D. de furt.* Iunge *l. falsus 43. §. vlt. eod. l. si quis mihi 25. D. de acqu. hered. l. aditio 45. §. præterea, eod.* Guid. Pap. *quæst. 477.*

DEFINITIO XLVII.

Plus iuris habet heres gratuitus de restituenda post mortem suam hereditate, quam fructuarius hereditatis.

E lus, qui heres institutus est,& rogatus hereditatem post mortem suam restituere,longe dissimilis ratio est, nec bene fructuario comparatur, quia cum vere sit heres[1] consequenter est dominus.[2] Proinde non tantum laudimia ei acquiruntur,sed etiam commissa & obuentiones cæteræ, ad eumque ius pertinet laudandi & inuestiendi noui emptoris.[3] Plane sicut hereditatem restituere rogatus est, ita & ea omnia reddere debet,quæ occasione hereditatis habuit,nisi quæ sunt in fructu.[4] Ita fit,vt vi ipsa non multo plus iuris habeat,quam fructuarius,cum & hic quoque in cæteris omnibus habeat vsumfructum.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec enim restitutio hereditatis facit vt heres non maneat,qui semel fuit, §.*restituta,Instit.de fideic.hered.*

2 Veteres enim heredem pro domino dicebant, §.*vlt.Inst. de hered.qualit.& differ.*

3 Cum hæc omnia pertineant ad causam dominij & proprietatis,vt diximus *Defin.praced.*

4 Ratio est *in l.in fideicommissaria* 18.*vers.quoties,D.ad SC. Trebell.*

5 Scripsi *Defin.*5.3.*de vsufr.*

DEFINITIO XLVIII.

Ius prælationis datum domino directo in re emphyteuticaria moribus nostris abrogatum est,& quas ob causas, sed postea restitutum.

IVs prælationis, quod ex Iustineanea constitutione directo domino competit in re emphyteuticaria,moribus nostris abrogatum est. Et merito. Nam nec dominus ipse in exigendis laudimiis communi iure vtitur,cum pro quinquagesima parte pretij, quæ ab emptore pro inuestitura deberetur, soleant domini directi exigere, vt plurimum sextantem, alij quadrantem, plerique trientem, nonnulli etiam semissem.[1] Et vero ita posito iure, vt dominis directis saluum & integrum esset ius prælationis, non haberet homo ingenuus liberam rerum suarùm alienationem.[2] Cum perpauci apud nos fundi reperiantur,qui non sint emphyteuticarij, & facile eueniret, vt dominis directis hoc prælationis iure vtentibus,omnia acquirerentur.[4] Quod non perinde dici tum poterat,cum Iustiniani lex hac de re lata est. Noua enim contractus species erat emphyteusis, vixque adhuc certam à Zenone formam & naturam acceperat,[5] cum dubitaretur inter veteres, an emptio esset, an locatio.[6] Nec proinde tam frequenter accidebat,vt de feudi emphyteuticarij conditione ageretur, quam hodie accidit. Abrogatum autem esse ius hoc prælationis,[7] vel ex eo maxime apparet, quod, quæ alias fuit inducendi eius causa, nunc sublata est. Proficiscebatur enim ex eo, quod nec venditio nec alienatio rei emphyteuticæ fieri poterat irrequisito domino, cuius consensus necessario exquirendus erat priusquam ad alienationem deueniretur: alioqui si id factum non esset, cadebat emphyteuta à iure suo.[8] Nam secuta venditione & alienatione nusquam caurum reperias, vt liceat domino vti iure prælationis, & emptori rem aufferre pretio ipsi restituto. Jus enim ablationis dicendum illud fuisset, non prælationis.[9] Ergo domini ius hac parte illud fuit, vt eo irrequisito alienari emphyteusis non posset.[10] Et consequenter, vt tum cum requireretur, dominus posset ipse emere si vellet,[11] id est,ante factam venditionem. Re enim iam alterius facta perfectaque vtiliter emptione,fieri non potuisset, vt res inuito emptori auferretur.[12] Atqui hodie non solum emphyteuses,sed feuda quoque ipsa redacta sunt ad instar patrimoniorum, vt de iis pro arbitrio disponere domini vtiles possint tam inter viuos quam in vltima voluntate, perinde,ac si ac quilibet de bonis suis allodialibus.[13] Nec quicquam aliud edictis Diui Emanuelis Philiberti Principis nostri faciendum emptori iniungitur ad euitandam commissi pœnam, nisi vt postquàm feudum emphyteuticarium acquisierit testationem de ea re conscribat apud acta,vt scire dominus possit, quænam & à quo laudimia exigere debeat.[14] Potest igitur venditor irrequisito domino vendere citra metum commissi,[15] nec ipsi domino rem offerre cogitur, aut ei denunciare, quod paratus ipse sit vendere. Et quod olim venditori onus erat iniunctum, vt priusquam venderet exquireret domini voluntatem,[16] id hodie translatum est in emptorem, vt emptione facta, non quidem exquirat domini voluntatem, vtrum ratam venditionem habere velit (inuitus enim cogitur[17]) sed ei denunciet perfectam emptionem, vt habeat dominus laudimia, quæ in præmium laudati & approbati acquisitoris debentur,& in signum, vt aiunt,ac recognitionem dominij directi,[18] licet ea laudatio & approbatio vel ab inuito extorqueatur.[19] Ac sane si ius prælationis obtineret,vix quisquam reperiretur, qui ad rei emphyteuticariæ emptionem vellet accedere, alteri quippe, id est, domino directo potius quam sibi mercaturus:[20] Solent enim homines proprij tantum,non etiam alieni compendij causa negotiari, præsertim cum vendendo aut emendo tractant de quantitate pretij.[21] Itaque dominum,qui hoc prælationis iure nitebatur,quasi nullam litiganti iustam causam habuisset, non solum à petitione sua repellendum, sed etiam in omnes litis sumptus condemnandum esse placuit.[22] *Ex tempore* in publico auditorio,7.Id.Mart.1593. pro Paulo Arbellot Burgensi,contra Dominam du Saix. Postea tamen deliberatum vidi de huiusmodi prælationis iure dominis directis per edictum Principis restituendo.Et puto fore vt breui restituatur. Et restitutum tandem est edicto quod publicatum fuit anno 1606. quo & alia pleraq; constituta sunt circa ius emphyteuticum fauore dominorum, & ad emphyteutarum fraudes ac tergiuersationes comprimendas.

1 *L.vlt.C.hoc t.*Obserua tamen,ius hoc datum esse domino, vt eo vtatur pro seipso,non etiam pro amico. Guid Pap.*quæst.* 411 *ex l.vl,*§.*sed ne hac occasione,in fin.C.hoc tit. & Nouell.vlt. vt de cater non fiant commutat.*

2 Cum quo commodo debent compensare incommodum & iacturam istam iuris prælationis, *arg.l.eum qui* 30.*D.de iurisd.l.*1.§.*vlt.de aqua & aqu.pluu arcend.*

3 Quod indignum & iniquum esset, *l.*2. *D.si à parent.quis manum.sit.l.dudum* 14. *C.de contrah.empt. l.qua ratione* 9. §.*ha quoque,& D.de acq rer.domin*

4 Hoc vero non solum à publica, sed etiam à priuata dominorum directorum vtilitate alienum est.

5 *In l* 1.*C.hoc tit.*

6 §.*adeo,Instit.de locat.*

7 De quo attestatur Purpur.ad Ias.*in dict.l.vlt num.*10.*hoc tit.*Tessaur.*decis.*169.*num.*2. Ant.Sola *ad cap.rempublicam,gloss.* 2.*part.*1.*num* 10.

8 *d.l.vlt C hoc tit.*

9 *Arg l.penult.D de serv.export.*

10 *d.l vlt.C hoc tit.*

11 Nec enim aliam ob causam requiritur consensus eius, nisi vt possit emere si velit, *d l.vlt.* Et ideo placet valere donationem rei emphyteuticæ, etiam irrequisito domino: quia in donatione ius prælationis habere locum non potest, Guid. Pap.*quæst* 47.

12 *Vulg l.id quod nostrum* 11 *D.de reg.iur.*

13 Ioan.Faber *in* §.*adeo,Instit.de locat.*Guid.Pap.*quæst.*59.

14 Ne alioqui per priuatas & clandestinas alienationes facile sit fraudem facere domino directo, *argum.l.data* 27.*C.de donat.*

15 Possunt enim etiam leges scripturæ abrogari per desuetudinem, *l de quibus* 32.*vbi not.D.de legib.*

16 Iuxta constitutionem Iustiniani *in d l vlt.C.hoc tit.*

17 Nec potest dominus feudi vel emphyteuseos impedire alienationem, ne fiat,in quem vasallus aut emphyteuta velit.

18 *Notat.*

18 *Notat. in d.l.vlt.* Inde est, quod ius prælationis non habet locum de iure in casibus, in quibus laudimia non debentur. Gui.Pap.*quæst.*48 *num* 2.

19 Nec enim nouum est, vt quis cogatur consentire ei, quod alius fecerit, *l si ego* 9. § *si res, D.de iur.dot.* nec rursum vt quis commodum aliquod sentiat etiam ex eo quod inuitus fecerit, *l qui ex causa* 29.*de bon libert.*

20 Etsi non semper ratio hæc impedit ius prælationis, vt constat *ex l.cum bona* 16. *D.de reb auctor. iudic.possid. alias l.*1.*de priuileg.credit.* Posset tamen emphyteuta rem vendere sub ea conditione, si dominus directus laudare voluerit, atque ita impedire, ne possit dominus rem capere iure prælationis. Guid. Pap.*d quæst.*47. post Bart. *in l quod sæpe,* § *si quis amico, D.de contrah.empt.*

21 *L si voluntate* 8.*Cod.de rescind.vendit.l.in causa* 16.§.*idem Pomponius,D.de minor.*

22 *Ex l.eum quem temere* 78. *de iudic.* iunct. notatis *in l.qui solidum* 78.§.*etiam,de legat.*2.

DEFINITIO XLIX.

Casus, in quibus dominus directus etiam ex ratione iuris nullum habet ius prælationis.

DE illo certe nullo modo dubitari poterat, quin Iustinianeæ constitutioni [1] locus nullus esse posset, si dominus vtilis fundum emphyteuticarium vendidisset; impetrata prius à domino directo licentia vendendi. [2] Siue pacto in eam rem expresso, [3] siue tacito, multo minus si cogente magistratus imperio publice facta venditio esset. Aut denique si contraria, vt apud nos consuetudo inualuisset. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *In d.l.vlt.C.hoc tit.*
2 *L.quoties ab omnibus* 11. *C.de fideicomm.*
3 Socin.Iun.*consil.*70.*vol* 1.
4 Tessaur.*decis.*169. Adde Guid.Pap. *quæst* 48.vbi enumerat casus, in quibus ius prælationis locum non habet, quia nec laudimia debentur.

DEFINITIO L.

Venditio etiam vno nummo facta valet ad euitandam pœnam incapacitatis, quia & donatio valeret.

CVm tenendæ emphyteuseos incapax possessor iubetur alium possessorem constituere morientem, vt dicunt,& confiscantem,aut incapacitatis suæ pœnam pendere (Gallis est *amortiser*) satisfacit legi aut iudicato si vel vno nummo vendat alteri; dummodo capaci: nec audiendus est dominus directus si ex ea modicitate pretij aliisve coniecturis simulatam & imaginatiam venditionem esse dicat, [2] cum nihil eius interfit, si modo ex persona noui possessoris quaqualiscunque ille sit iura sua,quæ pro emphyteusi habet, salua retineat. [3] Quantumuis enim simulata & imaginaria esset venditio, [4] perinde tamen in omnibus persona suppositi emptoris inspiceretur siue moreretur ille, siue confiscationis causam præberet, acsi alienatio vera fuisset, [5] atque ita legi nulla fraus fieret. Neque vero nouum est vt vno nummo fiat venditio, quoties fit ex necessitate & vt subtilitati iuris pareatur. [6] Nec ad rem pertinet quod donationis instar habeat venditio aut donatio quæ fit vno nummo. [7] Nam & in proposito satisfeciisset legi aut iudicato possessor incapax, si alteri capaci donasset. [8] Proinde nec potest causari dominus sua interesse quod venditio vno nummo facta sit prætextu laudimiorum, [9] quia & donare potuit, qui vendidit, [10] & multo igitur magis minori pretio vendere. [11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 De quo Paponius *in syntagm. Arest.tit.de Amortisations.*
2 *Arg.I si quis conduxerit.*46.*ff.locat.*
3 Nam nec alia causa est istius, vt vocant, amortizationis.
4 Quæ tamen non potest dici imaginaria precio aliquo accedente. *Limaginaria* 16.*de reg.iur.*
5 Nec enim posset venditor obiicere simulationem, quam ipse fecisset. *arg.l. si pierès* 36.*in fin.ff. de admin.tutor.l.rem alienam* 41.*in fin ff.de pign.act.*
6 Nam & idem euenit in specie. *l. si vsusfructus* 66. *ff. de iur.dot.*
7 *dict.l.si quis conduxerit* 46.*locat.l. si quis donationis* 38.*ff de contr.empt.*
8 Cum per donationem æque ac per venditionem dominium transferatur. *l portionem* 12 *l si ea* 23. *& pass. C.de donat.l. numquam nuda* 31.*ff.de acquir.rer.dom.*
9 Quæ scilicet debentur ex comparatione pretij, *l. vltim. C.hoc tit.*
10 Quamuis non fit hoc perpetuum. *l. filiusfamilias* 7.*ff.de donat.l cuius est* 163.*de reg.iur.*
11 *d.l.si quis donationis.*

DEFINITIO LI.

Dominus directus non tenetur de euictione nisi ad pretij restitutionem, præterquam si fuerit in dolo.

SI quando emphyteuticaria re euicta dominus directus de euictione conueniatur, non ad aliud condemnandus est quam vt acceptam pecuniam restituat. [1] Nam cum emphyteusis speciem quandam habeat beneficij, [2] æquum sane est mitius agi cum domino directo, [3] si modò non fuerit in dolo. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin.12.infr.De euict.

1 Non etiam vt præstet id quod interest, quod tamen præstari solet ex causa euictionis. *l si in venditione* 60.*ff.de euict.l si ob causam* 13.*C.eod.* Ias. *in l.*1.*C. hoc tit.arg.l.vlt.* §.*vlt.C.comm. de legat.*
2 Quia vili mercede dominus dat rem suam alij in perpetuum fruendam. *l.*1.*ff. si ager.vectig l.*1.*C.hoc tit.* Idque multo magis de feudo dici potest. Nam nec feudi nomen nihil aliud nisi beneficium significat, vetere lingua Longobardorum.
3 Ne ex liberalitate sua periclitetur. *arg.Lne liberalitate* 50. *ff.de re iudic.l.si extraneus* 33 *ff de iur.dot.*
4 *l.*1.*C.eo.tit.de iur. dot.* Beneficio enim iuuari nos oportet non decipi. *l.in commodato* 17.§.1.*vers.idemque.ff.commod.*

DEFINITIO LII.

Emphyteuta non potest expelli ob id quod male re vtatur, sed cogi potest vt vel bene vtatur, vel rem derelinquat.

NOn est idonea petendæ in integrum restitutionis causa ad rescindendum contractum emphyteuticum, quod emphyteuta male re vtatur, licet ex ea causa simplex locatio resolueretur. Plus enim iuris habet, qui perpetua quam qui temporali nititur conductione, [2] cum fiat hic dominus vtilis, [3] ille non item. [4] Sane domino directo paratum est in eam rem aduersus emphyteutam iuris communis auxilium vt conuentionibus satisfacere compellatur, [5] hoc est, vt vel tanquam bonus paterfamilias vtatur re emphyteuticaria, [6] vel à contractu discedatur. [7] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, contra D.Abbatem de Sixt.prid.Cal.Iul.1593.

1 *l.ade* 3.*C.de locat.*
2 Emphyteuta autem perpetuus conductor est, & plus quam conductor, quia & quodammodo socius est. §.*adeo.Inst.de locat.* & dominus vtilis, *vt sequitur in Defin.*
3 Secundum interpretes, qui duplex dominium agnoscunt, directum & vtile. Nos enim hanc distinctionem improbauimus *lib.*10.*Coniect.*
4 *l non solet.*39.*ff. locat.*
5 *l.*1.*C.hoc tit.*
6 Nemini enim permittendum est vt re aliqua etiam quæ sua sit abutatur. §.1.*Inst de his qui sui vel alien.iur.*
7 *Argum. l. cum te* 6. *& l. vltim. Cod. de pact. int.empt. & vend.*

DEFINITIO LIII.

Emphyteusis ecclesiastica non potest rescindi praetextu nullitatis ob non seruatas solemnitates, maxime post longissimum tempus, nisi probata lasione.

ADuersus emphyteuticos contractus restitui ecclesia non potest, praesertim post longissimum tempus,[1] ex eo solo quod non seruatis solemnitatibus in rerum ecclesiarum alienatione necessariis emphyteusis data sit,[2] si non laesio aliqua, nec ea quidem minima interuenisse proponatur.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Magna enim vis est longissimi temporis ad confirmanda etiam ea, quae ab initio non valuerunt, *arg. l. si cum fideicommissa* 16. §. *Aristo. D. qui & à quibus manum. l. 3. & 4. C. de praescr. 30. annor.*

2 Quamuis non minus emphyteusis quam alia quaelibet alienatio rerum ecclesiasticarum sit interdicta § *emphyteusim. Nouell. 7. de non alienat. aut permutat. l. vlt. C. de reb. alien. non alien.*

3 Scripsi *Defi. 6. & 7. 5. in tit. de reb. alien. non alienand.*

DEFINITIO LIV.

Quantum interfit an onus aliquod annuum debeatur ab habitatoribus certi loci iure subiectionis, an ratione foci?

ANnua illa pensitatio, quae in plerisq; locis ratione foci debetur, à forensibus quoq; & aduenis in eo territorio habitantibus, & focum siue coniunctim cum aliquo ex municipibus & oriundis, siue separatim facientibus debetur,[1] secus si ratione subiectionis tantum & iurisdictionis, quam dominus habeat super hominibus & feudis suis, ea praestatio debeatur. Tunc enim non alius tenetur, quam qui aut subditus esse, aut in feudo lares fouere probatur.[2] In dubio autem si de praestationis causa non appareat iurisdictionis & subiectionis iure potius quam foci ratione impositum onus intelligendum erit.[3] Quid ergo si ex censualium instrumentorum lectione causa non appareat, sed per testes probetur? Nihil prohibebit quod instrumentis deest ex testationibus suppleri.[4] Adeo vt nec eo minus condemnari possit vt soluat, qui nouus est aduena,[5] quamuis melius hoc casu iudex facturus videatur, si manuteneat dominum in possessione exigendi & percipiendi annuas illas pensitationes ab eo, qui non est obligatus, vt sententia in rem potius quam in personam concipiatur.[6] Si tamen vel vna ex recognitionibus quae toto volumine continentur exprimat causam, propter quam annuum illud debeatur, non improbabilis coniectura capietur, caeteras quoque recognitiones, quibus eadem & vniformis praestatio promissa sit, eandem etiam causam habere.[7] Maxime vero si in caeteris causa expressa fuerit his verbis vulgaribus, *pro vsagio*, quae hunc sensum habent, pro eo, quod recognoscens vtitur rebus & bonis in eo territorio existentibus, permittente & patiente domino territorij. Vtitur enim quilibet idcirco, quod in eo territorio focum facit.[8] Itaque iis verbis additis, perinde est, ac si scriptum esset, deberi pensitationem ratione foci.[9] *Ita Senatus* in causa Petri Guillier, & R. Stephani De la Couz Camerarij de S. Rambert. 14. Calend. Septembr. 1593.

1 Quia debetur ratione foci & territorij, & consequenter obligat omnes focum facientes in illo territorio, *l. 4. §. is vero. de censib.*

2 Vt nimirum limitata causa limitatum producat effectum, *vulg. l. in agris* 16. *D. de acquir. rer. dom.*

3 Est enim actus iurisdictionis, aliquid exigere à priuatis, *c. 1. quae sint regal.*

4 Par enim fides est testium & instrumentorum, nisi cum lex nominatim requirit probationem, quae fiat per scripturam, *l. 1. D. de fid. instrum.* iunct. *l. testium facilitatem* 18. *Cod. de testib.*

5 Quasi obligatio hoc casu ex re ipsa proficiscatur propter priuilegium in eam rem specialiter datum, *arg. l. libertus* 17. §. *sola ratio. D. ad municip. & de incol.*

6 Condemnatio enim praesupponit obligationem, quam non praesupponit actio in rem. §. 1. *Instit. de action.*

7 Quorum enim idem effectus est, eandem quoque causam esse praesumi oportet, cum effectus pendeat à sua causa, *l. 4 in fin. D. de testam tutel.*

8 Semper enim aequum est, & secundum naturam eius rei sentire quem incommoda, cuius & sentit commoda. *vulg l. secundum naturam* 10. *de regul. iur. l. 1. §. vltim. de aqua & aequ. pluu. arcend.*

9 Parum enim curatur conceptio verborum, si constet de re & de eo quod actum fuit inter contrahentes. *l. semper in stipulationibus* 34. *de reg. iur.*

DEFINITIO LV.

Laudimia non debentur pro dote, sed tamen debentur pro fundo dato in solutum ex causa dotis pecuniariae.

IN dotem fundo dato licet ex ea causa dominium saltem bonitarium transferatur in maritum,[1] nulla tamen eo nomine laudimia directo domino debentur. Idque statuto nostro nominatim cautum est, siue quod ea alienatio sit necessaria perinde ac necesse est matrimonia contrahi ad replendam liberis ciuitatem,[2] ex alienatione autem necessaria nulla debeantur laudimia, quia nec domini directi voluntas exquirenda est an alienationem pati velit,[3] quae causam habeat necessariam,[4] siue quia dos marito data sic in bonis eius fiat, vt tamen sit maneatq; *mulieris*,[5] maxime post Iustiniani constitutionem, qua factum est vt sibi semper tacite stipulata videatur mulier, sibi suisque heredibus dotem soluto matrimonio reddi, ex eaque tacita stipulatione maritus eiusve heres ad restitutionem sit obligatus.[6] Sed si cum dos promissa esset in pecunia numerata fundus postea in solutum datus fuerit, licet constante matrimonio, haud dubie laudimia debebuntur, quoniam nouus contractus est dationis in solutum,[7] emptioni cum in caeteris fere omnibus simillimus,[8] tum in eo maxime, quod ex eo aeque ac ex emptione laudimia praestantur.[10] Nec ad rem pertinet quod ob causam dotis, quae, vt diximus, necessaria est, ea datio in solutum facta sit.[11] Neque enim similiter dici potest, fuisse necesse vt dos, quae in pecunia solui debuerat, in hoc fundo solueretur.[12] Itaque plane voluntarium illud fuit, quod hic fundus pro pecunia solutus est.[13] *Ita tractatum est* in causa Guilielmi le Marquis, die Nouemb. 1593.

1 *L. quamuis* 75. *D. de iur. dot. l. dote* 9. *C. de rei vindic.* §. 1. *Inst. quib. alien. licet.* Guid. Pap. *quaest.* 48. *num.* 2. & ibid. Ranchin. *in annot.* Et ibid. num. 13. addatur. Adde alios omnes casus, in quibus laudimia nulla debentur. Guid. Pap. *quaest.* 48. *num.* 2. vbi ait, iisdem casibus nullum competere ius praelationis.

2 *L. 1. D solut. matr. Auth. res quae. C. com. de leg. l. hoc modo* 64. *in fin. de cond. & demonstr.*

3 Quae tamen res potissimum inducunt laudimiorum praestandorum obligationem *l. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

4 Necessitas enim semper facit licitum, quod alioquin esset illicitum. *l. alienationes* 13. *D. famil. erciscund. l. minorum* 6. *C. de praed. minor. l.* 3. *C. de locat. l. qui propter necessitatem* 165. vbi Goth. & alij *De regul. iur. c. quod non est. Extr. eod.*

5 *d. l. quamuis. l. si constante* 24. §. *si maritus D solut. matr. l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.*

6 *in l. vnic.* §. 1. *& fin. C. de rei vxor. action.*

7 Nihil

7 Nihil enim vetat ei cui debetur pecunia dari fundum in solutum si consentiat. *l manifesti 17. cum præced. C. de solut.*

8 Et differt à contractu dotis, quia dos datur marito nomine mulieris, datio autem in solutum dotis pecuniariæ fit fauore solius mariti.

9 *L. si prædium 4. Cod. de euict. l. 1. C. si antiq. credit. pignor. vendit.*

10 Quia per dationem in solutum transfertur dominium, & persona domini vtilis mutatur non minus quam per venditionem, *l. si non sortem 26. §. si centum. ff de condict indeb.*

11 Quamuis videatur hic fundus subrogatus in locum pecuniariæ.

12 Non enim poterat adigi ad hoc mulier, at neque marirus, vt fundum acciperet in solutum pro pecunia, *l cum à quo 36. C. de solut.*

13 Modern. post Baldum, quem citat *in consuet. Pariſ. §. 22. numer. 28.*

DEFINITIO LVI.

Emphyteuta, qui rem alienauit etiam ſine dolo, non prius abſoluendus eſt quam indemnem poſſeſſorem, qui ſit condemnatus.

EX ſtipulatione, quæ pro canonis emphyteuticarij ſolutione annua interponitur, perſonalis quidem naſcitur actio contra promiſſorem [1] & eius hæredes, [2] ſed non niſi ratione rei quæ emphyteuticaria eſt & præſtandi canonis onere affecta. [3] Itaque ea re alienata, ſi nihil dolo malo per promiſſorem factum ſit, [4] non poteſt ille eiuſve hæres ex ſtipulatione conueniri, [5] niſi hactenus vt iudicio præſentem ſiſtat emptorem, aliumve nouum poſſeſſorem, cuius æque facilis & expedita futura ſit condemnatio. Proinde non prius debebit abſolui, quam nouus ille poſſeſſor [6] & vocatus ſit in ius, & condemnatus. [7] Ex tempore in cauſa D. de Poypon & de S. Paul, 8. Calend. Febr. 1594.

1 *L. 1. de oblig & act. l. 1. & paſſ. de verb. oblig.*

2 *L. vlt. C. de hered. act. & vulg.*

3 Non quaſi naſcatur hæc actio, & obligatio ex re ipſa, ſed quia naſcitur propter rem, quod longe diuerſum eſt, *l. eo tempore 50. in fin D. de pecul. l 1. §. nunc videamus 14. in fin. D. de condict. cum emancip. liber. eius.*

4 Nam ſi dolus intercueniſſet is pro poſſeſſione eſſet, *l qui dolo 131. de reg iur.*

5 Quamuis alioqui regulare ſit vt nemo exuat ſe obligatione perſonali ob id ſolum, quod ſe bonis exuat, *l. 1. & paſſ. C. qui bon. ceder poſſ. l. vlt. in fin. D. quæ in fraud. cred.*

6 Quem ideo iudicare ipſe, aut ipſius hæres ſemper cogitur, ſcripſi *Defin. 18. ſupr.*

7 Quod vbi factum eſt, iam nihil intereſt domini directi eiuſdemque ſtipulatoris, qui ex ſtatuto Sabaudiæ actionem habet etiam perſonalem contra poſſeſſorem. Vide quæ ſcripſi *Defin 7 §. num 13.*

DEFINITIO LVII.

Domino directo commiſſum petenti ob non ſolutionem laudimiorum laudimia adiudicari poſſunt.

SI ob non ſoluta laudimia directus dominus commiſſum eſſe dicat aduerſus legem emphyteuſi dictam, petatque ex ea cauſa vtilis dominij cum directo conſolidationem, iudex tamen ſubeſſe videat rationem aliquam, propter quam parcendum ſit cunctationi emphyteutæ, [1] non male iudicabit, nec vltra petita, [2] ſi emphyteutam condemnet ad laudimiorum ſolutionem. Qui enim rem ipſam petit pro non ſolutis laudimiis, multo magis laudimia ipſa petere cenſendus eſt, in eum ſaltem caſum quo ipſius rei adiudicationem conſequi non poſſit, [3] quomodo dicimus poſſe non male prouiſionalem ſententiam ferri pro eo, qui diffinitiuam vigebat. [4] *Ita Senatus* ex tempore, 4. Calend. Februar. 1594.

1 Non enim omnis cunctatio moræ adſcribendæ eſt, *l. ſciendum 21. & ſeq de vſur.* mul o minus do.o: ine quo tamen vix vnquam fit locus commiſſo cum ſit quid pœnale, *l. commiſſa 14 iunct l Imperatores 7. §. 1 de public & veſtig.*

2 Quod cauere ſemper bonus iudex debet, *l. vltim. C. de fideic libert.*

3 Nam nec nouum eſt vt quod non eſt in petitione ſit tamen in præſtatione ad euitandam pœnam, *l. 1. § item ſi ita, D. ad leg. Falcid. l. cum ſine, 19. l ſi tenum 24. D. quand. dies leg ced.*

4 Qui enim petit quod plus eſt, vtique petit etiam quod eſt minus, *l. qui ſolidum 78. in princ. de leg. 2. l in toto 113. de reg iur.* [Idem eſt etiamſi commiſſum petatur ob non factam inſcriptionem acquiſitionis, ex edicto de quo *Definit 74. infr.* Nam nec facile ex hac cauſa ſolet Senatus commiſſum adiudicare, ſed pro commiſſo laudimia, ſi non euidens dolus & calumnia acquiſitoris deregatur. *Ita Senatus* ex tempore, contra N. Violon D. de la Peiſe, pro Peiſard Neciensi, die 22. Iunij 1614.]

DEFINITIO LVIII.

Si conuenerit vt ex pignoribus dentur in ſolutum ea, quæ creditor elegerat, debentur laudimia inſpecto tempore ſecutæ electionis non conuentionis.

CReditore pignorum diſtractionem publicante perſequente, priuſquam tamen ſecuta eſſet addictio [1] conuenerat inter debitorem & creditorem, vt eligeret creditor ex bonis pignori captis quanam in ſolutum accipere mallet ad concurrentem vſque debiti quantitatem. Secuta poſtmodum electione debebuntur laudimia, ſed illi qui eo tempore fuerit directus dominus aut ab eo cauſam habens, non illi qui fuit tempore contractus. [2] Nam cum non niſi obtranſlatum dominium debeantur, [3] apparet tranſlationem non tunc factam eſſe cum eligendi poteſtas data, ſed cum electio ſecuta fuit: [4] vel maxime propter incertitudinem bonorum eligendorum, quæ incertitudo impedire ſolet acquiſitionem dominij, eo quoque caſu quo alioquin ipſo iure fieret eiuſmodi acquiſitio. [5] Nec ſimile eſt quod ſupra ſcripſimus, [6] bonis ſub haſta venditis elapſoque ſemeſtri, quod redimendis iis præſtitutum eſt, laudimia debere ei cui dominus ſit adiectionis & expeditionis tempore, non ei qui tunc cum ſemeſtre præteriit. Id enim fit, quia per addictionem illam dominium ſtatim & pure, licet non irreuocabiliter tranſlatum intelligitur. [7] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, 4. Calend. Februar. 1594.

1 Quam ſtatutum noſtrum vocant expeditionem.

2 Quamuis dici ſoleat ſpectandam eſſe originem, vt in eo caſu de quo ſcripſi *Defin 30. ſupr.*

3 *L. vlt vbi not. C. hoc tit.*

4 *Arg l. vnum ex familia 67. in princ. de leg. 2. l apud Auſidium 20. & paſſ. de option legat.*

5 Ex notat. per Bart. *in l. non ampliùs 26. §. vlt. de leg. 1.*

6 *dict. Defin. 30. §. hoc tit.*

7 Adeo vt ex ea dominij acquiſitione etiam fructuum acquiſitio ſequatur, vt dixi *in dict. Defin. 30.*

DEFINITIO LIX.

Dominus directus præfertur omnibus non tantum in fundo emphyteuticario, ſed etiam in cæteris bonis emphyteutæ, ſi ſint ei obligata.

CVm inter creditores de ordine & iure prælationis contenditur, placet dominum directum petentem reliqua penſitationum annuarum ex cauſa emphyteuticaria debitarum cæteris omnibus præferendum eſſe, [1] & quidem ſimpliciter & indiſtincte, ſi mitti velit in poſſeſſionem fundi ipſius emphyteuticarij. [2] Nam cum ob non ſolutum laudimium ius illi ſit petendi vt dominium vtile cum di-

recto consolidetur,[3] apparet potiorem eius causam esse debere, qui rei suæ dominium, quam qui alienæ pignus vindicat:[4] si vero de aliis fundis agatur, qui non sunt emphyteuticarij, id ipsum ita demum admittimus si vt fieri solet emphyteuta pro canonis annui solutione bona sua omnia obligauerit, & contractus emphyteuticarius cæteris antiquior proponatur.[5] Nam si ea obligatio non esset, aliud vtique diceremus. Quamuis enim emphyteuta ipse non liberetur à præstandis reliquis ob id solum quod rem derelinquere & dominij vtilis cum directo consolidationem pati paratus sit,[6] nimirum quia personali quoque obligatione tenetur:[7] non tamen dat ea res actionem domino directo hypothecam non habenti in præiudicium creditorum pignoratitiorum, licet sint illi tempore posteriores.[8] Quid tamen si reliqua illa pensitationum annuarum non domino directo debeantur sed conductori, qui ab eo ius habeat? Facit dubitationem, quod non eadem ratio videatur locum habere in conductore, quæ in domino directo, cum dominij consolidationem petere non possit,[9] solámque habere videatur personalem actionem.[10] Sed verius est, vt cum à domino ius & causam habeat, eodem iure & priuilegio vtatur.[11] Prælationis enim ratio non tam ex iure consolidationis pendet, quod fundos emphyteuticarios non egreditur,[12] quam ex eo quod canonis emphyteutici debitum proficiscatur ex causa & contractu antiquiore, cuius implendi gratia solent, vt diximus, obligari bona omnia præsentia & futura.[13] *Ita Senatus* in causa N. Stephani Diuonne, contra R. D. Episcopum Bellicensem, 14. Calend. Mart. 1594. ibidémque relatum est, sic iamptidem fuisse pronunciatum in causa discussionis bonorum D. de Montagny.

1 Quia plus quam creditor est qui dominus quoque directus est. *arg l.1 §. vlt. D. si à parent. quæ manum. sit.*

2 Nemo enim potest in eo fundo ius antiquius habere, tanquam creditor.

3 *Ex l. vlt.* vbi omnes *C. hoc tit.*

4 Est enim potentior vindicatio dominij quam pignoris, *tot. tit. Cod. si alien. res pignor. data sit*, nec plus iuris habere possunt qui cum domino vtili contraxerunt, quam habuerit dominus ipse vtilis, *l. lex vectigali 3. D. de pignor. cum similibus.*

5 Nam inter creditores hypothecarios priuilegia æstimantur ex tempore, non ex causa, *l. 2. & pass. Cod qui potior. in pignor hab.*

6 Vt dixi *defin 11. supr.*

7 Quæ non nisi certis modis tolli potest, *l. obligationum fere 44. §. 1. de obligat. & act l. pen D. de solut.*

8 Non enim creditor quilibet hypothecam habet, sed is demum qui conuenit de pignore, *l. 3. D qua res pign. oblig. poss. & Nouell 136. de argent. contract. cap. §. 5. in supr.* Præterquam in casibus, in quibus lex tacitam dat hypothecam, *tot. tit in quibus caus. pign. vel hypoth. tac. contr.* Scripsi *in Error. 1. Decad. 1. de error. pragmat.*

9 Scilicet quia dominij vtilis consolidatio non est in fructu, vt scripsi *Defin 46. nu. 2 supr.*

10 Quia procurator ex persona domini directi, *arg l. si pignori 36 in fin. D. famil. erciscæ.*

11 Omnis enim vtilitas dominij directi quantum ad fructus in conductorem tranüata intelligitur, cum locator teneatur ei præstare, vt possit plene vti frui, *l. ex conducto 15. §. 1. & seq in fin. & pass. D locat.*

12 Quia non alibi potest esse consolidatio, quam vbi dominium vtile concurrit cum directo in vna eademque persona.

13 *L. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, D. de pignor. l. vlt. C. quæ res pignor.*

DEFINITIO LX.

Laudimia non debentur ex antichresi quantocunque tempore duraucrit, nisi facta sit in fraudem domini directi.

ANtichresis ita contracta fuerat, vt quandiu pateretur debitor frui creditorem re obligata in vicem legitimarum vsurarum[1] non posset vrgeri ad sortis debitæ solutionem. Creditor plus quam decennio integro antichresim possederat. Quærebatur an laudimia deberentur? Quibusdam placebat deberi, propterea quod tam longo tempore continuata antichresis instar haberet alienationis, exemplo eius quod à nostris probatum est de conductione ad decennium facta, cuius nomine non est qui dubitet, quin laudimia debeantur, quasi alienationis speciem contineat.[2] Senatui tamen contra videbatur, non illa solum ratione quod laudimia non nisi propter dominij translationem debeantur,[3] quæ porro ex antichresi quanticumque temporis nulla fieri vnquam potest,[4] cum ex natura pignoris sit vt lui queat,[5] sed etiam quia cum toto medio tempore fuerit in potestate debitoris oblato debito antichresim exsoluere, apparet non ex obligationis necessitate, sed sola debitoris voluntate factum esse, vt in decennium vsque antichresis duraret?[6] ob idque non magis laudimia ex eo contractu deberi æquum est, quam ex conductione annua in singulos annos vltra decennium repetita.[7] Plane conductioni rectius comparari antichresis posset, si eam sic contractam proponeres, vt ante decennium luendi pignoris ius debitor non haberet.[8] Quo tamen casu irritam conuentionem quasi fœneratitiam hęc conditio faceret,[9] si non legitimarum vsurarum modo fructuum quantitas omnino responderet.[10] Cæterum in proposita specie fieri vno casu potest vt laudimia debeantur, nimirum si antichreseos color quæsitus sit in fraudem directi domini & laudimiorum.[11] Id vero probari & colligi potest ex coniecturis, vtputa si pecunia credita iusto pretio rei æquipolleat, vt non sit verisimile debitorem pignus vnquam luiturum.[12] *Itain Senatu* tractatum est in causa viduæ procuratoris Franciſci Tiollier, & N. Paquier 8. Id. Mart. 1594. Junge Definit. 74. infi. eod.

1 Hinc enim pendet ius & nomen Græcum huius contractus, *l. si is qui 12. §. 1. de pignor. l. si pecuniam 33. D. de pignorat. action.*

2 Siquidem ex huiusmodi conductione ad longum tempus facta creditur transferri dominium vtile, quia conductori competit vtilis actio in rem, *l. 1. §. quod ait prætor, D. de superficieb.* iunct. *l. vlt. C. de reb. alien non alienand.* contra tamen Bocr. *quæst. 235.*

3 *L. vlt.* vbi omnes *C. hoc tit.*

4 Quoniam antichresis pignus est: pignus autem dominium numquam transfert *l cum ex ortis 35 in fi. ff. de pign. act.*

5 *L. 1 & tot. tit. C. de luit pign.*

6 *L. 1 l potior 11. in princ. D. qui potior in pign hab.*

7 Quo casu nemo diceret deberi laudimia, quia tot locationes essent, quot anni.

8 Quæ conuentio satis frequens est, sed apud eos qui soliti sunt fœnerari.

9 Nam & pactum de retrouendendo, quod minus suspectum est, tanquam quod toto genere differt à pignore, vsurarium tamen esse creditur si non sit liberum. notat Cagnolus late post alios *ad l. 2. C. de pact int empt & vendit.*

10 Quamuis expressa antichresis non soleat seruare legitimum modum vsurarum, *l si ea pactione 14. C. de vsur.* quod in tacita secus est, *l. cum debitor 8. D. in quib. caus pign. vel hypoth. tacit contr.*

11 Quæ fraus hodie est frequentissima.

12 Solet enim ab initio pluris esse quod datur iure pignoris, nisi quatenus ex postfacto crescit debitum ex vsuris, *l. si res obligata 18 de legat 1.* Vide *Dec. cons. 120.* Amed. à Pont. *quæst. laudim. 34. Defin. 74. §.*

DEFINITIO LXI.

Res emphyteutica, quæ ex lege ab initio dicta redit ad dominum directum, an redeat cum oneribus in ea per emphyteutam medio tempore constitutis?

Tractatum

TRactatum fuit, si quis in emphyteusim bona quædam concesserit ea lege, vt emphyteuta quandocumque sine liberis decedente ea bona ad se rediren t, [1] & medio tempore possessor eas res pro dote aliave ex causa obligauerit, [2] tum stipulationis conditio, & vt loquuntur, casus reuersionis euenerit, an potior sit in iis bonis causa domini directi an creditoris? Pro domino facit quod habet ius anterius, in quo nullum ei inscio & inuito præiudicium fieri potuit? Nec plus iuris habere debet creditor in re debitoris, quam ipse debitor. [4] Proinde resoluto iure datoris ex causa antecedenti & necessaria, resolui quoque necesse est ius acceptoris, [5] eademque ratio locum haberet, si non pignori data, sed vendita, aliterve per emphyteutam alienata ea bona proponerentur. [6] Neque enim hac parte distingui potest pignus à venditione, præsertim cum dici soleat, quæcumque vendi possunt eadem & oppignerari posse. [7] At contra pro creditore mouet, quod non tantum debitoris fidem secutus sit, sed etiam pignoris cautionem, cum forte bonorum conditionem, vt plerumque fit, ignoraret, [8] nec æquum sit eum decipi, qui totum debitoris patrimonium in contrahendo intuitus est. [9] Mihi tamen ratio hæc non placebat: ne alioqui similiter inferre liceret, potiorem esse debere causam creditoris pignoratitij in re fideicommissaria, quam ipsius fideicommissarij, quod tamen sani iudicij nemo dixerit. [10] Illud sane constabat, multum referre an vniuersam defuncti successionem dominus vindicet propter seruitutem, vt ita dicam, & conditionem personalem, an vero certa duntaxat bona, quæ ea qua diximus lege fuerint in emphyteusim data, aliterve alienata. [11] Priore casu nemo dubitat quin æs alienum ante omnia deducendum sit, quia nec in bonis quicquam esse intelligitur, nisi deducto ære alieno. [12] Posteriore vero casu non tam aliena bona petuntur, quam propria repetuntur posteaquam euenit casus repetitionis. [13] Ob idque dubitari longe probabilius potest an ob æs alienum defuncti durior esse debeat conditio domini, qui neque hæres aut successor, neque hæredis aut successoris loco est. [14] Quare nec quisquam dubitat quin si alia bona sint ex quibus satisfieri creditoribus possit, non debeat iis dari persecutio pignoris in bona illa, quæ ad dominum recurrunt, nec si specialiter iis fuerant obligata adeoque cum clausula constituti. [15] Cur non enim potius hæres teneatur, si quis est, [16] aut ex bonis vacantibus satisfiat dato curatore, si hæres nullus sit? [17] Ita enim fiet vt & creditori & domino consulatur, manente vtriusque iure illæso. De illo igitur dubitari solum potest an in subsidium pignus maneat, quod in iis bonis ad dominum recurrentibus fuerat constitutum. Quod etsi quidam magis probabant, mihi tamen primo intuitu minus probabile & à iuris ratione alienum videbatur, [18] eo saltem casu quo res emphyteuticaria ex lege ab initio dicta, id est, ex necessaria non ex voluntaria causa ad dominum recurreret. [19] *Senatus* nihil tum decidit in ea causa, de qua in Defin. 15. sup. De hæred. vel act. vendit. Vide tamen Definit. 23. inf. De dedit. lib. tollend. præsertim numer. 15.

1 Contractus enim emphyteuticas quaslibet conditiones recipit, præterquam si sint contra leges aut contra bonos mores, *l. 1. C. hoc tit.*

2 Potest enim emphyteuta rem emphyteuticariam obligare tanquam dominus vtilis, ne quis hic obiiciat *tit. Cod si alien. res pign. data sit.*

3 *L. 1. & vlt. C. hoc tit. l. id quod nostrum 11. de reg iur.*

4 *Arg. l. quod ipsis 145. l. ex qua persona 149. eod.*

5 *Vulg. l. lex vectigali 31. D. de pign.*

6 Nam nec alius pignori dare potest, quam qui possit vendere, cum inutile sit pignus, quod vendi non potest, *l. mulier 11 & pass. C. de distr. pign. l. 4 D. de pign. act.*

7 *L. sed & quod 9. §. 1. D. de pign. l. 1 § eam rem D. quæ res pignor. oblig. poss. l. si conuenerit 18. D. de pign. act.*

8 Est enim probabilis hæc ignorantia tanquam facti alicui, *l. vlt. D. pro suo*, præsertim cum bona omnia naturaliter sint libera, ideoque præsumantur allodialia, *cap. imperialem, de prohib. feud. alien. per Frider. lib. 2. tit. 55.*

9 *Vt in l. si ex duob. 32. vers. sed licet. D. de pecul.* iunct. *l. hinc quæritur 19. §. 1. eod.*

10 Excepto casu *Anselm. res quæ. vbi notatur C. commun. de legat. l. mulier 22. § cum proponeretur ad SC. Trebell. l. vlt. §. vlt. de leg. 2.*

11 Fieri enim potest vt persona sit talliabilis & bona libera, & contra vt persona sit libera, bona autem talliabilia, vt loquuntur, qualia censentur apud nos illa quæ data sunt in emphyteusim eo pacto, de quo hic agimus.

12 *L. mulier bona 72. D. de iur. dot. l. subsignatum 39. §. 1. de verb. signific.*

13 Est autem semper fauorabilior causa eius qui repetit rem, quæ aliquando fuit sua *arg. l. videamus 38. § si actionem, de vsur. Leum ta 6. C. de pact. inst. empt. & vend.*

14 Nam nec successorem singularem solet sequi onus æris alieni, *l. 1. § si heres ad SC. Trebell. l. aris alieni 15. Cod. de donat.*

15 Vterque indemnis seruetur quantum fieri potest.

16 *L. vlt. C. de hered action.*

17 *Arg. l. 1 § an bona D. de iur fisc.*

18 *Arg. d. l. lex vectigali 31. D. de pign* [Guid. Pap. *quæst. 428. & 575.* vbi Ranchinus. Boer. *decis. 181. numer. 3. & 8.* Affli. *decis. 380.*

19 Nam si ex voluntaria aliud esset, *arg. l. 3. D. quibus mod. pign. vel hypoth. solu.* Placet autem hæc nostra sententia etiam eo casu, quo dominus directus nolit pretium restituere emptori, *arg. cap imperialem, de prohib. feud. alien per Frider. l. vltim. §. vlt. C. commun de legat.* † Atque ita sentit. Guid. Pap. *quæst. 428. & 575.* Boer. *quæst. 161.* Iul. Clar. in §. *Emphyteusis quæst. 18.* Affli. *decis 380.* Vide tamen *definit. 27. infr. de dedit. libert. tollend.* [Et hanc sententiam tandem magis probauit Senatus noster, licet quibusdam dissentientibus in causa D. Comitis de S. Alban, contra curatorem dati m hæreditati iacenti D. Henrici Balj Præsidis computorum, 22. Maij 1614. tanquam rationi iuris magis conuenientem. Non constituto de consuetudine vlla in contrarium. Idque *ex dict. l. lex vectigali & authoritatibus suprà citatis.* Fuit autem, ob hanc causam eo Senatusconsulto conclusum, Non esse cogendum dominum directum, vt pariatur se remitti ad instantiam discussionis, vt de iure suo disputet cum creditoribus aduersus quos tam iusta defensione sit turus, si quando volent illi in hunc feudalem aut emphyteuticarium agere tanquam obligatum, dummodo probet ille aut feudalem esse, aut emphyteuticarium.]

DEFINITIO LXII.

Dominus directus, qui tanquam creditor vrsit venditionem rei emphyteuticariæ, non cogitur offerre creditoribus, qui post emphyteusim constitutam superuenerunt.

DOminus directus cum cessaret emphyteuta in canonis annui solutione fundi possessionem condixerat, eumque sub hasta venditum cum extraneus hæres non repetiretur, emptoris iure retinuerat. [1] Non idcirco Seruiana agenti creditori qui cum emphyteuta ante ipsius moram contraxerat debitum offerre dominus cogetur: [2] quippe qui sit multo anterior, & in eo fundo, cuius dominus directus est, creditoribus omnibus præferendus non tam crediti quam dominij iure, licet quasi creditor fundi venditionem vrserit, quam sibi curare quasi dominus remque iam suam emere non potuisset. [3] Neque enim subsecuta emptio tollere potest priuilegium iuris, quod antea ex directi dominij ratione competebat, nisi hactenus vt si alius quispiam creditor huic directo domino, eidemque emptori offerre velit quantum fuit in debito (retenta tamen canonis annui in futurum tempus soluendi obliga-

tione, restitutoque dominij iure quod extinctum videbatur [6]) audiri debeat: [7] qui vtique non esset audiendus si directus dominus pristino directi dominij iure potius quam ex noua emptionis causa fundum retinere voluisset. Numquam enim ius directi dominij per ius offerendi tolli potest, [8] licet creditori, qui pignoris dominium ex venditione per iudicem pro debitore facta nactus est, perinde offerri possit atque ipsi debitori offerretur, in cuius locum creditor hic successit. [9] *Ita in Senatu* tractatum est in causa Michaelis Ganiuet, contra D. de la Grange, Id. Maij 1594.

1 Vtrumque enim potuit facere pro suo iure. *l.1. & 2. C. si in cans iud pign. capt. sit, l. cum bona 16. de reb. auct. iud. possid. alias l.1 de priuil. credit.* iunct. *l. vlt. C. hoc tit.*

2 Quomodo cogeretur alius quilibet posterior creditor, *l. 1. C. si antiq cred pign. vendid. l. vlt eod. l. 1. l. prior 5. & pass C. qui potior. in pign. hab.*

3 Dixi *Defin. 59. supr.*

4 *L. sua rei 16. D. de contr. empt.*

5 Absurdum enim esset ob id minus iuris habere dominum directum, quod sit etiam emptor, *arg. l. in bello 12. § si quis seruum, D. de captiu. & postlim. l. 1. §. vltim si à parent. quis manum. sit.*

6 *Argum. l pen. §. 1. de exceptione rei iudic.*

7 Quia haec venditio necessitate iuris fieri solet, *arg. l. 2. l 5. §. 1. & l. seq. D. de distr pign.*

8 Quia ius dominij est perpetuum tanquam habens causam perpetuam. *l. 1. D. de iur. dot.* non temporale, vt pignoris, quod habet causam temporalem, *l. Paulus 16. §. 1. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

9 *dict. l. 1. C. si antiq. credit. pign. vendid. l. si rem meam 20. D. de solut.*

DEFINITIO LXIII.

Non potest referri quaestio dominij ei, cui solutus est per multos annos canon annuus, tanquam ius habenti à domino directo.

QVi per multos annos actori soluit canonem annuum emphyteuticarium, aut ab eo emit, qui soluere solitus fuit, non potest referre dominij quaestionem, quasi actor ius non habeat ab eo qui primus emphyteusim concessit, [1] praesertim cum alius nemo est, qui ius illud sibi adserat. [2] Satis enim actoris ius agnouit, qui in dominij recognitionem, vt loquuntur, canonem vltro soluit. [3] Sed hoc ita si ex contractu emphyteutico conueniatur, [4] non item si directa rei vindicatione. Huic enim semper obstat exceptio dominij, quae & à quocumque obiici potest, etiam à conductore. [5] *Ita Senatus* pro D. de Cohendier, contra N. Mallin, 4. Id. Januar. 1595.

1 Solutio enim annui canonis expressa agnitio est directi dominij, cum nec aliam ob causam praestari soleat, quam in dominij directi recognitionem, *l. vltim. C. hoc tit.* Aliud est, si venditor in vendendo dixerit, rem venditam esse de suo dominio directo. Non enim ideo probatur dominium suum directum, si alias probationes non habeas. Guid. Pap. *qu. 24.* ex Specul. *in tit. de locat. §. nunc aliqua vers. 74.* Prodest tamen ea accessio venditoris, ad constituendum emptorem in bona fide. Guid. Pap. *ibidem ex l. si ego, §. item Iulianus, D. de Publician. in rem act.*

2 Hoc enim casu aliud esset, quia cum non possint esse duo domini directi, eodem dominij genere & eodem respectu, prius esset lis inter eos terminanda, quam emphyteuta alteruti eorum condemnandus, vt dixi Defin. 26. *supr.*

3 *Ex notat. in l. cum de in rem verso, 6. D. de vsur.* Iunge *l. 2. C. de eo, quod met. caus.*

4 *Arg. l. si quis conductionis, 25. C. de locat.*

5 Dixi Defin. 10. *§. tit. prox.* vbi vide.

DEFINITIO LXIV.

Domino directo an competat exactio reliquorum pro eo tempore, quo dominium illud alij locatum fuit?

IS, cui annuum quid debetur fundi nomine, si eum fundum locauerit, & pro iis annis, quibus locatio stetit, reliqua petat à possessore, repellendus est, quasi qui sine actione experiatur, [1] quoniam conductoris actio esse incipit propter locationem. [2] Eoque passim iure vtimur. Quod tamen ego non aliter admittendum putabam, quam si fructus venditi proponerentur, quia venditio transfert dominium, quod penes venditorem fuit. [3] Sed locato dumtaxat fundo contra putabam, quia locatio neque dominium transfert, neque possessionem, [4] nisi hactenus, vt conductor fructus suos faciat, quos nimirum domini voluntate perceperit. [5] Sed id fit sola perceptionis, non conuentionis potestate. [6] Proinde quia à conductore nondum percepti sunt fructus ad locatorem iure dominij pertinent; [7] & consequenter eos petere locator potest, ni conductor prohibeat & denunciet debitori ne soluat. [8] Nam & solutione locatori ante denunciationem facta, vtique debitor liberaretur, nullaque actione conueniri à conductore potest, cui non est obligatus: [9] nisi forte sciuerit locatum fundum, & iam aliquando soluerit conductori. [10] Nam ab eo tempore cum sciat ius conductoris, mala fide facere videtur, si soluat locatori, [11] etiamsi nulla per conductorem denuntiatio facta sit. [12]

1 Atqui nemo sine actione experiri potest, *l. si pupilli, 6. §. vltim. D. de negot. gest. l. quoties, 9. §. & generaliter, D. de admin. tut.*

2 Cum ex locatione transferatur in conductorem ius omne percipiendorum omnium fructuum, *l. si seruus, 61. § locaui, D. de furt.*

3 Differt enim venditio fructuum à locatione, vt dixi Defin. 48. *§ tit. prox.*

4 *L. non solet, 39. D. locat. l. si quis ante, 10. D. de acq poss.*

5 *d. l. si seruus, 61. §. locaui, D. de furt.*

6 Nam nec fructuarius suos fructus facit, priusquam eos perceperit, cum tamen plus iuris habeat quam conductor, *l. si fructuarius messem, 13. D. quibus mod. vsufr. amitt.*

7 Sequuntur enim ius soli & dominij, *l. qui scit, 25. §. 1. D. de vsur.*

8 *Argum. l. 3. C. de nouat. l. nomen, 4. C. qua res pignor obligat. poss.*

9 Solutio enim, quae fit vero creditori praesertim bona fide, semper liberat debitorem, *l filia, 88. D. de solut.*

10 *Arg. d. l. 3 C. de nouat.*

11 *Arg. l. vlt. D. de transact.*

12 Qui enim iam certus est, non debet magis certiorari, *l. 1. in fin. D. de action. empt.*

DEFINITIO LXV.

Ex contractu, qui ab initio tenuit, licet postea resoluatur, laudimia debentur.

EX contractu, qui ab initio nullus fuit, aut ita conceptus; vt postmodum annullari eum omnimodo oporteret, laudimia non debentur. [1] Sed si vel ex partium voluntate, vel qua alia ex re extrinsecus emergente resoluatur, & in irritum recidat, cum initio inspecto subsisteret, laudimia perinde debentur, ac si resolutus non esset. [2] Itaque finge, domum Sempronij, publice & sub hasta venditam, mihi vt pluris licitanti ab executore traditam fuisse, sed cum in possessionem mitti vellem, intercessisse Titium anteriorem Sempronij creditorem, qui pro suo iure obtinuerit, vt ea domus iterum venderetur, aut sibi pignoris vel dominij iure addiceretur. [3] Resolui priorem venditionem necesse est, & quidem ex causa anteriore, [4] sed tamen non eo minus laudimia debebuntur, cum perfecta fuerit venditio dominiique translatio per addictionem, reique traditionem ab executore factam: [5] sola enim dominij translatio illa est, vt saepius diximus, quae facit vt laudimia debeantur. [6]

beantur.[2] Translationem verò à die addictionis, & vt loquuntur, expeditionis factam esse, argumento illud est, quod ab eo tempore fructus emptori acquirantur,[3] necalio quam dominij iure, licet nulla dum secuta sit missio in possessionem.[4] Plane si venditioni Titius intercessisset, aliud esset, quia faceret intercessio, ne perfecta venditio videri posset.[5] *Ita tractatum est* in Senatu in causa Claudij Rochet, & Chartusianorum, ex tempore, 3. Calend. Maij, 1595.

1 Parum enim refert, an quid ab initio nullum sit, an ex postfacto omnimodo annullandum.

2 Quia non debet esse in contrahentium potestate, vt tollant ius quæsitum domino directo, *l potior, 11. in princip. D. qui pot. in pign. hab l. 3. quibus mod pign. vel hypoth. solvit.*

3 Plerumque enim admittuntur apud nos anteriores creditores, ne pignus tam distractum iterum distrahatur, nisi priori venditioni aut expresse, aut tacite consensisse probetur. Quod diversum est apud Gallos, facta venditione, vt loquuntur, ex directo.

4 Alioqui non posset inuito primo emptore vendi ea res, quæ iam alteri vendita fuisset, *argum. l si ego, 9 § si res, D. de iur. dot.*

5 Semel enim commissa stipulatio resolui postea numquam potest, *l sancta, 16. § si servum, leg habere, 57. in fin. D. de evict.*

6 *L. vlt. C hoc tit.*

7 Sic enim statuto Sabaudiæ expressim cautum est.

8 Vt scripsi *Defin. 30. supr.*

9 *L. à Divo Pio, 11. 3. si rerum, D. de re indic.* Sane perfecta est venditio statim atque pignus addictum sit, licet nondum sit secuta missio in possessionem, *d l. à Divo Pio, § si post additum.*

DEFINITIO LXVI.

Laudimia soluta ex contractu iurato, quamuis nullo, non possunt repeti, & non soluta possunt peti, nisi aduersus eum contractum & restitutio in integrum, & absolutio impetretur.

LAudimia ex contractu etiam nullo aut omnino resoluendo promissa, solemni, vt fit, stipulatione interveniente, adhibitoque iureiurando vtiliter peti possunt.[1] Estque promissori necessaria in integrum restitutio & absolutio, vt aduersus agentem creditorem iusta se exceptione tueri possit.[2] Proinde siue ante petitam restitutionem soluerit, non condicet tanquam indebitum, qui iusiurandi religionem agnouit,[3] siue litigare maluerit, non effugiet pœnam temere litigantium,[4] vt in omnes sumptus condemnetur ad id vsque tempus factos, quo restitutionem impetrauerit,[5] si modo post eam impetratam à lite discedat actor, quippe qui ab eo tempore bonam causam habere non potuit.[6] Alioqui posterior mora noceret,[7] hactenus saltem, vt litis expensas ratione mutuæ victoriæ compensari oporteret.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam & quod indebitum est, si cum iureiurando promissum sit, præstandum est, si seruari iusiurandum possit citra dispendium salutis æternæ, *cap debitores, Extr. de iureiur.* Pone exemplum in pacto commissorio iurato, ex quo alioqui certum est, laudimia non deberi. Guid. Pap. *quæst. 48. num. 11 & quæst. 6. in fin.*

2 Exceptio enim doli competit aduersus eum, qui agit ex stipulatione interposita sine causa, *leg. 2. §. circa, de doli exception.*

3 Siquidem iusiurandum facit debitum, quod esset alioqui indebitum, *d cap debitores.*

4 *Ex l eum quem temere, 79. D. de iudic.*

5 Nec iustam litigandi causam, quod vnum inspiciendum est, *l qui solidum, 78. §. etiam, de legat. 2.*

6 *L. qui decem, 72. de solut. d l qui solidum, in princ.*

7 Cum iuris regula sit, victum victori in expensas condemnandum esse, *l properandum, 13. C. de iud.*

DEFINITIO LXVII.

Neque ex contractu pignoratitio, neque ex cessione iurium omnium creditoris debentur laudimia, etiamsi adsit clausula deuestituræ & inuestituræ.

SIcut ex contractu pignoratitio laudimia nulla debentur,[1] ita neque ex venditione iurium omnium, quæ creditori ex eiusmodi contractu competere potuerunt, licet adsit vulgaris clausula deuestituræ & inuestituræ:[2] quia non debentur laudimia ex sola translatione possessionis, sed ob translationem solam dominij,[3] quæ porro fieri nulla potest, cum venditor dominij ius nullum habuit,[4] nisi cum rem vendidit iure creditoris, quo casu licet dominus non sit, tamen dominium transfert.[5] *Ita Senatus* in causa N. Claudij Francisci Pobel, D. de Pressy Equitis Senatorij nobilissimi, & Dn. Henrici Bsy præsidis Rationalium, 4. Non. August. 1595.

1 Quia non transfertur ex eo dominium, *l cum & sortis, 35. in fin. ff. de pign. act.*

2 Quia cessio iurium non potest plus iuris transferre in cessionarium, quam habuerit cedens, *l nemo plus iuris, 54. de reg. iur.*

3 *L. vlt. C. hoc tit.*

4 *L. traditio, 20 ff. de acquir. rer. dom.*

5 *§. 1. Instit quibus alien. licet, vel non, l qui à creditore, 18. & pass. C. de distr pignor.*

DEFINITIO LXVIII.

Laudimia peti possunt, & actione in personam & in rem, contra quemlibet possessorem, non etiam impensa facta eo nomine contra priorem emphyteutam.

LAudimia non tantum actione personali peti possunt,[1] sed etiam actione in rem, siue is ipse qui contraxit, siue alius rem emphyteuticariam possideat.[2] Plane personalis actio non nisi aduersus eum dabitur, qui ex proprio contractu conuenitur, hæredemve ipsius, non item successorem singularem ex contractu auctoris sui.[3] Quod si aduersus auctorem iam actum proponatur in eam rem, vt laudimia soluerit, annuamque pensitationem, an ad expensas repetendas actio in rem contra nouum possessorem competat, quod occasione rei factæ sint?[4] Minime: quoniam temeritas litigantis personam dumtaxat ipsius afficit, non rem de qua litigatur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex ratione iuris contra emphyteutam eiusve hæredem, ex statuto autem nostro contra possessorem quemlibet, vt dixi *Defin. 9 & 12. supr.*

2 Cum etiam hypothecaria competat ex hac causa, vt dixi *Defin. 12. num 13.*

3 Hoc ita si agatur ex contractu, at non item si ex statuto, vt dixi *num 1.*

4 Quasi alienatio non potuerit fieri, nisi cum sua causa; *vulg. l alienatio, 67. D. de contr. empt.*

5 *L. eum quem temere, 79. D. de iudic. & Inst. tit. de pœn. temer. litig.*

DEFINITIO LXIX.

Emphyteuta perseverans in lite post productas testationes, condemnandus est etiam in anteriores expensas litis.

EMphyteuta, qui iustam ab initio causam habuit dubitandi an rem possideret, cuius nomine conueniebatur, si post prolatas testationes, aliasque idoneas probationes litem defendat, nec cedat,

moram iam antea contraxisse videtur, ideoque ad omnes litis expensas condemnandus est, quasi temerarius litigator, [1] nisi aliquid sit, quod compensationem inducere debeat, vtputa mutua victoria si plus petebatur, quam deberetur. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Creditur enim æque fuisse ab initio temere litigaturus, quisquis ex postfacto temere litigat, *argum. l. 2. §. circa, D. de doli mal. except.*

2 *Vt in l. qui solidum 78. in princ. de leg. 2.*

DEFINITIO LXX.

Secundus emphyteuta non tenetur superiori domino directo, ex cuius consensu accepit emphyteusim, nisi quatenus ipse permisit.

FVndum, quem à te in emphyteusim habebam, permisisti vt in nouam emphyteusim alij concederem, [1] si cessem in canonis annui solutione, nulla tibi in fundum ipsum actio competet, dummodo secundus emphyteuta conuentionibus inter se & me initis satisfaciat. Videtis enim alienationi meæ consentiendo ius tuum remisisse, quod ad illum attinet, [2] nisi hactenus, vt quod ille mihi debet obligatum habeas, iure dominij directi, perinde ac si tibi non mihi deberetur. [3] Cæterum si cum ego tibi non soluerem passus sis, vt mihi solueret, dubitari non potest, quin is pleniſſimam liberationem sit consecutus, vt eo nomine à te inquietari non possit. [4] Quid ergo? Sola personalis in me actio tibi ex contractu competet, itemque hypothecaria in cætera bona mea si fuerunt tibi expressim obligata. [5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 86. supr. De sacrosanct. eccles.

1 Alioqui non possem hoc facere, siue ex iure communi, de quo *in l. vlt. C. hoc tit.* siue propter edictum, de quo *Definit. 9. supr.*

2 *Argum. l. sicut, 8. §. non videtur, D. quibus mod pign. vel hypothec. soluit. l. 4. §. quæsitum est si cum fundi, D. de except. rei iudic.*

3 Videor enim eatenus admonendi emptoris, & liberandi mei causa ita cauisse, *argum. l. pen. vers. & posterior, D. de seru. export.*

4 Cum soluerit & vero creditori, & ex tua voluntate, quod sufficit, *l. vero procuratori, 12. & pass. D. de solut.*

5 Secundum ea quæ dixi *Defin. 59. §.* vbi vide.

DEFINITIO LXXI.

Laudimia non debentur ex donationibus factis inter parentes & liberos.

AVdio Senatum aliquando pronunciasse, ex donatione, quam pater aut mater filio, aut filius patri vel matri fecerit inter viuos, laudimia nulla deberi. [1] Pro fratribus Vulliod, eorumque matre, contra Capitulum Sanctæ Capellæ Camberien. *Sine die.*

1 Quasi sit illa non tam acquisitio ex parte donatarij, quam debitæ successionis præoccupata quædam perceptio, *argum. l. in suis, 11. D. de liber. & post. l. 1. §. largius, D. de succes. edict.* iunct. *leg. scripto. 7. §. 1. D. vnd. liber. l. nam etsi, 15. D. de inoffic. testam.*

DEFINITIO LXXII.

Non debentur laudimia pro venditione pensionis annuæ & perpetuæ impositæ super fundo emphyteutico, sed onus illud pensionis extinguendum est.

PRo pensione annua & perpetua imposita super re emphyteuticaria & censuali, si ipsa quoque pensio recognita non sit de feudo & emphyteusi, laudimia nulla debentur; licet eiusmodi pensio censeatur quid immobile. Neque enim statim consequens fit, vt censeri debeat iure fundi feudalis aut emphyteuticarij, cum non sit recognita. [1] Atqui laudimia non debentur, nisi quoties transfertur dominium rei feudalis, aut emphyteuticariæ. Hoc ita, nisi consuetudo sit in contrarium. [2] Dices ita fore, vt facile fraus fiat domino directo, cuius fundus vtique minoris fit ob impositum onus annuæ & perpetuæ pensionis. [3] Respondeo aduersus eam fraudem succursum esse domino per edictum Principis, quo huiusmodi pensionum super rebus emphyteuticariis impositio districte prohibita est, adiecta etiam pœna commissi, si secus fiat. Quid ergo si malit dominus consentire, vt ea pensio retineatur? Neque enim dubium est, quin fauore solius domini directi edictum ita factum sit. [4] Sed tamen ita placet non esse permittendum, vt quicquam fiat aduersus legem, [5] præsertim cum possit ea res damnum afferre Principi, si forte res illa emphyteuticaria vel feudalis sit de Principis retrofeudo, quod plerumque ignoratur, licet in dubio non præsumatur. [6] Nec aliud erit, etiamsi pro ea pensione bona omnia generaliter obligata esse proponantur, præter specialem hypothecam super fundo emphyteuticario impositam. Non enim facit generalis illa hypotheca, quin pensio sit speciale onus fundi, [7] cum si possessores bonorum generaliter obligatorum conueniantur hypothecaria possint obiicere exceptionem non factæ excussionis fundi specialiter obligati, [8] quia nec alius conueniri solet pro huiusmodi pensionibus, quam qui rei specialiter obligatæ possessor est. [9] Sane pensionis illa constitutio, quæ generalem duntaxat hypothecam habeat, tolli non potest, quia nõ facit rem emphyteuticariam viliorem. [10] An vero quod ad specialem attinet pronuntiandum erit, constitutionem pensionis ipso iure nullam esse, quasi contra edictum factam, an vero extingui duntaxat debere? Et placuit pronuntiandum esse, extingui debere: quia edictum non procedit annullando, vt loquuntur, sed tantum prohibendo. [11] *Ita Senatus* in causa fratrum de la Chenollaz, & Chartusianorum d'Aillon, 30. Maij 1597.

1 *L. vlt. vbi not. C. hoc tit.*

2 Qualem esse in Pictauia refert Andr. Tiraq. *in tract. de retract. municip §. 32 gloss. 1. num 83. & seqq.*

3 Est enim onus illud pars quædam pretij, *l. in venditione 41. iunct. l. si sterilis 21. §. si tibi, ff. de action empt.*

4 Nemo autem cogitur vti iure quod pro eo fuit introductum, *l. inuitus 156. § vlt. de reg. iur. l. pen. C. de pact. l. si iudex circumuento 41. ff. de minor.*

5 Nec priuatorum conuentiones legum auctoritate censeantur, contra *l. vlt. D. de iuris & legit. leg. 1. non dubium, Cod. de legibus.*

6 Cum à contrario vnaquæque res præsumatur libera, *l. altius 9. C. de seruit. & aqua cum ibi not.*

7 *d. l. in venditione, l. lex vectigali fundo 31. ff. de pignor.*

8 *L. 2. C. eod. tit. de pignor.*

9 Onus enim sequitur rem quocunque ierit, quoniam est reale, & alienatio semper fit cum sua causa, *l. alienatio, 67. de contrah. empt. l. vnic. Cod. rem alien. gerent. non interd. vel. suar. alien.*

10 Quia non afficit rem illam specialiter.

11 Inter quæ multum interest, vt tractant nostri, *ad tit. C. ne fideiuss. dot. dent.*

DEFINITIO LXXIII.

Cum feudum, quod fuerat extinctum per consolidationem, reuiuiscit per alienationem, laudimia debentur domino retrofeudi, non domino nouæ feudi.

QVi fundum habebat sub onere, vt aiunt, retrofeudi, rem feudalem emerat à domino vtili, eamque

eamque per multos annos possederat. Deinde cum eandem rem alij venderet, exceperat feudum, vt penes nouum emptorem eodem esset iure res vendita, iisdemque oneribus, & seruitiis annuis affecta, quibus erat penes pristinum venditorem. Cum quæreretur de laudimiis, quæ venditor hic iure feudi sibi debita esse, dominus vero retrofeudi ad se pertinere contendebat: Visum est pro retrofeudi domino potius pronunciandum esse, propterea quod emptionis titulo acquisitum dominium totum feudi ius, quod antea emptori competierat, per consolidationem extinxisset, nemo enim potest esse dominus directus & vtilis eiusdem rei, non magis quam sui ipsius debitor & creditor.[1] Atque ita quod in superioris domini persona retrofeudum fuerat feudum simplex & immediatum effeciisset, retrofeudum enim nullum esse potest, vbi non est feudum aliud immediatum. At potest feudum esse sine retrofeudo: Nemo autem dubitat, quin ei qui venditionis tempore feudi dominus simplex & immediatus reperitur, laudimia debeantur.[2] Nec habet emptor quod conqueratur, cum debeat sibi imputare, qui rem feudalem emerit, & ita consolidatione ius suum extinxerit,[3] satisque ei esse debeat, quod extinctum in persona sua feudum resuscitare inuito superiore domino quandoque potest,[4] quod ei licere summo iure non deberet. Nec enim parua fit iniuria ei, cui inuito feudum adimitur, vt in retrofeudum conuertatur.[5] Nulla siquidem fere vtilitas est retrofeudi, si hanc tollas, quæ domino superiori contingit, conuerso retrofeudo in feudum, & alienata re feudali ante feudi extincti restitutionem.[6] Prius enim est vt alienatio fiat, & propter eam laudimia debeantur, quam vt propter factam alienationem feudum, quod extinctum fuerat, restituatur.[7] Moribus tamen nostris, longaque consuetudine ita obtinuit, vt, inuito etiam superiore domino, possit feudum consolidatione extinctum noua alienatione & conuentione resuscitari.[8] Sed ita tamen vt ex ea causa illi, qui posterioris alienationis tempore solus feudi dominus fuit, laudimia præstari sit necesse.[9] *Sine die.*

1 *L. lex vectigalis* 31. *D. de pignor. l. debitori* 50. iunct. *l. heres* 21. §. *quod si stipulator, D. de fideiuss.*

2 *L. vlt. C. hoc tit. cum ibi notat.*

3 *Vt in l. penult. ad fin. D de except. rei iudic.*

4 Postquam placuit feuda possideri hodie ex generali consuetudine ad instar bonorum allodialium, Boer. *decis.* 204. *nu.* 2. Dixi *Defin.* 8. *in fin. eod.*

5 Non debet autem cuiquam licere, vt alterius ignorantis conditionem faciat deteriorem, *l.* 2. *D. quod vi aut clam, l. non debet alteri* 74. *de reg iur. l. si ego* 9. §. *si res, D. de iur. dot.*

6 Frustra autem constitueretur retrofeudum, quod nullo casu esset vtile, *l Stichus* 139. *infr. D. de manum. test. l. heres à debitore* 21. §. *pen D de fideiuss.*

7 Est enim difficile, vt semel extinctum ius reuiuiscat, *leg. qui res* 98. § *aream, D de solut.* Nisi cum agitur de hypotheca, quæ scil. specialem habet rationem, de qua *in d. l. pen.* §. 1. *in fin. D. de except. rei iud. l debitor* 59. *ad SC. Trebell. l. grege* 13. §. *etiam, D de pign. l. si rem* 9. §. *omnis, de pignorat. act.*

8 Ex ea scilicet consuetudine, de qua diximus *nu.* 4. id est, quæ fecit vt feuda omnia redacta sint, quantum ad liberam dispositionem ad instar patrimoniorum.

9 Vt hunc saltem habeat fructum iuris sui, quod alioqui foret inutile.

DEFINITIO LXXIV.

Neque ex venditione rei alienæ, neque ex contractu pignoris debentur laudimia, nec commissum peti potest, ob non factam huiusmodi contractuum inscriptionem.

EXemptione rei alienæ constat nulla deberi laudimia,[1] quæ scilicet non aliam ob causam deberi possunt, quam propter dominij translationem.[2] Dominium porro, vt à non domino in emptorem transferatur, fieri nullo modo potest, nisi secuta domini ratificatione, & ex eo demum tempore.[3] Neque ad rem facit, quod dici solet etiam alienæ rei venditionem valere.[4] Id enim ad personalem venditoris de euictione obligationem,[5] non ad dominij, quod venditor non habuit, tranferendi causam pertinet.[6] Illud difficilius est, si huiusmodi venditionis inscriptio & adnotatio in actis Curiæ facta non sit, quam ex diui Emanuelis Philiberti edicto intra mensem sub commissi pœna fieri oportere constitutum est, an commisso locus esse possit. Sunt enim edicti verba generalia & enixa, vt omnes omnium contractuum species comprehendere videantur; ne qua supersit via fraudibus, quas emptores in dominorum directorum perniciem passim comminiscuntur.[7] Adeo vt in pœnam non factæ inscriptionis, ea quoque bona committi placuerit, quæ postmodum appareat esse allodiala, quamuis certum sit eorum nomine laudimia nulla deberi.[8] Ne scilicet causati alioquin emptor possit, ideo non factam à se inscriptionem, quod bona sibi vendita libera, & vt loquuntur, allodialia esse existimaret.[9] Sed tamen magis est, vt nec edictum illud ad rei alienæ venditiones pertineat, sed ad eos tantum contractus, quibus vt verba ipsa edicti sonant, alienatio contineatur,[10] quo nomine certum est eos tantum actus significari, quibus dominium transfertur.[11] Alioqui dicendum erit, quod nemo adhuc dixit, si forte quis rem suam pignori dederit, aut iure pignoris sibi in rem aliquam competentis alij cesserit, perinde habiturum eum quoque inscribendi necessitatem sub pœna commissi, quod tamen ridiculum fuerit.[12] Quid enim est quod possit committi in præiudicium eius, qui neque directum neque vtile dominium vllū habeat? Si quidem commissum illud esse definimus, quod tale est, vt statim desinat eius esse, qui crimen contraxit, & cuius dominium confestim alteri acquiratur,[13] quod re aliena vendita tractari nullo modo potest. Res enim est, quæ in commissum incidit, non persona. Nec proinde committi res potest, nisi in præiudicium domini, cum ei, qui rem non habet, petire res non possit. Quare nec laudimia vlla ex huiusmodi contractibus debentur, vtpote ex quibus dominium non transferatur. Nec si per mille annos pignus quis possideat,[14] maxime si luendi ius perpetuo liberum fuit.[15] In quo minus iuris creditor pignoratitius habet, quam qui in decennium rem aliquam conduxit. Huic enim dominium vtile ex longi temporis conductione acquiri vulgo creditum est; quia nec ei inuito aufferri res interim potest, ideoque laudimia ab eo perinde, atque ab emptore præstari oportere.[16] Nec est contrarium quod alienatione prohibita, etiā datio pignoris prohibita intelligitur.[17] Id enim ex eo fit, non quod is qui dat pignori alienet, cū transferat solam possessionē,[18] sed quia per causam pignoris etiam ad dominij alienationē peruenitur.[19] Plane si color pignoris in fraudem laudimiorum quæsitus proponatur, nemo dixerit ferendū esse, vt dolosus emptor ex dolo suo lucretur. Probabilis autem est doli præsumptio tunc tantum cum à domino res data fuit pignori pro pretio, vt aiunt, æquiualenti. Sed hoc ita, si præterea illud concurrat, vt in creditorem pignoris possessio corporalis translata sit, aut vt creditor fructus pignoris perceperit, quorum neutrum tamen per se sufficeret, adeoque nec vtrumque, si pro non æquiualenti[20] pretio pignus datum esset. *Ita tractatum est* in relationibus libellorum, Prid. Calend. Iun. 1597.

1 Amed. à Pont. *quæst.* 39.

2 *L. vlt vbi omnes nomant. C. hoc tit.*

3 Hoc enim est, quod tractat supradicto loco Amed. à Ponte, dominum directum non habere fundatam intentionem, pro consecutione laudimij ex venditione rei alienæ (si modo constet liquido rem esse alienam) ante secutam dominij ratificationem.

4 *L. rem alienam 28. D. de contr. empt.*

5 *L. si in venditione 60. l. evicta re 70. & pass D. de evict.*

6 *d. l. rem alienam l. traditio 20. D. de acquir. rer. domin. l. nemo plus iuris 54. de reg. iur.*

7 Quotidiano enim vsu compertum est, multa fieri in fraudem laudimiorum & domini directi.

8 Vult enim edictum bona ista allodialia committi in vtilitatem, non quidem domini directi, quem nullum habent, sed domini iurisdictionalis, & vt edictum loquitur, iustitiarij. [Obserua tamen non posse ex hoc edicto pœnam commissi petere dominum directum aut illum, qui ab eo ius habeat, si eo præsente & sciente contractus acquisitionis factus sit. Nec enim potest dicere se deceptum qui sciuit, *l. nam si 26. D. de rei vind.* nec debuit iam certus magis certiorari, *l. 1. §. vltim. de act. empt. Ita Senatus* contra Franciscum Clapey, 20. Iun. 1614.]

9 Præsertim cum bona omnia sui natura præsumantur libera & allodialia, quandoquidem illa est qualitas naturalis, vt personarum, ita & rerum omnium, *leg. 4. D. de iustit. & iur. l. ut sint 8. C. de seruit & aqua.*

10 Quæ verba sunt stricte ac proprie interpretanda, cum edictum ut exorbitans à iure communi & pœnale, ac proinde restringendum potius quam ampliandum, *cap. odia. de reg. iur. in 6. & l. cum quidam 19. de liber. & post l. hoc modo 64. de cond. & demonst. l. pen. D. de pœn.*

11 *L. 1. C. de fund. dotal.*

12 Quia ex contractu pignoris certum est dominium nullum transferri, *l. cum & sortis 35. §. 1. D. de pignor. act. l. pign. 13. D. de vsucap.*

13 *L. commissa 14. D. de publican. vectig. & commiss.* commissum enim possessionis nullum est, nisi cum tractatur de feudo propter obsequia, quæ feudi possessor quilibet domino debet, non etiam emphyteuta.

14 *d. l. pignoris 13. de vsucap.* Amed. à Ponte, *qu. 34.*

15 Quia tunc non ex necessitate, sed ex mera debitoris voluntate rem tamdiu detinet creditor.

16 Quamuis contra sentiat Boer. *qu. 215.* & vetius.

17 *L. vlt. C. de rebus alien. non alienand.*

18 *L. 4 §. 1 de alien. iudic. mut. caus. fact. l. non alienat 219. de reg. iur.*

19 *L. qui à creditore 18. C. de distr. pign.*

20 Amed. à Pont. *d. qu. 34.*

[DEFINITIO LXXV.

Condicio sola reuersionis in defectum liberorum, neque emphyteusim constituit, neque talliabilitatem.

COndicio illa quæ in recognitionibus fundorum talliabilium inseri solet, si recognoscens sine liberis morietur, licèt personis recognoscentium adiecta videatur, fundum tamen ipsum sequitur, & fundi quemlibet possessorem. [1] Ita vt neque prosit, neque noceat possessori, quòd recognoscens aliquos reliquerit liberos vel nullos, sed illud tantum inspici oporteat, cui condicio extiterit necne in persona possessoris. [2] Sic enim ex inueterata consuetudine apud nos obtinuit, Ratione licèt iuris refragante, cùm omnes condiciones sui natura sint personales. [3] Proinde cùm Prælatus quidam fundum ecclesiasticum magni precij concessisset alij, fruendum in facturam culturam & coloniam, [4] ea lege adiecta inter cæteras, vt colonus tertiam partem fructuum præstaret in annos singulos, & vt si is, eiúsve successores sine liberis morerentur, aut leges contractus non implerent, fundus ille ad concedentem reuerteretur, iure commissi & escheutæ, [5] vt instrumenti verba ferebant. Deinde post aliquot annos colonus eundem fundum vendidisset, mox sine liberis decessisset, placuit reuersionis conditionem extitisse, neque expectandum fuisse, vt emptor quoque sine liberis moreretur, [6] quòd is contractus nihil nisi locatio esset, eáque non perpetua, sed cum coloni liberis finem acceptura, Cùm Prælato non liceat rem preciosam ecclesiasticam nec in emphyteusim dari solitam, in emphyteusim dare, [7] quæ & cùm bene data est, neque in fœminas transire solet, neque in extraneos hæredes. [8] Sed etsi emphyteutis dicenda esset, non tamen consequens fieret, vt talliabilis dici deberet, ac talliabilium fundorum iure censeri, cùm de eo nihil in contractu dictum proponeretur. [9] Nec enim quælibet condicio reuersionis in defectum liberorum inducit talliabilitatem, [10] vt neque locatio quælibet perpetua constituit emphyteusim, [11] scilicet si ex pactis appareat aliud actum fuisse, [12] puta si merces annis singulis præstanda quantitati fructuum respondeat. Proinde visum est non ex consuetudine in fundis talliabilibus inducta, sed ex iuris communis ratione faciendam contractus interpretationem. *Ita Senatus* contra Philib. Vincent. 10. Calend. Maij 1612.

1 Quia talliabilitas realis rem ipsam afficit, & ita facit conditionem realem, & in ipsius possessoris persona implendam, quomodo à Senatu nostro iudicatum est pro D. de Maingod, anno 1608.

2 Vt in *l. venditor 13. D. comm. præd.*

3 *L. qui Romæ 122. §. Agerius, de verb. oblig. l. à testatore 109. de cond. & demonst.*

4 Quo nomine nihil significari poterat, nisi locatio, quæ dominium nunquam transferri, *l. non solet 39. locat. l. 2. C. de præscript. 30 vel 40. anner.*

5 Vt in *l. lex vectigali 31. D. de pignor.*

6 Exemplo eius, quòd scriptum est à *l. cùm pater 77. §. ab instituto 15. de leg 2.*

7 Vt scripsi *Defin. 6. nu. 6. & de reb. alien. non alien.*

8 Iul. Clar. in *§. emphyteusis quæst.*

9 Non enim quælibet emphyteusis est talliabilis, licèt sit reuerübilis, nisi cùm id expressim dictum est, *l. 1. Cod. de iur. emphyt.* aut cùm quid vel minimum pro tallia præstandum est.

10 Est enim talliabilitas omnis etiam realis odiosa.

11 Licet soleat transferre dominium, vide Not. ad *l. 1. §. si ager vectig.* Boer. *qu. 235.*

12 *d. l. 1. C. de iur. emphyt.*

DEFINITIO LXXVI.

QVidam duos fundos separatim antea & sub diuersis annui canonis oneribus bis recognitos, simul recognouerat, nec tantùm vnica, vt fit, professione, sed etiam confuso canone, & promissa certæ quantitatis frumenti & pecuniæ quantitate pro iis fundis, Tanta scilicet, quanta ex prioribus recognitionibus pro vtroque fundo debebatur. Sed adiecta tamen clausula vulgari, & quæ omnibus eiusmodi professionibus inseri solet, *ad formam præcedentium recognitionum.* Idem postea duos illos fundos duobus separatim vendiderat, quorum vnus à domino directo conuentus, vt dimidiam & virilem partem confusi canonis persolueret, déque ea re per nouam recognitionem se obligaret, Negabat se teneri, propterea quòd fundus ille quem possideret, longè minore ac leuiore canone obstrictus esset anteriore recognitione, quam ideo sibi exhiberi postulabat [1] paratus omne id soluere, quod antiquiore illo instrumento contineretur. Actor exhibitionem recusabat, quòd suam intentionem satis superque probatam diceret duplici probata recognitione, cùm vna sufficere in hanc rem potuisset. [2] Alioqui nullum fore exhibitionis flagitandæ finem, si ob supradictam clausulam exhibitio semper facienda esset recognitionis prioris ad quam posterior relata proponeretur, [3] Addebat frustra quoque & inutiliter postulari exhibitionem, cùm etiamsi ex antecedente recognitione constaret vtriusque fundi onera diuisa aliquando fuisse, non eo minùs tamen verum esset distinctam

poste;

postea fuisse ab eo, qui cùm vtriusque fundi dominus esset, vtique confundendi seruitij ius habuisset.[4] Quo facto non poterat fundus reo venditus alio iure apud eum esse, quàm quo fuisset penes venditorem.[5] Replicabat reus exhibitionis huius petendæ causam dedisse actorem, qui eam ipsam recognitionem eidem reo extra iudicium exhibuisset, ac in ipsa exhibitione conuenisset, vt ad formam illius recognitionis canon annuus solueretur, & in posterum recognosceretur. Placuit de facti huius veritate ante omnia inquirendum,[6] vt si vera esse appareret quæ reus diceret, exhibitionem petitam facere actor cogeretur, & ea canonis quantitate contentus esse, quæ priore illa recognitione, non quæ posterioribus comprehensa esset, cùm per relationem in posterioribus factam ad anteriorem constaret non eam fuisse contrahentium voluntatem, vt onera pensitationis annuæ confunderentur, si quando contingeret, vt fundi illi ad plures peruenirent.[7] Etsi in vnius eiusdémque domini persona parùm interesset, an confusio illa induceretur necne. Nisi hactenus, vt confusione facta, non posset ille ad declinandam canonis solutionem fundum vnum derelinquere retento altero, quod tamen si confusio nulla facta esset, permitteretur.[8] Itaque per errorem & incuriam notarij, vt celeriùs expediret potiùs quàm ex voluntate contrahentium prior forma recognitionis per subsequentes, quantum ad solum corticem verborum immutata videbatur.[9] *Ita Senatus* in causa Chartusianorum, & N. Claud. de Mondragon, 7. Calend. Junij 1612.

1 Quia cogitat actor edere reo ad fundandam exceptionem, *l. si vbi not. C. de edend.*

2 Dixi *Defin. 10. §. de probat.*

3 Quia vix vlla profertur recognitio tam antiqua, quę non ad aliam antiquiorem referatur. Non est autem dandus progressus in infinitum, *l. 2. C. de re iudic.*

4 Est enim quilibet rei suæ moderator & arbiter, *l. in re mandata 21. C. mandat.*

5 Ex regula *l. nemo plus iuris 54. de reg. iur.*

6 Ex facto enim ius oritur *l. si ex plagis 32. §. in clino, D. ad leg. Aquil.*

7 Nulla enim causa noua superuenerat canonis confundendi, cùm possit vnus & idem possessor plures fundos habere de dominio directo eiusdem domini sub seruitutis separatis.

8 Vt dixi *Defin. 11. supr.*

9 Simile quiddam est in *l. si ita quis 66. D. de her. inst.* ibi, *quia non tam coniunxisse, quàm celeriùs dixisse videtur.*

10 Semper autem sensus spectandus est potius quàm sonus verborum, *l. vbi purè 19. §. 1. ad SC. Trebell. l. 5. §. 1. D. de pign.* Et error numquam nocet, quia imperitiam detegit, *l. si per errorem 25. D. de iurisd. l. errore 7. C. de testam.* vide *l. penult. D. fin. regund. & l. in finalibus, 11. eod. l. 2. Cod. eod.* ibi & vicinorum noui consensus.

DEFINITIO LXXVII.

Impensæ factæ in rem venditam sub pacto de retrouendendo non augent laudimia debita ex retrouenditione.

NOn idcirco maiora laudimia ex retrouenditione debentur, quod per impensas & meliorationes ab emptore in rem venditam factas,[1] maior ei quantitas pecuniæ restituenda sit à venditore, quàm quæ precij nomine data fuerat. Non enim auget ea res quantitatem precij,[2] ex cuius solius comparatione laudimia debentur,[3] quamuis oneret venditorem.[4] Ita *tractatum est* in causa D. de la Barre, & Antonij Le bœuf, ante Id. Sept. 1613.

1 Quasi nemo dubitat restitui emptori debere per venditorem, cùm eas emptor iure suo fecerit, & rem pretiosiorem reddiderit. Ne alioqui venditor ex emptoris iactura locupletetur, quod etiam in prædonis persona iniquum esset, *l. planè 38. D. de hered. petit.* Impensas tamen aut necessarias, aut saltem vtiles, & permanentes esse oportet, *l. in fundo 37. l. sumptus 48. de rei vindic.*

2 Precium enim illud est de quo in vendendo conuenit ad æstimandam rem venditam. *§. precium, Instit. de empt. & vend. l. 1. de contr. empt.* Adeo vt si quid vel minimum addatur, vel detrahatur precio, noua emptio fieri videatur, *l. pacta 72. §. Paulus notat. eod. tit.*

3 *L. vlt. C. hoc tit.*

4 Aliud enim est onerari venditorem, aliud verò augeri precium venditionis.

DEFINITIO LXXVIII.

Dominus directus potest petere laudimia etiam ignorante, dum ne inuito conductore.

QVæsitum aliquando fuit, An dominus, qui omnes dominij sui directi fructus alij locauerit, & nominatim, vt fieri solet, ius percipiendorum laudimiorum, possit ipse nihilominus laudimia petere, si non inuito saltem ignorante conductore. An verò sit repellendus, quasi agens nullo iure & sine actione.[1] Videbatur enim hoc casu totum ius exigendorum laudimiorum ad solum conductorem ex contracta locationis pertinere,[2] nec proinde aliter posse domino directo competere, quàm si ius à conductore retrocessum haberet,[3] aut saltem volente conductore experiretur.[4] Visum tamen est saluum ius esse domino laudimia petendi, dum ne inuito & contradicente conductore.[5] Cùm laudimia iure directi dominij debeantur,[6] quod nemo dixerit per locationem transire in conductorem.[7] Et quamuis in vtriusque concursu potior conductoris causa esse debeat, quem locator prohibere non potest frui re conducta,[8] Est tamen hæc exceptio, vt apparet, de iure tertij, neque ipso iure exclusiua iuris agentis,[9] sed tantùm per oppositam doli exceptionem, neque hoc ipsum aliter, quàm si tertius velit. Quod genus exceptionum admitti numquam debere meritò placuit.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam sine actione agere nemo potest, *l. si pupilli 6. § vlt. tim. de negot. gest. l. quoties, 9. §. & generaliter, D. de admin. tutor.*

2 Cùm id actum sit inter locatorem & conductorem, vt in re conducta esset conductor vice & loco ipsius locatoris, *l. ex conducto 15. & pass. D. locat.*

3 Est enim retrocessio necessaria, cùm alioquin iis qui iura sua & actiones remittunt, non sit dandus regressus, *l. quæritur 17. §. si venditor, de ædil. edict.*

4 Nec enim volenti & consenti fit iniuria, *l. in diem 9 §. 1 de aqua & aquæ pluu. arcend.*

5 Nam inuito conductore, locatorem agere iniquum esset, & contra bonam fidem, ideoque repellendus esset exceptione doli, vt in *l. si pecunia 77. de leg. 1. l. sæpe 63. vers. scientibus D. de re iudic.*

6 *L. vlt. C. hoc tit.*

7 *L. non solet 39. D. locat.*

8 *d. l. ex conducto 15. & pass. D. locat.*

9 Quod esset necesse, vt possit opponi *l. 4. §. competit*, vbi Bart. & alij, *D. si seruit. vindic.*

10 Bart. & alij ad *l. 2. de except. rei iudic.* Iunge *l. si seruum 61. §. locaui, de furt.* Vbi dicitur conductorem non habere ius vllum in fructibus prædij conducti, antequàm eos perceperit. Atne quidem cùm percepit, nisi quia ex domini voluntate eos percepit.

DEFINITIO LXXIX.

Ex venditione facta per suum heredem etiam post abstentionem debentur laudimia.

ELeganter disputatum est, cùm filius, qui se paternis bonis abstinuerat, fundum paternum tanquam suum vendidisset, an ex ea venditione laudimia deberentur. Occurrebat enim, quod filius qui

se abstinuit, licèt nihilominus ipso iure hæres maneat, [1] effectu tamen, & apud Prætorem hæredis loco non habetur. [2] Nec rursus potest se immiscere post abstentionem, tametsi maximè velit, [3] nisi minor proponatur, vel intra triennium à Justiniano præstitutum constitutus. [4] Itaque non alio iure censenda venditio hæc videbatur, quàm quo censeri solent venditiones omnes rei alienæ, ex quibus cùm dominij translatio nulla fiat, [5] nec laudimia vlla deberi constat, [6] licèt non eo minùs valeant ad obligandum emptori venditorem. [7] Sed tamen verius visum est laudimia ex hac venditione deberi, vtpote, per quam fatendum sit dominium, quod penes suum hæredem ipso iure manserat [8] translatum in emptorem fuisse. [9] Maximè cùm per eam abstentionem bona patris ad alium neminem peruenissent, [10] sed à filio prætextu hypothecarum dotalium, vt fieri solet, retenta essent. [11] Manet enim filius etiam post abstentionem hæres, [12] nec tantùm nudo nomine, [13] & iure ciuili, sed etiam apud Prætorem & effectu ipso, quod ad omnia exceptio eo, quod neque à creditoribus hæreditariis conueniri potest, neque aduersus debitores hæreditarios agere, [14] adeò vt si paternam hæreditatem alij restituere sit iussus à qua dixerit se abstinere, non ideo cogendus sit se immiscere, vt in aliis hæredibus necessarius euenit, [15] sed citra vllam immixtionem restituendo hæreditatem rectà transferat actiones, [16] & rerum omnium hæreditariarum dominium bonitarium, [17] quod vtique transferre non posset, si non haberet. [18] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. cùm quasi* 30. §. *sed etsi furiosus de fideic. lib.*
2 *L. si filius* 12. *D. de interrog. in iur. fac.*
3 *L. si seruum* 71. §. *vlt. de acquir. hered.*
4 *Ex l. vlt. C. de repud. vel abst. hered.*
5 Nemo enim plus iuris transferre potest, quàm ipse habeat, *l.* 54. *de reg. iur. l. traditio* 20. *de acquir. rer. dom.*
6 Quæ fœlicer non debentur, nisi ob translationem dominij *l. vlt. C. hoc iit.* Dixi *Defin.* 74. *supr.*
7 *L. rem alienam* 28. *D. de contr. empt.*
8 *d. §. sed etsi furiosus.*
9 *d. l. traditio* 20. *de acq. rer. dom. l. ex empto* 11. §. *& in primis, de act. empt.*
10 Quod tamen plerumque fit, vt in *l. ex contractu* 44. *de re iudic. l. paterfamilias* 28. *de rebus auth. iud. possid.*
11 Quippe quarum nomine competit retentio, & mulieri & liberis eius iure hypothecæ, siue tacitæ, siue expressæ, *l. assiduis* 12. *C. qui potior. in pign. hab. l. in rebus* 30. *C. de iur. dot. l.* 1. *in princ. de pignor.*
12 *dict. §. sed etsi furiosus.*
13 Vt loquitur *l.* 2. §. *sed si sint, D. ad SC. Tertyll. l. etsi* 6. §. *si filius, de bon. libert.*
14 *d. l. si filius* 12. *de interrog. in iur. fac. l. necessarius* 57. *de acquir. hered.*
15 *L. recusare* 6. §. *hoc Senatusconsultum, D. ad SC. Trebellian.*
16 Textus est elegans in *l. ita tamen* 27. §. *si pater filium eodem.*
17 *L. facta* 63. *in princ. eod.*
18 *d. l.* 54. *de reg. iur. cum similibus.*

DEFINITIO LXXX.

Venditæ hyperochæ debentur laudimia totius quantitatis, quam soluere emptor debet.

EX venditione hyperochæ, [1] quam vulgo plurisualentiam vocant, laudimia debentur ad ratam, & pro portione non eius tantùm precij, quod pro hyperocha conuentum fuerit, [2] sed computato etiam eo quod alij soluendum est priusquàm rei cuius hyperocha vendita est, possessio adpræhendi possit, [3] siue teneatur ea res ab alio iure dominij, puta cui fuerat vendita viliore, vt fit, precio, sub pacto de retrouendendo, [4] siue iure pignoris & hypothecæ. [5] Nam quemadmodum hyperochæ solitius venditio totam rem ipsam continet, postquàm fuerit à primo, siue emptore, siue creditore liberata: [6] Ita nec aliud huiusmodi venditionis precium esse intelligitur, quàm quod ex summis omnib. quæ ab emptore præstari debent simul iunctis constituitur. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sic vocatur in *l. quærebatur* 20. *D. qui potior. in pign. hab.*
2 Quæ res nullam penitus dubitationem habet.
3 Quasi totum illud constituat partem precij. Quid enim refert an emptor pecuniam soluat venditori, an ex voluntate venditoris alij, cui eam soluere venditor debuit? *l. quia perinde* 42. *D. ad SC. Treb. l.* 3. §. *si debitorem, de donat. inst. vir. & uxor. l. si venditor* 6. §. 1. *D. de serv. expor.*
4 Aut alio simili, vt in *l.* 2. *C. de pact. inst. empt. & vend.*
5 Vt in *l. & quæ nondum* 15. §. *vlt. D. de pignor.*
6 *dict. §. vlt.*
7 *d. l.* 6 §. 1. *de serv. expor. l. si sterilia* 21. §. *si tibi, de act. empt. l. fundi partem* 79. *D. de contr. empt.*

DEFINITIO LXXXI.

Neque feudatarius, neque emphyteuta potest domum feudalem vel emphyteuticam fortiorem facere sine consensu domini.

ETsi cunctis permittitur murali ambitu fundos proprios & loca dominij sui constituta vallare pro arbitrio, si nullo alio, quàm communi iure prohibeatur: [1] feudatario tamen & emphyteutæ non licet ex domo arcem & quasi fortalitium facere, quod barbari dicunt, *domum incastellare*, sine domini consensu & voluntate, [2] vt liberum sit domino ingredi & egredi cùm volet. *Ita tractatum est* Idib. Septembr. 1613.

1 *L. per prouincias, Cod. de ædific. priuat. l.* 9. 14. *& 24. vrb. prad.*
2 Boer. *quæst.* 320. Bald. *ad l. fin. C. de pact. inst. empt. & vend.* Chop. *super consuet. Andegauenses lib.* 1. *cap* 42.]

CODICIS

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ Senatu Tractatarum,
LIBER QVINTVS.
TITVLVS PRIMVS.
DE DONAT. ANTE NVPT.

DEFINITIO I.

Donatio certæ quantitatis restringenda sub conditione interim tenet, quousque probetur conditionem restrictionis extitisse.

AMPLISSIMIS donationib. inter coniuges fauore matrimonij factis in eius vtilitatem, qui superesset, (quas *de superuita* vulgo vocant,[1]) subiecta bonorum omnium obligatione cum clausula constituti, eodem instrumento conuenerat, vt quoniam mariti facultates vxoris facultatibus non respondebant, liberalitas mulieris ad eam quantitatem restringeretur, quæ ex mariti bonis in contrarium euentum redigi posset. Plerique putabant vxore præmortua, non prius maritum in possessione bonorũ dotalium ex eiusmodi donationis causa retinendum, quam ostendisset, quid ille in bonis habuisset contractus tempore, haberetve hodie, si auctæ non imminutæ ipsius facultates proponerentur, vt ex eo sciri posset, quantum vicissim ex donatione sibi ab vxore facta cõsequi deberet.[2] Videbatur enim sub conditione factam donationem,[3] ideoque nec constituti clausulam ei prodesse posse ad retinendam possessionem,[4] non solum quod in contractu conditionali apposita vires nullas habere possit ante euentum conditionis,[5] sed etiam quod neque incerta pars bonorum tradi & possideri queat,[6] neque certorum bonorum hypotheca pure contrahi ad concurrentem vsque incerti debiti quantitatem.[7] Sed propius intuentibus postea visum est, vtramque illam & mutuam inter coniuges donationem pro pura habendam, restringendam tamen sub conditione, si ex postfacto appareret, tanti non esse mariti facultates.[8] Proinde incerto eo tuendum maritum in possessione bonorum mulieris ad concurrentem vsque summam integram, quæ expressa esset, saltem præstita cautione, si quid amplius, quam per conuentiones liceret, accepisset, id se restituturum.[9] Cui consequens fuit, vt mulieris hæredibus incumberet onus probandi, quod in mariti facultatibus minus esset, quam vt tantam donationem mereretur, qui tantam de suo præstare non posset.[10] *Ita Senatus* in causa Illustris D. Christophori Dursæ, & Domindrum fratrum de la Chambre, 6. Non. Mart. 1594.

1 Cuiusmodi donationem vix est, vt mentio vlla reperiatur in libris nostris. Nam *lex si inter* 8. *D de rebus dub.* loquitur de donatione facta inter coniuges constante matrimonio, & quæ ab initio non valeat, sed tantum donatoris morte confirmetur, de qua & *in tot. tit. de donat. int. vir. & vxor.* D. & C. Vide Guid. Pap. *quæst.* 565.

2 Ex natura scilicet correlatiuorum, quæ illa est, vt vnum ab alio declaretur & reguletur, *l. verum* 7. §. *vlt.* vbi Cuman. *de reb dub.*

3 Sub illa nimirum, si tãrundem in bonis haberet maritus.

4 Prius enim est, vt possessio acquisita sit, quam vt possit retineri.

5 Conditio enim quandiu non est impleta suspendit actum, nec minus circa accessoria, quam circa principale, *l. cedere diem*, 213. *dt verb. signif. & tot. tit. de cond. & demonst.*

6 *L. locum* 26. *vers. incerta, D. de acquir. poss.* iunct. *leg.* 3. §. *incertam, eod. l. si furt.* 32. §. 1. *de vsucap.*

7 Debet enim certa esse summa, pro qua pignus datur, vt lui possit *tot. tit. C de luit. pignor.*

8 Est enim longe aliud fieri contractum sub conditione, & restringi aut resolui sub conditione, *l. 1. de leg. commiss. l. 2. D de in diem addict.*

9 *Argum. l. 1. & tot. tit. D. si cui plus, quam per leg. Falc.*

10 Semper enim probandi onus incumbit ei qui dicit, & debet quisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis, *l. 2. l. in exceptionibus* 19. *& pass. D. de probat.* Facit *l. 3. C. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Vestes vxori tradita à marito, siue nuptiarum tempore, siue constante matrimonio, quando reddendæ sint marito aut eius heredi.

VEstes pretiosæ, quas maritus cum nuptias contraheret vxori dedit, postea soluto matrimonio restituendæ sunt marito, eiusve hæredib.[1] non etiam quæ mulieri datæ sunt ad vsus quotidianos.[2] Quæ datæ sunt ante nuptias, beneuolentiæ tantum promerendæ aut testificandæ gratia, eæ numquam restituuntur, nec si pretiosæ sint, quia pure & simpliciter donatæ intelliguntur.[3] In qua causa id etiam est, quod ipso nuptiarum die extra dotales tabulas datum sit.[4] Quod si sint æstimatæ vestes, ita vt tam pro dote, quam pro vestibus nuptialibus, quod plerumque fit, certa quantitas à marito promissa datâve sit, omnes omnino erunt restituendæ, quas postea maritus in vxorem contulerit, ne duplici vestium præstatione maritus eiusve hæres oneretur.[5] Sed tales restituentur; quales erunt matrimonij soluti tempore, nec imputabitur mulieri, cur eas vtendo attriuerit.[6] Quod tamen non; nisi de iis vestibus accipiendum est, quæ ipso nuptiarum tempore datæ sint vxori. Nam quæ constante iam matrimonio datæ

probabuntur, ea si ad quotidianos vsus, id est, non pretiosæ fuerunt, [7] nullo modo restituuntur.[8] Porro facta æstimatione, non distinguimus, an talis tantaque sit æstimatio, vt appareat pretiosas vestes æstimatas, an minus pretiosas. Cum enim æstimatio faciat emptionem, [9] videtur maritus tanti nuptiales vestes æstimasse, eaque pecunia non tam vice vestium, quam pro earum pretio ad mulierem peruenisse. [10] Annuli nuptialis alia ratio est. Is enim, quanticumque sit pretij, numquam restituitur. Nimirum quia dubitari non potest, quin is mulieri donatus sit, non solum vt cætera, quæ vocant iocalia, quæ ideo nec ipsa soluto matrimonio restituuntur, [11] sed specialiore quadam ratione in signum & testimonium contracti matrimonij, [12] quod licet postea solutum sit, non eo minus tamen verum est, aliquando contractum fuisse. [13] Quæ ratio facit, vt si talis eueniat casus, in quo iocalia omnia restitui oporteat, vt pura transeunte muliere ad secunda vota, tumque decedente superstitibus ex priore matrimonio liberis, [14] annulum tamen nuptialem nullo casu restitui debere placeat, nec si sit pretiosissimus. [15] *Ita Senatus* in causa N. Catharinæ de Lallee viduæ D. Senatoris de Beausuiour, & Dn. de la Fontaine soceri, 6. Id. Martij 1594. Junge Def. 13. supr. De secund. nupt.

1 Quasi data ad decorem & ostentationem potius, quam donata: Non enim facilis est præsumptio donationis rei pretiosæ, *vulg. l. cum de indebito 25 ff. de probat.*

2 Nam quæ data sunt ad vsus quotidianos, si talia sint, quæ vsu consumantur, non possunt videri data animo repetendi, præsertim cum ita contineantur etiam alimentorum nomine, quæ vxori exhibere maritus debet, *l. legatis, 6. ff. de aliment. legat.* Vide Affict. *decis.* 315. Capell. Tholos. *quæst.* 336.

3 *L. quod sponsa 4. l. cum veterum 15. & seq. C. hoc tit.*

4 Ad quarum scilicet acquisitionem vel osculum sufficeret, *l. si à sponso, 16. eod.*

5 Contra id, quod verisimile est actum esse, *arg. l. Titia 34. §. qui inuita, vers. non est enim verisimile. de legat. 2.*

6 Debuit enim maritus prospicere ita euenturum, vt huiusmodi vestes vsu adeoque solo tempore fierent deteriores, *arg l. si quis domum 9. §. 1. vers. quia hoc euenire, ff. locat.*

7 Non enim dari solent ad vsus quotidianos vestes pretiosæ, sed ad ornatum, *l. quamuis 26. l. cum in testamento 28. l. si vxori 39. in prine ff de aur. arg. mund.*

8 Quia ha alimentorum nomine continentur, non etiam nuptiales, *d. l. legatis.*

9 *L. 1. & 3. ff pro emptor, l. 1 ff. de æstimat. act. l. sed etsi 7. §. 1. ff. de publician.*

10 Quia æstimatio venditio est, *l. plerumque 10. §. pen. ff. de iur. dot.* excipe casum, *l. æstimatis 50 ff solut. matr. l. 5. inter 21. C. de iur. dot.*

11 Nisi in casu cum mulier transit ad secunda vota, vt sequitur in Definitione.

12 Solet enim talis annulus dari, cum sponsalia contrahuntur per verba de præsenti, aut in ipsa nuptiarum apud ecclesiam solemnitate.

13 Cum neque solui possit matrimonium, nisi quod contractum fuit, *l. si in diem 46. l. Titio vsusfructus 96. de condit. & demonst. l. non potest videri 108. de reg. iur.*

14 *L. fœmina. 3. C. de sec. nupt.*

15 Vt fit in memoriam bene transacti matrimonij, *l. vnum 67. §. vlt. de leg. 3.*

DEFINITIO III.

Dotis augmentum consuetudinarium non semper debetur ex dotis comparatione. Imo aliquando nullum debetur.

AVgmenti dotalis, quod Sabaudiæ moribus frequentatur, tantus fauor est, vt non solum citra conuentionem & ipso iure debeatur, [1] sed etiam ita ne vlla conuentione deterior eius conditio fieri possit, [2] sicut nec dotis. [3] Debetur autem ad concurrentem vsque dotis dimidiatæ quantitatem. [4] Quid ergo si dos bonorum vniuersorum constituta fuerit, quæ & incertæ & amplissimæ sint æstimationis? An non iniquum sit, tantum tamque incertum onus maritum subire, cuius integræ facultates eiusmodi augmento præstando fortasse non sint sufficturæ? Ita sane est. [5] Ideoque solet hoc casu certa quantitas augmenti nomine promitti. Vel ob id saltem, ne dotis æstimandæ necessitas quandoque occurrat, quæ & sumptuum & litium materiam ingentem præbeat. [7] Itaque cum tali facta dotis constitutione augmentum certæ quantitatis promissum diceretur, nec tamen probaretur, tametsi probata esset dotis vniuersorum bonorum constitutio, Senatus noster nihil augmenti nomine deberi pronunciauit. [8] In ea causa, de qua in Definit. 16. infra, Qui potior. in pignor. hab.

1 Non tamen cuilibet mulieri nubenti, sed virgini duntaxat in præmium virginitatis. *Defin. 1. infr. de iur. dot.* vbi vide *num. 9.* Est autem longe diuersa ratio huius augmenti & illius sponsalitiæ largitatis, de qua *in Nouell. 119. vt sponsal. largit. special. sit contr.*

2 Est enim veluti pars dotis, *l. inter socerum 26. §. 1. ff. de pact. dotal. etiamsi 8. Cod. de iur. dot.* Vide *Defin. 1. infr. de pact. conuent.*

3 *L. Attilicinus 17. ff. de pact dotal.*

4 Iure ita moribus nostris recepto.

5 Nihil enim vetat mulierem dare in dotem bona sua omnia, *l. 4. C. de iur dot.* nisi ita faciat vel fraudata ipsa, vel fraudans, vt ibidem nostri notant. Iunge *l. mulier bona 72. ff eod. tit. tit.*

6 Nunquam enim credendus quis est velle immodice obligari, *l. si libertus ita 30. ff. de oper. libert.* nec beneficio decipi quemquam oportet, sed iuuari, *l. in commodato, 17. §. 1. ff. commod.*

7 Interest enim etiam mulieris, neque litibus, neque sumptibus vexari, *l. minoribus 6. ff de minor. l. 1. Cod. de admin. tut. l. vlt ff. de prator. stipulat.*

8 Promissio enim augmenti certæ quantitatis est facti, *l. consil 3 §. vltim. de curat fur.* facta autem probanda sunt, alioqui non deficit quidem ius, sed probatio, *l. duo sunt Titij 30. ff. de testam. tutel.*

DEFINITIO IV.

Augmentum dotis consuetudinarium etiam certa dote constituta aliquando incertum est, & pro arbitrio boni viri statuendum.

COnsuetudinarium illud augmentum, de quo proxime diximus, tum deberi intelligitur, cum apparet de dote, quæ constituta sit, & quidem in pecunia. Nam si nulla proferatur dotis constitutio, sicuti nulla dos est, [1] ita neque dotis augmentum vllum intelligi potest. [2] Sed & cum dos in bonis immobilibus consistit, æquum non est ad ratam æstimationis bonorum augmentum constitui, quia non eandem vtilitatem marito adfert vsus bonorum immobilium, quam pecuniæ numeratæ. [3] Idemque est, si bona mulieris mobilia proponantur. [4] Sed & quoniam bona non intelliguntur nisi deducto ære alieno, [5] difficile est vt sciatur, quid reuera in bonis sit, [6] quod tamen sciri necesse esset ad augmenti quantitatem constituendam, quæ semper certa esse debet, præberetque ea res ingentem litis materiam. [7] An igitur nullum eo casu augmentum debebitur in præmium virginitatis? Imo debebitur, sed quod boni viri arbitrio ex personarum qualitate potius, quam ex dotis comparatione constitui oporteat. [8] Nec aliud erit si ponas data in dotem bona omnia filiæ, quæ vniuersam patris hæreditatem acceperit, tametsi nihil in hæreditate sit præter pecuniam numeratam. Nam vt taceam, quod hoc casu idem contingit, vt non facile sciri possit, quid sit in hæreditate, quandoquidem hereditas est nomen iuris, habetq; commoda & incommoda; [9]

moda; illa etiam ratio facit, ne ex dotis proportione augmentum possit constitui, quod alioqui facile eueniret, vt maritus oneraretur supra modum, si poneres, in ea hereditate amplissimas in pecunia fuisse facultates, quæ deducto omni ære alieno superessent.[10] *Ita tradatum est* in ea causa, de qua in Defin. 18. & 19. infr. de test.

1 Nimirum in iis casibus, in quibus non præsumitur mulier bona sua omnia de side in dotem, de quibus vide Bart *in quæst. incip. mulier habens amplum patrimonium.* Potest enim matrimonium esse sine dote, quamuis non æque possit dos esse sine matrimonio *l. 3 D. de stat. hom.*

2 Sunt enim illa correlativa, quorum alterum sine altero esse non potest *l. 1. C. de expens. lib. 1. tit. vlt.*

3 Itaque minus commodum, licet magis rutam dotem habere creditur, qui eam habet in bonis immobilibus, quam qui in pecunia, propter facultatem & vtilitatem negotiationis.

4 Quorum scilicet vsus tantum aliquis est, at fructus nullus, *l. 1. & pass. de vsufr. earum quæ vsu consum.*

5 *L. proponatur 39 §. 1. de verb. significat. cum similib.*

6 *L. vlt. D. de vsufr. legat. l. si quis iumentum 8. §. vlt. cum l. seq. de leg. 2.*

7 Vt cætera omnia, quæ incertitudinem aliquam admixtam habent, *l. vlt. de prator. stipulat.* quia non potest ferri vtiliter sententia, quæ sit incerta, *l. pen. & vlt. Cod. de sent. quæ sin. cert. quant. profer.*

8 Quomodo & dos ipsa aliquando constituitur arbitrio boni viri vt in *l. cum post 69. § gener. D. de iur. dot.*

9 *L. hereditas 59. de petit. hered. l. 1. & 2. D. de bonor. possess. l. 4. D. ad SC. Treb. et Vell.*

10 Vt diximus *Defin. præced.* in cuius tamen specie illud amplius est, quod nullum dotis augmentum debetur, quia ex facto proportionem erat, nec tamen probatum, certæ quantitatis augmentum promissum fuisse. Proviso enim hominis etiam ab eo allegata, qui probare ipsam non possit, tollit provisionem legis siue scriptæ, siue non scriptæ, *vulg. l. vlt. Cod. de pact. conuent. tam sup. dot. l. maritus 21. C. de procurat.*

DEFINITIO V.

Consuetudo prouinciæ Bugiensis circa dotis augmentum consuetudinarium & conuentionale.

SÆpius relatum est, in prouincia Bugiensi consuetudinem inueteratam obtinuisse, vt defuncta sine liberis muliere, cui dotis augmentum siue in contractu matrimonij donatum,[1] siue ex more regionis acquisitum fuerat, reuertatur augmentum ad mariti heredes quoscunque etiam extraneos. Idque alias & probatum & pronunciatum in causa quadam viri clarissimi Claudij Guichardi Serenissimi Sabaudiæ Ducis Consiliarij, & supplicum libellorum magistri eruditissimi affinis mei. *Sine die.*

1 Quo tamen casu difficilius videtur, vt stipulatio & conuentio pura tacitam habeat conditionem, sub qua dos ad maritum reuertatur, quamquam nec hoc in dote nouum est. *l. dos à patre 4. Cod. solut. matrimon. l. stipulationem 21 ff. de iur. dot.* [Intellige tamen hanc consuetudinem Bugiensem, nisi mulier malit esse contenta augmenti parte dimidia, quo casu partem illam dimidiam habet sibi pleno dominij & proprietatis iure, nec eam reddit extraneis mariti sui hæredibus. Electionem igitur habet an malit toto dotis augmento frui quamdiu viuit restituendo post mortem suam extraneis, an vero dimidiam partem augmenti habere sine onere restitutionis. Plane liberis suis omni casu augmentum seruare cogitur. *Ita Senatus* 29. Maij 1566.]

DEFINITIO VI.

Augmentum dotale consuetudinarium non transmittitur ad extraneos heredes mulieris prædefunctæ, nisi expressè dictum sit.

AVgmentum dotale consuetudinarium, quod in Sabaudia frequentatur, eam conditionem tacitam habet, vt si mulier sine liberis ante maritum decesserit, remaneat penes maritum, nec ad alios quoscumque mulieris hæredes transmittatur,[1] nisi vno illo casu, quo viuenti mulieri pleno iure fuerit quæsitum, quod euenit cum mulier superstes fuit.[2] At finge, tabulis dotalibus conuenisse, vt maritus, eiusve hæres & dotem & augmentum mulieri eiusve hæredibus restitueret eueniente casu restitutionis. An præmortua vxore sine liberis augmentum conuentionale sequetur naturam dotis, vt mulieris hæredibus etiam extraneis restituatur?[3] Dubitationem facit, quod quamuis non valeant pactiones, per quas fit deterior conditio augmenti dotalis, sicut nec per quas dotis,[4] valeat tamen per quas fit melior, cuiusmodi hæc est.[5] Sed placuit contraria sententia, quia hæc conuentio interpretationem accipere debeat ex consuetudine,[6] quæ non vult augmenti dotalis restitutioni aliter locum esse, quam si aut mulier superuixerit, aut superstitibus liberis prædecesserit; idque sonant verba illa conuentionis,[7] *Eueniente casu restitutionis.* Nam quo tempore casus ille esset euenturus, non fuerat expressum conuentione, proinde remanebat id in dispositione iuris consuetudinarij:[8] nec aliud esset, tametsi verba illa non fuissent addita, quia pro expressis haberi deberent.[9] Neque ad rem pertinebat, quod eadem clausula conuentum fuerat de dotis & augmenti restitutione.[10] Non enim ideirco fieri poterat, vt idem casus esset restitutionis augmenti & dotis, cum diuersa sit ratio.[11] Dos enim à muliere proficiscitur, augmentum vero à liberalitate mariti. Et licet propter defloration em detur, non tamen vsque adeo absolute datur mulieri liberos ex eo matrimonio non suscipienti, vt si præmoriatur, transmittere possit ad extraneos, quomodo transmittit dotem.[12] Sane quin expressa conuentione huic consuetudini derogari possit fauore augmenti, dubitari non oportet.[13] *Ita Senatus* in causa Hippolyti Fillion & Antoniæ du Pra. *Sine die.*

1 Quia persona mulieris est, quæ nunc fauorem mereretur propter defl orationem. Et ideo non transit hoc ius ad mulieris hæredes, *l. quia tale 14 ff. solut. matrim. l. ex pluribus 42. ff. de admin. tutor. l. priuilegia 196. de reg. iur.* Adde not. *in l. 1. C. de priuil. dot. l. assiduus 2. C. qui potior. in pign. hab.* [Imo neque transit ad liberos ex eo matrimonio susceptos donatio propter nuptias, si mulier prædeceserit, *l. si quis liberis 18. C. de donat. ant. nupt.* Ex ratione scilicet iuris communis. Nam augmentum nostri consuetudinarij alia ratio est.]

2 Eo namque casu mutatur qualitas & conditio augmenti, & quod prius fuit augmentum dotis fit proprium patrimonium mulieris, *arg. l. per curatorem, 9. §. 1. de acquir. hered. l. vltim. Cod. de inoff. testam. l. 1. §. veteres, vbi not. ff. de acquir. possess.*

3 Mulier enim transmittit dotem ad quoscunque hæredes etiam extraneos, *d. l. assiduus, & d. l. 1. C. de priuileg. dot.*

4 *Attilicinus 17 iunct. l. inter socerum 26. §. cum inter, D. de pact. dotal. l. etiamsi 8. C. de iur. dot.*

5 *d. l. Attilicinus.*

6 Optima enim sicut legum, ita & contractuum interpres est consuetudo, *l. si de interpretatione 37 ff. de legibus, iunct. l. quod si nolit 31. §. quia assidua, ff. de ædilit. edict.*

7 Quæ in omnibus conuentionibus, maxime vero in stipulationibus sunt præcipue attendenda, *l. quicquid adstringendâ 99. ff. de verb. oblig.*

8 Nam casus omissus remanet in dispositione iuris aut communis, aut consuetudinarij, *vulg. l. commodissime 10. de liber. & posthum. l. si cum dotem 22. in princip. ff. solut. matr.*

9 Par autem est virtus taciti & expressi, *l. cum quid 3. ff. de rebus credit.*

10 Propter quod videbatur fieri debere æqualis determinatio, *l. iam hoc iure 4. ff. de vulg. & pupill. substit. l. 4. C. de impub. & aliis substit.*

11 Vbi enim diuersitatis ratio aliqua reddi potest, diuersum quoque ius statuendum est, *l. 3. §. vnde etiam, ff. de iniust. rupt. l. illud. 32 ad leg. Aquil.*

12 Itaque in augmento certat mulier de lucro captando; in dote vero de damno vitando, inter quæ multum interest, *l. quod a. 6. §. simili modo dicimus, l. vltim. §. 1. ff. quæ in fraud. credit.*

13 Ne alioqui, quod fauore dotalis augmenti constitutum est, in eius odium retorqueatur, contra *l. nulla 25. D. de legibus l. quod fauore 6. C. eod.*

DEFINITIO VII.

Nulla precedente dotis constitutione, aut expressa, aut tacita, nullum dotis augmentum deberi potest.

LIcet maritus omnia vxoris bona constante matrimonio possedisse & administrasse probetur, si tamen nulla dotis constitutio præcesserit, neque aliqua ex iis circumstantiis, quæ facere possunt, vt dos etiam, quæ constituta non est, pro constituta habeatur,[1] non potest mulieri deberi dotis augmentum, quod pro dote constituta deberetur, quia non potest augmentum dotis esse sine dote.[2] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Coruat, & Hentici & Marini Pic fratrum, 29. Mart. 1597.

1 De quibus circumstantiis & casibus vide Bart. *in quæst. quæ incipit, Mulier habens amplum patrimonium.* & *Desi. 18. j. de iur. dot.*

2 Non magis quam vllum esse accessorium sine principali, *vulg. l. cum principalis, & ibi not. de reg. iur.* Vide *l. inter socerum 26. §. 1. de pact dotal.*

TIT. II.

DE NVPTIIS.

DEFINITIO I.

De differentia matrimonij carnalis & spiritualis.

ETsi in plerisque matrimonij carnalis & spiritualis eadem ratio esse creditur, vt ab vno ad aliud argumentum trahatur:[1] in multis tamen differunt.[2] Inter cætera autem in eo, quod matrimonium carnale solo consensu qualitercumque declarato etiam sine verbis contrahitur:[3] spirituale vero non aliter, quam si verba eaque aptà & idonea probentur interuenisse.[4] *Sine die.*

1 *Cap. inter corporalia, de transact. prælat.*

2 Differentias vide apud Ioan. Andr. & Imol. *in cap. tua, de sponsal.*

3 *d. c. tua, vbi Canon l nuptias consensus facit de reg. iur.*

4 *Cap. quia propter, de elect. c. si quis iusto, §. fin. eod. in 6.* Boer. *quæst 1. num. vlt.*

DEFINITIO II.

Valent nuptiæ, etiamsi filiusfamilias sine patris consensu vxorem duxerit, & an ex ea causa possit filius per patrem exheredari?

QVod quæri solet inter iuris Interpretes, an valeant nuptiæ, quas filiusfamilias sine consensu patris contraxerit, sicuti nullam iure ciuili habet dubitationem, quia eorum, in quorum potestate sunt coniuges, non minus requiritur cõsensus ad validitatem nuptiarũ, quam ipsorũ nuptias contrahentium:[1] Ita post sacrosanctum Concilium Tridentinum, quo in causis matrimonialibus vtimur, vt & in cæteris, quę ad animam & ad sacrosancta Ecclesiæ sacramẽta pertinent, dubitationem habere desiit. Constitutum enim est, vt non eo minus valeat matrimonium, quod patris consensus non interuenerit, si modo nihil desit ex solemnitatibus requisitis.[2] Plane ex ea causa poterit pater filium exheredare, sed ita demum, si eam vxorem filius duxerit, quæ sit ignominiosa & dedecori futura patri,[3] non aliter.[4] *Ita Senatus* sæpius.

1 *L. 2. l filius 25.* & ibi Gothofr. *D. de rit. nupt.*

2 Vide Concil. Trident. *Sess. de matrimon. 24. c. sen decretal. 1.*

3 *L. 3. si emancipatus filius vxore, D. de bonor poss. contr tabul.* Potestque hæc ingratitudinis causa contineri sub verbis generalibus, quæ extant *in Nouell 115. vt cum de appell. cognosc. § aliud quoque capitulum, vers. si grauem & inhonestam iniuriam eis intulerit.*

4 Neque enim habet hoc quicquam commune cum iis causis ingratitudinis, quas Iustiniani constitutio expressit, *d. Nouell 115. Vt cum de appell cognosc. §. aliud quoque capitulum.* Et ita pronunciatum fuit à Senatu inter Nobiles Claudium & Philibertum Macheros fratres Necienses, anno 1585.

TIT. III.

DE INCEST. ET inutil. Nupt.

DEFINITIO I.

Pœna incesti confiscatio est omnium bonorum, non mors, si aliud crimen admixtum nullum sit.

INCESTAS nuptias scienter contrahens etiamnum publicationis bonorum omnium pœnam patitur,[1] quam vsque adeo ipso iure aut potius facto ipso incurrit,[2] vt quamuis ante condemnationem decesserit, non eo minus memoriam eius damnari, bonaque vniuersa tanquam amissa iam & publicata illi, qui hæredem se putabat, adimi oporteat:[3] haud fere secus ac si læsæ Maiestatis crimen admissum proponeretur.[4] Summum tamen capitis supplicium non irrogabitur, si non adulterium quoque aliudve graue crimen coniunctum sit.[5] *Ita in Senatu tractatum est* contra Claudium le Noir, Senatu extra ordinem habito, Prid. Non. Januar. 1590.

1 *Ex Auth. incestas, C. hoc tit.* quam non esse correctam *per Auth. bona damnatorum, C. de bon. proscript.* quæ confiscationis pœnam extra certos casus sustulit, tenet Boer. *quæst. 264. nu. 15. circ. fin.*

2 Quoties nimirum incestui aliud nullum crimen admixtum est, licet non agatur de incestu ratione sanguinis, Iul. Clar. *lib. 5. senten. in §. incestus.* Nam si aliud crimen admixtum sit, pœna mortis est, vt ibi Clarus tractat & sequitur *in Defin. An & confiscatio.* Vide *Defin. 3. j.*

3 Clar. *in d. §. incestus, nu. 1.* Vide Ioann. Papon. *in syntagm. tit. de adult. arest. 7.* Boer. *quæst 318.* Didac. Couarr. *in libris pract. quæst. cap. de incest. nupt nu. 6.*

4 *d. Auth. bona damnatorum, C. de bon. proscript.*

5 Iulius Clarus *vbi s.* Iunge *Defin. 3. j. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Incestus quid sit, & an ex qualibet illicita coniunctione contrahatur?

INcestus etsi proprie contrahitur ratione consanguinitatis,[1] interdum tamen etiam inter eos est, qui affinitatis tantum, non etiam consanguinitatis vinculo tenentur.[2] Proprie autem incestum committere dicitur is, qui cum personis siue consanguinitatis, siue affinitatis veneratione prohibitis nuptias contrahit.[3] Incestus enim esse non potest, vbi nec cestus est. Cestum autem constat fuisse olim quoddam nuptiarum σωίδολον & argumentum. Non contractis nuptiis illicita quidem coniunctio est, sed non proprie incestus, quamuis & eo nomine interdum vocetur,[4] & eadem pœnas patiatur,[5] quas & tanto grauiores pati deberet, quanto facilius ei succurrendum est, qui matrimonium licet illicitum cõtraxit.[6] Ideo fortasse quod palam is peccet, & consequenter, vt credibile est, per

iuris

iuris aut facti ignorantiam, vel per amentiam: quorum vtrumque si non excusatione, saltem commiseratione aliqua dignum est.[1] Sunt tamen, qui putent probabilius, cum quibus & ego sentio, incestum sic à matrimonio appellatum, non quod intereos dumtaxat contrahatur, qui per matrimonium coniuncti sunt, sed potius quod inter eos omnes, qui matrimonium contrahere prohibentur: coniunctio enim illicita ipsa est, quæ incestum facit, non figura coniunctionis.[2] Sane si quæratur, an ex illicita coniunctione affinitas contrahatur, vt sciri possit, an incestus intercesserit, distinguendum est inter coniunctionem, quæ per nuptias, & eam, quæ extra nuptias, ex fornicario, vt loquuntur, coitu facta est. Nuptiis enim accedentibus procul dubio contrahitur affinitas, & per consequentias incestus, vt puta si sororem eius, cum qua rem habuisti, vxorem duxeris. Sed si nuptiæ nullæ sint, separandum est ius canonicum à ciuili. Iure canonico contrahitur affinitas etiam ex coitu fornicario, ita vt sororem eius, cum qua rem habuisti, perinde vxorem ducere prohibearis, ac si iam antea eius sororem tibi per matrimonium iunxisses.[10] Iure autem ciuili affinitas non, nisi per nuptias contrahi potest,[11] & quidem iustas, adeo vt si qua de causa iure ciuili interdictæ sint, affinitas nulla concilietur.[12] *Ita Senatus* contra Amedeum Mantellum, 7. Calend. Aug. 1591.

1 *L. vlt. §. 1. D. de condict. sin. caus. l. vlt. D. de rit. nupt.*

2 *L. si qua mihi 12. l. adoptium 14. cum seq. l. sororis 39. §. 1. l. incesta 52. & seqq. d. l. vlt. de rit. nupt.* Vnde est, quod incestum nostri definiunt, consanguineorum vel affinium abusum. Boer. *quæst. 246. nu. 13.*

3 *d. l. sororis, §. 1.*

4 *L. etiam 56. eod. tit.*

5 *L. si quis viduam 5. D. de quæst.*

6 *L. si adulterium 38. §. nonnumquam, D. ad leg. Iul. de adult.*

7 *Arg. d. l. vlt. D. de rit. nupt.* Vide Iacob. Cuiac. *ad Novell. 12. de incest. nupt.*

8 *L. vnic. C. si quis Imper. maledix.*

9 Vnde est, quod ea demum & sola iuris naturalis conjunctio esse dicitur, quam nos matrimonium appellamus *l. 1. §. 1. D. de iustit. & iur.*

10 *Cap. discretionem, & cap. fraternitatis, extr. de eo qui cogn. consang. vxor sua.*

11 *L. non facile 4. §. affines, D. de gradib. & affin.*

12 *§ sciendum, ead. l.* Anchar. late & eleganter *cons. 391.*

DEFINITIO III.

Qua sit pœna incesti.

QVid ergo si de incesto puniendo tractetur? Distinguendum est, An incestum cum adulterio, an simpliciter admissum sit? Et cum simpliciter, an in figura matrimonij, an extra? Si incestum cum alio crimine, veluti adulterio aut stupro connexum sit, pœnam habet mortis.[1] An & cõfiscationis bonorum? maior dubitatio est. Nam Iustiniani constitutio,[2] quę nouum hoc ius induxit, non videtur ad hunc casum pertinere, sed ad illum duntaxat, de quo supra scripsimus,[3] cum quis incestas contraxit nuptias: siue quod cum non nisi exilij pœnam infligat, quæ leuior est, facilius admitti potest, vt bonorum amissione mulctetur is, cui mortis pœna remittitur:[4] siue quod ea constitutio, cum sit pœnalis, & à iuris tam veteris, quam noui ratione omnino aliena,[5] non facile extra fines suos sit extendenda.[6] Verius tamen est, irrogandam hoc etiam casu pœnam confiscationis propter delicti atrocitatem,[7] quæ & alias plerumque facit, vt etiam in casibus non exceptis possit locus esse confiscationi arbitrio iudicantis, siue supremus ille Iudex sit, siue ex inferioribus, qui modo confiscandi ius habeat.[8] Neque enim omnes habent.[9] *Ità Senatus* in iis causis, de quibus scripsimus in superioribus.

1 *L. si adulterium cum incesto 38. vbi glos. commun. approbata. D. ad leg. Iul. de adulter. iunct. l. quamuis adulterij 32. in fin. Cod. eod.* Didac. late *super 4. Decret. part. 2. cap. 6. §. 8. & cap. 7. §. 7. num. 16. & seq.* Papon. *in syntagmat. lib. 22. tit. 9. de adulter. arest. 7.*

2 *In Auth. incestas, C. hoc tit.*

3 *Defin. 1. hoc tit.*

4 Quasi cum eo transactum sit de maiore pœna per pecuniam, *argum. l. quidergo 13. §. pœna grauior, D. de his qui not. infam.*

5 Vt constat *ex Authent. bona damnatorum, Cod. de bon. proscript.*

6 *L. penult. D. de pœn.*

7 Ne minorem quis pœnam patiatur hoc ipso, quod maiorem meruit, *arg. l. cui pacto 5. D. de ser. export.*

8 Vt tractat Boer. *qu. 264. nu. 15. circ. fin.*

9 *L. vnic. C. ne fin. iuss. Princip. liceat cert. iudic. confisc.*

DEFINITIO IV.

SAne cum paupertas condemnati ea esset, vt subductis impensis litis mulctisque pecuniariis, quarum causam præcedere oportebat, nihil superfuturum esset, quod confiscari posset;[1] *Senatus* in causa illa, quam contra Amedeum Mantel tractatam diximus,[2] nihil de confiscatione pronunciauit.[3] Quamquam illud quoque accedebat, quod in ea specie nec petita confiscatio fuerat:[4] ideo fortasse, quod hoc casu bona confiscari aut confiscata pronunciari nil necesse est, cum ipso iure ipsoque facto confiscationis pœna infligatur.[5]

1 Non enim possunt alia bona ad fiscum pertinere, quam quæ sunt superfutura dimissis creditoribus, cum id bonorum cuiusque esse intelligatur, quod ære alieno supereſt, *l. non possunt 11. D. de iur. fisc.*

2 *Defin. 2. supr.*

3 Inanis enim esset pronunciatio & confiscatio, ex qua nihil commodi posset ad fiscum peruenire, *l. 1. §. an bona, D. eod. tit. de iur. fisc.*

4 Non solet autem Iudex quisquam nec debet iudicare vltra petita, *l. vlt. C. de fideic. libert.*

5 Vt scripsimus *Defin. 1. 3.* Didac. *d. cap. 6. §. 8. num. 6.* post Boer. *d. quæst. 264. num. 12.*

DEFINITIO V.

Incestum iure gentium admissum etiam per figuram matrimonij punitur morte, non etiam quod iure tantum ciuili.

AT si incestum simpliciter admissum sit, siquidem per figuram matrimonij locus est iis pœnis, quas Iustiniani constitutio[1] præscripsit, nimirum si de eo incesto agatur, quod non nisi iure ciuili tale sit, id est, cum personæ ex latere aut aliæ moribus prohibitę inter se coëant.[2] Nam aliud incesti genus, quod committitur iure gentium, quoties ascendens descendenti coniungitur,[3] sicuti longe grauius est, nullámque omnino admittit excusationem, ne in mulierib. quidem, aut minoribus,[4] ita seuerius & supremo capitis supplicio puniendum est, siue matrimonium interuenerit, siue non.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *In d. Auth. incestas, C. hoc tit. sumpta ex cap. 1. Novell. 12. de incest. & nefar. nupt.*

2 *L. Libertinus 8. l. sororis 39. §. 1. & l. vlt. D. de rit. nupt.*

3 *d. l. vlt. & l. nuptia 53. eod. l. vlt. D. de condict. sin. caus.*

4 *L. si adulterium 38. §. 1. de adulter. l. auxilium 37. §. 1.* vbi & Iacob. Cuiac. *D. de minor.*

5 *L. nemini 7. C. de nupt. d. l. adulterium 38. §. 1. de adult.*

DEFINITIO VI.

Pœna incestarum nuptiarum iure ciuili constituta locum habet etiam in iis, quæ non nisi iure canonico sunt incesta.

SEd & Iustinianeæ constitutioni pœnisque per eam præscriptis[1] locus est, non solum si nuptiæ iure

ciuili incestæ proponantur, verum etiam si secundum dispositionem iuris canonici, ad quam procul dubio ciuiles constitutiones hac parte accommodandæ sunt.[1] Quoties enim de nuptiis apud nos tractatur, sequimur ius canonicum, quandoquidem ea res ad religionis & sacramenti causam pertinet.[2] *Ita tractatum est* in iisdem causis.

1 *In d. Authent. incestus, Cod. hoc tit. & in corpore unde sumitur.*

2 Hanc enim magis communem & veriorem esse nostrorum sententiam scribit Didac. *super 4. Decret part. 2. c. 6. §. 8. nu. 28.* licet repugnet Iul. Clar. *in d. § incestus, nu. 3.*

3 Notant nostri *ad tit. de nupt. Instit.*

DEFINITIO VII.

De incesto simplici & iuris positiui extra figuram matrimonij contracto.

QVod si incestum extra matrimonij figuram quis contraxerit, non contra ius gentium, sed contra ius positiuum, siue ciuile illud sit, siue canonicum, neque aliud crimen annexum sit, pœna capitis irroganda non est,[1] licet non desint qui irrogandam existiment.[2] Plane & exilij & confiscationis irrogabitur, ne meliore conditione sit, qui clam deliquit, quam si palam contractis nuptiis per nimiam aut amentiam, aut iuris imperitiam deliquisset.[3] Accedente alio crimine pœna capitis, vt diximus,[4] infligenda est, nisi aliquid sit, quod molliendam pœnã suadeat, vt in perpetuas triremes supplicium capitis commutetur.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua supra Defin. 1. Nam cum aduersus Claudium le Noir iam ægrotum & moribundum instituta iussu Principis peractaque fuisset accusatio, visum est vel hac sola miserationis ratione, quòdque satius potuisset innocentiæ aut defensionis suæ probationes melius fortassis instruere, mitius cum eo agendum esse.

1 Sed tantum confiscationis bonorum, *ex d. Auth. incestus.*

2 Didac. Couarr. *d. cap. 6. § 8 nu. 1.* post Grilland. *in tract de pœn. omnifar. coit. quæst. 4 nu. 4. ex can. de incestu, & can. nec eam 35. quæst. 3. iunct. glos. ibid.* in verb. *concubitu.* Refert. Boer. *quæst. 318. num. vlt.* paulo ante fin.

3 *L. vlt. D. de rit. nupt. l. si adulterium 38. §. 1. D. de adult.* quicquid in contrarium scripserit Anchar. *cons. 391.*

4 *Defin. 3. supr.*

5 Nam nec alia incesti pœna fuit hoc casu quam deportationis, *l. si quis viduam 5. D. de quæstion.*

DEFINITIO VIII.

Non punitur incestum ab ignorante admissum.

SOrores duas cum eodem amasio rem habentes, atque ita incestum committentes, etiam extra figuram matrimonij, virgis cædendas esse placuit, si modo altera alterius crimen sciuisse probarentur. Scienti enim necessaria est, non vt incestum contrahatur, sed vt pœna committatur.[1] *Ita Senatus* in causa illa, de qua in Defin. 1. Non item in ea, quæ contra Amedeum Mantel:[2] in qua mouit Senatum, quod à sententia prioris Judicis, quæ pecuniariam dumtaxat mulctam inflixerat, non fuerat tanquam à minima condemnatione prouocatum.[3]

1 Iul. Clar. *in §. incestus, num. 8.* post Bart. *ad l. si adulterium cum incestu, nu. 11. D. ad leg. Iul. de adult.*

2 De qua diximus *in Defin. 2.*

3 Nec enim potest sententia rescindi, quæ transit in rem iudicatam, *tot. tit. C. sentent. rescind. non poss.* in eamque rem necessaria est aut appellatio, aut in integrum restitutio, *l. præfecti 27. D. de minor.*

DEFINITIO IX.

Confessio facta in fauorem vxoris antea cognita per adulterium præsumitur simulata.

CVm quis vxorem eam duxit, quam prius polluerat per adulterium, cum aliam haberet vxorem,[1] facile præsumptio sumitur, si quam ab ea dotem se habuisse fateatur, quod confessio illa sit simulata & in fraudem liberorum prioris matrimonij, si qui supersint,[2] maxime vero si alterutrum concurrat eorum, de quibus alibi scripsimus,[3] id est, si machinata probetur adultera in necem legitimæ vxoris, aut data ei fides sit de ipsa post mortem prioris ducenda.[4] Quid non enim machinentur in fraudem liberorum prioris matrimonij, qui machinantur in necem ipsam legitimæ vxoris?[5] Itaque si alioqui dubiæ sint simulationis probationes, quod plerumque euenit propter probationum difficultatem,[6] oneranda erit probatione mulier, quę se vxorem secundam dicit, vt nisi aperte probet, veram esse confessionem, hoc ipso probetur simulata.[7] Neque vero duobus illis casibus potest res habere dubitationem, cum nec matrimonium subsistat, nec lucrorum nuptialium inter ipsos coniuges fauor vllus sit, nec ius vllum liberorum in causa legitimæ successionis.[8] *Ita Senatus* in eadem causa, de qua iis locis.

1 Hoc enim matrimonium licitum est, dummodo peracta prius pœnitentia, *can. illud 31. quæst. 1. & can super hoc, extr. de eo qui dux. in matrim. quam. poll. per adult.*

2 Cur enim bene præsumamus de iis, qui male facere voluerunt? *arg. l. pen. D. ad SC. Trebell. l. vlt. D. de rit. nupt.*

3 *Defin. 10. & 11. §. de legit. hered.*

4 Quibus casibus matrimonium illicitum est, etiam pœnitentia peracta *c. 1. vers. licet, extr. de eo qui dux in matrimon. quam poll per adult.*

5 Nam cui inuisa est vxor, sunt etiam inuisi omnes ex ea suscepti liberi. Propter quam causam fiebat olim, vt odio vxoris etiam posthumus quantumlibet innocens posset exhæredari, *l. 3. & pass. de liber. & posthum. l. si quis suo 33. §. 1. C. de inoff. test. l. 3. §. si emancipatus de bonor. poss. contr. tab.*

6 Est enim simulatio difficilis probationis, quia in animo consistit, sicut & dolus, ideoque probatur etiam per indicia, *l. dolum 6. Cod. de dolo, l. non omnes, 5. §. à barbaro, D. de re milit.*

7 Sic enim fit quoties actus est suspectus, *l. qui testamentum, 27. D. de probat. Auth. sed iam necesse,* vbi DD. *C. de donat. ant. nupt.*

8 Scripsi *d. Defi. 9. & 11. §. de legit. hered.*

DEFINITIO X.

Simulata dos non est dos, nec potest confiscari.

AT non videtur, inquies, proximæ quæstioni locus esse posse, an dos vera fuerit, an simulata, si verum est, quod vulgo creditur,[1] superioribus duobus casibus locum esse ciuili constitutioni, quæ non tantum lucra nuptialia, sed etiam dotem ipsam mulieris, quæ vetitas nuptias contraxit, fisco vult applicari.[2] Respondeo, imo posse locum esse, in fauorem liberorum prioris matrimonij, si qui supersint, siue aduersus fiscum contendant, qui dotem illam petat quasi sibi quæsitam, quoniam dos confiscari non potest, quæ nulla est[3] (nulla autem est, quæ est simulata[4]) siue tacente fisco ea dos peratur per liberos ex vetito matrimonio susceptos. Neque enim dubium est, quin, si fiscus taceat,[5] ius sit hæredibus matris, siue liberi illi sint, siue alij, dotem à matre datam repetere,[4] nec liberorum prioris matrimonij lucro cedere debere, quando id nulla lege cautum est. Accedit, quod non omnia mulieris bona hoc casu confiscantur, sed tantum id, quod illa vel dotis titulo, vel ex mariti liberalitate habuerit.[7] Igitur semper interest sciri, an habitæ dotis confessio vera sit, an simulata?[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 De quo scripsi *d. Defin. 11. de legit. hered. infr.*

2 *L. 4. l. si quis incest. 6. Cod. hoc tit.*

3 Cum non entis nullæ sint qualitates, *vulgat. l. eius qui in*

qui in prouincia 41. *D. de rebus & dict. l. ex facto* 19. *D. de hared. instit.*

4 Simulata enim pro infectis haberi debent, *l. si ex pretio* 8. *C. si cert. pet. l. simulata nuptia* 30. *C. de rit. nupt.* Not. *ad l.* 1. *& 3. C. plus valer. quod agit quam quod simul. concip.*

5 Cum non magis fiscus, quam alios quilibet cogendus sit vti iure suo, præsertim si aliqua sit iusta causa, *vt in l.* 1. *§. an bona, D. de iur. fisc.*

6 Nam & vulgo quæsiti succedent matri, *l.* 2. *§. sed & vulgo quæsiti. D. ad SC Tertyll. l.* 2, *l.* 4 *D. vulg. cognat.*

7 *d. l.* 4 *& 6. C. hoc tit. l. incesta* 51 *l. dote* 61 *de rit. nupt.*

DEFINITIO XI.

Matrimonium etiam ignoranter contractum ab ea, quæ alium virum viuentem habuit, non valet, & dos eo nomine data condicitur: augmentum vero dotis etiam promissum non debetur.

MVlier, quæ cum superstitem virum haberet, mentita erat se viduam, iterum nupserat, siue scienti, siue ignoranti nupserit, & quantocumque annorũ numero ac interuallo abiens prior maritus fuerit, matrimonium iure pontificio non valet, [1] quamtumlibet probabili errore ducta sit, vt existimaret ex communi hominum voce & fama, quod prior maritus defunctus esset. [2] Itaque donationes propter nuptias inuicem factæ quasi sine causa factæ non valebunt. [3] At nec augmentum dotis vllum debebitur, quia sicuti dos esse non potest, vbi nullum est matrimonium, [4] ita neque dotis augmentum, vbi dos nulla est. [5] Quod tamen dotis nomine datum fuit, quasi sine causa datum condicetur. [6] Nimirum si eius publicandæ ratio nulla sit, id est, si iustam & probabilem habuerit mulier ignorantiam, [7] alioqui contracto tam illicito matrimonio & contra legum prohibitionem dos etiam ex ciuilibus constitutionibus publicanda est, [8] nec tantum dos, sed etiam donatio propter eiusmodi nuptias facta. [9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 2. infr. de repud. & iudic. de morib. sublat. Junge Defin. 2. sup. de condict. ob turp. caus.

1 Quia sacramentum matrimonij non nisi per mortem est dissolubile, nec potest quis eodem tempore duas vxores, aut vna mulier duos viros habere, *5 affinitatis, & seq. Inst. de nupt. cap. in præsentia*, 19 *de sponsal. ex matr. cap.* 2. *extra de secund. nup.* vide tamen, *cap.* 2. *& cap. ex tenore qui filij sint legit.* adde *auth. hodie, C. de repud.*

2 Quæ tamen distinctio iure ciuili adhibetur, *l. qui in prouincia* 17. *§.* 1 *D. de rit. nupt. l.* 4. *vers. excepto, C. hoc tit.*

3 *L. vlt. D. de condict. sin. caus.*

4 *L.* 3. *D. de iur. dot.*

5 *L. inter socerum* 26. *cum inter D. de pact. dotal.*

6 *L.* 1. *C. de condict. ob caus. dator.*

7 Hic enim casus excipitur *in l. qui contra* 4. *dict. vers. exceptis, C. hoc tit.*

8 *L. incesta* 51. *l. dote* 91. *D. de rit. nupt. & d. l. qui contra.*

9 *L. cum hic status* 32. *§. vlt. D. de donat. int. vir & vxor.*

DEFINITIO XII.

An possit curator prohibere, ne se inscio nuptias minor contrahat?

EDicto diui Emanuelis Philiberti prohibitum est, ne curator patiatur minorem, cuius curam gerit, nuptias contrahere sine consensu agnatorum & cognatorum. Sed an ideo fiet, vt curator prohibere possit & interdicere minori, ne se inscio nuptias contrahat? Consequens id videtur. Sed tamen cum edicta omnia strictam recipiant interpretationem, [2] magis est, vt non habeat curator ius prohibendi, ne minor vxorem ducat, quam velit, dum ne quid fiat insciis aut inuitis agnatis, cognatisque proximis. [3] *Ita tractatum est* in causa N. Claudij de Villa; & D. de Challod, 15. Dec. 1595. nondum tamen decisum est.

1 Nam qui iubetur aliorum præsentiam adhibere, multò magis eius præsentia videtur esse necessaria.

2 Sunt enim omnia stricturis, vt tractant nostri *ad l.* 1. *C. de summ. Trinit. & fid. Cathol. & ad l. omnes populi, D. de iustit. & iur.*

3 Sufficit enim, vt fati factum sit solemnitati, quam lex aut edictum requirit, vt nihil contra factum dici possit, præsertim cum edictum est pœnale & ad pœnam euitandam quæ alioqui ipsa per se odiosa est, *l. pen.* vbi not. *D. de pœn.* Est enim strictum & perpetuum, in pœnalibus & odiosis nunquam faciendam esse extensionem, *vulg. l. cum quidam* 19. *D. de liber & posthum. instit. l. hoc modo* 64. *in fin. de cond. & demonst. cap. odia, de reg. iur. in* 6.

TIT. IV.

SI EX RESCRIPT. nupt. pet. int.

DEFINITIO I.

Potest ex rescripto Principis puella nubere, vt nubat ante petitum tutorem & ante redditas filio impuberi administrationis tutelæ.

MAter equidem, quæ maior viginti quinque annis, [1] non petito tutore impuberi filio, vel post susceptam tutelam & ante redditas administrationis suæ rationes ad secunda vota conuolauit, eam festinationis & impatientiæ suæ pœnam patitur, vt impuberis defuncti hæreditatem, siue testamentariam ex pupillari substitutione, siue legitimam vindicare prohibeatur, [2] eique omnis successio, salua tamen in omnem casum legitima portione, [3] denegetur. Sed potest illa sibi consulere, legumque pœnam eniture, si festinandarum nuptiarum licentiam impetret ex rescripto, quam vtique à Principe concedi posse non ambigitur. [4] Is enim sicuti supra leges constitutus, ideoque legibus solutus est, [5] ita & ea omnia, quæ iure ciuili sancita sunt, dummodo nec æquitas naturalis, quæ à iure ipso naturali parum distat, nec ius gentium violetur, pro arbitrio corrigere ac emendare, in totum etiam si velit tollere haud dubie potest, [6] quamuis ea res in proximorum impuberis agnatorum veniat dispendium, ad quos alioquin legitima filij hæreditas peruentura esset. [7] Nec idcirco ipsorũ contensum intercedere aut exquiri necesse erit, qui esset necessarius, si post iam cõtractas nuptias defunctumque impuberem vellet mater eius pœnæ, quam incurrisset, veniam & remissionem à Principe impetrare. [8] Multo enim facilius est, vt quærendo iuri, quam vt quæsito per Principem derogetur. [9] Ergo & post contractas per festinationem nuptias, si tamen nondum filius impubes decesserit, saluum matri ius erit adeundi Principis & veniæ impetrandæ, quando nullum ius interim agnatis quæsitum dici potest in viuentis pupill. hæreditate, [10] quem si in pubertatis annos viuere, in eaque demum ætate mori contingeret, impunitum foret factum matris, nec eo magis illa defuncto filio succedere prohiberetur, [11] quasi remissa per filium pœna hoc ipso, quod cum posset illatam sibi à matre iniuriam vindicare alio hærede instituto, intestatus tamen mori, atque ita matrem, quam sciebat ab intestato successuram, tacito iudicio instituere, [12] agnatisque omnibus, nisi si quos fratres ex vtroque latere coniunctos habuerat, [13] præferre maluisset. Illud tamen sciendum est, cum ex rescripto nuptiæ petuntur, nõ ad paruam, sed ad magnam, vt loquuntur, Cæsellariam, & ad viuæ vocis oraculum, sicut & quoties vis aliqua legibus facienda est, recurri oportere. [14]

Ita tractatum est in relationibus libellorum & rescriptorum, 4. Non. Aug. 1593. in causa cuiusdam nobilissimæ fœminæ, cuius nomini parcendum esse existimamus.

1 Nam in minoribus aliud est, nec ad eas legis potestas & asperitas pertinet, *l. 2. C. si aduers. delict.*

2 *d. l. 2. § si mater non petieris, & seq. D. ad SC. Tertyll. l. matres 3. l. omnem 6. C. eod. l. 2. § 1. & seq. l. vlt. D. qui pet. tutor.*

3 Matrem enim non esse hoc casu priuandam legitima portione, vt dicam *Def. 1. 3. ad SC. Tertyll.*

4 Nec enim ad hunc casum pertinent ex prohibitiones; de quibus *in l. 1. & 2. C. hoc tit.* Facit *l. 4. C. ad SC. Tertyll. l. solet 10. D. de iis qui not. infam.*

5 *L. Princeps 31. D. de legib. l. 1. l. digna vox 4. C. eod.*

6 Ex notat per DD. *in l. vlt. C. si contr. ius vel vtil. public.*

7 *Auth. cessante, C. de legit. hered.*

8 *Arg. l. non aliter 18. & l. nam ita 39. D. de adopt.*

9 Iuri enim iam quæsito derogare Princeps non tam facile potest, nec velle creditur, *l. 2. § merito & si quis à Principe, D. ne quid in loc. public.* Vide Fachin *lib. 3. cap. 65.* vbi negat eximi pœnis secundarum nuptiarum mulierem, quæ ex Principis permissu transiit ad secunda vota, Contr. Boer. *decis. 185. numer. 25.* vide *d. l. solet, 10. D. de iis qui not. infam. l. vltim. D. de Senatoribus.*

10 *L. 4. C. de emancip. liber.* quamuis placeat, posse illum derogare etiam iuri iam quæsito per actus ciuiles, vt notant nostri *ad d. l. vlt. C. si contr. ius vel vtil public.*

11 *L. 2. § interdum, D. de vulgar. & pupill. substit. l. 1. § si impubere, D. de collat.*

12 *d. l matres 3. C. ad SC. Tertyll*

13 *L. conficiuntur 8. § 1. & l. 3. in princip. D. de iur. codicill. l. ab exheredat. 126. de leg. 1.*

14 Nec enim Cancellarius Principis est supra leges, vt iis pro arbitrio possit derogare, sed è contrario est custos legum. Dixi *Defin. 2. 3. de tempor. petend. in integr. restit.*

TIT. V.

DE SECVND. NVPT.

DEFINITIO I.

Iure Canonico sublatæ sunt pœnæ festinatarum nuptiarum, at non secundarum.

VÆ pœnæ mulieribus intra luctus annum secundo nubentibus iure ciuili inflguntur.[1] eæ omnes iuris Pontificij constitutionibus[2] remissæ sunt. Nec illæ tantum, quæ mere pœnales sunt, qualis illa est, vt mulier infamis fiat,[3] sed etiam quæ liberorum prioris matrimonij fauorem & vtilitatem respiciunt:[4] remanent vero eæ solæ, quæ post luctus annum nubentibus non tam secundarum nuptiarum odio, quam fauore liberorum irrogantur.[5] Neque enim religionis nostræ sanctitas admittit, vt quæ prioris viri lege soluta est, prohibeatur in Domino nubere quandocunque.[6] Ergo antenuptialis quoque donationis vsumfructum retinebit mulier intra luctus annum nubens,[7] quoniam & si post annum nuberet, haud dubie retineret.[8] *Ita tractatum est* in Senatu, 6. Cal. Septemb. 1588.

1 De quibus *in l. 1. & Auth. eisdem pœnis, C. hoc tit.*

2 *Cap. penult. & vlt. extr. eod.*

3 Quæ fuit olim sententia Petri de Bella Pertic. vt refert Bald. *in d. l. 1. col. 3.*

4 Contra quam credidit Innocēt. à Baldo vbi supra relatus.

5 Itaque non est deterior conditio viduæ intra annum, quam post annum nubentis, quamuis Bald. supra dicto loco absurdum hoc esse putet.

6 Iuxta dictum Apostoli *d. cap. pen. & vlt.*

7 Contra quam constitutum sit *in d. auth. eisdem pœnis.*

8 *L. fœmine 3. & l. generaliter 5. C. hoc tit.* Baldus tamen *in d. l. 1. in glos. super verb. hic etiam*, putat, etiam vsumfructum antenuptialis donationis amittere illam, quæ nubit intra annum luctus.

DEFINITIO II.

Mulier secundo nubens non amittit ea, quæ ipsi data sunt contemplatione prioris mariti.

COnstitutiones in odium mulierum secundo nubentium latæ, licet optima & æquissima ratione nitantur,[1] hoc ipso tamen odiosæ sunt, quo pœnales:[2] ideoque nec in aliis lucris nuptialibus locum habent, quam in dote & donatione propter nuptias, de quibus nominatim constitutiones loquuntur.[3] Ergo multo minus locum habebunt in iis bonis, quæ mulieri secundo nubenti relicta fuerint prioris mariti contemplatione.[4] *Sine die.*

1 De qua *in l. fœmina 3. & in l. generaliter 5. C. hoc tit.*

2 Omnes enim pœnæ quantumuis iusta ratione constitutæ sint, odiosæ tamen existimantur, *l. pen. ff. de pœn.*

3 Quia constitutiones odiosæ sunt potius restringendæ, vt è contrario fauorabiles ampliandæ, *dict. l. pen. l. cum quidam 19. de liber. & posthum. l. hoc modo 64. in fin. de condit. & demonstr.* Hoc enim iuxta Denn. intellige de lucris nuptialibus ab alio datis, quam a marito, *ex dict. l. generaliter, versic. nec interest, iuncta authent. in donatione, eod.* Nam quod à marito ipso donatum est, quocunque tandem titulo donatum sit, mulier seruare debet liberis communibus, *dict. l. fœmine, & d. l. generaliter*, quæ hac in parte non loquuntur tantum de dote & donatione propter nuptias, sed de omnibus liberalitatibus mariti.

4 Roman. *cons. 405 per tot.* quamuis dici soleat, parum referre, an ab aliquo profectum quid sit, an ab alio huius contemplatione, *l. sed si plures 10. § in adrogato, de vulg. & pupill. substit. l. sed etsi quid 22. D. de vsufr.* [Eadem igitur ratione dicendum est constitutiones quæ parenti bimbo sufferunt proprietatem bonorum quæ filius præmorteus habuit à parente, non debere extendi, ad ea quæ habuit filius ab auo, quia non loquuntur de auo. Boer. qui dicit communem *quæst. 192. nu. 7.* licet contra sentire videatur Bart. *ad Auth. ex testamento Cod. hoc tit.* Vide Ant. Gabr. *conclus 3. de secund. nupt. num. 16.* post Ioannem de Garronibus *ad d. auth. testamento num. 27. qui tenent* cum Boetio.]

DEFINITIO III.

Quod coniugi datur plus quam vni ex liberis prioris matrimonij, restringitur indistincte ad legitimam portionem.

ETsi constat, parentem cuiuscunque sexus ad secundas venientem nuptias non plus coniugi posse relinquere, quam ei ex liberis primi matrimonij, cui minus relinquit,[1] si tamen alicui liberorum minus legitima reliquerit, non idcirco coniugis portio ad eam quantitatem reducetur, nec minor erit, quam sit filij legitima,[2] quia nec ipsa filij portio minor esse potest.[3] Nec distinguimus, quomodo nonnulli distinguendum putant;[4] an relictum sit minus legitima cum dictione taxatiua *tantum*, an simpliciter, vt sciatur, an legitimæ supplementum petatur ex voluntate, an contra voluntatem parentis? Nam quid interest, an taxatiua dictio adiecta sit necne?[5] Cùm eo quoque casu, quo adiecta est, pro non scripta habeatur.[6] Vnde illud quoque fit, vt non eo minus supplementum legitimæ ex testamento, & consequenter ex testatoris iudicio debeatur.[7] *Ita tractatum est* in causa fratrum Ballin, contra fratres Bolliet, 4. Non. Decembr. 1590. * In Curia tamen Delfinali audio contra pronunciatum fuisse solemni & generali arresto restringendam esse liberalitatem ad id quod datum est de facto non de iure.

1 *L. hac edictali 6. C. hoc tit.*

2 Hic enim sensus esse creditur *d. l. edictali, versic. ita tamen vt quarta pars.*

3 *L. cum queritur 6. l. parentibus 8. & pass. Cod. de inoffic. testament.*

4 Steph. Bert. *ad d. l. 1. hac edictali, in d. versic. ita tamen.*

5 Quamuis

5 Quamuis plerumque expressa noceant, quæ non nocerent, *vulg. l. nonnumquam* 51. *de cond. & demonstr. l. expressa* 195. *de reg iur.*

6 *L. quoniam in prioribus* 32. *C. de inoff testam.*

7 *L. omnimodo* 30. *eod. tit.* * Obserua autem conditionem ex *l. hac edictali* tantum ad liberorum prioris matrimonij bxredes etiam extraneos si modo parenti superuixerint liberi nec ad hunc casum pertinere quod scriptum est *Nouell.* 22. *de nupt. cap* 27. § *optimè*, vnde sumpta est Authent. *ad eos solos*, vbi quod dictum est, *solos*, scriptum est ad exclusionem liberorum alterius matrimonij qui antea admittebantur, per *leg. quoniam præterita*, *C. hoc tit.* non autem ad exclusionem extraneorum hæredum, nisi cùm liberi ante parentem decesserunt. *Ita Senatus* pro fratribus Dacquin contra Ambrosium Rosset procuratorem, 19. Nouemb. 1622.

DEFINITIO IV.

Per sponsalia contracta verbis, de præsenti, incurritur in pœnas secundarum nuptiarum.

AMittitur proprietas lucrorum nuptialium per solum contractum secundi matrimonij concepti, per verba quæ vocant de præsenti, [1] licet nullus sit secutus concubitus. [2] Nuptias enim consensus, non concubitus facit: [3] sed hoc ita tamen si matrimonium valuerit. Nam si qua ex causa inutiliter contractum sit, sicuti alium effectum habere nullum potest, ita ne hunc quidem. [4] *Ita tractatum est*, 14. Calend. Febr. 1591.

1 Nam per verba de præsenti contrahitur matrimonium tanquam solo consensu egens ante Concilium Tridentinum. Nec ad rem pertinet, si quis obiiciat, appellatione vxoris contineri sponsam de præsenti in fauorabilibus duntaxat, non etiam in odiosis, vt Boer. tractat *quæst.* 22. *n.* 38. ex Bald. *cons.* 384. *vol.* 1. Nam exclusio mulieris ad secundas nuptias transeuntis non est odiosa, imo fauorabilis respectu liberorum, & prioris mariti; licet constitutiones in hanc rem latæ extra suos casus non sint extendendæ, vt dixi *Defin.* 2 *sup.*

2 Multo magis si secutus sit concubitus, licet non fuerit mulier cognita, quia ex solo concubitu bene probatur consummatio matrimonij, *l mulierem, cum duabus seqq de rit nupt.* Boer. *quæst.* 22. *nu.* 36. vbi rationem reddit, quia per mulierem hoc casu non sterit.

3 *L. nuptias*, vbi Dec. *de regul. iur. l cui fuerit*, vbi Socin. *de cond. & demonst.* Boer. *d. q.* 22. *nu.* 33.

4 Ne matrimonium alioqui per omnia irritum prosit ad solam pœnam, *arg. l filium* 20. *vers. ne testamentum, & l. vlt. D. de condit. sin. caus.*

DEFINITIO V.

Nullas pœnas merentur secundæ nuptiæ, quæ consensum habent siue expressum, siue tacitum, aut prædefuncti coniugis, aut superstitum liberorum.

NVllas pœnas patitur parens, qui ad secunda vota conuolauit; si ex consensu vel prædefuncti coniugis, vel liberorum omnium ex priore matrimonio superstitum, ita fecerit: [1] tractari tamen solet, an expressus consensus requiratur, an tacitus sufficiat? Et quidem prædefuncti coniugis tacitum sufficere verius est. [2] Sed si neque expressus, neque tacitus interuenerit ex parte coniugis, difficilius videtur, vt ex parte liberorum idem admitti debeat, [3] præsertim si pœnas, agi de patre, qui liberis prioris thori nouercam induxerit. Quis enim credat, consensum illum tacitum liberorum non extortum nimio metu reuerentiali potius, quam ex libera voluntate profectum? [4] Sed tamen magis receptum est, vt hæc etiam parte consensus tacitus sufficiat, dum ne ex eo solo inducatur, quod liberi passi sint patrem ad secundas venire nuptias, quas nec si voluerint impedire potuerunt; [5] nititurque hæc sententia duplici ratione, fauore matrimoniorum, quæ libera esse debent, [6] & odio pœnarum, quas, licet iustissimas, restringi tamen, quantum fieri potest, oportet. [7] *Ita Senatus* ex tempore, 5. Cal. Iun. 1591. At quid si mater quæ nullos habebat masculos, sed tantùm filias legata filiab. dederit, maritum verò instituerit, & ipsius masculos ex legitimo matrimonio procreandos. Annon videbitur saltem tacitè permisisse marito vt ex alia vxore liberos susciperet? Minimè, quia parens quilibet præsumitur de communibus liberis sensisse si qui adhuc sperari potuerunt: Ne alioqui successionem alienam propriæ antepositse videatur. [8]

1 Nam cum pœnæ istæ constitutæ sint fauore, siue præmortui coniugis, siue superstitum liberorum, *Nouel.* 22. *de nupt.* certum est, posse quemlibet iuri pro se introducto renunciare, *l si Iudex* 28 *D de minor l pen. C. de pact.* nec volenti vllam fieri iniuriam *l in diem* 9. §. 1. *D. de aqua & aqu pluu arcend.*

2 Late Philipp. Dec. *cons.* 206. Vbi tamen loquitur de consensu liberorum; sed de consensu coniugis vide Rom. *cons.* 219. Fulgosius tamen *cons.* 63. *col.* 2. requirit consensum expressum etiam coniugis.

3 Ne alioqui nimis facile fraus fiat legi, cum sit facilius, vt hic tacitus consensus extorqueatur, quam vt expressus, quia tacita voluntas coniecturis contenta est, non etiam expressa; *l. cum proponebatur* 64. *de legat.* 2.

4 *Arg. l.* 1. §. *qua onerandæ, D. quar. rer. act. non det. l. penul. D. de furt.*

5 Nihil enim potest imputari ei, qui scit, sed prohibere non potest, *l. Caius Seius* 39. vbi not. *D. de pignor. act. l culpa caret* 50. *de reg iur. l. nullum crimen* 109. *eod.*

6 *L si cogente* 22. *de rit. nupt. l hoc modo* 64. *de condit & demonst. & tot. tit. C. de indict viduis toll.*

7 *L. pen. D. de pœn.* Dixi *Defin.* 2. 3. Vide tamen Granat. *in apost. ad Dec. d. consil.* 206. & 604. & *ad l fœmina*, vbi defendit, tacitum consensum liberorum non sufficere, nec si liberi expressim consenserint matrimonio.

8 *L. cum vir* 25. *l. si vir* 61. & vtrobique Bart. *de cond. & demonstr. l cum acutissimi*, 30. *C. de fideicom.* Ias. *cons.* 53. *col.* 1. *vol.* 1. Andr. Fachin. *lib.* 3. *cap.* 65. Boer. *qu.* 185. *nn.* 22. Dec. *cons.* 393.

DEFINITIO VI.

Detrahitur legitima ante diuisionem faciendam ex l. hac edictali, si contra eam legem peccatum sit, alioqui non detrahitur.

SI mulier binuba plus contulerit in secundum virum, quam in eum ex liberis primi matrimonij, cui minus reliquit, eo iure vtimur, vt filij legitimam portionem primum detrahi, tum quod reliquum est, inter vitricum & filium diuidi oporteat. [1] Sed si ex æquis portionibus instituti sint, ita vt nec plus honoris, nec minus oneris vitrico quam filio relictum sit, aliud iuris est. [2] Cessante enim querela inofficiosi testamenti, itemque inofficiosæ donationis, adeoque actione ad supplementum, [3] neque de legitima quæri potest, neque de conditione ex Iustiniani lege, [4] aduersus quam nihil factum est. *Ita Senatus* pro fratribus Ballin, contra fratres Bolliet, 4. Id. Aug. 1592. Et rursum in causa Illustris D. de Chalant, D. de Chastillion, & D. de Breissieu, 14. Cal. Mart. 1594.

1 Francisc. Rip. *cons.* 190. *in fin.*

2 Vt scilicet non prius legitima detrahatur. Steph. Bertr. *ad l. hac edictali* 6. *vers. ita tamen, nu.* 13. *C. hoc tit. ex* §. *optime, Nouell* 22. *de nupt.*

3 Cum ponamus, relictum esse filio supra legitimam, *l. cum quæritur* 6. & *l. omnimodo* 30. *C de inoff testam.*

4 *In d. l. hac edictali*, quæ prohibet, ne superstes coniux possit nouo coniugi plus relinquere, quam ei ex liberis prioris matrimonij, cui minus reliquit.

DEFINITIO VII.

Auth. nunc autem, Cod. hoc tit. habet locum etiam in parente conuolante ad secunda vota ex consensu prædefuncti coniugis, non tamen in legato.

NOuella Iustiniani constitutio, quæ induxit, vt parentes videantur conseruasse liberis suis lucra

nuptialia, licet alios heredes scripserint, si non expressim de ipsis quoque lucris in heredum fauorem disposuerint,[1] non illo tantum casu locum habet, quo parens, qui testatur, ad secunda vota non conuolauerit, sed illo etiam, quo ex prioris coniugis voluntate secundas nuptias contraxerit. Parum namque inter hæc distat.[2] Vtroque autem casu sic interpretanda est, vt non nisi in dote & donatione propter nuptias obseruanda sit, itemque in iocalibus, vt vocant, quæ donationibus etiam adscribuntur; at in legato non item.[3] Neque enim ad fauorem liberorum respicere videtur, qui legat vni ex coniugibus,[4] quomodo respicit proculdubio, qui dotem dat, aut propter nuptias donat,[5] tametsi nihil aliud sit legatum quam donatio.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *In Auth. nunc autem, C. hoc tit.* & in corpore vnde sumitur.

2 Cum nullam pœnam mereantur secundæ nuptiæ, si accedat consensus prædefuncti coniugis, vt dixi *Defin 5.*

3 *Ex gloss ad d. Auth. nunc autem.* probatam per Cyn. Salycet. & alios *ibid.*

4 Quia legatum non solet aliam causam habere, quam meritum personæ, cui relinquitur, *l. nec adiecit 9. D. pro socio.*

5 Cum tam dos, quam donatio propter nuptias detur contemplatione matrimonij, ex quo liberi sperantur, *l. 1. D. solut. matrim.*

6 *L. legatum 36. de leg. 2.*

DEFINITIO VIII.

Mulier, cui legatum aliquid est etiam in casum secundarum nuptiarum, nihil amittit ex cæteris liberalitatibus mariti.

CVm is, qui ex coniugibus ad secunda vota conuolat, ex præmortui permissu & voluntate non patiatur pœnas secundarum nuptiarum, vt iam supra diximus,[1] non immerito illud etiam placuit, vt si quis vxori quingenta legauerit, siue vidua maneret, siue iterum nuberet, & illa iterum nubat, non solum quingenta ipsi salua sint, sed etiam cætera omnia, quæ ex prioris viri liberalitate ad ipsam quocunque titulo peruenerant.[2] Secundarum enim nuptiarum licentiam vel in vnius nummi legato datam esse satis est, si non disertis verbis ad eius legati commodum restricta sit.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Defin. 5. §. hoc tit.* ex Decio *consil. 206.* & Francisc. post Bald. *sing. 75.*

2 Cui enim maritus in casum secundarum nuptiarum etiam legatum dedit, multo minus credendus ille est, cætera, quæ iam dederat, auferre voluisse: siquidem plus est dare, *vulg. iurib.*

3 Alioqui limitata causa limitatum produceret effectum, *vulg. l. in agris 33. de acquir. rer. domin.*

DEFINITIO IX.

Quod mulier binuba disponit circa personam secundi mariti, si possit recipere interpretationem ex arbitrio boni viri, non debet videri factum in fraudem legis.

VXor præmoriens maritum cum liberis primi & secundi matrimonij ex æquis partibus heredem instituerat, & impensarum sui funeris modum ex mariti arbitrio constitui præceperat; hoc etiam addito, vt de earum quantitate iuranti ipsi crederetur. Non propterea permittendum erit marito, vt plus impendat, quam boni viri arbitrio impendi oporteat,[1] habita ratione dignitatis, facultatumque mulieris & liberorum, itemque secundi coniugis.[2] Nec si plus à se impensum maritus iuret, habebitur ei fides, aut restituetur, quod plus debito re vera impenderit,[3] ne alioqui facile sit mulieri hoc colore quæsito fraudem legi facere, & amplius marito relinquere, quam liberis ex priore matrimonio susceptis.[4] Est enim voluntas illa vxoris iubentis stari sacramento viri valde suspecta,[5] propter prohibitam inter eas personas donationem,[6] tametsi inter alios seruanda esset;[7] neque tamen faciet ea res, vt liberis primi matrimonij liceat primum legitimam detrahere ad minuendam secundi mariti portionem, quod contingeret, si vel in vno nummo vitrici institutio priuignorum institutionem superaret.[8] Non enim contra leges factum videri potest, quod iustam & commodam ex boni viri arbitrio interpretationem admittit,[9] nisi constaret, fraudandæ legis animum habuisse mulierem, quæ secundo viro de sumptuum à se factorum quantitate iuranti fidem adhiberi voluisset.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 His enim verbis arbitrium boni viri inesse credendum est, *arg. l. Titius 54. ad SC. Trebell.*

2 Contumelia enim est, si quis locupletem hominem modico sumptu funeret, *l. etsi quis 14. §. Iudicem, D. de relig. & sumptib. funer.*

3 In eo namque, quod plus impendit, quam debuit, potest ei imputari, *arg. l. siue generalis 61. D. de iur. dot. l. cum post mortem 43 §. 1. vers. curator, D. de administr. tutor.*

4 Omnis enim color & prætextus fraudis prohibendus est, quantum fieri potest, ne quod directum fieri nequit, per indirectum concedatur, *l. scire 21. §. 1. de tutor. & curat. dat. l. 5. § si pupillus, de reb. eor. qui sub tutel.*

5 Quia iuramentum species est probationis, *l. eum qui 30. in princ. D. de iureiur. l. si quis iusiurandum 11. C. de rebus credit & iureiur.*

6 *L. hac edictali 6. C. hoc tit.* Nam *tit. de donat. inter vir. & vxor.* ad hunc casum non pertinet.

7 Sic *in l. qui testamento 27. C. de probat.*

8 Iuxta eam sententiam, quam à Senatu nostro probatam diximus *Defin. 6. §.*

9 *Arg. l. cum post 69. §. gener. D. de iur. dot.*

10 Qui tamen animus fraudandi numquam præsumendus est, quoties alia interpretatio capi potest, *vulg. l. merito 51. D. pro socio, l. quoties 19. §. qui dolo, D. de probat.*

DEFINITIO X.

Qui dicit, immoderatam esse liberalitatem, probare debet.

QVoties quæritur de liberalitate binubi coniugis ad legitimum modum reducenda,[1] incumbit onus filio primi matrimonij, qui immoderatam dicit, vt id probet.[2] Neque enim fundatam, vt aiunt, habet intentionem, in eoque actor est, quod contra legem donatum fuisse contendit.[3] *Ita Senatus* in causa N. Bernardi Dacquin Procuratoris fiscalis Sabaudiæ, & N. Callet, 8. Id. Julij 1593.

1 *Iuxta l hac edictali 6. C hoc tit.*

2 *L. cum donationibus 6. cum duab. seqq. C. de inoff. donat.*

3 Debet enim quisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis, *l. 4. & vlt. C. de edend. l. 2. D. de probat.*

DEFINITIO XI.

Inspicitur tempus mortis in æstimando eo, quod coniugi plus donatum est, & quod excedit applicatur liberis.

QVod secundo coniugi donatum est à coniuge, licet donationis tempore inspecto non excedat modum lege præstitutum, non eo minus tamen reuocandum est, si mortis tempore plus secundo coniugi, quam vni ex liberis prioris matrimonij donatum appareat,[1] ob æs alienum postea contractum, aut alio casu diminutas mariti facultates. Mortis enim tempus inspiciendum esse constat.[2] Sed de illo magis dubitari potest, an eo casu, quo donator non

soluendo

soluendo factus sit, quod immoderatè donatum reperitur, posterioribus creditoribus proficere debeat, an solis liberis primi matrimonij acquiri, an denique inter ipsos & personam, cui donatum est, diuidi? Et quidem posteriores creditores illud repellit, quod si liberorum fauor non obstaret, totius donationis emolumentum donatarius retineret, vt proinde nihil eorum interesse videatur. [3] Quid enim si iure suo vti nollent? [4] Ergo solis liberis totum id, quod excedit, attribui debere verius est & conuenientius verbis Iustinianeæ constitutionis, [5] licet Interpretes plerique refragentur. *Ita tractatum*, nec dum tamen decisum est, Prid. Calend. Augusti 1593.

1 *Ex l hac edictali, C. hoc tit.* & ibi Bald. * *Et Nouell. 22. de nupt. cap. 28 § quia verò.*

2 Sicut & alias, quoties de legitima quæritur, *l. cùm quæritur 6. Cod de inoff. testam.* cum liberalitas mariti in secundam vxorem æstimanda sit ex comparatione legitimæ, *dict. l hac edictali, vers. ita tamen.* Vide Steph. Bertrand ad illam legem. * *Ita Senatus* pro fratribus Dacquin 18. Nouem. 1622.

3 Quomodo in specie, quamuis dissimili, argumentatur Iauolenus *in l. paterfamilias 28. versic. eorumque nihil interfuerit, D de rebus auctor. Iudic possid*

4 Nec enim coguntur, *l. penult. Cod. de pact. l. pactum*, 46. *D. eodem.*

5 *dict. l. hac edictali, ad fin. principij.* Quamuis glos. *ibid.* in verbo, *diuidi*, aliter sentire videatur. * Excipe tamen casum Nouellæ 22. *de nupt. cap. 31. §. de augmentis*, id est, si diminutio dotis vel donationis propter nuptias fiat in fraudem liberorum prioris matrimonij & legis *hac edictali.*

DEFINITIO XII.

Inæqualitas inducitur inter vitricum & filium institutos ex æquis portionibus, si aris alieni partes habeant inæquales.

MAter filium prioris matrimonij & vitricum testamento ex æquis partibus hæredes instituerat: sed hoc tamen addito, vt quod vitrico ipsa debebat totum ex filij portione solueretur, nec quicquam vitricus cum sua portione compensandum haberet. Visum est aperte inæqualiter, & ex minore parte institutum filium, [1] cuius portio non nisi pro rata per æs alienum imminui debuerat. [2] Non enim ex sola portionis denominatione æstimandam æqualitatem, sed præcipue ex portionum emolumento. [3] Hic autem euidenter plus emolumenti peruenerat ad vitricum, cuius, videlicet semis nulla æris alieni contributione minuatur, cum tamen obligatio vitrico quæsita confusione extingui pro parte hæreditaria debuisset. [4] Nec obstat si quis obiiciat, extra testantis matris hæreditatem constitutum videri, quod ipsa secundo suo coniugi debeat, [5] ob idque non eo minus æqualem esse bonorum maternorum diuisionem inter filium & vitricum, quod solus filius æris alieni vitrico debiti onus subire iussus sit. Nam imo vero inæqualitatem manifestam ex eo induci necesse est, quod soluto eiusmodi ære alieno per filium solum necessario consequens futurum sit, vt multo minus is habeat à matre, quam vitricus, qui non modo suum habiturus sit, sed etiam ex bonis defunctæ coniugis semissem illibatum. Neque aliud concludit supra dicta obiectio, nisi quod nihil prohibet, vitricum plus habere, quam filium, si ad id, quod ille habet ex bonis vxoris, iungas eam pecuniam, quæ ab vxore debebatur; sed ex bonis vxoris plus habere illum quam filium, quod haud dubie hoc casu eueniret, numquam permittendum est. [6] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Breissieu & de Chalant, 14. Calend. Mart. 1594.

1 Ac proinde locum esse reductioni, *ex l. hac edictali*, 6. *Cod. hoc titul.* secundum ea, quæ scripsimus *Definit. 6. suprà hoc titul.*

2 *Ex l 1. C. si cert. pet. l. 1. & 2. C. si vnus ex pluribus hered. debit. vel credit.*

3 Ne a ioqui facile fraus fieret legi, & institutus ex maiore portione pro ea tamen minimo contentus esse iuberetur.

4 *L. debitori 50. D. de fideiussor. l. debitori 7. C. de pact.*

5 Ideo namque dicitur æs alienum, quod alij debetur, *l. cedere diem 213. §. æs alienum, de verb. signific.*

6 Id enim districtè prohibet Iustiniani constitutio *in d. l. hac edictali.* * Quàm tamen obserua non habere locum nisi in ipsis liberis & descendentibus, nec posse beneficium eius transmitti ad extraneos. Cravet. *consil. 142. num. 6.* Bertrand. *ad d. l. hac edictali num. 15.* transit autem in filios etiamsi non sint hæredes patris aut matris, Boer. *decis. 201. num. 7.* Iunge *l. 1. C. hoc tit. Ita Senatus* pro fratribus Dacquin, contra Ambrosium Rosset procuratorem die. Februarij 1617.

DEFINITIO XIII.

De differentia augmenti dotalis, iocalium & donationis de superuita.

ALia dotalis augmenti seu donationis propter nuptias, quam Sabaudi augmentum dotis vocant, alia iocalium ratio est. Augmentum enim ad communes liberos omnimodo redit matre mortua, tametsi à secundis nuptiis abstinuerit. [1] Iocalia non nisi vno illo casu, quo mater ad secunda transierit vota. * Itaque si abstinuerit, perinde testari potest de iocalibus atque de dote ipsa, dum liberis saluam legitimam relinquat. [2] Apud Sebusianos meos diuersa ratio est eius donationis, quæ inter coniuges non nisi sub conditione & in casum, vt loquuntur, superuitæ [4] contrahitur. Hæc enim existente quandocunque conditione sic acquiritur superstiti, vt communibus liberis seruanda non sit, nisi eo casu, quo per subsequentes secundas nuptias eius proprietas amittatur. [3] Proinde quamuis nec augmenti dotalis apud Sabaudos, nec eiusmodi donationis apud Sebusianos petitio vlla mulieri comperat, nisi præstita prius satisdatione: [6] illa tamen differentia est, quod aliter atque aliter concipi satisdationis verba necesse est. Nam de restituendo liberis augmento, satisdatur in id tempus, quo mulier morietur nulla adiecta conditione: [7] de restituenda vero propter nuptias donatione, & in tempus mulieris morituræ, & sub ea conditione, si ad secundas nuptias conuolabit. [8] Quo fit, vt melior sit causa eius, qui pro donatione, quam illius, qui pro augmento fideiubet. Hic enim fieri non potest vt non aliquando debeat, cum solo die petitio suspendatur, [9] nisi proponas filium, ad quem redire augmentum debuit, ante matrem decessisset: [10] ille vero fieri potest vt nunquam debeat, superstite licet filio, nimirum si conditio restitutionis defecerit, nullis secutis nuptiis. [11] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Definit. 2. infr. De donat. ant. nupt.

1 Ita scilicet ferente consuetudine, quæ augmentum induxit, *Auth. locum, C. hoc tit.*

2 In iis enim non sequimur rationem iuris communis, quæ scilicet nulla ex iure communi deberentur, *l. in his 15. D. de legibus.*

3 Semper enim & de bonis omnibus, quæ parens habuit, mortis tempore legitima liberis debetur, *l. cum quæritur 6. C. de inoff. testam.*

4 Quam ideo donationem de superuita vocat Guid. Pap. *quæst 565.*

5 *Ex l fœmine 3. & l. generaliter 5 C. hoc tit.*

6 De reddenda liberis communibus donatione, si casus restitutionis eueniet.

7 Itaque stipulatio concipitur tantum in diem, qui tamen dies incertus est, & ideo pro conditione habetur, *l dies incertus 71. de condit. & demonstrat.* cum possint liberi ante patrem mori, *l. Statius Florus, 48. §. Cornelio Felici, D. de iur. fisc.*

8 Vtroque tamen casu illa etiam conditio tacita subintelligitur, si ex liberis communibus aliquis superstes erit.

9 Quia diem mortis venturum esse certum est.

10 Quo casu remanet augmentum pénes matrem, & sine onere vllo restitutionis, ac proinde transmissibile ad quemcumque matris heredem etiam extraneum. [Vnde fit, vt filius etiam, qui habeat multos creditores hypothecarios, adeoque iam condemnatus exactione personali possit impune remittere matri superstiti petitionem futuram augmenti dotalis, nec ideo possit conueniri heres matris aut hypothecaria, aut reuocatoria per creditores filij, quamuis postea contigerit, matrem mori superstite filio, quia verum est, filium quandiu vixit nihil vnquam iuris in eo augmento habuisse, *l. & qua nondum* 15. *§. quod dicitur, D. de pignor.* nec videtur fraudare creditores, qui acquisitam iam spem acquirendi vltro omittit *l. 7. D. qua in fraud. cred.* Nec aliud est etiamsi in tabulis dotalibus conuenerit, vt augmenti vsusfructus ad vxorem pertineat, ea verò mortua ad filium reuertatur. Non enim facit ea conuentio, vt mulier solum vsumfructum habere videatur: sed imperitorum illa locutio est, qui vsufructuarium vocant eum, quem necesse sit, post mortem suam id restituere, cuius proprietatem viuus habeat, vt *in l. species* 15. *de aur. & arg. legat. l. vlt. de vsufruct. ear. ver. quæ vsu consum.* Maxime vero si ea conuentio ad ius consuetudinarium relata proponatur. *Ita tractatum est* in causa Philibertæ Gay, 19. Nouemb. 1612.]

DEFINITIO XIV.

COnuolans ad secunda vota mulier non tenetur satisdare pro augmenti dotalis restitutione, si nihil aliud petat, nisi vt mittatur in possessionem bonorum obligatorum, in id vsque tempus, quo sibi satisfiat, bonorum scilicet immobilium.[1] Plane iam inde ab initio promittere eam oportebit, satis se daturam, quotiescumque pignoris luendi gratia pecuniam numeratam heredes mariti offerent.[2] *Ita Senatus* ex tempore in causa D. de la Foreſt, & D. de Montiernoz, 7. Id. Jun. 1594.

1 Nec enim facilis est amissio aut dilapidatio bonorum immobilium, adeo vt nec satisdare cogatur quisquis immobilia possidet, *l. sciendum* 15. *D. qui satisd. cogant.*

2 Tum enim fieri incipit locus periculo amittendæ pecuniæ, quæ tamen in eo sit, vt restitui aliquo casu debeat. Fragilis enim est pecunia *l. si chorus* 79. *§. 1. de legat. 3.*

DEFINITIO XV.

De natura augmenti dotalis consuetudinarij, & de renunciatione filiæ non extendenda ad id, quod lucrata est ex culpa binubi parentis.

AVgmentum illud dotale, quod ex receptissima consuetudine in Sabaudia frequentatur, non est simile sponsalitiæ illi largitati, de qua Justiniani Nouellæ constitutiones loquuntur,[1] sed proprium ius habet & consuetudinarium, quod ob diuersitate locorum alias & alias leges admittit. Nam sponsalitiæ largitatis lucrum non acquiritur mulieri superstiti, quod ad dominium & proprietatem attinet, sed tantum quod ad vsum.[2] At dotis augmentum apud nos acquiritur mulieri, etiamsi supersint communes liberi, & defuncta ea recurrit ad communes liberos, siue secundo nupserit, siue non.[3] Apud Bugienses contra. Redit enim ad viri heredes quoscunque etiam extraneos, nec existentibus quoque legitimis liberis communibus. Apud Sebusianos meos nullus augmenti vsus est, sed tantùm donationis propter nuptias, quæ non aliter ad communes liberos recurrit, quam si ad secundas mater conuolet nuptias.[4] Plane cum mulier transit ad secunda vota, certum est priuari eam proprietate, si secundarum nuptiarum tempore supersint communes liberi, solumque vsumfructum ei saluum esse:[5] in eamque rem non est quod iure consuetudinario vtamur, cum sufficiat commune.[6] Hinc fit, vt si post transitum matris ad secundas nuptias filia renunciauerit bonis omnibus paternis maternisque, non ideo tamen videri debeat renunciasse dominio sibi quæsito in bonis, quorum proprietatem iam amiserit mater, quoniam ea bona reuera neque paterna sunt neque materna, sed ipsius filiæ propria.[7] Constat autem renunciationes huiusmodi & odiosas esse & stricti iuris,[8] nec in eas venire, nisi quatenus verbis expressum est.[9] Quod si ante secundas nuptias matris renunciatio talis facta sit, cessat quidem hæc ratio, sed alia tamen supereſt, quæ impedit, ne ad ea bona ex postfacto extendi renunciatio possit; illa nimirum, quod non sit verisimile cogitasse filiam de iure, quod nondum sibi tunc quæsitum esset, quodque postea ex culpa & quasi delicto matris, solaque legis dispositione ipsi filiæ præter votum & expectationem accesserit:[10] vno tamen casu fieri queat, vt generali renunciatione huius generis bona comprehendantur; nimirum si non bonis omnibus paternis maternisque, sed iuribus omnibus ad paterna maternaque bona competentibus renunciatum sit post ius iam quæsitum. Nam quod ex secundis parentis nuptiis filiæ quæsitum est, licet neque paternum sit, neque maternum, vt diximus, ius tamen est ad paterna bona, ex quibus vtique augmentum solui debet.[11] Plane ad hunc etiam casum subiicienda exceptio est, nisi renunciatio talis sit, quæ huiusmodi interpretationem non patiatur, vtputa si quod à matre accepit filia, vt renunciaret iuris omnibus pro futura legitima & alia quauis ratione sibi in bona paterna maternaque competentibus aut competituris, tam exiguum sit, vt vel solam æquet legitimam, vel eam duntaxat quantitatem, quæ pro augmento iam quæsito debeatur. Tunc enim longe æquior interpretatio illa est, vt de solis iuribus hereditariis transactum & cogitatum videatur, ne alioqui facta inueniatur renunciatio sine causa, & nullo accepto,[12] quæ res aut pareret exceptionem doli aduersus eum, qui renunciatione niteretur,[13] aut in integrum restitutionis beneficium induceret ex æquitate.[14] Cur non igitur tantundem proderit æquitas ad inducendam iustam interpretationem, quæ faciat, ne sit necessaria restitutio, quantum ipsa restitutio prodesset?[15] Præsertim cum apud Senatum res agitur, ad cuius sane officium pertinet, vbi manifesta vrget æquitas, ius dicere sola facti veritate inspecta, & litium anfractus, quantum fieri potest, excludere.[16] Illud sane non placebat, quod quidam dicebant, in proposita specie renunciationem quantumuis generalem non facile extendi debere ad iura, quæ ex postfacto competere cœpissent.[17] Neque enim negari poterat, augmentum illud, de quo tractabatur, iam tum filiæ quæsitum fuisse, cum renunciabat, quamuis viuæ matri vsusfructus eripi non deberet.[18] Accedebat, quod legitimæ quoque renunciatum proponebatur, quæ tamen necdum debebatur, nec nisi mortua demum matre deberi poterat,[19] vt proinde dubitari non posset, quin de iuribus quoque in futurum competituris remittendis actum esset.[20] Illa igitur ratio sola mouere Senatum & potuit & debuit, quod liberalitatem filiæ captiosam interpretatione prudentum frangi æquissimum videretur.[21] *Senatus* in causa N. Amblardi de Pilla D. de la Pierre, contra N. Joannem de la Foreſt D. de la Barre, 7. Non. Jun. & Prid. Cal. Jul. 1594.

1 *Nouell. 119. Vt sponsalit. largit. & Nouell. 98. Neque virum quod ex dot.*

2 *d. Nouell. 98.*

3 Vt dixi *Defin. 13. §.*

4 Dixi *in d. Defin 13. §. eod.*

5 *Ex l. fœmina 3. C. hoc sit.*

6 *Arg. l. Imperatores 30. de reb. auctor. iudic. possid.*

7 Potestate scilicet & applicatione legis: lex enim est vnus ex modis

ex modis acquirendi iure Quiritium dominij, vt scribit Vlp. *in fragment tit 19 de acquisit rer.*

6 Tanquam quæ sint contra ius publicum, *l.vlt. D.de suis & legit.* nec ullo iurisiurandi auctoritate confirmentur, *c.2.de pact.in 6.*

9 *L.quicquid astringenda 99.de verb.oblig.*

10 Renunciatio enim quantumlibet generalis numquam refertur ad incogitata, *l.5.l quicum tutoribus 9. D.de transact.* Guid.Pap. *quæst.228.*

11 Et ita accipiendum est, quod scribit Gabriel *in commun. opin.lib.3.concl.1.de secund nupt.*

12 Quo casu non valeret renunciatio, nec quicquam operaretur iurandum, tanquam quod esset vinculum iniquitatis, *d.c.2.vbi not.de pact.in 6.*

13 *L.2.§.circa, D.de dolo mal.except.*

14 Omnes enim restitutiones ex æquitate dantur iis, quo quo modo læsi & circumuenti sint, *l.1.de in integr.restit.*

15 Melius enim est iura intacta seruari, quam post vulneratam causam remedium quæri, *l.vlt. C.in quibus caus.non est necess in integr restit.*

16 Vt tractat Antonin.Tessaur. *in præfat.Decis.Pedem.*

17 Ex not.per Bart. & alios *in §.duo fratres, l qui Roma, de verb.oblig.*

18 *d l fœmina, & Auth.ex testamento, C hoc tit.*

19 *L.1.§ si impubere D.de collat bonor.*

20 *Arg.l.vlt.in fin.de tritic.vin.& oleo leg.*

21 *Vt in l cum Aquiliana, §.D.de transact.*

DEFINITIO XVI.

Parentes, qui per secundas nuptias amiserunt prioprietatem, eam recuperant, si postea omnes liberi præmortantur.

DOminium, quod ex vnius coniugum liberalitate in coniugem translatum ad communes liberos rediit per transitum ad secũdas nuptias, solo vsufructu parenti relicto, [1] non omnimodo [2] acquiritur communibus liberis, sed ita demum si superuiuant; alioqui recurrit ad parentem superstitem, cuius nuptiis quæsitum fuerat. [3] Proinde si ponas decessisse filium viua matre secundis iam nuptiis funestata, non poterit filius de iis bonis pro arbitrio, aut qua alia vlla ratione disponere. [4] An ergo dicemus, dominium, quod ad communes liberos redit, non nisi ad tempus iis acquiri? Id vero iuris ratio non patitur, quia dominij translatio, præsertim quæ fit sola legis potestate, neque ad tempus, neque in diem fieri potest. [5] Quid igitur? Dominum communibus liberis pure quæritur, sed non irreuocabiliter, [6] sicut nec parenti secundas postea nuptias ineunti fuerat irreuocabiliter quæsitum. [7] Et quæ legis potestas parenti dominium abstulerat fauore communium liberorum, eadem prædefunctis liberis communibus in solatium, [8] & quasi finita causa idem dominium superstiti parenti restituit. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L fœmina 3.& l generaliter 5.C. hoc tit.*

2 Id est, reuocabiliter.

3 Ad quid enim bonum esset fauere liberis, qui succedere ipsi non possint, quia præmortui fuerint, vt in simili argumentatur IC. *in l. si post mortem* 10.*§.vlt.D.de bon poss contr.tab.*

4 Cum eo tempore, quo moritur, superstite adhuc matre, incipiat dominium ab eo discedere, *arg. l.Titio cum morietur* 31. *D. de vsufr.* [Vt scilicet redeat ad matrem, si nulli alij sint liberi ex eo matrimonio superstites, aut ad fratres ipsos, si non omnes decesserint, *d.l fœmina §.vlt.*]

5 Debet enim transferendi dominij causa esse perpetua, *l.* 1.vbi & Cuiacius notat, *D. de iur.dot.*

6 Aliud enim est acquiri dominium pure: aliud vero acquiri irreuocabiliter, *l.2.l.4.alias l si ex duobus, §.sed & Marcellus, D.de in diem addict.l.1.D.de leg commiss.*

7 Sed cum periculo amittendi scilicet, si ad secunda vota superstite aliquo ex liberis communib. quandoque conuolaret.

8 *Arg.l iure succursum 6. D de iur dot. l.scripto 7. §.vlt.D. vnd.liber. l.vlt.Cod de instit.& substitut.* [9] *Novell.3. cap.2. & Novell.22. cap.22. ad finem. Authent. sed & si quis, C.hoc tit.*

9 Non tam enim odio parentum ad secundas nuptias conuolantium, quam fauore communium liberorum huiusmodi pœnæ inductæ sunt, ideoque nec iure pontificio sublatæ sunt, *c vlt extr.hoc tit.* Vide *l fœmina vers.quod si & c auth.quod & si quis, C.eod.*

DEFINITIO XVII.

Parens qui conũolat ad secunda vota sicut non amittit vsumfructum, ita neque possessionem.

AMissa per secundas nuptias bonorum à pręmortuo coniuge acceptorum proprietate, sicuti non perditur vsusfructus, [1] ita nec possessio, quam saltem vtendi fruendi gratia remanere necesse est. [2] Itaque si liberi ex priore matrimonio susceptri eam possessionem propria auctoritate occupauerint, tenebuntur interdicto recuperandæ possessionis, [3] itemque condictione ex canone pontificio in eam rem comparato; [4] nullo ipsis ex ea re præiudicio in proprietate generando. [5] *Ita Senatus* in causa de Marignaz, contra D.de Montiernoz, anno 1593. Relatum est in causa D.de Gimilieu, contra D.de Mirignaz, 4. Non. Aug.1595.

1 *L.fœmina 3.l.generaliter 5.& Auth.ex testamento, & pass. C.hoc tit.*

2 Naturaliter enim possidet fructuarius, *l. naturaliter* 12. *D. de acquir. possess.* Nec quicquam commune habet iactura proprietatis cum iactura possessionis, sicut nec ipsa proprietas cum possessione, *d l naturaliter, § nihil commune d l.fœmina §.vltim.*

3 Quia non est iis permittendum vt sibi ius dicant, *l.1. D. quod legator. l detia actione 9. C solut matrim.*

4 *Can.redintegranda 3 quæst.1.*

5 Quamuis videantur priuandi iure suo ob vim factam in eo, quod sibi ius dixerunt, *ex l.extat* 13 *D.quod met caus.* sed alio iure vtimur, nisi vim publicam admiserint, *contra l.si quis in tantum, C.vnde vi.* [Sanè possessionem quam habuit pater antequam per transitum ad secundas nuptias amitteret proprietatem, amittit simul cum proprietate, hoc ipso, quod ex proprietario fit vsufructuarius, quia quisquis est vsufructuarius, possidet quidem naturaliter suo nomine, sed ciuiliter non nisi nomine proprietarij. Retinet ergo possessionem naturalem tantùm, sed ciuilem amittit, quæ ipso iure transit ad liberos, quibus proinde ex eo tempore possunt competere interdicta possessoria non solum patre mortuo, sed etiam viuo illo, dummodo authoritatem filio præstante, dum ne sit pater absens, *l.vlt. C.de bon. quæ liber.* *Ita Senatus* in ea causa de qua *Defin.4.num.1.§. de bon.qua liber.* Vide *Rebuff.in præfat.tract.de mater.poss.num* 92.]

TIT. VI.

DE DOT. PROMISS.

DEFINITIO I.

Dos per matrem & fratrem defuncto patre constituta ex materni fraternique bonis in partes constituta intelligitur.

SI mater filiæ, eidemque sorori frater dotem constituerint, non minus de maternis, quàm de fraternis bonis constituta intelligetur. [1] Nam Justiniani constitutio, [2] quæ matris personam pro adiecta tantum haberi vult, dotemque ex paternis dumtaxat bonis constitutam intelligi, ad eum casum pertinet, quo pater & mater simul dotem constituerint: [3] opumamque habet rationem, quod officium paternum sit, vt dotet filiam, [4] quamdiu paternæ facultates sufficere possunt, [5] licet maternarum quoque mentio facta sit. At patre mortuo paterni illius officij ratio vlla haberi amplius non potest, cumque dotanda sit filia ex propriis bonis, quæ à patre

habuit, nihil cauſæ eſt, cur non vtiliter obligata mater videri debeat, quæ dotem vltro promiſit, in eamque rem bona ſua obligauit.[6] Patris enim officium non tranſit in fratrem,[7] licet patris hæredem, niſi hactenus vt eam hæreditatis vel bonorum partem ſorori præſtet, quam ex paternis facultatibus habere illa debeat.[8] *Ita Senatus* ex tempore, 9. Calend. Julij 1590.

1 *Arg. l. cùm 12. §. cum tabulis, D. de duobus reis.*

2 *In l. vlt. C. hoc tit.*

3 Itemque ad illum caſum, quo ſolus pater dotem conſtituerit ex rebus tam ſuis, quam maternis, vel aliis ad filiam pertinentibus, vt conſtat *ex verſ. vbi autem.*

4 Ratio hæc poſita eſt, *in d. l. vlt. verſic. neque enim.* Iunge *l. capite* 19 *D. de rit. nupt. l. ſi ſocius pro filia* 81. *D. pro ſocio.*

5 Nam ex magna & probabili cauſa etiam mater cogitur dotare, *l. neque mater* 14. *C. de iur. dot.* id eſt, ſi patris bona non ſufficiant, neque aliunde habeat filia.

6 Adeo vt neque ex hac cauſa poſſit mater ſe iuuare Velleiano, *l. ſi dotare* 12. *l. vlt. C. ad SC. Velleian.*

7 Neque enim frater cogitur dotare ſororem niſi conſanguineam, & in ſubſidium, ſi aliter nubere honeſte non poſſit, *l. cum plures* 12. *§. cum tutor. D. de admin. tutor.*

8 Pro legitima portione, quam filia omnimodo habere debet, *l. parentibus* 8. *C. de inoff. teſtam.*

DEFINITIO II.

Dotis promiſſio incerta nunquam valet, nec ſi ſuâ ſit à patre.

DOtis promiſſio incerta valere non poteſt etiam ſi à patre facta ſit,[1] nec hac parte, ſi iuris rationem potius, quam Interpretum traditiones inſpicias,[2] quicquam referre poteſt, an à patre, an ab extraneo, aut ab ipſa muliere dos marito promiſſa ſit? Eſt enim in cauſis & perſonis omnibus perpetuo verum, promiſſionem incertam non valere,[3] nec fauor dotis contrarium inducere vllo modo poteſt.[4] Hoc ſane intereſt, an pater, an extraneus, aut mulier ipſa dotem promiſerit, quod cum extraneus aut mulier promiſit, nihil eſt, quod ab iis exigi poſſit, quia vel minimum quid pro dote dando liberarentur, cum nec dotem vllam dare teneantur:[5] At pater congruam dare compellitur,[6] non quia dotem incertam promiſerit, ſed quia etiamſi dotem, quod idem eſt, nullam promiſiſſet, filiam tamen ex paterno officio dotare teneretur. *Ita tractatum eſt* in cauſa Joannis Bouier, & Petri Quimier Aduocati, 10. Calend. Decembr. 1590.

1 *L. 1. C. hoc titul.*

2 Solent enim Interpretes diſtinguere, an dos promiſſa ſit ab extraneo an à patre, *ex l. cum poſt* 69. *§ gener. D. de iur. dot.*

3 Quemadmodum & incertitudo ſolet vitiare legatum & ſtipulationem, *d. §. gener.*

4 Vt conſtat *ex d. l. 1. C. hoc tit.* quæ & de dote loquitur, & ſolam hanc rationem habet, non illam, quam Interpretes ibi afferunt, quod duo ſpecialia circa idem concurrere non poſſint. Eſt enim falſa illa propoſitio, vt alibi docuimus.

5 Bald. *ad d. l. 1. C. hoc tit.* Harmenop. *lib. 4. cap. 8.* Papon. *lib. 1. Notar. cap. 4. Du contract de mariage.*

6 *L. capite* 19. *D. de rit. nupt.*

7 *L. vlt. C. hoc tit.*

DEFINITIO III.

PLane non incerta dos promiſſa videbitur, ſiue ab extraneo, aut à muliere, ſiue à ſocero ipſo arbitratu ſoceri promiſſa ſit:[1] non tam enim ſoceri, quam boni viri arbitrium demonſtratum intelligitur.[2] Ideoque nullo etiam ſecuto ante ſoceri mortem arbitrio[3] non minus valebit promiſſio, quia mortuo quoque ſocero ſequi poteſt arbitrium boni viri ex paternis facultatibus, maritique dignitate certam dotem conſtituturi.[4] Nec eſt contrarium, quod ſi arbitratu Lucij Titij rem aliquam mihi reſtitui ſtipulatus ſim, alius quam ipſe Titius arbitrari non poteſt.[5] Id enim fit, non quod, vt quidam putant, aliud in ſtipulatione receptum ſit, quam in bonæ fidei contractibus,[6] ſed quia multum interſit, an in tertij cuiuſpiam, an in alterutrius ex contrahentibus arbitrium ſtipulationis conditio conferatur,[7] ſicut & an ex boni viri arbitratu, an ex ſimplici abſoluta que promiſſoris volantate obligatio conſtituatur?[8] Illud ſane exploratum eſt, non poſſe videri incertam dotis promiſſionem, ſi pater eo ipſo quam dotem, nulla etiam quantitate expreſſa, daturum ſe promiſerit, cum ex mariti dignitate patriſque facultatibus certa fieri poſſit.[9] Idemque eſt, ſi pater, cum minorem, quam par fuiſſet, quantitatem dotis nomine promiſiſſet, poſtea eam ſe dotem congruenter auctarium nulla demonſtrata quantitate promiſerit.[10] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *Vt in l. cum poſt* 69. *§ genir. D. de iur. dot.*

2 Vt ibidem Papin. ait. Iunge *l. 3. C. hoc tit.*

3 Qui ſenſus eſt eorum verborum, *detracto quoque arbitrio, in d. § gener.*

4 *d. § gener. & d. l. 3. C. hoc tit.* Iunge *l. ſiue generalia* 61. *D. de iur. dot.*

5 *L. ſi quis arbitratu* 43 *& ſeq. D. de verb. oblig.*

6 Eadem enim omnium contractuum hac parte ratio eſt, *l. ſi merces* 25. *D. locat. l. ſi coita* 75. *D. pro ſocio, l. vltim. C. de contrah. empt.*

7 *d. l. 3 C. hoc t l in perſonam* 22. *§. 1 de reg iur l ſi ſocietatem* 6. *l. ſocietatem* 76. *D. pro ſocio, l hac venditio* 7. *D. de contr. empt. l ſi in lege* 24. *D locat. l. ſi ſic legatum* 75 *de leg* 1.

8 Hoc enim poſterius fieri non poteſt, *l. ſub hac conditione* 8. *D de oblig & act. l ſtipulatio non valet* 17. *de verb. oblig.*

9 *d. §. gener. & d l ſiue generalis* 61. *de iur. dot.* Iung. *l certum* 6. *D. de rebus cred.*

10 *L. ſi filia pater* 43. *de legat* 3. Quid enim intereſt hac parte inter dotem & dotis augmentum. *l inter ſocerum* 26. *§. cum inter, D. de pact dotal l. etiamſi* 8. *C. de iur. dot.*

DEFINITIO IV.

PAter iam octogenarius tres habens filias, cum duabus prioribus nuptis dotem quadringentorum aureorum ſingulis dediſſet, ac tertiam Sempronio nobiliori viro collocare vellet, qui eam quantitatem dignitati ſuæ minus congruam exiſtimabat,[1] ampliorem quidem ſe dotem daturum promiſerat, ſed id ipſum in tabulas dotales referri noluerat, cauſatus veteri ſe, ne cæteris filiabus generiſque diſcordiæ & odij materiam ea res daret. Poſtea condito in ſcriptis teſtamento, ne ſuprema voluntas aliis innoteſceret, quam ſoli Sempronio inſinuauerat, filiam hanc hæredem ſolam ſcripſerat, reliquis non niſi legata reliquerat, Sempronio ne diffidere poſſet tabulas ipſas quaſi pignoris loco cuſtodiendas tradiderat. Poſt paucos menſes defuncta vxore, ex qua nulli per ætatem liberi ſperabantur, puellam duxerat, qua ſubinde prægnante facta, Sempronius nihil amplius vxori ſuæ ſuiſque in ſoceri ſucceſſione ſperandum ratus, cum in eo rem eſſe videret, vt teſtamentum agnatione poſthumi aut quaſi poſthumi ruptum iretur, ſocerum vigebat lite in eam rem inſtituta, vt promiſſa impleret, dotemque ampliorem filiæ conſtitueret. Socer negabat ſe teneri, propterea quod promiſſio de donando multum differret à donatione,[2] locumque admitteret pœnitentiæ.[3] Deinde quod ſe vivo præmatura & importuna eſſet petitio, cum nullo præfinito tempore ſufficeret augeri dotem quandocumque.[4] Proinde expectandum tempus quo moreretur: quo tempore filiam, quæ non renunciauerat, habituram eſſe conſtabat aut partem hæreditatis, ſi inteſtatus ipſe decederet,[5] aut ſaltem legitimam portionem, ſi alius hæres ſcriberetur.[6] Qua ratione promiſſioni

promissioni commode satisfieret, quando non aliam ob causam dos data in proposito casu minus congrua diceretur, quam quod legitimam non adæquaret.[7] Qui enim aliud posset illa petere? An vt prohiberetur patri intestato decedere, aut si testaretur, reliquis suis ex æquis partibus heredes scribere? Atqui nec si expedienta conueniret, pactio tamen valeret, vtpote quæ iuri publico derogaret,[8] ex quo liberum cuique est supremi iudicij arbitrium,[9] cuius causam fauorabiliorem quam dotis esse debere nemo ambigit.[10] Adde, quod ex eiusmodi pactione pateret ad inducendam inter liberos inæqualitatem inuitaretur, aut potius obstringeretur.[11] An vt viuus pater legitimam filiæ repræsentaret?[12] At iam diximus, expressam non fuisse, vinone an mortuo socero dotem augeri oporteret, ob idque magis esse, vt ea interpretatio accipi deberet, quæ socero faueret, vt nihil ab eo quandiu viueret exigeretur.[13] Nam & conuentione id fieri posse certum est,[14] illámque non modo soceri, sed etiam generi voluntatem fuisse ex eo apparebat, quod socer voluntatem suam testamento declarauerat,[15] gener autem nuda tabularum traditione sibi satisfactum crediderat.[16] Sed & ea sola ratio afferebatur ex parte generi, cur dotis augendæ promissio scripta non fuisset, quod vereretur socer, ne viuo se constaretur ex liberalitate inuidia, si ampliorem huic filiæ quam reliquis dotem daret.[17] Accedebat, quod legitimæ portionis æstimationem iniri oporteret inspecto mortis tempore:[18] vnde fit, vt nec vllo casu à viuente debeatur;[19] eamque non nisi deducto ære alieno & funeris impensa legitimæ ratio poni possit,[20] an non fuerit impium & inhumanum de soceri viuentis funere quæri,[21] eiusque facultates non solum explorari, sed etiam detegi,[22] antequam moreretur.[23] Pro Sempronio illud tantum faciebat, quod sub specie ampliotis dotis promissæ deceptus non debuisset, qui aliter vxorem non duxisset.[24] Quæ tam putabant remedij loco inducendum, vt legitima quidem etiam viuo patre huic filiæ propter conuentionem adiudicaretur, ad augendam dotem, sed eius æstimatio in id tempus differretur, quo pater esset mortuus, vt vtrique citra alterutrius iniuriam consuleretur.[25] Sed displicuit sententia, quia fieri poterat, vt aucto interea liberorum numero, diminutisque facultatibus paternis legitima eo tempore minor esset quam dos data, quo casu inutilis Sempronio futura esset pactio, & inutile remedium.[26] Deinde quia nusquam scriptum est, congruam dotem ex legitimæ comparatione accipiendam esse: potest enim congrua esse, tametsi legitimæ æstimationem superet. Potest & interdum, etiamsi ad legitimam non accedat, nempe pro temporum, rerum & personarum varietate.[27] Itaque placuit condemnandum socerum, vt ita tum dotem augeret hactenus, vt congruam faceret & competentem:[28] congruam autem intelligendam non habito respectu ad legitimæ quantitatem, quæ futura esset cum ipse moreretur, aut quæ fuisset, si promissionis tempore decessisset, sed arbitrio boni viri, non æstimatis ad amussim paternis facultatibus exploratisque creditoribus, sed largius ex communi vicinorum de patris patrimonio existimatione:[29] ita tamen vt eius quantitatis, quæ dotem augeret, exactio in tempus mortis paternæ differretur,[30] nec ampliori legitimæ petitioni præiudicium fieret, si patrem facultatibus augeri contingeret,[31] quamuis si pauperior fieret non idcirco minui dos deberet, quæ semel certa constituta & debita, licet nondum soluta fuisset.[32] Non enim hoc casu locum habere potest, quod dici solet, eandem dubij euentus rationem in vtrunque casum esse debere,[33] cum augendæ dotis iusta causa sit propter conuentionem, diminuendæ nulla.[34] Cum tamen ex testationibus constaret, socerum de augenda dote tractantem quadraginta aureorum summam sæpius expendisse, idipsum Senatus secutus est, non quod boni viri arbitrium tale omnimodo esse deberet, vt duplari dotem oporteret,[35] sed quia deficientibus aliis probationibus omnibus nihil causæ erat, cur à patris tanquam boni viri arbitrio recedendum esset.[36] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam pro maiore dignitate mariti maiorem quoque dotis constitutionem fieri æquum est, *l. cum præsumitur 69. § generi, D. de iur. dot. l. quæro 60 eod.*

2 Nicol. Boer. *decis. 48.*

3 Bart. *in l. vlt. num. 8 D. de cond. caus. dat.*

4 Quod enim nullo tempore adiecto promissum est, quandocunque solui potest, sicut & vbique quod debetur sine vllius loci adiectione, *l. continua 137. §. cum ita, D. de verbor. oblig.* Nec facile ferendum est, vt præcipiteur pater ad solutionem, *l. si extraneus 33. D. de iur. dot.* Obserua tamen id quod sine die debetur, sicut quandocunque solui potest, ita quandocunque peti potest, & præsenti die, *l. cedere diem 213. de verbor. signific.*

5 *l. maximum vitium 4 C. de liber. prater.*

6 *l. parentibus 8. l. omnimodo 30. l. quoniam in prioribus 32. & pass. C. de inoff. test.*

7 Cum possit congrua esse dos, etiam quæ minor sit legitima, Bald. *in authen. res quæ, num. 16. C. commun. de legat.* Dec. *cons. 277. col. pen. vers. & ista conclusio, & cons. 505 num. 4.* Grammat. *quæst. 101 num. 47. & 72.*

8 *l. posthumus 6. vers. quid ergo. D. de inoffic. testam. l. vlt. de suis & legit. l. ius publicum 38 D. de pact.*

9 *l. 1. C. de sacros. eccles. l. stipulatio hoc modo concepta 68 de verb. oblig. l. 4. C. de inutil. stip. l. cum duobus 52. alias l. si fratres, §. idem respondit sententiam. D. pro socio.*

10 *l. vel negare 6. D. testamenta quemadmodum aper. iunct. l. mulier 22. §. cum proponeretur, ad SC. Trebell. l. factum 15. vbi Dec. C. de pact.*

11 Cum tamen è contrario nihil sit æquius, quam vt inter liberos æqualitas seruetur, *l. vt liberis 17. l. penult. §. 1. C. de collat. §. illud, Nouell. 22. de nupt.*

12 Atqui impossibile est legitimam à viuo patre deberi, aut solui, cum nihil aliud sit quam portio portionis ab intestato contingentis, *l. 1. §. si impubere, D. de collat. bonor. l. quæ nuper 31. C. de inoffic. testam.*

13 *Arg. d. l. si extraneus 33. D. de iur. dot.*

14 *L. cum pater 11. D. de pact. dotal. & l. præced. l. Balius 30. eodem.*

15 Testamenti autem effectus nullus est, nisi post mortem testatoris, *l. 1. D. qui testam. fac. poss.*

16 *Arg. l. cum pater 77. § donationis, & § pater pluribus, de leg. 2.* quid autem interest, an verbo, an facto quis declaret suam voluntatem? *l. non tantum 5. D. rat. rem hab.*

17 Ex ratione autem dispositionis interpretanda & regulanda est dispositio, *l. vlt. D. de hered. instit. d. l. cum pater 77. §. dulcissimis, de leg. 2.*

18 *L. cum quæritur 6. & pass. C. de inoffic. testam. l. Papinianus 8. §. quarta autem, D. eod.*

19 *d. l. 1. §. si impubere, D. de collat. bonor.*

20 *d. §. quarta autem.*

21 Est enim hoc plenum tristis & periculosi euentus, *l. vlt. C. de pact.*

22 Interest enim cuiusque, ne patrimonij secreta pandantur, *l. 2. C. de alim. pupill. præst.*

23 Improbus enim est, qui solicitus est de hereditate viuentis, & contra ius gentium festinat, *l. 2. § interdum, de vulg. & pupill. substit. l. donari 29. alias l. quidam, § donationem, D. de donat.*

24 *L. penult. ibi, quid enim, D. de iur. dot. l. si donaturus 9. §. 1. D. de cond. caus. dat. l. vlt. §. 1. D. quæ in fraud. credit. l. 5. § penult. D. de dol. except.* Parum autem interest, an maritus nullam dotem habeat, an vero tam exiguam. *authent. præterea*, vbi DD. *C. vnde vir. & vxor.* Natt. *consil. 37. num. 4.* Tess. *decis. 192. num. 2. in fin.*

25 Nihil enim vetat condemnationem statim fieri, condemnationis vero exactionem differri, *l. in lege 40. D. ad legem Aquil.*

26 Augetur enim vel minuitur legitima pro numero liberorum, & pro quantitate facultatum, *Nouell. 36. de trient. & semiss. & l. cum quæritur 6. & pass. C. de inoff. test.*

27 Grammat. *decis. 101. nu. 65. 66. & seqq.* Menoch. *de arbitr. iudic. lib. 2, casu 149. num. 28.*

28 Nam quod multi putant congruam censeri dotem, quæcunque à patre datur, Gramm. *dict. decis.* 101. *num.* 68. *& seqq.* non pertinet ad hunc casum, in quo pater promiserat se dotem auctorem, agnoscens, satis non esse congruam eam quam dederat.

29 Totum enim hoc arbitrio iudicis relinquendum est, vt tractat Menoch. *d. cas.* 149. *num.* 34. post Barbat. *cons.* 80. *in fin. lib.* 3. Affl. & *in cap.* 1. *num.* 21. *ex quib. caus. feud. amitt.*

30 Exactione posita, *num.* 15. *&* 16. *de solut.*

31 Ne facta ad augmentum inducerent diminutionem, *l. quæsitum* 12. *§. penult. de instr. leg.*

32 *L. vero* 12. *§. penult. de solut.*

33 *L. de fideicommisso* 11. *C. de transact. l. si pater puellæ* 12. *C. de inoffic. testam. l. penult. C. de solut.*

34 Nec enim potest dotis conditio deterior fieri ex postfacto, ne quidem per pactum, *l. cum dos* 7. *& l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dot.* Itaque non est hac parte eadem ratio augmenti & diminutionis, vt nec *in l. deducta* 58. *§ penult. ad SC. Trebell.*

35 Nihil enim certi potest constitui in re incerta, & ex facti circumstantiis æstimanda.

36 Semper enim creditur pater bonus vir, & æquus arbiter in causa liberorum, *l. nec in ea* 22. *in fin. D. ad leg. Iul. de adult. l. vlt. C. de curat. furios.* Grammat. supra citatus *num.* 28. nisi filia enormiter læsa sit, Menoch *d. casu* 149. *num.* 15. Curt. Sen. *consil.* 27. *Ias. cons.* 133. *lib.* 4.

DEFINITIO V.

Differentia, quæ est in exactione dotis promissæ aut legatæ.

EX dotis, siue præstandæ, siue augendæ promissione, quam pater non filiæ, sed genero fecerit, gener agere potest, filia non potest.[1] In legato secus est. Nam si genero dos legata sit, filiæ non generi actio est,[2] quia in legatis illud tantum inspicimus, cuius interfuit, vt sciamus cuius contemplatione testator legauerit.[3] Mulieris autem maxime & præcipue interest habere dotem.[4] At in stipulationibus quærendum est qui stipulatus, & cui promissum sit.[5] Nec ad rem pertinet, quod, etiamsi promissio nulla interuenerit, filia, quæ minus congruam dotem habuit, interpellare patrem potest, vt congrue dotetur. Id enim fit implorato iudicis officio,[6] quemadmodum si nulla dos adhuc data aut promissa esset.[7] Sed vt ex promissione alius agat, quam cui promissio facta est, id fieri nullo modo potest.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. si pater maritæ* 5. *C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst.* 145. incip. *pater pro filia.*

2 *L. seruo legato* 69. *§ si testator, de leg.* 1.

3 *L. fideicommissa* 11. *§ plerunque & §. interdum, de leg.* 3.

4 *d. §. si testator*, cum dos sit proprium filiæ patrimonium, *l.* 3. *§. sed vtrum, C. de minor. l. vlt. D. de collat. dot.*

5 Quia alteri stipulari nemo potest, *l. stipulatio ista* 38. *§. alteri, de verb. oblig.*

6 Non vi actionis, quia filia non potest agere contra patrem, *l.* 4. *de iudic.* ne quidem ex causa dotis, vt scripsi in Rationalibus meis, *ad d. §. sed vtrum*, contra Cuiacium.

7 Quia paternum officium est dotare filiam, *l. vlt. C. hoc tit. l. capite* 19 *D. de rit. nupt.*

8 *L. quæcunque* 11. *D. de oblig. & act.*

DEFINITIO VI.

Vsuræ dotis, quæ promissa fuit à muliere, debentur ex die nuptiarum, non ex lapsu biennij. Secus si dos ab extraneo sit promissa.

MElior interdum conditio est extranei, qui dotem promisit, quam mulieris. Extraneus enim si dori soluendæ breuiorem diem non dixerit, non prius vsuras debet, quasi ex mora quam biennium præterierit, quod Iustiniani constitutione in eam rem præfinitum est.[1] Mulier vero ex ipso nuptiarum die moram facere intelligitur,[2] seque per consequentias ad præstationem vsurarum obligat, tametsi non sint deductæ in stipulatum, si modo cum viro habitet qui ferat onera matrimonij.[3] Ibi enim dotem, aut saltem dotis fructum esse, necesse est, vbi sunt onera matrimonij. *Ita in Senatu* tractatum in ea causa, de qua SC. 22. Decembr. 1592.

1 *L. vlt. §. præterea, C. de iur. dot.*

2 Ideoque & de domo mariti potest expelli ob non solutam dotem, Boer. *quæst.* 22. *num.* 1. *&* 3. Nec est necessaria hoc casu mora illa legalis, de qua *in d. §. præterea*, & de qua Aug. *in §. fuerat, vers. vnum tamen tene menti, Instit. de act.*

3 Debentur enim dotis fructus marito pro oneribus matrimonij, *l. pro oneribus* 20. *Cod. de iur. dot.* Atque ita disputat Bart. pro gloss. contra alios *in dict. §. præterea*, & ibid. post eum Salycet.

DEFINITIO VII.

Dotis promissio per patrem & matrem simul facta an & quando censeatur ex bonis etiam maternis facta esse.

NVbenti filiæ pater & mater simul vnam eandemque pecuniæ quantitatem dotis nomine promiserant, adiecta etiam clausula, vt eam singuli in solidum deberent, obligatis quoque in eam rem specialiter bonis quibusdam maternis. Tum ex ea causa iisdem tabulis filia futuris parentum successionibus renunciauerat.[4] Placuit ita interpretandam promissionem, vt à solo patre dos constituta videretur, matris autem persona adiecta, vt accessionis potius & fideiussoris vice fungeretur,[2] quam vt correa debendi constitueretur. Receptum enim est, vt quoties duo correi debendi fiunt pro negotio, quod ad alterum duntaxat pertinet, pro fideiussore habeatur is, ad quem res non pertinet.[3] Dotandi autem onus patri incumbit, non matri,[4] nisi ex magna causa,[5] id est, si pater adeo egenus sit, vt de suo dotare non possit. Vnde illud quoque fit, quod Iustinianus constituit,[6] vt si iam delata filiæ materna hereditate pater dotem ipsi constituerit hoc addito, *tam ex paternis, quam ex maternis rebus*, de paternis duntaxat si sufficiant dotasse videatur. Quam Iustiniani legem etsi Leo Imp. abrogauit,[7] ipsa tamen Leonis constitutio Iustinianeæ legis potestate victa nunquam obtinuit.[8] Plane sicut congruam dotem, quam pater dare debet ex modo facultatum paternarum, æstimamus.[9] Ita quod excedit, ex aliis quam paternis bonis promissum videri necesse est,[10] sumpta videlicet ex comparatione dotis & paterni patrimonij coniectura voluntatis.[11] Sed etsi tantam dotem de suo aliis filiabus dare pater solitus probetur, nihil de modo facultatum ipsius vltrà inquirendum erit, quippe quarum æstimator alius magis idoneus non sit quærendus,[12] nisi medio tempore inopinatus aliquis fortunæ impetus superuenerit, qui facultatibus patris cladem intulerit.[13] Consequens igitur est, vt, quo casu tota dos ex bonis paternis constituta intelligitur, non ex maternis, renunciatio maternæ successionis per filiam facta non valeat, etiamsi iurisiurandi vinculum accesserit, quasi sine causa facta, nulloque æquitatis colore subnixa,[14] nil obstante pontificia constitutione,[15] cui nimirum locus hoc casu esse non potest.[16] Nam & cum aliquid filiæ datum est, vt renuncier futuræ dotantis successioni, si læsio enormis neduin enormissima interceserit, constat posse illam impetrata absolutione restitui in integrum, non solum si minor fuerit, sed etiam si maior, ne iusiurandum, quod æquitatis vinculo sustineri conuenit, iniquitati ruendæ deseruiat.[17] Ex quo apparet non esse perpetuo & indistincte verum, quod quibusdam placet,[18] Iustiniani legem, quæ induxit vt dotis promissio, facta ex bonis paternis

paternis & maternis, de solis paternis si sufficiant facta censeatur, [10] non procedere si maternæ quoque successioni renunciatum sit. Nihil enim prodesse patri aut nocere filiæ debet renunciatio maternæ successionis, nisi cum ad eliciendam eam aliquid ex maternis bonis erogatum est: [11] potiusque renunciatio ex promissione, quam promissio ex renunciatione æstimari debet. [12] Quod vero iidem addunt, [13] non esse etiam locum constitutioni, si ea persona, ad quam spectant bona, ex quibus dotem se promittere pater dixit, consentiat, in extraneo quidem, cui libera contradicendi potestas esset, admitti fortasse potest. [14] At in persona vxoris, aut filiæ non est probabile, quas pudor impedit, paternaque aut maritalis verecundia, ne resistere & contradicere possint. [15] *Ita Senatus* pro illustri Dn. Ludouica de la Chambre, vxore Dn. Comitis de Monreal, contra Dominos Marchionem Comitem & Vicecomitem de la Chambre fratres, 4. Id. Jun. 1593.

1 Quoniam hodie valent huiusmodi renunciationes, si sint iuratæ, *ex cap quamuis pactum, de pact in 6.*

2 Bald. Noued. *in tract. de dot. part. 6. princ. 3. num 3.*

3 Bart. *in l. reos 12. D. de duob. reis, & ad Auth hoc ita, C. eod.* ex *l. vir vxori 17. § vlt.* vbi Castr. *D. ad SC Velleian.* Cornæus *cons. 124. num. 4. & 5. vol. 1. & cons. 316. num. 3. & 4. vol. 4.* Vide tamen quæ contra scripsi *lib. 11. Coniect cap 1*

4 *L. capite 19. alias l. qui liberos, D. de ritu nupt. l. cognouimus 19. C. de hæret.*

5 *L. neque mater 14. C. de iur. dot.*

6 *In l. vlt. C. hoc tit.*

7 *Nouell. 21.*

8 Vtimur enim eo iure, quod Iustinianus constituit *in d. l. vlt. C. hoc tit*

9 *L. quare 60. l. cum post 69. § gener. & § nuptiis, D. de iur. dot.*

10 *Arg. l. & ideo 7. § vlt. D. de in rem verso.* Adde idem esse si filia patri legitimè consentiat Campes. *de dot. part. 1. quæst. 16.* vbi vide alias limitationes.

11 *Arg. l quidam 30. de legat. 1.*

12 Solent enim patresfamilias frugi facere patrimonij sui æstimationem, *l. cum pater 77. § pater qui filio, de leg. 2.*

13 Id enim euenit plerunque, *Auth. sed quamuis, C. de rei vxor act. l. 4. D. vt in poss. legat.*

14 Nam contra eum, qui agit ex stipulatione interposita sine causa; semper datur doli exceptio, *l. 2. §. circa, D. de dol. mal. except.*

15 *In cap. quamuis pactum. de pact. in 6.*

16 *Arg.* sumpto ex illis verbis, *accepta dote à contr. sens.* Anchar. ad eum locum *not. 2. & cons. 19. in princ.* Salic. *in l pactum dotal. 3. C. de collat.* & ibid. post eum Dec. *num. 7. Ita Senatus* pro Peroneta Grange, 14. Cal. Iulij 1611.

17 Decius *cons. 551. num. 2.* Didac. Couarr. post Decium & alios innumeros, *ad d. cap. quamuis.*

18 Cranet. *cons 84. vol. 1. num. 4.*

19 *In d l. vlt. C. hoc tit..*

20 Vide Ias. *ad l. 1. num. 23. D. solut. matrim.*

21 *d. cap. quamuis pactum.*

22 Idem Cranet. *d. cons. 84. num. 6. vol. 1.*

23 Sibi namque imputet qui non contradixerit cum posset, *arg l. qui patitur 18. D mandat. l. si fideiussor 26. §. 1. D. de pignor. Not ad l Caius 39. D. de pign. act.*

24 *Argum. l. 1. §. quæ onerandæ, D. quar. rer act. non det. l pen. D. de furt.* * Aliquando tamen accidit vt imputetur ei qui potuit & debuit contradicere, etiamsi non potuit contradicere sine verecundia. Anton. Gabriel. *commun. opin. conclus. 3. de præsumpt num. 15.*

DEFINITIO VIII.

Dos, quamuis ab vtroque parente in solidum promissa, soli tamen patri imputatur, si paternarum facultatum modo respondeat.

DOs ab vtroque parente communi obligationis vinculo promissa, si non excedat eam quantitatem, cui paternarum facultatum modus respondeat, non eo minus ex solius patris bonis promissa videtur, [1] quod aduersus matrem filia vel eius maritus de dote egerit, & ex actione condemnationem, ex condemnatione exactionem retulerit. Quandoquidem fideiussionis nomine mater conuenirí potuit, [2] & quidem perinde vtiliter & efficaciter, ac si dotandi munus vel inuita subire debuisset, quia ad eam mulieris intercessionem, quæ pro dote facta est; Senatusconsulti Velleiani potestas non extenditur; [3] sicut nec Nouella Iustiniani constitutio in fauorem mulierum lata. [4] Nec mutabit, quod agens filia vel eius nomine gener dixererit in iudicio vniuersam dotem ex maternis bonis deberi; quasi non sit ei permittendum variare, [5] si postea totam dotem patri ex contrario imputare velit. Nihil enim prohibet, quo minus & ex bonis matris tota debeatur, & soli patri imputetur, matre scilicet non nisi fideiussoris nomine obligata. [6] Quod apparebit euidentius, si ponas, eodem Senatusconsulto, quo mater condemnata est, relictum ei regressum aduersus maritum; aut mariti heredes. Solet enim regressus hic fideiussoribus dari, [7] non correis debendi, nisi quatenus vice mutua videntur fideiussisse. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin praced.*

2 Nec enim nouum est, vt etiam ex partibus correis debendi alter fideiussoris loco habeatur, maxime si id actum sit, *l. reos 11. in princ. vbi not. D de duob reis.*

3 *L. si dotare 12. l. vlt. C. ad SC. Velleian.*

4 *Nouell. 134. cap. 8.* vnde sumpta est, *Auth. si qua mulier, C. eod tit. ad Velleian.*

5 Cum in iudicijs quasi contrahatur, *vulg. l 3. §. idem scribit, D. de pecul.*

6 Quod enim fideiussor debet, soluit quidem de suo, sed tanquam postea repetiturus.

7 Per actionem mandati, *l. ex mandato 20. §. 1. & pass. D. mandat. Leum lex 46. & pass. D. de fideiuss.*

8 *L. 1. alias l. 2. & ibi* Bart. & cæteri, *C. de duob. reis.* Vide quæ scripsi latissime, *lib. 1. Coniect. iur. ciuil.*

DEFINITIO IX.

De dote aucta constante matrimonio inscio socero, qui bona sua pro dote dotisque augmento obligauerat, an etiam pro dotis aucta incremento socer eiusque bona teneantur?

PAter filio vxorem ducenti, dotemque accipienti consenserat, deque suis bonis augmentum dotis constituerat, & in eam rem, vt fieri solet, bona sua omnia obligauerat. [1] Constante matrimonio filiæ pater dotem auxerat; [2] eique testamento certam pecuniæ quantitatem legauerat soluendam genero; vt in dotem conuerteretur. Eam gener acceperat; dotisque esse voluerat inscio patre suo. Non erat dubitationi locus, quin pro portione auctę dotis ipsum quoque augmentum, de quo in tabulis dotalibus conuenerat, augeri oporteret. [3] Est enim consuetudinarium, deberique non solum citra vllam conuentionem, sed ita etiam, vt nulla conuentione fieri possit, ne debeatur. [4] Sed de illo non inelegánter quæreb: tur, an mariti pater eo nomine conueniri posset? Quidam putabãt nõ posse, propterea quod eo inscio dos aucta esset, iniquumque videretur, ignorantis aut inuiti patris duriorem fieri conditionem, [5] qui certis legibus, nec nisi ad certam vsque quantitatem filij nomine obligari ab initio voluisset. [6] Alioqui quid dicemus, si dos adeo in immensum excreuerit ob liberalitatem ab aliquo in mulierem collatam, aut ex causa fortassis opulentissimæ hereditatis ad mulierem deuolutæ, vt augmento præstando soceri facultates sufficere non possint? [7] An cogemus patrem, amisso iam filio, totius præterea patrimonij sui iacturam facere, & ob præstitum à se ex bona fide paternæ pietatis officium perpetua egestate laborare? [8] Alij contrà dicebant, obligationem illam, quæ pro dotis augmento contrahatur, esse accessoriam,

& consequentem obligationi, quam pater filij nomine dotem accipiendo vltro susceperat. Nec posse mariti patrem recusare, posteaquam matrimonio consenserat, vt eas omnes obligationes in se susciperet, quæ ex causa matrimonij penderent.[10] Proinde quemadmodum prohibere non potuisset, quo minus etiam constante matrimonio dos augeretur,[11] ita neque posse illum aucta dote recusare, quo minus pro eius dotis auctæ portione præstet augmentum de suo, si alia bona filiusfamilias non habeat, ex quibus sumi possit.[12] Nam si haberet, dubitandum non esset, quin ex iis prius satisfieri mulieri oporteret, in eoque saltem patri subueniri, vt non nisi in subsidium teneretur.[13] Itaque parum referre videbatur, an sciente vel ignorante patre maritus dotem augeri constante matrimonio voluisset. Cur non enim ignorante patre fieri potuit, quod eo quoque inuito fieri potuisset?[14] Alioqui videretur decepta mulier, quam credibile est non aliter filiofamilias nupturam fuisse, quam si soceri potius, quam mariti facultates & patrimonium intuita esset.[15] Nisi quis dicat non potuisse cogi maritum, vt dotem constante matrimonio augeri pateretur.[16] Ideoque non ei permittendum fuisse, vt augeri patiendo deteriorem faceret conditionem parris ignorantis, non magis, quam si nouum illud incrementum, quod pro aucta dote petitur, ex conuentione duntaxat, non etiam ex consuetudine deberetur. Quo casu certum esset, nullam mulieri ex conuentione cum marito facta aduersus socerum actionem quæri posse.[17] At hoc nimis durum est. Quid enim si quod mulieri constante matrimonio obuenit, ea lege datũ ei fuit, vt doti cederet? An non iniquum esset priuari eam commodo relicti, itemque maritum fructu amplioris dotis ob id solum, quod pater dotem augeri nollet, ne ad maioris quantitatis augmentum se obstringeret?[18] Quid item si filiæ pater sibi conscius minorem à se dotem filiæ cõstitutam, quam quanti esse legitima deberet, testamento legauerit filiæ quantum ad supplendam legitimam deesse videbatur, & ea lege, vt quantitate illa dos augeretur, quasi quæ antea minus congrua fuisset?[19] Quidni liceat filiæ & marito legatum agnoscere, vt inuito socero?[20] Aut quis socerum propitiis auribus audiat nolentem pati, vt filij sui vxor eam dotem habeat, quam ipse vxoris pater congruam esse putauit?[21] Denique quis credat in fraudem soceri relictum esse mulieri dotis nomine, quod ipsi constante matrimonio obuenerit, vel auctam ab eo dotem, vt eo magis socer lædereturr?[22] Fraude vero non interueniente cur permittamus socero, vt de dote bona fide aucta conqueratur?[23] Itaque in hanc sententiam procliuior erat Senatus noster, dum ne vsque adeo immoderata dos proponeretur, vt ex æquitate aliud constitui oporteret.[24] Nihildum tamen decisum fuit. *Ita tractatum est* pro N. Catharina de Lallee vidua Dom. Senatoris de Beausuiour, contra Dom. de la Fontaine magistrum Computorum, 6. Id. Mart. 1594.

1 Quæ etiam tacite obligata intelliguntur hoc ipso, quod pater nuptiis filij consentit, *l. si cum dotem* 22. §. *transgrediamur*, & ibi DD. *solut. matrim. l. 1. C. de filiisfam. & quemadm. pro iis pat. teneat. lib. 10. tit. 60.*

2 Nam & constante matrimonio dotem augeri posse constat, *l. vlt. C. de donat. ante nupt.*

3 Tanquam quod sit pars & quota dotis.

4 Exemplo scilicet dotis, de qua *in l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dotal.* iunct. *l. inter socerum* 26. §. *cum inter, D. de pact. dot. l. etiamsi* 8. *C. de iur. dot.*

5 *Arg. l. 2. D. quod vi aut clam, l. non debet alteri* 74. *de reg. iur. cum similib.*

6 *Arg. l. vero procuratori* 12. § *penult. D. de solut.*

7 Nemo enim credendus est voluisse obligari in immensum, & ad immodicam quantitatem, *l. si libertus ita iurauerit* 30. *D. de oper. libert.*

8 *Contra l. iure succursum* 6. *D. de iur. dot.*

9 Pendet enim ex constitutione & proportione dotis, quæ si nulla esset, neque augmentum vllum esse posset.

10 Nimirum ex vulgari iuris brocardico, quod habet, cum qui vult antecedens velle etiam videri quicquid est consequens necessario, *d. l. l. C. de filiisfam. & quem. pro iis pat. ten. & d. §. transgrediamur.*

11 *d. l. vlt. C. de donat. ante nupt.*

12 Cum sciuerit pater, aut scire debuerit, non posse augeri dotem, quin ipsum quoque dotis augmentum hoc ipso augeatur. Itaque debuit cautius negotiari & saltem paciscí, ne pro dotis augmento supra certam quantitatem teneretur, quanquam eo quoque casu de pacti viribus dubitari posset, *arg. d. l. Attilicinus*, & eius quod dictum est *num.* 4. 5.

13 Obligatio enim patris subsidiaria est, & quasi fideiussoria, *d. §. transgrediamur.*

14 *L. qui potest* 16. *de reg. iur.*

15 *d. §. transgrediamur. & arg. l. hinc quæritur* 19. §. 1. *& l. & ancillarum* 27. §. *vlt. D. de pecul.*

16 Cum inuito beneficium non detur, nec beneficio decipi aut onerari quem oporteat, sed adiuuari, *l. in commodato* 17. §. *sicut, D. commod. l. hoc iure* 19. §. *non potest, D. de donat. l. inuito* 69. *de reg. iur.*

17 Est enim regula generalis, conuentiones inter alios factas aliis nec prodesse nec obesse, *l. si vnus* 27. § *pacta, vers. ante omnia, D. de pact.*

18 *Vt in l. seruo legato* 69. §. *si testator, de leg. 1. l. Titio centum* 71. §. *Titio genero, de condit. & demonstr.*

19 Esset enim hoc propemodum mutare consilium in alterius iniuriam, quod fieri nunquam potest, *l. nemo potest mutare* 75. *de reg. iur.*

20 Scilicet ad impediendum, ne filia ageret ad supplementum, vel dotis vel legitimæ, quod alioqui facere posset, *l. quoniam nouella* 29. vbi DD. *C. de inoff. test.*

21 Nam nec possunt vltimæ voluntates pendere ex tertij voluntate, *l. illa institutio* 32. *D. de hered. inst.*

22 Nec enim prohibendus est pater bonum consilium capere pro filia, & satisfacere officio paterno ac legibus, quod vtique non aliter ab eo factum videri potest, quam si congruam dotem filiæ dederit, *l.* 19. *D. de ritu nupt.*

23 Ex eo siquidem, quod sit secundum leges, & ex officio pietatis paternæ, nemo nisi maligne ac improbe fraudis suspicionem & coniecturam capere possit, *argum l. si extraneus* 33. *de iur. dot.*

24 Nam & quæcunque bona fide gesta probantur, rum quoque rata haberi debent, cum iuris ratio repugnat, tametsi ex eo fiat, vt alius quoque lædatur, *arg. l. quoties* 44. *D. de acquir. hered. l. vlt. §. vlt. de leg.* 2.

25 *Arg. d. l. si libertus ita iurauerit* 30. *D. de oper. libert.*

DEFINITIO X.

Dos à sola matre promissa pro bonis paternis & maternis, neque ex solis paternis promissa intelligitur, neque ex solis maternis, sed ex vtriusque simul.

QVod Iustinianus constituit, vt pater, qui dotem filiæ dedit, siue simpliciter dare se dixerit, siue hoc etiam addito, *pro bonis paternis materniisque*, non nisi de bonis suis dotasse videatur, si substantiam in id idoneam habeat, non similiter locum habet in matre. Legis enim ratio est, quod paternum officium sit, vt filiam doret:[2] Quæ ratio, tantum abest, vt matri conueniat, vt ex contrario matrem excludat apertissime.[3] Igitur si mater filiæ nubenti dotem promiserit aut dederit pro iuribus omnibus, quæ filia super bonis paternis maternisque habere poterat, non ideo tamen de solis maternis constituta dos videbitur.[4] Quamuis tantundem ex maternis solis debeatur, quantum dotis nomine promissum aut datum est,[5] neque rursum ex solis paternis,[6] sed ex vtrisq; simul.[7] *Ita Senatus* in eadem causa, de qua SC. 15. & 16. supr. De secund. nupt.

1 *L. vlt. C. hoc tit.*

2 *L. capite* 19 *alias l. qui liberos, D. de rit. nupt.*

3 Neque enim hoc officium ad matrem vllo modo pertinet, nisi ex magna causa, vt diximus *Defin.* 7. *num.* 4. *&* 5. *eod.*

4 Quo-

4 Quomodo de solis paternis constituta viderentur, si talis constitutio à patre facta esset, *d l.vlt.C.hoc tit.*

5 Supereſt enim actio ad supplementum, non dotis, sed legitimæ, & plus ex maternis bonis filiæ debeatur.

6 Cum dos constituta sit ab ipsa matre, nec minus pro maternis bonis, quam pro paternis.

7 *arg l reos, 12 §.cum tabula. ff de duob.reis, l sed etsi, 25.§.adeo autem, vers. tertia vtrique D.de petit.hered.* Nec simile est quod Paulus tractat *in l Mejennius, 34. in fin ff.de neg.gest.*

DEFINITIO XI.

Dos promissa filio soluenda est patri, si cum eo filius habitet. sin secus, ipsi filio, quamuis in potestate constituto.

CVm quæritur, an dos filiofamilias promissa ipsi soluenda sit, an patri, sequimur distinctionem illam, quæ & interpretibus magis communiter probata est, an filius vna cum patre habitet, an separatim? Vt h cum patre, soluenda sit patri, sin minus ipsi filio: Perpetuum enim est, vt ibi dos esse debeat, vbi sunt onera matrimonij. [2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 7. supr. Ne filius pro patre, aut pater pro filio.

1 Ferrariens. post Bart. & alios, *in form. libell. quo vxor agit ad dot.* in verb *vxor, nu.6.*

2 *l si is qui. 56 §. ibi dos. ff. de iur. dot. leg. si cum dotem, 22.§. transgrediamur solut. matrim.*

DEFINITIO XII.

Dos promissa, nec dum soluta, quando & quatenus habeatur pro soluta.

FAcilius est vt dos promissa pro soluta habeatur, quam vt ea, quæ nec data nec promissa est, intelligatur promissa, [1] scilicet in vtilitatem mariti, cui solui debuit, [2] non etiam mulieris, quæ fuit in mora soluendi. [3] Itaque eam dotis partem, quam ex statuto vel consuetudine lucrati maritus debet, perinde lucrabitur, si dos sibi tantum promissa sit, ac si iam soluta fuisset. [4] At non æque mulier donationem propter nuptias lucrari debebit ob solam promissionem dotis, si per eam stetерit, quo minus dos marito soluеretur. [5] Sed tamen quod ad consuetudinarium illud dotis augmentum apud nos receptissimum, alio iure vtimur, vt siue promissa tantum, siue soluta dos fuerit, siue à muliere, siue à patre aut donatore, aut etiam à mulieris debitore, augmentum illud mulieri omnimodo debeatur. [6] *Ita Senatus* sæpius.

1 Boer. *quæst. 12. numer. 7.* post innumeros alios ibidem citatos.

2 Idem Boer. *ibid. nu* 12. post Ioan. Campeſum *in tract. de dot. 5. part. qu.* 14. Intellige tamen, nisi statutum loquatur nominatim de dote soluta, vt in casu quem ibidem tractat Boer. *nu.*8. Bart. *in l iubemus, § sane, C. de sacrosanct. eccles.*

3 *§. penultim. Auth. de non alig secund. nub l. pollicitationem, Codic. de donat. ant. nupt.* Boer. *vbi sup. num.* 16. post Guid. Pap. *cons.* 19.

4 Boer. *dict. nu.* 12.

5 Cuman. & Socin. *in l. de diuisione,* & Castr. *in l. si marito,* §. 1 *solut. matr.* Boer. *d. nu.* 16. vbi rationem reddit, vt inter coniuges seruetur æqualitas.

6 Vide Defin. 1. *inf. tit. prox.* & Boer. *vbi s. nn.* 19. 20. 21.

DEFINITIO XIII.

Pater non tantum semel, sed iterum quoque tenetur dotare filiam, quæ sine culpa sua dotem amisit.

PAter tenetur dotare filiam, quæ semel dotata licet congrue, dotem amisit, sine culpa sua. [1] Non idem est in patrono Ecclesiæ, qui eam semel dotauerit, neque enim iterum dotare illam cogitur, quia dotandi officium vltro susceperat ab initio. [2] Pater vero dotandi necessitatem habet. [3] Ita tractatum est. *Sine die.*

1 *Notat. ad l. vlt. C. hoc tit. & ad Auth sed quamuis, C. de rei vxor act.*

2 Cum ecclesiam aliquam dotare nemo cogatur, & sit hoc ex mera dotantis liberalitate, vnde inductum est ius patronatus, vt eo veluti præmio inuitentur homines, etiam laici ad ecclesias dotandas, *tot. tit Extr. de iur patron.*

3 *L. capite quinto 19. D. de ritu nupt. d. l. vlt. hoc tit.*

DEFINITIO XIV.

Delegatus à muliere, cui nihil ille aut minus debebat, nullam ideo exceptionem vel actionem habere contra mulierem potest.

QVi cum mulieri nubenti aut nihil aut minus deberet, passus tamen est se ab ea delegari marito, eique cauerat se soluturum, si postea ex huiusmodi promissione conueniatur, non est audiendus si velit computare. [1] Sed si quid indebitum, vel promiserit vel soluerit, aduersus mulierem agere debet, quæ delegauit, non aduersus maritum, qui suum recepit. [2] *Sine die.*

1 Hoc est, allegare se vel nihil vel minus debuisse. Qui enim patitur se delegari, videtur remittere omnes exceptiones quas habuit aduersus delegantem, *l. si quis delegaueris 18. D. de nouat.*

2 Quique non est decipiendus, cum non fuerit ducturus vxorem indotatam, *l si donaturus 9. §. 1. D. de condict. caus. dat. l pure 5. §. vltim. D. de dolo mal. except. l. Titia, 62. D. de iur. dot.*

TIT. VII.

DE IVR. DOT.

DEFINITIO I.

Potest peti augmentum dotis etiam non soluta, adeoque tota dos restituenda est à marito, etiam non soluta, si modo maritus de ea fidem habuerit.

DOTEM, quam pater patruusque tanquam correi debendi nubentis nomine diuisis præstationibus soluendam promisetant, nec integram soluerant, mulier ab heredibus mariti integram, totiusque dotis promissum augmentum reposcebat, eo prætextu, quod de tota dote fidem habuisse maritus videretur, [1] qui dotem exigere suo tempore noluisset: [2] neque recusabat, quo minus iis actionibus, quas aduersus patrem patruumque habebat, cedere iuberetur. [3] Heredes contradicebant, propterea, quod parcendum esset marito, qui neque socerum egenum adfinitatis veneratione parentis loco habendum, [4] neq; patruum ex liberalitate sua conueniendum, [5] præcipitasset ad solutionem. [6] Senatui placuit nihil ab heredibus mariti, nisi quod ipse viuus exegisset, restitui debere, [7] sed tamen non eo minus integrum totius dotis augmentum iudicio de dote mulieri soluendum esse, [8] quod nõ tam propter dotem, (licet ex dotis comparatione) quam propter defloration em, vt aiunt, & in virginitatis præmium, [9] moribus nostris etiam non promissum nubenti deberetur. *Ita Senatus* 16. Julij 88. Junge SC. 15. 16. 17. infr.

1 Dos enim, de qua fides habita est, pro soluta habetur, *arg. l. quod vendidi, 19. De contr. empt. l. fundi partem, eod.* Guid. Pap. *quæst 565.*

2 Boer. *quæst.* 22. *num.* 15. post Bart. *cons.* 133. *ex §. fin. Nouell. vt exact. inst dot.* Idem Boer. *num* 5 *ex l. doce ancillam* 6. *C de rei vindic.*

3 Neque enim denegare potest cessionem, quæ sine dispendio ipsius fortuna est, *l in creditore* 38. *D. de euict.*

4 *L. quia parentis* 16. *D solut matr.*

5 *L Nesennius* 41. *§. vlt. D. de re iudic.*

6 *L si extraneus* 33. *D. hoc tit.* quæ tum habet locum, cum promissor dotis lapsus est facultatibus.

7 *Ex d. l. si extraneus*, quæ ostendit aliud dici debuisse, si dos à necedario mulieris debitore promissa fuisset.

8 Facit quod notat Salyc. *in l. si constante, C de donat. ante nupt.* Guid. Pap. *d quæst.* 565. Boer. vbi *s num.* 7. *&* 9. *&* 19. 20. *&* 38. vbi hoc refert ad consuetudinem potius, quam ad iuris rationem, Guid. Pap. *quæst.* 430.

9 Sufficit tamen contractum esse matrimonium per verba de præsenti, licet nulla sit subsecuta copula, *l. cui fuerit*, vbi Socin. *de condict. & demonstr. l nuptias*, vbi Decius *de regul. iur.* Boer. post alios multos, *d. quæst* 22. *num* 33. *&* 3. vbi tamen requirit, quod mulier fuerit traducta ad domum mariti, & quod vir cum ea cubuerit ex Dec. *cons* 260. Nisi consuetudo sit in contrarium, inquit idem Boer. *d. quæst. num.* 34. vide *l. cum hic status* 32. *§. si quis sponsam, de donat. inter vir. & vxor. l. cum te, C. de donat. ante nupt.* Iunge *Defin.* 16. *infr.* & *Defin.* 8. *infr. de dot. can. non numer.*

DEFINITIO II.

Quantum interſit inter reſtitutionem & aſſecurationem dotis.

INter dotis restitutionem & indemnitatem, quam assecurationem vocant, hoc interest, quòd mulier vergente ad inopiam marito petens indemnitati dotis consuli, cogitur ex mariti bonis tantum accipere, quantum boni viri arbitratu ad concurrentem vsque dotis quantitatem, largiore tamen facta æstimatione,[1] sufficere videbitur:[2] nec præterea petere quicquam potest.[3] At quæ soluto iam matrimonio petit restitutionem, eoque nomine pignora longe pretiosiora, aut etiam si voles bona mariti omnia, siue tacite duntaxat, siue etiam expresse obligata persequatur, non nisi oblata sibi solutaq; dote integra repellitur.[4] Cuius dissimilitudinis ratio illa est, quod mulieri constante matrimonio agenti dos solui nequeat, etiamsi maxime velit, marituſque & creditores consentiant,[5] ne dotalis pecuniæ postmodum amittendæ periculum incurrat, quæ id agit, vt dotem in tuto collocet,[6] quodque non tantum vxori, sed etiam communibus ex eo matrimonio liberis eodem remedio cauendum sit, quos ex pignorum fructibus ali oportet:[7] quam ob causam, nec in bonis mobilibus, nec in iis immobilibus, quorum nullus aut perexiguus fructus sit, mulieri consuli debet, vt nec in pretiosioribus, sed in mediocribus.[8] Itaque æquum est succurri per legem creditoribus, qui per ius offerendi sibi ipsis succurrere non possint.[9] Postquam vero solutum matrimonium est, restitui dos & potest & debet.[10] Ideoque sicut communi cæterorum creditorum iure mulier vtitur, ita imputare sibi debet is, à quo pignora euincuntur, siue posterior creditor ille sit,[11] siue nudus possessor,[12] cur oblata dote pignorum dotalium vinculum non dissoluat. Donationis propter nuptias augmentique dotalis, quo vtimur eadem quæ dotis hac parte causa est.[13] *Ita Senatus* 4. Id. Aug. & 6. Cal. Sept. 1588.

1 Id enim est quod ait statutum Sabaudiæ, *ad largam æstimationem.*

2 *L. vbi adhuc* 29. *C. hoc tit. l si constante* 24 *D. solut. matr.*

3 Id est, nihil caterorum bonorum, quæ dotis quantitatem valore excedunt.

4 Scilicet iure communi, quo vtuntur creditores omnes hypothecarij, *l quamdiu* 6. *C. de distr pign. l. creditem* 8. *D. eod. l.* 2. *C. debit. vend. pign imp non poss.*

5 Nisi ex certis causis, de quibus *in l quamuis* 20. *D. solut. matrim. & in l. vnic. C. si dos const. matr. solut. fuer.*

6 Fragilis enim & lubrica res est pecunia, quæ facile perire potest, *l si chorus* 79. *§.* 1. *de legat.* 3. *l. lex qua* 22 *ad fin. Cod. de admin tutor.* Alia tamen ratio affertur *in d l. vnic C, si dos const. matr. solut. fuer.* quod dotis restitutio facta constante matrimonio habeat instar donationis, quæ prohibita est inter coniuges. Eadem ratio ponitur *in Nouell.* 22. *de nupt. cap.* 39. incip. *dotes autem.*

7 *d l vbi adhuc* 25. *C. hoc tit.* Itaque hæc hypotheca non habet illam conditionem, quam habent cæteræ, si debitum non soluatur, *l grege* 13. *§. etiam, D. de pignor. l. Paulus* 16. *§.* 1. *quibus mod pign. vel hypoth soluit.*

8 *Not. ad dict. l. vbi adhuc, & ad d l si constante* 24. *D. solut. matrim.*

9 Quomodo possent ex ratione iuris communis, si lex non resisteret, *d. § etiam, & d. l.* 16. *§* 1.

10 *Tot tit. D. & C. solut. matrim.*

11 Nam & posterior creditor cogitur offerre, vt sui pignoris ius confirmet, *l.* 11. *l prior* 5. *C. qui potior. in pign. hab.*

12 Non enim quærendum est de iure possessoris, cum tollatur ius creditoris soluto pignore, *d. l.* 16. *§.* 1. *quib. mod pign. vel hypoth soluit.*

13 Nam & in cæteris eadem ratio est doris & augmenti, *l. inter socerum* 26. *§. cum inter, de pact. dotal. l. etiamsi* 8. *C. hoc tit.*

DEFINITIO III.

Aſſecuratio dotis facienda eſt non tantum pro ſumma dotali, ſed etiam pro ſumptibus in litem à muliere factis, nec interim quicquam præſtandum poſterioribus creditoribus.

SVperioribus consequens est, vt, siue mulieris procurator, siue mulier ipsa consenserit, vt constante matrimonio dos in pecunia reddatur, non debeat ea res nocere mulieri,[1] at potius iustam præbeat causam restitutionis in integrum, si à muliere petatur restitutio, quæ tamen nec necessaria est.[2] Sic & idem admittendum est in sumptibus litis, quos propter inopiam mariti pro dote conseruanda mulierem aduersus creditores prorogare oportuit. Nam eorum quoque nomine ex mariti bonis, non in pecunia satisfieri mulieri æquum est, ne alioqui dos minuatur.[3] Itaque cum Senatusconsulto sic decretum fuisset, mulier autem eiusve procurator in executione iudicati consensisset, vt eos litis sumptus condemnatus creditor solueret in pecunia numerata, mulieri postea succursum fuit, ne pecuniam pro pignore accipere cogeretur:[4] non enim habet hæc hypothecaria conditionem illam, quam habent cæteræ, *Si pecunia non soluatur.*[5] Cumque rursus is, qui iudicato exequendo datus fuerat, posterioribus mariti creditoribus bona quædam addixisset, licet addito eo, vt nullum ex eiusmodi addictione præiudicium fieret mulieri, quod ad monetæ augmentum, litisque sumptus pertineret,[6] appellantem ab executore mulierem Senatus audiendam putauit, quod ei omnino & ad quadrantem vsque satisfieri necesse esset, priusquam vlli ex posterioribus creditoribus locus daretur.[7] Neque enim parum interest mulieris, bona sibi obligata interim non alienari, quod alienatione facta difficilior ei multoque dispendiosior futura sit pignoris persecutio.[8] *Ita Senatus* 14. Calen. Decemb. 1588. & 17. Cal. Aug. 1591.

1 Ipso enim iure nullus est consensus, per quem fieret deterior dotis conditio, tanquam qui præiudicium sit contra leges, *l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dot.* & potest quis etiam contra proprium factum venire, cum factum est ipso iure nullum & contra leges. Not. *in l. cum à matre, C. de rei vind.*

2 Non enim potest necessaria esse restitutio aduersus id, quod ipso iure non tenet, *l* 2. *l. si quidem* 11. *C. de prad. minor. l. in causa* 16. *D. de minor.*

3 Amissa scilicet pecunia, quam mulier ob eam causam excepisset, vt dixi *Defin. praced. num.* 6.

4 Plus enim cautionis est in rem, quam in personam, *l. plus cautionis* 25. *de reg. iur.* quamuis possit dos quæ consistit in corporibus

poribus conuerti in pecuniam, cum id mulieri vtile est, *l. ita constante 26. & seq l. sine generalu 61. §. 1. D. hoc tit.*

5 *L grege 13. §. etiam, D. de pignor. l debitor 59. D. ad Senatusc. Trebel. l si rem 9. §. omnia 2. de pign. act. l. penult. §. 1. de except. rei iudic.*

6 Quæ adi actio videbatur illæsum mulieris ius conseruare, *l Babius 30. in fin. de pact dotal.*

7 *L. quamdiu 6. C. de distract pignor. l. 2. C. debit. vend. pign. non poss.*

8 Cum in multis fauorabilior sit conditio possessoris tertij, quam debitoris pignus tenentis, *Auth hoc si debitor, C. de pignor.* quia & contra debitorem potest cumulari personalis cum hypothecaria, non contra tertium possessorem, in quem scilicet non transit actio personalis, *l. uls. in fin. D. de contrab. empt. l. 1. §. si heres, D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO IV.

Marito, etiam qui non sit soluendo, debitor dotalis soluere & potest & debet, & quo remedio mulieri succurratur.

NOn semper eadem est ratio pecuniariæ dotis exactæ & exigendæ. Aliter enim atque aliter mulieri succurritur, vrgente marito ad inopiam. Si dotem vir iam exegerit, seruanda sunt ea quæ in superioribus diximus.[1] Sin iam factus qauper dotem exigat, ad aliud non tenetur, quam vt satisdationem offerat, qualem præstare potest. Quæ si non sufficiat, mercatori dos tradenda est, vt ex honesto lucro se & mulierem, suosque maritus alat.[2] Si tamen mulieris debitor inopi viro dotem soluat, adeoque antequam solutionis dies venerit,[3] placet liberationem contingere,[4] etiamsi sciat debitor maritum soluendo non esse.[5] Non enim potest mulier imputare debitori, cur ei soluerit, cui non solum dotem illa dederit, sed seipsam quoque crediderit.[6] Imo vero si dotis debitor petenti marito deneget solutionem, quod dicat non esse illum soluendo, condemnabitur, quia eius non interest,[7] cum dos etiam inuita muliere recte soluatur viro,[8] sibique potius imputare mulier debet, quod non fuerit diligentior in agendo, petendoque, vt dos in tuto collocaretur.[9] Plane si colludens cum marito debitor solutionem simulate & dicis causa fecerit,[10] non eo minus mulieri ipsum teneri æquum erit.[11] *Ita Senatus* in causa Francisci Andreæ, contra Claudiam Andreæ, Calend. Jul. 1591. Junge Defin. 19. & 30. infr.

1 *Defin. 2. & 3. ex l. ubi adhuc 29. C. hoc tit. l. si constante 24. D solut. matr.*

2 Textus est *in cap. per vestras, Extr. de donat. inter virum & vxorem.*

3 Nam & quod in diem debetur, ante diem solui potest, cum plus præstet qui ante diem soluit, *l Iauolenus 15, alias l. eum qui, de ann. legat. l. quod certa die 70. D. de solut.*

4 Solutio enim est naturalis & legitimus modus tollendæ obligationis, *l. penult. D. de solut.*

5 Non enim minus iuris in agendo creditor habet ob id, quod non sit soluendo, *l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud. credit.*

6 *L. 1. & 2. C. ne fideiuss. dot. dent.* & Iniquum est non posse impune soluere illum qui ad solutionem cogi per prætorem possit, *d. §. apud Labeonem.*

7 Nemo enim aut agendo, aut excipiendo, auditur, si non eius interfit, *Ille à quo 13. §. 1. vbi Alex. D. ad SC. Trebell. l. 3. §. 1. de verb. oblig.*

8 *L. doce 9. C. de rei vindic.*

9 Implorato scilicet remedio, vel iuris ciuilis, *d. l. vbi adhuc*, vel iuris pontificij *d. cap. per vestras.*

10 *Vt in l. 4. D. commod.*

11 Plus enim valere debet quod agitur, quam quod simulate concipitur, *l. 1. & tot tit Cod plus valer. quod agit.* & simulata pro infectis semper habenda sunt, *l si ex pretio 8. C. si cert petat.* Denique marito permissum est solutionem dotis accipere non remittere, vt de tutore & curatore scriptum est *in l. pactum curatoris 22. C. de pact.*

DEFINITIO V.

De æstimatione iocalium à parte mariti ex causa dotis debitorum.

ANnuli dotales cæteraque ad mundum mulierem pertinentia, quæ vulgo iocalia vocant, si certam ex conuentione legem non acceperint; boni viri arbitrio sic æstimari debent pro personarum qualitate & conditione, vt si inter plebeios agatur vicesimæ dotis parti respondeant, si inter nobiles, decimæ; sin inter illustres, quintæ.[1] *Ita Senatus*, 14. Cal. Decemb. 1588. & rursum in causa discussionis bonorum Dn. Barbaræ d'Amboise, 4. Id. April. 1593.

1 Hoc enim iure vtimur, nec alia certior ratio reddi potest. [Intellige, nisi vbi consuetudo est in contrarium, vt apud Gebennenses, apud quos nulla debentur iocalia inter ignobiles citra expressam conuentionem. Obserua autem maritum debere iocalia ad ratam dotis constitutæ, licet non solutæ, sed non ratione augmenti quod à marito ipso deberur, ne is alioquin duplici onere prægrauetur. *Ita Senatus* in causa Sibillæ 13. Septemb. 1610.]

DEFINITIO VI.

Pro debito vxoris, an & quando fieri possit executio in bona dotalibus constante matrimonio?

NOn potest executio fieri per creditorem in bonis dotalibus pro debito vxoris quandiu constat matrimonium,[1] nisi debitum præcedat dotis constitutionem.[2] Nam si præcedat, ratio iuris facit vt potior creditoris causa esse debeat, cuius conditio per dotem deterior fieri non potuit.[3] *Ita Senatus* 16. Cal. Januar. 1589.

1 Guid. Pap. *quæst. 447. incip. Pone vxor conuenitur.* Capyc. *decis. 128.* Petr. Rauen. *sing. 103.* [Itaque cogendi sunt creditores mulieris expectare dissolutionem matrimonij. *Ita Senatus* sæpius.]

2 Adde aliam limitationem. Nisi pro expensis litis quam vxor consentiente & auctoritatem præstante marito exercuerit. arg. eorum quæ de patre auctoritatem filio præstante tractat Boer. *quæst. 7. numer. 17.* ex Bald. *in l. fin. col. 2. C. de vsur. rei iudic.*

3 *L. debitorem 15. C. de pignor.* Intellige autem de creditore hypothecario, qui sicut priore tempore ita potior fit iure, *l. 1. l. prior 5. C. qui potior. in pign. habeant.*

DEFINITIO VII.

Vidua luxuriose viuens etiam intra annum luctus non amittit dotem, sed liberalitates, quas à viro habuit, amittit.

QVæstionis est non inelegantis, an vidua luxuriose viuens dotem amittat, quam amittit mulier quæ luxuriose viuit constante matrimonio.[1] Extantque hac de re Interpretum nostrorum plane discrepantes sententiæ.[2] *Senatus* eorum sententiam sequitur, vt humaniorem, qui dotem ex hac causa amitti negant,[3] reiecta etiam distinctione illa, quæ nonnullis placuit,[4] an intra annum luctus luxuriata sit, necne. *Ita Senatus* pro vidua quadam, cuius nomen consulto tacemus, 7. Calend. Mart. 1589. Sed de dotis augmento aliisque liberalitatibus à marito in vxorem collatis, an idem dici debeat, maior dubitatio est. Etsi enim non ignoro sublatas esse pontificio iure pœnas omnes festinatarum nuptiarum,[5] non tamen æquum est fornicationem, quæ intra luctus annum fiat, gaudere priuilegio nuptiarum, quæ licet festinatæ, sanctæ tamen sunt, & in Domino.[6] Proinde nihil causæ esse videtur, quamobrem ciuili constitutioni hac parte locus non sit.[7] Quanquam non deerant qui dicerent, iam pridem à Senatu idem in

mariti liberalitatibus quod in dote pronunciatum fuisse. De quo tamen, quia SC. videre aut scire non potui, nihil ausim affirmare.

1 Videtur enim mulier perseuerare in eodem matrimonio quandiu vidua manet, §. *deinceps.* ibi & in prioribus steterint nuptiis. *Nouell.22.de nupt.* Iunge *Auth.sed hodie, & seq. Cod.de adult & in corp.vnde sumitur.*

2 Plerique enim putant dotem hoc casu amitti. Paul. Cast. *ad l.sororem*, C. *de his quib.vt indign.* Vide Boer. *decis.*338. Papon. *lib.22.tit.Des adulteres, Arest.*16.

3 Quæ primum fuit sententia Alex. *in d.l sororem.*

4 Hypol. de Marsil. *singul.*416. Petr. Girad. de Petrasancta *sing.*48 *& ibi addit* quam omnino vide.

5 *Cap.penult. & vlt. Extr. de secund. nupt.* Dixi *Defin.1.supr. eod. illo tit.*

6 Deteriorit enim conditionis esse debent stulti, quam prudentes, *l.regula* 9. §. *vlt. D. de iur & fact. ignor. l.*4. *D. quod vi aut clam.* & qui peccant, quam qui non peccant, *vulg. l. Gracchus* 4. *C. ad leg Iul de adult.*

7 *In l.*1 §. *vlt. C. de secund nupt.* Vide Cravet. *cons.*205. Vide *Authent eisdem pœnis, & Nouell.*39 *cap.*2. §. *secundum vero.* vbi est textus expressus, quod antenuptialis donatio hoc casu amittitur. Etsi autem textus Nouellæ loquitur de ea, quæ parit intra decimum mensem, quia & hanc certum est concepisse intra annum luctus, & partum non esse ex semine defuncti, *gloss. ibid.*

DEFINITIO VIII.

Pretium venditionis, quod marito & vxori simul solutum fuit, præsumitur totum ad maritum peruenisse, siue bona fuerint dotalia, siue paraphernalia.

TRactatum est, bonorum dotalium, & eorum quę mulieri constante matrimonio obuenerunt longe disparem rationem esse, non in eo solum quod dotalium alienatio marito prohibita est, tametsi mulier consentiat,[1] aduentitiorum vero non item, sicuti nec paraphernalium;[2] sed in illo etiam quod bonis dotalibus per maritum & vxorem simul venditis, quamuis vtrique solutum pretium probetur, tamen tota pecunia præsumitur ad maritum solum peruenisse,[3] nimirum fauore dotis quæ alioqui facile mulieri periret.[4] Quæ ratio facit, vt nec aliud dicendum sit, si vendita sint bona non dotalia, sed pro dote duntaxat obligata.[5] At rebus mulieris quæ extra dotis causam sunt ab vtroque coniuge venditis, cessat ea præsumptio; nec minus ad mulierem quam ad maritum peruenisse intelligetur pretium, quod vtrique solutum probatur.[6] Ideo fortasse, quod hac parte non possit dici maritus potentior, qui nullum in iis bonis ne administrationis quidem ius habeat, nisi volente muliere & permittente.[7] Cuius consensu interueniente, est sane quod sibi imputet cur cum marito vendiderit, eúmque ad pretij participationem admiserit, hactenus saltem, vt si totam pecuniam ad maritum peruenisse contendat idipsum probare debeat, nec se iuris præsumptione solatueatur. Sed postea tamen contra conclusum est, me referente, nihil hac parte bona dotalia à paraphernalibus differre.[8] Pro Peroneta Coruar, contra fratres Pic.

1 *l.vnic. §. & cum lex Iulia C. de rei vxor. action.*

2 *l.hac lege* 8. *C de pact. conuent tam sup. dot.*

3 Tanquam ad potentiorem, *l si cum dotem* 22. §. *transgrediamur. D. solut. matrim.* vbi Bart. & alij.

4 Vide quæ dixi *Defin.*2. *num.*6. *supr.*

5 Id enim semper agendum est quantum fieri potest, vt dos salua sit, *l iulemus.*21. *C. ad SC. Velleian. l. assiduus.*12. *C. qui potior. in pign. hab.*

6 Contra Bart. *cons.*124. & alios quos refert Boer. *quæst* 23. *num* 1. Ex Bald *in Auth si qua mulier C. ad Velleian. per text. illum. & in l cum quis decedens* §. *Tetia.* vbi Bart. *de leg.*3. *& in ea. peruenit. de empt. & vendit.* Idem Boer. *ibid. numer.* 6. & 7. vbi citat *l. vir vxori.* §. *vlt. ad SC. Velleian. & leg fœnebris. Cod. eodem.* Subdit tamen huiusmodi confessionem nocere mulieri, quod ad emptorem, si mulier iurauerit, quod & defendit Afflict. *decis.*209. Sed alio iure Senatus noster vtitur. Sane inducit ea venditio tacitam pignoris remissionem. Boer. *ibid. num.*9.

7 *d.l.hac lege. & l maritus* 21. *C. de procurat.*

8 Ex Bartolo, Baldo & Boerio in locis supra citatis, *num.*6. qui defendunt totum pretium vtroque casu præsumendum peruenisse ad maritum, scilicet tanquam ad eum qui omni casu sit potentior, & cui mulier non ausit contradicere, *l. pen. de furt. l.*1. §. *qua oneranda. D. quar. rer. act. non det.*

DEFINITIO IX.

Tenetur quandocunque maritus reddere vxori dotem promissam à fratre, tametsi eam frater non soluerit, quamuis adhuc soluendo sit.

DOtem frater sororis nomine marito promiserat, nec eam maritus ad dictam diem exegerat. Poterit ille à mulieris hered.bus, aut eius heredes à muliere conueniri pro ea quoque dotis parte, quam non exegit, cum imputandum ei sit cur non exegerit.[1] Nec id tantum si frater defectus sit facultatibus, qui casus minorem aut potius nullam habet dubitationem,[2] sed & si adhuc soluendo sit. Quia nimirum pro exacta habetur dos, quæ ne exacta sit permittum ipsum stetit.[3] At quid si sit ille paratus actionibus suis aduersus debitorem cedere? Si ideo duntaxat mulieri aut eius heredibus teneretur, quod actionem contra fratrem haberet, vtique liberaretur præstando actiones ex elegantí nec ignota iuris regula.[4] Verum quia non ob id tenetur, quod actionem habeat, sed potius, quod dotem non exegerit, quam exigere debuit,[5] magis est vt sola actionis cessione non liberetur.[6] *Ita Senatus*, 13. Cal. Jul. 1590.

1 *L. si extraneus* 33. *D. hoc tit.* Non enim idem est fauor fratris, qui patris aut extranei donatoris, nisi ponas etiam fratrem donasse dotem sorori, vt *in l. cum plures* 12. §. *penult. D. de admin. tutor.*

2 Quia hoc casu procedit indubitate, quod scriptum est *in d.l. si extraneus.*

3 In omnibus enim causis pro facto accipitur id, in quo per alium mora fit quo minus fiat, *l. in omnibus causis* 39. *de regul. iur.*

4 Quæ habet: In omnibus, qui ideo tenentur, quod actionem habeant, delegationem pro iusta præstatione esse, *l quod debetur* 51. *in fin D de pecul. l quod si in diem* 16. §. *vlt. l item veniunt* 20. §. *aut Senatus* 17. *D. de petit hered. l.*2. §. *peruenisse, de hered. vend. l si socer* 44. §. *Lucius, D. solut. matr.*

5 Tanquam qui ex propria culpa sua & negligentia conueniatur, *arg. l. si plures* 38. *in fin. D. de admin. tutor.*

DEFINITIO X.

Mulier potest petere assecurationem dotis probata viri paupertate per viam exceptionis, etiam citra declaratoriam.

VErgente ad inopiam marito potest mulier petere dotis indemnitatem, non tantum proposita in eam rem actione, sed etiam opposita exceptione, si forte creditores mariti posteriores pignora sua persequantur.[1] Vtroque autem casu sufficit, vt pendente lite probetur paupertas mariti, nec eorum sententiam sequimur, qui volunt præcedere de ea re sententiam, vt vocant, declaratoriam:[2] Maxime vero si mulier non agendo, sed excipiendo dotem suam tueatur. Neque enim in mulieris potestate est, quo tempore conueniatur & excipiat.[3] Nec rursus ei nocere debet quod in eius potestate sit, quo tempore agat, ex quo maritus ad inopiam vergere, id est, ferendis matrimonij oneribus impar esse incipit.[4] Cur enim cogatur inopiam mariti patefacere, quandiu cæteri creditores conquiescunt, nec mariti bonis, aut dotí perniciem minantur?[5] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Non. Mart. 1591.

1 Nam

1 Nam cui damus actionem eidem multo magis exceptionem competere fatendum est, *l.1.§.is autem, D.de superfic. l.inuitus* 156. § *cui damus, de regul iur.* Atqui certum est hoc casu competere mulieri actionem, *ex l.vbi adhuc* 29. *& l seq. C.hoc tit.*

2 Vide Castrens. *ad d.l.vbi adhuc.*

3 Ex quo fit generaliter, vt melior conditio esse soleat reorum, quam actorum, *l petenda 6. C.de tempor.in integr.restit.l. pure 5.§.vlt D.de doli mali except.*

4 Sic enim nostri *ad d.l si constante* 24. *D.solut.matrim.*

5 Satis enim eam excusat, quod sciuit ius suum durare, *arg. l sicut 8.§.non videtur, D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*

DEFINITIO XI.

Mulieri possidenti bona mariti totum debitum ante omnia offerendum est. Alioqui si spoliata sit restituenda ei erit possessio, nec debiti oblatio sufficiet.

IVs dotis est inter cætera, vt eo nomine possit mulier bona mariti retinere, in quorum possessione reperitur eo tempore, quo maritus moritur, cum habeat illa iure pignoris obligata, [1] licet non sit inserta dotalibus tabulis clausula constituti. [2] Inde fit, vt, si de mariti defuncti statu controuersiam facturus Sempronius, quasi fuerit maritus deditiæ conditionis, possessionem bonorum inuaserit, & propria auctoritate occupauerit, [3] liceat mulieri dicere se spoliatam, ac petere vt ante omnia sibi possessio plenissime, hoc est, cum fructibus omnibus restituatur. [4] Sed quid si mulieri dotem Sempronius offerat cum accessionibus, an non cogenda erit lite cedere? [5] Minime, quoniam vitium intrusionis & spoliationis prius purgandum est, [6] quam in rem omnino necessaria est possessionis restitutio, nec debiti oblatio sufficit. [7] Nec ad rem pertinuit, quod mulieris nihil videretur interesse, cum non ipsi, sed mariti agnatis delata esset ab intestato hereditas. [8] Nam imo vero ipsius non parum intererat sciri, maritum non fuisse seruilis, aut, quod propemodum idem est, dediticiæ conditionis, quando ex mariti statu mulieris quoque conditio pendet, saltem quandiu vidua manet. [9] Item quod defuncti fratribus cæterisque agnatis & cognatis repudiantibus erat illa successionis capax ex ea parte edicti, Vnde vir & vxor vocantur. [10] Denique quod sicuti excipiendo non auditur, nisi cuius interest, ita nec agendo. [11] Proinde etsi neque actoris neque mulieris in proposita specie quicquam interesse videbatur, tamen in pari causa æquum erat faueri magis mulieri, vel hoc ipso quod cum & rea esset & possideret, ipsius sane intererat possessionem retinere, quandiu saltem de iure suo actor non doceret. [12] Non enim offerendi ius alij competere potest, quam qui vel creditor ipse sit, vel possideat. [13] Itaque placuit redintegrandam mulieri possessionem, tum eo facto status quæstionem diligentius examinandam. [14] *Ita Senatus* ex tempore, 15. Calend. Junij 1591. Junge Defin. 2. infr. vnde vi.

1 Si non semper expresse saltem tacite, *l.vnic.§.1.C.de rei vxor.act.l.assiduis* 12. *C.qui potior.in pign.hab.* Nam & ob chirographariam quoque pecuniam pignus retineri potest, *l.vnic. C.etiam ob chirogr.pec.pign.retin poss.*

2 Inserta enim hæc clausula facit vt res minorem habeat dubitationem, cum per eam possessio mulieri acquiratur, *l. quod meo* 18. *D.de acquir.poss. l.quadam mulier* 77. *D.de rei vind.*

3 Quod citra vim fieri vix vnquam potest, *l extat* 13. *D. quod met. caus. l.penult. & vlt. D.ad leg. Iul. de vi priuat.*

4 Ex plenissimo remedio *Can redintegranda 3.quæst.1.*

5 Ratio dubitandi est, quia iam exinde videtur nihil eius interesse. Quid enim attinet quærere de iure dominij cum extinguatur ius mulieris soluto pignore? *l.Paulus* 12.§.1. *D.quib. mod pign.vel hypoth soluit. l.secundus creditor* 22. *C.de pign. l.cum tibi* 10. *C.qui potior.in pign.hab.*

6 Cum etiam prædo ante omnia sit restituendus, *cap.in literis, & pass. Extr.de restit spoliat.*

7 Nam sicut vitium furti non purgatur, nisi res furtiua redierit in potestatem domini, *l.4.§.quod autem & l si rem subreptam* 41. *D.de vsucap.* ita nec vitium spoliationis aliter purgari potest, quam si res redierit in potestatem possessoris, *dict. can redintegranda 3.quæst.1.*

8 Agnati enim cognatique mariti præferuntur vxori tanquam extranei, *l 1. C.vnde vir & vxor. l vlt. C.quor.bonor.*

9 *L.filij* 22.§. *vidua, & l vlt.§ item rescripserunt, D.ad municip. l.mulieres* 13. *C.de dignit. lib.*12. *l.vnic. vbi not. C.de mulier. & in quo loco, lib.*10. *tit.*62.

10 *d.l.1. C.vnde vir & vxor.*

11 *L.3.§.1. de verb.oblig. l.ille à quo* 13.§ *si de testamento, D.ad SC. Trebell.*

12 Nam aduersus extraneos, id est, qui de nullo iure docent, etiam vitiosa possessio prodest, *l.vlt. D.de acquir.poss. l.2. D.vti possid.*

13 *d l. secundus creditor* 22. *C.de pignor. d.l. Paulus* 12.§ 1. *D. quib.mod pign.vel hypoth soluit.*

14 Præsertim cum requireret ea quæstio altiorem indaginem, *arg. d.§. si de testam. C.1. l.3 in princ. D.vt in poss leg.*

DEFINITIO XII.

Sola paupertas non absentia mariti facit locum assecurationi dotis.

SOla mariti absentia non dat mulieri actionem pro dote in tuto collocanda, quantumuis longi temporis absentia probetur; si non facultates quoque mariti labare proponantur probenturque. [1] Inopiam vero & allegare & probare mulier poterit non solum si agat, sed etiam si à mariti creditoribus pignora sua persequentibus inquieteretur. [2] *Ita Senatus* ex tempore, Cal. Jun. 1591.

1 x. Quid enim vetat etiam absentem multas relinquere domi facultates? Not. *in l si constante* 24. *D solut matrim. & in l. vbi adhuc* 29. *C hoc tit.*

2 Scripsi *Defin.*10.§. vbi vide.

DEFINITIO XIII.

Mulier habet priuilegium dotis etiam pro expensis, quas fecit in malam litem & iniustam pro dote iuenda, dummodo careat dolo.

CVm mariti creditores bona ipsius iure pignoris persequerentur, vxor sine causa intercesserat, [1] ob eamque causam intercessionis repulsam passa in expensas quoque litis condemnata fuerat, [2] salua nihilominus ei suo tempore dotis repetitione. [3] Si postea defuncto marito aut ad inopiam vergente appareat mulierem in dote anteriorem fuisse cæteris creditoribus omnibus, placuit præferri eam debere in pignore, [4] non solum quod ad dotem ipsam pertineret, sed etiam quod ad eas expensas, in quas condemnata fuerat; vt omnimodo seruaretur indemnis, nec dotis detrimentum vllum sentiret, [5] etiamsi quod ex bonis mariti supererat, non satis futurum esset ad dimittendos creditores. [6] Quod plerisque sane mirum, ne dicam, minus probabile videbatur. Ita namque fit, vt creditoribus inutilis & infructuosa fiat expensarum victoria, cum quantum illi à muliere consecuti sunt eo nomine, tanto minus postea ex principali debito sint consecuturi. [7] Illud sane constabat, si expensarum condemnationi causam dedisset dolus aut contumacia mulieris, nullam earum repetitionem siue aduersus maritum, siue aduersus creditores superesse. Suam enim frustrationem & contumaciam mulieri non aliis nocere æquum est, [8] vt huc saltem pertineat, quod dici solet, pœnas depensas repeti non solere. [9] Nam nec causa vlla est, propter quam dolosæ aut contumaci mulieri fauere debeamus, [10] longeque minus odiosa illa est, quæ solo metu amittendæ dotis perculsa nimis temere & inconsulto litigauit. [11]

Ita Senatus in causa Lamberti de Rouere, & Christophori Poche, contra Dominicam Dalfin, 7. Id. Jan. 1591. & 14. Cal. Sept. 1592.

1 Non enim satis est mulieri ad victoriam, quod habeat mariti bona obligata, nisi præterea locus sit vel restitutioni vel assecurationi dotis, *l. vbi adhuc 29. & seqq. C. hoc tit.*

2 Vt solent & debent condemnari, qui non habent iustam litigandi causam, *l. eum quem temere 79. D. de iudic. l. qui solidum 78. §. etiam, de legat. 2.*

3 Id est salua ei pignoris sui causa, *vt in l. 4. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

4 Non ex priuilegio, de quo *in l. assiduis 12. C. qui potior. in pign. hab.* sed ex iure communi, quo qui prior est tempore, potior est iure, *l. 1. 5. & pass. C. qui potior. in pign. hab.*

5 Quoniam idem est ius & ordo hypothecæ, quantum ad accessoria, & quantum ad debitum principale, *l. Lucius 18. D. qui potior. in pign. hab.*

6 Alioqui parum refert scire, cui prius soluatur, cum satis est in bonis, vnde omnibus solui possit.

7 Ex quo sequitur, vt remaneant in damno sumptuum, quos pro bona & necessaria lite fecerunt, quod videtur iniquum, *tot. tit. de pœn. tem. litig.*

8 *L. hominem 37. D. mandat. l. si plures 38. in fin. D. de auctor. tutor.*

9 *L. pœna 42. D. de condict. indebit. l. si pignore 22. de pign. act. l. quod à quoquo 46. de reg. iur.*

10 *L. 2. §. sed ita demum, D ad SC. Velleian.*

11 Quo casu certe fragilitas sexus iuncto fauore dotis auxilium aliquod mereretur, cum & huic sexui ius ignorare permittatur, *l. regula 9. D. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XIV.

Restituenda sunt mulieri impensa omnes, quibus non restitutis dos minueretur.

ERgo si neque dolus, neque contumacia mulieris intervenerit, non aliter audiendus creditor mulieri soluto matrimonio dotem offerens pignoris sui confirmandi gratia,[1] quàm si eas quoque impensas offerat, quas pro tuenda dote mulier fecerit, ne alioquin eueniat, vt dos ex parte minuatur,[2] quam mulieri saluam integramque seruari non tantum mulieris, sed ipsius quoque reipublicæ interest.[3] Nam & in cæteris causis, ex quib. debetur, sub pignore generale est, vt priuilegium temporis non tantum ad principale debitum, sed etiam ad accessiones omnes,[4] multoque magis ad impensas tuendi pignoris gratia factas[5] referatur, siue expressim, siue tacite pignus contractum sit. *Ita Senatus* in causa Michaelis du Mont, 5. Non. Jul. 1591.

1 *Iuxta l. secundus creditor 22. C. de pignor. & l. 1. & pass. C. qui potior. in pign hab.*

2 Quia tanti vnaquæque res esse intelligitur, quanti æstimari potest deductis sumptibus in eam factis, *l. 5. D. de impens. in reb dot. fact. l si à domino 36. §. vlt. D de hered. petit.*

3 *L. 1. D. solut. matr. l. interest 18. de reb. auctor. iudic. possid.*

4 *L. Lucius 18. D. qui potior. in pign hab.*

5 Hæ siquidem impensæ saluam faciunt totius pignoris causam, *l. interdum 5. & seq. D. eod. tit.*

DEFINITIO XV.

Quando teneatur marius ad restitutionem dotis & solutionem augmenti, etiam dos non probetur soluta.

PArum interest an maritus dotem re vera acceperit, an de ea fidem habuerit, si modo effluxa sint tempora opponendæ exceptionis, quæ competit De dote caura non numerata. Vtroque enim casu obligatur mulieri ad dotis restitutionem, itemque ad præstandum augmentum dotis,[1] vel donationem illam, quæ inter coniuges à prædefuncto superstiti fieri solet, quam Pragmatici *De superuita* vocant.[2] Nec distinguimus hoc casu, an dos promissa sit ab extraneo debitore, an à donatore, imo nec an à patre, quomodo distinguendum est cum de dote fides habita non fuit.[3] Sibi enim imputet qui dotem habuit pro soluta.[4] Siquidem habere fidem de dote non illud est stipulari dotem, sed fateri datam, seque obligare ad eius restitutionem quasi solutæ.[5] Proinde dubitari non potest, quin à tempore constitutæ & promissæ dotis bona mariti omnia sint mulieri obligata,[6] etiam in præiudicium anteriorum creditorum:[7] quibus nimirum deneganda quoque est exceptio dotis non numeratæ, quam non nisi ex persona mariti habere possunt.[8] *Ita Senatus* ex tempore pro vidua N. Chabot, contra Do. Amedeum Michal magistrum Computorum, 7. Id. Jul. 1591.

1 Guid. Pap. *quæst. 274. & 230.*

2 De qua idem Guid. Pap. *quæst. 565. incip. in contractu.*

3 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 1. §. hoc tit.*

4 *L. vlt. iunct. Auth quod locum, C. de dot. caut. non num.*

5 *L. quod vendidi 19. D. de contrab empt. iunct. d. l. vlt.*

6 *L. 1. D. qui potior. in pignor. hab.*

7 Scilicet si chirographarij tantum sint, non etiam si hypothecarij *Not. in l. assiduis 12. C. eod. ill. tit qui pot in pign hab.*

8 Cravet. *consil. 40. num. 6.* Dicam *in Defin. 2. & 8. de dot. caut. non numer.*

DEFINITIO XVI.

Facilius est vt mulieri debeatur augmentum dotis non soluta, quam dos ipsa non soluta.

IN eo sane dispar est conditio dotis & augmenti dotalis, quod etiam cum fides de dote habita non est, augmentum tamen perinde debetur, & quidem totum, acsi tota dos soluta esset.[1] Ipsa vero dos non debetur si aut à patre, aut à muliere, aut ab extraneo donatore promissa sit, sed tum demum cum ab extraneo debitore, quem honeste potuerit maritus & debuerit vrgere ad solutionem.[2] *Ita* in eadem causa.

1 Dixi *Defin. 1. §.* Intellige etiamsi maritus decesserit ante elapsa tempora soluendæ dotis præstituta. In quo melior est conditio mulieris quam mariti. Nam si vxor intra ea tempora decesserit, maritus non lucratur eam partem dotis, quam defuncta tardius vxore lucraturus erat. Angel. *cons. 158.* quem refert & sequitur Boer. *quæst. 22. num. 40. & 41.* vbi addit *Auth. aqualitas, C. de pact. conuent.* quæ contra facere videtur, generali fere locorum omnium consuetudine abrogatam esse.

2 *L. si extraneus 33. de iur. dot.* Dixi *Defin. 1. §.* & latius *Defin. 8. §. de dot. caut. non numer.* vbi vide.

DEFINITIO XVII.

ILla quoque distinctio necessaria est, cum fides habita fuit de dote, an effluxa sint tempora intra quæ exceptio dotis non numeratæ potest obiici,[1] necne. Nam quandiu exceptioni locus est, non potest efficax esse de dote actio.[2] Nec eo minus exceptio locum habet, quod fides habita sit, cum vel vno illo maxime casu necessario recurrendum sit ad æquitatem exceptionis.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.[4] Alia quæstio est, de qua dicemus sub tit. De dot. caut. non numer.

1 De quibus in Nouell. 110. vnde sumpta est *Auth. quod locum, C. de dot. caut. non numer.*

2 *L. nihil interest 112. de reg. iur.*

3 *L. vlt. & d. Auth. quod locum, C. de dot. caut. non numer.*

4 *L. in contractibus 14. §. 1. C. de non numer. pecun.* Cuiacius *ad dict. Nouell. 100. in fin.*

DEFINITIO XVIII.

Bona mulieris quando præsumantur dotalia citra constitutionem expressam.

BOna mulieris non præsumuntur dotalia, si dotis constitutio nulla præcesserit.[1] Cùm enim facti sit,[2] præ-

sit,[1] præsumi nulla ratione potest.[2] Nec sufficiet quod sciente & patiente vxore maritus administrationem eorum habuerit, fructusque oneribus matrimonij ferendis impenderit.[4] Sed tamen si vel minima constitutionis præcedentis coniectura emergat, aliud erit, vtputa si ex parte mulieris traditio vera intercesserit;[5] aut si ea bona idcirco mulieri donata aut legata fuerunt, vt essent ei in dotem, vel ipsi soluerentur cum nuberet.[6] Quasi nuptiarum sola mentio facilius inducat, vt qui mulieri donauit vel legauit, de dote constituenda cogitasse videatur.[7] Sed & illa coniectura potest sufficere, si mulier ipsa dixerit etiam inter alias partes bona illa esse dotalia. Vtcunque enim dotis constituendæ animus quæratur coniectura potest admitti,[8] (scilicet in præiudicium mariti non tertij, qui antea fortasse fundum tanquam non dotalem à matrimonio comparauerit,[9]) præsertim cum dotatam esse mulierem non modo interfit viri,[10] sed etiam mulieris, vt & facilliorem maritum experiatur, & difficiliorem faciat bonorum suorum venditionem.[11] Plane in ea muliere, quæ secundas contrahit nuptias, longe minor dubitatio est, quoniam ex prioris matrimonij tabulis siue dotem marito constituerit, siue non facillime capi coniectura potest, an secundo viro dotem quoque constitutam voluerit, necne? Nam quæ dos in priore matrimonio data fuit, eadem quoque in secundo, si aliud nihil obstet, repetita intelligitur.[12] *Ita Senatus* in causa Franciscæ Fabri, & Claudij de S. Real, 15. Cal. Aug. 1592.

1 [1] Late Bart. *in quæst. incip. mulier habens amplum patrimonium.* [2] Iunge *Desin. 7. §. de donat. ante nupt.*

2 Vt & cæteri contractus & traditio quælibet, *l. consilio 7. §. vlt. de cur. fur.* iunct. *l. 1. C. de dot. caut.*

3 *L. 2. & pass. D de probat.*

4 *L. penult. D ad leg falcid.* iunct. *l. debis 17. C. de don. int. vir.*

5 Quanquam etiam res tradi possunt, nec ideo fiunt dotalia, *l. si ego 9. §. vlt. D hoc tit.*

6 *Vt in l. Titio centum 71. §. Titio genero, de condit. & demonst. l. Theopompus 14. de dot. releg.*

7 Fere enim est, vt dotis datio fit de solemnitate matrimonij, *l. fin. C. de donat. ante nupt.* Boer. *quæst. 22. num. 2.* licet nihil prohibeat matrimonium esse sine dote, *l. 3. D. hoc tit.* Vide *d. l. Theopompus, l. sancimus 24. C. de nupt.*

8 *Arg. d. l. si ego 9. §. vlt. D. hoc tit.* Iunge *l. dotem 30. eod.*

9 Nunquam enim potest fieri ista retroactio in præiudicium tertij, cui medio tempore ius fuit quæsitum, *arg. l. potior 11. D. qui pot. in pign. hab. l. penult. D. rat. rem haber.*

10 Vt ex fructibus dotis ferat onera matrimonij, *l. pro oneribus 20. C. hoc tit.*

11 Secundum ea quæ diximus *Desin. 8. §.*

12 Ex *l. dotem 30. D. hoc tit.* quæ tamen videtur loqui de secundo matrimonio inter easdem personas contracto, vt apparet *ex l. seq.* * Vide Menoch. *lib. 3 de præsumpt. tota præsumpt. 6.* Matth. Wesemb. *tota resp. 25.* Rol. à Valle *de iur. dot. quæst. 71.* Osasch. Cacher. *decis. 22.*

DEFINITIO XIX.

Soluens marito contra legem in dote danda dictam non liberatur.

VErum quidem est quod iam supra scripsimus,[1] Marito quamuis inopi recte solui dotem etiam muliere inuita, si non illa sibi consulat implorato iuris auxilio, vt dos in tuto collocetur.[2] Sed tamen cum dotalibus tabulis conuenisset, vt maritus dotem pecuniariam in corpora conuertere aut idoneis pignoribus doti consulere teneretur;[3] Visum est eo non secuto liberationem ex solutione viro facta non magis debitoribus dotis potuisse contingere, quam si pecunia soli mulieri debita, nec in dotem data viro soluta esset.[4] Qui enim mulieris dotisque debitor est, si tuto velit soluere, vt liberetur, non solum curiosus esse debet vt sciat, an in dotem data sit pecunia, sed etiam qua lege & conditione data sit. Ne alioqui marito male soluat, si aut nulla dos aut certis conditionibus data sit, quibus non satisfiat.[5] *Ita Senatus* pro Roleta de Gorrenod, contra viduam Illustris Ludouici de Gorrenod, Vicecomitis de Salins, 12. Cal. August. 1592. Iunge SC. 4. sup. & 30. infr.

1 *Desin 4 §*

2 *Ex l. vbi adhuc 29. C hoc tit.*

3 Vt edier dos tutiore loco, quia plus cautionis est in rem quam in personam, *l plus cautionis 25. de regul. iur* & facilius perit pecunia quam corpora, *l. lex qua tutorei 22. ad fin. C. de admin. tutor.*

4 Quo casu non potuisset maritus sine mandato accipere solutionem, *l. hac lege 8. C. de pact. conuent. tom §. dot. l. maritus 21. C de procur.* licet aliis locis non tam videatur requiri, vt mandatum aliquod habeat maritus, quam vt si prohibitus se in paraphernis immiscere.

5 Immutari enim ex postfacto, & inuita muliere non potest stipulatio præsertim doris, quæ ab initio certam legem habuit, *l. vero 12. § penult D de solut.* iunct. *l. cum dos 7. D. de pact. dotal.*

DEFINITIO XX.

Fructus bonorum dotalium, si sint & ipsi dotales, ad mulierem non ad maritum maritive heredes pertinent.

FIliæ naturali pater quingenta pro dote legauerat, in eamque causam certa prædia pignori & in antichresim obligauerat, quorum fructus in diem vsque soluti legati ad filiam pertinerent.[1] Illa cum nuberet, nec dum solutum legatum esset; bona sua iuraque omnia in dotem dederat. Soluto post multos annos morte viri matrimonio quærebatur, an pignorum fructus, quos neque mulier neque maritus perceperat, aut in vicem fructuum vsuræ legati mulieri deberentur, an potius mariti heredibus pro toto eo tempore quo matrimonium steriisset?[2] Nam cum mulier bona sua omnia in dotem dedisset, dotis autem fructus ad maritum pro ferendis matrimonij oneribus pertineant,[3] videbatur mariti aut heredum vel creditorum ipsius non mulieris actionem esse;[4] nec quicquam iuris in iis fructibus petendis mulierem habere. Sed placuit contraria sententia, quia non quingenta duntaxat, sed iura sua omnia generaliter in dotem mulier dederat, & consequenter fructus quoque ipsos pignorum, cum inter cætera iura illud etiam mulieri competeret percipiendorum ex pignoribus fructuum, quandiu quingenta illa soluta non fuissent.[5] Proinde fructus illi dotales potius quam dotis fructus videbantur atque ita mulieri non marito debiti,[6] Cum si eos vir percepisset nunc ab eius heredibus iudicio de dote restituendi essent.[7] Erant namque in legato, & ex testatoris iudicio debiti, non propter moram.[8] Itaque pronunciauit Senatus fructus omnes bonorum obligatorum à die mortis testatoris mulieri præstandos. Computato tamen detractoque si quis heredes patris medio tempore pro alimentis filiæ erogasse probarentur.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Hæc enim vera est antichresis, de qua in *l. si is qui 11. §. D. de pignor. & in l. si pecuniam 33. D. de pignor. act.* cum creditor fruitur pignore in vicem vsurarum.

2 Ius enim fructuum qui ad maritum pertinuerant ad ipsius heredes transmittitur, vt & cætera iura omnia defuncti *vulg. iuribus.*

3 *Vulg. l pro oneribus 20. C. hoc tit.* [Ergo in fructibus bonorum, siue paraphernalium, siue aduentitiorum, aliud est, vt ad maritum pertinere non debeant, sed ad mulierem, ita vt si marinus eos perceperit, eorum rationem mulieri aut eius heredibus reddere teneatur, *l. penult. D ad leg falcid* Nisi ex voluntate mulieris eos perceperit & consumpserit, vt in *l. si fructus 8. C. de donat. inter vir. & vxor.* Quod in dubio præsumendum est in paraphernalibus, quorum administrationem habere censetur

maritus ex tacita voluntate mulieris, *l vlt. C. de pact.conuent. tam sup dot.* at non etiam in aduentitiis, *l maritus* 21. *C. de procur.* Vt proinde fructus aduentitiorum etiam vidente & patiente muliere percepti dissentiente potiùs, quàm consentiente eo percepti videantur propter metum reuerentialem, *l.* 1. §. *quæ onerandæ, D. quar. rer. act. non det.* Ita Ioan. Campes. *de dote part* 1. *quæst* 9 post Alex *consil.* 63. *num.* 6. *lib.* 2. *& cons.* 42. *lib.* 1. Bart. Socin *cons.* 82 *vol.* 4.]

4 *L. dote* 9 *C. de rei vindic.*

5 Nam nec quicquam verat bona futura & fructus nondum perceptos dari in dotem, sicut & pignori dari possunt, *l. vlt. C. quæ res pignori, l si conuenerit* 4 *D. de pact dotal.*

6 Aliud enim est fructus esse dotales, aliud vero esse rerum dotalium, *d. l.* 4. quomodo diximus aliud esse de vsuris legatorum vel fideicommissorum tractare, aliud vero de vsuris legatis vel fideicommissis, *l. cum vnus* 10. §. *verba fideicommissi, D. de alim. vel cibar. legat.*

7 *Tot. tit. solut. matrim. D. & C. l. in rebus* 30. *C. hoc tit.*

8 *Vt in d.* § *verbu.*

9 Nec enim poterat mulier habere & alimenta & dotem præcipuam, cum dos cedat loco alimentorum, *l qui filium* 4. *D. vbi pupill. educ. deb. l capite* 19. *vbi not. D. de rit. nupt.*

DEFINITIO XXI.

Mulier agens siue ad restitutionem, siue ad assecurationem dotis, cogitur primum imputare quæ penes se habet, deinde excutere bona mariti, postea agere contra tertios possessores.

SI mulier, quæ constante matrimonio de dote in tuto collocanda experitur, vergente scilicet marito ad inopiam, [1] bona quædam mariti alienasse aut penes se habere probetur, non eo minus audienda est, sed ita tamen vt ea omnia sibi primum imputet, [2] Deinde si qua sint bona vacantia, hoc est nondum alienata, & quæ sine controuersia possideri possint, [3] ea quoque persequatur. Neque enim minus repellitur mulier exceptione rei factæ excussionis, siue constante, siue soluto matrimonio agat, quàm cæteri creditores. [4] Nisi pro se habeat clausulam constituti, quæ cæteris quoque creditoribus perinde prodesset. [5] Excussis vero mariti bonis omnibus, quæ excuti potuerunt, & debuerunt, si ad tertios veniat possessores, quos auctoritas iudicis in pignorum possessionem miserit, quamuis vocata ea & condemnata, [6] (priusquam tamen dotis conseruandæ remedium implorasset) non repelletur exceptione rei iudicatæ. Alia enim nunc causa est, aliudque ius quam de quo fuerat pronunciatum. [7] *Ita Senatus* in causa Dominicæ Delfin & Christo. Thori Poche, 14. Cal. Sept. 1592.

1 *Ex l. vlt. adhuc* 29 *C. hoc tit. & l si constante* 24. *D. solut. matrim.*

2 Nam quod creditor quilibet penes se habere sine causa ex bonis debitoris sui, vel debere debet, vel imputare, *l. filium quem* 24. *C. famil. ercisc.* Est autem expeditior soluendi modus imputatio ad circuitum vitandum, *l in quartam* 91 *D. ad leg. falcid. l in fideicommissaria* 18. *versic plane, D ad Senatusc. Trebell.* [Finge penes mulierem aut mulieris heredem esse mobilia quædam marito data in dotem æstimata, cogetur mulier aut eius heres imputare ea sibi in restitutionem dotis iuxta conuentam æstimationem, si ea sibi retinere velit. Sed quia possunt facta esse deteriora in ipsius potestate esse debet, vt ea reddat marito, & quidem qualia fuerunt soluti matrimonij tempore, quia cùm æstimata sunt, periculum eorum semper ad maritum pertinet, *l. si inter* 21. *C hoc tit l plerumque* 10. *D eod. Ita Senatus* in causa Antonij Toniolle, contra D. de Verfoney, 27. Maij 1614.]

3 Nam quæ sine controuersia possideri non possunt, ea nec possideri posse creduntur, *l. quamuis* 13. *D. de rebus Auctor. iudic. possid.*

4 Iure scilicet communi, quod induxit Iustin. *Nouell.* 4. *de fideiuss.* vnde sumpta est *Auth. hoc si debitor, Cod. de pignor.* Nullum enim hac parte priuilegium dotis est. [Aliud ergo iuris est, si mulier non agat ad dotis assecurationem, sed eam petat per viam exceptionis, & contradictionis. Hoc enim casu non cogitur mulier facere excussionem, quæ faciendæ numquam est, nisi ab eo qui agit, Rebuff. post Imol. *in tract de constit. redit. art* 1. *gloss.* 14. *num.* 43. Debet tamen ante omnia satisfieri mulieri ex bonis mariti, si qua supersint, deinde veniri ad tertios possessores. *Ita Senatus* pro liberis N. Antonij Des portes, contra N. Mariam de Romans, 6. Cal. Decemb. 1612.]

5 Quoniam clausula constituti facit possessorem constitutarium, *l. quod meo, D. de acquirend. possess.* Exceptio autem excussionis competit possessori non contra possessorem, *dict. Nouell.* 4.

6 Nec enim mulier habet ius intercedendi pro dote, nisi in casum restitutionis vel assecurationis, vt dixi *Defin.* 13 *num.* 1. *supr.*

7 Et consequenter non obstat exceptio rei iudicatæ, *l cum quæritur* 12. *cum seq. 2. de except. rei iudic.*

DEFINITIO XXII.

Dotis vsuras non promisse quibus casibus marito ante biennium debeantur.

MOra illa legalis, [1] quæ non nisi lapsu biennij contrahitur, [2] vt exinde vsuræ debeantur, cum extraneus dotem promisit, [3] non est necessaria, cum vxor ipsa dotem constituit, & in mariti domo habitat. [4] Tum enim sicuti vir fert onera matrimonij, ita æquum est vicissim vsuras dotis eum consequi ab vxore. [5] Idemque est si extraneus doti soluendæ diem præfixerit biennio breuiorem. Nam eo casu non expectabimus biennium, sed ex solo lapsu temporis constituetur extraneus in mora, [6] vt ab eo die vsuras promissæ dotis debeat, etiam quas vir non deduxerit in stipulatum. [7] *Ita tractatum est* 15. Calend. Septemb. 1592.

1 Sic enim appellant nostri, de qua Angel. *in* § *fuerat, vers. vnum tamen tene menti, Inst. de action.*

2 *Ex l. vlt.* § *preterea, C. hoc tit.*

3 Hic enim est casus constitutionis Iustinianeæ, de qua *in d.* § *preterea.*

4 Dixi *Defin.* 6. 5. *tit. prox.*

5 Vt ibi dos sit vbi sunt onera matrimonij, *l. si is qui* 56. §. *ibi dos, D. hoc tit. l. pro oneribus* 20. *C. eod. cap. salubriter, extr. de vsur.*

6 Vt prouisio hominis faciat hoc casu cessare prouisionem legis, vt *in l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

7 Quod enim Iustinianus constituit in fauorem dotis non impedit quo minus possit melior esse conditio dotis propter pactum, *argum. l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dotal.* Alioqui non debebantur olim vsuræ dotis, nisi in stipulatu deductæ, *l. vir vsuras* 54. *D. de donation. inter virum & vxor.* aut nisi ex mora, vt in cæteris bonæ fidei iudiciis, *l. mora* 32. §. *in bona fidei, de vsur.*

DEFINITIO XXIII.

Augmentum dotis debetur pro nominibus in dotem datis, siue ab initio fuerint, siue ex postfacto facta sint idonea, siue maritus ea pro bonis habuerit.

AVgmentum dotis, de quo supra scripsimus, [1] licet mulieri debeatur etiam dote non soluta, adeoque quamuis pactio in contrarium facta sit, [2] non tamen debetur, si forte nomina minus idonea in dotem data sint, quæ maritus exigere numquam potuerit. [3] Nisi ea nomina, vt bona, vltro secutus sit, deque iis fidem habuerit, [4] quod ipsum tamen in dubio facile præsumendum non est, [5] Itaque probare mulier debebit, nec solum legitima nomina fuisse, quæ in dotem dedit, sed etiam, vt ita dicam, exigibilia, [6] eo nimirum tempore inspecto, quo in dotem data sunt. [7] Neque enim legitima fuisse sufficeret, si aut propter debitorum inopiam, aut ob persecutionis difficultatem exigi vtiliter non potuerunt. [8] Si tamen ex postfacto fiant idonea, quæ constituræ dotis tempore minus idonea putabantur, eorum quoque nomine eugere in debebitur, quandoquidem exactionis difficultas, quæ initio fuit, non facit quominus

quominus aut in dotem data, aut eadem nomina esse videantur.[2] *Ita Senatus* in causa N. de la Verriere viduæ Bartholomæi Fosse, contra hæredes & creditores mariti, 12. Cal. Sept. 1592.

1 *Defin. 15 5. hoc tit.*

2 *Dixi Defin 3. 5 de donat. ant nupt.*

3 Nullam enim actionem habere videtur is, qui eam habet quam debitoris excludit inopia, *l. nam is 6. D. de dolo.*

4 Bonum enim nomen facit quisquis admittit debitorem *l inter causas 26. § abesse, D. mandat. l. 1. § illud sciendum 10. D. de jejunat.*

5 Non enim facile prudens quisquam paterfamilias debitoris nomen admittit periculo suo, *l. si mandatu 45. § penult. D. mandat.*

6 Aliud enim est nomen esse, aliud vero esse exigibile, *l. si nomen 4. D. de hered. vel act. vendit. l. si plus 74. § ultim. D. de evict.*

7 Hoc enim tempus inspiciendum est, *l Titia, 62. in fin. D hoc tit.*

8 Quia tunc pro nullis habentur, vt dixi *num 3. ex l nam is 6 D de dolo.*

9 *L 1 pen. vlt. & pass. Cod qui bon. cedere poss. 5. vlt. Instit de replicat.*

DEFINITIO XXIV.

Dotis augmentum debetur ex comparatione æstimationis rerum dotalium, quæ fuit constitutionis tempore, nisi fuerint æstimatæ, quo casu æstimationis tempus spectabimus.

NOn idem erit, si species in dotem datæ vel pretiosiores vel deteriores constante matrimonio factæ proponantur. Quanti enim constitutæ dotis tempore fuerint inspiciemus, vt sciatur quantum vir vxori pro dotis augmento præstare debeat.[1] Nec si casu aucta sit dos vel imminuta, augeri quoque conueniens est, vel minui eam portionem, quæ pro dotis incremento datur.[2] Si tamen ab initio conuenerit vt res dotales æstimentur, siue adiectum sit vt ad tatam æstimationis augmentum debeatur, siue nihil de eo dictum fuerit, non constitutæ dotis, sed factæ æstimationis tempus spectabimus,[4] Nisi alterutrius coniugum dolo culpave dilata æstimatio proponatur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Augmentum enim debetur ex comparatione dotis, dos autem æstimatur ex eo tempore, quo data est, *l. Titia, 64. in fin. D hoc tit. l. Rutilia Polla 69 ff de contr. empt.*

2 Aliud enim est, si ex conuentione *Auth sed iam necesse, C. de donat ant. nupt.*

3 Obligatio enim, quæ ab initio certam legem & quantitatem habuit, non potest ex post facto vel minui vel augeri citra nouam conuentionem; *Arg l. vere 12. § pen ff. de solut. l. centum Capua 8 vbi not. ff. de eo quod cert. loc.*

4 Æstimatio enim facit hoc casu emptionem & nouum contractum, *l. plerumque 10 ff hoc tit.*

5 Semper enim pro facto habetur id, quod ne factum sit alius in mora fuit, *l. in omnibus causis 39. de reg. iur. l. quod sep- 35. § in his, de contr. empt.*

DEFINITIO XXV.

Excussionem bonorum mariti facere mulier cogitur, siue constante siue soluto matrimonio pro dote agat, & quid si habeat clausulam constituti.

MVlier pro indemnitate, &, vt loquuntur, assecuratione dotis agens constante matrimonio, vergente scilicet marito ad inopiam,[1] si tertios inquietet possessores, ita demum audienda est, si cætera mariti bona doti non sufficiant. Nam si sufficiant, cur non in eorum possessionem mittatur potius, quàm vt ei liceat bonæ fidei possessorem turbare?[2] Nec aliud respondendum erit, etiamsi dotalibus tabulis clausula constituti inserta proponatur. Etsi enim possessio quæsita per eam clausulam,[3] & amissa per secutam alienationem reuocari potest per conductionem ex Justiniani lege:[4] Non idcirco tamen melior esse potest conditio mulieris, vt pleniorem de possessione, quam de iure pignoris actionem habeat constante matrimonio. Neutram enim exercere eo tempore potest, nisi, quatenus necesse est, vt dos salua fiat.[5] Nil autem necesse est, quamdiu ex bonis nondum alienatis indemnitati dotis consultum esse possit.[6] Neque vero deerant, qui putarent, nullam clausulæ constituti vim esse, quoties de assecuratione tantum, non etiam de restitutione dotis ageretur, propterea quod multum differat actio hæc ab hypothecaria,[7] nec videatur clausula constituti in pignoris conuentione apposita prodesse debere, nisi cum de pignore conuentionali disputatur.[8] Sed impugnat hæc sententia vtilitatem mulieris, cui æquum est prospici, vt saluam habeat dotem in omnem casum,[9] id est, siue constante siue soluto matrimonio, & constante multo magis quàm soluto, siue expresse siue tacite bona mariti obligata proponantur.[10] Nec quod in casum duntaxat soluti matrimonij, & dotis restituendæ concepta stipulatio fuit, ad rem facit, quando id ratione illa factum videri potest, quod non sine malo omine fieri poterat, vt ututam mariti inopiam mulier præuideret, in eumque casum sibi prospiceret.[11] Proderit igitur mulieri clausula constituti ad seruandam dotem etiam constante matrimonio, vt paratiorem habeat actionem, sed non etiam, vt pleniorem, quàm si ageret hypothecaria,[12] quomodo plenior esset, si soluto matrimonio exerceretur, vel hoc ipso, quod excussionis non factæ exceptionem non timeret,[13] quam timet hypothecaria.[14] Ideo fortasse, quod actio quælibet mulieri competens dotis nomine constante matrimonio eam omnino conditionem habeat, si dos in tuto non sit:[15] quæ conditio deficit, quamdiu supersunt marito bona, ex quibus dos salua fieri possit.[16] *Ita Senatus* in causa Peronetæ Genier & Dionysiæ Planchouille, 18. Cal. Decemb. 1592.

1 *Ex l vbi adhuc 29. C. hoc tit.*

2 In dubio enim parcendum est & fauendum emptori, cui nihil potest imputari, *l. 1. § si quis in fraudem, ff si quid in fraud. patr. l plane, 14. ff de minor.*

3 *L quod meo 18. ff de acq poss.*

4 Implorato beneficio, *l vlt. C. de acq poss.*

5 Est enim subsidiarium hoc remedium, quod inductum est per *l vbi adhuc 29. Cod. de iur. dot. l. si constante 24. ff. solut. matrimon.*

6 *Arg. Auth. hoc si debitor, C. de pignor. l. decem, 116. de verb. oblig l. Moschis 47 de iur fisc.*

7 Vt ex eo appareat, quod mulieri isto remedio agenti non potest dos offerri, vt dixi *Defin. 2. 5.*

8 Nec clausula apposita ad vnum finem ad alium operetur, contra *l in ratione, 30. § tametsi. ff ad leg. Falc.*

9 *L 1. ff solut. matrim. L interest, 18 ff. de rebus auctor iudic. possid l. Titio centum 71. § Titio genero, vers. constante, ff. de cond. & demonstr.*

10 Nam & iure vetere idem erat, vt constat ex *d. l. interest*, & aliis innumeris, cum tamen eo iure dos nullum haberet priuilegium tacitæ hypothecæ ante *l. vnic. C. de rei vxor. act.*

11 Casum enim aduersamque fortunam hominis spectari & expectari neque ciuile neque naturale est, *l. inter stipulantem 38. § sacram, vers homo liber. ff. de verb. obligat. l. cum talis 72. in princip. de cond & demonstr.* Iunge *l. mulier 22. circa princ. vers. Brasidas. D ad SC. Trebell.*

12 Absurdum enim esset, plus iuris habere mulierem pro dote constante matrimonio, quàm eo soluto, *l. in rebus, 30. C. hoc tit.*

13 Numquam enim nocet exceptio non factæ excussionis ei, qui implorat beneficium clausulæ constituti, & *l. vlt. C. de acq. poss*

14 *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

15 Cum nec ob aliam causam sit introducta, quàm vt dos in tuto collocetur, *d. l vbi adhuc, 29. C hoc tit.*

16 *L. decem, 116 ff. de verb. oblig.*

DEFINITIO XXVI.

Mulier repulsam passa eo tempore, quo maritus erat soluendo, postea facto per maritum alienationibus debet agere prius in res alienatas.

QVid vero si ex iis bonis, quæ maritus adhuc habebat iudicati tempore, quædam postmodum ab eo alienata sint, vt iam impar sit reddendę doti, qui cum actionis repulsam passa est, & doris restitutioni & ferendis matrimonij oneribus sufficiebat? [1] Non idcirco plus iuris habebit mulier in absolutos victoresque tertios possessores: [2] cum paratam habeat actionem in res alienatas, [3] siue sententiam emptor sciuerit, siue ignorauerit. [4] Nam & cæteris paribus prius inquietari vltimos emptores æquum est. *Ita tractatum* & pronunciatum est in eadem causa.

1 Alioqui non nisi perinique repulsam pati mulier potuisset, *d.l.vbi adhuc.*

2 Quamuis res iudicata perpetuam illam conditionem habeat, si res in eadem causa manserit. Non enim nocet exceptio rei iudicatæ, cum alia causa est, *l.si mater* 11.§. *eandem causam, l.& an eadem*, 14. *D.de except.rei iudic.*

3 Nec enim per alienationem fieri deterior potuit conditio mulieris, *Li.de alien.iudic.mut.caus fact. l.debitorem*, 15. *C. de pignor.*

4 Ne melioris conditionis sit emptor, quàm venditor, quod esset absurdum, *l.vlt* §.1. *D ad SC.Vellean.*

5 Ne fiant de lite lites, si priore loco conueniantur priores, qui postea regressum habituri sint contra posteriores, *arg. l.si quis habens*, 24. *D.qui & à quibus manum.* quamuis non sit hoc perpetuum, vt alibi scripsi ex *l.Moschus*, 47. *D.de iur.fisc.*

DEFINITIO XXVII.

Casus, in quo mulieri offerri potest etiam constante matrimonio.

QVod vulgo & summa cum ratione receptum est, vt mulieri de dote in tuto collocanda constante matrimonio agenti dotem ipsam in pecunia numerata offerre mariti creditor nequeat, [1] quasi non possit in tuto esse dos, quæ consistat in pecunia numerata, [2] non potest esse perpetuum. Quid enim si in bonis mariti nihil sit præter domum, quæ commodam diuisionem non patiatur, [3] sed quæ tamen longe maioris sit æstimationis, quam dos ipsa, vt ex eius pretio non minus cæteris mariti creditoribus, quam mulieri satisfieri possit? [4] An non iniquum sit prætextu dotis, quæ non periclitetur, in damno morari creditores? [5] Atqui alio remedio creditoribus consultum esse non potest, quam vt ad totius domus licitationem deueniatur. [6] Hactenus igitur mulieri consulẽdum erit, vt redactum ex licitatione pretium, quantum ad dotis & augmenti exsolutionem satis erit, penes idoneum mercatorem deponatur, per cuius manus vsuras legitimas mulier percipiat, [7] vt se suosque alat. Nam & idem obseruatur si dotem nondum solutam vir petat, cuius facultates iam tum restituendæ doti sint impares. [8] Ideo fortasse, quod pecunia sit deposita, cum perire nequeat [9] maioresque fructus ferat, quam si in immobilibus consisteret, non male immobilis rei fundique iure censeatur. [10] *Ita Senatus* in causa Jacobi Durant & Peronetæ Talon, 8. Calen. Decembr. 1592. Et itetum pro Sp. Gabriele Damodry Aduocato, contra N. Buisson, 4. Calend. Decembr. eod. anno.

1 Dixi *Defin.* 2. §. *hoc sit.*

2 Quæ pecuniares fragilis & lubrica est, *l.si chorus* 79 §.1. *de legat.* 3 *l lex quæ tutores* 22. *ad fin. C. de admin. tutor. l. Iulianus* 30. *D. de hered petit.*

3 Vt *in l.* 3. *C. commun. diuid & l.* 1. *eod.*

4 Vt *in l. pro debito* 6. *in fin. C. de rebus auctor. iudic. possid. l. quod autem* 6. §. *sed enim D. quæ in fraud. credit.*

5 Semper enim id agendum est quantum fieri potest vt nemo fraudetur, *Lex hic* 8. *eod. tit. quæ in fraud. credit.*

6 Cum pecunia semper recipiat commodam diuisionem *l. stipulationes non diuiduntur*, 72. *D. de verb. oblig.*

7 *Cap per vestras, Extr. de donat int. vir. & vxor.*

8 Vt dixi *Defin.* 4. §. *ex dict. cap per vestras.*

9 Quia pecunia debita per modum generis perire non potest, *l. incendium* 11. *C. si cert pet.*

10 *Arg. l.* 3. *vbi not. C. arbitr. tutel.*

DEFINITIO XXVIII.

Mulier neque in restitutione neque in assecuratione dotis præfertur creditoribus anterioribus expressam hypothecam habentibus.

QVemadmodum soluto matrimonio, cum de restituenda dote agitur, creditores anteriores hypothecam expressam habentes mulieri præferuntur, secundum eam nostrorum sententiam qua vtimur, [1] ita si constante matrimonio de dote in tuto collocanda tractetur, [2] aduersus eos duntaxat creditores mulieri succurrendum erit, qui posteriores reperiuntur, non etiam aduersus illos qui sunt anteriores, [3] si non tacitam duntaxat, sed expressam hypothecam habuerunt. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sic enim vulgo nostri ad *l. assiduis* 12. *C. qui potior in pign. hab.* contra quos tamen scripsi in libris Coniecturarum.

2 Ex remedio *l. adhuc* 26. *C. hoc tit.*

3 Ne plus iuris habeat mulier pro dote constante, quam soluto matrimonio, contra *l. in rebus* 30. *C. hoc tit.*

4 Certum enim est mulierem etiamsi nullam haberet expressam hypothecam, præferri tamen debere omnibus etiam anterioribus non nisi tacitam habentibus, *d. l. assiduis.*

DEFINITIO XXIX.

Qui filiæ dotem certa quantitate dedit vltra legitimam portionem, non ideo legitimam in dotem dedisse videtur.

PAter filiæ nomine dotem dederat certę quantitatis, & adiecerat, *vltra legitimam portionem quæ se defuncto filiæ deberetur.* Quærebatur an legitima quoque portio mortuo quandoque patre in dotem data intelligeretur? Dubitationem faciebat, quod huiusmodi dictiones, *præter, vltra, hoc amplius*, & aliæ si quæ sunt similes, habent vim, vt nostri loquuntur, repetitiuam, idque cum suis omnibus qualitatibus, [1] præsertim vero vt vtrumque determinabile in eadem clausula positum, & ad idem *constituendi* verbum relatum æqualiter & vniformiter per eiusmodi verbum determinetur. [2] At in contrarium illud mouet, quo ea verba, *vltra legitimam portionem*, non tam in dispositione addita videantur, quam exceptionis gratia, acsi scriptum esset *extra legitimam portionem*, ne legitima portio quandocunque obueniens confunderetur cum dote pecuniaria, aut per eam minueretur. [3] Itaque multum interesse videtur an ita scribas: *Erunt in dotem ducenta vltra fundum Cornelianum*, an ita. *vltra legitimam aut hereditariam portionem*. Nam superiore casu si fundus Cornelianus in dispositione, & in causa dotis non esset, nihil supradicta verba operarentur, si ponas filiam nihil iuris alioqui in eo fundo habere potuisse. [4] Porro in dispositione includi non potest quin datus quoque in dotem videatur. [5] At legitima aut hereditaria portio non eo minus ad filiam perueniret, quod adiecta non essent verba illa, *vltra legitimam portionem*. [6] Plane in eam legitimam portionem si adiecta non essent pecuniaria dos imputaretur. [7] Satis igitur esse debet, quod faciunt ne imputetur, nec illud præterea inducere debent, vt legitima ipsa portio in dotem data videatur. [8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 2. & 3. infr. de collat.

1 *L. qui ita* 3. vbi Bart. *de dot. præleg. l Seio* 19. §. *vxori. de ann. legat. l si pure* 54. vbi etiam late Bart. *de leg.* 3.

2 *Vulg.*

2 *Vulg. l. iam hoc iure 4. de vulg. & pupill. subst. l. 4. C. de impub. & alus substit.*

3 Si quidem certum est dotem imputari in legitimam, *l. quoniam nouella, 29. D. de inoff. testam.*

4 Verba enim omnia potius sunt improprianda, quam vt nihil operentur, *vulg. l, si quando 109. de legat. 1. cum similib.*

5 *d. l. 3. de dot. relig. d. l si pure 54. de leg. 3.*

6 Quia non potest filia fraus fieri in legitima, *l. parentibus 3. l. quoniam in prioribus 32. C de inoff. testam.*

7 *d. l. quoniam nouella 29. eod. tit.*

8 *Arg l. eum qui 30. D. de iureiur.*

DEFINITIO XXX.

Dotis debitor qui iterum dotare non tenetur solutionem pratextu inopia mariti recusare non potest, maxime ita iubente iudice, qui tamen melius iusserit dotem deponi.

DEbitor dotis, si à marito vrgeatur ad solutionem, nullam ex inopia mariti exceptionem habere potest, siue maritum inopia laborare dicat, siue male vti eum substantia sua, & à tempore dotis constitutæ factum esse pauperiorem. Etsi enim ex eiusmodi causis petere mulier potest vt dos in tuto collocetur, [1] ea tamen defensio non cuicunque dotis debitori competit, sed vel ipsi mulieri, vel alteri qui in ea conditione sit vt ipsam, si dos amitteretur, iterum dotare teneretur, [2] vt puta patri vel alteri ex ascendentibus, [3] non etiam fratri [4] aut extraneo, qui si marito quantumuis inopi dotem soluat, etiam inscia dummodo non prohibente muliere, [5] satis tutus est, [6] ac multo magis si soluat mandante iudice etiam inferiore, [7] & à quo appellati possit, adeo vt nec illi necessarium sit auxilium appellationis, neq; vero audiendus sit appellare volens, quippe cuius nihil interest. [8] Quãquam ne collusisse dicatur, aut aliquid sit quod ei imputetur, melius fecerit si tẽ denunciet mulieri, quo possit illa sibi consulere, si volet. [10] Verum in proposita specie mihi ad Senatus officium & æquitatem pertinere videbatur prouidere vt dos in tuto collocaretur, non solum ignorante muliere, sed ea quoque inuita, [11] propter coniunctum ius reipublicæ publicæque vtilitatis cum mulieris dote. [12] Non quidem iniuncta marito satisdandi necessitate, cum fideiussores dotium dari non possint, [13] sed deposita dote pecuniaria penes virum probum, per cuius manus vir legitimas vsuras accipiat ad onera matrimonij ferenda. [14] Quod temperamentum, licet tum Senatus noster secutus non sit, postea tamen probauit. *Ita Senatus* Prid. Cal. Febr 1593. pro Claudio Brun, contra Petrum Chapelle. Junge Defin. 4. & 19. supr.

1 *Ex l. vbi adhuc, 29. Cod. hoc tit. l si constante 24. D solut. matrim.* Intellige tamen si mulier ignorauit maritum fuisse inopem iam ipso tempore nuptiarum, alioqui iuxta Cyni sententiam à Senatu nostro probatam licet à Bart. improbatam *in d. l. si constante.*

2 Quo casu interest sane illius qui dotare iterum teneretur, vt dos sit in tuto, *l. pater filia 71. D. de euict. Auth sed quamuis, C. de rei vxor act.*

3 Quorum scilicet officium est filiam neptemque dotare. Nempe si sint ascendentes ex linea paterna, *l. vlt. C. de dot. promiss. l cap. 15. D. de ritu nupt.* Nam nec mater, nec ascendentes materni tenentur nisi in subsidium, *l. neque mater 14. C. de iur. dot. l. penult. D. de agnos. & alend. lib.*

4 Præterquam consanguineo, si soror consanguinea honeste aliter nubere non possit, *l. eum plures 12. § pen. D. de administ. tutor.*

5 Posset namque imputare ei qui post denunciationem soluisset, *arg. l. 3, C. de nouat l 4. C. qua res pign. oblig. poss.* nimirum si non multo post imploret mulier auxilium iuris ad dotem in tuto collocandam, alioqui denunciatio illa & prohibitio mulieris esset inanis, vt scripsi *Defin. 9. 5.*

6 Dixi latius *Defin. 4 supr.*

7 *L. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. qua in fraud credit.*

8 *L. ait prator 7. §. 1. vers. quid tamen, D. de minor.*

9 *L. 1. D. de appell. recip.*

10 Quo non facto posset non nisi de seipsa conqueri mulier possit & debeat, *arg. l. nam si actor, 26. D. de rei vindic.*

11 Cum huius sexus consilium laboret plerumque contra propria commoda, *l si pater 4 in fin. C. de sponsal.*

12 *L. 1. D. solut. matrim. l. interest, 18. D. de rebus auctor. ind. possid.*

13 *Tot. tit. C. ne fideiuss. dot. dent.*

14 *Ex cap. per vestras. Extr. de donat. int. vir. & vxor.*

DEFINITIO XXXI.

Maritus etiam solus potest totam dotem exigere, etiam quæ ipsi & vxori simul sit promissa.

NOn eo minus dotem constante matrimanio petere maritus solus potest, quod ipsi & vxori eius coniunctim promissa & constituta sit. [1] Nam etsi soli mulieri promissa esset, vel ipsa dotis appellatio faceret, vt eius exigendæ actio constante matrimonio soli marito competere deberet. [2] Ibi enim dos esse debet vbi sunt onera matrimonij. [3] Idque multo magis admittendum est, si ponas tabulis dotalibus obligatum maritum, quod passim fit, vt dotem restituat. Priusquam enim reddere teneatur, antecedens est vt habere & exigere eam possit. [4] Obtinuit tamen vt frequentius tam vxori quam viro dos promittatur, nempe quoniam vtriusque interest. Nam quamuis dos sit in bonis mariti, est tamen mulieris. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ratio dubitandi, *ex l. reos 11. § cum tabulis. ff. de duob. reis.*

2 *L. doce 9. C. de rei vindic.*

3 *L. si is qui 56. §. ibi dos, D. hoc titul. l. pro oneribus, 20. Cod. eod.*

4 Qui enim vult consequens, vult etiam necessarium antecedens, *vulg. l. ad rem mobilem 56. & l. ad legatum 62. ff. de procurat.*

5 *L. quamuis 75. l. Titia 62. ff. hoc tit. l. in rebus 30. C. eod.* Ergo hoc casu maritus neque mandatum vxoris proferre cogetur, neque de rato cauere.

DEFINITIO XXXII.

Mulier, quæ ex bonis mariti pro dote possidet, ad largam æstimationem non est inquietanda ab aliis creditoribus, quandiu alia sunt mariti bona, ex quibus satisfieri ei possit.

SI matito ad inopiam vergente cautum sit mulieri, datis ei pignoris nomine bonis immobilibus æstimatis largiore, vt fit, æstimatione ad concurrentem vsque dotis & donationis antenuptialis quantitatem, non est audiendus alius mariti creditor si mulierem inquietare velit eo prætextu, quod longe pluris sint bona, quæ ipsa possidet, quam ei debeatur. Nisi prius probet non alia marito superesse, ex quibus possit sibi satisfieri. [1] Hoc enim casu cum maritus pignorum dominus maneat, [2] sufficiatque indemnem seruari mulierem, [3] non erit prohibendus creditor quominus hypotecham [4] pignorum pro suo iure persequatur. [5] *Ita tractatum est* in publico auditorio, 10. Cal. Mart. 1593.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin. 2. 5. hoc tit.*

2 Quandiu enim alia bona supersunt, ex quibus possit satisfieri posteriori creditori, nihil eius interesse potest, *arg. l decem 116. de verb. oblig.*

3 Adeo vt nec mulieri liceat quicquam ex iis alienare constante matrimonio, *l. vbi adhuc 29. C. hoc tit.*

4 Idem enim duntaxat lex agit vt dos sit in tuto.

5 Vulgo pluris valentiam vocant, de qua *in l. & quæ nondum 15. in fin. ff. de pign. l. quærebatur, 20. ff. qui potior, in pignor hab.*

6 Ita enim fiet vt nemo fraudetur, *l. ex his 8. in fin. ff qua in fraud. credit.* Nec enim beneficium quod mulieri conceditur debet aliis esse captiosum, *l. Paulus 8. de prator stipul.*

DEFINITIO XXXIII.

MVlier, quæ societate bonorum & quæstuum marito in tabulis dotalibus contracta [1] cœpit ob eam causam obligata esse ad exsolutionem æris alieni pro rata portione ex consuetudine regionis, in qua matrimonium initum est, non idcirco prohibetur totam dotem soluto matrimonio exigere. [2] Absurdum enim esset adeoque iniquum huiusmodi confusione perire mulieri partem dotis [3] cuius fauore societas illa consuetudinaria introducta sit. [4] Possunt sane coniuges in vltima voluntate liberationem sibi inuicem, si velint, relinquere ab ea debitorum communione. [5] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum illustris D. Barbaræ d'Amboise, viduæ illustris D. Joannis Comitis de la Chambre, 4. Id. April. 1593.

1 De hoc societatis genere vide *cap significauit, de donat. int. vir. & vxor. & in l si rem C. de re iudic.* Boer. *quæst. 22. num. 29.* Vide *l alimenta 16 §. vlt. de alim. legat.*

2 Contra Boer. *d quæst. 22 num. 29.* non posse mulierem esse communem in bonis & habere dotem præcipuam, sed cogendam esse vt pro parte cedat actionem heredibus viri aduersus promissorem dotis vel hæredes eius. Plane contrat non eo minus societati huic locum fore, quod nulla dos marito soluta nec promissa sit. Imputare namque sibi maritus debet cur vxorem acceperit sine dote. Boer. *ibid. num. 31.*

3 Intellige ita tamen nisi mulier abstineat à petitione partis bonorum mariti, & malit contenta esse sua dote. Nam & totam dotem & simul partem in bonis mariti habere non potest. Et ita fortasse intelligi Boerius debet.

4 Potest enim per consuetudinem sicut per actum fieri melior conditio dotis, sed deterior non potest, *l. Attilicinus 17. ff. de pact. dotal.*

5 Vt valeat ea remissio iure donationis & legati, *arg. l 5. §. Iulianus alias l. quidam decedens de admin. tutor* Intellige tamen vt valeat ea liberatio inter coniuges, non etiam in præiudicium creditorum, si aliquod ius iis quæsitum sit ex consuetudine contra mulierem propter eiusmodi societatem, *arg. l. filiusfamilias 114. §. Diui 2. in fin. de leg. 1.* iunct. *l cum hereditate 55. de acquir. hered.*

DEFINITIO XXXIV.

Cum dotis debitor aliquid in solutum dedit marito stipulanti cum notario pro se & vxore, qua postea heres extiterit cum beneficio inuentarij, quanam & contra quem actio mulieri competat?

MAritus à dotis debitoribus in solutum acceperat constitutionem annui cuiusdam reditus, tã suo, quàm vxoris absentis nomine, ea tamen lege, vt si sua die reditus ille non solueretur, pristina dotis petitio superesset, cessantibus in solutione debitoribus, non prius ipso iure resolutus contractus videbitur, quàm voluntatem suam coniuges declarauerint, vtrũ contractus legem, quæ pro ipsis apposita est, exercere velint. [1] Tam vxori autem, quàm marito pro virilibus ille annuus reditus acquisitus intelligetur, si modo mulier ratam habeat mariti ac notarij stipulationem. [2] Porro ratam habuisse videbitur, non solum si ex contractu egerit, sed etiam si de illo reditu quasi suo testata sit. [3] Quid si marito hæres ipsa extiterit cum beneficio legis & inuentarij? Poterit vti beneficio contractus in totum, si velit, hoc est, vel totam dotem habere pro soluta, sibique reddita (quo casu non tantum dotis debitoribus plena continget liberatio, sed ipsi quoque hæreditati mariti [4]) vel à datione in solutum prorsus discedere, & dotem petere, non à mariti hæreditate (ponimus enim ratam eam habuisse, quod à marito gestum esset [5].) sed à debitorib. quasi nondum liberatis. [6] Potest etiam, si velit, ratam habere mariti stipulationem pro sua duntaxat parte, pro parte vero mariti aduersus curatorem hereditati datum agere, [7] quasi pro ea parte soluta marito dote, nec ipsi mulieri reddita. [8] Nec illi obiici poterit à curatore aut creditoribus hæreditariis, quod dotis debitores in annui reditus solutione cessauerint. [9] Sufficit enim, maritum habuisse fidem de dote. [10] Salua curatori hæreditatis actione aduersus eos, qui reditum annuum dederunt in solutum: itemque electione resiliendi à datione in solutum, si malint illi legem contractus exercere. [11] Quod si mulier prius decesserit, quàm contractum ratum habuerit, certum est, integram heredib. eius actionem superesse aduersus maritum, aut mariti hereditatem pro totius dotis restitutione, [12] aduersus debitores autem dotis nullam, [13] nisi quatenus malint hæredes mulieris ratum habere contractum, & legem in eo appositam exequi, postquam placuit contractum, qui absentis nomine gestus est, ab ipsius quoque herede ratum haberi posse. [14] Nam etsi viua mulier ratum habuisset, nec tamen voluntatem suam declarasset, perinde liberum exercendæ conuentionis arbitrium, quod illa habuerat, in eius hæredes translatum intelligeretur, [15] pro ea scilicet parte, quæ mulieri ex stipulatione notarij quæsita fuisset. [16] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Montou, & Joannis Blanchard & Claudij Geneuois 6. Id. April. 1593.

1 Nam legem, quam ipsi pro se dixerunt exercere non coguntur, si nolint, *arg l. 3 de leg commiss.*

2 *Ex leg reos 11. § cum tabulis D. de duobus reis.*

3 *Arg. l. si quis, 6. de iur. delib.*, nemo enim præsumitur de alienis rebus velle testari, quia nec potest, *l. conficiuntur, 8. 5. si post factum, D. de iur. codicill.* iunct. *l. verbum legis, 120. de verbor signific.*

4 Quæ hereditas alioquin duplici præstatione dotis oneraretur, *l vlt. D hoc tit. l. vlt. D. de pact dotal.*

5 *d. l. vlt. de pact. dotal.* in illis verbis, *quoniam voluntate mulieru.*

6 Propter legem dationi in solutum dictam, quam diximus posse mulierem exercere, si velit, *d. l. 3. de leg commiss.*

7 Postquam placuit hæreditati, quæ agnita sit, cum beneficio legis & inuentarij dandum esse curatorem, tanquam iacenti, de quo scripsi in priore parte *Hemischil. de error pragm.*

8 Non enim potest inuito mulieri aliud pro alio solui, vt nec aliis creditoribus, *d. l. vlt. D. de pact. dotal. l. 2. §. mutui, D. de rebus cred.*

9 Cum paria sint, solutionem accipere & fidem habere de solutione, *l. quod vendidi, 19. D. de contr. empt. l. satisfactio, 52. D. de solut.*

10 Quidni enim habeant electionem, quam defunctus habuit mortis tempore? Siquidem electio, quæ aut ex contractu competit, aut ex iuris beneficio, vt hæc, transmittitur ad heredem, sicut cætera iura omnia defuncti, *vulg iurib.*

11 Quia non potuit doris conditio ignorante muliere per maritum immutari, *dict. l. vlt. D. de pact. dotal. l. si extraneus, 33. D hoc tit.*

12 Quia actio, quæ contra eos cœpit competere marito, non potest redire ad vxorem aut eius hæredes, sine cessione.

13 Antonin. Tessaur. *decis. 70.*

14 Tanquam in successores vniuersi iuris, quod habuit defunctus, *l. hereditas, 62. de reg. iur.*

15 Nam pro alia parte mariti actio est, *d. §. cum tabulis, l. reus, 11. D. de duobus reis.*

DEFINITIO XXXV.

Mulier, quæ constante matrimonio idoneæ pignora accepit pro dote in tuto collocanda, non potest reliquorum bonorum possessores tertios inquietare, soluto matrimonio.

QVæ marito ad inopiam vergente, vt sibi pro dote cautum esset, egerat, & partẽ bonorum mariti à tertiis possessoribus ex ea causa vindicauerat, [1] mortuo inter iudicij moras viro ad dotis restitutionẽ agere cœperat [2] aduersus alium tertium possessorem, qui priore quoque iudicio cum cæteris conuentus, necdum

necdum tamen condemnatus fuerat. Cum ille obiiceret, satis superque mulieri satisfactum esse iis bonis, quæ iam illa ab aliis vindicauerat, quod in eorum æstimatione longe plus esset, quam in dote; [3] illa vero diceret, pignorum suorum ius indiuiduum esse, [4] nec proinde aliter à possessore inhiberi posse, quàm si is totum debitum offerret; [5] Placuit ex æquitate sic rem temperari, vt quæ illa iam possidebat, publicæ actioni subiicerentur, ex quorum pretio ipsi satisfieret non tantum dotis nomine, sed etiam vsurarum quincuncium [6] à die initu luctus, expensarumque litis omnium. [7] Si sufficere pretium non posset, tum demum is fundus, quem tertius hic possessor tenebat, venderetur. Quod Senatusconsultum, licet si iuris rationem inspicias, quę pignoris ius indiuiduum esse vult saluo possessori cuilibet iure offerendi [8] duriusculum videatur, æquissimum tamen est, propterea quod & mulieris & tertij possessoris ius tueatur. [9] Quid enim mulieris interest, si ex iis pignoribus, quæ possidet, consequi suum possit? [10] Aut cur ægre ferat distractionem pignorum, quorum possessionem si diutius retineret, futurum esset, vt quos perciperet fructus in diminutionem sortis & vsurarum imputare cogeretur? [11] Maxime vero, postquam aduersus meram iuris rationem ex æquitate hoc iure vti cœptum est, vt etiam posterior creditor agens aduersus anteriorem eundemque possessorem petere possit distractionem pignorum, nec debitum offerre compellatur. [12] Neque enim melior conditio esse potest creditoris agentis quam possidentis. [13] Siquidem imputari ei potest, cur agat, si ea pignora, quæ iam possidet, exsoluendo debito sufficiant. Non etiam cur ampliss. pignora possideat, quæ vt sibi magis caueret, ex debitoris voluntate aut magistratus imperio acceperit. [14] *Ita Senatus* ex tempore in causa Claud. Thorombert. 5. Cal. Sept. 1593.

1 Competit enim hoc remedium etiam contra tertios possessores, *l. vbi adhuc 29. C. hoc tit.*

2 Mutata, quod plerunque fit, qualitate iudicij & actionis, id est, mutata assecuratione in restitutionem.

3 Nam cum agitur de dote in tuto collocanda non datur mulieri ex bonis mariti, nisi quantum satis est, ad largam tamen æstimationem, vt dixi *Defin. 1 supr.*

4 *L. rem hereditariam 65. D. de euiction.*

5 *L. quamuis 6. C. de dist. pignor. l. 2. C. debit. vendit. pign. imped. non pos.*

6 Quamuis lex hoc casu non videatur infligere vsuras graniores trientibus, scilicet ad tertiam vsque partem centesimæ, *l. vnic. §. exactio. vers. sin. autem superfederit. Cod. de rei vxor. act.* sed hoc ideo, quia vsuræ quincunces apud nos frequentantur tanquam minimæ, nec æquum est minores vsuras præstari pro dote, quam pro cæteris debitis.

7 Nam & hæ habent eundem ordinem hypothecę, tanquam accessiones necessariæ, per quas dotem minui non oportet, *l. Lucius 18. D. qui potior in pign hab.*

8 *L. 1. l. 5. C. qui potior. in pign. hab.*

9 Semper enim ea ratio sequenda est quantum fieri potest, per quam nemo fraudetur, *l. ex his 8. D. qua in fraud. credit.*

10 *Arg. l. 2. C. de pignor.*

11 *L. 1. 2. 3. & pass. C. de pignor. act.*

12 Vt diximus *ad tit. de pignor. ff.*

13 *Tit. C. etiam ob chirograph. pecun. pign. retin. pos. l. 11. D. de pign.*

14 *d. l. 2. C. de pignor.*

DEFINITIO XXXVI.

Mulieris pignora possidentis conditio non fit deterior ob beneficium legis & inuentarij à mariti herede imploratum.

MVlier habens clausulam constituti, aliam, vel per quam nacta sit possessionẽ bonorum mariti pro dote lucrisque nuptialibus obligatorum, [1] habet ius retentionis etiam aduersus heredem cum beneficio legis & inuentarij, perinde ac contra heredem purum, [2] quia ex beneficio legis ius mulieri aliusve creditoribus quæsitum adimi nec potest nec debet. [3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, in causa viduæ N. De Miege & N. Thorombert. 13. Calen. Ianuar. 1594.

1 *Iuxta l. quod meo 18. de acquir. possess.*

2 Natta *cons. 453. lib. 2.* Decius *cons. 232.* Alex. *cons. 181. lib. 6.* Grammat. *decis 58. & 92.*

3 *L. vlt. D. de pact. l. Paulus notat. 8. D. de prat stipulat.*

DEFINITIO XXXVII.

Vidua secundo nubens præsumitur eandem dotem secundo viro dedisse.

QVod quæri solet an mulier, quæ nubendo nullam dotem constituit, censeatur bona omnia in dotem constituisse, [1] ad eam mulierem non pertinet, quæ secundo nupsit. Certum enim est eandem dotem ab hac constituram videri secundo viro, quam constituerat priori, [2] coniectura voluntatis ex præcedentibus, vt alias plerumque fit, in sequentes actus capienda. [3] *Ita Senatus* ex tempore, 15. Calend. Februar. 1594.

1 De quo vide amplissimum tractatum apud Bar. *in quæst.* incip. *mulier habens amplum patrimonium.*

2 Bart. *ibid.* Tractant nostri *ad l. 1. D. solut. matrim.*

3 *L. dotem 30. D. hoc tit.* Iunge *Defin. 18. §. sed.*

DEFINITIO XXXVIII.

Creditores mariti an & quando possint agere super fructibus bonorum dotalium.

FRuctus bonorum dotalium ita demum ad maritum pertinẽt pleno iure dominij, si ab eo sint percepti aut à solo separati. [1] Quandiu enim sunt pendẽtes creduntur esse pars fundi, eiusque dominium & cõditionem sequuntur. [2] Itaque tandiu dotales sunt, & consequenter eodem iure ad mulierem spectant, quo dos ipsa. [3] Inde fit vt quamuis dotis, vt loquuntur, assecuratio in bonis immobilib. fieri debeat, non in mobilibus aut fructibus, quippe quorum ratione vix mulieri satis caurum esse posset: [4] si tamẽ alius mariti creditor fructus pendentes in fundis dotalib. iure pignoris persequatur, audienda sit mulier si pignoris inhibeat vel capionem, vel persecutionem, [5] vergente scilicet ad inopiam marito, [6] siue sententia super dotis assecuratione iam reddita sit, siue non, postquam placuit mariti inopiam per mulierem etiam exceptionis iure & nulla præcedente declaratoria contra agentes creditores obiici posse. [7] Nam etsi fructus iam percepti essent à marito necdum consumpti, quo casu haud dubie mariti creditoribus in eos actio competeret, [8] ius tamen esset mulieri intercedendi ne à creditorib. caperentur. Quia licet ad maritum pertineant, ea tamen lege pertinent, vt ex iis, si aliunde non possit, & mulierem & communes liberos alat, non vt creditores suos dimittat, vxore liberisq; fame pereuntibus. [9] Hoc tantum interest, an percepti sint an pendentes, quod in perceptis nihil prorsus iuris habet mulier, siue agere, siue excipere velit, quandiu ex aliis bonis, siue mobilibus, siue immobilib. ei cautum esse potest. [10] In pendentib. vero tantundem iuris habet, quantum in bonis ipsis immobilibus, [11] præterquam eius portionis ratione, quę ob impensas in ipsos fructus factas ad maritum quasi colonum partiarium pertinet. [12] In qua sane non plus iuris habere mulier potest, quam si alterius coloni diligentia sumptibusq; dotalis fundus exultus esset. Ideoque in eam fructuum partẽ salua certaque semper est mariti creditorib. actio, siue pen-

dentes sint, siue iam percepti, dum ne consumpti. [11] *Ita Senatus* in causa N. Morel Presbyteri, & Leonardæ Simon, 13. Cal. Mart. 1594.

1 Vt saltem tantundem iuris habeat, quantum cæteri bonæ fidei possessores, *l. si fructuarius messem 13. D. quibus mod. vsuf. amitt.*

2 *L. fructus pendentes 44. D. de rei vindicat. l. vlt. § fructus, D. quæ in fraud. credit.*

3 Ea enim dos mulieris, *l. in rebus 30. Cod. hoc tit.* quamuis & etiam in bonis mariti, *l. quamuis 75. D. eod. l. doce. 9. C. de rei vindicat.*

4 *L. vbi adhuc 29. Cod. hoc tit.* Iunge quæ dixi *Definit. num. 6. supr.*

5 Tanquam eius rei, quæ sit sua nec vnquam fuerit mariti.

6 Alioquin nihil iuris habet mulier in doris fructibus constante matrimonio, *l. pro oneribus, 20. C. hoc tit.*

7 Dixi *Defin. 10. supr.*

8 Tanquam in bona debitoris sibi obligata.

9 *d. l. pro oneribus l. vbi adhuc 29. eod. l. si is qui 56. § mortem, D. eod.* [Itaque ob hanc causam iudicatum aliquando est fructus bonorum dotalium inter maritum, vxorem, & communes liberos ita diuidi debere, vt tertiam partem maritus habeat, aliam vxor, aliam liberi. *Ita Senatus* in causa Canal. *Sine die.*]

10 Pertinent enim ad maritum pleno iure & dominij, & possessionis.

11 Vt dixi *num. 3. supr.*

12 Quæ pars apud nos dimidia esse solet. Nam nec vlli fructus esse intelliguntur, nisi qui deductis sumptibus supersunt, *l. si à domino 36. § vlt. D. de hered. petit.*

13 Consumptione siquidem & dominium & pignus extinguitur, cum non entis nullæ possint esse qualitates, *vulg. iuribus.*

DEFINITIO XXXIX.

Fructus bonorum dotalium aut pro dote obligatorum conseruandi sunt mulieri, non vt dos in tuto collocetur, sed vt in communes vsus consumantur.

SAne quod dicimus, posse mulierem intercedere ne bonorum dotalium fructus pendentes à mariti creditorib. distrahantur, tametsi ex aliis matiti bonis cautum satis esse possit, [1] ita accipiendum est, vt non ideo tamen dotis cautio in ipsis fructibus constituatur (alioqui eueniret vt consumptis fructibus tantundem de dote diminutum intelligeretur [2]) sed in cõmunes vsus matrimonij fructus illi consumantur. [3] Nam & ob eam causam comparatum est vt in bonis immobilib. dotis nomine caueatur, non solum quod minus facile perire possint, [4] sed etiam quod ex ipsis percipiantur fructus, per quos matrimonij oneribus succurratur. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nisi ex aliorum etiam bonorum fructibus mulier consultum esse possit vt habeat vnde se alat.

2 Id autem agendum est vt dos in tuto collocetur non vt periclitetur, *l. vbi adhuc 29. C. hoc tit.*

3 *d. l. vbi adhuc.*

4 *L. lex quæ tutores 22. in fin. C. de admin. tutor.*

5 Non tam enim valor rerum inspiciendus est, quam fructuum, quoties alicui succurrendum est ne egeat, *l. qui bonis 6. vbi Bart. D. de cess. bonor.* Boer. *quæst. 19. num. 7.* Vnde illud est, quod si cui relictæ sint alimenta sunt ei præstanda secundum patrimonij reditum, non secundum proprietatem fundorum. Boer. *ibid num. 8. & 9.* vbi citat *l. fundi Trebatiani de vsufr. leg. l. 2. C. de prad. nauicul. lib. 11.*

DEFINITIO XL.

Mulier habens specialem hypothecam quando impedire possit cæterorum creditorum super ea speciali hypotheca persecutionem.

AD inopiam vergente marito, qui vxoriæ dotis nomine bona quædam specialiter mulieri obligauerat, cum agẽte vxore bona alia haberet, quæ sine controuersia poterant possideri, dubitatum est an ius esset mulieri prohibendi, ne in specialem hypothecam agerent cæteri creditores, quibus aliunde consultum esse posset? An potius repelli mulier deberet, quæ eo tempore quo nondum de dotis restitutione tractari poterat, creditores mariti prohibere volebat ne pignora vindicarent, cum aliunde salua fieri posset dotis causa: quasi nihil eius interesse videretur? [1] Mouebat pro muliere, quod imo vero ipsius interesse possit ea potius habere pignora, de quibus ab initio speciali conuentione sibi prospexerit: [2] Contraque nihil interfit creditoris vtrum hæc an illa pignora persequatur ac distrahat, [3] præsertim si sit tempore posterior, vt mulieri prius consuli æquum sit. [4] Mihi distinctio illa ex tempore probabatur, an mulier de dote in tuto collocanda certaret agendo an excipiendo, vt si agendo non audiretur aduersus creditorem, sine cuius dispendio posset ex aliis bonis consequi indemnitatem. [5] Sin excipiendo, melior esset ipsius causa quam creditoris: [6] Ita tamen si tempore anterior mulier proponeretur. Nam cum posterior est, licet bona mariti dimittendis creditoribus omnibus sufficiant, dici non potest cur faueri mulieri debeat potius quam creditori. [7] Cum si bona exsoluendo ære alieno non sufficerent mulieris periculum damnumque esse oporteret non creditoris. [8] *Senatus* tamen, cum in publico auditorio causa perorata esset, dignam rem putauit, de qua amplius deliberaretur. In causa Dn. de Rossillion, & Hippolitæ Constantin, 6. Cal. Sept. 1594.

1 Si quidem nunquam aditur is, cuius nihil interest, siue agat, siue conueniatur, *l. 3. § 1. D. de verbor oblig. l. ille à quo 13 § si de testamento*, vbi Alex. *D. ad SC. Treball.*

2 Solet enim specialis hypotheca constitui in iis bonis quæ commodiora videantur, & ideo quæ specialiter sunt obligata prius discuti debent, *l. 2. C. de pignor.*

3 Dummodo sint idonea, *d. l. 2.*

4 Nam mulier, quæ prior est tempore potior est iure. Imo etiamsi sit posterior, si sequimur quod voluit Iustinianus, *in l. assiduis 12. C. qui potior. in pignor hab.*

5 Quia hoc casu verũ esset dicere nihil mulieris interesse.

6 Est enim semper fauorabilior conditio excipientis, quam agentis, *l. 1. D. de pignor.*

7 Sic enim vulgo à nostris accipitur Iustiniani constitutio in *d. l. assiduis*, vt non faueat mulieri contra creditores anteriores expressam hypothecam habentes.

8 Cum iure communi quisquis prior est tempore fit etiam potior iure, *l. 2. & 4. C. qui potior. in pig. hab.*

DEFINITIO XLI.

Mulier potest detrudi in carceres non pro ciuili debito, sed tamen pro sumptibus ex causa delicti descendentibus.

MVlier, quæ sit vilis persona, in carceres detrudi potest pro sumptibus ex causa delicti descendentibus, [1] nec prohibendi ius habet maritus, cui ipsa in dotem omnia bona sua dederit. Cum in eius potestate sit vxorem habere, adeoque ex ipsa dote soluere, quam hoc casu vt & aliis plerisque etiam constante matrimonio minui posse constat. [2] Neque ad rem pertinet quod vulgo iactari solet, Pro ciuili debito mulierem incarcerari non debere. [3] Quamquam enim alia solet esse ratio mulctæ, quæ pro crimine irrogatur, alia sumptuum in criminalem causam factorum, [4] vt ex eo constat quod bonorum cessio admittitur pro sumptibus, quæ pro mulcta pecuniaria non admitteretur: [5] non ideo tamen consequens est vt prorsus ciuile debitum dici debeat, quod descendit ex delicto & criminali condemnatione. [6] Sane in muliere honesta, si non atrocitas delicti vade vigeat, vix est vt hæc sententia admittenda videatur. [7] *Ita Senatus* in causa N. Alteriet Necienſis 11. Calend. Septemb. 1594.

1 Aliter

1 Aliter enim cum tenuioribus personis agitur, aliter cum honestioribus ex causa delicti, *l. capitolium 28. §. non omnes, D. de pœn. cum similib.*

2 Ne alioqui prætextus doris adferat mulieri impunitatem, atque impunitus eius dolus, quod esset iniquum, *l. 4. §. cum dominus, D. de noxal. action.*

3 At ne quidem in causa criminali. Sic enim Iustin. constituit *Nouell. 134. vt null. iudic. cap 9. §. necessarium*, quæ tamen constitutio in causa quidem ciuili obseruatur, sed in criminali non item.

4 Quia sumptus illi non pro delicto irrogantur, sed in pœnam temere litigantis, *tot. tit. Inst. de pœn. temer. litig. l eum qui temere 79. D de iudic.*

5 Dicam ad *tit. qui bon. ceder. poss.*

6 Qualis enim actio est, talis & condemnatio expensarum, quæ sunt accessoriæ.

7 Ex ratione quam supra dixi *num. 1.*

DEFINITIO XLII.

Vsuræ dotis non debentur marito, si neque mora neque conuentio vlla præcesserit.

VSuræ dotis, quæ nulla die solutioni dicta non prius soluenda fuit, quam per maritum peteretur, non ob id magis debentur, quam per multos annos maritus vxorem exhibuerit, cæteraque matrimonij onera sustulerit, sed ab eo demum tempore, quo mora contracta erit, id est, quo petita nec soluta dos fuerit.[1] Neque enim tam fauorabilis est causa dotis præsertim pro marito, vt vsurarum additamentum recipiat, si neque mora, neque conuentio in eam rem vlla præcedat.[2] *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa Pantaleonis Guilli & Augustani, 5. Non. Decemb. 1594.

1 Nam & dotem ipsam potuit maritus remittere. Roman. *sing* 601. quem refert Boer. *quæst. 22. nu. 24 post gloss.* Cyn. Bald. & Salyc. *in l si constante*, in verb. *forma, Cod de donat. ante nupt.* Iunge *l. vir vsuras 54. D de donat. inter vir. & vxor.*

2 *dict. l. vir vsuras.* Vsuræ enim aut ex mora aut ex conuentione necessario debentur, etsi mora interdum re ipsa quoque fieri intelligitur, *vt in l. Titia 87. §. vsuras, de leg 2. l. curabit 5. C. de action. empt.*

DEFINITIO XLIII.

In fundum etiam æstimatum habet mulier regressum, si maritus non sit soluendo.

SI mulier in dotem dederit fundum æstimatum, fundi quidem dominium ad maritum pertinet, solaque æstimatio in dote esse intelligitur.[1] Sed si maritus fiat non soluendo, damus mulieri regressum in fundum ipsum vtilémque vindicationem, ac si fundus non fuisset alienatus.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 1. infr. de remiss. pign. or.

1 Quoniam æstimatio facit emptionem, *l. plerumque 10. §. si ante, & seq. l. quoties 16. D. hoc tit. l vnic. §. cumque ex stipulatu, vers. æstimatorum, C. de rei vxor. action.*

2 *Arg. l. vxor marito 55. in fin. D. de donat. inter vir. & vxor.* Ne alioqui mulier damnum dotis incurrat.

DEFINITIO XLIV.

Expensa facta à marito pro dote æstimata non sunt ei restituenda, nisi cum res ipsa æstimata mulieri restituuntur.

MAritus vxorem ducturus, quæ vniuersorum bonorum controuersiam patiebatur, cum vniuersa mulieris bona in dotem accipere vellet, cauerat acceptos à se mille aureos restituendos soluto quandocunque matrimonio. Iisdem dotalibus tabulis mulier procuratorem eum constituerat in rem suam ad litem de bonis omnibus tractandam & peragendam. Cum maritus vicisset, ac bona multo maioris pretij obtinuisset, cum soluto matrimonio dos ab ipsius heredibus restituenda esset, Placuit nulla impensarum facta deductione restituendam integram pecuniam, quam maritus sibi solutam professus erat, quasi dotem ille tanti vltro æstimasset.[1] Nam & constat, procuratorem in rem suam constitutum expensas, quas eo nomine fecerit, repetere non posse.[2] Plane si mulier fundos habere mallet, & maritus consentiret (neque enim inuito marito posset mulier æstimatas res dotales reperere, nisi in subsidium,[3] aut eo casu quo conuenisset, vt nil obstante æstimatione eædem species redderentur[4]) vtique impensas dotis causa factas marito reddi oportet.[5] *Ita tractatum est* in causa, de qua in Defin. 18. & 19. infr. De test.

1 Quia poterat dos in effectu vel pluris esse, vel minoris, *arg. l. imperat 70. §. si centum, de legat. 2.* Potiusque dubitari posset, an quod plus in bonis esset, restituere maritus deberet, quia non simplex venditio facta esset, sed dotis causa, *l. quoties 16. in fin. D. hoc tit.*

2 Quia licet ex alterius persona agat, tamen ad suum commodum agit, non ad alienum. *l. qui stipendia 9. C. de procur.*

3 Vt in specie *Defin. præced.*

4 *Vt in Æstimatis 50. D. solut. matrim. l. si inter 21. C. hoc tit.*

5 Tanquam quæ minuant dotem vel ipso iure, si sint necessariæ, vel saltem per deductionem & retentionem, si sint vtiles, *l. 5. D. de impens. in rebus dotal. fact. l. si in qui 56. quod dicitur, D. hoc tit.*

DEFINITIO XLV.

Mulieri, quæ perperam & temere litigauit, præsertim contra liberos non sunt restituendi sumptus litis, quamuis futurum sit vt dos minuatur.

QVod dicimus, dotem non debere minui per expensas litis, nec per tributum illud, quod pro iudicato pendi solet,[1] vulgo emolumentum vocant, non est perpetuum. Quid enim si rite oblatam dotem mulier accipere recusauerit,[2] litemque de ea re instituere perperam, aut institutam male prosequi maluerit? Præsertim aduersus proprios liberos, quibus parcere potius debuisset? Proximitatis ratio fortasse faciet, vt matri parcendum sit hactenus saltem, vt expensarum compensatio inducatur,[3] sed non vt liberi, quibus nihil imputari potest, condemnandi sint ad sumptus, quibus sola matris culpa causam dederit.[4] At neque, vt emolumentum integrum à liberis præstetur, aut sportulæ, quæ iudici ob sententiam ex scripto latam debentur.[5] Quid ergo? Sumptus omnes erunt compensandi, & consequenter ab vtraque parte pro virili sua exsoluendi.[6] *Ita Senatus* pro N. de Crescherel de Nicolle, contra vxorem N. Petri Ludouici De Lescheraine, 11. Calend. Maij 1593.

1 Ratio est, quia mulieri integram dotem saluam conseruari non tantum mulieris, sed etiam reipubl. interest, *l. 1. D. solut. matrim. l. interest. 18. D. de reb. auct. iud. possid.*

2 Atque ita fuerit mulier ipsa in mora. *l. qui decem 72. in prin. §. 1. D de solut.*

3 Matrem enim condemnari liberis suis ad sumptus litis, aut liberos matri, durum sane est propter adfectionem personarum, quæ facit plerumque, vt iuris regulæ negligantur, *l. Caius 45. in fin. D. solut. matrim.*

4 Suam enim cuique culpam nocere oportet, non alteri, nec sumptus litis præstantur ob debitum, sed ob litem temere susceptam, *l. eum quem temere 79. D. de iudic. l properandum 13. C. eod.*

5 *Tot. tit. C. de sportul. l. 1. & tot tit. C de fructib. & lit. expens.*

6 Vt ita leuius fiat incommodum, quod inter litigatores ex æquo diuiditur.

DEFINITIO XLVI.

Non potest mulier, quæ tutrix fuit, agere de dote ante redditas tutelæ rationes, sed si possideat non eo minus habet ius retentionis aduersus alios posteriores creditores.

MVlier, quæ impuberis filij tutrix fuit, licet exceptione non reddiræ rationis repelli possit, si dotem exigat, non solum si aduersus filium agat, sed & si aduersus eum, qui à filio ius habeat dotisque pignora possideat.[1] Tamen, si cum filiis bona iure pignoris possidens conueniatur ab aliis creditoribus per hypothecariam & dotis retentionem obiiciat, non est danda creditori replicatio ad elidendam exceptionem ob non redditas rationes. Est enim fauorabilior & maiore priuilegio digna mulier, quæ possessionem suam tuetur, quam quæ agit.[2] *Ita Senatus* pro Angela Moriset, contra Joannem Rosset, 8. Id. Maij 1595.

1 Quia dos ipsa filio est obligata prò tutelæ rationib. reddendis, *l. pro officio* 20. *Cod. de admin. tutor.* Ideoque retineri potest, *l. unic. Cod etiam ob chirograph. pecun. pign. retin. poss.* Bart. Socin. *consil.* 180. *lib.* 2. [Sed intelligè fauore liberorum non autem fauore alterius cuiuslibet tertij, quia nec aliis quàm liberis dos ipsa est obligata pro rationibus tutelæ. Nisi ponas tertium illum habere ius à filio, & pignora possidere, vt in Definit.]

2 *L.* 1. *D. de pignor. & d. l. unic. C. etiam & chirogr. pecun.*

DEFINITIO XLVII.

Mulier petens assecurationem dotis non habet fundatam intentionem, quæ tamen probata, potest retinere non tantum bona immobilia mariti, sed etiam fructus ex iis iam perceptos.

VErgente quidem viro ad inopiam, succurrendum est mulieri aduersus creditores posteriores hypothecariam exercentes, etiamsi declaratoria nulla præcesserit.[1] Sed tamen pendente lite, ac quousq; paupertatem probauerit, non habet fundatam intentionem, potiusque pro creditore iudicandum est,[2] quoniam in dubio præsumptio est contra mulierem, quæ regulariter nihil iuris in dote habet constante matrimonio.[3] Sane probato casu assecurationis habet mulier ius retinendorum, non modo bonorum immobilium mariti, sed etiam fructuum ex iis iam perceptorum, vt se suosque liberos alat,[4] licet dotis cautio non in fructibus, etiamsi maxime mulier velit, sed in bonis immobilibus ei omnimodo præstanda sit.[5] *Ita tractatum est* in publico Auditorio, 4. Id. Jun. 1595.

1 Vt dixi *Defin* 10 *supr.*

2 Debet enim quisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis, siue agendo, siue excipiendo, *l.* 2. *l. in exceptionibus* 19 *& pass. D. de probat. l.* 4. *& vlt. C. de edend.*

3 *L. si constante* 24 *& tot. tit. D. solut. matrim.*

4 *L. vbi adhuc* 29. *C. hoc tit.*

5 Dixi *Defin* 33. *ẽ. eod.*

DEFINITIO XLVIII.

Mulieri acquisita bona inter primum & secundum matrimonium non censentur in secundum constituta.

BOna, quæ mulieri obuenerunt inter primum & secundum matrimonium, non censentur constituta in secundam dotem.[1] Nec si in priore matrimonio bona omnia mulieris doti data proponantur.[2] Nisi expressim data sint etiam futura.[3] *Ita tractatum est* in publico Auditorio, Cal. Jul. 1595.

1 Nam ea ipsa dos, quæ priori viro constituta fuerat, secundo quoque data intelligitur, vt dixi *Defin.* 37. *ẽ.*

2 Quoniam ea constitutio restringi debet ad bona præsentia, *l. si ita esset* 7. *D. de aur. & argen. leg.*

3 In solo namque pignore ita est constitutum, vt qui bona sua omnia generaliter & simpliciter obligauit, censeatur etiam futura obligasse, *l. vltim. Cod. quæ res pign. obligar. poss.*

DEFINITIO XLIX.

Non est retinenda mulier in possessione bonorum mariti prò dote in tuto collocanda, nisi ad concurrentem vsque dotis solutæ quantitatem, licet non possint ea bona sufficere ad onera matrimonij.

COnstante matrimonio agens mulier ad dotis, vt vocant, assecurationem marito vergente ad inopiam, licet omnium mariti bonorum eo nomine expressim obligatorum possessionem sibi quæsierit per clausulam constituti,[1] non tamen potest hoc prætextu bona mariti omnia retinere, si alij sint vel creditores vel emptores, aliterve possessores, à quibus velit illa propriam possessionem condictione ex lege Justiniani auocare:[2] sed eatenus duntaxat, quatenus solutæ dotis quantitas exigit,[3] licet ita futurum sit, vt non habeat illa sufficienter vnde se suosque alat, si forte tam exigua sit dos, vt matrimonij oneribus ferendis impar sit. Nam quod dici solet pignoris causam esse indiuiduam, quantulumcunque illud sit, quod debetur,[4] ad hunc casum non pertinet, in quo non licet aliis mariti creditoribus aut pignorum possessoribus sibi cònsulere per ius offerendi.[5] Quos tamen interea & quandiu durat matrimonium in damno morari non oportet: sed tanto magis consulendum iis est, quod sibi ipsi consulere non possunt.[6] *Ita Senatus* in causa Joannæ Molar & Mauricij Veyrat, Prid. Non. Jul. 1595.

1 *Ex l. quod meo* 18. *D. de acquir. poss.*

2 *Ex l. vlt. C. eod tit de acquir. possess.* Cuius beneficium necessario implorandum est, quoties auocatur possessio à tertio possessore.

3 Quia remedium hoc introductum est non vt dos augeatur, sed ne quid ex ea pereat, *l. si constante* 24. *D. solut. matr. l. vbi adhuc* 29 *Cod hoc tit.*

4 *L. rem hereditariam* 65. *D. de euict. l. quamdiu* 6. *C. de distract. pignor. l.* 2. *C. debit. vendit. pign. imped. non poss.*

5 Dixi *Defin.* 2. *supr.*

6 *L. Diuus Marcus* 14. *D. de offic. præsid. l. in minorum* 3. *C. de in integr. restit. minor.*

DEFINITIO L.

Cum agitur de assecuranda dote, quæ tota non sit soluta, eadem adhibenda est distinctio, quæ si ageretur de dote restituenda.

SI non integram dotem maritus à socero aut ab ipsa muliere exegerit, sed dotis partem dumtaxat, tum vergere cœperit ad inopiam, non potest mulier petere dotis totius assecurationem, sed pro ea dumtaxat parte, quæ soluta reperitur, cum nihil sit, quod imputari possit marito,[1] qui aut socerum aut mulierem ipsam non præcipitauit ad solutionem.[2] Diuersum est si extraneus, id est alius, quam qui ex officio dotem dare debuit, dotem promiserit ex necessitate, id est, non animo donandi. Nihil enim hac parte refert, an constante matrimonio agatur ad dotem in tuto collocandam, an soluto matrimonio ad restitutionem.[3] Sane vtroque casu integri augmenti rationem haberi placuit.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Boer. *qu.* 22. *nu.* 18. contra Bart. & alios multos ibi citatos.

2 *L. si extraneus* 33. *D de iure dot.* Obserua tamen, non posse mulierem expelli de domo mariti ob non solutam dotem, quæ promissa fuerit ab extraneo aut à patre mulieris, Boer. *qu* 22. *num.* 40. post Socin. *regul.* 258 *fallent.* 2. Sed ita demum, si ab ipsa muliere dos promissa fuit. Idem Boer. *nu.* 1. 2. 3. *& 6. ad fin. C. ad SC. Velleian.* Bald. *ad Auth res quæ. C. commun de legat.*

3 Quamuis aliàs soleat multum interesse, vt ex iis apparet, quæ diximus *Defin* 2. *ẽ.*

4 Dixi *Defin.* 15. *ẽ.*

DEFINI-

DEFINITIO LI.

Non liberatur debitor dotis soluens dotem constante matrimonio, si soluat contra formam à iudice præscriptam.

MVlieris debitor constante matrimonio à muliere conuentus vt solueret, si ob allegatam mariti inopiam iussus sit pecuniam idoneo mercatori collocare, [1] aut, si de mercatore conueniri non posset, apud actuarium obsignare, [2] non aliter liberari poterit, quam si pareat iudicato. [3] Itaque si marito soluerit, qui iam tum fuerit non soluendo, perinde remanet in obligatione, licet pecunia dotalis proponatur. [4] Nec ad rem pertiner, quod marito quantumuis inopi, dos recte soluitur, cum imputare sibi potius mulier debeat, cur vergente marito ad inopiam non perierit dotem in tuto collocari. [5] Nam in proposita specie ea ratio locum non habet, cum assecurationis, vt loquuntur, vice sit cautio, quam iudex inducit, vt pecunia vel mercatori vel actuario, non etiam marito solueretur. [6] Quid si non marito, sed ipsi mulieri soluta sit? Ne hoc quidem sufficiet, [7] quoniam magna præsumptio est, mulierem marito nomen accommodasse, [8] & pecuniam, præsertim quæ dotalis fuerit, ad maritum potius quam ad mulierem peruenisse. [9] Itaque mulieri facile aduersus debitorem succurremus, si pergat illam pecuniam petere tanquam non sibi solutam, maxime si contra propriam confessionem imploret in integrum restitutionem. [10] Nam sicuti non liberatur is, qui dorem mulieri reddit aut soluit constante matrimonio, licet mulier consentiat, quia omnimodo dos in tuto collocanda est: [11] Ita nec is, qui aliter soluit, quam quomodo solui iudex iussit, qui doti & mulieris indemnitati prudenter consulere voluit. Ergo si vel idem iudex vel alius superior ex appellatione cognoscens, inferit pecuniam mulieri solui, nihil erit, quod imputetur debitori, qui ex præscripto iudicis & metu forsasse, cæteris mulieri soluerit. [12] Proinde nec erit audienda mulier, si eam pecuniam ab eodem debitore quasi non liberato velit petere & probare perditam illam & à marito profligatam. *Ita Senatus* ex tempore in causa Bernardæ Fauer, & Claudij Du Chesne, 5. Id. Septemb. 1595.

1 *Ex c. per vestras. Extr de donat. int. vir. & vxor.*

2 *L. acceptam 19. C. de vsur.*

3 Propter rerum iudicatarum auctoritatem, *l. seruo 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell. l. si fundus 16. §. si plures, D. de pignor.*

4 Alij enim soluit, quam cui debuit soluere. Præceptum enim iudicis sequendum est, *l. ait prætor 7. §. 1. vers. quid tamen D. de minor.*

5 Dixi *Defin. 30. §.*

6 Iuxta *d. c. per vestras.*

7 Nam neque mulieri dos solui potest constante matrimonio, nisi in casibus, de quibus *in l. quamuis 20. D. solut. matrim. l. vnic C. si const. matr. dos solut. fuer.*

8 *L. cum proponas 5. & seq. C. si quis alter. vel sib.*

9 *L. si cum dotem 22. §. transgrediamur, D. solut. matr.*

10 Quia, qua facilitate decipitur, eadem confitetur.

11 Dixi *Defin. 2 supr.*

12 *dict. l. 7. §. 1. vers. quid tamen, de minor. l. 6. §. apud Labeonem, D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO LII.

Qui nomina accepit in dotem, pecuniam ex iis redactam cogitur iudicio de dote restituere, sed deductis expensis.

CVm nomina in dotem data vir exegit, condemnandus quidem est, vt pecuniam ex iis redactam restituat, sed ita tamen, vt sumptuum ad exactionem factorum ratio habeatur, quatenus necessarij fuerunt. [1] Constat enim per impensas necessarias minui dotem ipso iure, [2] adeoque ipsa in re, cum dos consistit in pecunia numerata. [3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 9. infr. Solut. matrim.

1 Quæ enim dat in dotem nomina, censetur dare pecuniam ex ipsis nominibus redigendam, *arg. l. si conuenerit 18. D. de pignor. action.*

2 Obserua tamen quod tractat Bocr. *quæst. 22. num. 23.* hæredes mariti non posse deducere expensas per virum in exactione dotis factas, ex Specul. *tit. de donat. int. vir. & vxor. §. fin. vers. illud etiam quæritur*, & ibi Ioan. Andr. & Masuer. *tit. de dot. vers. item si mulier.* Sed hoc videtur accipiendum de expensis factis contra promissorem aut debitorem dotis, non de iis, quas fieri oportuit contra tertium, vt sciretur, quid esset in dote, quam ipsa mulier constituisset.

3 *L. 5 de impens. in rebus dot. fact.*

4 Scripsi *lib. 1. Consil. c. 2.* * *Iungе definit. 44.* 5. Ferrar. *in forma libell. quo vxor agit ad dotem, glos. 6 num. 7.* Campes. *de dot. par. 2 qu. 44. & ibi in add.* Bald. *ad l. per diuersas, nu. 10. C. mandat.* Cæsar Vifilla ad Afflict. *decis. 319.*

DEFINITIO LIII.

Cum restitutio dotis euadit in assecurationem, non potest offerri mulieri.

ALiquando euenit, vt restitutio dotis euadat in assecurationem, iisdemque vtatur priuilegiis, [1] vtpota si mulier, quæ matri suæ hæres extitit, dederit in dorem bona sua omnia, præsentia & futura. [2] Non enim dos matris offerri poterit à posteriore creditore, quasi cuius restituendæ dies iam venerit. Incipit enim esse dos filiæ, quæ fuit antea dos matris. [3] *Ita Senatus*, 30. Januar. 1596. ex tempore.

1 Inter quæ illud est, vt non possit offerri mulieri, vt dixi *Defin. 2. supr.*

2 Quæ enim prius fuit dos matris, fit ea defuncta matrimonium filiæ, & consequenter conuertitur in dotem, *l. nulla, C. de iur. dot.*

3 Dos autem filiæ ei offerri non potest, sicut non potuit offerri matri, *l. vbi adhuc 29. vbi not. C. hoc tit.*

DEFINITIO LIV.

Actio mulieris pro dote in tuto collocanda non patitur exceptionem specialis hypothecæ non excussæ, quam actio dotis restituendæ pateretur.

MVlier petens assecurationem dotis potest incumbere hypothecæ generali æque ac speciali, licet specialis idonea proponatur, [1] siue ipsa, siue maritus possideat. [2] Itaque tam ex iis bonis, quæ generaliter obligata sunt, quam ex iis, quæ specialiter, dandum ei est, ex quo se alat suosque, [3] arbitrio boni viri, & prout æquius melius videbitur. [4] *Ita Senatus* ex tempore in secreto Auditorio, 3. April. 1596.

1 Quod non similiter obtinet, cum agitur de restitutione dotis, quia tũc facienda est excussio specialis hypothecæ, priusquam ad generalem deueniatur, *l. 2. C. de pignor.*

2 Alia scilicet bona, quamquę sunt hypothecæ specialis. Alioqui si vel maritus vel mulier possideat hypothecam specialem, quæ sit idonea, non est ei permittendum, vt agat contra tertios pignorum generalium possessores, cum nihil eius interfit, *arg. d. l. 2.* Iunge *Defin. 25. §. de iure dot.*

3 Iuxta *l. vbi adhuc 22. C. hoc titul. l. si constante 24. D. solut. matrimon.*

4 Ad largam scilicet æstimationem, vt habent verba Statuti nostri.

DEFINITIO LV.

Dotis vsuræ à marito quamdiu vixit non petitæ, ab hærede ipsius exigi non possunt tanquam donatæ.

DOtis vsuras, quæ marito solui debuerunt, si earum petitio nulla facta sit, nec aliquo voluntatis iudicio retentæ; mariti hæres quasi tacite remissas

donataſque petere nullo modo poteſt.[1] *Sic tractatum eſt* in cauſa Dominæ Ludouicæ de la Chambre viduæ D. Comitis de Montreal, & D. Marchionis de la Chambre, menſe Febr. 1597.

1 *L. vir vſuras 54. D. de donat. inter vir. & vxor. l. eum quidam 17. §. Diuus Pius, D. de vſur.*

DEFINITIO LVI.

Maritus de moribus vxoris conqueſtus, apud iudicem Eccleſiaſticum, non poteſt interim agere tanquam maritus ex dotali conſtitutione, ſiue contra dotis debitores ſiue contra poſſeſſores bonorum dotalium.

MAritus de moribus vxoris conqueſtus quod dotem ſibi adiudicari poſtulabat, & ſeparationem thori petebat apud iudicem eccleſiaſticum, Placuit non poſſe illum interim agere tãquam maritum ex dotali conſtitutione, ſiue contra dotis debitores ſiue contra poſſeſſores bonorum dotalium. Eſt enim quæſtio illa de moribus & adulterio præiudicialis vt ſciri poſſit ad quem ius dotis pertineat, & an ſuo nomine agat, an coniunctorio; vtraque enim ſimul agere ſiue præcisè ſiue alternatiuè non poteſt, cum certus esse actor debeat de iure ſuo & ex qua perſona agat. *Ita Senatus* pro fratribus Cheurier, 10. Febr. 1620.

DEFINITIO LVII.

Conſtituta dote dimidiæ portionis bonorum patris, additis verbis, Ad formam diuiſionum, & iuxta tenorem teſtamenti paterni, quomodo facienda diuiſio.

CVm pater duas ex ſemiſſibus heredes filias inſtituiſſet & poſt eius mortem facta bonorum paternorum diuiſio fuiſſet, poſteriori nuptæ dos conſtituta fuerat dimidiæ portionis bonorum patris, ſed his verbis additis, *Ad formam diuiſionum*, ſed ſtatim poſt. *Iuxta tenorem teſtamenti paterni.* Maritus de diuiſione facta conquerebatur, & vt noua fieret vrgebat, Contradicebatur ei quaſi non aliud in dotem accepiſſet, quàm quod diuiſionis inſtrumento comprehenſum eſſet. Viſum eſt dimidiam partem bonorum omnium quæ patris fuiſſent in dotem videri conſtitutam, Illa autem verba *ad formam diuiſionum*, demonſtratiuè potiùs quàm reſtrictiuè intelligi debere, *l. quidam 96. de legat. 1. l. Lucius 12. de aliment. legat. Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

TIT. VIII.

DE REI VXOR ACTION.

DEFINITIO I.

Caſus, in quo debentur vſuræ dotis pecuniariæ etiam ante annum & ex die ſoluti matrimonij.

MAritus ab vxore cohæres ex ſemiſſe inſtiturus, ſi familiæ erciſcundæ iudicio conueniatur à cohærede pro parte dotis in pecunia numerata conſtitutę, condemnandus ad vſuras, non à die tantum finiti anni, poſt quem ex Iuſtiniani conſtitutione reddi dos debuit,[1] ſed ab ipſo mortis tempore.[2] Nam in iudicio vniuerſali, quale eſt familiæ erciſcundæ,[3] conſtat venire fructus & vſuras à tempore mortis.[4] Tametſi enim pro ea cohæredis parte maritus non quaſi hæres conueniatur, ſed tanquam maritus & debitor: tamen aperta eſt voluntas teſtatricis, quæ duos ex æquis partibus hæredes inſtituit, ne quicquam ex dote, vt nec ex reliqua hæreditate maritus amplius, quam cohæres conſequeretur,[6] quod eueniret, ſi interuſurium medij temporis in lucro haberet.[7] Proinde vſuræ huiuſmodi debebuntur tanquam acceſſiones pecuniæ non dotalis, ſed hæreditariæ.[8] Aliud igitur erit, ſi maritus non familiæ erciſcundæ iudicio, ſed rei vxoriæ actione ad dotis reſtitutionem conueniatur. Nam ſicuti ante annum peti dos non poteſt, quæ conſiſtit in pecunia numerata:[9] ita totius eius temporis moram inculpatam eſſe conuenit.[10] Quamuis nec defuerint, qui putarent, eo quoque caſu maritum medij temporis interuſurium lucrari non debere.[11] Quorum ſententia merito exploſa eſt, vel hac vna ratione, quod alioqui futurum ſit, vt iuris beneficium marito eiuſve hæredi pene inutile & illuſorium reddatur.[12] Vt taceam, quod ſoluto per mariti mortem matrimonio mulierem toto eo anno exhibere hæredes debent in vicem legitimarum vſurarum.[13] *Ita Senatus* nonnullis licet diſſentientibus pro Reuerendiſſ. D. Martello Epiſcopo Nicienſi deſignato, contra N. de Lambert, 17. April. 1589.

1 Ex *l. vnic. §. exactio, Cod. hoc tit.*

2 Ex ſententia Cyn. *in d. §. exactio.*

3 Non quod admixtam habeat petitionem hæreditatis, cum non detur hoc iudicium, niſi inter veros cohæredes, *l. cum putarem, 36. D. famil. erciſcund.* ſed quia in hoc iudicium venit quicquid eſt hæreditatis, ſi commodam recipiat diuiſionem. Denique per hoc iudicium diuiditur hæreditas, *l. 2. & paſſ. D. famil. erciſc.*

4 Cum fructus augeant hæreditatem, *l. ſed etſi lege 25. §. vlt. cum legibus ſeqq. D. de hered. petit. l. non eſt ambiguum 9. & l. coheredibus 17. C. famil. erciſc.*

5 Non enim poteſt conueniri tanquam hæres, niſi pro qua parte hæres eſt, cum hæreditas cum obliget, *l. ſiue à certis 17. D. de duobus reis l. 1. C ſi cert. pet. l 2. C de hered. action.*

6 Non enim eſſent hæredes ex æquis partibus, ſi plus ad vnum quam ad alium ex cauſa hęreditatis perueniret, aut etiam occaſione hæreditatis, vt Paulus loquitur *in l. debitor 59. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

7 Nihil ãquidem eſſet, quod in vicem eius interuſurij cohæres vicißim perciperet. De interuſurio vide *l. debitor 82. de legat. 2.*

8 Cenſetur enim hæc pecunia duplici iure & tanquam dotalis, & tanquam hæreditaria.

9 *d. l. vnic. §. exactio, C. hoc tit.*

10 Cum vſuræ non propter lucrum petentium, ſed propter moram non ſoluentium infligantur, *l. cum quidam 17. §. ſi pupillo, D. de vſur.*

11 Vide Zaſium *ad l. vnic. C. hoc tit.*

12 Non enim magnum beneficium eſt, ſi quis habeat dilationem annalem ad ſoluendum, & pro eo tamen tempore ſoluat vſuras, *l. vlt. C. de exec. rei iudic.* niſi cum præceſſit priuſque nata fuit obligatio vſurarum, *vt in l. 3. D. de vſur. d. §. exactio, verſ. ſin autem ſuperſederit.*

13 Notat. *ad d. §. exactio.* Alioqui fame periret mulier, quæ nec dotem nec alimenta haberet, nec rurſus honeſte poſſet nubere intra annum luctus, *l. 1. C. de ſecund. nupt.*

DEFINITIO II.

Exceptio non factæ excuſſionis nocet mulieri agenti hypothecaria, ſicut & cæteris creditoribus.

REi vxoriæ actio priuilegium non habet aduerſus tertios poſſeſſores, quo minus poſſint illi dotem per hypothecariam repetenti mulieri ſicut & alij cuilibet creditori exceptionem obiicere non factæ excuſſionis.[1] *Ita Senatus* in cauſa Michaëlis Du Mont, 5. Non. Jul. 1591. Junge Definit. 1. & 2. inf. de priuil. dot.

1 Eſt enim generalis determinatio conſtitutionis Iuſtinianeæ *in Nouel. 4. de fideiuſſ.* vnde ſumpta eſt *Auth. ſi hoc delitor.* C 4

tor Cod. de pignor. iunct. *l. in fraudem* 15. §. *vltim. D. de testament. milit.* Nec reperitur hoc priuilegium inter cætera priuilegia dotis.

DEFINITIO III.

Specialis hypotheca hominis non tollit generalem legis, nisi id expresse dictum sit.

MVlier, quæ mariti testamentum agnouit, in quo maritus specialem illi hypothecam pro dote constituit, non idcirco prohibetur generalis siue expressæ siue tacitæ legalisque hypothecæ beneficium implorare, si id sibi commodius esse videatur. Neque enim aliam mariti voluntatem fuisse credendum est, si non specialiter expresserit. [1] Sed nec sufficiet expressisse, nisi præter dotem quid amplius vxori legauerit, propter quod valere legatum possit. [2] Quo demum casu sane voluntas defuncti seruanda erit, etiamsi dotis exactio in longiorem diem dilata sit, si legatum mulieris acceperit. [3] *Ita* in publico Auditorio *tractatum* est, 10. Calend. Mart. 1593. In causa Aduocati Depradel, & Procuratoris Martinel.

1 Quis enim credat maritum cogitasse de adimenda generali hypotheca ei, cui dedit præterea specialem? *arg. l. legata inutiliter* 14. *D. de adim. legat. l.* 3. §. *si emancipatus, de bon. poss. contr. tabul.*

2 Non enim valet legatum factum creditori, si nullam secum adferat vtilitatem, *l. sin autem* 29. iunct. *l. præced. de leg* 1. *l. debitor* 82. *de leg.* 2.

3 Sibi enim debet imputare, quod legatum agnouerit, tantique æstimauerit commodum legati, *l. Imperator* 70. § *si centum, l. cum pater* 77. §. *qui dotale de leg.* 2. Nec enim verisimile est, maritum voluisse hæredem suum grauare duplici præstatione dotis, *l. Titia* 34. §. *qui inuita, eod. l. si cum dotem* 22. §. *si pater filia, D. solut. matrim.*

DEFINITIO IV.

Actioni de dote potest obijci retentio ob rationes tutelæ aut protutelæ nondum redditas.

NOn est perpetuum, quod vulgo iactatur, actioni de dote nullam obiici posse retentionem. [1] Eas namque retentiones dumtaxat sublatas esse Iustinianus voluit, quæ olim fiebant ob liberos, ob res amotas, ob mores, aut ob expensas vtiles in dotem factas. [2] Cæterum, si mater filij impuberis aut minoris bona administrauerit, siue tutrix fuit, siue pro tutrice se gessit, cum bona eius omnia pro reddendis rationibus sint tacite obligata, [3] & consequenter ipsa quoque dos eodem pignoris iure teneatur, [4] Placet posse dotem à filio eiusve hærede retineri in id vsque tempus, quo tutelæ aut curæ ratio sit reddita. [5] Nec solum si mulieris hæres agat, sed etiamsi mulier ipsa, siue iam secundo nupta, siue iterum nuptura (cuius ideo causa plerumque fauorabilior est, [6]) de dote experiatur. [7] *Ita Senatus* sæpius, vt relatum est in causa discussionis bonorum Illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise, 4. Id. April. 1593.

1 *L. vnic.* §. *taceat, C. hoc tit.*

2 Vt apparet *ex d. l. vnic.* quæ de his tantum retentionibus specialiter loquitur.

3 *L. pro officio* 20. iunct. *gl. Cod. de admin. tutor. l. vnic.* §. 1. *C. hoc tit.*

4 Nam in vniuersitate bonorum mulieris venit etiam dos, cum sit mulieris & proprium ipsius patrimonium, *l. quamuis* 75. *D. de iur. dot. l. in rebus* 30. *Cod. eod. l.* 3. §. *sed vtrum, D. de minor.*

5 Socin. *cons.* 180. *vol.* 1.

6 *L. interest* 18. *D. de rebus auctor. iudic. possid. Authent. sed quamuis, C. de rei vxor. act.*

7 Facilius enim est, vt possidenti detur retentio, quam vt non possidenti persecutio pignoris, *l.* 1. *D. de pignor.*

DEFINITIO V.

Vsuras dotis debet maritus, qui moram contrahit in ea restituenda.

VSuras dotis in pecunia numerata consistentis, quæ post annum à die soluti matrimonij reddita non sit, aut mulieri, si vir prædecesserit, aut, si superuixerit, heredibus mulieris præstandas esse ad tertiam vsque partem centesimæ, placuit Iustiniano: [1] nec tantum si in pecunia numerata dos consistat, sed & si in bonis mobilibus aut se mouentibus, quorum idcirco facienda æstimatio est. [2] Eoque iure vtimur, quamuis contraria sententia frequentiore interpretum calculo recepta videatur, vt vsuræ istæ non debeantur, nec si expressa conuentione promissæ sint propter iuris canonici prohibitionem. [3] Non enim æquum est impunitam esse moram viri eiusve hæredis, dotem sua die non restituentis, [4] aut meliorem esse conditionem mariti in dote restituenda, quam sit mulieris in exsoluenda. [5] Nam si etiam iure Pontificio permittitur marito exactio vsurarũ dotis tardius solutæ, eo prætextu, quod matrimonij onera ferre illum necesse sit; [6] quid ni mortuo viro mulier vsuras dotis consequatur quamdiu caret dote, cum eadem onera ad mulierem recurrant, & illud præcipue, quod seipsam alere cogitur? [7] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 4. & 5. inf. solut. matrim.

1 *In l. vnic.* §. *exactio C. hoc tit.*

2 Vsura enim pecuniæ est, non rei mobilis aut immobilis.

3 Alex. *cons.* 200. *vol.* 6. & Cravet. *cons.* 89. & quamplurimi alij ab Antonino Tessauro relati *decis. Pedemont.* 43. inter quos est Bald. *cons.* 166. *vol* 1.

4 *L.* 3. *in prine. l. cum quidam* 17. § *si pupillo, D. de vsur.*

5 *L. Atilicinus* 17. *D. de pact. dot.*

6 *Cap. salubriter. Extr de vsur.*

7 Finitur siquidem ius & onus mariti finito matrimonio *l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.* [Si tamen mulier aut hæres mulieris perceperit aliquo tempore fructus bonorum pro dote obligatorum, nulla pro toto eo tempore vsura debebuntur, licet ea bona postmodum euicta sint, puta iure fideicommissi. Nec enim fructus & vsuras eodem tempore habere debet, *l. Iulianus* 13. §. *veniunt. D. de act. empt.* *Ita Senatus* in causa D. de Boniuard, contra D. de Combefort, 17. Maij 1614.]

DEFINITIO VI.

Pro anno luctus nulla vsura dotis restituendæ mulieri debentur, sed interim alimenta ei præstanda sunt.

PLane quamdiu peti dos non potest, id est, intra annũ luctus, [1] vsuras præstari non oportet, quippe quæ non propter lucrum petentium, sed propter moram non soluentium infligantur; [2] mora autem esse non potest vbi nulla petitio est. [3] Sed ideo nimirum constitutum fuit, vt toto eo anno viduam alere mariti hæredes debeant, eique vestes lugubres, aliaque id genus ad victum & vestitum necessaria præbere. [4] Quamuis si alimenta illa intra annum non petierit, post annum petens audienda non sit, nisi in eam causam æs alienum contraxerit. [5] Porro, quæ de dote dotisque vsuris dicimus, eadem de dotis incremento & incrementi vsuris dicta intelligi debent. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec enim ius exactionis incipit nisi post annum, *l. vnic.* §. *exactio, C. hoc tit.*

2 *L. cum quidam* 17. § *si pupillo. D. de vsur.*

3 *L. nulla* 88. *de reg. iur. l. si pupillus* 127. *D. de verb. oblig.* Non tamen desunt qui defendant, nec medij temporis interusurium mariti lucro cedere, ex Zasio *ad d.* §. *exactio.*

4 Bart. *ad l. fructus* 7. §. *Papinianus, alias l. diuortio, D. solut. matrim.* Anton. Tessaur. *decis. Pedem.* 43.

5 Idem Tessaur. *decis.* 44.

6 Idem Tessaur *decis.* 45.

DEFINITIO VII.

Dos pecuniaria conuersa in corpora statim restituenda est. Itemque cum pignus, quod mulier habuit, marito in dotem datum est.

DOtem, quæ in pecunia numerata data est, si constante matrimonio conuersa sit & permutata in corpora, quod vtique fieri potest quoties mulieri expedit, [1] non post annum à die soluti matrimonij, sed statim restituendam esse constat, vt restitutionis potius quam constitutionis tempus spectemus, cum quærimus, an in pecunia an in corporibus dos consistere videatur. [2] Sed si mulier, cui pecunia debebatur sub pignore, pignus ipsum in dotem dederit, dubitatio maior esse potest, obligata pignoris nomine re immobili, an corporum an potius pecuniæ dos censeri debeat, vt vel statim vel non nisi post annum restituatur? [3] Mouet ex vna parte, quòd ius pignoris solui potest, oblato quandocúmque debito, [4] vt proinde cui pignus datum est, ei solutionis quoque accipiendæ facultas data intelligatur. [5] Quod si ita est, pecuniam, quæ debetur, in dotem datam fuisse magis dicendum est. [6] Ex altera vero, quod quamdiu solutum non est debitum, negari non possit quin hypotheca subsistat, & quidem in re immobili, [7] ac consequenter, quod ad maritum attinet, in dotem ei datam videri rem immobilem, ideoque præsenti restitutioni locum esse. [8] Nam etsi ius aliquod in dotem datum fuerit, cuius parata sit restitutio, non dubitatur, quin soluto matrimonio perinde ac res immobilis restitui statim debeat. Eáque sententia probabilior sane videbatur, [9] maxime in ea specie, quæ ex facto tractabatur, cum tabulis dotalibus conuenisse proponeretur, vt si pignus luere vellent prioris mariti hæredes, secundus maritus non aliter accipere posset, quam si in prædiorum emptionem continuo eam collocaret. [10] Ex eo namque apparebat, non pecuniæ, sed tantum pignorati fundi nomine mulierem mariti fidem secutam fuisse, cuius nimirum facultates suspectas habuisset. [11] *Ita in Senatu tractatum est* in causa Illustris D. Christophori d'Vrfe, D. de Bussy, & Dominorum fratrum de la Chambre, in publico Auditorio perorata, Prid. Calend. August. 1593.

1 *L. ita constante 26. cum l. seq ff. de iur. dot.*

2 *L. cum in fundo, 78. §. si fundus*, vbi est text. elegans, *eod. tit.*

3 Siquidem dos pecuniaria statim restituenda est, quæ vero consistit in bonis immobilibus non nisi post annum, *l. vnic. §. exactio, C. hoc tit.*

4 *§. omnis, & §. vlt. l. si rem 9. ff. de pign. act. l. Paulus 12. §. 1. ff. quibus mod. pign. vel hypoth solu.*

5 Nam & vtilem actionem suo nomine posset exercere post rescriptum Diui Pij, *l. nomen 4. Cod. qua res pignor. obligar poss.*

6 *Arg l si conuenerit 18. ff. de pignor. act.*

7 Adeoque etiam post extinctam tempore vel confusione personalem obligationem, *l. 2. C. de luit. pignor. l. debitor 59. ff. ad Trebell. l penult. §. 1. ff de excep. rei iudic. l. cum notissimi 7. §. 1. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

8 *d. § exactio.*

9 Differtur enim exactio dotis, non vt noceatur mulieri, sed vt consulatur marito, propter difficultatem explicandæ tam cito pecuniæ, *l. cum militi, 16. §. 1. ff. de compensat.*

10 Pecunia namque destinata in prædiorum emptionem censetur quid immobile, *arg. l. 3. C. arbitr. tut.*

11 Facilius siquidem perit pecunia quàm prædium, *l. lex quæ tutores, 22. ad fin. Cod. de admini. tutor. l. si chorus 79. §. 1. de leg. 1.*

DEFINITIO VIII.

De actione assecuranda, vt loquuntur, dotis mutata in actionem, quæ pro dote restituenda exerceatur, & de differentia fructuum & vsurarum.

ALia quidem actio est, quæ mulieri competit constante matrimonio ad dotem in tuto collocandam, cum maritus vergit ad inopiam, [1] alia, quæ soluto matrimonio cõpetit ad dotis restitutionem. [2] Sed si, cum prior in iudicium deducta esset, maritus ante sententiam super ea latam decesserit, ac proinde actione illa extincta alteri locus esse cœperit, non idcirco, quod mutata actio sit, in priores litis expensas mulier condemnabitur, [3] quod ea mutatio necessaria sit, hoc est, quæ ex iuris ratione & casus necessitate potius, quam ex mulieris voluntate aut temeritate causam habeat. [4] Cæterum non quemadmodum fructus bonorum mariti, in quorum possessionem mulier dotis nomine mitti debuerat, ei restitui debuissent à die litis contestatæ: [5] ita vsuræ dotis in pecunia consistentis ex posteriore iudicio ab eodem tempore debebuntur. Alia enim fructuum, alia vsurarum condemnatio est. [6] Fructus accessiones sunt bonorum per hypothecariam actionem vindicatorum, [7] vsuræ vero accessiones ipsius dotis pecuniariæ, quam soluto demum matrimonio reddi oportet. [8] Itaque nec vsuræ deberi possunt pro eo tempore, quo non dos, sed bonorum possessio petebatur: nec similiter fructus in eam actionem venire, per quam non bona mariti, sed sola dos petatur. [9] Sed neque fieri potest, vt, extincta cum marito pristina actione, quæ ad dotem in tuto collocandam competebat, superet ratio aliqua condemnãdi possessoris ad restitutionem fructuum, qui non obligationis iure, sed tantum officio iudicis debebantur. [10] Illud igitur restat, vt vsuras duntaxat à die finiti anni luctus petere mulieri possit, aut à die ipso mortis mariti, si per totum annum luctus neque ab hæredibus neque ex bonis viri cibaria & vestiaria perceperit. [11] Ita fit, vt tertio possessori prosit ad lucrandos fructus, quod improbus fuerit litigator. [12] Sed hoc ità, si quo tempore agitur ad dotis restitutionem, supersint bona marito, quantum ad mulieris indemnitatem satis est, [13] nec mulieri quicquam absit ob præteriti temporis alimenta, quæ ex mariti bonis præstari debuerunt. [14] Alioqui mulierem in damno morari non oportet, potiusque admittendum est, vt fructus, quos tertius possessor post litem contestatam perceperit, tanquam indebite & à malæ fidei possessore percepti ab eo restituantur. [15] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defi. 35. sup. de iur. dot.

1 *Ex l. si constante 24. D soluto matrim. & l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*

2 De qua *in tit solut matr. D & C.*

3 Quemodo condemnari solet, quisquis post litem contestatam mutat actionem, *l. edita 3. vbi not. C. de edend.*

4 Semper enim habenda est ratio necessariis, *l alienationes 13. ff fam. erciscæ l. 2. in fin D. de distr. pign. l. si fideiussor 7. §. si necessaria qui satisd. cogant.*

5 Quia exinde possessores omnes sunt pares, id est, malæ fidei possessores, *l. sed etsi 25. §. si ante, D. de petit. hered.*

6 Quamuis dici soleat, vsuras vicem fructuum obtinere, *l. vsuræ 34. D de vsur.*

7 *L si fundus 16. §. interdum, D. de pignor.*

8 Et quidem non nisi post annum luctus præteritum, *l. vnic. § exactio. C. hoc tit.*

9 Etsi enim tam fructus quam vsuræ sunt accessiones, in eo tamen differunt, quod fructus accessiones sunt bonorum immobilium, vsura vero est accessio pecuniæ. Fructus sunt accessiones naturales, vsura vero iure magis & negotiatione quam natura percipitur, *l si navis 62. D. de rei vind. l. indebiti 15. D. de cond. indeb.*

10 Sublata enim actione, nullum potest officium iudicis

supereſſe

superesse, *l qui per collusionem* 49. §. 1. *D. de act. empt. l. quaro* 54. *D. locat.*

11 Secundum ea, quæ dixi *Defin. 6. supr.*

12 Cum, si bonam fidem agnouisset, statimque lite cessisset, vtique eos fructus non percepisset. Atque ita notandus valde est hic casus tanquam singularis.

13 *Arg l iubemus* 11. *C. ad SC Vellcian.*

14 Quid enim, si ob eam causam contraxerit æs alienum? vt dixi *Defin 6 supr.*

15 Siue extent, siue non extent, si modo res non sufficit, *arg d. l si fundus* 16. §. *interdum, D. de pign.* vbi, quod requiritur, vt fructus extent, ad eos fructus pertinet, qui neque debitoris vnquam fuerunt, neque vnquam debiti creditori, de quibus & *in l* 1. §. *cum prædium, in fin. eod.* Hi vero fuerunt aliquando debiti saltem officio iudicis, & etiamnum essent adiudicandi, si prima actio de dote in tuto collocanda superesset.

DEFINITIO IX.

Augmentum pro deterioratione monetæ debetur etiam ad causam vestium nuptialium ab initio æstimatarum.

VEstibus nuptialib. ab initio æstimatis, augmentum illud, quod ex subiecuta monetæ deteriorations inducitur, eo quoque nomine debetur, & eadem rei vxoriæ actione, qua dos ipsa peti potest. Etsi enim vestes neque vtendo neque non vtendo meliores factæ fuissent, sed potius deteriores, pretium tamen earum æstimandarum gratia conuenrum, quodque certam ab initio legem accepit, non idcirco minui oportet: quomodo sane minueretur, si imminutæ bonitatis intrinsecæ monetæ ratio nulla haberetur. Idemque de iocalibus & de dotis augmento vel donatione propter nuptias iuris est: quia quoties quæritur, quantum sit in obligatione, semper contractus tempus inspiciendum est, non solutionis. *Ita Senatus* pro N. Catharina de Lallee vidua D. de Beaulieur, contra D. de la Fontaine magistrum Computorum, 6. Id. Mart. 594.

1 De quo nostri post Bart. *ad l Paulus* 99 *alias l. debitorem, de solut.* & ita olim in tractatu, quam edimus de variis nummatiorum debitorum solutionibus.

2 Est enim veluti portio quædam & pars debiti principalis, *l cum quid* 3 *D de rebus credit.*

3 Sunt enim ex earum rerum genere, quæ nec vtendo nec seruando seruari possunt, *l. lex quæ tutores* 22. *C. de admin tut.*

4 Cum non aliam ob causam earum æstimatio facta videri possit, *l si inter* 21 *in fin C. de iur. dot* nisi in excesserit pactum de quo, *in l. æstimatis* 50. *D. solut matr.* iunge *l plerumque* 16. *de iur. dot.*

5 Minus enim soluitur, quod in deteriore moneta soluitur, *d. l.* 99. *de solut.*

6 Eadem enim solet ratio esse augmenti dotalis, quæ dotis, *l inter seruum* 26. § *cum inter, D. de pact dotal. l. etiamsi* 8. *in fin. C. de iur. dot.*

DEFINITIO X.

Mulier non potest propria auctoritate occupare possessionem rerum dotalium aut prædior. obligatarum. Et quid si maritus sit tallabilis?

MVlier quidem, quæ nec habet clausulam constituti, nec est in corporali possessione bonorum mariti pro dotis restitutione, siue expresse, siue tacite, siue generaliter, siue specialiter obligatorum possessionem propria auctoritate & sine hæredum licentia ingredi & occupare non potest, quia nec posset bonorum dotalium, in quibus tamen plus iuris habet. Sed si maritus sine hærede decesserit, aut hærede relicto eo, qui propter absentiam aliamve causam non facile conueniri possit, non est ferendum, vt restitutioni dotis mora fiat, & interea careat mulier pignorum possessione. Sed & si mulier in possessione reperiatur, sine vitio habere debet ius retentionis. Quid autem, si maritus debitrix, & vt loquuntur, tallabilis conditionis fuisse proponatur? An domini directi consensus erit mulieri necessarius, tanquam eius, qui sit hæredis loco? Siquidem occupat bona omnia, licet iure peculij potius quam hæreditatis, ob idque æris alieni solutionem & detractionem pati cogitur. Atqui verum est, nõ esse illum hæredem, cum ex contrario impediat, ne defunctus hæredem habere possit. Quod si hæres non est, neque possessor dici potest ex edicto illo, quo apud nos obtinet, vt mortuus viuum faciat possessorem. Eius namque edicti beneficium ad solos heredes pertinet, aut testamentarios, aut legitimos, non etiam ad anormalos successores, qualis esse dicitur dominus directus. Multo minus potest ille possessorem se dicere iure directi dominij. Constat enim, eoque iure vtimur, directum dominum nullam prorsus habere possessionem, quousque illam apprehenderit, ideoque nec interdicto retinendæ aut recuperandæ possessionis agere posse, sed tantum adipiscendæ. Quod adeo verum est, vt idem quoque obtineat, si iudice auctore nullus sit in possessionem, nec ea missio denunciata sit aduertatio, qui si sciuisset intercedere potuisset. Igitur cum dominus directus suo iure possessor non sit, nihil causæ est, cur eius consensum exquirere mulier debeat ad occupandam hypothecatam detalium possessionem. *Ita Senatus* in causa R. D. Alfonsi d'Elbene Episcopi Albiensis & Abbatis Altacombæ, & Claudij Guillard, & Cl. Thorombert, 10. Cal. Maij 1594.

1 Ita vt si occupet, vim facere dicatur, quia sibi ius dicere non debuit, *arg l extat* 13. *D quod met. caus. l. 1. ff. quod legat.* 3. *C. de pignor.* vbi Bart. & alij.

2 *L. dotis actione* 9. *C. solut. matrim.*

3 Est enim longe dignius & potentius ius dominij quam pignoris. Vnde fit, vt pignus extinguatur per acquisitionem dominij non contra, *l pen* §. 1. *ad fin. D. de except. rei iud.* iunct. *l. neque pignus* 45. *de reg iur.*

4 Parum enim refert an hæres nullus sit, an vero absit, ita vt conueniri non possit, *argum. l. vltim* §. *vbi autem, C. de bon. quæ liber.*

5 Ideoque mulieri succurrendum est, cuius interim certum ius est, vt scilicet in possessionem mittatur, si nemo sit qui hæreditatem vel hæredem velit defendere *tot. tit. D quib. ex caus. in poss eat. Bald. in l. penult. C. de non num. pecun. & in l.* 1. *Cod. de ser. pign dat. man.*

6 *Argum. l* 1. *D. de pignor. l unic. Cod* etiam ob chirogr pecun. *pignor rata poss. l filiam fratribus* 56. vbi Bar. *D. ad SC. Trebell. Dec cons.* 232. & 671.

7 Exemplo eius quod scriptum est *in l.* 2. *D. de Castr. pecul.*

8 Non vt à creditoribus possit ipse conueniri aliqua personali actione, sed quia bona dici non possunt, non quæ deducto ære alieno sunt, cum *l non possunt* 11. *D. de iur fisc. l. mulier bona* 72. *de iur dot.*

9 Nullum siquidem hæredem habere is potest, qui bona nulla in ciuitate reliquit, neque relinquere potuit, *l. lex Cornelia* 28. *ad fin D. de vulg & pupil substit.*

10 Edictum enim loquitur de successor vniuersali, qui in omne ius defuncti successerit, ac proinde titulo hæreditario.

11 Sic Baldus noster sæpe vocat eos, qui iure communi nec hæredes sunt, nec in omnibus hæredis loco.

12 Transfertur siquidem possessio cum dominio vtili in emphyteutam, *l* 1. *& vlt C de iur emphyt.*

13 Quod non datur nisi ei qui possidet, *l.* 1. *& tot. tit. D. vti possid.*

14 Quia licet alias possederit, tamen facto suo cecidit possessione, nec proinde potest dicere se spoliatum, *Not. in can. redintegranda* 3. *quæst.* 1.

15 Videtur enim hoc clam factum esse, *l. clam possidere, D. de acq poss l.* 3. §. *vlt quod vi aut clam.*

DEFINITIO XI.

Dotis suæ die restitutæ debentur vsuræ mulieri vidua, siue diuiti, siue inopi.

MAxima quidem inter nostros dubitatio est, an restituendæ dotis vsuræ mulieri eiusve hære-

dibus debeantur? Et magis communiter placuit non deberi propter iuris canonici prohibitionem, etiamsi cum iuramento sint promissæ, adeo, vt nec statuto, nec consuetudine contrarium induci posse putent. Sed tamen Senatus noster contrario iure vtitur, & cum tractatur de dote restituenda, perinde ac cum de soluenda, vsuras omnimodo deberi pronunciat,[1] siue diuiti, siue inopi mulieri dos restituenda proponatur.[2] *Ita Senatus* in causa Dominorum de la Perriere & de la Barre, Prid. Cal. Jul. 1594.

1 Dixi *Defin. 5. supr.* vbi vide.

2 Quanquam maior ratio est, vt inopi succurratur, *arg. l. in fundo 38. D. de rei vindic.*

DEFINITIO XII.

Mulier, qua tutelæ rationes non reddidit, petitionem datis interim non habet, sed retentionem habet.

MVlieri dotem repetenti, siue per actionem rei vxoriæ, siue per hypothecariam, obstat quidem exceptio non redditarum rationum si filij tutrix fuit, aut pro tutrice gessit. Sed si ipsa possideat & agenti creditori hypothecario obiiciat ius retentionis, non est ex ea causa creditori danda replicatio ad eludendam exceptionem, quia fauorabilior est mulier quæ possidet, quam quæ agit.[1] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 46. supr. de iur.

1 Dixi *Defin. 46. supr. de iur. dot.* vbi vide & Socin. *consil. 180. libr. 2.*

DEFINITIO XIII.

SEd nec mulieris creditoribus nocet, quod mulier, quæ tutrix aut curatrix fuit, aut pro tali se gessit,[1] rationes non reddiderit, siue in personam filij,[2] aut in bona eius pro dote obligata,[3] experiri velint, licet sint tempore posteriores, quia neque onus reddendarum rationum ad eos pertinet, tametsi agant ex iure & persona eius quæ reddere deberet.[4] Imputet enim sibi filies cur rationes non exegerit, cum fieri possit, vt iis redditis debitor is ipse reperiatur.[5] Quod & in dubio præsumendum est aduersus eum, qui in illis exigendis præbet se negligentem.[6] Plane si protestari velit, vt saluum sibi sit ius pignoris, si quando ex rationum redditione aliquid debitum apparebit, non est id ei denegandum.[7] *Ita Senatus* pro N. Andræa de Poypon D. du Chaney, contra N. Jacobum Dalliex D. du Rosey, 5. Id. Jun. 1595.

1 Nam & protutelæ actio habet priuilegium tacitæ hypothecæ, *Gloss. in l. pro officio 20. C. de admin. tut.*

2 Mandatis scilicet in eum à muliere actionibus, alioqui non possent agere in personam, cum qua numquam contraxissent.

3 Cum etiam pignus pignori dari possit ex æquitate, *l. vnic. C. si pignus pign. dat. sit.*

4 Non enim adeo repræsentant personam mulieris debitricis, vt eius factum in omnibus præstare debeant.

5 Quid enim vetat creditorem esse eum qui rationes debeat reddere, *l. 3. in princ. D. de contr. iudic. tutel.*

6 *L. 1. §. vlt. eod. tit.*

7 Talis enim protestatio nemini nocet, sed tantum ius protestantis conseruat, *l. si debitor, 4. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. solui.*

DEFINITIO XIV.

Pro rationibus tutelæ retineri dos mulieris potest, quamdiu rationes ritè redditæ non sunt, secus si reddita sint ritè, quamuis non rectè, dummodo absit dolus.

VErum quidem est quod diximus,[1] matris dotem à filio retineri posse, aut à filij heredib. pro administratione, quam mater habuit, siue tutrix illa fuit, siue protutrix, quousq; administrationis suæ rationem illa reddiderit. Nam sicut aliorum tutorum, ita & matris bona omnia tacite sunt obligata,[2] & cõsequenter dos ipsa.[3] Ex quo pignoris iure nascitur proculdubio ius retentionis etiam ob chirographariam pecuniam,[4] sed quid si mater aut alius curator matris nomine rationes quidem reddiderit, aut minus rite, vt puta in folio,[5] aut nullo præstito iureiurando, quod fides rationibus constet?[6] Non videbuntur redditæ.[7] Paria enim sunt factum quid non esse, aut minus rite factum esse.[8] Quid si rite quidem redditæ sint, sed non rectè,[9] puta additis vel omissis quæ vel addi vel omitti non debuerunt? Iterum quidem erunt reddendæ rationes, sed si nihil dolo malo factum sit, non erit interea locus retentioni. Semel enim satisfecit mulier quæ rationes rite reddidit, & reliqua, si qua fuerunt, persoluit, vt dici non possit debitricem adhuc eam esse rationum reddendarum, quas iam reddiderit.[10] Fieri sane potest, vt futura sit debitrix maioris quantitatis cum fuerint iterum redditæ. Sed eo pendẽte, & incerto dotem ipsius retineri aut quid aliud etiam extra dotem inciuile esset, cum fieri ex contrario possit, vt iterum redditis rationibus ipsi debeatur.[11] *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal, & Joannis Falquet, Non. Septemb. 1595.

1 *Defin. 12. supr hoc tit.*

2 Pro administratione tutelæ, *l. pro officio, 20. Cod. de admin. tutor.*

3 Cum sit patrimonium mulieris, *l. 3. § sed vtrum, ff. de minor.* præsertim soluto matrimonio, *l. in rebus 30 C hoc tit.*

4 *L. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

5 Contra quam fieri oporteat, *l. cum seruus 82. ff. de cond. & demonst.*

6 Est enim hoc iuramentum purgationis, quod hodie in qualibet rationum redditione pro solemnitate adhibetur, quamuis non sit necessarium iure ciuili.

7 *dict. l. cum seruus, l. non solum 8. §. in qui reddere, D. de liber. legat.*

8 *L. quoties 6. ff. qui satisd. cog. l. 2. ff. de auctor. tutor.*

9 Sunt enim istæ differentiæ, quia prius respicit formam & solemnitatem actus, Posterius vero rem ipsam & materiam negotij, *l. non putauit 8. §. non quamuis. ff. de bon. poss. contr. tab.*

10 *d. l. cum seruus, & d. l. non solum, § in qui, de liber. leg.*

11 Quod enim pendet non pro eo est quasi sit, *l. is damnum dat. 169. §. 1. de regul. iur.*

DEFINITIO XV.

Clausula constituti apposita in contractu dotali in casum dotis restituendæ non impedit retentionem bonorum obligatorum contra matrem, quæ dotem repetat non redditis rationibus.

AT quid si mater pro dotis restitutione non solum obligata habuit mariti bona omnia, sed etiam, vt plerumque fit, cum clausula constituti?[1] Dubitatio ex eo nascitur, quod filio non aliam ob causam damus retentionem, quam quia possidet. Nam qui non possidet, is nec retinere potest.[2] In proposito autem possessio bonorum mariti per clausulam constituti in mulierem ipsam translata intelligitur,[3] existente quandocumque conditione dotis restituendæ.[4] Sed cum bona omnia matris obligata sint, vt diximus, & ipsa quoque possessio, quæ per clausulam constituti quæsita fuit, in bonis ipsius sit,[5] magis est, vt hoc quoque casu perinde filio competat ius retentionis. Sufficit enim vt habeat naturalem possessionem, id est, detentationem.[6] Quæ cum sit meri facti,[7] proculdubio non transfertur per eam clausulam,[8] tametsi & vera & naturalis possessio transferatur.[9] Eamque sententiam magis probauit *Senatus* noster in supradicta causa.

1 Per quam

1 Per quam possessio pignoris transferatur, *l. quod meo 18. D. de acquir. poss. iunct. l. eum & sortis 35. in fin. D. de pign. act.*

2 *L. 1. D. de pignor.*

3 *d. l. quod meo.*

4 Nam & possessio transferri potest sub conditione, *l. qui absenti 38. §. 1. D. de acq. poss.*

5 *L. rem in bonis 52. D. de acq. rer. dom. §. commodum, Inst. de interd.*

6 Siquidem retentio non est dominij, sed possessionis.

7 *L. si quis autem 10. D. de acquir. poss. l. stipulatio ista 78. §. hac quoque stipulatio & seq. D. de verb. oblig.*

8 Quia fictio iuris non potest ad ea pertingere, quæ sunt facti, *l. denique 16. D. ex quibus caus. maior.*

9 Afflict. *decis. 139. ante fin.* Notant omnes *ad dict. leg. quod meo.*

DEFINITIO XVI.

Etiam contra mulierem, cui rationum redditio remissa est à marito, competit retentio dotis, ob nullas redditas rationes.

QVid rursum si matri remissa sit per patrem redditio rationum? Non impediet ea res dotis retentionem, quousque redditæ sint rationes,[1] quia nec prodest matri ea remissio, nisi quod attinet ad scrupulosam nimisque exactam redditionem.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex iis quæ diximus in præcedentibus.

2 *L. 5. §. Iulianus, alias l quidam, vbi not. D. de admin. tutor. l. si forum vetitum 119. de leg. 1.*

DEFINITIO XVII.

An & quandiu permittendum sit filiæfamilias, vt agat de dote siue profectitia, siue aduentitia sine consensu patris?

ETsi ratio iuris non patitur, vt filiafamilias, siue vidua sit, siue secundo nupta, de prioris matrimonij dote agat sine patris consensu,[1] præterquam vno illo casu, quem Nouella Iustiniani constitutio induxit, si maior sit dos quam tutura speretur portio, quæ in bonis patris filiæ deberi quandoq; potest, vt in damno moratura esset, etiamsi nudæ actionis collatione liberaretur:[2] Prævaluit tamen in foro error vulgaris Interpretum nostrorum existimantium etiam filiæfamilias non minus quam emancipatæ permittendum, vt agat de dote siue profectitia, siue aduentitia, etiam inuito patre, adeoque contra patrem. De aduentitia quidem omnimodo,[3] de profectitia vero saltem eo casu, quo pater passus sit filiam sibi dotem profectitiam stipulari, aut etiam quo ipse pro filia stipulatus sit nominatim, aut simpliciter, qua in specie placet filiæ potius quam suo nomine stipulatum eum videri.[4] Item cum dos magna est, qualem esse interpretantur eam, quæ 100. librarum auri summam excedat,[5] abutentes in hanc rem Iustiniani constitutione.[6] Quæ sicut longe alium sensum habet: ita nec vno illo casu, quo permittit filiæ, vt agat inuito patre, permissum tamen ei vult vt possit agere ignorante patre, & non prius requisito eius consensu, quod Interpretes permittunt.[7] *Sine die.*

1 *L. 2 §. 1.* in illis verbis, *quandoque sui iuris filia fuerit facta. D. solut matrim.* Facit *l. si pater 4.* in illis verbis, *& mortuo patre filia cum priore viro ageret. eod tit.*

2 *Nouell 97. de æqual. dot.* Vnde sumpta est, *Auth. quod locum, C. de collat.*

3 Bart. vulgo adprobatus *in d. l. 2. §. quod si in patris. & in l. post dotem 40 nu. 25. D. solut matrim.* post Accurs. *in dict. Auth. quod locum & l. vlt. C. de bon. qua liber.*

4 Ex not. per Bart. & alios *ad d. l. post dotem.*

5 Quæ extat *in dict. Nouell. 97. de æqual. & dict. Auth. quod locum.*

6 De quo vide quæ scripsi pluribus, *libr. 13. Coniectur. cap. 6. & 7.*

DEFINITIO XVIII.

De profectitia dotis solutione facta patri habenti penes se instrumentum dotis, siue dos illa fuerit communis patri, & filiæ; siue propria filiæ ex eius stipulatione.

DOtis quidem actio communis est patris & filiæ,[1] ita vt quamuis patri soli exercitium actionis competat, non aliter tamen agere, aut solutionem accipere pater possit, quam si filia sciens non contradicat,[2] nec causam contradicendi vllam habeat, quo casu consentire vtique intelligitur hoc ipso quod non dissentit.[3] Sed si pater filiam sibi stipulari passus est, siue ab initio, siue post solutum matrimonium, non sufficiet filiam non dissentire, si Interpretibus nostris credimus, nisi etiam consentiat,[4] quod hoc casu dos proprium filiæ patrimonium esse intelligatur,[5] in qua proinde minus iuris habere patrem æquum sit, quam esset in dote communi habiturus,[6] poterit tamen etiam tacitus consensus sufficere, qui forte ex chirographi & instrumenti obligatorij traditione inducatur, ex qua scilicet non leuis mãdati præsumptio capi soler.[7] Præsertim si illud etiam concurrat, quod alioqui per se non sufficeret, vt filia sciens dotem à patre exigi tacuerit, nec contradixerit, quia nec iustam contradicendi causam vllam habuerit,[8] & ita pronunciatum est: Mihi vero de iuris ratione asserenda magis quam de interpretum erroribus tuendis laboranti probabilius videbatur liberari filiæ debitorem, si patri soluerit: non solum si tanquam procuratori & instrumentum ipsum pro mandato habenti,[9] sed & si tanquam legitimo administratori filiæ,[10] dummodo eius vitæ sit, & honestatis, vt de legitima eius potestate non debuerit dubitare is, qui bona fide soluebat.[11] Nam & quo casu filia ipsa siue consentiente patre, siue ignorante, aut etiam inuito dotem exegisset, emolumentum tamen & proprietatem solutæ pecuniæ patri etiam ignoranti acquisiuisset, si dos non aduentitia, sed profectitia proponeretur.[12] Nec enim quicquam in profectitiis innouauit Iustinianus,[13] sed in aduentitiis tantum, quorum capaces fecit filiosfamilias, qui antea non aliter capaces erant, quam si pater sibi per filium acquiri nollet.[14] *Ita tractatum est* Cal. Iul. 1594.

1 *L. 2. §. 1. & l. 3. D. solut matrim.*

2 *d. l. 2. §. vlt.*

3 *L. si eum dotem 22. § necnon illud, l. dotem 37. D. eod. tit. solut. matrim.*

4 *L. post dotem 40.* vbi Bart. & alij, *D. eod. tit.*

5 *L. 3. §. sed vtrum, D. de minor. l. vlt. D. de dot. collat.*

6 Quod enim commune est, vtriusque quodammodo est, non etiam quod omnino alterius est, *l. illud 46. D. de rit. nupt. l. Sabinus 28. D. commun. diuid. l. 5. §. vlt. de leg. 1.*

7 *Vulg. l. 1. C. de donat.*

8 Quo nimirum casu habenda etiam est pro consentiente, *d. l. 2. §. vlt. & d. l. dotem 37. D. solut. matrim.* Vide Bart. ad *d. l. si eum dotem, §. eo autem tempore.*

9 Solutio enim vero procuratori facta liberat debitorem, *l. vero procuratori 12. D. solut. matr.*

10 *Ex l. cum oportet 6. & l. vlt. C. de bon. qua liber.*

11 Si enim talis vitæ sit pater, vt merito debeat ei suis quoque bonis interdici, sufferenda ei est bonorum filij administratio, quo facto si ei soluatur, quod filio debebatur, non potest contingere liberatio, *l. Imperator 50. cum ibi not. D. ad SC. Trebell.*

12 Quia quicquid per liberos, quos in potestate habemus, nobis acquiritur, vt ne momento quidem temporis acquisitio consistat in eorum persona, *l. placet 79. D. de acquir. hered. l. 1. in princ. D. si à parent. quis manum. sit.*

13 *In l. cum oportet 6. & l. vlt. C. de bon qua liber.*

14 *L. 1. C. qui admit. ad bon possess poss l. 4. §. sed & filiusfamilias, D. de edend. l. 11 qui heres 13. §. vltim l. cum heres 52. D. de acquir. hered l. in suis 11. D de liber. & posthum. l. cogi 16. §. si pater, d. l. Imperator, D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XIX.

An filia posit viuo patre dotem repetere ab herede prioris mariti, qui eam soluit patri sine filiæ consensu, cum filiæ eam dotem sibi stipulata esset patre consentiente? Et quid si eam dotem pater secundo viro dederit?

ILlud sane nec Interpretes nostri diffitentur, eo casu, quo patri & filiæ communis dos sit, si pater solus & sine filiæ voluntate de dote egerit, vel exegerit, filiæ nocere patris factum, quamdiu pater viuit, filiamque retinet in potestate sua, vt interim iteratam solutionem ab eo qui patri soluit vrgere nō possit: [1] Non nocere postquam morte, vel emancipatione, vel quo alio modo filia facta fuerit sui iuris. [2] Visum tamen est, siue dos communis fuerit patris & filiæ, siue propria solius filiæ, semper eum casum excipiendum esse, quo pater eidem filiæ postea nubenti nouam dotem constituerit, siue maiorem priore, siue parem, qui casus nullam penitus recipiunt dubitationem, [3] siue denique etiam minorem, quam pro omni iure, quod illa in bonis patris prætendere potuisset, cum hoc etiam casu indemnitatem à patre consecuta sit filia, nimirum ad eam vsque quantitatem, quæ in causam posterioris dotis data fuerit: [4] Cum nihil possit filiæ abesse videri pro ea quantitate, cuius nouum debitorem habet maritum posteriorem, [5] licet non eo magis liberetur pater, quo minus tantam dotem filiæ in secundo matrimonio constituere debeat, quantam constituerat in primo, si non fortuita clade facultatibus suis lapsus probetur, quas prioris matrimonij tempore habuerat. [6] In eo igitur, quod posterioris eiusdemq; minoris dotis quantitatem excedit, salua erit filiæ actio aduersus veterem debitorem, tanquam qui ex solutione patri peperam facta non fuerit liberatus. [7] Nam nec superiore casu tam eum liberat solutio facta patri, quam quæ à patre, qui nouam dotem constituendo filiæ, tantumdem videtur ei reddere, & soluere ex priore, [8] cuius indebita perceptione fecerat se filiæ suæ debitorem, [9] ne alioqui contra patris voluntatem filia duplicem à patre dotem habuisse videatur, quam ei pater non nisi vnicam dare voluit. [10] Quare nec aliud erit etiamsi patri nihil fuerit solutum ex ea dote, quam filia sibi fuerat stipulata ab hærede prioris viri. Neque enim ei permittendum erit, vt contra promissorem agat pro ea quantitate, quam ei pater in secundæ dotis causam dederit. [11] Sed è contrario licebit patri tantumdem à debitore repetere saltem officio iudicis implorato, etiam nullis à filia cessis actionibus. [12] Cur enim patri inuideamus ius potestatis, [13] in ea præsertim re, in qua filiæ captio nec vlla sit, nec esse possit. [14] Quamquam si eas actiones præstari sibi per filiam pater velit, non erit ei denegandum, cum nihil filiæ interfit, [15] & ne alioqui filia ex patris factura locupletetur. [16] *Sic tractatum est* in eadem causa.

1 L.2.§.1. *D.solut.matrim.* in illis verbis: *Caterum si pater solus iussit dotis actio filiæ non erit adempta, quandocunque sui iuris filia fuerit facta.* Bartol. in terminis *ad dict.* §.1. *num.6.* vbi ait, interim quamdiu filia non est sui iuris factum patris ei nocere. Adde tamen eundem Bart. *ad l.si constante, numer.47. & seqq eod.*

2 Quia non potuit pater in dote cuius actio communis fuit deteriorem facere filiæ conditionem, *d.l.2.§.1. & vlt. & l.3 eod.tit solut.matrim.*

3 *L.dotem 37.in fin.D.eod.tit.*

4 Nam vsque ad eam quantitatem verum est eandem dotem quæ data fuerat priori marito posteriori quoque datam esse, vt eadem sit ratio partis, quod ad partem, quę totius, quod ad totum, *vulg l.quæ de tota 76.D.de rei vendic.*

5 Est enim tanto locupletior quæ habet dotem, & quæ ad eam repetendam habitura est actionem, soluto quandocunque matrimonio. *Ex reg l.qui actionem, 15 de reg.iur.*

6 *Auth.sed quamuis C.hoc tit & in corpor.vnd sumit.*

7 *d.l.2.§.1. & l.3. D solut.matrim.l qui nominem 34.§.si gener. D.de solut.*

8 Textus est expressus *in l si pater 4. eod. tit.* Quæ licet loquatur de dote communi patris & filiæ, quia nullo casu admisissent veteres prudentes, dotem profectitiam posse filiæ propriam esse, habet tamen rationem generalem, ne filia, quam pater vnica dote contentam esse & voluit & velle potuit, duplicem dotem in onus & dispendium patris habere videatur, quod esset iniquum, *l.Titia cum testamento 34.§.qui inuita, de legat.2.* vt sequitur in Defin. Idem est siue filia patris hæres extiterit, siue ab eo tantum acceperit legati nomine, quantum in dote fuit, *l.si cum dotem 22.§.si pater, D.solut.matr.* De cuius tamen sententia & emendatione vide quæ scripsi *lib. 4. Coniect. iur.ciuil.cap 9.*

9 Etsi non tam contra patrem, aut eius hæredem filia hoc casu actionem habeat, quam contra prioris mariti hæredem tanquam non liberatum, *d.l.4.d.l si cum dotem,§. si pater, D solut.matrim.*

10 Pater enim cogitur quidem dotare filiam, *l.vltim. C. de dot.promiss.* sed non iterum dotare, nisi cum sine culpa filiæ dos amissa est, vt ibid. notat. *& in l. capite quinto, 19. D.de rit. nupt.*

11 *d.l.4. & d.l.22.§.si pater D solut matrim.*

12 Nimirum ex æquitate, *argum.l si res obligata 57.in fin.D. de legat.2.*

13 Ex quo fit, vt omnia iura filiæ ipso iure acquirantur patri, *l.placet 79. de acquir. hered. l.1. in princip.D.si à parent. quis manum.sit.*

14 *Arg.l vlt.D.de iur.dot.*

15 *Arg.l in creditore 38.in fin D.de cuict.*

16 Contra *l iure naturæ 206.de reg.iur.*

DEFINITIO XX.

Dote quam priori viro pater dederat soluta patri sine consensu filiæ, & postmodum secundo eiusdem filiæ viro ab eodem patre data, quomodo consulendum sit mulieri, si pater aut maritus incipiat labi facultatibus.

QVin ergo si posterioris dotis restituendæ tempore nec secundus maritus soluendo sit, nec pater? [1] An æquum erit filiam facere damnum debitoris, quam prioris mariti hæres, idemque debitor idoneus soluerit patri ipsa ignorante, cum filiæ non patri dos deberetur? [2] Nec enim actionem vllam habere credenda est filia, quæ ob inopiam debitoris nihil ex ea actione possit consequi: [3] nam hoc rursum imputari potest hæredi prioris mariti, eidemque debitori, cur alij soluerit, quam cui debebat, nec explorata prius creditricis suæ voluntate. [4] Sic igitur temperanda res erit, vt non aliter prioris debitis debitor eiusmodi solutione liberationem nactus videri debeat, quam si sub omnium bonorum suorum obligatione caueat mulieri de indemnitate in eum casum, quo dotis restituendæ plena exactio, neque ex patris, neque ex mariti posterioris facultatibus fieri possit. [5] Sed ex eo tempore facultates æstimandæ erunt, quo posterior dos data fuit, cum si exinde dumtaxat fuerit diminutum patrimonium possit imputari mulieri, si implorato remedio constitutionis Justinianeæ non egerit etiam constante matrimonio, vt dos in tuto collocaretur, [6] nempe si minores fuerint eo tempore posterioris dotis constitutæ, quam tempore dotis restituendæ. Nam si ex postfacto creuerint, non debet ei nocere, qui patri citra vel contra filiæ voluntatem soluit, quod antea fuerint non soluendo ij, qui in ipso solutionis momento idonei reperiuntur. [7] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Potest enim fieri, vt eo tempore quo agitur incipiat vterque labi facultatibus. Alioqui durum esset expectare aduersam aut

sam aut patris, aut mariti fortunam, *l. inter stipulantem, 83. §. sacram. de verb. oblig.*

2 Hoc vero apertè iniquum esset, *l. 2. §. 1. & vltim. l. 3. D. solut. matrim.*

3 *L. nam is 6. D. de dolo l. si quis iniuriam, 35. D. de iniur.*

4 Solutio enim non est naturalis & legitimus modus tollendæ obligationis, nisi cùm fit vero creditori aut eius procuratori, aut saltem ex ipsius voluntate, *l. vero procuratori 12. in princip. D. de solut & pass. ill. item l. quamuis 40. §. vlt. & legibus seqq. D. ad SC. Trebell.* Textus est *in l. qui hominem 34. §. si gener. D. de solut.*

5 Inspiciendum enim est tempus restituendæ dotis, quoties quæritur an maritus, aut alius, qui dotem reddere debet ut solvendo. Affli&. *decis. Neapol.*

6 *Ex l. vbi adhuc 29. Cod. de iur. dot. l. si constante 24. D. solut matrim.*

7 Nihil enim mulieris interest, cum tempore dotis restituendæ illi qui dotem debent sint solvendo. Quid enim prodest aut nocet, fuisse anteà ditiorem vel pauperiorem? *l. quæsitum est 30. D. de pecul. l. quod si non item 16. D. de hered. petit. l. sin autem 27. §. 1. D. de rei vindic.*

DEFINITIO XXI.

Filiæ præsentia non est necessaria, vt ei dos acquiratur ex constitutione facta marito, sed est necessaria, vt futuræ successioni renuncietur.

NEc distinguemus, an posterioris constitutionis tempore filia præsens fuerit necne? Non enim ipsius præsentia necessaria est,[1] vt ei dos constituatur, quam ex ratione iuris non filiæ, sed genero nomine filiæ constitui oporteret,[2] cum inter patrem & filiamfamilias obligationes contrahi non possint, salua patria potestate,[3] nec eo minus verum est dotatam à patre filiam, quod absente filia dos genero promissa vel dotata probetur.[4] Plane si non tantum dotare filiam pater velit, sed etiam, quod plerumq; fit, renunciationem futuræ successionis ab ea extorquere,[5] aut pacisci de non petendo quidquam amplius, siue dotis congruæ nomine, siue pro legitima, filiæ præsentia omnimodo necessaria est,[6] quam & iurare oportet, non quidem si ampliotis tantum dotis petitioni renunciet,[7] sed si futuræ successioni, cui nec cum iureiurando Prudentes nostri,[7] nec sine iureiurando Sacrosancti Pontifices renunciari posse voluerunt.[8] *Sic tractatum est* in eadem causa.

1 *l. Pomponius Philadelphus 35. D. famil. erciscund.* de cuius sententia & imitatione vide quæ scripsi, *lib. 7. Conject. cap. 12. l. cum dos 7. de pact. dot.*

2 *L. Imperator 50. D. ad SC. Trebell. l. ne cum filiofamilias 16. D. de furt.*

3 *d. l. cum dos.*

4 Ita demum enim ratæ sunt huiusmodi renunciationes, si fiant accepta dote, *cap. quamuis pactum 2.* & ibi Didac. Couarr. *de pact. in 6.* Vide Cravet. *cons. 84. num. 4.*

5 Secundum ea quæ scripsi *Defin. 25. §. de pact.*

6 Valeret enim huiusmodi renunciatio etiam simplex & non iurata, quia & citra renunciationem non potest filia dotem vllam petere, ni iam sit congruè dotata. *Not. ad l. vltim. C. de dot. promiss. l. quare 60. & seq. l. cum post 89. §. gener. D. de iur. dot.*

7 *L. vlt. D. de suis & legit. l. 3. C. de collat.* iunct. *l. non dubium 5. in fin. C. de legib. l. iura gentium, 7. §. & generaliter, D. de pact. l. si quis inquilinos 112. §. vlt. de legat. 1.*

8 *d. cap. quamuis pactum de pact. in 6.* quæ constitutio nititur sola potestate iurisiurandi, quod omnimodo seruandum est quoties seruari potest citra dispendium salutis æternæ, *cap. debitores, & cap. cum contingat. & pass. Extr. de iureiur.*

DEFINITIO XXII.

Dos etiam promissa filiæ in stipulatione dotali potest solui patri, qui habeat literas instrumenti dotalis: Et quid si postea dos ex eo instrumento petatur per filiam, aut alium, cui pater post eas solutionis acceptas instrumentum tradiderit.

PAter, qui accepto à filia vidua instrumento, quo Titius cauerat, se filiæ magnam ex causa prioris dotis debere pecuniæ quantitatem, varias à Titio solutiones acceperat. Cum minima debiti portio soluenda superesset, quam idem pater, dum filiæ nomine dotem constitueret, genero promitti curauerat per Titium in eam causam delegatum, postea non satisfaciente Titio instrumentum eidem genero tradiderat, vt ex eo, si posset, solutionem extorqueret, gener vero quasi tota summa deberetur, quæ instrumento cauta erat, excepto eo quod per apochas ad instrumenti marginem adscriptas solutum probabatur, quia tamen totum ipse petere non poterat passus erat vxorem agere, & impetratis præcisis, vt vocant, literis, ex ea causa miserum debitorem in carceres, quasi totius summæ debitorem, detrudere, qui solutiones à se patri factas, indemnitatemque filiæ iam à patre præstitam allegabat, secunda dote per patrem eiusdem filiæ nomine pro iuribus omnibus genero constituta.[1] At filia negabat solutiones rite factas, quasi non patri, cui nihil debebatur, sed ipsi filiæ, quam patre præsente & consentiente soli sibi stipulatam constabat,[2] solutio fieri debuisset.[3] Placuit non eo minus iniuriosam fuisse executionem,[4] cum neque in eam rem, aut pro tanta quantitate exigenda, sed pro eo tantum quod soluendum supererat, non filiæ, sed genero pater instrumentum tradidisset,[5] qui si penes se id retinere maluisset, vtique conuentus eo nomine siue à filia, siue à genero compensationem quantitatis in posteriorem dotem conuersæ, cum eo quod ex priore, quantumuis indebite perceperat obiicere, atque ita & Titio securitatem, & sibi liberationem acquirere potuisset.[6] *Sic tractatum est* in eadem causa.

1 Secundum ea quæ scripsimus, *Defin. 19. §. ex l. si pater 4. l. dotem 37. D. solut. matrim.*

2 Soli enim filiæ actio competit quoties pater passus est solam filiam sibi soli heredibus stipulari, secundum doctrinam Bart. communiter approbatam *in l. post dotem 40. quæst. 4. num 27. D. solut. matrim.* Adeo, vt non deerint qui dicant, etiam à patre profectam dotem censeri debere aduenticiam filiæ, si pro ea dote pater filiam adegerit ad renunciandum successioni paternæ, quod plerumque fit, quasi hoc casu videatur filia renunciationis pretio stipulationem dotis sibi comparasse. Cravet. *cons. 84. num. 4.*

3 *L. qui hominem 34. §. si gener. D. de solut. l. 2. §. 1. & vlt. & l. 3. D. solut matrim.*

4 Scilicet tanquam factam pro indebito, *arg. l. iniuriarum 13. §. si quis per iniuriam l. si creditor 19. D. de iniur.*

5 Omne siquidem mandatum siue expressum, siue tacitum, habet tacitam conditionem, ne quid fiat, nisi ex bona fide, *l. creditor 60. §. vlt. D. mandat.*

6 *L. si pater 4. l. si cum dotem 22. §. eo autem tempore, D. solut. matrimon.*

DEFINITIO XXIII.

Conuentio expressa specialis hypothecæ pro dote non tollit priuilegium tacitæ, quam dos habet à lege.

MVlier quæ pro dote certa mariti bona pignori accepit, non eo minus cætera omnia generaliter obligata ex Iustiniani constitutione[1] habere credenda est iure tacitæ hypothecæ; ne alioqui specialis conuentio pignoris fecerit deteriorem dotis conditionem,[2] quam debuit facere meliorem.[3] Nam & contrahentium voluntas vtique illa fuit, vt doti melius cautum esset per specialem hypothecam,[4] non vt magis dos periclitaretur, cui semel acquisitum ius & priuilegium tacitæ hypothecæ postmodum nulla conuentione, nec si expressa voluntas adfuisset, lædi potuit.[5] Alia ratio est tacitæ hypothecæ, quam idem Iustinianus datam voluit mulieribus in bonis

mariti pro bonorum paraphernalium administratione. [5] Non enim dedit nisi sub ea veluti exceptione, si non expressim mulier sibi de pignore caueret. [7] Quod in tacita hypotheca pro dotibus inducenda non similiter obseruauit. [8] Quare nec ad hunc casum protrahi debebit, quod ex alia Iustiniani lege Interpretes solent inferre, hominis prouisionem facere, vt cesset prouisio legis, [9] Nempe interest Reip. dotes mulieribus saluas esse, [10] quod de bonis paraphernalibus nusquam scriptum inuenitur. *Sine die.*

2 *In l.vnic.C.hoc tit.*

2 Nec enim conuentione vlla potest fieri deterior conditio dotis, *vulgat. l.Attilicinus, 17. D.de pact. dotal.* Boer. *dec.332.*

3 Nec enim quod in fauorem alicuius personæ factum est, debet in eius odium retorqueri, *l.nulla 25. D.de legibus l.quod fauore 6.C.eod.l pen.D.ad SC.Trebell.*

4 Ex vulgari errore imperitorum, cum tamen generalis hypotheca sit securior, vel ob hoc ipsum, ne creditori possit obiici exceptio non excussæ specialis hypothecæ, quæ excutienda necessario est, *ex l.2. Cod. de pignor.* nisi cum adiecta est vulgaris clausula, vt generalitati non deroget specialitas, nec contra, quomodo notarij loquuntur. Commodum enim specialis hypothecæ nullum est, nisi cum antichresis contrahitur, quia esset absurdum & iniquum vniuersa debitoris bona per antichresim à creditore possideri, non minus quam si ea dominij iure omnia possidere vellet, *l.1. Cod de iur.domin. impetrand.*

5 *d l.Attilicinus 17.D. de pact.dotal.*

6 *In l.vlt.C.de pact conuent tam sup.dot.*

7 Ita enim expresse habent verba constitutionis.

8 Dedit enim dotib. priuilegium tacitæ hypothecæ adeoque tacitæ stipulationis pure ac simpliciter & sine vlla conditione, *in d.l.vnic.Cod.hoc tit.*

9 Sic enim nostri ex *d.l.vlt.C.de pact. conuent. & l.maritus 21.C. de procurat.*

10 *L.1. D.solut. matrim. l interest 18. D.de rebus auctor. iudic possid.*

DEFINITIO XXIV.

Vidua censetur eandem dotem dare posteriori marito tacita constitutione, sed non aeque dotis augmentum, quod à priore viro habuit.

QVod sæpius quæri solet, an mulier, quæ nullam dotem constituit, hoc ipso censeatur bona sua omnia in dotem constituisse, [1] ad viduam secundo nubentem non pertinet, quæ scilicet eam ipsam dotem posteriori marito dedisse intelligitur, quam prioti dedisse probatur. [2] Sed an dotis augmentum, quod à priore marito vicissim habuit, posteriori quoque simul cum priore dote in dotem dedisse videatur, quæstionis est? Non enim solet in cæteris alia causa esse incrementi, & additamenti dotalis, quam ipsius dotis, siue de priuilegio tractetur, siue de pactis dotalibus circa dotem: [3] in proposito tamen probabilius visum est, non ampliorem dotem posteriori marito, quam prioti datam videri, cum hoc etiam admisso melior conditio futura sit posterioris, quam fuerit prioris in eo, quod augmentum dotis nullum præstare cogitur, quod priot maritus præstare habuit necesse. [4] *Sine die.*

1 De quo late Bart. *in quæst.* incip. *mulier habens amplum patrimonium*, vbi vide.

2 *L. dotem, 30. de iur.dot.* [quam tamen soleo intelligere de muliere, quæ secundum matrimonium contraxit cum eodem marito à quo prius diuorterat, quod olim frequentissimum erat, non de ea quæ cum altero, licet nostri vulgo aliter interpretentur.]

3 *L inter socerum, 26. §.2. de pact. dotal. l.de his, Cod. de iur.dot.*

4 Moribus enim nostris augmentum dotis virgini tantum debetur, non viduæ, tanquam quod ex consuetudine quidem, sed tamen non nisi propter defloration em debeatur, vt scripsi *Defin.1.§. de iur.dot.*

DEFINITIO XXV.

Patris bona sunt tacite obligata pro dote, quam pater simul cum filio accepit aut stipulatus est, adeoque si modo filio se obliganti pater consenserit.

VErgente ad inopiam marito, qui acceptæ, aut promissæ dotis tempore in patris erat potestate, non tantum filij bona capi possunt pro dote in tuto collocanda; [1] sed etiam bona patris, siue à patre ipso fuerint expresse obligata, [2] siue à lege, [3] quod sit patre dotem simul cum filio aut accipiente, aut stipulante. [4] Itaque si defuncti patris hæredes postea velint agere contra mulierem directa rei vindicatione, tanquam domini, [5] non sunt audiendi, [6] sed retinenda in possessione mulier veluti pignoris & custodiæ loco. [7] Hoc ita tamen, vt non eo minus suos fructus faciat, nec eos in sortem imputare cogatur, [8] sed tantum in mariti & communium liberorum alimenta expendere, cæteraque matrimonij onera perferre. [9] *Sine die.*

1 *L.si constante 24.sol.matr.l.vbi adhuc 29. C.hoc tit.*

2 Vt in casu de quo Aflict. *decis.6.*

3 *Ex l.vnic §.1.C. de rei vxor.act.*

4 *L.si eumdotem 22.§.transgrediamur, D. solut. matr.* & ibi Bart. *num.7.*

5 Non enim dominium acquiritur mulieri ex causa assecurationis. Bart. *in d.l.si constante. versic secundo quæro.* Aflict, *d.decis.9.num.2.*

6 Quamuis soleat vincere in vindicatione quisquis est dominus, *l.in rem 23.D de rei vindic.*

7 *d l.vbi adhuc.*

8 *Not in cap. salubriter, de vsur.*

9 *d l.vbi adhuc.*

DEFINITIO XXVI.

Alimenta vxori à marito debentur, itemque sumptus litis si vxor cum viro litiget, suntque in eam rem mariti bona mulieri obligata.

NOn tenetur quidem maritus alimenta præstare vxori, quæ seorsim habitat, nec vllas ei operas præstat, [1] si vel promissam dotem non soluerit, [2] vel solutam receperit. [3] Sed si de hoc ipso dubitetur, an dos vel marito soluta sit, vel mulieri restituta, æquissimum est pendente facti quæstione condemnari maritum ad alimenta vxori præstanda, [4] adeoque, quod magis est, etiamsi aliunde mulier habeat, vnde possit viuere, [5] quasi non tantum officio iudicis, sed etiam iure actionis alimenta huiusmodi debeantur, [6] pro quibus etiam bona mariti tacite obligata esse placuit. [7] Nec tantum alimenta, sed etiam sumptus litis vxori esse præstandos visum est, sicut fieri solet litigante monacho cum Abbate, [8] aut cum de vniuersitate bonorum agit is, qui nihil possidet, [9] siue prima, siue appellationis instantia proponatur. [10] Nam extra has causas sumptus litis ab aduersario petere inciuile est. [11] *Sine die.*

1 Nisi per culpam mariti factum sit, vt mulier discesserit à viro, Iac. de Aret. Cyn. & Bald. *ad l. quod in vxorem, C. de negot. gest.* Aflict. *decis.10.num.1.* [Saue vxori ægrotæ non tantum alimenta vir debet, sed etiam expensas omnes ad curationem necessarias, si modicæ sint, non etiam magnas, si dotem illa habeat. *Ita Senatus* in causa Antonij Toniole, 17. Maij 1614. *Ex not in d.l.quod in vxorem.*]

2 Quo casu potest etiam expelli à viro Guid. Pap. *quæst.*

3 Obligatio enim præstandorum mulieri alimentorum à dote proficiscitur. Dos enim datur marito vt vxorem & liberos alat. *l si is qui 56. §. ibi dos, D. de iur. dot. l pro oneribus 20. C. eod.* Ergo si mulier ipsa dotem receperit, non est alenda à viro, sed virum ipsum potius, communesque liberos alere debet si vir laboret inopia, *l.vbi adhuc 20. eod.* [Sed & post mortem mariti certũ est mulieri alimẽta deberi pro anno luctus etiam

iacente

iacente hereditate aut herede deliberante. Imbert. *in Enchirid.* in verb. *mulieri*, post Rebuff. *ibi citat. Et ita Senatus* noster providit D. de S. Pierre, mens. Mart. 1612. Rebuff. *in tract. de sentent. promiss. art. 3. gloss. 1. num* 14. *& seq. vsque ad* 18. vbi addit idem dicendum esse in muliere quæ iterum habitat à viro, non culpa sua, sed viri. Vide *l. penult. vt in poss. leg. D. Et ita Senatus* pronunciauit 6. Non. Maij 1612. Ex Afflict. *decis.* 10. *cum addit.* vbi ait etiamsi nondum constet de viri sæuitia, interim tamen alendam esse viri sumptibus mulierem. Nec aliud esse probandum in sumptibus ei ad litem subministrandis.]

4 Afflict. *dict. decis.* 10.

5 Bald. *in l. de alimentis. C. de transact.*

6 Aliud enim esset si officio tantum iudicis deberentur, cuiusmodi sunt alimenta, quæ filio debentur à patre, & patri à filio, de quibus nulla competit actio pro tempore præterito. Bart. *in l. 1 C. de mendicant valid. lib. 10 & in l. si quis à liberis, §. sed si filius. D. de liber. agnosc.* Nisi filius aut pater fecisset scobitorem pro alimentis præteritis, quia tunc teneretur debitum soluere is, qui alimenta debuisset. Natar. *in l. liberis quæs. §. 1. D. de alim. legat.* Afflict. *d. decis.* 10. *num* 4.

7 Bart. *in l. si cum dotem* 22. *§ sin autem in fauissimo, D. solut. matrim.* Spec. *in tit. de donat. inter vir. & vxor. §. fin. versic. sed nunquid lena.* Afflict. *ibid. num* 3.

8 Not. *in cap. ex parte. de accusat.*

9 *L. si instituta, §. de inofficioso, D. de inoffic. test. l. fin. vbi glos. C. de ord. cognit. Not. in cap. si forte, de elect. lib. 6.*

10 Eadem enim est ratio æquitatis vtroque casu. Afflict. *decis.* 11.

11 *L. Imperatores* 17 *D. de tutel. & rat. distrah.*

[DEFINITIO XXVII.

De impensis in res dotales & in litem de iis susceptam factis.

CIrca impensas in rem dotalem factas, cum quæritur an soluto matrimonio eas exigere maritus aut mariti heres possit, placet Senatui nostro ea distinctio quæ interpretibus receptior est,[1] vt modicæ à magnis separari debeant. Et modicas quidem omnimodo maritus præstare cogitur & compensare cum fructibus,[2] non solum si quærendorum & colligendorum fructuum gratia factæ sint, quas repeti nunquam posse certum est,[3] sed etiam si ad rem conseruandam.[4] Magnas verò extra causam fructuum factas possit ex dote restituenda deducere, ex eaq; causa dotem retinere siue necessariæ sint, siue vtiles tantùm, sed ex voluntate mulieris factæ.[5] Non etiam si voluptariæ, quarum scilicet neque exactio neque deductio vlla competit, nec si ex voluntate mulieris factæ sint, sed earum duntaxat tollendarum potestas, si absque rei detrimento fieri possit.[6] Videntur autem factæ ad rem conseruandam, si tales sint, quæ per decennium durare possint, dum ne totum illud decennium durante matrimonio præterierit.[7] Hęc si ita dos non æstimata proponatur. Si enim æstimata sit, nullis distinctionibus locus est, nullique expensarum repetitioni, quòd eo casu maritus pro emptore habeatur, ad eúmque tanquam ad dominum totius dotis periculum & incommodum spectet.[8] Quid ergo si nomen in dotem datum sit?[9] An quia videtur dos hoc casu in pecunia numerata consistere,[10] pro æstimata habebitur?[11] Minimè. Id enim potius doti datum intelligitur, quod ex nomine exigi poterit.[12] Detracta igitur impensa quæ ad exactionem necessaria est.[13] Quid si hereditas forte litigiosa? vt plerumque fit. Eadem distinctio adhibenda est an æstimata sit necne, vt si æstimata sit, nulla impensarum deductio fiat. Sed si non æstimata omnes impensas in litem factas restitui oporteat.[14] Nec solùm si mandante muliere factæ sint, siue à marito ipso, siue ab alio, quem ipsa procuratorem constituerit, puta filio mariti.[15] Sed etiamsi ignorante, adeóque inuita muliere,[16] quasi non aliud in dotem datum sit, quàm quod impensis deductis supererit. Sunt enim huiusmodi impensæ necessariæ, quæ proinde omni casu minuunt dotem.[17] distinguemus an bonum euentum lis habuerit,[18] dum ne imputari quicquam mariro possit, quem constat in omni contractu dotali non solùm bonam fidem præstare debere, sed etiam diligentiam exactissimam & solicitudinem.[19] Patris alia ratio est, qui ex fructibus bonorum filij omnes impensas etiam magnas, & in litem præstare debet,[20] ob eámque causam si fructus non sufficiant etiam bona filij vendere potest:[21] quia nimirum habet vsumfructum ex causa lucratiua, & iure patriæ potestatis,[22] non vt maritus ad ferenda onera matrimonij, quibus dotem deseruire necesse est,[23] non autem negotiis mulieris gerendis.[24] *Ita Senatus* in causa fratrum Aduocatorum Vectier, die 14. Maij 1612.

1 Post gloss. & Bart. *ad l. 1. de impens. in reb. dot. fact.*

2 *L. pen. l. 3. §. 1. l. vlt. eod.*

3 Quia fructus non intelliguntur, nisi deductis expensis, *l. si à domino* 36. *§. vlt. de pet. hered.*

4 *d. l. pen.*

5 *L. 5. & pen. de imp. in reb. dot. l. vtilium* 8. *eod.*

6 *L. in voluptariis* 11 *eod. l. vnic. § sed nec ob impensas, C. h. t.*

7 Campes. *de dot. part. 2. quæst. 44.* post gloss. & Bart. *ad d. l. 5. de imp. in reb. dot. fact.*

8 Campes. *in dict. tract part. 2. quæst. 48.* post Bart. *vbi supr.* Bald. *ad l. per diuersas, num* 10. *C. mandat. & ad l. 2. C. de oblig. & act. iunct. l. plerumque* 10 *D. de iur. dot.*

9 *Vt in d. l. 2. C. de oblig. & act.*

10 *L. qui chirographum* 59. *de leg. 3. l. si pater* 44. *§. 1. l. nuptura* 57. *D. de iur. dot.*

11 Pecunia enim illa est, quæ res omnes æstimat, *l. si ita* 42. *D. de fideiuss.*

12 *d. l. nuptura, l. Mœuio* 41 *§. 1. in fin. de leg. 2.*

13 *Ibid.* Dixi *Defin* 44. *&* 52. *§. de iur. dot.*

14 *d. Defin.* 44. Campes. *vbi §. quæst* 48.

15 Nihil enim refert quis ab ea procurator constitutus sit, *l. 3. §. vlt. de min. l. quamuis* 40. *§. vlt. ad Treb.*

16 Non enim potest mulier prohibere ne maritus dorales actiones persequatur, *l. illam* 33. *C. de donat.*

17 *d. l. 5. de imp. in reb. dot. l. 5. D. de dot. releg.*

18 *L. 4. C. mand.*

19 *L. in rebus* 17 *D de iur. dot. l. etiam* 18. *§. 1. solut. matrim.* Campes. *d. quæst.* 48. *in fin.*

20 *L. 1. §. vlt. C. de bon. mat. d. l. vlt. §. vbi autem, C. de bon. quæ liber.*

21 *d. l. vlt. §. non autem licentia.*

22 *d. l. vlt. & l. cùm oportet* 6. *eod.*

23 *L. pro oneribus* 20. *C de iur. dot.*

24 Non enim debent fructus in duplicem causam computari, *l. quod Labeo* 13 *de compens.* Campes. *d. quæst.* 48. vbi omnino vide. Et Bart. *ad l. 1. de imp. in res dot. fact.* quem sequitur Salycet. *ad l. si extraneus* 33. *de iur. dot.* Cæsar Vrsillus ad Afflict. *decis.* 359. Ferrar. *in form. libell. quo vxor agit ad dot. gloss. 6. num.* 7. quamuis contra sentiat Bald. *ad d. l. per diuersas, num.* 10. *& ad d. l. 2. C. de oblig. & action.* Cum quo tamen videtur sentire Boer. *quæst.* 22. *num.* 23. post Specul. *in § fin. de donat. int. vir. & vxor. vers. illud etiam quæritur:* & Masuer. quos retuli ad *Defin.* 52. §. *de iur. dot.* Sed Senatus noster sequitur sententiam Bartoli, quam & magis communem testatur ex Iasone Vrsillus vbi suprà. Apostillator tamen ad Campes. *dict. quæst.* 44. tenet pro Baldo.]

TIT. IX.

DE PACT. CONVENT. tam sup. dot.

DEFINITIO I.

Augmentum dotis debetur etiam dote non soluta, adeoque licet solutionis dies nondum venerit, nec valent pacta in contrarium facta, sed seruanda est consuetudo.

OLVTO matrimonio non tantum dos mulieri restituenda est,[1] quæ soluta fuit, aut tam bene cauta, vt exceptioni non numeratæ dotis locus esse non possit,[2] sed etiam ex

pecunia, quæ augendæ dotis gratia debetur,[1] siue dos ipsa soluta fuerit, siue non. Reiecta etiam distinctione illa, an soluendæ dotis dies iam venerit, necne.[2] Adeoque licet speciali conuentione actum proponatur, vt non nisi pro portione dotis solutæ augmentum illud præstetur. Nam cum sit portio quædam dotis,[3] bonique publici fauorem admixtum habeat,[4] eodem quoque iure censeri par est, iisdemque prorsus priuilegiis gaudere:[5] Et consequenter non magis valere pacta, quę deteriorem faciunt augmenti conditionem, quam quæ dotis.[6] Deteriorem vero augmenti conditionem facere illa videntur, quæ iuri consuetudinario, quod in quaque prouincia aliud & aliud est, derogant in mulieris dispendium & detrimentum.[7] Ergo loci cuiusque consuetudo districte hac parte seruanda est.[8] *Ita Senatus* pro Philippa De Chauanes, contra hæredes Alexandri Mugnier, 7. Calend. Febr. 1589.

1 *L. 1. & tot. tit. solut. matrimon. D. & C.*

2 Nam intra certa tempora locus est exceptioni dotis non numeratæ, de qua *in Auth. quod locum & tot. tit. C. de dot. caut. non numer.*

3 Nam & augmentum dotis non alio iudicio petitur, quam de dote, *l. si marito* 31. §. *vlt D solut. matr.*

4 Vide Guid. Pap. *quæst* 274. 430. *&* 515. Boer. *quæst.* 22. licet contra teneat Afflict. *decis.* 142.

5 *L. inter socerum* 26. § *cum inter*, *D. de pact. dotal. l. etiamsi* 8. *C. de iur. dot.*

6 *L. 1. D. solut. matrim. l. interest*, 18. *D. de rebus auctor. iudic. possid.*

7 Vt eadem sit ratio partis quę totius, *vulg. l. quæ de tota* 76. *D. de rei vindic. l. si duo* 51 *in fin. D. de admin tutor.*

8 *L. Attilicinus* 17. *D de pact. dotal.*

9 Cum consuetudo mutius non scriptum, nec minorem auctoritatem habeat, quam lex scripta, *l. de quibus* 32. iunct. *l sed & ea* 35. *& seq. D. de legib.*

10 *d l. de quibus l. venditor* 13. §. *si constat, D. commun. prad. l. Imperatores* 13. *in fin. D. de pollicit.* [Proinde si contractum sit matrimonium, licet à Sabaudo secundum consuetudinem Burgundiæ valebit pactum, nec vllum augmentum debebitur, sed tantùm illud, quod vocant dobarium. *Ita Senatus* contra liberos N. Antonij Des portes, pro Maria de Rusinans, 6. Cal. Decembr. 1610]

DEFINITIO II.

Potest maritus facere deteriorem dotis conditionem quantum ad fructus & vsuras pertinet, & pro tempore constantis matrimonij, sed non quantum ad dotem ipsam.

SI maritus, qui ex soceri voluntate dotem in numerato accipere debuerat, conuenerit, vt certis diebus diuisisque pensionibus dos soluatur, non potest vxor viuo marito licet consentiente petere, vt sibi dos soluatur pure, hoc solo prætextu quod dotis conditionem deteriorem facere maritus non potuerit.[1] Non enim quod tempore minus soluitur,[2] propter solutionis diem prorogatum ad dotem pertinet, eiusque diminutionem, seu ad dotis fructus,[3] de quibus potest vtique maritus libere, & pro arbitrio disponere, quoniam ad eum spectant non ad mulierem.[4] Itaque si conuentioni vxor consenserit, licet minor annis vigintiquinque multo minus audienda erit, si petat in integrum restitutionem.[5] Plane si antequam solutionum tempora venerint maritus decesserit, omnimodo mulieri ius competet repetendæ dotis acti pactum nullum interueniisset,[6] quia verum est non potuisse vllo pacto deteriorem fieri dotis conditionem.[7] *Ita Senatus* in publico auditorio, Prid. Non. Februar. 1589. Et rursum pro liberis D. Isaaci Chanal, contra Annam Chanal coguatam meam, 8. Id. Jun. 1590.

1 Siquidem deterior est conditio debiti quod soluitur per partes, quia eiusmodi solutio habet magna incommoda, *l 3. ff familiæ ercisc.*

2 §. *si minus*, iunct. §. *plus autem Instit de action. l. 1.* § *editiones, ff. de edend.*

3 Id est, vsuras, *l vir vsuras* 54. *ff. de donat. int. vir. & vxor.* vsuram namque vicem fructuum obtinent, *l. vsura*, 34. *ff. de vsur.*

4 *d. l. vir vsuras, l pro oneribus* 20. *C. de iur. dot. l. si fructus* 8. *C. de donat. int. vir. & vxor.*

5 Non enim potest restitui minor citra lasionem, *l non omnia* 44. *& pass. ff de minor. l nam postquam* 9 §. *si minor ff de iureiur.*

6 Cum ex die initi matrimonij dos pleno iure pertineat ad mulierem, *l in rebus* 30. *C. de iur. dot*

7 *dict. l. Attilicinus* 17. *ff. hoc tit. de pact dotal.* [Quid ergo si conuenerit vt dos etiam pecuniaria post annum reddatur? Sunt qui putent valere pactum si dos restituenda sit, non ipsi mulieri, sed eius hæredibus extraneis. Petr. Gregor. in *syntagm. lib.* 45. Ego contra *ex l. Attilicinus*, 17. *ff. hoc titulo*, iunct. *l. vnic.* § *exactio. C de rei vxor. act.* vbi non distinguitur an mariti an mulieris morte solutum sit matrimonium, daturque priuilegium hoc non personæ mulieris, sed doti quasi debitæ ex stipulatione, quæ proculdubio transiret ad hæredes extraneos, vt & tacita hypotheca *d. §. exactio.*]

DEFINITIO III.

Dotis constitutio non inducitur ex eo solo quod mulier passa sit maritum agere de re sua.

MVlier, quæ nupta sine dote postea constante matrimonio passa est, vt de re vxoria maritus pacisceretur, non idcirco dotem ei constituisse intelligitur. Dotis enim constitutionem cum meri facti sit, non iuris, expressim factam esse necesse est, vt pro facta habeatur.[1] Nam & si fœneratitias cautiones mulier marito tradiderit, non ideo cautiones fiunt dotales. Imo vero penes vxorem remanent actiones, nec quicquam præter agendi sine mandato licentiam in virum translatum intelligitur.[2] *Ita Senatus* in eodem auditorio.

1 Nisi in casu *l. dotem* 30. *& seq. D. de iur. dot.*

2 *L. vltim. C. hoc tit. l. 1. C. de donat.* Vide Guid. Pap. *quæst.* 499. *num.* 2.

DEFINITIO IV.

Non potest dos augeri supra modum, vt immodico augmento maritus oneretur.

CVm pater minus congruam dotem daret genero filiæ nomine, promiserat extra dotales tabulas auctarum se ad eam vsque quantitatem, quæ congrua & competens videretur, nec tamen de eo dotis incremento, quod ex parte mariti ad mulierem ex inueterata consuetudine peruenire debebat, quicquam conuenerat. Placuit aucta postea quandocunque dote siue per patrem, siue eo reluctante, arbitrio boni viri,[1] condemnandum quoque maritum, vt pro rata additæ portionis dotem ipse augeat, siue pater ab initio certam quantitatem, siue nullam demonstrasset,[2] dum ne quid ex immoderata patris liberalitate dispēdij genero accideret.[3] Nam cum id tantum gener egerit, vt cōgruam dotem haberet, eoque intuitu se quasi ex tacito pacto ad consuetudinarij augmenti præstationem obligauerit, non debet onerari, si forte in eius fraudem socer dotem ampliorem velit filiæ constituere, quam necesse sit, vt congrua videatur,[4] *Ita Senatus* in causa Petri Quimier Aduocati, & Joannis Bouier, 10. Cal. Decembr. 1590. De qua scripsimus in Defin. 2. 3. 4. & 5. De dot. promiss.

1 Secundum ea quę scripsi *Defin. 4. n. de dot. promiss. ex l. cum post* 69. §. *gener. D de iur. dot.*

2 Sufficit enim quod possit fieri certa quantitas augmenti ex comparatione certæ dotis, *dict. §. gener. l. cerium* 6. *D. de rebus credit.*

3 Iuuari

3 Iuuari quippe maritum beneficio auctæ dotis, non decipi oportet, *l. in commodato 17. §. sicut. D. commod.* Nemo enim creditur velle immodice obligari, *l. si libertus ita 30. D. de oper. libert.*

4 Hactenus enim consentire gener cogitur, vt tamen nulla eius captio sit, *l. vlt. D de iur. dot.*

DEFINITIO V.

Filia, quæ non renunciauit accipiendo minus congruam dotem à patre, non ob id postea renunciare cogitur, quod eam dotem pater auxerit & congruam fecerit.

IN eadem facti specie quæsitum est, an filia, quæ tabulis dotalibus, cum dotem à patre minus congruam acciperet, paternæ successioni non renunciauerat, si postmodum aucta dote congruam & competentem portionem habeat, cogi possit, vt renuncier? [1] Et visum est, non posse, non illa solum ratione, quia pater ex propria promissione conuentus non idcirco quod satisfacit deteriorem facere debeat conditionem filiæ, [2] sed etiam quia huiusmodi renunciationes adeo sunt odiosæ, iurisque ciuilis rationi contrariæ, [3] vt non aliter valeant, quam si iureiurando confirmentur. [4] Quis autem admittat, vt ad iusiurandum, quod ex mera liberaque iurantis voluntate vires accipit adigi filia possit, si iurare nolit? [5] Neque vero damnum in ea magnum est aut patris, aut aliorum liberorum, cùm moriente quandocumque patre futurum sit, vt ea portio doti addita perinde ac dos ipsa, quæ primum data est, in legitimam imputetur. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ratio dubitandi illa erat, quod solent filiæ acceptâ dote congrua renunciare legitimæ parentum successioni, *ex cap. quamuis pactum, de pact. in 6.*

2 Nemo enim se liberando alium obligat.

3 *L. vlt. D. de suis & legit l. 3. C de collat.*

4 *d. cap quamuis pactum, de pact. in 6.*

5 *L. adigere 6. D. de iur patron.*

6 *L. quoniam nouella 29. C. de inoffic. testam.*

DEFINITIO VI.

Valet pactum præsertim iuratum quo datur hæreditas in contractu matrimonij, idque ex consuetudine.

HÆreditas quidem pacto dari non potest, [1] nec si in dotalibus tabulis pactum conscriptum sit, [2] solis militibus exceptis, de bonis suis in expeditione aut in procinctu ad expeditionem inuicem disponentibus. [3] Contraria tamen consuetudine fere vbique gentium receptum est, vt huiusmodi conuentiones valeant in contractu matrimonij, [4] nec solum inter nobiles, in quorum personis facilius id admitti potuit, [5] sed etiam inter alios quoscumque, nullum licet iusiurandum interuenerit, multo magis si interuenit: [6] Præsertim vero si eiusmodi pactiones sint, vt per eas legitima successio conseruetur. [7] Neque vero videri possunt abhorrere à bonis moribus naturalibus, [8] (quod si esset, ne iureiurando quidem confirmarentur, [9]) quamuis negari non possit quin afferant liberam testandi facultatem. [10] *Ita Senatus* in causa Amedei Pugeat, & Claudij Brunet, 5. Iul. Februar. 1593.

1 *L. hereditas 1. C. hoc tit.*

2 *L pactum quod dotali 15. C. de pact.*

3 *L. licet 19. eod titul.* Adeo, vt nec iuramento confirmetur pactum huiusmodi, secundum Bart. Paul. Alexand. & Ias. *in dict. l. pactum.* Tiraquell. late *de iur. primogen. quæst. 6. num. 17. & 18.*

4 Bald. *in §. filij nati. cap. 1 si de feud fuer. contr.* Rip. *resp. 1. de pact.* Masuer. *in praxi titul. de societ. vers. item licet institutio testamentaria,* Guill. Bened. in verb. *duas habens filias, num. 2. 3. & seq.* Moder. Paris. *cons. 36 nu. 5. 6 & 7.* Ioann. Pap. *lib. 20 syntagmat. tit. 2. §. 1.* Hotom. *cons. 1.*

5 Propter dignitatem & amplificationem familiarum. Papon. & Hotom. *supra dicto loco.*

6 Oldrad. *cons. 132. nu. 2.* Alexand. *cons. 128. incip. ponderati, vol 3.* Bald. *in d. l. licet, & in l fin. C. de pact.* Dec. *cons 516. nu 5 & 6. & in dict. l. pactum, num. 4.* Aufrer. *ad decis. Capell. Tholos. 52. in 2. addit.*

7 Bart. *in l stipulatio hoc modo concepta 61 de verb. oblig & in d. l fin. C. de pact.* Alexand. *cons 19. incip. super primo vol 1. lib. 1.* Guid. Pap. *cons. 23. nu. 4.* Chadan. *cons. 139. nu. 13.* Marc. Anton. Natt. *cons. 474 num 8. vol 2.*

8 Didac. Couarr. *in repetit. dict. cap. quamuis pactum init 3. part. num. 2.*

9 *Ex reg. cap. non est obligatorium. Extr. de reg iur.*

10 *d. l. pactum quod dotalis.* Vnde & dicuntur esse contra bonos mores, scilicet ciuiles, *dict. l stipulatio hoc modo concepta & l ex eo 4. Cod. de inutil. stip.* Adde Fachin. *lib. 5. cap. 84. cum quatuor seqq.*

DEFINITIO VII.

Pactum, quo datur hereditas in contractu matrimonij, non potest reuocari per pœnitentiam.

SAne cum in contractu matrimonij adiicitur talis pactio, non tam vltimæ voluntatis iure censeri debet, quam pacti & donationis ob causam, videlicet vt sequatur matrimonium, quod fortassis & verisimiliter alioqui non sequeretur. [1] Ideoque nec septem testium numerum requirit, nec alias testamentorum solemnitates, nec proinde reuocari ex pœnitentia potest. [2] Dotis enim aut donationis propter nuptias semel constitutæ nequit pater ex postfacto deteriorem facere conditionem. [3] Idque adeo verum est, vt vel sola promissio à patre facta intuitu futuri matrimonij de filio ex æqua portione instituendo patrem obliget, detque filio actionem aduersus fratrem ex asse institutum, si matrimonium postea secutum sit, licet eiusmodi promissio nec scripta fuerit, nec iurata. [4] *Sic tractatum est* in eadem causa, relatumque alias ita pronunciatum fuisse pro N. D. Dauffans Aduocato Necensi. *Sine die.*

1 Hæc enim ratio est, quæ hoc ius primum induxit fauore matrimoniorum, ad quæ multi inuitantur huiusmodi pactionibus.

2 Rip. *resp. 1. de pact num. 4. & 5. argum. l. si extraneus 6. ff. de condict caus. dat.* Iunge *l si donatarius 9. §. 1. eod. l. 5. §. pen. ff. de dol. mal. except.*

3 *L cum à socero 7. C. de iur. dot. l. cum dos 7. ff hoc titul. de pact. dotal.*

4 *Ex Nouell. Leonis 19. de pact. patern. ex æquo hared. fiunt. fil.*

DEFINITIO VIII.

Donatio siue vniuersitatis, siue quotæ bonorum facta, in contractu matrimonij valet. Et quid si facta sit per verba importantia institutionem?

IDem dotium & matrimonij fauor efficit, vt quamuis donatio bonorum omnium præsentium & futurorum nec per se valeat, nec iuramento confirmetur, [1] valere tamen debeat si facta sit ex causa dotis. [2] Quod si donatio siue promissio quotæ bonorum in contractu matrimonij à patre facta fuerit, dubitari non potest quin valeat, nec trahetur ad quoram hæreditatis, vt minor sit quæstioni locus. [3] Sed & si ponas, in contractu matrimonij institutam à patre filiam in quota bonorum, atque ita factam ei donationem verbis importantibus institutionem, [4] vt nostri loquuntur, & redolentibus vltimam voluntatem; nihilominus valebit etiam & irreuocabilis erit conuentio. [5] Nam & illud receptum est, conuentionem vel promissionem ex causa honesta factam posse induci per verba institutionem importantia, nec

ideo videri factam vltimam voluntatem, sed contractam ab initio vtilem obligationem, dilata tantum exactione in tempus mortis patris.[6] Cui consequens est, vt à tempore talis donationis celebratæ, nec alienare quicquam in præiudicium donatarij filij pater possit,[7] nec nouum æs alienum contrahere, quo minus integram quotam filius post patris mortem consequatur,[8] ex iis saltem bonis, quæ patri tum supererunt, conficiendam.[9] *Ita tractatum est* in eadem causa, 5.Id.Febr.1593.

1 Notant nostri *ad l.vlt. C.de pact. & ad l.stipulatio hoc modo concepta 61.D.de verb.oblig.*

2 Latè post alios Petr.Duen.*reg.219.incip. donatio omnium bonorum,col.7.vers limita primo.*

3 Modern. Paris. *consil.36.num.6. & 7.* Chassan. *consil.39. num.13.*

4 Vnde est quod eum heredem contractualem Galli vocant.

5 Secundum id quod diximus *Defin 6.§.*

6 Oldrad.*consil.139.incip. ad habendam,* quem refert & sequitur Chassan. *dict.consil.39.num.17.* & Paris.*d.cons.36.num.5. & 6. & 14.*

7 Si quidem perfecta donatio pœnitentiam non admittit, *l.3.4.5.& 6. C.de revoc.donat.* multo minus ea, quæ facta sit in contractu matrimonij, vt dixi *Defin 7.§.*

8 Nam nec æris alieni etiam anterioris onus solet sequi donatarium, *l.æris alieni 15.C.de donat.*

9 Neque enim is qui partem bonorum suorum donauit prohibetur aliquas res etiam in solidum alienare, dummodo superit quantum satis est ad implendam donationem. Guid. Pap. *quæst.*

DEFINITIO IX.

Valde interest, an filia sit instituta in quota hereditatis, an in quota bonorum.

AN igitur idem erit, si dotalibus tabulis pater filium aut filiam cum cæteris liberis ex æqua portione heredem instituerit? Minime. Est enim hoc casu filia instituta non in quota bonorum, sed in quota hereditatis,[1] ac proinde in ea re, quæ viuo patre nulla est, cum viuentis non sit hereditas:[2] & consequenter liberum esse debet patri quandiu viuet, vt de suo patrimonio, dummodo inter viuos & citra fraudandi consilium pro arbitrio disponat,[3] nec dotium aut matrimonij fauor efficere potest, vt qui filium aut filiam in quota hereditatis instituit, eidem quotam bonorum donasse videatur, id prohibente scilicet verbo non *institutionis,*[4] sed *hereditatis.*[5] Nam non quemadmodum fauore nuptiarum nihil interest, quibus verbis pater aliquid dederit, ita etiam dici potest nihil referre quid dederit. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Aliud enim est dicere quotam bonorum, aliud vero quotam hereditatis *l Papinianus 8 si quarta autem, D.de inoffic.test. l.cum quæritur* vbi Iaf. & alij, & ad Auth. *vnde & si parens, Cod. eod l.8 § vlt. & l seq. de leg 2.*

2 *L.1.D.de hered.vel act.vendit.L.1.D.pro hered.*

3 *L.2.D.si à parent.quis manum sit.* iunct. *l.vinius libertus 9. D.si quid in fraud.patr.* Scripsi *Defin.27. & 28.§.de inoffic.test.*

4 Ex iis quæ dixi *Defin.prox.num 4.§.*

5 Hereditas enim est nomen iuris, *l.hereditas 50. de petit. hered.* nec incipit nisi ex instanti mortis. Bonorum autem appellatio vt plurimum naturalis est, *l proprie 83.* iunct. *l.bonorum 49.de verb signific.*

DEFINITIO X.

Generalis renunciatio futurarum successionum in tabulis dotalibus facta non valet, multo minus extenditur ad maternam successionem, etiamsi mater præsens fuerit.

RENunciatio futurarum successionum simpliciter & indistincte facta per filiam, cui nubenti dos à patre data vel promissa fuerat, extendenda non est ad matris hereditatem, licet matre præsente & consentiente scriptum sit, tam ex maternis, quam ex paternis rebus promissam esse dotem, si modo ea interpretatio capi possit, vt de solius patris facultatibus dos data vel promissa videatur.[1] Quoties enim siue per renunciationem, siue per statutum filia excluditur, non nisi à dotantis hereditate exclusa videri debet.[2] Sed etsi à matre patrem dotis filia accepisset, magis est, vt generalis illa futuratum successionum renunciatio non valeat, sed speciali opus sit,[3] quoniam odiosa, & contra iuris communes regulas est huiusmodi pactio,[4] nec nisi iurisiurandi religione defenditur.[5] Quid si expressa quidem maternæ successionis renunciatio facta sit, sed postea mater aduersus eam dotis constitutionem, cuius intuitu renunciatio facta est, restitui in integrum voluerit, & succubuerit? Nam si obtinuerit, constat ex vtraque parte rescindi contractum iuxta naturam restitutionis.[6] Placet renunciationis vim dissolui hoc ipso, quo mater, de cuius hereditate pactio facta fuerat, in eadem voluntate non perseuerauit:[7] Nec semel extinctam resuscitari ob hoc solum quod fauore dotis & propter filiæ contradictionem denegata sit matri restitutio, si noua eiusdem voluntatis declaratio non interuenerit, & voluntas, quæ defecerat, iudicio recenti non redierit.[8] Cum enim & iudicium & sententia reddatur in inuitum,[9] nemo dixerit condemnatione secuta rediisse voluntatem ipso iure, quæ non iuris, sed facti est.[10] Quod eo certius erit si proponas, matrem non proprio, sed fideiussorio nomine condemnatam, quia nec renunciationis iusta causa vlla est, in fauorem eius personæ quæ nihil de suo dederit.[11] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC.7.& 8.de dot.promiss.

1 Quod in dubio præsumendum est *l.vlt. C.de dot.promiss.*

2 Late Antonin. Tessaur. *decis. Pedem. 62.* post Bald. *in l.1. C.de legit.hered.*

3 Vt renunciationem quæ alioqui futura sit captiosa interpretatio prudentum frangat. *Argum. l.cum Aquiliana 5.D. de transact.*

4 *L.3.C.de collat.l.vlt.D.de suis & legit.*

5 Ex constitutione Bonifacij in *cap. quamuis pactum, de pact.in 6.* Dec.*cons.551.num.1.*

6 *L.quod si minor 24.§.restitutio, D.de minor. l.Titia 62.D. de iur. dot.*

7 Requiritur enim perseuerantia continua, *l.vlt.C.de pact.*

8 Vt loquitur Papinianus in *l.qui ex liberis 11.§.testamento, D.de bon poss.secund.*

9 *L inter stipulantem 83 §.1.D.de verb.oblig.*

10 *L.voluntatis 7.C.de fideic.* iunct. *l.ordine 15.D.ad municip.*

11 *dict.cap.2.* ibi, *accepta dote. Extr. de pact.* Iunge *Defin.7.§. de pact.*

DEFINITIO XI.

Augmentum non debetur filiæ ad ratam dotis conuentæ per scripturam in fraudem patris mariti, sed ad ratam dotis reuera constitutæ, si modo filia sciuit.

PAter cum nupturæ filiæ dotem constituere vellet septingentorum duntaxat aureorum, futuri vero generi pater non aliter nuptiis consentiret, quam si mille darentur, conuenerat cum genero & filia pridie quam nuptiæ fierent, vt septingentorum tantum dos esset, & consequenter, vt quamuis patri sponsi mille numerarentur, sponsus tamen trecentos reddere teneretur, atque interea semisses vsuras præstare. Postero die contracto matrimonio dos mille aureorum patri sponsi numerata fuerat, qui conuentionum ignarus totidem se soluto matrimonio restituturum promiserat, ac quod erat consentaneum quingentos præterea aureos pro augmento consuetudinario, centum denique pro iocalibus & mundo muliebri.

Mortuo

Mortuo subinde post socerum sponso, patre superstite mulier integram summam à socero suo reposcebat. Cumque plures aliæ fierent mutuæ petitiones, conuenerat per arbitros, vt compensatis omnib. mille & sexcenti aurei pro omni iure mulieri redderentur. Ab eo tempore socer factus certior de iis, quæ ante nuptias inter mulieris patrem sponsumque tractata fuerant, quæ & cum matrimonium fieret, & cum transigeret ignorauerat, negabat se teneri ad præstandum dotis augmentum mundumque muliebrem, nisi ad ratam septingentorum aureorum, quæ quantitas erat reuera constitutæ dotis. Quærebatur in publico auditorio, quod iuris esse deberet? Dicebam si priores conuentiones insciæ filiæ factæ fuissent, non debere nocere filiæ susceptisque ex eo matrimonio liberis, quod gener cum socero de minore dote transegisset;[1] cum generi pater mille aureos dotis nomine reuera accepisset.[2] Neque recusare eum posse quo minus dotis quoque augmentum, & iocalia integra præstaret,[3] talua ei in bona filij, si quæ reliquisset,[4] aut aduersus heredes dotantis à quo deceptus fuisset, indemnitatis actione.[5] Sed cum filia non tantum præsens, sed & consentiens fuisse proponeretur,[6] plus valere debere, quod reuera gestum, quam quod simulate conceptum esset.[7] Nam quod inter patrem & filiamfamilias vtiliter ex hac causa contrahi potuisset,[8] sed quoniam in constituenda dotis quantitate solius patris non etiam filiæ voluntas exquireretur,[9] satisque esset eam patris voluntatem filiæ innotuisse,[10] vt mala fide facere videretur, si à genero maiorem dotem ei gener, quam reuera minorem constitutam esse sciret,[11] Nec habere quod conquereretur dummodo congrua dos esset.[12] Neque vero hic locum habere poterat, quod dici solet dotis conditionem deteriorem fieri non posse, nec si filia consentiat:[13] Non enim dos vlla est priusquam sit constituta,[14] priusque est, vt certa sit, & vera dotis quantitas, quam vt quæratur an pacto diminui dos possit.[15] Denique dos cõstituta in nullius arbitrio est, ne quidem filiæ, cui omnimodo salua & integra manere debet.[16] Constituenda vero in solius patris arbitrio est, nisi hactenus quod congruam dare cogitur.[17] Cæterum nec simulatæ dotis fauor vllus est,[18] sed eius tantum, quæ vere non simulate sit constituta.[19] *Ita tractatum est* in causa N. Philibertæ Battandier, & N. Amedei Ogier, 4. & 5. Cal. Jul. 1595.

1 Est enim generale, vt ignorantis conditio deterior fieri nunquam possit, *l. ignorantis 49. D. de probat. l. non debet alteri 74. de reg. iur.* maxime in dote, *l. cum dos 7. D. de pact. dotal.*

2 Dotem enim numeratio facit, maxime vero si scriptura numerationi consentiat, *l. 1. C. de dot. caut. non numer.*

3 Eadem enim semper est ratio augmenti dotalis, & dotis, *l. inter socerum 26. §. cum inter, versic. nec separabitur, D. hoc tit. de pact. dotal. l. etiamsi 8 C. de iur. dot.*

4 Postquam placuit Iustiniano, vt hodie etiam filiusfamilias possit habere hæredem ab intestato. *Nouell. 118. de hered. ab intest. cognation.*

5 Nunquam enim ferendum est, vt quis ex dolo suo lucretur, *l. ne ex dolo, 12. D. de dol. mal.* [Et ob eam causam vix est, vt huiusmodi pactiones dotales, quæ clam fiunt insciis propinquis valere vnquam debeant contra id, quod in tabulis matrimonij conuentum & scriptum reperitur. Sunt enim contractus isti contractus familiarum, non tantùm personarum contrahentium, vt pluribus tractat Ann. Robert. *lib. 1. rer. iudic. c. 2.* Itaque cùm quidam sororis suæ filio vxorem ducenti bonorum suorum donasset cum fructibus contemplatione matrimonij, quod alioqui contractum non fuisset, vt ipsa instrumenta referebant, postea verò diceret conuenisse inter se & maritum, vt quandiu donator ipse viueret saluum haberet rerum donatarum vsumfructum, protestatus non aliter se donaturum, déque ea re iusiurandum insciantí marito deferret. Dicebam non esse audiendum donatorem, qui propriam quodammodo turpitudinem allegaret, fraudémque detegeret, quam ignoranti puellæ, liberisque ex eo matrimonio suscipiendis facere voluisset. Quid enim si nolente marito iurare donator juraret ac postridie maritus moreretur relictis ex ea vxore pluribus liberis & superstite donatore, qui per multos annos vsumfructum retinuisset? An non esset indignum decipi mulierem, & cum liberis egestate laborare, quæ diuiti marito nuptam se arbitrabatur? Cùm tamen lites, quæ inter maritum & donatorem mouebatur vxor non adesset, atque ab ea fructuum donatione maritus posteriore contracta recessisset, cuius ideò rescissione ex causa immodicæ lasionis postulabat. Recessum est ab hoc tractatu, & pronunciatum, debere maritum, aut iurare, aut iusiurandum referre, cùm non posset conqueri cur in causa sua iudex constituetur. Non enim aduersus instrumenti tenorem ea conuentio proponebatur, sed vt aliud in instrumento scriptum, aliud inter contrahentes actum appareret. *Ita Senatus* in causa Ludouici Grasset, & Ludouici Velat, 3. Cal. Mart. 1613.]

6 *Vt in d. l. cum dos 7. de pact. dotal.*

7 *L. 1. & tot. tit. Cod. plus valer. quod agit. quam quod simul. concip.*

8 Hoc enim fieri potest salua patria potestate, *l. Imperator 50. D. ad SC. Trebell. l. 2. C. de inoffic. donat. l. siue emancipatis 17. C. de donat.*

9 *d. l. cum dos.* Paternum enim officium est dotare filiam, *l. capite 19. D. de rit. nupt. l. vlt. C. de dot. promiss.* & bonum consilium capere pro filia, *l. vlt. C. de curat. furios.*

10 Nam qui scit, certiorari non debet, *l. 1. §. vltim. D. de act. empt.* eam non ab alio decipiatur, sed à seipso, *l. nam si scit 26. D. de rei vindicat.*

11 Cum dotem sola numeratio facit non scriptura, *l. 1. C. de dot. caut. non numer.*

12 Congrua vero dos esse intelligitur ita demum, si respondeat legitimæ portioni, quamuis non putent plerique hoc locum habere in ea dote, quæ ut per patrem constituta. Not. *in l. quoniam Nouella 29. C. de inoff. testam.*

13 *L. Attilicinus 17. D. hoc tit.*

14 *d. l. 1. C. de dot. caut. non numer.*

15 Quia non nisi nulla sunt qualitates, *vulg. l. eius qui in prouincia 41. D. de rebus credit.*

16 Propter admixtum publicæ vtilitatis fauorem, *d. l. Attilicinus l. 1. D. solut. matrim. l. interest 18. D. de rebus auctor. iudic. possid.*

17 Habita scilicet ratione dignitatis & facultatum patris, & mariti, *l. sine generalia 60. l. cum post 69. §. si gener. D. de iur. dot.* Vide quæ scripsi *in Error. 2. Decad. 11. de error. pragm.*

18 *d. l. 1. & 2. C. de dot. caut. non numer.*

19 Simulata enim pro infectis haberi semper debent, *l. si ex pretio 3. C. si cert. pet.* Aliud est in dote, quam nostri putationem vocant. Illa enim licet vera dos non sit, tamen nec simulata est, ideoque veræ dotis priuilegia plerumque habet, *l. quæsitum 17. §. vlt. D. de rebus auctor. iudic. possid.* Notant nostri *ad l. 1. D. solut. matr.* Vide Ann. Robert. *lib. 1. rer. iudic. cap. 2.*

DEFINITIO XII.

Renunciatio facta in fauorem masculorum, extincto masculo euanescit.

RE Nunciatio per filiam cum nuptui collocaretur facta patri, masculum & alias filias habenti, solius masculi fauore facta intelligitur, præsertim inter nobiles, quibus magis familiare est ad conseruandam, augendamque familiæ dignitatem, masculos ex asse hæredes scribere, filias vero pro certa quantitate siue dotis, siue legati titulo excludere.[1] Idque apparet euidentius si ponas hunc ipsum patrem, cum suprema ordinaret, solum masculum hæredem scripsisse, filiam vero, quæ necdum nupta erat, nec renunciauerat non ex ampliore summa, quam quanta cæteris filiabus cum nuberent data esset.[2] Cui consequens est, vt defuncto postea sine liberis masculo intestato, perinde ad successionem admitti debeat filia, quæ renunciauit, atque illa quæ non renunciauit. Quasi extincta vi, & potestate renunciationis hoc ipso, quod e medio sublata est persona, cuius fauore facta fuerat renunciatio.[3] Idque indubitatum est, si filia quæ renunciauit non nisi paternis bonis renunciauerit. Ex quo enim filius institutus hæres extitit patri, facta sunt fraterna bona, quæ fuerant paterna.[4] Ideoque licet profecta sint

à patre, tamen non continentur renunciatione, quæ stricti iuris est, strictéque interpretanda, [6] vtpote, quę sit odiosa propterea quod impediat ius legitimæ successionis. [7] Sed etsi fraternis bonis quoque renunciatum sit, siue præsente, siue absente fratre, idem est, non quòd renunciatio non valeat, [8] sed quia pro non facta habeatur, quando non supersit persona, cuius intuitu facta dici possit renunciatio. [9] Non est autem verisimile curasse patrem, vt filia quę nubebat, renunciaret bonis fraternis in fauorem alterius sororis, quæ si non renunciauit factum id videri debet potius, quod nondum nupserit, quam quod eam renunciare pater noluerit, quam haud dubie aliarum exemplo ad renunciandum adegisset, si viuus eam marito collocasset. [10] An igitur inutilis erit renunciatio facta de fraterna successione? Vtique si nullus fratri frater superstes fuit, cum verum sit quod diximus non nisi masculorum fauore factam videri renunciationem tam fraternorum, quam paternorum bonorum. Ponimus enim patrem sibi suisque non filio stipulatum renunciationem fraternorum. [11] Itaque masculo vno tantum superstite & hęrede existente, exerit vires suas renunciatio. Eo vero postea sine masculis descendentibus, aut consanguineis, defuncto non supersit persona, cui renunciatio prodesse queat. [12] *Ita Senatus* in causa filiarum Dom. de Bellegarde de S. Piergue, 29. Decembr. 1595.

1 Secundum ea quæ scripsi *Defin. 7. §. de pact. nu. 10.*

2 Quo casu euidens patris voluntas est, vt par & æqualis conditio sit omnium filiarum, perinde acsi filiam istam ad renunciandum adegisset, secundum ea quæ scripsi ad *Defin. 12. §. de pact. arg. l. Paula Callinico 27. §. Pomponius, de legat. 3.*

3 De quo vide quæ scripsi pluribus *Decad. 27. & 28. de error. pragmat.* contra Bart. & alios *ad l. 2. §. vltim. D. ad SC. Tertyll.*

4 Cum ex mutatione personæ mutetur qualitas & conditio bonorum, *l. per curatorem, 90. §. 1. D de acquirend. hered. l. vltim. de inoffic. testam.* Not. *ad l. 1. §. veteres, D. de acquir. possess.*

5 Et ita origine sint paterna, quæ origo inspicienda est aliquando, vt *in Auth. ex testamento, C. de secund. nupt.*

6 Vt & omnes stipulationes, *vulgat. l. quicquid adstringendæ 99. D. de verb. oblig.*

7 *L. vlt. D. de suis & legit. l. pactum dotali 3. C de collat.*

8 Valet enim cum facta est stipulante patre, vt scripsi *Defin. 7. §. de pact.*

9 Est enim generale & perpetuum, vt cessante causa finali cuiuscumque dispositionis cesset dispositio, *l. vlt. vbi not. D. de hered.* Tiraq. *in tract. cessante causa pass.*

10 Nec enim in dubio credendus est pater vnam ex filiabus magis quam cæteras, & æqua cum masculis adfectione dilexisse.

11 Nam si filio stipulatus esset non sibi res haberet minorem dubitationem, vt mortuo filio nulla renunciationis potestas supereset.

12 Ac proinde deficiente causa finali, deficit etiam dispositio, vt dixi *num. 9.*

DEFINITIO XIII.

Mulieris bona non dotalia, si nulla dos constituta fuit, non habent priuilegium tacitæ hypothecæ.

BOna propria mulieris nuptæ, quæ nullam dotem viro constituit, non habent priuilegium tacitæ hypothecæ, quod habent ex Iustiniani constitutione bona paraphernalia, [1] quia nec videri paraphernalia possunt, id est, extra dotem, cum dos nulla constituta est. [2] Itaque si in ea bona quidam agant ex mariti creditoribus non potest mulier hypothecariam inhibere, sed tantum iuuari exceptione non factæ discussionis, si iuste possideat. [3] *Sic tractatum est* in eodem auditorio.

1 *L. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

2 Qui enim dicit aliqua bona extra dotem esse necessaria præsupponit dotem. Nam & constitutio Iustiniani requirit, vt bona paraphernalia tradita sint marito in dotali instrumento, quamuis Accurs. ad eum locum notet sufficere, vt de traditione constet etiam aliunde quam ex tabulis dotalibus.

3 Exemplo scilicet alterius cuiuslibet possessoris iusti. *Auth. hoc si debitor, C. de pignor.*

TIT. X.

DE DOT. CAVT. non numer.

DEFINITIO I.

Mariti confessio de dote recepta si causam habeat non præsumitur simulata, nisi talis à creditoribus probetur.

ITA vt verum est, mariti confessionem de dote recepta constante matrimonio factam, si neque numeratio intercesserit, neque dotis constitutio præcesserit, suspectissimam esse, nec creditoribus etiam posterioribus nocere, [1] non tamen est id perpetuum. Nam si confessio probabilem causam habeat, asserente marito tradactam pecuniam ex venditione rei ad vxorem pertinentis, remque ipsam & venditionis diem, adeoque notarij qui instrumentum conscripserit personam designante, vix vlla fraudis suspicio subesse potest, [2] cum ex notarij protocollis explorari possit, an vera causa fuerit an simulata; [3] emptibus tamen & operæ eius, qui confessionem impugnare volet. [4] Tum enim fraudis præsumptio mulieri nocet, cum eius probandæ facultas creditoribus, aliisque quorum interest nulla relinquitur. [5] Quod si protocollum forte deperditum sit, quæritur an iam tum esset deperditum quum facta fuit confessio, necne. Vt priore casu nulla confessioni fides adhibeatur; [6] posteriore contra, vel eo magis, quod in proposita specie non nisi cum posterioribus viri creditoribus mulieri res esse potest. [7] *Ita Senatus* 4. Id. Aug. 1588.

1 Bartol. & cæteri Doctores vulgo *ad Auth. sed iam necesse, C. de donat. ant. nupt.* Quia inter personas suspectas & prohibitas facile præsumitur simulatio & consilium fraudis, *l. qui testamentum 27. D. de probat. l. cum quis decedens 37. § pen. de legat 3.* Vide Caaren. *cons. 373. incip. circr primum lib. 2.* Bald. *in rubr. qua in fraud. cred.* Rub. *cons. 119.* Socin. post alios *ad l. 1. D. soluto matrim.*

2 Cauet. *cons 40. & cons. 44.* Alex. *cons. 142. lib. 5. & cons. 45. lib. 1.*

3 In dubio enim standum est instrumento, Not. *in l. vlt. C. de fid instrum.*

4 Scilicet quia fraudis & simulationis probatio perdifficilis est, cum in animo consistat: iniquum autem esset onerari creditores tam difficili adeoque pene impossibili probatione, *argum. l. actor 23. C. de probat. l. adseueratio 10. Cod. de non numer. pecun.*

5 Quasi exquisito in fraudem colore iam deperditi protocolli, ne per eius exhibitionem fides veri cõstare vlla posset.

6 Nam cum neque numeratio, neque dotis constitutio vlla præcesserit, non potest mulier ius vllum habere nisi ex die confessionis, quod diuersum est, si vel numeratio vel constitutio aliqua præcesserit, *l 1. D. qui potior. in pign hab.* Cæterum facilius est, vt mariti confessio noceat posterioribus creditoribus, quam vt anterioribus. Not. *in dict. Authent. sed iam necesse.*

DEFINITIO II.

Exceptio non solutæ dotis non potest obijci à creditoribus mariti post elapsa tempora, intra quæ opponi à marito potuit.

LApsus temporis, intra quod ex Iustiniani constitutione [1] maritus exceptionem non numeratæ dotis

dotis obiicere potuit, non tantum marito nocet, sed etiam mariti creditoribus,[2] quippe qui licet propriam rem persequantur, tamen non nisi ex persona mariti, qui dotem sibi solutam cauit, eam exceptionem habere possunt.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Nouell* 100. *de tempor. non solut. pecun. sup. dot.* vnde sumpta est *Auth. quod locum. C hoc tit.*

2 Cuiac. *cons* 40. *num.* 6.

3 Ne alioqui plus iuris habeant ex persona mariti, quam maritus ipse, *contra l. vltim. §. 1. D. ad SC. Velleian. l sirem legatam* 6 *D. de except.*

DEFINITIO III.

Exceptio non numeratæ dotis locum non habet aduersus confessionem factam ex causa præcedentis constitutionis.

SI maritus, cui nuptias ineunti dos promissa fuerat, post contractum matrimonium confessus sit solutam sibi dotem, & exceptioni non numeratæ dotis renunciauerit, nihil causæ est cur suspecta videri debeat ea confessio, & renunciatio, cum multo verisimilius sit interuenisse numerationem ex consequentia præcedentis promissionis.[1] Ideoque nec marito nec mariti creditoribus posterioribus competet exceptio dotis non numeratæ, quæ proculdubio competeret, nihil obstante renunciatione facta constante matrimonio, si dotis numerandæ obligatio nulla præcessisset,[2] dummodo tempora obiiciendæ exceptioni præstituta largirentur,[3] si non contrariis & vrgentissimis coniecturis illa iuris præsumptio eliderentur.[4] Donandi enim animo videretur facta confessio.[5] Donatio autem quæ fit inter coniuges, cum non statim valeat, sed morte tantum confirmetur,[6] reuocari quandocumque ab ipso donante potest,[7] & morte confirmata quoniam exinde tantum valet,[8] fieri nequit, vt creditorum ius lædat, qui cum viuo donatore contraxerunt. At si ante contractum matrimonium, aut in ipso contractu, quo tempore permissæ sunt inter virum & vxorem donationes,[9] ea confessio solutæ dotis & exceptionis renunciatio facta sit, valebit vtique donationis iure, & consequenter futuris creditoribus nocebit siue hypothecariis, siue chirographariis, sed & antiquioribus, si non hypothecarij fuerunt.[10] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua SC. 15. sup. De iur. dot.

1 *Arg. l.* 1. *D. qui potior. in pignor. hab. Auth. sed iam necesse,* vbi Bart. & alij. *C. de donat ant. nupt.*

2 Vt dixi *Defin.* 1. §. *hoc tit.*

3 De quibus *in Auth. quod locum. C. hoc tit.* & in corpore vnde sumitur.

4 Semper enim præsumptio cedit probationi, suspicio veritati. *l. si chirographum* 24. *& seq. l. Imperatores* 29. *in fin. D. de probat.*

5 Donandi enim animus in fraudem legum facile præsumitur inter suspectas personas & prohibitas. *l. qui testamentum* 27. *D. de prob. l. vir vsuras* 54. *de donat. int. vir. & vxor.*

6 *Leum hic statuit* 32. *& pass. eod. tit.*

7 *d. l cum hic statuit. § pœnitentiam.*

8 Quoniam quod placuit Iustiniano vt retrotrahatur. *l. donationes quas parentes* 25. *C. de donat. int. vir. & vxor.* verum est in præiudicium donantis, at non in præiudicium tertij, cui medio tempore ius fuit quæsitum, *argum. l potior* 11. *D. qui potior. in pignor. hab. l pen. D. rat. rem haber.*

9 *l.* 1 *C. de donat ant nupt.*

10 Nam inter hypothecarios, qui prior est tempore potior est iure. *l.* 1. *l. prior* 5. *& pass. C. qui potior.* Intellige tamen nisi fraudati sint creditores tempore donationis inspecto, ex *l. quod autem* 6. §. *simili modo dicimus. D. qua in fraud. credit.*

DEFINITIO IV.

Aduersus apocham acceptæ dotis factam spe futuræ numerationis admittitur probatio intra annum 30. *Interea tamen standum est apochæ.*

EXceptioni non numeratæ doris noluit Iustinianus locum esse, si præter instrumentum dotale maritus apocham quoque conscripserit, sibique solutam dotem professus sit.[1] Sed non facit ea res, quominus in mariti potestate sit probare quandocunque (dummodo intra trigesimum annum[2]) conscriptam apocham spe futuræ numerationis aut dolo malo extortam, eoque probato condicere liberationem, sicut etsi ob eam causam exceptio denegaretur, quod eius obiiciendæ tempora effluxissent.[3] Lapsus enim temporis, intra quod exceptio non numeratæ dotis opponi potuit & debuit, hactenus tantum prodest creditori, vt non sit onerandus probatione, qua oneraretur si exceptioni locus esset.[4] Cæterum veritati præiudicium ex eo fieri non potest, si debitor in se transferat onus probandi. Interea tamen standum erit apochæ, cui vtique non staretur, si locum exceptio habere posset.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 3. sup. de non numer. pecun.

1 *l. in contractibus* 14. §. 1. *vers. illis etiam securitatibus. C. de non numer pecun.* Cuiac. *ad Nouell.* 100. *in fin.*

2 Quo saltem tempore actiones omnes finiuntur. *l.* 3. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

3 Paul. Castr. *ad l. si ex cautione* 3. *num.* 6. *& ad l. si quasi* 7. *in fin. & ad l. adjeneratio* 10. *C. de non numer pecun.*

4 *l.* 1. *d. l si ex cautione* 3. *eod. tit.*

5 *d. l.* 1. *& tot. ill. eod tit.*

DEFINITIO V.

Mariti confessio de dote recepta per verba enunciatiua in contractu donationis apposita non probat ad liberandum debitorem dotis absentem.

QVi soluendo non erat, fereque omnium bonorum suorum venditionem publicam vrgentibus creditoribus iam passus fuerat, cum in fraudem creditorum vxori donare, quod reliquum habebat, vellet, ne fraudandi consilium habuisse videretur, eam se donandi causam habere donando dixerat, quòd se innumeris beneficiis vxor prosecuta esset, sibique dotem amplissimam dedisset, quam à mulieris debitoribus numeratam sibi solutamque profitebatur; vxore quidem præsente & stipulante, sed iis tamen absentibus, qui dotis debitores erant. Quæsitum est an ea confessio debitoribus prodesse deberet, vt liberati viderentur, ne soluto postea matrimonio à muliere conueniri possent? Et placuit prodesse non debere. Etsi enim ita ius comparatum est, vt solutæ dotis cautio licet constante matrimonio facta, si constitutio præcesserit, neque simulationis, neque non numeratæ pecuniæ exceptionem patiatur,[1] maxime si maritus vxori per aliquot annos alimenta præstiterit, nec de dote non soluta vnquam conquestus sit:[2] Id tamen eo pertinet, vt ex eiusmodi confessione parata esse possit mulieri actio aduersus virum, aut viri heredes, ad dotem repetendam.[3] Non etiam vt debitores, qui non soluerunt, liberati intelligantur,[4] si propter mariti inopiam inanis aduersus eum futura sit de dote actio.[5] Nam præter id, quod verba enunciatiua prolata incidenter, vt nostri loquuntur, & ad alios fines non solent inducere dispositionem aut probationem, ne ad liberandũ quidem,[6] præsertim fauore absentis,[7] & cum prolata sunt inter personas suspectas,[8] illud etiã constat, cõfessionem adpositam in cõtractu

fraudulento & simulato simulatam quoque intelligi,[9] atque ideo nec nocere cuiquam debere nisi consentienti, qui si turpitudinem propriam allegare vellet non audiretur.[10] Mulieri vero multo minus nocere illam æquum esset, quando ita fieret, vt indotata constitueretur,[11] cuius nimirum actionem inopia mariti ex vna parte, ex altera vero simulationis exceptio eluderet,[12] si forte aduersus pignorum dotalium possessores agere vellet. Neque vero quod mulier fraudem participasse cum marito videbatur, vsque adeo ei nocere conueniens erat, vt dotis iacturam pati deberet[13] commodo debitorum, in quorum fraudem nihil gestum proponebatur.[14] Nam nec potuerat donanti atque ita pro arbitrio loquenti marito non consentire.[15] *Ita Senatus* pro Roleta de Gorreuod, contra Dominam de Malin viduam illustris Ludouici de Gorreuod, 12. Cal. Aug. 1592.

1 Socin. post alios *ad l. 1. D. solut. matrim. l. in contractibus 14. §. 1. C. de non numer. pecun.*

2 Bald. *in l. 1. C de priuil dot.* Socin. *cons.* 82. Cravet. *cons.* 40. Affict. *decis.* 402. quia donationis præsumptio nulla est, quotics alia coniectura capi potest, *l. si cum autem* 50. *D. de solut. l. Campanus* 47. *D de oper. libert.*

3 Dixi *Defin.* 1. 3.

4 Non enim confessio inter alios facta potest parere debitori liberationem.

5 *Ex l nam is* 6. *D. de dolo.*

6 Bart. *in l hac scriptura num.* 16. *D. de donat.*

7 *L. iubemus* 41. *C. de liber. caus.* Bart. *cons* 114. *& in l. certum* 6. *§. si quis absente, D de confess* Glos. & Bald. *in l. 1. C eod.* Idem Bart. *in l non solum* 8 *§ si liberationis, D. de liber. leg & in l. cum quis* 37. *§. codicillis, de leg.* 3.

8 Bald. *in l. optimam, C. de contr & committ. stipul.* Bart. *in l. si forte, de castr. pecul.* Alexand. *in l si donatione* 13. *C. de collat.* Idem Bart. *in § Titia, l. cum quis* 37 *de leg.* 3.

9 Aufrer. *in decis.* Capell. Tholos. 340. Cravet. *cons.* 40.

10 *L. mercalem* 5 *C. de condict. ob turp. caus. l. rem alienam* 41. *in fin. D. de pignor. act.*

11 Quod esse non debet, *l.* 1. vbi not. *D. solut. matrim.*

12 *L. nihil interest* 111. *de reg. iur.*

13 Non enim vsque adeo solet fraus nocere, quamuis nunquam debeat prodesse.

14 Ne alioqui latius patear effectus quam causa contra *l. rescriptum* 6. *D de his qua vt indign. l. Paulus* 24. *alias l. Falcidia, D. ad leg falcid.*

15 Non potest autem quis damnum pati ex eo quod consenserit, cum non potuit contradicere *l. Caius* 39. *D. de pign act.* Donator enim potest quam vult legem suæ liberalitati dicere, *l perfecta* 4 *vbi not. C de donat. quæ sub mod.*

DEFINITIO VI.

Mariti confessio simulata de dote recepta à debitoribus dotis nocet marito eiusque heredibus, sed nihilo magis dotis debitoribus prodest.

QVid ergo si maritus soluendo fuisset? Noceret vtique ea confessio quantumuis simulata mariti heredibus, hactenus saltem, vt & iure donationis defenderetur, & morte confirmata videretur.[1] Sed non idcirco fieret consequens, vt contra dotis debitores agere mulier si mallet, minus posset; siquidem per confessionem, quam maritus animo donandi vxori fecisset, non essent illi liberati.[2] Fateor probationem induci posse ex confessione facta in contractu etiam inutili,[3] & ex contractu inter alios inito posse ius quæri absenti, si actus talis sit, qui ab vnius voluntate pendeat,[4] Sed id ita accipi debet, vt soli confitenti, eive, qui contraxit, ea res noceat, non etiam aliis, quorum potest interesse.[5] Quemadmodum & si quis dicat, verba enunciatiua facere plenam probationem in causa dotis etiam pro absente,[6] in promptu responsio est, id fauore dotium introductum esse, vt & alia pleraque iure quodam singulari. Non debere igitur in odium mulieris retorqueri, vt indotata constituatur.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. 2. C. hoc tit. l. antepenult. Cod. de donat. caus. mort.* Bart. *in l. eum quis* 37. *§. Titia, de leg.* 3. Bald. *in l. 1. C. de donat. ante nupt.* Alex. *consil* 26. *vol.* 2.

2 Vt dixi *Defin prox. num.* 4 5.

3 *L. si ita stipulatus* 126. *§. Chrysogonus, de verb oblig.* & ibi Bart *num.* 3. *& in l. 1. C. de præscr.* 30. *annor.* Ias. & Rom. *in l certi condictio* 9 *§ nummos. D. de rebus credit.*

4 Cyn *in l si in fraudem. C. si quid in fraud patr.* Bart. *in d §. Titia, & in l. Pomponius, de neg gest. & in l. quo enim* 12. *§. rem habere, D. rem rat. hab.* Alex. *cons* 126. *in fin. vol* 5. Cravet. *de antiq. temp. part.* 1. *num.* 23. *in verb. absens.*

5 *L. vlt. D. de interrog in iur. fac. tot. tit inter alios act.*

6 Bart. *cons.* 123. *post gloss. in l* 2. *C. de dot promiss.*

7 *L. quod fauore* 6. *C. de legibus, l. nulla* 25. *D. eod.*

DEFINITIO VII.

Quod mulier consecuta est ex instrumento, quo continetur simulata dotis recepta confessio, non exonerat debitores.

AT quid si mulier ex ea donatione in fraudem creditorum facta lucrum aliquod, siue viuo, siue mortuo marito, perceperit? An non ad eam saltem vsque quantitatem liberati debitores videbuntur,[1] vt confessio in donationis instrumento adscripta eatenus mulieri noceat, quatenus ei donatio profuit?[2] Minime. Quid enim commune habet emolumentum donationis cum dote mulieris?[3] Aut cur id, quod mulier exegit à mariti heredibus, ex iure sibi per donationem quæsito, proderit debitoribus dotis ad liberationem, cum neque ex eorum pecunia, neque ipsorum nomine, neque ab ipsis solutum sit? Illud sane potius admittendum est, conquerentibus mariti creditoribus, in quorum fraudem facta fuit donatio, imputare mulierem sibi in solutum debere, quicquid ex eiusmodi donatione consecuta est, si quid ei forte extra causam dotis anteriore quam cæteris creditoribus iure à marito debebatur. Nam si posterior creditrix fuit, vtique cessabit quidem conditio, sed reuocatoria actione tenebitur, si fraudem participauit.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ratio dubitandi est, quoniam hoc casu nihil videtur mulieris interesse.

2 Hoc enim est quod dici solet, ex diuersis non inferri, sicque argumentatur Vlp. contra Papinianum *in l. Papinianus* 20. *D. de minor.*

3 Quod enim quis suo nomine soluit, & propter factum suum vel sui actoris, nunquam liberat debitorem, *l si quid possessor* 31. *D. de petit. hered. l. Papinianus* 28. *D. mandat.*

4 *Ex l. 1. & tot. tit. quæ in fraud. credit.* Quod si mulier non fuit ex alia causa creditrix mariti, omnimodo tenebitur reuocatoria, etiamsi fraudem non participauerit, *l. quod autem* 6. *§. simili modo dicimus, eod. tit.*

DEFINITIO VIII.

Creditorum mariti ius in diem est quod ipsius mariti in exceptione dotis non solutæ. Et quando ea exceptio competat?

NOn magis creditor mariti excipere potest de dote non soluta, quam maritus hereſve eius, si constet maritum fidem habuisse de dote, nec fraudandorum creditorum consilium interuenisse.[1] Perinde enim actionem de dote habet mulier, adeoque de dotis augmento, itemque heres quilibet mulieris, acsi vere dos soluta esset,[2] salua marito aut eius heredibus vel creditoribus actione in eum, qui dotem soluere debuit.[3] Hoc ita si lapsa sint tempora opponendæ exceptionis de dote non numerata: alioqui si factus ille fuerit non soluendo, & talis persona proponatur, quam ad solutionem vrgere maritus non debuerit, puta mulieris pater aut donator, qui ex propria liberalitate conueniendus fuit, aliud probandum erit.[4]

erit.[4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 3. Id. Mart. 1593. & in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboile, 4. Id. April. 1593.

1 Cum hac parte nullum ius possint habere mariti creditores, nisi ex persona ipsius mariti, vt dixi *Defin.* 2. ℸ.

2 Dixi *Defin.* 15. & 16. ℸ *de iur. dot.*

3 Nec enim idcirco liberatur ille, qui soluere debuit, neq; solvit, *arg. l. si quid possessor* 31. *D. de petit. hered. l. Papinianus* 28. *D. mandat.*

4 Cum hoc casu non possit mulier imputare marito, cur socerum aut donatorem non magis quam cur mulierem ipsam non præcipitauerit ad solutionem, *l. si extraneus* 33. *D. de iur. dot.* Obserua tamen, non minus hoc casu teneri maritum eiusve heredes ad totum dotis augmentum, quamuis ad ipsius dotis restitutionem non teneatur, vt dixi *Defin.* 15. *in fin.* ℸ. *de iur. dot.* Sane si fides habita sit de dote, quam maritus confessus sit acceptile ab alio, quam ab ipsa muliere aut ab eius patre, id est, a tertio, certum est non esse distinguendum, an elapsa sint tempora opponendæ exceptionis de dote cauta, & non numerata, quia nec opponi vlla hoc casu potest Ias *ad* ℸ *fuerat, col.* 23. *Inst. de action.* Salycet. *ad Auth sed iam necesse, C. de donat ante nupt.* Ergo in tota hac quæstione duplex distinctio adhibenda est. Prior illa, an fides habita sit dote, an non. Si habita non sit, subdistinguendum est, an mulier ipsa vel pater eius, vel donator aliquis dotem promiserit, an vero aliquis extraneus debito, non donator. Priore casu rursus subdistinguendum est, an is, qui dotem promisit, soluendo sit nec ne. Si soluendo sit, non habet marius quod conqueratur, etiamsi vrgeatur ad totius dotis restitutionem, cum sit habiturus vtilem regressum. Nec enim hoc casu procedit *l. si extraneus* 33. *D. de iur. dot.* Plane si mulier ipsa sit, quæ dotem promisit, frustra & inuerecunde postulatura sit restitutionem dotis, quam ipsa non soluerit, & ad cuius solutionem adhuc teneatur possitque efficaciter conueniri. Eique proculdubio obstabit regula *l. dolo facit* 8. *D. de dol. mal. except.* Si vero is, qui dotem promisit, soluendo non sit, & pater sit aut donator, periculum dotis ad mulierem non ad maritum pertinet, ac multo magis si mulier ipsa promiserit, *d. l. si extraneus.* Neque in casu vllo huius subdistinctionis quærendum est de exceptione dotis cautæ non numeratæ, quia non competit. Quod si extraneus debitor dotem promiserit, omnimodo tenetur maritus. Neque hoc casu locum habet exceptio, quæ sumi solet *ex d. l. si extraneus*, vt neque exceptio dotis non numeratæ, vt diximus ex Ias. & Salycet. At si fides habita sit, de dote æque sed aliter subdistinguendum est, nimirum an lapsa sint tempora opponendæ exceptionis, quæ hoc casu competit, an non. Priore casu casu maritus aut mariti heres omnimodo tenetur mulieri aut eius heredibus, siue pater mulieris aut mulier ipsa, siue etiam donator dotem promiserit, *l. vltim.* iunct. *Auth quod locum, C. de dot caut.* Dixi *Defin.* 15 ℸ *de iur. dot.* nec distinguitur hoc casu, an is, qui dotem promisit, soluendo sit necne. Posteriore vero casu adhibenda est distinctio, quæ ponitur *in d. l. si extraneus.* vt scriptum est in hac Definitione. Nimirum cum is, qui dotem promisit factus est non soluendo. Si enim soluendo sit, aliud est, nec vlla fit iniuria marito, vt in alio membro distinctionis supra dictum est.

DEFINITIO IX.

Promissio dotis, quæ dicitur præcessisse solutionem, probanda est aliter, quam per partium confessionem.

ETsi ius hypothecæ dotalis non ex die numeratæ dotis incipit, sed ex quo promissa est: [1] Si tamen præcedens illa promissio non nisi per coniugum confessionem probetur, non nocet ea res creditoribus, qui medio tempore interuenerunt, sed tantum posterioribus propter maximam inter personas suspectas fraudis suspicionem.[2] Quæ ex eo etiam non parum augebitur, si post elapsum decennium ea confessio facta proponatur.[3] Itaque per testes promissio illa probanda erit, & quidem per eos, qui sint omni exceptione maiores,[4] ne alioqui in tanta præsertim quanta nunc est & temporum & hominum licentia facile sit legitimi creditoris, qui medio tempore bona fide contraxerit, ius interuertere.[5] *Ita Senatus* in causa N. Claudij de S. Real, & Claudiæ Chambet, ant. Calen. Januar. 1594.

1 *L. 1. D. qui potior. in pign. hab.*

2 Alioqui erit inuenta via fraudandorum creditorum, cum tam facile sit fateri promissionem præcedentem, quam fraudare velle, *arg l* 5. ℸ. *si pupillus, D de reb eor. qui sub tutel. l. scire* & 21. ℸ. 1. *de legat. tutor.* Iunge *l. cum quis decedens* 37. ℸ. *penult. de leg.* 3. *l. qui testamentum* 27. *D. de probat.*

3 Cum vix credibile sit, tantum temporis interuallum inter promissionem & solutionem intercessisse. Est enim longum hoc tempus decennij, *l.* 1. & *tot. tit. C. de præscr long. temp l. si cum fideicommissa* 16. ℸ. *Aristo. D. qui & à quib. manum.*

4 Quoniam quanto suspectior res est, tanto certiores exiguntur probationes.

5 *Arg l testium facilitatem* 18. *C. de testib. l. Diuus* 24. *versic. alioqui non difficulter, D. de testam milit.*

[DEFINITIO X.

Maritus qui confessus est dotem habuisse à dotante debitore ex ea causa liberato non habet exceptionem dotis non numeratæ.

NOn habet exceptionem dotis causæ non numeratæ is, qui nulla intercedente numeratione confessus est se dotem accepisse, ex eaque causa dotalem liberauit per acceptilationem si confessus sit solutam sibi dotem non à dotante ipso, sed à tertio, pura ab aliquo dotantis debitore, qui ex ea causa vicissim liberationem consecutus sit per acceptilationem à dotante, siue delegatus à suo creditore,[1] siue etiam citra delegationem.[2] Non enim sine causa potest videri facta eiusmodi confessio quantum ad dotantis personam attinet, quamuis acceptilatio posterior facta sit fortassis sine causa, cùm is, qui dotauit æquè omni casu debitorem suum amiserit, quem liberauit,[3] non liberaturus si non prior ipse liberatus fuisset.[4] Quare nec restitutio in integrum aduersus huiusmodi liberationem quasi sine causa factam[5] impetrari poterit, nec si minor proponatur is, qui dotantem liberauit[6] si nulla causa sit propter quam restituenda pariter actio sit liberato contra veterem suum creditorem æquè liberatum,[7] ne in damno moretur is, qui nulla sua culpa nulloque lucro inuitatus debitorem suum liberauit ob eam tantum causam, quod esse ipse liberatus.[8] Denique qui dotem acceptam cauit spe futuræ numerationis à tertio qui verus fuit debitor, huiusmodi exceptionem dotis cautæ non numeratæ obiicere nunquam potest:[9] sibi enim debet imputare, qui fidem tertij secutus est:[10] Sicuti nec ille hanc exceptionem habere potest, qui à tertio se dotem habuisse confessus est.[11] *Ita Senatus* pro N. Humberto de Ville, contra Matthæam & Philibertam Poncet sorores, 17. April. 1614. de qua Defin. 12. infr. de nouat.

1 Qui casus nullam habet dubitationem, cum delegatio quælibet includat nouationem & liberationem *l. delegare* 11. & *pass. D. de nouat.* quasi solutionis potestate, cum is, qui delegat soluere censeatur, *l. quamuis* 8. ℸ. *interdum, D. ad Senatusconsult. Velleian.*

2 *Vt in l pupilli* 96. ℸ *soror, D. de solut.*

3 Nam sicuti sit locupletior qui liberat se ab obligatione & amittit creditorem, *l si pupilli* 66. *in fin. eod tit.* Ita pauperior qui amittit debitorem, *l patri* 27 ℸ *si minor, & seq D. de minor.*

4 Ita enim fit vt deceptus videatur qui non aliter fuit contractaturus, *l.* 1. ℸ *vlt. D de donat. l vlt. C de pact. inter empt. & vendit. l.* 5. ℸ *penult. D. de dol. mali except. l. ob eam causam* 9. *D. de præscr. verb.*

5 Quod etiam sine causa sit vel nullam parit obligationem *l. iurisgentium* 7. ℸ. *sed cum nulla, D. de pact.* vel eam parit quæ eludenda sit per doli exceptionem *l.* 2. ℸ *circa,* ℸ. *de dol. except.*

6 Nunquam enim restituitur minor, quia minor nisi sit etiam læsus, *l nam postea quam* 9. ℸ *si minor, D de in integr. l non omnia* 44. *D. de minor.* Non autem læditur minor ex eo quod se vni obligat si ab alio liberetur, licet non idcirco fiat locupletior, nisi duriorem creditorem elegerit, *d. l. patri,* ℸ. *penult. de minor.*

7 *Vt in l. quamuis* 8. ℸ *quoties, & seq D. ad Senatusc. Velleian.* vbi hæc actio quæ in veterem debitorem restituitur restitutoria appellatur: deberet igitur hoc casu minor impetrare restitutionem contra vtrumque, vt *in l. in causa* 13 *in princ. D. de minor.*

8 *d l.ob eam causam & aliis supra citatis num 4.*

9 *L promittendo 41 § si à debitore & l.si pater 44. §. qua debitorem, D.de iur dot.*

10 *d.§ si à debitore L1.§.illud sciendum est D.de separat.*

11 Nam qui dotem se habuisse confessus est, quam non habuit videtur donasse *l2.C.hoc tit. l.donari 29. D.de donat. l donari 81.de reg iur.* donasse autem non vxori sua sed extraneo in quem conferre liberalitatem potuit. Nemo enim donare ex-traneo prohibetur. Nam etsi à muliere ipsa confessus esset se dotem accepisse dummodo non in ipso dotali instrumento sed post dotalis instrumenti confectionem, exceptio hæc locum non haberet, *l.in contractibus 14.§.1.C.de non numer.pecun.* Suf-ficit enim vt omnib. his casibus confessio aliquam causam habeat antiquiorem & extrinsecam.]

TIT. XI.

DE DONAT. INTER virum & vxor.

DEFINITIO I.

Donatio per virum facta vxori etiam absenti patre stipulante cum notario confirmatur iuramento irreuocabiliter, etiam vxore prædefuncta.

VIR vxori absenti, liberisque ex communi matrimonio nascituris, bona quædam constante iam matrimonio donauerat, stipulante vxoris patre [1] ac notario. [2] Cum iusiurandum donatoris interuenisset, addito etiam pacto de fructuum retentione [3] clausulaque constituti ad transferendam donatarum rerum possessionem; [4] Pronunciauit *Senatus* non eo minus vtilem fuisse donationem, quod & à coniuge facta esset, & vxor ante virum decessisset. [6] Valuerat namque statim ab initio, [7] nec inutiliter pro filia nepotibusque nascituris pater fuerat stipulatus. [8] Non. Februar. 1588.

1 Nec enim nouum est, vt pater filiæ stipuletur, ex eaque stipulatione actio filiæ acquiratur saltem vtilis ex communi nostrorum opinione propter affectionem personarum, *l Caius 45.solut matrim. l si ita conueniat 9 D.de pact. dotal. l quandocunque 45. §.si quis ita, D.de verb.oblig. l.pater 7 C.de pact. conuent.* Videtamen quæ contra scripsi *lib.1.Coniect.cap.4.* & fusius *lib.19.cap 17. & sequen.*

2 Postquam placuit generali fere omnium locorum consuetudine, notarium quasi seruum publicum cuilibet quantumuis absenti posse stipulari. *ex l.non aliter 18. D.de adopt.l.2. C.eod l.2. D.rem pupill.salu for.* Tessaur. *decis.70.*

3 Quo iureiurando solent confirmari donationes etiam illæ, quæ alioqui non valerent. Guid Pap. *quæst 146.*

4 Per quam fructuum retentionem solet transferri possessio & cum possessione dominium. *l quisquis 18.C.de donat.*

5 *Ex vulg l.quod meo 18.D de acquir poss.*

6 Quamuis non valeant donationes inter virum & vxorem, nisi donatore in eadem voluntate prædefuncto, *l.cum hic status 32. & pass D hoc tit.*

7 Propter iusiurandum, quod confirmat eam irreuocabiliter, quamuis donatarius prædecedat, Crauet. *cons.102.* quem refert & sequitur Anton. Gabriel. *lib.3.commun. opin. titul.de donat.conclus 3* contra Decium *cons.40. & 136.*

8 Ex legib. citatis *num.1.*

DEFINITIO II.

Donationes inter coniuges iuramento confirmantur, etiamsi donatarius prædecedat.

DOnationes inter virum & vxorem, licet moribus improbatæ sint, [1] non tamen bonis morib. repugnant; [2] ob idque iureiurando vtiliter confirmantur. [3] Nec quod eam personam, cui donatum fuerat, ante donantem decedere postea contigerit, facere potest, vt inutilis fiat donatio, quæ ab initio constitit. [4] *Ita Senatus* ibidem.

1 Scilicet ciuilibus & constituentibus ius ciuile non scriptum ob rationes posita. *in l 1.& 2. D.hoc tit.*

2 Intellige naturalibus, de quibus accipiendum est quicquid scribitur de bonis moribus.

3 Quo tamen confirmari non potest, quicquid est contra bonos mores naturales. *cap.non est obligatorium de reg.iur in 6.*

4 *Ex not. Defin. præced.num.7.* Iunge *l.verbis 5.in fin.D.ad leg.Falcid.* [Cùm tamen aliquando accidisset vt mulier donataria eademque à marito prædefuncto hæres ex asse instituta, cum onere fideicommissi testamentum agnouisset, ac legata pleraque soluisset, adeoque hæreditatem ante mortem suam fideicommissario restituisset, visum est nullam eius hæredibus ex donatione actionem competere posse tanquam à quaverque coniugum refisiisset, nec donationis obliuionem aut instrumenti amissionem obtendi posse. *Ita Senatus* pro Hospitali Camber. Febr. 1612.

DEFINITIO III.

Donationes inter coniuges etiam iurata sunt insinuandæ, nisi confirmentur morte.

SEd hoc ita si ea donatio fuerit insinuata. [1] Iusiurandum enim iuris quidem impedimentum tollit, sed non supplet defectum solemnitatis, quam lex municipalis requirit in donationibus omnibus, & consequenter etiam in iuratis. [2] Cæterum neque iurisiurandi, neque insinuationis ea vis esse poterit, vt excludat beneficium restitutionis in integrum, si mulier forte, quæ donauit, postmodum reuocare donationem velit, siue viuo siue mortuo marito, [3] tanquam metu extortam maritali, &, vt interpretes loquuntur, reuerentiali. [4] Quod si ante maritum decesserit, non aliter transmittet in hæredem ius petendæ restitutionis, quam si eam præparauerit, declarata voluntate, quod donationē voluerit reuocatam. [5] Alioqui morte confirmatur donatio, quoniam etsi neque iusiurandum, neque insinuatio interuenisset, morte confirmaretur: [6] nec deterioris conditionis esse debet donatio, quæ ab initio valuit, licet per restitutionem in integrum ex capite doli vel metus rescindi potuerit, quam si numquam valuisset. [7] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 5. Cal. Julij 1591.

1 Cuiuscumque sit quantitatis, quia ius nostrum municipale non distinguit, quamuis lex ciuilis distinguat, *in l.donationes quas parentes 25. C. hoc tit.* Ita contra Decium disputat Crauet. *cons.102.*

2 Sic Rebuff *in ordin reg.de insin.donat.*

3 Nihil enim aliud facit iusiurandum nec insinuatio, nisi vt valeat donatio, non etiam vt non possit rescindi.

4 Ex *l.1.§.qua onerandæ.* vbi Bar. *D.quar.rer.act non det.*

5 *Arg.l.vlt.C de reuoc.donat.*

6 Intellige tamen secundam distinctionem *d. l. donationes quas parentes*

7 *L.verbis 5.in fin. D.ad leg.Falcid.*

DEFINITIO IV.

Vsuræ dotis etiam in stipulatum deductæ facile censentur à viro donatæ, si eas viuus non petierit, aliis præsertim coniecturis concurrentibus.

VSuræ dotis etiam in stipulatum deductæ censentur donationis titulo remissæ, si vir per totum matrimonij tempus vxorem exhibuerit, nec tamen vsuras vnquam petierit. [1] Nec aliud erit si dos pro parte soluta proponatur: tanto enim maior præsumptio est remissarum vsurarum, si nulla de iis protestatio facta sit, [2] præsertim vero si longum tempus intercesserit. Ex cuius solo lapsu vel inter extraneas personas præsumitur creditor vsuras remittere voluisse, vt gratior esset debitori, [3] siue de iis vsuris agatur, quę odiosæ sūt, id est, pecuniæ creditę, siue de iis, quę

cautam

causam fauorabiliorem habent, vtputa dotis & alimentorum.[1] Multo autem magis hoc admittendum est, si ad taciturnitatem longi temporis accedat consanguinitas proxima cum actu aliquo tacitæ remissionis. His enim concurrentibus etiam fideicommissum, quantumlibet magnæ quantitatis, remissum intelligeretur.[2] Atqui maritus, licet non sit consanguineus, ne liberis quidem primi tori,[3] comparatur tamen consanguineo non male, quia caput & principium est affinitatis.[4] Actus porro tacitæ remissionis in proposita specie multi concurrebant. Et ille primum, quod cum vitricus tanquam curatoris procurator res priuignorum per multos annos administrasset, nullam tamen, cum rationes redderet,[5] vsurarum mentionem fecerat, quas vtique sibi soluere potuisset, ac pro solutis computare, si voluisset.[6] Item, quod solutam à priuignis pecuniam non in debitum vsurarum, aut dotis & vsurarum simul, sed in dotis duntaxat diminutionem imputauerat.[7] Denique vsurarum tacita remissio eo facilius præsumenda videbatur, quod cum inter virum & vxorem cæteræ donationes prohibitæ sint, fructus tamen & vsuræ licitam habent donationem.[8] *Ita Senatus* pro fratribus Ballin, contra fratres Belliet, 4. Id. Aug. 1592.

1 *L. vir vsuras* 54. *D. hoc tit.* Francisc. Cremens. *sing.* 5. Boer. *decis.* 196. *num.* 4.

2 Quamuis sola debiti solutio non sufficeret ad tollendum debitum vsurarum, quæ in stipulatum deductæ essent. Secus tamen esset, si tantum officio iudicis deberentur, *l. centum Capua* 8. *& l. vlt. de eo quod cert. loc. l. qui per collusionem* 49. *§.* 1. *de act. empt.*

3 *L. cum quidam* 17. *§. Diuus Pius, D. de vsur.*

4 Ita post Bald. quem citat Petr. de Rauen. *sing.* 202. quamuis contra sentiat Angel. qui in hac opinione solus est, *ad §. fuerat, vers. vnum tamen tene menti, Inst. de action.*

5 *L. Procula* 26. *D. de probat.*

6 Quia nec vxori consanguineus est, *l. vlt. C. quor. bonor.*

7 *L. maritus* 21 *C. de procur.* vbi Castrens.

8 Qui casus est *d. l. Procula* 26. *de probat.*

9 *L. quoties* 9. *§. sicut autem, D. de admin. tutor. l.* 3. *§. vsuras, vers. si tamen de contr. tutel & vtil. action.*

10 *L.* 5. *§ Imperator. D. de solut. l.* 1. *C. eod.*

11 *L. de fructibus* 17. *D. de donat. inter vir. & vxor.* Vide Ofasch. *decis* 132.

mariti dotis fieri diminutionem.[1] Quid vero si alia bona sint, de quorum dominio debitetur, an ad maritum, an ad vxorem pertineant? Finge repetiri penes mulierem nomina debitorum, quæ in suam ipsa vtilitatem contraxerit, maritum vero contendere, contracta fuisse ex pecunia sua per vxorem subrepta.[2] In dubio præsumemus pro marito ad euitandam turpis quæstus suspicionem, in ea præsertim, quæ se negat adulteram.[3] Ideoque de dote potius quam de huiusmodi bonis deducendum erit, quod interea mulieri præstabitur. *Ita Senatus* in causa Joannis du Chesne, & N. du Clouz, 12. Cal. Mart. 1593.

1 *L. vir* 39. *l. cum mulier* 47. *D. solut. matrim.*

2 Est enim hoc præcipuum onus matrimonij, *l. si in qui* 56. *§ post mortem, D. de iur. dot.*

3 *Arg l. si instituta* 27. *§. de inofficioso penul D. de inoff. testam. l. vlt C. de ordin. cogn.*

4 *L* 1. *D. de ritu nupt.*

5 *d. l. si in qui, §. quod dicitur, D. de iur. dot. l.* 5. *D. de impens. in reb. dotal fact.*

6 Vt damno expensarum litis coerceatur ea persona, quæ temere litigauit, *l. eum quem temere* 79. *D. de iudic. l. qui solidum* 78. *de legat.* 2.

7 Ne delictum vnius sit pœna alterius, cum debeat pœna sequi suos auctores, *l. sancimus* 22. *C. de pœn.*

8 Quo casu licet nomina ipsa non sint furtiua, nullum tamen damnum ex furto mulieris pati maritus debet.

9 *Ex l. Quintus* 51. *D. de donat. inter vir. & vxor.*

DEFINITIO II.

Matrimonium non dissoluitur per lepram, nec ideo dos restituenda est, sed tantum leprosæ mulieri subueniendum ex fructibus, & si non sufficiant ex dote ipsa.

LEgitime contractum matrimonium sicuti per adulterium non dissoluitur,[1] ita nec per lepram, siue iam tum inerat, siue ex postfacto superuenit, sed tantum inducitur separatio thori.[2] Nec dotis restitutio facienda est,[3] nisi in quantum necesse est, vt leprosæ mulieri ex dote dotisve fructibus potius, quam vt ex publico subueniatur.[4] Multo minus ferendum est, vt dos adiudicetur Syndicis municipij, eo prætextu, quod alendæ mulieris onus ad eos pertineat.[5] Sufficit enim doris fructibus sequestrari, & obligatos manere in illam causam & ad eam vsque quantitatem, quæ alimentis exhibendis necessaria videbitur,[6] nimirum, si possunt fructus illi sufficere, alioqui ex dote ipsa capiendum erit, vt quod deerit suppleatur.[7] *Ita Senatus* in causa Iacobi Lombard de Tremessin, Ant. Calend. Decembr. 1595.

1 Sacramenti enim vis durat & perpetua est, vt contra miseros seculi nostri nouatores sacrosancta Synodus Tridentina sanxit.

2 *Cap.* 1. *& 2. Extr. de coniug. leprof.* Aliud est, si sponsalia tantum fuerint contracta, & lepra superuenerit ante matrimonium, *cap. vlt. eod.*

3 Cuius scilicet restitutioni locus nullus est, nisi soluto demum matrimonio, *tot. tit. solut. matrim quemad dos pet.* præterquam in casibus, de quibus *in l. quamuis* 20. *eod. l. vnic. Cod si const. matr. dos fuer. solut.*

4 *L. si cum dotem* 22. *§ si maritus, D solut matrim.*

5 Dos autem ibi esse debeat vbi sunt onera matrimonij, *l. si in qui* 56. *§. ibi dos, D de iur. dot.*

6 Nam ad onera matrimonij ferenda fructus dotis destinari sunt, non dos ipsa, *l pro oneribus* 20. *C. de iur dot.*

7 *d. §. si maritus.*

TIT. XII.

DE REPVD. ET IVDIC. DE morib. sublat.

DEFINITIO I.

Mulieri à marito expulsæ ministrandi sunt sumptus ad litem & alimenta, sed ex dote ipsa, si quam habeat, priusquam de bonis mariti.

MVLIEREM à marito propter suspicionem adulterij domo expulsam, inuicémque mariti mores accusantem,[1] mariti sumptibus interim exhibendam esse placuit,[2] adeóque cogendum maritum, si nullam illa dotem haberet, expensas illi in litem de suo subministrare:[3] ne alioqui facile esset viro improbo per calumniam insimulare, & domo eiicere eam, quæ indiuidua diuini humaníque iuris societate gaudere debeat.[4] Quod si dotem mulier habeat, æquum sane est, sumptus illos omnes ex dote deduci, eáque deductione dotem imminui,[5] si modo ex litis euentu appareat iustam querelæ causam maritum habuisse.[6] Sin minus, iniquissimum certe fuerit, ex culpa & calumnia

DEFINITIO III.

Si sponsa monasterium ingrediatur, salua remanent viro iura & pacta dotalia.

MVlierem, quæ post contracta sponsalia monasterium ingredi, quam viri amplexus experiti

maluerat, pie quidem & licite feciſſe conſtabat,[1] ſed tamen non debere eam rem viro nocere, quod ad dotalia pacta pertineret,[2] ſi nulla ipſius culpa, ſed mulieris tantum voluntas interueniſſet.[3] *Sine die.*

1 *L. Deo nobis, C. de epiſc. & cler. c. commiſſum, de ſponſal. cap. ex parte, de conuerſ. coniug.*

2 Bald. *conſ.* 276. *vol.* 1. Boer. *quæſt.* 22. *num.* 39.

3 Nam ſi per virum aut per eius culpam ſteterit aliud eſt, inquit Boer. *d. num* 39. *arg. l. quæro, §. inter locatorem, D. locat.*

TIT. XIII.

SOLVT. MATRIM. QVEMADMOD. DOS PETAT.

DEFINITIO I.

Mulier vſufructuaria omnium bonorum mariti poteſt nihilominus petere dotem ſoluendam, tamen ex rebus hereditariis.

SÆPIVS pronunciatum eſt, mulierem, cui maritus bonorum ſuorum omnium aut hereditatis vſumfructum legauerit,[1] non poſſe dotem petere cum legato,[2] ſed deliberare debere, dotemne an vſumfructum habere malit: ne alioqui nimis oneretur heres, ſi de ſuo dotem ſoluere compellatur integri vſusfructus mulieri conſeruandi gratia, quod ſane iniquum eſſet,[3] tametſi legis & inuentarij beneficium ab herede non imploratum proponeretur.[4] Sed id tum demum obtinet, cum & integrum vſumfructum mulier retinere vult, & nihilominus dotem exigere. Nam ſi ex rerum hereditariarum diſtractione dotem ſibi ſolui, ſuumque vſumfructum eatenus diminui conſentiat, quidni audiatur?[5] Aut cur pro vſufructu legato dotis iacturam facere, vel pro conſequenda dote legatum amittere cogatur? Siquidem habere vtrumque commode & citra heredis iniuriam eo caſu poteſt.[6] *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua ſupra SC. 1. De vſufr.

1 Multum tamen intereſt inter legatum vſumfructum bonorum & hereditatis, *l. ſi quis ſeruum 8. §. vlt. & l. ſeq. de legat. 2. l. vlt. D. de vſufr. legat.*

2 Quamuis hodie ſublatum ſit edictum de alterutro per Iuſtinianum *in l. vnic. C. de rei vxor. act.*

3 Cum debita hereditaria non alia ex re ſolui melius aut commodius poſſint, quam ex bonis, quæ fuerunt defuncti, *l. in ratione 11. §. quod vulgo, D. ad legem falcid. l. 1. & tot. tit. D. de ſeparat.*

4 Nam cum hoc beneficium imploratum eſt, minorem dubitationem res habet, cum non poſſit hoc caſu heres teneri vltra vires hereditarias, *l. vlt. C. de iur. delib.*

5 *d. l. vlt. de vſufruct. leg. l. vſufructu 69. ad leg falcid.* Caſtr. *in l. fin §. ſin autem, Cod. de bon. quæ liber. conſil. 294 & 460. lib. 2.* Alex. *in dict. l. vſufructu, & in l. ſi filio, §. ſi vir, eolum 3. D. hoc tit.* Dec. *conſ. 485. 586. num. 13. & 590.* Cranet. *conſ. 187.* Gualdenſ. *de art. teſt. tit de legat. cautel. 62.* Vide Didacum Couarruu. *lib. 2. variar. reſolut. cap. 2. concluſ. 1. & 4. num. 1. 4. 5. & 6.*

6 Siquidem ſublatum hodie eſt edictum de alterutro, vt dixi *num. 2.*

DEFINITIO II.

Qui per errorem facti promiſit dotis reſtitutionem, poteſt in integrum reſtitui, non qui promiſit marito, niſi minor.

SI quis à muliere perſuaſus ſoluto iam matrimonio dotis reſtitutionem promiſerit, non animo donandi, ſed tanquam debitor dotis reſtituendæ, cum tamen re vera debitor non eſſet;[1] Placet poſſe eum reſtitui in integrum, adeóque impetrata abſolutione, citra reſtitutionis auxilium condicere vt indebitam promiſſionem:[2] quanquam Principis beneficium in eam rem implorati tutius eſt,[3] nimirum, quia dotis fauor hic nullus eſt, vt in vtilitatem mulieris æquum ſit decipi eum, qui falſo putauit ſe debitorem:[4] quando nec quicquam ex ea cauſa perit mulieri, cui aduerſus verum debitorem ſalua actio eſt.[5] Diuerſum ſane erit, ſi quis iuſſu mulieris, licet per errorem marito dotem promiſerit. Multo minus enim æquum ſit decipi maritum, & vxorem habere indotatam.[6] Conſtante ſiquidem matrimonio duplex fauor concurrit, dotis ſcilicet & mariti.[7] Quæ res facit, vt fauorabilior videri debeat cauſa dotis marito ſoluendæ, quam mulieri reſtituendæ,[8] cum nec imputari marito quicquam poſſit, cur non fuerit curioſior ad inquirendum, an mulieris debitor eſſet nec ne, qui marito dotem promittebat.[9] Etſi nec nouum illud eſt, vt aduerſus dotem quoque marito promiſſam detur in integrum reſtitutio, ſi forte & minor & læſus fuerit, qui promiſit, quoniam imputari marito poteſt non minus quam cæteris, quod cum minore contraxerit.[10] Quid ni vero? cum & mulieri ipſi, quæ dotem circumuenta conſtituit, & eius heredibus contra maritum ipſum reſtitutio concedatur?[11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, Prid. Non. Junij 1590.

1 Ac proinde per errorem, *l. cuius per errorem 53. de reg. iur.*

2 *Ex tot. tit. de condict. indeb. D. & C.* Aliud eſt ſi ſoluerit, & poſtea velit condicere, *l. cum is 32. §. mulier, D. eod.*

3 Vt quo de facto proceſſit, ſaltem de facto reſcindatur, vt loquuntur Pragmatici.

4 Error ſiquidem in facto ſemper tolerabilis eſt, & facile parit condictionem, *l. error 7. & l. cum quis 20. C. de iur. & fact. ignor.*

5 Verus enim debitor ſemper manet obligatus quouſque ſublata ſit obligatio aliquo ex legitimis modis, de quibus *in l. pen. D. de ſolut.*

6 *L. ſi donaturus 9. §. 1. de condict. cauſ. dat. l. pure 5. § penult. de dol. mal. except.*

7 Quia dos, quamuis ſit mulieris, tamen eſt in bonis mariti, *l. quamuis 75. D. de iur. dot. l. Titia 62. eod.*

8 Quia in dote reſtituenda ſolius mulieris fauor verſatur, *l. in rebus 30. C. de iur. dot.*

9 *Arg. l. doli 19. §. diuerſum, D. de nouat.*

10 *L. ait prætor 7. in princ. D. de minor.*

11 *L. vnic. C. ſi aduerſ. dot.*

DEFINITIO III.

Veſtes dotales cuius periculo deteriores fiant?

VEſtes, quas vxori curare vir promiſit, cui in eam rem certa pecuniæ quantitas data eſt, debentur mulieri in æſtimatione conuenta, ſoluto quandocunque matrimonio, ſi eas vir non præſtiterit.[1] Si præſtitit, diſtinguendum eſt, an illas mulier in matrimonio attriuerit nec ne. Si attriuerit dum marito ſubſeruit, non eo minus æſtimationem earum reddere mariti heredes debebunt:[2] tametſi alias veſtes quotidianas maritus ipſi vtendas dederit. Has enim[3] mulieris lucro cedere æquum eſt, ſecus ſi pretioſas, quod hæ in conſumptarum locum ſubſtitutæ videri debeant potius, quam donatæ.[4] Si non conſumpſerit, veſtes retinere mulier, non æſtimationem petere debebit.[5] Quid ſi ad alium virum tranſierit, & ea poſt multum temporis defuncta quæratur de veſtibus, nec conſtet,[6] apud quem ex viris conſumptæ ſint? Placet, nec prioris nec poſterioris viri heredibus, præſertim ſi fratres vterini ſint, mutuam eo nomine petitionem vllam ſupereſſe, quaſi conjectura capienda, quod æque apud vtrumque virum conſumptæ ſint.[7] In dubio autem vix audiendi erunt poſterioris mariti heredes, ſi poſt

si post longissimum tempus præstitarum vestium probationem à prioris viri liberis aut heredibus exigant, cum neque probabile sit, contractas sine nuptialibus vestibus nuptias, neque obseruari soleat, vt de huiusmodi rebus apocha conscribatur.[6] *Ita Senatus* pro fratribus Ballin, contra fratres Bollier, 4. Id. Aug. 1592.

1 *Arg. l. æstimatio 50. D. hoc tit. l. si inter 21. C. de iur. dot.*

2 Quasi artius sint in rem & ob vtilitatem mariti. Cui sicut operas vxor debet, & maritus vxori victum & vestitum, vt sit melioris conditionis vxor libera quam liberta, de qua *in l. suo victu 18. D. de oper. libert.*

3 Scilicet vestes nuptiales. Neque enim ideo dantur mulieri, vt eius periculo asseruantur constante matrimonio, sed vt eo soluto simul cum dote reddantur, quasi faciant partem dotis.

4 Nemo enim præsumitur liberalis in necessitatibus, *l. rem legatam 18. de adim. legat.* Est autem in necessitate soluendi quisquis est obligatus, *Instit. de oblig. in princ.* Vide Bart. *in l. Tizia 34. §. qui inusta, de leg. 2.*

5 Quasi iam fuerit ei satisfactum in speciebus ipsis, quæ debebantur, *d. l. si inter.*

6 Nam si constaret de veritate, nullus præsumptioni locus relinqueretur, *l. si chirographum 24. & seq. D. de probat.*

7 Nihil enim est, quod in proposito melius dici possit.

8 In omnibus autem, præsertim bonæ fidei iudicijs, ea maxime obseruanda sunt, quæ moris sunt & consuetudinis, *l. quod si nolit 31. §. quia assidua, D. de ædil. edict.* Facit melius *l. vlt. C. de fideiussor.*

DEFINITIO IV.

Possessionem bonorum dotalium propria auctoritate apprehendere etiam soluto matrimonio nec mulier potest, nec eius heres, nisi possessio fuerit quæsita per clausulam constituti.

QVod moribus nostris & generali fere omnium gentium consuetudine receptum est, vt defuncti possessio non secus ac rerum hereditariarum dominium in heredis persona continuetur,[1] facere non potest, vt, soluto per mulieris mortem matrimonio, heredes eius rerum dotalium possessionem propria auctoritate & sine mariti consensu ingredi possint.[2] Nam nec ipsi mulieri id permitteretur, si morte mariti soluto matrimonio heredibus non consentientibus rerum dotalium possessionem suo iure repetere vellet.[3] Sed hoc ita, si non in tabulis dotalibus & in ipsa restituendæ dotis obligatione interuenerit ex parte viri clausula constituti, per quam possessio bonorum dotalium non minus, quam cæterorum pro dote obligatorum translata *in* mulierem eiusve heredes intelligatur.[4] Tum enim consensus mariti eiusve heredum non erit necessarius ad retinendam possessionem, quæ iam quæsita sit.[5] Quod si maritus heresve illius contradicat, de possessione contendendum erit apud iudicem.[6] In qua contentione potiores vtique erunt partes mulieris heredumve eius, quam mariti,[7] nimirum quod ad bona immobilia pertinet, quod cum ex Iustiniani lege statim sint restituenda,[8] nulla in eo fit iniuria marito, si pro restitutis habeantur, viteturque circuitus, qui non tantum mulieri, sed etiam ipsi marito eorumve heredibus incommodus esset ac dispendiosus.[9] Cæterum si vel clausula constituti nulla interuenerit, vel quæ interuenit sic concepta sit, vt ad bona dotalia referri nequeat, sed ad ea tantum, vt fieri solet, quæ maritus pro ipsa dotalium restitutione obligata esse voluit,[10] non aliter, quam per mariti eiusve heredum manus possessionem nanciscimulier aut ipsius heres poterit,[11] quia cum possessio sit facti,[12] fieri nunquam potest, vt habeatur pro restituta ex sola iuris fictione.[13] *Ita Senatus* in causa Illustris D. Christophori Durfe, D. de Bussy, & Dominorum Marchionis, Comitis & Vicecomitis de la Chambre, 6. Non. Mart. 1594.

1 Contra scripti iuris rationem, *l. cum heredes 23. D. de acquir possess.*

2 Hereditas enim non potest transferri in heredem, nisi quod fuit defuncti. Possessio autem dotis non fuit penes mulierem, sed penes maritum. *l quamuis 75. de iur. dot.*

3 *L dotis actione 9 C. hoc tit.*

4 *Ex vulg l quod meo 18. D. de acquir. possess.*

5 Facilior enim semper est fauorabilior retentio, quam acquisitio, *l 1 D. de pignor.* præsertim possessionis, *l peregre 44. & l. quamuis 46. D. de acquir possess.*

6 Non enim ferendum est vt sibi quisquam ius dicat, præsertim in causa possessionis, ne occasio rixarum & tumultus detur, *l. non est singulis 176. de reg iur.*

7 Propter clausulam constituti, quæ sicut possessionem, ità & victoriæ ius transfert in constitutarium, *l. 1. §. vlt & l. 2. D. vti possid.*

8 *L. vnic. §. exactio, C. de rei vxor. act.*

9 *Argum. l dominus 53 de condict. indeb. l. 3. § penult. de donat. inter vir & vxor.*

10 Est enim longe diuersa ratio bonorum dotalium, & eorum, quæ pro dote tantum sunt obligata, *l. in rebus 30. Cod de iur. dot.*

11 *d l. dotis actione 9. C. hoc tit. iunct. l. 1. D. quod legat.*

12 *L. denique 19. D ex quib. caus. maior. l. 1. § si vir vxori, D. de acquir. possess.*

13 Quoniam ad ea vsque, quæ sunt facti, fictio iuris non potest pertingere, *dict. l. denique, l. in bello 12. §. facti, D. de capt. & postlimin.*

DEFINITIO V.

Bona dotalia mobilia vel se mouentia, etiamsi extent, non statim restituenda sunt soluto matrimonio, sed post annum.

DE mobilibus bonis dotalibus aut se mouentibus, quæ extant statimque restitui possunt, dubitatio maior est, quod exemplo dotalis pecuniæ non nisi post annum ea restitui Iustinianus voluerit.[1] Non enim desunt, qui putent sic à Iustiniano constitutum ob eam duntaxat causam, ne tam cito vrgeatur maritus ad restitutionem earum rerum, quas in promptu non habeat,[2] cum vix sit vt huiusmodi rebus vtatur maritus constante matrimonio, quin vsu ipso consumantur.[3] Aliud ergo admittendum esse, si in promptu restitui possint,[4] puta si tam breui tempore matrimonium constiterit, vt eadem mobilia bona aut se mouentia extent, quæ in dotem data fuerant, eiusdemque bonitatis & æstimationis:[5] aut si ponas maritum esse ditissimum fœneratorem, cui ad explicandam dotis pecuniariæ quantitatem ne horæ quidem spatium indulgeri sit necesse.[6] Nam & tempus, quod iudicatis ad soluendum datur, non esse dandum ei, qui tam diues sit, vt statim possit soluere, pleriſque visum est.[7] Nec male pro hac sententia facere videtur, quod si bona hæc post annum non restituantur, ex eo tempore anni præteriti, etiam vsuras æstimationis omnium rerum, quæ extra immobiles sint, vsque ad tertiam partem centesimæ præstari Iustinianus voluit;[8] ita innuens, vt videtur anni spatium ad restitutionem eo demum casu dari, quo de æstimatione præstanda tractari oporteat, quod porro non euenit, cum bona ipsa extant & restitui possunt.[9] Aliud tamen Senatus nostri iudicium est, nec aliam quærendam esse rationem, propter quam Iustinianus bonorum mobilium restitutionem in annũ differri voluerit, quam quia sic voluit.[10] Nec proinde priuandum esse maritum heredemve eius beneficio legis,[11] vt statim restituere compellatur, ob hoc solum, quod restituendi habeat facultatem. Et sane mariti potest interesse, vt non tam cito restituat, & eorum vsum fructumque, qualem ex iis redigere possit, consequatur.[12] Quid enim si pecuniam mutuam conquirat, nec sine pignore inueniat, post paucos fortasse dies habiturus vnde possit acceptam reddere? Fructus mobilium erit, in-

terea pignori dare licere.[13] Quid si iis mobilibus redditis futurum sit, vt domum vacuam, nullaque supellectile instructam habeat, quam commode ac minore sumptu sit instructurus, si interea & per annum integrum bona vxoris mobilia liceat sibi retinere?[14] Quod vero Justinianus de mobilium æstimatione loquitur, eam rationem habet, quia de vsuris bonorum mobilium post mariti moram præstandis non aliter agi possit, quam si mobilium, quamuis extantium, æstimatio fiat,[15] non vt soluatur, sed vt ex eius comparatione sciatur, quanta vsurarum nomine pecunia vel mulieri vel heredibus ipsius debeatur.[16] Ex quo inferri potius potest, Justiniani mentem illam fuisse, vt nullo casu mobilia intra annum restituantur, ne tum quidem cũ extant.[17] *Ita Senatus* in eadem causa, 5. Non. Jul. 1593. Hoc tamen addito temperamento, vt, quia superstites maritus nulla bona habebat in prouincia, defunctæ vxoris mobilia in tuto loco & penes virum probum deponerentur ad saluum ius habentis,[18] tanto magis, quod alioqui verendum erat, ne ad rixas & arma litigatores decurrerent,[19] quo casu inter cæteros sequestratio permissa est.[20] Item, quod cum in dotali instrumento conuenisset, vt bona mobilia, quæ mulier in dotem dabat, æstimarentur ac describerentur,[21] necdum apparet, an id factum fuisset nec ne,[22] in dubio adhuc positum esse videbatur, an essent dotalia, quasi necdum tradita.[23] Huc enim pertinet, quod dici solet, nihil actum videri quandiu agendum aliquid superest,[24] nisi per mulierem stetisset, quo minus æstimatio & descriptio facta esset.[25]

1 *In l. vnic. §. exactio, C de rei vxor. action.*

2 Non enim pecuniæ numeratio semper est in expedito, *l. si dubitet* 10. *C de fideiuss.*

3 *L. 1. & tot. tit. D. de vsufr. ear. res quæ vsu consum.*

4 Cum id tunc incommodo hæredum mariti futurum sit, *arg. l. in creditore* 38. *D. de euict.*

5 Non enim fundi deteriora per se, sed tantum vel per vsum vel per moram longiorem, *facit l. si inter* 21. *C. de iur. dot.*

6 Non enim indulgendum est malitiæ illius, quem constat posse in promptu soluere si velit, *arg. l. si reus* 73 *D. de procurat. ibi, quid si tunc facultatem pecuniæ non habuit.*

7 Quæ tamen nihil humanitas in gratiam temporis hoc solutionis indulget, *l. eum militi* 16. § 1. *D. de compens.* ne condemnatus ista imprecipiatur ad solutionem, *l. si debitori* 21. *D. de iudic.* nec etiam vt ex ea dilatione lucrum sentiat, *l. 3. in princ. D. de vsur.*

8 *In d. § exactio.*

9 Siquidem hoc casu debentur res ipsæ, non earum æstimatio, *d. l. si inter.*

10 Lex enim scripta seruanda est omnimodo, quamuis dura, *l. prospexit* 12. *D. qui & à quib. manum. l. in fraudem* 15. §. 1. *D. de testam. milit. l. de pretio* 7. *D. de publician.*

11 Quod enim beneficium à lege quis habet, non facile auferendum ei est, *l. 3 de interd. & releg.*

12 Minus enim soluit, qui tardius, sicut & plus qui ante diem, *l. eum qui* 15. *alias l. Iauolenus de ann. legat.* §. *plus autem, Instit. de action.* Dies namque non minus quam summa pars est obligationis, *l. 1.* §. *editiones, D. de edend.*

13 *L. vlt. D. de vsur.*

14 *Arg. l. in fundo* 38. *D. de rei vindic.*

15 Vsura enim pecuniæ est, non corporum, vt copiose ac subtiliter disputat Aristot. *lib. 1. Polit.*

16 Debetur siquidem vsura ad ratam æstimationis: cum sit accessio non corporis, sed pecuniæ.

17 Quid enim vetabat Iustinianum hoc exprimere, si sic sentiebat, vt ille ipse argumentatur *in l. vnic.* §. *vbi autem, vers. sin autem ad deficientia; C. de caduc. tollend.*

18 Id enim semper agendum est, quantum fieri potest, vt res in tuto collocetur, *l. quoties* 12. *D. de reb. dub.* ne post vulneratam causam necesse sit remedium quærere, *l. vlt. C. in quibus caus. non est necess. in integr. restit.*

19 Quod etiam cauere bonus magistratus debet quantum facere potest, *l. si cuius* 13. §. *sed si aliàs l. æquissimum, D. de vsufruct.*

20 Quod alioqui regulariter prohibetur, *l. vnic. vbi not. C. de prohib. sequestr. pecun. l. 5.* §. 1. *in fin. D. vt legat. seu fideicomm. caus. caueat.*

21 *Vt in l. si inter,* iunct. *l. æstimatio* 50. *D. hoc tit.*

22 Non entium autem, & non apparentium idem iudicium esse solet, §. *si aduersus, Instit. de nupt. l. duo sunt Titij* 30. *de testam. tutel.*

23 Quia dotem traditio facit, & quidem ea, quæ sit pura, *l.* 1. *C. de dot. caut. non numer.*

24 *Le penult. C de his qua vt indign.* iunct. *l. quod sæpe* 35. §. *in his, D de contrah. empt.*

25 *L. 4. & 5. l. necessario* 8. *l. lectos* 12. *& pass. D. de peric. & commod. res vindic.*

DEFINITIO VI.

Exactio dotis, etiam quæ marito promissa sit, competit soli mulieri soluto matrimonio, nisi malit illa agere contra maritum aut mariti heredes.

DOs siue marito soli vxoris nomine, siue, vt plerumque fit, marito & vxori simul promissa, nec constante matrimonio soluta, post solutum matrimonium exigi potest per mulierem aut eius heredes ab eo, qui promisit, vel ab ipsius heredibus ex tacita stipulatione, quam fauore dotium Justinianus induxit,[1] tametsi nullam maritus maritíve heres cessetit actionem.[2] Nam quod rescriptum est, Si pater stipulanti marito promiserit dotem, non mulieri, sed marito aduersus heredes soceri competere actionem,[3] tum obtinet, cum viuo marito & constante matrimonio dotem petere vult, non item si matrimonio iam soluto.[4] Probabilius quis fortasse moueretur in contrarium ex iuris veteris ratione,[5] si non hac parte immutata esset per fictionem illam à Justiniano inductam tacitæ stipulationis.[6] Nec distinguimus, an soli marito dos promissa sit, an marito & vxori simul. Nam vtroque casu soli marito competit exactio constante matrimonio, mulieris autem persona idcirco adiecta videtur, vt appareat mulieris nomine, & ad eius commodum promissam dotem, vt & constante matrimonio dotem habeat penes maritum,[7] & eo soluto actionem ad eam dotem exigendam sibíque habendam.[8] Idque ex eo apparet euidenter, quod in iis quoque instrumentis, quibus dos vtrique promissa proponitur, maritus semper ad totius dotis restitutionem se suaque bona omnia obligat, quod minime æquum esset, si non ei totius quoq; dotis exactio competeret.[9] Siquidem restitutio præsupponit exactionem præcedentem.[10] Neque rursum interest quicquam, vtrum maritus de dote fidem habuerit, nec ne? Cum enim fidem habuit, perinde quidem tenetur ad restitutionem, ac si exegisset, si modo imputari ei possit, cur non exegerit, ab alio puta quam à patre vel donatore, secundum distinctionem ab ipsis quoque prudentibus introductam.[11] Sed non adimit ea res actionem mulieri, si malit aduersus dotis promissorem recta agere, aut aduersus heredes promissoris.[12] Habet igitur electionem. *Ita Senatus* in causa Dominæ de Charrin, & Dominæ de la Cuille, Prid. Non. Jul. 1593.

1 *In l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. action.*

2 Cum mulier suo iure habeat hypothecam, etiam in bona omnia mariti, *d. l. vnic.* iunct. *l. si res* 59. *in fin. D. de euict.*

3 *L. si pater* 5. *alias l. si pro te pater, C. de dot. promiss.*

4 Ita ex communi nostrorum sententia concludit Guid. Pap. *quæst.* 375.

5 *In l. si socer* 44. §. *Lucius, D. hoc tit.*

6 *In d. l. vnic.* § *videamus, &* §. *accedit.*

7 Mulieris namque interest, vt dotem habeat etiam constante matrimonio, *l. seruo legato* 69. § *si testator, de leg.* 1.

8 *L. in rebus* 30. *C. de iur. dot.*

9 Nam & dotis actio solius mariti est, quamdiu constat matrimonium, *l. doce* 9. *C. de rei vindic. l. quamuis* 75. *D. de iur. dot.*

10 *L. cum ei* 42 *de legat.* 2.

11 *In l. si*

11 *In l si extraneus* 33 *D. de iur. dot.* Guid. Pap. *quæst.* 565.

12 Ne noceat ei, quod ipsius fauore inductum fuit, *vulg. l. nulla* 25. *D. de legib l quod fauore* 26. *C. eod.*

DEFINITIO VII.

Dos etiam soli filio soluta, domino modo sciente & consentiente patre, ab ipso patre restituenda est, ad quem creditur peruenisse.

SIue dos filiofamilias dicta patri numerata sit, siue ipsi filio soluta, aut iussu patris, aut præsente eo & consentiente, atque auctoritatem præstante, dotis actio post dissolutum matrimonium aduersus patrem recte competit, licet filius bona vacantia, aut heredes liberos reliquerit, [1] quia non videtur tanquam fideiussor conueniri is, ad quem dotis pecunia peruenit, aut, quod in dubio idem est, præsumptione iuris peruenisse intelligitur. [2] Adeo, vt nec aduersus matrimonium ipsum, aut eius heredes, nisi is patri heres extiterit, actio de dote exerceri possit. [3] Proinde ridiculus fuerit socer, si non factæ excussionis bonorum filij exceptionem obiiciat. [4] Certe non, nisi in quantum facere potest, ob priuilegium condemnandus est. [5]

Ita Senatus ex tempore in secreto auditorio, pro vidua Joannis Montagny, contra Antonium Montagny, 4. Non. Aug. 1593.

1 *L. si cum dotem* 22. §. *transgrediamur, D. hoc tit.*

2 Postquam placuit Iustiniano *in Nouell.* 118. *de hered. ab intest. venient*, vt filiusfamilias non tantum bona aliqua relinquere hodie possit, sed etiam hereditatem & heredem.

3 In dubio enim præsumitur pecunia peruenisse ad potentiorem, ac proinde ad patrem, tum quoque cum dos filio data est non iussu patris *d § transgrediamur.*

4 *d § transgrediamur, in fin.*

5 Quæ exceptio competit hodie cuilibet fideiussori. *Ex Nouell* 4 *de fideiuss.* vnde sumpta est, *Auth. presente, C. eod.*

6 *L sicut autem* 21. *D de re iud.*

DEFINITIO VIII.

Non potest mulier ex stipulatione mariti citra cessionem agere, licet stipulatio facta sit ex pecunia dotali, nisi maritus aliam stipulationi legem dixerit. Tenetur ergo maritus, eiusque periculum est.

OBligationis ex pecunia dotali constante matrimonio contractæ exactio, si aliud nihil dictum sit, ad maritum maritive heredes soluto matrimonio pertinet, à quibus nimirum dos restituenda est, [1] ita vt ante eam restitutionem nihil iuris in re dotali mulier, eiusve heres habere videatur. [2] Sed si maritus consenserit, vt debitor se obligaret ad eam pecuniam mulieri ipsiusve heredi soluendam, non alij, quam mulieri, heredive eius actio ad exactionem competet, [3] quasi iam, quod ad hanc rem attinet, restituta dote, aut habenda pro restituta. Quod si præterea tota dos repetatur, ex iudicis partes esse debebunt, vt quod mulier eiusve heres ab hoc debitore consequi poterit, ex iudicio de dote detrahatur. [4] Erit igitur in mulieris electione, vtrum aduersus debitorem agere velit, an contra maritum, aut mariti heredes. At quid, si constante matrimonio debitor factus sit non soluendo? Mariti periculum erit, qui pati non debuit, vt dotalis pecunia male collocaretur. [5] Nam nec in eius potestate fuit dotem constante matrimonio restituere sine causa. [6] Ita ex tempore tractatum est contra Hyppolitum Fillion, 12. Cal. Maij 1595.

1 Nec enim obligatio contracta ex re mea est mea, sed eius qui ibi fuit stipulatus, nisi in casu *l. 2. D. quand. ex fact. tutor.* & aliis si qui sunt similes.

2 Quamuis dici soleat res ex dotali pecunia comparatas dotales videri, *l. res quæ* 54. *D. de iur. dot.*

3 Nam & quod vni debetur, alteri potest restitui ex veri creditoris voluntate, *l. vero* 12. *D. de solut. l. mulier* 41. *& seq. ad SC. Trebell.*

4 Ne alioqui contra bonam fidem bis idem exigatur, *l. si quis dolo* 51. *in fin. D de re iudic. l. bona fides* 57. *D. de reg. iur.*

5 Boer. *quæst.* 22. *num.* 18. ex Bart. & aliis, *in l. nupta*, §. 1. *& l. si marito*, §. 1. *hoc tit.* vbi tamen, quod magis mirum est, loquitur de dote per patrem promissa, in eoque casu dissentit à Bart. nec male meo iudicio.

6 *L. quamuis* 20. *D. hoc tit. l. vnic. C si constant. matr. dos solut fuer.*

DEFINITIO IX.

De dote data prodigo, cui bonis fuerat interdictum, & ab eo consumpta, si curatoris auctoritas non interuenerit.

SI is, cui quasi minus sanis moribus præditus esset curator datus fuerat, [1] inscio curatore nuptias contraxerit, non eo minus matrimonium valet, quod curatoris auctoritas non interuenerit, [2] & consequenter si dotem acceperit, obligabitur ad eam restituendam. [3] Quod si etiam bona sua expressim obligauerit, valebit obligatio, tanquam facta ex causa & honesta & necessaria, [4] cum etiamsi de pignore nihil conuenisset, sola tamen legis potestate inducta fuisset hypotheca. [5] Sed tamen si mulier marito dederit in dotem nomina, quæ ob non factam exactionem constante matrimonio facta sint minus idonea, imputabitur potius mulieri, cur cum tali viro sine ipsius curatore contraxerit, quam marito, cur non exegerit. [6] Plane nomina ipsa & instrumenta reddere maritus compelletur. [7] Quid si exegerit, sed pecuniam male perdiderit, puta quam acceperit & consumpserit sine curatore? [8] Non erit cogendus, vt restituat quod non habeat. [9] An ergo dotis iacturam mulier patietur? [10] An potius imputabitur debitoribus, cur ei facto in rem suam procuratori sine curatore soluerint? [11] Quid vero si nuptialibus solemnibus curator adfuit, atque ita nuptias & sciuit, & tacito saltem consensu adprobauit? [12] Sed non eo minus imputandum erit debitoribus, cur huic soluerint sine curatoris auctoritate. Nimirum si generali & publico programmate interdictum fuerit, ne quis cum eo contraheret, aut ei solueret. [13] Alioqui non nocebit ignorantibus, aut probabilem ignorantiam prætexentibus, quod hic maritus reuera curatorem habuerit, quodque ei specialiter inhibitum fuerit, ne sine curatore contraheret. [14] Aliter enim posito iure deceptio illa dicenda esset potius, quam cautio aduersus decepriones futuras. [15] In eoque melior conditio est illorum, qui cum huiusmodi personis curatores habentibus contrahunt, quam eorum, qui cum minoribus, quia interdictionem à iudice factam, quamdiu publicata non est, ignorare probabiliter quiuis potest. [16] Non item eam quæ fit à iure. [17] Quanquam nec omnimodo interdictum est cum minoribus commercium, sed hactenus duntaxat, si vel distrahant res alienari prohibitas, vel lædantur. [18] Porro interdictio illa, quæ fit à iudice, non per testes probanda est, sed omnimodo per scripturam, [19] nisi scriptura deperdita probetur. [20] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 2. sup. De repud. & iudic. de moribus sublat.

1 *Ex tit. de curat. furios & aliis extr minor. hered.*

2 Quamuis dici soleat prodigum nihil posse agere sine curatore, *l. 3. C. de in integr. restit. minor. l. 1. de curat furios.*

3 Dotis enim restituendæ obligatio nascitur ex reipsa, adeoque habet priuilegium, tum quoque cum ipso iure matrimonium non valet, *l. quæsitum* 17. §. *vlt. de reb. auctor. iudic poss. alias l. 2. de priuil. credit.*

4 Nam nec alienatio ipsa vnquam prohibita intelligitur, cum habet causam necessariam, *l. alienationes* 13. *D. famil. erciss. l. 1. D. de fund. dotal.*

5 *L.vnic.* §.1. *Cod.de rei vxor.act.* Cur ergo credatur male contrahi de is, qui iure communi vsus est, *l.vlt. C.de in integr. restit minor.*

6 Hoc enim ad bonorum administrationem pertinet, non etiam, vt matrimonium contrahatur & dos accipiatur. In iis autem, quæ ad bonorum administrationem spectant, necessaria est auctoritas curatoris, *dicta l.3. Cod. de in integrum restit. minor. l. seruum* 13. *D. de manumiss.* iunct. *l. vltim. D. de curat. furios.*

7 Nempe si probentur esse adhuc penes maritum prodigum, sine cuius dispendio futurum est, vt id saltem reddat, quod habet, *arg l.in creditore* 38. *in fin D.de euict.*

8 Id enim demum est vere prodigum esse, neque modum neque finem expensarum habere, nec minus aliena quam sua dilacerando & dissipando profundere, *dicta l.* 1. *D. de curat. furios.*

9 Imputari enim magis potest mulieri, cur cum eo fine curatoris auctoritate, quam prodigo, cur cum muliere contraxerit, vt proxime dictum est in Definitione.

10 Hoc vero sane durum est, nec vnquam ferendum, si quo remedio dos salua esse possit, *l.*1. *D. hoc tit. l. assidue* 12. *C. qui potior in pign hab.*

11 Videntur enim isti soluisse perdituro, quod si absque curatore, non tamen absque iudice facere debuerunt, *argum. l ait prætor* 7. §.1 *vers. quid tamen, l. quod si minor* 24. §. *restitutio, l. minor* 32. *D. de minor.*

12 Solet enim ratum quid haberi, non minus factis quam verbis, & tacito consensu non minus, quam expresso, *l. non tantum* 5 *D rat. rem hab. l* 2 *&* 3. *D. de pact.* Et solet dici eum, qui vult antecedens, velle etiam consequens, *vulg. iurib.*

13 Nemo enim potest publici programmatis ignorationem iustam obtendere, qui modo præsens fuerit, *l. si eo tempore* 6. *C. de remiss pign.*

14 Est enim semper probabilis ignorantia facti alieni, *l. vlt. D pro suo.* Nec facile imputandum quicquam est ei, qui vero suo creditori soluit, *l. vlt. D. de iur. dot. d. l. quod si minor* 24. §. *restitutio, D de minor.*

15 Nemini enim beneficium prætoris aut legis debet esse captiosum, *l Paulus* 8. *D. de prator stipulat.*

16 Hoc enim est quod vulgo dici solet, vocem præconis paucis innotescere.

17 Iuris enim ignorantia neminem excusat, exceptis certis personis, *l. regula* 9. *& pass D. de iur. & fact. ignor.*

18 *dict. l. quod si minor*, §. *non semper*, *l. non omnia* 44. *D. de minor.*

19 Vt & acta omnia iudicialia, de quibus Guid. Pap. *quæst.*

20 *L. testium facilitatem* 17. *in fin.* & ibi Bald. & cæteri, *Cod. de testib.*

DEFINITIO X.

Mulier an & quando possit propria auctoritate ingredi possessionem bonorum & pignorum dotalium, & an sufficiat consensus liberorum, qui se paternis bonis abstineant, siue ante, siue postea?

ILlud quidem constat, mulierem, quæ soluto matrimonio dotem repetit, dotis actione successores mariti conuenire debere, nec ingrediendi possessionem rerum dotalium heredibus mariti non consentientibus sine auctoritate iudicis vllam habere facultatem.[1] Idémque multo magis obseruandum, si de pignorum dotalium possessione quæratur.[2] Nec posse mulierem postulare, vt ex dotali instrumento retineatur in possessione, quam cum vitio acquisiuerit,[3] nisi per clausulam constituti in tabulis dotalibus appositam sibi plenam acquisiuerit à marito in casum restitutionis possessionem.[4] Cur enim cogatur exquirere voluntatem heredum mariti ad ingrediendum possessionem mulier, quæ ipsius mariti consensum iam habuit,[5] & ex eo consensu possessionem iam acquisiuit?[6] Quid ergo, si neque adsit clausula constituti, nec vlli sint mariti heredes? Vtique liberum erit mulieri possessionem capere propria auctoritate quasi vacantem, cum nemini faciat iniuriam, si nemo possideat.[7] Si quis enim ex creditoribus aut alius possideret, nihil eo inaudito facere mulier deberet.[8] Nec est quod quis obiiciat, iacenti hereditati curatorem ex inueterato pragmaticorum errore dari solere, qui hereditatis & heredis vicem sustineat,[9] & cuius proinde non minus, quam heredum voluntatem exquiri oporteat: nam & admisso eo errore nihilo magis tamen voluntas curatoris exploranda esset in acquirenda possessione, quippe qui non heredis, sed hereditatis vices gerat,[10] quæ ipsa possessionem nec habet vllam, nec habere potest.[11] At quid ruesum, si maritus suos heredes reliquerit, qui matri bona siue dotalia, siue pro dote obligata occupanti consenserint, & tamen patris hereditate postea se abstinuerint? Sufficiet liberorum consensus, vt nihil à muliere vitiose factum videatur,[12] cum sint illi ipso iure heredes,[13] & consequenter ex generali huius prouinciæ consuetudine ac locorum fere omnium etiam possessores, quandoquidem ex edicto, quod dicimus *le mort saisit le vif*, possessio rerum hereditariarum cum dominio & proprietate hereditatis hodie cuilibet heredi acquiritur.[14] Nec quod se abstinere possunt quidquam facit:[15] Satis enim est occupatam à muliere sine vitio possessionem.[16] Neque superueniens abstentio vitiosam facere potest adprehensionem possessionis:[17] quam subinde suo iure, iustoq; titulo tueri mulier potest.[18] Sed & cum non sit sine herede, qui suum heredem habet, quamuis se abstinentem,[19] parum refert, an adprehensionem possessionis abstentio secuta sit, an præcesserit? quando nec beneficium abstentionis alium effectum habet, quam vti ne filius, qui se abstinuit, conueniri à creditoribus possit, aut ne alio vllo incommodo propter hereditatem adficiatur,[20] non etiam, vt in cæteris omnibus, quæ vel ad commodum, vel saltem non incommodum ipsius spectant, pro non herede etiam quod ad Prætorem habeatur.[21] *Sine die.*

1 *L. dotis actione* 9. *C. hoc tit.*

2 Minus enim iuris habet mulier in pignorib. dotis, quam in rebus ipsis dotalibus, quarum scilicet proprietas ad eam pertinet, *l. in rebus* 30. *C. de iur dot.*

3 Nunquam enim vitiosa possessio prodesse potest aduersus eum, qui non sit omnino extraneus, id est, qui aliquod ius in re aut ad rem habeat, *l. vlt. D. de acquir possess. l. filiam fratribus* 56. & ibi Bart. *D ad SC. Trebell.*

5 *Ex l. quod meo* 18. *D. de acquir possess.* Nam & sub conditione potest transferri possessio, *l. qui absenti* 38. *eod. tit.*

6 Nec enim possunt heredes venire contra factum defuncti, non magis quam contra proprium, *vulg. l. cum à matre* 14. *C. de rei vindic. l. ex qua persona* 149. *de reg. iur.*

7 Quid enim obstat, quo minus possit eam possessionem propria auctoritate capere, si nemo sit qui prohibeat, aut prohibere possit? Nec enim hoc casu verendum est, ne qua tumultus detur occasio, quæ sola ratio facit, ne cui licere debeat sibi ius dicere, *l. non est singulis* 186. *de reg. iur. l. extat, l.* 13. *D. quod met. cauf.*

8 *d. l. non est singulis, d. l. extat, l.* 1. *D. quod legat.*

9 De quo vide quæ scripsi *in Error.* 3. *Decad.* 3. *de error. pragmat.*

10 Quamuis & heres & hereditas eandem personam, scilicet defuncti, repræsentet, *l. heres & hereditas* 22. *D. de vsucap.*

11 Cum possessio sit facti, hereditas autem sit nomen iuris, *l.* 1. §. *Scæuola, D. si is qui testam. lib. esse iuss.*

12 *d. l. dotis actione* 9. ibi, *heredibus mariti non consentientibus, C. hoc tit.*

13 *L in suis* 14. *D. de suis & legit. l. necessarius* 57. *D. de acquir. hered. l.* 1. §. *qui sunt in potestate, D. si quis omiss. cauf. test. l. cum quasi* 30. §. *sed etsi suus, D. de fideic. libert.*

14 Quod ex iuris ratione secus est, *l. cum heredes* 23. *D. de acquir poss.*

15 *d. l.* 1. §. *qui sunt in potestate, si quis omiss cauf. est.*

16 *d. l. filiam fratribus*, 56. vbi Bart. *ad SC. Trebell. d. l. dotis actione.*

17 Vt nec quicquam cæterorum corrumpere, quæ per liberos bona fide gesta sunt ante abstentionem, *l. quoties* 44. *D. de acquirend hered.*

18 Facilius enim est, vt detur possidenti retentio, *l.* 1. *D. de pignor. l. vnic. C. etiam ob chirogr. pec. retin poss.*

19 *L. cum*

19 *L. cum quaſi* 30. §. *ſed etſi ſuus. D. de fideic. libert. l. neceſſariis* 57. *D. de acquir. hered. l. ita tamen* 27. § *ſi pater filium; D. ad SC. Trebell.*

20 *d. l. neceſſariis*, quia prætor hunc qui abſtinuit non habet heredis loco, *l. ſi filius* 12. *D. de interrog. in iur fac.*

21 *d. l. ita tamen* 27. §. *ſi pater filium. D. ad SC. Trebell. l. paterfamilias* 28. *D. de reb. auctor. iudic. poſſid. aliàs l.* 13. *de priuil. credit.* Scripſi in *Error.* 1. *Decad.* 32. *de error. pragmat.*

DEFINITIO XI.

Dos quidem reſtitui mulieri conſtante matrimonio niſi certis ex cauſis non poteſt: Sed ſi mulier ex ea reſtitutione locupletior inueniatur ſoluto matrimonio reſtitutio conualeſcit.

NOn poteſt maritus dotem reſtituere conſtante matrimonio, nec ſi mulier velit & conſentiat,[1] ne dos periclitetur, quam veriſimile ſit recaſuram in poteſtatem mariti,[2] atque ita damno mulieris ceſſurum, atque ita indotata conſtituatur, ſi ex eiuſmodi reſtitutione maritus liberetur.[3] Neque vero maritus in diem tantum debitor eſt dotis, ſed etiam ſub conditione, ſi matrimonium ſoluatur. Itaque priuſquam conditio euenerit,[4] nullo modo debitor eſſe intelligitur,[5] nec proinde poteſt ab eo facta ſolutio parere liberationem. Prius enim eſt, vt quis debitor ſit, quam vt liberetur,[6] potiuſque donationis iure cenſenda eſt præmatura illa dotis reſtitutio,[7] quæ donatio licet ab initio non valeat, inter coniuges poteſt tamen confirmari morte.[8] Porro donationis iure cenſeri non poſſet, ſi ex ea conſtitutione marito acquireretur liberatio:[9] Si tamen probetur ex ea reſtitutione, quæ conſtante matrimonio facta eſt, mulierem effectam eſſe locupletiorem, & quidem ita, vt ſoluti matrimonij tempore duret locupletior, verius & æquius eſt liberationem conualeſcere.[10] Sed probandi onus incumbet marito, eiuſve heredibus aut aliis, qui pro marito dotem reſtituerint,[11] nec ſufficiet ab initio meliorem factam fuiſſe dotis conditionem, aut æque tutam & bonam, niſi talis duret:[12] quia liberatio, quæ in ipſo inſtanti ſolutionis fieri non poteſt, pendet neceſſario ex futuro euentu.[13] Diuerſum eſt, ſi reſtitutio dotis fiat conſtante matrimonio, ex cauſa neceſſaria,[14] tunc enim liberatur maritus, ſi caſu fortuito dos penes mulierem perierit, quamuis non item ſi maritus reſtituerit perdituræ.[15] *Ita tractatum & concluſum eſt*, licet non pronunciatum in cauſa Ludouici Geneuois, & Antonij Perret, 12. Cal. April. 1596.

1 Niſi ex certis cauſis, de quibus *in l. quamuis* 20. *D. ſolut. matrim.*

2 Ex præſumptione *l. ſi cum dotem* 22. §. *tranſgrediamur, eod. tit.*

3 *L. vnic. C. hoc tit.*

4 Licet contra crediderit Aret. *ad l. quod certa die* 70. *de ſolution.*

5 *L. cedere diem* 213 *de verb ſignific.*

6 *L. ſtipulatio iſta* 38 §. *inter de verb. oblig.*

7 *Ex reg. l. donari* 82. *de reg iur l donari* 29 *de donat.*

8 *L. cum hic ſtatus* 32. *in princ. & §. ſiue autem, & paſſ. D. de donat. inter vir. & vxor.*

9 Cum donare ſit perdere, *l. filiusfamilias* 7. *D. de donat.* liberari vero ſit acquirere, *l. ſi pupilli* 66. *in fin. D. de ſolut. l. ſpecies* 11. *D. de acceptilat.*

10 Ex traditis per Bart. & alios poſt *gloſſ. ad l.* 2. *D. ſolut. matrim. l. Titia* 48. *C. de ſolut.*

11 Cum ſit hoc fundamentum exceptionis mariti, aut heredum ipſius, *argum. l. prædiorum* 10. *cum ibi not. Cod. de præd. minor.*

12 Quia nec videtur factum, quod non durat factum, vulg. *l. ſi pro patre* 10 §. *verſum, D. de in rem verſ.*

13 *L. qui res* 98. § *rem autem, & §. aream, D. de ſolut.*

14 Vt in caſibus, de quibus *in d. l. quamuis.*

15 Ioan. Campeg. *in tract. de dote, quæſt* 13. *per tot.* poſt gloſſ. & Bart. *in d. l. ſi cum dotem* 22. §. 1. *ſolut. matrim.*

DEFINITIO XII.

Dotis ſolutio facta conſtante matrimonio mulieri, quæ vidua vulgo credebatur, liberat ſoluentem.

QVid tamen, ſi mulier tanquam vidua dotem reperat à proximis agnatis mariti, quaſi heredibus, aut à mariti debitoribus, penes quos dotalis pecunia fuit, & ad quos doris pro marito reſtituendæ onus pertinuit? Recte facta ſolutio, dotisque reſtitutio videbitur,[1] nec ſi ex poſtfacto appareat, eo adhuc tempore maritum in humanis fuiſſe, reſtituetur obligatio, quę ſemel fuit extincta:[2] ſufficit enim nihil poſſe imputari ei, qui ſoluit,[3] ſiue dolo malo, ſiue per facti errorem probabilem,[4] mulier dotem petens mariti mortem mentita proponatur. Quanquam dolo interueniente apertius eſt mulieri ſuccurri non oportere.[5] Præſertim cum abſente marito, qui mortuus putabatur, exacta dos non poſſit videri recidiſſe in poteſtatem mariti, qua potiſſimum ratione placuit, non poſſe dotem conſtante matrimonio reſtitui mulieri, quæ ita facile fieret indotata.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt hoc caſu tantum profit bona fides, quantum veritas ipſa, quia lex non eſt impedimento; *arg. l. bona fides* 136. *de reg. iur.* iunct. *l.* 3. §. 1. *ad SC. Macedon.*

2 Semel enim extincta in totum obligatio nunquam reuiuiſcit.

3 Et quem prætor ipſe eodem errore deceptus potuit cogere ad ſolutionem; *l. quod autem* 6. § *apud Labeonem, D. qua in fraud. credit.* iunct. *l.* 7. §. 1. *D. de minor.*

4 *Vt in l. cum mater* 28. *D. de inoffic. teſtam. l. vlt. D. de hered. inſtit.*

5 Cum deceptis mulieribus ſuccurri oporteat, non autem decipientibus, *l.* 2. §. *ſed ita demum, l. ſi decipiendi* 30. *D. ad SC. Velleian.*

DEFINITIO XIII.

Dotis debitor, qui mulieri dotem ſoluit conſtante matrimonio iubente iudice ſecurus eſt, licet mulier dotem perdiderit, nec maritus ſit ſoluendo.

IVdex à nupta muliere aditus, vt dos ſibi conſtante matrimonio per debitorem ſolueretur,[1] pro muliere pronunciauerat, quamuis debitor dotis mariti iam tum ſuſpecti paupertatem allegaret. Mulier acceptam dotem male conſumpſerat, & ita cœperat eſſe indotata. Si poſtea ſoluto matrimonio velit in integrum reſtitui ad appellandum, non eſt audienda, cum de alio, quam de ſe conqueri non poſſit,[2] nec cauſa vlla eſt, propter quam imputare debeamus ei, qui dotem coactus & bona fide ſoluit,[3] cur non aduerſus imperitiam aut iniuriam iudicis ſibi proſpexerit per appellationem, cum ſolus auctore iudice liberationem ſibi acquirere potuerit, qui parere habuit neceſſe.[4] In eoque melior illius conditio eſt, quam eius, qui conſtante matrimonio emerit pignus dotale. Ille enim non habuit neceſſe emere, huic vero neceſſe fuit ſoluere iudice ſic iubente.[5] Quid tamen ſi probet mulier adactam ſe verberibus aut minis mariti, vt dotem peteret conſtante matrimonio, & maritus non ſit ſoluendo? Adhuc dicendum eſt, non debere id nocere tertio probabiliter ignoranti ea, quæ inter virum & vxorem domi gerebantur.[6] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Nullo enim colore peteretur & dotis reſtitutio contra maritum conſtante matrimonio, *l. vbi adhuc* 29 *C. de iur. dot.*

2 Non enim per omnia ſimilis eſt mulier minori, *l. vlt. in princ. D. ad Senatuſconſultum Velleianum.* Non in minori ſufficit, vt læſus ſit à ſe ipſo & ſua facilitate, *l. præfecti* 17. *& paſſ. D. de minor.*

3 *L. quod autem* 6. §. *apud Labeonem, D. qua in fraud. cred.*

4 *L. non videntur 167. § qui iussu, de regul. iur.* Text. est eleg. *in l. ait prætor 6. § permittitur, D. de minor. l. si stipulatus 81. § 1. de solut.*

5 *L. quod si minor 24. § restitutio, eod tit.*

6 *L. sed si ego 4. l. bona fide 27. D. ad SC. Velleian.*

DEFINITIO XIV.

Si soluto matrimonio mulier reliquam dotem petat, videtur adprobare alias solutiones constante matrimonio male factas, nec potest in integrum restitui, multo minus heres eius.

MVlier, cui pars dotis male soluta fuerat constante matrimonio,[1] si reliquam dotem petat matrimonio iam soluto, videtur adprobare præcedentes solutiones,[2] nec amplius petere potest eam dotis partẽ, quasi malè solutam.[3] Adeo, vt nec aud ẽ da sit, si tanquã læsa in integrũ restitui velit:[4] liberũ enim illi fuit dotis suæ cõditionem soluto matrimonio facere deteriorem.[5] Igitur heredi eius multo minus competeret restitutio, quia licet heredis & defuncti eadem ratio constitui soleat,[6] hac tamen parte longe fauorabilior est persona mulieris, propter quam tot priuilegia doti concessa sunt, ne mulier maneat indotata, quæ res publicam offenderet vtilitatem,[7] quàm heredis, in cuius persona nec dos vlla esse intelligitur.[8] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Nec enim potest regulariter dos solui & restitui constante matrimonio, *l. vnic C. hoc tit.*

2 Nam qui petit aut accipit aliquid pro resta, vt loquuntur, intelligitur generaliter debitum remittere integrum, & pacisci de non petendo, Castrens. *ad l. si ex pluribus*, vbi *gloss. D. de solut.*

3 Quia solutio etiam male facta conualescit per ratihabitionem, *l. solutam 49. vers. ratam, D. eod.*

4 Vt dixi *Defin. praced. num. 2.*

5 Non tamen antea, *l. Attilicinus 17. D. de pact. dot.* iunct. *l. si quando 25 § generaliter, C. de inoff. test.*

6 Maxime vero in iure petendæ restitutionis in integrum, *l. non solum 6. D. de in integr. restit. l. Pannonius 86. D. de acquir. hæredit.*

7 *Notat. in l. 1. C. de priuileg. dot. l. assiduis 12. C. qui potior. in pignor. hab.*

8 *L. 1. vbi not. D. solut. matrim. l. interest 18. D. de reb. auctor. iudic. possid. l. 2. D. de fur. dot.*

9 Quia non potest dos esse sine matrimonio, *l. 3. D. de fur. dot.*

TIT. XIV.

NE FIDEIVSS. DOT. dentur.

DEFINITIO I.

Datio fideiussoris pro dote non valet, neque confirmatur iuramento.

FIDEIVSSOREM pro dote, siue conseruanda, siue restituenda vxori à marito, patreve eius dari optima ratione prohibitum est, ne cui credendam sese mulier existimauit, eius fidem dotis nomine suspectam habere videatur,[1] neve facilius perfidiæ occasio inter coniuges generetur, quorum concordia dotis potius vinculo retineri debeat.[2] Ergo si fideiussor ex hac causa datus sit, iurisiurandi quidem, quod citra dispendium salutis æternæ seruari potest, impetranda erit venia,[3] sed in integrum restitutio, quasi firmato per iusiurandum contractu,[4] non erit necessaria, cum aduersus iustam legis prohibitionem non nisi perperam contrahi potuerit,[5] ne alioqui eueniat, vt priuatorum pactionibus iuri publico derogetur.[6] Non enim huiusmodi fideiussiones ideo prohibitæ sunt, quod antea præstari eas necesse esset,[7] sed, vt quæolim à volentibus præstabantur, hodie nec ab eo, qui velit, præstari possint.[8] *Sue die.*

1 *l. 1. & 2. C. hoc tit.* [quas tamen nonnulli sic accipiunt, vt non cogatur maritus fideiussorem dotis dare si nolit, sed non vt prohibeatur dare si velit, sed male.]

2 Quæ concordia maxime inter coniuges seruanda est, adeo, vt etiam potior eius ratio haberi debeat, quam patriæ potestatis, *l. 1. § vlt. de liber. exhib.* Aliud est in dote soluenda. Guid. Pap *singul* 483.

3 Alioqui inuiolabiliter seruari debet, ne periurium incurratur, *c. cum contingat, & cap. debitores, Extr. de iureiur. Auth. sacramenta puberum, C si aduers vend.*

4 Aliquando enim iusiurandum prodest ad firmandum contractum, qui alioquin non valeret, & eo casu necessaria est restitutio, aliquando autem prodest, duntaxat ad inducendam exceptionem periurij, & tunc sufficit impetrare absolutionem, *Not in cap. quamuis pactum, de pact in 6. & ad dict. Authent. sacramenta*, Bartol. *in l. si quis pro eo de fideiuss.* Guid. Pap. *quæst.* 390.

5 *l. non dubium 5. in fin. C. de legib l si quis inquilinos 112. § vlt. de legat. 1. l. 7. §. & generaliter, D. de pact*

6 Quod fieri nunquam potest, *Ius publicum 38. eod. tit. de pact. l. vlt. D. de suis & legit.* Bart. *ad dict. l. 1. & 2. C. hoc tit.* quamuis contra sentiat Didac. *in d cap. quamuis pactum, in secund. part. relect. § 2. nu. 9.* vbi dicit communem [Adde Iosephum Ludouicum. *Decis. Perus. 57.* vbi tenet affirmatiuam contra Bart. *ad l. si quis pro eo 57, De fideiuss.*

7 Nulla enim iuris parte ita cautum reperitur, vt fideiussores dotium dari olim deberent, quod nec heri potuisset, quin libertas matrimoniorum valde constringeretur, quia multis facilius esset vxorem nolle ducere, quam aut ducere sine dote, aut dotis fideiussorem inuenire, *l. 2. §. sed si dubitetur, D. de iudic.* [Solent tamen huius tituli leges limitari si matrimonium contractum sit cum viro ab initio inope, quòd hoc casu non possit peti assecuratio dotis. Andr. Gayll. *lib. 2. Obseru. cap.* 84. Item si quis principaliter se obligauerit cum marito tanquam correus debendi. Gayll. *ibid. num. 23. Specul. in Tit. de donat. int. virum & vxorem. § 1. vers. illud quoque*, scilicet vt omnes communi periculo dotem recipiant, atque ita fiant correi debendi, vt ait ibi Specul. Iunge *Petr. de Rauenn. sing. 606.* Bart. *in l. 3. C. de dot. caut. non numer. & in §. est quoque Nouell. 22. De nupt. Et ad l. quamuis 45. D. de solut. & ad l. 24. D de re iudic.* Vide *l. vnic C. Theod. hoc tit.* Sane si ante sponsalia vel in sponsalibus ipsis conuenerit, vt dotis fideiussor detur à futuro marito; cui alioquin nec dos nec mulier traderetur: nihil causæ est cur non debeat valere fideiussio. Ne alioqui decipiatur, qui non aliter fuit contracturus. *arg. l. vltim. C. de pact. int. empt. & vendit. l. 5. §. penult. D. de doli mal. except.* Idque demonstrat ratio ipsa posita *in l. 2. C. hoc tit.* Iunge *l. 7. in princ. D. de except.* ibi, *Mariti fideiussor post solutum matrimonium datus*, licet postrema hæc verba mihi valde sint suspecta nec sint interpretis.]

8 Et ideo conceptus est titulus negatiue & prohibitiue, vt appareat legis prohibitionem hoc casu resistere contractui, quo casu contractus non potest firmari iuramento. [Bart. *ad hunc tit.* communiter adprobatus. Alio tamen iure vtimur, vt dicam *Defin. 4. infr. num. 3.*]

DEFINITIO II.

Maritus potest & debet dare fideiussorem pro pecunia non dotali, si eam exigat, etiam muliere consentiente.

FIliusfamilias consentientis vxoris nomine conueniebat debitores eius pecuniæ, quæ mulieri constante matrimonio extra dotis causam obuenerat. Cum illi solutionem recusarent, nisi maritus satisdaret rem mulieri saluam fore, Maritus autem diceret nihil eorum interesse, eum soluentes mulieri creditrici, aut cui ipsa vellet liberationem omnimodo essent consecuturi.[1] Senatus æquissime putauit faciendum, vt mulieri cautum esset eius pecuniæ nomine, nec prius ad solutionem vrgeri debitores possent,

possent, quam ipsa ostenderet, qua ratione in rem suam vtiliter impendi pecunia posset, vel mariti pater aut alius idoneus fideiussor se in eam rem pro marito obligasset: [2] Idsi fieri non posset deponendam pecuniam penes se quempiam virum probum, per cuius manus eius pecuniæ vsuras mulier perciperet, sicut & in dote fieri solet, cum priusquam soluatur inopia mariti superuenit. [3] Nec quod fideiussores dotium dari prohibitum est, ad rem pertinet. Est enim hac parte diuersa causa dotis & rerum, quæ dotales non sunt, quippe in quibus nihil omnino iuris maritus habeat, [4] & quas mulieri saluas conseruari potissimum publice interest, adeoque debitorum, qui male perdita pecunia soluto quandocunque matrimonio iterum à muliere conueniri possent, si mulieris consensum occulto mariti dolo, metuve extortum postea appareret. [5] Plus enim iuris habet maritus ad exigendam pecuniam dotalem, etiam inuita muliere, quæ dotem dando semel consensit, [6] quam ad accipiendam solutionem pecuniæ paraphernalis, muliere licet consentiente: quia consensus qui ex parte mulieris interuenit cum dat dotem, non æque suspectus est atque is, qui constante matrimonio præstatur. [7] Mihi tamen videbatur Senatusconsultum hoc magis æquitati, quam iuris rationi conuenire, nisi persona mariti suspecta esse proponatur. [8] *Ita Senatus* in causa Filliard & Francisci Pellin procuratoris, contra N. Trollier, 13. Cal. Jan. 1594.

1 *L. vlt. D. de iur dot. l. vero procuratori*, 12. *D. de solut.*

2 Nam & ad mariti patrem, qui filium in potestate habeat, presumitur pecunia peruenisse, *l. si cum dotem*, 22. §. *transgrediamur*, *D. solut. matrim.* ideoque cogitur pater se suaque obligare pro dote filij, Bart. *ad leg. La nulla, de iud.* at non æque tamen pro pecunia paraphernali aut aduentitia.

3 *Cap per vestras, Extr. de donat. int. vir. & vxor.*

4 Nempe suo iure. Nam consentiente muliere habet, *l. hac lege, 8. C. de pact. conuent.*

5 *Ex not. in l. 1. §. quæ onerandæ, D. quar. rer. act. non det.*

6 *L. doce, 9. C. de rei vindic.*

7 *d. §. quæ onerandæ, l. pen. de furt.*

8 Et hoc iure passim vtuntur in Gallia, vt mulier, quę constante matrimonio consensit, nunquam restituatur.

DEFINITIO III.

Non tenetur maritus cauere debitori dotis, cui potest imputari, cur dotem sine cautione marito suspecto promiserit.

MVlieris debitor, qui eius nubentis nomine dotem promisit viro, iam tum facultatib. suspecto, petere non potest, vt dotis gratia melius caueatur, siue datis in eam rem fideiussoribus, siue pignoribus melioribus. [1] Nam præter id quod fideiussorem ex hac causa dari nominatim lege prohibitum est, [2] quamuis non etiam pignora: [3] Illud tamen in proposito dandis quoque pignoribus obstat, quod non dotis aut mulieris, sed ipsius debitoris periculo futurum sit, si maritus minus idoneus reperiatur. [4] Imputare namque sibi debet, quod tali viro promiserit, nec sibi melius cauerit, si non ipsa mulier sibi virum elegit, [5] quo sane casu securus est debitor, qui non, nisi mandante muliere, & ex necessitate dotem promisit. [6] Solaque illa superesse potest quæstio, an mulier agere possit ad dotem in tuto collocandam, cum ei nupsit, qui iam inde ab ipso contracti matrimonij tempore fuit non soluendo? [7] *Ita Senatus* ex tempore, contra procuratorem Joannem Treyuet, 3. Calend. Maij, 1595.

1 Qui duo sunt modi idonee cauendi, *l. si mandat. 9. §. vlt. D. mandat. l. 4. §. addici. D. de fideic. libert.*

2 *L. 1. & 2. C. hoc tit.*

3 Minus tamen est dare pignora, quam fideiussorem, ideoque dicitur satisdare, qui dat fideiussorem, non etiam is, qui dat pignus, *l. 1.* vbi scripsi in Rationalibus, *D. qui satisdat. cogant.*

4 Nisi proponas promissam fuisse marito dotem per delegationem: nam qui delegatur, is omni modo à priore creditore liberatur, *l. 1. doli & pass. D. de nouat. & deleg.*

5 *Arg. l. 1. §. illud sciendum, & seq. D. de separat.*

6 Cum etiam inuitus debitor cedi, & in dotem dari possit, *l. 1. C. de nouat. l. si debitor*, 80. & 83. *D. de iur. dot.*

7 De qua quæstione vide Bart. *ad l. si constante*, 24. *D. solut. matrim.* [vbi concludit non esse hoc casu locum assecurationi. Ideoque nimirum placet interpretibus fideiussorem dotis dari posse in hac specie. Sed mulieri non debitori, & tum demum eum dos periculo mulieris est, non debitoris, vt dixi *Defin. 1. num. 7. 5. ex* Andr. Gayll. *lib. 2. cap. 84*]

DEFINITIO IV.

Licet dotium fideiussores dari non possint, dos tamen quantum fieri potest in tuto collocanda est.

DOtium fideiussores dari lege prohibitum est, ne perfidiæ suspicionis inter coniuges nascatur occasio, [1] adeo vt nec desint, qui putent, fideiussorem dotis nomine acceptum ne ex iureiurando quidem suo obligari, quasi præstito contra leges: [2] sed tamen receptius est, vt iurata fideiussio obliget fideiussorem. [3] Neque tamen ideo consequens est, vt dotis fideiussor à muliere peti possit, si non vltro offeratur, inspecta scilicet iuris ciuilis ratione: [4] sed tamen cum vsu quotidiano compertum sit, dotes pleraque ex maritorum, siue præsenti, siue superueniente inopia periclitari, [5] Senatus noster putauit ad publicam vtilitatem, iudicumque omnium officium maxime pertinere, vt, quoties de dote agitur, quantum fieri potest in tuto res colloretur, [6] eoque nomine idonea cautio præstetur, [7] nimirum si cautionem petat is, qui ex necessitate dotem soluere debeat, vt puta pater, patrisve hæres, aut debitor, quisquis ille sit: [8] Ipsa enim mulier sane cautionem petere non potest, quæ se ipsam viro credidit, licet [9] quam maximè ipsius interest dotem saluam esse. [10] Itaque plus iuris habet hoc casu alius ex persona mulieris, quam ipsa mulier: [11] An quia futurum sit, vt dotem semel solutam iterum soluere cogatur is, qui semel bene soluit, licet inopi marito? Minime. [12] Nec enim semel quæsita liberatio ex postfacto tolli potest: [13] Neque est, quod quicquam imputetur ei, qui soluit marito ius habenti dotis exigendæ, [14] nisi proponas patrem, ad cuius sane officium pertinet, vt sicut dotare filiam cogitur, [15] & ita locupletem, idoneumque maritum ei quærere teneatur. [16] Cæterum patris hæres aut debitor, siue frater mulieris ille sit, siue extraneus, tutus est, si marito soluerit, quamuis iam egeno, cum nec administrator sit mulieris, [17] nec eius procurator, [18] vt cogatur petere assecurationem, quam mulier ipsa petere, marito vergente ad inopiam, & potest, & debet, [19] sed quia, vt dixi, publice interest dotes mulieribus saluas esse. [20] Honestius tamen, sicut & tutius videtur pignoribus quam fideiussoribus in eam rem caueri, [21] cum dici soleat plus cautionis esse in rem, quam in personam. [22] Cui consequens est, vt neque fideiussorem dare teneatur maritus, qui eo tempore, quo dotem accipit, idoneas habet facultates, ex quibus mulieri satis cautum esse possit, [23] licet fieri queat, vt fiat pauperior. [24] Non idem est, si maritus contracti matrimonij tempore diues fuisse proponatur, ex postfacto autem lapsus facultatibus ante acceptam dotem. Etsi enim secuta quandocunq; dotis numeratione ius pignoris mulieri quæsitum intelligi debeat à die promissionis: [25] tamen vbi euidens, iamque emergens amittendæ dotis periculum est, ex

præsenti egestate mariti, æquius est mulieri consuli per dotis retentionem,[16] quam pati, vt dotis retentio cum hypothecaria actione commutetur,[17] maxime cum mariti commodo aliter consuli possit:[18] Sequestrata scilicet dote penes probum mercatorem, qui dotis vsuras marito præstet ad ferenda matrimonij onera.[19] *Ita Senatus* in causa Nicolai Biondel Chirurgi, & Joannis Pauy, 4. Calendar. April. 1597.

1 Verba sunt: *l.1.C.hoc tit.*

2 Bart. *ad l.si quis pro eo, 6. D.de fideiussor. ex l.non dubium, 5.C.de legib. l.si quis inquilinos, 112.§.vlt.de legat 1.*

3 Seraphinus de Seraph. ex communi nostrorum sententia, *priuil 69.de priuil.iuram.* [Ioseph.Ludouic. *Decis.Pernf.57.* Didac.Couarr. *in cap.quamuis pactum in 2.part.relect.§.2.nu.9. vbi dicit communem*]

4 *L.1.& 2.C hoc tit.*

5 Fiunt enim quotidie lites de dote in tuto collocanda, & vt loquuntur asecuranda, *ex l.si constante, 24.D.solut.matrim. l.vbi adhuc, 29.C de iur.dot.*

6 *Ex not.in l.1.D.solut.matr.Interest, 18.D.de rebus auctor. iud possid.*

7 Melius enim est intacta dotis iura ab initio seruare, quam post vulneratam dotis causam remedium quærere, *arg.l.vlt.C. in quibus caus.non est necess.in integr.restit.*

8 Isti enim ex necessitate dotem soluere debent, *l.si extraneus, 33. D de iur.dot.*

9 *Ratio est d.l 2.C.hoc tit.*

10 Vt facilius & commodius possit nubere, *Auth sed quamuis, vbi not.C.de rei vxor actions.*

11 Quod sane mirum est, quamuis non sit nouum, vt ex alterius persona quis consequatur, quod ex sua non posset, *l.3. in fin.D qua res pignor l.si is qui duos, 29.de libertat.legat.cum hereditate 55.D.de acq hered.*

12 Liberatur enim quisquis soluit vero creditori, *l.solutam, 49.D.de solut.* Maritus autem est verus creditor dotis, *l.doce, 9. C.de rei vind*

13 *L.qui res, 98.§.aream, de solut.*

14 Habet enim plus quam mandatum ad dotem exigendam, cum sit dominus dotis, *d.l.doce*, eamque habeat in bonis, *l quamuis, 75.D.de iur.dot.* iunct. *l.rem in bonis, D.de acquirend. rer.domin.*

15 *L.capite, 19.de rit nupt. l.vlt.D. de dot.promiss.*

16 Alioqui tenebitur filiam iterum dotare, vt notatur supradictis locis, *& in Auth.quod locum, C.de collat.*

17 Vt ei prospicere debeat, quomodo deberet si esset mulieris curator, *vt in l.sive generalis, 61. D. de iur.dot. l.cum post mortem, 43.5.1.D.de admin.tutor.*

18 Similis ratio est *in l.postulante, 44. §.vltim. D. ad SC. Trebell.*

19 *Ex l.vbi adhuc, 29.C.de iur.dot.*

20 *dict.l.1. solut.matrim. dict. l.interest, 18. de rebus auctor. iud possid.*

21 Vtroque enim modo recte ac vtiliter cauetur, *l.si mandatu, 59.5.vlt.D.mandat.l.4.5.addici, 8.D.de fideic.libert.*

22 *L.plus cautionis, 25.de reg.iur.* de cuius tamen sententia vide quæ alio loco scripsi.

23 *Arg l sciendum, 15. D qui satisd. cogant.*

24 Esset enim mali ominis expectare casum & aduersam fortunam mariti, *leg. inter stipulantem, 83 §.sacram. D. de verb. oblig l.cum tale, 72.de condict. & demonstr.*

25 *Ex l.1.vbi notat.D.qui potior.in pign.hab.*

26 *Arg.l.si post perfectam, 24.C.de euict l.1.D de pign.*

27 Est enim longe melius & commodius retinere, quam petere. *l.is qui destinauit, 24.D de rei vindic.l.3. D.de compensat. l.vnic.C etiam ob chirogr.pecun pign.retin poss.*

28 Ad quem scilicet fructus dotis pertinere debent pro oneribus matrimonij, *l.pro oneribus, 20.C. de iur.dot.l.si is qui, 56. S.ibi dos. D eod*

29 *Iuxta.cap.per vestras, de donat. int.vir.& vxor.*

TIT. XV.

DE FVND. DOTAL.

DEFINITIO I.

De alienatione iurata bonorum dotalium facta per mulierem, an & quando rescindi possit per restitutionem constante matrimonio.

BONORVM dotalium alienatio, licet iure ciuili prohibita sit,[1] iuramento tamen confirmatur;[2] sed facilis in integrum restitutio est impetrata absolutione,[3] si cum maritali reuerentia, quæ metus præsumptionem inducit, qualiscunque læsio concurrat, etiam intra dimidiam iusti pretij.[4] Neque enim hoc solo læsa mulier videtur, si minore pretio vendiderit,[5] sed & si in rem eius non sit versum pretium, puta si pro mariti debito venditio facta sit.[6] Nam licet hoc casu non sit locus Velleiano, quia Senatusconsultum succurrit tantum mulieri, quæ pro alio se obligat, non item ei, quæ pro alieno debito res suas distrahit,[7] aperte tamen læditur, quæ pro re ad se nil pertinente fit pauperior.[8] Nec aliud erit, si venditio permittente iudice facta fuerit,[9] præsertim si marito postulante, aut postulationi vxoris subscribente ea permissio impetrata sit,[10] nisi causæ cognitio saltem summaria interuenerit,[11] in qua hoc potissimum versabitur, an necessaria aliqua causa sit, quæ fundi dotalis suadeat distractionem. Nam ex necessaria causa talis alienatio & olim valuit, & hodie valet;[12] vtputa si nec maritus nec mulier quicquam aliud habeant, vnde se suosque alant.[13] Cæterum bonis dotalibus male distractis non eo minus poterit mulier ius suum persequi, siue iure communi,[14] siue petita in integrum restitutione, quod matrimonium adhuc durer. Ipsius enim interest dotem habere,[15] licet fundi vindicatio non mulieri,[16] sed marito competat.[17] Vtique enim maritus ipse, qui vendidit, adeoque de euictione se obligauit, agere non potest,[18] nec restitutionem ex alia causa implorare, quam si læsio immodica & vltra dimidiam iusti pretij interuenisse probetur.[19] Mulieri autem facilius restitutio conceditur, & quia prohibitione legis nititur,[20] & quod maritali reuerentia vendere coacta videatur.[21] Si tamen maritus sit locuples, qui aliunde onera matrimonij ferre commode possit,[22] difficilius est, vt constante matrimonio fundus emptori aufferatur, magisque est, vt tamdiu penes eum remanere debeat, quamdiu penes maritum fuisset, si ipse non vendidisset,[23] quamuis interim causa restitutionis exerceri non male possit.[24] Non idem est si maritus laboret inopia, siue à tempore contracti matrimonij ea inopia superuenerit, siue ab initio iam ille inops fuerit. Datur enim vtroque casu mulieri vindicatio, etiam durante matrimonio, si ipsa non vendiderit.[25] Eadem igitur ratione & restitutio in integrum si male ipsa vendiderit, vt habeat ex quo se & suos alat.[26] Nam & hoc casu restitui posset, si marito res proprias & pro dote obligatas vendenti consensisset.[27] Ideoque & ex hac causa condemnari debet emptor, vt fructus, quos post litem contestatam percepit ex re dotali, ipsi etiam mulieri restituat, constante licet matrimonio,[28] *Ita Senatus* pro Joanna Joly vxore Jani Mignon, contra hæredes Petri Gleyron, 12. Calend. Mart. 1593.

1 *L.vnic.§.& cum lex Iulia, C.de rei vxor. act.l.1.& pass.D. & C. hoc tit.*

2 *Cap.cum contingat extr.de iureiur.*

3 Quæ sane omnimodo necessaria est, cum possit iusiurandum seruari citra dispendium salutis æternæ, *d.c.cum contingat, & pass.eod tit. de iureiur.* Datur autem apud nos hæc restitutio, quia mulier eadem facilitate iurare intelligitur, qua & contrahit. Vnde est, quod iure ciuili tale iuramentum nullius esset momenti hoc casu, *l.5.in fin. C.de legib. l si quis inquilinos 112.§.vlt.de leg.1.*

4 *Arg. l.1. § quæ onerandæ*, vbi DD. *quar.rer.act.non det. l. pen.de furt.*

5 *L.si res 12.§.1.D.de iur.dot.*

6 *Tot.tit.C.de vxor.pro marit.*

7 L. nec

7 *L.nec interest §. inuit. l.prae. D.ad SC.Velleian. l. 4. in fin. Cod.eod.*

8 *Arg l.vir vxori 17.§.vlt.eod tit.*

9 Nam nec Iudici liberum est permittere distractionem bonorum dotalium sine causa, vt nec bonorum minoris, *l.5.§.si as alienum, D.de rebus eor.qui sub tutel.*

10 Quæ voluntate mulieris per maritum in fraudem ipsius mulieris conquisita, *vt in leg.2. Cod.de rebus alien.non alienand.*

11 Ita vt non possit dici obreptum aut subreptum Iudici, alioqui non valet quod actum est, *d.l.5.§ pen.de reb.eor.*

12 *l.1.D hoc tit.l.alienationes 13.D.famil.erciſc.*

13 *L.si cum dotem 22. § si maritus, ad fin.D solut.matrim. l. quamuis 20.eod tit.*

14 Si iusiurandum mulieris non interuenerit, quo casu venditio fundi dotalis ipso iure non valet, vt dixi *num.1.*

15 *L.seruo legato 69.§.si testator, de leg 1. l pater filia 71. D. de euict.*

16 Nisi soluto demum matrimonio, *l.in rebus 30. Cod. de iur. dot.*

17 *L.dote 9.C.de rei vindic.*

18 Quia quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio, *vulg l.vindicantem 17.D.de euict.l.venditrici 31.C.de rebus alien.non alienand*

19 Conditione *ex l.2.C.de rescind.vendit.*

20 *d.§ & cum lex Iulia, iunct.l.vlt.C.de reb.alien non alien. l.1.& tot.hoc tit.D.& C.*

21 *d.l.1.§ qua onerande. D.quar.rer.act. non det.*

22 Quo casu non est locus remedio, *l.vbi adhuc 29.C.de iur.dot.*

23 *Arg.d.l.in rebus, & l.peto 69.§ prædium, de leg.2.*

24 Dilata tantum executione iudicati in tempus soluti matrimonij, *arg l.in lege Aquilia 40.in fin.D.ad leg Aquil.*

25 *d.l.vbi adhuc . 9.C.de iur.dot.*

26 Nec enim nouum est, vt mulieri etiam pro re dotali detur restitutio in integrum, constante quoque matrimonio, dum id sine mariti iniuria fiat, *l Titia 61 de iur.dot.*

27 Si modo non supereset in bonis mariti, vnde satisfieri pro dote posset, *l.iubemus 21. Cod.ad SC.Velleian.cap pervenit Extr de empt.& vendit.*

28 Quia fructus dotis hoc casu non ad maritum pertinent, sed ad mulierem, ad se suamque familiam alendam, *dict.l.vbi adhuc.*

DEFINITIO II.

De alienatione bonorum paraphernalium, in quo læsio interuenit.

QVod si bonorum paraphernalium aut aduentitiorum facta venditio sit, est quidem illa validior, quia & citra iusiurandum valet, [1] cum nulla lege prohibita sit, [2] sed tamen si læsio interueniat enormis, vt vocant, & immodica, [3] perinde mulier in integrum restituetur ad venditionem omnimodo rescindendam, ita vt nec supplendi iusti pretij electio emptori detur, [4] propter concurrentem metum reuerentialem, qui hactenus saltem prodesse mulieri debet, [5] quamuis nec minas probet nec verbera. [6] Nam si quid horum præterea interuenerit, locus est restitutioni ex edicto, De eo quod vi metusve causa, [7] licet nec læsio vlla adsit in pretio, nec dolum, qui ex vi facta metúve illato colligitur, emptor vllo modo partipauerit. [8] Imo nec emptori proderit, si probet, solicitatum se à muliere etiam absente marito, vt ab ea emeret, [9] si modo probet illa se vapulasse, vt emptorem solicitaret: quoniam quicquid per vim aut metum gestum est, totum id irritum haberi debet. [10] Denique sufficit in eo læsam esse mulierem, quod inuita vendidit, [11] licet nec in pretio decepta sit, nec male consumpta, aut in inopis mariti rem versa fuerit pecunia. [12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Habet enim mulier liberam istiusmodi bonorum administrationem, at non etiam maritus, nisi muliere consentiente, *l.hac lege 8 C.de pact.conuent. tam sup dot. l.maritus 21. Cod. de procurat.*

2 Lex enim Iulia, itemque Iustiniani *in l.vnic. C.de rei vxor.act.* de solo dotali fundo locuta est.

3 Id est, vltra dimidiam iusti pretij, *vt in l.2.l.si voluntate 8 C.de rescind.vendit.*

4 Quæ alioqui danda esset, *ex d.l.2.& d.l si voluntate.*

5 *Arg.l.1.§.quæ onerandæ*, vbi notat. *D.quar.rer.act non det. l pen. D.de furt.* [Imo si præterea illud concurrat, vt venditio facta sit contra Velleianum, puta pro marito aut alio quolibet, cuius creditoribus satisfieri ex pretio debeat, non erit necessaria mulieri restitutio, sed poterit rectà rem vindicare, & aduersus exceptionem rei venditæ & traditæ obtinere replicationem Velleiani *l. vlt.§.item si mulier D.ad Velleian.* scilicet quia hoc casu non transit dominium in emptorem. Cattr. *ad Auth. si qua mulier C.eod.* Nec interest an agat mulier contra emptorem, an contra alium, qui ab ipso emptore postea bona fide emerit, *d.l.vlt* §.1. *Ita Senatus* in ea causa, de qua *Defin.27. sup. Ad SC.Velleian.*]

6 Quæ tamen probari oportet, si enormis & immodica læsio non interueniret. Nunquam enim solus reuerentialis metus sufficit, nec si læsio modica concurrat, *l.ad inuidiam 6.* vbi Bart. *C.de his quæ vi metusve caus.*

7 Quia quod vi metusve causa gestum est, nunquam ratum habet prætor, *l si mulier 21.§.1.& pass. D.ill.tit.*

8 Verba namque edicti concepta sunt in rem, non in personam, *l.metum 9. §.animaduertendum, l.item si cum 14.§.in hac actione, eod tit.*

9 Quamuis dici soleat, deceptis, non decipientibus mulieribus subuenire oportere, *l.2. §.sed ita demum, l.bona fide 37. l.si decipiendi 30.D ad SC.Velleian.*

10 *d l si mulier 21.§.1.*

11 Nemo enim rem suam inuitus vendere cogendus est, *l.fundus 30.D.famil.erciſc l non enim 9 D rer.amot* vt nec emere alienam, *l nec emere 16.C.de inr delib.* longe *l si res 12.§.1.D. de iur.dot l.& eleganter 7.in princ.de dole.*

12 Quibus tamen casibus maior subesset æquitas restitutionis, vt dixi *Defin.præced.nu.5.6.7.8.*

DEFINITIO III.

Mulier non potest restitui aduersus venditionem fundi dotalis factam auctoritate Iudicis pro alimentis præstitis, marito in carceres ea postulante detruso.

MVlier, quæ ad improbos supra modum fœtentis mariti mores coercendos à Iudice impetrauit, vt detruderetur ille in carceres, [1] ex eaque causa, cum soluendo ipse non esset, alimentorum sumptus ab eo factos de suo soluere condemnata est, si fundi dotalis venditionem ob id pati coacta sit, frustra postea, siue constante, siue soluto matrimonio, peret in integrum restitutionem: [2] eo solo prætextu, quod ita fiat indotata, [3] nec in eius rem versum videatur, quod prauo rixosoque marito exhibendo sit male impensum: [4] sibi enim imputet, suamve aut stultitiam aut infelicitatem accuset, quod ei nupserit, cuius mores ferre vel noluerit, vel non potuerit. [5] Nam ipsi emptori, qui bona fide accessit ad publicam venditionem auctoritate Iudicis permissam, quid obsecro imputari potest, vt ob istorum coniugum rixas moresque pauperior fieri debeat? [6] At cur mulieri permittamus factam venditionem rescindere, quam, ne fieret, non potuit impedire? [7] Idem multo magis admittendum est, si mariti bona, quæ pro mulieris dote obligata erant, distracta proponantur: facilius enim est, vt dotalem hypothecam perdat mulier, quam proprietatem ipsam bonorum dotalium: [8] idque procedit indubitatius, si proponas, mulierem ipsam, cum bona obligata non inuenirent emptorem, ac ne viliore pretio distraherentur, sibi amicoque, vt fit, eligendo comparasse, [9] posteaque extraneum in suum locum eodem pretio substituisse. Nam licet dici soleat, emptoris, & eius, quem emptor intra tempus constitutum in amicum elegerit, personam eandem intelligi, eodemque iure censeri electum; ac si primum & solus emisset: [10] negari tamen non potest, quin, quo instanti mulier emit, sibique dotalium pignorum dominium acquisi-

pignoris ius amiserit, quia rem factam suam retinere sibi obligatam non potuit. [11] Nec quod postea dominium illud à se abdicauit, facere potest, vt semel extincta pignoris obligatio reuiuiscat, cum ea alienatio non anteriorem & necessariam causam habeat,[12] sed plane liberam & voluntariam. [13] Ideo autem agimus de re dotis nomine obligata, quia rem ipsam dotalem, quæ reuera est mulieris, *licet in matiti bonis* esse dicatur, [14] mulier ipsa emere non potest, [15] nisi vno illo casu, quo suam habere desierit, vtputa si cum res illa vilissimo prius pretio distracta esset, mulier à Judice impetrauit ex iusta aliqua causa, vt iterum distraheretur.[16] *Dominium* enim, quod per primam venditionem à muliere abscesserat, nihil prohibet ad eam recurrere ex noua emptione. [17] Quo casu tanto *minus* actio mulieri superesse debet in eum, quem subinde in locum suum substituerit,[18] cum de se ipsa conqueri potius debeat, nec possit dicere, factam à se venditionem bonorum dotalium, quando sublata per priorem venditionem dotis causa desierint esse dotalia,[19] tametsi tum adhuc matrimonium constaret.[20] *Ita Senatus* pro Claudio Goteland, contra Gabrielam Sermier, 7. Id. Decembr. 1593.

1 Non enim ferendum est, vt supra modum maritus in vxorem sæuiat, cui nec in seruos dotales sæuire licet, *l. si constante 24 § si maritus D. solut. matrim.*

2 Nec enim lædi videtur, qui iure communi vtitur, *l. vlt. C. de in integr. restit. minor.* nec alienationis prohibitio includit necessariam alienationem, quæ fiat ex iudicati auctoritate, *l. alienat omes 3. D. famil. ercisc. leg. 3. §. 1. & seq. D. de rebus eor. qui sub tutel.*

3 Nam nec nouum est dotem minui ipso iure per impensas necessarias, *l. 5. D. de impens. in res dot. fact.*

4 Hæc tamen allegatio falsa est, cum teneatur mulier alere maritum aliunde non habentem, *l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot. iunct. l. 3. § proinde, D. de in rem verso.*

5 Hoc enim maluisse videtur, & se in hanc necessitatem coniecisse, *argum. l. si à patre 22. de rit. nupt. l. 7. §. 1. qui satisd. cogant.*

6 *L. nisi prætor 7. alias l. si sine, § quæsitum, D. de minor.*

7 *d. l. 1. §. 1. de rebus eor. qui sub tutel. & d. §. quæsitum.*

8 *L. iubemus 21. Cod. ad Velleian. iunct. l. in rebus 30. C. de iur. dot.*

9 Potest enim etiam creditor & debet emere pignora, quæ distrahuntur in executione iudicati, si non inueniant emptorem, *l. 1. & 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

10 De quo vide quæ scripsimus, *ad tit. si quis alter. vel sib. supp.*

11 *L. pen. §. 1. de except. rei iudicat. l. neque pignus 45. de regul. iur.*

12 *Vt in d. § pen. & l. debitor 59. ad SC. Trebell.*

13 Obligatio enim semel extincta non potest reuiuiscere, *l. qui res 98. §. aream, de solut.*

14 *L. quamuis 15. D. de iur. dot. & l. in rebus 30. C. eod.*

15 *L. fundum 16 D. de contr. empt.*

16 Vt in casu *l. si quos per, C. de rescind. vendit.*

17 *L. 2. & si à te 7. C. de pactis int. empt. & vendit.*

18 Contra quem non magis potest agere, quam contra se ipsum, *l. ne cum filiofamilias 16. D. de furt.*

19 Quod enim desiit esse in bonis mariti & in dominio mulieris, non potest esse dotale, *l. dotale 13. §. dotale, D. hoc tit.*

20 Non enim matrimonium totum potest facere bona dotalia, sicut nec facit dotem, cum possit matrimonium esse sine dote, quamuis non dos sine matrimonio, *l. 3. D. de iur. dot.*

DEFINITIO IV.

Mulier restituta in integrum aduersus venditionem fundi dotalis non cogitur reddere, quod non ipsa sed maritus accepit vice fructuum, dummodo nec ipsa fructus petat, at nec maritus teneatur.

QVæ constante matrimonio fundum tibi vendiderat, consentiente aut potius cogente marito,[1] ea lege, vt annuam frumenti & vini quantitatem præstares, quoadusque pretium solutum esset, si postea in integrum restituta, & fundum sine fructibus recipere parata sit,[2] non est cogenda annuas illas pensitationes reddere, præsertim quas non ipsa, sed eius maritus perceperit.[3] Nec mutabit, quod eæ pensitationes longe pluris sint, quam fructus ex fundo percepti, quos tu restituere sis paratus. Nam quemadmodum eo iure vtimur,[4] vt impetrata per venditorem etiam minorem annis restitutio non auferat emptori fructus, quos ex contractu bona fide inito, & ante litem contestatam perceperit: ita nec in potestate emptoris esse debet, vt fructuum oblatione auferat venditori ea, quæ ex eodem contractu in vicem fructuum aut vsuratum pretij præstiterit,[5] quasi vtrisque præstationibus hinc inde legitime debitis, quandiu mutuus contractus subsistit,[6] præsertim cum in proposito videaris tu eam legem tibi dixisse, tanti scilicet æstimans tua interesse, ne ad pretij solutionem statim conuenireris,[7] siue quod ad manum pecuniam non haberes,[8] siue quod suspectas haberes mariti facultates, cui non satis tuto posse te soluere crederes, nec proinde vxori eius constante matrimonio.[9] De illo fortasse probabilius dubitari possit, an eas pensitationes reddere maritus ipse cogi possit, contentusque esse legitimis vsuris pretij, si fundus fuerat dotalis? Sed magis est ne debeat, cum illas iure suo perceperit.[10] Plane quæ post litem de restitutione contestatam solutæ probabuntur, siue viro, siue vxori restituendæ erunt per mulierem,[11] nec cum fructibus à te perceptis compensari poterunt, te inuito, tametsi id mulier maxime velit,[12] quia non debet esse in potestate petentis restitutionem, pro qua contractus aut bonorum parte rescindi contractum aut restitui in integrum velit.[13] Et quemadmodum inuitus emptor venditori condemnandus est ad restitutionem fructuum post litem contestatam perceptorum:[14] ita vicissim condemnandus est venditor, vt emptori restituat, quicquid ab eo post litem contestatam percepit,[15] maxime cum id tale est, quod excedat iustam fructuum æstimationem,[16] ne restitutio claudicet, quæ mutuas & æquales vtrinque habere debet præstationes.[17] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa Guillielmæ Dupelier, 4. Id. Mart. 1594.

1 Compertum enim est, huiusmodi consensum à mulieribus præstitum ab inuitis plerumque extorqueri per maritos abutentes facilitate & infirmitate sexus.

2 Alioqui fructus venirent in restitutionem saltem, qui essent percepti à die litis contestatæ, tanquam ex eo die constituto possessore in mala fide, *l. sed etsi lege 25. §. si ante, D. de petit. hared. l. vnic. Cod. de reput. quæ fiunt in iudic. in integr. restit.*

3 Ad maritum enim pertinent, ad quem fructus pertinerent, quorum loco sunt, *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot.*

4 Inuita tamen iuris ratione, ex qua sane fructus omnes etiam ante litem contestatam percepti veniunt in iudicium restitutionis, *d. l. vnic Cod. de reput. quæ fiunt, l. patri 27. §. si pecuniam, iunct. l. quod si minor 24. § restitutio, D. de minor.* Scripsi *in error. 6. & 7. decad 7. error. pragmat.*

5 Nihil enim prodest oblatio ad rescindendum contractum, *l. non est probabile 6. C. de rescind. vendit.* iunct. *l. sicut 5. C. de oblig & action.*

6 Tandiu vero subsistit, quandiu non est rescissus per in integrum restitutionem, quia non posset rescindi contractus, quin non teneret, *l. penult. Cod si aduers. rem iudic. l. 3. Cod si aduers. libert.*

7 Potuisses enim conueniri statim actione ex vendito, *l. ex empto 11 D. de act. empt.*

8 Nec enim debiti solutio semper est in expedito, *l. si dubitet 10. D. de fideiuss.*

9 Solet enim postea dubitari, an debitor mulieris, qui soluit inopi marito, sit liberatus.

10 Vice fructuum fundi dotalis, vt dixi *nu. 3.* Iunge *l. Pomponius 29. D. quibus mod. vsusfr. amitt. l. Titia 62. de iur. dot.*

11 Tanquam

11 Tanquam percepta mala fide, quæ inducitur ex contestatione, vt dixi num 2.

12 *d.l quod si minor 24.§.restitutio, l.patri 27.§.si pecuniam, D.de min.* Interdum tamen in compensatio vsurarum & fructuum, *vt in l minor, o in fin.* sed sicut fructuum & sumptuum in rem factorum, *in l.sumptus 48.D.de rei vindic.*

13 *L.tutor 47.§.1.D de minor l cum quæritur 16.de admin.l. tutor. l nam absurdum 7. de bon. libert. l.sitta 33. in fin. de oper. libert.*

14 *d l sed si lege 25.§ si ante D.de petit.hered.*

15 Vt cadem sit ratio dirimendi negotij, quæ contrahendi, *l 5.§ itaque, D.de obl.& act l ab emptione 58.de p.t.*

16 Compensatio enim tum quoque, cum fit, non potest fieri nisi ad concurrentem vsque quantitatem, *Leum alias 11. & seq. D de compens* nec vltra potest fieri compensatio quantitatis ad speciem, *l si constat 4 & l vbi not.C.eod.*

17 *d.l quod si minor 24.§.restitutio, D de minor. d l.vnic.C. de rept quæ fiunt in iudic in integr.restit.*

DEFINITIO V.

Mulieri petenti restitutionem aduersus venditionem fundi dotalis non vocet, quod pretium exegerit soluto matrimonio.

SI mulier, quæ vrgente metu & reuerentia mariti fundum dotalem vendidit, in integrum postea restitui velit aduersus venditionem, [1] non eo minus audienda est, quod post mariti mortem pretium exegerit aut vsuras pretij, aut quid aliud annuum, quod in vicem vsurarum esset. [2] Id enim in consequentiam malegesti negotij factum videri potest potius, quia non vt negotium ratum haberetur, iniquo forsitan inspecto. [3] Nam & post petitam restitutionem posset adhuc ex contractu pretium aut pretij vsuras petere is, qui restitutionem postulasset, neque idcirco restitutionis auxilium abiecisse videretur; nimirum quia quamdiu contractus rescissus non est, plane tenere eum necesse est, & in eo statu manere omnia, ac si petita restitutio non esset. [4] Nec simile est quod dicimus, eum, qui vltro soluit, non esse audiendum, si dicat, coactum se per vim vt promitteret, ni in soluendo quoque sibi vim factam probet. [5] Plus enim sibi præiudicat, qui vltro soluit, quam qui solutionem accipit, [6] licet multo tutius fuerit, vt solutionem accipiens protestetur, nolle se beneficio restitutionis sibi competentis damnum adferre. [7] Sed & longe facilius est, vt spontanea solutio tollat allegationem metus præcedentis, quam cæteras restitutionis causas ex immodica læsione, aut minoris ætatis lubrico, aut legis pœnæ bitione descendentes, quia facilime purgatur metus. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum ea, quæ diximus *Definit.1.& 2. 3.eod ex l.1.§. quæ onerandæ*, vbi Bart.& alij, *D quæ res all non det.*

2 Quamuis hoc casu possit videri purgatus metus reuerentialis per tam inhabitationem secutam tempore non suspecto, *arg. l 2.C.de eo quod met.caus.*

3 *Vt in l.3.§.scio, D de minor.*

4 Eo namque iure vtimur, vt pendente iudicio restitutionis contractus teneat propter iusiurandum, nec habeat restitutio vim suspensiuam, quomodo habet sane ex iuris ratione, *tot. tit.C.restit.in integr postul. ne quid noui fiat, l.si causa cognita 32. C. de transact.*

5 *d.l.2 C.de eo quod met.cauf.*

6 Quoniam qui solutionem accipit fit locupletior, qui vero soluit ut.enar, quamuis & hic locupletior fieri dicatur, quatenus se liberat ab obligatione, *l. si pupillus 66. in fin. de solut. l.species 11.D.de acceptil.*

7 Per restitutio enim conseruat ius protestantis, & prodest ad tollendam omnem dubitationem, *l pro herede 20.D de acquir. hered. l essi quis 14.§. plerique, D. de relig. & sumpt. funer.*

8 Tanquam qui consistat in animo patientis metum magis, quam in re ipsa, licet non sufficiat, quantum ad causam edicti, vt metum quis sibi inferat, *l.si mulier 21. in princ. & pass. D.quod met.cauf.*

DEFINITIO VI.

Casus, in quo maritus potest transigere de fundo dotali, non solum retinendo, sed etiam alienando.

MAritus potest transigere de re dotali retinendo, non alienando, exemplo tutoris, curatoris, & aliorum huiusmodi administratorum, [1] dummodo nihil per sordes, neque per gratiam factum sit. [2] Quid ergo si pecunia ad retinendum sit promissa, adiecta hac conuentione, vt in casum non solutionis fundus alienetur? Valet conuentio, [3] valebit etiam in suo casu alienatio tanquam facta in necessariam consequentiam. [4] *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Bellegarde, contra D.de Cardé, 12. Decembr.1596.

1 *L.si pro fundo 33 vbi not.C de transact.*

2 Neque enim sordes aut gratiam vnius alteri nocere oportet; *l.si per imprudentiam 51. D.de euict. l.2. Cod.si vend.pignor.agat.*

3 Quia imputare sibi debet, qui solutionem intra certum tempus promisit, cur non satisfecerit.

4 *L.magis puto 5.§. sed si pater, & sequ. D.de rebus eor. qui sub tut.*

TIT. XVI.

DE NATVRAL. LIBER. & Spur.

DEFINITIO I.

Bastardis sine testamento & sine prole decedentibus, etiamsi suscepti sint à patre talliabili, Princeps succedit, nisi priuilegium alicuius obstet aut inueterata consuetudo.

IO iure vtimur ex inueterata longoque vsu recepta consuetudine potius, quam ex scripti iuris ratione, [1] vt spurijs omnibus, quos vulgò Bastardos vocant, si & intestati [2] & sine prole decesserint, [3] Princeps succedat, ex quocunque patre sint illi suscepti, cum antea obtinuerit, vt non nisi liberis Presbyterorum succedere Princeps posset. [4] Sed hoc ita, si non id ius occupauerit dominus territorij, siue ex priuilegio, [5] siue ex ea consuetudine, cuius initij memoria non exstet; [6] qualis consuetudo illa est, quæ apud Sebusianos meos, vt audio, huiusmodi successionis iura Comitibus omnibus tribuit. [7] Cæterum si bastardus, aut prolem naturalem & legitimam reliquerit, aut testamentum fecerit, de Principis iure quærendum nil erit. [8] Quid vero si ex homine talliabili, vt loquuntur, & dediticiæ conditionis bastardus susceptus sit, qui & intestatus & sine liberis decesserit? An feudi dominus in ea successione Principi præferetur? Minime, quia bastardorum ea ratio est, vt matris conditionem sequantur, non patris. [9] Vnde fit, vt nec bastardi filius succedat intestato auo paterno, tametsi ab eo institui possit. [10] Ita sæpius in Senatu tractatum & relatum est, maxime vero in causa Guillielmi le Marquis Castellani de Mimbel, mens.Decemb.1593.

1 Nihil enim vspiam tale scriptum reperimus. Vide Chass. *rubr.8.Des successions de bastards.§.1.& 3.num 5.*

2 Nec enim dubitatur, quin hodie testamentum facere possint, quamuis lex duodecim tabularum de his locuta non sit, cum testamenti factionem & actiuam & passiuam introduxit, quia non sunt isti ciues Romani, sed alienigeni & peregrini, ideoque manserunt incogniti vsque ad tempus Con-

stantini, vt refert Iustin. *Nouell 89. quibus mod natur. effic. sui, in princip.* Ibi locus ille de naturalibus loquitur, nos vero de bastardis ex quocunque parte susceptis.

3 Nam nec olim fiscus succedebat in præiudicium liberorum, *l. vnic. C. de cad. tollend.* Bastardi tamen filius non succedit suo intestato, vt sequitur in Definitione.

4 Horum enim causa semper vitia est odiosior, tanquam ex damnatissimo & sacrilego coitu, susceptorum, *tot. tit. extr. de filiis presbyter.* Et ideo quamuis & ab extraneo capere possint, & extraneum instituere, secundum nostros, *ad l. vltim. C. hoc tit.* non possunt tamen à patre institui, nec patrem instituere, *Auth licet, in fin. eod. Auth. ex complexu, C. de incest. & inutil. nupt.*

5 Quod scilicet habeat à Principe.

6 Hæc enim habet vim tituli, *l. 1. § vltim. & l. fin de aqua & aqu. pluu. arcend. l 3. § ductus aquæ, D. de aqua quotid. & æstiu.*

7 Vt hoc ipso, quod quis probauit se Comitem, intelligatur etiam probasse, habere se ius succedendi bastardis.

8 Quia non possunt videri hoc casu bona vacantia, quæ dominum habent & legitimum successorem.

9 Cuius enim alterius quam matris conditionem sequerentur, cum patrem nullum habere intelligantur, vt ratiocinatur Vlp. *in l. 1. § vltim. D. ad municip. l. lex naturæ 26. de stat. homin.* Nam & ideo ἀπάτορες appellantur *in 9. si aduersus, Inst. de nupt.*

10 Andr. Gail. *lib. 2. pract. obseru cap. 115.* Modern. ad Alex. *consil 74 vol. 2.* Boer. *decis. 107. num. 16.* Bald. *ad l. vlt. C. hoc tit.* Iunge *Defin seq.*

DEFINITIO II.

Fratres naturales non suscepti ex damnato coitu sibi inuicem succedunt etiam ab intestato, sicut & parentibus suis: at non item suscepti ex coitu damnato.

FRatres naturales succedunt sibi inuicem ab intestato, sicut & parentibus suis, [1] nisi ex damnato & per leges ciuiles punibili coitu concepti proponãtur.[2] Isti enim ex contrario sicuti parentibus, ita & inuicem sibi succedere tam ex testamento, quam ab intestato prohibentur, ne præcipuo hoc naturæ & legis beneficio fruantur, [3] quos neque lex agnoscit, nec ipsa quoque natura. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 4. infr. de legit. hered.

1 *L. 2. 4 5.* vbi Bald. *D vnd. cognat.* Et ipsis vicissim parentes. Bart. *in l fin. num. 4. D. de his quibus vt indign.* [Quod intelige de parentib. maternis, quorum scilicet eadem ratio est quæ matris, de qua loquitur Bart. *d. num. 4.* Nisi mater sit illustris, *ibid.* Illustris autem est non quælibet nobilis, nec si sit ab antiqua profapia, sed quæ illustri aliqua dignitate præfulgeat, puta Marchionatus aut Comitatus, aut saltem Baronatus. *Ita Senatus* pro interpretatione, *l. si qua illustris. C. ad Orfic.* in causa liberorum Ioan. Francisci du Vergier, contra Claud. Puenset, 3. Iulij 1612. Cæterùm neque patri, neque parentibus paternis possunt illegitimi liberi succedere, nisi in duabus vncijs nulla legitima sobole nec vxore subsistente, neque illis parentes *Authent. licet & l. vlt. C. hoc tit.* Inter se tamen possunt illegitimi succedere etiam ab intestato, non tanquam agnati (sunt enim degeneres non de genere, vt facete Bald. *ad dict. l. vlt.*) sed quasi cognati, & iure cognationis, si quis hoc saltem vocabulum ad eos velit extendere, vt loquitur Iustin. *in dict. l. vlt.* Nisi quis probabilius putet ex *d. l. vlt.* quæ loquitur de iis tantùm qui à patre & auo paterno coniuncti sunt, vt quod ait hæc Definitio, fratres naturales succedere sibi inuicem ab intestato de vterinis solis debeat intelligi, non de consanguineis tantùm. Nam & de vterinis loquitur, *l. 4. & 5. D. vnd. cognat.* non de aliis. Et ita sanè est, vt constat ex Matth. de Afflict. *decis. 96.* vbi addit, quod magis est, hos fratres vterinos naturales sibi inuicem succedere ab intestato, etiamsi sint omnes suscepti ex damnato coitu, & ita iudicatum fuisse in Curia Neapolitana, Quasi quod ad transuersales pertinet ius vetus non sit abrogatum, sed dumtaxat quantum ad ascendentes & descendentes, licet ipse contrariam sententiam magis probare videatur, vt supradictæ leges 4. & 5. *D. vnd cognat.* loquantur tantum de vulgo conceptis, non de natis ex damnato coitu. Sententiam tamen Curiæ Neapolitanæ secutus est Senatus noster in causa sororum Vulliod d'Yenne. *Sine die.* Erant enim sorores etiam vterinæ non consanguineæ tantùm, contra Bart. *in d. l fin. de his quibus vt indign.* & Alexand. *cons. 174. incip.* super eo de quo quæritur, *volum 5.*]

2 Gloss. *in l. vlt, C. hoc tit. Auth. ex complexu, C. de incest. & inutil. nupt.* [Excipe fratres vterinos etiam ex damnato coitu susceptos iuxta dictam Afflicti *decis. 95.* quam Senatus noster probat.]

3 Cum ius succedendi siue ex testamento, siue ab intestato sit ex legibus, *l. verbis 120. l lege obuenire 130. de verb. signific.* Vnde & iuris publici esse dicitur, *in l. 3 D. qui test facer. poss.*

4 Nisi hactenus vt alimenta iis debeantur ex æquitate canonica, *cap. cum haberet, extr. de eo, qui dux. in matrim. quam poll per adult.* Nam quod ad causam successionis attinet, nihil hac parte iure pontificio innouatum est.

DEFINITIO III.

Filius naturalis non legitimatus non potest impugnare testamentum patris, ne quidem eo casu, quo posset ipsi ab intestato succedere in aliqua portione.

FIlius naturalis tantum, non etiam legitimus, sicut non habet bonorum possessionem contra tabulas, aut ius dicendi testamentum nullum, cum est præteritus, ita nec querelam inofficiosi testamenti, si sit exheredatus, nec quæ in eius locum substituta est actionem ad supplementum, [1] si quod ei relictum est non æquet portionem aut trientem portionis quam ab intestato esset habiturus; [2] nec si liberi legitimi nulli supersint, nec vxor. [3] Quia cum non sit legitimus, æqui bonique consulere debet, quod non nisi ab intestato nullisque legitimis superstitibus legi sit cognitus. Itaque paterno iudicio, qualecunque tandem illud sit, omnimodo contentus esse debet. [4] Hoc ita si non sit legitimatus. [5] Hic enim parum abest, quin legitimi iure in omnibus censeatur. [6] *Ita Senatus* noster in causa Franciscæ Fabri, & Claudij de S Real. 25. Calend. Aug. 1592. & iam antea in causa discussionis bonorum Do. de Chasteaufort, Calend. Decembr. 1586.

1 *Ex l. omnimodo 30. C. de inoff. testam.*

2 *Ex Auth licet, C hoc tit.*

3 Nam cum liberi legitimi supersunt vel vxor, nihil habere debet filius naturalis ab intestato, nec ex testamento, *dict. Auth. licet, & l. vlt C. eod.*

4 Sic Alex. post glos. & Bart. *ad l. 1. D. de bonor. poss cont. tab.* Idem Alex. *cons 74. incip. viso processu, in fi vol. 2.* Simile quiddam est de filio adoptato ab extraneo, *in l pen. § sed ne articulum, C de adopt.*

5 Roman. *cons. 34.*

6 *Nouell. 89. quibus mod. natur effic sui, & Nouel. quib modis natur. effic. legit.* [Vnde est quod nec in legitimato locum habet, *l. vlt. C hoc tit.* Crauet. *cons. 138. num. 4.* Dec. *cons. 462. nn. 11. & 12. Ita Senatus* in ea causa, de qua *Defin. 13. infr.*]

DEFINITIO IV.

Filius naturalis non magis cogitur satisdare quam legitimus, pro ea quantitate, quæ ipsi prorogetur in causam sumptuum litis vel alimentorum.

INeo tamen idem fauor est liberorum naturalium, qui legitimorum, quod si quid pendente lite petant in causam sumptuum litis & alimentorum, [1] non magis illi, quam hi satisdare coguntur: [2] quamquam tanto minor quantitas filio naturali adiudicanda est, quanto minor est ea portio, quæ filio naturali ab intestato, quam quæ naturali & legitimo pro legitima debetur. [3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 7. sup. De satisdand.

1 Quo nomine certum est debere aliquid filio prorogari lite pendente, *l si institutus 27. § pen. D. de inoff. test. l. pen. vt in poss. legat. l. vlt. C. de ord. cogn. l filius 9. de iur. delib.*

2 Dixi *Defin. 3 supr de satisd.*

3 Legitima enim, quæ filio naturali & legitimo debetur, est triens vel semis pro numero liberorum, *l. cum quæritur 6. iunct. Auth. nouissima, C. de inoffic. test.* legitima vero filij naturalis nulla est, ab intestato autem fortasse dumtaxat ei deberi potest, *Auth. licet, C. hoc tit.*

DEFINI-

DEFINITIO V.

Natus ex damnato coitu non potest legitimari nec per subsequens matrimonium, nec per rescriptum Principis, maxime vero in fraudem eorum, quorum interest, si non & ipsi consentiant.

SPurium adulterinum aut ex alio damnato coitu susceptum legitimari ex rescripto Principis mali profecto exempli est, & contra bonos mores,[1] cum neque ex iis sit, qui per subsequens matrimonium, cuius præcipua est ad legitimandum auctoritas,[2] legitimari possint.[3] Itaque si tale rescriptum à Principe pater impetrauerit, non debet Senatus, ad cuius potius quam ad Rationalium cognitionem ea res pertinet, voluntatem sequi Principis,[4] nisi tot iussionibus & comminationibus vrgeatur, vt vel inuitus parere habeat necesse.[5] Sed & si quando huiusmodi legitimationes fiant, & à supremis curiis admittantur, consensus exquirendus est eorum omnium, quorum præcipue ac principaliter interest, puta eius, qui patri alioquin successurus erat, siue ex substitutione, siue alio fortasse directi dominij iure, siue in bonis omnibus, siue in bonorum parte, si is sine liberis naturalibus & legitimis moreretur;[6] alioqui valebit quidem legitimatio, auctoritate eius facta, qui legitimandi ius habuit, sed ita tamen, vt saluum sit ius eorum, quorum interesse potest, ni auditis & consentientibus iis facta sit.[7] *Ita transactum est* in causa Francisci le Maistre, & Dominorum Comitum de Montmayeur, 5. Id. Aug. 1593.

1 Sic enim fieret, vt multi spe obtinendæ aliquando talis legitimationis inuitarentur interim ad delinquendum, *arg l. 1. C. hoc tit.* Adeo vt nec Papa possit de hoc dispensare, quantum ad successiones, sed tantum, quo ad beneficia & ordines. Chassan. *in consuet. Burgund. tit. des successions des bastards, circa prine.*

2 *Cap. tanta, extr. qui filij sint legit.*

3 Quia non alij legitimari possunt per subsequens matrimonium, quã qui fingi possunt in matrimonio suscepti, quod de natis ex damnato coitu dici non potest, cum matrimonij coitus è contrario sit licitus, *d. c. tanta.* vbi Canonist.

4 *d. l. 1. C. hoc tit.* Præsumitur enim extortum à Principe per obreptionem aut importunitatem, quicquid est contra ius, *l. vlt. & tot. tit. Cod si contr. ius vel vtil publ.* multo magis quicquid est contra bonos mores.

5 Si enim velit Princeps violare ius & leges potestate, vt vocant, absoluta, potest id facere, cum sit supra leges, *l. Princeps 31. D. de legib.* Vide Arestum Parisiense hac de re à Ioanne Paponio relatum *tit. de bastards. num. 8. 10. & 11.* Guid. Pap. *quæst. 280 num. 3.* [Bart. *in l. fin de his qua vt indign.* Alex. *cons. 74. lib. 2.* Dec. *cons. 815.* Ias. *126. vol 4.* Bald. *cons. 15. vol. 2.*]

6 Ne huiusmodi legitimationis commento fraus aliis fiat, *l si ita quis 51. §. 2. de legat. 2. l fideicommissum 76. D. de condit. & demonstr.*

7 *Arg. l. 2. 4. & 5. D de natal. restit. l. in concedendo 8. D. de aqua & aqu. pluu. arc. l nam ita 39. D. de adopt.* [Ergo si quis literas legitimationis petierit & impetrauerit à Principe pro filio, vel nepote aut pronepote illegitimo, quem velit habere successorem testamentarium, & eo postea herede scripto decesserit ante verificatam, vt loquuntur, legitimationem, & lite super eo pendente, vtique sufficiet ea impetratio, vt possit illegitimus quasi iam quod ad hunc testatorem legitimatus, perinde succedere, acsi verificatio facta esset, dummodò in eo res sit, vt iusta sint, & verificari debeant literæ legitimationis. Quomodo possunt etiam post obitum patris, multo magis post mortem testatoris, cuius alioquin voluntas circumueniretur, cùm alioqui non fuerit ita testaturus. Nam & in tempus capiendæ hereditatis institui heredem posse placuit, *l in tempus 62. D. de heredit. instit.* *Ita Senatus* pro liberis Ioann. Francisci du Vergier, contra Claudium Puenset, 5. Iulij 1612. Obserua tamen, quod cùm Princeps legitimat incestuosum, aut alium natum ex damnato coitu, non confirmat coitum, neque matrimonium, ex quo incestuosi suscepti sunt, sed confirmat filiationem tantùm, Bald. *d consil. 15. volum. 2. vers. præmittendum, & d. l. qua in prouincia 57. de rit. nupt.* Maxime quod ad ius succedendi, & honores, & cætera temporalia, quæ Princeps conferre potest, adeo vt legitimatus a Principe dicatur legitimus, non natura, sed gratia, non generatione, sed regeneratione, non felicitate nascendi, sed dono Principis, *Auth item si quis, C. hoc tit. & Auth. quibus mod nat. effic. legit. §. si verò solummodo.* Bald. *d cons. 16. vol. 2.* Dec. *cons. 293.* vbi vocat huiusmodi legitimationem dispensationem ad ius successionum & honorum recipiendorum. Et dicitur legitimatio actus voluntariæ iurisdictionis, quo filij illegitimi antiquis natalibus restituuntur. Lud. de Surd. *in tract. de natur. lib. & success eor. & Auth quibus mod nat. effic. sui, § 1. & §. si quis.* Ab initio autem nulli erant illegitimi cùm nulli essent legitimi. Itaque abstergit Princeps rescripto suo legitimationis omne vitium & maculam, & efficiens eos capaces successionis, acsi ab initio legitimi nati fuissent. *consil. 16. Prapos in cap. per venerabilem. qui filij sint legit.* adeò vt quod ad successionem pertinet, nihil a legitimis differant *dict. Nouell. quibus modis nat. effic. sui, § quoniam varij sunt, nihil dissimiles à legitimis, & in §. reliqui vero, illæ successiones, & in §. illud* ibi *nihil à legitimis, & in § adoptionis ibid.* Alexand. *consil. 2 & 70. num. 4. vol. 6. & consil. 88. num. 4. vol. 7.* Socin. *cons. 65 num 10. vol. 3.* Inde fit, vt legitimatio trahatur ad tempus nativitatis & vt Princeps legitimando tollat ius succedendi, quod alij legitimatione non facta sperabant. Bart. & alij *ad l. Gallus, § & quid si tantum, de liber. & posthum.* Ius enim succedendi siue ex testamento, siue ab intestato oritur iuris positiui cui pro arbitrio derogare Princeps potest. *Tot. dist. 8* Anchar. *consil. 225. & dict. Nouell quibus mod nat. effic. sui* ibi *damus successiones* Bald. *dict cons 15. vol. 2.* Iul. Clar *in §. testamentum, quæst 31. num 8.* Et quamuis Dec. *cons. 393. num. 2.* dicat non posse istis legitimatis maiorem relinqui portionem existentibus legitimis, quàm vni ex legitimis, cui minùs relictum est. Verior tamen & æquior creditur contraria opinio Castrensis *ad dict. §. & quid si tantùm, num. 16.* vt legitimatis pater relinquere possit quantum velit, modo legitimam filiorum legitimorum non minuat. Nam & extraneos heredes instituere potest. Berr. *cons 112 num 29. vol. 2. part. 1.* Ias *in dict. §. & quid si tantùm, num. 96.* vbi etiam Bart. & Castrens. *num. vlt.* dicunt sufficere, vt in rescripto legitimationis fiat mentio legitimorum, nec esse citandos liberos legitimos, neque agnatos, cùm successio ex patris voluntate pendeat. Pap. *Arest. 12. des success. de bastards.* Sanè in præiudicium substitutorum *Si sine liberis naturalib. & legitimis* non potest hæc legitimatio fieri nisi consentiant: late. Paris. *d. cons. 1. vol. 2.* Sed & sequenda est præcisè forma rescripti, & eius fines diligenter seruandi. Bald. *d. cons. 16. vol. 2.* & Dec. *d. cons. 293.* Illud planè omnino necessarium est, vt Princeps in legitimatione illegitimorum, maximè verò incestuosorum & naturum ex damnato coitu; vratur plenitudine suæ potestatis, secundum quam est supra leges. Gloss. *in Auth. ex complexu,* in verb. *indigni; C. de incest. nupt.* Guid. Pap. *d quæst 80.* Castr. *d. num. vlt.* Adde gloss. *in § fin.* in verb. *participium, d Nouell 89. quib. mod nat effic. sui.* Item requiritur, vt fiat mentio qualitatis coitus prohibiti, & existentiæ legitimorum. Alioqui non valet legitimatio. Ioan. Pap. *in syntagm tit. des successions de bastards, arrest. 9* Et *lib. 3.* Notar *lib 6. tit. de legitimation de bastards, pag. 426. & seqq* vbi citat *suprad. cons. Ias. 126. vol 4.* Adde Card. Palcot. *in tract. de notis spuriisque filiis, cap 55. num. 6.* & Antonin. Tessaur. *decis. Pedem 126. num. 7.* Et quæ scripsi *ad Defin 18. num. 20. J. de cond inserè. qua in prouincia 57. §. Diuus, de rit. nupt.* Paris. *cons. 1. vol. 2.*]

DEFINITIO VI.

Nati ex matrimonio contracto cum ea, quæ prius polluta fuerat per adulterium, an & quibus casibus succedere parentibus possint?

NEque nomine, neque iure naturalium liberorum censentur ij, qui suscepti sunt ex matrimonio, quod quis contraxerit cum ea, quam prius polluerat per adulterium, si machinata probetur adultera in necem legitimæ vxoris, aut data ei fides sit de ipsa post mortem prioris ducenda. Est enim id matrimonium non solum iuris pontificij auctoritate prohibitum,[1] sed etiam ratione nõ minus naturali, quam ciuili, propter præcedés votum alienæ mortis captandæ omni omnino iure improbatum.[2] Itaque eadem pœnas pati debet, quas incestis & prohibitis nuptiis ciuiles constitutiones inflexerunt;[3] quod ad hoc præsertim, vt si quid sibi mutuum tales coniuges fauore matrimonij donauerint, ratum id haberi non debeat, ne quidem in vtilitatem liberorum ex eo coitu

suſceptorum, ſed omnimodo applicandum ſit fiſco.[4] Cui conſequenter dicendum eſt, non poſſe huiuſmodi liberos parentibus ſuccedere, ſiue de teſtamentaria, ſiue de inteſtati ſucceſſione agatur; ſecundum receptiorem noſtrorum ſententiam, quæ habet, ſuſceptos ex damnato coitu ita demum ſucceſſionis incapaces eſſe, ſi coitus ille, vt loquuntur, accuſabilis ſit & punibilis ſecundum leges ciuiles & temporales.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua in Defin. 8. 9. 10. & 11. infr. De inceſt. & inutil. nupt.

1 *Can. illud 31. quæſt 1. cap. 1. & c. ſuper hoc, extr. de eo qui dux. in matr. quam poll. per adulter.*

2 *L. vlt. C. de pact. l donari 29. alias l quidam, §. donationem, D de donat.* vbi dicitur feſtinare contra ius gentium, quiquis ſollicitus eſt de viuentis hereditate, *l. 4. C. de inutil ſtipul. l. 2. §. interdum. D. de vulg & pup ſubſt.*

3 De quibus *in l. 4. l. ſi quis inceſt. 6. Cod. de inceſt. & inutil nupt.*

4 Dignum enim crimen eſt, quod in liberorum quoque perſona vindicetur, qui nec liberorum nomen merentur, *§. ſi aduerſus, Inſt. de nupt & d. l. ſi quis.* Sic & *in l. quiſquis, Cod. ad leg Iul maieſt.*

5 Id a vulgo noſtri poſt gloſ. *in Auth. ex complexu, Cod. de inceſt. & inutil. nupt.* Socin. late *conſ 148. lib. 1.* Guid. Pap. *deciſ. 280.* Affict *deciſ. 96.* Chaſſan. *in conſuet. Burg. rubr. 8. De ſucceſſ. des baſtards, §. 3. num. 10.* poſt Guill. Bened. in verb. *& vxorem nomine Adelaſiam, à num. 676. vſque ad num. 726.* maxime *num. 691.*

DEFINITIO VII.

Spurio etiam ex damnato & punibili coitu ſuſcepto debentur alimenta ex æquitate canonica, ſi alunde non habeat, vnde ſe honeſte alat.

SPurio, ſiue ex licito, ſiue ex damnato coitu ſuſceptus ſit, alimenta ex æquitate canonica deberi conſtat:[1] ſed hoc tamen ita accipiendum eſt, ſi alunde non habeat ille, vnde ſe alat. Nam habenti etiam legitimo nihil pater debet.[2] Enimuero ſi proponas filiam naturalem viri nobilis, quem non deceat mechanicas artes exercere, nihil cauſæ eſt, cur ei alimenta denegari oporteat.[3] Debentur enim & pro modo patrimonij, & pro qualitate perſonarum, patriſque dignitate.[4] *Ita tractatum eſt* ex tempore in ſecreto auditorio in cauſa Noë de Mouxi, & filiæ Dn. Comitis de Monteal, 15. Cal. Sept. 1595.

1 *Cap. cum haberet, extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.*

2 Bart. *in l. ſi quis à liberis 5. D. de agnoſc. & alend. liber.*

3 Nec enim creditur quiſquam poſſe facere, niſi quod honeſte facere poteſt, *l filius 15. D. de condit. inſtit. l nec non 28. §. 1. D. ex quibus cauſ maior.*

4 *dict. l ſi quis à liberis*, vbi notat. *de agnoſc. & alend. liber.* [Bart. *ad l. fin. num. 7. D. de his qua vt indign.* Paleot. Cardin. *in tract. de noth. ſpuriiſque fil. c. 50. numer. 1. & 2.* Dec. *conſil. 611. num. 7. & 8.* vbi dicunt per ſandas eſſe patris facultates ac numerum liberorum, cùm indecorum eſſe poſſit filiæ ex clariſſimo & locupletiſſimo patre genitæ illud dotis nomine dici, quod alioquin ſi cœlebs maniſſet ad quotidianum victum ſatis eſſe poſſet. Ant. Peregr. *in tract. de iur. fiſc. lib. 18. de natur. liber. num. 56. & 78.*

DEFINITIO VIII.

Legatum valet factum pro alimentis ſpurio ſuſcepto etiam ex damnato coitu, dummodo non punibili, ſecundum leges ciuiles.

LEgatum à patre factum filio, licet ſpurio & ſuſcepto ex damnato coitu, dummodo non punibili, ſecundum leges ciuiles,[1] qualis ille eſt, qui naſcitur ex vxorato & ſoluta,[2] valet, etiamſi ſuperſint filij legitimi, præſertim cum pro alimentis factum eſt.[3] Nec ad rem pertinet, quod ab inteſtato nulla ei portio deberetur.[4] Aliud enim eſt, de portione bonorum, aliud de alimentis quærere;[5] ſicut & aliud de cauſa teſtati, aliud de cauſa inteſtati.[6] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 13, & ſeqq. infr. De condit. inſert.

1 Nam ſi coitus eſſet punibilis ſecundum leges ciuiles & temporales, aliud probari oporteret, ſecundum ea, quæ diximus *Defin. 2. & 6. in fin. §.*

2 Namque adulterium quidem hoc quoque caſu committitur, ſed non accuſabile, nec punibile, ſecundum leges ciuiles & temporales, quia thorus viri eſt, non vxoris, quamuis iure diuino & canonico non minorem pœnam mereatur. Vnde verbum illud Diui Hieronymi, Aliud Chriſtus, aliud Papinianus.

3 Quæ ſcilicet omnimodo & omni caſu debentur ex æquitate canonica, vt dixi *Defi prox ſupr. ex c. cum haberet, extr. de eo qui dux. in matr.* non etiam ex iure ciuili, *d. Auth ex complexu, C. de inceſt. & inutil nupt.* Chaſſan. *in conſuet. Burgund rub. 8. §. 3. num 11 verſ ampliat 2.*

4 Dici autem ſolet, alimenta ſuccedere loco portionis legitimæ, & viciſſim legitimam loco alimentorum. Vnde eſt quod creditur legitimam deberi iure naturali. Not. *in l vlt D. de bon. damnat.*

5 Siquidem facilius eſt vt alimenta debeantur, quam vt portio legitima: nec valet argumentum ab alimentis ad legitimam affirmatiue, ſed tantum negatiue, & è contrario à legitima ad alimenta valet affirmatiue tantum, non etiam negatiue, quia ſe habent tanquam excedens & exceſſum.

6 Eſt enim ſemper fauorabilior cauſa teſtari, *l 1. Cod. de ſacroſ. Eccleſ. l. vel negare 6. D teſtament. quemadm. aper.* vtroque tamen caſu, id eſt, ſiue teſtatus, ſiue inteſtatus deceſſerit is, qui ſpurium ex damnato, nec tamen punibili coitu ſuſceptum reliquit, diſtinguendum eſt, an legitimam aliquam ſobolem reliquerit, nec ne? Nam legitima prole ſubſiſtente, nihil niſi vnciam etiam teſtamento ſpuriis dare poteſt, *l. 2. C hoc tit.* ſi modo ſufficiat ea vncia ad alimenta: ab inteſtato autem nihil penitus hoc caſu ſpuriis debetur, *dict. Auth. licet, verſ. ab inteſtato, eod.*

DEFINITIO IX.

Filia ſpuria etiam ex damnato coitu ſuſcepta debet pater alimenta dare vel dotem, ſed præſtita cautione iuratoria, De dote poſtea ſoluto matrimonio reſtituenda.

QVemadmodum filiæ ſpuriæ pater alimenta præſtare cogitur ex æquitate canonica, licet ex damnato coitu ſuſcepta ſit,[1] ita & nubenti ei dotem dare congruam, quæ loco alimentorum eſſe poſſit.[2] Cæterum ſicuti non tranſmittit illa commodum alimentorum in hæredem, ne quidem præteritorum,[3] ita nec in dote, quantumuis exigua ei data, ſuccedent hæredes ipſius, nec ſi liberos habuerit, quia dos illa eodem alimentorum iure cenſeri debet.[4] Proinde dotem petens cogenda erit cauere ſaltem iuratorie, ſi aliter non poſſit,[5] de dote ſoluto matrimonio patri aut patris hæredibus reſtituenda.[6] Atque ita pridem à Senatu noſtro iudicatum eſſe pro fratre Domini du Coudray aliquando relatum memini. *Sine die.*

1 *Cap. cum haberet, extr. de eo qui dux. in matr. quam poll. per adult.*

2 Eſt enim dos loco alimentorum, cum filiam congrue dotatam alere pater non teneatur, *l vltim. Cod de dot. promiſſ.* vbi notat. & *in l. capite 19. D. de rit. nupt.* Vide Bart. *ad Auth. ex complexu, Cod. de inceſt. & inutil. nupt.* Roman. *conſil. 44. dub. 1.* Chaſſan. *in conſuetud. Burgund. rubr 8. De ſucceſſ. de baſtards, §. 3. numer. 11. verſ. ampliat ſecundo, & num. 12. verſ. & aduerte.*

3 Quamuis etiam prætenta alimenta poſſint peti, ſi modo actionis iure, non officio tantum Iudicis debeantur.

4 Vt ſubrogatum ſapiat naturam eius, in cuius locum ſubrogatur, *vulg. l ſi quis 10. §. qui iniuriarum, D ſi quis caution.*

5 Eſt enim difficile, vt fideiuſſorem inueniat is, qui bona nulla habet, *l. 2. 5. pen. D de iudic.*

6 Vide longam & elegantem addit. ad Matth. Matheſil. *ſing. 146.* Chaſſan. *dict. rubr 8. §. 3. num 13. verſ. ſed iuxta.* poſt Bart. *conſ. 119. & ad l. fin. §. ſi à ſocero, D. de his qua in fraud. credit.*

DEFINI-

DEFINITIO X.

Filius spurius, de cuius patre dubitatur, an & quando interim alimenta habere debeat, aut pecuniam ad sumptus litis?

FIlium se dicens naturalem, licet ex illegitimo adeoque damnato coitu susceptum, nec dum tamen probans, si quas pro se habeat præsumptiones, siue ex oris aspectu, [1] siue ex parentis, [2] aut agnatorum confessione, interim & pendente lite alendus est: [3] in eamque rem & ad ferendos litis sumptus certa quantitas pro modo patrimonij defuncti, & quantitate personarum citra onus satisdationis favorabiliter ei adiudicanda est. [4] Quod si ex euentu litis filius probetur, annuum quid ei præstari oportebit; [5] sed in pecunia, non in corporibus bonorum, [6] nisi ab hæredibus patris conditio deferatur. [7] *Ita Senatus* extempore in publico Auditorio pro Noë de Mouxi, contra filiam D. Comitis de Monreal, Non. Decembr. 1595.

1 Iuxta illud Virgilianum: *Si quis mihi parvulus aula Luderet Æneas, qui te tamen ore referret.*

2 Grande enim præiudicium adfert pro filio confessio patris, *l. 1. §. Iulianus, in fin. D. de agnosc & alend. liber.*

3 Tandemne enim iuris habet filius illegitimus, quantum legitimus, quod pertinet ad alimenta, non quidem ex iure ciuili, *Auth. ex complexu, C. de incest. & inutil. nupt.* sed ex æquitate canonica, *c. cum haberet, extr. de eo qui dux in matr. quam poll. per adult.*

4 *Arg. l. si instituta 27. §. de inofficioso, D. de inoff. testam. l. vlt. C. de ordin cognit.*

5 In causa scilicet alimentorum.

6 Ne quid ex corpore patrimonij propter spurium diminuatur, in eoque minus iuris habet spurius, quam filius legitimus, cui debetur pecunia in corporibus bonorum, *l. scimus 36. §. repletionem, cum ibi not. C. de inoff. testam.*

7 Nam si malint pro alimentis dare fundum hæreditarium spurio consentienti, vtique non sunt prohibendi.

DEFINITIO XI.

Nobilium bastardi, an & quando nobilitatem generis retineant?

BAstardi & naturales, non etiam legitimi liberi, dum ne ex adulterio damnatoque coitu susceptu, [1] licet ex iuris ratione nobilitatem generis non retineant, [2] de consuetudine tamen pro nobilibus habentur, dummodo viuant nobiliter, & ab eo agniti sint, qui totius familiæ caput est. [3] Hoc enim statuto nostro requiritur. [4] Et secundum eam consuetudinem pronunciauit *Senatus* pro Claudio Puenset, contra Syndicos de Jylly, 12. Cal. April. 1597.

1 Hoc enim æquum est deterioris esse conditionis in hoc, vt nihil prorsus ex generis nobilitate retineant, *Auth. ex complexu, Cod. de incest. & inutil nupt.* Neque vero ad hoc quoque potest extendi æquitas illa canonica, quæ spurios istos cæteris illegitimis æquat, quod pertinet ad alimenta, ne scilicet fame pereant, *c. cum haberet, extr. de eo qui dux in matrim. quam poll. per adult.*

2 Quia nec patrem, nec proinde paternum genus vllum habere intelliguntur, *§. si aduersus, Inst. de nupt.* [Non enim sunt de genere, sed degeneres, inquit Bald. *ad l. vltim. C. de natur. liber.*]

3 Guid. Pap. *quæst.* 580. Boer. *quæst.* 127. qui de supradicta consuetudine attestantur.

4 *Libr. 3. statut. cap 3.*

DEFINITIO XII.

Vitricus, si modo non sit pater, potest tanquam extraneus quilibet legare spurio quantum velit vltra modum alimentorum.

SPurio, quem mulier binuba constante priore matrimonio exillicito damnatoque coitu susceperat, secundus vir, si non & idem pater sit, legare etiam supra modum alimentorum tanquam extraneus quilibet potest: [1] alioqui non potest nisi ad alimenta vsque, & ex æquitate iuris Pontificij, [2] potius quam ciuili vlla ratione. [3] *Ita Senatus* 3. Calend. Mart. 1597.

1 Sic enim vulgo creditur, soli patri prohibitum esse, ne filio spurio quantum velit relinquat: cæteris vero, præsertim extraneis, prohibitum non esse, *ex l. vlt. C. de natur. liber.* Iacob. Cuiac. *ad Nouell. 22. de nupt. & Nouell. 89. quibus mod natur effic. sui.* Ego vero longe aliter, vt ex iis apparebit, quæ scripturi sumus *ad d. l. vltim. C. de natur. liber.* in nostra Iurisprudentiæ scientia, si quando eam in publicum exire patiemur, quod fortasse breui fiet, si Deus voleat. * Ideò nec auo nec proauo licet quicquam relinquere illegitimo nepoti, nisi legitima sobole nulla subsistente, *d. l. vlt. C. hoc tit.* Sed aliud est in auia & proauia, etiam paterna, secundum Castrensem *ad l. Gallus 29. §. quid si is, ad fin. de liber. & posthum* Ripensis *consil. 119.* vbi dicit communem, licet contra sentiat Aretin. *ad dict. §. quid si is,* quem sequitur Ruinus *cons. 39. vol 3.* & Francisc. Marcia *decis 312. part. 1.* sed de hoc plenè scripsi defin. seq. Iunge *Desi seq.*

2 *In cap. cum haberet, extr. de eo qui dux. in matr. quam poll. per adult.*

3 Cum iure ciuili nulla hic spuriorum generi alimenta debeantur, *Auth. ex complexu, C. de incest. & inutil. nupt.*

DEFINITIO XIII.

Potest auia & proauia etiam paterna instituere nepotes & pronepotes illegitimos quamuis legitima sobole subsistente.

QVæsitum est, an lex Iustiniani, quæ prohibet non solum patri, sed etiam auo & proauo, ne quid possint per speciem vltimæ voluntatis etiam testamentariæ relinquere nepotibus & pronepotibus illegitimis sobole aliqua legitima intercueniente, [1] locum habeat in auia & proauia paterna. Nam in materna res non habet dubitationem, [2] quando nec mater ipsa prohibetur hæredem habere filium suum illegitimum non solùm ex testamento, [3] si velit, sed etiam ab intestato. [4] Nec deerant qui putarent constitutionem generalem, quæ de auo & proauo paterno loquitur, etiam in auia & proauia paterna locum habere intelligendam, [5] Non tantùm ex vulgari illo brocardico, quòd masculinum, vt aiunt, concipiat fœmininum. [6] Sed etiam quòd in omnibus eadem videatur ratio vrgere, idémque fauor legitimæ sobolis præferendæ. [7] Sed magis tamen placuit contraria sententia. [8] Siue quòd noua illa lex odiosa existimetur tanquam iuris veteris correctoria, [9] & quidem odio, vt videtur irrationabili cùm deteriorem faciat conditionem illegitimorum, quàm si essent omnino extranei, [10] Maximè quod ad auum & proauum, quibus vicium nullum exprobrari potest. [11] Siue quòd absurdum existimari possit, non licere auiæ aut proauiæ paternæ relinquere quicquid velint nepotibus aut pronepotibus illegitimis, etiam legitima sobole subsistente, [12] dum ne aliqua fraus legitimis in portione legitima fiat. [13] Cum sit iis liberum totam suam substantiam salua legitimorum portiuncula propriis quoque suis liberis naturalibus & illegitimis largiri, si nō ex damnato coitu susceptis sint. [14] Nam & ab intestato eosdem, vt dixi, in solidum hæredes habere possent. [15] *Ita Senatus* pro liberis Joannis Francisci du Vergier, contra N. Claudium Puencet, 4. Jul. 1612.

1 *L. vltim. C. hoc tit.* quam fatentur omnes etiam hodie manere incorrectam, *ad Nouell. 89. §. vltim. quibus mod natur. effic. legit.*

2 Quin scilicet possit pro arbitrio instituere nepotes, aut pronepotes illegitimos. Idémque est de omnibus ex linea materna venientibus, Andr. Tiraqu. *ad l. si vnquam* in verb. *suscipere libros.*

3 Adeò vt possint etiam de inofficioso matris testamento dicere, *l.si suspecta 29.§.1. D.de inoffic.testam.* In quo plus iuris habent, quàm filij adoptiui, licèt legitimi, qui hodie non possunt impugnare testamentum, nisi adoptati sint ab auo materno, *l penult.C.de adopt.* Iunge *Defin.3.*

4 Quæ tamen successionis species difficilior esse solet *d.l. vlt.C.hoc tit.l.2.l.si spurius 4.D.vnd.cognat.* Nempe quia mater semper certa est, *l.quia semper 5.D.de in ius voc.*

5 Aret.*ad l.Gallus 29.§.quid si is, D.de lib.& posthum.* Ruin. *cons.39 num.9.vol.3.* Francisc.Mart.*quæst.312.part.1.*

6 Etiam in odiosis, cùm odium est rationabile, Bart.*ad l.si quis in tantam, num.3.C.vnde vi, & ad l.1.de verbor.signif.& ad l.1.D.de pecul.*

7 Quæ tota ratio est illius restrictionis ter repetitæ *in d.l. vlt.C.hoc tit.Nulla legitima sobole existente.*

8 Quæ fuit Castrensis *ad d. §. quid si is*, quem locum peropportunè indicauit mihi disertissimus causarum in Senatu nostro patronus, idémque constantis & veteris amicitiæ vinculo mihi coniunctissimus Franciscus de Tardy. Eandémque sententiam postea secutus est Francisc. Rip. qui communem esse attestatur *cons.*191. vbi citat Odofr.Cyn.Ang.& Alber. *in d. l.fin.hoc tit.*Alex.*cons.*139.eleganter fuit consultum *lib.*1.

9 Putant enim vulgo interpretes ante legem illam fuisse permissum auo & proauo instituere nepotem & pronepotem etiam legitima sobole subsistente, & soli patri cuius vicium refrænandum fuit prohibitum fuisse ne quid illegitimis daret, legitima sobole subsistente, *l.2.l.humanitatis 8.hoc tit.* Sicque ratiocinatur Castr. *suprad.loco.* Quod tamen nos refutauimus in tractatu illo nostro *de natur.liber.ad Princ.2.illat.2. De nuptiis* in Iurisprudentia nostra Papinianea iam ab aliquot annis in publicum edita, quam superiore Definitione pollicebamur.

10 Idem Carol.Ruin. *consil.65.num.5.vol.3.* vbi ob hanc rationem videtur concludere cum Castrensi.

11 Quomodo exprobrari potest patri, *d l.vlt.hoc tit.*

12 Ratio est optima Francisc.Rip.*dict.cons.seu resp.*191. vbi vocat eam, vt est, *inconuincibilem.*

13 Semper enim legitima liberorum legitimorum salua esse debet, *l.si totas 5.l.si liqueat 8.C.de inoffic.donat.l.parentibus 8.C.de inoffic testam.*

14 Istis enim nihil omnino relinqui potest iure ciuili, iure autem canonico alimenta, *vt dixi Defin.præced.num.2.& 3.*

15 *d l.2.& 4.D.vnd cognat.l.1.§ sed & vulgo, D.ad Senatusc. Tertyll.* Eaque perelegans sanè ac manifesta differentiæ ratio est inter masculos & fœminas circa dispositionem *d. l. vlt. C. hoc tit.* Nam quæ est auia paterna respectu nepotis, tamen mater est respectu filij, & quæ proauia paterna ratione pronepotis ex nepote ex filia ea est auia materna ipsius nepotis, possetque haud dubiè illum heredem instituere etiam legitima prole subsistente.]

TIT. XVII.

DE LEGIT. TVTEL.

DEFINITIO I.

Nepoti ex filio prædefuncto an mater tutrix dari possit superstite auo paterno, ita vt in administratione auo præferatur?

IAMETSI nepos ex filio prædefuncto in aui paterni sit potestate,[1] obtinuit tamen eorum sententia, qui in tutela matrem auo paterno præferēdam esse censuerunt,[2] ratione illa, quod & in successione præferretur:[3] eadem vero causa esse soleat tutelæ, quæ successionis;[4] mihi tamen neque sententia, neque ratio illa probari vnquam potuit. Toties enim de legitima tutela quærendum est, quoties persona est, quæ tutorem habere possit:[5] at tutorem habere nec potest, nec debet, qui in aliena est potestate,[6] quique auum habet legitimum administratorem.[7] *Ita tractatum est* in Senatu, 12.Cal.Decemb.1589. Junge tamen Defin.3.infr.De patr.potest.

1 *L.2.vers.nepotibus, D.de vulg.& pupill.substit. l.penult.D. de agnosc.& alend.liber.*

2 Bart.*contra gloss.in Auth.matri & auiæ, C.quand.mul.tutel.offic.fung.poss.* Vide Dec.*cons.*245.

3 Propter gradus prærogatiuam, quia mater est in primo ascendentium gradu, auus vero, siue paternus, siue maternus in secundo, *Nouell.*118.*de hered.ab intest.venient.c.*1.

4 *Instit.de legit.patron tutel.& l.quo tutela 73.de reg.iur.*

5 Semper enim supponendi sunt termini habiles, vt loquuntur, *l.adigere 6.§.quamuis, D.de iur.patron.cum similib.*

6 Quia non potest fieri, vt quis sit in duorum simul potestate, patria scilicet ac tutoria, cum potestas tutoria sit imago quædam patriæ potestatis, *l.1. princ.de tutel. l.vltim. vers.quibus si damnato, Cod. de sentent. pass. & restit.* ne alioquin imagine veritas naturæ adumbretur, vt eleganter Papinianus noster *in l.filio 23. D.de liber.& posthum.* Vide quæ contra supradictam Bartoli opinionem scripsi *in Error.7.Decad.6. de error. pragmat.* Poterit sane Bartoli opinio procedere in nepote ex prædefuncto filio emancipato, quia potest ille habere tutorem, cum post mortem patris in nullius potestate reperiatur. Cum Bartolo tamen sentit Affict.*decis.*281.*num.*3.Capyc.*decis.* 56.*num.*5.

7 Nam quem quis habet in sua potestate, eius semper legitimus administrator est, *l.cum oportet 6.& l.vltim.* vbi Bartol. Bald.& alij *C.de bon qua liber.* [Ita concludit Ferrar.*in form.libell ad redd.ration gloss.*1.*num.*14. Et ita quoque Senatus noster sæpius tandem pronunciauit.]

TIT. XVIII.

QVI PETANT TVTOR.

DEFINITIO I.

Qui cogitur petere tutorem, non prius officio suo satisfeciſſe intelligitur, quam eum tutorem dari curauerit, qui tutelam agere & velit, & possit.

IIS, cuius cura & expensis tutor dari debuit,[1] si curauerit, vt ex consanguineorum & affinium votis absens quispiam tutor eligeretur,[2] nondum satisfeciſſe videbitur, cum nouus is tutor saluas habeat excusationis causas,[3] quas si tales adferat, vt admittendæ videantur, alius tutor perinde dandus erit, ac si nullus dum datus esset.[4] Non idem erit, si præsens & consentiens quis electus sit, quamuis nec dum satisfecerit aut iurauerit, quia cum resilire illi non liceat,[5] cogi potest vt iuret, satisfaciat, ac omnia cætera faciat, quæ tutoris officio incumbunt.[6] Plane si talis sit, qui nec satisfacere possit propter egestatem aut suspectas ex alia causa facultates,[7] nec sine satisdatione admitti debeat,[8] fere est, vt quasi sub impossibili conditione datus pro non dato habeatur,[9] nec proinde videatur adhuc liberatio contigisse illi, cuius cura & expensis tutor dari debuit.[10] *Ita Senatus* in iis causis, de quibus in Defin.1.sup.Si minor se maior.dixer.

1 Sunt enim quædam personæ, ad quarum curam hoc pertinet, de quibus *in tit.qui per tutor.vel curat.D.& C.*

2 Potest siquidem etiam absens eligi & inuitus, dummodo fuerit citatus ad excusationis causas, si quas habuit proferendas, *l.illud semper 5.D.de tutor.& cur.dat.* Aliud est in curatore, de quo *in l.3.§.si pupillus, D.de tutel.*

3 *Tot.tit.de excus.tutor.D.& C.*

4 Itaque hoc casu id obtinet, quod vulgo dici solet, nihil actum videri, quandiu aliquid restat agendum, *l.pen.in fin.C de his quib.vt indign.*

5 Quod enim semel placuit, displicere postea non potest, *cap.quod semel, de reg iur.in 6.*

6 *L.1.C.de tutor.vel curat.qui satis non ded.* Alioqui remouendus est à tutela, interdum etiam cum infamia, secundum distinctionem *l.2.eod.*

7 Non enim semper facile est inuenire fideiussorem, *l.2.§. penult.D.de iudic.*

8 Soli enim tutores testamentarij aut ex inquisitione dati admittuntur sine satisdatione, *Instit.de satisd.tutor.*

9 Etsi

6 Etsi verba ista in dando tutore vsurpata, *si satisfecerit*, non tam conditionem in se habere dicuntur, (quam scilicet actus legitimus, qualis est tutoris datio, non admitteret, *l. actus legitimus 77. de regul. iur.*) quam admonitionem, per quam tutor intelligat non aliter ei tutelam committi, quam si satisfecerit, *l. inuito. 6. §. 1. D. de tutel.*

10 *Arg d. l. pen. in fin. C. de his quibus vt indign.*

DEFINITIO II.

Mater conuenta vt tutrix, si se negat tutricem, non prius tamen absoluenda est, quam tutorem aliquem dari curauerit intra tempus ei à Iudice in hanc rem præstituendum.

MAter filij pupilli nomine conuenta ab hæreditario creditore si neget se tutricem,[1] condemnanda est, vt intra breue tempus arbitrio Judicis statuendum petat ipsa pupillo tutorem.[2] Quoniam & si nulla lis esset, incumberet ea res matris officio & pietati, cum alioqui non petito tutore futurum esset, vt interea pupillus decederet, ipsius hæreditate mater in negligentiæ suæ pœnam priuaretur.[3] *Ita Senatus* contra Illustrem Dominam Ludouicam de la Chambre pro Noë de Mouxi in secreto auditorio, 15. Cal. Septembr. 1595.

1 Nec enim mater tutrix est ipso iure, aut legitima administratrix, vt pater, sed ita demum si tutrix facta fuerit: fieri autem non potest, nisi velit & consentiat, vt nec auia, in quo differunt ab aliis tutoribus, *Auth. matri & auiæ, C. quand. mul. tutel. offic. fung. potest.*

2 Necessitas enim petendi tutores filiis pupillis imposita est matribus, non tamen petendi curatores minoribus propter rationem diuersitatis positam *in l. matris pietas 6. C. hoc tit. l. 2. §. si mater, D. ad SC. Tertyll.*

3 *dict. §. si mater, & sequentib. l. matres 3. l. omnem 6. C. eod. ill. tit.*

TIT. XIX.

VBI PETANT. TVTOR. vel Curat.

DEFINITIO I.

Tutorem dare potest Iudex domicilij pupillaris, multo magis Iudex originis: potest etiam Iudex loci, in quo posita sunt bona.

TVTOR cum personæ pupilli principaliter, non etiam bonis, nisi per consequentias detur,[1] ab eo Judice dandus est, qui ordinariam exercet iurisdictionem in eo territorio, in quo habet pupillus domicilium habitationis.[2] Nec eo minus tamen ius dandi tutoris habebit is, qui Judex est domicilij originis,[3] ita fiet, vt in vtriusque pari iure potior causa sit eius, qui præuenerit.[4] Nec tamen ea res facier, quin si pupilli bona vel vniuersa, vel maiore ex parte in alia sint prouincia, possit etiam Judex illius prouinciæ tutorem alium pro suo iure constituere, ad quem eorum saltem bonorum, quæ in illa prouincia sunt, cura & tuitio pertineat,[5] si modo id commodius pupillo fore videatur. Quæcumque enim de pupilli siue persona, siue patrimonio constitui necesse est, ea omnia ex pupilli commodis & vtilitatibus æstimari debent.[6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. infr. tit. prox.

1 *L. quia persona 14. cum præced. D. de testam. tutel.*

2 Cynus omnino videndus *in l. 1. C. hoc tit.* Bart. *in l. pupillo 27. D. de tutor. & curator. dat. ex l. magu puto 5. §. illud, D. de rebus eor.*

3 *d. l. 1. C. hoc tit.* Et hic in dubio præferendus est *d. l. 1. & arg. l. libertus 17. §. præscriptio, in fin. D. ad municip.*

4 Papiens. *in form. libell. ad redd. ration. tutel. in verf. eidem Iacobo, num. 3. & 4.*

5 *d. l. vnic. C. hoc tit. l. propter litem 21. §. licet, D. de excus. tutor.* Potest etiam vtriusque Iudicis auctoritate idem Iudex in diuersis locis constitui, sic tamen vt non nisi vna sit tutela, *l. Inprisperitos 30. §. 1. eod.*

6 *L. pen. de confirm. tutor.* Requiritur tamen, vt etiam is, qui tutor datur, sit etiam de iurisdictione dantis, vt tractat Papiensis supradicto loco *ex l. 1. in fin. & l. ius dandi 6. D. de tutor. & curat. dat. & per glos. in l. etiam, D. de tutel.*

TIT. XX.

QVI TVTOR. AVT CVRAT. dare darive poss.

DEFINITIO I.

Minoris debitor testamento tutor dari potest à testatore, qui debitorem esse non ignorauit.

VOD Justiniani constitutio introduxit,[1] vt minoris debitor neque tutor, neque curator dari possit, ad tutorem aut curatorem testamentarium non pertinet, quem defunctus sciuit debitorem.[2] Sed si ignorauerit, non eo minus erit locus constitutioni, quod personæ fidem testator secutus videatur,[3] quam fortassis suspectam habuisset, si sciuisset debere.[4] *Sine die.*

1 *In Auth. minoris debitor, Cod. hoc tit.* & in corpore vnde *sumitur.*

2 Guid. Pap. *quæst. 144.* & ibi Apostill.

3 Quæ ratio solet facere, vt multa priuilegia habeant tutores testamentarij, quæ tutores cæteri non habent, quale illud est inter cætera, quod non coguntur satisdare, quippe quorum fides à testatore electa fuerit ei satis explorata, *tot. tit. Inst. de satisdat. tutor. l. testamento 17. D. de test. tutel.*

4 Nimirum ob eas ipsas rationes, quæ Iustiniani nouellæ constitutioni causam dederunt, quod verisimile sit, debitorem aut creditorem pupilli vtilitates suas pupillaribus præpoturum. [Et ideo placuit eandem pœnam Iustinianeæ constitutionis locum habere, etiam contra eum qui pro tutore aut pro curatore negotia gesserit. Huic enim multo magis imputari potest, præsertim si nullo facto inuentario ad administrationem bonorum pupilli aut minoris accesserit, vt ipsius instrumenta pro arbitrio tractare & subtrahere potuerit. Idque adeò verum est, vt etiam incerto eo an inuentarium aliquod factum sit ab eo, qui cùm esset creditor, negotia pupilli gessit, nulla ei debeat fieri prouisionalis adiudicatio. *Ita Senatus* infirmata prioris iudicis sententia. Ex tempore pro sororibus Antermet, multis tamen opinantib. summouendum eum à petitione debiti nulla inuentarij exhibitione expectata, cum quibus & ego sentiebam, 9. Aug. 1612. Iunge *Defin. 1. nu. 4. ff de eo qui pro tut. vel cur. negot. gest.*]

DEFINITIO II.

Minor, qui se iurauit maiorem, non eo magis potest esse tutor, sed eius cura & sumptibus alius dari debet.

MInor, qui apud Judicem se maiorem dixit, & iurauit, siue dolo malo, siue per imprudentiam, non eo magis tutor esse potest, probata postmodum minori ætate,[2] quæ ipsa curatoris consilio regi adhuc debeat.[3] Sed etsi à Judice circumuento per obreptionem tutor datus sit, non potest valere datio,[4] aliusq; tutor dandus est, sed tamen eius sumptibus & diligentia, vt hactenus saltem dolus culpáve eius coerceatur.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua supr. sub tit. Si minor se maior. dixer. Defin. 1.

1 Quamuis dici soleat, in hoc casu minorem habendum esse pro maiore, non solum propter mendacium, sed etiam & maxime propter iusiurandum, *l.2. in fin. & tot. titul. Cod. si min. se maior. dixer.* Quasi iusiurandum repræsentet eum maiorem, *argum. Auth. sacramenta puberum. vbi not. Cod. si aduers. vendit.*

2 Plus enim hoc casu in rei veritate est, quam in opinione: & semper verum est eius ætatis, quæ reuera minor sit, non satis firmum esse consilium, nec ob id prudentiorem quem esse, quod iurauerit, cum quo quis prudentior est, eo minus facilis sit ad iurandum, *Illud aut illud 25. §. 1. D. de pecun. constit. l. quæ sub conditione 8. D. de condit. instit.*

3 Fœda enim & nominum & rerum confusio ista est, si tutor vel curator fiat is, qui tutore ipse indiget vel curatore, *l. vlt. C. de legit. tutel.*

4 Vt nec aliud quicquam factum per obreptionem, *l. magis puto 5. §. minus actio, D. de rebus eor. qui sub tutel. l. si quis obrepserit 29. D. ad leg. Cornel. de falsis.*

5 Ne alioqui impune prætori obrepsisse ac illusisse videatur. Si enim de solius eius commodo ageretur, posset haberi pro maiore, *d. l. 2. in fin. C. si min. se maior dixer.* At hic vertitur incommodum & periculum pupilli, cuius interest, vt minorem & fortassis etiam peritiorem non habeat tutorem, *arg. l. ad Rempublicam 8. in fin. ad municip.*

DEFINITIO III.

Qui tutorem dare debeat, an Iudex loci originis, an domicilij, an prouinciæ, vbi sita sunt bona?

IVdex prouinciæ, in qua sita sunt pupilli bona, tutorem dare non potest pupillo, qui neque ex ea prouincia originem trahat, neque in ea domicilium, habeat: curatorem vero bonis ipsius multo minus, nisi prius constet, Judicem loci originis aut habitationis tutorem dare vel nolle, vel non posse, aut tutorem ab eo datum nolle aut non posse administrare bona, quæ sint extra prouinciam. His enim demum casibus potest Judex loci, in quo bona sunt, tutorem dare vel curatorem. 1 *Ita Senatus* in causa Dominæ de Beaumont & de Coindié, contra liberos D. de la Croix, de la Rauoire, de Charansoney, 4. Non. Junij 1593. Junge Definit. 3. infr. De in lit. dand. tutor.

1 Cynus omnino videndus, *in l. 1. Cod. vbi pet. tutor.* cuius sententiam Ferrariensis quoque probat *in libell. ad redd. rat. tutel. versic. eidem Iacobo, numer. 3. & 4.* vbi etiam Masuer. in addit.

DEFINITIO IV.

Curator quando & quis possit dari & inuitus & inuito?

CVrator sicut minori petenti dumtaxat & volenti, 1 ita non nisi volens datur, 2 præterquam cum ex agnatis, cognatis & affinibus omnibus aliquis necessario eligendus est, qui eas partes exerceat. 3 Tunc enim, si non is nominatim à minore petatur, qui consentiat, eadem prorsus seruanda sunt in curatore, quæ in tutore eligendo aut excusando. Sane ad litem datur inuito, 5 sed non inuitus, nisi qui publico Procuratoris officio fungatur. 5 Parum enim aut nihil distat inter Procuratorem & curatorem ad lites. 7 Nec alia vlla ratio excusare Procuratorem potest, quo minus curationem suscipere cogatur, quam quæ excusaret, ne Procuratoris officium pro eodem suscipere compelleretur, forte quod iam alterius collitigatoris in eadem causa Procurator esset: si tamen alius ille litigator aduersarius fuit; 8 alioqui nihil prohibet, quin eadem in causa idem sit plurium Procurator, qui communem paremve causam habeant. 9 Plane si absentis bonis curator dandus sit, 10 nulla ratio est, vt id muneris inuito Procuratori mandetur, quod & præstandæ satisdationis & reddendæ rationis necessitatem secum adferat. 11 Itaque solet ea cura illis deferri, qui ad succedendum sunt proximiores, & quibus absentis mortui successio deferretur, vt tanto diligentius bona administrent, tanquam quæ sint & iam sua, & adhuc aliena. *Ita Senatus* in secreto auditorio ex tempore in causa N. Polixenæ Veiller, vxoris Do. de la Vulpilliere, & Procuratoris Grilliet, 6. Non. Mart. 1594.

1 *§. item inuiti, Inst. de curator. l. 3. § si pupillus, D. de tutel.*

2 Intellige, cum curator datur ad aliquem actum specialiter.

3 Quod euenit, cum generalis datur curator, qui omnium bonorum minoris legitimam administrationem habeat, de quo *in tit. de tutor. & curat. dat. & in tit. de administr. tutor. & curat. & in l. sine generalia 61. D. de iur. dot.*

4 Parum enim distat huiusmodi curator à tutore, cum vterque & generalem, & legitimam habeat administrationem, nisi quod curator bonis tantum, tutor vero etiam personæ datur, *l. quia persona 14. D. de testam. tutel. l. cum in vna 17. §. 1. D. de appellat.*

5 *d. §. inuiti, Inst. de curat. l. 1. & vlt. C. de in lit. dand. tutor. vel curat.*

6 Procuratorem enim ad lites tractandas publice constitutorum officium hodie publicum est & necessarium, non voluntarium.

7 Intellige de Procuratore ad lites dato. Nam & huius Procuratoris est litem curare, & curatoris procurare.

8 Quo casu non posset quis esse plurium Aduocatus aut Procurator citra prævaricationem, *l. 3 §. quod si Aduocato, D. de prævaric. l. vlt. vbi not. D. de postul.*

9 Imo coguntur interdum plures vnum eundemque Procuratorem constituere, *l. 5. § pen. D. iudic. solu.*

10 *Ex tit. de curat. bon. dan. l. mute 6. in fin. D. de tutel.*

11 Omnes enim, qui bonorum administrationem habent, coguntur rationem reddere, in eamque rem satisdare, nisi cum satisdatio eis remittitur, *l. testamento 17. D. de test. tutel. l. si impuberi 13. in fin. de tutor. & curat. dat.*

12 Quasi hæc curatio nihil aliud sit, quam præoccupatio quædam futuræ successionis. Facit *l. quo tutela 73. vbi not. de regul. iur.* Ideoque etiam infantes & fœminæ, si sint ad succedendum proximiores, ad hoc curationis genus admittuntur: eoque passim iure vtimur, [quamuis inuita iurisprudentia, quoniam curatoris cuiuslibet officium virile est, Dec. *ad l. fœmina, de reg. iur.* Itaque melius esset custodiam dumtaxat bonorum ei dare & ad exercendas actiones, quæ tempore perituræ essent, permittere illi nominationem curatoris, qui satisdet de rationibus absenti quandoque reuerso reddendis, nisi malit illa satisdare pro curatore. *Ita Senatus* 5. Maij 1611. me Præsidc.]

TIT. XXI.

QVAND. MVL. TVTEL. offic. fung. pot.

DEFINITIO I.

Mater tutelam liberorum nec suscipere cogitur, nec retinere: vtrumque tamen facere potest, si velit.

MAter, quæ filij impuberis tutelam siue à marito, siue à Judice delatam agnouit, 1 liberam abiiciendæ eius potestatem habet, nec aut causam aliquam probare cogitur, at ne allegare quidem, 2 aut in integrum restitutionis auxilium implorare, si forte susceptæ tutelæ tempore minor fuerit annis viginti quinque. 3 Nam quemadmodum inuita tutrix fieri non potuit, 4 ita nec tutelam retinere cogenda est. 5 Neque hoc casu locum habet, quod dici solet; Ea, quæ ab initio sunt voluntatis, ex postfacto esse necessitatis. 6 Quod enim matri defertur tutela filij, non tam iure fit, quam intuitu pietatis, cum alioqui

alioqui tutela virile sit officium, cuius incapax perinde mater est atque alia mulier quælibet.[1] Idem in auia iuris est.[2] Proinde nec est distinctioni locus, an minor annis mulier esset, cum tutelam susciperet, an maior, cum sola eius voluntas hac parte ius faciat.[3] *Ita Senatus* in relationibus Libellorum, Prid. Calend. Januar. 1590.

1 Postquam placuit Iustiniano, vt mater & auia tutrix esse possit, si velit, *Auth. matri & auiæ, C. hoc tit.* nec egerat in eam rem rescripto Principis, quo antea indigebat, *l. vltim. D. de tutel.*

2 Id enim causæ allegatio necessaria iis demum casibus, qui non pendent à voluntate nuda facientis, & quibus causam aliquam subesse necesse est, denique circa eas res, quæ in causæ cognitione versantur, *vt in l. post litem 17. §. vltim. l. mutus 45. §. vltim. & seqq. D. de Procur. l. pater 4. vers. nisi si causa, D. de testam. tutel.*

3 Frustra enim restitutionem implorat is, qui ipso iure munitus est. *l. in causa 16. in princ. D. de minor. l. 3. C. si aduers. libert. l. 2. C. de præd. minor.*

4 Permisit enim tantum Iustinianus, vt possit mater esse tutrix, si velit, non autem constituit, vt cogatur esse, tametsi nonnulli, *d. Auth. matri & auiæ*, & in corpore vnde sumitur. [Simile quiddam est in sacerdote, qui tutor esse non cogitur quidem, sed potest, si velit. *Ita Senatus* 5. Cal. Mart. 1613.]

5 Alioqui ex ratione matrimonium matris impediretur, cum non liceat matri, quæ alium virum quæsiit, tutelam liberorum ex priore viro susceptorum retinere, *dict. Auth. matri & auiæ*, iunct. *Auth. sacramentum eod.*

6 *Vt in l. sicut 5. C. de oblig. & action. l. in commodato 17. §. sicut D. commod.*

7 Ideoque nimirum egebat olim rescripto Principis, *l. vlt. D. de tutel.*

8 Hoc enim nouum ius induxit Iustin. in matre & auia simul, vt scilicet post matrem auia tutrix esse possit, *d. Auth. matri & auiæ, & Nouell. 118. de hered. ab intest. veniens. cap. 5. §. ex his autem.*

9 Etsi in aliis quibusdam melior est conditio matris, quæ minor annis sit, quam eius, quæ maior, vt in specie *l. 2. Cod. si aduers. delict.*

DEFINITIO II.

Mater, quæ conuolauit ad secunda vota, neque fieri, neque remanere tutrix potest, etiamsi agnati consentiant.

QVæ ad secundas transiit nuptias, non potest tutrix esse liberorum prioris matrimonij, tametsi maxime velit, & agnati cognatique omnes consentiant.[1] Quare nec si Iudex eam tutricem dederit ex inquisitione, dario tenebit, quamuis nemo sit, qui ab ea datione prouocauerit,[2] legibus nimirum repugnantibus, quæ non patiuntur, vt mulier maternæ pietatis oblita, & in alienam familiam translata liberos in potestate sua retineat.[3] Quamquam enim nupta mulier non est in mariti potestate, si ius Romanorum inspicias, quo nos vtimur:[4] Nemo tamen est, qui nesciat, non superesse ei liberum de suis rebus, nedum de alienis, disponendi arbitrium, quæ voluntates suas ad mariti nutum accommodare cogatur.[5] Satisque iam indultum matri viduæ Iustinianus voluit, vt quamuis mulier sit, virili tamen officio fungi possit.[6] Nec causa vlla est, cur matri binubæ idem priuilegium concedatur. Nam & ipsa Iustiniani constitutione cautum erat, vt ad tutelam accedens mater secundis nuptiis adhibito etiam iureiurando renunciaret.[7] Quod quamuis moribus nostris improbatum sit,[8] quia libera debent esse matrimonia,[9] illud tamen retentum est, vt nec manere, nec fieri tutrix possit mater, quæ ad secunda vota conuolauit.[10] Alium ergo tutorem dari pupillo oportebit, in eamque rem pupilli agnatos & cognatos vocari, & quidem sumptibus & diligentia matris, tum quod tutelam ipsa suscipere perperam & contra leges non debuerit,[11] tum quia ad ipsius officium & pietatem spectet, vt liberis suis impuberibus tutorem petat;[12] quamuis si prior ratio non concurreret, sola posterior non faceret, vt matris sumptibus dari tutor deberet.[13] *Ita Senatus* in causa N. de Sion, vxoris N. Bachellard de S. Germano d'Amberieu, ex tempore, 8. Id. Mart. 1594.

1 *Auth sacramentum, C. hoc tit.* Non enim potest mater tutrix esse, nisi quo casu permissum ei est à Iustiniano. Atqui hoc casu non modo permissum ei non est, sed etiam nominatim constitutum, vt hoc casu omnimodo expellenda sit mater à tutela, *d. Auth sacramentum.*

2 Esset enim hæc sententia ex numero earum, quæ sine appellatione rescinduntur, de quibus *in tit. D. quæ sent. sin appell. rescind. l. si expressim 19. D. de appellat.* Denique auctoritas tutrix non est in arbitrio iudicantis, *l. 15. ad municip.*

3 Est tamen hæc ratio indagata.is potius, quam incapacitatis, quam attulimus *num 1.* fortior est, quia semper supponendi sunt termini habiles, *vulg. l adigere 6. §. quamuis, de iur. patron.*

4 *L. 1 §. vlt.* vbi est rex. elegans, C *de liber. exhib.*

5 Metu scilicet reuerentiali, de quo nostri *ad l. 1. §. quæ omnes vnde, D. quar. rer. act. non det l. pen. D de iure.*

6 *Dict. Auth matri & auiæ.*

7 *Ibid* & in corpore vnde sumitur, *l. 2. eod.*

8 E à Iustiniano i, so *in d. Auth. sacramentum.*

9 *L. si patre cogente 22. D. de rit. nupt.*

10 Quia non fuit hoc casu permissum. * In genere autem permissorum quod non est permissum censetur prohibitum, & contra *l. mutus, 45 §. 1 D. de procurat.*

11 Hoc enim est illudere legibus. * Obserua tamen non deesse qui putent matrem quæ fuerit tutrix, præsertim testamentaria, posse post secundas quoque nuptias reassumere tutelam, saltem in subsidium, si alij nulli sint nec possint esse tutores. Quam distinctionem probat & sequitur Boer. *quæst. 266. numer. 4. & ante finem.* Ego tamen omni casu putarem requirendam esse principis authoritatem & voluntatem, ex *l. vltim. D. de tutel.* Planè si post mortem secundi mariti mater velit tutelam reassumere aliquando *pronunciauis Senatus* posse illam tutricem esse & tutelam recuperare, si modo nullos ex secundo marito liberos habeat, in causa D. de Cuberto contra Dominos de Menton, *sine die.* Mallem tamen hoc etiam casu interuenire principis authoritatem, ne tanta vis fieret legibus supra quas solus est princeps, *l lege digna vox C. de legibus, & l. princeps 30. D. eod.*

12 Dixi *Defin 1. & 2. §. qui pet tutor.*

13 Aliud enim est sumptus debere, aliud diligentiam, *l. §. illud tenendum, de muner. & honor.*

DEFINITIO III.

Mater minor annis 25. non debet admitti ad tutelam liberorum suorum, nisi testamentariam, idque cum satisdatione.

POtest mater etiam minor annis viginti quinque liberorum suorum tutrix esse, non tamen legitima, sed testamentaria,[1] adeo vt nec vlla satisdatione sit oneranda, quod imputare suæ facilitati, aut potius fatuitati debeat pater, qui eam tutricem dedit.[2] Nec eo minus tamen recte fecerit Iudex, si non aliter eam confirmare velit, quam si satisdet,[3] licet tutoribus testamentariis satisdandi necessitas soleat remitti.[4] Multo magis id admittendum sit; si filiafamilias proponatur.[5] Nisi pater idoneus confirmationi expressim consentiat:[6] qui consensus cum patrem obliget, satisdationis loco est.[7] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua in Defin. 20. & 21. infr. De impub. & aliis subsitit.

1 *L. 2. vers. his illud, C. hoc tit.*

2 Ita Nicolaus Boer. *quæst. 141.*

3 *Arg. l. Lucius 46. §. pen. D. de admin tutor.*

4 *L. testamento 17. D. de testam. tutel.*

5 Nec enim fieri tam facile potest, vt filiafamilias sit soluendo.

6 *L. si filiusfamilias 7. D. de tutel.*

7 *L. 1. Cod. de filiusfam. & quand. pro iis pat. teneat. libr. 10. tit. 60.*

TIT. XXII.

IN QVIBVS CASIB. tutor. habent.

DEFINITIO I.

Curator datus minori quamuis petenti non tamen remouendus est ad nutum & libitum minoris, sed tantum causa cognita.

CVRATOR quidem non datur minori nisi petenti præterquam ad lites: [1] sed si datus sit petenti, non est ad nutum minoris, nec nisi causa cognita remouendus, adeoque nec alius curator, nisi causa similiter cognita, ei adiungendus.[2] Onerat enim ea res existimationem curatoris. Et ideo etiamsi causa aliqua sit, propter quam alius curator dari debeat, quæ non infamet, id ipsum decreto Judicis comprehendi oportet, ne dubitare quis possit, factum id esse salua curatoris fama & existimatione.[3] Id ni factum ita sit, iustam appellandi causam curator habet,[4] cum suspecti causa, quæ publicæ accusationis fauorem meruit,[5] non minus curatores afficiat, quam tutores.[6] *Ita tractatum est* in causa D. Caroli Francisci Rusfini, Domini de Vens, Aduocati clarissimi, & Referendarij Sereniss. Ducissæ, & N. Claudij de Butter in secreto auditorio, Nonis Maij 1597.

1 §. *inuiti, Instit. de curator.*

2 Ita enim accipi debet, quod scriptum est *in l. ventri* 20. §. *curatorem, D. de tutor. & curat. dat.* vbi Accurs.

3 *L. 3. §. vlt. & l. 4. §. 1. D. de suspect. tutor.*

4 Tanquam ab iniuria Iudicis, qui existimationem eius læsit saltem apud bonos & graues viros, quod ferre nemo debet. *l. 4. §. aduersus, D. de dolo mal except. l. licet famosa, vers. nec exceptione, & seq. D. de obseq parent & patron præst.*

5 *L. 1 § suspecti, vbi not. D. ad SC. Turpill. l. 1. § consequens est, D. de suspect tutor.*

6 *L. 3 §. non tantum, & 5. vlt l. impuberibus 7. D. eod tit. de suspect tutor. & curator. l. 2. C. eod.*

TIT. XXIII.

DE ADMIN. TVTOR.

DEFINITIO I.

Condemnatio irrogata pupillo ex dolo tutoris, vel negligentia ipsius tutoris, non pupilli damno cedere debet.

PVPILLO condemnato, si tutor pupilli nomine prouocauerit, nec appellationem intra statuta tempora prosecutus sit,[1] quam idcirco superior Judex desertam pronunciauerit, non tantum in expensas litis, sed in eam quoque mulctam, quę appellantibus ob desertam appellationem iure nostro infligitur, proprio nomine quasi ex delicto suo[2] condemnandus est, siue iusta, siue iniusta fuit appellatio, ne alienæ negligentiæ pœnas pupillus luat.[3] Idemque est, si per crassam iuris ignorantiam ob non consultos peritiores,[4] aut dolo malo & per calumniam frustrandi iudicati gratia[5] tutor prouocauerit, & quod consequens est, succubuerit. Neque enim est quod quæratur, ita fieri, vt damnosum sibi fit officium suum,[6] cum non tam officij necessitas, quam mala adminis-
stratio causam det condemnationi:[7] multoque esset iniquius ex dolo culpave tutoris pupillo damnum inferri, cui nihil imputari potest.[8] *Ita Senatus* ex tempore 9. April. 1588. & rursum in causa R. Patr. Greffij Franciscani, mense August. 88.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt, *relever & intimer l'appellation.*

2 Desertio namque appellationis delicti quædam species est, quasi ex desertione appareat, non fuisse interpositam appellationem nisi frustrandi gratia, vt tam superiori quam inferiori Iudici illuderetur, *arg l tutor* 41 *in prine. D. de vsur.*

3 *L. non est ignotum 6. C. hoc tit.*

4 Stultus enim dicitur, qui errat in iure, cum potuit consulere peritiores, *l. regula 9. §. vlt. D. de iur. & fact. ignor.*

5 *Vt in d. l. tutor* 41. *D. de vsur.* quibus opponitur tutor, qui bona fide appellauit, id est, vt ius, quod pupillo suo competere putabat, tueretur, de quo *in l. negotiorum* 24 *D. de appellat.*

6 Quod nunquam ferendum est, *l. videlicet 19. D. ex quibus caus. maior, l. sed si quis ex signatoribus 7. D. testam. quemadmod. aper.*

7 Nec enim tutori parcendum est, quoties non solum male, sed quod grauius est mala fide administrat, *d. l. non est ignotum, l. qui fundum 7. § si tutor, D pro emptor.*

8 Ex generali regula, *l. non debet alteri 74. de regul. iur. D. quod vi aut clam.* Nec enim administrantur tutelæ ad hoc, vt mergantur pupilli, sed vt iis prospiciatur, *l. 3. in princ. de contr. tutel & util act. d. § si tutor.*

DEFINITIO II.

Potest tutor ex bona fide plus impendere in pupillum, quam sit in eius reditu: vrgere tamen minorem debet curator, vt quæstum aliquem faciat, si possit.

NOn potest tutor in pupillum plus impendere quam sit in facultatibus, nisi forte pupillo expediat. Non enim in hoc administrantur tutelæ, vt pupilli mergantur.[1] Neque tamen prohibebitur tutor in pupilli alimenta plus impendere, quam sit in reditu facultatum, si reditus ille honestis & congruentibus alimentis non sufficiat.[2] Sicut enim cogendus non est tutor, vt de suo pupillum alat,[3] ita nec vt eum in mendicandi necessitatem coniiciat.[4] Idem in minoris curatore tractari potest.[5] Sane à quo tempore quæstum ex industria sua facere minor potuit, imputandum est curatori, quanto pluris ob id expensum est, quod per eius negligentiam minor quæstum nullum fecerit.[6] *Ita Senatus* ex tempore 7. Id. Febr. 1589. & rursus in causa Raymundi Perard, & Claudiæ Perard, 8. Id. Jul. 1591.

1 *L. 3. in princ. D. de contrar. tutel. & util. action.*

2 Scilicet pro facultate patrimonij, & prô dignitate natalium pupilli, vt loquitur Paulus *in l. cum plures* 12. §. *cum tutor, D. hoc tit.*

3 *L. 1. §. vlt. D. de contr. tutel. & util. action.* dummodo nihil impenderit tutor nisi ex bona fide, *d. l. 3. §. pen. eod.* Textus est elegans *in l. 2. C. de alim. pupill. præst.*

4 *d l. 3. in princ.* iunct. *l. in fundo* 38. *D. de rei vindic. l. si seruus* 25. *D. de pignor. action.*

5 Non enim plus iuris habet curator in bona minoris, quam tutor in bona pupilli: imo tanto minus, quod non personę quoque datur vt tutor, sed bonis tantum, *l. 14. D. de test. tutel.* iunct. *l. cum in vna* 17. *in fin de appell.*

6 Debuit enim minor à curatore admoneri, vt quæstum faceret, fusmque in re aliqua honesta industriam exerceret: hoc vero nec in pupillum, nec in tutorem cadere facile potest.

DEFINITIO III.

Tutor non cogitur pati, vt in pupillari inuentario describantur res, quas intendit suas esse licet mater aut agnati pupilli contendant esse pupillares.

SI tutor inuentarium bonorum pupillarium conficiens vrgeatur à matre aliisve consanguineis pupilli

pupilli, vt ea bona describi patiatur, quæ proprio sibi nomine quæsiit ex pecunia, quæ inter eum & patrem impuberis communis fuisse dicitur,[1] non est cogendus,[2] nec proinde dolo malo quicquam feciſſe dicendus, si nemine vrgente non curauerit ipse vt describerentur.[3] Quoniam etsi fauor pupilli ius illud elicuit, vt res à tutore empta ex pecunia pupilli sit pupilli,[4] & consequenter vt res empta ex pecunia, quæ tutori cum pupillo communis fuit, sit pupillo communis;[5] prius tamen est, vt probetur, pecuniam esse communem,[6] alioqui præsumitur tutoris fuisse, qui comparauit,[7] neque tam supinus debet esse tutor, vt res suas in repertorio bonorum pupillarium describi patiatur.[8] Nec est, quod quis obiiciat, potuisse tutorem pro iure suo conseruando protestari, & interea pati, vt ea descriptio fieret,[9] ne alioqui nulla pupillo superesset ratio probandi quandocunque ius, quod in iis bonis aut in ea pecunia habuisset.[10] Neq; enim tutor magis quam alius quilibet se ipsum prodere cogitur, vt de eius domo suas probationes pupillus extrahat,[11] cui nimirum satis esse debet, quod quandoque probans, fuisse sibi pecuniam illam cum tutore communem, habebit electionem, an ad pecuniam, an potius vtili vindicatione in rem ipsam agere malit.[12] Interea igitur, ne pupilli ius, si quod est, intercidat, ad matrem alioſve pupilli rem agentes pertinebit, vt de pupilli iure protestentur, eaque protestatio inuentario inseratur. *Ita Senatus* in causa Petri Mermier, & N. Porrerat, 4. Cal. Jul. 1591. de qua SC. 3. & seqq. sup. pro Socio.

1 Quo casu licet pecunia fuerit communis, bona tamen, quæ ex ea dicuntur acquisita, non sunt communia, sed eius, qui sibi acquisiuit, & cui suo nomine traditio facta est, *l. si patruus 4. C. commun. vtr. iudic. l. 2. Cod pro socio, l. qui aliena 8. & pass. C. si quis alter vel sib.*

2 *Arg l. vlt. C. arbitr. tutel.*

3 Dolo siquidem facere non dicitur, qui iure suo vtitur, *l. nullus videtur, 55. de reg. iur.*

4 Scilicet si pupillus id eligat, *l. 3. C. arbit tutel. l. 2. D. quan. ex fact. tutor. l. si vt proponis 8. C. de rei vindic.*

5 Eadem enim ratio & potestas esse debet pecuniæ communis ad faciendam rem communem, quæ est pecuniæ propriæ ad faciendam rem propriam. Vide tamen quæ scripsi *lib. 5. Coniect. c. 9.*

6 Quoniam ex facto ius oritur, *vulg. l. si ex plagis 52. §. in clino, D. ad leg. Aquil.*

7 Semper enim pecunia præsumitur esse soluentis, *l. si defunctus 10. C. arbitr. tutel.* præterquam in filiofamilias, *l. eum oportet 6. vbi glos. C. de don. quæ liber.* in vxore, *l. Quintus 51. D. de donat. int. vir & vxor.* & in Prælato, *Auth. licentia, C. de Epis. & Cleric.* Vide Bart. *in l. Titium & Mauium, 5. altero, D. de admin. tutor.*

8 *d. l. vlt. C. arbitr. tutel.*

9 Protestatio siquidem solet illæsum conseruare ius protestantis, *l. si quis 14. §. plerique, de relig. l. pro herede 20. D. de acquir hered.*

10 Præcipua namque probatio pro pupillo illa est, quæ ex inuentario pupillari sumitur, *d. l. vlt. l. tutor 7. Ichirographis 57. D. hoc tit.*

11 *L. nimis graue 7. C. de testib. l. vlt. C. de edend.*

12 *dict. l. 3. Cod. arbitr. tutel.* Vide Bart. *ad l. 2. C. quand. ex fact. tut.*

DEFINITIO IV.

Tutor non nisi probato errore potest restitui aduersus factam à se confessionem debiti pupillaris regulariter.

ETsi tutor nec indebitum soluere potest,[1] nec debitum vltro remittere,[2] attamen bonam fidem agnoscere non prohibetur.[3] Itaque si post agnitam bonam fidem in profitenda quantitate, quam scivit à defuncto debitam Titio fuisse, velit restitui aduersus propriam confessionem, quasi nihil Titio deberetur, non magis audiendus est, quam si solutum vellet condicere,[4] nisi talis persona proponatur, cui liceat à propria confessione, etiam nullo errore probato, resilire.[5] Finge mulierem esse, aut militem, aut agricultorem. Hoc sane casu probationem à Titio exigemus, vt doceat; sibi debitum fuisse, quod solutum est,[6] non solum si pupillus ipse pubes factus agat, sed etiamsi tutor idem ipsius nomine. Nihil enim hac parte refert, an Titio res sit cum persona pupilli, an cum tutore.[7] Proinde quod tutor, vt bonam fidem agnosceret pro pupillo soluit, in reddendis rationibus etiam reputare poterit, licet aliunde non probetur debitum fuisse.[8] Etsi enim periculosum videtur, debiti pupillaris probationem solius tutoris arbitrio committere: si tamen tam spectatæ certæque fidei sit, vt suspicari non liceat, quod cum pupillari creditore in pupilli necem voluerit colludere, nulla ratio est, cur proprij patrimonij periculo bonam fidem pupilli nomine agnoscere compellatur.[9] *Ita Senatus* in causa Claudiæ Tauan & Amedei du Sollier, 7. Calend. Septembr. 1593.

1 Quia indebitum vltro soluere donare est, *l. cuius per errorem 53. de reg. iur.* donare vero est perdere, *l. filiusfamilias 7. D. de donat.* Atqui tutor non ideo datur, vt perdat vel diminuat res pupillares, sed vt administret, *l. qui fundum 7. §. si tutor, D. pro empt. l. Lucius 46. §. vlt. D. hoc tit.* quomodo diligens paterfamilias solet, *l. à tutoribus 33. eod.* non est autem diligentis patrisfamilias soluere indebitum, *l. cum de indebito 25. D. de prob.* Vide *l. cum indebitum 57. D. de condict. indeb.*

2 *L. pactum curatoris 22. Cod de pact. d. l. Lucius 46. §. vltim. D. hoc tit.*

3 *L. quoties 9. §. nec vtique eod.*

4 Nisi paratus sit probare errorem, id est, nihil Titio deberi.

5 Nec enim hoc omnibus licet, *l. generaliter 13. C. de non numer. pecun. d. l. cum de indebito.*

6 *d. l. cum de indebito, versic. sin autem is.*

6 *L. 2 §. sufficit, & seq. D. hoc tit.*

8 *d. l. quoties 9. §. nec vtique, eod. tit.*

9 Ne alioqui suum ei officium sit damnosum, quod esse nunquam debet, *vulg. l. videlicet 29. ex quibus caus. maior. Lutore 22. de his qua vt indign. l. cum quidam 26. in fin. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Tutor, qui se non nisi tutorio nomine obligauit, non cogitur pati executionem, nec in propria persona, nec in bonis suis.

TItius & Sempronius quasi duo correi debendi, sed hic proprio nomine, ille tanquam tutor Mœuij, centum tibi promiserat, adiecta clausula, *qualibet in solidum*, subiectaque non tantum bonorum, sed etiam personarum obligatione, his verbis: *Obligeant pour ce leurs personnes & biens auec la clause de constitut:* Cum ad diem non solueretur, petieras per Judicem, vt Titius tutorio nomine soluere iuberetur, eo cessante curaueras, vt ex personali obligatione in carcerem detruderetur,[1] eiusque propria bona tanquam pignori obligata caperentur. Placuit perperam videri factam executionem; quod cum is non nisi tanquam tutor obligatus esset, in bona pupilli, non in ipsius tutoris personam aut patrimonium fieri executio debuisset,[2] siue iam finita esset tutela, siue non.[3] Neque enim hic Titius pupillari obligationi subscripserat tanquam fideiussor,[4] sed tanquam tutor. Cui consequens videbatur, vt subiecta bonorum & personarum obligatio ad Sempronij personam, & ram ad Sempronij, quam ad pupilli bona referri potius deberet.[5] Nec omnino abhorrenter à proprietate verborum.[6] Nam & bonorum pupillarium quodammodo dominus tutor est,[7] saltem quamdiu bene & ex pupilli vtilitate administrat.[8] Illud sane omnino pro tutore faciebat, quod cum ipsius persona nulla contracta esset obligatio, neque proprio nomine, neque fideiussorio, non potuerat ille bona sua per-

sonam ve vtiliter obl gare, [9] quin saltem illud expressisset, pro alieno & pupillari debito id se proprio nomine facere, quę res constitueret eum fideiussorem.[10] Atqui de fideiussione nihil expressum fuerat, sed ex contrario bis repetitum cautumque, vt non nisi tutorio nomine obligaretur. [11] Nam sicuti nulla præcedente obligatione personali pignus dari non potest,[12] quamuis pro alieno debito pignus dare possit is quoque, qui non est obligatus,[13] ita in dubio subiecta pignoris obligatio interpretationem accipere debet ex principali obligatione; [14] præsertim cum appareret, per imperitiam Notarij male conceptam pignoris conuentionem.[15] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa Joannis & Claudij de Plantes, 13. Cal. Jun. 1595.

1 Postcaquam placuit inuita iuris ratione, vt homo, qui non est dominus membrorum suorum, suum tamen corpus pignori dare possit, *l. liber homo* 13. *D. ad leg. Aquil.* De quo scripsi alibi.

2 Nam nec tutor iudicati executionem pati cogitur proprio nomine, *l. 4. §. 1. D. de re iudic. l. 2. D. hoc tit.* nisi cum calumniose litigauit, *l. non est ignotum* 6. *C. eod.* ne alioqui ex officio suo periclitetur, *l. cum quadam* 26. *C. eod. tit.*

3 Quamuis post finitam tutelam res sit apertior, quia tunc actiones omnes, quæ antea competebant in tutorem, transferuntur in pupillum, *d. l. cum quadam.*

4 Quo casu sine dubio teneretur proprio nomine, *l. si non subscripsisti* 15. *à contr. sensu, C. hoc tit.*

5 Clausulæ siquidem accedoriæ & executiuæ interpretationem recipere debent à principali, nec ampliant dispositionem, *l. vlt. §. pen. D. de condict. indeb.*

6 Sufficit enim, vt non omnino verba repugnent, *arg. l. talem* 51. *in fin. D. de hered. instit.*

7 *L. interdum* 56. *§. qui tutelam, D. de furt. l. tutor qui tutelam* 27. *D. hoc tit. l. is qui in puteum* 11. *§. an ignoscitur, D. quod vi aut clam.*

8 *L. qui fundum* 7. *§. si tutor, D. pro emptor. dict. l. tutor* 27. *D. hoc tit.*

9 Est enim pignoris obligatio accessoria, quæ proinde sine principali non potest contrahi, quamuis contracta possit durare interdum, *l. 2. C. de luit. pignor. l. cum notissimi, C. de præsc.* 30. *vel* 40. *annor. l. penult. §. 1. de except. rei iudic.* iunct. *vulg. l. cum principalis* 178 *de reg. iur.*

10 Itaque poterat imputari creditori, cur non curasset, contractus legem conscribi apertius, *ex reg. l. veteribus* 39. *D. de pact. l. Labeo* 21. *D. de contr. empt.*

11 Ad quid enim ita scriptum bis fuisset, nisi vt appareret, nolle tutorem proprio nomine obligari? quod & in dubio sane præsumendum est, *l. vltim.* vbi Bar. & alij, *D. quand. ex fact. tutor.*

12 Vt neque fideiussor, quoniam vtraque obligatio est accessoria, *l. 1. 2. & 5. D. de fideiuss. l. 5. in princ. & §. vlt. D. de pignor. l. Paulus* 12. *§. 1. quibus mod. pign. vel hypoth. solvit.*

13 *d. l. 5. §. vlt. D. de pignor.*

14 Quoniam in accessoriis omnibus hoc generale est, vt sequi debeant naturam sui principalis, *d. l. cum principalis, l. in rem* 23. *§. item quæcunque, D. de rei vindic. cum similib.*

15 Nec enim Notarij error prævalere debet voluntati contrahentium, *l. si in nomine* 4. *& l. errore* 7. *vbi not. C. de testam. l. illicitas* 6. *§. veritas, D. de offic. præsid.*

TIT. XXVI.

DE PERIC. TVTOR. & Curat.

DEFINITIO I.

Tutor, qui tanquam tutor vendidit, non potest proprio nomine conuenire, nec de euictione, nec de pretio, nisi quatenus in rem pupilli pecunia versa non est.

TVTOR, qui pupilli nomine rem vendidit, nec nisi ipsius pupilli bona obligauit, non potest proprio nomine de euictione conuenire; [1] sed neque pro pretio, si probet, pecuniam ad pupillum peruenisse, & in rem eius versam fuisse. [2] In rem versa autem videtur, si pupilli rationibus accepto lata fuit. [3] Nam etsi pupilli rem mala fide & contra leges vendidisset tutor, quamuis alienatio non valeret, [4] catenus tamen pupillus maior factus videretur approbare venditionem, quatenus pretium tutori suo imputaret. [5] Pro residuo sane pretij fieri nequit, vt alius conueniatur, quam tutor ipse, qui accepit. [6] Quod si forte soluendo non sit, bona tamen fide negotium gesserit, siue pupillarem, siue alienam rem vendiderit, vtilis in ipsum pupillum de euictione actio danda est, quia non male contrahitur cum tutoribus. [7] *Ita in Senatu tractatum est* ex tempore in publico auditorio, 10. Calend. Februar. 1593.

1 Notant nostri *ad l. 2. C. ne vxor pro marit.* licet aliter videatur sentire glossa, quam vide *in l. mutuus* 43 *§ si qui, in verb. satisdare* vbi etiam Bald. *D. de Procurat.*

2 *L. tutor vrgentibus, 47. in fin. D. de minor. l. illud quæritur, 4. §. vlt. de euict.*

3 *d. § vlt. l. 4. de euiction.*

4 *L. cum plures* 12. *§. 1. D. hoc tit. de admin. & perie. tutor. l. 1. & tot. tit. D. de rebus eor. qui sub tutel. l. lex quæ tutores, 22. C. de admin. tutor.*

5 Felin. Sandeus. *cons. 16 num. 3.*

6 *L. his solu, 49. D. de condict. indeb.*

7 *d. l. 4. §. vlt. de euict. d. l. cum plures, 12. §. 1. D. de admin. tutor. l. 4. §. 1. a etiam quæstio, D. de dol. except.*

DEFINITIO II.

Ratihabitio litis improbæ, quam tutor exercuit, an & quando liberet tutorem, ne ad expensas litis proprio nomine conueniri possit?

NOn est condemnandus tutor in expensas litis improbæ, quam pupilli nomine, & quasi tutor exercuit, [1] si pupillus pubes factus ab eo gesta rata habuerit, [2] siue cum curatoris auctoritate, [3] siue interposito iureiurando; quod curatoris auctoritatem, vt & cæteras solemnitates supplere solet. [4] Sibi enim imputet, qui ratum habuit, quod male gestum fuerat. [5] Idemque erit, tametsi pubes hic non soluendo esse proponatur. [6] Sufficit namque, per huiusmodi ratihabitionem sublatam esse rationem illam, quæ faciebat, vt tutoris culpa pupillo nocere aut imputari non deberet. [7] Nisi dolo malo tutoris extortam ab inope minore ratihabitionem constet, vt expensarum condemnationem, quam sibi impendere videbat, effugeret, eamque substituti inopis aduersarij egestate eluderet. [8] Plane si postea minor aduersus eam ratihabitionem ætatis fauore restituatur, [9] pristinam victori aduersus eum qui tutor fuit, expensarum rationem actionem quoque restitui oportebit. [10] *Ita Senatus* in causa Marci de la Mousliere, & Petri Gacon, 6. Non. Aug. 1593.

1 Ad quas alioqui condemnandus esset, *l. non est ignotum, 6. C. de admin. tutor.* Nempe, quia non censetur habere mandatum, siue à pupillo, siue à magistratu, vt quicquam faciat malæ fidei, aut vt litem improbam vel instituat vel suscipiat, *leg. quoties 9. §. nec vtique, D. de admin. tutor. l. à tutoribus, 23. eod.* quia & omne mandatum bonæ fidei clausulam habere intelligitur, *l. creditor 60. §. vlt. D. mandat.*

2 Ratihabitio enim æquiparatur mandato etiam in delictis, *l. 1. §. sed etsi quod alius, D. vnde vi, l. 3. §. cum procurator, eod. l. vlt. C. ad SC. Maced.*

3 Scilicet si minor curatorem habet, *l. 3. C. de in integr. rest. minor.* alioqui recte obligatur minor solus, imo etiam nec curatore suo, vt pluribus locis docui contra interpretes, *ex l. pubes 101. de verb. oblig* vbi Cuiacius.

4 Notant nostri *ad Auth. sacramenta puberum, C. si aduers. vendit.*

5 Quia non potest reprobare quod semel probauit, *l. Pomponius, 9. D. de negot. gest.*

6 Quamuis

6 Quamuis dici soleat inanem esse actionem, quam debitoris inopia excludit, *l namu, 6. ff. de dolo.*

7 *d.l non est ignotum, 2. & 4 ff quand. ex fact. tutor.*

8 *Arg l. 3 §. 1 vers. sed totum nec structum, ff. de minor. l. quod si cum scires, 8 ff. de dolo.*

9 Tanquam lætus, quod tutoris in lite improba perseuerantiam ratam habuerit, quam improbare potius debuerat, *l. desitisse, 10 ff. de iudic.*

10 Quæ per ratihabitionem intercidisse videbatur, *argu. l. si mulier, 14. iunct. l. sed si, 9. ff. ad SC. Velleian.*

DEFINITIO III.

Tutor tenetur ad expensas litis mala fide institutæ aut susceptæ, licet aduersarius non vincat, nisi per iusiurandum suppletionem.

COndemnandus est tutor proprio nomine in expensas litis, quam pro pupillo instituit ad consequendum debitum, quod ipse sciebat esse solutum, licet neque solutionem ipse acceperit,[1] neque debitor apocham vllam exhibeat.[2] Neque enim bonam fidem agnoscere tutor prohibetur.[3] Nec aliud erit, tametsi solutionis probatio semiplena tantum fuerit, & consequenter debitoris iureiurando, vt vocant, suppletorio implenda impletaque.[4] Quandoquidem quod plenior, aut minus plena sit probatio solutionis, non facit, vt solutionem factam esse plus minusve tutor sciuerit.[5] Sane non ex eo solo, quod probatur tutor confessus scire se solutionem, præiudicium fieri pupillo debet, cui verius est non nocere tutoris confessionem, præsertim quæ extra iudicium & sine causa facta sit.[6] Quod si non nocet ea confessio pupillo, nec igitur facere poterit, quo minus ille ipse tutor pupilli nomine actionem instituere possit,[7] neque propriæ scientiæ exceptione alienum agens negotium repelli debebit.[8] *Ita Senatus* in causa Gaspardi Bichon, & Joannis Pithod, 4. Id. Nouembr. 1594.

1 Quo casu esset quidem in tutore, vt in cæteris, probabilis ignorantia facti alieni, *l vlt. D pro suo.* Sed nullus est huic præsumptioni aut excusationi locus, cum ponamus tutorem scire de facta solutionem.

2 Apocha enim non est modus tollendæ obligationis, sed probandi sublatam, cum fit solutæ pecuniæ professio, *l pecunia, 14. C. de solut.*

3 *L quoties, 9 §. nec vtique, D. de admin tutor.*

4 Iuxta eam nostrorum sententiam, quæ obtinet, *ex l. admonendi, 31. D. de iureiur. l. in bona fidei, 3. Cod. de rebus creditis & iureiurand.*

5 Nam & euenit quotidie, vt quis sciat, quod alius probare non possit, quia probationis facilitas nihil habet commune cum rei veritate, *l. duo sunt Titij, 30. de test tutel.*

6 *L. certum, 6. §. sed an & ipsos, iunct. 5 præced. D. de confess.*

7 Quicquid enim pupillus facere posset, id & tutor pupilli nomine potest facere, quamuis ex propria non posset, *l. tutorem, 22. D. de his, quibus vt indign l aduersus, 30. §. 1. D. de inoff. testament.*

8 Quia non agit tanquam Titius, sed tanquam alius tutor quilibet, *arg. l si paterfamilias, 15. de adopt. l item eorum 6. in princip. D. quod cuiusque vniuers.* Interdum tamen etiam tutoris scientia nocet pupillo, *l 3. § pen. & vlt. D. de tribut. act.* Sic diximus, posse quem agere, non modo contra propriam scientiam, sed etiam contra proprium factum, si modo agat ad alterius commodum, Castr. *ad l si non sortem, 26. §. libertus. D. de condict. indeb.* Text. est elegans *in l. vlt. D. de postul.*

DEFINITIO IV.

Tutor condemnatus in principali negotio tanquam tutor, non intelligitur condemnatus ad expensas; nisi tutorio nomine, nec si potuerit & debuerit ex iusta causa proprio nomine condemnari.

TItius cum Sempronij impuberis tutor esset, litique male institutæ non adfuisset,[1] condemnatus fuerat tutorio nomine ad præstandam rem, de qua agebatur, ad expensas vero litis simpliciter, non expresso eo, an proprio nomine, an tutorio? Quærebatur, an quasi tutor videretur condemnatus? Dubitationem faciebat, quod licet dici soleat condemnationis principalis qualitatem in accessoriis repetitam intelligi[2]: in proposito tamen dissimilis in eo erat ratio, quod principaliter condemnari tutor non poterat ad rem præstandam, nisi quatenus tutor, cum nec aliter rem præstare posset:[3] ad expensas verò condemnari debuit proprio nomine propter contumaciam, quæ ipsius propria fuit non pupilli.[4] Contumacia enim quasi delictum est.[5] Ex delicto autem tutoris nemo dixerit condemnari impuberem debere.[6] Sed tamen placuit numquam videri condemnatum tutorem, aliumve administratorem proprio nomine, nisi cum id ipsum diserte expressum est, licet condemnandi ipsius causa iustissima fuerit; nimirum, quia post sententiam non tam quærendum est, quid iudicari debuerit, quam quid iudicatum sit.[7] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 29. 30. 31. infr. De luit. pign.

1 Nimirum per contumaciam, vt sequentia ostendunt. Nam si ideo non adfuisset, quod in lite improba perseuerare noluisset, laudari potius eo nomine, quam puniri debere, *l desitisse, 10 ff. de iudic. l. 4 §. 1 de alien. iud. mut. caus. fact.*

2 Quoniam quæ in præfationibus continentur, plerumque in sequentibus repeti intelliguntur, nisi cum ea repetitio actum vitiaret, *l. Titia, 134. §. 1. de verb. oblig. l. vltim ff. de fideic. libert.*

3 Is enim tantum condemnari potest ad rem restituendam, qui eius restituendæ facultatem habet, *l. officium. 9. ff de rei vind.* nisi dolo desierit habere, *l qui restituere 68 eod.*

4 Dixi *Defin. 1. supr. sub prox. ex l. non est ignotum, 6. C. de admin. tutor.*

5 Siquidem qui quis contumax est, contemnit iurisdictionem eius, cui obtemperare deberet. *l. 5. D. de ind. l contumacia, 53. de re iud. l. vbic si quis iur. dicent. non obtemp.*

6 Quia generalis regula est, dolum tutoris pupillo non magis nocere debere, quam prodesse, *l 3 & 4. ff quand ex fact. tutor l ii qui, 11. §. si tutoris, ff quod vi aut clam.*

7 Nempe si negotium spectet ad solum pupillum. Nam & si commune fuerit tutori & pupillo, non tenetur tutor pro parte pupilli, nisi nomine tutorio, *l. vlt.* iunct. *l. post mortem, §. in princ. & §. 1. ff quand ex fact tut.*

8 Quia per iudicatum fit nouatio, *l. vltim. § si enim, C. de usur rei iudic.* & exinde incipit deberi, *l si fundus, 16. § pluris. ff. de pignor.*

DEFINITIO V.

Curator etiam ad actum datus debet actus sui rationem reddere & probare, pecuniam versam esse in rem minoris, si datus fuerit curator ad vendendum.

CVrator ad actum datus, licet bonorum minoris administrationem nullam habeat,[1] eius tamen actus, ad quem datus est, rationem reddere cogitur, ne alioqui frustra & sine causa datus videatur.[2] Itaque si quis minori ad vendendum, pretiumque accipiendum auctoritatem præstiterit, curare debet, vt non aliter id faciat, quam si videat minori expedire, vt vendat.[3] Itemque, quod est consequens, vt ea pecunia in rem & vtilitatem minoris impendatur.[4] Alioqui se obligat minori, electionem quandocumque habituro, pecunia deperdita, an contra ipsum agere velit, an contra emptorem?[5] Sed ita tamen, vt melior emptoris, quam curatoris conditio futura sit. Nam aduersus emptorem agens non aliter audiendus est, quam si probet deperditam pecuniam, cum præsumptio sit pro emptore, qui soluit minori auctore curatore.[6] At contra curatorem agens nihil aliud probare cogitur,[7] nisi quod is ad actum illum curator datus fuerit, & auctoritatem præstiterit. Hoc ipso enim transfert in curatorem onus probandi, quam ob

causam præstiterit auctoritatem, & quam in causam pretium rei conuersum sit. [1] Illud sane constat, nullam minori ex electione præiudicium generari, [2] id est, siue aduersus curatorem primum egerit, siue aduersus emptorem, non prohiberi eum aduersus alium agere, nulla etiam restitutione impetrata. [3] Proinde si emptorem elegerit, & ob id succubuerit, quod probare non potuit deperditam pecuniam, tum aduersus curatorem agens, assecutus sit, vt siue ex curatoris confessione, siue qua alia ratione apparuerit perditam pecuniam, nec versam in vtilitatem minoris, [4] rursus contra emptorem regredi poterit, si rem suam habere malit, quam pretium consequi à curatore. [5] Sed an curator emptori eo nomine obligatus erit, vt saltem pretium restituat? Minime, neque enim vllo id iuris loco proditum est: [6] Deberique sibi emptor imputare, cur non fuerit curiosior & diligentior cum minori solueret, præsente licet, ac auctoritatem præstante curatore, [7] vt sciret, quam in rem pecunia verteretur. [8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Definit. 13. Supr. De in integr. restit. minor.

1 Opponitur enim curator ad actum datus ei, qui sit datus in omnem rem, de quo *in l. omnem rem, 15. D. de tutor. & curat. dat.*

2 Ideo enim datur curator ad actum, vt rationem reddat eius actus, *arg. l. cum actum, 17. D. de negot. gest.*

3 Interdum enim expedit, vt in specie *leg. 5. §. 1. & l. 6. D. de iur. delib. l. Diuus, 5. D. de petit. hered. l. verum, 11. 5. si locupleti, D. de minor.*

4 *L. 5. §. ne tamen, D. de reb. eor.*

5 *L. vlt. C. si tut. vel cur. interuen.*

6 *L. aut prætor, 7. §. 1. D. de minor.* Iunct. *l. quod si minor, 24 §. restitutio, l. patri, 27. §. 1. vers. prædium, eod.* Valde tamen obstat, *l. sine herede, 22. §. interpositio, D. de admin. tut. & l. prædiorum, 10. C. de præd. minor.* Scripsi in Rationalibus *ad d. §. restitutio.*

7 Adde aliam differentiam, quod contra emptorem non potest agere sine restitutione, contra curatorem vero potest agere iure communi, nec vlla opus est restitutione.

8 Hæc enim omnia ad curatoris officium pertinent, cuius debet ille rationem reddere.

9 *d. l. vlt & l. etiam 3. C si tut. vel curat. interuen.*

10 Intellige, nisi emptor paratus sit probare, pecuniam in rem minoris versam fuisse. Nam se onerans probatione audiendus esset, etiam contra confessionem à curatore factam, aut aduersus probationes se non vocato contra curatorem factas, *tot. tit. C. res int. alios act.*

11 Plerumque enim minoris interest, vt rem suam habeat potius, quam eius æstimationem, *l. in causa, 13. §. interdum, l. si in emptionem, 35. D. de minor. l. lex quæ tutores, 22. Cod. de admin. tutor.*

12 Cum non curator, sed minor ipse vendiderit, Curator vero nihil, nisi auctoritatem præstiterit. Hoc enim est, quod dicere nostri solent, qui alium authorisat non se obligat. Aliud est in tutore, qui ipse pupilli nomine vendidit, *l. 4 §. vlt. D. de euict.*

13 Debet enim curiosus esse quisquis contrahit cum persona suspecta, *l. vir vxori, 17. §. mulier & Titius, in fin. D. ad SC. Velleian l. vlt. D. de exercit. act.* Secus est in aliis, *l. doli, 19. in fin. D de nouat.*

14 Non quasi male soluatur curatori, aut etiam ipsi minori curatore auctore, *dict. l. 7. §. 1. D. de minor.* sed quia aliud est quærere, an is, qui sic soluit liberatus sit, an vero ius habeat repetendæ contra minorem pecuniæ, cum minor aduersus totum contractum impetrauit restitutionem, vt Scripsi in Rationalibus, *ad dict. l. quod si minor, 24. §. restitutio, eod tit. de min.* vbi vide.

15 Præuidere enim potuit & debuit periculum & incertum restitutionis, vt loquitur Papinianus, *in l. si Titius, 48. D. de fideiuss.*

DEFINITIO VI.

Minor potest tutorem vel curatorem quondam suum liberare sine vllis solemnitatibus dummodo maior factus.

STatutum de liberationibus tutorum vel curatorum, quo tam multæ solemnitates introductæ sunt ad hoc, vt valeat liberatio, quam tutori quondam suo adultus etiam iuratus concesserit, ad eos tantum pertinet, qui liberationis tempore minores reperiuntur, non etiam ad illos, qui annum ætatis 25. iam excesserunt, [1] quibus vtique liberum est de re sua pro arbitrio disponere, nullo etiam iudice aut cognito, nulla rationum redditione interueniente. [2] *Sunt dict.*

1 Anton. Fola in comment. *ad statut.* incipiens *Quittationem,* vbi vide.

2 *Vulg. Lin re mandata, 21. C. mandat. l. 2. D. si à parent. quis manumiss. sit.*

TIT. XXV.

DE TVTOR. VEL CVRAT. qui sat. non ded.

DEFINITIO I.

Tutor cogitur satisdare, nisi in casibus certis, itemque inuentarium conficere, nec prius quicquam gerere potest regulariter.

CErti iuris est, debere tutorem satisdare, [1] nisi vel testamentarius sit, [2] vel confirmatus, [3] vel ex inquisitione datus, [4] sicut & inuentarium facere cogitur, adeo, vt nec prius, quam fecerit, attingere debeat administrationem. [5] Præterquam in iis, quæ dilationem non recipiunt, [6] aut quę heri necesse est, priusquam inuentarium conscribatur, [7] aut propter quæ nullum pupillo damnum immineat. [8] An igitur iudicium consistet, quod tutor ante præstitam satisdationem aut susceperit, aut agendo exercuerit? Sunt qui putent consistere, sed ex eo tutorem tanquam suspectum remoueri posse. [9] Et certe fatendum est, tutorem & esse & manere, priusquam vel satisdet, vel inuentarium conficiat, [10] ideoque remouendum esse. [11] Sed tamen magis est, vt nec administrare interim possit, nec pupilli nomine experiri, [12] nisi forte proponas eum litis statum esse, vt nec pupilli nec aduersarij quicquam intersit. Puta si ad hoc tantum tutor agat, vt litis, quę cum viuo pupilli patre ad coronidem perducta fuerat, instrumento omnia iudici ad ferendam sententiam exhibeantur. [13] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 14. Cal. Sept. 1588.

3 *Tot. tit. Instit. de satisdat. tutor.*

2 *L. testamento, 17. D. de testam. tutel.*

3 Quia non alius confirmari potest, quam qui habet etiam pro se defuncti voluntatem, *l. 1. & tot. tit. de confirm. tut. D. & C.* Vide *l. pen. C. hoc tit.*

4 Quia fides inquisitionis pro vinculo cedit cautionis, *l. si impuberi, 13 in fin. D. de tutor. & curat. dat.*

5 *L. tutor qui repertorium, 7. D. de admin. tutor.* Vbi obserua, non sic loqui Vlpianum, vt dicat, nihil posse interim tutorem gerere, ante factum inuentarium, sed nihil cum gerere oportere. Vide tamen *l. 1. & vlt. C. hoc tit. & Defin. 1. 5. Qui legit. person.* Afflict. *decis. 185. nu. 22.* Capic. *dec. 50.* vbi tradit nouem requisita, antequam tutor possit attingere tutelam. Sed intellige, antequam possit attingere impune.

6 Quæ enim sunt huiusmodi, fere semper habent priuilegium, vt interea fieri possint. *d. l. tutor, in fin principij, l. vlt. Cod. hoc tit. l. Aristo, 5. § 1. l. ait prætor, 7. §. vlt. D. de iur. deliber. l. Diuus 5. D. de hered. petit. l. vlt. D. de appell. recip.*

7 Puta dum deliberat tutor, an pupillo expediat adire delatam sibi hæreditatem, *argument. l. Aristo, 28. D. de acquir. hered.*

8 Glos. *in l. fin. C. hoc tit.* Bart. *in dict. l. tutor, 7. D. de admin. tutor.* Cin. *in l. vlt. C. eod.*

9 Bart. *in d. l. tutor, ex l. 2. C. hoc tit.*

10 Nec enim alius vel satisdare debet, vel inuentarium facere, quam qui iam sit tutor.

11 *d. l. 2.*

11 *d.l.2.C.hoc tit.* Quomodo autem posset remoueri à tutela is, qui tutor nondum esse *argu. l Titio usufructus, 96.D.de cond.& demonst. l non potest videri, 208.de reg.iur.*

12 *L.3.4.& vlt.C.hoc tit.* item *l.1.eod.*

13 Capel.Tholos.*decis.218.*& ibi Auster.

DEFINITIO II.

Tutor, qui nec satisdedit, nec satisdare iussus est, non eo minus & agere & administrare tanquam tutor potest.

QVi ad tutelam admissus est à iudice nulla præstandæ satisdationis necessitate obstrictus, [1] si tanquam tutor agit, non potest ea exceptione repelli, quod non satisdederit, quasi ob eam causam nec tutor sit. Perinde namque legitimus tutor est, ac si satisdedisset, [2] siue vltro, siue per imperitiam iudex necessitatem satisdandi ei remiserit: præsertim cum iudex ipse eo nomine in subsidium obligetur, & quasi pro fideiussore habendus sit. [3] Habetque ea res minus dubitationis, siue tutorem proponas, cui non fuerit necesse satisdare, cuiusmodi est testamentarius, vel ex inquisitione datus. [4] Cæterum si tutori, cum tutor daretur aut confirmaretur, satisdationis onus, vt sæpe fit, iniunctum fuerit, nec satisfecerit, administrationem nullam habebit, at ne tutor quidem esse intelligetur. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Cal. Febr. 1590. Vide tit. De eo qui pro tutor. negot. gest. Defin. 1.

1 Quæ tamen obstringi omnimodo debuit extra eos casus, de quibus in *Defin prox.*

2 Non enim satisdatio facit tutorem, sed ei, qui iam tutor sit, satisdandi necessitas iniungitur, vt dixi *Defin prox.nu.*10.

3 *L.1.& tot tit de magist.conuen. D.& C.*

4 *L pen. C.hoc tit.*

5 Nimirum, quantum ad causam administrationis, *l.1.2.& 3.& pass C.eod.* Non quasi tutor hoc casu sub conditione datus intelligatur, quod fieri nullo modo potest, cum tutelæ datio sit actus legitimus, *l actus legitimi, 77.de reg iur.* sed tanquam à iudice admonitus, non aliter ei tutelam committi, quam si satisdederit, *l.muto, 6.§.1.D.de tutel.* [Quid si è contrario iudex, quod plerumque accidere solet, satisdationem iniunxerit tutori testamentario aut dato ex inquisitione, nec is appellauerit, sed quia vel nolit, vel non possit, cesset satisdare. Interim vero vrgeatur à creditore pupillari, vt pupillum defendat in lite, quæ coram Senatu pendeat? Potest Senatus ex officio etiam citra appellationem satisdandi necessitatem tutori remittere, & eum ad pupilli defensionem etiam pœnarum comminationibus vrgere, adeoque si tutor aut curator ex inquisitione datus sit, pronunciare inauditis quoque nominatoribus eos pro fideiussoribus habendos cùm ratio iuris ita ferat, *l.4.§.vlt.D.de fideiuss & nomin.tutor.* Sed hoc tamen addito, vt Arrestum iis significeri iubeatur, ne possint quandoque ignorantiam obtendere, & vt si tutorem vel curatorem, quem nominauerunt, male versari videant, possint suspectum facere, sibique consulere aduersus periculum malæ nominationis. *Ita Senatus* in persona Francisci Rey, pro fororibus Maison, 18. April. 1614. Adde Fert. *in form.libell. ad reddit.ration.gloss.2.num.16.* vbi ait si à iudice satisdare iussus sit tutor, qui alioquin satisdare non tenebatur, standum esse sententiæ. Eamque practicam maxime in tutoribus ex inquisitione datis probari per *gloss. in l.1.C hoc tit ex § nos autem Inst de Atil. tutor.* quia inquit, plerumque hæc inquisitio sit negligenter à magistratibus, qui tutorem ideirco facile onerant satisdatione, vt hoc veluti remedio suppleant quod deest eorum diligentiæ.]

TIT. XXVI.

DE SVSPECT. TVTOR. vel curator.

DEFINITIO I.

Paciscentes de hereditate pupilli per occasionem tutelæ, indigni sunt & tutela & hereditate. Quid si de fructibus diuidendis bonorum pupilli?

SI proximiores agnati de tutelæ aut curationis munere allequendo collitigantes pacti sint de pupilli aut minoris hæreditate inter se diuidenda, quandocunque mori eum contingeret, [1] hoc ipso suspecti sunt & indigni, qui ad munus hoc publicum admittantur: quod ita paciscendo perfide & pernicioſe agere videantur, [2] adeoque insidiose in re pupilli vel minoris, de cuius morte contra ius gentium festin antes, tam cito cogitent. [3] Non idem est, si proponas ex Augustanæ vallis prouincia plures inuicem transegisse de fruct.b. bonorum pupillarium diuidendis, postquam placuit iure consuetudinario totius prouinciæ induci, vt non cogantur tutores rationem reddere, nisi administratæ proprietatis, fructus autem suos omnes faciant, quicunque deductis pupillarib. impensis superfuit. Quanquam nec eo minus suspecta, malique exempli conuentio illa esse mihi videbatur, cum tutelæ ambitum præ se ferat, qui ad remouendum à tutela, quantumuis proximum agnatum, sufficere deberet. [4] *Ita Senatus* ex tempore, 9. Cal. Mart. 1589.

1 Nimirum eo fortassis prætexto, quod ad quos tutela redit, ad eos peruenire hæreditas debeat, *vulg. l. quo tutela 73. de reg.iur.*

2 Est enim huiusmodi pactio plena tristis & periculosi euentus, *l.vltim. Cod.de pact.* adeoque improbus est, qui sollicitus est de viuentis, præsertim impuberis hæreditate, *l 2.§.interdum, ff.de vulg.& pupill substit.l.2.§.vltim. D.de his quæ vt indign.*

3 *L.donari, 9.alias l.quidam, §.donationem, ff de donat. l.1. § si impubere.D.de collat.bonor.* Hoc vero maxime obtinet cum tractatur de pupillo, cuius vita insidiis agnatorum aut substitutorum maxime exposita esse creditur, propter quod fuit necesse induci non tantum substitutionem pupillarem, sed etiam vt pupillares tabulæ, quamdiu pupillus viueret, clausæ remanerent, *§.sin autem quis, Instit.de pupill substit.* iunct. *l.Iulianus, 42.alias l.si pupillus, ff.de acquir. hered.* vide *l.3.§.nunc videamus.ff.hoc tit.*

4 Ita enim fert consuetudo vallis Augustanæ, mirabilis sane, & à iure nostro pupillorumque vtilitate valde aliena, sed quam tamen abrogari numquam fuit possibile.

5 *L.scire oportet, 21.§.vlt.ff de tutor. & curat. dat.l ex sententia.29.ff.de testam.tutel.l.qua omnia, 25.vers.nec ferendus est, ff.de procurat.*

DEFINITIO II.

Pendente suspecti cognitione, an & quando remouendus sit tutor aut curator ab administratione.

PEndente cognitione suspecti, constat quidem remouendum esse tutorem aut curatorem ab administratione: [1] Sed hoc ita accipiendum est, si contra tutorem suspicionis indicia aliqua proponantur: [2] alioqui sola accusatoris allegatio non sufficit, ne calumniæ occasio detur. [3] Itaque litem super allegatis suspicionis causis contestatam esse necesse est, priusquam remoueatur. [4] Porro quemadmodum suspectus ille est, qui in re pupilli aut minoris male versatur, [5] ita male versari credendus est, quisquis contra Senatusconsultum, quod ad Diui Seueri orationem factum est, rem immobilem sine decreto alienat. [6] Nemo enim dubitat quin male fiat, quicquid fit contra leges. [7] *Ita Senatus* ex tempore, 11. Calend. Junij, 1590. Et rursum in relationibus libellorum, pro tutore liberorum N. Neyton, 18. Calend. Decemb. 1590.

1 *L.eum quem, 7.C.hoc tit.*

2 Imo non esse tutorem remouendum propter solam suspicionem ante litem concitatam, tenet Affli. *decis 157.numer 5.& 6.* post Angel. *in l quod si forte, 14.sunt quidam, D: de solut.*

3 Nam vt ille Imperatori obliciebat, quis innocens erit, si sufficit accusare? Quanquam nec insulse Imperator, quis vero nocens, si sufficit negare?

4 Ex sententia Afflicti & Angeli, quam retulimus *num.2.* quæ magna sane limitatio est, *ad l eum quem.*

5 *L.3.§.nunc videamus, & pass. D.hoc tit.*

6 Idem est, si tutor alienet sine decreto aliquam rem ex iis, quarum alienatio hodie prohibita est, post *l.lex quæ tutores 22.C.de admin.tutor.* quamuis ad diui Seueri orationem cares antea non pertineret.

7 *L non dubium 5.C.de legib.* Indignus enim est legum auxilio quisquis in eas committit, *l auxilium 37.in fin.D de min.* Si tamen nihil aliud contra tutorem hunc allegaretur, putarem quius, vt salua existimatione prohiberetur quicquam amplius gerere, quam vt quasi suspectus remoueretur, *argum.l 3. §. vlt & l.seq. D. hoc tit.* quia solus infamiæ pœnam meretur, *l.vlt C.eod.*

TIT. XXVII.

DE IN LIT. DAND. tutor.

DEFINITIO I.

Pœna minoris contumacia citati ad petendum curatorem in litem non alia est, quam vt ei, licet absenti, curator detur.

AD Iudicem venire iussus minor, vt sibi curatorem in litem peteret, cum quo agere creditor posset,[1] non paruit. Contumaciæ pœna non illa erit irroganda, vt pro maiore habeatur, quem minorem esse constat,[2] quippe tanquam minor conuenitur. Ne contra, quam vulgo iactari solet, plus operetur fictio in casu ficto, quam veritas in casu vero;[3] Sed vt ex iudicis officio absenti curator detur, qui alioquin, etsi inuito, non tamen, nisi præsenti, & qui ab ipso minore nominatus esset, dari debuisset.[4] *Ita Senatus* in causa Dominæ Bonaventuræ Beisse, & N.Antonij Fraret de Combaueiron, 17.Calend.August.1593.

1 Siquidem ex hac causa etiam inuito curator dari potest & debet, qui alias non datur nisi petenti, §.*item inuiti, Instit.de curat.l.1.& pass.C hoc tit.*

2 Etsi non vno casu placet nostris minorem haberi pro maiore, puta, inquiunt, si cum iuramento contraxerit, *Auth. sacramenta.C si aduers.vend.* aut si maiorem se dixerit, *ex tit.C. si min.se maior.dixer.* De quo scripsimus ad eos titulos.

3 Contra *l adoptio 16.* iunct. §.*vlt.l.praced.D.de adopt.l filio 23.D de liber & posthum.*

4 *L 3.§ si pupillus, D.de tut.* Contumacia enim fictam præsentiam inducit, cum pro præsentia habeatur, *Auth.qua in prouincia, vers.sed si nec ipse, C. vbi de crim.agi oport.* & in corpore vnde sumitur.

DEFINITIO II.

Curator ad litem aut actum quis inuitus dari possit.

CVrator ad litem aut ad alium actũ, in quo curatoris auctoritas necessaria sit, inuito quidem datur,[1] sed non inuitus:[2] Nisi proponas procuratorem publico munere fungentem, qui ex ea causa cogi possit, vt pro alio procurationem suscipiat.[3] Itaque quoties non reperitur ex agnatis, aut cognatis, aut adfinibus, qui curator esse velit ad litem, siue minori, siue iacenti hereditati,[4] dandus sit, Senatus iubere solet, vt ex procuratoribus aliquis nominetur, cui eius muneris executio mandari possit, salario iusto interueniente, & ita, vt nec de suo quicquam præstare compellatur,[5] nec vllis rationibus reddendis aut litis periculo fiat obnoxius, sed tantum instruendæ liti officium boni viri & diligentis procuratoris exhibeat. Vnde illud quoque fit, vt ita datus curator alium procuratorem constituere non debeat, quoniam idem iple & curator & procurator est.[6] *Ita Senatus* in causa N.Polixenæ Veillet, contra N.Bay, 8.Cal.Septemb. 1593.

1 §.*item inuiti, Inst.de curat.*

2 Potest enim recusare, multo magis se excusare, *l.3.§.si pupillum eo*, ibi Bald. *D.de tutel.l.2.§.quæritur.de curat.bon dand.*

3 Parùm enim distat inter procuratorem & curatorem ad lites. Dixi *Defin.4.num.6.& 7.§.qui tutor.aut curat.dare darive poss.*

4 Nam eo iure vtimur, vt etiam iacenti hereditati curator detur, contra quem errorem vide quæ scripsi *Decad 3.de error. pragmat.Error.3.*

5 Nemo enim cogendus est, vt pro alio quicquam inuitus soluat, nec debet vlli officium suum esse damnosum, *l cum quadam 26.C.de admin.tutor.* damnum autem aliquod est, si quis de suo pecuniam pro alio explicare & prorogare compellatur, *l.3.§.vlt.vbi pup.educ deb.*

6 Ne frustra fiat per plures, quod æque commode, imo commodius per vnum expediri potest.

DEFINITIO III.

Prius est vt pupillus tutorem habeat, quam vt de curatore ad litem, aliumve actum ei dando tractari possit, & vbi petuntur tutores.

PVpillo nondum habenti tutorem curator ad litem aliumve actum dari non potest, nec si aduersarius petat, qui litem cum defuncto impuberis patre inchoatam aduersus pupillum persequi & exercere velit,[1] sed omnimodo tutor dandus est, qui pupillum defendat, & ad lites procuratorem constituat.[2] Alioqui enim, quid obsecro, præstare, aut quas defensiones adferre curator potest, qui de pupilli rebus & negotiis non sit instructus, quique instrumentorum pupillarium copiam habere nequeat, nullo dum confecto eorum inuentario?[3] Nam nec prius confici inuentarium potest, quam tutor aliquis datus sit, ad cuius quippe curam ea res pertinet.[4] Nec aliud erit, etiamsi iam in causa conclusum sit, liscque ad coronidem perducta videatur.[5] Pleraque enim possunt interuenire, propter quæ iudicatum, iudiciumve differri debeat:[6] Impetrata fortassis restitutione in integrum, si qua defensio aut allegatio sit omissa, quæ pupilli ius tueri possit.[7] Quorum tamen ratio excogitari non potest, nisi per eos, qui pupillarium negotiorum plenam notitiam habeant, ex pupillaribus instrumentis & facultatibus perspectam.[8] Nec obstitit, quod cum ea facti species proponeretur, vt agnati proximi, ex quibus eligi tutor poterat, Pedemontani essent, & in Pedemontium prouincia degerent, difficile erat Sabaudo homini procuratore, vt ex iis decerneretur.[9] Facilius enim id illi oneris irrogandum esse visum est, quam permittendum, vt indefensi pupilli causa læderetur.[10] Quanquam & illud dici poterat, non esse cogendum illum ire ad Pedemontanos, vt peteret tutorem, cum haud dubie pro bonis & negotiis Sabaudicis tutorem dari Senatus noster iubere poterat.[11] Nimirum ex proximioribus agnatis, cognatisve aut vicinis, quos defunctus in Sabaudia reliquisset,[12] etiam non vocatis iis, qui essent apud Pedemontanos, licet maior pars hereditatis in eadem Pedemontanorum prouincia esse proponeretur, quandoquidem æque suo iure Senatus Pedemontanus pro ea bonorum parte alium tutorem dare poterat,[13] vt expeditior esset, minusque pupillo dispendiosa ratio tutelæ gerendæ, bonorumque in tam diffitis locis administrandorum.[14] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin.3.sup.qui tutor.dare darive poss.7.Id.Decemb. 1593.

1 Nunquam enim curator in litem, aut ad actum aliquem specialem dandus est, cum in omnem rem administrator aliquis, siue

quis, siue tutor, siue curator ille sit, dari potest, *l. in omnem rem, 15. D. de tutor & cur. dat.* nimirum, vt siue pupillo, siue minori, quam plenissime recte prouideatur. * Maxime autem hoc locum habet in infante, *l. 3. §. si pupillus, D. de tutel.*

2 Omnia enim facere tutor potest, quippe qui sicut personæ, ita & vniuerso patrimonio datus intelligitur, *l. certarum, 12. & seqq. D. de testam. tutel.* * Vide tamen Alexand. *cons. 122. vol.*

3 Parum autem est, quod pupillus habeat curatorem, nisi talem habeat, per quem defendi possit. Ideo namque dantur pupillis & minoribus tutores & curatores, ne sint indefensi.

4 *L. tutor qui repertorium, 7. D. de admin. tutor. l. vlt. C. arbitr. tutel.*

5 Quamuis soleant Pragmatici dicere processum hoc casu haberi pro iam iudicato.

6 Similis ratio est *in § illud, Inst. de rer. diuis. ex l. 5. §. 1. de acquir. rer domin.*

7 Siquidem ex hac causa pupillum & minorem in integrum restitui posse constat *l. minor, 36. D de admin. tut.*

8 Alioqui vnde possent diuinare, aut probationes sumere? *arg. d. l. tutor, l. chirographi, 57 D de admin. tut.*

9 Cauere enim bonus iudex debet, quantum potest, ne quis officij sui gratia per longum iter, nec sine magna captione à rebus suis accedere, & ex ea prouincia suam ire cogatur, quia id est minus onerosum, *l. sed, si quis, 7. D. testam. quemadm. aper. l. 3. §. vlt. D de testib.*

10 Quia quoties nihil sine captione inuestigari potest, eligendum est, quod minimum habeat iniquitatis, *l. quoties, 200. de reg iur.*

11 *L. vnic. C. vbi pet. tutor. vel curat. l. pupillo, 27. D. de tutor. & curat dat.* vbi Bart. *l. propter litem 21. §. licet, & §. vlt. D. de excus. tutor.*

12 *L. 3. D. de tutor. & curat dat.*

13 Ex his ipsis legibus, quas citauimus *num. 11.* Iunge *l. 5. §. illud quaro, 12. D. de rebus eor. qui sub tutel.*

14 Etenim ea ratio tutelæ in tam difficilis prouinciis gerendæ per vnum eundemque tutorem valde dispendiosa pupillo, qui viatica & sumptus omnes pro tutela factos tutori suo debet reddere, *l. 2. D. vbi pupill. educ. deb. l. 1. §. praterea, l. 3. §. contrarium, D. de contr. tutel. & vtil. action.* Vide omnino Papiensem *in form. libell. ad redd. ration. tutel. in versic. eidem Iacobo, nu. 3. &* 4. & ibi Masuer *in addit.* post Crauett. *cons. 30.* Roman. *cons. 250 & cons. 39 col. 2.* Alex. *cons. 44. col. 4. circ. med. libr. 5.* Ias. *in l. cunctos populos, in 2. lectur. in fin. Cod. de summ. Trinit. & fid. Catholic.* Caitenf. *in l. 1. C. de contr. empt.*

TIT. XXVIII.

DE EO QVI PRO TVTOR. negot. gess.

DEFINITIO I.

Protutor potest stipulari pro pupillo, sed non potest exigere solutionem, si tutor negetur. Alia ratio est veri tutoris qui non satisdedit.

VT stipulanti promisit quasi tutori, cum tamen reuera tutor non esset, si ab eo tanquam tutore conueniatur, vt soluat, obijcere potest tutorem eum non esse.[1] Nec ei nocebit, quod tanquam tutori promiserit.[2] Parum enim ipsius tum interfuit, an tutor esset, qui pupilli nomine stipulabatur pecuniam, quam etiamnum pupillo se debere fateatur.[3] At nunc eiusdem interest, ne alteri soluat, quam qui reuera tutor sit, vt liberationem à pupillo consequi possit, quam vtique non consequeretur, si ei solueret, quem tutorem non esse sciret.[4] Si tamen nihil aliud habeat, quod tutori obiiciat, quàm quòd pro tutela non satisdederit, cum à iudice citra onus satisdationis ad tutelam admissus fuisset, audiri non debebit.[5] Neque enim minus legitime tutor est, qui non satisdedit, si ei iudex siue vltro, siue per imperitiam, satisdandi necessitatem remiserit: præsertim cum iudex ipse eo nomine in subsidium obligetur, & fideiussoris vice loco habeatur.* Quod multo magis obtinet, si talem tutorem proponas, qui satisdare non debuerit, qualis est testamentarius, vel ex inquisitione datus.[7] Diuersum sane est, si tutori, quod plerumque fit, satisdationis onus iniunctum fuerit, cum tutor daretur aut confirmaretur. Hic enim tutor quidem esse intelligitur, sed administrationem nullam habet, priusquam satisdederit.[8] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Cal. Februar. 1590.

1 Regula enim generalis est: Quisquis agit tanquam talis, cum debere probare se esse talem, *l. si filius, 8. l. circa, 14. D. de probat. l. duo sunt Titij, 30. D. de testam. tutel.*

2 Quamuis dici soleat cum, qui cum alio contrahit, non debere ignorare de conditione eius, cum quo contrahit, *l. qui cum alio, 19 D. de reg iur.*

3 Nam etiamsi stipulatio intercessisset, perinde tamen pecunia pupillo deberetur ex ea causa, quæ materiam dedisset stipulationi, cum stipulationes omnes pendeant ex negotio contracto, *l. 5. § conuentionales, D. de verb. oblig. l. fina, 6. §. vlt. & l. seq. D. de nouat.*

4 Aliud esset si soluisset bona fide, id est, ei, quem tutorem esse putabat. Nam quamuis debitor pupillaris soluendo ei, qui pro tutore negotia gerit, non aliter liberetur quam si pecunia in rem pupilli peruenerit, *l. debitores 28. D. de solut.* id tamen non habet locum in eo debito, quod in tutorem pupilli contractum sit per illum ipsum, qui quasi tutor negotia gessit, *leg. filia 88.* vbi est text. elegans *eod. tit.* [Obserua tamen eum qui pro tutore, cùm tutor non esset, pupilli negotia gessit, non debere, quod ad ipsius incommoda pertinet, melioris esse conditionis, quàm si vere tutor esset, cùm possit ei magis imputari cur ad administrationem tutelæ ad se non pertinentis siue bona siue mala fide accesserit. Vt plus sit hoc casu in opinione quàm in veritate.* Qui enim se tutorem esse, licet falso putat, quidni ea omnia faciat, quæ verus tutor facere deberet. Itaque etiam inuentarium facere cogitur, aut pati iuramentum in litem eo nomine, vt tutor *l. tutor. 7. D. de admin. tutor.* Item bona eius perinde sunt tacite obligata pupillo pro administratione *gloss. in l. pro officio 20. Cod. eod. tit. Ita Senatus* ex tempore, 9. Aug. 1612. Adeo vt nec aliud probandum sit in iis qui tutores esse non possunt. Nec enim eo minus protutelæ tenentur, *l. 3. iunct. gloss. Cod. hoc tit.* vt autem quis probetur gessisse pro tutore sufficit, vt in aliquo instrumento aut quolibet alio actu se tutorem nominauerit. Maxime vero si talis sit ad quem aut testamentaria, aut legitima hæreditas pertinere potuerit. Hoc enim sufficeret ex ratione iuris, vt pro vero tutore habendus esset, quamuis nunquam à iudice confirmatus fuisset, nisi moribus nostris obtineret, vt omnimodo tutorem quemlibet à magistratu confirmari oporteat, nec prius pro tutore habeatur, quàm & confirmatus sit & iurauerit. *Ita Senatus* eodem Arresto, contra Claud. Antermet. Vide quæ contra hunc pragmaticorum errorem scripsi in *Err. vlt. Decad. 1. de error pragmat.*]

5 Dixi *Defin 2. 3. de tut. vel cur. qui sat. non det.*

6 *Tot. tit. de magistr. conuen. D. & C.*

7 *L. testamento, 17. D. de test. tutel. l. pen. C. de tutor. vel curat. qui sat. non ded.*

8 *L. 1. & vlt. eod. l. mutuo, 6. §. 1. D. de tutel.*

[DEFINITIO II.

Quantum interfit an solutum sit vero tutori an ei qui pro tutore negotia gerebat.

INter verum tutorem & eum qui pro tutore negotia gerit differentia magna est, non solum si de rerum pupillarium alienatione tractetur, quæ non sicut tutori nonnullis casibus,[1] ita ei qui pro tutore gerit, vnquam permissa est,[2] sed etiam cùm de solutione per debitorem pupillarem facta quæritur. Qui enim vero tutori soluit omnimodo liberatur, & ipso iure.[4] Qui verò gerenti negotia pro tutore, non aliter quàm si pecuniam in rem pupilli versam esse probet.[5] Sane si pupillus hæres sit protutoris, repellendus est exceptione doli si factum eius improbet cui successit.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro fratribus Laboret, contra fratres Valentin, 3. Calend. Septembr. 1612.

1 *Vt in l. lex quæ tutores 24. C. de admin. tutor.* aut si decretum prætoris in cruenerit *tot. tit. C. de prad. minor. & D. de rebus eor qui sub tutel.*

2 *L. 2. D. hoc tit.* vbi ratio redditur, quia non eadem est huius quæ tutoris administratio rerum pupillarium.

4 *L. Lucius 46. § tutela, D. de admin. tutor. §. nunc admonendi, Instit. quib. alien. lic.* vel non: vbi quod dicitur necessariam esse iudicis authoritatem ad hoc vt debitor pupillaris liberetur, non ad eum casum pertinet, quo facta sit solutio vero tutori, sed ad eum, quo facta ipsi pupillo nondum habenti tutorem, vt constat ex *l. sancimus 25. C. de administ tutor.* in illis verbis, *Creatione tutorum vel curatorum cum omni procedente cautela*, quorum non alius sensus est, quam hic dum proceditur ad dationem tutoris vel curatoris cum omni diligentia & præcautione, vt scripsi pluribus in *Error. Decad. de error. pragmat.* Et quod additur, *in dict. §.* at ex contrario *debitorem pupillarem soluere*, sic accipiendum est, vt soluere dictum sit pro liberare.

5 *L. debitores 18. D. de solut.* Excipe casum *l. filia 88. eod. tit.* id est, cùm *ille ipse*, qui pro tutore negotia gerebat pro pupillo stipulatus est. Tunc enim solutio ei facta perinde liberat debitorem à pupillo, atque si tutor vere fuisset.

6 Nam ex qua persona quis lucrum sentit eius factum præstare debet *l. ex qua persona 149. de reg. iur. vulg. l. cùm à matre 14. C. de rei vindic. l. vindicantem 17. l. Seia 73. D. de evict. l. venditrici 3. C. de act. empt.*]

TIT. XXIX.

VT CAVS. POST PVBERT. adsit tutor.

DEFINITIO I.

Tutor pupilli succedentis in hereditate prætoris tutoris litem à priore tutore cæptam peragere cogitur, si nondum sit reddita ratio prioris tutelæ.

TVTOR pupilli nomine instituta lite nec dum peracta ea decesserat, filio impubere herede relicto. Datus huic impuberi tutor, licet prioris pupilli tutor non sit, [1] nec tutelæ, quam defunctus gesserat, successor, successorisve tutor, [2] eandem tamen litem, si alius tutor nullus sit, persequi poterit, [3] quippe quod ea res ad onus prioris tutelæ pertineat, vt cœptam litem peragat is, qui defuncti nomine cogitur reddere rationes. [4] *Ita Senatus* in causa Michaelis Brunier, & Enemundi de la Chinal, 3. Non. Mart. 1594.

1 Nulla enim tutela hereditario iure transit ad alium, *l. tutela 16. § 1. D. de tutel.*

2 Est tamen tutor eius, qui successit in onus rationum reddendarum prioris tutelæ nomine.

3 Quemadmodum tutor ipse posset, si adhuc viueret, tutelaque per pubertatem finita esset, aut alio quouis modo, *l. vnic. C. hoc tit.*

4 Nam etiam post finitam tutelam officium tamen tutelæ durat quantum ad ea quæ sunt connexa priori tutelæ, *l. 5. § si tutor, D. de admin. & peric. tutor. l. tutor post puberem 11. C. arbitr. tutel. l. si tutor post pubertatem 23. D. de tutel. & ration. distr.*

DEFINITIO II.

Tutela quidem finitur pubertate, sed officium tutelæ non finitur, nisi redditis rationibus vel accepto saltem curatore.

CVm tutor, qui nondum administrationem ad curatorem transtulit, defensioni causæ pupillaris adesse debeat, [1] multo minus audiri is debebit, qui nullo adhuc dato curatore ob eam solam causam liti adesse recusat, quod pupillus annos pupillares excesserit, atque ita finita tutela sit. Nam finita tutela, potest tamen fieri, vt administratio duret; nempe quamdiu non sunt redditæ rationes. [2] Sane si & curator puberi datus sit, & in eum translata administratio, tutorem pro causa pupillari litis incommoda subire cogi non oportet. [3] *Ita Senatus* in causa Marci de la Mousniere, & D. de Montternoz, 6. Non. Aug. 1595.

1 *L. 1. C. hoc tit.*

2 Aut saltem, quamdiu curator nullus datus est, *l. à tutoribus, 33. §. 1. D. de admin. tutor.* Iunge *l. 5. § post completum. eod.*

3 Nam omnia negotia, quæ per tutorem inita sunt, *ad fidem* curatorum exinde pertinent, *dict. §. 1.* Nimirum fictiam instrumenta iis reddita sint, sine quibus lis instrui & peragi non potest, *dict § post completum.* Vide Andr. Gayl. *libr. 2 practic. obseruat cap 96.* vbi ait ex generali totius Germaniæ consuetudine receptum esse, vt tutela non finiatur pubertate, quamdiu non sunt redditæ rationes tutelæ. Eademque consuetudo etiam apud Gallos, vt à grauissimis plerisque viris audiui, iam inualuit.

DEFINITIO III.

Valent quæ tutor post finitum officium gerit ex necessitate vel vtilitate officij præcedentis, quamdiu alius tutor nullus est.

QVæ à tutore, vel Syndico, alioue administratore post finitum officium gesta sunt, non eo minus rata haberi debent, si modo ex necessitate aut vtilitate præcedentis officij ab iis facta sunt, nec dum alius eo tempore tutor, aut Syndicus, aut administrator fuit. [1] Tamdiu enim is manet, qui antea fuit: [2] Ne alioqui summo incommodo afficiatur pupillus aut vniuersitas, nemine administrationem habente. [3] *Ita Senatus* ex tempore pro Syndicis ordinis Nobilium Mautianæ, 4. Id. Febr. 1596.

1 *Arg. l. ita autem, § si tutor, l. à tutoribus, 33. § officium, D. de admin. tutor.*

2 Saltem ex generali illa consuetudine, de qua *diximus Defin praced. ex* Andr. Gayl. *libr. 2 pract. obseruat. c. 96.* quamuis ratio iuris repugnare videatur, cum tutela finiatur pubertate, *l. 1. & 2. C. quand. tutor. & curat. esse. desin.*

3 Melius enim est rem pupilli vel vniuersitatis bene geri per eum, qui tutor vel Syndicus antea fuit, licet esse desierit, quam per neminem. Idque non adhorret à iuris ratione, cum ea quæ post officium gesta sunt, connexa sunt iis, quæ durante officio gesta fuerunt, aut geri debuerunt, *l. 1. C. hoc tit.*

TIT. XXX.

VBI PVPILL. EDVCAR. debeat.

DEFINITIO I.

Vitricus potest quidem esse tutor priuigni sui, sed non facile, difficilius vero educator.

ETsi non facile vitricus tutor dandus est, nec apud eum educandus pupillus, [1] facilius tamen est, vt tutor detur, quam vt apud ipsum pupillus educetur, [2] ne salus eius periclitetur, cui mortuo mater sit successura, tum vitrico, aut liberis ex vitrico susceptis vel suscipiendis commodum successionis paratura: [1] Sed tamen si agnatis, cognatisque ita videatur, nec quicquam causæ sit, cur eorum voluntatem iudex sequi non debeat, poterit iudex & vitricum tutorem dare & decernere, [4] vt apud eum pupillus educetur. [5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 2. supr. Quand. inul. tutel. offic. fung. potest.

1 Propter periculum quod subest, ne vitricus vitæ pupilli insidietur, adeo, vt nec matri, quæ vitricum induxit, educatio pupilli permittenda sit, *l. 1. C. hoc tit.*

2 Periculum

2 Periculum enim educationis imminet vitæ pupilli, periculum vero tutelæ non, nisi facultatibus. E. quæ ratio vocat ad tutelam ne spe persuturæ successionis, *l. quo tutela, 73. de reg iur & tit. de legit patron. tutel. Instit.* eadem arcet ab educatione [illegible] pupillarem alis pupillus facile debeat, *l 1 D hoc tit.*

3 Credibile enim mater, quæ transit ad secunda vota, minus diligeret heredes prioris matrimonij, *l fœmina, 3. l generaliter, 6. C. de secund nupt. & pass.*

4 *L. vltim. C. de contr. iudic. tutel l. nonnunquam, 32. § 1. D. de adopt.*

5 Hoc enim causa cognita auditisque agnatis & cognatis decerni potest *d l 1. C hoc tit. l 1. D eod.*

TIT. XXXI.

ARBITR. TVTEL.

DEFINITIO I.

Rationes tutelæ ritè pupillo aut alij cui oportuit redditæ non possunt retractari postulante tertio nisi eius sumptibus.

RATIONIBVS pupillaribus cum ei ipso qui pupillas fuit aliove [1] solemniter redditis, [2] si tertius forte possessor pignorum pro reliquis obligatorum redditionem improbare velit, nouamque postulare, [3] audiendus quidem est, cum ius interfit, [4] sed ita tamen vt ipsius sumptibus iterata illa redditio fiat. [5] Nam quod dici solet, arbitrium tutelæ tale esse debere vt rationes expensis pupilli reddantur (quod & in cæterorũ omnium personis obseruatur, quibus rationes reddendæ sunt, [6]) ad eum casum pertinet, quo reddantur postulante eo cui reddi debeant, & nunc primum. [7] Nam postulante alio & ad proprium sui ipsius commodum, non est æquum iis sumptibus onerari pupillum, aut eum qui rationes iam semel & bona fide reddiderit. [8] Neque enim illi imputari potest, cur tertium hunc possessorem non interpellauerit, vt si sua interesse putaret adesset tum cum rationes primum redderentur. Cum neque huic obligatus esset neque sciret futurum vt eius quicquam interesset. [9] Præsertim vero quod neque principaliter quicquam eius interest, sed tantùm per quasdam consequentias. Cuius interesse, vt ita dicam, consequentis ratio vtplurimum haberi nulla solet. [10] *Ita Senatus* extempore pro N. Gaspardo Tauel, contra Mammeitum Cusini, 7. Calend. Februar. 1593.

1 Puta curatore aut ipsius pupilli hærede.

2 Id est obseruatis solemnitatibus, quas & iuris ratio & statutum Sabaudiæ introduxit, *in cap. quæstiones liber. 2. stat.*

3 Vt probet indebitam esse pecuniam, quæ petitur quasi debita per tutorem.

4 Ne alioqui factum aut dolus aliorum alij noceat contra *l. 2. D. quod vi aut clam l. non debet alteri 74. de regul iur.*

5 Qui enim alleget male quid & perperam factum esse, idipsum suis sumptibus probare debet, *l. ab ea parte 5. § 1. de probat.* maxime vero si alleget etiam dolum, quippe cuius præsumptio semper odiosa & improbabilis est, *l. quoties 18. § qui dolo eod. tit. l. dolum 6. C. de dolo.* [Quod si pupillus petat retractari rationes etiam quas solemniter redditas dixerit, nemo dubitat quin sit audiendus, dummodo eius sumptibus id fiat. *Ita Senatus* in ea causa de qua *num. 9 f.*]

6 *L. 1. § officio, D hoc tit de tutel & ration. distr.*

7 Ne alioqui officium tutoris aut alterius cuiuslibet administratoris sit ei damnosum, si suo sumptu rationes reddere aut in eam rem sumptum prorogare compellatur. Interest enim nostra non soluere potius quam solutum repetere, *l. 3. D. de compen, at. l nemo ideo 171. de regul iur.*

8 Nam neque lex aut prætor actum agi vnquam patitur, nisi ex magna causa, *l. si quis ex argentariis 6. § vlt. & l. seq. D. de edend. l. oratione 7. D. de feriis.* [Sane si ratio male ac nullite[r] reddita sit, iterum reddenda est, nec statur confessioni, quod bene sit reddita *Socin. consil. 190. vol. 2.*]

9 Vnde enim potuisset diuinare? *arg l. si putator 31. in fin. D ad leg. Aquil. l. si fideiussor 29. § si cum debitor D mandat. l. 4. § illa etiam quæstio. de dol. mal. except.* [Aliud ergo est in fideiussore tutoris & in heredib. fideiussoris quos prævidere pupillus potuit obiecturos collusionem si quandoque conuenirentur ad reliquorum solutionem: ideoque imputare sibi debet cur non petierit, vt ad rationum redditionem fideiussor eiusve hæres vocaretur. Cui prò inde liberum esse debet, vt rationum quamuis alioqui solemniter redditarum substantiam impugnet nulla petita rationum retractatione nullisque in eam rem refusis sumptibus. *Ita Senatus* pro Dominica Dalfin, contrà fratres Ginet, die 29. April. 1614. Iunge *Defin. 2. num. 4. f. de fideiuss tutor. & Defi 5. f. hoc tit.*]

10 *L. 2. l quod dicitur 7. D. de auctor. tutor.*

DEFINITIO II.

Ob rationes reddendas quando conueniendum sit de arbitris rationalibus, quos auditores appellamus, & quomodo facienda sit editio?

CVm de reddendis rationibus agitur, prius est vt rationes edantur, [1] itemque instrumenta omnia ad rationes pertinentia, [2] quam vt de arbitris &, vt vocant, auditoribus conuenire oporteat, apud quos de rationum fide disceptetur. [3] Fieri siquidem potest vt tam bene ac fideliter rationes reddi appareat, vt controuersia nulla futura sit propter quam ad arbitros recurri sit necesse. Eam vero editionem non apud facta fieri oportet, [4] sed breui manu vt citius & minore sumptu instrui possit is, cui rationes redduntur, quid admittere debeat, aut de qua re contendere. [5] *Ita Senatus* ex tempore pro D. Antonio de Lescheranie Juridico maiore de Gex, contra N. Gaspardam de Liuron, 8. Cal. Febr. 1594.

1 Rationum enim redditio incipit ab earum editione, finitur autem reliquorum solutione, *l. non solum 8. § is qui. D. de liber. legat. l. cum seruus 82. D de cond. & demonstr.*

2 Quas pragmatici nostri vocant chartas iustificatiuas. Non enim videtur facta editio si non edita sint omnia, quæ sunt necessaria ad instruendam eum, cui fit editio, *l. 1. § editiones, & seq. D de edend l. 3 eod.*

3 Frustra enim ad arbitros aut iudices recurritur quandiu res in eo est, vt sine iis experiri possit.

4 Quomodo sit pendente iam lite, quam pragmatici nostri communicationem iudicialem vocant.

5 Quæ fuit iam olim ratio inducẽdæ illius editionis quam ante vocationem in ius fieri necesse erat, vt sciret reus an contendere deberet, an cedere, *d. l 1. in princip. D. de edend.*

DEFINITIO III.

Non sufficit rationes reddidisse ne quidem iudicialiter, si non etiam reddita sint instrumenta omnia ad rationes pertinentia. In dubio tamen reddita præsumuntur.

QVamquam redditis rationibus alioque tutore aut curatore dato non facile permittẽdum est, vt qui rationes reddidit inquietetur, [1] præsertim si generalis ei liberatio facta sit præsente & auctoritatem præstante iudice: [2] nisi tamen probet rationum instrumenta per se reddita, cogendus est vt petenti quandocunque pupillo exhibeat, cuius scilicet interest ea habere, [3] vel ob hoc ipsum vt sciatur an bona fide rationes redditæ sint necne. [4] Sed ita tamen vt ipsius pupilli sumptibus vocetur prius in ius tutor nouus dicturus apud iudicem, an ea rationum instrumenta à priore tutore acceperit; alioqui pro tutore qui liberatus est præsumendum videtur; vt qui rationes reddidit, omnia quoque ad eam rem pertinentia & exhibuisse & reddidisse existimetur. [5] *Ita Senatus* ex tempore Non. Febr. 1594.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin.1.supr.*

2 Nulla enim aut tutior aut vtilior liberatio esse potest quam quæ & generalis est, & iudicialis, *l.ait prætor 7.§.1.D.de minor.l.sancimus,15.C.de admin.tutor.* Idq. & etiam cauetur vetere nostro statuto Sabaudiæ incip. *Quistationes lib.2.* de quo dixi *Defin 1.num.2 sup.*

3 Ad exhibendum enim agere possunt omnes quorum interest *l 3.§.sciendum* & pass. *D.ad exhib.*

4 Nec enim id explorari aliter quam ex instrumentorum lectione, *d l.cum seruum 82. ad fin.D.de cond.& demonst.* Iunge *l.instrumenta 14.C.de fides.*

5 Præsumendum enim est factum esse quod regulariter & communiter fieri solet. Communiter autem ita obseruatur, vt cui rationes reddantur etiam instrumenta reddantur, quia nec alioquin viderentur redditæ rationes, *l.5.§.post completum.D.de admin tutor.l.vnic. C.vt cauf post pubert.adf.tut.* Adde quod in dubio proniores esse debemus ad liberationem quam ad obligationem, *vulg.l.Arrianus 4.D.de oblig & action.*

DEFINITIO IV.

Potest mater etiam quæ tutrix fuit nec dum rationes reddidit agere contra posteriorem tutorem nomine pupilli vt rationes pupillo reddat, sed ipsa quoque tamen simul condemnanda est.

MAter, quæ prior tutrix fuerat, cum pupilli nomine posteriorem tutorem vrgeret, [1] vt rationes redderet, patiebatur exceptionem, quasi non prius in id agere posset, quàm ipsa sequenti tutori administrationis suæ rationes reddidisset. [2] Verum est, cogendam quidem eam rationem reddere: Sed non eo minus aut tardius condemnandum posteriorem, vt ipse redderet, quando ei posset imputari, cur non in exigendis à matre rationibus diligentior fuisset. [3] Neque vero æquum erat nocere pupillo, aut matri impuberis nomine agenti, si quid ipsa sequenti tutori proprio nomine propter administratam tutelam debuisset. Agenti enim alieno nomine, & ad alienum commodum, nihil vnquam obiici potest ex propria persona: [4] Sic tamen temperari rem placuit, vt vterque condemnaretur ad reddendas rationes, sed secundus tutor pupillo, mater vero, quæ & ipsa tutrix fuerat, sequenti tutori. [5] *Ita Senatus* in causa Annæ Ludouicæ de Cruci, contra Joannem Juge, Cal. Decemb.1595.

1 Scilicet tanquam mater & coniuncta persona, *l.Sed & ha 35 ff.de procurat.*

2 Cùm is qui prior ex parte sua facere debuit non possit alteri imputare, cur non fecerit, *vulg l.Iulianus 13.§.offerri ff.de action empt.*

3 Pertinet enim ad posterioris tutoris curam vt à priore rationes exigat, *l.tutores 39.§.adolescens, l.qui nominibus 44.ff.de admin. & peric tut.*

4 Cum placeat posse quem etiam contra proprium factum venire, si modo veniat ad alienum commodum, *l.si non sortem 26.§.si filius, ff.de condict.indeb.* Bald. *ad l.vlt.§ in computatione, C.de iur delib.*

5 Vt ita per vtramque condemnationem & litigatoris vtriusque desiderio satisfieret, & vtilitatibus pupilli, cuius potissimum rationem haberi oportebat.

DEFINITIO V.

Casus in quo potest locus esse prouisionali condemnationi contra tutorem, etiam si nihil dum ab eo deberi constet, nec quicquam possit ei imputari.

NOn solet quidem locus vllus esse prouisionali condemnationi aduersus tutorem paratum rationes reddere, quamdiu ignoratur an ex rationum redditione debitor creditorve pupilli futurus sit; [1] Sed tamen si pupilli bona omnia teneat, quæ nec volens ei tam facile restituere possit, [2] vt puta si frater, aut patruus sit, qui bona sua cum pupillo communia habeat, quorum diuisio nõ tam cito expediri queat, [3] non est æquum interea pupillum laborare inopia. Sed pro modo patrimonij, & qualitate personarum certa summa pupillo adiudicanda est, [4] imputanda postea in eam summam, quam tutor debebit, si reperietur debitor, sin minus in eam bonorum partem, quæ ex diuisione ad pupillum peruentura sit. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum possit fieri vt sit ipse creditor non debitor, *l.1.§.vlt. D.de contrar.tutel & vtili actione, l. .C.eod.l.Imperatores 17.D. de tutel. & rat.distr.* [Idemque est in quocunque alio administratore qui rationes reddere debeat. Excipitur interdum fauor paupertatis, vt apud Papon. *Tit.de prouisions Arrest* 10. Multo minus potest prouisionalis vlla fieri adiudicatio contra fideiussorem tutoris etiam post solemniter redditas tutelæ rationes à tutore si eiusmodi redditioni fideiussor non interfuerit, nec vt interesset euocatus sit. Cum euocari debuerit vel ob hoc ipsum ne postea conqueri quandoque posset aut collusum fuisse inter pupillum, & tutorem, aut non ex bona fide & veritate redditas rationes, *vulg l.nam ita 39. D. de adopt.l.de vnoquoque 47. D. de re iudic. Ita Senatus* pro Dominica Dalfin, contra fratres Gines. 3. Cal. Maij 1614. Quod autem dicimus de fideiussore tutoris idem obtinet in quolibet administratore aut eius fideiussore. Sed neque tutori aut alij administratori prouisionalis adiudicatio vlla fieri potest ante redditas rationes. Ne quidem salarij, si quod forte promissum sit administratori, vt inter mercatores fieri solet quoties administrator societatis in nullam lucri partem admittitur. Sed hoc ita nisi fiet per eum cui reddendæ sunt rationes quominus reddantur. Semper enim contra morosum potest & debet fieri prouisionalis adiudicatio. *Ita Senatus* in causa Petri Vulliod, & Ioannæ Romanæ Berguere, Prid. Id. Maij 1614.]

2 Multo magis idem dicendum est si restituere nolit cum possit, nec tamen habeat iustam causam deneganda restitutionis. Nec enim semper tam cito condemnari potest, cum iudicia omnia suas habeant moras, *l.etiam de præsenti 15.in princ. D.vt legat.seu fideic.seruand.caus.cautat.*

3 Nec enim bonorum diuisio semper facilis est & in expedito, ideoque interdum etiam ad licitationem veniendum est, *l.3.C.commun diuid.*

4 Ad causam alimentorum & sumptuum litis, *arg.l.instituta 27.§.de inofficioso, D.de inoff.testam. l.vlt.C.de ordin.cognit.* Quod tamen regulariter non ita est, *d.l.Imperatores 7. D. hoc tit.de tutel.& ration.distr.*

5 Vt eam pecuniæ quantitatem pupillus quodammodo reddat minus ex communi capiendo, quomodo interdum fit etiam collatio *l.1.§.sed etsi tantum, D.de collat.bonor.*

DEFINITIO VI.

Pro rationibus prioris tutelæ potest pupillus agere & contra priorem tutorem & contra posteriorem.

POtest quidem tutor secundus conueniri pro primi administratione, cuius vtique ex officio suo rationem exigere debuit, quam postea pupilla redderet. [1] Sed tamen non liberat ea res tutorem à pupillo, si malit pupillus contra eum agere quam contra secundum tutorem. [2] *Ita Senatus* pro D.de Chiescherel de Nicole, 11.Cal.Mart.1595.

1 *L.1.C.de admin.tutor.l.tutores 39.§ adolescens, l.qui nominibus 44.D.eod.* Dixi *Defin.4.§.eod.*

2 Textus est perelegans *in d.§. adolescens*, vbi ratio redditur, quia non videtur iudicio tutelæ consumptum, quod alterius quoque officij querelam habuit.

DEFINITIO VII.

An & quomodo possint creditores agere contra tutorem, qui administrauit bona patris, quibus postea pupillus se abstinuit.

FIlius, qui paterna hæreditate se abstinuit, licet paternæ hæreditatis creditor sit tanquam hæres matris, [1] aut quod in aliorum creditorum iura successerit, [2] nõ idcirco tamen agere potest aduersus eum, qui defũcti patris bona quasi tutor administrauit. [3] Actio enim tutelæ non alij competere potest quam ei, cuius bona sunt, quæ fuerunt administrata, aut eius hæredi. [4] Atqui bona paterna numquam fuisse videntur filij,

filij, qui abstinuit patris hereditate.[5] Nec quod ipsius interest, quidquam facit: Nam non solum si creditor sit, sed & si pignoratitius,[6] non potest tamen ea res dare illi actionem contra tutorem, tutorisve heredem de reddendis rationibus;[7] sed hactenus tantum ei prodesse, vt possit petere curatorem dari bonis paternis, aduersus quem postmodum de iure suo experiri possit,[8] & eo condemnato impetrare in executione iudicati,[9] vt cedatur sibi actio, quæ curatori competit aduersus tutorem, eiusve heredem ad reddendas rationes.[10] *Ita Senatus* ex tempore pro Margarita Fratenat, Non. Maij 1597. in publico auditorio.

1. Potest enim filius heres esse patris, & tamen abstinere bonis paternis, *l eum qui bonis 87. D. de acquir. hered.*

2. *Extat. C. de his qui in prior credit. loc succed.*

3 Quamuis debeant haberi rata quæcunque tutor bona fide gessit in bonis pupilli ante immissionem, *l quoties 44. D. de acquir. hered.*

4 *L. 1 & tot. tit. D. de tutel. & ration. distr.*

5 Quia quamuis iure ciuili remaneat heres, *l. eum quisi 30. §. sed etsi suus, D. de fideicomm. libert.* non tamen habetur heredis loco à prætore post abstentionem, *l. necessarius 57. D. de acquir. hered. l si filius 12. D. de interrog. in iur. fac.*

6 Quo casu plus vtique iuris habet, quam si esset tantum chirographarius, *l. eos qui 9 C. qui potior. in pign. hab.*

7 Cum enim actio vlla sit personalis non potest transire in creditores hereditarios sine cessione, *l. vltim. C. de hered. action. l 1. C si certum petat.* Quod secus est in actionibus realibus, *l. si tertius 6. §. si quis prius, D. de aqua & aqu. pluu. arcend.* & ibi Bart. Vide tamen elegantem textum Papiniani *in l eum tutor 18. D. hoc tit. de tutel. & ration. distr.* vbi diuiditur actio inter pupillum & creditores patris sine vlla cessione, aut curatoris datione.

8 Nam curator bonis datus & agere & conueniri potest, *l. 2. §. 3. D. de curat. bon. dand.*

9 Nam in iudicati executione etiam iura pignori capi possunt, *l. à Diuo Pio 15. §. in venditione, & §. sic quoque iudices, D. de re iudic.*

10 Curatori enim haud dubie competit illa actio, quia personam defuncti repræsentare creditur, secundùm ea quæ scripsi *in Error. 3. Decad. 3. de error. pragmat.* Opinionem vero nostram confirmat mirifice responsum illud Papiniani *in d l. eum tutor* Esset enim hoc casu si quo vllo vnquam alio necessarius interuentus curatoris dandi paternæ hereditatis, quem tamen Papinianus nullo modo requirit.

[DEFINITIO VIII.

An & quando, & quatenus pupillo datus tutor, qui solemne inuentarium fecit, teneatur post redditam rationem pupillo iterum reddere creditoribus.

TVtor pupillo datus hereditatem paternam non nisi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat, maternam autem purè: Ideoque pro pupillari inuentario quod ex officio tutores omnes conficere debent, inuentarium solemne fecerat vocatis in eam rem, vt fieri oportuerat,[1] paternis omnibus creditoribus, & ea bona per multos annos administrauerat, mobilia omnia etiam inconsultis creditoribus hereditariis vendiderat,[2] & ex immobilibus quoque nonnulla. Deinde pupillo facto puberi rationes tutelæ reddiderat, dato in eam rem minori curatore,[4] qui tamen negligentius in ea re versatus nihil ad impugnandas rationes ex scripto protulerat, sed tantùm definitioni rationum præsente iudice subscripserat. Cùm postea conueniretur à creditoribus ad rationes iteratò reddendas quasi malè redditis prioribus,[5] Negabat se teneri propterea quòd pupillo suo, qui nec hodie conquerebatur rationes reddidisset, quas nec alij reddere debuisset.[6] Illi contrà dicebant sibi reddendas rationes non bonorum omnium pupillarium, cùm nihil in maternis pupilli bonis prætenderent,[7] sed eorũ omnium quæ paterna fuerant; & in solemne inuentarium coniecta, præsertim cùm in calce inuentarij tutor subscripsisset ac promisisset se omnium, quæ in eo inuentario descripta fuerant rationes redditurum, quibus oporteret, ac quorum interesset.[8] Accedebat quod paterna bona non omnia pupillo, eiusve curatori fuerant reddita, sed pleraque in eiusdem tutoris potestate manserant, de quibus non alius conueniri poterat, quàm ipse, aut ipsius heres.[9] Visum est ita temperari rem debere, vt noua quidem rationum redditio nulla deberetur, cùm de pupillaribus rationibus tractaretur, quæ non alij quàm ipsi pupillo aut eius heredi vnquam reddendæ sunt,[10] Sed tamen permittendum esse creditoribus, vt quæ vellent rationum redditarum capita impugnarent, & quibus vellent mediis dum ea essent capita, quæ ad bonorum paternorum, non etiam ad cæterorum administrationem pertinerent:[11] Quippe de quibus nihil inauditis iis tutor decernere, aut puberis curator in eorum præiudicium potuisset.[12] Illud sanè constabat, neque tutorem, neque curatorem puberi datum recusare posse, quominùs bona omnia, siue mobilia, siue immobilia nondum vendita redderent creditoribus, vt per auctionem publicam redactâ ex eorum venditione pecuniâ ipsis satisfieret, iuxta eum ordinem quem iudex in sententia discussionis inter creditores omnes lata præscripserat,[13] Præterquàm si quædam authore Senatu vel alio iudice cui iubendi ius fuisset alienata proponerentur.[14] De mobilibus planè dubitari minùs poterat, quin si à tutore vel curatore fuissent vendita inauditis creditoribus, qui probent pluris distrahi potuisse, non debere eam rem fraudi esse creditoribus, quominùs amplius precium aut à tutore ipso ipsiusve herede possint exigere si tutor fuit qui vendidit, aut à pubere, si pubes ipse, aut eius curator.[15] Enimuerò, quin rerum venditarum precia, preciúmque vsuras creditoribus reddi oporteret, non dubitabatur.[16] Detracto nimirum eo, quod pupillo ipsi tanquam hereditario creditori ex anteriore causa debebatur.[17] *Ita Senatus* in causa Cæsaris Corsi, & creditorum Christophori Cors, 19. Junij 1614.

1 *L. tutor qui repertorium 7. in princ. D. de admin. tutor.*

2 *L. vlt. C. de iur. delib.* Semper enim citandi sunt omnes, quorum interest, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.* Et quidem nominatim citandi sunt creditores, qui sunt certi, alij verò generali programmate, vt post Bartol. omnes notant *ad l. vlt. C. de iur. delib.*

3 Lex enim quæ permittit heredi venditionem rerum hereditariarum, vt satisfiat creditoribus non exigit, vt ea venditio publicè fiat ex vocatis omnibus creditoribus, *d. l. vlt. §. & si prafatam.* Sed tamen eo iure vtimur, vt omnes creditores ad huiusmodi venditionem vocari oporteat, ne possint creditores heredi imputare, quod per gratiam aut sordes viliore precio vendiderit, cùm æstimatio quæ in inuentario fieri solet, quamuis non necessariò, non obliget creditores, vt ei stare cogantur, nisi conditionem deferant, vt in proposita specie contigerat. Solent enim mobilia, vt plurimum venire pluris, quàm sint æstimata, quia minoris æstimari solent.

4 *L. 5. §. si tutor, l. à tutoribus 33. §. 1. & pass. D. de administr. tutor.*

5 Rationes enim malè redditæ ex integro reddendæ sunt. Socin. *cons. 190. vol. 2. num. 3.* Rol. à Vall. *cons. 49 vol. 1.*

6 Soli enim pupillo non alij obligatur tutor ad rationes reddendas, *l. 1. & tot. tit. de tutel. & rat. distr.*

7 Beneficium namque inuentarij necessariò inducit separationem bonorum paternorum à cæteris, *d. l. vlt. C de iur. delib.* ne confundantur creditores paterni cum creditoribus pupilli, vt *in l. 1. §. 1. D. de separat.*

8 Quo nomine etiam creditores hereditarij continebantur, cùm eorum maximè interesset bona sic administrari, vt essent soluendo iuxta ea quæ scripsi *Defin. praced. ex l. cùm tutor 18. D. de tutel. & rat. distr.*

9 Nam & cùm tutor rationes bene reddidit aut aliter plenissimam ab iis reddendis liberationem consecutus est, ea tamen quæ ex pupilli bonis penes se habet restituere cogendus est, *l. Aurelius 20. in fin. D. de liber. legat.*

10 *Toto hoc tit. D & C.*

11 *dict l cùm tutor 18 D. hoc tit.*

12 *Ex reg. d. l. nam ita 39. de adopt. d l. de vnoquoque 47. de re iudic l. 2. D. quod vi aut clam, l. non debet 75. de reg. iur.*

13 Vendenda enim sunt bona, vt ex eorum venditione satisfieri creditoribus ex ordine possit. *Tot tit. de reb. auth. iudic. possid seu venund.*

14 Non enim decipi quisquam debet sub fide hastæ publicæ aut qui Prætore authore comparauit, *l. quoties 44. D. de acquir. hered. l si hypothecas 8. C. de remiss pign.*

15 Nec enim potest quicquam iis imputari qui nescierunt, sed tutori potiùs qui certiorare illos debuit, quorum sciebat interesse, *l. etiam 29. in fin. D. de minor. d l. cùm tutor.*

16 *Sic in l. item veniunt 20. §. prater hæc, D. de hered petit.*

17 Cùm beneficium inuentarij saluas ei actiones suas reliquerit, *d. l vlt §. in computatione, C de iur. delib.* ideoque possit ille sibi soluere quomodo & aliis posset, *l. quoties 9. §. sicut autem, D. de admin. tutor d. l. vlt. vers. & si præfatam, l. fistulas 78 §. 1. D. de contrah. empt.*]

TIT. XXXII.

DE IN LIT. IVRAND.

DEFINITIO I.

Potest & debet iudex taxare quantitatem ad quam vsque iuretur in litem, secundum id quod ex actis & instrumentis litis verisimilius esse putat.

POSTVLATO in litem iureiurando aduersus eum, qui dolo malo[1] ex hereditate reve ad alium pertinente subtraxisse[2] quid probatur, bonus iudex certam quantitatem taxare debet ad quam vsque iuretur,[3] ne in arbitrio sit eius qui iurare debet, vt affectioni suæ in infinitum indulgeat.[4] Sed in ea quantitate taxanda obseruare iudicem oportet, vt eum seruet modum, qui ex litis instrumentis allatisque probationibus verisimiliter colligatur.[5] *Ita Senatus* 16. Cal. Decembr. 1588.

1 Non enim defertur hoc iusiurandum, nisi aduersus eum, qui probatur esse in dolo, non etiam si in culpa, *l. in actionibus 5. §. sed in his omnibus, D. hoc tit. & §. vlt. l. præced eod.*

2 Ex qua causa furti certum est posse iurari in litem, *l. cum furti 9. eod.* Introductum enim est hoc iusiurandum, ne quis rem suam iusto pretio cogatur, alioqui vendere iniusto possessori, *l. non enim 9. D. rer. amot. l. nec quasi 70. D. de rei vindic.*

3 *L. 4. §. iurare, D. hoc tit.*

4 Interdum tamen permittitur in litem iurare sine vlla taxatione *l. qui restituere 68. D. de rei vindic.* Vide quæ scripsi *in Error. 9. Decad. 18. de error. pragmat.*

5 Quia postquam iuratum est, non facile de periurio quæri solet, *l. vlt. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Ratione auri vel argenti, siue facti, siue infecti nunquam iuratur in litem.

COndemnatus restituere vas argēteum certi ponderis, quod à me pignori habueras, non paruisti; eo prætextu quod sine dolo habere desiisses, & mora per me in soluendo facta vendidisses. Cum vrgente me iterum condemnatus esses, vt vel illud ipsum vas argenteum redderes, vel aliud quod esset eiusdem materiæ & formæ, nec tamen arbitrio boni viri æstimari posset, cuius bonitatis & qualitatis illud esse deberet, alio non amplius extante,[1] dixisti paratum te soluere quanti reuera illud esset, quod petebatur.[2] Ego vero postulabam, vt liceret mihi iurare in litem,[3] quod aliter non posset vllo modo æstimari res, quæ non extaret,[4] præsertim cum dici soleat iurari in litem aduersus non exhibentem dolo malo,[5] siue exhibendæ rei potestatem habeat, siue dolo fecerit ne habere posset.[6] De dolo autem tuo ex litis instrumentis apertissime constabat. Accedebat, quod vas illud tibi datum pignori habebam quoque pignoris nomine ab alio debitore meo, qui non aliter mihi condemnari poterat, at ne quidem à me conueniri, quam si paratus essem pignus ei reddere,[7] tametsi longe plus esset in debito quam in pignoris æstimatione.[8] Quid enim si debitor meus dicat, vas illud hereditarium sibi fuisse, & insculptis maiorum imaginibus insigne, nec velle se auita supellectile carere, quantumcunque pretium offeratur? Justa vtique affectio est, & cuius rationem aliquam haberi oportet:[9] nemini enim res sua inuito auferenda est,[10] sicut nec quisquam iusto pretio res suas vendere cogitur:[11] Idque nimirum est, quod iusiurandi in litem præstandi necessitatem inducit.[12] Itaque tanti mea interesse videbatur quanti eius interesset, quem à me indemnem præstare oporteret.[13] Contra tamen Senatui visum est, neque liberandum te oblata vera æstimatione, cum non ad æstimationem, sed ad rem ipsam, aliámve eiusdem materiæ & formæ restituendam condemnatus fueris;[14] neque permittendum mihi iurare in litem, cum res debita talis sit, quæ recipiat functionem in suo genere, quæque certam & perpetuam habeat æstimationem.[15] Nam & ob eam causam rectissime constitutum est, nunquam ratione nummorum iurari in litem, nisi adiectio loci aut temporis faciat, vt interest creditoris.[16] Quid vero refert an agatur de auro vel argento facto, an de infecto? Vtrique siquidem commune illud est, vt in suo genere admittat functionem.[17] Quid ergo? Condemnandus es, vt vas argenteum reddas,[18] quod constet ex eodem pondere, & ex materia optima[19] (cum argento bono melius inueniatur,[20]) quodque eam formam habeat, quam ego restituendo vasi inditam fuisse iuraero,[21] vocato etiam in eam rem debitore meo, vt eiusdem formæ præstatione vtrique satisfiat.[22] Ita enim eueniet, vt neque mea neque debitoris mei quicquam interesse possit, nec tamen iurisiurandi periculo res committatur.[23] Quod si pondus quoque incertum sit, de eo æque iurare me oportebit.[24] *Ita Senatus* in causa Jacobi Pic, & Joannæ Rippet, 5. Calen. Julij 1592.

1 Nam & comparatione & proportione eius, quod non est, nihil statui potest, cum non entis nullæ sint qualitates, *vulg inribus.*

2 Quibus verbis vera æstimatio continetur, non præterea quanti interest actoris, *l inter hæc verba 179. l. hæc verba 193. de verb signific.*

3 Quomodo iurari solet in bonæ fidei iudiciis, *l. in actionibus 5. D. hoc tit.*

4 Propter quam causam necessitas facit, vt etiam in actionibus strictis interdum contra iuris regulas in litem iuretur, *d l in actionibus 5. vlt. & l seq. eod.*

5 *L penult. D. eod. tit. l 3. §. præterea. D. ad exhib. & d. l. in actionibus, in princ.*

6 Paria enim sunt posse restituere & fecisse dolo malo ne possis restituere, *l. qui restituere 68. D. de rei vindic.* quia dolus pro possessione est, *l. qui dolo 131 de reg iur.*

7 *L. debitor 40. §. vlt. D. de pignor. act. l. item liberatur 6. D. quib. mod. pign. vel hypoth solui.*

8 Alioqui debitor, qui non nisi pecuniam debet, aliud pro alio soluere compelleretur, & eo inuito pignus cederet creditori in solutum, *l. eum à quo 16. & seq C. de solut.*

9 *L. si in emptionem 34. D. de minor. l. in fundo 38. D. de rei vindic. l si seruos 25. D. de pign. act. l. lex quæ tutores 22. C. de administ. tutor.*

10 *Vulg. l. id quod nostrum 11. de reg iur.*

11 *L. non enim 9 D rer amot. l. nec quasi 70. D. de rei vindic.*

12 Vt apparet ex *d. l. non enim.* iunct. *l præced. l. 1. l. tutor 8. D. hoc tit.*

13 *L. creditoris 15. in princ. l. creditori 85. D. de furt.*

14 Est enim satisfaciendum præcise iudicato, cum exinde incipiat deberi, *l si fundus 16 §. ipsum. D. de pignor.* Vnde est quod nostri iuris auctores, actionem ex iudicato, &, vt loquuntur, sententiam, plane esse stricti iuris.

15 In quo rerum genere fieri nunquam potest, vt non possit fauori actoris contra reum fundum, quia non idem ei præstandum est sed tantundem, *l.2.§ mutui, l.3. D. de reb cred.*

16 *L 3 D hoc tit.*

17 Sive in numero consistat vt pecunia numerata, siue in ponderibus, vt argenti massa, *d.l. mutui.*

18 *Arg l vlt C de fideicomm libert.* Aliud enim res est, aliud æstimatio, *l si alij 22. §.1 D de vsufr.*

19 Id enim ipsum eadem necessario est, vt condemnatio sit certa, *l si quis debitor 18 §.1 D de adil.edict.*

20 *L. obligantem 75 § vsque adeo D. de verb oblig.*

21 Adfirmationi enim meæ iuratę hoc casu necessario standum est, si modo talis sim, cuius fidei credi oporteat, *arg. l non omne. 5 § à barbaris, D. de re milit. iunct. d l in action. hus 5. § vlt. D. hoc tit.*

22 Cum idem sit vas quod ab vtroque creditore pignori datum fuit.

23 Magnum enim periculum est periurij in iureiurando, tanto quæ maius, quanto difficilius est, vt posteaquam iuratum fuit de periurio quæratur, *l vlt. D hoc tit* iunge *l qua sub conditione 8 D. de condic. inst. l. illud aut illud 25. § 1. D de pecun. const.*

24 Alioqui certum pondus statui impossibile est, quo porro non statuto, liberaretur dolosus creditor restituendo vas cuiuscunque vel modici ponderis, *d. l si quid venditor 18. § penult. & vlt D. de adilit. edict.*

DEFINITIO III.

Quantitatis de qua iuratum est in litem vsura nunquam debentur, sed maior quantitas taxanda est vsque quam iuretur.

DElato vsque ad certam pecuniæ quantitatem iureiurando in litem ad æstimandum id quod interest actoris,[1] nihil causæ superest cur in eius quantitatis vsuras debitor condemnetur, quando nec victoris quicquam eo nomine interfit,[2] nec vsurarum condemnatio vnquam ex mero iudicis officio fieri debeat,[3] nisi cum in vicem eius quod interest succedunt,[4] vt in omnibus bonæ fidei iudiciis.[5] Quid ergo? Tanto maior quantitas taxanda est, ad quam vsque iuretur, quod tanto plus interfit creditoris, qui tamdiu caruerit re sua.[6] *Ita Senatus* in causa Jacobi Treynon procuratoris Tononensis, & Petri Mestral, Prid. Id. Febr. 1594.

1 Postquam placuit Triboniano inuita iurisprudentia, vt à iudice taxari oporteat quantitatem ad quam vsque iuretur, *l. 4. §. iur. D hoc tit. l. 7. §. prætor, D. ad exhib.* Dixi *Defin. 1. §.*

2 Quamuis dici soleat vsuras non propter lucrum petentium infligi, sed propter moram non soluentium, *l. cum quidam 17. §. si pupillo, D. de vsur.*

3 Aliud enim est in vsuris debitis ex stipulatione, quia tunc nihil aliud quærendum est, nisi quænam lex & conditio fuerit stipulationis, *l qui Romæ 122. in princ. iunct. l. si stipulatio ista 38. §. alteri, D. de verb. oblig.*

4 *Vt in l curabit 5 C. de action empt.*

5 *L. qui per collusionem 49. §. 1. D. de action empt. l. quæro 54. D. locat. l 4. C. depos.*

6 Itaque quicquid potest venire in taxationem & condemnationem eius quod interest, venit etiam in hoc iusiurandum, cuius ea vis præcipua est, vt releuet ab onere probandi, vt & aliud iusiurandum quodlibet, *l. enim qui 30. D. de iureiur.*

TIT. XXXIII.

DE FIDEIVSS. TVTOR. vel curat.

DEFINITIO I.

Matri aliisve pupilli agnatis aut cognatis dilationem petentibus ad inquirendum de side & facultatibus fideiussorum tutelæ dilatio danda est.

TVTORVM fideiussores idoneos dari non non tantum pupilli,[1] sed etiam publice interest,[2] præcipue vero matris,[3] si tum superstit, & eorum omnium qui agnationis aut cognationis ratione in eo sunt, vt pupillo succedere quandoque possint.[4] Itaque si matri petenti dilationem, intra quam de eorum fide & facultatibus inquireret, iudex denegauerit, eo prætextu quod idoneos esse sciret, & tanquam idoneos procurator fisci, ad quem etiam tuitio pupillorum maxime pertinet, approbasset, iustam appellandi causam mater habebit,[5] quasi nimis præcipiti festinatione admissis fideiussoribus.[6] Nec ad rem facit, quod si non essent idonei, iudex qui eos vt idoneos admisisset ad indemnitatem pupillo præstandam eo nomine teneretur.[7] Non enim nisi in subsidium ea actio contra magistratum datur.[8] Pupilli autem interest, vt tutoris sui fideiussorem ralem habeat, quem & vtiliter conuenire possit, & facilius quam magistratum.[9] Præsertim cum eueniat plerumque, vt nec magistratus ipse satis idoneus postea reperiatur. *Ita Senatus* ex tempore, 17. Calend. Januar. 1589.

1 Cui expedit saltem habere tabulas cautionis Rem saluam fore, *l. suspectus 5. D. de suspect. tutor. l. 1. & tot. tit. D. rem pupill. salu for.*

2 Propter iunctum fauorem pupilli cum fauore & vtilitate reipublicæ, *arg l. dabimus 16. §. 1. iunct. l. præced. D. de reb. auctor iudic. possid. alias l. 4. de pinil. credit.*

3 Tanquam quæ primum gradum teneat in causa succedendi, *Nouell. 118 de heredib ab intest. venient. Auth defuncto, & pass C. ad SC. Tertyll.*

4 Etsi parum probabilis imo præmatura videtur hæc spes de futura hereditate hominis viuentis, *l donari 29 a fin l quidam, §. donationem, D. de donat. l. 1. §. si impubere, D. de collat. bonor.*

5 *L vnic vbi nec C. quand imper int pupill & vid cognosc.*

6 Quodnam enim damnum esse poterat in mora modici temporis? *l si debitori 21. D. de iudic. l etsi post tres 8. D. si quis caution.* E contrario dicimus & verissimum est præcipitationem esse nouercam iustitiæ. Vnde est, quod nec nisi sedens pronunciare iudex debet.

7 *Ex tit. de magistr. conuen. D. & C.* [Nam & pro fideiussoribus, aut saltem collaudatoribus habendi sunt, qui aliquem idoneum adfirmarunt etiam tanquam testes. *Ita Senatus* in causa sororum Pomard, Idib. Septemb. 1612.]

8 *L. 1. in princ. & 2. D. eod. l. Lucius 46. §. Sempronij, D. de admin. tutor.*

9 Idoneus autem & locuples quis existimatur maxime ex conueniendi facilitate, *l 2. in princ. qui satisd cogant.* Magistratus autem fere omnes difficilis sunt conuentionis, *arg l. 2. de in ius voc.* præsertim perpetui, quales hodie sunt omnes apud nos. Denique nemo ideo obligatur ad quid faciendum, vel patiendum, quod ab alio postea id repetiturus sit, *l. nemo ideo 71. de regul. iur.*

DEFINITIO II.

Fideiussor tutelæ non potest conueniri vt rationes reddat, sed tantum vt reliqua soluat post redditas à tutore rationes, etiam si exceptioni ordinis renunciauerit.

FIdeiussor datus tutelę aut curationis nomine, licet exceptioni ordinis fideiussorum mote expressim renunciauerit,[1] si tamen tutelam curamve gessisse non probetur, ad rationes reddendas conueniri primo loco non potest.[2] Quid ergo est? Tutor aut curator qui gessit eiusque heres primus conueniendus erit,[3] fideiussor vero iubendus, vt si velit suaque interesse existimet, adsit redditioni, ne inter tutorem aut curatorem & pupillum minoremve fortasse in necem suam collusum postea conqueratur.[4] Prius enim sciendum est quid & quantum ex tutelæ causa debeatur, cum fieri possit, vt tutori vel curatori, quòd plus impenderit pupillus ipse debeat.[5] Et sane iniquissi-

mum fuerit exigi rationum redditionem ab eo, qui neque ipse administrauit, neque administrare debuit,[6] satisque consultum est, siue impuberi, siue minori, quod posteaquam tutorem aut curatorem constituerit debitorem, obligatum habebit fideiussorem indemnitatis nomine, id est, ad hoc, vt præstet reliqua, & quidem primo loco, si renunciauerit ordinis exceptioni.[7] At quid si defuncti tutoris vel curatoris heres nullus sit? Ne tum quidem parata erit aduersus fideiussorem actio, vt rationem reddere cogatur alienæ administrationis, sed iacenti hereditati curator dandus erit,[8] qui defuncti personam repræsentet, eiusque nomine ex hereditariis instrumentis rationes reddat. Plane rationibus redditis, si de reliquorum duntaxat præstatione agatur, non male fideiussor, vt prior soluat, vrgebitur.[9] *Ita Senatus* contra N. Antonium de Prouence, pro N. Bertrando d'Abondance ex tempore, 9. Cal. April. 1590. Et iterum ex tempore in publico auditorio pro N. Claudio Collat, contra N. Abellum Bessonnet, 7. Cal. Iul. 1594.

1 Vt possit primus conueniri, alioquin haberet exceptionem ordinis, vt & alius fideiussor quilibet ex *Nouell. 4. de fideiuss. Auth præsente. C eod.*

2 Quomodo enim posset rationes reddere is, qui nihil administrauit? Nam & inde est, quod ex pluribus tutoribus quamuis in solidum obligatis primus ille conueniendus est, qui gessit, *l tres tutores 55. D de admin. tutor. l. vlt. D. de diuid. tutel. l. vlt. C. si tut non gesser.*

3 *dict. legib proxime citatis.*

4 *Arg. l. si suspecta 29 D. de inoff testam. l perluſ. 14. D. de appell.* [Idcoque si non sit vocatus fideiussor, potest quandocunque posteà conuentus rationes impugnare, nec tantùm collusionem obiicere, sed etiam de arbitrorum iniquitate conqueri. Nec in eam rem cogitur petere, vt ex integro rationes tractentur & expungantur, nec si benè, alioquin quantum ad formam extrinsecam, & solemniter redditæ sint. Nec locus est hoc casu ei quod scripsimus *Desin 1. 5 arb tut. Ita Senatus* pro Dominica Dalfin, contra fratres Ginet, 29. April. 1614.]

5 *l 1. §. vlt. D. de contr. tutel. & vtil act.*

6 Non enim fideiussor tutelæ ideo accipitur, vt administret, aut vt rationes reddat, sed vt reliqua soluat.

7 *Nouell. 4 de fideiuss.*

8 Ex errore Ilo pragmaticorum, quem nos refutauimus in *Error. 3. Decad. 3. D. de error. pragmat.*

9 Vide tamen in hanc rem textum elegantem *in l. qui Romæ 122. §. Agerius, D. de verb. obligat.*

DEFINITIO III.

Fideiussor tutelæ non tenetur ad damna, quæ pupillo ob inimicitias cum tutore gestas contigerunt.

QVi actionis tutelæ fideiussor est, non cogitur præstare damnum, quod pupillo accidit ob inimicitias cum tutore gestas,[1] licet ex ea causa tutor ipse non male & quidem tutelæ iudicio conueniatur.[2] Quoniam de eo debito, quod non tam ex administratione, quam ex persona debitoris proficisceretur, fideiussor cum se obligauit cogitasse non intelligitur.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa N. Claudij Collat, contra D. Abellum Bessonnet.

1 Intellige quamuis in omnem tutelæ causam fideiusserit, quomodo solet intelligi, vt *in l quæro 14. D locat.*

2 Quia is damnum dare videtur, qui damni occasionem præstat, *l videamus 11. §. vltim l si merces 21. §. conductor. D locat l si vnus cum quo 29. D. comm. diuid. l. vltim. in princip. D. solut. matrim.*

3 Nunquam enim obligatio & promissio quantumlibet generalis extenditur ad incogitata, *l. 5. l. quæcum tutoribus 9. § vltim. D de transact.* Neque enim fieri potest vt in immensum & immodice quis obligetur, cui ne quidem ferendum est, nec si promissio sit iurata, *l si libertus ita iuraverit 30. D. de oper. lib.*

DEFINITIO IV.

Tutoris fideiussor tenetur ob ea, quæ tutor gessit post pubertatem, si in connexa tutelæ administratione perseuerauit aut perseuerare debuit, non aliter.

TVtoris fideiussores non tenentur ob administrationem à tutore factam post pubertatem ex voluntate magis, quam ex necessitate,[1] quia neque ex ea causa tutor ipse tenetur actione tutelæ, sed potius negotiorum gestorum.[2] Quæ cum alia planeque diuersa actio sit ab actione tutelæ,[3] pro qua fideiussor interuenit, vtique fieri non potest, vt fideiussor in vnam causam datus in aliam datus videatur.[4] Est enim fideiussio stricti iuris, cum fiat per stipulationem.[5] Si tamen is qui tutor fuit pupillum iam factum puberem non monuerit, vt sibi peteret curatorem (neque enim petere ipse cogitur): tenetur eo nomine iudicio tutelæ, quia id connexum est officio tutelæ, cum sacris constitutionibus iubeatur tutor monere puberem, vt sibi petat curatorem.[6] Ideoque fideiussorem quoque ex ea causa teneri dicendum est,[7] nec solum de administratis, sed etiam de neglectis,[8] quia in id vsque tempus habuit tutor administrand. necessitatem.[9] *Ita Senatus* pro N. Iohanna de la Croix, & Dn. de la Baire, 20. Decembr. 1595.

1 *l. Lucius 46. §. Paulus respondit. D. de adminiſt. & peric. tutor.*

2 *l si tutor. 13. & seq D. de tutel. & ration distr.*

3 *l. 4. § vlt eod tit & d l si tutor*

4 *l quoties 9 §. 1 versic nec quisquam D. de admin & perie. tutor l 4. §. sed enim D rem pupilli saluam for.*

5 *l blanditus 12. C de fideiuss. iunct. l quicquid adstringendæ. D. de verb. oblig.*

6 *l ita autem 5. §. si tutor D de admin. & peric. tut.*

7 *d l. quoties § 1 versic nec quisquam.*

8 *l. pro officio 22. C. eod. Li & 2. C si tut. vel curat. non gesser. l. tutores 39. §. qui se negotiis. D. de admin tutor.*

9 Cum perseuerauerit in connexa administratione tutelæ, *l tutor post puber. 11. C arbit tutel* Aliud ergo est si tutor post puberem aliquo quo tempore, licet brevissimo intermisit administrationem, *l. si post pubertatem 14. D. eod. de tutel. & Ration distr.*

DEFINITIO V.

Fideiussor tutelæ non est cogendus rationes reddere, sed tantum reliqua soluere: postquam tutor aut eius heres rationes reddiderit, nisi aliud conuenerit.

QVi pro tutore simpliciter fideiussit, non tam de rationibus reddendis, quam de reliquis præstandis fideiussisse intelligitur,[1] quia datum est & pene absurdum rationes administrationis reddere cum qui non administrauit, sufficiatque indemnem pupillum seruari.[2] Quæ nec aliud est, tametsi fideiussor exceptioni ordinis renunciauerit.[3] Quin & mortuo ante redditas rationes tutore conueniendus erit tutoris heres primo loco, quia ea obligatio transit in heredem.[4] Sed quid si promiserit fideiussor tutoris se rationes redditurum? Valebit promissio:[5] Sed proderit ei exceptio ordinis,[6] si non ei expressim renuntiauerit.[7] Illud difficilius est, si ante renunciationem obligauerit se ad rationes reddendas, hac tamen subiecta clausula *à faute d'estre le compte rendu par ledit tuteur*; an primo loco conueniri possit.[8] Videtur enim clausula illa pugnare cum renunciatione exceptionis.[9] Sed verius, est eam capiendam interpretationem, vt quod ad rationes reddendas attinet non nisi post tutorem conueniatur. Ad reliqua verò præstanda etiam ante tutorem, dummodo post redditas à tutore rationes,[10] vt inso-

vt insolita pactio ad solitam reducatur. [10] At finge in ea specie tutorem ante redditas rationes decessisse. An extitisse conditio videbitur, vt recta conuenirí possit fideiussor ad reddendas rationes? Ita videtur, quia verum est non fuisse per tutorem redditas rationes, neque reddi amplius posse, [11] præsertim si tutor post pubertatem decesserit, vt proinde imputari quodammodo possit fideiussori cur non curauerit; vt à viuo tutore rationes redderentur. Sunt enim huiusmodi conditiones personales, & implendæ, vt loquuntur, in forma specifica: [12] Potest enim interesse pupilli rationes reddi per tutorem potius quam per eius heredem. [13] Nec quod ab heredibus tutorum solent etiam reposci rationes tutelæ [14] ad rem facit: id enim fit, quia mortuo tutore nihil est, quod melius dici possit. [15] Quod non similiter euenit cum non solum adhibitus est fideiussor, sed etiam promissum est nominatim à fideiussore, vt pro tutore rationes redderet. [16] Sicut nec ad rem faciet, quod in stipulationibus de heredibus quoque actum intelligatur, licet heredum mentio facta non sit. [17] Nam id obtinet quod ad obligationes, quæ ex stipulationibus nascuntur, quia non tantum nobis, sed etiam heredibus nostris prouidere velle intelligimur. [18] At non item quod ad conditiones stipulationum. [19] Et vero finge tutorem sine herede decessisse, licet non sine hereditate, an adigemus pupillum, vt agat de rationibus reddendis aduersus hereditatem, in eamque rem petat dari curatorem iacenti hereditati? [20] Nemo vtique hoc dixerit, cum hoc saltem casu eius interfit agere potius contra fideiussorem, aduersus quem paratiorem habeat actionem. [21] Sed quamquam hæcita sunt, si tamen tutoris heres, aut hereditati iacenti datus curator [22] offerat in promptu rationes reddere; nihil causæ est, cur non audiri debeat fideiussor petens, vt ea redditio admittatur, quia nec pupilli quidquam interest, [23] cum hoc tamen temperamento, vt redditioni adsit fideiussor, qui rationibus pro arbitrio reddat, vel detrahat quæ velit, perinde ac si ipse non tutoris heres, aut hereditas rationes redderet, [24] ne post redditas ab herede, aut hereditatis curatore rationes agendum quicquam supersit cum fideiussore; [25] sed parata sit in eum actio, pro reliquorum exactione si quæ reliqua fuerint. [26] Igitur & rationum auditores perinde à fideiussore atque à tutoris herede nominandi erunt. [27] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam & hic præcipuus est effectus redditionis rationum, vt reliqua soluantur *l. non solum. 8. §. is qui reddere. D. de liber. legat.* Incipit enim res quidem à facto, sed desinit in pecuniam *l. cum seruus 82. D. de cond. & demonstr.*

2 Quæ sola causa est dandi fideiussoris, *l. 1. D. qui satisd. cogant.*

3 Quomodo passim hodie renunciari solet ne creditori obstet, *Auth. præsente. C. de fideiuss.*

4 *l. 1. §. hanc actionem, l. conuento 23. D. hoc tit. l. 2. 3. & 4. C. de hered tutor vel curat.*

5 Cum sibi debeat imputare qui ad id se obligauerit. Nec enim talis obligatio prohibita est.

6 Vt qui tutor fuit & administrauit, aut administrare debuit prior conueniatur, *Auth. præsente. C. de fideiuss.* Nam & inter plures tutores is qui gessit prior conuenitur, *l. tres tutores 55. D. de admin. tutor. l. fin. C. de diuid. tutel. l. 1. §. nunc tractemus De tutel. & rat. distr.*

7 Posse enim renunciari non ambigitur, *Nouell. 4. de fideiuss.* Vnde sumpta est *dict. Auth præsente* vbi DD.

8 *Arg. l. decem stipulatus 116. D. de verb. obligat.*

9 Ita enim fit, vt vtraque clausula vim suam habeat, & aliquid operetur, quod vt fiat semper curandum est, quantum fieri potest, *l. si quando 109. de legat. 1. l. si ita stipulatus 126 §. Chrysogonus de verb. obligat.*

10 *Arg. l. vlt. C de fideiuss & mandator.*

11 *Arg. l. Gallus 29. §. videndum. de liber. & posthum.*

12 *Arg. l qui Roma 122. §. Agerius. de verb. oblig. l. qui heredi 44. l. Manius 55 D. de cond. & demonstr.*

13 Cum heres tutoris, vt plurimum futurus sit minus instructus, & ita vix possit euenire, vt non maioris quantitatis debitor reperiatur, quam cuius fortasse debitor fuisset tutor, si rationes reddidisset.

14 *d. l. 1. §. hanc actionem, & d. l. conuento 23. D. de tutel & ration. distr.*

15 Ne alioqui morte tutoris actio tutelæ intereidat, quod esset iniquum, *l. 4. l. sed non dantur 18. D. de tutel & rat. distr.*

16 Nihil enim vetat vnum pro alio exigi, si ad id se obligauit, *l. 1. & 2. C si tut. vel curat. non gess. l. vlt. C de diuid. tutel.*

17 *l. si pactum 9. D de probat.*

18 Ratio est, quam IC. adfert *in d. l. si pactum.* Facit *l. tale pactum 40. §. vlt. D. de pact. l. pater 23 D. de pact. dotal.*

19 Quia conditiones omnes cum sint facti sunt mere personales, nec transeunt ad heredem, *d. l qui heredi, l. à testatore 109. de cond & demonstr. dict. l. qui Roma 122. §. Agerius. de verb. obligat.*

20 Ex eo pragmaticorum errore, qui inualuit, & quem nos refutauimus *in Error. 3. Decad. 3. de error pragmat.*

21 Cum sit obligatus ex proprio contractu.

22 Qui personam defuncti non minus quam heres ipse repræsentare creditur, eo iure quo vtimur, & de quo scripsi *in error. 3. Decad. 3. De error. pragmat.*

23 Dummodo ei rationes ex fide reddantur. Quis vero æquum non putet hoc saltem fideiussori indulgeri, quod sine pupilli dispendio fit futurum, *l. in creditore 38. in fi. D. de euict.*

24 Cum in effectu videatur ille demum rationes reddere, qui reliqua soluere cogetur, *d. l. non solum 8 § is qui reddere. D. de liberat. legat. l. cum seruus 82. de cond. & demonstr.*

25 Qui alioqui posset dicere collusum fuisse cum curatore. *Argum. l. si suspecta 29. D. de inoff. testam. l. si per luf. 14. D. de appell.*

26 Et quidem sine vllo nouo processu, vt pragmatici loquuntur.

27 Cum fideiussoris præcipue interfit, *arg. l. de vnoquoque 42. D. de re iudic. l. nam ita 39. D. de adopt. cum similib.*

TIT. XXXIV.

DE CONTRAR. IVDIC. tutel.

DEFINITIO I.

Tutor neque hypothecam habet, neque ius retentionis in bonis pupilli pro eo, quod sibi debetur contrario iudicio tutelæ.

NON potest quidem tutor prætextu eius quantitatis, quæ sibi ex causa administratæ tutelæ debetur, pupillares res retinere, [1] quia nec hypothecæ ius vllum habet in bonis pupilli. [2] Cum ex contrario pupillus iure tacitæ hypothecæ, quam ei lex in tutoris bonis indulsit, bona tutoris sui tanquam obligata retinere possit, [3] adeoq; dotem matris, quæ tutrix fuit, [4] si aut in rationibus reddendis, aut quod ad rationes reddendas maxime pertinet, [5] in reliquis præstandis moram fecerit. Sed si quid à pupillo legatum sit tutori, nihil vetat tutorem qui non sit in mora reddendarum rationum sibi consulere per retentionem ad cõcurrentem vsque legati quantitatem, quoniam eatenus hypothecam habet, tanquam legatarius. [6] Neque enim ob id minus iuris habere debet pro legato, quod sit etiam tutor. [7] Sed & tutori cuilibet permissum est vt sibi soluat. [8] Nec est contrarium quod non potest sibi soluere de re immobili, imo nec de pecunia deposita aut recondita ad prædiorum comparationem. [9] Nam præter id quod vix est, vt admittendum illud sit, cum agitur de modica quantitate & re immobili, quæ sit modici præiudicij, [10] debet hoc ita intelligi, vt rem immobilem sibi dare in solutum tutor non possit ad eam iure dominij perpetuo retinendam. [11] Cæterum, vt eam pignoris nomine retineat;

cum est obligata, non prohibetur, [11] dummodo, vt dictum est, non sit ille in mora, stetque potius per pupillum, quo minus rationes reddantur. [12] *Ita Senatus* in causa R. Bonauenturæ Martin Franciscani, & Matthæi Martin. 8. Id. Febr. 1593.

1 Esset enim id alienum à bona fide, quam in omnibus negotiis ad tutelam pertinentibus præstare tutor debet, maxime vero in restituendis pupillo rebus pupillaribus. Nam & qui ob rationes rite rectèque reddiras plenissimam liberationem consecutus est, non eo minus tamen debet reddere res, quas penes se habet ex administratione, *l. Aurelio* 20. §. *vltim. D. de lib. leg.*

2 Non enim contrahitur ius tacitæ hypothecæ, nisi in quibusdam casibus, vt constat ex *tit. D. & C. in quibus caus. pign. vel hyp. tacit. contr.* inter quas causas hæc non est. Non tamen videtur bona consecutio, vt qui non habet ius tacitæ hypothecæ nec ius retentionis habere debeat, cum latius pateat ius retentionis, & competat plerisque casibus etiam quibus hypotheca nec expressa nec tacita vlla est, *vt in l. si in area* 33. *l. ex quibus* 51. *D. de condict. indeb. l. heres* 21. *D. ad Senatusconsult. Trebell.*

3 *l. pro officio* 20. *C. de admin. tutor.* nec solum tutoris, sed & procuratoris bona pupillo tacite sunt obligata, vt ibid. glos. notat. Iunge *l. vnic.* §. 1. *C. de rei vxor. act.*

4 Socin. Iun. *cons.* 180. *vol.* 1.

5 Rationes enim reddere non hoc tantum est eas edere, sed etiam & maxime reliqua solvere, *l. non solum* 8. §. *in qui. D. de liberat. leg* 1. *cum seruus* 82. *de cond. & demonst.*

6 *l.* 1. *C. commun de legat.*

7 *Arg l.* 1. §. *vlt. D. si quis à parent. manum.* Imo tanto fauorabilior tutoris causa videri debet, ne alioqui officium suum sit ei damnosum, contra *l. eum quadam* 26. *C. de admin. tutor.* indeque fiat vt à tutelis suscipiendis plerique reuocentur, quos prouocare maluit prætor proposita ista contraria tutelæ actione, *l.* 1. *D hoc tit.*

8 *l. quoties* 9. §. *sicut autem. D. de admin. tutor.*

9 *l.* 3 §. *quid ergo. D. hoc tit.* Roman. *singul.* 104. Iunge *l.* 3. *C. arbitr. tutel.*

10 Notatur in apostil. ad Roman. *dict. sing.* 104. id enim est quod dici solet prætorem de minimis non curare, *l. scio* 4. *D. de in integ restit.*

11 Quia datio in solutum venditionis instar obtinet ad dominium rei in perpetuum transferendum, *l. si non sortem* 26. § *si centum. D. de cond indeb. l. si quis aliam* 46. *D. de solut.*

12 Nam & retentionis ius habere interdum potest, tum quoque, cum datio in solutum non valuit, vt in specie *d.* §. *si centum in fin* quamuis nulla ibi esset hypotheca, neque expressa, neque tacita.

13 *Vt in l.* 1. §. *vlt D. hoc tit.*

TIT. XXXV.

DE AVCTOR. PRAESTAND.

DEFINITIO I.

Curator minori datus ad diuidendum, potest etiam auctor esse ad vendendum si aliter expediri commode diuisio non possit.

VRATOR à iudice minori datus in causam diuidendæ hereditatis, [1] cum bona hereditaria commode diuidi non possent consenserat venditioni per coheredes factæ, [2] in eámque rem minori & vendenti, & pretij solutionem accipienti auctoritatem præstiterat. [3] Quærebatur an auctoritas valeret? In aliam enim causam datus videbatur, id est, ad diuidendum, non ad vendendum. [4] Sed placuit valere, quoniam datus ad diuidendum, ad ea quoque omnia datus existimandus est, sine quibus commode peragi diuisio non potest. [5] Itaque rebus ipsis commodam diuisionem non admittentibus, necesse est pecuniæ & pretij fieri diuisionem, [6] & consequenter accedi ad venditionem, per quam fiat, vt ex bonis pecunia redigatur. [7] Nisi forte quis dicat debuisse curatorem hanc curare, vt bona publicè, & per licitationem potius venderentur. [8] Sed tamen quid si vidit illè minori suo vtiliorem, vt plerumque fit, priuatam venditionem? [9] Præsertim aliis quoque coheredibus in idem conspirantibus. [10] Denique si qua in eo culpa curatoris fuit, non tamen consequens est, vt non potuerit priuatæ venditioni auctoritatem præstare, qui publicæ licitationi potuit consentire. [11] *Ita Senatus* in causa Claudij Willierme, & Dominorum de la Bigierne, Idib. Sept. 1595.

1 Quia cum diuisio sit alienatio quamuis necessaria, non potest fieri sine decreto nec sine curatore, nisi maiore aliquo prouocante, *l.* 1. *vers. si communis, l. si pupillorum* 9. *in princ. D. de reb. eor qui sub tutel.*

2 Vt solent communi coheredum consensu vendi res communes, quæ non recipiunt commodam diuisionem, nisi alios modos eligant, de quibus *in l.* 3. *C. commun. diuid.*

3 Vt valida esset venditio & solutio pretij, quia minor curatorem habens, & pupillo, & prodigo æquiparatur, *l.* 3. *C de in integr. restit. minor.* & semper periculosa est solutio, quæ fit minori sine curatoris auctoritate, nisi cum iudicis iussus & auctoritas interuenit, *l. ait prætor* 7. §. 1. *D. de minor. l. sancimus* 25. *C. de admin. tut.*

4 Siquidem aliud est vendere, aliud diuidere, quia diuisio emptionis potius quam venditionis vicem obtinet, *l.* 1. *C. commun vtr. iudic.* Et quamuis contineat alienationem, ea tamen alienatio necessaria est, ob idque nec laudimia vlla ex ea debentur, vt scripsimus *ad titul. De iur. emphyt.* Porro certum est curatorem in vnam rem datum non posse officium suum egredi, & cum egreditur, ipso iure nullum & irritum esse, quod fit eo auctore, *l. cum post mortem* 43. §. 1. *vers. curator. D. de admin. tutor. l. siue generalis* 61. *D. de iur. dot.* Iunge *l.* 2. *D. h. t.*

5 *Arg l.* 2. *de iurisdict. l. ad rem mobilem* 56. *l. ad legatum* 62. *D. de procurat.*

6 Nisi cum res expediri potest commodius per mutuas adiudicationes, *d. l.* 3. *C. commun. diuid. l. communi* 7. *in princip. D. eod.*

7 Nam sine venditione non posset ex re pecunia redigi, cum pretium non ex re, sed ex negotiatione percipiatur, *l. venditor* 21. *D. de hered vel act vend.*

8 Solent enim vtiliores esse minusque suspectæ publicæ venditiones quam priuatæ, *d. l.* 3. *C. commun. diuid. l. si eo tempore* 6. *l. si hypothecas* 8. *C. de remiss pig. l. si quos* 16. *C. de rescind. vendit.*

9 Ea enim ratio semper sequenda est, qua minori vtilior futura sit, ne quod in eius fauorem inductum est, in eius odium alioqui re orqueatur, *l. pen in princ. C. ad Trebell.* Vnde est quod nostri volunt, etiam sine decreto iudicis valere factam diuisionem bonorum minoris, si expediat minori vt prouocet ad diuisionem ex Bart. *in l. iubemus* 14. *Cod. de sacrosanct. eccles.*

10 Nam & aliàs sæpe accidit, vt quod quis ex sua persona non potest propter alium possit, *l.* 1. *in fin D. qua res pign. l. cum hereditate* 55. *de acquir. hered. l. si is qui duos* 29. *D. de lib. leg.* Vide *l. fundus* 30. *famil. ercis.*

11 Vtraque enim venditio est, parumque refert, an per publicam an per priuatam venditionem ad id, quod minori vtilius est, perueniatur, dum ne quid factum sit dolo malo, *arg. d. l. pen. C. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO II.

Tutor potest emere rem pupilli non ab ipso pupillo, sed à contutore aut à iudice per publicam actionem. Interdum etiam sine contutore & sine iudice.

QVod dicimus, tutorem non posse emere rem pupilli, [1] sic accipiendum est, vt ab ipso pupillo emere non possit, quia nec pupillo in rem suam auctor esse potest. [2] Cæterum si contutorem habeat, qui auctoritatem præstare queat & velit, nec aliud impediat emptionem, poterit emere, [3] sicut & palam publiceque facta rei pupillaris auctione. [4] Etsi enim publica venditio, quæ fit iussu iudicis, pro eo habe-

habetur acsi à pupillo ipso facta esset: [5] tamen auctoritas magistratus interueniens facit ne tutoris auctoritas necessaria videri possit. [6] Sed & fieri potest vt pupilli rem bene tutor emat, licet neque contutoris vllius, neque iudicis accedat auctoritas. Finge plures vnius hominis coheredes rem aliquam hereditariam vendidisse cum pacto de retrouendendo & saluo redimēdi iure. Tum ex iis aliquem decessisse impubere filio relicto, cuius tutor sit alius coheres. Poterit tutor suo nomine sibique soli fundum redimere, [7] nec ideo deteriorem pupilli sui conditionem feciſſe videbitur, cum si non redemisset, ac redimenti tempora labi passus esset, pupillo æque ac aliis coheredibus res periisset. [8] Sane rem ita redemptam cogetur tutor & pupillo & aliis coheredibus, si quos habeat, communicare, non tutelæ, sed familiæ erciscundæ iudicio, dum ei precium, quod soluit, restituatur. [9] *Ita Senatus* pro Dominis de la Tornette, contra Philibertam Gay, 7. Calend. Febr. 1595.

1 *L. si in emptione 34. §. vlt. l non licet 46. D. de contr. empt.*

2 *L. 1. l quod dicitur 7. D hoc tit. de auctor. tutor.*

3 *L. pupillus 5. in princ. eod.*

4 *d. l. pupillus, §. item tutor ipse.* * Vbi Bart. Adde Bartolom. Socin *consil. 160. l. cùm ipse 5. C de contrab empt.*

5 Quia factum iudicis censetur factum partis, *l. si ob causam 13. C. de resc. l. 1. C. si in caus iudic sign capt. sit.*

6 *Arg l. sancimus 25 C de admin tutor.*

7 Quia ius redimendi indiuiduum est competitque singulis heredibus in solidum, cum non possit cogi emptor partem reuendere, qui non fuerat partem emptus, *l. si quis aliam 46. D l de solut l. tutor 47. D. de minor.* alioqui incideret inuitus in conuentionem, contra *l. si non sortem 26. §. si centum, de cond. indeb.*

8 Quia præscriptio conuentionalis cœpta cum maiore currit etiam contra minorem sine spe restitutionis, *l. Æmilius 48. D. de minor.* Iniquum enim esset eum qui cum pupillo non contraxerit expectare pupilli puberratem, *l. apud Iulianum 3. versic Marcellus, D. quibus ex caus. in poss. eat.* aut ignorantiam pupilli, quæ per ætatem contingit captiosam esse emptori, cui nihil imputari potest, *l. quod autem 6. §. si quid cum pupillo, D. quæ in fraud. credit.*

9 *L heredes 45. §. an a stipulatio, & seqq. & § si vnus ex coheredibus, vers & omnino. D. famil. ercis, &c.*

TIT. XXXVI.

DE EXCVSAT. TVTOR.

DEFINITIO I.

Tutori, qui alioquin iustam haberet excusationem, potest salarium constitui à iudice, sed non ab agnatis qui tutorem nominauerunt.

VTOR nominatus, si res pupillares non sine rei suæ familiaris detrimento administrare possit, iustam habet excusationem, [1] nec aliter tutelam suscipere cogendus est, quam si quid eo nomine accipiat, non tam in præmium laboris, qui gratuitus esse debet, [2] quam vt indemnis seruetur. [3] Sed tamen iudicis auctoritatem in eam rem interuenire necesse est, nec sufficeret consensus agnatorum, qui tutorem nominauerunt, ne alioqui facile eueniret, vt exonerandi sui gratia pupillum onerarent, nihil non vltro & liberaliter concedentes tutori, vt ad suscipiendam tutelam se faciliorem præberet. [4] *Ita Senatus* contra Franciscum Grillier procuratorem, pro D. Comite de la Foreſt, 6. Id. Maij 1596.

1 Puta si habeat domicilium in vna prouincia, & tutor in alia, *l idem Vlpianus 12. §. 1. Illud 19 l. propter litem 21. §. licet, D. hoc tit.*

2 Et ideo nihil nisi sumptus litis pupillaris & viatica pupillo reputare tutor potest, *l. 1. §. item sumptus litis, D de tutel & rat. distr.*

3 Qua ratione potest iudex tutori salarium ex certa causa constituere, *l. à tutoribus 33. §. vlt. D de admist tutor.* Iunge *l. idemque 10. §. idem Labeo ait, D mandat.*

4 Sunt enim ista omnia æstimanda ex vtilitate pupilli, non ex arbitrio agnatorum.

TIT. XXXVII.

DE PRAED. MINOR. ET aliis reb. sin. decret.

DEFINITIO I.

Tutor potest bona fide transigere de re pupillari, sed ita vt neque dominium eius alienet, neque possessionem.

TVTOR de lite pupillari bona fide transigere non est tutori prohibitum, [1] tamen alienare rem pupilli non magis per transactionem quam alio modo potest, [2] at nec quidem possessionem eius rei, quam pupilli nomine tenebat tempore transactionis, [3] licet is, qui cum tutore contraxit paratus sit docere, eius rei dominium ad pupillum non pertinuisse. [4] Semper enim pupillo consulendum est, vt indemnis seruetur aduersus alienationem à tutore factam. [5] Ideoque restitui ei debet commodum possessionis, vt hoc ipsum; an dominus sit necne, cum eo possessore facto disputetur. [6] *Ita Senatus* in causa N. Claudij Platiere, contra liberos & heredes N. Joannis de Geneuois, 7. Cal. Junij 1594.

1 *L. si pignore 54. §. vlt. l interdum 56. §. qui tutelam, D. de furt.* & sicut nouare tutor potest, nimirum ad ipsius pupilli vtilitatem, *l. tutor ad vtilitatem 22. D. de admin. tut.*

2 Quia transigere diminui causa non potest, *l. Lucius 46. §. vlt. D. eod. ill. tit. l. non solum 4. C. hoc tit.* Diminuit autem quisquis alienat, *l. 1. C. de fund. dot. l. alienationis 28. de verb. sign. l. quod autem 6. D. quæ in fraud. credit.* Iunge *l. pactum curatorii 22. C. de pact.*

3 Quamuis verum sit non alienare illum, qui duntaxat omittit possessionem, *l. 4. §. 1 de alien. iudic. mut. caus fact.* Vide *l si profundo 33 in fin. C. de transact.*

4 Quo tamen casu non poterit videri facta alienatio, cum alienatio sit ille demum actus, per quem dominium transfertur, *d. l 1. C de fund dotal.*

5 Non enim tutor domini loco habetur, cum pupillum spoliat, sed tantum cum bene & ex bona fide administrat, *l. qui fundum 7. §. si tutor, D. pro emptor. l. cum plures 2. §. 1. D. de admin. tutor. d l. pactum 22. C. de pact.*

6 Est enim magnum commodum possessionis, siue agat quis, siue conueniatur, *§. commodum, Instit. de interd.* Quod etiamsi possessor nihil iuris habeat, vincit tamen hoc ipso quod possessor est, nisi actor suam intentionem plene probet, *l. vlt. D. de acquir possess. l. vltim. C. de rei vindic. l. 2. D. vti possid.*

DEFINITIO II.

Qui emit rem pupillarem prætextu æris alieni probare debet æs alienum fuisse, quod ex venditionis pretio fuerit solutum.

SI obtentu æris alieni vendita sit res pupilli aut minoris, [1] non sufficit ad securitatem emptoris, aduersus quem imploratur in integrum restitutio, quasi facta venditione sine causa, [2] vt probet solutum fuisse ei qui dicebat se creditorem, quique tanquam creditor venditionem publicam & sub hasta fieri curauerat; sed omnimodo probandum est, debitum

fuisse, [3] aut per testes, aut per instrumenta, ne alioqui facile sit colludenti tutori vel curatori iniuriam pupillo facere vel minori. [4] *Ita Senatus* in causa Claudij Willierme, & dominorum de la Bʼguerne, Idib. Septembr. 1595.

1 Quia nec alio obtentu vendi possunt res pupillorum aut minorum, nec si interceniat iudicis decretum *l magu puto 5. §. non pass. & §. si as alienum, D. de reb. eor. qui sub tutel.*

2 Eo quidem iure hodie vtimur, vt minor impetret restitutionem in integrum aduersus venditionem rei suæ quoquomodo factam *ex tit. C. si aduers. vendit.* etiam eo casu, quo non erat olim necessaria restitutio, id est, quamuis contractus talis proponatur, qui nullus sit ipso iure, *vt in l. 2. C. hoc tit. l. 4. C. si aduers. rem iudic. l. 3. C. si aduers. libert.*

3 Alioqui non potest videri pecunia versa in rem minoris, nisi probetur verus creditor fuisse is, cui soluta fuit tanquam vero creditori, *l. si fundus 13. §. 1. D de reb. eor. qui sub tutel. l. cum de indebito 25. § sin autem is qui, D. de probat.* Denique quotiescunque solutio fit vel personæ suspectæ, vel pro persona suspecta, curiosus debet esse is, qui soluit, & diligens, in quam rem pecunia impendatur, *l. vir vxori 17. §. vlt. in fin. D. ad SC. Velleian. l. 1. C. si aduers credit. l. 3. §. sed si sic accipit. D. de in rem vers. l. vlt. D. de exercit. action.*

4 Si tamen decretum iudicis interuenit, parendum est emptori qui credidit decreto, *l. minor 32. in fin. D. de min.* & ipsi minori hoc casu incumbet onus probandi, qui dicit obreptum fuisse prætori, *d l. magis puto 5. § pen. D. hoc tit. de reb. eor. qui sub tutel.* Hoc vero probato, poterit minor non tantum rem suam vindicare, *dict. §. penult.* sed etiam agere condictione *ex can. rediintegranda.* tanquam spoliatus, siue ab emptore, siue à tutore, vel curatore, siue à iudice, vt dixi *Defin. 22. & 24. infr. vnde vi.*

TIT. XXXVIII.

SI QVIS IGNOR. REM MINOR. esse sin. decret. compar.

DEFINITIO I.

Qui cum prodigo alterius prouincia contrahit post interdictionem, quam ignorauit, tuto contrahit, nisi is, qui prodigus est idem sit etiam minor.

SI is, qui in alia prouincia habitabat, cum eo contraxerit, cui bonis interdictum erat à iudice, non ideo sola interdictionis potestate contractus nullus videbitur. [1] Est enim verisimilis hæc ignorantia prohibitionis, & interdictionis. [2] Itaque si quid fortè prodigus vendiderit vel emerit quod pro sui commodi ratione vendere vel emere debuerit, non solum contractus ipse iure subsistet, [3] sed etiam restitutionis auxilium ei denegabitur: non secus acsi nulla interdictio præcessisset. [4] Contractum enim cum prodigo bona fide & ex ipsius vtilitate gestum nihil est quod possit rescindere præterquam auctoritas interdictionis; [5] nisi proponas cum prodigalitatis vitio concurrere minorem ætatem. Nam qui tanquam prodigus iuuari non posset, tanquam minor iuuabitur. [6] Eritque tanto fauorabilior non solum ad impetrandam facilius restitutionem, [7] sed etiam, vt si quæratur an ex vtilitate sua negotium gesserit, necne, probandi onus in aduersarium transferatur. [8] Sane læsionem interueniisse oportebit, [9] de qua tamen nihil quærendum esset, si cum eo contractum proponeretur, qui interdictionem sciuisset, aut scire debuisset. [10] Omnia enim nulla & irrita sunt quæcunque sine curatoris auctoritate cum prodigo geruntur post interdictionem. [11] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Non. Febr. 1589.

1 Quamuis regulare sit vt ipso iure non valeant quæcunque geruntur cum prodigo, cui bonis interdictum est, si curatoris auctoritas non interuenerit, *l. is cui bonis 6.* vbi Bart. & alij *D. de verb. oblig.*

2 Non solum quod sit ignorantia facti alieni, *l. vlt. D. pro suo*, sed etiam difficile sit cuilibet scire ea quæ extra suam prouinciam geruntur. Præter id quod dici solet ac verum est, vocem præconis paucis innotescere.

3 Ponimus enim maiorem eum esse annis 25. vt nihil sit quod venditionem impedire possit præter interdictionem, vt sequitur in Definitione.

4 Nunquam enim datur restitutio nisi læso, *l. 1. D. de in integr. restit.* Læsus autem videri non potest qui negotium suum gessit vtiliter, id faciendo quod alius quilibet diligens paterfamilias fecisset, *l. verum 11. §. item non restituetur & seq. l. minor. 48. §. 1. D de minor.*

5 Et quidem eius quæ non tam à lege facta sit, de qua *in l. 1. D. de curat furios. & alia ext. minor dand.* quam à prætore & magistratu, de qua *in l. Iulianus 10. eod.* Iunge *l pignus 11. l. vlt. in fi. eod. tit.* vbi nihil inspicitur nisi vtilitas prodigi.

6 Siquidem cum quis & minor & prodigus aut furiosus reperitur, vitium ætatis potius quam animi esse intelligitur, *l. 3. in princ. & §. 1. D. de tutel.*

7 Quo plures enim concurrunt causæ restitutionis in integrum, eo fauorabilior restitutio est.

8 Non enim paruum commodum est in eo, vt quis non oneretur probatione, nec fungatur partibus, *l. si prius quam in fin. D. de opér. noui nunciat.* Regulariter autem qui dicit, negotium ex vtilitate minoris gestum esse, probare idipsum debet, *l. 1. C. si aduers credit. l. prædiorum 10. C. de præd minor.*

9 Nunquam enim minor restituitur ob id solum quod minor sit, nisi etiam probet se læsum, *d l. verum 11. §. sciendum, l. quod si minor. 24. §. non semper. L non omnia 44. D. de minor. l. nam posteaquam 9. §. si minor. D. de iureiur.*

10 Alioqui si quis nescit interdictionem nihil ei nocet, quod sciat venditorem statim pecuniam consumpturum, *l. si quis cum sciret 8. D. pro emptor.* nisi cum emit à minore, *d. l. quod si minor. §. restitutio. D. de minor.*

11 *d. l. is cui bonis 6. D. de verb. obligat. l. Iulianus 10. D. de curat. furios.*

TIT. XXXIX.

SI MAIOR FACT. ALIEN. fact. sin. decr. rat. hab.

DEFINITIO I.

Quod fit in maiori ætate in consequentiam negotij perfecti in minore non tollit auxilium restitutionis.

VENDITIONEM rei immobilis à minore sine decreto factam non idcirco per ratihabitionem [1] confirmatam esse dici potest, quod is maior factus pretij solutionem petierit. [2] Fit enim id in consequentiam & executionem prioris contractus potius quam ad eius confirmationem. [3] Sed & cum minor, qui competente aduersus eiusmodi venditionem restitutione alteri cesserat, [4] litem pro cessionario contra priorem emptorem victor peregisset, [5] mox aduersus cessionarium quoque in integrum restitui veller ex causa læsionis, [6] Placuit audiri eum debere, nec illi nocere quod ab eo in executionem prioris contractus factum esset. Quia quod ex præcedentis obligationis necessitate fieri oportuerat, neque nouam obligationem parere, nec proinde restitutionis beneficium excludere potuerat. [7] *Ita Senatus* ex tempore, 12. Calend. Mart. 1589.

1 Quæ quoties interuenit solet impedire in integrum restitutionem, *l. 1. & tot. hoc tit. C. l. 1. & tot. tit. Cod. si maior fact. rat. hab.*

2 Quamuis dici soleat eum qui petit precium hoc ipso videri approbare venditionem, *l. quidam 12. D. de euict.*

3 Itaque locus est restitutioni initio inspecto; *l. 3. §. seu. D. de minor.*

de minor. Nempe cum negotium ab initio perfectum fuit. Alio quo minus negotij non initium inspici debet, vt scripsi *ad d. § scio in Rationibus.*

4 Nam & beneficium restitutionis cedi potest, *l. vnic. Cod. etiam per procur. caus. in integr. rest. agi poss. l. illud nullam 25. §. 1. & l. seq. D. de minor. l. si minorum 25 D. de admin. tutor.*

5 Vtile hoc actionum directarum, quæ remanent semper penes cedentem. *Nou. in l. 3. & 4 Cod. de nouat. l. si res 70. ad SC. Trebell.*

6 Potest enim minor aduersus vtrumque contractum restitui, si etiam in secundo læsio intercesserit, *l. doli 19. §. diuersum D. de nouat.*

7 *d. l. 3. §. scio D. de minor.* Iunge *l. qui agnitis 11. D. de except.* Sic dicimus cum solutio fit in consequentiam præcedentis obligationis incipere hypothecam à die obligationis, non à die solutionis, *l. 1. D. qui potior. in pignor. hab.*

DEFINITIO II.

Alienatio iniusta bonorum minoris per tutorem aut curatorem facta confirmatur lapsu quinquennij transcursi post maiorem ætatem, ex quo tamen minor scinit, se restitui minor potest.

QVod constitutum est, vt alienatio prædiorum minoris sine decreto contra Senatusconsultum facta solo silentio confirmetur, si minor maior factus per quinquennium tacuerit,[1] non ad eam duntaxat alienationem pertinet, quæ à minore facta sit, sed & ad eam, quæ ab ipso tutore aut curatore,[2] dummodo eam minor iam tum scierit cum maior factus est; alioqui non nisi à die scientiæ quinquennium illud computabitur.[3] Neque enim æquum est, vt currat ignoranti, licet voluerit Iustinianus currere etiam absenti.[4] Hactenus vero alienationem huiusmodi silentio confirmatam esse prodidit, vt auctoritas Senatusconsulti obstare non possit ne valeat alienatio.[5] Sed non excluder ea res beneficium restitutionis, si minor in alienatione læsus proponatur. Nam & eo casu, quo iuris auctoritas non resistit alienationi, æque tamen minori, si læsus sit, per in integrum restitutionem succurritur.[6] *Ita tractatum est* in causa Dn. Aduocati Bollieti, 3. Non. Decembr. 1589.

1 *In l. vlt. C. hoc tit.*

2 *I. a.* vbi Dionys. Gothofr. in verb. *statuti temporis eod.* Iacob. Menoch. *in remed. 15. recup. poss. quæst. 15.*

3 Quia nec tacitè consentire videri potest qui ignorat, quando neque videtur habere experiendi facultatem, *l. cum sex 55. D. de adil. edict.*

4 Absens enim non tantum protestari potest, sed etiam agere per procuratorem, *l. 1. & pass. D. de procur.*

5 Propter defectum decreti ex oratione Severi, de qua *in l. 1. D. de reb. eor. qui sub tutel.* & lege Constantini, de qua *in l. lex quæ tutores 22. C. de admin. tutor.*

6 Tametsi & decretum iudicis, & auctoritas curatoris interuenerit, *l. 2 si quidem 11. Cod. de prad. min. l. vltim. & tot. titul. C. si tut. vel curat. interuen. l. vlt. C. si aduers. rem iudic.* Iunge *l. vlt. C. hoc tit.* & pondera verba illa, *minime posse tractari eam occasione prætermissionis decreti, sed sic tenere, &c.*

DEFINITIO III.

Expressa adprobatio est quoties minor factus aliquid facit vltro, quod priorem contractum valere præsupponat, nisi faciat ex necessitate prioris contractus.

ALienatio rei immobilis ad minorem spectantis in minori ætate facta sine decreto, si à minore maiore facto expressim nec tantum silentio[1] confirmata sit, restitutionis beneficio rescindi postea non potest.[2] Proinde cum minor quidam vendidisset sub pacto De retrouendendo intra certum tempus, ea lege addita, vt si intra id tempus redimere non posset, in triennium vsque redimendi facultas sibi per emptorem prorogaretur; postea vero iam maior factus quamuis nondum effluxo priore tempore ad redimendum dato, eam prorogationem ab emptore petiisset, interpellatione etiam de ea re testato facta,[3] non dubitauit Senatus quin venditionem expressim comprobasse & ratam habuisse viderentur. Nouus enim ille contractus erat,[4] quique licet ex vi & potestate prioris fieri deberet; non tamen in prioris consequentiam vel implementum.[5] Prior enim venditio omnimodo impleta fuerat, cum ex vna parte res tradita, ex altera pretium solutum esset.[6] Nec ad rem pertinuit, quod nouus ille prorogationis contractus sanctus non fuerat. Sola namque interpellatio sufficiebat in eam rem, quæ ex sola interpellantis voluntate pendebat, id est, ad confirmandam venditionem.[7] *Ita Senatus* pro Nicolao Despatrons, contra Petrum Cochet, Idib. April. 1595. Iunge Defin. 4. supr. Si aduers. vendit.

1 Nam si solo silentio confirmata sit restitutio potest. locum habere, vt dixi *Defin. præced. num. 6.*

2 *Tot. tit. C. si maior fact. rat. habuer.*

3 Vt dubitari non posset de animo deliberato perendæ ac obtinendæ prorogationis, vt in *l. qui Romæ 122. in princip. & §. coheredes. D. de verb. oblig.*

4 Quamuis dici soleat, prorogationem non facere nouum contractum, sed eum proferre in tempus longius, *l. sed si manente 5. D. de precar.*

5 Alioqui non amitteretur ex hac causa beneficium restitutionis, secundum ea, quæ diximus *Defin. 1. h.*

6 Quæ duo sunt, quibus empti & venditi actiones continentur, *l. ex empto 11. D. de action. empt.*

7 In iis enim quæ à sola voluntate pendent sufficit nuda testatio voluntatis, etiam cum mutatur voluntas, *l. si filiusfamilias 16. D. de SC. Macedon.* Multo magis si in eadem voluntate perseueretur. Denique etiam ex actu nullo declaratur voluntas, *l. vlt. de rebus eorum, l. licet transferam 20. D. de adim. legat. l. quia 77. §. vlt. de cond. & demonst. l. qui ex liberis 11. §. vlt. de bonorum possess. secundum tabulas.*

TIT. XL.

DE CVRAT. FVRIOS. prodig. absent.

DEFINITIO I.

Curator bonis datur proximior ad succedendum, cuiuscumque sit iudicij, sexus, & ætatis: Datum tamen esse necesse est.

VTRVM de curatore absentis bonis dando agitur,[1] parum refert, quod is, qui curator datur, infirmi iudicij esse dicatur, dummodo sit proximior agnatus cognatusve, & ab intestato successurus. Ea enim cura nihil nisi custodia est,[2] & quasi successionis intestati præmatura,[3] quamuis licita,[4] occupatio. Quare ad eam mulieres quoque & infantes admittimus,[5] quandoquidem per easdem personas regi possunt bona, quorum isti curam suscipiunt, per quas propria ipsorum bona regantur. Nihil enim vetat ei qui bonis curator datus sit alium curatorem, tutoremve dari.[6] Nec tamen consequens est, vt si plures sint agnati in eodem succedendi gradu positi, & ex æquis partibus ab intestato si casus contingeret successuri, omnes pro curatoribus haberi debeant.[7] Curator enim solus ille erit, qui à iudice datus fuerit, quamquam dari omnes debent si petant, & aliud nihil impediat.[8] Cæterum si ex iis quidam absint, absurdum sane fuerit aut dari eos curatores,[9] aut idcirco

pro datis haberi, quod sint proximiores, quia nec ab intestato heredes videri possent, quandiu voluntatem suam non declarassent.[10] Proinde si curator absentis bonis datus eo nomine agat, vtique competentes absenti actiones in solidum exercere poterit, nec pro partibus ad alios ab intestato successuros deuoluendis exceptione deficientis iuris repelletur.[1] *Ita Senatus* in causa Guidonis Thomassiet, & Ioannis Bochut, contra Guidonem de Petit-Pierre Augustanum, prid. Non. Iunij 1593.

1 De quo *in l. idem priuilegium* 22. §. 1. *D. de reb. auctor. iud. possid. alias l.* 7. *de priuileg credit. l si diu* 3. *l. in possessionem* 6. *in fin. D. quib. ex caus in poss eat l ab hostibus* 15. *D. ex quibus caus. maior. l. mutuo* 6. §. *vlt. D. de tutel.*

2 Quamuis etiam administrationem bonorum curator hic habeat, & actiones possit exercere, quæ sunt tempore petitæ, *l. creditore* 14. *D. de reb. auctor. iudic. possid.* Facit *l. inter bonorum* 48. *D. de admin tutor.*

3 Viuentis enim nec hereditas nec successio est, *l.* 1. *D. de bered. vel act. vendit. l.* 1. *D. pro hered. l. 1. si quis impubere. D. de collat. bonor. l donari* 29. *alias l. quidam.* §. *donationem. D. de donat.* [Et ideò si inter absentis agnatos aut cognatos, prætextu curationis bonorum, fiat transactio de ipsius successione, bonaque omnia inter eos diuidantur: ita tamen, vt vni ex iis cura deferatur aliis consentientibus, datio quidem curatoris valebit, adeò vt nec appellari ab ea possit, Sed tamen transactio ipsa non valebit, ita vt nec vlla opus sit in integrum restitutione ad eam rescindendam, si quando postea mortuo eo, qui absens fuit, de ipsius hereditate tractari oporteat.]

4 Quia auctorem magistratum habet, & coniunctum fautorem absentis, *l. qui auctore* 137. *de reg. iur.* Nam & absentium bona conseruari publicè interest, *l seruum* 33. §. *publicè. D. de procur.*

5 Sicut & admittuntur ad successionem. Quasi non sit hæc cura virile officium, vt est tutela *l. vltim D. de tutel.* contra tamen scribit Dec. *ad l.* 2. *de reg. iur.* Et melius si inspicias iuris rationem.

6 Quomodo eueniebat olim cum legitima vnius pupilli tutela alteri pupillo tanquam proximo agnato deferebatur, quod ius manet vsque ad *l. vlt. C. de legit. tutel.*

7 Sola enim spes successionis non facit curatorem, vt nec sola coniunctio personarum facit coniunctum procuratorem, *l.* 3. §. *sed etsi forte. D. iudicat solui.*

8 Nam cum deferatur hæc cura ex sola ratione successionis ad eam admitti debent quotquot sperantur successuri, *arg. l. quo tutela* 37. *de reg. iur.* [Si tamen vnum ex iis dari consentiant cæteri & proferri, quamuis remotiorem, valebit datio, nec ab ea poterit appellari, nec aduersus eiusmodi consensum dari restitutio in integrum. Nulla enim lęsio est, quin nec talis conuentio præiudicat futuræ successioni, de qua nec pactum valeret, *l.* 29. §. *vlt. & l. seq. de donat. Ita tractatum est* in Senatu Idib. Maij 1614.

9 Curator enim, neque absens, neque inuitus bonis datur, *l.* 2. §. *quæritur. D de cur. bon. dand. l.* 3. § *si pupillus. D. de tutel.*

10 Nemo enim aut inuitus aut ignorans fit heres extra causam necessariorum heredum, *l qui in aliena* 6. *D de acq. her. l. nec emere* 16 *C. de iur. delib.*

11 Nam etsi plures constituti essent curatores in solidum, tamen & agere singuli & conueniri possent, nisi per regiones constituti essent. *d. l.* 2. §. *si plures de curat. bon. dand.*

DEFINITIO II.

Absentis talliabilis bonis & quando curator dari possit dominus feudi, quem directum vocant.

SVperioribus consequens est, vt si is qui absens est dedititicæ, &, vt loquuntur, talliabilis conditionis esse, nec liberos vllos habere probetur, possit dominus petere curatorem, sed absentis bonis dari.[1] Non idem erit si talis homo sit, cui dominus non in vniuersum successurus sit, sed tantum in bonis mobilibus,[2] vel in certa bonorum portione. Tunc enim curatio agnato proximo deferenda est.[3] Hoc namque casu non impedit dominus causam successionis intestati,[4] quæ priore casu nulla esse potest.[5] *Ita Senatus* in causa D. de Villette, & Ioannæ Brunier, 15. Calend. Decembr. 1593.

1 Quia defuncti talliabilis bona ad eum pertinerent non tanquam ad heredem, sed ex stipulatione, & tanquam ad anormalum successorem, vt loqui solet Baldus.

2 Quales sunt homines ligij apud Centrones nostros, quos nunc Tarentaisienes appellamus.

3 Secundum ea quæ diximus *Defin. prox sup.*

4 Cum possit hoc casu talliabilis relinquere hereditatem qui relinquit bona.

5 Non quasi duo in solidum heredes esse non possint, (nec enim dominus heres est, vt dixi) sed quia dominus præoccupando bona vniuersa ex stipulatione, cuius conditio existit, eo ipso instanti, quo talliabilis moritur, impedit ne qua possit esse hereditas illius, qui nulla bona reliquit, *l. lex Cornelia* 18. *ad fin. de vulg. & pup subst. l.* 2. *D. de castr pecul.*

DEFINITIO III.

Etiam post tempus, quod lege municipali præfinitum est, vt absens pro mortuo habeatur, possint cognati petere curam, si malint esse curatores quam heredes.

ETsi scriptis Augustanorum moribus cautum est, vt qui per quindecim annos absuit, ita vt vbi sit & an viuat ignoretur, pro mortuo haberi debeat,[1] perindeque bona eius inter proximiores agnatos diuidi possint acsi mortuum eum constaret: si tamen agnatus proximus absentis bonis curator datus, siue ante, siue post impletum decimum quintum annum, tanquam curator agat, post annum quintum decimum non poterit repelli exceptione illa, quasi male curator datus sit & bonis mortui,[2] aut ab initio recte datus postea absentis morte curator esse desierit.[3] Quod enim agnatorum fauore constitutum est, vt post id tempus absens pro mortuo habeatur, non potest agnatis nocere si eum pro viuo habere, & curatores malint esse quam heredes.[4] Quid enim si viuum esse sciant, nec tamen vitæ probationes vllas habeant?[5] Denique non cogantur vti eo iure, quod pro ipsis introductum est;[6] nisi forte proponas alios esse agnatos æque proximos, qui non sint curatores. Neque enim iuri suo renunciare quis potest in alterius fraudem, & iniuriam.[7] Sed hoc ita si agnati illi adsint, & prouincialis legis beneficium implorent. Alioqui non debet extraneis possessoribus à curatore conuentis prodesse, quod alij agnati sint, quorum interesset haberi absentem pro mortuo.[8] Nec si proponas possessores ab iis agnatis emisse, & quos, si tanquam absentis heredes vellent ex nouo iure bona à se vendita vendicare, possent repellere vulgati illa exceptione, *Ni vos ipsi de euict.one teneamini.*[9] Est enim exceptio hæc de iure tertij, & exclusiua quidem iuris agentis, sed non aliter ei tertio competens, quam si is velit.[10] In quo exceptionum genere regula est non esse illas admittendas.[11] Fieri namque potest, vt agnatus ille proximus heres esse nolit. Et vt maxime velit, eam voluntatem declarari necesse est priusquam hereditas ipsi quæsita intelligatur.[12] Solis enim suis heredibus concessum est, vt statim heredes sint.[13] Nos vero de agnatis loquimur.[14] *Ita Senatus* in ea causa, de qua supra Defin. 1.

1 Contra præsumptionem *l. si usumfructus* 8. *de usufr. leg l. computationi* 68. *ad leg. Falcid.*

2 Nam sicut viuens non potest habere heredem, *l.* 1. *D pro hered.* ita nec mortuus curatorem.

3 Etsi enim cura hæc bonorum est, finitur tamen morte personæ, vt & omnes cæteræ.

4 Ne alioqui eueniret, vt quod in agnatorum fauorem constitutum est in eorum odium retorqueretur, contra *l. nulla* 25. *D. de legib l. quod fauore* 6. *C. eod.*

5 Potest enim facile fieri, vt non veritas deficiat, sed probatio, *l. duo sunt Titij* 30. *de test. tutel.*

6 *l. pen. C. de pact l si iudex circumuento* 42. *D. de minor. l pactum* 46. *in fin. D. de pact.*

7 Ni-

7 Nisi cum aliter ille ius nullum habet, nisi per consequentiam, *vulg.l id quod nostrum* 11.*l.non debet alteri* 74.*de regulis iuris.*

8 Esset enim exceptio illa de iure tertij, nec exclusiua iuris agentis, nisi sub illa conditione, si tertius vellet, quod genus exceptionum admitti non debere certum est. Bart. *in l.2 de except. rei iudic l loci.*4.§.*competit.D.si seruit.vindic.* Idque sequitur in Definitione.

9 Ex *l.vindicantem* 17.*l.Seia* 73.*D.de euict.l.venditrici* 3.*C. de reb alien.non alien.*

10 Cum inuitus heres nemo fiat, *l.nec emere* 16. *Cod. de iur. delib.*

11 Dixi *num.*8.

12 Est enim acquisitio hereditatis & facti & animi, *l. pro herede* 20.*l gerit* 88.*D.de acquir hered.*

13 *L.in suis* 14.*D.de suis & legit.l in suis* 11.*de liber.& posth.*

14 Qui nunquam sunt sui heredes, neque necessarij.

DEFINITIO IV.

Cura bonorum absentis non finitur, nisi ex quo absens annum etatis sua centesimum compleuisse creditur.

SVnt qui putent curationem bonis absentis datam finiri anno trigesimo sexto; [1] Alij absentem pro mortuo habendum post annum septuagesimum.[2] Receptior sententia est expectandum centesimum.[3] Cæterum vtcunque sit non à tempore absentiæ, sed tantum à peracto tempore, ex quo mors præsumitur, pro mortuo habendus erit. [4] Neque enim hic locum habet fictio legis Corneliæ, nec si proponas, ideo absentem fuisse quod ab hostibus captus esset, quia non habet locum ea fictio, nisi post mortem naturalem.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Pro qua sententia dicitur Alexander consuluisse.

2 *Arg. l.computationis* 68. *D.ad leg falcid.* secundum quam tamen debuerat potius constitui annus sexagesimus quintus, vt constat *ex vers.ab annis sexaginta.*

3 Qui finis esse creditur vitæ longæui hominis, *l.an vsusfructus* 56. *D.de vsufr.l.si vsusfructus* 8.*de vsufr.legat.* ex quo solent nostri inferre vnumquemque præsumi viuere centum annos, quod tamen ridiculum est dicere, & contra *d.l.computationi, alias l.hereditatem, ad leg falcid.*

4 Quia non fuit ficut is, qui semel fuit viuus potest haberi pro mortuo, ita & is qui semel habitus fuisset pro mortuo posset haberi postea pro viuo.

5 Quia quandiu captiuus viuit naturaliter apud hostes, potest fictio postliminij locum habere, quæ ideo interim omnia retinet in suspenso, *l.pen. de suis & legit. l.postliminium* 19.*& tit.de capt.& postlim. l.illa institutio* 32.§.1.*de hered.instit.*

DEFINITIO V.

Qua exclusa est à spe successionis intestati, hoc ipso excluditur etiam à cura & custodia bonorum absentis. Nec aliud est etiam si petierit restitutionem, nisi etiam obtinuerit.

EA quæ dote à patre accepta bonis paternis fraternisque renunciauerat sicut à fratrum successione legitima per renunciationem iureiurando firmatam exclusa est; [1] ita nec ad vnius ex fratribus bonorum custodiam & curationem admitti debet, cum nihil eius interfit.[2] Nec mutabit, quod aduersus eam renunciationem implorauerit auxilium restitutionis propter immodicam læsionem.[3] Quandiu enim de restitutionis iure & æquitate pronunciatum non est, perinde stari debet renunciationi; acsi impetratum rescriptum nullum esset.[4] Itaque sicut interea nullus sorori ad fraternam successionem aditus patet, ita neque ad eiusmodi curationem obtinendam. Sequitur enim illa ius legitimæ successionis.[5] Plane si paternis tantum bonis filia renunciauerit, aliud erit. Quia licet non alia bona absens habeat, quam quæ à patre profecta sint,[6] tamen ex quo frater patri heres extitit cœperunt esse fraterna, quæ ante paterna fuerant,[7] ob idque quasi alia sint, propter mutatam qualitatem & conditionem,[8] renunciatio paternorum, quæ tanquam odiosa stricte interpretanda est,[9] ad ea non extenderetur.[10] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin.9.supr.de pact.

1 Propter auctoritatem iurisiurandi & pontificiæ constitutionis, *in cap.quamuis pactum, de pact in* 6. vbi Canonistæ.

2 Interest enim illorum duntaxat qui possunt succedere abintestato.

3 Potest enim ex hac causa concedi restitutio, prius tamen impetrata absolutione iuramenti. Not. *in d.cap quamuis.*

4 Quia interim & in dubio præsumendum est pro contracta, *l.2. C ad leg.Cornel.de falsf. l.moueor* 4. *C.si ferus export. ven.* & pro patre, quod bonum consilium pro filia acceperit, *l.vlt. C.hoc tit.*

5 Dixi *Defin.1.& seq* 5.

6 Quæ proinde inspecta origine sunt paterna, *Auth.ex testamento, C de secund.nupt.*

7 Nam mutata conditione personarum mutatur etiam conditio bonorum, *l per curatorem* 90.§.1. *D.de acquir.hered l, vlt.C.de inoffic.testam.* Notant nostri late *ad l.1.§.veteres, D.de acquir.possess.*

8 Alia enim qualitas & conditio aliam rem facit, quamuis eadem substantia maneat, *l.seruus* 27. *in fin. D.de adim.legat.l. qui res* 98.§.*aream, de solut.*

9 Abhorret enim à regulis iuris ciuilis, *l.3. Cod.de collat.l. vlt.D de suis & legit.*

10 Siquidem odiosa omnia sunt restringenda non ampliranda per interpretationem, *vulg.l.cum quidam* 19.*D.de liber.& posthum.l hoc modo* 64.*in fin de condit.& demonstr.*

DEFINITIO VI.

Inuitus curator nemo datur bonis absentis, ne quidem is qui inuitus posset fieri procurator ad litem.

QVi publico in tribunalibus officio procuratoris fungitur, etiam inuitus dari curator minori ad litem potest,[1] bonis absentis non potest, si neque ex agnatis aut cognatis sit, neque ex adfinibus aut vicinis, quia curatio hæc non item illa necessitatem adfert præstandæ satisdationis,[2] rationumque reddendarum.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin.4.sup: Qui tutor.aut curat.dare darive poss.

1 Quia publico & necessario munere fungitur, vt scripsi *Defin.2.*5.*de in lit.dand tutor.*

2 Qua tamen onerari quem inuitum pro alio inciuile est, *l.hac stipulatio* 14.*in fin.D.vt legat.nom.cauent.* Nam nec semper facile est inuenire fideiussorem, *l.2.*§.*penult.D.de iudic.*

3 Cum habeat administrationem aliquam adnexam, licet potissimum detur pro custodia, vt dixi *Defin.num.2.*5. *ex l.inter bonorum* 48.*D.de admin.tutor.*

DEFINITIO VII.

Interdictio bonorum facta prodigo sine causæ cognitione non valet, nec nocet, nisi notoria sit prodigalitas.

NOn valet interdictio bonorum facta prodigo sine causæ cognitione. [1] Nec si generali publicoque, vt fit, programmate vt prohibitum sit voce præconis & iubente iudice, ne cum eo contraheretur, nocebit ea res illis, qui bona fide postea cum illo contraxerunt; [2] nisi probetur ille notoriè prodigus, id est, qui neque modum neque finem vllum habeat expensarum.[3] Quo casu etiam nulla præcedente interdictione, nedum causæ cognitione,[4] æquissimum est nocere dolum suum ei, qui contraxit cum perdituro. Sed & cum ei qui reuera prodigus est bonis interdicitur causa cognita, id est, ipso citato, itemque agnatis, cognatis, adfinibus & vicinis,[6] curator ei dandus est, & quidem tanquam prodigo, ne alioqui magno damno afficiatur, si cum eo contrahi non possit.[7] Sed tamen si curator datus non sit, non eo minus irritum erit, quod cum illo contractum fuerit.[8] Neque prætextu ignorantiæ excusabitur qui conditionem

illius, cum quo contraxit, non debuit ignorare:[9] *Ita Senatus* in causa Joannis Guers, & Claudij Voutier, 6. Non. Dece. nbr. 1594.

1 Bart. & alij *ad l. iu cui bonis 6. D. de verb oblig.* Dec. & Cagnol *ad l. furiosi, de reg iur.*

2 Id est, ignorantes prodigalitatem & interdictionem. Nihil enim refert an interdictio nulla præcesserit, an perperam & sine causæ cognitione, *arg l. 2. D. de auctor. tutor.* iunct. *l. 1. D. hoc tit.* In illis verbis, *si talem hominem inuenerint, l. obseruare 6. eod.*

3 Quæ prodigi definitio est, *d. l. 1. D. hoc tit.*

4 Nam quæ notoriè vera sunt, nec causæ cognitione indigent nec probatione, neque rursum vllam ignorantiæ excusationem admittunt, *l. cum sex 55. de adilit. edict. l. regula 9. § sed facti, D. de iur & fact. ignor. l. sed si pupillus 11. § proscribere, D. de institor. act.*

5 Quamuis non eo minus sit bonæ fidei emptor, qui scilicet emit à vero domino, *l. si quis cum sciret 8. D pro emptor.* Aufrer. *ad Capell. Tholos quæst. 162.*

6 In iis enim, quæ causæ cognitionem requirunt, semper sunt citandi omnes quorum interest, *l de vnoquoque 47. D. de re iudic. l etiam 29. § vlt de minor.* Aliud tamen est furioso, nec enim citandus est. Cagnol. *ibid. in fin.* post Decium. Viuius *in commun opin.* in verb. *prodigus.* licet contra sentire videatur Tiraquell. *in tract. res int. alios act. ad fin.* Obserua tamen sufficere, vt ex relatione agnatorum & vicinorum appareat de furore, vel prodigalitate, etiamsi nullam dicti sui rationem reddant. Quod diuersum est, si testes super eo audiantur. Dec. *ad d. l furiosi.*

7 *Arg. l. quod si minor 24. §. non semper, eod.* Nam cum prodigi curatore contrahi potest, dummodo ad ipsius prodigi vtilitatem, *l pignus 11. & seq. l. vlt. D. hoc tit.*

8 *L. Iulianus 10. in princ. eod.*

9 *L qui cum alio 19 de reg. iur.* Bart. & alij *ad d. l. iu cui 6. de verbor. oblig.* Excipe tamen casum, de quo *in Defin. 1. 3. si quis ignor. rem minor. ess.*

DEFINITIO VIII.

Minori prodigo curator datur etiam inuito, sed tamen quasi minori, non quasi prodigo. Et quid inter vtriusq; curatorem intersit?

MInori, qui idem sit prodigus, curator dandus est, etiam non petenti adeoque inuito,[1] sed tamen vt minori, non vt prodigo, quoniam quousque quintum & vicesimum annum impleuerit, ætatis vitium esse intelligitur non animi, ob idque ætati tantisper consulendum est.[2] Nec aliud erit, tametsi pater mores filij suspectos habuerit, eumque testamento exheredauerit, aut in legitima tantum instituerit, nepotibus ex eo heredibus in reliquum assem scriptis.[3] Proinde finita minori ætate curatio quoque finita videbitur, quamuis prodigus duret.[4] Idemque obseruabitur etiamsi curator constante officio dederit operam, vt huic minori non secus ac prodigo bonis interdiceretur.[5] Non enim mutat ea res curationis causam, cum, vt dixi, nec tanquam prodigo dari debuerit aut potuerit, quamdiu minor fuit.[6] Cui consequens est, vt si agente creditore, qui post interdictionem contraxerat, curator ex officij sui ratione velit intercedere,[7] non sit audiendus, quia minoris curator, nec excipere, nec experiri potest minoris nomine, sed minor ipse auctore curatore.[8] In quo curator minoris differt à curatore prodigi.[9] Huic enim prodigi nomine, non etiam ipsi prodigo, & agendi ius competit & excipiendi, quia non sicut minoris, ita prodigi voluntas vlla esse intelligitur.[10] Vnde illud quoque fit, vt aduersus contractum à prodigo perperam celebratum nulla sit opus restitutione in integrum,[11] adeoque nec iurisiurandi absolutione, quia prodigus ex iuramento non obligatur.[12] In minore contra restitutio necessaria est, nisi contraxerit sine auctoritate curatoris, quem iam tum habebat.[13] Quo casu, cum ex nostrorum traditione pro pupillo habeatur,[14] non magis obligari ex iureiurando potuit, quam si impubes fuisset.[15] Sed non faciet ea res, vt eo magis liceat curatori ius creditoris prohibere, vtpote cum nihil ipsius intersit,[16] maxime vero, si minor id, quod gessit, ratum habere malit.[17] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quod in aliis minoribus non ita est. Nec enim datur iis curator, nisi petentibus, §. *item inuiti, Instit de curat. l. 3 §. si pupillus, D. de tutel.*

2 *d. l. 3. in princ. de tutel.*

3 Vt in specie *l penult. § potuit, D. hoc tit.*

4 Itaque ex tempore curator dandus erit, siue idem, siue alius, sed tanquam prodigo, quousque sanos mores receperit, *l. 1. D. hoc tit.*

5 Nam & minor curatorem habens solet æquiparari prodigo, hactenus nimirum, vt nihil per se administrare aut alienare possit, *l. 3. C. de in integr. restit. minor.*

6 *d. l. 3. in princ D de tutel.*

7 Tanquam si esset curator datus prodigo, quo casu intercedere ipse & posset & deberet, *arg l. cuius bonis, D. hoc tit.*

9 Nam quod minor curatorem habet, non facit, vt iudicio careat aut consilio, ideoque etiam sine curatore suo vtiliter obligari potest, *l plures 101. de verb. oblig.*

10 Quomodo de furioso & furioso curatore scriptum est *in l in negotijs 5. de reg. iur.* Solent enim furiosus & prodigus, ac ipsorum curatores eodem iure censeri, *l. 1. & fin. D hoc tit.* quia prodigi homines furiosorum exitum faciant, *l hic qui 12 in fin. D. de tutor. & curat. dat.*

11 Quoniam contractus ipso iure non tenet, *l. Iulianus 10. D. hoc tit dict. l. iu cui 6. de verb. oblig dict. l. 3. C. de in integr. restit. minor.*

12 Bart. & alij *ad d. l. iu cui, & ad l. si quis pro eo 56. D. de fideiuss.* Omne namque iusiurandum tres comites habere debet, iudicium, veritatem, & æquitatem, *c. quanto, & fin. Extr. de iureiur.* Prodigi autem iudicium nullum est. Iunge *cap. non est obligatorium, de reg. iur. in 6.*

13 Intellige si contraxerit, non simpliciter se obligando, sed administrando & alienando, ne obstet *d. l puberes 101.* vti Cuiac. *de verb oblig.*

14 In iis scilicet, quæ pertinent ad administrationem, *d. l. 3. C. de in integr. restit. minor.*

15 Sacramenta enim puberum duntaxat custodienda sunt, *Auth. sacramenta. C. si aduers. vendit.*

16 Quippe, qui nec minoris nec prodigi curator sit.

17 Ratio enim habitio facta post maiorem ætatem excludit beneficium restitutionis, *l. 1. & tot. tit. C si maior fact. rat. hab.*

DEFINITIO IX.

Bonis absentis, qui procuratorem in prouincia reliquit, curator dari non potest.

EIus bonis, qui priusquam abesset à prouincia, procuratorem constituerat, qui res suas omnes gereret, curator propter absentiam dandus non est, cum nec abesse videatur, qui procuratorem habet in prouincia,[1] quandiu procurator rem ex bona fide administrat. Curatoris enim dandi necessitas nulla est, alio rem curante, cuius fides ab ipso electa sit, de cuius bonis agitur.[2] Cæterum non facient ea res, vt per absentiam mandantis licere debeat procuratori in re absentis impune grassari.[3] Sed si male administret, curator bonis dandus erit.[4] Is nimirum, qui proximior sit ad succedendum,[5] & cuius interest rem absentis saluam esse, adeoque male gestæ administrationis rationem statim reddere eum, qui procurator fuit.[6] *Ita tractatum est* ex tempore in secreto auditorio, 13. Calend. Mart. 1595. pro Maximino Dunant Tarentasiensi.

1 *L. Papinianus 20. D. de procur.* adeo vt non possit hic restitui tanquam absens, si procuratorem reliquerit, *l. is qui reipublicæ 39. D. ex quib. caus. maior.* imo & si relinquere potuit, *l. sed etsi 26. §. 1. eod.*

2 Nunquam enim curator bonis datur, nisi ex necessitate, vt constat ex legibus citatis. *Defin. 1. num. 1. supr.* quæ porro necessitas nulla subest, cum adest procurator, quippe cuius plenior est potestas. Ille enim actionem omnes exercere potest etiam

etiam tempore non perituras, *l.1.§ pen & pass.de procurat.* cura or vero bonis datus non item, *l. creditore 14. de rebus auct. iud possid.* [Eadem ratio fieri, vt si plures sint fratres, quorum quidam sint præsentes & minores, qui curatorem habeant, alij verò absentes, siue minores sint, siue maiores, nullus sit dandus curator bonis absentium ad litem communem tractandam, sed curatori præsentium iniungendum est, vt absentium quoque causam & iura defendat, quam & fratres ipsi maiores possent defendere tanquam personæ communi & sat em præstita cautione de rato, *l sed & he persona 12. D. de procur.* quæ tamen cautio curatori aliorum non imangitur pro bonis absentium defendendis in causa communi, quæ pro parte defendi non potuerit, *vt in l ex parte 19 in princ. D. famil. ercisc.* Aliud enim probandum esset, si communis causa fratrum omnium per actionem tractaretur, id est, præsentium curator, qui absentium bona vellet defendere de rato cauere pro præsentibus deberet. *Ita Senatus* in persona Francisci Rey, pro forensibus Maison, 18 Apr 1614.]

3 Quia mandato semper inest clausula bonæ fidei, *l. creditor 60.§. vltim. D. mandat. l si pater 12. D. quæ in fraudem credit.* Nec quod futurum sit vt à procuratore possit seruari indemnitas actione mandati, ad rem facit, *l quia satisdatio 6. D. de suspect tutor.*

4 *Arg. l sed si vnius 17.§ procuratorem, D de iniur.*

5 Secundum ea, quæ dixi *Defin. 1. supr.*

6 Cum hodie omnes actiones pereant spatio saltem 30. aut 40. annor. *l sicut 3. & l. omnes, C. de præscr. 30. vel 40. ann.*

DEFINITIO X.

Curator bonis datus satisdare debet.

CVratoti, qui bonis datur, non facile iniungendam esse necessitatem plerique putant præstandæ satisdationis, quia non alij ea cura dari solet, quam qui in iis bonis iam quodammodo aliquod ius habeat, aut aliquando sit habituius,[2] id est, proximioti successuro ab intestato. Propter quam causam & fœminas & infantes ad huiusmodi curationem suscipiendam admittimus. Quasi, quod dici solet, curatoris officium esse virile, ad hoc curatorum genus nullo modo pertineat.[3] Tutius tamen est, vt hic quoque curator satisdare debeat.[4] Eoque iure passim vtimur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Puta si sit euidenter idoneus, nec aut moribus aut facultatibus suspectus.

2 Ac proinde, qui pene ad propria bona veniat, quomodo loquitur Vlpian. *in l 1. §. largius, de succes. edict.* licet ibi loquatur de liberis, non de agnatis. Adde meliorem rationem, quia hic curator custodiam tantum habet potius, quam liberam administrationem; *l inter bonorum 48. D. de admnist. tutor.*

3 Dixi *Defin. 1. num. 5. sup.*

4 Nam & remoueri potest tanquam suspectus, *l 3 §. sed & si quis curam, D. de suspect tutor. & §. si curator. ibid.* Vide Iacob. Menoch. *de arbitr. iudic.*

DEFINITIO XI.

Plus iuris habet curator datus iacenti hereditati, quam datus bonis absentis, & in quo.

CVrator hæreditati iacenti datus in hoc plus iuris habet, quam qui bonis datus est, quod actiones omnes hereditarias exercere potest,[1] etiam eas, quæ tempore perituræ non sunt,[2] adeoque restitutionem in integrum, quam defunctus, si viueret, posset exercere;[3] quoniam agit nomine hereditatis, quæ ipsa defuncti personam in omnibus repræsentat.[4] Curator autem bonis datus non item[5], quia non in id datur vt absentis personam repræsentet,[6] eiusve patrimonium augeat, sed in id tantum vt caueat curetque ne patrimonium diminuatur.[7] Ideoque cum non plus iuris habeat, quam si esset ab ipso absente procurator generalis constitutus,[8] (nam & procuratoris constitutio, si qua esset, faceret cessare curatoris dationem,[9]) non potest petere restitutionem in integrum, aut transigere, aut quid aliud facere ex iis, quæ speciale mandatum requirunt.[10] Illud sane constat, si actio, quæ per curatorem exercetur, talis sit, quam defunctus exercere quidem potuerit, sed noluerit, non esse illum audiendum, vtputa si ex causa immodicæ læsionis potuerit agere ad rescindendam venditionem, & de eo rogatus ab amicis aut alijs, qui beneficium illud sibi cedi vellent, maluerit ratam manere venditionem.[11] Nam & ea res noceret hæredi, si quis esset,[12] qui vtique non minus iuris habere posset, quam curator hæreditati datus.[13] Diuersum esset, si proponeretur ideo noluisse defunctum petere restitutionem, quod alio inre commodius sibi consulere posset, vtputa, quod redimendæ rei ex pacto de retrouendendo ius haberet.[14] Non enim ideo prohibebitur hæres aut curator hæreditati datus implorare auxilium restitutionis, siue ante, siue post elapsa tempora redimendi, quia is, qui cum plures actiones haberet, maluit apud se decernere, vt vna vteretur, non idcirco alias abiecisse videri potest.[15] *Ita Senatus* pro Ludouico Velat, contra Bartholomæum Truchet, 3. Calend. Decembr. 1595. Junge Definit. 16. infr. De repud. vel abst. hered.

1 Postquam ita inualuit, vt hæreditati quoque iacenti curator detur, contra quem Pragmaticorum errorem vide quæ scripsi *in Error. 3. Decad 3 de error. Pragmat.*

2 Omnes enim æque sunt hereditariæ nec minus perpetuæ, quam temporales, *tot. tit. C. de hered actio.*

3 Siquidem ius petendæ restitutionis transit ad heredes, *l. non solum 6. D. de in integr. restit.* Tantundem vero iuris habet hereditas, quantum heres, quia nihil iuris transit à defuncto in heredem, nisi per mediam hereditatem, *l 1. §. Scæuola, D. si in quo testam hb esse iuss.*

4 *L. non minus 31. in fin. de hered. instit. l hereditas vnim 34. D de acquir ver. domin l. here 22. D. de vsucap.*

5 *L. creditor 14. De rebus auctor. iudic. possid.* Hodie igitur etiam curator bonis datus exercere potest omnes actiones, quia sunt omnes tempore perituræ, post *l 3. & 4 Cod. de præscript. 10. vel 40. annor.* vt dixi *Definition. 9. numer. 6. suprà*

6 *L. inter bonorum 48. D de admin. tutor.*

7 Imo minùs, quia non habet absentis voluntatem expressam, quam habet procurator.

8 Vt diximus *Defin 9 supr.*

9 Cuiusmodi sunt illa, restitutionem petere & transigere, *l. mandato 60. D. de procur. l illud 25. D. de minor. l. vnic. vbi not. Cod. etiam per procur. in integr. restit. agi poss.* Nec obstat si quis obiiciat, curatorem etiam bonis absentis datum posse exercere actiones omnes tempore perituras, *l. creditore 14. D de rebus auct iudic. possid.* Id enim debet intelligi de actionibus, quæ absenti competunt ipso iure. Restitutiones autem nunquam competunt ipso iure, sed tantum dantur à prætore causa cognita, *l 3. D. de in integr. rest.* ac proinde ita demum si petantur, *l 4. §. hoc autem iudicium, D. de damn. infect.* Quid enim si absens malit contractum tenere? quod vtique in dubio præsumendum est.

10 Nemo enim iure sibi competente vti cogitur, *l pactum 46. D. de pact l pen. C. si eod. l. iudex 41. D. de minor.*

11 *Arg. l. vir vsuras 54. de donat int vir & vxor.*

12 Cum in eum transfundatur per aditionem quicquid fuit hæreditatis, *dict. l. 1. §. Scæuola, D si quis testament. lib. esse iuss.*

13 Quia fauorabilior esse solet qui agit ex iure communi & ordinario, quam qui ex speciali & extraordinario, *l in causa 16. D. de minor.*

14 *Argum. l. mater decedens, 19. D. de inoffic. testament. l. legitimam 8. D. de heredit. petit.* Aliud tamen olim fuit; si quis plures habens de eadem re actiones vnam elegisset, eaque vsus fuisset. Cæteras enim hoc ipso amittebat, *l. cum filius 76. §. variè, de leg. 2.* Sed aliud semper fuit vti vna actione quam elegeris, aliud vero decernere vti; necdum tamen vti.

TIT. XLI.

DE MAGISTR. CONVEN.

DEFINITIO I.

Iudex, qui tutorem dedit sine satisdatione, non potest eum postea ex interuallo iniungere.

IVDEX, qui per iuris aut facti ignorantiam tutorem dedit non iuncta satisdandi necessitate, quam ex officij sui ratione iniungere debuerat, quo magis pupillo consultum esset, [1] non nisi ex noua causa iniungere ex interuallo eam potest. [2] Non enim permittendum illi est, vt tutorem oneret ob id solum, vt seipsum exoneret, [3] posteaquam semel fideiussoris loco esse cœpit. [4] Nam etsi non sit idoneus, ad pupillum ipsum eiusve agnatos pertinet, non ad magistratum, vt alius fideiussor, qui idoneus sit, adiciatur. [5] *Ita tractatum est* ex tempore in publico Auditorio, 6. Cal. Febr. 1590.

1 Scilicet cum tutor neque testamentarius esset, neque confirmatus, neque ex inquisitione datus. Hi enim tres casus sunt, in quibus non tenetur tutor satisdare, *l. penult. C. de tutor. vel curat. qui satisd. non ded.* Iunge *l. 3. §. 1. & seqq. D. de curat. furios.*

2 Quasi qui officio suo semel iam functus sit, siue bene, siue male, posteaquam tutorem dedit sine onere satisdationis, *arg. l. index posteaquam 55. D. de rei indic.*

3 Nisi deferatur ei conditio ab iis, erga quos est ille oneratus, *arg. l. cum hereditate 15. D. de acq her.* Nec enim potest quisquam mutare consilium in alterius iniuriam, *l. nemo potest 75. de reg. iur.*

4 Qui enim semel fuit obligatus, nunquam potest facto suo tollere obligationem, nisi aliquo ex legitimis modis, *l. si seruum 91. § nunc videamus, D. de verb. oblig.* Iunge *l. quod ad heredem 6. D. hoc tit.*

5 Quia pupillo expedit habere saltem tabulas cautionis, rem saluam fore, *l. suspectus 5. D. de suspect. tutor.*

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM, ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ Senatu Tractatarum,
LIBER SEXTVS,
TITVLVS PRIMVS.
DE IVR. PATRON.

DEFINITIO I.

Ecclesia habens dignitatem, aut prælaturam, præsumitur esse de iure patronatus Principis.

DRINCEPS in dubio censetur patronus ecclesiæ habentis dignitatem aut prælaturam, ad eúmque proinde ius præsentandi pertinet. [1] Multo magis fatendum est, assensum ipsius requiri, quotiescumque prælatus aut præfectus monasterio eligendus confirmandusque est; adeo, vt si assensus ille non interuenerit, nulla eiusmodi electionis ratio habenda sit. [2] Nam & generale est, vt quæcumque spreto patrono facta collatio aut electio est, aut nullius omnino sit momenti, aut ad irritum saltem deduci debeat. [3] *Ita Senatus* in causa Illustrissimi D. Vincentij Laurei Cardinalis Du Montdeuis, & Reuer. Petri Goyet de Prioratu Nantuaci contendentium, 7. Cal. Mart. 1589.

1 *Can Reatinæ cum seq & can. lectis.* vbi Archid. 63. *distinct. can. imperium. dist.* 10.

2 Roch. de Curt. *in tract. de iur. patron.* in verb. *in ecclesia, num.* 2. & 7. Bald. *in cap. quanto, de iudi.* Rubeus *in tract. de iuribus regalin* 11 *priuileg num.* 6. *ex cap. sacrosancta. de elect. cap. nobis. Extr. hoc tit.*

3 *Can. decernimus* 16. q. 7. & aliis proxime citatis. [Intelligi nisi impetrator subrogatus sit in locum alterius cui fuerat prouisum cum derogatione iuris patronatus, quia sufficit patronum etiam laicum semel consensisse. *Rebuff. in præx benef. in 3 part. signat. nu.* 39. vbi addit idem esse in prouisore *si neutrum. Ita Senatus* in causa Ioannis Cartet & Iacobi Arnaud, mense Iunij 1612.]

DEFINITIO II.

Collatio patronati beneficij facta spreto patrono non valet, si sit voluntaria, secus si sit necessaria.

QVod proximè diximus, collationem patronatij, vt vocant, beneficij spreto patrono factam nullius esse momenti, [1] aut saltem ad irritum deduci debere, [2] distinctionem recipit, vt in voluntaria duntaxat collatione id locum habeat; non in necessaria: qualem plerique esse putant eam, quæ fit ex causa permutationis. [3] Quibus ita demum assentiendum est, si necessarium & ecclesiæ vtilem causam habuit permutatio, non si, vt ferè fit, solo personarum fauore & intuitu facta sit: [4] ne alioqui eueniat, vt sit in permutantis potestate patronij ius lædere. [5] *Ita tractatum est* in causa Joannis de Seruete & N. Ludouici de la Pallud, 17. Calend. Junij 1591.

1 *Ex d. can. decernimus* 16 q. 7.

2 Guid. Pap. *quæst.* 374.

3 Hæc

3 Hæc enim magis voluntaria quam necessaria dici debet, initio scilicet inspecto.

4 Contr. *l. 2 in fin l. pen. & vlt D. de natal. restit. l. 2. D. quod vi aut clam. l non debet alteri 74. de reg iur.* [Cæterùm, tanta est potestas & authoritas patroni in præsentando, vt ex ipsius voluntate possit etiam episcopus nedum Papa conferre non presbytero beneficium presbyterale. *Rebuff. in praxi benefic. in 3. part. signat num. 46.*]

DEFINITIO III.

Negligentia patroni deuoluit ius ipsius ad Prælatum, Prælati verò negligentia deuoluit ius non patroni, sed Prælati ad summum Pontificem. Et quando currat tempus?

PAtroni ius ita demum saluum & illæsum esse oportet, si non fuerit ille negligens in præsentando, vt nostri loquuntur, hoc est, si præsentauerit idoneum clericum intra tempus, quod in eam rem iure Pontificio præfinitum est, nempe quatuor mensium, si patronus fuit laicus, sex mensium, si fuit clericus. [1] Sola namque negligentia locum facit deuolutioni, [2] nimirum vt propter negligentiam priuetur patronus iure præsentandi pro ea vice, liberaque beneficij collatio, perinde ac si beneficium liberum non patronatum esset, spectet ad collatorem. [3] Quod si ipse quoque collator ordinarius negligens fuerit, nec beneficium intra semestre contulerit, nulla interueniente iusta impediendi causa, [4] ex quo nimirum tempore sciuit aut scire debuit beneficium vacare, [5] non nocet ea res patrono, cui nihil imputari potest, sed nocet ordinario, vt ad summum Pontificem totum ius prouidendi & conferendi pro ea vice deuoluatur. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. 1. vbi not. de iur patron. in 6.*

2 Rebuff. *in praxi beneficiorum, tit. De deuolut. num. 1. & 2. & sequent.*

3 Panormit. *in cap. cum vos. Extr. de offic. ordin.* Text. *in cap. vnic. §. verum, de iur. patron. in 6.* Canon. *in cap. cum dilectus, Extr. hoc tit.*

4 Nam si iustum fuerit impedimentum, puta propter pestem, cessat ius deuoluti. Rebuff. *in dict. tract de denol. numer. 15.* Alex. *cons. 58. vol. 5.* Rip. *in tract. de pestilit. de priuileg. & iudic. causa pestis.*

5 Non enim potuit prouidere, nisi à die scientiæ vacationis, *cap quia diuersitatem, in fin.* & ibi Canon, *de concess. præben* Glos. *in cap. licet, per illum text.* in verb. *à notitia, de suppl negligprælat* Glos. *in cap. 2.* in verb. *infra sex menses, de concess præben.* Federic. de Sen. *cons. 129.* Panormit. *in cap cum propter. post princip. de iur. patron* Rebuff. *vbi supr. num. 10.* Roch. de Curt. *in tract. de iur patron.* in verb. *honorificum, quæst. 27.* Glos. *in cap statutum 3 de præb in 6.*

6 *dict cap 2 de concess prab.*

DEFINITIO IV.

Beneficia, quæ nec dignitatem nec prælaturam habent, regulariter præsumuntur libera.

BEneficia omnia, quæ nec dignitatem nec prælaturam habent, nec patronata, vt ita dicam, probantur, libera præsumuntur, [1] vt & cæteræ res omnes. [2] Libertatem enim rebus omnibus natura indidit, seruitutem cæca hominum auiditas induxit. [3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Mandos. *in reg 19. quæst 15. num. 13.* post Cassad. *decis. 1. in fin. sub tit. de dilat.*

2 *L. ultima 8. Cod. de seruit. & aqua, l. cum eo 9. D. vrban. prædior*

3 *L 4. D. de iustit. & iur.* Vide quæ scripsi *in Rationalibus ad eum locum, & ad l 5 eod tit.*

DEFINITIO V.

Sufficit præsentatum esse ab eo, qui sit in quasi possessione præsentandi, aut de cuius iure constet per verba enunciatiua Papæ.

VT beneficij collatio valeat, nec spreto patrono facta videatur, sufficit factam ab eo præsentationem, qui in vltimo actu pro patrono se gesserit, si modo præsentatio ab ipso facta effectum habuit, secuta collatione. [1] Nec quod allegetur & probetur ius patronatus ad alium pertinere, irritam faciet collationem secutam ad præsentationem eius, qui in quasi possessione est præsentandi. [2] Nam cum in beneficialibus causis omnibus, tum maximè, cum de iure patronatus agitur, nouissimus status attenditur, cuius probatio inducitur per nouissimos actus, [3] præsertim vero coram iudice laico, apud quem non de proprietate, sed de sola possessione beneficij disceptari potest. [4] Sed & cum quis spreto patrono quasi iure deuoluto beneficium impetrasset, his verbis impetrationi insertis, *ob negligentiam Titij, ad quem præsentatio beneficij pro tempore vacantis asseritur pertinere*, visum est, ea verba sufficere ad probandam; quod Titius in præsentandi quasi possessione sit, nec ampliores in possessorio requiri probationes, si alius nullus sit, qui de iure illo patronatus moueat Titio controuersiam. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. querelam, de elect. cap. cum olim. de caus. possess & propr. consultationibus, vbi gloss. de iur patron.* Oldr. *cons. 32.* Feder. de sen. *cons 234.*

2 Est enim probabilis & tolerabilis error illius, qui id facit, quod videt fieri solitum esse, *l. Imperatores 13. D. de pollicit.* Hoc vero maxime obtinet, cum de beneficio agitur non in petitorio, sed in possessorio.

3 Ne alioquin euenire necesse sit, vt dum altercatio sit de iure patronatus, beneficium interim vacare necesse sit. Similis ratio est *in §. vlt Inst de except.*

4 Guid. Pap. *quæst. 1.*

5 Sic enim assertiones omnes iuris patronatus concipi moris est, nisi adsit dictio aliqua, quæ dubitationem faciat, puta si scriptum sit, *fortassis pertinere*, etsi verbum illud, *asseruntur*, non tam impetrantis assertionem significare videtur, quam concedentis, licet dubitantis, vt tenet Bisignet, *in decis. Rot. 6. de præben in antiq numer. 2. incip. Papa confert. per text. in Auth. si quando. Cod. de sacrosanct eccles.* Cassador. *decis. 4. incip. hactenus obseruatum fuit, de probat.* Rot. *decis. 60. de rescript. in antiq.*

DEFINITIO VI.

Papa in generali reseruatione beneficiorum non censetur ea comprehendere, quæ sunt de iure patronatus laicorum, cui numquam derogat, nisi cum est litigiosum.

ETsi in beneficiis omnibus conferendis plenissimam summus Pontifex habet potestatem, [1] non facile tamen confert beneficia patronata spretis patronis, siue laici ij sint, siue clerici, sed si laici, multo parcius, ne alioqui eueniat, vt laici à fundandis dotandisque ecclesiis reuocentur. [2] Inde fit, vt constitutio Pontificia de reseruatione mensium, licet generalissimis verbis concepta, non comprehendat beneficia, quæ sunt de iure patronatus laicorum, siue ex fundatione, siue ex donatione. [3] Cui consequens est, vt nec ligari manus ordinarij, quo minus possit ille de beneficio eiusmodi ad patroni laici præsentationem quocumque mense prouidere. [4] Non idem est, si de iure patronatus clericorũ agatur. [5] Facilius enim summi Pontificis constitutiones clericos afficiunt, quam laicos. [6] Quæ res facit, vt quoniam iuri patronatus clericorum pro arbitrio derogare in totum potest, derogasse quoque videatur, etiamsi non expresserit. Iuri autem patronatus laicorum non item, quia nec expressim solet vnquam ei derogare in totum, nisi cum litigiosum existit, ne interim beneficium diutius iaceat. [7] Plane ad dimidiam vsque partem derogare & potest & solet, sed expressis in eam rem verbis opus est. [8] *Ita Senatus* in eadem eadem causa.

1 Tanquam, qui sit ordinarius ordinariorum, *c. licet eccle-siarum, de prob. in 6.*

2 Glos. *in dict. cap. licet.* in verb. *collatio.* & ibi Apostil. post Gemin. *ibid.* Felin. *in tractat. quand liter. apost. praiud patron. in princ. & colum. 7. limitat.* 2. Lap. *alleg* 99. Mat. a Paco *in tractat. de mand. apost. part.* 5. Ioan. Nicol. *in tract. de iur. patron. libr.* 2. *in fin. versic. vlt.*

3 Vide Roch. de Curt. *in tract. de iur patron in versic. competens, num.* 56.

4 Nam & odiosa esse creditur ista generalis reseruatio beneficiorum, quatenus per eam Papa derogat ordinariæ potestati & iurisdictioni ordinariorum, quæ fauorabilis est, ideoque recipit interpretationem talem passiuam à iure communi, vt illud, quam minimum fieri potest laedat, *vulg. iurib.*

5 Eadem glos. *in d. c licet* in verb. *collatio.* quicquid ibi dicat Apostil. Vide Benint. *in decis. Rotæ Bononiens.* 13.

6 Quia clerici ad Pontificium forum pertinent non laici, *c. si diligenti & pass. de for. compet.*

7 Publice nam interest, non iacere diu beneficia, quomodo & de bonis profanis scriptum est, *in l.* 1. *D. de success. edict.*

8 Rodh. de Curt. *in d. tract. de iur. patron. dict. versi. competens, num.* 56.

DEFINITIO VII.

Cum Papa derogat iuri patronatus laicorum pro medietate, quid faciendum sit?

ID vero cum euenit, vt iuri patronatus laicorum summus Pontifex deroget pro medietate, vt in literis Apostolicis scribi moris est,[1] cogitur impetrans alterius partis patronum adire, ipsiusque consensum & voluntatem exquirere: alioqui perinde nulla aut annullanda erit collatio aut institutio tanquam spreto patrono contra mentem summi Pontificis facta, ac si nulla ex parte summus Pontifex iuri patronatus derogasset.[2] Sane si impetrans patronum adierit, is vero requisitus abnuerit, nihil erit quod impetranti possit obiici, quo minus voluntati summi Pontificis satisfeciisse videatur. Itaque non minus beneficium obtinebit, quam si à patrono admissus esset, quia non potest spretum se conqueri patronus, qui & aditus fuit & rogatus:[3] non quod in cæteris rogatum sufficiat patronum, vt eo inuito beneficium obtineatur, si modo alium eúmque idoneum intra statutum tempus præsentauerit,[4] sed quoniam in proposita specie, cùm derogatio ex dimidia parte facta per summum Pontificem iuri patronatus laicorum tantumdem iuris impetranti tribuat, quantum ei denegat pertinacia patroni recusantis, æquissimum & rationi consentaneum est, in pari iure præualere summi Pontificis voluntatem,[5] quando aliud nihil sit, quod melius & æquius constitui possit.[6] Nam & cum vnus tantum patronus isque laicus est, potest summus Pontifex, si velit, derogare iuri patronatus pro illa vicè in totum.[7] Quamquam, vt in superioribus dictum est, numquam credendus est in totum voluisse derogasse, si non disertis verbis idipsum expresserit.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Can. decernimus* 16. *quæst.* 7. Abb. *in cap. illud, circ. princip. & circ. fin. de iur. patron. & in c. ex insinuatione notab. eod. tit.* Idem Abb. & Felin *in c. cum Bertoldus, col.* 3 *de re iudic.* Roch. Curtius *de iur patron.* in verb. *honorificum. num.* 2.

2 *Arg l si quis ex aliena* 5. *D. de iudic.*

3 Quia non tantum rogari, sed etiam consentire patronum oportet, si eius iuri nullo modo fuerit derogatum, *tot. tit. de iure patron.*

4 Simile quiddam est *in l.* 1. *§.* 1. *& 2. Cod. de commun. serv. manum.* Et de priuilegio fisci vendentis rem communem in solidum socio inuito, *l.* 2. *C. de commun. ver. alien. l. vnic. C. de vendit. ver. fiscal.*

5 Nam quoties nihil sine captione inuestigare potest, eligendum est, id quod minimum habeat iniquitatis, *l. quoties* 200. *de reg. iur.*

6 Addunturque enim hoc casu ea verba, *pro illa vice*, vt appareat, nolle summum Pontificem quicquam facere, quod trahi possit ad consequentias in futurum tanquam quod faciat ex causa aliqua singulari & contra iuris rationem, *l. quod contrà* 141. *de regul. iur. c cum dilectus* 18. vbi Abb. *& in cap.* 3. *Extr. de iur. patron.* Ioann. Papon. *in* 3. *Not. lib.* 2. *tit. de deuolut pag* 107. *in fin. &* 108.

7 Dixi *Defin prox. praced num. vlt.*

DEFINITIO VIII.

Vnio beneficij, quod sit de iure patronatus laicorum, nunquam potest fieri per Papam inuito patrono laico.

QVod in superioribus diximus,[1] summum Pontificem posse pro medietate derogare iuri patronatus laicorum, pro ea vice, vt Pragmatici loquuntur, locum non habet, cum agitur de beneficiorum vnione. Sicut enim vnio semel facta semper durat;[2] ita, quæ ex eiusmodi vnione fieret iniuria patrono laico, perpetuo duraret,[3] indeque fieret vt laici à dotantis beneficiis deterrerentur.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Definit. 48. & 49. De sacrosanct. eccles.

1 *Defin prox praced. num.* 6.

2 Quia non fit, nisi ex magna aliqua & necessaria causa, & adhibita plenissima causæ cognitione, vocatis in eam rem omnibus quorum interest. De quo vide Guid. Pap. *quæst.* 103.

3 Quia beneficium vnitum nunquam potest vacare, nisi vacante eo, cui vnitum fuit, Rebuff. *de vnion. benef.*

4 Quæ ratio sola fuit constituendi, ne beneficia patronata conferri possent sine consensu patronorum, præsertim laicorum, *can. decernimus* 16. *q.* 7.

DEFINITIO IX.

Ius patronatus per solam famam probatur, itemque per solam quasi possessionem præsentandi, secuta tamen collatione.

IVS patronatus probari potest per solam famam,[1] eaque probatio sufficit ad obtinendum etiam in petitorio, multo igitur magis in possessorio.[2] Sed & probatur bene ex sola quasi possessione iuris præsentandi, quæ etiam ex vnico actu inducitur.[3] Sed non bene probatur ea quasi possessio iuris præsentandi ex sola præsentatione. | At illud potissimum requiritur, vt probetur præsentationem habuisse effectum, id est, vt institutio facta ad præsentationem, adeoque institutionis effectus secutus sit.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Definit. 70. Supra de sacrosanct. eccles.

1 Dummodo fama illa sit bene probata, & iis modis, quibus placuit, famam probari posse & debere, nec vlla ratio in contrarium adferatur. Vide Bart. *ad l. admonendi, D. de iureiur.*

2 In quo scilicet leniores probationes requiruntur, tanquam quod sit minoris momenti. Nec enim afficit beneficium, nec facit litigiosum, Ioan. Andr. & Abb. *in cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, & in c. fin Extr. vt lit. pend.*

3 *Text in cap. cum de beneficio, de prabend. in* 6. *l. Mela. §. sed si alimenta, de aliment. & cibar. legat.* Dec. *in l. si emancipati, C. de collat. & consil.* 117. *colum.* 2. Alex. *consi.* 74. *num.* 16. *vol.* 4. Rom. *cons* 311.

4 Dec. *cons.* 129. & 149. Panorm. *in c.* 2. *de restit. spoliat in fin.* Adde Corn. *cons.* 47 *lib.* 3. Roch. de Curt. *in tract. de iur. patron. vers. competens, num.* 34. Oldr. *cons.* 213. Feder. de Sen. *cons* 234. Bald. *cons.* 23. *de prab. & cons. vlt. de iur. patron. & cons.* 12. & 15. *eod tit.* Abb. *cons.* 54 *incip. videtur, libr.* 1. Not. *in c. cum ecclesia Sutrina de cauf. poss. & propr.*

DEFINITIO X.

Quantum interfit inter ius præsentandi & conferendi?

INter ius præsentandi & conferendi beneficij hoc interest, quod si collator rite & ab eo, cui conferre potuit, requisitus conferre noluerit, hoc ipso facit, vt

cit, vt conferendi pro illa vice ius ad superiorem deuoluatur. [1] Patronus vero si requisitus præsentare noluerit quantumcumque capacem, non ob id amittit ius præsentandi, dummodo intra statuta personarum varietate tempora, [2] sed facit tantum, vt si alium legitime non præsentauerit, valeat collatio huic facta, qui patroni beneficium implorauit, quæ alioqui non valeret, certe annullanda esset tanquam spreto patrono facta, si requisitus ille non fuisset. [3] Aliter namque posito iure eueniret, vt vel inuitus patronus obuium quemlibet præsentare, [4] vel à iure suo pro illa vice cadere cogeretur, [5] quod vtrumque absurdum esset. *Ita Senatus* in causa Guilhelmi Soudaz, 13. Cal. Maij 1595.

1 Non enim conferendi ius datum est ordinario aut eius vicario, vt liberum habeat arbitrium recusandi collationem, sed vt cogatur conferre primo petenti, dummodo digno & capaci, *c.ad decorem. Extr. de institut.* adeo, vt cum quoque qui prior præsentatus est à patrono dummodo ecclesiastico, cogatur episcopus instituere, *cap.cùm autem, Extr. de iur. patron.* Quod ñ laicus patronus duos successiue præsentet; valet quidem institutio de secundo, sed episcopus, qui malitiosè aut sine causa primum repulit eidem in competenti beneficio cogitur prouidere, tanquam qui in hoc ipso deliquerit, *c.pastoralis, 29. in fin eod.*

2 Alia enim sunt tempora, quæ ad præsentandum dantur laicis, alia quæ clericis. Habent siquidem clerici sex menses, laici vero quatuor dumtaxat *c.quoniam & c.cum propter. Extr. de iur.patron.* Not. *in c. cum te eod.*

3 Non enim potest dici spretus, qui fuit rogatus, vt dixi *Definit 7. numer.2. supra eod.* Iunge *cap.illud 8. in fi. Extr.de iur patr.*

4 Atqui potest patronus laicus etiam, qui aliquem & quidem idoneum iam præsentauit, alium postea præsentare, dummodo æque idoneum, & eo casu episcopo datur gratificatio, *d. c.cum autem 24.eod tit.de iur patron.*

5 Nam nec à iure suo cadit patronus, qui ecclesiam ipse contulit: sed si pœnitentia ductus alium præsentare velit, potest id facere, & talis præsentati institutio stare debet, *c.cum laicus 10. Extr.eod.de iur.patron.*

DEFINITIO XI.

De patrono variante.

PAtronus ecclesiasticus variare non potest, laicus potest, sed semel tantum. Neque id derogatiue, vt loquuntur, sed cumulatiue, & ita demum, si prior præsentatio nondum sortita sit effectum per subsecutam institutionem. [1] Prioris ergo præsentationis mentionem in posteriori fieri oportebit, vt Episcopo detur facultas gratificandi, cui velit ex præsentatis. [2] Nec quod prior præsentatio facta sit à pupillo, dummodo non infante, aut à minore, sine tutoris vel curatoris authoritate, ad rem facit, cum in præsentando patrimonij administratio non versetur. [3] Prior tamen præsentatio illa accipienda est, de qua constet per scripturam, aut publicam, aut aliter, nullius fraudis suspectam, non per priuatam, quæ prælato die fieri potuerit, & per antidatam, vt pragmatici loquuntur. [4] *Sine die.*

1 *Cap quod autem 5. vbi* Panorm. *cap cum autem, & cap. pastoralis exir de iur patron element plures eod.* Cravet. *cons. 63. num 3.* Ioan. Papon. *3.notar.titul.de denoius. & si le patron peut varier, pag.109*

2 In gratiam in causa & iure potest locus esse gratificationi *l si quis in gravi 3 § si cum omnes, in fin D. de SC. Syllan.* Non potest autem gratificationi locus esse, nisi eo casu, quo plures sint contendentes, & plures esse sciatis, qui vni ex eis gratificari vult, & indulgere.

3 Rot. *dec. 6. de iur.patron.in antiqu. & dec. 6. de consuet. in antiquior num 2.*

4 *L.1.§.1. D.de edend. l scripturas 14. C.qui potior.in pignor. habeant.*

TIT. II.

DE FVRT.

DEFINITIO I.

Varia indicia, ex quibus furti reus torqueri & potest & debet.

CVm Titio pecunia subtracta esset, & probaretur, Sempronium inopem pecunias quasdã habuisse, quas vnde habuisset, indicare non potuerat, [1] & viso Titio furem conquirente aufugisse, [2] adeoque illum, qui subreptas pecunias persequenti indicauerat, occidere voluisse. [3] Visum est, concurrente præsertim mala fama, [4] posse ea indicia sufficere, vt de Sempronio quæstio haberetur, [5] & consequenter, vt si fateretur crimen, condemnaretur, si modo prius constaret de subtractis nummorum corporibus. [6] Itaque iudicem inferiorem, qui reum hunc carceribus eximendum, nullaque de eo habita quæstione, amplius de crimine inquirendum pronunciauerat, perperam iudicasse placuit. [7] *Ita Senatus* pro Antonio Lespine, 6. Id. Jun. 1590.

1 Ex quo mala criminis præsumptio sumebatur, *l. 2. & l. ciuile 5. C. hoc tit.* Nisi proponas emisse quem bona fide in taberna publica, vel in foro, vbi eiusmodi res vendi solent, quales subtractæ dicuntur. Notat Gothofr. *ad dict. l. 2.* Sed hoc in pecuniam non cadit, quæ non venditur, sed ad emendas res omnes subseruit, *l. 1. D. de contrah. empt. l. 2. de rer permut. l si ita 42. D. de fideiuss.*

2 Est enim fuga indicium criminis, Not. *in l. de minore §. tormenta, D de quæstion.* Bald. *ad l. 1. C. de serv fugit. l. 2. C. de requirend. reis*

3 Hinc quoque alia præsumptio. Quid enim interest eius, qui furtum non fecit, quod res subrepta indicetur ab alio? *arg. l est etiam prohibiti. Inst. de oblig quæ ex delict. nasc. l. 1. §. hoc autem D. de furt.*

4 Quæ & ipsa magnum indicium est ad torturam, si aliud vel minimum concurrat. *Not. ad d. §. tormenta.* Dicam *ad tit. de quæst. infr.*

5 Sufficiunt namque indicia ad torturam, quamuis non quælibet, sed grauia tantum, aut leuiora quidem, sed plura simul innota. *Not. in d. §. tormenta.*

6 Semper enim prius est vt constare debeat de corpore, *l. 4. & vlt. D. de confess.* Alioqui enim confessiones reorum pro exploratis criminibus haberi non oportet, *l. 1. §. Diuus Seuerus D. de quæstion.*

7 Magnum enim momentum in quæstione positum est ad eruendam veritatem, quam semper inuestigare, & quibus modis facere potest, iudex debet, *dict. l. 1. in princip. & pass. D. de quæstion.*

DEFINITIO II.

Prius debet constare de corpore subrepto, quam vt quis possit ex confessione sua furti condemnari.

QVi confessus est subreptam à se rem Titij, non potest ex ea sola confessione condemnari, [1] si non aliunde constet de corpore subrepto. [2] De quo rursum non ex eo solo constare videbitur, quod ipse Titius, qui crimen detulit, fateatur sibi rem redditam. [3] Prius enim & aliunde probandum est subreptam esse, vt reddita credi possit: alioqui absoluendus est reus, nec audiendus si perire velit. [4] *Ita Senatus* pro Stephano Gay, contra Joannem de Constance, 9. Cal. Decembr. 1590.

1 Quia confessiones reorum pro exploratis criminib. haberi non oportet, vt dixi *Defin. praced num. 8. ex l. 1. §. Diuus Seuerus, D de quæst.*

2 *L. 4. & vlt. D. de confess.*

3 Iniquum enim esset, probationem criminis sumi ex confessione accusatoris, vt neque sumi debet ex domo rei, *l. de minore* 10. §. *tormenta, D. de quæst.*

4 Nemo enim auditur petere volens, *l. non tantum 6. in fin. D. de appellat.*

DEFINITIO III.

Quæ sit pœna latronis famosi, & quæ famosi furis?

INter famosum latronem & famosum furem, sicut in criminis qualitate multum interest, ita & in pœna.[1] Latrones grassatoribus proximos, si sint famosi, furca suspendendos esse constat,[2] atque fures quantumuis famosos, furtisque, dummodo citra latrocinium, factis insignes, fustibus cædi, & ad perpetuas triremes damnari placuit,[3] si non aliud ferat loci consuetudo,[4] aut criminis atrocitas ex aliqua facti circumstantia augeatur. Quid enim si ad furtum accedat, quod nocturni quoque fuerint effractores?[5] *Ita Senatus* in causa Alexandri le vieux, 5. Calend. Februar. 1591.

1 Contrà quam senserit Accursius, qui famosos latrones pro famosis furibus accepit, *in l. capitalium* 28. §. *famosos. D. de pœn.*

2 *d.* §. *famosos.* Et hi sunt, quos Gallicè dicimus *voleurs.*

3 Iulius Clar. *in* §. *furtum num.* 7. & 8. Et hi sunt, quos Gallicè vocamus *latrones.* Vide Guid. Pap. *quæst.* 589.

4 Hæc enim seruanda est, vt Clarus concludit supradicto loco.

5 Hos enim capite puniendos esse placuit coniunctis coniunctorum criminum pœnis, vt atrocitati delicti etiam atrocitas pœnæ respondeat, *l. vltim. D. de effractor. l. si adulterium* 38. §. 1. ibi; *quia hic duplex admissum est, D. ad legem Iul. de adult. l. aut factæ* 16. *D de pœn.*

DEFINITIO IV.

Non probatur quis fur ex eo solo, quod rem furtiuam habeat in domo sua.

NOn probatur quis fur ex eo solo, quod res furtiua in eius domo reperta sit, si neque subripiendi neque celandi animus probetur,[1] qui nec præsumendus est,[2] in eo præsertim, qui rei subtractæ facilem paratamque offerat restitutionem.[3] Quid enim facilius, quam vt per aliquem ex domesticis aut etiam fortasse per calliditatem aduersarij calumniatoris res, quæ furto subtracta dicitur, in ignorantis & innoxij viri domum inferatur? Aliis igitur probationibus opus est.[4] *Ita Senatus* 6. Id. Decembr. 1592.

1 Nec enim furtum fit sine animo furandi, *§. placuit, Inst. de oblig. quæ ex delict. nasc.*

2 Vt nec aliud quodlibet delictum, *l. merito* 51. *D. pro socio.*

3 *Arg. l.* 2. *Cod hoc tit.*

4 Quia in criminalib. probationes debent esse luce meridiana clariores, nec quisquam ex præsumptione sola condemnatur, neque ex indiciis, nisi & plura sint & indubitata, *l. vlt. C. de probat.* Sed & in ciuilibus non probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse, *l. neque natales* 10. *& pass. eod. tit.*

DEFINITIO V.

Furtum potest probari in genere, quamuis non sit probatum in specie, & quomodo puniri eo casu debeat?

ETsi furtum huic aut illi à Sempronio factum esse probati non potest per testes singulares,[1] si tamen ex plurium testationibus appareat de diuersis furtis ab eo admissis, non eo minus probatum erit furtum in genere, vt concludi possit Sempronium furem esse.[2] Cuius rei effectus ille erit, vt Sempronius tanquam fur condemnari debeat ad pœnam, non tamen, quod mirum est, ad rerum, quæ furto subtractæ dicuntur, restitutionem.[3] *Ita tractatum est*, 6. Non. Aug. 1595.

1 Nec enim testes singulares probant regulariter, nisi in certis casibus, *l. iurisiurandi* 9. *vbi not. C. de testib.*

2 Nihil enim vetat probari furtum in genere, quamuis in specie probari non possit, nimirum cum testes singulares tendunt ad eundem finem, & loquuntur de actu reiterabili, *Notat. ad d. l. iurisiurandi.*

3 Qualiter enim probatum crimen est taliter puniri debet, vt probationibus pœna & condemnatio respondeat. Facilius autem est, vt probetur quid in genere, quam vt probetur in specie. Cæterùm de triplici testium singularitate obstatiua, cumulatiua seu adminiculatiua, & diuersificatiua, & an, & quando tales testes possint coniungi, vt fidem faciant, vide elegantem tractatum Aymon. Crauct. *De antiq. temp. part.* 4. *cap. sed enim, per tot.*

TIT. III.

QVAND. NON PETENT. part. petent. accresc.

DEFINITIO I.

De iure adcrescendi inter heredem vniuersalem, aut particularem & institutum ex re certa.

HAbenti partem hæreditatis non petentium partes etiam inuito accrescunt,[1] quoniam vna tantum hæreditas est,[2] quæ semel acquisita repudiari postea non potest.[3] Sed ei, qui partem non habet, fieri certè nequit, vt aliorum partes accrescãt tametsi maximè velit,[4] quia ius accrescendi simile est alluuioni, hactenus nempe, vt deficiens portio non personæ accrescat, sed portioni.[5] Inde fit, vt inter hæredem & legatarium non possit locus esse iuri accrescẽdi, quoniam diuerso iure succedunt, ille in hæreditate, hic in legato.[6] Nec aliud erit, si cui pars hæreditatis legata proponatur.[7] Non tam enim hæreditas, quam hæreditarij iuris ratio inducit ius accrescendi.[8] Proindè si ex contrario vnus ex asse, aut ex assis parte qualibet institutus, alius ex fundo Corneliano hæres scriptus sit, non habebit hic ius accrescendi, vt repudiante hærede possit hæres fieri ex asse, cum legatarij loco habeatur.[9] Quid ergo? Institutio illa ex re certa intercidet, sicut & legata omnia eo testamento relicta, non adita ex testamento hæreditate.[10] Aliud iuris est si nullo alio scripto hærede testator Titium instituerit ex fundo Corneliano, Sempronium ex Liboniano. Nam quemadmodum, qui solus ex fũdo scriptus est, in toto asse institutus intelligitur detracta fundi mentione;[11] ita in proposito videntur Titius & Sempronius sine partibus instituti, & consequenter hæredes ex semissibus, acsi nec fundi Corneliani nec Liboniani testator meminisset.[12] Nisi quod ad officium arbitrorum familiæ erciscundæ pertinet, vt in diuidenda hæreditate perinde sequantur voluntatem testatoris, acsi hæreditas in semisses non diuideretur, id est, vt Titio fundum Cornelianum adiudicent, Sempronio Libonianum, licet Corneliani æstimatio dodrantem hæreditatis efficiat, Liboniani vero non nisi quadrantem.[13] Nam &, si proponas institutum Titium ex parte tertia fundi Corneliani, Sempronium ex besse eiusdem fundi, nullo alio hærede aut cohærede addito, qui aut ex parte hæreditatis, aut ex asse, aut sine parte scriptus sit, habebuntur pro hæredibus ex semisse acsi sine partibus scripti essent, nisi contraria probetur voluntas testatoris.[14] Etsi enim ex quibus fun-

bus fundi partibus scripti fuerunt, ex iisdem videri possunt in hereditate instituti, [15] negant tamen prudentes eam in dubio capiendam interpretationem, sed potius credendum testatorem singulos instituisse ex asse, [16] ac proinde ex semisse, reuocato ad assem dupondio. [17] Atque hæc quidem rectissime ex iuris ratione disputantur. At inualuit ex interpretum errore, vt institutus ex re certa alio quoque herede ex asse scripto habeat ius accrescendi, possitque repudiante vniuersali herede totam hereditatem sibi acquirere: [18] Sicut & illud magis obtinuit, vt inter coheredes testator ius accrescendi prohibere possit, si velit, [19] quod nos refutauimus Defin. 2. infr. de hered. instit. [20] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua ibid.

1 *L. qui ex duabus* 53. § 1 *ff de acquir. hered. L. vnic. C. hoc tit.*
2 Eaque indiuidua, *l. Pomponius* 8. *in fin. ff. de rei vindic.* Quia personam defuncti quæ indiuidua est repræsentat, *l. hereditas enim* 34. *ff de acquir. rer dom.*
3 *L. sicut* 4. *C. de repud. vel abstin hered.* Qui enim semel heres fuit, semper heres manet, *l. ait prætor* 7. *§. sed quod Papinianus, de minor. l. ei qui soluendo* 88. *de hered. instit.*
4 *L. si totam* 83 *ff de acquir hered.*
5 *L. si Titio fructus* 33 *§. 1. ff de vsufr.*
6 *L. sed cum patrono* 6 *& ibi not. ff. de bonor. possess. l. si sub conditione* 16. *ff. quib. mod vsufr legat.*
7 Nam & partem hereditatis legari posse constat, *l. si quis seruum* 8. *§. vlt. de leg* 2. *l. vlt. de vsufr. legat.*
8 Nam legatarius hereditatis non magis est successor iuris quam legatarius rei singularis, vt scripsi *ad d. l.* 8. *§. vlt. de legat.* 2. *lib.* 18 *Coniect.*
9 *L. quoties* 15. *C de hered instit.* & ibi Bald. *arg. § posteriore, Instit. quib. mod testam. infirm.* Reprehensus tamen à Castr. qui contra tenet, institutum ex re certa habere ius adcrescendi, fierique heredem ex asse, si vniuersalis aut particularis heres repudiet, quod & Bart. defendit *ad d. l quoties, & ad l ex facto* 55. *ff. eod.* Idem Bald. sibi contrarius *in auth nouissima, C. de inoffic. testam.* Vide Iulium Clar. *in §. testamentum, quæst.* 53. & quæ scripsi *in Err.* 5. *Decad.* 15. *de error pragmat.* Adde Rom. *cons.* 81.
10 *L. si nemo* 9. *ff de testam. tutel. l ea quam* 16. *C. de fideicom.*
11 *L.* 1. *§. si ex fundo. ff de hered instit.*
12 *L. si à seruus* 10. *eod. tit.* de cuius sententia & emendatione scripsi *lib.* 17. *Coniect cap.* 16.
13 *d l ex facto* 35 *eod tit.*
14 *L. quoties* 9 *§ si duo. eod tit.*
15 Vt eadem proportio seruetur in distribuenda hereditate quam seruauit testator in distribuendo fundo.
16 *d § si duo, d. §. si ex fundo, & d. l si ex alterius.*
17 Quod necessario faciendum est, *l. idem quod Sabinus* 17. *§. sed si ex asse expleto & seqq. l seq. eod. tit.*
18 Ex Bartolo & aliis supra citatis, *num.* 9.
19 Ex eodem Bart. *in d. §. si duo.*
20 Et rursus *in dict. Err.* 5. *Decad.* 15. *de error pragmat.*

DEFINITIO II.

Inter fideicommissarios siue vniuersales, siue singulares, an & quando locus sit iuri accrescendi?

FIdeicommissarios vniuersales heredum loco esse nemo ambigit: Sed non ideo tamen in omnibus bene heredibus comparantur, maxime è vero quod ad ius accrescendi. [1] Nam cum heredi etiam inuito deficiens coheredis portio accrescat, [2] inter fideicommissarios tamen vniuersales non aliter iuri accrescendi locus est, quam si & re & verbis, aut saltem re coniuncti sint, [4] vt euenit in fideicommissariis singularibus, & legatariis. [5] Eiusque dissimilitudinis ratio aperta illa est, quod deficiens fideicommissi portio nunquam vacat, sed aut ad sequentem fideicommissarium, si quis sit, deuoluitur, aut remanet penes heredem: [6] à quo nimirum aditam fuisse hereditatem necessario ponendum est, vt fideicommissum valere possit. [7] Nisi ad nouellam Iustiniani constitutionem respicias, qua inductum fuit, contra iuris veteris rationem, vt, recusante scripto herede adire hereditatem, liceat fideicommissariis vniuersalibus idipsum facere, atque ita sibi hereditatem acquirere: [8] Sed cum id fit, heredes ipsi fiunt, & consequenter fideicommissarij esse desinunt. [9] Vt proinde nec mirum sit inter eos vel inuitos locum eo casu habere ius accrescendi. [10] *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Claudij de la Roche Senatoris, & Francisc æ Lose, 8. Id. Mart. 1591.

1 *§. restituta, Instit. de fideicomm. hered. l. 2. & pass. ff ad SC. Trebell.*
2 Nam cum is qui hereditatem restituit nihilominus heres maneat *d. §. restituta*, nec possint vni homini duo esse heredes in solidum, *l. quod contra* 141. *§. 1. de regul iur.* non potest fideicommissarius heres esse, nec proinde absolutè censeri iure heredis in omnibus.
3 *L. qui ex duabus* 53. *§. 1. ff de acquir. hered. l. si ex pluribus* 9. *ff. de suis & legit.*
4 *L. Lucius* 78. *§. qua habebat.* vbi Bart. *ff. ad SC. Trebell.*
5 Quia nuda re & verbis coniuncti sunt, semper habent partes, id est, etiam ab initio, idcoque non possunt habere ius adcrescendi, *l. planè* 34. *§. si coniunctim, de leg* 3. *l. re coniuncti* 89. *de legat.* 3. Bart. *cons.* 53. incip. Picaredus Rip. *ad l.* 1. *§. sed & quoties, ff ad SC. Trebell. ex l vnic. § sin autem sub condatione.* iunct. *§ penult. C. de caduc. toll. & l filius famil.* 114. *§. Diui. de leg.* 1. Distinguere tamen oportet inspecto iure veteri, an legatum sit per vindicationem an per damnationem. Videndaque sunt omnino ad totam hunc tractatum intelligendum, quæ scripsi *Decad.* 49. *& 50 de error pragmat.*
6 *L. vnic. §. vbi autem legatarij. C. de caduc. tollend. l. Iulianus* 60. *de leg.* 2.
7 *d Lea quam* 16. *C. de fideicommiss. l si nemo* 9 *ff. de testam. tutell.*
8 *Nouell.* 1. *de herèd & falcid.*
9 Nec enim potest idem heres esse & fideicommissarius, *l.* 1. 2. *& pass ff ad SC. Trebell. d §. restituta. Instit. de fideic hered.*
10 Quippe quod locum semper habeat inter heredes etiam inuitos, vt dixi *num* 1. *supr.* Vide in hanc Definitionem, quod tractat Ferrariens. *in form. libell.* quo agit *ex sub. §. fin.* vbi defendit inter fideicommissarios non esse locum iuri adcrescendi *ex l. ex asse* 28 *§ penult. l. cogi* 16. *§. si quis heres* 4. *& § idem Mecianus* 9. iunct. *d. §. sed & quoties. l.* 1. *ad Senatusc. Trebell.* Quæ sententia in fideicommissariis diiunctis vera sane est, & indubitata, *dicto §. qua habebat, l. Lucius* 78. *eod.* Sed in coniunctis falsa est.

TIT. IV.

DE COLLATIONIB.

DEFINITIO I.

Collatio quidem non habet locum in successione collateralium, sed officium arbitri familiæ erciscundæ aliquando inducendum est vice collationis.

IN collateralium quidem successione cessat ius collationis, [1] quia quod frater à fratre, aut agnatus ab agnato inter viuos habuit, non potest videri datum animo diminuendæ portionis hereditariæ postmodum obtingentis, quæ tum nec debebatur, [2] nec in eo erat, vt vel ex voto, [3] vel miserationis intuitu [4] deberi vnquã posset: Quod in ascendentium successione secus est. [5] Sed si tamen æquitas rei potestatem collationis inducere debeat, [6] deficiente iuris remedio succedet officium arbitri familiæ erciscundæ, vti ne quisquam ex coheredibus præcipuum id habeat, quod citra cæterorum iniuriam retinere non possit. [7] Exemplum esto in ea specie, quam tractauimus sub tit. De pact. Defin. 2. in qua hoc ipsum à Senatu nostro tractatum & decisum est.

1 Quod à prætoribus primum fuit introductum contra emancipatos, vt sua conferrent qui appeterent aliena, *l.* 1. *& pass ff. hoc titul.* Emancipatur autem nemo nisi qui sit in potestate, nec in potestate quisquam est nisi ascendentium. Deni-

que collatio non fit nisi inter liberos, *L. vt liberis 17. & pass. C. hoc tit.*

2 Quia viuentis neque hereditas neque heres esse potest, *l. 1. de her. l. vend. l. 1. D. pro hered.*

3 Quomodo ascendentium hereditates dicantur debitæ descendentibus, *l. nam etsi in in princ. D. de inoffic. testam.* Vnde est quod liberi parentibus succedentes dicantur venire pene ad propria bona, *l. 1. §. largius, D. de success. edict. l. in suis, D. de liber & posth.*

4 Quomodo descendentium hereditates ascendentibus deferuntur, *l. scripto 7. §. vltim. D. vnd. liber. l. iure succursum 6. de iur dot.*

5 *d. l. nam etsi, & d. l. scripto, §. vlt.*

6 Est enim totum ius De collationibus inductum ex summa æquitate contra rigorem iuris à prætore *d. l. 1. D. de collat. bonor.* postea vero auctum ab Imperatoribus maxime ad æqualitatem inter liberos seruandam, *d. l. vt liberis, l. illam 19. & l. illud 20. C. hoc tit.*

7 Officium enim arbitri adminiculum est, & auxilium subsidiarium, cui plerumque locus est ex æquitate, cum ratio iuris deficit, *vt in l. 2. Cod. de inoffic. donat. l. filij 16. l. vltim. & pass. Cod. famil. ercisc.* Iunge *l. quia tantumdem 7. D. de negot. gest.*

DEFINITIO II.

Datum vltra portionem hereditariam non est conferendum.

DOtem pater filiæ suæ nomine dederat aureorum ducentorum his verbis additis, *Idque vltra eam portionem, quam in bonis paternis defuncto patre habitura est.* Defuncto patre intestato, quærebatur an ea dos conferri deberet sororib. cum filia dotata succedentibus? Placebat, quod ad maritum primum pertineret, licet vxoris nomine ac voluntate tertiam hereditatis partem teneret, inique tamen aduersus eum collationem postulari, qui dotem suo iure haberet.[1] Cum sola igitur muliere de collationis iure quærendum esse, vt si collationi locus esset, tanto minus ferret illa ex reliqua patris hereditate:[2] in proposito autem nec mulier ipsa collationi obstricta videbatur, quia præter & vltra portionẽ hereditariam ea dos filiæ fuerat constituta. Quibus verbis expressa videbatur voluntas patris collationem prohibentis,[3] cum alioqui non haberet filia dotem præcipuam, si eam conferre cogeretur.[4] Nemo autem dubitat quin cesset collatio ex voluntate parentis, non solum si voluntas illa expressa sit, sed etiam si tacita. *Ita Senatus* in causa vxorum Amedei Pugeat, & Claudij Brunet. 5. Id. Febr. 1593.

1 *L. Titia 62. D. de iur. dot. l. si donaturus 9. §. 1. D. de condict. caus. dat.*

2 *L. dotis quidem portio 5. C. hoc tit.* Sic enim plerumque collatio fit, non vt aliquid detur, sed vt minus accipiatur, *l. 1. §. sed etsi tantum, D. hoc tit.*

3 Ioann. Papon. *in syntagm. Arrestorum tit. De rapports.*

4 Sunt enim ista contraria, venire quid in collationem, & retineri præcipuum ac vltra portionem hereditariam, *l. filia cuius 18. C. famil. ercisc. l. si donatione, 13. C. hoc tit.*

5 Bald. *cons. 210. incip. sciendum est, col. 1. lib. 4.* Socin. *cons. 127. col. 8. lib. 3.* Cravet. *cons. 85. num. 18.*

DEFINITIO III.

Casus in quo maritus teneri potest ad dotis collationem.

QVid autem si collationi locus esset, ac marito dotem pecuniariam petenti obiiceretur, possideri ab eo vxoris nomine tertiam partem hereditatis: an repelli posset exceptione, quasi qui pecuniam dotis ea portione vxoris suæ conficere sibi deberet,[1] aut saltem vxoris nomine collationis onus & iudicium subire?[2] Et siquidem pars quoque hereditaria in dotem data esset, vtique cogendus esset maritus etiam constante matrimonio dotem conferre,[3] aduersus receptas iuris regulas;[4] esserque casus is singularis, rationem illam habens, quod nec aliud videretur sub nomine portionis hereditariæ in dotẽ datum, quam quod facta collatione in portione hereditaria inueniretur.[5] Prius namque esset ordine intellectus & naturæ, vt vxori competeret portio hereditaria, quam vt in ea quicquam iuris maritus dotis nomine habere posset.[6] Neque vero mariti interesset, an ducenta illa, quæ viuus pater debuisset, conferentur, an tanto minus vxor ex paterna hereditate perciperet,[7] quando vtroq; casu & dotis diminutionem pati propter necessitatem collationis cogeretur, & quod facta collatione supereesset, perinde in dote haberet.[8] Quod non similiter contingit solis ducentis in dotem datis. Illo siquidem casu mariti ius in dote diminui æquum non est, cum salua dote satisfieri possit æquitati collationis;[9] ita nimirum vt ex cæteris bonis non dotalibus tanto minus vxor percipiat.[10] At in proposita specie non poterat dici, portionem hereditariam, quæ ad mulierem defuncto patre ab intestato peruenisset, in dotem datam videri, cum sola ducenta data proponerentur.[11] Proinde si collationi locus fuisset, id est, si non fuissent ducenta illa in dotem data vltra portionem hæreditariam,[12] sed simpliciter, non esset repellendus maritus exceptione doli, tametsi collationem recusaret,[13] nec cogendus suscipere iudicium pro vxore,[14] sed omnimodo aduersus vxorem ipsam agi oporteret, vt sororibus iisdemque coheredibus iudicio familiæ erciscundæ collationis emolumentum præstaretur.[15] Ideo autem non videbatur in dotem data portio futura hereditaria, non quod bona futura in dotem dari minime possent,[16] (quidni enim possint, sicut & pignori dari?[17]) sed quia post pecuniariam dotem constitutam ita scriptum fuerat in alia & separata clausula: *Et ce outre sa part & portion hereditaire*, vt facile appareret, non addita ea verba augendæ dotis animo,[17] sed potius fauore filiæ, ne quandoque mortuo patre pecuniam illam quæ dotis nomine data fuerat conferre aut imputare cogeretur.[18] Idque apparebat euidentius ex eo, quod cum in ea regione, in qua contractus initus fuerat, vigeret consuetudo, vt ad proportionem dotis augmentum, quod vocant, à marito constitui oporteret dimidia tantum parte minus dote, nihil tamen maritus promiserat supra dimidiam dotis pecuniariæ.[19] *Ita Senatus* in eadem causa. An igitur aliud Senatus existimasset, si in eadem clausula pater filiæ nomine dotem pecuniariam constituisset vltra portionem hereditariam, quæ ab intestato esset obuentura? Dixi Defin. 19. supr. De iur. dot.

1 Pecunia siquidem ex quacumque re confici potest, *l. eum pater 77. in princip. de legat. 2. l. deducta 58. §. accepto, D. ad SC. Trebell.*

2 Nec enim ferendum est, vt prætextu mariti vxor faciat iniuriam coheredibus, sufficitque maritum indemnem seruari, *l. Titia 62. D. de iur. dot.*

3 Quasi collatio sit onus non tam personæ quam portionis hereditariæ, quæ nisi certa lege obtineri non potest.

4 Non enim alius tenetur conferre, quam qui succedit, *l. 1. & pass. hoc tit. D. & C.* Non autem succedit maritus sed vxor, quamuis dos sit in bonis mariti constante matrimonio, *l. Lucius 21. §. idem respondit constante, D. ad municip.*

5 *Argum. l. mulier bona 72.* vbi tale quid extat, *D. de iur. dot.* Hereditatis enim partes sunt homogeneæ. At hereditas ipsa consistit in iure, *l. hereditas 10. D. de petit. hered.* Ideoque recipit & incrementum & diminutionem, *l. item veniunt 20. §. item non solum, eod. tit.* Ergo & portio hereditaria. Iunge quæ dicam *num 11. infr.*

6 Prius enim de re aut de persona, quam de iure quærendum est, *l. quidam referunt 14. D. de iur. codicill.*

7 Vt nec alterius cuiuslibet interest, an collatio fiat dando, an minus percipiendo, *l. 1. §. sed & si tantum, D. hoc tit. & l. dotis quidem portio 5. C. eod.*

8 Quomodo

.8 Quomodo dici etiam solet de dotis diminutione, quæ fit per impensas necessarias, de qua *in l.5. D de impens.in res dotal.fact.l si u qui 55. §.vltim. D.de iur. dot. l. Manio 41.§.1. de leg 2.*

9 Quomodo & salua dote satisfit æquitati restitutionis in integrum in specie *d.l Titia 62.D.de iur.dot.*

10 *d.l dotis quidem 5.C. hoc tit.*

11 Nec enim hereditas aut portio hereditaria in re aliqua certa vel in quantitate consistere intelligitur, cum è contrario constitat in iure, *l quamuis 14. D si quis omiss. caus. testam. §.si quis vna.Inst.de fideic hered l.cogi 16.§.inde quæritur, D. ad SC. Trebell.iunct.l.hereditas 50.D.de hered.petit.*

12 Venit enim hodie in collationem quicquid non est prohibitum ne veniat. *Auth ex testamenta. l vt liberis 17. & l. illud 19. C. hoc tit.* ad seruandam scilicet inter liberos æqualitatem.

13 *Arg d.l Titia 62.de iur dot.*

14 *d.l dotis quidem 5. C. hoc tit.*

15 *Ead.l dotis,& d l.1 §.sed & si tantum; D.eod.*

16 Nulla enim lege prohibitum est bona vniuersa etiam futura in dotem dare, *l.nulla 4.*vbi Bald.*C.de iur.dot.*

17 *L.1.D de pignor l vlt.C.qua res pignor.oblig poss.*

18 Quamuis dici soleat huiusmodi dictiones *vltra, præter, hoc amplius*, & alias, si quæ sunt similes, habere vim, vt nostri loquuntur, repetitiuam, idque cum suis omnibus qualitatibus, *l.qui ita 13.*vbi Bart. *de dot.releg.l.Seio 10.§.vxori.de ann.legat.l. si pure 54.*vbi etiam late Bar..*de legat 3.*

19 Actu scriptum esset, *extra partem & portionem hereditariam*, quasi ea verba non tam dispositive, quam per modum exceptionis addita videantur. Alioqui hæc verba addita fauore filiæ in odium eius retorquerentur, quippe cuius interest bona aliqua habere extra dotem, nec omnia in dotem dedisse videri, *l. vnic. C si aduers dot.l hac lege 8. C.de pact conuent. tam sup. dot.*

20 Correlatiuorum eadem ratio esse solet & debet, *l.2. Cod. de cupress. lib.11. cap vltim* ita vt ex vno ipsorum aliud declaretur. Text. elegans *in l.vtrum 7. §.vltim.* vbi Cumanus, *D. de rebus dub.* Sunt autem ista correlatiui Dos, & Augmentum dotale, saltem ex parte augmenti dotalis, quod ipsum nomen habet à dote, dicturque additamentum, *in l. inter socerum 26. l.cum inter, D.de pact. dotal. l.etiamsi 8. Cod. de iur dot.*

[DEFINITIO IV.

Donatio simplex inter viuos non imputatur, neque confertur, nisi expressim dictum sit, Extra casum l.illud 20. §.1. C.hoc tit. Donatio causa mortis multo minus.

QVæri solet vtrum donatio inter viuos conferenda sit,[1] siue ex testamento, siue ab intestato succedatur, & siue de paterna, siue de materna successione tractetur.[2] Nec desunt qui aliter atque aliter sentiant,[3] propter nouas Iustiniani constitutiones,[4] quæ totum ius antiquum de collationibus perturbarunt. Nam cùm olim collationi locus nullus esset, nisi ab intestato,[5] placuit Iustiniano, vt etiam ex testamento conferri oporteat omni casu quo collationem ab intestato fieri necesse erat, nisi expressim prohibita collatio sit.[6] Rursus cum olim soli emancipati conferrent non quidem emancipatis,[7] sed suis tantùm, & sui tam emancipatis quàm suis.[8] Et consequenter eo tantùm casu, quo de paterna successione tractabatur, (nec enim fœminæ habent suos heredes, & proinde emancipatos,[9]) placuit Leoni primùm,[10] vt tam dos, quàm donatio propter nuptias, siue à matre, siue à patre aut alio ex ascendentibus data conferatur. Deinde Iustiniano, vt ad æqualitatem inter liberos inducendam, etiam donatio simplex conferenda sit, si ab altera parte donatio aliqua ob causam conferatur.[11] Verius itaque est, quod & magis communiter placet interpretibus,[12] donationem simplicem & inter viuos, sicuti nunquam imputatur in quartam, nisi cùm expresse dictum est,[13] ita neq; conferri, nisi aut expresse lex illa donationi dicta sit, aut necessitas æqualitatis inducéde faciat locũ Iustinianeæ cõstitutioni.[14] Extra quam vtimur iure vetere,[15] nec immerito. Quid enim tam alienum ab imputationis & collationis inducendæ voluntate, quam donare simpliciter, ac inter viuos?[16] Sane quin emancipati etiam simplicem donationem conferre fratribus suis debeant dubitari non oportet.[17] Olim quidem ab intestato tantùm, hodie verò etiam ex testamento,[18] & illo quoque casu, quo nihil de inducenda æqualitate tractari oporteat. In eo namque duriorem emancipatorum conditionem esse æquum est, contra quos primum induci necesse fuit æquitatem collationis,[19] nisi cùm emancipati soli succedunt.[20] Porro quibus casibus donationem etiam simplicem inter fratres conferendam diximus, aliud tamen probandum est si donatio propter benemerita facta sit,[21] etiam de quibus non constet nisi per assertionem donatoris, si modo eius persona non sit suspecta.[22] Quia eo casu videtur donationem meruisse filius non vt filius, sed vt extraneus quilibet:[23] quem nemo dixerit collationis munere fungi oportere.[24] Cæterum cùm dicimus etiam simplicem donationem conferendam esse, vt æqualitas inter liberos inducatur,[25] non sic accipiendum est, quasi vnus ex liberis non plus habere debeat ex bonis patris aut matris, quam alius (alioqui semper & omni casu conferenda esset etiam simplex donatio) sed vt non debeat donationem huiusmodi simplicem habere præcipuam is, cui frater aut soror aliquid confert:[26] Proinde non inquiremus cuius æstimationis sit id quod ex alia parte conferatur, sed tantùm an aliquid sit quod conferatur.[27] Quod si ex vna parte & dos sit & simplex donatio, ex altera verò parte simplex donatio tantùm, ex neutra parte conferetur donatio, dos tamen iure communi conferetur,[28] quia donationum licet inæqualium compensatio facienda omnem inæqualitatis rationem excludit. Illud plane in confesso est ea quæ per speciem vltimæ voluntatis relicta sunt, ne quidem hodie collationi subiacere siue ab intestato siue ex testamento succedatur,[29] quoniam extero iure capi omnia intelliguntur.[30] Ergo nec donationes causa mortis, quia speciem vltimæ voluntatis constituunt vnquam, si non expresse dictum sit, conferentur.[31] *Ita tractatum est.*

1 De quo nostri disputant *ad Auth.ex testamento C.hoc tit.*

2 De quo in *Lillud 20 §.1.eod.*

3 Vt constat *ex not. per gloss.* Bart. & alios *ad d.Auth.ex testamento*

4 *In d.l.illud & Nouell.18. de trient. & semiss. cap.6.* vnde sumpta est, *d Auth.ex testamento.*

5 *L.1.2.4.& pass eod.*

6 *d. Auth.ex testamento* vbi Castr. & alij.

7 *L si emancipati 9.eod.*

8 Ex ratione posita *in l.1. D.eod.*

9 *L.4. §.ad testamenta de bonor. poss. contr. tabul.* Dixi *Def. fin.1. supr.*

10 *In l.vt liberis 17. C.hoc tit.*

11 *In d l.illud 20.§.1.C.hoc tit.*

12 *ad d Auth.ex testamento & ad d. l. illud §.1.* vbi præsertim Castrens. *& ad l.si emancipati in fin.eod.*

13 *L si non mortis 25.D.de inoff.test.l.si quando 35.§.& generaliter C.eod.*

14 *d.l illud in fin* vbi textus est expressus.

15 Id est quoties nulla subest æquitas inæqualitatis euitandæ, qui casus est *d.l illud §.1.*

16 Cessat autem collatio etiam ex tacita voluntate, *l filia 18.C.famil ercisc.l ex parte 39.§.1.D.eod.*

17 *L.vt liberis 17.in fin C.hoc tit.*

18 *L.1.iunct.Auth ex testamento eod.*

19 Vt dixi *Defin.1 num.1.sup.*

20 *d l.si emancipati in princip.*

21 Castr. *ad d.Auth ex testamento.*

22 Iuxta ea quæ diximus, *Definit.3. numer.6. infr. de reuoc.donat.*

23 Castr. *ad d. Auth. ex testamento*, quæ certè non de donatis intelligenda est, sed de datis in dotem vel quo alio simili modo, vt loquitur textus *d.Nouell.18. cap.6.* id est, ob causam

aliquam non simpliciter, vt bene ibi *gloss. arg. l. vlt. §. 1. de tritic. vin. & olco leg.*

24 Castr. vbi supr. *post gloss. ad d. l si emancipati.*

25 *Ex d. l. illud §. 1.* quæ specialem hanc casum continet ac supponit regulam iuris esse in contrarium.

26 Id enim verba textus probant, & ita Castrens. *ibid.* addens eo quoque casu, quo simplex donatio conferenda est ab eo cui frater vicissim aliquid confert, non esse donatarium cogendum conferre si modo nolit sibi conferri ex *l. vlt. D. hoc tit.*

27 Æqualitas enim æstimanda est non ex valore, sed ex iuribus conferendis, & eorum qualitate.

28 *dict. l. illud* §. 1. ibi, *non etiam simplicem donationem accepit.*

29 *d. l. 1. l. filiam 16. C eod.*

30 *L. à patre 10 eod.* id est, extraneorum iure. Iunge *l vltim. eod.*

31 *L. Marcellus 15. l. illud 37. D. de donat. caus. mort. l. vltim. Cod eod* Ex quo inferri potest, si quis donauerit alio inter viuos, & mortis causa non esse conferendam donationem etiamsi valere possit tanquam inter viuos, quia nec conferretur, si valeret causa mortis. Varietas enim iuris non debet inducere diuisionem voluntatis, *l. eum qui 18. in fin. de his quæ vt indign.* Tacita autem voluntas sufficit ad impediendam collationem, *d. l. 18. Cod. famil. ercisc. d. l. 39. §. 1. D. eod.* Et qui variis speciebus iuris vtitur non tam donat sæpius quàm loquitur sæpius *l. Maxime 66. §. tum qui, de leg. 2.* Sed & cùm post testamentum donatio facta est conferri numquam debet, si liberi omnes ex æquis partibus fuerant instituti. Alioquin donatio nullum effectum haberet, *argum. d. l 39. §. 1. D fam. ercis. & d. l 18 C. eod.* Iunct. *l generali 32. §. 1.* ibi, *eo magis quod æquis partibus heredes scripti erant, D de vsufr legat. l. cùm hic status 32. §. si maritus & §. qui quasdam, de donat. int. vir. & vxor. l 18. l. 22. l. 24. §. 1. de adim. legat.*

DEFINITIO V.

Pendente quæstione de iure successionis, nihil certi de collatione inter fratres faciendæ constitui potest.

CVm pater intestatus decessisset superstitibus pleriſque filius & filiabus, quarum aliæ paternæ successioni cum iureiurando accepta dote renunciauerant,[1] aliæ non renunciauerant, diuisa fuerant paterna bona inter omnes liberos ex æquis partib. quasi nulla facta renunciatione,[2] quod iidem filiorum impuberum tutores essent, & filiarum, quæ renunciauerant, coniuges quorum dolo celatæ renunciationes eiusmodi diuisioni causam dederant.[3] In diuisione autem conuenerat, vt ex iuris communis forma dotes acceptæ conferrentur, vtque ob eam causam fratres interim certis prædiis fruerentur. Si filiæ, quæ dotem acceperant, & futuræ patris successioni renunciauerant, conueniantur à fratribus per restitutionem in integrum, aduersus diuisionem post compertas renunciationes,[4] & vicissim sorores contra renunciationes,[5] vtraque causa restitutionis simul tractanda erit, vt ex euentu demum appareat an collationi locus esse debeat necne.[6] Interim igitur & pendente causa restitutionis nihil noui constituendum erit.[7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, post Idus April. 1614.

1 Vt hodie passim fieri adsolet *ex cap. quamuis pactum de pact. in 6.*

2 Ex regulis successionis intestati *l. 4. C. de legit. hered. Nouel. 118 de hered ab intest. venient.*

3 Cùm tamen ab intestato succedere non debuissent filiæ, quæ renunciauerant *d. cap. quamuis pactum* Castr. & alij *ad l. qui superstitio 94. D. de acquir hered.*

4 Quasi dolo malo facta & ex falsa causa.

5 Quasi factas metu & reuerentia maritali, & paterna, & immoderata iactione interueniente. Ex qua causa placet posse dari restitutionem ex *not. d. cap. quamuis pactum.*

6 Non enim potest locus esse collationi, nisi inter succedentes, siue ex testamento, siue ab intestato *l. 1. & pass. hoc tit. D. & C.*

7 Quia pendente lite standum est vtrique contractui *cap. suscitata. Extr. de in integr. restit.*]

TIT. V.

DE TESTAMENT.

DEFINITIO I.

Scriptura, quam notarius imperitus donauit nomine codicillorum, non eo minus valeret iure testamenti, si haberet omnes solemnitates testamentorum? Et de clausula cod. illari. Et an ei qui agit quasi ex codicillis liceat variare?

RVSTICVS, cum testamento per nuncupationem condito filiis præmortui filium instituisset, posteriore scriptura, quam passim codicillorum nomine donauerat, prius testamentum reuocauerat,[1] heredi scripto tanquam ingrato hereditatem ademerat,[2] vxorem suam ex asse heredem scripserat,[3] ab eaque legata omnia priore testamento relicta solui præceperat.[4] In ea scriptura septem testes adfuerunt masculi, puberes, cogniti, & rogati:[5] omnia denique testamenti solemnia interuenerant, vt nihil nisi nomen ipsum deesse videretur.[6] Cum de scripturæ viribus dubitaretur, an testamenti codicillorum iure contenda esset,[7] placuit eam accipiendam interpretationem, quæ rectam sani hominis voluntatem tueretur;[8] ideoque cur codicillis hereditas non magis adimi possit quam dari,[9] pro testamento habendam.[10] Non quod hac parte rusticitati quicquam indulgendum esset,[11] sed quia in nomine potius quam in ipsa actus substantia,[12] & quidem per notarij insciitiam,[13] quam & alia multa prodebant, errorem iuris intercessisse appareret.[14] Item quæsitum est, cum posteriore scripturæ parte cautum esset, vt codicillorum iure non valeret, iure donationis causa mortis defenderetur, omnique alio iure quo melius valere posset, an si testamenti iure valere non potuisset, quasi ex fideicommisso hereditas mulieri ab herede instituto deberetur?[15] Placuit fideicommissi petitionem competituram, quod ea clausula omnem voluntatis dum ne solemnioris[16] speciem complecteretur.[17] Rursus dubitatum est, si mulier hereditatem primum ex testamento petiisset, postea testamenti diffidens viribus ex fideicommisso agere instituisset, an ei liceret variare. Visum est permittendum,[18] propter incerti iuris periculum,[19] cum dubitari probabiliter posset an ea scriptura, quam testator codicillorum nomine passim donauerat, testamenti iure subsisteret. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 29. Martij 88.

1 Cum tamen per codicillos neque reuocari, neque confirmari testamentum possit, *l. quod per manus 10. D de iur. codicill.*

2 Quod tamen per codicillos fieri non potuerat, *l penult. §. 1. D de condic. instit.*

3 Cum neque dari per codicillos hereditas possit, *l 2. §. vlt. d l. quod per manus 10 l Diui 6. D. de iur codic. l. 2. C eod. l. hereditas 5 C. de pact. conuent tam sup. dot.*

4 Hoc quoque in codicillis fieri non poterat nisi qui ex testamento valere possent, *l illud 13. §. tractari, l. vlt. D. de iur. codicill.*

5 Quæ solemnitas in testamentis quidem necessaria est, *tit. de testam ordin Instit sed non in codicillis, l. vlt. in fin. C de codicill.* quamuis nihil vetet in codicillis quoque eam interuenire, quoniam quæ abundant non solent vitiare, *vulg iurib.*

6 Aliud enim est nomen testamenti, aliud codicillorum, sicut & eorum diuersa sunt iura, *l. si idem 7. C. eod tit. de iur. codicill.*

7 *Vt & in d. l. illud, § tractari, & d l. vlt. D. de iur. codicill l. non codicillum 14. C. hoc tit.*

8 Maligna enim est interpretatio per quam fit, vt actus

percat

pereat potius, quam vt valeat, *l si ita stipulatus* 126. §. *Chrysogonus, de verb. oblig. l. quoties* 12 *D de reb dub.*

9 *d l pen.* §. 1 *D de condic. instit.*

10 *d l. non codicillum d* § *tractari, & d l. vltim* Ias. *in d l non codicillum* Bald. *in l fin col vltim vers. extra quæro, C de codicill. & in quærebatur, D de testam milit.* Marc. de Mant *sing.* 548. vbi citat glos. & Bald. *in l. quoties col.* 2. *C familerciscund.* Bart *in l. in stipulatione, in prine de hered. instit.* Dyn. *in l. cogi* 16. §. *& generaliter, D. ad SC. Trebell.*

11 Quamuis enim soleat indulgeri quantum ad solemnitates testamentorum, *l. vlt C. hoc tit.*

12 Qui error in nomine non debet nocere, quoties constat de voluntate, nisi cum erratum etiam sit in corpore, *l quoties* 9. *in princ. D de hered instit.* iunct. *l si quis in fundi* 4. *de leg.* 1.

13 Quam testatori nocere non oportet, *l. errore* 7 *C. hoc tit. l. si librarius* 92. *de reg. iur.* præsertim cum error esset tantum in nomine, *l testamentum* 179 *hoc tit.*

14 Qui error voluntatem non habet, *l. si per errorem* 15. *D. de iur. fisc.* voluntas autem semper potior est voce dicentis nedum scriptura scribentis *l. Labro* 7. *ad l fal. de supell. leg.* Et præterea error iuris excusabilis est in rustico *d. l. vlt C. hoc tit. l. regula* 9. *D. de iur. & fact. ignor.* Videtur tamen obstare, quod dici solet, si non valet quod ago vt ago, nec valere vt valere potest, cum fit translatus à specie in speciem. Bar. *in l. de iur. codicill.* Ias. post alios *in l.* 1 §. *si quis ita, de verb. oblig.*

15 Vt dici solet quoties clausula codicillaris adhibetur in testamento nullo, *l quærebatur* 19. §. 1. *D. de test. milit. l. Lucius* 88 §. *vltim. de leg.* 2. *l generaliter* 24. §. *ex testamento. D. de fideic. libert. l* 1. *C eod.*

16 Non enim posset ea clausula comprehendere testamentum ipsum tanquam quod sit perfectius & solemnius. Bart. *in d l.* 1. *num.* 12. *D de iur. codicil.*

17 *L cum pater* 77. § *filius matrem, de leg* 2. & aliis citatis, *num.* 5. *quibus adde l. vltim. Cod de codicill.* 2. *vbi gloss* in verb. *verbis tamen, eod l Stanela* 76. vbi Bartol. & alij ad Trebell. *per l ex facto* 17. *in princip eod l. filiusfamilias* 114. 5. *at quis heredem, de leg* 1

18 Contra quam regulariter obtineat, *d. ll. l. vltim Cod. de codicill.*

19 Nam nec locus est *d. l vltim.* cum successor est incertus Bart. *ad l. controversia, num* 6. *D. de transact.*

DEFINITIO II.

Testamentum factum adhibito minore quam quinque testium numero, etiam ab eo qui vel parochum, vel notarium plurésve testes adhibere voluit nec potuit, nullius est momenti.

DEtrusus in carceres iniquiores ob falsam accusationem, cum grauissimo morbo laboraret, & ad confitenda peccata parochum, ad suprema verò ordinanda notarium testésque conuocari flagitaret, vtriusque petitionis repulsam inhumaniter passus à Commentariensi,[1] quod is nonnullorum magistratuum imperio prohiberi se diceret, ne quemquam omnino nisi impetrata prius venia accedere pateretur, palam heredem nuncupauerat[2] vxorem suam charissimam, Commentariensi ipso præsente cum vxore fratreque. Scripturam de ea re Commentariensis mandante testatore confecerat, quam subinde testator propria subscriptione firmauerat.[3] Quærebatur an valeret testamentum, cum de testatoris voluntate tam per scripturam quam per tres illos testes constaret, nec difficile tantum, sed etiam prorsus *ad tuam* fuisset, vt alio[rum] plurium ve testium copia haberetur.[4] Cur non enim hoc saltem casu locus sit constitutioni Leonis,[5] quæ iubet, vt si in itineribus vel agris aliisq; inhabitatis locis testamentum fiat, trium testium cōfirmatio suscipiatur? Sic iis qui in expeditione bellica aut grassante peste testantur, vulgares testamentorum solemnitates remittimus,[6] fauore vltimæ voluntatis conseruandæ.[7] Nec quicquam videtur æquius, quam vt si de præcisa, vt ita dicam, impossibilitate habendorum testium appareat, satis sit eas adhibitas solemnitates quas ius gentium requirit.[8] Dues scilicet testes adfuisse,[9] aut quæ in Pontificio sufficerent; nihil nisi parochi duorumque præterea testium præsentiam requirente.[10] Atqui parochum habere hic testator voluerat nec potuerat.[11] Sed & cum pro parocho duos testes adhiberi posse placeat,[12] quidni testatoris subscriptio vnius saltem testis fidem suppleret?[13] *Senatus* tamen pronunciauit nullius momenti esse testamentum, quod minore quam quinque testium numero probaretur.[14] Nam nec pestis quantumcumque sæuientis tempore,[15] nec si in Tyranni castello ad quod liber non pateret accessus,[16] testamentum factum proponeretur, pauciores tamen quam quinque testes vnquam sufficient.[17] Neque vero aut nouum aut iniquum est, vt intestatus moriatur etiam is, qui testari maxime voluit, si testium copiam habere non potuerit.[18] Ob idque nimirum solent prudentes viri, ne id periculum incurrant, eo tempore testari, quo nec testium numerus nec aliud quicquam desit ex solemnibus.[19] Digna tamen res visa est, cuius asperitatem Princeps ab hærede instituta aditus pro sua æquitate corrigere deberet,[20] non vt legibus vim faceret ablata legitimis successoribus hereditate,[21] sed vt saluo eorum iure mulieris indemnati ex ærario aliquatenus prospiceret, ne defuncti innocentis voluntas vi maiore quam obtentus maiestatis licet inscio pientissimo Principe peperierat, prorsus interciduisse videretur.[22] *Ita Senatus* 4. Id. Iunij 1588.

1 Sic enim appellamus eum, qui carceris custodiam habet, quod in commentarium custodias referat, *l* 4. *Cod. de custod. reor.*

2 Qui adfacturus testamentum saltem nuncupatiuum, quod multo pauciores ac leuiores exigit solemnitates, *l. in testamentum* 26. *C. hoc tit.*

3 Atque ita adhibuerat testator omnes solemnitates quas in tanta angustia possibile fuerat adhiberi, vt nihil prorsus ei posset imputari.

4 Nemo enim astringendus est ad impossibile, *vulg l impossibilium* 185. vbi not. *de reg. iur. l filius* 15. *D. de condic. inst.* multumque refert an difficile quid sit, an prorsus impossibile, quia impossibilitas habet impedimentum naturale, *l. continuus* 137. §. *illud. de verb oblig.*

5 Nouel. 41. cui titulus est, *Vt in ciuitat. quinque*, in itineribus vero & in agris tres testes ad testamentorum fidem sufficiant.

6 *L. casus*, 8. *C. hoc tit. l. sed & si quis* §. *quæsitum, D. si quis caution.* Paris. *cons.* 46. *nu.* 24. *vol.* 3. Decius *cons.* 284. *nu.* 1. *DD in l. vlt. C. hoc tit.* Facit *l* 1. vbi Bart. *de bon. poss. & test. mil. l. Lucius* 40. *& l. vlt. D. de testam milit.*

7 Quam scilicet publice expedit exitum habere, *l. vel negare* 6. *D. test. quem. aper* Li. *C. de sacros eccles.*

8 Fernand. Vasq. *de success. creat. progr. & resolut. part.* 1. *lib.* 2. §. 13 *nu* 18 *&* §. 11. *nu* 53.

9 Iuxta illud Euangelij: In ore duorum, vel trium stet omne verbum. Vide tamen quæ scripsi *in Error.* 2. *Decad.* 36. *de error. pragmat.* vbi probaui nullas esse testamentorum solemnitates quæ possint dici iuris gentium.

10 *Cap cum esses*, vbi Abb. Sicul. & Barbat. *Extr de testam.* Boer. *decis* 228 *num.* 11. *circ fin.* Gail. *pract. observat. lib.* 2. *cap.* 118 *num.* 18. Minsing. *cent.* 1. *observat.* 96. Guid. Pap. *quæst.* 543. *in fin.*

11 Itaque cum per eum non stetisset videbatur parochus habendus pro adhibito. *argum. leg. in omnibus causis* 39. *de regul. iur.*

12 Specul. *in tit de instr. edit* §. *compendiose num.* 12.

13 *Arg Auth si modo C famil erciscund.*

14 *Per text in l. vltim. vers. sin autem in illo loco, Cod hoc tit. l vltim. C. de codic. l conficiuntur* 8. §. *codicilli, vers quid enim, D. de iur. codicil.*

15 Rip. *in tractatu de privileg. vltimarum voluntat. caus pest. num* 11.

16 Bald. & Salic. *in dict l vltim. D. hoc tit.* & alij quos citat Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius in verb. testamentum* 1. *num.* 13. Sequitur Rip. *vbi s. num.* 10. & reprehendit eandem Baldum consentientem *cons.* 285. incip. *si quis iura ciuilia lib.* 3. Vide Socin. *cons.* 85. *vol.* 4. incip. *circa articulum per tot.*

17 Cum in qualibet vltima voluntate quinque testes ad minus requirantur, *dict l. vltim.* §. *vltim, C. de cod. l. vlt. C. de mort. caus donat.*

18 *L.2.D.si quis aliq testar.prohib.vel coeger.*

19 I. aquein proposita specie hoc ipsum poterat imputari testatori cur in id vsque tempus distulisset testamentum, quod multo ante tempore facere potuerat si voluisset. Sic enim seipsum arctauerat, idcóque indignus auxilio videbatur, *l.2.§.si quis tamen, D.si quis caution.*

20 *Arg l.1.C.de legibus,* iunct. *l.vltim.§ pennlt.& vltim.D. quod met causa.*

21 Numquam enim debet princeps lædere ius tertio iam quæsitum, *l.2.§.meritò, & §.si quis à principe, D.ne quid in loc. public. l.4.Cod.de emancip. liber.* nec beneficia Principis decent cuiquam esse captiosa, *l Paulus notat.8.D.de prat stipulat.*

22 Ad inuidiam enim Principis maxime id pertinere videbatur, quod vidua conquereretur inde nasci occasionem iniuriæ, vnde iura nascuntur, *l.meminerint 6.C vnde vi Faci. l.Imperatorem 91.* & quod ibi notat Bald. *D.de hered.inst. l.ex imperfecte 23.D.de legat.3.*

DEFINITIO III.

Clausula codicillaris adhibita in testamento, in quo pauciores quam quinque testes adfuerunt, nihil operatur.

QVoties testamentum idcirco nullius momenti est, quod in eo pauciores quam quinque testes adfuerint, non potest codicillaris clausula adscripta facere, vt codicillorum aut alterius cuiuslibet vltimæ voluntatis iure suprema defuncti iudicia defendantur.[1] Est enim perpetua iuris nostri regula, neque codicillos, neque aliam vllam voluntatis vltimæ speciem aliter valere posse, quam si quinque testes interuenerint.[2] Cui non eo minus locus est, quod casum talem proponas, in quo ex iusta causa testamento quoque faciendo quinque testes sufficere potuerint.[3] An igitur nihil eo casu interest vtrum testamentum testator fecerit an codicillos? Imo verò maximè interest propter alias differentias, quæ inter testamentum & codicillos sunt quamplures.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis alias soleat hæc clausula operari ab intestato quoties testamentum ipso iure nullum est, secundum ea quæ dixi ad *Defin.1. nu.15.& hoc tit.*

2 Dixi proxima *Defin.ex l.vlt.C.hoc tit. l.vlt.C.de codicill. l.vlt.C.de mort caus.donat.*

3 Bart. *in l.2.in fin de leg.1.* quem refert & sequitur Socin. *cons.85.incip.circa articulum, vol.4.* Didac.Couarr. *in rubr.de testam.part.1 num.11.in fin.*

4 Testamenta enim quamplurimas alias solemnitates requirunt, codicilli vero nulla prorsus *d.l.vlt in fin.C.de codicill.* Maxime autem in eo differunt quod testamentarios testes semper rogatos esse oportet, nec ea solemnitas vnquam remittitur, si Ripæ credimus *in tract.D de priuil.vlt.voluntat.caus.pest. num.42.* In codicillis autem etiam fortuiti testes sufficiunt, *d. §.vlt. & Inst. eod. in fin.* Denique numquam confundi debent iura testamentorum, & codicillorum, *l.si idem 7. C.de codic. l. non codicillum,14.C.hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Testamentum factum per nuncupationem, herede non nuncupato, non potest valere iure testamenti in scriptis, licet habeat solemnitates requisitas: Nec si adsit clausula, Omni meliori modo.

TEstamento propria manu scripto, subscriptoque, à testibus etiam subsignato testator declarauerat, velle se eam scripturam valere iure testamenti nuncupatiui, quod voluntatem suam non nisi ad futuram hominum reique memoriam scripto mandasset,[1] neque tamen heredem palam nuncupauerat. Placuit neque iure testamenti in scriptis valere posse, cum id noluisset,[2] neq; iure nuncupatiui, quod hæres palam nuncupatus non esset.[3] Nec obstabat, quod eadem scriptura testator præceperat, vt si eo iure testamentum non valeret, omni alio meliori iure, quo valere posset, defenderetur: Quandoquidem ea clausula nec supra quam testator voluerit operari potest,[4] nec eam interpretationem admittere, vt ad solemnitatem voluntatis speciem referatur.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Definition.6. intr. De codicill.

1 Nam huius rei gratia solent plerumque confici scripturæ tam de vltimis voluntatibus, quam de contractibus, *l.4 D de pignor. l 4. D.de fid instrument l.iubemus 29.versi sed ne aliqua, C.hoc tit.*

2 Neque enim actus agentium operantur vnquam vltra eorum intentionem, *vulg. l.non omnis 19 D de rebus cred l quoties 9.D.de hered inst l multum interest 6 C.si quis alter.vel.sib l. sine emancipatis 17.C de donat.*

3 *L.heredes palam 21.D qui testam fac.poss.*

4 Clausula enim codicillaris nequaquam supplet defectum voluntatis, sed tantum solemnitatis. Dec *cons.205.in fin.*

5 Ita Bart. *ad l.1.num.22. D.de iur. codicil.* Dix. *ad Defin 1. num.16. supr.* Illa forsitan obiectio est si quis dicat, neminem videri id testandi genus eligere, per quod sua iudicia impugnentur, *l.3 D.de testam milit.* Sed id in dubio obtinet. In proposito autem aperta erat voluntas testatoris, qui nonnisi per nuncupationem testari voluerat, aut ab intestato facere codicillos, numquam vero cogitauerat de faciendo solemni testamento in scriptis.

DEFINITIO V.

Testamentum tempore pestis non pauciores quam quinque testes requirit, nisi factum sit à Syndico aut alio publicum officium gerente. Testes tamen semper rogatos esse oportet.

TEstamentum tempore pestis conditum non eo minus requirit solemnem numerum septem testium,[1] nisi probetur tam grauem læuamque fuisse pestem, vt copia testium haberi non potuerit, quo casu humanius visum est quinque testes sufficere, certè non pauciores.[2] Præterquam si agatur de testamento Syndici, aut magistratus alterutrius cuiuslibet publicum officium gerentis. Hos enim, si dum pro republica laborant morbo correpti sint, visum est dignos esse, qui militum priuilegio gaudeant,[3] vt quoquomodo testari possint & velint, tata sit eorum voluntas nec iuris communis solemnitates requirat.[4] Neque tamen huic consequens erit, vt valeant eorum testamenta, si testes qui adfuerunt minime rogati proponantur. Nam neque militibus hæc solemnitas vnquam remittitur,[5] quia nec necesse est, cum quisquis loqui potest, æque facile testes etiam rogare possit.[6] *Ita Senatus* in causa Joannis Perrot, & Dominorum Senatorum Dantie, & de Beausuiour, Calend. Jul. 1589. & rursum in causa Petri & Humberti Roux, contra Claudiam Violat, 8.Id.Mart.1591.

1 *L.cæsus 8.C.hoc tit.* & ibi DD.

2 Bour iane *qu.228.* Rip. *in tract.de priuileg.vltim.volunt. caus.pest num 11.* Vid. Paris. *cons.46.num 24.volum 3* Dec. *consil.284. DD in l.vltim. C.hoc tit.l.1.* vbi Bart. *de bonor.poss ad test milit.* [*arg.l.vltim.C.hoc tit.* vbi dicitur in testamento rustico quinque testes sufficere, etiamsi testamentum solemniter & in scriptis factum proponatur, hoc quoque addito, vt si literatorum testium copia non possit haberi, sufficiat literatos subscribere pro illiteratis. Quod ius licèt rusticorum fauore primùm constitutum sit, bene tamen tractum est ad testamenta etiam ciuium in rure testantium. Gothofr. & alij *ad dict l vlt.* Sumpto præsertim argumento ex Leonis *Nouel 44.* quæ solemnitatem numeri testium remittit testamentis omnibus, non modo rusticorum, sed etiam ruri à quocumque factis. Sanè testamentum ad pias causas conscriptum est, duob. testibus etiam non rogatis nec masculis *cap. cùm esses, & cap.relatum, Extr de testament.* quod ius Pontificium seruandum est etiam in foro Cæsareo. Iul.Clar. *in §. testamentum, quæst.6.* Eoque casu valent legata etiam laicis relicta, Clar. *ibid.ex communi opinione, num.9.* Quod intellige si testamentum valeat tanquam testamentum, non item si defendatur sola potestate clausulæ codicillaris in eo subintellectæ, quia clausula codicillaris, quæ

subintelli-

subintelligitur fauore piæ cauſæ, non poteſt locum habere in legatis non piis.]

3 Iſtorum enim periculum non leuius eſt quam militum, & bellum eo tempore videtur edi inter Deum & homines, inquit Bart. *l. naturaliter 5. colum. penult. de vſucap.* Dec. *d. conſil. 284.* Rip. *vbi ſupr. ex not.* per Bartol. *in dict. l. 1. de bon. poſſ. ex teſt milit.*

4 *d. l. 1. in princ. l. Lucius 40. l. vlt. iunct. l. Diuus 24. & paſſ. D. de teſtam. milit.*

5 *d. l. Diuus* ibi, *conuocatis ad hoc hominibus.*

6 Rip. *vbi 5. num. 42.*

DEFINITIO VI.

In teſtamento facto tempore peſtis debent teſtes eſſe puberes & maſculi, non fœminæ. ſi maſculi, inueniri poſſint.
Et in eo quoque debet relinqui legitima titulo inſtitutionis.

SEd & puberes eſſe oportet eos teſtes, qui teſtamento peſtis tempore condito adhibentur. [1] An & maſculos? Vtique, ſi haberi potuerunt. Nam ſi probetur maſculos eo tempore reperiri non potuiſſe, fœminæ in ſubſidium admittentur. [2] Ex cæteris teſtamentorum ſolemnitatibus nulla eſt, quam remitti oporteat. [3] Finge præteritam à teſtatore matrem, cui legitima relinqui debuerat, aut relictam ei legitimam titulo legati cum iure inſtitutionis relinqui debuiſſet. [4] Non valebit teſtamentum, præſertim matre conquerente, [5] nec ſi hæredes inſtituti legitimam offerant. In hæredis namque poteſtate numquam eſt facere, vt teſtamentum quod ab initio non valuit conualeſcat. [6] *Ita Senatus* in cauſa ſupradicta fratrum Roux, & Claudiæ Violat.

1 Pupillus enim ea etiam quæ videt ignorat, *l. 1. C. de falſ. monet.* & abſentis loco eſſe intelligitur, ſicut & furioſus, *l. Fulcinius 7. § plane interdum. D. ex quibus cauſ. in poſſ. eat.* iunct. *l. vbi non vocem 124. § 1 de reg iur.*

2 Iaſ. *in l. fin. nu. 19. C. de teſtam.* Alex. *conſ. 24. num. 11. vol. 2.* Steph. Bertr *conſ. 212. num 6. lib. 1. in ſecunda edit.*

3 Niſi quod teſtes huiuſmodi morbo oppreſſos eo tempore iungi atque ſociari remiſſum eſt, *l. caſus 8. C. hoc tit.* Vide Iaſ. *in d. l. vltim num. 7.* Alexand. *in l. ſcrinarios. C. hoc tit.* Bart. *in d. l. naturaliter 5. de vſucap.* Alex. *conſ. 30. incip ponderatis, col. 2. lib. 5.* Panorm. *conſ. 3. quæſt. 18. lib. 2.* Rip. *in tract. de peſt in prælud. num. 9.*

4 Secundum communem noſtrorum ſententiam *ad Nouell. 115. vt cum de appellat. cognoſc. 5. aliud quoque capitulum*, quicquid dica. Bart. *in Auth. nouiſſima, Cod de inoffi. teſtam nu. 4. & in l. ſiue libertus, §. excluditur, de iur. patronat.* Gloſſ. *in §. ſiue igitur omnes*, in verb. *nullum, d. Nouell. 115. vt cum de appell. cognoſc.*

5 Si enim adprobaret iudicia filij, aliud eſſet ex æquitate, de qua *in l. filio 17. D. de inoffi. teſtam.* de cuius tamen ſententia vide quæ ſcripſi *in Coniecturis & in Decadibus, De error. pragmat.*

6 Debet enim teſtamentum propriis viribus ſubſiſtere, non ab alterius voluntate pendere, *l. illa inſtitutio 32. de hered. inſtit.* multo minus à voluntate heredis, *l. Senatus 43. §. pen. de leg. 1. l. fideicommiſſa 11. § quamquam, de leg 3.* priuſque eſt, vt teſtamentum valeat, quam vt hæres quiſquam ex eo eſſe poſſit, *l. ſi filius 7. & l. ſi filius 16. de liber. & poſth.*

DEFINITIO VII.

Nec clauſula codicillaris, neque illa, Omni meliori modo, ſubintelligitur in teſtamento facto tempore peſtis, vt neque in teſtamento militari, ſed tantum in teſtamento inter liberos, & ad pias cauſas.

AT neque verum eſt quod quibuſdam placuit, in eo teſtamento, quod peſtis tempore conditum ſit, ſubintelligi clauſulam codicillarem, aut eam quæ paris eſt poteſtatis, qua iubetur teſtamentum valere omni meliori modo, [1] nimirum, vt non valente propter omiſſas ſolemnitates teſtamento inſtitutio flectatur in fideicommiſſum, & quæcumque eo teſtamento legati vel fideicommiſſi iure relicta ſunt, ab inteſtato repetita intelligantur. [2] Numquam enim credendus eſt codicillos feciſſe, qui teſtari voluit, ſi non diſerte id expreſſerit, [3] præterquam ſi inter liberos aut ad pias cauſas teſtatus quis proponatur. Quo caſu ſingulari quodam iure receptum illud eſt fauore & priuilegio liberorum, & piæ cauſæ, ex interpretum traditionibus potius quam ex iuris ratione. [4] Quod vero addunt, *Exemplo teſtamenti militaris*, prorſus alienum eſt. Nam præter id, quod minus recta eſt comparatio militis & hominis peſte laborantis, niſi Syndicus ſit aut alia perſona publica, [5] conſtat teſtamentum militis cum iure militari factum eſt iure directo valere, ac tanquam teſtamentum, non autem iure codicillorum ab inteſtato. [6] Illud ſane verum eſt, teſtamentum à milite iure communi factum non eo minus valere iure militari, ſi communi defendi non poſſit, quia non eſt credendus miles id genus teſtamenti elegiſſe, per quod iudicia ſua impugnaret. [7] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 *De qua in l. cum pater 77. §. filius matrem, de leg. 2.*

2 *Arg l penult. §. vltim. eod l generaliter 24. § ex teſtamento, de fid. libert*

3 *L. 1. D. de iur. codicill. l. vltim C. eod. d. l penultim. §. vlt. de leg. 2. l. 3. D. de teſtam. milit. l. cohæredi 41. §. cum filia, de vulg & pupill. ſubſt.*

4 Iul. Clar. *in §. teſtamentum. quæſt 8. num. 7.* poſt Iaſon. *ad d. §. cum filia in fin.* vbi dicit communem. Bart. *quæſt 40* Vide tamen quæ contra hanc opinionem ſcripſi *in Error. 1. Decad. 36. de error. pragm.*

5 Vt dixi *Deſin. 5. ſupr.* quia cæteri hoc morbo oppreſſi non laborant pro republica.

6 Niſi cum miles expreſſim cauit, vt teſtamentum ſuum valeat per fideicommiſſum, vt *in l. quærebatur 19. D. de teſtam. milit.*

7 *L. 3.* vbi eſt textus elegans *eod tit.*

DEFINITIO VIII.

Qui allegat teſtamentum nuncupatiuum non ſcriptum debet exprimere annum, menſem, diem, & locum, ſed non teſtes.

AGnatus proximus ab eo conuentus, qui ſe teſtamento nuncupatiuo, nec in ſcripturam redacto dicit inſtitutum, non prius vrgendus eſt, vt defenſiones vllas proferat, quam actor non annum dumtaxat & menſem, ſed etiam diem ediderit, & locum in quo teſtamentum conditum dicitur. [2] Propterea quod non aliter ſciri poſſit, an teſtamentum illud valeat, hoc eſt, an poſterior alia vlla voluntas contraria ſecuta ſit, [3] aut an falſi teſtes ſint qui adſerant interfuiſſe teſtamento, aut an alibi teſtator fuerit eo ipſo die. [4] Denique quoties ad validitatem actus quo de agitur præciſa diei adiectio neceſſaria eſt, puta ſi de iure pignoris diſputetur, [5] diei editionem ab actore fieri neceſſe eſt, vt ſciri reus poſſit, an contendere debeat, an cedere. [6] An & teſtium qui nuncupationi interfuiſſe dicuntur nomina edi oportebit? Minime propter metum corruptionis, &, vt loquuntur, ſubornationis. [7] *Ita Senatus* in cauſa Dominorum de Damas, & de Lentilly, 16. Cal. Julij 1593.

1 Prius enim eſt, vt actor fundet ſuam intentionem, quam vt de iure & exceptionibus rei quæri oporteat, cum actore non probante reus abſoluendus ſit, etiamſi nihil ipſe præſtiterit, *l. qui accuſare 4. C. de edend.*

2 Quia poſteriore teſtamento prius vtique rumperetur, *§. poſteriore, Inſtit. quibus mod. teſtam infirm.*

3 Nihil enim celandum eſt ex iis, quæ reo iuſtam defenſionis materiam præbere poſſunt, *argum. l. 3. D. de accuſ. l pen. C. eod.* Iul. Clar. *lib. 5. ſentent. §. vlt quæſt. 12.* Ferrar. *in tract. de form. inquiſ.* in verb. *qui cohæret. num. 18. & 19.* & in verb. *anno præſenti, num. 17.*

2 Quoniam qui prior est tempore, is regulariter potior est iure, *l 2. 4. & pass. C. qui potior. in pign. hab.*

5 *L 15. edictiones*, vbi Cattr. *num* 4 *D. de edend.*

6 Nunquam enim edendum est reo id quod materiam falsi commiscendi ei præbere possit. *d. 5 edictiones.*

DEFINITIO IX.

Clausula derogatoria impedit validitatem posterioris testamenti, nisi specialiter eius clausulæ mentio facta sit in posteriore.

COnstat prius testamentum, quod habet clausulam derogatoriam, non aliter reuocari posse per posterius, quam si specialis mentio fiat eius clausulæ,[1] nec generalem sufficere reuocationem, non solum si plura testamenta præcesserint, in quo omnes consentiunt,[2] sed & si vnum dumtaxat.[3] Porro specialis reuocatio prioris testamenti non ex eo solo facta videtur, quod testator in secundo testamento dixerit, *non obstante alio testamento per me condito, in quo instituit Sempronium, vel de quo fuit rogatus Mœuius notarius.* Sed requiritur omnino, vt facta sit mentio clausulæ derogatoriæ priori testamento insertæ,[4] secundum receptiorem nostrorum sententiam. Quæ licet dura sit, vixque admittenda si clausula derogatoria primo testamento inserta simpliciter concepta erat, puta, *si fecero aliud testamentum nolo illud valere:*[5] tamen recipienda est, si clausula derogatoria habebat insertam aliquam specialem formam.[6] Sed neque derogatoriæ clausulæ mentionem in genere factam esse sufficit, sed in specie fieri necesse est, quamuis non etiam in individuo.[7] Maxime vero si tam breue temporis interuallum, puta septem aut ad summum decem dierum inter vtrumque testamentum intercesserit, vt non sit credibile tam ex guo temporis spatio fuisse testatorem oblitum verborum, quibus clausulam derogatoriam conceperat; præsertim si neque implicita, neque insolita fuerunt, quo solo casu admittenda est præsumptio obliuionis in facto proprio de recenti.[8] *Ita Senatus* in causa quadam graui, 14. Calend. Aug. 1593.

1 Quasi alioquin secundum testamentum non habeat testatoris sui voluntatem *ex l si quis in princ.* 22. *de leg.* 3. vbi DD. Vide tamen quæ contra hanc sententiam scripsi *in Err.* 7. *Decad.* 37. *& seq. de error pragmat.*

2 Quia minor est hoc casu difficultas, cum posset generalis reuocatio referri ad alia testamenta, quæ specialem clausulam derogatoriam non haberent.

3 Iulius Clarus ex communi & post multos, quos refert *in §. testamentum quæst.* 99 *num* 3.

4 Bart. *in d. l si quis, in princ. num.* 8. cuius opinionem communem esse scribit Socin. *cons.* 163. post *nu.* 7. *vers. secundo præmitto.* & post *num* 14. *lib.* 2. aliique multi, quos refert Clarus *dict quæst.* 99. *num.* 5.

5 Vt per Clarum loco proxime citato. [*] Aliud est si testator in concipienda clausula causam adiecerit propter quam nolit posterius testamentum valere, tanquam quod factum videri velit, per vim aut per inductionem. Est enim hæc vera causa & ratio adscribendæ clausulæ derogatoriæ. Vide Mantic. *lib.* 12. *de coniect. vlt voluntat. tit* 8 *per totum.*

6 Quomodo vt plurimum habere solet.

7 Idem Iul. Clar. vbi supra *num.* 7. post alios ibi relatos, & dicit communem.

8 Ex not. per Bart. *in l. si res, de legat.* 1. quem refert Guid. Pap. *quæst.* 127. *num.* 4.

DEFINITIO X.

QVid si testator posteriore testamento adfirmauerit, non recordari se verborum clausulę derogatoriæ, in eamque rem iurisiurandi quoque religionem adhibuerit? Placet credendum esse testatori, etiam non iurato,[1] multo igitur magis si iurauerit.[2] Sed id tum obtinet, cum testamentum ab eo factum est, qui tum in extremis erat constitutus:[3] Aut cum clausulæ derogatoriæ verba sunt implicita & intricata:[4] Aut denique cum ex medii temporis interuallo iusta obliuionis præsumptio induci potest, quod euenit non solum si decennium intercesserit,[5] sed & si multo breuius temporis spatium pro personarum, & temporum, & clausularum varietate æstimandum.[6] Sane quoties à notario scriptum est iurasse testatorem omnimodo credendum est scripturæ, nisi paratus sit, qui negat de crimine falsi instituere accusationem.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex doctrina Saliceti *in l sancimus, C hoc tit.*

2 *L. cum quis decedens* 37. § *codicillis*, vbi, *Scilicet cum iusiurandum super hoc dedisse testator adfirmauit. de legat.* 3. *l. non omnes* 5 § *à barbaris, D. de re milit.*

3 Et ita vide ut sentit Salic. *in d l. sancimus*, vbi allegat *text. l. hac consultissima*, §. *at cum humana fragilitas, C. qui test. fac. poss.* Debet enim Doctor quilibet intelligi secundum leges quas allegat.

4 Vt in eo casu, de quo tractat Guid. Pap. *dict. quæst.* 127.

5 Nam ex decennio placet induci præsumptionem obliuionis *d. l sancimus*, vbi not. *C. hoc tit.* Bart. *in l si id quod, & in l si de eo*, 5. *si forte, num.* 4. *D de acq poss.*

6 Nam ex quanti temporis cursu præsumenda sit obliuio est in arbitrio iudicis. Idem Bartol *ad l furtum* 17. 5. *fundi, de usucap.*

7 Credendum enim omnimodo est notario in iis, quæ attestatur coram se gesta esse, Bart. *ad Auth. si quis, num.* 8. *C. de edend. ex* § *nos autem, Nouell. de tabell.*

DEFINITIO XI.

De testamento, vt vocant, iurato: Et quid si etiam posterius sit iuratum.

SEd & si prius testamentum iuratum proponatur, id est, tale quod testator iurauerit velle se supremum esse, receptum est eam esse vim iurisiurandi, vt impediat ne per subsequens testamentum tollatur ptimum, si non in secundo specialis reuocatio facta sit iuramenti,[1] quippe quod vim habeat clausulæ derogatoriæ.[2] Sicut ex contrario si in primo testamento adiecta esset clausula derogatoria sine iuramento; posterius autem iuratum esset, præualeret posterius, etiam in quo nulla mentio facta esset clausulæ,[3] quia iuramentum habet vim specialis expressionis.[4] Quid ergo si vtrumque fuerit iuratum? Præualebit prius. Iuramentum namque in posteriori appositum prodesse tantum potest ad supplendum defectum non expressæ clausulæ derogatoriæ, sed non ad hoc, vt iuramentum illud in priore testamento adhibitum habeatur pro expresso & reuocato in posteriore,[5] aliqui prorsus inanis & nullius momenti aut effectus esset iurisiurandi prioris interpositio.[6] Apparet autem ex superioribus multum interesse, an posteriore testamento in id adhibitum sit iusiurandum, vt testator affirmet illam esse vltimam suam voluntatem,[7] an vero, vt persuadeat oblitum se clausulæ derogatoriæ, quam priore testamento adscripserat.[8] Non enim consequens est, vt hoc posteriore casu oblitus etiam videri debeat prioris iurisiurandi.[9] Quia sicut aliud est iusiurandum, aliud clausula derogatoria,[10] licet iusiurandum quoque habeat vim clausulæ derogatoriæ, sic aliud est non meminisse iuramenti, aliud non meminisse clausulæ,[11] & longe facilior præsumptio obliuionis huius, quam illius, quoniam formula certis & præscriptis verbis concepta est, quorum memoria facillime excidere potest.[12] Iuramentum vero non item,[13] vt proinde videatur omissio illa prioris iurisiurandi facta defectu non tam memoriæ, quam voluntatis.[14] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Iul.

1 Iul.Clar. *quæst.99.num.7.in fin. & quæst.94.num 5.* post Bar. *in l si quis 2. num 1. de leg.3.*

2 Clar. & Bart *ibid.*

3 Idem Clar. *d.qu.99 num.10.* post Bald. *in l sancimus post num.7. C.hoc tit.*

4 Glos. *in l. cum pater 77. §. filium matrem per ill. text. de leg. 2.* Bald. *in l 1 col pen C.comm.de succ. quæst.3 nu.4.* & 5. vbi notat hoc locum non habere in defectu substantiæ & consensus, sed tantum in defectu solemnitatis omissæ, ex Bar. *in l. si quis pro eo de fideiuss.*

5 Ne alioqui cuenias, vt plura singularia concurrant circa idem, contra vulgare nostrorum brocardicum *ex l.1. C. de dot. promiss. l. enim qui 6 D de iureiur.*

6 Quod est absurdum, cum duo vincula sint fortiora vno, *vnic l.pen.C de adopt.*

7 Quomodo fit in omnib. testamentis, quæ ideo pragmatici vulgo iurata appellant.

8 Vt in specie *Defin. præced.*

9 Probatio enim decet esse concludens, nec probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse, *vulg l.neque natales, C.de probat. l.non hoc C.vnd legit.*

10 Neque enim conuertuntur, quia iusiurandum quidem habet vim clausulæ derogatoriæ, sed non æque clausula derogatoria vim iurisiurandi.

11 Vulgatum porro est ex diuersis non inferri, *vulg.l.Papinianus 10. D de minor.*

12 Est namque difficilior memoria verborum, quam rerum, quomodo & rerum mobilium difficilior est, quam immobilium. *l peregre 44. l si rem mobilem 47. D de acq poss.*

13 Quia cum is qui facit contra proprium iusurandum sit periurus, tam difficile videtur, vt quis sit immemor proprij iurisiurandi, quam vt sit immemor suæ salutis, quod tamen non facile de quoquam præsumitur, *l fin. C.ad leg.Iul.repet.*

14 Nisi testator adfirmauerit non recordari se an iurauerit, quo casu ei credendum esset etiam non iurato, vt dixi *in princ. Defin.præced.* Cæterum de his omnibus vide quæ scripsi *in Err. 23. & 24. Decad.39. de error.pragmat.*

DEFINITIO XII.

Testator, qui contra quam iurauerat facit aliud testamentum, periurus est, si non impetret absolutionem.

OBseruandum tamen est, quoties prius testamentum iuratum proponitur, testatorem si aliud subinde testamentum faciat, licet iusiurandum à se prius præstitum exprimat, & reuocet, periurum tamen esse, ideoque necessariam esse absolutionem.[1] Ergo vt periurij crimen euitetur, præsertim in testatore moribundo, nec vt credibile est immemore salutis æternæ,[2] quique absolutionem numquam petierit,[3] præsumendum est defectu voluntatis potius, quam per obliuionem omissam esse in posteriore testamento expressionem indiuiduam clausulæ derogatoriæ & iuramenti. Alioqui non ex eo solo euitaretur crimen periurij, quod testator oblitus esset præstiti à se iuramenti,[4] multo minus ex eo solo quod oblitum se diceret,[5] præsertim si eo tempore testaretur, quo prorsus improbabilis esset obliuionis præsumptio, vtpote sex aut ad summum decem tantum diebus à præstito iureiurando elapsis.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Vt contra Bartolum magis communiter receptum esse ait Iulius Clarus *in §. testamentum, quæst.94. num.4.* post Alex. *cons.18 num.2. lib.2.*

2 *L.vlt.C.ad leg Iul repet.*

3 Quæ petenda certe est quoties iusiurandum seruari potest citra dispendium salutis æternæ, *cap.debitores, 6. cum contingat. & pass Extr de iureiur.*

4 In re siquidem tanti momenti vix est, vt infirmitas memoriæ possit excusare: Et omnino periurium incurritur quoties iusurandum violatur, siue ante, siue post obliuionem iurisiurandi id contingat.

5 Alioqui erit in potestate iurantis, vt non peieret, tametsi sciens & prudens faciat contra id quod iurauit, quod sane absurdum esset. *arg.l.inter 81.§1. D.de verb.oblig.*

6 Non enim verisimilis est obliuio facti proprij tam recentis, *l.quamquam 7. D. ad SC.Vellæan.*

DEFINITIO XIII.

Testamentum posterius factum in fauorem eius, cuius odio fit erat in priore inserta clausula derogatoria, non potest valere maxime factum in domo ipsius instituti.

CVm in priore testamento adposita esset clausula derogatoria, non tantum vt prius testamentum omnimodo valeret, sed in eam quoque nominatim causam, vt sibi testator prospiceret aduersus periculum, quod videbat imminens, futuræ abductionis in domum Sempronij, prænidens fore, vt in domum Sempronij translatus aliud testamentum in fauorem Sempronij facere cogeretur,[1] secuta vero post tres aut quatuor dies abductione aliud testamentum condidisset, quo Sempronius ipse instituturus erat,[2] Non dubitatur quin testamentum illud posterius non aliter defendi posset, quam si apertissimæ extarent probationes mutatæ tã cito & sine causa prioris in priorem institutum voluntatis.[3] Minus enim fauorabilem esse decet causam huius, quem testator heredem habere noluerat, & cuius solius odio clausulam derogatoriam in priore testamento adiecerat,[4] quam alterius cuiuscumque de quorum non cogitasset.[5] Nam si quoties clausula derogatoria quælibet in priore testamento adiecta est, præsumptio iuris nascitur, quod secundum testamentum; in quo non sit illi clausulæ sufficienter derogatũ, ad suggestionem importunam alterius confectum fuerit potius, quam ex voluntate testatoris,[6] Quanto magis capienda erit illa præsumptio in odium Sempronij, quem testator paulo ante solemniter dixerit, nolle sibi vnquam heredem esse?[7] Præsertim habita etiam, vt plerumque habenda est,[8] ratione loci in quo testamentum conditum proponebatur. Nam quemadmodum, si testator posterius testamentum fecerit apud acta, dicimus potiorem eius causam esse quam primi licet habentis clausulam derogatoriam, idque propter vim & auctoritatem actorum, quod credendum non sit voluisse testatorem coram personis publicis actum, vt aiunt, elusorium facere.[9] Ita ex contrario non potest non suspectissimum esse testamentum posterius factum in domo instituti,[10] quem hæredem habere paulo ante testator noluerat, & à quo futuram coactionem verebatur.[11] Finge illud etiam accedere, quod posterius testamentum iis præsentibus & adhibitis testib. factum sit, qui abductionem interminati fuerant, & quos idem testator cum prius testamentum conderet, molestos sibi atque importunos iam fuisse dixerat.[12] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Hæc vero prima & vera causa fuit, quæ induxit vsum istius clausulæ derogatoriæ.

2 In cuius nominatim odium clausula derogatoria fuerat adiecta in priore testamento.

3 Probatio enim mutatæ voluntatis semper incumbit ei qui dicit mutatam, *l.eum qui voluntatem 22. iunct. l3. D. de probat. l.non ad ea 89.* vbi Doctores *D de cond. & demonst.*

4 Vt & in specie *l si mihi & tibi 12. §. vlt. de leg.1.*

5 Hoc enim casu potest locum habere iuris regula: Expressa nocent, non expressa non nocent. Siquidem nemo credendus est eos vocare aut excludere voluisse, de quibus non cogitauit, cum generales clausulæ numquam extendantur ad incogitata, *vulg.l.cum Aquiliana 5 l. qui cum tutoribus 9. §. vlt D. de transact.* Et si non potest negari, quin is qui priore testamento derogat posteriori per clausulam derogatoriam hoc ipso cogitet saltem in genere de iis omnib. quos instituturus est in posteriore. Sed tamen illud semper verum est, cogitationem illam generalem minus efficacem esse quam specialem, quia specialia magis afficiunt quam generalia.

6 Vt loquitur Iul.Clar. *quæst.99. num.4 in fin.*

7 Nam quo quis suspectior testatori fuit, eo & odiosior iudici esse debet.

8 Multum siquidem interest quid, quo tempore, & quo loco fiat, in eoque potissimum æstimando boni iudicis officium & prudentia versatur.

9 Ita Clar. *dict. quæst. 99. num. 11.* post Baldum *in l. sancimus num. 6. C. hoc tit.*

10 *Arg.* eorum quæ notantur per Alex. *cons. 156. vol. 2.*

11 Nam & timor ipse coactionis pene coactio est, *l. nouissime 7. §. 1. vbi* Bald. *D. quod falsis tutor, auctor.*

12 Hæc vero facti circumstantia magnam coniecturam præbebat secutæ coactionis & violentiæ. Qui enim minatus fuisse probatur, quidni minas quoque executas esse facile præsumatur?

DEFINITIO XIV.

Clausula derogatoria inutilis est, si probetur secuta mutatio voluntatis.

NVllius momenti est clausula derogatoria, si probetur testator in posteriore testamento mutasse voluntatem,[1] ac multo magis si eius mutandæ causa superuenerit, siue ex verbis in secundo testamento appositis, siue per testes, aut ex qua alia scriptura probetur mutatio voluntatis.[2] Pone testatorem cum posterius testamentum dictaret palam declarasse, quod pœniteret se prioris testamenti,[3] eamque pœnitentiæ suæ rationem expressisse, quod in eo scriptus hæres ab illo tempore minus se obseruantem & officiosum erga testatorem præbuisset.[4] Sine dubio posteriore testamento scriptus præferretur.[5] Sed si quis in vtramque partem probationum conflictus esset, ex quo ambiguitas aliqua emergeret, non tantum iuris, sed etiam voluntatis defuncti, vtiq; præferri deberet, qui prior scriptus esset.[6] Nam quæcumque nostri tractant de posteriore testamento defendendo, quod sit reuocatorium primi habetis clausulam derogatoriam, haud dubie tum obtinent cum nulla suggestionis aut coactionis suspicio probabilis subest, cuius probatio aut coniectura aliunde capi possit, quam ex clausula derogatoria. Suspicionem enim quantulamcunque à posteriore testamento prorsus abesse necesse est,[7] ea maxime facti circumstantia concurrente, de qua diximus, vt posterioribus tabulis institutus is reperiatur, cuius odio, ne institui postea vtiliter posset, adiecerat testator clausulam derogatoriam in prioribus.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ita ex communi nostrorum sententia concludit Iulius Clarus *dict. §. testamentum, quæst. 99. num. 8.* post multos quos ibi citat.

2 Potest enim quocumque probationis genere probari mutatio voluntatis etiam per coniecturas & indicia. *l. 3 §. vlt. D de adim. legat. l. qui ex liberis 11. §. testamento, D. de bonor poss. secund. tabul.*

3 *Arg. l. si quis in princ. 22. D. de legat. 3.*

4 Quidni enim posset reuocari testamentum ex causa ingratitudinis, ex qua etiam donatio inter viuos perfecta reuocari posset, *l. vlt. C. de reuoc donat.*

5 Vt non tantum posterior scriptura, sed etiam posterior voluntas prædaleat, *d l si quis, in princ.* Voluntas enim illa est, quæ totum facit, *d. l si mihi 12. §. vlt. de legat. 1.*

6 Tanquam qui supremam haberet pro se voluntatem, *d. §. vlt. & dict. l si quis.*

7 Ex notat. *in d. l si quis in princip.* & per Clar. *dict. quæst. 99. per tot.*

8 Ex iis quæ dixi *Defin. præced nu. 2. 3. & 4.* Difficile enim est, vt ad hereditatem ex testamento is admitti debeat, de quo nominatim excludendo testator cogitauit, *l. 2. §. si consulto l. si ita 8. §. is autem, l. qui ex liberis 11. §. vltim. D. de bonor possess. secund tabul.*

DEFINITIO XV.

Clausula derogatoria, qua respicit & facultatem testandi & voluntatem, inutilis est quantum ad facultatem, valet tamen quatenus respicit voluntatem.

IN eadem facti specie quærebatur, an valeret clausula derogatoria adiecta in priore testamento, quo testator dixerat, velle se prius testamentum adeo valere, vt quamuis testamentum aliud postea faceret, in quo expressa essent verba illa: *Te Deum laudamus, te Dominum confitemur* (quibus verbis clausulam derogatoriam eodem testamento conceperat.) Imo etsi voluntatem quoque mutaret, nihilominus prius testamentum ratum esset.[1] Non deerant qui putarent ob eam clausulam, qua testator omnem sibi facultatem mutandi testamenti præripuisset, totam clausulam derogatoriam,[2] & iusiurandum in eandem causam adhibitum[3] reiici debere, nullámque prorsus habendam eius rationem.[4] Ideoque omnimodo succedere iuris regulam, quæ vult prius testamentum rumpi per posterius ipso iure.[5] Iidemque ex clausula illa insolita & reprobata inferebant prius testamentum ex hæredis in eo scripti potius, quam ex testatoris arbitrio conscriptum fuisse, cum testator adolescens penitusque iuris ignarus tot clausulas insolitas verisimiliter de suo ingenio exquisiturus non fuisset.[6] Contra respondebatur, vel ex ea maxime clausula, quæ à iure improbata esset, coniici posse non ex consilio iurisperiti alicuius, sed suo marte testatum fuisse testatorem.[7] Nec ex iurisiurandi interpositione contrarium suaderi, quia nemo sit tam rudis & imperitus, qui nesciat magnam vim esse iurisiurandi ad confirmandum testamentum.[8] Quinimo inueteratus vulgi & imperitorum error est, testamentum iuratum nullo modo reuocari posse,[9] quæ etiam multorum interpretum sententia fuit,[10] frequentiore licet aliorum calculo improbata.[11] Sed clausula illa, quæ in posteriore testamento adposita fuerat, qua testator declarauerat non recordari se, quibus verbis derogatoriam concepisset, adhibito quoque in eam rem iureiurando, ea vero insolita erat, & quę à iureconsulto potius, quam à testatore dictata videbatur.[12] *Placuit* clausulam derogatoriam, quæ duobus modis concipi possit: vno, ita vt respiciat voluntatem, altero, vt respiciat potentiam testandi, si vtroque modo concepta sit, nihil quidem operari & pro non adposita haberi, quod ad testandi potentiam pertinet,[13] sed valere tamen, quatenus respicit tantum voluntatem.[14] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sic enim testator in priore testamento scripsisse atque expressim cauisse proponebatur.

2 Certum enim est, neminem posse sibi eam legem dicere, vt non possit recedere à priore voluntate, *l. si quis in princip. 22. de leg. 3.* non magis quam vti ne leges in suo testamento locum habeant, *l. nemo potest 55. de legat. 1.* Nam neque per contractum posset quis præripere sibi facultatem testandi, *l. pactum quod dotali 15. Cod de pact. l. ex eo 4. C. de inutil. stipulat. l. cum duobus 52. alius l. si fratres 5. idem respondit societatem, D. pro socio.*

3 Non est enim obligatorium contra bonos mores præstitum iusiurandum, *c. non est obligatorium, de reg. iur. in 6.* est autem contra bonos mores huiusmodi iusiurandum, per quod auferatur libera testandi facultas, *d. l. 4. C. de inutil. stipul. l. stipulatio hoc modo concepta 61. de verb. oblig.* In eoque sunt odiosiores pactiones de succedendo, quam de non succedendo, quæ confirmantur iuramento, *cap. 2. de pact. in 6.*

4 *L. non dubium 5. in fin. C. de legib. l. si quis inquilinos 112. §. vlt. de legat. 1.*

5 *§. posteriore, Instit. quib. mod. testam. infirm. l sancimus 27. C. hoc tit. l. si quis in priore 29. D. ad SC. Trebell.*

6 Qui enim faciunt testamentum sine iurisperito, non solent tam insolitas & exquisitas clausulas congerere, ex quibus etiam dolus & simulatio solet præsumi.

7 Existimantem fortasse idem quod Lucius ille Titius, de quo *in l. penult. §. vlt. de leg 2.* pro iure legitimo haberi debere quamlibet sani hominis voluntatem, quod tamen non ita est. Quamquam nec valde sanus videri potest, qui ex legibus contra leges testatur, *argum l. auxilium 37. D. de minor.* Videtur enim ludibrio habere leges, vt loquitur Iustin. *in l. vlt. §. vlt. C. de bon. quæ liber.*

8 Vt & ad confirmanda cætera etiam, quæ ipso iure non valent, *Auth. sacramenta*, vbi not. *C si aduers. vendit. c. 2. Extr. de pact. in 6.*

9 Nempe Alberici & Canonistarum, vt refert Iul. Clar. *in d. §. testamentum, quæst. 94. num. 3.*

10 Vt refert & a tacitur Clar. *ibid.*

11 Cum sit in illa magna & præcipua cautio ad impediendam clausulæ derogatoriæ vim & potestatem, vt diximus *Defin. 10. & 11. supr.*

12 *d. l. si quis, in princ. de leg. 3.* & aliis supra citatis.

13 Vt vitio per inuidiam non vitietur, quando alterum ab altero separari potest, *vulg. l placuit 29. D. de vsur.* iunct. *l. vsuras 20. eod. tit.* Adde tradita per Iul. Clarum *d. quæst. 99. nu. 2.*

DEFINITIO XVI.

Valet reuocatio prioris testamenti, in quo plures fuerant heredes instituti, etiamsi in posteriore non nisi vnius heredis mentio facta sit.

ALia fuit quæstio, cum in priore testamento plures instituti essent, & in clausula, quam testator in posteriore adiecerat priotis reuocandi causa, vnius dumtaxat ex institutis mentio facta esset, an sufficiens reuocatio videretur? [1] Erant enim qui negarent, propterea quod sicut institutio nominatim facta fuerat, ita reuocationem nominatim quoque fieri oporteret, vt dissolueretur vis testamenti eo prorsus modo, quo fuerat colligata. [2] Item quod vnius tantum hæredis institutione reuocata, si valeret reuocatio, consequens esset, testatorem aut cum duobus testamentis decessisse, [3] aut pro parte testatum, pro parte intestatum. [4] Sed tamen verius visum est valere reuocationem, si modo constet, de quo testamento reuocando testator senserit, quod ipsum constat satis, quoties vnum dumtaxat testamentum præcessit, [5] & quæ in eo apposita fuerat clausula derogatoria, in posteriore expressa est, aut quid aliud quod facere possit, vt haberi debeat pro expressa. Reuocato namque testamento, cuius vis naturaque individua est, [6] fieri sane nequeat, vt illius ex hæredibus in eo scriptis institutio defendatur. Nam & ex contrario valeret reuocatio prioris testamenti, in quo Mæuius solus scriptus esset, quamuis testator in posterioribus tabulis scripsisset reuocare se testamentum, in quo Mæuium & Caium hæredes scripserat, dum ne aliud testamentum extaret in quo ambo scripti essent. Potius enim ex eo testatoris errore præsumenda esset obliuio eorum, quæ in priore testamento continerentur. [7] In proposita autem specie tanto minorem res habebat dubitationem, quod testator non tantum Mæuij, sed & aliorum quorumcumque institutionem priore testamento comprehensam reuocauerat. [8] Neque vero exhæredationi, quam nominatim fieri debere constat, [9] similis est reuocatio institutionis collatæ in extraneum, quia reuocato testamento tota defuncti voluntas, quæ in eo scripta fuerat, irrita constituitur. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quasi reuocatio quantum ad vnum ex institutis includeret confirmationem quantum ad cæteros. *Arg. l. cum prator 12. D. de iudic. l. ex eo 18. D. de testib.*

2 *Arg. Auth. è contra, C. de repud. l. nihil tam naturale 24. de reg. iur. l. prout 80. de solut.*

3 Quod solis militibus concessum est ex priuilegio, *l. quærebatur 19. D. de test. milit.*

4 Quod similiter paganis omnibus interdictum est, *l. in nostrum 7. de reg iur. & d. l. quærebatur, l miles 41. eod. tit.*

5 Cum non possit dubitari hoc casu, de quo testamento testator senserit.

6 Nec enim potest pro parte valere, & pro parte non valere testamentum, *l. 2. § prius autem, D. de vulg. & pupill. substit.* imo neque vnquam induci debet diuisio voluntatis, *l. eum qui 38. in fin. D. de his quæ vt indign.* Aliud iuris est cum testator vnius ex heredib. nomen induxit. Nam si illum tantum fraudare voluit, quod in dubio præsumendum est, ea inductio cæteris coheredibus non nocet, neque infirmatur totum testamentum, *l. 2. in fin. D. de his, quæ in testam. delent.*

7 Sic enim disputat Guid. Pap. *d. quæst. 127. in fin.* Facit textus elegans *in l. Seia 20. in princip.* in illis verbis, *quos sane post obliuionem testamentariæ scripturæ fecisset. D. de instruct. & instr. legat.*

8 Ex quo apparebat voluisse illum haud dubie totum testamentum infirmare *d. l 2. D. de his quæ in testam. delent.*

9 *L. 12. 3. & pass. D. de liber. & posthum.*

10 *§. posteriore, Inst. quib. mod. testam. infir. l si quis priore 29. D. ad SC. Trebell.* Sic è contrario dicimus, semel aditæ hereditate omnem defuncti voluntatem ratam constitui, *l si patroni 55. §. qui fideicommissam, D. ad SC. Treb.* Denique quamuis dici soleat etiam ex actu nullo colligi voluntatem, *l. vlt. D de reb. eor. qui sub tutel.* non tamen perinde potis dicere colligi voluntatem testatoris ex testamento reuocato, vt scripsi in *Decadib. de error pragmat.* [Alia est quæstio de reuocatione testamenti solemnis per aliam voluntatem minùs solemnem. De qua vide Guid. Pap. *decis. 100.* secundum quam Senatus noster, vt audio, aliàs iudicauit. Vide *Defin. 19 infr.*]

DEFINITIO XVII.

Confessio fideicommissi facta in priore testamento, habente clausulam derogatoriam, fit inutilis per reuocationem prioris testamenti postea rite subsecutam.

TItius, cum priore testamento Mæuium heredem scriberet, eam se ipsius instituendi causam præter cæteras habere dixerat, quod à matre ita facere rogatus, bonisque in omnibus, quæ sibi mater moriens relinqueret, Mæuium instituere iussus esset. Eo testamento postea reuocato per posterius, in quo Titius erat institutus, quærebatur an peti adhuc possent ex causa fideicommissi, vel donationis bona illa materna, aut potius an fideicommissum ex prioribus tabulis probatum, [1] & pro restituto habendum esset, [2] tametsi per posteriores reuocatæ proponerentur: Præsertim cum medio tempore clauium traditio interueniisset, per quam & dominij & possessionis translatio facta videretur? [3] Quidam putabant posse defendi eam voluntatem iure donationis remuneratoriæ & irreuocabilis, cum pleraque ab hærede in testatorem matremque eius beneficia profecta esse constaret, [4] adeo, vt debitum exsoluisse, aut quasi permutasse potius, quam donasse testator credendus esset. [5] Sed quia insinuationis statutariæ solemnitas deficiebat, quam constabat in remuneratoriis quoque perinde ac in cæteris donationibus necessariam esse, [6] magis probabant, vt fideicommissi saltem iure defenderetur, [7] quasi sufficiente in eam rem sola filij confessione de matris voluntate, [8] maxime quod ea confessio suspicione fraudis careret. [9] Quænam enim suspicio fraudis subesse potest, cum is, qui confitetur iniunctum sibi à matre aut ab alio fideicommissi onus, liberum de iis bonis disponendi ius & arbitriū habet? [10] Nam & illud regulare est, vt confessio testatoris in tabulis supremæ voluntatis probet, si nihil probetur in contrarium: [11] Adeo, vt & irreuocabilis censeatur, si fit acceptata, [12] & acceptatio etiam tacita sufficiat, quæ vel ex sola scientia coniici possit, [13] vel ex subsecutis & gestis per eum in cuius fauorem facta fuit confessio. [14] Eaque sententia [15] mihi non improbabilis videbatur. Etsi enim, vt heredem quis sibi hunc vel illum instituat iuberi nemo potest, Senatusconsulto tamen iam olim inductum fuit, vt ea verba pro fideicōmisso accipi debeant, acsi qui ita locutus est de restituenda sua hereditate rogasset heredem. [16] Cumque ius fideicommissi à matre imperati nihil cōmune haberet cū filij testamento, (siquidem à legitimis æque ac à testamentariis filij heredib. præstandū esset [17]) consequens videbatur, vt non eo minus ex eiusmodi confessione

actio fideicommissi cõpeteret, quod prius testamentum reuocatum esset.[14] Neque vero nouum videri poterat, vt ex testamento etiam nullo voluntas declararetur.[15] Etsi autem longe facilius est, quod pauci aduertunt, vt ex testamento nullo, quam vt ex reuocato voluntas declaretur, quia quod reuocatur ex ipsa testatoris voluntate fit irritum, non sicut quod nullum est, ex sola iuris potestate:[16] Ea tamen reuocatio non potest afficere, nisi ea, quæ ex reuocantis voluntate pendebant,[17] in quorum numero vtique non est fideicommissum, quod filio eidemque testatori à matre iniunctum sit. Onus enim est ab inuito quoque præstandum,[18] tametsi relicti fideicommissi quod ignorabatur confessionem & probationem ab inuito extorquere fideicommissarius non potuisset.[19] Itaque nihil causæ erat cur permitteretur ei, qui vltro & fidei ac conscientiæ suæ exonerandæ gratia professus esset fideicommissum se debere, vt à tali confessione vltro etiam, & sine causa resiliret.[20] Maxime vero secuta ipsa quoque fideicommissi restitutione,[21] vt in proposito per clauium traditionem,[22] cum & solo verbo restitui possit hereditas.[23] *Senatus* tamen contra putauit, & vniuersam hæreditatem sine vlla fideicommissi detractione ad illum qui posterioribus tabulis scriptus erat pertinere pronunciauit, hac vna ratione motus; quod reuocato per posterius priore testamento testator à tota voluntate recessisset, cuius etiam dixerat se pœnitere.[24] Sane quod pro Mæuio afferebatur, variis hæredibus scriptis in diuersis tabulis potiorem esse debere causam eius, cui testator res suas tradidisset, exemplo eius, quod de pluribus emptoribus cautum est;[25] omnino absurdum & alienum erat. Nam cum testamentum ideo fiat, vt hæredi scripto hæreditas deferatur, apparet non posse tradi hæreditatem ab ipso testatore,[26] cuius nec vlla esse intelligitur quamdiu ille viuit.[27] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Vt in l. cum quis decedens 37. §. codicillis, de legat. 3. l. Publia 26. §. vlt. D. depos.*

2 Satis enim exquirate illa canonica, de qua Baldus *in c. in præsentia, Extr de probat.*

3 *Arg. l clauibus 74. D. de contr. empt. l. 1. C. de crimin. expil. hered. l. cum pater 77. § pater pluribus de leg. 2.* Oldrad. *cons.* 208. Innoc. *in cap. 2. de fid instrum.*

4 *Argum. l. Aquilius Regulus 27. D. de donat. l. si pater 34. §. 1. eod.*

5 *L sed etsi lege 25. §. consuluit, D. de petit. hered.* Ita vt neque ex causa ingratitudinis reuocari possit huiusmodi remuneratoria donatio, *l. si pater 34. §. 1.* vbi not. *D. de donat.* Alex. *cons. 42. lib. 4. & cons 55. vol. 1.*

6 Quia lex municipalis generaliter loquitur de donationibus omnibus insinuandis, & consequenter etiam de remuneratoriis, ac de iuratis. Quamuis ex iuris ratione aliud sit, *d. l. Aquilius,* vbi not. Andr. Tiraq. late *ad l si vnquam,* in verb. *donatione largitus, C de reuoc. donat.*

7 *Arg. l. Aurelius 28. §. vlt. in fin. D. de liber. legat.*

8 *Arg. d. l. cum quis decedens 37. § codicillis, de legat. 3. & d. l. Publia 28. §. vlt. D. depos.*

9 Aliud enim esset si confessio facta fuisset à persona suspecta & prohibita, vt *in l. qui testauentum 27. D. de probat. Auth. sed iam necesse,* vbi not. *C de donat. ant. nupt.* Facit *l. 3. § tacita, & ibi gloss.* Bart. & additio ad Bart. *D. de iur fisc.*

10 Notat Bartol. *in l. Lucius 88. §. quisquis, de leg. 2.* Alex. *consil 152. videtur primo, col fin. lib. 2.* Dec. *cons. 184.* & pro tenui *sub num. 11. in 2. casu, & in l. senium, num. 41. Cod. qui test. fac. poss.*

11 Bald. *in l. 1. col. pen. vers. quæro testator dixit, C. de falsa. cauſ. adiect. legat.*

12 Anchar. iunior. *qu. 58. num. 2. part. 1.*

13 Bart. *in l quo enim, D. rat. rem haber.* Dec. *cons. 18.* Cranet. *cons 261 num. 5*

14 Felin. *in cap. olim, num. 8. Extr. de rescript.* Curt. iun. *cons. 10. num. 9.*

15 Vt nimirum ex priore illo testamento, etiam reuocato inducereturprobatio fideicommissi vniuersalis per confessionem heredis grauati.

16 *L. filius familias 114. §. vt quis heredem, de leg. 1. l. ex facto 17. in princ. D. ad SC. Treb.*

17 Tanquam quod fuisset quodammodo æs alienum defuncti aut saltem æris alieni loco, *l. irritum 8. C. ad leg Falcid. l. cum pater 77. antep. de leg. 2.*

18 Non enim pendebat huiusmodi fideicommissum à voluntate testatoris, vt legata & fideicommissa cætera in eo testamento relicta, sed à voluntate matris, quæ hunc testatorem eundemque filium grauare voluerit in suis bonis.

19 *L. vlt. D. de rebus eor. qui sub tutel. vel cur. sunt, licet transferam 17. D. de adim. leg.*

20 Dixi *Defin præced. num. vlt.*

21 In iis enim, quæ à reuocantis libera voluntate non pendent, reuocatio nihil operatur, *l. 3. 4. 5. 6. & pass. Cod. de reuoc. donat.*

22 Postquam placuit, vt fideicommissa quoque vinculum iuris haberent, vt scribit Iustin. in titio *tit. De codicill. Inscit.*

23 Vt nec in specie *d. l. cum quis decedens 37. §. codicillis, de leg. 3. l. Publia 26. §. vlt. D. depos. l. 1. §. tacita de iur fisc.*

24 *L. fideicommissum 62. D. de condict. indeb. l. 1. C. de fideic. l. si sponsus 5. §. pen. D. de donat. int. vir. & vxor, l. 1. Error, 9. C. ad leg. Falcid.* Sublata enim causa testamenti, superest causa pietatis & fideicommissi, quæ omnem impedit reuocationem, *arg. l. cum is 32. §. mulier, D. de cond. indeb.* Nam etsi indebitum sciens fideicommissum soluisset, nullam tamen repetitionem haberet, *l. cum qui 21. §. 1. D. de inoffic. testam.*

25 *Vt in d. l fideicommissum, & d. l. cum qui, §. 1.*

26 Ex notatis *num. 3 supr.*

27 *L. restituta 17. D. ad SC. Trebell.*

28 *Vt in l. si quis in princ. 22. de legat. 3.* Quasi confessio illa fideicommissi magis donãdi animo, & ad cautelam impediendi posterioris testamenti in fraudem legum, quam gratia explendæ fidei facta videretur. Sunt enim semper suspectæ huiusmodi confessiones, quoties fiunt ad cautionem, siue fiant in actu suspecto, siue ad impediendũ aliquem actum suspectum, *d. l. qui testamentum 27. D. de probat. d. Auth. sed iam necesse, Cod. de don. ant. nupt.* Nor. *in dict. §. codicillis.*

29 *In l. quoties 15. C. de rei vindicat.*

30 Esse enim hereditatem aliquam oportet priusquam restitui possit, nisi in casu singulari & eleganti, *l. filius familias 18. D. ad leg. Falcid.*

31 *L. 1. D. de hered. vel act. vend. l. 1. D. pro herede.*

DEFINITIO XVIII.

Coniugibus simul testantibus, & superstite suum testamentum reuocante, an prædefuncti testamentum reuocetur, & quomodo liberis qui in priore fuerant instituti prouideatur?

PRoponebatur coniuges vnis eisdemque tabulis ita testatos, vt ex liberis communibus quidam in bonis paternis omnibus soli essent instituti, alij non nisi in maternis. Maritus prior decesserat, postmodum vxor ad secunda vota conuolauerat, & priore testamento reuocato aliud fecerat, in quo tamen nepotes ex filio iam tum præmortuo præterierat, sed codicillarem clausulam adscripserat, vt si iure testamenti posterius illud testamentum non valeret, saltem codicillorum iure defenderetur. Quærebatur de vitibus testamentorum, ac quod ad mariti testamentum attinebat, quidam putabant, nec insubtiliter, non eo minus valere, quod vxor suum reuocasset,[1] quasi duo essent testamenta,[2] sicque interpretanda, vt illi etiam ex liberis, qui non nisi in bonis maternis scripti fuerant, ab ipso quoque patre instituti viderentur, bonaque illa materna ex parte profectitia censerentur, quod à matre data essent contemplatione patris,[3] qui vicissim eo intuitu bona sua omnia iis reliquerat, quibus nihil datum erat à matre, vt quod ex solis patriis facultatibus haberent, à matre quoque habere existimarentur.[4] Proinde reuocato per matrem testamento (nam si reuocatio nulla fuisset, nec dubitationi locus vllus superesset[5]) dicebant, ita succurrendum esse liberis, qui nihil ex paternis bonis accepissent, vt quantum illi ex materno testamento erant accepturi, tantundem à fratribus consequerentur, ad quos bona patris omnia peruenerant,[6] sicq; inter eos

omnia

omnia agerentur; acsi essent instituti ex fundo Corneliano, qui postmodum euictus fuisset.[7] Non ita tamen, vt maternorum bonorum fieret æstimatio. Quid enim si pluris essent bona materna, quam paterna? Quis æquum putaret nihil ex paternis bonis remanere penes alios, quibus paterna omnia fuerant relicta?[8] Sed ita, vt comparatione facta paternorum & maternorum ac si vna esset hereditas similis distributio fieret paterni patrimonij inter communes liberos; quæ & paterni & materni facta fuisset, si nulla reuocatio secuta esset: Vt si paterna bona bessem efficerent, materna trientem, ex paternis bes institutis à patre, triens institutis à matre deberetur.[9] Aliis placebat nihil ex bonis paternis aufferendum iis, quibus pater omnia sua reliquerat, nisi quantum ad aliorum legitimam necesse esset.[10] Quæ sententia aperte iniqua erat, cum fieri posset, vt pater eos magis dilexisset, qui ex maternis tantum bonis scripti essent. Quid enim si nihil iis reliquerat, ob hoc solum, quod sciret materna bona longe pluris esse quam sua? Plus vtique iis relicturus, quam aliis si solus testatus fuisset?[11] Dicebam non vnum quidem testamentum videri debere, sed duplex, cum & duorum hominum testamenta essent, & duarum hereditatum:[12] Sed tamen negari non posse, quin alterum alterius contemplatione factum fuisset, &, vt nostri loquuntur, quin essent correspectiua. Siquidem apertum est neutrum ex coniugibus ita testaturum fuisse, si de bonis suis solus testatus fuisset, vt quibusdam ex liberis totum patrimonium, aliis vero quos non exheredabat nihil relinqueret.[13] Cui consequens esse dicebam, vt reuocato per alterutrum ex coniugibus testamento, aliud quoque omnimodo reuocatum videri deberet, vt contingit in actibus omnibus correspectiuis, de structo vno alterum quoque destrui.[14] An ergo fatendum erit licere superstiti coniugi voluntatem premortui coniugis circumuenire reuocato testamento eo tempore, quo suam reuocare nequeat is, qui iam est defunctus? Vtique. Id enim tolerabilius est,[15] quam vt adimatur superstiti libera testandi facultas,[16] quam sibi adimere nemo potest.[17] An potius imputandum est præmortuo, cur id testamenti genus elegerit, quod tam facile & in necessariam alienæ voluntatis consequentiam euerti posset?[18] Quam ob causam si subtilius intueare, vix est vt huiusmodi testamenta valere debeant, quippe quorum validitas non solum ex alieno arbitrio pendeat,[19] sed etiam ex morte alterius quam testantis. Cum enim cæterorum testamentorum commune ius illud sit, vt testatoris morte confirmentur,[20] hæc contra non nisi vtriusque coniugum morte confirmari possunt. Confirmatum enim testamentum dicitur, quod rumpi vel irritum per se fieri amplius non potest.[21] Indeque fit fortasse, vt in libris nostris nullum extet aut exemplum, aut vestigium huiusmodi testamentorum, quæ sane alia etiam ratione videntur nullius esse momenti, quod sint captatoria.[22] Solent enim vtplurimum fieri; id agente vno ex coniugibus, vt alterius coniugis captet voluntatem, multorumque error ille est, quod existimant hac ratione fieri posse, vt superstitis coniugis testamentum sit prorsus irreuocabile altero coniuge prædefuncto; cum ex contrario fiat, vt præmortui coniugis testamentum hoc ipso reuocetur, quod superstes coniux suum reuocat. *Ita tractatum est ant. Cal. Febr. 1595.*

1 Quod enim reuocatum non fuit cur stare prohibeatur? *arg. l. sancimus 27. C. de testam.*

2 Sicut & duæ sunt hereditates. Nec enim duarum personarum aut vna, hereditas esse potest, aut vnum testamentum, nisi cum tractatur de substitutione pupillari *l. 2. §. prim autem, D. de vulg. & pupill. substit. l. pater familias 28. D. de reb. auctor. iudic. possid.* Etiam nec de hoc videtur satis inter veteres constitisse, vt apparet *ex l. 1. §. 1. D. si cui plus quam per leg. falcid. & §. igitur. Instit. de pupill. substit.*

3 *Arg. l. sed si plures 10. §. in adrogato.* vbi not. *D. de vulg. & pupill. substit. l. 5. §. quod si quis patri. & § sed si pater in fin. D. de iur. dot.* Iunge *l. filiofamilias 42. de condit. & demonstr. l. decem 6. D. de collat. bonor.*

4 Quali compensatione inuicem facta, *vt in l. cum pater 77. §. Titio ante p. de leg. 3. l. si debitor 12. D. ad leg. falcid.*

5 Quia vtrumque testamentum sine dubio valere, si aliud nihil obstaret.

6 Ita enim videbantur omnia suæ æquitati restitui seruata inter communes liberos eadem proportione, quam testator seruari præceperat. Cum enim voluntas testatoris præcise seruari non posset, seruanda saltem est per proportionem quantum fieri potest, vt à voluntate quam minimum recedatur, *l. quoties, 9. §. si duo, & l. seq. D. de hered. instit.*

7 Quo casu euictionem præstare deberent coheredes saltem per officium arbitri familiæ erciscundæ, *l. cum pater 77. §. euictis.* vbi not. *de legat. 2. l. heres 72. ad SC. Trebell.*

8 *Arg. l. venire 84.* in illis verbis *nonne iniquum erit, de acquir. hered.* Facit *l. verbis 7. in fin. de vulgar.*

9 *Arg. d. l. 9. §. si duo & l. si alterius 10. D. de hered. instit.* Melior textus est *in l. si ita scriptum 13. D. de liber. & posth.*

10 Vt dici solet cum agitur de reuocanda inofficiosa donatione collata in aliquem ex liberis secundum interpretum nostrorum distinctionem *ad l. si totus 5. & l. si liquet 8. C. de inoffic. donat. l. Titia Seio 87. §. Imperator, de leg. 2.*

11 An non sit iniquum decipi patrem, qui melius de matre præsumpserat, *arg. l. vnum ex familia 67. §. vlt. eod. l. Pamphile 39. in princ. de leg. 3.*

12 Secundum ea, quæ dixi *num. 2.*

13 Cum parentibus ita liberum sit arbitrium diuidendæ inter liberos hereditatis, vt tamen non minus legitima portione habere debeat quisquis sibi conscius est pietatis, *l. parentibus 8. C. de inoffic. testam.*

14 Text. est elegans *in l. cum te 6. Cod. de pact. inter empt. & vend.* Sic è contrario correlatiuorum posito vno, aliud quoque ponitur, *l. 1. C. de cuprest. lib. 11.* & vnum ex alio interpretationem capit, *l. virum 7. §. vlt. de reb. dub.*

15 Quamuis negari non possit quin sit durum, *arg. dict. l. vnum ex familia 67. §. vlt. de leg. 2. l. Pamphile 39. in princ. de leg. 3. l. si cui 91. vers. neque enim, de condit. & demonst.*

16 Nimirum *ex reg. l. quoties nihil sine captione 200. de regul. iuris.*

17 *L. si quis in principio 23. de leg. 3. l. pactum quod dotali 15. C. de pact. cum similibus.*

18 Potuit enim & debuit prospicere posse hoc euenire, *vt in l. si quis domum 9. §. 1. D. locat.*

19 Contra *Illa institutio 32. de hered. instit.*

20 *L. 1. l. lege Cornelia 12. D. qui testam. facer. poss. l. lex Cornelia 28. de vulg. & pupill. substit.*

21 Sed tantum destitui ob non aditam ex eo hereditatem, *l. 1. D. de inutil. stipul.*

22 *dict. l. illa institutio, l. captatorias 70. & seq. D. de hered. instit.*

23 Cum vnum sine alio subsistere non possit. [Vide tamen Boerium *quæst. 253. num 5.* vbi plures citat contra hanc Definitionem.]

DEFINITIO XIX.

Ex duobus testamentis correspectiuis si non valeat reuocatorium posterius, neutrum ex prioribus reuocatum intelligitur. Et quid si in posteriore sit clausula codicillaris?

QVemadmodum autem diximus, facto simul coniugum testamento, si nulla reuocatio secuta sit, vtrumque testamentum valere.[1] Ita in proposita specie, si superstes coniunx testamentum suum reuocauerit, consequens est, vt non aliter reuocatum intelligi debeat testamentum præmortui, quam si reuocatorium valuerit.[2] Itaque si quis ex liberis in eo præteritus sit, aut quid aliud desit ex solemnibus, fieri non potest, vt prius testamentum solemne per posterius minus solemne reuocatum videatur.[3] Quid ergo, si in testamento posteriore & reuocatorio adiecta sit clausula codicillaris? Faciet clausula, si ius

commune inſpicias, vt inſtitutio priore teſtamento ſcripta conuertatur in fideicommiſſum.[4] Sed in propoſito non puto idem dici poſſe, quia licet in poteſtate ſit ſuperſtitis coniugis, teſtamentum reuocare, vt proxime diximus,[5] atque ita efficere, vt prædefuncti quoque coniugis teſtamentum reuocetur:[6] Tamen codicillos facere, per quos priori teſtamento aliquid addatur vel detrahatur, non poteſt: quoniam ſubſiſtente priore teſtamento vtriuſque coniugis voluntas diſtricte ſeruanda eſt, nec ab alterutro ſine alterius conſenſu codicillos fieri poſſe æquum eſt.[7] Proinde facilius conceditur ſuperſtiti coniugi, vt aliud teſtamentum, quam vt codicillos faciat,[8] licet ordinarij iuris ſit, vt qui teſtamentum facere poteſt, multo magis poſſit & codicillos.[9] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Sic enim diximus *Defin. præced. num. 5.* Neque hoc caſu alia dubitandi ratio occurrit, niſi quod huiuſmodi genus teſtamentorum videtur captatorium, vt ſcriptum eſt ad finem ſuperioris Definitionis. Sed tamen hoc iure vtimur, vt valeant huiuſmodi teſtamenta ſi non sint reuocata.

2 Cum non reuocetur teſtamentum præmortui, niſi in conſequentiam reuocationis factæ per ſuperſtitem teſtatorem. Denique teſtamentum quod non valet ad reuocandum prius, multo minus poteſt effectum habere alieni teſtamenti reuocandi, *arg. l. ſi filius 7. D. de lib. & poſth. l. 2. de iniuſt. rupt.*

3 *d. l. ſi filius, l. ſi quis eum 16. in fin. de vulg. & pupill ſubſt. & tit. de exhered. liber. Inſtit.*

4 *L. 3. l. quærebatur 19. D. de teſt. milit. D. de iur. codicill. l. vlt. C. ſed l. pen. §. vlt. de leg. 2. cum ſimilibus.*

5 Quia mutandæ ſupremæ voluntatis facultatem ſibi præripere nemo poteſt. *l. ſi quis in princip. 22. de leg 3.*

6 In conſequentiam ſcil. correſpectiuitatis actus, vt ita dicam.

7 Ne alioqui voluntas prædefuncti circumueniatur. Poteſt enim imputari ſuperſtiti, cur non faciat aliud teſtamentum cum poſſit, curque coniugis prædefuncti teſtamentum valere patiatur, quam in totum reuocari minus iniurioſum eſt, quam ei manenti aliqua ex parte derogari.

8 Quamuis, qui poteſt à priore voluntate in totum recedere, multo magis poſſit ex parte, *argum. l. 7. §. adeo, verſ. ſi igitur, de pact.*

9 *L. Diui 6. §. pen. de iur. codicill.*

DEFINITIO XX.

Scriptura per teſtatorem ſubſcripta & iure teſtamenti valere iuſſa, non eo magis valet, ſi neque manu teſtatoris hæres ſcriptus ſit, neque eius lingua nuncupatus, vt nec iure codicillorum, ſi clauſula codicillaris deſit.

SCriptura quæ aliena manu ſcripta tanquam teſtamentum, propria etiam teſtatoris manu ſubſcripta, hoc addito, quod vellet eam vt teſtamentum valere, non poteſt defendi vt valeat iure teſtamenti, ſine in ſcriptis,[1] quia in eo teſtamenti genere nomen heredis ab ipſo teſtatore, qui literas ſcit, ſcribi oportet;[2] ſiue nuncupatiui, quia heredem hoc caſu ab ipſo quoque teſtatore viua voce & palam nuncupari oportet.[3] Itaque conſequens eſt, vt nullius omnino momenti ſit teſtamentum,[4] nec valeat in vim codicillorum, ſi non adiecta ſit clauſula codicillaris, quantuſcunque teſtium numerus adfuerit.[5] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua Defin. 2. ſupr. 11. Cal. Jul. 1595.

1 Diuerſum eſt, ſi teſtamentum manu ſua ſcriptum, licet nec à ſe nec à teſtibus ſubſcriptum teſtator tabellioni tradiderit ad publicandum. Ea namque traditio habet vim duorum teſtium & publicationis, ideoque valebit tale teſtamentum inter liberos, inter quos duo teſtes ſufficiunt. Vt ex Baldo tractat Boer *quæſt. 14 num. 11.*

2 *L. hac conſultiſſima, C. hoc tit.*

3 *L. heredes palam 21 qui teſt fac. poſſ.*

4 Sane ſi nomen heredis fuiſſet ſcriptum manu teſtatoris, valuiſſet teſtamentum, licet non lectum, ſimodo in præſentia teſtium declaraſſet teſtator ſuum id eſſe teſtamentum. Idque ex generali conſuetudine, de qua Boer. *dict. quæſt. 16. & 20.* vbi vide ſolemnitates hodie neceſſarias in teſtamento in ſcriptis.

5 *L. 1. D. de iur. codic. cum ſimilib.* Iunge *Defin. 4. 3. tod.*

DEFINITIO XXI.

Teſtamentum factum à reo læſæ maieſtatis, qui neque viuus neque mortuus condemnatus fuit, valet.

IN reatu læſæ maieſtatis conſtitutus ita demum teſtamentum facere eo tempore prohibitus intelligitur, ſi poſtea condemnatio ſequatur, ſiue viuo illo, ſiue mortuo: iis nimirum caſibus, quibus etiam contra mortuum ferri ſententia poteſt, quod tum demum contingit, cum perduellionis reus fuit, id eſt, hoſtili animo aduerſus Principem aut Rempublicam animatus.[1] Cæterum ſi aut nulla, aut abſolutoria feratur ſententia, nihil eſt quod teſtamenti factionem impedire debeat, cum de ſua conditione dubitare videri non poſſit, qui nullius ſibi criminis conſcius innocentiam ſuam non ignorat.[2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Textus eſt *in l. vlt. D. ad leg Iul. maieſt.*

2 *L. ſi quis poſt accuſationem 9 l. qui à latronibus 13. §. vltim. D. qui teſtam facer poſſ.* Nec obſtat *l. donationes 31. §. vlt. D. de donat.* Ibi enim tractat Papinianus eadem ratione, quo crimen perduellionis reuera contractum eſt, & conſequenter quo ſecura tandem fuit de eo ſententia, alioqui nec vere ſciri aut dici poſſet contractum fuiſſe. Nos eum caſum tractamus, quo non appareat contractum fuiſſe, id eſt, quo nullo vnquam ſententia ſecuta ſit.

DEFINITIO XXII.

Princeps poteſt præſcribere minus ſolemnem formam teſtandi, ſed non facere vt teſtamentum ab initio nullum conualeſcat poſt mortem teſtatoris in odium agnati, cui iam fuit quæſitum ius ſucceſſionis ab inteſtato.

QVi à Principe facultatem impetrauit teſtandi coram minus ſolemni numero teſtium, ſi poſtea ad eam formam teſtatus ſit, quæ à Principe præſcripta fuit, vtiliter teſtatus intelligitur.[1] Etiam in præiudicium eius, qui alioquin ſiue ex anteriore teſtamento, ſiue ab inteſtato erat ſucceſſurus.[2] Quoniam licet nemo facere poſſit, quin leges in ſuo teſtamento locum habeant,[3] Princeps tamen poteſt quod ad ſolemnitates attinet, quippe quæ ſint iuris poſitiui.[4] Sed ſi teſtamentum minus ſolemniter conditum ſit, puta deficiente ſolemni numero teſtium, non poteſt Princeps facere, vt poſt mortem teſtatoris conualeſcat, nec ſi maxima æquitas id ſuadere videatur,[5] vt puta, ſi per ipſius Principis aut magiſtratus prohibitionem factum ſit, ne plures teſtes haberi potuerint. Jus enim agnato proximo ſemel quæſitum ei inuito aufferri non poteſt.[6] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Poteſt enim Princeps quam vult teſtandi formam & ſolemnitatem præſcribere, *l. omnium 19. C. hoc tit.* cum ius teſtandi ſit ex legibus, *l. verbum legis 120. l. lege obuenire 130. D. de verb. ſignif.* Princeps vero ſit ſupra leges, *vulg. l. Princeps 31. de legib.* quamuis non facilè credendus ſit Princeps tot legibus derogare voluiſſe, *l. ſi quando 35. C. de inoff. teſtam.*

2 Scilicet ante ius quæſitum alteri, cui nec acquiri poteſt, niſi poſt mortem teſtatoris, cum viuentis neque heres vllus ſit, neque hereditas, *l. 1 D. de hered. vend. l. 1. D. pro herede.*

3 *L. nemo poteſt 55 de leg 1.*

4 Not. *in l. vlt. C. ſi contra ius vel vtilit. public.* Nam & illi ipſi, qui vulgo putant teſtamenta eſſe iuris gentium quod ad originem, fatentur tamen eſſe iuris ciuilis quod ad ſolemnitatem.

5 Quamuis dici ſoleat, inter ius & æquitatem poſitam

interpre-

interpretationem, soli Principi licere inspicere, *l.1. Cod. de legibus.*

6 *Vulg. l. id quod nostrum* 11. *de reg. iur. l. 2. §. merito, & §. si quis à Principe ne quid in loc. publ. l. 4. C. de emancip. liber.*

DEFINITIO XXIII.

Testamentum factum apud acta coram duobus testibus valet, sed non quod factum est coram Commentariensi in carcere.

TEstamentum quidem quod apud acta factum est, duobus testibus contentum esse creditur.[1] Sed non bene ei comparatur testamentum factum in carcere coram Commentariensi aut castri, vt vocant, Capitaneo. Ideoque nec valebit, si debitis solemnitatibus fuerit destitutum.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. omnium* 19. *C. hoc tit.* iunct. *l. data* 27. *C. de donat.*

2 Quia nulla lege constitutum est, vt huiusmodi testamentum valeat.

DEFINITIO XXIV.

De priuilegio testamenti paterni inter liberos.

A Patre inter liberos factum testamentum valet, licet non habeat patris subscriptionem, si modo testator id à se manu sua scriptum dixerit,[1] duósque testes adhibuerit,[2] postquam placuit nõ plures quam duos testes in hoc testamentorum genere adhiberi oportere.[3] Quid si testator non dixerit sua manu scriptum esse testamentum, & de eo dubitetur? Sufficiet id probari per duos testes.[4] Quid rursum, si duo testes adhibiti non fuerint, sed tamen pater testamentum sua manu scriptum tabellioni tradiderit ad publicandum? Potest ea traditio æquipollere solemnitati adhibendorum duorum testium.[5] Ideoque & valebit inter liberos testamentum.[6] *Sine die.*

1 *L. cum antiquitas, in fin.* vbi Bald. Salic. & Castr. *C. de test. & in l fin cum sua Auth.* vbi Ias. *C. famil. ercisc.*

2 Boer. *qu.* 14. *num* 3.

3 Boer. *ibid. num.* 14. post glos. *in Auth quod sine de testam.*

4 Bald. Fulgos. & alij *in dict. Authent. quod sine.* Boer. *ibid. num* 12.

5 Bald. *cons.* 396. incip. *quod schedula, vol. 4. per text. & gloss. § fin. Auth. de test. imperf.*

6 Boer. *d. q* 14. *num.* 11. & 12. Iunge *Defin.* 27. §. [Intellige tamen de patre testante inter liberos legitimos. Secus si inter illegitimos. Aliud in matre, cuius liberi semper sunt certi. Iul. Clar. *in §. testamentum, quæst.* 12.

DEFINITIO XXV.

Institutus in priore testamento habente clausulam derogatoriam, quæ non fuerit reuocata in posteriore, præferendus est ei, qui in posteriore scriptus fuit.

SI duo testamenta proferantur, quorum prius sit derogatorium posterioris, nec in posteriore clausula illa sit, quæ priori deroget,[1] pro eo dicendæ sunt vindiciæ, qui in priore scriptus est, licet dici soleat, potiorem esse causam hæredis posteriore testamento instituti,[2] quoniam clausula derogatoria, quæ in priore continetur, efficit vt in posteriore voluntas testatoris deesse videatur.[3] *Ita Senatus* contra N. Franciscum Poysat Procuratorem fiscalem Bugiensis prouinciæ, 30. Maij 1597.

1 Secundum quæ tractant nostri *ad l. si quis in princ.* 22. *de leg.* 3.

2 *L. posteriore, Instit. quibus mod. testam. infirm. l. si quis priore* 29. *C. ad SC. Trebell.*

3 *d l si quis in prin. l si mihi* 12. §. *vlt. de leg.* 1. Vide tamen quę contra hanc communem Doctorum traditionem de clausula derogatoria scripsi in Hemischiliade *de error pragmat.*

DEFINITIO XXVI.

Testamentum non valet factum ruri coram quinque testibus, nec in vrbe coram septem, qui subscripserint, etiam quorum vnus sit notarius, nisi vel notarius stipulatus sit vel auditi fuerint testes.

TEstamentum ruri factum, quinque duntaxat testibus adhibitis, non valere certum est, si neque à rusticano, neque pestis tempore factum proponatur.[1] Nec tamen ruri factum dici potest, quod in suburbiis conditum fuit,[2] licet in plerisque ratio eadem constitui soleat prædiorum suburbanorum & rusticorum.[3] Sed neque valet testamentum, quod à septem testibus subscriptum reperitur, si notarius inter eos aliquis fuerit, nisi vel stipulatus ille sit tanquam notarius,[4] vel per iudicem auditus fuerit tanquam testis, ac similiter cum eo testes cæteri, qui dicuntur adfuisse & subscripsisse.[5] *Sine die.*

1 Bartol. *in l. conficiuntur* 8. *de iur. codicill.* Ang. & Paul. de Castr. *in l. fin. C. hoc tit.* licet contra sentiat Bald. *ibid.* Alex. *cons.* 70. *colum.* 6. *& cons.* 176. *vol.* 2. Vnde est quod ait Bart. *in l. 1. de bon. possess. ex test. milit.* casum hunc egere decisione Casarea, Affli. *decis* 25. *num.* 2. & 3.

2 Affli. *ibid. num.* 3.

3 Glos. *in l. si prædium. C. de præd. minor. & in l. vrbana prædia. de verb. significe.* Bart. *in l. conficiuntur, D. de iur. codicill.*

4 Affli. *d. decis.* 25 *nn.* 4. Alex. *cons.* 176 *col* 3. *vol.* 2.

5 Affli. *d num.* 4. post Ioan. de Imol. & communiter Doctores *in l. heredes palam,* §. 1. *D. de testam.*

DEFINITIO XXVII.

Testamentum patris imperfectum ratione voluntatis non sustinetur inter liberos: sustinetur tamen quantum ad legata relicta ad piam causam ex voto, vel in exonerationem conscientiæ.

PAter, qui filium vnicum, filias vero plures habebat, testamentum suum propria manu scripserat, sed quasi adhibito & interueniente notario, quamuis nullo in ea scriptura nominato, annus quoque & dies conditi testamenti eiusdem scripturæ nullus scriptus & expressus fuerat. Sed neque vlli testes vlla testamenti parte nominati proponebantur. In ea scriptura filium heredẽ ex asse pater instituerat, sed quasi proprio ipsius testatoris ore nuncupatum, cui etiam curatores in annum vsque vicesimum nonum constituerat, sed innominatos tamen, & quibus nominandis scribendisque spatium in charta reliquerat, filiabus vero legata dederat. Nonnulla etiam in piam causam legauerat, partim ex voto, quòd à se in defuncti fratris memoriam factum esse fatebatur maritandis sex virginibus pauperculis in vicem sumptuum funeris, partim vt à se datam prædefunctæ vxori fidem impleret, in certis bonis, quæ à paupere vidua vterque coniugum ante multos annos ex donatione acceperat, eidem viduæ restituendis. Cum de iure testamenti inter liberos magnis contentionibus certaretur, quasi valere deberet & inter liberos, & ad piam causam, cum de patris voluntate dubitari non posset, cuius manu totam eam scripturam exaratam fuisse constabat.[1] Postquam placuit in huiusmodi testamentis parentum inter liberos nullas requiri solemnitates, si modo constet de voluntate,[2] cui parere pios liberos omnino necesse sit,[3] hactenus saltem, vt iure fideicommissi ea voluntas defendatur propter clausulam codicillarem,[4] quæ in huiusmodi parentum inter liberos testamentis tacite interueniisse creditur.[5] *Senatus* tandem pronũciauit, nullo iure testamentum valere, neque tanquam in scriptis, quod à testatore scriptum esset ea mente, vt fieret nũncupatiuum,[6]

neque tanquam nuncupatiuum, quod nuncupationem nullam nullosque testes habere proponebatur.[2] At neque iure intestati volũtatem illam defendi posse,[3] quod non tantum scripturam, sed etiam voluntatem ipsam imperfectam esse constaret, ac voluntatis destinationem quandam potius, quam voluntatem absolutam dici debere scripturam, quæ ad testamentum dictandum potiùs quam scribendum parabatur:[4] vt proinde, nec si expressim adiecta fuisset clausula codicillaris, operari tamen quicquam potuisset,[10] cuius scilicet ea vis & potestas est, vt solemnitatem tantum suppleat, non etiam voluntatem,[11] præsertim cum non subito & improuiso aliquo casu, sed longiore morbo ipsaque senectute oppressus pater decessisset, vt perficiendę complendęque scripturæ otium & facultatem fuisse negari non posset, si voluntas non defuisset.[12] Itaque visum est, paternam hereditatem inter liberos omnes ab intestato ex æquis partibus diuidi oportere,[13] nec eo minus tamẽ salua esse legata, quæ non modo in piam causam, sed etiam ex voto & in exonerationem conscientiæ facta fuissent: quod non esset credendus vir pius ab ea voluntate vnquam recessisse aut recessurus fuisse, à qua sine manifesto animæ periculo recedere non potuisset.[14] *Ita Senatus* mense Decemb. 1583. Extat Senatusconsultum apud nos percelebre, & clarissimorum Aduocatorum, qui litem perorarunt, luculentæ actiones conscriptę à clarissimo viro & IC. celeberrimo, Dn. Guillielmo Oncizco tum Aduocato, nunc Præside meritissimo & integerrimo.

1 *Ex l. vlt. iunct. Auth. si modo. C. famil. ercis. l. hac consultissima §. ex imperfecto. C. hoc tit.*

2 Ex not. per DD. in locis supradictis.

3 *L. in testamento 41. D. de fideic. libert.*

4 *Argum. l. Scæuola 36. ad SC. Trebell. l. quærebatur, D. de testam. milit.*

5 Bart. & alij *ad l. 1. D. de iur. codicill.* De quo tamen vide quæ scripsi *in Hemichiliad. de error. pragm.*

6 Sunt enim hæc genera testandi in scriptis & per nuncupationem incompatibilia, *l. heredes palam 21. cum ibi not. D. hoc tit. l. in testamentis 26. & l. iubemus, eod.*

7 *d. l. heredes palam, & d. l. in testamentis.* Bart. & alij *in d. §. ex imperfecto.* [Nec deinde qui putent etiam in testamento in scriptis & inter liberos requiri testes, vt Cuiac. *consult. 1.* Sed malè. Non enim requiruntur vlli, nisi quod ad legata data extraneis vel vxori, vt loquitur *Nouell. 107.* Quo nomine vxoris continetur sanè etiam illa, quæ mater est, quamuis contra putet Boer. *quæst. 241. num. 3.* hinc textu tamen & hinc authore. Non quasi sit extranea, sed quia vxor est.]

8 Quomodo haud dubiè defenditur in specie *d. l. vlt. Cod. famil. ercisc. & d. l. hac consultissima, §. vlt. C. hoc tit.*

9 *L. si in qui 25. l. ex ea scriptura 29. D. hoc tit. l. fideicommissa 11. §. 1. de leg 3.* Iul. Clar. *in §. testamentum, q. 7. 9. & 14.* Boer. *qu. 240. num. 4 & 5.*

10 Vt probatur ex iisdem ipsis supradictis locis. Nec obstat *l. vlt. § 1. C. de codicill.* Debet enim intelligi de testamento, quod non fuerit adimpletum in solemnitate, non de eo, quod non fuerit adimpletum in voluntate, alioqui locus ille pugnaret cum aliis supradictis.

11 Decius eleganter *cons. 205. in fin.*

12 Nec enim velle quisquam creditur id facere, quod potest facere nec facit, *l. tractabatur 14. D. de testam. milit.* iunct. *l. 3. C. de inoff. testam.*

13 *L. maximum vitium 4. C. de liber. prater. Nouell. 118. de hered. ab intest. venient.*

14 Vnde est, quod irreuocabilia sunt huiusmodi relicta pro restitutione male ablatorum, si modo relicta sint certis & nominatis personis, Guillielm. Bened. *in repetit. c. Raynutius.* Alioqui certum est, non posse fauorabiliorem esse causam piæ causæ quàm liberorum, adeoque nec tam fauorabilem, vt ex iis constat, quæ tractat Iul. Clar. *d. quæst. 7. & 9. in §. testamentum.* Iunge *Defin. 24. 5.* [Cæterùm obserua dispositionem *§. ex imperfecto, & Auth. quod sine*, non habere locum in patre testante inter liberos illegitimos. Sed habere tamen locum in matre, quia quod ad eam perinde sunt certi, atque si essent legitimi. Clar. *in d. §. testamentum, qu. 12.* Quod tamen vix possum probare cùm sint illegitimi, etiam quod ad matrem, quæ non magis fauore aliquo digna est, quàm pater.]

DEFINITIO XXVIII.

De testamento cæci habente clausulam codicillarem.

TEstamentum quod à cæco factum sit, non aliter valere constat, quàm si præcisè & ad vnguem, vt aiunt, tota illa solemnitas seruata sit, quæ à Iustino præscripta fuit ad falsitates omnes euitãdas, quæ hoc casu facilius, quàm alio ferè vllo admitti possent,[1] adeò vt nec desint qui putent nullum esse testamẽtum si prius data sint legata, quàm fuerit hæres institutus,[2] quòd cõtra legem hoc futurum sit per quam ita constitutum est non tam pro solemnitate, quæ vtique si leuior esset, negligi posset,[3] quam pro forma, ex qua cùm semper individua sit detrahi nihil potest aut immutari, quin tota corrumpatur.[4] Quamuis contraria sententia obtinuerit tanquam humanior.[5] Cæterùm non aliter constitutioni locus est, quàm si præcisa & absoluta cæcitas probetur,[6] & quidem in ipso præcisè quoque tempore testamenti:[7] Alioqui si qua vel minima dubitatio ex probationibus & testium dictis incurrat, vincet in dubio[8] causa testamenti,[9] præsertim quæ adnexum habeat fauorem iuris communis.[10] Nam nec cęcus quisquam præsumitur nisi probetur.[11] At probata cæcitate, nihil proderit adiecta in eo testamento clausula codicillaris,[12] aut quæ creditur æquipollere *omni meliori modo*,[13] quia testamento infirmato nihil quod in eo constitutum sit valere contra legem potest,[14] neque iure codicillorum,[15] neque per speciem donationis causa mortis.[16] Quamuis si per se ac separatim codicillos facere aut mortis causa donare cæcus velit, dum ne coram paucioribus quàm quinque testibus,[17] licet ei, non seruata tota solemnitate quam Iustini constitutio, testamentis duntaxat non etiam codicillis,[18] multo minùs mortis causa donationibus[19] præscripsit. Nec enim debuit constitutio noua & odiosa hoc ipso quod aliena est à iure communi ad alias protrahi species non vltimæ voluntatis ad maiorem & odiosiorem iuris communis correctionem.[20] *Ita Senatus* in causa liberorum Joannis Francisci du Vergier, & Claudium Puencet, 7. Calend. Julij 1612.

1 *L. hac consultissima 8. C. qui test. fac. poss.*

2 Contra quàm hodie obtineat ex iure communi, de quo *in §. ante hæredu, Inst. de legat.*

3 Vt de omissione signi sanctissimæ crucis in solemni inuentario tractat Bart. & alij *ad l. vlt. C. de iur. dalib.*

4 Ita Bart. quem alij nonnulli sequuntur *in d. l. hac consultissima*, Præsertim Decius *ibid. num. 8. & seqq.*

5 Ex Bald. Castr. & aliis *ibid.*

6 Lex enim ait, *carentes oculis.*

7 Vt qualitas iuncta verbo intelligatur secundum tempus verbi ex *l. 4. § si extraneus, D. de noxal. act.*

8 Probatio enim dubia numquam relevat *vulg. l. neque natales & pass. C. de probat. l. vlt. C. vnd. legit.*

9 *Vt in l. si pars 10. D. de inoff. test.*

10 Semper enim ius commune est fauorabilius *l. 3.* vbi not. *D. de testam. milit.*

11 Cùm sit qualitas accidentalis non naturalis. Quomodo autem probetur cæcitas, tractat Bart. *ad l. 2. de bon. possess. furios. infr.* & Dec. *vbi s. num. vlt.*

12 Quia lex etiam de codicillis loquitur.

13 Bart. & DD. *ad l. 1. D. de iur. codic. l. pen. §. vlt. de leg. 2.*

14 *L. si quis inquilinos 112. § pen. de leg. 2.*

15 Nam de codicillis etiam loquitur constitutio Iustini. Addit, Ad Iul. Clar. *in §. testamentum, quæst. 17.* ex 121. *cons.*

16 Nam si non valet, quod ago, vt ago, non valet, vt valere potest. quando agitur de totali dispositione. Not. *ad l. licet 19. C. de pact. & ad l. 1. D. de iur. codicill.*

17 Hic enim numerus semper requiritur in codicillis, & in qualibet vltima voluntate, *l. vlt. in fin. C. de codic.* Itémque in donatione causa mortis, *l. vlt. C. de donat. caus. mort.*

18 Intellige quod ad numerum testium duntaxat. Nam in cæteris omnibus lex Iustini obtinet etiam in codicillis ex ipsis verbis legis. Ita contra Baldum Dec. & alij communiter

ad d. l. ha-

ad d. l. hac consultissima. Mihi tamen opinio Baldi probabilior semper visa est.

19 Quæ licet proximè accedat ad vltimas voluntates, sapiunt tamen naturam contractus, & ideo non veniunt simpliciter appellatione vltimarum voluntatum. Bald. *ad dict. l. hac consultissima, num.* 7. Adon. *vlt.* ad Clar. *dict. quæst.* 17. Ioann. Richard. *in comm opin.* in verb. *cæcus.*

20 Sunt enim odiosa, & consequenter restringenda omnia quæ à iure communi exorbitant: *cap odia.* vbi Canonist. *de reg. iur. in 6. l. præcipimus* 32. *C. de appellat.* Iure autem communi potest etiam cæcus donare causa mortis. Sola enim factio testamenti ei interdicta est *§. cæcus, Inst quibus non est permiss. fac. test.* Et consequenter tamen factio codicillorum. *Ex regul. l. Divi 6. §. pen D. de iur. codicill.*

DEFINITIO XXIX.

De reuocatione testamenti, & piorum legatorum.

CErtum est non reuocari solemne testamentum ex eo solo, quod quis dixerit nolle se testamentum suum valere, nisi solenniter id dixerit coram septem testibus ad hoc nominatim conuocatis & rogatis. [1] Quo tamen casu sunt qui putent illud etiam requiri, vt testator facti sui rationem illam attulerit, quòd velit decedere intestatus. Sed aliò iure vtimur. [2] Cæterùm valent legata pia etiam in eiusmodi testamento reuocato data, [3] fauore scilicet piæ causæ, pro qua sunt tam multa passim contra ius commune constituta. [4] Adeò vt nec aliud probandum sit, etiamsi magna præsumptio vigeat, quod reuocatum sit testamentum propter immodicitatem legatorum piorum, vt liberis hæredibus institutis parceretur, [5] Nisi constet euidenter de voluntate adimendi talia legata pia, quorum quippe fauor nullus esse potest contra testatoris apertam voluntatem. [6] Nam nec debentur si à testatore deleta sint, nullúmque eorum hac parte priuilegium est, nisi quod cùm deleta sunt, præsumuntur inconsultò deleta, vt adhuc debeantur. Quod in cæteris non pus diuersum est. [7] Quo exemplo perinde dicendum est non videri in dubio reuocatum testamentum propter legata pia, multóque magis deberi ea si reuocandi testamenti voluntas, quæ in testatore fuit, etiam ad hoc, vt pia quoque legata reuocarentur, inutilis fuerit, & sine effectu, ne testamentum alioqui iustum & validum, non nisi quod ad legata pia reuocatum esse videatur. [8] *Ita Senatus* in causa Franciscanorum de Clusis, & D. de Charbonieres, licèt nullum pronunciatum fuerit Arrestum propter transactionem à litigatoribus interpositam, mense Januarij 1613.

1 *§. ex eo. Inst. quibus mod. test. infirm.*

2 Secundum sententiam Guid. Pap. magis communiter probatam, *quæst.* 100.

3 Guid. Pap. *ibid. ex l. 3. de his quæ in testam. delent.*

4 Quæ omnia diligenter collecta vide apud Andr. Tiraq. *in tract. de priuil. pia caus.*

5 Quamuis dici soleat maiorem esse fauorem liberorum, quàm piæ causæ iuxta illud Augustini, Qui exheredat liberos, vt instituat Christum, alium quærat quàm Augustinum.

6 Voluntas enim illa est, quæ totum facit *l. si mihi* 12. *in fin. de leg.* 1. Imò sufficit tacita voluntas ad legata reuocanda, vt non debantur saltem ope exceptionis, *l. 3. §. vltim. & l. 4. D. de adim. leg.*

7 Tiraq *priuil.* 16.

8 Similis, sed contraria ratio est in *l. filium* 20. *de legat. præst. vers. ne testamentum.*

DEFINITIO XXX.

Testamentum nuncupatiuum non reuocatur per cancellationem scripturæ, licèt testator habuerit animum reuocandi.

CVm multæ sunt differentiæ inter testamentum in scriptis, & nuncupatiuum, Tum illa maxime, quòd testamentum in scriptis si deletum, vel inductum, vel cancellatum sit, hoc ipso reuocatum intelligitur, [1] si non ipso iure saltè hactenus, vt hæredibus, qui voluntatem non retinuerunt, hereditas tanquam indignis auferatur. [2] Si verò testamentum fuit nuncupatiuum, non eò minùs subsistit quòd scriptura, quæ de eo ad perpetuam rei memoriam facta fuerat, deleta fuerit, & cancellata. Nec enim scriptura ad huiusmodi testamentorum substantiam pertinet, sed tantùm ad rei gestæ probationem. [3] Itaque cùm testatrix quædam euocato notario, qui testamentum nuncupatiuum exceperat, & iusso adferre secum originalem scripturam testamenti & exemplar ipsum, quasi deletura illud & cancellatura, accepto exemplo quod putabat originale, protinus chartam discidisset ea mente, vt fieret intestata, Visum est nihilomagis reuocatum aut infirmatum esse testamentum, cuius plena probatio per originalem scripturam à notario retentam supererat: Quæ etiam si extincta & cancellata pariter fuisset, sufficere tamen poterat, vt per testamentarios testes probaretur, [4] Tanto magis quod ab eodem testatore admonita testatrix non fuisse scripturam illam originalem, nec legitimum esse illum modum reuocandi testamenti, si non aliud testamentum, & quidem solemne, aut saltem solemnis reuocatio prioris sequeretur, si fuerat testatrix, nec ad alium actum vlteriorem aut verbi aut facti processerat. [5] Sanè tum quoque cùm in scriptis testamentum factum est, accidit aliquando, vt quamuis fuerit cancellatum, non ideo tamen hæreditas scriptis hæredibus auferatur, vt indignis, puta si constet factum id esse odio legatariorum potiùs quàm hæredum institutorum. Quod in dubio præsumendum est, si liberi sint qui fuerunt instituti: tum quoque cùm legata sunt pia si nimis grauia liberis, & immodica proponantur. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 De quibus vide *l. in testamentis* 26. & ibi DD. *C. hoc tit.*

2 *Tot. tit. D. de his quæ in testam. delent.*

3 *L. vlt. eod. tit. l. cum quidam* 12. *& pass. D. de his quæ vt indign. 4. vt in l. 4. D. de fid. instr l. 4. D. de pignor.*

4 *dict. l. in testamentis, l. heredes palàm* 21. *D. qui testam. fac. poss.*

5 Sic enim nostri solent distinguere an testator processerit ad actum verbi an ad actum facti, qui potentior esse solet. Ad *dict. tit. de his quæ in test delent.*

6 Maior enim fauor est liberorum, quàm piæ causæ, vt dixi *Definit præced.* Vide tamen *l. in testamento* 38. *D. de fideic. libert.*]

TIT. VI.

DE HERED. INSTIT.

DEFINITIO I.

De iure accrescendi in persona heredis instituti ex re certa.

QVIDAM cognatis proximis ex certa re institutis, eo adiecto, vt à reliqua hæreditate penitus excluſi remaneant, hæredem ex asse instituerat masculum, qui ex Sempronio primus nasceretur, cum onere deferendi nomen & insignia testatoris, his verbis additis; *faciendo tamen dictum Sempronium vsufructuarium dumtaxat.* Eo tempore Sempronius nullos liberos habebat, sed in illo tantum erat vt habere posset. Postea vero sacris addictus, desierat habere vnquam posse. Cum proximiores cognati hæreditatem ab intestato peterent, quasi nemo ex testa-

mento hæres esset, Sempronius vero diceret hæredem se institutum ex vsufructu, ideoque perinde habendum, ac si institutus esset ex re certa absque cohærede, certatum est magnis contentionibus, vtrum testati causæ in Sempronij persona locus esset, [2] an potius ab intestato cognati admitterentur. [3] Nam quin ex testamento admittendi non essent, licet ex re certa nominatim instituti proponerentur, eo minus dubitabatur, quod eos testator à reliqua hereditate expressim discrepeque excluserat. [4] Iampridem enim ex frequentiore interpretum sententia receptum est, vt ius accrescendi etiam in hæreditate prohiberi possit à testatore, [5] ne contra expressam ipsius voluntatem admittatur, [6] quod non nisi ex testantis iudicio per legem inducitur. [7] Dicebam, non magis posse testatorem prohibere ius accrescendi, [8] quam facere, ne leges in suo testamento locum habeant, [9] cum ius eiusmodi non solum ex tacita hominis voluntate pendeat, [10] sed potissimum ex legis potestate, [11] ad quam, quisquis testatur, voluntatem suam accommodare & creditur & cogitur; [12] non ratione illa, quam stulte plerique adferunt, ne alioqui pro parte testatus, pro parte intestatus decedere videatur, [13] (quid enim si testamentum nullum factum sit?) sed quia ius habendi hæredis omnimodo indiuisibile sit, sicut & repræsentatio illa personæ defuncti, [14] quæ fit per hereditatem primum, deinde per heredem. [15] Sed non tamen huic consequens esse, vt qui ex fundo institutus est, aut ex alia re certa qualibet, alio herede ex asse scripto ius accrescendi habere debeat, cum legatarij loco sit: [16] Inter legatarium autem & heredem tanquam ex diuerso iure succedentes, iuri accrescendi locus esse non possit. [17] Nam quod dici solet, heredem ex certa re scriptum heredis vniuersalis iure censeri, eo demum casu verum est, quo cohæres vel nullus datus sit, vel ex fundo duntaxat, non in hereditate aut parte hereditatis. [18] Proinde cum in proposita specie cognati proximi ex certa re [19] instituti fuissent, alio ex asse herede scripto, dubitari meo iudicio non poterat, quin non nato eo, qui heres scriptus erat, institutio pro non scripta haberetur, [20] & consequenter institutio ex re certa tanquam legatum intercideret, [21] atque ita proximiores cognati excluderentur, non tam propter prohibitum à testatore ius accrescendi, quam quod incapaces ipso iure fuerint, quibus hereditas accrescere vnquam posset. [22] Qua ratione defendebam, nec Sempronio, cui vsusfructus hereditatis relictus erat, potuisse hereditatem accrescere, non quod instituendi verbo testator vsus non fuisset, (iam enim sublata est illa scrupulosa verborum solemnitas, magisque obtinuit, vt quibuscunque verbis dari hereditas possit. [23]) sed quia licet in vsufructu institutus esset Sempronius, ea tamen institutio non maioris momenti esse posset, quam si ex certo fundo institutus proponeretur, [24] imo minoris, propterea, quod verba illa, *faciendo tamen Sempronium vsufructuarium*, satis ostendebant, non tam id egisse testatorem, vt Sempronio daret vsumfructum, quem alioqui nõ erat habiturus, quam vt eum, quem patriæ potestatis iure habiturus erat, filio quãdocunque nato & hærede existente, [25] illi ademisse non videretur, [26] acsi scripsisset, *permittendo tamen vt Sempronius maneat fructuarius bonorum filij*. Nam cum Sempronij mores testatori suspectos fuisse ex eo apparet, quod is futuri posthumi incertam ignotámque personam cognito patri prætulerat, [27] multo probabilius erat relictum patri vsumfructum intuitu proprietatis datæ filio, [28] quam institutum in hæreditate filiũ contemplatione patris. [29] Igitur nullo filio nato, qui hæres esse posset, consequens erat, vt vsusfructus patri relictus in consequentiam proprietatis datæ filio perinde intercideret, [30] ac legata cætera eo testamento relicta, [31] præsertim cum testator addita dictione, vt vocant, taxatiua, vsumfructum dumtaxat patri reliquisse proponeretur, nimirum, vt eum ab omni proprietatis spe & lucro summoueret, [32] tametsi non ignorem, ex sola eius dictionis adiectione non censeri prohibitum à testatore ius accrescendi. [33] Nec quod clausula codicillaris subiecta esset, aut quæ codicillari æquipollet vulgaris illa, *vt omni meliori modo testamentum valeret*, [34] aliud tamen probandum videbatur: quia neque per clausulam codicillarem fieri potest, vt valeat legatum patri relictum ex persona filij, qui nullus est: [35] neque huiusmodi legatum ex eorum genere est, quæ ab intestato videri debeant repetita. [36] Non solum enim ea, quæ relinquuntur personis iam mortuis, aut quæ nunquam fuerunt, pro non scriptis habentur; [37] sed illa etiam, quæ ab ipsis relinquuntur. Esse namque debet, cui detur, & à quo detur. [38] Absurdum autem foret dicere, confirmari per clausulam codicillarem ea, quę pro non scriptis habentur, vt valeant ab intestato. Alioqui non haberentur pro non scriptis, si aliquo modo valerent. [39] *Senatus* noster nihildum decidit.

1 Quasi institutio facta in vsufructu trahi deberet ad institutionem vniuersalem in tota hæreditate, *arg. l. 1. §. si ex fundo, D. hoc tit.*

2 Deficiente scilicet causa testamenti, quæ dicitur deficere ac testamentum ipsum desinit, quotics nemo heres ex eo esse amplius potest, *l. si fuus 16. de liber. & posthum. l. vltim. D. de condit. testit.*

3 Quibus verbis videbatur testator prohibuisse, ne reliqua hæreditas accresceret.

4 Quæ fuit sententia Bart. *ad l. quoties 9. §. si duo, D. hoc tit. & in l. si quis priore 29. ad SC. Trebell. & cons. 156.* incip. *Titius fecit testamentum, & cons. 177.* incip. *Mathiolus Gracioli.* Corn. *in l. quoties 13. col. penul.* vbi dicit communem, *C. hoc tit.* Ias. *cons. 8. coll. 9. vers. decimo illud.* vbi refert Baldum, Castr. Angel. & Imolam, reprehenditque Alexandrum.

5 Absurdum enim est, in vltimis voluntatibus interpretandis aliquid fieri contra voluntatem, siue plus siue minus detur quam testator voluerit, *l. verbis similibus 7. in fin. de vulg. & pup. substit. l. facta 63. §. si sub conditione, D. ad SC. Treb.*

6 Tale vero est ius accrescendi inter coheredes, qui hac parte intelliguntur tacite substituti, *l. si Titio 61. §. Iulianus, de leg 2. l. non iustam 4. C. ad SC. Trebell.*

7 Quæ fuit opinio Dyni *in d. l. 1. § si ex fundo. C. hoc tit. & l. si ita quis 74. eod.* Imol. *in d. § si ex fundo.* Alex. *in d. l. si quis priore 29 post num. 9. vers.* Dynus autem ad Treb. *& in l. quoties 13. C. hoc tit.* post Angel. Feder. de Sen. Salicet. & Rom. Sequitur & magis communem dicit Dec. *in rubr. C. quand. non pet part. in 1. lectur. num. 3.* Iulius Clarus, qui communem dicit *in 5. testamentum, qu. 74.* vbi alios multos citat.

8 Quod vtique certum est à testatore fieri non posse, *l. nemo potest 55. de legat. 1. l. vlt. de suis & legit.*

9 *d. l. si Titio 61. § Iulianus, de leg. 2.*

10 *L. si ex pluribus 9. D. de suis & legit.* Dixi *ad tit quand. non petent part. supr.*

11 Nam & inde est, quod testamentum diffinitur iusta cuiusque sententia, *in l. 1. D. qui testam. fac. poss.*

12 *L. ium nostrum 7. vbi not. de reg iur.*

13 Non enim potest quisquam hoc casu dici decedere testatus pro parte, cum nullo modo testatus fuit. Et tamen ius accrescendi non eo minus locum habet etiam inter inuitos, *d. l. si ex pluribus.*

14 Nam & persona ipsa indiuidua est, ideoque nec potest diuerso iure censeri, *l. vlt. C. de sent. pass.*

15 Nam & heres & hereditas eandem personam repræsentant, *l. heres 22. D. de vsucap.*

16 *d. l. quoties 13. C. hoc tit.*

17 Non enim potest ius accrescendi habere locum inter eos, qui ex diuerso iure succedunt, *l. sed cum patrono 6. D. de bonor. poss. l. si sub conditione 16. quibus mod. vsusfr. amit.*

18 *d. l. 1. § si ex fundo, D. hoc tit. l. quoties 13. C. eod.*

19 Non autem ex quota hereditatis. Nam neque hereditas neque quota vlla hereditatis in certa re & singulari potest consistere, *l. quamuis 14. D. si quis omiss. caus. testam. § si quis vnam re. Instit. de fideic. hered.*

20 Pro non scripto enim est, quicquid relinquitur personę

nunquam

nunquam nate. *l.pen.de his qua pro non script. l 2.l.Diui 6.§.vlt. l quidam* 14.*D de iur.codicil. l si quibus* 16.*de leg.1. l. in cui* 18.*in fi.D.quand. dies leg.ced.*

21 Legata namque interetdunt non adita ex testamento hered.tate, *l si nemo* 9 *D.de test.tutel.l eam quam* 14. *C. de fideic.* Excipe casum *auth.ex causa. C.de lib prater.*

22 Quia nihil habenti potest accrescere, *l si totam* 83.*De acquir.hered.*

23 *L quoniam indignum* 15 *C.hoc tit.*

24 Vsusfructus enim licet in iure consistat, non in corpore, *l Manius* 66.§ *fundo.de leg.2.* Non magis tamen potest constituere partem hereditatis, quam fundus aut aliud corpus quodlibet, quamuis possit dari in vicem portionis hereditatis, vt in specie *l generalis* 32.§.1.*de vsufr legat.*

25 *Ex l.cum oportet* 6.*& l.vlt.C.de bon qua liber.*

26 Quomodo poterat adimere si voluisset, *Nouell* 117. *vt lic matr.&nauis cap.*1.vnde sumpta est *Auth.excipitur.C.de bon. qua liber.*

27 Prius enim alioqui est, vt quis patrem vocet, quam vt eius liberos nondum natos, *l.Lucius* 85.*D.hoc tit.l.datem* 6.*D.de collat bonor.* adeo, vt nec posset olim relinqui quicquam incerte personæ quasi in quam iudicium certum conferri non posset, § *incerta.Inst.de legat.*

28 Vt id saltem haberet pateriure patriæ potestatis.

29 Qui testatori suspectus erat, *arg.l penult.*§.1.*D.de curat. furios l quidam tum filiusfamilias* 46. *D. hoc tit. l filiosamilias* 42.*de cond.& demonstr.*

30 Quamuis aliud esset, si morte filij vsusfructus intercidisset, *l vlt C de vsufr.*

31 *d l.si nemo* 9.*D de testam.tutel.cum similib.*

32 Dictio siquidem taxatiua excludit omnes alios casus, praterquam si qui sint persimiles, *l.*1. §.*hac actio. vbi not. D si mensor falsi mod. dixer.*

33 Alexan *cons* 162 *num* 9.*lib.*2. post Angel.& Ioannem de Imol.quos citat.

34 *L.cum pater* 77.§.*filius matrem.* vbi Bald. & Imol. *de leg* 2.

35 *L.cum filiosamilias* 11 *in fin.de leg.1.*

36 Quia neque ab intestato potest quicquam relinqui ei, qui nullus est, nec eius patri, *dict leg quidam referunt* 14.*de iur. codicillor.*

37 Ex supra citatis *num.*20.

38 *d.l.quidam referunt.*

39 *L.vnic.*§.*in primo.C.de caduc.tol. l.*1.*& pass. D.de his qua pro non script.*

DEFINITIO II.

De spurio herede instituto cum legitimabitur.

HEreditas quidem ex die aut conditione à pagano dari non potest.[1] Sed tamen in diem incertum, & quod idem est,[2] sub conditione dari potest, vtputa si spurius heres institutus sit, cum legitimabitur.[3] Quo casu etsi heres esse non potest ante legitimationem,[4] interea tamen valet institutio,[5] bonique dandus curator est, vt legitimationis tempus expectetur.[6] Idem iuris est, si quis vxori vsumfructum legauerit, & post vxoris mortem Titium instituerit. Etsi enim, quandiu vxor viuit, Titius heres esse non potest,[7] non eo minus tamen legatum vsusfructus valebit, dato interea bonis curatore,[8] qui heredis loco sit. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *L.hereditas* 34.*D.hoc tit.*

2 Quia dies incertus pro conditione habetur; maxime in testamentis, *l.dies incertus* 75.*D.de cond.& demonst.*

3 Nam in tempus capiendæ hereditatis institui quem posse placuit, licet ex beneuolentia potius, quam ex iuris ratione, *l. in tempus* 62.*D.hoc tit.*

4 Quia conditionem ante omnia impleri necesse est, *l.si qui* 13.*& pass. D. de condit.instit. l facta* 63.§.*si sub conditione.D. ad SC.Trebell.*

5 Nam & prius est, vt valeat institutio conditionalis, quam vt ex ea post impletam conditionem heres vllus esse possit, *l. commodissime* 10.*de lib.& posth.*

6 Alexand.post Bald. *ad l Gallus.* §.*instituens. eod.titul. de liber.& posthum.* Angel. *ad l.libertus testamento. D.de manum. test.* Idem Bald.& Imol. *in l si quis instituatur heres in diem. D. hoc tit.*

7 Nec proinde potest cedere dies vsusfructus legati, qui scilicet non cedit, nisi ab adita hereditate, *l.vnic* § *in nouissimo C.de caduc tollend l.*1 §.3 *D.quand dies vsusfr.leg ced* Hic autem nec Titius heres esse potest antequam mortem vxoris quia potest interim ipse mori atque ita deficere conditio institutionis, *l.Status* 48 § *Cornelia D de iur.fisc.*

8 *L* 1 *D.de curat bon dand.* Notant DD. *ad l.hereditas ex die* 34.*D.hoc tit.*

9 Quantum scilicet ad curanda adeoque distrahenda ea, quæ alioqui perirent aut fierent deteriora, *l. inter bonorum* 42. *D.de adm instr.tutor.* Et ad exercendas actiones temporales peritoras, *l si diu* 8.*D.quib.ex caus.in possess.eat.l creditore* 14.*D de rebus auctor.iud possid.*

DEFINITIO III.

De institutione masculi, qui primus ex Titio nascetur.

HErede instituto masculo, qui primus ex Titio nascetur, quamdiu Titius liberos suscipere potest, non defertur alteri siue ex testamento,[1] siue ab intestato[2] hereditas. Itaque sicut interim in suspenso est causa testati,[3] ita & validitas legatorum ab instituto relictorum,[4] quamdiu heres testamentarius speratur. At ex quo tempore certum esse incipit,[5] Titium nullos posse liberos suscipere (finge presbyterum aut castratum,[6]) fit locus successioni intestati,[7] & consequenter pro non scriptis habentur legata omnia quæcunque eo testamento relicta sunt.[8] Nec est quod curator bonis detur, cum nullus heres expectatur. [9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quamdiu enim primus gradus admitti potest, sequentes non admittuntur, *l.si posthumus* 14.*D.de lib & posth.l* 3.*de acquir. hæredit.*

2 Quamdiu enim succedi ex testamento potest, non defertur ab intestato hereditas, *l.quamdiu potest* 30 *eod tit.* Nisi in singulari casu, *l si quis ita* 82.*D hoc tit.*

3 Propter conditionem adiectam institutioni, cum verba illa, *qui primus ex Titio nascetur*, faciunt conditionem, *si nascetur*, ex natura relatiui iuncti verbo futuri temporis, *l.Stichum* 6.*de leg.*1 *L.nuper* 85 *de leg* 3.

4 Legata enim pendent ab institutione, §.*ante heredes.Inst. de legat l si nemo* 9.*D.de testam.tutel.*

5 Frustra enim expectaretur conditio, cuius euentus nihil operaretur, *l.si quis ita* 33.*D hoc tit.*

6 *L si filius* 16.*versic.tunc quia eo tempore.D.de lib.& posth.l. vlt.D.de condit.instit.*

7 Tanquam dependentia ab institutione, quæ & ipsa habetur pro non scripta, *dict.l.si nemo* 9.*de test tut. l.quidam referunt* 14.*D.de iur.codic.l.eam quam* 14.*C.de fideic.*

8 Tunc enim curator dari solet, cum bona iacent propter spem futuri heredis, siue testamentarij, siue legitimi, non cum hereditas iam delata est ei, qui potest & velit sibi eam acquirere *L*1.*D.de curat.bon.dand.l si diu* 8. *D.quib.ex caus in possess eat. l.creditore* 14.*l.idem priuilegium* 22.*de reb.auctor.iud possid.l.mutuo* 6.*in fin.D.de tutel.*

DEFINITIO IV.

Institutus ex re certa an & quando habeatur loco heredis, aut loco legatarij?

INstitutus ex re certa non tam heredis, quam legatarij loco habetur, alio herede ex asse scripto.[1] Ideoque nec accrescendi ius habere debet, si prudentibus nostris & iuris rationi[2] plus quam interpretum auctoritati[3] tribuatur, vt à nobis alibi traditum & probatum est.[4] Nec distinctio illa probabilis est, quæ quibusdam placuit,[5] vt institutio ex re certa, quod ad rem quidem ipsam pertinet, legati naturam sapiat, ratione vero iuris, quod heredi competit, ob institutionem heres ex re certa habeatur pro herede: cum in huiusmodi rebus personæ ius ex qualitate rei æstimetur. Heredem enim hereditas facit, legatum legatarium.[6] Itaque institutus ex re certa transmittit ad heredem commodum institutionis etiam non agniti; sicut & transmitteret legatum non agnitum.[7] Petitur

falcidiam, quam & cæteri legatarij patiuntur: [4] non tenetur creditoribus, sicut nec alij legatarij tenẽtur. [5] Non gaudet beneficio possessionis illius consuetudinariæ, quæ à defuncto in heredem recta continuatur, [10] quia heredum singulare ius & priuilegium illud est. Reputo ex causa præteritionis vel exheredationis, aut irrito facto testamento, institutiones ex re certa non corruunt, quoniam & legata conseruantur. "In eo tantum plus iuris habet, qui ex re certa institutus est, quam cæteri legatarij, quod rei, ex qua institutus est, possessionem propria auctoritate ingredi & occupare potest, non expectata heredis voluntate, si modo iam adita sit hereditas, adeoque vt nostris magis communiter placet etiam ante aditam hereditatem. "Sed non idcirco heres dici potest, quia & is, cui per vindicationem legatum est, aut per sinendi modum, idem ius habet nanciscendæ propria auctoritate possessionis legati. [11] Illud sane vere dicitur, licet plerique dissentiant, [12] institutum ex re certa non posse implorare beneficium legis Iustinianeæ, quæ de edicto Diui Hadriani tollendo facta est, [13] quia non legatariis, sed heredibus tantum fauere Iustinianus & voluit & debuit. [16] *Ita tractatum est*, 12. Cal. Iul. 591.

1 *L. quoties* 13. *C. hoc tit.*

2 Quia inter succedentes ex diuerso iure nunquam locus est iuri adcrescendi, vt dixi *Defin. 1. num* 17. 3.

3 Habet enim hic legatarius ius adcrescendi, secundum Bart. & alios, solo refragante Bald. *ad d. l. quoties.*

4 Vide *Defin. 1. 3 quand. non pet part.*

5 Bert. *ad l ex facto* 35 *num.* 4. *C hoc tit.*

6 *L. 1. & 2. D. de castrens. pecul l si quis* 8. *D si quis omiss. caus. testam*

7 Dummodo cesserit dies ante mortem, *l. 4. & 5. D. quand. dies legat.* Bar. *d. num.* 3.

8 Bar. *ibid.*

9 Quia cui singularis successor, qui non tenetur ad æs alienum, *l. vlt C. de hered actions.*

10 Ex edicto, quod aiunt, *le mort saisit le vif* de qua scripsimus suo loco.

11 *Per Auth ex causa C. de liber. prater.* scilicet, quod ad res ipsas pertinet, non tamen quod ad ius adcrescendi. Iul. Clar. *in §. testamentum quæst.* 57.

12 Bart. *ad d. l* 35. *num* 3. *D. hoc tit.*

13 Teste Caio *in Instit. tit.* Vide quæ scripsi *lib. 6. Coniect. iur. ciuil cap* 1. *& seq.*

14 Inter quos Bart. quamuis dubitans *ad d. l. ex facto* 35. *D. hoc tit.* contra gloss. quam ibi refert.

15 *Gloss in d l ex facto.* Vide Guid. Pap. *q.* 361. *circ. med.*

16 *In l. vlt C. de edict Diui Hadr. tollen.* Est enim fauorabilior causa heredis, qui vniuersalis successor est, quam legatarij, *l. Titia cum testamento* 34 *§. qui inuita. l. Sempronius* 47. *de leg.* 2. quamuis legatarius in re legata sit quodammodo heres, *l. id tempus* 14. § 1. *D. de vsucap.* Nempe, quia non sicut bona hereditaria iacent, ita & bona legata possunt iacere, quamuis legatum iaceat, cum interim maneant penes heredem, *l. & post litem* 12. *§. res qua. D famil ercisc cum similib.*

DEFINITIO V.

De muliere, quæ testando in fauorem mariti exceperat partem bonorum, de qua postmodum testari pro arbitrio posset.

VXor testamento heredem maritum ex asse scripserat, exceptis tamen ab vniuersali institutione sexcentis aureis, [1] de quibus posset illa pro arbitrio disponere siue inter viuos, siue in vltima voluntate, [2] sed hoc addito, vt si de sexcentis illis aureis non aliter disponeret, ad eundem heredem pertinerent. [3] Quærebatur an valeret institutio? Et magis placebat, non valere, quasi sibi repugnans esset & implicans contradictionem. [4] Non enim suprema ordinasse videri poterat, quæ aliud testamentum facere iam tum destinauerat, [5] quæque de bonorum suorum parte disponẽdi facultatem sibi exceperat, quorum neutrum conuenit testamento. Nam quemadmodum ambulatoria est hominis voluntas ad supremum vsque vitæ exitum, [6] ita non potest iure testamenti censeri ea voluntas, quam testatrix supremam esse noluerat: [7] ob idq; captatoria potius videbatur, & à marito extorta in fraudem legis, vt qui ab vxore donationem exprimere non potuerat, [8] sub prætextu & nomine testamenti mulierculam deciperet, idemque commodum & emolumentum sibi compararet. [9] Solet enim supradicta exceptio inseri donationibus inter viuos factis, vt valeant, quæ si vniuersorum bonorum omnium essent, præsentium & futurorum, nullo modo valerent. [10] Quæ ratio faciebat, vt quamuis inter alias personas dici posset, inutilem potius esse adiectionem, [11] quandoquidem testatrix nec pro parte testari poterat, [12] nec facere quo minus leges in tuo testamẽto locum haberent, [13] in proposito tamen propter suspicionem fraudis exquisitæ ad donationem inter personas prohibitas concipiendam aliud dicendum videretur. [14] *Ita Senatus* tractabat in ea causa, de qua Defin. 3. supr. de naturalib. liber. Nihildum tamen de eo pronunciatum est.

1 Cuiusmodi exceptio in testamentis nullius est momenti, *l si ita quis heres* 74. *D hoc tit.*

2 Quatũ vero testamentum alioquin ablaturum ei fuisset facultatem vel donandi inter viuos, vel aliter testandi.

3 Hæc quoque additio & cautio erat superuacua. Ad quem enim alium, quàm ad heredem potuisset pertinere id, de quo testatrix non disposuisset? Est enim vniuersum heredis, nisi quod ex hereditate delibatur, *l. legatum* 116. *de leg* 1.

4 *L. si Titius* 16. *D. de cond. instit. l. vbi pugnantia* 168. *de regul iur.*

5 Suprema enim voluntas illa demum est, quam nulla alia sequitur, *l. ex duobus* 34. *de vulg. substit. l. qui duos* 9. *D. de reb. dub.* & omne testamentum fieri debet eo animo & voto quasi futurum postremum.

6 *L.* 4. D *de admin leg. l. cum hic status* 32. § *pœnitentiam. D. de donat. int. vir. & vxor.*

7 *Arg. l. 1. & pass. D. qui testam. facer. poss.*

8 Quia donationes inter viuos & coniuges factæ non valent, *l. 1. & tot. tit de donat. int. vir. & vxor. D. & C.*

9 Plus autem valere debet quod agitur, quam quod simulate concipitur, *l. 1. & tot. tit. C plus valer. quod agit. l. qui testamentum* 27. *de probat.* & simulata pro infectis haberi debent, *l si ex precio* 6. *C. si cert petat.*

10 Tanquàm, quæ auferrent liberam testandi facultatem. *Ex not. in l. vlt. C. de pact. & in l stipulatio hoc modo concepta* 61. *de verb. oblig.*

11 Quam vt vtile per inutile vitiaretur, contra *l placuit* 29. *de vsur.*

12 *d. l. si ita quis heres* 74 *ff. hoc tit. l. ius nostrum* 7. *de reg. iur.*

13 *L. nemo potest* 55. *de legat.* 1.

14 Facilis enim est suspicio fraudis inter personas prohibitas, *dict l qui testamentum* 27. *de probat. Auth. sed iam necesse.* vbi DD. *C. de donat. ant. nupt. l. omnes* 17. *§. Lucius. D. qua in fraud credit.*

DEFINITIO VI.

De institutione ex rebus certis reducenda ad portiones & quotas hereditarias. & quantum interfit, an fideicommissum factum sit in hereditate, an in rebus singulis?

NIhil interest an testator instituerit Titium ex fundo Corneliano, Sempronium ex Liboniano simpliciter, & nullo alio adiecto, an vero adiecerit, vt in reliqua hereditate sint heredes ex æquis partibus. Nisi quod priore casu instituti sunt sine partibus: [1] Posteriore vero ex partibus & quidem æqualibus. [2] Cæterum vtroque casu censentur instituti ex semissibus, ac si nulla fundorum mentio facta esset, licet multo pluris sit fundus Cornelianus quam Libonianus, [3] quamuis in diuidenda hereditate tale arbitri familiæ erciscundæ iudicium esse debeat, vt Titio Cornelianum adiudicet, Sempronio Liboni anum

nianum.[4] Inde fit, vt quamuis eiusmodi prælegatis totam hereditatem testator diuiserit, nihilque reliquum fuerit, in quo videatur posse locum habere institutio, quæ ex æquis partibus in reliquis bonis facta est, non eo minus tamen reuocentur prælegata ad semisses.[5] Quoniam nec alioqui valere posset institutio,[6] cum hereditas in iure, non in corporibus consistat.[7] Et consequenter sicut hereditas est etiam vbi nulla sunt corpora, ita & vbi non alia sunt, quam quæ testator prælegando diuisit.[8] Proinde si Titius & Sempronius rogati sint de restituenda inuicem hereditate, si sine liberis alteruter moreretur, non tam in prælegatis grauati videri debent, quam in sua quisque portione hereditaria,[9] ita tamen, vt in ea portione grauata computentur ea præcipue bona, quæ fuerunt prælegata.[10] Cui consentaneum est, vt si nouæ diuisioni coheredes consenserint, id est, vt fundus Cornelianus, eiusve pars ad Sempronium, Libonianus contra ad Titium pertineret,[11] saluo in reliquis testamenti iure,[11] mortuo deinde sine liberis alterutro æque tota illius portio ad superstites ex fideicommisso peruenire debeat, ac si nullo modo recessum esset à voluntate testatoris.[11] Quoniam in quota hereditatis portione, non in hoc aut illo fundo fideicommissum factum intelligitur, eadem vero quota portio hereditaria etiam post nouam diuisionem manlit.[11] Nam & in dubio credendus est heres de portione sua hereditaria restituenda rogatus potius, quam de rebus singulis.[11] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Def. 41. infr. de fideicomm.

1 *L. heredes sine partibus 63. D. hoc tit.*
2 Quæ tamen possent esse inæquales, si testator voluisset, *l. si quis 14. & l. seq §. 1. & pass. eod. tit.*
3 *L. ex facto 35. eod. l. quoties 9. §. si duo, l. si alterius 10. eod.*
4 *d. l. ex facto, l. qui non miscebat 78. eod. tit.*
5 Vt constat ex his ipsis legibus.
6 *d. l. 1. §. si ex fundo, eod.*
7 *L. hereditas 59. D. de petit. hered.*
8 *d. l. ex facto, & d. l. qui non miscebat.*
9 Quia fideicommissum non in prælegatis factum est, sed in hereditate.
10 Quamuis enim prælegata non contineantur appellatione hereditatis, *l. si Titius 96. in fin. de leg. 3.* reperiuntur tamen in portione hereditaria illius, cui data sunt, *l. 3. §. quidam, D. ad SC. Trebell.*
11 Non enim prohibentur coheredes recedere à iudicio testatoris, dum id faciant mutuo consensu, *l. quadam mulier 41. D. famil. erciscund.*
12 Ex quibus verbis apparet, nolle coheredes in totum recedere à testamento, sed saluum manere fideicommissum, de quo alioqui posset dubitari, an ei renunciatum fuisset; *Ex not. in l. qui Roma 122. §. duo fratres, D. de verb. oblig.*
13 *Arg. d. §. duo fratres*, in cuius specie male pronunciatum fuisse vulgo creditur.
14 Quia diuisio nihil noui indexit, quantum ad quotam hereditatis, sed duntaxat quantum ad corpora bonorum.
15 Nempe, quoties futurum ex eo est, ne intercidat fideicommissum, *l. cogi 16. in princ. vers. in ambiguo tamen, D. ad Senatusc. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Diuisio facta inter heredes institutos ex tertis rebus & grauatos fideicommisso, non mutat causam fideicommissi in præiudicium substitutorum.

AT pone, retenta eadem facti specie, si vterque heredum sine liberis moreretur, substitutum Titio nominatim in fundo Corneliano Caium, Sempronio Mæuium in Liboniano, tum facta ea diuisione noua, quam proxime diximus, vtrumque sine liberis decessisse. Quæro, an quemadmodum bona, quæ ex conuentionali illa diuisione ad coheredes peruenerunt, eodem fideicommissi onere inter eos obstricta manere diximus,[1] ita & in substitutorum personis seruetur, vt Mæuius fundum Cornelianum habere debeat, Caius Libonianum? Minime. Non illa solum ratione, quod fideicommissum hoc posterius in rebus singulis, non in portionibus hereditariis factum proponatur,[2] sed etiam, quia noua diuisio inter coheredes facta, per quam tibi nocuit is, qui ex pretiosiore fundo fuerat institutus, non debet nocere substituto,[3] qui ex proprio iure & capite ad fideicommissi petitionem admittitur.[4] Quare, etsi singulis seorsim substitutus datus esset, separata etiam in singulorum personis conditione,[5] dubitandum non esset, quin is, qui prior ex substitutis ad fideicommissum inuitaretur, eum fundum ex substitutione petere posset, in quo esset substitutus, licet ad eum ex coheredibus peruenisset, qui adhuc viueret,[6] nisi mallet substitutus eo fundo contentus esse, qui in locum onerati per diuisionem inter coheredes factam subrogatus fuisset.[7] Neque enim inuitus fideicommissarius vnquam cogitur admittere subrogationem vnius rei in locum alterius, quandiu ea ipsa res extat, quæ nominatim per fideicommissum relicta est.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Defin. prox. præced.*
2 Ac proinde cessat hoc casu ratio illa, quam attulimus in specie Definitionis præcedentis.
3 *Ex regula l. id quod nostrum 11. & l. non debet alteri 74. de regul. iur. l. 2. D. quod vi aut clam.*
4 *Arg. l. Babius 30. vers. sed in specie, D. de pact. dotal.*
5 Nam & vni homini in singulas causas alium & alium heredem substituere possumus, etiam directo & pupillariter, *l. cum ex filio 39. §. 1. D. de vulgar. & pupill. substit.* multo magis pluribus substituere possumus per fideicommissum singulis in causas singulas.
6 Conditio enim ad certam personam à testatore relata nunquam ad aliam personam referenda est, *l. cum pater 77. §. ab instituto, de legat. 2.*
7 Quo vtique casu fundus permutatus veniret in restitutionem, *arg. l. sed quod inde 71. de leg. 2.* Hoc enim est quod dici solet, subrogatum sapere & retinere naturam eius, in cuius locum subrogatur, *vulg. l. si quis eum 10. §. qui iniuriam, D. si quis cautio. 6. l. Titia 62. D. de iur. dot.*
8 Ne alioqui sit in potestate heredis grauati, vt inuertat fideicommissum contra voluntatem testatoris, quod absurdum esset, *l. vxorem 41. §. Seium maritum, de legat. 3.* Hoc vero hodie maxime obtinet, postquam Iustiniano placuit, vt pro omnibus fideicommissis etiam hypothecaria competat, *l. 1. C. communia de legat. l. vlt. §. vlt. eod.*

DEFINITIO VIII.

De patre compensante quod sibi à filio debetur cum legitima filij portione.

PAter cuius contemplatione filius à Sempronio institutus fuerat,[1] cum inter liberos suprema ordinaret, hunc ipsum filium heredem scripserat ex nummo pro iuribus omnibus, quæ in paterna hereditate pro legitima aut legitimæ supplemento, aliaue qualibet causa posset obtendere, suæque voluntatis rationem illam addiderat, quod ad eam Sempronij hereditatem filio conciliandam, acquirendam & conseruandam, plus quam quingentos aureos expendisset. Placebat, filium, si paternam voluntatem repudiaret, non eo minus posse legitimam integram petere,[2] salua imputatione earum duntaxat rerum & pecuniarum, quas aliunde quam ex patris relatione appareret fuisse à patre impensas, vt ea Sempronij hereditas filio obtingeret.[3] Neque enim filio patris testamentum non agnoscenti nocere testatio patris potest.[4] Sed si filius patris iudicio stare velit, nec amplius quicquam in patris hereditate petere, vt compensationem approbet, quam pater induxit,[5] quæri potest, an si quid ex hereditate Sempronij male ac sine causa distractum sit à patre, tanquam

legitimo filij administratore, vllam actionem filius eo nomine habeat in heredes patris. Videtur enim id quoque ius compensasse pater cum expensis ad acquirendam hereditatem factis: [1] Sed tamen magis est, vt salua sint filio iura omnia, quæ is in bona paterna habere potuit, tanquam heres Sempronij, [2] nec alia cum expensis à patre factis compensata videri, quam quæ is quasi filius erat habiturus, [3] quantumcunque generalis clausula sit exclusionis. [4] Nam cum ea excludendi filij ratio patri fuerit, quod facto & impensa patris saluam Sempronij hereditatem haberet, ex eo apparet tanto magis, [5] filium integram Sempronij hereditatem habere debere & illibatam, ne duplici iactura afficiatur, si minus ex hereditate Semproniana, & nihil ex paterna consequatur. [6] Itaque quod ex bonis Sempronij pater sine causa, & contra legis prohibitionem distraxerit, cogendus erit sarcire ex propriis. [7] In eamque rem actio competet filio, non quidem in viuum patrem, quippe qui administrationis suæ rationem filio reddere non cogitur, [8] sed patre defuncto in heredem ipsius, at personalis tantum non etiam hypothecaria, cum ius tacitæ hypothecæ ex hac causa in bonis patris nullum sit per Iustiniani constitutionem introductum. [9] Non tantum autem alienationis pretium in eam actionem veniet, sed etiam pretium vsuræ. Quandoquidem ea hereditas loco legitimæ est, quam alioqui filius in bonis patris cum fructibus erat habiturus. [10] Cui consequens sit, vt vsuræ illæ quasi loco fructuum debeantur, [11] filio, non à die alienationis, (nam cum pater sit legitimus administrator, nec rationes cogatur reddere, nullas sane vsuras debet, quamdiu viuit, [12]) sed à die mortis patris. [13] Plane nec ab eo die vsuræ deberentur, sed tantum à die litis contestatæ, si aliunde portionem hereditariam, aut saltem legitimam haberet filius in patris hereditate. [14] *Ita Senatus* in causa Joannis Paquier, & Henrici Capitan, 12. Cal. Sept. 1595.

1 Sic enim plerumque fit, vt *in l. filiofamilias* 42. *de condict. & demonstr.* vbi dicitur videri hoc casu relictum patri, quod filio relictum est propter patrem, I. nage *l. sed si plures* 10. §. *in adrogato, D de vulg. & pup substit.* Aliquando tamen filius propter sceptum instituitur, atque hodie præsumendum est, cum filius sit capax acquisitionis etiam inuito patre, *l. cum oportet 6 & l. vlt C. de bon quæ liber.* Olim aliud erat, si non esse relictum filio in eum casum quo foret sui iuris, vt *in l. mulier* 22. *D. ad Senatusc. Trebell. l. quidam cum filiumfamilias* 46. *D. de hered. instit.*

2 Quam scilicet nullo consilio ei auferre pater potuit, nisi per exheredationem, eamque iusta ex causa factam, *l. parentibus* 8. *& pass C. de inoff. testam.*

3 *Arg. l. omnimodo* 30 §. *imputari, eod tit. l.* 1. §. *nec castrense, D de collat.*

4 Tanquam suspecta & quæ in fraudem legitimæ facta videatur, *arg l. qui testamentum* 27. *D. de probat, l quidam* 29. §. *vlt. D ad SC. Velleian.* Nemini enim creditur aliquid asserenti, vt se exoneret, tanquam testi in re propria, contra *l. omnibus* 10. *C de testib.*

5 *Vt in l. cum pater* 77. §. *Titio fratri, antepen. de legat.* 2. *l. si compensandi* 6. *C. de hered. instit.*

6 Quo casu standum esset compensationi factæ per patrem, etiamsi filius ex ea compensatione damnum passurus esset, quia tibi deberet imputare, qui patris iudicium adprobasset, quod poterat improbare *d.* §. *Titio.*

7 *Arg l. Babius* 30. *in fin. D de pact. dot.*

8 Cum nec sit exclusus, nec fuerit excludendus, nisi tanquam filius, non tanquam extraneus *l. quidam cum filium* 132. *de verb oblig*

9 Non solum quod generalis clausula nunquam referatur ad incogitata, *l. cum Aquiliana* 5. *l. qui cum tutoribus* 9. *D. de transact.* sed etiam, quia huiusmodi exclusiones & compensationes sunt odiosæ, ideoque restringendæ, *l. quæ pater* 50. *famil. erciscund. l. creditorem* 85. *de legat.* 2. iunct. *l cum quidam* 19. *D. de lib & posth.*

10 Nam ex causa, quam sui iudicij pater reddidit, coniectura voluntatis capienda est, *l penult.* §. *vlt. de curat furios. l si posthumus* 14 §. *vlt. de liber. & posthum.*

11 *Arg. l. iure succursum* 6. *D. de iur. dot. l. totem* 6. *D. de collat. bonor.*

12 Est enim hic pater parum dignus, cui faueatur, *arg. l. Imperator* 50 *l penult ad SC. Trebell.*

13 *d. l. cum oportet* 6. §. *non autem, C. de bon. quæ liber.*

14 Imo interdictum ne hypothecam vllam sperare audeat in res patris, siue viuentis adhuc, siue iam mortui, *d.* §. *non autem.* Habet autem filius hoc casu personalem actionem contra heredem patris, non ob malam administrationem, sed tanquam idipsum habens à patre in vicem hereditariæ, & paternæ portionis, aut saltem legitimæ, fructus siquidem augent legitimam sicut & hereditatem, *l. Papinianus* 8. §. *vnde si quis, D de inoffic. testam.*

16 Vsuræ enim vicem fructuum obtinent, *l. vsuræ* 34. *D. de vsur.*

17 Quæ scilicet non debentur, nisi vel ex mora, vel ex conuentione, *l cum quidam* 17. §. *si pupillo, eod. l qui Romæ* 122. *in princ de verb oblig.*

18 A quo nimirum die legitima debetur, *l. cum queritur* 6. *C de inoff test.*

19 Quia tunc cessaret ratio supradicta.

DEFINITIO IX.

Quamdiu expectatur persona heredis instituti potest curator bonis dari, & interim admittitur fructuarius cauendo heredi, siue testamentario, si quis speretur, siue legitimo.

QVidam instituerat filium ex Sempronia nasciturum, manente Sempronia ipsa vsufructuaria, & si nullus nasceretur, substituerat Mæuium, & Mæuij liberos, adiectis etiam aliis nondum natis substitutis. [1] Nullo nato filio dicebam valere testamentum, [2] sed interea curatorem bonis dandum, [3] & vsumfructum ad Semproniam pertinere, proprietatem vero ad substitutos, qui si tum nulli reperiantur, fortassis defuncto interim sine liberis Mæuio, non valiturum testamentum, ex quo scilicet nullus heres erit, nec adita hereditas. [4] Interea igitur & curator bonis dandus erit, qui hereditarias actiones, & exerceat & suscipiat, [5] & cauere vsufructuaria debebit, [6] in vtilitatem futuri heredis, siue testamentarius, siue legitimus heres futurus ille sit. At quo postulante? Substituto, [7] si quis speretur, sin minus, legitimo, vt arbitror, herede. [8] *Ita tractatum est* in causa N. Francisci de Bellegarde, & D. de Carde, 12. Decemb. 1596. Senatus nihil dum pronunciauit.

1 Placet enim posse per fideicommissum substitui personas nondum natas, si modo reperiantur in rerum natura tempore conditionis existentis, *l si in personam* 21. *C. de fideic.*

2 Quia poterat incipere à substitutis, cum si plures heredum gradus facti sint deficiente primo gradu, testamentum incipiat à secundo, *l.* 1. *& tot. tit. de vulg & pup. subst.*

3 *L.* 1. *D. de curat. bon. dand. l. si diu* 8. *D. ex quibus caus. in poss eat.*

4 *L si nemo* 9. *D. de testam tut.*

5 *L.* 2 §. 1. *de curat bon. dand.*

6 *Ex l.* 1. *C. de vsufruct. & tot. tit. D. de vsufr. quem. cauere.*

7 Prior enim causa est substituti, *l. inter omnes* 11. *D. qui satisd cogant. l. Paulus notat* 8. *D. de prator. stipul.*

8 Ad quem scilicet hereditas peruentura speratur.

DEFINITIO XIV.

Fructuarius nunquam est legitimus contradictor, nec potest transigere de re hereditaria, ne quidem iacente hereditate.

NVllo existente proprietario, quia nondum sit natus heres institutus, [1] si interea fructuarius aliquis sit, [2] non idcirco legitimus contradictor est, [3] aut de lite hereditaria transigere potest. [4] In eadem causa-

1 Neque enim alius potest esse dominus & proprietarius hereditatis, quam qui heres est, cum heredis appellatio nihil nisi dominum significet, §. *vlt. Instit. de hered. qualit. & differ. l. hic verbis* 48. *D. hoc tit.*

2 Secun-

2 Secundum ea quæ diximus *Defin. præced. & Defin. 1. §. eod.* Etsi videtur hoc alienum à iuris regula, quæ non patitur, vt legati vsusfructus dies cedat, nisi ab adita hereditate, *l. vnic. D. quand dies vsusfr. legat. ced. l. 1 & 3. D. quand dies legat. ced.*

3 Cum nihil iuris in hereditate habeat. Dictum est in eo cui data esset proprietas cum onere fidecommissi, etiam additis his verbis, *quarum rerum vsumfructum dum vixero tibi fundi esse volo*, vt in *l. species* 15. *D. de aur. & arg. legat.*

4 Is enim totus transigere potest, qui vel rei dominus absolute est, vel speciale à domino mandatum in eam rem habet, *l. mandato generali* 60. *D. de procur. l. Lucius* 46. *§. vlt. D. de admin. tutor. l. non solum* 4. *C. de præd. minor.*

DEFINITIO XI.

Captatoriæ voluntates quænam sint, & quando & qua ratione improbata?

DE captatoriis voluntatibus longe aliter sentiunt interpretes, quam senserint olim prudentes. Captatoriam enim voluntatem esse volunt non eam tantum, cuius conditio collata sit in secretum alienæ voluntatis, quomodo captatoriam institutionem Papinianus olim diffiniuit,[1] sed omnem omnino, quam ex alieno arbitrio pendere testator voluerit.[2] Ex quo inferunt, non solum in institutionibus & legatis eiusmodi voluntates improbatas esse, de quibus tamen solis prudentes veteres locuti sunt,[3] sed etiam in fideicommissis,[4] quæ certum est ex alieno arbitrio non magis pendere posse, quam legata, vel institutiones, siue in heredis, siue in alterius tertij arbitrium dispositio conferatur.[5] At prudentes longe aliter, captatorias voluntates non eas esse, quæ alieno arbitrio permissæ sunt, quas sola iuris ratio pro vitiosis ideo habet, quod testamentorum iura ipsa per se firma esse, non ex alieno arbitrio pendere oporteat,[6] sed illas demum, quarum non tam dispositio quam conditio conferatur in secretum alieni testamenti,[7] vt videre est in eo exemplo, quod adferre prudentes nostri passim solent: *Qua ex parte Titius me heredem instituet, ex ea parte heres esto.*[8] In qua specie nemo dixerit, institutionem Titij ex eius arbitrio pendere, cum à testatore fuerit institutus. Sed tamen illud quoque verum est, nesciri posse ex qua parte institutus sit Titius, antequam ex eius testamento appareat, quanta ex parte vicissim voluerit ille testatorem à se institutum. Nec aliud erit, si testator ita scripserit: *Quanta ex parte Titius me heredem instituet, tanta ex parte Mævius heres esto.*[9] Nam & hæc voluntas captatoria est, sic dicta, non quasi sit deceptoria, vt vulgo creditur,[10] sed quia per eam captatur persona, à qua hereditas vel legatum speratur. Non tam enim hereditas aut legatum captatur, quam persona propter hereditatem aut legatum, vt constat ex eleganti illo Petronij arbitri loco,[11] *aut captant, aut captantur.* Ergo quotquot sunt captatoriæ voluntates, eas conditionales esse necesse est.[12] At non statim consequens est, vt conditionales omnes voluntates etiam collatæ in secretum alienæ voluntatis ad captandam personam sint inutiles & improbandæ.[13] Quid enim si testator iam scripserit? *Titius si me heredem instituet, heres esto.* Erit quidem institutio & conditionalis & captatoria: Sed cum habeat conditionem distinctam à dispositione, expressamque verbis, *si me heredem instituet*, dubitandum non est, quin conditio reiicienda sit, habendaque pro impossibili, tanquam quæ sit à Senatu improbata.[14] Quis enim neget Senatum, qui captatoriam institutionem non nisi conditionis suæ odio improbauerit, multo magis conditionem ipsam improbasse?[15] Porro conditiones omnes à Senatu improbatas, impossibilium iure censendas esse, nemo ambigit.[16] Proinde sublata conditione illa, *si me heredem instituet*, quod ex supradicta formula superest, *Titius heres esto*, quidni validam faciet institutionem?[17] Eas igitur solas institutiones Senatus improbauit, quæ non modo conditionem habent captatoriam, sed ita implicitam, vt ab ipsa institutione separari nullo modo possit. Qualis illa est, cuius exemplum ex prudentibus nostris iam attulimus: *quanta ex parte Titius me heredem instituet, ex tanta heres esto.* Nam sublato ex hac institutione eo, quod captatorium est, id quod superest facere nequit, vt appareat in qua hereditatis parte Titius fuerit institutus.[18] Ideoque nec potest institutionis fauor efficere, vt non tota ipsa institutio improbetur, non quidem ex mera iuris ratione,[19] sed ex Senatusconsulto quod in eam rem nominatim factum est, quodque, licet de institutionibus solis locutum foret,[20] tamen per interpretationem prudentum ad legata quoque protractum est,[21] quorum scilicet eadem vis & potestas est, quæ institutionis ex verbis legis duodecim tabularum.[22] An ergo æque ad fideicommissa protrahi poterit? Minime vero. Cum fideicommissa ex fide heredum pendeant,[23] heredis autem futuri persona, quæ semper incerta est,[24] captari non possit. Neque sane quid captare sit, intelligeret, qui sic scriberet: *Titius heres esto. Rogo te Titi, vt qua ex parte Mævius heredem me instituet, aut quantam hereditatis suæ partem mihi legauerit, tantam hereditatis meæ partem ei restituas.* Pleniore siquidem & honore & iure relinquuntur hereditates, itemque legata, quam fideicommissa.[25] Qui vero captat, id agere debet, vt specie ampliotis liberalitatis patem aut minorem, non etiam vt maiorem extorqueat.[26] Quid autem si testator in alterius & tertij personam captationem direxerit? Æque distinguendum erit, an captationis vitium tolli possit salua institutione, nec ne? Vt priore casu improbata conditione superstet institutio. Posteriore vero vtraque corruat.[27] Illud sane constat, non esse captatoriam institutionem, cuius conditio in præteritum tempus conferatur,[28] quia nec conditio est,[29] quamuis non eo minus inanis fiat institutio ex defectu conditionis, si nulla institutio in præteritum tempus facta inueniatur.[30] Ita tractabam cum quæstio aliquando ex facto incidisset. *Sine die.*

1 *In l. captatoriæ* 70. *D hoc tit.*

1 Cuiusmodi illa est, de qua *in l. illa est institutio* 32. *eod.*

3 *In d. l. captatoriæ, & l. captatoria* 64. *de leg. 1.*

4 Sic enim omnes adeoque Cuiac. *ad l. captatoriæ ad Papinianum.*

5 *L. vtrum* 7. *§. 1. D. de reb. dub.* præterquam fauore libertatis ex *l. fideicommissa* 46. *D de fideic libert.*

6 Vt tractat IC. *in d. l illa institutio.*

7 Hoc enim significant verba illa Papiniani, *in secretum alienæ voluntatis d. l captatorias.*

8 *L. 1. in fin. D. de his qua pro non script. hab. l. illa autem* 71. *in princ. l. hoc articulo* 29 *l. Clemens Patronus* 83. *§. 1. D hoc tit.*

9 Aut si ita: *Quanta ex parte Titius Mævium heredem instituet, tanta ex parte Titius heres esto*, quo casu captatio conferetur in personam tertij. *d. l illa autem* 71. *§. 1.*

10 Sic enim DD. *ad d l captatorias.*

11 Nec enim hereditas esse potest, quæ captat, sed persona. Ergo & persona est quæ captatur, non hereditas aut legatum.

12 *d. l captatoriæ*, in illis verbis, *quarum conditio.*

13 Et hoc etiam est, in quo nostri omnes Interpretes falluntur.

14 *L. filius* 15. *D. de condit instit.*

15 Ex axiomate Philosophorum, *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis.*

16 *d. l. filius.*

17 Impossibilis enim conditio non vitiat in vltimis voluntatibus, sed vitiatur, *l 1. eod. l 3. D. de cond. & demonstr.*

18 Quia conditio non absolute expressa est, nec per figuram conditionis, sed per relationem ad alienum testamentum.

19 Nam ante Senatusconsultum permissæ erant huiusmodi institutiones, non etiam illæ, de quibus *in d. l. illa institutio* 32. *D. hoc tit.*

20 *d. l. captatoriæ, l captatoriæ* 11. *C. de test. milit.*

21 *d. l. captatoriæ* 64. vbi Castr. *de leg 1.*

22 *L.verbis legis* 120.*de verbor signif.* iunct.*l.legatum* 80.*de legat.*2.

23 Nec legibus sint cognita, *Instit.de codicill.in princ.* iunct. *l.3 D.si vsusfr.pet.* vt proinde non niu absurde potuerit Senatus de iis improbandis cogitare.

24 *L sciendum* 70 *de verb.signif.*

25 *L.5.§.sed etsi portio,de leg.præst.d.l.3.D.si vsusfruct.pet.*

26 Non enim solent homines minoribus beneficiis inuitari ad maiora conferenda.

27 Eadem enim vtriusque casus ratio est, *d.l.illa autem*,§. 1. vbi quod ponitur exemplum in contrarium, non dubito quin sit imperiti interpretis, aut etiam Triboniani, non satis bene hanc materiam intelligentis, nam & exempli illius verba sonant in tempus præteritum,non in futurum,imo totus ille 5. mihi suspectus est, vt scribam *in 3 part.Chiliad. de error. pragmat.*

28 *d.l illa autem,in princ.& d l hoc articulo.*

29 *L.cum ad præsens 37.& duab seqq D.de reb.credit.*

30 *d.l.Clemens* 83.*in fin.* Ex quo loco apparet,quoties quærimus de captatoria voluntate an valeat, ponendum esse, quod heres institutus suum instituerit testatorem, alioqui nulla esset institutio propter conditionis defectum,etiam vitio captationis sublato. [Huic tractatui similis ille est de testamento facto ad interrogationem alterius, quod regulariter non valet si non aliunde constet de eadem voluntate, De quo vide Cravet. *cons.*117.*& cons.*10.*num.*13.]

TIT. VII.

DE INSTITVT.

DEFINITIO I.

Extensio in vltimis voluntatibus fit aliquando à casu ad casum, sed nunquam à persona ad personam, præsertim si in dispositione facta sit expressio nominis proprij.

PAter, cum inter liberos testaretur, filium tuum primogenitum ex asse heredem scripserat, Claudium secundo genitum sub Vicecomitis appellatione in certis bonis pro legitima portione instituerat, Petrum tertio genitum in pensione annua quingentorum florenorum. Si secundus quandocunque sine liberis moreretur primogenitum substituerat. Viuo patre Claudius decesserat, postmodum pater, eodem testamento relicto, Petrus contendebat pertinere ad se bona, in quibus Claudius frater fuerat institutus, eo colore, quod in secundi ante patrem defuncti locum viuo patre subintrasset,[1] adeoque post eius mortem sæpius à patre eodem illo Vicecomitis nomine nuncupatus fuisset.[2] Quasi locus hic esset nostrorum traditioni, quæ habet, extensionem de persona ad personam fieri posse, quoties persona ad quam fit extensio comprehendi aliquomodo potest sub verbis & mente, vt aiunt, disponentis, propter qualitatem aliquam ei inhærentem, licet de persona illa in individuo facta mentio non sit.[3] Placuit, extensionem de casu quidem ad casum aliquando admitti posse,[4] licet non nisi parcissime & vrgente maxima voluntatis coniectura:[5] Sed de persona ad personam nunquam,ne quidem ex rationis,vt nostri loquuntur, identitate, nec rursus etiamsi de verisimili testantis voluntate appareat;[6] multo minus si extensionem quis inducere velit,vt in proposita specie,[7] de persona magis dilecta ad minus dilectam, & in detrimentum alterius magis dilectæ.[8] Accedebat, quod non sub nomine illo appellatiuo duntaxat, *Vicecomitis*, Claudio data fuerant bona, de quibus agebatur, sed adiecto etiam nomine *Claudij*, quæ specialis expressio proprij nominis non magis pati poterat, vt extensio fieret de persona Claudij ad personam Petri, quam,vt qui primum erat Petrus, factus subinde Claudius videretur.[9] Denique quod Claudio relictum fuerat, cum is ante patrem defunctus esset, in casum caduci deuenerat, ob idque penes vniuersalem heredem remanere debuerat,[10] tametsi substitutio nulla facta proponeretur in eius commodum:quę tamen verborum compendio sic concepta erat, vt vulgarem casum, qui euenerat, proculdubio contineret,[11] atque ita extensionis admittendæ rationem omnem excluderet.[12] Itaque Senatus pro herede vniuersali, contra Petrum pronunciauit, 8.Cal.Sept. 1588.

1 *Vt in specie l Gallus,in princ & pass.de liber.& posthum.*

2 Ex quo poterat fieri cõiectura voluntatis,quod Petrum vellet substitutum in locum Claudij, vt cui voluit conuenire eandem qualitatem, voluerit etiam conuenire eandem dispositionem.

3 Ex singulari doctrina Aretini, *in d.l.Gallus*, 6.*& quid si tantum,col.3.in fin. vers.secundo fallit*, dicens ita loquendum *in l.stale pactum* 40.§.*vlt.de pact.* Curt.iun.*cons.*121.*nu* 14 quod & in fideicommissis locum habere ait Gozadin. *cons* 39 *nu.*22. iunct.*num.*4. Sequitur Socin.iun.*cons.*129 *num.*35.*vol.*3.quem refert Francisc.Mantic.*lib.3.de coniectur.vltim voluntat tit.*19. *num.*8.*ad fin.* Maxime ex identitate rationis, *argum.l illud* 32. *ad leg.Aquil.*

4 *Ex notat.in d.§.& quid si tantum,l.mulier* 22.*ad Senatus. Trebell.*

5 *L.commodissime* 10.*D.de liber.& posthum cum similib.*

6 *L.si quis ita* 16.§.*penult.D de testamen tutel.* Idque pluribus probat idem Mantic. *dict.num.*8.*in princ.* vbi ostendit longe aliam esse speciem, *dict.l.stale pactum*, §.*vltim.* vbi agitur de conuentione facta inter viuos, & ad expressam vtilitatem heredis; cui semper paciscì præsumimus, *vulg.l.si pactum,D.de probat.*

7 Qui enim priores geniti sunt prædilecti præsumuntur, tanquam priores & cogniti & dilecti. Sunt & qui priores nominati fuerunt, *l.omnia* 32.*alias l.cum ita*,§.*in fideicommisso,de legat.*2.*l.heredes mei* 57.§.*vlt.D.ad SC.Trebell.*

8 Quod non ita est in specie *d.l.stale pactum*, §.*vlt.* vbi extensio fit à persona fratris ad personam filij,ac proinde ad personam magis dilectam, idque vt noceatur genero,cuius persona longe minus dilecta est.

9 Itaque persona,ad quam fiebat hoc casu extensio,non poterat comprehendi sub verbis & mente disponentis. Atque ita cessabat hic doctrina illa Aret. quam retulimus *num.*3. Sic & alias multum refert, an testator quid deposuerit expressis nominibus propriis, an appellatiuis, *l.si heredes* 124. *de legat.*1.*l. nonnunquam* 24.*ad SC.Trebell.*

10 *L.unic §.pro secundo,C.de caduc.tollend.*

11 Huiusmodi enim substitutio est compendiosa quę proinde vulgarem continet, si is cui facta est heres non fit, Guill. Bened.*in repet cap Raynutius*,in verb.*si absque liberis* 2.*in tract. de compend subst.num.*5. post Bart. *ad l.Centurio, col.*4.*de vulg. & pupill.subst.*

12 Semper enim potior est causa substituti, tanquam qui veniat ex voluntate expressa testatoris, *dict.* §.*pro secundo*, & *pass.l.unic.C.de caduc.tollend.*

DEFINITIO II.

Testes,qui deponunt de institutione facta per nuncupationem, debent esse contestes, etiam in figura & cortice verborum.

CVm de nuncupatiua institutione per testes probanda agitur, quod euenit, quoties nuncupatiuum testamentum sine scriptura factum proponitur,[1] ij soli testes fidem faciunt, qui de verbis institutionis sic testantur, vt non tantum in substantia voluntatis, sed etiam in verborum figura & cortice consentiant:[2] Alioqui non possunt videri contestes, & de vna tantum institutione sensisse,[3] quandoquidem si scriptum testamentum fuisset, vna tantum institutionis formula repertretur.[4] *Ita Senatus* in causa Petri & Humberti Roux, contra Claudiam Violat, 8. Id.Mart.

Id.Mart.1591. Et in alia causa, de qua Defin.15. infra de fidei.

1 Fiunt enim plerunque testamenta etiam nuncupatiua per scripturam, ad futuram rei memoriam, *l.4 D.de pignor.l.4. D.de fid.instrum l iubemus 29.C.de fid.testam.*

2 Quamuis non figura literarum, literatio quam exprimentis ceræ illata sit, quæ tollam facit, *l non figura 38.de oblig.& act.* Vide *l quoniam indignum 15 C.de testam.*

3 *Arg.l Diuus 24.D.de testam milit.*

4 Quæ cum possit hodie concipi quibuscunque verbis, post *d.l.quoniam indignum 15. C. de testam.* certis tamen & præcisis verbis concipi eam necesse est, vt sciri possit, quid testator dixerit & senserit, siue per scripturam testatus sit, siue per nuncupationem.

DEFINITIO III.

Clausula & conditio apposita in institutione, an & quando censeatur repetita in substitutione?

ET clausula, & conditio, quæ in institutione apposita est, plerunque in substitutione repetita intelligitur.[1] Sed hoc ita si eadem aut par sit vtrobique ratio.[2] Nam quod quidam putant,[3] illud etiam requiri, vt iidem sint instituti & substituti, nimis forrasse durum est.[3] Itaque si ponas institutos fuisse posthumos filios testatoris, inuicemque primo gradu substitutos, in secundo autem gradu substitutum extraneum, aut cognatum, qui hac parte non est fauorabilior extraneo, non semper eadem substitutionis, quæ institutionis ratio constituetur.[4] *Ita tractatum est* in causa Remigij & Claudij de Vullien, & Martini Sigrand. Prid.id.Iunij 1593.

1 *Argum.l 1.C.de impub.& aliis substit.l.qui filiabus 14.de legat.1.cum similib l si plures 24 de vulgar.& pupill substit.* Intelligo, nisi conditio talis sit, quæ repetita vitiaret, *vt in l seruo alieno 113.§.si ab impubere, de legat.1.* [4] Vide Cravett. *consil. 113.num.16.*

2 Paul.Castr. *ad l.1.C.de liber prater.* post Bald. *ad l.licet, l. Imperator 74.de leg.1.ex l.qui quis 95.de leg.3.*

3 Fulgos. *ad d.l.1.C.de liber prater.*

4 Quia pro personarum diuersitate aliter atque aliter testator sensisse ac disposuisse credendus est, nec valet vnquam argumentum à persona magis dilecta ad minus dilectam, vt videatur testator id voluisse, quod non dixit, *arg l.vnic.§.vbi autem, vers.sin autem ad deficientia, C.de caduc.tollend.*

TIT. VIII.

DE IMPVB. ET ALIIS substitut.

DEFINITIO I.

Tacita pupillaris regulariter contra matrem non admittitur.

QVANQVAM pupillaris substitutionis fauor ille est, vt pupilli matrem excludat, etiam à petitione legitimæ, nec inofficiosi testamenti querelam pertimescat, quia licet pupilli testamentum sit, à patre tamen factum est, vt eleganter Papinianus dicebat,[1] communi tamen & inueterato nostrorum interpretum errore iam pridem receptum est, vt si ex pupillari, vt vocant, tacita succedatur, id est, ex ea quæ in vulgari expressa per Diui Marci constitutionem intelligitur,[2] mater non solum à legitima non excludatur, sed ne ab ipsa quidem successione.[3] Quasi nec patris voluntas illa fuisse credenda sit, vt vllo modo excluderetur mater ab eo, quem non expressim pupillariter substituerit.[4] Nec iniqua sane est sententia,[5] si hac parte necessariam iuris rationem ab æquitate secernere liceret. Sed cum non eo minus verum sit ex pupillari substitutione succedi, quod vulgaris tantum casus expressus fuerit,[6] dici vix potest, quo iure successionem aut legitimam habere mater debeat, quæ nec testamento nominata est, nec ad inofficiosi testamenti querelam admittenda.[7] Placet tamen Senatui nostro, quod interpretibus fere omnibus, vt matri hoc casu salua sit intestati successio, nisi contraria patris voluntas ex coniecturis non obscuris, nec improbabilibus colligatur.[8] Id enim est quod vulgo nostri iactitant, tacitam pupillarem non admitti contra matrem.[9] *Ita Senatus* noster sæpius, & maxime in causa quadam tractata in publico auditorio, 8.Cal. Sept.1588.

1 Quem Vlpianus refert & probat *in l. Papinianus 8. § sed nec impuberis, D.de inoffic.testam.* Qui enim agit de inofficioso testamento, is duo impugnat, & testamentum & iudicium eius, quem ait insanum fuisse, testatumque contra officium pietatis. [Idque adeo verum est, vt si expressa pupillaris scripta sit in testamento imperfecto, quod tantum inter liberos defendatur, perinde excludatur mater cùm non eo minus valeat pupillaris substitutio. *Iul.Clar.in §.testamentum, quæst.10.* vbi dicit communem scilicet si substituti sint alij liberi. Quamuis non valeat tutoris datio, vt ibid. ille ait, quia licet respiciat fauorem liberorum, alienum tamen onus continet. Nec aliud probandum puto, tametsi in eo testamento relicta sint legata matri. Quamuis enim mater ab eorum petitione excludatur, quia non valent, vt scripti *Defin.vltim.num.7.s.de testam.* non eo minus tamen valet pupillaris inter liberos, quamuis esset difficilius, vt eo casu tacita vlla contra matrem admitteretur ne quidem ex coniecturis, nec si esset compendiosa ne alioqui tam multa singularia contra matrem admitterentur contra l. 1.C.de dot promiss.]

2 *L.iam hoc iure 4. D de vulgar.& pupill substit. l.quamuis 4.C.hoc tit.*

3 Vt scilicet filio mater succedat ab intestato, *ex SC. Tertyll.* ac si nulla substitutio pupillo facta esset, *vt in l.vlt.C.de instit.& substit.*

4 Poterat enim pater expressim filio impuberi substituere pupillariter, si voluisset, *arg. l vnic. §.vbi autem, ad fin.C.de caduc.tollend.*

5 Est enim semper fauorabilis causa matris venientis ad luctuosam filij hereditatem, *d.l.vlt.C.de instit.& substit. l.precibus 8.C.hoc tit. l.iure succursum 6.D.de iur.dot l scripto 7.§.vlt. vnd.liber.* Videtext. elegantem *in Nouell.162. sacra form.transmiss.* Domin. *cap v.t. in fin.*

6 Nimirum quoties potest locus esse constitutioni Diui Marci, de qua *num.2.3.* nec enim semper ei locus est, *d.l.4.l.Lucius 45.de vulg.& pupill substit.*

7 Non enim potest deferri ab intestato hereditas, quamdiu ex testamento heres aliquis esse potest, *l.quamdiu 39.de acquir hered.* pupillaris autem substitutio, siue expressa siue tacita testamentum filij est, *l.2.& pass D de vulg & pupill substit.* Sed & interest pupilli testamentarium heredem habere potius, quam legitimum, *l.Iulianus 42.alias l.si pupillus, de acquir hered.* Nec rursus potest fieri saluo testamento, vt legitimam possit petere citra querelam inofficiosi is, cui nihil penitus relictum fuit, *l. omnimodo 30.C.de inoffic testam.*

8 Sunt enim variæ coniecturæ, quæ facere possint pro matre, multæ, quæ contra matrem, de quibus tractant *add l.vlt.C. de instit.& substit.& ad l precibus 8.in fin. C.hoc tit.* Dicam *Defin.1.j.*

9 Contra quam sententiam vide quæ scripsi *in libris Coniectarum, & in Hemischiliade, de error.pragmat.*

DEFINITIO II.

Substitutio pupillaris, quæ continetur in compendiosa, excludit matrem ab intestati successione, non à legitima.

SVperiori nostrorum interpretum errori alius quoque consequens est. Nam si pater, cum impuberi filio substitueret, eam formulam vsurpauerit, quæ verborum compendio omnes substitutionum species pro casuum varietate complectitur, (quam nostri,

quasi sit ipsa quoque distincta species substitutionis, compendiosam substitutionem appellant,[1]) quæri solet, an matre in medio existente pupillaris substitutio credenda sit, an fideicommissaria? Quæstioni causam illud dat, quod pupillaris, quæ in compendiosa continetur, specialiter expressa non sit.[2] Quæstionis autem effectus ille est, quod si pupillaris dici debeat matrem omnino excludet,[3] quia non potest vere tacita dici, quæ sub verborum compendio continetur:[4] Sin vero etiam intra pupillares annos fideicommissaria dicatur, non impediet, quo minus ab intestato succedat mater,[5] cum onere restituendi fideicommissi: salua legitimæ & Trebellianicæ, id est, integri semissis detractione.[6] Non desunt, qui defuncto impubere filio pupillarem censendam putent.[7] Alij malunt esse omni tempore fideicommissariam, vt in dubio ea sumatur interpretatio, quæ faueat matri luctuosam filij hereditatem vindicanti.[8] Senatus noster mediam quandam sententiam probat, vt intra pupillares annos pupillaris quidem substitutio sit, ideoque Trebellianicæ detractionem non admittat,[9] sed tamen non eo magis excludat matrem à legitima,[10] quia non sit expressa, nisi verbis generalibus, quorum plerumque non tanta vis esse solet, quanta si essent specialia.[11] Plane quin post pupillares annos sit fideicommissaria, nemo dubitat.[12] Æquissimum sane temperamentum, sed à vera rectaque iuris ratione alienum. Quoties enim substitutio pupillaris est, testamentum filij est:[13] facto autem, saluoque testamento fieri non potest, vt legitima, quæ relicta non fuit, vlla debeatur.[14] *Ita tractatum est* in publico auditorio, 8. Calend. Septemb. 1588. postea vero decisum, 17. Calend. Jul. 1599.

1 De qua tractant nostri *ad l. precibus* 8. *C. hoc tit.* & *ad l. centurio* 15. *D. eod. tit. de vulg & pupill substit.*

2 Specialiter enim expressa illa dicitur, quæ facta est his verbis: *si filius meus heres erit, & in pupillari ætate decesserit, Sempronius heres esto*, l. 1. *D. eod.* & apud Iustin. *Instit. tit. de pupill. substit.*

3 *L. Papinianus* 8. § *sed nec impuberis, D. de inoffic. testam.*

4 Imo potius debet dici expressa saltem verbis generalibus, quia semper specialia generalibus insunt, *l. semper* 147. *de reg iur.*

5 Quia non sicut pupillaris substitutio testamentum est filij, sic & fideicommissaria substitutio potest dici testamentum grauati, vt impediat legitimam eius successionem, *l. Scæuola* 76. *D ad SC. Trebell.*

6 Postquam placuit duplicis quartæ detractionem permittendam esse, *ex cap. Raynutius, & cap. Raynaldus, Extr. de testam.* Nam inspecto iure ciuili solius falcidiæ deductio fit per eum, qui restituit fideicommissum ab intestato, *l. 2. §. vlt. D. de iur codicill.*

7 Et hæc verior sententia est, quam nos pluribus probauimus in libris coniecturarum. *ad l. precibus* 8. *C. hoc tit.* vbi vide. Adde Guil. Bened. *in tract. de compend. substit. num.* 45. Crauett. *cons.* 198. *num.* 10.

8 *Arg. l. vltim. C. de instit. l. precibus* 8. vbi Bart. & post eum vulgo cæteri, *C. hoc tit. d. l. Scæuola* 76. *D. ad SC. Trebell.* Adde exceptionem, nisi substitutus sit ex liberis testatoris, Crauett. *cons.* 141 *num.* 6. & 7. post glos. magnam, Bart. & alios, *ad d. l precibus*, Affli. *decis.* 367. vbi dicit communem.

9 Non enim Trebellianica deducitur ex pupillari substitutione, sed ex fideicommisso, quoties quis rogatus est de restituenda hereditate, & quidem tanquam heres, *l. mulier* 22. §. *vlt. D ad SC. Trebell.*

10 Quæ fuit primum sententia Decij, *ad d l precibus, num.* 26. *C. hoc tit.* [Philiberto Fabro patre meo, qui primus, vt ex eo ipso ita adfirmante audire memini. Sic apud nos pronunciauit, postea etiam à nostro Senatu comprobata.]

11 Generalia enim facile possunt recipere interpretationem restrictiuam, quam specialia vix patiuntur, *l. adigere* 6. §. *quamuis, de iur. patron. l. prospexit* 12. *D. qui & à quib. manum.*

12 Non enim potest esse pupillaris post pubertatem, *l. in pupillari* 14 *D de vulg. & pupill substit.*

13 Siue pupillaris substitutio sit expressa siue tacita, *l.* 4. *C. hoc tit.*

14 Quamuis possit ex testamento agi ad supplementum legitimæ, cum aliquid etiam minus legitima in eo testamento relictum est, *l. omnimodo* 30. *C. de inoffic. testam.* Vide Philipp. Cornæum *cons.* 28. *lib.* 4.

DEFINITIO III.

In pupillari mere tacita, & in ea quæ continetur in compendiosa, eadem ratio est auiæ, quæ matris.

QVi matris fauor est ex recepta interpretum nostrorum traditione, vt neque per pupillarem omnino tacitam excludatur à legitima impuberis filij successione,[1] neque per eam quæ in compendiosa verbis generalibus expressa est à legitimæ petitione;[2] idem auiæ, siue paternæ siue maternæ deberur, si mater ante filium impuberem decesserit,[3] quoniam prædefuncta matre, intestati nepotis successio, ex qua legitimæ portionis debitum proficiscitur,[4] ad auiam deuolueretur:[5] cui non minus consuli æquum est, ne præter iacturam amissi nepotis totius quoque patrimonij, quod in luctuosa hereditate est, damnum sentiat.[6] *Ita Senatus* eodem placito. Quid si vtraque auia eo tempore superstes fuit? Inter eas triens ille legitimarius pro virilibus diuidetur,[7] quia & ad intestati nepotis successionem simul admitterentur.[8]

1 Quia non patiuntur interpretes tacitam pupillarem admitti contra matrem, vt dixi *Defin.* 1. *num.* 9. 5.

2 Vt dixi *Defin. prox. præced.*

3 Crauett. *consil.* 141. *num.* 6. Bart. *ad l.* 2. *de vulg. & pupill. substit.*

4 Cum legitima nihil aliud sit, quam portio portionis ab intestato contingentis, *l. qua nuper* 31. *C. de inoffic. test.*

5 *Nouell* 118. *de hered. ab intest. venient.* Vide tamen initium *tit ad Tertyll Inst.*

6 *Arg d l vlt. C de instit. & substit. Liure succursum* 6. *D. de iur. dot. l scripto* 7. §. *vlt. vnd. liber.*

7 *L. Papinianus* 8. §. *quoniam autem quarta, D. de inoffic. testam.*

8 Vt dicam *Defin.* 2. 5. *de legit. hered.*

DEFINITIO IV.

Cum apparet de testatoris voluntate, mater & auia excluditur etiam à legitima per tacitam pupillarem.

QVod diximus in superioribus, neque matrem neque auiam excludi à petitione successionis per substitutionem pupillarem, si tacita illa sit, & à lege subintellecta,[1] neque à petitione legitimæ portionis, si generalibus tantum verbis sit expressa,[2] tunc verum est, cum de contraria patris voluntate, aut ex testamenti verbis, aut ex probabilibus coniecturis non apparet.[3] Nam si quid forte matri legatum à filio sit, eo adiecto, vt legato contenta esse cogeretur, nec quicquam amplius ex bonis testatoris petere posset, non leuis præsumptio est, voluisse testatorem, vt à legitima quoque excluderetur.[4] Alioqui nihil illa enixæ voluntatis verba operarentur,[5] cum neque in mariti successione ius vllum vxor habeat,[6] neque in hereditate filij, cui pupillaris substitutus datus est:[7] idemque multo magis obtinet, si non à filio, sed à pupillari substituto legatum matri fuerit.[8] Sed etsi substitutus sit ex liberis testatoris, siue ex vno tantum latere, siue ex vtroque coniunctus fratri impuberi, nemo crediderit plus fauere testatorem vxori, quam filio voluisse.[9] Itaque his casibus legitimæ petitionem mater non habebit, quam haberet vtique, si testatoris frater substitutus proponeretur.[10] Quid si testator digressus sit ad plures gradus substitutionum? Sunt qui putent, hanc quoque vnam esse ex iis coniecturis, propter quas etiam à legitima excludi mater debeat. Sed non placet Senatui nostro hæc sententia, si alia voluntatis coniectura nulla sit.[11] *Ita Senatus* in eadem

eadem causa, & rursus, 17. Cal. Jul. 1590. & rursum, Idib. Jun. 1591.

1 Quomodo Antonius Goueanus *ad l. 2. & alibi pass. de vulg & pupill. subst.* eam vocare solet, quam nostri vulgo male tacitam appellant.

2 Dixi *Desin* 1. & 2. 3.

3 Semper enim exceptio ista adhibenda est in quæstionibus vltimarum voluntatum, *l. 4. D. de vulg. & pupill subst. l. non aliter 69 de leg 3.*

4 *Arg l quæsitum* 78. §. 1. *de legat. 3.*

5 Quod tamen absurdum esset, *l. cum pater* 77. § *filius matrem, de legat. 2.*

6 *L. vlt. C. quor. bonor.* Existentibus scilicet agnatis: alioqui secus est, *l. vnic. C. vnde vir. & vxor.*

7 *L. Papinianus* 8. §. *sed nec impuberis, D. de inoff. testam.*

8 Ita vulgo nostri *ex l. Paula Callinico* 27. §. *Pomponius, de legat. 3.* Vide Patis. *cons.* 73. *vol.* 2.

9 Gloss. magna & communiter approbata *in l precibus* 8. *C. hoc tit.* Cravet. *cons.* 141 *num.* 6. & 7.

10 Gloss. ibid. Est enim minus fauorabilis causa fratris, quam testatoris.

11 Plures enim substitutiones compendiosæ eandem interpretationem recipere & possunt, & debent, quam vna reciperet, nec multiplicatio substitutionum rationem iuris immutare potest. Vide Cornetum *cons.* 28 *lib.* 4.

DEFINITIO V.

Compendiosa restricta ad bona testatoris semper est fideicommissaria.

COmpendiosæ, vt vocant, substitutionis formula, licet pupillarem quoque substitutionem contineat, si impubetem contingat in pupillari ætate decedere,[1] cum tamen ad bona testatoris restricta est, fideicommissariam duntaxat inducit,[2] quia per pupillarem non patri, sed pupillo succeditur.[3] Quanquam si pupillaris casus expressus sit, non eo minus pupillaris erit substitutio, quod pater adiecerit, *Titius mihi heres esto.*[4] Nam & patri heres est, qui filio patris heredi ex pupillari substitutione fit heres.[5] *Ita Senatus* eodem placito. Postea tamen contra pronunciatum fuit, mense Decembri 1602. in causa procurat. Tardy Neciensis, vt audio.

1 *L. precibus* 8. *C. hoc tit. Icenturio* 55. vbi Bart. & cæteri *D. eod. tit. de vulg & pupill. substit*

2 Cravet. *cons.* 98 *num* 10. vbi alios multos citat Rip. *ad d. l. centurio, num.* 100. secus est si sit restricta ad certa bona impuberis, in quibus tamen totum ipsius patrimonium consistat. Hoc enim casu perinde est, ac si substitutio facta esset in tota hereditate, cum pars vna bonorum ad se trahat alterum iure adcrescendi, præsertim nemine in reliquis bonis, si qua sint, instituto, *l. 1. §. si ex fundo. D de hered instit.* Et in hanc rem textus est expressus *in c. si pater, de testam in 6.* cuius ratio ostendit, nihil referre, an substitutio facta sit per verbum commune, an per directum ciuile, aut non ciuile? Nec rursus an sit substituta pia causa, an alius?

3 *L. sed si plures* 10. §. *ad substitutos. de vulg & pup. subst.*

4 *L. si ita scriptum* 8. § 1 *D de bon. poss. secund tabul.*

5 *L. paterfamilias* 28 *de rebus auctor. iud possid. alias l.* 13. *de privil. credit. l. sed si plures* 10. §. *filio impubere, de vulg. & pupill. subst.*

DEFINITIO VI.

Substitutio breuiloqua sui natura est vulgaris, sed continet etiam fideicommissariam, si fiat per verba habentia tractum temporis.

TEstator ita scripserat: *Instituo Claudium & Ioannem Patry fratres meos, & eorum descendentes per rectam lineam legitime, singulos in virilem, eos substituendo de vno ad alium.* Mortuo altero post aditam hereditatem, quærebatur, an superstes per fideicommissum substitutus videretur? Mouebat, quod verbum, *substituo*, si proprie & ex Iureconsultorum loquendi more accipiatur, ad vulgarem duntaxat & pupillarem substitutionem commune est,[1] non item ad fideicommissariam, quæ nec vnquam substitutio simpliciter appellatur.[2] Sin autem ex communi Interpretum nostrorum adeoque testatorum vsu intelligatur, licet non minus ad fideicommissum, quam ad veras substitutionum species accommodetur,[3] prius tamen directæ quam fideicommissariæ substitutionis interpretationem admittit. Id enim est quod dici solet, In ambigua testatoris voluntate directam potius interpretandam substitutionem, quam fideicommissariam.[4] His vero verbis; *Eos substituendo de vno ad alium*, cum breuiloqua & quæ eadem est reciproca substitutio contineretur, vulgarem substitutionem factam esse constabat.[5] Sed tamen cum præcedentia illa, *& eorum descendentes per rectam lineam legitime*, tractum temporis haberent, vt nostri loquuntur, placuit fideicommissi casu eueniente censendam substitutionem fideicommissariam. Nam & breuiloqua fideicommissaria est, quoties tractum temporis habet, vt & cum ex præcedentibus vel sequentibus appareat de fideicommisso cogitasse testatorem.[6] Propter quam causam si testator substituerit, *de herede in heredem*, nemo negauerit, fideicommissariam substitutionem esse,[7] quoniam cum viuentis heres nullus sit,[8] dubitari non potest, quin futurum mortis tempus iis verbis demonstratum videatur,[9] aliter atque si solo *descendentium*, vocabulo testator in substituendo vsus sit. Neque enim id ad fideicommissum inducendum sufficeret.[10] In proposito autem tractus temporis ex iis potissimum verbis *per rectam lineam* colligebatur, quæ cum essent apposita ad exclusionem descendentium collateralium,[11] vires suas exerere non poterant in fratris liberis primi gradus, sed tantum in nepotibus, vt patruum, qui ex descendentibus quidem esset testatoris, sed non in recta defuncti linea, excluderent.[12] Nec ad rem pertinebat, quod ea verba in Institutione apposita essent; non in substitutione. Nam & in substitutione compendio verborum reperita videri poterant; cum generaliter scriptum esset, *eos substituendo de vno ad alium.*[13] Neque nouum erat, vt verba institutionis tractum temporis habentia ad substitutionem etiam fideicommissariam ex voluntatis coniectura traherentur.[14] Sed & Gallica illa locutio in substitutione vsurpata *de l'vn à l'autre*, non tam breuiloquæ substitutioni[15] quam fideicommissariæ conuenire videbatur, ac si Latine diceres, *ab vno ad alium*,[16] quibus apparet, significari tractum & successionem temporis[17] potius quam si simpliciter inuicem,[18] aut quod idem esset, alius alij foret substitutus. Itaque pronunciatum est, conuocatis classibus fideicommissariam esse substitutionem, non directam, tametsi vulgaris substitutionis casu contingente directa quoque esse potuisset.* *Ita Senatus*, 15. Cal. Decembr. 1588.

1 Et ita appellatur *in l. iam hoc iure 4. de vulg & pup. subst.* Est enim verbum mere directum, adeoque magis quam verbum, *instituo*, vt scripsi *in Hemischilinde, de error pragmat.*

2 Vide textum elegantem *in l. tutores* 39. §. *heres institutus, de admin tutor.* vbi dicitur nullum habere substitutum, qui habet fideicommissarium. Facit *l. vxorem* 41. § *Seium maritum, de legat. 3.*

3 Placet namque Interpretibus, verba quædam esse communia, id est, quæ & directa sint, & precaria, inter quæ ponunt verbum, *substituo* post Bart. *ad d. l. Centurio.* Contra quem errorem scripsimus & in libris Coniecturarum & *in Hemischilinde, de error pragmat.*

4 *Cap. si pater, de testam in 6.*

5 Omnis enim substitutio breuiloqua sui natura est directa & vulgaris, *d. l. iam hoc iure.* Nor. *ad l. Lucius eod.*

6 Sic Franciscus Ripa, qui hanc communem dicit, *ad l Lucius. num.* 42. & *seqq. eod. tit de vulg. & pupill. subst.* Bened. Capr. *cons. 7. col. fin.* Ias. *cons.* 114. *vol.* 1.

7 Paris. *consil* 41. *vol* 2. post Decium *cons.* 38. Mantic. *de coniect. vlt. voluns. lib.* 8. *tit.* 18. *num.* 6 & *praced. in fin.* Vide Bart. Ias.

& alios *ad l centurio.* Socin. *conſ* 290. *incip. quoniam præſens, & conſ.*113. *ſupra ſcripto.* Dec. *conſ.*205.

8 *L.*1. *D. de hered. vel act. vendit. l.*1. *D. pro herede.*

9 *L filiusfamilias* 114. *§. vt quis heredem, de leg.*1. *l. ex facto* 17. *in princ D. ad SC. Trebell.*

10 Cum poſſit ea dictio verificari in deſcendentibus, qui nati fuerint viuo teſtatore, & accipi demonſtratiue potius, quam ad exprimendum futuri temporis tractum. De verbis habentib. à tractum temporis & extenſiuis vide *L.*1. *§. ſi quis adita, & l. filij* 6. *§.*1. *D. ad SC. Tertyll.*

11 Inclusio enim vnius eſt excluſio alterius, *vulg. l. cum prætor* 12. *in princ. de iudic. l. ex eo* 18. *de teſtib.*

12 Solent enim deſcendentes, quamuis remotiores, prædilecti eſſe in portione patris aut alterius aſcendentis, *l. cum annus* 102. *de condit. & demonſtr.*

13 Ea namque dictio, *eos*, omnes, de quibus antea dictum fuerat, complectitur, *l. vlt. D. ad SC. Trebell.* Nihil enim refert, an quis ſuo nomine, an certa demonſtratione exprimatur, *l. certum* 6. *D. de reb credit.*

14 Ex notat. *in d. l precibus, & in d l. centurio.* Voluntas enim illa eſt, quæ in diſpoſitionibus teſtamentarijs totum facit, *l ſi mihi* 12. *in fin. de leg.* 1. maxime in fideicommiſſis, *l. antepenult. eod. cum ſimilib.*

15 Per quam ſcilicet non de vno ad alium, ſed vnus alij ſubſtituitur, *l.* 4. *D. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

16 Caſtr. *ad l. omnia* 32. *alias l. cum ita, §. in fideicommiſſo, de legat.* 2. *& conſ.* 271. *part.* 2. *vol.* 2. Gloſſ. *in l. ex teſtamento, C. de teſt. milit.* Iaſ. *conſ.* 32. *num.* 2. *lib.* 1. Gloſſ. *in l. ſi is qui* 66. *§. vlt. de furt.*

17 Contra tamen ſentit Steph. Bertr. *conſ.*222. *vol.*2. *part.*1. vbi vult, ſola hæc verba, *de vno ad alium*, non habere tractum temporis, ſi non adſint alia, nec ideo minus ſubſtitutionem breuiloquam cenſeri.

18 Quod ideo commune verbum appellatur *in dict. l.* 4. *de vulg. & pupill. ſubſtit.*

19 Ex natura ſcilicet compendioſæ ſubſtitutionis, quæ ſui natura & vulgarem, & fideicommiſſariam, & cæteras omnes pro caſuum, perſonarum & temporum varietate continet. Not. *ad d. l. centurio, & ad d. l. precibus.*

DEFINITIO VII.

Liberi cum parentibus vocati per copulam an & quando ſuccedant ſimul, an ordine ſucceſſiuo?

CVm de collateralium, &, vt vocant, tranſuerſalium ſucceſſione agitur, verius eſt, liberos cum parentibus ſub nomine collectiuo, copulatiue tamen vocatos, non ordine ſucceſſiuo, vt quidam putant,[1] ſed ſimul eodemque tempore propter vim copulæ vocatos intelligi, & quidem ex æquis partibus, tanquam ſimul inſtitutos;[2] nimirum vt virilem vnam pater habeat, liberi vero aliam, cuiuſcumque ſint numeri.[3] Nec diſtinguemus, an teſtator inſtituerit fratrem & eius liberos, an, vt fieri ſolet, *fratrem & ſuos.* Nam & *ſuorum* appellatione per prius liberi intelliguntur.[4] Neque rurſus probabilis eſt quorundam illa diſtinctio, an collateralium perſonæ tales ſint, inter quas cadat ordo quidam charitatis & affectionis, nec ne? Quaſi priore caſu, vtputa inſtituto fratre eiuſque liberis, non niſi poſt patrem & ordine ſucceſſiuo liberi vocati videantur.[5] Indiſtincte enim ſimul vocatos videri placet,[6] ſi non voluntas teſtatoris refragetur.[7] Sane inſtitutis aut ſubſtitutis deſcendentibus non immerito aliud probatum eſt,[8] propterea quod ex pietatis potiſſimum ratione voluntates aſcendentium æſtimandæ ſint;[9] pietatis autem ordo poſtulet, vt liberis primum, deinde poſt liberos nepotibus hereditas relinquatur,[10] præſertim cum aui officium erga nepotes & parentis in liberos officio proficiſcatur.[11] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Cravett. *conſil.*22. poſt Decium *conſil.*205. *paulo poſt princ. & conſ.*662. [Cuius tamen opinio indubitate procedit ſi verba illa, & ſuos, poſita ſint in medio clauſulæ inſtitutionis, puta ſi quis poſt tres fratres inſtitutos & ſuos adiecerit ſingulos ex trientibus, quota enim oſtendit euidenter quot fuerint vocati: eſſent namque inſtituti ex minore quota ſi liberi cum patrib. concurrerent.]

2 Quæ fuit ſententia eiuſdem Decij *conſ.*253. Vide text. *in l ſi ego* 26 *D de acquir hered.* * Iulius Clar. qui dicit eſſe communem, & plurimos citat *in §. teſtamentum, queſt.*80. *num.*2.

3 Tanquam qui omnes vocati ſint ſub vno eodemque nomine collectiuo, *vt in l. omnia* 32. *alias l. cum ita, § in fideicommiſſo, vbi not. de leg.*2. Aliud eſt *in l. vlt. C. hoc tit.*

4 Idem Dec. *dict. conſ.*253. quod nec Cravetta negat *d. conſil.*22.

5 Quæ Bartoli opinio eſt & multorum *ad l. Gallus* 29. *§. quidam recte, de liber. & poſthum.*

6 Decius *dict. conſ.*253.

7 Vt in caſu, de quo idem Decius reſpondit *conſ.*291.

8 In eoque conuenit Decio & cæteris omnibus cum Bart. *ad d. § quidam recte.* Iunge quæ dicam *Defin.*2. *&* 12.

9 *L. cum annus* 102. *vbi not. D. de condit. & demonſtr l cum acutiſſimi* 30. *C. de fideicom.*

10 *Nouell.*118. *de hered. ab inteſt. venient.* Qui enim proximior eſt in gradu, dilectior quoque fuiſſe præſumitur, *d § in fideicommiſſo, l heredes mei* 57. *§. vlt. ad SC. Trebell. l. vltim. vbi not. C. de verb ſignific.*

11 *L. dotem* 6. *D. de collat. bonor. l generaliter* 6. *§.*1. *C. de inſtit. & ſubſtit.* [Vide tamen Franciſc. Mantic. *de coniect. vlt volunt. lib.*4 *tit.*9. *num.*17. *& ſeq.* vbi licet contra Bart. ſentiat, tamen adfert limitationes multas & valde probabiles, quæ videntur cum hac Definitione pugnare. Maximè ſi patri ſint coniuncti filij nondum nati & incogniti teſtatori. Item quando filij non liberi aut ſub alio nomine collectiuo.]

DEFINITIO VIII.

Vocati poſt parentes liberi ordine ſucceſſiuo cenſentur in dubio vocati tantum in caſum vulgarem, non in fideicommiſſarium, niſi ex coniecturis.

AT quibus caſibus liberi poſt patrem ordine ſucceſſiuo vocati intelliguntur, dubitari ſolet, an in vulgarem duntaxat caſum vocentur, ſi pater heres aut legatarius, aut fideicommiſſarius eſſe vel nolet, vel non poterit,[1] an etiam in caſum fideicommiſſi, vt à parente acceptam liberalitatem filius liberis ſuis reſtituere compellatur?[2] Sunt enim qui putent, adiuuandum interpretatione fauorem voluntatis, vt in eum caſum, qui euenit, quiſquis ille ſit, quando verba patiuntur, effectum ſortiri poſſit.[3] Probabilius tamen creditur, in vulgarem duntaxat caſum vocandos liberos:[4] ideoque fortaſſe, quod nimis dura videri poſſit ea interpretatio, per quam vllo erga proprios liberos fideicommiſſo pater obſtringatur.[5] Nam præter id, quod fideicommiſſa fere omnia creduntur odioſa, quia ſunt onerosa,[6] vel *ædum etiam eſt, ne quid* de ea decedat obſeruantia, quam *filius patri debet, ſi* ex fideicommiſſi cauſa relinquendæ ſucceſſionis neceſſitatem patri irrogatam eſſe filius intelligat,[7] cum pleriq; liberi ſolo exheredationis metu potius, quam debitæ pietatis ratione in officio retineantur.[8] Sed hoc ita eſt accipiendum, ſi nihil ſit, ex quo contraria teſtatoris voluntas elici poſſit. Quid enim ſi ſubſtitutio talis ſit, quæ iure directo valere non poſſit?[9] Quid item ſi iis verbis concepta, quæ tractum temporis habeant?[10] Vtique dummodo non ad primi tantum ſubſtituti perſonam, ſed ad ſequentes quoque directa ſint.[11] Quid denique ſi alij remotiores, &, quod eſt conſequens, minus dilecti etiam per fideicommiſſum ſubſtituti ſint? His certe caſibus & aliis, ſi qui ſunt ſimiles, fideicommiſſi quoque caſum ſubſtitutione contineri fatendum eſt.[12] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Sunt enim iſti duo caſus, qui ad vulgarem ſubſtitutionem pertinent, Nolontatis ſcilicet ac impotentiæ, *l cum ex filio* 39. *§. vltim. iunct. l. quidam* 30. *& paſſ. D. de vulgar. & pupill. ſubſtit.*

2 Nec enim fideicommiſſaria expirat per agnitionem vt vulgaris, *l poſt aditam* 5. *C. hoc tit.* ſed confirmatur, quæ alioqui interciderer, *l. ille à quo* 10. *§.*1. *l ſi patroni* 55 *§ qui fideicommiſſum, & paſſ D. ad SC. Trebell.*

3 Paul. Caſtrenſ. *ad l. Gallus* 29 *§ quidam recte, de liberis & poſthum.*

posthum. ex l. si quis operas 5. D. de oper. libert. quæ plane ad rem non pertinet: loquitur enim in stipulatione, non in institutione aut substitutione.

4 Quod pluribus defendit Decius *consil.* 205. 248. 253. 291.

5 Vt à nobis fusius disputatum est in quæstione illa, De liberis in conditione positis, *Decad. 16. de error pragmat.*

6 *L. si adrogator* 22. §. 1. *vbi notat. D. de adopt.*

7 Textus est elegans *in l. nec ei* 17. §. *præterea, eod tit.*

8 *Novell* 115. *vt cum de appellat. cognosc.* §. *aliud quoque capitulum, & l.* 3. § *si emancipatus, D. de bonor. possess. contr. tabul.*

9 Nam si iure directo valere numquam potuit, omni modo sic interpretanda est benigna interpretatione, vt iure fideicommissi conseruetur, *arg. l. Scaeuola* 76. *vbi not. D. ad SC. Trebell.* Decius *d. cons.* 253.

10 Nam & hoc casu continetur substitutio fideicommissaria, vt ex communi Doctorum sententia refert Cravet. *cons.* 22. *num.* 7 *& cons.* 131.

11 Alioqui si ad primum substitutum directa sint, licet habeant tractum temporis, non ideo tamen ad alias personas extenduntur. Idem Cravet. *d. cons.* 131. *num.* 3. & 4.

12 Ne alioqui melioris conditionis sit persona, quæ minus dilecta fuit, quam quæ magis dilecta, quod in fideicommissis & substitutionibus nunquam ferendum est, *l. Publius* 36. §. 1. *D. de condit & demonstr.* [Vide omnino Francisc. Mantic. *lib.* 4. *de coniect. vlt. volunt. tit.* 9. *num. vlt.* post Didac. Couarr. *ad cap. Raynutius* §. 2. *num.* 7. vbi aiunt substitutionem hanc, si semel potuit valere tanquam vulgaris, semper talem esse.]

DEFINITIO IX.

Liberi etiam cum parentibus vocati aliquando censentur vocati tantum ordine successiuo, & in casum tantum fideicommissi.

EX contrario, quod supra diximus, collaterales cum liberis suis copulatiuè vocatos propter vim copulæ simul vocatos intelligi,[1] eam necessario admittit interpretationem, si personarum conditio patiatur.[2] Nam si ponas, patrem institutum, aut cui legatum vel fideicommissum relictum sit, nullos dum eo tempore liberos habuisse, necesse est, vt ordine successiuo vocati videri debeant, quod simul vocari non potuerunt.[3] Adeoque, quod magis mirum est, in casum fideicommissi, non in vulgarem, quia casus vulgaris etiam cum expressus est pro non scripto haberi debet, si vulgariter substitutus nondum in rerum natura sit tempore delatæ hereditatis.[4] Cæterum nec si in id vsque tempus dilata sit agnitio aut repudiatio, quo liberi extare cœperint, perinde tamen erit; ac si iam ipso testamenti tempore in rebus humanis fuissent.[5] Itaque non nisi in fideicommissarium casum vocati videbuntur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Defin* 7. §. [Vbi vide quæ addidi ex Francisc. Mantic. *lib.* 4. *de coniect. vlt. volunt tit* 9 *num.* 17. *& seqq.*]

2 Est enim semper iusta illa interpretatio, per quam habetur ratio personarum, *l. adigere* 6. §. *quamuis, de iur. patron.*

3 Vt in eum casum valeat dispositio, quo valere potest, & quo saltem ex verbis concipi possit, *arg. l. Gallus* 19. §. *quidam recte, de lib & posthum. l. talem* 51. *in fin. D. de hered. instit.*

4 Quia non potest substitutio vulgaris fieri, quin testator sermonem suum conferat ad substitutum: quoties autem is, ad quem testator sermonem suum confert, in rerum natura non est, nullius momenti est dispositio, *l quidam referunt* 14. *vers. quia heres, D. de iur. codic. l.* 4. *D de his quæ pro non script. hab.* Idem est in legitima hereditate, *l. Titius* 6. *& seq D. de suis & legit.* [Vide tamen Francisc. Mantic. *lib.* 4 *de coniect. vlt. volunt. tit* 9. *num.* 30. vbi dicit hanc substitutionem successoriam censeri semper directam & vulgarem, nunquam fideicommissariam: scilicet cùm semel potuit valere iure directo.]

5 Institutio enim, quæ ab initio pro non scripta habetur, tractu temporis conualescere non potest, *l. penultim. de regulis iuris.*

6 Quia fideicommissum potest relinqui personæ, etiam quæ nondum sit in rerum natura, si modo extet tempore conditionis existentis, *l si in personam* 21. *C. de fideicom.* Vide Dec. *cons* 253 *in fin.* Bald. *cons* 305. *incip. non est dubium, vol.* 3. Iunge *Defin.* 12. §.

DEFINITIO X.

Vulgaris substitutio expressa nunquam trahitur ad fideicommissariam, breuiloqua non nisi interdum, compendiosa fere semper.

VVlgaris substitutio, si suo casu expresso certà sit & expressi, numquam trahi potest ad fideicommissariam,[1] à qua scilicet non specie tantum differat, sed toto etiam fere genere.[2] At si vulgaris casus expressus non sit, vt contingit breuiloqua facta substitutione,[3] minus difficile est, vt ex coniecturis probabilibus trahatur aut potius flectatur directa substitutio ad fideicommissum.[4] Illa vero coniectura sufficere creditur, quæ ex clausulæ codicillaris adiectione colligatur, si modo clausula illa concepta sit per verba futurum tempus demonstrantia,[5] quod eo casu dubitari non possit, quin ipsos quoque substitutionis verba temporis tractum habere videantur:[6] quod cum euenit iam supra diximus,[7] in breuiloqua substitutione fideicommissariam quoque contineri. Quanquam si rationem iuris spectes, prorsus improbabilis est hæc sententia, quandoquidem constat, clausulam codicillarem, quibuscumque tandem verbis concepta sit,[8] solemnitatis duntaxat defectum supplere, non etiam voluntatis.[9] Sane in compendiosa substitutione facilius hoc admittere quis possit, quoniam id substitutionis genus sui natura aptum est comprehendere omnes substitutionum species,[10] nisi verba repugnent;[11] tum demum autem repugnare videntur, cum sunt mere directa,[12] non cum, vt nostri vocant, communia.[13] Porro clausula codicillaris facit, vt, quæ in testamento directis verbis relicta sunt, valeant in vim fideicommissi, si valere directo non possint.[14] Atque ita vulgo nostri ratiocinantur.[15] Sed tamen non videtur ea ratio bene accommodari ad eam substitutionem; quæ verbis directis concepta, aut quæ directa sui natura iure vulgaris valere potuit, si casus non aditæ hereditatis, aut non agniti legati vel fideicommissi contigisset.[16] Quid enim necesse est, vt quæ iure directo valere potuit in suo casu, ob id solum flectatur in fideicommissariam ex vi codicillaris clausulæ, quod fideicommissi casus euenerit?[17] Illud certe aliquando æquum est obliquari directam substitutionem in codicillis factam, quia nullo casu fieri queat, vt tanquam directa valeat, quæ in codicillis facta est, quibus non magis hereditas dari potest, quam adimi.[18] Sed id non nisi peraro & summa suadente vtilitate; si iuris auctoribus credimus, admittendum est: vno nimirum illo casu, ac fortasis præterea nullo, quo impuberi filio substitutus pupillaris codicillis datus proponatur.[19] *Senatus* tamen noster iuxta communem Interpretum sententiam pronunciauit in causa suprascripta.

1 Expressio enim specialis omnem impedit extensionem, *l. commodissime* 10. *D de liber. & posthum l. si cum dotem* 22. *in princ. D solut. matrim. l.* 4. *de vulg & pup subst.*

2 Vulgaris siquidem substitutio vere ac proprie substitutio est, non etiam fideicommissaria, *l tutorei* 39. §. *heres, D. de admin. tutor.*

3 Quamuis etiam breuiloqua sui natura sit vulgaris, vt dixi *Defin* 6. *num.* 5. §.

4 Vtputa si breuiloqua facta sit per verba importantia tractum temporis. Guil. Bened. in verb. *si absque liberis, in tract de substit. breuiloq. num.* 17. *& seqq.* Cravet. *cons.* 22. *&* 210. *num.* 4. *& cons.* 305.

5 Francisc. Rip *ad l. Lucius* 45. *nu.* 44 *& seq* contra Decium *cons* 205. *ad fin. & cons.* 291 *& ad l. precibus, C. hoc tit.* Adde cum Ripa Cravet. locis supradictis, & Francisc. Mantic. *lib.* 7. *tit.* 4. *de coniect. vltim volunt.* vbi dicit, communem esse, contra Decium. Iunge Bald. *cons.* 91. *lib* 2. Socin. *cons.* 6. *vol* 2. *&* 3. Curt. *cons.* 139. *nu.* 17. Grat. *cons.* 8 *vol.* 2. Dec. *cons.* 431. *col.* 2. Zanch. *ad*

l.heredes mei 57.§.cum ita,D ad SC.Trebell.num.19. vbi contrariam Arcti opinionem refert ac refellit Raph. Fulgos. Paul. Castren & Corn.*in l si frater,C.de fideic.* Capr.*cons.7.* And.Gail. *lib.2.pract.observ.c.114.nu.3.*

6 Habent enim tractum temporis ea verba, quæ concipiuntur in futurum, *l.1.§.si quis adita, l.filij 6.§.1. D. ad SC. Tertyll.*

7 *Defin.6.§ eod.* vbi vide.

8 Distinctionem enim illam, vtrum per verba præsentis temporis concepta sit, an per verba futuri, refutauimus in prima parte Chiliadis nostræ *de error.pragmat.*

9 Quæ vera & elegans ratio est Decij *d.cons.205.ad fin.* & aliis locis supradictis.

10 Not. *ad l.centurio, de vulg & pup.subst. & ad d.l.precib. C.hoc tit.*

11 Nihil enim statuendum vnquam est verbis repugnantibus, *l.talem 51.in fin.D.de hered instit.*

12 *l.verbis similibus 7.vbi not.D.de vulg.& pupill subst.*

13 De quibus tractant nostri post Bart. *ad l.centurio.*

14 *l.1.l.3.in princ de iur.codic. l generaliter 24.§.ex testamento, D.de fideic.libert. l.1.C.eod.l.pen.§.vlt.de leg.2.*

15 *Ad l.Scæuola 76.per ill.text.D.ad SC.Trebell.*

16 Ita nostri notant *ad d.l.Scæuola.*

17 Siquidem satis est, vt aliquem casum vtilem habuerit, *arg.l.Stichus 39.in fin.D.de manum.testam.l.heres 21.§.pen.D.de fideiuss.*

18 Qui casus est *d.l.Scæuola.*

19 Vt scripsi pluribus *ad d.l.Scæuola, lib.15.Coniect.*

DEFINITIO XI.

Etiam institutio facta per verba importantia tractum temporis trahitur ad fideicommissum.

CVm Titius Sempronium heredem instituisset, eiusque liberos & heredes, his verbis, *& ses hoirs*, dubitabatur, an vulgaris substitutio facta esset, an fideicommissum potius Sempronio iniunctum, vt Titianam hereditatem liberis suis iisdemque heredibus restitueret? Nam si ea in dubio accipienda est interpretatio, quæ directam potius, quam quæ fideicommissariam faciat substitutionem,[1] nihil vetabat sic institutionem intelligi, vt si Sempronius hereditatem Titij adire aut nollet, aut nõ posset, post eius demum mortem ipsius liberi iidemque heredes per vulgarem admitterentur.[2] Eaque interpretatio verbis quoque conuenientior videbatur, cum *instituendi*, non *substituendi* verbo testator vsus esset.[3] Vulgaris enim, non item fideicommissaria substitutio, institutio est.[4] Et vero quomodo fieri, obsecro, potest, vt quis heredi suo tanquam heredi quid restituere rogetur?[5] Cum non magis heredi suo obstringi quis possit, quam sibi ipsi,[6] quandoquidem eadem defuncti & heredis persona esse intelligitur:[7] pronunciatum tamen est, fideicommissum à Sempronio relictum videri propter verba illa, *& ses hoirs*, quæ tractum temporis habebant, in eum scilicet vsque diem, quo Sempronius decessisset,[8] cuius viuentis sicuti nulla hereditas, ita nec heres quisquam esse poterat.[9] Nec credibile erat, testatorem, qui opulentam hereditatem relinqueret,[10] de Sempronij liberis in eum duntaxat casum cogitasse, quo hereditas à Sempronio repudiata fuisset,[11] tamque longo tempore vacasset:[12] præsertim si testamenti tempore nullos dum liberos Sempronius habuisse proponeretur. Qui enim nondum nati sunt aut concepti, non magis vulgariter substitui quam instituipossunt.[13] Fideicommissi vero vtilitas in eo erit, vt si patris Sempronij hereditatem liberi, iidemque testamentarij aut legitimi heredes agnouerint cum beneficio legis & inuentarij,[14] Titianæ hereditatis fideicommissum tanquam æs alienum possint deducere aduersus quoscunque Sempronianæ hereditatis creditores & legatarios,[15] quamuis aditione hereditatis hactenus confusa sit fideicommissi actio, vti ne fideicommissum peti possit;[16] nimirum quoniam ad hniusmodi fideicommissum non heredes quilibet, sed soli liberi, ita tamen si iidem quoque heredes essent, inuitati viderentur.[17] Nam si dictio illa Gallica, *hoirs*, nihil nisi heredes, ac non etiam per prius, vt aiunt, liberos significaret, vix sane esset, vt fideicommissum etiam, quod disertis verbis expressum fuisset, valere posset, quo quis erga propriam heredem suum oneraretur.[18] *Ita Senatus* in causa Ioannis Berguera. *Sine die.*

1 *Cap.si pater, de testam.in 6.*

2 Atque ita in terminis respondit Crauet. *cons.131.num.5. & 6.*

3 Institutionis enim verbum speciale est, substitutionis vero generale.

4 Cum nihil aliud sit vulgaris substitutio, quam secunda aut heredis secundi institutio, vt Caius definit in Instit.

5 Quomodo Crauet. disputat *d cons 131.nu.6.*

6 *l.neres à debitore 21.§.quod si stipulator, D de fideiuss.l debitori 10 eod l.Stichum aut Pamphilum 95 §.aditio, de solut.*

7 *l heres & hereditas 22. D de vsucap.d.§.quod si stipulator.*

8 Non enim possunt verificari, vt nostri loquũtur, nisi post mortem Sempronij. Bart. *ad l.Gallus,§.quidam recte, D de liber. & posth.nu.7.* Valde tamen obstat *l.vlt.C.de hered inst.*

9 *l.qui superstitis 94 de acq her.l.1.de here l.vlt. ad.vell.l. 1.D.pro herede.*

10 Etsi nihil vetat, opulentam quoque hereditatem repudiari, nec heres cogendus est rationem adferre, cur repudiet *l. 4. ad SC.Trebell. l.si in testamento 22.in fin. D. si quis omiss.caus. testam.*

11 Est enim casus ille abominabilis, per quem scilicet fit, vt testator eum heredem non habeat, quem destinauit, *l.Lucius 85.& l.vlt.D.de hered.instit.*

12 Interest enim testatoris & Reipub. non tandiu vacare & iacere hereditatem, *l.1.D.de succes.edict.* Vnde & solebant olim testatores heredem instituere sub ea cõditione, si intra centum dies hereditatem adiret cerneretque, vt scribit Vlp. *tit.11.qui hered. inst. poss.* quod & prætor solet seruare in præstituendo tempore ad deliberandum, *l.1.D.de iur.delib.*

13 Vt scripsi *Defin 9.§.eod.*

14 *Ex l.vlt.C.de iur.delib.*

15 *Lin imponenda 6.l.irritum 8.C.ad leg.Falcid.*

16 Aditio enim confundit obligationem ad impediendam petitionem, non etiam ad impediendam retentionem, *d.l irritum, l.debitor 59.D.ad SC.Trebell. l.Stichum aut Pamphilum 95. § aditio, de solut.*

17 *Arg.Lex facto 17.§.vlt.D.ad SC.Trebell.*

18 Ex notat. *num.6.& 7.supr.*

DEFINITIO XII.

Substitutio facta in fauorem personarum nondum conceptarum facile creditur fideicommissaria.

NOn est dissimile quod pronunciatum memini: Cum quidam fratrem suum filio substituisset: fratrisque liberos nondum tum conceptos, cum testator decederet,[1] vocatos videri fratris filios post patrem, & ordine, vt aiunt, successiuo,[2] in casum vero non vulgarem, sed fideicommissarium. Casus enim vulgaris non aliter locum habere potest, quam si purificabilis sit, quomodo nostri loquuntur, eo tempore, quo defertur hereditas:[3] Deferri autem hereditas non potest ei, qui moriente testatore nondum conceptus sit.[4] At fideicommissi longe alia ratio est, quippe quod in tempus multo longius quam vulgaris substitutio extendatur.[5] Possunt enim per conditionale fideicommissum vocari etiam qui post centum annos nascentur, si modo iam sint concepti euentis conditionis tempore, talisque conditio sit, quæ in id vsq; tempus differri queat.[6] *Ita Senatus* Cal. Decemb. 1588. Iunge Defin.9.supr.

1 Nam si iam tum concepti fuissent, conferentur vocati coniunctim cum patre, vt dixi *Defin.7.supr.* ex Decio *cons 205. & 213.* Arct. Alex. & cæt. *ad l.Gallus, § quidam recte.* vbi contrariam Bartoli sententiam reprobant, *De liber & posth* Idque propter vim & naturam copulæ, *l.vnic, §.hinc ita, Cod de caduc. toll.*

sol. l. reos 11. §. cum tabulis, de duobus reis, l si duobus 16. de leg. 1. Textus est in l pen § instituto de leg. 2. l. Titia cum testamento 34. §. vlt. l. vlt. §. Lucius eod l Lucius 78 in princ. ad SC. Trebell. cap. Raynutius, & c. Raynaldus, extr. de testam.

2 Decius *dict. cons. 253. in fin.* Bald. *cons. 305.* incip. *non est dubium, vol 3.*

3 Alioqui habetur substitutio pro non scripta, vt dixi *Defin. 9 supr.*

4 Siue testamentaria hereditas sit, siue legitima, nisi aliquid sit, quod suspendat delationem hereditatis, vt in specie, *l. 2. §. sciendum l. 2. §. pen. D. de suis & legit. l. scripto 7. in prin. vnd. liber. l si quis filio 6. de inust. rupt.*

5 Vt notabiliter docet Decius loco supra citato.

6 *l. si in persona 21. C. de fideic.*

DEFINITIO XIII.

Graduum interruptio neque vulgarem, neque fideicommissariam substitutionem perimit.

SOla graduum interruptio sicut vulgarem substitutionem non perimit,[1] ita neque fideicommissariam:[2] siue quia fideicommissum, quòd est in causa caduci, remanere debeat penes grauatum cum suo onere;[3] siue quod ita postulet voluntas testatoris, quæ facile ac fere semper euaneſceret, si graduum interruptio substitutionem fideicommissariam vitiaret.[4] Quis enim tam stupidus sit, vt plures fideicommissarios ex ordine in infinitum fortasse, vt plerumque fit, vocatos speret morituros, eo ipso ordine, quem præscribit?[5] *Ita Senatus* in causa D. Jacobi de Myolans, D. de Cheurieres, contra D. Henricum à Salluciis, D. de Cardé, 9. Cal. April. 1589.

1 *L. coheredi 41. in princip. D. de vulg. & pupil. substit.* quia vtrique substitutus videtur secundus, qui priori substituto fuit substitutus, *l. si Titiæ 27. eod.*

2 Guid. Pap. *quæst. 550.* incip. *Testator.* post Bart. *ad l. quandiu 3. D. de acq hered.* Facit *l si eius 34. l si patrono 55. §. qui fideicommissum, D. ad SC. Trebel.*

3 *L. vnic. § pro secundo, C. de caduc. toll. l si ab eo 9. D. de vsufr. legat.* Idem est de his, quæ sunt pro non scriptis, *d. l. vnic. §. in primo. l. vlt. D. de his quæ pro non script.*

4 *L heredes mei 57. §. vlt. D. ad SC. Treb.*

5 Cum ipse etiam ordo mortalitatis, quem natura præscripsit, plerumque turbetur, ipsis quoque liberis morientibus ante parentes, *l. nam etsi 15. D. de inoff. testam. l. scripto 7. §. vltim. D. vnd. liber.* Substitutionis pupillaris alia ratio est. Ea namque per graduum interruptionem vitiatur, *l. qui habebat 47. de vulg. & pup. substit.* de cuius sententia & lectione alibi scripsimus.

DEFINITIO XVI.

Varij casus, in quibus & vulgaris, & fideicommissaria substitutio ex graduum interruptione vitiatur.

SEd hoc ita accipiendum est, si substitutio aut vulgaris vtraque fuit, aut vtraque fideicommissaria, & quidem concepta sub eadem conditione.[1] Nam si primo hæredi vulgariter substitutus esset Titius, tum Titio per fideicommissum Sempronius, si Titius sine liberis moreretur, mortuo ante hęredem vulgari substituto non fieret locus fideicommissariæ substitutioni, quamuis Titius sine liberis decessisset. Fieret enim contra testantis voluntatem, si fideicommisso grauaretur is, cui non nisi vulgaris substitutus datus est,[2] cum vulgaris & fideicommissaria toto genere differant, prorsusque disparatas habeant conditiones:[3] ex quo illud fit, vt vulgaris substitutio expiret per aditionem,[4] per quam fideicommissaria confirmatur.[5] Quid verò si plurium substitutionum fideicommissariarum diuersæ sint conditiones? Finge, rogatum Titium, vt, si sine liberis moreretur, hæreditatem restitueret Sempronio, Sempronium quoque, si nauis ex Asia veniret, Mæuio. Propriam cuiusq; fideicommissi conditionem in propria cuiusque persona impleri omnimodo necesse est, alioqui, si alterutrius substitutionis conditio defecerit, nihil prodent vltimo fideicommissario alterius conditionem extitisse.[6] Idem est quod dici solet, deficiente prima substitutione omnes etiam subsequentes desinere, quæ ab ea pendebant.[7] At si vtriusque substitutionis conditio impleta sit, non eo minus admitteretur Mæuius, quod Sempronius ante Titium decesserit.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt in specie *d. l. coheredi 41. & d. l si Titius 27. de vulg. & pupil. substit. d. l si eius 34. l si patronus 55. § qui fideicommissum, ad SC. Trebell.*

2 Sicut è contrario qui per fideicommissum substitutus est, numquam potest cadere in vulgarem substitutum, *l. ille à quo 13. §. 1. eod tit ad SC. Treb.*

3 Vulgaris enim fit in casum hæreditatis non aditæ, *l. post aditam 5. C. hoc tit.* fideicommissaria vero non nisi in casum hereditatis aditæ, *d. l. ille à quo, § 1. & d § qui fideicommissum, & pass. ad SC. Trebell.*

4 *d. l post aditam.*

5 *d. § qui fideicommissum.*

6 Conditiones enim adscriptæ personis, cum sint personales, non facile extenduntur ad alias personas, *l qui heredis 44. l. Mæuius 55 de cond. & demonstr. l. Stichum 95. § vltimo, l. seruus decem 68 de solut.*

7 *Arg l. cum pater 77. § ab instituto, de legat. 2. l. qui habebat 47. de vulg. & pupil. substit.* [Oldr. *cons. 177.* incip. *testator,* vbi defendit instituto posthumo qui primus nascetur, eique si decederet in pupillari ætate, vel postea quandocunque sine liberis, substituto secundo posthumo. Et rursus si secundus in pupillari ætate decederet aut postea sine liberis substituto fratre testatoris, nato primo posthumo, & subinde morituro in pupillari ætate. Nullo autem nato secundo, fratrem excludi, quòd secunda substitutio fuerit inutilis, eique adiecta conditio defecerit *ex dict l qui habebat.* A qua sententia non valde recedit Alex. *cons. 1. lib. 1.* Sed dissentit Dec. *cons. 227. 238. 318. 427.* Socin. *cons. 52.* Mantic. *de Coniect. vlt voluntat. lib. 11. c. 6.* Peg. *de fideic. art. 15. num. 22. vsque ad 29.* quia casus non nativitatis æquipollet casui mortis nec liberis ex verisimili voluntate testantis, Et consequenter debet haberi condicio posterioris substitutionis pro impleta potiùs, quàm pro defecta. Et secundum hanc sententiam in compendiosa substitutione facta verbis communibus tractum temporis habentibus, & ita fideicommissariam quoque comprehendentibus pronunciauit *Senatus* pro Dn. de Rochefort, contra Dn. de Romagnieu de castro de Montagny, 7. Id. Mart. 1612. Me tamen ratio illa magis mouebat, quod substitutio prima facta in fauorem personæ nascituræ, sed nunquam natæ habenda erat pro non scripta, sicut ea, quæ facta esset in fauorem personæ iam tum defunctæ, *l. 4. de hiis quæ pro non script. l si seruo 101 in fin de leg. 1.* Et consequenter debet manere penes heredem, sed cum suo onere *l. vnic. §. in primo Cod. de caduc. toll.* vt scripsi *Defin. præced. numer. 3.* In eoque errant vulgo Interpretes, qui hanc substitutionem factam in fauorem personæ numquam natę habent pro quasi caduca, citantque in hanc rem *§. pro secundo d. l. vnic.* Decepti ex eo quod §. in primo loquitur de legato relicto personæ iam defunctæ. Nec animaduertentes id fieri, quia olim extra suos posthumos nihil poterat relinqui personæ nascituræ tanquam incertæ. Vade nec alienus posthumus institui poterat iure ciuili. *Inst de bon. poss. in princ.* Quod cum hodie immutatum sit, merito & pro non scriptis hodie habenda sunt, quæ huiusmodi personis quasi nascituris nec vnquam natis relinquuntur, vt generalior hodie sit sententia *d. § in primo, & §. & cum triplici eiusd. leg.*]

8 *L. heredibus 77. in princ. D. ad SC. Treb. d. l qui habebat 47. de vulg. & pup. subst.* Oldrad. *cons. 21.* incip. *Thema tale est.*

9 Nam & hoc casu verum est, in singulorum personis singulas conditiones extitisse, quod sufficit. Nec enim refert, vtra extiterit prior, *dict. l coheredi 41. de vulg. & pup. substit. dict. l. si eius 34. ad SC. Trebell. iunct. l. heredes mei 57. §. cum ita eod.* * Guid. Pap. *quæst. 150.* Bart. *ad l. quamdiu 39. de acquir. hered.*

DEFINITIO XV.

Etiam tertius possessor potest excipere de iure matris contrà substitutum venientem ex compendiosa substitutione.

ADeo verum creditur, quod iam supra diximus,* ex Interpretum magis, quam ex prudentum

sententia pupillarem substitutionem, quæ verbis generalibus in compendiosa continetur, non omnino matrem excludere, [1] vt si tertius possessor à substituto pupillari conuentus idipsum obiiciat, etiamsi mato pupillari conuentus idipsum obiiciat, etiamsi hactenus non conqueratur, audiri tamen debeat, [2] hactenus nimirum, vt in ius vocanda sit mater ante omnia, ne quicquam inaudita ea decernatur, [4] neve substitutus, quasi nullum fideicommissum sit, in hæreditatis possessione citra restitutionem esse possit. [5] Nec ad rem pertinere visum est, quod cum hoc casu nihil nisi legitimam Interpretes matri dent, non facit ea res, quo minus substitutio pupillaris directaque existimetur. [6] Nam imo vero fieri potest ex coniecturis voluntatis, vt omni tempore fideicommissaria videri debeat fauore matris, [7] quemadmodum ex contrario interdum euenit, vt in hoc substitutionis genere mater etiam à legitima per coniecturas excludatur. [8] Proinde vt sciri possit & constitui, quid iuris sit, matrem assumi necesse est, & consequenter tertius, qui de matris iure excipit. Est enim exceptio hæc de iure quidem tertij, sed ex earum numero, quæ ius agentis omnimodo excludunt, [9] id est, etiamsi tertius ille suo iure vti nolit, [10] ideoque omnimodo admittenda est. Nam quo casu testator voluit fauore matris substitutionem omni tempore esse fideicommissariam, non potest matris voluntas efficere, vt intra pupillares annos conualescat in pupillarem, [11] cum delata matri successio intestati, si ab ea repudietur, ad agnatum proximum ipso iure deuoluatur. [12] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 11. Calen. Februar. 1591.

1 *Defin. 2. supr. hoc tit.*

2 Quia mater relinquitur legitima ex opinione Decij *ad l precibus, nu. 26. C. hoc tit.*

3 Quia eius interest, cum sit tertius & iustus possessor. Si enim esset nudus detentor, non idem probaretur. Ex not. *ad Auth hoc si debitor, C. de pignor.*

4 Nam & regulare est, vt audiendi semper sint omnes, quorum interest, *l de vnoquoque, 47. de re iudic. l. nam ita 39. de adopt.*

5 Quoties enim substitutio fideicommissaria est, non potest fideicommissarius ingredi possessionem rerum hereditariarum citra restitutionem, *l facta 63. ad Trebell.* nisi in casibus *l pen. C. eod & Nouell. 1. de hered. & Falcid.*

6 Alioqui danda esset matri non tantum legitima, sed etiam Trebellianica, *ex c. Raynutius, & c. Raynaldus, extr. de testam. l 2. §. vlt. D de iur codicill.*

7 Affli. *decis. 367.* Dixi *Defin 2. supr.*

8 Puta si substitutus sit aliquis ex liberis testatoris, vt dixi *d. Defin. 2. num 8.*

9 Cuiusmodi exceptiones admittendas esse certum est, *l. loci 4. §. competit.* vbi Bart. *D. si seruit. vend. l. vlt. C. de rei vend. l. vlt. D. de acquir poss.*

10 Alioqui non esset admittenda, si non excluderet ius tertij, nisi si tertius ille vellet. Bartol. late *ad l. 2. de except. rei iudic.*

11 Nec enim testamentorum iura pendent ex voluntate viuentium, sed ex voluntate mortuorum, *l. illa institutio 30. de hered. instit.*

12 *L. 1. 2. & tot. tit. D. ad SC. Tertyll. 5. placebat, Inst. de legit. agnat succes.*

DEFINITIO XVI.

Coniecturæ, ex quibus potest tacita pupillaris admitti etiam contra matrem.

INter cæteras coniecturas, quæ facere possunt, vt per substitutionem tacitam pupillarem mater ab intestati filij successione omnimodo excludatur, vna illa est, si quid à matri relictum sit, quod non à pupillo eiusve tutore, sed à pupillari substituto præstari pater voluerit. [1] Tum enim apertissimum est, eam fuisse testatoris voluntatem, vt matri substitutus præferretur. [2] Sed non faciet ea res, vt mater à legitima petitione excludatur, quando nihil vetet admitti substitutum ex substitutione, nec tamen eo minus salua matri legitimam, etiam cum substitutio est compendiosa, quæ pupillarem quoque expressam continet, quamuis non nisi verbis generalibus. [3] *Ita tradit Cuiac.* in causa Remigij & Claudij de Wilien, & Marci Sigrand, Prid. Id. Junij 1593.

1 Paris. *cons. 73. vol. 2. ex l Paula Callinico 27 5. Tempus. d. legat. 3. Mich. Cad. in § testamentum, qua. l 28.*

2 Cum non potuerit grauari substitutus & onerari, nisi primum honoratus, *vulg. l. ab eo 9. Cod. de fidei. l. fideiss 6. in fin. de leg 3.*

3 Secundum eam Interpretum sententiam, quam receptiorem esse diximus *Defin. 2. §.* Ergo omni casu legitimam habebit mater, nisi cum pupillaris fecerit expressa. Producit tamen substituto superior coniectura hactenus, ne substitutio possit fauore matris dici fideicommissaria. Iunge *Defin seq.*

DEFINITIO XVII.

Si primus substitutus sit ex liberis, prodest secundo substituto, quamuis extraneo, ad matrem in totum excludendam.

FOrtior illa coniectura est, de qua in superioribus diximus, [1] Si substitutus sit ex liberis testatoris. Hoc enim casu siue tacita pupillaris fuit substitutio, siue compendiosa, id est, talis, quæ pupillarem verbis generalibus expressam contineat, mater in totum excludetur, id est, etiam à legitima. [2] Proinde si primum filium primo gradu substitutum extraneus quispiam secundo gradu sit substitutus, licet non pupillarem specialiter expressam, sed per compendiosam, vel per tacitam, perinde manebit mater exclusa, quæ semel exclusa fuit. [3] Quam enim testator semel & in primo substitutionis gradu exclusam voluit, credibile non est, vocatam denuo voluisse in præiudicium vltimi substituti, quantumuis extranei. [4] Itaque, quod Interpretibus placet, non excludi matrem à legitima, quando per compendiosam substitutus est extraneus, [5] ita intelligendum est, si non primus substitutus sit vnus ex liberis, tametsi ob eum præmortuum vel non natum hæreditas ad sequentem substitutum extraneum deuoluta proponatur. Media namque filij persona transmittit ad substitutum huiusmodi coniecturam voluntatis. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Defin. 2 num. 8. supr.*

2 Secundum glos. magnam, Bartol. & alios *ad l precibus 8. C. hoc tit.* & alios citatos *d nu. 8.* Creditur enim testator filium eundemque expresse substitutum magis dilexisse, quam vxorem, præsertim si eam neque instituerit, neque substituerit, *arg à contrario sensu, l. vlt. C. de inst. & subst.*

3 Id enim est, quod nostri solent dicere, personam semel exclusam manere in perpetuum excluſam. Not. *ad l. vltim 5. quando autem in pendenti, D. ad SC. Tertyll.*

4 Nec enim quisquam credendus est tam facile se corrigere ac sententiam mutare voluisse, *l non ad ea 89.* vbi not. *de condit & demonstr.*

5 Iuxta opinionem Decij *ad l. precibus, nu. 26. C. hoc tit.*

6 Nec enim nouum est, vt per alterius personam quis lucretur id, quod ex sua persona habere non posset, *l. 3 in fin. que res pignor. l cum hereditate 55. de acquir. hered. l. si is qui duos 29 de liber. legat.*

DEFINITIO XVIII.

Verba illa, vulgariter, pupillariter, & per fideicommissum, apposita in institutione an prosint substituto ad excludendam matrem?

QVidam, cum haberet vxorem prægnantem, instituerat ex asse posthumum, si vnus nasceretur, posthumos vero si plures, omnes in viriles, eorumque liberos in recta linea vulgariter, pupillariter, & per

& per fideicommissum. Deinde si quis ex posthumis sine liberis decederet, substituerat superstites, sin omnes, substituerat cognatum. Nato posthumo tum in pupillari ætate defuncto, matre superstite, videbatur, verba illa, *vulgariter, pupillariter, & per fideicommissum*, quæ per imperitiam Notarij fuerant in institutione apposita, [1] ad substitutiones potius, earumque gradus omnes referri debere. [2] Etsi enim iis verbis institutionis, *eorumque liberos in recta linea*, substitutionem quoque contineri constabat, vt post parentes posthumos eorum quoque liberi succederent, [3] quandoquidem habent tractum temporis, ex quibus fideicommissaria substitutio induci solet: [4] fieri tamen non poterat, vt parentibus liberi pupillariter substituti essent, non magis, quam vt ex pupillis liberi nascerentur. [5] Ergo pupillarem illam substitutionem, quam disertis verbis testator expresserat, ad eum substitutionis gradum referri necesse erat, quo valere posset. [6] Gradus autem primus ille erat, quo fratres fratribus erant substituti. [7] Quo admisso, vt ex patris voluntate frater fratri esse debuerit hæres testamentarius, illud etiam consequens erat, vno tantum posthumo nato, eoque in pupillari ætate mortuo, substitutum secundo gradu, quamuis extraneum, perinde ex pupillari expressa successurum, atque si ei soli, qui natus esset, non etiam aliis, qui nati non essent, fuisset substitutus. [8] Quamquam vulgo creditum est, pupillarem substitutionem vitiari ex graduum interruptione, [9] in eoque differre a vulgari & fideicommissaria: [10] id tamen tum obtinet, cum substitutus nominatim huic aut illi impuberi datus est, [11] non cum *illi*, qui nouissimus morietur. [12] Nam & nouissimus moritur, qui solus natus est, & post quem alius non moritur, [13] quia nec possunt hoc casu videri duo duorum pupillorum testamenta. [14] Est igitur superioribus consequens, vt extraneo quoque succedente ex pupillari substitutione, quam expressam dicimus, perinde mater pupilli excludatur in totum, id est, etiam à legitimæ petitione, [15] ac si substitutus hic esset de liberis testatoris, [16] tametsi nullæ aliæ voluntatis coniecturæ aduersus matrem pro substituto concurrerent. [17] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sunt enim istæ qualitates substitutionis, non institutionis, *tot. tit. de vulg. & pup. subst. & C. hoc tit.*

2 Vt magis valeat quod actum, quam quod scriptum est, ne alioqui noceat error Notarij, quod esse non debet, *l. errore, 7. l. testamentum 17. C. de testam.*

3 Idque in triplicem illum casum, vulgarem, pupillarem, & fideicommissarium.

4 Notant nostri *ad l. centurio 15 D. hoc tit. & ad l. precibus, C. eod.*

5 Nec enim alij potest fieri substitutio pupillaris, quam pupillo, & quidem in potestate constituto, *l. 2. de vulg. & pupill. subst.*

6 Vt in eum casum substitutio valeat, qui ex verbis concipi possit, *arg. l. Gallus, §. 1. de liber & posth.*

7 Potest enim frater fratri heres fieri per pupillarem substitutionem, & quidem necessarius, *l. sed si plures 10. §. 1 l. si filium 12. de vulg. & pupil. l. Iulianus 42. alias l. si pupillus, de acquir. hered.*

8 Non enim potest quis eo minus videri vni substitutus, quod fuerit substitutus omnibus.

9 *Ex l qui habebat 47. D. de vulg. & pup. subst.*

10 Dixi *Defin. 11. & seq. supr.*

11 Vt in specie *d. l. qui habebat.*

12 *Vt in l. ex duobus 34. in princ. eod. tit. l. qui duos 9. D. de rebus dub.*

13 *d. l. ex duobus, & d. l. qui duos.*

14 Cum vnus tantum fuerit pupillus.

15 *Ex l. Papinianus 8. §. sed nec impuberis, D. de inoffic. testament.*

16 Quo casu res nullam haberet dubitationem, vt dixi *Defin prox praced.*

17 Nam & hæc coniectura omnium fortissima est, vt dixi *dict. Defin praced.*

DEFINITIO XIX.

Legatum, quod datur matri pro omni iure legitimæ, excludit matrem etiam à legitima in fauorem eius, qui compendiose substitutus fuit.

IN eadem facti specie mouit etiam Senatum, vt matri omnimodo præferret substitutum, [1] quod matri testator fundum legauerat pro omni legitimæ iure, [2] facta etiam futuri temporis, quo legitima deberi quandoque posset, demonstratione. [3] Quænam enim matri legitima deberi poterat, nisi eo casu, quo filius decederet? [4] Nam in bonis mariti vtique certum est nullam vxori deberi. [5] Nec ad rem pertinuit, quod testator, cum legitimæ mentionem faceret, non pupilli, sed sua bona designauerat. [6] Licet enim per pupillarem, siue expressam, siue tacitam substitutionem succedatur pupillo, tamen, cum pupillus institutus est, fit necessario, vt per mediam pupilli personam patri quoque succedatur: [7] patrisque hæreditas non male dicitur, etiam si iuncta esse cœperit cum pupilli hæreditate. [8] Quod si obiicias, non fuisse, cur testator de legitima loqueretur, si id agebat, vt filio posthumo pupillari eam substitutum daret, cum eo casu certum sit nullam matri in bonis filij legitimam deberi. [9] Respondebitur, fuisse illam adiectionem necessariam, quia non solum pupillariter expressè, & compendiosè fuerat substitutum, sed etiam per fideicommissum, cuius conditione eueniente procul dubio de legitima detrahenda tractandum fuisset. [10]

1 Quamuis solear passim Senatus noster in dubio pro matris legitima iudicare.

2 Quibus verbis videbatur omne ius matris comprehensum, *arg. l. Paula Calinico 27. §. 1. de legat. 3.*

3 Coniectura enim voluntatis magna sumi solet ex eo, quod verba testamenti vel ad præsens, vel ad futurum tempus relata fuerint, *l. si ita 7. l. scribit 34. §. 1. de aur. & argent. leg. cum similibus.*

4 Cum non debeatur legitima nisi ex bonis, quæ quis mortis tempore reliquerit, *l. cum quæritur 6. C. de inoff. testam. l. 1. §. si impubere, de collat. bonor.*

5 *L. Papinianus 8. §. sed nec impuberis; D. de inoff. testam. l. vlt. C. quor. bonor.*

6 Quibus verbis videbatur testator omnem interpretationem pupillaris substitutionis excluisse, cum per pupillarem non patri, sed pupillo succedatur, *l. sed si plures 10. §. ad substitutos de vulg. & pup. subst.*

7 *L. paterfamilias 28. de rebus auctor. Iudic. possid.*

8 *d. l. sed si plures, §. filio, l. qui patri 59. de acq. her.*

9 *d. §. sed nec impuberis.*

10 *L. 2. §. vlt. D. de inr. codic.* adeoque Trebellianica eo casu detrahi potuisset, *ex cap. Raynutius, & cap. Raynaldus, extr. de testament.*

DEFINITIO XX.

Substitutio compendiosa etiam facta sub conditione illa, si sine liberis, est pupillaris intra pubertatem, si modo mater non sit in medio.

SVbstitutio compendiosa facta impuberi filio verbis communibus sub conditione, *si sine liberis*, [1] pupillo postea intra pupillares annos defuncto, pupillaris censenda est, non fideicommissaria, [2] matre in medio non existente. [3] Nec id solum fauore primi substituti, sed etiam fauore secundi, qui post primum vocatus sit ordine successiuo per verba tractum temporis habentia, & apta comprehendere fideicommissum, [4] vtputa si testator fratrem suum substituerit filio, & post fratris mortem eius liberos. Neque enim eo minus fratris filius directo substitutus dicendus est; quod post patris sui mortem vocatus sit, si modo viuo pupillo primus substitutus decesserit. Illa nanq; verba;

& post fratris mortem, casum quoque vulgarem continent, cum primus substitutus pendente adhuc substitutionis conditione decessit: [6] quemadmodum casum continerent fideicommissarium, si testatoris frater idemque prior impuberi substitutus superuixisset, eiusque hæreditatem adiisset, [7] vt nimirum qui directo successisset impuberi ex pupillari substitutione, idem post mortem suam filio suo eandem hæreditatem restituere rogatus intelligeretur. [8] Itaque non distinguemus, an substitutio facta sit impuberi per verba directa, an per communia? Semper enim ea in dubio accipienda est interpretatio, quæ directam substitutionem faciat, non obliquam, [9] maxime fauore pupillaris substitutionis, quæ scilicet pupillo, & vtilis, & honorifica esse creditur. [10] Neque hanc interpretationem excludit conditio illa, *si sine liberis*, [11] cum & is quoque sine liberis moriatur, quem impossibile est liberos habere, vt verba illa abnegatiue sumantur, non priuatiue, quomodo nostri loquuntur. [12] Quamquam nec per rerum naturam impossibile est, vt quis ante decimum quartum annum liberos generet. Propter quam causam Proculiani ex corporis habitu, non ex certo vllo annorum numero pubertatem æstimabant. [13] *Ita Senatus* in causa Michaelis du Cuin, 6. Id. Jun. 1594.

1 Quæ vulgaris conditio & formula est compendiosæ substitutionis.

2 In dubio enim capienda est interpretatio, vt censeatur substitutio directa potius quam obliqua, *cap. si pater, de testam. in 6.*

3 Fauor enim matris contrariam interpretationem suadet, secundum Interpretes, vt dixi *Defin.* 2. 3 & 4. 5.

4 Qui casus maiorem videtur habere dubitationem.

5 Quo casu secundus substitutus substituat locum primi, si modo vulgaris substitutio facta sit, *l. cum ex filio* 39. §. *vltim. de vulg l coheredi* 41 *in princ eod.*

6 Bartol. & alij *ad l. Gallus* 29. 5. *quidam recte, de lib. & posthum.*

7 Substitutio enim compendiosa apta est sui natura comprehendere omnes species substitutionis. Bart. & alij *ad l. centurio, de vulgar.*

8 Nam & huiusmodi fideicommissum valet, *l. ita tamen* 27. § *à patre, ad SC. Trebell.*

9 Etiam cum facta est per verba communia, *d. c. si pater, de testam in 6.*

10 *L. Iulianus* 42. *alias l. si pupillus, de acquir. hered.*

11 Quæ videtur præsupponere non alij factam substitutionem, quam ei, qui possit habere liberos, cum priuatio præsupponat habitum, *vulg. l. 4. de iusiit & iur.* Pupillus autem liberos suscipere non potest, vt neque nuptias contrahere, *vulg. in tribus.*

12 Sic enim Boerius non insubtiliter *quæst. vlt.* Facit *l Gallus* 29. 5. *videndum, in fin. de liber. & posth. l adigere* 6. 5 *quamuis, de iur patron.*

13 *Tit. quibus mod. tutel finit. Inst.* Non ideo tamen fiet consequens, vt pupillus possit vnquam liberos iustos habere, cum non possit iustas nuptias contrahere, sine quibus iusti liberi non fiunt nisi per adoptionem, *l. 1. de adopt.* Vide in hanc Defin. Ripam *ad l. Centurio, nu.* 114 116 *& seq.* Caccialup. *ad l precibus, num.* 43 Bald. *ibid. nu.* 15. Cagnol. *num.* 211.

tebant tanquam pupillariter substituti, non solum quod in compendiosa substitutione pupillaris contineretur, [1] & quidem expressa saltem verbis generalibus, [2] quæ proinde matrem omnino excludere deberet, substitutis ipsius testatoris liberis, [3] sed etiam quia clausula illa, *vulgariter, pupillariter, & per fideicommissum*, in posteriore substitutione apposita ad priorem quoque referri deberet, cum vtraque substitutio continuata orationis serie scripta esset. [4] Mater contra dicebat, in proposita specie compendiosam substitutionem non posse continere pupillarem, propter mistam reciprocam inter filios disparis ætatis, adeoque inter liberorum etiam liberos factam: [5] clausulam vero illam, quæ in vltima substitutione fuerat apposita, referri ad priorem non posse, non illa tantum ratione, quod alius casus esset, [6] verum etiam quia casuum diuersorum longe diuersa esset ratio. [7] Nam in posteriore substitutione, quæ simplex erat, non reciproca, nihil impediebat, quo minus vltimo ex liberis testatoris decedenti impuberi patrueles pupillariter substituerentur: [8] at in priore, quæ, vt diximus, erat reciproca disparitas ætatis, obstabat, ne eadem interpretatio capi posset. [9] Non quod si ea clausula, *vulgariter, pupillariter, & per fideicommissum*, in compendiosa substitutione esset addita, prodesse non deberet ad inducendam pupillarem defuncto vno ex impuberibus, (neque enim videtur hoc casu obscura voluntas testatoris, cum verba omnia debeant aliquid operari [10]) sed quia cum non possit videri in compendiosa illa substitutione mentio facta pupillaris ætatis aut substitutionis, nisi per interpretationem & extensionem clausulæ in posteriori substitutione appositæ, succedit ratio illa, quod incongruum sit facere per interpretationem, vt in persona quorundam ex reciproce substitutis substitutio esset pupillaris, at in aliorum persona non esset; [11] quæ ratio faciebat, vt nec inter ipsos impuberes substitutio reciproca subsistere posset, maxime cum singulis omnes superuiuentes substituti proponerentur. [12] Itaque magis placebat, substitutionem illam reciprocam & compendiosam nullo modo censeri posse iure pupillaris substitutionis, siue expressæ, siue tacitæ, sed solam continere fideicommissariam, [13] quæ proinde matrem superstitem à luctuosa filij hæreditate excludere non posset, [14] vt licet fideicommissi onere grauata, legitimam tamen detraheret ac Trebellianicam: [15] eaque res fauorabiliorem faciebat hanc sententiam, quod mater esset in medio, [16] quodque eodem testamento legatum ei maritus reliquisset, [17] non addita clausula illa vulgari, vt nihil præterea ex testatoris bonis consequi posset. [18] Matri tamen obstabat valde illa potissimum voluntatis coniectura, quod si filius hic impubes nouissimus & post fratres omnes decessisset, haud dubie fratris filij vltimo loco substituti totam hereditatem haberent ex pupillari expressa substitutione, mater autem in totum excluderetur. [19] Cur non ergo dicamus, voluisse testatorem excludere prorsus matrem fauore superstitum liberorum, quos vtique magis dilexerat, & tanquam liberos & tanquam institutos, [20] quam fratris filios non nisi substitutos? [21] Sed respondebatur pro matre, non posse ex sola voluntatis coniectura induci pupillarem substitutionem, [22] quomodo nonnumquam inducitur fideicommissaria: [23] sed expressa dispositione apertisque verbis opus esse, siue per scripturam probentur, siue per testes. [24] Cum tamen dubitationis plena quæstio videretur, & ad arbitros recurrere litigatores, quam Senatus iudicium tentare maluissent, placuit ex æquitate potius, quam ex mera iuris ratione ita rem temperandam, vt mater legitimam

DEFINITIO XXI.

Substitutio compendiosa an contineat pupillarem, cum mixta est reciproca inter liberos disparis ætatis?

PAter instituit ex æquo sex liberis, quorum alij puberes erant, alij impuberes ei, qui ex ipsis quandocumque sine liberis moreretur, substituerat superuiuentes eorumque liberos æquis portionibus, de vno ad alterum, ita vt ad nouissimum, qui supereesset, hæreditas perueniret, &, si omnes sine liberis decederent, substituerat præmorrui fratris sui liberos vulgariter, pupillariter, & per fideicommissum. Defuncto paucis post patrem mensib. vno ex impuberibus, matre superstite, fratres totam ipsius portionem pe-

legitimam detraheret, Trebellianicam non item. [25] Quod temperamentum Senatus noster tum sequi solet, cum filio impubere facta est compendiosa substitutio matre in medio existente, & substituto extraneo, id est, qui non sit ex liberis testatoris, si alia voluntatis coniectura nulla proponatur, quæ matrem in totum excludere debeat. [6] *Ita tractatum est* inter liberos Claudij Quimier, 19. Calend. Januar. 1594.

1 Quia compendiosa substitutio sui natura apta est comprehendere pupillarem substitutionem, sicut & cæteras omnes substitutionis species, & aliud nihil repugnet. Not. *ad l. centurio 15. & alleg. 7. de vulg. & pup. substit.* scribentes *ad l. precibus 6. C. hoc tit.*

2 Ita Decius communiter approbatus *ad dict. l. precibus, num. 26.*

3 Vt dixi *Defin. 17. 3.* vbi vide.

4 *Ex l. fin.* vbi Bart. *de rebus dub.* Tusc. *decis. Pedem. 200.*

5 *Ex l. 4. D. de vulg. & pupill. substit. l. in testamento 6. Cod. de testam. milit.*

6 Vt in simili respondit Roman. *cons. 503. num. 2.*

7 Ex qua rationis diuersitate sequitur necessario etiam diuersitas iuris, *l. illud 32. ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam, de iniust. rupt.*

8 *L. vel singulis 37. de vulg. l. qui duos 9. de rebus dub.*

9 *d. l. 4. de vulg. & dict. l. in testamento.* Sicut & disparitas conditionis *in l. Lucius 45. eod. tit. de vulg & pup. substit.*

10 Saltem singula singulis referendo, vt tractat Guid. Pap. *decis. 533.* licet Ripa dissentiat *ad d. l. Lucius, num. 18.* nec proinde hoc casu locus est rationi, qua mouetur Modestinus *in d. l. 4 de vulg.*

11 Ratio est Modestini *in d. l. 4. de vulg.*

12 Per dictionem collectiuam, *omnes*, quo casu necesse est, vt in omnium persona locum habere possit dispositio, vt fiat omnium determinabilium par & æqualis determinatio, *ex d. l. 4.* vbi not.

13 Ex not. communiter *ad dict. l. centurio, & ad d. l precibus, arg l. Scaeuola 76. ad SC Treb.*

14 *L. vlt. C. de instit. & substit.*

15 *L. 2. §. vltim D. de iur codic.* iunct. *c. Raynutius, & c. Raynaldus extr. de testam.*

16 Ex not. *in d. l. precibus, & ad d. l. vlt & d. l. Scaeuola.*

17 *Arg. d. l. vlt.* vbi tamen mater erat heres instituta ex parte hereditatis non legataria.

18 Quæ clausula solet facere, vt per interpretationem restringatur voluntas testatoris erga vxorem, *arg. l. Paula Callinico 27. §. Pompeius, de leg. 3.*

19 Id est, etiam à legitima, *l. Papinianus 8. §. sed nec impuberis, D. de inoffic. testam.*

20 Præsumitur enim quisque prolem suam magis dilexisse, *l. cum acutissimi 30. C. de fideic. l. cum auus 101. de cond. & demonstr. l. heredes mei 57. §. vlt. ad SC. Treb.*

21 Semper enim præsumitur minus dilectus, qui posterior vocatus fuit, *l. Publius 36. § 1. de condit. & demonstr.* vt è contrario posterior vocatus is, qui minus dilectus fuit, *l. omnia 21. alias l. cum ita, §. vltim. de leg. 2. l. vlt.* vbi not. *Cod. de verb signif.*

22 Vt nec aliam vllam directam, *l. iubemus 29. C. de testam.*

23 *L. cum proponebatur 64. de legat 2. l. antep. de leg. 1.*

24 *d. l. iubemus.*

25 Iuxta opinionem Decij *in d. l. precibus, nu 26.*

26 Vt dixi *Defin. 2. 3 & sequ. supr.* vbi vide. Itemque *Defin. 16. & 17.*

DEFINITIO XXII.

Cum adest frater vtrimque coniunctus, quota debeat esse legitima matris?

AT cum impubes ille, de cuius hereditate contendebatur, superstitem reliquisset non tantum matrem, sed etiam fratrem vtrimque coniunctum, [1] visum est eam legitimam soli matri quærendam, tertiamque partem esse debere bonorum omnium, quæ filius habuerat. [2] Quia licet frater vtrimq; coniunctus concurrat cum matre in fratris intestati successione, [3] non tamen concurrit nec facit partem in legitima, [4] quia non sicut matri in bonis filij, [5] sic etiam fratri in bonis fratris legitima vlla debetur. [6] Tertiam verò bonorum partem habere mater debet, non eorum dumtaxat, quæ ad intestati hæredem peruenissent, si filius hic de fideicommisso grauatus fuisset, [7] sed omnium, quæ à patre acceperat, [8] ne prodesset substitutis, qui summo iure etiam Trebellianicæ detractionem pati debebant, [9] quasi ex fideicommisso tantum vocati, [10] quod ex æquitate & pro bono pacis substitutio quasi pupillaris iure censeretur. [11] Sane superstiti fratri vtrimque coniuncto fuisset vtilius fideicommissariam teneri substitutionem, vt, quod pro legitima & Trebellianica deductum esset, [12] inter se & matrem diuideretur iure successionis intestati: [13] sed cæteris fratribus tanto durius id foret. [14] Itaque eorum fauore soli matri fauendum esse melius visum est, [15] quamuis ita fieret, vt melior esset conditio matris, quam si substitutio prorsus fideicommissaria fuisset. [16] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Qui proinde ex ratione iuris poterat simul cum matre succedere fratri ab intestato, *ex Nouel. 118. de hered. ab intest. venient. Auth. defuncto, C. ad SC. Tertyll.*

2 Cum nodie aucta sit legitima etiam parentum, vt sit trientis portionis ab intestato contingentis, *Nouell. 38. de trient. & semiss.* [Castr. *ad l. planè 34. §. si duobus de leg. 3.* vbi dicit Doctores omnes concordare in hoc contra Bart. qui putauit legitimam matris non esse, nisi trientem portionis ab intestato contingentis. Cuius sententiam & nos probauimus, licèt aliis & melioribus, quàm ipse rationibus *in Err. 4. Decad. 15. de error. pragmat.*]

3 Propter quam causam videbatur legitima portio matris minor esse debere, quam si frater nullus adfuisset.

4 Quia non potest facere partem, qui nec admittitur, nec admitti speratur ad partem. Ex not. per Bart. & alios *in l. planè 34. § si coniunctim, & §. si duobus, per ill. text. de leg. 1.* * Idem Bart. *ad l. pater filium 14. D. de inoff. testam.*

5 *L. xam etsi 15. in princ. de inoff. testam.* iunct. *l. scripto 7. § vlt. D. vnd liber.*

6 *L. fratru 22. l. fratres 27. C. de inoff. testam.*

7 Quod tamen regulariter ita seruatur, cum legitima nihil aliud sit, quam portio portionis ab intestato contingentis, *l. cum quæritur 6. l. qua nuper 31. C. eod. tit. de inoff. testam.*

8 Id est, quæ fideicommisso continerentur, si fideicommissaria substitutio fuisset.

9 *L. 2. §. vlt. ff. de iur. codicill.*

10 *Arg. l. eum qui 30. de iureiur. l. 1. §. merito, D. quand. act. de pecul. annal. est.*

11 Illo enim casu duplex detractio locum habuisset, *cap. Raynutius, & c. Raynaldus, extr. de testam.* * Vide omnino de hac quæstione Anton. Thesaur. *Decis. pedemont. 172.* vbi *nu. 6.* distinguit multos casus, in quib. tamen omnibus magis probat, vt legitima matris sit tertia totius contra Bart. *ex §. 1. Nouel. 18. de trient. & semiss.* iuncto *versic. hoc obseruando*, nisi cùm fratres omnes sint instituti, vel singulis tantum aut plus legatum, quàm acceptari fuissent ab intestato, Quo casu ait legitimam matris esse tertiam portionis ab intestato contingentis, Nec sanè hunc casum tractat Castrens. *in d. l. planè 34. §. si duobus num. vlt. de legat. 1.* vbi ait Doctores omnes concordare contra Bartolum, Cuius tamen sententiam mihi veriorem videri scripsi & probaui *in error. Decad. de error pragmat.* Absurdum enim est plus consequi aliquem ex testamento contra voluntatem testatoris quàm fuisset consequutus præter voluntatem aut ab intestato vt argumentatur. Hieron. Gabriell *cons. 44. nu. 6. lib. 1.* post Baldum *in Auth. nouissima. C. de inoff. testam.*

12 *Auth. defuncto, C. ad SC. Tertyll.*

13 Qui scilicet nullam ab intestato partem fuerant habituri.

14 Nam & plerunque euenit, vt quis per alterius personam habeat, quod per suam habere non posset, *l. 3. in fin. D. qui pot. in pignor. l. cum hereditate 55. de acq. hered. §. præferuntur, Inst. de SC. Tertyl.*

15 Quo casu non habuisset illa trientem hereditatis, sed tantum quadrantem.

DEFINITIO XXIII.

Tacita pupillaris admittitur etiam contra matrem, quæ non est coheres filio data, præsertim si conuolet ad secunda vota, & in eum casum sit ademptum legatum, quod fuerat ei datum.

PAter posthumum, si masculus nasceretur, hæredem instituerat, si non nasceretur, fratres suos instituerat & substituerat, exclusis ab hæreditate filiabus dato eis legato. Vxori prægnanti certam pecuniæ quantitatem legauerat, hoc adiecto, vti ne ad secunda vota conuolaret; si secus faceret, legatum ei ademerat. Nato posthumo mater secundo nupserat, posthumus deinde impubes decesserat superstite matre cum sororibus & patruis substitutis. Postmodum mater ante factam de filij hæreditate controuersiam diem suum obierat, relictis filiabus iisdemque legitimis hæredibus. Quæ cum subinde fratris sui hæreditatem tam ex proprio, quam ex defunctæ matris capite peterent, substituti pupillares, itaque iam facti possessores, contradicebant, suamque esse hæreditatem contendebant ex pupillari substitutione. Prior Judex pronunciauerat pro sororibus. Appellatione ad Senatum facta disceptatum est in publico auditorio, an bene iudicatum esset? Quidam ita putabant, propterea quod casus ille, in quem facta erat pupillaris substitutio, si posthumus non nasceretur, nato posthumo defecisset.[1] Casum enim omissum pro omisso haberi debere:[2] neque hoc casu locum esse constitutioni Diui Marci, qua inductum est, vt expressus casus vulgaris trahatur ad pupillarem nõ expressum,[3] & contra.[4] Obstat enim lex Justiniani, quæ non patitur locum esse constitutioni, matre in medio existente.[5] Neque rursum necessariam esse distinctionem illam, Vtrum mater data esset filio cohæres,[6] necne, cum vtroq; casu nimis durum & inhumanum sit auferri matri luctuosam filij hæreditatem.[7] Dicebam, Justiniani lege casum specialem & omnino singularem contineri.[8] Nam repugnabat procul dubio Papiniani sententiæ constitutio Diui Marci, qua sola, vt credibile est, mouebatur Vlpianus,[9] nisi pro Papiniano fecisset illa voluntatis coniectura, quod non erat verisimile, testatorem, qui vxorem ex parte hæredem scripserat, ei luctuosam filij impuberis hæreditatem ademptam voluisse. Cumque constitutio Diui Marci sola voluntatis coniectura niteretur,[10] (alioqui enim obstabat sane iuris ratio, quę non patitur, vt casus expressus ad omissum trahatur,[11]) non abs re Papinianus existimabat, suadente contraria & fortiore coniectura, posse tuto recedi à iure nouæ constitutionis.[12] Cui consequens erat, vt cum in proposita specie matet pupillo cohæres data non esset, substitutos pupillares excludere nullo modo posset,[13] nil obstante celebri illa Diocletiani & Maximiani lege, ex qua in contrariam sententiam vulgo Interpretes nostri mouentur.[14] In cuius nimirum specie nec poterat locus esse constitutioni Diui Marci, quoniam in ea quærebatur de testamento militis,[15] cuius singulare ius est, vt casus à milite expressus nunquam trahatur ad omissum,[16] propterea quod in militis testamento non iusta, vt in paganorum,[17] sed nuda simplexq; voluntas spectatur. Accedebat, quod in proposito non solum ex nulla parte scripta mater fuerat,[18] sed etiam legatum ei datum maritus ademerat, si ad secundas nuptias transiret, quæ conditio secutis secundis nuptiis extiterat.[19] Itaque è contratio sensu coniecturæ Papinianeæ non erat verisimile, testatorem, qui legatum vxori factum ademisset, saluam ei voluisse in illum ipsum casum successionem filij tãquam intestati, cui pupillarẽ dederat substitutum.[20] Quandoquidem ex supradicta Marci constitutione vulgariter pupillo substitutus habetur pro pupillari substituto eueniente casu pupillaris substitutionis.[21] Pupillaris autẽ substitutus, cum sit hæres testamentarius,[22] ex vulgari iuris regula excludit intestati successorẽ.[23] Sed me illud omnium maxime mouebat, quod tametsi mater in specie cõheres filio data fingeretur,[24] nullus tamen hodie Justinianeæ constitutioni in huiusmodi facti exemplo relictus locus videbatur. Propterea quod nouo iure non sola mater succedit filio intestato, siue puberi, siue impuberi, sed cum fratribus & sororibus ex vtroque parente coniunctis.[25] Nec fieri vllo casu potest, vt superstite aliquo ex fratribus aut sororibus, vtroque ex latere, sola mater succedat, quoniam ab intestato vnus tantum casus est.[26] Atqui in ea specie, quæ proponebatur filiæ testatoris, eædemque sorores defuncti impuberis nominatim fuerant exheredatæ, aut saltem successione exclusę accepto legato, licet institutionis iure, vt vulgo fit, relicto.[27] Proinde nulla ratio erat, cur credendus esset testator voluisse, vt potior esset filiarum exclusarum, quam substitutorum pupillarium causa.[28] Ergo nec matris, quippe quæ, vt diximus, non aliter ab intestato admitti poterat, quam si sorores quoque admitterentur,[29] Denique illud etiam obseruandum videbatur, quod testator auorum exempla secutus toto testamento masculos prætulerat, & fœminas exclusserat, vt bona in familia conseruarentur.[30] Quo casu probabilius est, nec Papiniani, nec Justiniani sententiam locum habere posse, cum tota quęstio illa sit voluntatis, vt & Papinianus & Vlpianus fatebantur.[31] *Ita tractatum est* ex tempore, sed nihil adhuc pronunciatum inter filias & fratres N. de Montagnols, 8. Id. Jun. 1595.

1 *L. vlt. C. de instit. & substit.*

2 *L. commodissime 10. D de liber & posthum.*

3 *L. iam hoc iure 4. D. de vulg. & pup substi. l. 4. C. hoc tit.*

4 Sic enim nouæ putant esse causam aliquam tacitam vulgarem, contra quos vide quæ scripsi in Hemischiliade *de ver. pragmat.*

5 *a l. vlt. C de instit. & substit.*

6 *Vt in d l. vlt.*

7 *Arg. l. iure succursum 6. D. de iur. dot. l. scripto 7. §. vlt. D. vnd. liber. l. nam etsi 15. D. de inoff. testam*

8 Quod probant verba illa constitutionis, *in huiusmodi casu.*

9 Quia constitutio Diui Marci indistincte fuerat locuta, *arg. l. in fraudem 15 §. vlt. D. de testam. milit. l. de pretio 8. D. de publician in rem act.*

10 *d l. iam hoc iure.*

11 *d. l commodissime, l. si cum dotem 22. in princip. D. solut. matrim.*

12 Ne fieret contra voluntatem, quod ex voluntate proficiscebatur, *d. l. 4 de vulg & pup. substi.*

13 In ea enim, quæ & mater & hæres est, duplex fauor concurrit: vnus autem tantum in ea, quæ mater dumtaxat est. Iunge *l. Titia 34. qui inuita, illis verbis, filium eundemque heredem, de leg. 2.* Dici namque solet, duo vincula esse vno fortiora, *vulg. l. pen. C de adopt.*

14 *In l precibus, 8. C. hoc tit.*

15 Vt probant verba illa, *maritus tuus miles defunctus.* Item sequentia, *in patris militis positus potestate.*

16 *L. in testamento 6 C de testam. milit.*

17 *L. 1. D qui test facer poss.*

18 *L. 1. l. Diuus 24. l eius militis 34. & seq. D. de test. milit.*

19 Vt proinde non posset causa matris esse fauorabilis hoc casu.

20 Ne videretur dedisse plus matri, cui ademerat, quod erat minus, *arg l cui pacto 5. D. de seru. export.*

21 *d l. 4. de vulg d l. 4 C. hoc tit. d l 6. C. de testam. milit.*

22 *L. Iulianus 42 alias l si pupillus, de acquir. hered. l. paterfamilias 28. de rebus auctor Iudic. possid.*

23 *L quamdiu 39 de acq hered.*

24 Vt iuuari posset beneficio, *dict. l. vltim. Cod. de instit. & substit.*

25 *Ex Nouel. 118 de hered. ab intest. venient,* vnde sumpta est *Auth defuncto, C. ad Tertyll.*

26 *L ab intestato 16. D. de iur. codicill.*

27 Quæ institutio ex re certa habetur pro legato, non pro institutione, cum adest alius hæres ex asse, *l. quoties 13. Cod. de hered instit.*

28 Præsumitur enim prædilexisse eos, quos substituit, non filias, quas excludit, *arg. l. omnia 32. alias l. cum ita, §. in fidei commisso, de leg. 2. l publius 36. §. 1. de condit. & demonst.*

29 *d. Auth.*

19 *d. Auth. defuncto C. ad SC Tertyll.*

30 In qua non possunt conseruari per fœminas, quia mulier suæ familiæ caput & finis est, *l. pronunciatio* 195. § *vlt. de verbor signif.*

31 Sic enim Iustin. refert *in d. l. vlt. C. de instit. & substit.*

DEFINITIO XXIV.

Substitutio facta posthumo in eum casum, non nascetur, nunquam potest habere vim pupillaris expressæ posthumo nato, nec potest continere compendiosam.

SVbstitutio facta posthumo in eum casum, Si non nascetur, licet ad eum quoque trahatur ex Diui Marci constitutione, [1] Si posthumus natus fuerit, & impubes decesserit, [2] non tamen eodem modo pupillaris dici potest, quo esset, si pupillaris casus expressus fuisset. [3] Illa enim pupillaris expressa esset, [4] hæc vero non nisi tacita est, quoniam expressus ille casus, si posthumus non nascetur, casus est vulgaris substitutionis, [5] non pupillaris. [6] Inde fit, si nostris credimus, [7] vt substitutus pupillaris ad substitutionem admissus, quamuis matre in medio existente, si quid forte fit, quod eam repellat, [8] vt puta si non fuerit cohæres impuberi filio data, [9] aut si eam omnino exclusam matrius voluerit, [10] non tamen eam excludat à petitione legitimæ, [11] quomodo excluderet haud dubie, si pupillariter expressim substitutus esset. [12] Porro nõ eo minus tacita videri debet pupillaris substitutio, quod testator directo instituendi aut substituendi verbo vsus sit. Pertinet enim ea verborum obseruatio ad hoc, vt substitutio directa censeatur potius, quam obliqua, [13] non vt expressa sit potius, quam tacita. [14] Expressam siquidem pupillarem facit expressio sola casus pupillaris. [15] Nec rursum ea distinctio locum habet, nisi cum tractatur de compendiosa substitutione, vt directam interpretemur, quæ alioqui obliqua potius dicenda esset. [16] Sed in proposita specie tractari de compendiosa substitutione nihil potest, quia nec multa tempora sub verborum compendio potest complecti substitutio, quæ facta est sub conditione illa negatiua, Si posthumus non nascetur. [17] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 De qua *in l. 4. D. de vulg & pup. substit. l. 4. C. hoc tit. l in testamento 6. C. de testam milit.*

2 Extra casum *l vlt. C. de instit & substit.*

3 Tacti namque dici solet, parem cum vi taciti & expressi, *l 3. de reb. credit* plerumque tamen plus potest expressum quam tacitum, nec ad iuuandum, nec ad nocendum, *d. l. 4. de vulg. l. expressa, de reg. iur.*

4 *L. cum ex filio* 39. § 1. *de vulg & pup substit.*

5 Quæ tacite licet duplicem casum continet, voluntatis & impotentiæ, *d l cum ex filio* 39. § *vlt. & pass. eod. tit. de vulg. & pupill. substit.*

6 Quia substitutio pupillaris fit in casum acquisitæ hereditatis, nisi cum fit exheredato. *l. 1. & 2. & pass. eod. tit.*

7 Præsertim Decio *in l. precibus* 8. *Cod hoc tit.* cuius opinionem Senatus noster pass. sequitur, vt dixi *Definit.* 2. *& seqq. fusè.*

8 Hoc ideo, quoniam alioqui secundum nostros tacita pupillaris non admitteretur contra matrem, *ex d l precibus, & l. vlt. C. de instit. & substit. l. Scæuola* 76. *ad SC. Trebell.*

9 Quomodo data erat in specie *dict. l vltim. Cod. de instit. & substit.*

10 Vt in specie, de qua diximus *Defin. praced.*

11 Quia non fit expressa nisi verbis generalibus, tacita vero verbis specialibus, quæ Decij ratio est *ad dict. l. precibus, num.* 26.

12 *L Papinianus* 8. § *sed nec impuberis, D. de inoff testam.*

13 *Cap si pater, de testam in* 6. Notat. *ad l Centurio, & ad l. verbis ciuilibus de vulg & pupill. substit.*

14 Tam enim expressa quam tacita pupillaris fit & fieri debet per verba directa, aut saltem, vt vocant, communia, non per obliqua, *d l 4 de vulg. & pup substit*

15 *L 1. d l 4 d l cum ex filio* 39 § 1. *de vulg & pup substit.*

16 *Vt in d. c si pater, de testam. in* 6.

17 Est enim hic casus specialis & negatiuus, qui alium nullum affirmatiuum potest comprehendere. Substitutio autem compendiosa ea dicitur, quæ verborum compendio plures continet substitutiones, vt not. Bart. & post eum cæteri *ad d. l. Centurio.*

DEFINITIO XXV.

An fideicommissum conditionale transmittatur ad liberos masculorum, substitutis expressè liberis fœminarum vocatarum post masculos?

PAter testamento hæredes instituerat liberos masculos, Titium, Caium & Sempronium, & si quis eorum sine liberis decederet, substituerat superuientes, sin omnes, substituerat filias, adiecta hac clausula, *Et les leurs.* Titius & Caius decesserant superstitibus liberis, superstite item Sempronio, qui postmodum sine liberis decesserat, quærebatur, an ex prædefunctis filiis nepotes ad fideicommissum admitti deberent? Videbantur enim vocati ex generalibus illis verbis; *Et les leurs*, quæ posita in fine clausulæ ad totam clausulam referenda dicebantur, [1] ac proinde ad vtramque substitutionem, tam quæ in fauorem filiorum, quam quæ in fauorem filiarum facta esset, cum vtraque substitutio in eadem clausula, aut saltem in duabus continuato sermone prolatis contineretur. [2] Sed etsi ex propria persona vocati non essent, videbatur tamen posse defendi, ad eos pertinere iure transmissionis fideicommissum, ad quod parentes eorum fuerant inuitati. Constat namque inter iuris Interpretes, fideicommissum conditionale, licet regulariter non transmittatur, [3] transmitti tamen interdum ex præsumpta & coniecturata, vt aiunt, mente testatoris. [4] Inter coniecturas vero ea potissimum afferri solet, si alioqui futurum esset, vt minus dilectus præferretur magis dilecto, [5] quod sane in proposito contingeret, quia nepotes isti magis dilecti fuerunt, quam sorores substitutæ, cum fuerint positi in conditione ad eas excludendas. [6] Item coniectura ex eo sumi potest, quod liberi filiarum sunt expressim substituti, qui tamen fuerunt minus dilecti. [7] Contra respondebatur, ea verba, *Et les leurs*, non nisi ad filiarum liberos pertinere. Nam si Latine conditum esset testamentum, ita procul dubio testator scripsisset, *Et earum liberos*, non *Eorum*, quibus verbis nemo diceret masculorum liberos contineri, [8] transmissionem vero ex eo impediri, quod testator non tantum liberos substituerat, sed etiam cum illa adiectione, *superuuentes.* [9] *Senatus* nihil dum ex tempore decidit: inclinabat tamen maior pars in eam partem, vt fideicommissum non deberetur. [10] In causa liberorum Laurentij Gay, 11. Mart. 1597.

1 Secundum id, quod Interpretibus nostris placet, clausulam positam in fine dispositionis referendam esse ad totam dispositionem, *l. vlt.* vbi Bart. *C. de reb dub.*

2 Nam in iis, quæ continuato sermone & coniuncta oratione proferuntur, nihil videtur posse dici prius aut posterius, *l. quidam testamento* 14. *D de pecul. legat.*

3 Ne quidem ad descendentes, vt nostri tractant *ad l. vnic. C de his qui ant. aper tab.* reprobata glos. quæ contrarium sensit *in l. cui* 42. *D. de oblig. & action.* Vide *l. heredes mei* 57. § *cum ita, D ad SC. Trebell.*

4 Zanch. & alij communiter post Bart. *ad d.* § *cum ita.*

5 Quam nostri dicunt esse omnium fortissimam coniecturam, quia semper absurdum est, & contra testatoris voluntatem, vt melior sit conditio eius personæ, quæ minus dilecta fuit, *l. Publius* 36. § 1. *D. de condit. & demonstr. l omniâ* 32. *alias l. cum ita,* § *in fideicommisso*, vbi etiam DD. *de leg.* 2. *& in l. pecl* 69. § *fratre eod.*

6 Sic enim nostri passim argumentantur, *ex l Lucius* 85. *vbi glos in verb prætulit, D de hared. instit.* Contra quos tamen videnda sunt quæ late disputauimus *Decad.* 26. *&* 27. *de erroy pragmat.*

7 Sic argumentatur Cranet. *in consil suo.*

8 Nec enim fœmininum vnquam concipit masculinum, quotiens contra masculinum regulariter concipit fœmininum.

9 Quæ dictio solet excludere ius transmissionis, vt ex Craver. Rhano & aliis concludit Mantic. *de coniect. vltim. volunt. lib.* 11.

10 Nam & in dubio pronunciandum est contra fideicommissum, tanquam quod sit odiosum, nisi cum proponitur relictum familiæ ad conferuanda bona in agnitione de familia: de quo vide Mantic. *lib* 3. *de coniect. vlt vol* 111. 1.

TIT. IX.

DE LIBER. PRAETERIT.

DEFINITIO I.

Auth. ex causa, locum habet etiam in præteritione paterna, secund. opin. DD. si modo filius sit præteritus scienter, non ignoranter, nisi adsit clausula codicillaris per verba futuri temporis.

EX causa exhæredationis vel præteritionis, quæ pro exhæredatione haberi debeat, qualis illa, quę à matre fit, [1] rupto vel irrito facto testamento, solam institutionem corruere Iustinianus voluit, [2] cætera vero omnia firma remanere, ita vt ex ipso etiam testamento, ac si nec ruptum nec irritum factum esset, debeantur. [3] Quid ergo si præterito à patre filio, quam habebat in potestate, testamentum nõ ruptum aut irritum fuerit, sed ipso iure nullum & iniustum? [4] Ad hunc casum non pertinent verba constitutionis, sed tantum ad causam rupti vel irriti facti testamenti. [5] Cuius hac parte in eo dissimilis ratio est, quod fauorabilius videri debeat testamentum ex postfacto ruptum vel irritum factum, quoniam aliquando valuit, [6] quam quod ab initio nullum & iniustum fuit. [7] Ergo de paterna præteritione intelligi cõstitutio non potest, sed de materna tantum, quæ, vt dixi, pro exheredatione est. [8] Quod cum ita sit, illud quoque consequens est, vt non alio iure censeri debeat testamentum, in quo posthumus, quam in quo filius iam natus præteritus est. Etsi enim præteritus posthumus testamentum, cum nascitur, nõ facit nullum aut iniustum, sed rumpit: [9] tamen rumpit ipso iure solaque legis potestate, [10] & posteaquam natus est, eodem plane loco esse incipit, quo esset, si iam ipso testamenti tempore superstes fuisset. [11] Verum quamquam ex iuris ratione id verissimè dicitur, inualuit tamen inueterato nostrorum Interpretum errore passimque in tribunalibus recepto, vt non minus de paterna, quam de materna præteritione Iustinianus senserit, [12] & consequenter vt posthumo quoque præterito legata & fideicommissa conseruentur: [13] cum hac tamen distinctione, si scienter præteritus sit. Nam si ignoranter, id est, ab eo, qui nec testamenti nec mortis tempore de posthumo cogitarat, rectissime probatum est, constitutioni locum nullum esse, [14] quamuis adiecta codicillaris clausula, præsertim si per expressa verba futuri temporis concepta sit, faciat, vt hoc etiam casu legata & fideicommissa omnia ab intestato conseruentur. [15] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 6. infr. de codicill.

1 § vlt. *Inst. de exhered liber. l filiam præteritam* 15. *Cod. de inoff. testam.* [Est tamen ius singulare Augustanorum nostrorum, vt apud eos mater filium impunè præterire possit, nec habeatur ea præteritio pro exhæredatione, adeò vt nec vlla querela inofficiosi testamenti filio contra testamentum patris competat. Ideo quia ea eadem Augustanorum consuetudine mater filio intestato non succedit, sed per eius agnatos excluditur, quamuis non similiter filius ab intestata matris successione excludatur. In quo melior adhuc est conditio filij, quam matris in causa intestati, sed in causa intestati par omnium ius est, quia nec matri nec filiis querela competit, quandoquidem, nec vlla apud Augustanos legitima debetur]

2 *Nouell* 115. *vt cum de app. cognosc.* §. *aliud quoque capitulum*, vnde sumpta est *Auth ex causa, C. hoc tit.*

3 Sic enim habent Nouellæ verba, Simile quiddam est in *l. vlt. D. de hered. instit.*

4 *L.* 1. *de iniust. rupt. l si filius* 7. *l. inter cætera* 30. *de lib. & posthum.*

5 Vt probant priora ipsa verba *d. Auth ex causa.*

6 *Arg l posthumus* 12 *de iniust. rupt.*

7 *d. l si filius* 7 *& l seq eod.*

8 *d § vlt Inst. de exher. liber.*

9 *d l.* 1 *l* 3 *& d. l posthumus* 12. *de iniust. rupt.*

10 *L. ventre præterito* 84. *D de acquir. hered.*

11 *L. si primo* 8. *in fin D. hoc tit. de liber. & posth.*

12 Ex not. per Bart. & alios *ad d. Auth ex causa.*

13 Guil. Bened. *in verb. in eodem testamento* 1 *nu* 141.

14 Bart. & alij *ad l* 1. *D. de iur. codicill. & ad dict. Auth. ex causa.*

15 Ofasch. Cacher. *cons.* 11. *& cons.* 70. Anton. Tessaur. *decis. Pedem.* 141. vbi alios plerosque citant, qui sic tenent contra Bar. *ad d. l de iur. codicill.* & Aret. *cons. vlt.* Dicam *in Definit.* 3. 4. *& seqq infr de codicill.*

DEFINITIO II.

Etiam fideicommissa vniuersalia conseruantur per Auth. ex causa.

CONseruantur vero ea Iustiniani constitutione non solum legata, & quæ legatis per omnia sunt exæquata [1] fideicommissa singularia, sed etiam fideicommissa vniuersalia, si forte hęres eo testamento institutus de restituenda vniuersa hæreditate, siue pure, siue in diem, aut sub conditione rogatus proponatur. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.* 1. *de legat.* 1. *l.* 1. *C. commun. de legat.*

2 Iul. Clar. *in* §. *testamentum quæst.* 54. Andr. Gail. *præct. observat. lib.* 2. *cap.* 113.

DEFINITIO III.

Ius eligendi conseruatur instituto per Auth. ex causa, etiam rupta institutione.

SEd & cum hæres eo testamento institutus iussus esset vnum ex familia eligere, eique hæreditatem post mortem suam restituere, [1] visum est, non eo minus saluam esse debere instituto eligendi facultatem, quam nec deportatione amitteret sublata per deportationem institutione. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Vt in l. vnum ex familia* 67. *de leg.* 2.

2 *L. cum pater* 77. §. *hereditatem filius, de leg.* 2. *l ex facto* 17. §. *si quis rogatus* 2. *ad SC. Trebell.*

DEFINITIO IV.

Institutiones ex re certa conseruantur per Auth. ex causa, quatenus censentur iure legatorum, non institutionum.

CONseruantur quoque eadem Iustiniani constitutione institutiones ex re certa factæ, [1] propterea quod legatorum loco habeantur, eodemque iure censeantur. [2] Vnde fit, vt qua ex parte à legatis discrepant, vtputa quod ad ius accrescendi pertinet, secundum eorum sententiam, qui putant, institutum ex re certa ius accrescendi habere, si hæres ex asse scriptus adire vel nolit, vel non possit, [3] non conseruentur huiusmodi institutiones, sed cum institutione vniuersali corruant, id est, non impediant, quominus

minus testamentum, quod ad institutionem spectat, rumpatur, vel irritum fiat.[4] *Ita tractatum est* 12. Calen. Julij 1591.

1 Bart. contra glos. *ad l ex facto* 35. *D. de hered. instit.* Iul. Clar. *in §. testamentum, quæst* 53.

2 Scilicet cum alius vniuersalis aut particularis heres adest, *l. quoties* 1. *C. de hered. instit.*

3 Idem Bart. & post eum cæteri, solo refragante Baldo *ad d. l quoties*

4 Qu. a hoc casu & hac parte censente iure institutionum, non legatorum.

DEFINITIO V.

Præteritio filij nullum tribuit ius tertio ad impugnandum testamentum, nisi sit ille ex liberis.

FIlio in potestate præterito absente nec conquerente de patris iudicio, quæri solet, an alius quispiam, siue agendo, siue excipiendo, nullitatem testamenti obiicere possit? Nam & hæres ipse eo testamento scriptus, si ab aliquo tanquam hæres conueniatur, vtique exceptionem habet, si non in ea causa sint tabulæ testamenti, vt contra eas dari bonorum possessio possit.[1] Verius tamen est, quamdiu filius præteritus non conqueritur, non esse alij permittendum, vt disputet de viribus testamenti, secundum eam nostrorum sententiam, qua vtimur, existimantium filij præteriti silentium facere posse, vt testamentum alioqui nullum & iniustum conualescat hactenus talrem, vt iure prætorio defendatur.[2] Itaque esset ea exceptio de iure tertij, nec exclusiua iuris agentis,[3] cuiusmodi quæ sunt procul dubio admitti non debent.[4] Hoc ita si is, qui obiicit, nullo iure factum esse testamentum, non sit ex liberis, cuius interfit beneficio fratris præteriti patris iudicium euerti, licet sit ipse institutus aut exhæredatus.[5] Hic enim ius, quod ex persona fratris præteriti habere cœpit succedendi ab intestato, non idcirco admittere potest; quod frater, cui facta est iniuria, nolit conqueri.[6] *Ita tractatum in Senatu* in causa liberorum Ludouici Machet Necien sis, 13. Cal. Decemb. 1592.

1 *L. 2. D. de except. rei iudic. l. qui cum herede* 15. *D. de oblig. & action.*

2 *Ex l. filio præterito* 17. *D. de iniust. rupt.* de cuius tamen sententia vide quæ scripsi *lib. 9. Coniect. & in Decadibus de error. pragmat.*

3 Nisi sub illa veluti conditione, si tertius, id est, si filius velit.

4 Bart. late *ad d. l. 2. D. de except. rei iudic.*

5 *Vt in l. is qui* 15. *& seq. D. de legat præst.*

6 *d. l. is qui, l si post mortem* 10. *§. vltim.* vbi Bart. *de bonor poss. contr. tabul.*

DEFINITIO VI.

Filium consentientem potest pater & exheredare sine causa, & præterire, si liber consensum fuit, sed ita, vt hoc quoque casu salua sit filio legitima.

ET si non magis filius quam pater ipse facere potest, ne leges in patris testamẽto locum habeant,[1] magis tamen obtinuit, vt consentientem filium possit pater non solum exhæredare, sed etiam præterire, nulla prætetitionis aut exhæredationis inserta causa.[2] Quod ego, quantum ad exhæredationem attineret, non inuitus probarem.[3] Sed quantum ad paternam prætetitionem non item,[4] quia siue causam aliquam insertam habeat, siue nullam, numquam illa pro exhæredatione habetur,[5] perpetuaque & inuiolabilis testamentorum solemnitas illa est, vt filium in potestate suum hæredem, vel instituí, vel exhæredari necesse sit,[6] adeo, vt nec si post mortem patris filius præteritus iudicia patris adprobet, facere tamen possit vtile iustumque testamentum, quod ab initio iniustum & nullius momenti fuit.[7] Sicut nec conualuisse testamentum videri posset, tametsi filius præteritus viuo patre decessisset.[8] Illud sane constat filij consensum non aliter ei nocere debere, siue præteritus, siue nulla causa inserta exhæredatus proponatur, quam si libere, nulloque metu præstitus probetur,[9] quod tamen vix est, vt esse possit, si eo testamento pater de bonis quoque filij, aut quæ alioquin omnimodo ad filium peruentura erant, testatus sit.[10] Cæterum si eo quoque casu filius testanti patri vtiliter consenserit, non vsque adeo consensus ille iniqua & odiosa interpretatione adiuuandus est, vt à debito quoque bonorum subsidio filius sine causa excludi voluisse existimetur,[11] quando nec pacto expresso id ipsum facere potuisset.[12] *Sine die.*

1 *L. nemo potest* 55. *de leg.* 1.

2 Bald. *in l. fin. col. 6. Cod. vnd. legit.* Salic. *in l. si quando, §. & generaliter, C. de inoff. testam.* & alij multi, quos congerit & sequitur Boer. *quæst.* 14. *numer.* 8. 9. *&* 10. contra Bartol. distinguentem, an inserta sit causa prætertionis aut exhercdationis, nec ne?

3 *Argum. l. non putauit* 8. *§. si quis manu sua, de bonor. poss. contr. tabul.*

4 *Arg. l. Paulus* 47. *§. patroni filius, de bon. libert.*

5 Est enim proprium ius prætertionis maternæ non paternæ, vt pro exheredatione habeatur, *§. vltim. Instit. de exhered. liber.*

6 *L. inter cætera* 30. *l. Gallus* 29. *& pass. de liberis & posthumis.*

7 *L. filio præterito* 17. *de iniust. rupt. & irrit fact. testam.* De cuius sen.entia contra omnes omnium Interpretum opiniones scripsimus, *lib. 9 Coniect.* Neque vero ad paternam prætertionem pertinet constitutio Iustiniani, de qua *in Auth. ex causa, C. hoc tit.* vt scripsi *supr. Defin.* 1.

8 *L. si filius* 7. *D. qui testam. facer. poss.*

9 Non enim potest valere consensus metu præstitus, Boer. *d. quæst.* 14. *numer.* 10. post Cyn. & Doctores *in dict. §. & generaliter.*

10 Vt in ea specie quam tractat Boer. *dict. nu.* 10.

11 Bald. *in d. §. & generaliter,* quem sequitur Ias. *in l. 2. C. de bon poss. contr. tab. ex d. l. si quando, §. illud.* Boer. *d. qu.* 14. *nu.* 8. *& 9. in fin.*

12 *dict. §. illud.* * Non valde dissimile illud est quod nostris placet, filium primi gradus licet non possit institui nisi sub condicione potestatiua, *l. 4. D de hered. instit. l. si pater* 4. *C. de instit & substit. l. Lucius* 84. *de cond. & demonst.* Si tamen instituturus sit sub condicione casuali & velit filius expectare conditionis euentum pode id facere, ita vt eueniente condicione, testamentum valeat etiam iure ciuili. Ita Castrens. post Baldum *ad d. l.* 4. *D. de hered. instit. num.* 8. Quod tamen durum mihi videtur cùm non debeat esse in potestate filij vt patrem faciat testatum, aut intestatum. Iura enim testamentorum ipsa per se firma esse oportet, non ex alieno arbitrio pendere, *l. illa institutio,* 32. *D. de hered instit.* Præsertim cùm fateantur omnes deficiente condicione hoc testamentum valere, cùm in defectum condicionis filius non est exhæredatus. *Ita tractatum est* in causa D. Maximiliani Fauerij aduocati generalis & fratrum eius 7. Februarij 1610.

TIT. X.

DE POSTHVM. HERED. instituto.

DEFINITIO I.

Institutio facta posthumi & posthumæ, ex vxore nunc pragnante, non porrigitur ad posthumum altero partu editum.

QVI vxorem prægnantem habebat, cum suprema ordinaret, instituit iam natos liberos masculos, filiæ iã natæ trecenta institutionis

titulo reliquit. De posthumo autem ita cauit: *Si ex vxore mea, quæ nunc pregnans est, nascetur filia, heredem eam instituo in trecentis, sin filius nascetur, is vna cum fratribus suis ex æqua portione heres esto.* Nata primum fuerat filia, deinde anno sequenti ex eadem vxore filius, postea testator eodem testamento decesserat. Filia, quæ testamenti tempore, vt diximus, iam nata fuerat, dicebat ruptum fuisse testamentum natiuitate posthumi præteriti,[1] & ideo virilem hereditatis portionem quasi ab intestato vindicabat.[2] Instituti liberi negabant ruptum esse, propterea quod non solum filia posthuma, si qua nasceretur, sed etiam masculus posthumus fuisset institutus.[3] Etsi enim separatim fuerant instituti, & in casus distinctos: receptum tamen est fauore testamentorum, vt prouisio, quemadmodum nostri loquuntur, facta in casibus separatis porrigatur ad casus coniunctos.[4] Deinde, quia institutio posthumi non solum ad posthumum, qui iam tum in vtero sit, aut qui proxime nascetur referri debeat, sed ad omnes quandocunq; nascituros, eodem fauore conseruandi testamenti.[5] Postremo, quia institutiones ex re certa sustinentur, etiam rupto per præteritionem posthumi testamento,[6] saltem quatenus huiusmodi institutiones habent naturam legatorum,[7] qualis hæc erat institutio quæ facta fuerat in trecentis,[8] cum ea lex adiecta esset, ne quid amplius ex hereditate filia petere posset.[9] At contra pro filia faciebat, quod agnatione posthumi, siue scienter siue ignoranter præteriti, testamentum proculdubio ruptum esset,[10] cum non simpliciter & generaliter posthumus institutus reperiretur, sed iis verbis, quæ proximum duntaxat partum, iamque conceptum posthumum demonstrarent,[11] nec esse in hac specie locus poterat ei, quod diximus de casibus coniungendis. Solet enim hac parte multum interesse, an eodem partu, an diuersis plures posthumi nascantur. Posthumo namq; simpliciter instituto omnes quotquot nascentur simul instituti intelliguntur.[12] Sed non omnes qui eidem testatori ex diuersis partubus, si, cum posthumum instituerit, præsentis tantũ temporis rationem habuerit.[13] Nec ad rem pertinet, quod institutiones ex re certa per Iustiniani Constitutionem conseruantur.[14] Id enim ita verum est, si defendi eas velint illi, qui ex re certa instituti sunt, non etiam si eorum interfit, vt in proposita specie, ab intestato succedere potius, quam ex testamento.[15] Itaq; pro filia contra testamentum pronunciandum videbatur. Quoniam tamen clausula codicillaris testamento inserta proponebatur, & de illo quærendum erat, an operari deberet posthumo ignoranter præterito, (de quo alibi scripsimus)[16] nihil ex tempore pronunciatum est, cum in publico auditorio res tractaretur, 3. Cal. April. 1593.

1 *ex l. 1. C. hoc tit l. 1. & pass. D. de ininst. rupt.*

2 *l. filio præterito 17. eod. tit.* [*l. inter cætera 30. D. hoc tit.* Nec tantùm patris prætertitio vitiat testamentum, sed etiam matris hodie, nec habetur, vt olim pro exheredata, *Nouell. 115. vt cùm de appell. cognosc. §. aliud quoque capitulum.*]

3 Itaque non debebat præteritionis pari pœnam pater qui neque filium, neque filiam præterierat, vt ait Iustin. *in l. vlt. C. hoc tit.*

4 Per textum singularem, *in l. si ita scriptum 13. D. de liber. & posthum.*

5 *l placet 4.* vbi gloss. Bart. & cæteri, *eod. tit.*

6 Ex doctrina Bart. *ad auth. ex causa, C. de liber. prat.*

7 Dixi *Defin. 4 supr. tit. prox.*

8 Nec enim trecenta faciunt partem hereditatis, sed bonorum, *l. quamuis 14. D. si quis omiss. caus. test.*

9 Quibus verbis exheredatio potius expressa erat, *l. cum quidam 19 D. de liber. & posthum.*

10 *de l. 1. C hoc tit.* [Est tamen fauorabilius testamentum quod ruptum est agnatione posthumi, quàm quod ab initio nullum fuit præteritione filij iam nati, quia hoc quod numquã valuit difficilius cõualescit, & requirit expressam adprobationem, aut saltem tacitam filij præteriti. *l. filio 17. De inoff. supt.* Illud verò, quia valuit ab initio, facilius conualescit, si modo posthumus viuo parente à quo præteritus fuit moriatur, *l. posthumus 12. eod* Conualescit, inquam, non quidem iure ciuili, quod nihil non potest. *l. pen de reg. iur.* sed iure prætorio hactenus, vt ex eo posthi data bonorum possessio secundum tabulas, & quidem cum re, non quidem ex generali parte illa edicti *De bonor. poss. secund tab.* (nec enim tota æquitas prætoris sufficere in hanc rem potuit.) sed ex speciali *Tit. vt ex legib. & SC. bonor poss. des.* propter Constitutionem Hadriani, quæ fuit hoc casu necessaria. Ideoque petenda est hæc bonorum possessio intra centum dies viles, si extraneus fuerit institutus, aut saltem intra annum, si parens vel aliquis ex liberis, *l. 1. § si intra & seq. & §. largius. D. de succes. edict.* alioqui neque testamentum valet, neque legata, inquit Bald. *ad d. l. posthumus.* post Bart. *ibid. num. 5.* Est enim hic casus vnus ex illis, in quibus etiam hodie necessaria est bonorum possessio secundum tabulas, Etiam post *l. vltim. Cod. qui admitt.* quæ satis probat non ede hodie sublatum penitus vsum bonorum possessionis, cùm retinuerit antiquum tempus petendæ bonorum possessionis. Quid verò si plures posthumi diuersis partubus editi præterita sint, & omnes viuo parente decesserint? Videtur quidem minùs fauorabile testamentum, quod sæpius ruptum fuerit si sæpius rumpi potuisset. Sed tamen verius est, etiam huiusmodi testamentum ad Hadriani Constitutionem pertinere, vt Constitutio, quæ fauet vltimæ voluntati benigna interpretatione adiuuetur. Quid rursum, si mater instituto marito filium, quem in vtero gestabat, substituerit post mariti mortem, & maritum quandiu viueret obligauerit ad præstanda posthumo alimenta, vel quid annuum vice alimentorum? Vix est, vt hoc casu Hadriani Constitutio locum habere debeat, cùm hoc casu posthumus scienter præteritus sit à matre, quæ contra leges testari vltro voluerit. Est enim fauorabilius testamentum, in quo posthumus ignoranter præteritus est, quàm in quo scienter, licèt clausula codicillaris potentior sit, cùm posthumus scienter præteritus fuit, quàm cùm ignorante, vt dicemus *ad Defin. 4 infr. De codicill.* Sed & alia ratio facit ne hoc casu possit esse locus Constitutioni Hadriani, quia cùm posthumus sit substitutus, licet non nisi post mortem patris, rupto per eius natiuitatem primo gradu testamentum incepit à secundo, in quo repetitur posthumus ipse institutus, & quidem pure vicio temporis sublato tam ex iuris dispositione iuxta *l. hereditas 34. de hered. instit.* quàm quia mors patris frustra expectaretur, cuius institutio rupta esset. Cùm itaque posthumus cœperit posse succedere, & quidem ex testamento, quod incipit, vt dictum est, à secundo gradu, nulla ratio est, vt conualescat institutio mariti, licèt posthumus viuo adhuc patre decedat postea: Nec sanè ad hunc casum pertinet *l. posthumus.* sed ad illum quo posthumus omnino præteritus sit. E. ita consultus ego ex facto respondi pro D. de Polliane, contra D. de Borchenu.]

11 Relata enim erant verba illa ad tempus præsens, *quæ nunc pragnans est*, quod maxime spectandum est, *l. si ita 8. de aur & argent. leg. l Titius 25. §. 1. D. hoc tit. l filiæ 28. §. si quis ex certa eod.*

12 *l. qui filiabus 17 §. 1. de leg. 1.*

13 Sic enim aperte sentit glos. communiter approbata, *in l. ideoque 5. de liber. & posth.* Bart. Castr. & Iatius Ias. post alios, *in d. l. placet 4. eod. tit.* vbi etiam fuse Apostill. ad Bart.

14 Vt diximus ex Bart. *num. 6.*

15 *l. non putauit 8. §. vlt. l si post mortem 10. §. vlt. D. de bonor. poss. contr. tabul.*

16 *Defin. 4. & seqq. infr. de codicill.*

TIT. XI.

DE IVR. DELIBER.

DEFINITIO I.

Pendente quæstione fideicommissi & æris alieni, filius interim legitimam habere debet ex bonis, quæ pater mortis tempore possidebat.

VI patris hereditatem cum beneficio legis & inuentarij aguouerat, cum vniuersitatem bonorum sibi ex anteriore auitoque fideicommisso deberi contenderet, negabat

negabat teneri se interea fratribus legitimam portionem præstare, earve pensionis annuæ quantitatem, quam communis pater singulis pro legitima reliquisset, quoniam neque legitimæ,[4] neque legati[2] ratio vlla, nisi deducto prius ære alieno, haberi posset, æris autem alieni loco fideicommissum quoque deducendum constaret.[1] *Visum est* non prius quidem diffiniendum, quid & quantum esset in legitima, quam de fideicommisso cognitum fuisset, an deberetur, vt hoc ipsum sciretur, quid in bonis defuncti supereset.[4] Sed tamen ob incerti fideicommissi quæstionem, quæ altiorem requireret indaginem,[5] nec legitimæ, nec legato pro legitima relicto, cuius tam certa & indubitata esset obligatio, moram fieri debere,[6] neque satisdatione onerandos liberos,[7] qui ex patris voluntate debitam sibi iure naturæ pecuniam petentes eorum dumtaxat bonorum distractionem persequerentur, quæ communis pater moriens tanquam sua possedisset:[8] ne legis beneficium fauorabili ratione hæredibus concessum iniqua interpretatione ad liberorum iniuriam traheretur,[9] si de inuentarij & hæredis, & cæterorum creditorum iure pendente controuersia, quæ longiores litium anfractus pati solet, haberent illi interea nihil.[10] Pro D. Marchiore Aquensi, contra Dn. Marchionem à Camera, 9. Aprił. 1588. Junge Defin. 6. De inoff. testam.

1 *L. Papinianus 8. §. quarta autem, D. de inoff testam.*

2 *L. cum ab vno 53. § vlt de legat 2. L in legem 8. l. in ratione 11. §. quod vulgo. & ff. ad leg. Falcid.*

3 *L. cum pater 77. §. Titio, antepen. de legat. 2. L in imponenda 6. l irritum 8 C. ad leg Falcid.*

4 *L. cum quæritur 6. Cod. de inoffic. testam.* Est enim legitima nihil aliud, quam portio portionis ab intestato contingentis, *l. qua nuper 31. Cod. eod. dict. l. Papinianus, 5. si quis mortuo, D. eod.*

5 *Vt in Lille à quo 13. §. si de testamento, ad SC. Trebell. l. 3. vt in fest legat.*

6 *L queniam in prioribus 32. l scimus 36. §. cum autem, C. de inoffic testam.*

7 Ne alioqui difficultas satisdationis actionem remoretur, *l. 2. §. sed si dubitetur, de iudic.*

8 Nam ex præsenti possessione præsumitur dominium, *l. eum res 12. l sine possidetis 16. C. de probat.*

9 Beneficium enim, siue legis, siue Principis, nunquam debet habere iniuriam, *l. 4 C. de emancip. liber. l. Paulus notat 8. de prætor stipul. l ex facto 43 de vulg & pup substit.*

10 *L. ventre 84. de acqu. hered. l. 7. §. vlt. l filius 9. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Creditor habens clausulam constituti potest retineri in possessione pignoris, etiam non auditis cæteris creditoribus, si discussionis instantia laudum sit inchoata.

HÆres, qui delatam sibi hæreditatem non nisi cum beneficio inuentarij agnouit, etsi pendente lite, quam discussionis instantiam pragmatici vocant, inquietandus non est à creditoribus hæreditariis,[1] recusare tamen non potest, quo minus creditor pignoratitius, qui clausulam constituti habet, in pignoris possessione interim retineatur: auditis tamen in eam rem cæteris creditoribus, ne quid insciis illis fiat.[2] Quid enim si quis eorum sit anterior, qui simili modo per clausulam constituti iam possessor factus fuerat? Non vtique alium possessorem facere postea potuit, qui posterioris constituti tempore non possidebat,[3] quamuis si nondum sit inchoata instantia non sint expectandi. Nimirum, quoniam ea possessio, creditori iam inde à contractus tempore quæsita, extra causam hæreditatis reperitur eo tempore, quo debitor meritur,[4] nec proinde in hæredem ex edicti, aut consuetudinariæ fictionis potestate transmissa videri potest.[5] Neque vero necesse est, vt hoc casu imploret creditor beneficium Justinianeæ Constitutionis.[6] Tunc enim necessaria est remedij æquitas, cum debitor ignorantis creditoris possessionem interuenerit, non cum per debitorem creditor possessionem suam retinuit. Quę sane sola debitoris morte interuersa dici nequit,[7] quandoquidem & hæreditas, & hæres personam debitoris sustinet,[8] qui se constituerat creditoris nomine possidere.[9] Plane de iure crediti, & ordine creditoris, perinde disceptandum erit auditis cæteris creditoribus, ac si possessio quoque non minus, quam proprietas pignoris[10] in hæreditate remansisset.[11] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 13. Calend. Septemb. 1588. Et rursum 3. Non. Decembr. 1589. Et apertius pro Petro Juge Dn. de Candie, contra Johannem Juge in secreto auditorio, 11. Cal. Maij 1595.

1 Intellige per viam præcisæ executionis, licet lex non videatur priuilegium hoc heredi indulgere, nisi quamdiu est intra tempus conficiendi inuentarij *l. vlt. 5 donec, C. hoc tit* Bocr. *qu 10 nu 2 in fin & 3.* Vide *Defin. 4 infr.*

2 *Arg. l. nam ita 19. de adopt. l. de vnoquoque 47. de reiud.*

3 Clausula enim constituti non prodest, nisi is, qui constituit, eo tempore possideat, *l quod meo 18. de acq poss.*

4 Quam proinde habiturus fuerat, etiam alio hærede existente, *l sequens quæstio 68. de leg. 2.*

5 *L. 1. § Scæuola, D si is qui test. lib. esse iuss.*

6 *In l. vlt. C. de acquir poss.*

7 *L. si de eo 40. §. 1. D. eod.*

8 *L hæres & hereditas 22. D. de vsur. & vsucap.*

9 Nam nec possessio ipsa, quæ fuit penes defunctum, transiit ad hæredem sine apprehensione, *l. cum heredes 23. de acquirend poss.*

10 *L. cum & sortis 33 §. vlt. D. de pignor. action.*

11 *L. vlt. § etsi prefatam, & seqq. tit. C. hoc tit.*

DEFINITIO III.

Edictum successorium an habeat locum in hæreditatibus.

QVod successorio Prætoris edicto constitutum est, vt filius qui à petenda intestati parentis bonorum possessione ex capite, vnde liberi, tempore exclusus est, sibi ipsi succedat, possitque petere ex capite, vnde agnati, postremo ex capite quoque, vnde cognati;[1] inueterato interpretum errore ad ciuilis quoque successionis iura protractum est: Vt filius, qui intra primos triginta annos hæreditatem parentis agnoscere noluit tanquam filius, possit intra sequentes alios triginta annos adire vt agnatus, tum iis quoque elapsis intra totidem alios tanquam cognatus:[2] Siue de paterna, siue de materna hæreditate agatur,[3] si non in primo gradu, aut qui in primi locum succedit, alia persona sit, quæ impediat, ne semel exclusus ex priore capite admitti possit ex sequenti.[4] Quod si ita est, illud quoque admittendum sit, filium testamento hæredem scriptum, si intra trecennium hæreditati ex testamento non immiscuerit,[5] centum & viginti annos ad acquirendam patris hæreditatem habiturum, quod ex vltimo demum prioris illius tricennij die ius habere incipiat agnoscendi ex capite; vnde liberi ab intestato hæreditatis.[6] Quæ sententia certe à recta veraque iuris ratione prorsus aliena est,[7] non tantum quod abstentionis beneficium liberis in potestate positis per Prętorem concessum tanto tempore saluum esse nequeat,[8] sed etiam quia eo quoque casu, quo filius abstinere potest, adeoque quo iam se abstinuit hæres, nihilominus ipso iure intelligatur,[9] aut ex testamento, si institutus sit,[10] aut ab intestato, si intestatus pater decesserit.[11] Itaque qui iam hæres est vt filius, quomodo iterum hæres fieri poterit tanquam agnatus, aut cognatus?[12] Fateor, non haberi eum post abstentionem hæredis loco à

Prætore.[11] Sed non aliter id verum est, quam si omnino & simpliciter abstinuerit.[14] Quo tamen casu fatentur nostri eandem vim esse abstentionis, quæ est repudiationis absolutæ,[15] vt ad omnes succedendi gradus excludendos vna sufficiat.[16] Adde quod edicti successorij æquitas ex eo potissimum proficiscitur, quod admittendæ bonorum possessionis tempora sint breuissima,[17] cum ex contrario acquirendæ hæreditatis sint longissima.[18] Vsque adeo tamen recepta est nostrorum illa traditio, vt suprematum quoque Curiarum decretis innumeris sit comprobata. Præterquam si vrgentibus creditoribus præfinitum sit hæredi tempus ad deliberandum, an hæreditatem agnoscere velit, an derelinquere? quo vno remedio aduersus commentitij iuris iniquitatem creditoribus & legatariis consuli potest.[19] *Ita Senatus* pro Joanne Mutier, contra Joannem Monnier, 6. Calend. Augusti. 1588.

1 *L.1.§.sed videndum, & tot.tit. D.de succeff.edict.L4.§.quia verd.in bon pöff.seruet §.placebat. Inst de legit.agnat.succeff.*

2 Bald. & cæteri *ad l.licet* 8.*C.hoc tit.*

3 Late Guil.Bened.*in repet.cap.Raynutius*, in verb *mortuo itaque testatore* 2.*num.*155 *& seqq extr,de test.*

4 I.a A ex.in addit.ad Bald.*in d l.licet*, post Bart.*in l.vnic. C.quand non petent.part.* Vide Iason. *in l si emancipata,in fin C. de iur. & fact ignor.*

5 Nam & hoc ius adeundi ex testamento finitur hodie triennio sicut cætera, *l sicut* 3.*C.de præscr.*30.*annor.* cum olim esset perpetuum,*d l licet, & seq.C.hoc tit.*

6 Quamdiu enim ex testamento potest deferri hereditas, non defertur ab intestato, *l quamdiu* 59.*de acquir.hered.*

7 Vt probant pluribus *in* 1.*part. Chiliadis, de error. pragmat.*

8 Anno enim concluditur, *d.l* 1.§.*largius,de succeff. edict.d. l.*4.§.1.*quia ord.in bon poff seruet.*

9 *L.cum quasi* 30.§ *sed etsi fusum, de fideic.libert.*

10 *L.*1.§.*qui sunt in potestate,D.si quis omiff.caus.test.*

11 *L.*2.*C.vnd.liber.l in suis* 14.*D.de suis & legit.*

12 *d.l* 2.*C.vnd.liber.l scripto* 7.*D.eod.*

13 *L.si filius* 12.*de interrog.in iur faciend.*

14 *d.*§ *qui sunt in potestate,l* 1 *si quis omiff.caus.test.*

15 *L.proherede* 20.§ *Papinianus,D.de acqu.hered.*

16 *d.l.*1 § *qui semel noluit,de succeff.edict.l.*1.§.*plane si tempora,D.vnd.liber.l.*11 *qui heres* 13.*D.de acqu.her.*

17 Ideo enim factum est edictum successorium, ne bona diutius iacent *l* 1 *de succeff.edict.*

18 *L.hereditatis* 7.*C. de pet hered.*

19 *L.*1.*& pass.D.hoc tit.l.vlt.C.eod.*

DEFINITIO IV.

Pendente discussionis instantia, an & quando ferenda sit interim pro aliquo ex creditoribus prouisionalis sententia?

PEndente instantia, quam discussionis vocant, inter creditores hæreditarios, & hæredem cum beneficio legis & inuentarij, potest interdum vnus ex creditoribus interlocutoriam, & vt loquimur, prouisionalem obtinere adiudicationem,[1] nimirum, si talis sit, cuius causa cæteris creditoribus fauorabilior videatur:[2] vt puta si dos petatur,[3] aut alimenta,[4] aut quid aliud simile, aut si creditor valde inops proponatur,[5] hæres contra locuples,[6] quæ omnia iudicantis arbitrio & religioni permittuntur.[7] Si tamen appareat per hæredis moram aut cunctationem fieri, ne ad coronidem instantia perducatur,[8] solet Senatus diem illi dicere, intra quam curet ferri diffinitiuam sententiam, quod si non faciat, postmodum, licet adhuc lite pendente, condemnetur.[9] Contra vero si in eo sit instantia, vt cito terminari posse videatur, æquius est & commodius, vt in id vsque tempus diffinitiuæ sententiæ omnis adiudicatio differatur,[10] ne occupantibus nunc his, nunc illis creditoribus, & hæreditatem per varias executiones lacerantibus, deterior conditio fiat aliorum creditorum, siue priores illi futuri sint, siue posteriores.[11] Sane legatariis, quia non nisi de lucro certant, vix est, vt ante definitiuam sententiam vllo casu succurratur.[12] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Chastillion, & Mathei Brunax, 3. Calend. Decembr. 1588. & in causa N. Vrbani Dupont, & N. de Micolin secreto auditorio, ante Id. Maij 1594.

1 Imo vero post elapsa conficiendi inuentarij tempora posset summo iure fieri executio præcisa ex instrumento authentico & guarentigiato, Boer.*quæst.*10.*num.*3.

2 Sunt enim quidam creditores priuilegiarij, de quibus *in l cum bona* 16. *& seqq.de rebus auctor.iudic. poss alias l.*1. *& tot. tit.de priuileg cred.*

3 Dotis enim causa semper & vbique præcipua est, *l.*1. *solut.matr.*quia interest reipublicæ,*l interest* 10.*de reb auctor.iud. possid.* [Idem tamen intellige in dotis augmento consuetudinario, quod hodie apud nos frequentatur. Cuius scilicet non minor solet esse fauor, quàm dotis, vt dixi *Desi* 5 j.*Commun de legat.* Adeoque in doario quod apud nos constitui solet viduis nubentibus. De quo *in dict. Defin.* 5.*num.*2.]

4 Quæ non patiuntur dilationem, *l.*7. §.*vltim. l.*9 *D hoc tit. l.vlt.Cod.de ordin. cognit. l pecunia* 8. *in fin.D.de alim & cibar.legat.*

5 *Arg.d.l.vlt. C.de ordin.cognit.l si institutus* 27. §.*vlt.D.de inoff testam.*

6 *Arg l* 1.2. *&* 5. *& pass.D.de agnosc. & alend.liber.*

7 Vt cæteræ quæ pendent ex circumstantiis facti & personarum.

8 In quo elucet insignis quædam mala fides, & indigna viro bono, *l.vlt.D de procurat.*

9 Simile quiddam est, *in l si debitori* 21.*D. de iudic.*

10 *Arg l.ille à quo* 13.§.1.*ad SC. Treb.l.*3.*vt in poss.legat.*

11 Cum bona semel alienata non possint reuocari, nec nisi personalis actio competat anterioribus creditoribus contra posteriores, vt reddant pecuniam quam acceperunt, *l.vltim.*§.*si vero creditores, Cod. hoc tit.*

12 Prius enim satisfaciendum est creditoribus, qui certant de damno vitando, *d.L vlt.l.quod autem* 7.§.*simili modo, D.quæ in fraud.credit.*

DEFINITIO V.

Fideicommissi quæstio, quod à defuncto debitum fuisse dicitur, non est differenda prætextu instantiæ discussionis.

FIdeicommissi ab eo debiti, cuius hereditas non nisi cum legis & inuentarij beneficio agnita sit, cognitio & adiudicatio differenda non est in id vsque tempus, quo de creditorum hæreditariorum, itemque legatariorum iure cognoscatur & pronuncietur: sed si in promptu constet, debitum esse vel non esse, de illo statim ius reddi & pronunciari oportet.[1] Nihil enim commune habet ea persecutio cum actionibus hereditariis, cum fideicommissum, quo defunctus obstrictus fuit, extra causam sit non modo bonorum, vt æs alienum,[2] sed, quod plus est, ipsius quoque hæreditatis.[3] Adeo, vt post restitutam nudo verbo hæreditatem fideicommissariam vindicatio singularum rerum eo nomine detur:[4] quæ non perinde daretur creditoribus, multo minus vero legatariis, nisi post dimissos omnes creditores,[5] nimirum alienam rem & hæreditariam magis quam suam persequentibus.[6] *Ita Senatus* pro Dn. Jacobo de Myolans, Domino de Cheuriere, contra Dn. Henricum de Saluces, Dominum de Carde, 9. Calend. Mart. 1589. & iam antea pro Dn. Francisco de Seyssel Barone d'Aix, *Sine die.*

1 *Arg.l.ille à quo,* 13.§.*si de testamento, D.ad SC.Trebell.*3. *vt in poss.legat.*

2 Cum bona non dicantur, nisi deducto ære alieno, *l.mulier bona,* 72.*de iur.dot.l non possunt,* 11.*de iur.fisc.l.subsignatum,* 39.§.*bonorum,de verb signif.*

3 *L.sequens quæstio,*68.*l.cum pater,*77.*Titio fratri, antep.de leg.*2.*l.irritum,*8.*C.ad leg falcid.*

4 *L.facta*

4 *L.facta,63.in princ.D.ad SC.Trebell.*
5 *L.vlt.§.etsi præfatam.& seq.C.hoc tit.*
6 *L.creditores, 3. C.de pignor. l.legatum est delibatio, 116.de legat.1.*

DEFINITIO VI.

De fideicommisso, quod à defuncto debitum fuisse dicitur, litigandum est cum herede, qui implorauit beneficium legu & inuentarij, non etiam cum creditoribus & legatariis.

HIs consequens est, vt de fideicommisso per eum debito, qui heredem habet beneficio legis & inuentarij subnixum, non cogatur fideicommissarius disputare cum creditoribus aut legatariis defuncti, qui fuit oneratus, sed cum solo ipsius hærede.[1] Neque enim creditores aut legatarij personam legitimam habent contradicendi, si forte velint contendere fideicommissum non deberi.[2] Ergo si nec auditis nec vocatis iis pronunciatum sit inter fideicommissarium & hæredem, fideicommissum deberi, non poterunt creditores & legatarij in iudicati executione intercedere, tanquam tertij, quorum res aliter salua esse non possit,[1] cum iis nocere æquum sit sententiam, quæ cum vero, legitimoque contradictore lata est,[4] non vt repellantur exceptione rei inter alios iudicatæ,[5] sed vt rem bene riteque iudicatam impugnare nullo modo possint.[6] Plane si dubitent ne inter hæredem & fideicommissarium colludatur, non sint prohibendi, quo minus adsint liti si velint:[7] Aut si cum insciis illis iam iudicatum esset, collusionem factam obiiciant, hactenus iis succurrimus, vt possint à sententia contra hæredem reddita prouocare.[8] Proinde si à supremo magistratu iudicatum sit, à quo appellare non licet, quantumuis collusum probetur, necessaria erit ciuilis ad Principem supplicatio, quæ loco appellationis esse solet, vt de causa ex integro cognoscatur.[9] Hæc omnia ideo, quod solus hæres ille est, qui defuncti personam repræsentat,[10] nec minus qui cum beneficio legis & inuentarij, quam qui pure hæres est.[11] Itaque sententiam contra hæredem latam non minus virium & auctoritatis habere necesse est, vt legatariis & creditoribus noceat, quam si contra defunctum lata esset.[12] *Ita Senatus* in dicta causa D. Baronis d'Aix, contra Dn. Henricum Bay magistrum Computorum.

1 Tanquam qui solus sit verus & legitimus contradictor, *l 1.2.& pass D.ad SC.Treb.*
2 Quia scilicet non repræsentant personam defuncti, sed solus heres, *l. vltim. C.de hered actionl.heres & hereditas, 22.de vsucap.*
3 Quamuis dici soleat sententiam inter alios latam, aliis non auditis nec vocatis, non nocere, *l.etiam, 29. D.de minor.l.de vnoquoque, 47.de re iudic.*
4 Ex cuius scilicet persona ius suum quodammodo metiuntur, cum legatarius in re legata sit quasi heres, *l.id autem, 14.D.de vsucap.*
5 *L.1.D de except.rei indic & dict.l. de vnoquoque.*
6 Quoniam res iudicata contra heredem facit ius quod ad omnes, qui ius aliquod habent in hereditatem aut bona defuncti, si modo heres contradixerit, nec fuerit per contumaciam, aut per collusionem condemnatus, *l.qui repudiantis, 17.§.vlt. D.de inoff testam*
7 *L.si suspecta, 29. eod.tit. l.à sententia, 3.§.si heres, D.de appellat.*
8 *d.§ si heres.l si perlusorie, 14.eod tit.d l.si suspecta.*
9 *Auth qua supplicatio, C.de precibus Imper.offer.*
10 *d.l.vlt.C.de hered actionl.heres, 22.de vsucap.*
11 Beneficium enim inuentarij non impedit, ne heres sit verus heres, sed tantum facit ne teneatur supra vires hereditarias, *l.vlt.C hoc tit.*
12 *d.l.qui repudiantis,§.vlt.& l.Papinianus, 8.§.pen.eod.tit. de inoff.testam.*

DEFINITIO VII.

Maior non potest restitui aduersus omissam beneficium inuentarij, non magis, quam aduersus additionem hæreditatis.

MAior annis vigintiquinque, si hæreditatem sibi delatam pure & simpliciter adierit, peteto non potest, vt liceat sibi legis & inuentarij beneficium implorare,[1] non magis, quam vt ad hereditatem repudiandam admittatur,[2] ne quidem per in integrum restitutionem,[3] quantumuis damnosa sit hæreditas,[4] quia soluēdo esse intelligitur hoc ipso, quod inuenit hæredem.[5] Et vero vix erit, vt citra creditorum & legatariorum iniuriam[6] id fieri possit. Plane quamdiu nihil hæres attigit hæreditarium, non currit ei tempus conficiendi inuentarij, nisi ab adita hæreditate:[7] aditio autem animi magis est quam facti:[8] *Ita Senatus*, contra D.de Rossillion in relationibus libellorum, 6.Non.Decemb.1589.

1 Scilicet postquam passus est labi tempora, intra quæ potuit & debuit inuentarium & inchoare & perficere, *l.vltim.C. hoc tit.& Nouell.1.de hered.& falcid.*
2 *L sicut, 4.C. de repud.vel abstin hered.*
3 Nec enim remittentib. actiones suas vllus ad eas regressus dandus est, *l.item quæritur, 17.§.si venditor, D.de adili.edict. l.is qui heres 13 in princ.D.de acq vel omitt.hered.*
4 Sibi enim debet imputare, qui damnosam hereditatem adiit, cum non cogeretur, *l.nec emere, 16.C.hoc tit. l.4 D.ad SC. Trebell.l.si hereditatem, 32.D.mandat.*
5 *L libertus, 36. de bon.libert.Lqua dotis, 33.D.solut matr.*
6 Semel enim per aditionem obligatus, heres non potest exonerari, nisi conditio ei deferatur, *l cum hereditate, 55.de acquir hered* [Est igitur necessaria protestatio heredis cum adit de implorando postea legis beneficio. Ang. *in l.1.§.hæc stipulatio.D si cui plus quam per leg.Falcid.* licet eius sententiam magis communiter reprobatam esse testetur Stephan.Bertr. *consil.95: vol.2.part.1.* Iunge *Defin.20.infr*]
7 *L vlt.§.1 C.hoc tit.*
8 *L.pro herede, 20.D.de acq.hered.& pass.ill.tit.*

DEFINITIO VIII.

Allegans inuentarium nec exhibens, interim condemnandus est quasi pure & absolute hæres.

COnuentus hæres à creditoribus hæreditariis, si dicat se hæredem cum beneficio legis & inuentarij, nec inuentarium exhibeat, potest lite pendente quasi pure & absolute hæres condemnari,[1] saluo inuentarij, si quod postea exhiberetur, iure. Quoniam cum tam hæres sit, qui inuentarium fecit, quam qui non fecit, consequens est, vt neglecta qualitate, de qua non appareat,[2] ea sola interim remaneat quæ in confesso est.[3] *Ita Senatus* ex tempore, 3.Non.Decemb. 1589. Junge Defin.13.

1 Quoniam is, qui se dicit heredem cum beneficio inuentarij, vtique fatetur se heredem, nec diuiditur hoc casu confessio, quia & qui hæres est cum beneficio, potest tanquam hæres condemnari.
2 Quia non entium & non apparentium idem iudicium est, *§. si aduersus.Inst.de nupt.l.duo sunt Titij.30.de test iur.*
3 *Argum l vltim. de interrog. in iur faciend. l.1.& tot.tit. si cui plus quam per leg. Falcid.* Iunge *Definit.13. infr.* [Maximè verò si dicat hæres ideo se nullum exhibere inuentarium, quod defunctus nulla bona reliquerit. Quomodo enim potest confici inuentarium sine bonis, aut esse quis heres cum beneficio inuentarij sine inuentario? Itaque hoc casu hæreditatem aut pure agnosci aut prorsus omitti necesse est. *Ita Senatus*, 21. Iul.1612.]

DEFINITIO IX.

Tempus inuentarij conficiendi currit ab adita tantum hæreditate, nisi aditio dilata sit dolo malo hæredis.

TEmpus conficiendo inuentario præstiturum conitat non currere, nisi ab adita hæreditate.[1] Sed si dolo malo hæredis appareat protractam aditionem, cum is citius adire potuisset, pro decurso habebitur tempus, etiam quod aditionem præcessit.[2] Multo magis vero, si dolo malo hæres aditionem protraxerit in id vsque tempus, quo inuentarium amplius confici ex bona fide non possit,[3] vtputa diminutis iam, & ex parte profligatis rebus hæreditariis.[4] Æquum enim est, hæredis dolum puniri,[5] hactenus saltem, vt hæreditatem adisse videatur, iam inde ab eo tempore, ex quo adire potuit:[6] hoc est, easdem pœnas patiatur, quas pateretur, si iam tum adiisset, neque inuentarium confecisset. *Ita Senatus* in causa Dominorum Danise, & de Beausuiour Senatorum, & N. Perrot, 15. Cal. Jun. 1595.

1 *L. vlt. § sin autem dubius*, vbi glos. *C. hoc tit.* Guil. Bened. *in repet. cap. Raynutius*, in verb. *mortuo itaque testatore. Extr de testam.*

2 *Arg l. scimus* 36 *§. vlt C. de inoff. testam. & l. qui potest facere, de reg. iur.*

3 Hic enim dolo malo desiit posse facere inuentarium; & ideo videtur potuisse *arg. vulg. l. qui restituere*, 68 *de rei vindic. l. qui dolo, de doli mal except.*

4 *Arg l vlt. C. de repud. vel abstin. hered.*

5 Numquam enim dolus im, unitus manere debet, * *l. procurator* 11 *§ 1. D de doli mal except. l. 3. § scio de minor.*

6 *Ex reg l qui potest de regul. iur.* Vide addit. ad Bart. *in dict. § sin autem dubius*, vbi glos. in verb. *delatam.* Facit text. *in l. si in diem*, 46. *de cond. & demon. & in l. 3. § si heredi, de statulib.* vide Bart. *cons.* 230. & ibi addit. Bald *in d l. vlt § cum igitur, col. 2. notab. 3.* & ibi Bart. *num. 2. C. hoc tit.*

DEFINITIO X.

Casus, in quo tempus conficiendi inuentarij currit etiam ei, qui neque ex testamento, neque ab intestato, aut adire, aut bonorum possessionem petere potuit.

CVm non minus bonorum possessori, quam hæredi competat beneficium inuentarij, ne supra facultates hæreditarias teneatur,[1] eo præsertim casu quo hæreditatis adeundæ ius non sit,[2] consequens est, vt tempus, quod à lege conficiendo inuentario præfixum est, ab eo saltem tempore currere incipiat, quo bonorum possessio peti potuit.[3] Nam, quemadmodum bonorum possessio hæreditatis instar obtinet, ita & bonorum possessionis agnitio instar aditionis, vt eodem fere in omnibus iure censeatur.[4] Finge agnatum proximum, cum hæreditatem iure legitimi hæredis per aliquod tempus tenuisset, postea conuentum à legatariis ex testamento, quod ille valere negabat, vtili tandem pronunciato testamento, legis & inuentarij beneficium imploasse, ne vltra vires hæreditatis obstringeretur ad legata,[5] quæ etiam repudiata ex testamento hæreditate ab intestato vtique ex Prætoris edicto debuisset.[6] Non audietur, sed perinde, ac si hæreditatem ab initio adisset, aut adire potuisset, velut pure & absolute hæres condemnabitur. Quia licet, antequam de tabulis testamenti cognitum esset, non poterat ille, aut ex testamento hæres esse, aut ab intestato, cum ignoraretur vtro iure delata foret hæreditas:[7] potuit tamen ex decreto bonorum possessionem accipere, & quidem cum re futuram & postmodum euasuram in edictalem, aut secundum tabulas, si tabulæ valerent, aut vnde agnati, si non valerent. Quandoquidem in vtrumq; euentum erat ille omnimodo rem habiturus, id est, siue ex testamento, siue ab intestato.[8] Itaque cũ hæres esse voluerit, & interim hæreditariarũ possessione manserit, licet nullo iure, ob non petitam ex decreto bonorũ possessionem, nihil causæ est, cur melioris conditionis esse debeat, quam si petiisset,[9] sibique potius imputare debet cur non perierit.[10] Planè si statim atque exhibitam vidit scripturam testamenti, de cuius iure dubitari cœptum est, iam acquisitam hæreditatis possessionem omiserit, nec ab eo tempore quicquam attigerit hæreditarium, nihil est, quod ei possit imputari,[11] quo minus post sententiam de testamenti iure redditam optionem habere debeat, non quidem agnoscendæ aut repudiandæ hæreditatis,[12] sed vel ex testamento, vel si malset ab intestato acquirendæ, adeoque cum beneficio inuentarij, quantumcumque tandem tempus iam decursum proponeretur,[13] scilicet propter legatarios, qui ex testamento emerserunt,[14] cum verisimile sit, aut nullo modo, aut non nisi cum beneficio legis & inuentarij aditurum fuisse hunc hæredem, si testamentum sciuisset eo tempore, quo hæreditatem cœpit attingere.[15] Dixi propter legatarios. Nam quod ad creditores attinet, etiamsi ex eodem testamento apparuerint, cum antea ignorarentur, aliud iuris est,[16] nec beneficium inuentarij vtiliter implorari potest, quando eorum causa nihil cum testati vel intestati successione prorsus habeat commune.[17] *Ita Senatus* in eadem causa. Junge Defin. 6. & 7. De repud. vel abstin. hered.

1 Quia bonorum possessor in omnibus loco heredis est, eodemque iure censetur, *l. 1. & 2. D. de bon poss.*

2 Id enim aliquando contingit, vt non possit adiri hæreditas iure ciuili, & necessaria sit bonorum possessio, *vt in leg. posthumus*, 12. *de iniust. rupt. leg. Paulus notat*, 8 *de prator. stipul.*

3 Eo nimirum casu, quo curreret heredi ab eo tempore quo adire potuisset, vt in specie *Defin. praced.* Alioqui sicut non curreret heredi, nisi ab adita hereditate, vt ibi diximus, ita neque bonorum possessori, nisi à petita bonorum possessione. Vide Ias. *in d. l. vlt. C. hoc tit.*

4 *d. l. 1. & 2. de bonor. poss. l. hereditatis, de verb. signif.*

5 Nam hodie tenetur heres ob non confectum inuentarium ad solida legata, *d. l vlt. C. hoc tit.* cum olim non teneretur vltra vires patrimonij, *l. in ratione*, 11. § *quod vulgo.* iunct. *l. 1. & pass. D. ad leg. Falcid.*

6 *L. 1. & tot. tit. D. si quis omiss. caus. testam. D. & C.*

7 Qui enim dubitat de viribus testamenti, is hereditatem nec adire nec repudiare potest, *l nec is*, 17. *in princ. & l. seq. l. si is ad quem*, 22. *vers. veluti agnatus proximus. l. 23. D. de acq. hered.* Nulli autem tamen quæstio non impedit aditionem, Bald. *in l. 3. per ill. text C. eod* Bart. *in l. geris*, 88. *num.* 19. 31. D *eod. & in l. filio præterito, numer.* 24. *de iniust. rupt.* vide *l. 2. Cod. de iur. & fact ignor.*

8 Quæ Papiniani ratio est *in l. ventre*, 84. *de acquir. hered.* & Pauli *in l. 4. § vlt. & l. 5. D de bonor. poss contr. tab.*

9 Ne melioris conditionis sint stulti quam periti, *D. quod vi aut clam*

10 Itaque nullum videtur sentire damnum, cum ex culpa sua sentiat, *l. quod quis*, 203. *de reg. iur.*

11 Est enim ignoscendum ei, si non diuinauit testamentum postea repertum, *arg. l si putator*, 31. *ad leg. Aquil. l. 4. § illa etiam quæstio, de dolo except.*

12 Qui enim semel hereditatem adiit, non potest exonerari, nisi deferatur ei conditio, *l. cum hereditate*, 55. *de acquirend. hered.*

13 Vt improuisi oneris ratio habeatur, *arg. l. in venditione. D. de action empt.*

14 Cum ea, quæ de nouo emergunt, nouo indigeant auxilio, *l de statu*, 11 § *ex causa, de interreg. in iur faciend.*

15 Nemo enim damnosam hereditatem vltro aditurus fuisse creditur, *l. nec emere*, 16. *C hoc tit l filium*, 20. *de bonor. possess. contr. tab.*

16 Debet enim quisquis hereditatem adit suspectum habere periculum latentis æris alieni, *l. 4. C ad SC. Trebell.* Potest siquidem æs alienum latere, sed legata, cum in testamento vel codicillis tantum relinquantur, non possunt latere, nisi quamdiu testamentum & codicilli latent.

17 Quisquis enim heres est, siue ex testamento, siue ab intestato, tenetur perinde creditoribus hereditariis, ideoque prætoris edictum *si quis omiss. caus. test.* non prospicit creditoribus, qui nullo indigent auxilio, sed tantum legatariis & fideicommissariis, vt alibi scripsimus.

DEFINI-

DEFINITIO XI.

Inuentarij beneficium repudiatum potest repeti ex causa superuenientis testamenti, in quo multa sint legata.

SVperioribus consequens est, vt si heres, qui metu æris alieni consilium ab initio ceperat conficiendi inuentarij, melius postea exploratis creditoribus hereditariis, pure heres esse maluerit,[1] peridde inuentarij beneficium repetere possit ob emergens testamentum, quo institutus legatisque oneratus proponatur, ac si numquam id abiecisset.[2] Quæ enim de nouo emergunt, nouo indigent auxilio.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ad eluendos sumptus, quos plerumque magnos fieri necesse est, in conficiendo inuentario.

2 Etsi solet dici, non esse quem admittendum ad beneficium, quod semel abiecerit, *l.1. §. qui semel noluit. de succes. edict. l item quæritur. 17. § si venditor, de aedilit edict.*

3 *L. de aetate, 11. §. ex causa, D. de interrog. in iur. fac.*

DEFINITIO XII.

Vindicia secundum legatarios fundorum dicenda sunt, cum onere nudæ repromissionis, & sine alienandi licentia, si heres dolose versatus dicatur.

PEndente de eo quæstione, an beneficio legis & inuentarij hæres gaudere debeat, si dolose & fraudulenter in hæreditate versatus dicatur,[1] vindicias secundum legatarios dici placuit,[2] adeoque nullo satisdandi onere iniuncto, cum legati fundi proponerentur.[3] Sane repromittere iussi sunt,[4] legata se restituturos, & in hæreditatem relaturos, si quando ita fieri debere pronunciaretur. Interea tamen fundorum alienatio directe iis interdicta est.[5] In eadem causa.[6]

1 Dolus enim heredis eum ab hoc beneficio excludit, Novell.1. *de hered. & Falcid.* Videtamen quæ scripsi *in 1. part Chiliad de error pragmat.*

2 Intellige si aliquid imputari possit heredi, cur non fecerit inuentarium, vt in specie *Defin.10. supr.*

3 Nullum enim hoc casu periculum est, ne damno hæres afficiatur. Sic dicimus possessores immobilium non cogi satisdare, *l sciendum, 15 in princ. D qui satisd. cogant.*

4 Nullum enim damnum aut incommodum est in nuda repromissione, *l 2.5. sed si dubitetur, de iud. cum similib.*

5 Tanquam rei litigiosæ, *l. vlt. & tot. tit. C. de litigios.* & ne durior fiat conditio heredis per alienationem. *l. alienationes, 13. famil. erciscæ.*

DEFINITIO XIII.

Dicens se heredem cum beneficio legis remanet heres pure, si non exhibeat inuentarium, & quid si negauerit se heredem esse, nisi cum beneficio inuentarij?

QVi fatetur se hæredem quidem esse, sed cum beneficio legis & inuentarij, si de inuentario legitime confecto non doceat, remanet hæres pure.[1] Nec hoc casu locum habet, quod dici solet, in ciuilibus causis non scindi confessionem.[2] Qui enim cum beneficio legis & inuentarij hereditatem agnouit, non minus hæres est, quam qui pure & simpliciter.[3] At quid si dixerit, non esse se hæredem, nisi cum beneficio legis & inuentarij? Quidam putabant non esse hunc hæredem, quoniam sublata illa adiectione, De beneficio inuentarij, nihil superfit præter negatiuam illam propositionem, *non esse se heredem.*[4] Mihi contra videbatur, quia qui negat se hæredem esse, nisi cum beneficio legis, & inuentarij, hoc ipso affirmat euidentissime, hæredem se esse cum beneficio legis,[5] neque inter hæc nisi verborum sonus quicquam differt.[6] *Ita tractatum est* in causa Donatæ & Bertrandæ Moiens, 6. Id. Jun. 1590. Junge Definit. 8. supr.

1 Dixi *Defin. 8 supr.*

2 Debet enim tota confessio vel agnosci vel repudiari, *arg. l. cum quæritur, 16. D. de admin. tutor l nam absurdum, 7. de bon. libert. l. eum qui, 18. §. vlt. de his qua vt indign.* Secus est in criminalibus, vt alibi dicam.

3 *L. vlt. C. hoc tit.*

4 Itaque hoc casu non habet locum ratio, qua vsi sumus, *Defin 8. supr.*

5 Negatiua enim facta in vnum casum includit affirmatiuam in casum contradictorium.

6 Vt in *l. 5. D. de pignor.*

DEFINITIO XIV.

De iure prælationis inter creditores chirographarios & pignoratitios.

SI duo sint creditores, quorum debitorem quis se adscripserit propria adnotatione, & in suarum codice rationum, tum adita debitoris hereditate cum beneficio legis & inuentarij concurrentibus hereditariis creditoribus de iure prælationis inter eos contendatur, non præferetur, qui neque hypothecam neque priuilegium aliud, quam temporis, habet. Nam inter creditores chirographarios priuilegia non ex tempore æstimantur, sed ex causa,[1] vt is demum præferri debeat, qui & potiore & fauorabiliore causa nitatur,[2] sin omnes eiusdem tituli fuerunt, concurrunt, licet temporis diuersitas interuenerit.[3] Quod enim vulgo iactatur, potiorem esse iure qui prior est tempore,[4] ad pignoratitios tantum creditores,[5] non etiam ad chirographarios pertinet, cum propria debitoris adnotatio nullum creditori ius tribuat, nisi in personam debitoris.[6] Nec distinguunt Pragmatici nostri, an chirographo bona obligata sint nec ne, sed tantum vtrius chirographi scriptura prius recognita sit, quandoquidem in eo errore versantur, vt existiment, conuentionem de pignore chirographo insertam nullius esse momenti, nisi à quo die recognita est scriptura: ab eo vero die nasci & hypothecam & hypothecariam, licet in chirographo nihil de pignore conuenerit. Quod vtrumque tamen à nobis satis superque alibi refutatum est.[7] Illud sane constat, inter creditores chirographatios non esse quem ob id solum præferendum, quod maioris quantitatis creditor reperiatur.[8] Tum enim priuilegium habet is, qui maioris quantitatis creditor est, cum nullum ex ea re cæteris damnum infertur, vt euenit, cum bona debitoris distrahuntur, & par à pluribus creditoribus conditio offertur.[9] Nam in comparatione extranei, & eius, qui creditor cognatusve est, præfertur creditor cognatusve, magis tamen creditor quam cognatus, & inter creditores potior habetur is, cui maior pecunia debetur.[10] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Bartholomæi Fossæ, 6. Calend. Julij 1591.

1 *L priuilegia 42 de reb. auctor. iudic. possid. aliàs l. 27. de priuil. credit.* & ibi late Ripa.

2 Sunt enim causæ quædam fauorabiliores, vtputa dotis, alimentorum, depositi, & aliæ si quæ sunt similes. Dixi *Defi. 4. supr.*

3 Vt scriptum est *in d. l priuilegia.*

4 *L. 2. & 5. C. qui potior. in pignor. habean. cum similib.*

5 Inter quos etiam tamen fallit interdum ea regula *l. interdum 5. D. eod. tit. & seqq.*

6 Non enim creditoribus omnib. datum est ius tacitæ hypothecæ, sed in quibusdam tantum causis, de quibus *in tit. in quibus caus. pign. vel hypoth. tacit. contr.* Scripsi *in Err. 1. Decad. 1. de error. Pragmat.*

7 *In dicto Error.* 1. & 3. *Decad.* 1. *de error. Pragmatic. & interpret. iur.*

8 Quid enim commune habet quæstitas debiti cum causa.

9 Aut cum creditores in aliquam rem consentire necesse est, nec tamen consentire volunt, *vt in l. maiorem*, 7. *D. de pact.*

10 *L. cum bona* 16. *D. de rebus auctor. iud possid. aliàs l.* 1. *de priuileg. credit.*

DEFINITIO XV.

Inter legatarios non est locus prælationi, præterquam si vnius legati fauorabilior causa sit, quam caterorum.

SImile est, quod sæpius constitutum & pronunciatum fuit. Inter legatarios eodem testamento honoratos nullum prælationis ordinem esse, sed omnes concurrere,[1] idemque esse, si vni testamento legatum sit, alij codicillis siue anterioribus, siue posterioribus,[2] nisi legati causa dispar, & vnius fauorabilior, quam alterius proponatur.[3] Neque enim casus hic ex iis est, in quibus ordo scripturæ attenditur.[4] Voluntaris enim non scripturæ ratio legatum facit.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vide Paulum Castrens. *in l contractus* 17. *num.* 7. *Cod. de fid. instrument.*

2 Nam cum factum est testamentum, codicilli siue ante, siue postea facti, quæcumque scripta sunt in codicillis sic habentur, ac si in testamento scripta essent, *l.* 2. *§. codicillorum, D. de iur. codicill.*

3 Finge enim legatum fuisse in causam piam alimentorum. Etsi hæc quoque pia est, *l.* 2. *& 5. de agnosc. & alend. liber.*

4 *Vt in l. si Titio fructus* 33. *in princip. D. de usufruct.* & aliis ibi allegatis.

5 *L. si mihi* 12. *in fin de legat. primo leg. cum pater* 77. *§ fidei tuæ* 12. *de legat secundo.* [Illud sane conitat impensam funeris & infirmitatis habere priuilegium ante omnes alios creditores etiam expressam hypothecam habentes tanquam fauorabiliorem cæteris omnibus ob memoriam humanæ conditionis. Roll. à Valle *consil.* 14. *sub numer.* 10. *volum.* 1. *Aut. Negus. in part* 5. *de pignor. membr.* 2. Caualcanus qui vtrumque refert & sequitur, *in tract. de usufr. mulier. relict. nu.* 218. *in fin*]

DEFINITIO XVI.

Potest mandari executioni sententia contra defunctum, lata etiam pendente instantia discussionis, si dolis suspicio aliqua sit contra hæredem.

QVoties suspicio probabilis est, in creditorum fraudem captatum esse ab herede beneficium legis & inuentarij,[1] forte quod hereditatem locupletissimam[2] & soluendo esse constet, aut quod post elapsa conficiendi inuentarij tempora nulla confecti aut incepti inuentarij probatio afferatur,[3] aut denique, quod in peragenda hereditatis discussione negligentissime versatum heredem appareat.[4] Æquissimum est creditori cuilibet, sed ei præsertim, qui contra defunctum, dum viueret, sententiam obtinuerat, actionem exequendique potestatem dari in res ipsas hereditarias,[5] nec tantum pro debito, sed etiam pro expensis litis,[6] ne alioqui beneficium iuris optima ratione introductum, calumniosa, vt passim hodie fit, subtilitate ad iniuriæ occasionem protrahatur,[7] cum eo tamen, vt creditor caueat nuda repromissione, se factutum, vt, si quando hereditatis excussio distractioque fiet, eæ ipsæ res, in quas executio facta erit, in hereditate reponantur, aut earum saltem precia cum omni eo, quod præterea interierit hereditatis.[8] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Vulliod, contra D. de Lucey heredem N. Bonifacij de Richard D. de Bangis, 4. Id. Aug. 1592.

1 Quod passim hodie fieri quotidiana experientia compertum est.

2 Etsi non est nouum, vt hereditatem locupletissimam sine dolo quis habere pure nolit, si forte alia causa sit, propter quam noluerit negotiis hereditariis implicari, *l. quin autem* 6. *§ si patronus, in fin. l. si testamento* 22. *in fi. D. si quis omiss. caus. testam. l.* 4. *D. ad SC. Trebell.*

3 Intellige, si nullam sum cessationis probabilem causam heres adferat. Si enim nihil possit ei imputari aliud est, vt in specie *Defin.* 10. *supr.*

4 Facit enim heres in hoc casu moram solutioni, cum facit moram liti, *arg. l. si cui legatum* 92. *in fin. de cond. & demonstr. l si seruo* 84. *de leg.* 2.

5 Ne fatum & mors debitoris noceat creditori, qui diligens fuerat in agendo, *arg. l.* 3. *D. de separat. l pupillum* 24. *in fin. D. qua in fraud. credit.*

6 Harum enim eadem ratio esse solet, quæ debiti principalis, & idem fauor, *l. Lucius* 19. *D. de vsur. l. pretor* 30. *D. de liber. legat.*

7 Contra *l. Paulus notat* 8. *de pact. stipul. l.* 4. *C. de emancip. liber. l. ex facto* 4. *de vulg & pupill. substit.*

8 Vt hoc remedio & victori & hereditati, omnibusque, quorum ratione hereditatis interest, consulatur, nec quisquam fraudetur, *l. in qui* 8. *D. qua in fraud. credit.*

DEFINITIO XVII.

Inuentarium factum, non vocatis quibusdam creditoribus, valet quantum ad vocatos & leuiorum solemnitatum omissione non vitiatur.

INuentarium, quod solemne vocant, si ab hærede beneficium legis implorante factum sit vocatis quibusdam creditoribus, aliis vero non vocatis, valere non potest, quod ad eos, qui vocati non sunt;[1] sed quod ad vocatos attinet, nihilominus valet.[2] Quid si sacrosanctæ crucis signum omissum sit, aut bonorum æstimatores nulli interuenerint? Æque valebit. Sunt enim hæ solemnitates ex leuioribus, quarum omissionem iniquum esset ei nocere, cuius dolus nullus argueretur.[3] Quinimo defendi potest æstimationem illam singularum rerum hereditariarum, quæ per viros probos fieri solet; quoties inuentarium conficitur, non esse ex iis solemnitatibus, quas Iustiniani lex requirit.[4] Quamuis enim eius vsus sit perutilis, ob hoc ipsum, vt si res hereditariæ culpa hæredis peribunt aut deteriores fient, sciatur facilius, quid ille ob eam causam præstare debeat.[5] Tamen etiam cum æstimatio rite facta est, non idcirco prohibentur creditores maiorem probare æstimationem, vt ex contrario hæres minorem.[6] Itaque eo tandem recidere rem oportet, vt bona omnia sub hasta vendantur, tantique esse videantur quanti publice vendi possunt.[7] Neque enim prior illa æstimatio fit, vt aliis plerisque casibus venditionis causa,[8] sed tantum vt creditoribus, legatariis, & hæredi interea æque consulatur.[9] *Ita Senatus* in causa Philibertæ Martiani & hæredum Andreæ Galley, 4. Non. Decembr. 1592. & iam antea pro N. Francisco Crasso, contra D. Aduocatum Gabrielem Damodry, 8. Calend. Septembr. 1592.

1 Ne iis noceat res inter alios acta contra *l. etiam* 29. *§. vlt. de minor. l de vnoquoque* 47. *de re iud l nam ita* 39 *D. de adopt.*

2 Ne vtile per inutile vitietur, *l placuit* 29. *D. de vsur.*

3 Bart & cæteri *ad l. vltim. C. hoc tit. & ad Nouel.* 1. *de hered. & Falcid.*

4 Nihil enim tale scriptum est *in d. l. vlt & d. Nouell.* 1.

5 *Vt & in l si inter* 21. *Cod. de iur dot. l. æstimatis* 50. *D. solut. matrim*

6 Quia æstimatio illa non probat verum valorem, nec præiudicat veritati.

7 Quia tanti vnaquæque res est quanti vendi potest ex communi æstimatione *l pretia rerum* 63. *ad leg. Falc. l. si seruus* 33. *ad leg. Aquil.*

8 *Vt in l quoties* 16. *D. de iur. dot.*

9 *Vt in d. l. si inter, & d. l. æstimatis.*

DEFINI-

DEFINITIO XVIII.

Non datur restitutio maiori ad implorandum beneficium inuentarij post tractatas res hereditarias, sed minori datur non doloso.

EI, qui res hæreditarias prius attigit, quam inuentarium conficeret, si post lapsa tempora imploret beneficium inuentarij, deneganda omnimodo est in integrum restitutio. [1] Nam & denegaretur, etiamsi tempora largirentur post tractatas pro arbitrio & dilapidatas res hæreditarias. [2] Solus minor excipitur, si per inconsultam facilitatem ætatisve lubricum damnosam hæreditatem adierit, [3] non etiam si dolo, & vt ætatis prætextu in hæreditate siue opulenta, siue damnosa impune grassaretur. [4] *Ita Senatus* pro N. Antonio de Bueil D. de la Bastie, Prid. Id. Nouembr. 1592.

1 Numquam enim æquum est dari restitutionem ei, cui potest imputari, cur non fecerit, quod facere debuit, *l.1. & tot. tit. de in integr. restit. l. Papinianus 40. & pass. D. de minor.* Ibi ob eam causam obserua etiam quod pauci obseruant, non posse implorari beneficium inuentarij, ne quidem per restitutionem in integrum à maiore qui perijt tempus ad deliberandum *l. vltim. §. sin autem hoc aliquis pen. C. hoc tit.* adeóque licèt non petierit is modò dixerit se deliberare, *Glos. ibid. in verb.* obtenuerint, quia nec necesse est petere tempus ad deliberandum cum is qui nec adit nec repudiat sed taceat sciens delatam sibi hæreditatem hoc ipso deliberare videatur, *l. cùm antiquioribus 19. vbi Bald. & alij C. eod.* licèt hoc plerique intelligant ad effectum transmissionis tantum. Et hoc in pœnam spreti beneficij nouæ legis, vt constitutio, licèt is qui deliberare maluit nihil attigerit hereditarium. Idque siue inuentarium solemne aliquod confecerit, siue nullum, Multo magis si non fecerit solemniter, Debet enim facere cum omni subtilitate, tum quoque cùm deliberat vt lex habet. Itaque nihil ei prodest deliberare nisi vt possit intra tempus præstitutum repudiare si nihil fecerit propter quod videri possit adisse purè sed repudiatione expressa opus est. Alioqui tacitè intelligitur adisse purè *d. § sin autem* vbi glos. & omnes præsertim Bart. & Castrens. Quid verò si quis petierit tempus ad deliberandum, An poterit saltem intra illud tempus adhuc implorare beneficium legis & inuentarij? Sic pleri que putant propter illa verba *d. § sin autem post tempus præfinitum*, quæ sic accipiunt ac si scriptum esset *post elapsum tempus præfinitum*. Ex Guil. Bened. in verb. *mortuo itaque testatore.* Sed male: tenuis enim horum verborum ille est, ac si scriptum esset: *postquam præfinitum est tempus*: aut quod effectu idem est *post præfinitionem temporis*. Sola namque electio iuris deliberandi tollit beneficium legis & inuentarij, vt verba Iustiniani demonstrant. Nec aliud sensit Guill. Bened. supradicto loco si benè inspiciatur. Fortius dicendum est si in sollemnitatibus inuentarij tale quid omissum vel admissum sit quod probationem doli possit inducere ne quidem minori succurrendum esse per in integrum restitutionem, puta si instrumenta quæ in hæreditate reperta sunt in solle tantùm referri in repertorium curauerit, nulla eorum facta designatione, ne per numerum quidem *Auth. si omnes §. si min. se ab hered. abstin.* Maximè si apochæ aliquæ fuerint, & is postea velit se dicere creditorem. Finge dicere illum se creditorem eius quantitatis quam ex aliis indiciis verisimile sit solutam fuisse. Quidni præsumptio doli capiatur contra eum, qui tam malè se gesserit in conficiendo inuentario? Quid si præterea illud concurrat vt creditores certos, quos ex decreto iudicis & ex ratione iuris vocare debuerat ad confectionem inuentarij non vocauerit? Vide Francisc. Marc. *quæst. 28. part. 1. aliàs quæst. 488. part. 2.* Ita tractatum in Senatu 16. Iunij 1612. Adde Oiasch. *Decis. 87. num. 6. & 7.* vbi ait neque mulieri neque rustico succurrendum per restitutionem in integrum si quid peccauerint circa formam conficiendi inuentarij, quia nulla lege id cautum est. Vide tamen Mich. Graff. *lib. 2. sent. in artic.* Ius deliberandi *quæst. 3. numer. 4.* vbi videtur defendere peti debere. Alioqui nullum tempus currere sed ius hoc durare vsque ad 30. annos. Adde eundem *quæst. 4.* Sanè quisquis conficit inuentarium necesse est eum facere vel tanquam deliberantem, vel tanquam adeuntem, quod in dubio potiùs præsumendum est, siue inuentarium sollemne faciat siue non solemne, licet contra sentiat post Salic. Mantic. *lib. 12. de coniect. vlt. vol. tit. 9. num. 15.* Idem Graff. contra Salic. in art. Acquisitio hereditatis *quæst. 10. num. 3.* Et qui contra putant in non solemni inuentario debent intelligi de scriptura quæ contineat descriptionem omnium bonorum ita vt careat fraudis suspicione.]

2 *Arg. l. vlt. C. de repud. vel abstin. hered.*

3 *L. 1. & tot. tit. C. si vt ab hered. se abstin.*

4 Nec enim vnquam restituitur minor, vt nec maior aduersus proprium dolum, quia dolus semper restitutionem excludit, *vulg. iurib. Not. ad l. vlt. Cod. hoc tit. & ad Nouell. 1. 5. sint igitur de hered. fals.*

DEFINITIO XIX.

Priuandus est beneficio inuentarij hæres, qui illud non conficit intra tempus constitutum, quod plerumque trimestre est.

QVoties appareret eum, qui hæreditatem sibi delatam adiit cum beneficio legis & inuentarij, consilium inire fraudandorum creditorum, [1] vt & longior iis mora fiat discussionis instantiam in longiora tempora protrahere, solet Senatus noster præfigere illi tempus, intra quod curet terminari instantiam, [2] quo non facto si nullam excusationis causam probabilem adferat, [3] legis beneficio priuetur, quod in alterius iniuriam captauerat. [4] Tempus autem illud plerumque trimestre est. Interdum tamen longius: [5] vix vnquam breuius, propterea quod eiusmodi litium explicatio ob numerum collitigatorum, & rerum de quibus agitur multiplicem varietatem, difficilior esse soleat. [6] *Ita Senatus* pro hæredibus Petri Gleyron, 6. Non. Decemb. 1592.

1 Nam fraus fit creditoribus etiam in tempore, cum tempus non minus quam summa sit pars obligationis, *l. 1. § editiones, D. de edend. §. plus autem, Inst. de action.*

2 *Arg. l. scimus 36. §. vlt. C. de inoff. testam.*

3 Non enim omnis cessatio moræ & culpæ annumeratur, sed ea tantum, quæ excusationem nullam habet, *l. sciendum 21. & seqq. D. de vsur.*

4 Abuti enim hoc esset non vti legis beneficio, quod neminì captiosum & iniuriosum esse vnquam debet, *l. 4. C. de emancip. liber. l. Paulus not. 8. de pact. stipul.*

5 Scilicet pro arbitrio iudicis: nulla enim certa lege hoc definitum est.

6 Est enim vnico iudicio terminanda, cum sit vna lis tantum, *l. singulis, 6. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO XX.

Beneficium inuentarij implorandum est antequam quid attingatur hereditarium, quamuis tempus non currat nisi ab adita hereditate.

IS, cui ex testamento aut ab intestato delata est hæreditas, si rem hæreditariam vendiderit, nec in ipso negotio aut ante protestatus sit, [1] nolle se hæreditatem agnoscere, nisi cum beneficio legis & inuentarij, pure adisse intelligitur, [2] nec beneficium hoc, quod semel abiecisse videatur, implorare postmodùm potest. [3] Neque est contrarium, quod tempus conficiendi inuentarij non incipit currere, nisi à die aditæ hæreditatis: [4] id enim ita intelligi debet, si eodem instanti, quo hæreditas adita est, legis quoque beneficium agnitum sit, [5] alioqui aperta esset fraudibus via, si post agnitam pure hæreditatem celatasque fortasse aut dilapidatas res hæreditarias hæres ad conficiendum inuentarium admitteretur. [6] Ac quamquam Iustiniani constitutio, [7] quæ prior beneficium hoc induxit, non priuat beneficio inuentarij hæredem, qui ex hæreditate aliquid celauerit aut subripuerit, sed tantùm condemnat in duplum, alio tamen iure vtimur ex Nouella eiusdem Iustiniani constitutione, [8] quæ optima profectò ratione indignum legis beneficio facit heredem, qui in eo implorando male dolosèque versatur. [9] Itaque hoc vno casu, non etiã si quid in solemnitatib. cæteris per incuriam fortasse aut imperitiã tabularij, quem Commissarium vocant, peccatum sit

citta hæredis dolum, solet Senatus hæredi adimere beneficium legis.[10] Cui consequens est, vt si hæres, qui rem hæreditariam vendidit, ante imploratum id beneficium, iustam habuerit causam existimandi rem illam ad se pertinere ex alio iure quam hæreditario, mereatur excusationem,[11] licet non in facto tantum, sed etiam in iure errauerit. Iuris enim *ignorantia* stultitiæ potius quam dolo comparatur.[12] *Ita Senatus* in causa Philibertæ Martiani & hæredum Andieæ Galley, 4. Non. Decemb. 1592.

1 Protestatio enim faceret, vt rem hanc alienando, non tamen videretur hereditatem pure agnoscere, *l. pro herede 20. D. de acq. hered. l. 4. §. plerique de religios. & sumpt. funer.* Vide tamen *Defin. 7. nu. 6. supr.*

2 Nemo enim hæres est cum beneficio legis & inuentarij, nisi qui beneficium illud diserte ac expresse implorauit, *l. vlt. C. hoc tit.* [quæ sic intelligi debet. Et hoc diserte constitutum est edicto Serenissimi Ducis nostri, quod factum est de heredibus cum beneficio legis & inuentarij. Quo additum etiam est ad ius commune, vt nec si imploret heres beneficium legis & inuentarij, possit tamen quicquam attingere ex hæreditate ante confectum perfectúmque inuentarium. Sed interim debeat dari curator bonis qui ea regat & conseruet. Multo magis si quid subripiat aut aliter faciat dolo malo, cùm antea non teneretur eo nomine, nisi in duplum, ex Iustiniani constitutione *in dict. l. vlt. §. scientia* Scrop. 8. in Decad. 11. *de error. pragmat. Err. 5. & 6.*]

3 Ne videantur ei esse ludibrio leges, *l. vlt. §. vltim. C. de bon. qua liber. l. 17. § si venditor, de ædil. edict.*

4 Vt dixi *Defin. 9 supr.*

5 Est enim quid vnicum & individuum nec duas habens partes, heredem esse cum beneficio legis & inuentarij. Itaque talem ab initio fieri necesse est vel numquam.

6 *Arg. l. vlt. C. de repud. vel abstin. hered.*

7 *In d. l. vlt. C. hoc tit.*

8 *Nouell. 1. de hered. & falcid.*

9 Committit enim contra legem, cuius auxilium inuocat, *l. auxilium 77. in fin. D. de minor.*

10 Nec factum alterius noceat heredi, contra *l. factum cuique suum, & l. non debet alteri 74. de regul. iur.* præsertim, cum non possit imputari hæredi, qui Commissarium non elegit. Solet enim ille dari à Iudice, licet vt plurimum is detur quem heres nominat.

11 *L. cum in bonis 86. de acq. hered.*

12 *L. fadetis 25. §. scire, de petit. hered. l. regula 9. §. vlt. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XXI.

Subrogari potest notarius in locum defuncti commissarij ad redigendum inuentarium in formam publicam.

TAbulario &, vt vocant, commissario, qui ad solemne inuentarium conficiendum datus fuerat, priusquam defuncto, quam impleti muneris scripturam in mundum redegisset nihil prohibet, quinimò prorsus necesse est,[1] ne rei gestæ veritas aut veritatis probatio intercidat,[2] alium nominari, qui defuncti notas in congruam & ampliorem formam extendat,[3] ita tamen, vt nihil ex iis, quæ ad actus substantiam pertinent, immutetur,[4] & à stylo prioris notarij quam minimum fieri poterit recedatur. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, cum de inuentario bonorum D. Marchionis d'Aix tractaretur, defuncto Nicolao Vicaire, 17. Cal. Jul. 1593.

1 Hic enim casus ex iis est, in quibus necessaria est scriptura, cum non sufficiat factum esse inuentarium, nisi etiam constet rite factum esse. De quo tamen constare non potest, quin forma inuentarij exhibeatur ex scripto, *dict. l. vltim. Cod. hoc tit.*

2 Fiunt enim & sunt necessariæ ob hanc potissimum causam scripturæ, *l. 4 de fid. instrum. l. 4. D. de pignor.*

3 Vt fit etiam de cæteris omnibus, quæ per notarij manum & stipulationem expediuntur.

4 Idem enim tenor actorum perseuerare debet, *l. Paulus respondit 42. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXII.

Spoliatus restituendus est antequam conficiendi inuentarij tempus ei currat.

TEmpus conficiendi inuentarij non currit heredi spoliato, nisi à quo die in rerum omnium hæreditariarum possessionem restitutus sit,[1] præsertim si cum eo res sit, qui dicitur spoliasse,[2] nisi ponas iam lapsa fuisse conficiendi inuentarij tempora ante spoliationem.[3] *Ita tractatum est* in publico Auditorio in causa N. Marij de Turretin, & N. Jacobinæ de Jonty Dominæ de Sainte Croix, 12. Cal. Mart. 1595.

1 Quomodo enim posset hæres curare vt conscriberetur inuentarium earum rerum, quas non possideret?

2 *Arg. l. 1. §. vlt. D. vti possid.*

3 Superueniens enim spoliatio non potest restituere beneficium inuentarij, quod iam lapsu temporis amissum fuerat. Nihil siquidem potest aut debet spoliator reddere, nisi quod spoliatio abstulit.

DEFINITIO XXIII.

Filius, qui inuentarium non confecit, neque legitimam amittit, neque Trebellianicam, nec eo minus tamen tenetur satisfacere creditoribus ex legitima & Trebellianica.

FIlius, qui paternæ aut maternæ hæreditatis inuentarium non confecit, neque legitimam amittit, neque Trebellianicam ex receptiore nostrorum sententia,[1] quam Senatus noster vt veriorem & humaniorem plerisque placitis comprobauit.[2] Ergo neque legatariis, neque fideicommissario vniuersali quicquam de suo præstare filius cogetur.[3] Id enim omnino consequens est, cum ex legatis ipsis & ex fideicommisso vniuersali quartam ipse sit detracturus.[4] Sed tamen non faciet ea res, quo minus cæteris creditoribus, qui non de lucro captando, sed de damno vitando certant, teneri debeat, vt iis etiam ex Trebellianica satisfaciat: sunt enim illi fauorabiliores,[5] quibus nimirum etiam de legitima satisfaciendum est, cum non nisi deducto ære alieno debeatur.[6] *Ita Senatus* in causa N. coniugum de Bienuenu, & fratrum de Bellegarde, 15. Cal. April. 1595.

1 Ex notat. *in l. vlt. C. hoc tit. & Nouell. 1. de hered. & Falc.*

2 Scilicet in liberis primi gradus, quorum & aliud priuilegium est *in l. iubemus 6. C. ad SC. Trebell.*

3 Quod ius olim omnium heredum commune fuit. Nemo enim ex testamento supra vires patrimonij quicquam præstare cogebatur, *l. in ratione 11. §. quod vulgo, D. ad legem Falc.*

4 Quam placet etiam non posse prohiberi liberis primi gradus, *not. ad d. l. iubemus 6. C. ad SC. Treb.*

5 *L. quod autem 6. § simili modo, D. quæ in fraud. credit. l. 4. § si cum legitima, & seq. D. de doli mal. except.*

6 *L. Papinianus 8. §. quarta autem, D. de inoff. testam.*

DEFINITIO XXIV.

Fideicommissarius siue vniuersalis siue particularis, debet conficere inuentarium, ne teneatur supra vires fideicommissi. Nec ei prodest inuentarium factum ab herede.

FIdeicommissarius vniuersalis aut particularis, id est, cui pars hæreditatis restituenda est,[1] cum hæredis loco sit,[2] perinde ac heres ipse inuentarium conficere & potest & debet, alioqui tam legatariis & fideicommissariis singularibus, quam creditoribus satisfacere in solidum compellitur. Sed an inuentarium iam ab hærede fortassis confectum prodesse fideicommissario poterit, vt supra vires hæreditatis non teneatur?[3] Et verius est non prodesse,[4] si non hoc quoque

quoque ius & beneficium inuentarij nominatim cessum in eumque translatum sit,[5] quod vtique per heredem fieri, si velit, potest.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam is, cui certa res præstatur, non particularis, sed singularis fideicommissarius dici debet, vt docuimus *in Chiliad. de error. pragmat.*

2 *L. 1. & pass. D. ad Senatusconsl. Trebell. §. restituit, & Instit de fideic. hered.*

3 Ita nostri communiter *ad d. l. vlt. C. hoc tit. & ad Novell. 1. de hered. & falcid.*

4 Cum possit fieri, vt nolit fideicommissarius vti beneficio legis, quo scilicet vti nemo cogitur.

5 Non enim hoc ius fuit in hereditate, ideoque speciali cessione indiget, *l. si heres D. ad Trebell.*

6 Non est enim beneficium hoc personale, cum transmittatur ad heredem heredis, sicut cætera iura hereditaria. Quod autem transmissibile est, regulariter etiam est cessibile, *l. ex pluribus 42. D de admin. tutor.*

DEFINITIO XXV.

Inuentarium debet continere descriptionem specificam rerum omnium, aut genericam, quæ pondere, numero, & mensura sit distincta.

INuentarium, præsertim solemne, cuius beneficio velit heres priuilegium habere, ne teneatur vltra vires hereditatis,[1] non aliter valere potest, quam si bonorum omnium mobilium & immobilium, quæ in hereditate sunt, descriptionem contineat,[2] eámq; clare & distincte definitam per pondus, numerum, & mensuram,[3] qualitatem & quantitatem rerum hereditariarum, ne fraus vlla fieri possit. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l. vlt. C. hoc tit.*

2 Nam & inter cæteras solemnitates hæc vna est, quod heres cogitur iurare nihil à se dolo malo subtractum cessumve fuisse.

3 Non enim aliter possunt bene describi ea, quæ consistunt in pondere, numero, & mensura, *l. quod sæpe 35. § in his, de contrah. empt.*

DEFINITIO XXVI.

Quando valeat inuentarium etiam in præiudicium eorum, qui non sunt nominatim vocati?

QVod vulgo iactatur, ad inuentarij solemnis confectionem vocari debere omnes quorumcunque interest,[1] non ita accipi debet, vt singulos nominatim vocari necesse sit: sufficit enim vocatos esse generaliter omnes voce præconis, certamque iis in hanc rem diem & horam dici,[2] idque indubitate verum est, quod ad eos creditores attinet, qui non sunt certi.[3] Sed etsi proponantur plures, inter quos idem crediti ius sit commune, sufficiet vocari quosdam ex ipsis. Ratio enim connexitatis facit interdum, vt res etiam inter alios acta aliis prosit & noceat.[4] Illud quoque obseruandum est, non esse citandum eum, qui, si adesset, contradicere non posset,[5] & hoc casu non procedere, quod dici solet, ad vnumquemque actum citari debere omnem, quisquis ex eo actu lædi potest.[6] Nunquam enim audiendus est, qui nihil aliud allegat, nisi quod non fuerit citatus, si nihil aliud adferat ad rem pertinens, quod dixisset, si fuisset citatus.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex reg. l nam ita 39 de adopt. l. etiam 29. §. vlt. de minor. l. de vnoquoque 47. D de re iudic.*

2 Nam alioqui ea solemnitas inducatur, cui satisfieri sit impossibile, *l. si programmate 7. C. de remiss. pignor.*

3 Qui enim certi sunt, ij nominatim vocari debent, ex legibus citatis *num 1.* Ita nostri vulgo *ad l. vlt. C. hoc tit.* Iunge *Defin 37. f.*

4 *L. vnic C de consort. lit. l. 2. & 3. D de duob. reis.*

5 *Ex reg. l. qui potest 126. de reg. iur.*

6 *d l nam ita 39 de adopt. & aliis supra citatis.*

7 Tanquam cuius nihil interfit. Nemo enim, siue agendo, siue excipiendo, audiendus est sine interesse, *l. Ille à quo 13. §. fi de testamento.* & ibi Alex. *D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XXVII.

Casus, in quo potest quis in integrum restitui ad implorandum beneficium inuentarij etiam post puram aditionem hereditatis.

QVemadmodum ex causa fieri potest, vt qui hereditatem iam agnouit admitti debeat ad eam repudiandam, etiam citra beneficium restitutionis, vt puta si coheredem habuit, qui aut suo iure, aut ex rescripto Principis ab hereditate postmodum abstinuerit:[1] ita interdum euenit, vt aduersus puram hereditatis aditionem restitui quis possit ex iusta causa ad beneficium legis & inuentarij implorandum.[2] Minus enim est beneficium legis implorare, quam hereditatem omnino repudiare, cum is, qui ex legis & inuentarij beneficio heres est, perinde reuera heres sit & maneat, ac si pure heres esset.[3] Iusta vero causa illa esse creditur, si forte filius, qui se putabat patris heredem ab intestato pro quarta duntaxat parte, quod tres haberet fratres, postea reperto testamento se solum institutum repererit.[4] Facilius enim quis moueatur ad agnoscendam periculo suo portionem minimam hereditatis, quam vt ex solo asse heres fieri & oneribus hereditariis implicari velit.[5] Aliud est, si is, qui se putabat heredem ex asse ab intestato, quasi nullo facto testamento, postea institutus reperiatur siue ex asse siue ex parte. Hic enim non in animo acquirendæ hereditatis, sed tantum in iure delationis errauit, nec causam vllam iustam habet petendæ restitutionis tanquam læsus,[6] cum, quod pertinet ad onera hereditaria, nihil interfit, an quis heres sit ex testamento, an ab intestato,[7] nisi ponas legatis oneratam hereditatem, quæ, si testamentum factum non esset, nulla deberentur.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. cum hereditate 55. l si minor 61. D. de acquir. hered.*

2 Cui enim licet quod plus est, non debet vtique quod minus est non licere, *l. non debet cui 21. de reg. iur.*

3 Qui vero se abstinet post aditionem, siue per restitutionem in integrum, siue alio iure, (qui enim semel heres fuit nunquam repudiare dicitur, sed se abstinere, *l. 1. §. si quis adita, D. ad SC. Tertull.*) is heres quidem summo iure manet, sed heredis loco à prætore non habetur, *d l. si minor, d § si quis adita, l filius 6. §. 1. de bon. libert.*

4 Non enim potest videri adiisse ex testamento, quod ignorauit, *l. mater decedens 19. D. de inoffic. testam.*

5 Quia magis damnosa est tota hereditas, quam possit esse pars hereditatis.

6 Omnimodo enim voluit heres esse in solidum.

7 Onera namque hereditaria sequuntur hereditatem siue testamentariam, siue legitimam, non quatenus testamentaria aut legitima, sed quatenus hereditas est.

8 Dixi *Defin. 10. in fin. & 11. 5. eod.*

DEFINITIO XXVIII.

Sola inuentarij apertio non priuat heredem beneficio inuentarij, si nihil fecit dolo malo.

OB id solum, quod inuentarium solemne ab herede inspectum lectumque sit prius quam iussu iudicis apertum esset, non est heres priuandus beneficio legis & inuentarij,[1] præterquam si dolo malo id factum probetur.[2] Quid enim creditorum interesse potest aut legatariorum, exploratas esse heredi vires hereditarias, posteaquam inuentarium iam conscriptum est?[3] Si modo inuentarium non corrumpat: tunc enim dolo, & quidem apertissimo facere videretur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam in pœnalibus non debet fieri extenſio, vt nec in exteris odioſis, *vulg. l. cum quidam 59. de liber. & poſth.* Nulla autem talis pœna in heredem hoc caſu conſtituta eſt.

2 Dolo enim heredis interueniente aliud eſt, *Nouell. 1.* & ibi not. *de hered. & Falcid.*

3 Atqui nemo auditur ſiue agendo, ſiue excipiendo, ſine intereſſe, *l. ille à quo 13. §. 1. ad SC. Treb. l. 3. §. 1 de verb. oblig.*

4 Scilicet dolo malo.

5 *L. ſi quis id quod 9. D. de iuriſd.* Imo etiam de falſo teneretur heres hoc caſu. Falſum enim eſt quælibet veritatis immutatio facta dolo malo in alterius iniuriam, vt dicemus *ad tit. de falſ.*

DEFINITIO XXIX.

De curatore dando hæreditati, quæ habet heredem cum beneficio legis & inuentarij.

NOn eſt dandus curator hæreditati, quæ habet hæredem, licet non niſi cum beneficio legis & inuentarij,[1] præterquam ſi hæres ipſe aliquas in hæreditatem ipſam habeat actiones, quas vtique cum aduerſus creditores non magis quam contra ſeipſum[2] exercere poſſit, quia defuncti perſonam non repræſentant,[3] conſequens eſt, vt in hanc cauſam curator hæreditati dari debeat, qui hæreditatem defendat.[4] Cæterum ad creditorum actiones excipiendas hæres qui beneficium legis implorauit idoneus contradictor eſt, cum perinde verus hæres ſit, atque is, qui pure agnouit hæreditatem.[5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, Prid. Id. Mart. 1595. & iterum in cauſa N. Petri Juge, contra Claudium Juge, & in alia contra N. Chapelle, 11. Calend. Maij 1595. in ſecreto Auditorio.

1 Cum non poſſit dici iacens huiuſmodi hæreditas, quæ habet hæredem cum beneficio legis & inuentarij, *l. vltim. Cod hoc tit.*

2 *L. ne cum filiofamilias 16. D. de furt.*

3 *L. vlt. C. de hered actio.*

4 Nec alioqui videatur hoc caſu iudicium ſine reo conſiſtere, *c. forus, de verb ſign.* Vide tamen quæ contra hanc ſententiam ſcripſi *in 1. part Chiliad. de errorib. Pragmat.*

5 Dixi *Defin 13. nu. 3. & Defin. 27. num. 3. ſupr. eod.*

DEFINITIO XXX.

Hærede cum beneficio legis male verſante in hereditate, curator bonis dandus eſt, niſi heres offerat ſatisdationem.

SI tamen appareat, hæredem hunc, qui legis & inuentarij beneficium implorauit, male verſari in poſſeſſione aut adminiſtratione rerum hæreditariarum, æquum erit dari curatorem non hæreditati, quæ, vt proxime diximus, non iacet,[1] aut hæredi,[2] licet minori, qui ſcilicet inuitus curatorem habere non cogitur,[3] ſed bonis hæreditariis, & quidem aut ſubſtitutum,[4] aut vnum ex creditoribus, in quem nimirum maior pars creditorum & legatariorum conſentiat,[5] quaſi creditoribus & legatariis omnibus hoc caſu in rerum hæreditariarum poſſeſſionem miſſis cuſtodiæ cauſa,[6] niſi malit hæres cauere ſatisdato legatorum fideicommiſſorum, totiuſque æris alieni nomine, hoc enim remedio ſatis ſupérque indemnitati omnium conſulitur,[7] præterquam, quod non eo minus permutandum eſt creditoribus & legatariis ſingulis, vt adſint diſtractioni bonorum hæreditariorum,[8] non ſolum vt videant, ne quid per fraudem fiat aut per ſordes, aut per gratiam,[9] ſed etiam vt ſciant, quid & quantum ex venditione redigatur, ne alioqui parum eis proſit, quod cautum habeant, ſi ignorent quantitatem, cuius nomine cautum videri debeat.[10] *Ita Senatus* in alia cauſa N. Petri Juge, & Franciſci Juge procuratoris, Idib. April. 1595.

1 Etſi curatorem hæreditati etiam non iacenti dandum eſſe ſcripſit Iuſtin. valde improprie *in l. vlt. §. 2. C. de bon. quæ liber.* hereditatem ſumens pro bonis & ſubſtantia.

2 *§. item inuiti. Inſtit. de curat.*

3 *Ex tit. de curat. bon. dand.*

4 Cuius maxime intereſt, *l. Paulus notat 8. de prat. ſtipul. l. inter omnes 12. D. qui ſatisd. cogant.*

5 *L. 2. de curat. bon. dand. l. vnus ex creditoribus, D. de rebus auct. iud. poſſid.*

6 *Vt in l. cum legatorum 12. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. eat. l ſicut in poſſ. legat.*

7 *L. 1. D. qui ſatisd. cog. l. in omnibus 41. D. de iudic.*

8 Cur non enim hoc quoque iis concedatur, quod ſine incommodo & diſpendio hæredis futurum ſit, *l. in creditoris 38. D. de euict.*

9 *Arg. l. ſi ſuſpecta 19. D. de inoffic. teſtam. l. Paulus reſpondit 69. D. de procurat.*

10 Deficeret enim illo caſu non ius ſed probatio, *vt in l. duo ſunt Titij 30. de teſtam. tutel.*

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti à talliabili herede, cum beneficio legis & inuentarij, an & quando ſarciendi ſint à domino poſtea ſucceſſionem obtinente.

HEres inſtitutus ab eo, qui poſt mortem ſuam dedititiæ, & vt loquuntur, talliabilis conditionis fuiſſe dicitur, ſi pendente ſtatus quæſtione hæreditatem non niſi cum legis & inuentarij beneficio velit agnoſcere, poteſt quidem etiam inuito eo, qui ſe directum dominum dicit, inuentarij confectionem poſtulare,[1] ſed ea tamen conditione, vt domino, qui inuentarium confici noluit, eos ſumptus imputare nequeat, ſi poſtea quandocumque dominum vincere contingat,[2] nempe ſi dominus directus ipſo contradictionis tempore inſtrumenta ediderit, per quæ intentionem ſuam abunde probauerit. Nam ex eo tempore vix eſt, vt in bona fide heres eſſe videatur, quo exinde ſcire potuit aliena eſſe bona, quæ putabat hæreditaria,[3] alioqui ſola ſtatus controuerſia ab eo facta, qui nullas in promptu probationes habeat, ſicuti non conſtituit heredem in mala fide,[4] ita nec impedire debet, quo minus impenſas, quas ille bona fide conſcribendo inuentario fecerit, vt non tantum ſibi, ſed etiam creditoribus & legatariis omnib. conſuleret, etiam victus repetere poſſit.[5] Atqui dicat aliquis, ſi quis ex creditoribus confectionem inuentarij prohibere vellet, eo prætextu, quod hæreditas, vel tam locuples eſſet, vt abſolutæ additionis periculum timeri non oporteret, aut tam onerata, vt nouis ſumptibus grauari eam non expediret, non eſſet audiendus.[6] Fateor nimirum, quia ſiue ſoluendo eſſet hereditas, nihil intereſſet volentis prohibere,[7] ſiue ſoluendo non eſſet, hoc ipſo neceſſitas induceret, vt inuentarium confici oporteret, ne heres aut vltra vires hæreditarias teneretur,[8] aut quod à defuncti exiſtimatione eſſet alienius, ab adeunda hereditate deterretur.[9] Sed domini directi alia, meliorque quam cuiuſlibet creditoris conditio eſt, quippe, qui ſit plus quam creditor.[10] Efficit enim, vt defunctus neque heredem neque hereditatem relinquere potuerit,[11] cum bona omnia tanquam peculij iure occuper, aut ſaltem ex contractu inter viuos.[12] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 15. Cal. Maij 1595. pro D. Duce Namurci, contra viduam Joannis de la Pallu.

1 Quia in dubio præſumitur pro libertate & ingenuitate ac pro iure communi, *l. 4. de inſtit. & iur.*

2 Fecit enim domino inuito: Ergo ſuo periculo, non domini, cuius intereſt non diminui bona ex ſumptuum deductione.

3 Scientia enim rei alienæ malam fidem inducit, *l ſed & ſi lege 25. §. ſcire, D. de petit. hered.*

4 Quia non entium & non apparentium idem iudicium eſt, *§. ſi aduerſus, Inſtit. de nupt. l. duo ſunt Titij 30. de teſtam. tutel.*

5 Sola

5 Sola enim denunciatio & contestatio domini nolentis inuentarium fieri non debet ei nocere, *C. de transact. l. tutor. 47. §. 1. D de minor.*

6 Nemo enim potest heredi auferre beneficium, quod non ab homine habet, sed à lege, *l. 3. de interd & releg. l. si adrogator 22. D. de adopt.*

7 Nemo autem audiri[tur] sine interesse, *l. 3. §. 1. de verb. oblig. l. ille à quo 13 §. 1. ad SC. Trebell.*

8 *L. vlt. C. hoc tit. l. quæ dotis 31. D solut. matrim.*

9 Quia necessum esset vendi bona sub nomine solo defuncti, *l. paterfamilias 19. de rebus auctor. iudic. possid. & Instit. quibus manumit. non licet, in princip.*

10 Quia non potest hæreditatem aut hæredem habere is, qui nulla bona post mortem suam potest relinquere, *l. lex Cornelia 28. vers. quia non efficitur, D de vulg. & pupill. substit.*

11 *Vt in l. 1. & 2. D de cajir pecul.*

12 Scilicet ex stipulatione siue tacita siue expressa, quę hac de re interponi solet.

DEFINITIO XXXII.

Agens tanquam heres cum beneficio legis & inuentarij, non est audiendus, nisi exhibito prius inuentario.

ALiquando quæritur, an, qui agat tanquam heres cum beneficio legis & inuentarij, repellendus sit, si inuentarium non exhibeat? Dubitationem facit, quod dici solet, eum, qui agit tanquam talis, ante omnia debere talem se probare,[1] adeo vt nec aliter admittendus sit, etiamsi aduersarius non obiiciat.[2] Sed dici potest tum demum locum habere, cum ea qualitas est, qua cessante nihil prorsus iuris ad agendum sit actor habiturus, vt puta si quis agat tanquam tutor aut curator, aut procurator, aut tanquam hæres.[3] At qui hæredem se dicit cum beneficio legis & inuentarij, licet talis non sit, aut se talem esse non doceat, inuentario non exhibito, at nec fortassis confecto, remanet tamen hæres pure & absolute,[4] & consequenter tanto magis habet ius agendi, cum quæ actiones hæredi beneficium legis imploranti competunt, eædem simplici & absoluto hæredi multo magis competant.[5] Verum in promptu contradictio est, posse rei interesse, vt qui agit quasi hæres cum beneficio inuentarij repellatur omnimodo, nisi se talē probet. Quid enim si inuentarium nullum confectum sit, & metu onerum hæreditariorum malit hæres institutam actionem omittere, quam hæredem se purum & simplicem profiteri?[6] Nec ad rem pertinet, quod necesse est, vt vel inuitus hæres putè maneat, qui se hęredem semel dicit cum beneficio legis & inuentarij, si inuentarium nullum aut minus rite confectum sit.[7] Nam fieri potest vt rei interfit, ne actor hæredem se audeat dicere, quamuis reuera hæres sit,[8] nec tamen eius interfit, vt pure & absolute hęres pronunciętur, vt puta si nullam ille actionem habeat ex causa hæreditaria,[9] velit autem tanquam reus absolui ab actione contra se instituta.[10] *Sic tractatum est* in causa fratrum Pic, & N. Jacobi Teste, 6. Id. Maij 1595.

1 *L. 1. l. licet 23. C. de procur. cum similibus.*

2 Quia hoc pertinet ad fundandam inuentionem actoris, quæ ante omnia semper fundanda est, *l. 4. l. vlt C de edend.*

3 Nemo enim potest agere sine actione, *l. si pupilli 6. §. vltim. de negot. gest. l. quoties 9. §. & generaliter, D. de administ. tutor.*

4 Quahtas enim illa & adiectio, *cum beneficio legis & inuentarij*, non tollit ius & substantiam hæredis veri, quomodo ait, qui diceret hominem pictum aut mortuum, tolleret huiusmodi adiectione substantiam hominis, quia verum est, hæredem cum beneficio inuentarij vere hæredem esse, *l. vlt. C hoc ti.* & hoc casu bona est consecutio ab hærede secundum quid ad hæredem simpliciter, hoc modo. Hæres est cum beneficio legis & inuentarij: Ergo est hæres.

5 *L. 2. & tot. tit. D de hered. action.*

6 Hoc enim potest contingere ex variis causis, tum quoque cum opulenta est hereditas, *l. 4. D. ad SC. Trebell. l. si testamento 22. in fin. D. si quis omiss. caus. testam.*

7 *L. vlt per tot. C. hoc tit.*

8 Quia vt possit quis agere tanquam heres, non sufficit vt vere sit heres, nisi etiam illud concurrat, vt se dicat heredem, sicut non sufficeret, vt se talem diceret, si non etiam probaret, vt dixi, *num. 1. 2. & 3 supr.*

9 Illorum enim duntaxat interest, vt heres pure & absolutè heres sit, qui actionem aliquam hereditariam possunt exercere, vt nimirum heres in solidum teneatur, *d l. vlt.*

10 Sufficit enim reo vt absoluatur, nisi propter condemnationem sumptuum, ad quos tamen æque tenetur, qui heres est cum beneficio legis & inuentarij, atque is, qui putè, quia propter temerariam litem irrogantur, *l. eum quem 79. de iudic.*

DEFINITIO XXXIII.

Heres cum beneficio inuentarij non liberatur soluendo creditoribus anterioribus, si prius conuentus fuerit à posterioribus.

ET si is, qui cum beneficio legis & inuentarij hæres est, creditoribus hæreditariis etiam posterioribus, dummodo diligentioribus, bona fide soluere potest, salua anterioribus condictione aduersus posteriores, qui solutionem acceperunt:[1] si tamen quidam occupauerint, non proderit heredi, quod alijs licet anterioribus soluerit, quoniam huic potius, à quo prius fuerat conuentus, soluere debuerat.[2] Sibi enim imputet cur illi soluere maluerit.[3] Multo minus liberatus videri debet, si bona quædam mobilia hereditaria exhibere iussus postulante vno ex posterioribus creditoribus, id agente, vt sibi ex pretio satisfieret, eadem alijs forte anterioribus dederit in solutum.[4] Nam & huic multo magis imputari potest, cur non paruerit iudicato:[5] cum ea ratione liberationem ab anterioribus quoque consequi potuisset.[6] Itaque si bona hereditaria non sufficiant, de suo præstare tamen cogetur,[7] licet non eo minus maneat heres cum beneficio legis & inuentarij.[8] Cuius effectus is esse solet, ne supra vires hereditatis quicquam præstare teneatur.[9] *Ita Senatus* in causa Dn. Ducis de Nemours, contra Dn. de Carde heredem Dominæ de Miolans, 4. Calend. Maij 1595. de qua Defin. 36. infr. de execut.

1 *L. vlt. vers. & si prafatam. & seq. C. hoc tit.*

2 Diligentioribus enim semper magis fauere legislator solet, *l. non enim 16. D ex quibus caus. maior. l. pupillus 24. in fin. D. qua in fraud. credit.*

3 Cum nihil eius interesset, quando æque liberatus in perpetuum fuisset soluendo posteriori, *d §. si prafatam.*

4 A quibus proinde non potest postea creditor posterior rem auocare. Potior enim causa est anterioris sicut in agendo, ita & multo magis in retinendo, *l. 1. D. de pignor. l. 1. 2. & pass. Cod. qui potior. in pign. hab. l. 2. C. si antiq. credit. pign vend.*

5 E contrario nihil potest imputari ei, qui paruit iudici, *l. non videntur. 167. de reg. iur.*

6 Non tantum ex Iustiniani constitutione *in dict. §. si prafatam*, sed etiam ob rei iudicatæ auctoritatem, *l. ait prator. 7. §. 1. vers permittitur, D de minor. l. sanctimus 25. C. de admin. tutor.*

7 Quia non videtur damnum sentire quad ex culpa sua sentit, *l. quod quis 203. de reg. iur.*

8 Quia nemo priuatur hoc beneficio ob id solum, quod alij soluerit, quam cui soluere debuit.

9 *d. l. vlt. C. hoc tit. & Nouell. 1. de hered. & Falcid.*

DEFINITIO XXXIV.

Debita hereditaria soluenda sunt heredi cum beneficio legis & inuentarij, etiamsi datus sit curator hereditati.

HEres cum beneficio legis & inuentarij non eo minus debitum hereditarium exigere potest, quòd purè heres non sit,[1] aut quòd ad excipiendas actiones, quæ hæredi ipsi aduersus hereditatem competunt, curator hereditati datus sit.[2] Non enim hoc casu curator datur hereditati tanquam iacenti, vt sæ-

pius monuimus, cum iacens dici non possit, quæ heredem habet, licet non pure, sed cum beneficio inuentarij.[1] Igitur heredi ipsi, non etiam curatori debitores hereditarios soluere oportebit,[4] nec iustam habebunt moræ excusationem, si prætendant nescire se, an heredi, an curatori, aut cuinam alij pendente discussionis instantia soluere debuerint.[5] *Ita Senatus* in causa Michaelis Sachet, Idib. Jul. 1595.

1 Quia non eo minus vere heres est, sed priuilegiatus, *l. vlt. C. hoc tit.*

2 Secundum ea, quæ diximus *Defin.* 29 §.

3 Sicut nec iacent bona, quæ habent possessorem, *l. 1. D. de succeff. edict.*

4 Ei namque soluendum est, qui defuncti personam reptæsentat. Is autem heres est, *l. heres* 22. *de vsucap.* Curator enim non reprætsentat, nisi contra heredem ipsum.

5 Certum enim ius est solui heredi posse & debere quod defuncto fuit debitum, *vulg iurib.*

DEFINITIO XXXV.

Intra tempora conficiendi inuentarij potest pignus lui ab hereditario debitore.

QVod Justiniani lege cautum est, vt quandiu currit adhuc tempus conficiendi inuentarij nulla creditoribus & legatariis actio aduersus heredem detur, ad pignoratitios debitores non pertinet pignus luere volentes.[2] Neque enim id isti agunt, vt hereditas imminuatur, sed potius vt pecuniæ debitæ solutione augeatur,[3] nisi proponas de ipsius quoque pignoris iure disputari, id est, reuocari in dubium, an res, quæ obligata dicitur, sit hereditaria, an propria debitoris.[4] Ea namque quæstio in tempus confecti inuentarij necessario differenda est, cum nec certo scire heres ante possit, quid sit hereditarium, vel non.[5] *Ita statutum est* in publico Auditorio, in causa Antonij Jay, & Francisci Truffon, Id. Jul. 1595.

1 Ita enim constitutum est *in l. vlt. C. hoc tit.*

2 Cum debitori libera sit & esse debeat pignoris luitio quandocunque, *l. si rem* 9. §. *omnia, D. de pignor. act. l.* 1. *& tot. tit. C. de luit. pign. l. Paulus* 12. §. 1. *& pass. D. quib. mod pign. vel hypoth. soluit.*

3 Melius enim est solutionem habere quam obligationem, *l.* 6. §. 1. *eod. d. l. si rem,* §. *vlt. & l. seq. de pign. act. l minor* 41. *D. de minor.*

4 Nec enim potuisset dari pignori à debitore si fuisset defuncti, *l neque pignus* 45. *de reg. iur. l.* 1. *& tot. tit. C. si alien. res pignor. dat sit.*

5 Id enim ex inuentario rerum hereditariarum explorandum est.

DEFINITIO XXXVI.

Potior est causa creditoris constitutarij, quam heredis cum beneficio legis & inuentarij obtendentis auxium fideicommissum, de quo in promptu non appareat.

OBrentu fideicommissi ex auitis testamentis debiti non potest filius idemque heres patris, licet cum beneficio legis & inuentarij impedire, ne pignoris possessione retineatur creditor, cuius nomine pater debitor constituerat se possidere.[1] Nec alios creditores expectari, aut in ius vocari necesse est, vt iis auditis momentaneum iudicium possessionis expediatur, si nulla dum pendeat de discussione bonorum instantia.[2] *Ita Senatus* in causa fratrum Arbareste, contra D. de la Serra, 7. Cal. Aug. 1595. in secreto Auditorio.

1 Hoc enim casu reperitur possessio defuncti extra causam hereditatis, ideoque non potest transmitti ad heredem, ne quidem beneficio edicti, quo mortuus, vt loquuntur, saisit viuum, *l.* 1. § *Scæuola, D si is qui testam. lib eff. iuff.*

2 Cum non sit illis obstatura res inter alios acta, si quod ius habeant ad auocandam à constitutario possessionem, *l.* 1. *de exceps rei iudic. & tot. tit. C. int. alios act vel iudic. aliis non nocer.* Aliud est si iam inchoata sit discussionis instantia, vt alibi scripsimus.

DEFINITIO XXXVII.

Non sufficit vocatos esse creditores omnes generali programmate, si creditor fuit certus; etiam tutori pupilli, salua tamen pupillo restitutione in subsidium, si damnum alioqui passurus sit ex scientia tutoris.

CReditori, qui cum certus esset non est vocatus ad confectionem solemnis inuentarij, non potest nocere beneficium legis ab herede imploratum, quia nominatim vocari hic debuit,[1] nec satis est, quod creditores omnes vocati sint generali programmate.[2] At quid si pupillus heres proponatur, & tutori certus fuerit creditor? Nocebit tutoris scientia pupillo,[3] si non aduersus eam tutoris negligentiam & culpam restituatur. Nec tamen aliter restitui poterit, quam si se læsum probet,[4] id est, damnum se passurum si non aduersus hunc quoque creditorem legis & inuentarij beneficium saluum habeat, puta quod ære alieno exhausta sit hereditas,[5] nec tutor sit soluendo.[6] Quid enim si ex contrario constet locupletissimam esse hereditatem, nec nisi malo more captatum beneficium inuentarij?[7] Cæterum non proderit ea res aliis creditoribus, qui eo, quo oportuit, modo ad inuentarij confectionem euocati sunt.[8] *Ita Senatus* in causa illustris Dn. Marchionis d'Aix, 9. Cal. Decemb. 1595.

1 Vt dixi *Defin.* 16. §. vbi vide.

2 Quia remedium publici programmatis subsidiarium est & inductum contra creditores, qui non sunt certi, *l. si programmate 7. C. de distract. pign.* Vox enim præconis paucis innotescit.

3 Quia quod tutor sit pupillus quoque scire præsumitur, cum tutor pro domino habeatur.

4 *L. verum* 11 § *sciendum,* 1 *quod si minor* 24. §. *non semper, & pass. D. de minor. l. non posteaquam,* § *si minor, D. de iureiur.*

5 Nam aduersus damnosam aditionem restitui minor potest, *l.* 1. *& tot. tit. C. si vt min. ab hered. se abstin.*

6 Si enim tutor sit soluendo, potest consuli indemnitati minoris, licet non eo minus soleat minor restitui quod tutor vel curator interuenerit, *l. vltim. & tot. tit. C. si tut. vel curat. interuen.*

7 Vt solet hodie passim hoc beneficium implorari in fraudem creditorum, vt dixi *Defin.* 19. §.

8 Non enim nouum est, vt quod factum fuit inter alios iis noceat inter quos factum fuit, non etiam aliis, *l de vnoquoque* 47. *de re iudic.* Nec enim vtile per inutile vitiari debet, *l. placuit* 29. *D. de vsur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Beneficium inuentarij non impedit, quo minus heres inchoatas contra defunctum lites interim excipere cogatur.

HEres cum beneficio inuentarij non eo minus prosequi tenetur litem cœptam cum defuncto,[1] etiamsi nondum præterierit tempus, quod datur ad conficiendum inuentarium,[2] quia beneficium, quod habet à lege, ne interea inquietari possit,[3] ad nouas lites pertinet non ad inchoatas.[4] *Ita Senatus* in causa Dn. du Freney, contra filiam Georgij Exerchei, 20. Decembr. 1593.

1 Cum habeat legitimam personam, & sit legitimus contradictor non minus quam si beneficium legis non imploraffet. Verus enim heres est, *l vlt.* vbi not. *C. hoc tit.*

2 *De quo in d l. vlt.* §. *sin autem dubium.*

3 *d. l. vlt.* §. *donec tamen.*

4 Nullum enim priuilegium potest habere heres in lite contra defunctum inchoata, *l. si is qui Romæ* 34. *D. de iudic.* * Boer. *quæst.* 53. *num.* 7. vbi ait ita limitandum esse §. donec. Quod & sentit Papon. *in tit. de hered. cum benef. inuentar. art.* 7.

Sicut

sicut neque locum habet dispositio *dict. §. donec contra eum qui agit vendicatione.* Bald. *ibid.* Multò minùs contra spoliatum agentem interdicto, aut ex Can. *Reintegranda* aduersus spoliatoris heredem, quia & hæc actio in rem est, & fauorabilior quàm vindicatio, ob odium spoliationis, sed omnibus his casibus æquum est, dari longiorem dilationem heredi, vt instrumenta hereditaria conquirat quibus causam suam tueri possit. *Ita Senatus* in causa D. Marchionis à Camera, & spect. ab. Gabrielis Damodry Aduocati 8. Martij 1618. Sanè etiam in causa executionis iudicati locus est dispositioni dicti §. *donec*, Castrens. *ibid.*

DEFINITIO XXXIX.

An curator bonis absentis datus possit absentem immiscere bonis paternis conueniendo eius nomine patronos debitoris?

DVbitatum aliquando vidi, an curator datus bonis absentis, qui patri suo suus heres extiterit, & ante declaratam siue immiscendi se, siue abstinendi voluntatem abesse cœperat, possit absentis nomine conuenire debitores hereditarios, [1] quos vtique absens ipse, si adesset, conuenire iure posset? [2] Quidam putabant non esse hoc curatori denegandum, ne alioqui magno incommodo absens afficiatur, si bonæ iustæque actionis iacturam post annos forte triginta reuersus incurrisse se reperiat, [3] cum vel ad hoc maxime curatores absentium bonis dari soleant, vt eas saltem exerceant actiones, quæ sunt tempore perituræ. [4] Nec ad rem pertinere quod dici solet, non posse per curatorem acquiri hereditatem, [5] at neque per tutorem, si non ipsius quoque pupilli voluntas propria factumque interueniat. [6] Id enim ad hereditates spectat, quæ siue minori, siue impuberi, siue absenti delatæ tantum sint, non etiam acquisitæ. [7] Paterna autem hæreditas suo heredi non tantum delata, sed etiã ab ipso delationis tempore acquisita intelligitur [8] citra aditionem, solâque iuris potestate. [9] Nec quod se possit abstinere quicquam facit. [10] Adeo, vt creditores fundatam habeant intentionem aduersus filium tanquam heredem patris, [11] siue contra ipsum præsentem agere velint, siue contra curatorem ipsius absentis bonis datum, si abstentio nõ proberur. [12] Quidni ergo liceat curatori absentis nomine agere, cuius etiam nomine potest conueniri? [13] At alij contra dicebant, non esse permittendum curatori non nisi bonis absentis dato, vt absentem immisceat conueniendo paternos debitores, [14] ne per eiusmodi immixtionem auferat ei beneficium abstentionis, quod certum est filio, qui semel se immiscuerit, nullum superesse si nõ fauor ætatis patrocinetur. [15] Non enim minus iniquum esset ignorantem filium immisceri bonis paternis per curatorem, quam alienę hereditati obstringi per aditionem, si aditio per curatorem fieri posset, cum vtroque casu idem accidat, vt ignoranter per alium ære alieno cum effectu obstringatur. [16] Quid enim refert si effectũ rei inspicias, an filius citra immixtionem nullo modo sit obligatus paternis creditoribus, an vero iis obligatus quidem sit ipso iure, sed ita tamen, vt per abstinendi beneficium quamdiu saluum ei est tantumdem consequatur, quãtum si nullo modo esset obligatus? [17] Ex quo apparet quantum hac parte interfit vtrũ absentis nomine curator agat contra debitores hereditarios, an vero à creditoribus hereditariis conueniatur. Neque enim creditorum actiones auferunt absenti beneficium abstinendi, [18] quod ei curator, eius nomine agẽdo, adimeret: Quãdo non potest imputari curatori, cur se absentis nomine conueniri patiatur, [19] quem nec si maxime vellet abstinere tamen posset, [20] cum in eo minus iuris habeat quam tutor qui pupillum suum vltro solúsq; abstinere potest etiam post mixtionem, siue pupillus ipse tutore auctore se immiscuerit, siue tutor pupillum, [21] nempe quia æque potest tutor pupillum suum quem prius abstinuit, aut cui, vt se abstineret, tutor fuit, iterum immiscere, nullo etiam restitutionis auxilio in eam rem implorato. [22] Mihi temperamentum placebat, vt si paternas hæreditas opulenta, nulloque modo suspecta proponeretur, licere deberet curatori competentes absenti actiones hæreditarias exercere, [23] quod sicuti nulla immixtione suus hæres indiget non magis quam aditione, vt aduersus debitores hæreditarios agendi facultatem sibi acquirat, [24] ita verendum non sit ne abstentionis beneficium ei eripiatur, cui abstinendi consilium, neque necessarium, neque vtile videri possit. [25] Si vero ære alieno si non exhausta saltem grauata, aut quouis alio modo suspecta patris hæreditas probaretur [26] (nec enim facile in dubio talis præsumptio in damnum absentis filij capi debet [27]) tum demum curator absentis bonis datus prohiberetur vllas mouere actiones, per quas immixtio filij induci, atque ita abstinendi beneficium ei auferri posset, [28] nisi mallet legis atque inuentarij beneficium implorare: [29] quo remedio aduersus æris alieni latentis periculum satis superque absenti posse consuli videbatur: [30] Saluo tamen absenti quandocumque postea reuerso iure immiscendi se pure paternis bonis, legisque beneficium se inscio postulatum abiiciendi, si opulentam hæreditatem putaret, quam curator, aut damnosam, aut saltem suspectã credidisset. [31] Quo vtique casu non posset curator sumptus à se in inuentarium factos absenti imputare, sed suæ potius, vel facilitati, vel timiditati, [32] si non probaret iustissimis de causis se ad legis beneficium pro absente implorandum confugisse, idémque ab alio quolibet diligente patrefamilias fieri debuisse. [33] *Senatus* noster nihil dum, quod viderim, decidit. *Sine die.*

1 Potest enim talis curator, & agere & conueniri, *l. 2. §. 1. de curat. bon. dand.*

2 *L. necessarius 57. de acq. hered.*

3 Cum nodie actiones omnes 30. annis præscribantur *ex l. 3. C. de præscr. 30 annor.* & quidem hinc spe restitutionis ex edicto Serenis. Ducis nostri, quod factum est anno 1598.

4 *L. creditore 14. D. de rebus auctor. iudic. possid.*

5 *L. per curatorem 90. D. de acquir. hered. l. cum in vna 17. §. tutor D. de appellat.*

6 *L. potuit 5. Cod. hoc tit.*

7 Quoniam aditio cum sit actus legitimus non potest fieri per alium, *l. actus legitimi 77.* iunct. *l. nemo alieno 123. de reg. iur.*

8 *L. in suis 12. D. de lib. & posth.*

9 *L. in suis 14. D. de suis & legit.*

10 *L. 1. §. qui sunt in potestate, D. si quis omiss. caus. testam.*

11 Vt à nobis probatum est pluribus in *Decadibus de error. pragm.* contra Bart. *ad l. 1. C. si vt min. se ab hered. abstin.*

12 Secuta enim abstentione non habet prætor filium pro herede, *d. l. necessarius, l. si filius 12. de interrog. in iur. faciend.*

13 Non enim alterius est agere aut conueniri, quam eius qui sit hæres aut hæredis loco, *l. vltim. C. de hered. action. l. 1. D. ad SC. Trebel.*

14 Cum non possit id fieri citra ius & nomen veri heredis, *l. si quid possessor 31. §. pen. D. de pet. hered. l. pro herede 20. §. Papinianus, D. de acq. hered.* iunct. *l. cum bonis 87. eod.*

15 *d. l. necessarius, & l. ei qui 12. eod. d. l. 1. C. si vt min. se ab hered. abstin.*

16 Quod iniquum est, *l. qui in aliena 6. in prine. l. si quis mihi 25. §. missum, D. de acquir. hered.*

17 *d. l. necessarius, l. si filius 12. de vulg. & pupill. substit. l. paterfamilias 28. de rebus auctor. iudic. possid.*

18 Quod scilicet filius habet à prætore non à creditoribus, nisi in casu *l. cum hereditate 55. de acq. hered.*

19 Cum creditores habeant fundatam intentionem, vt dixi *num. 10.*

20 *Ex l. is potest 18. de acquir. hered.* iunct. *dict. l. per curatorem, eod.*

21 *L. penult. D. de auctor. tutor. Lex contractu, 44. D. de re iudic.*

22 *d.l necessariis*, in quo alia ratio est puberum alia impuberum, *d.l necessarius, & l. impuberibus* 11. *eod. tit.*

23 Nec enim potest negari quin actiones illæ competant absenti filio, & sint in eius bonis, cum sit vere hæres ipso iure etiam post abstentionem, *l. cum quasi* 30. *§. sed etsi suus, de fideic. libert. l cogi* 16. *§. si pater, D. ad SC. Trebell.*

24 *d §. si pater*, vbi est textus elegans.

25 *d. l. si filius* 12. *D. de vulg. & pupill subst.*

26 Potest enim variis ex causis contingere, vt sit suspecta, *l. 4 .D. ad SC. Treb. l. si in testamento* 22. *§. vltim. D si quis omiss. caus. testam.*

27 Ne quod fauore sui heredis constitutum est conuertatur in eius odium, *d. l. si filius, l. pen. C. ad Treb.*

28 Vt melior conditio absentis fieri per curatorem possit, deterior non possit *l. melior* 133. *de reg. iur. l. soluendo* 39. *de negot. gest. l. tutor* 8. *D de bonor poss.*

29 *Ex l. vlt. Cod. hoc tit.*

30 Cum non possit hoc casu teneri hæres vltra vires hereditarias, *d l vlt. & Nouell. 1. de hered. & Falcid.*

31 Nec enim vlli facit iniuriam qui abiicit beneficium inuentarij, vt fit hæres pure. Imo prodest id creditoribus, *d. l. vlt. & Nouell. 1.*

32 Cum non debuerit hæreditatem opulentam minuere per sumptus inuentarij.

33 Inculpatus enim est quisquis id fecit, quod diligens paterfamilias facere debuit, *l. à tutoribus* 33. *de admin. tut.*

DEFINITIO XL.

Pendente discussionis instantia non est audiendus creditor agens conditione ex l. vlt. C. de acquir. poss. nisi auditis cæteris creditoribus.

ACtiter disceptatum est, an pendente discussionis instantia prouisionalis sententia fieri possit pro creditore, clausulam præsertim constituti habente? Constabat enim à Senatu nostro aliter atque aliter iudicatum fuisse. Pro creditore facit, quod cum certet de damno vitando æquius sit ei consuli, quam hæredi non solum certanti de lucro captando,[2] sed etiam plerumque abutenti beneficio legis & inuentarij, & id agenti, vt creditores fraudentur, vel saltem, vt iis mora fiat.[3] Sed & constat ex huiusmodi adiudicatione nullum fieri præiudicium cæteris creditoribus, licet inauditis, qui si sunt posteriores non debent ægre ferre, quod anterioribus solutum sit,[4] sin anteriores, satis iis cautum est, hoc ipso quod aduersus posteriores quibus solutum est habent condictionem.[4] Et vero si liberum est hæredi soluere creditoribus etiam posterioribus, dummodo diligentioribus,[5] quidni liceat iudici condemnare heredem, vt faciat quod hæres ipse si vellet sine iudice facere posset?[6] Aut cur necesse sit vocari alios creditores, qui nihil adhuc petant, & quorum nihil interfit?[7] Quod si creditor hypothecarius habeat pro se clausulam constituti, & neque personali agat, neque hypothecaria aduersus hæredem, sed condictione possessionis,[8] quænam obsecro dubitandi ratio esse potest, cum possessio viuo debitore translata in creditorem iam inde ab eo tempore censeatur esse extra causam hæreditatis?[9] inhibita tamen interea venditione.[10] Sed tamen in contrarium vtroque casu, id est, siue condictione possessionis, siue personali aut hypothecaria agatur, facit pro hærede, quod si permittatur creditoribus singulis in hæredem, aut res hæreditarias agere, antequam de omnium creditorum iure & ordine cognosci possit, facile eueniet vt laceretur hæreditas, crescatque materia litium[11] creditoribus non tantum aduersus hæredem, sed etiam inuicem agentibus, eo qui primum obtinuerat mox condemnando, si alius emergat creditor anterior.[12] Quid enim si ille anterior habeat pro se clausulam constituti, ex qua posterior obtinuerit? An non apparebit ex post facto transferri nō potuisse possessionem in posteriorem ab eo, qui constituti tempore non amplius possidebat?[13] Quomodo igitur sciri potest, an eius clausulæ effectus aliquis esse debeat, nisi auditis prius & vocatis creditoribus omnibus?[14] Nec vero quod creditor offerat satisdationem sufficere videtur, vt actionem facilius habere debeat.[15] Nam non faciet satisdatio, quin quo plures agitabantur lites inter creditores, eo pluribus expensis oneretur hereditas, quippe singulis creditoribus, etiam qui perperam litigauerint, idem temporis & hypothecæ priuilegium pro sumptibus seruandi pignoris causa factis in hereditatem postea sibi vindicaturis.[16] Itaque probabilius videbatur, vt differri prouisionalem adiudicationem oporteret in id vsque tempus, quo creditores omnes vocati essent, aut in vocandis iis mora per hæredem facta fuisset.[17] *Ita tractatum est* prid. Calend. August. 1595.

1 *L. vlt. §. sin vero creditores, C. hoc tit. l. quod autem* 6. *§ simili modo dicimus, D. quæ in fraud. credit.*

2 Quotidianis enim rerum experimentis compertum est implorari vt plurimū hodie beneficium inuentarij, vt vel fraus vel mora fiat creditoribus, tum quoque cum opulentissima est hereditas. Quæ res dedit causam nouo edicto, quo constitutum est, vt nō possit is qui hoc beneficium implorat quicquam attingere hereditarium aut confectem inuentarium, sed œconomus & sequester constituatur. Inuentario autem confecto & adprehensa per hæredem possessione rerum hereditariarum cogatur intra annum, aut ad summum ex magna causa intra biennium curare, vel discussionis instantia terminetur, alioqui heres pro puro & simplici herede habeatur.

3 Qui enim posteriores sunt tempore eos quoque postponi in pignore æquum est, *l. 2. & 4. Cod. qui potior. in pignor. hab.*

4 *d. l. vlt. §. sin vero creditores, C. hoc tit.*

5 Hoc enim expresse Iustinianus constituit *in d. l. vlt. §. & si præfatam.*

6 Quod enim potest quis per se facere propria auctoritate, multo magis potest facere auctore iudice, *l. ait prætor* 7. *§. 1. vers. permittitur, D. de minor. l. sancimus* 25. *Cod. de admin. tutor.*

7 *Arg. l paterfamilias* 28. *de rebus auctor. iudic. possid. alias l.* 13. *de priuileg. cred.*

8 Ex Iustiniani *l. vlt. C. de acquir poss.*

9 Nec enim potest hereditas transferre in heredem nisi quod fuit hereditaris, eiusmodi non est possessio, *l. 1. 5. Scæuola, D. si is qui testam. lib. esse iuss.*

10 Cum alienatio dicatur actus per quem dominium transfertur, *l. 1. Cod. de fund. dotal.* Nec enim alienat qui omittit aut transfert dumtaxat possessionem, *vulg. l non alienat. de reg. iur.*

11 Quod ne eueniat cauendum est, quantum fieri potest, *l. singulis* 6. *D de except. rei iudic.*

12 Cum tandem necesse sit eum vincere, qui anterior reperietur in tempore, si pignoratitius fuit creditor, *dict. l. vlt. § sin vero creditores, C. hoc tit.* aut in causa si fuit chirographarius, *ex l. priuilegia* 42. *de rebus auctor. iud poss.*

13 Nec enim is qui non possidet transferre potest possessionem, siue per clausulam constituti, siue quo alio modo, *l quod meo* 18. vbi not. *D. de acquir. poss.*

14 *Ex reg. l de vnoquoque* 47. *D. de re iudic. l. etiam* 29. *§. vlt. D. de minor.*

15 *Arg l testamento* 17. *§. non omnimodo, D. de testam. tutel. l. quia satisdatio* 6. *D. de suspect. tutor.*

16 *Ex l. Lucius* 18. vbi DD. *qui potior. in pignor. hab.*

17 Quo casu in pœnā morosi heredis audiendus esset creditor & retinendus in sua possessione, cum illa tamen clausula, ne quod præiudicium ex eo fieret cæteris creditoribus non auditis. [Si tamen agatur de restitutione dotis vel de doario, quod nobili fœminæ debeatur, quæ nihil aliud habeat vnde ali possit, & quam tamen fame periclitari inhumanum sit, æquissimum est ei subueniri per adiudicationem prouisionalem pendente discussionis instantia etiam non auditis cæteris creditoribus. Et quamuis patem fauorem pro dote materna obtendant heredes cum beneficio legis & inuentarij. Maximè verò si sint illi in possessione bonorum omnium paternorum, sed cum hoc tamen temperamento, vt non quantitatis totius pro dote vel doario debitę prouisionalis fiat adiudicatio, sed dimidiatæ duntaxat, & ad eam vsque quantitatem, quæ interim alendæ mulieri sufficere posse videatur. *Ita Senatus* contra D. fratres de Clermont, ante Id. Sept. 1613. Iunge Defin. 4. *sup.* & Defin. 18. & 20. *infra. de reb. author. iudic possid.*]

DEFINI-

DEFINITIO XLI.

Non amittit rei legatæ dominium legatarius, qui patitur rem legatam describi in solemni inuentario bonorum hæreditariorum.

LEgatarius, qui agnito legato passus est rem legatam describi in solemni inuentario & æstimari, non adeo sibi præiudicat, vt legati quod iam acquisiuit iacturam faciat, [1] nec si nullam adhibeat protestationem, [2] multo magis si de iure suo sit protestatus. *Ita Senatus* in causa N. Juliani de Pradel & N. Anthenoris de Veygie 24. Julij 1595.

1 Id enim specialiter constitutum est in tutore, qui patitur rem suam describi in inuentario pupilli *l. vltim. C. arbitr. tutel.* Non enim hic est vnus ex modis acquirendi aut amittendi dominij. Præsumptio sane est contra ipsum: Et ideo tenetur ille probare suum dominium.

2 Protestatio enim tum maxime necessaria est, cùm agitur de ea re quæ nuda voluntate amitti posset, quale est ius pignoris, *l. item libertus 6. l. sicut 8. §. non videtur, l. voluntate 10. D. quibus mod. pign. vel hypoth. solui.* Alia dominij ratio est, *l. differentia 17. §. 1. D. de acquir. poss.*

3 Protestatio enim conseruat ius protestantis, *l. 4. § 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit. l. item si 14. §. plerique de relig. & sumpt. funer. l. pro herede 10. de acquir. rer. domin.*

DEFINITIO XLII.

Mulier substituta posthumo instituto non potest hæreditatem acquirere, neque suo, neque posthumi sui nomine, quousque scitur, an sit prægnans, nec proinde beneficium inuentarij implorare.

CVm quis posthumum hæredem scripsisset, si vxorem grauidam esse contingeret, sin prægnans non esset vxorem ipsam instituisset, petebat mulier, vt sibi liceret solemne inuentarium conficere tanquã hæredi, aut ex propria persona si prægnans non esset, aut nomine posthumi si prægnans reperiretur, placuit non posse eam sub huiusmodi alternatione adire hæreditatem, [1] nec proinde inuentarij beneficium, quod non nisi hæredibus competit, [2] implorare; sed ante omnia declarare eam debere vtrum prægnãs sit, necne. [3] Nam si nec is, qui hæres scriptus & proximus agnatus est non prius adire potest hæreditatem, siue ex testamento, siue ab intestato, quam de iure suo certus sit, [4] quanto minus poterit quis aut suo, aut pupilli nomine hæreditatem prius acquirere, quam scierit an sibi, an pupillo delata sit hæreditas? [5] Nam etsi reuera mulier prægnans sit, dandus est curator ventri, [6] præsertim petente eo, qui se dicit fideicommissarium, ne subiiciatur partus. [7] Itaque, vt hoc ipsum sciatur an prægnans sit necne, si dicat se dubitare, inspiciendus venter est, eaque res obstetricibus committenda, [8] nimirum si triginta dies præterierint, qui edicto prætoris in eam rem præstituti sunt. [9] Quid igitur si nondum illi triginta dies præterierint, an cogenda erit vidua dicere an prægnans sit necne, an dubitet? Minime. [10] An interim igitur poterit vrgere confectionem inuentarij? Multo minus. [11] Sed expectandum omnimodo erit, vt sciatur an prægnans sit necne. [12] In eo namque differt inuentarium solemne ab eo, quod plerumque fieri solet ad saluum ius habentis. Solemne enim non fit ad saluum ius habentis, sed hæredis quo postulante fit, [13] aditamque hæreditatem esse necesse est, priusquam confici possit. Itaque hoc ipso, quo quis admittitur ad confectionem eiusmodi solemnis inuentarij habetur pro hærede. [14] *Ita Senatus* 24. Febr. 1596.

1 Nam cum hereditatis aditio sit actus legitimus non recipit conditionem, *l. actus legitimi 77. de reg. iur.*

2 *L. vlt. C. hoc tit.*

3 *L. 1. cum ibi not. D. de ventr. in possess. mittend.*

4 *L. nec is 13. §. 1. l. si is ad quem 22. l. hæres institutus, l. illud 77. D. de acq. hered.*

5 Debet enim quisquis adit certus esse de iure suo, *l. is qui putat 15. cum duabus seqq. l. cum falsum 46. & pass. D. eod. tit.*

6 *L. 1. §. quoties autem venter. D. de ventr. in poss. mitt.*

7 *L. vlt. D. de ventr. inspic.*

8 *L. 1. & tot. ill. eod. tit.*

9 *d. l. 1 § meminisse.*

10 Nec enim auferendum ei est priuilegium temporis quod habet ex edicto prætoris.

11 Cum non possit fieri inuentarium ex beneficio, *l. vltim. C. hoc tit.* nisi post acquisitam demum hereditatem, cum nec tempus conficiendi inuentarij currere incipiat nisi ab adita demum hæreditate, Gloss. Bartol. & alij *ad dict. l. vltim. pos. ill. text.*

12 Quasi sit hoc necessarium antecedens.

13 Licet fiat etiam in vtilitatem omnium creditorum & legatariorum, & cæterorum, si qui sint qui prætendant ius & interesse in hereditate.

14 Cum id beneficium non competat nisi hæredi, vt diximus.

DEFINITIO XLIII.

Confectionem inuentarij prohibere quis potest tutori, sed non hæredi, nisi instituendo eum, sub illa conditione, si inuentarium non confecerit, aut substituendo ei per fideicommissum sub illa conditione, si inuentarium confecerit.

TEstator etsi potest prohibere confectionem inuentarij pupillaris, [1] beneficium tamen, quod Justinianus dedit hæredibus, vt ex inuentario hæreditatem adire possint, non magis prohibere potest, [2] quam facere ne leges locum habeant in suo testamento. [3] Hæredi tamen substitutum dare non vulgarem, [4] sed fideicommissarium potest sub ea conditione, si inuentarium conficere volet, perinde ac sub illa, si nauis ex Asia veniet: An & hæredi suo eam conditionem adscribere, si inuentarium non fecerit? Quidni vero? perinde ac illam, si in capitolium non ascenderit. [5] Igitur Muciana cautio vtilis erit, [6] stipulatione ab eo interponenda, cui in defectum conditionis acquiri hæreditas possit, siue ex eodem testamento, siue ab intestato. [7] *Ita tractatum est* in secreto auditorio in causa Spect. Dominorum D. de Coudray & D. de Bauo tunc aduocati generalis, nunc in senatu nostro Præsidis clarissimi, 21. Februar. 1696: * Cùm tamen ex postfacto quæstio postea incidisset hærede instituto sub hac condicione non faciendi inuentarij & plurib. substitutis etiam eadem conditione præscripta vt *in l. seius 27. ad leg. Falcid.* Senatus conuocatis classibus, pronunciauit valere prohibitionem, non tam quasi verior ex iuris ratione esset hæc sententia, quàm quia temporibus nostris conuenientior, in quibus passim videmus captari hoc beneficium inuentarij in fraudem legis & creditorum, nec cum minore ferè ignominia defuncti, quàm si nullo hærede existente bona ipsius sub hasta venderentur. *Ita Senatus* pro D. Jaquelina de Salins vidua D. Antonij Gaspardi de Kiddes, D. de Bleys contra N. Gaspardum de Vergy. Cal. Febr. 1621.

1 *L. vltim. C. arbitr tutel.* Bart. *in l. nemo potest, num. 12. de leg. 1.* Iul. Clar. *in § testamentum, quæst. 66. num. 4.* vbi rationem adfert, quod præsumendum sit patrem ita fecisse in fauorem pupilli, cuius potest interesse non pandi secreta patrimonij, addens *num. 5. & 6.* idem esse etiamsi testator simpliciter remiserit tutori confectionem inuentarij, sed tamen posse nihilominus iudicem cogere tutorem inuentarium conficere; nempe si iudex videat id expedire pupillo. Ex Bart. *in d. l. nemo potest, num. 12.*

2 Intellige quo minus possit heres etiam inuito testatore beneficium legis & inuentarij implorare. Nam beneficium legis nemini est auferendum, *l. 3. de interd. & releg.* Alia quæstio est,

an inuentarij confectio posſit remitti heredi? Quàm tractat Clar. *dict. quæst.* 66. vbi concludit posse remitti in præiudicium legatariorum, & fideicommissariorum, sed non creditorum. Sane vsufructuario remitti necessitas conficiendi inuentarij non potest, non magis quam cautio de bene vtendo fruendo, Jul. Clar. *ibid. num.* 3. post Socin. iun. *cons.* 159. *numer.* 38. *lib.* 1. † Vide Ferrer. ad Guid. Pap. *decis.* 312. vbi refert duo arresta curiæ Tholosanæ contra Cravet. *cons.* 174. adde Guid. Pap. *cons.* 63. Addit Clar. interpretes habere hæc pro synonimis remitti confectionem inuentarij & prohiberi, sed male, nam remittere alicui confectionem inuentarij nihil aliud est quàm facere illi potestatem non describendi inuentarij si nolit, Prohibere autem est impedire ne possit ille facere etiamsi maxime velit. Itaque prohibere heredi confectionem inuentarij nihil aliud est quàm cum onerare vt inuitus cogatur satisfacere insolidum creditoribus omnibus & legatariis. Quod à testatore iuberi posse plerique putant, & consequenter inuentarium prohiberi eodem prorsus iure quo potest testator legare etiam heredis. Sic enim illi argumentantur, vt videre est apud Mich. Graff. *in art. inuentarium quæst* 2. *in fin.* Franc. Marc. *quæst.* 845. *numer.* 8. Et fusius Cravet. *cons.* 147. *à numer.* 3 *vsque ad fin.* vbi multis rationibus nullum tamen allegans authorem, nititur hoc probare contra Guid. Pap. *cons.* 63. qui tamen & ipse nullum citat sententiæ suæ authorem, nisi Angel. pro Bald. *in l. vltim. C. arbitr. tutel.* vbi hæc Baldus sentit, sibi tamen idem ille contrarius *in l. cum tale* 72. §. 1. *de cond. & demonst.* Audio tamen Guidonis Papij sententiam vt veteriorem plerisque Gratianopolitanæ Curiæ decretis sæpius ac sæpius comprobatam, Improbatis etiam omnibus illis dispositionibus, quibus adimitur hereditas in pœnam confecti inuentarij, siue imponatur simpliciter pœna priuationis, siue fiat per modum conditionis aut vulgaris substitutionis. Cui sententiæ facilè ego quoque subscriberem. Conuenit enim magis cum iuris ratione, quia nec valent quę pœnæ nomine contra leges constituuntur *l. vnic. C. de his quæ pœn. nomin. l Seius* 27. *vbi DD. ad leg. falcid.*]

3 *L. nemo potest* 55. *de leg.* 1.

4 Quia vulgaris substitutio expirat adita hæreditate, *l. post aditam* 5. *Cod. de impub. & aliis substit.* non potest autem inuentarium confici nisi ab eo, qui iam agnouerit hæreditatem, vt dixi *Definit. præced.* qui autem semel hæres fuit non potest postea desinere, *l. si qui soluendo* 88. *de hæred. institut. Clar. dict. quæst.* 66.

5 Potest enim testator quam velit conditionem institutionis adscribere, dum ne sit conditio illa legibus aut bonis moribus improbata, *l filius* 15. *& pass. D. de condic. instit. & tit. Cod. de condic. insert.*

6 Cuius solet vsus esse necessarius in omnibus conditionibus non faciendi. *l. Muciana* 7. *vbi not. D. de condic. & demonstr.* Solet quidam addi, *& quæ alterius morte impleri non possunt, l. cum tale* 72. *in princ. &* §. 1. *eod.* Hæc autem potest impleri viuo herede, scilicet si intra tempus præstitutum non fecerit inuentarium. Sed tamen quia non potest impleri ante aditam hereditatem, nec hereditas adiri ante impletam conditionem, necesse omnino est alterutrum dicere, vel cautioni Mucianæ locum esse, vel sub impossibili conditione institutum heredem videri, vt *in l.* 4. §. *vltim. D. de condic. instit.* ac proinde institutionem pro pura habendam, *ex l.* 1. *eod. tit. l.* 3. *de cond. & demonst.* Idque ego sane magis probabam per *text. in d. l.* 4. §. *vlt.* Eo nimirum casu quo quis sub ea conditione institutus esset ex asse, non etiam si haberet coheredem. Adde *d. l. Muciana* 7. §. 1. *de cond & demonstr*

7 *Ex reg. l in cui sub conditione* 18. *eod. titu. de condit. & demonstr.* * Vide Phanucium de Phanuciis *in tractat. de inuentario heredis, parte* 2. *nu.* 69. vbi multos citat pro sententia Guidonis & Ferrerij *loco supradicto.*

DEFINITIO XLIV.

Hæres pure non eo minus potest deducere res sibi donatas, siue inter viuos, siue mortis causa.

DOnatarius, idemque à donatore hæres institutus, & de restituenda hereditate rogatus, licet hæreditatem pure agnouerit non implorato beneficio legis, & inuentarij, non ideo tamen cadit à iure sibi per donationem quæsito, [1] quia confusio, quæ fit per aditionem, non impedit quo minus hæres sibi consulere possit per deductionem, & retentionem, [2] nisi proponas ipsas quoque res donatas nominatim per fideicommissum relictas fuisse. [3] Postquam placuit res quoque heredis legari posse & fideicõmitti. [4] Nec distinguendum est an donatio inter viuos facta fuerit, an mortis causa, [5] nec proinde an inter viuos pure facta sit, an sub conditione. [6] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Lorme & Syndicorum de Montmilian, 6. April. 1596.

1 Per quod beneficium si id imploraſſet poterat impedire ne actiones confunderentur. *l. vlt.* § *in computatione, C. hoc tit.* Quod olim diuersum erat, licèt non confunderentur etiam ad agendum actiones, ad finem retinendi, quoties per aditionem hereditas re quidem acquirebatur, sed non permanenter, vt *§. num. prox.* nam cum permanenter acquirebatur, permanenter quoque & in perpetuum actiones, & personales, & hypothecariæ confundi necesse erat, &c.

2 *L. in imponenda* 6. *l. irritum* 8. *Cod. ad leg. Falcid. l. Stichum* 95. §. *additio, de solut.* Afflict. *decis.* 237.

3 *L. sequens quæst.* 68. *in fin. de legat.* 2. Alioqui non videtur testator heredem grauasse, vt res sibi donatas restitueret, cum sint extra causam bonorum defuncti, *d. l. sequens quæstio, & l. coheredi* 4. §. *cum filia, de vulg & pupill. substit.*

4 §. *non solum, Inst. de legat. l. vnum ex familia* 67. §. *si rem, de legat.* 2.

5 Quia nec donatio mortis causa venit in fideicommissum, præsertim si facta sit extra testamentum, quia licet in plerisque habeat naturam vltimæ voluntatis, tamen in quibusdam accedit ad contractus, §. 1. *vbi not. Inst. de donat. l. vltim. C. de mort. caus. donat.*

6 Nam inter viuos potest fieri donatio etiam sub conditione, *l. 1. Cod. de donat. quæ sub mod. vel condit.* adeoque ita vt non incipiat obligatio niũ post mortem donatoris, *Not. in l. vnic. C. vt act. ab hered. & contr. hered incip.*

DEFINITIO XLV.

Hæres, qui pure adiit damnosam hereditatem, nec falcidiam deducere potest, nec recusare quo minus res suas alij legatas præstet. In eoque deterioris conditionis est, quam extraneus, qui rem suam legari passus est.

QVi ex hæreditate restituenda fideicommissum antiquius æris alieni loco deducere potuit, si eam hæreditatem pure adierit, non implorato beneficio legis & inuentarij, perinde quidem habet ius deductionis, [1] sed tamen si ab eo legata relicta sint, neque falcidiam deducere potest, [2] neque recusare quo minus de suo præstare debeat integra legata, etiamsi hæreditas non sit soluendo, idque noua Iustiniani constitutione factum est, [3] abrogato hac parte iure vetere. [4] Quid vero si testator hæredis proprias res nominatim legauerit? (Dico nominatim, quia in dubio credendus non est hæredem suum in rebus propriis onerasse[1]) hæres adeundo hæreditatem pure videtur vtique consentire legato, & obligatur omnimodo, vt legatum præstet. [5] Non idem est si alius quam hæres consenserit, vt res sua ab altero alteri legaretur. Is enim consensus nocet tantum consentienti, vt possessionem, quam legatarius iam nactus sit, ab eo auocare non possit: [7] Sed non dabit ea res actionem legatario aduersus dominum, qui legato consensit, [8] quoniam qui consentit leganti non contrahit, [9] sed tantum patitur. [10] Quid ergo si proponas legatam rem eius, qui heres quidem institutus sit, sed ex certa re? [11] Idem iuris constituendum videtur, quod constitueretur, si non hæres sed legatarius proponeretur: Hæres enim ex certa re scriptus alio herede instituto non nisi legatarij loco habetur. [12] *Ita tractatum est* Pridie Calend. Aug. 1596.

1 Secundum ea quæ diximus *Defin. prox. præced. ex l. in imponenda 6. & l. irritum 8. C. ad leg. Falcid.*

2 Cuius scilicet deducendæ ius hodie soli ei competit, qui beneficium legis & inuentarij implorauit, *l vlt. §. pen. C. hoc ti. & Nouell. 1. de hered. & Falcid.*

3 *d. l. vltim. ante fin. C. hoc tit. & dict. Nouell. 1. de hæred. & Falcid.*

4 Nec enim poterat quis grauari legatis & fideicommissis

ipsa eam quantitatem, quæ esset in patrimonio, *l. in ratione 11. §. quod vulgo, D. ad leg. Falcid.*

5 *L sequens quæst. 68. de legat. 2.* licet cum quis legauit rem sui heredis non sit distinguendum, quomodo alias distingui solet, an sciuerit heredis sui esse an ignorauerit, *l. vnum ex familia 67. §. si rem, eod tit.*

6 Intelige si adeat ex testamento. Secus enim est si adeat ab intestato quoties id facere potest impune ad excludendam fraudem, quam aliter pateretur, *l. cum pater 77. §. Titio fratri antepen. eod. tit de legat. 2.*

7 Quoniam qui consensit si agat & rem suam vindicet potest repelli per doli mali exceptionem, *l. apud Celsum 4. §. quæsitum est si cum. D. de dolo mal. except.*

8 Neque enim sola voluntate quisquam amittit dominium rei suæ, *l. differentia 17. §. 1. D. de acquir poss. l. traditionibus 20. C. de pact.*

9 Vnde etiam est quod dicimus, aliud esse vendere, aliud vendenti consentire, *l aliud est vendere 160 de reg iur.* Estque longe difficilius, vt non possidenti detur actio, quam vt possidenti detur retentio, *l. 1. D. de pignor.*

10 Patientia vero sola numquam contractus est, nisi in iis contractibus, qui sola voluntate perficiuntur, vt *in l qui patitur 18. D. mandat.*

11 Quem constat haberi loco legatarij quoties aliquis alius aut ex asse institutus est, aut ex parte aliqua hereditatis, *l. quoties 13. C de hered. instit.* vt sequitur *in Definit.*

12 *d l quoties*, quamuis etiam heredis loco in plerisque habendum eum esse tradat Bart. *ad d. l. quoties, & ad l. ex facto 35. D de hered. instit.*

[DEFINITIO XLVI.

TEmpus quod datur heredibus ad deliberandum non currit quidem nisi ex quo petitum & concessum fuit, licet multo ante tempore sciuerit hæres sibi delatam hæreditatem.[1] Tamdiu enim tacere illi permittitur quandiu liberum ei est adire hæreditatem, id est, vsque ad 30. annos.[2] Si non interim vrgeatur à creditoribus aut legatariis, vt cogatur ipse tempus certum petere,[3] aut arctetur postulantibus illis, vt intra certum tempus deliberare iubeatur.[4] Sed tamen si constet aliquot menses iam præteriisse,[5] vt toto illo medio tempore potuerit deliberare, boni iudicis est petenti postea tempus ad deliberandum tanto breuius concedere,[6] habita scilicet ratione eius quod fluxit à die non delatæ hæreditatis sed scientiæ.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro illustri D. Ludouico de Seissel, Barone d'Aix & Desaires, 16. Jun. 1612.

1 Mich. Graff. *lib. 2. Sent. artic. ius deliberandi quæst. 3. nu. 4.* Bart. Bald. Alex. Ias. & alij ad *l si seruus, D. de iur. delib.*

2 *L. si curatorem 9. l licet 8. C. hoc tit.*

3 *Vt in l. & quia de inter. in iur fac.*

4 *L. i. & pass. D. hoc tit.*

5 A die scilicet scientiæ. Non enim potest ignorans deliberare, non magis quam aut adire aut repudiare, *l. quoniam 7. C. eod. l. qui hereditatem 19. D. de acq. vel omitt. hered.*

6 Est enim hoc in potestate & arbitrio ius dicentis *l. 1. in fin. & seq. D. eod l vltim. 5. & hæc quidem C. eod.* Et pro arbitrio iudicis potest vel prolongari vel breuiari. Graff. *dict. quæst. 3. num. 6. & 7.*

7 Quia toto illo tempore potuit deliberare, ita vt si eo tempore decessisset, vtique transmisisset tanquam deliberans ius deliberandi etiam non petitum ad suum heredem, *l cum antiquioribus 19. C. hoc tit.* Glos. *in d. l. vlt. §. sin autem ad fin. in verb. obseruauerint C. eod*]

TIT. XII.

DE REPVD. VEL abstin hæred.

DEFINITIO I.

Qui bona hereditaria possidet, si sit habilis ad succedendum præsumitur in dubio ex iure hereditario possidere.

BONORVM possessor hæreditariorum, si alium possessionis suæ titulum non proferat,[1] iure hæreditario possidere credendus est,[2] si aut institutus hæres sit, aut legitimus. Præsumitur enim quilibet eo titulo possidere quo potest, & de quo constat.[3] Itaque aditæ hæreditatis probatio non male ex eo inducetur.[4] *Ita Senatus* in causa Roletæ de Gorreno-do, contra Vicecomitissam de Salins, 12. Calend. Augusti. 1592.

1 Nam si constet de vero titulo, nullus præsumptioni locus relinquitur, & ex illo titulo, qui probatur, possessio æstimanda est. Vide *l 1. C hoc tit.*

2 Ponimus enim talem esse possessorem cui delata sit hæreditas, & qui nullare prohibeatur quo minus hæres esse possit, *l. delata 151. de verb signific. d. l. 1. C. hoc tit.* Glod. *in l pro herede 20. §. 1. D eod*

3 *L. quadam mulier 77. D. de rei vendic. l. merito 51. D. pro socio.*

4 *L gerit 88. iunct. l. præced. & l pro herede 20. D. de acquir. here. l. Lange l si quis extraneus col. 1 & 2.* vbi Castr. & Corn. *C. eod tit. de repud. vel abst. hered l. 3. vers. & quod de subeunda, C. de natur. liber. § fin. Instit. de hered. qual. & differ.* Bald. *cons 52. vol. 1.* Socin. *cons. 8. nu. 1.* [Nec aliud est etiamsi habuerit ius possidendi & retinendi bona paterna pro dote matris. Præsumitur enim potius ea possedisse iure hereditario, & tanquam sua, quàm iure creditoris, & quasi sibi obligata, Nisi expressim fuerit protestatus ea se retinere velle iure pignoris: Adeò vt nec sufficiat quod inter amicos sæpius in familiari colloquio dixerit nolle se paternam hereditatem agnoscere. Testatio enim illa & protestatio solemniter fieri debet, & in iure apud Prætorem, vt olim *repudiatio l 4. Cod hoc tit.* & abstentio *l pen. de auth tutor.* Aut saltem post sublatas omnes istas verborum solemnitates conuocatis in eam rem testibus, & vt fieri frequentius solet coram notario, vt de eo constare possit ex scripto, & per probationem cuius fides suspecta esse non possit ne quid prælato die factum dici queat, *arg. d. l. pro herede l. & si quis 4. §. plerique D de relig. & sumpt. funer. l. 1. §. editiones, D. de edend.* Alioqui facile erit etiam post longam immixtionem reperire duos aut tres qui dicant se audisse filium dicentem nolle se paternam hereditatem agnoscere *arg. l. Diuus 24. D. de testam. milit.* Sunt autem ista certiora, si ponas filium ex bonis paternis quæ paterna esse sciuerit aliquid vendidisse priuata venditione. Credendus enim est vendidisse tanquam rem suam potiùs, quàm quasi alienam, Scilicet si vendiderit simpliciter, & vt vulgo notarij scribunt, omni meliori modo quo fieri venditio potest. Nec enim potest creditor pignus vendere ius creditoris, nisi publico programmate proposito & admonito debitore, & sub hasta *l. 1. 3 & pass. C. si vend pign. agat. l si eo. 6. l 8. C. de remiss. pigno. l. & qui 10. C. de distr. pign.* Præsertim verò si de euictione se obligauerit, ad quam scilicet creditor non tenetur *C. hoc tit. credit. euict. pignor. non deber.* Illud planè requiritur vt filius sciuerit esse paterna bona quę vendidit. Aliud enim est si putauerit esse materna, *l eum bonis 87. C. hoc tit.* iunct. *l si is qui bonis 91. eod.* *Ita Senatus* pro Gonina Pellarin, contra Claudium Gay, Idib. Maij 1614.

DEFINITIO II.

Possunt liberi quos nundum constet abstinuisse, conueniri tanquam heredes, nec si dicant se abstinere prius sunt absoluendi quam curator datus sit hereditati, secus in extraneis.

ITem aduersus eum instituram qui decessit superstitibus liberis prosequi actor potest contra liberos tanquã heredes,[1] in eamque rem petere, vt ad iudicem euocentur: nec periculum expensarum vereri debet,[2] si forte abstinuisse paterna heredirate postea probentur. Iusta enim præsumptio est, Patris heredem esse eum qui sit filius, licet possit abstinere,[3] nisi à quo tempore certum esse incipit abstinuisse.[4] Quid igitur si pendente lite dicat filius se abstinere, nec probari possit immixtio?[5] Nullam eo nomine expensarum condemnationem pati actor debet.[6] At neque absoluendus est filius ab obseruatione iudicij, priusquam hereditati iacenti curator datus sit:[7] Quid enim si curator datus docere velit præcessisse

immixtionem,[8] aut, quod in filio idem est, amotas ab eo ante abstentionem res hereditarias?[9] Condemnandus adhuc erit filius tanquam hæres.[10] Nam & ad eius, qui hereditati curator datur, officium pertinet; vt si fieri possit agnitam probet hæreditatem, cum eatione futurum sit, vt idonea & soluendo fiat hæreditas, quæ alioqui soluendo non esset:[11] Siquidem verum est, quod vulgo dici solet soluendo esse hæreditatem, quæ habet heredem nulle legis & inuentarij aut in integrum restitutionis beneficio adiuuandum.[12] In extraneo hærede secus est. Neque enim tanquam heres conueniri potest, quin heres probetur,[13] & deficientibus actori probationibus aditæ hæreditatis, expensarum condemnatio actori qui male egit remitti non potest,[14] si non probabilis fuerit causa litigandi.[15] *Ita Senatus* ex tempore 5. Calend. Februar. 1589.

1 Quisquis enim filius est hoc ipso probatur suus hæres, *l. in suis 12. D. de liber. & posth. l. in suis 14. D. de suis & legit.*

2 Quod vtique incurreret si in ius vocaret aliquem tanquam heredem, qui tamen hæres non inueniretur.

3 *L. 1. §. qui sunt in potestate, D si quis omiss. caus. testam.* Imo & filius postquam se abstinuit adhuc heres est, *l. cum quasi 30. § sed etsi suus. D. de fideic. libert.*

4 Non quasi per abstentionem desinat heres esse, *dict. §. sed etsi suus*, sed quia post abstentionem non habetur heredis loco *l. si filius 12. de interrog. in iur. faciend. l. necessarius 57. D. de acquir. hered.*

5 Quæ tamen cum sit facti probari debet, *l. 1. Cod. si min. ab hered. se abstin.*

6 Quia non requiritur immixtio, vt filius sit heres, sed vt non possit se abstinere, *d. l. necessarius.*

7 Eo siquidem iure vtimur, vt hereditati etiam quæ habet suum heredem tanquam iacenti curator detur, vt scripsi *in 1. part. Chiliad. de error. pragmat.*

8 Interest namque hereditatis, vt habeat suum heredem non tantum nomine, sed etiam effectu, vt videatur soluendo, *l. 2. §. adoptivi ad SC. Tertyl. l. libertus 36. de bon. libert.*

9 Si enim post abstentionem amouerit ea res non inducit immixtionem *l. si quis seruum, §. vlt. D. de acq hered.*

10 Non tantum ciuili iure, quod non sufficeret, sed etiam prætorio, quia actiones à prætore dantur, *d. l. necessarius.*

11 *L. quæ dotis 33. D. solut. matrim.*

12 *d. l. libertus 36. de bon. libert. l. 3. D. ad leg. Falcid.*

13 Quia in extraneis nemo heres esse præsumitur, *l. quia difficiles, D. de interrog. in iur. fac. l. 2. C. de iur. delib. l. pro herede 20. de acq hered.*

14 *Ex reg. l eum quem temere 79. de indic.*

15 *L. qui solidum 78. §. etiam, de legat. 2.*

DEFINITIO III.

Sui hæredes præsumuntur se immiscuisse, nisi cum hæreditas damnosa est aut onerosa.

LIberi, qui in potestate defuncti sunt mortis tempore, statim & ipso iure hæredes sunt, siue ex testamento si instituti proponantur, siue ab intestato si intestatus pater decesserit.[1] Nec quod se possunt abstinere quicquam facit.[2] Si tamen dubitetur an se immiscuerint, an abstinuerint, ea præsumptio capienda est, quæ fauorabilior videatur, vt se immiscuisse credantur; si lucrosa & compendiosa sit hæreditas, abstinuisse vero si aut damnosa sit aut onerosa.[3] *Ita Senatus* in causa Goninæ Jartin & Claudij Petit feu. Idib. Julij. 1592.

1 *L. in suis 14. D. de lib. & posthum. l. necessarius, 57. D. hoc titul.*

2 *L. 1 §. qui sunt in potestate D si quis omiss. caus. testam.*

3 *L. 1.* vbi Bart. & cæteri, *C. si vt min. se ab hered. abstin.* [Intelligetamen, nisi liberi attigerint bona paterna sine protestatione. Tunc enim credendi sunt, se immiscuisse, nec postea excusari possunt, quod ea bona possederint tanquam obligata pro dote matris, aut quo alio iure, vt scripsi *Defin. 1.* præsertim *hum. vlt. supr.* & *Defin. 8. 3. Ita Senatus* ex tempore 17. Iul. 1614. Iunge *Defin. 9. in fin.*]

DEFINITIO IV.

Aduersus omissum inuentarij beneficium restitui maior non potest.

MAior annis vigintiquinque si delatam sibi hæreditatem pure & simpliciter adierit petere postea non potest, vt liceat sibi legis & inuentarij beneficium implorare non magis, quam vt ad hæreditatem repudiandam admittatur.'

1 Dixi *Defin. 7. 3. de iur. deliber.* vbi vide.

DEFINITIO V.

Casus in quo is, qui hæreditatem possedit tanquam ab intestato potest admitti ad successionem testati, adeoque cum beneficio inuentarij etiam citra restitutionem.

QVi tanquam agnatus proximus hæreditatem ab intestato possidebat ignorans testamentum, quod vtiliter factum postea apparuit, si eo testamento idem ipse scriptus reperiatur, hæres quidem manet,[1] cum superueniens testamenti causa faciat quo magis non quo minus hæres esse debeat, qui semel esse voluit,[2] sed tamen optio ei relinquitur, an ex testamento, an ab intestato hæres esse malit,[3] quamuis vtroque casu perinde creditoribus ex ratione iuris & legatariis ex edicto teneatur.[4] Quæ res facit, vt legis & inuentarij beneficium quod ab initio non implorauit saluum quidem ei esse debeat,[5] sed tamen propter legatarios tantum, de quibus ante exhibitum testamentum nihil suspicati poterat,[6] non etiam propter hæreditarios creditores, quippe quorum ius ex testamento non pendeat,[7] tametsi proponas testamento declaratos creditores pleroſque, qui antea ignorabantur. Cum in eam nimirum rem comparatum sit beneficium inuentarij, vt aduersus latens incertumque alieni æris periculum sibi prospicere hæres possit.[8] Itaque, quod nouum magis quam mirum est, alio iure hic hæres quod ad legatarios, alio quod ad creditores censebitur.[9] Nam & si beneficium inuentarij non induxisset, deferri ei conditionem oporteret num hæreditatem mallet omittere, ne alioqui testamentariis oneribus inuitus obligaretur, qui se ab intestato hæredem putabat.[10] Neque stricta iuris ratio refragari videretur, quæ hæreditatem semel quæsitam repudiari posse non patitur.[11] Nec enim quæri potuit hæreditas ab intestato priusquam ex testamento repudiata esset,[12] Neque rursus ex testamento repudiari ab illo qui sibi eo iure delatam ignoraret.[13] *Ita Senatus* pro Perroto, contra Dominos Senatores Danise & de Beausiour, 15. Calend. Junij 1590.

1 Nam ex communi ratione iuris qui semel heres fuit, siue ex testamento, siue ab intestato, semper heres perseuerat, *Lait. prætor 7. Alias l. si filius, 5. sed quod Papinianus, de minor. Lei qui soluendo 88. de hered instit.*

2 Tanquam cui delata fuerit hæreditas duplici iure, ex testamento scilicet & ab intestato, *l. 1. D. de hered. petit. l. 2. famil. ercisc.*

3 Quia neque potuit adire ab intestato nisi repudiata prius successione testamentaria, nec rursus repudiare testamentariam priusquam sciret sibi delatam, vt scriptum est in fine huius Definitionis.

4 *L. 1. & tot. tit. si quis omiss caus. testam. D & C.*

5 Tamdiu enim competit quamdiu ab eo exclusus non est hæres aut repudiatione, aut tempore, quorum neutrum hic dici potest, *l. vlt. C. de iur. delib.*

6 Vt scilicet improuisi oneris ratio habeatur. Nam quæ de nouo emergunt nouo indigent auxilio, *l. de ætate 11. §. ex causa. D. de interrog. in iur. faciend.*

7 Eorum enim nihil interest, an adeatur necne hereditas, cum æque

cum æque possint suum consequi ex distractione bonorum hereditariorum, *l paterfamilias 28. de rebus auctor. iud. possid. alias l. 13. de priuileg. credit.*

8 *L. vlt. C. de iur. delib. l 4. D. ad SC. Trebell.*

9 Nam & olim creditoribus tenebatur hæres in solidum, etiamsi soluendo non esset hereditas, *l. qua dotis 33. solus matrim.* legatarius vero non item, *l in ratione 11. §. quod vulgo, ad leg Falcid.*

10 Nec enim ab intestato legata vlla deberi possunt adeoque nec relinqui, si inspicias iuris veteris rationem, *l. illud 13. §. 1. l. vlt. D. de iur. codicill.*

11 *L. sicut 4. C. hoc tit cum similib.*

12 *L. illud 77. D hoc tit.*

13 Ignorantia enim & acquisitionem impedit & repudiationem, *l. nec is 17. §. 1 & seqq. D. hoc tit.* Vide tamen Cravet. *cons. 314. nu 1.* Vbi defendit heredem statim atque adit hereditatem siue ex testamento, siue ab intestato debere inventarium conficere, cum certum sit, cum omnimodo futurum hæredem, maxime si nemo inventarij confectionem impediat.

DEFINITIO VI.

Qui disputat de viribus testamenti, hoc ipso fit hæres ab intestato, si hæres esse velit, & testamentum tandem probetur non valere.

ALia causa est eius, qui testamentum, in quo alius hæres scriptus erat, impugnauit, vt se ab intestato hæredem faceret, siue nullum, siue falsum testamentum dixerit. Hic enim etsi ob litem in dubio constitutus videtur, vt hæreditatem adire nequeat, vtpote de testamenti viribus dubitans,[1] hoc ipso tamen, quod impugnat testamentum, cum sit capax hæreditatis ab intestato acquirendæ, fit heres ab intestato si testamentum non valeat. Quæstio enim de iure testamenti facit dumtaxat ne ex testamento quisquam interea hæres esse possit, licet testamentum valeat, non autem ne ab intestato hæres sit, qui proximior est, si testamentum non subsistat.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. nec is 17. in princ.* iunct. *l. seq. l si is ad quem 22. verf. veluti agnatus proximus, l. 23. l. cum falsum 45. l. cum qui 51. l in plurimum 70. l. pater 93. l. Clodius 97. verf. dicebam, D. hoc tit.* Guill. Bened. in verb. *mortuo itaque testatore 1. num 356.* Iunge textum elegantem *in l scriptus 12. de Carbon. edict*

2 Vt enim quis heres sit ab intestato sufficit, vt nihil sit quod impediat delationem successionis ab intestato, quam vtique nihil impedit, cum certum est testamentum non valere, itaque facilius est, vt impediatur acquisitio hereditatis testamentariæ. Nullitatis tamen quæstionem non impedire aditionem ex testamento ait Bald. *in l. 3. per ill. text. C. hoc tit. in 5. notab.* vide Bart. *in l gerit. num 19. & 31. D. eod. & in l filio præterito. numer. 14. de iniust rupt.* Vide *l. 2. C. de iur. & fact. ignor.* Certe ignorantiam hæredis non impedire successionem intestati apparet ex *l. si filius 16. de liber. & posthum. l. vltim. D. de condic. instit.*

DEFINITIO VII.

Ex sola aduersarij confessione hæres nemo fit, & probatur erronea confessio hoc ipso, quod qui se talem dicit non probat.

NEmo ex sola aduersarij confessione fit hæres, tametsi ex testamento, aut ab intestato delata ei sit hereditas. Hæredem enim non delatio facit, sed acquisitio hereditatis,[1] quæ non nisi per aditionem fit in extraneis hæredibus.[2] Ergo multo minus proderit aduersario confessio ei, qui probare non possit delatam sibi hæreditatem, siue ex testamento, siue ab intestato.[3] Hoc ipso enim probatur confessio erronea, quod qui hæredem se dicit, se talem non probat.[4] Itaque si conuentus ego à te tanquam hærede Titij procuratorem in iure constitutum, & in ipso actu constitutionis Titij hæredem te nominauerim, nocere mihi nominatio non debebit, quæ minus vtique quam confessio est.[5] Nam etsi partem debiti tibi vt hæredi soluissem, non idcirco reliquam partem soluere cogendus essem. Quinimo solutam indebitam repetere possem te nihil probante.[6] Denique quamdiu non apparet, an hæres sis necne, nulla ratio est, vt condemnari debeam, siue per definitiuam, siue per interlocutoriam iudicis sententiam; quia de personis ante omnia quærendum & cognoscendum est,[7] nec si satisdationem offeras, vt interlocutoriam feras condemnationem, prodesse tibi eares debebit,[8] vt legitimam ad agendum personam habere videaris, quam reuera non habes.[9] *Ita Senatus* ex tempore Non. Iuniis 1590.

1 *L delata 151. de verb. significat. l. nec emere 16. Cod. de iur. delib.*

2 Aut gerendo pro herede, *l. pro herede 20. l. gerit 88. & paff. D. hoc tit. l. in suis 14. de suis & legit.*

3 Prius enim est, vt delata sit hereditas, quam vt heres quis esse possit *l. nec is 17. §. 1. l. si is ad quem 22. l. illud 77. D. hoc tit. l. 1. 2. & 3. D. de petit. hered.*

4 Quamuis difficilis sit probatio aditæ hereditatis, *l. 3. de interrog. in iur. fac.*

5 Verba enim enunciatiua non probant adeo plene, quin admittatur probatio in contrarium. *Not. in l. optimam, Cod. de contr. stipul.*

6 *Tot tit. de condict. indeb.*

7 Vt non prius iuris ratio quam persona quæratur, *l. quidam referunt 14. D. de iur codicill.*

8 *Arg l. 2 D. vt legat. seu fideic. seruand. cauf. caueat. & arg. l. testamento 17. 8. non omnimodo, D. de test. tutel.*

9 Satisdatio enim non prodest ad agendum, nisi vt caueatur de rato, si dubitetur de mandato, *l. 1. C. de procurat.*

DEFINITIO VIII.

Filio qui paterna bona malo more attigit non superest beneficium abstentionis.

SVum hæredem, qui per suppositam matris personam prætextu dotis paternas res diu possederat, omniaque gesserat, quæ post immixtionem gerere potuisset, abstinendi beneficium amisisse constabat,[1] quamuis in extraneo hærede non idem fortasse responderetur. Etsi enim verissimum est quod prudentibus placuit, Bonis se patris miscere videri eum, qui remoto familiæ vinculo pro hærede gerere videretur,[2] facilius tamen filius quam extraneus hæreditati obligatur,[3] quippe qui iam ipso iure sit obligatus,[4] adeo vt dici possit nō esse sine hærede eum qui suum hæredem habet, quamuis se abstinentem,[5] licet non habeatur à Prætore hæredis loco.[6] Indeque nimirum euenit, vt suus hæres, qui celandi & subripiendi animo paternas res amouit, prætoris beneficium frustra postmodum imploret,[7] neque tamen similiter extraneus pro hærede gessisse dicatur, ob id solum quod rem hæreditariam subripuerit aut celauerit. Nam imo vero admissum hoc contrariam prorsus voluntatem declarat. Cur enim expilaret aut celaret si hæres esse vellet?[8] Nec filio prodesse potuit, quod cum patri iusta faceret, protestatus fuerat non immiscendi se animo id facere, sed solo intuitu pietatis.[9] Ea siquidem protestatio hactenus ei prodesse debuit ne ex eo actu obligaretur,[10] ar non, vt hac indemnitatis fiducia grassandi liberius in paterna hæreditate facultatem nanciscereturr.[11] Alioqui facile esset eo remedio fraudem comminisci, prætorisque beneficium ad iniuriam passim traheretur, quod vtique non est permittendum.[12] Vnde illud etiam est, quod si quis suus dicat hæreditatem se retinere nolle, aliquid autem ex hæreditate amouerit, abstinendi beneficium non habet.[13] Sane si ante immixtionem abstinere se dixisset, facilius admitteretur, vt ob res post abstentionem amotas furti actione creditoribus teneretur, quā vt qui semel abstinuisset ex post delicto

obligaretur.[14] *Ita Senatus* pro Barandier, contra viduam Joannis Perier, mense Jul. 1592. Junge Defin. 1. & 3. supr.

1 *L. si is qui bonis* 91. *D. hoc tit.*
2 *L. eum bonis* 84. *eod.*
3 *Arg. l.* 2. *C. de iur. delib.*
4 *L. in suis* 14. *de suis & legit. l. necessarius* 57. *D. hoc tit. l.* 1. *§. qui sunt in potestate, D. si quis omiss. caus. testam.*
5 *L. cum quasi* 10. *§. sed etsi sum, de fideic. libert.*
6 *L. si filius* 12. *de interrog. in iur. faciend. d. l. necessarius.*
7 *L. si servum* 71. *§. prætor ait, D. hoc tit.*
8 *L. si quis extraneus* 21 *eod.*
9 Ex consilio Vlpian. *in l. pro herede* 20. *§.* 1. *eod. tit. & in l. etsi quis* 14. *§ plerique, de religios. & sumpt. funer.*
10 *d. § plerique.*
11 *Arg. l. quia satisdatio* 6. *de suspect. tutor. l. duo fratres* 78. *D. hoc tit.*
12 *L. Paulus notat* 8. *de præt. stipulat. l. si emancipatio* 17. *D. de legat. præst.*
13 *d. l. si servum* 71. *§. si quis sum, D. hoc tit.*
14 *Ead. l. si servum, §. vlt.*

DEFINITIO IX.

Filius, qui possedit bona paterna pro dote matris iam viuo adhuc patre, non videtur se immiscuisse.

NOn idem erit si filius post mortem patris retinuerit sine protestatione possessionem bonorum paternorum, quam viuo adhuc patre occupauerat,[1] pro dote matris ante patrem defunctæ.[2] Id enim vtique suo iure facere potuit, & citra ius ac nomen hæredis,[3] cum idem ius retentionis habeat pro dote materna in bonis paternis, quod haberet mater ipsa si viueret.[4] *Ita Senatus* ex tempore 13. Calend. Augusti. 1593.

1 Scilicet tanquam heres matris *ex l.* 1. *C. de bon. matern.*
2 Pro qua dote certum est habuisse filium obligata omnia bona patris, ex *l. vnic. C. de rei vxor. action.*
3 *L. pro herede* 20. *§. Papinianus, D. hoc tit.*
4 *L. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.* Nam cui damus actionem de pignore, multo facilius damus retentionem pignoris, *l.* 1. *D. de pignor.*

DEFINITIO X.

Filius qui semel se immiscuit non potest se exonerare, neque negando se heredem, neque abstinendo.

FIlio, qui paternis bonis se abstinere vult, prodesse non potest, quod post immixtionem ab vno ex creditoribus hæreditariis in iure interrogatus an hæres esset palam negauerat.[1] Etenim præter id quod eo iure vtimur, vt huiusmodi responsiones ad interrogationem vnius ex creditoribus factę aliis, qui non interrogauerunt, nec prosint, nec noceant,[2] illud etiam constat eum qui semel se immiscuerit abstinere postea non posse, nisi minor ætas inducat beneficium & auxilium restitutionis.[3] Adde quod nemo conditionem suam meliorem facere respondendo potest, deteriorem potest.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua supra SC. 9.

1 Alioqui expediet ei negare etiam per mendacium, *l. illud* 7. *§. pen. de tribut. act.*
2 Ex *l. vlt. de interrog. in iur. fac.*
3 *L. necessarius* 57. *D. hoc tit.* vbi tamen excipitur pupillus.
4 *L. & quia* 6. *§. de interrog. in iur. faciend.*

DEFINITIO XI.

Neque tutor, neque curator aut audire, aut repudiare hæreditatem potest. adeoque nec pater adire cum filio, nec repudiare sine filio.

CVrator hereditatem minori delatam repudiare minoris nomine non potest, quia nec adire possit, adeoque nec auctoritatem minori ad adeundum præstare.[1] Tutor autem etsi hoc plus iuris habet quam curator, quod ad adeundam vel repudiandam hereditatem accommodare pupillo auctoritatem potest,[2] quia personæ magis quam rebus datur,[3] ideoque supplet facilius ex suo, quod iudicio pupilli deest,[4] ipse tamen nec adire potest, nec repudiare.[5] Quin etsi bonorum possessionem petere potest pupilli nomine,[6] quoniam in petenda possessione minus iuris animique versatur, quam in adeunda hæreditate,[7] repudiare tamen eam nequit, quia repudiatio illa esset alienatio, quæ tutori interdicta est.[8] At nec pater sine filio repudiare potest delatam filio hæreditatem.[9] Quia licet per filium adeuntem possit acquiri hæreditas patri volenti & adire iubenti,[10] per eum tamen repudiatio facienda est, qui ipse adire potest,[11] nec tam cui acquiri possit commodum hæreditatis, quam quis hæres institutus sit, inspiciendum est.[12] Præsertim cum nolente patre hæreditatem sibi per filium acquiri futurum sit, vt filius sibi acquirere si velit possit:[13] quippe qui eo casu capax sit acquisitionis.[14] *Ita in Senatu tractatum est* in ea causa, de qua Defin. 22. infr. de except.

1 *L. per curatorem* 90. *D. hoc tit.* etsi vulgo ibi legitur, *per procuratorem*, & male, vt alibi scripsi.
2 *L. cum in vna* 17. *§. tutor. D. de appell.*
3 *L. More* 8. *& seq. D. hoc tit.*
4 *L. Quia persona* 14. *D. de testam. tutel.*
5 *L. in negotiis* 5 *de reg. iur.*
6 Quia eius est adire vel repudiare, cui lex detulit hereditatem, *l. nec is* 17. *§.* 1. *& l. seq. D. hoc tit.* lex autem defert hereditatem pupillo, non tutori, *d. l. pupillus* 9. *D. hoc tit. l.* 5. *C. de iur. delib.*
7 *L. tutor.* 8. *D. de bonor. poss. l.* 1. *§.* 1. *& §. tutor impuberis, de succes. edict.*
8 Vnde est quod etiam seruus potest bonorum possessionem pro alio admittere, *l. servus* 7. *in princ. de bonor. poss.*
9 *d. l. tutor,* 8. *eod. & d. l.* 1. *§ tutor impuberis, de succes. edict.*
10 *L. is qui heres* 13. *§. vlt. D. hoc tit. de succes. edict.*
11 *L. qui in aliena* 6. *l. si quis mihi* 25. *§. iussum, eod. tit. l.* 1. vbi not. *C. qui admitt. ad bonor. possess.*
12 *L. is potest* 18. *D. hoc tit.*
13 Institutum enim esse facti est non iuris. Quæ autem facti sunt non transeunt ad patrem, vt nec ad dominum, *l. qui heredi* 44. *de cond. & demonstr.*
14 Quæ ratio & sententia est, *d. l. is qui heres* 13. *§. vltim. D. hoc titul.*
15 *L. cogi* 16. *§. si pater l. Imperator* 50. *D. ad SC. Trebell. d. l.* 1. *qui admitt. l.* 4. *§. sed & filius familias, D. de edend.*

DEFINITIO XII.

Is, cui delata est hæreditas, si interrogante vno ex creditoribus respondeat se heredem, conueniri potest tanquam hæres à cæteris omnibus creditoribus.

QVi apud iudicem interrogatus, an filij hæres esset in bonis aduentitiis, respõderat se hæredem esse,[1] cum in ea lite tanquam hæres egisset, aut excepisset, tam succubuisset, implorabat auxilium restitutionis in integrum, vt filij hæreditatem repudiare posset,[2] in præiudicium aliorum creditorum, à quibus tanquam hæres vrgebatur. Quidam putabant audiendum esse, si aliud nihil feciisset, per quod pro hærede gessisse diceretur,[3] moti ex eo, quod à prudentibus responsum est, confessionem & responsionem eius, qui alio interrogante dixerit se hæredem, non nisi ei qui interrogauit prodesse debere.[4] Dicebam eum, cui delata est, siue ex testamento, siue ab intestato hereditas, si dicat se hæredem esse velle, siue in iudicio, siue extra iudicium id profiteatur, hoc ipso gerere pro hærede.[5] Quis enim obsecro, apertior aut certior animus amplectendæ hæreditatis? Adeo, vt etiam filius, qui patris hæreditate se abstinuit, si post abstentionem

abstentionem responderit se heredem, perinde obligetur hereditati acsi non abstinuisset.[6] Nimirum quoniam, qui se abstinuit, quamuis à Prætore heredis loco non habeatur,[7] re vera tamen suus heres manet,[8] ideoque nil obstante abstentione pro herede gerere quandocunque potest.[9] Atqui constat eum qui semel heres factus sit semper heredem manere:[10] neque fieri posse, vt pro parte quis heres sit reuera, quum sit in solidum, quia non potest hereditas pro parte deferri vel acquiri.[11] Longeque aliam sententiam habet responsum illud, quo nostri in contrarium abutuntur.[12] Est enim non de illo, qui cum heres esse posset dixerat, se heredem esse, sed de filio, qui neque heres erat, neque bonorum possessionem acceperat, id est, qui heres esse tamersi maxime vellet non poterat.[13] Nam quisquis filius est, is, si neque exheredatus sit, neque emancipatus, haud dubie heres patri est, & quidem necessarius,[14] siue ex testamento, siue ab intestato,[15] nec quod potest se abstinere quicquam facit.[16] Exheredatus autem nec si velit heres tamen esse potest iure ciuili,[17] aut bonorum possessor iure prætorio, nisi prius rescisso per inofficiosi querelam testamento.[18] Emancipatus quoque, cum sit iuri ciuili incognitus, ac pro extraneo habendus,[19] non potest heres esse, nisi cum est institutus, sicut nec extraneus quilibet,[20] sed tantum fieri bonorum possessor iure prætorio ex capite, Vnde liberi.[21] Porro nemo dixerit sic agnosci posse bonorum possessionem, vt quis in iure respondeat se heredem esse:[22] cum neque agnita bonorum possessione heres fiat is, qui agnouit, sed bonorum possessor.[23] Itaque mirum non est filium, qui neque patris heres sit, neque esse possit, ex eo solo, quod se heredem esse falso responderit, non obligari hereditati.[24] Nempe quia prius est, vt heres aliquis esse possit, quam vt ei ex confessione sua acquiratur hereditas.[25] Et tamen non eo minus æquum est, perinde conueniri eum posse ex confessione & responsione sua, acsi reuera heres esset.[26] Non quod eum confessio sola heredem facere potuerit, sed vt ipsi contra se credatur, & propter mendacium.[27] At quoniam id ius non nisi ex interrogatione oritur,[28] illud etiam æquum est ei soli prodesse responsionem qui interrogauit, non item cæteris creditoribus,[29] ne alioqui ex alterius facto alteri quæratur actio, contra iuris regulam.[30] *Ita tractatum est* in causa Ludouici Costeig in relationibus libellorum, 5. Cal. Febr. 1594.

1 Habet enim filiusfamilias hodie in aduentitiis heredem. *Nouell. 118. de hered ab intest. venient.*

2 Tanquam nondum à se aditam & acquisitam, *ex l. nec emere 16. C. de iur. delib.*

3 Gestio enim pro herede & facti est, & animi, *l. pro herede 20. in princ. & §. Papinianus, l. gerit 88. D. hoc tit.*

4 *L. vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

5 *§. vlt. Inst. de hered qualit. & differ.*

6 *L. si filius 12. de interrog. in iur. faciend.*

7 Quod ad hoc scilicet, vt paternis creditoribus teneatur, *l. necessarius 57. D. hoc tit.*

8 *L. cum quasi 30. § sed etsi suus, de fideicomm. libert.*

9 Quamuis non similiter possit è contrario se abstinere, vbi semel se immiscuit, nisi pupillus sit aut minor, *d. l. necessarius.*

10 *L. ait prætor 7. alias l. etsi sine, § sed quod Papinianus, D. de minor. l. ei qui soluendo 88. de hered. instit.*

11 *L. 1 & 2. D. hoc tit. l. si ex pluribus 9. D. de suis & legit.*

12 *In dict. l. vlt. D. de interrog. in iur. faciend.*

13 Non enim potest nuda voluntas heredem facere, nisi cui lex prius detulerit hereditatem, *l. nec is 17. §. 1. l. si is ad quem 22. l. illud 77. & pass. D. hoc tit.*

14 *d. l. necessarius. l. in suis 11. de liber. & posthum. l. in suis 14. de suis & legit.*

15 *L. apud hostes 9. C. eod. tit. de suis & legit.*

16 *L. 1. § qui sunt in potestate, D. si quis omiss. caus. testam.*

17 *d. l. in suis 11. in fin. & tot. tit. de liber. & posthum.*

18 *L. non putauit 8. de bon. poss. contr. tab.*

19 *L. quinetiam 55. in fin. de rit. nupt.*

20 *L. hereditas 5. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

21 Nullo scilicet facto testamento. Alioqui debet venire per contra tabulas, *l. 2. D. si tab. testam. null. extab.*

22 Quamuis qui petit bonorum possessionem, cum ei delata esset iure ciuili hereditas, hoc ipso fiat heres quasi per gestionem pro herede, *l. puberem 12. C. de iur. delib.*

23 Nec enim potuit prætor facere heredem, *§. quos autem, Inst. de bonor. possess.*

24 Semper enim supponendi sunt termini habiles, *vulg. l. adigere 6. §. quamuis, de iur. patron.*

25 Confessiones enim aliæ ita ratæ sunt, si id, quod in confessionem venit, & ius & naturam recipere possit. *l. confessionibus 13. in princ. & l. seq. §. vltim. de interrog. in iur. faciend.*

26 Non tanquam heres, sed actione interrogatoria ex edicto prætoris, *d. l. vlt. eod. tit.*

27 *L. & quia 6. §. 1. l. de etate 11. §. 1. & §. qui interrogatus, & pass. eod. tit.*

28 Vnde & interrogatoriæ cautiones dicuntur, de quibus in *eod. illo tit.*

29 Quæ sententia & ratio est *d. l. vlt.*

30 *L. stipulatio illa 38. § alteri, de verb. oblig. l. 1. C. per quas pers. non. nob. acquir. l. cum vnus 12. de rebus auctor. iudic. poss. d.*

DEFINITIO XIII.

Aduersus aditam ab herede hereditatem restitui heres heredu non potest.

HEres Titij non est audiendus si in integrum restitui velit, aduersus aditionem à Titio factam hereditatis Sempronianæ,[1] si quid à Titio factum sit, quod nesciatur an adeundi animo fecerit necne.[2] Defuncti namque animus per heredem explicari nequit.[3] Et in dubio credendus est defunctus fecisse animo adeundæ hereditatis, quod alio iure facere non potuit.[4] *Ita Senatus* prid. Id. Mart. 1595. in relationibus libellorum, contra D. de Marcosey.

1 Quisquis enim voluntarius heres est heredis, necessario est illius heres, cui heres ipse successerat, *l. si quis filiumfamilias 7. §. 1. hoc tit. l. vlt. C. de hered. instit.*

2 Aditio siquidem non tantum facti est, sed etiam animi, *l. pro herede 20. l. gerit 88. & pass. D. hoc tit.*

3 *L. si ita legatum 65. §. 1. de legat. 1.*

4 *d. l. pro herede 20. §. Papinianus, D. hoc tit.*

DEFINITIO XIV.

Querela de expilatione hereditatis in testamento facta non probat aditam fuisse à defuncto hereditatem.

QVi testamento conquestus est expilatam à fratre aut alio hereditatem, quæ sibi fuerat delata, non satis voluntatem suam declarasse videtur an heres esse vellet.[1] Fieri namque potest, vt adeo expilatam sciuerit hereditatem, vti ne vnquam fuerit illam aditurus, vtpote factam ex ea expilatione minus idoneam.[2] Ideoque nec hereditatem quasi aditam ad heredem suum transmittet.[3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 3. Id. Maij, 1595.

1 Aliud esset si de illa hereditate tanquam sua in testamento suo disposuisset, *l. si quis 6. C. de iur. delib.*

2 Nec enim facile quisquam credendus est aditurus fuisse damnosam aut suspectam hereditatem, *l. 4. D. ad SC. Trebell. l. filium 20. de bonor. poss. contr. tab. l. nec emere 6. C. de iur. delib.*

3 *L. vnic. §. in nouissimo, C. de cadue. tollend.*

DEFINITIO XV.

Extantibus suis heredibus, quamuis se abstinentibus hereditas neque iacet, neque vacat, & ideo non hereditati dandus est curator, sed bonis, nisi agnatus vel cognatus aliquis velit succedere.

SI patri defuncto superstites sint liberi, qui in morientis fuerint potestate, quantumuis à paterna

hæreditate abstinuerint, non potest curator hereditati tanquam iacenti dari.[2] Neque enim vlla vnquam est in suis hæredibus iacens hæreditas,[3] imo ne vlla hæreditas quidem, cum ipso iure sint hæredes,[4] eaque coarinuatio quædam dominij potius, quam hæreditas censeatur.[5] Ideoque dicimus non esse sine hærede eum, qui suum hæredem habet, quamuis se abstinentem.[6] Quid ergo? Curator dandus est bonis tanquam vacantibus, si id creditores petant,[7] vt habeant cum quo de suis iuribus experiri possint,[8] nimirum si nec agnati aut cognati proximiores velint succedere.[9] Nam cum filius qui se abstinuit non habeatur à Prætore hæredis loco,[10] apparet non posse personam eius impedire, quo minus admittatur agnatus proximus non ad adeundam iure ciuili hæreditatem,[11] (cum iuris ciuilis ratio non patiatur plures eodē tempore præsertim suis hæredibus existentib. in solidum hęredes esse,[12]) sed ad petendam bonorum possessionem,[13] quæ sane hoc casu si quo alio, etiam hodie necessaria est post abrogata tot Iustiniani constitutionibus vetera fere omnia De bonorum possessionibus iura.[14] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. Sup. De curat. furios. & aliis extra minor. dand.

1 Tunc enim curator dandus est cum bona iacent, & quidem per longum tempus, puta si heres sub conditione scriptus sit, aut si deliberet de adeunda hereditate, *l.1. de curat bon. dand. l si diu 8. D. quibus ex caus. in poss. eat.*

2 Iacere enim dicitur hereditas quæ nondum habet, sed habere sperat, vacans vero quæ nec habet, nec habere sperat, *l.1. de succes. edict. l. nec vllam 13. §. item si quis, de petit hered.*

3 Id est, citra vllam adītionem, *l. in suis 14. de suis & legit.*

4 *L. in suis 11. de liber & posth.*

5 *L. cum quasi 30. §. sed etsi suus, de fideic. libert.*

6 *d l.1 & tot. tit. de curat. bon. dand.*

7 Cum filius qui se abstinuit, non cogatur excipere actiones, *l necessariis 57. D. hoc tit.* non possit autem iudicium esse sine reo, non magis quam sine actore, *cap forma, de verbor. significat.*

8 *d. l 1. & tot. tit. de succes edict.*

9 *L. si filius 12. de interrog. in iur faciend.*

10 *L. 2. C. vnd. liber. l. 2. C pro hered.*

11 *L. quod contra 141. §. vni duo, de reg. iur.*

12 *L. defunctus 6. C. de legit hered. §. placebat, Inst. de legit. agnat succes.*

13 Præsertim post *Nouell. Instit. 118. de hered. ab intest. vend.* quæ sustulit veteres illas differentias suitatis, & emancipationis, itemque agnationis & cognationis quantum ad ius succedendi. Iunge *l. vltim. Cod qui admitt. ad bonor. possess.* * Sunt tamen etiam hodie plerisque casibus necessaria bonorum possessiones, de quibus vide glos. Bartol. Baldum, Castrens. & alios *ad l. certum, Cod. vnde legit. ad l. vltim. C. qui admit. ad l. posthumus, 12. de inoff. test.* Adde eundem Bald. *ad rub. C. qui admitti.*

DEFINITIO XVI.

Aliud est negare se hæredem, aliud repudiare.

QVi in iure interrogatus, an hæres esset illius, à quo fuerat institutus, aut cuius erat agnatus cognatusve proximus, negauit se hæredem, non idcirco repudiasse intelligitur,[1] quia quamdiu non adiit hæreditatem verum est, hæredem eum non esse, licet nec repudiauerit.[2] Itaque saluum illi erit ius adeundi quandocumque,[3] dummodo intra annum trigesimum. Et ob id nimirum arctandus est, vt disertis verbis declaret, an repudiet, necne, vt si repudiare se dicat numquam possit admitti ad eam adeundam.[4] Interim igitur dari non poterit curator hæreditati tanquam iacenti,[5] multo minus bonis tanquam vacantibus,[6] nisi sit hæres institutus, aut cui ab intestato delata est hæreditas, petierit tempus ad deliberandum, atque interea curatorem bonis dari creditores velint.[7] Quid tamen si per imperitiam iudicis curator hæreditati iacenti datus sit ante repudiationem, tum vero secuta sit repudiatio?[8] Non conualescet curatoris datio, quæ ab initio inutilis fuit,[9] ac multo minus si ex iis, quibus coniunctim erat delata hæreditas, quidam dumtaxat repudiauerint.[10] Aliis enim qui nec decessisse, nec repudiasse probabuntur, accrescent repudiantium portiones,[11] nec proinde vlla pars hæreditatis aut iacere, aut vacare videbitur.[12] Sed obtinent quidem hæc quæ diximus in extraneis hæredibus, at non in suis. Nam si suus hęres interrogatus in iure negauerit se heredem, hoc ipso abstinuisse credendus est,[13] cum alioqui, si responsionem referas ad iuris ciuilis rationem, fieri nequeat, vt hæres non sit, qui & suus & necessarius est.[14] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Erat enim repudiatio actus solemnis & legitimus, sicut aditio, fiebatque in iure, *l. 4. C. de repud. vel abstin hered.* iunct. *l. actus legitimi 77. de reg. iur.*

2 Est enim hoc medium inter hæredem esse, & hæreditatem repudiasse, heredem scil. non esse, *l si curatoris 9. C. de iur. deliber.*

3 Ius enim adeundi præscribitur hodie spatio trigintā annorum, vt & cætera iura perpetua, *l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. annorum l hereditatis 7. C. de hered petit.*

4 *L. sicut 4. C. hoc tit.*

5 Vt dixi *Defin præced. num. 1.*

6 Non enim vacant bona quamdiu hæres speratur, aut bonorum possessor, *l. vlt. de succes. edict.*

7 *L 1. de curat. bon dand. l si diu 8 quibus ex caus. in poss. eat.*

8 Ratio dubitandi est, quia res hac in specie peruenit ad eum casum à quo incipere potuit.

9 *Ex reg. l. quod ab initio 29. de reg iur.*

10 *L. vnic. Cod. quand. non petent. l. qui ex duabus, 53. §. 1. D. hoc tit.*

11 Quia is cui adcrescit portio coheredis iam ab initio eam adiisse intelligitur, *l si quis heres 35. l si duo 38. & pass. eod. tit.*

12 Quoniam is qui abstinet, quamuis reuera nō heres non tamen habetur pro herede, *l si filius 12. de interrog. in iur. fac. l. necessariis 57 hoc tit.*

13 *dict. l. necessariis, l. cum quasi 30. §. sed etsi suus, de fideicomm. libert.*

DEFINITIO XVII.

Curator hæreditati iacenti dandus non est, nisi auditis prius iis omnibus, qui quoquo iure possunt succedere.

ETiamsi per contractum aut extra iudicium hæredes instituti, aut legitimi repudiauerint hæreditatē sibi delatam,[1] non ideo tamen statim hæreditati, tanquam iacenti curator dandus est, iis inauditis, licet hæreditarij creditores id postulent.[2] Quid enim si in ea forte sint ætate, vt per restitutionem in integrum iis succurri oporteat, vt adire possint?[3] Quid si mutua voluntate dicant nunc velle hæredes esse, nec creditores causam habeant propter quam impedire debeant?[4] Quid si eam repudiationem, qua creditores nituntur, per vim aut dolum, aut metum exortam esse dicant?[5] Igitur vocari eos oportebit, nec prius dari à iudice curatorem hæreditati quasi iacenti, quam in iudicio dixerint omnes, qui hæredes esse possunt, nolle se hęredes esse, aut tempus perierint ad liberandum.[6] Intellige si alij sint agnati, cognative, qui primis hæredibus exclusis possint adire.[7] Nam si nulli supersint præter fiscum, desinit esse hæreditas, incipitque nomen habere bonorum vacantium;[8] quorum alia ratio est quam hęreditatis, vel in eo maxime quod non inducunt successionem in vniuersum ius.[9] Ideoque nec tenetur vltra vires bonorum vacantium, qui succedit in bonis vacantibus,[10] quomodo tenetur vltra vires hæreditatis, qui succedit in hæreditate.[11] *Ita Senatus* in causa Ludouici Velat, & Bartholomæi Truchet, 3. Calend. Decembr. 1595.

1 Nec

1 Nec enim repudiatio hereditatis est hodie actus solemnis, vt olim, sed potest fieri quocunque loco & quacunque testationevoluntatis, §. *vlt Inst. de hered. qualit. & differ.* iunct. *l. 1. C hoc tit.*

2 Quando ad eorum possessionem soleat curator dari bonis, *l. 2. D de curat. bon. dand. l. Aristo. 5. D. de iur. delib.*

3 *Extat & tot. tit. C. si vt omiss. hered.*

4 Interest enim creditorum, vt non aliquis heres potius, quam vt nullus, & vt bona dominum habeant potius, quam vt iaceant, *l. 1. D. de success. edict.*

5 Nec enim quod factum est per vim vel dolum, ratum à praetore haberi debet, *l. similiter 21. §. 1 D. quod met. caus.*

6 Quo etiam casu curator bonis dandus est, *l. idem priuilegium 22. §. 1. de relat. auctor. iud. poss.* non autem hereditati, vt pragmatici loquuntur, iacenti.

7 Placuit enim Iustiniano, vt hodie in agnatis quoque sit successio, *§. placebat Inst. de legit. agnat. success.*

8 Frustra enim vacant ea hoc ipso quod nullus antepatus successor inperatur, *l. vltim. D. de success. edict. l. habere licere 57. de euict.*

9 Alia enim ratio est bonorum, alia hereditatis, cum bona non dicantur nisi deducto aere alieno, quod in hereditate diuersum est, *l. subsignatum 39. §. bona, l. hereditatis 119. de verbor. signif.*

10 Id est, fiscus, *l. 1 in bona, D. de iur. fisc. & l. habere licere.*

11 *L. quadoris 33. D. solut. matrim.* quia soluendo est hereditas quae inuenit heredem, *l. libertus 36. D. de bon. libert.* Nisi adita sit hereditas cum beneficio legis & inuentarij, *l. vlt. C. de iur. delib. & Nouell. 1. de hered. Falcid.*

DEFINITIO XVIII.

Abstentio non fit nec inducitur nisi ex verbis disertis & expressis.

Filius à paterno creditore conuentus, vt haeres patris dixerat paratum se pati, vt executio fieret in bonis paternis, saluis tamen iuribus maternis,[2] non ideo satis declarasse videtur, an paterna hereditate abstinuerit.[3] Itaque non eo minus condemnandus est tanquam haeres patris, nisi expressim abstineat,[3] quia ipso iure haeres est,[4] nec prius habetur non haeredis loco, quam disertis verbis abstinere se dixerit.[5] *Ita Senatus* contra Vicentium Petel Mauriauensem, 10 Maij 1596. in secreto auditorio.

1 Quomodo solent plerique & possunt salua pignoris sui causa etiam alienationi consentire, *l. 4. §. 1. D quibus mod. pign. vel hypoth. solvit.*

2 Aliud enim est se abstinere, aliud vero neque immiscere se, neque abstinere, *l. 1. vbi not. Cod. si min. ab hered. se abstin.*

3 Eum siquidem solum qui se abstinuit praetor non habet heredis loco *l. si filius 12. D. de interrog. in iur. fac.*

4 Nec quod se potest abstinere quicquam facit, *l. 1. §. qui sunt in potestate, D. si quis omiss. caus. testam.* Adeo, vt non sit tuae herede qui suum heredem habet, quamuis se abstinentem, *leg. cum quaesi 30. §. sed etsi suus, D. de fideic. libert.*

5 Abstentio enim facti est, fuitque olim actus solemnis, quem necesse erat fieri in iure exemplo repudiationis, *l. pen ff. de auctor. tutor. l. sicut 4. C hoc tit.*

DEFINITIO XIX.

Haeres institutus in priore testamento habente clausulam derogatoriam non eo minus prohibetur succedere ab intestato, quod haereditatem ex priore testamento repudiauerit, quamuis alius sit institutus in posteriore.

QVod dici solet, agnatum proximum, si idem testamento haeres scriptus sit, & legitimam haereditatem petierit, hoc ipso testamentariam repudiasse videri,[1] semper obtinet.[2] At finge duobus conditis testamentis posteriori derogatum esse per clausulam appositam in priore,[3] agnatum vero, qui in priore fuerat institutus, scientem & vltro petisse legitimam haereditatem, an ideo excludetur ab intestati successione,[4] quia destituto priore testamento superstes sit posterius, quod impediat ne ab intestato succedi possit? Videtur id consequens iuris regulae, quae legitimae successioni locum nullum dat, quamdiu ex testamento succedi potest.[4] Sed non ita est, quia licet destituatur prius testamentum, ex quo repudiatur haereditas,[5] non ideo nomen conualescit posterius, quod nunquam voluntatem testatoris habuisse intelligitur.[6] *Ita Senatus* in causa N. Francisci Poysat procuratoris fiscalis Bugiensis prouinciae 30. Maij 97.

1 Scilicet in necessarium antecedens, quia nec prius comperit legitima hereditas quam testamentaria sit repudiata, *l. illud dubitari 77. D. hoc tit.*

2 Nimirum ex regula quae habet, cum, qui vult consequens, etiam velle hoc ipso necessario antecedens, *l. 2. D. de iurisdict. l. ad rem mobilem 16. l. ad legatum 62. D. de procurat.*

3 Quam vocant clausulam derogatoriam, de qua tam multa scripsimus, *Desin 9. & seqq. 5. de testam.* & in posteriore parte *Hemisphilind. de error. pragmat.*

4 *L. quandiu 39. D hoc tit. l. quandiu 89. de reg. iur.* nisi in causa valde singulari, *l. si quis ita 82. D. de hered. instit.*

5 *L. si nemo 9. D. de testam. item l. 1. D. de iniust. rupt.*

6 Testamentum enim sine testatoris voluntate nullum esse potest; *l. 1. D qui testam. facer. poss. l. si mihi 12. §. 1. de leg. 1. l. si quis in princip. 22. de legat. 3.* * Quid ergo si cum duo facta essent testamenta fauore vnius eiusdemque haeredis quorum prius quidem valebat, posterius verò non valebat, haeres adierit ex posteriore testamento quod inutile postea repertum est, an ex priore adire poterit? non poterit, quia repudiasse videtur ex priore adeundo ex posteriore, cum non potuerit eligere posterius nisi repudiando prius. Ex posteriore autem quod inutile est adiri haereditas non potest, & ita secundum Papinlani sententiam licet à Paulo improbatam pronunciauit Senatus iuxta Imperatoris decretum quod Paulus refert in *l. Clodius Clodianus 97. de acquir. hered. Ita Senatus* in causa D. Maximiliani Fauerij aduocati generalis & fratrum eius, 7. Februar. 1620.

DEFINITIO XX.

Qui haereditatem aut portionem haereditariam alteri cessit certo pretio, vel certo pacto, quod sit loco pretij, potest à creditoribus haereditarius tanquam heres conueniat.

LOnge alia ratio est praetermittentis haereditatem etiam accepto pretio, vt substituto vel sequentis gradus agnato locum faciat,[1] alia vero eius, qui portionem haereditariam sibi competentem cohaeredibus cessam voluit ea lege, vt ab ea quoque aeris alieni portione, quae ipsum contingebat, immunis esset.[2] Quod enim dici solet nolle haeredem esse illum, qui ad alium transferre voluit haereditatem,[3] ad hunc non pertinet, qui hoc ipso quod cessit ius omne quod in illa haereditate habuit haeredem se praestare cogitur, si modo aliqua haereditas sit, quae ad eum pertinere potuerit.[4] Idque multo magis dicendum est, si haereditariam portionem ad se tanquam ad vnum ex proximis agnatis pertinentem in alium transtulerit: Pertinere namque ad nos dicitur ea haereditas, quae non solum nobis delata est, sed etiam acquisita, nec id iuris tantum potestate, sed etiam effectu per subsecutam voluntariam immixtionem.[5] *Sine die.*

1 De quo *in l. 1. §. vlt. l. 2. 3. 4. & passim, D. si quis omiss. caus. testam.* [Alia quaestio est de eo qui delatam sibi haereditatem repudiat retenta legitima: In qua quaestione placuit non valere eiusmodi repudiationem, sed manere nihilominus filium heredem. Ex Bart. Alex. & aliis *in leg. quia poterat 4. D. ad SC. Trebell. & in l. 1. de acquir. hered. & l. 1. de vulg. & pupill. substit.* Nisi filius habeat substituturum aut cohaeredem, & grauatus sit legatis, vel fideicommissis. Hoc enim casu & vtroque concurrente valet repudiatio haereditatis, & retinetur legitima. Boer. *decis. 204. numer. 43. & 44.* post multos ibi citatos. Ex *l. si libertus patrono 41. D. de bon. libert. l. si solus 80. de acquirend. hered.*]

2 Ex hac enim conuentione apparet animus adeundæ hæreditatis, cum non alius quam qui hæres est teneatur ad æs alienum, *l. vltim. Cod de hered. act.*, nec proinde indigeat, vt exoneretur. Exoneratio siquidem præsupponit onus, sicut priuatio quælibet habitum, *l. 4. de iust. & iur. l. decem* 110. *de verb. oblig.*

3 *L non vult*, 6. *de reg. iur.*

4 Adeo, vt teneatur de dolo, si sic contraxerit sciens nullam ad se hæreditatem pertinere, *l. quod si sit* 13. iunct. *l. præced. D de hered. vel act. vend.*

5 Textus est elegans *in l.* 2. §. *sed si sine sui*, iunct. *l.* 1. § *si quis adita, D. ad SC. Tertyll.* [Cravet. *cons.* 200. *num.* 1. Verius tamen est hunc de quo tractat hæc Defin. qui accepto precio prætermisit hereditatem non videri quidem pro herede gerere, cum ideo acceperit ne hæres fit, sed tamen in edictum incidere, vt perinde acsi heres esset legatariis teneatur, vt concludit Vlp. *in l. fuit quæstionis* 24. *D hoc tit.*]

DEFINITIO XXI.

Curator absentis bonis datus an possit absentem immiscere bonis patris, aut extranei, agendo ipsius nomine contra tertios bonorum possessores.

CVm pater liberis quatuor hæredibus institutis, & superstitibus relictis decessisset, moxque vnus ex iis non declarata voluntate, an se immiscere vellet, an abstinere, in longinquam prouinciam abiisset, ac post aliquot annos defunctis cæteris, quorum vnus relicto filio, alij sine liberis decessetant, curator bonis eius datus fuisset filius fratris tanquam proximior in gradu succedēdi, petebat ille absentis nomine redintegrari se in possessionem quartæ partis bonorum, quæ à patre relicta ab vno ex fratribus alienata reperiebantur. Possessor contradicebat, suæque possessionis titulum proferebat, vt non spoliatorem, sed bonæ fidei iustumque possessorem se probaret. Ac præterea negabat posse absentis nomine possessoriam vllam actionem exerceri, quod nihil vnquam ex bonis paternis absentem possedisse, numquam eum paternis bonis se immiscuisse appareret. Respondebat curator paternam hæreditatem acquiri suo hæredi iure ipso, [1] & consequenter etiam possessionem ex beneficio edicti, quo, vt barbare nostri loquuntur, *Mortuus saisit viuum.* [2] Neque in eam rem vlla esse opus aut aditione, aut immixtione, vt filius hæres inueniatur, [3] non tantum nudo nomine, sed etiam in effectu, præsertim quantum ad ea, quæ ad ipsius vtilitatem pertinerent. [4] In quo numero etiam illud est, vt eius nomine possit condictio ex Canone Pontificio [5] institui ad auocandam possessionem, cuius quam multa sint cōmoda nemo nescit. [6] Neque minus in ea re iuris habere videbatur curator absentis bonis datus, quam habiturus esset, absens ipse si adesset, cum actio ista esset tempore peritura, [7] quippe quam trigesimo anno concludi certum est, [8] & cæteras fere omnes personales actiones. [9] Placuit male agere curatorem, non quia bonæ fidei possessor esset is, qui conueniebatur, posteaquam placuit etiā bonæ fidei possessorem huiusmodi condictione teneri: [10] sed quoniam non sicut suus hæres ipso iure adeoque inuitus & necessarius hæres est, ita etiam possessor necessarius dici potest, [11] cum non magis in suos, quam in extraneos hæredes aliter possessio transferatur, quam declarauerint velle se hæredes esse, [12] ne alioquin eueniat, vt non tantum possessio, quæ nunquam sine animo acquiritur, [13] sed etiam hæreditas & ignoranti & inuito acquiratur, eumque obliget æri alieno, [14] atque ita & suo hæredi beneficium abstinendi aufferat, & extraneo facultatem repudiandi. [15] Nec enim is, qui aliquid ex hereditate possidere cœpit, abstinere amplius potest, aut repudiare, tanquam qui non tantum iuris potestate, sed sua etiam voluntate voluerit hæreditatem sibi acquisitam. [16] Proinde non poterat curator dicere spoliatum absentem, qui numquam possedisse probabatur, [17] nec rursus cum ignorantem immiscere, vt faceret possessorem non magis, quam eius nomine hæreditatem adire, [18] cum ea ratione fieret, vt reuersus quandoque filius abstinere se non posset à bonis patris, quibus se sui curatoris facto immixtum reperiret. [19] Soli enim pupillo concessum illud est, vt etiam post immixtionem abstinere se possit. [20] Idque adeo verum est, vt nec curatori furioli, qui multo plus iuris habet, quia personæ datur, [21] permissum voluerit Iustinianus, vt delatam furioso hæreditatem adire possit, sed tantum, vt eius nomine decretalem bonorum possessionem agnoscere. [22] Ne forte resipiscenti quandoque furioso repudiandæ hæreditatis auferret potestatem. [23] Plane si defuncti patris hæreditas furioso delata sit, & ipso iure acquisita, non est dubitandum, quin curatori liceat actiones omnes hæreditarias furiosi nomine exercere, atque ita furiosum immiscere, nempe quia sic à Iustiniano diserte cautum est, vt resipiscente furioso perinde habeatur, ac si nec delata vnquam hæreditas fuisset. At in curatore dato bonis absentis nihil tale cautum est. [24] Nec datur ille bonis, vt absentem faciat locupletiorem, sed tantum, vt eius bona tueatur. [25] Si tamen proponeres euidenter opulentam esse patris hæreditatem, facile recederem ab hoc tractatu; [26] ne nimis magno damno afficeretur absens, si pro absente vel deliberante haberetur potius, quam pro immixto in ea hæreditate, à qua etiamsi præsens esset, non nisi malo consilio abstinere deberet. [27] Sed tamen in dubio probationem opulentæ hæreditatis exigerem à curatore, [28] tanto magis quod ipso rerum vsu compertum est curationes istas bonorum absentis affectari passim, non vt absentibus consulatur, sed vt eo colore noua litium materia quæratur contra tertios bonæ fidei vt plurimum possessores. [29] Plane si de extranei hæreditate absenti delata necdum ab eo agnita tractaretur, nunquam probarem, vt absentis nomine vllam de hæreditate, aut de singulis rebus hæreditariis controuersiam mouere liceret curatori, cui nec vllo casu licere debeat hæreditatem absenti delatam adire. [30] *Ita iudicatum est*, necdum tamen, quod sciam, definitum 4. Calend. Aug. 1596.

1 *L. in suis* 11. *de lib. & posth. l.* 2. *qui sunt in potestate, si quis omiss. caus. test.*

2 In quo derogatum est. *l. cum heredes* 23. *de acq poss.*

3 *L. in suis* 14 *de suis & legit.*

4 Ita Bart. *ad l.* 1. *C. si min. se ab hered. abst.*

5 *In Can. redintegranda, quæst.* 1.

6 §. *Commodum, Inst de interd.*

7 *L. creditore* 14. *de bon auct. iudic. possid.*

8 *Not. in dict. Can. redintegranda* 3. *quæst.* 1.

9 *L.* 3. *&* 4. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.*

10 *Not. ad dict. Can. redintegranda.* De quo tamen vide Menoch. *in remed.* 15. *recup. possess. quæst.* 13.

11 *L. ait prætor* 7. §. *sed quod Papinianus, D. de minor.*

12 Tiraquell. *in tract. le mort saisit le vif, part.* 7. *decl.* 2. *numer.* 2.

13 *L. quemadmodum* 8. *D. de acq. poss.*

14 Quod esset absurdum, *l. si filius* 12. *de vulg. & pupill. substit. l. qui in aliena* 6. *de acq hered.*

15 *Contra l. potuit* 5. *C. de iur. deliber.*

16 *L. necessarius* 57. *eod. l.* 4. *C. eod l. pater familias* 28. *vers. at cum substituitur, D. de rebus auctor. iudic. possid. alias l.* 13. *de privileg. credit.*

17 Spoliatio namque in necessarium antecedens præsupponit possessionem, *Not add can. redintegranda* 3. *quæst.* 1.

18 Quod nec curatori, nec procuratori liceret, *l per curatorem* 90. *D. eod. l cum in una* 17. § *tutor. de appell.*

19 Acquiri enim possessio rei hereditariæ numquam potest citra immixtionem.

20 *d. l. necessarius l. ex contractu* 44. *de re iudic. l. penult. de auctor. tutor. l. impuberibus, D. hoc tit.*

21 *L. quia persona* 14. *D. de testam. Intel.*

22 *In l. vlt. C. de curat furios.*

23 Eadem

23 Eadem ratio facit, vt nec filius furiosi possit delatam sibi hereditatem sic adire vt eam patri acquirat, sed tantum, vt sibi, *l. cum heres* 51. *iunct. l. qui in alterna* 5. *D. hoc tit.*

24 Bald. *ad d. l. fin. § sin autem ex alia, C. de cur. furios.*

25 *L. creditores* 14, *l. idem primi legitur* 22. *§. 2. de rebus auctor. iudic. possid. l.* 1. *& 2. de curat. bon dand.* Nam cum persona curatoris ut libera non potuit per eam acquiri quicquam absenti, *§. si quis alij. Instit. de inutil. stipul.* Nec obstat quod excipi solet causa possessionis, *l.* 1. *C. per quas pers. nob. acquir.* quam placet acquiri posse per procuratorem, tutorem & curatorem, *d. l.* 1. *& l. solutum* 11. *§ per liberam de pign. act. l.* 1. *§ per procuratorem, D. de acquir. poss.* Id enim ad eos curatores pertinet, in quorum cura sunt personæ, puta furiosi, prodigi adeoque minores. Nam & furioso & prodigo, & minori dantur curatores, qui plus iuris habent quam procuratores. At absenti non datur curator, sed bonis tantum, adeoque minus iuris habet quam procurator, vt ex eo constat, quod non detur curator bonis absentis, qui procuratorem in prouincia reliquit, *l. Papinianus* 20. *D. de minor.*

26 Ne nimia subtilitate in perniciem absentis abuteremur, *vt in l. pen. C. ad SC. Trebell.* Cravet. *cons.* 33 *num.* 2.

27 Nemo enim facile credendus est velle opulentam hæreditatem derelinquere, etsi aliæ plerumque causæ iustæ possunt esse, propter quas hereditas etiam opulenta debeat recusari, *l.* 4. *D. ad SC. Trebell. l. si in testamento* 22. *in fin. D. si quis omiss. caus. testam.*

28 Hæreditas enim suspecta est in dubio, cum habeat commoda & incommoda, *l.* 3. *de bon. poss. l. hereditatis* 119. *de verb. signific.*

29 Sunt enim illi vt plurimum honesti litium fine pretio redemptores,

30 *L. per curatorem* 90. *de acquir. hered.* Nam nec tutor potest adire nomine pupilli, *l. potuit* 5. *C. de iur. delib.*

[TIT. XIII.

QVEMADM. TESTAMENT. APER.

DEFINITIO I.

QVM testamentum solemne & in scriptis conditum non nisi authoritate iudicis competentis aperiri debeat,[1] nec nisi signis & subscriptionibus testium recognitis apertura illa fieri possit,[2] obseruare iudex debet vt neque aperiat nisi post absolutam omnem recognitionis solemnitatem.[3] Si non magna aliqua causa vrgeat testibus, aut omnibus, aut ex maiori etiam parte absentibus.[4] Neque tamen cogat testes, si longius absint venire, quod sine suo incommodo facere non possint.[5] Itaque iudicem in cuius prouincia testes sunt, requirere debebit, vt recognitionem illam faciat, sed ita vt post eam factam remittat rem ad cognitionem iudicis requirentis, qui solus in eam rem competens est.[6] Idémque est, si testes aliqui sint in prouincia iudicis requirentis, quorum etiam signa & subscriptiones recognosci oporteat. Nam & ob eam recognitionem debet remissio fieri ad iudicem requirentem.[7] Nec ad hunc casum pertinet, quod dici solet, posse quorumdam testium signa & subscriptiones etiam per alios recognosci.[8] Id enim tunc obtinet, cùm ea signa & subscriptiones non aliter recognosci per suos authores possunt, vt puta si defuncti sint, vel ita absentes, vt neque ad eos mitti, neque eorum reditus expectari possit.[9] *Ita Senatus* pro D. du Cheney, contra D. de Rossillion, 6. Non. Maij 1612.

1 *L.* 1. *C. hoc tit.*

2 *L. cùm ab initio* 4. *& seqq. D. eod.*

3 *L.* 2. *D. hoc tit.*

4 *L. sed si quis* 7. *D. eod.*

5 Iniquum enim est damnosum cuiquam esse officium suum *d. l. sed si quis l.* 3. *§. vlt. D. de testib.*

6 Bart. *ad d. l. cum ab initio num.* 1.

7 *d. l. sed si quis in fin.*

8 Viglius ad *§. Instit. de testam.*

9 Vt ex supradictis legib. colligi potest. Adeo vt non desint qui putent intercidere testamentum, si vel vnus ex testibus decesserit ante factam recognitionem sigilli sui, vt Viglius supradicto loco refert, quod tamen sanè nimis durum est. Alioqui plerasque solemnia testamenta & solemniter facta subuerterentur. Iunge *Desin. 1. in alleg. num. vltim. infr. de execut. rei iudic.*]

TIT. XIIII.

DE EDICT. DIVI Hadr. tollend.

DEFINITIO I.

Cum ius pupillaris substituti subobscurum est, interim mitti debet in possessionem hæres legitimus, etiam non obstante appellatione, & salua quæstione de proprietate.

MOTA de pupilli hæreditate controuersia inter auiam & eum, qui se pupillariter substitutum contendebat,[1] cum implicita esset facti quæstio, propterea, quod reciproca substitutio proponebatur inter eos facta, quorum alius pubes, alius impubes dicebatur,[2] Judex pro auia vindicias dixerat, eamque interea tantisper, dum facti veritas in obscuro esset, in momentaneam hæreditatis possessionem mitti præceperat. Substitutus appellauerat, quasi auiæ ab intestato venienti locus nullus esse deberet, quamdiu in eo res esset, vt ex testamento pupillarique substitutione adiri posset hæreditas.[3] *Senatui* non male interlocutum videbatur, quia pendente lite de hæreditate, certus possessor constitui debuisset,[4] qui porro alius esse non potuit, quam cuius ab intestato certum ius erat & exploratum, quoadusque de iuribus substitutionis cognitum fuisset,[5] salua scilicet proprietatis quæstione.[6] Quis enim magis legitimus contradictor videri debeat ad impediendum, ne actor in possessionem ex testamento mittatur, quam qui cessante causa testati rem ab intestato sit habiturus?[7] At, quia nil obstante appellatione auia, iubente vt æquum fuit iudice, possessionem hæreditatis iam acceperat;[8] visum est differendam de appellationis iure pronunciationem in id vsque tempus, quo constitisset, an filij inuicem à patre substituti ambo impuberes fuissent,[9] vt postea eodem iudicio tota de possessione & proprietate quæstio cum appellationis causa finiretur.[10] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio, 3. Calen. Augusti. 1588.

1 Auia scilicet contendente, se legitimam hæredem, substituto autem pupillari dicente se hæredem pupilli ex testamento.

2 Quo casu substitutio non censetur facta, nisi in eum, qui conueniat personis omnibus, inter quos facta est substitutio, *l.* 4. *l. Lucius* 45. *de vulg. & pupill. substit. l. in testamento* 6. *C. de testamen. milit.*

3 *L. quamdiu* 39. *de acquir. hered.* Substitutio enim pupillaris testamentum pupilli est, *l.* 2. *ex pupillari* 44. *de vulg & pupill. substit.*

4 Vt euenit in qualibet actione in rem, quæ scilicet non potest exerceri, nisi contra possessorem, *l. is qui destinauit* 14. *l. is qui petitorio* 36. *l. vlt. & pass. de rei vindicat.*

5 Est enim ius legitimi heredis apertius quàm testamentarij, quia in dubio creditur quilibet intestatus potius quàm testatus decessisse, cum aliquo facto sit opus, vt moriatur quis testatus, nullo autem, vt moriatur intestatus.

6 Ita enim faciendum est, quoties alia quæstio superest, de qua pendeamus, & de qua nondum liquet, *Ille à quo 13. §. 1 ad SC Trebell. l. Babius, 30. in fin. D. de pact. dotal.*

7 *L. vlt.* vot omnes notant *C. hoc tit.*

8 Si quidem sententia lata super possessorio in huiusmodi causa non potest suspendi per appellationem, *l 1. C. si de moment. possess. fuer. appell. l. vlt. D. de appell. recip. vel non.*

9 Quo casu certum esset, substitutionem fore pupillarem in persona vtriusque ex legibus supra citatis, *num. 1.*

10 *Arg. l nulli, 10. C. de iudic.*

DEFINITIO II.

Fideicommissarius non est legitimus contradictor in casu l. vlt. C. hoc tit. si non reperiatur in possessione sine vitio.

IS, cui ex causa fideicommissi restituenda est hæreditas, licet rerum hæreditariarum possessionem auctoritate propria & ante restitutionem ab hærede factam nancisci non possit, [1] si tamen in possessione nec vitio reperiatur, ac de iure suo in promptu docere paratus sit, [2] non est possessione sua priuandus, vt eam postmodum per manus hæredis recipiat. [3] Quinimo pro legitimo contradictore hoc casu haberi debet, si contra eum hæres in possessionem rerum fideicommissarum mitti velit, siue ex testamento, siue ab intestato. [4] Non idem est, si fideicommissi quæstio obscurior sit & altiorem requirat indaginem. [5] Potior enim hæredis quam fideicommissarij causa esse debet. [6] Nec iuris canonici æquitate illa vtimur, ex qua nonnullis placet, fideicommissum restituendum haberi pro restituto, [7] si non saltem verbo facta sit restitutio, [8] aut nisi hæres vel expresse vel tacite consentiat, vt pro restituto habeatur. [9] *Ita Senatus* prid. Id. Nouembr. 1588. & iterum in ea causa, de qua infra prox. Defin.

1 *L facta 63. D. ad SC. Trebell.*

2 *Bart. in l. filiam fratribus 56. eod. iunct. l. 3. vt in poss. legat.*

3 Dolo enim facit qui petit, quod statim est restituturus, *l. dolo fac. §. 8. D. de doli mal. except.*

4 Bart. *in d. l filiam Notat in l vlt C. hoc tit.*

5 *Vsi in Ille à quo 13. §. si de testamento, D. ad SC. Trebell.*

6 *d. l. vlt. C. hoc tit l. vlt D de appell recip.*

7 *Bald in c. in præsentia, per ill. text. Extr. de probat.*

8 Nam & verbo restitui potest hereditas, *l. restituta 37. D. ad SC Trebell.*

9 Interest enim hæredis saltem ob detractiones, quas ex fideicommisso facere potest, *leg 3. §. res quæ, l. vbi pure 19. §. vltim. eod.* Excipe casus, [10] in quibus fideicommissum habetur ipso iure pro restituto, *in l. penult Cod eod* [Cæterum nullo casu potest hæres impediri ne mittatur in possessionem tum quoque cum fideicommissarius reperitur in possessione sine vitio, cùm agitur de detractionibus faciendis Boer. post alios *Decis. 156.* Sed aliud est si agatur contra tertium bonæ fidei possessorem. Hic enim semper legitimus contradictor est. *Ita Senatus* in causa D. de Rochete & Caroli Vullier, 25. Iunij 1612.]

DEFINITIO III.

Fiduciaria hæreditatis possessio danda est hæredi scripto potius quam legitimo, si modo scriptus tabulas proferat nec rasas nec cancellatas.

CVm causa testari excludat causam intestati, [1] non abs re pronunciatum est male & perperam iudicatum ab eo, qui sorori tanquam hæredi legitimæ fiduciariam bonorum fratris ab intestato possessionem concesserat, vxoremque defuncti, quæ testamentum exhibebat, ab eo beneficio repulerat. [2] Nec ad rem pertinebat, quod soror negaret vxorem fratris fuisse eam, quæ testamenti tabulis nitebatur. [3] Neque enim periculorum diuersitas aut pluralitas facile præsumenda est, [4] ad obeundam probationem eam, quæ tabulas exhibet, ac penes quam iudicij accepti tempore tabulæ reperiuntur. [5] Quas proinde satis erat exhiberi nec rasas nec cancellatas, vt in bonorum & totius hæreditatis possessionem hæres instituta mitteretur. [6] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Decembr. 1588.

1 *L. quamdiu 39. de acqu. hered. l quamdiu 89. de regul iur.* Excipe casum *l si quis ita 82. de hered. instit.*

2 Debet enim scriptus hæres in dubio mitti in possessionem, *ex l. vlt. C. hoc tit. l vlt. D. de appell. recip.*

3 Cravet. *cons. 169. num. 3.* post Bart. *in l si quis seruum, §. si inter duos, de leg. 2.* Ias. *cons. 114. col. 5 cir. med. vol. 1. ex l. ea fidei 40. D. de iur fisc.*

4 Semper enim magna præsumptio est pro eo, qui habet penes se instrumentum, *l. 1. C. de donat. l. cum pater 77. §. donationis, de legat 2.*

5 *L. 2. l. vlt. & pass. C. hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Si testamentum nuncupatiuum probandum sit per testes, nec dum aperta sint testationes, mittendi sunt interim legitimi hæredes in possessionem.

DEfuncto eo, qui testamentum nuncupatiuum sine scriptura fecisse dicitur, si de hereditate cõtrouersia sit inter agnatum proximum eundemque possessorem, & eum, qui se institutum contendat; certum est, nullam hæredis testamentarij rationem habendam esse, priusquam testium, qui testamento interfuerint, testationes proferantur, [1] quæ pleno fieri non possunt, nisi legitimo hærede vocato. [2] Sed si testationes prolatæ sint, de quarum tamen fide nondum cognitum sit, & quarum impugnandarum ius agnato proximo supersit, tam quod ad intrinsecam formam; vt nostri loquuntur, quam quod ad extrinsecam, [3] dubitatio est non inelegans, vtrius causa interim potior esse debeat in possessione hæreditatis. [4] Finge agnatum illum proximum nulla bona habere in ea prouincia, in qua litæ sint res omnes hæreditariæ, an non sit æquissimum, cogi eum cauere, adeoque satisdare fructuum nomine, aut si satisdare nequeat, hæreditatis possessionem sequestrari, vt si postea quandoque pro testamento pronuncietur, salua sit victori fructuum restitutio? [5] Minime. Nam iniquum est, onerari quem satisdatione ob hoc solum, quod ex aliena sit prouincia, tametsi agendo velit ius suum persequi. [6] Multo igitur magis, si suam possessionem dumtaxat tueatur. [7] Sed me in proposita specie illud magis mouebat, quod intestati successor nihil prorsus iuris in hæreditate habeat, quamdiu dubitatur an testamentariæ successioni locus esse possit. [8] Etsi enim de testamenti viribus nondum cognitum erat, sufficiebat tamen, quod certum non esset, testamentum nullum esse aut non valere ad hoc, vt interim adiri hereditas ab intestato non posset. [9] Proinde nec iuuari poterat agnatus proximo beneficio edicti, [10] *le mort saisit le vif*, quia non potest ex illo edicto transferri possessio in eum, qui nec dum hæres sit, [11] nec si velit, hæres esse possit. [12] An igitur testamentarius hæres in possessionem hereditatis interea mittendus erit? [13] Constat enim beneficium legis Iustinianeæ prodesse etiam hęredi, qui in testamento nuncupatiuo sine scriptura cõdito institutus sit, dummodo de voluntate defuncti per testationes postea scriptas & publicatas appareat; [14] in eoq; meliorem esse conditionem hæredis cuiuscumque testamentarij, quam legitimi, cui nullo casu beneficium illius legis competere placuit. [15] Atqui nec publicatæ fuerant testationes, nec publicari poterãt, priusquam suas in contrarium probationes agnatus proximus protulisset, ne alioqui post didicita testificata omnis ei probationum

tionum via præcluſa reperiretur. [16] Nulla igitur teſtationum ratio haberi poterat, niſi hactenus vt propter litem incertumque iudicij euentum hæres legitimus in dubio conſtitueretur, atque adire ipſe impediretur. [17] Putabam poſſe Senatum ex officio ſecreta teſtationum inſpicere, nulla, quod ad collitigantes attineret, earum publicatione facta; & ſi probatam videret defuncti voluntatem, vindicias dicere pro hærede teſtamentario, ſi eas ipſe peteret, ſaluis hæredi legitimo in proprietatis cauſa defenſionibus. [18] Nam ad impetrandam beneficium miſſionis ſufficit compertam eſſe iudici voluntatem defuncti, nec in promptu eſſe contradictorias probationes. [19] Nec rurſum deerant, qui existimarent pendente lite adeóque etiam ante publicatas teſtationes ſequeſtrandam eſſe hæreditatis poſſeſſionem, [20] quaſi nec fundatam intentionem habere poſſet agnatus proximus, nec vllam iuris præſumptionem pro ſe, quamdiu de teſtamento dubitaretur. [21] Sed tamen placuit potiorem agnati proximi cauſam in poſſeſſionis controuerſia eſſe debere, propterea quod hæreditatem adiiſſet, priuſquam de teſtamento quicquam proponeretur. [22] Quod enim poſt aditionem dubius hæres eſſe incipit, an aut quo iure ſibi delata ſit hæreditas, non facit irritam aditionem, licet faciendam impediret. [23] Ne alioqui eueniat facile, vt ex ſola teſtamenti allegatione ſequeſtranda ſit hæreditas, priuandusque hæres legitimus ſua poſſeſſione: quod ſane abſurdum eſſet, [24] præſertim cum eam poſſeſſionem ſine vitio nactus ſit. [25] Neputauit Senatus aperiendas teſtationes, quod nulla iis apertis fides adhiberi iuſſe poſſet, [26] antequam ad impugnandas eas legitimi hæredes admiſſi eſſent, [27] maxime cum & is, qui teſtes audierat, ſuſpectos, & teſtes ipſi pretio redempti dicerentur. [28] Tum demum igitur ſequeſtrationi locus eſſe potuit, ſi ante aditam ab agnato proximo hæreditatem is, qui ſe diceret inſtitutum, teſtamenti ſcrupulum iniecſſet. [29] Quid ergo ſi poſtea rite factum teſtamentum appareat? Euincetur hæreditas petitione hæreditatis, [30] in quam & fructus omnes venient, [31] atque ita poteſtas euictionis tollet intellectum aditionis. [32] *Sic Senatus* in cauſa Dominorum de Lentigny & de la Roche, & Dominorum de Damas, Prid. Cal. April. 1595.

1 Teſtamentum enim, cum ſit facti, ſemper probandum eſt, numquam vero præſumendum etiam in milite, *l Diuus Traianus 24. D. de teſtam milit.*

2 Vt poſt gloſſ. tractat Bart. *in d. l. vlt. C. hoc tit num* 17. vbi etiam Bald. & Caſtrenſ.

3 Duplex enim forma eſt cuiuſque rei, vna intrinſeca, altera extrinſeca, *Notat. in l. ſciendum, de verb. oblig & in l. 1. de bon. poſſeſſ. ſecund tab.*

4 An teſtamentarij, ex iis quæ diximus *Defin prox. ſupr.* an legitimi, ſecundum id, quod diximus *Defin. 1.*

5 *Argum. l. poſtquam 5. §. 1. in fin. D. vt legat. ſeu fideic. nomin. caueat.*

6 Ne alioqui facile accidat, vt à rei ſuæ perſecutione prohibeatur, cum ſit plerumque difficile fideiuſſorem inuenire, *l. 2. §. pen. D. de iudic.*

7 Inhumanum enim eſt, admitti quem non poſſe ad poſſeſſionis ſuæ defenſionem ſine ſatisdatione. Atque ita innumeris Senatus noſtri decretis conſtitutum eſt.

8 *L quamdiu 37 de acq. her l. quamdiu 89. de acq hered.*

9 *L ſi filium 16. de liber. & poſth. l fin. D. de condit inſtit. Liu poteſt* 18 vbi Bart. & Caſtrenſ. *l ſi is ad quem 22. de acq. hered. leg. ſcriptus 12. de Carbon edict. l. 3. vnd. liber.*

10 Aut potius conſuetudinis. Eſt enim hoc receptum ex conſuetudine fere generali gentium omnium, quæ à Mediolanenſibus originem traxit. De qua vide Andr. Tiraquelli tractatum copioſiſſimum.

11 Conſuetudo enim iſta non facit hæredem, ſed eum, qui hæres eſſe vult & poteſt, facit poſſeſſorem, etiam ſine vlla poſſeſſionis apprehenſione, contra *l. cum heredes 23. de acq poſſ.*

12 Prius enim eſt, vt quis hæres ſit, quam vt ſit poſſeſſor quaſi hæres.

13 Ex beneficio conſtitutionis Iuſtinianeæ *in l. vltim. Cod. hoc tit.*

14 Bart. Bald. Caſtr. & alij poſt gloſſ. *ibid.*

15 Sic enim vulgo noſtri poſt Cyn. *ad d. l. vlt.*

16 Quia ſcilicet poſt didiſcita teſtimonia non ſolent admitti noui teſtes propter metum ſubornationis, *c. fraternit. 3. tit. & c. ſeries, vbi not Extr. de teſtib.*

17 Nam qui dubitat de iure ſuo, interim adire non poteſt, *l qui hereditatem 19. l. ſi is ad quem 25. l. ſed ſi de ſua 34. D. de acq. hered l ſcriptus 12. de Carb. edict.*

18 Et hæc videtur fuiſſe Caſtrenſis ſententia, *ad l. vltim. C. hoc tit.*

19 Per text. *in dict. l vltim.* iunct. *l. ille à quo* 13 §. 1. *ad SC. Trebell.*

20 *Arg d l. poſtquam §. 1. vt legat ſeu fideic. nom. caueat.*

21 *Arg l. iure noſtro 24. §. vlt. & l. ſeq. de teſta tutel.* atque ita ſæpius a Senatu Parisiensi iudicatum teſtatur Andr. Tiraq. *in tract. le mort ſaiſit le viſ. part. 6. declar. 9.*

22 Ita vt aditionis tempore nihil impediret, quo minus hereditas ab inteſtato acquireretur.

23 Bart. *in d. l. poteſt* 18. *num.* 10. vbi Ap. Ril. & *in l. cum falſum 46. D. de acqu. hered.* Huc pertinet, quod vulgo iactari ſolet. Mala facta enere, quæ fieri prohibentur, *vulg. l patre furioſo 8. de his qui ſui vel alien iur. ſunt.*

24 Alioqui expediret allegare teſtamentum etiam falſo & permendacium, *l illud 7. §. ſeq. de tribus actionib.*

25 Nam in qua poſſeſſione hic vitio quis reperitur, in ea facile tuendus eſt, *l filiam fratribus 56.* vbi Bart. ad SC. Trebell. *l. 1. vlt. & l. 2. D. vtrubi.*

26 Nunquam enim faciendum eſt id, quod factum non releuaret, vt loquuntur Pragmatici.

27 Prius enim eſt vt impugnentur, quam vt ſciri poſſit, vtrum fidem facere debeant necne. Ita dicimus enim non facient, ſi nulla obiectione debiliter eatur.

28 *Arg l Æmilius 18. verſ. monitus etiam, D. de minor.*

29 Quia eo caſu non potuiſſet aditi hæreditas ex teſtamento, *d. l cum falſum 46. de acquir. hered.* & aliis ſupra citatis, *num.* 17.

30 *L. regulariter 9. & paſſ. D. de hared petit.*

31 *L. item veniunt 20. 3 item non ſolum, verſ fructus ead.*

32 *Arg l ſi patronus 55. §. vlt. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO V.

Cum adeſt clauſula derogatoria in priore teſtamento, vtrius hæredis cauſa potior eſſe debeat in miſſione in poſſeſſionem, an eius, qui in priore, an eius, qui in poſteriore teſtamento ſcriptus eſt?

SI duo teſtamenta diuerſis temporibus condita proferantur, quorum prius habeat clauſulam derogatoriam, [1] iuriiurandi quoque vinculo corroboratam, [2] poſterius autem expreſſam eius clauſulæ renocationem, non quidem in individuo (qui caſus nullam haberet dubitationem, [3]) ſed in ſpecie, quæ tamen per vim & ſuggeſtionem extorta dicatur, nec duni probetur, quæri eleganter poteſt, vtrius hæredis potior cauſa eſſe debeat, vt mittatur in poſſeſſionem bonorum defuncti? [4] Dubitationem facit, quod quamuis ex iuris regula poſterius teſtamentum præualeat, & pro eo præſumendum in dubio ac iudicandum ſit, [5] cum tamen in priore adiecta eſt clauſula derogatoria, & proteſtatio teſtatoris præmonentis fore, vt ſi aliter teſtetur, inuitus & per impreſſionem id faciat, præſumptio eſt, confectum fuiſſe poſterius ad importunam ſuggeſtionem alterius potius, quam ex voluntate teſtatoris. [6] Maxime ſi in poſteriore teſtamento non inſtituti ſint proximiores ab inteſtato ſucceſſuri, quorum fauor hac parte maior eſſe ſolet. [7] Nam, vt vulgare fert noſtrorum brocardicum, proteſtatio ante actum in earè, quæ pendeat ex mera voluntate proteſtantis, demonſtrat abeſſe voluntatem ab eo actu quandocumque ſecuto. [8] Quod tum maxime obtinet cum fuit iuſta cauſa proteſtandi, [9] puta metus ex minis præcedentibus de abducendo teſtatore vel inuito, ſecuta poſtmodum abductione. [10] Itaque ad eam ſuggeſtionis aut coactionis ſuſpi-

cionem purgandam apertissimas & nullatenus suspectas mutatæ voluntatis probationes afferre debet is, qui posteriore testamento scriptus est.[11] Interea igitur, & quamdiu id factum non est, pro priore testamento habente clausulam derogatoriam, etiamsi iuratum non sit, ac multo magis si iuratum sit, præsumi & pronunciari debet,[12] nimirum si prius omni careat suspicione.[13] Finge illud etiam accedere vt posterius paucissimis post primum diebus factum sit. Cur credamus prudentem testatorem tam cito & sine causa voluntatem mutasse,[14] aut tam facile oblitum clausulæ derogatoriæ apertis verbis nec implicitis conceptæ?[15] Finge factum posterius testamentum in ædibus & inter domesticos heredis in eo scripti, licet tum absentis.[16] Itémque clausulas habere insolitas, & quarum conceptio difficilior sit, quam vt à testatore literarum rudi & imperito excogitata videri possit.[17] His sanè omnibus in proposita facti specie concurrentibus, vindicias pro eo, qui in prioribus tabulis scriptus fuerat, dicendas esse videbatur, nil obstante eo, quod in posterioribus scriptum erat reuocatas priores ex mera & spontanea testatoris voluntate. Nam quæ coniecturæ faciebant, vt suspectum videri deberet posterius testamentum, faciebant etiam vt perinde suspectæ essent clausulæ omnes in eodem adscriptæ testamento.[18] Denique ad prioris testamenti validitatem saltem præsumendam ac lite pendente defendendam sufficere videbatur, vt posterius aliqua ratione suspectum esset.[19] Plane si contra secundum testamentum nulla alia præsumptio vrgeret, nisi quæ ex clausula derogatoria in priore testamento conuenta colligeretur, eaque clausula derogatoria per contrariam derogatoriam in secundo testamento adiectam sufficienter reuocata esset, non dubitaremus, quin pro posterioribus tabulis præsumi & pronunciari oporteret. Cæteris enim paribus eas præualere rationis est.[20] In proposita tamen specie, quoniam nec suspicione priores carebant, necdum quicquam ab eo, qui in posterioribus scriptis fuerat, per vim dolumve factum probabatur, *Senatus* noster secundum eum vindicias dixit, 3. Calend. Februar. 1588. in ea causa, de qua Defin. 9. supr. De testament.

1 De qua *in l. si quis in principio* 21. *de leg.* 3.

2 Nec enim parua vis est iurisiurandi etiam in vltimis voluntatibus, *l. cum pater* 77. *§. filium matrem, de leg.* 2.

3 Secundum ea, quæ tradunt nostri post Bart. *ad d. l. si quis in principio.*

4 *Ex l. vlt. C. hoc tit.*

5 *§. posteriore, Inst. quib. mod. testam. infirm. l.* 1. *& 2. de iniust. rupt. l. si quis priore* 29 *D. ad SC. Trebell.*

6 Ita Iulius Clar. ex communi opinione *in §. testamentum, quæst.* 99 *num.* 3. *in fin.* post Socin. *ad l. si mihi* 12. *in legatis, num.* 6. *de legat* 1.

7 *d. l.* 2. *de iniust. rupt. l. hac consultissima* 21. *§. vlt.* vbi DD. *C. de testam*

8 *L. qui in aliena* 6. *§. Celsus.* vbi Bart. & alij post gloss. in vers. *fallens, de acquir. hered. & in l. Nesennius, de negot. gest.* Bald. *in l. vt debitum, opp.* 1. *C. de hared. act. & in l. dari, C. de fideicomm.* Adde text. *in l.* 1. *§. fin vbi gloss. de auctor. tutor.*

9 *Cap. Cumana.* & ibi Innoc. & Panorm. *de elect. & in c. cum M. de constit. & cap perlatum, quod met. caus.* Corn. *consil.* 161. *incip subtilu, in lit. P. vol.* 4.

10 Bald. *in tit de pac. iuram. firmand §. item sacramenta.*

11 *L. eum qui mutuatam* 22. *D. de probat.*

12 Voluntas enim illa est in testamentis, quæ totum facit, *d. l. si mihi* 12. *in fin de leg.* 1.

13 Nam ex actu suspecto non potest sumi probatio concludens, *l. qui testamentum* 27. *D. de probat.*

14 *Arg. l. non ad eam* 89. *de condit. & demonstr.*

15 Nam cum verba sunt implicita & intricata aliud est, vt apud Guid. Pap. *quæst.* 127. *num. vlt.*

16 Quo casu præsumptio maior est violentiæ aut metus illati testatori, ex not. per Alex. *cons.* 156. *part.* 2.

17 Nam ex clausulis insolitis arguitur potius dolus, Gloss. Bald. Arg. & alij *in l. si quis sub conditione, de condit. instit.* Cepoll. *de simul contr. num.* 48.

18 *Arg. notatorum* per Bart. *in l. fin. §. idem quæsit, de condict. indeb. l. doli* 19. *§. diuersum, de nouat. l. fin. C. ad Velleian.*

19 *Arg. l. qui testamentum* 27. *de probat.*

20 Iul. Clar. *ex communi, in §. testamentum, quæst.* 99. *nu.* 8.

DEFINITIO IV.

Substitutus pupillaris sit ex consuetudine possessor ipso iure bonorum pupillarium, ac multo magis eorum possessionem occupare propria auctoritate potest.

PVpillaris substitutus non secus atque alius heres quilibet primo loco institutus, habet beneficium possessionis illius consuetudinariæ,[1] quæ à defuncto in heredem continuatur ipso iure, aut potius ipso facto.[2] Neque enim secundus heres est, sed primus & proximus, quod pertinet ad hereditatem pupilli,[3] cum pupillaris substitutio non patris, sed ipsius filij impuberis testamentum sit.[4] Nec distinguemus, an substitutus pupillaris facto ipso possideat, necne.[5] Etsi enim difficilius est, vt substituto pupillari auferatur pupillaris hereditatis possessio, quam sine vitio natus sit:[6] Idem tamen ius habet nanciscendæ eius propria auctoritate,[7] vt in hoc saltem melioris conditionis sit, quam fideicommissarius, quem supra diximus,[8] licet per manus heredis possessionem nanciscì debeat, non esse tamen priuandum sua possessione, quam citra voluntatem heredis sine vitio acquisierit.[9] *Ita Senatus* in causa Michaëlis du Cuin, 6. Id. Iun. 1564.

1 De qua diximus *Defin.* 4. *§. eod.*

2 Iuris enim communis ratio repugnat, vt apparet *ex l. cum heredes* 23. *de acquir. possess.* Nam hereditas non potest transferre in heredem possessionem, quam ipsa non habet, *l.* 1. *§. Scæuola, si is qui test. lib. esse inss.*

3 Et quidem tanquam à pupillo pure institutus, si alia conditio nulla sit adscripta, *l. qui liberis, §. de vulg & pupill. substit.*

4 *L.* 2. *l. sed si plures* 10. *§. filio, & §. ad substitutos, eod. tit.*

5 Tantum enim potest hoc casu ficta possessio, quantum vera, etiam quod ad interdicta: quia per huiusmodi consuetudinem realis quoque & actualis possessio translata intelligitur, etiam in ignorantem.

6 Facile enim retinetur quis in possessione, quam sine vitio nactus est, *l.* 1. *§ vlt. l.* 2. *vti possid. l.* 1. *quod legat.* Bart. *in l. filiam fratribus* 56. *ad SC. Trebell.*

7 Tanquam succedens directo, non per obliquum, *l. verbis* 7. *de vulg. & pupill. substit.*

8 *Defin* 2. *§. eod.*

9 Ex Bart. *in l. filiam fratribus* 56. *ad Senatusconsult. Trebellian.* Vide Andr. Tiraquell. qui in huius Definitionis quæstione deceptus videtur, in tract. *Le mort saisit le vif, part.* 2. *declar.* 9. vbi multis in vtramque partem fusissime disputatis, in eam tandem magis inclinare videtur sententiam, vt non eadem sit conditio substituti pupillaris, quæ primi heredis, quasi non sit ille primus heres. Supradicta vero distinctio, quam refutamus, an substitutus pupillaris facto ipso possideat necne, fuit Chassanei, quem supradicto loco Tiraq. refert.

DEFINITIO VII.

Filius tutoris, si pupillariter substitutus sit, potest remanere in possessione bonorum pupillarium.

TVtoris filius, idemque impuberi pupillariter substitutus, possessionem, quam pater viuus tutelæ iure tenuit, si tanquam pupillaris substitutus retinere velit, nec iniuste facere videtur, nec mutare sibi causam possessionis.[1] Quia licet tutela non transmittatur in heredem tutoris, siue filius ille sit, siue extraneus:[2] quandiu tamen non est reddita ratio, nihil imputari tutoris filio potest, cur possessionem non restituerit,[3] præsertim cum nemo fuerit, qui eam sibi restitui petierit, aut iure petere potuerit post impuberis mortem, cuius non alius heres sit, quam ipse substitutus,[4]

substitutus, [4] nec videri potest mutasse sibi causam possessionis, qui à iure ipso non tantum dominij, sed etiam possessionis nouam causam vel ignorans habuit.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Arg. l. non solum, 31. §. quod vulgo. D de vsucap.*

2 Nulla enim tutela hæreditario iure ad alium transit, *l. tutela, 16. §. 1. D. de tutel.*

3 Tunc enim restituere possessionem bonorum pupillarium tutor aut eius hæres debet, cum rationes tutelæ reddit, *l. 1. & tot. tit. D. de tutel & ration distr.*

4 Nam cum substitutus pupillaris sit heres pupilli testamentarius, nemo alius succedere interim pupillo potest, *l. quamdiu, 39. de acq. hered. l quamdiu, 69. de reg. iur.*

5 *dict. § quod vulgo, l. non solum, 31. de vsuc. l. 2. in fin. pro emptor.*

DEFINITIO VIII.

Agenti ex beneficio l. vlt. Cod. hoc tit. non restituuntur fructus, nisi à die litis contestatæ, secus in petitione hæreditatis.

MIssio in possessionem, quæ fit ex beneficio constitutionis Justinianeæ,[1] de edicto Diui Hadriani tollendo, in hoc distat à petitione hæreditatis, quod si de testamenti iure quærendum sit, interea non impeditur missio,[2] cum tamen petenti hæreditatem ex testamento incumbat onus probandi testamentum valere,[3] quia hæreditatis petitio dominium vindicat, non possessionem.[4] Item in eo, quod in petitione hæreditatis veniunt fructus, quoniam augent hæreditatem, & quidem omnes quotquot percepti sunt.[5] Nulla hac parte adhibenda distinctione inter bonæ fidei possessorem & prædonem, nisi quod ad eos fructus attinet, qui percipi potuerũt, aut qui sic consumpti sunt, vt possessor non sit factus locupletior.[6] At petita missione in possessionem, si possessor contradixerit, non aliorum fructuum condemnatio fieri debet, quàm qui percepti sunt, percipique potuerint à tempore litis contestatæ.[7] *Ita Senatus* in causa Dominę d'Amblise & D. Comitis de S. Amour. Calend. Febr. 1595.

1 *L. vlt. C. hoc tit.*

2 *dict. l. vlt. D. de appell. recip.* Interest enim publice, ab aliquo possideri hæreditatem, qui & res hæreditarias curet & negotia hæreditaria gerat, ne diutius iaceat hæreditas, *l. 1. D. de succes. edict.*

3 Nec enim testamento inualido potest hæreditas ad quemquam pertinere, *l. 1. 2. & 3. D. de petit. hered. l. 1. & tot. tit. de inoff. rupt.*

4 Id est, qui agit petitione hæreditatis, dicit se dominum, non possessorem. Est enim actio in rem, *l. sed etsi, 25. §. pen. de hered. petit. l hæreditatis, 7. C. eod.*

5 *L item veniunt, 20. §. item non solum, vers. fructus, & pass. D eod. l. 1. & 2 C eod.*

6 *d. l. 1. & d l. sed etsi, 25. §. consuluit, & pass D eod.*

7 Vt in speciali actione in rem quamlibet, *l. certum, 22. C. de rei vindic.*

TIT. XIIII.

SI QVIS ALIQ. TESTAR. prohib. vel coëger.

DEFINITIO I.

Clausula derogatoria apposita in priore testamento facit, vt potior debeat esse causa hæredũ in eo scripti, quàm fisci, cum posterius testamentum per vim factum est.

SI duobus factis testamentis, quorum prius clausulam habuit derogatoriam,[1] probetur extortum posterius per vim aut metum, hæreditas non fisco applicanda, sed ei, qui in priore institutus reperitur, adiuuanda est. Quamquam enim quoties alium quis testari prohibuit vel coëgit, atque ita eius hæreditatem malis artibus sibi quæsiit, hæreditas tanquam ab indigno auferri & fisco applicari debet,[2] fieri tamen nequit, vt ex posteriore testamento, quod nullum est, prius rumpatur,[3] proinde nec vllus fit locus fisco, quamdiu alius ex priore & iusto testamento hæres esse potest.[4] Quid vero, si posterius testamentum valeret quidem, sed irritandum tamen esset ex iusta aliqua causa?[5] Adhuc possit quis dicere, non idcirco admittendum fiscum, quia irrito facto testamento posteriore superstit prius, exẽplo eius, quod dici solet, excluso instituto non ob id fiscum admitti, si alius adsit proximior agnatus aut in eodem gradu, qui ab intestato succedere possit.[6] Sed nõ ita est: nam si ponas posterius testamentum valere, fateri necesse est, prius ruptum esse ipso iure.[7] Quo admisso, sane non potest conualescere ex eo solo, quod posterius quoque irritum postea factum sit.[8] Ea igitur sola ratione fisci exclusio inducenda est, quod posterius testamentum per vim, aut metum, aut suggestionẽ extortum nullius sit momenti, quando in præcedente adest clausula derogatoria, quæ faciat, vt in secundo deesse voluntas testatoris videatur.[9] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua supra SC. 9. supr. de testam.

1 De qua scripsimus *Defin. 5. 3. tit. prox.*

2 *L. 1. l. 2. §. vlt. l. 3 D hoc tit.*

3 *L. 2. de inoff. rupt. l si filius 7. D. de liber. & posth.*

4 Nullum enim ius est fisci, niti bona sint vel vacantia, eiusmodi non sunt illa, quæ habent hæredem, *l hoc vtilem 13. §. item si quis, de hered. pet.* vel irreuocabiliter acquisita ei, qui postmodum indignus reperiatur, *tot tit. de his quæ vt indign. D. & C. l. ex facto 43. §. vlt. de vulg. & pupill. substit.*

5 Puta de inofficioso, *vt in authent. ex causa, Cod. de liber. præter.*

6 Vt ex communi Doctorum opinione tradit Iulius Clarus *lib. 5. sent. 5 fin. q. 79 num. 9. Iaf. ad hunc tit. num. 3.*

7 *L. 1 & 2. de inoff. rupt. § posteriore. Inst. quibus mod. testam. infirm. l si quis priore 29. D ad SC Trebell.*

8 Vt Caius scribit *lib. 2. Inst. tit. 3. §. posteriore, l. militis 36. §. vlt. de milit. testam.*

9 *L si quis in principio 22. de legat. 3. l si mihi 12. §. in legatis. de legat. 1.*

DEFINITIO II.

Metus illatus à domesticis nocet domino, qui quod in domo sua factum est verisimiliter non ignorauit.

CVm à Sempronij præpotentis viri famulis, Titio vis facta diceretur, vt in Sempronij domum traslatus hæredem eum scriberet, quærebatur an nocere id Sempronio deberet, vt ab eo tanquam indigno hæreditas auferretur? Iniquum enim videbatur ex familiæ facto duriorem fieri conditionem domini fortasse ignorantis.[1] Sed tamen contra visum est, præsumi factum sciente & consentiente domino, quod in ipsius domo præsertim à domesticis factum esset,[2] adeo vt nec si iureiurando probare ignorantiam suam vellet, audiri tamen deberet, quia non esset verisimilis.[3] Fuge pestis tempore factum esse testamentum. Sicuti diligentior tum requiritur inquisitio eorum, quæ domi geruntur, ita minus credibile est ignorasse Sempronium, quæ ibi tum gerebantur.[4] Sed & traditum est, præsumi factum sciente domino, quod à familiaribus & domesticis factum est, quando ex eorum facto res ad dominum immediate peruenit.[5] Et vero quidni noceat illi factum familiarium, quando & metus per alium quemcunque illatus ei noceret?[6] Quid si literæ domini extent, quæ testatorem compellarent, vt se ad ipsius ædes trans-

ci pateretur? Etsi enim vltimam alterius erga se voluntatem blando sermone prouocare non est prohibitum,[1] parum tamen interest inter blandicias præpotentis viri & minas.[2] Minis autem probatis eius, qui nocere posset, nemo negaret probatum causatumque videri metum, nam & iustus metus dicitur, vbi adest iusta suspicio.[3] Nec quod absente eo, cui reuerentia debebatur, testamentum factum sit, statim consequens est, metu extortum non fuisse.[4] *Ita Senatus* 14. Cal. Aug. 1593.

1 *Ex l. regula, l. non debet alteri* 74. *l. melior* 133. *de reg iur. l. soluendo* 39. *de negot. gest.*

2 Bald. *in l quicunque col.* 1. *C. de serv fugit.* Gloss. *in l. si tutor de pericul. tutor. & curat. & in c.* 4. *de præsump.* Socin. *reg.* 176. *& seq.* saltem ad transferendum in eum onus probandi, Cardin. *clem* 1. *q.* 4. *de for. compet.*

3 *Cap. vt circa & ibi not. & in c. nulli, de elect. in* 6. Gloss. & Bart. *in l. æqui, §. cum absente, de negot gest.*

4 Bald. *in l.* 1. *C. ad Maced.* Glos. *in c. innotuit, de elect. in* 6.

5 Anchar. *in c. cum ad sedem, col. vlt. vers. quinto oppone, de restit spoliat.*

6 *Ias. ad hunc tit. num.* 3.

7 *L. vlt. D. hoc tit.*

8 Glos. *in l. vnic. in verb pignora, Cod. si Rect. prouinc. & in can. si sincere* 45. *distinct. DD. in l.* 1. *C. hoc tit. vbi addit. ad Castrens.* * *l.* 1. *§. quod autem. D. de serv corrupt.*

9 Bart. *in l famosi §.* 1. *D. ad leg. Iul. maiest.* Gloss. *in l. interpositæ. C. de transact.* * Obserua autem hoc casu plus credi vni testi deponenti affirmatiuè de illatis nimis, & verberibus, quàm mille negantibus. Boer. post Bald. & Angel. *decis.* 100. *num* 3. & 4. aut quàm testibus deponentibus de spontanea voluntate. Boer. *ibid* post Iason. *per l. interpositas, C. de transact.*

10 Bald. *in l. vlt. C. de iur. deliber. per l nouissime* 7. *§.* 1. *quod falsi tutor. auct.* Bart. *in l. de pupillo, § si quis ipsi, de oper. noui nunciat. & in l.* 1. *§. qua onerandæ. D quæst. vet. act non det.* Idem Bald. *in §. sacramenta de pac iuram firmand.* Corn. *cons.* 41. *part.* 2. Innocent. *in cap. prolatum, quod met. caus.* Alex. *cons.* 44. *&* 45. *vol.* 4. Simon de Prætis *de interp. vltim. volunt. lib.* 4. *dub.* 2 *per totum, maxime num.* 49. *& seqq.*

11 Alex. *in l. si cum dotem* 22. *§. eo autem tempore, D. solut. matrim.*

TIT. XVI.

DE IIS QVIB. VT INDIGN. auf. hær. & ad SC. Sillan.

DEFINITIO I.

Iniuriam & mulctam pupillo debitam gratis remittitere tutor non potest, pater potest.

VINDICTAM necis defuncti remittere quidem tutor pupilli nomine potest,[1] eo casu quo pupillus ipse posset, sed gratis & nullo accepto non potest, ne præter iacturam amissi patris mulctæ, quoque pecuniariæ, quam iudex adiudicaturus erat, damnum filius sentiat.[2] Nam & iniuriam & mulctam remittere donationis instar obtinet,[3] quæ tutori nullo casu permissa est.[4] Plus iuris habet pater in personam filij. Nam filio factam iniuriam, & mulctam, quam ex futura condemnatione sperare filius potuit, pater vltro & gratis etiam inuito filio remittere potest,[5] nisi proponas patris personam adeo vilem & abiectam, vt ei de honore filij nullo modo conficiendum esse videatur.[6] *Ita Senatus* in causa Claudij de Crues, 4. Non. Mart. 1594.

1 Ita ex communi opinione tractat Franciscus Viuius *lib.* 2. *commun. opin.* 103. post nostros *ad l. pactum curatorio, Cod. de transact.*

2 *Arg.* eius quod scriptum est, *in l. iure succursum* 6. *D. de iur. dot. l. vlt. C. de inst. & substit.*

3 *L. donari videtur* 29. *de donat. l. donari* 81. *de reg. iur.*

4 *d. l. pactum curatoris. l. Lucius* 46. *§. vlt. D. de admin. tutor.* iunct. *l. cùm plures* 12. *§ penult. eod. l.* 3. *C. de in lit. iur.*

5 Gloss. *in l in persona* 31. *in princ. D. de pact.*

6 *Not. ibid. per text. in l. sed si vnus* 17. *§. interdum tamen, D. de iniur.*

DEFINITIO II.

Legatum à milite relictum adultera valet, sed auffertur ei à fisco tanquam indigne, nisi donatum sit in piam causam & in remunerationem.

QVod adulter legauit adulteræ, debetur, præterquam si testator miles proponatur siue cœlestis siue terrestris, vt loquuntur, militiæ.[1] Nam si fuerit miles aut clericus, aut aduocatus, quod adulteræ relictum est, auffertur tanquam indignæ & fisco applicatur.[2] An igitur muliere tale legatum petenti militis hæres obiicere poterit de iure fisci? Minime, quia exceptio illa est de iure tertij, nec exclusiua iuris agentis,[3] quia, quod ab indigno auffert fiscus, id hæredem prius ipsi indigno præstare necesse est, alioquin ab eo auferri non posset, quod is nunquam habuisset.[4] Adde, quod nec hæredi licere debet allegare defuncti turpitudinem, cuius ipse personam repræsentat, & à quo lucratiuam causam habet.[5] Neque vero satis iustam causam habere hæres vllam potest, quo minus præstet omnia, quæcunque testamento relicta sunt.[6] Quid enim, si ius suum fiscus persequi nolit? Cur dicamus penes hæredem remanere, quod à legatario tanquam ab indigno auferre fiscus potuisset?[7] Denique vno tantum casu penes hæredem remanere potest, quod illicite relictum est, nempe cum id ipsum ex causa aliqua vindicare fiscus non potest.[8] Ergo quoties fisco locus esse potest, non debet quod illicite relictum est, penes hæredem remanere. Nec nisi inter eam personam, cui illicite relictum fuit, & fiscum superesse quæstio potest, an quasi ab indigno auferendum sit. Plane quod adulteræ donatum est etiam à milite in piam causam aut in remunerationē meritorum, de quib. aliter quam ex sola militis confessione appareat, haud dubie debebitur, nec tāquam ab indigna auferetur.[9] Finge nobilem virginem à milite malis, vt fit, artibus corruptam neque dotatam esse, ac per multos annos domesticis obsequiis præstandis continuam ei operam dedisse, pro quib. etiam salarium meruisset. Cur non permittatur militi vel conscientiæ saltem exonerandæ gratia legatum ei relinquere, ex quo sibi aut alimenta aut maritum parare possit?[10] Id ergo arbitrio iudicis relinquendum erit, & ex personarum rerúmque qualitate ac legati modo æstimandum. *Ita in Senatu* pro Romana Pequellier tractatum est. 17. Cal. April. 1594.

1 Capel. Tholos. *qu.* 141. & ibi Aufrer. post Bart. *ad l miles* 41. *§. mulier, D. de testam. milit per ill. text.* iunct. *l.* 2. *C. de donat. inter vir. & vxor. l. mulierem* 14. vbi idem Bart. *De his quæ vt indign. l. adfectionum 5 D. de donat.*

2 *d. l. mulierem, in fin.*

3 Et consequenter non admittenda, *l. loci* 4. *§. competit.* vbi Bartol. *D. si seruit. vindic.* Idem Bart. *ad l.* 2. *de except. rei iudic.*

4 *L.* 1. *& tot. hoc tit. D & C. l auferetur* 48. *& pass. de iur. fisc. l ex facto* 43. *§. vlt., D. de vulg. & pupill subst. l. non videtur rem amittere* 83. *l. non potest videri* 208. *de reg. iur.*

5 Censetur enim hæres eadem persona cum defuncto, Nouell. *de iureiur. à morient. præst.* §. 1. nemo autem propriam turpitudinem allegare potest, *l. mercalem* 5. *C. de condict. ob turp. caus.* Bart. *ad l iusiurandum quod ex conuentione* 17. *§. procurator. per* text. illum, iunct. *l. seq. D. de iureiur.*

6 *Auth hoc amplius, C. de fideic.*

7 Nemo enim agere aut iure suo vti cogitur, *l. vnic. C. vt*

Cod. vt nem. inuit. ager. cogat. l paſtum 46. *D. de paſt. l penult. Cod. eod.*

8 *L. in fraudem* 10. §. 1. *l. fin. D. hoc tit.*

9 Guil Bened. in verb. *& uxorem, deciſ.* 5. *num.* 161. *in nouis.* poſt Anchar. *in conſiliis.*

10 *Argum. l. Aquilius* 27. *D. de don. l. ſed etſi* 25. §. *conſuluit. de pet. hared.*

DEFINITIO III.

De milite, qui adultere aut focarie ſue legauit, defuncto poſt annum militeæ.

ILlud etiam quæri poteſt, ſi is, qui teſtamenti tempore miles erat, deceſſerit ſolutus ſacramento, an legatum, quod ab initio valuit, conualeſcat? Et ſi quidem intra miſſionis annum deceſſerit, Papinianus ſcripſit [1] perinde indignam eſſe mulierem, ac ſi teſtator in militia deceſſiſſet. Ergo ſi poſt annum, ſecura erit mulier, [2] ideo fortaſſe, quod poſt annum miſſionis non poſſit iure militari valere teſtamentum, licet à milite in militia factum. [3] Quod ſi ita eſt, non male quis ex eo inferat, quod aliis locis proditum eſt, [4] nihil ex teſtamento militis capere poſſe mulierem, in quam cadere turpis ſuſpicio poteſt, ita accipiendum eſſe, ſi militiæ iure miles teſtatus ſit, non item ſi iure communi. [5] Et ratio diuerſitatis eſſe poteſt, quod neque priuilegium vllum mereatur mulier, in quam turpis ſuſpicio cadit, vt quicquam conſequatur ex teſtamento, quod iure communi non valet, [6] neque ex contrario deteriotis conditionis eſſe debeat miles, qui iure communi teſtatur, quam paganus quilibet, quo minus etiam meretrici & adulteræ legare poſſit, cui paganus legare non prohiberetur. [7] Nec obſtat, quod neque donare focariæ ſuæ miles poteſt. [8] Id enim idcirco conſtitutum videtur, ne eiuſmodi donationibus fictiſque adulationibus, vt lex ait, milites ſpolientur, [9] indeque fiat, ne tam ſtrenuam poſtea operam reipublicæ nauare poſſint: [10] Quod in cauſa teſtamenti ſecus eſt, cum per liberalitatem teſtamento factam non fiat teſtator pauperior, collato ſcilicet effectu liberalitatis in id tempus quo teſtator erit moriturus. [11] Itaque alia teſtamenti, alia donationis hac parte ratio conſtituenda eſt, quod tamen neſcio an ab vllo ex interpretibus ſit animaduerſum. Proinde ſi iure communi factum ſit teſtamentum, nihil cauſę eſt cur ſeparemus mulierem à pagano, etiamſi in militia deceſſerit. [12] Multo minus, ſi militiæ ſacramento ſit ſolutus. [13] Neque rurſum refert, an intra an poſt annum miſſionis diem ſuum teſtator obierit, quia diſtinctioni huic locus non eſt, cum teſtamentum iure communi factum fuit. [14] Quid ſi miles iure militari teſtatus focariæ ſuæ & concubinæ aliquid reliquerit? Puto valiturum legatum, quia non cuilibet mulieri legare miles prohibetur, ſed ei dumtaxat, in quam turpis ſuſpicio cadere poſſit, [15] quod non euenit in concubina. Honeſta enim adfectio eſt erga concubinam, [16] ſi ex ciuilibus legibus potius [17] quam ex Chriſtianis moribus æſtimes [18] adfectionem. Atqui, inquies, donatio focariæ facta non valeret. [19] Ergo, inquam, vel ex eo magis intelligimus differre hac in re donationem à teſtamento. [20] Quid rurſus, ſi miles iure militiæ teſtatus aliquid reliquerit ei mulieri, quæ teſtamenti quidem tempore adultera fuit, at mortis tempore non fuit, ſoluto quippe iam matrimonio, tum miles hic aut in militia, aut intra miſſionis annum deceſſerit? Et magis eſt, vt legatum, quod ab initio fuit illicitum, ex poſtfacto non confirmetur. [21] *Ita tractabam* in eadem cauſa, *Senatus* nihildum decidit.

1 *In l. mulierem, D. hoc tit.* [*& ibi* Bart. Adde Ant. de Gamma *Deciſ. Luſit* 226. *num.* 5.]

2 Per argumentum à contrario ſenſu, quo tanquam fortiſſimo vti Papinianus ſolet, *L.* 1. §. *huius rei, D. de offic. eius cui mandat. eſt inuiſa.*

3 *L. quod conſtitutum* 21. *& paſſ. D. de teſtament. milit.* Nec etiam Papin. *in d. l. mulierem, l. quod dicitur* 38. de alio teſtamento loquitur, quam quod iure militiæ factum ſit, vt conſtat ex illis verbis, *non admitti ad teſtamentum iure militiæ factum.*

4 *In l. miles* 41. §. *mulier. D. de teſtam milit.*

5 Nam & totus ille titulus eſt de teſtamento militari, niſi cum exprimitur factum eſſe teſtamentum iure communi.

6 *L. cum tabulis* 16. §. 1. *D. hoc tit.* Iunct. *l.* 4. §. *ſed quod meretrici, D. de condict. ob turp. vel iniuſt. cauſ.*

7 Non enim auffertur ius commune ei, cui etiam priuilegium datur, *l.* 3. *D. de teſtam. milit.*

8 *L.* 2. *C. de donat. int. vir. & uxor.*

9 *Arg. l.* 1. *D. eod.*

10 Magnum enim eſt impedimentum paupertas ei, qui ad magna velit contendere.

11 *L.* 1. *D. qui teſt. facer. poſſ. l.* 4. *D. de admin. legat.*

12 Cum nihil prohibeat etiam militem iure paganorum teſtari, *d. l.* 3. *& paſſ. D. de teſtam. milit.*

13 Quo tempore non niſi iure communi teſtari amplius poteſt.

14 *dict. l quod conſtitutum, l. quod dicitur,* 38. *& paſſ. eod. titul.*

15 *d. l. miles,* 41. §. *mulier, eod.*

16 *L. adfectionis,* 5. *D. de donat. l. qui concubinam,* 29. *de leg.* 3.

17 Concubinatus enim cum per leges nomen aſſumpſerit, extra legis pœnam eſt, *l.* 3. §. *vlt. & tot. tit. D. de concub.*

18 Secundum quos omnis concubitus & coitus extra matrimonium illicitus eſt.

19 *d. l.* 2. *C. de donat. int. vir. & uxor.*

20 Neque ex diuerſis bene inferri quicquam poteſt, *vulg. l. Papinianus exuli,* 20. *D. de minor.*

21 *Arg. d. l. in fraudem,* 10. §. 2. *& l. vlt. D. hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Titulus, De his qua vt indignis, non eſt apud nos abrogatus.

APud nos in vſu ſunt leges omnes, quæ quod indigno auferunt applicant fiſco, [1] licet apud Gallos ſint abrogatæ, vt ij teſtantur qui de legibus & moribus Gallicis ſcripſerunt. [2] *Ita tractatum eſt* in relationibus libellorum, 6. Id. Jun. 1591.

1 *Et tit. de his qua vt indign. D. & C.*

2 Bugnonius *in tract. de legib. abrog.*

DEFINITIO V.

Non auffertur hæreditas tanquam indigno, qui teſtamentum defuncti impugnauit quaſi nullum, quod factum eſſet à reo læſæ maieſtatis.

LEgitimus inteſtati hæres cum hæreditatis controuerſiam ab eo pateretur, quem reus læſæ maieſtatis hæredem ſcripſerat, pendente accuſatione obiecerat inter cætera fieri non poſſe, vt valeret teſtamentum, quod factum eſſet à reo maieſtatis. [1] Placuit, ſi qua alia ratione teſtamentum nullius eſſet momenti, forte quod neceſſariis ſolemnitatibus deſtitutum proponeretur, [2] non eo minus legitimum hæredem ſuo iure ab inteſtato ſucceſſurum, nec auferendam ei tanquam indigno hæreditatem, quaſi defuncti famam improbe oneraſſet. [3] Credendus enim eſt per iuris imperitiam id feciſſe, hoc eſt, quod exiſtimaret factionem teſtamenti non habere illum, qui rem maieſtatis, licet falſo & per calumniam factus eſſet potius, [4] quam vt agnati cognative amiciſſimi pudorem læderet. [5] Nec ei bene comparabitur, qui defuncti memoriam detuliſſet, [6] vt ex eo apparet, quod hereditatem quaſi ab inteſtato ſibi delatam hic vindicat, quam fiſco applicandam eſſe fateretur, ſi à defuncto crimen læſæ maieſtatis admiſſum eſſe contenderet. [7] Idque in propoſita ſpecie tanto magis obtinebat, quod legitimus hic hæres eodem tempore

eiusdem criminis reus fuerat, cuius & defunctus agnatus, tandemque innocentes ambos fuisse ex iudicij euentu apparuerat.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 21. sup. De testam.

1 Et in hoc nimirum errauerat in iure, quia reus maiestatis non prohibetur facere testamentum, si memoria eius tandem innocens pronuncietur, *l. si quis post accusationem*, 9. vbi Bart. contra Gloss. *l. qui à latronibus*, 13. §. *vltim. D. qui testam. facer. poss.*

2 *L. 1. de iniust. rupt & irrit. fact. testam.*

3 De iure enim non de iudicio defuncti disputauit, *l. post legatum*, 5. §. 1. *l. si testamentum*, 24. *D. hoc tit.*

4 Quod tamen non nisi perinique posset ita constitui. Quis enim esset innocens, si sufficeret accusare?

5 Nemo enim credendus est cognati sui pudorem & existimationem vitro ledere voluisse.

6 Huic enim tanquam indigno hæreditatem auferendam esse certum est, *l. si inimicitia*, 9. §. *penultim. & vltim. D. hoc tit. iunct. l. 1. in fin. de bon. libert.* §. *item is qui status*, *Instit. de excus. tutor.*

7 *L. quisquis*, 5. *C. ad leg. Iul. Maiest.*

8 Accusatio enim huius criminis non fruitur morte, & post mortem quoque peragi potest, *l. ex iudiciorum*, 20. *D. de accusat.*

[DEFINITIO VI.

EVm qui vindictâ necis defuncti prudens & sciens insuper habuit,[1] licèt interim hæreditatem adire non prohibeatur, hoc ipso tamen indignum esse constat, ideoque ei quasi indigno aditam hæreditatem auferendam & fisco applicandam.[2] Quid ergo si fiscus bona occupare nolit, quasi suspecta, vel etiam indignus ipse sit ob id quod neque procurator fisci vel Cæsaris vindictam illam sit prosecutus?[3] Visum est piis locis adiudicanda & addicenda esse bona, potiùs quàm permittendum, vt ab hærede indigno retineantur. Idémque multo magis admittendum est, si testatorem hæres ipse occiderit.[4] Sed quid de legatis fiet? Solent enim bona ad fiscum deuolui cum onere legatorum,[5] Aut si fiscus bona nolit agnoscere, redundare ad hæredem.[6] Placuit tamen hoc posteriore casu, quo testator ab hærede occisus sit sola ea legata deberi, quæ in vsus pios relicta essent. Ideo fortasse, quòd legatariis quoque imputari posse videretur, quòd contra hæredem non fuissent prosecuti vindictam necis defuncti. Quo facto potuissent etiam ipsi adire hæreditatem excluso quoque fisco post Nouellam Iustiniani legem, quæ hoc induxit. *Ita Senatus*, contra Noë Cochet, 14. Calend. Mart. 1602.

1 Vt in *l. heredem* 17. *D. hoc tit. l.* 5. §. *non alius D. de SC. Silan. & pass. ill. tit.*

2 *d.* § *non alius l. cùm fisco*, 9. *eod. d. l. heredem & seq.* §. *bonis l. si qui* 20. *& seq. D. hoc tit.*

3 Scilicet intra quinquennium *l. in cognitione* 13. *D. de SC. Silan.*

4 Quo casu maior sanè hæredis indignitas est & ingratitudo.

5 *d. l. cum fisco.*

6 *l. si seruus* 50. §. *si quis ante, de leg.* 1.

7 *Nouell. 1. de hered. & falcid.* Postquam Nouella videtur abrogata *l. si sequens* 15. *in princ. D. de SC. Silan.* cùm hodie & adire legatarius possit, cùm adire hæres non potest, & fisco præferatur, Scilicet cùm hæreditas à primi gradus hærede adita non fuit. Cogita tamen, quia Senatus consulto non adfui, licèt viderim ita pronunciatum. Et mihi probabilior illa Arresti ratio fuisse videtur, quòd maritus ab vxore instituetus hæres ipsam occidendo indignum se fecerat non tantùm, qui hæreditatem retineret, sed etiam, qui adiret, ac cui lex hereditatem deferret. Et tamen, quia testamento ritè facto fuerat institutus, nullum legitimi hæredis ius esse videbatur. Nec rursum fisci, cùm nemo esset, cui tanquam indigno posset auferri hæreditas, quæ nulli adhuc vnquam fuisset acquisita. Itaque supererat vt piis locis potiùs adiudicaretur.]

TIT. XVII.

DE CODICILL.

DEFINITIO I.

Clausulæ codicillaris appositæ in testamento inutili tantum prodest ad conseruanda legata & fideicommissa ab intestato, atque codicilli ab intestato facti.

NIHIL interest, quod ad legata & fideicommissa pertinet, an quis codicillos ab intestato fecerit,[1] an inutili testamento vulgarem clausulam codicillarem adscripserit.[2] Vtroque enim casu, sicuti ab intestato succeditur, ita eadem codicillorum vis & potestas est, vt quemlibet intestati successorem obligent,[3] & consequenter posthumum quoque,[4] licet ignoranter præteritum, siue simpliciter aut per verba præsentis tantum temporis clausula illa concepta sit, siue per eà, quæ futurum quoque tempus demonstrent.[5] Nam ab intestato factis codicillis, vnus tantum casus est,[6] nec proinde distinctioni locus relinquitur, à quo, aut qualia, quantaque legata vel fideicommissa defunctus dederit, præterquam si ad certam personam codicilli scripti proponantur, quam defunctus eo tempore sibi solam successuram sperabat.[7] Tum enim dici non potest, eam fuisse scribentis voluntatem, vt posthumum filium, de quo præsertim non cogitabat, quemque nullo modo sperabat, eisdem legatis & fideicommissis oneraret.[8]

1 Nam & ab intestato codicilli fieri possunt, *l. ab intestato*, 16. *D. hoc tit.*

2 *Vt in l. 1. eod. l. 1. D. de fideic. libert. l. generaliter*, 24. § *ex testamento, D. eod. l. penult.* §. *vlt. de legat. 2. l. si iure*, 11. *C. de testam. manum.*

d. l. ab intestato l. si cum, 3. *l. conficiuntur*, 8. §. *si post factum, l. qui grani* 12. *l. pen. D. de iur. codicill.*

4 *d. l. generaliter*, 24 § *ex testamento, D. de fideic. libert. l. ex testamento*, 9 *C. de fideic. l. posthumus*, 12. §. 1. *de iniust. rupt. iunge l. quærebatur*, 19. *D. de testam. milit.* * Vide Oraich. Cacheran. Rotæ hæc tractantem *cons.* 11. *& 70. per tot.* Anton. Thesaur. *dec.* 141. *num* 15 vbi tractat de coniectatione legatorum, maximè cùm aliqua parte testamenti facta est mentio filiorum ex Baldo *ad l. filio præterito* 17. *D. de iniust. rupt.* Maximè verò hoc obtinet, non tantùm si legata relicta sunt ad vsus pios aut necessarios, puta pro restitutione male ablatorum, aut pro anima, sed etiam si relicta sint personis tam coniunctis vt verisimile sit testatorem æque fuisse relicturum etiamsi de posthumo cogitasset, puta vxori, ex *l. cùm alienam*, 20. *C. de legat.* nisi eiusmodi legata exhaurirent hæreditatem. Ita enim apostillator ad Bartol. *in Authent. ex causa in verbo posthume*, 2. *in litera b.* ex Ioan. de Anan. *cons.* 75. & Bald. *cons.* 440. *incip. in Christi nomine* 31.

5 Quæ tamen distinctio adhiberi à nostris solet, *ad l. 1. hoc tit. & ad auth. ex causa, C. de liber. prater.*

6 *d. l. ab intestato, in fin.*

7 Vt in specie, *l. cum pater*, 77. 5. *cum existimaret, de leg. 2. l. pen. D. hoc titul.*

8 *L. sicut certi*, 9. *& l. seq. Cod. de testament. milit. l. militis*, 36. §. *miles, D. eod. l. si quis ita*, 14. §. *si quis cum ignoraret, D. de testament. tutel.*

DEFINITIO II.

Clausula codicillaris non conseruat dationem hæreditatis in præiudicium posthumi ignoranter prateriti.

SEd quod ad ipsam hæreditatis dationem attinet, non similiter dici potest, nihil referre, an quis intestatus decedere volens codicillos fecerit, an inutili facto,

tilli facto, aut quandocunque rupto testamento clausulam codicillarem inseruerit. Nam qui intestato moriturus codicillos fecit, non ad hunc, aut illum scriptos (hic enim casus semper excipiendus est) [1] sed quibus generaliter & indistincte rogauerit successuros ab intestato, vt hereditatem Sempronio restituerent, [2] vtique posthumum quoque, siue viuo se, siue mortuo nasciturum rogasse, eodemque fideicommisso obstrinxisse intelligitur, tametsi eo tempore, quo dictabat codicillos, nihil minus quam de posthumo cogitaret. [3] At condito testamento, quod vel ab initio inutile, vel quandocunque posthumi agnatione ruptum fuerit, dici non potest eam subiectæ clausulæ codicillaris vim esse debere, vt posthumus ignoranter præteritus æque rogatus videatur de hereditate scriptis heredibus, siue suis siue extraneis restituenda, de quo scilicet nullo modo, ac ne per suspicionem quidem fuerit cogitatum. [4] Quare nec distinguemus, quibus verbis clausula illa codicillaris concepta sit, id est, an iis quæ ad præsens tantum, an quæ ad futurum quoque tempus referantur? [5] Nam siue præsens tempus expressim demonstratum sit, siue simpliciter & indefinite testator dixerit: *Velle se testamentum valere saltem iure codicillorum*; [6] futurum quoque tempus demonstratum intelligitur, hoc ipso quod de testamenti validitate actum est; cum non minus mortis & delatæ successionis tempus inspiciendum sit, quam conditi testamenti, quoties quæritur, an valeat testamentum, [7] quia nec antea effectum habere potest. [8] Adde, quod vt possis euincere, testatorem, qui clausulam codicillarem adscripsit, de omni casu cogitasse, quo testamentum ruptum aut irritum fieri posset, & consequenter de illo etiam quo posthumus nasceretur, nascendoque rumperet, prius necessario est, vt probes testatorem eo tempore de posthumis cogitasse. [9] Atqui nos eam speciem tractamus, in qua posthumus ignoranter præteritus sit, id est, ab eo, à quo fuisse de posthumo cogitatum dici non possit. [10] Inde namque illud etiam est, quod si testator filiis suis tutores dederit, licet tutoris datio fauorabilissima sit, posthumis tamen dedisse non videtur, [11] quia nimirum prius est, vt de posthumis cogitauerit, quam vt iis tutorem dedisse videatur, tametsi filiorum appellatione contineantur. [12] Inde illud denique, quod nec militis testamentum valet, in quo ignoranter præteritus est filius, siue iam natus, siue posthumus. [13] An propter omissam iuris solemnitatem? Minime. Nam in militari testamento nudam militis non iustam voluntatem intuemur: [14] Sed propter defectum voluntatis, quia quod alias euenit, vt filius in potestate à patre milite præteritus pro exheredato habeatur, [15] ad hunc non pertinet, de quo pater non cogitauit. [16] Atqui tritum est codicillarem clausulam, licet ab intestato suppleat defectum solemnitatum testamenti, [17] nunquam tamen supplere defectum voluntatis, [18] cum è contrario potius ex voluntate ipsa recipere debeat interpretationem: [19] Prorsusque absurdum fuerit dicere clausulam codicillarem facere debere, vt voluntas testatoris ab intestato locum habeat, illo etiam casu quo ex testamento non seruaretur, quamuis alioquin testamentum valeret. [20] Hæc autem idcirco tam varie, quia factis ab intestato codicillis, aperta est voluntas patrisfamilias ad successionem suam inuitantis, & quasi tacita institutione vocantis eos, qui deferendæ per legem hereditatis tempore proximiores reperientur. [21] In quorum numero negari non potest, quin posthumi quoque contineantur, etiam de quibus codicillorum tempore non cogitarat, cum dubitandum non sit, quin si de iis pater cogitasset, multo magis legitimam iis hereditatem relicturus fuisset. [22] Consequens igitur est, vt restituendæ hereditatis fideicommissum iis codicilles relictum perinde posthumum hunc, quandocunque natum & ab intestato succedentem, obliget, ac cæteros quos libet intestati successores. [23] Palam enim est eos ipsos fideicommisso vniuersali grauatos, qui fuerunt ad legitimam hereditatem inuitati. [24] Ergo & filium hunc posthumum, præterquam si, vt initio diximus, ad certam personam codicillos pater scripserit. Tunc enim voluntatis ratio non patitur, vt æque posthumum, de quo nihil sperabat, onerasse credendus sit, licet persona onerata, non minus dilecta fuerit. [25] At cum testamentum factum est in fauorem extranei, in eoque adiecta clausula codicillaris, manifestum est, id vnum testatorem agere, vt quantum in se est excludat eos, qui ab intestato essent successuri. [26] In qua exclusione inhumanum sit, & improbabile suspicari, eum fuisse comprehensurum personam posthumi, si de posthumo quoque cogitasset. [27] Semper enim de parentum voluntate erga liberos, præsertim posthumos nullius culpæ capaces, pie & humaniter, quoad eius fieri potest, suspicandum est. [28] Hinc euenit, vt quemadmodum posthumus hic ignoranter præteritus non ideo exclusus videri possit, nec si tale testamentum sit, in quo habeatur præteritio pro exheredatione, quale militis testamentum est, [29] ita neque per clausulam codicillarem rogatus credi debeat, vt ab intestato succedendo restituat scriptis heredibus hereditatem. [30] Eos namque solos fideicommisso restituendæ hereditatis obstringere clausula potest, quos institutio à testati successione excluserit. [31] Denique vt dicam breuius, nullo facto testamento, sed codicillis tantum ab intestato scriptis, non potest tractari de posthumo ignoranter præterito, qui potius pro tacite instituto habendus est, licet de illo non fuerit cogitatum, [32] si verum est, vt est, patrem familias, qui testamentum facere cum posset, noluit, hoc ipso tacite suam legitimis futuris heredibus successionem relinquere voluisse, & consequenter eos instituisse videri. [33] Facto autem testamento, atque ita scriptis aliis heredibus, apparet, posthumum hunc, qui neque institutus sit, neque vllo casu pro exheredato habendus, [34] omnino præteritum esse, & quidem ab eo qui verisimiliter non erat præteriturus, si de eo cogitasset. Igitur neque per clausulam codicillarem rogatus videri debet de restituenda scriptis heredibus hereditate, quam non solum à lege & suo iure, [35] sed etiam ex probabili patris voluntate sibi habere debeat, vtpote à qua nunquam eum pater fauore institutorum excluserit. [36]

1 *Vt in l. pen. & l. qui grauí 11. D. hoc tit.*

2 *Vt in l. ab intestato 16. eod. Lex testamento 29. C. de fideic. l. generaliter 24. §. ex testamento, D. de fideic. libert. l. 2. C. eod. Lex ea scriptura 29. §. 1. qui testam. facer poss.*

3 *L. si quis cum 3. vers. sed etsi post codicillos, l. conficiuntur 8. §. si post factum, in fin.*

4 *d. l. qui grauí, & d. l. penult. hoc tit. l. cum pater 77. §. cum existimaret, de legat 2.*

5 Quomodo tamen Bart. & post eum cæteri distinguere solent, *ad l. 1. D. hoc tit.*

6 Quo tamen casu verbum infinitiuum trahitur etiam ad futurum tempus, vt tractat Bartol *ad dict. l. post gloss. in l. stipulationum, §. stipulatio*, in verb. *daturum, de verbor. obligat.* quam ad hoc laudat Alex. *cons. 31. col. 3. vers. nec ad hoc, volum. 2.* Salycet. *in l. si vt proponis, C. de cond. ob caus.* Affict. *decis. 61. num. 1.*

7 Quia eo demum tempore quo testator moritur testamentum confirmatur, *l. si alienum 49. §. 1. D. de hered. instit.*

8 *L. 1. D qui testam facer. poss.*

9 Quia de quo nascituro testator nullo modo cogitauit impossibile est, vt cogitauerit de eo rupturo, cum non entis nullæ prorsus sint, nec possint esse qualitates.

10 Alioqui non esset ignoranter prætertitus, si de eo vel tantillum, ac per solam suspicionem cogitatum fuisset.

11 *L. si quis ita 14. §. si quis cum ignoraret, D. de testament. tutel.*

12 Etiam in legato filiis aut filiabus relicto, si modo testator de posthumo cogitauerit, *l. qui filiabus 17. in princ. de leg. 2. l. nomen filiarum 164. de verbor. signif.*

13 *L. sicut certi 9. cum l. seq C. de test milit.*

14 *L. 1. l. Diuus 24. l. eius militis 34 §. vl. & l. seq. D. eo. l. in testamento 6. C. eod. l. precib. 8. C. de impub. & aliis substit.* In eoque maxime differt testamentum militis a testamento pagani, quod diffinitur *in l. 1. D. qui test. facer. poss.*

15 Nam & solo silentio aulites exhæredant filios, *l. si patronus 12. in princip. l. Paulus respondit 47. §. vltim. D. de bonor. libert.*

16 *d. l. sicut certi 9. & l. seq. C. de test milit.*

17 *L. pen. §. vlt. de legat. 2. l. generaliter 24. §. ex testamento, D. de fideic. libert.*

18 Eleganter Decius *cons. 205. in fin.*

19 Nam in quæstionibus vltimarum voluntatum voluntas illa est, quæ totum facit, *l. si mihi 12. in fin. de leg. 1. l. in conditionibus 19 de cond. & demonstr.*

20 Alioqui plus posset codicillaris clausula, quam totum ipsum testamentum, quamuis validum, quod esset absurdum, *arg. l. quod per manus 10. D hoc tit.*

21 *L 3 in princ. d. l conficiuntur 8. vers sed ideo, D. hoc tit. l. ab exheredati 126. de leg 1.*

22 *Arg l. cum anus 102. de cond. & dem l. cum acutissimi 30. C. de fideic.*

23 Ex legib. supra citatis *num. 3.*

24 Quia nec alij onerari possunt, quam qui sunt honorati, *vulg. l. ab eo 9. C. de fideic.* & ex onere plerumque etiam honor declaratur, & contra, *l. alumna 30. §. ab heredibus de adim. leg. l. vtrum 7. §. vlt. de reb dub.*

25 *Vt in d. l. qui grani 11. l pen. D. hoc tit. l. cum pater 72. §. cum existimaret, de leg. 2.*

26 Semper enim prior & potior est causa testati, quam intestati, *l. quamdiu 39 de acquir. her. l quamdiu 89. de reg iur. excepto casu, l si quis ita 82. de hered. instit.*

27 Quomodo enim posset ingratus existimari posthumus nondum natus? *l. si quis sue 33. in fin C. de inoff. test.*

28 *L. vltim. Cod. de curat furios.* Nemo enim creditur alienam sobolem velle suæ anteponere, *d. l. cum acutissimi 30. C. de fideicomm.*

29 *d l. sicut certi 9. & l seq C. de test. milit.*

30 Parum enim refert in effectu, an hereditas alicui auferatur per exheredationem, an bona per iniunctum onus fideicommissi, sicuti è contrario parum refert in effectu, an per institutionem vocetur quis ad bona patris, an per fideicommissum, tametsi fuerit exheredatus, quia huiusmodi exhæredatio non nisi bona mente facta videri potest, *l. multi 19. de liber. & posth. l. 3. §. cum Pollidius, de vsur.*

31 Vtrumque enim, id est, & testamentum & clausula codicillaris in eorum odium fit, qui ab intestato essent successuri.

32 Quia credendus est pater illum fuisse instituturus, si de ipso cogitasset, quod de nullo agnato proxime æque dici potest.

33 *d. l. 3. ad l. conficiuntur 8. D. hoc tit. d. l. ab exheredati 126. de leg 1.*

34 *d. l. sicut 9. & seq. C. de testam. milit.*

35 Tanquam suus hæres, *d. l. 3. §. 1. D. hoc tit. l. in suis 11. de liber. & posth.* licet non proprie posthumus dici possit suus heres, quia non fuit in patris morientis potestate, *l. vltim. D. de collat bonor.*

36 Quia neque excludendi eius vllam habuit voluntatem, *argum. l. vltim. D. de hered. instit. l. cum mater 28. D. de inoffic. testament.*

DEFINITIO III.

Codicillaris clausula inducit tacitam repetitionem legatorum & fideicommissorum ab intestato, etiam in præiudicium posthumi ignoranter præteriti.

EX quo apparet, quam rationem habeat, quod in superioribus contra scripsimus de vi & potestate clausulæ codicillaris, cum de legatorum dumtaxat, vel fideicommissorum conseruatione agitur. Diximus enim, [1] quod ad legata & fideicommissa spectat, nihil interesse, an quis codicillos ab intestato fecerit, an testamento, quod postea per agnationem posthumi ruptum sit, clausulam illam adiecerit. Vtroque videlicet casu legata conseruari, deberique à posthumo, quamuis ignoranter præterito, [2] nimirum quia hac parte dici non potest adiectam eam clausulam ad exclusionem legitimorum hæredum. Quinimo ad conseruationem dumtaxat legatorum & fideicommissorum, [3] vt non eo minus debeantur à legitimis hæredibus, cum ab institutis relicta sint, quos à testatore magis dilectos fuisse certum est. [4] Quidni ergo debebuntur à posthumo, licet ignoranter præterito? Nam si testator de eo cogitasset quid aliud fecisset; nisi quod eum hæredem instituisset? Atqui etiam ab institutis legata & fideicommissa reliquit. Ergo & à posthumo præstanda sunt. [5] Dices non esse tectam consecutionem, quia fieri potest, vt non fuerit æque pater posthumum oneraturus, si de eo cogitasset. Finge institutam personam minus dilectam, puta extraneam. [6] Respondeo, eam quidem solam rationem, quod hæres institutus legata & fideicommissa testamento relicta debuisset, non sufficere, vt eorum præstationi posthumus quoque obstringatur, de quo pater non cogitauit, [7] quique suo iure succedit ab intestato; [8] sed ad eam rationem illam quoque accedere, quod subiecta codicillaris clausula tacitam inducat repetitionem legatorum & fideicommissorum ab intestato, faciatque, vt perinde debeantur à quocunque intestati successore, ac si nullo condito testamento codicilli ab intestato facti essent. [9] Quo casu, si modo ad certæ personæ onus directi non sint, nemo dubitat, quin ex iis posthumus etiam, de quo non fuit cogitatum æque, ac alius quilibet obligetur. [10]

1 *Defin. 1. supr. eod.*

2 *Ex l. 3. §. 1. l. conficiuntur 8. §. si post factum, in fin. D. hoc tit. l. ex testamento, 29. C. de fideic. l. generaliter 24. § testamente, D. de fideic. libert. l. 1. C. eod.*

3 Quæ scilicet non poterant iure vetere aliter conseruari, quam si à legitimis hæredibus essent repetita, *l. 1. D. hoc tit. l. vlt. C. eod. l. Titia 13. D. de inoff. testament.* & aliis supra proxime citatis.

4 Magis enim dilecti intelliguntur, qui priores sunt vocati, *l. Publius 36. §. 1. de cond. & demonst. l. omnia 32. alius l. cum ita, §. in fideicommisso, de legat. 2. l. cum pater 77. §. pen eod. l. heredes mei 57. §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

5 *Arg. l. vlt. D. de hered. instit. l. cum mater 28. D. de inoffic. testament.*

6 Faciliores enim sunt testatorum voluntates, ad onerandos extraneos, quam ad onerandos liberos, quia & extranei minus sunt dilecti, *d l. cum acutissimi 30. & ibi not. Cod. de fideic. l. Titia 34. §. qui inuito, vers non est enim, de leg. 2.*

7 *d l penult. & l qui grani, 11. D. hoc tit. d. l. cum pater 77. §. cum existimaret, de leg. 2.*

8 *L ii qui in potestate 15. vers. & absurdum est, de pract. leg.*

9 *d. l. pen. §. vltim. de leg. 2. d. l. Titia 13. D. de inoff. testam. l. nec fideicommissa 36. de leg. 3.*

10 *Legib.* supra citatis, *num. 2. & 7.*

DEFINITIO IV.

De Interpretum distinctione circa clausulam codicillarem, cum posthumus ignoranter fuit præteritus.

SEd quamquam supradicta omnia ex certissima iuris ratione verissime disputantur, [1] inualuit tamen crebriore interpretum calculo illa distinctio, [2] quam & Senatus noster probare solet, an clausula codicillaris concepta sit per verba tantum præsentis temporis, [3] an per ea, quæ futurum quoque designent expressim? [4] Vt priore casu nihil operetur rupto subinde testamẽto per agnationem posthumi, siue scienter, siue ignoranter præteriti, quia verum est testamentum eo tempore valuisse quo factum fuit: [5] Posteriore vero operetur ad inducẽdam ab intestato restitutionem hæreditatis ex fideicommisso, itemque legatorum

legatorum & fideicommissorum tacitam repetitionem, si scienter posthumus præteritus sit, qui postea natus est, [4] secus si ignoranter, instituto nimirum extraneo, [7] qualis esse creditur quisquis non est ex liberis. [8] Nisi ponas, aut posthumum viuo patre decessisse, (quo casu ex æquitate, quam Hadriani constitutio [9] admisit, pro eo habetur, ac si natus numquam fuisset) aut testatorem post ruptum agnatione posthumi testamentum superstitem per aliquod tempus fuisse, & cum testamentum mutare posset, non mutasse, vel quod in dubio idem est, mutare noluisse. [10] Cuius sententiæ ratio illa afferri solet, quod non sit verisimile patrem fuisse institurum personam extraneam, si de filio cogitasset. [11] Quam rationem apertum est cessare in filio, siue iam nato, siue posthumo scienter præterito, siue iam tum instituì potuerit, siue ex quo natus fuit. [12] Senatus noster suprascriptam distinctionem, quæ Bartoli primum fuit, secutus est in causa Franciscæ de Prouane, & D. Alberti, 10. Cal. Mart. 1591. & iterum in eadem causa SC. 15. Calend. Aug. 1592.

1 Et à nobis disputata sunt pluribus in *Chiliade de error. pragmat. & interpr. iur.* * *Decad. 20. error. 7. & 8.*

2 De qua vide totam rem fusissime ex Doctorum opinione tractatam, apud Oldrad. Cacher. *cons. 11. & 70.* & Anton. Tessaur. *decis Pedem. 141.* vbi alios innumeros citant.

3 Id est, per hæc verba, *si hoc meum testamentum non valet.*

4 Quod est cum superioribus verbis, addunturilla *nec valebit.*

5 Atque ità conditionem clausulæ codicillaris defeciisse. Tritum enim est deficiente conditione deficere dispositionem conditionalem, *sic tit. de condit. instit. & tit. de cond. & demonstrat.* Item posthumi præteritionem ab initio non facere, quia valeat testamentum, sed tantum vt sui heredis agnatione rumpatur, *l. 1. l. posthumus 12. & pass. de iniust. rupt. l. 1. C. de posth. hered. instit.* [Itaque quoties potest succedi ex testamento, siue iure ciuili, siue prætorio inutilis est clausula codicillaris defectu conditionis *l. in condicionibus 19. §. si patronus, D. de condic. & demonstr.*]

6 Et hic casus nullam penitus, neque apud interpretes, neque apud nos recipit dubitationẽ: cum etiam à fratris posthumo fideicommissum dari possit, *l pen. de leg. 1. d. l generaliter 24. §. ex testamento, D. de fideic. libert.* [Quid si mater vacuo ventre fecerit testamentum, & instituerit hæredem maritum, nullos tunc habentem liberos, & addiderit verba illa vulgaria, quæ notarij nostri vix vnquam prætermittunt *& suos*: postea verò filium peperit ex eodem marito: An videbitur hic filius posthumus institutus? An verò potiùs præteritus, & quidem ignoranter? An denique vis vlla erit hoc casu clausulæ codicillaris? Sed magis est, vt non possit dici institutus, quia supradictis verbis mater non de suis, sed de mariti liberis cogitauit, & quidem quibuscumque, id est etiam qui ex alia vxore post testatricis mortem suscepti essent, *l. si vir 61. & seq de condic. & demonstr.* Sed etsi de communibus liberis sentiret, suos tamen debuit instituere non mariti, id est, tanquam suos ipsius liberos, & ex ea nascituros, non tãquam liberos mariti. Adeò vt quamuis concepta esset clausula codicillaris per verba futuri temporis, non tamen deberet ex verisimili voluntate testatricis operari fideicommissum purum in præiudicium posthumi, nec scienter quidem prætériti. Quis enim credat voluisse matrem grauare filium de restituenda patri materna hæreditate? Esset id sanè contra votum non modò matris, sed etiam patris, *l Iulianus 26. §. 1. D. si quis omiss. caus. l. nam etsi 15. de inoffic. testam.* Patres enim etiam sua propria liberis omnia parant, *l. nihil interest 30. §. sed numquid, de bon. libert.* Quare nec si posthumus hic maternus viuo patre moreretur, dicendum tamen esset hæredes eius cogendos hæreditatem hanc maternam patri restituere, quandoquidem id multo magis à communi parentum voto alienum esset. Sunt enim hæc omnia ex verisimile mente testantis secundum interpretes diiudicanda. *Ita tractatum est* in causa quadam Cl. Bouier, & Humberti Perrier. *Sine die.*]

7 Nam cum institutus est filius testatoris communem opinionem esse contra Bart. & contra posthumum scribit Tessaur. *dict. decis. 141.* Iunge *Definit. 1.* * & quæ ibi scripsi *num. 4.*

8 *Vt in l. quin etiam 55. in fin. D. de vit. nupt.* Alias extraneus dicitur extra parentes & liberos, *vt in l. 1. l. 5. §. vlt & tot. tit. de legat. præst.* Aliquando omnes citra patrem, *vt in l. vnic. §. accedit, vers. extraneum, C. de rei vxor. action.*

9 De qua *in d. l posthumus 12. D. de iniust. rupt.* Tessaur. *dict. quæst. 141. num. 16.* [Intelligè autem ita vt hoc casu extraneus possit succedere ex hac Constitutione Hadriani per bonorum poss. secund. tab. Vt ex legib. & SC. bonor. poss. dict. vt dixi ad *Defin. 1. num 10. 5. de hered. instit.* Non autem vt succedat per fideicommissum ex clausula codicillari, cuius scilicet conditio defecit, *vt supr. num. 5.* cùm hoc testamentum teneat iure prætorio si modò extraneus petat. bonor. possess. intra centum dies. Alioqui neque succederet *ex l. posthumus*, neque ex clausula codicillari. Et ita respondi in ea causa, de qua *ad dict. Defin. 1., num. 10. in fin.* quod notatu dignum est.]

10 Tessaur. *dict. quæst. 141.*

11 *L. cùm acutissimi 30. C de fideic.*

12 *L. sient certi 9. & l. seq. C. de test. mil.* * Iunge *decisio. vlt.* Guid. Pap. *cum addition.* Peret.

DEFINITIO V.

Clausula codicillaris nocet posthumo ignoranter præterito, etiam quod ad dationem hæreditatis in tribus casibus.

SVpradictæ distinctioni consequens est, vt clausula codicillaris noceat posthumo, licet ignoranter præterito, si non extraneus, sed filius testatoris institutus sit, [1] aut si qua alia sit coniectura voluntatis ad exclusionem posthumi, vt non prorsus ignoranter præteritus dici possit, qualis illa est, quam proxime diximus, si testator superuixerit, & testamentum mutare, cum posset, noluerit. [2] Idem est, si posthumus præteritus viuo adhuc patre decesserit. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Anton. Tessaur. *dec 141.* Cessante enim ratione legis ipsa quoque lex cessat, *l. adigere 6. §. quamuis, de iur. patron.*

2 Idem Tessaur. ex communi aliorum opinione, *d. decis. 141. num. 16.*

3 *Vt in l. posthumus 12. de iniust. rupt.* Dixi *in Definit. præcedent.*

DEFINITIO VI.

Clausula codicillaris, quæ non potuit nocere posthumo ignoranter præterito, nec ipsius heredi nocet, quamuis extraneo.

CLausula codicillaris, quæ posthumo ignoranter præterito nocere quamdiu vixit non potuit, [1] eo quandocumque defuncto non oberit hæredibus institutis, vt posthumi successores, siue testamentarij, siue legitimi, de restituenda iis hæreditate rogati videantur, quàm à posthumo sine fideicommissi onere acceperunt. Etsi enim fauore potissimum posthumi inductum est, vt, si ignoranter præteritus fuit, de eo grauando pater sensisse non videatur, [2] in eoque dispar sit ratio posthumi, & hæredum præsertim extraneorum, quos is moriens reliquerit: [3] ius tamen semel ei quæsitæ hæreditatis non magis hæredibus eius adimi potest, quam illi ipsi. [4] Neque distinguendum est, an liberos, an extraneos hæredes reliquerit, postquam semel habuit actionem. [5] In eoque idem etiam fauor posthumi manet, cuius proculdubio interest locupletiorem habere hæreditatem, vt facilius habere possit hæredem. [6] Nec simile est quod prudentibus placuit, delatam liberis bonorum possessionem contra tabulas non facere, quin, si tempus finitum fuerit vel ante decesserint, vel repudiauerint, vel ius petendæ bonorum possessionis amiserint, reuertatur tandem bonorum possessio ad scriptos hæredes. [7] Longe namque diuersa ratio est bonorum possessionis delatæ, alia acquisitæ. [8] Delatio enim in suspenso esse, [9] & recurrere aut reuerti ad eos, à quibus numquam plene abscesserit, nihil prohibet. [10] Acquisitam vero pure & citra onus fideicommissi postmodum ex fideicommisso euinci, nullo iuris loco

proditum est, "obstatque omnino iuris ratio, quæ facit, vt quo casu clausula codicillaris vires habet flectendę vniuersalis institutionis in fideicommissariam substitutionem, fideicommissum ex ea purum, non in diem, aut sub conditione inducatur. " *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum ea quæ scripsimus *Defin 4 supr.*

2 Propterea quod non ut credendum pater alienam sobolem propriæ anteponere voluisse, *l.cum acutissimi 30. C. de fideic.* vbi not. *& in l.cum anus 102 de cond & demonst. l.6. §.cum autem, C. de instit. & subst.*

3 Quia facilius præsumitur quisque velle onerate extraneum hæredem, quam filium, vt diximus in præcedentibus, ex *l.Titia cum testamento 34.§. qui invita, vers. non est enim verisimile, de leg 2.*

4 Iuncta enim hæreditas cœpit esse, vt in simili argumentatur Iureconsl. *in l sed si plures 10.§ filio impuberi, de vulg & pup. subst. l paterfamilias 28. de rebus auctor. iud. possid. alias l.13. de privileg cred. l si quis filium familias 7.§.1. de acq hered.*

5 *L. qui solidum 78. §. prædium, de legat. 2. l. 2. C. quand. dies legat. ced. l. apud 8. C. de suis & legit.*

6 *Argum. l. Iulianus 42. alias l. si pupillus, D. de acq. her. l. 4. D ad SC. Trebell.*

7 *Ex l. aquissimum 2. in princ. D. de bonor. poss secund tab.* quo loco abutitur Tessaur. *decis. 141.* vt contra nos teneat.

8 *Vt in l 1.§ decretalis, D. de success edict.*

9 *Vt in l qui in vtero 27. D. de stat. hom. l. si quis filio 6. de inst. rupt. l. Scripto 7. D. vnd. liber. l. 1. §. sciendum, D. de suis & legitim.*

10 Etiam iure ciuili & in hæreditate, *vt in l. si quis ita 82. D. de hered instit.*

11 Onus enim fideicommissi non potest sequi acquisitionem, nisi cum bona fuerunt ante affecta, quia acquiruntur fideicommissario, vel cum suo onere, vel sine onere, *l. 1. §. vlt. de suis & legit l 1. §. pen. de legat. 3.*

12 *L. 2. §. vltim. D. hoc tit.* Guid. Pap. *quæstion. 53.* Iunge *Defin seq.*

DEFINITIO VII.

Cum clausula codicillaris inflectit institutionem hæredis in purum fideicommissum, vna tantum quarta detrahitur, id est, legitima, quæ tamen hodie non quarta est, sed trions.

QVod autem proxime diximus purum esse fideicommissum, quoties per clausulam codicillarem vis testamenti in causam fideicommissi & codicillorum conuertitur, [1] efficit, vt eo casu non duplex, sed vna tantum detractio fiat. [2] Nam quod contra iuris ciuilis rationem, [3] ex interpretum errore Pontificio iure constitutum est, vt filius de restituenda hereditate grauatus & legitimam detrahere possit, & Trebellianicam, [4] ad fideicommissa in diem vel sub conditione relicta coarctatum est ab iisdem interpretibus, vt ad ea non pertineat, quæ neque diem, neque conditionem habuerunt. [5] Nec, quod difficilior quæstio videtur, inducere debet duplicis detractionis iniquitatem, [6] quam nec vllo casu vera iuris ratio admittit. [7] Inducet tamen, vt contra solitam iuris obseruationem nulla fructuum condemnatio fiat, ne quidem à die litis contestatæ, [8] qui alioquin, cum legitimam augeant, à die mortis præstandi essent. [9] *Ita Senatus* in ea causa, & iam pridem in alia Joannis de Cuyne Domini de Rubaud, 4. Id. Nouembr. 1581.

1 *Ex l. 2. §. vltim. D. hoc tit. l. quærebatur 19. D. de testament. milit.*

2 Guid. Pap. *quæstion 53. in fin.* Cravett. *cons. 295. num. 2. in 3. dub.* Aufrer. *ad Capell. Tholos decis. 455.* Decius *cons. 320. num. 4. & 5.*

3 Vt probaui pluribus in priore parte Hemischiliadis, *de error pragmat.*

4 *Cap. Raynutius, & cap Raynaldus, Extr. de test.*

5 Ratione illa, quod cum fideicommissum purum est, vna deductio impediat aliam, nec dici possit, vna quarta debeat prior deduci.

6 Contra quam senserit Tessaur. *decis. 141.* post Ang. Dec. & alios, Castr. *in Auth. ex causa. nu. 15. C. de liber prater.*

7 Cum Falcidia seu Trebellianica in legitimam imputetur, *l. Papinianus 8. §. quarta autem, D de inoff. testam.*

8 A quo saltem tempore fructus restitui solent & debent, *l. sed etsi 25. §. si ante, de petit. hered. l. videamus 38. §. si actionem, de vsur.*

9 *L. item veniunt 20 §. item non solum, D. de petit. hered.*

DEFINITIO VIII.

Casus, in quo clausula codicillaris, quæ non nocuit posthumo ignoranter præterito, nocet extraneo eius heredi.

INterdum tamen euenit, vt ea clausula codicillaris, quæ viuo posthumo ignoranter præterito nullas vires habere potuit, incipiat habere, cum posthumus sine liberis moritur sola matre superstite, aut alia persona, quæ non sit ex familia testatoris. [1] Finge testatorem conseruandæ agnationis, & familiæ fortasse nobilissimæ & antiquissimę rationem ante oculos habuisse, ob eámque causam prohibuisse alienationem, causa addita, quod vellet bona sua omnia in familia remanere; [2] nemo dubitat, quin honestum sit tale testantis desiderium, [3] nec eo minus ei satisfaciendum, quod præter spem successerit posthumus, de quo pater non cogitarat. [4] Nam & si de eo cogitasset, causæ nihil erat, cur non eodem quoque fideicommisso filium obstricturus fuerit, cuiusetiam intererat bona omnia in familia quam diutissime conseruari. [5] Igitur quamuis posthumus, quamdiu viuit cogendus non sit, hæreditatem scriptis hæredibus restituere, quia cum sit ex familia, nihil in eo fit contra voluntatem testatoris, eo tamen sine liberis defuncto, matre, siue ex testamento, siue ab intestato hærede relicta, aut alia qualibet extranea persona, fieret contra voluntatem si posthumi hæreditas ad matrem aut extraneum sine fideicommissi onere peruueniret, aliis agnatis ex testatoris familia superstitibus. [6] Hoc enim casu fideicommissum reale, vt vocant, constitutum intelligitur, cum testator ad defectum masculorum & familiæ respexerit: [7] quæ res purum & absolutum magis quam conditionale fideicommissum solet inducere, cum faciat, ne quærendum sit, à quo, aut cui relictum sit, sed de eo tantum, an de familia sit is, qui fideicommissum petit, licet non nisi post mortem eius, qui prior ex familia vocatus fuit, fideicommissum debeatur. [8] Neque tamen hoc casu institutio flectitur in fideicommissum, sed fideicommissum vniuersale familiæ relictum conseruatur, tanquam ab intestato per clausulam codicillarem repetitum. [9] *Ita Senatus* in iisdem causis.

1 Secundum distinctionem à nobis propositam, *Definit. 4 supr.*

2 Id est, ex nomine & agnatione. Legislator enim ciuilis æstimat familias ex agnatione potius, quam ex sanguine, *leg. pronunciasse 196. familia, de verb signif.*

3 *Vt in l filius familias 114. §. Diui. & ibi not. de legat. 1. l pater 69. § fratre, iunct. l. omnia 32. alias l. cum ita, § in fideicommisso, de leg. 2 l pater 38. §. duobus, & seqq. de legat. 3.*

4 Est enim commune hominum omnium votum, vt nominis sui memoriam quisque in perpetuum conseruare ac extendere velit, *l. liberorum 220. §. vlt. de verb. signific.*

5 Improuisus enim & inopinatus casus nouo indiget auxilio, *l. 3. C. de inoff testam. l de statu 11. §. ex causa, de interrog. in iur faciend.*

6 Ideoque nimirum censentur hæc fideicommissa fauorabilia, tanquam quæ his quoque, quibus iniuncta sunt, honori sint potius quam oneri. Simile quiddam est *in l. Diuus 24. D. de test. milit. l. vrsus 7. C. de rescind. vend.*

7 Obstare tamen huic sententiæ valde videtur, quod Papin. respondit, *in l. cum pater 77. §. cum inter 28. de legat. 2.* vbi fideicommissum relictum familiæ, & acquisitum aliæ, quæ

fuit de

fuit de nomine & familia, non auffertur eius filio, licèt sit ex aliena familia.

8 Craner *cons. vlt. 2 pa' nenter. 16.* post Alex. *cons. 43 col. 3. vers. praterea posito, lib. 3. & cons. 101. dub. 3. lib. 7.* Socin *in leg solemus, in fin. de cond & demonst.* Dec. *cons. 480. col. 3. cons. 185. & 294. col. 1. & 4. & cons. 236. col. 2.*

9 Ac si fideicommissum familiæ esset relictum, *l. omnia 32. alias l. cum ita. §. in fideicommisso, l. peto 69. §. fratre, de legat. 2. l. vlt. C. de verb signif.*

10 *Vt in l. penult. § filiam, & §. vlt. de leg. 2. l. generaliter 24. §. ex testamento, de fideic. liber. l. 1. C. eod. l. ex testamento, 29. D. de fideicomm.*

DEFINITIO IX.

Fideicommissa etiam vniuersalia conseruantur, tam per clausulam codicillarem, quam per auth. ex causa. C. de liber prater.

CLausula enim codicillaris sicut legata & fideicommissa singularia conseruat iure successionis intestati, tanquam à legitimo quolibet successore repetita, [1] ita & fideicommissum vniuersale, si quod est relictum testamento.[2] Quidni vero, cum & ex testamento conseruetur, quamuis inutili aut rupto?[3] Nimirum propter Nouellam Iustiniani legem, quæ induxit, vt ex causa præteritionis vel exhæredationis rupto, vel irrito facto testamento sola institutio corruat, cætera vero firma maneant vniuersa.[4] Sane quo casu conseruantur ex testamento legata & fideicommissa, tam singularia, quam vniuersalia per Iustiniani constitutionem, euenit proculdubio, vt prorsus inutilis sit clausula codicillaris, ad inducendam ab intestato tacitam repetitionem legatorum, quoniam cessat causa intestati, quandiu causæ testati locus est.[5] An autem ea constitutio conseruet legata & fideicommissa, rupto testamento per posthumum ignoranter præteritum, alia quæstio est.[6] *Ita Senatus* in iisdem causis.

1 *L. 1. D. hoc tit. l. vltim. C. eod. l. si iure 11. Cod. de testament. manumiss.*

2 Cum vniuersalia quoque fideicommissa ab intestato & relinqui & repeti possint, *l. 2. §. vlt. D. hoc tit. l. filiusfamilias 18. D. ad falcid.*

3 *Per Auth. ex causa, C. de lib. prater.* quæ conseruat fideicommissa etiam vniuersalia, secundum magis communem opinionem, de qua Iul. Clar. *in §. testamentum, q. 54.* Andr. Gayl. *lib. 2 pract. observ. cap. 113.*

4 *Nouell. 115. vt cum de appell. cognosc. §. aliud quoque capitulum,* vnde sumpta est *d. Auth. ex causa*

5 *L. quamdiu 39. de acquir. hered. l. quamdiu 89. de regul. iur.* Atqui per Iustiniani Constitutionem conseruantur legata & fideicommissa, non tanquam ab intestato, sed tanquam ex testamento.

6 De qua scripsimus *sub tit. de liber. prater.*

DEFINITIO X.

Qui petiit hereditatem ex testamento, non potest eam postea petere ex fideicommisso, tanquam conseruato per clausulam codicillarem. Secus si conseruetur per auth. ex causa.

QVantum vero interfit, an ex testamento per Iustiniani Constitutionem,[1] an ab intestato duntaxat legata & fideicommissa, per clausulam codicillarem conseruentur,[2] ex eo apparet, quod qui prius ex testamento egit, postea variare & ex codicillis quasi ab intestato fideicommissum petere non potest, nisi sit ex liberis. Id enim alia Iustiniani lege diserte cautum est.[3] At si is, qui hæres institutus fuit eo testamento, quod ex causa præteritionis vel exhæredationis ruptum est, cum hæreditatem ex fideicommisso petere posset, conuersa per clausulam codicillarem institutione in causam fideicommissi,[4] aduersus legitimum hæredem tanquam hæredem egerit, non eo minus fideicommissum petere poterit. Quia sicuti clausula codicillaris, siue flectat institutionem in fideicommissum, siue inducat tacitam repetitionem legatorum & fideicommissorum ab intestato, non facit, ne legitimus hæres maneat is, cui, deficiente causa testati, lex ab intestato detulit hereditatem:[5] Ita nihil prohibet, quin & hæres ipse testamento institutus, & alius fideicommissarius quilibet, fideicommissum quandocumque, dùmodo intra trigesimum annum,[6] petat ab eo, quem prius legitimum hæredem agnouerit.[7] *Ita Senatus* in iisdem causis.

1 *In d. Nouell. 115. vt cum de appell. cognosc. §. aliud quoque capitulum.* Vnde sumpta est *Auth ex causa, C. de liber. prat.*

2 *L. 3. in princ. C. hoc tit. l. pen. §. vlt. de leg. 2. l generaliter 24. §. ex testamento, de fideic. liberis. l. 1. C. eod.*

3 *In l. vlt C. hoc tit.*

4 *Vt in l. quærebatur 19. D. de testament. milit. l. Scæuola 67. D. ad SC. Trebell.*

5 Imo supponit clausula codicillaris testamentum non valere, & hæreditatem ab intestato ad legitimos successores peruenturam. Licet enim ponatur in testamento, fit tamen in casum intestati.

6 Nam trigesimo anno ius petendi fideicommissi excluditur, vt & cætera omnia iura, *l. sicut 3. Cod. de præscript. 30. vel 40. anner.*

7 Nulla enim hoc casu variatio est, quæ tamen esset, si ei qui ex testamento prius egit, postmodum ab intestato agere permitteretur, *d. l vlt. C. hoc tit.* Iunge *Leum filius 76. §. varius de leg. 2. l quod in hærede 9. §. eligere, D de tribut. action.*

DEFINITIO XI.

Qui potuit fideicommissum petere ab hærede, si interim contra eum egerit, tanquam creditor hæreditarius, non ideo fideicommissum repudiasse intelligitur.

NEc deterior erit conditio vniuersalis fideicommissarij, ob id solum, quod pecuniam sibi à defuncto debitam à legitimo hærede totam exegerit, quam à seipso pro restituræ hæreditatis portione exigere debuisset, si fideicommissum agnouisset.[1] Nihil enim commune habet solutio æris alieni cum iure fideicommissi, quamdiu restituta non est hæreditas,[2] sufficitque haberi eius rationem eo demum tempore, quo restitutio fit, vt indemnis seruetur hæres, qui soluit,[3] quoniam & hæredi ipsi non fideicommissario incumbit ante restitutionem necessitas æris alieni exsoluendi.[4] Itaque quemadmodum si fideicommissum à legitimo hærede in diem, aut sub conditione tibi relictum esset, non prohiberis interea exigere, quod tibi defunctus debuisset,[5] salua hæredi imputatione eo tempore facienda, quo hæreditas restitueretur,[6] ita & cum fideicommissum purum fuit, si, vt hæredi parceres, id tam cito petere nolueris, debitumque exigere malueris, non est, quod ex eo solo ius fideicommissi remisisse videaris.[7] Nam sicut is, qui post mortem suam hæreditatem restituere rogatus est, repræsentare fideicommissum, si velit, potest,[8] dum ne alius quisquam ex eo lædatur, cuius interfit mortis tempus expectari:[9] ita ex contrario ei, qui fideicommissum purum statim petere potuit, fideicommissi exactionem in aliud tempus pro arbitrio differre permittitur.[10] *Ita Senatus* in iisdem causis.

1 Quasi hoc ipso fideicommissum repudiasse videretur.

2 Quia interim quamdiu hæreditas restituta non est, hæres rogatus & nomine & effectu hæres est, *leg. 1. 2. & pass. D. ad SC. Trebell.*

3 *L. 2. C. eod. l. in imponenda 6. l. irritum 8 C. ad leg. Falcid.*

4 Adeo vt post fideicommissi quoque restitutionem necessaria sit hæredi exceptio restituræ hæreditatis, *l. ita tamen, 27. §. qui ex Trebelliano, D. ad SC. Trebell.* cui tamen exceptioni locus esse non potest ante restitutam hæreditatem.

5 Quia fideicommissi restitutio peti non potest ante dies

vel conditionis euentum, *l.sed etsi alio 9 §.vlt. & l.sequ. D.eod. tit.ad SC Trebell.*

6 *d.l.2.C.eod.*

7 Quid enim si deliberabas, an fideicommissariam hæreditatem agnoscere expediret? quæ vtique habet commoda & incommoda, *l.non enim 38.l.1. & pass D.eod.*

8 *L.post mortem 12. C. de fideic. quia & qui soluit ante diem, plus præstat quam debeat, l.Iauolenus, alium locum qui 15. de ann. legat.* Quamquam hæc ratio videtur falsa in fideicommisso vniuersali, *dict.l.9.§.vlt. & l.10.ad SC.Trebell.* quippe quod non potest restitui, nisi secundum voluntatem testatoris, *l si mulier 59.§.ex asse, de iur.dot.* Scripsi *in Error.1. Decad.31. de error. pragmat.*

9 *Vt in l filiusfamilias 114.§.Diui 1. & seq. de leg.1. l.cum pater 77. §.hereditatem filius, de leg.2. l.uxorem 41.§.Seium marito, de leg.3.*

10 Non enim repudiat, qui non statim agit.

DEFINITIO XII.

Nihil interest, quantum da detractiones ex fideicommisso faciendas, an hæreditas ex testamento, an ab intestato restituatur?

ETiam cum ab intestato filius hæreditatem sibi quæsitam restituere rogatus intelligitur, non quidem conuersa in fideicommissum institutione vniuersali per clausulam codicillarem,[1] sed expressim, aut tacite repetitis ab intestato legatis & fideicommissis testamento relictis,[2] dupli cis detractionis commodum habet, eius nimirum portionis, quam pro legitima portione consequi debet, & eius, quam ex fideicommisso pro Trebellianica,[3] perinde ac si fideicommissariam hæreditatem ex testamento restitueret,[4] dummodo in diem aut sub conditione fideicommissum debitum fuerit, non pure.[5]

1 Nempe quia fideicommissum hoc casu censetur purum, & ideo vna tantum quarta detrahitur, vt dixi *Defin.7. §.ex l.2. §.vlt.D.hoc tit.*

2 *L.pen.§.vlt de leg.2. l generaliter 24.§.ex testamento, D.de fideic.libert l.1.C eod.*

3 *Ex c.Raynutius, & c.Raynaldus, extr. de testam.*

4 Cum etiam ab intestato fideicommissum hæreditatis relinqui possit, *d.l.2. §.vlt. D.hoc tit. l.filiusfamilias 18. ad leg. Falcid.*

5 Secundum ea, quæ scripsi *d.Defin.7.*

DEFINITIO XIII.

Extra testamenta, quæ fiunt inter liberos aut ad pias causas, numquam in testamento subintelligitur clausula codicillaris.

PLacet nostris, in testamento inter liberos aut ad pias causas conditio clausulam codicillarem subintelligi, cum expressa non est, vt & institutio directa flectatur in fideicommissum, & legata, quæ eo testamento liberis aut piæ causæ relicta sunt, ab intestato repetita videantur, fauore nimirum ac singulari priuilegio liberorum, & piæ causæ.[1] Sed extra hos casus vix est, vt codicillos fecisse videri debeat, qui testari voluit,[2] nec si pestis tempore[3], aut in castris testatus quis proponatur.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua supra Defin.7. De testam.

1 Iul.Clar. ex communi Doctorum sententia *in §.testamentum quæst.8.num.7.* post Ias. qui dicit communem, *ad l.coheredi, §.cum filia, in fin.de vulg & pupill substit.* Boer. *decis.40.*

2 Nisi dixerit, velle se testamentum valere iure codicillorum, *vt in d.§.cum filia, l.1. D. hoc tit. l.vltim. Cod.eod. cum similibus.*

3 Quia nec in testamento militari subintelligitur clausula codicillaris, quamuis putent quidam, subintelligi clausulam, Omni meliori modo, *arg l. 3.D.de testam.milit.* cuius tamen longe alia sententia & ratio est, vt alibi scripsimus. Vide *Decadem 36.de error.pragmat. & interpr.iur.*

TIT. XVIII.

DE LEGAT.

DEFINITIO I.

Vestimentis à patre legatis filiæ, quorum partem iam pater soluerat, omnium æstimatio filiæ debetur.

PAter filiæ secundo nuptæ legauerat vestimenta, quæ prioribus tabulis dotalibus eidem promiserat, cum iam partem eorum priori marito exsoluisset. Placebat quibusdam, ea tantum videri legata, quæ nondum fuerant soluta,[1] quod ad legatum vtile faciendum sufficeret, pleniorem esse legati, quam de dote actionem,[2] quodque in dubio parcendum esset hæredi, vt quam minimum fieri posset oneraretur.[3] *Senatus* tamen pronunciauit, omnium vestimentorum æstimationem deberi, siue quod fieri poterat, vt per prioris viri incuriam aut egestatem vestimenta, quæ iam pater soluerat, consumpta essent,[4] in quorum locum alia substitui pater vellet,[5] siue quod in tam aperta testatoris voluntate nullus coniecturis locus in fauorem hæredis relinqueretur.[6] *Ita Senatus* contra Dominam Daussans, vxorem Da. de Cornillon, 8. Cal.Febr.1589.

1 Nec enim bona fides pati videbatur, vt bis idem solueretur, *vulg.l.bona fides non patitur 57.de reg.iur.*

2 *L.1. de dot.releg. l si creditori 28. & seq.de leg.1. l.Aurelius 28.§.vlt.D.de liber.legat.cum similib.*

3 *L.Titia cum testamento 34.§.qui inuita, l.Sempronius 47. de legat.2.*

4 Sunt enim vestimenta ex earum rerum genere, quæ & vtendo consumuntur, & seruando seruari non possunt, *l.lex quæ tutores 22.in fin.C.de admin. tutor.l.vltim. C.quand.decret. opus non est.*

5 Ne alioqui filiæ periissent, cum is nullam videatur habere actionem, qui habet egenum debitorem, *l.nam is 6.D.de dolo, l si extraneus 33.de iur.dot.*

6 *L.ille aut ille 15.§.1.de legat.3. l.continuus 137.§.cum ita.de verb.oblig.*

DEFINITIO II.

Enumeratio specierum, siue per imperitiam, siue interpretandi potius quam restringendi animo facta non restringit legatum generale factum vxori.

TEstator hærede instituto filio legauerat vxori vsumfructum domus Titianæ, & mobilium omnium, quæ ibi essent, & quibus ad vsus suos indigeret; item bonorum quorumdam immobilium, postea subiecerat in hæc verba: *Et des fruicts & vsufruicts de la moitié de tous mes autres biens en quel lieu qu'ils soyent, soit prés, terres, maisons, vignes, pressoir, ou de quelque espece quelle qu'elle soit.* Quæsitum est, an nummi, quos testator in arca repositos habebat, itemque nomina debitorum, quod ad causam vsusfructus, legato continerentur? Quidam putabant, non contineri, non solum quod regulariter generali legato rerum omnium, quæ alicubi sunt, non comprehendantur,[1] sed etiam quod priora illa legati verba generalia per subsequentem specierum enumerationem restricta viderentur.[2] Id enim est quod dici solet in toto iure generi per speciem derogari.[3] Illa etiam ratio afferebatur, quod postrema legati verba, quæ generalia quoque videbantur, non nisi de similibus speciebus accipi deberent,[4] præsertim vt ea sumeretur interpretatio, quæ filio eidemque hæredi fauorabilior esset.[5] Contra tamen

tamen visum est, bonorum vsumfructum charissimæ vxori, quam tot legatis maritus honorasset, legatum videri,[6] quasi speciem aut per imperitiam,[7] an interpretandi potius quam restituendi animo enumeratę viderentur:[8] quod in dubio præsumendum fuit.[9] *Ita Senatus* pro vidua N. Puthodi, contra Joannem Puthod Aduocatum filium, 14. Cal. Mart. 1590.

1 *Ex l. quæsitum 78. §. 1. & l seq. §. 1. de legat. 3. l. Caius Seius 86. de legat. 2.* Iunge *l. si ita legatum 86. de legat. 3.*

2 *L. legata 9. in princ. de supell. legat in secundo responso.*

3 *L. in toto iure 80. de reg. iur. c. generi, de reg. iur. in 6.*

4 *Arg. l. vlt. §. vlt. de vin. tritic. & oleo legat.*

5 *L. Sempronius 47.* iunct. *l. Titia cum testamento 34. §. qui instituta, vers. non est enim verisimile, de legat. 2.*

6 *L. uxori meæ 37. de vsufr. leg.*

7 *Vt in l. legata 9. in princ. de supell. legat.*

8 *Vt in l. quæsitum 12. §. penultim. D. de instruct. & instrum. legat.*

9 Bart. *in d. § penult.* post Dynum *in d. cap. generi.* Dec. *in cap. sedes, ad fin. de rescript.* Aff. *decis. 106.* Steph. Bertr. *consil. 90. vol. 2.*

DEFINITIO III.

Communicantur fructus inter legatarium vsusfructus & legatarium proprietatis.

QVi vxori bonorum suorum omnium vsumfructum legauerat, exceptis rebus quibusdam Titio legatis, eodem testamento legauerat Sempronio fundum, non adiecta clausula, *detracto vsufructu.*[1] Erant qui putarent, vsufructuarium bonorum omnium fundi Sempronio legati vsumfructum integrum habere debere.[2] Alij contrà plenam proprietatem nulloque vsufructu imminutam ad Sempronium spectare,[3] quasi hoc casu, vt & aliis plerisque generi per speciem derogetur.[4] Media sententia placuit Senatui, vt vxoris fructuaria cum proprietatis legatario in fundi vsufructu concurrat.[5] Vsusfructus namque etsi in iure, non in portione consistit, tamen rei emolumentum habet, & portionis locum obtinet.[6] Non idem Senatus censuit, cum testator vxori suæ non simpliciter bonorum suorum omnium fructus, sed omnes & integros fructus etiam legatarum rerum legasset. Aperta enim hoc casu est voluntas testatoris nolentis, legatarium cum vxore fructuaria in vsufructu concurrere.[7] Quinquam in proposita specie illa etiam ratio legatarij concursum impediebat, quod mulieri dos debebatur, cuius restituendæ nomine dotalibus tabulis maritus bona sua omnia expressim obligauerat in antichresim,[8] id est, adiecta fructuum omnium donatione,[9] vt proinde donec soluta dote integra nihil iuris Sempronius in vsufructu ex causa legati habere posset.[10] *Ita Senatus* pro vidua Procuratoris Alberti, contra Dominos Senatores Dauise & de Beausuiour, 15. Calend. Junij 1590.

1 Quæ clausula solet & debet adiici, cum id agit testator, vt proprietarius non concurrat in vsufructu, *l. si alij 19. D. de vsufr. legat.*

2 Ex sententia Bartholom. Socin. *cons. 1. col. pen. lib. 4.*

3 Bald. *in l. quoties, ad fin. C. famil. ercisc.* Ias. *in l. cum quæstio, col. 2. C. de legat.* Aret. *cons. 74 in fin.* Salicet. *in d. l. quoties.* Ang. Aret. *in §. 1. Instit. de vsufr.* Paulus à Monte Pico *in l. Titia cum testamento 34. §. Titia cum nuberet, de leg. 2. col. 19.* Facit pro hac opinione text. *in l. uxorem 41. §. felicissimo, de legat. 3. l. alimenta 16. §. Basilica, de alim. & cibar legat.*

4 *L. in toto iure 80. de reg. iur. c. generi, eod. tit. in 6.*

5 Ita Didac. Couarr. *lib. 2. variar. resolut. cap. 2. num. 7.* Stephan. Bertr. *cons. 152 incip. viso processu, num. 2 & 3 part. 2.* Guil. Bened. in verb. *catera bona, num. 24.* Marc. de Mant. *sing. 398. ex l. si alij fundum 19. l. Sempronius Attalus 26. l. Sempronio 33. in princ. de vsufr. legat.* & ibi Bart. *& in d. si quis seruum 8. §. vltim. num. 6. de legat 2.* Roman. *sing. 580.* Ias. *in l. re coniuncti, num. 70. de legat. 2.* & ibi Ioann. Crot. *quæst. 4. fol. 2. ad fin.* Bart. *in l. quæsitum 12. §. penult. de instruct. & instrum. leg.* Alexan. *cons. 56. lib. 1.* Paul. Castrens. *cons. 223. lib. 2. col. 2.* Iunge *l. si proprietas 9. de vsufr. accresc.*

6 *L. Mœuius 66. § fundo, de legat. 2.* iunct. *l. cum filius 76. §. dominus, eod.*

7 Nam cum in verbis ambiguitas nulla est, non debet admitti quæstio voluntatis, *l. ille aut ille 25 §. 1. de legat. 3.*

8 De qua *in l. si is qui 11. §. 1. D. de pignor. l. si pecuniam 33. D. de pignor. action.*

9 In vicem scilicet vsurarum, quæ mulieri ob tardius solutam dotem deberentur, *cap. salubriter* vbi not. *extr. de vsur.* licet aliter sentiat Aff. post Alex. *decis. Neap. 285.*

10 Non enim verisimile erat legasse testatorem plus iuris, quam quod in ea re haberet, *vulg. l. vxor patrui 20. cum ibi not. C. de rei vend. l. si domus 71. §. vlt. de leg. 1. l. qui tabernas 31. de contrah. empt.*

DEFINITIO IV.

Alimenta legata non minuuntur ex imminutione fructuum fundi pro iis obligati, nisi relicta sint ex fructibus eius fundi.

TIbi alimenta testator legauerat, in eamque rem certi fundi reditus fructusque specialiter obligauerat. Si ex iis reditibus fructibusque tantum hodie redigi non possit, quantum necesse est ad alimenta, licet testamenti mortisve tempore redigi potuerit, integra nihilominus alimenta tibi debebũtur.[1] Quod enim testator, vt tibi magis consuleret, certi fundi reditus in eam rem obligauit, nocere tibi non debet, vt legatum alimentorum restrinxisse,[2] aut ius hypothecæ generalis, quæ pro legatis ex Iustiniani lege[3] competit, diminuisse, aut actionem in personam sustulisse[4] videri possit. Nam nec tuo, sed heredis lucro cederet, si pluris essent ij reditus, quam ad alimentorum erogationem necesse esset,[5] cum non fundus aut fundi reditus tibi legatus sit, sed alimenta.[6] Diuersum esset, si legatum ita relictum proponeretur, vt ex fundi reditibus alimenta tibi præstarentur: imminutis enim fructibus, alimenta quoque minui eo casu necesse est.[7] Eadem adhibetur distinctio, si non ex causa legati, sed ex alia qualibet alimenta debeantur.[8] *Ita Senatus* sæpius.

1 *L. Lucius Titius 12. de alim. & cibar. legat.* Cyn. *in l. si quis argentum, C. de donat.* Guid. Pap. *quæst...*

2 *d. l. Lucius, in fin.* ne adiecta in augmentum operentur diminutionem, *contra l. quod fauore 6. C. de legib. l. legata inutiliter 19. de leg. 1. l. legata 14 de adim. legat.*

3 *In l. 1. C. commun. de legat.*

4 Potest enim legatarius ex pluribus actionibus eligere, quam velit, *d. l. 1 l. cum filius 76. §. varius, de leg. 2.*

5 Nemo autem debet id petere, cuius contrarium non fuerat in contrarium euentum postulaturus, *l. penult. C. de solut. l. si pater puellæ 12. C. de inoffic. testam.*

6 Inspiciendum enim semper est, quid sit in legato, cum quæritur, & quid & quantum debeatur, *l. 1. de pen. leg. l. 1. §. item si ita, ad legem falcid. cum similib.*

7 *L. cum certus 5. de tritic. vin. & oleo leg. l. legatum 17. §. 1. de ann. legat. l. si debitor 39. §. 1. de contrah. empt.*

8 Eadem enim omnium ratio est, & consequenter idem ius statui debet, *l. illud 32 ad leg. Aquil.*

DEFINITIO V.

Heres non cogitur soluere legatam pecuniam, quam testator voluit capi ab hereditario debitore.

TRecenta tibi à Titio legata sunt his verbis adiectis, *à prendre & leuer sur le debte de mille escus à moy par R & hypothequez sur sa maison de Chambery.* Nulla tibi in heredem personalis actio competet ad hoc precise, vt pecuniam soluat, nec si domus obligatæ possessionem teneat, sed cogendus es legatum exigere eo ipso modo, quo relictũ est.[1] Cui consequens sit, vt liberandus sit heres, si paratus sit hypothecæ iure & possessione ad concurrentem vsque quantitatem tibi cedere.[2]

Formam enim legato soluendo præscriptam à testatore non magis legatarius inuito herede, quam heres inuito legatario immutare potest.[1] Quod autem adiicimus, *ad concurrentem vsque quantitatem*, sic accipiendum est, vt si tibi trecenta soluta sint, siue ab herede, siue à Titij testatoris debitore, sublatum intelligi debeat, quod ad te,[4] vinculum pignoris.[5] Cæterum ad eam vsque quantitatem indiuiduo tibi cum herede pignoris iure domum habebis obligatam,[6] vt, tametsi debitor tibi trecenta, aut heredi tantum septingenta soluerit, in solidum tamen obligata maneat ei, cui non erit satisfactum.[7] Nam quod à Iustiniano constitutum est,[8] vt hypotheca, quam pro legatis induxit, in eo differat à cæteris, quod diuidua, non indiuidua est, ad eam hypothecam pertinet, quæ pro legato, non ad eam, quæ ex legato competit.[9] *Ita Senatus* ex tempore Prid. Id. Febr. 1591.

1 Videtur enim legatum hoc casu relictum per finendi modum potius, quam vt ab herede præstaretur. Sufficit ergo, vt præstet patientiam & actionem.

2 *Arg l si quis seruum 8 in princ. de legat. 2.* iunct. *l. si seruus 108. in princ. de legat. 1.* * Aliud est in specie *l. quidam 96. de legat. 1.*

3 *L. cum res 47. per tot. tit. de leg. 1. si fideicommissum 50. D. de indic.* Aliud est in specie *l. quidam 96 de leg. 1.*

4 Et consequenter quod ad tibi debitam quantitatem, cum solutio tibi facta liberet debitorem ab herede saltem ope exceptionis, post rescriptum Diui Pij, *l. si pecunia 77. de legat. 1. l. cum quis 37. §. pater, in fin. de leg. 3.*

5 Tollitur enim soluto debito quandocunque & à quocunque, *l. Paulus 12. §. 1. & tot. tit. quibus mod pign. vel hypoth. solvit.*

6 Ius enim pignoris indiuiduum est, *l. rem hereditariam 68. D. de evict. l. quandiu 6. C. de distract. pignor.*

7 Quia nisi vniuersum, quod debetur, oblatum & solutum sit, potest creditor pignus vendere iure creditoris, *l. heredes 25. §. idem obseruatur*, iunct. *§. præced. D famil. ercisc.*

8 *In l. 1. C. commun. de legat.*

9 In proposito autem competit ex legato, quoniam qui legat, quod sibi debetur, etiam hypothecam eo nomine competentem legare intelligitur, *l. ex legato 18. cum ibi not. C. hoc tit. l. 4. C. qua res pign.* iunct. *l. 2. C per quas person. oblig acquir.*

DEFINITIO VI.

Heres per delegationem liberatus non potest conueniri, nec si delegatio rescindatur per in integrum restitutionem, nisi heres consenserit restitutioni.

AT cum in suprascripta specie heres de legato cum legatario transegisset, seque delegari passus fuisset, vt Sempronio tanquam creditori legatarij trecenta solueret, non dubitatur, quin heredi liberatio contigisset, cum legatario satisfactum esset,[1] Nec si legatarius contra Sempronium in integrum restitueretur, quasi sine causa & pro indebito facta delegatione nocere ea res heredi deberet, qui semel fuisset liberatus.[2] Quis enim legatarium patiatur nouam petere solutionem legati, quod iam pro soluto habeatur?[3] Itaque post solutionem Sempronio ab herede factam nihil est, quod ab herede amplius petere possit:[4] sin ante solutionem impetrata erit restitutio, ea ipsa in personam heredis actio competet legatario, quæ Sempronio competeret, si delegatio reuocata non fuisset?[5] Rescissa enim per restitutionem delegatione supersit, vt obligatio, quæ delegata fuerat, indebiti iure condicatur.[6] Plane si restitutioni in integrum à legatario aduersus Sempronium postulatæ heres consenserit, idem omnino seruandum erit, quod seruaretur, si nulla vnquam delegatio facta fuisset, rebus nimirum omnibus ex voluntate omnium, quorum interfuit, in pristinum statum restitutis.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Satisfactio enim pro solutione est, *l. satisfactio 52. D. de solut. l. si rem 9. §. omnis pecunia, D de pignor. l. item liberatur 6. §. 1. D. quib. mod pign. vel hypoth solvit.*

2 In perpetuum enim sublata obligatio nunquam reuiuiscit, *l. qui res 98. §. aream, D de solut.*

3 Siquidem soluit is, qui delegat debitorem, & delegatario pro solutione est, *l quamuis 8. §. interdum, D. ad SC. Vellejan. l. inter causas 26. §. abesse, & seq. D. mandat.*

4 Nulla enim superest actio, nemo autem potest agere sine actione, *l si pupilli 6. §. vltim. de negot. gest l. quoties 9. §. & generaliter, D de administ tutor.*

5 Nihil enim heredis interest, an soluat legatario, an Sempronio nomine legatarij.

6 *Arg. l si quis 4. D. de condict. caus dat.*

7 *Arg. l. voluntate 10. D. quib. mod. pign vel hyperh solvit, l. ab emptione 58. D. de pact.*

DEFINITIO VII.

Mulier, cui vsusfructus tantum legatus est, alio post eius mortem herede instituto, interim vsumfructum habet iure testamenti, sed curator bonis dandus est.

SI vsusfructus vxori, vt plerumque fit, legatus sit aut simpliciter relictus, nullo relicti titulo expresso, & post vxoris mortem institurus Titius, placet nostris valere relictum, etiamsi institutionis mentio facta nulla sit,[1] non ita, vt vniuersam hereditatem mulier habeat, cum alius ex asse scriptus proponatur,[2] sed vt vsumfructum habeat, quandiu viuit, & quidem vsusfructus iure. Etsi enim dies legati vsusfructus nunquam cedit ante aditam hereditatem,[3] propterea quod personam proprietarij sciri oportet, priusquam de vsufructuarij iure quæri possit;[4] adire autem in proposita specie scriptus heres non potest, quandiu vxor viuit,[5] vt tamen valeat legatum, non modo si suus heres institutus sit, (quo casu sui heredis existentia tantum operatur, quantum aditio,[6]) sed & si extraneus,[7] ratio illa facit, quod interea bonis curator dari potest,[8] præsertim cum nihil prohibeat, quo minus legatum consequatur legatarius ante aditam hereditatem, dummodo postea quandocunque adeatur.[9] Cui nec dissimile illud est, quod nostris etiam placet, spurio herede instituto, cum legitimabitur, posse institutionem valere, prius etiam quam legitimetur, nimirum dato bonis interea curatore, vt legitimationis tempus expectari possit.[10] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua Defin. 1. sup. De hered. instit.

1 Verbum enim, *relinquo*, trahi ad institutionem etiam in filiis, quos necesse est instituí, voluerunt post Hostiens. Card. & Panorm, *ad cap. Raynutius, per ill text. extr. de testam.* Bald. post Aret. *in l quoties, C. de hered. instit.* Socin. iun. *cons. 33. vol. 1.*

2 Aliud enim esset, si nemo esset ex asse institutus, DD. communiter *in l. extraneum, C. de hered. instit.* vbi Salic. *in fin.* Ias. *col penult. vers tertio principaliter.* post Bald. Ang. & Alex. in locis ab eo relatis.

3 *L. vnic. D quand. dies vsusfr. leg. ced. l. vnic. §. libertatibus, C. de caduc tollend.*

4 Cum vsusfructus sit seruitus personalis, *d. l. vnic quand. dies.*

5 Cum possit ipse ante mori, *l. Statius 48. §. 1. de iur. fisc.*

6 Alex. post alios *ad d l extraneum.*

7 Ias. post Bald. & Salic. ibid. Castr. *ad l. hereditas, de hered. instit.* Socin. iun *cons. 85. nu. 13. & 14. vol 1.*

8 *L. 1 D. de curat. bon dand. l si dim 8. quib. ex caus. in poss. eat.* DD. *ad l hereditas ex die, D. de hered. instit.*

9 Late Alex. *in addit. ad Bart ad d. l hereditas.* vbi loquitur in specie, quando heres institutus nondum natus est.

10 Idem Alexand. post Bald. *ad l Gallus 29. §. instituens, de liber. & posthum.* Ang. *ad l. libertas testamento, D. de manumiss. testament.* Bald. & Imol. *in l. si quis instituatur 23. D. de hereditt. instit.*

DEFINITIO VIII.

Legatum non præsumitur in dubio relictum animo compensandi.

Si extra-

SI extraneus, qui mihi vxoris meæ nomine dotem pecuniariam promiserat, eidem testamento certam pecuniæ quantitatem legauerit, non expresso eo, an in causam dotis, necne, vtrumque peti poterit, neque compensandi animus in dubio præsumetur.[1] *Ita Senatus* pro N. Iarsu, contra heredes D. de Sereney, Prid. Id. Maij, 1591.

1 *Ex l creditorem 85 de legat. 2. iun& l. cum ab vno 53. eod l. si compensando 6. C. de hered. instit.*

DEFINITIO IX.

Legata liberatione dolus præteritus aliquando remissus intelligitur. futurus nunquam, nec rursus dominium quod potuit testator vindicare.

LIberatione legata ei, qui tutor vel curator fuit, non videtur remissa petitio eorum, quæ penes legatarium ex administratione reliqua sunt, aut quorum ille sit debitor ex causa doli.[1] Diuersum est, si minor legauerit tutori vel curatori quicquid iuris in eum habuit, ob tutelam vel curam male administratam. Hoc enim legatum plenius est, eaque omnia complectitur, quorum nomine actio aliqua minori competit: in quibus etiam reliqua continentur, & quicquid à tutore vel curatore ex qualibet administrationis causa debetur, licet dolus interuenerit.[2] Nam & dolum præteritum remitti posse certum est.[3] Sane remissum esse vix vnquam credibile est, nisi cum verba sunt aut omnino expressa, aut adeo generalia, vt nullum dubitationi locum relinquant.[4] Cæterum expressam omnimodo fieri mentionem doli non est necesse.[5] Plane si qua res minoris & ad eum iure dominij pertinens remanserit penes tutorem vel curatorem, cuius vindicandæ ius minor habuerit, dicendum erit, legato eam non contineri.[6] Eius namque rei nomine, quæ mea est, licet eam possideas, nulla mihi actio, nullum ius in personam tuam, sed tantum in rem ipsam competit.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro Joanne Francisco Claudio Masson, 5. Cal. Junij, 1591.

1 *L. Aurelio 20. §. Caius.* vbi late Bart. & cæteri, *de liber leg.*

2 *L. si quis rationes 9.* ibi, *vel actionem ei remittere, eod tit. l. ita tamen 5. §. Iulianus, alias l. quidam decedens,* in illis verbis, *damnum vero, quod ex tutela quis senserit, & legari, & per fideicommissum ei reliqui potest, D. de admin tutor.*

3 Quamuis futurus remitti non posset, quia ea res inuitaret ad delinquendum, *l iuris gentium 7. § illud nulla, D. de pact.*

4 Ita Bart. & alij ad supradictos locos.

5 Vt apparet *ex l si quis rationes.*

6 *L. Aurelius 28 §. Mœuia 1. de liber. legat.* Francisc. de Crema *inter consil* Alex. *cons 62. vol 4.*

7 Cum actiones in rem detur contra eum, qui nullo modo est obligatus, *§. 1. Iustit de action.* Vnde est quod dicimus, neminem cogi inuitum suscipere actionem in rem, *l. vlt. D. de rei vindic.*

DEFINITIO X.

Tutor, qui liberationem ab vno ex impuberibus meruit, non cogitur communes rationes reddere, nisi sint omnino connexa.

SI duorum pupillorum vnus tutor fuerit, & alter pubes factus legauerit tutori quicquid iuris in eum habuit, non est cogendus tutor communes vtriusque pupilli rationes reddere.[1] Nisi tale quid administratum fuerit, cuius ratio adeo sit indiuidua, vt non aliter reddi possit, quam si communiter reddatur.[2] Quod tamen casu legati vtilitas in eo erit, vt communibus rationibus redditis, quod defuncto puberi debitum fuisse apparebit, remissum intelligatur.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum in rationibus reddendis totius administrationis maior sumptus nexetur, grauiorque nexatio.

2 Connexitas enim causæ & negotij hoc operatur, vt & alia pleraque, *L si tutor 13. D. de admin tutor. l. tutor post puberem 11. C. arbitr. tutel.*

3 Pecunia enim recipit diuisionem, tum quoque, cum rationum redditio indiuidua est, *l. in executione 85. de verborum oblig.*

DEFINITIO XI.

Onus soluendi legata & partem ærisalieni legatario iniunctum non dat in eum actionem creditoribus & legatariis, sed heredi.

EX eo, quod alicui legatum aut quid aliud relictum sit ea lege, vt legatorum & æris alieni partem exsolueret, nulla creditoribus aut legatariis in eum actio competit,[1] cum nihil ipsorum interfit, sed heredi tantum, ad cuius onus ea res pertinet, ac cuius solius ob eam causam interest, vt exoneretur.[2] Quare nec legatario grauato proderit, vt onus ei ademptum videatur, quod testator alia parte testamenti legata, vt fieri assolet, ab herede solui præceperit. Vna enim pars testamenti per aliam interpretanda est, cum vtraque recipit commodam interpretationem,[3] maxime quia non tam facile credendus quisquam est à priore voluntate tam cito & sine causa recedere voluisse.[4] Illa igitur interpretatio capienda est, vt voluerit testator legata ab herede solui: heredem vero à legatario indemnem præstari. *Ita tractatum est* 12. Cal. Jul. 1591.

1 *L. vlt. C. de hered action.*

2 *L. seruo legato 69. § si testator, de leg. 1.*

3 *L. Titia cum testamento 34. §. Lucius Titius.* vbi Bald. *de leg. 2.* [Quid si in codicillis quædam legata relicta sint soluenda ab herede. Tum alia indistinctè, quorum onus, neque heredi injunctum sit, neque legatario? Non videbitur testator à voluntate testamentaria recessisse, nisi in rebus, quas reformauit, *l. alumna 30. §. qui filias, D de adim. legat.* Itaque ab herede solo præstabuntur ea quæ soli heredi injunxit. Cætera vero tam ab herede, quàm à legatario. Vide Boer. *quæst. 146.* Vbi tractat de clausula posita in principio, vel in medio, vel in fine, an & quando ad omnia referri debeat.]

4 *L. non ad ea 89. de cond. & demonstr.*

DEFINITIO XII.

Ei, cui legatum est ius redimendi, cedenda est actio ab herede, & præstanda pecunia necessaria ad redemptionem.

FVndum Cornelianum Titius sub pacto de rettò uendendo vendiderat Mæuio, & cum supremâ ordinaret, eum mihi legauerat; quærebatur, quid in legatum veniret, an ius ipsum duntaxat redimendi, sed meis tamen pecuniis, an ipsa quoque pecunia, quam pro fundi redemptione emptori restitui necesse erat? Et plerisque placebat, solum ius redimendi legatum videri, non etiam pretium, quod in causam redemptionis Mæuio præstari oporteret. Multum enim referre, an testator leget rem suam alteri obligatam, an rem alienam, in qua nihil prorsus iuris habeat, an denique rem alienam quidem, sed in qua tamen ius aliquod adserere sibi possit? Prioribus casibus distinguimus, an obligatam aut alienam sciuerit, necne; vt si obligatam vel alienam sciuerit, heres luere aut emere debeat; sin ignorauerit, de suo legatarius vel luat, vel emat.[1] Posteriore vero siue alienam defunctus sciuit, siue ignorauit, nostrorum traditio est, nihil aliud in legatum venire, quam ius ipsum, quod in illa re defunctus habuit, tametsi morte ipsa testatoris fuerit perituram.[2] Ego verè

etiam salua nostrorum distinctione contrà putabam. Nam in re vendita sub pacto de retrouendendo nihil prorsus iuris habet, qui vendidit,[1] sed tantum ad rem ipsam consequendam, si intra tempus præstitutum pecuniam offerat, quandoquidem pactum de retrouendendo, si aliud nihil concurrat, quod inducat simulationem, non impedit dominij translationem, solaque venditi actio supereſt venditori.[2] Porro hæc ipsa ad rem consequendam actio, quæ testatori competebat, non potest eo defuncto alij competere, quam heredi, nec si alteri disertis verbis legata proponeretur.[3] Cum enim sit personalis, non minus ex parte venditoris, quam emptoris, eam necesse est à testatore vel inuito transire in heredem, in quem cætera quoque iura omnia transeunt:[4] sed tenetur heres legatario cedere, vt testatoris voluntati pareatur.[7] Atqui cessio illa futura est inutilis legatario, si non pecunia quoque ipsi præsterur, quæ ad redemptionem necessaria est, quia nec prius actio vlla competit ad redimendum, quam pecunia soluta, aut saltem oblata & recusante emptore obsignata sit.[8] Fatendum igitur est, in necessarium antecedens heredem ad hoc obligatum intelligi, vt eam quoque pecuniam præstet: vtique enim ea testatoris voluntas fuit, vt eiusmodi actionem cum effectu heres præstet.[9] Licet non ignorem fuisse qui putarent,[1] hactenus parcendum heredi, vt nuda actionis cessione liberetur,[10] quorum sententia sane probabilis videri nullo modo potest.[11] *Ita tractatum est* ex tempore, licet nihildum decisum, 8. Id. Febr. 1593.

1 *Ex l. si res obligata 57. de legat. 1. l. cum alienam 10. Cod. hoc tit.*

2 Sic enim nostri vulgo sentiunt *ad l. vxor patrui 20. Cod. hoc tit. per ill. text & ex l quod in rerum 14. §. 1. de legat. 1. l. Sticho 36. in fin. de vsufr. legat.*

3 Cum per venditionem secuta traditione dominium in emptorem transferatur, *l ex empto 11. §. 1 & pass. de act. empt. l. ab emptione 58 D. de pact. l. traditionibus 20. C. eod.*

4 *L. 2. l. commissaria 4 l si à te 7. C. de pact. inter empt. & vendit. l. si sterilis 21. §. si tibi, D. de action empt.*

5 *L. ex legato 18 cum ibi not. C. hoc tit.*

6 Potestate scilicet legis duodecim tabularum, *l 1. C. si cert. petat. l 1. & 2. C si ex plurib. hered. debit. vel credit. l. vlt. C. de heredit actio*

7 Not. *ad d. l ex legato, & ad l nomen 4. Cod. quæ res pignor. oblig poss.*

8 *d. l. 2. d. l si à te 7. C. de pact. inter empt. & vendit.*

9 Ita recte ac subtiliter Bald. & Salicet. disputant *ad l. cum alienam 10. C hoc tit.*

10 Castrens *ibid. & ad l. id quod apud hostes 9. de legat. 1.*

11 Verba enim cum effectu sunt accipienda in omnibus dispositionibus, *l 1. § vlt. quod quisque iur. l pen. § decere, ne quis eum, qui in ius vocab. vi exim.* & in testamentis plenior interpretatio fieri debet, *l in testamentis 12. de reg. iur.*

DEFINITIO XIII.

Testator, qui legauit rem, in qua solum habet vsumfructum, non tantum ius, quod habet in re, sed rem ipsam legare intelligitur.

AT neque probare vnquam potui vulgarem illam nostrorum traditionem, quæ induxit, vt legata re aliena, in qua testator aliquod tantum ius habuit, nihil nisi ius illud legatum videatur, eo etiam casu, quo ipsius testatoris morte fuerit perituram; vtputa si fundum legauerit, cuius habebat vsumfructum.[1] Nam rescriptum Imperatorum, quo in hanc rem nostri vulgo abutuntur,[2] longe aliam habet sententiam, illam nimirum, vt legatum rei alienæ, in qua solum vsumfructum vxor patrui eademque testatrix habuerat, non valeat in præiudicium proprietarij, hoc est, facere non possit, vt ipsi proprietatio res adimatur.[3] At non inde sequitur, quod illi inferunt, Nihil igitur legatario deberi. Nam imo vero perinde illi debetur æstimatio, ac si nihil iuris in ea re viuus testator habuisset;[4] quando nihil interest, quod ad legatum pertinet, an nullum ius in illa re viuus testator habuerit, an tale, quod cum ipsa persona fuerit extinctum,[5] cum eo demum tempore legatum deberi incipiat, quo testator mortuus sit?[6] Sine si non fundus alienus, in quo testator vsumfructum habuit, sed vsusfructus ipse legatus fuerit, aliud dicendum est.[7] Nam cum morte legantis finiatur,[8] absurdum sit, quinimo ἀδύνατον, post ipsius mortem æstimari rem, quæ amplius non sit in rerum natura.[9] Etsi namque, quod in rerum natura adhuc non sit, legari potest, si modo fore speretur,[10] id tamen, quod in rerum natura amplius non sit, licet fuerit, legari non potest.[11] Certe si is, qui solum vsumfructum habebat, cum proprietatem plenam habere se existimaret, fundum legauerit, fauor heredis facit, vt id potius, quod habere se crederet, quam quod onerare heredem vellet, legasse videatur, vt proprietatis æstimatio legatario non debeatur.[12] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Ita namque communiter nostri putant *ad l. vxor patrui 20. per ill. text. C. hoc tit. & ex l. quod in rerum 24. §. 1. de leg. 1. l. Sticho 36 in fin. de vsufr. legat.*

2 *In d. l. vxor patrui.*

3 Ex vulgari regula *l. id quod nostrum 11. l. non debet alteri 74. de reg iur.*

4 Quia non potest fructuarius ignorare, rem, cuius habet vsumfructum, ad alium pertinere, *l. 1 D de vsufr.*

5 Quomodo vsusfructus finitur & extinguitur morte fructuarij, *l. 3. §. vlt. & pass. quib. mod. vsufr. amitt.*

6 *L. 1. D. qui testam. facer poss. l. legatum 116. de leg. 1. Instit. de legat.*

7 *d. l. quod in rerum 24. §. 1 de leg. 1.*

8 *L 4. D. quand. dies legat. ced.*

9 *L in actionibus 5. §. vlt. D. de in lit. iur.*

10 *d. l. quod in rerum, in princ.*

11 Et ita coniungendus est *d. §. cum initio legis.*

12 Vt in illa elegantis specie, de qua *in d. l. Sticho 36. de vsufr. legat.* iunct. *l. Sempronius 47. de leg. 2. & l. vnum ex familia 67. §. si rem eod.*

DEFINITIO XIV.

De legato matri vsufructu restringendo ad alimenta fauore liberorum.

MAter, quæ filio à patre herede instituto facta est domina & vsufructuaria bonorũ omnium, nihil nisi alimenta petere potest, ex consuetudine quadam olim primum Bononiæ inducta in Curia Bulgari, postea sicut ab Interpretibus omnibus ita à Senatu nostro plerisque Senatusconsultis approbata,[1] fauore nimirum liberorum, quibus ea ratione potius consulere voluisse pater credendus est, dando matri administrationem, vt vnà cum liberis moraretur.[2] Inde quæritur, Si mater ad secunda vota conuolauerit, vt iam cum liberis morari nõ ppssit, vtpote in nouam mariti familiam translata, an eum vsumfructum retinere debeat? Et placet non debere, quasi deficiente tacita conditione, quæ huic legato inest.[3] Si tamen filio iam defuncto, cum quo morari debuerat, ad secundas venerit nuptias, aliud est, quia post mortem filij deficere amplius conditio non potest, cum per rerum naturam, non per matrem factum sit, ne morari cum liberis possit.[4] *Ita tractatum est* in causa Francisci Perrin, 15. Cal. Aug 1595.

1 Ex æquitate contra meram iuris rationem, vt constat *ex l vxori meæ 37. de vsufr. legat.* [Aliud ergo est, si institutus sit extraneus. Anton. Gabriel. *lib. 5. commun. opin concl. 3. de vsufr.* Item si onera hereditaria sint iniuncta matri, puta vt soluat onera hereditaria, aut filios educare, ac benè instituere teneatur. Idem

tur. Idem Gabriel, *concluſ. 2. de vſufr. limit 6. nu.* 45. poſt Steph. Bertr. *conſ* 36. *&* 57. *not.* 1. Alias pleraſque limitationes, vt & ampliationes fere omnes, quæ adduci poſſunt, Vide apud eundem Gabr. *dict. concl.* 2. *&* 3. Sanè tum quoque, cùm matri aut alij relictus eſt vſusfructus totus, nec ad alimenta reſtringendus, legitimam tamen ſaluam & legitimæ fructus habere liberi debent, vt habeant vnde ſe alant. Nouell. 18 *de trient. & ſemiſſ. cap.* 3 *§. prohibemus.* Iun. *&. l. Papinianus* 8. *§. vnde ſi quis. in fin. D. de inoff teſtam. Ita Senatus* in cauſa N. Georgiæ Brunet, & N. Petri Berta, die 26. April. 1614.}

2 Itaque aliud eſſe volunt in nouerca. Cremenſ. *ſing.* 8. poſt Bald. *ad l vlt. C de indict. viduit. tollend.*

3 Et quidem facto vxoris, per quam ſtetit *l.* 3. *C. de condit. inſert.* Aliud eſt in ſpecie, *l.* 1. *C. hoc tit.*

4 *d. l.* 1. *C. hoc tit.* vide tamen *l.* 4. *C. de condit. inſert.* Quod ſi matri datus ſit vſusfructus cum tutela, magis eſt vt cum tutela alimenta quoque finiri debeant, vt fiat æqualis determinatio, *arg. l.* 4. *de vulg. & pupill. ſubſtit.* Quid ſi pater habens filios impuberes ex duobus matrimoniis tutelam omnium det vxori cum vſufructu? Inutilis quidem erit datio tutelæ, quod ad liberos prioris matrimonij, ſed non ideo melior erit conditio nouercæ, quod ad vſumfructum, cum eam teſtator non pro nouerca, ſed tanquam pro communi matre habuerit.

DEFINITIO XV.

Legatum vſufructus reſtrictum ad alimenta fauore pupilli an ſimiliter reſtringatur fauore ſubſtituti vulgaris aut pupillaris?

AT finge in eadem ſpecie, datum fuiſſe pupillo ſubſtitutum, ſiue vulgarem, ſiue pupillarem, an fauore ſubſtituti eadem fiet contra matrem interpretatio, quæ fauore pupilli, vt legatum generalis vſusfructus matri relictum reſtringatur ad alimenta? Minime, quia nemo non videt longe diuerſam eſſe filij & ſubſtituti rationem,[1] ſi ſubſtitutus non ex liberis, ſed extraneus fuit.[2] Idq; in ſubſtituto vulgari omnes admittunt, quia cum vulgaris ſubſtitutionis caſus euenit nulla perſonæ inſtituti ratio habetur; quandoquidem teſtamentum tunc incipit à ſubſtituto euadente in inſtitutum,[3] & legata, quæ ab inſtituto relicta fuerant, cenſeantur à ſubſtituto repetita, & quaſi ab eo primum relicta.[4] Sed in ſubſtituto pupillari diſtinctio adhibenda eſt, an legatum vſusfructus ita matri relictum ſit, vt vnum ſit legatum, an ita potius, vel plura legata eſſe videantur, quod euenit, ſi ponas, vxori legatum vſumfructum, his verbis adiectis, *donec caſte vixerit*, aut etiam, *quandiu viuet.* His enim verbis conſtat, plura eſſe legata, tot nimirum, quot ſunt anni, & primi quidem anni purum, ſequentium vero conditionalia.[5] Primo caſu legatum, quod ſemel & ab initio certam formam accepit ex interpretatione fauore pupilli contra matrem facta, eandem formam perpetuo retinet. Neque enim ex perſona ſubſtituti pupillaris poteſt legati conditio immutari,[6] cum pupillaris ſubſtitutus legata ab impubere relicta ſemper debeat non tanquam à ſe repetita, ſed ex perſona pupilli & tanquàm ipſius heres,[7] nimirum ſi non ſolum ex pupillari ſubſtitutione ſuccedat, ſed etiam in pupillarem caſum, non in vulgarem, id eſt, agnita per filium impuberem patris hereditate:[8] poſteriore vero caſu, quo tot legata ſunt, quot anni, conſequens eſt, vt eo primum anno, quo filius iam defunctus eſt, plenum vſumfructum habere mater debeat, ac ſi eo primum die legatum illi eſſet, cum ſit nouum legatum.[9] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 Nec enim nouum eſt, vt in quibuſdam melior ſit conditio pupilli, quam pupillaris ſubſtituti, in iis ſcilicet, quæ pupillus habet tanquam filius, *vt in l. paterfamilias filium* 28. *de reb. auctor. iudic. poſſid. alias l* 13 *de priuileg. credit.*

2 Nam cum ſubſtitutus eſt ex liberis, eadem ratio eſt ſubſtituti, quæ inſtituti. Ergo idem ius in vtroque eſſe debet, *arg. l. illud* 32. *ad leg. Aquil.* [Extranei alia ratio eſt. Anton. Gabriel. *concluſ.* 3. *de vſufr. lib.* 5. Dixi *Defin. prox. num.* 1.]

3 *L.* 1. *l cum ex filio* 39 *§. vlt. l. coheredi* 41. *in princ. D. de vulg. & pupill ſubſtit.*

4 *L. licet Imperator* 74. *de legat.* 1.

5 *L. ſi in ſingulos* 4. *D. de ann. legat.* Iun. *&. l cum in annos* 11. *eod.*

6 *Arg. l.* 2. *§. ex his, de verb. oblig.*

7 *L. in ratione* 11. *§. quod vulgo D. ad leg falcid.*

8 *Vt in d. §. quod vulgo*, Iunct. *l. qui fundum* 87. *§ qui filium, eod tit.*

9 *Arg. d. l. cum in annos* 11. *de ann. legat.* Alia ratio annuæ ſtipulationis eſt, quæ pro annis omnibus vna eſt & pura, *l. ſi Stichum* 16. *§.* 1. *de verb. oblig.*

DEFINITIO XVI.

Is, qui vt miniſter pecuniam accepit credendam ſub fœnore in diem vſque nuptiarum puellæ, ſi crediderit, & ſubinde antè diem nuptiarum pecuniam illam à patre puellæ exigi permiſerit, non liberatur: debitor tamen, qui vero ſuo creditori ſoluit, liberatur.

FRater ſorori vterinæ in poteſtate patris conſtitutæ centum legauerat, eaque Titio ſtatim ſolui iuſſerat, ea lege, vt crederentur ſub fœnore ad eam vſque ætatem & diem, in qua ſoror nuberet, vt medij temporis intereſurio ſororis dos augeretur. Titius legato ab heredibus accepto pecuniam Sempronio crediderat ſub vſuris, cumque poſt aliquod tempus filia quaſi mox nuptura præſente & auctoritatem præſtante patre inſtrumentum nominis ab eo petiiſſet, ille tradiderat, ſibique tam à filia, quàm à patre indemnitatem fuerat ſtipulatus. Nouatione deinde ſecuta idem debitor aucta iam ſorte per vſuras præteriti temporis ad certam diem ſoluturum promiſerat, tum ſoluerat; & filiæ ſimul & patri. Nuptiis tandem contractis, doteque multo ampliore per patrem promiſſa, ita tamen vt in dotem ea quantitas imputaretur, quam ex filiæ legato acceperat, filia cum ſibi dos non ſoluëretur à patre iam tum in ſummam delapſo egeſtatem, petebat, vt Titius ad ea centum, quæ legata fuerant, condemnaretur, quaſi per nominis ceſſionem ante diem nuptiarum factam liberatus non fuiſſet. Prior iudex pro ea pronunciauerat, & reſtitutionem in integrum ab illa ex Principis diplomate impetratam admiſerat. Appellatione per Titium interpoſita quærebatur, quid iuris eſſet? Placuit bene iudicatum, propterea quod teſtator prudens Titij fidem ſecurus videretur, ne lubrico paternæ adminiſtrationis, quam propter patris mores ſuſpectam habebat,[1] ſororis pecuniam committeret.[2] Et vero cum ob eam cauſam longiorem ſolutioni diem dixiſſet, non vt Titio conſuleret, qui nullum ex legato commodum ſperare poterat,[3] ſed fauore ſororis, vt dotem ampliorem quandoque haberet,[4] imputari poterat Titio, cur nullo Iudicis cogente imperio ſolutionem repræſentaſſet,[5] aut, quod idem erat, exigendæ pecuniæ facultatem & patris & filiæ arbitrio permiſiſſet, tradito in eam rem nominis inſtrumento.[6] Quid enim debitor ipſe faceret ex propria obligatione conuentus à filia, cui pater auctoritatem accommodaret?[7] An ei imputabimus, cur creditrici ſuæ ſoluerit ante diem nuptiarum, quod ad aliam certamque diem, nulla nuptiarum mentione facta, dare debuit?[8] Aut cur teſtatoris voluntatem ſecutus non ſit; qui ad ſoluendum ex proprio contractu, non ex teſtamento fuerat obligatus?[9] Quid vero conditiones teſtamento adſcriptæ ad eum pertinent? Quod autem filia ſolutionis tempore & minor annis, & in patris poteſtate conſtituta proponebatur, vtique facere non poterat, quo minus ei rectè ſolutum eſſet, ſiue quis fateatur, patrem

in ea pecunia fuisse legitimum filiæ administratorem, [10] (ponimus enim, filiæ solutionem accipienti patrem consensisse, [11]) siue dicas, quod probabilius est, ideo non fuisse legitimum administratorem, quod ipsi pater prohibuerat vsumfructum. [12] Itaque vix dubitationi locus relictus videbatur, quin Sempronius debitor soluendo creditrici, patre præsertim sciente & consentiente, pleniſſimam liberationem esset consecutus. [13] Soli *Titio* imputari poterat, cur non saltem curasset caueri sibi à patre de pecunia filiæ, cum nuberet, restituenda. [14] Nec ad rem faciebat, quod nudum ille in ea re officium & ministerium testatoris voluntati præstitisset, ex quo periclitari eum, damnumque sentire inciuile videbatur. [15] Nam cum testatoris voluntatem in eo semel agnouisset, quod pecuniam legatam acceperat, consequens fuerat, vt susceptum officium non desereret, [16] nec ad se exonerandum solueret ante diem, qui solutioni à testatore fuisset præstitutus: [17] minus vero mouebat, quod pater nuptui collocans filiam abunde ipsius indemnitati consuluerat, ampliore dote ob eam causam constituta; [18] inanis enim erat actio ex illa dotis promissione, quam patris inopia excludebat. [19] Illud sane probabilius videri poterat, imputandum heredibus, non quod cautionem à Titio non exegissent, quam testator non iniunxerat, [20] sed quod in legati solutione stipulationem non interposuissent, De pecunia mulieri quandocunque nuberet restituenda. [21] *Ita Senatus* in causa Stephani Escottier & Noellæ de Motz, 4. Cal. Iunij, 1591. & iam antea prouisionali aresto inter easdem partes pronunciato, 4. Non. Iun. 1590.

1 *Vt in l. pen. § potuit tamen pater, D. de curat furios.*

2 *Arg. l. 3. § cum Pollidius, de vsur. l. Firmio 26. § quand. dies leg. sed.*

3 Cum voluisset testator totius interusurij commodum ad sororem pertinere, & esse in legato, *vt in l. debitor 82. de leg. 2.*

4 Interdum enim tempus solutioni adiicitur fauore creditoris, non debitoris, *l. si ita relictum 41. § Pegasius, de leg. 2. l. Iauolenus 15. alias l. eum qui, de ann. legat.*

5 Nec enim poterat cogi, vt repræsentaret solutionem, quia solutioni dictus erat à testatore dies nuptiarum, nec proinde poterat peti legatum ante festiuitatem ipsam nuptiarum, *l. sanximus 24. C. de nupt. l. Stichum 39. § 1 de statulib.* De quo vide Cravet. *cons. 101. nu. 1.*

6 Siquidem, qui tradit instrumentum, mandare videtur, quia dat alij agendi facultatem, *l. 1. C. de donat. l. vlt. C. de pact. coment. tam sup. dot.*

7 Non enim potest debitor recusare, quo minus cogatur soluere quod debet, si à vero creditore conueniatur, *l. quod autem 6. § apud Labeonem. quæ in fraud credit.*

8 Dies enim regulariter in stipulationibus adiicitur pro debitore, vt, quamuis interim non possit conueniri, possit tamen interim soluere, *l. quod certa 70. de solut.* Quanquam in specie proposita hoc amplius erat, quod dies obligationis venerat, licet nuptiarum dies non venisset.

9 Inspicienda enim est forma contractæ obligationis, quæ mutari non potest, *l. vero 12. § pen. de procurat.*

10 *Ex l. eum oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*

11 *l. 2. § vlt. l. post dotem 40.* & vtrobique Bart. *D solut matrim.*

12 Nam quarum rerum filij pater vsumfructum non habet, earum nec legitimam administrationem habet, *Nouell. 117. vt lic. matr. & auia. c. 1.*

13 Quamuis ea pecunia ad patrem peruenisse præsumeretur ex not. *in l. si cum dotem 22. § transgrediamur, D. solut. matr.* Vide tamen Cravet. *cons. 91.*

14 *L. Titio centum 71. § Titio genero, vers. Sabinus, de condit. & dem.* Bald. *in l. generaliter, vers. modo circa prædicta, C. de Epis. & Cleric.*

15 *L. si quis Titio 17. de leg 2. l. Lucius 78. § 1. ad SC. Trebell. iunct. l. sed si quis 7. testam. quem. aper.* cum ex eo legato nullum commodum percipere Titius potuisset, quod secus est in specie, *l. à filio 15. de alim. leg.* Adde *l. alimenta 16. § Basilica. eod.*

16 *Arg. l. in commodato 17. § sicut, vers. suscepisset enim, D. commod. l. si mandauero 22. § vlt. D. mandat.*

17 Bonam enim fidem præstare debet quisquis mandatum suscipit, maxime si à testatore, *arg. l. si à pluribus 107. de leg. 1.*

18 *Arg. l. si pater 4. l. dotem 38. D. solut. matrim.*

19 *Vulg. l. nam is 6. D. de dolo.*

20 *d. l. Firmio 26. § 1. quand. dies legat. cod. l. liberto 21. § Largius 4. de ann. legat. l. Diuus Pius 6. D. si cui plus quam per leg. Falcid.*

21 *d. l. Firmio, § 1.* ibi *fideicommissum ab heredibus petendum, qui dari pecunia stipulari debuerunt.* Vide Bened. Capr. *in tract. de exec. vlt. vol. membr. 6. nu. 81.*

DEFINITIO XVII.

Iussus chirographum ducentorum reddere, vel ducenta dare, si chirographum nullum reperiatur, ducenta dare tenetur.

QVidam testamento cauerat habere se patris chirographum, ex quo obstrictus ille erat vt Titio ducenta daret, heredique præceperat, vt chirographum Titio statim redderet, vel ei ducenta solueret. Cum inter cæteras chartas hereditarias chirographum illud repertum non esset, nec eo minus tamen ad eius restitutionem aut quantitatis solutionem cõdemnatus fuisset heres, prouocauerat ad Senatum, quasi id legatum videretur, quod in rerum natura non esset, [1] frustraque condemnatio fieret exhibendæ eius rei, quæ nec antea vllibi visa, nec vspiam hodie reperiretur. [2] Pronunciatum est rectam iustamque fuisse cõdemnationem, propterea quod certa quantitas expressa testamento fuerat, quæ si peti non poterat ex chirographo, de quo minime constabat, tanto magis legati iure debebatur. [3] Neque enim falsa demonstratio nocere legato solet, sicut nec falsa causa. [4] Neque simile videri potest, quod si quis ita legauerit, *decem, quæ mihi Titius debet, lego*, cum nihil Titius testatori deberet, inutile legatum est. [5] Multum namque refert, an legem, quod mihi Titius debet, an quod ego Titio debeo. Hoc enim legatum valet, etiamsi nihil Titio debeam: quod quam rationem habeat, alibi explicauimus. [6] *Ita Senatus* ex tempore, contra Ant. Lambertum Necien sem, 12. Cal. Aug. 1592.

1 *Vt in l. quidam 7. § 1. D. de tritic. vin. & oleo legat. iunct. l. quod in rerum 24. in princ. cum ibi not. de leg. 1.*

2 *L. officium 9. de rei vindic. l. in actionibus 5. § vlt. de in lit. iur.*

3 *L. legaui 25. § vlt. l. Aurelius 28. § vlt de liber. legat.*

4 *L. demonstratio 17. l. falsa 33. de condit. & demonstr. l. 1. 2. 3. C. de falsa caus. adiect. legat. l. Lucius 88. § quisquis, de leg. 2.*

5 *l. si sic legatum 75. § 1. de leg. 1.*

6 *lib. 6. Coniect. c. 2.* vbi vide.

DEFINITIO XVIII.

Legatum liberationis rationum reddendarum remittit duntaxat scrupulosam redditionem, nisi in casibus, nunquam dolum.

LIberatio, quæ testamento plerumque legari solet, ab omni rationum redditione & à confectione inuentarij, hactenus valet, vt scrupulosa tantum redditio & confectio remissa videatur. [1] Sed hoc ita, si non aut legatum sit, quicquid ob eam causam debebitur, [2] aut pœna aliqua sit adiecta, si aut rationum redditio petatur, aut inuentarium fiat. [3] His enim casibus omnimodo & præcise voluntas testatoris seruanda erit: [4] dum tamen meminerimus, dolum semper & vbique exceptum intelligi oportere. [5] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise, viduæ illustris D. Ioannis Comitis de la Chambre, 4. Id. April. 1593.

1 *L. si seruus vel titius 119. de leg. 1. l. si quis rationes 9. de liber. legat.*

2 *Vt in l. ita autem 5. §. Iulianus, alias l. quidam decedens, D. de admin. tutor.*

3 Enixa enim testatoris voluntas probatur ex eiusmodi pœnæ adiectione.

4 Cum in vltimis voluntatibus voluntas testatoris illa sit, quæ totum facit, *l. si mihi 12. in fin. de leg. 1. l. verbis legis 120. de verb. signific.*

5 *d. l. si quis rationes 9. l. Aurelio 20. in fin. de liber. leg. d. l. si seruus vetitus.*

DEFINITIO XIX.

In necessario debitore præsumitur animus compensandi, at non in voluntario, nisi ex coniecturis.

QVamuis dici soleat, non censeri debitorem creditori suo legare animo compensandi, nisi animus ille probetur, [1] non tamen in quolibet creditore id verum est, sed in voluntario duntaxat. Necessarius enim præsumitur compensandi causa legasse, vt nostris placet: [2] sed & in voluntario idem esse potest, si adsint coniecturæ aliquæ voluntaris, [3] vtputa si prohibitus sit legatarius, idemq; creditor, ne quid amplius peteret. [4] *Ita Senatus* in causa D. de la Perriere & D. de la Barre, Prid. Cal. Iul. 1594.

1 *L. creditorem 85. de legat. 2. l. si compensandi 6. C. de hered. instit.*

2 Ita nostri notant *an Auth. preterea per ill. text. C. vnde vir & vxor.* Vide Bart. *ad l. Titia cum testamento 34. § qui inuita, de leg. 2.* [4] Menoch. *lib. 4. de præsumpt. præsumpt. 110. n. 36. & 37.* Affl. *dec. 44.* Craue. *cons. 149.*

3 Nam & manifeste probari dicitur in vltimis voluntatibus, quod probatur ex coniecturis, *l. cum proponebatur 64. de legat. 2.*

4 *Arg. l. quæsitum 78. §. 1. de legat. 3. iunct. l. Paula 27. §. Pompeius. eod.* Nam & ipsa prohibitio petendi sufficit ad inducendum liberationis legatum, *l. si quis rationes 9. l. Aurelio 20. §. 2. de liber. legat.* Iunge *Defin. 22. inf.* [4] Et Mantic. *lib. 20. de coniect. vltim. volunt. lib. 5. num. 20. 21. 22. & 25.*

DEFINITIO XX.

Legato nomine habet legatarius vtilem actionem etiam hypothecariam sine cessione, sed non possessionem neque remedia possessoria.

EX legato nominis transferuntur in legatarium ipso iure vtiles actiones, quæ defuncto aduersus debitorem competebant, nec vlla in eam rem ab heredibus facienda cessione opus est, [1] cui consequens sit, vt iura quoque hypothecarum transferantur. [2] An & earum possessio? Minime, quia possessio facti est, [3] nec nisi in heredem vniuersalem continuari potest, & quidem recepto moribus nostris, [4] potius quam communi Romanorum iure. Nec aliud erit, quamuis testator, qui pignus possidebat, legatarium in ius & locum suum substituerit. Non enim in testatoris arbitrio positum est, vt ius possessionis in legatarium transferatur, [6] sed tantum vt propria, si volet, auctoritate nanciscì eam legatarius possit. [7] Proinde si ante quam iure suo vsus sit alius quispiam possessionem illam inuaserit, non competent legatario interdicta cæteraque remedia possessoria ad recuperandam possessionem comparata: [8] sed tantum ei permittendum erit, vt agat aduersus heredem ad hoc, vt quas habet aduersus nouum possessorem actiones cedat & præstet. [9] Plane si pignorum possessionem legatarius per heredis manus acceperit, nec dubitandum est, quin remediis omnibus possessoriis vti legatarius possit. [10] *Ita Senatus* in causa illustris D. Ioannis Ludouici, Marchionis de la Chambre, & Sp. Caroli Francisci Russin, Aduocati clarissimi, 12. Cal. Ianuar. 1594.

1 *L. ex legato 18. C. hoc tit.* Idemque est in omnibus aliis, in quos nomen ex aliqua iusta causa translatum est, idque ex rescripto Diui Pij, *l. si cum emptore 16. D. de pact. l. vlt. C. quand. fisc. vel priuat. debit. sui debitor. commun. poss. l. 2. Cod. de obligat. & act.*

2 *L. nomen 4. C. quæ res pignor.* iunct. *l. 1 C. commun. de legat.*

3 *L. denique 10. D. ex quib. caus. maior l. 1 § si vir vxori, D. de acquir. possess. l. 1 §. Scæuola. sic, qui testam. lib. esse iussit fuit.*

4 De quibus vide quæ scripsi *Defin. 4. supr. de edict. Diui Hadr. toll.*

5 Vt constat *ex l. cum heredes 13. de acquir. poss.* iunct. *d. §. Scæuola.*

6 Quia possessio nuda voluntate non transfertur, sed opus est animo & corpore, *l. 3 §. in amittenda, l. quemadmodum 8. D. eod. tit. de acquir. poss.*

7 *L. 1. D. quod legat.*

8 Nemo enim potest videri amisisse possessionem, quam nunquam habuit: *l. non videtur rem amittere 83. l. nemo potest videri 208. de reg. iur.*

9 Cur non enim teneatur heres saltem ad hoc præstandum, quod sine ipsius dispendio futurum est, *l. in creditore 38. in fin. D. de euict.*

10 Vt & alius quilibet, tanquam qui in re legata sit, loco heredis, *l. id tempus 14. §. 1. de vsucap. l. Pomponius 13. §. sed & legata, de acquir. poss.*

DEFINITIO XXI.

Varij casus, in quibus non valet legatum rei alienæ, etiam in coniunctam personam collatum.

LEgatum rei alienæ, quam testator suam esse putauit, non valet, nisi verisimiliter fuisset legaturus, etiamsi sciuisset. [1] Quod præsumendum est, non solum si legauit coniunctæ personæ, [2] sed & si alicui extraneo propter benemerita. [3] Sed id non habet locum, si hereditas sit exhausta vel grauata ære alieno. [4] Item si fuit quidem legaturus, sed non tantam quantitatem, [5] vtputa si legauit bona, quæ putabat sibi obuenisse ex hereditate Titij, quæ tamen nulla obuenerat. Solent enim testatores liberaliores esse in legandis iis rebus, quas ex causa lucratiua fuerunt consecuti. [6] Idem est si testator erraverit in causa finali legandi. [7] *Ita Senatus* in causa fratrum Sirey & liberorum D. Senatoris de Coysias, 20. Decemb. 96.

1 *L. cum alienam 10. C. hoc tit.*

2 *Vt in d. l. cum alienam.*

3 Intellige benemerita insignia. Illud enim legatis omnibus commune est, vt ob aliquod præcedens benemeritum relinquantur, *l. nec adierit 9. D. pro socio.*

4 Nemo enim præsumitur futurus liberalis in necessitatibus, *l. rem legatam 18. D. de admin. legat.*

5 Nam & ex quantitate potest conijci, an fuerit quis tam facile legaturus, necne?

6 Dum putant futurum, vt non ex eo heres oneretur, *l. vnum ex familia 67. §. si rem, de legat. 2.*

7 Cessante enim causa finali dispositionis semper cessat dispositio, *vulg. l. fin. D. de hered. instit. l. 2. § vlt. D. de donat. l. si donaturus 9. §. 1.* vbi Ias. & alij notant, *D. de condict. caus. dat.*

DEFINITIO XXII.

TItia heres à fratre instituta, & eo testamento centum aureos filiæ sororis soluere damnata, cum ex testamento ad legati solutionem mota in eam rem lite conueniretur, postea decedens eidem sororis filiæ, ob ipsius benemerita, quingentos aureos suprema sollenniq; voluntate legauerat, nulla quidem aut prioris legati, aut litis facta mentione, sed adiecta tamen clausula, vt eo legato contenta legataria à testatricis bonis omnibus quæcunque tandem illa essent excluderetur. Sororis filia legatum quingentorum consecuta ab herede materteræ, litem nihilominus pro legato priore institutam repetierat, & herede in ius non veniente apud Senatum obtinuerat. Postea ciuili supplicatione porrecta, Visum est repellendam esse legatariam exceptione doli, tanquam quæ bis idem consequi vellet, cùm ex verisimili te-

stantis voluntate, de qua & notarius, qui testamentum exceperat testificabatur, prius legatum in posteriore contineretur. Quasi facto legato posteriore compensandi animo cum debito necessario. Ne alioqui nullus supereſſet effectus tam enixæ exclusionis, quandoquidem nihil aliud erat, quod legataria in bonis materteræ petere posset. Itaque maiore dato legato videbatur testatrix de minore transegisse, id est, de lite pro eo legato instituta. Quis enim credat voluisse testatricem supereſſe litem inter heredem & legatariam, cui tam amplum legatum dediſſet? Denique cùm pro legato quod auunculus reliquerat, competeret hypothecaria in bona ipsius quæ per aditionem facta erant materteræ parum intererat, an ab eius legati petitione excluſa esset legataria, an à bonis materteræ. *Ita Senatus* pro N. Petroquino d'Vrtieres, Febr. 1612.

DEFINITIO XXIII.

Hæres de pensione annua imposita super fundo alij legata disponere non potest, quamuis eam redemerit, sed tantum de precio quod dedit.

QVidam vxori suæ certa prædia legauerat, quoad viueret, ita, vt ex eorum reditu pensio annua præstaretur[1] Franciscanis nostris de Mians, in speciem cuiusdam vsus eo modo constituti. Et post mortem vxoris suæ, eadem prædia sub eiusdem pensionis onere ad pauperes Hospitalis Chamberiensis peruenire voluerat. Vidua cum Franciscanis de pensione illa transegerat,[2] certoque pretio iis dato redemptam rursum testamento suo quasi suam factam[3] aliis legauerat. Cùm post eius mortem ad pauperes ea bona peruenissent,[4] conueniebantur à posterioribus legatariis, vt eam pensionem præstarent.[5] Placuit nullam eo nomine actionem competere posse, propterea quod per transactionem cum Franciscanis factam ea pensio non tam empta, quàm penitus extincta fuisse videretur,[6] Quam nec vendi potuisse constabat, cùm per modum vsus & habitationis legata primùm fuisset, Vsus autem vni constitutus alteri vendi non possit,[7] vt neque habitatio,[8] quia seruitutes sunt personales,[9] quæ personam egredi nunquam possunt.[10] Planè nec de illo dubitabatur, quin eam ipsam pecuniæ quantitatem quæ pro extinguenda pensione numerata fuisset, posterioribus legatariis reddere pauperes deberent, quibus ea extinctio profuisset,[10] Vt hoc saltem commodum ex mulieris testamento legatarij haberent,[11] Quasi legato iis omni iure, quod propter pensionem illam testatrix habuerat.[11] *Ita Senatus* in causa Dominicanorum & Pauperum Hospitalis de Maschy, Chamberiensis, Febr. & 1612. rursum 3. August. eod. anno.

1 *Vt in l. liberto 21. in princ. de ann. legat.*

2 Quæ tamen transactio non videbatur valere, cùm sine prætoris authoritate facta esset contra *l. cùm hi 8. §. 1. D. de transact.*

3 In eoque nimirum errabat. Non enim poterat ius vllum supereſſe huius debiti in persona ipsius debitoris propter confusionem, cùm sibi nemo debere quicquam possit *l. 5. C. de pact. l. 5. D si vsusfr. pet. l pen. §. 1. de except. rei iudic.*

4 Quasi ex fideicommisso, vt in *l. species 15. de aur. & arg. leg l. vlt. de vsufr. ear. rer. quæ vsu consum.*

5 Eo colore quod pauperibus legata fuisset proprietas eorundem bonorum cum onere eiusdem pensionis. Nec enim mutatio dominij mutat causam legati *l. nihil proponi 120. de leg 1. l. fundi 38 de vsufr. legat.*

6 Confusio enim modus est amittendi non acquirendi. semel autem extincta actio nunquam reuiuiscit *l. qui res 98. §. sream, D de solut.*

7 *L. inque eo fundo 11. D. de vsu & habit.*

8 *L. si habitatio 10. eod.* licet habitatio hodie propius accedat ad vsumfructum, quam ad vsum post *l. cùm antiquitus 13. C. de vsufr.*

9 Non tamen esset bona hæc ratio in vsufructu *l. arboribus 12. §. vsufructuarius, l. non vtitur 38. & seq. D. de vsufr.*

10 Et ideo morte finiuntur, nec transeunt ad heredem *l 3. §. vlt. quib. mod. vsusfr. amitt. l. vsus 21. de vsu & habit. l pen. D. de seruis. leg.* vbi ratio etiam redditur, *ne quod affectu filiæ datum est hoc & ad exteros eius heredes transire videatur.* Nam & tum quoque cum vsusfructus venditur ex persona tamen vendentis æstimatur *l. necessariò 8. §. fin. de peric. & commod. rei vend.* Iunge *l. si vsumfructus 68. D. de iur. dot.*

10 Ex regula *l. secundum naturam 10. de reg. iur.* Nam nec pauperes æquum est locupletari ex aliorum etiam diuitum iactura, cùm sit illud contra æquitatem naturalem *l. nam hoc natura 14. D. de cond indeb l iure naturæ 206. de reg. iur.*

11 Quamuis aliud sit legatum pensionis, Aliud legatum pecuniæ pro pensione extinguenda solutæ *arg. d. l. liberto 21. de ann. leg.*

12 *L. si domus 71. §. penult. & vlt. de leg. 1.* Not. *in l. vxor Patri 20. C hoc tit.*]

TIT. XIX.

DE VERBOR. SIGNIFIC.

DEFINITIO I.

Nepos ex filia continetur appellatione masculorum, si testator habuit rationem sanguinis, non etiam si familiæ & agnationis.

MAGNA contentione certatum est inter nostros, an appellatione masculorum in substitutionibus comprehendantur masculi ex fœminis descendentes?[1] Illa distinctio Senatui nostro semper probabilior visa est, an testator in excludendis fœminis rationem habuerit conseruandæ familiæ, an non? Vt posteriore casu comprehendantur, priore non item,[2] quod eadem exclusionis ratio noceat liberis, quæ matri.[3] Neque enim per masculos ex fœminis descendentes magis conseruari familia potest; quam per ipsas fœminas, quandoquidem patris sui, non matris familiam sequuntur:[4] idque est, quod dici solet, fœminam familiæ suæ caput & finem esse.[5] *Ita Senatus* sæpius, vt Carolus Vellietus, tum Præses noster primarius, referebat, Prid. Calend. Sept. 1588.

1 De qua quæstione vide Bart. *in l. liberorum* & ibi addit *de verb. signific.* Bald. & Castr. *in l. sed si hanc, §. liberos. de in ius voc.* Bald. *in l. maximum vitium col. 2. vers. & idem dico si ex tali filia, C de liber. prater.* Socin. *cons. 5 vers secundo probatur, & cons. 31 col 2. vers tertio probatur, vol. 1.* Alex. *53. col 2. vol 4.* Bart. *in l. 2. §. videndum, ad Tertyll.* Angel. *in §. neque, Nouell. de trient. & semiss.* Qui omnes tenent contra nepotem, quia procedit à radice infecta, inquit Marant. *disp 10 num. 18.* Adde Franc. Mantic. late *de coniect. vltim. volunt. lib. 8. tit. 18. per tot.* Crauet. *cons. 157. num. 4. & cons. 184. num. 2. & cons. 22 num 10.* Dec. *cons. 85. & 311.* Paris. *cons. 41. vol 3.* Chass. *cons. 53.* Steph. Bertr. *cons. 1. nn. 17. vol. 2. part. 1.*

2 Quæ distinctio est Guid. Pap. *quæst. 612. & quæst. 133.* quamuis improbata à Matth Matthesilano *sing. 129.* vbi dicit, communem esse contra Guid. Pap. Vide Bald. *in auth. si quas ruinas in fin. C. de sacros. Eccles.* Mar. Socin *cons. 2. vol. 3.*

3 *Vt in l. si viua matre 3. C. de bon. matern.*

4 *L. pen. D. de liber agnosc.*

5 *L. pronunciatio 195. §. vlt. de verb. signific.* * Vide *l. vlt. de pollicitat. & l. 1. C. de condit. insert.*

DEFINITIO II.

Non decedit cum masculis ille, quo viuo nepos ex filia nondum conceptus fuit.

QVod proxime diximus, masculorum appellatione in substitutionibus venire masculos ex fœminis, si

minis, si non de bonis in familia conseruandis testator cogitauerit,[1] ita verum est, si natus iam sit vel conceptus nepos, viuo eo, qui grauatus fuerat sub ea conditione, Si sine liberis masculis moreretur,[2] alioqui constat, pro non scripto haberi debere, quod ei relinquitur, qui delationis tempore necdum natus sit, nec pro nato habeatur.[3] *Ita tractatum est* in Senatu Calen. Decembr. 1588.

1 Quia non potest negari, quin masculus ex filia sit ex descendentibus, adeo vt non aliud dicendum sit, etiamsi testator substituerit masculos ex proprio corpore natos, si Baldo credimus, quem refert & tamen improbat Guid. Pap. *quæst.* 133. & 153.

2 Vide *l.1. C. de condit. insert. l. iubemus 6. C. ad SC. Trebell. l. non est sine liberu. de verb signific.*

3 Quia hic nullo sanguinis iure contingit defunctum, *l.1. §. si quis proximior. vnd. cognat. l. Titius 6. D. de suis & legit.*

DEFINITIO III.

Suorum appellatione soli descendentes veniunt in vltimis voluntatibus, in contractibus vero etiam extranei heredes.

SVorum appellatione, si de fideicommisso aliave vltima voluntate tractetur, soli descendentes veniunt, non etiam extranei heredes, licet agnati sint aut cognati:[1] heredum appellatione contra omnes veniunt, præterquam si de eo agatur, quod ad quoscunque heredes non sit transmissibile,[2] nisi *heredum quorumcunque* expressio facta sit,[3] vt ea verborum interpretatio sumatur, quæ subiectæ materiæ magis conueniat.[4] In contractibus aliud est, in quibus non heredum solum, sed etiam suorum appellatio heredes quoscunque comprehendit:[5] ideo fortasse, quod contrahentium omnium mens illa sit, vt perpetuo heredibus suis quibuscunque perinde ac sibi consulant,[6] si nihil in contrarium specialiter dictum actumve proponatur.[7] *Ita Senatus* sæpius.

1 Alex. & cæteri *in l. Gallus, §. etiam, de liber. & posth.* Castr. *cons.* 374 *incip. visis. vers. item dicet aliquis, & cons.* 404. *vol.* 1. Dec. *cons.* 217. 228. & 254. maxime in materia fideicommissi. Bart. *cons.* 52. Guid. Pap. *quæst.* 306 & 457. Bald. *cons* 80. *incip. descendentibus, vol.* 4. Alex. *cons.* 32. *in fin. vol.* 6. * & *consil.* 36. *lib.* 3.

2 Bart. *in d. l Gallus, §. etiamsi, de liber. & posthum.* & ibid. Bald. Alex. Socin. Iaf. idem Bald. *in l etiam. in fin. solut. matrim.* Alex. *cons.* 23. *vol.* 1. Gabr. *commun. opin. lib.* 6. *tit. de verb signific. concl.* 2. *limit.* 2. *num.* 7. Paris. *cons* 71. *num.* 40. *vol.* 3. * Crauet. *cons.* 131. Alex. *cons.* 36. *lib.* 3.

3 Idem Gabriel *vbi s. nnm.* 8. *& concl.* 4. vide Angel. *consil.* 305 *in fin.* Alex. *cons.* 37. *vol.* 6. Socin. *cons.* 240. *vol.* 2. Alciat. *in l. heredis appellatione, de verb signif.* * Vide Mantic. *lib.* 8. *de coniect. vltim. volunt. tit.* 14. *per totum.*

4 Verba enim semper sunt intelligenda secundum subiectam materiam, adeoque interdum improprianda, *l. ex conducto* 15. §. *Papinianus, alias l. si vno anno, l in lege* 29. *D. locat.*

5 Vt constat ex supra citatis *num* 1. & 2.

6 *L. si pactum* 9. *D. de probat. l heredi* 11. *D. de pact l. pater* 23. *D. de pact dotal.*

7 Semper enim in stipulationibus cæterisque contractibus sequimur id, quod actum est, *l. semper in stipulationibus* 34. *de reg. iur.*

DEFINITIO IV.

Filiorum appellatione continentur liberi cuiuscunque gradus in materia fauorabili, non etiam in odiosa.

LIberorum appellatio etiam in testamentis, in quibus plenissima fieri solet interpretatio,[1] latius patet, quam filiorum.[2] Nam & nepotes & vlteriorum graduum descendentes omnes in infinitum complectitur propria significationis suæ potestate,[3] filiorum vero appellatio non item, sed eos solos, qui primo gradu sunt,[4] si non de fauore & commodo eorum agitur, vt puta si fideicommissum pluribus sub hoc *filiorum* nomine relictum sit.[5] Quo casu parum refert, an filiorum, an liberorum nomine vsurpatum proponatur,[6] siue de ascendentis, siue de agnati aut omnino extranei[7] testamento tractetur.[8] Ergo fideicommissum filiis iunctum non perinde nepotibus licet minus dilectis iunctum intelligetur, quia fideicommissum onus est,[9] & consequenter odiosum.[10] *Ita Senatus* in causa N. Joannis du Bois, & Francisci & Antonij du Bois de S. Triuier, 16. Cal. Jul. 1484.

1 *L in testamentis* 12. *de reg iur c. inter dilectos extr de donat.*

2 *L. quid si nepotes 6. de testam. tutel. l. sed & milites* 8. §. *hac autem de filius D. ne excus. tutor.*

3 *L. liberorum* 220. *in princ. de verb signif.*

4 *dict. l.* 6. *de test. tutel. & d. l.* 8. §. *hac autem de filius, de excus. tut.* * Aut ad suum non nepotes. Crauet. *cons* 155. *num.* 1. ex notat. *in l. Gallus* 29. §. *institutus, de liber & posthum.* [Maximè si quis non de suis sed de alienis descendentibus loquatur. Nam in eo qui de suis descendentibus loquitur aliud est *d. l.* 220. §. *vlt. de verb signific.*]

5 Fit autem hoc non ex proprietate dictionis, sed iusta interpretatione, *l. iusta* 201. *de verb. signif.* ob rationem positam *in dict. l. liberorum, in fin.* Et ita est accipienda *l. filij* 84. *eod. tit.* [Cùm tamen inter Capitulum S. Iacobi de Salanches, cui adnexus erat Prioratus de Chamonix & Syndicos dicti loci de Chamonix transactio quædam facta proponeretur, per quam conuenerat, vt si quis ex hominibus ligiis & censitis dicti Prioratus moreretur sine liberis, aut absque patre vel matre, patruo vel auunculo, amita vel matertera, fratre vel sorore, aut filio vel filia fratris, aut sororis, bona defuncti peruenirent in solidum ad D. Priorem, Visum est superstites liberos filiorum fratris non esse admittendos ad domini exclusionem; sed præferendum illis dominum, quasi non positis illis in conditione ad exclusionem domini: quamuis successio domini in bonis defuncti hominis tallabilis & ligij credatur odiosa tanquam quæ contraria sit iuri communi. *Ita Senatus* pro dicto Capitulo de Salanches, contra dictos Syndicos de Chamonix 10. Iunij 1613. In qua tamen facti specie illud etiam concurrebat, quod per aliam eiusdem transactionis clausula conuenerat; vt superstitibus germanis ex fratribus aut sororibus vel ex fratre aut sorore natis, vno vel pluribus, non existentibus aliis proximioris gradus personis, dominus in solidum admitteretur, Vt appareret non alios posse dominum excludere, quàm qui tertio saltem essent gradu, iure ciuili, ex quo consobrini & patrueles sunt in quarto. Accedebat quod ex veteribus libris rationum constabat tale ius fuisse Priorum, vt non alij transuersales possent dominum excludere post fratres & sorores, quam filij fratrum aut sororum ex propriis eorum corporibus procreati. In quo numero sanè non erant nepotes fratrum aut sororum, quoniam articulus *ex* denotat proximam causam & immediatam. Sed & placebat supra dictæ transactioni & conuentioni locum esse debere, non tantùm si intestatus homo ligius & censitus, sed etsi testatus decessisset. Ne alioqui esset in potestate hominis ligij decedentis sine liberis aut aliis personis excludentibus dominum excludere illum faciendo testamentum; quod non aliter admittendum est, quàm si conditio illa quoque adiecta sit *si intestatus decesserit.* vt *in l generaliter* 6. *C. de instit. & substit.* Atque ita obseruatum alias fuisse ex iisdem rationum libris apparebat] Ideóque sic etiam eodem SC. pronunciatum est.]

6 Imola & cæteri *in l Gallus, §. instituens, de liber & posth.* Alex. in addit. ad Bart. *in l Lucius* 85. *de hered inst. & cons* 3. *vol.* 1. *consil* 3. *& 26. vol* 3 *consil.* 37. *vol* 6. Rom. *consil.* 119. Dec. *cons.* 191 Socin. iun. *consil.* 114. *num* 3 *vol* 1. Iaf. *consil.* 51. *vol* 3 Cephal. *consil.* 107 *& 194.* & fusè post omnes Hieronym. Zanch. *in rubr. de legat. l. heredes mei, §. cum ita, in* 14 *part. num.* 197. *ad Senatusconsult. Trebell.*

7 Idem Zanch. *vbi s. num.* 203. post Alex. *cons.* 5. *vol.* 3. Alex. Socin. Dec. & alios ibi per eum relatos.

8 Adeoque tamen superest & concurrat parruus. Idem Zanch. vbi s. *num.* 164. Id vero apud nos maxime obtinet, si testator vsus sit dictione illa, *enfans*, quæ collectiua est primi & vlteriorum graduum ex natura Gallici idiomatis.

9 *L. coheredi* 4. §. *cum filia vbi notat. D de vulg. & pup substit. l. si adrogator* 12. *C. de adopt. l. vnum ex familia* 67. §. *si rebus, de legat.* 2.

10 Quicquid enim onerat odiosum est, sicut è contrario quod liberat est fauorabile, *l. Arrianus* 41. *de oblig. & act. Titia* 34. § *qui inuita, vers. non est enim, de leg* 2.

DEFINITIO V.

Quem sensum habeant hæc verba, si sine legitimo herede decesserit, tam in testamentis, quam in feudis.

VErba illa, *si sine legitimo herede decesserit*, in testamento apposita non de legitimis quibuscunque heredibus intelligi debent, at nec de ascendentibus quidem, sed tantum de descendentibus ex verisimili voluntate testantis, communique vsu loquendi,[1] qui multo apertius in hanc sonat interpretationem, si Gallica lingua ita scriptum proponas, *s'il vient à decedder sans hoirs legitimes.*[2] At quod magis est, cum de feudo agitur, quod alicui & legitimis eius heredib. concessum sit, legitimos heredes nec descendentes ipsos omnes intelligimus, sed tantum masculos, qui ex linea quoque masculina susceptí fuerint,[3] quoniam recti feudi propria natura & conditio illa est, vt neque ad fœminas, neque ad masculos ex iis descendentes pervenire vnquam possit.[4] *Ita Senatus* 17. Cal. Julij, 1590. Et rursum in causa D. Alfonsi d'Elbene Episcopi Albiensis & Abbatis Altacombani, contra Ioannem Dardier, 4. Cal. Aug. 1591.

1 Guid. Pap. 357 & 458.

2 Eo namque verbo *hoirs* liberos solos intelligimus, & quidem ita, si sint etiam heredes. Guid. Pap. *ibid.* [Bartol. *ad l. ex facto* 17. *§. vltim. ad Senatusconsult. Trebell.* vbi etiam alij plerique. Multi tamen contrà sentiunt, & alij aliter distinguunt, vt videre est apud Cravet. *cons.* 131. *num.* 7. *& seqq.* Senatus noster magis probat, vt substituto aliquo & eius heredibus, Aut grauato aliquo, si sine heredibus decesserit, de sola qualitate liberorum sensisse videatur *dict. Lex facto*, *§. vltim.* Secus si dixerit testator *liberis heredibus.* Tunc enim liberos etiam heredes esse oporter. *Ita Senatus* pro N. Ioanne Gaspardo de la Creste, 3. Non. Septemb. 1610. Quanquam vix est vt ea distinctio cadat in liberos qui sint sui heredes, licet se abstinuerint, cùm non sit sine herede qui suum heredem habet, quamuis se abstinentem, *l. cum quasi* 30. *§. sed etsi suus, de fideicomm. libert.* Plane fatendum est rotum hoc æstimari debere ex coniectura voluntatis & ex facti circumstantiis pendere quid testator senserit. Cuius rei quædam exempla vide apud Cravet. *d. cons.* 131.]

3 Idem Guid. Pap. *quæst.* 53. *num.* 3. post Bald. *in c. si clientulus, de alien. feud.* Idem Guid. Pap. *quæst.* 133.

4 *Cap.* 1. *qui feud dar poss. §. hoc autem notandum lib.* 1 *& c.* 11. *vers ad filias, de success. fratr. vel grad succed. in feud. lib.* 2. *in vsib. feud.*

DEFINITIO VI.

Cum proximiores vocati sunt, quinam intelligantur, an qui testatori proximiores sunt, an qui heredi?

QVi heredi instituto proximiores agnatos substituit, siue vulgariter, siue per fideicommissum, de iis sensisse credendus est, qui sibi sint proximiores,[1] non qui heredi; aliud est, si pupillariter substituerit, nimirum quia per pupillarem succeditur pupillo:[2] per vulgarem vero aut fideicommissariam non nisi testatori.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa, 17. Calend. Julij, 1590.

1 *L. omnia* 32. *alias l. cum ita, §. in fideicommissio.* & ibi DD. *de leg* 2. *l. vlt C. hoc tit.* & ibi Castr. & cæteri.

2 *L.* 2. *l sed si plures* 10. *§. ad substitutos, de vulgar. & pupill. substit.* etiamsi testator substituendo pupillariter dixerit, *heres mihi esto, l si ita scriptum* 8. *§. qui filio, de bonorum possess. secund. tabul.*

3 *L.* 1 *& 2. l coheredi* 41. *in princ. & §. cum filia, & pass. de vulg & pupill. substit. l sequens quæstio* 67. *de leg* 2. *l.* 1. *& tot. tit. ad SC. Trebell.* [Vide Anton. Tedaur. *decis. Pedem.* 34. *per tot. maximè num.* 4.]

DEFINITIO VII.

Iussus soluere legata, eas quoque pecunias soluere debet, ex quibus liberi etiam pro legitima sunt instituti.

PAter vni ex liberis suis ampliora legata dederat, ea lege, vt cæterorum legatorum, quæ eodem testamento reliquisset, itemq; æris alieni & sumptuum funeris partem tertiam exsolueret. Cum singulis filiabus suis certam pecuniæ quantitatem iure institutionis & legati, vt Notariorum mos est scribere,[1] reliquisset pro legitima, visum est eius quoque pecuniæ partem tertiam in heredis exonerationem à legatario præstari debere, nam illa ratione, quam quidam probabant, quod liberi in legitima parentum quodammodo creditores existimentur,[2] (neque enim legitima siue viuo, siue mortuo patre in ære alieno esse potest,[3] cum non nisi deducto ære alieno computetur.[4]) sed quia institutio ex re certa pro legato habetur,[5] & ex testamenti verbis vtramque dictionem eodem sensu à testatore vsurpatam constabat.[6] Nec admissa est sententia existimantium diuersam hac parte rationem constituendam esse filij & extranei, quasi filius ex certa re pro legitima institutus non legatarij loco, vt extraneus, sed heredis iure censeri debeat,[7] vtpote qui in legitima necessario fuerit instituendus.[8] Nam quod dicimus, filium in legitima, aut in ea re, quæ pro legitima relinquitur, institui oportere, non facit filium vlla ex parte heredem,[9] sed tantum vt plenìore honore legatum consequatur. Est enim longe honorabilior titulus institutionis.[10] Cæterum vel in vno nummo legis satisfactum esse sufficit, filiumque institutum, vt reliqua legitima tota legati iure illi relinqui possit.[11] Proinde non potest institutio facere, quo minus pro legatario habeatur,[12] alioqui dicendum esset, cogi eum respondere creditoribus,[13] quo admisso in eius odium retorqueretur, quod fauore ipsius esset constitutum.[14] *Ita tractatum est* 12. Cal. Julij, 1591. Iunge SC. 5. sup. de hered. instit.

1 Qui mos fluxit ex imperitia Notariorum nescientium quid scribant, vt loquitur Bald. *in l. quoties* 13. *C de hered instit.* cum diuersi sint tituli & diuersa iura institutionis & legatorum.

2 Est enim speciale in legitima, quæ debetur adrogato in bonis adrogatoris, vt dicatur æs alienum patris, *l. Papinianus* 8. *si quis impuber de inoff testam l si adrogator* 22. *D de adopt.*

3 *L.* 1. *§ si impubere, D. de collat. bonor. l. cum quæritur* 61. *C. de inoffic testam.*

4 *d l. Papinianus, §. quarta autem, D. de inoff. testam.*

5 *d. l. quoties* 13. *C. de hered. instit.*

6 Vna enim pars testamenti per aliam declaratur, *vulg. l. qui filiabus, de leg.* 1. quamuis in dubio facienda sit strictio, vt censeatur quis quam minimum fieri potest grauatus, dummodo talis possit fieri interpretatio salua ratione recti sermonis. Paul. Castr. *in l. Titia cum testamento* 34. *§. Lucius Titius, num.* 2. *per ill. text. & § quis inuita, de leg.* 2.

7 Roma. *cons.* 179. *post gloss. in c. si pater testam in* 6.

8 *Nouell.* 115. *vt cum de appell. cognosc. §. aliud quoque capitulum.*

9 Vnde est quod scripsi in priore parte *Hemischil. de error. pragmat.* cuiusmodi testamenta non valere, quæ hodie fiunt, tanquam in quibus præteritus sit filius, tum quoque cum in legitima fuit institutus.

10 *L. filium* 5. *§. sed etsi portio, de legat præst.*

11 Bald. *ad Auth. nouissima, in princ. C. de inoffic. testam.* & post eum cæteri *ibid.*

12 Hoc enim est quod ait Bart. *ad l. ex facto* 35. *num.* 3. *D de hered. instit.* quod ad rem ipsam pertinet, institutionem ex re certa semper sapere naturam legati, at non semper quod ad ius & personam filij ex re certa instituti.

13 Tanquam heredem, *l* 1 *C. si cert pet. l. vlt. C. de hered act l.* 1. *& 2. C. si ex plurib hered debit.*

14 *Contra l quod fauore* 6. *Cod. de legib. & l. nulla* 25. *D. eod l. penult. C. ad SC. Trebell.*

DEFI-

DEFINITIO VIII.

Qui tenetur soluere legitimam in pecunia relictam, debet eandem soluere in corporibus bonorum.

QVid ergo si filiæ ex re certa institutæ patris voluntate neglecta mallent legitimam petere in corporibus bonorum? Id enim eis vtique licet.[1] An legatarius, qui legatorum partem tertiam soluere iussus est, legati sui, quod in fundis accepit, diminutionem pati cogendus erit? Dubitationem facit, quod ita ius comparatum est, vt, siue quantitas, siue corpora petantur pro legitima, prius conueniendus sit heres quam legatarij,[2] tametsi legitima per legata non minuatur.[3] Sed tamen verius est, & voluntati testantis conuenientius, vt, qui tertiam partem pecuniæ pro legitima relictæ præstare debuit, tertiam quoque partem de suo legato præstet corporum, quæ pro legitima debentur,[4] vt subrogatum induat naturam eius, in cuius locum subrogatum est.[5] Nec sane potest negari, quin is, qui & legatorum, & æris alieni, & sumptuum funeris partem tertiam inferre iussus est, omnium onerum hereditariorum partem tertiam præstare iussus videatur,[6] nimirum ad concurrentem vsque legati quantitatem,[7] in quorum numero legitimam liberorum portionem contineri certum est, siue in pecunia soluatur, siue in corporibus.[8] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quia debetur legitima in corporibus bonorum, non in pecunia, *l. scimus* 30. *vers. repletionem.* vbi DD. *Cod. de inoffic. testam.*

2 Boer. *quæst.* 145. *num.* 1. 2 & 3. Guid. Pap. *quæst.* 82. *in fin.*

3 *L. Papinianus* 8. §. *quarta autem, D. de inoffic. testam.*

4 *Arg. l. cum ab vno* 53. vbi est text. elegans *de legat.* 2.

5 *Vulg. l. si eum* 10. §. *qui iniuriarum, D. si quis caution. cum similib.*

6 Quoniam his tribus vniuersa onera hereditaria concludantur, *dict. §. quarta autem, l. hereditariarum* 40. *de oblig. & action.*

7 *d. l. cum ab vno.*

8 Cum sit portio debita ex bonis defuncti, quamuis eius præstandæ obligatio incipiat ab herede, sicut & legatorum, *d. l. hereditariarum*, iunct. *l. hereditarium* 7. *D. de reb. auctor. iudic possid.*

DEFINITIO IX.

Suorum appellatione in testamentis an transuersales quoque contineantur, & ad quem vsque gradum?

PAter institutis communibus liberis, si ij postea sine liberis morerentur, substituerat vxorem & *suos* pro parte hereditatis, & ex agnatis quosdam pro alia parte, his similiter verbis additis, *& les leurs.* Mater prædecesserat superstite fratre, itemque fratrum præmortuorum liberis, quærebatur, an ex iis verbis, *& suos*, fratres fratrumque liberi aut simul, aut ex ordine ad fideicommissum vocati viderentur? Placebat quibusdam videri, propterea quod etiam in testamentis appellatione *suorum* transuersales quoque contineantur, saltem ad quantum vsque gradum, si descendentes nulli sint, inspecta scilicet loquendi consuetudine potius, quam verborum proprietate.[1] Quæ interpretatio eo probabilior in proposito videbatur, quod testator communibus liberis institutis, qui soli erant ex matris substitutæ descendentibus, non poterat videri de iisdem sensisse substituendo matri, quam ipsis ex contrario substituerat, si illi ante matrem morerentur.[2] Contra dicebatur, *suorum* appellatione non alios proprie significari, quam qui sint in potestate,[3] nec nisi in matre & auia benigne receptum esse, vt quia liberos in potestate non habent,[4] liberi & nepotes, cæterique eorum descendentes demonstrati videantur,[5] præterquam si dictio illa, *suos*, posita sit adiectiue, vtputa si quem testator instituerit aut substituerit, *& suos heredes.* Quo casu licet non desint, qui putent adhuc, de solis descendentibus ea verba intelligi debere, adeoque idem dicendum esse, si heredum duntaxat mentio facta sit:[6] verius tamen est, quoscunque heredes etiam extraneos intelligi vocatos,[7] non item descendentes, nisi sint præterea heredes,[8] nihilque hac parte differre testamentum à contractu, quamuis differat, si *suorum* nomen simpliciter scriptum fuerit, vt in superioribus diximus.[9] Accedebat in proposita facti specie coniectura voluntatis, vt *suorum* appellatione de solis descendentibus sensisse testator videretur, quod in alia testamenti parte substitutis pro bonorum parte agnatis *& suis* id ipsum testator subinde sic declarauerat, vt, quasi essent illa Synonyma, pro *suis*, reponeret *eorum liberis.*[10] Nec mouebat, quod suis ipsis descendentibus substituta mater videbatur. Eius siquidem ætatis proponebatur, quod obseruatione dignum erat, vt ex alio marito liberos habere posset;[11] alioqui sane difficile esset dicere, quis eorum verborum, *& suos*, vsus esse deberet, si ad mulieris transuersales non accommodaretur.[12] Nemo autem negauerit, eam accipiendam interpretationem, quæ faciat, vt verba aliquid operentur; siue de contractu agatur, siue de vltima voluntate.[13] Neque obiicere matris fratres fratrumve filij poterant, non esse verisimile, testatorem de iis liberis sensisse, quos vxor se mortuo ex alio marito suscepisset,[14] cum non minus essent illi ipsi extranei testatori, quam liberi, quos viuo eo ex alio viro quæsiisset; sitque ea interpretatio fauorabilior liberis testatoris, vt tanto minus grauati videantur,[15] siquidem facilius euenire poterat, quod & euenerat, vt mater sine liberis ex alio matrimonio susceptis, quam vt sine agnatis cognatisve moreretur.[16] Vnde fiebat, vt fideicommissario nullo superstite fideicommissi onus intercideret, quod liberis communibus fuerat iniunctum.[17] *Ita ex tempore tractatum*, nihildum tamen decisum est in causa N. Milex & N. Morard. Idib. Mart. 1594.

1 Ita enim plerisque locis respondit Ias. maxime *consil.* 197.

2 Nam secunda substitutio præsupponit primam. Non potuerunt ergo in secunda substitui illi, quibus ipsis in casum mortis per primam substitutum fuit.

3 *L. in suis* 11. *de liber. & posthum. l. scripto* 7. *D. vnd. liber.* Bart. *consil.* 52. Dec. *consil.* 217. 248. & 253.

4 *L. illud* 4. §. *ad testamenta, de bonor. possess. contr. tabul. l. mulierem* 3. *C. de adopt.*

5 Vt pluribus tractat Guid. Pap. *quæst.* 306. & 457.

6 *Arg. l. ex facto* 17. §. *vlt. ad SC. Trebell.* si eo loco pro *alieno* legas *absque*, quomodo legendum esse docuimus *lib.* 7. *Coniect. cap.* 5.

7 Ac si scriptum esset quodammodo ex Grammaticæ regulis scribi oporteret, *& ipsius heredes.*

8 Quia licet de descendentibus testator senserit, non tamen sensit de iis tanquam descendentibus, sed tanquam de heredibus, *arg. l. tale pactum* 40. §. *vlt. D. de pact.*

9 *Defin.* 3. §. vbi vide.

10 Vna enim testamenti pars per aliam declaratur, *vulg. l. qui filiabus* 17. *de leg.* 1. *l. quæsitum* 12. §. *Papinianus autem, ante penult. de instruct. & instrum. legat. l. vtrum* 23. *de petit. hered.*

11 Post mortem scilicet prioris mariti. De quibus liberis nihil vetat maritum cogitasse, *arg. à contrario sensu, l. cum vir vxori de condit. & demonstr.*

12 Vt diximus *num.* 2. §.

13 *Vulg. l. si quando* 109. *de legat.* 1. Et hæc est iuris illa diffinitio, quam solet Craueta nobilissimam dicere.

14 Ex not. *in d. l. cum vir.*

15 Quæ præsumptio facile capienda est in fauorem filiorum eorundemque heredum, *l. Titia cum testamento* 34. §. *qui intacta, & §. Lucius, de leg.* 2.

16 Quæ ratio est *d. l. ex facto* 17. §. *vlt. ad SC. Trebell.* iuxta nostram emendationem supra relatam *num.* 6.

17 *L. Statius Florus* 48. §. *Cornelio Felici, D. de iur. fisc.*

DEFINITIO X.

Vocati sub nomine collectiuo an habeant ius repræsentationis?

ALia fuit quæstio, an si ex iuris ratione, aliquave voluntatis cõiectura *suorum* appellatio ad transuersales extendi posset, fratres superstites, fratrumque præmortuorum liberi simul vocati intelligerentur, an vero nullus fratrum filiis locus esset superstite fratre tanquam proximiore?[1] Iudex enim, à quo fuerat prouocatum, omnes simul ad fideicommissi petitionem admiserat, neque tamen superstes frater de iudicati iniquitate conquerebatur. Putabam, cum fideicommissum conditionale fuisset, neque transmissioni locum esse potuisse,[2] neque repræsentationi,[1] ex vulgaribus iuris regulis. Proinde solum fratrem, qui supereslet, admitti debuisse exclusis fratrum filiis. Etsi enim sunt, qui putent, repræsentationi locum esse etiam in fideicommissis, si sub nomine collectiuo relicta sint; frequentior tamen Interpretum schola contrariam magis probat opinionem.[4] Sed tamen in proposito deduxit me in diuersam sententiam, quòd ius fideicommissi vnitum erat cum iure legitimæ successionis, deque fideicommisso inter eos contendebatur, qui ex nouella Iustiniani constitutione[5] simul erant ab intestato mulieri grauatæ successuri. Quo casu magis probatum est, nec sine ratione, vt in fideicommisso, quo sub nomine collectiuo relictum est, ius repræsentationis locum habere possit.[6] Accedebat, quod frater ipse superstes iudicato consenserat. Qua ratione tametsi alioquin solus admitti debuisset, ius tamen nepotum ex fratribus confirmasse videbatur,[7] cum verbi collectiui, quo testator vsus fuerat, ratio pateretur, vt fratrum quoque filij viderentur inuitati.[8] Neque vero heredum quicquam interesse videbatur;[9] cum si fratrum filij excludendi essent, non eo minus totam hereditatem ex fideicommisso petere frater posset, quod ab initio non nisi partem petiisset & obtinuisset.[10] *Ita tractatum*, sed nihildum decisum est in eadem causa.

1 Quæstio in eo erat, an in hac specie locus esset repræsentationi.

2 Quia fideicommissum conditionale nunquam transmittitur, siue sit vniuersale, siue singulare, nisi dies eius cesserit vno fideicommissario, *l. si in personam 21. C. de fideicomm. l. vlt. C. quand. dies legat ced.*

3 Nemo enim ad fideicommissum admittitur, nisi qui ipse fuerit vocatus, *l. 1 l. Lucius 78 §. tres heredes*, iunct. *l. heredes mei 57. §. cum ita & ibi not ad SC. Trebell.*

4 *Ex Lomnia 32. alias l cum ita, §. in fideicommisso. de leg. 2.*

5 *Nouell. 118. de hered. ab intest. venient.* vnde sumpta est *Auth. cessante, C. de legit hered.*

6 Sic enim Castrens. & post eum vulgo cæteri *ad l. vlt. C. hoc tit.*

7 *Arg. l. filio preterito 17. de iniust. rupt. l. penult. C. de pact.*

8 Tanquam sub nomine illo collectiuo comprehenderentur, *d. §. in fideicommisso, & d. l vlt.*

9 Nemo autem auditur siue agendo, siue excipiendo, siue interesse, *l. 1. §. 1. de verb. oblig. l ille à quo 13. §. si de testamento.* & ibi Alex. *ad SC. Trebell.*

10 Non enim condemnatur, qui partem tantum obtinet, quam solam petiit. Nec rursus sententia, quæ fratrum filios repellit, consequenter adiudicat reo portiones, quas illi petebant, *l. si inter me 15. in fin. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO XI.

Reditus fundiarij bonorum immobilium appellatione continentur, non etiam cæteri non fundiarij.

REditus fundiarij & census annui, licet per actionem petantur, bonorum tamen immobilium potius quam iurium & actionum appellatione continentur, quoniam debentur iure dominij directi,[1] adeo vt ob moram in iis soluendis contractam liceat directo domino fundos ipsos vindicare, & dominij vtilis cum directo, vt loquuntur, petere consolidationem.[2] Itaque quamuis in obligatione aut venditione, aut donatione bonorum omnium mobilium & immobilium iura & actiones non comprehendantur, etiamsi adiectum sit *quorumcunque*,[3] reditus tamen isti fundiarij, quos Galli vocant *rentes foncieres*, continebuntur.[4] Aliud ergo erit in reditibus non fundiariis, vulgo appellant *rentes volantes*. Iura enim sunt & actiones,[5] licet fundi quoque ipsi eo nomine sint obligati. Nam & hypothecæ persecutio tota in iure, & actione consistit,[6] tametsi obligata sint corpora, nec cum dominij causa quicquam commune habet.[7] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio in causa fratrum Michal, 7. Cal. Jul. 1594.

1 *L. 1. & vlt cum ibi not. C. de iur. emphyt.*

2 *d. l. vlt.*

3 Quia scilicet iura & actiones constituunt tertiam speciem bonorum à bonis mobilibus & immobilibus differentem, *l. quam Tuberonis 7. § in peculio. & ibi not. de pecul. l à Diuo Pio 15. § in venditione, D. de re iudic.* 1

4 Nam & interdum iura & actiones censentur appellatione bonorem immobilium hoc ipso, quòd dentur ad rem immobilem Bart *ad l si sic legatum 75. §. vlt. de leg. 1.*

5 *L. vlt. § 1 de contrah empt.*

6 *L pignoris 18. C. de pignor. l. pignoris 17. D. eod.*

7 *L. 1. §. cum tradium, D eod tit. de pignor.* [Sed hanc postremam Definitionis partem intelige de reditibus illis non fundiariis ad certum duntaxat tempus constitutis, quia ex causa temporali nunquam transfertur dominium *l. 1. D. de iur. dot.* Cæterùm si de reditibus illis tractemus, qui certo precio emuntur & constituuntur & redimibiles quidem perpetuò sunt, sed tamen in perpetuum empti, ne alioqui fiat vsuraria pactio, Galli vocant *rentes constituees à prix d'argent*. Magis est vt bonorum immobilium appellatione contineantur. Quamuis enim consistant in pecunia, tamen emuntur non tam vt pecunia, quæ quatenus talis videtur esse quódammodo incorporalis, *l. 46. de condict. indeb.* quàm quasi solidum quoddam corpus & permanens certoque precio æstimatum. Clement. Exiui *de paradiso §. cumque annui reditus.* vbi omnes notant *de verbor. signific.* Et ita Senatus noster in causa Nicolai Toynet & Ioann. Francisci Antoiner, 22. Maij 1613. Sanè si qua huiusmodi reditnum reliqua pro tempore præterito debeantur, ea consita neque mobilium neque immobilium bonorum, sed iurium duntaxat appellatione contineri. Pragmatici nostri vocant *arrerages*. ipsam vero pensionem annuam in futurum perpetuò soluendam *le fonds*, quasi fundum. *Ita etiam Senatus* in eadem causa. Vide Anton. Gabriel. *lib. 6. commun opin. concl 8 de verb. signif.* Ex *l. inhemus* vbi Bald. *in princ. C de sacrosanct eccles.* & in Auth. *de non alien. reb eccles. §. 1.* Tiraq. *de retract gentil. §. 1 gloss. 6. num. 1. & seq. l. vlt. §. præterea, C. de iur. dot.* Cyn. *ad l hac edictali, §. hu illud, C de secund nupt.* Chassan. *in consuet. Burgund.* Guid. Pap *sing 296.* Auth. *vt hi qui oblig. se habet. perhib. § si verò habeat reditus.* vbi gloss. in verb. *reditus.*]

DEFINITIO XII.

Legatis simpliciter nummis aureis, quales & cuius æstimationis aurei debeantur?

NVmmis quidem simpliciter legatis exiguiores legati videntur,[1] vt ea sumatur interpretatio, quæ fauorabilior est heredi,[2] licet dici soleat, accipienda plerunque verba in potentiore & digniore significatione.[3] Sed tamen si ex aliis testamenti clausulis appareat, de maioribus sensisse testatorem, ea potius accipienda erit interpretatio, quæ voluntati conuenientior videatur.[4] Finge testatorem, qui legauit tibi centum aureos, eodem testamento alteri legasse quingentos florenos. Aurei quidem æstimatio exiguior illa est quinque florenorum. Et apud nos vulgari sermone[5] aureum nummum, qui dicit, quinque florenos moneræ nostræ intelligit, licet aureus nummus reuera nullus sit huius æstimationis.

Sed tamen

Sed tamen in proposito aliam interpretationem capiendam esse ex eo apparet, quod idem testator, cum subinde quingentos florenos legare voluit, non aureos centum legauit, sed florenos quingentos. Non ergo aurei appellatione de quinque florenis sensisse videri potest. [6] Idem multo magis dicendum placuit, cum legatum in hæc verba scriptum esset: *Lego Titio centum aureos pro conficiendo vase aureo.* Etsi enim æstimatis quoque in quinos florenos singulis aureis facile fieri posset, vt ex ea quantitate quingentorum florenorum redigantur aurei, ex quibus postmodum corpus aureum confletur; [7] credibilius tamen est, testatorem de *iis* aureis sensisse, ex quibus tale quid aureum conficeretur, quod ipsum esset centum aureorum. [8] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Domina D'hostel, contra N. de Marcosey, 15. Cal. April. 1595.

1 *L. si ita 14. in fin. l. cum seruum 39. §. scio, de legat. 1. l. nummos 75 de leg. 3. l. semper in obscuris 9. de reg. iur.*

2 *L. Sempronius 47. de leg. 2.*

3 *c. si pater, de testam. in 6 cum vulgar.*

4 Cum vna pars testamenti recipiat ex alia interpretationem *l. qui filiabus 17. in prin. de leg. 1. l. quæsitum 12. §. Papinianus autem, de instruct. & instr. legat.*

5 Secus enim esset, si in sententia fiat mentio scutorum, vt loquimur, multo magis si adiectum sit aureorum, quia nec aurei quinq. florenorum appellantur simpliciter aurei, sed cum hac adiectione, *aurei camerales.*

6 Nec enim testator diuersis nominibus eandem rem expressisset, *l. si idem 7. C. de caduc.*

7 Nam æstimatio rerum omnium, quæ mercis numero habentur, in pecunia numerata fieri potest, *l. si ita fideiussorem 42. D. de fideiuss.*

8 Alioqui vas illud aureum non tam ex centum aureis legatis, quam ex negotiatione conficeretur, *argum. l. venditor 21. de hared. vel action. vendit. l. quæsitum 78. §. illud fortasse, de leg. 3.*

DEFINITIO XIII.

Quantum interfit inter electionem & votum?

LOnge alia electionis, alia voti significatio est. [1] Electionem nostri dicunt certæ personæ ad prælationem vel fraternam societatem legitime factam vocationem: [2] votum vero animi deliberationem cum beneplacito determinatem se ad aliquid, vt loquuntur. [3] Interdum tamen his verbis promiscue vtimur, siue de ecclesiasticis, siue de profanis rebus agatur, etsi prudentibus nostris familiarius est, vt votum pro desiderio dicant. [4] *Sine die.*

1 Boer. *quæst. 1 num. 1. & 2.*

2 Glos. *in c. vnic. in verb. vera, de postul. prælat. in 6.*

3 Bald. *in c. quia propter, col. 5 in prin. de elect.*

4 *L. nam etsi 15. D. de inoff. testam. l. mulier 22. §. cum proponeretur ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XIV.

Non facit, qui vult facere.

NOn eligit, qui dicit, se velle eligere, [1] quia infinitus modus nullam habet determinationem: [2] idemque in cæteris causis iuris est, vt qui dicit, se velle vendere, vel donare, vel testari, aut quid aliud simile facere, non ob id vendidisse aut donasse, aut testatus fuisse videatur. [3] *Sine die.*

1 Boer. *d. quæst. 1. num. 2.*

2 *L. serui electione 6. de leg. 1.*

3 Bart. *in l. vltim. de cond. caus. dat. l. ex scriptura 29. qui test. facer. poss.*

DEFINITIO XV.

Voluntas concepta nihil potest, sed prolata potest interdum plus quam scripta.

CVm voluntatis triplex differentia sit: [1] quædam enim concepta dumtaxat, alia prolata, quam & enixam possis dicere, [2] tertia scripta; primæ quidem ratio haberi nulla potest, [3] ne in iis quidem causis, quæ nuda voluntate nudoque consensu perficiuntur; [4] sed tamen secundæ causa potior esse solet, quoties nihil impedit, quo minus plus dictum minus scriptum esse videatur. [5] Quamquam non facile credendus quisquam est dixisse, quod non scripserit, sicut nec voluisse, quod non dixerit. [6] *Sine die.*

1 Boer. *d. qu. 1. nu. 8.* post Bald. *in tract. De schismate, ad fin. si quis aliq. test. prohib.*

2 *L. cum pater, 77. § filius matrem, de leg. 2.*

3 *L. Labeo, 7. de supell. legat.*

4 Boer. *ibid. num. 10. ex l. 1. § conuentiones de pact. l. fideicommissa, 11. § 1. de leg. 3. l. si quis cum testamentum, 25. qui test. fac. poss.* Nor. *in l. 1. C. fam. ercisc.*

5 *Vt in d. § filius matrem, & l. vnum ex familia, 67. § si emissa, cod. l. cum auus, 102. de cond. & demonstr.*

6 *L. liberis, § pen. de ann. leg. l. 1. § loquitur, de magistr. conuen.* Bald. *in l. voluntas, C. de fideic.* Boer. *qu. 1. nu. 34.*

DEFINITIO XVI.

A propria verborum significatione interdum recedituꝝ, vt actus sustineatur

NOn est nouum, vt à propria verborum significatione recedatur ad tuendum actum, qui alioquin non valeret. [1] Nam & quod magis mirum est ob eam ipsam causam fit aliquando, vt verba quoque solemnia dicta fingantur, quæ reuera numquam dicta fuerunt. [2]

1 *Lege pater Seuerinum, 101. § conditionem, de condit. & demonstr.*

2 *L. manumisso, 23. de manum. vind.*

DEFINITIO XVII.

Ciuis quis dicatur?

CVm de statuti vel consuetudinis interpretatione agitur, quæ stricta semper fieri debet, [1] non alius appellatione ciuis comprehenditur, quam qui originarius est, id est, in eo ipso loco natus. [2] In ciuitate tamen natus intelligi debet is quoque, qui in vico aut suburbio ciuitatis natus est. [3] *Sine die.*

1 Defin. 1. *sup. de legib.*

2 Glos. *vltim. in l. 1. in fin. de tutor. & curat. dat. ab his, quam sing.* dicit Bald. *in Auth. sed omnino, C. ne vxor pro marit.* Boer. *qu. 13 num. 24.*

3 Boer. *ibid. num. 26.*

DEFINITIO XVIII.

De alienigenis & albinis.

ALienigenarum, quos & Albinos, quasi alibi natos, Galli vocant, [1] ea incapacitas est, vt nec ab intestato succedere possint, nec hæredem habere in ea prouincia, quæ huiusmodi iure vtitur, [2] nisi cum priuilegio ciuitatis à iure communi totius prouinciæ recessum est. [3] Sufficiet tamen paternæ originis ratio, ne quis albinus censeri possit, licet alibi natus ipse proponatur. [4] Nec huic necessaria erit impetratio literarum, quas naturalitatis aut ciuilitatis vocant, [5] vt eodem in omnibus iure censeatur, quo si in prouincia natus esset. [6] *Sine die.*

1 Boer. *quæst. 13 nu. 17.*

2 Idem Boer. *vbi s. num. 18.*

3 Vt in iis locis Galliæ, de quibus apud eundem Boer. *vbi sup. num. 19.*

4 Vide *Defin. 4. s. de numer. patr.*

5 Idem Boer. *vbi sup. num. 20.*

6 Hoc enim ius est eorum omnium, quæ ex priuilegio ciu-

nes effecti sunt, & literas naturalitatis impetrarunt, Bartol. *in l. si is qui pro emptore, quæst. 3. in princ. de vsucap. & in l. si marinus 5. Iulia, de adult.* Vide *l. sed si accepto, de iur. fisc.* Boer. *vbi sup. num. 11.*

DEFINITIO XIX.

Antecessores maiores & inferiores qui dicantur?

MAiores aut antecessores cum dicimus eos intelligimus, qui sunt supra tritauum, parentes vero inferiores omnes à tritauo & tritauum ipsum.[1] *Sine die.*

1 *L. Iurisconsultus, §. parentes, de gradibus consang. & affin. l. quicumque, §. parentes, de in ius voc.* Boer. *qu. 13. n. 28. 29.*

DEFINITIO XX.

Natus in peregrinatione, itemque expositus ad publicum hospitale, cuius originis & loci cuius sit.

NOn bene à nonnullis peregrinatio captiuitati comparatur, nec is, qui in peregrinatione conceptus & natus fuit, ei, qui in captiuitate, cum is qui peregrinatur habet animum reuertendi, ideoque nec ciuitatem amittat, libertatem vero multo minus, nec proinde indiget postliminio,[1] quæ omnia in eo, qui ab hostibus captus est, diuersa sunt.[2] Cui consequens est, vt paternæ originis domicilium & ius sequatur is,[3] quem in peregrinatione nasci contigit.[4] Longeque alia ratio est infantis ad publicum hospitale expositi, cuius parentes ignorantur. Is enim cuius eius loci est, in quo expositus reperitur,[5] quia nihil aliud est, quod melius & commodius dici possit. *Sine die.*

1 Contra Bald. *in cap. 2. de conuers. infid.* quem refert & probat Boer. *qu. 13. num. 40.*
2 *L. postliminij 5. in fin. D. de capt. & postlim.*
3 *d. l. 3. l. in bello 12. & pass. eod. tit.*
4 Boer. *vbi supra num. 42.*
5 Bart. *in l. 1. in fin. D. ad municip.* Boer. *vbi 3. nu. 41.*

DEFINITIO XXI.

De differentia oblatorum monasterio, & conuersorum.

QVi monasterio oblati dicuntur in eo differunt ab aliis, quos conuersos appellant, quod oblati illi sunt, qui non mutata veste se & sua dicant monasterio,[1] conuersi vero qui mutata veste religionem professi sunt, nec in alio distant à monachis, nisi quod clerici non sunt.[2] *Sine die.*

1 De quibus text. & DD. *in capit. consulti sumus, de regul. & can qui bona, 17. qu. 1.*
2 Boer. *quæst. 10. num. 5. & 6.* vbi addit aliquando fieri, vt quis offerat bona sua sine se, aliquando se sine suis, aliquando se & sua.

DEFINITIO XXII.

Debitorum omnium, quæ maritus mortis tempore reliquerit, appellatione an dos, quæ mulieri, aut eius hæredibus restituenda est, contineatur?

QVidam hæredibus scriptis fratre, & ex sorore præmortua nepote, huic bona, quædam prælegauerat, sed ea lege subiectoque onere, vt legata omnia soluerer, itemque quicquid à testatore mortis suæ tempore deberetur. Quærebatur an dos, quæ soluto matrimonio mulieri restituenda erat, in eo debitorum numero contineretur, vt ad solius nepotis onus ex lege prælegato dicta pertineret? Primus iudex pronunciauerat pertinere, qui ex appellatione cognouerat, contra. Cum ex secunda appellatione in auditorio Senatus res tractaretur, quidam putabant siue iuris rationem inspiceres siue vulgarem loquendi rationem, pro nepote pronunciandum esse. Nam cum testator ea debita expressim demonstrasset, quæ mortis suæ tempore forent, id sane tempus designauerat, quo & viueret, & matrimonium adhuc constaret. Instans enim illud mortis, vitæ non morti computandum esse certum est,[1] quia nec mortuus quisquam moritur, sed viuus. Nemo autem dixerit, maritum quamdiu viuit, & constat matrimonium, debitorem dotis esse, siquidem eo animo dos marito datur, & eo voto, vt perpetuo sit penes eũ,[2] alioqui nec dominium dotis in maritum trãsferri posset, si transferendi causa temporalis tantum esset, non perpetua.[3] Quam ob causam ita ius olim comparatum erat, vt si mulier prior decederet etiam superstitibus liberis, dos tamen penes virum remaneret,[4] nisi in dote danda aliud conuenisset,[5] vnde illud induci etiam necesse fuit Iustiniani constitutione,[6] vt tacita stipulatio de dote restituenda semper intercessisse fingeretur.[7] Postquam constitutionem, etsi verum est, etiam constante matrimonio aliquando,[8] & eo soluto omnimodo futurum, vt dos restituenda sit,[9] non ideo tamen maritus, quamdiu constat matrimonium, absolute dotis debitor dici potest, qui ex contrario interea pure & absolute dominus est.[10] Quid enim, si mulier præmoriatur, hærede, vt plerumque fit, relicto viro? Nullum sane instans vnquam fuerit, quo dici possit maritum dotis debitorem fuisse.[11] Idemque fere tractari potest, si mulier superstitibus liberis ante virum decesserit. Etsi enim liberi hæredes sunt matris,[12] non tamen iis dotem restituere pater cogitur, quippe cuius vsumfructum habeat, vt & bonorum omnium maternorum, quamdiu viuit.[13] Sed & tritum est eum, qui non, nisi sub conditione, & in diem incertum debitor est minus proprie debitorem dici, quandoquidem obligationis substantia ex dandi potissimum necessitate æstimatur,[14] debitorque is proprie dicitur, à quo inuito exigi potest.[15] Nec quod plerisque iuris locis debitor improprie appellatur,[16] aliam causam habet, quam quod facere non possit, ne debeat existente quandoque conditione.[17] Cæterum nihil vere deberi creditori conditionali ex eo apparet, quod mitti potest in possessionem bonorum debitoris ex edicto Prætoris, qui succursum est creditoribus, quamuis legatarius conditionalis mittatur, quia huic etiam pendente conditione aliquid debetur:[18] Creditori vero ne cautio quidem debetur.[19] Sed neque inspecta vulgaritatione loquendi debitorem dicere solemus maritum, qui ab vxore dotem acceperit, nec dotem in ære alieno computamus.[20] Proinde ex testamenti verbis potiore iure niti nepos videbatur. Quæ verborum proprietas vsque adeo spectanda est, vt aliquando etiam voluntati præferatur.[21] Eoque magis in proposito id admittendum videbatur, quod nepotem ex sorore prædilexisse testator videbatur, qui ei prælegauerat, tametsi eum oneraſſet. Cur enim prælegasset, si onerare tantum, non etiam ipsi fauere voluisset.[22] Denique sæpius responsum est ab interpretibus sub appellatione creditorum etiam in legato non contineri[23] quod non nisi in diem debetur, aut sub conditione.[24] Senatus tamen noster frequentioribus votis in eam partem inclinabat, vt in proposita specie ex voluntate testatoris dos quoque contineretur.[25] Putauit tandem dignam esse rem, de qua amplius deliberaretur in causa Jacobi Excoffier & Henrici Villar, 6. Februar. 1596.

1 *L. qui duos, 18. §. 1. D. de testam. manumiss. l. vltim. D. de condit. institu.*

2 *L. 1. D. de*

2 *L.1.D.de iur dot.*

3 Nec enim dominium transfertur ex causa temporali, vt ad eum locum Cuiacius notat. Dotis porro dominium in maritum transferri certum est, *l quamuis, 75. D.eod.tit. de iur. dot. l.doce, 9.C de rei vindic.*

4 Scilicet si dos esset aduentitia. Nam profectitia ad patrem reuertebatur, quanquam hoc ipsum non tam iuris, quam miserationis ratione, *l iure succurrimus, 6.D.de iur.dot.* De quo scripsi variis in locis Coniecturarum.

5 Scilicet de recipienda dote, quæ dos ideo receptitia dicebatur, vt refert Vlp *in fragmentis, Tit. De dotib.*

6 *In l.vnic.C.de rei vxor.act.*

7 Nisi extraneus stipule ut sibi vel suis dotem reddi. Hoc enim Iustinianus excepit *in dict. l vnic. § accedit.* Nempe scilicet extranei à constituendis dotibus reuocarentur, *l.vlt. Cod. de iur dot.*

8 Iis scilicet casibus, de quibus nostri tractant, *ad l. vnic. Cod. si dos const. matrim solut. sit, & ad l.quamuis, 20. D.solut. matrim.*

9 *Tot.tit.solut.matr D.& C.*

10 *d.l.doce 9.C.de rei vindic.d l.quamuis, 75.D.de iur.dot.l.1. D de fund.dot.l quadam, 62.de acq.rer.dom §.1. Instit quib alien. licet vel non, l.si constante, 24.si maritus, D.solut.matrim* Quanquam non sunt ita pignantia, vt quis eiusdem rei & dominus & debitor sit. Nam debitores semper domini sunt eorum quæ debent. *l.1 in princ.D de liberat.legat.*

11 Nec enim potuit mortua vxore fieri debitor sui ipsius, *l.debitori, 7.C.de pact l debitori 50.D.de fideiuss l Stichum, 95.§1 adito D de solut*

12 Quamuis sint illi in patris potestate, *l.sacratissimi, 9. D. ad SC. Tertyll. & Nouell. 118. De hared. ab intest. venient. cap 1.*

13 *L.sub conditione, 15.D. de condict indeb. l.quod in diem, 7. D.de compensat. l stipulatio ista, 38.§ inter. de verb. obligat. l.qui promisit 48 de condict indeb*

14 *Vt in Lucius, 42 D de oblig. & action. l.creditores, 10. & seq l.conditionalis 54 & seqq D de verb signif.*

15 *L qui balneum 9.D qui potior.in pign hab.*

16 *L pen.in fin.D.quibus ex caus.in poss eat* Si pugnare videtur quod scriptum est *in l in possessionem, 6.eod* De quorum locorum conciliatione videnda sunt quæ scripsimus in libris Coniecturarum.

17 Nimirum cautio ex alia parte edicti, *vt legat. seu fideicom nom.caueat d l pen § 1 quibus ex caus.in poss eat.*

18 Quia imputari potest creditori qui contraxit, cur non sibi melius & diligentius prospexerit contrahendo, *l 3. D.de separat.*

19 Nisi cum maritus dotem alicui stipulanti promisit, *vt in l qua dotis, 33 D solut.matr.l.vlt.§ filia, de legat 2.*

20 *L.ille aut ille, 25.§.1.l non aliter, 69.de leg.3.l.si alij, 19.D. de vsufr.legat.*

21 Sic dicimus hæredem etiam à quo legatum est fauorabiliorem esse legatario, quamuis sit oneratus *l.Sempronius, 47. de leg 2.l.Titia testamento, 34 § qui inuita, de legat.2.*

22 Quod tamen largiorem solet recipere interpretationem, *l.in testamentis, 12.de reg iur.*

23 *L Paul Camnico, 27.§.Pompeius,* & ibi Bart. & post eum cæteri, *de legat.3.*

24 Nam nec nouum est, vt hæreditarium æs alienum existimetur, etiam de quo agi non potuit cum defuncto, *l.hereditarium, 7.D de rebus auctor. iud possid l.hereditariarum, 40.D. de oblig & action.*

DEFINITIO XXIII.

In iudiciis fit interpretatio pro eo, qui ambigua intentione vsus est. In contractibus vero contra eum qui potuit apertius loqui.

CVm quis ambigua intentione vsus est, separanda sunt iudicia à contractibus. In iudiciis sequimur mentem eius qui ambiguam orationem protulit.[1] In contractibus contra fit interpretatio in odium illius, qui potuit legem apertius dicere.[2] *Ita Senatus* in causa Antonij Chardon & fratrum, contra Petrum Ludouicum de Lallee, 19. Mart. 1596.

1 *L si quis intentione, 66.* vbi scripsi in Rationalibus, *D. de iudic.* item *l solemus, 61 eod tit.l inter stipulantem, 83.§. 1.D.de verb.obligat.*

2 *Iuxta l.veteribus, 39. D.de pact. l.Labeo scripsit, 21.D.de contr.empt.*

DEFINITIO XXIV.

VIr quidam nobilis vxori suæ hæredi institutæ substituerat si ea fine liberis naturalibus & legitimis moreretur, adfinis sui filium masculum secundogenitum & secundogeniti liberos masculos secundum ordinem genituræ, ita vt qui primogenitus esset præferretur. Quòd si secundogenitum decedere contingeret sine masculis, ipsorum etiam masculos sine masculis substituerat nominatim cognatum suum Titium eiusque masculos naturales & legitimos: susceperat adfinis ex concubina filium naturalem & illegitimum, nec vnquam postea legitimatum. Deindè ex iustis nuptiis alium filium, qui iam ipso testamenti tempore natus erat. Alium præterea nullum. Cùm vxor posteà sine liberis decessisset, petebat pater bona omnia ex fideicommisso tanquam legitimus administrator filij sui naturalis, & legitimi. Et quidem eo colore quasi filius ille primogenitus etiam secundogenitus dici posset, cum alius secundogenitus nullus esset. Petitionem quidem illam fideicommissi prematuram esse constabat, cùm eo tempore in eo statu esset pater, vt alium filium & legitimum & secundogenitum sperare posset.[1] Verùm eodem nullis aliis susceptis liberis postea defuncto, filium qui eandem litem suo nomine persequebatur visum est nihilo magis audiendum esse, quòd fieri nullo modo poterat, vt qui erat primogenitus, ob id solùm quod erat vnicus, etiam secundogenitus diceretur. Non enim sicut idem potest & primus esse & vltimus,[2] ita fieri queat vt & primus sit & secundus. Secundi enim appellatio dicit ordinem ad primum, non etiam Primi ad Secundum, aut vltimi ad Primum.[3] Neque voluntas testatoris refragari videbatur quasi affinis sui familiam, Titij vltimo loco substituti familiæ prætulisset.[4] Nam ex verbis ipsis testamenti apparebat non vniuersam affinis familiam cognato prælatam, sed eum solum qui in ea secundus nasceretur,[5] Quo deficiente non ad primogenitum redierat, sed Titium cognatum cæteris omnibus prætulerat.[6] Quare ad rem non pertinebat quod obiiciebatur in fideicommissis, vtcumque precaria voluntas quæreretur, coniecturam admitti posse,[7] cùm in tam aperta testatoris voluntate verbis clarissimis expressa nullus coniecturis locus relinqueretur.[8] *Ita Senatus* 7. Id. Mart. 1612. pro D. de Rochefort, contra D. de Romagnieu.

1 *Vt in l Statius Florus 48.§. Cornelio Felici, D.de iur.fisc.*

2 *L qui duos 9.de rebus dub.l.2.§.legitima D.de suis & legit.*

3 Quia vltimus est non quem alius præcedit, sed quem nemo sequitur *dict.legibus.*

4 *Arg l.Publius 36.§.1. de cond.& demonst.*

5 Habita scilicet affectione non tam ad personam quę tum erat incerta & incognita, quàm ad gradum, vt secundi familiam augeret facultatibus, cùm sciret bona patris omnia ex antiquis familiæ testamentis & substitutionibus ad eum solum qui maior natu esset, peruentura. Is enim plerumque nobilium sic testantium animus est.

6 Vt primus qui per vocationem secundogeniti exclusus fuerat semper maneret exclusus.

7 *L cùm proponebatur 64.de leg.2.*

8 *L.ille 23.§.1.de leg.3.*

DEFINITIO XXV.

ILla hæsitatio supererat, An actor qui tanquam Primus admitti non poterat admittendus esset ex ipsis etiam verbis tanquam secundus, cùm ab alio fratre, quamuis naturali tantùm & illegitimo anteueretur. Etsi enim probabile non erat de illegitimis quoque sensisse nobilem testatorem,[1] qui in cæteris omnibus testamenti partibus solos legitimos in con-

ditione & dispositione posuerat, [2] vt is solus per fideicommissum vocatus videretur, qui & secundus & legitimè natus esset. Nihil tamen vetabat ideo testatorem secundum vocasse non primum, quòd sciret illegitimum eum esse qui primus erat filius, legitimum verò illum qui secundus. Nec enim secundum ex legitimis substituerat, sed secundogenitum simpliciter, [3] quem etiamsi legitimum dixisset, eadem nihilominus interpretatio retineri posset. [4] Verùm in contrarium mouebat ratio illa, quod secundum hanc sententiam dicendum esset, si duo filij legitimi ex eo patre suscepti fuissent fore vt qui ex iis secundogenitus esset, admitti tamen numquam posset, quasi tertio non secundo loco genitus, si naturalis & illegitimus pro primo computandus esset: quod tamen neque testamenti verbis neq; testatoris voluntati conueniebat, [5] qui proculdubio sicuti de solo legitimo senserat, ita & de solo illo qui ex legitimis secundogenitus esset: [6] Accedebat, quod cùm testamenti tempore iam natus esset primus masculus legitimus, ob idque cognitus testatori, nullam tamen eius mentionem testator nominatim fecerat, facturus verisimiliter si de illo ipso vocando cogitasset. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cùm ex qualitate & dignitate patrisfamilias æstimandum sit de qualibus liberis senserit, & an etiam de naturalibus *l ex facto 17. §. si quis rogatus vbi* Glos. Bartol. & alij *D. ad SC. Trebell.*

2 Nam ex aliis partibus testamenti aliæ declarantur, *vulg. l. qui filiab 14. de leg. 1. l. quæsitum 12. §. antepen. de instruct. & instrument legat.*

3 Sub nomine tamen filij quod est nomen non tantùm naturale, sed etiam ciuile, *l. filium 6. de his qui sui vel alien. iur. sunt.*

4 Aliud enim est, secundum filium esse legitimum. Aliud verò filium legitimum esse secundum legitimorum.

5 Ergo admitti nullo modo poterat, *l. si ancillæ 63 de leg. 1.*

6 Vt coniuncta coniunctim intelligatur non diuisim, nec fiat diuisio iuris & voluntatis, vt in *l. eum qui 18. in fin. D. de his quæ vt indign.*

7 Qui enim cogniti sunt & prædilecti solent nominatim vocari *l. omnia 32. alias l. cum ita 5. in fideicommisso de leg. 2.*]

TIT. XX.

SI OMISS. SIT CAVS. testament.

DEFINITIO I.

Qui possedit hæreditatem pure ab intestato ignorans testamentum, potest adire postea ex testamento, adeoque cum beneficio inuentarij.

VT hæredem se institutum ignorat, si tanquam ab intestato possideat hæreditatem, non prohibetur hæres esse ex testamento, siue pure, (neque enim successionem testamentariam repudiasse videri potest, quam ignorauit sibi competere [1]) siue cum beneficio legis & inuentarij, si id malit. [2] Nam quid si testamento legata multa relicta sint, quæ ab intestato nulla debuisset? [3] Non potest videri in fraudem edicti prætoris quicquam fecisse, ideoque nec legis beneficio indignus est; [4] sed ita tamen si intra legitima tempora à die quo testamenti notitiam habuit computanda inuentarium facere cœperit & perfecerit. [5] At si sciens testamentum, hæredem se dicat ab intestato, nec statim imploret beneficium legis, vix est, vt id quamdocumque postea imploranti illi debeat indulgeri, quasi fraudandi animum habuisse videatur, qui hæreditarias res per tam longum tempus retinuerit, ac pro arbitrio tractauerit. [6] Cauere namque debet, qui beneficium legis sibi saluum esse vult, vti ne quid attingat hæreditarium, priusquam inuentarium confectum sit. [7] Itaque si contra fecerit, statim conueniri ex edicto potest à creditoribus & legatariis, [8] licet in eo, qui nihil hæreditarium possidet, sola testamenti scientia, adeoque subsecuta ex testamento aditio beneficium inuentarij non excludat, quamdiu describendi eius facultatem tempora largiuntur. *Ita in Senatu* ex tempore tractatum pro vxore procuratoris Puppinel, contra N. Joannem de Fardel, 11. Calend. Septemb. 1593.

1 *L. mater decedens, 19. D. de inoff. testam. l. nec is, 17. §. 1. l. illud, 77. D. de acquir. hæred.*

2 Nemo enim beneficio legis priuandus est sine causa, *l. vlt. C. de iur. delib.*

3 Probabilis est hæc ignorantia & ideo digna, cui succurratur: nam quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, *l. de ætate, 11. §. ex causa, de interrog. in iur. faciend. l. si quis mihi, 25. §. quid si mandauit, D. de acqu. hæred.*

4 Quo alioqui indignus esset is, qui contra legem ipsam committeret, *l. auxilium, 37. in fin. D. de minor.* Ne leges ludibrio esse videantur, *l. vlt. ante fin. C. de bon. quæ liber.*

5 Nam ex eo tempore incipit, posse ei imputari, si beneficium legis non implorauerit, cum tempus conficiendi inuentarij incipiat currere ab adita hæreditate.

6 Inducit enim ea res puram aditionem, quæ postea non potest admittere beneficium legis & inuentarij, nisi creditores & legatarij, quibus cœpit esse in solidum obligatus, deferant conditionem *l. eum hæreditate, 55. de acquir. hæred.*

7 *L. duo fratres, 78. in fi. eod tit.* Nam & hæres pure fit, etiam qui nihil attingit hæreditarium, si modo quid attingat quasi hæreditarium, *lege si quis extraneus*, 21. §. 1. iunct. *l. eum bonis, 86. eod tit.*

8 *L. 1. & tot. tit. si quis omiss. caus. test. D. & C.*

[TIT. XXI.

DE HIS QVAE POEN. nomin.

DEFINITIO I.

ONTINGIT aliquando vt hæreditatem vni datam testator pœnæ nomine adimat, [1] sed aliter atque aliter. Nam si sic adimat vt eam in alium non transferat, nullius momenti ademptio est propter iuris regulam quæ hæreditatem adimi posse negat. [2] Nisi præterea illud concurrat vt hæredem indignum testator dixerit, quo casu vadit hæreditas ad fiscum tanquam ablata indigno, [3] si non appareat in fauorem succedentium ab intestato ita dixisse testatorem; [4] quod in dubio non præsumetur, [5] si autem sic adimatur hæreditas, vt in alium transferatur, valet ademptio, ita demum si valeat etiam translatio. [6] Et quidem iure directo si collata sit ademptio in id tempus quo nondum acquisita sit hæreditas. [7] Alioqui necesse est vt flectatur ad fideicommissum, tum quoque cum facta est verbis directis, [8] quoniam fieri nequit vt desinat hæres esse qui semel fuit, [9] an autem collata sit ademptio in tempus iam acquisitæ vel nõdum acquisitæ hæreditatis, ex modi & condicionis differentia dignoscendum est. Condicio enim semper præcedit acquisitionem quam & suspendit. Modus autem quia non suspendit sequi solet, [10] nisi appareat de contraria testatoris voluntate, quo casu condicio erit non modus. [11] Ideoque impleri debebit ante omnia, [12] nec sufficiet hoc casu satisdatio de

modo

modo implendo, quæ aliàs vt necessaria ita sufficiens est." Seu vel implenda erit præcisè condicio, si in faciendo consistat. Si verò in non faciendo implorandum erit auxilium cautionis Mucianæ," dum talis condicio sit quæ non alterius quàm cui iniuncta est morte sine malo omine impleri possit. " Cautio enim de implendo modo, licèt proxime accedat ad Mucianam; dissimilis tamen est, "6 in eo maxime quod de modo implendo cauendum est hæredi non ei cuius gratia modus adiectus est," cui tamen etiam actionem Iustinianus tandem dedit. "8 Muciana autem cautio ei præstanda est ad quem iure ciuili deficiente condicione legatum aut hæreditas peruenire ex testamento deberet, "9 adeoque si nostris credimus legitimis hæredibus ab intestato quoque successuris. "10 *Ita in Senatu tractatum fuit*, mense Julij, 16.2.

1 *L.vnic. C.hoc tit.* quæ non solùm de legatis loquitur, vt *tit.ff de adimn legat.* sed etiam de hæreditatibus.

2 *L. si ita scriptum* 14. §. *regula. De liber. & post.* Sane interdum hæreditas non tam adempta, quàm nec data intelligitur, *lege* 1. §. *penultim. De his quæ in testam. delent. l. si ita* 14. *de leg.* 1. Et hæres institutus non tam pro exhæredato, quàm pro non instituto. Castr. *in l. Seius* 27. *D. ad leg. falcid.*

3 *Tot.tit.de his qua vt indign.D.& C.*

4 Bart. Bald. Castr. & alij ad *l hæreditas* 4. *C.de his quibus vt indign.*

5 *Argument. l. vltim., vbi not. D. de his qua in testament. delent.*

6 Alioqui videretur hæreditas adempta hæredi à seipso, quod fieri non potest. Barec *l.in l.paterfamilias* 40. *D.de hæred. inst. & in l. vxorem* 41. §. *hæres de leg.* 3. Et in eo alia est ratio hæreditatis, alia legatorum, quorum scilicet ademptio valet, quamuis translatio non valeat, *l.licet transferam* 10. *de adim. leg.*

7 Puta si quis institutus sit hæres sub modo implendo post aditionem. Nam si sit institutus sub conditione & in defectum conditionis verius est priori instituto, non tam alius ademptam hæreditatem quàm nec datam, vt iam dixi.

8 Ex Bart. Bald. Castr. & aliis, vbi suprà, maximè ad *dict. l. hæreditas.* Cravet. *cons.* 1 *nu.* 6.

9 *L. ei qui soluendo* 88. *D.de her.inst. l. ait prætor*, §. *sed quod Papinianus D.de minor.* Extra casum *l.ex facto* 43. §. *vltim de vulg subst.*

10 Bartol. & alij in *l. quibus diebus* 40. §. *vlt. de condit. & demonstr.*

11 Francisc. Mantic. *lib.* 10. *de coniect. vlt. vol. tit.* 5. *numer.* 15. vbi alios citat.

12 Ex natura conditionis *l. Thais* 41. § *Stichus ff. de fid. liber. l. facta* 63. §. *si sub conditione D. ad SC. Trebell.*

13 *d.l quibus diebus* 5. *vlt. l. si tibi* 19. *de leg* 3. *l. cum in testamento* 42. *de fideic. libert.*

14 *L. Muciana* 7. *D. de cond & demonst.*

15 *L. cùm tale* 72. *in pr. & §.* 1. *& leg. seq. l pater* 101. § *socrus l. si ita* 103. *l hoc genus* 106. *eod tit.*

16 Bald. *in d.l hæreditas.*

17 *d.l. si tibi & d l. cùm in testamento.*

18 *In l.* 2. *C. de his qua sub mod.*

19 *L. in cui* 18. *D. de condit & demonstr. quam sic intelligo ex l.* 4. §. *vltim. D. de cond. instit.* iunct. *l. mulier*, 20. *in prin* §. 1. *eod. Junge l. hæres meus* 79. §. *qui post Mucianam de condit. & demonst.*

20 Ita Bart. *ad l in cui Ex Novell.* 22. *cap.* 44. *in fin.* qui tamen locus continet ius nouum & habet specialem rationem. *Junge Defin.* 2. *infr. De his qua sub modo.* Iul. Clar. *in* §. *testamentum, quæst.* 69. vbi ait priuationem hæreditatis acquisitæ non posse valere iure directo, sed tantum iure fideicommissi. post Cravet. *cons* 1. *post numer.* 3. Francisc Marc. *quæst* 843. & 841. *part.* A lde Bald & alios *ad l. vnic. C. hoc tit.* Bart. *ad l liberto*, § *si eius de ann legat.* Eund. Bald. *ad l ab eo* 9. *in fin Cod. de fideic.* vbi aiunt leges quæ dicerent ademptam videri hæreditatem per fideicommissum debere intelligi de eo casu, quo testator non expresse prouidisset, quid aliud fieri vellet. Nam & legatum relictum sub conditione si mulier non nupserit valet dummodo relictum sit alteri, quàm mulieri, & conditio deficit muliere nubente, *l.* 1. *Cod. de indict. vid toll.* De quo tamen plura vide apud Mantic. *libr.* 11. *de coniect. vltim. vol. tit.* 19. *numer.* 5.]

TIT. XXII.

DE FIDEICOMMISSIS.

DEFINITIO I.

Liberi in condicione positi non censentur vocati, nisi concurrant plures coniecturæ.

LIBEROS in condicione tantum positos, hoc ipso neque institutos,' neque directo substitutos' videri constat, quoniam vt dici solet, conditio nihil disponit. 3 An neque per fideicommissum inuitatos? Mouet quod Præceptoribus nostris placet, nudam voluntatis coniecturam, quæ, si iuris rationem inspicias, ad obscuram dumraxat aperti fideicommissi interpretationem prodesse deberet,4 ad inducendum quoque fideicommissum 5 proficere.6 Crebrior tamen, vt & verior nostrorum sententia est, ne per fideicommissum quidem vocatos intelligi, tametsi sint ex descendentibus, adeoque licet testator, aut ad plures substitutionum gradus digressus sit, aut masculos solos in conditione posuerit, aut bonorum suorum alienationem expressim prohibuerit. Sed si omnes eæ circumstantiæ, aut ex omnibus plures in eadem facti specie concurrant, magis communiter probatum est,7 inuita iurisprudentia,8 vt fideicommissum liberis descendentium in conditione positis ex tacita testatoris voluntate relictum videatur: In parentum scilicet portionibus, non in patruorum?9 Quorum ratione sicut nec liberi sunt, ita nec in conditione positi intelliguntur,10 Nisi cum reale & perpetuum, nec graduale tantum, sed etiam reciprocum fideicommissum factum est, vtputa si testator bona sua perpetuo in familia conseruari iusserit," aut vltimo decedenti in tota hæreditate substituerit.12 Sed & fortissima voluntatis coniectura pro liberis in conditione positis illa esse creditur, si eius, qui in defectum liberorum per fideicommissum vocatus est, liberi ad idem fideicommissum post patrem, siue in vulgarem, siue in fideicommissi casum inuitati proponantur: ne alioqui eueniat, vt deterioris conditionis sint liberi eius, qui prædilectus fuit, & per quos ipsos fideicommissarium quoque excludi testator voluerit." Quæ tamen ratio mihi suspecta est. Nam quo dilectior fuit testatori, qui priore loco, vel institutus vel substitutus extitit, eo difficilius admittendum est, vt duplici fideicommisso,14 vno præsertim ergà proprios liberos, quod multo durius est, obstrictum eum interpretemur. Sane conseruandæ voluntatis fauor facere interdum potest, vt verbis licet deficientibus fideicommissum pro liberis in conditione positis inducamus,15 vno nimirum illo casu quo defuncti voluntas exitum sortiri aliter non possit:16 quod euenit, quoties qui in conditione positi sunt substitutos tales excludunt, quibus ab intestato tamen præferri nequeant.17 Cùm enim testatoris voluntas haud dubie illa sit, vt liberi in conditione positi substituto præferantur,18 prorsus consequens videtur, vt si ab intestato præferri non possint, ex fideicommisso præferendi sint:19 *Ita Senatus* in causa D. de Chastillion, & Dominarum de Bouuant, & d'Aiguebelette, Prid. Non. Jun. 1588.

1 *L. Gallus*, 29. §. *in omnibus, D. de liber. & posth. l. si quis enim*; 16. §. *vlt. D. de vulg. & pupill subst.*

2 Quia directa substitutio, sicut institutio, requirit verba directa & expressa, *l iubemus*, 29. *C. de testam. l. verbis ciuilibus*, 7. *cum ibi not de vulg. & pupill.*

3 *L. si quis sub conditione*, 8. *D. si quis omiss. caus testam. l.* 1. *D. de pen. legat. l.* 1. § *item si ita*, *D. ad leg. falcid. l. cum sine*, 19. *l. si pen.* 24. *D. quand dies legat. eod.*

4 *L. pen. de leg* 1. *l. fideicommissa.* 11. § *item si quis*, *de leg.* 3. *l. heredes mei*, 17. §. *cum ita*, *ad SC Treb.*

5 Quod tamen nunquam potest induci sine verbis idoneis, aut sine Imperatorum rescripto, *l. vnum ex familia*, 67. §. *si omissa*, & §. *vlt. de leg.* 2. *l. ex facto*, 17. *in princ. l. qui filium*, 74. *ad SC. Trebell.*

4 *Ex l cum proponebatur*, 64. *de leg* 2. de cuius tamen sententia vide quæ scripsi *in Error.* 3. *Decad.* 26. *de error. pragmat.* Ad *l. quidam*, 46. *D. de hared. instit.*

7 Rip. *ad l. Centurio, num.* 162. *& seq. de vulg.* Iul. Clar. *in* §. *testamentum quæst.* 78. *& seqq.* Cravet. *cons.* 62. *nu.* 8. *&* 9. Hieronym. Zanchus, *in repetit. d.* §. *cum ita, part.* 7. *num.* 44. *& seqq.* vsque ad 84. Boer. *decis.* 155.

8 Nam certe ratio iuris repugnat, vt probaui pluribus *Decad.* 26 *fere per tot. ex l. heredes mei*, §. *cum ita, ad SC. Trebell.* vbi erant positi in conditione liberi, & testator digressus erat ad plures gradus substitutionum. Nec ideo tamen censentur vocati. Adde *l.* 1. *Cod. de past. l ex facto*, 17. § *si quis rogatus, ad SC. Treb l.* 6. §. *cum autem, C. de instit. & subst. l. filius familias*, 114. §. *cum quæritur, de leg.* 1. Guid. Pap. *quæst* 39. *cum annot.* * Vide Alexand. *cons.* 185. *lib.* 2. *& consil* 130. *numer.* 3. *lib.* 6. Ruin. *consil* 155. *lib* 2. Decius *cons.* 63. *col.* 2. *& consil.* 21. *nu.* 21 *lib.* 2.

9 Paul. Castr. *in d.* §. *cum quis*, Socin *in d.* §. *cum ita*, Curt. Iun *cons.* 96. *col pen. & cons.* 135. [Francisc. Mantic. *lib* 11. *de coniect. vlt. vol tit.* 3. *num. vlt.* vbi multos citat.]

10 Non enim sunt positi in conditione, nisi sub nomine liberorum. Ergo non nisi tanquam liberi. Ergo ratione parentum dumtaxat non patruorum, quomodo Ruin. & Crauett. argumentantur citati à supradictis. Iunge *Defin.* 23. *num.* 7. *infr.*

11 Glos. *in l. pen.* § *instituto*, in verb *filius fratris*, *de leg.* 2. Late Socin. *cons* 249. *lib.* 2. Ias. *cons.* 108. *lib.* 4. Intelligetamen, vt hoc casu inducatur fideicommissum reciprocum in casum contrauentionis tantum, nisi verba aliud suadeant. Idem Socin. *cons.* 227. *lib.* 2. Dec. *cons.* 377. Rursum sic intellige vt hoc casu liberi ponti in conditione etiam cum qualitate masculinitatis non ideo sint vocati, si in casum contrauentionis alius substitutus datus sit. Maximè verò si in illa clausula fideicommissi condicionalis in casum contrauentionis liberi masculi non sint positi in condicione. Nam etsi postea, & in alia clausula præsertim quæ sit posterior iidem liberi positi sint in condicione, debent intelligi positi in casum contrarium non contrauentionis, id est, non liberi contrauententium, sed liberi non contrauenientium, vt vna clausula recipiat interpretationem ex alia, ne secum pugnent. Expressa enim prouisio facit cessare tacitam *l.* 4. §. 1. *l. cum ex filio* 39. §. 1. *de vulg & pupill. subst cum l. seq* §. *qui patrem, eod.* Et sane non est verisimile testatorem in casum contrauentionis & alienationis factæ ab herede substituturum ei fuisse fratres aut alios quoslibet exclusis filiis alienantis, si in eo fideicommisso filios patri alienati substituros voluisset. Quid enim peccarunt liberi eius qui alienauit? præsertim qui nec patri contradicere potuerunt, *arg. l.* 1. §. *quæ onerandæ D. quar. rer. act non det. l pen. de furt.* Quis ergo emerit consentientibus iis omnibus qui in casum alienationis fuerunt substituti tutus erit nec controuersiam pati poterit à liberis alienantis, si patri sint superstites, quamuis in condicione positi sint in aliis partibus testamenti, adeoque si voles in appositione, quia non in hunc casum, aut positi in condicione aut vocati dici possunt, *l. nihil* 120. §. 1 *de leg.* 1. *l quoties* 11. *C. de fideic.* Ita tractatum sæpius. Idem est si testator prohibuerit inter heredes diuisionem bonorum & adiecerit, vt si quis ex hæredibus contra faceret, eius portio ad cohæredes in communione manentes perueniret. Nam neque liberi diuidentis hoc casu succedent ex fideicommisso non soldm viuo patre, sed nec eo mortuo cùm pater in hunc casum alios habeat substitutos, scilicet cohæredes suos. Idque multo certius obtinet, si ponas eosdem cohæredes mutuo fideicommisso inuicem post mortem substitutos, nec in eo fideicommisso positos fuisse præmorientis liberos in condicione. Nec enim condicio illa tacita, *si sine liberis* in fideicommisso quod à transuersali relictum sit subintelligitur. Bart. Socin. & alij ad *l. cum anus* 101. *de cond & demonstr.*]

12 Quo etiam casu inducitur fideicommissum reciprocum, *leg. Titia Seio* 87. §. *Seia libertis, de leg.* 2. *Not. ad dict.* §. *cum ita.*

13 Causa enim proxima magis influit quam remota, & proximior censetur dilectior. *Not. in l. Publius*, 36. §. 1. *d. condict. & demonst.* Cravet. *cons* 30.

14 *Argum. leg. Titia cum testamento*, 34. §. *qui inuita, de legat. secund.*

15 Quia minuit obseruantiam parentibus per liberos debitam, *l nec ei*, 17. § *pen de adopt. l. cum oportet, vers. etenim*, ibi, *vel ad fratres suos, C. de bon. quæ liber.*

16 Voluntas enim testatoris semper adiuuanda est, vt exitum sortiatur, *l. si quando*, 109. *de leg.* 1.

17 Puta si testator alicui substituerit filias proprias, si decedat sine masculis. Nam ab intestato masculi filiabus præferri non possent, *l.* 4. *C. de liber. prat.*

18 *L. cum pater*, 27. §. *volo, de leg.* 2. *l. ex facto*, 17. §. *si quis rogatus*, 1. *ad SC. Trebell.*

19 Alioqui conditio nihil operaretur. * Planè si ponas liberos grauari expressim vocatos & substitutos fuisse vulgaribus illis verbis, *& les siens*, Deinde eosdem liberos in condicione fideicommissi ponitos fuisse, dicendum est, verba illa *Et les siens*, quæ regulariter non continent nisi vulgarem substitutionem, trahi debere ad fideicommissariam, dummodo non de aliis liberis possit accipi conditio, quàm qui post aditam hæreditatem suscepti sunt, vt cùm testator sensit de solis nascituris, quod necessario euenit, cùm institutus hæres aut grauatus nullos habet liberos tempore testamenti, nec tempore mortis testatoris. Ita singulariter Mantica qui à Rota Romana sic decisum refert *in addit. lib* 11. *de coniect. vltim. volunt. tit.* 3. *num.* 27. Et ratio est, quia hoc casu, non de vocatione inducenda quæritur, sed de vocationis interpretatione. facilius autem est vt per interpretationem sumptam ex eo quod liberi in fideicommissi condicione positi censeatur fideicommissaria, quàm vt ex condicione vocatio ipsa inducatur. Iunge Anton. Gabriell. *commun. opinion lib.* 4 *conclus.* 4. *de fideicomm. num.* 33. post Grat. & Bertrand. ibi citatos pro confirmando vltimo isto numero huius definitionis.

DEFINITIO II.

Liberi etiam in duplici conditione positi & grauati non censentur vocati, nisi alia adsint coniectura, quamuis sint ex descendentibus.

SI testator ita scripserit: *Filium meum heres esto, si sine liberis decesserit, aut eius liberi sine liberis, omnem hæreditatem meam ad Sempronium peruenire volo:* difficilior quæstio est, an liberis & ex ordine nepotibus in conditione positis in fideicommissum debeatur? Fere enim est, vt rogati & consequenter in necessarium antecedens vocati videantur. * Sed & verius & receptius est, sub duplici conditione fideicommissum Sempronio datum potius, quam filij instituti liberos, neposue rogatos vocatosque intelligi, siue à filio differre & nominatim, siue simpliciter fideicommissum relictum sit. * Quin nec aliud erit, tametsi nepotes ipsi nominatim grauati proponantur, * licet sint etiam ex descendentibus: quandoquidem & ab intestati quoque successoribus fideicommissum relinqui potest: * sicut & ab instituti extranei hæredibus quibuscumque. * Si tamen aliquot adsint voluntatis coniecturæ ex iis, quas proximo Senatusconsulto retulimus, nostrorum errori consentaneum est, vt multo facilius nepotes, saltem qui expressim rogati sunt, tacite vocati intelligantur. * *Ita Senatus* in causa suprascripta.

1 Et ita Bart. sentit, *ad l. Centurio, vers. quæro vlterius, quid si testator, de vulg. & pup. subst. ex l. Titia Seio*, 87. §. *Seia libertis, de leg* 2. *l. denique*, §. *interdum, de pecul. legat.* Imol. *in l. filius familias*, §. *cum quis, de leg.* 1. vbi etiam Cuman. Petr. Anch. *in c. si pater, de testam in* 6. Corn *in l. ab eo*, 9. *C. de fideicom.* Bertr. *cons.* 23. *col.* 2. *lib.* 2. Lancell. *ad d. Centurio, num.* 458. Rip. *ibid. nu.* 166. Socin. qui communem dicit, *cons.* 249. *col.* 5. *lib.* 2. Cravet. *cons.* 130 *num.* 3. *&* 4. & latius *in l. cum filiofamilias, num.* 67. *de leg.* 1. Guid. Pap. *quæstion.* 39 Boer. *qu.* 155. *part.* 1.

2 Ita Ias. *in d. l. centurio, nu.* 59. *& seq.* vbi respondet ad duo fundamenta Bartoli, Rip. ibid. *nu.* 66. *& seqq.* Maxime inquit, si dictio masculinitatis non sit repetita in condicione liberorum. Et ita septies consuluisse Alex. & contrariam Bartoli opinionem damnatam esse in scholis, & reiectam à palatiis, Dec. *cons* 187. *& cons.* 422. *nu.* 2. Paris. *cons.* 86. *nu.* 13. Bald. & cæteri *ad d. Labeo*, Iur. Clar. post Didac. Couar. *in* §. *testamentum, qu.* 78. ibi. *Sed quicquid dicant.*

3 Ex

3 Ex Ias. & aliis supra citatis.

4 *L. conficiuntur* 8. *vers. sed ideo*, Iun. & *l.* 3. *D. de iur. codic.* [Si ergo talis sit is qui in conditione positus & grauatus est vt non potuerit grauari ab intestato aliud dicendum erit, quia hîc cessat ratio Iasonis & aliorum.]

5 *L. si fuerit* 5. §. 1. & *l. seq. de legat* 3. *l. si quis in testamento* 15. *in fin. D. de liber. legat.*

6 Et hoc demum casu procedere potest opinio Iul. Clari, *in d. vers. sed quicquid dicant.* Vbi distinguit, an, cum liberi positi sunt in duplici conditione, fideicommissum relictum sit à primo instituto, an à nepotibus, an simpliciter, vt primo casu itemque tertio positi in conditione nullo modo sint in dispositione. Secundo vero secus si positi in conditione sint ex descendentibus, maxime vero, inquit, si vltrà grauamen concurrat alia quoque, quantumlibet leuis coniectura.

DEFINITIO III.

Super existentia liberorum non extinguit fideicommissum reale, cum testator habuit respectum ad defectum masculorum, & voluit bona sua conseruari in familia.

FIdeicommissi sub ea conditione relicti, *si heres institutus sine liberis decesserit*, deficit quidem conditio, si heredi rogato superfuerint, cuiuscunque gradus & sexus liberi, [1] etiam ex filia prædefuncta, [2] licet parenti heredes non extiterint, [3] adeoque postmodum sine liberis decesserint, viuo adhuc eo, qui fuerat substitutus. [4] Sed id non est perpetuum. Quid enim si ex aliis testamenti partibus appareat, eam fuisse testatoris voluntatem, vti ne bona sua ad extraneos heredes vnquam peruenirent? [5] Quidni post mortem liberorum omnium admittamus substitutum, qui sit ex familia & agnatione? [6] Quid item si testator liberos in conditione posuerit, non tam vt iis existentibus substitutum excluderet, quod in dubio voluisse credendus est, [7] quam vt iis deficientibus substitutum inuitaret? Placet videri extitisse conditionem fideicommissi morientibus quandocunque sine prole liberis, quos in prima aut secunda conditione testator posuerat, quoties habuit ille respectum, quomodo nostri loquuntur, ad defectum liberorum, [8] quasi reali perpetuoque facto fideicommisso in id vsque tempus extendendo, quo liberi amplius nulli superstint. [9] Quod tum maxime obtinet, cum testator bona sua in familia conseruari iussit, ob eamque rem digressus est ad plures gradus substitutionum, [10] & quod est consequens, masculos semper quantumuis remotos fœminis etiam proximioribus prætulit. [11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. cum pater* 77. §. *volo, de leg.* 2. *l. ex facto* 17. §. *si quis rogatus* 1. *ad SC. Trebell. l. non est sine liberis*, 148. *de verb signif.*

2 *L. i. de cond insert.*

3 *L. filius familias* 114. §. *cum quis erit, de leg.* 1.

4 Quia vbi semel conditio defecit, non est curandum, quid de liberis contingat. Oldrad. *cons.* 21. incip. *Thema tale est.*

5 Paul. Castr. *cons.* 342. incip. *quia ex allegationibus, col.* 2. *circa med. lib.* 1. Curt. sen. *cons.* 12. *vol.* 7. Cravet. *cons.* 326. *nu.* 16.

6 Quasi videatur hoc casu fideicommissum familiæ relictum, *arg. l. pen.* §. *matre, de leg.* 2. *l. pater* 38. § *quindecim, de leg.* 2. vide tamen *l. cum pater* 77. §. *cum inter, de leg.* 2.

7 *d.* §. *volo, d.* § *cum quis erit, & similib.*

8 Alex. *cons.* 43. *col.* 3. *vers. præterea posito, lib.* 3. & *cons.* 101. 2. *dub. lib.* 7. Socin. *in l. solemnis, in fin. de cond & demonstr.* Dec. *cons.* 480. *col* 3 *cons* 185 & 294. *col.* 3. & 4. *cons.* 236. *col.* 2. Cravet. *cons.* 326. *num* 16.

9 Possunt enim fideicommissa extendi ex ratione iuris in infinitum, nisi quæ ex alienationis prohibitione inducuntur, de quibus in *Nouell.* 159. *de restit. fideicomm. vsque ad quart. grad. tonsit.*

10 Quo casu videntur omnes grauati successiue, Socin. *cons.* 12. *col. penult. cons.* 43. & 57. *vol.* 3. Dec. *cons.* 38. Paris. *cons.* 1. *num.* 25. 28. & *seq* & *num.* 43 & *seq lib.* 3.

11 Adeo vt hoc casu qualitas masculinitatis apposita in vna parte testamenti in aliis reperita censeatur, Bart. *in l. Titia* 34. §. *vlt. de leg* 2. Bald. *in l. quemadmodum*, §. *hac verba, D. ad legem Aquil.* Idem Bald. *in l. cimile, de legib.* quia familia non potest conseruari per fœminas, *l. pronunciatio* 195. §. *fin. de verb signif.* Guid. Pap. *quæst.* 488. & *cons.* 87. *vers. & hoc demonstrant.* Alex. *col.* 2. *lib.* 2. & *cons* 162 *col* 1. & 275 *col* 2. & *fin. lib.* 4. Dec. *cons.* 15. & *cons.* 270. *col.* 2. *vers. quinto ad idem, & cons.* 370. *vers similiter, & cons.* 480 & *cons.* 495. & 574.

DEFINITIO IV.

Ex alienationis prohibitione inducitur fideicommissum fauore illorum, qui sunt de familia, sed aliquando purum, aliquando conditionale.

PRohibitio alienationis extra familiam, vt bona perpetuo in familia conseruentur, fideicommissum inducere quidem solet, sed non nisi conditionale, si alienatio extra familiam facta erit, & vt aiunt, in casum contrauentionis. [1] Extitisse autem conditio videbitur, si extraneus heres institutus sit, [2] non item si ex causa successionis intestati bona testatoris ad cognatum, [3] qui de familia non sit, peruenerint, [4] propterea quod in institutionibus factum testantis, in intestati successione sola legis potestas versatur. [5] Cæterum si ad certas personas certosve casus ea prohibitio restricta sit, cauendum erit, ne per largiorem, quam par sit, interpretationem conditiones suas egrediatur prohibitio, [6] non quod odiosa videri debeat, quæ familiæ conseruandæ fauorem præ se fert, [7] maxime si nobilem proponas familiam, aut etiam illustrem, cuius facultates integras conseruari publice quoque interest, [8] sed quia defunctorum voluntates quantumcunque fauorabiles ita adiuuandæ sunt per interpretationem, vt tamen nunquam suppleantur, [9] ne testatoris rem tractantes ipso liberaliores videamur. [10] At si quis bona sua perpetuo in familia conseruari disertis verbis iusserit, aut quod idem est extra familiam alienari prohibuerit, [11] addita prohibitionis ratione, conceptaque in hæc verba, *quia volo bona mea perpetuo in familia remanere*, magis est, vt inter eos omnes, qui sunt ex familia, seruato proximitatis ordine, graduque prærogatiua, fideicommissum reale, [12] & perpetuum, nec tantum graduale, sed etiam reciprocum relictum videatur: [13] cui locus fieri debeat, quoties alioqui euenturum sit, vt ad extraneum, licet non nisi per viam successionis legitimæ [14] bona deuoluantur. [15] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Socin *cons.* 227 *lib.* 2. Dec. *cons.* 377.

2 *L. pater* 38 § *Iulius Agrippa, &* §. *quindecim, de leg.* 3.

3 *L. cum pater* 77. §. *cum inter, de leg.* 2. Dec. *cons.* 218. *nu.* 14. & *seq* & *cons.* 377. *nu.* 4. Alex *in l. qui Romæ*, §. *coheredes. de verb. oblig.* Bart. *in dict. l. pater*, §. *filiam*, DD. *in l filiusfamilias*, §. *Diui, de legat.* 1.

4 *L. verbis legis* 120. *l. lege obuenire* 130. *de verb signif.*

5 Decius eleganter *cons.* 287. Nunquam enim debet fieri extensio à persona ad personam, à casu vero ad casum non nisi perraro. Nor. *in l. Gallus*, §. & *quid si tantum, de lib & posth. l. si ita stipulatus* 126. §. *Chrysogonus, in fin de verb oblig.*

6 Existimantur enim fauorabilia huiusmodi fideicommissa, licet alia sint odiosa. Francisc. Mantic. *de coniectur. vltim. volunt.*

7 *L* 1. §. *etsi seruus, de inspic. ventr. custod. part.*

8 Iurisconsultorum enim est interpretari, non supplere, *L. commodissime* 10. *de liber. & posthum.* Et quoties suppletione aliqua opus est, necessarium est rescriptum Imperatoris, vt *in l.* 4. *D. de vulg & pup. substit. l. vlt. C. de posthum. hered. instit. l. vnum ex familia* 67. §. *vlt. de leg* 2.

9 *L. debitor* 59. *in fine principij, l. facta* 63. §. *si sub conditione, ad SC. Trebell.*

10 Dec. *cons.* 287. *num.* 6. post Bart. *in d l pater filium*, §. *sundum, de leg.* 3. Ludou. Roman. *cons.* 457.

11 *L. omnia, alias l. cum ita*, § *in fideicommisso, de leg.* 2. *l vlt.* vbi Cattrens. & cæteri, *C. de verb signific.*

12 Gloss. *in l penult.* §. *instituto, de leg.* 2. Socin. *cons.* 249. *lib.* 2. Ias. *cons.* 105. *lib.* 4. Dec. *cons* 377.

13 *d l penult.* § *matre, de legat.* 2.

14 *d. l. pater*, §. *Iulius Agrippa, &* §. *quindecim, de leg.* 3.

DEFINITIO V.

Vxor instituta ex vsufructu, cum proprietas ex die mortis eius alii legata sit, intelligitur scripta ex asse, & rogata de hæreditate post mortem suam restituenda.

MAritus vxorem in vsufructu solo hæredem instituerat, nullo ei coherede dato: Proprietatem vero bonorum omnium ex eo tempore, quo vxor defuncta esset, agnatis proximis legauerat. Visum est vxorem ex toto asse institutam intelligi, non secus, ac si ex fundo tantum fuisset hæres scripta sine cohærede.[1] Posteriorem vero scripturæ partem, etsi nulla fideicommissi verba præ se ferret, sed legati potius, pro fideicommisso tamen accipiendam,[2] quasi rogata muliere, vt hæreditatem ipsis cum moreretur, restitueret, cum alia ratio nulla sit conseruandæ voluntatis.[3] Quo enim iure fieri queat, vt à fructuario, qui nihil prorsus iuris in proprietate habeat, legetur proprietas?[4] Ex eo præsertim tempore quo vsusfructus fructuarij morte iam sit finitus?[5] Aut, vt iacente proprietate, nulloque hærede; id est, domino existente vsusfructus nudus ad mulierem pertineat?[6] Aut denique, vt illa vsumfructum habens iure hæreditario, nihil præterea ex hæreditate obtineat?[7] Inde vero fieri necesse est, vt in proposito mulier non cogatur cauere, de bene vtendo fruendo: quoniam ea cautio non ab hærede grauato præstari solet, sed tantum à fructuario.[8] Plane cogetur cauere de soluendo fideicommisso, cum dies & conditio venerit,[9] nisi eam cautionem peti testator prohibuerit. Remitti enim non solum expressa voluntate, sed etiam quocumque voluntatis indicio potest.[10] *Ita Senatus* 7. Calend. Jul. 1588.

1 *Arg. l. 1. §. si ex fundo, l. quoties* 9. *§. si duo, l. si alterius,* 10. *D. de hered. Instit.*

2 *Arg. l. species* 15. *D. de aur. & arg. legat.*

3 Sunt enim potius improprianda verba, quam admittendum, vt nihil operentur, aut vt voluntas destruatur, *l. si quando* 109. *de leg. 1. l. quoties* 12. *de rebus dub. l. ex facto* 17. *in princ. ad SC. Treb. l. filiusfamilias,* 114. *§. vt quis heredem, de leg. 1.*

4 *L. vxor patrui* 20. *C. de legat.* Nemo enim dat, quod non habet, *l. si vniuersa* 15. vbi Bart *eod. tit.*

5 *Arg. l. Titio cum moretur* 51. *D. de vsufr. l. vsumfructum* 5. *de vsufr. legat.*

6 Nam si institutio facta in vsufructu haberetur, hoc casu pro legato, sicut haberi solet institutio ex re certa, non posset eius dies cedere, nisi ab adita hæreditate, *l. vnic. D. quand. dies vsufr. leg ced. l. 2. & 3. quand. dies vsufr leg. ced.* quæ porro adiri nunquam posset, nullo hetede instituto. Solus enim heres hereditatem adire potest.

7 Ita namque fieret, vt testator decederet pro parte testatus, & pro parte intestatus, itemque vt scinderetur hereditas, quorum neutrum ex iuris ratione fieri potest, *l. ius nostrum* 7. *de reg. iur. l.* 1. *De acq. hered.*

8 *L. sciue debetis* 7. *C. vt in possess. legat.*

9 *L. cum Artemidoram, eod. tit. l.* 1. *& tot. tit. D. vt legat. seu fideic. nom. caueat.*

10 *L. licet* 12. *eod. tit. l. Lauia* 77. *§ vltim. de condit. & demonstrat.*

DEFINITIO VI.

Fideicommissum est ante pœnam læsæ maiestatis, sed non ideo restituitur ante mortem naturalem condemnati.

SI hæres de restituenda post mortem suam hæreditate rogatus ob crimen læsæ maiestatis condemnatus sit, irrogata præter pœnam capitis bonorum quoque omnium publicatione,[1] nullum ex ea condemnatione fit præiudicium fideicommissario, cuius vtique potior, quam fisci causa esse debet,[2] vt & anteriorum omnium creditorum.[3] Si tamen per contumaciam absit is, qui condemnatus est, non prius fideicommissi petitio competet, quam naturaliter mortuus probetur, non solum propter spem restitutionis, quæ ante mortem non extinguitur,[4] sed etiam quod fieri possit, vt ante diem fideicommissi cedentem moriatur fideicommissarius, atque ita fideicommissum intercidat.[5] *Ita Senatus* in causa Claudij Patry, 15. Calend. Decemb. 1588.

1 *Ex l. quisquis* 5. *& pass. C. ad leg. Iul. maiest.*

2 Quia fideicommissarius ante pœnam est & ante fiscum, *l. Statius Florus* 48. *§. Cornelio Felici, D. de iur. fisc. l. ex facto* 17. *§. si quis rogatus* 2. *ad SC. Trebell.*

3 *L. vnic. C. pœn. fiscal. credit. præf.*

4 *L. intercidit* 59. *de cond. & demonstr.*

5 *dict. §. Cornelio Felici, l. vxorem* 41. *§. Seium maritum, de legat.* 3.

DEFINITIO VII.

Substitutis per fideicommissum superuiuentibus & eorum liberis etiam præmortuorum liberi ex coniectura voluntatis admittuntur.

QVidam fratres tres instituerat ex æquis portionibus, &, si quis eorum sine liberis decederet, substituerat per fideicommissum *superuiuentes & eorum liberos.* Vnus ex fratribus sine liberis decesserat post agnitam hæreditatem, alio fratre superstite, itemque filio vno alterius fratris præmortui, & nepote ex alio filio præmortuo eiusdem fratris prædefuncti. Contendentibus illis de fideicommisso, pronunciauit Senatus fratris prædefuncti filium, non eo minus ad fideicommissi partem admittendum, quod non, nisi superuiuentes eorumque liberi substituti proponerentur.[1] Ex testantis nimirum voluntate, cuius in fideicommissis interpretandis præcipua semper ratio haberi debet,[2] vt liberi substituti videantur, non tam superuiuentium, quam fratrum,[3] sub ea prius conditione substitutorum, si superuiuerent,[4] ac si ita testator scripsisset, *substituo fratres meos, si tum erunt superstites, sin minus, aut si fideicommissum petere nolent, eorum liberos qui tum supererunt.*[5] Liberos enim per supradicta verba parentibus in vulgarem casum substitutos constabat,[6] quo ille vnus vel maxime continetur, si ante diem fideicommissi cedentem parentes decesserint.[7] *Ita Senatus* pro Antonio Chardon, contra Humbertum Chardon, 10. Calendar. Februar. 1585. Junge Defin. 24 infr.

1 Illa enim dubitandi ratio erat, quod in proposita specie qui fideicommissum petebant, erant liberi prædefunctorum, cum tamen non nisi superstitum liberi ex testamenti verbis vocati viderentur. Nec enim dictio, *eorum*, ad alios referri poterat, quam de quibus dictum fuerat in præcedentibus, *l. vlt. D. ad SC. Trebell.* Dictum autem fuerat de superstitibus non prædefunctis.

2 *Arg. l. heredes mei* 57. *§. cum ita, D. ad SC. Treb.* iunct. *l. pen. de legat* 1. *l. fideicommissa* 11. *§. item si quis, de leg.* 3. *l. cum proponebatur* 64. *de legat.* 2.

3 Sumpto scilicet *superuiuentium* nomine in concreto potius, quam in abstracto, aut quod idem est, materialiter, vt loquuntur, non formaliter.

4 Quæ tamen conditio cum tacite insit, non facit fideicommissum conditionale, quantum ad fratres primo loco substitutos, cum non possit post alterius mortem substitui, nisi qui eo tempore superstes reperiatur, *l. aliquando,* 107. *de condit. & demonstr.* nec proinde est quod censeatur reperita in personis liberorum post parentes vocatorum.

5 Ita Philipp. Corneus, *cons.* 37. *vol.* 1.

6 Not. *in l. Gallus* 29. *§. quidam recte, D. de liber. & posthum. l. vt heredibus* 50. *de leg.* 2.

7 *L. Titia Seio* 87. *§. Seia liberti, de leg.* 2. *l. vxore* 41. *§. Seium maritum, de leg.* 3. *l. Scaeuola* 76. *ad SC. Trebell.*

DEFINI-

DEFINITIO VIII.

Ius repræsentationis non habet locum post fratrum liberos in fideicommissis relictis sub nomine collectiuo, sicut nec ab intestato.

AT quod ad nepotem ex filio præmortuo eiusdem fratris prædefuncti pertinet, placuit nullam ei ius fideicommissi cõpetere, non quod ex substitutis non esset, (liberorum enim nomen non ad nepotes solum, sed etiam ad pronepotes & vlteriorum graduum descendentes omnes extenditur,[1]) sed quia in patrui magni successione, de qua contendebatur, nec ab intestato partem vllam haberet. Neque enim ius illud repræsentationis, quod fratrum filiis inuita vetere iurisprudentia [2] Iustinianus concessit, [3] ad vlteriotis gradus personas porrigitur.[4] Celebris autem nec improbabilis nostrorum traditio est, quoties sub nomine collectiuo, quale est *liberorum*, complures ad fideicommissum vocantur, videri eos non simul vocatos, sed eo ipso ordine, qui in successione intestati seruaretur:[5] quod ea semper, quantum fieri potest, accipienda sit interpretatio, quæ faciat, vt à iuris communis forma testantis voluntas minime abhorreat.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. liberorum 220. in princip. D. de verb signif.* Dixi *Defi. 4. 5. de verb signific.*

2 Nam olim aliud erat, cum esset incognitum ius repræsentationis, *l. 2. § hac hereditas, D. de suis & legit. l. 3. Cod. de legit. hared. l. 9 auunculo 6 C. commun. de success.*

3 *Nouell. 118. de hered. ab intestat. venient.* vnde sumpta est *Authent cessante C. de legit hared.*

4 *Authent post fratres, fratrumque filios, eod. tit. & dict. Nouell. 118 de hared. ab intest venient.*

5 *L. vlt.* vbi Castr. & cæteri, *C. de verb. signif l. omnia 32. alias l cùm ita, § in fideicommisso, de leg. 2.*

6 Hoc enim est, quod nostri solent dicere testatorem intelligi se conformare cum iure communi, Not. *in d l. vltim C. de verbor. signific. l. cum pater 77. § pen de leg. 2. l. heredes mei, 57. § vltim. ad SC. Trebell. l. peto 69. § fratre, de leg. 2.* Iunge *Defin. 10. infr.*

DEFINITIO IX.

Si substituti sint superuiuentes, & eorum liberi, non vocantur liberi etiam transuersalium, nisi ordine successiuo post parentes, & in casum vulgarem.

QVamuis placeat, si fratrem eiúsve filium quis instituerit aut substituerit, siue vulgariter, siue per fideicommissum, vna cum patre filium admitti debere,[1] aliud tamen visum est in suprascripta specie, cum frater substituisset per fideicommissum *fratres superuiuentes & eorum liberos.* Nimirum vt liberi non coniunctim cum parentibus, sed post eos ordine, vt aiunt, successiuo, & quidem in vulgarem dumtaxat casum substituti viderentur:[2] Ideo quod adiecta dictio illa *superuiuentes*, faciat, vt mentionem liberorum fieri necesse fuerit potius ad inuitandos liberos, si parens præmoreretur, aut alia ratione à fideicommisso excluderetur, quam vt superstitis parentis ius concursu liberorum diminueretur,[3] aut vt pater novo erga proprios liberos fideicommisso obstringeretur.[4] Atqui, inquies, etiamsi fratres simpliciter substituti fuissent, non subiecta illa superuiuentium qualitate, non alij tamen substituti viderentur, quam qui die legati cedente superessent.[5] Ita est: Sed euenit hoc casu; quod & aliis plerisque, vt expressa noceant, quæ non expressa non nocerent:[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia hoc casu nullus est ordo necessitatis, qui faciat, vt debuerit frater instituí ante filium, vt euenit instituto filio & eius liberis, secundum ea, quę nostri tractant *ad l. Gallus, § quidam recte. de liber. & posthum.* Scripsi *in error. 8. Decad. 33. de error. Pragmat.*

2 Non etiam in casum fideicommissi. *Ex not. in dict. § quidam recte.* In dubio censenda est substitutio directa, *c. si pater, de testament in 6.*

3 Ne fiat contra voluntatem, si frater interim non habeat totum, cui pater totum dedit, *l. verbum 7. de vulg. subst.*

4 Sunt enim fideicommissa ista odiosa, quibus parentes erga proprios liberos obstringuntur, vt dixi *Defin. 1. num. 15. supr. hoc tit.*

5 *L. cum pater 77. § hereditatem filius*, iunct. *l. cum quidam 24. de leg. 2.*

6 *L. nonnunquam 52. de condit. & demonstr. l. expressa, de reg. iur.* Vide Dec. *cons. 205.*

DEFINITIO X.

Ad fideicommissum relictum sub nomine collectiuo non admittuntur per ius repræsentationis illi, qui ab intestato non possent admitti.

IN fideicommisso, quod pluribus sub nomine collectiuo relictum est, puta familiæ aut liberorum, non aliter locus est iuri repræsentationis, per quod filius subintret locum patris, quam si is fideicommissum petat, qui eodem repræsentationis iure ab intestato succedere posset.[1] Itaque cum de patrui magni successione fideicommissaria tractaretur inter fratris filium & alterius fratris nepotem, solus fratris filius ad fideicommissi petitionem admissus est, excluso fratris nepote tanquam remotiore, cum ad remotiores simul vocandos testator voluntatem suam aperte non extendisset,[2] quia nec ab intestato repræsentationis ius vltra fratrum filios porrigitur.[3] *Ita Senatus* pro N. Joanne du Bois de S. Triuier, 16. Calend. Jul. 1584.

1 Ex iis, quæ notat Paul. Castrens. & post eum cæteri *ad leg. vlt. C. de verb. signif.* Alioqui vt proximior quisque est testatori, ita videtur priore loco inuitatus, *Lomnia 32. alias l. cum ita, § in fideicommisso, l. peto 66. § fratre, de leg. 2.*

2 *Vt in d. § in fideicommisso, in fin.*

3 *Authent. post fratres fratrumque filios, C. de legit. hared.* & in corpore vnde sumitur, *Nouell. 118. de hared ab intest. venient.* Iunge *Defin 8. supr.* Vide Dec. *cons. 1.* & Didac. Couarr. *cap. 38. practic. quæstion.*

DEFINITIO XI.

Non succeditur ex fideicommisso in stirpes, sed in capita, nisi cum succeditur iure repræsentationis.

CVm nepotes ad fideicommissum inuitantur ex propria persona, non iure repræsentationis, placet in capita eos admitti debere, non in stirpes:[1] qui si ex contratio non nisi repræsentationis iure admitterentur, non in capita vocandi essent, sed in stirpes.[2] Ius enim repręsentationis illud est, quod primum successionis in stirpes dividendæ æquitatem induxit, ne plus habeant qui ex alterius capite succedunt, quam habiturus esset is ipse, cuius personam repræsentant.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa. Et rursum in alia inter eosdem collitigatores, Idib. Decemb. 1589.

1 Sicut euenit, cum succeditur ab intestato, *l. 2. § hac hereditas, D. de suis & legit.*

2 *§. cum filius, Inst. de hared. quæ ab intest. defer.*

3 *d. §. cum filius, Nou. 118. de hared. ab intest. venient. l. si duabus 12. de bonor. possess. contr. tabul. l. Papinianus 8. § quoniam autem quarta D. de inoff. testam.*

DEFINITIO XII.

In fideicommisso, per quod substituti sunt, qui ex Titio & Sempronia nascentur liberi, nepotes non continentur.

INuitatis ad fideicommissum liberis, qui ex Titio & Semptonia nascerentur, soli primi gradus liberi, non etiam nepotes inuitati videntur. Quia licet liberorum appellatione contineantur,[1] adeoque filiorum,[2] cum de fauore & commodo ipsorum agitur,[3] illud tamen non minus verum quam tritum est, articulo ex, non nisi proximam & immediatam causam significari,[4] vt perinde sit, ac si fideicommissum iis duntaxat relictum esset, qui ex Titij & Sempronix corporibus nascerentur: quo casu apertius est vocatos eos videri non posse, qui non ex Titio & Sempronia, sed ex eorum liberis suscepti essent.[5] *Ita Senatus* in eadem causa., 16. Cal. Jul. 1584.

1 *L. liberorum* 220. & ibi Bart. *de verb. sign.*

2 *L. liberorum, in fin. l. filij* 84. *& l iusta* 201. *eod. tit.* DD. post Imol. *in l. Gallus, §. instituens, de liber. & posthum.* & alij quos citauimus *Defin. 4. num. 6. 3. de verb. sign.*

3 Vt cum agitur de iis vocandis, secus enim si de grauandis, cum grauamen omne sit odiosum, vt dixi *d. Defin. 4.*

4 *L. eo tempore* 50. *§. vlt. D. de pecul.*

5 Alia enim sunt corpora Titij & Sempronix, alia vero liberorum ex iis susceptorum. Nec enim naturæ veritas potest istas fictiones admittere, & conditionum verba naturaliter & vere, non ficte ac ciuiliter sunt intelligenda, *l. fideicommissum 76. l. qui heredi 44. l. Maniæ 55. & pass. de cond. & demonstr.* Scripsi *in error. 9. Decad. 28. de error. pragmat.*

DEFINITIO XIII.

Fideicommissum, quod quis post mortem suam pluribus præstare iussus est, repræsentare potest in sui præiudicium non in aliorum.

FIdeicommissum à se pluribus sub nomine collectiuo post mortem suam relictum, non aliis restituere heres potest ex testatoris voluntate, quam quibus euentis demum conditionis tempore debeatur, id est, qui moriente hetede superstites reperiantur.[1] Itaque si partem quibusdam repræsentauerit, qui postmodum ante ipsum decesserint, non erit ea res *haudi* cæteris,[2] quibus totum fideicommissum restituendum est non tam iure accrescendi, cui regulariter inter fideicommissarios locus non est,[3] quam quod soli illi sint, qui ad fideicõmissum admitti possint præmortuis iis, qui si essent superstites, simul admitterentur.[4] An ergo fideicommissum, quod ante diem solutum fuerit tanquam indebitum condicetur?[5] Minime. Sibi enim imputare debet, qui vltro restituit plenius quam debuisset obsequium exhibẽs voluntati testatoris:[6] sed de suo indemnes fiedeicommissarios præstare cogendus erit;[7] ex ea nimirum portione, quam de iisdem bonis siue falcidiæ, siue proprij fideicommissi iure, siue qua alia ratione deducere potuisset.[8] Quod si facere non possit, fideicommissi persecutio aduersus præmortui heredes, si bona fideicommissa possideant, concedenda erit.[9] Salua iis actione propter euictionem contra heredes illius, qui fideicommissum repræsentauerat, si non liberaliter & donandi animo,[10] sed ex causa onerosa, puta per transactionem, quæ alioqui secuta non fuisset, fideicommissi repræsentatio facta proponatur.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Intellige, licet testamenti adeoque mortis tempore non fuerint concepti. Boer. *quæst* 12. *num.* 4. post Fulgos. & Corn. *ad l. quoties, C. hoc tit ex l si in persona, eod.* aliisque ibi citatis, quos vide *Defin. 15. de pact. inter empt & vendit.* Dubitandi tamen causa erat, quia rogatus post mortem suam restituere potest adhuc viuus repræsentare restitutionem, *l post mortem* 12. *C. hoc tit.* Sed id debet ita intelligi, vt ea restitutio fiat in præiudicium grauati, non aliorum.

2 Text. est *in l vxorem* 41. *§. Seium maritum, de leg. 3. l. filiusfamilias* 11 *§. Diui* 1. *de leg.* 1. cum ibi not. Bart. *in d l post mortem.*

3 *L. Lucius* 78. *§. qua habebat, cum ibi not. D. ad SC. Trebell.* Scripsi *in error.* 1. *&* 2. *Decad.* 50. *de error. pragmat.*

4 *L cum pater* 77. *§. hereditatem filius, de leg.* 2. iunct. *l. cum quidam* 24. *vers. plane si cæteri, eod.*

5 Quomodo id contingat, ea, quæ sub conditione debita arte conditionis euentum soluta fuerunt, *l sub conditione* 16. *D. de condict. indeb.* Dies namque incertus pro conditione est, *l. dies incertus* 75. *de condit. & demonstr. l talis scriptura* 30 *§ sed etsi, l si cui* 49. *§ hoc autem legatum de leg.* 1.

6 Ex qua causa non inde conditio competere, *l fideicommissum* 62. *de condic. indeb. l. eum qui* 21. *§.* 1. *D de inoffic. testam. l. patrem* 19 *& seq. D. qua in fraud cred. l.* 5. *§. penult. D. de don. inter vir. & vxor.*

7 Quia nimirum testator fideicommissum reliquerat de suo, vt argumentatur Papin. *in l. ratione* 11. *§. quod vulgo, D. ad legem falcid.*

8 *d § quod vulgo.* ibi, *de suo nimirum quadrante.*

9 Postquam placuit Iustiniano, vt etiam fideicommissorum nomine competat vindicatio aduersus quemlibet possessorem *l.* 1. *l vlt. §. pen. C commun de legat.* iunct. *Auth res quæ, eod. tit.* Facit *l pen.* 69. *§. fratre, vers. quod si cautio, de leg* 2.

10 Nec enim donator tenetur de euictione, nisi fit in dolo, *l.* 1. *Cod de iur. dot* vt plurimum autem donatio facta non videri debet si fideicommissum si repræsentatum, *arg. l. cuius per errorem* 53. iunct. *l denari* 82 *de reg iur.*

11 Non enim si ea causa detur, sed ob rem, quod per transactionem datur, nisi per calumniam transactio facta sit, *l in summa* 65. *§.* 1. iunct. *l. eleganter* 23. *in princ. &* §. 1. *D. de condition indeb.*

DEFINITIO XIV.

Fideicommissum conditionale non transmittitur, nisi ex coniecturis, puta si minus dilectorum liberi aliqua testamenti parte sint vocati.

ETsi fideicommissum conditionale ante conditionis euentum transmitti non potest, nec ad descendentes quidem,[1] adeoque si iuris rationi plus quam magistratus nostris tribuas, nec ex voluntate testatoris, quia quod conditionale est, priusquam conditio euenerit nihil est,[2] voluntas autem testatoris facere non potest, vt non entis vllæ sint qualitates:[3] Plerunque tamen euenit, vt ex tacita mente testantis, quæ ex coniecturis colligitur, plus dictum, minus scriptum inueniatur,[4] quasi omissa per errorem substitutione quam credibile non sit consulto fuisse prætermissam.[5] Quid enim, si quis Titio & Sempronio filiis suis heredibus scriptis eos inuicem substituerit, non adiecta clausula, *& liberis*; ei autem, qui ex ipsis vltimus sine liberis masculis moreretur, substituerit filias earumque liberos, quis neget eam fuisse testatoris voluntatem, vt suscepti ex prædefuncto Titio liberi masculi Sempronio postea sine liberis morienti substituti intelligerentur?[6] Cum ipsos quoque filiarum liberos multo minus dilectos in ambabus liberorum portionibus expressim substitutos voluerit, si ambo sine masculis morerentur? Vtique enim magis dilectos heredum liberos, quod & ex dilectioribus personis suscepti, & in conditione positi; & masculi fuerint, nemo dixerit deterioris conditionis esse debere, quam qui minus dilecti fuerunt,[7] licet dici soleat, verumque sit, fideicommissum tanquam odiosum de persona ad personam extendi nunquam debere.[8] Ergo hoc casu perinde erit, ac si pater non tantum filios suos inuicem, sed & eorum liberos superstites vltimo decedenti substituisset.[9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Not. *in l. vnic. C. de his qui ant. apert. tabul hered. transmit.* reprobata gloss. quæ aliter sensit *in l. is cui* 42. *D. de oblig. & act.*

2 Cum omnis conditio suspendat actum, *l. cedere diem* 213. *de verb. signif. & tot tit. de condit. & demonstr.*

3 Quia implicat contradictionem, *l. eius qui in prouincia penult. de reb. credit.* Non potest autem testato quicquam imperare, quod sit impossibile aut per naturam, aut per leges, *l.* 1. *l filius* 15 *de condit instit. l. nemo potest* 55. *de leg* 1.

4 *Vt in l. vnum ex familia* 67. *§. si omissa, de leg.* 2. *l. cum annis* 103. *de condit. & demonstr.*

5 Vt in

5 *Vt in l. cum proponebatur 64. de leg. 2.*

6 Clausula enim illa, *& les leurs*, posita in fine secundæ substitutionis videtur referenda esse ad omnia præcedentia continuato sermone prolata, *l. fin. vbi Bart. D. de reb. dub.*

7 *Arg l. Publius 36. §. 1. D de condit. & demonstr.* Cravet. latè *cons.* 130. * Rostic. *in tract. an liberi in conditione positi, lib. 5. cap. 2. nu. 2.* Menoch. *præsumpt. 76. nu 86. lib. 4.*

8 Nam nec in cæteris vltimis voluntatibus etiam favorabilibus extentio fit à persona in personam, ne quidem ex identitate rationis, quamuis fiat interdum de casu ad casum, *not. ad l. Gallus, §. & quid si tantum, D. de liber. & posthum.*

9 In fideicommissis enim generalis ac fere perpetua regula est, nunquam debere meliorem esse conditionem eius personæ, quæ minus dilecta fuit, *d. l. Publius 36. §. 1. de cond. & demon.* Quænam autem coniecturæ sint, ex quibus fideicommissum conditionale transmitti posse creditur, dixi *in error. 4. Decad. 3. de error. Pragmat.* * Vide tamen Zanchum, qui contra hanc definitionem sentire videtur, *ad §. cùm ita, part. 7. nu. 72.* post Alexand. Socin. senior. & Ruin. ibi relatos.

DEFINITIO XV.

CVm ad probandum fideicommissum, quod relictum negabatur, quinque testium testationes proferrentur, [1] quorum vnus referebat patremfamilias in longinquam regionem profecturum, in hæc verba cum auunculo locutum, *si quid mihi humanum contigerit, haredem te facio.* Alius hoc modo, *si quid mihi contigerit, tua sunt omnia.* Reliqui tres aliis vsum verbis, *dono tibi mea omnia.* Visum est, non satis ideoneas & sufficientes esse fideicommissi probationes, propterea, quod licet fideicommissum etiam sine scriptura & solo nutu relinqui potuisset, [2] probari tamen defuncti voluntatem oporteret per quinque non modo testes, sed etiam contestes: [3] quales esse non poterant, nisi qui fideicommissum iisdem ipsissimis verbis relictum testarentur. [4] Minus vero admitti illud poterat vt verba directa, quibus vsum patremfamilias fuisse primus testis asserebat, ad fideicommissum traherentur. [5] Nec facilius ex iisdem testationibus donatio causa mortis, quam fideicommissum induci posse videbatur, cum æque illa per quinque contestes probanda sit, [6] nec contestes videri queant, vbi nulla scriptura est, nisi qui verba ipsa, quibus donatio facta est, exactissima consensione referant. [7] Accedebat, quod morientem hunc interrogatum, an condere testamentum vellet, constabat respondisse, malle se intestatum decedere, ne aut auunculum hunc, qui fideicommissum petebat, offenderet, si alios scriberet hæredes, aut patruis pauperioribus iniuriam faceret, si auunculum iis præferret, [8] quos successores solos habere mallet si testaretur. [9] Quibus verbis fideicommissum quoque, si quod antea relictum fuisset, ademptum videbatur, [10] cum quo facilius relinqui potest, eo etiam facilius possit adimi. [11] *Ita Senatus* pro N. Rolet, contra Guill. Dalfin, mense Mart. 1590.

1 Non enim minore quam quinque testium numero vltima voluntas probari potest, *l. vlt. in fin. C. de codic. l. vltim. C. de donat. caus. mort.*

2 *L. & in epistola 22. C. hoc tit. l. nuru 21. de leg 3.*

3 *L. haredes palam 21 in princ. D. qui testam fac. poss. l. Diuus 24. de testam. milit.*

4 Nisi enim potest quis loqui sæpius, etiam cum semel tantum legat vel fideicommissum relinquit, *l. Manius 66. §. sum qui, de leg 2. l. si tibi homo 86. §. 1. de leg 1.* eadem tamen verba per eosdem testes probanda sunt, alioquin singularitas inducitur, quæ habet admixtam repugnantiam, quia fieri nequit, vt qui præcisè aliquibus verbis vsus est, aliis vsus fuerit eodem instanti.

5 Nunquam enim hoc fit, nisi testator nominatim idipsum præceperit, *l. 1. D de iur. codicill. l. non codicillum 14. C. de testam.* aut nisi ex benigna interpretatione, quam ratio aliqua cuncat, *vt in l. Scæuola 76. D. ad SC. Trebell.* Obstare tamen videtur, quod omnes verborum differentiæ hodie sublatæ sunt, *l. 1. Cod. commun. de leg. l. quoniam indignum 15. C. de test.* Sed non ideo fit, vt non oporteat probari per contestes, quibus præcisè verbis testator vsus sit.

6 *L. vlt. C. de mort. caus. donat.*

7 Cum hoc casu non tam de voluntatis, quam de ipsorum verborum probatione agatur.

8 Ab intestato enim patrui & auunculi hodie simul succedunt, si in eodem sunt gradu, *Novell. 118. de hared. ab intest. ven.*

9 Non ergo censerat testator de iis onerandis, quos testando præferre potius voluisset.

10 Quamuis etiam ab intestato fideicommissa dari possint, *l. 3. in princ. l. conficiuntur 8. D. de iur. codicil.*

11 *L. 3. §. vlt. & l. 4. D. de adimen. legat.*

DEFINITIO XVI.

Rupto testamento agnatione posthumi, saluum est ius eligendi & fideicommissum debet restitui electo.

TEstator, qui liberos non habebat ita scripserat, *I'institue mes heritiers vniuersels N. Iean Albert mon beau frere, & George de Prouane ma sœur sa femme, lesquels ie prie de choisir & eslire tel de leurs enfans masles que bon leur semblera pour prendre & apprehender mon heritage, porter mon nom & mes armes, lequel à ces fins ie substitue & les siens masles, suppliant tres humblement mesdits heritiers de se contenter des fruicts pour toute legitime Trebellianique, & autre detraction, laquelle ie leur prohibe entant que de droit. Mesmes qu'ils s'en peuuent passer, & que le tout redonde à l'vtilité de leurs. Et ce afin que la proprieté demeure touſiours entiere. Et au defaus dudit substitué & des siens masles, si par inaduertance aussi ils oublioyent de le nommer, ie substitue l'aisné apres celuy qui tiendra le tronc des Alberts, & les siens masles degré par degré. Et en apres d'eux les autres freres degré par degré, &c.* Constabat Joannem & Georgiam priore loco vocatos non in vsufructu dumtaxat, sed in proprietate & hæreditate ipsa institutos videri, addito onere fideicõmissi, [1] nec fructuum mentionem alia de causa factam, nisi vt prohibendis ex fideicommisso detractionibus color iustus quæreretur. [2] Sed cum testamentum agnatione præteriti posthumi ruptum esset, [3] fideicõmissa vero aut omnia tam vniuersalia, quam singularia firma remanerent, siue ex Nouella Iustiniani lege [4] posthumo scienter præterito, siue ex clausulæ codicillaris potestate præterito eo, [5] ignoranter quidem, sed ita tamen, vt appareret, non eo minus voluisse testatorem, vt hæreditas ex fideicommisso substituris restitueretur. [6] Dubitabatur non inelegãter, cui hæreditatem restituere posthumus eiusve legitimus hæres deberet, an institutis mox electuris vnum ex liberis, an potius substituto, id est, ei, qui ab institutis electus fuisset, aut, qui cessante electione secundum in Albertorum familia & ordine locum obtineret. Dubitationem faciebat, quod non aliter videatur ex voluntate testantis fideicommissum posse restitui, [7] quam si ad eos hæreditas perueniat, qui substitutum eligere debuerunt, [8] præsertim, cum non nisi post mortem ipsorum hæreditas restituenda esset. [9] Nam quo iure substitutum eligerent ij, qui nihil iuris in bonis haberent? [10] Aut cur eorum mors expectaretur, qui etiam viuentes ab iis bonis excluſi essent? [11] Rursum quis admittat fideicõmissum purè à posthumo eiusve hærede restitui, id est, ante mortem institutorum, quod nec testamento subsistente instituti ipsi nisi post mortem suam debuissent? [12] Aut cum dies ille mortis incertus conditionem faciat, [13] aliusque sit dies mortis posthumi, alius mortis institutorum, & consequenter alia conditio, an non absurdum fuerit & contra testatoris voluntatem fideicommissum sub vna conditione datum, quasi sub alia relictum præstari? [14] *Placuit* nihil commune habere ius eligendi cum iure fideicommissi. [15] Ideoque rupto

etiam testamento saluam institutis eligendi facultatem esse debere, quã nec deportatione amitterent, [15] sed tamen non alij hæreditatem ex fideicommisso restitui oportere, quam ei, qui ab ipsis electus esset, aut qui cessante electione ab ipso testatore substitutus proponeretur. [17] Expectandum tamen tempus mortis hæredum institutorum, vt sub ea ipsa conditione fideicommissum redderetur sub qua datum fuisset. [18] *Ita Senatus* in ea causa, de qua supra Defin. 6. de codicill.

1 *L. species 15. D. de aur. & argen. legat.*

2 Nam & fructus solent imputari in Trebellianicam, *l. Papinianus 8. § quarta autem, D. de inoff. testament. l. in fideicommissaria 18. D. ad SC. Trebell.* præterquam si percepti sint negligentia fideicommissarij non petentis fideicommissum, *l. mulier, 22. §. si heres, eod.* aut in liberis primi gradus, *l. iubemus 6. C. eod.*

3 *L. 1. Cod. de posthum. hared. instit. l. 1. & pass. D. de iniust. rupt.*

4 *Nouell. 115. vt cum de appell. cognosc. § aliud quoque capitulum.* Vnde sumpta est *Auth. ex causa, C. de liber. prater.* Scilicet secundum communem sententiam Doctorum, qui volunt eam constitutionem procedere etiam in præteritione paterna, vt dixi *Defin. 1. supr. de liber. prater.*

5 Nam illi ipsi, qui volunt *Auth. ex causa* locum habere etiam in præteritione paterna, fatentur tamen non habere locum posthumo ignoranter præterito, Bart. Castr. & alij *in d. l. 1. C. de posth. hared. instit.*

6 Secundum eas distinctiones, quas in hac quæstione attulimus *Defin. 1. 2. & seqq.* vsque ad 12. *de codicill.*

7 Atqui fideicommissum hereditatis necesse est restitui eo modo, quo testator voluit, alioqui actiones non transferuntur, *l. 1. l. sed etsi 9. §. vltim. & l. seq. l. facta 63. §. si sub conditione, D. ad SC. Trebell. l. si mulier 59. §. ex asse. D. de iur. dot.*

8 *Vt in l. vnum ex familia 69. in princ. de leg. 2.*

9 *Vt in l. cum pater 77. §. hereditatem filius, eodem, & l. post mortem 12. C. hoc tit.*

10 Nemo siquidem potest onerari per fideicommissum, nisi de eo, quod prius ad ipsum peruenerit, *l. ab eo 9. C. hoc tit. l. sed etsi 6. in fin. de legat. 3.*

11 Sic enim dicimus non expectari conditionem, cuius euentus nihil operaretur, *l. si quis ita scripserit 33. de hared. instit.*

12 Ita namque fieret, vt magis essent onerati hæredes legitimi quam testamentarij, quod absurdum esset: non enim alia fideicommissa videri possunt à legitimis successoribus repetita, quam quæ ab institutis fuerant præstanda, si testamentum valuisset, & ad eum ipsum modum, *l. ex ea scriptura 19. §. 1. qui testam. fac. poss. l. pen. §. vlt. de leg. 2.*

13 *L. talis scriptura 30. §. sed etsi, de leg. 1. l. dies incertus 75. de cond. & demonstr.*

14 Debent enim conditiones impleri in forma specifica, *l. qui heredi 44. l. Manius 55. eod. tit.*

15 *d. §. hereditatem filius, l. cum pater 77. de leg. 2. l. ex facto 17. § si quis rogatus 2. ad SC. Trebell.*

16 Vt apparet ex iis ipsis locis proxime citatis.

17 *L. cum quidam 24. de leg. 1. & d. l. vnum ex familia, §. rogo, eod.*

18 *d. §. rogo, in fin. & d. § hereditatem, l. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici.*

DEFINITIO XVII.

Posthumus, qui rumpendo successit, non est cogendus præstare fideicommissum relictum post mortem institutorum, etiamsi omnes instituti decesserunt, nec eius liberi masculi, si quos reliquerit.

QVid ergo, si posthumo adhuc viuo instituti morerentur? An diceremus obligatum posthumum, vt ante mortem suam ex fideicommisso hæreditatem electo restitueret? [1] Loquitur enim de posthumo ignoranter præterito, cum si scienter esset præteritus, dubitari non oporteret, quin pure obligatus esset ad hæreditatem scriptis hæredibus restituendam. [2] At quoniam eo ignoranter præterito ac rumpente testamentum, institutio tota sic corruit, vt neque in fideicommissi vim valere possit, nec si subiecta sit clausula codicillaris, [3] soláque fideicommissa, aliaque huiusmodi legata firma remanent, [4] vix est vt defendi possit, posthumum filium, qui viuis institutis hæreditatem suo iure obtinuerit, eam cogendum post eorum mortem restituere ex causa fideicommissi, quod non alia ratione aut contemplatione factum sit, quam vt bona in testatoris familia diutissime conseruarentur, [5] exclusis in eam rem perpetuo fœminis. An non enim multo melius magisque ex voto patris seruantur bona in familia, quamdiu posthumus viuit, de quo pater testamẽti tempore, cum fideicõmitteret, ne per somnium quidem cogitarat? [6] Quo argumento puabam nec fideicommisso huiusmodi locum esse posse, si posthumus hic quandocumque superstitibus liberis masculis decessisset. [7] Plane mortuo posthumo sine masculis, per quos satisfieri possit voluntati testatoris [8] conseruatione bonorum in familia, fideicommissum vtique electo præstandum erit, sed post obitum institutorum: [9] quibus nimirum viuis nihil fit contra voluntatem, si posthumi hæres quantumlibet extraneus tamdiu hereditatem retineat, quamdiu instituti erant habituri, si institutio valuisset, [10] aut per clausulam codicillarem in fideicommissi vim conuerti potuisset. [11] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Dubitationem faciebat, quod mortuis institutis fideicommissi dies & conditio extitisse videbatur, & consequenter factus esse locus petitioni fideicommissi.

2 *L. 2. §. vlt. D. de iur. codicill.*

3 Secundum ea quæ scripsimus, *Defin. 3. 4. 5. & 6. supr. de codicill.*

4 *Ex Auth. ex causa, C. de liber. prater.*

5 Ita enim fieret, vt comparata ad vnum effectum contrarium operarentur, contra *l. legata inutiliter 14. de adim. legat. l. 3. §. si emancipatus, D. de bonor. poss. contr. tab.*

6 *Argum. l. sale pactum 40. §. vlt. D. de pact. l. cum annis 102. de condit. & demonstr. l. cum acutissimi 30. C. de fideic. l. si vnquam 8. C. de reuoc. donat.*

7 Scilicet ex præsumpta & verisimile mente testantis, *d. l. cum annis, l. cum mater 28. D. de inoff. testam. l. sicut certi 8. & l. sequent. C. de testam. milit. l. 3. C. de inoff. testam. l. vltim. D. de hered. instit.*

8 Quia neque per fœminas neque per extraneos possunt bona in familia conseruari, *l. pronunciatio 191. §. vlt. de verbor. significat.* Guid. Pap. *quæst. 488.* Castrens. *cons. 58. & 123. lib. 1.* Ias. *ad l. qui filiabus, num. 3. de leg. 1. & cons. 140. col. 7. vers. octauo facit. lib. 2.*

9 *Arg. l. cum pater 77. §. ab institutis, de leg. 2.*

10 *Argum. l. peto 69. § prædium, eod. tit. & d. l. vnum ex familia, § sed etsi fundum, eod.*

11 *Vt in l. quærebatur 19. D. de testam. milit.*

DEFINITIO XVIII.

Qui electus est, non ideo fideicommissum petere potest, quamdiu eligens mutandæ voluntatis arbitrium habet.

NAm & cum vni ex familia eligendo fideicommissum relinquitur, potestas eligenti data esse intelligitur, vt quamdiu viuit liberum habeat mutandæ voluntatis arbitrium: [1] ideoque nec prius fideicommissum propter electionem petere potest is, qui electus fuit, quam decesserit is, qui elegit, vt voluntatem amplius mutare non possit. [2] Absurdum autem fuerit ob hoc solum plus iuris habere eum, qui ab hærede instituto electus est, quod rupto per posthumi præteritionem testamento ipsa institutio corruerit. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *d. l. vnum ex familia, vers. an quamdiu potest mutari voluntas, de legat. 2.*

2 Cum possit mutare quamdiu viuit etiam post deportationem, *d. l. cum pater 77. §. hereditatem filius, eod. tit. l. ex facto 17. §. si quis rogatus 2. ad SC. Trebell.*

3 Quod enim ruptum testamentum est, facit, vt eo minus admitti debeat fideicommissarius, *arg. l. 3. §. si emancipatus, de bonor. poss. contr. tab. l. 3. in princ. D. de vsur.*

DEFINI-

DEFINITIO XIX.

Mortuo vno ex iis, qui coniunctim eligere debuerunt, superstes neque eligere neque electionem reuocare potest. Fideicommissum tamen non ideo debetur, nisi mortuo vtroque.

ANautem vtrique ex coniugibus data eligendi facultas intercidere debeat, alterutro duntaxat defuncto, siue iam electio facta sit, siue non, dubitari probabiliter potest.[1] Sed verius est, adeo intercidere, vt si qua electio præcesserit, ea irrenocabiliter confirmetur,[2] quippe, quæ non alterutri, sed vtrique commissa fuerit,[3] propter quam causam, nec si electio semel facta esset, noceret electo, quod alteruter mutaret voluntatem, ni alter quoque mutationi consentiret.[4] Neque tamen huic rei consequens erit, vt alterutro defuncto statim fideicommissum restitui debeat, siue in solidum, siue pro parte,[5] cum post vtriusque mortem relictum sit.[6] Igitur vtriusque mortem expectari oportebit.[7] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quæstio in eo est, an pluralitas resoluatur in suas singularitates, *vt in l falsa 13. § vlt. de condit & demonst. l. Lucius 78. §. Caio Seio, D ad SC. Treb.* an vero vtriusque voluntas in eligendo sit necessaria.

2 Tanquam quæ reuocari amplius non possit, *l. vnum ex familia 67. in princ de legat. 2.*

3 Per dictionem collectiuam, quæ plus in hoc potest quam pluralis, *l. heredes mei 57. §. cum ita. ad SC. Trebell.*

4 Vt vnumquodque dissoluatur eo modo, quo colligatum est, *l. prout 80. D. de solutionibus l. nihil tam naturale 25. de regulis iur.*

5 Quia licet non possit mutari electio, potest tamen electus mori ante grauatum, *l. Statius 48. §. Cornelio Felici, de iur. fisc. l. cum pater 77. §. hereditatem filius, de legat. 2.*

6 Ac proinde in diem incertum & sub conditione, quæ non potest dici venisse ante mortem, licet possit restitui ante mortem, *l. post mortem 12. C. hoc tit.*

7 Non vt confirmetur electio, sed vt fideicommissum peti possit.

DEFINITIO XX.

DE vsufructu, quem parentibus, quamdiu viuerent, saluum esse testator voluerat, quidam etiam dubitabant, an iis à posthumo, posthumiue legitimo hærede deberetur, cum hac parte meliorem ipsorum prioremque quam electi causam esse testator voluisset.[1] Verum quod à nobis in superioribus dictum est, non ideo factam à testatore in proposita specie fructuum mentionem, vt vsumfructum parentib. daret,[2] sed vt iis hæredibus institutis detractionem ex fideicommisso quamlibet prohiberet,[3] ostendit satis nihil causæ esse, cur rupta vel irrita facta institutione fructuum emolumentum habere parentes debeant, quod non nisi ob institutionem personamque filij acquirere potuerunt.[4] Neque vero nouum est, vt hac parte melior sit conditio fideicommissarij vniuersalis, quam hæredis instituti.[5] Nam & fieri potest, vt quo casu per codicillarem clausulam institutio ipsa in fideicommissum flecteretur, tamen successor legitimus hæreditatem iis restituere recta debeat, quibus hæres institutus valido manente testamento restituere debuisset, nimirum si fideicommissum purum fuit non in diem aut sub conditione ab instituto relictum.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Nam si electo fideicommissum conseruatur, qui minus dilectus fuit, quidni eligentibus conseruabitur vsusfructus, qui magis dilecti fuerunt?

2 Quo casu perinde conseruaretur huiusmodi relictum vsusfructus, atque conseruantur cætera legata & fideicommissa, siue per clausulam codicillarem, siue per Auth. *ex causa, C. de liber. prater.*

3 Dixi *Defin. 16. num. 2. supr.*

4 Non enim potuit sentire testator de dando iis vsufructu, quos hæredes instituerat in proprietate, cum nemo possit re sua vti frui, *l. 5. D si vsusfruct pet.* neque hæredi à semetipso legati, *l. & quidem totum 18. l. legatum 116. § 1. de leg. 1.*

5 Scilicet, quia potest fieri, vt fideicommissum vniuersale conseruetur per clausulam codicillarem, vel per Auth. *ex causa*, non etiam institutio vniuersalis, secundum ea, quæ scripsimus *Defin 3. 4. & seqq 5. de codicill.*

6 *L. 2. 5. vltim. D. de iur. codicill.* Dixi *Definit. 6. in fin. & supr. de codicill.*

DEFINITIO XXI.

Qui repudiat fideicommissum ex vno capite, & ita sequentibus locum facit, potest iterum admitti ex alio capite, sed post alios omnes.

AD fideicommissum vocatus ex duplici capite, vtputa tanquam Titius & tanquam vnus de familia, cum forte testator fundum in familia remanere iussisset, ac extra familiam alienari prohibuisset,[1] si fideicommisso quasi Titius renunciauerit in gratiam posterioris agnati,[2] qui postmodum contra testatoris voluntatem eum fundum extra familiam alienauerit,[3] admittendus est ad persecutionem fideicommissi, cuius conditio post renunciationem extiterit,[4] & ex nouo iure, tanquam vnus de familia, sed tamen post omnes, id est, omnibus aliis ex familia deficientibus.[5] Cui consequens est, vt multo minus sequentibus personis ex graduali substitutione vocatis præiudicet quisquis fideicommisso sibi primum delato, siue per expressam conuentionem, siue tacite per contrauentionem renunciat,[6] licet eos ipsos relinquat hæredes, quos testator ad fideicommissum inuitauerat,[7] dummodo non quasi hæredes petant, sed ex propria persona.[8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Senatusconl. 6. & 7. infr. de condit. infert.

1 Nam & cum fideicommissum familiæ relinquitur, priores tamen admittuntur ij, qui nominati sunt tanquam magis dilecti, *l. omnia 32. alias l. cum ita. 5. in fideicommisso, de leg. 2.*

2 Vocantur enim gradatim omnes, qui ad huiusmodi fideicommissum admittuntur, *l. vltim. C. de verb. signif.* Quamuis enim non esset olim successio in agnatis quantum ad hæreditates, erat tamen fuitque semper in fideicommissis familiæ relictis, *d. §. in fideicommisso, l. peto 69. § fratre, eod. tit.* iunct. *§. placebat, Inst. de legit. agnat. success.*

3 Atque ita noui fideicommissi conditionem impleuerit in fauorem sequentium, *dict. § fratre, l. cum pater 77. §. libertis, eod. tit.*

4 Sunt enim omnia huiusmodi fideicommissa conditionalia in casum contrauentionis, *l. filius familias 114. §. Dini & ibi not. de leg. 1.*

5 Alex. *in l stipulatio hoc modo concepta 61. num. 11. de verb. obligat. & cons. 151. volum. 7.* Socin. *cons. 73. volum. 3.* Dec. *in l pactum dotali 3. limit. 6. C. de collat.* Aliud fortassis esset, si Titius ipse contra testatoris voluntatem alienasset, *d. l. cum pater, §. libertis, de leg. 2.*

6 Ne alioqui maior sit vis taciti quam expressi, vide Paris. *cons. 69. num. 14. vol 3.*

7 *L. non vult hæres esse 6. de regul. iur. l. 2. §. 3. si quis omiss. caus. test.*

8 Nemo enim ob id minus iuris habet, quod duplex ius habeat, *l. si paterfamilias 15. §. 1. de adopt. l. 1. §. vltim. D. si à parent. quis manum. sit, l. Clodius 97. de acquir. hæred. l. Saia 73. in fin. de euict.* qui tamen locus ostendit, in hac specie posse illos, qui fideicommissum petunt ex propria persona, per doli exceptionem repelli aut reconueniri de euictione, si sint hæredes alienatoris.

DEFINITIO XXII.

Verba illa, vsque ad infinitum, posita in substitutione inducunt fideicommissum, sed graduale tantum inter descendentes, non reciprocum.

SVbstituis Titio per fideicommissum liberis eius vsque ad infinitum, dubitandum est, an fideicommissum graduale dumtaxat sit inter descendentes, [1] an etiam reciprocum quasi inuicem substituti videantur? [2] Sed verius est, nullam ex iis verbis inter vocatos induci reciprocam substitutionem, [3] quę nec vnquam tacite inducitur, nisi cum vltimo decedenti substitutus datus est in tota hæreditate: [4] adeo, vt nec sufficiat post mortem omnium factam esse substitutionem, licet in tota re, nisi variæ & probabiles adsint coniecturæ voluntatis: [5] in fideicommissis enim vtcumque precaria voluntas quæratur, coniectura potest admitti. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam de graduali non potest dubitari, cum adsunt verba illa, *vsque ad infinitum, l. 4. §. parentem, D. de in ius vocand. l. liberorum 220. de verb. signific.*

2 Vt euenit, cum fideicommissum reale est & habuit testator respectum ad defectum masculorum. De quo scripsi *Defi 3. supr. eod.*

3 Celsus Hugo *cons. 110. nu. 55.* Vide Bald. *in c. 1. de nat. succes. feud.* & Corn. *cons. 90 incip. pluries colum. 3 vers. hoc præsupposito. lib. 3. & cons. incip. in hac consultatione colum. 5. vers. portio enim matris, lib. 4.* Quanquam *in d. cons 190.* tractat eam speciem, cum testator iudicat bona sua ire de liberis ad liberos, atque ita liberos inuicem substituit. Quo casu videtur quidem præstitisse descendentes in parentum portionibus, sed iis deficientibus transuersales substituisse.

4 *L. Titia Seio 87. § Seia libertis. de leg. 2. cum ibi not. & in §. cum ita l. hæredes mei 57. ad SC. Trebell.* [Adde tamen alium casum *in l. cum proponebatur 64. de leg. 2.*]

5 Cranet *cons. 130* Otasch. Cachet. *decis. Pedem. 110. num. 5.* post alios *in d. § hæredes mei.*

6 *d. l. cum proponebatur 64. de leg. 2.*

DEFINITIO XXIII.

Liberis liberorum positis in conditione, vsque in infinitum inducitur quidem fideicommissum graduale, etiamsi vulgaris præcesserit, sed non reciprocum, nisi testator habuerit respectum ad defectum liberorum.

SImile est, quod magistris nostris placet, liberis liberorum vsque ad infinitum in conditione positis, nullam inter eos induci ex eo solo reciprocam substitutionem, quamuis relictum esset fideicommissum ab vltimo decedente & in tota hæreditate, [1] nisi proponas factam substitutionem de liberis in liberos: quo casu magis est, vt liberis liberi substituti videantur, non tantum de gradu in gradum, sed etiam de linea in lineam, vt deficientibus iis, qui ex recta linea descendunt, admittantur transuersales, quasi inter se inuicem substituti. [2] Sed & fuerunt, qui dicerent, substitutionem ita, vt diximus, factam vsque ad infinitum posse vulgarem censeri potius, quam fideicommissariam, eo nimirum casu, quo vulgaris alia præcesserit. [3] Verum magis est, vt contraria sententia obtineat, [4] & ex supradictis verbis, *vsque ad infinitum*, quæ procul dubio tractum temporis continent, [5] inducatur fideicommissaria substitutio extensiua, vt nostri loquuntur, de descendente in descendentem in infinitum ordine successiuo, [6] in portionibus parentum dumtaxat, non etiam parruorum [7] aut auunculi, nisi ex aliis testamenti verbis appareat, habuisse testatorem respectum ad defectum liberorum, vt fideicommissum, quod reale vocant, constitueret. [8] Fideicommissum enim reale dubitari non oportet, quin non solum graduale sit, sed etiam reciprocum, quamdiu aliquis est ex iis, qui inuitati sunt, ex quocumque tandem gradu & latere veniant. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Carol. Ruin *cons 95 incip. quia de substitutionibus, vol. 2.* Vide Curtium. *cons. 196. volum. 2.* Berlich. *cons. 105. vol. 3.* Rip. *in Leenturio, num. 166.* Ruin. *cons. 141. volum. 3.* Patis. *cons 18. numer. 61 vol. 2.* Alex. *cons 167. col pen. volum. 5.* Zanch. *in d. §. cum ita, part. 7 num 85 & 86.*

2 Vt consulunt Corn. *dict. consil. 190. lib. 3.* post Bald. quæ ibi citat.

3 Carol. Ruin. *cons 102. nu 11. & 12. vol 2.*

4 Ex iis, quæ idem Ruin. tradit, *cons 100 & cons 117. num. 19. eod. vol. 2.* Vide Patis. *cons 41. numer 3. volum. 2. & cons 63. num. 13 16. 28 & 39. & cons. nu. 29 & seq lib. 3.* Eundem Ruin. *cons. 158 col pen. nu 15. lib 2. & cons. 92. num. 7. lib. 3.* Crot. *in l. filiusfamilias § Diui, num. 164. de leg. 2.*

5 Cum ea sit vis dictionis, *vsque*, vt statim atque finita est dispositio in vnius persona, videatur repetita & relocata in persona alterius, Bart. *in l. si mihi & Titio, nu. 6. de verb. oblig. ex l. sicut & l. repeti 5 quibus mod. vsusf. amitt.*

6 *Ex citatis num 1 supr.*

7 Nam cum sint vocati sub nomine liberorum, non possunt videri vocati, nisi quatenus liberi: ergo respectu parentum dumtaxat, Ruin. *cons. 141 & 142. nu. 50. & 143. vol. 3.* Alex. *cons. 167. col. pen. vol. 5.* Zanch. *vbi s.* [Francisc. Mantic. post multos, quos citat *lib. 11. de Coniect vlt. volunt. tit. 3 num. vlt.* Vide *Defin. 1. num. 9 supr.*]

8 Vt diximus *Defin. 3 supr. eod.*

9 *L. omnia 32. alias l. cum ita. §. in fideicommisso, l. peto 69. §. fratre, & ibi not. de legat. 2. l. vltim.* vbi Castrens. & alij, *Cod. de verbor. significat.*

DEFINITIO XXIV.

Qui succederent ab intestato iure repræsentationis, non ideo possunt succedere iure fideicommissi, nisi sint vocati.

QVi plures liberos habebat, eos omnes ex æquis partibus instituerat, & inuicem substituerat, si sine liberis morerentur. Præmortuis quibusdam relicta prole, postea defuncto vno sine liberis, placuit ad fideicommissum admitti solum fratrem, qui eo tempore superesset, præmortuorum vero liberos penitus excludi. [1] Qui tamen haud dubie admittendi essent, si testator non tantum superstites, sed etiam superstitum quoque liberos substituisset. Tum enim præmortuorum quoque liberi ex fideicommisso in vulgarem casum admitterentur. [2] Et hoc est, quod dici solet ius repręsentationis, quod locum habet, si de patrui intestati hæreditate inter fratres fratrumque filios contendatur, [3] in causa fideicommissi locum non habere. [4] *Ita Senatus* 17. Cal. Julij 1591.

1 Per text. *in l. hæredes mei 57. § cum ita, D. ad Senatusconf. Trebellian.*

2 Quamuis non superstitum liberi essent, sed præmortuorum, vt scripsi *Defin. 7. 3.* ex Philipp. Corn. *cons 37. vol. 1.*

3 *Ex Novell. 118. de hæredit. ab intest. venient.* vnde sumpta est *Auth. post fratres. C. de legit. hæred.*

4 Intellige, nisi illi, qui ad intestati successionem admitti possent iure repræsentationis, vocati etiam sint ad fideicommissum sub nomine collectiuo, vt dixi *Defin. 8. & 10. supr.*

DEFINITIO XXV.

Fideicommissum relictum vt bona in familia conseruentur, non admittit monachum neque monasterium.

FIdeicommisso familiæ aut vni ex agnatis cognatisve masculis nominatim relicto, ea voluntatis ratione adiecta, & eo animo, vt bona in familia conseruarentur, iniuncto in eam rem onere deferendi nomen & insignia testatoris, [1] nullus cognato locus est, qui euenientis conditionis tempore monachus reperitur, [2] siue monasterium successionis capax sit, siue incapax proponatur. [3] Nec enim voluntatem testantis habere videri potest is, per cuius personam fieri nequit, vt bona in familia conseruentur. [4] Quare nec illud admittemus, vt rerum fideicommissarum vsumfructum quamdiu viuet habeat, easdem res post mortem suam ei, qui ex familia proximus tum erit, restituturus. Fieret enim contra voluntatem, si

tem, si non haberet interea plenam proprietatem is, qui ex testamento ad fideicommissum admittendus est.[3] Neque ad rem pertinet, quod edicto Diui Emanuelis Philiberti Principis nostri, quo ademptum est monachis ius omne legitimæ successionis, testamentariæ hereditates excipiuntur. Id enim suprematum voluntatum conseruandarum non euertendarum gratia constitutum est.[4] Proinde non excludit iustam interpretationem, quæ ex voluntate testatoris facienda est, ne ab eius iudicio recedatur.[7] Minus vero mouet, si quis obiiciat, interpretationem illam esse contra bonos mores, vtpote, per quam facile futurum sit, vt ab electione vitæ contemplatiuæ reuocetur, qui videat ea ratione præclusum iri sibi viam petendi quandocumque fideicommissi.[8] Id enim non principaliter & directo fit, sed tantum per cõsequentias.[9] Honestissima namque voluntas est testatoris, id vnum animo agitantis, & quantum facere potest curantis, vt bona sua in familia quam diutissime conseruentur:[10] nec quicquam causæ est, cur fauore monasterij ab ea voluntate recedi oporteat.[11] Nam quod vulgo iactatur, monasterium esse loco filij, præterquam quod ridiculum est,[12] ad propositam speciem accommodari non potest, in qua non de implenda conditione liberorum agimus,[13] sed de conseruandis bonis in familia testatoris, eiusque nomine perpetuando: quorum neutrum palam est per monasterium impleri posse, sicut neque per monachum, qui neque velle, neque nolle, neque nomen quidem vllum habere creditur.[14] *Ita Senatus* ex tempore, contra Andræam Arpeau monachum Cistercien sem, 7. Calend. Julij 1591.

1 In memoriam scilicet, honorem & conseruationem nominis testatoris, *l. sed sciendum 7. in fin. D. ad SC. Trebell. l. cum filius 76. §. pater cum filia. de legat. 2.* iunct. *l. 1. §. penult. de ventr. inspic.*

2 Cum ex eo tempore, ex quo monasterium ingressus est, neque velle habeat, neque nolle, *c. non dicatis, 12. q. 1.*

3 Sunt enim monasteria quædam capacia acquisitionis, de quibus *in Auth. ingressi, C. de sacrosanct. eccles.* alia vero prorsus incapacia, vt Franciscanorum, de quibus *in Clem. exiuis, de verbor. signific.*

4 Alex. *cons.* 18. *vol.* 1. Cravet. *cons.* 152.

5 Quomodo in specie, quamuis dissimili, argumentatur Papin. *in l. verbis 7. de vulg. & pupill substit.* Vsusfructus enim etsi in iure consistit non in corpore, tamen emolumentum rei continet ac portionis instar obtinet, *l. Manius 66. §. fundo. l. cum filius 76. §. dominus, de leg. 2.*

6 Vt apparet ex contextu edicti.

7 Ne quod vltimarum voluntatum fauore constitutum est in earum odium retorqueatur, contra *l. quod fauore 6. C. de legibus, l. nulla 25. D. eod.*

8 Bart. *in l. si ita quis, §. iu cui, de legat. 2. & cons. 1. num. 2.* Alex. *cons. 121. vol. 2.* Dec. *cons. 259. incip. visis his, & cons. 416. & 674. num. 3.* Rip. *in l. si vnquam, num. 34. C. de reuoc. donat.* Alex. *cons. 18. vol. 1.* Didac. Couar. *lib. 1. variar. resol. c. 19. nu. 8.* Cravet. *cons. 152.* Boer. *quæst. 354.*

9 Ita respondet eleganter Decius omnino videndus *dict. consil. 259.*

10 Ex voto à natura ipsa omnibus hominibus infito, *l. liberorum 220. in fin. de verb. signific.* iunct. *d. l. 1. §. penult. de inspic. ventr.*

11 Ne fiat contra voluntatem, quod ex voluntate proficiscitur, *l. facta 63. §. si sub conditione, D. ad SC. Trebell. l. 1. C. de sacrosanct. eccles. l. vel negare 6. D. test. quem. aper.*

12 Vt scripsi *Defin. 42. §. de sacros. eccles.*

13 Quo casu pronũciandum esset pro monasterio ex *l. sancimus 53. §. item illud statuimus 2. C. de episc. & cleric.* Nouel. 123. *de sanctiss. episc cap. 37.* incip. *si quis sub conditione alia, §. sed & hoc præsenti.* Vnde sumpta est *Auth. nisi rogati.* vbi DD. præsertim Paul. Castr. *ad SC. Trebell. cap. in præsentia,* vbi glos. & Dec. *de probat.* Alex. *cons. 121. vol. 2.* quasi sit verisimile si de hoc casu testator cogitasset fuisse illum ita dispositurum, vt non ideo duriorem faceret conditionem onerati, vel honorati, quod is monasterium ingrederetur, vt Castr. ratiocinatur *ad d. Auth. nisi rogati.* Vide Osasch. *decis. 126.*

14 *dict. can. non dicatis 12. quæst. 1.*

DEFINITIO XXVI.

Fideicommissum relictum nouitio non acquiritur monasterio, sed si relictum sit in professo, acquiritur vsusfructus iure ad vitam professi.

NEc aliud constituendum esse placuit, tametsi testamenti tempore monachus ille iam in monasterio & inter nouitios degeret, cum religionis voto nondum se obstrinxisset.[1] Potuit enim testator sperare, vt si ante votum emissum fideicommissi dies cederet, monasterium ille cum fideicommissi commodo permutaret.[2] Plane si proponeres eum nominatim vocatum ad fideicommissum, qui iam ipso testamenti tempore cœlibem vitam professus esset, dubitari non posset, quin ex eius persona monasterio acquisitionis capaci petitio fideicommissi competere deberet,[3] non ad retinenda in perpetuum bona, quæ testator in familia sua conseruari voluit,[4] sed quasi vsusfructus iure tamdiu duraturi, quamdiu is viueret, ex cuius capite fideicommissum peteretur.[5] Nam in centesimum vsque annum extendi vsumfructum, quomodo si ipsi monasterio relictus esset,[6] dici procul dubio non potest, ne illis iniuria fiat, qui post huius mortem ex eodem testamento ad fideicommissum inuitati sunt, ad conseruationem nominis & bonorum in familia.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis interdum etiam qui nondum professus est, habendus sit pro professo. Cravet. *cons 152. num. 4.* Sed responderi potest, id procedere in iis, quæ gesta sunt per ipsum monachum, & quæ fauorem ipsius respiciunt, secundum distinctionem Feder. de Senis *cons. 32. in fin.* ibidem citat.

2 Nihil enim actum videtur quamdiu mutari voluntas potest *l. vnum ex familia 67. in princ. de leg. 2. l pen. in fin. C. de his quibus vt indign.*

3 Tanquam domino cui acquiritur per monachum tanquam per seruum, *Auth. ingressi, C. de sacros. eccl.*

4 Cum monasterium non sit de familia testatoris, nec tamen possit vnquam mori.

5 *Arg. l. peto 69. §. prædium, & d. l. vnum ex familia 67. §. virgo, in fin. de legat. 2.*

7 Vt dixi *Defin. præced. nu. 5.* vbi vide. Adde rationem ne plus iuris habeat monasterium ex persona monachi, quam habiturus esset ipse monachus si per se posset admitti *dict. §. prædium.* Vide Osasch. *decis. Pedem. 126.*

DEFINITIO XXVII.

Casus in quo proximiores hæredis præferuntur proximioribus testatoribus.

FRanciscus de Costerg hæredem testamento instituerat Peronetam sororem suam vxorem Claudij de Prouens, & post eius mortem substituerat per fideicommissum Petrum de Prouens eius filium & suos. Et si contingeret Petrum decedere sine liberis, substituerat proximiores his verbis, *ses plus proches parents, Asçauoir des Costergs.* Contendentibus de fideicommisso Petri sororibus & Michaële de Costerg quærebatur, quis ad fideicommissum inuitatus videretur? Placebat quibusdam eos solos videri inuitatos qui essent ex genere Costergiorum,[1] in quorum numero sorores Petri non erant, cum paternam Prouenorum non maternam Costergiorum familiam sequerentur.[2] Alij contra putabant proximiores Petri prioris fideicommissarij non testatoris cognatos vocatos esse, vt dictio illa reciproca *ses parents* ad Petrum, de quo proxime testator locurus fuerat, non ad ipsum testatorem referretur:[3] Vocatos tamen non Petri cognatos quoslibet, sed eos dumtaxat qui essent ex linea materna, ob idq; addita verba illa *Asçauoir des Costergs*,[4] excludendorum scilicet agnatorum

gratia, qui aliam & familiam & originem habebant.[1] Poterat que non improbabilis coniectura voluntatis capi, ex eo, quod testator non sic scripserat, *Assauoir les Costergs*, sed ita, *Assauoir des Costergs*, hoc est, vt illi interpretabantur, ex latere Costergiorum,[2] item ex eo quod non genus ipsum Costergiorum testator substituerat, vt bona sua conseruaret in familia, quo casu exclusi procul dubio fuissent descendentes ex fœminis,[3] sed sororem sororisque filium ex alia susceptum familia, nec masculos tantum, sed etiam fœminas.[4] *Senatus* pro sororibus Petri pronunciauit. Relatum est visumque Senatusconsultum prid. Calend. Septemb. 1592.

1 Propter illa verba, *Assauoir des Costergs*, quæ sunt restrictiua, & restricta ad proximiores qui esset de familia & genere Costergiorum, de qua familia erat ipse testator, qui & in dubio de iis sensisse videri poterat, non de proximioribus hæredis, cum ageretur de fideicommisso, secundum ea quæ diximus *Defin. 6. §. de verb. signif.*

2 *L. pen. D de agnosc. liber.* fœmina enim familiæ suæ caput & finis est, *l. pronunciatio 195. §. vlt. de verb. signif.* * Sed intelligenda cum fœmina nupta est in familia, quo casu & ipsa admittitur tanquam agnata, & ipsi quoque liberi tanquam agnati, licèt sint remotiores in gradu persona patris inspecta, dummodo sint proximiores inspecta matre. Cravet. *cons. 656. & 831. & 877.* vbi citat Angelum. Socin. Alban, & alios. Vide textum perelegantem & in torrioribus terminis *in l. cum pater 77. §. inter de leg. 2.* & ita pro D. Senatore Galeano Necienti consului, mense Iextili 1621.

3 Relatio enim fieri solet & debet ad proximius, & ad id quod immediate præcedit.

4 Vt nimirum ea adiectio & restrictio aliquid operetur, *l. si quando 109. de leg. 1.*

5 Agnati enim sunt qui sunt ex nomine ac familia testatoris, *l. 2. de suis & legit. l. Iurisconsultum 10. §. cognati, D. de gradib. & adfin.*

6 Illi porro erant cognati per fœminam non per masculos, id est, per matrem non per patrem.

7 Tanquam per quos non magis possunt conseruari bona in familia, quam per ipsas fœminas, *l. 1. in fin. D. de iur. immun.* * Limita tamen vt in num. 2.

8 Ex quo apparebat nihil minus eum cogitasse, quam de bonis suis in Costergiorum familia conseruandis.

DEFINITIO XXVIII.

Qui dotem constituit, non ideo censetur renunciare fideicommisso conditionali in ea dote constituto, si conditio fideicommissi nondum extiterat tempore dotis constitutæ.

LEgauerat Titia Mæuiæ, sorori mariti sui, centum soluenda quo die illa nuberet: eo tamen adiecto, vt si sine liberis moreretur ea summa ad maritum eundemque hæredem institutum reuerteretur. Adita hæreditate nubenti Mæuiæ frater trecenta in dotem dederat, & marito soluere promiserat, his verbis additis, *comprins en ladite somme les cent florins leguez à ladite sœur espouse, par feu Iane de Crans sa femme, Ainsi qu'il appert par le testament d'icelle de tel an & iour.* Iisdem tabulis dotalibus spoponderat maritus restituturum se dotem soluto matrimonio, non expressa persona cui restituere deberet, nisi quod subinde cum conueniret de pignore constituerat se bona sua omnia in casum restitutionis possidere vxoris nomine & suorum, sed & dotis augmentum consuetudinarium ad dimidiam vsque trecentorum constituerat. Defuncta postmodum sine liberis Mæuia superstite fratre, maritoque hærede relicto, petebat maritus centum quasi ex dotis illa constitutione sibi debita, necdum soluta. Frater dicebat se liberatum propterea quod per sororis obitum sine liberis casus euenisset, in quem sibi ea centum à marito nunc restituenda essent, si trecenta integra soluta fuissent, iure nimirum fideicommissi, quod Titia testatrix reliquerat.[1] Quærebatur ex suprascripta dotis constitutione, an ius fideicommissi remissum videretur? Nam cum ex causa dotis transferatur dominium,[2] absurdum videtur dicere, ei ipsi qui rem suam vltro alienauit ius aliquod superesse ad rem illam vllo casu reuocandam.[3] Nam & si quis alienationi per alium factæ consentiat, ius suum quodcumque in re habet, adeoque fideicommissum si quod competit, aut competiturum est remittere intelligitur.[4] Accedebat quod passus erat frater sororem sibi suisq; stipulari dotem in omnem casum restitutionis. Ex quo videbatur omnem prorsus fideicommissi spem abiecisse.[5] Præsertim cum *suorum* appellatione in contractibus non tantum descendentes, sed & hæredes quilibet extranei comprehendantur.[6] Mouebat etiam quod ad ratam totius dotius dotis maritus augmentum vxori dederat, quasi tota dos ex vxoris bonis constituta fuisset,[7] vt proinde videatur deceptus esse, si quid iuris in ea dote fratri exceptum intelligatur.[8] Sed & cum tota trecenta simul & eadem clausula in dotem data essent, consequens erat, vt eadem & vniformi conditione data viderentur, & consequenter sine onere fideicommissi,[9] neque obstabat, quod in dotis constitutione verba illa adiecta essent, *ainsi qu'il est porté par le testament, &c.* Nam licet dici soleat relatum esse in referente cum suis omnibus qualitatibus,[10] videbantur tamen ea verba adiecta demonstratiue potius, vt nostri loquuntur, quam limitatiue & relatiue, idque in dubio erat præsumendũ.[11] Sed contraria sententia Senatui verior visa est, non tã illa ratione quod supradictis verbis videretur exceptum fideicommissum, quod testamento continebatur,[12] quam quia fideicommissi conditio nondum eo tempore extitisset,[13] neque vero sine malo omine sperari poterat futurum, vt vnquam existeret, cum non nisi spe prolis suscipiendæ matrimonia contrahantur,[14] & eo voto dos detur, vt sit perpetuo penes maritum.[15] Quod si ratio nulla erat, propter quam dici posset cogitatum eo tempore fuisse de fideicommisso,[16] multo minus admitti illud poterat, vt ei renunciatum intelligeretur. Prius enim est, vt de aliquo iure cogitetur, quam vt illi renuncietur.[17] Sed & constat generalem renunciationem numquam extendi ad fideicommissum, cuius dies nondum cesserit, & speciali opus esse renunciatione,[18] nisi cum fideicommissum sub conditione alienationis relictum est, quo casu sufficit eos qui ad fideicommissum inuitati sunt alienationi consentire, quasi eo casu non tam ius quam conditionem fideicommissi remisisse existimentur.[19] Alioqui non extingueretur fideicommissi petitio nisi hactenus, vt si fundus erat in fideicommisso pretium peti deberet, non fundus ipse, qui consentiente fideicommissario venditus fuisset.[20] Sane si iam tum dies fideicommissi cessisset, aliud procul dubio Senatus censuisset.[21] *Ita Senatus* pro Joanna d'Aranton vidua procuratoris Muslat, contra Petrum Volat, 16. Calend. Januar. 1592.

1 Hoc enim est quod dici solet, dolo eum facere qui petit, quod statim eidem redditurus est, *l. dolo facit 8. D. de doli except. l. in condemnatione 173. de regul. iur. l. si socer. 44. §. Lucius de solut. matrim.*

2 Et quidem eo animo & voto, vt dos perpetuo remaneat penes maritum, *l. 1. D. de iur. dot. l. doce 9. C. de rei vendic.*

3 *L. ossa in, D. de distr. pignor. l. vindicantem 17. D. de euict.* Nemo enim contra factum suum venire potest, ne quidem ex alterius persona, si veniat ad proprium commodum, *l. si non sortem 26. §. si centum,* & ibi Bartolus, Castr. & cæteri, *D. de condict. indeb.*

4 *L. seruum communis 38. § 1. de donat. inter vir. & vxor. l. apud Celsum 4. §. quæsitum, D. de dol. exc. l. 4. § 1. l. sicut 8. §. non videtur, D. quibus mod pign. vel hypoth. solvit. l. quoties ab omnibus 11. C. hoc tit. l. cum pater 77. §. libertis, de leg. 2. §. nihil proponi 120. §. 1. de leg. 1.*

5 Arg.

1 *Arg. l.cum quis 37. §. nuptura. de legat.3. l.cum pater 77. § Mario, l.vlt. § fi.12, de leg.2.*

6 Vt dixi *Defin 3 5. de verb.signif.* ex Guid. Pap. *quæst.306. & 457.* & alijs ibi citatis.

7 Constituitur enim & debetur augmentum ex comparatione dotis, quæ ita sit mulieris, vt præter coniuges alius nemo in ea iuris habeat.

8 Atqui decipi maritus non debet *l.pure 5. §. penult. D. de dol. mal. except l si donaturus 9 §.1. de condict. caus. dat. l. Titia 62. D de iur. dot.*

9 Vt fiat vniformis & par determinatio, *l.4. de vulg & pup. substit. l.4. C. de impub & aliis substit.* ne vna & eadem res diuerso iure censeatur, *vulg l cum quis ades 13. D. de vsucap. l.vlt. Co. l. de sent. pass & restit.*

10 *Vulg l.asseto 77. D. de hared. instit.*

11 *L. legatis 5. D. de liberat. legat.*

12 Constabat enim non fuisse exceptum.

13 Vt proinde fideicommissum eo tempore nec repudiari posset, nec tolli *l si ita sit scriptum 45 §. si iub conditione, de leg.2. iunct. l stipulatio ista 38 §. inter, D. de verb. oblig.*

14 *L.1 D. solut. matrim.*

15 *d.l. D de iur dot.*

16 *Arg. l.cum tale 72. in princ. de cond. & demonstr.*

17 Cum renunciatio & conuentio quanti momenti sit generalis non referatur ad incogitata *l.4 & 5 l qui cum tutoribus 9. D. de transact l emptor. 47. § 1. D. de pact.*

18 Bart. & post eum cæteri *ad l. qui Romæ 122. §. duo fratres, de verb oblig.* Fideicommissum tamen etiam conditionale ante conditionis euentum remitti potest, *l.1. C. de pact. l. de fideicommisso 11. C. de transact*

19 *L quoties ab omnibus 11. C. hoc tit. d l nihil proponi 120. §. omnibus, de leg.1 l cum pater 77. §. libertis, de leg 2.*

20 *L. si s. in lucr per fideicommissum 91.* vbi late Ias. & cæteri, *de leg.1. l vlt §. vlt de leg.2. l. vlt. D de pact dotal.*

21 Ex rationibus hac ipsa Definitione in contrarium allegaris.

DEFINITIO XXIX.

Ex eo actu qui fit ex necessitate non potest sumi coniectura voluntatis. Et donatio non extenditur vltra id quod donatum est.

SEd & in proposita specie illud pro fratre vrgebat, quod is iussus erat vxoris suæ testamento centum illa sororis in dotem dare. Non enim sumi poterat coniectura voluntatis ex eo actu, qui necessario fieri debuerat.[1] Potiusque credendus erat frater centum illa promisisse, vt obligationi satisfaceret, quam vt fideicommissi ius, si quod vnquam sibi competiturum esset, remitteret. Est enim generale & perpetuum, vt cesset præsumptio donationis quoties alia minus odiosa capi potest.[2] Nec erat contrarium quod de suo frater ducenta pro dote dederat, cum tamen dotare sororem non teneretur.[3] Quasi ex ea liberalitate præsumendum esset, multo magis voluisse eum remittere ius futuri incertique fideicommissi,[4] ex vulgari illo nostrorum brocardico, vnam donationem facere, vt facile alia præsumatur.[5] Iniqua enim & captiosa videtur ea interpretatio, vt qui ducenta donauit trecenta quoque ideo donasse credēdus sit.[6] Nam etsi donatio quatenus donatum est largissimam recipit interpretationem contra donatorem,[7] in cuius potestate fuit legem apertius dicere,[8] in eo tamen stricti iuris est, vt non plus donatum intelligatur quam verbis expressum sit.[9] Non obstabat, quod passus esset frater sororem sibi suisque dotem stipulari.[10] Id enim ratione illa factum videri poterat, quod ex eo matrimonio liberi sperarentur,[11] item quod etiamsi fideicommissum nominatim exceptum fuisset, per manus tamen hæredum mulieris accipi deberet.[12] Itaque duplici opus erat restitutione, vna dotis, altera fideicommissi, quod non est nouum.[13] Denique ad rem non pertinebat, quod ad ratam totius dotis augmentum à marito constitutum fuerat. Nihil enim commune habere poterat augmentum dotis cum fideicommissi iure,[14] nec eo minus debebatur; quod soluto matrimonio dos restituenda esset, siue ex stipulatione, siue ex fideicommisso ea restitutio fieri deberet.[15] Quid enim si alium quam maritum hæredem reliquisset? An non ducenta quoque restitui oporteret?[16] Et tamen perinde augmentum deberetur, etiam citra conuentionem sola consuetudinis potestate.[17] Nihil ergo vetabat deberi, subsistente licet fideicommissio. *In eadem causa.*

1 In consequentiam scilicet alterius actus præcedentis, *l.3. §. scio, D. de minor.* semper enim attenditur actus præcedens *l.5. D. qui potior, in pign. hab.* * Sic neque ex eo quod sit voluntariè inducitur necessitas, *l.12. C. de excusat. tutor*

2 *Vulg. l cùm de indebito 25. l. Proculus 29. D. de probat.* quia scilicet donare est perdere, *l filius familias 7. D. de donat.*

3 Nisi cum soror consanguinea sit, & honestè nubere aliter non possit, *l. cum plures 12. §. cum tutor. D de admin tut.*

4 Facilius enim est, vt quis rem incertam remittat & donet quam vt rem certam & indubitatam, *l 1. C. de pact l si pater puellæ 12. C. de inoff test l per diuersas 34 C. de mandat.*

5 Ex *l. si vero non remunerandi 12. §. inde Papinianus, D. eod. tit. mandat.*

6 Cum neque maior summa fit in minore, *l. §. si stipulanti, de verbor. obligat.* neque à minore ad maiorem bene inferatur.

7 *Cap. inter dilectos, Extr. de donat.*

8 Ex *regul. l veteribus 39. D. de pact. l. Labeo scripsit 21. D. de contr empt.*

9 Cum donatio fiat per stipulationem si iuris veteris rationem inspicias, stipulatione autem non contineatur, nisi quod verbis expressum est, *l. quicquid 99. de verbor. oblig.* Fiebat quidem olim etiam per traditionem donatio, *l Papinianus 20. de donat. int. vir. & vxor.* sed eo casu tanto apertius est non posse dici donatum, nisi quod vere traditum fuit. Hodie verò fit etiam pacto nudo, *l si quis argentum 35. §. pen. C. de donat.* Sed verbis semper opus est.

10 Quo casu dos censetur fieri propria filiæ, etiam si sit in potestate patris, *l. post dotem 40.* vbi Bart. *quæst. 4. fol. matr.*

11 Quibus nullis superuenientibus non ideo fideicommisso renunciatum videbatur, *arg. l Paula Callinico 27. §. Pompeius de legat. 3.* Iunge *l. tale 40. §. vlt de pact.*

12 Fideicommissi enim restitutio semper necessaria est, *l. 1. l. restituta 37. l. facta 63. & pass. D. ad SC. Treb.* nisi in casibus de quibus *in l pen. C. eod.*

13 *Vt in l. Babius 30. D. de pact. dotal.* iunct. *l. cum maritus 29. §. fin eod. tit. l pen. de dot. releg.*

14 Cum sint ista diuersa, ex diuersis autem non inferatur, *vulg. l Papinianus 20. D. de minor.*

15 Quia fideicommissum non faciebat quin dos & fuisse & præcessisse videretur, *l vlt. §. filia, de leg. 2.*

16 Vtique ex stipulatione nimirum expressa, pro qua tamen poterat etiam tacita sufficere, *ex l. vnic. Cod. de rei vxor. action.*

17 Vt dixi *ad tit. de donat. ant. nupt. supr.* vbi vide.

DEFINITIO XXX.

De reciproca substitutione fideicommissaria etiam ex coniecturæ inducenda.

CVm reciproca substitutio fideicommissaria nulla est expressa, non facile eo decurrendum est, vt tacite inducatur ex coniecturis,[1] maxime inter liberos, inter quos verisimile est patrem ius legitimarum hæreditatum conseruare potius voluisse,[2] quam mutuo fideicommisso eos obstringere.[3] Itaque quamuis ad inducendum fideicommissum sola sufficiat coniectura voluntatis,[4] vix tamen vnquam reciprocum inducimus, nisi cum substitutio facta est vltimo decedenti,[5] licet in tota hæreditate adeoque post omnes facta sit.[6] Quid tamen si liberis aut cognatis proximis pluribus institutis, & extraneis substitutis testator iusserit, vt bona sua, *de vno institutorum & substitutorum in alium perueniant?* Aperta sunt verba mutuæ factæ substitutionis etiam inter fratres. Nam cum inter substitutos, qui extranei proponuntur, non possit videri testator conseruasse ius legitimarum successionum,[7] nec proinde vlla esset vis eorum verborum; nisi admittas ex iis induci reciprocam in-

ter eos substitutionem,[4] quidni eadem inter institutos quoque, tametsi verba deficerent, fiat interpretatio fauore liberorum superstitum, vtpote magis dilectorum tanquam descendentium & institutorum?[5] Cum vero testator de institutis & substitutis simul locutus esset, vtique non poterat videri fideicommissum induxisse reciprocum inter substitutos, inter institutos vero legitimarum successionum ius conseruare voluisse. Cur enim tam varie?[10] Sed neque ex solo legitimarum successionum ordine videbatur satisfieri posse volantati testatoris, qui iusserat, vt non solum ab vno ex institutis ad cæteros, sed etiam ab institutis ad substitutos hæreditas sua deueniret? Quid enim si, vt euenerat, premoriens quidam ex fratribus testatus esset, ac alios hæredes scripsisset, quam qui ab intestato erant successuri? An non sublato per testamentum ordine legitimarum successionum ipsa quoque testatoris voluntas erit sublata, nisi inter fratres quoq; admittamus reciprocam substitutionem?[11] Nec simile est, cum agitur de substitutione pluribus impuberibus, aut nouissimo eorum facta, inter quos nimirum tantum potest ordo solus legitimæ successionis, quantum pupillaris reciproca,[12] nisi ad hoc, vt singuli testamentarium hæredem habeant, cum testamentum facere ipsi non possint, quomodo possunt qui pupillares annos excesserunt. Quamquam illud etiam accedit, quod multo facilius inducitur reciproca substitutio fideicommissaria quam pupillaris, quæ quoniam directa est coniecturis contenta esse non potest.[13] *Ita Senatus* in causa N. Nicolai Dauise Senatoris & liberorum Claudij Dauise & de Curtilles, Non. Jul. 1593.

1 Quamuis placeat posse illam quoque ex coniecturis induci, *l.cum proponebatur 64. de leg.2.*

2 *L. vel singulis 37. de vulg. & pupill substit.*

3 Propter votum captandæ mortis quod mutua huiusmodi fideicommissa inducunt, ex quo etiam fit, vt fraternam concordiam minuant, *l. de fideicommisso 11. C. de transact.* iunct. *l. vltim. C. de pact.*

4 Si nostris credimus *ex l penult. de leg.1. l. fideicommissa, 11. § item si quis, de leg 3. l. hæredes mei 57. § cum ita, D. ad SC. Trebell.*

5 Notant DD. *ad d. § cum ita, & ad l. pen. C. de impub. & aliis substit. ex l. Titia Seio 87. § Seia libertis de leg. 2.*

6 Socin. late *cons. 113. vol. 1.* Ias. post alios *in d. l. pen C. de impub. & aliis substit.*

7 Nec enim extranei ius habent succedendi ab intestato, si neque agnati sint, neque cognati, *l. vlt. C. quor. bonor.*

8 Verba enim omnia testamenti sic semper accipi debent, vt aliquid operentur *l. si quando 109. de leg. 1.*

9 *d. l. cum proponebatur 64.* vbi est text. elegans nec ab hac specie alienus *de leg. 3.*

10 Non enim facile induci debet diuisio voluntatis, *l. eum qui 18. in fin. D. de his qua vt indign.* sed potius debet fieri par & vniformis determinatio, *l. 4. de vulg.*

11 *Arg d § Seia libertis, & d § cum ita.*

12 *d l vel singulis.*

13 *L. subemus 29.* & ibi DD. *C. de test.* Vide Castr. *ad l. omnia 31. alias l. cum ita. § in fideicommisso, de legat. 2.*

DEFINITIO XXXI.

Facile inducitur reciproca in fauorem personæ magis dilectæ, quæ verisimiliter debeat excludere substitutum.

SEd & receptissima nostrorum sententia est substitutionem factam post omnes in tota hæreditate, licet non vltimo decedenti facta sit, censeri reciprocam fideicommissariam ex coniectura voluntatis,[1] quoties supereset persona magis dilecta, quæ ex eadem volantate debeat excludere substitutum.[2] In proposita vero specie id euenerat, vt supereset persona magis dilecta cum superessent fratres defuncti, iidemque liberi testatoris, & instituti.[3] Nec obstitit quod ageretur de excludendis nõ substitutis ipsis, sed hæredibus testamentariis.[4] Nam si ipsi quoque substituti excludantur per magis dilectos vi substitutionis reciprocæ, quidni multo magis excluduntur ij, de quibus testator non cogitauit?[5] Aut quî fieri possit, vt reciproca substitutio subesse intelligatur ad excludẽdos substitutos, quin subsit etiam ad excludendos alios quoscunque?[6] Alioqui eueniret absurdissime, vt eadem voluntas diuerso iure censeretur.[7] Et sane non id actum fuisse à testatore, vt ius legitimarum hæreditatũ inter liberos conseruaret, ex illo apparebat, quod masculos solos hæredes scripserat, filias vero non tantum ab institutione excluserat, sed etiam à substitutione, iisque agnatos prætulerat, quod tamen fieri non poterat saluo iure legitimæ successionis.[8] Mouit etiam Senatum, quod post omnes gradus testator ita scripserat, *quibus liberis, vt supra institutis, & successuris substitutis relinquo omnia bona mea.* Etsi enim poterant commode verba illa sic intelligi, vt institutis primũ, deinde substitutis bona omnia relicta essent,[9] poterant tamen sic etiam accipi, vt iidem liberi, qui erant instituti, substituti intelligerentur.[10] Et hæc interpretatio conuenientior videbatur ad conseruandam defuncti voluntatem, ipsiusque in familia successionem.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum etiam reciproca substitutio dummodo sit fideicommissaria possit probari ex coniecturis, *d. l. cum proponebatur 64. de leg. 2.*

2 Ita ex communi Doctorum nostrorum sententia disputat & concludit Paulus Paris. *cons 44.* incip. *D. Ambrosius, vol 1.* Zanchus late *in repet § cum ita l. hæredes mei 57. ad SC. Trebell.* Ias. & alij *in l pen. C. de impub. & aliis substit.*

3 Glos. magna *in l precibus, in princip. Cod. de impub. & aliis substit.*

4 Institutis scilicet à filio præmortuo.

5 Vtique enim minus dilecti fuerunt ij, de quibus non fuit cogitatum, & hæres hæredis instituti non venit ex iudicio defuncti, *l. qui liberis 8. in fin. D. de vulg & pupill. substit. l fciendum 70. de verb. signif.*

6 Nam & alij quicumque per substitutos excluderentur, si autem vinco vincentem te, multo magis vinco te, *l. de accessionibus 14. de diuers. temp. præscript.*

7 Quod esset absurdum, *l. eum qui 18. § vltim. de his quæ vt indign.*

8 Cum ab intestato succedant omnes liberi sine vlla sexus distinctione, *l. 4. C. de liber prat. Nouell. 118. de hared. ab intest. veniant.*

9 Relatione facta ad diuersas personas institutorum & substitutorum.

10 Facile enim est, vt qui simul instituti sunt, iidem sint inuicem substituti. *l. 4. de vulg & pupill. substit.*

11 Cum ea fuisset testatoris voluntas, vt bona in familia conseruarentur, exclusis ob eam nimirum causam filiabus, per quas id fieri non poterat, *l. 1. in fin. D. de iur. immunit.*

DEFINITIO XXXII.

Fideicommissum potest excedere quartum gradum, si modo non inducatur ex alienationis prohibitione.

COnstitutio Justiniani, quæ fideicommissa vltra quartum familiæ gradum extendi prohibet,[1] ad ea fideicommissa non pertinet, quæ iis, qui sunt de familia in infinitum, aut vltra eum quartum gradum, disertis verbis relinquuntur, id est, quæ & realia sunt, & perpetua.[2] Sicut nec ad illa quæ à liberis aut agnatis quarti gradus, in quorum persona finiri debuerũt, renouata sunt, & repetita,[3] sed ad illa dumtaxat, quæ ex sola alienationis extra familiam prohibitione inducuntur.[4] *Ita Senatus* in causa Dominorum fratrum de Chiuron & curatoris hereditatis iacentis Michaëlis de Villette, 10. Calend. Sept. 1593.

1 *Nouell. 159. vt restit. fideic. vsque ad quart. grad. confist.*

2 *L. omnia 32. alias l. eum ita, § in fideicommisso, de leg 2. l. vltim. C. de*

sim. C. de verborum significat. Michael Grassus *in §. testamentum*, vt ait huiusmodi fideicommissa porrigi ad decimum vsque gradum.

3 Repetitio enim facit rem nouam & nouum fideicommissum, *l repeti 5. D. quibus mod. usufr. amitt. l. licet Imperator 74. de legat 1.*

4 Paul. Paris. post alios *cons. 72. num. 82. & seq. vol. 4.*

DEFINITIO XXXIII.

Equites Hierosolymitani & Maltenses non admittuntur ad fideicommissum familiæ relictum, ne quidem quantum ad vsumfructum.

FIdeicommisso perpetuo familiæ relicto si excepti sint exclusique ecclesiastici, quod nobilium testamentis fieri plerumque solet, [1] placet Equites Hierosolymitanos, quos nunc Maltenses vocant, exclusos intelligi propter votum quod emittunt paupertatis, vt & obedientiæ & castitatis, [2] ita, vt nec quandiu viuunt, ad fideicommissum admitti debeant, [3] nec ad vsumfructum bonorum fideicommissorum. [4] *Sic Senatus* contra D. Abbatem de Vendosme, vt relatum est in ea causa, de qua Defin. 6. infr. Commun. de legat. & fideic. *Sine die.*

1 Quia scilicet per ecclesiasticos & religiosos, qui vxorem ducere ac legitimos liberos suscipere non possunt familia nomenq; testatoris conseruari non potest, *l. liberorum 220. in fin. D. de verb. signific.*

2 Ex quibus votis apparet equites istos non tantum ecclesiasticos esse, sed etiam religiosos, quamuis non ideo sint monachi.

3 Tanquam qui non sint vocati, sed exclusi.

4 Nam qui non potest admitti ad proprietatem, quæ per fideicommissum relicta fuit, multo minus potest admitti ad vsumfructum qui non est in fideicommisso.

DEFINITIO XXXIV.

Potest quis legare rem fideicommissarij, si modo aliquid dederit fideicommissario compensandi animo, quod fideicommissarius agnouerit.

CVm filio, cui Titianam hereditatem restituere rogatus erat pater, tum in tabulis dotalibus, quam in testamento bona alia pleraq; pretiosiora compensandi animo donasset, eamq; patris & viui & defuncti voluntatem filius agnouisset, [1] placebat valere legatum Titiani fundi, quod in alium siue filium, siue extraneum pater contulisset, [2] quia de re filij, non non secus ac de sua testari ei licuisset. [3] Certum enim est posse testatorem legare rem heredis vt suam, & valere legatam etiam cum testator heredis rem fuisse ignorauit. [4] Multo igitur magis legando rem in qua heres ius aliquod habuit, censendus est legare voluisse etiam ius heredis. [5] Sed & constat animum compensandi ex eo probari, quod testator aliquid pro omnibus iuribus reliquerit; [6] adeo, vt hoc casu sibi etiam præiudicet legatarius, si pro ampliore iure exiguus legatum agnouerit compensandi animo relictum, [7] licet alioquin dici soleat non in plus posse quem onerari quam fuerit honoratus. [8] Neq; enim qui prohibitus est quicquam amplius petere, scindere potest voluntatem testatoris, sed legatum cum suo onere agnoscere cogitur. [9] *Ita Senatus* in causa Dominæ d'Ambliſe, & Comitis de S. Amour. Cal. Febr. 1595.

1 *Vt in l. cum pater 77. §. Titio antepen de legat. 2.*

2 *L. vnum ex familia 67. §. sed si vno, eod. tit.*

3 Cum etiam res aliena legari & per fideicommissum relinqui possit, *l. cum alienam 10. C. de legat.*

4 *d. l. vnum ex familia 67. § si rem tuam, de leg. 2.*

5 Quia minus est habere ius in re quam habere rem ipsam, *l si domus 71. § vlt. de leg 1.*

6 *L. Paula Callinico 27. §. Pompeius Hermippus, de leg. 3.*

7 *L. cum ab vno 53. & d. l. 77. §. Titio, de leg. 2. l. qua dotis 33. solut. matrim.*

8 *L. 1. §. si is qui quadraginta, ad SC. Trebell. §. 1. vers. hoc solum, Inst. de singul reb per fideic relict.*

9 *L 4 & 5. de legat.* Tanti enim legatum æstimasse videtur, *l. Imperator 70. §. si centum, eod. tit.*

DEFINITIO XXXV.

In dubio non præsumitur testator grauasse descendentes in infinitum, & statim substitutio statim atque in primo gradu locum habuit.

NOn est in dubio credendus testator voluisse fideicommisso perpetuo, & in infinitum grauare descendentes ab herede, [1] & substitutio facta in fauorem familiæ agnationis, aut plurium personarum, sub nomine collectiuo quale est liberorum, sibi locum vindicat in priore gradu, qui eo tempore supersit, quo conditio existit, nec ad vlteriores gradus porrigitur, nisi expressim id testator voluerit. [2] Itaq; substitutis liberis, aut propinquioribus expirat substitutio simulatque in personis priore gradu positis locum habuit. [3] Hoc enim est quod dici solet substitutionem non egredi personam substituti, [4] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quia cum fideicommissum sit onus, non potest esse odiosa præsumptio perpetui fideicommissi *Nouell. 159. vt restit. fideicom. vsque ad quart. grad confist.* Vide *l fideicommissa 115. §. si quis 18. de leg 3.*

2 Et hic videtur esse sensus *l omnia 32. aliàs l. cum ita, §. in fideicommisso, de legat. 2.* ponderando verba illa, *aut post omnes eos extinctos*, quibus verbis significatur casus vulgaris non fideicommissi, & ita quoque videtur accipienda, *l. vlt. C. de verbor. signific.* vt omnes qui sunt de familia gradatim admittantur, & alij post alios, sed in casum vulgarem, vt constat ex versic. *ita videlicet.* Aliud est si testator fundum in familia relinqui voluerit, aut de familia alienari prohibuerit, *vt in l peto 69. §. fratre, de leg 2.*

3 *Arg. l. boues 89. §. hoc sermone,* & ibi Tiraquell. *de verb. significat*

4 *d. § in fideicommisso, in fin.*

DEFINITIO XXXVI.

Inducitur fideicommissum reale & consequenter purum, nec tantum graduale, sed etiam reciprocum quoties testator habuit respectum ad defectum liberorum.

INstitutis liberis masculis inuicemque per fideicommissum substitutis, itemque liberis eorum & liberorum liberis; postea filiabus & earum masculis cum onere ferendi nomen & arma testatoris, vt bona conseruentur in familia & agnatione, voluntatis coniectura capi potest factum à testatore fideicommissum reale, & consequenter quod non tantum reciprocum sit inter collaterales, sed etiam graduale inter ascendentes & descendentes, vt quandiu superierit vnus ex familia, duret fideicommissum & omnes omnium portiones tandem ad vltimum morientem deuoluantur. [1] Itaque non habet hic locum quod dici solet, grauatis liberis sub duplici conditione non ideo vocatos intelligi nepotes. [2] Nam imo verò vocati intelliguntur non ob duplicem illam conditionem adscriptam, sed ob factum reale fideicommissum, cuius probatio euidens est, cum apparet testatorem habuisse respectum, vt loquuntur, ad defectum masculorum, vt bona omnia in familia conseruaret. [3] *Ita Senatus* in causa D. de Bordeaux & D. Bonæ de Coste vxoris D. Baronis de la Serrà, 15. Calend. Mart. 1595.

1 Dixi *Defin 3. & 23 in fin.*

2 Vt scripsi *Defin. 2. num. 2.*

3 Ex Cravett. *cons. 326. num. 16.* & aliis suprà citatis *Defin. 3. num. 8.*

DEFINITIO XXXVII.

Substituto per reciprocam superuiuente, & eius liberis, etiam superstites liberi ex præmortuo censentur vocati.

PAter institutis duobus liberis ita scripserat: *Et si contingat alterum ex ipsis ante alterum decedere vel suos sine liberis, substituo superuiuentem, & eius liberos & liberorum liberos.* Præmortuo fratre vno superstitibus liberis, tum alio sine liberis defuncto, quærebatur an fideicommissi conditio extitisset? Defecisse namque videbatur quoad vtramque substitutionis partem, cum præmortuus liberos reliquisset, qui autem liberos nullos reliquerat fratri superstes fuisset. Non enim alius erat substitutus, quam qui supereset,[1] ac consequenter nō alij liberorum liberi, quam qui ex superstite forent, non qui ex præmortuo.[2] Placuit tamen in fideicommissi interpretatione voluntatem testantis potius, quam testaméti verba inspici debere:[3] In proposito autem manifestam videri mentem testatoris, vt non tantum fratrem fratri fratrisque liberis substitueret, sed etiam fratris liberos:[4] Fratrem quidem primo loco, & sub illa conditione expressa, quæ tacite inerat,[5] si superesset. Neque enim fideicommissum vtiliter post gravati morté ei relinqui potest, qui ante hæredem moreretur;[6] sed si frater substitutus per fideicommissam ante gravatum decederet, quod facile contingere posse prudens testator præuidere & potuerat & debuerat, idem fideicommissum in casum vulgaré,[7] ad præmortui liberos voluerat peruenire,[8] si quandocumque alius frater sine liberis moreretur eiusve liberi sine liberis. Nam etsi frater qui liberos haberet, superstes fuisset, atque ita fideicommissum percepisset, suis tamen liberis ex nouo perpetuoque fideicommisso ad id fideicommissum reddendum obligatus esset. Substitutis nimirum liberis & liberorū liberis per verba tractum temporis habentia, ac proinde in casum non tantum vulgarem, sed etiam fideicommissi.[9] Et vero quis credat testatorem, qui tot substitutionum gradus fecisset, cogitasse de ea conditione adscribenda quæ faceret, vt omnes illi gradus interciderent, si contingeret præmori fratrem qui liberos suscepisset?[10] Imo nec fieri poterat, vt liberi liberorum, quos substitutos constabat, succederent primo gravato, si non aliter gravatus is erat, quam si fratrem superstitem relinqueret. Potiorem enim fratris causam esse oporteret tum liberorum, priusquam ad liberorum liberos peruenireture;[11] nisi forte quis diceret vocatos liberorum liberos ad portiones ascendentium per fideicommissum graduale, non item ad portiones collateralium per fideicommissum reciprocum.[12] Sed non ita erat. Quamquam enim fuerant illi etiam ascendentibus substituti per fideicommissum graduale, fuerant tamen & prius & apertius inuitati ad fideicommissum reciprocum & in casum vulgarem.[13] Cui porro vix locus esse poterat, si in necessarium antecedens fratrem, ex quo suscepti essent, fratri superstitem fuisse necesse esset.[14] Denique tametsi non tot substitutionum gradus facti essent, sed tantum substituisset pater filio sine liberis moriente fratrem superstitem eiusque liberos, adhuc tamen dicendum esset substitutum fratrem superstitem in concreto, vt philosophi loquuntur, potius quam in abstracto, id est, non quatenus superstitem, sed quatenus Antonium aut Joannem,[15] quamuis sub ea conditione siue tacita, siue expressa, si fratri supereset; post eum vero substitutos liberos similiter non quatenus liberos superstitis, sed quatenus liberos Claudij vel Joannis in eum potius casum, si Claudius ille vel Joannes præmoreretur.[16] Is enim vnus est ex casibus illis vulgaribus, in quibus fideicommissum fauore liberorum habere locum potest.[17] Etsi nec negandum est substitutos liberos in eum quoque casum, quo pater supereset.[18] Imo vero hoc casu ex verbis, & voluntate, priore vero ex sola voluntate, verbis licet quodammodo repugnantibus.[19] Atque ita *Senatus* in supradicta causa pronunciauit, vel ob id magis, quod ex aliis testamenti partibus apparebat cogitasse testatorem de inducendo reali fideicommisso, vt bona perpetuo in familia conseruarentur,[20] substitutis in eam rem post masculorum liberos masculos masculis quoque filiarum ea lege, vt nomen & arma gestarent familiæ testatoris,[21] quemadmodum scripsimus Senatusconsulto superiore.

1 Textus est in hanc rem apertissimus *in l. hæredes mei 57. §. cum ita D. ad SC. Treb.*

2 Ex natura pronominis demonstratiui, *eius*, quod non ad alium referri potest, quam de quo actum est in præcedentibus *l. vlt. D. ad SC. Trebell.*

3 *d. §. cum ita l cum proponebatur 64. de leg. 2. l. fideicommissa 11. §. item si quis de leg 3.*

4 *Vt & in l. Lucius 85 D. de hæred. instit.*

5 Non enim poterat alias admitti ex fideicommisso quam qui superstit tempore existentis conditionis, *l. cum quidam 24. l. cum pater 77. §. hæreditatem filius, de leg. 2.*

6 *L. Statius Florus 48. §. Cornelio Feleti, D. de iur. fisc. l. vnic. §. pro secundo. C. de caduc. tollend.*

7 Quia casus vulgaris subdistinguitur in duplicem casum si noler, aut non poterit fideicommissarius admitti, *l. 3. C. de hæred instit.*

8 Philipp. Corn. *cons. 37. volum* 1. Scripsi *Defin. 7. supr. eod. & Defin. 24.*

9 Scripsi *Defin. 6. & 8. num. 10. & Defin. 11. supr de impub. & aliis substit.*

10 Ea nempe in dubio capienda est interpretatio, quæ testatoris voluntatem diutissime conseruet, cum appareat testatoris eam fuisse voluntatem, vt suam dispositionem ad plures & vlteriores gradus extenderet, *l. omnia 32. alias l. cum ita, §. in fideicommissum, in fin. de leg. 2.* Obserua tamen, quoties fideicommissi, vt & institutionis plures gradus sunt, rupto primo gradu rumpi etiam sequentes omnes, qui ab eo dependentiam habebant, vt tradit Castr. *ad Auth. ex causa, num. 7. ex l. 5. §. vltim. de inoff. rupt.* Videntur enim omnes gradus fideicommissi habere eam conditionem, si primus gradus valebit. Alexand. *cons. 1. vol. 1.* Aliud ergo est si sequens gradus non habeat dependentiam à primo, *vt in dict. §. cum ita l. 57. ad SC. Trebell.*

11 Vt inter vocatos ordo scripturæ seruaretur, *l. cum pater 77. §. penultim. de legat. 2. dict. l. hæredes mei, §. vltim. ad SC. Trebell.*

12 Vt in iis speciebus, de quibus *Defin. 1. num. 10. & Defi. 15. num. 7. supr.*

13 Per illa verba, *substituo superuiuentem, & eius liberos.*

14 Quia eo casu verisimiliter superstes pater ex fideicommisso succedisset, quandoquidem succedere potuisset. Non enim facile repudiatur fideicommissum, siue singulare sit, quia vix potest esse damnosum, vt nec legatum, *l. si hæreditatem, 32. D. mandat.* siue vniuersale. Quia licet obliget æri alieno fideicommissarium, *l. non enim 38. D. ad SC. Trebell.* potest tamen agnosci cum beneficio inuentarij *Nov. in l. vltim. Cod. de iur. delib.*

15 Vt scripsi *Defin. 7. & 23. sup.* ex Philip. Corneio *cons. 37. volum. 1.*

16 Ita vt in effectu substitutis liberis superstitis, etiam liberi eius, qui præmortuus est, ad fideicommissum vocentur. Quod ego non grauate admitto, si reciprocum fideicommissum factum fit inter nominatos. Sed si simpliciter præmorienti substituatur superstes & eius liberi, nulla ratio pati videtur, vt superstiti etiam sine liberis morienti substitutum videatur, quia euidenter verba repugnant, nec voluntas fauet, *arg. l. si ancillæ 63. de leg 1.*

17 Quoniam qui præmortuus est, succedere ex fideicommisso non potest *d. l Statius 48. 5. Cornelio, D. de iur. fisc.*

18 Scilicet si is ex fideicommisso succedere vel nollet, vel non posset.

19 Sufficit enim, vt non omnino repugnent, *l. talem 51. in fin. D. de hæred. instit.* Potiorque causa est voluntatis, *dict. §. cum ita.*

20 Vt

29 Vt dixi *Definit. præced. nu.* 3. Cravet. *conf.* 326. *nu.* 16.

21 Cum aliter non possint bona conseruari in familia per masculos ex fœminis descendentes, *lege* 1. *in fin. D. de iur. immunit.*

DEFINITIO XXXVIII.

Fideicommissum conditionale non transmittitur ne quidem ad liberos, nisi ex coniecturis, quibus tamen locus nullus est si superstes substitutus sit, nulla liberorum facta mentione.

IVris regula est, fideicommissum conditionale non esse transmissibile, si ante conditionis euentum fideicommissarium decesserit,[1] ne ad liberos quidem,[2] sed receptissima est nostrorum sententia fieri posse transmissibile ex voluntate testatoris, etiam de qua non nisi per coniecturas appareat.[3] Illa verò fortissima coniectura esse creditur, si testator vni ex hæredibus substituerit superuiuentem, & eius liberos. Etsi enim iis verbis ad fideicommissum inuitati videntur liberi superstitis, si nudam verborum figuram & corticem inspicias, voluntas tamen testatoris suadet potius, vt eam interpretationem accipiamus, per quam in eum potius casum vocati liberi videantur, quo pater præmoreretur.[4] Sane si superstes tantum substitutus esset, id est, nulla liberorum adiecta mentione, faceret ea dictio, vt omnimodo transmissio impediretur.[5] Illo enim casu locum haberet quod dici solet, expressa nocere, quæ non expressa non nocerent,[6] nimirum propter concurrentem iuris rationem, quæ impedit transmissionem.[7] Illa etiam transmittendi fideicommissi probabilis coniectura esse creditur, si ad fideicommissum expresse inuitati sint alij minus à testatore dilecti, quam ij fuerint, qui fideicommissum in se transmissum volunt.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. 4. D. quand. dies leg. ced. l. si cui legetur*, 49. *§. hoc autem legatum, de legat.* 1. *l. vnic. § sin autem aliquid sub conditione, C. de caduc. tollend.*

2 *L. heredes mei* 57. *§. cum ita, ad SC. Trebell. Not. in l. vn. Cod. de hu qui ant. aperi. tab. contra glos. in l. si cui*, 42. *de obligat. & action.*

3 Sic enim Zanch. & alij *in d. §. cum ita.*

4 Vt dixi *Defin. præced.* vbi vide præsertim *num.* 16.

5 Per text. expressum *in d. §. cum ita.*

6 *Vul. l. expressa* 195. *de regul. iur. l. nonnumquam* 5. *de condic. & demonst.*

7 Fideicommissum enim conditionale ante conditionis euentum nihil est, *d. l. si cui*, quod autem nihil est, non potest esse transmissibile, cum non entis nullæ sint qualitates, *vulg. iurib.* Scripsi *in Error.* 3. *Dec.* 31. *de error. pragmat.*

8 Zanch. & alij *in d. §. cum ita.* Semper enim absurdum est meliorem esse conditionem eius, qui minus dilectus fuit, *l. Publius* 36. *l.* 1. *D. de cond. & demonst.*

DEFINITIO XXXIX.

Fideicommissum suo heredi iniunctum confirmatur per solam existentiam sui heredis, nec requirit probationem agnitæ hereditatis.

SI fideicommissum pater à filio reliquerit, deinde fideicommissi conditio extiterit, non est arctandus fideicommissarius, vt probet agnitam à filio paternam hæreditatem. Etsi enim nec fideicommissum nec quicquam aliud testamento relictum aliter valere potest, quam si agnitam constet hæreditatem ex eo testamento,[1] nisi fideicommissa, cæteraque relicta etiam à venientibus ab intestato sint repetita,[2] in iis tamen qui & sui hæredes sunt, & necessarij non est necessaria immistio ad hoc, vt restituatur hæreditas & transferantur actiones ex Trebelliano.[3] Qui enim sunt in potestate statim sunt hæredes ex testamento nec quod se possunt abstinere quicquam facit.[4] In eoque dispar conditio est liberorum, qui sui sunt hæredes; & seruorum, qui non sunt nisi necessarij. Hi enim coguntur se immiscere,[5] non vt eo magis transferant actiones, (sufficit enim quod hæredes sint ipso iure,[6]) sed ob hoc ipsum ne vllo casu data iis videatur facultas abstinendi.[7] Etsi autem ius hoc erat olim singulare filiorum familias, quod essent sui hæredes,[8] idem tamen nunc obtinet in quibuscumque liberis, postquam placuit, vt in descendentes quoscumque hæreditas ascendentium quasi ipso iure quæsita transmittatur. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. ea quam* 14. *C. hoc tit. l. si neme* 9. *D. de testam. tutel.*

2 *L. generaliter* 24. *§. ex testamento, D. de fideicomm. libert. l.* 1. *C. eod.*

3 Quoniam existentia sui heredis confirmat fideicommissum, *l. ita tamen* 27. *§. si pater ad SC. Trebell.* cum etiam tabulas pupillares confirmet quod multo plus est, *l. si filius* 12. *de vulg. & pupill. substit. l. Iulianus* 42. *alias l. si pupillus, D. de acquir. hared.*

4 *L.* 1. *§. qui sunt in potestate, D. si quis omiss. caus. testam.*

5 *L. recusare* 6. *§. hoc Senatusconsultum D. ad SC. Treb.*

6 *L. necessarius* 57. *in fin. de acq. hared.*

7 Habent enim dumtaxat beneficium separationis, si non attigerint bona defuncti, *l.* 1. *§.* vlt. *D. de separat.*

8 *L. in suis* 11. *de liber. & posth. l. in suis* 14. *D. de suis & legit.*

9 *L. vnic. C. de his qui ant. aperi. tabul.*

DEFINITIO XL.

Pactio coheredum reciprocam inter se substitutionem remittentium non nocet fideicommissario ex graduali & reciproco fideicommisso vocato.

CVm esset fideicommissum perpetuum in familia relictum, nec tantum reciprocum inter cohæredes & cohæredum descendentes, sed etiam graduale, vt parentes liberis suis restituere cogerentur,[1] mutua vero cohæredum voluntate cum hæreditatem diuiderent remissum fuisset;[2] Placuit nullum ex ea re præiudicium fieri descendentibus, quo minus ius suum exequantur, cum ex propria persona sint vocati.[3] Quare nec interierit, an bonorum diuisioni, quam testator inter cohæredes inuicem substitutos fecerat, cohæredes ipsi consenserint, an aliter bona inter se diuiserint.[4] Nam cum duplex fideicommissum sit, graduale & reciprocum, quod ex gradiuali debitum fuisset ab ascendentibus si iudicio testatoris cohæredes stetissent, petetur ex reciproco à collateralibus, mutata dumtaxat rerum & personarum potius, quam fideicommissi causa.[5] *Ita Senatus* in eadem causa 13. Calend. Aug. 1595.

1 Quod euenit cum testator iussit bona perpetuo in familia remanere, *vt in l. pato* 69. *§. fratre, de legat.* 2. & habuit respectum ad defectum liberorum. Dixi *Definit.* 3. 23. & 36. *supr.*

2 Remitti enim potest conuentione expressa, *l.* 1. *C. de pact. l. de fideicommisso* 11. *Cod. de transact. Not. in l. qui Roma* 122. *§. duo fratres, de verbor. obligat.* [Sed consensum expressum esse oportet, nec tacitus sufficeret. Glos. *in d. l. nihil* 120. *§.* 1. *de leg.* 1. Sed neque expressus si à pupillo vel minore præstitus esset. Castr. ad *l. quoties* 15. *C. hoc tit.* Duobus tamen portiones suas simul vendentibus, quas inuicem restituere rogati erant, cùm fideicommissum non ignorarent, placet non videri eos fideicommissi petitionem inuicem remisisse, sed ad precium agere debere quod ex venditione perceptum esset, non tamen inquietare emptorem posse qui bona fide & fideicommissario sciente comparauit, *argum. l. vltim. §. de leg.* 2. *l. quidam* 25. *§. si quis filium ad SC. Trebell.* Nec enim Iustiniani constitutionem in *l. vltim. Cod. commun. de leg.* ad hunc casum pertinere credendum est, cùm venditio rei fideicommissariæ facta fuit sciente fideicommissario. Sanè qui consentit venditioni faciendæ in futurum, nec rem nec precium petere potest, quia fideicommissum prorsus remisisse intelligitur, sicut & qui consentit venditioni rei fideicommissariæ porrò relictæ. Sed aliud est in venditione rei debitæ per fideicommissum con-

ditionale duntaxat, cuius conditio nondum extiterit, quia futurum ius per præsentem renunciationem remitti non potest. Socin. *cons.* 43 *ante fin. vol.* 4. *Ita Senatus* pro Andræa Grauual, contra N. Ioannem Paquelet 3. Calend. Maij 1611.]

3 Nec consenserint remissioni fideicommissi, *l. nihil proponis* 120. §. *omnibus, de leg.* 1. *l. quotiès ab omnibus* 11. *C. hoc tit. l. cum pater* 77. §. *libertis, de leg.* 2.

4 Possunt enim coheredes communi consensu recedere ab ea diuisione, quam testator præscripserat, sed non in præiudicium tertij.

5 *Arg. l. Imperator* 70. §. *vltim. & l. seq. de legat.* 2. Iunge *Defin. seq.*

DEFINITIO XLI.

Bona coheredi à coherede per transactionem data in supplementum portionis hereditariæ veniunt in fideicommissum eiusdem portionis, etiamsi nunquam fuerint testatoris.

FRatres de restituenda inuicem hereditate rogati si quis eorum sine liberis moreretur, cum diuisioni bonorum, quam pater testamento fecerat, stare nollent, conquerente vno ex ipsis, quod cum ex semisse institutus esset, tamen longe minorem portionem ex prælegato accepisset,[1] transactione conuenerant, vt noua bonorum diuisio fieret, per quam ad æqualitatem reducerentur. In eamque rem qui plus ex paterna substantia consecutus dicebatur consenserat, vt de bonis propriis, & à se post patris mortem quæsitis fratri sarciretur. Defuncto postea sine liberis fratre, qui ea bona in portionem suam acceperat, quærebatur an superstes frater eiusve liberi iidemque substituti ea ipsa bona consequi ex substitutione deberent?[2] Et quidem quod ad eas res pertinebat, quas ipse ex testamento & iudicio patris habuerat, minus poterat dubitari, tametsi à testamento fratres per nouam diuisionem recessisse viderentur.[3] Sed pro ea bonorum parte, quæ ex diuisione amplior obtigerat, quam testamento data fuisset; maioris res erat dubitationis, in eo saltem quod excedebat.[4] Nam quod dici solet in vniuersalibus,[5] præsertim in fideicommissis, facile induci subrogationem vnius rei in locum alterius,[6] non potest ad rem facere, nisi quatenus subrogatio facta est,[7] & consequenter quanti res fuit, in cuius locum alia subrogata est. Cæterum in eo quod excedit non potest videri res peruenisse ad grauatum ex testamento.[8] At neque ex iudicio testatoris, quin potius ex mera voluntate & liberalitate fratris, qui cum nullo iure cogeretur plus fratri dare quam per testamento dedisset, maluit tamen erga fratrem agere liberaliter.[9] Itaque pro eo excessu fideicommissum inducere absurdum videtur, & contra voluntatem testatoris nunquam fideicommissario plus tribuendum est, quam ei tribui testator voluerit.[10] In proposita tamen specie contraria sententia placuit Senatui, Ea potissimum ratione quod cum fideicommissaria substitutio non in re certa, sed in quota hereditatis facta esset,[11] id est, in amborum semissibus, neque ea quota per diuisionem inter fratres factam imminuta esset,[12] sed tantum aucta ex vna parte æstimatio, vt portiones reducerentur ad æqualitatem,[13] consequens erat, vt in bonis omnibus, quæ quisque pro sua portione hereditaria, vel consecutus fuisset, vel retinuisset, idem ius fideicommissi subsisteret,[14] ne alioqui redactis per nouam diuisionem fratribus ad æqualitatem in honore & commodo portionum hereditariarum, hoc ipso impares fierent, & inæquales in onere fideicommissi,[15] manente onerata integra portione eius ex fratribus, qui vltro & liberaliter fratris sui portionem auxisset; atque ita ex eo quod factum esset ad inducendam æqualitatem induceretur inæqualitas.[16] Ex qua ratione apparebat, nihil interesse an de paternis bonis, an de propriis frater fratris portionem auxisset, cum si de propriis non dedisset, de hereditariis daturus fuerat, vt fratris portio suppleretur.[17] Eo magis quod eiusmodi diuisione conuenerat, vt in cæteris omnibus saluum esset inter fratres ius testamenti, Quæ clausula sicut non ad aliud ius referri poterat, quam ad ius fideicommissi inter fratres mutuo relicti,[18] ita nec ad alia bona, quam quæ vtrique fratri ex diuisione, licet longe aliter quam ex testamento obuenissent.[19] Igitur ea quoque bona, quæ ex iudicio testatoris ad fratrem superstitem peruenerant, aut quæ is aliunde sibi quæsierat, non eo minus ad ipsum ex fideicommisso reuerti debere visum est, quod in fratrem sine liberis præmortuum ex diuisione translata essent,[20] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 1. supr. famil. ercisc. & Defin. 7. & 8. supr. De hered. instit.

1 Quanquam hæc ratio querelæ non erat iusta, cum posset pater etiam æqualibus factis partibus in hereditate, inæqualem tamen facere bonorum diuisionem, *l. ex facto* 35. *D. de hered. instit.*

2 Cum scilicet substitutionis conditio euenisset præmortuo fratre sine liberis.

3 Secundum ea quæ scripsimus *Defin.* 11. & *famil. erciscund.* vbi vide.

4 Quasi id, quod excedebat, fideicommisso non contineretur.

5 *L. si & rem & pretium* 21. vbi Bart. & alij, *D. de hered. petit.*

6 *L. Imperator* 70. §. *vlt. & l. seq. de legat.* 2.

7 Vt limitata causa limitatum pariat effectum, *l. in agris* 16. *D. de acquir. rer. domin.*

8 Sed ex pacto, *vt in l. debitor* 59. §. *vltim. D. ad Senatusc. Trebell.*

9 *Arg. l.* 3. *D. ad leg. falcid.*

10 *d. l. debitor in fine principij.* In illis verbis, *& cum testator ei alterutrum dederit. & l. facta* 63. §. *si sub conditione, D. ad SC. Trebell.*

11 Nec enim pars hereditatis in vna re certa consistere intelligitur, *l. quamuis* 14. *D. si quis omiss. caus. testam.*

12 Conuenerat enim, vt singuli heredes essent & manerent ex suo quisque semisse, ex quo singuli fuerant instituti.

13 Nam cum hereditatis partes sint homogeneæ, & in iure consistant non in corpore *l. hereditas* 50. *D. de hered. petit.* facile recipiunt & augmentum & diminutionem, *Item veniunt* 20. §. *item non solum, eod. tit.*

14 Quod enim non fuit muratum cur stare prohibeatur? *l. sancimus* 27. *C. de testam.*

15 Cum tamen ex qualitate & quantitate oneris regulanda etiam sit qualitas & quantitas honoris & contra *l. alumna* 30. §. *ab heredibus, de adim. legat. l. verum* 7. §. *vlt. de reb. dub.*

16 Quod esset absurdum, *l. legata inutiliter* 14. *de adim. legat. l. legata* 19. *de leg.* 3.

17 Eiusdem enim naturæ & conditionis est supplementum ac incrementum, cuius & ipsum principale cui accedit, *l. inter socerum* 26. §. *cum inter, de pact. dotal. l. etiamsi* 8. *C. de iur. dot. l. scimus* 36. §. *repletionem, C. de inoffic. testam.*

18 Ac si conuenisset, vt derogatio nulla fieret iuri fideicommissi, *vt in l. Babius* 30. *in fin. de pact. dotal.*

19 Obuenerant enim omnia iure hereditario, cum ea frater habuisset non alio iure, quam quia fuerat heres ex semisse institutus.

20 Ne vna eademque portio hereditaria diuerso iure censeretur, contra *l. eum qui* 24. *de vsucap.* aut diuisio voluntatis induceretur, contra *l. eum qui* 18. *in fin. D. de his quæ vt indign.*

DEFINITIO XLII.

Fideicommissum reale omnimodo locum habet quandiu superest aliqua persona ex vocatis, non inspecto eo, an priorum fideicommissorum conditio extiterit an defecerit.

FIdeicommissum reale inducitur non solum si prohibita sit alienatio adiecta illa ratione prohibitionis, quod testator velit bona conseruari in familia,[1] sed etiam si constet habitum ab eo respectum ad defe-

ad defectum liberorum,[1] multo magis si ad defectum masculorum.[2] Hoc enim casu quamdiu supererit vnus ex liberis, aut ex masculis potest ille admitti ad fideicommissum, Nec inspicimus an conditiones extiterint necne, sub quibus priores fuerant substituti;[3] sed illud tantum, an aliqui supersit ex iis, quibus extantibus fideicommissum quoque durare testator voluerit. Et consequenter an priores vocati decesserint, quocunque tandem modo & tempore decessisse proponantur: Reale siquidem fideicommissum illud intelligimus, quod absolutum, continuum, purum & simplex est ad differentiã conditionalis, quod suas habet easque præcisas & specifice impleudas conditiones.[4] Itaque hoc casu is, qui solus supersit ex liberis, aut si ad masculorum defectum testator respexerit, ex masculis, non huius aut illius cohæredis aut substituti portionem petit, sed omnia omnino bona, quæ testatoris fuerunt, & ab eo primum oneri fideicommissi supposita, non inspecto eo, an ex huius vel ex illius persona fideicommissi conditio euenerit. Sufficit enim quod hodie alius nullus supersit ex iis, qui ante actorem ad fideicommissi petitionem admitti potuerunt.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Est enim hoc fideicommissum efficacius & enixius, quam si testator simpliciter bona sua extra familiam alienari prohibuisset, quo casu fideicommissum non purum induceretur, sed conditionale in casum contrauentionis. Notat. *in l. filiusfamilias* 114 §. *Diui* 2. *de legat* 1. Dixi *Defin.* 4. *supr.*

2 Cravet. *cons* 326. *num.* 16. post alios supra citatos, *Defin.* 3. *num.* 8.

3 Qualitas enim masculinitatis, multum facere solet ad inducendum fideicommissum, vt ex iis constat quę tractat Iul. Clar. *in* §. *testamentum, qu.* 78.

4 Quod tamen inspiciendum esset, si ad certas personas certosve casus alienationis prohibitio restricta esset, vt dixi *dict. Defin.* 4.

5 *Notat. in d. l. filiusfamilias* 114. §. *Diui* 2. *de legat.* 1.

6 *L. peto* 69. § *fratre, de legat.* 2. *Notat. in l. omnia* 32. *alias l. cum ita,* § *in fideicommisso, eod. & in l. vlt. C. de verb. signific.*

DEFINITIO XLIII.

Ex quibus coniecturis liberi positi in conditione censeantur vocati?

Liberi quidem positi in conditione etiam duplici, ideoq; adiecta nota, vt aiunt, masculinitatis non censentur ad fideicommissum inuitati.[1] Sed tamen fallit ea traditio plerisque casibus ex tacita & coniecturata mente testatoris.[2] Inter cæteros autem casus ille vnus est, si testator habuerit respectum ad defectum liberorum, præsertim masculorum.[3] Item ille, si liberi isti in conditione positi expressim patruo substituti proponantur. Multo enim magis credendi sunt substituti in portione parentum, cuius ratione positi etiam sint in conditione.[4] Item si vltimo decedenti alius sit substitutus in tota hæreditate.[5] Neque enim fieri potest, vt vltimus ille decedens totam hæreditatem restituat, quam non prius totam perceperit.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt scripsi *Defin.* 1. & 2 *supr.*

2 Postquam placuit ex coniecturis fideicommissum induci posse, *l. pen. de legat.* 1. *l. cum proponebatur* 64 *de legat.* 2. *l. fideicommissa* 11. § *item si quis, de legat.* 3. *l. heredes mei* 57. §. *cum ita, D. ad SC. Treb.*

3 Vt dixi *Defin. praced.* ex Cravet. *cons* 326. *nu.* 16.

4 Quia maior ratio est, vt patris portio perueniat ad liberos, quam vt portio patrui ad filium fratris, *l. cum auus* 102. *de cond. & demonst. l. cum acutissimi* 30. *C. hoc tit.*

5 Zanch. & alij *ad d.* §. *cum ita, not ad l. penult. C. de impub. & alia substit.*

6 Quæ ratio perpetua est Interpretib. nostris ad inducendam reciprocam, quoties facta est substitutio vltimo decedenti in tota hæreditate, *l. Titia Seio* 87. §. *Seia libertis, de legat.* 2.

DEFINITIO XLIV.

Casus in quo legatarius teneatur alteri propter onus insertum legato, quod tamen ipse nunquam habuerit.

CVm Sempronius Titij creditor fundum Cornelianum pignoris iure in antichresim[1] possideret, is fundus à testatore tibi legatus est, ea lege, vt Sempronio debitum solueres,[2] eoque fundo Mæuium quamdiu viueret frui pateretur. Si legatum petieris per iudicem & obtinueris, nec tamen Sempronio debitum solueris, teneris in id omne quod interest Mæuij, quia fructus non sit.[3] Non tamen à die agniti & petiti legati, cuius controuersiam ab hærede patiebatus,[4] sed ab eo tempore quo pro te iudicatum est, cum per te factum sit quo minus ex eo die frui Mæuius potuerit.[5] Ita fiet, vt debitum soluas, nec tamen legati emolumentum vllum, viuo Mæuio, percipias. Neq; enim quoniam ea legati, quod tibi relictum est, conditio fuit,[6] nec ad rem pertinet, quod si legatum repudiasses, non aliter vsumfructum in eo fundo Mæuius habere potuisset, quam si debitũ de suo soluisset.[7] Quo casu ad concurrentem vsque debiti quantitatem legatum vsusfructus vtique imminutum fuisset.[8] Neque enim fieri potest, vt non plus commodi percipiat Męuius ex legato sibi vsufructu ob id, quod debitum soluere debueris ad legati tui proprietatem consequendam, quam si oneri tuo ea res non esset.[9] Nam etsi tibi fundus legatus non fuisset, at in hæreditate mansisset, haud dubie soluendi debiti onus non ad Mæuium fructuarium, sed ad hæredem pertinuisset.[10] *Ita Senatus* in causa Jacobinæ Aprin viduę Procuratoris Alberti, contra filiam hæredemque D. Senatoris de Beausuiour, 5. Cal. Sept. 1595.

1 Hoc est ea lege, vt creditor suos fructus faceret in vicem vsurarum. *l. si is qui* 11. §. *si antichresis, D. de pign. l. si pecuniam* 33. *D. de pign. act.*

2 Ne illa superesset quæstio, ad quem luendi necessitas pertineret, *l. si res obligata* 57 *de leg* 1.

3 Non enim potuisti legatum tuum agnoscere sine onere, quod fuit admixtum legato, *l.* 4. *&* 5. *de legat.* 2.

4 Si tamen hæres tibi condemnatus sit ad aliquid hoc nomine id quoque te Mæuio præstare æquum erit, aut saltem actione iudicati cedere, cum id hinc dispendio tuo futurum sit, *arg. l. in creditore* 38 *in fin. de euict.* Nec enim lucrum vllum ex eiusmodi legato penes te manere debet viuo Mæuio.

5 Quia ex eo die potuisti pecuniam offerre Sempronio eique pignoris possessionem auferre.

6 *d. l.* 5. *de legat.* 2.

7 Nec enim hæres grauatus erat, vt lucret pignus in Mæuij commodum & fauorem.

8 *Argument. eorum quæ notantur in l. vltim. D. de vsufruct. legat.*

9 Nec habes quod conqueraris cum legatum agnoueris, quod potueras repudiare. Itaque non potest hoc casu obiici quod scriptum est, *in l. paterfamilias* 28 *vers. eorumque nihil interfuerit, D. de reb. auctor. iudic. possid. alias l.* 13. *de priuil. credit.*

10 *d. l. si res obligata* 57. *de legat.* 1.

DEFINITIO XLV.

Iussus luere pignus vsque ad certam summam, quod pro maiore fuerat obligatum, non cogitur maiorem præstare, sed incumbit ea res illi, cuius lucra cessura sit luitio, salua contra hæredem repetitione.

QVid ergo si testator certam summam præscripserat, quæ à te solui deberet, amplior autem Sempronio debeatur, siue sortis nomine siue vsurarum, aliarumve accessionum?[1] Quid si præterea eidẽ creditori chirographaria pecunia debeatur, pro qua etiam pignus retineri possit?[2] An cogenduseris totum soluere, cum nec aliter fieri possit, vt vsumfructum in

eo fundo Mæuius habeat? [3] Minime vero, sufficit enim, vt eam quantitatem præstes, quam à te præstari testator voluit. [4] Reliquum igitur ab ipso Męuio præstandum erit, salua ei aduersus hæredes repetitione. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam & vsurarum & aliarum accessionum ratione habet creditor idem ius pignoris, & ab eodem tempore, *l. Lucius* 18. *D. qui potior. in pign. hab.*

2 *L. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

3 Nec enim quicquam prodest partem debiti soluere ad pignus liberandum, *l. in executione* 85. *§. pen. de verbor. oblig.*

4 Onus enim ad certam summam restrictum ampliari non debet.

5 Quoniam ea solutione liberatur hæres, ad quem pertinet onus æris alieni, *l. vlt. C. de hared act.*

DEFINITIO XLVI.

Vulgaris substitutio interdum flectitur in fideicommissariam si adsit prohibitio alienationis, dummodo ad omnes substitutorum gradus pertineat.

QVamquam substitutio, quæ *Titium & suos* ad hæreditatem vocat, vulgaris esse creditur non fideicommissaria, [1] nisi additum sit verbum aliquod habens tractum temporis, [2] si tamen eadem scriptura testator bonorum suorum alienationem prohibuerit, magis placet, vt Titio liberos per fideicommissum substituisse existimetur, [3] ne alioqui frustra prohibitio facta reperiretur, si ad eum dumtaxat casum pertineret, quo vulgaris substitutio locum sibi vindicaret. [4] Cum neque alienare quicquam possit Titius, nisi prius hæres factus, [5] neque posteaquam hæres ex institutione factus est, possit vnquam vulgaris substitutionis conditio euenire, quæ per additionem hæreditatis expirauit. [6] Enimuero si pluribus Titio gradatim substitutis soli Titio interdicta sit alienatio, coniectura voluntatis ex ea prohibitione capi nulla poterit, vt per fideicommissum posteriores gradus vocare voluerit, ad quos prohibitionem ipsam non extendit. [7] Quæres faciet, vt nec illi, quos primo gradu Titio substitutos voluit, possint dici per fideicommissum vocati ne vna eademque substitutio iisdem plane verbis concepta, pro graduum & personarum diuersitate, diuerso iure censeatur. [8] Ita fiet, vt inutilis futura sit prohibitio, quę non aliam quam ipsius prohibiti vtilitatem habeat pro causa. [9] Sed hæc quidem obtinent ex traditionibus interpretum, qui substitutiones omnes sic accipiendas esse volunt, vt pro directis potius, quam pro fideicommissariis habeantur. [10] Nam si testantium præsertim rusticorum voluntates, adeoque Notariorum sensum inuestigemus, vix credibile est de dictanda vel conscribenda vulgari substitutione illos cogitasse, qui nec an vulgaris substitutio aliqua esset, aut quid illa esset, scirent. [11] Longeque probabilius est de fideicommisso inducendo sensisse quotquot substitutionis verbo vsi reperiuntur, cum nemo sit tam imperitus hodie, qui fideicommissorum vsum, & potestatem non intelligat. [12] Maxime vero postquam ex vulgari eorundem Interpretum nostrorum errore inductum est inuita iurisprudentia, vt verbum *substituo*, quod sui natura mere directum est, [13] commune sit ad fideicommissi quoque causam exprimendam. [14] *Sine die.*

1 Ex traditis per DD. *in l. Gallus, §. quidam recte, de liber. & posthum.*

2 Vt in specie, de qua scripsimus *Defin. 11. supr. De impub. & alii subst.*

3 Andr. Tiraq. *lib. 1. de retract. num. 112.*

4 Frustra enim fit quod nullum habet casum vtilem, *l. Stichus* 39. *D. de manum. test. l. hæres* 21. *§. pen. D. de fideiuss.*

5 Nec enim alienare potest, qui non est dominus, nisi in casu, de quo in *Instit. sit. quibus alien. licet vel non.*

6 *L. post additam 5. C. de impub. & aliis substit.*

7 Ne scilicet alioqui latius pateat effectus, quam causa, *l. cum pater 77. §. dulcissimis de leg. 2.*

8 Debet enim fieri par & æqualis determinatio, *l. iam hoc iure 4. de vulg. & pupill. substit. l. 4. C. de impub. & aliis subst.*

9 *L. filiusfamilias 114. §. Diui 2. de leg. 1. l. pater 38. §. Iulius Agrippa, de leg. 3.*

10 *Ex cap si pater, de testam. in 6.*

11 Nemo enim id loqui credendus est, quod non senserit, *l. Labeo 7 §. vlt. de suppell. legat.* nec sentire quod nescierit, *§. Lucius, l. Titius 25. de liber. & posth. l. tractabatur 14. D. de milit. testa. l. sicut 9 & seq. C. eod. l. pen. D. de iur. codicill.*

12 Nulla enim hodie vulgarior substitutio est, quam fideicommissaria.

13 Vt probaui pluribus in libris Coniecturarum & in posteriore parte Hemischiliadis *de error. pragm.*

14 Ita enim nostri ad *l. Centurio 15. D. de vulg. & pupill. substit. ex l. iam hoc iure 4. eod.* vbi verbum *substituo* dicitur commune, sed longe alio sensu, vt scripsi locis suprà dictis.

DEFINITIO XLVII.

Qui per fideicommissum vocat Titium & liberorum eius liberos multo magis eiusdem liberos vocasse intelligitur.

CVm quidam testamento suo Titium & liberorum eius liberos per fideicommissum inuitasset, Titio autem defuncto, multis relictis creditoribus, liberi eius, de quibus nihil depositum fuerat, [1] ex eo fideicommisso se quoque vocatos dicerent, visum est pro iis pronunciandum ex apertissima coniectura voluntatis, [2] quæ non patiebatur, vt qui Titio, Titiique nepotibus fideicommissum tam expressis & enixis verbis reliquerat medium gradum liberorum Titij consulto prætermisisse crederetur. [3] Itaque si quo vnquam alio casu, in hoc sane plus dictum à testatore, minus vero à notario per incuriam aut imperitiam scriptum videbatur. [4] *Sine die.*

1 Nam in hac specie non erant positi in dispositione, at neque in conditione expressa. Et hæc nimirum erat ratio dubitandi, quia fideicommissum sine verbis inducitur, *l. quidam 46. D. de hared. inst. l. pater 38. §. mater, de leg. 3. l. Lucius 78. §. tres haredes, ad SC. Trebell.*

2 Quæ in fideicommissis pro lege est, *l. antep. de leg. 1. l. fideicommissa 11. §. item si rem, de leg. 3.* iunct. *l. cum proponebatur 64. de leg. 2. l. haredes mei 57. §. cum ita D. ad SC. Trebell. l. cum annis 102. de cond. & demonstr.*

3 Qui enim minus dilectos vocauit multo magis dilectiores vocasse credendus est, *l. Publius 36. §. 1. eod.* Dilectiores autem esse creduntur qui sunt proximiores, *l. pete 69. § frater de legat. 2.* iunct. *l. omnia 32. alias l. cum ita, §. in fideicommisso, eod. d. l. haredes mei §. vlt.*

4 *Vt in d. l. cum annis, & l. vnum ex familia 67. §. si omissa de leg. 2.*

[DEFINITIO XLVIII.

TItio instituto & in eius defectum substituto Sempronio, substitutionem non nisi vulgarem factam videri placuit. [1] Deficere namque is demum videtur qui hæres non est, aut is demum gradus qui vacat. [2] Sed hoc ita, nisi facta sit substitutio per verba tractum temporis habentia, Vt puta si testator in defectum Titij substituerit Sempronium & eius hæredes, Quo casu magis est vt non tantùm hæredes Sempronij, sed ipse quoque Sempronius in vtrumque casum & vulgarem, & fideicommissi Titio substitutus esse videatur. [3] *Ita Senatus* in causa N. Joannis Gaspardi de la Cresle, 3. Septembr. 1610.

1 Vide Dec. *cons.* 248.

2 *L. haredes mei* 57. *§. vlt. D. ad SC. Trebell.*

3 Iuxta ea quæ scripsimus, *Defin. 11. supr. de impub. & aliis subst.*]

TIT. XXIII.

COMMVN. DE LEGAT. & fideicomm.

DEFINITIO I.

Hypotheca tacita pro legatis diuidua est, sed expressa indiuidua, ita vt nec locum habeat exceptio non discussi coheredis.

VOD in hypotheca tacita quæ pro legatis aut fideicommissis competit singulari quodam iure constitutum est, vt sit diuidua, adeoque inter plures testatoris heredes ipso iure diuisa,[1] non similiter obtinet in hypotheca expressa, quam testator legati aut fideicommissi nomine constituerit. Hæc enim communi cæteratum omnium iure prorsus indiuidua est,[2] ita vt vnus ex testatoris heredibus si rem obligatam in solidum possideat, conueniri etiam hypothecaria in solidum possit; [3] adeo, vt neque hoc casu locum habeat exceptio nou excussi coheredis, sicut nec quoties vnus ex pluribus debitoris heredibus in solidum conuenitur. [4] Quamuis videatur dici posse aliam hac parte constituendam rationem heredum debitoris, aliam heredum testatoris. Nam hypotheca quæ viuo debitore fuit indiuidua non debet ex persona heredum immutari. [5] At quæ incipit à personis heredum testatoris licet à testatore constituta sit, iam inde tamen ab initio plures personas respicit ob idque facilius diuidi posse videtur. [6] Sed respondendum est, ad constituendam ius hypothecæ indiuiduæ nihil referre, an ab initio vnus tantum fuerit debitor an plures, cum rem ipsam obligatam afficiat non personas debitorum.[7] *Ita Senatus* pro Roleta de Gorreuod, contra Dominam de Malin viduam Illustriss. Ludouici de Gorreuod Vicecomitis de Salins, 12. Calend. Augusti. 1592.

1 *Ex l 1. C hoc tit.* vbi speciale hoc ius inducitur contra naturam actionis hypothecariæ, quæ alias semper indiuidua est, *l. cum hereditariam 68 D. de euict. l. in executione 85 §. penult. de verbor. obligat.* Vide Negus. *in 4. membro, 2. part. num. 160. de pignor.*

2 Quia credendus est in dubio testator se voluisse conformare cum iure communi, vt nostri loquuntur, *ad l. vlt. C. de verb signific l. 3. D. de testam. milit.*

3 *L. 1. & 2. C si vnus ex plurib. hered. debit. vel credit.*

4 Iuxta gloss. *in l. mulier 19 D. qui potior. in pign. hab.*

5 *Arg. l. 2. §. ex his, D. de verb. obligat.*

6 Cum incipiat ab heredibus, vt & principalis ipsa obligatio legati, *l. hereditariarum 40. D. de oblig & act.*

7 *L. pignoris 17. D. de pignor. l pignoris 18. C. eod.*

DEFINITIO II.

Expressa antichresis constituta pro legato non tollit legalem hypothecam generalem si specialis non sufficiat: Non tamen imputantur in sortem fructibus quanticunque sint.

SI testator legati nomine certam rem ex bonis suis pignori obligauerit, vt eius rei fructibus in vicem vsurarum quasi in antichresim legatarius gauderet,[1] non eo minus generalis tacitæque hypothecæ beneficium legatarius habebit, velut in subsidium [2] si qua ratione fiat ne specialis sufficere possit.[3] Non enim hoc casu locum habet, quod dici solet, prouisionem hominis facere, vt cesset prouisio legis,[4] quandoquidem id vnum vtraque prouisione agitur, vt voluntas testatoris effectum sortiatur, [5] quem credibile non est cum expresso pignore constituto voluit legatario consulere, id egisse, vt generalis tacitæq; hypothecæ commodum, si quod esset, ipsi eriperet. [6] In eo sane vtilitas est pignoris specialiter à testatore constituti, quòd fructus ex eo perceptos legatarius non imputat in sortem, cum id testator vetuit, [7] quos alioqui imputaret, si tacitæ duntaxat hypothecæ priuilegio niteretur. Eo nimirum iure, quod in pignoribus communiter obseruatur, [8] ni antichresis contracta fuerit. [9] Sed & antichresis à testatore constituta priuilegium illud habet, vt quærendum non sit an fructus excedant legitimum modum vsurarum, necne. [10] Quanticunque enim sint cedunt lucro legatarii ex indicio testatoris, qui eos voluit esse in legato. [11] Quod non similiter euenit facta antichresi per contractum, propter suspicionem simulationis excogitatæ in fraudem vsuratum. [12] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 4. & 5. infr. De vsur. & fructib. legat.

1 Nam testamento quoque pignus constitui potest *l non est mirum 26. D. de pignor. action. l. Lucius 12. de alim. vel cibar. legat.*

2 Specialis enim hypothecæ discussio facienda est, *l. 2. C. de pignor.*

3 Forte quod sine controuersia possideri non possit. Hoc enim sufficit, *l. quamuis 13. D. de reb. auctor iudic possid.*

4 *L. vlt C. de pact conuent tam sup dot l maritus 21. C. de procurat. l. cum ex filio 39 §. 1. de vulg & pupill substit.*

5 In id enim præstantur pignora specialia, vt magis sit cautum, non vt minus *l si mandatu 59. § vlt. D. mandat. l. 4. §. addici, D. de fideic libert.*

6 Ne inducta ad vnum effectum contrarium operentur, *vulg. l. legata 14. de adim. legat. l. legata 19. de leg 1. l 3 §. si emancipatus, de bon poss. contr. tab.*

7 Voluntas enim testatoris omnino seruanda est, qui antichresim constituere potest, *d l. Lucius 12. de alim. legat.*

8 Vt fructus imputari debeant in sortem, *l. 1. & pass. C. de pignor. act.*

9 *L. si in qui 11. §. 1. D. de pignor. l. cum debitor 8. D. in quibus caus. pign. vel hyp. tacit. contr.*

10 De quo tamen quæri solet cum tacita antichresis contracta est *d. l. cum debitor*, itemque interdum cum expressa, *l. si ea pactione 14. C. de vsur.*

11 Aliud enim est de fructibus legatorum quærere, aliud vero de fructibus legatis *l. cum vnus 10. §. 1. D. de alim. legat.*

12 Quicquid enim potest videri excogitatum in fraudem legitimarum vsurarum pro nullo & irrito habendum est, *l. pecunia 9. l placuit 29. D. de vsur. d. l. si ea pactione 14. C. eod.*

DEFINITIO III.

Qui egit in specialem hypothecam pro legato vel fideicommisso potest persequi generalem, nec ob id teneretur ad vllam sumptuum refusionem, quasi mutato libello.

NOn eo minus permittenda est generalis tacitæque hypothecæ persecutio, quod ab initio litis specialem tantum hypothecam à testatore constitutam persecutus sit legatarius pro totius legati vsurarumque eius solutione, si specialis illa hypotheca non sufficiat.[1] Neque ex ea causa impensarum condemnatio vlla fit, quasi mutato libello.[2] Est enim additio illa potius quam mutatio libelli.[3] Et nemo dixerit ex hypothecæ persecutione fieri nouationem debiti, [4] vt quod plus est in debito, quam in æstimatione pignoris remissum censeatur.[5] Pignoris siquidem datio aut persecutio non nisi quatenus valet pignus pro solutione esse potest.[6] Nam & ex contrario si plutis condemnatus sit debitor, quam faciat computatio sortis & vsurarum, non impediet condemnatio, quo minus soluto eo quod re vera debetur hypotheca liberetur.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Discutienda enim fuit specialis hypotheca priusquam ad generalem peruceniretur, vt diximus *Defin. praced. num. 2. en l. 2 C. de pignor.*

2 *Ex notat. in l edita 3. C de edend.*

3 Aliud vero longe est mutare libellum, aliud vero addere libello, vt notatu. *add. l. edita.*

4 Nemo enim pignus persequendo facit cõditionem suam deteriorem sicut è contrario agendo personali non amittit pignus. *l quamuis personali 8. Cod. de pignor.* iunct. *l aliam 19. D. de nouat. l vlt C eod*

5 *L. 3. l. si residui 5. l. qua specialiter 9. C. de distract. pignor.*

6 *L. quæsitum 9 §. Pomponius, D. eod. l. creditor 28. D. de rebus credit. l si pro mutua 8. C si cert. petat*

7 *L. si fundum 16. §. si plura, D. de pignor.*

DEFINITIO IV.

Bona fideicommisso subiecta possunt hodie obligari & alienari pro dote, & donatione ante nuptias, tam constituenda, quam restituenda.

IVstiniani Nouella constitutio, quæ dotis aut donationis propter nuptias potiorem quam fideicommissi causam esse voluit,[1] sic ab interpretibus fere omnibus accepta est, vt bona fideicommisso subiecta possint ex ea causa non solum obligari, sed etiam quod est consequens alienari,[2] adeoque totum fideicommissum in dotem dari si aliter fieri non possit, vt persona grauata matrimonium æqualibus conditionibus ineat.[3] Itaque non distinguunt nostri, an de dote vel donatione propter nuptias constituenda agatur, an de restituenda. Nec rursum an ea persona, cui fideicommissum iniunctum est, idipsum pro se velit diminuere, an pro aliquo ex suis liberis, dummodo sint illi ex descendentibus testatoris qui fideicommissum iniunxit,[4] id est, ex iis personis quibus testator ipse, si viueret, dotem vel donationem propter nuptias ex officio constituere teneretur.[5] Quæ sententia, licet æquitatis & humanitatis colorem habere videatur, euidenter tamen iniqua est. Quid enim absurdius quam in fraudem fideicommissi, & ex alienis bonis sibi quem aut alteri dotem constituere vel donationem propter nuptias siue ab ascendente, siue ab extraneo, aut quod hac parte idem est à collaterali inductum proponatur?[6] Præsertim cum alio interpretum nostrorum errore illud quoque iam obtinuerit, vt fideicommissum liberis iniunctum per duplicis quartæ & integrorum vtriusque fructuum detractionem minuatur,[7] scilicet in liberis primi gradus.[8] Sed & cum sequentium graduum liberi sunt, constat legitimam non solum ius debere,[9] sed ita deberi, vt in ea grauari nullo modo possint,[10] quod vtique iure vetere diuersum erat.[11] Proinde quod olim prudentes responderant in filia, quæ totam hereditatem restituere rogata dotem ex fideicommisso dederat, non videri in euersionem fideicommissi factum, quod & mulieris pudicitiæ & patris voto congruebat,[12] hodie locum habere non potest, cum legitima filiæ debeatur, & quidem immunis ab onere fideicommissi;[13] ex qua vtique dotem habere potest.[14] Nec quod ea legitima patui pretij sit, si forte tenuium facultatum pater fuit,[15] fideicommissario nocere debet, sed filiæ potius, quæ habuit vel inopem, vel minus beneuolum patrem.[16] Neque vero aliam Iustiniani mentem fuisse credendum est,[17] cuius verba apertissima id tantum constitui præ se ferunt, vt si is, qui coniungi donauit propter nuptias, post factam à se donationem grauatus sit fideicommisso à patre, non noceat ea res mulieri, quo minus etiam de bonis fideicommisso subiectis solui donatio debeat, itemque dos restitui, quam aut maritus ille aut pater eius acceperat. Et vicissim, vt si mulier ipsa, quæ dotem viro dedit, rogata sit à patre hereditatem restituere, non solum non censeatur rogata reddere dotem, quæ proprium ipsius patrimonium est, sed etiam si expressim rogata sit, fideicommissum quoad hoc attinet non valeat, sed perinde ac si rogata non esset possit maritus eam dotis partem lucrari, quam in pactum deduxerat, dummodo in pactis nuptialibus honestus modus seruatus sit pro personarum qualitate & facultatibus.[18] Itaque non de dote post iniunctum fideicommissum constituenda,[19] Iustinianus tractat, sed de ea quæ ante fideicommissum inductum constituta sit, quam nec aliter de fideicommisso detrahi posse vult, quam si honesta sint pacta & congrua.[20] Ex quo apparet non tam ad id respexisse Iustinianum quo nostri potissimum mouentur, ne propter fideicommissum filia maneat indotata, (non enim indotata esse potest, quę vel inuito patre legitimam habere debet,[21] ex paternis facultatibus æstimandam,[22] siue parperiorem, siue ditiorem auum habuerit[23]) quam ad id potius, ne ex tali fideicommisso decipiatur maritus,[24] qui vel ante fideicommissum contraxerat,[25] vel post iniunctum quidem fideicommissum, sed eo tempore, quo fideicommissum probabiliter ignorabat.[26] Sicut & quod in præiudicium fideicommissi marito iuncti Iustinianus constituit, non ad mariti fauorem respicit, sed ad commodum mulieris, ne aut propria dote, aut sibi facta per maritum donatione propter nuptias priuetur.[27] Dicat aliquis inutilem fore Iustiniani constitutionem, si sic intelligatur, vt potior sit causa dotis aut donationis propter nuptias ante fideicommissum constitutæ, quam sit ipsius fideicommissi. Quis enim dubitet, iura anteriora per subsequens fideicommissum extingui non posse?[28] Sed respondendum est, iam olim ita ius fuisse & hodie esse, vt dos vel donatio propter nuptias à patre protecta defunctis filio aut filia sine liberis ad patrem reuerteretur[29] (licet quadam miserationis potius quam iuris ratione[30]) siue in potestate retenti filius aut filia fuissent, siue emancipati.[31] Ideoque in patris potestate fuisse filiam in dote grauare,[32] itemque filium in donatione propter nuptias, non quidem constante matrimonio,[33] sed in eum casum, quo matrimonium grauati morte solueretur.[34] Quod cum eueniebat si qua forte pacta nuptialia inscio patre siue constante iam matrimonio, siue sponsaliorum tempore filius aut filia præsertim emancipati contraxissent, ea fieri irrita necesse erat[35] ante Iustiniani constitutionem, atque ita decipi eum ex coniugibus, non qui grauatus esset, sed qui ex bonis grauati tantam portionem sperabat, quantam ipse de bonis propriis in contrarium euentum præstare grauato debuisset.[36] Id vero Iustinianus æquissime correxit, constituens, vt pater sicut grauare liberos in legitima non potest,[37] ita nec possit in ea portione, quæ præter legitimam necessaria est ad quantitatem dotis aut donationis propter nuptias, vt ea quantitas iuris interpretatione subducatur è fideicommisso, si cõtraria non appareat voluntas patris,[38] aut si aperte parens contra disposuerit, nulla eius voluntatis ratio habeatur, sed perinde ac si nullum fideicommissum esset, seruentur pacta nuptialia[39] si modo æqua sint & conuenientia honestati & dignitati personarum.[40] Et vero non cogitasse Iustinianum de subducendis ex fideicommisso dotibus post iniunctum fideicommissum constitutis, vel ex eo maxime apparet, quod suam legem habere locum prohibet iis casibus, quibus dotes illæ aut nuptiales donationes augerẽtur, quæ iam antea factæ essent, quasi augmentum illud in fraudem & euersionem fideicommissi prætextu nouæ constitutionis captatum videretur.[41] Quod autem ad dotes restituendas pertinet de iis agit in prima constitutionis parte, sed ita vt alteram

quandam

quandam constitutionem de ea re factam referat, quæ in libris nostris non extat. Cuius tamen illam innuit fuisse sententiam, vt mulieri, quæ ignorans fideicommissum marito iunctum dotem illi dedit, non noceat, quod fideicommissi onere sit posterior, sed perinde dotem illa suam recuperet, nec aliter fideicommissarius ei præferatur, quam si probet scientem eam grauato viro dotem dedisse. [42] Quod si ita est, nec pro dote repetenda præferetur mulier in præiudicium fideicommissi, quod ipsa sciuerit. [43] Tantum abest, vt quæ scit fideicommissum à se relictum, possit ex eo quicquam detrahere supra legitimam & Trebellianicam ad dotem sibi ipsi constituendam. [44] At si dotem sibi ipsi ex fideicommisso constituere non potest, multo minus alij quis constituere poterit, etiamsi persona talis sit, quam ex officio dotare teneatur. Est enim longe fauorabilior dotis restitutio quam constitutio, [4] & inter dotes constituendas ea, quam quis sibi constituit, [46] quam quæ alij datur. [47] *Sed quanquam* hæcita sunt, *Senatus* tamen noster sequitur communem Interpretum sententiam, in omnibus iamptidem tribunalibus receptissimam. Cui causam proculdubio dedit error Irnerij, [48] cui plus auctoritatis tribuendum putarunt Interpretes, quam Iustinianeæ constitutioni, [49] cuius ille mentem non bene perceperat: Quamquam nec Irnerij verba prorsus repugnant quo minus eandem admittant interpretationem, quam nos ad Iustinianum adhibuimus. [50] *Ita Senatus* pro illustri Domina Beatrice de la Chambre Domina de la Gratusse, contra D. Marchionem de la Chambre, Prid. Calend. Septemb. 1592. Hoc tamen addito temperamento, vt nullum ex dotis adiudicatione præiudicium fieret instantiæ discussionis, ad quam remissa est cognitio de fideicommissis, quæ sibi ab auis relicta & à patre debita fuisse Marchio contendebat.

1 *Nouell. 39. de restit. & qua paris. vndec. mens. cap. 1.* vnde sumpta est. *Auth. res qua, C. hoc tit.* Aliud tamen est, si cum prohibitione legis concurrat prohibitio testatoris. Tunc enim non posse res fideicommisso subiectas alienari, ne quidem ex causa dotis, consuluit Guid. Pap. *consil. 130. num 7.* post Bald. & alios ibi citatos. Si tamen alia bona nulla sint, ex quibus dos salua esse possit, vix est, vt hæc sententia obtinere possit. Iunge *Defin. 2 §. de in integr. restit. minor.*

2 Inutilis enim est obligatio per quam non possit ad alienationem perueniri, *l. 4. & 5. D. de pignor. act. l. mulier 11. C. de d. strict. pign. l. vlt. C. de reb. alien. non alien.*

3 Bald. & cæteri *add Auth. res qua. per ill. text.* & ex *l. mulier 22. § cum proponeretur, D. ad SC. Trebell.* [Nec tantum pro primo matrimonio hoc obtinet, sed etiam pro secundo. *Ita Senatus* 22. Mart. 1614.]

4 Vt constat ex notat. per DD. *ad d. Auth. res qua.*

5 Quomodo teneatur pater, *l. vlt. C. de dot. promiss. l. capite 19. D. de rit. nupt.* non etiam mater, nisi ex causa, *l. neque mater 14. C. de iur. dot.*

6 *L. ait prætor 10. §. si cum mulier, D. quæ in fraud. credit.* Idque Iustin. ipse fatetur *dict. Nouell. 39. § hæc igitur omnia, vers. non enim.* Iunge *l. id quod nostrum 11. l. non debet alteri 74. de reg. iur.*

7 *Ex cap. Raynutius, & cap. Raynaldus. Extr. de testam.*

8 Quibus scilicet non potest prohiberi Trebellianica, nec præcipi, vt imputent fructus in quartam *l. iubemus 6. C. ad SC. Trebell.*

9 Si modo alius eos non præcedat in causa succedendi *l. scripto 7. D. vnd. liber. l. si quis filio 6. de inoff. rupt. l. si quis filium 34. C. de inoff. testam.*

10 *L. quoniam in prioribus 32. eod. tit.*

11 Poterant enim grauari, sed habebant eo nomine querelam inofficiosi, *l. Papinian 8. §. si conditioni, & seq. D. eod. tit.*

12 Vt scriptum est *in d. §. cum proponeretur, l. mulier 22. D. ad SC. Trebell.*

13 *d. l. quoniam in prioribus.*

14 Nam & dos congrua illa dici solet, quæ respondet legitimæ *l. quoniam nouella 29. vbi not. C. eod. tit. de inoff. testam.*

15 Æstimatur enim legitima ex comparatione patrimonij, quod moriens paterfamilias reliquit, *dict. l. Papinianus, §. quarta autem, D. eod. Leum quæritur 6. C. eod.*

16 Non enim ideo debet dos constitui in fraudem & euersionem fideicommissi *d. l. ait prætor 10 §. si cum mulier, D. quæ in fraud. credit*

17 *In d. Nouell. 39. de restit. & ea quæ paris vndec. mens.*

18 Idque ita esse apparet ex verbis ipsis & contextu totius Nouellæ.

19 Vel constituta, nec proinde generaliter de dote restituta, nisi quæ constituenda fuerit ante iunctum onus fideicommissi, vt sequitur in Definitione.

20 Non alia vtique ratione, quam ne ex dotis constitutione & restitutione nimium damnum fideicommissarius patiatur.

21 Et consequenter dotis iam constitutæ retentionem vsque ad concurrentem quantitatem legitimæ, cuius loco dos succedit, si nostris credimus, *ex d. l. quoniam nouella C. de inoff. testam.*

22 *L. parentibus 8. & pass. eod. tit.*

23 Non enim deberetur nepti ex filio aut ex filia in bonis aui vlla legitima, nisi cum pater vel mater prædecessit, sicut nec ab intestato neptis succederet auo, sed filius ipse vel filia, *l. si quis filio 6 de inoff. rupt. l. scripto 7. vnd liber.*

24 Vt constat ex vers. *rursus autem alter supplex apparuit.*

25 Et cui proinde dos auferenda non est, *l. Titia 62. in fin. de iur. dot. l. si donaturus 9. l. 1. de cond. caus. dat. l. 5. § penult. de dol. except.*

26 *Arg. l. vlt § vlt. de leg 2. & l. quidam ita 25 §. si quis filium, D. ad SC. Trebell.* etsi potest dici, nulla esse in tota constitutione verba, quæ hunc casum comprehendant.

27 Vt constat vers. *moriente namque viro.*

28 Potior siquidem est causa anteriorũ creditorum, quam fideicommissarij, qui & ipse ad æris alieni solutionem tenetur, *l. 1. l. non enim 38. D. ad SC. Trebell. l. 2. C. eod.*

29 *L. dos à patre 4. C. solut matr.*

30 *L. iure succursum 6. D. de iur. dot.*

31 *L. 5 §. si pater pro filia, eod. l. si filia 5. D. de diuort. l. si ab hostibus 10. l. filia mea 59. D. solut. matrim. l. 2. C. de bon. quæ liber.*

32 Textus est *in l. vlt. §. filiæ, de legat. 2.* etsi fideicommisso generaliter à filia relicto dos non continebatur, *l. à filia 62. ad SC. Trebell.* non quasi non posset filia in dote grauari, sed quia non videbatur ea fuisse patris voluntas, cum dos sit veluti proprium filiæ patrimonium, *l. 3. §. scio, D. de minor. l. pater filiam 14. D. ad leg. falcid.*

33 Quo tempore dos est tota viri, non mulieris, *l. doce 8. C. de iur. dot.*

34 Quia eo casu dotis actio consolidabatur in persona filiæ, *l. 2. & ibi not. D. solut. matrim.*

35 Et ideo optimum erat generum pacta conuenta cum vtroque facere, *l. cum dos 7. D. de pact. dotal.*

36 Quod euidenter iniquum erat, cum actuum correspectiuorum eadem ratio esse debeat, *l. cum te 6. Cod. de pact. inter empt. & vendit.*

37 *L. queniam in prioribus 32. C. de inoffic. testam.*

38 Quasi ex tacita voluntate patris, quod iam olim obtinebat, *d. l. à filia 62. ad SC. Trebell.*

39 Et hoc nimirum est, in quo vno Iustinianus fecit ius nouum.

40 Ergo si pacta excedant honestatem & dignitatem personarum, manebit incorrectum ius vetus, & potior erit causa fideicommissi quam dotis aut ante nuptias donationis.

41 Quæ suspicio & præsumptio non cadit in dotem vel donationem propter nuptias, quæ fuerit constituta ante iunctum onus fideicommissi.

42 Refert enim Iustinianus duas à se factas constitutiones, quarum prior est illa, quæ extat *in l. vlt. C. hoc tit.* altera præsupponitur iis verbis, *sed huic quidem data est negotio forma, quam bene se habere putauimus.*

43 Vt hoc sit priuilegium non modo dotis, sed etiam iustæ ignorantiæ, *vt in d. l. vlt. §. vlt. de leg. 2.*

44 Sibi enim debet imputare, quæ sciens bona mariti subiecta fideicommisso, dotem ei dedit, quod non similiter imputari potest ignoranti. Vide Thesaur. *decis. Pedem 151.*

45 Siquidem longe fauorabilior est causa dotis bona fide constitutæ & restituendæ, quam dotis nunc primum in fraudem commissi constituendæ, vt sequitur in *Defin.*

46 Ne mulier & mariti & dotis simul iacturam sentiat, *argum. d. l. iure succursum.*

47 De qua *in d. l. mulier, §. cum proponeretur, ad SC. Trebell.*

48 Minor enim necessitas est vt quis alij prosit & sibi beneficiat, quam vt sibi ipsi. [Si tamen cùm minùs congrua dos constituta esset filiæ à patre, tutor eam auxerit ad concurrentem vsque quantitatem legitimæ, Placet eam quoque dotem à tutore constitutam eodem gaudere priuilegio, vt pro ea possint obligari bona subiecta fideicommisso. *Lud. Perus. quæst.*]

49 In concipiendis verbis *d. Authen. res quæ.*

50 Quod & Castr. *ad d. Authen. res quæ.* profiteri aperte ausus est. [Obtinet autem apud Augustanos nostros obtinere ex recepta consuetudine, vt heres grauatus si testamentum ab ignobili & plebeio homine conditum sit, perinde possit de bonis fideicommisso subiectis disponere tam inter viuos quàm in vltima voluntate, acsi fideicommissum nullum esset. Sed ita tamen vt in fideicommisso remaneant bona omnia de quibus heres grauatus non disposuit. At hoc ipsum ita, si grauatus heres non solum sine testamento, sed etiam sine liberis decedat. Itaque in effectu perinde est, acsi fideicommissum factum esset de eo tantùm quod in bonis supererit, & quidem sub conditione, si sine liberis. Sed consuetudo illa scripta excipit fideicommissa ante consuetudinem facta. De quibus nihil disponit, nisi vt secundum probationes antiquioris, & incertæ consuetudinis à litigatoribus faciendas decidantur. *Senatus* tamen cùm quæstio ex facto incidisset, & in conflictu probationum bis ex officio inquiri de consuetudine iussisset, tandem pronunciauit pro fideicommissario. Nihil in eius præiudicium alienari ab herede potuisse, tametsi testator qui ante scriptam consuetudinem testamentum fecerat, non nisi post eam scriptam decessisse proponeretur. Verba enim consuetudinis quæ anteriora fideicommissa excipiebant, tempus notabant facti testamenti, non mortis. Sanè de nobilium fideicommissis nunquam dubitatum est, quin valerent omnimodo, ita vt nec legitima vel Trebellianica vlla ex iis deduci, nec quicquam ex bonis alienari possit. *Ita Senatus* pro Bartholomæo Poncet, contra Mariam Poncet, 6. Id. Febr. 1613.]

DEFINITIO V.

Fideicommisso subiecta bona possunt obligari & alienari, etiamsi pro augmento dotis, dummodo sit congruum, quale est consuetudinarium.

POstquam placuit, pro dote aut donatione propter nuptias vni ex liberis & descendentibus constituenda obligari posse bona, etiam quæ fideicommisso subiecta sint,[1] illud quoque in consequentiam inductum est, vt pro dotis augmento idem sit iuris.[2] Nam & in cæteris omnibus eadem passim ratio est augmenti dotalis, quæ dotis ipsius, cuius & ipsum pars ac portio quædam est.[3] Sed dubitari eleganter potest, an in quolibet augmento id locum habeat, id est, an in omni eo, quod ex conuentione dictum fuit, quantumcunque illud sit, an in eo tantùm, quod sit consuetudinarium aut consuetudinario simile, hoc est, quòd ad dimidiam vsque dotis partem ascendat? Tale enim est, quod moribus nostris in Sabaudia frequentatur.[4] Facit dubitationem, quod admissa indistincte sententia illa, vt quantumcunque augmentum ex bonis fideicommissariis detrahatur, facile fraus fiat fideicommisso, quod tamen nec æquum fuerit,[5] nec ex mente Iustiniani, cuius nouella constitutio[6] male ab Interpretibus omnibus, vt proxime ostendimus, accepta, huic nouo & erroneo iuri causam sola dedit. Non enim cuilibet doti fauere Iustinianus voluit, sed ei duntaxat, quæ sit congrua.[7] Quo exemplo congruum quoque esse augmentum oportet, vt idem priuilegium mereatur.[8] Quodnam vero magis congruum videri potest, quam quod generali consuetudine pro tali habeatur?[9] Nisi forte proponas, ignobili viro nuptam fœminam nobilem, aut seni teneram. Ex his enim causis constat, non aliter videri pacta congrua, quam si luat maritus in ære, quod non habet in corpore.[10] At ex alia parte mouet, quod augmento dotis in quantacunque pecunia constituto credendum sit non aliter nupturam fuisse mulierem, quam si tale tantumque dictum fuisset, vt proinde re amplius non integra decipi eam iniquum videatur.[11] Aut matrimonium etiam contrahendum eo prætextu damni pecuniarij impediri,[12] cuius potissimum fauore tanquam publico mouentur nostri vt fideicommissarij causam vtpote priuatam faciant dutiorem,[13] nisi quis dicat, hoc ipsum imputari posse mulieri, cur eum virum expetat, cuius bona fideicommisso sint obnoxia.[14] Neque ad publicam vtilitatem pertinere, vt heres fiduciarius hanc vel illam vxorem ducat, si commode & æquis pactis ducere nequeat,[15] sed sufficere, vt ad habendam vxorem paris conditionis, liceat augmentum dare ex bonis fideicommisso subiectis quod sit congruum, cuiusmodi est consuetudinarium. Idque mihi probabilius videbatur. *Ita tractatum est*, sed nihil tamen decisum in causa viduæ N. de Miege & N. Thorombert, 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 Secundum ea, quæ ex Interpretum opinione scripsimus *in Defin praced.*

2 *Not. ad Authent. res quæ, C. hoc tit.* [Nec tantùm pro dotis augmento id obtinet, sed etiam pro ea liberalitate quæ conferri solet in viduam nubentem, præsertim nobilem, vulgò *doarium* vocant, quoniam vice augmenti est, quod viduæ nullum debetur. Estque tanto fauorabilius, quod non nisi nobili fœminæ constituitur, nec nisi ad vitam mulieris si eam iterum viduam fieri contingat. *Ita Senatus* pro D. Bachod, vidua D. de S. Pierre, contra D. de Mont-sainct-Iean, ante Id. Sept. 1611. Nam & Nouella Iustin. vnde sumpta est *dict. Authent. res quæ*, non de dotis augmento nostro loquitur, quod iis temporibus erat incognitum, Sed de donatione propter nuptias, quæ olim frequentabatur, & quæ licet nihil haberet simile cum doario, potest tamen facilè ad doarium in exemplum trahi, cùm sit hæc quoque species donationis & liberalitatis, & quidem propter nuptias quæ alioquin plerumque non fierent. In eo tamen minùs fauorabile est doarium quam dotis augmentum, quod non debetur citra specialem conuentionem, nec nisi quatenus promissum est. Ibidem pronunciatum est etiam pro secundi matrimonij dote *dict. Auth. habere locum.* Iunge *Defin praced. num* 3 5]

3 *L. inter socerum* 26. § *cum inter, C. de pact. dotal. l. etsi amissa* 8. *C. de iur. dotal.*

4 Vt scripsimus *in tit. de donat. ante nupt.*

5 Ne fraus & factum vnius alteri damnum adferat, *l. quidam ita* 25. § *si quis filium, D. ad Senatusc. Trebell. l. ait prætor* 10. § *si cum mulier, D. quæ in fraud. credit.*

6 *Nouell.* 39. *de restit. & ex quæ par. vndec. mens.* vnde sumpta est *Auth. res quæ.*

7 Vt apparet ex §. *quamobrem*, in illis verbis, *honeste & secundum personarum qualitatem & merita excipere etiam hoc.* [Adeo autem dotem congruam esse oportet, vt si pater eam minus congruam filiæ suæ testamento dederit, liceat tutori augere illam & congruam facere, illúdque augmentum idem habeat priuilegium in bonis patris, etiam fideicommisso obstrictis, quod haberet si à patre ipso constitutum fuisset. Ex Iosepho Ludouico Decis. Peruf. *Ita Senatus* pro D. d'Aruffan, contra D. de Clermont de Mont-sainct-Iean, mense Iulij, 1613.]

8 Est enim minus fauorabile dotis augmentum, quam dos ipsa, cum magis ex liberalitate proficiscatur in eo saltem quod excedit eius ex consuetudine præstandi necessitatem.

9 Nam & cuiusque loci consuetudo in his maxime rebus seruanda est. Sunt enim tolerabilia, quæ vetus consuetudo comprobauit, *l. Imperatores* 13. *in fin. D. de pollicit.*

10 Vt damnum, quod ex vna parte sentit mulier cum fuero, ex alia parte compensetur. Tiraquell. late *in tract. de legib. connub. Not. in auth. aqualitas, Cod. de pact. conuent. tam sup. dot.*

11 *Argument. l. si donaturus* 9. §. 1. *D. de condict. caus. dat. l. Titia* 62. *in fin. de iur. dot. l. pure* 5. §. *penultim. D. de dolo mali except.*

12 *Arg. l. cum pater* 77. §. *cum existimaret, de leg.* 2.

13 *dict. Nouell.* 39. §. *quamobrem, versic. ea enim quæ communiter.*

14 Sibi enim imputet, quæ videtur hoc maluisse & tanti habuisse huic potius quàm alij viro nubere, *arg. l. si patre cogente* 22. *in fin. D. de vit. nupt. l. Imperator* 70. §. *centum, de leg.* 2. *l.* 4. §. 1. *de alien. iudic. mut. caus. fact.*

15 *Arg. l. non dubium* 14. §. *vlt. de leg* 3.

DEFINITIO VI.

Res vni legata, non est pro alterius legato obligata.

HYpotheca illa legalis & tacita, quæ à Iustiniano introducta est pro legatis & fideicommissis, cõstitutaque in rebus omnibus, quæ fuerunt testatoris morientis,[1] non habet locum in iis rebus, quæ alij sint legatæ.

sint legatæ. Vnumquemque enim in ea re, quæ sibi specialiter legata aut per fideicommissum relicta sit, potiorem esse oportet.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin.9.supr.De reb.alien.non alien.

1 *In l.1.C.hoc tit.*
2 *L si fideicommissorum 11.D.vt in possess.legat.*

DEFINITIO VII.

Hypotheca tacita legatorum semper diuidua est, etiamsi facta sit diuisio inter creditores per mutuas adiudicationes.

DIffert vero hypotheca illa tacita, quam Iustinianus legatorum nomine induxit,[1] à cæteris hypothecis omnibus, quæ aut ex lege[2] aut ex conuentione constitutæ sunt, quod diuidua est, vt non magis hypothecaria quam personali actione vnus ex coheredibus conueniri possit supra portionem hereditariam.[3] Non si nondum diuisa sit hereditas inter coheredes (quo casu nec fieri potest vt hypotheca diuidatur[4]) sed si iam facta sit diuisio, vt aliquis possit esse effectus constitutionis, qui alioquin nullus esset. At cum duobus modis fieri diuisio possit, vno ita, vt singulæ res hereditariæ ex æquo diuidantur, quomodo solet obseruari inter rusticos: altero ita, vt quædam res vni ex heredibus in solidum, aliæ alteri adiudicentur,[5] quæri potest, an vtroque casu locus sit constitutioni? Sunt enim, qui posteriore casu negent, quasi ius, quod semel quæsitum fuit legatario, vt in totam rem vnam hereditariam posset agere, quamdiu indiuisa esset, non potuerit ei adimi per factam inter coheredes diuisionem.[6] Sed contraria sententia magis placuit, non ea solum ratione, quod secundum hanc distinctionem constitutio Justiniani, quæ generaliter & indistincte loquitur, nimis restringeretur,[7] præsertim, cum vix sit, vt inter coheredes sic fiat diuisio, vt in singulis corporibus hereditariis suam singuli portionem habeant,[8] sed etiam, quia quomodocunque diuisio fiat nihil interest legatarij, cum pro ea coheredis parte quam habebat obligatam in re, quæ ad alium coheredem tota peruenit, aliam rem integram habiturus sit, quæ ex diuisione ad hunc peruenerit, & quam pro reliqua parte legati persequi in solidum possit, si velit. Id nimirum ferente natura generalis hypothecæ legalis, quæ cum ab initio eam conditionem à lege acceperit,[9] eandem perpetuo retinere debet. In eoque aliud ius est hypothecæ, non quæ specialiter, sed quæ expressim fuerit constituta. Ius enim quod ex conuentione quæsitum est, per subsecutam diuisionem tolli non potest, siue specialis hypotheca fuerit, siue generalis.[10] At, quod sola legis potestate in hoc fundo quæsitum fuerat, facile eiusdem legis potestate sic transferri potest, vt in alio fundo, qui in eius locum & vicem sit, constitutum & quæsitum videatur.[11] Cum id tantum lex agat vt legatario cautum sit, quod æque vno modo fiat atque altero.[12] Igitur omni casu hypothecam hanc diuidendam esse placuit. *Ita Senatus* pro Claudio Brunier, contra Ioannem Tardy, 13.Cal.Aug.1595.

1 *In d l.1.C.hoc tit.*
2 Cuiusmodi illa est, quæ pro tutela rationibus reddendis competit vel pro dote, *l.vnic.C.de rei vxor.action.* Item cæteræ, de quibus *in tit.in quibus caus.pign. vel hypothec. tacit. contrah. D.& C.*
3 Is enim diserte scriptum & constitutum est *in d.l.1.*
4 Quia quandiu hereditas indiuisa est, nullius ex coheredibus interest, quid ex hereditate in solidum iure hypothecæ capiatur.
5 Quod potissimum euenit, cum aliquæ res hereditariæ vel nullo modo, vel non satis commode recipiunt diuisionem, *l 3 C.commun.diuid.*
6 *Arg.l.vlt.D.de pact. l.Granius 71.§.penult. D.de fideiuss.l. 1.§.vltim.de rebus eor.qui sub tutel.l si consensit 7.in fin.D.quibus mod.pign.vel hypoth soluit.*
7 Dispositio autem quæ generalis est, generaliter debet intelligi quantum fieri potest, *l in fraudem 15 in fin.D de testam. milit. l.de precio 8.D.de public.in rem a.l.1.§ generaliter, de legat. praest.*
8 Maxime vero ratione bonorum mobilium, quæ scilicet numero magis quam corporum diuisione possunt diuidi inter coheredes.
9 Vt scilicet in vnamquamque partem hereditatis pro diuiso competat.
10 *d.l.si consensit 7.§.vlt.D.quib.mod.pign.vel hypoth solu l si quis putans 6.§.si fundus communis, D.commun.diuid.*
11 Potest enim lex tam facile hanc quam illam rem, & hanc quam illam eiusdem rei partem obligare, cum sit domina & regina rerum omnium, quod in homine secus est, *l.5.§.post diuisionem.in fin.D qui potior.in pign.hab.*
12 Parum siquidem refert quomodo cautum sit, dummodo sit cautum, *l.si mandato 59.§.vlt. D mandat l.4.§.additi, D.de fideic libert.*

DEFINITIO VIII.

Hypotheca expressa specialis per testatorem pro legatis constituta est indiuidua, itemque generalis. Tacita vero semper diuidua est, etiamsi coheres sit non soluendo.

SI tamen testator non generaliter bona sua obligasset pro legato, sed fundum quendam specialiter,[1] & is fundus ex diuisione ad vnum ex coheredibus integer peruenisset, hypothecam eo casu diuidi non debere visum est, ne offenderetur voluntas testatoris.[2] Quid ergo, si generaliter testator pro legato bona sua obligasset?[3] Sunt qui putent, idem iuris hoc casu esse debere, atque si sola subesset legalis hypotheca, quia perinde verum sit hypothecam non incipere nisi ab herede.[4] Quæ res faciet, vt diuidua censeri deberet.[5] Sed tamen contraria sententia pleriſque probabilior visa est, quoniam res expressim obligata, si ex diuisione ad vnum ex coheredibus tota perueniat, non potest non in solidum manere obligata,[6] ne alioqui ex diuisione inter alios facta damnum legatario inferatur,[7] tametsi ex aliis rebus, quæ ad heredem peruenerunt, satis ei cautum sit.[8] An vero, si coheres fiat non soluendo, eò magis hypothecaria in solidum competet aduersus alterum?[9] Minime, quia cum ab initio non nisi pro parte nata sit, ex postfacto aut ex euentu postea augeri non potest.[10] Itaque stulte & ridicule facit reus, si in solidum conueniatus per hypothecariam obiiciat exceptionem non factæ excussionis, cum neque exceptioni locus vllus esse possit, vbi non competit hypothecaria,[11] neque hypothecariæ, vbi nulla est hypotheca. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Hoc enim aliquando fit, *vt in l.Lucius 11.D.de alim.vel cibar.legat.*
2 Cuius conseruandæ gratia Iustinianus hanc tacitam hypothecam induxit *in l.1.C.hoc tit.*
3 Tam enim facile est testatori bona sua omnia generaliter obligare, quam aliqua specialiter, *l.non est mirum 16.D.de pignor.act.*
4 A quo etiam legata incipiunt, *l hereditariarum 40.D.de oblig.& action.*
5 Quemadmodum si legalis & tacita tantum esset, cum ad tacitam nihil adiecerit expressa.
6 *L si quis putans 6.§ si fundus communis, D.commun.diuid. l.si consensit 7.in fin.D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*
7 *Arg.l.1. in princ.de alienat. iudic.mut. caus.fact.l quidam ita 25.§.si quis filium, D ad SC.Trebell.*
8 Quia eius interest, vt quibus velit pignoribus distractis possit ad commodum suum peruenire, *l.creditoris 8.D.de distract.pignor.*
9 Quomodo solet competere contra quemlibet tertium possessorem rei obligatæ, *Auth si hoc debitor, C.de pignor.*
10 Habet enim hypothecaria iam inde ab initio certæ

suas leges, quæ postea immutari non possunt, *l. grege* 13. §. *etiam, D. de pignor.* iunct. *l. vero* 12. § *penult. D. de solut.*

11 Exceptio enim discussionis præsupponit hypothecariam, & hypothecaria hypothecam, *dict. Auth. hoc si debitor* 1. *Moschis* 47. *D. de iur. fisc.*

DEFINITIO IX.

Res fideicommisso subiecta si alienata sit, potest vindicari per fideicommissarium, nisi duobus casibus, in quibus cogitur ille contentus esse æstimatione.

REi, quæ legata aut per fideicommissum relicta est, cóstat prohibitam esse alienationem,[1] adeo, vt legatarius vel fideicommissarius quandocunque rem vindicans, dummodo intra triginta annos,[2] ex eo die numerandos, quo agere potuit,[3] nulla exceptione repellatur.[4] Interdum tamen euenit, vt non res ipsa in legatum aut fideicommissum veniat, sed sola rei æstimatio, nimirum propter iustam & probabilem emptoris ignorantiam.[5] Sed non aliter id locum habet, quam si iusta quoque sit ignorantia & bona fides venditoris, adeoque cui testatoris ipsius factum causam dederit, vtputa si legatum aut fideicommissum quis reliquerit in codicillis, quos viuo herede aperiri vetuerit,[6] alioqui non magis venditoris quam emptoris ignorantiam quantumuis probabilem legatario aut fideicommissario nocere æquum erit,[7] nisi proponas manumissum seruum, qui legatus fuerat aut per fideicommissum relictus.[8] Fauor enim libertatis elicit, vt retractari eam non oporteat, nec nisi serui pretium legatario aut fideicommissario debeatur.[9] *Ita Senatus* in causa N. Petri Ludouici de Lallee, contra Anth. Chardon. *Sine die.*

1 *L. vlt. §. vlt. iunct. Auth. res quæ. C. hoc tit. l. vlt. de leg.* 2.

2 Alioqui hæc actio sicut & cæteræ omnes perpetuæ triginta annis peremitur, *l. sicut* 3. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.* [Obserua autem hanc præscriptionem 30. annorum currere illo etiam casu quo venditio rei fideicommissariæ sit nulla & facta contra prohibitionem legis, id est, à persona prohibita, puta ab herede grauato, aut ab herede grauati, quia præscriptio illa nullum titulum requirit, vt ratiocinatur Castr. *ad d. l. vlt. §. vlt. C. hoc tit.* Sed si venditio facta sit à persona non prohibita, id est à tertio, qui rem fideicommissariam etiam mala fide vendiderit vt suam, placet currere præscriptionem, Non quidem ante euentum conditionis, sed post purificatum fideicommissum. Præscriptionem inquam, longi temporis, quod adsit hoc casu titulus cum bona fide, vt post Castrensem, & ex communi sententia concludit Balb. *in 5 parte 5. partis princip. q. 5.* Ant. Gabr. *lib. 5. commun opin. conclus. 13. de præscript.* Quid ergo si venditio facta sit à persona prohibita, sed tamen per multorum bonæ fidei possessorum personas, ambulauerit? Non curret præscriptio Hier. Grat. *cons. 21 num 37. lib. 2.* Nisi tricenaria ex die purificati fideicommissi, vt supra dictum est. Quid rursum si venditio facta sit à persona, non prohibita, & post purificatum quidem primum fideicommissum, sed nondum impleta conditione secundi fideicommissi, An currit præscriptio longi temporis, contra secundum fideicommissarium etiam ante euentum conditionis, quia ad hunc casum lex Iustiniani non pertinet.]

3 Quia non valenti agere non currit præscriptio, *l. 1. §. vlt. C. de annal. except. Auth. nisi tricennale, C. de bon. matern. l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.* [Gabriel. *dict. concl. 13 de præscr. lib. 5 per tot.* Nota autem competere vindicationem non tantum primo legatario, sed etiam secundo. Mich. Graff. qui dicit communem *in §. legatum, quæst. 69. num* 18.]

4 *d. l. vlt. §. vlt. C. hoc tit.*

5 *Vt in d. l. vlt. §. vlt. de leg.* 2. vbi est in hanc rem text. elegans.

6 Quemadmodum in specie *d. § vlt.* Bald. & post eum cæteri *ad Auth. res quæ.*

7 *L. iniquissimum 5 D. de iur. & fact. ignor. l. quod autem 6. §. si quidem pupillo, D. quæ in fraud. credit.*

8 *L. quidam ita 25. §. si quis filium, D. ad Senatusconsultum Trebellianum.* [Adde alium casum, quo venditio rei fideicommissariæ valet, ita vt neque ex postfacto irritetur etiamsi facta sit à persona prohibita, Nempe si vendita sit pro debito defuncti. Castr. ad *d. l. vlt. §. pen. C. hoc tit. per illum text. iunct. l. filiusfamilias* 114. §. *Diui* 2. *in fin. de legat.* 1.]

DEFINITIO X.

Ex fideicommisso transuersali non potest dos deduci, quomodo deduceretur ex fideicommisso relicto à descendente.

SÆpius iudicatum est, non posse dotem deduci ex bonis fideicommissi transuersalis, licet relicti sub ea conditione, si grauatus heres sine liberis decesserit. Præsertim contra viduam illustris *D.* Caroli de Seyssello Baronis d'Aix. Quod tamen mihi semper valde durum visum est. Nam qui heredem grauat, si sine liberis decesserit,[1] illud vtique velle intelligitur, vt possit ille sibi vxorem quærere,[2] ac proinde, vt pro dote possit bona sua obligare,[3] cum alioqui neque vxorem neque dotem facile inuenturus sit.[4] Idemque plerisque ex Dominis videbatur. *Relatum est* in causa N. Francisci de Bellegarde, & D. de Caide, 12. Decemb. 1596.

1 Sic enim vulgo nostri *ad Auth. res quæ, C. hoc tit.* quia scilicet transuersalibus nulla debetur legitima, cuius loco dos esse creditur, *ex l. quoniam nouella* 19. *C. de inoffic. testam.* [Cæterùm quo casu possunt fideicommissi bona alienari pro dote siue constituenda, siue restituenda, possunt etiam obligari pro eorum quæ in dotem data sunt tuitione, & vt vocant, manutentione, si forte illa quæ in dotem data sunt euincantur, quia nec datum videtur in dotem quod non durat datum quodque euictum est *l. qui res* 98 *in princ. D. de solut.* Aliud probari oporteret, si culpa mulieris quæ dotem accepisset, dos periisset. Nec enim ea culpa nocere deberet fideicommissario. Ex *l. exceptione* 67. *D. de fideiuss. l. quod quis* 203. *de reg. iur. Ita Senatus* in causa Franciscæ Claye & fratrum ipsius, 12. April. 1614.]

2 In necessarium antecedens, cum nuptiæ illæ sint, per quas iusti liberi quæruntur, *l. 1. D. sol. matr. l. hoc modo* 64. *in fin. de condit. & demonstr.* Siquidem non alij possunt dici liberi, quam qui patrem habent, nec rursum alius pater, quam quem nuptiæ demonstrant, *l. quia semper* 5. *D. de in ius vocand. §. si aduersus, Instit. de nupt.* Vnde est quod Iustin. *Nouell.* 39. *de restit.* ita scribit, *solis nuptiis homines facere valentibus.*

3 Est enim tacita hypotheca necessarium consequens dotis, post *l. vnic. C. de rei vxor. action.*

4 Qui autem vult necessarium antecedens, vult etiam necessarium consequens. Et contra *vulg. l. 2. D. de iurisdict. l. ad rem mobilem* 56. *l. ad legatum* 62. *D. de procurat.* Facit textus *in l. mulier* 23. *§. cum proponeretur, ad Senatusconsult. Trebellian.* ponderando verba illa, *& patris voto congruebat.* Quorum vtique non sensus ille est, quem putat Accursius, quod paternum officium sit dotare filiam, sed ille potius, vt quemadmodum patris votum fuit filiæ nasci liberos, nec eam sine liberis decedere, quod apparebat ex conditione illa, sub qua fideicommissum fuerat relictum, *si ea sine liberis decederet.* Ita dubitari non potest, quin ex voluntate testatoris potuerit filia dotem dare, sine qua nec honeste nubere, nec rursum extra nuptias liberos honeste quærere potuisset. Id enim est quod significant iuncta præcedentia, *& mulieris pudicitia*, cum in masculo aliud esset, in quo scilicet non est nouum, vt fideicommissum ab eo relictum, *si sine liberis*, deficiat propter solos naturales, quos non ex iustis nuptiis procreauerit, *l. ex facto* 17. *§. si quis rogatus, D. eod tit.* Porro hæc ratio, quæ sumitur ex voto & voluntate testatoris, perinde locum habet, si à transuersali relictum sit fideicommissum sub illa conditione, *si sine liberis*, atque si ab ascendente.

[DEFINITIO XI.

Sumptus ad petendum legatum facti nullam habens hypothecam tacitam.

HYpotheca tacita quam lex Iustiniani pro legatis & fideicommissis induxit,[1] non vsque adeò generaliter accipienda est, vt etiam ad legatorum & fideicommissorum fructus atque vsuras extendatur.[2] Multo minùs verò ad sumptus à legatario vel fideicommissario factos pro legati aut fideicommissi persecutione. Nam cùm sumptuum litis condemnatio sit personalis, quippe quæ in pœnam temerè litigantium in-

tium infligitur,[1] quis æquum putet vt propter moram & culpam heredis qui pro soluendo legato litem secum contestari passus sit, hereditas testatoris oneretur?[2] Ea ratio facit, vt inquiri non oporteat an heres qui ad legati solutionem cum expensis condemnatus est aliunde habeat ex quo possit soluere. Nam in damno morari legatarium propter sumptus litis æquius est[3] quàm ex ea causa deteriorem fieri conditionem creditorum defuncti anteriorum.[4] *Ita Senatus* in causa Jacobi Leblanc,& Antonij Vimercat 27. Junij 1614.

1 *In l.1.C.hoc tit.*

2 Multum enim refert an de legato ipso vel fideicommisso tractetur, an verò de vsuris legati vel fideicommissi *l. cùm nouus* 10.§.1.*D de alim.& cibar.legat.*

3 *L.qui solidum* 78.§.*etiam,de leg.*2. *l.eum quem temere* 77. *de iudic.& tot tit.de pœn.tem litig.*

4 Sua enim cuique mora nocere debet aut alteri *l. factum* 155.*de reg.iur.l.*2.*D.quod vi aut clam cum similib.*

5 Cum suæ si non culpæ saltem infelicitati imputare is debeat qui cum egeno & pertinaci debitore litigare coactus fuit *l.nam in nullam* 6.*D de dolo.*

6 Quibus scilicet nihil potest imputari *l.*1. §.1.*D. de separat.l.*3.*eod.*]

TIT. XXIV.

DE HIS QVAE SVB MODO legat.vel fideic.relinq.

DEFINITIO I.

Qui agnouit legatum cum onere restituendus est aduersus agnitionem & legati & oneris, si legatum ei euincatur.

VI testamento heredem instituerat ecclesiam,tibi legauerat fundum, ea lege adiecta, vt fundi vsumfructum Sempronius haberet quandiu viueret, tuque ipsi eo nomine caueres. Adita per ecclesiæ rectorem hereditate,tu legatum agnoueras,& Sempronio non solum caueras de præstando vsufructu,sed etiam euictionis nomine ex ea causa te obligaueras. Postea cum hereditatem soluendo non esse constitisset, & consequenter ecclesia exemplo minoris aduersus additionem restituta,[1] distrahi bona hereditaria, necesse fuisset,vt creditoribus satisfieret,[2] euicto tibi ex causa fundo, petebas, vt aduersus agnitionem legati contractamque præstandi vsusfructus obligationem tibi succurreretur, Placuit iustam esse petitionem tuam.[3] Euicto enim à te fundo sine culpa tua,æquissimum est liberari te ab eo onere, quod fundi legato adscriptum fuerat.[4] Est enim generale,vt onus,quod alicuius emolumenti prætextu iniunctum est, non debeatur, quoties emolumentum illud non datur.[5] Eademque ratio facit, vt si quando debitum fuit,deberi tamen desinat, ex quo emolumentum illud adimitur.[6] Nam & cum ex aliqua causa legatum remanet penes heredem,dicimus fideicommissum,quod à legatario relictum fuerat, non ab ipso deberi, sed ab herede.[7] Nec quod legatum agnoueris damnum te sentire æquum est, cum non tam ex agnitione legati damnum illud sensutus sis, quam ex facto ecclesiæ agnitam à se hereditatem omittentis,quod tibi nocere non debet.[8] Neque rursus augeri obligationem tuam oportet ob id solum, quod stipulanti Sempronio caueris vsusfructus nomine. Recipit enim ea stipulatio eadem conditiones,eademq; patitur exceptiones, quæ actioni ex testamento inessent,[9] licet actionem ex testamento nouet ac perimat.[10] Sed & condici ea promissio potest tanquam indebita posteaquam legatum amissum est, cuius contemplatione cautum fuerat Sempronio.[11] Id enim est quod dici solet, causam causæ esse causam causati, & sublata causa, effectum quoque tolli.[12] *Ita tractatum est* licet nondum pronunciatum,13.Cal.Julij 1591.

1 Potest enim ecclesia exemplo minoris restitui in integrum aduersus agnitionem hereditatis,adeoque hospitale tanquam quod sit pars quædam & membrum ecclesiæ, Ludouic Roman *cons.*470.*num.*2. post Ioan.Andr. *in c.*2.*de restit.in integr.in 6.* Alex.*cons.*9.*in princ.lib.*2.

2 *Vt in l.paterfamilias* 28. *& tot tit. de rebus auctor. iudic. possid.*

3 Cum ea quæ de nouo emergunt, nouo indigeant auxilio *l.de ætate* 11.§ *ex causa D de interrog.in iur.faciend.*

4 *L fideicommissum* 78. *de leg.*1. *l.Imperator* 80. *in princ.de leg.*2.*l.si legatarius* 8 *in princ.de legat.*3.

5 *L.Titia cum testamento in princ.*vbi Bart.*de legat.*2.*l.patet* 29.§.1.*eod.*

6 *L.Modestinus, alias l.si adimendo* 19.*D.de adim.legat.*

7 *L.si ab eo* 9. *de vsufruct.legat. l.Titiâ* 19.*in princ.de ann legat l.Stichus* 20.*C.Titia.de alim legat.*

8 *Arg l cum hereditate* 55. *l.si minor* 61.*D.de acquir.hereditat.* Excipe casum *l.si mulier* 31.*D.de minor.*

9 *L.si serui* 56.*de leg.*1.*l.*1.§ *si quis sub conditione, D.vt legat. nomin caueat.* Vide Guidon.Pap. *quæst.*96 *num.*3.*vers.& confirmatio.*

10 *L cum filius* 76. §.*heres meus, de legat.*2.*l.*1. *de prat stipul.* Scripsi *lib.*3 *Coniect.c.*1.

11 *L.*1.*de condict.sin.caus.l.*2.3 4.*&* 5.*D.de condict indeb.*

12 Andr.Tiraq.omnium fusissime *in tract.cessante causâ.*

DEFINITIO II.

In contractibus multum differt modus à conditione, sed non in vltimis voluntatibus,cum modus est causa finalis dispositionis.

INter modum & conditionem ea præcipue differentia est, quod conditio actum suspendit, modus non suspendit.[1] Sed in contractibus potissimum ea differentia locum habet,[2] nam in vltimis voluntatibus parum differt modus à conditione, cum modus causa finalis est dispositionis:[3] quod toties euenire intelligitur, quoties modus fauorem respicit testatoris aut alterius, quam eius,cui onus iniunctum fuit.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin.25.& 26.De fideic.supr.

1 *Not.in rubr.C.de donat.quæ sub mod.vel condit fiunt.& in l cum ab eo* 41.*D.de contrah.empt.*[Iunge *Defin.*1 *supr.de his quæ pœn.nomin.* vbi multa de modo & conditione. Quibus adde contra quam interpretes sentiant, Non posse dari hereditatem sub modo qui sit verus modus; id est implendus post aditionem, sed tantùm sub conditione, quia hereditatis acquisitio resolui non posset non secuto implemento, cum is qui semel heres fuit nunquam desinat *l. ei qui* 88. *de hered. instit.* Nulla certè talis institutionis sub modo fit mentio in libris nostris, nisi *in l. vlt. eod. illo tit.* sed longè alio sensu. Et titulus *hic in C.* non loquitur nisi de legatis & fideicommissis, Vt nec tit. *de cond. inst.* nisi de conditionibus. Ergo si quis heres instituatur,ita vt aliquid faciat, vel non faciat,pro conditione non pro modo id habendum est, vt ante aditionem impleri debeat saltem per cautionem Mucianam, si consistat in non faciendo, *l.mulier.*20 *in princ &* §.1.*D de cond.inst.*Sanè quamuis modus pro conditione obseruetur, in vltimis voluntatibus,secundum quid, cùm tamen est causa finalis dispositionis nihil distat à conditione in resolutione, vt nostri tractant *ad l.*1. *C.hoc tit.* Iunge *Defin.*1.*num.*3.*ante fin.inf de don.quæ sub mod*]

2 An scilicet onus iniunctum sit per formam modi,an per formam conditionis.Bart.*in l.quibus diebus* 40.§.*vlt.de condit. & demonstr arg.d l cum ab eo.*

3 Cravet.*cons* 59.*incip.Petrus Pollardi num.*4. Vide Bald.*in l generaliter col.*5.*vers.modo circà prædictâ C.de epist.& cler.*

4. Idem Cravet.vbi supra post alios multos quos citat.

DEFINITIO III.

Ex sola oneris iniuncti ratione non præsumitur quis vocatus, nisi antecedentis necessitas ita suadeat. Et quando ex coniecturis masculi onerati vocati quoque censeantur?

SI instituta vel substituta sit filia ea lege, vt qui primus ex ea nascetur masculus cogatur ferre nomen & arma testatoris, [1] non idcirco primus masculus post matrem substitutus videtur, sed matri potius, quæ instituta vel substituta fuit, iniunctum grauamen, vt non aliter ipsa eiusve heres, quisquis ille sit, hereditatem testatoris retinere possit, quam si primus masculus nomen & arma induat testatoris. [2] Non enim ex eo solo, quod onus alicui iniunctum est, honoratus credi debet, [3] præsertim cum onus tale est, quod à bonorum causa & acquisitione sit separatum, nec in necessarium antecedens requirat, vt bonorum acquisitio præcesserit, [4] quale illud certe est, de quo tractamus. Quid enim commune habet nomen familiæ cum bonis testatoris? An non vtrumque subsistere potest, vt & mater hereditatem ex testamento sine onere fideicommissi possideat, & eius filius nomen ferat testatoris? [5] Nec aliud erit, tametsi testator iusserit, vt defuncto priore masculo subsequens masculus eodem ferendi nominis onere adstringatur. Ea namque substitutio in onere potius quam in bonis facta videbitur, [6] si aliud nihil sit, ex quo possit colligi, voluntatem testatoris illam fuisse, vt masculi ad fideicommissum vocarentur. [7] Potest autem non improbabilis videri coniectura illa voluntatis, vt masculi, quibus iniunctum est onus ferendi nomen & arma testatoris, pro vocatis habeantur, si in eodem testamento positi sint in conditione, maxime vero si sub nomine masculorum. [8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 10. De condit. infert.

1 Alioqui ferret nomen & arma patris sui, non aui materni, *l. penult. D. de agnosc. liber. l. 1. in fin. de iur. immunit.*

2 Nihil enim vetat institui quem vel substitui sub ea conditione, quæ non sit in ipsius potestate, & quæ ex alterius voluntate, vel ex casu pendeat *l. 4 & 5. D. de hered. instit. l. vlt. D. de condit. instit. & pass. ill. tit. & tit. de condit. & demonstr.*

3 Alioqui nunquam locum haberet, quod dici solet, ei, qui non fuit honoratus nullum onus iniungi posse; *l. ab eo 9. C. de fideicomm. l. si fuerit 6 §. 2 de leg. 3.* si quisquis oneratus esset, hoc ipso vocatus & honoratus crederetur.

4 Aliud enim esset, si onus in necessarium antecedens præsupponeret honorem, *vt in l. denique 8. §. interdum, D. de pecul. legat. l. Titia Seio 87. § Seia libertu, de leg. 2.*

5 Potest siquidem talis esse testator, cuius nomen ferre honor sit potius quam onus, *l. sed sciendum 7.* vbi glos. & alij, *D. ad SC. Trebell.* Denique ex diuersis nihil inferri potest, *vulg. l. Papinianus 20. D. de minor.*

6 In fauorem scilicet matris, quæ fuit instituta vel substituta sub hac conditione, vt ea per aliquem ex masculis impleta possit mater admitti ad institutionem vel substitutionem, alioqui cum conditiones implendæ sint in forma specifica nihil prodesset agnosci onus à secundo masculo, quod esset iniunctum primo, *argum. l. qui heredi 44. l. Maniæ 55. & pass. de condit. & demonstr.*

7 Cum placeat etiam ex nudis coniecturis fideicommissum induci posse, *l. penult. de leg 1. l. cum proponabatur 64. de leg. 2. l. fideicommissa 11. §. item si quis, de leg. 3. l. heredes mei 57. §. cum ita. D ad SC. Trebell.*

8 Secundum ea, quæ ex communi interpretum nostrorum opinione disputauimus *Defin. 1. & 35. de fideicomm.*

TIT. XXV.

DE CONDIC. INSERT.

DEFINITIO I.

Substitutis per fideicommissum masculis ex familia non presbyteris, non aufertur fideicommissum ei, qui conditioni euenienti tempore non fuit presbyter, licet postea factus sit.

PRATER herede instituta sorore, substituerat per fideicommissum post sororis mortem liberos masculos, qui ex ea nascerentur, hac tamen adscripta conditione, vt si presbyteri essent, succedere ex fideicommisso non possent. Quærebatur, an, si quis ex iis liberis ad fideicommissum admissus postea presbyter factus esset, fideicommissi commodo priuari deberet? Placuit non debere, propterea, quod testamenti verba ad id tempus relata viderentur, quo fideicommissi casus & conditio euenisset. [1] Itaque causam illam finalem semel extitisse sufficiebat, vt in perpetuum actus subsisteret. [2] Quo pertinet, quod vulgo nostri ex Grammaticorum præceptis iactitant, qualitatem verbi regulari secundum tempus verbi aut participij, cui iungitur, [3] alioqui dicendum esset eum, qui agniti fideicommissi tempore presbyter non esset, non aliter admittendum fore, quam si caueret, quod nunquam presbyter fieret, inducta in eam rem Mutiana cautione, quæ in conditionibus negatiuis locum habere solet: [4] quod tamen pessimi sane esset exempli & contra bonos mores. [5] Accedebat, quod fideicommissum non sub ea conditione negatiua relictum proponebatur, *si non erunt presbyteri*, sed facta demonstratione præsentis temporis euenientis fideicommissi hoc modo, *omnibus qui non sint presbyteri*, vt proinde nihil obstaret quo minus deberetur fideicommissum ei, qui tunc presbyter non reperiretur. [6] Postmodum vero adimi propter adeptam sacerdotij dignitatem, non solum iniurioſum esset, [7] verum etiam præter mentem testatoris. Qui sicut sacerdotes ad fideicommissum vocatos esse noluerat, ita eis acquisitum fideicommissum non ademerat. [8] Aliud enim est non dare, aliud adimere. [9] Quare ad rem non pertinebat, quod contra obiiciebatur, conditionis negatiuæ vim illam esse, vt immutabiliter impleri debeat. [10] Id enim ad eas conditiones pertinet, quæ futurum tempus respiciunt, non ad demonstrationes in præsens aliquod tempus relatas. [11] Quod autem habet antiqua iuris regula, non valere actum, qui ad eum casum peruenit, à quo incipere non potuit, [12] toties verum non est, quoties actus ille iam perfectus semel & absolutus fuit. [13] Denique conditionem alioquin odiosam, & quæ non solum libertatis ius quodammodo infringeret, [14] sed etiam religionis fauorem labefactaret, [15] interpretatione temperandam potius quam adiuuandam esse visum est. [16] *Ita Senatus* Calen. Decemb. 1588.

1 Est enim generale, vt in dispositionibus conditionalibus tempus euenientis conditionis spectari oporteat, *l. intercidit 59. l. eum qui post apertum 104. de cond. & demonstr.*

2 Bald *in l. si quis heredem 7. D. de instit. & substit.*

3 Bart & Castr. *in l. substitutione 33 & l. ex facto 43. de vulg. & pupill subst.* Vide text. elegantem *in l. cum pater 77. §. cum inter. de leg.*

4 *L. Mutiana 7. vbi not. D. de condit. & demonstr.*

5 Quia retraheret ab electione vitæ contemplatiuæ, Bart. *in l. si ita quis, §. is cui, de leg 2. & cons. 1. incip. Parmensis quidam, num 2.* Dec. *cons. 259 incip. visis his.* post Alexand. *consil. 18. vol 1.* Crauet. *cons. 152.* Boer. *quæst. 354.* Didac. Couarr. *lib. 1. var resol. cap. 19. num. 8.* Itaque videtur hic casus esse ex eorum numero, in quibus cautio Mutiana hodie sublata est, *l. 2.* vbi DD. *C. de indict. viduit. toll.*

6 Sufficit enim qualitatem adfuisse eo tempore, quo adesse debuit, nec semper adesse illam necesse est. De quo vide Bald. *cons. 57. vol. 2.*

7 Tanquam

7 Tanquam quod esset in pœnam eius, quod pie & honeste factum esset. An enim pœna, an conditio, an translatio sit, ex defuncti voluntate apparet, *l.2.D.de his quæ pœn.caus.relinq.*

8 *Arg.d.l.cum pater 77.§.cum inter, de leg.2.*

9 *L.1.§.pen.D.de his quæ in testam.delent.* Adde, quod multa facta tenent, quæ fieri prohibentur, *l.pœne furioso 8. de his qui sui vel alien.iur.sunt.*

10 *L.quicquid 99.§.1.de verb.oblig.*

11 Vide addit.ad Bart *in d.l.2.C.de indict.viduit.tollend.*

12 *L.quia in eum casum 16. D. ad legem Aquil. l.pro parte 11. D.de seruit.*

13 *L.penult.§.vltim.* vbi late Bart.& post eum cæteri, *D.de verb.oblig.l.in ambiguis 85.§.1.de regul.iur.*

14 Quod sane odiosum est, *l.Titio centum, de condit.& dem.*

15 Summa enim est ratio, quæ pro religione facit, *l.sunt personæ 43.de relig & sumpt funer.*

16 *L.cum quidam 19. de liber.& posthu. l.hoc modo 64.in fin. D.de condit.& demonstr.*

DEFINITIO II.

FIdeicommissum alicui iniunctum sub ea conditione, *si sine liberis decesserit*, per liberos naturales excluditur,[1] nisi legitimorum mentio adiecta sit,[2] si non ex testantis dignitate aliusve coniecturis probabilibus appareat de contraria eius voluntate.[3] Non idem est, si legitimos tantum liberos grauatus heres reliquerit,[4] quia de iis sensisse testator non intelligitur:[5] de spuriis multo minus, ne alioqui heredem ad delinquendum inuitasse videatur.[6] Quod si liberi sub legitimorum demonstratione in conditione positi sint, nihil causæ est, cur non pro legitimis haberi debeant, qui ritè sunt legitimati.[7] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *L.ex facto 17.§.si quis rogatus 1. D.ad SC.Trebell l.cum pater 77.§.volo, l.Lucius 88.§.Dama, de leg 2.l generaliter 6.§.cum autem.* vbi Bart.*C.de instit.& substit.*

2 Quæ ideo nimirum solet adiici, vt qui naturales tantum erunt, non etiam legitimi excludantur, quia pluribus conditionibus coniunctim adscriptis omnium concursus copulatiue requiritur, *l.si heredi plures 5. D.hoc tit.de condit. l.cum pupillus 78.de condit & demonstr.*

3 *d.§.si quis rogatus 1.& not.in d.§.cum autem.* Præsertim vero per Bart. *in d.§.si quis rogatus.*

4 *L.si ita quis 51. §.si cui in tempus, de legat.2. l.fideicommissum 76.de condit.& demonstr.*

5 Quia conditionum verba naturaliter & vere, non ciuiliter & ficte sunt intelligenda, *l.qui heredi 44.l.Manius 55.eod.tit.* In conditionibus autem voluntas testatoris maxime dominatur, *l.in conditionibus 19.l.pater Seuerianam in princ.& §.1.eod.*

6 Siquidem spurios eos appellare solemus, qui nati sunt non ex concubina, sed ex damnato coitu. Dixi *in tit de nat.liber.supr.*

7 Omnes enim legitimati sunt legitimi, licet non omnes legitimi sint legitimati. Apostill.ad Bartol. *in d.§.cum autem.* Guid.Pap.*decis 482.* Adde *l.vlt.D.de iur.delib.*

DEFINITIO III.

Liberi eius, qui propter sacerdotium exclusus est à fideicommisso, non eo minus admittuntur, si ante suscepti sint. Multo magis faciunt deficere conditionem fideicommissi.

EXclusis à fideicommissi iure per conditionis verba presbyteris, non ideo tamen excluſi videbuntur liberi ex eo suscepti, qui postea presbyter factus sit.[1] Nam si presbyteratus dignitas superueniens quæsitum fideicommissi ius non adimit,[2] multo minus nocere debet liberis iam ante susceptis.[3] Neque enim nouum est, vt plus iuris habeat filius quam parens,[4] nimirum, si non eadem in vtroque ratio sit excluſionis.[5] Illud sane facilius quis amittat, per liberos presbyteri ante sacerdotium susceptos excludi fideicommissarium, qui à patre presbytero facto non excluderetur.[6] Solam enim fideicommissi conditionem deficere satis est ad excludendum fideicommissarium, tametsi aliquid sit, quod prohibeat, ne is ipse per quem conditio deficit, admitti possit.[7] Plane nulla conditione adscripta constat non tantum per sacerdotium non extingui ius substitutionis, at neque per ingressum religionis, nisi vno illo casu, quo appareat testatorem de bonis in agnatione & familia conseruandis cogitasse.[8] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Nec enim medium est inhabile, cum ponamus susceptos istos ex eo, qui nondum eo tempore erat presbyter.

2 Vt diximus *Defin.1. 3. argum l.cum pater 77.§.cum inter; de legat.2.*

3 *Arg.l familiam 9.D.de Senator l.2.C.de libert & eor.liber.*

4 Quamuis regulariter aliud sit, *l.si viua matre 3. & ibi not.C de bon.matern.*

5 Marian.Socin.eleganter *cons 2.vol.3.*

6 Scilicet cum presbyteri à fideicommisso excluſi sunt, vt in proposita specie. Admittentur enim hoc casu liberi non ex persona patris, sed ex propria, & ab auo non à patre, *l.3 D.de interd.& rel.leg.*

7 *d l.filius familias 114.§.cum quis erit, de leg 1.*

8 Francisc.Mantic. *de coniect.vltim.volunt.lib.8. tit.12. nu. 25.* post Crauet. *cons.152 num.2.*

DEFINITIO IV.

Qualitas masculinitatis posita in priore substitutione non censetur repetita in posteriore, si sit diuersa qualitas substitutorum magis & minus distinctorum.

QVod priore substitutionis parte masculi soli in conditione positi sint, facere non debet, vt in sequenti ea masculinitatis, vt aiunt, qualitas reperita semper intelligatur, si non vrgeat probabilis & euidens coniectura voluntatis ad excluſionem fœminarum. Itaque si cum primo loco substituti essent quidam de familia, ob eamque causam de liberis masculis concepta conditio, ne per fœminas deficeret,[1] posteriore loco substituti proponantur extranei sub ea conditione, Si persona grauata sine liberis moreretur, apparet ex diuersa substitutorum qualitate non posse videri masculos in conditione positos; quod non sit verisimile, voluisse testatorem prohibere, ne filiæ ab intestato saltem præferrentur substituto extraneo,[2] tametsi fœminas prioribus ex familia substitutis præferri noluisset.[3] Eadem fere ratio facit, vt si masculi soli sint substituti, non idcirco tamen conditio adscripta, *si sine liberis*, de solis masculis intelligi debeat,[4] quia fieri potest, vt fœminas ad fideicommissum inuitare testator noluerit, at saluum voluerit iis esse ius legitimæ successionis ab intestato ad excluſionem fideicommissarij.[5] *Ita Senatus* ibidem.

1 Maxime si excluſæ sint fœminæ non tantum per adiectam mentionem masculorum, sed etiam per dictionem taxatiuam *duntaxat*, positam in præcedenti substitutione, Bart. *in l.Lucius, col penult. vers. sed quæro circa hoc de pulchra quæstione.* vbi late Alex.& DD.*de vulg & pupill substit.* Alex. *in l.coheredi 41. §.qui discretas, eod.& cons.66.lib.2.* Crauet. *consil.vltim.num.5. arg l.qui filiabus 17.de legat.1.* Idem Bart. *in l.cum ita, de condit. & demonstr.*

2 Hoc enim casu fœminæ non excludunt fideicommissum. Socin.& alij *ad l cum anus 102.de condit.& demonst.*

3 *Arg.l.cum acutissimi 30. C.de fideicomm. l vel singulis 37. de vulg.& pupill.substit. l.Lucius 85.* vbi gloss.communiter approbata in verb. *præstulit, D.de hered instit.*

4 Studio scilicet conseruandorum in familia bonorum quantum fieri posset, quia non possunt conseruari per fœminas aut per descendentes ex fœminis, *l.2.in fin. de iur. immunit. l. pronunciatio 195.§.vlt.de verb.signific.*

5 Nisi posterior clausula iuncta sit præcedenti, in qua mentio facta fuerat masculinitatis per copulam, *Et*, quæ dicitur repetitiua præcedentium omnium qualitatum, Bart. *in l Seia, §. Caio, de instruct & instrum.legat. l in repetendis, de legat.3.* Aut nisi ex coniecturis appareat, testatorem in ipsis substituisse, quos vocauerat, vt relatio facta sit cum omnibus suis qualitatibus, *vuig.l.asse toto 77.D.de hered.instit.* Alex. *consil.9.num.16.*

vol.1. Dec. *conſ.291.incip.viſis & diligenter,num 6. verſ.hiis præmiſſis.* [Simile eſt quod dici ſolet Clauſulam poſitam in vno capite inſtrumenti, ſiue teſtamentum ſit, ſiue contractus influere in ſequentia, Imò & trahi ad præcedentia, ſi ſit poſita in medio. Ex *l.3 §. filius, D. de liber. & poſthum.* Alioqui cùm vnaquæque clauſula ex ſe perfecta eſt, & ſuum ſenſum habet, difficilius eſt vt conditio aut reſtrictio poſita in vna clauſula ad aliam, ſiue præcedentem, ſiue ſubſequentem extendi debeat, niſi cum eadem, aut maior ratio eſt. Craue. *conſ.135.* Præſertim *nu.* 16. Socin. *conſ* 10.]

6 *Arg d l. vel ſingulis 37 de vulg. & pupill. ſubſtit. Gloſſ. in d.l. Lucius 85. in verb pratulit, de hered inſtit.*

DEFINITIO V.

Conditionis nomen quando ſumatur pro modo, & quando modus pro conditione.

SI quid tibi teſtamento datum aut contractu promiſſum ſit ſub ea conditione, quomodo notarij plerumque loqui ſolent, vt hoc vel illud facias, non tam conditio inſerta quam onus iniunctum modusque adiectus videbitur.[1] Non enim ex figura verborum æſtimanda & diſcernenda conditio eſt, ſed ex eorum vi & poteſtate,[2] quam ſola teſtatoris aut contrahentium voluntas inducit:[3] quanquam, ſi quis ad figuram verborum reſpicere volet, ea placet obſeruatio, quam noſtri tradunt, vt conditio per particulam, *ſi*, modus per *vt*, concipiatur.[4] In teſtamentis tamen & vltimis voluntatibus minus intereſt quam in contractibus, an conditio ſit, an modus.[5] *Ita Senatus* ſæpius.

1 Bart. *in l. quibus diebus 40. §. vlt. num. 5. de condit & demonſtr. ex l. 2. §. vlt. de donat. l Manin 44. de manum. teſtam.* Conditionem enim notarij in hac formula ſumunt pro lege & pacto, *vt in l. ea conditione 14. C. de reſcind vend & alibi paſſ.*

2 Multum tamen interdum refert, an figura conditionis expreſſa ſit an non, *vt in l. in ratione 30. §. tametſi, D. ad legem falcidiam.*

3 *L. in conditionibus 19 in princ. & §. 1. & 2. l. pater Seuerianum 101 in princ. & §. 1 de condit & demonſtr.*

4 Ita enim vulgo noſtri *ad l cum ab eo 41. per ill. text. de contrab empt.*

5 Craue. *conſ 59. incip Petrus Pollardi, num. 4.* Dixi *Defin. 2. ñ. de his qua ſub mod. leg. vel fideic. relinq.*

DEFINITIO VI.

Qui controuerſiam alicui mouere prohibitus eſt, nihil ab eo per tranſactionem accipere poteſt eo nomine, in dubio tamen credendus eſt accepiſſe pro aliis iuribus, ſi qua ſint.

QVi legatum, aut quid aliud teſtamento relictum eſt ſub ea conditione, ſi heredi controuerſiam non fecerit,[1] contra voluntatem feciſſe videtur, ſi agnitum quoque legatum ratúmque habitum iudicium defuncti pecuniam ab herede, litem metuente, per ſpeciem tranſactionis acceperit.[2] Quid enim refert, an legatarius pro omni iure, quod aduerſus heredem habere poterat, aliquid conſecutus ſit, an vero iura ſua, quæ habere poterat, exegerit?[3] Niſi, quod priore caſu minus accipit, tanti nimirum æſtimans iura ſua, quæ pluris vtique eſſe potuerunt.[4] Aut quid intereſt, an ius habuerit, necne, mouendæ aduerſus heredem controuerſiæ?[5] Siquidem tritum illud eſt, conditionis verba naturaliter intelligenda eſſe, nec tam ad ius quam ad factum referenda.[6] Neque dubitandum eſt, quin ea teſtatoris in propoſita ſpecie voluntas fuerit, vt heredem ſuum ab omni litis metu & incommodo liberaret.[7] Plane, ſi quid aliud fuit, quod legatarius pro ſuo iure, aut ex eo ipſo teſtamento, aut qua alia ratione, ſaluo teſtatoris iudicio petere potuerit, idipſum tranſactione remiſſum, aut potius accepta quantitate æſtimatum perceptumque intelligetur, vt in dubio ea capiatur interpretatio, quæ fauorabilior eſt.[8] Non enim facile quiſquam credendus eſt, impugnare velle defuncti iudicium, quod ſemel agnouerit,[9] præſertim ſi ex eo maius damnum paſturus eſſet.[10] Cæterum ſi legatario, per quem aliud contra teſtatoris voluntatem factum eſt, heres vltro percepterit, pœnamque remiſerit, impunitum erit factum legatarij,[11] ſi non intereſſet alterius, cui nocere facto ſuo heres non potuerit.[12] *Ita Senatus* in cauſa Dn. Joannis Claudij de la Roche Senatoris; contra Franciſcam Loſam, 8. Id. Mart. 1591.

1 Quemadmodum etiam interdum heres damnatur, ne controuerſiam alij faciat, *vt in l. penult D de liber. legat*

2 Tranſactio enim præſupponit controuerſiam, vel motam, vel ſaltem mouendam, *l. 2. C. de tranſact. l in ſumma 65. §. 1. D. de condict indeb.*

3 Priore ſiquidem caſu fit quædam veluti compenſatio, quæ pro ſolutione & petitione eſt, *l ſi debitor 4. D. qui potior. in pign hab. l. amplius non peti 15. D. rat. rem haber.*

4 *Arg. l. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. canſ. fact. l Imperator 70 §. ſi centum, de legat. 2.*

5 *L. nuda 5. C. de contr. & committ. ſtipul. l. pacto conuento 15. D de tranſact.* Guid. Pap *queſt. 377. num. 2.*

6 *L. qui heredi 44. l. Manius 55. de cond. & demonſtr.*

7 Nam & metus litis hoc caſu tantum poteſt, quantum lis ipſa, *d. l. 2. C. de tranſact.*

8 Ne ſcilicet pœna priuationis incurratur, quæ ſemper odioſa eſt.

9 Quia nec poteſt id iure facere, etiam maxime velit, nec inducere diuiſionem voluntatis, *l. 4. 5. & 6. de legat. 2.*

10 Nemo enim creditur velle damnum pati, & iurium ſuorum iacturam incurrere, *vulg. l. cum de indebito 25. D. de probation.*

11 Pœnam ſiquidem remittere poteſt is, cuius ſolius intereſt, *l vltim. de eo quod cert. loc. l. de lege 6. §. vltim. & l. ſeq. D. de leg. commiſſ.*

12 *L. 1. de alien. iud. mut.*

DEFINITIO VII.

Factum deceſſoris nocet ſucceſſoribus etiam ex propria perſona venientibus, ſi ex eo facto defecit conditio, ſub qua ſucceſſores fuerant vocati.

QVi centum tibi legauerat pro iuribus omnibus, quæ aduerſus heredem habere potuiſſes, idem te tuoſque liberos ſcripto heredi ſubſtituerat, ſi is ſine liberis moreretur; ſed ea lege adiecta & conditione, vt ſi qua parte controuerſia heredi fieret, irritæ eſſent & pro non ſcriptis ſubſtitutiones, quas in tuam tuorumque vtilitatem feciſſet. Placuit, ſi quid contra voluntatem feceris, nocere id debere non ſolum tibi, ſed etiam tuis ſucceſſoribus,[1] licet ex propria perſona fideicommiſſum perſequentibus.[2] Nec magis abſurdum hoc caſu videri poteſt, vt factum tuum liberis tuis noceat, quam ſi fideicommiſſum iis datum aut ademptum eſſet ſub ea conditione, ſi tu heredi aliquid dediſſes aut non dediſſes.[3] Conditionem enim nihil prohibet in vnius perſona concipi, vt in alterius commodum, aut incommodum, vel impleatur, vel deficiat, ſicut euenire et legatis tibi centum, ſi Titius Capitolium aſcenderet.[4] Diuerſum eſſet ita concepta conditione, ſi neque per te, neque per tuos liberos heredi controuerſia moueretur. Etſi enim vna conditio eſt pluribus perſonis impoſita, prodeſſe tamen eam implenti placuit, nocere non implenti.[5] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ita nimirum faciente voluntate teſtatoris, qui ſubſtitutiones in tuorum fauorem factas voluit eſſe irritas, ſi quid tu faceres contra voluntatem, quia nec eos ſubſtituerat, niſi tui contemplatione, *vt in l. filiofamilias 42. de condit. & demonſt.*

2 Quamuis dici ſoleat ſucceſſoribus ex propria perſona fideicommiſſum petentibus non nocere factum deceſſoris, etiam cui extiterint heredes, neque hoc caſu locum eſſe legi, *cum à matre, C. de rei vindic.* Oſaſch. Cacher. *deciſ. Pedem.*

3 Quo

3 Quo casu esset in tua potestate facere, vt conditio deficeret, *l. nonnunquam 52. de condit. & demonstr.*

4 *L. si quis Sempronium 68.* vbi elit textus elegans, *D. de hered. instit.*

5 *L. si plures 6. C. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Stipulatio legatorum & fideicommissorum nomine interposita easdem retinet conditiones, quas actio ex testamento.

CVm ius legati aut fideicommissi ex testamento competentis in stipulationem transfusum est, si diem aut conditionem testator adscripserat, quæ in stipulatione omissa sit, easdem tamen conditiones stipulationi inesse credendum est, quæ testamento inerant.[1] Est enim hæc stipulatio ex earum numero, quas cautionales vocant, quarum proprium & singulare ius illud est, vt actionum, quas nouant & perimunt, naturam induant, vicemque repræsentent,[2] propter quam causam instar actionum habere dicuntur.[3] Proinde si qua exceptio agenti ex testamento obiici potuisset, eadem agenti ex stipulatu recte obiicietur.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. 1 § si quis sub conditione 14 D. vt legat. nom. caueat.*

2 *L. 1. § cautionales, D de prætor. stipulat.*

3 *L. actionis verbo 37. D de oblig. & act. l. sed & he 35. § non solum, D. de procur.* Scripti *lib 3. Consil. cap. 1.*

4 *d. §. si quis sub conditione.* Ergo & obiici poterit de non implemento modi, quia in vltimis voluntatibus modus pro conditione habetur, *l. 1. vbi gloss. penult. Cod. de his quæ sub mod.* Dixi *Defin. 5. in fin 3.*

DEFINITIO IX.

Legatum pro dote tacitam conditionem nuptiarum habet, si factum sit ab extraneo, secus si ab ascendente, & ideo posteriore casu transmittitur, priore non item.

LEgatum dotis causa ab extraneo relictum; tacitam conditionem[1] habere intelligitur, si nuptiæ sequentur,[2] cum nec dos esse possit ante matrimonium,[3] nisi dies nuptiarum non tam legato, quam legati solutioni dictus sit.[4] Nihil enim commune habet tempus solutionis cum iure obligationis.[5] Quod si non ab extraneo; sed à patre legatum tale relictum proponatur, diuerso vtiq; iure censebitur, vt tacitam conditionem habere nullam videatur, quia nec expressam admitteret,[6] cum legitimæ loco sit.[7] Proinde filias ante nuptias defuncta transmitteret legatum ad quoscunque filiæ heredes; quod alioqui non transmitteretur: quia legitimæ petendæ ius in heredem transmittatur,[8] at legatum conditionale non item.[9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 12. supr. de legat.

1 *L. Titio 71. §. Titio genero, de cond. & demonstr.*

2 Itaque non sufficiet puellam ad nubilem ætatem peruenisse, *l fancimus 24. C. de nupt.* sicut nec sufficeret esse illam traductam ad domum sponsi, ibique defunctam, si ad nubiles annos nondum peruenisset, *l penult. § fin.* vbi Bald. *D. quod falsi.* Sed *aud* Boer *quæst 22. num. 37.*

3 *L. 3 D. de iur. dot.* Cravet. *cons 101. num. 3.*

4 *L. ex his verbis 5. C. quand. dies legat. ced.*

5 *Arg l. 1. D. qui potior. in pign. hab.*

6 Quod enim expresse facta non posset, cur tacite factum credatur?

7 Imputatur enim dos in legitimam, & succedit loco legitimæ secundum nostros qui ista confundunt, *ad l quoniam nouella 29. C. de inoffic. testam.* certum autem est, legitimam neque diem recipere, neque conditionem, *l. quoniam in prioribus 32. eod. tit.*

8 Dummodo non sit petenda per querelam inofficiosi non præparatam, *l si quis filium 34 eod.*

9 *L. 4. 5. & pass D quand. dies leg ced. l. si cui legetur 49. § hoc autem legatum, de legat. 1.*

DEFINITIO X.

Si substitutionis verba sint apta comprehendere filias, non facile capienda est interpretatio quæ illas excludat, licet in aliis partibus testamenti facta sit mentio masculorum.

COnditio illa, si sine liberis, quæ in fideicommissis plerunque adiicitur, deficit procul dubio, si is qui rogatus est superstite filia decesserit.[1] Nam & sufficeret superesse liberos ex filia etiam prædefuncta.[2] Sed tamen aliquando accidit, vt dubitationi locus esse possit, an qui liberos simpliciter in conditione posuit, de masculis tantum sensisse videatur; nimirum si ex aliis testamenti verbis ea capi possit coniectura voluntatis?[3] Quid enim si testator in institutione proprias filias excluserit, solosque masculos heredes instituerit? Cur non filiorum quoque filias, quas haud dubie tanquam remotiores minus dilexit,[4] excludere voluisse credatur, in fauorem præsertim filij primi gradus, & masculi & superstitis?[5] Siquidem dici solet sumendam ex institutione interpretationem substitutionis, viderique testatorem eos in substitutione prætuliisse, quos prætulit in institutione, ac eundem inter substitutos, quem inter institutos ordinem seruasse.[6] Sicut & illud verum est, nunquam meliorem esse debere conditionem personæ, quæ fuerit minus dilecta?[7] Quod item si appareat, testatorem habuisse rationem conseruandi in familia patrimonij?[8] Finge in eum casum, quo scripti masculi sine liberis morerentur, substituras quidem filias, sed ea lege, vt qui primus ex ipsis masculus nasceretur, de nde secundus, & sic deinceps alius atque alius, nomen & arma familiæ deferret?[9] Quid rursum si substitutus non sit extraneus, sed ex liberis & descendentibus?[10] Nam extraneo substituto vtique difficilius est credere, vt heredum præsertim filiorum filiabus præferre illum testator voluerit.[11] Quod in substituto vno ex liberis aut nepotibus maxime quem constet magis dilectum fuisse, quam liberos in conditione positos, minus mirandum esset.[12] Nec sane desunt qui hanc distinctionem probent.[13] Quid denique si ex contractibus ab eodem testatore inter viuos initis appareat, sic eum existimasse, vt ex maiorũ suorum testamentis soli masculi ad ea bona vocari deberent, quæ ipse à maioribus accepisset?[14] Cur non ei interpretationi, quam testator ipse fecerit, stare heredes cogantur? Aut saltem pati, vt ex enunciatione illa voluntatis coniectura capiatur?[15] *Senatus* tamen etiam omnibus suprascriptis circumstantiis concurrentibus pronunciauit; defuncto filia superstite altero ex masculis heredibus, nullum fideicommisso locum esse. Nam cum liberorum appellatio filias æque ac masculos comprehendat, verba sane repugnabant, à quorum propria significatione non aliter recedi oportuit, quam si contraria euidenter esset voluntas testatoris.[16] Etsi autem constat in fideicommissis interpretandis habendam præcipue rationem voluntatis,[17] eam tamen voluntatem ex testamenti verbis colligi necesse est, & quidem ex iis quæ disponant.[18] Nec facile quisquam credendus est voluisse quod non dixerit,[19] ne aliter posito iure vagentur omnia in incerto, ac cuique liberum sit pro arbitrio suo defuncti hominis voluntatem eiusmodi commentis in vtram velit partem detorquere.[20] Neque rursum probabile erat, voluisse auum neptem ex filio postponi patruo in patris portione, ne ipsi filio in ea portione instituto fecisse videatur iniuriam, si ita heredem eum scripserit, vt non possit filius in iis ipsis bonis, quæ à patre habuit, filiam

heredem relinquere. Hæc enim illa est pietatis coniectura, quæ Papinianum mouebat, vt conditionem hanc, *si sine liberis*, etiam tacitam, & ab auo prætermissam, supplendam putaret.[21] Denique verba illa enunciatiua, quibus testator extra testamentum & disponendi voluntatem vsus proponebatur ad alium finem, & vt sibi suisque heredibus prodesset potius, quam vt seipsum fideicommisso obstringeret, aut sibi suisve bonis vel heredibus legem diceret, non poterant obligare heredes, quo minus nullum in iis bonis fideicommissum relictum esse possent dicere.[22] Præsertim, cum idem ille, qui eiusmodi verba enunciatiua protulerat, postea testatus inter liberos ita substitutionem concepisset, vt non minus de filiabus, quam de masculis sensisse videri deberet.[23] *Ita Senatus* in causa Dn. Guillielmi Onciaci, Dn. de Cognac, tunc Senatoris integerrimi & eruditissimi, nunc Præsidis meritissimi, & Dn. de Maillac consentientibus omnium votis, 4. Calend. Febr. 1594.

1 *L. non est sine liberis* 148. *de verbor. signific.*

2 *L. 1. C hoc tit.*

3 Cum vna pars testamenti per aliam possit & debeat declarari, *l. qui filiabus* 17. *l. si seruus plurium* 50. *§. vlt. de legat. 1. l. quæsitum* 12. *§. Papinianus antepen. D. de instruct. vel instrum. legat. l. verum* 23. *D. de hered petit.*

4 Nam quo quis remotior est à testatore, eo minus dilectus fuisse præsumitur, *l. omnia* 32. *alias l. cum ita, §. in fideicommisso, de legat. 2. l. vltim. & ibi not. Cod. de verborum significationib.*

5 Eiusdemque heredis instituti, cuius causa omnium fauorabilissima esse solet, *l. Titia cum testamento* 34. *§. qui inuita, de leg. 2.* iunct. *l. Sempronius* 47 *eod.*

6 *L. fin.* vbi Bart. *D. ad Senatusconf. Trebell. l. 1. C. de impub. & aliis substit.* Not. Socin. *in l. si is qui ducenta, num. 4. de reb. dub.* Alex. *in l. coheredi* 41. *§ qui discretus, de vulg & pupill substit. & conf. 63. lib. 2.* Paul. Castr. *in l. 1. C. hoc tit. & conf. 409. lib. 2.* Barbat. *inter consil. Alexand. conf. 52. lib. 4.* Corn. *conf. 265. lib. 4.* Dec. *conf. 270.*

7 Idem Bart. *in d. l. vlt ad SC. Trebell.* Curt. sen. *conf. 151. col. 4. vers. probantur prædicta.* Corn. *conf. 146. col. 2. lib. 4.* Curt. iun. *conf. 48. col. 8. vers. accedit, nu. 6.* text. *in l. Publius* 36. *§. 1. de cond. & demonstr.*

8 Hoc enim casu qualitatem masculinitatis in vna parte testamenti appositam in aliis repetitam videri placet, Bartol. *in l. Titia, §. vltim. de legat. 2.* Bald. *in l. quemadmodum, §. hac verba, ad legem Aquil. & in l. in ciuile, D. de legib. Ex l qui non militabat, §. 1. de hered instit. l. 3. §. filius inter medias, de liber. & posthum. l. legatorum* 33 *§. qui plures, de legat. 2. l. quæsitum* 78. *§. 1. de leg. 3.*

9 Alioqui non posset nomen & familia conseruari per descendentes ex fœminis, *l. 1. in fin. D. de iur. immun. l. pronunciatio, 195. §. vlt de verb. sign.*

10 Nam liberorum causa fauorabilior esse solet, *l. cum anus* 102. *vbi not. de condit. & demonstr.*

11 *L. cum acutissimi* 30. *C de fideic.*

12 Qui enim ponitur in dispositione, magis diligitur, quam qui tantum in conditione, *l. heredes mei* 57 *§ cum ita, §. ad SC Trebell.*

13 Carol. Ruin. *conf. 140. vol 2.*

14 Desideria namque morientium ex arbitrio viuentium colligenda sunt, *l. quoniam 4. C. de natur. liber.*

15 *Arg l vlt. D. de hered instit.*

16 *L. non aliter* 63. *de leg. 3.*

17 *L penult. de leg. 1. cum similib.*

18 *L Gallus, §. 1. de liber. & posth. l. quidam* 46. *de hered instit. l. Lucius* 78. *§. tres heredes, in fin. ad SC. Trebell. l. pater* 38. *§. penul. de leg. 3.*

19 *L. Labeo 7. de supell. leg.*

20 *L. ille aut ille* 15 *§ cum in verbis, de leg 3.*

21 *L cum anus* 102 *de condit. & demonstr.*

22 Verba enim enunciatiua incidenter & ad aliud prolata, & extra testamentum non possunt probare, *l. ex hac scriptura* 26. vbi Bart. *D. de donat. l. Diuus* 24. *de test milit.*

23 Nam etiã si verba enunciatiua inducerent fideicommissum, posterior tamen voluntas prænalere deberet, *l. 3. §. vltim. l. 4. de adim legat.* Vide Francisc. Mantic. *lib. 6 de coniect vltim volunt tit. 15. num. 10. & tit. 13. num. 8.* Dec. *conf. 480. nu. 4. vers. & conclusioni.*

DEFINITIO XI.

Conditio concepta per dictionem collectiuam omnes, *debet in omnium personis purificari.*

SVbstitutio facta pluribus in tota hereditate, sub ea conditione, *si omnes sine liberis decedant*, non vindicat sibi locum in portione eius, qui solus sine liberis defunctus sit. Sed in omnium personis euenire conditionem necesse est, quæ omnium personas complexa est.[1] *Ita Senatus* in causa sororum Genier, 5. Cal. Maij 1594.

1 Dictio enim *omnes* est collectiua, & omnium personas complectitur, & ideo verificari debet in omniam personis, praterquam in casu *l. heredes mei* 57. *§. cum ita.* vbi omnes notant *D ad SC. Trebell. & in l. penult.* vbi est text. *C. de impub. & aliis substit.*

DEFINITIO XII.

Fideicommissum relictum sub simplici conditione, si sine liberis, *deficit superstitibus liberis, nec sub duplici conditione datum vnquam præsumitur.*

FIdeicommisso sub ea conditione relicto, si quis sine liberis decederet, sufficit ad excludendum fideicommissarium, quod relictis liberis decesserit is cui adscripta fuerat conditio,[1] quicquid postea de liberis contingat,[2] id est, siue liberi illi viuo fideicommissario sine liberis decesserint, siue non, & siue parentis hereditatem agnouerint, siue repudiauerint.[3] Semel enim defecta fideicommissi conditio iterum restitui, vt quandocunque existat & impleatur, non potest.[4] Ac sane si conditio ita concepta, *Si Titius sine liberis decesserit*, eam interpretationem admitteret, vt illa quoque adiectio subintelligeretur, *aut liberi eius sine liberis*, non tam interpretatio illa dicenda esset, quam mera extensio, nec solum de casu ad casum, quod in vltimis voluntatibus perraro quidem, sed tamen aliquando admittitur ex identitate, vt loquuntur, aut maioritate rationis,[5] sed etiam de persona ad personam, quæ extensio multo difficilius inducitur.[6] Maxime in fideicommissis, quæ tam odiosa sunt, vt ad inducenda illa non sufficiat testatorem voluisse, nisi etiam dixerit & disposuerit.[7] Nec est contrarium quod dici solet, in fideicommissis præcipue spectandum esse testantis voluntatem.[8] Id enim tunc locum habet, cum de interpretando fideicommisso agitur,[9] non etiam cum de inducendo.[10] Nam & illud quoque verum est, coniecturas voluntatis, quæ ad fideicommissi interpretationem afferuntur, tales esse debere, quæ ex ipsis testamenti verbis colligi possint:[11] Ne aliter posito iure fiat, vt de hominis defuncti voluntate pro arbitrio quisque statuat, quicquid velit.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L filiusfamilias* 114. *§ cum quis erit rogatus, de leg. 1.*

2 Oldrad. *conf. 21.* incip. *Thema tale est.*

3 *d. §. cum quis erit.*

4 *L. heredibus* 77. *in prine. D. ad SC. Trebell.* Sicut è contrario semel impleta conditio nunquam potest deficere, *l. si quis heredem 7. C. de instit. & substit.* Iunge *l. hac conditio* 10. *in fin. principij*, si cum Cuiacio legas, quomodo legendum est *non defectam, D de condit. & demonstr.*

5 Notant nostri *ad l. Gallus, §. & quid si tantum, de liber. & posthum.*

6 DD. ibid. Nam nec vnquam persona extrinsecus subintelligitur, *l. si ita stipulatus* 126. *§. Chrysogonus*, vbi etiam not. *D. de verb. oblig.*

7 Vt omnium apertissime probatur, ex *l quidam cum filiumfamilias* 40. vbi Bald. notat, *D. de hered instit.* Facit *l. vnic. §. vbi autem, vers. sin autem ad deficientis, in fin. Cod. de caduc. tollend.*

8 *L penultim. de legat. 1. l fideicommissa* 11. *§. item si quis, de legat. 3.*

9 Vt in

9 *Vt in l.haredes mei,57.§.cum ita, ad SC.Trebell.*

10 *d l.quidam, l pater, 38.§ pen.de leg.3. l.Lucius, 78. §.tres haredes,ad SC. Trebell.*

11 *L.cum proponebatur, 64.de leg.2. l. Gallus, 29.§.1.de liber. & posthum.*

12 Diuinando potius, quam interpretando, vt loquitur Iustin.*in Nouell.107. de testam.imperf.*

DEFINITIO XIII.

Legatum pro alimentis datum filio naturali cum onere fideicommissi, si is sine liberis moreretur, debetur filio viuenti,quamuis monacho effecto.

NAturalis pater, qui legitimos quam plures habebat filios, ei qui naturalis tãtum erat alimenta & vestiaria legauerat in diem vsque completi anni quinti & vicesimi, [1] & ab eo tempore centum. Et adiecerat velle se, vt si in pupillari ætate,vel alia quandocumque filius ille decederet sine liberis naturalibus, ex vero & legitimo matrimonio procreatis, [2] ea centum apud hæredes manerent. Legatarius vix completo anno decimo tertio in sacrosanctam Diui Dominici familiam adscriptus, in eaque per multos annos educatus fuerat. Curantibus id hæredibus,& eos sumptus, quos in religionis ingressu fieri necesse fuerat, præstantibus. Cum vicesimum quintum annum excessisset, petebat centum. [3] Hæredes negabant se debere, quasi relicta essent sub conditione quæ defecerat, quod is ante vicesimum quintum annum factus monachus, ex eo tempore liberos legitimos habere posse desiisset, [4] adeoque mundo mortuus videretur: [5] Placuit, non eo minus legatum deberi, quia non tam datum quam ademptum esset sub conditione, quæ haud dubie defecerat, cum filius ante vicesimum quintum annum non decessisset, qui etiam tum viueret. [6] Nam quod dici solet, monachos mundo mortuos esse, sicut ad causam alimentorum non pertinet, quia & edunt & bibunt: ita nec ad huiusmodi legatum, quod velut in locum alimentorum substitutum esset, quæ in annum vsque vicesimum quintum præstari testator iusserat. [7] Atqui inquies, non debentur alimenta filio ne quidem naturali & legitimo, cum habet aliunde, ex quo se alat. Fateor, [8] sed id locum habet in alimentis ex legis dispositione debitis, [9] non item in his,quæ ex legato: [10] Multo minus in ea pecunia quæ pro alimentis quasi in perpetuum taxandis legata sit. [11] Accedebat quod monasterium minus sufficientes habebat facultates, ad alimenta monachis suppeditanda. Quo vtique casu non refellitur monachus ab alimentorum petitione,à qua alioquin repelleretur. [12] *Ita Senatus* in causa R. fratris Henrici Perrod Dominicani,contra liberos procuratoris patrimonialis Perrod,prid. Non. Septembr.1595.

1 Cum filiis naturalibus etiam superstite legitima prole alimenta debeantur, adeoque spuriis natis ex damnato coitu, idque ex æquitate canonica,de qua *in cap.cum haberet, Extr.de eo qui duxit in matrim. quam poll.per adulter.*

2 Quibus verbis videtur excludi matrimonium, vt non possit esse loco filij,quia matrimonium, quod monachus contrahere intelligitur cum religione, fictum est non verum.

3 Quasi legati dies eo demum tempore & cessisset & venisset, *l.si cui legetur, 49.de legat. 1.*

4 Non enim sunt legitimi liberi, nisi qui ex iustis nuptiis sunt susceptI, quas porro contrahere non potest religiosus professus votum castitatis.

5 *Can.non dicatis, 12.qu.1.*

6 *Arg l.ex facto,17.§.si quis rogatus,1.D.ad SC.Treb.*iunct. *l.Starius Florus* 48.§. *Cornelio Felici, D.de iur.fisc.*

7 In iis enim,quæ sunt meri facti,nullus fictioni iuris locus relinquitur, *l.denique* 19. *D ex quibus caus.maior.l.in bello,* 12.§.*facti, D.de captiu & postlim.*

8 Retinet enim naturam alimentorum, *l.cum hi,*8.§.*si integra quantitas,* & *seq.D.de transact.* iunct. *l.si quis eum,* 10.§.*qui iniuriarum.si quis caution.*

9 *L.si quis à liberis,* 5.§.*idem iudex,* & 5.*alimenta, D.de agnosc.* & *alend liber.*

10 *Per cap cum haberet,Extr.de eo qui dux.in matrim quam poll per adulter.*

11 Cum nihil vetet legari alimenta etiam ei, qui aliunde habeat vnde se alat, *d.l.cum hi,*8.§.*nihil autem interest.*

12 *Vt in d.l.cum hi,*§.*si integra quantitas.*

13 Alioquin necari videretur ob religionis ingressum is, cui hoc casu alimenta denegarentur, *l.necare,* 4.*D.de agnosc & alend.liber.*

DEFINITIO XIV.

Cautio præstanda est à filio petente legatum,in quo gratiatus est sub conditione omnimodo extitura. & quid si cauere ac satisdare non possit?

ANigitur mortuo quandocumque monacho legatario, centum illa quasi monacho pure quæsita ad monasterium pertinebunt? [1] At non videtur hoc dici posse salua testatoris voluntate, qui vtique eam pecuniam penes hæredes manere voluit,si testatoris filius ante quintum & vicesimum annum sine liberis naturalibus ex legitimo matrimonio procreatis moreretur. Hic autem etsi mortuus reuera non erat,tamen pro exinde mortuo habebatur,ex quo monachus effectus desierat liberos habere posse, [2] quod ante vicesimum quintum annum euenerat. Itaque visum est, quasi partim defecta, partim impleta conditione, quæ scilicet omnimodo extitura esset, [3] medium sequi temperamentum, [4] vt ad legati quidem petitionem filius admitteretur, sed ita tamen si cauere paratus esset de pecunia post mortem suam hæredibus restituenda, dato in eam rem fideiussore. [5] Quod si facere commode non posset, pecunia illa mercatori traderetur, per cuius manus perciperet ille vsuras legitimas, quamdiu viueret; [6] perinde ac si legatario iniunctum esset onus pecuniæ post mortem suam hæredibus restituendæ. Quo casu solus monasterij ingressus non excluderet fideicommissi petitionem,quia fieri posset,vt ante diem fideicommissi cedentem hæredes morerentur,nec superesset persona, cui fideicommissum sua die restitui posset. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex Auth.ingressi,C.de sacrof.eccles.*

2 Cum exinde nulla sit spes in posterum mutandi status, *arg.l.intercidit,*59 *in fin.de cond & demonstr.*

3 Nam conditio,quæ omnimodo extitura est, habetur exinde pro impleta,*l quod si ea conditione,* 18.*D.de condit indeb. l. si pupillus,* 9.§.*qui sub conditione D de nouat.*

4 Vt solent mediæ sententiæ esse æquiores, *l. vltim. D. de iur. fisc. l.adeo,* 7.§.*cum quis ex aliena, D.de acquirend.rer. domin.*

5 Esset enim alioqui obligatio monachi inutilis, cum sit certum moriturum cum fine hærede, *l. Stichum aut Pamphilum,* 91.*in fin principij, D.de solut. l.habere licere,* 57.*D.de euict. l.* 1.*C.de oblig.action.*

6 *Arg.cap.per vestras, Ext.de donat int.vir. & vxor. l.postquam,*5.§.2.*in fin.D.vt legat.seu fideic.ser.*

7 Boer. *decis* 354. *nu* 13. [Vbi tamen refert pronunciatum fuisse transmitti spem fideicommissi. De quo vide *Defin.* 42. *num.*3.*s.de sacrof. eccles.*]

DEFINITIO XV.

Defecta conditione fideicommissi à legatario relicti non tenetur legatarius cauere pro legato consequendo, qui alioquin teneretur.

ERgo si in proposita specie filius non nisi post vicesimum quintum annũ monachus effectus fuisset, aliud proculdubio Senatus noster constituisset, id est, nulla illum præstandæ satisdationis necessitate oneraret; quia eo casu conditio, sub qua legatum

ademptum fuerat, *si legatarius ante vicesimum quintum annum sine liberis moreretur*, prorsus defecisset,[1] ac pecunia monasterio quæsita esset.[2] *Ibidem.*

1 Quoties enim certum est legatum aut fideicommissum neque deberi, neque vnquam debitum iri, satisdatio locum non habet, *l.1.§.vlt. & l.2.D.vt in possess legat.* conditio autem, quæ semel defecit, postea nemquam potest existere, *l.filius familias, 114. §.cum quis erit, de legat.1. l.haredibus, 77. in princ. ad SC. Trebell.*

2 *Auth.ingressi, C.de sacros.eccles.*

DEFINITIO XVI.

Monasterium in successionibus & conditionibus loco filij est si testamenti verba non repugnent.

MOnasterium loco filij esse solet, non solum ad succedendum,[1] sed etiam ad excludendum fideicommissarium, quasi defecta fideicommissi conditione, cum is, qui monasterium ingressus est, rogatus fuit de restituenda hæreditate, si sine liberis moreretur.[2] Sed id locum non habet, quando fideicommissum per verba tam enixa, & naturalitatem, vt ita dicam, demonstrantia conceptum est, vt fictioni locus nullus relinquatur.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia monasterium succedit monacho regulariter, si aliud nihil impediat, *dict. Auth.ingressi, C.de sacros.eccl. cum ibi not.* Vide tamen quæ scripsi *Defin.42.n.5. de sacros.eccles. & Defin. 25 num 12.n.5 de fideic.*

2 *Novell. 123. de sanctiss episc. capit.37. §.si quis sub conditione*, vnde sumpta est, *Auth nisi rogati, C. ad SC. Trebell.*

3 Vt plurib. tractat Alex. *cons.121. vbi Apostill. vol.2.* [Boer. *quæst 354.* Iunge *Defin.14.n.5. in fin.*]

DEFINITIO XVII.

Conditio, si sine liberis, in fideicommisso apposita an & quando præsumenda vel probanda sit extitisse?

VVlgaris fideicommissorum conditio, si grauatus hæres sine liberis morietur, non aliter quidem existit, quam si grauato hæredi superstites liberi nulli fuisse probentur;[1] eaque probatio incumbit fideicommissario si agat, quoniam actori semper incumbit onus probandi, tum quoque cum suam in mera negatione fundat intentionem.[2] Sed hoc ita, si is, qui de fideicommisso conuenitur, obiiciat, probetque grauatum hæredem aliquo tempore liberos habuisse, quos & patri superstites fuisse contendat.[3] Nam si neque fideicommissarius neque grauati hæres de liberis quicquam fateatur, habet fideicommissarius intentionem fundatam in naturali cuiusque hominis statu. Nemo enim cum liberis nascitur.[4] Quod si in confesso sit, habuisse quidem grauatum liberos, sed ij simul cum patre periisse dicantur, ita vt certo sciri non possit, quis prior decesserit, dicendum erit in dubio extitisse conditionem fideicommissi,[5] nec tantum si impuberes liberi fuerint,[6] sed etiamsi puberes,[7] non quasi in dubio fauendum sit fideicommissis, quæ haud dubie sint odiosa, nisi cum ideo relinquuntur, vt bona in familia conseruentur,[8] sed ex tacita testatoris voluntate, qui ponendo grauati liberos in conditione de iis certe cogitauit, non quos haberet pater in ipso instanti mortis, sed qui patri mortuo superessent,[9] vt ad eos hereditas patris, si pater ita vellet, aut ex testamento, aut ab intestato peruenire posset,[10] non etiam vt liberorum hæredes, fortassis extraneos & testatori ignotos,[11] fideicommissario præferret. *Sine die.*

1 Quia si vel vno instanti superuixerint, liberi faciunt deficere fideicommissum, *l filius familias, 114. §. cum quis erit rogatus, de leg.1. l. ex facto, 27. §. pen. ad SC. Trebell.*

2 *L hoc iure, l.ita stipulatus, 115. vers. quod si ab initio de verbor.oblig.* Bart. *in Lanella, eod. & in l.pen § docere, ne quis eum qui in ius vocat. est.*

3 Francisc. Mantic. *lib.11. de coniect. vltim. volun. tit.4. nu.7. vers. tertius casus.*

4 Idem Mantic. *ibid. num.1.* ex traditis per Bart. *in l. si prim, num.17. de oper. noui nunciat. & nu. 6. in fin.*

5 *L. ex facto, 17. §. pen.* vbi Rip. & cæteri, *ad SC. Trebell.*

6 Quo casu facilius præsumuntur ante patrem defuncti, *l. qui duos. 9. §. cum in bello, &* §. *vlt. D. de reb. dub.*

7 Nec enim distinguitur *in d §. pen. l 17. ad Treb.*

8 De quo vide eundem Mantic. *lib.7. de coniect. vltim. vol. tit.1.*

9 Ad quid enim bonum esset iis fauere, qui cum patre morientes numquam possent succedere in iis bonis testatoris? *arg. l. si post mortem, 10. §. vlt. D. de bonor poss. contr. tab.*

10 Nec enim admitto vllo casu, liberos positos in conditione censeri positos in dispositione, de quo vide quæ scripsi, *Decad. 26. de error. pragmat.*

11 Semper enim testatori incerta & ignota est persona hæredis alieni, *l. sciendum, 70. de verb. signific. l qui liberis, 8 §.1. de vulg. & pupill. substit.* Videtur tam hanc quæstionem eleganter tractatam apud Mantic. *dict. tit. 4.*

DEFINITIO XVIII.

Si filiæ pater amplius reliquerit sub ea conditione, si nupserit ex patrui voluntate, non eo minus consequitur legatum, quod nupserit citra patrui voluntatem, præsertim si eius consensum requisierit.

PAter filiabus singulis reliquerat institutionis titulo summam mille florenorum, si ex voluntate & consensu patrui hæredis instituti nuberent, si secus facerent, non nisi summam quingentorum. Cum ex iis quædam nupsisset, requisito quidem, sed non expectato consensu patrui, & quidem nobilis plebeio, ac cuius nuptiis non satis honeste patruus, idemque vir nobilis consentire potuisse videbatur, petebat tamen summam integram mille florenorum; quasi conditio illa, *si ex voluntate & consensu patrui nuberet*, bonis moribus aduersaretur, liberamque matrimonij libertatem impediret.[1] Plerisque contra videbatur, licitam esse conditionem, quæ non tam impediendi matrimonij causa adiecta esset,[2] cum in arbitrio filiæ pater reliquisset, an sine consensu patrui nubere vellet, si minore legato contenta esse maller,[3] quam vt eam proposito amplioris legati præmio ad matrimonium honestius inuitaret.[4] Adscripto scilicet duplici legato in duplicem euentum, vt eligendi facultatem haberet filia, non vt amplius legatum peteret contra voluntatem testatoris, cui satisfacere noluisset,[5] malique exempli fore dicebant, si patri ea testandi ratio prohiberetur, quæ ad filiam in officio continendam, ne tam facile imparem maritum eligeret, prodesse posset.[6] Præsertim vero cum ex euentu constaret filiam ob festinatas contra patris, patruique voluntatem nuptias minus digno marito se coniunxisse, nec denegaret patruus, idemque hæres, si minus in legato, quam in legitima esse probaretur, quin id quod legitimæ portioni deerat ex bonis hæreditariis supplereretur.[7] Vicit tamen voto vno, cum nouem essemus, contraria sententia, siue quod odiosa videretur voluntas patris, qui propriis filiabus fratrem prætulisset,[8] quem constabat post testatoris mortem contraxisse matrimonium cum concubina, vt liberos naturales, quos ex ea susceperat, faceret legitimos[9] ad excludendum fideicommissum,[10] quo erga fratris filias grauatus erat, si sine naturalibus & legitimis liberis mori eum contingeret, siue quod legatum illud mille florenorum pro legitima relictum esset, in qua grauari per conditionem filia nõ poterat,[11] siue quod omnino patris iudicium ne-

cium ne-

cium neglexisse videretur illa, quæ patrui consensum requisiisset, tametsi non expectasset. " Siue denique quod alteri filiæ, quæ ex patrui voluntate & consentu nupserat, alius atque indignus maritus datus esset, vt proinde mala & auara potius, quam bona mente consensum suum expectari debuisse patruus causari crederetur. " *Ita Senatus* in causa Nicolai Brondel Chirurgi, & N. Joannis Pauy, 29. Mart. 1597.

1 Debent enim matrimonia esse libera, *l cum tale* 72. §. *si arbitratu*, iunct. *l. filia* 28. *de condit. & demonstrat. l. turpia* 54. §. 1. *de legat.* 1. *Iungel. Titia* 100. *de condit. & demonstrat.*

2 Talis enim conditio ipso iure remitteretur, & pro non adiecta haberetur, *l cum ita* 6. *& seq de cond. & demonst.*

3 Nam & poterat pater ab initio minorem summam ei pure relinquere, quo casu non habuisset quod quereretur.

4 Aliud enim est ab honestis nuptiis prohiberi filiam. Aliud vero ad honestiores nuptias certa lege inuitari, *d. l. cum ita, & seq.* Vide *l Titium* 47 *in pr. de admin rut.*

5 Nec enim tacite ferendum est, vt testatoris voluntas circumueniatur, *l si eui legatum* 92. *vers. neque enim dolet, eod tit. de cond & demonstr.*

6 Item credendus est pater prudens consilium capere pro liberis *l vlt. C. de curat furios. l. vlt Cod qui & aduers. quos in integr restit. non posse*

7 *Ex Iesimus* 36. §. 1. *versic repletionem*, iunct. *l omnimodo*, 30. *C. de inoff testam* Certum enim erat, non potuisse legato, quod pro legitima dabatur, vllam initici conditionem vsque ad concurrentem legitimæ quantitatem, *l quoniam in prioribus*, 32. *C eod. tit.*

8 Contra illam pietatis conditionem, de qua *in l cum auus* 101. *de condit. & demonstr. & in l. cum acutissimi*, 30. *Cod. de fideicomm*

9 *Ex cap. tanta, Extr qui sint legit.*

10 Quod non excluderentur per feios naturales, at ne quidem per adoptiuos, nec per legitimatos ex rescripto Principis, *Ex l fideicommissum* 76. *de condit & demonst. l si ita quis* 51. §. 1. *de leg* 2. Plus enim potest legitimatio, quæ fit per subsequens matrimonium, quia non potest videri facta in fraudem, vt cæteræ non solum propter additam sacramenti religionem & sanctitatem, sed etiam quia fit quodammodo ex necessitate ad exonerandam conscientiam. Iunge tamen *Defin. seq.* [& obserua distinguendos esse adoptiuos, de quibus in supradictis legibus, & legitimatos ex rescripto Principis. Illi enim secundum magis communem opinionem excludunt fideicommissum relictum sub illa conditione, si decesserit sine illis naturalibus & legitimis, non item si sub illa, si sine illis naturalibus & legitimè natis, aut ex legitimo matrimonio procreatis, Vt multis tracta Mantica adrectis etiam ampliationibus & limitationibus plurimis *lib. 11. de Coniect. vltim. volunt. tit. toto per tot.* Non enim tam facile possunt legitimationes fieri in fraudem, cùm habeant fundamenta in natura & veritate, Nec tam noua forma introducatur per legitimationem, quam vetus reddatur ablata macula illegitimitatis, quæ non inducta fuit, nisi ex legibus, sine quibus omnes liberi essent pares, id est, naturales & veri. Et ferè legitimati siue ex rescripto siue per subsequens matrimonium, de quibus in *Defin seq.* sunt verè in omnibus, & per omnia legitimi, quamuis non nisi per fictionem ex legitimo matrimonio procreati, vt supradicto loco Mantica disputat. Iunge quæ scripsi de illegitimis etiam incestuosis legitimatis per rescriptum Principis ad *Defin. 5. nu. vlt. & ad Defin 7. 5 de natur. liber*]

11 Quamuis liberi ex concubina & ante matrimonium suscepti, non tam legitimi, quam per subsequens matrimonium legitimati viderentur. Sed tanta est vis matrimonij, vt etiam qui ante matrimonium nati sunt, non tantum pro legitimatis, sed etiam pro legitimis, ac si ex legitimo matrimonio nati essent, & quidem quod ad omnia habeantur, *dict. c. tanta, cum sua glos.*

12 *d. l. quoniam in prioribus* 32. *C. de inoff. testam.* Vide tamen *l Iesimus* 36. §. *cum autem. eod.*

13 Exemplo eius quod dici solet de patrono, cuius consensum sufficit esse requisitum, ne spretus videatur, cum Papa derogauit iuri patronatus laicorum pro medietate, quod facere potest, secundum ea, quæ scripsimus *in tit. de iur patron.* Facit tex. cum ibi notat. per DD. *in l qui Romæ* 122. §. *coheredes, de verb. oblig.*

14 Et in fraudem filiæ, cuius pater melius de fratre præsumpserat, *arg. l. vnum ex familia* 67. §. *vlt. de leg. 2.*

DEFINITIO XIX.

Legitimati per subsequens matrimonium non extinguunt conditionem fideicommissi relicti, si sine liberis in iusto matrimonio procreatis.

FIdeicommissum relictum à Titio sub ea conditione, si sine liberis in iusto & legitimo matrimonio procreatis decesserit, non excluditur per liberos in concubinatu natos, licet per subsequens matrimonium legitimatos. [1] Id enim faciunt conditionis verba ad nascituros liberorum tempus relata. [2] Non idem esset fideicommissi conditione sic concepta, si sine liberis naturalibus & legitimis decesserit. [3] Perinde enim & naturales & legitimi liberi sunt matrimonio quandocumque subsecuto, atque si post contractum matrimonium nati essent. [4] *Ita tractatum est*, in eadem causa.

1 Francisc. Mantic. Iureconsultorum, quos ætate nostra habuit Italia clarissimus & celeberrimus, nunc vero Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis iustissimus, qui hanc communem dicit, *lib. 11. de Coniect vltim. volunt tit.* 12. vbi totam hanc quæstionem & copiose & perfecte ex eo more tractat, *à numer* 14. *vsque ad* 25. vbi doctissimos, qui per subsequens matrimonium legitimatos tenet, habere quidem pro legitimis simpliciter & absolute, quantum ad ea omnia quæ ab ipsa lege deferuntur, aut cum agitur de successione patris, & de bonis ipsius patris, de quibus potuisset ille pro arbitrio disponere, sed non etiam cum agitur de bonis alterius testatoris. Nec enim alij liberi debent excludere substitutum, quam ij, de quibus testator ille senserit, qui fideicommissum reliquit, *l ex facto* 17. *5 si quis rogatus, D. ad SC. Trebell l cum pater* 77. *5 volo, de legat 2.* Voluntas enim testatoris non nisi ex verbis colligi potest, quæ ex verbis, quibus vsus est, *l non aliter* 69 *l ille autem ille* 25. §. 1. *de leg* 3. Atqui is qui natus est in concubinatu non potest dici natus in iusto & legitimo matrimonio, si verborum proprietatem inspicias & rei veritatem, quamuis matrimonium retrotrahatur ad initium naturalium. Id enim fit per fictionem ex natura certi liberi legitimationis, *l vlt. D. de natal. rest.* Verba autem testatoris debent intelligi secundum naturam & veritatem, non secundum fictionem, *l vltim. De his qui ven ætat. impetr.* Maxime cum qualitas iuncta verbo intelligenda sit secundum rem ipsius verbi, *vulg l 4 §. si extraneus, de noxal action dict. l ex facto* 17 §. *pen ad SC. Trebell* 2. quæ aliter quamuis legitimatio per subsequens matrimonium habatur rem, aliter ad ea quæ determinato modo habent veritatem non fingit retro, vt ea possit extendere, inquit Bald. *in l in testamento, nu* 14. *in fin. C de testam. milit.* Nec fit vnquam ex causa ad causam à testatoris considerato modum, Bart. *ad l Gallus*, §. *& quid, tantum, de liber. & posthum, num* 3. Nec refert si quod ad interpretationem voluntatis testatoris, Alexand. *in l. Lucius, num* 17. *de vulg. & pupill substit.* Neque refert an testator dixerit *in iusto*, an vero *de iusto*, aut *ex iusto matrimonio procreatis*; quia dictio illa vtraque, *de & ex*, significat causam proximam & immediatam, *l. 1 §. emancipatus, de coniung cum emanc. liber. eius, l. eo tempore* 50. *in fin. D de pecul. l 1. §. ex incendio*, vbi Bart. *de incend. ruin. & naufrag.*

2 Quæ debent accipi naturaliter & proprie, non autem impropriè nec fictitiè, vt proximè diximus, *l qui heredi* 44, *leg Manius* 55. *de condit. & demonstr. l heredibus* 77. §. 1. *D. ad SC. Trebell.*

3 Vt dixi *Defin. præced. num.* 10. *&* 11.

4 *Cap tanta*, iunct. *gloss Extr qui filij sint legit. capit. cum ijs cunctis, & cap. innotuit, Extr. de elect.*

TIT. XXVI.

DE VSVR. ET FRVctibus legat.

DEFINITIO I.

Vsuræ & fructus legatorum debentur à die moræ tantum, nisi cum sunt in legato, aut nisi legatum sit pro legitima.

SVRAS aut fructus legatorum à die moræ deberi verius est, [1] moram vero non prius contractam videri posse quam legatum agnouerit legatarius & petierit. [2] Itaque fructus interim percepti ad hæredem pertinebunt, tanquam bona fide percepti, [3] licet non ignorauerit legatum, quod vtique legatario nihil petenti offerre non debuit. [4] Proinde agnito postea quandocumque legato non restituentur. [5] Sed hoc ita est accipiendum, si non ipsi quoque fructus in legato sint, [6] quod plerumque euenit. Sed & si pro legitima legatum proponatur, fructus quoque à die mortis debebuntur, quoniam legatario si legitimam peteret deberentur. [7] *Ita Senatus* contra D. Daussans vxorem Dn. de Cornillion, 8. Cal. Febr. 1589. & rursus in ea causa, de qua SC. 3. 9. 10. 11. infr.

1 Non à die tantum litis contestatæ, vt quidam putant *ex eis C. de vsur. & fructibus legat.* qui debet intelligi, si mora non præcesserit contestationem: neque rursus à die mortis, vt male vulgo creditum est, quamuis dominium legati recta via transeat a testatore in legatarium. Scripsi latius in libris Coniecturarum. Textus est *in l. si quis seruo* 84. *l. Titia Seio* 87. §. *vsuras, de legat.* 2. *l. si quis bonorum* 23. *l. cum res* 47 *de legat.* 1. [Senatus tamen nostri interdum eam opinionem secutus est, vt fructus legatorum non debeantur, nisi ex die litis contestatæ, nempe cùm contestatio facta est ante prolatas tabulas testamenti à legatario qui per earum exhibitionem probare intentionẽ suam debeat, *l. 1. §. si dies, D. vt in poss. legat.* Accedebat quod ab iis in prima instantia exhibendis legatarius excluſus fuerat. *Ita Senatus* pro Claud. Lambert, 12. Cal. Sept. 1612.]

2 Nam sicut petenti legatario non debet hæres moram facere, *d. l. cum res*, ita neque legatum non petenti vltro offerre. Mora enim est, cum quis congruo loco & tempore interpellatus non soluit, *l. mora* 32. *D. de vsur.* nec proinde intelligitur mora vlla fieri, vbi nulla petitio est, *l. nulla* 88. *de reg. iur. l. si pupillus* 127. *de verb. obligat.* nisi cum mora contrahitur reipsa fauore minoris ætatis, vt *in d. l. Titia, § vsuras, de leg.* 2. *l. cum quidam* 17. *§. si pupillo, D. de vsur. l.* 3. *C. in quibus caus. in integr. restit. necess non est.*

3 *L. bona fidei* 48. *D de acquir. her.* non autem tanquam percepti à domino, cum rei legatæ dominium transeat recta via à testatore in legatarium, *l. legatum* 80. *de leg.* 2. *l. à Titio* 64. *in fin. de furt.*

4 Pugnare tamen valde videtur quod scriptum est *in leg. quæsitum* 40. *de acquir. rer. domin.* nisi intelligatur eo modo, quo in Coniecturis interpretati sumus, *lib.* 7. *c.* 3. Vide *l. ei qui*, 13. *D. de condict. instit.*

5 Quia eos percepit hæres suo iure, *arg. l. in fideicommissaria.* 18. *vers. quoties D ad SC. Trebell.*

6 Aliud enim est quærere de fructibus vel vsuris legatis, aliud vero de fructibus vel vsuris legatorum, *l. cum vnus* 10. §. *verbis fideicommissi, de alim. vel cibar. legat.*

7 Cum legitima sicut hæreditas augeatur fructibus, *l. Papinianus* 8 § *si conditioni, D. de inoff. test.* Boer. *decis.* 3.

DEFINITIO II.

Legatis fructib. fundi quousque solutum sit aliquid, quod antea sit æstimandum, faciunda est ante omnia æstimatio sumptibus & diligentia legatarij.

AT quid si pater vestimenta filiæ legauerit pro mariti dignitate, & quousque soluta sint iusserit sibi habere filiam fructus fundi Titiani? Putabant quidam hæredi incumbere, vt vestimenta æstimari curet, tum soluat æstimationem. Interea vero fundi Titiani fructus ad filiam pertinere debere, [2] atque ita superioribus annis à Senatu iudicatum [3] referebant. Sed contraria sententia obtinuit, Filiam ipsam curare debere, vt vestimenta æstimentur, [4] nec prius Titiani fundi fructus suos facere posse, quam per hæredem steterit, quo minus ea æstimatio fiat, aut facta præstetur, [5] vt scire is possit, quonam pretio fundi Titiani liendi ius sit habiturus. [6] Nam cum fundus ipse Titianus non sit legatus, non prius sciri potest, quid sit in legato, quam ea æstimatio facta fuerit. Cui vero iustius incumbere potest, vt doceat, quid sit in legato, quam illi ipsi cui legatum est? [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Vt in l. Lucius* 12. *de alim. vel cibar. legat.*

2 Quia videtur testator legasse fructus fundi Tidani, vt eos filiæ perciperet, quousque vestimenta soluerentur. Quæ verum erat non esse soluta, quamdiu non fuerunt æstimata.

3 Pro Melchiona Dufour vxore Dn. Claudij Baland, Aduocati.

4 Quomodo dicimus eum, qui condemnatus est ad refundendas expensas contumaciales, non quidem posse in lite vlterius progredi, quousq; eas refuderit, sed hoc tamen ita, si prius taxatæ fuerint aduersario ita vrgente. Condemnati enim est soluere, non curare, vt contra se taxentur.

5 Pro facto enim habetur, quod per alium fiat ne fiat, *l. in omnibus causis* 39. *l. in iure ciuili* 161. *de reg. iur.*

6 Nam quemadmodum inutile pignus est, quod non potest distrahi, ita & quod non potest lui, *tot. tit. C. de distr. pign. & de luit. pignor.*

7 Quia nec aliter bene agere potest, quam si petat id ipsum, quod est in legato, *l. 1. de pen. leg.* 1. *§. item si ita, D. ad leg. Falc. l. si pœnam* 24 iunct. *l. cum sine* 19. *D. quand. dies legat. ced.*

DEFINITIO III.

Legatorum ad pias causas, puta pro dote relictorum fructus & vsuræ debentur à die mortis.

LEgatorum, quæ ad pias causas relicta sunt, singulare ius est, vt fructuum vel vsurarum incrementum admittant à die mortis testatoris, perinde ac si fructus ipsi aut vsuræ essent in legato: [1] cum tamen regulare sit, vt non nisi à die moræ deberi incipiant. [2] Proinde si quid mulieri pauperi pro dote legatum sit, siue à viro, siue ab extraneo, vsuræ à die mortis debebuntur, quoniam in piam causam legatum illud factum creditur. [3] *Ita Senatus* in causa Domini de Sarmoyé, contra Dn. de Messimieu, 7. Cal. Sept. 1592. Junge SC. 7. supr. de sacrof. Eccles.

1 Andr. Tiraq *in tract. de privileg. pia caus.*

2 Vt diximus *Defin.* 1. *num.* 1. *supr.*

3 *Arg. l. cum is qui* 32. §. *mulier, D. de condict. indeb.*

DEFINITIO IV.

De legato pro legitima dato sub pignore per antichresim constituto.

TEstator iusserat, vt pro legato pecuniario in legitimæ locum relicto, quod statim à die mortis solui præceperat, [1] liceret filio eidemque legatario propria auctoritate possessionem ingredi rerum specialiter in eam causam obligatarum, [2] fructusque omnes, quos ex iis perciperet, velut in antichresim sibi habere citra sortis diminutionem. [3] Cum neque post multos annos solutum legatum, neq; pignorum possessionem nactus legatarius fuisset, siue potentioris aduersarij metu impeditus, siue quod per lubricum minoris ætatis sibi prospicere nesciuisset, visum est, posse eum iure petere, vt in testamentarij pignoris possessione sibi esse liceret, non tantum pro summa, quæ legato continebatur, [4] sed etiam pro vsuris totius præteriti temporis: [5] quæ si specialis hypothecæ valorem excederent, [6] non esse illum prohibendum, quo minus pro eo, quod deesset, cætera bona persequeretur, [7] tanquam ex legis potestate pro legato generaliter obligata. [8] Non enim si speciale pignus in rebus certis constituere testator voluit, continuo dici potest, cessare legis dispositionem, quæ pro legato generalem hypothecam dat in bonis omnibus testatoris, [9] licet alias pleriisque casibus dici soleat, prouisionem hominis facere, vt cesset prouisio legis. [10] Cæterum hoc ita erit accipiendum, vt non nisi ad concurrentem vsque integri legati æstimationem generalis

hypotheca

hypotheca capi possit,[11] quod in speciali secus est. [12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quomodo ipsa etiam legitima debetur ex die mortis, nec moram vllam recipere potest, *l. quoniam in prioribus 32. C. de inoff. testam.*

2 Quod alioqui facere non posset, quin incideret in interdictum, Quod legatorum, *l. 1. D. ll tis. quod legat.*

3 Illa enim antichresis est, cum creditor percipit fructus pignoris in vicem vsurarum pecuniæ, *l. si in qui 11. §. si autem. D. de pign. l. si pecuniam 33. D. de pign. act.*

4 De quo dubitari nullo modo poterat, cum aperta in eam rem esset voluntas testatoris, *l. ille aut ille 25. §. 1. l. non aliter 63. de legat. 3.*

5 Quamuis testator nihil de vsuris dixisset, quia sunt hoc casu debitæ, non tanquam accessiones, sed vice fructuum, quos constat fuisse in legato, *vt in l. cum vnus 10. §. verbis, & l. Lucius 12. de alim. vel cibar. legat.* Vide *l. 26. §. 1. de fid. lib.*

6 Id est, fundorum specialiter obligatorum. Nam & testamento pignus constitui potest, *d. l. Lucius, l. non est mirum 26. D. de pignor. act.*

7 *L. quamdiu 6. C. de distr. pignor.* Regulariter enim prius discutienda est specialis hypotheca, *l. 2. C. de pignor. l. 2. D. qui potior. in pign. hab.*

8 Ex Iustiniani constitutione *in l. 1. C. commun. de legat.*

9 Ne, quod fauore legatarij à testatore factum est, retorqueatur in eius odium, *contra l. nulla 25. D. de legib. l. in ratione 30. §. tametsi, D. ad leg Falcid.*

10 *Vt in l. maritus 21. C. de procur. l. vlt. Cod. de pact. conuent. tam supr. dot.*

11 Quia hypotheca legalis, quæ pro legato competit, non latius patet, quam actio personalis, adeo vt sit dubia contra naturam actionis hypothecariæ, *d. l. 1. C. commun. de leg. iunct. l. rem hereditariam 68. D. de euict.*

12 Quoniam expressa antichresis, siue per testamentum constituta sit, siue per contractum, non seruat legitimum modum vsurarum, *l. si ea pactione 14. C. de vsur. dict. l. Lucius, de alim. vel cibar. legat.*

DEFINITIO V.

Casus, in quo fructus pignoris non imputantur, ne quidem in vsuras vice fructuum debitas.

DE illo dubitari elegantius potuit, an fructus percepti à legatario ex hypotheca generali quatenus specialis sufficere nequeat,[1] diminuere debeant vsuras præteriti temporis, earumque solutioni cedere, vt quanto plures & maiores legatarius percepererit, tanto minus ab hærede hypothecam luente sit percepturus.[2] Ideo autem loquimur de fructibus ex generali hypotheca percipiendis, quoniam eos, qui ex speciali perciperentur, constabat, in proposito non debere in sortem computari propter contrariam patris voluntatem:[3] quamuis si pluris esset specialis hypotheca, quam quod legatum fuisset, fructuum hypothecæ compensatio facienda esset cum vsuris legati ad concurrentem vsque quantitatem.[4] Nam quamdiu hypotheca specialis sufficit, non est cur generalis in subsidium aduocetur,[5] licet ea pignoris exacta æstimatio tum maximè fieri debeat, cum agitur de iure dominij impetrando,[6] at non etiam cum de pignore ipso aut constituendo, aut retinendo.[7] Quidam vero in proposita specie magis probabant, vt qui fructus ex generali hypotheca percepti essent cederent in diminutionem vsurarum, quas totius præteriti temporis mora peperisset.[8] Etsi enim si suo tempore solutæ fuissent, poterant alias vsuras parere, quamdiu tamen deberentur, permittendum non erat, vt aliarum accessionum accessione augeri possent.[9] Nec enim quod legato priuilegium testator indulserat, vt ex perceptis fructibus pignoris expressi non diminueretur, idem in legati vsuris, siue ex testatoris iudicio,[10] siue ex legis auctoritate obtinebat. Itaque supererat sola iuris communis ratio, quæ facit, vt quoties antichresis contracta non est, fructus pignoris in debiti solutionem computandi sint.[11] Neque dici poterat, ita futurum, vt iniuria fieret legatario, si cogeretur per partes & in annos singulos solutionem accipere[12] vsurarum, quæ pro toto tempore præterito simul & semel debebantur,[13] siquidem in eius erat potestate, si mallet, pignus distrahere, atque ita sibi vnica solutione satisfacere:[14] aliter tamen Senatui visum est, vt neque sortis, neque vsurarum quantitas ex pignoris siue expressi, siue taciti fructibus diminueretur, ratione illa, quod ex verisimili voluntate testatoris iuncto fauore filij de legitima contendentis,[15] eadem vsurarum quæ sortis principalis causa constituenda esse videretur:[16] quæ tamen ratio, ne omnibus omnino probari posset, illud faciebat, quod si recta esset, sequens fieret, vt nulla vsurarum pars contenta esset speciali & expresso pignore, quantumuis esset illud pretiosius legato, cum specialis pignoris fructus quantoscumque in vicem futurarum vsurarum lucro legatarij cedere oporteat, ex voluntate testatoris. Itaque pro toto vsurarum cumulo quærenda esset legalis & generalis hypotheca, quod tamen nemo æquum putabat. Quis enim admitteret, vt filio & fructus pignorum & legati vsuræ deberentur?[17] Sane nec dubitabant illi, quin soluto quoque legato retineri posset hypotheca specialis pro vsuris præteriti temporis, si legatarius specialis hypothecæ fructus non percepisset.[18] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum ea, quæ diximus *Defin. prec.*

2 Quasi testator voluerit, non alios fructus immunes esse ab imputationis necessitate, quam quos ex speciali hypotheca & antichresi percepisset.

3 Quæ in testamentis semper inuestiganda & sequenda est, *l. si mihi 12. in fin. de leg. 1. & vulgarib.*

4 Vt scripsimus *in Defin. praced.*

5 *L. 1. C. de pignor.*

6 *L. 1. & vlt. C. de iur. domin impetr.*

7 *L. quamdiu 6. l. qua specialiter 9. C. de distract. pignor. l. vlt. C. si vendit. pign. agat.*

8 Ne contra testatoris voluntatem fieret, si alios fructus præcipuos haberet legatarius, quam qui ex speciali hypothecæ percepti essent, cum inclusio vnius sit exclusio alterius, *vulg. l. cum prætor 12. D. de iudic.*

9 *L. vlt. C. de vsur.*

10 Alia enim ratio est legati, alia vsurarum legati, *l. cum vnus 12. §. verbis, de alim. vel cibar. leg.*

11 Nam ex ratione iuris fructus omnes pignoris imputantur in sortem, si non aliud expresse conuenerit, *l. 1. & pass. C. de pignor. act.*

12 Dici enim solet, & verum est, solutionem, quæ fit per partes, magna habere incommoda, *l. 3. D. famil. erciscund.*

13 Quicquid enim ex causa iam præteriti temporis debetur, statim peti potest, *l. cedere diem 213. de verbor. signific. cum similibus.*

14 Quia quamdiu vel modicum siue de sorte, siue de vsuris in debito perseuerat, distractio rei obligatæ non potest impedirt, *l. 2. C. debit. vendit. pign. imp. non poss. l. creditoris 8. D. de distr. pignor.*

15 Quid enim fauorabilius quam legitimæ filij, quæ debitum naturæ appellatur? *l. scimus 36. §. vlt. C. de inoff. testament. iunct. l. vlt. D. de bon. damnat.*

16 Nam & plerumque eadem causa esse solet principalis debiti & accessorium, *l. cum principalis 178. vbi not. de reg. iur.*

17 Ita namque fieret, vt legatarius & re simul & pretio frueretur, quod nusquam est, *l. ex empto 11. §. qui autem, l. Iulianus 13. §. veniunt autem, l. bona fides 50. D. de act. empt. l. curabit 5. C. eod. tit.*

18 Quasi speciali hypotheca constituta non tantum pro sorte, sed etiam pro vsuris, in quarum vicem fructus percipere legatarius, si sors non solueretur. Videtur namque in dubio pignus constitutum in omnem causam, *l. Lucius 18. D. qui potior. in pignor. hab.*

DEFINITIO VI.

Casus, in quo debentur vsuræ legati, à quo die solui legatum debuit etiam citra interpellationem.

ALiquando euenit, vt legatæ pecuniæ vsuras hæres debeat ab eo die, qua die soluere legatum debuit, licet nulla interpellatio præcesserit, quam tamen præcedere regulariter necesse est,[1] vt vsuræ debeantur,[2] etiam cum dies soluendo legato à testatore dicta est.[3] Finge legata tibi centum, soluenda post annum à die mortis testatoris computandum, & ni ad eam diem soluerentur, datum tibi fundum Cornelianum, qui longe pluris esset, cum fructibus ex eo die percipiendis: certum est, sola quidem centum ab initio esse in legato, non etiam fundum; sed si in soluenda pecunia hæres moram fecerit, transfusum intelligi legatum pecuniæ in legatum fundi, si fundum habere malis,[4] eoque casu fructus fundi ex legati causa tibi debitum iri ex eo die, quo solui pecunia debuit, non tanquam accessiones legati, sed tanquam & ipsos legatos.[5] Quidni ergo si pecuniam petere malis, vsuræ tibi ex eodem tempore debebuntur ex voluntate testatoris, vt cedant in vicem fructuum, quiex legato vberiores deberi potuerunt?[6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 13. supr: De vsur. & mora.

1 Ad constituendum debitorem in mora, *l. mora* 32. *D. de vsur. l. nulla* 88. *de reg. iur. l. si pupillus* 127. *de verb. oblig.*

2 Quando scilicet vsuræ debentur ex mora, *l. cum quidam* 17. §. *si pupillo, D. de vsur.*

3 Quamdiu enim legatarius voluntatem suam non declarauit, ignorari probabiliter potest, an legatum debeatur, *l. ei qui* 13. *D. de condit. instit.*

4 *Arg. l.* 1. *D. de pen. legat. l.* 1. §. *item si ita, D. ad leg. Falcid. l. cum sine præfinitione* 19. *l. si penum* 24. *D. quand. dies leg. ced.*

5 *Vt in l. cum vnus* 10. §. *verbis, de alim. vel cibar. legat.*

6 Nam cum hoc casu subrogentur vsuræ in locum fructuum, potest huc pertinere, quod dici solet, subrogatum sapere naturam eius, in cuius locum subrogatur, *l. si quis eum* 10. §. *qui iniuriarum, D. si quis caution. cum similib.*

DEFINITIO VII.

Casus, in quo ex contrario non debentur vsuræ legatis, ne quidem ex die moræ, tam per interpellationem, quam per dies lapsum contractæ.

EX contrario interdum accidit, vt neque ex die interpellationis extraiudicialis, cõcurrente etiam lapsu temporis soluendo legato præstituti, vsuræ legati debeantur, sed tantum à die petitionis iudicialis;[1] nimirum si legatum petatur in discussionis instantia, id est, non tantum contra hæredem, qui beneficium legis & inuentarij implorauit,[2] sed etiam contra creditores hæreditarios aliosque legatarios æquo aut potiore iure de defuncti bonis auctoritate Judicis possidendis vel venundandis contendentes,[3] siue quod vix sit, vt per eiusmodi interpellationem constituatur in mora hæres, qui nec pendente lite cogitur soluere,[4] siue quod interpellationem hæredi factam æquum non sit nocere creditoribus & legatariis, qui interpellati non fuerunt,[5] & quorum tamen æque ac ipsius hæredis interest, vt legatum non tam facile vsurarum accessione augeatur, si forte, quod in eiusmodi casibus plerumque euenit, hæreditas non sit soluendo.[6] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Dn. Baronis de Chasteaufort, Calend. Decembr. 1586.

1 Non tamen à die tantum litis contestatæ, si petitio iudicialis, vt fieri solet, præcesserit contestationem, *l.* 1. *iunct. glos. C. hoc tit.*

2 *Ex l. vlt C. de iur. delib.*

3 Nam in ea instantia, quam nos vulgo discussionis appellamus, agitur de iure omnium creditorum, & ius aliquod in hæreditate prætendentium, *d. l. vlt.* §. *& si præfatam, & seqq. C. de iur delib.*

4 Nam qui non potest cogi ad solutionem, siue defectu actionis, siue ob aliquam exceptionem, neque in mora constitui potest, *l. lecta* 40. *D. de rebus cred. l. si pupillus*, 127. *de verbor. oblig.*

5 Sua enim cuique mora nocere debet non alteri, *l. in condemnatione* 173. §. *vnicuique, de reg. iur.* iunct. *l. non debet alteri* 74. *eod.* Excipe casum *l. mora* 88.

6 Ita enim fieret hoc casu, vt ex facto & mora hæredis adimeretur creditoribus actio, *contra l. Granius* 71. §. *peto, de fidei uss.* iunct. *l. nam is* 6. *D. de dolo.*

DEFINITIO VIII.

Legati pro dote relicti vsuræ debentur omnimodo ex die nuptiarum, si nuptias hæres scivit, nisi alia solutioni dies dicta sit.

CVm pecunia pro dote legata est; quod factum intelligitur, siue id ipsum à testatore expressum sit,[1] siue testator iusserit legatum solui, quo die mulier nuberet,[2] vsuræ legati ex eo tempore debentur etiam citra interpellationem, si modo nuptiarũ diem hæres sciuerit:[3] multo magis vero, si nuptiis ipse adfuerit, & summam legatam in dotem dederit, nisi eî soluendæ alius dies mulieris maritique, cuius potissimum interest,[4] voluntate dictus sit. Tunc enim non nisi ab eo die vsuræ debebuntur.[5] *Ita Senatus* in causa Joannæ d'Aranton, viduæ Procuratoris Muffat, & Petri Volat, 16. Calend. Januar. 1592.

1 *Vt in l. Titio centum* 71. §. *Titio genero, de condit. & demonstrat.*

2 Quia non potest dos esse sine matrimonio, quamuis matrimonium possit esse sine dote, *l.* 3. *D. de iur. dot.*

3 Cum ex eo die maritus ferat onerat matrimonij, *l. pro oneribus* 20. *C. eod. tit. de iur. dot.* Quæ ratio tanta est, vt etiam iure Canonico vsuræ hoc casu debeantur, *cap. salubriter, extr. de vsur.*

4 *dict. l. Titio centum* 71. §. *Titio genero, de condit. & demonstrat.*

5 Cum potuerint contrahentes, quibus prospicere voluerat testator, recedere ab ipsius voluntate, *l. pactum* 46. *D. de pact. l. si Iudex circumuento* 28. *D. de minor.*

DEFINITIO IX.

Interdum mora purgatio facit, vt desinant deberi vsuræ, etiam quæ antea debitæ fuerunt.

ETsi verum est, quod sæpius diximus, legatorum fructus & vsuras deberi à die moræ per interpellationem, siue iudicialem, siue extraiudicialem contractæ,[1] eámque moram sufficere semel interuenisse, vt perpetuo debeantur:[2] potest tamen interdum contingere, vt non solum cursus accessionum huiusmodi inhibeatur, scilicet purgata ex posttacto mora,[3] sed etiam vt deberi desinant eæ ipsæ, quæ prius debitæ fuerant.[4] Finge legatarium post factam à se interpellationem vixisse familiariter in domo hæredis, agnati fortasse sui aut cognati, & ab eo alimenta annua percepisse, cum exiguum illi legatum deberetur, cuius fructus alimentis sufficere non potuissent. An non credibile sit tacite remissas præteriti temporis vsuras, vt legatarius hæredi gratior esset, accedente præsertim longi temporis taciturnitate?[5] Nec ad rem pertinebit, quod dicat legatarius, se toto tempore obsequia domestica hæredi præstitisse, quorum remuneratione alimenta meruerit.[6] Non enim illa ratione legati vsuras ei denegamus, quasi in alimentorum causam imputandæ sint, sed quasi tacitè ab eo remissas, vt hæredi præstaret se gratiorem, tantoque ampliora ab eo beneficia consequeretur.[7] Noua igitur mora opus erit, & consequenter noua interpellatione, vt ad præstationem vsurarum hæres iterum obligetur.[8] *Ita Senatus* in causa Dn. de Breissieu, & N. de la Balme, D. de la Molliere, 5. Id. Febr. 1593.

1 Dixi

1 Dixi *Defin.1.§* ex *l.si quis bonorum 23. l.cum res 47.de leg.1.l.si quis seruo 84.de leg.2.*

2 Quomodo Paulus loquitur *in l.Titia Seio 87.§. vsuras, eod tit.de legat.2.*

3 Quoties enim purgari mora potest, impedit purgatio ne qua præcedentis moræ ratio haberi possit, *l etsi post tres 8. D.si quis caution. l si ita quis 135.§.Seia in fin.de verb.oblig. l qui decem 72.in princ & § 1.D de solut.*

4 Quod certe magis iniurium est, quòd non nisi certis & legitimis modis definit deberi, quod fuit aliquando debitum, *l. obligationum ferè 44.§.1.de oblig.& action.*

5 *L.cum quidam 17.§.Diuus Pius, D de vsur.* Nam & sortis remissio interdum præsumitur, quamuis difficilius, *l.Procula 27.vbi not. D de probat.*

6 *Arg l.si de insiege 25.§.consuluit, D.de petit.hered.* Not. *in l. Aquilius 27 D de donat*

7 *Arg d.§.Diuus Pius, & l.vir in vsuras 54.de donat.int.vir. & vxor.*

8 *Arg.d.§.vsuras, l.87.de legat.2.*

DEFINITIO X.

Legati in diem relicti vsuræ non debentur ex lapsu diei, sed tantum ex die agniti & petiti legati.

CVm in certam diem quid legatum est, solus diei aduentus non facier, vt ab eo tempore legati fructus aut vsuras heres debeat quasi in mora constitutus. Nam quod legati dies venerit, facit duntaxat, vt exinde legatum pro puro habeatur, [1] non etiam vt mora contrahatur, [2] quandoquidem & legato pure relicto non potest videri heres in mora prius esse, quam fuerit interpellatus. [3] Nec potest in legatis dies interpellare pro homine, [4] sicut nec facere, vt legatum citrà agnitionem legatario irreuocabiliter acquisitum videatur. [5] Prius enim est, vt legatarius velit legatum agnoscere, [6] quam vt heres sit in mora soluendi. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sicut dicimus de legato aut alio actu conditionali, cuius conditio extitit, *l potior 11. in fine principij, D.qui potior. in pignor.hab.*

2 Non enim potest fieri, vt eodem instanti & nascatur petitio, & mora contrahatur, *l promissor 21.§.1.D.de pec.constit.*

3 Cum necessaria sit interpellatio ad constituendum debitorem in mora regulari, vt nostri loquuntur, *ex l.mora 32.D.de vsur. l si pupillus 127.de verb.oblig. l nulla 88.de reg iur.*

4 Id enim tantummodo constitutum est in causis fiscalibus & pœnalibus, *l.magnam 12.C.de contr & committ.stipul.*

5 Alioqui non posset à legatario repudiari, quod falsum est, *L legatarius 38.§.1 de leg.1.*

6 *L ei qui 13.de condit.instit.*

7 Quamuis potestate iuris legatum etiam ignoranti acquiratur, *l.cum pater 77.§.surdo, de leg.2.l.legatum 80.eod.*

DEFINITIO XI.

Quid si testator iusserit solui legata sine figura iudicij, & bona sua vendi, ne qua legatariis mora fiat?

NOn aliud erit, etsi testator iusserit legata solui sine figura iudicij, [1] adeoque bona sua vendi per executores, ne legatariis mora fieret. Id enim sic accipi debet, vt legatario petenti moram fieri testator noluerit, non etiam vt vltro legatum offerri, & legatarium de eo accipiendo ab herede interpellari voluerit. [2] Nam cum quis in diem legat, id potius cogitat, vt heredi consulat, ne interea vrgeatur, & vt medij temporis commodum ei acquirat, [3] quam vt grauius illum obliget, eiusque conditionem faciat deteriorem, quam si pure legasset: [4] nec rursus nocebit heredi, quod post longum tempus interpellatus moram fecerit in soluendo legato. Nam quod dici solet, posteriorem moram nocere; [5] pertinet ad periculum rei debitæ, [6] aut ad id, vt perinde possit legem contractus exercere, qui moram priorem contraxisset, ac si nullam contraxisset; [7] non etiam vt prioris temporis accessiones vllæ propter moram posteriorem deberi incipiant, quæ ante moram non debebantur. [8] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin.14.supr. De vsur.& mor.

1 Quibus verbis certe non tam perendi, quàm litigandi necessitas remissa videri debet, cum nihil vetet etiam extra iudicium peti, quod deberur, adeoque quod nec in iudicio peti posset, *l.nulla 5.C.de cont.& commit stipulat.*

2 Aliud enim est posse quid statim peti, aliud vero statim solui debere, tametsi non petatur.

3 *L.Iauolenus 15.alias l.eum qui, D.de ann legat.* iunct. *l quod certa 70.D.de solut.*

4 Ex puro enim legato magis tenetur heres, quam ex eo, quod sit in diem vel sub conditione, *l.cedere diem 213. de verb. signific.* iunct. *l.in eni 42.de oblig.& action.*

5 *L.si ita quis 135.§.Seia, de verbor.oblig. l.qui decem 72.in princ.& §.1.de solut.*

6 *Vt in dict l qui decem, §.1. l.illud sciendum 17.D.de peric.& commod rei vendit.*

7 *L.si & per emptorem 51. vers. quod si fundum, D.de action. empt.*

8 Effectus enim moræ nullus esse potest, nisi pro eo tempore, quod subsecutum est moram, quia nunquam mora retrotrahitur ad inducendam obligationem fructuum vel vsurarum in præteritum tempus, *l.Titia Seio 87.§. vsuras, de legat.2. l 3 in princ. D.de vsur.*

DEFINITIO XII.

Varij casus, in quibus legatorum fructus & vsuræ debentur ex die mortis.

EXcipiendi tamen sunt casus illi, de quibus iam dictum est in superioribus, [1] id est, si fructus ipsi aut vsuræ legati in legato sint, [2] aut si vni ex ascendentibus vel descendentibus pro legitima, [3] aut etiam piæ causæ legatum proponatur. [4] Quibus & ille addendus est, si minori annis vigintiquinque legatum aut fideicommissum debeatur. Fauore namque ætatis, quæ non satis consilij aut diligentiæ habet ad heredem interpellandum, receptum est, vt hac ex causa re ipsa mora contrahatur, ac si interpellatio præcessisset: [5] ita tamen vt ea mora, quæ singulari priuilegio ob personam minoris re ipsa contrahitur, vltimo vicesimi quinti anni die ipso iure finiatur, nouaque interpellatione opus esse incipiat ad perpetuandum cursum fructuum aut vsurarum, [6] quia ex eo tempore incipit vti iure communi, qui ætatis priuilegium habere desinit. [7] *Ita Senatus* in eadem causa. Et iam antea in causa discussionis bonorum D. de Raoul. *Sine die.*

1 Dixi *Defin.1.num 6.& Defin.9.§.eod.*

2 *Vt in l cum vnus 10.§.verbis, de alim.vel cibar.legat.*

3 Dixi *d.Defin 1 nu.7.§.*

4 Vt dixi *Defin.3.§.* ex Tiraq. *in tract.de priuil pia caus.*

5 *L. in minorum 3. C. in quibus caus.non est necess. in integr. restit l.cum quidam 17.§.si pupillo.de vsur.*

6 Textus est elegans *in l.Titia 87.§.vsuras, de legat.2.*

7 Ne scilicet priuilegium certo tempore determinatum, contra legis voluntatem, vlterius porrigatur, *arg.l.Imperator 8, in fin.D.de postul.*

DEFINITIO XIII.

Mora heredis in soluendo legato nocet fideicommissario, sed is postea regressum habet aduersus heredem.

SI heres grauatus in mora fuerit soluendi legati, tum hereditatem restituerit, competit legatario in fideicommissarium actio non minus pro fructibus & vsuris legati, quam pro legato ipso: [1] sed indemnem ex ea causa fideicommissarium, ab herede, qui moram fecit, seruari æquum est. *Ita Senatus* in ea facti specie, de qua SC.10.ad SC.Trebell.

1 Quia fideicommissarius succedit in locum heredis, *l.1.§. & pass. D ad SC.Trebell.* nec ius semel quæsitum legatario propter moram heredis auferri ei potest per hereditatis restitu-

tionem, quasi hoc casu minor hæreditas restituatur, cum testator voluit legata, & ad hæredis, & ad fideicommissarij onus pertinere, *l.3. D.eod. ad Senatusconsult. Trebell. l.2.* vbi not. *Cod.eod.*

DEFINITIO XIV.

Vsura legatorum debentur minori citra moram.

QVod diximus, vsuras fructusque legatorum nec à die mortis deberi, nec à die, in quem legatum sit, nec rursus à tempore litis contestatæ, sed à die moræ per interpellationem siue iudicialem, siue extraiudicialem contractæ,[1] non habet locum, si proponas, minori legatum fuisse.[2] Fauor namque ætatis facit, vt ipso iure mora contracta intelligatur, adeoque duret, quamdiu minor ætas durat.[3] Nam post ætatem completam perinde necessaria est interpellatio ad inducendam moram, vt ex eo tempore fructus & vsuræ debeantur, atque si mora nulla legis beneficio præcessisse intelligeretur.[4] *Ita Senatus* in causa N. Gaspardæ d'Hostel, & N. Stephani de Marcossey, 12. Calend. Jul. 1595.

1 Dixi *Defin.1.num.1.supr.eod.tit.*
2 Dixi *Defin.12.supr.eod.*
3 *Ex l.cum quidam 17. §.si pupillo, D.de vsur. l.3.C.in quibus caus.non est necess.in integr restit.*
4 *L.Titia Seio 87.§.vsuras, de leg.2.*

DEFINITIO XV.

Casus, in quo mora fit minori etiam post annum vicesimumquintum, citra interpellationem.

CVi legata fuerant alimenta in annum vsque vicesimumquintum, & ab eo tempore, si legatum alimentorum præstitum sit in minori ætate, nec trecenta soluantur, post impletos perfectæ ætatis annos, moram in eo legato passus intelligitur.[1] ideoque & ab vltimo vicesimiquinti anni die vsuræ ei debebuntur, etiamsi nulla interpellatio præcesserit, quoniam vnicum legatum esse intelligitur,[2] quasi substituta pecunia in locum alimentorum.[3] Itaque quemadmodum si pro alimentis interpellatus hæres fuisset, in minori ætate profuisset ea interpellatio ad constituendum illum in mora, quod ad omnem legari causam:[4] ita & solutio partis legati facere debet, vt pro alia quoque parte, quæ nondum præstari tum debuit, nec alia agnitione, nec petitione vlla aut interpellatione opus sit,[5] solusque diei lapsus sufficiat ad inducendam moram.[6] Quare non est contrarium, quod nos pluribus locis supra tradidimus, vsuras legatorum post maiorem ætatem non à die soluendi legati deberi, sed tantum à die moræ, quæ ex interpellatione contracta sit.[7] Id enim tum obtinet, cum interpellatio ad inducendam moram necessaria est.[8] *Ita Senatus* in causa R. Fratris Henrici Perrod Dominicani, contra liberos Procuratoris patrimonialis Perrod, Prid. Non. Septembr. 1595.

1 Quia non potuit hæres ignorare, legatum trecentorum ex eo tempore præstandum, quo alimenta præstari desinerent.
2 Quod ab initio petitum & præstitum fuisse sufficit, vt nunquam postea debeat iterum peti.
3 Nullo tempore interiecto, quo voluerit testator legatarium carere commodo legati. Simile quiddam est in specie, de qua scripsimus *Defin.13.§ ult.prox.*
4 Etiam post maiorem ætatem, quia hæc mora fuisset regularis, non irregularis, vt not. *in l.Titia Seio 87. §.vsuras, per gl.text de leg.2.*
5 Plus enim facit ad suam voluntatem testandam, qui accipit legati solutionem pro parte, quam qui legatum petit.
6 Ratione posterioris partis legati, in quam prior alia eiusdem legati pars transfunditur, *arg.l.1. de pen.leg l.1.§.item si ita, D.ad leg.Falcid. l.cum sine 19. l.si penum 24. D quand.dies leg.ced.*
7 *Ex d.l.Titia Seio 87.§.vsuras, de leg 2.*
8 Quomodo regulariter necessaria est ad contrahendam moram regularem, *l.mora 32.D.de vsur.* sed non in hac specie ob rationem positam in Definitione.

DEFINITIO XVI.

Casus, in quo vsuræ legati pro legitima relicti non debentur à die mortis, sed tantum à die moræ, etiam ad concurrentem vsque legitimæ quantitatem.

CVm quæreretur, à quo tempore legatæ pro legitima quantitatis sub ea conditione, Si filia nuberet arbitrio patrui, vsuras hæres deberet, visum est, non nisi à die moræ litisque contestatæ cæterorum legatorum exemplo præstari debere.[1] Quam in sententiam videtur iuisse Senatus æquitatis potius, quam iuris motus ratione.[2] Nam siue tota pecunia in locum legitimæ relicta diceretur, constabat, fructus legitimæ à die mortis deberi,[3] siue supra legitimam legatum esset, saltem ad eam vsque quantitatem, quæ portioni legitimæ respondebat, fructus aut vsuras, quæ fructuum vice essent, à die mortis restitui oportebat.[4] Sed mouit Senatum, quod ea disquisitio, an legatum legitimam excederet, nec ne, plus dispendij & sumptuum, quam commodi filiæ allatura videbatur, cum non de quantitate ipsa, sed tantum de vsuris quæstio superesset,[5] præsertim cum oblatam ab hærede cum fructibus legitimam filia respuisset.[6] Non idem Senatus pronunciasset, si qua alia quam nuptiarum conditio iniecta legato fuisset.[7] Tunc enim aut totius quantitatis, aut eius saltem, quam legitimæ respondere ex postfacto constitisset, fructus à die mortis adiudicari filiæ oportuisset:[8] voluntatem vero testatoris in ea dumtaxat quantitate, quæ legitimam excederet, obseruari, hoc est, in euentum vsque conditionis solutionem dilatam expectari.[9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua scripsimus Defin.18. supr. De condit. infert.

1 Secundum ea, quæ diximus *Defin.1. & pass. supr.hoc tit.*
2 Vt potest Senatus, & debet soletque ex æquitate magis, quam ex rigore iuris pronunciare, tanquam qui supremus sit magistratus, & vicem Principis gerat, *l.1. C.de legibus l.placuit 8.C.de iudic.*
3 Cum fructus augeant legitimam, sicut & hæreditatem, *l.Papinianus 8. §. vnde si quis, D.de inoffic.testam.* Boer. *decis.3. in fin.*
4 Cum legitima neque diem recipiat, neque conditionem, *l.quoniam in prioribus 32.C.de inoff.testam.*
5 Quarum petitio longe facilius quam sortis potest negligi, *argum. l cum quidam 17.§.Diuus Pius, D.de vsur.* inn&. *l. Procula 26. D.de probat. l.vir vsuras 54. de donat. inter virum & vxor.*
6 Vt proinde sibi deberet imputare, cur legatum petiisset, quia sic maluisse videbatur, *arg.l si cogente 22.D.de rit.nupt. l. Imperator 70.§.si centum, de legat.2.*
7 Cum non parua esset dubitatio, an eiusmodi nuptiarum conditio reiici deberet, an impleri, vt ex iis constat, quæ nos disputauimus *Defin.18.§. de condit.infert.* Sic & totam legitimam ipsam interdum sine vlla fructuum restitutione adiudicari vidimus, cum magna iuris dubitatio interueniret, an legitima vlla deberetur, in specie, de qua scripsimus *Defin.7 in fin. § de codicill.*
8 Cum legitima debeatur inspecto tempore mortis, quamuis non sit quota hereditaris, sed bonorum, *l.cum quæritur 6.* vbi notat. *& in Auth.nouissima, & in l.parentibus 8.C.de inoff. testamente.*
9 *L scimus 36.§.cum autem, eod.tit.*

TIT. XXVII.

AD SC. TREBELL.

DEFINITIO I.

Ex fideicommissis etiam perpetuo & graduali vna tantum quarta detrahitur, eaque per haredem aut habentem ius ab haerede.

FIDEICOMMISSVM perpetuum gradуale, &, vt nostri vocant, reale, licet plures ex eodem testamento pro graduum aut personarum varietate debeatur: attamen non nisi vnius quartæ detractionem patitur, [2] eius commodo cessuram, qui prior rogatus fuerit, si iure suo vti voluerit, [3] aut cui ex fideicommissariis donatum ille maluerit, [4] ne alioqui, multiplicatis pro fideicommissorum numero detractionibus, tandem eueniat, vt totum ipsam fideicommissi ius contra testatoris & Senatusconsulti mentem ad nihilum redigatur. [5] *Ita Senatus* expressit.

1 Adeo vt tot sint fideicommissa, quot sunt personæ gradatim ad fideicommissum vocatæ, *l. peto 69. §. fratre, l. cum pater 77. §. hi verbis, de legat. 2.*

2 Semel enim quartam ex vnius hæreditatis fideicommisso detrahi Senatus voluit, *l. 4. D hoc tit.* Vna enim tantum hæreditas est, licet plura sint fideicommissa, *l. 1. §. inde Neratius, eod tit.*

3 Necesse siquidem est, vt hæres sit is, qui quartam detrahit, *l. mulier 22. §. vltim eod.* aut saltem vt ex hæredis persona quarta detrahatur, quia solis hæredibus vtrumque Senatusconsultum, & Trebellianum, & Pegasianum, prouidit, *d. l. 1. in prin. & d. §. inde Neratius, & l. quamvis 40. §. 1 eod tit.*

4 *d. §. inde Neratius, versic. nisi liberalitatem.*

5 Nam & vnius quartæ detractio contra testatoris mentem permissa est, *l. Titia 86. in fin. D. ad leg. Falcid.* Guid. Pap. *quæst. 53. num 2.*

DEFINITIO II.

Bona prius alienata imputantur in detractione quæ ante omnia fuit facienda, nisi hæres sit in mora.

QVæ ex bonis fideicommisso subiectis per hæredem grauatum primo loco alienata sunt, ea imputanda sunt in portionem, quam ex fideicommisso detrahere hæres potuit. [1] Sed si de illo dubitetur, an primo, an sequenti loco alienata sint, quæ ex fideicommisso petuntur, vindiciis secundum fideicommissarium dicendis locus non erit, quousque intentionem suam impleuerit. [2] Prius enim est, vt ex fideicommisso detrahatur id, quod restituendum non est, quam vt ad fideicommissi restitutionem veniatur, [3] siquidem in fideicommissi restitutione nihil aliud esse potest, nisi quod supereſt detractis detrahendis, [4] longeque plenior est actio fideicommissi, quam restitutio. [5] Hoc ita, si non hæres grauatus aut eius successor siue vniuersalis, siue singularis moram faciat liquidandis detractionibus. Tum enim odium moræ facit, [6] vt aduersus morosum interea consuli fideicommissario æquum sit, [7] præstita per eum satisdatione. [8] *Ita Senatus* in causa inter Margaretham Cordier & Amedeam Louys, 4. Id. Maij, 1590.

1 *L. 3. §. res quæ, D. hoc tit.*

2 Ex iuris regula, quæ vult, actorem ante omnia debere suam probare intentionem, *l. 4. Cod. de edend. l. vltim. C. de rei vindicat.*

3 Quia nostra interest, non soluere potius, quam solutum repetere, *l. 3. D. de compensat. l. si stipulatus 15. in princip. D. de fideiuss.*

4 *L. in imponenda 6. l. irritum 8. Cod. ad leg. Falcid. l. cum pater 77. §. Titio fratri antep. de legat. 2.*

5 Quia in actionem fideicommissi venit omne, quod fuit hæreditatis, *l. in fideicommissaria 18. D. hoc tit.* In restitutionem vero non venit, nisi quod supereſt factis detractionibus. Et ideo non solent Iudices loqui detractionibus nisi per ablatiuos absolutos, aut per gerundiuum, quæ omnia important conditionem ante omnia purificandam, *l. à testatore 109. de cond & demonstr. cum ibi not. & in l. in rationes 30. § tametsi, ad leg Falcid.*

6 Ne moroso prosit sua mora, quæ hoc casu vix potest esse sine dolo, *l. in omnibus 59. l. in condemnatione 173. §. vnicuique, de reg. iur. l. hominem 37. D mandat. l. tutor 4. D. de vsur.*

7 Cum detractiones non sunt liquidæ, *l. statuliber rationem 5. D. de statulib.*

DEFINITIO III.

Restitutam aut saltem adiudicatam fideicommissario esse hæreditatem necesse est, priusquam contra tertius agere possit.

FIdeicommissarius vniuersalis, id est, cui hæreditas tota, vel particularis, cui pro parte restituenda est, [1] non prius de fideicommisso agere potest aduersus tertios possessores, quam ei facta sit restitutio aut re, aut verbo per eum, qui fideicommisso grauatus est, eiusve hæredem. [2] Nec sequimur eorum sententiam, qui ex nescio qua æquitate canonica fideicommissum purum aut purificatum habent pro restituto. [3] Sane interueniente sententia, per quam pronunciatum sit fideicommissum deberi, vix est vt alia restitutio necessaria videri possit. [4] Hic enim euenit, quod aliis plerisque casibus, vt in locum eius facti, quod ab vno ex collitigatoribus alteri præstari oportuit, succedat auctoritas iubentis. [5] *Ita Senatus* ex tempore, Nonis Junijs, 1590.

1 Hic enim vere particularis fideicommissarius est, cui pars hæreditatis restitui debet, quamuis nostri vulgo particularem dicunt eum, quem potius singularem dicere deberent, cui res aliqua singularis per fideicommissum relicta est, vt dixi initio *Decad. 50. de error. pragmat.*

2 *L. l. 5. quamquam, l. restituta, 37. l. falsa 63. in princip. D. hoc tit.*

3 Bald. *in cap. in præsentia, extr. de testam.* Excipe tamen varios casus, in quibus fideicommissum etiam non restituturi habetur ex æquitate pro restituto, de quibus *in l. pen. C. hoc tit. & Nouell. 1. de hered. & Falcid.* Item si omnia bona sint alienata, Guid. Pap *decis. 601.* Cranet. *cons. 12. nu. 5.* Bart. Salic. Castr. *in l. pen § pen. C. commun. de legat.*

4 Quasi hæc sententia suam secum trahat executionem; hoc ipso, quod hæres patitur fideicommissarium agere, quem, ne agat, prohibere post sententiam non potest.

5 Hoc enim est, quod dici solet, factum Iudicis esse factum partis, *l. 1. C. si in caus. iudic. l. sibi causam 13. C. de iudic.*

DEFINITIO IV.

Liberi primi gradus non tantum legitimam & Trebellianicam ex fideicommissis detrahunt, vt cæteri, sed etiam præcipuos fructus retinent, qui à cæteris in Trebellianicam imputantur.

LIberos primi gradus hæredes institutos, & de restituenda hæreditate in diem vel sub conditione [1] grauatos, duplicis detractionis ius habere, nimirum portionis legitimæ & Trebellianicæ, vsque adeo receptum est ex inueterato nostrorum errore, qui iuri Pontificio iam pridem causam dedit, [2] vt de eo iam dubitare ridiculum existimetur. [3] Quæ detractio, si quatuor tantũ pauciores liberi fuerunt, semissem efficit portionis oneratæ, [4] sin plures, cum semisse sescunciam. [5] Nec tantũ liberis primi gradus, sed & sequentium graduum personis idem beneficium duplicis detractionis concessum est, quoties institutæ sunt, & tales, quibus legitima quoq; portio in defuncti bonis

debeatur.[6] Sed liberorum primi gradus priuilegium in eo est, quod non solum iis prohiberi detractio Trebellianicæ à testatore non potest, quomodo aliis potest,[7] sed & saluos ac præcipuos habeant fructus, quotquot ante cedentem fideicommissi diem perceperint, vt nec in Trebellianicam iis imputentur,[8] qui aliis omnibus, licet nepotibus, etiam tacente testatore, haud dubie imputantur,[9] licet verisimile sit, Zenonem, qui primus hoc eis priuilegium in fructibus concessit,[10] vt in aliquo melioris essent conditionis, quam cæteri, non fuisse concessurum, si duplicis detractionis commodum iisdem inuita iuris ratione ab Interpretib. datum iri præuidere potuisset."[11] *Ita Senatus* sæpius.

1 Aliud enim esse volunt, si pure datum sit fideicommissum, quasi hoc casu non possit dici, vtra quarta prius detrahi debeat, quod tamen ridiculum est, vt contra Interpretes nostros disputaui in priore parte *Hemischil. de error. pragmat. & interp. iur.*

2 *Ioc. Raynutius, & c. Raynaldus, extr. de testam.*

3 Ius enim pontificium sequitur, quod in hanc rem apertissimum est.

4 Computato scilicet prius triente legitimario, mox reliqui quadrante.

5 Sola enim legitima hoc casu facit semissem, *Nouell. 18. de trient. & semiss.* Trebellianica vero quadrantem reliqui semissis, qui quadrans facit sescunciam totius hæreditatis. Et in hoc errant vulgo plerique existimantes, vtriusque quotæ detractionem semper ascendere vsque ad dimidiam partem hæreditatis.

6 Puta si hæres grauatus ex ascendentibus sit. Nam & ascendentibus legitima perinde ac liberis debetur, *l. nam etsi 15. D. de inoff. test.* nisi quod ea semper est triens, numquam semis.

7 Auth. *sed cum testator. vbi not. C. ad leg. Falcid.* Andr. Fachin. *lib. 5. c. 4. & 5.*

8 *Ex l iubemus 6. C hoc tit.* vbi omnes notant.

9 *L. in fideicommissaria 18. vers. plane, l. mulier 22. § si hæres, D. hoc tit. l. Papinianus 8 §. vnde si quis, D. de inoff. testam.*

10 *In d. l. iubemus.*

11. Nec enim tam facile multiplicanda sunt priuilegia, *vulg. l 1. C. de dot promiss.* & à communi iure, quam minimum fieri potest, recedendum est, *l ius singulare 16. iunct. l quod vero 14. D. de legibus l. quod contra 141. vbi not. de regul. iur.*

DEFINITIO V.

Liberi primi gradus non amittunt Trebellianicam ob non confectum inuentarium.

SEd & aliud liberorum primi gradus priuilegium : in eo est, quod etiamsi inuentarium non fecerint, deducendæ tamen ex fideicommisso Trebellianicæ ius retinent, quod alij amittunt.[1] Sic enim ex frequentiore Interpretum sententia sæpius quoque *Senatus* noster censuit.[2]

1 *L. vlt. vbi not. C. de iur. delib.* [Auth. *hac amplius C. de fidei. cum ibi not.* Ergo in hærede extraneo aliud obtinuit Senatus noster contra Dec. *cons. 35. nu. 5. & cons. 430. & 495.* vbi defendit in quolibet hærede etiam filio amitti Trebellianicam ob non confectionem inuentarij. Quemadmodum è contrario multi post Bart. tenuerunt ne quidem extraneum amittere ex hac causa Trebellianicam vt refert Rabot. ad Guid. Pap. *dict. quæst. 53.* De legitima sanè nemo dubitat quin non amittatur per omissionem inuentarij. Calcan. *cons. 17.* Ioan. Durand. *de art test. tit. 5. cautel. 27.* Eman. Soarez *in commun. opin.* in verb. *filius pag mihi 486. col. 1.* Vide Anth. Gabr. *lib. 4. commun. opin. concl 10. ad SC. Trebell. num. 4.* vbi tamen videtur concludere communem opinionem esse pro Decio.]

2 Guid. Pap. *quæst. 53.* vbi vide.

DEFINITIO VI.

Fructus ab hærede percepti non per negligentiam fideicommissarij, puta ex die porrecti libelli, imputantur in quartam, sed non restituuntur nisi à die litis contestatæ.

CVm fideicommissaria hæreditas ex Trebelliano restituitur, constat, fructus ab hærede grauato perceptos in restitutionem non venire, quia non tam hæreditati, quam rebus hæreditariis accepto feruntur.[1] Sed nec imputantur in quartam, si negligentia fideicommissarij non petentis potius, quam iudicio testatoris percepti sint.[2] Ergo à quo tempore fideicommissum per libelli oblationem petitum est, cum nulla fideicommissarij negligentia sit, fructus omnimodo imputabuntur:[3] sed tamen non ideirco restituentur, nisi qui à die litis contestatæ percepti fuerunt.[4] Quia non sicut hæreditatem fructus augent,[5] ita & augent fideicommissum,[6] nec malæ fidei possessor ante litem contestatam videri potest is, qui citra litem iustum possidendi titulum haberet,[7] cum neque lis vlla sit ante contestationem;[8] eoque passim iure Senatus noster vtitur. *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Claudij de la Roche, tunc Senatoris, nunc Rationalium supremi Præsidis meritissimi, & Franciscæ Lose, 8. Id. Mart. 1591.

1 *L in fideicommissaria 18. vers. quoties, D. hoc tit.*

2 *L. mulier 22. § si hæres, eod tit.*

3 Quandoquidem etiam extrajudicialis interpellatio sufficeret, ne quid fideicommissario imputari posset, *l. mora, D. de vsur.*

4 Tametsi Bartolus *cons. 53. incip. Picaredus, in fin* dicat, restituendos esse fructus fideicommissario ex die oblationis libelli. Facit *tot. tit. C. de vsur & fructib. legat.*

5 *L. item veniunt 20. § item non solum, D. de hæred. petit.*

6 *d. l in fideicommissaria, vers. quoties.*

7 Iustus enim est titulus hæreditarius, & bonæ fidei possessor hæres, quamdiu fideicommissum nõ petitur, licet relictum esse sciat. [Sed neque semper condemnandus est hæres ad restitutionem fructuum ex die litis contestatæ. Quid enim si quis præmaturè fideicommissum petierit cuius dies vel conditio nondum venerat, quæ tamen venerit ante rem iudicatam? Eo casu restituendi erunt fructus ex die duntaxat impletæ conditionis. *Ita Senatus* pro D. de Rochefort contra D. de Romagnieu. 7. Id. Mart. 1612.]

8 *L. sed etsi lege 25. §. si ante, D. de petit. hæred l amplius 15 D. rat. rem haber.*

DEFINITIO VII.

Fideicommissum vniuersale an sicut est transmissibile, ita sit cessibile, & quando?

FIdeicommissum vniuersale tametsi in hæredem transmittatur etiam nõ agnitum, dummodo dies eius cesserit viuo fideicommissario,[1] cedi tamen non potest, (nec si agnitum sit & purificatum) priusquam fuerit restitutum:[2] fallitq; hoc casu regula, quę habet: Quicquid est transmissibile, esse etiam cessibile.[3] Obstat enim iuris ratio, quæ non patitur, vt actiones ab hærede transeant in fideicommissarium, si non restituatur hæreditas ex testamento, vt habent verba Senatusconsulti Trebelliani,[4] id est, eo modo, quo testator voluit:[5] quod ipsum non aliter fieri potest, quã si hæreditas restituatur ei ipsi, quem testator ad fideicommissum inuitauit.[6] Sed hoc ita intelligendum est, si cessionarius agat quasi in rem suam, siue ex propria, siue ex cedentis persona.[7] Nam si tanquam simplex Procurator agere velit, hoc est, & ex persona, & in vtilitatem cedẽtis, procul dubio audiendus est.[8] Sed & valebit cessio, vt cessionarius etiam in rem suam agere possit, si non de primo fideicommisso agatur, sed de secũdo, id est, quod à primo fideicõmissario relictum sit. Quia cum prior fideicommissarius non quasi hæres restituat, sed quasi fideicommissarius, cessat hic subtilitas illa iuris, quæ impedit cessionem.[9] Idem est, si post declaratum per Judicis sententiam fideicommissum cessionarius agat contra tertios possessores, in quos hæres ipse res fideicommisso obnoxias alienauerit. Hoc enim casu cum fideicommissum habeatur pro restituto non solum ex æquitate canonica,[10] sed etiam ex iuris ciuilis constitutione,[11] nihil est quod impediat,

impediat,ne fideicommissi ius cedi possit. [11] Solus enim heres illæ est,cuius interest non valere cessionem fideicommissi, ne alioqui impedita translatione actionum ob non restitutam ex voluntate testatoris hereditatem maneat ille implicitus oneribus hereditariis, perinde ac si restituta hereditas non esset.[12] Si tamen proponas, factam fideicommissi cessionem præsente & sciente herede, placet nostris, eam indistincte valituram.[13] Quod ego vix probare possum, quando non ex heredis voluntate, sed ex ratione iuris proficiscitur, ne fideicommissum vniuersale cedi possit.[14] Et vero quid obsecro interest, an heres cessioni consentiat eo tempore, quo cessio fit, an tum demum,cum fideicommissum restituit? Nisi quis dicat, vtroque casu imputare eum sibi debere, cur cessionem,quam impedire poterat,admiserit,[15] nec fieri volenti iniuriam.[16] *Ita Senatus* in causa Michaelis Vuillermet de Costerg,& Hugonis Mortet,Prid.Calend. Septemb.1592.

1 Sic enim vulgo nostri post Bartolum *ad l.cum filiofamilias* 11.*de leg* 1.*ex l vlt C.quand.dies legat.ced. l si in personam* 21. *& l*3.*Cod de fideicom l.Seius Saturninus* 46. *l quidam ita* 25 *in princ. ad SC.Trebell. l. à testatore* 109. *D. de condit. & demonstr.* Contra quam tamen sententiam vide quæ scripsi *Decad.* 31. *in error.*1 *de error pragmat.*

2 *L.si mulier* 59.§.*ex asse,D.de iur.dot.* vbi Bart.quem vide.

3 *Ex l.ex pluribus* 42. *D.de adminis & peric tutor.* * Non enim procedit hæc regula nisi negatiuè & non affirmatiuè, *l si stipulatus* 76.*in princ.de verb.oblig.* vbi Alex.notat.Refert & sequitur Carol.Ruin.*cons.*72.*num.*4.*vol.*1.

4 *L.*1.*D.hoc tit.*

5 *L.sed etsi* 9.§.*vlt.cum l.seq.eod tit.*

6 Testator autem non potest videri inuitasse heredis heredem, qui semper incertus est,nec venit ex iudicio defuncti, *l. qui liberis* 8.§.*vltim.de vulg. & pupill.substit. l.sciendum* 70.*de verb signif.* Vide Andr.Tiraq.qui omnium fusissime hoc tractat post cæteros *de retract municip.*§.16.*gloss.*3.*num.*49.

7 Bart.*in d.*§ *ex asse.*

8 Bald.*in l.cum secundum* 3.vbi etiam Castr. & Ias. *C.de fideicom.* Et ita accipiendum est, quod scribitur *in l.restituta* 37.*l. qui ita* 76.§.1.iunct.§.*vlt leg.praced.D.hoc tit.*

9 Et quam nos explicauimus fusius *lib.*5.*Coniect. iur.ciuil. cap* 7.

10 De qua *in cap.in præsentia,extr.de testam.* vbi Bald.& post eum Guil.Bened. *in repet cap.Raynutius, in verb.mortuo itaque testatore,num* 74. quam tamen tententiam nos improbauimus *Defin.*3.*num* 35.

11 *L vlt.*§ *sin autem sub conditione,C.commun.de legat.* Ruin. *cons.*126.*num.*13.*&* 15 *lib.*3.Cagnol.*ad l.*2.*num.*42.*& seqq.C.de pact.inter empt.& vendit.*

12 Cessante scilicet ratione, qua mouetur SC.*in d.*§ *ex asse.*

13 Et ita sentiat incommodum, qui non sentit commodum, *contra l* 1.*l.*4. *D.hoc tit. l secundum naturam* 10.*de regul. iur.* Castr.*ad d l.*3.*C.de fideic.*

14 Purpur.*ad l fin.C.de pact.*

15 Tamet si maxime heres velit, *vt in d.l.si mulier* 59.§.*ex asse,D.de iur.dot.*

16 *Arg.l* 15 *item quæritur,D.de separ.*

17 *L.*1.§ *prodest autem,D.quod legat. l in diem* 9.§.1.*de aqua & aqu pluu.arcend.*

DEFINITIO VIII.

Sumptus facti ab herede ad conseruandas aut meliorandas res fideicommisso subiectas. sunt ei à fideicommissario restituendi.

QVas impensas facit heres rogatus de restituenda hereditate pro renouandis, vt fieri necesse est, censualibus instrumentis, eas potest ille, eiusve heres à fideicommissario post restitutam hereditatem repetere.[1] Quia tametsi commodum ex eiusmodi renouatione heres ipse senserit, qui tanto facilius & commodius annuos census exegit:[2] fuit tamen commodum illud temporarium, quod fideicommissario futurum est perpetuum. Itaque quasi in conseruandam rem facti sumptus imputari heredi debent,[3] id est,ei restitui.[4] Non idem fortassis in Ecclesiæ Prælato obseruandum est, cum successoris æque ac eius, qui sumptus fecit, non nisi temporaria ex iis sumptibus vtilitas futura sit,[5] & iureiurando obstrictus sit, quisquis Ecclesiæ præest, vt eos omnes sumptus faciat, qui ad res Ecclesiæ conseruandas necessarij videantur.[6] *Ita Senatus* in causa Ioannis Datdier contra Illustrem D.Franciscum de Seissel, Marchionem d'Aix,5.Non.Decembr.1592.

1 *L.vbi pure* 19.§.*vltim. l mulier* 22.§.*sed enim,D.hoc tit.l. quantitas* 72.*D.ad leg.falcid.l.domus* 58.*de leg.*1.*l Titius* 50.*D.de vsufr.l.generali* 32.§.*Lucius.de vsufr.legat.*

2 Qui scilicet sine censualibus instrumentis exigi non potuissent.

3 Quomodo loquitur IC. *in d l.vbi pure,*§ *vlt.*

4 Alioqui fideicommissarius ex iactura heredis locupletaretur, *contra l. iure naturæ* 206. *de reg. iur. l. nam hoc naturæ* 14.*D de condict.indeb.*

5 Nec enim beneficia sicut successiones iure hereditario deferuntur.

6 Vt proinde cum eos sumptus facit, non tam videri possit facere, vt alium sibi obliget, quam vt fidem suam liberet. Ex qua causa non facile est, vt in alium actio detur, *l. in hoc iudicium* 14 §.1.*vers.diuersum, l si quis cum* 29.*D.comm.diuid. l Papinianus* 28.*in fin.D mandat.* Sunt enim Prælati quodammodo Procuratores Ecclesiarum, non domini, *can.si priuatum, vbi gl.*12.*q.*1. adeo vt Prælatus etiam acquirere Ecclesiæ sum tenetur, nec acquirendi occasionem possit impune prætermittere, *can.quicunque,vbi gloss in verb.aut neglectum* 12.*quæst.*4.

DEFINITIO IX.

Instituto per heredem grauatum fideicommissario fideicommissum habetur pro restituto.

SI quis eum,cui rogatus erat hereditatem restituere,heredem instituerit, isque hereditates agnouerit, cum beneficio legis & inuentarij,[1] non est commodo possessionis suæ priuandus, si forte aliis creditoribus aliquid ex ea hereditate fideicommissaria obligatum dicatur à defuncto cum clausula constituti, quamuis de fideicommisso nondum cognitum sit, si modo constare de eo facile possit.[2] Est enim fideicommissarius tuendus in sua possessione, quam sine vitio nactus fuit, tametsi nulla dum fideicommissi restitutio facta sit:[3] multo igitur magis in proposita specie, in qua fideicommissum haud dubie pro restituto habendum est,[4] instituto per grauatum eo, cui restitui debuit, vt institutio illa vim & potestatem obtineat restitutionis.[5] Sane si de fideicommisso in promptu & facile constare non possit, iniquum est, eo solo prætextu creditoribus & legatariis moram fieri,[6] maxime si cauere sint parati.[7] *Ita Senatus* in causa Philibertæ Martiani, & heredum Andreæ Galley, 4. Non.Decemb.1592.

1 Ne alioqui actio fideicommissi cum hereditate confundatur, *l.cum pater* 77.§.*Titio,de leg.*2.Inuentarij namque beneficium impedit confusionem, *l.vnic.* §.*in computatione,Cod.de iur.delib.*

2 Quod Pragmatici dicunt, *Per modo constat,modo agatur, ex l.*3.*in princ.vt in poss.legat.l.ille à quo* 13.§.1.*D.hoc tit.*

3 *L.filiam fratribus* 56.vbi Bart.*D.eod.*

4 Quod ex aliis plerisque casibus contingit, de quibus *in l pen.C.eod.*

5 *L.Lucius* 123.*in princ.*vbi est textus perelegans,*de leg.*1.

6 *Arg.d.l.ille à quo* 13.§.1.*vers.quid ergo,D.hoc tit.*

7 Cum remedio cautionis possit securus esse heres, qui se se etiam fideicommissarium dicit, *l.*1.*in princ qui satisd cog.l.*1. *& tot tit.si cui plus quam per leg falcid.l.*1.*vt legat sen fideicomm. seruand.sanc.san.*

DEFINITIO X.

Mora hæredis nocet fideicommissario, quantum ad vsuras & fructus legatorum pertinentium ad onus fideicommissarij.

LEgata, quæ solui debuerunt ab hærede rogato post mortem suam alteri hæreditatem restituere, si soluta non sint, debentur à fideicommissario, cui restituta hæreditas fuit. Transit enim onus legatorum in fideicommissarium, nec vllam pro legato actionem habet legatarius aduersus hæredem rogati hæredis,[1] nempe si hæres totam hæreditatem, non tantum eius partem restituerit.[2] Quid vero si hæres ipse ante restitutionem interpellatus fuerit, & moram fecerit? Idem admittendum est, quia fideicommissarij non interest, cum, si hæres soluisset, tanto minus fideicommissario restituisset.[3] Sed de vsuris à die moræ debitis maior dubitatio est, an eas possit legatarius à fideicommissario petere, siue in rem, siue in personam agat, an potius cogatur pro iis agere aduersus hæredem grauatum eiusve successores? Facit dubitationem, quod sua cuique mora non alteri nocere debet:[4] item quod quæ ex mora infligitur condemnatio sit personalis, nec alterius obligationem augere possit, ne quidem fideiussoris,[5] quamuis dici soleat, moram rei nocere fideiussori.[6] Multo minus igitur mora hæredis nocere debet fideicommissario.[7] At qui in contrarium monet, quod fideicommissarius post restitutam hæreditatem constitutus videatur loco hæredis in omnibus,[8] nec ratio iuris patiatur, vt de legato agat legatarius contra fideicommissarium, de vsuris vero vel fructibus cogatur agere contra hæredem.[9] Debent enim accessoria sequi naturam principalis ex vulgata iuris regula. Neque nouum est, vt hæredis negligentia noceat fideicommissario, nimirum in ea re, quæ solius hæredis diligentia explicari debuit.[10] Nec sane fieri potest, vt causa fructuum legati vel vsurarum separetur à legato, cum non minus pro accessionibus, quam pro legato competat hypothecaria & in rem actio contra quemlibet possessorem.[11] Nec obstat, quod actio illa hypothecaria, quæ pro legato datur, naturam personalis actionis imitatur, ideoque nec aduersus vnum ex cohæredibus competit nisi pro portione hæreditaria.[12] Id enim eo pertinet, vt actio ipsa principalis, quæ pro legato competit, diuidatur, nec aduersus singulos hæredes in solidum proponi possit, siue in personam,[13] siue in rem[14] agatur, sed non vt fructuum vel vsurarum causa à principali debito seiungatur,[15] hoc est, vt non eatenus saltem vsurarum vel fructuum nomine conueniri possit, quisquis legatum soluere debet, quatenus pro legato tenetur. Plane fideicommissario, si vsuras soluat, quas hæredis mora peperit, aduersus eum eiusve hæredem pro consequenda indemnitate regressum dari debere constabat.[16] *Ita tractatum est* in causa D. de Breissieu & N. de la Balme de Moll eres, 5. Id. Febr. 1593.

1 *L. 1. C. hoc tit.* Intellige, nisi hæres rogatus sit hæreditatem restituere deductis legatis, *L. 2 l. 3. §. item Pomponius, D. eod.* iunctis iis, quæ scripsi *lib. 4. Coniect. c. 14.*

2 Id enim est, quod significant verba illa *d. l. 2. C. hoc tit. pro competenti portione.*

3 Quia præsumptum est, voluisse testatorem cum onere legatorum fideicommissum restitui, vt ait *d. l. 2. D. hoc tit.*

4 *L. in condemnatione 173. §. vnicuique, de reg. iur.*

5 *L. centum Capua 8. de eo quod cert. loc.*

6 *L. mora 88. de verb. oblig.*

7 Sicut nec fructuario nocet, *l. si vsufructus 35. D. de vsufr.* nec libertati fideicommissariæ, *l. cum vero 28 per tot. de fideic. libert.*

8 *d. l. 2. D. hoc tit. §. restituta, Inst. de fideic. hared.*

9 Ne in eodem legato indicatur diuisio iuris & voluntatis, *contra l. eum qui 18 §. vlt. D. de his qua vi indign.* & ne in plures aduersarios distringatur, qui cum vno quasi contraxerit, *arg. l. & ancillarum 27. §. vlt. de pecul.*

10 *In l. hæres 70. §. vlt. ad SC. Trebell.*

11 *Ex l. 1. C. commun. si de legat.* iun. *& l. Lucius 18. qui potior. in pign. hab.*

12 *d. l. 1. C. commun. de legat.*

13 Ex natura omnium personalium actionum hæreditariarum, *l. 1. & tot. tit. C. de hared. action. l. 1. C. si cert. petat.*

14 Quod valde speciale est & contra naturam actionis hypothecariæ, quæ sui natura est indiuidua; *l. rem hæreditariam 8. D. de euict. l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. hered. debit.*

15 *d. l. Lucius 18. D. qui potior in pign. hab. l. inter socerum 16. §. cum inter, vers. nec separabitur, D. de pact. dotal.*

16 Vt dixi *Defin. 13 §. sit. prox.*

DEFINITIO XI.

De subrogatione mobilium, quæ reperta sunt in hæredis grauati hæreditate.

QVoties in fideicommissaria hæreditate mobilia aliqua fuisse constat, quæ postea & pendente fideicommissi conditione vel die alienata sint aut deperdita, summæ æquitatis est, vt quæ in grauati hæredis hæreditate reperiuntur, mortis tempore perinde veniant in restitutionem, quasi in locum alienatorum aut deperditorum subrogata,[1] nisi ex parte alterutrius, id est, vel hæredis grauati vel fideicommissarij probetur, pluris minorisve fuisse ea, quæ testator reliquerat.[2] Immobilium alia ratio est, nisi vno illo casu, quo hæres rogatus sit restituere, quicquid superfuerit ex hæreditate:[3] quod cum factum est, libera & impunita est hæredi bonorum alienatio, dum ne quid mala fide & in fraudem fideicommissi faciat,[4] & consequenter alia ratio non superest, per quam fideicommissario consulatur, nisi vt quod ex alienatorum pretio comparatum est, quasi nec alienatum nec diminutum vice permutati patrimonij restituatur.[5] Sed extra illum casum, id est, rogato simpliciter hærede, vt hæreditatem aut bona omnia restituat, sicuti nihil ille alienare potest nisi ad quantitatem vsque Trebellianicæ:[6] ita si qua immobilia alienauerit, vindicari ea vtique quandocumque possunt;[7] mobilia non item, quod eorum exhibitio certaque demõstratio difficilior sit, ac magnam ad multiplicandas pro re minima lites materiam præbeat.[8] Vnde & illud est, quod Galli dicere solent, *Les meubles n'auoir point de suyte.* Id est: Extra manus eius, qui dominus fuit, licet plenum alienandi ius non habuerit, neque fideicommissi, neque pignoris, aut alio vllo iure, mobilia vindicari posse.[9] Cæterum si rem meam mobilem quis subripuerit, deinde alteri vendiderit, nemo dubitat, quin & ad exhibendum & in rem actio mihi competat contra quemlibet possessorem, tametsi per plurium personas emptio ambulauerit,[10] quia rei meæ dominium à me inuito aut ignorante abscedere non potuit.[11] Apud nos ius commune obtinet, vt bonorum mobilium æque ac immobilium persecutio salua sit aduersus quemlibet possessorem, siue dominij, siue pignoris iure à vero domino aut à pignoratitio creditore vindicentur.[12] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Montou & N. Joannis Blanchard, 6. Id. April. 1593.

1 *Arg. l. Imperator 70. §. vltim. cum 2. ll. seqq. de leg. 2. l. mulier 22. §. sed enim D. hoc tit.*

2 Semper enim veritati locus superesse debet, & præsumptio cedere veritati, *l. si chirographum 24. & seq. l. Imperatores, 29. §. vlt. D. de probat.* Nec alia bona in fideicommissum venire possunt, quam quæ fuerunt defuncti, *l. coheredi 41. §. cum filia, de vulg. & pupill. substit. l. sequens quæstio 68. de leg 2.* [licet sufficiat ad fundandam intentionem fideicommissarij quod probet ea bona fuisse possessa à testatore mortis tempore, scilicet ad transf-

Ad transferendum onus probandi in aduersarium, quo probante cessat præsumptio. *Ita Senatus* in ea causa de qua *in Definit. 29. infr. hoc tit.* Videtamen *Definit. 3. numer. 12. supr. de probat.* sed & obtinendum est bona filij in dubio præsumi paterna potius & hæreditaria quam acquisita. Marzan. *De fideicommiss.*]

3 *Vt in l deducta 58 §. fin & vlt. D. hoc tit.*

4 *d §. vlt iunct l Titius 53. eod tit.*

5 *Vt in l, sed quod inde 71. de leg 2.*

6 *L. 3. §. res quæ, D. hoc tit. l. vlt. §. vlt.* iunct. *Auth. res quæ, C. commun de legat. 2.*

7 *d. l vlt § vlt. n si in casu l. vlt. §. vlt. de leg. 2.*

8 Quod ne eueniat, semper cauere bonus Iudex debet quantum potest, *l. quidam 21. D. de rei vin. cred. l singularis 6. D. de except. rei iudic.*

9 Quamquam hoc apud nos non obtinet, quia etiam mobilium vindicatio apud nos supersit creditori aut domino etiam contra tertium possessorem, vt sequitur in Definitione.

10 *L officium 9. D. de rei vindic. l. 1. l. 3. & pass. D. ad exhib.*

11 *L. si ego, 9. §. 1. D. de iur. dot. l. id quod nostrum 11. de regul. iur.*

12 Neque enim aut edicto vllo, aut statuto, aut consuetudine aliqua iuri communi apud nos hac parte derogatum est. Quod vero immutatum non fuit, cur stare prohibeatur, Inquit *l. sancimus 27. C. de testam.*

DEFINITIO XII.

Non est audiendus qui aliquid petit tanquam fideicommissarius, nisi prius doceat de fideicommisso.

QVi se fideicommissarium dicit, quãdiu de fideicommisso non docuit, audiendus non est, si petat confici inuentarium rerum mobilium, quæ in hæredis grauati domo reperiuntur, quasi fideicommisso contineantur.[1] Prius enim est, vt de illo constet, an fideicommissum vllum sit? [2] Ne alioqui eo prætextu aperta sit via cuilibet calumniatori [3] alienas familias perturbandi, ac cuiusque patrimonij secreta explorandi.[4] Nec est contrarium, quod etiam viuo eo, qui rogatus fuit post mortem suam restituere, inuentarij confectio iure peti potuit, [5] tametsi non ante mortem dies fideicommissi cedat. [6] Id enim ita accipi etiam debet, si de fideicommissi iure appareat. [7] Tantoque minus audiendus est, qui post hæredis fiduciarij obitum petit inuentarium confici, quod cum viuo hærede id ipsum petere potuerit, tamen non fecerit. [8] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro vidua & hærede D. de Tiret contra liberos D. de Verfey, 5. Calen. Jun. 1593.

1 Aut quasi subrogatæ sint in locum earum, quæ fideicommisso continebantur, secundum ea, quæ diximus *Definit. præced.*

2 *L. ille à quo 13. §. si de testamento. D. hoc tit. l postquam 5. §. si dies, D. vt legat. seu fideic. seruand caus. cau.*

3 *Vt in l. 1. D. de vacat. & excusat. muner.*

4 *Contra l. vlt. C. de aliment. pupill. præst.*

5 Capell. Tholos. *decis. 314.*

6 *L. Statius Florus 48 5. Cornelio Felici, D. de iur. fisc.*

7 *d. §. si de testamento & d. §. si dies.*

8 *Arg l. qui Romæ 122. §. Agerius, D. de verb. oblig.*

DEFINITIO XIII.

De confusione fideicommissi & iure euictionis ob prælegata hæredibus relicta.

GRauatus hæres de hæreditate superstiti fratri restituenda eundem fratrem cum alterius fratris præmortui liberis coniunctim ex semisse hæredem scripserat, alterius fratris etiam præmortui liberos ex alio semisse, istis res Italicas, illis Gallicas prælegauerat. Superstes frater, cui fideicommissum debebatur, fraterna successione repudiata, fideicommissi persecutionem apud Judicem instituerat, tum moriens fratris præmortui liberos, non quibuscum ad eundem semisem vocatus erat, sed ex alio semisse scriptos, sibi hæredes elegerat, quærebatur, an ex eius persona fideicommissi petitio his competeret, qui patrui hæreditatem agnouerant, mutuaque prælegata sibi inuicem præstiterant? Placebat, repudiantis fratris portionem non cohæredibus omnibus, sed iis solis, quos in eodem semisse coniunctos habuerat, accreuisse: [1] sed fideicommissi petitionem eum habuisse aduersus omnes cohæredes, nec pro semissibus dumtaxat exemplo æris alieni; [2] sed pro iis prælegatorum portionibus, quæ de bonis fideicommisso subiectis ad singulos peruenissent. Rationem enim possessionis non iuris modum facere diuisioni fideicommissi, [3] quod à possessoribus, tametsi hæredes non fuissent, præstandum esset, [4] saltem posteaquam verbo restituta esset hæreditas ab hæredibus: [5] iisdem vero hæredibus à fideicommissario institutis, [6] quos prius de fideicommisso pro parte conuenerat, confusam fideicommissi actionem pro parte hæreditaria constabat; [7] propterea quod ad causam confusionis, non quantum isti possiderent, inspiciendum esset, sed pro qua partem grauati hæredis personam repræsentarent. [7] Pro alia igitur parte actio aduersus cohæredes supererat: [8] sed ita tamen, vt si minoris essent prælegata, quæ ex hæredis grauati hæreditate acceperant, non plus, quam quantum in legatis esset, præstare ij cogerentur, quibus legatum minus fuisset. [9] Nec mouebat, quod prælegata ab eo relicta, cuius hæreditatem adierant, rata per eos haberi debere videbantur, tametsi res eorum proprias, [10] aut, quod hac parte idem est, iis debitas [11] testator ignorans prælegasset. [12] Idem in eo demum casu dici posset, quo hæredibus istis fideicommissum debitum fuisset à testatore, nec in bonis omnibus, sed in Gallicis dumtaxat aut Italicis constitutum. At repudiante illo, cui fideicommissum debebatur, perinde erat ac si alienæ res cæteris, qui adierant, prælegatæ fuissent, [13] quo casu euictis post modum ex causa fideicommissi Gallicis, nullam ij, quibus prælegatæ fuerant, aduersus cohæredes actionem eo nomine habuissent. [14] At ne quidem exceptionem illam, quæ inter cohæredes ex hac causa competere solet, [15] quippe cuius æquitas tum deficiat, cum idem fideicommissum ab Italicarum quoque rerum hæredibus præstandum est: eadem enim subsistente ex vtraque parte causa euictionis, ex neutra euictio præstatur, iure quodam tacitæ compensationis, cum quantum alij ab aliis petere velint, tantum ipsis vicissim præstare debeant. [16] Neque quod ex Gallicis rebus scriptis fideicommissario successerant, faciebat vt eorum conditio durior effecta videretur. Cur enim adimatur iis ius fideicommissi, quod ex fideicommissarij persona nacti sint? [17] Aut cur ea exceptione repellantur, qua repelli non potuit is, à quo ius habent? [18] Plane si fideicommissum non nisi ab Italicarum rerum hæredibus præstari debuisset, siue hæredibus ipsis, siue extraneo fuisset debitum, magis esset vt in hæreditate diuidenda officio arbitri hæredibus ex Italico patrimonio scriptis succurri oporteret, vt non aliter prælegatas res Gallicas cohæredibus præstare cogerentur, quam sibi cautum esset de indemnitate: [19] ne alioqui ex hæreditatis semisse instituti ex nulla parte scripti viderentur. [20] Quod si exceptionis auxilium per errorem omiserint, vulgo creditum est, nullam eos habere actionem, in eoque interesse, an testator, an Judex vel arbiter, aut cohæredum pactio bona hæreditaria diuiserit: [21] sed humanius est, vt si per facti errorem iustamque ignorantiam cautiones omissæ sint, eis subueniatur, quib. caueri debuit, siue per repetitionem, [22] siue officio ipsius Judicis implorato. [23] *Ita partim* decisum, partim tractatum est in causa

Dominorum Senatoris & fratrum Dauiſe contra liberos N. Claudij Dauiſe & Dominos de Curtilles, Non. Jul. 1593.

1 *Ex l. coheredi 41. §. qui diſeretus, D. de vulg. & pup. ſubſt.*

2 *L. 1. C. ſi cert. petat. l. ex facto 35. D. de hæred inſtit.*

3 Quia non in plus grauari quis per fideicommiſſum poteſt, quam ad eum peruenerit, *§. 1. Inſtit. de ſingul. rebus per fideic. relict. l. 1. §. ſi is qui quadringenta, D. hoc tit.* quod in ære alieno ſecus eſt, *l. qua dotem 33. D. ſolut matrim.*

4 *L. vlt. §. vlt. C. commun. de legat.*

5 Hanc enim reſtitutionem præcedere neceſſe eſt, vt dixi *Defin. 3 ſupr.*

6 *L. vt legatum 5. & l. ſeq. C. de hæred. action.*

7 Cum ius confunonis ex eo naſcatur, quod non poſſit idem eſſe debitor & creditor, *l. hæres à debitore 21. § ſeruo tuo, & ſeq. & l. debitori 50. D. de fideiuſſ.*

8 *dict. l. debitori, d. l. vt debitum, & l. ſi adulta 6. Cod. de hæred actio.*

9 Ratione illa, quam attulimus *num. 3.*

10 *L. vnum ex familia 67. § ſi rem, de legat. 2.*

11 Conſtat enim, poſſe teſtatorem ſicut rem hæredis ſui, ita & quod hæredi debetur legare, *d. l. vnum ex familia, 5. ſed ſi vno,* & ibi Bart.

12 Diſtinctio enim, quæ alias adhiberi ſolet, an teſtator ſciuerit an ignorauerit alienam, locum hoc caſu non habet, *d. §. ſi rem,* vbi ponitur ratio perelegans.

13 Hæredem enim non inſtitutio facit, ſed acquiſitio hereditatis, *l. 4. D. hoc tit.*

14 *L. cum pater 77. §. ſuillio. de legat. 2.*

15 De qua Papinianus *in d. §. ſuillio.*

16 *dict. l. vnum ex familia 67. § ſed ſi vno, & §. ſi duos, in fin. eod. titul.*

17 *Contra l. id quod noſtrum 11. de regul iur. l. vlt. D. de pact. l. Granius 71. § pen. D. de fideiuſſ.*

18 Plerumque enim eadem cauſa eſt ſucceſſoris, quæ fuit auctoris, *l. inuitum 156. §. plerumque de reg. iur.* & quod auctoribus non obſtabat, non ſucceſſoribus eorum obſtabit, *l. quod ipſis 143. à contr. ſenſ. de reg. iur.*

19 Secundum elegantem illam Papiniani ſententiam quam noſtri ſingularem dicunt, *in d. §. ſuillio.* * Iunge *l. debitor 58. in fine princip. D. hoc tit.*

20 Quod eſſet aperte contra voluntatem teſtatoris, *vt in l. verbis ciuilibus 7. D. de vulg. & pup. ſubſt.*

21 *Ex l. ſi fratres 7. C. commun. vtriuſque iudic.* iunct. *d. §. ſuillio* & vtrobique Doctores.

22 *Vt in l. hæres 23. & l. pen. D. hoc tit.*

23 *Vt in l. ſi res obligata 57. in fin. de legat. 1.* iunct. *l. regula 9. de iur. & fact. ignor.*

DEFINITIO XIV.

Primum fideicommiſſum confluit in ſecundum.

EA bonorum portio, quæ ex fideicommiſſo reciproco aut graduali ad aliquem peruenit, ſi idem ille alteri reſtituere rogatus ſit, in poſterius quoque fideicommiſſum venit. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Ex Baldo *conſ. 94. lib. 2.* & Cruet. *conſ. 295.* Bartol. & alij communiter *in l. 3 §. quidam liberis, D. hoc tit.* Angel. Imol. Caſtrenſ. & Alex. *in l. Scæuola 76. eod.* quos refert & ſequitur Boer. *deciſ. 280. num. 3.* * Sed an cum detractione quartæ ex primo fideicommiſſo, quod confluit in ſecundum: Bald. *conſ. 103. lib. 4.* defendit poſſe detrahi etiam cùm pupillaris ſubſtitutio confluit in fideicommiſſarium: vide tamen Decium *conſ. 80.* vbi ait, quod acquiſitum eſt ex ſubſtitutione compendiosa venire in fideicommiſſum relictum verbis generalibus. * Videtamen ne obſtet *l. Titius 94. de legat. 3.* niſi hanc definitionem intelligas cum vtrumque fideicommiſſum ſit vniuerſale & diuerſorum graduum, eiuſdem tamen & totius hereditatis. Ergo ſi quis rogatus hæreditatem alteri reſtituere, rogato & ipſo, vt alteri reſtituat, fideicommiſſarium hæredem inſtituerit, aut expreſſe, aut tacite, relicto eo hærede ab inteſtato, dicendũ eſt, totam hæreditatem ſecundum fideicommiſſum venire, ſine vlla detractione legitimæ, aut Trebellianicæ, quamuis primus rogatus potuerit vtramque detrahere: quia hoc caſu hæreditas venit in prius fideicommiſſum, cum ſit manifeſtum, noluiſſe quicquam detrahere illum, qui fideicõmiſſarium ipſum hæredem reliquit. Siquidẽ illa inſtitutio, ſiue expreſſa, ſiue tacita, pro reſtitutione eſt, *l. Lucius 124.* iuncta *l. 126. de leg. 1.* Videtur quoque hoc caſu prior gratus pleniſſimum obſequium voluntati defuncti præſtare voluiſſe, *l. 5. §. pen. de don. int. vir & vxor. l. patrẽ 29. & ſeq. D. qui in fraud. cred.* Itaque nec prior fideicommiſſarius quicquam ex ſecundo fideicommiſſo detrahet ex perſona prioris grauari, niſi probetur prior voluiſſe ſuam liberalitatem ad ſolum priorem fideicommiſſarium pertinere, *l. 1. §. inde Neratius, D. hoc tit.* Maxime vero, ſi ponas primo gratato æque proximum, & hæredem fuiſſe ſecundum commiſſarium, atque primum. Finge tres fratres à patre inſtitutos, rogatoſque inuicem de hæreditate poſt mortem ſuam reſtituenda, ſi ſine libéris morientur. Priorem autem ſine liberis defunctum, inſtitutis, aut legitimis hæredibus relictis duobus fratribus, quibus hæreditatem reſtituere debuit, ſubindeque alterum etiam ſine liberis deceſſiſſe, ſuperſtite tertio fratre, eodemque ſecundo fideicommiſſario: Cur ex ſecundo fideicommiſſario detrahi quicquam patiantur, pro ea bonorum parte, quæ ex primo peruenit, cum ex primo nihil detractum ſit? Sane pro ea parte, in qua prior fideicommiſſarius fuit inſtitutus, aliud erit, ſi non fratrem ſuum eundemque fideicommiſſarium, reliquerit hæredem, ſed alium, puta fratris ipſius liberos. Sic tractatum Cal. Septembr. 1609.

DEFINITIO XV.

Fideicommiſſarius, qui pendente conditione res fideicommiſſas emit, an & quando earum pretia petere poſtea poſſit?

FRater fratri, ſi ſine liberis decederet, per fideicommiſſum reciprocum ſubſtitutos fundos pleroſque fideicommiſſo conditionali obnoxios à fratre emerat, eidemque pretium ſoluerat. Cum poſtea fideicommiſſi conditio eueniſſet, petebat reſtitui ſibi ex fideicommiſſo quicquid à ſe pretij nomine ſolutum fuerat, cum vſuris quincuncibus. Dicebam, inſpecto iuris rigore, male eum agere, quoniam in fideicommiſſo eſſe non poſſent pretia, quæ fideicommiſſarius ipſe poſt mortem teſtatoris de ſuo præſtitiſſet.[1] Fideicommiſſo enim non aliæ, quam defuncti, qui fideicommiſerat, facultates contineri poterant.[2] Sed poſteaquam fideicommiſſi conditio extitit, videri nunc actorem iure fideicommiſſi habere prædia, quæ non niſi empti titulo antea tenuerat:[3] nempe quia legatario aut fideicommiſſario legatum aut fideicommiſſum agnoſcente neceſſario fit, adeoque vel inuito eo, vt relicti conditio retrotrahatur, cum nec alioqui relictum vllo iure ſit valiturum.[4] Alia igitur actio emptori ſupereſſe non videbatur niſi ex empto, ad pretium venditori auferendum, quaſi penes quem inciperet eſſe ſine cauſa.[5] Quomodo enim fieri poſſit, vt quis ex teſtamento petat rem per fideicommiſſum relictam, quam iam habeat,[6] aut rei pretium, quod non ſit in fideicommiſſo?[7] Atqui nec illud dici poterat, dandam ex empto actionem ei, qui prudens & ſciens emiſſet rem, quam aut iam ſuam eſſe ſciebat, aut ſuam aliquando futuram præuidere poterat, exiſtente nimirum fideicommiſſi conditione.[8] An igitur ſoluti pretij iacturam fideicommiſſarium ſentire æquum erit? Hoc ſane ipſa iuris ratio euincere videtur,[9] ſed tamen in propoſito pro emptore faciebat, vt quamuis fideicommiſſum conditionale ſibi relictum ſciuiſſet emptionis tempore, ſaluam tamen haberet actionem ex empto ad pretij reſtitutionem, quod fideicommiſſi conditio talis erat, quam non ſine malo omine ſperare poterat aut expectare; in eum ſcilicet caſum concepta, quo frater ſine liberis præmoreretur, cui & vitam & liberos optare potius debuiſſet.[10] Itaque cauſæ nihil eſt, cur non hoc ſaltem caſu admitti debeat, quod interpretes vulgo ad alios quoque caſus male protrahunt, nihil intereſſe, an ſciens conditionale fideicommiſſum, an ignorans frater à fratre comparauerit, quod attinet ad pretij repetitionem.[11] *Atque ita Senatui* viſum eſt in cauſa Dominorum de Montallieur contra hæredes D. de Beaufort, 7. Calend. Aug. 1592.

1 Quoties

Y Quoties enim quis rogatur hæreditatem restituere, id tantum videtur rogatus reddere, quod fuit hæreditatis, *l. in fideicommissaria 18. ad SC. Trebell.*

2 *L. cohæredi 41. §. cum filia, de vulg & pupill subst. l. sequens quæstio 68. de legat. 1.*

3 *Argum. l. fundo 4. D. ad leg. Falcid. l. cui res 29. D. de action. empt.*

4 Secundum ea, quæ scripsi *lib. 7. Coniectur. ciuil. c. 3.*

5 *L. huiusmodi 84 § qui seruum, de legat. 1.*

6 Siquidem quod iam meum est, magis meum fieri non potest, § *sic itaque, Inst. de action.*

7 Non enim potest ex fideicommisso peti id, quod reliquum non est, *l. 1. de pænul. legat. l. 1. §. item si ita, D. ad leg. Falcid.*

8 *Argum. l. sua res 16 de contr. empt. & d. l. cui res 29. de act. empt.* de cuius sententia & emendatione scripsimus, *lib. 5. Coniect. cap. 14.*

9 Quasi nullum damnum sensurus videatur emptor, qui ex culpa sua sentiet, *l. quod quis 103 de reg iur.*

10 *Arg. l. cum tale 72. D. de condit. & demonstr.* Nemo enim debet liberi hominis casum & aduersam fortunam expectare, *l. inter stipulantem 83. §. sacram de verb. oblig.*

11 Sic enim illi *ad l. cui res*, & male, vt scripsi *dict. cap. 14. lib. 5. Coniect.*

DEFINITIO XVI.

Casus, in quo vsura pretij debentur actione ex empto, ex die litis de fideicommisso contestatæ.

DE vsuris pretij, quod fideicommissario actione ex empto restituendum esse proxime diximus, dubitatio maior erat, an deberentur, ex quo lis de fideicommisso contestata fuisset, exemplo fructuum ex fideicommisso siue vniuersali, siue singulari perceptorum.[1] Nam cum actione dumtaxat ex empto, non etiam ex fideicommisso & testamento pretium peti possit,[2] consequens erat, non videri moram in soluendo pretio factam ab eo, qui non nisi fideicommissi nomine ex testamento conuentus fuisset.[3] Pretij verò vsuras si venditor ipse consequi nequit actione ex vendito, nisi mora interueniente,[4] quanto minus consequetur eas emptor pretium repetens à venditore, nisi ab eo saltem die, quo venditor in restituendo pretio moram fecerit?[5] Est enim restitutio ista pretij legitime soluti, quasi, vt ita dicam, irregularis, sicut & actio ex empto, quæ in eam rem accommodatur,[6] cum natura actionis ex empto sit, vt detur ad rem ipsam habendam soluto pretio: actio autem ex vendito venditori contra emptorem ad pretium consequendum.[7] *Senatus* tamen pronunciauit, vsuras istas esse loco fructuum fideicommissi.[8] Et quemadmodum fructus bonorum venditorum, si vendita non fuissent, deberentur fideicommissario à die litis contestatæ, ita & vsuras ab eo tempore deberi, quasi nec rem, nec rei fructus habere ex testamento videatur fideicommissarius, idemque emptor, quamdiu & pretio & pretij vsuris caret.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nemo enim dubitat, quin saltem ex die litis contestatæ fructus debeantur, tanquam à malæ fidei possessore, *l. sed etsi lege 25. §. si ante, D. de petit. hered. l. videamus 38. §. si actionem, D. de vsur.* Vide tamen *Definition. 6. numer. 7. supr.*

2 Vt diximus *Defin. præced.*

3 Mora enim fieri non potest, nisi in eo, de quo quis conueniatur.

4 *L. ex empto 11. in princ. l. qui per collusionem 49. §. 1. D. de action. empt.* iun. *& l. curat. 5. C. de action. empt.*

5 Nam nec venditor tenetur ex die moræ, sicut neque emptor.

6 *d. l. ex empto, § si qui vina, D. de action. empt.*

7 *d. l. ex empto, in princip.*

8 *L. vsura 34 de vsur.*

9 *d. l. ex empto, §. qui autem, l. Iulianus 13. §. veniunt autem, l. bonæ fidei 50. eod. tit.*

DEFINITIO XVII.

Pretia rerum subiectarum fideicommisso retrouenditarum ex pacto veniunt in fideicommissum.

HÆres rogatus de restituenda, si sine liberis moreretur, hæreditate illius, qui prædia multa emerat sub pacto de retrouendendo, si retrouendiderit, & pretia acceperit, ea restituere cogitur ex causa fideicommissi,[1] perinde ac res ipsas restitueret, si vel nondum redemptæ essent, vel redimendi tempus effluxisset.[2] Cum enim vniuersale fideicommissum est, facile admittit hanc interpretationem, vt pretium succedat loco rei, sicut & vicissim res loco pretij, vt & interdum res loco rei.[3] In fideicommisso singulari non ita facile idem admittendum est.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Vt in l. quidam ita 25. § si quis filium, D. hoc tit.* vbi ratio redditur, ne factum cuiusquam alteri damnum adferat. Iunge *l. vlt. §. vlt. de leg. 2.*

2 Cogeretur enim res ipsas, quæ in fideicommisso essent, restituere, & quidem cum sua causa, *l. de suictione 69. D. hoc titul.*

3 *L. si & rem & pretium 22. D. de hæred petit. l. Imperator 70. §. vlt. cum legib. seqq. de legat. 2.*

4 Nisi cum res ipsa peti ex aliqua causa non potest, *vt in d. §. si quis filium, & d. §. vlt. de leg. 2.*

DEFINITIO XVIII.

Quinque annorum fructus absumunt Trebellianicam eo casu, quo in quartam imputantur.

FRuctus ex fideicommisso conditionali percepti, licet in restitutionem hæreditatis non veniant,[1] in eam tamen quartam, quæ ex fideicommisso deducitur, quam Trebellianicam vocant, imputari debere constat.[2] Sed quot annorum fructus in eam rem sufficere possint, vt fructibus absumpta absorptaque Trebellianica videatur, dubitatum fuit. Placet quinque annorum sufficere, quoniam ea fructuum computatio fieri solet, vt ad modum vsurarum quincuncium æstimati anno demum vicesimo æquent iustam bonorum æstimationem,[3] cuius temporis diuisi quarta pars, quæ quartæ bonorum patri respondeat, quinquennio concluditur.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. in fideicommissaria 18. D. hoc tit.* vbi ratio ponitur, quam nos expressimus *Defin. 6. §. eod.*

2 *dict. l. in fideicommissaria, vers. plane, l. mulier 22. §. si hæres eod. titul.*

3 *Nouell. 7. de non alien. aut permut. rebus eccles.* Afflict. *decis. 285. in fin.*

4 *Glos. fin. in Auth. perpetua.* vbi DD. *Cod. de sacros. eccles.*

* Obserua tamen non tantum quartam deberi hæredi, sed etiam quartæ fructus, *l. mulier 22. §. si hæres D. hoc tit.* Et ideo quinquennij fructus non posse quartam absumere & quartæ fructus. Et éque vnum hunc ex erroribus pragmaticorum à nobis obseruatum in Chiliade.

DEFINITIO XIX.

Substitutus per fideicommissum post mortem hæredis rogati nihil penitus iuris habet viuo hærede, cui liberum est de iis bonis fauore alterius fideicommissarij disponere, dum ne in præiudicium huius.

IS, cui pars bonorum defuncti restituenda est ex fideicommisso post mortem hæredis instituti relicto, sicut nihil prorsus iuris habet in iis bonis viuo hærede scripto, quoniam præmori potest, atque ita fideicommissum intercidere, cuius dies numquam cesserit:[1] ita nec prohibere potest, quo minus cæteri,

quibus reliquæ portiones ex eodem fideicommisso relictæ fuerant, vniuersa diuidant inter se bona, si hæres institutus consentiat, iisque siue liberaliter, siue aliquo accepto, quasi repræsentato fideicommisso, vniuersam hæreditatem, quod facere potest, viuus restituat: [2] sed cum eo tamen temperamento, vt si quando fideicommissi dies vtiliter cedet, nullum tertio fideicommissario in portione sua præiudicium fiat. [3] *Ita ex tempore tractatum est* pro Francisco Pellin Procuratore, & N. Filliard contra N. Vicaire, Prid. Id. Decembr. 1593.

1 Textus est elegans *in l. Statius Florus* 48. §. *Cornelio Felici. D. de iur. fis.*

2 *L. post mortem* 12. *C. de fideic.* de cuius sententia & ratione vide quæ scripsi *lib.* 17. *Coniect. iur. ciuil.* Adde *l. patrem* 19. *D. quæ in fraud. credit.*

3 *L. filiusfamilias* 114. §. *Diui* 1. *de leg.* 1. *l. vxorem* 41. §. *Seium maritum* 12. *de leg.* 3.

DEFINITIO XX.

Incerto quantum ex fideicommisso detrahi debeat, non est interim sua possessione priuandus is, cui bona sunt vendita per heredem.

ADiudicato fideicommisso, si, vt plerumque euenit, detractionibus legitimis locus sit in fauorem hæredis grauati, [1] non debet is, qui ex bonis fideicommisso subiectis ab hærede comparauit, dum adhuc fideicommissi conditio penderet, priuari possessione rei emptæ aliove modo acquisitæ, [2] ne iniuria ei facta videatur, si post liquidatas, vt aiunt, detractiones iustam retinendæ possessionis causam habuisse illam appareat, [3] siquidem, quæ ab hærede alienata sunt, imputari illi solent in eam partem, quam ex fideicommisso pro iure suo deducere potest. [4] Sed si nihil sit, *quod deduci debeat*, [5] aut si defuncto hærede non soluendo disputandum sit inter creditores de ordine ac priuilegio temporis, [6] vt dubitari non possit, quin emptor hic sit ex posterioribus, non inique decernetur auferendam rem emptori, [7] solique hæreditatis curatori, præsentibus tamen creditoribus, [8] permittendum, vt de iure detractionum cum fideicommissario disputet, mox creditoribus ex ordine satisfacturus, quantum detractionum & totius patrimonij à defuncto relicti modus patietur. [9] *Ita Senatus* in causa Joannis Baptistæ Bouand & Joannis Baptistæ Oliuier, 17. Calend. Jul. 1594.

1 Nec enim fideicommissi restitutio vnquam debetur, nisi detractis detrahendis. *ex Raynutius, vbi not. extr. de testam l. in imponenda* 6. *l. irritum* 8. *C. ad leg Falcid.*

2 Quamuis videatur ei posse imputari, cur emerit, aliterve acquisierit rem subiectam fideicommisso & alienari prohibitam, maxime si eam emerit sciens, *l. vlt. §. vlt.* iunct. *Auth. res quæ, C commun de legat.*

3 Interest enim ritius vt & alterius, cuiuslibet possessionem suam non amittere potius, quam amissam recuperare, *l. 3. de compens. l. si stipulatus* 15. *in princ. de fideiuss. l. vlt. C. in quibus caus. non est necess in integr. restit.*

4 *L. 3. §. res quæ, D. hoc tit.*

5 Finge enim fideicommissum esse collaterale, absumptamque fructibus quinquennij Trebellianicam, nec vllum æs alienum esse, de cuius deductione tractari oporteat.

6 In ter chirographarios quidem *ex titul. De rebus auctor. Iud possid.* inter hypothecarios vero *ex l. vltim. Cod. de iur. del. b.*

7 Nulla enim fit ei iniuria, cum eius damno tandem cedere rem totam sit necesse, *arg. l. si quis habens* 24. *D. qui & à quib. manum. liber non fiant.*

8 Ne forte in eorum necem colludatur, *l. si suspecta* 29. *D. de inoff. testam l. si perluforio* 14. *D de appellat.*

9 Iuxta formam *d. l. vltim. C. de iur. delib. & d. tit. de rebus auctor. Iudic. possid.*

DEFINITIO XXI.

Restitui hæreditas fideicommissaria potest & fructuario, & per fructuarium.

EI, cui hæreditatis fideicommissariæ vsumfructum testator reliquit, hæreditatem restitui posse placuit, tametsi restitutionis commodum & incommodum, actionumque translatio ad eum pertineat, ad quem proprietas ipsa fideicommissi pertinet. [1] Nec quicquam in eo fit contra testatoris mentem, qui fideicommissario hæreditatem restitui voluit, [2] cum vsufructuarius in ea re, in qua vsumfructum habet, censeatur Procurator proprietarij, [3] adeoque quod præcipuum est ex voluntate testatoris, qui vsumfructum constituit. Id enim est quod efficit, vt plus iuris habere debeat ad accipiendam restitutionem fideicommissi, [4] quam si ab ipso fideicommissario solaque eius voluntate factus esset Procurator in rem suam. [5] An ergo similiter dicemus, hæreditatis restitutionem ab eo fieri posse, cui hæres grauatus hæreditatis suæ vsumfructum reliquerit? Monet, quod non aliter potest valere restitutio hæreditatis, quam si transferantur actiones omnes in fideicommissarium, [6] nec rursus actionum translatio fieri per eum, qui actiones non habeat, [7] quas vtique constat non residere penes vsumfructuarium, cum ius proprietatis sequantur, ex eaque pendeant. [8] Sed tamen cum restitutio fieri possit ab hærede grauati per Procuratorem, qui non suo, sed *ipsius* hæredis nomine restituat; [9] hic autem vsufructuarius perinde sit Procurator hæredis, qui restituere debet, atque is, de quo proxime diximus, Procurator est fideicommissarij; [10] Consequens videtur, vt ab eo fideicommissum & peti possit & restitui, præsertim cum hæreditatem possideat ex eius, qui fideicommissum restituere debuit, voluntate. [11] A quo enim melius restitui possit hæreditas, quam ab eo, qui suo iure illam possidet? [12] Aut si de fideicommisso quærendum est, an debeatur, quidni sit ille legitimus contradictor, hærede scilicet litem sciente, & ad eam vocato, nec contradicente, quo minus litem & iudicium de fideicommisso vsufructuarius accipiat? Vulgatum enim est, nocere rem etiam inter alios iudicatam, quoties quis passus est de iure eius agi, qui ab eo ius habeat. [13] *Ita tractatum est* in causa D. de Bordeaux contra N. Bonam de Coste, vxorem D. de la Serra, 13. Calend. August. 1595.

1 Restitutio enim est ei facienda, qui est in loco hæredis, *l. 2. D hoc tit.* hæres autem significat dominum, §. *vlt. Inst. de hered. qualit. & differ. l. de hæreditate* 19. §. *pater, D. de castr. pecul.* nihil autem commune habet causa vsusfructus cum iure proprietatis, *l. pen. D. de acquir possess. l. 1. D. de vsuf.*

2 *L. 1. & pass D. hoc tit.*

3 Quomodo dicimus de creditore, qui tamen minus iuris habet in re debitoris, quam vsufructuarius in re proprietarij, *l. si pignori* 29. *in fin. D famil ercisc.* iunct. *l. naturaliter* 12. *D. de acquir. poss. & l. pignori* 13. *de vsucap.*

4 Siquidem fideicommissum restituendum est eo modo, quo testator voluit, *l. sed si alio* 9. §. *vlt. & l. seq. D. hoc tit.*

5 Quo casu non posset restitui fideicommissum Procuratori in rem suam facto, *l. si mulier* 59. §. *ex asse, D. de iur. dot.* quamuis possit restitui simplici Procuratori, *l. apud Iulianum* 11. §. *vtrum autem, & lege quamuis* 40. §. *vltim. cum l. seq. D. hoc tit.*

6 *dict. §. ex asse, & l. 1. l. ita tamen* 27. §. *qui ex Trebelliano, D. hoc tit.*

7 Cum nemo plus iuris in alium transferri possit, quam ipse habeat, *vulgat. l. nemo plus iuris* 54. *de reg. iur.*

8 Sunt enim in hæreditate, non in vsufructu hæreditatis.

9 Quia qui per Procuratorem facit, per se ipsum facere videtur, *l. 5. §. 1. D. de admin. tutor. cum similib.*

10 Quia vsufructuarius semper censetur Procurator esse proprietarij, *d. l. si pignori* 29 *in fin. D. famil. ercisc.*

11 Ponimus

11 Pœnimus enim vsumfructum traditum ab hærede eo scilicet modo, quo tradi potest. *l 3.§.1.de vsufr.*

12 Vsufructuarius autem possidet suo iure, & fructus suos facit, ideoque dicitur possidere naturaliter, *vt.l.naturaliter 12. D.de acquir.poss.*

13 *L.sape 63.vbi not. D.de re iudic.* Alioqui sane absurdum esset dicere restitutionem hæreditatis siue fructuario, siue à fructuario, si id hæres ipse ignoraret, cuius nomine ac periculo ea fieret restitutio.

DEFINITIO XXII.

In fideicommissum veniunt etiam ea, quæ hæres habuit non quasi hæres, si modo habuerit occasione hereditatis.

ETsi rogatum hæredem esse oportet tanquam hæredem, vt actiones ex Trebelliano transire possint,[1] nihil tamen prohibet, ea quoque in vniuersalis fideicommissi restitutionem venire, quæ hæres, nec tanquam hæres, nec ex iudicio testatoris percepérit, dummodo habuerit occasione hereditatis.[2] *Ita Senatus* in ea specie, de qua SC. 11. supr. famil.ercisc.

1 *L.mulier.22.§.vlt. D.hoc tit.*

2 *L.debitor 59. §.vlt.eod. à cont.fens.* Caue tamen ne hanc Definitionem generaliter intelligas: pugnaret enim cum ratione iuris, vt ex iis constat quæ tradit illustriss. Francisc. Mantic. *lib.7.de Coniect.vltim.vol.cap.8.* sed coarctanda est ad suam speciem, quæ habet rationem specialem.

DEFINITIO XXIII.

Fideicommissarius non potest agere contra tertios possessores ante hæreditatem restitutam, nisi certis in casibus.

NOn potest fideicommissarius agere contra singulos, & tertios rerum fideicommisso subiectarum possessores, nisi facta prius vniuersalis fideicommissi restitutione, re aut verbo,[1] scilicet per heredem, qui solus ad eam restitutionem tenetur,[2] si hæres nullus sit, curator hæreditati dari solet.[3] Fallit vtrumque, si bona sint omnia omnino alienata, quia tunc cum hæres abdicauerit, à se restituendi facultatem habetur fideicommissum pro restituto.[4] *Ita Senatus* in causa Dn. Joannis Claudij de la Roche, & Reuerendi fratris Stephani Blanchet Dominicani, 22. April. 1597.

1 *L facta, 63.l.restituta, 37.D hoc tit.* Boer. *dec.56.per tot.*

2 Vt scilicet transferat in fideicommissarium actiones omnes, & quas habet, & quibus obstrictus est, *l.1. & pass.D.eod.*

3 Ex eo pragmaticorum errore, quem nos refutauimus *in prioribus.Dicad De error pragmat.*

4 Non quidem ex æquitate illa canonica, quam commiscitur Guill. Bened. *in repet.cap. Raynutius*, in verb. *si absque liberis*, 2. in quo ille sane deceptus fuit, & merito reprehensus à Boer. *d quæst.56.num.7.& 8.* sed quoniam & alij plerique casus sunt, in quibus fideicommissum habetur pro restituto, *l.1.§.sed & quoties*, vbi DD. *D. adSC. Trebell. & in l pen. C.eod.* Vide *l.vlt. § sin autem sub conditione, Cod.commun. de legat.* Et ibi Bart. & Castr. Guid. Pap. *quæst.601.*

DEFINITIO XXIV.

Fructus percepti iure hæreditario, siue ab hærede, siue ab hæredis patre, imputantur in Trebellianicam.

FRuctus ex hæreditate restituenda percepti iure patriæ potestatis, à patre hæredis rogati imputantur in Trebellianicam filij, perinde ac si à filio ipso percepti essent, sed non ij similiter, quos idem pater eodem iure potestatis perceperit, ex persona alterius filij per fideicommissum prioti defuncto substituti.[2] *Sine die.*

1 Nihil enim refert, an filius ipse eos perceperit, an pater nomine filij, ne fiat deterior conditio fideicommissarij ob personam patris, quod esset absurdum. Fructus namque imputandos esse in Trebellianicam, certum est, si modo sint percepti ex iudicio testatoris, *l in fideicommissaria, 18.l mulier 22.§.si hæres, D.hoc tit.* Nisi in casu *l iubemus, 6.C.eod.* Vide *l.cum filiofamilias, 11.de legat.1.*

2 Quia scilicet non possunt videri percepti ab hærede, qui nec ab ipso, nec ab alio ipsius nomine percepti sunt.

DEFINITIO XXV.

Cogitur hæres facere inuentarium postulante fideicommissario, sed sumptibus fideicommissarij.

HÆres rogatus de hæreditate alteri restituenda, licet pure & simpliciter hæreditatem agnoscere velit,[1] cogi tamē potest postulante fideicommissario, vt inuentarium conficiat, non quidem solemne, vt vocant,[2] sed tamen tale, ex quo constare aliquando possit de qualitate & quantitate rerum hæreditariarum.[3] Idque sumptibus fideicommissarij non suis.[4] Eoque iure vti nos ex pract. Ferrar. quosdam ex Senatoribus nostris referre memini. *Sine die.*

1 Quod cum euenit non est necesse vt faciat inuentarium, *l.vlt.C.de iur delib.* Nec enim beneficium inuentarij implorare quisquam cogitur, vt nec vti eo iure, quod pro ipso si introductum, *l inuitus. 156 § vlt.de reg.iur.*

2 De quo *in d l.vlt.C. de iur. delib.*

3 Nec scilicet postea probādum habeat fideicommissarius post diem fideicommissi cedentem, quid & quantum fuerit in fideicommisso, atque ita per inopiam probationum intercidat fideicommissum, vel in totum, vel pro parte, *arg.l.vlt.de prætor.stipul.* Non enim potest videri hæres rogatus aliud reddere, quam quod fuit hæreditatis, *l.in fideicommissaria, 18. hoc tit.* Ita sane curare semper debet magistratus, quantum fieri potest, vt rerum probatio salua sit, *l.curent magistratus, 22.D.de testibus*, ne deficiat probatio iure non deficiente, *vt in vulg. l duo sunt Titij, D. de testam. tutel*

4 Quicquid enim fit per iudicem, aut ex iudicis auctoritate ad petitionem alterutrius litigantium fit sumptibus petentis ac proinde interdum sumptibus vtriusque, si vterque petat, ne sit in potestate vnius aduersarium suum supernacuo sumptu onerare. Vide Ferrar. *in form lib.* quo agitur *ex substit. in vers.ac fideicommissum, nu. 8.*

DEFINITIO XXVI.

Hæres grauatus, cui fideicommissum à suo testatore restitui debuit, non prohibetur agere contra coheredes pro eorum portionibus, nec rursus deducere fideicommissum, aduersus fideicommissarium.

PAter rogatus hæreditatem restituere liberis suis masculis ex testamentis suorum, qui bona sua omnia in familia, quamdiu vel vnus masculus superesset, conseruari iusserant, ea bona omnia inter liberos suos longe aliter diuiserat, quasi de suo tantum patrimonio testatus, nulla antiquiorum fideicommissorum habita ratione: sed hoc tamen adiecto fideicommisso, vt ad vltimum superstitem bona omnia peruenirent. Cum defuncti omnes essent vno excepto, qui & ipse rogatus de restituenda post mortem suam hæreditate proponebatur, nouissimi huius postea mortui hæredes petebant, vt prius subductis antiquioribus fideicommissis, posterioris ratio poneretur. Contra vero fideicommissarius vltimus contendebat, nihil de antiquioribus fideicommissis amplius quæri posse, sed perinde omnia constituenda, ac si solius vltimi testatoris voluntas extaret, propterea quod ratam eam habuerant liberi qui ex auorum testamentis fideicommissum petere potuissent.[1] Placebat, tametsi à prioribus testamentis recessum videretur, quod ad priores substitutiones fideicommissarias attineret,[2] in eo tamen quod ad vltimum superstitem bona omnia peruenire debuerunt, non posse

videri abrogata priora testamenta, quibus postremum conueniret. Nec ad rem pertinere, si quis obiiceret vnam eandemque rem non debere diuerso iure censeri.[4] Tot enim hic res sunt, quot substitutiones, id est, quot gradus substitutionum.[5] Neque nouum est, vt dispositio posterior, quæ priorem confirmat, ex priore accipiat interpretationem.[6] *Ita tractabatur* in causa hæredum N. Vrbani du Pont. D. de Myans. *Sine die.*

1 Et recte, quia fideicommissa antiqua semper deducenda sunt, velut æris alieni loco, *l. cum pater, 77. §. Titio fratri antep. de legat. 2. leg. in imponenda, 6 l. irritum, 8. C. ad leg falcid.* Nec sane fideicommisso hæreditatis, quantumlibet vniuersali, aliud continetur potest, quam quod fuit hæreditatis, *l. in fideicommissariam*, 8 *D. hoc tit.* non etiam quod hæres grauatus aliunde habuit, *l. coheredi, 41. §. cum filia, de vulg & pupill. substit.* De quo vide quæ pluribus tractat Illustriss. D. Mantica, *lib. 7. de coniect. vltim. volunt. cap* 8. per totum, maxime vero & in specie, *num.* 16.

2 *Argum.* eorum quæ tradit Cephal. *cons. 172, num.* 143. post Lauren. Calcan. *cons. 56 nu.* 18. quo filius grauatus de restituenda hæreditate intelligitur grauatus de restituenda quoque legitima si patris hæreditatem pure adierit, nec de onere vnquam conquestus sit. Sed sententia illa falsa est & bene confutata ab Illustriss. D. Mantic. vbi supra, nisi eo casu, quo prælegata aliqua filio relicta sint ea lege, ne legitimam detraheret, isque prælegata agnouerit, *ibid. nu.* 11.

3 Quatenus testator de bonis fideicommisso subiectis pro arbitrio disposuerat in fauorem aliorum, quam ad quos debuerant ea bona peruenire. Quanquam non erat recta hæc ratio, quia fideicommissarius institutus ab hærede grauato, si non institutus sit animo compensandi, non prohibetur fideicommissum petere à coheredibus pro eorum portionibus, *l. Lucius Titius, 124. in princip. de leg. 1.* Illustriss. Mantic. *libr. 9. de Coniect. vltim. vol. tit. 6. num.* 10. Nunquam enim institutio intelligitur facta animo compensandi. Idem Mantic. *lib. 4. tit 3. num.* 33.

4 *Vulg l. eum qui ædes, 23. D. de vsucap.*

5 Ita vt sublato vno gradu cæteri non minus salui remaneant, *l. cum in testamento, 37. D. de hæred instit. l. si posthumus, 14. in princ. & §. quod vulgo, de liber. & posth.*

6 *Arg. l. non est nouum, 26. cum duab. seqq D. de legib.*

DEFINITIO XXVII.

Fideicommissarius, qui in possessione est, sine vitio legitimus contradictor est, non contra heredem ad impediendam detractionem, sed contra hæredis creditores.

IN possessione repertus fideicommissarius etiam sine vitio non est legitimus contradictor, aduersus eum, qui detractiones ex fideicommisso facere potest,[1] sed non idem est si is agat, qui obligatum habet hæredem, cuius esset facere detractiones, siue personam tantum hæredis obligatam habeat,[2] siue omnia etiam ipsius bona,[3] sed cessione opus est.[4] *Ita tractabam* in causa N. Francisci de Bellegarde, & D. de Carde. *Sine die.*

1 Boer. late *decis. 156.* vbi vide. Esset tamen fideicommissarius legitimus contradictor, si esset in possessione sine vitio, nec detractio vlla ex fideicommisso facienda esset. *l filiam fratribus 56.* vbi Bart. *D hoc tit.* [Not. Dec. & alij *ad l vltim. C. de edict. D. Hadr. toll.* Hoc autem intellige non tantùm de fideicommissario qui rerum hæreditariarum possessionem sine vlle hæredis facto acceperit, sed etiam de eo cui *hæres ipse* qui quartam retinere poterat, totam hæreditatem sine vlla retentione per facti errorem restituerit. Nam & hoc casu compete it hæredi condictio incerti, *l quod si nulla 60. de leg. 1. l. hæres 21. D. ad SC. Trebel.* vbi procul dubio legendum est addita negatione *similem non esse Aristo ait*, vt scripsi in Chiliade *De error. pragmat.* Nam qui retentiones quas solas habent omittunt nullo alio modo sibi consulere possunt, *l. 14. §. 1. commun. div. l si in area 33. de cond. indeb.* Sed & in secundo hærede hæc sententia locum habet, cùm tantumdem iuris habeat hæres secundus, quantùm primus in deducenda quarta: Sed hoc ita, si primo hæredi competierit ius deducendæ quartæ. Quid enim si bona ipsius omnia fuerint confiscata, ita vt ius illud quartæ deducendæ translatum fuerit in fiscum, vt in *l. Statius 48. §. 1. & l. seq.* iunct. *l. quod placuit 37. D. de iur fisc.* Non habebit secundus hæres ius deducendæ quartæ quod primus hæres ante diem fideicommissi cedentem amiserit, nec proinde retentionem aut actionem vllam eo nomine, si non etiam à fisco ius habeat. *Ita Senatus* in ea causa de qua in *Desin. 29. infr.*]

2 Qui casus minorem habet dubitationem.

3 Quamuis eo nomine iura quoque continentur, *l. semen, 4. C. quæ res pign oblig poss.*

4 Quia personalia iura non transeunt sine cessione, *l. possessio, 49. §. vlt. D. de acquir. poss.*

DEFINITIO XXVIII.

Prælegata an & quando veniant in restitutionem fideicommissi vniuersalis?

PErsæpe quæritur, an prælegata vni ex coheredibus relicta veniant in fideicommissum? Et magis communiter probatum est non venire, siue hæreditatem, siue partem hæreditatis, siue portionem suam hæreditariam restituere rogatus quis proponatur: quoniam hæreditatis, aut hæreditariæ portionis appellatione certum est, neque legata neque fideicommissa contineri,[1] sed hoc ita, si nulla voluntatis coniectura contrariam interpretationem suadeat,[2] cum in fideicommissis potiorem voluntatis, quam verborum rationem habendam esse placeat.[3] Coniecturæ autem potissimum hæc adferuntur, si prælegata ex ordine scripturę prius relicta sint, quam iniunctum fuerit onus fideicommissi,[4] item si data sint prælegata extraneo, qui partem suam hæreditariam filio testatoris, eidemque coheredi suo restituere iussus sit,[5] aut si prælegata, quod plerumque fit, maiorem hæreditatis partem absorbeant.[6] Aut denique si non vniuersaliter substitutio facta sit, sed in aliis omnibus bonis, de quibus nondum quicquam est dispositum à testatore.[7] Sed si pro vulgari notariorum more verba illa præponantur institutioni, quam substitutio sequatur, non idem probandum est, cum substitutio censeatur quid diuersum & separatum ab institutione,[8] tametsi ab ea soleat recipere interpretationem.[9] De illo plane dubitat nemo, quin prælegata in restitutionem venire debeant, si testator tacuerit suam substantiam, vel suum patrimonium restitui ab hærede. Si quidem horum verborum longe latior appellatio est, vt quicquid quocumque titulo relictum sit, comprehendat.[10] Sicut è contrario certissimi iuris est, non debere restitui prælegata, siue is, qui restituere rogatus est, fuerit prohibitus alienare fauore cohæredum,[11] siue prælegatum ita fuerit relictum quasi tale quid, quod debeatur.[12] Nimirum si aliunde appareat, reuera debitum fuisse, alioqui cæterorum prælegatorum causam & exemplum sequetur.[13] Quid vero si pater, qui plures habebat liberos post legata cæteris omnibus data etiam nouissimo aliquid prælegauerit, quam postea hæredem ex asse instituat, negetque de restituenda extraneo hæreditate, si absque liberis moriatur? An cum hæreditate prælegatum petet fideicommissarius, existente quandoque conditione fideicommissi? Minime vero. Nec enim dubitari potest, quin hoc casu prælegatum sit filio ea mente, vt haberet id præcipuum non in diuisione hæreditatis, quæ tota & ex asse ei relinquebatur, sed in restitutione.[14] Cum alioqui frustra ei iure prælegati datum esset, quod æquè habiturus fuerat, tanquam hæres,[15] quodq; sufficiebat aliis fratribus datum non fuisse, vt in hæreditate inueniretur.[16] Putarat enim prudens pater ita prospiciendum esse huic filio, quem præcipuo amore prosequebatur,[17] vt si quando fideicommissi conditionē existere contingeret, atque ita totius hæreditatis restitutionē fieri oporteret, tamen haberet

haberet hic filius id saltem suo heredi saluum,[10] quod non tam hæreditatis quam prælegati titulo accepisset,[19] ne aliter eueniret, vt, quantum ad legata pertineret, minus iuris haberet ille ex filiis, quem pater magis dilexisset.[20] Ita sæpius in Senatu partim pronunciatum, partim tractatum est.

1 L.3 § *quidam liberũ, l.in fideicommissaria*, 18.§. *vlt. D. hoc tit l si Titius ex parte*, 96. *de leg* 3.

2 Ruin. *cons* 120 *nu.*15 *vol.*1. quem refert & sequitur Illust. Mantic. *lib.*7. *de Coniect vlt vol tit.*7. *nu.*3. *in fin.*

3 *L haredes mei*, 57.§. *cum ita, D hoc tit. l cum virum*, 16. *C. de fideic.*

4 Bart. *in d.*§ *quidam liberũ*, cuius opinionem magis communem esse creditur, licet Socin. ion. & alij plerique dissentiant, quos refert Mantic. *vbi supr. numer.*1. *versic. ego autem reperio.*

5 Bart. *ad l liberto*, 5 *filium, per ill. text. de ann. legat.* Rip. *in dict* 5. *cum ita, num.*44. vbi dicit communem Mantic. *vbi supr. num* 4.

6 Bart. *in d* § *quidam*, & alij quos refert & sequitur Mantic. *ibid num* 9.

7 Idem Bart. *in dict.*§. *quidam, numer.*11. Fulgos. *consil.*99. *num.*2.

8 *L.*3.§ *filius*, & ibi Bart. *De liber. & posth.* Alex *cons.*5. *nu.*12. *vol.*1. Mantic. *vbi*ſ *nu.*8. * Vide Ferret. *in nouis addit.* ad Guid. Pap. *quæst* 303.

9 *L.*1. *C. de impub & aliis substit.*

10 Ruin. *d cons.* 10. *nu.*8.9 & 10. quem contra Decium defendit Mantic. *ibid nu* 3 *ante fin.*

11 *L Lucius* 78 § *pluribus*, & ibi Bart. *D. hoc tit.*

12 *d. l Lucius*, 5 *maritus*, *& in l cum hares deductis legatis, eod.* Mantic. *vbi supr. nu* 12 & 13.

13 *L qui vxori* 18. *in princ.* & §.1. *de aur. & arg leg.* Bart. *in d* §. *maritus, l Aurelius*, 25 §. *vlt. de liber. legat.*

14 Cui nihil tam contrarium est, quam retentio & prælegatum, vt tractat Gouean *ad l Titia*, 86. *D ad leg. Falcid.*

15 Et ideo dicimus neque legari neque prælegari quicquam posse ei, qui solus hæres est, quia & à semetipso inutiliter legaretur, *l. & quidem totum*, 18. *cum l. precedent. l. legatum*, 116.§.1. *de leg.*1.

16 *d l legatum, in princip.*

17 Præsumitur enim magis dilectos is, qui ex toto asse fuit institutus, *l Sempronius*, 47 *leg Titia* 34.§. *qui inuita, de legat.*2.

18 Scilicet ex voluntate testatoris. Nam deductio Trebellianica fit contra voluntatem, *d l. Titia in fin.*

19 Ad quid enim delibandum erat hoc prælegatum ex hereditate, & relinquendum hæredi vniuersali, niſi vt delibaretur ex fideicommisſo?

20 Hoc vero sane absurdum esset, vt magis grauatus esset ille, qui magis dilectus fuisset, *dict. l. Sempronius, d.*§. *qui inuita.* Eaque hæc præcipua & fere perpetua coniectura in vltimarum voluntatum interpretatione, *l. Publius*. 36.§.1. *vbi not. de cond & demonstr.* Et quamuis hoc casu prælegatum sit nullum, quod hæredi ex asse à semetipso relictum est, *d.l. & quidem totum, & d l. legatum*, 116.§.1. *de legat.*1. nihil tamen vetat, etiam ex actu nullo colligi voluntatem, *l vlt. D. de rebus eor. qui sub tutel. l. licet transferam.*20. *D. de adim. legat.*

DEFINITIO XXIX.

De fideicommissaria hereditate, quam fiscus quasi sibi acquisitam restituit, & quartam detraxit, cùm ad alium & hereditas & quarta pertineret.

SI hæredis de restituenda post mortem suam hæreditate rogati bona, siue ex delicti alicuius gratioris,[1] siue ex contumaciæ tantum causa[2] ad fiscum peruenerint, nulla quidem interim quamdiu hæres viuit, persecutio fideicommissi competit, cùm possit fideicommissarius ante diem cedentem moti,[3] nec proinde nisi præmaturè ac nimia festinatione contra ius gentium[4] de vlla quartæ retentione inter fiscum & fideicommissarium tractari potest.[5] Sed si postea viuo fideicommissario dies fideicommissi cesserit, non eo quidem magis erit fiscus hæres condemnati,[6] Præsertim si bona tantùm ei adempta fuerint, non etiam deportationis[7] quæ ciuitatem adimat,[8] pœna irrogata (ea namq; deportatio illa est, quæ ius omne habẽdi hæredis adimit.[9]) Sed tamen quod ad bona publicata pertinet, erit loco heredis, idemque ius habebit, siue vnius siue duplicis quartæ deducendæ. quod haberet grauatus heres si confiscatio non interuenisset.[10] Ergo si post factam bona fide trãsactionem inter fiscum & fideicommissum alius superuenerit, qui & confiscationem reuocatam[11] & se heredem esse probet, nocebit ei transactio, cùm nihil imputari fideicommissario possit, cur cum fisco contraxerit, qui eo tempore veri heredis loco esse credebatur.[12] Maxime autem si is qui se nunc heredem dicit iam tùm cùm transigebatur, idipsum ius habuisse proponatur, & siue per incuriam, siue fraudulenta, & dolosa dissimulatione tacuisse.[13] Cæterum nocebit ei hactenus, vt quod fisco pro quarta datum fuerat heredi in eandem quartam imputetur.[14] At non etiam, vt quicquam amplius petere heres prohibeatur, si minùs ad fiscum pro quarta peruenerit, quàm ex iuris ratione deberetur. Satis enim est indemnem seruari fideicommissarium, ne obsit ei quod cum falso herede transegerit,[15] non etiam lucrum sentire, vt quod fisco non præstitit, hoc saltem heredi vero præstare teneatur.[16] Idem est si is qui posteà apparet non sit heres rogati, sed à fisco ipso ex propria transactione ius quartæ deducendæ habere comperiatur.[17] Tanto magis enim nocere illi debet, quod à fisco gestum est, à quo ipse ius habeat posterius.[18] Aut si anterius, eo saltem casu quo posterior transactio inter fiscum & fideicommissarium facta cum priore consentiat, nec onerosior sit ei qui prior in ius fisci quod ad quartam deducendam successerat.[19] *Ita Senatus* in causa perillustris D. Baronis de Cardé & de Caramagne, & Dominorum de Monmayeur 13. Calend. Octobr. 1612. Senatusconsulto non obstantibus feriis pronuncia-to ex specialibus in eam rem literis & mandato Principis.

1 Sunt enim grauiora delicta quæ deportationis pœnam irrogant *tot. tit. de interd. & releg. l.*2. *l. capitalium* 28. *D. de pœn.*

2 Puta si reus iussus fit venire sub commination pœnæ confiscationis, & ea comminatio postea commutata fit in rem iudicatam, alioqui non haberet vim rei iudicatæ, *tit. Cod comminat. epist. progr. vim rei iud. non haber.*

3 *L. Statuam Florus* 48 §.1. *D. de iur. fisc.*

4 Vt loquitur *l. donari* 29. §. *donationem, D. de donat. l.*2. *in fin. D. de his quæ vt indign. l.*2.§. *si impubere, D. de coll. bonor.*

5 *L. vlt. C. de pact.*

6 Non enim fiscus est heres cùm succedit ex delicto, sed potius cùm succedit in bonis vacantibus *l. recusare* 6.§. *si fisco D. hoc tit.* Tiraq. *in tract le mort saisit le vif.*

7 Possunt enim bona adimi etiam citra deportationem *l. vlt. ad leg. Iul de vi priuat.*

8 Hic enim effectus est deportationis *d. l.*2. *sunt quidam* 17. *D. de pœn.*

9 Quia inter iura ciuitatis, quæ adimit ius est habendi heredis *d. l sunt quidam, l. relegatus* 14. *& seq de interd. releg.* iunct. *l.*3. *D. qui testam. fac poss. l.*1.§. *his quibus, de legat.*3.

10 *L. cùm tacitum* 49. *D. de iur fisc.*

11 Potest enim hoc fieri *tot. tit. de sent. pass. & restit. D. & C.*

12 Est enim hoc fere perpetuum & generale, vt quæ bona fide gesta sunt etiam ab eo qui nullum ius habuit rata manere debeant *l. quoties* 44. *D de acquir. hered. l si non expedierit* 6.§.1. *de reb author. iud poss. l filia* 88. *de solut. l. si fideiussor* 29. *in princ. & §.*1. *& 2. D. mandat.*

13 Imputandum enim est ei, qui negligentior fuit in iure suo persequendo & sua dissimulatione alium decepit *dict. l. si fideiussor*, §. *si cùm debitore, l.* 4. §. *quæsitum est* 12. *D. de dolo except.*

14 Ne alioqui cogatur fideicommissarius eandem quartam duobus in solidum soluere quod esset absurdum, cùm non magis duobus deberi in solidum possit quàm illud fieri, vt duo sint heredes in solidum, *l. quid contra* 141. §. 1. *de regul. iur.*

15 Quia scilicet transegit bona fide, *l. vltim. D. de transactionib.*

16 Nec enim liberari potuit ab eo qui nullum ius habuit

supra id quod ei bonæ fidei soluit. Et facilius est vt quis solutionem accipiendo haberet alienum debitorem quàm paciscendo *l pactum* 22. *vbi not C. de pact.*

15 Nam & fiscus vt alius priuatus quilibet ius suum transferre in alium potest, *l. res quæ* 22. *in pr. & §. 1. D. de iur. fisc.*

18 Nemo enim plus iuris habere potest, quàm is à quo causam habet *vulg l nemo plus iuris* 54. *l nemo plus commodi* 120. *l. aliud est* 160. *§. vlt. l. in hu* 175. *§. 1. de reg iur.*

19 *Arg. l. 3. §. 1. & 2. l. controuersia* 14. *D. de transact.*]

TIT. XXVIII.

AD LEG. FALCID.

DEFINITIO I.

De differentia donationum causa mortis, & donationum, inter coniuges, cum de Falcidia disputatur.

EST donationibus siue mortis causa, siue inter virum & vxorem factis commune illud est, quod donatoris morte confirmantur, [2] separandæ tamen sunt, cum de Falcidia ex iis deducēda disputatur. Nam ex donationibus causa mortis omnimodo & indistincte deducitur, [3] non solum si in testamento aut in codicillis factæ sint, [3] sed etiamsi extra speciem vltimæ voluntatis. [4] At donationum inter coniuges alia ratio est, qui non mortis causa fiunt, sed inter viuos, [5] nec adeo inutiliter, quin ad id tēpus retrotrahantur, quo factæ sunt, siue silentio, siue speciali voluntate confirmentur, dummodo sint insinuatæ. [6] Nec obstat, quod similiter donationes causa mortis, vt Papinianus dicebat, ad id etiam tempus reducūtur, quo sunt interpositæ. [7] Retrotrahuntur enim, sed ita vt valeant iure donationum causa mortis. [8] Eæ vero, quæ inter coniuges factæ sunt, ita retrotrahū ur vt valeant iure donationum inter viuos, [9] nisi cum in vltima voluntate factæ sunt. Itaque quod ante Justiniani constitutionem erat generale, vt ex donationibus inter virum & vxorem falcidia deduceretur, [10] cœpit ad eas donationes pertinere, & coarctari debere, quæ in vltima voluntate factæ essent. [11] Nemo enim dixerit ex donationibus inter viuos falcidiam deduci posse, [12] non magis quam ex iis, quas parentes in liberos contulerint, quarum Justinianus eandem rationem esse voluit, quæ est donationum inter virum & vxorem. [13] Quod autem Papinianus de iis mortis causa donationibus loquebatur, [14] quæ inter coniuges factæ essent, non eo pertinebat, vt in mortis causa donationibus inter alios factis aliud sensisse videretur, [15] sed quia in iis maior dubitandi ratio subesset, quando si simpliciter factæ fuissent Papiniani temporibus non retrotrahebantur. [16] In eoque nimirum fecit Justinianus ius nouum, [17] vt proinde nihil hodie interfit hac parte, an donatio inter virum & vxorem mortis causa facta sit, dummodo extra testamentum vel codicillos, [18] an simpliciter. [19] Vtroque enim casu retrotrahitur. [20] Sed quod ad falcidiam pertinet, multum interest, quoniam perpetuo & indistincte verum est, falcidiam deduci ex donationibus causa mortis, siue inter coniuges; siue inter alios factæ sint, & siue in vltima voluntate, siue extra vltimam voluntatem. [21] Nunquam autem ex donationibus inter viuos. [22] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Illustris Dominæ Barbaræ d'Amboise, viduæ Illustris Dn. Joannis, Comitis de la Chambre, 4. Id. April. 1593.

1 *Luen videtur, 32. & pass. D. de mort. caus. donat. l. cum hic status, 32. & pass. D. de donat. int. vir. & vxor.* quamuis nostri soleant distinguere inter donationes rerum & verborum, ex *leg. Papinianus*, 23. *eod. tit.* de cuius sententia & emendatione vide quæ contra scripsi, *lib 2. Coniect. cap. 7.*

2 *L. si mortis causa, 5 l pen. C. hoc tit. l. 2. in fi. C. de mort. caus. donat. l. cum pater*, 77. *§. master, & § Mauie, de legat. 2.*

3 Postquam nostris placuit, etiam in testamento fieri posse donationem causa mortis, quod nos improbauimus in Hexmischiliade, *De ord. pragmat.*

4 Leges enim supra citatæ loquuntur generaliter, ac proinde sunt generaliter intelligendæ, *l de pretio*, 8. *de publician. in rem action. l. in fraudem*, 15. *in fin. D. de test. milit. l. 1. § generaliter, D. de legat. præst.*

5 *L. si rem 9. 5 vlt & l seq. D. de donat. int. vir. & vx.*

6 Textus est *in l. donationes quas parentes*, 24. *Cod. de donat. int. vir. & vxor.*

7 *In l si mortis causa*, 40. *D. de mort. caus. donat.*

8 Nec enim retroactio illa immutat naturam & substantiam donationis.

9 Et ob id nimirum exigunt insinuationem, *d. l. donationes*, quæ in vltimis voluntatibus non exigitur, *l. vltim. C. de mort. caus. donat.*

10 Tanquam quæ fideicommissi partibus fungerentur, vt scriptum est, *in l. donationibus*, 12. *C. hoc tit.* scilicet post orationem Seueri, de qua *in dict l. cum hic status*, 32. *in princip. & §. 1. D. de donat. int. vir. & vxor. l. quod bonis*, 15. *§. ex donationibus, D. eod.*

11 Quæ sola instar legatorum & fideicommissorum hodie obtinent Iustiniani constitutionem, *in l. donationes*, 24. *C. de donat. int. vir & vxor.*

12 *Lege vbi ita donatur*, 27. *l pen. §. vltim. D. de mort. caus. donat.*

13 *In d. l. donationes.*

14 *In d. l. si mortis*, 40. *D de mort. caus. donat.*

15 Quamuis dici soleat inclusionem vnius esse exclusionem alterius, *l. cum prætor*, 12. *D. de iudic.*

16 Sed valebant ex die tantum mortis, *d. l. cum hic status, & pass. ill tit.*

17 *In d. l donationes*, 24. *C. de donat. int. vir. & vxor.*

18 Quia quæ fit testamento vel in codicillis nunquam retrotrahitur, cum vltimæ voluntates non confirmentur per legem, nisi ex die mortis, *l. 4. de adim. legat. d. l. cum hic status §. pœnitentiam.*

19 Id est, non mortis causa.

20 *Post d l donationes.*

21 Nempe quia donationes causa mortis omni casu censentur iure vltimarum voluntatum, & ad exemplum legatorum capiuntur, *dict. l. vltim. Cod. de mort. caus. donat. l. Marcellus*, 15. *l. etsi debitor*, 17. *l. illud*, 37. *D. eod. l. 2. D. de public. in rem act.*

22 *dict. l. vbi ita donatur, & dict. l. pen. §. vltim. D. de mort. caus. donat.* Nam nec aliam ob causam inducta est lex falcidia, quam ne vltimæ voluntates destituerentur, *Instit. de leg. Falcid.*

[DEFINITIO II.

QVod à Justiniano constitutum est, vt esset falcidia in legatis quæ ad pias causas relicta sunt, [1] tum quoque locum habet cùm liberi testatoris sunt instituti. Est enim generalis constitutio quæ sicut distinctionem nullam adhibet, ita indistincte est intelligenda. [2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 29. sup. de testam.

1 *Auth similiter, C. hoc tit.* & in corpore vnde sumitur.

2 *L. 3. §. & generaliter de legat. præst. l. de pretio 8. D. de publician. in rem act.*]

TIT. XXIX.

DE HIS QVI ANT. apert. tabul.

DEFINITIO I.

Descendentium hæreditates non agnitæ non transmittuntur ad ascendentes, sed contra ascendentium ad descendentes.

NON

NON quemadmodum in descendentibus receptum est & constitutum, vt ascendentium hæreditates transmittant ad descendentes, adeoque interdum quoscumque hæredes, quamuis extraneos.[1] Ita ex contrario in ascendentibus admitti potest, vt iis ignorantibus descendentium hæreditates acquirantur.[2] An quod transmissio non agnitæ hæreditatis fiat sola potestate fuitatis, quæ in ascendentibus nulla est? Ita plerique existimant,[3] sed male, quoniam & emancipati, qui non sunt in potestate, idem priuilegium habent,[4] & ad maternas non minus, quam ad paternas hæreditates id ius pertinet,[5] cum tamen certum sit fœminas suos hæredes non habere.[6] Illa igitur diuersitatis ratio probabilior asserri potest, quod descendentibus hæreditates ascendentium debeantur iure naturæ, descendentium vero ascendentibus, non tam iure naturæ, quam intuitu pietatis & miserationis.[7] Ergo nec sufficiet, quod præmortui filij siue testati siue intestati hæreditatem sibi delatam adire mater voluerit, nisi etiam adierit.[8] Maxime vero si quid fuerit propter quod nec volens potuerit adire, puta si de iure testamenti dubitabat, & an sibi delata esset ex testamento, aut ab intestato hæreditas, ignorabat.[9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 16. sup. De impub. & aliis substit.

1 *L. vnic. C. hoc tit. l. apud hostes, 8. C. de suis & legit.* nimirum cùm agitur de paterna hæreditate, quam suus hæres transmittit ad quoscumque *d. l. apud hostes.*

2 Quamuis dici soleat, non minus deberi parentibus hæreditates liberorum turbato ordine mortalitatis, quam parentum liberis, *l. nam etsi, 15. D. de inoff. testam.*

3 Alex. *cons. 20. lib. 1.*

4 Vt constat ex verbis, *d. l. vnic. C. hoc tit.*

5 Quia constitutio Theodosij, *in d. l. vnic.* loquitur de omnium ascendentium hæreditatibus. Vt scilicet transmittantur ad descendentes, non ad quoscumque.

6 *L. mulierem 5. C. de adopt. § fœmina, Instit. eod. l. illud 4. §. ad testamenta, D. de bonor. poss contr. tab.*

7 *L. scripto 7. §. vltim. D. si tabul. test. null. extab. vnd. liber.* iunct. *d. l. nam etsi, in princip. l. iure succursum 6. D. de iur. dot.*

8 Nemo enim ex sola adeundi voluntate fit hæres, nisi adierit, quamuis nuda etiam voluntate adire quis possit, *§. vlt. Inst. de hared qualit & differ. l. si auia 6. C. de iur. delib.* Aliud enim est dicere, *volo adire*, quod qui dicit nondum adit, aliud vero dicere, *volo hæres esse*, quod qui vult, hoc ipso fit hæres, etiamsi nihil attingat hæreditarium.

9 Qui enim dubitat de iure testamenti, aut aliter incertus est de iure suo, non potest adire, tametsi maxime velit, *l. is qui putat 15. cum seqq. l. in repudianda 23. l. hæres institutus 32. & seqq. l. cum talsum 46. D. de acquir. hared.*

DEFINITIO II.

Fideicommissum conditionale non transmittitur ante euentum conditionis, ne quidem ad descendentes.

FIdeicommissum conditionale licet à fratre fratri relictum sit,[1] non transmittitur ad hæredes, ne liberos quidem, si fideicommissarius ante conditionis euentum decesserit.[2] Quia nec vllum esse intelligitur ante euentum conditionis.[3] *Ita Senatus* in publico auditorio, Cal. Jul. 1595.

1 Inter quos non habet locum Theodosij constitutio, quæ de solis ascendentibus loquitur, vt diximus Defin. præced. Sed nec si ab ascendente relictum sit fideicommissum, conditionale transmittetur tamen ad descendentes, quia eius dies non cessit, & in eo locum perinde habet ratio, quæ sequitur in Definit. quod fideicommissum conditionale ante cõditionis euentum sit nullum, *l. 4 & 5 & pass. D. quand dies leg. ced* Quod autem nullum est, non sit transmissibile, quia non entis nullæ sunt qualitates, *vulg. l. eius qui in prouincia 41. D. de rebus credit.* Qua ratione soleo impugnare, quod vulgo nostri iactitant, fideicommissum conditionale interdum, & ex quibusdam coniecturis voluntatis posse fieri transmissibile. De quo scripsi fusissime *in Error. 3. Decad. 31. de error. pragmat.*

2 Gloss. communiter adprobata *in d. l. vnic. C. hoc tit.* licet aliter sentiat alia gloss. communiter reprobata, *in l. is cui 42. D. de oblig & action.*

3 Cum fideicommissarius aut legatarius conditionalis, nullo modo sit creditor, ne quidem conditionalis pendente conditione, in quo differt à promissore conditionali, *d. l. is cui.* Scripsi *lib. 15. Coniect cap. 6. & 7.*

TIT. XXX.

QVAND. DIES LEGAT. vel fideic. ced.

DEFINITIO I.

Fideicommissum relictum sub conditione mortis, si sine liberis, non debetur ante mortem, licet neque liberi vlli sint, neque spes vlla liberorum.

MVLIER hereditatem restituere rogata si sine liberis moreretur, non potest ante mortem conueniri, vt fideicommissum restituat,[1] nec si in ea ætate iam sit, vt liberos concipere amplius non possit:[2] quoniam non sub ea tantum conditione, si liberos non haberet, sed in tempus quoque mortis, atque ita in diem incertum, qui pro alia conditione est,[3] rogata proponitur.[4] Fieri vero potest, vt fideicommissario ante cedentem fideicommissi diem, id est, ante ipsam moriente fideicommissum intercidat.[5] *Ita Senatus* in causa D. Priolis de Lemens, & Joannis Chartiere, 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Quamuis possit, si velit fideicommissum restituere ante mortem, *l. post mortem 12. C. de fideicomm. l. patrem 19. D. quæ in fraud credit.*

2 Quo casu videtur conditio extincta omnimodo, ideoque exinde habenda pro pura, *l. quod si ea conditione 18. D. de condit. indeb. l. si pupillus 9 §. qui sub conditione, D. de nouat.*

3 Cum dies incertus pro conditione habeatur, maxime in testamentis, *l. dies incertus 75. de condit & demonstr* iunct. *l. 1. §. dies autem, eod. tit l. tritu scriptura 30. §. sed etsi sub conditione, l. si cui legetur 49. de leg. 1.*

4 Itaque duplex hoc casu conditio est coniunctim adscripta, aut saltem vnica quidem conditio, sed duas habens partes coniunctim adscriptas, *vt in l. hac scriptura 26. de condit. & demonstr.* quo casu vtramque conditionem, siue vtramque conditionis partem impleri oportet, *l. si heredi plures 5 D. de cond. instit.* iunct. *l. cum pupillus 78. §. 1. de condit & demonstr.*

5 *L. Statius Florus 48. §. Cornelio Felici, D. de iur fisc.*

TIT. XXXI.

VT IN POSS. LEGAT. VEL fideic. seru. caus.

DEFINITIO I.

Cautio legatorum vel fideicommissorum nomine præstanda remitti potest à testatore, quocunque indicio voluntatis, & quando remissa intelligatur.

QVANQVAM ea cautio, quæ legatorum vel fideicommissorum in diem, an sub conditione relictorum nomine ab herede præstanda est, quocunque voluntatis indicio per testatorem remitti potest,[1] ac multo magis per eum, cuius commodo præstanda fuit,[2] non tamen ex eo solo remissa intelligi debet,[3]

quod testator ab hærede rationem exigi prohibuerit. Aliud[1] enim est, non interponendæ cautionis legem adscribere, aliud vero rationi non exigendæ modum adhibere,[2] cum hoc casu culpa dumtaxat, non etiam dolus remissus videatur.[4] Plus igitur est cautionem remittere, quam reddendæ rationis necessitatem.[5] Nam semel remissa hæc cautio, siue ex testatoris, siue ex eius cauerí debuit expressa tacitave voluntate, amplius peti numquam potest, nec si hæres rem hæreditariam, suámque male dilapidet.[6] Neque proinde locus est Imperatoris rescripto, quo constitutum fuit, vt quo casu interponi cautio nequeat, damnum conditionis propter fraudem inferri non debeat.[7] Cautio enim, quæ à testatore vel legitario, aut fideicommissario remissa est, pro interposita potius, quam pro interponenda haberi debet.[8] Et consequenter ratio nulla est, vt legatum vel fideicommissum, quod non nisi in diem, aut sub conditione relictum fuit, ab hærede repræsentetur.[9] *Ita Senatus* 7. Cal. Jul. 1588.

1 *L. Ania 77. §. vlt. D. de cond. & demonstr. l. 2. & penul. C. hoc tit. l. licet 12. D. vt leg. nom. cau.*

2 Quia licet vnicuique iuri suo renunciare, *l. pen. C. de pact.* & iuris sui persecutionem deteriorem facere, *l. pactum 46. D. eod. l. si iudex circumuento 28. D. de minor.*

3 Itaque locum hoc casu habet, quod dici solet, ex diuersis nihil inferri, *vulg. l. Papinianus 20. eod. tit. de minor.*

4 Ita eleganter Papinianus *in l. cum tale 72. §. quid ergo, D. de condit. & demonstr.*

5 In eo autem quod minus est, non potest id quod plus est contineri, Not. *in l. non debet cui 21. D. de reg. iur. l. 1. §. si stipulanti D. de verbor. oblig.*

6 *L. vlt.* vbi est text. elegans, *D. vt legat. nom. caueat.*

7 *L. Imperator 50 D. ad SC. Trebell.*

8 Vt dici solet de conditionibus, quæ per prætorem remittuntur, de quibus *in l. quæ sub conditione 8. D. de cond. instit. l. facta 63. §. si sub conditione, D. ad SC. Trebell.*

9 Cum ea repræsentatio non fit per prætorem introducta remedio missionis in possessionem, nisi in pœnam & odium nolentis cauere, *l. in cui, §. in prine. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Potest cogi hæres, postulante fideicommissario, ad faciendum inuentarium rerum hæreditariarum, quamuis non ad rationes reddendas.

HÆres rogatus de hæreditate post mortem suam restituenda, etsi rationes reddere fideicommissario non cogitur,[1] compelli tamen potest fideicommissario postulante, vt rerum hæreditariarum inuentarium & descriptionem faciat,[2] ne in potestate hæredis sit pro arbitrio dilapidare res hæreditarias,[3] atque ita fideicommissi restitutionem eludere.[4] Præsertim cum hæredi nocere id non possit.[5] Qui si putat sua interesse, ne patrimonij secreta pandantur, petere potest, vt inuentarium illud secretum maneat, quo modo nostri loquuntur, id est, obsignatum sigillo iudicis, nec prius aperiatur, quam fideicommissi dies aut conditio venerit.[6] Nam & illud constat, huiusmodi inuentarium non, nisi quod ad hæredem & fideicommissarium pertinet, fidem facere, non etiam quod ad creditores & legitarios.[7] Sic dicimus patrem legitimum administratorem bonorum aduentitiorum filij, licet non cogatur administrationis suæ rationes reddere,[8] cogi tamen posse, vt inuentarium conficiat.[9] *Ita Senatus* in causa N. Petri Juge, & Francisci Juge procuratoris, Idib. April. 1595.

1 Quia sibi non fideicommissario hæreditatem habet, nec fideicommissarij procurator est, *l. postulante 44. §. vltim. D. ad SC. Trebell.*

2 Vt sciri quandoque possit, quid venire debeat in restitutionem.

3 Quod esse non debet, *l. Imperator 50. eod. tit. ad SC. Treb.* ne tum quidem cum testator voluit, id tantum in restitutionem venire, quod ex hereditate supererit, vt in *l. Titius 54. eod. tit.*

4 Deficiente scilicet non tam iure quam probatione, quæ alioqui ex inuentario sumi posset, *l. chirographa 57. D. de admin tutor.*

5 Sine cuius dispendio id futurum est, *l. in creditore 38. in fin. D. de euict.*

6 Guid. Pap. *quæst. 35.* vbi vide.

7 Quos alioqui in eam rem vocari oporteret, vt fit in inuentario heredis ex beneficio, *l. vlt. C. de iur. delib.*

8 *L. cum oportet 6. §. non autem hypothecam, Cod. de bon. quæ liber.*

9 Vt rerum probatio salua sit, not. *ad dict. §. non autem, ex l. vlt. C. arbitr. tutel. l. curent 22. D. de testib. l. 1. §. recte autem,* vbi Bald. & alij *D. de vsufr. quem. cauent.*

DEFINITIO III.

Cautio legatorum vel fideicommissorum nomine ita demum præstanda est, si petatur & pro bonis mobilibus aut iuribus legatis, non pro immobilibus.

FIdeicommissi quidem sub conditione vel in diem relicti nomine hæres cauere cogitur, si non ab ipso testatore satisdatio remissa sit.[1] Sed eam cautionem peti necesse est. Alioqui solo iudicis officio præstari non debet,[2] quia non aliter debita esse intelligitur, quam si petatur.[3] Nec ad rem pertinebit, quod fideicommissarius iuris ignorantia lapsus petierit, vt dato hereditati curatore, aliaue qua inepta ratione sibi consuleretur, cum heredis probitati aut industriæ diffideret. Sibi enim imputet, cur non petierit eam cautionem præstari, quam iure petere potuit.[4] Illud tamen obseruandum est, vix esse, vt hæres onerari debeat satisdatione pro hereditariis bonis immobilibus, quippe quorum dilapidatio minus suspecta sit,[5] cum si male alienentur facilis & expedita futura sit eorum persecutio, aduersus quemcunque possessorem.[6] Sed pro bonis mobilibus itemque iis, quæ in iuribus & actionibus consistunt,[7] omnimodo cauere æquum est,[8] nec fideicommissario tantum vniuersali, sed etiam singularibus, sicut & legatariis omnibus.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. cum Artemidorum 4. & pass. C. hoc tit.*

2 *Argum. l. 4. §. hoc autem iudicium, & ibi not. D. de damn. infect.*

3 *L. 1 §. non exigit prætor, vers. non tamen, D. hoc tit.*

4 Imputatur enim iis qui in iure errant quasi stultis, cum potuerint consulere peritiores, *l. regula 9. §. 1. D. de iur. & fact. ignor.*

5 Quomodo dicimus nec bonorum immobilium possessorem satisdare compellendum esse, *l. sciendum 15. D. qui satisd. cogant.* [Remissio tamen necessaria est tum quoque cùm satisdandi necessitas remittitur, *l. si quando 6. §. 1. D. vt legat nom. cau.*]

6 *Ex l. vlt. §. vlt. C. com. delegat.*

7 Quorum scilicet facilior vel occultatio, vel dilapidatio est.

8 Ex edicto prætoris, de quo *in tit. vt legat. seu fideic. nomin. cauent.*

9 Ad conseruandam scilicet defuncti voluntatem, quæ in omni legatorum & fideicommissorum genere æque locum habet, *l. 1. D. eod. tit. vt legat. seu fideicomm. seruand. caus. cauent.* Adeo vt etiam pro præsenti legato locum habeat hæc satisdatio, *l. etiam 15. in princ. eod.*

TIT. XXXII.

AD SC. TERTYLL.

DEFINITIO I.

Mater, quæ ob non petitum filio tutorem amittit omnem ipsius successionem, non tamen amittit legitimam.

LONGE

LONGÈ alia dissimilisque ratio est legitimæ successionis intestati, & eius portionis, quam vulgo legitimam, recentiores nonnulli distinctius legitimariam vocãt,[1] quæ in bonis ascendentium debetur descendentibus, & contra.[2] Nam si mater impuberis ad secunda vota conuolauerit, non petito impuberi tutore redditisque rationibus filij postmodum in pupillari ætate defuncti successionem ei auferendam esse constat, & quidem omnem, hoc est, siue ab intestato, siue ex substitutione deferatur.[3] Legitimariam nihilominus portionem consequi eam debere Senatus censuit,[4] quippe quæ non tam successionis, quam æris alieni loco sit,[5] cum si minus ordine, saltem iure naturæ,[6] & pietatis ac miserationis intuitu etiam ascendentibus debeatur:[7] satisque matris culpa in eo coërcetur, quod luctuosam filij impuberis amittit hæreditatem, quam alioqui ratio miserationis illi detulisset.[8] Ex quo apparet, non semper verum esse, quod nostri vulgo iactitant, à legitimariæ portionis petitione excludi, quisquis à legitima intestati successione excluditur,[9] licet verum sit, portionem hanc nihil aliud esse, quam trientem, vel pro numero liberorum semissem[10] amplioris portionis, quæ ab intestato contingeret, si ad intestati successionem vocaretur is, qui hac portiuncula contentus esse cogitur.[11] *Ita Senatus* contra N. de S. Real, 1588. Vide tit. De inoff. test. Defin. 1.

1 Ne confundamus portiunculam istam, quæ nihil aliud est, quam portio portionis ab intestato contingentis cum portione ipsa per legem ab intestato contingente, quæ tamen non tam portio legitima dici solet, quam portio legitimæ successionis & hæreditatis, *l lege obuenire 30. de verbor. signific.*

2 *L. pater filium 14. & l seq in prine. D. de inoff test.*

3 *L. omnem 6. C. hoc tit.*

4 Fauore scilicet legitimæ portionis, quæ dicitur debitum bonorum subsidium, & parentibus debetur in solatium amissi filij, *l. iure succursum 6. D. de iur. dot. l. vltim. C. de inst. & substit.*

5 Sic enim vulgo nostri ratiocinantur, quamquam iuris auctores ita loquuntur de ea tantum quarta, quæ adrogato debetur in bonis adrogatoris, *l Papinianus 8. §. si quis impubes, D. de inoff. testam.* iunct. *l. si adrogator 22. D. de adopt.*

6 *L. nam etsi 15. D. de inoff. testam.*

7 *L. scripto 7. §. vlt. D. vnd. liber. dict. l. iure succursum 6. de iur. dot.*

8 *d. l. vlt. C. de instit. & substit.*

9 Et tamen ex ratione iuris non potest negari, quin verissima sit ea propositio, cum legitima nihil aliud sit, quam portio portionis ab intestato contingentis, *l. cum quæritur 6. l quæ nuper 31. Cod. de inoff. testament. l Papinianus, 8. §. si quis mortis, D. eod.*

10 Post Iustiniani *Nouell. 18. de trient & semiss.*

11 *d §. si quis mortis, & d. l. quæ nuper.* Contra hanc tamen Definitionem tenet Bald. *cons. 140. vol 1.* Barbat. *cons. 67. vol. 3.* Gabriel. *in commun. opin. libr. 6 tit. de tutel.* Guill. Bened. licet in aliis terminis, in verb. *& vxorem nomine Adelasiam, à num. 145. vsque ad 165.*

creditur, qui non magis ab intestato, quam ex testamento hæredem habere potuit.[1] *Id enim est, quod dicere solemus, huius conditionis homines ita viuere liberos, vt tamen serui mori videantur.*[2] Neque vero distinguimus, an quæ bona defunctus reliquit, ideo ad dominum peruenerint, quod ab initio ea lege & conditione data essent, an quia, quantumuis per se libera, personæ tamen ius & conditionem sequantur.[3] Nam licet bona sic affecta, quæ talliabilia appellamus, feudalium naturam retinuisse, aut potius induisse videri possint,[4] in feudalibus vero nunquam succedant ascendentes:[5] perinde tamen matri ius legitimariæ portionis conseruabimus, vt hoc saltem habeat in solatium amissi filij.[6] Æquitate nimirum id suadente, vel inuita iuris ratione, quæ sanè potius facere deberet, vt quamuis ea portio æris alieni iure censeretur,[7] præferendus tamen esset dominus, qui & rei suæ quam initio voluisset legem dixisset,[8] & ex stipulatione siue expressa, siue consuetudinis potestate subintellecta, ius antiquius haberet.[9] Cum in contractibus generale sit, vt conditiones non potestatiuæ, sed casuales, vt appellant, vel mixtæ quandocumque existentes ad tempus contractus retrotrahantur, etiam in præiudicium iuris, quod alteri medio tempore ex quacumque causa quæsitum proponatur.[10] *Ita Senatus* contra Dominam de Varax, Dominam sancti Petri de Socy, Dominum de Treisserue, & alias sæpius. *Sine die.*

1 Sic enim fert generalis totius Sabaudiæ consuetudo, vt si quis huius conditionis homo decederit sine liberis & condiuisoribus, bona ipsius omnia ad feudi dominum deferantur.

2 Ratione illa, quam attulimus Defin. præced. quod non tam successionis, quam debiti naturalis iure legitima debeantur, *l scimus 36. §. vltim. C. de inoff. testam. Lvlt. D. de bonor. damnat.*

3 Cum mater neque sit ex liberis, neque ex condiuisoribus. Et præterea certum est in feudalibus, nunquam succedere ascendentes, quia feuda non ascendunt, *cap. 1. de natur. & succeff. feud. lib. 1. in vsib feudor.* Bona vero, quæ nos talliabilia appellamus, videntur habere propriam & veram naturam feudalium, vt sequitur in Defin.

4 Non enim potest fieri, vt hæredem habeat is, qui nec habet vlla bona, nec habere potest, *l. lex Cornelia 28. vers. quia ter eam non efficitur, D de vulg. & pupill. subst.*

5 Vt de liberis Iunianis scriptum est, *in l. vnic. vers quin enim patiatur, C. de Latin. libert. tollend §. sed hæc de iu, Inst. de succeff. liberi.*

6 Id est, non distinguimus, an ea talliabilitatis conditio, vt aiunt, fuerit conditio personæ, an bonorum.

7 Nam & feudalium ea natura est, vt moriente vasallo sine liberis debeant redire ad dominum, nisi feudo alia lex ab initio dicta sit, *Tit. de succeff. fratr. vel gradibus succed. in feud. tit. 11. lib 2. & pass in vsib feudor.*

8 *Tit. 8 de succeff feud lib. 1.*

9 *Arg. l. iure succursum 6. de iur. dot.*

10 Quod tamen ita est, nisi cum loquimur de legitima debita adrogato in bonis adrogatoris, vt dixi *Defin. præced. nn. 5. ex l. Papinianus 8. §. si impubes, D. de inoff testam.*

11 *L. in traditionibus 48 D. de pact. l. venditor 13 D. commun. prad. l. vlt. C. de pact. inst. empt. & vend.*

12 Qui autem antiquius ius habet is præferri solet, *l. 1. 2. & pass. C. qui potior. in pign. hab. l si quis mihi 28. D. de iur fisc.*

13 *L. qui balneum 9. l potior 11. iunct. l. 1. D. qui potior. in pign. habent.*

DEFINITIO II.

Mater non succedit in bonis filiæ talliabilis, sed tamen debet saluam habere legitimam.

NOn dissimile est quod Senatus noster non semel pronunciauit, si homo dediticiæ conditionis, quem talliabilem appellant, sine liberis decesserit, superstite sola matre, ob idque vniuersa eius bona cuiusnam veluti peculij iure ad patronum feudique dominum ex consuetudinaria feudi conditione deuoluantur,[1] saluam tamen esse matri debere legitimam portionem,[2] licet à successionis vniuersitate in totum excludatur.[3] Quanquam si verum amamus nullam successionem reliquisse defunctus

TIT. XXXIII.

DE LEGIT. HAERED.

DEFINITIO I.

Fratrum filij si soli & nullo concurrente patruo succedant, in capita succedunt, non in stirpes.

VOD in fratrum filiis, de patrui hæreditate cum patruo superstite certantibus, nouo iure constitutum est, vt succedant illi ex parentum iure & gradu in stirpes, non in capita, adeoque licet aliquis supersit ascendentium,[1] non similiter in iis obtinet, quos ad patrui successionem lex duodecim tabularum solos vocat.[2] Ius enim repræsentationis, quod Justinianea constitutione præter iuris regulas[3] singulari eorum priuilegio induci necesse fuit, vt licet vno atque altero etiam gradu remotiores cum proximioribus tamen concurrerent,[4] sicut ex proprio capite succedentibus necessarium non est:[5] ita certam successionis rationem, quam legitimis hereditatibus sola legis præscribit auctoritas,[6] cessantibus[7] præsertim verbis nouæ constitutionis, frustra immutare non debuit.[8] *Ita Senatus* pro liberis Francisci de Prato, contra Vincentium Louis viduam Antonij Falquet refer. D. Imperatore, 16. Februar. 1588.

1 Sic enim Iustinianus constituit *Nouell.* 118. *de hared. ab intestat. veniunt. c. 3 si igitur defunctus.* Vnde sumpta est *Auth. cessante, C. hoc tit.* Intellige tamen de fratrum filiis qui sint ex fratre vtrimque coniuncto, alioqui neque cum patruo, neque cum ascendente concurrunt, vt ibidem scriptum est.

2 Id est, succedentes patruo sine alterius patrui concursu.

3 Nam ex iuris veteris ratione ius repræsentationis locum non habebat nisi in descendentibus, inter quos habebat locum, & habet etiam hodie in infinitum, §. *cum filius, Instit. de hared. qua ab intest. defer.*

4 Non enim potuit Iustinianus facere, vt qui in tertio tantum gradu est sit æque proximus atque is, qui est in secundo, hec proinde vt posset simul succedere ab intestato, cum hæreditas ex lege 12. tab. proximo agnato deferatur, *l. 3. in princip. D hoc tit.* Nisi inducto in eam rem iure repræsentationis, per quod fit vt qui reuera remotior est, succedat tamen ex iure & loco alterius proximioris, *l. 3. C. hoc tit.*

5 Est enim ius repræsentationis fictio iuris, quæ nunquam inducitur nisi ex necessitate.

6 Qua fratrum filios solos succedentes vocat in capita non in stirpes, *d. l. 3. §. hac hereditas, D. de suis & legit.*

7 Non enim dat Iustinianus ius repræsentationis fratrum filiis nisi eo casu, quo concurrant cum patruo, *d. §. si igitur defunctus.* Et cum lex sit noua & correctoria iuris communis non est extendenda vltra suos limites *l. sancimus 27. C. de test.*

8 Et hæc est communis nostrorum præsertim recentiorum opinio, contra quam tamen vide quæ scripsi in Disputatione illa forensi, quam in publicum edidimus post tractatum nostrum *De variis nummar. debit solut.*

DEFINITIO II.

Ex æquo succedunt nepoti auiæ paternæ & auiæ maternæ in bonis omnibus tam paternis quam maternis.

INter auias paternam maternamque de nepotis successione contendentes hæreditas ex æquo diuidi debet,[1] aut si alteram nepos ex asse instituerit, alteram ex nummo, debebitur huic legitimaria portio[2] in bonis omnibus nepotis, siue paterna illa sint siue materna, aut quæ aliunde obuenerint.[3] Nam vulgaris illa distinctio, *Paterna paternis, materna maternis,*[4] hodie nouissima Justiniani constitutione[5] abrogata est. Qui enim æquo gradu sunt æqualiter in omni eo quod est hæreditatis succedunt.[6] *Ita Senatus* in causa Joannę Lancelot, & D. de la Bochardiere, 15. Calend. Decembr. 1581.

1 Quia sunt in eodem gradu succedendi *Nou. 118. de hared. ab intest. veniunt. c. 2. § si igitur defunctus descendentes.*

2 Per conditionem *ex Lomnimodo 30. C. de inoff. testam. ad legitima supplementum.*

3 Cum legitima nihil aliud sit quam portio portionis ab intestato contingentis, *l. cum quæritur 6. l. qua nupsit 31. C. eod. tit. de inoff testam*

4 De qua *in Auth itaque, C. commun. de succeff.*

5 *In dict Nouell 118. de hared ab intest. veniunt.*

6 *dict. §. si igitur defunctus descendentes, verf. si autem eundem gradum.*

DEFINITIO III.

Naturales fratres sibi inuicem succedunt ab intestato, nisi nati sint ex damnato coitu & punibili secundum leges ciuiles.

FRatres naturales sibi inuicem ab intestato succedunt, exclusis agnatis & cognatis cæteris omnibus remotioris gradus,[1] si non damnatus & punibilis coitus fuit. Nam qui ex damnato & per leges ciuiles punibili coitu suscepti sunt sicut parentibus, ita & inuicem succedere nullomodo possunt.[2] *Ita Senatus* pro Turpina Vulliod, contra N. Joannem de Berod, 13. Cal. Decembr. 1586.

1 *L. 2. l si spurius 4. D. vnde cognat.*

2 Glos. communiter adprobata, *in l. vlt. C. de natur. liber.*

DEFINITIO IV.

Qui ex donatione inter viuos facta aliquid accepit pro omni iure, non ideo prohibetur succedere ab intestato, nisi donationem agnouerit post mortem donatoris.

QVi ex prædefuncto filio nepotem habebat, bona sua omnia præsentia & futura extraneo donauerat, exceptis centum aureis, de quibus testari posset. Nepoti vero certam pecuniæ quantitatem institutionis quoque titulo dederat eodem donationis instrumento, eumque à reliquis bonis suis excluserat, deinde intestatus decesserat. Non eo minus nepos legitimus auo heres extitisse videbitur.[1] Neque enim exheredari vtiliter potuit, aut ab intestati successione repelli, nisi alio herede instituto,[2] & adita ex testamento hereditate.[3] Donator autem neque donando testatus fuit,[4] neque testandi facultatem sibi eripuit.[5] Quinimo centum aureos è generali donatione excepit, de quibus testari posset.[6] Nec simile est, quod filia, quæ accepta dote renunciauit paternæ successioni tum iureiurando, hereditatem intestati parentis vindicare postea non potest, facitque locum agnatis remotioribus, si non legalem, vt loquuntur, escheatam sibi reseruauerit.[7] Id enim fit propterea, quod ipsius filiæ factum intercedat in renunciatione, & propter auctoritatem iurisiurandi,[8] quorum omnium interuenit, cum sola donatoris voluntate liberi excluduntur.[9] Succedendi namque ab intestato ius, quod lex ipsa dat, non potest pater liberis aliisve cognatis adimere,[10] nisi facto testamento, ex quo postea hereditas adeatur.[11] Idemque erit licet donatoris viuentis voluntatem simpliciter nepos agnouerit, & datam pecuniæ quantitatem acceperit. Nam sicut donatio non derogat factioni testamenti, ita nec excludit causam intestati, si donator testamentum facere postea noluerit aut non potuerit.[12] Plane si post delatam hereditatem, hoc est, mortuo iam donatore nepos donationi consentiat, & quod sibi datum est ea lege, ne quid amplius ex hereditate speraret, agnoscat, non improbabiliter dici potest, videri eum intestati successionem repudiare.[13] Cum exclusio, quæ donatione continetur, licet præcedat delationem hereditatis, in id tamen tempus differatur, vires que suas extendat, in quo de hereditate siue ex testamento siue ab intestato acquirenda disputari oportebit.[14] Neque eo tempore aliud quicquam interuenire necesse est ad excludendum nepotem, nisi vt defuncti aui voluntatem agnoscat,[15] cum bona nulla sunt ex quibus repleri possit, quod legitimæ portioni deest,[16] vt contingit cum vniuersorum bonorum donatio facta est, perexigua tamen quantitate excepta.[17] Frustra enim hoc casu requiras, vt legitimæ

supplemento

supplemento nominatim renunciatum sit,[18] quæ suppleri non potest. Proinde quemadmodum inofficiosæ donationes ob eam causam adinuentæ sunt, vt fraus fieret legitimæ, nec eius per querelam inofficiosi aut actionem de supplemento petendæ ratio vlla supereſſet, nullis scilicet in defuncti hereditate bonis relictis,[19] & inspecto mortis tempore,[20] ita ad fraudem hanc excludendam aliud remedium liberis non supereſt, quam vt repudiato donationis commodo agant querela inofficiosæ donationis, si spectes ius verus,[21] aut condictione ex Nouella Iustiniani lege ad supplementum,[22] posteaquam Iustiniano placuit, vt sicuti de inofficioso testamento,[23] ita etiam de inofficiosa donatione quæri non possit is, cui aliquid quantulumcunque relictum est.[24] Quamuis verius sit meo iudicio, ea constitutione sublatam inofficiosæ donationis querelam aduersus fratres duntaxat, eorumque fauore, non item aduersus extraneos, de quibus nullam verbum Iustinianus.[25] Vt proinde longe generalior sit, ni fallor, ea lex, qua ille sustulit querelam inofficiosi testamenti, queties aliquid liberis relictum sit, licet minus legitima portione;[26] perinde enim fauet extraneis heredibus institutis, atque ipsis liberis. Nempe, quia fauorabiliores sunt vltimæ voluntates, quarum conseruandarum gratia lex illa lata est,[27] quam donationes & aliæ inter viuos dispositiones.[28] *Ita tractatum est* in causa N. Paquier, & N. Blanchard, 7. Cal. Mart. 1593.

1 Quinimo suus heres, cum pater eum nunquam præuenerit in causa succedendi, *l scripto 7. D. vnd. liber. l si quis filio 6. de iniust rupt.*

2 *L. 3. & pass de liber. & posthum.*

3 *L filium 10. vers. sed cum exheredatio, D. de bonor. possess. contr. tabul. l si patronus 12. §. ex testamento, D. de bon libert.*

4 Aliud enim est donare, aliud vero testari, licet vltimarum voluntatum liberalitates sint etiam donationes, *l. legatum est 36. de leg 2. l. cum hic status 32. §. 1. in fin. D. de donat. inter vir. & vxor.*

5 Non enim valeret donatio, per quam libera testandi facultas eriperetur, *l. pactum quod dotali 15. C. de pact* vbi etiam not *& in l. vlt eod l stipulatio hoc modo concepta 61. de verb oblig. l. 4. C. de inutil. stipulat. l. cum duobus 52. alias l si fratres, § idem respondit societatem, D pro socio.*

6 Quantulumcunque enim illud sit, quod quis in bonis habeat, de eo testari potest, cum hereditas in iure consistat non in corpore, *l hereditas 50 de petit hered.* Hereditas porro non nisi testamento datur, *l. hereditas 5. C. de pact conuent tam supr. dot.*

7 *Cap. quamuis pactum*, vbi Canon. *de pact. in 6.* Guid. Pap. *quæst. 192.*

8 Quod semper seruandum est, quoties seruari potest citra dispendium salutis æternæ *cap. cum contingat, & pass Extr. de iureiur.*

9 Nemo autem potest sua voluntate iuri publico derogare, *l. ius publicum 38. D. de pact. l. nemo potest 55.* vbi not. *de leg. 1.*

10 *L. 3. D. de interd & releg.*

11 Alioqui non adita hereditate testamentum corruit, *l. si nemo 9. D de testam tutel.*

12 Quisquis enim moritur siue facta siue non facta donatione, cum necesse est aut testatum decedere, aut intestatum, *l. 1. D. de suis & legit.*

13 *L. si quando 15 § illud etiam, vers. sed hoc ita, C. de inoffic. testam. l. Paula Callinico 27. vers. mihi ab omni voluntate, de legat. 3.*

14 Neque enim de bonis viuentis disputari potest, cum nihil ex iis debeatur, *l. 1. D. de hered. vel act. vendit. l. donari 29. alias l quidam, §. donationem, D de donat.*

15 *d. §. illud etiam, vers. sed hoc ita.*

16 Repletionem enim illi fieri necesse est ex substantia & bonis defuncti, *l scimus 36. §. repletionem. eod. tit.*

17 Not. *in d. l vlt. C. de pact. & in d. l. stipulatio hoc modo concepta 61. de verb oblig.*

18 Quod tamen Iustinianus nominatim requirit, *in l si quando 15. § & generaliter 6. de inoffic. testam.*

19 *L 1. l. si totas 5. & tot. tit C. de inoffic. donat.*

20 Quod scilicet inspiciendum est quoties agitur de legitima, *l cum quæritur 6. C. de inoffic testam.*

21 Ex quo competebat querela inofficiosæ donationis, si non supererat in bonis donatoris quantum ad legitimam satisfaciet. Per quam querelam donatio tota rescindebatur, *l. Titia Seio 87. §. Imperator, de legat. 2.*

22 *Ex Nouell. 92. de offic. donat.*

23 *L. omnimodo 30. C. de inoffic. testam.*

24 Sic enim Iustinianus *dict. Nouell. 92. in fin.*

25 Vt scilicet iure veteris correctio non ita facile inducatur, *l sancimus 27. C. de testament. l precipimus 32. in fin. C. de appellat.*

26 *In d. l omnimodo 30. C. de inoffic. testam.*

29 *L. 1. C. de sacrof. eccles. vel negare 6. D. testam. quemadm. aper.*

28 Quod non satis rectè à nobis obseruatum videtur, *lib. 3. de Coniect cap. 17. in fin.*

DEFINITIO V.

Filiusfamilias hodie habet heredem non tantum in aduentitiis, sed etiam in profectitiis ei pleno iure acquisitis.

Filiusfamilias etsi iure vetere heredem habere non potuit,[1] aut ex testamento, cum nec testari posset,[2] aut ab intestato, ne quidem in bonis castrensibus,[3] tametsi de iis testari posset ex constitutionibus:[4] hodie tamen habet ex lege Iustiniani.[5] Nec in aduentitiis duntaxat, de quibus minor dubitatio est,[6] sed & in profectitiis, quoties talia sunt vt filiofamilias pleno iure quærantur.[7] Cuiusmodi sunt quæ illi pater donauerit in contractu matrimonij & fauore nuptiarum, accedente præsertim iureiurando. Has enim donationes ab initio valere obtinuit, adeo vt nec si præcedat filius donatarius irritæ tamen fiant.[8] In iis igitur habere poterit heredem,[9] Nec solum descendentes si quos habeat, sed etiam patrem.[10] Nec patrem duntaxat, sed etiam fratres, qui cum patre in cæteris bonis concurrerent,[11] solis exclusis parentibus & agnatis ex linea materna, in quibus speciale ius est ex Iustiniani constitutione.[12] *Ita Senatus* in causa Stephani Bally, Georgij Girard, & Dionysij Raimond, 8. Id. Iul. 1593.

1 *L. lex Cornelia 28. vers. quia per eam non efficitur, D. de vulg. & pupill. substit.*

2 *L. qui in potestate 6. D. qui test. fac. poss.*

3 *L. 1. & 2. de castrens pecul.*

4 *L. vlt. C. de inoff. testam.* nam in peculio castrensi filiusfamilias habetur pro patrefamilias *l. 2. C. de SC. Macedon.*

5 *Nouell. 118. de hered. ab intest. venient. cap. 2. §. si igitur defunctus descendentes.*

6 Postquam eorum capaces facti sunt filiifamilias, *ex l cum oportet 6. & l. vlt. C. de bon. qua liber.*

7 Id est, ita vt ne quidem vsumfructum in iis habeat pater. Nam & hoc fieri hodie potest. *Nouell. 117. vt lic. matr. & auia, cap. 1.* vnde sumpta est *Authent. excipitur, C. eod. tit. de bon. qua liber.*

8 Vt pluribus disputat Crauet. *consil. 102. per tot.* quem refert & sequitur Anton. Gabriel, *lib. 3. commun. opin. tit. de donat. conclus. 3.* contra Decium *cons. 240. 536 & 659.*

9 Ex Bartoli sententia communiter adprobata, *in l. post dotem, num. 27. in fin. D. solut. matrim.*

10 Nam prima causa est descendentium, deinde parentum, *d Nouell 118. de hered. ab intest. venient. §. 1. & l pater filium 14. D. de inoff. testam.*

11 Intellige de fratribus vtrimque coniunctis. Alij enim neque cum patre concurrunt, neque cum matre, *d. §. 1. Auth. defuncto, C. ad Tertyll.*

12 *In l. quod scitis, §. 1. C. de bon. qua liber.* vt contra Bart. & alios disputat idem Crauet. *cons. 176.*

DEFINITIO VI.

Pater qui occupauit peculium castrense filij potest & debitoris filij conuenire, & à creditoribus eius conueniri.

Filiifamilias qui castrense peculium habuit pater quidem ab intestato heres non est, sed peculij castrum iure bona occupat,[1] quamuis ex testamento

filiusfamilias in eo peculio heredem habere possit,[2] verum non eo minus permittendum erit patri vt aduersus intestati filij debitores præcisa executione agere possit vigore literarum, quas *De debitis* vulgo appellamus, quæ non nisi creditoribus eorumve heredibus concedi solent. Quia licet ille heres non sit, heredis tamen locum obtinet,[3] adeoque perinde acsi heres esset conueniri ex contrario potest à filij creditoribus, saltem ad peculij finem.[4] *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Bonuillaret, & la Griue, 3. Non. Mart. 1594.

1 *L.1. & 2. D. de castrens. pecul.*
2 Vt scripsi *Defin prox. præced.*
3 Parum autem refert ab hac parte, an quis heres sit an loco heredis, *l.2. D ad SC. Trebell.*
4 *L. pater qui castrense 17. D. de castrens. pecul.*

DEFINITIO VII.

Spurij & parentibus & inuicem succedunt, si modo non sint nati ex damnato coitu & punibili secundum leges ciuiles.

SPurios vulgo quæsitos constat posse & matri & cognatis ab intestato succedere,[1] sed eos, qui ex damnato coitu suscepti sunt, ne ex testamento quidem maternæ successionis capaces esse, ab intestato autem multo minus. Nimirum si coitus ille damnatus & illicitus accusabilis sit, vt nostri loquuntur, & punibilis secundum leges ciuiles & temporales.[2] Proinde si coniugatus aut solutus ex coniugata liberos susceperit, non succedent illi matri, quia nec natura eos agnoscit nec liberorum nomen merentur.[3] Atque ita iam olim Senatus pronunciauit in causa sororum Barfel & D. de Tardy, mense Maio 1585.

1 *L.1 §. sed & vulgo quæsiti, D. ad SC. Tertyll. l.2. vers. itaque, l. si spurius 4. D vnd. cognat.*
2 Sic enim vulgo nostri definiunt, post *gloss. in Authent ex complexu, C de incest. & inutil. nupt.* Socin. late *consil. 148. lib. 1.* Guid. Pap. *quæst. 280.* Affl. *& decis. 98.*
3 *d. Auth. ex complexu.* quamuis ex æquitate canonica debeantur iis alimenta ne fame pereant, *cap. cum haberet, extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.* Extra eam causam sunt prorsus incogniti.

DEFINITIO VIII.

Nati ex patre adultero possunt & ipsi patri & inter se succedere.

QVid ergo si coniugatus ex soluta liberos habuerit? Adulterium quidem est, sed non accusabile nec punibile secundum leges temporales,[1] licet iure & pontificio & diuino non minorem pœnam mereatur.[2] Aliud enim hic Christus, aliud Papinianus, vt ex patribus quidam dicebat.[3] Ergo non faciet ea res liberos maternæ successionis incapaces, siue ex testamento siue ab intestato.[4] An autem qui ex damnato & punibili coitu suscepti sunt possint inuicem succedere, aut iis quæ ex latere matris cognati sunt, alia quæstio est. De qua alij aliter sentiunt,[5] Magis tamen communiter probatum est, vt non possint.[6] *Ita Senatus* in causa fratrum Brunet, 9. Cal. Aug. 1595.

1 Non enim tenetur maritus lege Iulia de adulteriis, quia thorus viri est non mulieris.
2 Tam enim violatur sacramentum matrimonij à marito quam ab vxore.
3 Dictum est ni fallor Diui Hieronymi, vel Augustini.
4 Nempe quia ius succedendi siue ex testamento siue ab intestato est ex legibus ciuilibus, non ex pontificiis, *l. verbis legis 120. l. lege obuenire 130, D. de verb sign.*
5 Didac. Couarr. *in 2. part. select. ad 4. Dec. cap. 8. num. 19. concluſ. 4.* vbi vide. Dixi *Defin prox. & 3. supr. & Defin. 2, 3. de natur. lib.*

DEFINITIO IX.

De liberis natis ex matrimonio cum ea contracto, quæ prius polluta fuerat per adulterium.

QVid rursum si quis vxorem duxerit eam, quam prius polluerat per adulterium? An susceptiex eo matrimonio liberi saltem matri succedere poterunt? Et quidem constat, ius illud, quod antiquis canonibus constitutum est, vt non liceat vxorem ducere, eam, quæ prius polluta sit per adulterium, sic accipi debere, nisi peracta prius pœnitentia. Post pœnitentiam autem posse matrimonium tale vtcunque contrahi, præterquam in duobus casibus. Quorum vnus ille est, si quid adultera machinata sit in necem legitimæ vxoris, alter si data fides sit viua prima vxore de adultera post mortem prioris vxoris ducenda; idque est quod ait pontificia constitutio,[1] huiusmodi prohibitionem his duobus casibus semper seruandam esse, id est, non subiecta illa exceptione, *si non prius acta sit pœnitentia*, quæ subiici solet ad eam regulam, quæ habet: Nemini licere vxorem ducere eam quam polluerit per adulterium.[2] Ergo si extra hos duos casus[4] matrimonium cum adultera simpliciter contractum sit, nulla prius acta pœnitentia, succedent matri liberi ex huiusmodi matrimonio susceptitam ab intestato, quam ex testamento. Quia licet coitus ille sit illicitus iure pontificio, nullam tamen ex ciuilibus legibus pœnam meretur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt aperte scriptum est *in can illud 31. quæst. 1.*
2 *In cap super hoc. Extr. de eo qui dux. in matrim. quam poll. per adulter.*
3 Qui etiam sensus est *cap. 1. vers. licet, eod tit.* vbi scriptum est, prohibitum esse eiusmodi matrimonium, maxime si aut machinata sit adultera in necem prioris vxoris, aut data ei fides sit à viro de illa post prioris mortem ducenda.
4 Hoc ideo, quia in his duobus casibus magis est, vt coitus non tantum illicitus sit, sed etiam punibilis secundum leges ciuiles & his pœnis, de quibus *in l. 4. C. de incest. nupt.*
5 Iuxta ea quæ diximus *Defin prox. præced.*

DEFINITIO X.

Nati ex matrimonio cum adultera contracto an succedant parentibus saltem in lucris nuptialibus, an vero ea lucra fisco applicentur?

QVod tamen coniuges, qui tale matrimonium contra iuris pontificij prohibitionem contraxerunt, sibi inuicem fauore matrimonij donauerint, dubitari potest, an ratum esse debeat in vtilitatem & commodum saltem liberorum ex matrimonio susceptorum, an potius applicandum sit fisco?[1] Facit dubitationem, quod ea constitutio quæ fisco applicari vult iuris ciuilis est, prohibitio autem, quæ matrimonium impedit, iuris Pontificij.[2] Sed tamen cum ea prohibitio rationem habeat non solum ciuilem, sed etiam naturalem,[3] magis est vt hoc quoque casu locus esse debeat ciuili constitutioni,[4] nimirum iis casibus quibus aut machinata sit adultera in necem legitimæ vxoris, aut data ei fides sit de ducenda illa post mortem vxoris.[5] Est enim votum illud alienæ mortis vtroque casu captatorium, prorsus improbum & iure quoque ciuili improbatum.[6] Sed extra hos casus, id est, si nihil aliud matrimonium impediat, nisi quod quæ vxor ducta est, prius cognita fuerat per adulterium, licet nulla secuta sit pœnitentia,[7] non habebit locum constitutio, quoniam ratione canonica magis quam ciuili ea prohibitio nititur.[8] Denique matrimonij improbissimi & more improbissimo contracti fauor nullus esse potest, ne quidem propter

propter liberos ex eo susceptos,[9] siue de lucris nuptialibus agatur, siue de legitimis successionibus, quasi nec vxorem nec liberos habuerit, qui nefarias & tam bona ratione prohibitas nuptias contraxit.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l 4. l si quis incesti 6. C. de incest & inutil. nupt.*
2 Vt diximus *Defin prox praced.*
3 Et bonis moribus non modo ciuilibus, sed etiam naturalibus consentaneam.
4 Non enim odiosa lex est quamuis sit pœnalis, cum lata sit ad vindictam & coercitionem tam i delicti etiam iure gentium prohibiti, *arg. l. vlt D. de ritu nupt.*
5 *Vt in can illud 31. quæst 1.*
6 *L. vlt C. de pact. l 2. § interdum. de vulg. & pupill. substit l. 2. §. vlt. D. de his quæ vt indign. l 1. § si impubere. D. de collat. bonor. l donari 29. alias l quidam, §. donationem, D. de donat.*
7 Quo casu prohibetur matrimonium iure pontificio, *d. can illud 31. quæst. 1 cap. 1 vers. licet, & cap. super hoc. Extr. de eo qui duxit in matrim. quam pol. per adulter.*
8 In pœnam nimirum neglectæ pœnitentiæ, cuius nullam rationem habet ciuilis legislator, apud quem nemo ex pœnitentia nocens esse definit, *l qui eo mente 65. D. de furt.* iunct. *l. si pignore 54. §. cum furti, eod l penult. D. vi bonor. rapt.*
9 Quia nec liberorum nomen meretur, *Auth. ex complexu C. de incest. & inutil. nupt.*
10 Vt scriptum est *in d. l si quis.*

DEFINITIO XI.

Auus maternus præfertur patruo in legitima successione nepotis.

IN nepotis successione auum maternum præferri patruo in iis etiam bonis, quæ à patre nepos habuerit, certissimi iuris est,[1] cum sit ille vno gradu proximior,[2] & in tutelæ onere suscipiendo ante patruum cogendus.[3] Nec dubitandi causam ex eo sumere quidem debuerunt, quod in ipsius patrui hereditate nepos auo præferretur.[4] Nam & patri succedit filius excluso auo;[5] nec eo minus tamen auo succedit pater:[6] Vtrumque id nimirum exigente iure sanguinis & proximitatis, cuius in acquirendis intestatorum hereditatibus potior semper causa est quam reciprocæ successionis.[7] *Sine die.*

1 Quia sicut in successione intestati potior est descendentium causa, quam ascendentium, ita & ascendentium quam transuersalium solis exceptis fratribus vtrimque coniunctis, qui cum parentibus concurrunt. *Nouell. 118. de hered. ab intest. venient. cap. 1. § si igitur defunctus.* Post quam Nouellam non habet amplius locum vetus illa distinctio: *Paterna paternis; Materna maternis,* vt dixi *Defin. 2. §.* [Obserua autem cum fratribus vtrimque coniunctis succedere, non modò patrem, sed etiam auum: sed ita si auus sit in primo gradu ascendentium, nec antecurratur à patre. Nam si pater viuat, qui possit & velit succedere, excludit omnino auum ab ea successione. Nec si postea pater amittat successionem, puta per transitum ad secundas nuptias, superstitibus aliis fratribus vtrimque coniunctis, poterit eo magis auus succedere, non solùm quia semel fuit exclusus. Persona autem semel exclusa absolute remanet perpetuo exclusa, vt notat Bart. & post eum cæteri ad *l. vlt. §. 1. D ad SC. Tertyll.* Sed etiam quia lex quæ patri conuolanti ad secundas nuptias auffert proprietatem, addicit eam liberis primi matrimonij *l fœmina. & l generaliter 5. C. de secund nupt. Ita Senatus* pro Ioanne & Michaele l'Heritier, contra Claudium Besson, 17. Iunij 1614.]
2 Est enim auus maternus in secundo gradu, patruus vero in tertio, quia non coniungitur quis patruo suo nisi per mediam aui paterni personam, vt nec frater fratri nisi per mediam personam patris, *l. Iurisconsultus 10. D. de gradib & affin.*
3 Ex iuris regula, de qua in *l quo tutela 73. de reg iur. l. 3. D. de legit tutor. §. 1 Inst de legit. patron tutel.*
4 Iure scilicet agnationis, cum auus maternus huic patruo nec agnatus sit nec cognatus.
5 Quia scilicet potior est causa descendentium quam ascendentium, vt dixi *num. 1.*
6 Tanquam qui sit filius, & consequenter vno gradu proximior quam nepos.
7 *dict. Nouell. 118 de hered. ab intest. venient.* Antonin. Thesaur. *decis. Pedem. 5.* vbi vide.

TIT. XXXIV.

DE BONIS MATERN.

DEFINITIO I.

Renunciatio hereditatis maternæ quamuis iurata non nocet filio, si mater obierit viuo patre.

ILIVSFAMILIAS accepta, vt plerumque fit, certa pecuniæ quantitate, hereditati maternæ cum iureiurando in matris commodum renunciauerat.[1] Defuncta postmodum matre viuo adhuc patre, nullam renunciationis vim esse constabat, quod neque ante mortem matris effectum sortiri potuisset;[2] neque matre moriente, quando eo tempore superesset pater, idemque bonorum maternorum fructuarius,[3] cui filius nocere potuerat ignoranti.[4] Nec verum est, quod nonnulli contra obiciunt, filio, qui renunciauit successioni; postea non deferri successionem.[5] Habet enim quælibet hereditatis renunciatio tacitam conditionem, si hereditas deferatur:[6] alioqui nec necessaria nec vtilis esse potest.[7] Proinde non impedit renunciatio delationem, sed tantum acquisitionem, exerente vires suas renunciatione tum cum defertur hereditas.[8] Etsi autem patri vsusfructus duntaxat bonorum maternorum non etiam proprietas quæritur:[9] facit tamen ius patris vt filij quoque vel inuiti ius conseruetur.[10] Neque enim fieri posset vt saluus esset patri vsusfructus solo iure potestatis, si ad filium proprietas non pertineret.[11] *Ita in Senatu tractatum est* 11. Cal. Decemb. 1588. Vide tit. De bon. quæ liber. SC. 4.

1 Iuxta formam *cap quamuis pactum, de pact. in 6.*
2 Quia omnes huiusmodi renunciationes habent tacitam conditionem, Si hereditas defertur, vt sequitur in Definit. ex Castr. & aliis in *l. qui superstitis 94. D. de acquir. hered.*
3 *Ex l. cum oportet 6. & l vlt. C. hoc tit.*
4 Potest enim melior quidem conditio nostra fieri per eos quos in potestate habemus, sed deterior non potest, *l. melior 133. de reg. iur l. soluendo 39. de negot. gest. l. Granius 71. §. penult. de fideiuss. l. 2. C. quod vi aut clam.* Castr. in terminis *ad l. fin. in prin. C. hoc tit.*
5 Didac. Couarr. *ad c. quamuis pactum, in tertia part. relect. §. 2. num. 3. vers. secunda probatio, de pact. in 6.*
6 Castr. *ad d. l. qui superstitis.*
7 Neque enim potest renunciationis effectus præcedere delationem, *d l qui superstitis, l. 1. §. decretalu, D de success edict. l. si ita sit scriptum 45. §. si sub conditione, de legat 2.* Viuentis autem nulla est hereditas, *l. 1. D. de hered. vel act. vendit. l. 1. D pro hered.*
8 *Vt in l. si Stichum 8. §. si quis ita stipulatus, l. quoties 14. D. de nouat.*
9 *d. l. cum oportet 6. & l. vlt. C. hoc tit.*
10 Sicut è contrario interdum ius patris odiosi & indigni nocet filio, nisi pater iuri vsusfructus sui renuncier, vt in eo casu quem tractat Boer. *quæst. 7. num. 17.* post Capoll. *cautel 80.* de patre qui vnum ex liberis suis materna bona habentem occiderat.
11 Atque ita fit vt propter alium quis habeat quod propter suam personam habere non posset, *vt in l. 3 in fin. D quæ res pignor l eum hereditate 55. D. de acquir. hered. l. si is qui duos 29. D. de liber. legat.*

DEFINITIO II.

Alienatio bonorum maternorum per patrem facta etiam filiofamilias consentiente vsque adeo nulla est, vt nec si patris heres sit filius ratam habere cogatur.

SI materna siue bona siue pignora pater distraxerit, filiofamilias consentiente, vsque adeo nulla

& contra legis prohibitionem facta venditio intelligitur,[2] vt nec si filius heres patris sit, ratam tamen eam habere cogatur.[3] Quod enim contra leges factum est approbari nec potest nec debet.[3] Neque tamen eo minus de euictione tenebitur ex causa hereditaria,[4] nisi iusta aliqua causa sit propter quam ex persona quoque patris in integrum restitui aduersus contractum possit, vt puta si immodica læsio & vltra dimidiam interuenit.[5] *Ita Senatus* in causa quadam Augustanorum 16. Cal. Junij 1591.

1 *L. 1. C hoc tit.*
2 Olasch. Cacher. *decis. penult.* vbi notat hoc casu vt & in aliis quibusdam non esse locum, *l. cum à matre, C. de rei vind.*
3 *L. non dubium 5. C. de legibus, l. si quis inquilinos* 112. §. *vlt. de leg.* 1.
4 *L. Seia* 73. *D. de euict.* in illis verbis: *iure quidem proprio non hereditario Sempronium, &c.*
5 *Ex l. 2. l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit.*

DEFINITIO III.

Si mortua muliere creditores paterni agant in bona pro dote obligata, quomodo liberis succurrendum sit?

LIberi iidemque heredes matris non habent iustam intercedendi causam pro materna dote pecuniaria, si paterni creditores viuo patre iudicatum exequantur in eas res, quas pro dote obligatas constet, etiamsi adsit clausula constituti.[1] Cum bonorum maternorum defuncta vxore, non secus ac dotis ipsius quandiu dos fuit vsusfructus ad patrem pertineat,[2] sed hoc ita est accipiendum, vt tamen non simpliciter & absolute liberis præcludatur via intercessionis, sed addita clausula, *quant à present*, vt mortuo quandocunque patre saluum iis sit ius pignoris & hypothecæ in res pro dote obligatas, nec iis obsit res iudicata.[3] Sed & illud addendum est, ita repellendos liberos, si alia patri bona supersint, ex quibus doti possit satisfieri finito vsufructu.[4] Quid enim si vniuersa ille consumpserit ac dilapidauerit? Cur non liceat liberis viuo etiam patre incumbere pignori, ac sibi per retentionem consulere,[5] quemadmodum ipsi mulieri liceret si viueret,[6] vt haberet vnde se suosque liberos exhiberet. Nam & cum pater hereditatem post mortem suam restituere liberis rogatus fideicommissi bona dilapidat, repræsentatæ fideicommissum cogitur, vt filio cui caueri non potest prohibente potestatis iure hoc veluti remedio consulatur.[7] Ergo audiendi hoc casu erunt liberi si tanquam heredes matris intercedant, adeoque pro ipsis etiam fructibus, vtpote ex quibus ali debeant à patre.[8] *Ita Senatus* pro R. D. Priore & religiosis monachis Sancti Petri de Lemens contra fratres Charriere 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Quia res obligata pignori potest distrahi saluo iure pignoris, *l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd rer. suar. alien. l. si debitor* 4. §. 1. *D. quib. mod pign. vel hypoth. soluit.*
2 *L. 1. C. hoc tit.*
3 *Vt in l. Babius* 30. *in fin. D. de pact. dotal.*
4 *Arg l. iubemus* 29 *C. ad Senatusconsult. Velleian.*
5 *Arg. l. Imperator* 50. *D. ad Senatusc. Trebell.*
6 *L. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot. l. si constante* 24. *D. solut. matrimon.*
7 *d l. Imperator.* vbi est text. elegans *ad Senatusc. Trebell. l. Titius* 54. *eod.*
8 Cum ex iis fructibus etiam sumi debeant sumptus necessarij ad materna bona tuenda, *d. l.* 1. *C. hoc tit.*

DEFINITIO IV.

Casus in quo auus maternus repetit dotem etiam viuo patre, qui eius vsumfructum habeat.

POtest auus maternus defuncta in matrimonio filia superstitibus liberis dotem quam dederat reposcere liberorum quodammodo nomine, etiamsi viuat pater,[1] si male illa bona sua dissipet,[2] nec liberos alat. Quo sane casu æquum est priuari eum vsufructu, quem alioqui in bonis maternis haberet.[3] Cum non alia lege det ei lex vsumfructum quam vt matrimonij onera, quæ post filiæ mortem supersunt, perinde ac constante matrimonio perferat,[4] inter quæ præcipuum est vt liberos exhibeat.[5] *Ita tractatum est* in publico Senatus auditorio Calen. Decemb. 1592. pro N. Andræa de Bienuenu contra N. Galatin.

1 Licet verum sit hodie mulierem habere liberos suos heredes etiam in dote profectitia, quamuis sit illa in patris sui potestate, si credimus Bart. & aliis *ad l. post dotem* 40. *D. solut. matrim.* Ac proinde vsumfructum illius dotis maternæ ad patrem liberorum pertinere *ex l.* 1. *C. hoc tit.*
2 *Arg. l Imperator* 50. *D. ad Senatusc. Trebell.*
3 *d l.* 1.
4 *d. l.* 1. iunct. *l pro oneribus* 20. *C. de iur. dot l. si ita qui* 50. § *ibi dos, D. eod.*
5 *L. vbi adhuc* 29. *C. eod. tit. de iur. dot.*

DEFINITIO V.

Alia causa est vxoris, alia liberorum, post mortem matris vergente marito ad inopiam.

QVod ius mulieri competit, cui doris nomine cautum est traditione bonorum mariti ad inopiam vergentis constante matrimonio, vt nulla mariti creditoribus in eas res, earumve fructus actio competat, propterea quod ferendis matrimonij oneribus alendisque parentibus & liberis eos fructus impendi oporteat,[1] non idem liberis mortua matre datum est, licet matris heredes proponantur.[2] Mutatur enim causa possessionis defuncta in matrimonio muliere, nec fieri potest vt ex causa dotis bona possideantur eo tempore, quo sicut matrimonium nullum ita dos amplius nulla sit.[3] Etsi autem dos matris defunctæ cum cæteris bonis maternis ad liberos superstites hereditario iure deuoluitur,[4] ex quo tamen locus factus est restitutioni, pecunia iam deberi incipit,[5] cuius petitio aduersus patrem siue diuitem siue inopem competere proculdubio nulla potest: Non solum quod inter patrem & filiumfamilias iudicium nullum exerceri possit,[6] sed etiam quia bonorum maternorum omnium vsusfructus ad patrem pertineat.[7] Bona vero, quæ mulieri constante matrimonio tradita fuerant, vt ei pro dote cautum esset, ad maritum pleno iure redeunt, & consequenter in ea eorumque fructus persecutio mariti creditoribus non denegatur.[8] *Ita Senatus* pro N. Broche anno 1594. post causam in publico auditorio peroratam 6. Cal. Jul. 1593.

1 *L. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.*
2 Quamuis dici soleat eodem iure censeri heredem, quo persona defuncta censebatur, quasi sit eadem persona, *Nouell.* 48. *de iureiur à morient præst. in princ.*
3 Dos enim non potest esse sine matrimonio, quamuis possit matrimonium esse sine dote, *l.* 3. *D. de iur. dot.*
4 Est enim dos proprium filij patrimonium, *l.* 3. §. *sed vtrum. C de minor. l pater filiam* 14. *D. ad leg. falcid. l. vlt. D. de collat. dot.*
5 *L vnic C de rei vxor. act.*
6 *L. iis nulla* 4 *D. de iudic l. Imperator* 50. *D. ad SC. Trebell.*
7 *L.* 1. *C. hoc tit.*
8 *L. creditoris* 8. *D. de distract pignor.*

DEFINITIO VI.

Liberis succurrendum est etiam aduersus creditores patris vt ex pignorum dotalium fructibus alantur, si alsunde non possint.

AT quid

AT quid si tam inops sit pater vt non habeat de suo vnde se suosque possit alere? An non sit inhumanum fame perire liberos,[1] nec bonorum paternorum distractionem prohibere posse? Et quidem si materna hereditas ex bonis immobilibus constaret, dici commode posset, eorum vsumfructum ad patrem quidem spectare debere, sed ea lege vt se suosque aleret ex fructibus, nec liberorum personas minus quam bona ipsa tueretur.[2] Sed cum pecuniaria dos marris fuit, difficilius est vt liberis, qui non nisi hypothecam habent in bonis patris, æque facile succurrantur atque cum de rei suæ proprietate tuenda fructibusve retinendis contendunt.[3] Præsertim cum mortuo quandocunque patre salua iis futura sit actio ad pignora sua persequenda, nullius quantumcunque longissimi temporis obstatura præscriptione.[4] Tum vero, quid si liberi sint industrij, vt omnia ad vitam necessaria sibi quærere facile possint?[5] Sed tamen & verius & humanius est, vt etiam viuo patre iustam habeant intercedendi causam, hactenus saltem vt ex pignorum perinde ac bonorum maternorum fructibus exhibeantur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Necare enim videtur qui denegat alimenta, *l. necare* 4. *D. de agnosc. & alend lib.*

2 Secundum ea quæ diximus *Defin.* 4. *ex l.* 1. *C. hoc tit.*

3 Plus enim iuris habet proprietarius in re sua quam creditor in re sibi obligata.

4 *Auth nisi tricennale, C. hoc tit.* quia filiofamilias non valenti agere non currit præscriptio, *l.* 1. §. *vltim. C. de annal. except.*

5 Non enim aliter filium alere pater cogitur, quam si filius aliunde non habeat ex quo se alat, *l* 5. §. *sed si filius, & §. alimenta autem, D. de agnosc & alend. liber.*

6 Quomodo exhiberentur si eorum mater adhuc viueret. Dixi *Defin.* 3. *ex l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.*

TIT. XXXV.

DE BONIS QVAE LIBER.

DEFINITIO I.

Contra bonorum filij aduentitiorum alienationem à patre factam, non solum filius potest venire, quamuis heres patris, sed etiam pater nomine filij.

PATER, qui bona filij aduentitia contra legis prohibitionem alienauit,[1] non eo minus reuocandæ alienationis quam ipse fecerit, ius habet, non proprio quidem nomine, sed officij sui ratione,[2] & quod idem est, ex persona filij,[3] qui vtique mortuo patre, tametsi eius heres esset, si aliud nihil obstaret, bona sua vindicare posset.[4] Nam quod dici solet nemini permittendum esse vt contra factum suum veniat, ne ex alterius quidem persona,[5] ita verum est, si sui non item si alieni commodi gratia id faciat.[6] Nec patri necessarium erit auxilium restitutionis in integrum,[7] filio vero cum patris auctoritate agenti[8] multo minus.[9] Etsi enim regulare est, vt quandiu viuit is, qui prohibitam à lege alienationem fecit, si eandem administrationem retineat, necessaria sit in integrum restitutio,[10] id tamen in proposito non obtinet propter distinctam à persona patris administratoris personam filij proprietarij, qui non contraxit,[11] eique regulæ tum demum locus esse potest cum administrator solus ille est, qui proprietarij personam & vices gerat, vt contingit in prælato rem ecclesiæ alienante.[12] Neque rursus simile est, quod patris factum etiam in re filiæ, puta in dote profectitia, quam pater aut acceperit aut alteri solui iusserit inscia filia, nocet filiæ quandiu pater viuit, retinetque administrationem, id est quoufque filia sui iuris effecta sit.[13] Nam dos profectitia ita est filiæ vt tamen sit etiam patris, vtrique scilicet communis.[14] At bona filij aduentitia solius sunt filij.[15] *Ita Senatus* in causa Joannis Musier, contra Joannem Monnier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 Interdicta enim est patri bonorum filij aduentitiorum alienatio, *l. cum oportet* 6. § *non autem, C. hoc tit.*

2 Bald. & Castr. *ad l cum à matre, num* 5 *& 6. C. de rei vindic.* vbi etiam gloss. per textum *in l. quemadmodum* 7. *C. de sacrosanct. eccles. & consist. lib.* 11. *tit.* 47. *l. iubemus* 14. §. *sane si hac. C. de sacrosanct. eccles.* & ibi Bart. *num.* 10. Idem Bart. *in l. iusiurandum quod ex conuentione* 17. § *procurator, num.* 6. *D. de iureiur.* Adde text. *in l.* 1. *C. de liber. caus.*

3 Multa enim potest facere pater ex filij persona, quæ ex sua non posset, *l.* 3. §. *Pomponius, D. de minor. l. patre* 27. *eod.*

4 *L.* 1. *C. de bon. matern d l cum oportet* 6. § *non autem, C. hoc tit.* quia quod contra legem factum est pro infecto habendum est, vt ait *dict. l. iubemus* 14. § *sane si hac, in fin. C. de sacrosanct. eccles.* Addidi *si aliud nihil obstaret*, quia si filius factum patris adprobauerit, aliud est, maximè si adprobauerit post ipsius patris mortem, *argum. l. si quando* 35. §. 1. *vers. sed hoc ita, C. de inoffic. testam.*

5 *Ex l. si non sortem* 26. §. *filiusfamilias, D. de condict. indeb.*

6 Vt bene Castrensis & alij ad eum locum interpretantur.

7 Quia tunc necessaria est restitutio cum rescindendum est factum, quod ipso iure tenet, non autem cum non tenet, *l.* 3. *C. si aduers. libert. l.* 2. *C. de prad. minor.*

8 Ne scilicet videatur iudicium sine patris auctoritate consistere, *l. vlt.* §. *necessitate, C. hoc tit.*

9 Cum filius ipse non contraxerit.

10 Gloss. *in cap. veniens, ad fin. Extr. de transact. per cap.* 1. *Extr. de in integr. restit.*

11 *Tot. tit. Ne filius pro patre.*

12 Nam prælatus ecclesiæ quæ proprietaria est vicem gerit.

13 *L.* 2. §. *quod si in patris potestate, vers. caterum*, vbi Bart. & Ias. notant. *D. solut. matrim.*

14 *d.* §. *quod si in patris.* saltem eo respectu, quod ad patrem ea dos redire aliquo casu potest, *l. pater filiæ* 71. *D. de euict.*

15 Excepto vsufructu qui ad patrem pertinet, *d. l. cum oportet*, sed qui non potest facere quo minus bona sint solius filij, *l. recte dicimus* 25. *D. de verb. signific.*

DEFINITIO II.

SI tamen pater, vt fieri adsolet, cum bona filij alienaret, iurauerit se nullomodo nullaque ex causa contra vnquam venturum, omnis sane agendi via ei præcluſa esse intelligetur propter iurisiurandi auctoritatem,[1] adeo vt neque filio agere volenti consensum & auctoritatem accommodare possit.[2] Quam ob causam non insubtiliter quidam remedij loco inducendum putauerunt, vt postulante filio cogatur per iudicem pater agenti filio consentire, propterea quod iusiurandum quodlibet eam semper interpretationem admittere debeat, vt salua exceptaque intelligatur auctoritas superioris,[3] cui parere sit necesse.[4] Quid vero si eadem bona quasi perperam & contra legem alienata filius viuo adhuc patre qui vendidit alteri velit vendere?[5] An permittendum erit patri vt filio vendenti consentiat,[6] aut filio vt vendat, etiam inuito vel non consentiente patre in cuius sit potestate?[7] Neutiquam. Obstat enim patri proprium iusiurandum,[8] filio vero auctoritas patris & ius potestatis.[9] At neque cogendus erit hoc casu pater à iudice vt agenti filio vendentiue consentiat. Tum enim remedio locum fieri æquum est, cum id agatur vt male facta alienatio reuocetur, non vt res alienari prohibita rursum distrahatur.[10] Nisi eo demum casu, quo ex causa necessaria iudex videat permittendam decernendamq; distractionem.[11] Extra hunc casum qui à solo patre prior emit, securus est hactenus vt ei præferatur, cui postea filius

cum patris auctoritate vendiderit.[11] Prius itaque est, vt prior alienatio reuocetur, quam vt ad secundam veniri possit.[12] *Ita Senatus* in eadem causa. Vide tit. De rei vindic. Defin. 1.

1 Est enim omnino seruandum iuramentum, quod seruari potest citra dispendium salutis æternæ, licet præstitum sit contra leges ciuiles, *cap cum contingat, & pass. Extr. de iureiur. cap. quamuis pactum, de pact. in 6.* licet aliud sit de iure ciuili, *l. non dubium 5. in fin. Cod. de legib. l. iuris gentium 7. §. generaliter, D. de pact. l. si quis inquilinos 112. §. vlt de legat.*

2 Quin hoc ipso periurium incurrat, cum hac parte paria sint agere & agenti consentire.

3 Ita singulariter Bald. *in l. vlt. §. in computatione col. 2. in fin vers. nunc venio ad quasdam quæstiones, C de iur. delib.*

4 *L non videntur 167. §. qui iussu, de reg iur. l. vlt. D. ad municip.*

5 Scilicet quasi nunquam alienata.

6 Quemadmodum consentire posset & deberet filio agenti, *d. l. vlt. § necessitate, C. hoc tit.*

7 Nam si esset emancipatus, nullus esset locus quæstioni, cum pater non sit legitimus administrator filij emancipati, qui ipse paterfamilias est, & quodammodo extraneus patri, *l. quin etiam 55. in fin. D. de rit. nupt.*

8 Quod omnino seruari debet & inuiolabiliter, vt dixi *num. 1. Auth sacramenta puberum, C si aduers. vendit.*

9 Non enim filio magis quam patri permissa est huiusmodi bonorum alienatio, *l. vlt. §. ipsum autem filium, vers. non autem, C. hoc tit.*

10 Ne ludibrio sint leges & magistratus, si contra leges magistratus auxilium imploretur, *arg d l vlt. §. vlt. vers. non autem filio.* iunct *l. auxilium 37 D. de minor.*

11 Hoc est ad alendos liberos, vel etiam patrem ipsum inopia laborantem, *dict. §. ipsum autem filium, vers. sed pater quidem.*

12 Quia cæteris paribus præferri debet is, qui prior contraxit, nactusque est possessionem, *l. quoties 15. C. de rei vindic.* cum aduersus extraneos etiam vitiosa possessio prosit, *l. vlt. D. de acquir possess.*

13 Non enim ferendum est vt eadem res duobus in solidum vendatur, *l qui duobus 21. D. de leg. Cornel. de falsi.*

DEFINITIO III.

Pater potest ex causa æris alieni vendere bona filij sine decreto, sed æris alieni causam probari oportet aliter quam ex patris assertione.

NOn bene tutori comparatur pater in administratione bonorum filij, quamuis vterque sit legitimus administrator. Tutor enim licet æs alienum vrgeat; tamen pupilli rem sine decreto distrahere non potest.[1] Pater potest,[2] siue quod plus iuris habeat, qui solum administrator est, sed etiam fructuarius,[3] siue quod multo minus suspecta patris quam tutoris fides esse debeat:[4] cum & si quando causa cognita iudicem quid statuere oportet, soleat ille, & plurimum teneatur patris subsequi voluntatem.[5] Plane patri æris alieni necessitatem obtendenti, & ex ea causa filij bona distrahenti non facile credetur, vt neque tutori si alia probatio nulla sit.[6] In ipsa enim re non in parentis arbitrio esse debet iusta distrahendi causa,[7] quę tamen si subsit ratio nulla est, cur ad alienationis vires minorem patris, quam iudicis auctoritatem existimare debeamus.[8] Vnde illud etiam manat quod dici solet, in dubio non præsumi filium læsum ex contractu, quem pater filij nomine inierit,[9] neque omnem alienationem bonorum filij interdictam patri, sed eam tantum quæ iustam causam nullam habeat.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L magi puto 5. §. non passim & sequentibus, D. de reb. eor. qui sub tutel.*

2 *L. vlt. §. sin autem as alienum.* vbi Bald. *C. hoc tit.*

3 *d. l. vlt. & l cum oportet 6. eod tit.*

4 Nullum enim melius consilium est pro filio quam paternum *l. vlt. C. de curat furios. l. vlt. C. qui & aduers. quos.*

5 *d. l. magi puto. 6. sed si pater. & l vlt. eod. tit l 1. §. & si quidem, l. filio 6. l. in confirmando 8. & l pen. D. de confirm. tut.*

6 Alioqui facile inuenta erit ratio legis eludendæ, contra *d. l. magis puto, § si pupillus & d § non passim, & §. si as alienum, l. seruc oportet 21. §. 1. de legit tutor.*

7 Cum illius arbitrio hac parte noluerit lex confidere, *d. §. sin autem as alienum, l vlt. C. hoc tit.*

8 Nam nec iudex adhibetur in contractibus pupillorum & minorum, nisi vt patris præsentiam suppleat.

9 *d l vlt. C. qui & aduers. quos in integr rest.*

10 *d §. si autem as alienum.* [Inde est quod si filiusfamilias heres scriptus & hereditatem ex fideicommisso restituere iussus sit, potest pater filij nomine restitutionem facere etiam sine iudice, & actiones transferre, *l. quamuis 40. §. 1. D ad SC. Trebell.* In quo plus iuris habet pater quam tutor, *l. restituta 37. §. 1 eod.* Quin & post factam restitutionem, hoc re, hoc verbo, si velit pater sibi emere à fideicommissario potest, nec quicquam ideo in fraudem filij fecisse intelligitur. Sed & si fideicommissarius nunquam possessor factus sit, dum tamen tactus sit dominus bonitarius per restitutionem ex *l. fabia 63 eod* potest pater ipse sibi tradere *l fistulas 78 §. 1 de contrah empt.* adeoque mutare sibi causam possessionis ex noua causa superueniente, id est possidere suo nomine quod antea possidebat nomine filij, *l. non solum 33 §. quod vulgo. D de vsurap* iunct *l quod meo 18. à contr sens. D. de acquir possess §. interdum. Insit de rer. diuis l. interdum 21. de acquir poss.* Nec verendum est vt hoc casu præter filio authoritatem in rem suam: cùm nullo si opus facto filij post restitutionem ab ipso patre, tanquam à patre facta. *Ita Senatus* in causa Nicolai Toynet, & Francisci Butut, Calend. April 1612.] * Quid ergo si nulla vrgente causa pater vendiderit bona filij, nec ea tamen filius vindicare possit aut velit sed malit à patre, aut à patris herede petere æstimationem an spectanda erit præsens æstimatio; aut quæ fuit tempore venditionis? Et placet præsentem deberi, quia si bona vindicaret haberet in bonis ipsis præsentem, ac verum valorem, aut si ab emptoribus bona euincerer, cogeretur pater aut eius heres euictionis nomine præstare quanti emptorum interesset, in quo continereretur verum & præsens rei pretium, & quanti pluris nunc res esset, quàm vendita fuisset, Id enim est quod dici solet, *Id quod interest egredi plerunque rei pretium*, scilicet conuentum. Cum & ipsum aliquando egrediatur *l. 1 ff de act empt. l. si in conditione 60. ff de euict.* Sed tamen bonitas æstimabitur quæ fuit tempore venditionis non quæ nunc est *l bonitatis 12. eod. tit.* Quid enim si meliorationes aut deteriorationes supervenerint? Non debet ea res meliorem facere, nec deteriorem filij conditionem. Planè si alienatio à patre facta valuisset, nec de alio filius conqueratur, quàm quod leuiore ac minus iusto precio facta fuisset inspici deberet æstimatio quæ tum fuisset, non quæ postea aucta esset. Denique hoc casu vtro tempore res minoris fuisset, superiore autem vtro temporis pluris, vt *in l. si sterilis 13. § cùm per venditionem, de act empt. Ita Senatus* in causa D. de Siccard, contra Anton. Pellissarj, 27. April. 1617.

DEFINITIO IV.

Alienatio bonorum filij facta per filium ne ipsis quidem nocet, nec possunt in eius præiudicium publicari bona in quibus pater vsumfructum habeat.

BOna, in quibus pater habet vsumfructum, vsque adeo prohibetur filius alienare,[1] vt nec si iurauerit, cogi tamen possit ad obseruationem iurisiurandi etiam mortuo patre,[2] non magis quam si à prodigo cui bonis interdictum esset iuratum proponeretur.[3] Itaque nulla prorsus est alienatio non solum respectu patris, cui constat nullum in vsufructu præiudicium fieri per filium potuisse,[4] sed etiam quod ad filium attinet, quippe qui ne sibi quidem nocere potuerit propter distinctam legis prohibitionem:[5] itemque propter connexum ius patris, qui vtique paterno iure & tanquam legitimus filij administrator non aliorum bonorum vsumfructum habere potest, quam quæ ad filium ipsum pertineant.[6] Eadem ratio facit, quod magis mirum videri debeat vt etiam delinquente filio eo delicti genere, ex quo bonorum omnium publicatio irroganda sit, publicari tamen nequeat proprietas bonorum aduentitiorum, in quibus pater habet vsumfructum.[7] *Ita Senatus* 11. Calen. Decemb. 1568. Iunge Defin. 1. De bon. matern.

1 *L. vltim. §. filiis autem familias, Cod. hoc tit.* [Similiter & alienatio

alienatio huiusmodi bonorum aduentitiorum per patrem facta, vsque adeo nulla est, vt mortuo patre possit per filium reuocari proposita nimirum rei vindicatione, quoniam ex alienatione facta contra legis prohibitionem transferri dominium non potest, *d.l.vlt.& l fin.C.de reb.alien non alien.* Sed an per interdictum aut retinendæ aut recuperandæ possessionis? Finge filiofamilias obuenisse bona materna iure hereditario. Certum est filio non tantùm acquiri proprietatem, sed etiam possessionem, non quidem ex iure communi *l.cùm heredes 23.D.de acquir.possess.* sed ex statuto & edicto quo mortuus saisit viuum, vt loquuntur pragmatici. Nec ob id minùs eam possessionem ad filium pertinere, quod pater habeat vsumfructum. Cùm fructuarius non suo nomine possideat, sed proprietarij, cuius possessionem proinde interuertere non potest, licet naturaliter possidere videatur, *l.naturaliter 12.eod.tit.* Potest igitur filius mortuo patre petere aduersus eum qui à patre emit, vt sibi sua possessio restituatur: quemadmodum si alienatio nulla facta esset, posset petere vt in sua possessione retineretur. Postquam placuit iure nostro prouinciali, vt ea possessio statutaria, quamuis ciuilissima eosdem effectus habeat ad proponenda interdicta omnia quæ haberet vera possessio corporalis & actualis, de qua in *l. officium 9.D.de rei vindic.* Planè aliquo casu fieri potest, vt post mortem patris vindicatio bonorum per patrem alienatorum competat, non etiam interdictum. Puta si vnus ex pluribus liberis, iisdemque heredibus matris decesserit viuo patre, & ita heredem pro parte reliquerit patrem, & ex reliquis partibus fratres vtrinque coniunctos, & pater antequàm conuolaret ad secunda vota fundum maternum alicui vendiderit, & tradiderit, deinde conuolauerit & decesserit. Eo namque mortuo possunt quidem alij liberi alienationem reuocare in totum, id est etiam pro parte quæ fuerat patri quæsita, quippe quam amiserit per transitum ad secundas nuptias. Et ideo haud dubiè competit iis vindicatio, sed non æquè tamen interdicta, quia non sicuti dominium quod fuit patris, recurrit ipso iure ad liberos per secundas nuptias, non obstante alienatione contra legis prohibitionem facta, ita potest ad eos redire possessio partis paternæ, quam nunquam habuerunt, & quæ per venditionem translata fuit in emptorem. Cùm etiam ex contractu nullo transferatur possessio, *l.1. §.si vir vxori, D.de acquirend. possess.* Vnde fit vt pro aliis partibus quæ ex fratris prædefuncti hereditate ad alios liberos peruenerunt, possint quidem illi agere interdicto recuperandæ possessionis tanquam spoliati, quandoquidem illegitimum factum patris pro facto filij censeri non potest; sed non interdicto retinendæ, cùm possessionem illam statutariam amiserint per alienationem quantumvis nullam & nulliter à patre factam, *d § si vir vxori. Ita Senatus* contra Claudium Besson, pro Ioanne & Michaele l'Heritier 17.Iunij 1614.]

2 *Cap.non est obligatorium, de reg.iur.in 6.*

3 Imb.de Bouenc. *ad Auth.sacramenta, num.39.*

4 Boer. *quæst.7.num.18.* post Bald. *in l.1.hoc tit.* & Corneum *consil.208.in fin vol.3.*

5 *L.cum non solum, § filiis, Cod hoc tit.* Salic. *in l.3.C.de bon. damnat. ex l.cum ancillis, C.de incest nupt. à contr.sens.*

6 *L.cum oportet, & dict.l.vlt.C.hoc tit.* Et ex hac ratione responderi potest ad id, quod quidam obiiciunt, quos refert Boer. *d.quæst.7.nu.14.* alienationem quæ ex causa delicti proficiscitur esse necessariam. Ex gloss. *in l.etsi condemnatus, D.de noxal. act.* Itaque etiam si pater deliquerit, tamen placet saluum ei esse vsumfructum. Boer. ex Bart. *d quæst.7.num.10.* licet contra sentiat idem Bart. *in l si postulauerit, §.iubet, ad leg.Iul.de adult.* & alij quos refert idem Boer. *ibid.num.2.*

7 Bart. *in l.si finita §.si de vectigalibus, quæst.6.de damn.infect.* Boer. *quæst.7.num.10. & seqq.* vbi tractat quid in peculio profectitio & Castrensi. Guid.Pap. *quæst.516.*

8 Limita nisi pater consentiat, vtputa si filio ille administrationem concesserit. Sic enim Boer. ex Bart. & aliis quos refert *d.quæst.7.num.15.* licet contra sentiat Abb. *cons.66.lib.2.*

DEFINITIO V.

Pater non est legitimus administrator beneficiorum ecclesiasticorum filiifamilias.

BEneficij ecclesiastici, quod à summo Pontifice aut ab ordinario collatum in filiumfamilias fuit, pater neque legitimam administrationem habet, neque vsumfructum.[1] Ea ratione, quod nec ad ipsum filiumfamilias, sed ad ecclesiam proprietas beneficij spectet,[2] nec in huiusmodi causis filiusfamilias sequatur ius potestatis, sicut nec in cæteris, quæ ad ius publicum pertinent.[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 32.sup.de probat.

1 *Cap.fin.* vbi Canonist. *de iudic.in 6.*

2 *Cap.cum olim.* vbi Panorm. post Innoc. *Extr.de test.* Iacob. Put. *decis 441.lib.2.*

3 *L.nam quod 14.D.ad SC.Trebell. l.quisquis 78.* iunct. *l.præced.D.de iudic.*

DEFINITIO VI.

Bonorum, quorum non habet vsumfructum pater, nec legitimus administrator est: perdit vero etiam caterorum administrationem, si in iis male versetur dolo malo.

PAter legitimus filij administrator non est in iis bonis, quorum non habet vsumfructum.[1] Sed & si in iis bonis, quorum fructuarius est dolo malo versatus probetur, æquissimum est permitti filio vt etiam sine patris auctoritate ius suum in iudicio persequatur, vt eam saltem fraudis suæ pœnam pater sentiat,[2] præsertim vero si iudicium non nisi patris periculo & incommodo exerceri possit, isque adeo lapsus sit facultatibus, vt eo postea defuncto nunquam filius sit ex ipsius bonis indemnitatem consecuturus.[3] *Ita Senatus* in ea causa de qua sup. SC.12.de legat.

1 Et ideo placuit Iustiniano, vt de iis bonis, in quibus pater non habet vsumfructum, possit filius pro arbitrio disponere Nouell.117. *vt liceat matr & auia, cap.1.* non tamen testari *l.penult.C.qui testam facer.poss.vel non.*

2 *Arg. l Imperator 50. D.ad SC.Trebell. l.sed si vnius 21.§. interdum tamen, D.de iniur.*

3 Inanis enim est actio quam debitoris inopia excludit, *l. nam is 6.D.de dolo.*

DEFINITIO VII.

Cessio bonorum non auffert patri legitimam administrationem bonorum filij nec vsumfructum: Prodigalitas vero auffert administrationem, sed non vsumfructum.

PAtrem, qui æris alieni magnitudine oppressus bonis cesserit, non eo minus legitimum filij administratorem censendum esse constitit.[1] Ideoque & iudicium corruere quod sine ipsius auctoritate filius exercuerit.[2] Multo minus permittendum est vt filio impuberi tutor detur, aut curator minori, qui in patris est potestate.[3] Certe si paupertas patris à malis moribus causam habuerit, quod is prodigus sit & talis, qui ipse indigeat curatore, aufferenda ab eo est administratio, curatorque & patri & filio dandus vt vtriusque indemnitati consulatur.[4] Sed ita tamen vt patri saluus sit vsusfructus, cuius alioquin causa non solet ab administrationis iure separari.[5] *Ita Senatus* ex tempore 9.Cal.Jul.1592.

1 Nam cessio bonorum est beneficium iuris & legis Iuliæ, quo proinde iuuari patrem non decipi nec damnum sentire oportet, *l.4.C.qui bon.ceder.poss.* iun. *l.incommodate 17.§ sicut, vers.adiuuari, D.commodat.*

2 *L.vlt.in fin.princ.vers.necessitate, C.hoc tit.* [vbi Bald. & post eum alij notant, Ne quidem in possessorio posse filium de his bonis agere sine consensu patris, nisi pater sit absens. Quam sententiam, licet plerisque reluctantibus communiorem & veriorem esse defendit Iacob. Menoch. *in tract.de recuper poss.remed.*]

3 Nec enim paupertas legitimus modus est tollendæ patriæ potestatis, *tot.tit. Instit.quib mod ius patr potest.tollit.*

4 *Arg l.vlt.C.de legit.tutel.* iun. *§.item maior. Inst.de excus. tutor.*

5 *d l.vlt. & l.cum oportet 6.C.hoc tit. & ibi notat.* [Si tamen pater sit prodigus, qui dissipet non tantùm fructus & reditus, sed ipsam quoque rerum substantiam, tenetur satisdare de bene vtendo fruendo. Ad quod alioqui non tenetur. Boer. *decis.61. num.10.* Nec si omnes fructus dissipet, quia fructuum rationem reddere non cogitur, *d l.vlt.*]

DEFINITIO VIII.

Quod filiusfamilias acquirit ex pecunia dotali nec mulieri acquiritur ne patri, sed ipsi filio.

QVod filiusfamilias sibi emit ex pecunia dotali nec mulieri acquiritur,[1] nisi in subsidium, id est, marito non existente soluendo,[2] nec patrifamilias, quia non ex re ipsius acquisiit,[3] postquam ex Iustiniani constitutione[4] inductum est vt filiusfamilias sibi acquirere possit ex causa qualibet, dummodo non ex re patris.[5] Itaque si in eam rem agant paterni creditores iustam intercedendi causam habet filius, quod attinet ad proprietatem.[6] An & quod ad fructus? Vtique, nisi ponas filium habitare cum patre & vniuersa matrimonij onera per patrem sustineri,[7] quo casu dotis fructus ad patrem pertinere æquum est,[8] & consequenter ex eius persona ad patris creditores,[9] si modo aliunde habeat pater ex quo possit matrimonij oneribus sufficere.[10] Sane quod filiusfamilias acquirit ex pecunia dotali non suo, sed vxoris suæ nomine, non solum mulieri quæritur, sed ita etiam vt sit dotale tanquam in dotalis pecuniæ locum subrogatum. Quo pertinet quod à Iureconsultis proditum est, res quæ ex pecunia dotali comparatæ sunt dotales videri.[11] *Ita tractatum est* in causa Bouier in secreto auditorio, Non. Iulij 1593.

1 *L. ex pecunia* 12. *C. de iur. dot.*

2 *Arg. l. si vxor marito* 55. *D. de donat. inter vir. & vxor.*

3 Quia dos in bonis mariti est, *l. quamuis* 75. *D. de iur. dot.* non in bonis soceri *l. si filia* 20. §. *hoc amplius, D. famil. ercisc. l. actione* 61. §. *vlt. D. pro socio.*

4 *In l. cum oportet* 6. *C. hoc tit.*

5 Nam in peculio profectitio nihil est innouatum à Iustiniano, *d. l. cum oportet, vers. si quis itaque.*

6 *L. 1. & tot. tit. C. ne filius pro patre.*

7 Quia etiam filij onera agnoscere pater debet, *d. §. hoc amplius, l. penult. D. de agnosc. & alend liber.*

8 Ibi enim dos esse debet vbi sunt onera matrimonij, *l. si is qui* 56. §. *ibi dos, D. de iur. dot.* iunct. *l. pro oneribus* 20. *C. eod.*

9 Quia paratam actionem habent creditores præsertim hypothecarij in bona sui creditoris, *l. creditoris* 8. *D. de distract. pign.*

10 Alioqui conseruanda dos est mulieri & marito & liberis vt ex ea alantur, *l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.*

11 *L. res quæ* 54. *D. eod. tit.* Scripti *lib.* 5. *Coniectur.*

DEFINITIO IX.

Quod acquiritur per filiumfamilias non ex re nec industria ipsius, acquiritur patri; nec eo minus tamen obligatur filio vt cætera bona paterna, puta pro dote matris.

FIliafamilias cum neque peculium vllum aduentitium haberet, neque eius esset ætatis vt sibi ex propria industria posset aliquid acquirere,[1] fundum absente patre sibi emerat à paternis creditoribus, quibus postulantibus fundus ille publice venditus fuerat, nulloque existente extraneo emptore iisdem pro ea summa, quæ debebatur, addictus.[2] Placuit patri per filiam fuisse quæsitam fundi proprietatem,[3] adeoque possessionem,[4] quod ex peculio profectitio quæsitus videretur. In quo bonorum genere nihil à Iustiniano immutatum est de antiquo iure,[5] quo obtinebat vt per filiosfamilias parentibus omnia quærerentur.[6] Itaque siue viuo patre siue post eius mortem alij patris creditores, etiam qui post emptionem facti sint, petant mitti se in eius fundi possessionem iure pignoris siue conuentionalis, siue prætorij aut iudicialis, nullum filiæ prohibendi ius est, tametsi non sit illa heres patris, quod eo casu tanto minus iuris, imo nihil prorsus in eius bonis habeat.[7] Plane si pro dote materna aliaue causa anteriori filia patris bona omnia obligata habere probetur,[8] iniquum sit hoc solo duriorem eis in fundo isto conditionem fieri, quod ipsa patri, non pater sibi ipsi eum comparauerit. Ideoque posterioribus cæteris præferetur.[9] Extra hanc causam si cæteri creditores propria etiam si voles auctoritate fundi huius possessionem occupauerint, frustra se filia dicet spoliatam; cum spoliari non potuerit, quæ nunquam possedit,[10] nec vnquam possedisse quæ patriam inde ab initio & primo ipso acquisitionis momento cum proprietate possessionem quoque quæsierit.[11] Si tamen patri heres extiterit, eo certe casu poterit se dicere spoliatam, quo alius quilibet patri heres idipsum dicere posset,[12] ne sit deterioris conditionis quam extraneus.[13] *Ita Senatus* in causa Sebast. Bernard, & N. de la Chinal, prid. Id. Nouembr. 1593.

1 Acquirere enim de bonis suis censetur aut ex sua industria, qui habet vnde sibi possit acquirere, *cap. relatum* 2. *cap. quia nos, de testam.* Boer. *quæst.* 20. *num.* 5.

2 Sic enim fieri solet & debet, *l. cum bona* 16. *de reb. auctor. iudic. possid. alias l.* 1. *de priuileg. credit. l.* 1. *& 2. C. si in caus. iudic. pign. cap. sit.*

3 *Ex l. placet* 79. *D. de acquir. hered. l.* 1. *D. si à parent. quis manum. sit.*

4 Quæ scilicet facilius per alium acquiritur quam proprietas, *l.* 1. *C. per quas person. nob. acquir.*

5 *L. cum oportet* 6. *vers. si quis itaque.* In illis verbis, *non ex eius substantia cuius in potestate sit. C. hoc tit.*

6 Exceptis scilicet iis, quæ nollet pater sibi per filium acquiri, *l.* 4 §. *sed & filiusfamilias, D. de edend. l. si qui heres* 13. §. *vlt. de acquir. hered. l. cogi* 16. §. *si pater filio, D. ad SC. Trebell. l.* 1. *Cod. qui admitt.*

7 *L. in suis* 11. *D. de liber. & posthum.*

8 *d. l. cum oportet,* §. *vltim.* iunct. *l. vnic. C. de rei vxor. action.* [Nam in aliis bonis aduentitiis filius non habet tacitum hypothecam in bona patris, *d. l. cùm oportet* 6. §. *non autem hypothecam.* Imò nec inuentarium facere pater tenetur de bonis aduentitiis filij, quamuis alius quilibet vsufructuarius extraneus teneatur, *l. vlt.* §. *hoc proculdubio, eod. tit.* in illis verbis, *& ab aliis omnibus.* Bald. *ad Auth causa qua, C. de epis. & cleric.* Vide tamen Specul. *in tit. de instrum. edict.* §. *vlt. vers. quid de patre.* Et sanè cum inuentarium maximè sit necessarium pro rebus mobilibus, quas tamen potest pater impunè ac pro arbitrio vendere, ac de earum precio, prout vult cum paterna pietate disponere, vt subijcitur in eadem lege, consequens est, vt nullius vtilitatis possit esse tale inuentarium, Nisi ponas patrem esse nudum administratorem legitimum sine vsufructu. Tunc enim indubitatè tenetur facere inuentarium, vt supradicto loco concludit Specul. In cæteris administratoribus aliud est, *l. vlt. de bon. auth. iud. poss. l.* 1. §. *vlt. de ventr. in poss. mitt. l. orphanotrophos, C. de epis. & cleric.* Vide *apostill. ad Specul.* Vbi dicit consuetudinem ita obseruare, vt non teneatur pater facere inuentarium. De hypotheca obscurior quæstio est, An possit eam habere filius in bonis aduentitiis aliis quàm maternis. Nam in maternis certum ius est quòd pro iis, & eorum administratione bona patris sunt obligata ex Iustiniani constitutione quæ hoc primum induxit in *l. si quis prioris* 8. §. *vltim. C. de secund. nupt.* & quam refert in *d. l. cùm oportet,* §. *vlt.* Sed in aduentitiis quoque nostri intelligunt dispositionem *d.* §. *vlt.* ob id quod etiam de administratione loquatur. Sic enim ad eam locum ratiocinatur Castrens. nec videt idem administrationis verbum vsurpatum in *d. l.* 8. §. *vlt.* Idem putat Bald. ad eum locum. Notans filiumfamilias non habere quidem bona patris obligata pro administratione in permissis, sed habere tamen in prohibitis. Adde Boer. *decis.* 331. *num.* 1. Sed malè meo iudicio. Repugnat enim euidenter text. *in dict.* §. *non autem quem probabile non est correctum esse per* §. *vlt. eiusd. leg.* qui certè non de aduentitiis quibuslibet loquitur, sed tantùm de maternis rebus & de lucris nuptialibus, de quibus *in d. l. si quis prioris* 8. §. *penult. & vlt. C. de secund. nupt.*]

9 Quemadmodum præferetur si pater sibi comparasset. Vox filiæ hoc casu vox est patris, & contra, § *si quis alij, Instit. de inutil. stipulat.*

10 *L. non videtur rem amittere* 83. *l. non potest videri* 208. *de regul. iur.*

11 Ita vt ne momento quidem temporis acquisitio constiterit in filiæ persona, *d. l. placet.*

12 Propter edictum, quo mortuus, vt loquuntur, saisit viuum.

13 *Arg. d. l.* 1. §. *vlt. si à parent. quis manum sit.*

DEFI-

DEFINITIO X.

Filio sibi fundum emisse, & tamen patiente eum à patre possideri, an contractus sit simulatus.

QVid ergo si de suo habebat filiafamilias vnde fundum emeret, passa tamen sit patrem quandiu vixit in eius fundi possessione remanere; [1] an simulationem præsumemus subiectumque nomen filiæ in fraudem creditorum patris, etiam posteriorum, propter coniunctionem personarum, & continuatam à patre possessionem? [2] An potius familiaritatis tantum iure patrem in possessione fuisse dicemus? [3] Præsertim si inops fuit, qui nec alibi æque commode habitare potuerit. Mihi facti quæstio esse videbatur ex personarum & rerum qualitate, pretij etiam modicitate aliisque negotij circumstantiis æstimanda. Sed si apertum sit filiam de suo soluisse, non facile admittendum est vt patri potius quam sibi quærere voluisse videatur, [4] aut vt pretij restitutione contenta esse cogatur. [5] Eadem & in filiofamilias tractari possunt. *Ita tractatum est* in eodem Senatu.

1 *Arg. l data 27. C de donat.*
2 *Arg l sicut 8. § superuacuum, D quib. mod soluit.*
3 *L qui iure 41. D de acquir. possess.*
4 *Arg. l cum de indebito 25 D de probat.*
5 *Arg. l non enim 9. D. rer. amot.*

DEFINITIO IX.

Patre nolente aut non valente bona filij administrare, non ideo dandus est filio tutor. Curator tamen interdum dari potest & quando.

QVæsitum est, an si pater bona filiifamilias administrare nollet, dandus esset filio impuberi tutor, qui administraret? [1] Placuit non magis recusare patrem posse vt sit legitimus administrator bonorum filij, quam vt sit pater. [2] Sed tamen si aut ætate, aut valetudine; aut minus sanis moribus impediatur, ne commode administrare possit aut velit, [3] dandum esse filio non tutorem; cum in patris vel inuiti & inuitus maneat potestate, [4] sed curatorem, qui & habenti tutorem dari plerumque posset. [5] Idemque obseruandum esse si quas pater aduersus filium actiones exercere velit, vt puta si filius paterno debitori heres exiterit. [6] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. infr. De patr. potest.

1 Tutor enim vicarius quodammodo est patris, & tutoria potestas in vicem & locum patriæ potestatis cedit, §. 1. *Instit. de tut.*

2 Cum nec alia ratione sit legitimus administrator bonorum filij, quam quia & pater est & habet filium in potestate. Porro non potest facere pater vt non sit pater, nec rursum vt non habeat filium in potestate nisi cum emancipando, *l. ius agnatis 34. D. de pact.* iunct. *l. ene 8. D de capit. minut.*

3 Secundum ea quæ diximus *Defin. 7. 5.*

4 Nam patria potestas non nisi certis modis tollitur, inter quos non est pauperias nec dolus patris, *tot. tit. Instit quib mod. ius patr. potest. tollit.* iunct. *l. Imperator 30 D ad SC. Trebell.*

5 *L. 1 & tot. tit. C. in quib. caus. tutor. habent. tutor. vel curat. dari potest.*

6 Cum non possit pater auctor esse filio in rem suam, vt neque tutor, *l. 1 l. quod dicitur 7. D. de auctor. tutor.* * In eóque errat Bartol. qui ad *l fin. § pupillus, de verbor oblig.* putat in iis quæ ad patrem nihil pertinent dandum esse filiofamilias impuberi curatorem, etiamsi pater auctoritatem ei præstet. Quod sanè falsum est, nec longè melior distinctio quam tradit Ioan. Papon. *in syntagm lib 7 tit. 1. des droits & estats des personnes, arrest. 1.* vbi vide quid hodie dicat seruari in Gallia.

DEFINITIO XII.

Potest pater data dote profectitia, quas tamen vult leges & conditiones apponere, dum ne in præiudicium mariti. Idem in donatione propter nuptias.

DOs profectitia licet filiæ acquiratur constante matrimonio, [1] ita vt per patrem auocari non possit aut diminui in præiudicium mariti, cui tradita est, [2] retinet tamen naturam peculij profectitij. Ob eamque causam ad patrem reuertitur mortua in matrimonio sine liberis filia, [3] & quidem sine onere. [4] Ex contrario autem potest pater quatenus dos excedit legitimam quas vult conditiones doti dicere posteriore qualibet nedum suprema voluntate, [5] dummodo nullum marito præiudicium fiat. [6] Nec ad rem pertinet, quod ea ratione fiat vt lædantur communes liberi ex eo matrimonio suscepti. Neque enim plus iuris habere possunt liberi ex persona matris, quam mater habuerit, [7] nisi proponas venire illos ex propria persona, vt puta si liberis quoque ex eo matrimonio nascituris pater donauerit, dotisque commodum post matrem ad eos pertinere voluerit. [8] Donationis propter nuptias, quæ à parente in filiumfamilias conferri solet, eadem quæ dotis ratio est. Etenim donatio propter nuptias dos est filij, sicut & dos donatio propter nuptias filiæ. [9] Igitur quod in tabulis dotalibus scriptum sit donasse patrem filio inter viuos fauore nuptiarum, & irreuocabiliter, non facit quo minus postea pater testamento possit in iisdem bonis donantis adiicere onus fideicommissi aliudve quodlibet, non quidem constante matrimonio in præiudicium mulieris, sed in præiudicium liberorum, si non ipsis quoque liberis donatum sit. [10] Etsi enim valet donatio ex hac causa inter patrem & filium, si nostris credimus, accedente præsertim iureiurando, [11] res tamen à patre donata non eo minus est profectitia, retinetque naturam peculij profectitij. [12] *Ita tractatum est* in causa Dominæ Philibertæ de la Baume Dominæ d'Amblise, & domini Comitis de S. Amour, Calend. Febr. 1595. relatumque sic alias à Senatu nostro pronunciatum in causa quadam D. de Cornaton. *Sine die.*

1 Est enim filia quoque familias dotis capax constante matrimonio, *l. Pomponius 35. D famil. erciscund.*

2 *Authent. sed quamuis, C. de rei vxor. action. l. Titia 62. D. de iur. dot.*

3 *L. iure succursum 6. eod. l. dos à patre 4. C solut. matr. l. pater filiæ 71. D. de euict.*

4 Nec enim pater in dote filiæ videri potest ipsius heres, vt onera agnoscere teneatur.

5 *L. vltim. § filiæ, de legat. 2.* * Vide tamen *l. 2. & 3. C. hoc tit.* vbi dicitur meliorem esse debere conditionem liberorum donatarij quàm parris donatoris.

6 *d l. Titia 62. in fin de iur. dot.*

7 *L. si viua matre 3. C. de bon. matern.*

8 Quo casu non debet iis nocere, quod noceret matri, ex cuius quippe persona non veniunt. *l. quod ipsis 143. de regulis iur. & ibi not. l. Seia 72. de euict. l. Papinianus 8. §. 1. de inoffic. testam.*

9 Vt eleganter Cuiac. ad Afric.

10 *Arg d. l vlt. § filiæ, de leg 2.*

11 Guid. Pap. *quæst. 146. & seq.*

DEFINITIO XIII.

Pater ita demum habere debet vsumfructum bonorum filij, si paratus sit ex eo filium alere.

ETsi pater vsufructuarius est bonorum filij, siue materna illa sint [1] siue aliunde aduentitia, [2] ita tamen vti suo iure potest si ex iis fructibus exhibere liberos velit. [3] Alioqui æquum non est saluum illi esse vsumfructum in bonis liberorum, ipsos vero liberos fame perire. [4] Inde fit vt si pater sit concoctor & dilapidator adeoque egenus, vt non habeat vnde se suosque alat, ius intercedendi habeant liberi, si à paternis creditoribus in eorum fructuum perceptione

aut possessione inquietentur.[5] *Ita Senatus* pro Nicolao & Claudio Broche, contra Antonium Baudard, 7. Id.April.1595.

1 *L.1.& tot tit.C.de bon matern.*
2 *L.cum oportet,& l.vlt.C.hoc tit.*
3 Nam & de suo liberos alere pater cogeretur, *l.si quis à liberis,de liber.agnosc.*
4 Boer.*quæst.7.num 5.in fin.* iunct. *nu.7.* vbi addit,ob hanc causam iis etiam casibus quibus possit vsusfructus paternus transire in fiscum aut in creditorem,cogendum fiscum aut creditorem vt liberos alat,ne interim proprietas dissipetur *ex l.2. in fin.de alim.& cibar.legat.* Licet aliud sit si pater & vitam & patriam potestatem amiserit, puta ob crimen læsæ maiestatis, *l.quisquis,§ fi.ij vero,C.ad legem Iul.maiest.*Boer.*ibid.num 6.*
5 Nam & ex huiusmodi vsufructu bonorum aduentitiorum placet cogi posse patrem vt filiam dotet, licet habeat ille solum vsumfructum, dummodo supersit ei vnde se alat. Boer. *vbi s.num 9.*

DEFINITIO XIV.

Mater,quæ præfertur,auo paterno in filij sui successione,non tamen auffert auo vsumfructum,quem habuit ille in bonis viui nepotis iure potestatis.

DEfuncto talliabili nepote ex filio prædefuncto, in cuius bonis omnibus vsumfructum habebat auus paternus iure potestatis,[1] superstite tamen matre, in causa quidem petitionis legitimæ potiorem matris causam esse visum est, sicut & in successione intestati auo præferri eam oporteret,[2] tanquam in gradu proximiorem, vt non alia portionis, quam successionis legitimæ ratio constituatur: est enim legitima portio portionis ab intestato contingentis.[3] Postquam eo iure vtimur,vt contra iuris, & communis,& feudalis regulas legitima debeatur ascendentibus in bonis defuncti talliabilis,(sic enim sæpius à Senatu nostro iudicatum est[4]) tametsi succedere ab intestato non possint. Nec enim feuda (vt dici solet) ascendunt, sed tamen vsumfructum aui saluum esse: vsusfructus enim patri per filium quæsitus etiamsi ipsi filio fuisset relictus, morte tamen filij non extingueretur,[5] multo magis si patri primum & immediate fuit acquisitus, nunquam enim morte proprietarij vsusfructus extinguitur.[6] Nam quod Iustiniano placuit, plenam semper legitimam & sine vllo onere esse debere,[7] ad hunc casum non pertinet, in quo plus iuris haberet mater defuncto filio, quam filius ipse viuus habuisset,[8] si legitimam portionem petere posset in plena proprietate ex iis bonis, quorum omnium vsusfructus viuo nepote ipso ad auum pertinuisset. Est enim fauorabilior causa aui post mortem nepotis, ne afflicto detur afflictio.[9] *Sine die.*

1 *Iuxta l.cum oportet 6.& l vlt.C.de bon.qua liber.*
2 *Nouell* 118.*de hered ab intest.venient.*
3 *L.cum quæritur 6.C de inoffic testam.*
4 Vt dixi *Defin* 1.& 2.s.*ad SC.Tertyll.*
5 *L.vlt.C.de vsufruct.*
6 *L.3 eod tit.*
7 *L quoniam in prioribus 72.C.de inoffic.testam.*
8 Quod esset absurdum contra reg. *l. nemo plus commodi* 120.*de reg.iur.*
9 *L.iure 6.D.de iur.dot.*

[DEFINITIO XV.

Quod debetur filio an & quando solui possit patri. Et quid si non tanquam patri & legitimo administratori solutum sit, sed tanquam heredi putatiuo vel habenti ius à fisco.

AN quod debetur filiofamilias, solui possit patri, apud interpretes dubitatur. Et constat quidem non posse solui patri tanquam coniunctæ personæ,ne quidem iis casibus quibus alioqui pater agere pro filio tanquam coniuncta persona etiam sine mandato posset.[1] Sed tamen si patri solutum sit, qui eo tempore legitimus filij administrator fuerit,verius est liberationem ipso iure contingere.[2] Nam & idem contingeret, in cuiuslibet alterius persona habentis ius administrationis.[3] Parumque refert an vsumfructum quoque in filij bonis pater habeat, cum administratione coniunctum,[4] an verò nudam administrationem sine vsufructu.[5] Sufficit enim ius administrationis, vt solutio rite rectèque facta videri possit, & cui ex ratione iuris fieri debuit,[6] Quamuis solum ius vsusfructus sine administratione non sufficeret,[7] Cùm vsufructuarius alienare nihil possit, nec proinde solutionem à debitore accipere,[8] Quandoquidem is qui solutionem accipit, alienat debitorem, quem liberat & amittit.[9] Quid ergo si debitor filij soluerit, patri quidem eidemque legitimo administratori, At non tanquam administratori, sed tanquam si heres esset creditoris. Finge fratrem fuisse, qui tanquam proximior ab intestato fratri successisset, vulgo credebatur nullodum producto testamento. Ex quo tamen postea apparuerit institutos heredes fratris filios solo vsufructu patri relicto cum alienationis cuiuslibet prohibitione, quod fratris mores suspectos frater habuisset. Non eo minùs continget liberatio, si non ipso iure[10] saltem ope exceptionis.[11] Non ob id solum, quod si quo alio casu locum habere potest, quod vulgo iactari solet, si non valet, quod ago, vt ago, valere tamen debere, vt valere potest,[12] tum maximè locum habere debere, cùm agitur de liberatione[13] quæ omnium fauorabilissima est.[14] Sed etiam, quod possessori hereditatis bona fide solutum fuisse sufficiat, vt debitor cui nihil imputari potest liberetur.[15] Tantundem enim præstare solet bona fides quantum veritas,quoties lex impedimento non est.[16] Maximè verò cum de liberando tractatur.[17] Quid præterea si cum hereditatis controuersiam fiscus faceret transactum sit de negotio inter Principem & fratrem defuncti, & conuenerit vt hereditas quæ ad fratris filios ex testamento pertinebat fratri relinqueretur data Principi certa pecuniæ quantitate, cuius explicandæ gratia iusserit Princeps debitoribus hereditariis, vt patri soluerent, iussumque illud Senatus adprobauerit. Deinde debitor nulla alia coactione expectata patri soluisse proponatur? Quidni liberabitur, qui & Principis imperium & Senatus fidem secutus fuit?[18] His sane tot tantisque bonæ fidei argumentis concurrentibus, placebat ipso iure liberatum debitorem[19] tametsi solutionis tempore instrumentum debitæ pecuniæ, quod tum pater in manibus non habebat, ab eo non recepisset.[20] Nec ob id magis in obligationem semel extinctam recidere debuisse[21] quod idem pater post malè administratas res filij tandem pauper ac non soluendo decessisset.[22] Ita tractabatur in causa quadam ardua nondum decisa 6.Jul.1614.

1 Bart.*in l qui hominem 34 per ill.text.D.solut.* Castr.*in l.liberto 31. aliàs l.qui aliena, §. quanquam, D.de negot.gest.* Guid. Pap.*quæst.526.*
2 *d §.quanquam.*
3 *L.Lucius 46.§.tutela,D de admin tut.l filia 88.D.de solut.*
4 *Ex l cùm oportet 6.& l.vlt.C.hoc tit.*
5 Vt in casu *Auth.excipitur eod*
6 *d § quanquam,d.§ tutela,d.§ filia.*
7 *dictu legibus.*
8 & 9 *L.interest 6.C.de vsufr.§.nunc admonendi,vers.ideoque Inst.quib alien lic vel non.*
10 Si quod putatiuo heredi solutum est ad verum heredem peruenerit, *l.sed eis 25.§.item si,l.si quid 31.§.vlt.* vbi Bart. *D de hered.petit.*

11 Vt

11 Vt & aliis plerisque casibus ex quibus *in* §. 1. *& §. qui hominem, l. cum quis* 38. *de solut. & in gloss. magna in d. l. si quid, §. penult.*

12 Bart. & alij ad *l.* 3 *D. de iur. codic.*

13 *L. cùm* 32 *§. mulier, D. de cond. indeb.*

14 *L. Arianus* 41. *D. de oblig. & act.*

15 *d. l. si quid, § vlt. de iure fisc.*

16 *L. bona fides* 136. *de regul. iur.*

17 Pro qua inducenda sufficiat bona fides soluentis, licet is qui solutionem accepit nullum eius recipiendæ ius habuerit *d. l. qui hominem, § si Titium, d. l. cùm quis* 95. *C. 1. & qui hominem, D. de solut. d. l. filia* 88. *d. l. filius* 90. *de solut.*

18 Vt in *l. Paula Callinico* 27. *§. vlt.* vbi est textus elegans & accommodatus De *legat.* 3. Dolo siquidem caret qui iussit iussu iudicis *l. non videntur* 167. *§. 1. de reg. iur.* multo magis qui iussu Principis Senatu præsertim adprobante. Iusta enim esse creditur voluntas quælibet Principis, sed præsertim quæ à Senatu adprobata fuit.

19 Aut saltem ope exceptionis, quod in effectu idem est *l. nihil interest* 112. *de reg. iur. cum similib.*

20 Nam pecuniæ solutæ professio maiorem vim habet ad probationem solutionis & liberationis quàm redditio instrumenti *l. pecunia* 14. *C. de solut.*

21 Semel enim extincta obligatio nunquam potest reuiuiscere *l. qui res* 89. *§. ream, D. de solut. l. ob eam causam* 9. *D. de præscr. verb.*

22 Ea nempe distinctio tunc locum habet cùm solutio facta est ei qui tum non habebat ius administrationis *d. l. filia* 84. *in fin. de solut. l.* 4. *§. vlt. D. de euict.* Adde pro confirmatione eius quod diximus *num.* 18. *alium textum in l. liberto* 21. *§. Lucius, D. de ann. legat.* Bart. *in terminis ad l. creditor* 102. *D. de solut. & ad l. si te bonus* 10. *C. de iur. delib. & ibid.* Bald. *& cons.* 299. *lib.* 2. Adde Boer. *quæst.* 61. *num.* 10. *& nu.* 21. vbi ait patrem cogi interdum satisdare de bene vtendo fruendo si dissipet ipsam rerum substantiam & distinguit an pater habeat vsumfructum à lege an ab homine.]

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM; ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ Senatu Tractatarum,
LIBER SEPTIMVS.

TITVLVS PRIMVS.
DE DEDIT. LIBERT. TOLLEND. ET TALLIABILIBVS.

DEFINITIO I.

Communio in quibusdam bonis talliabilibus non impedit successionem & ius domini in bonis separatim acquisitis.

SI duo pluresve fratres dedititiæ, &, vt loquimur talliabilis conditionis indiuisam parentum hereditatem retinuerint, sibi tamen quisque separatim ex propria industria quæsierit [1] altero tandem sine liberis decedente succedet dominus in bonis separatim acquisitis, [2] in communibus non item, vt bonorum communio, quæ ius domini excludere solet, [3] non pro aliis bonis profit, quam quæ sint communia. [4] *Ita Senatus* 4. Calend. Decembr. 1588.

1 Nec enim communio hereditatis inducit societatem bonorum omnium per coheredes acquisitorum, maxime si aliunde acquisita sint, quam ex hereditate, *l. cum duobus* 52. *§. Papinianus*, alias *l. si fratres. D. pro socio, l. si patruus* 4. *C. commun. vtriusque iudic. l.* 2. *C pro socio.*

2 Nempe quia quod ad bona illa attinet neque liberi vlli sunt, neque condiuisores, & ita existit & committitur stipulatio, cuius potestate dominus feudi ius habet vindicandæ sibi successionis. Habet enim stipulatio vnicam illam conditionem, in duas tamen negatiuas partes diuisam, si neque liberos neque condiuisores vllos relinquet is, de cuius successione agitur. *cap. pluribus fratribus.* quo in hac materia vtimur.

3 *d cap pluribus fratribus.*

4 Vt scilicet limitata causa limitatum pariat effectum, *vulg. l. in agris* 16. *D. de acquir. rer. domin.* Corn. *consil.* 299. *incip. permittendum est. col.* 1. *lib.* 4.

DEFINITIO II.

Redempto fundo talliabili ex pacto de retrouendendo pretium debetur domino, cui fundus auffertur.

FVndum talliabilem quis emerat cum pacto De retrouendendo, tum priusquam fundus redimeretur, sine liberis decesserat. Redempto postea quandocunque fundo prætium non ad defuncti heredes [1] pertinebit, sed ad directum fundi dominum, ad quem fundus ipse pertineret vtique, [2] si non redimeretur. Nec quod pretij pecuniæ non sit talliabilis, [3] mouere debet. Sufficit enim, quod in fundi ius & locum succedat eo tempore, quo fundus iam fuerat domino quæsitus. [4] *Ita tractatum est* in Senatu 4. Calend. Decemb. 1588.

1 Quamuis heredes succedant in vniuersum ius, quod defunctus habuit, *vulg. l. cum heres* 11. *de diuers. temp. præs. cum similib.*

2 Iure scilicet feudi & stipulationis, ex qua petitur possessio bonorum sub talliabili conditione alienatorum.

3 Sicut neque pecunia redacta ex re communi est communis, *l. si vnus ex sociis* 67. *§ si vnus, D. pro socio*, nec furtiua pecunia, quæ redacta est ex venditione rei furtiuæ, *l. qui vas* 48. *§. vlt. D. de furt.* nec mea pecunia quæ ex venditione rei meæ, vt neque è contrario res erit mea quæ fuit comparata ex mea pecunia, *l. si ex ea* 6. *C. de rei vindic.* neque dotalis quæ ex pecunia dotali, *l. ex pecunia* 12. *C. de iur. dot.*

4 Vt qui non potest rem habere saltem habeat pretium, *arg. l. vlt. §. vlt. de legat.* 2. *l. quidam ita* 25. *si quis filium, D ad SC. Trebell.* Ex regula subrogationis *l. si quis* 10. *§. qui iniuriarum, si quis caution.*

DEFINITIO III.

Recognitio vnius ex condiuisoribus nocet cæteris, si alia recognitio præcedat.

PLuribus fratribus, aut patruelibus, aut alterius gradus agnatis in bonorum communione manentibus, potest vnus ex iis non suo tantum, sed etiam aliorum nomine dediticiæ libertatis conditionem profiteri, &, vt loquimur, recognoscere talliabilitatem, ita vt ex eiusmodi professione inducatur probatio [1] aduersus cæteros quoque qui professi non fuerint. Nec solum si professus ille sit, qui aut natu grandior fuit aut communionis administrationem habuit, [2] sed & si alius quilibet ex condiuisoribus, si modo alia recognitio præcesserit, cuius vi & potestate posterior vel ab inuito extorqueri potuerit. [3] Alioqui æquum non esset in re tanti momenti, quanti est causa status, [4] alteri per alterum iniquam conditionem inferri. [5] Videtur autem ius hoc ex inueterata consuetudine potius, quam ex iure profectum, [6] ob eam fortasse causam, quod huius conditionis homines vt plurimum sui furtum facere soleant, & originis suæ locum deserere. [7] Quod cum euenit, iniquum est meliore iure censeri eum, qui dolo fortasse absit, quam qui præsens est, iustaque status sui professione fidem domino exhibere non recusat. [8] *Ita Senatus* in causa D. de Riddes contra Aynardam Bargin 3. Cal. Decemb. 1590. & alias sæpissime.

1 Quod totum est ex consuetudine apud nos recepta in hoc hominum genere. Nam ex ratione iuris professio vnius nihil probat aduersus alios, *l transact. matris, 26. C. de transa. l. neq; natales 10. l matrem 17. C. de prob.*

2 Hoc tamen fit magis communiter, & hic casus habet maiorem rationem, quia condiuisor qui rem communem administrat videri potest habere à cæteris mandatum saltem tacitum, cum hæc res maxime pertineat ad causam administrationis bonorum, quæ scilicet conditionem & qualitatem suam accipiunt ex conditione & qualitate personæ; *l per curatorem 90. §. 1. D de acquir. hered. l. vlt. C. de inoff. testam.*

3 Nam quod te inuito potest fieri, etiam te ignorante fieri potest, *l. qui potest inuitis 26. de reg. iur.*

4 Quæ ideo non nisi maiores iudices habere poterat, *l. non distinguemus 32. § de liberali, D. de recept. qui arb. recept. l. 1. C. de pedan. iudic.*

5 *L. non debet alteri 74. de reg. iur. l. 2. D. quod vi aut clam.*

6 Vt constat ex legibus citatis *num. 1.* Vide tamen *l cum scimus 22. § illud, C. de agric & censit. lib. 17.*

7 *L. 1. vbi not. C de seru fugit.*

8 *Arg. d. l. cum scimus 22. § illud, C. de agric. & censit. lib. 11. tit. 47.*

DEFINITIO IV.

Communio bonorum inter talliabiles sublata per diuisionem non potest inscio domino redintegrari.

QVemadmodum manente communione bonorum talliabilium, si alter ex condiuisoribus sine liberis decesserit, nullus domino locus est: [1] ita semel dissoluta communione atque ita quæsito iam iure domino, fieri numquam potest, vt ea vel inuito vel inscio domino redintegretur. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia condiuisores non minus quam liberi defuncti impediunt ius domini, in bonis scilicet communibus nec separatim acquisitis, vt dixi *Defin. 1. §. ex cap pluribus fratribus ibi cit.* [Excipe tamen loca quædam in quibus viget contraria consuetudo, vt non obstante communione dominus succedat talliabili defuncto sine liberis, vt apud Montemontanos Mauriennenses. Sed id fit, quia dominus apud eos non succedit, nisi in mobilibus. Cæterùm quemadmodum communio semel dissoluta non potest redintegrari inscio domino, Ita neque potest domino nocere communio contracta, siue inter fratres, siue inter alios eo ignorante, puta si plures huius conditionis homines emerint aliquid in commune. Nec si addas contractam inter eos vniuersalem societatem, siue tacitam, siue expressam, communionem enim oportet esse hereditariam, & habere causam vniuersalem, nec voluntariam, sed naturalem, id est successionis hereditariæ quod contingit, si quis eorum aliquam sibi acquirat, siue talliabilis, siue talliabilem, deinde decedat pluribus relictis liberis, iisdemque hæredibus in ea communione manentibus. Alioqui quod à patribus communi nomine emptum est, semper redit ad dominum pro parte illius qui sine liberis decessit, licet superstitem relinquat condiuisorem. *Ita Senatus* in causa Patris Chartusianorum contra fratres Flottin Non. Maij 1612.]

2 *Arg. vlt. D. de pact. d. l. 2. D. quod vi aut clam.*

DEFINITIO V.

Fœminis, quæ parentibus succedunt, etiam dominus succedit, non item fœminis quæ non succedunt, nisi in legitima, quæ tamen iis solui potest in pecunia, sicut & legitima, quæ debetur matri.

APud Sebusianos meos, Gebennenses & Focignienses ea consuetudo iampridem inualuit, vt vtriusque sexus liberi parenti superstites dominum excludant. [1] Cui consequens est vt illis in locis non minus fœminis quam masculis sine prole decedentibus domini succedant in iis etiam bonis, quæ aliunde quam à parente habuerunt, [2] si talliabilitas non certarum duntaxat rerum, sed ipsius etiam capitis interuenit. [3] In cæteris prouinciis neque fœminæ succedunt, neque fœminis succeditur, saluum tamen iis ius est petendæ legitimæ. [4] Nec filiæ tantum in bonis patris, sed & quod magis mirum est, patri matrique in bonis filij, licet dici soleat, in feudis, quorum conditionem & imaginem quandam bona talliabilia retinent, nullum ascendentibus vnquam locum esse. [5] Nimirum, fauorabilius est ius petendæ legitimæ, quam vindicandæ successionis. [6] Hactenus tamen domino indulgetur, quod legitimam in pecunia numerata soluere potest, quam alioqui si filiæ successionis capax esset in corporibus bonorum solui oporteret. [7] Vnde est, quod cum de legitima quæ filiæ in bonis patris hoc casu debetur tractant pragmatici nostri, dotem vocant, quod dotis exemplo in pecunia detur ad eam licet vsque summam, quæ legitimæ portioni respondeat. [8] Legitimam vero, quæ parenti in bonis filij debeatur, meliore esse conditione vt in corporibus bonorum præstari debeat, nemo vtique dixerit. [9] Sane in quibus etiam prouinciis filia habilis ad succedendum legitimam habere debet in corporibus bonorum, mater tamen non nisi in pecunia petere illam potest. Quia non sicut filiæ defuncti talliabilis, quæ & ipsa talliabilis est, ita & matri eius quandoque dominus succedere potest, [10] atque ita fieret domini conditio deterior, si feudi diminutionem pati cogeretur. [11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quæ consuetudo sane iustior & fauorabilior est, quam qui filias excludit, *l maximum vitium 4. C. de liber. præter.*

2 Vt sit par & æqualis ratio in causa successionis, quamuis non sit ea regula perpetua, vt dixi *sub tit. ad Senatusconsultum Tertyll.*

3 Alioqui non potest dominus directus certorum corporum in aliis bonis, quam in dictis corporibus succedere, vt limitata causa limitatum producat effectum.

4 Quæ scilicet nulla lege vel consuetudine tolli in totum potest, vt dicam *Defin 8. ī.*

5 Dixi *in tit. ad SC. Tertyll.*

6 Quamuis legitima nihil aliud sit quam portio portionis ab intestato contingentis *l quæ nuper 31. C. de inoff testam.*

7 *L scimus 36 § repletionem, eod.*

8 Nam & congrua dos regulariter illa est; quæ legitimæ portioni respondet. *Not. in l. quoniam, Nouell. 29. eod.*

9 Maiore enim ratione debetur liberis legitima in bonis parentum, quam parentibus in bonis liberorum, *l. scripto 7. §. 1. D. vnd.*

1 *D. vnd. liber. l. vlt. D. de bon. damnat. l. 1. §. largius, D. de success. edict. l. in fin. 11. de liber. & posthum.*

10 Quia mater liberorum talliabilium non ideo est talliabilis.

11 Quia succedendi spem amitteret in omni eo quod ex feudo deduceretur.

DEFINITIO VI.

Soror dicitur esse in communione cum fratre propter legitimam, at non etiam liberi cum parentibus.

QVamdiu filia non accepit in pecunia legitimam, quam potuit petere in corporibus bonorum, [1] censetur communionem habere bonorum omnium cum fratre, [2] licet ille hæres ex asse à patre institutus, ipsa legato pecuniario pro legitimæ iure contenta esse iussa sit, [3] si modo patris voluntatem non agnouerit. [4] Inde fiet vt si frater interea sine prole decesserit, sola sorore superstite, potior in succedendo sit causa sororis, quam domini, [5] in iis nimirum prouinciis in quibus ex consuetudine receptum esse diximus, [6] vt perinde fœminæ ac masculi possint succedere, dominique ius excludere. At non eodem modo possit quis bonorum communionem inducere inter patrem & filium aut filiam ad domini exclusionem (si forte filius aut filia relictis bonis maternis aut aliunde aduentitiis solo patre superstite decesserit, [7]) hoc vno prætextu, quasi propter legitimam, quæ filio in bonis parentis debetur, communio aliqua sit inter patrem, & liberos. Neque enim fieri potest vt communio vlla sit inter parentem & filium, cum viuo parente de legitima quærendum nihil sit, [8] eo vero mortuo non possit communio incipere inter defunctum & eum, qui totum iam habeat. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. scimus 36. §. repletionem, C. de inoff. testam.*

2 Quia legitima licet non sit pars hæreditatis, est tamen pars bonorum, *l. cum quæritur, 6. vbi not. & in Auth. nouissima eod. tit.*

3 Quia non cogitur filia in eo parere patris voluntati, vt nec si quid aliud à patre caueatur fit in fraudem legitimæ, *lege quoniam in prioribus 32. lege si quando 35. & generaliter, eod.*

4 Post mortem scilicet patris, *d. l. si quando, §. illud, vers. sed hoc ita.*

5 Quia non minus condiuisores quam liberi excludunt ius domini, vt dixi *Defin. 1. & 4 h.*

6 *Defin. prox. præced.*

7 Cum in iis bonis nihil iuris habeat pater nisi vsumfructum, *l. 1. C. de bon. mat. l. cum oportet 6. C. de bon. quæ lib.* quæ res non inducit communionem, *l. recte 25. de verbor. signific.* quia vsusfructus in iure non in parte consistit, *l. Manius 66. §. fundo, de legat. 2.*

8 *dict. l. cum quæritur*, iunct. *l. 1. §. si impubere, D. de collat. bonor.*

9 Quoniam qui defunctus est nullus est. Vnde dicimus liberum defuncti libertum esse nullius, & res hæreditarias nullius esse, *l. 1 de ver. diuis. l. 3. in princ. D. de pecul.*

DEFINITIO VII.

Filia non potest per diuisionem factam in testamento patris excludi à successione fratris talliabilis, nisi agnouerit voluntatem.

AT quid si filia in certa, vt fit, quantitate hæres instituta, & eo modico contenta esse iussa nupserit, & maritus dotem ea absente accipiendo voluntatem defuncti agnouerit? Non debebit ea res nocere mulieri ignoranti, [1] præsertim si proponas minorem illam viginti quinque annis, [2] cui, si inconsulta facilitate legatum agnouisset, ex ea causa fauore ætatis per in integrum restitutionem succurri oporteret, [3] non quod expressam filiæ renunciationē intercenire necesse sit, [4] sed quia solius patris factum inter liberos inuitos diuisionem bonorum inducere non possit, [5] mariti multo minus. [6] Plane, cum filia iudicium patris agnouit, siue in dotem dando eam ipsam quantitatem, quam pater præstari iussit, [7] siue qua alia ratione, licet bonis paternis expressim non renunciauerit, nemo dubitat, quin hoc ipso à fratre hærede in solidum instituto separata videri debeat, [8] vt proinde nec ab eo tempore fratri succedere possit, aut impedire, ne morienti illi quandocumque sine liberis dominus succedat. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ne alioqui sit in potestate mariti vxorem ignorantem ledere, eamque à paternorum bonorum successione remouere, *arg. l. si filium 12. D. de vulgar. & pupill. substit.* iunct. *l. 2. quod vi aut clam.*

2 Duplex enim ratio est fauendi mulieri minori, & propter sexum & propter ætatem, *l. vlt. in princ. ad Velleian.*

3 *L. 3. §. si quid minori & seq. Late prætor 7. § sed etsi hereditatem. & §. Pomponius, alias l. etsi sine dolo, D. de minor.* iunct. *tit. C. si vt omiss. hered.*

4 Par enim est vis taciti & expressi, *vulg. l. cum quid 3. D. si cert. petat.*

5 Si nolint liberi stare diuisioni per patrem factæ, malintque succedere ab intestato. Nec enim tenebuntur edicto, *si quis omiss. caus. testamen.* quasi dolo malo id fecerint, cum id fecerint potius, ne fraudem & damnum sentirent, *arg. l. cum pater 77. §. Titio fratri antepen. de leg. 2.*

6 *Ex reg. l. non debet alteri 74. de reg. iur.*

7 Qui enim de iure sibi delato disponit, hoc ipso ius illud agnoscere videtur, *l. si quis 6. C. de iur. delib.*

8 Quia nihil vetat diuisionem bonorum fieri in testamento patris, cum pater officio arbitri fungi voluit, *vt in l. si filia 20. §. si pater, D. famil. ercisc.*

9 Quia semel sublata communio redintegrari postea inuito domino numquam potest, vt dixi *Defin. 4. h.* alioqui facile hoc colore domini fraudarentur.

DEFINITIO VIII.

Filia, quæ patri talliabili non successit, sed dotem pro legitima à domino habuit, non habet inuita dominum in ea dote successorem, licet maneat talliabilis.

SI talliabili defuncto, qui relicta filia decesserat, dominus successerit, [1] & filiam ad concurrentem vsque legitimæ quantitatem siue ex corporibus bonorum, siue ex pecunia pro arbitrio dotauerit, [2] non potest ille postea eidem filiæ quandocumque sine liberis decedenti succedere: sufficit enim semel commissam esse stipulationē ratione vniuersitatis bonorum, vt rursum committi non possit. [3] Etsi enim, quod filiæ in dotem datum fuit, factum est proprium, ipsius patrimonium, nec eo minus manet illa dedititiæ conditionis, quod dotem habuerit: [4] Dici tamen potest hanc illi concessam portionem in solatium amissæ paternæ hereditatis, [5] & à quo tempore commissa est stipulatio in vniuersa hæreditate, cœpisse filiam habere legitimam in patrimonio, non ex voluntate domini, sed eo inuito, solius beneficio legis, [6] quæ patitur, vt per consuetudinem aut statutum legitima in totum tollatur, [7] licet placeat legitimę quotam minui posse. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Scilicet in iis prouinciis, in quibus filiæ ius domini non excludunt. De quo scripsi *Defin. 5. h.*

2 Hoc enim facere cogitur, vt dixi eadem *Defin. 4.*

3 Ex vna enim stipulatione, quæ semel commissa fuerit, sæpius agi non potest, *l. quod dicitur 32. in fin. D. de euiction.* Sicuti enim semel commissa numquam resoluitur, *l. euicta 16. §. si seruus 1 habere licere 57. in fin. eod. tit.* ita semel commissa iterum non committitur.

4 Qualitas enim siue naturalis siue accidentalis, quę semel inhæsit, tolli postea nisi certis & legitimis modis non potest.

5 *Argum. l. iure succursum 6. D. de iur. dot. l. vlt. C. de inst. & substit.*

6 Ex eo namque fit, vt hæc portio dicatur legitima, quia debetur ex legibus.

7 Tanquam quæ sit debita iure naturali, *l. vltim. D. de bon. damnat. l. scripto 7. in fin. D. vnd liber.* ideoque dicitur etiam debitum naturale, *in l. scimus 36. § vlt. C. de inoff. test.* Iura enim naturalia non possunt corrumpi per ciuilia, *l. eas 8. D. de capit. minut. §. vlt. nisi de legit. agnat. tutel.*

8 Quia quota legitimæ est iuris ciuilis, & ideo pro legibus eius arbitrio immutari non potest, *Nouell. 18. de trien. & semiss.*

DEFINITIO IX.

Si mater sit talliabilis, pater vero liberæ conditionis aut alterius domini, quis succedat in bonis maternis?

IN causa dediticiæ libertatis & talliabilitatis constat liberos patris conditionem sequi, non matris.[1] Quid ergo si mulier eius conditionis homini libero nupserit, tum *relictis* liberis decesserit, an dicemus ademptam domino spem omnem futuræ successionis?[2] Finge solum mulieris caput fuisse talliabile, non etiam bona, quæ possidebat,[3] nisi accessorie & eo iure, quo bona conditionem personæ sequuntur.[4] Nam illud vtique dici non potest, prohibendam fœminam talliabilem homini libero nubere citra domini voluntatem, cum libera oporteat esse matrimonia.[5] Erant qui putarent, optionem liberis dari debere, vtrum matris hæredes esse vellent ea lege, vt eiusdem se conditionis esse profiterentur, cuius illa fuisset, an verò hæreditatem repudiare dominoque occupandam derelinquere vt liberi manerent?[6] Alij contra putabant, imo vero non esse prohibendos liberos matri succedere, salua etiam libertate, sed sufficere vt bona materna omnia profiteantur se tenere tanquam talliabilia, quamuis antea non essent. Quæ sententia & mihi probabilior semper visa est, & Senatui tandem placuit.[7] Quid enim si fœmina illa talliabilis nupsisset viro talliabili quidem, sed alterius domini? Certe nati ex eo matrimonio liberi talliabiles essent, & quidem eius domini, cuius erat & pater: sequuntur enim hac parte, vt iam diximus, non matris conditionem, sed patris, in eoque à seruis illis antiquis differunt.[8] Atqui vt duorum dominorum in solidum talliabiles sint, non magis fieri potest, quam vt sint duorum serui.[9] Nam quod à nonnullis traditum est, posse quem plurium hominem esse in solidum diuersis respectibus,[10] ad bona referendum est, non ad personam, quæ sicut vna, ita indiuidua est.[11] Rursum finge hos liberos ex vtroque parente talliabili diuersorum dominorum multis acquisitis bonis liberis, &, vt loquuntur, allodialibus, decedere sine iusta prole, nemo dubitat quin deferantur ad dominum, quem vocant manus mortuæ.[12] Sed quæro, an ad patris, an ad matris dominum? Diuidi enim inter vtrumque debere nusquam traditum est.[13] Illud igitur temperamentum necessario sequendum est, vt quæ à matre prouenerunt ad eum, qui matris dominus fuit, omnimodo deueniant, cætera omnia ad dominum patris.[14] Pari ergo ratione admittendum est, si fœmina talliabilis homini libero nupserit, nullam domino iniuriam fieri, si quod à matre filius habuit, filio quandocumque sine liberis defuncto ad matris dominum ipsum deuolutur,[15] cætera autem bona omnia liberi hominis hæredibus relinquantur.[16] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Pater enim ille est, à quo & nomen & familia sumitur, cum mulier fit familiæ suæ & caput & finis, *l. pronunciatio 195. §. vltim. de verb. signific.* Nec sunt talliabiles, nisi qui sunt ex iustis nuptis. * Nec tamen ea res liberos eximit quominus homagium talliabile etiam cũ patre recognoscere teneantur, imò eos tanto magis obligat vel ob hoc ipsum ne possint illi quandoq; dicere rem esse inter alios actam aut probandum habeat dominus cuius isti sunt filij. * ¶ Et ideo possint etiã liberi cũ patre conuenire vt simul homagium talliabile recognoscere teneantur, vel ob hoc ipsum ne possint quandoque dicere rem esse inter alios actam. Aut ne probandum aliquando habeat dominus cuius ipsi sint liberi. *Ita Senatus* in causa Magninorum de la Mure 18. Cal. Iul. 1611.] * Quo Senatusconsulto illud etiam decisum est recognitionem patris, quæ non sit adminiculis suis destituta sufficere ad obligandos liberos post recognitionem natos, etiamsi non probentur cum hoc iure naturæ esse videatur, vt qui est talliabilis non possit gignere filium non talliabilem, aut contra.

2 Nec enim liberis postea sine prole morientibus succedere dominus poterit, cum non sint ipsi talliabiles.

3 Si enim bona ipsa per se talliabilia essent, succederet in iis dominus moriente quandocumque sine liberis ponedore, quantumuis libero.

4 Adeo vt mutata conditione personæ, mutetur conditio bonorum, *l. per curatorem 90. §. 1. de acquiren. hared. l. vlt. C. de inoff. testam.*

5 *L. si patre cogente 22. D. de rit. nupt.*

6 Quasi non posset fieri vt talliabili matri succederent, quin hoc ipso pati deberent sibi succedi in iis bonis, quæ à matre habuissent, quæ tamen ratio non erat bona, cum hoc casu talliabilitas non esset realis, sed personalis.

7 Bonum enim est temperamentum, per quod fit, vt neutra pars lædatur, *l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. cred. l. in creditore 38. D. de euict.* [Videtur tamen valde probabiliter defendi posse ius quod habuit dominus in caput matris totum fuisse extinctum per mortem ipsius matris quę non sine liberis decesserit, sed cum liberis liberæ condicionis, licet ij postea decedant sine liberis, cùm sint ingenui. Neque mirum hoc videri debet, cum fiat ex ordine iuris & naturæ, *argum. l. cùm vnus 12. D. de rebus author. iudic. possid. l. si mulier 59. §. ex asse, ibi propter iuris subtilitatem & casus necessitatem D. de iur. dot. l. filius 28. in fin. D. de liber. & posthum.*]

8 Cuius enim alterius conditionem sequerentur quam matris, cum non haberent patrem, *l. 1. in fin. D. ad municip.* Pater enim ille est, quem nuptiæ demonstrant, *l. quia semper 5. D. de in ius voc. § si aduersus, Instit. de nupt.* Guid. Pap. *quæst. 32. numer. 3.*

9 Non enim possunt eiusdem rei duo esse domini in solidum, *l. si vt certo 5. § si duobus vehiculum, D. commod. l. de hæreditate 19. §. pater, D. de Castrens. pecul.*

10 Guid. Pap. *qu. 310. & seqq.*

11 Nec enim potest vna eademque persona diuerso iure censeri, *l. vlt. C. de sent. pass. & restit. l. si pater 9. in fin. D. de liber. caus. l. iudicata 29. D. de except. rei iudic.*

12 Ex lege & conditione talliabilitatis & manusmortuæ.

13 Nec enim semper in dubio ea capi debet interpretatio, per quam id, de quo quæritur, diuidatur, *vt in l. Nesennius D. de negot. gest.*

14 Ista scilicet origine bonorum, *vt in Auth. ex testamento, C. de secund. nupt. Auth. itaque,* vbi Bart. *Cod. commun. de success. iunct. l. de emancipatis 13. C. de legit. hared.*

15 Et ideo debent liberi profiteri, ea se bona tenere tanquam talliabilia, vt succedendi ius domino quandocumque suo tempore aperiatur.

16 Ne alioqui non sit melior conditio eorum, qui patrem liberum habuerunt, quam si talliabilem habuissent.

DEFINITIO X.

Nullum ius est domini in bonis, quæ manserunt communia, licet alia separatim fuerint acquisita.

NOn ex eo solo inducitur separatio bonorum & diuisio inter talliabiles, vt dominus ad succedendum inuitetur, quod ex iis quidam paternis laribus derelictis in aliam prouinciam profecti, lucra sibi separatim quæsierint.[1] Non enim eo minus communia manent bona quæ ante fuerant.[2] Ideoque nec ea res nocet non solum cæteris socijs, qui lucra omnia inter se communicauerunt,[3] sed neque iis, qui propriam rem egerunt, nimirum quod ad bona attinet, quæ manserunt communia. Nam in separatim quæsitis potiorem domini causam esse debere non ambigitur,[4] vt bonorum communio eatenus prosit socijs noceatque domino, quatenus communio est.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis quod separatim quæsitum est in commune non redigatur, *l. cum duobus 52. §. Papinianus, alias l. si fratres §. D. pro socio.*

2 Nec enim

2 Nec enim potest semel contracta communio dissolui, nisi per subsecutam diuisionem, aut expressam, aut tacitam *l pen. C. commun. diuid. L diuisionu 45 D de pact.*

3 De quibus dubitari minus potest, quin voluerint manere in communione, cum hoc modo etiam tacita societas contrahatur, *lege Tutiam, 47. § altero*, vbi Bartol. *D de administr. tutor.*

4 Cum sola bonorum communio vel superexistentia liberorum possit dominum excludere, vt dixi *Defin 1. & 45.*

5 Limitata enim causa non nisi limitatem producere potest effectum *l in agru 16. de acquir. rerum domin. l. Imperator 8. in fin. D. de postul.*

DEFINITIO XI.

Mulier secuta domicilium viri non ideo censetur à fratre diuisa, si nulla bonorum diuisio intercesserit.

FOEmina talliabilis, quæ à domicilio paterno in mariti domum deducta suas ei operas per quantuncumque tempus exhibuit, [1] non idcirco separata, &, vt loquuntur, diuisa esse intelligitur, si modo eam portionem, quam habet in patris hæreditate vt cohæres, vel bonis, pro legitima portione indiuisam retinuerit, [2] alioqui facile eueniret, vt metu periculi damnique, quod ex separatione allatum iri constaret, minus liberæ essent matrimonia, quod nequaquam admittendum est. [3] Itaque si fratri paternos lares fouenti hæreditas aut quid aliud simile obuenerit, tum is sine liberis superstite sorore decesserit, in ea quoque re soror domino præferetur, [4] non aliter, quam si cum fratre perpetuo habitasset, si non certis finibus distincta sint bona sublataque communio. [5] Plane quin ratione bonorum communium idipsum certius locum habeat, dubitare nemo potest. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Debet enim mulier esse in officio mariti, *l sicut patronus 48. D. de rit. nupt. l. qui ex libertis 1. C. eod. l. 2. C. de obseq patron. præstand.*

2 *Vt in l. cum duobus, 52. §. Papinianus. aliàs l si fratres, D. pro socio.*

3 *L. cum ita legatum 63. & seq D. de cond. & demonst.*

4 Quamuis ea hæreditas non sit communis, *l. si fratres.*

5 Quamuis statutum, de quo scripsimus *Defin. 1. 5.* videatur coniunctim requirere communionem bonorum & foci, hoc est habitationis.

6 Ex iis quæ scripsimus superiore *Defin.*

DEFINITIO XII.

Inspicienda est consuetudo loci, in quo facta est professio talliabilitatis, non vbi talliabilis mortuus est, nec vbi sunt bona.

IN definiendis controuersiis, quæ de talliabilitatibus quotidie occurrunt, sicut non alio quam consuetudinario iure vti possumus, ita consuetudinem illius loci spectare solemus, in quo facta huiusmodi conditionis professio est, non in quo mortuus est is, de cuius hæreditate agitur, aut vbi sita sunt bona, de quibus contenditur. Est enim fere perpetuum, vt in obligationibus ex contractu descendentibus quemadmodum tempus, [1] sic & locus initi contractus inspiciatur. [2] *ita Senatui* in ea causa.

1 *L. si filiusfamilias 78. de verbor. oblig.*

2 *L. 2. §. omnes, l. si longius 18. §. 1. D. de judi, l. 6. D. de suis.* Vide Guid. Pap. *quæst. 312. & 314.*

DEFINITIO XIII.

Inter talliabiles sufficit durasse communionem inter aliquos vt possint succedere etiam illi, qui diuiserunt. Non tamen videtur diuisisse, quæ partem suam dotis dedit.

QVod à nobis supra dictum est, [1] inter homines dediticiæ conditionis non aliter ius successionis saluum esse, quam si maneant in communione bonorum, eo pertinet, vt si partem suam ex diuisione singuli habuerunt, inuicem succedere non possint, [2] si quandocumque sine liberis moriantur. [3] Cæterum si ex pluribus condiuisoribus quidam in commune manserint, perinde vni ex iis cæteri succedere omnes poterunt, ac si nulla diuisio facta fuisset. [4] Diuisisse autem videtur etiam, qui partem suam in diuitias alienauit, [5] ideoque similiter successionis per se incapax erit. [6] Neque tamen consequens est, mulierem, quæ partem suam hæreditariam in dotem dederit, idcirco succedere cohæredibus non posse. Quanquam enim ex dotis datione dominium transferatur in maritum, [7] reuera tamen dos est mulieris, [8] nec dici potest singe bonis esse mulierem, quæ in bonis dotem habet. [9] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Corsans & Claudij Boisson, 8. Cal. Mart. 1593.

1 *Defin. 1. & 4. & pass. supr.* [Probanda igitur est diuisio, alioqui præsumitur communio adeóque probatur sine recognoscentes bona sua feudalia & emphyteuticaria simul & in communi recognouerint, siue vnus pro omnibus. *Ita Senatus* in causa Guichardi Magnin de la Mure 18. Cal. Iul. 1611.]

2 Intelligenec si postea voluerint redire in communionem inscio domino, vt dixi *Defin. 4.*

3 Verum enim est, eo casu decessisse talliabilem sine liberis & condiuisoribus.

4 Quia sufficit per communionem, quæ inter aliquos remansit, impediri ius domini, vt inter omnes seruetur ius communæ legitimæ successionis. Atque ita incapax fit capax hoc casu per capacem, *vt in l 3 in fin. D. quæ res pignor. obligar poss. l. cum hereditate 55. D. de acquir. hered. l si in quas duos 18. D. de liber. legat.* Vide *Defin 16. in fin 3.*

5 Quamuis intellectu magis quã corporum diuisione partem suam habeat hoc casu quisque ex condiuisoribus, *l. Manius 66. § duorum, de leg 2.*

6 Quia per alienationem neque amisit suam partem, *l. cum pater 77. § libertis, eod. tit.*

7 *L. 1. D. de iur. dot. l doce 6. Cod. de rei vindic. §. 2. Instit. quibus alien licet vel non, l quadam 62. D. de acquir. rer dom. l. 1. D. de fund. dotal. l si constante 24. §. si marium, D. de solut. matrim.*

8 *L quamuis 75. D. de iur. dot. l in rebus 30 C eod.*

9 *L pater filiæ 71. D. de euict. l pater filiam, 14. ad leg. Falc.*

DEFINITIO XIV.

Ex decennali separata perceptione fructuum præsumitur diuisio, non tamen in præiudicium mulieris, si maritus dotis fructus perceperit.

SEd & quamuis diuisip fructuum si proberur decennalis inducat præsumptionem diuisæ proprietatis, [1] in muliere tamen, quæ bona sua in dotem dedit, non idem admittemus, si supra decennium vel vicennium portionis dotalis fructus separatim maritus perceperit, quia percipiendi separatam causam habet propter onera matrimonij, [2] quæ non habet ille cum cæteris consortibus communibus vxoris communia, [3] eo magis, quod nec inter alios diuisa fructuum perceptio sufficit ad mutuæ inter eos successionis iura excludenda, nisi sit decennalis. [4] Ideo autem decennalis excipitur, quoniam, vt dictum est, inducit coniecturam diuisionis præcedentis, [5] hactenus saltem vt in aduersarium onus probandi transferatur, [6] quod non similiter in dote dici potest, quando eadem subsit fructuum separatim percipiendorum ratio eam post decennium, si post decennium quoque matrimonium duret. [7] Plane si pensitationes annuæ pro bonis emphyteuticariis debitæ separatim solutæ sint, facilius diuisio præsumetur, vixque est vt hac parte separanda sit causa dotis à cæteris, cum eos etiam, qui fructus diuidere coguntur, simul tamen & communiter proprietatis indiuisæ onera soluere nihil prohibeat. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. penult. vbi notat. C. commun. diuid.*

2 *L. pro oneribus, 20. Cod. de iur. dot. l. si is qui 55. §. ibi dos, D. eod.*

3 *L. si filia 20. §. hoc amplius, D. famil. ercisc.*

4 Vt notant omnes *ad l. pen. C. commun. diuid.*

5 Cum non nimis tacito quam expresso actu voluntas declaretur, *l. non tantum 5. D. rat. rem habet.*

6 Semper enim præsumptio cedit veritati & probationi, *l. si chirographum 24. & sequent. l. Imperatoris 29. in fin. D. de probationibus.*

7 *Arg. l. Pomponius 35. D. famil. ercisc.*

8 *L. cum possessor 5. D. de censib.*

DEFINITIO XV.

Nec communio nec separatio foci prodest quicquam ad excludendum vel admittendum dominum, sed tantum communio vel separatio bonorum.

QVid si plures cohæredes bona quidem communia retinuerint, sed focum & latem separatim habuerint? Sunt qui putent perinde mutua successionis iura inter eos sublata videri debere, ac si nec vlla inter eos bonorum communio esset, propter verba statuti in eam rem conditi,[1] quæ ad conseruandum inter talliabiles ius legitimarum hæreditatum ambo hæc coniunctim requirere videntur, vt & bonorum & foci communio duret.[2] Sed humanius est, ita potius interpretandum esse statutum, vt non aliter vocetur dominus ad successionem talliabilis sine liberis defuncti, quam si is & bona & focum sibi separatim habuerit.[3] Alterutram igitur conditionis partem deficere sufficiet,[4] ad hoc vti ne bona deuoluantur, nimirum ea, quæ communia manserunt. Nam in iis, quę fuerunt diuisa, euidens vtique ius est domini, licet focorum separatio nulla intercesserit.[5] In eoque maior potestas est diuisionis bonorum, quam foci, quia nec id agitur vt in foco, sed vt in bonis dominus succedat.[6] Neque est, quod quis causetur ita futurum, vt facile sit huius conditionis hominibus dominum eludere, retenta quorundam bonorum communione, licet separatis laribus. Nam aduersus hanc fraudem satis domino consultum est in eo, quod perinde succedit in omnibus bonis non communibus, ac si nulla prorsus communio supereesset: quandoquidem quæ supereest nullum effectum habet, nisi in bonis communibus.[7] An ergo foci & domicilij separatio hactenus domino proderit, vt quamuis omnia fortasse veteris patrimonij bona communia manserint, vindicare tamen possit ille quicquid defunctus suo nomine quæsierat? Minime. Nam idem contingeret, si separatio foci nulla interuenisset.[8] Haberet enim talliabilis eosdem hæredes in bonis propriis à se quæsitis, quos in diuisis.[9] Cum vero quæstio hæc ex facto incidisset, ac vtraque pars generalem Sebusianæ pecuniæ consuetudinem pro se obtenderet, contrariis probationibus certatum erat, ob idque contrariæ fuerant priorum iudicum sententiæ.[10] Primus iudex pro domino pronunciarat. Secundus pro defunctæ mulieris fratre, qui separatam habuerat habitationem, sorore scilicet extra peternam domum & in mariti domicilio defuncta. Appellatione autem ad Senatum facta, quamuis qui vltimus vicerat, siue negligentior factus, siue qua alia de causa, nec testationes pro se habitas, nec alia vlla litis instrumenta exhibuisset, dubitauimus tamen, quid pronunciare deberemus non solum quod in ambiguo fauorabilior videretur fratris quam domini causa,[11] præsertim cum ex ipsius quoque appellantis confessione appareret, non defuisse victori contrariæ consuetudinis probationes:[12] sed etiam, quia in proposita specie foci separatio, qua potissimum dominus nitebatur, facta fuerat ex causa necessaria & honesta, cum nupta mulier domicilium mariti vel inuita sequi coacta fuisset cogique potuisset.[13] Alioqui dicendum erit, hoc ipso, quod huiusmodi cõditionis mulier nubat, & in mariti domicilium transeat, futurum, vt legitimarum omnium successionum incapax fiat. Quod sane & absurdum & inhumanum fuerit, adeoque Reipublicæ perniciosum.[14] Quippe cum ex eo euenire possit, vt talis incommodi metu ab ineundis nuptiis reuocetur mulier, quæ alioqui aut citius aut commodius nuptura esset.[15] Nec sane permittendum est patrono, vt eam liberto conditionem possit constituere, per quam vitæ institutum aut propositum minuatur.[16] Itaque tametsi ea consuetudo admittenda esset, vt sola foci separatio locum faceret domino, etiam in bonis communibus; nihilominus videbatur ea excipienda separatio, quæ ex tam honesta causa fieret,[17] id est, propter matrimonium,[18] quasi quæ magis necessaria dici deberet quam voluntaria.[19] Quia tamen nihil ex victoris parte productum erat, non potuit Senatus pro appellante non pronunciare in quæstione, quæ tota facti erat, non iuris:[20] Hoc tamen inter nos acto ne Senatusconsultum illud trahi posset ad consequentias.[21] Probationes enim, si quæ vnquam in simili facti specie contra dominum afferrentur, licet alioquin leuiores, visum est potiores tamen haberi debere.[22] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Statutum est, quod incipit, *Pluribus fratribus*, de quo scripsi *Defin. 1. sup.* quod tamen non reperitur impressum inter statuta Sabaudiæ, subiiciemus in fin. huius tit.

2 Sic enim & apud Burgundos obtinet, vt testatur Chassan. *in consuet. Burgund tit. De mainmortes §. 13 in princip. & in verb. sinon eux demeurans ensemble & in verb & estans en commun de biens, arg l. si heredi plures 5. D. de condit. instit.*

3 Nam & verba statuti hoc sundere videntur, quæ coniunctim requirunt vtrumque vt dominus admittatur.

4 *dict. l. si heredi, l. generaliter 6. in princ. Cod. de instit. & substit.* sicuti è contrario sufficit in disiunctiua conditione alterutram partem extitisse, *l. cum pupillus 78. §. 1. de condit. & demonstr.*

5 Semper enim dominus succedit in bonis non communibus.

6 Vix enim est, vt communio foci inter eos sit, qui bona habent diuisa & separata. At è contrario possunt bona esse communia, & sunt plerumque etiam inter eos, qui habent focum separatum.

7 Nam limitata societas limitatum parit effectum, Cora. *cons. 299. incip. premittendum est quod fratres col. ... lib. 4.*

8 Quia communio sola foci non conseruat ius talliabilium, nec in bonis diuisis, nec in propriis, quæ nec communia nec diuisa vnquam fuerunt.

9 Nam siue intestatus decederet, siue inter suos condiuisores testaretur, haberet dominum hæredem in bonis separatim quæsitis.

10 Nam in consuetudinibus, quæ sunt facti, probatio totum facit, *l. de quibus 31. l. sed & ea 35. & seq. de legib.*

11 Quia in dubio contra dominum successorem anomalium, vt loquuntur, pronunciandum est pro fratre, qui succedit ex iure communi.

12 Probationes enim factæ vocata parte & productæ, in actis sunt communes.

13 *L. cum quadam puella 19. de iurisd.* Debet enim mulier esse in officio mariti, *l. sicut patronus 48. D. de oper. libert.*

14 Cuius scilicet interest mulierem nubere, vt iustis liberis ciuitas repleatur, *l. 1. D. sol. matr. l. interest enim 18. D. de ritu nupt. iudic. possid. alias l. 3. de privil. credit.*

15 *L. cum ita legatum 63 & l. seq. de condit. & demonstr. l. cum tale 72. §. si arbitratu eod.*

16 *L. nec audiendum est 17. D. de oper. libert.*

17 Quod enim fit honestate ac secundum leges, pœnam non meretur, *l. Gracchus 4. C. ad leg. Iul. de adult.*

18 Ita vt non possit dici factum in fraudem alterius, quod fit in fauorem matrimonij contrahendi, & quod alioqui non contraheretur. Textus est elegans *in l. mulier 22. §. cum proponeretur D. ad SC. Trebell.* Adde text. elegantem *in l. 4. §. 1. D. de vsu & habit.*

19 Alienationes autem non voluntariæ semper excipiuntur, *l. alienationes 13. D. famil. ercisc. l. 3. §. 1. & seq. D. de reb. cor.*

qui sub

qui sub int. alioqui videretur huiusmodi conditionis fœminis velati perpetua quædam viduitas iniuncta, quod esse non debet, *d.l.cum ita legatum & tot.tit.C.de indict.viduit.tollend.* [Inde est quod etiam inter talliabiles permissa est donatio fauore matrimonij etiam in casum prædecessûs, dummodò sint mutuæ & æquiualentes, vt tractat Ant. Colombet. *in tractatu, De main-mortes.* Nempe quia propter parem incertitudinem dubij euentus nihil hoc casu videri potest, factum in fraudem domini, *l. si pater 12. Cod. de inoff. testam.* §.11. *C.de transact.*]

20 Nec enim potest iudex ea suppliere, quæ sunt facti, *l.1. cum ibi notat. C.vt quæ des. aduoc. part. iudic.* Itaque deficiebat hoc casu non ius, sed probatio, *vt in l. duo sunt Titij 30.D.de testam.tutel.*

21 Vt solet dici de iis, quæ sunt recepta vel constituta contra iuris rationem *l.quod vero 14.l. quod ratione 39.D.de legibus l.quod contra 141. de reg iur.*

22 Quomodo regulariter leuiores probationes sufficiunt pro eo, qui nititur iure communi, adeoque sola iuris præsumptione, *l.si chirographum 24. & seq. D.de probat.*

DEFINITIO XVI.

In successione talliabilium incapax fit capax per capacem.

NOn est nouum, vt ex persona tua consequar, quod ex mea consequi non possem.[1] Sed vt priuilegio, quod ex persona tua habeo, vtar contra te inuitum, id vero magis nouum & mirum est. Repugnant enim communes iuris regulæ.[2] Finge hominem dediticiæ conditionis, cum plures agnatos eiusdem conditionis sed diuersi gradus haberet, cum proximioribus diuisisse, cum remotioribus vero in communione mansisse. Facient remotiores, qui in communione manserunt, non solum vt excludatur dominus, quasi defectus conditione, cum nihil iuris habere possit nisi in bonis eius, qui sine liberis & sine condiuisoribus decessit:[3] sed etiam vt excluso domino proximiores succedant, & quidem soli, hoc est, exclusis ipsis quoque remotioribus, quorum beneficio admittuntur, qui alioquin essent incapaces: nempe quia domini iure summoto, superest ius commune, ex quo proximiores admittuntur.[4] Idecque nulla fit iniuria remotioribus, quippe qui nullum proximioribus priuilegium tribuant, sed tantum domini priuilegium, quod in defuncti bonis alioquin habuisset, excludant.[5] Quare, etsi aduersus proximiores agnatos eosdemque hæreditatis possessores dominus egisset, repelli potuisset exceptione illa: *Si remotiores, qui in communione mansissent, ius domini non prohiberent.* Quæ exceptio licet esset de iure tertij, attamen inuito quoque tertio admittenda esset, propterea quod ius agentis omnimodo excluderet.[6] Proinde vix est, vt remotiores imputare possint proximioribus loco beneficij, quod illi vel inuitis remotioribus, licet non sine ipsis, erant habituri.[7] *Ita Senatus* in eadem causa. Mihi tamen semper visa est hæc sententia minus conuenire verbis statuti nostri, cuius verba in fine huius tituli transcribemus. Ex quibus non solum excluditur dominus per condiuisores, sed etiam ipsis condiuisoribus successio adiudicatur.

1 *L.cum hereditas 55. D.de acquirend. hared. l.si is qui duos, 29. de liber. legat. l. & per iusiurandum 13. §.si fideiussori, de acceptilat. l.decurio 4. D.de decur. l.Aristo 3. in fi. D.quæ res pignor. oblig poss.*

2 *L.si iudex circumuento 28.* vbi Bart. *D de minor.* Idem Bar. *in l.qui Romæ 122. §. Flauius, de verb oblig.*

3 Ex statuto, quod incip. *Pluribus fratribus.* De quo scripsi *Defin 1. & prox præced. supr.* Iunge *Defin.31.*

4 *L.2. in princ. & §. proximum, & pass D. de suis & legit.* & ita in Burgundia seruari testatur Chasian

5 Itaque prosunt quidem remotiores proximioribus, sed per consequentiam non principaliter, & occasione magis quam iure, *vt in l.2. D. de viuis, Lex facta 1. § si quis rogatus 2. ad SC. Trebel.* nec tam videtur hoc casu æquiri proximioribus per remotiores, quam aliquid ex iuris ordine fieri, *vt in l. cum vnus 12. D. de rebus auct. iudic. possid.* Vide tamen *Defin. 31. infr.*

6 *L.loci corpus 4. §. competit.* vbi Bart. *D. si seruit. vindic. l. vlt. C. de rei vindic. l. 2.* vbi idem Bart. *D. de excep. rei indic.*

7 *Arg. l si seruo 84. D de hared. instit. l. vnum ex familia 67. §. 1. vers. non enim, de leg. 2.*

DEFINITIO XVII.

Talliabiles non habent testamenti factionem actiuam, nisi inter se.

NEc tamen his consequens est, vt si prætextu agnatorum, qui in communione manserunt, velit quis hæredem instituere alium ex iis, qui diuiserunt, id illi permittendum sit. Non enim huius conditionis homines actiuam, vt vocant, testamenti factionem vllam habent nisi inter se, quamdiu manent in communione.[1] Itaque hac parte latius patet causa intestati quam testati, quod tamen valde nouum durumque mihi videtur.[2] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Ne alioqui esset in eorum potestate testando excludere ius domini, quod esse non debet, *arg. l.nec ei 17. §. 1. D. de adopt. l fideicommissum 76. D. de cond. & demonstr. l. Granius 71. §. penult. D. de fideiuss.*

2 Contra iuris nostri communes regulas, *l. verbis legis 120. D. de verbor. signific.* Nam in his, quæ contra rationem iuris recepta sunt aut constituta, non possumus sequi regulam iuris, *l in his 15. D. de legibus.* Posito enim vno inconuenienti, multa sequi necesse est. Sic & interdum euenit, vt intestati causa præcedat causam testati, *vt in l. si quis ita 81. D. de hared. instit.*

DEFINITIO XVIII.

Agnati eiusdem gradus, etiamsi non sint in communione cum cæteris, tamen qui in communione sunt pariter succedunt.

MVlto magis quis admittat, si defunctus plures eiusdem gradus agnatos reliquerit, sed quosdam diuisis bonis, quosdam indiuisis, debere omnes in successione intestati concurrere, nec eos, qui communionem retinuerunt, cæteris præferendos esse, quando ex iure communi qui pari gradu sunt pariter vocentur.[1] Nec in successionibus perpetua sit illa regula, quæ habet; Si vinco vincentem te, multo magis vinco te:[2] quæ & in aliis plerisque suas patitur exceptiones.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.2. §. hac hereditas, & §. legitima, D de suis & legit.*

2 De qua *in l. de accessionibus 14. D. de diuers. temp præscr.*

3 Vt constat ex *§. præferuntur. Instit. ad SC. Tertullian* iunctis iis, quæ ibidem notat Accurs. *& ad d. l. de accessionibus.* Iunge Chassan. *in consuet. Burgund. tit. de mainmortes.* Sed tamen videtur mihi hoc pugnare cum statuto *pluribus fratribus*, vt dixi *Defin. 16. in fin.* Et ita tandem in Senatu nostro obtinuit, sæpiusque contra has tres Definitiones pronunciatum est. Ex statuto *Pluribus fratribus.* Vide *Defin. 31. j.*

DEFINITIO XIX.

An & quando vnica recognitio sufficiat ad homagij talliabilis probationem?

AD homagij talliabilis probationem duæ recognitiones, id est, publicæ professiones requiruntur, & quidem conformes, hoc est, quarum posteriot ad priorem referatur, vt posteriorem certo iudicio nec sine causa factam esse appareat,[1] nisi proponas vnicam recognitionem, quæ proferatur adnexum habere priuilegium antiqui temporis, & mentionem facere prioris, alterius, & antiquioris, designato die & Consule. Ideo quod verba enunciatiua probent inter eosdem partes[2] earumque successores, non solum

vniuersales, sed etiam singulares, [4] concurrente temporis antiquitate. [1] Idem erit, si vnica quidem sit recognitio, sed quæ causam aliquam habeat & legitimam; & de qua legitime constet. [2] Quamquam enim dici solet ex sola homagij recognitione præsumi causam illam, vt à domino protegatur & defendatur is, qui recognouit: [7] Tamen ad simplex homagium id pertinet, non etiam ad id, quod sit talliabile. Illud enim sicut odiosius est, ita & difficilius inducitur. [8] Quod si duplex recognitio facta proponatur, nihil intererit, an prior causam aliquâ habeat, nec ne, cum sufficere debeat, quod effectum habuerit. Nam & vnica recognitio sufficeret, quæ modo effectum habuisset, [9] si non facti error interueniisse probaretur. [10] *Ita Senatus* in causa liberorum D. de Nouuelles Neciensis & procuratoris fiscalis Gebennensis, 4. Id. April. 1593. Junge Defin. 10. supr. De probat.

1 Intellige de homagio personali. nam si de rei conditione ageretur, vnica recognitio sufficeret, March. de Afflict. *in consti. Reg Sicil qua incipit, Probationum defectus, lib. 2. notab. 1.* Guill. Benod. *in verb. & vxorem nomine Adelasiam, à nu. 987. vsque ad nu. 1022.* Ia. *in l. creditori tuo. C. de pact.*

2 *Ex l. cum scimus, C. de agric. & censit. lib. 11. tit 47.* Vide Guid. Pap *quæst. 272.* vbi ait, aliud esse in talliabilitate fundi.

3 *L. optimam 14. & ibi notat. Cod. de contrahend & committ. stipulat.* [Quid ergo si vnica recognitio talliabilis homagij proferatur retata quidem ad aliam antiquiorem, sed non designato die neque Consule? Poterit sufficere si modo suis adminiculis destituta non sit siue adminicula illa probentur per testes siue per instrumenta. Nusquam enim scriptum est duas recognitiones præcisè requiri ad probandum homagium personale *d. l. cùm scimus. Ita Senatus* in causa Guichardi de la Mure 18. Cal. Iul. 1611. Et iterum pro D. de la Valdisere Vicecomite Tarentasiæ contra sorores Adornet Cal. Febr. 1613.]

4 Bart. *in l. facta 63. §. si heres, D. ad SC. Trebell.* Crauet. *consil. 29. num. 1.*

5 Nam & contra tertium probarent in antiquis si ageretur de re difficilis probationis, vtputa de filiatione, ex Alex. *cons. 90. colum. 3. vol. 6.* Rebuff. *in tract. nominat. pag. 1. vers. primo fallit.* Crauet. *de antiq. tempor part. 1. sect. Ampliatur nunc. num. 12. & 13.* alioqui non probant, Crauet. *ibid. in rap. propositum, num. 15. & sequentibus.*

6 *Ex d. l. cum scimus, vbi notat. C. de agric. & censit.*

7 Vt tractat Iacob. de S. Georg. *in tit. de homag.*

8 Quia quæ sunt odiosiora, difficilius & præsumuntur & probantur, *l. merito 51. D. pro socio l. vlt. D. quod met. caus.*

9 *d. l. cum scimus,* Guid. Pap. *vbi supr.*

10 Errantis enim nulla voluntas est, *l. si per errorem 15. D. de iurisdiction.*

DEFINITIO XX.

Recognitio filij an & quando noceat patri? Item fratris an & quando fratri?

QVid si posterior recognitio facta sit à filiofamilias absente patre? Non obligabit patrem si pater fuit in prouincia, [1] sed obligabit ipsum filiũ quandocumque sui iuris factum, & multo magis filij posteros, secuto maxime lõgi temporis interuallo, [2] quia verisimile non sit, factum quid à filiofamilias inconsulto aut per dolum in ea re, quæ ad proprij capitis causam pertineret. [3] Sed si pater abfuit à prouincia, moribus nostris receptum est, vt possit ea recognitio fieri per filiumfamilias. [4] Quemadmodum & si pater sit quidem in prouincia, sed ita imbecillis animo vel corpore, vt per eum recognitio expediri non possit. [5] Extra has causas ita demum recognitio filiifamilias nocebit patri, si ratam eam habuerit. [6] Diuersum erit si frater pro fratre, cum quo bona communia habebat, recognouerit: tunc enim non est necessaria ratihabitio, nec si promissa sit, [7] si modo is, qui recognouit aut solus in domo fuerit eo tempore, aut bonorum communium habuerit administrationem. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. transactione matris 26.* vbi Bald. & Salic. in terminis. *C. de transact.* iunct. *l. 3. in fin. D. de iureiur.* Idem Bald. *in l. 1. C. de patrib. qui filios distrax.* Iacob. de S. Georg *in tract. de feudis, in verb. dictique vasalli promiserunt.*

2 *Arg. l. si cum fideicommissa 16. §. Aristo, D. qui & à quibus manum.*

3 *Arg. l. 1. C. ad leg. Cornel. de falsis.*

4 Nam & ex ea causa filiofamilias agere permitteremus, *l. si longius 18 § si filius familias, D. de iudic. l. si libertus 12. D. de in ius vocand.*

5 *L. sed si vnius, 17. §. filiusfamilias, D. de iniur. & famos. libell.*

6 Quia ratihabitio æquiparatur mandato, *vulg. l. vlt. C. de SC. Macedon.*

7 Non enim promittitur ratihabitio vt minus sed vt magis actus valeat, & quæ abundant non vitiant, *l. non solent 94. de regul. iuris.*

8 Quamquam nec hoc necesse est. Sufficit enim, vt recognitio facta sit ab aliquo ex fratribus & condiuisoribus, vt dixi *Defin. 3. supr.*

DEFINITIO XXI.

Talliabilis potest cogi vt patiatur se manumitti, non etiam cogere dominum vt manumittat.

NOn, sicut edicto Serenissimi Emanuelis Philiberti Ducis nostri ius est domino cogendi homines suos, quos habet dediticiæ, & vt vocant, talliabilis conditionis, vt vel manumitti patiantur, [1] vel probro sa quędam proprię conditionis insignia præferant: [2] ita ex contrario permissum est talliabili, vt ab inuito domino beneficium manumissionis extorquere possit. Hoc enim fieri non posset extra iniuriam domini, qui sane inuitus patrimonium suum diminuere cogendus non est. [3] Nemo autem dixerit iniuria affici eum, qui vel inuitus manumittitur, [4] licet dici soleat inuito beneficium non dari. [5] Aliud quippe est iniuriam facere, aliud beneficium non conferre. [6] Nec tamen inuitus manumittitur, in cuius arbitrio est pristinam conditionem retinere, si malit, qualis esse & manere vult, talem se publice profiteri, salua namque ipsi electio relinquitur. [7] Quid ergo si velit dominus ius suum exequi? An statim & sine figura iudicij, vt aiunt, id facere poterit, quasi aduersus condemnatum? Minime. [8] Sed in ius vocari hominem ob eam causam oportebit, vt hoc ipsum sciatur, an recusandæ manumissionis rationem illam habeat, quod vel numquam talliabilis fuerit, vel hodie non sit. [9] *Ita Senatus* in causa N. Joannis de la Foreſt D. de la Barre, in relationibus libellorum, 7. Calend. Februar. 1593.

1 Exemplo eius quod iure nostro cautum est, vt seruus etiam inuitus libertate donari possit, *l. vltim §. sin vero quidam. vers. licet enim, D. de relictis. manum.* sicut & liberatio inuito quoque contingit, *l. solutione 23. l. si debitor 91. D. de solut. l. soluendo 39. de neg. gest.*

2 Vt nimirum eo infamiæ metu deterriti facilius se manumitti patiantur: alioqui enim difficile est, huius conditionis homines ab ingenuis dignoscere, vt & liberos à seruis, *l. quia difficile 5 D. de contrah. empt.*

3 Est enim quis tanto locupletior, quanto plures seruos habet aut homines talliabiles, propter spem successionis, quæ ad dominum aliquo casu pertinere potest, *tit. Inst. quibus ex caus. manum. non licet.* iunct. *l. pater filiæ 71. vers. cum vno casu. D. de euict. l. 2 in fin. l. 4. & vlt. D. de natal. restit.*

4 *d. l. vlt. C. de relictis. manumiss.* cum libertatem consequatur, quæ inæstimabilis res est, *l. libertas 106. de reg. iur.*

5 *L. inuito 69. ed. tit. l. hoc iure 19. §. non potest, D. de donat.*

6 Cum inter hæ duo medium illud sit nec beneficium dare, nec iniuriam facere.

7 Ne alioqui fiat ipsi iniuria, si inuitus manumittatur, cum non gratis fiat ea manumissio, sed accepta in præmium emancipationis à domine parte bonorum.

8 Numquam enim debet incipi ab executione, *l. 1. C. de execut. rei iudic.*

9 Cum nec quisquam præsumatur talliabilis, quoniam ex

prima

prima naturæ institutione omnes & liberi & ingenui nascuntur, *l.4. de iustit. & iur.* [Debet autem hæc cognitio esse non iudicis ordinarij iurisdictionis, ne forte colludatur inter Iudicem & Dominum in præiudicium subditorum, sed pertinere debet ad Iudicem Ducalem. Præsertim cùm interfit quoque Principis propter illam præstationem quam nos Torquet appellamus, licè. non possit de ea tractari, nisi post probatam extinctamque manumissione condicionem. Maximè verò id obtinet si iudex ordinarius non habeat iurisdictionem limitatam certis finibus territorij, sed tantum, vt plerique super hominibus & feudis, & homines in diuersis habitent iurisdictionibus, adeoque prouinciis quæ diuersos habeant iudices etiam Ducales. Proinde omni casu melius est, vt eam cognitionem sibi retineat Senatus sine præiudicio iurisdictionis Domino competentis. *Ita Senatus* in causa perillustris viri N. Amedei de Chiuron Baronis de Villette & de Giez in relationibus libellorum, 12. Maij 1614.]

DEFINITIO XXII.

De ligiorum hominum conditione apud Centrones.

EST apud Centrones nostros,[1] quoddam hominum genus, Ligios vocant,[2] qui eius conditionis sunt, vt, si & intestati & sine liberis moriantur, directus dominus iis succedat in vniuersis bonis: mobilibus & se mouentibus, non etiam in immobilibus, aut quæ destinata sint ad immobilium ambitionem, sin testamentum fecerint, nihil domino debeatur præter tertiam bonorum mobilium portionem, sed hoc ita, si eo testamento aliquid domino legauerint, alioqui testamentum non valeret. Sane ad validitatem testamenti non illud requiritur, vt domino relictum sit in titulo institutionis,[3] sicut nec vt quod legatum est æquet tertiam partem mobilium; quia nec legatum agnoscere dominus cogitur, ni velit.[4] Cæterùm consuetudo prouincialis facit, vt in bonis defuncti mobilibus nomina quoque debitorum numerentur, nisi quæ contracta sint ex bonorum immobilium venditione, aut destinata ad bonorum immobilium comparationem; quasi subrogatum, vt vulgo aiunt, induere & sapere debeat naturam eius, in cuius locum subrogatum est.[5] Quamuis inspecta iuris ratione, iura & actiones, quia tertiam bonorum speciem constituunt,[6] mobilium appellatione non contineantur.[7] In pecunia numerata facilius admitti potest vt contineatur, quamquam ne hoc quidem semper.[8] *Ita in Senatu tractatum est* in causa Francisci le Maistre & illustrium Dominorum Comitum de Mommayeur, 5. Id. August. 1593.

1 Nunc Tarentasienses vocantur. [Magis tamen propriè illi sunt qui supra oppidum habitant quod Saxum vocant.]

2 Alio tamen sensu quam vulgo ligij dicantur. De quibus tractat Guid. Pap.

3 Quomodo requiritur in legitima danda liberis, si nostris credimus, *ad authent. nouissima, Cod. de inoff. testament.* De quo tamen vide quæ contra scripsi in Chiliad. *De error. pragmat.*

4 Quia potest omisso legato petere tertiam bonorum mobilium partem quomodo posset filius, cui legatum pecuniarium à patre relictũ esset, repudiato legato petere legitimam in corporibus bonorum, vt scripsi *sub tit. de inoff. testam.*

5 *Vulg l si eum* 10. *qui iniuriarum, D. si quis caution. l sed quod inde* 71. *de legat.* 2. [Obserua autem hoc fieri ex consuetudine. sunt enim alij loci apud nos in quibus talliabiles decedentes sine liberis faciunt escheatam, vt loquuntur, in bonis omnibus etiam immobilibus si pro homagio ligio aliquid vel minimum præstetur, vt apud Bugienses. Alij sunt apud quos non faciunt escheatam, nisi bonorum quidem mobilium, sed inter quæ non computantur instrumenta & nomina debitorum, vt apud Montemontanos Maurianenses. *Ita Senatus* 6. Calend. Decembr. 1609. Et illa consuetudo conuenit iuris rationi.]

6 *L quam Tuberonius* 7. *§. in peculio. D. de pecul. l. à Diuo Pio* 31. *§. in venditione, D. de re iudic.*

7 Fallit interdum si actio detur ad rem mobilem, ex Bart. *in l si sic legatum* 1. *§ vlt de legat.* 1.

8 Sed tunc tantum, cùm præsidij causa nummi repositi sunt, *vt in l si chorus* 79. *§.* 1. *de legat.* 3. Iunge *l. mouentium* 93. *de verbor. signific.* [Cæterùm si pecunia destinata ad emptionem bonorum immobilium connumerabitur in bonis immobilibus vi destinationis.]

DEFINITIO XXIII.

An & quando, & quomodo dominus succedens ligio vel talliabili teneatur ad æris alieni exsolutionem?

ETsi autem bona dicuntur deducto ære alieno,[1] eum tamen, cui ex conuentione aut consuetudine pars aliqua bonorum mobilium vel immobilium defuncti habeatur,[2] nullam æris alieni partem suscipere cogendum esse verius est, cum in aliis bonis defunctus heredem habere possit, qui non eo minus ex asse heres erit,[3] quod pars aliqua bonorum ex hereditate detrahatur.[4] Neque simile est, quod defuncto homine dedtitiæ cõditionis, dominum ad totius æris alieni exsolutionem teneri constat.[5] Hic enim, cum in vniuersa defuncti iura succedat, licet non tam iure hereditario, quam iure domini velut peculium occupantis:[6] impedit tamen, ne alius quisquam aut testamentarius, aut legitimus heres esse possit,[7] ideoque quod ad hereditaria onera pertinet, heredis iure censeri eum necesse est.[8] Plane si defuncti hominis ligij heres nullus sit, & bona, quæ in hereditate manserunt, exsoluendo æri alieno non sufficiant, dubitari non oportet, quin potior creditorum quam domini causa esse debeat.[9] Nam & idem obtinet, si liber homo, qui bona quædam talliabilis conditionis onere affecta sine herede, nec soluendo decesserit.[10] Quo tamen casu nemo negauerit longe fauorabiliorem esse dominum,[11] quippe qui non tam alienas res inuadat, quam suas proprias,[12] id est, à se suisve maioribus certa lege & conditione profectas existente tandem conditione vindicet.[13] Nisi creditorum causam illud potiorem faceret, quod cum tali homine contrahentes, non tantum eius fidem, sed & vniuersum ipsius patrimonium secuti sunt,[14] & eo tempore, quo liberam bonorum suorum omnium administrationem is habebat, nec solum obligandorum, sed distrahendorum.[15] Quanquam hactenus domino subueniri solet, vt quandiu alia bona sunt, ex quibus satisfieri creditoribus potest, non ex talliabilibus diminuatur,[16] *Ita Senatus* in eadem causa. [Alia ratio est eius tributi quod apud Maurianenses nostros frequens est, & Placitum vocatur, cuius præstatio ad mutationem cuiuscunque vel domini vel possessoris vel vtriusque incumbit. Semper enim potior est dominus nec vllum æs alienum detrahitur, quia rei singularis non successionis onus est. *Ita Senatus* Februar. 1613. pro venerabili Capitulo Ecclesiæ Maurianensis contra fratres Verney.]

1 *L. mulier* 72. *D. de iur. dot. l. non possunt* 11. *D. de iur fisc. l. subsignatum* 39. *§. bona, de verb. signific.*

2 Qualis est dominus directus, qui habet hominem ligium apud Centrones, de quo diximus *Defin. praced.*

3 Quia singularis successor est in quem non transit onus æris alieni, *l. æra aliena* 15. *C. de donat. l vlt. C. de hered. act.*

4 Quia pars ista quæ domino defertur non est pars hereditatis, sed bonorum, vt dicitur de legitima filij. *Not ad Auth. nouissima, C. de inoffic. testam.* Quamuis legitima dicatur deducto ære alieno, *l. Papinianus* 8. *§. quarta autem, D eod.*

5 Ita vulgo pragmatici nostri loquuntur, sed male. Nam dominus directus non potest conueniri actione personali, vt soluat æs alienum, sed tantum cogitur pati deductionem æris alieni ex bonis, in quibus succedit, nempe quia non possunt vlla bona ad dominum pertinere, nisi quæ superfutura sunt creditoribus, *d. l. non possunt* 11. *D. de iur fisc.*

6 Exemplo eius quod scriptum est *in l.* 1. *&* 2. *D. de castr. pecul.*

7 Quia non potest fieri, vt heredem habeat is, qui nulla bona heredi posset relinquere, *l. lex Cornelia* 28. *vers. quia per eam non efficitur, D. de vulg. & pupill. substit.*

8 Quomodo noſtri ſolent dicere de donatario vniuerſorum bonorum. *Add.l.cum alienis* 15. *C.de donat.*

9 Fauorabiliores enim ſunt qui certant de damno vitando, quam qui de lucro captando, *l non debet* 41. *de reg.iur. l.quod autem C.§.Simili modo dicimus D.quæ in fraud.cred.*

10 Nam & hoc caſu creditores domino præferuntur, etiamſi à domino bona prouenerint, quia bona talliabilia, vt cætera omnia emphyteuticaria, poſſunt à domino vtili vtiliter obligari eo iure quo vtimur. * Vide tamen *Defin.* 61. 3. *de iur. Emphyt.* vbi contraria ſententia magis probatur.

11 Fauorabilior enim eſt, qui repetit rem, quæ aliquando fuit ſua *l.videamus* 38. §. 1. & §. *ſi actionem, D.de vſur.* quia fauorabilis eſt cuiuſque rei reditus ad ſuam naturam, *l ſi vnus* 27. §. *pactus ne peteret in fin. D.de pact.*

12 Iure ſcilicet directi dominij, cum quo vtile conſolidatur.

13 *L.1. & vlt. C.de iur.emphyt. l.vlt.C.de pact.inter empt. & vendit. l.in traditionibus* 48. *D.de pact.*

14 Hoc enim maxime inſpici ſoler, *l. hinc quæritur* 19. 5. 1. *D.de pecul.*

15 Poſtquam eo iure vtimur, vt bona feudalia & emphyteuticaria redacta ſint ad inſtar allodialium & patrimoniorum, vt notat. *ad d.l vlt.C.de iur. emphyt. & ad §. adeo Inſtit. de locat.* [Vide tamen *Defin.* 61. *ſupr. de iur.emphyt.* vbi ſcripſi contrariam ſententiam magis obtinere ex ratione iuris. Et ſanè non poteſt hæc ſententia defendi, niſi vi conſuetudinis, ſi qua talis ſit.]

16 Vt quantum fieri poteſt ius vtriuſque partis conſeruetur, *argum. Lex hic* 8. *in fin. D. quæ in fraud. credit.* [Intellige tamen niſi creditor poſſideat bona talliabilia. Nunquam enim poſſidenti incumbit excuſſio. *Ita Senatus* menſ. Ian. 1611.]

DEFINITIO XXIV.

Ius domini in ſuccedendo talliabilibus conſeruatur, ſi aliquando vſus eo ſit dominus, quamuis non ſemper.

SI probetur feudi dominus in talliabilium ſine liberis, & extra communionem defunctorum ſucceſſionibus occupandis aliquando vſus iure ſuo, aliquando non vſus, magis ei prodeſſe debet, quod vſus ſit, quam nocere, quod non ſit vſus.[1] Non ſolum, quod in huiuſmodi iuribus receptum ſit, vt vel actus vnus ſufficiat ad inducendam quaſi poſſeſſionem,[2] nedum ad iuris iam quæſiti tuitionem,[3] ſed etiam quia facillime & ſæpiſſime eueniat, vt ignorent domini delatas ſibi talliabilium ſucceſſiones, propter fraudes, quas huius cõditionis homines paſſim comminiſcuntur,[4] mutato in eam rem nunc nomine,[5] nunc domicilio,[6] nunc etiam vtroque.[7] *Ita Senatus* pro D. de Buffieres, contra N. Chou de Serrieres, 16. Calend. Mart. 1594.

1 Nemo enim cogitur ſemper vti iure ſuo, *l penult. C.de pact.* dummodo non omnino non vtatur. Iunge tamen *Defin.* 3. 3. *de acquir. poſſ.*

2 *Not. ad l. Imperium* 3. *D.de iuriſdict.* Ludouic. Roman. *conſ.* 311. *in fin*

3 Eſt enim facilior iuris iam acquiſiti conſeruatio, quam noui acquiſitio, *l.1. in princip. D.de pignor. l.vltim. D.de acquir. poſſeſſ.*

4 Sæpe enim furtum ſui faciunt quantum poſſunt, *l.1.* vbi Bald. & alij, *C. de ſerv. fugit.*

5 Vt ex diuerſitate nominis præſumatur diuerſitas perſonæ, quomodo è contrario ex identitate nominis identitas quoque rei præſumitur, *l. ſi idem* 7. *C.de codicill.*

6 *Vt in l.cum ſcimus* 22. *ad fin. C.de agric. & cenſ. lib.* 11.

7 Et quidem dolo malo contra *L.1. C.de mutat. nomin.*

DEFINITIO XXV.

Communio in bonis pro legitima legatis excludit dominum à ſucceſſione.

TEſtamento pater filium ex aſſe hæredem ſcripſerat, filiæ vero pro omni legitimæ iure legauerat centum aureos, itemque iugera decem ex fundis hæreditariis nec melioribus, nec deterioribus. Tum ſi filius ſine liberis moreretur, eandem filiam ſubſtituerat. Defuncto patre filia legatum agnouerat, pecuniamque acceperat, & nupta in mariti domum traducta fuerat, nec tamen iugera illa decem, quæ præterea ſibi legata fuerant, cum fratre diuiſerat, ſubinde mortuo fratre ſi ſine liberis relicto in hæreditate fundo talliabili cũ directus dominus fundum conderet iure feudi, negabat filia conditionem extitiſſe, propterea quod in communione fundorum omnium hæreditariorum cum fratre perpetuo manſiſſet.[1] Etſi enim non niſi decem iugera ei legata fuiſſent, quamdiu tamen diuiſa non eſſent, dici non poterat, an hæc an illa habere deberet, adeo, vt vel in minima parte glebæ partem ſuam indiuiſam habere illam conſtaret.[2] Porro huiuſmodi feudorum ius tale eſt, licet foci & habitationis ſeparatio facta ſit, in iis tamen bonis, quę communia manſerunt, nullum domino ius competat, ſed tantum in cæteris, quæ aut diuiſa fuerunt, aut ſeparatim acquiſita.[3] Contra dicebat dominus communionem nullam intelligi poſſe inter hæredem vniuerſalem & legatarium, aut legitimarium,[4] ideoque nec inter eos locum eſſe iuri accreſcendi,[5] quia ex diuerſo ſeparatoque iure ſuccederent.[6] Repugnare quoque voluntatem patris, qui filiam ab vniuerſa hæreditate per legatum excluſiſſet.[7] Nec quod decem fundi iugera ei legaſſet indiuiſa, ex eo voluntatis coniecturam capi poſſe, vt eam in bonorum communione voluerit remanere: Quandoquidem fundos diuidi, & ex iis, qui nec meliores, nec deteriores eſſent, decem dumtaxat filiæ dari præceperat.[8] Ruſus ad rem non facere, quod fratri ſine liberis decedenti ſororẽ ſubſtituiſſet. Conſtat enim, huiuſmodi ſubſtitutiones, ſiue à perſonis dedititiis, & talliabilibus fiant, ſiue à liberis hominibus bona quædam talliabilia poſſidentibus, nullius eſſe roboris & momenti, quod ad bona talliabilia pertinet, poſtquam ſemel diuiſio facta eſt,[9] quamuis dici ſoleat, etiam talliabiles poſſe de bonis ſuis pro arbitrio inter ſuos diſponere.[10] Id enim ita accipi debet, vt tamdiu valeant & ſubſiſtant diſpoſitiones illæ teſtamentariæ, quamdiu durat communio,[11] ne alioqui talliabili cuique facile ſit huiuſmodi ſubſtitutionum commento fraudem domino facere.[12] Addebat dominus non fuiſſe permittendum filiæ, vt decem illa iugera, quæ ſibi pro legitima relicta eſſent, ex iis bonis acciperet, quæ ad dominum feudi iure reuerti deberent, cum in hęreditate alia pleraque eſſent omnino libera, ex quibus æque conſuli filiæ poterat citra domini iniuriam,[13] ſicuti ſolet dici, cum teſtator de reſtituenda bonorum ſuorum parte rogatus filio relinquit legitimam, aut in corporibus bonorum ſimpliciter aut in iis fundis nominatim, qui fideicõmiſſo teneantur. Nemo enim dixerit dandam filio legitimam in bonis fideicommiſſariis quamdiu ex aliis dari integra, vel ſuppleri poteſt.[14] Denique illi etiam conceſſo, vt in propoſita ſpecie potuerit frater ſorori legata ſoluere in iis etiam fundis qui talliabiles fuiſſent: abſurdum tamen fuiſſe, vt cum id viuus frater non fecerit poſt eius mortem ſibi ipſi velit ſoror fundos illos eo iure, & quaſi in eam cauſam ſibi quæſitos retinere: Quippe quæ fratri homini libero in ſolidum hæres extiterat, atque ita creditrix & legataria eſſe deſierat, ſublata nimirum per aditionem & confuſionem obligatione.[15] Ad ea ſororis patroni reſpõdebant, nullam quidem intelligi communionem inter hęredem vniuerſalem & legatarium, aut legitimarium, quod attinet ad hæreditatem, quia neque legatum, neque legitima hæreditatis pars eſt,[16] ſed tamen negari nõ poſſe quin communio ſit in ipſis bonorum corporibus, quoties in legato, aut legitima aliquid eſt quod

quod sit indiuisum, quoniam legitima est quota bonorum,[7] & legatum fundi indiuisi, quamdiu diuisio non intercesserit, licet sit agnitum, non solum indiuisum dici potest, sed etiam in dominio & bonis manere hæredis, propter incertitudinem partis.[8] Inde vero fit, vt si pater filio legitimam reliquerit in corporibus bonorum, nec corpora viuo hærede instituto diuisa sint, succedere possit fratri hæredi frater legitimarius nil obstante talliabilitate.[9] Idque sæpius iudicatum dicebatur. Quod tamen nullam prorsus rationem haberet, si inter vniuersalem hæredem & legitimarium nulla omnino esse communio intelligeretur. Cæterùm quemadmodum dominus, qui iure feudi bona defuncti talliabilis occupat, non in hæreditate ipsius, sed in bonis succedit,[10] ita ad eum excludendum sufficit bonorum communionem esse aliquam, licet hæreditatis nulla sit.[11] Nec repugnabat in proposita facti specie patris voluntas, quæ non illa fuerat, vt omnimodo & simpliciter filia ab hæreditate excluderetur, sed accepto demum legato, ac proinde non nisi post tradita decem illa iugera pro legitimæ iure legata.[12] Quamdiu igitur filiæ omnino satisfactum non erat, tametsi legatum agnouisset, partisq; solutionem accepisset, non poterat videri per patrem exclusa, & extra cõmunionem constituta,[13] nisi forte proponeres certa diuisaque corpora legata pro legitima, quod hic non contigerat. Indiuisa enim iugera decem filiæ relicta fuerant, & quidem ex iis, quæ nec meliora essent, nec deteriora,[14] vt proinde nec in fratris, nec in sororis arbitrio esset electio, an hæc an illa iugera deberentur, sed ad boni viri arbitrium recurrendum erat, si non mutuo vtriusque consensu res expediri potuisset.[15] Atqui arbitrium boni viri tale esse proculdubio poterat, vt fundi isti talliabiles, de quibus controuertebatur, filiæ præstarentur. Nam & pater potuerat, si voluisset, eos fundos nominatim filiæ in legitimam assignare.[16] Et mortuo patre perinde potuisset frater sorori in iis fundis soluere, si alia contradicendi iustam causam soror non habuisset.[17] Apparebat igitur, non diuisis nec traditis viuo fratre decem illis iugeribus indiuisis, quæ sorori legata fuerãt, communionem bonorum inter ipsos durasse.[18] Nec simile videbatur, quod obiiciebatur de legitima ex bonis fideicommissariis quamdiu alia extarent non soluenda.[19] Id enim tum procedit cum fideicommissum deberi cœptum est. At in proposito numquam ius fuerat domino quæsitum, neque viuo aut moriente patre, qui scilicet liberos relinquebat superstites,[20] neque post parris mortem viuo filio eodemque hærede instituto. Nec denique post obitum filij, à quo soror domicilio dumtaxat propter matrimonium[21] non etiam bonis fuerat separata. In eoque potentius est ius fideicommissarij quam domini directi. Nam fideicommissarius etiam prius quam extiterit conditio fideicommissi spem habet eius aliquando consequendi: Et existente quandoque conditione retrotrahitur ius illud ad tempus testamenti, hactenus, vt quæ medio tempore in fraudem fideicommissi quouis titulo etiam inter viuos per grauatum alienata sunt reuocentur.[22] At dominus directus nullum omnino ius habet in bonis talliabilibus emphyteutæ liberi, at ne quidem in bonis hominis talliabilis quamdiu ille viuit,[23] sed tum demum ius habere incipit cum talliabilis defunctus est sine liberis & extra communionem.[24] Ideoque permittitur talliabili homini de bonis suis pro arbitrio inter viuos disponere, ita vt irreuocabiles sint ab eo factæ alienationes,[25] adeoque in testamento, dummodo inter suos, & ita si postea diuisio non sequatur.[26] Hoc enim est quod dici solet huiusmodi homines viuere liberos & mori seruos.[27] Neque dubitandum est quin potuerit pater in proposita specie in ipso quoque actu diuisionis, hoc est, in eo testamento quo bona sua inter filium & filiam pro regionibus diuisisset,[28] transferre in filiam fundos istos talliabiles, saluo dominii iure, si postea filiam sine liberis decedere contingeret.[29] Non enim per diuisionem statim acquiritur domino ius occupandi feudi, sed tum demum cum decedit possessor sine liberis,[30] nec aliam in rem domino prodest diuisio, tum cum fit, quam vti ne inscio aut inuito eo in communionem possint emphyteutæ qui diuiserunt recidere.[31] Itaque tametsi frater extraneum heredem instituisset, perinde tamen feudi reuertendi conditio defecisset ad exclusionem domini, propterea quod quæ communio inter fratrem & sororem fuerat viuo fratre, eadem fratre mortuo inter heredem eius & sororem superstitem durasset.[32] Cur ergo deterioris conditionis soror esse debeat ob id solum, quod fratri suo siue ex testamento, siue ab intestato heres extiterit?[33] An quia, vt dominus dicebat, confusione extincta sit legitimæ petitio vel legati? Atqui non ideo minus verum est corpora bonorum hereditariorum nunquam fuisse diuisa, quod sufficit ad domini exclusionem. Non enim de filiæ iure quærendum est, an aliquid ei debeatur, sed de iure domini, quod nullum omnino est, cum diuisio nulla intercesserit.[34] Alioqui dicendum esset æque omni alio casu, quo socius socio ex asse succederet, domino locum fore, quia communio nisi inter plures nulla esse possit.[35] Quod tamen absurdum fuerit, quoniam ad exclusionem domini sufficit, vt diximus, nullam interuenisse diuisionem. Fratreque mortuo nullus illi quæstioni locus superest, an soror possit sibi ipsi legatum soluere ex fundis talliabilibus, cum ad eam tota hereditas pertineat,[36] sed de illo solum quærendum est, an quæ legata iugera cum hereditariis indiuisa à fratre viuo non accepit, bonis separata fuisse dici possit, quod sani iudicij nemo sane adseuerauerit. Nulla enim facta diuisione quantulumcunque illud sit quod filiæ relictum est, perpetuo verum est habere eam, vel in minima gleba partem,[37] multo magis cum, vt in proposito, non certa pars corporum legata est, sed certus modus iugerum incertorum.[38] Tunc enim nulla gleba est in corporibus omnibus hereditariis, quæ non possit tota spectare ad filios, si in diuisione facienda sic arbitris commodius & æquius videatur. *Senatus* pro sorore, contra Dominum pronunciauit in causa Philibertæ Bordon & Domini de Felliens, 17. Cal. Jul. 1595.

1 Conditio enim duas partes habere videtur, si & foci, & bonorum communium diuisio facta sit, vt dixi *Defin.* 15. 5.

2 Plures siquidem condiuisores in fundo communi partes suas dominij intellectu iuris, non diuisione corporis obtinent, *l. Manius* 66. 5. *duorum, de leg.* 2.

3 Secundum ea quæ disputauimus *dict. Defin* 15. Quod tamen nondum ex consuetudine bene videtur exploratum. Plerique enim magis probant, vt siue foci dumtaxat, siue bonorum separatio locum aperiat domino, nec is aliter excludatur, quam & foci, & bonorum communio concurrat. Sed alio iure vtimur.

4 Quia legatum & legitima consistit in parte bonorum non in parte hereditatis, è contrario autem hereditas neque in totum, neq; in parte, in rebus singulis esse intelligitur, *l. quamuis* 14. *D si quis omiss. caus testam.*

5 *L quoties* 13. vbi Bart. & cæteri. *C. de hered. instit.*

6 *L si sub conditione* 16. *D. quib. mod. vsufr. amitt. l. sed cum patrono* 6. *D. de bonor possess.*

7 *Vt in l Paula Callinico* 27. 5. *Pompeius, de legat.* 3.

8 Ne scilicet filia quicquam cum fratre haberet commune.

9 Adeo, vt nec possit re integrari communio nisi ex domini voluntate, vt dixi *Defin* 4. *vt* 5.

10 Quamdiu enim non aperitur locus domino, quid eius interest, an talliabilis decesserit testatus an intestatus?

11 Vt nimirum cessante causa cesset effectus, *cap. cum cessante de appellat.* [Iunge *Defin.17. supr.* Ant.Colomo. *tom.3.5.* 7 & 12.]

12 Quod tamen permitti non debet, *l. fideicommissum 76. D.de condit & demonstr.l si ita quis 51.§ ineni in tempus, de legat.* 2. [Ideoque nec valet donatio in extremis facta à suspecta fraudis, puta facta ab egroto, a. tomnium bonorum. Alterutrum enim reputatur apud Sebusianos meos, *argum. l omnes 17. §. Lucius qui in fraud. credit. l. vinum 9. D. si quid in fraud. patr.* In Sabaudia nullo casu valent extra contractum matrimonij, vt nec in Burgundia. Chassan. *in consuet. Burgund. De mainmortes* §. 10 *num.* 45.]

13 Vtique enim parti consulendum est quantum fieri potest, vt neuter laedatur, sicuti scripsimus *Defin.22. nu. vlt* 5. *ex l. ex hac 8. in fin. D. quæ in fraud. credit.*

14 *L. mulier 22. § cum proponeretur, D. ad SC. Trebell. & ibi not. & ad Auth res quæ C. commun. de legat.*

15 *L. debitori 7 C. de pact. l. debitori 50 D. de fideius. l. Stichum aut Pamphilum 95. 5. adhuc D. de solut.*

16 *d. l. quamuis 14. l. si quis omiss. causs testam.*

17. *L. cum quæritur 8. vbi not. & ad Auth nouissima, C. de ineffic testam.*

18 Hoc enim casu non habet locum quod dici solet, dominium rei legatæ transire recta via à testatore in legatarium, *l. à Titio 64. in fin. D. de furt l legatum 80. de leg 2.* vt tradit Bar. *l. si quis seruum 8. §. vlt & l. seq eod tit.*

19 Scilicet propter bonorum communionem.

20 Vt dixi *Defin.23.* 5 *arg. l. 1. & 2. D. de castrens pecul.*

21. Cur enim requiramus communionem hæreditatis, cum in hereditate non succedatur?

22 *Vt in l. penultim. D. de dot. collat l. cum ab vno 53. de legat. 2.*

23 Diuisio enim est facti, & ideo numquam fit ipso iure, sed actu & facto aliquo est opus, siue expresso, siue tacito, *l pen. C. commun diuid.*

24 Quomodo etiam obseruari solet, quoties de legitima filio assignanda quæritur. Nec enim aut ex melioribus assignanda est, aut ex deterioribus, sed ex mediocribus, vt notat. *ad l. scimus 36. §. repletionem, C. de inoffi. testam. l legato 37. l si hæres 110. de legat. 1.*

25 *Arg. l. 1. de legat. 2.*

26 Nulla enim lege prohibetur pater quam velit rem pro legitima filio relinquere, dummodo sit illa ex hereditariis corporibus bonorum, *d. l. cum scimus, §. repletionem, & l. omnimodo 30. C. eod.*

27 *d. §. repletionem.*

28 Cum nihil intercesserit, quod discernat communionem, vt loquitur Papin *in l. cum pater 77. §. hereditatem post mortem, de legat. 2.*

29 *Ex d. § cum proponeretur, l. mulier 22. D. ad SC. Trebell.*

30 Quorum superexistentia sufficit ad excludendum dominum, vt in *l. filiusfamilias 114. §. cum quis erit, de leg. 1.*

31 Quæ honestissima causa est adeoque necessaria, vt dixi *Defin. 15 nu 17. 18. & 19.*

32 *L. vlt §. sin autem sub conditione,* iunct. *Auth. res quæ, C. commun de legat.*

33 Adeoque nec spem vllam satis probabilem habet succedendi, cum durum sit expectari aduersam fortunam, qualis est casus mortis sine liberis, *l. inter 83. §. sacrum. de verb oblig.* iunct. *l. cum tale 72. in princ. de cond. & demonstr.* [Idcoque nec prohibetur talliabilis etiam agrotus, donare inter viuos, dummodo superuiuat per tres menses, vt à nostro Senatu aliàs iudicatum, fuisse mihi relatum est. Iunge *nu. 35 infr.* Intellige tamen, Nisi donauerit vniuersitatem bonorum, non ignorans conditionem suam. Talis enim donatio semper præsumitur facta in fraudem, *l omnes 17. §. Lucius D quæ in fraud credit.* Nec tantùm si persona ipsa sit talliabilis, sed etsi fundus tantùm, vt à Senatu nostro iudicatum est pro Reuerend. Petro de Saconey, contra fratres Vincent, 18. Calend Maij 1612. In qua tamen specie illud propterea cõcurrebat, quod donator iam senex nullos tum liberos habebat, Nam si habuisset, aliud dicendum fuisset. Adde, nec talem donationem à talliabili factam, obid magis valere posse, quòd facta sit in contractu matrimonij. Non enim tam fauorabiles sunt eiusmodi donationes, vt permitti debeant etiam in fraudem domini, qui plusquàm creditor est, *l ait prætor 10. § si cùm mulier, l. vltim quæ in fraud. cred.* Nec hoc casu locum habet *l vinum 9. D si quid in fraud patr.* Maximè si ponas factam donationem in contractu quidem matrimonij, sed post nuptias iam contractas, quæ solo consensu contrahuntur. Non enim potest hoc casu dicere mulier se aliter non fuisse contracturam. Quamquam nec rationis huius prætextu fraudem domino fieri oportet. Eadem ratio facit, vt nec permittendum sit homini talliabili dotale augmentum constituere supra eam quantitatem, quæ per consuetudinem regionis præscripta est, quia quicquid excedit, præsumitur factum in fraudem tanquam insolitum, & à suspecta persona, licet inter cæteros non prohibeatur augmentum dotale maius esse consuetudinario. Planè si mariti conditio negetur: standum interim erit donationi quæ scilicet iure communi valet. Et bonorum a iudicatio facienda est prouisionaliter, sed præstita satisdatione, nisi paupertas mulieris sit impedimento. Quo casu sufficeret decerni, vt bona quæ mariti dominus sibi obuenisse contendit, maneant in alienabilia, vt vtrique litiga orũ sit cautum & consultum, vt in *l ex hac 8. D. quæ in fraud. credit.* *Ita Senatus* pro Ludouica Magnier, contra Nobilis. virum D. de Mon [illegible], Cantorem Ecclesiæ Cathedralis Sancti Petri Gebennensis, 5. Id. August. 1612. Ex tempore.]

34 Quia tum demum existit conditio stipulationis, *l. cedere diem 213. de verbor. signific.*

35 Quod etiam liberto conceditur, *l. vinum libertus 9. D. si quid in fraud. patron.*

36 In quo plus iuris habet hodie talliabilis, quam haberet olim libertus, *d. l. vinum.*

37 Quæ olim erat conditio eorum, qui Latinè Iustiniani dicebantur, *l vnic. vers quæ enim, C. de latin libert tollend § 1. Instit. de succes. libertor.*

38 Quod cum fecisse videtur functus officio arbitri, *l quæ pater 32. & seq D famil. ercisc.*

39 Semper enim alienatio fit cum iusta causa, *l alienatio 67. de contrah. empt. l. vnic. Cod. rem alien gerent non interd. rer. pignor. alien*

40 Quia liberorum potior causa est quam domini, nisi cum à bonorum communione sunt exclusi.

41 Vt dixi *Defin* 5 *eod.*

42 Non enim sicuti societas morte finitur, ita & communio bonorum, cui scilicet diuisio sola finem facit, quoniam potest communio esse sine societate, non societas sine communione, *l. 2. & pass D commun. diuid. l. vt sit 31. cum seqq D pro socio.*

43 Eadem quippe solet esse ratio heredis quæ defuncti, *§. 1. Nouell. de iureiur. à mor præst.*

44. *Arg. l Paulus 12. §. 1. D quib. mod pign. vel hypoth. soluit. l. vlt. D. de acquir possess.*

45. *L. Maxime 66. § duorum, vers nam plures, de leg. 2.*

46 Ac proinde res peruenerit ad eum casum, à quo incipere non potuit, cum heredi à semetipso legari non possit, *l. & quidem totum 18. l. legatum 116. §. 2. de legat. 1.*

47 Vnde est quod potest quisque rem suam dicere, quam habeat cum alio communem, *l. illud 46. de ritu nupt. nec. ad l. serui electione §. 1. & 2. de legat 1.*

48 *L. locus certus 26. & ibi not. D. de acquir possess.*

DEFINITIO XXVI.

Casus duo, in quibus filia, quæ remansit in communione pro legitima non ideo tamen excludit dominum.

SAne duobus casibus pro feudi domino pronunciari potuit. Vno si fundi hi talliabiles, de quibus agebatur fuissent ex pretiosioribus, aut viliorib us, quia tunc non fuissent in legato.[1] Quandoquidem legatus erat certus modus & numerus iugerum ex iis, quæ nec meliora essent, nec deteriora: Et consequenter non induxisset legatum illud diuisionem vllam ratione bonorum, quæ in legati speciem cadere non potuissent.[2] Altero si filia incapax fuisset retinendi feudi talliabilis, vt euenit in iis prouinciis, in quibus nec defertur filiabus successio, quod ad bona talliabilia pertinet, nec ipsis succeditur.[3] Nam nec hoc casu videri possunt in legato filiæ relicto ea bona contineri, quorum habendorum filia incapax est.[4] At in specie controuersa neuter casus euenerat. Nam fundi illi de quibus tractabatur inspecto reditu erant ex melioribus,[5] inspecta autem conditione illa talliabili erant ex deterioribus.[6] Itaque vtroque inspecto, & quasi compensatione facta, erant ex mediocribus. Rursus apud Sebusianos meos facti species emerserat, apud quos filiæ perinde ac masculi succedunt in feudis talliabilibus, iisque vicissim si sine liberis & extra communionem decedant æquè ac masculis succeditur.[7] *Ita Senatus* eodem SC.

1 Nec proinde in communione, quæ hoc casu non inducitur nisi ob legatum.

2 Nam

2 Nam quod legatum non fuit ex legato, nec deberi nec proinde peti potest, *l.1.§ item §.ita,D.ad leg Falcid. l.cum sine præfinitione 19 l.si penum.24 D.quand.dies legat.eod.*

3 De quibus scripsimus *Defin 5 §.eod.*

4 Cum id quod incapaci relinquitur, pro non scripto habeatur, *l.licet transf. ram 20. D de adim legat. l pen §.1. D.de his quæ pro non script habent.*

5 Vt solet valor fundorum ex reditu potissimum æstimari, *l.si fundum per fideicommissum 92. de leg.1. l. si fundus 13. in princip. D.de rebus eor. qui sub tutel.*

6 Cum nihil sit quod fundorum æstimationem tam imminuat, quam si tralliabiles esse proponantur.

7 Vt scripsi *dict.Defin.5.§.eod.*

DEFINITIO XXVII.

Communio nulla est inter parentes & liberos prætextu legitimæ.

NVlla intelligitur esse communio inter parentes, & liberos solius prætextu legitimæ: [1] quia neque legitima debetur viuo eo, post cuius mortem petitur, [2] neque eo tempore quo legitima deberi incipit communio aliqua videri potest esse inter legitimarium, & eum qui iam sit mortuus. [3] Ideoque plerisque Senatusconsultis pronunciatum est, defuncto tralliabili filio matre superstite saluum matri ius esse persequendæ legitimæ, [4] nec eo minus tamen reliquam successionem ad dominum deferri. Sed si in bonis defuncti parentis communis aut socij legitima vni debita ab altero fuit, necdum tradita, debita inquam, in corporibus hæreditariis indiuisis, [5] communio bonorum pro ea quota inter hæredem & legitimarium fuisse intelligetur, ac proinde vni defuncto alter succedet excluso domino. [6] Dixi *in corporibus hæreditariis indiuisis*, quoniam si legitima relicta sit in certis corporibus per regiones aut fines diuisis, tollit ea res omnem communionis rationem. [7] Non item si pecuniarium fuerit relictum, [8] nempe quia pecuniarium legatum repudiare potest is, cui legitima debetur, vt in ipsis corporibus bonorum legitimam consequatur, quantumcunque amplissimum sit legatum. [9] At quod in corporibus relictum est repudiari nequit, sed sola ad supplementum actio competere potest, si minus legitima relictum proponatur. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Non magis quam ratione cæterorum bonorum, licet viuo etiam patre filius eorum dominus quodammodo esse intelligatur, *l.in suis 11.D.de liber & post l vlt D.de bon.damn.*

2 *L.1.§.si impubes, D.de collat.bonor. l.2.§.vlt.de his quæ vt indign l cum quæritur, 6.C.de inoff testam.*

3 Cum is qui mortuus est sit nullus, *l.1.D.de rer.diuis.l.3.in princ.D.de pecul.*

4 Quamuis verum sit legitimam esse portionem portionis ab intestato contingentis, *d.l.cum quæritur 6. Cod. de inoffic. testam.*

5 Quomodo deberur regulariter, *l scimus 36.§.repletionem, vbi notat eod.*

6 Secundum ea quæ scripsimus *Defin.25.§.*

7 *L.recte dicimus 25.§.1.D.de verb.signif.*

8 Intellige quamdiu non fuit agnatum, secundum ea quæ scripsi *Defin.7.§.*

9 Aliud enim pro alio solui non potest, *l.2. §.mutui, D.de rebus cred.iunct.l.scimus 36.§.repletionem, C.de inoff.test.*

10 *L.omnimodo 30.eod tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Non est in communione filia, qua legatum sibi pro legitima relictum agnouit, licet habitet cum fratre, nec ei nocet quod alibi nupta sit.

FIlia, cui pater testamento reliquit certa bona pro legitima certamve pecuniæ quantitatē, quam ipsa agnouerit, [1] non eo magis censetur esse in communione cum fratre eodemque hærede vniuersali, quod in eadem domo cum eo habitet. Bonorum enim præcipue non foci communio spectanda est, cum agitur de feudi domino excludendo. [2] Quam ob causam tametsi foci separatio interuenerit, puta si filia nupserit, & in mariti domum traducta sit, [3] non faciet ea res, vt defuncto sine liberis alterutro possit dominus ei succedere, si bona manserunt indiuisa. [4] Igitur diuisis per patris testamentum bonis, foci communio ad excludendum dominum non sufficiet. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Hoc ideo, quia posset filia si vellet repudiare legatum & legitimam petere in corporibus bonorum, vt dixi *Defin. prox. num.9.*

2 Vt dixi late *Defin.15.& 25.§ eod.*

3 Cogitur enim sequi domicilium mariti, in cuius scilicet officio esse debet, *l.cum quadam puella 19.D.de iurisdict. iunct. l.sicut patronus 48.D.de oper.libert.*

4 Nihil enim commune habet foci & habitationis communio cum bonorum communione.

5 Sicut nec foci separatio vocat dominum, si bonorum communio duraverit.

DEFINITIO XXIX.

Qui partem suam licet indiuisam vendidit, fratribus tamen succedere non potest: qui non vendiderunt, possunt.

EX plutibus fratribus, qui patris hæreditatem indiuisam per aliquot annos retinuerant, vnus cæteris integram portionem suam vendiderat. Nemo dubitat, quin ea ratione perinde ac per diuisionem sublata sit communio, quo ad hunc qui vendidit pertinet, cum nihil iuris habeat in bonis communibus. [1] Ideoque si proponas fuisse fratres istos dedititiæ & talliabilis conditionis, omnesque defunctos sine liberis, solo superstite venditore, succedet dominus iure suo. Sed si ex aliis fratribus quidam supersint, qui partes suas indiuisas retinuerint, ius inter eos mutuæ successionis saluum erit, [2] præterquam si bona quædam sibi separatim acquisierint. [3] Tum enim quod ad bona illa attinet dominus succeder, nihilque proderit quod cætera omnia manserint communia. [4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Perrin contra fratres Richaume 13. Cal. Junij, 1595.

1 *L. cum pater 77.§.libertis, de legat.2.*

2 *d.§.libertis, versic qui vero non vendidit.*

3 Quia quod separatim quæsitum est in commune non redigitur, *l.eum duobus 52.§.Papinianus, alius l si fratres, D.pro socio.* Nec si sit quæsitum ex pecunia communi; quo casu sola in personam actio competit ad pecuniæ repetitionem, *l.2. C.pro socio, l si patruus 4. C.commun.vtriusque iudic.*

4 Quia scilicet communio nullum effectum habere potest, nisi in bonis communibus. Philip.Corn. *cons.299. incip. præmittendum est, col.1.lib.4.*

DEFINITIO XXX.

Defuncta filia talliabili sine liberis potior est causa domini quam patris, etiam in dote profectitia, si pater neque expresse, neque tacite fuerit sibi stipulatus. Salua patri legitima.

MOrtua in matrimonio sine liberis filia, dos quidem à patre profecta hodie perinde ac olim ad patrem reuertitur, [1] non miserationis tantum ratione, vt antea, [2] sed ex vi tacitę stipulationis, quæ post Iustiniani constitutionem à patre interposita intelligitur. [3] ob idque nec dubitandum est, quin, si mulier dedititiæ & talliabilis conditionis fuisse proponatur, melior patris quam domini conditio esse debeat in repetitione dotis, [4] quomodo potior creditoris quam successoris cuiuslibet causa esse solet. [5] Sed si mulier

sibi suisque dotem reddi stipulata sit patre ipso præsente, ac, quod consequens omnino est, consentiente, [6] magis est, vt exclusо per eam stipulationem iure patris, [7] admittendus sit ad dotis petitionem dominus, non minus quam ad bona cætera, quæ pleno iure in dominio filiæ fuerunt; [8] non tanquam hæres defunctæ, sed tanquam is, qui hæredis loco esse existimetur, [9] quique sicut alium quemlibet hæredem excludit, ita & multo magis patrem, qui ab hærede ipso si quis esset, excluderetur. [10] Nec aliud erit etiamsi non sibi tantum suisque stipulata sit filia, sed generaliter iis omnibus, ad quos futurum esset vt ea res quãdoque pertineret. Non enim ea stipulatio ad patrem potius, quam ad dominum referri potest, cum certi iuris sit, quoties filia dotem stipulata est, nullum esse locum patri in dotis repetitione, sed eo tantum casu quo vel expresse, vel saltem tacite pater fuerit stipulatus. [11] Nisi ponas filiam adeo liberæ fuisse conditionis, vt post eius obitum liceat patri, siue peculij, [12] siue quod nostri malunt hæreditario iure dotẽ ipsius profectitiam occupare, [13] quod euenire nequit in persona filiæ talliabilis, quæ scilicet non magis patrem, quam alium vllum hæredem habere potest, [14] vt proinde necesse sit, vel ex proprio iure patrem succedere, [15] vel vinci à domino in omni casu, quo ab alio quolibet hærede filiæ vinceretur. Plane non vsque adeo inhumaniter cum patre agendum est, vt non saltem legitimam portionem in dote à se profecta debeat habere, quam haberet etiam in bonis cæteris, quæ alio quoque iure, ac vndecumque ad filiam peruenissent, [16] in solatium videlicet amissæ non modo filiæ, sed etiam dotis profectitiæ, cuius iactura parentibus grauior esse solet. [17] At quid si malit pater totius dotis vsumfructum habere, in eamque causam portionem legitimam repudiare? Nec enim fieri potest, vt vtrumque, id est, & proprietatis partem & reliquæ partis vsumfructum consequatur. [18] Non erit audiendus, quoniam non sicut vsusfructus viuis liberis constitutus & patri acquisitus, per eorum mortem patri non perit, [19] ita possit quisquam dicere per obitum filiæ acquiri debere patri vsumfructum, qui viua filia numquam fuerit constitutus. [20] Nec enim potest vsusfructus dotis constante matrimonio ad quemquam pertinere, ne causa fructuum, qui ad maritum & dominij iure, [21] & pro matrimonij oneribus [22] pertinent, ab iis oneribus separetur. [23] *Sine die.*

1 *Ex l dos à patre profecta 4. C solut. matrim.*

2 *L. iure succursum 6. D. de iur. dot.*

3 *L. vnic § accedit, vers parenti, C. de rei vxor. act.*

4 Etiam nulla probata speciali consuetudine, dummodo in contrarium nulla probetur. Est enim ius hoc totum consuetudinarium.

5 *L. vltim. vers. & si præfatam, C. de iur delib. l vltim. C. de hered act.*

6 *Vt in l. post dotem* 40, *cum ibi notat.* præsertim per Bart. *quæst. 4. D solut matrim.*

7 Quia expressum, vt aiunt, facit cessare tacitum, & plenior est prouisio hominis quam legis, *vulg. l. marium* 21. *C. de procur. l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

8 Intellige ex generali consuetudine, quæ obtinet in Sabaudia, & nisi probaretur specialis consuetudo in contrarium, eius enim esset probare qui eam allegaret, cum generalis consuetudo sit pro domino.

9 Est enim dominus anormalus successor, vt vocant, & hæredis loco potius, quam hæres.

10 *Ex reg Si vinco vincentem te, l. de accessionibus* 14. *D. de diuers. temp. præscr.*

11 *d. l post dotem* 40. *vbi not. D. solut matrim.*

12 *Vt in l* 3 *&* 2. *D. de castrens. pecul.*

13 Placet enim nostris filiamfamilias hodie in profectitia dote posse hæredem habere, vel patrem vel liberos, si quos habeat, Bart. & alij *in d. l. post dotem*, de quo tamen vide quæ contra scripsi *lib.* 13. *Coniectur.*

14 Id scilicet impedientе iure domini, qui solus in bonis defuncti talliabilis succedit, & tanquam antiquior omnibus præfertur.

15 Id est, ex propria stipulatione, siue expressa, siue tacita, vt supra diximus.

16 Hoc enim iure vtimur, vt etiam in bonis defunctorum talliabilium legitima tamen parentibus salua sit, vt dixi *Desin 5 supr.*

17 *Vulg d. l. iure succursum 6. D. de iur. dot. l vlt. C. de instit. & substit l scripto 7. §. vlt. D. vnd. liber.*

18 *Nouell.* 118 *de hered ab intest venient. cap. 2. vnde sumpta est Auth item hereditas, C. de bon qua liber.*

19 *L. vlt D. de vsufr.*

20 Neque enim mors est modus acquirendi vsusfructus, sed potius amittendi, *vulg iurib.*

21 *L. doce 9. C. de rei vindic. l. quamuis 79. D. de iur dot. l. 1. D. de fund dotal.*

22 *L. pro oneribus* 20. *C. de iur. dot.*

23 Quod esse non debet, *l si u qui* 56. §. *ibi dos, D. eod. l. cum pater* 11. *D. de pact. dotal.*

DEFINITIO XXXI.

In defuncta talliabili filia successione quis debeat præferri excluso feudi domino, an pater, an agnati, iidemque condiuisores?

INgenui hominis filia, quæ ex materna hereditate fundos oleosque talliabiles acceperat, eorumque possessionem cum materteris suis toto vitæ suæ tempore communem retinuerat, tandem nullis relictis liberis, sed patre superstite defuncta, pater vniuersam filiæ hereditatem sibi vindicabat, non quidem iure aliquo communionis, quam constat inter patrem & liberos nullam esse, [1] sed ea tantum ratione, quod cum per cæteros condiuisores impediretur dominus feudi ne posset succedere, [2] sola relinquebatur succedendi ratio ex iure communi, quod vtique agnatis cognatisque omnibus patrem præferebat. [3] Illi vero contradicebant, tanquam quos æquum esset succedere hoc ipso, quod dominum feudi alioquin successurum in iis bonis talliabilibus arcerent à successione, cuius controuersiam ei facere nullo modo patet potuisset. [4] Addebant ex vetere statuto Sabaudiæ, [5] ita comparatum ius esse, vt plurибus fratribus vel patruis, vel aliis cuiuscumque gradus agnatis in communione bonorum manentibus, [6] si quem eorum sine liberis decedere contingat, non tantum excludatur dominus per condiuisores superstites, sed etiam ad ipsos condiuisores tota bonorum talliabilium successio deuoluatur. Quasi succedere illi debeant, non tam legis iurisque communis potestate, quam consuetudinis & indiuisionis, ac proinde exclusо patre, cui neque consuetudo, neque indiuisio fauet. [7] Atque ita plerisque Senatusconsultis antea iudicatum dicebatur. Pater contra, nihil ad hanc facti speciem pertinere Statutum, [8] siue quod eum nominatim casum tractet, quo condiuisorum personæ sint talliabiles, albergumque talliabile in communi, vt loquuntur, tenentes, [9] siue quod nullum in toto statuto verbum sit de patre excludendo, nec quod aptari possit ad eam speciem, qua pater filio superstes esse proponatur. [10] Dicebam, si quis admittat sic intelligi statutum debere, vt mortuo vno ex condiuisoribus cæteri omnes condiuisores cuiuscunque gradus sint simul ei succedere debeant, ita vt proximiores remotioribus non præferantur; [11] vix posse defendi, quin eodem iure patrem excludi necesse sit à condiuisoribus licet remotioribus, qui bonorum communionem retinuerunt, cum nihil iuris habeat pater, nisi quod proximior est, quo tamen iure non posset vincere, tametsi in ea bonorum communione cum filia fuisset. Quanto minus, cum nullam possit communionem obtendere? [12] Sed tamen vix mihi persuadere poteram, statuti mentem eam fuisse, sed illam potius, vt cuiuscunque gradus condiuisores dominum excludant, non

dant, non etiam remotiores cum proximioribus æquo iure succedant, [11] quo certe non nisi perinique constitui potuisset. [12] Alioqui paulatim eo quoque nos decursuros, vt si quis huius conditionis homo superstitibus filio, fratre & consobrino decederet, dicendum esset non meliorem filij, quam cæterorum conditionem fore, imo fortassis deteriorem, ob id quod nullam pater cum filio, [13] sed tantummodo cum fratre & consobrino communionem habuisset. [14] Nam cum etiam huic hominum generi non sit interdicta testãdi facultas, dum ne inter alios, quam inter suos condiuisores aut liberos testentur, [15] quid absurdi, alios aliis ab intestato præferri à lege, qui etiam ex testamento præferri potuissent? [16] Quod si quis obiiciat, ita futurum, vt eadem successio, quam communio conseruat, extraneum socium inducat, facilis responsio est, parum interesse quis & qualis socius sit, dummodo corporum communio retineatur, [17] nec ad excludendum dominum æqualitatem portionum requiri, sed sufficere indiuisionem, in quam nihil vetat eum quoque incidere, qui antea extra communionem fuit, cum nullo etiam tractatu habito sola successionis causa possit sufficere ad communionem inducendam, [18] præsertim ex qua nec domini feudalis, nec condiuisorum ius vllo modo lædatur, [19] quorum scilicet portiones non augentur quidem, sed tamen nec minuuntur. Illa ratio fortior contra patrem vrgere videbatur, quod ferendum non esset, vt in communionem iucideret extranea persona, cui neque agnationis, neque cognationis iure succedere cæteri condiuisores possent. [20] Nec enim sola indiuisio sufficere potest ad inducendum ius successionis hæreditariæ, si non etiam consanguinitas interueniat, aut ius aliquod proximitatis. [21] In proposita vero specie nulla inter defunctæ patrem & condiuisores superstites successionis spes [22] supererat, maxime cum non de personarum, sed de rerum dumtaxat cõditione, ac, vt ita loquar, talliabilitate quæreretur. [23] Nam si persona ipsa defunctę filiæ huiusmodi conditionis fuisset, patrem quoque ipsius eadem macula notatum esse necesse esset; cum hac parte sicut in cæteris omnibus patris conditionem liberi sequantur. [24] Quamquam non eo magis inter defunctæ patrem & materteras ordo succedendi aliquis esse posset, cum neque agnationis, neque cognationis vinculo per filiam, [25] sed tantum adfinitatis iure per defunctæ matrem coniungantur, [26] quæ res ius successionis inducere non potest, ne quidem inter liberas personas, [27] quanto minus inter talliabiles & deditities, siue omnes, siue ex omnibus aliqui tantum eius conditionis esse proponantur? [28] Nam etsi omnes essent & talliabiles, & condiuisores, nihil tamen ea res faceret ad causam successionis, quando non per cognationem, sed per quam aliam causam ius communionis inter eos tanquam inter extraneos quæsitum debet contractum fuisse oporteret. Ita fit, vt si in proposita specie pater ad filiæ prædefunctæ hæreditatem tanquam proximior admittatur, nihil reliquis condiuisoribus profuturum sit, quod & in perpetua communione manserint cum filia quamdiu vixit, & in ea cum patre etiamnum perseuerent: qui scilicet non eo magis patri huic, qui alterius familiæ caput est, vnquam sint successuri. [29] At rursus si admittamus inutilem futuram condiuisoribus eam quæ cum patre supererit communionem, dici non facile poterit, cur debeat excludi dominus per condiuisores, qui nec ideo admittantur, nec admitti ad successionem vnquam possint. [30] Nec enim odio domini sic comparatum est, vt eum condiuisores excludant, sed fauore condiuisorum, ne per dominum excludantur & succedere prohibeantur. [31] Cui consequens videtur, vt quo casu impediuntur alia ratione succedere, potior domini causa esse debeat quam patris, aut alterius cuiuslibet extranei, qui non magis prætextu communionis succedere possit condiuisoribus filiæ, quam successores eos habere. [32] Enimuero illud quoque in proposito absurdum, & à statuti non minus verbis quam mente alienum videbatur, excludi per dominum à successione defunctæ materteras, quas illa & in communione constantes, & ad succedendum semota persona patris habiles reliquisset. [33] Placebat itaque prò materteris potius, quam pro patre pronunciandum esse, quantum ad ea bona pertineret, quæ talliabilia probabantur, [34] in reliquis vero bonis ius antiquum patri seruandum esse. [35] In eoque durius agi cum patre, quam cum aliquo filiæ agnato proximiore, qui non esset in condiuisoribus. [36] Is enim nihilominus in successione filiæ præferretur remotioribus, qui in communione perseuerassent, si modo talis esset, qui & illis succedere, & illos vicissim successores habere posset, ob concurrentem causam proximitatis cum iure communionis. Vereque hoc casu locum haberet, quod pragmatici solent iactitare, incapacem ex persona alterius capacis fieri capacem. [37] Hactenus nimirum, vt qui desiit esse ex condiuisoribus, atque ita non potuit dominum excludere, excludat tamen defunctæ condiuisores, qui ipsi dominum excludunt. [38] Sed tamen cum ex vtraque parte allegaretur aliter atque aliter de quæstione ista, Senatum alias pronunciasse pro diuersitate probationum, quas de iure consuetudinis in huiusmodi causis adferre necesse est, [39] neque ex actis litis constaret, quid ferret consuetudo in ea nominatim specie, in qua pater superstes proponeretur, [40] visum est de eo diligentius & ex nobili Senatus officio inquiri ante omnia oportere, adeoque consuli Principem de iure & interpretatione veteris statuti, [41] nec dubitari in posterum posset, quid in tam dubia controuersia iuris constitui oporteret. [42] *Ita tractatum est* in causa quadam Ternien si postea lite per transactionem, vt audio finita, neque de consuetudine inquisitum, neque de iure litis pronunciatum fuit. Prid. Cal. Aug. 1595.

1 Ne quidem ratione legitimæ, quæ scilicet nec debetur, nec acquiritur filio nisi mortuo demum patre, *l. 1. §. si impubere, D. de collat. bonor. Leum quaritur 6. C. de inoffi. testam.*

2 Non enim aliter vocatur dominus ad successionẽ, quam si contingat talliabilem decedere, & sine liberis, & sine condiuisoribus, vt dixi *Defin. 1. num. 2 supr.*

3 *Nouell. 118. de hæred. ab intest. veniens. vnde sumpta est Auth defuncto, C. ad SC. Tertyl.*

4 Ex regula nimirum illa, si vinco vincentem te, multo magis vinco te, *l. de acceptionibus 14. D. de diuers. temp. præscr.*

5 Quod incipit, *Pluribus fratribus*, de quo scripsimus *Defin. 1 supr.* & cuius verba extant *in fin. huius tit.*

6 Quia scilicet potestas consuetudinis facit hoc casu, vt nulla iuris communis ratio haberi possit.

7 Nam pater neque ex liberis est, neque ex condiuisoribus. Et præterea id suadet natura feudi recti. Feuda enim recta, quorum retinent naturam hæc talliabilia, de quibus agimus, numquam ascendunt, *cap. 1. de natur. & de success feud. lib 2. in vsib. feudor.*

8 Quod cum sit odiosum & exorbitans à iure communi non facile vltra fines & limites suos extendi debet, *cap. odium, cum ibi not de reg iur. in 6.*

9 Nos autem tractamus eum casum, quo bona tantum fiant talliabilia non personæ.

10 Ac proinde dura videtur ea interpretatio, quæ patri sufferat luctuosam filij hæreditatem, ad quam potius admitti debeat saltem ratione miserationis, *l. scripto 7. §. vlt. D. vnd. liber l. nam etsi 15. D. de inoff. testam.*

11 Quod vtique dicendum esset si statutum condiuisoribus vniuersum albergum talliabile adiudicaret indistinctè. Vide tamen, *num. 38. I.*

12 Plus enim iuris habet, qui & condiuisor & proximior

est, quam qui proximior tantum, cum duo vincula sint fortiora uno, *l.1.§.vltim. D.si à parent. quis manum.sit, l.penult.Cod. de adopt.*

13 Factum enim est statutum, vt legitima successio inter condiuisores conseruetur, non vt corrumpatur, *d.nu 39.5.*

14 Et contra leges, ex quibus omne ius succedendi proficiscitur, *l. lege obuenire* 130. *de verbor. signific.* & quæ vocant proximiores, *l 2.§.hac hereditas, & 3.proximum, & pass. D.de suis & legit.*

15 Vt dixi *num.1. supr.* Nil obstante eo quod scriptum est *in lin suis* 11. *D.de liber. & posthum.* Id enim ad iuris ciuilis fictionem pertinet, non ad rei veritatem, *l.1.§.largius, D.de success edict.*

16 Ob numquam diuisas inter eos parentum hæreditates, *vt in l cum duobus* 52 *§. Papinianus, alias l.si fratres, D.pro socio.*

17 Vt dixi *Defin.17 supr.*

18 Nam & tacite, instituti censentur proximiores, cum quis decessit intestatus, *l 3.l.conficiuntur* 8. *D.de inr.codicill.l.ab exheredari* 126. *de leg.1.*

19 Nec enim mutatio personę socij tollit aut destruit causam communionis.

20 *L.vt sit* 31. *cum duabus sequent. D pro socio.*

21 *L.falso 5. & tot. tit. C.de commun rer. alien.*

22 Præcipuus enim finis & effectus communionis inter talliabiles ille est, vt cõseruet inter eos ius mutuæ successionis.

23 *L.1.l.ad intestati 5. & pass. C.de legit.hered.*

24 Erant enim ex diuersis familiis.

25 Est enim hæc differentia, quod cum de talliabilitate personali tractatur, non alij sunt condiuisores, quam qui sunt ex eodem nomine, eademque familia.

26 Vt dixi *Defin* 9.5.

27 Nulla enim cognatio contrahitur per descendentes, sed tantum per ascendentes, *l. Iurisconsultus* 10. *& pass. D. de gradi & adfi.*

28 *L 4.§ sed quoniam, eod.tit.*

29 *L.adfinitatis 7.C.commun.de succes.*

30 Inter quos scilicet iura successionis siue testati, siue intestati sunt multo strictiora, vt dixi *Defin.17. & 18.5.*

31 Cum neque sint agnati, neque cognati, *d.l.adfinitatis, l. scripto 7.D.vnd.liber.*

32 Quid enim prodest iis fauere qui nihil vnquam sint habituri? quomodo argumentatur *Vlp.in l.si post mortem* 10. §. *liberi, de bonor poss contr.tab.*

33 Solet autem illud maxime inspici, quid cuius fauore, vel odio constitutum sit, vt videre est in Senatusconsultis Macedoniano & Velleiano, inter quę quot sunt differentiæ omnes fere ex eo pendent, quod Macedonianum factum est odio creditoris, Velleianum vero fauore mulieris, vt diximus.

34 Soli enim liberi & condiuisores qui possunt succedere dominum excludunt, vt dicemus *Defin.seq.*

35 Cum ex statuto applicetur hæreditas condiuisoribus, quatenus habiles sunt ad succedendum.

36 Intellige, salua tamen patri legitima, si ea ex aliis bonis non talliabilibus seruari non possit. Ponimus enim fuisse in hac specie bona diuersi generis.

37 Id est, ius ciuile, cui non est derogatum per consuetudinem, & ex quo pater tanquam proximior succedit, ad differentiam scilicet iuris consuetudinarij, quod est nouum, quomodo ius antiquum ad differentiam consuetudinarij dixit Vlp. *in l.1.§.vltim. D.si à parent. quis manum.sit, l. quoties duplici* 91. *de reg.iur.*

38 Nam si esset ex condiuisoribus, res non haber dubitationem, quin proximior præferri deberet, ex dispositione iuris communis, nil obstante statuto nostro. Quod licet successionem adiudicet condiuisoribus indistinctè, tamen recipit interpretationem passiuam à iure communi, vt scilicet proximioribus præferantur, quia nec beneficio remotiorum succedunt proximiores, sed iure proprio, cum omnes sunt in communione.

39 Vt à nobis disputatum est *Definit.16. supr. hoc titul.* vbi tamen monui hanc sententiam pugnare cum statuto, *Pluribus fratribus.*

40 Nil obstante illo nostrorum brocardico, si vinco vincentem re, multo magis vinco re. *Ex l. de accessionibus* 14. *de diuers. temp præscript.* Dixi *Defin.* 18 5. Et hoc dubio procul in Burgundia obtinet, sed apud nos obstat ni fallor statutum.

41 Cum etiam consuetudo qualibet sit facti probanda necessario est, nisi pro notoria habeatur, quales sunt duæ illæ, de quibus dicemus *Defin.* 33.5.

42 Non enim sufficit probari consuetudinem in genere, si non probetur etiam in specie, quoties sumus in materia exorbitanti & odiosa, qualis ista est.

43 Tanquam per quod satis esset probata consuetudo sine alio testium adminiculo, si modo de statuti sententia liquido constaret. Nec enim posset valere consuetudo contra legem scriptam, *l.2. C.qua sit long consuet.*

44 Est enim Principis interpretari, cuius fuit & condere, *l.1. & vlt. C.de legib.*

DEFINITIO XXXII.

Liberi talliabilis defuncti non excludunt dominum si abstineant se bonis patris.

QVi dedititiam & talliabilem conditionem professus fuerat, superstitibus liberis decesserat. Liberi, quibus suspecta erat patris hæreditas, bonis paternis abstinuerant, atque ita sequentis gradus agnatum ad successionem inuitauerant, [1] qui cum subinde bona defuncti vindicaret, controuersiam patiebatur à feudi domino, allegante sibi obuenisse successionem ex lege stipulationis, & iure consuetudinis, non minus quam si defunctus homo talliabilis nullos superstites liberos reliquisset. [2] Quid enim referebat an nulli superessent liberi, an superessent ij, qui succedere vel nollent, vel non possent? [3] Respondebatur, in hac specie anormalæ, vt vocant, & consequenter odiosæ [4] successionis, quæ non tam ex legibus, quam ex contractus lege descenderet, [5] nihil aliud inspiciendum esse, nisi extitisset conditio, sub qua dominus ab initio ad successionem vocatus esset. [7] Eam vero conditionem, quæ illa perpetua & generalis est, si quandoq; dedititium hominem sine liberis, ac sine condiuisoribus mori contingeret, euidenter defeciisse, cum liberos superfuisse constaret, [8] nec obstare quod ij paternam hæreditatem omisissent, quãdo non eo minus verum esset patrem sine liberis non decessisse, præsertim cum liberi, qui in morientis potestate fuerũt, perinde sint & maneant hæredes etiam post abstentionem, atque si nõ abstinuissent, [9] quamuis apud prætorem hæredum loco non habeantur. [10] Huic enim simile est, quod à prudentibus nostris responsum est, cum quis rogatus est sub ea conditione, *si sine liberis decesserit*, hæreditatem alteri restituere, omnimodo excludi fideicommissarium, si vel vnus liberorum superuixit, etiamsi sit exhæredatus, aut qua alia de causa à successione exclusus. [11] Sed hoc mihi longe dissimile videbatur. Qui enim sub deficientium liberorum conditione hæredem institutum grauat, non fauore liberorum conditionem adiicit, sed in odium potius fideicommissarij, & vt ipsi hæredi grauato consulat, ne obstringatur fideicommisso, si liberos superstites relinquat. [12] Proinde vel vno superstite fideicommissarius per defunctam conditionis omnino excluditur, [13] quem porro semel exclusum perpetuo exclusum manere necesse est, quicquid postea de liberis contingat. [14] In ea vero specie, quam tractamus, credendum est adhibitam stipulationi conditionem illam; *Si dedititius homo sine liberis, & sine condiuisoribus decederet*, non odio domini, quem ponimus ipsum sibi stipulatum esse, [15] sed fauore potius liberorum promissoris, quos sibi ipsi prælatos stipulator voluit, non tam vt sibi noceret, quam vt iis prodesset, ne paternam hæreditatem iis inuidisse videretur, si quandoque defuncto patri succedere non recusarent. [16] Proinde si abstinere malint, nihil causæ est, cur eorum rationem habeamus, quibus fauere non possumus, [17] aut cur agnato proximo faueamus, quem conditionis verba nullo modo complectuntur, cum neque ex liberis sit, neque ex condiuisoribus. [18] Itaque visum est in ea successione dominum esse præferendum, ex mente contrahentium, iustaque conditionis interpretatione, tametsi verba repugnare viderentur. [19] Neque adhibendam esse distinctionem, an de personali, an vero de reali talliabili-

talliabilitate tractemus. Omni enim casu sicut eadem successionis domino deferendæ conditio est, ita eandem prorsus ex eadem iuris & æquitatis ratione recipere debet interpretationem.[10] Ita tractatum aliquando fuisse scio, sed quid definitum postea fuerit, compertum non habeo, [Audio tamen postea pronunciatum fuisse, contra dominum, idque solo, vt arbitror odio talliabilitatis.] *Sine die.*

1 Ex beneficio edicti perpetui, *l. ei qui* 12. *& l. necessarius* 57. *de acquir. hared.*

2 Postquam placuit etiam in agnatis successionem esse, §. *placebat. Instit. de legit. agnat. success.*

3 Quo casu de iure domini dubitari non posset, si modo nec vlli condiuisores essent, vt dixi *Defin.* 1. *& pass.* 3. *eod.*

4 *Arg. l. si post mortem* 10. §. *liberi,* iunct. *l.* 1. §. *pen. D. de bon. poss. contr. tab. l.* 4. § *si deportatus, de bon. libert.* * *l. sed & si* §. *si filius l. quæritur,* 38. §. 1. *eod. tit.*

5 Quicquid enim à iure communi exorbitat odiosum est, & ideo nunquam trahitur ad consequentias. *l. quod contra* 141. *de reg. iur. l. quod vero* 14. *D. de legib.*

6 Id est, ex instrumento recognitionis iuncta potestate consuetudinis.

7 Existente enim conditione pura fit dispositio, sicut & deficit ea deficiente, *l. potior,* 11. *vers. videamus in fi. D. qui potior. in pign. hab. l. qui Romæ* 122. §. *Agerius, de verbor. oblig.*

8 *L. filiusfamilias* 114 § *cum erit rogatus, de legat.* 1. *l. ex facto* 17. § *penult. D. ad SC. Trebell.* [Observa tamen conditionem hanc *si sine liberis decesserit,* positam in recognitione talliabilitatis esse realem, & transire in successorem singularem, vsque adeò vt quamuis recognoscens, nullos liberos reliquerit, neque condiuisores vllos, non ideo tamen possit succedere dominus quamdiu tertius possessor viuit: Vt è contrario nihil prodesset possessori decedenti sine liberis, quod recognoscens adhuc viueret, aut superstites liberos reliquisset. Sic enim Senatus noster sæpius, & nouissimè pro N. Ludouico de Reydet. D. de Maningod anno 1608. Sed ex consuetudine sic probata potius quàm ex vera iuris ratione. Conditiones enim omnes sui naturâ sunt personales, *l. à testatore* 109. *de cond. & demonst. l. qui Romæ* 122 5. Agerius *de verb. oblig. l. cùm pater* 77. § *ab instituto* 15. vbi est text. elegans, *de leg.* 2. Iunge *Defin. seq. num.* 6. *Ita Senatus* pro R. D. Petro de Saconey, contra fratres Vincent, circa Cal. April. 1612.]

9 *L. cum quasi* 30. §. *sed etsi sum, D. de fideic. libert. l.* 11. §. *qui sunt in potestate, D. si quis omiss. caus. testam.*

10 *L. si filius* 12. *D. de interrog. in iur. fac.*

11 *d. l. filiusfamilias* 14 4. §. *cum erit rogatus, de legat.* 1.

12 *L. cum pater* 77. §. *volo, de legat.* 2. *l. ex facto* 17. §. *si quis rogatus* 1. *& 2. l. hæredibus* 77. *in princ. D. ad S. C. Treb.*

13 *L. non est sine liberis* 148. *& seq. de verb. signif. l.* 1. *Cod. de condic. infert.*

14 *d. l. hæredibus,* Oldrad. *cons.* 21. incip. *Thema tale est.*

15 Ac proinde qui potuit rei suæ, quam voluit legem, ab initio dicere, *vulg. l. in traditionibus* 44. *D. de pact. l. venditor* 13. *D. commun. prad.*

16 *Arg. l. generaliter* 6. *C. de instit. & substit.* in illis verbis, *liberos eius omni pene fructu paterno defraudari.*

17 Textus est elegans *in d. l. si post mortem* 10. §. *liberi, D. de bonor. poss. contr. tabul.* * Vide Bartol. *in l.* 2. §. *sed si fuit numer.* 1. *D. ad SC. Tertyll. & in l.* 1. §. *si pater, de coniung. cum emancip. liber.*

18 Conditiones enim omnes sunt strictè accipiendæ, saltem hactenus, vt persona numquam extrinsecus suppleatur, *l. si ita stipulatus* 126. §. *Chrysogonus, in fin. de verb. oblig.*

19 Siquidem in conditionib. interpretandis voluntas proferentium spectanda potissimum est, *l. in conditionibus* 20. §. *pater Severianam* 101. *de cond. & demonst.*

20 Vt vbi eadem iuris vel æquitatis ratio est, idem quoque ius constituatur *l. illud* 32. *D. ad legem Aquil. l.* 3. §. *unde etiam, D. de iniust. rupt.*

DEFINITIO XXXIII.

Consuetudines, quæ de talliabilium iure & successione allegantur, probandæ sunt, præterquam in duobus casibus positis in Definitione.

EA quidem, quæ moris sunt & consuetudinis, cum facti sint, probari omnimodo per testes debent,[1] nisi quod vulgo placet, etiam Doctori de consuetudine attestanti credendum esse.[2] Sed si tam notoria sit consuetudo, vt nisi per euidentem calumniam negari non possit, sufficiet allegari eam, nec probari necesse erit,[3] eo nimirum iure, quo cætera omnia quæ notoria sunt, allegatione tantum indigent non etiam probatione.[4] Ergo si quid allegetur, quod ad talliabilium successionum iura pertineat, cum sit iuris non scripti & consuetudinarij, probãdum erit.[5] Excipienda sunt duo tantum. Vnum est, si ea consuetudo allegetur, vt defuncta sine liberis & sine condiuisoribus persona talliabili dominus feudi succedat.[6] Alterum est, si dicatur, Recognitionem ab vno ex condiuisoribus etiam sine mandato factam in consequentiam præcedentis alterius recognitionis, cæteris omnibus condiuisoribus nocere.[7] Sunt enim istæ consuetudinis tam certæ & exploratæ, vt de iis testes audiri (quod nihil nisi maiorum sumptuum materiam adferre posset,) Senatus non patiatur.[8] In cæteris omnibus necessariæ sunt probationes, quoadusque ex Principis vel Senatus auctoritate consuetudines illæ omnes scribantur, quod ad publicam vtilitatem fieri debere sæpius deliberatum vidi, numquam tamen decretum. *Sine die.*

1 Quia scilicet pendent & æstimantur ex facto, quamuis consuetudo ius sit, non factum, vt subtiliter tractat Bart. *ad l. de quibus, nu.* 7. *&* 17. *D. de legib. & in repet. siusd. leg. nu.* 21. *& seqq.* Alex. *cons.* 196. *vol.* 2.

2 Idem Bart. *in repetit. d. l. de quibus, num.* 20. vbi vide.

3 Alioqui calumniis & malitiis indulgeretur, quod numquam faciendum est. *l. in fundo* 38. *D. de rei vindic. l.* 1. §. 1. *si mulier vener. nomin per calumn. in poss. esse dicet. l. in summa* 65. §. 1. *de condict. indeb.*

4 Glos. not. *in clem. appellanti, de appellat.* Guid. Pap. *quæst.* 221. *num.* 4.

5 Quæ enim sunt facti numquam præsumuntur nisi probentur *l.* 2. *l. ab ea parte* 5. *& pass. D. de probat.* Not. *in l.* 2. *C. quæ sit long. consuet.*

6 De qua consuetudine scripsimus *Defin.* 1. 3. [Hanc verò consuetudinem intellige habere locum non solùm si persona, quæ conditionem talliabilem, siue solius rei, siue etiam suæ personæ professus est decesserit sine liberis, Sed etsi possessor qui rem illam à recognoscente acquisiuit. Transit enim res cum sua causa, *l. alienatio* 67. *de contr. empt. l. vnic. C. rem alien. gerent.* Nec obest domino quod recognoscens ipse adhuc viuat, aut quod superstites liberos reliquerit, si modò constet possessorem sine liberis decessisse. *Ita Senatus* iampridem pro D. de Maningo. Et rursus pro D. de Montmayeur, mens. Ianuar. 1611. Dixi *Defin. prox. num.* 8. 3.]

7 De quo vide quæ diximus *Defin.* 3. 3.

8 Cauet enim Senatus quantum potest, quomodo & alius iudex quilibet cauere debet, ne supernacuis sumptibus quisquam ex litigatoribus oneretur, *l. minoribus* 6. *D. de minor. l.* 1. *D. de inoff. testam. l. hæc stipulatio* 14. *in fin. D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

STATVTA DVO VETERA
Sabaudica.

De talliabilibus.

I.

PLVRIBVS fratribus, vel filiis seu liberis fratrum, aut patruo & filiis fratrum in quibuscumque gradibus consanguinitatis attingentibus, tenentibus, habentibus, seu possidentibus vnum abergium à nobis, vel ab aliquo ex vasallis nostris, vel aliis in feudum talliabile, vel censitum, aut aliud ad echeutam, seu manum mortuam obligatum, si & quamdiu ipsum abergium tenebunt sine diuisione, sed in communi, & sub vno foco, seu domicilio contingat alterum vel alteros eorum decedere sine liberis

naturalibus,& legitimis, alio, vel aliis in communione ipsius abergij indiuisi consortibus superstitibus seu superstite, non esse locum echeutæ, seu manui mortuæ portionis, seu portionum dictorum sic decedentium seu decedentis,hoc edicto decernimus, sed potius huiusmodi portionem,seu portiones alij vel aliis superstitibus indiuisis pertinere,& ipsos superstites eo casu sic decedenti,seu decedẽtibus,succedere debere, qui ad totum onus & tributum ipsius abergij remanebunt obligati. Si vero dictos indiuisos homines talliabiles vel censitos, aut alias ad echeutam seu manùm mortuam nobis, vel alteri adstricto, abergium vel res communes & indiuisas eorum diuidere contingat,vel se ab inuicem cum portionibus suis separare,& alterum vel alteros decedere sine liberis naturalibus, & legitimis aliis consanguineis etiam fratribus superstitibus,in ipso casu locum echeutæ, seu manus mortuæ bonorum sic decedentis, seu decedentium hoc eodem edicto censemus adesse, nullumque ius successionis in bonis diuisorum sic decedentium aliis, cum quibus prius consortium seu communionem habuerunt, pertinere, sed ipsa bona ad nos, seu dominos eorundem debere deuenire, & in solidum spectare ex echeuta seu mauu mortua tunc locum sibi vendicante.

---

l 1.

SI qua mulier fuerit per dominum, cuius pater ipsius mulieris,dum viueret,erat homo talliabilis, censitus, vel alius ad escheutam, seu manum mortuam adstrictus, vigore consuetudinis ipsius echeutæ, vel manus mortuæ excluſa seu repulsa à successione bonorum paternorum, hoc edicto decernimus ipsam mulierem sic excluſam eo ipso fore liberam, & exemptam cum tota prole ſua ab omni homagio, echeuta, & manu mortua, ad quos, & quas pater ſuus defunctus tenebatur, sic quod in ipso casu in vita, vel post mortem ipsius talis mulieris dominus patris eiusdem mulieris, vel ipsius domini hæredes nullum ius in persona, vel in bonis ipsius mulieris, prætextu homagij paterni, seu echeutæ vel manus mortuæ petere valeat, vel habere, cæteras autem mulieres, quæ ab hæreditatibus paternis non excluduntur, ad homagia, tributa, & onera hæreditaria adstrictas esse censemus.

TIT. II.

DE COMMVN. SERVO manumiſſ.

DEFINITIO I.

Talliabilis plurium dominorum potest ab vno ex dominis etiam inuito altero manumitti.

SI duorum pluriumve dominorum homo dedititius, quem vulgo talliabilem vocant, ab vno ex iis manumiſſus sit,plenaque libertate donatus,liber fit,& consequenter in solidum,[1] cum pro parte liber esse nemo possit.[2] Coguntur enim socij fauore libertatis ratam habere manumissionem,licet ab eo factam,qui minorem dominij portionem in homine illo habuerat.[3] Plane manumiſſi hominis pretiũ, &,si quid amplius probabiliter interſit,à socio petere non prohibentur.[4] Sic sæpius à Senatu iudicatũ fuisse relatum est, 3.Non. Dec.1588.

1 *L.1.& 2.D.hoc tit.* * Sed intellige si modo sint obseruatæ solemnitates omnes à Iustiniano præscripto *in d.l.1.* Gloriatur enim Iustinianus. *in §. vltim. Iustit. de donat.* se inuenisse viam per quam possit & libertas competere & socio indemnitas conseruari. Ergo via ad illa sequenda est, vt scilicet seruus communis manumittatur,non tanquam proprius,sed tãquam communis: & ille ex dominis qui vult manumittere interpellet socium, vt partem quam habet in seruo vendat socio, certo pretio inter ipsos conuento; aut si socius nolit vendere statuendo per prætorem,& soluendo ei qui partem habebat si solutionem accipere velit, & si recuſet obsignando. Quibus demum factis omnibus libertas dari poterit & data competet,non ergo erit liber is qui ab vno tantum ex dominis manumiſſus est quousque precium sit solutum socio, aut saltem oblatum vt in terminis tenet glos. *add. l. 1.* quam sequitur Bald. *ibidem* & Ioann. Faber ad hunc titulum nemine penitus contradicente. Proinde ante solutionem vel obsignationem precij, quamuis post manumiſſionem talliabilis decesserit, dominus commissum peteret, perinde ac si manumiſſio nulla vnquam facta fuisset, Cùm tamen si adhuc viueret,posset oblato quandocumque & soluto vel obsignato precio condominum remittentem adigere aut manumiſſionem à domino factam ratam habere cogeretur, quomodo in hac definitione scriptum est: quæ ita omninò accipi debet, non vt quoquomodo facta manumiſſio ab vno ex dominis etiam ignorante socio profit ad dandam libertatem seruo communi, præsertim si proprium eum putabat non communem, & quasi proprium manumiſit non quasi communem. Proinde si aliter factum sit, remanet incorrectum ius vetus, vt pars quàm habuit manumiſſor in seruo debeat alteri socio accrescere, *dict. §. vltim. Instit. de donat. & dict.l.1. hoc tit.*

2 *L. si pariter 9. in fin. D. de liber. caus. l. iudicata 29. D de except. rei iudic.*

3 Quamuis quod ad alias causas pertinet potior sit in re communi causa prohibentis, *l. Sabinus 28. in princip. D. commun. diuid.*

4 *dict. l. 1. & 2. C. hoc tit. l quidam ita 25. §. si quis seruum, D. ad SC. Trebell.*

TIT. III.

DE LIBER. CAVS.

DEFINITIO I.

Manumiſſo ab hærede in præiudicium fidicommiſſi conseruatur ingenuitas, sed pretium fidicommiſſario præstari debet, A quo, & Quantum.

CVM hæres fiduciarius[1] hęreditatem post mortem ſuam restituere rogatus hæreditarium seruilis conditionis hominem, quem nos talliabilem appellamus, accepto vili pretio,manumiſiſſet, ac postea fideicommiſſo restituto hunc ipsum fideicommiſſarius in libertinitatem vindicaret, quasi in fraudem fideicommiſſi perperam data libertate,[2] quæ non magis dari potuerat, quam aliud quicquam ex hæreditate distrahi,[3] *Senatus* ingenuitatis fauore motus, cuius causa semper præcipua esse debet,[4] pro ea pronunciauit,[5] hoc tamen addito temperamento, vt rogatus hæres acceptum pretium ex causa fideicommiſſi reddere cogeretur,[6] Itemque vt quanto minori pretio facta manumiſſio probaretur,ex bonis manumittentis hæredisve eius, aut si non sufficerent ex ipsius manumiſſi facultatibus ad eam vsque quantitatem, quæ Edicto De manumiſſionibus præscripta est, fideicommiſſario sarciretur,[7] inspecto scilicet quantum manumiſſus in bonis haberet iudicati tempore, non quantum habuisset tum,cum manumittebatur,[8] propterea quod minus iusto pretio ab initio facta manumiſſio fuisset.[9] Alioqui non ex eo solò, quod manumiſſi facultates post acceptam libertatem excreuiſſent, augendi quoque pretij necessitatem

Senatus

Senatus iniunxisset. [10] Sed & quicquid manumissus fideicommissario ex ea causa præstare damnatus esset, manumissoris hæredem ex stipulatione in contractu appositâ, adeoque ex natura contractus quasi euictionis nomine ipsi restituere debere placuit. [11] *Ita Senatus* pro Joanne Darderio, contra D. Marchionem. Aquenem anno 1579.

1 Sic enim nostri vulgo appellant eum, qui de restituenda hæreditate rogatus fuit, quamuis non satis recte, vt scripsi alio loco. Fiduciarius enim hæres proprie ille est, qui nudo tantum nomine hæres est, nec nisi tanquam nudus minister electus ad restituendam alteri hæreditatem, *vt in l. Seius Saturnius, 46. D. ad SC. Trebell.* quomodo & fiduciarium legatarium possemus dicere in specie *l si quis Titio 17. de legat 2.*

2 Vt in specie *l quidam ita 25. §. si quis seruum, D. ad SC. Trebell.*

3 *L. vlt. §. sin autem sub conditione,* iunct. *Authent. res quæ, C. commun. de legat. l. vlt. §. vlt. de legat 2.* Nisi cum iubetur quis restituere quod supererit ex hæreditate, *vt in l. deducta 58. §. fin & vltim. D. ad Trebell.* quibus tamen verbis bonam idem inesse constat, *l. Titius 54. eod* Iunge *l. Imperator 50. eod tit.*

4 Cum nihil aliud sit ingenuitas quam plena libertas, qualem omnibus hominibus natura dedit, *l. 1. & tot. tit. D. de natal. restit. l. 3 in princ. l. vlt. in fin. D. si ingen. esse dicet.*

5 Solent enim & debent iudices fauere libertatibus, *l. 3. in princip. D de alien. iud. mut. caus fact. l. inter partes 38. D. de re iudic.*

6 Vt in specie *d. §. si quis seruum, l. 25. D. ad SC. Trebell.*

7 Ex generali ratione posita *in d. §. si quis filium,* ne scilicet factum hæredis damnum adferat fideicommissario. Cui nec hæredis ignorantia nocere deberet, nec eius qui manumissus fuit, quo minus saltem fideicommissario pretium præstaretur, *d. l. vlt. §. vlt. de legat. 2.*

8 *Arg. l. quæsitum 30. D. de pecul.*

9 Vt quod ab initio perperam factum est ad æquitatem suam & æqualitatem redigatur, *arg. l. maioribus 3. C. commun. vtrinsque iudic.*

10 Poterat enim æque accidere, vt facultates decresceret, nec est audiendus qui petit id, cuius contrarium non fuerat postulatum, *l. pen C. de solut. l. si pater puellæ 12. C. de inoff. testam. l. de fideicommisso 11. C. de transact.*

11 *Arg l si in venditione 60. l. Seia 73. & pass. D. de euict.*

DEFINITIO II.

Infeudatio facta per Principem quamdiu adprobata non est non impedit ne interim possit Princeps manumittere talliabilis eius feudi.

PRinceps castrum quoddam cum iurisdictione cæteris que iuribus omnibus vasallo in feudum concesserat, literisque in eam rem iam conscriptis subscriptisque, sed nondum à rationalium ordine adprobatis, &, vt loquuntur, homologatis, [1] hominem dediticiæ & talliabilis conditionis in plenam libertatem restituerat. Defuncti post manumissionem hæreditas non ad vasallum ex infeudatione, tametsi iam tum approbata viresque suas sortita, sed ad testamentarios aut legitimos hæredes pertinebit. [2] Libertatem enim, quæ medio tempore vtiliter data est, & bona fide, reuocari ex postfacto non posse constitit. [3] Nec solum si infeudationis literas ea lege Rationales adprobauerint, ne quid præiudicij fieret præcedentibus manumissionibus, [4] sed etiam si simpliciter literarum formam sint secuti. [5] Nam cum ante approbationem à Rationalibus factam non valeant eo iure, quo ex Principum nostrorum edictis vtimur, [6] consequens est, vt medio tempore habuerit Princeps manumittendi facultatem, [7] & secuta rationalium adprobatio in præiudicium iuris interea tertio quæsiti ad diem concessionis non retrotrahatur, [8] tametsi hoc ipsum literis expressum sit, vt à die concessiones vires accipiant. Illa namque clausula ad ea dumtaxat referri debebit, [9] quæ in eodem statu manserit. [9] *Ita Senatus* pro hæredibus Joannis Parisot, contra D. de Dortans 1592. Tractatumque rursum & relatum est in relationibus libellorum, 14. Calend. Jul. 1593.

1 Quam tamen adprobationem & homologationem sequi necesse est, vt sequitur in Definitione.

2 Iure scilicet communi, quo is, qui plenæ libertati & ingenuitati restitutus est, habet hæredes eos quos habere vult, siue testamentarios, siue legitimos, *l. verbis legis 120. l lege obuenire 130. de verb signif.*

3 Cum libertas quæ semel competiit numquam reuocetur, *§. sin cui. Instit. de eo cui libert caus bon addic. l. quidam ita 25. §. si quis seruum, D. ad SC. Trebell.*

4 Nec enim beneficia Principis vnquam debent trahi ad alienam iniuriam, *l. 4. C. de emancip liber. l. 2. §. merito, & § si quis à Principe, D. ne quid in loc public.*

5 Nam & in dubio ea est facienda interpretatio, quæ tertij ius non lædat *d. §. si quis à Principe, l. Paulus notat 8. D. de præscr. stipulat.*

6 Quibus expressim cautum est, vt non prius valeant huiusmodi concessiones & infeudationes, quam fuerint homologatæ.

7 Tanquam qui toto eo medio tempore fuerit interim dominus.

8 Non enim fit retroactio cum medium est habile, *l. pen, D. rat. rem haber. l. potior 11. D. qui potior in pign. hab.*

DEFINITIO III.

De talliabilibus ad misericordiam, & de adscriptitiis, qui bona aliqua acceperunt, vt se tales profiterentur, & an relictis bonis possint libertatem recuperare?

LIber homo libertatem suam certo precio vendere non potest, neque donatione aliove vllo contractus genere amittere, [1] quia membrorum suorum nemo dominus est, [2] adeoque nec si se tanquam seruum ab extraneo vendi passus sit. Id enim Leonis nouella constitutio induxit. [3] Idem est quod ad eam hominum conditionem attinet, quos vulgo talliabiles, latine dediticios non male dicere possumus. Etsi enim hi minus proprie serui dici debeant, quippe qui inter viuos liberum de rebus suis disponendi arbitrium habeant, [4] negari tamen non potest, quin seruis proxime accedant, [5] illamque naturalem libertatem, quæ hominibus omnibus communis est, [6] valde imminutam habeant, vt quibus interdicta sit libera testamenti factio, ex qua ius potissimum libertatis & ciuitatis æstimatur. [7] Inde est quod ex iis plerique dicuntur talliabiles ad domini misericordiam & voluntatem, quo quid seruilius potest esse, & abiectius? [8] Quare quod olim in veris seruis constitutum legimus, non abs re ad hoc hominum genus accommodatur, [9] præsertim inter Christianos, apud quos iniquiores sane videri debēt huiusmodi pactiones, per quas libertatis iura aut amittantur prorsus aut infringantur. [10] Alia eius conditio est, qui bonis immobilibus ab alio acceptis adscriptitium se professus est, quæ talliabilium nostri temporis origo fuisse videtur. Liberum enim fuit domino, quam voluit legem ab initio rei suæ dicere, [11] sibique debet imputare, qui res alienas ea lege nanciscí maluit, [12] vt se ab inopiæ metu liberaret, quam perpetua mendicitate laborare. [13] Nec iniqua conuentio est, vt si quid ex iis bonis eorúmve fructibus, aut ex industria circa ea bona is acquirat, qui nihil antea habebat, totum id ad eum perueniat, ex cuius liberalitate profecta est acquirendi occasio, si nulli liberi supererunt. [14] Quanquam & hoc quoque casu humanius est, vt si adscriptitij hominis liberi parati sint non tantum ea bona, quæ à domino parens habuit, sed etiam quod ex iis aut eorum occasione quæsitum est derelinquere, pleniſſimam libertatem recuperare debeant, quam haberent si pater numquam adscriptitius fuisset. [15] Quod & plerisque locis obtinet, maxime apud Burgundos

apud quos extat consuetudo scripta, vt ipse etiam talliabilis, derelinquendo mansum, vt vocant, recipiat libertatem. [15] Non tamen apud nos idem obtinet, quia conditio hæc, vt ita dicam, talliabilitatis magis personæ iohærere intelligitur, quam rei personamq; ipsam & afficit & inficit. [17] Ergo, vt ad propositum redeamus, si quis accepto pretio talliabilem se fecerit, non magis valet pactio, quam si libertatem suam omnino vendidisset. [18] Et quamuis sequatur recognitio, & homagij præstatio, si tamen constet de initio & titulo illo vitioso, ex quo actus illi secuti sint, non debent nocere quæ malum initium habuerunt. [19] Non idem esset si adscripticius factus proponeretur. Illo enim casu etsi sola confessio aut scriptura non sufficeret, nisi aliis suffulta adminiculis, [20] tamen interuenisse stipulationem satis esset, nec aliud adminiculum requireretur. [21] *Ita Senatus* in causa D. de Loysin, & fratrum Perrucaz, 6. Calen. Febr. 1595.

1 *L. nec si volens 6. l liberos 39. C. hoc tit.*

2 *L. liber homo 13. in princ. D. ad leg. Aquil.*

3 *Novell. 59. cui titulus est, Abrogat leg. qua homin. liber. se vender. permitt.* Olim namque aliud iuris fuit, *l. 5. §. 1. D. de stat. homin.*

4 Ideoque cogniti sunt iuri ciuili, & prætorio, quod de veris seruis similiter dici non potest, *l nullo modo 7. D de leg. Corn de falsi. l qui testamento 21. §. seruus, D. qui test. facer. poss. l. quod attinet 32. de regul iur.*

5 Sic enim viuunt liberi, vt pene serui mori videantur, vt scripsimus *in tit de dedit. libert. tollend.*

6 *L. 4. D. de iustit. & iur.*

7 Quia testamenti factio est ius succedendi, siue ex testamento, siue ab intestato est ex legibus, *l. 3. qui testam. face. poss. l. verbis legis 120. l lege obuenire 130 de verb signific.*

8 *L. si libertus ita iurauerit 30. D. de oper. libert. Lob es alienum 12. C. de oblig. & action.*

9. Argumento ducto tanquam à simili, quod in iure valet, *l. ideo quia 27. D. de legib.*

10 *Arg. l. Titio centum 71. §. Titio centum, de condict. & demonstr.* iunct. *l seruus 7. in fin. D. de serv. export.*

11 *L. in traditionibus, 48. D. de pact. l. venditor 13. D. commun. prad.*

12 *L. vlt. C. de pact int. empt. & vendit.*

13 Hoc enim maluisse videtur, inquit, *l si cogente 22. D. de vit. iust.*

14 Nam & alij quam domini acquiri potest, dummodo ex re eius acquiratur, *l. qui bona fide 23.* iunct. *l. liber homo 19. D. de acquir. rer. domin.*

15 *Arg. l. euenit 6. & l seq §. vltim. D. de damn. infect. l. in cum quo 7.* vbi Bart. *de aqua & aqu. pluu. arc.*

16 Vt videre est apud Chasan. *tit. de mainmorte.*

17 Itaque hoc casu locum habet quod dici solet, eum qui ex facto suo conuenitur non liberari rei cessione, *d. l. in cum quo 7.* vbi not. *D. de aqua, & aqu pluu. arcend.*

18 Quod supra diximus esse prohibitum Nouella Leonis *59 de quæstum 3.*

19 Cuiusque enim contractus initium spectari debet, *l. 1. §. si seruus, de pos. l. si procuratorem 8. D. mandat. l 3. §. scio, in fin. D. de minor.*

20 *L cum scimus 22. C. de agric. & censit. lib. 11. tit. 47.*

21 Dummodo non esset facta stipulatio sine causa. Alioquin doli mali exceptio obstaret. *l 2. §. circa, D. de doli mal. except. l si quis cum aliter 56. D. de verb. oblig.*

DEFINITIO IV.

Geminata professio talliabilitatis, si modo facta sit ex interuallo, inducit probatque talliabilitatem.

EX eo quod quis se adscripticium, aut, quod hac parte idem est, talliabilem professus fuit, si causa professionis nulla sit, non probatur talis, nisi secutus sit aliquis effectus eiusmodi professionis, aut alia adminicula concurrant. [1] Inter cætera vero adminicula illud vnum non minimum est, si geminata sit confessio & recognitio, [2] sed geminata tum demum intelligenda est, cum inter vtramque interuallum aliquod intercesserit. [3] Nam si posterior in continenti facta sit, vna eademque cum priore esse videbitur. Dici enim solet ea quæ in continenti fiunt inesse videri. [4] Sed etiã eodem aut sequenti die secundus contractus celebratus sit, magis est, vt fraudis vel metus præsumptio, quæ impedit ne sola professio prima sufficiat, durare videatur, [5] nec satis per posteriorem purgata esse, præbeatque potius ea geminatio tam paruo distincta interuallo maiorem doli suspicionem. [6] Itaque decendium saltem intercedere oportebit. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Textus est *in d. l. cum scimus 22. Cod. de agric. & censit. lib. 11. tit. 47.* [*] Vnica tamen recognitio talliabilitatis sufficit cum secuta est præstatio homagij aut quid aliud simile & æquipollens per quod appareat recognitionem effectum habuisse.

2 Solet enim geminatio multum prodesse, vt appareat serio quid factum esse, non inconsulto & per errorem, *l si mulier 22. D. ad SC. Velleian.*

3 Quomodo necesse est biennium intercedere in specie, *d. l. si mulier.*

4 *L. iuris gentium 7. § quinimo, D. de pact. l. lecta 40. vers. dicebam, D de rebus credit.*

5 Magna enim præsumptio est, extortum esse per vim aut metum id, quod antea non debebatur, cum nemo suum iactare præsumatur, *vulg l cum de indebito 25. D. de probat.*

6 Cum dolus probetur etiam ex coniecturis, *l. dolum 6 C. de dolo.*

7 Quod tamen modicum tempus dicitur *in l promissor 21. D. de const pecun.*

DEFINITIO V.

Neque iurisdictionabilis neque talliabilis quisquam fit ex sola recognitione, nisi vel precedente iusta causa, vel secuta homagij præstatione.

QVemadmodum in rerum incorporalium alienatione sola transferendi dominij causa & voluntas non sufficit ad dominium transferendum, sed traditionem sequi omnimodo necesse est, [1] ita cum de iuribus & rebus incorporalibus agitur, [2] puta si quis iurisdictionem in alium velit acquirere, non sufficit de eo iure acquirendo tractatum & contractum esse, id est, quod alius nouæ istius iurisdictioni se subdiderit subditumque esse velle professus sit, sed præterea eius patientiam [3] interuenisse oportet, hoc est, vt actum aliquem iurisdictionalem à domino illiusve officialibus in se exerceri passus sit. [4] Alioqui non prius iurisdictionabilis, vt vocant, dici debebit. [5] Sic nec talliabilis ob id solum, quod talem se recognouerit, etiam præcedente causa, [6] nisi secuta sit homagij præstatio, aut quid aliud simile in consequentiam contractus præcedentis. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. traditionibus 20. C. de pact. l. nunquam nuda 31.* iunct. *l traditio 20. D. de acquir. rer. domin.*

2 Iura enim sunt res incorporales, *l. 1. §. vltim. D. de rer. diuis.*

3 Quoniam in corporalibus patientia pro traditione est, *l. 3. in princip. D de vsufruct. l si quis diuturno, 10. D. de seruit. vindic.*

4 Nemo enim sola voluntate statum suum mutare potest.

5 Quam semper præcedere necesse est, ne obstet exceptio doli, *l. 2. §. circa, D. de doli mal. except.*

6 *L. cum scimus 22. C. de agric. & censit. lib. 11. tit. 47.* [*] Vide Guid. Pap. *quæst. 315. & 316.* Pone exemplum, si quis immunitatem habuerit per longum tempus ab onere sufferto, quæ omnibus liberis hominibus bona talliabilia possidentibus indici solet & debet.

DEFINITIO VI.

Non potest quis duorum in solidum esse homo ligius aut talliabilis, potest tamen esse talliabilis homo vnius, & iurisdictionabilis alterius.

QVi se vnius domini hominem ligium & liberum professus est, alterius domini seruum adscripticium se

tium se profiteri non potest aut talliabilem, quoniam id sine prioris domini detrimento fieri non posset, cuius conditionem alterius facto deteriorem fieri non oportet. [1] Duorum autem homo in solidum esse nemo potest. [2] Aliud erit si non domino, sed tantum iurisdictioni alterius subiectus erat. Distincta namque sunt iura iurisdictionis & homagij, siue ligij, siue talliabilis. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. 2. l fin. & vlt. D. de natal. restit. L. 2. D. quod vi aut clam, l. 1. D de alien. iudic. mut. caus. fact l Granius 71. § penult. D. de iudicatis.*

2 Guid. Pap. *quæst. 315. & seq.* sicut nec alterius villius vel duo in solidum domini esse possunt, *l. 5 § si duobus vehiculum, D commod. l de hæreditate. § pater D de castrens. pecul.*

3 Cum nihil vetet esse quem iurisdictionabilem, vt aiunt, vnius & talliabilem alterius, quod quotidie accidere videmus.

DEFINITIO VII.

Professio talliabilitatis per patrem facta nocet liberis postea quæsitis, sed non iam natis nisi sint patris hæredes, & de iis specialiter pactus sit pater.

QVo casu patri permissum est, vt libertatis suæ causam deteriorem faciat, vt puta adscriptitiæ seu talliabilis conditionis assumptione, iis nimirum interuenientibus, quæ proximis Senatusconsultis necessaria esse diximus, [1] sibi quidem nocet liberisque ex se postea susceptis, [2] sed iis, qui ante nati fuisse proponuntur, nullo modo nocere potest, [3] nisi patris hæredes proponantur. Id enim est quod facit, vt eadem cum patre persona esse existimentur, [4] ideoque non quidem patris conditionem sequi, sed factum ipsius ratum habere debeant. [5] Nec tam patris factum hoc casu nocet liberis quam proprium, quod paternam hæreditatem agnoscendo se vltro obligauerint. [6] Quod ipsum tamen ita intelligendum est, si de iam natorum quoque conditione pater pactus fuerat. [7] Alioqui si de se tantum suisque liberis egerat, credibile est de iis liberis cogitatum, quos naturæ iurisque ratio patris cogeret sequi statum, id est, qui postea nascerentur. [8] Itaque ante nati sicut antiquam patris conditionem retinent, quæ fuit cum nascerentur, non nouam sequuntur, quæ ex patris voluntate superuenit: Ita neque ex paternæ hæreditatis aditione obligari possunt, vt quicquam de se præstent, cum nihil pro ipsis à patre promissum sit. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l. cum scimus 22. Cod. de agricol. & censit. lib. 11. tit. 47.*

2 Cum hæc in re, vt in aliis fere omnibus, filius patris conditionem sequatur, vt dixi *Definit. 9. supr. de dedit. libert. tollend.*

3 Cum ius iam quæsitum liberis auferri iis non possit per factum & voluntatem patris, *l emancipatum 7. §. 1. l. filiam 9. D. de Senator. l. 2. C. de libert. & eor. liber.*

4 *Nouell. 48. de iureiur. à morient. præst. in princip.*

5 *L cum à matre 14. C. de rei vindic. L vindicantem 17. D. de euict. l. venditrici 3. Cod de rebus alien. non alien l. ex qua persona 149. de reg iur.*

6 *L. necessarius 57. de acquir hæred. l paterfamilias 28. de reb. auctor. iudic. possid aliter l. 13. de priuileg. credit. l. quæ dotis 33. D. solut matrim.*

7 Necessario scilicet & postquam de se pactus fuit, alioqui non posset pater ingenuus manens filios suos etiam hæredes facere talliabiles; *argum. L transactione matris 38. Cod. de transact.*

8 Verba enim generalia sunt ciuiliter & fauorabiliter quantum fieri potest intelligenda, *l. si cui simplicius 9. D. de seruit.* iunct. *d. l 2. C. de libert & eor. liber.*

9 Prius enim est, vt aliquid pro iis pater promiserit, quam vt possit quæri, an factum patris præstare teneantur, aut an ex patris promissione teneri possint?

TIT. IV.

DE PRAESCRIPT. QVAE pro libert. compet.

DEFINITIO I.

Quanam temporis præscriptio possit sufficere pro ingenuitate aduersus talliabilitatem.

VT dediticiam, &, vt loquuntur, talliabilem conditionem professus est, nullius temporis quantumcunq; longissimi spacio præscribere potest, [1] nec si centum annorum curricula effluxerint. [2] Imo nec heres eius, siue proximus, siue remotior, [3] nisi præscriptionis initium dari possit ex interueniente bona fide, vtputa si vidente domino & non obstante eius contradictione gesserit se pro libero, [4] aut si iustam causam habuit gerendi se pro tali, etiam inscio domino. [5] Finge larem eum collocasse in ciuitate libera, in eaque moratum esse per tantum tempus, quantum ex priuilegio ciuitatis necesse sit ad plenam libertatem consequendam. [6] Neque enim sui fortum fecisse aut in dolo malo esse dicendus est, qui iure publico & omnibus exposito vtitur. [7] Idem erit si probetur, ob acquisitionem fundi talliabilis, cuius incapaces sint homines liberi, exactam ab eo præstationem, quam *suffertam* vocant, quæ nunquam à talliabilibus exigitur, [8] præsertim si huiusmodi præstationem is exegerit, aut officiales eius, qui libertatem etiamsi non competiisset dare potuit, [9] aut si cum hic dominus talliabiles suos vndique perquireret ad profitendam conditionem, hunc qui præsens erat, & in eadem prouincia sciens præterierit. [10] His casibus & aliis, si qui sunt similes, triginta aut ad summum quadraginta annorum præscriptio sufficiet, [11] ab eo die computando tempore præscriptionis, quo malæ fidei suspicio purgata sit. [12] Nam quandiu mala fides subest, quæ etiam in heredes & vniuersales successores transit, [13] præscriptioni locus esse non potest, ex vulgata pontificij iuris regula: [14] *Ita Senatus* in causa N. Franciscæ Crassus viduæ N. Dn. de Nouuelle, contra procuratorem fiscalem Gebennensem, 4. Id. April. 1593.

1 Propter malam fidem, cum suam conditionem ignorare non possit, nec proprij facti ignorationem obtendere, *l. quamquam 7. ad SC. Velleian. l. cum scimus 22. C. de agric. & censit. lib. 11. tit. 47. nec rursus præscribere cum mala fide, cap. possessor, cum ibi not. de regul. iur. in 6.* Iunge *l cum notissimi 17. §. vlt.* ibi, *vel quoscunque alios annos, C. de præscript. 30. vel 40. annor. l. 1. & 2. C. hoc tit.* * Non enim præsumitur titulus ex solo lapsu temporis Balbus *in 3 part. 4. part. princip. quæst. 10. in suo tractat. de præscript.*

2 Quia nullo tempore præscribit mala fidei possessor, *d. cap possessor, de reg. iur. in 6.* * Ideo non potest inchoare præscriptionem à seipso quia est in mala fide, Guid. Pap. *quæst. 315. & 316. ex dict. l. 1. & 2.* vbi ob hanc causam concipit quæstionem de filio tantum recognoscentis non de ipso recognoscente.

3 Quia cum heres in vniuersum ius succedat, ignorationem sua defuncti vitia non excludit, *l. cum heres 11. D. de diuers. tempor. præscr. l. vicia 11. C. de acquir. possess.*

4 Not. *in l. 1. C. de seru. fugit.* * *ad l. 1. Cod. de seruit. & aqu.* vbi Bart. *num 1. & 2.* & Bald. *in 2. part. 4. part. princip. quæst. 5. num. 12.* Fab. *ad §. æque de action.*

5 Alioqui non potest compleri præscriptio, quæ nec initium vnquam habuit, *argum. l. Titio vsufructus 96. de condit. & demonstr.* * Quotiescunque autem obicitur præscriptio semper incumbit ei qui obicit vt det initium aliquod præscriptionis, quia non potest compleri præscriptio quæ nunquam

feit inchoata, *l si in diem* 46. *dict. l Titio vsusfructus de cond. & demonstr. l.* 1. *in fin.* iunct. *Auth. nisi triennale, Cod de bon. matern. l in rebus* 30. §. 1. *de iur dot.*

6 Sunt enim huiusmodi plerǽque apud nos ciuitates, quæ tale priuilegium habent restituendæ suis ciuibus ingenuitatis.

7 *L. si duorum* 52. *D. de act. empt. l. nullus videtur* 55. *de reg. iur l. quid sit* 17. § *apud Labeonem, de ædilit edict.*

8 Sed ab iis tantum, qui sint eius conditionis, vt rem talem & sic affectam in bonis suis habere non possint.

9 Est enim hæc tacita quædam ratihabitio, cum non minus facto, quam verbo possit quis voluntatem suam declarare, *l. non tantum* 5. *D. rat. rem haber.*

10 Nec enim quisquam diligens paterfamilias suum iactare præsumitur, *l cum de indebito* 25. *D de probat.*

11 *Arg. l sicut* 3. *& seq. C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

12 Vt iustum sit initium præscriptionis, *d. l.* 2. *C. hoc tit.*

13 Ex ratione scilicet iuris etiam ciuilis, *d. l. cum hæres* 11. *de diuers. temp præscr.* * quamuis velit hæres præscriptionem à sua persona inchoare, Balb. *in* 2. *parte* 3 *princip. quæst.* 12. *num.* 13 *vsque ad fin.* vbi concludit ex communi opinione quod hæres neque ciuili iure, neque canonico potest præscribere eo casu quo defunctus non poterat.

14 *d. e possessor* Tenetur enim hæres conscientiam defuncti exonerare. Not. *in c. vigilanti & vlt. Extr de præscript.*

DEFINITIO II.

Solutio eius præstationis quam suffertam vocant, prodest ad inchoandam ingenuitatis præscriptionem, non autem ad dandam ingenuitatem & plenam libertatem.

AD rem vero non pertinebit, si is, qui soluit sufferam, non dixerit se talliabilem: non enim idcirco dolo malo fecisse videbitur. [1] Nam quod dici solet dolum argui, non solum ex falsa expressione, sed etiam ex taciturnitate, cum quis tacet ea, quæ si expressa essent, alius verisimiliter non ita fuisset contractaturus, [2] non habet locum, quando tacitum, id est, quod alius contrahens scire debuit. [3] Qui enim certus est aut esse debet, amplius certiorandus non est, [4] & qui cum alio contrahit ignorare non debet conditionem eius cum quo cõtrahit. [5] Multo minus autem dominus contrahens cum homine suo talliabili. [6] Cæterum solutio sufferæ non prodest ad dandam libertatem; [7] sed tantum ad inchoandam præscriptionem. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Non enim seipsum vltro prodere cogitur, *vulg. l. minus grave* 7. *C. de testib. l. vlt. C. de edend.*

2 *L. quæro* 39. *D de actim empt. c. super literis, de rescript.* Iunge *l Iulianus* 13. §. *idem Iulianus* 6. *l si sterilis* 21. §. 1 *eod. tit. de action. empt.*

3 *L. quæritur* 14. §. *vltim. D. de ædilit. edict.* iunct. *l.* 1. §. *si intelligatur, eod.*

4 *Cap eum qui certus est. de reg. iur. in* 6.

5 *L qui cum alio* 19. *de reg. iur.*

6 Cum habeat penes se instrumenta professionis, ex quibus possit esse instructus, *arg. l.* 2. *D. de edend.*

7 Nec enim libertas datur nec fit manumissio, nisi certis & legitimis modis, inter quos hic non est, vt constat *ex tit. D qui sine manumiss. ad libert. peruen.*

8 Nimirum, quia inducit bonam fidem.

DEFINITIO III.

AN autem, quibus casibus præscriptio locum habere potest, scientia domini requiretur? [1] Minime, si modo decennium effluxerit, quo durante ciuilem hominis sui possessionem dominus retinere potuit. [2] Subducendum enim est decennium illud, quia nec ante decennium ciuilis possessio amissa intelligitur, [3] nec interim nocere domino debet possessio, quæ clandestina & vitiosa est. [4] Sed & quibus casibus Principis scientia necessaria est, vt contra eum currant tempora præscriptionis, officialium scientiam sufficit interuenisse. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sic enim obseruatur, cum agitur de seruitute, *l.* 2. *C. de seruit. & aqua l. si quis diuturno* 10. *D si seruit. vindic.*

2 Cravet. *de antiq. temp part.* 4. *c. absolutus, num.* 28. 29. *&* 31. post Bald. *ad l.* 1. *C. de seru fugit.*

3 Bart. & alij *ad l si id quod* 25. *l. si de eo* 41. *& l fundi* 33. *D. de acquir poss.*

4 Quia possessio vitiosa prodest aduersus extraneos quidem, *l. vlt. D. de acquir poss.* sed non aduersus dominum, *l.* 1. 5. *vle l.* 2. *D. vti possid*

5 Boet. *decis.* 264 *nu.* 19. post Bart. *in l. licitatio,* §. *fin de public. & vectigal.*

DEFINITIO IV.

De priuilegio, quod habent plerǽque ciuitates, vt suos per annum & diem incolas natalibus & ingenuitati restituant.

SI tale priuilegium habeat ciuitas, quale apud nos habet Necientis, [1] vt quisquis in ea per annum & diem steterit, plene liber fiat & remaneat, quamdiu in eadem ciuitate domicilium retinuerit, non aliter transmittit libertatem ad liberos, [2] quam si ipse in ciuitate moriatur, tametsi proponãtur liberi eo tempore concepti & nati, quo pater eorum in ciuitate morabatur, [3] quia quoties successiui temporis tractũ habet conditio, ita demum impleta videtur, si duret nec vnquam deficiat. [4] Quid igitur, si postquam per annum & diem in ciuitate pater steterit, & in ea etiamnum manens vrgeatur à domino, vt pristinam conditionem profiteatur? An recusare poterit eo colore, quod iam ex priuilegio plenam libertatem sit consecutus? Minime, [5] quia temporalis & reuocabilis libertas est, [6] cum mutata quandocumque ciuitate recasurus sit in seruitutem. [7] Ideoque verum est interea, & quamdiu hoc ipsum incertum est, an in eadem ciuitate perpetuo mansurus sit hic, qui nunc se dicit liberum, interesse domini, professionem illam fieri pristinæ conditionis, vel ob id maxime, vt eueniente successionis casu, [8] saluas habeat iuris sui probationes, [9] quæ sola vetustate plerumque intercidunt, [10] cum ignoratur, an qui vltimi defuncti sunt, & de quorum bonis agitur, originem suam traxerint abiis, qui se talliabiles professi fuerunt. [11] Plane libertatis ex priuilegio iam competentis iura non ob id subiata videbuntur, quod eadem quæ antea fuit conditio, iterum recognitio facta & domino profutura sit eo casu, quo talliabilem hunc extra liberam ciuitatem mori contingat. [12] *Ita tractatum est* in eadem causa. Junge SC. 8. sup. de diuers. rescript. & iampridem pro Dom. de Flassieu, contra fratres Mugnier Burgenses. *Sine die.*

1 Et aliæ plerǽque liberæ ciuitates, quę ideo liberæ, & vulgo francæ appellantur. Dantur enim hæc priuilegia, vt non solum ciuibus, sed etiam liberis hominibus repleantur ciuitates, *arg. l.* 1. *D. solut. matrim.*

2 Quamuis ea necessitas in certo loco commorandi videatur ius libertatis quodammodo infringere, *l. Titio centum* 71. §. *Titio genero, de cond. & demonst.*

3 Quo casu videtur ius semel quæsitum liberis non posse iis auferri ex facto patris, *l. vltim. D. de pact. l filiam,* 9. *D. de Senat.*

4 *L.* 1 *C. de legat.* 3. *l.* 3. *C. de inst.* Et hoc demum casu locum habet, quod dici solet non videri conditionem impletam, quæ non durat impleta, *l. si quis ita legauerit* 8. *& ibi notat. D. de condit. & demonst. l Seio* 10. *l. Mania* 13 §. 1. *de ann. legat.*

5 Non enim potest videri omnino impleta conditio, quamdiu potest deficere, & ideo tamdiu expectanda est, *l. hac conditio* 10. *D. de cond. & demonstr. l. si ita fuerit* 13. *D. de manumiss. testamen.*

6 Propter verba priuilegij, quæ sunt extensiua, *l.* 1. §. *si nemo, &* §. *si quis adita, l filij* 6. §. 1. *D. ad SC. Trebell.*

7 Aut potius priuilegij beneficium amissurus, ita vt eo libertas nunquam competisse videatur. Est enim difficilius, vt libertas impediatur ne possit competere, quam vt quæ competit reuocetur, § *si is qui, Inst. de eo cui libert. caus bon. addic.*

8 *Vt in specie l. in lege 40 D. ad leg. Aquil.*

9 Debet enim curare magistratus, vt rerum probatio salua sit, *l. curent 22. D. de testib.*

10 *L. si arbiter 18. D. de probat. & d. l. in lege 40. ad leg. Aqui.*

11 Proinde non defi.it ius, sed plerumque probatio, *vt in l. duo sunt Titij 30. D. de testam. tutel.* cum non entium & non apparentium idem sit iudicium, *§. si aduersus, Inst. de nupt.*

12 Semper enim inspiciendum est qua mente quid fiat, cum actus non operentur vltra intentionem agentium, *l. non omnis 19. D. de rebus credit.*

DEFINITIO V.

Conditio perpetui domicilij iuncta patri & ab eo impleta non est à liberis iterum implenda.

AT quid si is, qui in liberam ciuitatem domicilium transtulerat, vt liber fieret, in ea moratus sit quamdiu vixit, atque ita libertatem in suos transmiserit, an temporalis quoque & reuocabilis erit libertas, vt non aliter duret perpetuo, quam si & ipsi & eorum posteri perpetuo maneant in eadem ciuitate? Ita fortasse videri possit, ne melioris conditionis sint liberi quam pater.[1] Sed aliud est. Quis enim ferat libertatem acquiri ea lege, quæ ipsa perpetuam irroget seruitutem? Siquidem seruitutis species est, si cogatur quis in eodem loco sic manere, vt ab eo nunquam discedat.[2] Deinde verba priuilegij, quæ retulimus non alterius, quam eius, qui domicilium in liberam ciuitatem transtulit, personam demonstrant.[3] Non igitur in eius posteros transferri necessitas implendæ conditionis debet, quæ in persona patris iam impleta est.[4] Sufficit enim ad implendam prorsus conditionem, vt verum esse incipiat, incolam liberæ ciuitatis domicilium mutare amplius nō posse, quod eo demum moriente contingit.[5] Denique bonorum dominia in incerto semper manere non oportet,[6] multo magis fatendum est publicè expedire, ne diutius hominum status in incerto relinquatur,[7] quæ res induxit præscriptionem longi temporis pro libertate.[8] Atqui, dicat aliquis, remanet in suspenso libertas noui huius incolæ quamdiu viuit,[9] nimirum, ne aliter posito iure facile esset improbo cuique abuti priuilegio, & prætextu transiati per annum & diem domicilij eximere se nexu dominicæ potestatis, quod ne accideret æquissimum fuit,[10] ita concipi priuilegium, vt non prius impleta conditio dici posset, quam fraus fieri posse desineret, hoc est, quam mutari amplius domicilium non posset.[11] Cum enim domicilium mutant liberi, non possunt videri in fraudem facere,[12] quia fraudis consilium, licet ex domicilij commutatione præsumatur, ad priorem tamen translationem referri debet, quæ in ciuitatem liberam facta est:[13] eam porro non per liberos sed per patrem factam ponimus. Et sane cum huiusmodi priuilegia eam plerumque causam habeant, vt ciuitas liberis hominibus repleatur,[14] sicut absurdum esset, libertate donatos intelligi eos, qui post annum & diem incolatum deseruissent:[15] ita iniquum ex liberis iterum seruos fieri eos, quorum pater iniunctam libertatis perpetuę conditionem perpetuo & constanti officio impleuisset.[16] Priuilegij autem causa semper inspicienda est, quoties agitur de priuilegio per interpretationem siue extendendo, siue restringendo.[17] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Arg. l. si vina matre 3 C. de bon. matern.*

2 *L. Titio centum 71. §. Titio centum. D. de cond & demonst.*

3 Quod vnum præcipue inspiciendum est, *l. pater 10. D. de capt & postlim.*

4 Semel enim impleta conditio non potest amplius aut deficere aut impleri, *l. hac conditio 10. in fin princ. D. de cond. & demonst. l. si ita fuerit 13. D. de manum. testam.*

5 *L. Gallus 29. §. videndum, D. de liber. & posthum. l. Mucianæ 7. l. cum talis 72. de cond. & demonstr.*

6 *L. 1. D. de vsucap. l. vlt. D. pro suo.*

7 *L. diffamari 5. C. de ingen. manum.*

8 *L. 1. & tot. hoc tit. C. l. si cum fideicommissa 16. Aristo. D. qui & à quib. manum.*

9 Est enim hæc res ex earum numero, in quibus ex posttacto apparet, quid antea fuerit, vt in *l. vnum ex familia 67. §. 1. de leg. 2. l. qui rei 98. §. rem autem, D. de solut.*

10 Est enim obueniendum fraudibus & malitiis hominum, *l. vnic. §. ille autem nouissimus, vers. sed ne fraud. Cod. de Latin libert. tollend. l. in fundo 38. D. de rei vindic.*

11 Quod porro mutari quandocumque potest durante vita. Id enim est quod dicimus in cuiusque persona domicilij rationem esse temporariam, *L. libertus 17. §. patria domicilium, D. ad municip.*

12 Non enim dolo facit, qui iure communi & publico vtitur, *l. nullus videtur 55. de reg. iur.* nec hoc casu potest obiici, quod dici solet, neminem posse mutare consilium in alterius iniuriam, vt est in regula iuris tam ciuilis quam Pontificij.

13 *Arg. l. quia sit fugitiuus 17. §. apud Labeonem, & seq. D. de ædilit. ædict.* Notat. *ad l. 1 C. de seru fugit.*

14 *Arg. l. 1. D. solut. matrim.*

15 Esset enim hoc contra mentem eius, qui priuilegium concessisset, & consequenter in fraudem priuilegij, *l. contra legem 29 & seq. D. de legib.*

16 Semel enim quæsita libertas non facile reuocari potest, *§ si in qui, Inst de eod cui libert caus. bon. addic.*

17 *Arg l. cum pater 77. § dulcissimus, de leg. 2. l. vlt. D. de hered. instit.* Intellectus enim dictorum semper sumitur ex causis dicendorum, vt est in regula iuris Pontificij.

DEFINITIO VI.

Separata recognitio bonorum emphyteuticariorum nec probationem inducit, nec præsumptionem remissæ talliabilitatis.

EX eo, quod homo dediticiæ conditionis admissus est ad census annui recognitionem ex causa emphyteuseos, ac si simplex esset emphyteuta,[1] non intelligitur remissa personæ conditio.[2] Quoniam tametsi soleant huius status homines & suam & rerum suarum conditionem eodem instrumento profiteri,[3] nihil tamen prohibet fieri hæc separatim, neque certa forma hac parte vlla præscripta est, quæ liberos homines & ingenuos à dediticiis secernat.[4] Proinde non potest ea res sufficere ad inducendam probationem aut præsumptionem, quod, qui sic recognouit, fuerit in quasi possessione libertatis, vt iusta præscriptione se tueri quandoque possit.[5] *Ita Senatus* in causa D. de Loysin & fratrum Perrucaz, 6. Calend. Febr. 1595.

1 Qui non tenetur nisi ad canonis annui præstationem in recognitionem directi dominij, *l. 1. & vlt. C. de iur. emphyt.*

2 Esset enim ista remissio species quædam donationis, quę non facile præsumitur, cum nemo suum iactare præsumatur, *l. cum de indebito 25. D. de probat.*

3 Ne scilicet fiat per plura, quod potest fieri per pauciora, *vulg. l. dominus 55. D. de condict. indeb. l. singularia 15. D. de rebus credit. l. 3. §. penult. de donat. inter vir. & vxor.*

4 Scilicet in recognitione directi dominij & canonis annui, qui ex causa debetur.

5 Quia non probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse, *l. neque natales 10. C. de probat. l. non hoc 4. C. vnde legit.* * Nec admittendum est ad probandum quod probatum non releuaret: acceptatio enim recognitionis bonorum simpliciter factæ sine mentione vlla talliabilitatis non potest dici actus contradictorius à quo possit præscriptio initium sumere, adeóq; nec inducit prætextum bonæ fidei.

TIT. V.

DE HIS QVI MANVMITT. non poss.

DEFINITIO I.

Manumissio facta per fructuarium nullius est momenti, nisi tacitè per longum proprietarij silentium confirmata sit, interueniente bona. Aliud est in fideicommissario.

MANVMISSIONES ab eo factas, qui non nisi vsumfructum feudi habuit, constat non valere tanquam à non domino factas:[1] nec fauorem libertatis facere posse vt valeant,[2] nisi forte sciente & patiente proprietario ij, qui inutiliter manumissi sunt, steterint per longum tempus in possessione libertatis,[3] & quidem bona fide, hoc est, cum existimare probabiliter possent, se à domino manumissos.[4] Fauor enim libertatis in eo elucet, quod quæ semel competiit, non facile ex postfacto fit irrita,[5] non in eo, vt competere possit ex manumissione ab illo facta, qui manumittendi ius non habuit.[6] Nec simile videri potest, quod sæpius à Senatu pronunciatum fuit, libertates ab eo datas, qui hæreditatem ex fideicommisso restituere debuit, tenere in præiudicium quoq; fideicommissarij.[7] Hæres siquidem fiduciarius pendente fideicommissi conditione dominus est,[8] potuitque facile contingere, vt ante conditionalis fideicommissi diem cedentem fideicommissarius ipse moreretur:[9] ideoque suum hic fauorem libertas habere potest.[10] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum illustris Dominæ Barbaræ d'Anboise viduæ illustris Ioannis Comitis de la Chambre, 4. Id. April. 1593.

1 Cum vsusfructus sit ius vtendi fruendi alienis rebus, salua earum substantia, *l.1. D. de vsufr.* Non enim consistit in parte, sed in iure, quamuis emolumentum rei contineat, *l. Manius 66. § fundo, l. cum filius 76. § dominus, de legat. 2.* Ideoque non potest hoc casu obiici, quod de talliabili ab vno ex dominis manumisso supra scripsimus *in tit. de commun. seru. manumiss.* Iunge *l. 6. C. de vsufr.*

2 *L. 1. & tot. tit. C. de his qui à non domin. manumiss sunt.* Aliud esset, si manumissio facta esset ab hærede grauato, *vt in l. quidam ita 25. § si quis filium, D ad SC. Treb.* quia hæres interim dominus est, *l. & post litem 12. § res qua, D. fam. ercisc.*

3 *Vt in l. si fideicommissa 16. § Aristo. D. qui & à quibus manumiss.*

4 Alioqui nullus est libertatis fauor si desit bona fides, *l. 1. & 2. C. de long temp. præscr. qua pro libert. comp.*

5 Quia libertas quæ semel competiit nunquam reuocatur, *§ si is qui Instit. de eo cui libert. causa bon. addic. l. 1. 2. & 3. C. si aduers libert.* Excipe casum *l. Papinianus 8. § vlt. cum l. seq. D. de inoffic. testam.*

6 *d. l. 1. & tot. tit. C. de his qui non à domin. manum. sunt. l. seruo tuo 9. C. de testam manumiss.*

7 Ex *d. l. quidam ita 25. § si quis filium, D. ad SC. Treb.* Scripsi *Defin. 12. de liber. caus.*

8 *L. & post litem 12. § res qua, D. famil. ercisc. l. generaliter 29. § 1. D. qui & à quibus manum.* Imo & post restitutionem cum hæres maneat, *§ restituta, Instit. de fideic. hæred.* hæres autem nihil nisi dominum significet, *§ vlt. Instit. de hæred. qual. & differ.*

9 *L. Statius Florus 48. 5. Cornelio Felici, D. de iur. fisc.*

10 Multa enim sunt fauore libertatis contra rigorem iuris constituta, *l. generaliter 24. § si quis seruo, D. de fideic. libert. l. pen. in fin. D. de his qua in testam. delent.*

DEFINITIO II.

Ob manumissionem à fructuario factam tenetur eius hæres ad id, quod interest, in quo etiam continetur æstimatio hæreditatis, quæ amittitur ex inualiditate manumissionis.

QVid ergo, si finito vsufructu proprietarius agat contra fructuarij hæredes ad id, quod sua interest ob malefactas manumissiones? An repelli poterit ea exceptione, quasi nihil eius interfit,[1] cum æque saluum ius suum habeat aduersus manumissos, ac si manumissi non essent?[2] Atqui hoc saltem nomine eius interest, quod in eam rem necessarium illi sit actionem instituere, in qua durior eius causa futura est propter obiectum fauorem libertatis.[3] Verecunda autem cogitatio eius, qui lites execratur, non est vituperanda.[4] Igitur competet actio domino aduersus fructuarij heredes, qui sane recusare non possunt, quo minus conueniantur ex facto defuncti, ad quem pertinebat alienis rebus sic vti frui, vt salua maneret earum substantia.[5] Actio autem competet in id, quod interest,[6] in quo venient non pretia manumissorum (neque enim vsque adeo seruis similes sunt ij, quos talliabiles appellamus, vt seruorum exemplo recipiant æstimationem[7]) sed cæteræ vtilitates omnes, quæ absint, si modo circa rem ipsam sint, & ex re ipsa non extrinsecus emergant.[8] Finge eum, qui manumissus est, decessisse sine liberis, ita vt eius bona, si manumissus non esset, ad dominum peruentura fuerint.[9] Debebitur hereditatis æstimatio. Defecit enim conditio propter manumissionem.[10] Neque enim iniquo animo ferre debet fructuarius eiusve heres, quod proprietarius velit eius periculo & damno ratam habere manumissionem, quam fructuarius ipse fecerit:[11] cum irritam eam facere vellet, a hereditatem ipsam à manumissi heredibus vindicare, eandem hereditatis æstimationem iis præstare fructuarius eiusve heres teneretur.[12] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 2. de liberal. caus.

1 Nemo enim vnquam auditur siue agendo, siue excipiendo, si non eius interfit, *l. 3. § 1. de verb oblig. l. ille à quo 13 § si de testamento.* vbi Alex. & alij *D ad SC. Trebell.*

2 Quod enim contra ius factum est, pro non facto haberi oportet, vt est in regula iuris Pontificij, *l. non duplum 3. Cod. de legibus.*

3 *L. 3. in princ D. de alien. iudic. mut. caus.*

4 *L. 4. § 1. eod. tit.*

5 *L. arboribus 12. alius Laquissimum, § fructuarius, & seqq. D de vsufruct.*

6 *L. 1 & tot. tit. D. vsufr. quemadm. caueat.*

7 Sunt enim reuera liberi. Nulla autem liberi hominis æstimatio est, *l. 1. § si id quod, D. de oblig. & act. l. liber homo 103. de verb. oblig.*

8 *L. si sterilis 21. § cum per venditorem, de action. empt.*

9 Ex consuetudine, quæ obtinet in hoc genere hominum talliabilium, vt diximus *in tit de deditit. libert. tollend.*

10 *L. inde Neratius 23. in princ. D. ad legem Aquil. l. sed etsi 11. in princ. D. ad exhib. l. si quis vxori 52. § si seruus subreptus, D. de furt.*

11 Suum cuique factum non alteri nocere oportet, *l. factum 155. de reg. iur. l. quidam ita 25. § si quis filium, in fin D. ad SC. Trebell. l. 1. in princ. D. de alien. mut. caus fact.*

12 Quia scilicet tanti eorum interesset, cum appellatione eius quod interest veniat id, quod abest, *d. §. cum per venditorem, & l si fideicommissa 13. D. rat. rem haber.*

DEFINITIO III.

De manumissione talliabilium ecclesiasticorum facta per prælatum, & de solennitatibus hoc casu requisitis. Item de præscriptione, quæ pro libertate.

HAbuit etiam Ecclesia suos iam olim seruos,[1] habet etiamnum plerisque in locis, præsertim vero in Sabaudia suos talliabiles,[2] qui, ne manumitti à prælato pro arbitrio, & sine iusta causa possint, ea ipsa ratio prohibet, quæ cæterarum quoque rerum omnium ad Ecclesiam pertinentium alienationem, valere non patitur, nisi certis interuenientibus solennitatibus,[3] maxime vero iis, quas sacrosancti, summique Pontificis Pauli Secundi constitutio celeberrima iampridem præscripsit.[4] Nam quemadmodum vix pretiosiora vlla Ecclesiæ bona esse possunt, quã quæ nobilis feudi iure ac nomine censentur;[5] ita nec vlla feudi ecclesiastici pars dignior esse potest, quam quæ in huiusmodi hominibus ecclesiæ, siue seruis, siue talliabilibus consistit,[6] per quos scilicet facile fieri queat, vt etiam ignorans Ecclesia locupletetur,[7] si quando contingat mori eos sine liberis, & sine condituforibus. Quæ res successioni obuentionique locum aperit, & vt vulgo loquuntur, escheatæ.[8]

Quid

Quid ergo, si huius conditionis hominem prælatus Ecclesiæ manumiserit? Multum intererit, an sine causa, nulliſque solemnib. adhibitis, ea manumissio facta sit, an vero iusta causa, & solemnitate aliqua intercueniente: Priore casu certũ est omnino, nullius momenti esse manumissionem, [8] ideoque nec prodesse debere, ad inchoanda tempora præscriptionis, pro libertate competentis, [10] potissimum autem viuo prælato, qui in fraudem ac dispendium Ecclesiæ manumisit: [11] nisi ponas, pietatis animo, [12] & huius cõditionis odio, quam potissimũ exosam habere debet Ecclesia Dei, [13] factam esse manumissionem. Nec enim sine causa posset dici facta, quæ pro causa pietatem habuisset, [14] fauoremque naturalis libertatis, cui omnes restitui, si ab hominum auaritia impetrari, aut extorqueri posset, æquissimum sane esset, [15] ac Christianæ religionis sanctitati & dignitati conuenientissimum; neque dubitari oporteret, quin tuenda esset libertas, eo saltem casu, quo subsecutę longæ possessionis, decem, vel viginti annorum fauor, cum bona fide coniunctus, manumisso patrocinaretur, [16] hactenus nimirum, vt læsa per manumissionem Ecclesia non ad reuocandam libertatem, quæ semel competiisset, [17] in integrum restitui deberet; [18] sed tantum ad iustum manumissionis pretium exigendum, [19] vt eo veluti remedio indemnitati Ecclesiæ, aduersus nimiam prælati liberalitatem, nullo libertatis damno, prospiceretur, [20] idemque multo magis obtinere debet, si non tantum ex causa pietatis facta manumissio proponatur, sed etiam dicto pretio, vt plerumque fit, viliore tamen, quam vt iustum videri possit. [21] Tanto enim fauorabilior videri debet is, qui manumissus est, cum neque prædo sit, neque fugitiuus, qui libertatis & ingenuitatis suæ pretium numerauit, [22] satisque consultum Ecclesiæ videtur, si pretium ei iustum præstetur, [23] inspecto eo nimirum tempore, non quo perperam facta manumissio fuit, sed quo per iudicem manumissio confirmatur, si forte manumissi facultas à die manumissionis in id vsque tempus excreuerit. [24] At si iusta manumittendi causa fuerit, siue ob officia & obsequia Ecclesiæ præstita, [25] siue quod euidens Ecclesiæ, aut necessitas, aut vtilitas eam conquirendæ pecuniæ rationem suasisse probetur, [26] minorem dubitationem res habet, quin pro huiusmodi libertate pronunciandum sit, [27] præsertim, quam longi etiam temporis præscriptio tueatur. [28] Nec si solemnitates nullæ interuenerint, ad rem faciet. Sicut enim adhibitis solemnitatibus, nullus præscriptioni locus relinquitur, cum propriis suis viribus alienatio consistat: [29] Ita solemnitatum omissio nullum aliud damnum adferre potest, quam vt incipiat necessarium esse auxilium præscriptionis, quod alioqui necessarium non esset. [30] An vero inter cæteras solemnitates [31] illa etiam computabitur, vt summi Pontificis consensum, & adprobationem interuenire necesse sit? Minime vero, si ius commune Pontificium inspicias, quod extat in libris Decretalium, & Decretorum; [32] sed si Paulinam constitutionem; aliud est. [33] Quæ tamen, cum non tam vsu & publicatione aliqua solemni, quam voce & fama ad nos peruenerit, vt & aliæ pleræque Bullæ, quas vulgo aiunt non transisse montes, [34] tanto magis fatendum est, præscriptione tutum esse debere illum, qui non tantum à prælato, sed etiam à Capitulo Ecclesiæ, cuius homo fuit, libertatem & ingenuitatem acceperit, & in eius libertatis possessione bona fide moratus sit per longum tempus, [35] præcipue vero, si superioris authoritas & adprobatio accesserit, siue Episcopus ille fuerit, siue totius Ordinis alicuius monastici Præpositus generalis. [36] Quid item, si manumissio facta sit per transactionem, cum is, qui manumissus est, cõtrouersiam status sui faceret, [37] nec eo minus tamen, redimendæ vexationis gratia, certam pecuniæ quantitatem offerret? [38] Quidni etiam de libertate, sicut & de cæteris rebus dubiis omnib. transigere licebit, [39] vt rei quoque iudicatæ vim habeat ea transactio, [40] nimirum si vel iam lis mota erat, vel metus futuræ litis iustus suberat, non dicis causa, & per calumniam captatus, vt illicito contractui color quæreretur? [41] Quid rursum, si post eam manumissionem admissus sit is, qui manumissus fuit, ad ingenuitatis & libertatis professionem? [42] Quid si fundos quosdam talliabiles emerit, pro quibus possidendis eam pendere pœnam coactus sit, quam sufferram appellant, [43] cuius præstandæ onus non aliis irrogari solet [44] quam qui vel, cum sint talliabiles, rem liberam, & non quidem allodialem, sed, vt aiunt, francham emunt, vel rem talliabilem, cum sint ipsi liberti? [45] Proderunt valde hæc omnia ad initium dandum præscriptioni libertatis, etiamsi cætera deessent. [46] Maxime si non ab eo solo Prælato, qui perperam manumisisse dicitur, sed ab eius quoque successore, aut successoris officialibus [47] facta ista proponantur, nec vt alias fieri solet, subducendum erit præscriptioni totum illud tempus, quo vixit Prælatus, qui male alienauit. [48] Nam ad prohibitas fundorum ecclesiasticorum alienationes ea traditio pertinet, non ad præscriptionem longi temporis, quæ competat pro libertate. [49] Multo minus autem ad eam, quæ sit longissimi, nec tantum triginta annorum, sed etiam quadraginta, quod vt longissimum, ita sufficiens tempus esse creditur, ad præscribendũ aduersus ecclesiam quamlibet, [50] Romana excepta, quæ centum annos requirit. [51] Erit autem hoc certius, si ponas, non solius Prælati, sed totius Capituli, cuius voluntas & consensus in manumissione interuenerit, [52] hominem fuisse hunc, de cuius manumissione tractatur. Tanto minus enim permittendum est Prælato, vt inuito Capitulo libertatem datam reuocet, quam ipso etiam inuito, Capitulum ab initio conferre, si non consensissent, potuisset. [53] Nec rursus quicquam est hoc casu, quod de subducenda Prælati male alienantis vita tractetur, cum mori Capitulum numquam possit. [54] Ita partim decisum, partim tractatum est in Senatu pro Johanne Duc, contra Illustrissimum D. Vincentium Laureum, Cardinalem Montis regalis, Abbatem Nantuacensem. *Sine die.*

1 *Can. si quos, & can. cum redemptor*, 12. *quæst.* 2.

2 Qui licet non sint serui, quoniam viuunt liberi, proxime tamen ad seruos accedunt, cum seruorum exitum faciant, si morianter sine liberis & conditoribus, dixi *Desi.* 1. *& passim*, 5. *de dedit. libert. tollend.*

3 *Tot. tit. extr. de rebus eccles. non alien.*

4 Cui passim derogari solet, & derogatur, quoties per bullam aliquam summi Pontificis permittitur etiam ex causa alienatio bonorum Ecclesiæ.

5 Adeo vt non desint, qui putent, etiam à feudo nobili possessorem ignobilem nobilitari posse, de quo Tiraqu. *c.* 7. *de nobilit.*

6 Longe enim maius quiddam est, homines ipsos, quam fundos in dominio habere, cum res omnes cæteræ hominum gratia comparatæ sint, *l. vetus quæstio.* 68. *D de vsufr. l. in pecudum* 28. *D. de vsur.*

7 *L. de hereditate*, 19. § *filius familias, D. de castr. pecul.*

8 Vt dixi *num.* 2. 3.

9 Quod enim fit contra legis prohibitionem, nullius momenti esse potest, *l. non dubium*, 5. *C. de legib. l. vlt. C. de rebus alien. non alienand. Addit ad* Guid. Pap. *quæst.* 159.

10 Quasi ex contractu contra leges inito, inducatur mala fides, cum tamen nulla possit esse præscriptio sine bona fide, ne quidem pro libertate, *l.* 1. *&* 2. *Cod. de long. temp præscr. quæ pro libert.*

11 *Can. si sacerdos*, 16. *quæst.* 3. Guid. Pap. *quæst.* 150. Bald. *in l.* 1. *C. de bon. matern.*

12 Causa enim libertatis placere creditur, *ex l. in testamento, 38 D de fideicomm. libert.*

13 Est enim lex Euangelica lex gratiæ & libertatis.

14 *L. cum is, 26. § mulier, D. de condict indeb.*

15 Cum vnaquæque res naturaliter appetat reditum ad suam naturam, *l. si vnus, 27. § pactum ne peteret. in fin. de pact l. 4. D. de iust & iur.*

16 *L. si cum fideicommissa 16. §. Aristo. D. qui & à quib. manum. can. sine exceptione, iunct gloss. 12. quæst. 2.*

17 Cum libertas, quæ semel competit, numquam reuocetur, ne quidem beneficio minoris ætatis, *§ antepen in fin. inst. de eo, cui libert caus. bon addic tot. tit C si aduers. libert.*

18 Restituitur enim Ecclesia, quoties læsa est, exemplo minoris cuiuslibet, *cap. 1. extr. de in integr. rest. cap. ad nostram, iunct gloss. extr. de rebus eccles. non alien.*

19 Vt *in l quidam ita, 25. § si quis filium, D ad SC. Treb.*

20 Libertatem enim interciderе damni pecuniarij causa nimis durum est, *l. cum pater, 77. §. cum existimaret, de leg. 2. l. qui graui, 11. & seq. de iure codicill.*

21 Et si iustum hoc casu interpretandum est, non quod sit adæquatum, cum libertas sit res omnino inæstimabilis, sed quod arbitrio boni viri sit constituendum.

22 Ex iuris regula, de qua *in l. neme prædo est, 126. de reg. iur.*

23 *d §. si quis filium, in fin. l. 26. ad SC. Trebell.*

24 *Vt in Defin. 1. 5. de liber. caus.* Iunge tamen Guid. Pap. *quæst. 157.*

25 Est enim iustissima & amplissima obsequiorum merces libertas.

26 Quatuor enim potissimum causæ sunt permittendæ alienationis rerum ecclesiasticarum, Necessitatis, Pietatis, Vtilitatis, & incommoditatis, siue minoris vtilitatis. *Addit. ad* Guid. Pap *quæst. 149.*

27 Nam & alienatio alia quælibet rei ecclesiasticæ valet, si fit vtilis Ecclesiæ, quamuis facta sit sine solennitate. Guid. Pap. *quæst. 156. & ibi addit.*

28 *d l. 2. C. de long temp præscr. quæ pro libert.*

29 *Auth. hoc ius porrectum, vbi omnes notant, Cod. de sacrosanct. eccles.*

30 Tunc enim de præscriptione tractandum est, cum ipso iure non tenet alienatio, & alienatio etiam nulliter facta: potest tamen dare causam & initium præscribendi, Guid. Pap. *quæst. 159. num. 2. ex cap. cur autem, extr. de iur. patron.*

31 De quibus *in d. can sine exceptione, 12. quæst. 2. & in cap. dudum, de reb. eccles. non alien.* Nam illæ, de quibus *in Auth hoc ius porrectum, C. de sacros. eccles.* non sunt hodie in vsu, inquit Guid. Pap. *quæst. 149. in prin.*

32 Requiritur enim tantum, vt alienatio fiat præcedente tractatu, & de consensu Capituli, ex authoritate Episcopi, nec requiritur consensus Archiepiscopi, aut Papæ, inquit Guid. Pap. *ibid.* post alios ibi citatos.

33 Quia exigit omnino consensum & adprobationem summi Pontificis.

34 Et quæ non sunt clausa in communi corpore iuris, quas ideo permittitur ignorare.

35 Maxime si ex instrumento appareat, tractatum præcessisse, & causæ cognitionem aliquam, de eo quod Ecclesiæ vtilius futurum esset. Vide Guid. Pap. *quæstion. 157. cum addit. ibid.*

36 Quem constat exemptum esse à iurisdictione & potestate Episcopi, nisi in casum negligentiæ. Decretum autem superioris præsumitur factum in vtilitatem Ecclesiæ. Bald. *in v. 1 qui feud. dar poss.*

37 Vt *in l. circa 14. D. de probat.*

38 Laudandus enim est, qui lites execratur, *l. 14. §. 1. de arbitr. iudic. mut. caus fact.* & qui dubium litis euentum pertimescit, *l quod debetur, 51. D. de pecul.*

39 *L. 1. D. de transact. l. 2. C. eod.*

40 *Vulg. l. non minorem, 20. eod. tit.* Nam si pro libertate iudicatum esset, standum esset sententiæ, *l. si in, 4. Cod. de liber. caus.*

41 *L. in summa, 65. §. 1. D de condict. indeb.*

42 Fit enim illa obseruatio & executio transactionis, idcoque nouam vim tribuit manumissioni, etiam alioqui inualidæ, *l. 2. C. commun. vtrinsque iudic.*

43 Sic dictam, quod dominus ferat & patiatur rem suam, & cuius ille sit directus dominus, possideri ab incapace, qui sit alterius condicionis.

44 Potest tamen etiam ex alia causa irrogari sufferta, etiamsi homo meus rem suæ conditionis possideat, sed quæ tamen mihi homagium debeat, ratione alterius castri, quam propter quod ille hominem se meum esse recognouerit: quasi duplex homagium non possit præstare, ne quidem vni domino, in diuersis territoriis.

45 Homo enim liber non est capax homagij talliabilis præstandi, nec homo talliabilis capax est homagij liberi.

46 Id est, quamuis nulla manumissio præcesserit. Plerumque enim difficile est in his casibus, dare initium præscriptioni, vt dicam *Defin 1. in fin. tit prox.*

47 Cum factũ & scientia officialium noceat etiam domino, Bart. & alij *in l. licitatio, §. fin. D. de public & vectig.*

48 Ex Guid. Pap. *d. quæst. 150. & can si sacerdos 16. quæst. 3.*

49 Hæc enim longe est fauorabilior, & de hac non loquitur text. *in d. can si sacerdos*

50 *Cap. illud, & passim, de præscript.* etiam sine titulo, cum præscriptio longissimi temporis non requirat titulum, sed tantum bonam fidem, *l. 1. 3 & 4 C de præscript. triginta annor.*

51 *Nouell. 19. vt Eccles. Roman. cent. annorum gaudeat præscript.*

52 Est enim illa præcipua fere solennitas, *d. can sine exceptione 12. quæst 2. & d. cap. dudum, de rebus eccles non alien.*

53 Ob priuilegium libertatis, *l. 1 C de commun. seru. manum.*

54 *L. proponebatur 76. D. de iudic.* quia Capitulum personam habet fictam non veram.

TIT. VI.

NE DE STAT. DEFVNCT. post quinq. quæsit.

DEFINITIO I.

De præscriptione quinquennali, quæ competit pro defuncti hominis libertate.

PRÆSCRIPTIO illa quinquennalis, quæ competit pro defuncti hominis libertate,[1] iis etiam prodest, qui talliabiles & dedititij appellãtur, nimirum, vt de illorum statu post quinquennium quæri non possit.[2] Nempe si de successione quoque quæratur, vtputa si sine liberis & extra communionem decesserint.[3] Alioqui nihil prohibet etiam post viginti, adeoque centum annos status controuersiam fieri liberis aut agnatis & condiuisoribus eius, qui multo ante tempore decesserit,[4] licet ea ratione fiat necessario, vt defuncti quoque status in controuersiam deducatur.[5] Hoc enim casu non tamen de mortui, quam de viuentis statu quæri videtur.[6] Sed tamen, quod dicimus post quinquennium de statu defuncti quæri non oportere, de illo accipiendum est, qui viuus fuit in quasi possessione libertatis,[7] gessitque se pro libero, qualis ille non est, qui vt sui ipsius furtum faceret, mutauit domicilium,[8] si nihil fecerit sciente domino, per quod se constituerit in quasi possessione libertatis, vtputa denegando ea munera domino præstare, quæ non nisi ab eius conditionis hominibus præstari solent.[9] Proinde eo demum casu proderit quinquennalis illa præscriptio post mortem, quo prodesset quadragenaria ei, qui talliabilis dicitur eiusve liberis, id est, cum aliquid interuenit, quod initium possit dare præscriptioni.[10] Differentia tantum illa est, quod hoc posteriore casu initium præscriptionis cum bona fide saltem præsumpta coniunctum esse necesse est, vt sequi possit præscriptio.[11] Priore vero non item, quia ex quo quis pro libero se gessit, siue bona siue mala fide in eum statum rem deduxit, vt de ipsius conditione omnimodo quæri oporteat,[12] quod ipsum post quinquennium fieri prohibitum est.[13] Extincta enim per mortem mala fide, illud tamen verum supersit, defunctum, dum viueret, se pro libero gessisse. *Ita tractatum est* in causa D. de la Forest, & Claudij Viffrey, 7. Id Iun. 1595.

1 De qua *in l. 1. & tot. tit. ne de stat. defunct post quinquenn. quær. D. & C.*

2 Quomodo

2 Quomodo alia pleraque de seruis constituta passim ad talliabiles proferuntur.

3 Duo enim concurrere oportet, vt in bonis defuncti talliabilis succedere dominus possit.

4 Secundum ea quæ diximus *Desin l. 5. de præscript. long. temp quæ pro libert.*

5 Si quidem qualis defunctus fuit mortis suæ tempore, tales quoque liberos eius superstites esse necesse est, nisi ante talliabilitatem concepti proponantur, *l. 2. C. de libert. & eorum liber.*

6 Scilicet principaliter. De statu autem defuncti non nisi per consequentiam.

7 *Arg l circa eum 14. D de probat.* iunct. *l. quoties 18. eod*

8 De quo *in l 1. Cod. de seru fugit.* Hic enim fugitiuus est, *l. quis sit fugitiuus 17. D. de edilit. edict.* fugitiuus autem sicu. i alienam rerum possessionem interuertere non potest, ita necsui ipsius, *l. rem quæ nobis 15. in fin D. de acquir.*

9 Exinde namque initium sumitur præscriptionis, quoniam ea contradictio interuertit domini possessionem, *l. si id quod 25 § quod autem, D de acquir. possess.*

10 Semper enim dandum est illi tempus aliquod præscriptionis, & quidem iustum, *l 2. C. de long temp præscr. quæ pro libert.*

11 Quia ei, qui mala fide in possessione libertatis moratus est, nihil prodest præscriptio, *l. 1. eod tit.* * Præscriptio enim pro libertate quantumuis fauorabilis sit non potest currere cùm mala fide licet non requirat titulum, *l. 1. & 2. & vlt. Cod. eod. tit.*

12 Sola enim negatio rem dubiam facit, *l. vlt. C. quibus ad libert proclam non licet.*

13 *L. 1. & toto hoc tit. D. & C.*

TIT. VII.

DE ACQVIR. VEL AMITT. possess.

DEFINITIO I.

Constituti clausula non impedit exceptionem discussionis, nisi imploretur beneficium l. vlt Cod. hoc tit. per creditorem petentem se retineri in suam possessionem.

CONSTITVTI clausula in omnibus fere pignorum conuentionibus hodie apponi solita,[1] licet fictitius modus sit transferendæ possessionis,[2] veram tamen & realem transfert, nec ciuilem tantum, sed etiam naturalem.[3] At non ideo proderit creditori hypothecariam exercenti contra tertium possessorem,[4] quo minus exceptione non factæ excussionis repelli possit,[5] non quia possessionem, quam ex solo constituentis animo nulla intercedente traditione quæsierat, facilius eiusdem facto amittere debuerit,[6] sed quoniam generale est, vt per quos possidemus, per eos quoque possessionem veram & naturalem etiam ignorantes amittamus.[7] Nec enim solo animo retineri potest possessio, ne ciuilis quidem, nisi quamdiu libera est corporalis etiam possessionis apprehensio, nemine scilicet alio possidente.[8] Quod si ad excludendam possessoris exceptionem creditor agens hypothecaria[9] pristinam quoque possessionem condicat ex beneficio Iustinianeæ constitutionis,[10] non erit audiendus,[11] quia nec potest beneficium illud cum quasi Seruiana concurrere.[12] Illa siquidem auocat possessionem debitoris, condictio ex Iustiniani lege, eam ipsam, quæ fuit aliquando creditoris,[13] ac si nec amissa vnquam fuisset.[14] Ergo consultius faciet creditor, qui exceptionem ordinis pertimescat, si omissa hypothecaria Iustiniani beneficio vtatur,[15] rem ipsam, cuius possessio ita nactus fuerit, subinde pignoris iure retenturus, aut si malet, publicam eius sub hasta distractionem ad suum consequendum postulauerit.[16] Nam aduersus possessionis condictionem nulla exceptio competit, multo minus ea, quæ non nisi possessori danda sit,[17] præterquam facto aut voluntate condicentis amissa possessio probetur.[18] *Ita Senatus* in causa Catharinæ Tondu & Claudij Rochet, 2. August. 1586. & alias sæpius.

1 Cum scilicet debitor constituit se bona sua obligata possidere nomine creditoris in eum casum, quo pecunia debita ad diem non soluatur.

2 Quia verus modus transferendæ possessionis est, cum animo & corpore simul acquiritur possessio ex vna parte, & ex alia amittitur, *l quemadmodum 8 D hoc tit.*

3 *L quod meo 18. eod tit.* Guid. Pap. *quæst* 22. 46. 81. 101 112. & 268. Bart. *in l si in qui pro emptore, de vsucap.*

4 Nam cum actio hypothecaria sit in rem, *l pignoris 17. D. de pignor. l pignoris, C. eod.* potest exerceri contra quemcunque possessorem. Auocat quippe nudam possessionem, *l si cum venditor 66. D. de euict.*

5 *Exuuth hoc si debitor, C. de pignor. & in corpore, Nouell. 112. de litigios. c. 1.* vnde iuuatur.

6 Isdem enim modis possessio quæsita per constitutum & amittitur, & retinetur, quibus si per traditionem quæsita fuisset, nec vnius factum alteri nocere debet, *l vltim. C. hoc tit. l. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. quidam ita 25. § si quis filium, D. ad SC. Trebell.*

7 Si modo alius eam possessionem occupauerit, *l si de eo fundo 40. § 1. l peregre 44. § vlt. D. hoc tit.*

8 Puta si mortui sint coloni nostri aut furere cœperint, *d. l si de eo § 1.* iunct. *l sed si id quod 15. § 1. eod tit.* Imo desinimus possidere statim atque suspicamur posse nos repelli ab eo, qui ingressus sit possessionem, *d. l si id quod, in fin.*

9 Intelligitur autem agere hypothecaria, quotiescunque petit mitti se in possessionem rei obligatæ, quia proprium est hypothecariæ vt auocet alienam possessionem, *d. l si cum venditor.*

10 Quæ extat *in l vlt. C. hoc tit.*

11 Tanquam duabus contrariis vtens actionibus, *l 1. C. de furt.*

12 Adeo vt sint etiam ex Pragmaticis quidam, qui putent non esse audiendum illum, qui ex beneficio constitutionis Iustiniani *in d. l vlt. C. hoc tit.* petat se retineri in possessione rei obligatæ, si addat in libello, *Ad tenendam eam iure pignoris & hypothecæ*, quia ea adiectio sapiat hypothecariam, sed male. Nihil enim vetat creditorem & possessorem esse pignoris & eam possessionem velle retinere quousque sibi satisfiat, & quidem iure pignoris & hypothecæ, *l eum & sortis 35. § 1. D. de pignor action.* Potest tamen remedium illius legis multo magis competere ad recuperandam possessionem, Thesaur. *decis. 38. num. 5. & 215. num. 3. & 4.*

13 Ita Ferrariens. *in form. resp. libell. in act. hypoth. in verb exceptionem discussionis, num. 8. in fin.* vbi expedire esse ait, quod Senatus noster putat necessarium, Thes. *d. decis. 215 num. 2. in fin.* Adde tamen *num 6. ibid.*

14 Sic enim nostri vulgo eam Iustiniani legem intelligunt, quasi potuerit ille facere & fecerit, vt qui antea possidebat retineat suam possessionem, quæ tamen reuera fuerit in alium translata: cum tamen verba legis eum duntaxat casum tractent, quo is, qui pro alio possidebat, eam possessionem deseruerit & prodiderit, vt ab alio occuparetur: non etiam illum, quo possessionem re ipsa alij tradiderit, non magis quam illum, quo is ab alio vi deiectus sit. His enim duobus casibus nulla iuris arte fieri potest, vt non intelligatur is possidere, qui rem sibi habet, fructusque ex ea percipit; cum possessio magis facti sit quam iuris, *l. 1. § si vir ff. hoc tit. l. 1. § Scæuola. si is qui testam. lib. ff inff.* Nec rursus vt duo simul eandem rem in solidum possidere possint, *l. 3. § ex contrario. D. hoc tit.* Vide quæ in hanc rem scripsi pluribus in priore parte Hemischiliadis. *De error. Pragmat.* Menoch. tamen *remed. 14. recup. poss. num. 3.* defendit, hoc esse remedium recuperandæ possessionis.

15 Petendo scilicet vt mittatur non in possessionem, sed vt retineatur in sua quasi nunquam omissa, quomodo si proponeret interdictum retinendæ possessionis, hac sola differentia, quod interdictum esset annuum, hæc autem actio est perpetua, vt cæteræ omnes condictiones ex lege.

16 *Ex tit. de distr pign.*

17 Bart. *in l. creditores 2. quæst princ. de pignor.* Bald. *in l. 1. & l. si heres. C. de reuoc. his quæ in fraud. cred.*

18 Nunquam enim succurritur ei, qui facto suo cecidit a possessione, *can. redintegranda 3 quæst. 1.*

DEFINITIO II.

Post propositam hypothecariam potest agi condictione ex l. vlt. C. hoc tit. ad retinendam possessionem, & quidem impune ante litem contestatam, postea vero refusis sumptibus.

LIberum est creditori, qui hypothecariam ab initio contra tertium possessorem elegerat, pristinam possessionem ex Justiniani lege [1] condicere, vt effugiat in commodum exceptionis, quæ tertiis possessoribus hypothecaria conuentis nouo iure competit ob non excessum debitorem, [2] adeoque post eam exceptionem oppositam, [3] dummodo ante litem contestatam, aut in ipsa contestatione, quando in id vsque tempus mutatio actionis libera est & impunita. [4] Post litem contestatam sera est pœnitentia, [5] nisi erroris sui pœnas illas actor luere paratus sit, vt litis sumptus omnes in eum vsque diem factos possessori resarciat. [6] Quo remedio æquum sane est vtriusque indemnitati consuli, ne aut libelli mutatio possessorem damno afficiat, [7] aut aduocati vel procuratoris inscitia creditori noceat, [8] qui vtique rem ipsam persequendo non potest videri id egisse, vt ius condicendæ possessionis, quam solius debitoris facto amiserat, à se abdicaret. [9] *Ita Senatus* in causa fratrum Rey Neciensium & Francisci Camberiensis, 7. Cal. Mart. 1593.

1 *In l. vlt. C. hoc tit.* de cuius sententia & interpretatione scripsimus *Defin. praced.* Vide Thesaur. *decis.* 215. *numer.* 1. & 2.

2 *Ex Auth. hoc si debitor, C. de pignor.*

3 Quamuis possit dici ius quæsitum esse patri, quæ opposuit exceptionem, ex quo die opposuit.

4 *Not. in l. edita* 3. *C. de edend.*

5 Quia per litis contestationem quasi contrahitur, *l.* 3. §. *idem scribit, D. de pecul.*

6 Sic enim cætera, quæ in litigando peccantur, refusione sumptuum emendari solent, vt notant nostri *ad d. l. editta, ex l.* 1. *C. de plur. petit.* § *si quis agens* 19. *Instit. de action.*

7 Qui non probetur per asperitiam & dolum deliquisse, *d. l.* 1. *vers. tunc vero.*

8 Quod æquum non esset, quamuis possit imputari ei, qui talem aduocatum vel procuratorem elegit. Sed in mandato generali non continetur, vt quicquam fiat per imperitiam non magis, quam vt ex mala fide, *l. creditor* 69. §. *vltim. D. mandat.*

9 Qui enim petit quod plus est, vtique multo magis intendit petere quod est minus, nec facile quisquam præsumendus est eam agendi viam repudiasse, per quam facilius & tutius consequi suum possit, *arg. l.* 3. *D. de testam. milit. l. mater* 19. *de inoffic. testam.* Sunt enim ista ex apicibus iuris, quorum ignoratio non adeo puniri debet, vt litis iacturam adferat, *arg. l. si fideiussor* 29. §. *quadam tamen, D. mandat.*

DEFINITIO III.

De quasi possessione iurium incorporalium.

IVrium incorporalium quasi possessio in actibus discontinuis, & inducitur & probatur per duos actus vniformes, hactenus saltem, vt in iudicio De possessione obtinere actor debeat, [1] salua proprietatis quæstione, quæ vtique sicuti maioris momenti est, ita & maiores & certiores exigit probationes. [2] Quin & vnus actus potest in possessorio sufficere, si toto tempore, quod hominum memoria complectitur, non nisi semel casus euenerit, in quo vti iure suo actor potuerit, siue à quibus causam habet. [3] Nam si aliquando iure suo vsus probetur, aliquando non vsus, nihil ei proderit, ne quidem ad causam possessorij, quod multoties vsus sit, magisque ei oberit, quod semel aut iterum vsus non sit, [4] ni alias habeat iuris sui probationes. [5] Id verò distinctè obseruãdum erit, vt si sola quasi possessione nitatur ad diuersorum iurium acquisitionem inducendam probandamve, nunquam plus præscriptum videatur, quam fuerit possessum, [6] nisi appareat quasi possidendi eius iuris, quo actor vsus probatur, causam fuisse generalem, quæ alia quoque iura, de quibus nunc quæritur, complecti potuerit. [7] Finge conueniri à domino subditos ad præstationem subuentionis illius extraordinariæ, quæ à subditis plerunque debetur, si dominus aut equestrem dignitatem nactus sit, aut iusto bello captus magna pecunia redimendus proponatur. [8] Non alias autem eius iuris probationes à domino afferri, quam quod ante multos annos, cum auus filiam suam nuptam collocaret, subsidium in eam rem solitum subditos præstitisse constaret, expressa his verbis causa, *insequendo generalem consuetudinem obseruatam in quatuor casibus, ad quod illi tenentur.* [9] Non in eum duntaxat casum, quo nuptui tradetur filia, sed in alios quoque tribus casibus, inter quos numerantur ij, quos recensuimus, conseruata & continuata quasi possessio videbitur, si non probet aduersarius alios quoque casus euenisse, [10] nec eodem iure vsum dominum fuisse. Verum generalis illa causa præstandæ vno casu subuentionis, [11] omnimodo ab actore probanda erit aut per testes, [12] aut quod melius fuerit per scripturam. [13] *Ita Senatus* pro D. de Creissiaz, contra subditos de Cormoran, 5. Cal. Jul. 1588.

1 Bart. *in l.* 1. § *hoc interdicto, de itin. act priuat.* Bald. *consil.* 251. *lib.* 5. Rom. *cons.* 311. *Not. in c. cum ecclesia Sutrina, de caus. poss. & propr. & in c. cum bona, de postul. prælat.*

2 *L. moueor* 4. *C. de seru. expor. l. circa eum* 14. *D. de probat.*

3 Panormit. & alij *in dict. cap. cum ecclesia.* Bald. *d. cons.* 251. *incip. sententia, lib.* 5. Roman. *d. cons.* 311. Rip. *resp.* 1. *de vi & restit. spoliat. num* 4.

4 Intellige si sciuit natam sibi occasionem vtendi iure suo, secus enim est si ignorauit, & ita accipe quod scripsimus *Defin.* 25. 5. *de dedit. libert toll.*

5 Semper enim veritati & probationibus superesse locus debet, *l. Imperatores* 29. *in fin. D. de probat. l. curent* 12. *D. de testibus.*

6 *L.* 1. § *Iulianus, & ibi not. de itin. act priuat.* Vnde nostri colligunt, quod vulgo iactare solent, præscriptiones esse stricti iuris.

7 Hoc enim casu pro parte vsus, videtur vsus in totum.

8 Affl. & *decis.* 65. *num.* 54. Boer. *decis.* 126. *num.* 1. & *seqq* 10 & 14 Guid. Pap *quæst.* 57.

9 Supradicta enim verba causaliter potius quam conditionaliter apposita intelliguntur, ideoque nec cogitur dominus docere de antiqua illa consuetudine, Boer. *quæst.* 16. *per totum.*

10 Nam si casus nunquam euenisset, non ideo ius domini imminutum fuisse dici posset. Bart. *ad l. cum scimus* 22. *Cod de agric. & censit. lib.* 11. Inf. *in l. de quibus, col* 8 D. *de legib.* Iacob. de S. Georg. *in tract de homag.* Alexand. *consil.* 136. *vol.* 2. Abb. *in cap. fin. de restitut spoliat.* Chassan. *in consuet. Burgund. tit de iusstices & droits d'icelles,* §. 4. in verb. *nouuelle Cheualerie, num.* 15. & 16.

11 Hoc est quod generalis illa consuetudo fuerit.

12 Regulariter enim tantum valet probatio per testes, quantum per instrumenta, *l. in exercendis* 15 *C. de fid instr.*

13 Quæ minus suspecta probatio est, *l. testium* 18. *Cod de testibus.*

DEFINITIO IV.

Ciuilis possessio retenta prodest ad retinendam adeoque ad recuperandam naturalem.

QVoties is, cuius corpore possidebamus, possessione deiicitur, vel eam alteri tradit, (aliud est si fictitio modo alium possessorem fecerit) confestim possessionem amittimus, nec naturalem tantum, sed etiam ciuilem. [2] Ideóque necessarium fuit auxilium constitutionis Iustinianeæ [1] ad auocandam, quinimo retinendam possessionem, quæ facto eius, per quem possidebamus, interuersa sit. [4] Et quamuis aliquando accidat, vt naturalis possessio perdatur, ciuilis vero

vero retineatur,[3] forte si naturalem quis occupauerit inscio possessore.[4] Tamen statim atque occupatam sciuit is, qui antea possidebat, nec intra triduum naturalem repetiit, ciuilem quoque amisisse intelligitur:[7] quam nec nouum est amitti ab ignorante, si per longum tempus, id est, vt nostri interpretantur, per decennium integrum naturalem neglexerit.[8] Cæterum, qui ciuilem quoque possessionem amisit, naturalem repetere propria auctoritate non potest, sed interdicto[9] aut actione illa extraordinaria, quæ hodie interdicti vice competit,[10] expediri debet. Quandiu vero ciuilem retinet, non potest videri vim facere, si naturalem proprio iure ingrediatur, si non ab occupatore prohibeatur:[11] quo casu est illi etiam necessarium interdictum. Sed an quod ad recuperandam, an potius quod ad retinendam possessionem pertinet?[12] Vtrumque competet, Vti possidetis, ad retinendam ciuilem, Quod vi aut clam, ad repetendam naturalem. Neque enim sunt interdicta ista repugnantia, nisi cum ad eandem possessionis speciem referuntur.[13] *Ita tractatum est* in causa Ioannis Musier contra Ioannem Monnier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 Qui enim alieno nomine possidet, cum non ipse possideat, sed alius, non potest constituere se alieno nomine possidere, *l quod meo* 18. *D. hoc tit.* Bart. *in l si culpa, D. de rei vindicat.* Tiraq. late ac sæpius *in tract. de constituto.*

2 *L. peregre* 44 *§. quibus explicitis.* vbi Bart. *D. hoc tit. l vlt.* vbi idem Bart. *C. eod.*

3 *In d. l. vlt. C. eod.*

4 Secundum eam sententiam, quam nos retulimus & refutauimus *Defin* 1. *num.* 14. 5. Adde Menoch. *remed.* 14. *recuper. poss. num* 3 *& seqq.*

5 Quia naturalis ex facto ipso æstimatur, ciuilis vero solo animo retinetur, vt tractant nostri *ad l. nemo ambigit* 10. *Cod. hoc tit.*

6 In quo tamen adhibenda est distinctio, quæ ponitur in *dict. §. quibus explicitis.* an per nosmetipsos, an per alios possideamus.

7 *L. etsi nolit* 7. *d. l quod meo, §. si dum in alia, l quamuis saltus* 46. *D. hoc tit.*

8 Bart. *in l si de eo* 41. *§ si forte, D. hoc tit.* Anchar. *cons. vltim.* Cravet. post alios *cons* 235 *in princ.*

9 Bart. *in l. si eam possidere, §. qui ad nundinas, D. hoc tit.* Cravet. *cons.* 5. *num.* 9. *& 11 l si quis vi* 17. *D hoc tit.*

10 Sunt enim hodie sublata interdicta, & in eorum locum substitutus vsus actionum extraordinariorum, vt constat *ex tit. de interd sine extraord. act. qua pro his compet.*

11 Nam si prohibitus ingrediatur, vim facit: clam vero, si non denunciauit ei, à quo controuersiam vel timuit, vel timere debuit, *l. 1. §. quid sit vi factum, l. 3. §. clam facere, D. quod vi aut clam.*

12 Alia enim sunt interdicta retinendæ possessionis gratia, alia recuperandæ, alia adipiscendæ, *l. 1. & 2. D. de interdict.*

13 Bart. late *ad l. 1. D. vti possid.*

DEFINITIO V.

Heres hodie est possessor ipso iure, sed ita demum, si agnouerit hereditatem, non etiam ignorans aut inuitus.

QVod moribus primum & generali locorum fere omnium consuetudine receptum, apud nos vero expressa etiam lege confirmatum est, vt ipso iure transeat in heredem possessio rerum hereditariarum,[1] quæ ex iuris ratione, cum sit facti,[2] ne in suos quidem heredes transferretur,[3] non ita accipiendum est, vt is, cui lex hereditatem siue ex testamento, siue ab intestato detulit, hoc ipso fiat possessor hereditatis.[4] Quid enim si heres esse nolit?[5] Vtique nemo dixerit factos hodie necessarios heredes eos, qui antea erant voluntarij;[6] Sed is sensus est, vt quandocunque secuta aditio sicut ad diem mortis retrotrahitur,[7] vt nullo temporis momento hereditas iacuisse existimetur,[8] ita faciat, vt cum hereditatis dominio possessio quoque rerum hereditariarum in heredem translata intelligatur, & sine vlla interruptione continuata.[9] Cui consequens est, vt interdicta omnia, tam quæ ad retinendam, quam quæ ad recuperandam possessionem pertinent, heredi competant post aditionem, acsi nec hereditas, nec possessio vnquam vacuisset.[10] *Ita Senatus* sæpius. Et nouissime in causa D. de Garde & de Monmayeur 13. Calend. Octobr. 1512.

1 Ex edicto nimirum quod dicimus, *le mort saisit le vif.* An autem edictum hoc habeat locum in quolibet herede, etiam in testamentario, & an in alio, quam in primo, vide *Definitionem sequentem, numer. 2. & 3. in alleg.*

2 *L. 1. § si vir vxori, D. hoc tit. l. 1. §. Scæuola, D. si is qui testam. lib. esse iuss. l denique* 19 *D ex quib. caus. maior.*

3 *L. cum heredes* 23. *in princ. D. hoc tit.*

4 Prius enim est vt hi heres, quam vt possessor esse intelligatur. Prius, inquam, ordine non temporis, sed naturæ & intellectus. [Itaque non habet locum hæc consuetudo, nisi in vero herede existente, vt loquitur Tiraq. *in 2. declar. 2. part.* lunge *declar. 1. & 3. & declar. 2 part. 7.*]

5 Nemo enim hereditatem agnoscere cogitur extra causam necessariorum heredum, *l. hæc tamen* 16. *C. de iur. delib. l. 4. D. ad SC. Trebell* [lunge *Defin. 1.]. de crim. expil. hered.*]

6 Cum è contrario sui & necessarij potius facti sint voluntarij per beneficium abstinendi, *l. si filius* 12. *de vulg. & pupill. substit. l. necessarius* 57. *D. de acquir. hered.*

7 *L. heres quandocunque* 54. *eod. l. omnia fere* 193. *de regulis iuris.*

8 *L. omnis hereditas* 138. *eod. tit.* Ne alioqui eueniret, vt bona hereditaria possent fieri primi occupantis, tanquam quæ interim essent nullius, *l. 1. D. de rerum diuis. l. 3. in princ. D. de peculio.*

9 Quod olim nullo casu obtinebat; quamuis putent nonnulli fuisse in hoc differentiam inter suos & extraneos, *ex l. cum miles* 36. *D. ex quibus caus. maior.* cuius tamen quam longe alia sententia sit, docui in Rationalibus ad illum locum.

10 Tiraquell. late *in tract le mort saisit le vif.* Vnde est, quòd nostri possessionem hanc non tantum ciuilem, sed etiam ciuilissimam vocant, quod acquiratur etiam ignoranti & citra animum possidenti, cum alioqui necessarius sit animus ad acquirendam possessionem, *l 3. §. in amittenda, l. quemadmodum* 8. *D. hoc tit.* [Sed & acquiritur etiam ignoranti delata hereditas scilicet, si tamen eam postea quandocunque adierit: Sic enim accipi debet quod scribit Tiraq. de infante furioso, & ignorante in *declar* 17. *&* 18. 2 *part.* vt idem tradit *decl. 2. part. 7. vbi omnino vide.*]

DEFINITIO VI.

Etiam substitutus pupillaris iuuatur edicto, le mort saisit le vif.

FIctio illa, de qua proxime diximus,[1] cuius potestate fit, vt ea ipsa possessio, quæ penes defunctum fuit, in heredem ipso iure translata & continuata esse intelligatur,[2] cum non ad legitimos tantum, sed etiam ad testamentarios heredes[3] pertineat, consequens est, vt pupillaribus quoque substitutis prodesse debeat,[4] qui & vere sunt heredes, & directo succedunt.[5] Nam etiam fideicommissariis, quos constat non tam heredes esse quam heredum loco habendos,[6] facta demum restitutione, nec nisi per manus eius, qui rogatus est possessionem hereditatis nanciscì posse.[7] Neque quod substitutum pupillarem aliquando secundum heredem dicimus,[8] facere debet vt fideicommissario comparetur. Secundus namque heres ideo dicitur, quod pupillares tabulæ non aliter valere possint, quam si primum sibi heredem pater fecerit.[9] Cæterum, quod ad pupilli hereditatem pertinet, primus ille heres est,[10] adeoque quod ad ea etiam bona pertinet, quæ patris fuerunt, quippe quæ ad eum deuoluantur non tanquam paterna, sed tanquam pupilli facta;[11] si instituto non si exheredato impuberi substitutus fuit.[12] Quod autem exheredato quoque substitui potest, tanto magi,

facit, vt appareat primum heredem eum dici debere potius quam secundum.[11] At fideicommissarius nec secundus quidem heres est, sed tantum secundi heredis loco.[12] Quoniam etsi potuit Senatus heredem facere,[13] non tamen illud etiam constituere, vt post restitutam hereditatem desineret *heres* esse, qui antea fuisset,[14] sicuti nec vt duo eiusdem hereditatis heredes, id est, domini *in* solidum esse possent.[15] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 5. Calend. Augusti. 1595.

1 Quæ inducitur ex edicto, *Le mort saisit le vif*, aut ex consuetudine à Mediolanensibus derivata.

2 De quibus tamen solis loquitur. Sunt enim hæc verba edicti, *le mort saisit le vif plus proche & plus habile à succeder*. Ex quibus etiam verbis defendit Tiraquell. *in 5. declarat. 2. part.* hoc edictum *habere* duntaxat locum in primo herede, non autem herede heredis, etiam directo, ne plura singularia & plures fictiones circa idem concurrant. Quod certe valde notandum est, si verum est. De quo tamen dubitarem, nisi hæc definitio innecteret. Senatui nostro ita visum esse; Sicque iudicatum tandem est pro D. Claudio de Quo collaterali dignissimo Consilij Gebennensis, contra procuratorem du Crest. *Sine die.*

3 Ne alioqui deterioris conditionis sint heredes testamentarij, qui sunt fauorabiliores, *l. lege obuenire* 130. *de verbor. significat.* Licet contra putet Tiraquell. *7. declarat. 2 part. num.* 17.

4 De quo tamen vide latam Tiraquelli disputationem in supradicto tractatu. *In 7. declarat. 3 part. num.* 1. vbi defendit contra definitionem nostram, edictum hoc non habere locum in substituto pupillari. Et apertius *declarat. 9. 2. part. in princip.*

5 *L. 1. & 2. l. sed si plures* 10. § *ad substitutos, D. de vulg & pupill. substit. verbis similibus 7. l. centurio* 15. *eod.*

6 *L si filiusfamilias* 5. § 1. *D. quod cum eo, qui alien. potest.* § *restituta, Inst. de fideic. hered l.* 2. *D. ad SC. Trebell.*

7 *L facta* 83 *eod tit.* iunct. *l penult. C. eod.*

8 *L. precibus* 8 *C. de impub & aliis substit.*

9 *L.* 2. § 1. *& § prius autem, de vulg & pupill. substit.*

10 Adeoque pure non sub conditione, ni alia conditio nulla sit adscripta, *l. qui liberis* 8. *in princ. eod.*

11 *d. l sed si plures,* § *ad substitutos, l. paterfamilias* 28. *de rebus auctor iud possid.*

12 Siquidem etiam exheredato substitui pupillariter potest, *d. l.* 2. *& pass. ill. tit. de vulg. & pupill. substit. Lita tamen* 27. *à patre, C ad SC. Trebell.*

13 Cum non possit dici heres filius, qui est exheredatus, *l. in suis* 11. *D. de liber. & posthum.*

14 *d.* § *restituta, & d l.* 2. *ad SC. Trebell.*

15 § *quos autem, Inst. de bonor poss.* vt constat ex Senatusconsultis Tertylliano & Orficiano.

16 Siquidem is, qui semel heres fuit, nunquam definit heres esse, *d.* § *restituta, l. ait prator* 7. § *sed quod Papinianus, D. de minor. l. si qui soluendo* 88. *de hered. instit.* Nisi in casibus, de quibus *in l. in substitutione* 31. *ex facto* 43. § *vltim. de vulg. & pupill. substit.*

17 *L. quod contra* 141. § *vni duo, de reg. iur.*

ac per traditionem dominium iure ciuili transferri potest.[4] Quæ autem per apparitorem fit calami traditio sic accipienda est, vt signum sit transferri dominij potius, quam modus transferendi. Idque ex eo apparet euidentius, quod emptor iam factus dominus mittitur subinde in possessionem,[5] nec prius quam missus sit petere potest, vt retineatur. Quod vtique petere posset & deberet, si cum domino quæsisse possessionem videretur. Hic igitur casus vnus est ex iis, in quibus ipso iure, & citra traditionem dominium sine possessione acquiritur, vt & contingit in agnitione hereditatis & legati.[6] Aut si qua traditio hoc casu necessaria est, pro traditione haberi debet auctoritas iudicis rem distrahi iubentis. Nam neque fieri potest, vt veram possessionem tradat apparitor, qui reuera nullam habet. *Ita tractatum* in causa viduæ Dn. de Genuille, contra Ioannem Baptistam Varonem, 13. Calend. Septembr. 88.

1 Hostiens. in summa *de cauf. possess. & proprict. versic sed quid ergo.* Dyn. *in reg. beneficium, versic. tertio posset quæri. de reg. iur. in 6.*

2 *L. licet, C. hoc tit. l. quemadmodum* 8. *D. eod.*

3 Guid. Pap. *quæst.* 22. *& quæst* 81. incip *si debitor.*

4 Cum lex sit vnus ex legitimis modis transferendi dominij iure Quiritum, vt scribit Vlp. *in fragm. tit* 19. *de acquir rer.* Nam & per statutum, & per consuetudinem fieri potest, vt possessio realis transferatur absque reali traditione, Guid. Pap. *d. quæst.* 22. vbi addit, transferri tamen possessionem per traditionem annuli, aut modicæ tertiæ, *ex not. per gloss. in cap.* 2. *extr. de consuet. l. clauibus. de contrah empt.*

5 Quia non sufficit signum, nisi etiam adsit res signata, vt not. gloss. *in cap. per tuas, Extr. de dolo & contum. & in cap. ex literis.* in verb. *signum, de consuet. & in cap. ex ore, de iu qua fiunt à maior part cap.*

6 *L cum heredes* 23. *D hoc tit.*

7 *Arg. l.* 1. *& 2. C. si in caus. iud. pign. capt. sit.*

DEFINITIO VII.

Traditio calami non prodest ad transferendam possessionem, & quo iure dominium bonorum subhastæ venditorum transferatur in emptorem.

PEr traditionem calami nulla prorsus transfertur possessio,[1] quoniam ad eam acquirandam animo & corpore opus est.[2] Necest contrarium, quod si bona debitoris sub hasta vendita sint, siue extraneo siue creditori vice extranei ementi, traditio calami loco traditionis bonorum esse solet, ad transferendam possessionem, & per possessionem dominium: adeo, vt eo tempore fructus omnes emptori acquirantur.[3] Id enim fit sola statuti nostri potestate, quandoquidem per legem & Principis constitutionem, quæ haud dubie legis vim obtinet, non secus

DEFINITIO VIII.

Dominus hominis talliabilis non habet beneficium edicti, Le mort saisit le vif.

QVi se dominum dicit hominis deditij, & vt vocant talliabilis, sine liberis ac extra communionem defuncti,[1] non potest tanquam ipso iure possessor factus, exemplo heredis[2] corporalem rerum hereditariarum possessionem propria auctoritate apprehendere,[3] quia nec heres est,[4] nec heredis loco,[5] sed anormalus successor.[6]

1 Quo casu ex generali consuetudine apud nos obseruata ius habet dominus, non tam succedendi, quam occupandi, velut peculij iure omnia bona, quæ talliabilis moriens reliquerit, vt diximus *ad tit. de dedit. libert. tollend.*

2 De quo vide quæ dixi *Defin. 5. & 6. h. hoc tit.*

3 Ne alioqui videatur sibi ius dicere, *contra l. 1. D. quod legat. l. non est singulis* 186. *de reg. iur.* Si tamen id fecerit non à iure suo cadit, quomodo cadere deberet ex rigore, *l. extat* 13. *D. quod met caus.* sed tantum expensarum, fructuum, damnorumque omnium restituendorum condemnatione mulctatur. Vide *Defin. 2. j. Vnde vi.*

4 Cum ei neque ex testamento neque ab intestato hereditas deferatur. Lex enim facit hereditarem, hereditas vero heredem, *l. filiusfamilias* 18. *D. ad legem falcid.* hic autem non ex lege succedit, sed ex stipulatione, *l. hereditas* 5. *Cod. de pact. conuent. tam sup. dot.*

5 In quo plerique falluntur contra existimantes, ob id, quod hic dominus omnia defuncti bona teneat, & ideo effectu quodammodo heres esse videatur, vt de fideicommissario scriptum est *in l.* 5. § 1. *D. quod cum eo*, & de vniuersorum bonorum donatario à nostris traditur *in l. aris alieni, Cod. de donationib.*

6 Qualis est pater, qui filij militis intestati bona castrensia iure peculij occupat, *dict. l. filiusfamilias, l.* 1. *&* 2. *D. de castr. pecul.*

DEFI-

DEFINITIO IX.

Traditio annuli, vel calami, vel pilei, non transfert possessionem, sed tantum possessionis propria auctoritate adprehendendæ potestatem.

PEr annuli traditionem corporalis beneficij possessio non transfertur, nisi traditio fiat per eum, qui possessionem aut custodiam beneficij habeat, puta per collatorem ordinarium aut vicarium ipsius. Sed illud præterea requiritur, vt traditio fiat in conspectu beneficij, pateatque liber ad beneficium accessus.[1] Idem de pilei vel calami traditione iuris est.[2] Sed tamen ei, cui calamus, ac pileus, aut annulus traditus fuerit, hactenus prodesit traditio, vt corporalem possessionem auctoritate propria apprehendere possit, nec idcirco vim feciſſe videatur. *Ita Senatus* pro Joanne Philippo de Chauelard, contra Claudium Poysat, 13. Cal. Ian. 1589.

1 Dyn. *in cap. 1. de reg. iur. in 6.* Abb. *in cap. 2. num. 6. & 10. de consuet.* Didac. Couarr. *lib. 3 variar. resolut. cap. 16. num. 10. & seqq.* Facit *l. claribus 74. D. de contrab empt.*

2 Ex iis quæ dixi *Defin 7. §. eod.*

3 *Cap. 1. quid sit inuest. cap. 2. Extr. de consuet.* Rom *sing 1. 6.* Rebuff. *in tract. de miss. in poss. num. 6. & seqq* Item *in const.* Gall. *de mater. possess. in præfat. num. 8 & 117.* Caſſad. *decis. 2. de union. num. 13.* Idem Rom *cons. 337.* Adde Guid. Pap. *quæst. 22. num 2. in fin.* vbi ait, per traditionem annuli transferri possessionem & dominium.

DEFINITIO X.

Clausula constituti nihil operatur post decennium, ab eo tempore computandum, quo constitutarius potuit adprehendere possessionem, & neglexit.

COnstituti clausula licet statim transferat possessionem, cum in puro contractu adposita est,[1] suum tamen effectum habere desinit, si constitutarius corporalem possessionem intra proximum decennium adprehendere neglexerit.[2] Sed si conditionem aliquam, siue expressam siue tacitam, contractus habuit, non nisi à die translatæ possessionis, id est, existentis conditionis decennium illud computabitur.[3] *Ita tractatum est* 11. Cal. Decembr. 1588.

1 *L. quod meo 18 D. hoc tit.*

2 Quia per tanti temporis decursum præsumitur obliuio, ex obliuione autem amittitur possessio, quæ nō nisi animo retinetur. Bart. *ad l. si de eò 41. §. si forte, D. hoc tit* Anchar. *cons. vlt.* Crauet. *cons. 215. in princ.* Quamuis alias verum sit, infinita memoria non adferre damnum possessionis, quam alius non inuasit, *l. peregre 44. in princ. D. hoc tit.*

3 Nam & sub condicione transferri potest possessio, *l. qui absenti 38. §. 1. D. eod.*

DEFINITIO XI.

Condictio ex l. vlt. C. hoc tit. non patitur exceptiones, quæ concernunt petitorium: in hypothecaria secus est.

COndictio illa possessionis à Iustiniano introducta in eorum fauorem, quorum iusta possessio per alium interuersa sit,[1] cum in multis differt ab hypothecaria, per quam res ipsa pignoris iure vindicatur,[2] tum in eo maxime, quod nullas patitur exceptiones, quæ petitorij causam respiciant, sed eas tantum, quæ ad possessionis quæstionem pertineant.[3] Hypothecaria vero contra,[4] quia nec ab alio vtiliter constitui pignus aut hypotheca potest, quam qui sit dominus:[4] tametsi semel bene constituto pignore, verum sit, pignoris causam nihil cum quæstione dominij commune habere.[5] *Ita tractatum est* in publico auditorio, 3. Non. Decembr. 1589.

1 *In l. vlt. C. hoc tit.*

2 Siquidem hypothecaria vindicatio est; *l. si fundum 16. §. in vindicatione, D. de pignor.*

3 Frustra enim excipere de proprietate is, qui non nisi de possessione conuenitur, cum nihil commune habeat proprietas cum possessione, *l. naturaliter 12. §. nihil commune, D. hoc titul.*

4 *L. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, D de pignor. l. 1. & tot. tit. C si res alien pign. dat. sit.*

5 *L. 1. §. cum prædium, D. de pignor.* Quæ ratio est *l. vsucapio 7. C. eod.*

DEFINITIO XII.

Non sufficit implorari beneficium clausulæ constituti, si non imploretur beneficium l. vlt. C. hoc tit. quoties agitur condictione ex illa lege.

AD auocandam propriam possessionem, quæ ex clausula constituti fuerat quæsita creditori,[1] si per debitorem interuersa fuerit,[2] sufficere plerique putant, beneficium implorari clausulæ constituti,[3] neque esse necesse, vt Iustinianeæ constitutionis, quæ beneficium illud induxit, mentio vlla fiat.[4] Sed melior & tutior est contraria sententia, vt expressam legis mentionem facere debeat, eiusque beneficium implorare is, qui proponit condictionem ex lege.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Definit. 13. infr. de exception. [Et iterum ex tempore Prid. Non. Februar. 1612.]

1 *Ex l quod meo 18. D hoc tit.*

2 Qui forte rem illam alienauerit & alij tradiderit. Nam & hoc casu volunt pragmatici locum esse constitutioni Iustiniani, *in l. vlt. C. eod.*

3 Propterea quod ex imploratione illius clausulæ satis appareat, actorem velle suam tueri possessionem.

4 Si modo in hoc agat actor, vt in sua possessione retineatur, ac manutenearur.

5 Lex enim Iustiniani illa est, quæ prodigium hoc operatur, non clausula constituti. Effetque longe tolerabilius implorare beneficium legis, nulla mentione facta clausulæ, quam implorare clausulam omissa lege. Contra tamen videtur sentire Thesaur. *decis. 215. num. 6. in fin.*

DEFINITIO XIII.

Facilius amittitur possessio, quam ius ipsum pignoris, & quantum interest, an per constitutum quæsita sit possessio, an per traditionem?

POssessio, quæ siue per clausulam constituti, siue aliter ex causa pignoris quæsita vel quærenda fuit,[1] licet soluto pignoris vinculo retineri nequeat,[2] potest tamen amitti facto aut voluntate creditoris; etiam prius, quam pignoris vinculum dissoluatur,[3] vt puta, si mulier constante matrimonio pignorum dotalium alienationi consenserit, cum alia mariti bona non supereſſent, ex quibus indemnitati dotis consuli posset.[4] Eo namque casu pignoris remissio nulla est propter legis prohibitionem,[5] nec eo minus tamen possessio, aut potius quærendæ soluto matrimonio possessionis ius amittitur, quia possessionis amissio, sicut & acquisitio facti est magis quam iuris.[6] Interest tamen, an solo animo quæsita fuerit, quod fit per clausulam constituti,[7] an etiam corpore per veram traditionem?[8] Priore siquidem casu solo animo perditur,[9] nec factum vllum pristini possessoris requiritur, vt is possidere incipiat, qui antea non nisi corporaliter rem detinebat.[10] Posteriore vero contra. Amisso etiam per remissionem pignoris iure possidendi, asinina tamen illa detentatio remanet, quæ per traditionem translata fuerat, cum sit meri facti,[11] nec quicquam cum iure possidendi commune habeat.[12] Ideoque retrotraditione

necessario opus est, vt rursus possidere incipiat is, qui & corpore & animo suam transtulerat possessionem.[15] *Ita Senatus* in eo casu de quo Defin. 3. infr. de remiss. pignor.

1 Nihil enim vetat creditorem esse in possessione pignoris, *l. cum & sortu 35. §. 1. D. de pignorat. action. l. pignori 13. D. de vsucap.*

2 Quia nihil prorsus iuris potest creditor habere in pignore quod fuit solutum.

3 Separata enim est causa pignoris & possessionis, sicut & dominij, *l. 1. §. cum prædium, D. de pignor. l. penult. D. de acquir. possess.*

4 Nam si alia bona superessent aliud probandum esset, *l. iubemus 21. C. ad SC. Velleian.* Pignoris enim remissio, donatio non est, *l. 2. l. etsi pignus 18. D. quæ in fraud. credit. l. 1. §. 1 D. quibus mod. pign vel hypoth. solvit.*

5 Legis scilicet Iuliæ *de fund. dotal. d. l. iubemus, l. vnic. §. & cum lex Iulia, C. de rei vxor actions.*

6 *L. denique 19. ex quib. caus. maior. l. 1. §. Scævola, D si in qui testam. lib. ess. iuss.* & ideo etiam ex contractu nullo amittitur possessio, sicut & acquiritur, *l. 1. § si vir vxori, D hoc tit.*

7 Est enim plane fictitius & ciuilis ille modus acquirendæ possessionis, *l quod meo 18. eod.*

8 Qui naturalis modus est transferendæ possessionis, *l. traditionibus 20. C. de pact. l. 3. D. de action. empt.*

9 Quæ scilicet solo animo retinebatur. Nam & animo solo potest amitti etiam illa, quæ corpore quoque retinetur, *l. 3. §. in amittenda, l. peregre 44. §. vlt. D. hoc tit.*

10 Corporalis enim illa detentio in veram cuadit possessionem, cum is, qui antea vere possidebat, desiit possidere, *l. id quod 25 §. vlt. l. si de eo 40. §. 1. l penult §. 1. D. eod.* Simile quiddam est *in l. geris 88 de acquir. hered.*

11 *d. l. 1. §. si vir vxori, D. hoc tit. l. 1. §. Scævola, D. si in qui testam. lib. ess. iuss.* [Observa tamen possessionem quæ transfertur per clausulam constituti cum habeat fictionem iuris, plus iuris habere quàm facti, & ideo non posse transferri ex contractu qui sit ipso iure nullus, ex quo tamen si secuta esset traditio, vera possessio transferretur *d. §. si vir vxori.* Tiraq. *de iur. const. poss.*]

12 Vnde est, quod plerique etiamsi non possideant, nec possidendi ius habeant, tamen rem tenent, *l si quis ante 10. §. 1. D. hoc tit. l stipulatio ista 38. §. hoc quoque, & seq. D. de verborum obligat.*

13 *Arg. l ab emptione 58. D. de pact. l prout 80. D. de solut. l. nihil tam naturale 36. de reg. iur.*

DEFINITIO XIV.

Possessio superueniens constituenti non facit constitutarium possessorem, nisi constitutum collatum sit in futurum. Alia dominij ratio est.

SI debitor, qui se creditoris nomine constituit pignus possidere, nanciscatur ex postfacto possessionem, quam constituti tempore non habuit, non potest ea res prodesse creditori, vt possessor factus videatur.[1] Possessio enim cum sit facti magis quam iuris,[2] nullam fictionem recipere potest,[3] nec in alium transferri prius quam sit quæsita.[4] Nisi in id nominatim tempus clausulæ effectus conferatur, quo possessio quæsita fuerit,[5] vt euenit, cum quis etiam futura bona sua cum hac clausula obligauit.[6] Neque simile est, quod alienam rem vendidero aut obligauero, quę postea fiat mea, ius emptoris mei conualescit.[7] Nam dominium iuris est, ideoque facile hanc fictionem admittit, vt si ex postfacto quæratur venditori, perinde sit, ac si iam contractus tempore quæsitum fuisset.[8] Possessio autem, vt dixi, facti est, & nisi verum sit, possidere quem eo tempore, quó constituit se alieno nomine possidere, quantumuis postea possidere incipiat, fieri nequit, vt iam exinde possedisse videatur.[9] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Salleneufue, & Dn. de Sauigny, 12. Calend. Jul. 1594.

1 Possessorem enim iam tum esse oportet eum, qui se constituit alieno nomine possidere, *l quod meo 18. D. hoc tit.*

2 *L. 1. §. vir vxori, eod. l. 1. §. Scævola, D. si in qui testament. lib. ess iuss.*

3 *L. denique 19. D. ex quibus caus maior. l. in bello 12. §. facti, D. de captiu. & postlim.*

4 *Ex reg l nemo plus iuris 54. de reg iur.*

5 Potest enim possessio transferri, etiam in casum & sub conditione, *l. qui absenti 38. §. 1. D. hoc tit.* Si tamen quis constituerit, se possidere nomine Titij donatarij, & post Titij mortem nomine Sempronij, secundi donatarij, non proderit clausula constituti Sempronio, quia non potuit donator possessorem facere Sempronium, facto iam possessore Titio, quod post Titij mortem non fit futurus possessor, qui donauit. Tiraq. cit. vbi multos citat, *in tract. le mort saisit le vif, 5. declarat 2 part. num. 19.*

6 *Arg. l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, D de pignor.*

7 *L. si quis alienam 46. D. de act. empt. l. rem alienam 41. D. de pignor. act.*

8 *L. si tibi homo 86. §. cum seruus, de legat. 1. l. heres quandocunque 54. de acquir. hered.*

9 *L. cum heredes 23. D. hoc tit.* Contra tamen tenet Tessaur. *decis. 215. num. 7.* constitutum trahi ad bona etiam futura, præsertim cum de futuris quoque bonis actum est. Ex Tiraq. qui dicit communem *part. 1. de constit. ampl. 32. num. 11. & 12.*

DEFINITIO XV.

Precarium transfert possessionem ciuilem tantum, constitutum vero etiam naturalem. Vtrumque tamen prodest ad implorandum beneficium, l. vlt. C. hoc tit.

QVid si debitor constituerit, non quidem se creditoris nomine possidere, sed precariam se à creditore habere possessionem?[1] An idem erit effectus huius clausulæ, qui & clausulæ constituti ad auocandam possessionem ex lege Iustiniani,[2] si forte facto debitoris interea sint interuersa? Et quidem faciet ea res creditorem possessorem,[3] sed ciuiliter tantum, non etiam naturaliter. Qui enim precario regauit, vtique naturaliter & ipso corpore possidet.[4] In eoque nimirum minor est potestas precarij, quam constituti, ex quo naturalem quoque & realem & veram possessionem transferri nemo ambigit.[5] Proinde non videtur hoc casu locus esse beneficio Iustinianeo,[6] quod ex verbis legis non nisi ad naturalem & corporalem possessionem auocandam comparatum videtur.[7] Et consequenter non impediet ea clausula, quo minus agenti quoquomodo creditori possit obiici exceptio non factæ excussionis.[8] Sed tamen contra Senatus noster pronunciauit, eandem vtroque casu hac parte rationem esse creditoris,[9] vt æque prosit ei constitutio Iustiniani ad propriam possessionem auocandam.[9] Etsi enim qui precario concessit, non nisi ciuiliter possidet,[10] quidni tamen tantundem iuris habeat ad repetendam possessionem ciuilem, quantum haberet ad auocandam naturalem, si naturalem antea possedisset?[11] Porro auocando possessionem illam ciuilem acquirit sibi per consequentias naturalem. Quisquis enim ciuilem habet, naturalem quoque propria auctoritate occupare potest.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Alia enim est clausula constituti, alia precarij, vt sequitur in Definitione, licet notarij nostri temporis per imperitiam eas plerunque confundant, vt diccmus *Defin seq.*

2 *In l vlt C. hoc tit.*

3 *L. si quis ante conduxit 10. in prine & §. 1. D. eod.*

4 *L. certe 6. §. is qui rogauit, & l. habet 15. §. cum qui precario, D. de precar.*

5 Vt dixi *Defin. 1. & hoc tit. ex l. quod meo 18. cum ibi not. D. hoc tit.*

6 *In d. l. vlt. C. hoc tit.*

7 Vt probant verba illa legis: *corporaliter nactam possessionem, cuiuscunque rei deliquerit.*

8 *Ex Auth. hoc si debitor, Cod de pignor. & in corpore Nouell. 111. de litigios. §. 1. vnde sumitur.*

9 Idque ex receptissima nostrorum sententia, quem refert Anton. Gabriel. *lib. 3. commun. opin. 3. de fideiussor. num. 49.*

10 Quia non decessit animo possessione, vt loquitur Pomponius, *d l. & habet, §. cum qui.*

11 Si qui-

11 Si quidem in vtraque possessione eadem ratio locum habuit, quæ mouit Iustinianum, *in d l vlt.* quod vnius desidia, vel dolus non debeat alteri nocere.

12 *L. si id quod 25. §. vlt. l peregre 44. § vlt. D. hæred.* Si quis tamen debuit se obligare cum clausula constituti, non videbitur satisfeciisse, si constituat tantum se precario possidere. Et ita sæpius prononciauit Senatus.

DEFINITIO XVI.

Constitutum licet sit incompatibile cum precario, tamen præualet, si vtraque clausula posita si in instrumento.

AT quid si vtraque clausula & constituti, & precarij eodem instrumento contineatur? Id enim plerunque fit, & quidem imperitia notariorum,[1] non animaduertentium, adposita clausula constituti, non solum superuacuam esse rogationem precarij,[2] sed etiam creditori damnosam, vtpote quæ, vt diximus, constituat debitorem naturaliter possessorem,[3] qui per clausulam constituti id egerat, vt in creditorem suum non minus naturalem possessionem transferret quam ciuilem.[4] An igitur dicendum erit vtramque clausulam inutilem fore?[4] An potius clausulæ constituti per subsequentem precarij rogationem hactenus derogari, vt sola ciuilis possessio creditori acquiratur?[5] Atqui iniquum hoc fuerit, & contra pacisentium voluntatem. Adiectio enim clausulæ precarij fit, vt tanto magis, non vt minus transferatur possessio in creditorem.[6] Humanius igitur est, vt notarij error ex iuris ignorantia profectus non noceat contrahentibus,[7] maxime cum dici soleat, nec ea quæ abundant vitiare,[8] nec vtile ex inutili corrumpi.[9] Sane si, vt interdum quoque euenit, debitor constituat se precario nomine à creditore possidere, magis est, vt licet constituti nomen interuenerit, sola tamen precarij rogatio facta videatur. Aliud enim est, si quis constituat se alieno nomine possidere.[10] Itaque diligenter obseruandum erit, quibus verbis constituti clausula concepta sit, vt sciatur quos effectus parere debeat.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex qua hodie proficiscuntur magna ex parte lites, quæ de instrumentis fiunt.

2 *L. certe 6. §. si qui rogauit, l. & habet 15. §. eum qui, D. de precar.*

3 *L. quod meo 18. D hoc tit. cum ibi not.*

4 Vt solet dici, cum pugnantes clausulæ in eodem instrumento appositæ sunt; *ex l. vbi pugnantia 188. vbi not. de regulis iuris.*

5 Solent enim posteriora derogare prioribus, *vulg. l pacta nouissima, C. de pact cum similib.*

6 Adposita vero vnum finem non debent contrarium effectum operari, *l. legata inutiliter, D. de leg. 1. l legata 14. de adim. legat. l. 3. § si emancipatus, de bonor. possess contr tabul. l in ratione 30. § tametsi, D. ad leg falcid.*

7 *L. errores 7. vbi not. Cod. de testament. l. si librarius 92. de reg iur.*

8 *L. non solent 94. eod.*

9 *Ex regula iuris pontificij*, iunct. *l. placuit 29. de vsur.*

10 Quomodo concipi solet & debet ea clausula, quam nos constituti appellamus, *d. l. quod meo.*

11 Quibus verbis sola precarij rogatio significatur.

12 Nam vt in testamentis sit in contractibus non aliter à propria verborum significatione recedi oportet, quam si euidens in contrarium sit voluntas, *l non aliter 69. de legat. 3.* Nec enim admittenda est voluntatis quæstio, cum nulla est ambiguitas in verbis, *l. ille aut ille 25. §. 2. eod.*

DEFINITIO XVII.

Per tutorem aut curatorem non potest transferri possessio beneficio clausulæ constituti, nisi cum id pupillo vel minori vtile est.

NOn potest tutor vel curator pupilli aut adulti nomine transferre in alium possessionem per clausulam constituti, licet per traditionem facere id possit, quoniam clausula constituti, vt sæpius diximus, fictus modus est transferendæ possessionis,[1] an ideo fortasse, ne, vt est in nostrorum brocardico, singularia duo concurrant circa idem?[2] Iam enim singulari iure & vtilitatis causa receptum est, vt pupillus tutore auctore & acquirere possit & amittere possessionem, cum tamen non intelligatur habere animum, sine quo nec acquiritur possessio, nec amittitur?[3] An potius, quod enim ipsum, qui alieno nomine possidere constituit, necesse sit suo prius nomine possedisse, vt constituti clausula aliquid operetur?[4] Tutor autem non suo, sed pupilli nomine possidet, aut potius ipse pupillus per tutorem?[5] Curator autem nullo modo præterquam furiosi.[6] Placet tamen quod ex æquitate contra subtilitatem iuris receptum esse quidam prodiderunt,[7] vt si in consequentiam licitæ alienationis possessionem rei pupillaris transferri necesse sit, sufficiat in eam rem clausula constituti, cum pupilli quoque interest, vt intelligatur translata possessio, ne ex empto fundi teneatur.[8] Idem in prædato iuris est, quod in tutore diximus, vt per clausulam constituti transferre possessionem nequeat, nisi capituli quoque consensus accedat, quia non ipse, sed ecclesia possidet.[9] *Ita Senatus* in causa N. Baulx, contra N. Paquier, in publico auditorio, 13. & 11. Calend. April. 1593.

1 Sic Bart. communiter ab omnibus adprobatus, *in l. 1. in princ. col penult. D. de acquir possess.*

2 Negant enim nostri duo singularia posse concurrere circa eandem rem & eandem personam, *l. 1. C. de dot. promiss.* quod tamen falsum esse alibi ostendimus.

3 *L. 1. §. furiosus, l. 3. §. in amittendâ, l. quemadmodum 8, l. quamuis 32. §. infans,* vbi tamen infans separatur à pupillo, *D. hoc tit.*

4 *L. quod meo 18. eod tit.*

5 *d § furiosus, & d §. infans.*

6 *d § furiosus, & l in negotiis 5. de reg. iur.*

7 Andr. Tiraquell. *in tract. de iur. constit. possess. part. 3. limit. 15.*

8 *L. 1. l 3 l. ex empto 11. in princ. D. de act. empt.* iunct. *l. si seruos 14. §. 1. D. hoc tit.* Ne alioqui quod pupillorum fauore constitutum est in eorum odium retorqueatur, *l. penult. C. ad SC. Trebell.*

9 Idem Andr. Tiraq. *vbi 3. limit. 16.*

DEFINITIO XVIII.

Constitutarius non potest propria auctoritate expellere constituentem, qui sit in corporali possessione, si contradicat; multo minus tertium detentorem.

QVi non, nisi per clausulam constituti possessor factus est, licet naturalem non minus quam ciuilem possessionem nactus intelligatur,[1] ideoque fundum ingredi propria auctoritate possit?[2] Si tamen ab alio corporaliter fundus ille teneatur, non poterit sine iudice detentorem expellere,[3] imo hic eum ipsum, qui constituit se eius nomine possidere, si possessionis controuersiam facere velit. Alioqui vim fecisse dicetur,[4] si iustam contradicendi causam debitor habuit, forte quod debitum offerret.[5] Nam si nullam contradicendi causam probabilem comminisci debitor potest, vim ipse potius facere videtur, ac verum possessorem expellere, adeoque licet precarij tantum clausula interuenerit, quæ ciuilem tantum possessionem transfert, non etiam naturalem.[6] In quo obseruandum est, maiorem esse vim clausulæ constituti vel precarij, quam sit illius, qua debitor permittit creditori, vt propria auctoritate possessionem pignoris ingrediatur. Hæc enim non prodest creditori ad occupandam propria auctoritate possessionem, si debi-

tor non quidem verbo, sed facto resistat ingredi volenti.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.quod meo 18.cum ibi not.D.hoc tit.*

2 Quod facere potest etiam ille, qui ciuilem tantum possessionem habet, vt dixi *Defin.15.num.12.s.*

3 Expellitur enim ipse & spoliatur ab eo, qui reuertentem non vult admittere in possessionem, *l.si id quod 15.§.vlt.D.hoc tit.* Et ideo non sibi debet ius dicere, quoniam alioqui etiam prædo & spoliator ab eo ante omnia esset restituendus, *cap. in literis,extr.de restit spoliat.*

4 *L.extat 13.D.quod met.cauf. L non est singulis 186. de regul. iur.l si ex stipulatione 5.D.hoc tit.*

5 Cum non sit quærendum de iure possessoris soluto pignore, *l.12.§.1.D quib mod pign vel hypoth.soluit.*

6 Secundum Bartoli distinctionem, *in L creditores 3. num. 19.C.de pignor.*

7 Vt supradicto loco Bartolus tractat.

DEFINITIO XIX.

Clausula constituti nihil operatur quantum ad iura.

IN bonorum omnium obligatione aut alienatione interueniens clausula constituti nil prodest ad transferendam possessionem, quod pertinet ad iura & actiones, quia non possidentur.[1] Itaque non eo minus posterior creditor agere poterit in nomen sui debitoris, quod antea creditori alij fuerat obligatum,[2] si modo alia bona sint, ex quibus anteriori creditori satisfieri possit.[3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, in causa N.Moret. prid.Non.Iul.1593.

1 Cum sint incorporalia, quæ neque tangi neque teneri possunt, *l.1.§.vlt.D.de rer.diuis.* & apud Iustin.*sit de rer.corpor. & incorpor.* Atqui per clausulam constituti non aliter possessio transferri potest, quam si ea sit penes constituentem ipso tempore constituti, *l.quod meo 18.vbi not.D.hoc tit.*

2 Posteaquam placuit, & nomen & pignus pignori dari posse, *L nomen 4.C.quæ res pignor.L 1.C.si pignus pignor dat.sit.*

3 Nam si alia nulla sint, non est dubitandum, quin is, qui prior est tempore, potior sit iure, *l.2.& 4. C qui potior in pign. hab.* Multo magis autem, si is qui prior est tempore, prior egerit in nomen obligatum. Nam agendo fit quasi possessor, quæ tribueret ei exceptionem non factæ excussionis, etiamsi esset posterior tempore, *Auth.hoc si debitor,C.de pignor.*

DEFINITIO XX.

Clausula constituti operatur etiam quod ad bona futura, si de iis specialiter actum sit.

COnstituti clausula adposita in obligatione bonorum omnium, præsentium & futurorum, non minus vtilis est pro bonis futuris, id est, post obligationem acquisitis, quam pro præsentibus,[1] quod ad ipsius debitoris præiudicium attinet, illiusve qui posteriorem habeat causam ab eodem debitore.[2] Nam quod dici solet, nihil prodesse clausulam constituti, nisi probetur debitor eo ipso tempore possedisse, quo constituit,[3] propterea quod alioqui non potuerit in creditorem suum transferre possessionem, quam non habuit,[4] tunc vere dicitur, cum de possessione contendit alius, quam ipse debitor,[5] quive debitoris iure vtatur. Nam in præiudicium tertij, qui medio tempore ius acquisierit ab alio, quam à debitore, non potest extendi potestas clausulæ constituti,[6] sicut nec in præiudicium eius, qui ab eodem quidem debitore causam habeat, sed anteriorem.[7] *Ita Senatus* pro Dn.de Lyuron, Domino de Sauigny, contra Dn.Comitem de Salenenue, 12.Cal.Jul.

1 *Arg.l.& quæ nondum 15.§.quod dicitur,D.de pignor.* Tessaur.*decis.215 num.7.*

2 Plerunque enim eadem causa est successoris, quæ auctoris, *l.inuitus 156.§ plerunque, de reg iur.* iunct. *l.nemo plus iuris 54.& l.ex qua persona 149.eod*

3 *L quod meo 18 vbi not. D.hoc tit.*

4 *Vulg.l.nemo plus iuris 54.de reg.iur.*

5 Semper enim cogitur debitor contractum suum adimplere, *l si quis alienam 46. D.de act.empt. l.rem alienam 41.D de pignor.act.Letsi is qui 10. D.de distr pignor.*

6 *Arg.l.potior 11.D.qui potior.in pign hab.*

7 Non enim debet esse in debitoris potestate, vt creditoris sui conditionem faciat deteriorem, si creditor fuit hypothecarius. Hoc enim addendum est, quia in chirographario creditore aliud est, *l.1.§.1.& l.3.D.de separat.*

DEFINITIO XXI.

Nemo potest improbare possessionem illius, à quo ipse possidet. Nec ratio iuris potest impedire causam possess.ium.

EMisti feudum nobile à debitore meo ignobili, qui se bona sua omnia meo nomine constituerat possidere. Si condicam à te possessionem ex lege Iustiniani,[1] non es audiendus, obiiciens feudum id nobile à debitore meo possideri non potuisse,[2] vt per consequentiam inferas, multo minus potuisse illius possessionem per constituti clausulam in me transferri:[3] cum tu ipse ab eo causam habeas tuæ possessionis.[4] Et vero cum possessio magis facti sit, quam iuris, & condictio illa possessionis ex Iustiniani lege, non tam de iusta, quam de corporali & pristina possessione, qualiscunque illa fuerit, auocanda intelligi debeat,[5] absurdum est quærere; an auctor tuus possederit iuste?[6] Sufficit enim qualitercunque possedisse, dummodo reuera siue corporaliter & naturaliter, siue ciuiliter possederit.[7] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio in causa fratrum Michal, 7.Cal. Jul.1594.

1 Scilicet condictione, *ex l vlt.C.hoc tit.*

2 Nec enim homo ignobilis capax est feudi nobilis, nisi suæ incapacitatis pœnam luat, quam vulgo sufferram vocant.

3 *Ex l. quod meo 18.cum ibi not. D.hoc tit.* iunct. *l.nemo plus iuris 54 de reg.iur.* Dixi *Defin.præced.num.3 & 4.*

4 Idcoque factum ipsius præstare debeas, *l.ex qua persona 149.l.inuitus 156.§.plerunque,de reg iur.*

5 *L 3.§.si vir vxori, D. hoc tit. l.1. §.Scæuola, D si is qui testam.lib.esse.iuss.*

6 Est enim illius legis sententia & ratio generalis, ne scilicet desidia aut perfidia eius, per quem possidebamus, nobis noceat.

7 Cum tam vere possideat, qui iniuste possidet, quam qui iuste, *L 3 §.ex contrario,D.hoc tit.*

8 Secundum ea quæ diximus *Defin 5.num.9.s.*

DEFINITIO XXII.

Qui per decennium neglexit possessionem naturalem, etiam quam ab alio ignorat occupatam, amittit ciuilem.

ETiamsi absque possessoris voluntate amissa sit possessio naturalis:[1] ciuilis tamen perditur statim, atque is, qui naturalem perdidit, sciens perditam neglexit iis vti remediis, quibus recuperare naturalem potuisset.[2] Maxime vero si decennium elapsum sit.[3] Nam & qui ignorat naturalem possessionem occupatam, si per decem annos negligens fuerit in ea recuperanda, ciuilem quoque amittit.[4] *Ita tractatum est* in causa D.de la Velliere; & D. de Rogemont, 10.Cal. Febr.1595.

1 Puta si is, qui naturaliter & ciuiliter possidebat, deiectus sit de possessione naturali; siue suo, iure alieno corpore possideret: secus est si is cuius corpore possidebamus discessit de possessione eamque alij prodidit, *l.si de eo 40. §.1.D hoc tit.* Hoc enim casu locus est vsque ad triginta annos condictioni, *ex l. vlt C.eod* Facit *l 1.§.sine autem corpore,D.vnde vi.*

2 *L.si id quod 25.§.1.vbi Bart.& d.l si de eo,§.1.& ibid.Bart. D.hoc tit.* Tiraquell.*de constit.limit.21. num.9.* Tessaur.*decis.215. num.6.*

3 Quoniam ex decursu eius temporis præsumitur obliuio, & per obliuionem amittitur possessio, quæ solo animo retinebatur,

batur, vt dixi *Defin.* 10. *num.* 2. 3. Intellige nisi intra decennium constituens interuerterit possessionem. Tunc enim agi potest condictione, *ex l. vlt. C. hoc tit.* vsque ad 10. annos, Tessaur. *decis.* 105. *num* 8. vbi alios citat, iunge *Defin.* 39 J.

4 Anchar. *cons. vltim.* Cravet. *cons.* 235. *in prine.* Est autem quod multo magis imputetur ei, qui sciens naturalem possessionem ab alio occupatam, quam ei qui ignorauit, cum nemo quamdiu ignorat possit agere, *l. cum sex* 55. *D. de aedil. edict.* Sed hoc semper intellige, nisi possessio sit interrupta, vt dixi *num.* 1. & 3.

DEFINITIO XXIII.

Ex possessione praeterita non probatur dominium, sed potius probatur amissa possessio per actum contrarium subsecutum.

POssessio praeterita quae hodie non sit, sufficere non potest ad probationem proprietatis vel alterius iuris in re ipsa.[1] Quinimo prima seu praeterita possessio, si qua fuisset, diceretur, & esset perdita per actum contrarium ei, per quem fuisset acquisita.[2] Non tamen si quaesita fuerat per continuatas multorum annorum praestationes amissa videri debet per solam cessationem (cessatio enim sola inducit turbationem non spoliationem,[3]) sed ita demum si petenti denegata solutio sit. Is demum enim solutioni antea factae contrariae actus est.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. cum res* 12. *l. sine possidetis* 16. *& vtrobique notat. C. de probat.* Nam ex possessione quidem praeterita & praesenti praesumitur media, sed ex praeterita non praesumitur nec probatur praesens aut contra.

2 *L. quemadmodum* 8. *D. hoc tit l. quamuis* 46. *eod. l. prout* 80. *de solut. l. nihil tam naturale* 35 *de reg iur.*

3 Quanquam, vt vulgo iactari solet, etiam qui turbat spoliat. *l. penult.* §. 1. *D. hoc tit. l.* 3. §. *hoc interdictum suffecit, D. vti possid. l. vim facit* 11. *D. vnde vi.*

4 Scilicet alia iusta causa nulla sit denegandae solutionis, nisi ad interuertendam possessionem, *l. si quis rem* 20. *D. hoc tit. l. colonus* 12. *vnde vi.*

DEFINITIO XXIV.

Interdicta possessoria non transeunt in singularem successorem; sine speciali cessione.

QVi erat in quasi possessione percipiendi reditus annui certo fundo debiti,[1] eum fundum post cessatam per aliquot annos solutionem Titio vendiderat, nec quicquam de iure quod habere poterat ad retinendam possessionem contra turbantem,[2] aut recuperandam aduersus spoliatorem,[3] nominatim conuenerat. Placet non posse Titium remedio vllo possessorio experiri, quoniam intra ista non transeunt in singularem successorem, nisi nominatim cessa sint.[4] Et vero post amissam ab actore naturalem possessionem ciuilis illa, quam solo animo retinebat, & quae sufficere ipsi poterat ad auocandam naturalem,[5] non potest non amissa quoque videri per venditionem. Qui enim vendit, haud dubie desinit velle possidere.[6] Et quamuis inter venditorem & emptorem id agatur, vt possessio, quae penes venditorem fuit transeat in emptorem,[7] id tamen in proposito ex sola contrahentium voluntate sine speciali cessione fieri non potest, quia nec potest emptor possessionem suam incipere à ciuili, si cum magistris nostris ciuilem eam intelligas, quae solius est animi.[8] Neque enim solo animo acquiri vlla possessio potest,[9] quamuis animo & corpore quaesita solo animo facile retineatur.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Vt in l. vlt.* §. 1. *D. de contrab. empt.*

2 Per interdictum vti possidetis, *l.* 1. *& toto illo titul. vti possid.*

3 Ex interdicto, *Vnde vi, aut quod vi aut clam, l. si quis vi* 17. *in prine. D hoc tit.* [Non in conuentione ex Can. redintegranda id est, cum remedium illud sit in rem scriptum. Menoch. *remed. de recup poss quaest.*]

4 Ei enim soli competere potest interdictum, qui tum possidebat cum deiiceretur, *l.* 1 §. *interdictum autem hoc* 23. *D. de vi & vi armat.* Sicuti non potest interdictum contra alium competere, quam eum, qui vi deiecit, licet alius hodie possideat, *l. eum à te* 7. *eod tit.*

5 *dict. l. si quis vi & dict. l.* 1. §. *sine autem corpore, de vi & vi armat.*

6 Quanquam non esset haec ratio bona, si venditor tempore venditionis naturalem possessionem habuisset: Nemo enim eo animo est, vt propter emptorem amittat possessionem, quam emptor nunquam adipiscatur, vt elegantet ait Papin. *in l. cum fundum* 18. *eod. tit. de vi & vi armat.*

7 *L. ex empto* 11. *D. de action. empt. l. traditio* 20. *D. de acquir. rer. domin.*

8 Sic enim nostri ciuilem definiunt, *ad l. licet* 4. *& l. nemo ambigit* 10. *C. hoc tit.*

9 *L.* 3 §. *in amittenda, l. quemadmodum* 8. *D. hoc tit.*

10 *L. quamuis* 46. *iunctis duab. praeced.*

DEFINITIO XXV.

Etiam possessio per clausulam constituti quaesita cedi potest à constituario, dummodo fiat cessio, statim, aut in continenti.

PRocurator in rem suam constitutus, ab eo, qui debitum siue alienum; siue commune soluerit creditori, omnia debitoris bona pignori obligata habenti cum clausula constituti, non tantum personalem aut hypothecariam exercere potest, quae pristino creditori competebat,[1] sed etiam aduersus quemcunque possessorem vti beneficio Iustinianeae constitutionis,[2] ad auocandam nulla facta excussione possessionem,[3] Dummodo ea cessio facta sit in continenti post solutionem, aut in ipso actu solutionis, non item ex interuallo.[4] Nec ad rem pertinet, quod possessio per clausulam constituti quaesita solo constituentis animo videatur & acquiri, & retineri,[5] proinde facto illius opus esse ad eam in alium transferendam, cum sui duntaxat creditoris nomine possidere se constituerat, non etiam nomine eius, in quem velit creditor transferre possessionem.[6] Nam imo veto semel hoc modo quaesita possessio perinde alienari potest per similem clausulam constituti, atque si corporaliter quaesita fuisset.[7] *Ita Senatus* ex tempore in causa Claudij Moion, & Moneti Laurent, 5. Calen. Febr. 1595.

1 Tanquam qui in ius & locum ipsius successerit, *l.* 1. *& 2. & tot. tit. C. de his qua in prior. credit. loc. succed.*

2 Quae extat *in l. vlt. C. hoc tit.*

3 Siquidem beneficium illius legis, si modo imploratum sit, impedit exceptionem non factae excussionis, vt dixi *Defin.* 1. *& 2.* 3. *eod.*

4 *L. Modestinus* 76. *cum ibi not. D. de solut. L. vt fideiussor* 79. *D. de fideiuss.*

5 *L. quod meo* 18. *D. hoc tit.*

6 Ne alioqui actus videatur operari vltra intentionem agentis, contra *l. non omnis* 19. *D. de reb. cred.*

7 Cum clausula constituti transferat omnem possessionem etiam naturalem & realem in constituatarium, vt dixi *Defin.* 1. 15 *& 16.* 5. *eod.* Sed cessione opus est, vt ea clausula possit alij prodesse, quam constituatario, iunge *Defin.* 32. J. Tessaur. *decis.* 215. *num.* 8.

DEFINITIO XXVI.

Qui agit condictione ex l. vlt. Cod. hoc tit. non potest reconueniri.

AGens creditor condictione ex lege Iustiniani,[1] ad auocandam possessionem, siue à debitore ipso,[2] siue à tertio possessore,[3] non potest reconue-

niri actione personali, ob id, quod ipse vicissim aduersario debeat.[4] Realis enim & possessoria est illa actio, idcoque momentanea,[5] quæ reconuentionis moras non admittit.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *In l.vlt C hoc tit.*

2 Qui vtique non potuit sibi ipsi mutare causam possessionis, *l.qui bona* 19.§.1. *D.eod.l.non solum* 32.*D.de vsucap.*

3 Per quem non potuerit interuerti possessio creditoris. Sic enim nostri constitutionem Iustiniani accipiunt, vt dixi *Defin.*1.*num.*14.*ſ.* vbi vide.

4 Licet reconuentio in omni actionum genere permissa videatur ante litem contestatam, vt nostri tractant *ad Auth. & consequenter, C.de sentent.& interloc.omn.iudic.l.qui non cogitur* 22.*D de iudic.*

5 *L.vnic.& ibi not.C.si de moment.poss fuer.appell.*

6 Est enim hæc res ex earum genere, quæ non recipiunt moram & dilationem, de quibus *in l. vltim. D. de appell. recip. vel non.*

DEFINITIO XXVII.

Constituti clausula, quæ habet conditionem vel expressam vel tacitam, non operatur nisi ex die conditionis existentis.

IN dotali instrumento apposita fauore mulieris clausula constituti, non prius vires habere incipit, quam casus euenerit, quo agi possit ad dotem restituendam, vel in tuto collocandam.[1] Quare nec mulieri oberit, quod dici solet eam clausulam nullius esse effectus post decennium, quasi tanto tempore per oblivionem aut contemptum amissa possessione.[2] Id enim sic accipiendum est, vt decennium illud ab eo tantum die numerandum sit, quo cœperit agi posse.[3] Vt euenit in omnibus contractibus in diem aut sub conditione conceptis.[4] Itaque si forte per quinquaginta annos steterit matrimonium, effectus clausulæ in subsequens vsque decennium extendetur. Neque enim clausula constituti per mortem constituentis extinguitur, sed transit in heredes.[5] Sed & cum eo iure vtamur ex Iustiniani lege, vt dos in pecunia numerata consistens non nisi post annum peti possit;[6] consequens est, vt is quoque annus perinde ex decennio illi subducendus sit, ac cæteri omnes, qui constante matrimonio præterierunt.[7] *Ita Senatus* in secreto auditorio, 3. Non. Jul. 1595. pro N. de Mouxi, vidua N. Masson Aquensis.

1 Est enim clausula illa accessoria, cum ponatur in pignore, quod accedit ad principalem obligationem. Nec proinde prius quærendum est de pignoribus dotis, quam de ipsa dote, *l.vbi adhuc* 29. *Cod.de iur.dot.l.iubemus* 21.*C.ad Senatusconsult. Velleian.*

2 Secundum ea quæ dixi *Defin.*10.*ſ.eod.*

3 Nihil enim potest imputari mulieri, quæ constante matrimonio agere non potuit, *d.l.vbi adhuc, l.*1.§.*vlt.C.de annal. except.*

4 Cum non prius agi possit ex contractu in diem vel sub conditione concepto, quam dies aut conditio venerit, *l.cedere diem* 213.*de verb.signific.*

5 Cum nemo amittat possessionem suam ex sola morte illius, per quem possidebat. Id enim vtilitatis causa receptum est, *l.si de eo* 40.§.1.*D.hoc tit.* Tessaur.*decis.*105.

6 *L.vnic.§.exactio autem, C.de rei vxor.action.*

7 Cum per eorum illum annũ exactio impediatur, quamuis aliquando multum interfit, an dies actionis nondum venerit, an exactio tantum impediatur, *l.cum militi* 16.§.1. *D.de compensat.*

DEFINITIO XXVIII.

Sola missio in possessionem facit possessorem, non decretum de mittendo in possessionem.

DEcretum de mittendo in possessionem actore non facit eum possessorem, si non missio ipsa secuta sit.[1] Itaque non sufficiet ea res ad hoc, vt possit dicere se spoliatum, & agere interdictis recuperandæ possessionis, aut actionibus in eam rem comparatis.[2] Sed missionem verbo factam esse satis non erit, si re vera effectum non habuit,[3] cum possessio non solius animi sit, sed etiam & præcipue facti.[4] *Ita Senatus* in causa N. D. de Gerbaix, vxoris Spect. Dn. Antonij Charpenei Senatoris meritissimi, Compatris mei, 5. Cal. Sept. 1595.

1 *L.non est mirum* 26.§.1.*D.de pignor. action.*

2 Prius enim est, vt quis probet, se fuisse antea possessorem, quam vt possit dicere se spoliatum.

3 Alioqui secus est, *l.penult* §.*vlt.D.hoc tit.*

4 *L.*1.§.*si vir vxori, eod. l.*1. §.*Scæuola, D si is qui testam.lib. est.inst.*

DEFINITIO XXIX.

Possessio quæsita per clausulam constituti amittitur solo animo, puta ex eo, quod constitutarius petat se mitti in possessionem; secus est in possessione quæsita per traditionem.

CLausula constituti licet habilis sit ad transferendam possessionem, non solum ciuilem, sed etiam realem & naturalem,[1] minus tamen iuris tribuit ad retinendam possessionem, quam traditio.[2] Quia possessio per traditionem quæsita sicut & animo & corpore quæsita est, ita non nisi animo & corpore amittitur:[3] at illa, quæ per constitutum acquiritur, solo animo amittitur, quia & solo animo comparatur.[4] Inde fit, vt ea clausula effectum suum perdat, quoties is,[5] qui per illam possessor factus est, petit mitti se in possessionem,[6] cum ex contrario petere possit & debeat se in possessione retineri.[6] Nam interdicta adipiscendæ & retinendæ possessionis se inuicem numquam compatiuntur,[7] quandoquidem fieri non potest, vt eam possessionem adipiscaris, quæ iam penes te sit,[8] aut eam retineas, quam nõdum sis adeptus.[9] At quid si constitutarius petierit se manuteneri, Judex vero per imperitiam iusserit eum in possessionem mitti? Sententia nulla est, quia, vt Pragmatici loquuntur, non est conformis libello.[10] Si tamen transierit rem iudicatam ob non interpositam appellationem, quæ moribus nostris omnino necessaria est, dicendum erit, æque amissam possessionem,[11] adeoque licet iudicati executio nulla secuta sit,[12] cum res iudicata pro veritate habeatur.[13] Verum autem esse non possit, mittendum quem in possessionem, quin prius verum sit, nondum esse illum possessorem.[14] *Ita Senatus* in eadem causa Stephani de la Chenal, & Ioannis Falquet, 3. Non. Sept. 1595.

1 Vt sæpius diximus *ex l.quod meo* 18. *D. hoc tit.* & Guid. Pap. *quæst.*22.46. & aliis citatis *Defin* 1.*num.*3.*ſ.eod.*

2 Quoniam clausula constituti fictitius modus est transferendæ possessionis, traditio autem naturalis, vt notat. *ad d.l. quod meo.*

3 *L quemadmodum* 8.*l.quamuis* 46.*D.hoc tit.*

4 *Arg d.l quamuis, & l.peregre* 44. §.*vlt.eod.tit. l.nihil tam naturale* 35 *de reg.iur.*

5 Qui enim petit mitti se in possessionem, fatetur esse alienam, quod fit maxime per hypothecariam, *l si cum venditor* 66.*D.de euict.*

6 Etiamsi venditor voluerit interuertere possessionem creditoris, cui tamen eo casu necesse est implorare beneficium, *l. vlt.C.hoc tit.* At si debitor ipse possideat corporaliter, sufficit implorare clausulam constituti, & petere, vt in sua possessione creditor retineatur.

7 Vt tractant nostri *ad l naturaliter* 12.§.*nihil commune, D. hoc tit. & ad l.*1.*D.vti possid.*

8 Quia licet possideri quid possit ex variis causis, tamen possessio iam mea non magis mea fieri potest, *l. non vt ex pluribus* 159. *de reg. iur.*§. *sic itaque, Inst. de act.* Est enim etiam possessionis dominium quoddam, vt notat Cuiac. *ad l.*1. *de bon. possess.*

9 *diff. l.cum*

9 dict. l. cum heredes 23. in princ. & §. 1. D. hoc tit. iunct. l. proced.

10 L. vltim. C. de fideicomm. libert. l. vt fundum 18. D. commun. diuid.

11 Etiam cum sententia ipso iure nulla est, quod tamen ex iuris ratione secus est, l. si expressim 19. D de appellat. l. 1. & tit. C. quand prouoc non est necess.

12 Non enim pendet sententia ab executione, sed executio à sententia, l. 1. C. de execut. rei iudic.

13 L. res iudicata 207. de regulis iuris, l. ingenuum 25. de stat. hom.

14 Cum non possit mitti in possessionem ille, qui iam possessor est, vt dixi num. 8.

DEFINITIO XXX.

Mater, quæ hypothecas suas dotales cum cæteris pupilli bonis sub hasta locauit tanquam tutrix, censetur renunciasse possessioni, quæ fuerat ei quæsita per clausulam constituti.

MVlier, quæ bonorum mariti pro dote sibi obligatorum possessionem per clausulam constituti quæsierat, si tutelam filij administrauerat, hypothecas quoque dotales, si quas speciales acceperat,[1] cum cæteris pupilli bonis solemniter & sub hasta locauerit, nec de iure suo protestata sit,[2] licet non idcirco dotem suam amittat,[3] suæ tamen possessioni renunciasse intelligitur, quia possessio illa, quæ per clausulam constituti solo animo acquiritur, solet etiam animo amittitur.[4] Apparet autem ex administratione animum matris illum fuisse, vt defuncto marito pupilli nomine possideret,[5] tanto magis, quod nec vnquam antea sibi posseserat, quandoquidem viuo marito non nisi familiaritatis iure possedisse videri potest.[6] Clausula enim constituti apposita in pignore, de quo in casum duntaxat soluti matrimonij dotisque restituendæ conuenerit, nullas vires habere potest, quamdiu maritus viuit, sicut nec ante annum luctus præteritum, quia nec ante id tempus cedit dies dotis restituendæ.[7] Ponimus autem intra id tempus matri onus tutelæ iniunctum, quia & intra annum tutorem filio petere debet.[8] Sed & si possessionem bonorum mariti, quam eo viuo iure tantum familiaritatis habuit, post mariti mortem continuauerit, retenta possessione circa vllum nouæ voluntatis declarationem, credenda est eo ipso animo remansisse in possessione, quo prius fuerat, id est, iure familiaritatis. Etsi enim nihil prohibet mutare eam sibi causam possessionis ex nouo iure, quod superuenit dotis restituendæ:[9] ea tamen animi mutatio non præsumitur, nisi probetur.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Sic enim fieri solet, vt præter generalem & legalem tacitam hypothecam bona aliqua specialiter obligentur pro dote in antichresim, vt mulier eorum fructus percipiat soluto matrimonio, nec imputet in sortem.

2 Nam protestatio solet ius protestantis conseruare, l. si debitor 4. §. 1. D quibus mod. pign. vel hypoth. soluit. l. pro herede 20. D. de acquir. hered l. etsi quis 14. § plerique, D. de relig. & sumpt. funer.

3 Ne officium suum sit ei damnosum, l. cum quidam 26. C. de admin. tut.

4 Dixi Defin. præced. num. 4.

5 L. qui bona fide 19. l. si aliquam 28. D. hoc tit. Potius enim est inspiciendum, quod nouissime factum est, l. si quis ante 10. eodem.

6 Ac proinde nullo modo possedisse, l. qui iure familiaritatis 41. eod tit.

7 Dixi Defin. 27 §.

8 L. matre 3 C. ad SC. Tertyll.

9 L. qui bona fide 19. §. 1. D. hoc tit. l. non solum 33. §. 1. D. de vsucap.

10 L. cum qui voluntatem 22. D. de probat. l. si filiusfamilias 16. D ad SC. Maced.

DEFINITIO XXXI.

Possessionem suam amittit mulier, quæ patitur, pignora dotalia locari à tutore nomine pupilli, nisi ex ea causa aliquid acceperit pro fructibus pignorum.

NOn aliud est, si mulier, quæ defuncto marito possessionem pignorum doralium sibi ex clausula constituti quæsitam vindicare potuit,[1] passa sit tutorem filio datum bona pupilli omnia, & consequenter ipsa quoque pignora pupilli nomine locare.[2] Hoc enim consequens est ei, quod in superioribus diximus, huius generis possessionem solo animo amitti:[3] sed hoc ita, nisi proponas, annuum aliquid mulieri à tutore datum vel promissum, quod pro commodo possessionis & in vicem fructuum pignoris datum promissúmve videri possit.[4] Possessio enim, quæ solo animo amittitur, multo magis solo animo retinetur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Alioqui non posset mulier soluto matrimonio ingredi propria auctoritate possessionem pignorum dotalium, l. dotis actione 9. C. solut matrim.

2 Nam etsi ipsa conduceret pignora dotalia, desineret possidere, l qui bona fide 19. l. si aliquam rem 28. D. hoc tit. Multo igitur magis, si alteri conducenti consenserit.

3 Dixi Defin. 29 & Defin prox. præced. num. 4.

4 Possessionem enim habere videtur mulier, cum aliquid habet in vicem possessionis & fructuum, arg. l. non videtur 38. & seq. iunct. l si vsusfructus 35. §. 1. D. de vsufr. l sed si quis 33. & seq. D. de pecul.

5 L. peregre 44 §. vlt. cum duab. legib seqq D. hoc tit.

DEFINITIO XXXII.

Quæsita per constitutum possessio non potest cedi nisi per aliud constitutum, nec proinde per tutorem, aut per curatorem, aut per Procuratorem.

POssessio quæsita per clausulam constituti, cedi quidem, & transferri in alium potest:[1] sed non nisi per aliam constituti clausulam,[2] nec per simplicem iurium cessionem.[3] Sed & eum, qui transferre hoc modo possessionem velit, talem esse necesse est, qui transferre possessionem possit.[4] Quid enim si tutor sit, vel curator, vel Procurator? Hos namque constat possessionem transferre non posse, cum ipsi non possideant,[5] & iis casibus, quibus transferre possunt, naturalem transferendi modum requiri, nec sufficere fictitium, qualis ille est, per clausulam constituti.[6] Proinde si tutor pupilli nomine tradiderit instrumentum, ex quo acquisita sit possessio, non idcirco eam transferet, licet inter alias personas hic vnus sit modus transferendæ possessionis.[7] *Ita tractatum est* in causa N. Claræ de Villette, viduæ Laurentij Scarron, contra heredem D. Senatoris de Candie, 20. Decembr. 1595.

1 Ex eo nostrorum brocardico, quod habet, Quicquid est transmissibile, sed etiam credibile, aut, vt alij loquuntur, cessibile, l ex pluribus 42. D. de administr. tutor. Tessaur. decis. 215. in fin.

2 Id est, si constituarius constituat, se eandem rem alterius nomine possidere. Hoc enim facere potest, cum penes se habeat vtramque possessionem, & naturalem, & ciuilem. l. quoties meo 18. D. hoc tit. Dec. in l. contractui, num. 12. de reg. iur. Tessaur. decis. 105. [Cæterùm si cessionarius in quem non est translata clausula constituti per aliam similem clausulam experiatur directis actionibus ex persona cedentis, & ipsius nomine poterit agere omnibus remediis & retinendæ & recuperandæ possessionis, quibus & cedens ipse posset. *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Antonij Bay procuratoris generalis, & N. Scipionis de Seyssel D. de Choysel, 3. Id. Iul. 1612. Vide aliud quid speciale in clausula constituti apud Castr. in l. 1. nu. 5. C. quand. lic. ab empt. disc. vbi ait clausulam constituti appositam in contractu resoluto non resolui, nisi fuerit expressim actum vt resoluatur, aut quod effectu idem est, vt rei venditæ debeat

remanere penes venditorem eodem iure & modo quo erat antea.]

3 Possessio enim non transfertur ex sola voluntate, aut per contractum vel instrumentum, sed traditione opus est, vel aliqua re, quæ sit vice traditionis, *l. prædia 48. & ibi not. D. hoc titul.*

4 Parum enim est, si quis id velit facere, quod non possit, *l. multum interest 6. C si quis alter. vel sibi, l. sive emancipatus 17. C de donat.*

5 *d l. quod meo, vers. Procurator, l. quamvis 32. §. infans, D. hoc tit.*

6 Quia per clausulam constituti eam demum possessionem transferre in alium potest constituens, quam suo nomine habet, *d. l. quod meo.*

7 Quia scilicet traditio instrumenti est pro traditione rei, quæ instrumento continetur, *arg. l. vlt. Cod. de pact. convent. tam sup. dot.* Dixi *Defin. 9. §. mandat.*

DEFINITIO XXXIII.

Clausula constituti apposita in favorem negotiorum gestoris transfert possessionem in eum, cuius negotia geruntur, non in eum qui gessit.

QVi se constituit possidere nomine illius, qui alterius negotia gerit, non tam in negotiorum gestorem, quam in eum, cuius negotium geritur, transfert possessionem: [1] non tamen erit consequens, vt, si maritus ex vxoris pecunia sibi stipulatus sit, vxoris negotium gessisse videatur, [2] si non id dixerit, & instrumentum ei tradiderit. [3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Postquam placuit, vt etiam per liberam personam possessio nobis acquiratur, *l. traditio 20. §. vlt. D. de acquir. rer. dom. l. 1. C. hoc tit. l. 2. C. per quas person. nob. acquir.*

2 Sibi enim acquirit, non vxori, qui sibi stipulatur, quamvis ex pecunia vxoris, *l. ex pecunia 12. C. de iur. dot.* iunct. *l. si patruus 4. C. commun. vtr. iudic. l. 2. C. pro socio, l. qui aliena 8. C. si quis alter. vel sibi.*

3 *L. 4. 5. & 6. C. eod tit. si quis alter. vel sibi.*

DEFINITIO XXXIV.

An manumittendus sit creditor in possessione sibi quæsita per clausulam constituti ante coeptam vel finitam discussionis instantiam?

IN quæstione illa, Vtrum ante finitam instantiam discussionis manutenendus sit creditor condicens possessionem ex clausula constituti, inauditis cæteris creditoribus, post multas altercationes eo tandem Senatum frequentioribus votis decurrere animaduerti, vt non sit audiendus, si iam cœpta sit discussionis instantia. [1] Sit vero audiendus præstita satisdatione de fundo illo in hereditate, vbi opus erit, reponendo, si nondum vllum confectum sit inuentarium, multo magis si lapsa sint eius conficiendi tempora; aut, si quid sit, quod impediat inuentarij confectionem. [2] Cur enim mora interim fiat ei, qui propriam auocat possessionem, quæ sit extra causam hereditatis? [3] Placebat tamen aliquando temperamentum, vt ad discussionis instantiam creditor remitteretur. Interea vero per fiduciæ speciem in possessione sua retineretur præstita satisdatione. [4] Sed non potest hodie locus esse huic temperamento, postquam ex edicto, quod factum est anno 1598. aufertur heredi beneficium inuentarij, si vel in conficiendo inuentario fuerit negligens, vel intra annum, aut ad summum ex magna causa intra biennium discussionis instantiam ad finem non perduxerit. *Ita Senatus* pro Claudio du Chesne Procuratore, contra viduam & heredem Guilielmi Jaquemod dicti de la Palud, circa Non. Maij 1596.

1 Quoniam in discussionis instantia quærendum est de iure omnium creditorum, vt dixi *sub tit. de bon. auctor. iudic. possid. seu venund.*

2 Quia nimirum his casibus non tam videtur interesse creditorum quam heredis, contra quem non minus operatur clausula constituti, quam contra defunctum ipsum. Not. *in l. quod meo 18. D. hoc tit.* Quod intellige, cum constitutum habuit effectum ante mortem constituentis, alioqui morte constituentis finitur constitutum, vt tractat Anton. Tessaur. *decis. 38. num 1. in fin. & decis. 105. in fin.*

3 Nec enim possessio translata per defunctum potest transire in hereditatem, aut esse hereditaria, *l. nemo plus commodi, de reg. iur.*

4 *Arg. l. 1. D. si cui plus quam per leg falcid. l. 5. & 6. D. de petit. hered.*

DEFINITIO XXXV.

Clausula, Ex nunc prout ex tunc, reducit constitutum ad tempus contractus.

CLausula constituti apposita, *Ex nunc prout ex tunc*, impleta quandocunque conditione, iam inde ab initio contractus effectum habuisse intelligitur: [1] sed tamen si corporalis possessio intra decennium apprehensa non sit, non eo magis operabitur clausula, quia post decennium nihil operatur, quasi neglecta possessione, [2] numerando scilicet decennio ab eo demum tempore, quo extitit conditio sub qua fuit possessio translata per constitutum. [3] An igitur emptori, aut ei, cui ex nunc prout ex tunc res data fuit in solutum, agendum erit rei vindicatione, quasi nulla dum facta traditione, an vero ad rem tradendam, quasi nulla dum facta traditione? Ego prius magis probabam, quia multum interest, an possessio nunquam quæsita sit, an amissa. [4] Nec amissio possessionis inducit amissionem dominij. [5] Proinde fructus debebuntur à die litis contestatæ. [6] *Ita Senatus* in causa N. Franciſci de Bellegarde, & D. de Cardé, 12. Decemb. 1596.

1 Guid. Pap. *quæst. 268.* Negus. *in tract de pign. part. 2. memb. 2. num. 4. & 5.* & alij multi, quos cumulat Tessaur. *decis. 38. num. 2.* licet videatur ille contra sentire & concludere, *nu. 4.*

2 Cum possessio amittatur per oblivionem, quæ ex lapsu decennij præsumitur, nisi ipsemet constituens interuenisset possessionem, quo casu daretur constitutario remedium, *l. fin. C. hoc tit.* vsque ad 30. annos. Idem Tessaur. *decis. 105. num. 8. & decis. 215. num. 6.*

3 Dixi *Defin. 10. §. hoc tit.*

4 Quia sine possessione non potest regulariter acquiri dominium, *l. 1. & 2.* vbi not. *D. de publician. in rem act* potest tamen retineri.

5 Cum facilius amittatur possessio quam dominium, *l. si quis vi 17. §. differentia, D hoc tit.*

6 *L. certum 22. C. de rei vindic.*

DEFINITIO XXXVI.

Etiam in præiudicium tertij retrotrahitur conditio & potestas constituti, si conditio fuit casualis, vel mixta, non potestatiua.

CLausula constituti conditionalis operatur, existente quandocunque conditione etiam in præiudicium tertij, qui medio tempore corporalem eiusdem fundi possessionem nactus fuit, [1] si modo casualis aut mixta fuit conditio, non potestatiua. [2] Nec ad rem pertinet, quod non videantur extrema habilia constitutore tempore conditionis euentis non amplius possidente. [3] Nihil enim vetat, possessionem quoque sicut & proprietatem transferri sub conditione, [4] qua eueniente quandocunque iam inde ab initio translata intelligitur. [5] *Ita Senatus* in causa Mauriciæ Richard, & Michaelis de la Siaz, 15. Mart. 1597.

1 Postquam placuit nostris beneficium *legis fin. C. hoc tit.* etiam illi competere, qui nactus est possessionem per clausulam constituti. Tessaur. *decis. 115. num. 4.*

2 Casualis

2 Casualis enim conditio vel mixta retrotrahitur, non potestatiua, *l.1. l.qui balneum, 9. l.potior 15. D.qui potior.in pignor hab.*

3 Cum non possit transferri possessio per clausulam constituti, nisi constituens possideat eo tempore, quo constituit, *l. quod meo* 18. vbi omnes notant, *D.hoc tit.*

4 *l qui absenti 37.§.1.sed tit.*

5 Ita vt per clausulã constituti possit fieri retroactio etiam à tempore inhabili ad tempus habile. Alex. *cons.83.vol.2.* quem cum aliis multis refert Tessaur. *decis 38.nu.2.& 3.*

DEFINITIO XXXVII.

Qui excepit hypothecam & possessionem rei à se venditæ, addita clausula constituti, potest suam possessionem auocare, nulla facta excussione, quamuis non imploret beneficium l.vlt. C.hoc tit.

EQui venditor cauerat, vt pro pretio equus maneret obligatus, [1] addita etiam clausula constituti. [2] Pretio non soluto potest venditor equum auocare à quocumque possessore, [3] etiamsi per plurium personas emptio ambulauerit. [4] Nec repellitur exceptione non factæ excussionis, [5] si imploret beneficium clausulæ constituti, [6] licet non imploraverit beneficium legis Iustinianeæ. [7] Nec ad hunc casum pertinet, sicut nec ad mores nostros, [8] quod ex Gallorum praxi vulgo iactari solet, *les meubles n'auoir point de suyte.* [9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quæ conuentio vtilis est, non solum vt venditor habeat equum obligatum, quem alioqui non haberet, *l.5. § pen D.de tribut.act.* sed etiam vt in eo equo cæteris omnibus creditoribus præferatur, *l.licet 7.C.qui potior in pign. hab.* iunct. *l quamuis 17.C.de pignor.*

2 Per quam fieret, vt equi à se venditi possessionem in casum non soluti pretij retineret.

3 Per remedium retinendæ possessionis implorato beneficio clausulæ constituti, vt sequitur in Definitione.

4 Quia non magis debitor quam colonus potest creditoris sui possessionem interuertere. Iacob. Menoch. *remed.14.nu. 25.* quem refert & sequitur Tessaur. *decis 105 in fin.*

5 Quæ solet competere tertiis possessoribus conuentis hypothecaria, *Auth.hoc si debitor.C.de pignor.*

6 Quasi non translata hoc casu per venditorem, sed retenta potius equi possessione, velut pignoris iure, *vt in l.Iulianus 13.§.offerri, D.de act empt.*

7 *In l.vltim.C.hoc tit.* quam implorari necesse est, quoties merus creditor agit hypothecaria contra tertium possessorem. Hic enim plus quam creditor est, quia paulo ante dominus fuit, nec nisi hac lege dominium à se abdicare voluit, *arg.l.1.§. vlt.& l.2.D.de rebus eor.qui sub tutel.*

8 Nec enim Gallorum moribus hac parte vtimur, vt alibi scripsi.

9 Hic enim venditor non tam rem alienam persequitur, quam eam, quæ adhuc sua quodammodo esse videatur.

DEFINITIO XXXVIII.

Constitutarius vincit hæredem constituentis, multo magis tum, qui ius habeat cessum ab hærede constituentis, quod pertinet ad causam possessionis.

CVm tibi donasset Titius fundum Cornelianum, translata possessione per clausulam constituti, [1] postea vero aduersus donationem quasi per vim extortam in integrum restitui vellet, [2] decesserat instituta lite, & Sempronio hærede scripto, Sempronius iuribus suis omnibus cesserat Mæuio, qui & ipse in locum Seij antiquioris creditoris hypothecarij non tamen constitutarij [3] erat substitutus. Si Mæuius tanquam possessor factus ex generali consuetudine, quæ hæredibus fauet, [4] possessionis controuersiam tibi facere velit imploranti clausulam constituti, [5] non est audiendus, quia non potuit defunctus transferre in hæredem possessionem, quam mortis tempore non habuit, [6] iam scilicet in te translatam per clausulam constituti. [7] Nec proinde illi proderit, quod ius habeat ab anteriore creditore. Prius enim est, vt de possessione quæratur, certusque possessor constituatur, [8] quam vt hypothecaria, siue per actionis, siue per exceptionis viam exerceatur. [9] *Ita Senatus* in causa Nicolai Guiuisani & Petri de Pogge, 26. Mart. 1597.

1 Quomodo solet transferri possessio rerum donatarum, vt & cæterarum rerum, *l quod meo* 18. *D.hoc tit.* itemque per retentionem vsusfructus, *l.quisquis* 28. *C.de donat.*

2 Est enim iusta causa restitutionis ad rescindendam donationem vis vel metus, *tot.tit. Quod met.caus.D.& C.*

3 Quamuis possit etiam constitutarius transferre suam possessionem in alium. Tiraq. *in tract de iur.constit.part.1. ampliat.* 22. quem refert & sequitur Tessaur. *decis.215 nu 8.*

4 Per quam, vt Pragmatici nostri loquuntur, *Mortuum saisit viuum.*

5 Cum beneficio *l.vlt.C.hoc tit.*

6 *L nemo plus commodi 120. de regul iur l.1.§.Scaeuola, D si id qui testam lib esse iuss est.*

7 Cum non possint duo esse in solidum possessores, *l.3.§.ex contrario, D.de acquir poss. l duo in solidum 19. D.de precar.*

8 *L.in qui destinauit 24. l.qui petitorii 36 D.de rei vindicat. l.si de vi 37. D.de iudic. l.2. C.de interd. l.ordinarij 13 C.de rei vindic.* Tessaur. *decis.15 nu 1.*

9 Cum hypothecaria non nisi contra possessorem exerceatur, *l si fundus 16 5. in vindicatione, D.de pignor.*

DEFINITIO XXXIX.

Possessio per constitutum quæsita aut per precarium an & quatenus morte constituentis vel constitutarij, aut precario rogantis vel concedentis amittatur?

MAgna inter nostros fuit quæstio, an potestas clausulæ constituti per mortem siue constituentis, siue constitutarij finiatur? Sunt enim, qui indistincte putent finiri, & quidem morte constituentis. [1] Quia cum possessio per clausulam cõstituti quæsita in solo constituentis animo residere videatur, [2] fieri certe nequeat, vt ea possessio in longius tempus extendatur, quam constituentis animus, qui vtique cum vita finem accipit. [3] Morte vero constitutarij, quia is, qui se alterius certæ personæ nomine constituit possidere, de ipsius hærede non cogitat, [4] nisi in ipsa constituti clausula hæredis quoque mentio facta proponatur. [5] Alij vero sunt, qui morte quidem constituentis finiri constitutum arbitrentur, [6] at non etiam morte constitutarij, quo minus in hæredem illius transeat, tam actiue, vt loquuntur, quam passiue. [7] Senatus noster magis probat, vt neque constituentis, neque constitutarij morte finiatur possessio, quæ per constitutum quæsita fuerat, non magis quam si per realem & actualem traditionem acquisita fuisset, [8] adeo vt placerat, non minus hæredi cõstitutarij, quam ipsi constitutario competere interdictum retinendæ possessionis, nec minus aduersus hæredem constituentis, quam aduersus ipsum constituentem, ita vt non sit ei necessarium recurrere ad remedia vel adipiscendæ vel recuperandæ possessionis, siue constitutarij hæres iuuari velit beneficio clausulæ contra constituentem, siue constitutarius contra hæredem constituentis, siue hæres contra hæredem. [9] Nam & idem seruaretur, si pro clausula constituti traditio interuenisset ad transferendam possessionem, [10] cum placeat per clausulam istam transferri non modo ciuilem & fictam, sed etiam naturalem, realem, veram & actualem possessionem, perinde atque per traditionem: [11] præsertim vero postquam moribus nostris receptum est, vt defuncti possessio non secus ac dominium rerum hæreditariarum continuetur & transferatur ipso iure in hæredem, etiam quod ad effectum

interdicti proponendi, De retinenda possessione. [12] Illud sane dilucidè Senatus noster obseruat, vt si post mortem siue constituentis, siue constitutarij negligens fuerit is, qui potuit implorare beneficium clausulæ, idque per decennium inregnum, non sit postmodum audiendus, siue de retinenda, siue de recuperanda possessione contendere post decennium velit, [13] quasi amissa possessione non tam per mortem constituentis aut constitutarij, quam per obliuionem, [14] nisi ante mortem vel constituentis, vel constitutarij possessio interuersa proponatur, quo casu non ambigitur, quin cõdictio ex Iustiniani lege competat etiam hæredi in annum vsque trigesimum. [15] Nec aliud in possessione per precarium quæsita obseruatur, cum placuerit, ad eam quoque possessionis speciem Iustiniani legem pertinere: [16] quia cessante, id est, si possessio interuersa non fuerit, constat, longe minorem esse precarij quam constituti potestatem, quia per precarium ciuilis tantum possessio acquiritur, non etiam naturalis. [17] Vnde fit, vt eius morte, qui precario rogauit, precarium haud dubie finiatur, quod non transit in eius hæredem. [18] Item vt quæsita per precarium ciuilis possessio per decẽnij lapsum amittatur, etiam viuo eo, qui precarium rogauit, si is, qui dedit, eiusve hæres negligens per tantum tempus fuerit in apprehendenda naturali, quæ penes rogantem manserit, [19] aut quæ ipso etiam ignorante fuerat ab alio occupata. [20] Nam si sciuit, sufficiet ad amittendam possessionem ciuilem, quod neglexerit recuperare naturalem, nec longi temporis lapsus requireretur. [21] Quæ distinctio non ita facile cadit in constitutarium, qui licet per longius tempus quam decennij cessauerit in corporali possessione apprehendenda, non ideo tamen videtur negligere naturalem, quam habet & retinet per constitutorem. [22] Certe mortuo constitutore decennium exinde computabitur, [23] si non prius fuerat possessio per eum, vt diximus, interuersa. [24] Neque tamen erit necessarius lapsus decennij, si constitutarius sciens occupatam ab alio citra interuersionem, aut etiam vacantem possessionem, quæ constitutoris corpore & animo retinebatur, eam adipisci & recuperare neglexerit. Idem enim esset, etiamsi per veram & actualem, vt aiunt, traditionem sibi possessionem quæsiuisset, quam deinde per alium retinere cœpisset. [25] *Ita sæpius* in Senatu nostro tractatum & definitum est.

1 Anton. Tessaur. qui multos citat *decis.* 38. præsertim Andr. Tiraq. *part.* 2. *de constit. amplist.* 13. *nu.* 1. & 2. & *part.* 1. *nu.* 65. & *part.* 3. *limit.* 21. *nn.* 10. & 11.

2 *L. quod meo* 18. vbi omnes notant, *D. hoc tit. l.* 3. §. *saltus hybernus, vers. cæterum, eod. tit.*

3 Ita ratiocinatur post alios Iacob. Menoch. *remed.* 14. *recup. poss. nu.* 65 & *seqq.*

4 *L. cum precario* 12. *in fin. D. de precar.*

5 Nam cum facta est mentio hæredis, non dubitatur, quin precarium & constitutum transeat etiam in hæredem. Tessaur. *decis.* 105. *num.* 4. Obserua tamen, si quis sibi suisque precario rogauerit, non ideo videri actum de heredibus, sed tantum de domesticis. Textus est elegans *in l. cum precario* 12. *D. de precar.* licet propter vsum Notariorum, qui eo nomine vtuntur, vt hæredes significent, alio iure vtamur, ita vt error ius faciat, quomodo Paulus loquitur *in l.* 3. §. *vlt. de supell. legat.*

6 Tessaur. *d. decis.* 38.

7 Idem Tessaur. *decis* 105. vbi late.

8 Cum per constitutum non minus, quam per traditionem etiam vera & realis possessio transferatur, *d. l. quod meo.* Constat autem, possessionem, quæ translata sit per veram traditionem, non amitti morte illius, cuius corpore possidebamus. Id enim vtilitatis causa receptum est, *l. si de eo* 40. §. 1. vbi Bart. & alij *eod. tit.*

9 Contra id, quod sentit Tessaur. *d. decis.* 105. *nn.* 3. 4. & post Menoch. *d. remed.* 14. *recup. poss nu.* 67.

10 Vt dixi *nu* 8. *ex l. si de eo* 40. §. 1. *D. hoc tit.*

11 Afflict. *decis.* 139. *num.* 9. post Alex. *in d. l. quod meo, & in l. interdum, D. hoc tit.* Bald. *cons.* 494. *vol.* 4. Ias. *in l. quoties, C. de rei vindic.*

12 Omnia enim interdicta & remedia possessoria, quæ competebant defuncto, competunt hodie etiam hæredi ex consuetudine & potestate edicti, Quo mortuus fallit vicium.

13 *Ex d. l. si de eo*, §. 1. vbi Bart. & alij, *D. hoc tit.* Iunge omnino *Defin* 5. *infr. si aduers. cred præscr oppon.*

14 Cum obliuio præsumatur ex lapsu decennij. Bartol. & alij *ibid.* Intelligo autem, si constitutarius ignorauit, aut vacantem, aut ab alio furtiue occupatam possessionem. Tunc enim sufficit, neglectam esse possessionem, vt amittatur, secundum distinctionem Bart. communiter approbatam *in dict. l. si de eo*, §. 1.

15 Vt concludit Tessaur. *dict. decis.* 105. post Menoch. *de rem.* 14. *num. vlt.* Afflict. *dict. decis.* 139. vbi tamen tacent, obi hoc casu hypothecam per præscriptionem longi temporis, quod nota, vt intelligas, hac quoque admira sententia, quæ sane dura est, male concludere illum, qui auocat possessionem condictione *ex l. vlt. C. hoc tit.* vt rem teneat iure pignoris & hypothecæ. Nihil enim de hypotheca tractandum est, si modo possessor bonæ fidei fuit.

16 Afflict. *d. decis.* 139.

17 Capyc. *decis.* 4. *num.* 7.

18 *dict. l. cum precario* 12. §. 1. *D. de precar.* vbi dicitur, aliud esse in herede concedentis precarium, quia in eum tranit ius precarij.

19 Etsi enim precarium potest quamdocumque reuocari, & per reuocationem redit possessio ad concedentem, id tamen eo pertinet, vt possit vti interdicto De precario ad repetendam possessionem, non autem vt possit agere interdicto Vti possidetis, vt explicat Menoch *d. remed.* 14. *nn.* 10.

20 Intellige de possessionis occupatione, quæ facta fuerit citra interuersionem, alioqui locus est condictioni *ex l. vlt. C. hoc tit.* vt dixi *nu.* 15. & 16.

21 Vt dixi *num.* 13. & 14. §. nisi interuersa fuerit possessio, vt dixi proxime, quia tunc nec longi temporis lapsus noceret, sed requireretur tempus longissimum, id est, 30. annorum cum condictio ex lege sit perpetua, & consequenter duret vsque ad 30. annos.

22 Tunc enim amittitur ciuilis, cum est sola, nec habet adnexam naturalem. Bar. *in d. l. si de eo* 49. §. 1. *D. hoc tit.*

23 Tessaur. *d. decis.* 105. *nu. vlt.* vbi alios citat.

24 Tessaur. *ibid.* post Menoch. vbi supra.

25 *dict. l. si de eo*, §. 1. vbi tractator de possessione, quam quis habuerat, & naturalem, & ciuilem, & quam retinuerat per colonum postea defunctum. Iunge *Defin.* 22. & illam intelligo secundum hanc. Adde *Definit.* 1. *infr. si aduers. credit præscript. oppon.*

DEFINITIO XL.

An ei, cuius possessio interuersa fuit, detur condictio ex l. vltim. C. hoc tit. contra tertium possessorem, post sublatam longi temporis præscriptionem hypothecariam?

INteruersa possessione per eum, cuius animo & corpore possidebatur, si tertius possessor per decennium rem alij obligatam tenuerit, ita vt præscriptione tanti temporis hypothecariam summouere possit, [1] elegans quæstio est, an conueniri adhuc nihilominus possit condictione ex lege noua Iustiniani, [2] quæ quasi in hanc rem lata est contra iuris veteris rationem. [3] Nam ex Interpretibus nostris alij aliter sentiunt, [4] nec dum quid Senatus noster in hac quæstione pro certo habeat, mihi compertum est. Videtur tamen distinctionibus rem hanc expediri debere, de quibus dicemus Defin. 5. infr. Si aduers. credit. præscript. oppon.

1 *Ex l. 1. & 2. C si aduers. credit. præscr. oppon.*

2 *L. vlt. C. hoc tit.*

3 Est enim lex illa iuris veteris correctoria, vt constat *ex l. si de eo* 40. §. *si forte, D. eod.* licet contra sentiat Iacob. Menoch. *remed.* 14 *recup. possess. qu.* 2. *nn.* 11.

4 Vt constat ex iis, quæ tractat Afflict. *decis.* 139. & Menoch. *vbi s. nu.* 68. & *seqq.* Iunge *Defin prox. praced.*

DEFINITIO XLI.

Sola subhastatio non facit debitorem possessorem si non sit.

Subhastatio

SVbhastatio certarum rerum contra debitorem quasi possessorem, cùm non possideret facta per errorem, non facit eum possessorem, [1] cùm possessio sit facti, [2] nec rerum veritas erroribus gestorum vitietur. [3] Et consequenter si eas ipsas res creditor qui subhastationem vrgebat à possessore vero comparauerit, non videbitur debitorem spoliasse, nec quasi spoliator poterit conueniri, vt possessionem restituat, [4] Nec si probetur in possessionem ex subhastationib. fuisse missus, [5] aut solutionem debiti pro quo subhastationes factæ fuerant, consecutus. [6] Possessionem enim veram, & realem præcessisse oportet, vt possit quis dicere se spoliatum. [7] Multum autem refert an verè quis possideat, an possidere existimetur, siue in eo ipso qui possidere creditur falsa illa opinio sit, [8] siue in alio. [9] *Ita Senatus* pro Francisco Burut, contra Nicolaum Toynet, 5. Cal. April. 1612.

1 Possessio enim non nisi certis modis & acquiritur & amittitur, *l. 1. §. si insserim, & pass. D. hoc tit* inter quos non est error qui semper habet comitem ignorantiam, *l. si quis per errorem 15. D. de iurisd.*

2 *L. 1. § si vir vxori, D. hoc tit. l denique 19. ex quibus caus. maior.*

3 *L. illicitas 6. §. veritas, de offic. præsid. l cuius 53. de reg. iur.*

4 Intellige siue is qui se dicit possedisse conueniatur interdicto *Vnde vi*, siue *ex cap sape. Extr. de restit. spoliat.* siue ex *Can. redintegranda 3. quæst. 1.*

5 Quo casu missio in possessionem transfert in emptorem eam ipsam possessionem, quam debitor habuit, & eam ipsam reddit creditori quandocumque pignus intra tempora redimendi. Sed si debitor non possederit, non nisi inutilis potest esse missio in possessionem, & consequenter nullius ex ea effectus sequi potest, *vulgat. iurib.*

6 Quamuis hoc casu plenissimum effectum videantur habuisse subhastationes quæ non aliam ob causam fiebant, quàm vt suum creditor consequeretur, *l. creditoris 8. D. de distr. pignor.*

7 *Defin. 1. num. vlt. 3. vnd. vi.*

8 *Vt in l. Celsus 27. D. de vsucap. l. si existimans 48. eod. alias l. 3. pro soluto.*

9 *L. is qui se obtulit 25. & seqq. D. de rei vindic.* His enim omnibus casibus in quibus de possessione quæritur, plus semper est in veritate, quàm in opinione, licèt sit aliud in vsucapione, *l. iusto errore 44. de vsucap. l si quis 8. l quod vulgo 11. D. pro emptor.* Nempe quia possessio facti est vsucapio iuris, & longè aliud est errare in ipsa possessione, aliud in titulo possessionis, vt in legibus supradictis. Denique pro huius Definitionis confirmatione facit, quod subhastatio modus est possessionis auferendæ à debitore, non in ipsum transferendæ. Inducta verò ad vnum effectum non debent contrarium operari, *l. legata 14 de adim. legat.*]

TIT. VIII.

DE LONG. TEMPOR. præscript.

DEFINITIO I.

Longi temporis possessio locum habet etiam contra eum, cui merces conductionis interim soluta est, si modo sciuit alienationem à conductore factam, non si ignorauit.

QVi bona fide fundum emit ab eo, cui ego locauerã, si per decennium inter præsentes, aut vicennium inter absentes possederit, non eo minus tanto tempore dominium sibi quæsiisse videbitur, [1] quod interea promissam pensionem conductor mihi soluerit per singulos annos. [2] Etsi enim neque dominij quæstionem referre ipse conductor posset, [3] neque vllius temporis præscriptionem obijcere propter malam fidem, [4] qui tamen ab eo comparauit tãquam à domino, perinde bonam fidem habet, atque si ab alio quolibet non domino comparasset. [5] Nec quod mihi negligentia imputare non potest, qui iure meo aduersus conductorem vsus sum, [6] facere debet, vt minus iuris emptor habeat, qui suo nomine possedit, non meo. [7] Quare nec causa vlla est, cur mihi restitutio in integrum concedi debeat aduersus emptorem, cum quo nullum à me negotium gestum est. [8] Sed hæc ita accipienda sunt, si ius meum sciui, & alienationem à conductore meo factam; [9] alioqui mala fides auctoris nocet bonæ fidei possessoris, [10] hactenus ne minore quam 30. annorum spatio possit præscribere, [11] nempe cum de dominio agitur. Nã si de præscribendo hypothecæ aut quo alio iure tractaretur, non esset ea distinctio necessaria. [12] *Ita tractatum est* in causa D. du Four, & Jacobinæ Berru, 3. Id. Maij 1595.

1 Per longi temporis possessionem, in quam hodie transformata est vsucapio, *l. vnic. C. de vsucap transform.* iunct. *l. 2. pen & vlt. & pass. C. hoc tit.*

2 Quamuis, a conductor rem vendi fecerit, & eam ab emptore conduxerit, postea vtrique mercedes præstiterit, prior locator possessionem suam retineat per conductorem, *l. quamuis pupillus 32. §. 1. D de acquir poss.*

3 *L. si quis locationis 25. C. de locat.*

4 *L. male agitur 2. C. de præscr. 30. vel 40. anner.*

5 *L. 1. C hoc tit.* Nam & bona fides ex iusto titulo præsumitur, nisi mala fides probetur: sicut è contrario ex iniusto titulo mala fides & præsumitur, & probatur, *l. quemadmodum 7. in fine C. de agricol & censit. lib. 11 tit. 47. cap. qui contra. de reg. iur in 6.*

6 *L cum scimus 22. §. illud quoque, vers. cum non possit, C. eod. tit. de agricol. & censit.*

7 Ratio est, quam adfert Vlpian. ex Pomponio in eleganti illa specie, quam tractat *in l. Pomponius 29. D. quibus mod. vsusfruct. amitt.*

8 Negotium enim aliquod gestum esse oportet, aut quasi gestum, vt restitutio locum habere possit, *l. 1. & tot tit. D. quod met caus. gest erit, l. ait prator 7. in princ. D. de minor.*

9 Quo casu potest sane mihi imputari, cur emptoris possessionem non interpellauerim.

10 *Auth mala fides. 5 si vero is qui putabat, C. hoc tit.*

11 *d. Auth. mala fides*, quæ hac parte correxit ius vetus, vt constat *ex l 1. eod. tit.* Vide *Nouell. 119. vt sponsalit. largit. cap. 7. §. rursus sancimus.*

12 Remanet namque incorrectus *tit. Cod si aduers. credit. præscr. oppon.* vt respondit Oldrad. *cons. 19.*

DEFINITIO II.

Iurium præscriptio nulla est, nisi intercedente scientia & patientia eius, qui tale ius potuisset constituere.

IN iis iuribus, quæ ex sola quasi possessione acquiruntur, necesse est intercedere patientiam, [1] & consequenter scientiam [2] illius, qui tale ius constituere potuisset: [3] sed & necesse est continuatum eius iuris vsum longo tempore. [4] Nam si ante completa præscriptionis tempora fuisset contradictum, vel præstitum impedimentum, vel non præstita patientia, præscriptio interrupta esse intelligeretur. [5] *Ita Senatus* in causa D. de la Velliere & D. de Rogemont, 10. Calend. Febr. 1195.

1 Cum scientia illa & patientia sit pro titulo, *l. si quis diuturno 10. D si seruit. vindic. l. 3. in princip. D. de vsufr. l vlt. D. de seruit.*

2 Qui enim ignorat, non potest videri pati, *l. 2. vbi not. C. de seruit. & aqua.*

3 Nam qui non posset expresso consensu ius alij concedere, multo minus tacito consensu posset id facere, ne maior sit vis taciti quam expressi, contra not. *in l. 3. D de reb. credit.*

4 *d. l. si quis diuturno, l. 1. §. vlt. l. vlt. D. de aqua & aqu pluu. arcend.*

5 Quia oportet continuam esse possessionem aut quasi possessionem, vt possit vsucapio procedere, aut longi temporis possessio, *l. sine possessione 25 D. de vsucap. d. l. 2. l nec potentem §. l nec bona fide 10. C. hoc tit.*

TIT. IX.

QVIB. NON OBIICIT. LONG. temp. præscript.

DEFINITIO I.

Non valenti agere an & quando currat præscriptio?

VVLGARIS est Interpretum nostrorum traditio: Non valenti agere non currere præscriptionem.[1] Quod si ita est, vix sane dici potest, cur ignoranti currat tempus ad præscriptionem inducendam.[2] Neque enim fieri potest, vt quis de eo iure, quod sibi ignorat competere, experiatur.[3] Idem est, si quis Reipublicæ aut alia de iusta causa tanto tempore abfuerit, vt interea dies actionis præterierit.[4] Idcirco enim necessarium est auxilium restitutionis, vt amissa tempore actio restituatur, quod toto eo tempore agendi potestatem non habuerit is, qui non agendo actionis sibi competentis iacturam passus est.[5] Sed & aliquando euenit, vt ne quidem ignorantiæ tempus subducatur ex eo annorum numero, qui sufficere queat implendæ præscriptioni, quæ pleniſſimam tribuat securitatem, qualis illa est, quæ quadragesimo anno perficitur. Receptius enim & verius est, aduersus tam longi temporis præscriptionem restitutioni locum esse non posse, nec magis ex capite iustę ignorantiæ, quam ex alia qualibet causa.[6] Solis filiisfamilias singulari quodam iure & priuilegio indultum est ab Imperatoribus, primum pro bonis maternis,[7] deinde pro aduentitiis quibuslibet,[8] vt quamdiu pater viuit, qui & fructuarius, & legitimus bonorum filij administrator est,[9] tempus nullum iis currat, quod procul dubio curreret, si nihil de eo constitutiones cauerent.[10] Moti vero sunt Imperatores ratione æquitatis apertissima, quod per legem ipsam fiat, nè viuo patre, & inuito eo, possint illi mouere actionem.[11] Quis enim non æquum putet eiusdem legis potestate fieri, vt iis aduersus lapsum temporis subueniatur, non data restitutione, sed quod est commodius, prohibito sublatoque præscriptionis iure?[12] Quo exemplo idem postea constitutum est à Iustiniano fauore mulierum in repetitione dotis.[13] Sed alia sane causa eorum est, qui non tam iure, quam facto aliquo impediuntur, ne possint experiri. His enim haud dubie currit tempus;[14] estque omnino necessaria restitutio, dummodo ipsius indulgendæ iusta aliqua causa subsit.[15] *Senatus* tamen receptissimam Interpretum traditionem plerisque, vt audio, placitis comprobauit; & in eo præsertim casu, de quo Defin. 1. infr. Ne rei domin. vel templor. in quo cum de præscriptione centenaria tractaretur, placuit subducendum totum tempus, quo Sabaudia fuerat à Gallis occupata, quod toto eo temporis spatio Dux Sabaudiæ iura sua persequi non potuisset, tametsi post eam feliciter Dei Opt. Max. nutu à Diuo Emanuele Philiberto recuperatam triginta annorum silentium continuum effluxisset.

1 *Ex l. 1. § vlt. C. de annal. except. l. 1. § vlt.* iunct. *Auth. nisi tricennale, C. de bon. matern. l. in rebus* 30. *vers. omnia autem, C. de iur. dot.*

2 Et tamen etiam ignoranti currere præscriptionem confitar & ignorantiam iustam esse vnam ex iis causis, ex quibus creditur dandam esse restitutionem in integrum contra præscriptionem *l. sicut* 3. *vbi not. C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.* Not. *in l. 1. D. ex quibus caus. maior. in integr. restit. poss.* Balb. *in* 4. *part.* 4. *parte principali, quæst.* 28.

3 *L. cum sex* 55. *D. de ædilit. edict. l. mater* 19. *D. de inoff. testament.*

4 *L. Senatusconsulto* 16. *D. de offic. præsid.*

5 *L. 1. & sot. sit. Ex quibus caus. maior. D. & C.*

6 Puta minoris ætatis, aut absentiæ Reipublicæ causa, vt scriptum est, *in l. sicut* 7. *Cod. de præscript* 30. *vel* 40. *annor.* Esset enim lex imposita verbis, non rebus, *contra l.* 2. *C. commun. de legat.* si sic intelligeretur, vt etiam contra minorem, vel militem, vel aliter absentem Reipub. causa curreret præscriptio, sed contra eam præscriptionem restitutio daretur. Vide tamen Afflict. *decis.* 37.

7 A Constantino *in l.* 1. *C. de bon. matern.* iunct. *Auth. nisi tricennale, eod. tit.*

8 A Iustiniano *in d. l.* 1. *§. vlt. C. de annal. except.*

9 *L. cum oportet* 6. *& l. vlt. C. de bon. quæ liber.*

10 Alioqui nil fuisset necesse ab Imperatoribus constitui id quod iure communi cautum fuisset, *l. Imperatores* 30. *de reb. auctor. Iudic. possid. alias l.* 15. *de priuil. credit.*

11 Cum non possit filiusfamilias stare in iudicio sine auctoritate patris, *d. l. vlt. vers. necessitate, C. de bon. quæ liber.*

12 Siquidem melius est in. acta cuiusq; iura seruare, quam post vulneratam causam remedium quærere, *l. vlt. C. in quibus caus. non est necess. in integr. restit.*

13 *d. l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.*

14 Quia, quod facti est, effectum iuris impedire non potest, aut tollere, *l. si vnus* 27. *§ pactus ne peteret, D. de pact.*

15 *d. tit. Ex quibus caus. maior D. & C.* * Vide Balb. hoc latè tractantem *in* 6 *parte princip. de præscript. quæst.* 1. *num* 17. *& seqq.* vbi ponit multas distinctiones circa impedimentum iuris vel facti.

TIT. X.

SI ADVERS. CREDIT. PRAEscript. oppon.

DEFINITIO I.

Longi temporis præsumptio contra creditorem neque à nudo detentore potest obiici, neque ab hærede debitoris.

PRÆSVMPTIO illa decennij inter præsentes, & vicennij inter absentes, quæ creditoribus quasi Seruianam exercentibus obstare solet,[1] non alij prodesse potest, quam tertio possessori,[2] qui titulum possessionis suæ habeat cum bona fide.[3] Igitur non proderit hæredi debitoris, quippe qui tertius non sit, quandoquidem eadem cum defuncto persona esse existimatur.[4] Vnde illud etiam fit, vt in omnia defuncti vitia succedat,[5] adeo vt non magis quam ipse debitor vllius temporis quantumcumque longissimi præscriptione tueri se iure pontificio possit,[6] non solum si reali,[7] sed etiam, quod magis mirum est, si personali actione conueniatur.[8] *Ita Senatus* in causa Roletæ de Gorreuod, contra Dominam de Malin, viduam Illustris D. Ludouici de Gorreuod, Vicecomitis de Salins, 12. Cal. Aug. 1592.

1 *Ex l. 1. & 2. C. hoc tit.*

2 Possessionis enim fauor ille est, qui exceptionem non factæ excussionis induxit, *Auth. hoc si debitor, C. de pignor. & in corpore, Nouell.* 112. *de litigios. c. 1. vnde sumitur.*

3 Nullo enim fauore dignus est tertius possessor, qui neque titulum habet, neque bonam fidem, *l. diuina* 4. *l. nec bona fide* 10. *C. de long. temp. præscr.* Non enim verendum est, ne fiant de lite, lites, cum possessor, qui nullum titulum habet, nullem quoque regressum habere possit. Intelligo tamen de possessore, qui habeat alium titulum, quam creditoris. Nam creditor posterior non inuitur hac præscriptione contra anteriorem, sed eget præscriptione 30. annorum, *l. cum notissimi § sed cum illud. de præscript.* 30. *annor.*

4 *Nouell.* 48. *de iureiur. & mor. præst. in princ.*

5 *L. cum hæres* 11. *D. de diuers. tempor. præscript.*

6 Quia

6 Quia nimirum tenetur exonerare conscientiam defuncti, *c. vigilanti, extr. de præscript.*

7 In quo actionis genere minor est dubitatio, quoniam vitia possessionis sunt realia, ideoque transeunt non solum in hæredem, *d. l. cum hæres*, sed etiam in successorem singularem, *l. vitia* 11. C *de acquir. poss. iunct. c. possessor, de reg. iur. in* 6.

8 Secus tamen est iure ciuili, quod pertinet ad actiones personales, quia hæres iustam habet causam ignorantiæ, an id, quod petitur, debeatur, *l. qui in alterius* 19 *de reg. iur.* Hodie autem vtimur hac in re iure ciuili ex edicto, quod in eam rem factum est à Serenis. Duce nostro anno 1598. vt litium ingens materia tolleretur.

DEFINITIO II.

Tertius possessor bonæ fidei, etiamsi habeat causam à debitore vel à malæ fidei possessore, nihilominus præscribit contra creditorem.

SIngularis successoris, qui ab ipso debitore aliove malæ fidei possessore bona fide acquisiuit rem obligatam, alia ratio est. Huic enim mala fides auctoris nocere non potest, quo minus longi temporis præscriptione adiuuetur.[1] Nam Iustiniani constitutio quæ in odium eorum, qui causam habent à malæ fidei possessore sustulit longi temporis præscriptionem,[2] non creditoribus fauet pignora sua persequentibus, sed dominis dumtaxat res suas directa aut vtili in rem actione vindicantibus.[3] Difficilius siquidem est, vt rei suæ dominium domino, quam vt creditori ius pignoris eripiatur.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. 1. C. de præscript. long. tempor.*

2 *Nouell* 119. *Vt sponsalit largit c.* 7. § *rursus sancimus*, vnde sumpta est *Auth. mala fidei, C. ill. sit. de præscr. long. temp.*

3 Vt apparet ex verbis constitutionis. Et ita Oldrad. respondit *cons.* 19.

4 Pignus enim nuda voluntate tollitur, *l. soluitur* 5. *& pass. D. quibus mod pign. vel hypoth solu.* dominium vero non item, *l. si quis vi* 17. 3. *differentia. D. de acquir. poss.*

DEFINITIO III.

Hæres pro parte, qui post diuisionem hereditatis possidet totam rem obligatam, non censetur iure tertij possessoris, ne quidem pro parte coheredis.

QVid vero si rem obligatam longo tempore possederit in solidum is, qui non nisi ex parte debitoris aut malæ fidei possessoris fuit? An pro ea saltem parte, quam habet à cohærede, tertij possessoris potius quam hæredis iure censebitur, vt eiusmodi præscriptione contra creditorem adiuuetur?[1] Minime, quia non haberet eam partem à cohærede, si hæres ipse non esset, censeturque totam rem habere iure hæreditario,[2] cum in vicem eius portionis, quæ ad cohæredem pertinere potuit, tantumdem ille de sua portione cohæredi præstiterit, vt hæreditas inter cohæredes ex portionibus hæreditariis diuideretur.[3] Neque vero hæreditatis, quæ vna est, diuisio etiam malæ fidei diuisionem inducere potest. Quæ sicut vnius personæ fuit,[4] sic vna eademque manet & indiuidua in singulis personis hæredum.[5] Qua ratione illud etiam comparatum est, vt excussionis non factæ exceptionem, quæ similiter tertiis possessoribus prodesse solet,[6] cohæres debitoris totam rem possidens non magis pro cohæredis portione quam pro sua obiicere possit.[7]

1 Nam pro ea parte, quam vnus ex hæredibus capit à cohærede, extraneus videtur, cum pro ea parte non possit dici hæres, *l. in quartam* 91. *D. ad leg. Falcid. Emiles ad sororem* 95. 3. *de leg* 2.

2 Non enim ponimus, eam rem obligatam vni ex hæredibus legatam fuisse, sed inter cohæredes diuisam quasi hæreditariam.

3 *L. 1. & tot. tit. D. famil. ercisc.*

4 Scilicet defuncti, cuius persona per hæredes repræsentatur, *Nouell.* 48. *de iureiur. à mor præst in princip.*

5 *Arg l. 2. §. ex his, D. de verb. oblig.*

6 *Auth. hoc si debitor, C. de pignor.*

7 Manet enim hodie incorrectus titulus ille, *si vnus ex plurib. hæred debit.* vt dicemus ad eum tit. Defin. 1 Ex glos. *in l. mulier* 19. *D. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO IV.

Creditor, qui consensit venditioni rei obligatæ, salua pignoris sui causa, nullius temporis præscriptione summoueri potest.

ALieni quidem pignoris possessor si in bona fide sit, non eo minus excludere potest hypothecariam præscriptione longi temporis, quod à malæ fidei possessore causam habeat, aut, quod hac parte fere idem est, ab eo, qui sciuit rem obligatam.[1] Sed si quis consenserit, vt tu pignori obligatam rem emeres, aut tanquam creditor in eius possessionem mitteretis, etiam iubente Iudice, salua tamen pignoris sui causa,[2] nullius quantumcumque longissimi temporis præscriptione summoueri potest.[3] *Ita Senatus* in causa fratrum Pic, contra N. Jacobum Teste Lugdunensem, 6. Id. Maij, 1595.

1 Vt diximus *Defin.* 2. *supr.*

2 Sic enim consentire plerique solent, vt conseruent ius suum, *l. si debitor* 4. § 1. *D. quibus mod pign. vel hypoth solu.* Nec enim potest creditor impedire venditionem rei obligatæ, salua tamen pignoris sui causa; *l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer suar. alienat.*

3 Quoniam ea protestatio constituit possessorem in mala fide, quæ impedit præscriptionem, pro qua scilicet non sufficit titulus, si deficiat bona fides, *l. 2. l. si fraude* 6. *Cod de præscr. long. tempor.*

DEFINITIO V.

Tertius bonæ fidei possessor, qui per decennium præscripsit aduersus hypothecariam, vtrum possit adhuc conuenire conditione ex l fin. C. de acquir. poss.

QVod vulgo traditum est, creditorem hypothecarium, cuius nomine debitor in contrahendo pignore constituerat se possidere, aut à quo debitor precario rogauerat, si interuersa sit possessio per debitorem, qui rem obligatam alij vendiderit, aut ex alia causa tradiderit, saluam habere condictionem ex beneficio nouæ legis Iustinianeæ[1] contra tertium possessorem vsque ad annum trigesimum,[2] quo demum tempore solent concludi omnes condictiones ex lege, vt & aliæ quælibet actiones personales;[3] eo quidem casu haud dubie procedit, quo tertius possessor, aut titulum nullum habeat, aut saltem non bonam fidem.[4] Sed si bonæ fidei possessor proponatur,[5] qui & titulum, & bonam fidem probet, durum sane est, vt post decennium inter præsentes, aut vicennium inter absentes, aliqua in eum detur actio creditori,[5] cui nec vlla hypothecaria superesse potest, quæ diuturni temporis silentio hoc casu penitus summouetur:[6] cum & aliis plerisque casibus difficilius sit, vt hypothecaria, quam vt personalis actio perimatur.[7] Et vero absurdum est, clausulam siue constituti, siue precarij non nisi accessorie positam ad obligationem pignoris in longius tempus extendi, quã obligatio ipsa pignoris extẽdatur, vt etiam sublato pignore duret:[8] siquidem verisimile est, id actum esse, vt siue constitutum, siue precarium in pignore appositum eo vsq; duraret, quousque vinculum pignoris subsisteret;[9] alioqui necesse erit euenire, vt non solum consistat accessorium sine suo principali contra vulgares iuris

regulas,[10] sed etiam deterior futura sit conditio tertij bona fide possessoris post sublatam hypothecariam, quam si nec hypotheca, nec quæ ex hypotheca nascitur, hypothecaria sublata esset.[11] Qui enim pro creditore contra tertium bonæ fidei possessorem in hac specie respondent, non patiuntur, vt agenti creditori possessor offerre debitum possit ad remorandam actionem possessoriam:[12] quod tamen ad inhibendam hypothecariam ne quidem malæ fidei possessori conuento denegaretur,[13] nisi quod vnum illum casum excipiunt, quo nullus possessori regressus contra suum auctorem competere potest. In qua specie ne omnimodo bonę fidei possessor damno afficiatur, abunde consultum ei putans, si ad ius offerendi admittatur.[14] Illud plane in confesso est, post sublatam longi temporis præscriptionem hypothecariam, &, vt nostri fatentur, hypothecam ipsam,[15] non esse audiendum creditorem, si ex Justiniani lege possessionem ideo auocet, & condicat, vt rem teneat iure pignoris & hypothecæ:[16] quomodo tamen imperitiores Pragmatici solent concludere, sed ita demum, si mere possessoriam exerceat actionem, proposita scilicet conditione ex noua lege. Quę licet personalis actio sit,[17] quia condictio est, in rem tamen scripta dicitur,[18] quia non ad condemnationem vllam aduersus tertium possessorem extorquędam datur, sed ad solam possessionem auocandam,[19] siue quasi iure retentionis, ac si nec amissa vnquam esset, quo iure passim & indistincte Senatus noster vtitur,[20] siue ad eam recuperandam, iis nimirum casibus, quibus negari certe vix possit, quin sit amissa, vt puta si is, cuius corpore possidebatur, vel transtulerit ipse possessionem in alium, vel de possessione vi deiectus sit, quod & iam olim veteres Glossatores senserunt.[21] Quanquam mihi semper probabilior visa est noua illa sententia,[22] vt ad hos duos casus constitutio Justiniani nullo modo pertineat,[23] nec tam ad dandam possessionis amissæ repetitionē, quam ad impediendum, ne ex tali possessionis amissione, quæ ex doloso & malitioso detentoris facto contigerit, vllum domino præiudicium generetur,[24] siue rem suam à nouo possessore vindicare velit is, qui iam est dominus,[25] siue cœptam rei alienæ vsucapionem complere is, qui erat in cursu vsucapiendi,[26] quamuis regulare sit, vt interrupta quantulumcumque possessione vsucapionem quoque interrumpi sit necesse.[27] Ergo neque ad creditorem ea cōstitutio pertinere potest, in cuius scilicet persona, quamdiu creditor manet, nihil est, quod de dominio tractari queat.[28] Sed neque illud ferre possum, quod Interpretibus placet, etiam illum, qui possessionem suam sciuerit interuersam ab eo, cuius corpore & animo possidebat, saluum ius habere in annum vsque 30. auocandæ possessionis,[29] quam vtique ex ratione iuris intelligendus sit amisisse, ex quo die vel vacantem sciuit vel ab alio occupatam, & eam apprehendere ac recuperare neglexit.[30] Nam & sufficeret lapsum esse ignoranti decennium, vt tam longo tempore per obliuionē amissa possessio intelligeretur.[31] Estque per absurdū sane, vt eius, cuius possessio interuersa fuit, melior conditio sit ob id, quod interuersa fuerit, quam si interuersa non esset,[32] cum nec id egerit Justinianus, vt ei faueret, sed tantum vti ne ex aliena malitia damno eū affici pateretur.[33] Non est autē quod de aliena malitia conqueratur is, qui ex sua potissimum negligentia damnum sensit,[34] etsi alterius malitia eam negligentiam præcesserit.[35] Atq; ita tractabam in causa quadam ardua, ad 6. Cal. Jun. 1597. Alio tamen iure vtimur ex Interpretum nostrorum receptis traditionib. ad eam Justiniani constitutionem, quantum ad hoc, vt & creditori beneficium nouæ legis accommodetur,[16] & ei quantumuis interuersam scienti possessionem, adeoque iptius hæredi ad annos vsque 30. non denegetur.[17] Odio scilicet interuersionis.[18]

1 *In l. vlt. C. de acquir. possess.*

2 Afflict. late post alios multos, quos refert & sequitur *decis. 139.* Dixi *Defin. 39. n. de acquir. poss.* Olasch. *decis. 35.*

3 *§. vlt. Inst. de perpet. & tempor. act.* Bald. *in tract. de præscr. 4. parte 4. part. principalu, quæst. 1. iuncta l. 3. C. de præscript. 30: vel 40. annor.*

4 Quo scilicet casu non procedit hic titulus, *C. si aduersus credit.* Balb. *vbi n. quæst. 5.*

5 Hæc sententia fuit & distinctio Curtij iunioris, *in rubr. D. si cert. petat. num. 17.* quem refert Iacob. Menoch. videturque tandem probare *remed. 14. recup possess. nu. 69. & nu. vlt.*

6 *L. 1. & 2. C. hoc tit.* Oldrad. *cons. 19. in princ.*

7 *L. cum notissimi 7. C. de præscript. 30. vel 40. annor. l. 2. C. de luit pignor.*

8 *L. cum principalis, cum ibi not. de reg. iur.*

9 *L. si debitor 11. iuncta l. certe 6. §. quæsitum, D. de precar.*

10 *d. l. cum principalis, cap. accessorium,* vbi Dyn, & alij, *de reg. iur. in 6.*

11 Quod absurdum est, cum debeat ei præscriptio prodesse, non nocere, *l. in libello 12. §. si quis seruum, D. de captiu. & postlimin.*

12 Ita Menoch. *d. remed 14 nu... quæst. 17. nu 60.* post Rain. *cons 77. nu. 7. in fin. lib 5.*

13 *L. Paulus 12. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. solui.*

14 Menoch. *ibid. nu. 64.*

15 Hypothecam enim hoc casu sublatam esse fatetur ingenue Afflict. *d. decis. 139. in fin.* [Sed male ni fallor, quia pignus habet suas illas perpetuas conditiones, si debitum nō soluatur, nec aliter eo nomine satisfiat *l. grege 13. §. etiam D. de pignor. l. si rem 9. §. omnia de pign. act. l. debitor 59. ad SC. Trebell. l. pen. §. 1 ac except. rei iudic.* Nemo autem dixerit solutum esse ob id solùm quod tertius rem obligatam possederit per longum tempus bona fide. Quare nec hypothecaria ipso iure tollitur, sed tantum ineffic ex constituitur, vt ait *l. 1. C. hoc tit.* id est per exceptionem eliditur. Cæterum, & pignus durare & pignoris persecutionem ipso iure constat, ex *d. l. 1.* in illis verbis *Creditoribus pignus persequentibus,* & rursum in illis *inefficacem actionem constituit.* Vt proinde creditor agens hypothecaria post lōgum tempus non possit dici agere nullo iure, & sine actione, sed tantùm summouendus per præscriptionem quæ ipsa nihil nisi exceptio est. Nec tamen ideo erit inutilis hypotheca, cùm possit parere retentionem, siue agat creditor condictione ex *l. vlt. C. de acquir. poss.* & beneficio clausulæ constituti, siue quo alio modo nactus ni possessionem dum sine vitio, vt in *l. hæres 21. ad SC. Trebell.* Semper enim hypotheca parit retentionem, tum quoque cùm actionem nullam producere prodest, vt in *l. 1. in princip. D. de pignor.* Multò magis cùm parere potest actionem quamuis inefficacem, propter exceptionem. Non enim sicut actio, ita & retentio per exceptionem aliquam elidi potest, cùm actio sit nomen iuris, retentio potiùs facti. Sic dicendum est, si hypothecaria contra debitorem ipsum præscripta sit spatio 40. annorum iuxt. *l. cùm notissimi 7. C. de præscrip. 30. vel 40. annor.* hypothecam tamen durare, & consequenter habiturum creditorem ius retentionis, si quo modo rei obligatæ possessionem rectè nactus sit. *Ita in Senatu* ex tempore tractatum est, 6. Cal. April. 1612.]

16 Neque enim potest fieri, vt res teneatur iure pignoris & hypothecę post sublatum vinculum pignoris, *l. si debitor 40. D. de pignorat. act.*

17 *Ex l. vlt. C. de acquir. poss.*

18 Tessaur. *decis. 215. nu. 5. in fin.*

19 Licet remedium hoc sit proditum contra tertium possessorem directè & principaliter, qui proinde quantum ad hoc debitor quodammodo reputatur, si credimus Menochio, qui post alios ita scribit *d. remed. 14. nu. 71.*

20 Habet enim Senatus noster condictionem illam *ex dict. l. vltim.* pro remedio retinendæ dumtaxat possessionis, quod Pragmatici nostri dicunt, *de maintenue & retenue,* vt dixi *Defin. 1. & 4. supr. de acquir. poss.* contra Menoch. *num. 9. & seqq.*

21 Accurs. ex sententia Ioannis antiqui Glossatoris *ad d. l. vlt.* vbi distinguit quatuor casus, Si is, cuius corpore possidebamus, possessionem dereliquerit, Si eam alij prodiderit, Si in alium transtulerit, Si denique vi deiectus sit: nec dubitat, quin his duobus posteriorib. casibus amittatur possessio, subiiciens tamen posse illa recuperari conditione *ex d. l vlt.* nempe quoniam putat, omnes istos quatuor casus illa lege comprehendi.

22 Quam pluribus comprobauimus in prioribus Decadibus Chiliadis nostræ *De error. pragmat.*

23 Quia

23 Quia his duobus casibus non tam amittitur possessio per dolum & malitiam eius, cuius corpore possidebatur, quam per factum illius, qui incipit possidere. Nec potuit Iustinianus facere, vt duo essent eiusdem rei in solidum eodem tempore possessores, *l.3. §.ex contrario, D.de acquir.poss. l.duo in solidum 19.D de precar.*

24 Sic enim differre habent verba ipsa constitutionis.

25 Nec enim amissa possessione amittitur statim dominium, *l.naturaliter 12 § nihil commune, D.de acquir.poss.*

26 De quo potissimum intelligenda haud dubie est lex Iustiniani.

27 *L.sine possessione 5. D de vsucap.*

28 Cùm nó possit pignus perseuerare post dominium creditori acquisitum, *l pen.§.1 ante fin de except rei iudic.*

29 Sic enim Tedaur. *d.decis 215. nu.6.vers.contrarium, & decis. 05 num.8.* post Menoch. & alios ibi citat.

30 *L si de eo 40.§.si forte.* vbi Bartol. & post cum alij, *D.de acquir poss* Menoch.*remed.4.de recup poss.quæst.14.num.50.* Dixi *Defin.22.sup.*

31 Tiraq.*de iur.constit.limit.21.nu.9.* quem refert Tessaur. *d decis.205 nu 6.*

32 Exemplo eius, quod de condemnato scriptum est *in l.3. in princ de vsur.*

33 Vt constat ex verbis & rationibus à Iustiniano positis in vtraque parte legis.

34 Cum debeat suæ negligentiæ expensum id ferre, *vt in l. pupillus 24.D.qua in fraud. credit.* nec videatur quis damnum sentire, quod ex culpa & negligentia sua sentiat, *l.quod quis 203.de regulis iuris.*

35 Debet enim sibi imputare, qui parato iuris auxilio vti noluit, *l vlt. D quod met caus.*

36 Menoch.*d.remed 14 recup poss.nu. 42.& 60.*

37 Tessaur. *d decis.105.nu.8.* post Menoch. *vbi supr.nu.68. & seqq.*

38 Ne sit in potestate dolosi & malitiosi hominis alterius conditionem facere deteriorem, *l.2.D.quod vi aut clam.* Quanquam hæc ratio ad rem nostram non pertinet. Quod enim tertius possessor præscribit aduersus hypothecariam, habet à lege non à debitore. Proinde non potest ei adimi per vllam conuentionem debitoris, *arg.l.3.D.de interd.& releg.*

DEFINITIO VI.

An condictio ex l.vlt. C.de acquir. poss. danda sit constitutario creditori post decennium contra eum, qui sub hasta & auctore Iudice comparauit?

HIs omnino consequens est, vt aliud dici debeat, si possessio, quam quis alieno corpore & animo retinebat, non per dolum & malitiam eius interuersa sit, sed amissa licite, [1] & ex Iudicis auctoritate, [2] puta si contra debitorem, qui constituerat, se creditori, sui nomine possidere, capta sint in iudicati executione pignora, quę postmodum sub hasta & publice fuerint distracta. [3] Nam præter id, quod ad publicas istas venditiones Iustiniani constitutio non pertinet, quæ & mandante Iudice, & in inuitum ex iuris necessitate fiunt, [4] ne alioqui, dum vni creditori fauere volumus, alij noceamus, ne consequi suum possit, [5] Illud etiam constat, posse imputari ei, qui vel publico programmate, vel pręconis voce admonitus rem sibi obligatam vendi passus, nec de iure suo protestatus est. Hactenus saltem vt si non omnino ius sui pignoris remisisse videatur, [6] quod præconis vox paucis innotescat, [7] ius tamen commune creditorum omnium sequi cogatur, [8] nec post lapsum inter præsentes decennium, aut inter absentes vicennium contra bonæ fidei possessorem, qui auctore Iudice comparauit, agere volens audiatur. [9] Nec aliud erit probandum, etiamsi subhastatio facta sit non contra eum, qui creditoris sui nomine possidere se constituerat, sed aduersus alium, qui emerit; præsertim bona fide, ab ipso debitore possessionem creditoris sui interuertente, cum in cæteris omnibus, maxime vero quoties de temporis præscriptione agitur, soleat melior, non deterior eius conditio esse, qui non à debitore malæque fidei possessore causam immediatam habeat, sed ab alio mediato, vt vocant, auctore. [10] Quanquam non possum videre, quonam odio dignus sit is, qui rem ab alio possessam beneficio clausulæ constituti, etiam ignorante constitutario, vel vendit, vel comparat, cum neque constituti vel precarij clausula, neque ius ipsum pignoris, quod multo potentius est, impedire possit, ne liceat debitori rem obligatam vendere, aut ne alij comparare, saluo creditori pignoris sui iure: [11] ne, si aliter obseruemus, magno incommodo afficiantur debitores, nemine cum iis contrahere volente, [12] eo metu, ne qui habent ius transferendæ proprietatis, non habeant transferendæ possessionis [13] propter adhibitam in quo alio præcedente contractu clausulam constituti, [14] quæ in omnibus pene contractibus ex vulgari Notariorum stylo adhiberi solet, tametsi neque contrahentes, neque Notarij ipsi potestatem eius clausulæ intelligant. Id vero, quod nos dicimus, tum maximè obtinere debet, cum bona debitoris vniuersa generaliter obligata sunt, quod passim fit, cum clausula constituti alioquin fieret, vt exinde nihil posset debitor ex bonis suis alienare, quantumuis locuples esset ac soluendo, quin creditoris sui possessionem interuenisse, in eoque mala fide versatus fuisse diceretur, tametsi ex iusta sibique vtili, adeoque prorsus necessaria causa vendidisset. Quo admisso prohibendum sane esset, ne quis per istas constituti & precarij clausulas possessionem vniuersorum debitoris bonorum sibi posset acquirere; sicut & iam illud ob eandem causam iure inductum est, ne cui vnquam liceat pro certo debito vniuersa debitoris sui bona iure dominij possidere, [15] præsertim cum clausula constituti adimat possessori ius offerendi, quod conuentio anterioris hypothecæ non adimeret. [16] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Ratio enim, qua mouetur Iustin. *in d.l.vlt.* ostendit, nihil minus eum cogitasse, quam vt licitas & iure communi permissas rerum alienationes prohiberet, cum tamen alienatio fieri regulariter non possit sine translatione possessionis.

2 Nihil enim potest imputari ei, qui adhibet Iudicis auctoritatem, *l non videntur 167.§.qui iussu. vbi not. D.de reg.iur. l.ait prator 7.§.permittitur, de minor, l.sanximus 25. C.de administr.tut.*

3 *L.ex l.à Diuo Pio 15.D.de re iudic.& tot tit.C si in caus.iudic.pign.capt.sit.*

4 Cum eo quoque casu, quo alienationes generaliter prohibitæ sunt, ex tamen exceptæ intelligantur, quæ sunt necessariæ, *l.alienationes 13 D.famil.ercisc.l filiusfamilias 114.§.Diui 2. de legat.1. l.3.§.1.de reb eor.qui sub tutel.*

5 *Contra l 1.& 2.C debit.vendit.pignor.imped.non poss.l.creditoris 8.D.de distr.pignor.*

6 Quod tamen summo iure dicendum videretur, *l.si eò tempore 6.l.si hypothecas 8.C.de remiss.pignor.* si nulla interuenerit protestatio, *l.4.§.1.D.quib.mod.pign.vel hypoth.soluit.*

7 *Auth.qui semel, C.quom.& quand.Iudex.*

8 Non enim lædi videtur, qui iure communi vtitur, *l.vlt. C.de in integr.restit.minor. l.inter 26.§ penult.D.de fideiuss.*

9 *Ex l.1.& 2.C.hoc tit. Auth mala fidei, C.de præscript.long. tempor* Menoch.*remed.15.recup.poss.num.73.& seqq.& 89.*

11 *L.vnic.C.rem alien gerent non interd ver.suar alienat. l.2. D.si quis à parent.manum.sit l debitorem 15.C.de pignor.*

12 Simulis ratio est *in l.quod si minor 24.§.non semper, D.de minor.*

13 Cum tamen alienatio possessionis sit multo facilior, quia nec alienare intelligitur, qui omittit duntaxat possessionem, *l.4.§.1. de alien.iudic.mut.caus fact. l. non alienat 119. de reg.iur.*

14 Quis enim vellet cum tali debitore, quamuis locupletissimo, contrahere, cum non esset habiturus exceptionem non factæ excussionis, vt dixi *Defin.1.& 2.§.de acquir.poss.* Menoch. *remed.14.recup poss quæst 7.num.18.*

15 *L.2.C.de iur.domin impetr.*

16 Dixi *Defin.præced.num.12.*

TIT. XI.

DE QVADRIENNALI præscript.

DEFINITIO I.

Serenißimi Sabaudiæ Duces habent iura Imperij, & gaudent priuilegiis omnibus Imperatoriis.

SÆPIVS à Senatu nostro pronunciatum est, Sereniſſimos Duces nostros habere iura omnia Imperij & ſupremæ poteſtatis, iiſdemque priuilegiis omnibus gaudere, quæ Romanis legibus Imperatoriæ Maieſtati tribuuntur, ſiue quod Imperij ſint Vicarij perpetui, ſiue quod annis iam ab hinc pluſquam ſexcentis Sabaudiam vi & armis ſubactam, non niſi Deo Opt. Max. virtutique propriæ acceptâ ferre debeant. Itaque cum quæreretur, an Zenonis & Iuſtiniani cõſtitutiones, quæ de quadriennij præſcriptione factæ ſunt in eorum fauorem, qui ab Imperatore ius haberent,[1] prodeſſe poſſent ei, qui à Principe noſtro comparaſſet; placuit, nec dubitari poſſe, quin prodeſſe deberent. Ita iam pridem Senatus pro D. Comite de Tournon, contra D. Baronem de Chiurnon, menſe Auguſt. 1571. Sed & quibus caſibus Imperator gaudet præſcriptione centenaria,[2] * iiſdem prorſus placuit idem priuilegium Principibus noſtris ſuo iure competere. *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. infr. tit. prox.

1 Quæ extant *in l. 2. & l. bene à Zenone, C. hoc tit.*

2 De quibus *in tit. ſeq. Ne rei domin. vel templor.* [Aliter tamen viſus eſt ſentire Cuid. Pap. *quæſt.* 33. Quamuis idem fatetur *quæſt.* 43. Principem qui recognoſcit ſuperiorem non poſſe habere parlamentum, vt ipſe loquitur: quomodo tamen dux Sabaudiæ habet duo. Vnum in Sabaudia, & in vrbe Camberij (olim dicebatur Forum Vocontiorum:) Alterum Taurini apud Subalpinos.] * Vide Oldau. Cacheran. *deciſ.* 155. vbi ex eo infert poſſe duces Sabaudiæ in dominiis & territoriis ſuis ea omnia facere quæ poteſt Imperator in ſuis, ac proinde imponere angarias, perangarias, & alia quæcumque vectigalia non minus in mari adiacenti quàm in terra ſaltem ad centum vſque miliaria, vide Socin. *conſ.* 4 *nu.* 23 *vol.* 3. Pariſ. *num.* 39. *volum* 1. *conſ.* 1. Iaſon. *conſ.* 127. *vol.* 8 *lib.* 2. Iacob. à Sancto Georg. *in ſua inueſtitura in verbo. Carolus Dux.*

TIT. XII.

NE REI DOMINIC. VEL templor. vind. temp. præſcr. ſum.

DEFINITIO I.

De præſcriptione aduerſus eum competente, qui emit à Principe.

TEMPORIS præſcriptionem conſtat obiici poſſe non ſolum ei, qui à Principe ius habeat, de quo ambigi minus poteſt,[1] ſed etiam ipſi Principi.[2] Nec tantum ſi agatur de re, quæ ſpectet ad principem tanquam priuatũ,[3] ſed & ſi de ea, quæ fuerit Principis, vt Principis aut coronæ.[4] Nec eſt qui de hoc dubitet. De illo tantum dubitari ſolet, an centenaria præſcriptio requiratur, an quadragenaria ſufficiat? In qua quæſtione licet alij aliter ſentiant, verior tamen eorum ſententia eſt, qui caſus illos quatuor, quos expreſſit lex Iuſtinianea,[5] De ſacroſanctis Eccleſiis, ſeparant à cæteris. In quatuor illis caſibus placet, Principem, qui iura Imperij habet,[6] gaudere priuilegio centenariæ præſcriptionis, quia cum ciuitatum ſuarum Princeps ſit, non minus iuris habere debet in actionibus ſuis exercendis, quam ciuitates, quæ fiſcalia iura obtinẽt. In quibus procul dubio manet Iuſtiniani lex incorrecta.[7] Nam nouella conſtitutio, quæ centenariam præſcriptionem redigit ad quadragenariam,[8] non niſi de Eccleſiis loquitur Romana inferioribus: de ciuitatibus autem nullo modo.[9] At extra quatuor illos caſus placet quadragenariam præſcriptionem nocere Principi,[10] præterquam ſi de cenſibus aut tributis agatur, quæ quia debentur in ſignum ſubiectionis,[11] nullius temporis præſcriptione amittuntur.[12] Sed quamquam ex iuris ratione hæc omnia veriſſime diſputantur, eo tamen iure vtimur, vt, quod ad eas res attinet, quæ ſunt de domanio Principis, nec quadragenaria, nec alia vlla præſcriptio Principi obici poſſit; exemplo nimirum iuris Gallici, quo prohibita eſt non tantum alienatio, ſed etiam præſcriptio quælibet domanij coronarij, edictis in eam rem conſcriptis.[13] Etſi enim Gallorum legibus non viuimus, edicto tamen Ducis noſtri Ludouici, quod ad 9. Cal. Mayas 1445. factum eſt, conſtitutum fuit, vt idem ſit hac parte ducalis domanij fauor, qui regij apud Gallos. Accedit, quod aliis quamplurimis aliorum Ducum edictis alienatio domanij coronarij diſtricte prohibita eſt: alienationis autem verbum ſicut vſucapionem[14] comprehendit, ita & temporis præſcriptionem.[15] Et vero non tantum Principis intereſt, ſed etiam Reipublicæ, vt huiuſmodi temporum præſcriptiones explodantur. Nam alienatis, vt vbique fit, bonis fere omnibus, quæ domanij erant coronarij, peſſime ageretur cum Principe, ſi redimendi iura quantumcumque temporis præſcriptione tolli poſſent: nec tantum cum Principe, ſed etiam cum ſubditis, quorum incommodo ceſſura eſſent vniuerſa Principis & Reipublicæ onera, ſi nihil ille de ſuo haberet, vnde ſibi ipſi ſuiſque ſubuenire poſſet. *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. ſup. De obligat. & action.

1 Non enim Princeps ſit, qui à Principe ius habet, nec iiſdem poteſt gaudere priuilegiis, ſiquidem perſonæ vel dignitati data priuilegia non ſolent in alium tranſire, *l. quia tale* 14. *D. ſolut matrim. l. priuilegia* 196. *cum ibi not. de reg. iur.*

2 Quia Principe digna vox eſt, quamuis ſit ille ſolutus legibus, ſe tamen legibus alligatum profiteri, *l. digna vox* 4. *C. de legib. l. ex imperfecto* 23 *de legat.* 3.

3 In quo rerum genere certum eſt Principem vti iure priuati, niſi cum aliter conſtitutum eſt, *vt in l. vlt. verſ. ſed ſcimus, C. de quadr. præſcrip. l. fiſcus cum in priuati* 6. *D. de iur. fiſc. l. cum quidam* 17. § *fiſcus, de vſur.* Specul. *in tit. de fend* § *ueniam, quæſtion.* 24.

4 Duplex enim eſt patrimonium Principis. Vnum, quod ſpectat ad Principem, quatenus Princeps eſt, quod vocatur domanium coronæ, cuius proprietas ſpectat ad maieſtatem & coronam, non autem ad perſonam organicam Principis. Aliud eſt, quod ſpectat ad Principem aliunde quam ratione coronæ, quod vocatur priuatum patrimonium Principis, *dict. l. bene à Zenone, verſ. ſed ſcimus.*

5 *L. fin. C. de ſacroſ. Eccleſ.*

6 Quomodo habet Sereniſſ. Dux Sabaudiæ, cum ſit Imperij vicarius perpetuus, vt dixi *tit ſuper.*

7 Quod enim correctum & immutatum non eſt, cur ſtare prohibeatur, *l. ſancimus* 27. *C. de teſtam. l. præcipimus* 31. *in fin. C. de appell.*

8 *Nouell.* 131. *de eccleſ. tit. c.* 6. § *pro temporalibus*, vnde ſumpta eſt. *Auth. quas actiones, C. de ſacroſ. Eccleſ.*

9 Et in hoc recentiores obſeruant lapſum Boer. qui contra ſcripſit *deciſ.* 264. *nu.* 25. Vide Didac. Couarr. qui alios refert, *ad reg. poſſeſſor.* § 2. *nu* 8. *in fin. in* 2 *part. relect.*

10 *L. omnes* 4. *& l. comperit* 6. *C. de præſcr.* 30. *vel* 40. *annor.*

11 Et vniuerſalis dominij, vt loquitur Bart. *ad d. l. comperit.* vbi notat, eam legem non eſſe porrigendam ad canonem cen-

nem emphyteuticarium, qui debetur in recognitionem directi dominij.

12 *d.l.competit.* & ibi not. Idem Didac. vbi supra *nu. vlt.* post Alex. *cons.* 15. *nu* 24. *lib.* 5. Guid. Pap. *qu.* 416. *in princ.* Cravet. *de antiq. temp. part.* 4. *c. absolutio, nu.* 40 *& seqq.*

13 Quæ refert & copiose doctèque more suo enarrat Renatus Choppinus *de doman. reg. lib.* 1. *tit.* 9. *nu.* 7.

14 *L. alienationis* 28 *de verb signif.*

15 Per quam scilicet etiam vtile dominium acquiritur, *l si duo* 13 § *Iulianus. D. de iureiur. l si quis emptionis* 8. *C. de præscr.* 30. *vel* 40 *annor. iunct. l. vlt. C. de rebus alien. non alienand. & l.* 1. *C. de fund. dotal.* Alli. & *decis.* 254 *nu.* 3.

DEFINITIO II.

Præscriptio, quæ potuit obici Principi, potest obici etiam possessori.

PRæscriptio temporis, quæ obiici potuit Principi vindicanti rem, ad domanium & patrimonium siue priuatum Principis, siue coronæ pertinentem, [1] perinde obiici potest cuilibet Principis successori, nõ solum si hæreditariam causam habeat, sed & si succedat iure feudi [2] aut armorum, [3] quia non tam aduersus hunc vel illum Principem, quam contra fiscum Principis aut coronæ ius præscriptionis quæsitum intelligitur; [4] alioqui non fuisset edictum in Gallia necessarium ad summouendam centenariam præscriptionem, [5] cum Galliæ regnum sic comparatum sit, vt Reges Regibus consanguineis succedant, non tam hæreditatis, quam feudalis, aut potius simplicis successionis iure. [6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *Ex l omnes* 4. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

2 Feuda enim iure successionis & sanguinis, non hæreditatis deferuntur, *tit.* 8. *de success. feud. in vsib. feudor. lib.* 5.

3 Occupata scilicet prouincia eius Principis, cui poterat obiici præscriptio.

4 Nemo enim plus iuris habere potest ex alterius persona, quam alter ille habuerit, *vulg. iurib.*

5 Apud Gallos enim obtinet ex edicto, vt patrimonij Principalis æterna sit auctoritas, summota etiam centum annorum præscriptione, vt refert Choppin. *lib.* 3. *de doman. reg. tit.* 9. *de diuers. rer. fiscal. præscr. num.* 7. Alius sensus est *tit. C. ne rei domin. vel templor.*

6 Quomodo succeditur in cæteris feudis. *tit. de success. feud. & de natur. feud. in vsib. feudor. lib.* 1. *& ibi not.*

DEFINITIO III.

Qui emit à Principe rem iam alij venditam non potest vincere, nisi pro eo interueniat Procurator Principis.

QVi ius aliquod à Principe nactus est, quod longissimi temporis præscriptione, si inter priuatos ageretur, excludi posset, [1] audiendus non est, si oppositam præscriptionem solo prætextu nõ alienandi patrimonij Principis remouere velit. [2] Qua enim fronte id faciat, quando is ipse ex alienatione in se collata experiatur? [3] Maxime vero cum nullum aduersus Principem regressum habiturus sit, qui non agendo & ex propria negligentia perdidit actionem. [4] Quid ergo? curare debet, vt liti interueniat Principis Procurator, ex eius persona actionis suæ vires aduersus præscriptionis vim muniat, & tueatur. [5] Principis namque interest saluam manere actionem, cuius redimendæ ius perpetuum aduersus actorẽ ipsum, cum vicerit, habiturus est. [6] Nec ei nocere debet, quod actionis amissæ per actoris negligentiam indemnitatem consequi Princeps possit ab eo, qui agere & potuit & debuit. Nam præter id, quod non fuit cogendus is, qui cum Principe contraxit, vt inuitus ageret, iusque Principis exerceret, [7] si non ad hoc ipsum se obligauerat, [8] illud etiam constat, non esse cogendum Principem catere re sua, si eam habere malit, quam vel aliam rem, vel pro re pecuniam; [9] exemplo eius, quod in persona minoris obseruatur, vt non eo minus illi indulgendum sit beneficium restitutionis ad rem suam recuperandam, quod curatorem suum de mala administratione habeat obligatum. [10] Quamquam non ignoro, minorem in multis fauorabiliorem esse Principe etiã minore, in eo præsertim, quod ad in integrum restitutionem pertinet, quia Principi numquam aut sane difficilius subuenitur, ex causa siue minoris ætatis, siue iustæ ignorantiæ, cum res suas gerere soleat per curatores & magistratus, quorum scientiam, aut supinam dolosamve ignorantiam, dum ne collusio interueneri, [11] ipsi nocere æquum est. [12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quomodo possunt omnia fere iura post Imperatorum constitutiones, quæ extant *in l.* 3. *&* 4. *C. hoc tit.*

2 Non enim est exceptio illa exclusiua iuris agentis, nisi sub ea conditione, si tertius velit, ideoque non est admittenda, cum sit de iure tertij, Bart. *in l* 2. *D. de except. rei iudic.*

3 Nemo siquidem potest alij obiicere culpam, cuius ipse quoque sit conscius, *l uiro* 39. *D. solut. matrimon. l* 3. *D. de fid. instrument.*

4 *Arg. l si ideo* 55 *D. de euict. l si fideiussor* 29. *D. mandat.*

5 Sic enim sæpe accidit, vt per alium quis possit consequi, quod per se non potest, *l.* 3. *in fin. D. quæ res pignor. l si is qui duos* 29 *de liber. legat.*

6 Interest enim illius, ad quem aliquo casu res rediturа est, *l pater filiæ* 71. *D. de euict.*

7 *L. unic. & tot. tit. C. vt nem inuit. ager. vel accus cogat.*

8 Conuentio enim, si qua interueniret, seruanda esset, cum omnes contractus legem ex conuentione accipiant, *l. contractus* 23. *de reg iur.*

9 *L* 1. 2. *&* 3. *C. hoc tit.* iunct. *l qua omnia* 25 *ad fin D. de procurat. l. in causa* 13 § *interdum, D. de minor.*

10 *L. vlt. & tot. tit. C. si tut. vel curat. interuen.* Quod speciale est in minore, quia inter cæteras causas, ex quibus restitutio petenti denegari solet, vna illa est, Si possit iure communi consequi indemnitatem, *l. cum mandatu* 23. vbi Bald. *D. de minor.* Pet. de Rauen. *singul.* 279.

11 Semper enim hic casus excipiendus est, cum id, quod per collusionem factum fuit, ratum haberi numquam debeat, *l si suspecta* 29. *D. de inoff. test. l si per lusorio* 14. *D. de appellat. & tot. tit. D. de collus. detег.*

12 Balb. *in* 2. *part.* 5. *partis princip quæst* 3. *num.* 8. *vers. sed dubitatur.* post Bart. *in l si publicanus,* §. *vlt. de pub. & vectig.* cum aliis ibidem citatis. Sic & municipibus singulis nocet scientia eorum, quibus summa Reipublicæ commissa est, *l. municipes* 14. *D. ad municip.* Tiraq. *de nobilit. c.* 14. *num.* 2. *&* 3.

TIT. XIII.

DE PRAESCRIPT. XXX. vel 40. annor. & centenaria.

DEFINITIO I.

De potestate præscriptionis 40 *annorum.*

IANTÆ potestatis est quadraginta annorum præscriptio, vt neque ex capite iustæ ignorantiæ, neque ex qualibet alia causa in integrum restitutionem admittat, vbi semel completa est. [1] Plenissimam enim tribuit securitatem. [2] Sed & sola Romana Ecclesia excepta, quæ centum annorum gaudeat præscriptione, [3] aduersus cæteras omnes Ecclesias, etiam quæ à Romana immediate dependeant, sufficit quadragenaria: certe nec minor; [4] præterquam si ponas sententiam pro possessore latam, licet iniuste. [5] Sufficiat enim per triginta annos continuos à die sententiæ continuatam possessionem, vt possessor etiam aduersus Ecclesiam tutus sit. [6] *Ita tractatum est* in causa N. Joannis Martini Procuratoris & Zachariæ Lanfrey, 10. Cal. Decembr. 1592. Junge Defin. 1. Si aduers. vsucap. vel præscript. restit. per.

1 Hæc enim verior sententia est à plerisque probata, quos refert Affli. *decis.* 37. & 329. quamuis ibidem referat, & testetur, communem esse in contrarium, itemque Balb. *in tract. de præscript. in 4. part. 4 part. princip. quæst.* 19. *nu.* 1. 5. & 7.

2 Vt scriptum est *in l. omnes 4. hoc tit.*

3 *Novell.* 40. *Vt eccles Roman. cent annor. quad. præscript.*

4 Guid. Pap. *quæst.* 161. post DD. *in Ansb. quas actiones, C. de sacros Eccles.* Canonist. *in cap. de quarta, cap. ad aures, & cap. illud de præscr.*

5 Cum res iudicata pro veritate habeatur, *lege res iudicata* 207. *de reg. iur.* dummodo rite iudicatum sit, *l.* 4. § *condemnatum, D. de re iudic.*

6 *Can. inter cætera* 16. *quæst.* 3. § *item si de rebus*, & ibi Archid. *in glos. imo præscriptio.* * tempus enim antiquum dicitur 30. vel 40. annor. vbi lex non requirit specialiter tempus centum annorum aut immemoriale, Ferret. *ad Guid. Pap. quæst.* 2.

DEFINITIO II.

De præscriptione centenaria, & de immemoriali.

ETsi præscriptio centum annorum in plerisque differt ab ea, quæ est tanti temporis, cuius initij non extet memoria: [1] in hoc tamen conuenit, quod neque tituli, neque bonæ fidei probationem vllam requirit. [2] Nam præter id, quod ex solo lapsu tam longi temporis & titulus & bona fides facile præsumitur; [3] ipsa etiam temporis antiquitas vtroque casu iusti tituli vim obtinet. [4] Cui consequens est, vt si tam diutinæ possessionis titulus aliquis vitiosus proferatur, aut qua alia ratione malam fidem ab initio interuenisse appareat, centenaria præscriptio nulla sit; [5] postquam iure Pontificio placuit, vt nec malæ fidei possessor, [6] nec debitor, [7] nec ipsius hæres vlla temporis præscriptione defendi possit. [8] Quæ tamen exceptio non cadit in præscriptionem immemorialis temporis, cum immemoriale tempus futurum non sit, si ponas, malæ fidei, quæ ab initio interuenerit, memoriam aliquam constare, [9] *Ita Senatus* ex tempore pro D. Marchione d'Aix, contra D. Baronem de Peyrieu, 16. Cal. April. 1590.

1 Vt videre est ex iis, quæ plurib. in hanc rem tractat Cranet. *de antiq. temp. part.*

2 Balb. *in 2. part. 3. part. princip. quæst.* 6. *nu.* 18.

3 Imo vero interdum etiam ex lapsu decennij, vt notat. *ad l. cum de in rem verso* 6, *D. de vsur. l. si quis diuturno* 10. *D. si seruit. vindic.* Satis ex lapsu triginta annorum, ex quo tempore præsumitur etiam titulus, si modo sit allegatus, licet agatur de magno præiudicio. Bald. qui dicit communem, *in 1. part. 3. par. princip. quæst.* 10. *num.* 27.

4 *L. vlt. D. de aqua & aquæ pluu. arcend.* iunct. *l.* 1. § *vlt. eod. l.* 3. § *ductus aquæ, D. de aqua quotid. & æst.* * Vnde est quod in instrumentis excedentibus metam centum annorum non probatur antiquus rei status, quia medio tempore per centum annos mutari potuit. Molin. *in consuetud. Parisien.* § 1. *nu.* 14.

5 Semper enim dandum est initium præscriptionis, & quidem iustum, quale esse non potest ex titulo, qui ab initio fuerit vitiosus, *l.* 1. & 2. *C. de long. tempor. præscript. quæ pro libert. compet.*

6 *Cap. possessor, de reg. iur. in 6.*

7 *Cap. vigilanti, & c. vlt. extr. de præscript.*

8 Quia hæres teneretur exonerare conscientiam defuncti, vt tractant Canonistæ *ad d. cap. vigilanti, & d. cap. vltim. de præscript.* Aliud est, inspecto iure ciuili, ex quo etiam debitor præscribit non solum sine titulo, sed etiam cum mala fide ob solam negligentiam actoris, *l. sicut* 3. *vbi not. C. hoc tit.* multo magis hæres eius præscribit, qui potest ignorare, an defunctus debuerit, *l. qui in alterius* 19. *de reg. iur.* Hodie ex Principis edicto, quod factum est anno 1598. vtimur iure ciuili, quantum ad hæredem, vt possit præscribere, nisi sit & ipse in mala fide: non autem quantum ad ipsum debitorem, qui vtique bonam fidem habere non potest. Vide tamen Guid. Pap. *quæst.* 199.

9 *L. si arbiter* 27. *D. de probat.*

DEFINITIO III.

Pacto de retrouendendo toties quoties præscribitur triginta annis.

QVi obligatus est ad retrouendendum fundum, quem ea lege emerat, vt pretium offerenti quandocunque venditori restituere cogeretur, triginta annorum præscriptione se tueri potest, licet conuentionis verba sic concepta sint, vt toties, quoties venditor volet, retrouenditionem fieri oporteat. [1] Quid enim aliud ea conuentione actum videri potest, quam vt perpetuum esset ius redimendi, perpetuaque actio? [2] Atqui etiam perpetua iura perpetuæque actiones longissimi temporis præscriptione excluduntur. [3] Nec videtur in mala fide esse emptor, qui iure communi vtitur, [4] nisi expressim conuenerit, vt ius illud vltra trigesimum, adeoque quadragesimum & aliud quantumcunque tempus extendatur. Nam quin id conuentione fieri possit nemo dubitat, [5] multoque facilius, quam quod remedij loco quidam inducendum putauerunt, [6] vt ex conuentione redintegretur & resuscitetur ius redimendi, quandocunque & quotiescunque præscriptioni locum factum esse contigerit. [7] Multum tamen refert, an conuentionalis præscriptionis annorum potestate finitum sit ius redimendi? Priore namque casu, non etiam posteriore, quamuis medio tempore pupillaris aut minor heredum venditoris ætas inciderit, nihilominus proderit emptori præscriptio, si modo tempus cœperat currere cum maiore, & quidem cum effectu ac sine metu restitutionis. [8] Iniquissimum enim fuerit, eum, qui cum pupillo non contraxerit, expectare ipsius pubertatem. [9] At ex legali præscriptione 30. annorum tempus pupillatis ætatis ipso iure subducitur, minoris vero ætatis, si nostris credimus, per restitutionem. [10] *Ita Senatus* 15. Cal. Junij 1590.

1 Boer. *quæst* 351. *num.* 6. post Ioann. Fabr. *ad Leum notissimi, C. hoc tit.* Inf. *in l. patens, C. de pact.*

2 Non enim potest diuturnior fieri per pactum actio, quam vt fiat perpetua, *tot. tit. Inst. de perpet. & tempor. action.*

3 *L. sicut* 3. & *l. omnes* 4. *C. hoc tit.*

4 *L. nullus videtur* 55. *de reg. iur. L. si duorum* 52. *D. de action. empt.*

5 Cum iustæ ac legitimæ conuentiones dent legem contractibus, *l. iuris gentium* 7. § *ait prætor, D. de pact. l.* 1. § *si conuenerit, D. depos. l. contractus* 23. *de reg iur.*

6 Bald. *ad cap. si quis per* 30. *annos, si de feud. contr fuer. in vsib. feudor.*

7 Quasi repetitio iure, quomodo solemus dicere de vsufructu repetito, *in l. repeti* 5. *D. quib. mod. vsusfruct. amitt.*

8 *L. Æmilius* 38. *D. de minor.* Non idem est, si interrupta fuerit præscriptio per obligationem licet factam ad domicilium originis eius, qui alibi quoque domicilium habuit. Boer. *quæst.* 11 *nu.* 3. vbi ait, valere huiusmodi obligationem factam coram Iudice loci, licet non valeret ibi citatio absentis scilicet ad ius perpetuandum in simile vsque tempus.

9 *L.* 3. *D. ex quibus caus. in poss. eat.* Neque rursum ignorantia pupilli, quæ per ætatem contingit, debet cuiquam esse captiosa, *l. quod autem* 6. § *si quid pupillo, D. quæ in fraud. credit.*

10 *dict. l. sicut* 3. *vbi not. C. hoc tit.* Balb. *in* 1. *part.* 6 *part. princ. num.* 33. & *seqq.* * Idem Balb. *in* 5. *part.* 4 *part. princip quæst.* 3. vbi addit. *num. vlt.* exceptionem, nisi cum pacto de retrouendendo coniuncta est læsio enormis, quo casu negat præscribi, post Barbat. & Chassan. quasi talis contractus sit fœneratitius, & simulatus ex quo constat nunquam præscribi. Idem sentit Tiraquell. *de retract.*

DEFINITIO IV.

Ius retrahendi præscribitur 30. annis, etiam adhibito iureiurando.

NOn aliud est, si agatur de iure redhibendæ rei non venditæ, sed permutatæ. Ius enim omne redhibendi, seu vt loquuntur, retrahendi sua natura patitur longissimi temporis, id est triginta annorum præscriptionem, si nihil aliud sit quod impediat, [1] quia cum ex contractu descendat, actionis nomen meretur potius quam facultatis. [2] Nec distinguimus, an in

an in contractu adhibitum sit iusiurandum, nec ne.[3] Sicut nec quicquam hac parte interest, an permutata res, an vendita proponatur.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 3. de oblig. & action. & Defin. 1. Ne rei dominic. vel tempior.

1 Scilicet iure, quo similiter cætera iura omnia longissimi temporis præscriptione tolluntur, *l. 3. & 4. C hoc tit.*

2 Et ideo præscribi potest, vt & cætera omnia quæ sunt facultatis, si cum iis contracta sit actio, Cravet. *de antiq. tempor. cap circa tram. fin, num. 35. 36. 37. & 38.* post Alex. *cons. 30. colum. penult. dub. 5 lib 5.* Ias. *cons. 210. in fin lib. 2 & cons. 25. in fin. lib 3. & cons. 101. col fin lib. 4.* Sane quæ sunt meræ facultatis, nullo tempore præscribuntur, *l viam publicam 2. D. de via public.* Bart. *ad l cum notissimus fine prine. C. hoc tit.*

3 Iusiurandum enim non immutat naturam contractus, in quo adhibetur, *l. vlt. C. de non numer. pecun.* Vide Guid. Pap. *quæst. 199.*

4 Præsertim cum permutatio similis sit emptioni, *l. 2. C. de rer. permut.*

DEFINITIO V.

Præscriptio centum annorum tamquam censetur exclusa, nisi in casibus.

EXclusa per statutum aut edictum Principis quilibet temporis præscriptione, nunquam tamen centenaria exclusa intelligitur,[1] si non expressim de ea quoque actum sit,[2] aut nisi eadem sit ratio exclusionis, vt contingit, cum agitur de re ad domanium coronæ Regiæ aut principalis pertinente.[3] Edictum tamen in eam rem fieri multo melius esset ac vtilius.[4] *Ita Senatus* ibidem.

1 Balb. *in part. 5. de præscript. qu. 9. num 2. per text not. cum gloss in Auth vt de cæter. commun non fiant,* in verb. *præscriptione,* Bald. *ad l. 1. Cod de annal. except.* [5] nisi agatur de re quæ sit per se imprescriptibilis, & quæ per mille etiam annos præscribi non potest.

2 Potest enim statuto tolli quælibet præscriptio, etiam centenaria, Balb. vbi sæpe. *nu. 3. vers. & quod possit, & seq.* [6] *l. vlt. C. de sacros eccles.*

5 Quia res ipsa est affecta tanquam omnino imprescriptibilis, vt ibidem ait Balb. *numer. 4. vers. & dicit* Bald. vbi adfert exemplum de re sacra, de homine libero, & de aliis, quæ non sunt in nostro commercio, aut quæ sunt in casu publico.

4 Vt dixi *ad tit. præced. Defin. 1. & 2.*

DEFINITIO VI.

Exceptiones sunt perpetuæ, & durant post triginta annos, etiam de iis rebus, de quibus actiones essent temporales.

VEndente marito mulier cortea venditionis facta se cum marito, & pro eo obligauerat de euictione.[1] Cum post annos triginta empror controuersiam pateretur, mulierem ex ea causa conueniebat, vt rem defenderet, litemque assumeret.[2] Illa vero restitutionis auxilium implorabat, quasi perperam, & sine causa se pro marito reluctantibus legibus obligasset.[3] Placuit, non posse ei obiici præscriptionem longissimi temporis, quandoquidem in eius potestate non fuit, quando conueniretur.[4] Et consequenter locum hic habet, quod dici solet, ea quæ ad agendum sunt temporalia, perpetua esse ad excipiendum.[5] Nec enim dubitandum est, quin ius restitutionis in integrum, quod pragmatici rescindens vocant, proponi possit per viam exceptionis, adeoque replicationis & contradictionis.[5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Domina de la Cuille, 14. Calend. Decembr. 1592.

1 *Ex l si plus, 74. §. mota, D. de euict.*

2 Hoc est contra Vellcianum, *& Auth. si qua mulier, C. ad. tit. vtrol.*

3 *L ferenda, 6. C. de temp. in integr. restit.*

4 *L. pure, 5. §. vlt. D. de dol. mal. except.*

5 Nam cui damus actionem, multo magis damus exceptionem & replicationem, *Linuitus, 156. § cui damus, de reg. iur.* Sic de querela inofficiosi scriptum est *in l. Papinianus, 8 §. si filius, D. de inoff. testam.*

DEFINITIO VII.

Ius offerendi, quod competit ad inducendam pignoratitiam, nullo tempore præscribitur. Secus in iure offerendi, quod competit posteriori creditori contra priorem.

IVs luendi pignoris, quod debitori competit aduersus pignoratitium creditorem,[1] nullius quantumcumque longissimi temporis præscriptione excluditur,[2] quia creditor non sibi possidet, sed debitori,[3] & quod debitor creditori suo offerre potest ad luendum pignus in mera facultate magis, quam in iure versatur.[4] Non idem est, si tractetur de iure offerendi, quod secundo creditori pignoratitio competit aduersus priorem ad proprium pignus confirmandum.[5] Hoc enim sicuti iuris est non facultatis,[6] sic eandem quam cætera iura patitur triginta annorum præscriptionem.[7] *Ita Senatus* in ea causa, de qua pluribus in hanc rem scribemus SC. 21. 22. & 23. infr. De luit. pignor.

1 Scilicet post solutum omne id quod debebatur, *leg. si rem alienam, 9. §. omnis, D. de pign. act.*

2 Bart. & alij, *ad l. cum notissimi, 5. sed cum illud, C hoc tit.* Quamuis contra concludat Balb. *in 4. parte, 5. partu princip. quæst. 2.*

3 *L pignor. 13. D. de vsucap.*

4 Ratio est Bartoli *ad dict. l. cum notissimi, ex l. 2. D. de via public.*

5 *L. 2. & 3. l. cum secundus. D. de distract. pignor. l. 1. l prior, 5. & pass. C. qui potio. in pign. hab.*

6 Quia competit ex contractu, vt apparet ex supradictis.

7 *Ex l sunt, 3. & l. omnes, 4. C. hoc tit.* Vide Olasch. Cacher. *decis. 115.*

DEFINITIO VIII.

Nuptiales vestes, de quarum solutione non apparet, an & quando possint peti per mulieris hæredes?

NVptiales vestes nupturæ puellæ promissas, & quæ ipso nuptiarum die solui ex conuentione debuerant, improbe post longissimum tempus hæres mulieris sibi solui postulat, non quod debitorem, quem propria promissio in mala fide constituit, longissimi temporis præscriptio tueri possit,[1] sed quia credibile sit conuentioni satisfactum esse, solutasque vestes puellæ, quæ quamdiu vixit, nec eas exegerit, nec de mora promissoris conquesta fuerit.[2] Aliud igitur erit, si eas vestes quasi non solutas petat illa ipsa, cui solui debuerunt, purgetque se de dolo malo, adhibita in eam rem, vt moris est, iurisiurandi religione,[3] licet quadraginta annorum, adeoque longioris temporis spatium intercesserit,[4] nisi aliæ solutionis factæ aut remissi debiti probationes vel præsumptiones adsint, & coniecturæ.[5] *Ita Senatus* in eadem causa, 5. Calend. April. 1593.

1 Sequimur enim hac in re opinionem Canonistarum, non autem interpretum iuris ciuilis, quos refert & sequitur Guid. Pap. *quæst. 199.* vt dixi *Defin. 1. num. vlt. supr. eod.* Adde Balb. *in 2. part. princ. qu. 13.* [Supervenit tamen post hæc scripta edictum Principis nostri, quo iubemur sequi hac in re opinionem Legistarum ad lites minuendas. Nec tantum in personis heredum debitoris, sed etiam in ipso debitore, nil obstante eius mala fide, sic enim tandem edictum acceptum est propter verba ipsius generalia, licet multis reclamantibus cum quibus & ego sensi aliquando & quoadusque vixit in Senatu contraria sententia.]

2 Nemo enim suum iactare præsumitur, *vulg. l cum de*

*indebito,*15.*D. de probat.* Vide tamen *l. vir vsuras,* 54 *D de donat. int vir & vxor.* quæ in simili specie præsumit donationem.

3 Quod vulgo iuramentum purgationis appellant, cuius speciale ius est, vt admittat probationem in contrarium, *cap. vlt. Extr. de iureiur.* Et de hoc intelligi meo iudicio debet quod scriptum est *in l admonendi,* 31. *D eod.*

4 Nullo enim tempore potest debitor præscribere, cum sit in mala fide, *cap. vigilanti, & cap. vlt. Extr. de præscript.*

5 Quales illæ sunt, de quibus *in l. Procula,* 29. *D. de probat.* Vsurarum & cæterarum accessionum alia ratio est. Facilius enim remittuntur, *l. cum quidam,* 17. §. *Diuus Pius, D. de vsur.*

DEFINITIO IX.

Non potest debitor vllo tempore præscribere, quantum ad sortem, sed potest quantum ad vsuras, nisi si quæ in vicem fructuum debeantur.

CReditori aut eius hæredi post annum quadragesimum, aut etiam si voles quinquagesimum, ex obligatione præsertim iurata,[1] agenti nullam temporis præscriptionem obiici posse constat, siue debitor ipse, siue primus, aut secundus, aut alius remotior ipsius hæres conueniatur, propter malam fidem, quæ in successorem vniuersalem licet ignorantem transmissa, impedit iure pontificio[3] præscriptionem.[4] Sed si proponas instrumento debiti dictam diem solutioni, & nominatim promissas vsuras, si ad diem pecunia non solueretur, longe difficilius est, vt admittamus quinquaginta annorum vsuras peri posse,[4] cum in cæteris omnibus annuis præstationibus præscriptio triginta annorum hactenus recepta sit, vt non nisi ab anno nono post vigesimum peti possint:[5] Eo magis quod vsuratum præstatio longe est odiosior,[6] quam canonis annui, qui pro re emphyteuticaria penditur,[7] aut alterius annuæ cuiuslibet præstationis, aut etiam annui legati, ideoque & facilius earum remissio præsumitur, vel hac sola coniectura, quod credibile sit, ideo non petitas, vt creditor præstaret se gratiorem debitori,[8] nisi proponas fuisse debitas ex causa venditionis, & in vicem fructuum, quos emptor ex re vendita toto illo quinquaginta annorum spatio perceperit,[9] ne absurdum illud sequatur, vt emptor contra bonam fidem & re & pretio fruitus videbatur,[10] quod tanto iniquius fuerit, quanto plures anni intercessisse probabuntur.[11] *Ita tractatum est* ex tempore in secreto auditorio, in causa D. Benedicti Cauet Senatoris, & Dominæ de Quicge, 16. Calend. April. 1593.

1 Solet enim potentior esse obligatio, quæ est iurata, ne scilicet periurium incurratur, *cap. debitores, & capit. cum contingat, Extr. de iureiur.*

2 Nam iure ciuili aliud est, *l. sicut* 3. *& seq. C. hoc tit.*

3 Sequebamur enim hac parte ius pontificium, vt dixi *Defin.* prox. *nu.* 1. *supr.* quousque factum est de hac re edictum, de quo *Definit.* 1. *num.* 8. *supr.* Itaque hæc Definitio in hærede debitoris hodie correcta est. [Imo & in debitore ipso, vt sæpius à Senatu nostro pronunciatum est, me tamen non semel reluctante.]

7 Facilius si quidem remittitur petitio vsurarum, quam sortis, vt dixi *Defin. præced num.* 5.

5 *Ex l. cum notissimi,* 7. §. *vltim. C. hoc tit.* & ibi nostri tractant.

6 Quia pecunia res sterilis est, nec pecuniam parit, *l si navis,* 61. *D. de rei vindic. l* 3. *C. de vsur.*

7 In recognitionem scilicet dominij directi, *l. vltim. C. de iur. emphyt.*

8 *L cum quidam,* 17. §. *Diuus Pius, D. de vsur.*

9 *Vt in l. curabit.* 5. *C. de act. empt.*

10 *L Iulianus,* 13. §. *veniunt autem, D. eod.*

11 *L. ex empto,* 11. §. *vlt. l. bona fides,* 50. *eod. tit.*

DEFINITIO X.

Etiam fauorabilia priuilegia per non vsum longissimi temporis amittuntur.

PRiuilegia omnia etiam fauorabilia & libertati aut ingenuitati fauentia per non vsum amittuntur, si saltem triginta annorum curricula effluxerint, ab eo tempore computanda, quo priuilegij vsus aliquis esse potuerit, nec tamen vllus subsecutus sit.[1] Quemadmodum autem qui se fundat in vsu, debet illum probare, ita & non vsum qui se fundat in non vsu.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 1. & seqq. D. præscript. quæ pro libert.

1 *L. 1. de nundin.* Alex *cons* 33. *vol.* 5. *& cons.* 132. *vol.* 1. *col.* 1. Balb. *in tract. de præscript.* 4 *part.* 5 *partis principatus, quæst.* 4. *nu.* 7. Felin. *in cap cum accessissent, col* 9. *&* 10 *de constit.* Gloss. *in verb. frangere, in fin cap* 1. *de treug & pace.* quam adhuc allegat Bald *in l. fin.* §. *sed cum antiquitas, C de curat furios.* Iaf. *in l rem non nouam, num.* 4. *&* 5. *Cod de iudic.* Dec. *consil.* 649. *num.* 8.

* Adeoque & ipsa erroris etiam calculi allegatio quæ omnium est fauorabilissima præscribitur spatio triginta annorum. Gloss. & alij *in l. calculi, D. de administr. rer ad ciuit. pertin.*

2 Iuxta not. per Castrens. *in l si inter* 25. *de reb. dub.*

3 Est enim negatiua quoque probanda, quoties est fundamentum intentionis, *l penult.* § *docere.* vbi Bart. *D. ne quis eum qui in ius vocat. vi exim. & vulgar.*

DEFINITIO XI.

Ius impugnandi contractum ex causa enormissimæ læsionis triginta annis præscribitur.

QVoties in venditionis aliove simili contractu, non tantum enormis læsio, hoc est, vltra dimidiam iusti pretij,[1] sed etiam enormissima, id est, supra bessem interuenerit,[2] eo iure vtimur, vt licet temporaria redimendi facultas concessa sit, perpetuo tamen redimere licet, id est, in annum vsque tricesimum.[3] Nec de eo quisquam apud nos dubitat. Sed quæstionis est, an à die contractus tricennium illud computandum sit, an vero à die quo facultas illa redimendi temporalis perempta sit? Quid enim si iam ipso contractu perpetua redimendi potestas data sit,[4] nec eo minus tamen verum sit enormissimam læsionem interuenisse?[5] An in annum vsque sexagesimum redimendi ius extenderetur? Ita nonnulli putabant, quod hoc casu quo concurreret enormissima læsio contractus dolo malo initus videretur:[6] dolo inquam, si non ex proposito saltem in re ipsa, qui dolo ex proposito hac parte æquiparatur.[7] Cuius effectus ille est, vt neque retrouenditio sit necessaria, ad reddendum venditori dominium,[8] nec fructus illos lucrari emptor possit, sed omnes restituere teneatur, illos etiam quos ante imploratum restitutionis auxilium perceperit, & à die contractus, perinde ac si contractus nullus præcessisset.[9] Habetur enim pro malæ fidei possessore.[10] Sed tamen si id omnimodo & absolute verum esset, consequens fieret, vt nullius quantumcunque longissimi temporis præscriptione iuuare se posset ex regula iuris pontificij,[11] quod tamen euidenter falsum est. Neque enim prædo dici potest, qui pretium numerauit,[12] saltem quamdiu venditor non conqueritur.[13] Itaque merito placuit siue temporalis siue perpetua redimendi facultas concessa sit, & enormissima læsio interuenerit, omnium tamen iurium præscriptionem vnico tricennio impleri, quandoquidem, etsi dolus malus ex proposito intercessisset, non quidem qui causam dedisset contractui (nulla enim illo casu opus esset restitutione,)[14] sed qui in contractum incidisset,[15] non in longius tempus restitutionis impetrandæ ius extenderetur.[16] Hoc ita, si nihil sit quod alioqui præscriptionem impediat, hoc est, si neque pupillaris,[17] aut minor ætas, neque alia vlla restitutionis causa aduersus tricennalem hanc præscriptionem interueniat.[18] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, contra Claudium Dupra, 4. Cal. Iun. 1593.

1 Vt in

1 *Vt in l 2. & l si voluntate, 8. C. de resc. vend.*

2 Ex qua ratione cautissima solent nostri inducere præsumptionem & probationem doli in re ipsa, quem subinde æquiparant dolo ex proposito, *ad leg. si quis cum aliter, 36. de verb. oblig.*

3 Pacto scilicet conuerso in perpetuum ex temporali. Vid. Ias. & alios *ad d. l. si quis cum aliter.*

4 Quæ tamen concluditur anno trigesimo, habetque tacitam conditionem, si intra id tempus pretium reddetur, vt tradat Balb. *in tertia parte, 5 part. princ. qu. 3.*

5 Id est etiam computata æstimatione huius pacti, quod vt plurimum æstimatur vsque ad tertiam, vel saltem ad quartam partem pretij, vt suo loco scripsi.

6 Dolus autem malus omnem sine dubio excludit præscriptionem, etiam pro libertate, *l. 1. & tot. tit. C. de præscript. long. temp. quæ pro libert.*

7 Notant DD. *ad d. l si quis cum aliter, de verb oblig.*

8 Cum ex contractu nullo non transferatur dominium, *l. nullo, 24. C. de rei vindic. l quod vxor 16. D. de acquir poss. l. 1. §. 1. D. pro donat.*

9 *L certum, 22. C. de rei vindic l bona fidei. 48. de acquirend. rer. domin.*

10 Exemplo eius qui contra leges mercatus est, *l. quemadmodum, 7 in fin. C. de agric. & censit. lib. 21. tit. 47. cap. qui contra iura, de reg iur in 6.*

11 *Cap possessor eod tit. de reg iur in 6.*

12 *L. nemo prædo est, 116. D. eod leg. sed etsi, 25. §. scire, D. de petit hared.*

13 Non enim fit iniuria volenti, *l. in diem, 9 §. 1. de aqua & aquæ pluu. arc.*

13 Cum nulla possit actio vltra triginta annos viuere, *l. 3. C. hoc tit.*

14 Siquidem contractus bonæ fidei, cui dolus ex proposito causam dedit, ipso iure nullus est, *leg. & eleganter, 7. D. de dolo.*

15 Quo casu necessaria est restitutio ex capite de dolo, *l. si dolo, 5. C de rescind vend.*

16 *d. l. 3. & 4 C hoc tit.*

17 Nam pupillaris ætas subducitur ipso iure ex præscriptione 10. annorum, quamuis non similiter ex cæteris, Balb. *de præscript in 1. parte 6 part principalu. nu. 33.*

18 Volunt enim nostri dari restitutionem in integrum aduersus præscriptionem tricennalem, Balb. ex communi sententia, ibid.

DEFINITIO XII.

Etiam condemnatus potest longissimo tempore præscribere executionem rei iudicatæ.

NOn impedit sententia, quo minus is, qui condemnatus est, possit præscribere aduersus executionem, si victor per annos triginta, pluresve negligens fuerit in sententiæ executione postulanda, [1] tametsi transierit sententia in rem iudicatam, [2] aut quod hac parte idem est, ab eo iudice lata sit, à quo non liceat appellare. [3] Neque præscriptionem ea solaratio impedire potest, quasi in mala fide fuerit qui condemnatus est, [4] cum nihil prohibeat nouum illi ius acquiri ex patientia victoris, qui iure suo vti nolit. [5] Idemque multo magis obtinebit, si quid victor fecerit, ex quo appareat voluisse illum recedere à iure sibi quæsito. [6] *Ita Senatus* in causa Canonicorum Sanctæ Capellæ Camberiensis & Syndicorum de Meiry, 3. Non. Decembr. 1594.

1 Quia ius petendæ executionis sententiæ non potest vltra triginta annos durare, vt nec iura cætera, *l. sicut, 3. C. hoc tit. Natt. cons. 122.*

2 Principua enim vis iudicati consistit in executione sententiæ, *l. à Diuo Pio, 15. D. de re iud. l. penultim. Cod. de execut. rei iudic.*

3 Puta à Senatu, aliove quolibet supremo magistratu, qui ius dicat vice Principis, *l. 1. & tot. tit. Cod. de sentent. præf. prætor.*

4 Siquidem mala fides impedit præscriptionem actionis, etiam personalis iure Canonico. *Ex not. in cap. vigilanti, & cap. vlt Extr de præscript.*

5 Nec enim quisquam cogitur exequi sententiam pro se latam, *l. si iudex circumuento, 41. D. de minor.* Neque rursum ius vllum potest dici quæsitum ex sententiæ executione, antequam facta sit executio, cum per sententiam non acquiratur victori ius pignoris, sed tantum per executionem, *d. l. à Diuo Pio, 15. de re iudic l. non est mirum, 26. §. 1. D. de pignor actio.* Et ideo potest quis etiam sciens tale ius præscribere citra malam fidem, vt eleganter tradat Balb. post Petr. de Anchar. *in 3. part. 5. partis princ. qu. 3. nn 2. 3 & 4.*

6 Potest enim quilibet iuri sibi quæsito renunciare, *l pen. C. de pact.* & iuris sui conditionem deteriorem constituere, *l. pactum, 46. D. eod.*

DEFINITIO XIII.

Neque transactio cum quibusdam ex vniuersitate facta, neque possessio secuta in executione transactionis, nocet cæteris ex vniuersitate, ne quidem in possessorio.

SI quis per transactionem cum pluribus ex vniuersitate factam ius aliquod sibi quæsierit, quo postea per longum tempus probetur vsus, etiam contra alios, quam qui suo nomine transegissent, non ideo ius aliquod sibi quæsisse videbitur aduersus eos, qui neque transegerunt, neque transactionem aut verbo aut facto ratam habuerunt, tametsi sint ex vniuersitate, [1] nec nisi possessorio iudicio contendatur. Quia sicuti transactio non vniuersitatis nomine à maiori parte, [2] sed à pluribus proprio nomine, & tanquam singulis inita cæteros alligare non potest, [3] ita nec possessio, quæ non nisi in transactionis executionem secuta intelligi debet, [4] vereque hoc casu locus est ei, quod dici solet, tantum videri præscriptum quantum possessum. [5] Idemque est, si non longo solum, sed etiam longissimo tempore continuata possessio probetur. Nisi tantum tempus præterierit, quod excedat hominum memoriam, vt tituli vice possessio esse queat, [7] si modo non appareat, quo iure is, qui cum quibusdam transegit, vti solitus esset aduersus omnes ante transactionem. [8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 11. supr. De seruit. & aqua.

1 Quia non cum vniuersitate transactum proponitur, sed cum pluribus ex vniuersitate, tanquam cum singulis, qui proinde non repræsentant vniuersitatem, quippe quæ non nisi per Syndicos repræsentari potest, aut per maiorem partem, cum omnes legitime sunt conuocati, *l. 23. & seqq. D. quod cuiusque vniuers. nomin.* Aliud enim est, si quid fiat ab vniuersitate, aliud si à singulis, *l. sicut, 7. §. 1 eod.*

2 Quod quia minoris præiudicij esse solet, multa admittit, quæ petitorium non admitteret, vt not. *ad l. naturaliter, 12. §. nihil commune D. de acquir. poss. & ad l. vnic. C. si de moment. poss fuer appell.*

3 Quod necesse esset, *l nulli, 3. D. quod cuiusque vniuers. nomen, l. quod maior, 19. D ad municip.*

4 Ex ea iuris regula, quæ vult rem inter alios actam aliis non nocere, *tot. tit. C res int. alios act.*

5 Præsumitur enim quisque possedisse ex titulo præcedente, *vulg l quadam mulier, 77. D de rei vindic.*

6 *L. Quod meo, 18. § fin. D. de acq poss l. 1. §. si quis hoc interdicto, vers Iulianus,* vbi Bart. & Ang *de itin act. priuat.* Bart. *in l si publicanus, § fin de public & vectig. & in l. cum de in rem vers. fol fin. de vsur.* Vide Balb. de extensione præscriptionis, *in tract. de præscript in 1 parte, 2. part. princip. quæst. 2. nu. 11. & seqq. per totum.*

7 *Ex l 1. §. vltim. D. de aqua & aqu. pluu. arc. l. 3. §. ductum aquæ, de aqua quotid & æstiu.*

8 Possessio enim antiquior facit præsumi iuniorem vitiosam, *cap licet causam cum ibi not. de probat.* Bartol. *in l si duo in princ. col. vlt. vti possid.*

DEFINITIO XIV.

Quota decima potest præscribi, tam ratione petitorij quam possessorij.

QVotam illam portionem, quæ pro decima in signum recognitionis, vt nostri loquuntur, vniuersalis dominij Deo Opt. Max. debetur per temporis præscriptionem minui posse, nemo ambigit, [1] sed

quanti temporis præscriptio necessaria sit, plerumque dubitatur, maxime si coram laico iudice agatur possessorio non petitorio. Nam si petitorio, vix sane est, qui dubitet, quin necessaria sit præscriptio immemorialis temporis, propterea quod iuris communis ratio inducit hac parte præsumptionem, quæ resistit præscribenti, [1] nec proinde potest elidi, nisi per titulum, aut per eam præscriptionem, quæ sit loco tituli, qualis illa est, quæ tempus præ se fert immemoriale.[1] Sed cum possessorio agitur, quod sicut minoris est præiudicij, ita leuioribus probationibus contentum est, [2] plerique putant solam facti quæstionem in eo versari, cum possessio sit facti, nec aliud quærendum, quam quæ quota solui sit soluta. Quidam dicebant, possessionem hanc soluendæ minoris quotæ vitiosam esse, ac proinde talem, cuius ratio haberi nulla possit, ne in possessorio quidem, propter resistentem iuris præsumptionem. [4] Ideoque tametsi per annos quadraginta vniformiter, vt aiunt, continuata probaretur, non posse tamen sufficere ad obtinendum.[2] Parum igitur referre hac parte, an petitorio an possessorio ageretur. Et hanc sententiam à Senatu nostro non ita dudum probatam fuisse referebant. Senatus tamen, cum eadem quæstio rursum ex facto incidisset, contrariam opinionem secutus est, [3] pro vniuersitate Sancti Joannis des Aduentures, contra Capitulum ecclesiæ Sancti Vincentij Matisconensis. Quamuis nec vniformis possessio per omnes testes probata esset, sed tantum per plures.[9] Nec deessent ex ipsa vniuersitate, qui maiorem quotam à se debitam esse facerentur. [10] Pronunciatum est Senatusconsultum 6. Id. Maij, 1595. Junge Defin. 3. infr. quæ sit long. consuetud.

1 Quamuis non possit decima in totum tolli, vide Bald. *in 1. part. 5 part prine. quæst. 7. & in 2 parte eiusd part. 5. quæst. particulari.*

2 *Ex nost. in cap. 1. de verb signif.*

3 *L. vlt. D. de aqua & aquæ pluu. arc. l. 3. § ductus aquæ, D. de aqua quotid & æst.*

4 *Not. in l. vnic. C. si de moment. possess fuer. appell.*

5 *L. 1. §. furiosus de acq poss.*

6 Ita Felin. *in cap. causam quæ, circa prine Extr de præscript.* post Anchar. *cons. 192. magnifice & illustris Princeps, col. 1.* Hostiens. *in summa, De decimis, 5. & vtrum præscribi possit, versic. 7. quero cum multis seq.*

7 Nitu probe ut talis consuetudo per Papam adprobatam, *cap. in aliquibus*, iunct *glos Extr. de decim.*

8 Scilicet, vt valeat consuetudo *præscribendæ* decimæ super quota, non super tota. Quæ fuit opinio D. Thomæ & multorum aliorum, quos refert ac sequitur Balbus, *in d 1. part. 5. partis princ. quæst. 7. num 5 & 6.*

9 Inspiciendum enim est, quod probatur per maiorem numerum testium, *l. 3 D de testib.*

10 Nam ratione possessorij potuerunt leuiores probationes admitti. Aliud fortasse pronũciandum fuisset in petitorio.

[1] Quod factum est me referente ante Cal. Iul. 1587.

[2] Nam si litis contestatio perpetrat actionem etiam annualem, vsque ad quadraginta annos, secundum communem opinionem, de qua attestatur Balb. *in vlt parte 6. part princip. numer. 8. Post gloss. ante in l. fin. C. de temp pet. in integr. restit. & gloss. in l fin. C. de dolo* Nemo dixerit debere meliorem esse conditionem debitoris, ob id solum quod fuerit condemnatus, *l 3. D de vsur.*

[3] Sic enim habent verba edicti.

[4] *L. cum notissimi, 7. §. vlt.* & ibi gloss. & DD *hoc tit.* Guid. Pap. *qu. 406. inci, pone quod debes.* [Obserua tamen non esse locum huic edicto in reditibus annuis venditis certo precio Vulgò vocant *Rentes constituées. Ita Senatus* pro fratribus Raton, contra D. Hieronymum de Veygie Præpositum Ecclesiæ Aygaebellensis, 15. Cal. April. 1614.]

DEFINITIO XV.

Præscriptio quinquennalis fit perpetua per sententiam, adeoque per litis contestationem.

EDictum Serenissimi Ducis Emanuelis Philiberti, De reliquis annuarum pensionum aut canonum emphyteuticorum, non nisi pro quinquennio præstandis, [1] dixi non habere locum in debitis, iam per sententiam declaratis, propterea quod singulis momentis à die condemnationis moram facere intelligatur is, qui condemnatus fuit, [2] quem ad impediendam edicti potestatem semel extra iudicium, dum tamen testato, & in scriptis interpellatum esse sufficere. [3] Sed tamen non faciet eas res, vt longioris temporis, quam nouem & viginti annorum reliqua petantur. Singulis enim annis noua præscriptio incipit, quæ trigesimo demum anno completur. [4] In causa Francisci Geilier, & Francisci Garini. *Sine die.*

1 Scilicet iure Pontificio *ex not. in cap. vigilanti, & cap. vlt. Extr. de præscript.* Nam iure ciuili aliud est, cum præscriptio longissimi temporis, de qua *in l. 3. & 4. C. hoc tit.* non requirat bonam fidem, Guid. Pap *quæst. 199.*

2 Quod præsumitur *l. qui in alterius, 42. de reg. iur.*

3 * Quia mala fides defuncti transiret in successorem vniuersalem, ita vt neque iure ciuili, neque iure canonico posset hæres præscribere quod defunctus non potuit, nec si vellet præscriptionem à se inchoare, Balb. latè *in tractatu de præscrip.* maximè verò si ageretur de re ardua: quia in arduis facilius est vt mala defuncti fides transeat in hæredem. Idque indubitate procedit si hæres probetur scivisse factum defuncti ex quo causaba-tur mala fides eiusdem defuncti. Sola enim ignorantia facti defuncti posset constituere hæredem in bona fide. Guid. Pap. quæst. 316. * Nam quod dicitur hæredem etiam ignorantem succedere in vitia defuncti, *l. cum hæres, 13. de diuers. temp præscr.* intelligendum est de vitiis possessionis, quæ sequuntur

quantur necessario possessionem, *l. vitia*, 11. *C. de acquir. poss.* non autem de mala fide, quæ nunquam potest cadere in ignorantem.

4 Vt tractant Canonist. *ad dict. cap. vigilanti, & cap. vlt. de præscript.*

5 *L. quidam*, 21. *D. de reb. credit. leg.* 4. §. 1. *de alien. iudic. mut. caus. fact.*

6 Quæ veluti media sententia esset inter ius pontificium & ciuile. Nam ius ciuile vult præscriptionem posse incipere etiam ab ipso debitore, ius vero Canonicum ne quidem ab hærede, vt ex illis constat, quæ tractat Guid. Pap. *dict. quæst.* 199. [Edictum probat sententiam legistarum, etiam in debitore:]

7 Vt negligentibus locus relinqueretur purgandæ negligentiæ, cum hoc edictum etiam ad præterita traheretur, *l. iubemus*, 29. *vers. quid enim antiquitas peccauit. C. de test.*

8 Cum confessus sua quodammodo sententia damnetur, *l. 1. D. de confess.* nec vllæ sint partes iudicis in confessum aut consentientem, nisi in condemnando, *l. si conuenerit*, 26. *D. de re iudic.*

9 Vt diximus ex opinione Canonistarum, *in d. capit. vigilanti, & cap. vlt. de præscr.*

10 *L. 1. D. de re iudic. l. seruo*, 63. §. *cum prætor. D. ad SC. Trebellian.*

DEFINITIO XVII.

Qui bona fide emit à spoliatore præscribit longo tempore, nec tenetur ad fructus, nisi ex die litis contestatæ, sed habens malam fidem præsumptam præscribit longissimo.

SPoliator nullo tempore præscribit aduersus remedium pontificiis canonibus introductum,[1] propter euidentem malam fidem.[2] Sed si mala fides fuit tantum præsumpta,[3] placet purgari eam præsumptionem tricennali præscriptione, Ideoque agenti nocere tanti temporis præscriptionem.[4] Quod si etiam titulum & bonam fidem possessor habuit, æquum est hactenus meliorem esse illius conditionem, vt decennio inter præsentes, aut vicennio inter absentes possessionem cum proprietate sibi firmiter acquirat,[5] præterquam si emerit à malæ fidei possessore, cum verus dominus ius suum ignoraret.[6] Eadem distinctio in fructibus adhibenda est. Etsi enim remedium iuris Pontificij competens spoliatis[7] adeo plenum est, vt detur etiam contra titulo & bona fide possidentem,[8] non potest tamen hoc casu fructuum condemnationem inducere, quos bonæ fidei possessor sola perceptione propter bonam fidem suos fecerit,[9] nimirum ante litem contestatam. Nam ex eo tempore cum malæ fidei possessor fiat,[10] omnes vtique fructus restituere debet.[11] *Ita tractatum est* in causa Dominæ de Tollens, & hæredum Antonij Chappuis, 13. Februar. 1596.

1 *In Can. redintegranda*, 3. *quæst.* 1.

2 Quæ iure canonico impedit omnem omnino præscriptionem, etiam quæ sit longissimi temporis, vt dixi ex opinione Canonistarum, *Defin. præced. nu.* 4. & 9.

3 Quæ solet minus nocere, quam mala fides vera & formalis.

4 Ex generalibus verbis, *l.* 3. & 4. *C. hoc tit.*

5 Est enim fauorabilior illa præscriptio, quæ & titulum habet & bonam fidem, *Not. in dict. l.* 3. *hoc titul.* Guid. Pap. *quæst.* 416.

6 *Ex Auth. mala fidei. Cod. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.* Menoch. *in remed. poss.* 15. *num.* 415. *vsque ad nu.* 426.

7 *Ex dict. can. redintegranda.*

8 Intellige de bonæ fidei possessore, qui causam habuerit à violento detentore, alioqui non est dandum hoc remedium contra bonæ fidei possessorem qui titulum habeat, Menoch. *in dict. remed* 15 *recup. poss. num.* 89. & *seq.* post Bart. *in leg. rem quæ nobis*, 15. *num* 2. vbi etiam Ang. *de acquir. poss.* Bald. *in l.* 2. *Cod. de fure.* Alex. late *cons.* 117. & 118 *lib.* 2.

9 *L. bona fidei*, 48. *D. de acquir. rer. domin. l. qui scit*, 25. §. 1. *de vsur.*

10 Quia post litem contestatam omnes bonæ fidei possessores sunt pares, id est, prædones, *l. sed etsi lege* 25. §. *si ante, D. de petit. hared. l. certum*, 22. *C. de rei vindic.*

11 *d. l. certum, & d.* §. *si ante, cum similib.*

DEFINITIO XVIII.

Redimendi ius præscribitur 30. annis, si emptor velit vti iure suo, nam si nolit vti, & malit retrouendere, nullam eo nomine habet actionem, aliud est in tutore.

IVs redimendi toties, quoties venditori placuerit,[1] triginta annis præscribitur, eoque iure vtimur, quia iura omnia, quantumcumque perpetua, tanti temporis spatio amittuntur.[2] Sed tamen si post trigesimum annum emptor retro vendiderit, aut retrouendere obtulerit, non idcirco conditionem habebit, aut restitutionem, quasi quid indebite fecerit.[3] Licet condictio iis dari soleat, qui exceptionem perpetuam, qua tuti erant, omiserunt.[4] Nihil enim vetat conuentionis potestatem vltra trigesimum annum porrigi consentiente illo, qui præscriptionis auxilium prætermisit.[5] Non tamen huic consequens erit, vt tutor possit vltro pupilli rem retrouendere, cuius redimendæ ius nullum amplius venditori supererat.[6] Ex quo enim cœpit pupillus tutus esse longissimi temporis præscriptione, cœpit etiam res facta esse inalienabilis æque, ac cætera pupilli bona,[7] quæ fine decreto[8] alienari non possunt. Nec quod tutor bonam fidem agnoscere non prohibetur,[9] ad rem pertinet. Neque enim mala fides est, si quis exceptione iusta vtatur, & iure communi,[10] licet dici soleat præscriptionem iniquissimum esse præsidium.[11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt scripsi *Defin.* 1. §. *eod.* [Et *Ita Senatus* noster pronunciauit ex tempore 9. August. 1612. contra Naudin Augustanum secutus Boer. *decis.* Nec aliud contra huiusmodi præscriptionem remedium est, nisi quod Bald. introduxit vt adhibeatur pactum. Quod quoties redimendi ius erit præscriptum redintegretur quasi ex noua concessione & quasi repetitum *arg. l. repeti* 5. *D. quibus mod. vsufr. amitt.*] * Quid tamen si quis sibi exceperit ius redimendi quoties voluerit, & potuerit? videtur quidem hæc adiectio nihil operari cum tacitè insit, *l. aliquando* 107. *de cond. & demonstr.* nec enim quisquam redimit, nisi qui velit & possit, id est voles & valens redimere: sed tamen magis est vt hæc adiectio aliquid operari debeat, & vt hic casus sit ex numero eorum in quibus expressa nocent, non expressa non nocent, *l. nonnumquam* 52. *eod. l.* 195. *de reg. iur.* Accipienda ergo sunt pro conditione, *si potuero & voluero*, vt *in l. si ita legatum* 65. §. 1. *de legat.* 1. Ergo probandum erit ab eo qui præscriptione nititur me aliquando voluisse & potuisse, vt detur initium præscriptionis, *l. nepos Proculo* 125. *de verb. signific.* nam in actibus conditionalibus non potest incipere præscriptio ante natam actionem, *l. si partem*, 19. *quemad. seruit. amitt.* nec proinde ante impletam conditionem, *l. cedere diem* 213. *de verbor. signific.* Cæterum vbi probatum erit me aliquando voluisse & potuisse, aut saltem potuisse, proculdubio perinde curret præscriptio, sed initium aliquod præscriptionis semper dandum est. Quid rursum si contractus sit pignoratitius, puta si cum pacto de retrouendendo sit coniuncta lesio immodica? non præscribetur: quia contractus hic creditur fœneratitius & simulatus, vt dixi *Defin.* 1 *num. vlt* 5. ex Balbo *in tractat. de præscript. in* 5 *parte* 4 *part. princip. quæst.* 3. *in fin.* scilicet secundum eorum sententiam qui putant duo illa sufficere: aliud enim est secundum aliorum opinionem qui requirunt præterea consuetudinem fœnerandi, aut quam aliam facti circumstantiam, iuxta id quod dixi *Defin.* 7. 5. plus valere quod agitur. Inter alios autem facti circumstantias, hæc potest esse, si is qui emit sub pacto de retrouendendo conuenerit, vt rem emptam liceat meliorare. nec enim hoc pacto indiget emptor, qui factus est dominus, sed tantum creditor fœneratitius, *l. si seruos* 25. *D. de pignor. act. Ita Senatus* pro sororibus Petel, contra fratres Barri Geneuenses 1. Septembr. 1617.

2 *L. sicut*, 3. *C. hoc tit.* Nisi si quæ sint, quæ ad quadragesimum vsque annum extendantur, *l. omnes*, 4. *eod.*

3 Credendus enim potius est iure suo vti noluisse: dicitur enim præscriptio iniquissimum præsidium, cum non habet adiunctum titulum cum bona fide, *Nouell.* 9. *vt eccles. Rom. cent. annor gaud. præscript.*

4 *L. qui exceptionem*, 40. *D. de cond. indeb.*

5 Præscriptio enim requirit factum præscribentis, & ideo

si non opponatur, non potest suppleri per iudicem, Guid. Pap. *quæst.* 221.

6 Quamuis dici soleat, quod & verum est, non prohiberi tutorem agnoscere bonam fidem, *l quoties*, 9 § *sicut*, *D. de admin. tut.* vt loquitur in *Defin.*

7 Cum nullam videatur actionem habere is, qui eam habet, quam exceptio aliqua possit elidere, *l nihil interest*, 112. *de reg iur. l. magis puto*, 5. § *si pupillus alienum*, *& seq. de reb. eor. qui sub tutel. vel cur sunt sin decret. non alien.*

8 Aliud est si pupillus ex contractu paterno fuit ad reuendendum obligatus, nec dum præterierint tempora perendæ retrouenditionis, *d. l. magis puto*, § *sed si pater*, *& l.* 1. *C. quand. decret opus non est.*

9 *L. quoties*, 9. § *sicut de admin. tut.*

10 Iuris enim communis executio non habet iniuriam, *l. iniuriarum*, 13. § 1. *D. de iniur. l. si duorum*, 51. *de act. empt. l. nullus videtur*, 55. *de regul. iur.*

11 *Nouell.* 9. *vt eccle. Rom. cent. annor.*

DEFINITIO XIX.

Annua pensio præscribitur spatio centum annorum, annuum vero canon emphyteuticarius quadraginta annis per tertium bonæ fidei possessorem.

PEtitionem annuæ pensionis, quam multo ante centum annos constituta & venditam, nec vnquam tamen solutam fuisse constabat, visum est tanti temporis præscriptione summoueri debere.[1] Nec solum si aduersus tertios pignorum bona fide possessores actio hypothecaria,[2] sed etiam si personalis contra ipsius venditoris eiusdemque debitoris hæredes exerceretur, non ob id tantum, quod eo iure, quo nunc vtimur, & Serenissimi Ducis nostri edicto,[3] mala fides defuncti non transeat in successores, quantumlibet vniuersales,[4] qui probabiliter ignorare potuerunt, an quod non petebatur deberetur,[5] quamuis ex pontificij iuris ratione, quæ ingentem litium materiam hucusque præbuit, defuncti conscientiam exonerare teneatur,[6] verum etiam quod credendum sit tam longi temporis decursu intercidisse multas probationes earum rerum, quæ medio tempore obligationem adeo vetustam, vel solutione vel pacto contrario, vel quo alio legitimo modo dissoluere potuerunt.[7] Quis enim litium erit finis, si post tot annos turbare omnia liceat, veteresque actiones siue remissas siue omissas repetere aduersus eum,[8] qui longe iustius possit alieni facti probabilem ignorantiam obtendere?[9] Nec est contrarium, quod annui canonis emphyteuticarij præstandi obligatio, quamdiu fundus emphyteuticus, vel ab ipso emphyteuta, vel ab hæredibus eius possidetur, nullius omnino temporis, ne quidem centum annorum curriculo extinguitur.[10] Id enim facit causa possessionis, quæ non tam penes emphyteutam, ipsiusque successores, quam penes dominum, quem vulgo directum vocant, perpetuo manere intelligitur, quousque interuertatur.[11] Nec proinde initium præscriptionis hoc casu dari vllum potest, nisi ex die interuertionis & contradictionis,[12] à quo demum tempore triginta annos sufficere posse placuit, quomodo sufficerent vtique tertio possessori, qui nulla indiget possessionis interuertione, vt incipiat præscribere, si modo directus dominus possessionem suam ciuilem amiserit, quæ per decennium haud dubie amittitur, quasi per obliuionem, tum quoque cum alienationem se inconsulto ab emphyteuta factam ignorauit.[13] At personalium actionum alia ratio est. Quæ sicut neque possidenti, neque contra possidentem dantur, sed creditori contra debitorem, ita nullo possessionis vel fauore adiuuãtur, vel vitio lędũtur,[14] vt post longissimũ, nedum immemoriale tempus possint viuere,[15] nisi cum ex debitoris mala fide potestas & æquitas præscriptionis impeditur.[16] Tributorum fiscalium alia ratio est, quæ placuit nullo temporis spatio præscribi.[17] Siue fauore Principis & fisci, siue quòd non quemadmodum vnaquæque res libera, & vt loquuntur, allodialis præsumitur:[18] ita & à publicis functionibus quæ semel impositæ fuerunt immunis credi possit,[19] quamquam nec desunt, qui eam Iustiniani constitutionem, quæ hoc ius nominatim induxit, non putent ad tertios possessores pertinere, qui publicarum functionum onus ignorantes, fundum tributarium sine onere per quadraginta annos possiderunt.[20] *Sine die.*

1 Guid Pap *quæst.* 406. Incip. *pene quod debes.* Vide Bald. *in l.* 1. *Cod. de annal. except.* Alexan: *con. il.* 80. *volum.* 1. Iunge Defin sequ. [Bald. *in* 5 *parte* 5 *partis princip. quæst.* 9. vbi ait ex Baldo *in dict l.* 1. omne quod [illegible] renouari in centum annis, quod est tempus longissimum vitæ hominum, ideóque præscriptionem centenariam nemquam censeri exclusam. Saluo, inquit, vbi lex vel statutum afficiens rem de cuius præscriptione tractatur prohibet eam præscribi tanquam nullomodo præscriptibilem neque aptam possideri. Sanè ius ipsum feudi ab vno dicente se dominum directum contra alium per 30. annos si bona fides adsit, multo magis si etiam titulus accedat præscribi posse certum est. *Ita tractatum* in causa D. de la Barre & D. Comitis de Fauerges, Idib. Septembr. 1613.]

2 Quæ hypothecaria contra tertios possessores præscribitur decennio inter præsentes, & vicennio inter absentes, *l* 1. *& a. C. si aduers. cred. præscr. oppon.*

3 Quod latum est anno 1598. & de quo *Defin.* 16. 3.

4 Quamuis dici soleat hæredem etiam ignorantem succedere in vitia defuncti, *l. cum hæres*, 11. *D. de diuers. tempor. præscript.*

5 Cum habeant iustam ignorantiæ causam etiam cum petitur id, quod debetur, *l. qui in alterius*, 42. *de reg iur.*

6 Vt notant Canon *in cap possessor, de reg iur. in 6. & in cap. vigilanti, Extr. de præscript.* [quos sequitur Balb. *in* 4. *part.* 4. *partu princip quæst.* 6. *nu.* 2. vbi ob hanc causam constituit eandem rationem emphyteutæ & heredum ipsius vt non magis hi quàm ille possint præscribere vllo tempore.]

7 Vnde est quod in antiquis sola vetustas habet vim, non solùm probationis, sed etiam tituli, *l* 1. § *vltim. D. de aqua & aqu. pluu. arc. l.* 3. 5. *ductus aquæ D. de aqua quotid & æstiu.*

8 Cum iura vigilantibus subuenire debeant non negligentibus, *l non enim*, 16. *D. ex quib. caus maior. l. pupillus*, 24. *in fin. D. quæ in fraud cred*

9 *L. vlt. D pro suo*, iunct. *l. quamquam*, 8. *D. ad SC. Velleian.*

10 *L. cum notissimi*, 8. § *vltim. Cod. hoc tit.* ibi, *per quoscunque annos.*

11 *L. male agitur eod tit. l si quis conductionis*, *C. de locat.* notat *in l* 1. *C. de iur. emphyt. & l.* 1. *C. de serv. fugit.*

12 Grauett. *De antiqu. tempor. part.* 4. *cap. circa promissa*, *num.* 38.

13 Idem Grauett. *d. part.* 4. *cap absolutis*, *quæst.* 8. *num.* 29. post Balb. *de præscr.* 4. *part.* 4 *partu princ. quæst.* 8 *num.* 2. [Vbi concludit non requiri triginta annos, sed sufficere decem inter præsentes & viginti inter absentes ad præscribendum dominium directum saltem in effectu & respectu priuati fundi emphyteutica ad extraneum peruenerit & ab eo tanquam allodialis possessa sit. Sicut præscriberetur plenum dominium cum titulo & bona fide & habita distinctione an possessor causam habeat ab authore bonæ vel malæ fidei, Sed sine titulo requiri triginta annos ad præscribendum cum bona fide, *Ex l. si quis emptionis* § 1. *C. hoc tit.* Itaque nullam possessionis non modo interuertionem sed nec amissionem per obliuionem aut alio modo requirit Balbus ad præscriptionem à tertio bona fide inchoandam siue cum titulo siue absque titulo. Plus dico. Idem iuris fore tametsi pensio annua interim ab emphyteuta quotannis soluta probaretur dummodo ignorante tertio bonæ fidei possessore. Per textum elegantem *in l. Pomponius* 29. *D. quibus mod. vsufr. amitt*]

14 Vitia enim possessionis transeunt in successorem, scilicet vniuersalem, *d l cum hæres*, 11. *de diuers. temp. præscr. Vnica*, 11. *C. de acquir. poss.*

15 *L sicut*, 3. *& l. omnes*, 4. *C. hoc tit.*

16 Vtimur enim hoc casu iure non ciuili, sed canonico propter conscientiam.

17 *L. competit*, 6. *C. hoc tit.* vbi Bart.

18 Propter naturalem rerum omnium libertatem, *l* 4. *D. de iustit. & iur. l. altius*, 8. *C. de seruit & aqua.*

19 Quia tributum hoc penditur in recognitionem vniuersalis dominij, vt tractat Bart. *ad d. l. competit.*

20 Cuiac.

20 Cuiac. *in tract. de præscript. cap.* 31. post Accurs. *ex L vltim. C. de fund rei priuat.* Gothofr. *ad d. l. competit.*

DEFINITIO XX.

Legatum pensionis annuæ, etiam pio loco relictum, finitur spatio centum annorum, nisi onus sit perpetuum, etiam vltra centum annos.

QVod dici solet legatum pensionis annuæ, etiam pio loco relictum, finiri spatio centum annorum,[1] ad ea legata non pertinet, quæ habent causam perpetuam, & quæ etiam post centum annos durant,[2] vt puta si tale quid legatum sit Franciscanis, aut alteri Ecclesiæ ea lege, vt pro legantis anima quotidie sacrosanctum tremendumque missæ sacrificium offeratur. Quamdiu enim satisfit voluntati & conditioni legatum debetur.[3] Idemque multo magis obtinet, si debitum contractum sit ex contractu vltro, citroque obligatorio, cui ex parte vna iam satisfactum sit: Nam fieri non potest, vt contractui, qui iam ex vna parte impletus est, ex altera præscribatur.[4] *Ita Senatus* in causa Franciscanorum Camber. & Dominæ Ducis du Mayne, & hæredum Dn. Joannis Perraton aduocati generalis, 27. Nouembr. 1597.

1 Alexand. *consil.* 60. *Omisso multiloquio, volum.* 1. Dec. *consil.* 378. *viso motiuo, ante fin.* Tiraquell. *priuil.* 90. *De priuileg. pia causa.*

2 Nam ex proportione oneris sumenda est qualitas & quantitas dispositionis, *l. virum ita,* 7. §. *vlt. D. de reb. dub. l. alumna,* 30. § *ab heredibus, de adim legat.*

3 *L.* 1. *C de legat. l.* 3. *C. de cond. insert.* Aliud ergo erit, si, quod aliquando ex facto accidisse vidi, legauerit quis ecclesiæ annuam pensionem in perpetuum sub onere offerendi pro eius anima sacrificij in annum vsque centesimum.

4 Ne quis ex alterius iactura locupleteretur contra *l nam hoc natura,* 14. *D. de cond. indeb. l. iure naturæ,* 206. *de reg iur. l. liberalitatis,* 16. §. 1. *de vsur. l. ex empto,* 11. §. *vlt. & l. bona fides,* 50. *D. de action. empt. l. cum te,* 6. *C. de pact. int empt. & vend.*

DEFINITIO XXI.

Nec tertius possessor, nec heres vniuersalis, potest præscribere post qualemqualem debiti agnitionem.

SVfficit agnitam semel fuisse obligationem etiam à tertio possessore, licèt numquam secuta solutio sit, ad hoc, vt præscriptio impediatur. Quoniam agnitio illa obligationis non solum inducit malam fidem ex scientia debiti,[1] sed etiam facit, vt appareat noluisse præscribere illum, qui obligationem agnouit.[2] Itaque nocet agnitio illa, non tantum ei ipsi, qui solui debitum voluit, sed etiam ipsius successori vniuersali,[3] licet alio etiam iure rem obligatam tenenti.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Non enim habet locum præscriptio decennij contra creditorem, nisi in fauorem tertij possessoris, qui titulum habeat & bonam fidem, Bald. *in tract. de præscript. 4. part. 4 partis principalis, qu.* 3. quem refert & sequitur Menoch. *remed.* 14. *de recuper. poss. num. vlt in fin.*

2 Numquam enim actus operantur vltra intentionem agentium, *vulg. l. non omnis,* 19. *D. de rebus cred.*

3 In quem scilicet etiam ignorantem transit mala fides defuncti, *l cum hæres,* 11. *D. de diuers. tempor. præscr.*

4 Nec enim potest quis venire contra factum suum aut contra factum defuncti, ne quidem ex alio & nouo iure, *l. etsi* 10 *D. de distract pignor. l cum à matre* 4. *vbi not. C. de rei vindicat.* Iunge *Defin.* 24. *infr.*

DEFINITIO XXII.

Tempus redimendi ex contractu non currit, quamdiu probabiliter dubitari potest de viribus & validitate contractus.

COnuenerat vt ad certam diem pecunia solueretur, & ni soluta esset, *vt ex nunc prout ex tunc,*[1] fundus Cornelianus in solutum datus haberetur, adiecta etiam clausula constituti, sub hoc tamen pacto, vt debitori intra triginta annos redimendi ius saluum superesset. Possessio per constitutum translata quidem fuerat,[2] sed corporalis possessio non fuerat petita ante vicesimum annum.[3] Ab eo tempore lis cœpta, & in quadragesimum vsque annum protracta fuerat reluctante debitore & eius hærede. Quo tandem condemnato, quærebatur an saluum haberet ius redimendi? Plerique putabant habere, propterea, quod quamdiu dubitare probabiliter potuisset an contractus valeret, non debuerat cogi redimere,[4] nisi per euidentem calumniam & contumaciam litis occasio captata esset.[5] *Ita tractatum est* in causa N. Francisci de Bellegarde & D. de Carde, 12. Decemb. 1596. Senatus tamen nihildum pronunciauit.

2 De cuius clausulæ vi & potestate vide *Definit.* 33. *supr. de acquir. possess.*

2 Et quidem non tantum naturalis, sed etiam ciuilis, *l quod meo* 18. vbi Alex. & alij, *D. de acquir poss.*

3 Nec enim corporalis possessionis apprehensione indiget is, qui per constitutum habet iam & ciuilem possessionem & naturalem, vt dixi *Defin.* 39. *hu.* 22. §. *de acquir. possess.*

4 Prius enim debet constare de viribus contractus, quam tractari de illius executione & implemento.

5 Numquam enim debet prodesse lis per calumniam & tergiuersationem instituta, *l. in summa* 63 §. *D. de condict. indeb. l. tutor* 41. *de vsur. l. vlt D. de re iudic.* Contra vero nihil potest imputari ei, qui probabilem habuit litigandi causam, tametsi tandem succubuerit, *l. qui solidum* 78. §. 1. *de leg.* 2.

DEFINITIO XXIII.

Tempora pacti de retrouendendo currunt viuo hærede etiam in præiudicium fideicommissarij.

NEgligentia hæredis, qui rem à defuncto venditam sub pacto de retrouendendo redimere potuit, nec redemit, nocet fideicommissario etiam ignoranti,[1] & currunt aduersus vtrumque tempora præscriptionis cœptæ contra defunctum.[2] *Ita Senatus* in causa N. Chabert, contra hæredes Francisci Grilliet procuratoris.

1 *L. si hæres* 70 § *si temporalis, D ad SC. Treb.*

2 Iniquum enim esset eum, qui cum fideicommissario non contraxerit, expectare fideicommissi restitutionem, *argumen. l* 3. *D. quibus ex caus in possess eat.* & ignorantiam fideicommissarij captiosam esse ei, qui diligenter sibi prospexerat, *argum. l. quod autem* 6. § *si quid cum pupillo, D. qua in fraud. credit. l.* 3. *D. de separat.*

DEFINITIO XXIV.

Solutio quamuis probata per solam creditoris priuatam scripturam interrumpit præscriptionem.

NOn potest quis opponere præscriptionem longissimi temporis aduersus creditorem agentem ex chirographo, si medio tempore interrupta probetur præscriptio[1] per solutiones à debitore factas siue sortis siue vsuratum,[2] licèt non probentur solutiones, nisi per scripturam creditoris,[3] si modò non proponantur falsæ aut per fraudem creditoris scriptæ ad summouendam præscriptionem.[4] Quod ipsum ex qualitate & antiquitate scripturę per ocularem inspectionem, aut si quid dubij est per proborum relationem diiudicandum est.[5] *Ita Senatus* pro Claudio Rybet procuratore. Ex tempore 3. Julij 1612.

1 Qualiscumque enim sufficit interruptio tanquam favorabilis, quoniam præscriptio hæc odiosa est, quod, nec titulum requirat, nec bonam fidem, *l* 3. *Cod. hoc titul.* Guid. Pap. *quæst.*

2 Per has enim solutiones agnoscitur debitum quod sufficit ad interrumpendam præscriptionem *Def.21. 3.hoc tit.*

3. Quamuis regulare sit vt priuata cuiusque scriptura pro eo fidem facere non debeat, *l 5.Lexemplo 7.C.de probat.* Hæc enim scriptura de qua agimus primò & per se ac directo fidem facit contra scribentem ad probandam solutionem. Pro scribente autem non nisi per consequentias ad probandam interruptionẽ præscriptionis, quæ iuris magis quam facti est. Multa autem per consequentias permittuntur quæ directo & per se non permitterentur, *l.1.D.de author.tutor.*

4 Nemini enim dolus suus prodesse vnquam debet, at neque alteri *l ne ex dolo 12.& pass.D.de dolo, l.procurator 11.§.1.D. de doli mal.except.*

5 An scilicet recens scriptura proponatur, quam credibile sit, non ita dudum effictam, an verò careat omni fraudis suspicione: quæ minor certe erit si creditor, qui scripsisse dicitur, iam defunctus proponatur. Maxime verò si debitum ex chirographo tantum petatur, non ex publico instrumento. Quo casu imputari magis posset debitori, cur soluendo non etiam publicam fidem notarij imploraſſet, vt dissoluatur obligatio eo modo, quo est colligata, *arg.l.testium 17.C.de testibus.* Quamuis nec hoc casu id necesse sit. Plane si ex eodem chirographo vel alio instrumento, cui præscriptio obiicitur aliquid exigendum superfit quod nondum præscriptum fuisse constet vix audiendus est debitor qui pro cæteris obiiciat præscriptionem. Sufficit enim subesse vel in minima re actionem vt ius ex eo cõtractu aliquando natum conseruetur. Potuit enim posterioris debiti causa creditorẽ remorari ne tam cito pro priore ius suum exequi voluerit sciens vtique ius suum durare *arg.l.sicut 8.§.non videtur, D.quibus mod pignor.vel hyp.soluit.l Stichum 95.§.quod vulgo D.de solut.* Et ita in proposita facti huius specie decisum fuit à Senatu. Vide Bart. *ad l. Celsus D.de vsucap.* Excipe annua debita in quibus vnoquoque anno incipit noua præscriptio in annum vsque trigesimum *l cùm notissimi 8.§.vltim. C.hoc tit.* Guid.Pap. *quæst.406.* pone quod debes.

DEFINITIO XXV.

Interrumpitur præscriptio contra fideicommissarium siue actum, siue transactum sit cum hærede aut si quis agere prohibitus sit.

TRansactionem factam cum hærede qui rogatus erat de restituenda post mortem suam hereditate placuit sufficere ad interrumpendam præscriptionem etiam aduersus fideicommissarium quamuis inauditum nec vocatum, [1] cùm nihil posset imputari creditori hæreditario, qui cum eo transegit vel egit quem solum tunc habuit legitimum contradictorem. [2] Item multo magis probandum est si ea persona cui siue dotis, siue alterius debiti actio competebat prohibita fuit petere vsque ad certum tempus. [3] Nec enim dubitandum est quin solum illud tempus præscriptioni subtrahendum sit quo agi non potuit. [4] *Ita Senatus* in causa D.d'Aruffan contra D.de Monsaint-Jean mense Jul.1513.

1 Nam & sola heredis negligentia in agendo noceret fideicommissario *l si heres 70.§.vlt. D.ad SC.Treb.*

2 *L.vltim.in fin.* vbi est text. in sortiosibus terminis *D.de transact.*

3 Adiicitur enim plerumque tempus fauore heredis eiusdémque debitoris vt tardius conueniatur, quamuis etiam interdum fauore creditoris, vt *in l. eum qui 16.de ann.legat.l.3.§. cum Publius. De vsur.l.si ita relictum 45.§.Pegasus de leg.2.*

4 Maximè secundum vulgare nostrorum brocardicum ex quo non valenti agere non currit præscriptio *l 1.§.vlt. Cod.de annal.except. l.in rebus 30.§.1. C.de iur. dot. l.cùm sex 56. D.de adilit.edict.*]

TIT. XIV.

DE SENTENT. PRAEfect. prætor.

DEFINITIO I.

Ciuilis supplicatio necessaria est ad impugnandum arrestum etiam nullum, nisi facti error allegetur.

DVERSVS auctoritatem Senatusconsulti non potest condemnatus obiicere errorem iuris, nisi error quoque facti interuenerit. [1] Neque enim credendus est supremus ordo, qui iura omnia habet in scrinio pectoris, [2] errasse in iure. [3] Itaque solum illud remedium condemnato superest, vt vel ciuilem, quam vocant, supplicationem porrigat, [4] vel in facto erratum dicat probetque. [5] Quod si minus rite peracta sint prioris iudicij solemnia, vt nullitatis vitio iudicatum laborare videatur, [6] non tamen ea res sufficiet rescindendo iudicato, quia liberum est Senatui, qui ipse ius facere potest, [7] à solito iudiciorum ritu, quoties causam aliquam subesse videt, recedere: neque à litigatoribus cur ita faciat, interrogari potest, quippe cum nec aliter Princeps ipse iudicaturus fuisse existimetur. [8] At neque si alia ratione iudicatum nullitatis arguatur, audiendus erit condemnatus, ni probet bonam se in principali negotio fouere causam. [9] Nam & hoc pertinet ad rerum iudicatarum auctoritatem, vt non magis sine effectu quam sine causa rescindantur. [10] *Ita Senatus* pro D.de Breissieu contra D. de Chastillion, 14.Cal.Mart.1594.

1 Intercedente namque errore facti aliud est, cum facti interpretatio etiam prudentissimos possit fallere; *l.2. D.de inf. & fact.ignor.*

2 Exemplo eius, quod de Principe scriptum est *in l.omnium 19.C.de testam.* Sunt enim Senatores pars corporis Principis, *l.quisquis 5.C.ad l.Iul.maiest.*

3 *L.præfecti 17.D de minor.*

4 *L.vnic.C.hoc tit.*

5 Quam Pragmatici nostri erroris propositionem appellant.

6 Quod potest fieri ex variis causis, ex quibus sententiæ possunt dici nullæ. De quibus vide Ferrar. *in form.execut.sent. diffin.in verb.sapiens & egregius, num.8.*

7 *L.non ambigitur 9.D de legib.*

8 Cognoscit enim Senatus vice Principis, vt olim præfecti prætorio, *l.1.§.hic cunabula D.de offic.præf.præt.*

9 Cui enim bono esset reuocari sententiam prætextu nullitatis, si idem ipsum postea pronunciari oporteret? Vide Ferrar. *in form.appellat. à sentent.diffin.in verb.fuisse & esse nullam, num.8.*

10 *L. seruo 65. §. cum prætor. D. ad SC. Trebellian. & tot: tit. C.sent.rescind.non poss.* Vide Rebuff. *in tract.de ciuil.supplic. per tot.*

DEFINITIO II.

Etiamsi redditum sit arrestum cum falso procuratore, necessaria tamen est ciuilis supplicatio.

ETiamsi Senatusconsultum latum sit aduersus indefensum, id est, qui verum procuratorem non habuit, [1] semper tamen necessarium est ad eius vim labefactandam remedium ciuilis supplicationis. [2] Idcoque interea mandandum erit executioni, non secus ac si contra verum procuratorem redditum, sed ex alia causa rescindendum esset. Id enim postulat auctoritas rerum iudicatarum, [3] absurdumque videretur de Senatusconsulti viribus citra supplicationem disputari, cum de nullitate sententiæ à qua possit appellari, [4] non nisi per appellationem interpositam hodie tractari oporteat. [5] *Ita Senatus* in causa N.Laboret contra Bartholomeum Magnecium, 10. Calend. Maij 1594.

1 Nec enim falsus procurator verus defensor dici potest: *l.licet, vbi not. Cod de procurat.* Et indefensus est, qui neque per se, neque per alium legitime defenditur, *l.contra 54. D.de re iudic.*

2 Rebuff. *in d.tract.de ciuil.supplicat.*

3 *L.seruo 65.§.cum prator.D.ad SC.Trebell. cum similib.*

4 Quod enim præstat appellatio cum agitur de sententiis, à quibus potest appellari, id præstat supplicatio, cum de aliis tractatur, à quibus non potest appellari, *l.vnic.D.hoc tit.*

I præ-

l præfecti 17. *D. de minor.* [Obserua tamen non semper faciendam Senatusconsulti executionem pendente supplicatione ciuili. Quid enim si executio futura sit irreparabilis puta si agatur de pœna corporali aut existimationis, vt apud Papinium *in syntagm lib.* 19. *tit.* 8. *De la force des iugemens num.* 8. Aut de pecunia quidem sed soluenda egeno, qui si tandem in causa ciuilis supplicationis succumberet, non posset reddere quod accepisset? Interim igitur inhibenda erit executio, Nisi paratus sit victor in hoc posteriore casu satisdare de pecunia restituenda, cùm hoc remedio vtrique consultum esse facilè possit. *Ita Senatus* in causa procuratoris fiscalis Episcopi Maurian. & Ollier. 3. Id. Sept. 1612.]

5 Sublata enim hodie est via proponendæ nullitatis, nisi per viam appellationis.

DEFINITIO III.

Multum interest, an arrestum latum sit contra eum, qui nullum habuit procuratorem quasi habuerit, an simpliciter aliqua ipsius mentione facta?

NOn idem est, si is, qui procuratorem nullum habuit, Senatusconsulti tamen verbis nominatus sit inter cæteros, dum ne aduersus eum nominatum Senatusconsultum redditum sit, quasi aduersus eum qui procuratorem habuerit in eam ipsam litem constitutum.[1] Neque enim, quod solum nominatus sit, facere debet, quo minus videri debeat res inter alios acta & iudicata,[2] cum ipse neque per se, neque per procuratorem iudicio adfuerit.[3] *Ita Senatus* in causa R. D. Episcopi & Capituli Bellicensis, 9. Calend. Decembr. 1594.

1 Quo casu videtur pronunciatum saltem tacite, in ea causa fuisse constitutum procuratorem eum, qui comparuit tanquam procurator, & ideo necessaria est ciuilis supplicatio, vt diximus *Defin. præced.*

2 Quæ proinde aliis nec vocatis, nec auditis obesse non debet, *tot. tit. Cod. res inter alios act. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

3 *L. penult. C. si aduers. rem iudic.*

DEFINITIO IV.

CVm Senatusconsultum, aduersus quod ex diplomate porrigitur ciuilis supplicatio, prius mandari debeat executioni, quam admittatur ciuilis supplicatio propter auctoritatem rerum iudicatarum,[1] nec minus pro expensis litis, si victori adiudicatæ sint, quam pro debito principali,[2] quæsitum est, si à taxatione expensarum appellatum sit per condemnatum, qui tamen fiduciariam, &c, vt loquuntur, prouisionalem solutionem efferat sub onere satisdationis pendente appellatione,[3] an satisfacta iudicati executio videatur, vt supplicationi via patere possit? Dubitationem facit, quod alioqui futurum sit, vt condemnato præcludatur via appellandi à taxatione expensarum, quod nequaquam admittendum est.[4] Quod si dicas, condemnato eidemque supplicanti permissum esse, vt, saluo iure appellationis & repetitionis, si male taxatum pronunciabitur, soluat statim quicquid taxatum est, remisso victori onere satisdationis,[5] in promptu contradictio est. Quid enim si victor sit non soluendo, & impar restituendis sumptibus, quos male & ex immodica taxatione perceperit?[6] Placuit tamen non prius videri mandatum executioni Senatusconsultum, quam de expensarum taxatione & appellatione de eare interposita cognitum & pronunciatum, quia nihil actum videtur, quamdiu aliquid restat agendum.[7] Proinde nec interea audiendum eum, qui per ciuilem supplicationem impugnet iudicatum. Nec si paratus sit satisdationis onus victori remittere, nisi ab appellatione quoque discedat,[8] non quod appellationis viam ei præcludi æquum sit, si appellationem prosequi malit,[9] sed vt intelligat, non esse interea sibi apertum aditum ad supplicationem ciuilem proponendam, cum ea appellatio plenam iudicati executionem remoretur.[10] *Ita Senatus* in causa Laurentij Bruni fiscalis apud Augustanos procuratoris, contra Andræam Tillier Præpositum de Monioux, 14. Cal Aug. 1595.

1 Quæ auctoritas rerum iudicatarum in earum executione non in pronunciatione consistit, *l seruo* 65. §. *cum prator, D. ad SC. Trebell.*

2 Ita, vt quamdiu vel obolus vnus deest, non possint aperiri tabulæ ciuilis supplicationis.

3 Exemplo eius quod scriptum est *in l.* 1. *& tot. tit. D. si cui plus quam per leg falcid.*

4 Cum per appellationem iniquitas iudicati plerunque corrigatur, *l* 1. *D de appellat. præt. l præfecti* 17. *D de minor.* Nec enim publice prodest legum administratio singulis denegari, *l. vnic. C. hoc tit.* Ponimus autem factam taxationem expensarum non à Senatu, à quo non posset appellari, sed à Recuperatore, &, vt vocant, Commissario in eam rem dato, à quo appellatur ad Senatum.

5 Quasi debeat ei sufficere quod habiturus sit repetitionem.

6 Nulla siquidem videtur esse actio quam debitoris excindit inopia. [*L. 6. D. de dolo. Sic in l supra* 11. §. *apud Ferocem, de aqua & aquæ pluu. arc.*]

7 *Vulg. l pen in fin C. de his quæ vt indign.*

8 Cum appellatio executionem impediat, adeoque extinguat iudicatum, *l.* 1. §. *vlt. D. ad SC. Turpill. l furti* 6. §. 1. *D. de his qui not infam.*

9 *d l.* 1. *D. de appell.*

10 Itaque non de alio conqueri debet, quam de seipso, qui hoc maluisse videtur.

DEFINITIO V.

Casus in quo potest reuocari arrestum citra viam ciuilis supplicationis.

ADuersus Senatusconsultum inter procuratorem Principis & Imperatorem dignitatis aut officij cuiuspiam redditum, non est necessaria ciuilis supplicatio,[1] sed sufficit iuberi Senatum à Principe, vt nil obstante eo Senatusconsulto contra statuat.[2] Maximo vero si procurator generalis consentiat.[3] Nam ciuilis supplicationis vsus eo duntaxat casu necessarius est, quo inter priuatos collitigatores fuerit pronunciatum.[4] *Ita Senatus* pro illustri D. Hieronymo de Lambert Equite Senatorio, 16. Cal. Decemb. 1595.

1 Etiamsi id agatur maxime, vt Senatusconsulti auctoritas infringatur, quod certe valde singulare est.

2 Quod hoc casu ad solum Principem res pertineat, qui vtique liberum de suis rebus disponendi arbitrium habet, quod etiam priuatus quilibet haberet, *l. in re mandata* 11. *Cod. mandat.*

3 Nec enim consentienti vlla fit iniuria, *l. in diem* 9. §. 1. *D. de aqua & aquæ pluu. arcend.*

4 De re scilicet ad priuatorum negotium & vtilitatem pertinente, quo demum casu locum habent edicta, quæ apud nos facta sunt de arrestis post porrectam ciuilem supplicationem interim exequendis.

DEFINITIO VI.

Solutio non potest allegari post arrestum, quo fuit pronunciatum de non solutione, siue expressim de eo pronunciatum sit, siue per relationem ad sententiam.

APud Senatum conuentus quis vt solueret, allegauerat solutionem, nec probare potuerat,[1] ob deperdita fortassis eo tempore instrumenta, & ideo fuerat condemnatus:[2] si postea nanciscatur probationes, eget remedio supplicationis ciuilis, cuius tum maxime vtilis vsus est, cum ex nouis instrumentis iudicatum rescindi debet.[3] Nec ad rem pertinet, quod dici solet exceptionem solutionis, quia non

impugnat iudicatum, opponi quandocumque posse in executione iudicati. [4] Id enim tum verum est, cum ante sententiam non fuit allegata, nec super ea pronunciatum. [5] Quid ergo, si Senatus nihil de eo nominatim pronunciauerit, sed tantum sententiam prioris iudicis, qua id ipsum continebatur, confirmauerit, ex causa fortassis desertæ appellationis, [6] an sufficiet refundi expensas desertæ litis appellatoriæ, vt integrum sit probati solutionem? Minime, quia tantæ auctoritatis, eiusdémque potestatis eiusmodi Senatusconsultum, quantæ esset, si ea ipsa omnia expressim contineret, quæ inferioris iudicis sententia expressérat. [7] Id enim est, quod nostri iactitant, relatum inesse in referente cum omnibus suis qualitatibus. [8] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 17. Calen. Decemb. 1596.

1 Cum tamen probanda sit solutio ab eo, qui allegat, quoniam est facti, *l. 1. C. de probat.*

2 Reus enim suam exceptionem probare debet, cum in ea sit actor, *l. in exceptionibus 19. D. eod.*

3 Alioqui proponendum est remedium, quod vocant reuisionis, aut proponendus error facti. Cæterum citra viam ciuilis supplicationis non magis potest rescindi iudicatum prætextu instrumentorum postea repertorum, quam transactio, *l. sub prætextu 17. & ibi not. C. de transact.*

4 Sicut & cæteras, quæ iudicatum non impugnant, *l. sunt qui 16. & sequentib. D. de re iudic. l. cum milite 16. §. 1. & seq. D. de compensat.*

5 *L. quod in diem 7. §. 1. eod. tit. l. 8. §. 2. de neg gest.*

6 Appellatio siquidem deserta pro non interposita habetur, & ideo postquam pronunciatum est desertam fuisse appellationem, nihil aliud faciendum supereſt, nisi vt confirmetur iudicatum, quasi quod transierit in rem iudicatam.

7 Nihil enim refert, an quid certis verbis exprimatur, an per demõstrationem & relationem ad aliam rem certam, *vulg. l. certum 6. D. de rebus credit.*

8 *Vulg. l. asse toto 77. D. de hared. instit.*

DEFINITIO VII.

Potest Senatus iudicare secundum conscientiam, & non semper secundum allegata & probata.

SEnatus, quia supremus magistratus est, [1] tenetur iudicare secundum conscientiam potius, quam ex mera nimiaque iuris subtilitate. [2] Itaque cum mulier, quæ contra Senatusconsultum intercessisse dicebatur, conueniretur ex intercessione, & aduocati obiicerent exceptionem Senatusconsulti Velleiani, illa vero Senatores priuatim adeundo fateretur se debere paratamque soluere, si competens dilatio daretur ad pecuniam explicandam, visum est, si aliud nihil obstaret, posse illam & debere condemnari. [3] An & idem erit, si talis mulier proponatur, quam notorium sit solitam mariti res & bona omnia pro arbitrio gerere? Vtique si hoc allegatum fuerit, licet non probatum. [4] Sed hoc parcius, & ita demum, si id omnes Senatores sciant. [5] Alioqui non facile à iuris præsumptione recedendum est. [6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 20. supr. ad Velleian.

1 Quippe qui jus reddat vice Principis quomodo olim præfecti prætorio, *l. 1. §. hic cunabulis, D. de off. præfect. prat. l. aduersus 3. C si aduers. rem iudic.*

2 Anton. Thesaur. *in præfat. decis. Pedem. num. 31.* post Oasch. Cacher *decis. 1.* Guid. Pap. *quæst. 29.*

3 Quamuis ex actis litis nihil tale probaretur.

4 Notorietas enim relevat quidem ab onere probandi, sed non allegandi, *Gloss. notab in c. appellanti de appellat.* Guido Papæ *quæst. 221. num. 4.* * de hac materia notorietatis est glossa celebris, *in cap. vestra duxit 7. extra de cohabit. cleric. & mul.* vbi ait triplex esse notorium, facti, iuris, & præsumptionis.

5 Qui enim ignorant, non coguntur nec debent pro vero habere, quod alij dicunt se scire.

6 Quæ illa est, vt pecunia numerata mulieri credatur peruenisse ad maritum tanquam ad potentiorem, & maritus præsens fuit, *Ex not. ad l. si cum dotem 22. §. transgrediamur, D. solut. matrimon.*

DEFINITIO VIII.

Interdum necessaria est contra arrestum ciuilis supplicatio etiam ei, qui nec auditus fuit nec vocatus.

SI Senatus audito procuratore generali, permiserit publicationem literarum, quas monitorias appellant, [1] non est audiendus aduersarius, contra quem impetratæ sunt, si ab ea publicatione tanquam ab abusu prouocare postea velit, licet abusus reuera interuenerit, nec in ea publicatione permittenda vel denegandа auditus ille sit. [2] Obstat enim auctoritas Senatusconsulti, [3] & consequenter necessaria illi est ad appellandum ciuilis aduersus arrestum supplicatio. [4] *Ita Senatus* in causa Michaëlis Frere, contra fratres Dinat, 5. Cal. Decemb. 1595.

1 Quarum vsus maxime solet esse necessarius ad habendas facti probationes.

2 Quamuis soleat dici, res iudicatas non aliis nocere, quam qui fuerint auditi vel saltem vocati, *l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. 1. & tot. tit. Cod. inter alios act. & iudic. aliis non nocet.*

3 Quæ nõ patitur vt per abusum possit dici factum id, quod factum est Senatu expressim permittente, *l. Gracchus 4. Cod ad leg. Iul. de adult. l. qui auctore 137. de reg iur.*

4 Propter auctoritatem arrestorum & rerum à supremo magistratu iudicatarum, vt dixi *Defin. 4. 5.*

DEFINITIO IX.

De ciuilibus literis impetratis aduersus Senatusconsultum, quo quis condemnatus fuerat tanquam spoliator ad restitutionem possessionis & fructuum.

LIteras supplicationis, &, vt vocant, reuisionis, quibus Senatusconsulti auctoritas impugnatur per allegationem erroris, [1] qui non in iure, sed in facto intercesserit, [2] certum est eo casu locum non habere, quo non nisi de possessorij iure pronunciatum fuisse proponatur. [3] Id enim Principum nostrorum edictis diserte cautum est, vt & apud Gallos constitutionibus Regiis, [4] non obscura nec mala ratione. Nam cum sit plane odiosum remedium, quod erroris exprobrationem continet, [5] sufficere debet condemnato, quod habeat salua petitorij iura, quorum potestate consequi possit, vt quod Senatus in possessorio pronunciauerit per contrariam pronunciationem in causa petitorij secutam reuocetur, addita etiam fructuum omnium restitutione ex die litis in possessorio contestatæ. [6] Sed an idem dicendum sit, si contra Senatusconsultum ciuilis supplicatio porrecta fuerit, dubitari non inelegantер potest, cum sit remedium hoc minus odiosum, tanquam quod non erroris, sed nouorum instrumentorum allegatione nitatur, [7] quæ si priore iudicio visa fuissent, credibile sit, eosdem ipsos iudices aliter fuisse iudicaturos. Vnde & ciuilis supplicatio vocatur, ne quis inciuilem forte ac odiosam esse putet. [8] Ex eoque nimirum differentiæ variæ proficiscuntur inter ciuilem supplicationem & erroris propositionem. [9] Quarum vna illa est, quod per ciuilem supplicationem nulla lis pendere intelligitur, quę per propositionem erroris haud dubie inducereturr. [10] Item quod aduersus Senatusconsultum interlocutorium ciuilis supplicatio porrigi potest, [11] at erroris propositio non potest. [12] Verum nec illud negari potest, ciuilis quoque supplicationis auxilium extraordinarium esse, [13] cui proinde locus nullus relinquitur, cum ordinarium competit. [14]

Ordinarium

Ordinarium porro illud est, quo post rem de possessione iudicatam proprietatis quæstio per nouam litem sic exercetur, vt possessorium per petitorium absorbeatur. [14] Magis tamen est, vt ciuilis supplicatio in hoc quoque casu admittenda sit, [15] propterea quod nouorum instrumentorum allegatio faciat, vt non noua lis, sed ea ipsa, quæ ante fuerat, durare adhuc existimetur. [17] Id vero tum maxime obtinet, cum vel dolus malus victoris in priore iudicio interuenisse probatur, [18] vel ea prioris iudicati ratio fuit, vt nec si victus in possessorio tandem obtineat in petitorio, plenissimam indemnitatem sit consecuturus. [19] Finge actum esse contra te condictione ex Canone Pontificio, quo spoliatis succurritur aduersus spoliatorem, teque condemnatum fuisse ad fructuum omnium restitutionem, quotquot à die obiectæ spoliationis percepisses: [20] nemo dixerit, vincentem postea te in petitorio posse ideo consequi, vt fructus omnes, quos ex prioris iudicati auctoritate persolueris, tibi restituantur. [21] Nisi forte quis putet eo prætextu restituendos quasi ab aduersario tuo post litem in possessorio contestatam perceptos, [22] sed cum non tam iure possessionis, quam odio spoliationis, & ex iudicato percepti sint, fieri certe nequit, vt salua iudicati auctoritate restituantur. [23] Infringendum igitur est Senatusconsultum, idque vel remedio supplicationis ciuilis, si qua instrumenta noua proferantur, vel propositione erroris, si quis error interuenisse probari possit. Quo casu nec literis ciuilibus posse locum esse placet. [24] Cæterum si fructus victori adiudicati restituique sint tanquam spoliato, quem tamen numquam spoliatum fuisse postmodum apparent, an non plane iniquum sit nullam eorum repetitionem esse? [25] Erit vero id multo certius & indubitatius, si ponas etiam dolo victoris extortam fuisse condemnationem, qui dolus arguatur ex nouis instrumentis, quæ prius fuerint siue à Senatu, siue ab ipso quoque victore ignorata. Numquam enim dolus impunitus esse debet, [25] tantum abest, vt ex eo lucrum sentire dolosus debeat. [27] An ergo ita pronunciandum erit hoc casu, vt victor condemnetur ad fructus omnes, quos ex iudicato perceperat, victo restituendos? [28] aut vt res ipsa, de cuius possessione ac proprietate controuersum est, ei, qui spoliator dicebatur, adiudicetur cum fructuum omnium restitutione? [29] Minime vero, sed ita erunt concipienda Senatusconsulti verba, vt prius iudicatum non minus quod ad ipsam spoliationis causam, quam quod ad fructus, quorum adiudicationi spoliatio colorem dederat, subuertatur. [30] Id autem vt fiat, pronunciandum est eo prorsus modo, quo si nullum Senatusconsultum præcessisset, ita nimirum, vt nulla prioris iudicati habita ratione, quod Pragmatici nostri dicunt, *sans s'arrester à l'arrest*, [31] is, quem spoliatum fuisse pronunciatum erat, à proposita ex canone Pontificio ad recuperandam possessionem actione summoueatur, [32] & in consequentiam necessariam, ad fructuum omnium, quos quasi spoliatus perceperat, restitutionem condemnetur. [33] Incipiunt enim penes illum esse sine causa, & ideo restitui debere, quod ille non tam hodie victus, quam victor numquam fuisse videatur. [34] Neque tamen superioribus consequens erit, vt eos quoque fructus, quos ex die prioris iudicati perceperit, restituere debeat, nisi qui etiam post litem contestatam percepti probabuntur. Nec enim posterioris Senatusconsulti potestas tanta esse potest ad prioris memoriam delendam, vt possit negari bona fide iustoque titulo perceptos esse fructus, qui Senatu auctore percepti fuerunt, [35] quamuis iudicati prioris titulus post rem ex ciuili supplicatione in contrarium iudicatam ad non titulum reductus videri possit. [36] Nam & sublato titulo sufficit bonam fidem superesse, vt saluum ius sit fructuum retinendorum. [37] Itaque, quod mirum sane est, plus iuris habet, qui posteriore loco succubuit, quantum ad eos fructus attinet, qui nunquam adiudicati fuerunt, quam quod ad eos ipsos, quos ex adiudicatione percepit, retinendos. [38] Adeo fortior est & in hanc rem potentior auctoritas iudicati quam adiudicationis, nempe quoniam adiudicatorum retentionem solæ rei iudicatæ auctoritas tuetur; [39] quæ per maiorem posterioris Senatusconsulti auctoritatem labefactatur & corruit, [40] eorum vero, qui ex iudicati die percepti sunt, etiam bona fides possidentis, [41] quæ tantum prodesse solet, quantum ipsa rei veritas ad fructuum acquisitionem. [42] Planè qui post litem ex ciuilibus literis contestatam fructus percepti sunt, dubitari non oportet, quin veniant in restitutionem, tanquam mala fide percepti, [43] quia quod dici solet, nullâ ex proposita ciuili supplicatione induci litispendentiam, [44] ad fructuũ causam non pertinet, quorum acquisitio per solam controuersiam, si qua mota sit, impeditur, tanquam ex inde facto malæ fidei possessore. [45] Per ciuiles porro literas si non litem, certe controuersiam saltem induci certum est. [46] *Ita Senatus* in causa viri clarissimi & in Senatu nostro Aduocati generalis meritissimi, contra D. Pignetium Aduocatum, Prid. Cal. Iul. 1605.

1 De quibus vide tractatum elegantem Petri Rebuff. *de supplicat. seu error. propositione tom. 1.*

2 Quia ad errorem iuris proponendum nemo admittitur contra Senatusconsultum, Rebuff. *in præfat. d. tract quæst. 9. num. 70. ex l. præfecti 27. D. de minor.* At facti interpretatio etiam prudentissimos fallit, *l. 2. D de iur. & fact ignor.*

3 Rebuff. *ibid. art 3 gloss. vnic. & in tract de supplic. quæst 9. in præfat. num. 65.*

4 Constitutionis verba vide apud Rebuff. *d. art. 3.* Obserua tamen sententiam latam, super possessorio, definitiuam esse, non interlocutoriam, Guid. Pap. *quæst. 37.* ex Bart. *in l. post sententiam, C. hoc tit.*

5 Rebuff. *in tract. de liter. ciuil. art. vnic. gloss 2. num. 46. & 47.*

6 Idem Rebuff. *in tract de supplic. art. 3 gloss vnic in fin.*

7 Rebuff. *in tract de ciuil. liter art. vnic gloss. 2. quæst. 7 nu. 43.*

8 Sic enim Rebuff. *vbi s.* post Curt. *in l. admonendi, num. 8. D. de inreiur.*

9 Quas vide apud Rebuff. *dict. quæst. 7.* & apud Ioann. Papon. *in syntagm. Arrestor. lib. 19. tit. 8. De la force des iugements, §. 4.*

10 Rebuff. *dict. art. vnic gloss 2. num. 53.* post Bald. *in Auth. qua supplicatio, l. 1. & in fin. C. vt lit. pend.*

11 Rebuff. *de liter ciuil art. vnic. gloss. 2. num. 22.*

12 Idem Rebuff. *in tract. de supplic. quæst. 9 in præfat. num. 66.*

13 Rebuff. *de liter ciuil art vnic gloss. 2. num. 31.*

14 *L. in causa 16. D. de minor.*

15 *L. naturaliter 12. §. nihil commune.* vbi Bart. & alij *D. de acquir possess.*

16 Quamuis non soleat admitti contra arresta prouisionalia, Rebuff *in d. art. vnic. de liter. ciuilib gloss. 16. num. vlt.* Ioann. Papon. *d. lib. 19. syntagm tit. 8. § 7.* [Vt neque pro solis expensis litis. *Ita Senatus* Prid. Non. Iunij 1612.]

17 Vt dixi *num. 10 s.*

18 Nam & Aduocati dolum interuenisse sufficeret, Rebuff. *de liter. ciuilib. art. vnic. gloss. 2. num. 40. ex l. 1. C. de aduoc. diuers. iudic.*

19 Semper enim succurrendum est & quidem plenissimè ei, qui male fuit condemnatus, Rebuff. *in tract de supplic. quæst. 3 num. 14.*

20 *Ex can. redintegranda 3. quæst. 1.*

21 Acquiruntur enim stipulatori sine spe restitutionis, etiamsi spoliator postea in petitorio obtineat, vt dixi *Defin. 8. de ordin. iudic. num. 4.*

22 Secundum ea quæ dixi *num. 6 s.*

23 *L. seruo 65. § cum prætor, D ad SC. Trebell.*

24 Rebuff. *de liter. ciuil. art. vnic. gloss. 2. quæst. 7. nu. 43. vers. nec admittitur.*

25 Esset enim acquisitio iniusta, vt tractat Rebuff. *de supplic. quæst 3. num. 14.*

26 *L. procurator 11. §. in perpetuum, D. de doli mali except. l. Diui 33. D. de re iudic.*

27 *L. ne ex dolo 12. & pass. D de dolo.*

28 Quæ pronunciandi formula esset contra ius, quia fructus omnes iunt spoliato restituendi, *dict. can. redintegranda 3. quæst. 1.* & ideo ante omnia pronunciatum est, actorem spoliatum non esse.

29 Quæ formula pronunciandi conuenit petitorio, *l. ex diuersa, 35. §. 1. D. de rei vindic.* Nos autem hic ponimus instantiam quoque ciuilis supplicationis esse de possessorio.

30 Sapit enim hoc remedium naturam in integrum restitutionis in effectu, etsi in quibusdam differunt, vt tractat Rebuff. *de lit ciuil. art. vnic gl. 5, num. 4 & seqq.*

31 *Arg l. Diuus 31. D. de re iudic.*

32 Quod Pragmatici nostri dicunt *le debouter de la reintegrande.*

33 Causa enim fructuum necessaria habet consequentiam ad causam principalem, *d. l ex diuerso 35 §. 1. D. de rei vind.*

34 Quia potestas posterioris condemnationis tollit intellectum prioris adiudicationis, *argum. l si patroni 55. §. vltim. D. ad SC. Treb.*

35 *L. iuste possidet 11. D. de acquir. possess l. qui auctore 166. de regul. iur.*

36 Cum vnum quodque dissoluatur eodem modo quo colligatum est, *vulg. l. nihil tam naturale 35. de regul. iur. l. prout 80. D. de solut.* {*Ita Senatus* pro Peroneta Mojon, 8. Id. Februar. 1612.}

37 *L. bona fidei 48. D. de acquir. rer. domin. l. qui scit 25. §. 1. D. de reg iur. l fructus 45. eod.*

38 Nec enim hæc species similis est illi, quam in contrarium, vt videtur, tractat Papin. *in l. 3. eod. tit. de vsur.*

39 Quia postquam iudicatum est, de alio non quæritur, quam quid iudicatum sit, *d. §. cum prætor, l. 65. ad Trebell.*

40 *d. l. Diuus 33. de re iudic.*

41 Quæ nulla esse potuit ante arrestum, quo primum fuit restituta possessio.

42 *dict. l. bona fidei 48. de acquir. rer. domin. l. bona fides 136. de regul. iur.*

43 *L. 2. C. de fructib & lit. expens.*

44 *Vt dixi num. 10. 3.*

45 *L. sed etsi lege 25. §. si ante, D. de petit. hared.*

46 Facilius enim est vt cõtrouersus quam vt lis inducatur.

DEFINITIO X.

Acta & iudicata in petitorio ad fines possessorij tantum non nocent agenti postea in petitorio.

QVid rursum, si prius iudicium super possessorio, quantumuis summario, institutum mixtam habuerit causam petitorij? [1] Finge, curatorem absentis bonis datum, qui absentem à possessore spoliatum contendebat, cum ex aduerso contractus obiiceretur venditionis per absentem factæ, replicasse de contractus nullitate, [2] ex eaque causa, vt fieri moris est, restitutionem in integrum impetrasse, [3] quod absenti tanquam prodigo & mente capto bonis interdictum per iudicem, eaque interdictio publico programmate aliquot ante venditionem annis facta probaretur: [4] deque eo Senatum simul pronunciasse, rescisso etiam quatenus opus esset contractu, vicissimque condemnato curatore, vt redderet, quicquid ex pretio in absentis vtilitatem versum esse appareret. [5] Hoc sane casu facilius admittendum quis putet, vt victus audiri debeat, si contra huiusmodi Senatus cõsultum porrigat ciuilem supplicationem, etiam quæ alioqui contra rem in mero possessorio iudicam non esset admittenda, [6] ne alioqui nulla supersit ratio impugnandi Senatusconsulti, ne quidem ex nouis instrumentis probatove errore aut etiam victoris dolo, [7] cum fieri non posse videatur, vt salua iudicati auctoritate noua in petitorio lis instituatur, posteaquam de petitorio iam cognitum & pronunciatum fuit. [8] Sed non ita est, nec enim quod incidenter tantum, & non nisi ad fines possessorij de petitorio tractatum & cognitum fuit, parere potest exceptionem rei iudicatæ, si postmodum lis petitoria inchoetur, vt de proprietatis tantum iure plenius ac principaliter cognoscatur. [9] Itaque non esset iusta hæc causa, siue ciuilis supplicationis, siue reuisionis per prouisionem erroris admittendæ contra Senatusconsultum in possessorio redditum, si alia melior nulla proferretur. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec enim nouum est, vt in causa possessorij tractetur etiam de petitorio ad confortandum possessorium, vt dixi *Defin. 9. §. de ordin. iudic.*

2 Potest enim nullitatis causa cumulari cum remedio *can. redintegranda 3. quæst. 2.*

3 Vt quod de facto processit, de facto rescindatur, quomodo loquuntur Pragmatici.

4 Nullus enim est contractus quisquis factus est per prodigum post interdictionem, *l. is cui bonis 6.* vbi Bart. & alij *de verb. oblig.*

5 Quæ res proculdubio sapit petitorium, quoties iudicatur de iure & validitate aut nullitate contractus, vt notant Bart. & alij ad *l naturaliter 12. §. nihil commune, D de acquir possess.*

6 De quo, an scilicet sit admittenda nec ne, scripsi *Defin. praced.*

7 Quod tamen esset iniquum, *l. vnic. C. hoc tit.* Rebuff. *in d. tract. de liter. ciuil & in tract. de supplicat per totum.*

8 Obstat enim exceptio rei iudicatæ, quoties eadem res in iudicium deducitur, de qua iam fuit cognitum & iudicatum, *l. cum quæritur 12. & seqq & pass. D de except. rei iudic.*

9 Bart. *in repet. l. 2. D. si quis in ius vocat. non ier num 21 &* 22. Felin. & alij Canonist. *c. 2. de caus possess & propriet.*

10 Sunt autem meliores illæ, de quibus diximus *Defin praced.*

[DEFINITIO XI.

Emptorem qui ex pacto retrouendere debuit, eoque nomine conuentus, etiam à Senatu condemnatus fuit, salvo iure agendi contra quem & quomodo agendum videretur.

PLacuit saluam habere hypothecariam in eam ipsam rem, quam in executione iudicati retrouendidisset, si modo eam sibi à Domino iure obligatam probare posset. Neque ob id egere ciuili vlla supplicatione: tametsi in priori iudicio de iure quoque pignoris ad impediendam retrouenditionem, emptor excepisset, quasi ex ea causa retentionis ius ei conseruandum esset. Non enim exceptio rei iudicatæ obstare poterat agenti hypothecaria, cum is ipse quidem condemnatus anteà fuisset: at in alio iudicio in quo de actione personali principaliter actum fuerat, deque iure redimendi potius quàm de pignoris causa. Et quanquam facilius esse solet, vt possidenti detur retentio, quàm non possidenti persecutio pignoris, Nihil tamen vetat ei quoque cui retentio ex aliqua causa adempta sit saluam superesse persecutionem, cùm hypothecaria perpetuas illas suas habeat conditiones, si debitum solutum non sit, aut aliter eo nomine satisfactum. Ideóque nec confusione tollatur, nec præscriptione debiti principalis, nec quo alio modo nisi solutione aut satisfactione. In proposito autem illud accedebat, quod eo ipso Senatusconsulto, quo emptor nitebatur, ius ipsum pignoris exceptum videbatur iis verbis, *sauf son recours contre qui & comme il verra à faire.* Qua generali formula non minùs victor ipse quàm alius quilibet continebatur. Alioqui debuisset adiici, *autre toutesfois que ledit demandeur*, quibus non additis, generalem exceptionem esse constabat. Tantóque iustior erat hæc interpretatio, quod alioquin dicendum esset, eo Senatusconsulto ablatam iusto creditori sine causa pignoris persecutionem, quod ab æquitate Senatus alienum prorsus foret, maximè cùm ex emptoris contumacia Senatusconsultum redditum proponeretur. Nec enim si contumaciam ea pœna coerceri visum erat, vt emptori eidemque pignoratitio creditori retentio adimeretur, consequens statim erat vt persecutionem quoque ipsi adimi oporteret, cùm satis puniatur qui pro retentione actionem exercere cogitur, nec sit comparãdus hic credi-

hic creditor iis qui retentiones, quas solas habent omittant, quandoquidem eodem pignoris iure ab initio non minus actionem habuit quàm retentionem. *Ita Senatus* pro Joanne Antonio Rosaite Augustano, 3. Calend. Febr. 1612. Vide l. pen. §. 1. de except. rei iudic. l. debitor 19. ad Trebell. l. hæres 21. C. l. si in area 36. De cond. indeb.

DEFINITIO XII.

Ita pronunciare Senatus solet, vt non auferat condemnato facultatem appellandi ab iniusta sententia per quam idem fuerit condemnatus.

CVm Senatus contra aliquem pronunciat motus authoritate alicuius sententiæ inter eosdem litigatores latæ, à qua potuerit quidem iustè appellari, sed tamen appellatum non sit, ita vt in rem transierit iudicatam, [1] obseruare solet vt pronunciet addita vulgari clausula illa, *alio non facto nec apparente*, [2] vt condemnato saluam relinquat appellandi potestatem, nec ei necessitatem iroget impetrandæ supplicationis ciuilis, [3] quæ alioqui perinde necessaria esset acsi Senatus ex appellatione sententiam inferioris iudicis confirmasset. [4] Nihil enim hac parte interest, an sententiam illam Senatus habuerit pro iusta & ritè reddita, an verò pro re iudicata, [5] quod ad hoc, vt ab ea appellari amplius non possit. [6] *Ita Senatus* ex tempore in causa de qua in Defin. 15. infr. quor. appel. non recipi.

1 Non enim minus standum est rebus malè iudicatis per errorem & imperitiam iudicis, quàm si bene iudicatæ essent propter rerum iudicatarum authoritatem, *l. seruo 65. §. ràm prætor D. ad SC. Trebellian. l. & ex diuerso 35. §. 1. D. de rei vind.*

2 De qua in *Defin 1. 3 de re iudic.*

3 Cuius scilicet magna pro impetrante sunt incommoda, in eo præsertim quod condemnatus executionem iudicati interim pati cogitur, vt dixi *Defin. 4 5.*

4 Quo casu constat esse necessariam ciuilem supplicationem aduersus arestum etiam nullum, aut cum falso procuratore redditum, *dict. Defin. 1. & 2 supr.*

5 Quia res iudicata quælibet pro veritate habetur, *l. res iudicata 207. de reg iur l ingenuum 25. D. de stat. hom.*

6 Accepit enim à senatusconsulto vires ea sententia, quæ per senatusconsultum quoquomodo etiam tacitè confirmata est, & hoc casu locus est vulgari brocardico, Parem esse virtutem taciti & expressi *vulg. l. 3. D. de reb. cred.* Ergo non magis appellari ab ea potest, quàm à senatusconsulto.]

TIT. XV.

DE SENTENT. ET INTERloc. omn. iud.

DEFINITIO I.

De potestate literarum, quas vocant, de main-garnie, & earum, quas de debitis & de instrumentis guarentigiatis.

IVDICVM omnium, tam qui Principis, quam qui inferiorum vasallorum iurisdictionem [1] exercent, commune ius illud est, vt creditoribus solutionem persequentibus ex instrumẽto authentico, &, vt loquuntur, guarentigiato, præcisas literas, quas *manus munite* [2] vocant, concedere possint, quarum potestate cogatur debitor creditori satisdanti statim soluere, nulla siue intercessione siue appellatione obstãte. Non quod intercedẽdi aut appellandi ius debitori auferendũ sit, [3] sed quia nec æquum videatur eiusmodi commento moram fieri vllam solutioni. [4] Cuius iuris ratio illa redditur, quod licet ab actione non ab executione incipi oporteat, [5] tamen Statuti nostri auctoritate factum est, [6] vt instrumento publico authentico & guarentigiato testata debitoris confessio vim habeat sententiæ & condemnationis. [7] Siquidem guarentigiatum illud appellamus, quod nullas admittit exceptiones, præterquam falsitatis, simulationis & solutionis. [8] Authenticum vero, quod ex Notarij Ducalis subscriptione publicam fidem habeat, vt nec in dubium reuocari possit. [9] Vnde illud quoque receptum est, vt etiam inconsulto iudice ex diplomate Principis aduersus debitores suos præcise exequendi ius habeat quisquis eiusmodi instrumento nititur guarentigiato. [10] Literas de debitis Pragmatici vocant, quæ non in eo solum maioris sunt potestatis, quam quæ à iudicibus conceduntur, quod pro debitis omnibus eiusdem generis & priuilegij contrà quoscumque vnæ sufficiunt, [11] cum iudices non nisi in singulos casus singulasque personas concedere suas possint, [12] sed in hoc etiam creditori fauorabiliores, quod præstandæ satisdationis necessitatem nullam habent: [13] quæ tamen iudicis decreto remitti numquam potest. [14] *Senatus* tamen, si quando rogetur per supplicem libellum, vt præcisas istas executiones ex instrumento, quantumuis guarentigiato, fieri iubeat, iubet potius, vt ex diplomate creditor, si volet, exequatur, [15] aut vt debitor vocetur in ius, quasi non sit ex Senatus dignitate, in debitorem inauditum quicquam statuere. [16] Adeo, vt numquam ab executione incipi patiatur, [17] ne eo quidem casu, quo saluum sit debitori ius intercedendi, atque ita faciendi, vt executio non nisi simplicis citationis iure censeatur. [18] Propter quam causam plerumque commodius est creditori inferiorem iudicem adire, quam Senatum. [19] Sane si eiusmodi præcisas literas inferior iudex concesserit, rogatus Senatus exequendi facultatem permittit inaudito etiam debitore. [20] *Ita Senatus* sæpius.

1 Habent enim apud nos vasalli fere omnes iurisdictionem propriam à iurisdictione Principis ex infeudationibus aut antiquis aut nouis penitus distinctam, licet à Principe, tanquam à fonte suo profectam.

2 Gallice dictum *lettres de maingarnie*. Quas obtinere apud nos solent non tantum creditores, sed etiam hæredes creditoris, non tamen contra hæredem debitoris: Nec necessarius est libellus, quamuis mutatæ sint personæ, contra quam sentiat Guid. Pap. *quæst. 21.*

3 Publicè namque interest singulis, non denegari legum adminicula, vt scriptum est *in l. vnic. C. de sent. præfect. prator.* Qualia sunt illa duo intercessionis & appellationis, *l. 3. § saluũ D. rat. rem hab. l 1. D. de appell.*

4 Plerumque enim appellationes interponuntur frustrandi tantum gratia & animo protrahendæ litis ac differendæ solutionis, *l tutor 42. D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum 24 D. de appell.*

5 *L. 1. C. de execut. rei iudic.* Not. *in l. de pupillo 5. §. meminisse, D de oper. nou nunciat.*

6 Quod & in tota fere Italia passim ex statutis obtinet. Vide Guid. Pap. *quæst. 66 & 117.*

7 Nam ex iuris ratione aliud esset, cum is demum habeatur pro condemnato ex propria sua sententia, qui confessus est in iure, id est, apud prætorem, *l. 1. 3 & pass D. de confess.* non qui coram notario & testibus extra iudicium.

8 Quæ exceptiones cum sint fundatæ in mera æquitate naturali, numquam sunt exclusæ & possunt quam locumque opponi etiam contra instrumentum, quod fit in forma Cameræ, vt loquuntur, quod omnium potentissimum est, vt Itali passim referunt & testantur. Ideo autem instrumentum guarentigiatum dicitur probatio probata, quia nullas alias admittit exceptiones, & habet paratissimam executionem. Vide omnino Anton. Tessaur. *decis. 26. per tot.*

9 Pract. Papiens. *in form. product instrum.* in verb. *exhibens & producens, num. 4. & 12. c. 1. extr. de fid. instrum.*

10 Intellige tamen, si instrumentum illud authenticum & guarentigiatum etiam liquidum sit, alioqui non potest man-

dari executioni, niſi facta liquidatione, aut ſaltem niſi in continenti poſſit fieri liquidatio. Teſſaur. vbi ſupr. num. 5. & Oſaſc. de iſ. 129.

11 Principis enim eſt & eius, qui legem condere poſſit, iura generaliter conſtituere. *arg l. iura 8 D. de legib.*

12 Quia nihil facturus eſt ex officio, quod porro non ſolent nec debent iudices, niſi petenti, *l. 4. §. hoc autem iudicium, cum ibi not. D. de dam infect.*

13 Ideo ſor aſſis, quia per executionem, quæ fit vigore dictarum literarum, munitur manus non creditoris, ſed iuſtitiæ, vt loquuntur.

14 Sed pro hoc incommodo habet creditor id commodum, quod poſt oblatam ſatisdationem conſequitur exactionem debiti & ipſius creditoris non iuſtitiæ manus munitur. Sic enim habent literæ *ladite maingarnie deiturable aurequerant à caution.*

15 Ne alioqui ſuperuacuus aut potius inutilis reddatur vſus literarum huiuſmodi generalium, quæ res nec publice vtilis eſſet, nec ærario Principis.

16 *L. de vnoquoque, 47. D. de re iudic. c. 1. de cauſ poſſ. & propriet.*

17 *Ex l. 1 C. de exec. rei iudic.*

18 Secundum ea quæ notat Bart. *ad l. de pupillo 5. §. meminiſſe, D de oper. noui nunciat.*

19 Sic enim fit, vt nullam litem habiturus ſit creditor, ſi velet debitor intercedere, quod diuerſum eſt, quoties incipitur à citatione.

20 Ex notat. *in d. §. meminiſſe.*

DEFINITIO II.

Prouiſionalis ſententia itemque diffinitiua, an & quando poſſit mandari executioni, non obſtante & ſalua nihilominus appellatione?

INterlocutoria condemnatio, quam Pragmatici prouiſionalem vocant, quantamcumque ſummam contineat, executioni mandari poteſt, præſtita per victorem latisdatione, & ſaluo appellationis iure, ſi is Iudex fuerit, qui Principis iuriſdictionem exercet, ſiue ordinariam, ſiue delegatam. [1] Sin iudex inferior fuit, [2] executionem impedit appellatio, [3] alioqui attentaſſe iudex dicetur, [4] niſi debitum, de quo agitur, tale ſit, cuius fauor ſuadeat, vt etiamſi diffinitiua eſſet ſententia, potior executionis quam appellationis cauſa eſſe deberet, vtputa, ſi de alimentis & ſalariis, quadraginta florenorum quantitatem non excedentibus, item ſi de dote, confectione inuentarij & pontium, itemque itinerum refectione controueritatur. [5] Eſt enim congruum, Iuridicos maiores pro Principis dignitate hac in re, vt & in aliis pleriſque dignioris eſſe conditionis. [6] Si tamen condemnationi iſti interlocutoriæ cauſam dederit confeſſio ipſa debitoris, de qua ex inſtrumento publico & guarentigiato appareat, [7] aut quæ in iudicio facta ſit, [8] non eſt æquum minus iuris habere actorem ob hoc ſolum, quod apud inferiorem iudicem litigare cogatur, quam ſi apud maiorem de iure ſuo expetiretur; [9] præſertim, cum prius etiam quam debitor in ius vocaretur, iudex inferior æque ac ſuperior potuerit iubere fieri ex eiuſmodi inſtrumento præciſam executionem. [10] Quis enim ferat melioris conditionis eſſe debitorem poſt interlocutoriam condemnationem, quam ſi necdum in ius vocatus eſſet? [11] Id ſiquidem eſt quod dici ſolet, neque litem conteſtando facere quemquam ſuam conditionem deteriorem, [12] neque actoris victoriam condemnato prodeſſe debere. [13] *Ita Senatus* 14. Cal. Julij 88 & 8. Id. Maij 90. & rurſum pro hæredib. Petri Gleyron, contra Archiep. Tarentaſ. 17. Calend. Febr. 1592.

1 Sic enim ſtylo Senatus noſtri expreſſim cautum eſt.

2 Excipe tamen conſilium Gebennenſe, quod gaudet omnibus priuilegiis, quibus gaudent Iuridici Ducales, & hoc amplius habet alia pleraque, quæ cæteri Iuridici Ducales non habent.

3 Idque iure ordinario, quoniam appellatio habet vim non tantum deuolutiuam, ſed etiam ſuſpenſiuam, *l ſi cauſa cognita 32. C de tranſact.*

4 *Tot. tit. D. nihil innou. appell. penden.*

5 Nam & ita cautum eſt ſtylo Senatus noſtri, *tit. de ſtatut. extent.*

6 Ideo namque dicuntur Iuridici maiores, quod vice Principis fungantur, & maiorem in ea prouincia poteſtatem & iuriſdictionem habeant poſt Principem, exemplo eius, quod de Præſidibus prouinciarum ſcriptum legimus, & Proconſul lib. *in l. & ideò 8. D de offic proconſ.* Sane extra cauſas in hac Def. enumeratas non poſſunt Iuridici maiores iubere mandati executioni ſententiam diffinitiuam, non obſtante appellatione, nec ſi ſatisdatio offeratur & conſentiat actor, vt nullum ex eo præiudicium appellationi fiat. Solum conſilium Gebennenſe priuilegium habet, quoties condemnatio non excedit ſummam centum librarum Gebennenſium.

7 Quod ſcilicet habeat vim rei iudicatæ, vt dixi *Defin. præced.* ex Guid. Pap. *q. 66 & 117.*

8 Iudicialis enim confeſſio multum poteſt, cum habeatur pro condemnatione, *l 1. & 3. D de confeſſ.* & in iudicijs quasi contrahatur, *l 3. §. idem ſcribit. D. de ſpecul.*

9 Hoc enim caſu ius litigatoris non ex ius dicentis iuriſdictione proficiſcitur, ſed ex contractu & vigore inſtrumenti, qui in quocumque tribunali eiuſdem eſt poteſtatis.

10 Quoniam apud quemcunque iudicem inſtrumentum guarentigiatum habet vim ſententiæ & rei iudicatæ, vt dixi *num. 7.*

11 *Arg l 3.* vbi eſt text. elegans *D de vſur.*

12 *L. aliam 19 D de nouat i non ſolet 86 cum ſeq de reg iur.*

13 *d l 3. de vſur. Leuidenter 16. D de except rei iudic.*

DEFINITIO III.

Ex inſtrumento recepto per notarium Regium, etiam adhibito ſigillo, præciſa executio fieri non poteſt.

AVthenticum apud nos inſtrumentum eſſe creditur, non ſolum quod notario Ducali ſtipulante confectum eſt, [1] ſed etiam quod notarij Regij ſubſcriptionem habet, quam ſigilli quoque Regij firmet auctoritas. [2] *Sed non ideo tamen permittere iudex debebit*, vt ex eiuſmodi inſtrumento præciſa fiat executio aduerſus inauditum debitorem. [3] Multoque minus ex diplomate principali, quod de debitis vocant, eo nomine exequi licebit, quia non niſi ad ea inſtrumenta, quæ per noſtros notarios confecta ſunt diplomatis priuilegium pertinet, [4] quaſi quorum fides nobis certior ſit magiſque explorata. [5] Si ſecus factum ſit iuſta eſt appellatio, licet debitor non neget ſe debere, quoniam in ea re non tantum debitoris vtilitas, ſed etiam iuris publici forma verſatur. [6] Sed ſi appellatum non ſit, & apud iudicem qui de cauſa cognoſcet liquido conſtet de debito, non quidem confirmabitur executio, quæ rite facta non fuerit, [7] verum tamen perinde debitor ad ſolutionem litiſque expenſas condemnabitur, ac ſi executio non minus rite quam recte facta fuiſſet. [8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio Id. Iuliis 1591.

1 De quo ſane dubitari non poteſt, quin ſit authenticum, ex iis quæ tradit Papienſ. *in form. product. inſtrum. in verb. exhibens & producens, num 4 & 12.*

2 Pragmatici noſtri vulgo legalitatem & legaliſationem appellant, atteſtationem ſcilicet à iudice loci factam de legali qualitate & conditione illius, qui tanquam notarius confecit inſtrumentum, & in publicam formam redegit. Papon. *lib. 9. tit. 8. §. 1.*

3 Repugnante ſcilicet ratione iuris communis, quæ non patitur incipi ab executione, niſi vbi adeſt priuilegium in contrarium, *l. 1. C. de execut. rei iudic.*

4 Idque literis ipſis, quas De debitis vocant, diſerte cauetur.

5 Nam nec ſigillo creditur niſi ſit recognitum, aut tam notorie verum & cognitum, vt pro recognito habeatur à iudice.

6 Quam condemnari aut peruerti non oportet, Teſſaur. *deciſ. 26. num 6.*

7 Quod enim contra leges factum eſt, & contra ſolitum ordinem iudiciorum, nunquam à iudice ratum haberi debet, *d. l 1. C. de execut. rei iudic. cap. quod ab initio, cum ibi not. Extr de regul. iur.*

8 Semper enim facti veritas attendi debet potius quam

forma

forma procedendi, nec potuit vnquam is, qui scit se debere, iustam habere causam litigandi, nec proinde effugere sumptuū condemnationem, *ex reg. Leum quem temere 79. D. de iudic. l. qui solidum 78. §. 2.* vbi Bart. *de leg. 2.* Si enim debitor soluisset vtique creditor in exequendo non peccasset, quia nec exequendi necessitatem vllam habuisset. Ideoque solemus dicere subhastationem & executionem quamlibet etiam nulliter factam tenere, dummodo facta sit pro debito, nisi debitum offeratur, & recusante creditore obsignetur, vt stylo Senatus nostri cautum est.

DEFINITIO IV.

Pendente quæstione, De rationibus reddendis non est locus prouisionali condemnationi inter socios, nisi contra morosos, idque condemnatione in rem ipsam magis, quàm in personam concepta.

CVm de rationibus reddendis agitur, non solet pendente lite locus esse prouisionali, vt vocant, adiudicationi,[1] quia priusquam reddite sint constare nequeat vter debitor sit aut creditor,[2] multoque minus quantum debeatur.[3] Si tamen ex pluribus sociis ad rationes reddendas inuicem obligatis quidam parati sint reddere, & librum offerant ex quo appareat rite confectas & compositas rationes,[4] alij vero moram contrahant, nec iudici reddendarum rationum formam præscribenti obtemperent, æquum est propter moram interim eos condemnari.[5] Quo tamen casu condemnationem sic concipi oportebit, vt non tam socij debitoris personam demonstret, quam res ipsas, quæ lucri & quæstus iure ex societate prouenerunt.[6] Itaque si forte nomina quædam contracta sint minus idonea, solui ex iis poterit,[7] si non ipsius socij culpa contracta preponantur. Tum enim imputari socio posset cur mala nomina fecisset.[8] *Ita Senatus* in causa heredum Henrici Bay, contra heredes Nicolai Grand, 8. Cal. Septemb. 1586.

1 Ne quidem ad sumptum litis. *l. Imperatores 17. D. de tutel. & rat. distr.*

2 Cum fieri possit & fiat plerumque, vt qui rationes reddere debet sit creditor, adeo, vt ob eam causam exactio rationū plerumque differatur. *l. 1. §. vlt. D. de contr. tutel. & vtil. act l. 3. in fin. C. eod.*

3 Semper autem debet esse liquidum id quod deducitur in condemnationem prouisionalem aut saltem liquidabile in promptu & incontinenti. Alioqui non posset deduci in condemnationem, vt neque in compensationem. *l. vlt. C. de compens.*

4 Ad eum scilicet modum quem præscribit Iureconsultus *in l. cum seruus 82. D de condic. & demonstr.*

5 *Arg cap. suscitata. Extr. de in integr. restit.* Suam enim cuique moram non solum non prodesse. *l. hominem 37. D. mand.* sed etiam nocere oportet. *l in condemnationis 173. §. vnituique. de reg. iur. l. socium 60. D. pro socio.*

6 Satis enim faciendum est socio ex rebus & lucris societatis ante omnia quantum fieri potest. *l. si vnus ex socijs 67. in princ. & §. 1 l. cum duobus 52. §. cum duo. & §. sequ. alias l. si fratres & pass D. pro socio.*

7 Nam ad sociorum omnium onus pertinet quod ab aliquibus seruari non potest, cum per societatem non minus damni, quàm lucri communio ineatur *d. l. si vnus in fine principij.*

8 Tenetur enim socius ex culpa adeoque ex sola negligentia, adeo, vt nec si in aliis plerisque societatem auxerit compendium tamen cum negligentia compensetur. *l. non ob eam 25. & seq. D. pro socio. d. l. cum duobus 52. §. vtrum ergo. l. socius 72. eod. tit.*

DEFINITIO V.

Potest locus esse prouisionali condemnationi pendente lite appellationis interposita à facta & finita computatione.

SEd & rationibus redditis, si à computatione facta, finitaque prouocatum sit, potest appellatione pendente locus esse prouisionali adiudicationi aduersus condemnatum,[1] si modo ab iis computatio facta sit, quibus rationes succedendi computandique potestas data erat,[2] interuenien e, vt fieri solet, pacto De rātum habendo quicquid ab iis gestum esset & constitutum.[3] *Ita Senatus* pro Domina De Chartrin, contra procuratorem Turrellum, *Sine die.*

1 Quinimo interdum etiam ante condemnationem si appareat rationum redditionem differri dolo mala & tergiuersatione illius, qui rationes debet reddere, Ioannes Papon. *libr. 18. syntagm. tit. 1. §. 4.*

2 Qui arbitri rationum dicuntur & instar iudicum obtinent, à quibus ideo appellari potest & debet, vt & ab illis de quibus *in l arbitro 9. & seq. D. qui satisd. cogant.*

3 Habet enim hæc clausula illam vim, vt impediat ne possit contraueniri, neque de iure, neque de facto, vt tractat Guid. Pap *quæst. 367. nu. 2. post glos. sing. ad l. id quod pauperibus. C. de epis & cleric.* Bart. *in l metum 9. §. volenti. colum. 2. vers. item verbum ratum refertur, D. quod met. caus.*

DEFINITIO VI.

Valet interlocutio & iusta est de conficiendo inuentario non obstante, vt aiunt, appositione & appellatione, vt res collocetur in tuto.

PLacuit recte interlocutum iudicem, qui actori dicenti se dominum petentique iure commissi bona defuncti hominis tanquam dedititij permiserat inuentarium conficere, non obstante intercessione aut appellatione,[1] licet tum de iure actoris nullo modo constaret,[2] adeoque iam ab eodem iudice condemnatus is esset in eiusdem iuris (pro aliis tamen bonis) persecutione. Nimirum quoniam alioqui facile futurum sit, vt suorum iurium de quibus constare postea poterit fructu & emolumento dominus priuetur, nisi iam inde ab initio describatur quid quantumque in hereditate sit.[4] Maxime quod ab ea sententia dominus procurauerat, qua fuerat condemnatus.[5] Hoc tamen adiecto temperamento, vt bonorum mobilium descriptio fieret, non etiam immobilium[6] aut instrumentorum.[7] Nam ex instrumētis panderentur secreta patrimonij,[8] quod facto bonorum mobilium inuentario non contingit.[9] Plane æquum visum est instrumenta in certo loco sic deponi, vt in tuto collocentur,[10] & signetur arca, in qua recōdantur, ne fraus vlla fieri possit, maxime si possessoris persona sit suspecta.[11] Sed & quod diximus bonorum mobilium faciendam esse descriptionem, sic accipiendum est, vt ne tamē possessio ei qui possidet auferatur:[12] quod pragmatici nostri dicunt *Sans deplacer. Ita Senatus* 6. Id. Decembr. 1588.

1 Intellige hoc tamen addito, vt neque intercessioni, neque appellationi præiudicium vllum fieret, ii quam interponi contingeret. Nunquam enim aut intercessionis, aut appellationis auxilium denegandum est. *l. 1. D. de appell.* iunct. *l. vnic. C. de sent. præf. prator.*

2 Nam quod dici solet actoris esse, vt primum & ante omnia suam intentionem probet. *l. 4. C. de edend. l actor. 23. C. de probat.* pertinet ad obtinendam sententiam definitiuam, non autem ad rem in tuto collocandam.

3 Vt proinde videretur eadem causa vincendi in vtraque lite, & eadem quæstio in vtramque litem deduci, quæ res solet parere exceptionem rei iudicatæ. *l. si quis cum totum 7. §. & generaliter. D. de except. rei iudic.*

4 *L. 1. § recte autem. D. vsufruct quem. caueat.* iunct. *l. cum ibi not. C. de vsufruct. l cum plures 15. D. de reb auctor. iudic possid.*

5 Atque ita vim condemnationis non tantum suspenderat, sed etiam extinxerat. *l. 1. §. vlt. D ad SC. Turpill. l. furti 6 §. 1. D. de his qui not. infam. l si causa cognita 32. C de transact.*

6 Immobilium enim describendorum non tanta est necessitas, cum non tam facile aut perire possint, celari autem nullo modo.

7 *Arg. d. l. cum plures*, ibi, *non vt describans corpora ipsa instrumentorum, D. de reb. auctor. iudic. possid.*

8 Quod ne fiat cauendum est, quia valde interest cuiusque. *l vltim. C. de alien pupill. præst. l. 2. vers. quid enim tam durum. C. quand. & quib. quart. pars. lib. 10. tit. 34.*

9 Secreta enim non in mobilibus sunt, sed in instrumentis.

10 Semper enim curandum est quantum fieri potest, vt res sit in tuto. *l. quoties 80. de verb oblig l posiquam 5. § 1. D. vt legat. seu fideic seruand. caus. cauent. l Imperatores 21. § vlt. D. de appellat. l. alle à quo 13. § 1. vers. quid ergo. in fin. D. ad SC. Trebell. l. in lege 40. D. ad leg. Aquil. l. curent. 12. D de testib.*

11 Quomodo plerumque suspecta est vel fide, vel facultatibus, vel qua alia de causa. Omnes enim sibi malunt bene esse quam alteri.

12 Est enim magnum commodum possessionis. §. *commodum. Inst de interd.* adeoque nemo facile priuandus est commodo suæ possessionis & sine causa. *d l. 5. § 1. vt leg. seu fideic seruand. caus. cauent. d. l. 21. § vlt. de appellat.*

DEFINITIO VII.

Petenti diffinitiuam adiudicationem potest fieri prouisionalis.

ACtori diffinitiuam sententiam vrgenti interlocutoria, & vt loquuntur prouisionalis seu fiduciaria adiudicatio fieri potest, [1] nec videbitur iudex vltra petita iudicasse, [2] cum qui plus petit, vtique petat & quod est minus. [3] Neq; ad rem pertinet, quod is cui fiduciaria adiudicatio fit satisdare cogitur de re restituenda, [4] quod plerumque difficile est, cùm non tam facile fideiussor inueniatur. [5] Nam neque sententia pro se reddita vti cogitur si nolit. [6] Atqui, inquies, onerabitur ea ratione actor emolumento iudicati. Fateor, sed sibi imputet, qui non est protestatus nolle se interlocutoriam vllam consequi adiudicationem, rémque petiit absolutè. [7] *Ita Senatus* pro D. de Iacot, contra Ioannem Rauasiot Prid. Calen. Ianuar. 1590.

1 Scilicet cum iudici nondum bene liquet, vt possit ferre diffinitiuam sententiam. Alioqui nusquam locus est prouisionali condemnationi, si possit ad definitiuam peruenirì. *l 3. in princ. D. vt in poss legat.*

2 Quod facere nunquam debet. *l. vlt. C. de fideic. libert. l. vt fundus 19 D commun diuid.*

3 *Arg. l. 1. § si stipulanti. de verbor. obligat. l. non debet cui 21. de reg iur.*

4 Papon *lib. 18 tit. 1. De prouisions. § 36.*

5 *l. 2. § pen. D. de iudic. cum similib.* [Et ob hanc causam solet aliquando Senatus prouisionalem adiudicationem facere nullo iniuncto onere cautionis, Puta propter inopiam agentis fortè viduæ pauperis dotem repetentis. Maximè si habeat bona immobilia, quibus cautum satis esse possit. *l. 5. § 1. in fi princ. l. filio 7. D. vt leg. fer. caus. l. sciendum 15. D. qui satisd. cog. Ita Senatus* pro Antonia Bertrand. 12. Cal. Iunij 1612.]

6 *l. si iudex circumuento 41. D. de minor.*

7 Ac proinde omni meliori modo, nec minus prouisionaliter quam definitiue.

DEFINITIO VIII.

Non audiendus est appellans, qui ab eodem iudice qui pronunciauit correctionem iudicati impetrare potuit.

CVm tu à me fundum emisses, & ego dolo malo tuo facto emptionem dicerem, ob idque peterem à iudice prohiberi te ne in fundi possessione me turbares, quousque tu iudici venditionis instrumentum exhibuisses, ex cuius inspectione de dolo tuo cõstitutum esset, iudex petitionem meam admiserat, téque inaudito ita fieri iusserat. Si ab eo iussu appellaueris priusquam instrumentum iudici exhibueris, nõ es audiendus. Etsi enim parum iuste fecisse videtur iudex, qui te absente iuri tuo quodammodo derogauerit, [1] illa tamen ratio iustam facit interlocutionem, quod & exhibendi instrumenti potestas tibi relicta est, [2] & iudici saluum manserit ius tollendæ ac reuocandæ interlocutionis, si exhibito quandocunque instrumento ita fieri debere cognosceret. [3] Denique ita se res habet, vt quotiescunque ille ipse iudex quicquid iussit vetuitve cõtrario imperio tollere idipsum potest non sit admittenda appellatio. [4] Sunt enim huiusmodi interlocutiones (vulgo *decreta* male vocant, cum fiant sine causæ cognitione) omnino momentaneæ. Propter quam causam nec ab his vllo casu permissa est iure ciuili appellatio. [5] Atqui, inquies, nemo cõgitur possessionis suæ titulum exhibere. Ita est. Sed hoc ipsum apud iudicem dicere debuisti, qui si te nihilominus ad exhibendum cogere voluisset, tum vero iustam appellandi causam habuisses. [6] *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Iul. 1590.

1 Quia nullum iudicium est tam summarium, in quo non sit pars citanda *l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. nam ita 39. D. de adopt.*

2 Cogitur autem semper actor exhibere titulum ex quo agit, non item possessor titulum ex quo possidet. *l. nulla 23. C. de rei vindic. l. cogi 11. C. de hered. petit.*

3 Quoniam quod per interlocutionem iussit vetuitve iudex contrario imperio tollere potest, *l. quod iussit 14. de re iudic.*

4 Sunt enim appellationes aliquo modo odiosæ, quia continent expostulationem de iniquitate iudicis, qui sententiam tulit. *l præfecti 17. de minor. l appellat.*

5 Decretum siquidem est quod constituitur causa cognita. *l. nec quicquam 9. § vbi decretum. D. de offic. proconf.*

6 *Not. ad d. l. quod iussit*, scilicet cum interlocutio potest reparari per diffinitiuam. *l. ante sententiam 7. cum ibi not. C. quor. appell non recip.* Excipe varios casus, quos refert Guid. Pap. *quæst. 75. & quæst 12.*

7 *l. cogi 11. C de petit hered.*

8 Itaque videris hoc casu appellasse à futuro grauamine, quod iure canonico non licet, quamuis iure ciuili aliud esse scribat Guid. Pap. *quæst. 436. num. 33.*

DEFINITIO IX.

Deferendum est appellationi ab interlocutoria quæ habet vim diffinitiuæ.

SIue iudex se competentem iudicem, [1] siue desertam appellationem esse pronunciet, interlocutoria tantum sententia est, [2] sed tamen vtraque talis quæ habeat vim diffinitiuæ. [3] Ideóque si appellatum sit appellationi deferre quilibet iudex debet, ne in appellationis præiudicium contra superioris magistratus auctoritatem attentasse videri possit. [4] Eóque iure *Senatus* noster passim vtitur.

1 *Gloss. in Auth. habita in gloss fin. in fin. C. ne filius pro patre.* Guid. Pap. *quæst. 10.* vbi ait, interlocutoriam esse sententiam, siue pronunciatum sit de competentia iudicis, siue super aliqua exceptione, vel dilatoria, vel peremptoria, siue super interpositione secundi decreti, & ideo ab his interlocutionibus appellandum esse in scriptis, & causa appellationis inserta. *ex cap. constit. de appellat. in 6.* Idem est in pronunciationibus, quæ fiunt in executione sententiæ diffinitiuæ. Idem Guid. Pap. *quæst. 11.* Sententia autem interlocutoria, quæ vim habet diffinitiuæ, illa est, quæ parit præiudicium in causa principali. Guid. Pap. *quæst. 12.* vbi addit, tria esse genera sententiarum: Alias esse interlocutorias, alias diffinitiuas, alias mixtas.

2 Intellige si appellatum fuerat ab interlocutoria duntaxat, non item si à definitiua secundum distinctionem Guid. Pap. *quæst. 220. & quæst. 11.*

3 Idem Guid. Pap. *quæst. 12. nu. 4.* post Bart. *ad l. 2. C. de epise. audient quæst. 14 & in l. cum Titia. D. de accusat.*

4 *Vnic. D nihil innou. appellat. pendente.*

DEFINITIO X.

Qui paratus est probare solutionem reddendo rationes, quæ non intricatæ sint, sed expeditæ: non est interim prouisionaliter condemnandus, maximè si habeat præsumptionem.

Iudicem,

IVdicem, qui inaudita parte inhibuerat executionem instrumenti authentici, &, vt pragmatici vocant, guarentigiati, perperam interlocutum fuisse constabat, aut locutum potius quam interlocutum, qui non inter collitigatores, sed vni tantum ius dixisset.[1] Sed cum in appellationis causa appareret debitorem non dolo aut frustrationis gratia solutionem denegare, aut quia paratum se diceret in proprio docere solutum à se quicquid vnquam debuisset,[2] nec nisi per creditorem stare quo minus rationes confestim ponerentur,[3] æquum Senatui visum est differri condemnationem in id vsque tempus, quo rationes vtrimque redditæ subductæque essent,[4] nec interea interlocutoriæ adiudicationi locum esse debere,[5] cum & de egregia quantitate ageretur,[6] & inter mercatores, quorum famam & apud cæteros mercatores existimationem lubrico iniuriosæ executionis committi periculosum videretur.[7] Mouit Senatum quod neque suspecta erat persona debitoris,[8] & præsumptio aliqua erat contra debitorem. Nam cum instrumento maior quantitas contineretur, petebat ille minorem, & fatebatur solutam sibi partem debiti, nec tamen curauerat, vt solutionis professio aliqua instrumento insereretur.[9] Sed illud præcipue, quod nec implicitæ, nec multiplices erant rationes, quas inuicem poni debitor postulabat, vt facile statimque sciri posset, quid & quantum deberetur. Nam si altiorem ea res indaginem requireret,[10] haud dubie interea pro creditore pronunciandum esset, oblata præstitaque per eum, vt fit, satisdatione, de restituenda omni pecunia, quam indebitam fuisse ex litis euentu tandem constitutum esset.[11] *Ita Senatus* ex tempore pro Iacobo Pic, contra N. Castagner, Prid. Id Maij 1591.

1 Cum bonus iudex nihil vnquam decernere debeat, nisi audita vtraque parte *cap.1.de caus poss & prop.l.de vnoquoque 47.D.de re iudic.*

2 Quod Pragmatici dicunt per modo constat, modo agatur, *l.3.D.vt in poss.legat.*

3 Vt proinde æquum esset creditori moram suam nocere, *ex regul. l.in condemnatione 173. §.vnicuique, & ita l in omnibus causis 39.de reg.iur.*

4 Ne alioqui sua creditori frustratio prodesset, *l.hominem 37.D.mandat.* Item quia pro facto habetur, quod in continenti fieri potest, *d.l 3 vt in poss.legat. l ille à quo 13.§.1.D ad Senatusc. Trebell.*

5 Interest enim soluere cuiusque non potius, quam solutum repetere *l.3.D de compensat. l.si stipulatus 15.D de fideiuss.*

6 Cuius numeratio non ita facile poterat esse in expedito, *l.si dubitet 10.D.de fideiuss.*

7 Minuit enim ea res æstimationem apud bonos & graues viros, quod sufficit, *l 5 §.aduersus, D. de dolo except.* Non potest autem fieri talis executio, quin debitoris suspecta fiat fides, aut suspectæ facultates, *argum. l.si vero 5 § 1. D. qui satisd. cogant.*

8 Quo casu minor ratio est, vt creditori consulatur, *l si fideiussor 2.§ vlt.eod.*

9 Quasi ex instrumento, per quod non potest probari totum debitum in ipso contentum, nec pars debiti probari possit. Et quasi ex probata solutione partis præsumenda sit solutio totius debiti, cum creditor partem accipere non cogeretur ex ratione iuris, de qua *in l quidam 21.D de reb.credit.*

10 *Vt in l ille à quo 13 §.1.D ad SC.Trebell*

11 *Arg.l.1.& tot.tit.D.si cui plusquam per leg falcid.*

DEFINITIO XI.

Etiam post recognitionem chirographi, & latam interlocutoriam super iure taciti pignoris ob contumaciam debitoris, admittuntur exceptiones peremptoria.

CVm ob contumaciam debitoris non parentis pronunciatum est pro chirographo, ex quo agitur, vt & pro agnito habeatur & instrumenti authentici iure censeatur, adeoque ex eo tempore secundum ius, quo vtimur, pignoratitium faciat creditorem, qui fieri tantum chirographarius, non idcirco statim condemnandus est debitor, sed iterum citandus, vt causam dicat propter quam non debeat & qui condemnatio.[1] Itaque si tum ad iudicem veniat, & obiciat exceptionem non numeratæ pecuniæ intra legitima tempora aut Senatusconsulti Macedoniani, aut Velleiani, aut simulationis vel falsitatis aliamve similem, quæ ad rem faciat,[2] perinde audiendus erit, ac si ab initio contumacia nulla intercessisset.[3] Nec quod hypothecæ ius creditori acquisitum est, faciet vt de crediti quoque iure quasi id necessarium antecedens pronunciatum videatur, eo prætextu quod pignoris obligatio accessoria sit ad principalem, nec hac principali possit subsistere.[4] Sic enim intelligenda est iudicialis illa pignoris constitutio, si iustum debitum esse appareat secuta quandocumque condemnatione.[5] Proinde cum tacitam illam conditionem habeat,[6] quæ deficit opposita iusta exceptione,[7] non erit necessarium debitori aduersus eam interlocutionem rescriptum Principis, siue ad appellandum, si is iudex sit à quo appellari possit,[8] siue ad Senatusconsultum per viam supplicationis impugnandum, si Senatus ipse pronunciauerit.[9] *Ita Senatus* in causa N. Claudij de la Balme, & Dominæ d'Antremons Cal. Febr. 1593.

1 Hoc enim iure vtimur ex eo pragmaticorum errore quem nos retulimus & refutauimus in *Error.1.Decad.1.de error. pragmat.*

2 Quod pragmatici nostri dicunt *pour deffendre à la condemnation.* [Et quamuis hoc ius maximè locum habeat in actionibus personalibus, in quibus tantum de condemnatione tractari proprie potest: obseruatur tamen perinde in realibus, quia parum distat à condemnato possessore cuius interesse submouetur. *Ita in Senatu tractatum est* ex tempore 5. Id. Decemb. 1612.]

3 Intellige, de exceptione quæ sit peremptoria quales sunt omnes hic enumeratæ. Nam dilatoriæ non possunt opponi post litem contestatam, *l.exceptionem 19 C de probat. l.penult.C.de exception.* nec proinde post contumaciam, quæ pro contestatione est.

4 Non est enim absoluta ista contumacia, propter quam reus coercendus sit damno litis, vt *in l.contumacia 53. D de re iudic.*

5 *Ex reg.l.cum principalis 178.de reg iur.* iunct. *l.debitor 59. ad SC.Trebell.*

6 Supponendo scilicet terminos habiles, qui semper sunt supponendi, *vulg iurib.*

7 Expressam enim conditionem habere sententia non potest, *l.in sententiis 59.§.qui sortis, de re iudic.*

8 *L.lecta 40. D.de reb.cred l nihil interest 111.de reg.iur.*

9 Quomodo solet maioribus dari restitutio, vt scilicet possint appellare, *l.vlt.D.de in integr.restit.*

10 Secundum ea quæ diximus *in tit.de sent.præf.prat.8.*

DEFINITIO XII.

Restitutio fructuum non venit in prouisionalem condemnationem.

CVm pendente lite prouisionalis & fiduciaria fit adiudicatio, cauere iudex debet ne quid in præteritum tempus statuat, sed tantum in futurum.[1] Pertinet enim ad sententiam diffinitiuam, vt de fructuum perceptorum restitutione pronuncietur, eo demum tempore, quo negotium principale terminatur.[2] Itaque improbauit Senatus noster factum inferioris iudicis, qui iusserat exactas per Syndicos pecunias lite pendente restitui ei, cui non nisi momentaneam immunitatem concedebat.[3] *In causa* Isabellæ Scarron viduæ Andreæ Pignier medici, & Syndicorum sancti Petri d'Arbigny, Non. Febr. 1592.

1 Nam & ideo prouisiones à pragmaticis appellantur, quod huiusmodi adiudicationes fiant, vt prouideatur actori in tem-

pus futurum. Nam pro tempore iam præterito remediis non prouisione opus est.

2 Quia necalij sunt restituendi fructus quam ei, qui ostenderit se in principali negotio iustam habere causam, *l. 2. & 3. C. de fructib. & lit. expens.*

3 Quæ proinde poterat per definitiuam reuocari, *l. moneor 4. C. de seru. export.*

DEFINITIO XIII.

Nec vsuræ veniunt in prouisionalem condemnationem, nec id quod interest, secus in augmento monetæ.

IDem iuris est de vsuris, & eo quod interest, vt condemnatio, si qua eo nomine facienda sit, in finem vsque litis & iudicij differatur.[1] Secus quod ad augmentum monetæ pertinet, quia cum sit pars debiti venit etiam in prouisionalem summæ debitæ adiudicationem.[2] *Ita Senatus* pro illustri D. Joanna de la Chambre Domina de Charrin, contra Dom. de la Cuille, Prid. Non. Julij 1593. Et rursum pro Pomard, contra Caprori, 18. Junij 1614.

1 Intellige si id quod interest & vsuræ debeantur propter moram duntaxat, & officio iudicis, vt *in l. qui per collusionem 49. §. 1. de action. empt. l. quero 54. D. locat.* Aliud enim est si in obligatione sint, & petantur iure actionis, *l. vsura 121. de verb. signific.*

2 Nihil enim aliud est augmentum monetæ, quam debitam ipsum pecuniarium non imminutum per deteriorationem monetarum, vt not. *ad l. cum quid 3. D. de reb. cred. l. Paulus 99. alias l. creditorem, D. de solut.*

DEFINITIO XIV.

Prouisionalis sententia tollitur per diffinitiuam. Sed reuiuiscit si à diffinitiua sit appellatum.

CVm post interlocutoriam & prouisionalem sententiam, quæ non obstante appellatione mandari executioni potuit,[1] secuta est definitiua condemnatio, constat absorberi prouisionalem tanquam minorem per definitiuam pleniorem,[2] exemplo eius quod dici solet, pluribus obligationibus diuersæ potestatis in eadem persona concurrentibus minorem perimi per maiorem.[3] Itaque non erit in arbitrio victoris, vt ex prouisionali agere possit si id malit,[4] sed vt ex sola definitiua agat necesse est.[5] Quid ergo si à definitiua prouocatum sit? Resuscitabitur actio, quæ primum ex prouisionali competierat,[6] quoniam cum appellatio extinguat iudicatum,[7] res ad eum statum reducitur in quo erat prius quam iudicatum esset.[8] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro R.D. Claudio de la Couz Abbate d'Ambournay Senatore clariss. contra Canonicos de Meximieu, 3. Id. August. 1593.

1 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 2. 3.*

2 Quia nec prouisionalis condemnatio fit nisi ad tempus & quousque feratur definitiua sententia, *l. moneor 4. C. de seru. export.*

3 *L. si reus 13. D. de duobus reis, l. debitori 50. D. de fideiuss. l. si duo 93. D. de solut.*

4 Nemo enim agere potest ex sententia, quæ per aliam extincta sit & sublata, neque ex litigatorum arbitrio possunt pendere ista quæ sunt iuris publici, Tessaur. *decis. 26. num. 6.* post Jas. *ad l. quæ de legato, num. 7. & 8. de legat. 1.* Sunt tamen qui putent posse simul & semel ferri interlocutoriam sententiam & definitiuam. De quo vide Guid. Pap. *quæst. 436. num. 75.*

5 Quæ scilicet liti finem imposuit, *l. 1. D. de re iudic. l. minor 40. D. de minor.*

6 Quasi interim non tam fuerit extincta quam cessauerit, quandiu non fuit appellatum, *argum. l. qui res 98. §. aream, D. de solut.*

7 *L. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. l. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam.*

8 Quo tempore certum est prouisionalem sententiam potuisse mandari executioni non obstante appellatione & absque eius præiudicio, vt diximus *Defin. 2. 3.*

DEFINITIO XV.

Priuilegium datum pro certa quantitate non porrigitur ad rem quæ sit paris aut minoris æstimationis, quousque æstimatio secuta sit.

QVod priuilegium iudicis maioribus datum est, vt sententias etiam diffinitiuas à se redditas, quæ summam quinque & viginti florenorum non excedunt, iubere possint mandari executioni non obstante appellatione, sub onere tamen præstandæ satisdationis,[1] ad eas causas non pertinet, in quibus agitur de re mobili quantumuis vili & modicæ æstimationis, quoadusque facta sit æstimatio,[2] vt hoc ipsum sciatur an excedat constitutam quantitatem quinque & viginti florenorum.[3] *Ita Senatus* in causa N. Amedei de Villette, & Ioannæ Brunier, 14. Calen. Decembr. 1593.

1 Sic enim stylo Senatus nostri cautum est.

2 Tanti quippe vnaquæque res esse creditur quanti æstimatur ex communi hominum opinione, quod ipsum ante factam æstimationem semper incertum est, *l. pretia rerum 63. D. ad leg. falcid. l. si seruus 33. D. ad leg. Aquil.*

3 Quid enim si quis vellet pluris emere rem, quæ tamen minoris esset, vt *in l. libertus 36. D. de bon. libert. l. 1. §. & alias videamus, D. si quid in fraud. patron.*

DEFINITIO XVI.

Sumptus litis tametsi excedant quantitatem priuilegio definitam, gaudent tamen priuilegio debiti principalis.

EX contrario si agatur de sumptibus litis, quæ pro tam modica summa quinque & viginti florenorum instituta sit, mandatur executioni sententia etiam pro impensis, ad quantamcunque ascendant vsque quantitatem, propter vulgarem iuris regulam, quæ facit, vt accessorium omne sequi debeat naturam sui principalis.[1] *Ita Senatus* sæpius.

1 *Ex reg. accessorium, de reg. iur. in 6. cum concord.*

DEFINITIO XVII.

Regulariter non cogitur iudex sibi sumere adsessorem, etiamsi alteruter litigatorum petat id fieri suis sumptibus.

IVdex ab vno ex collitigatoribus requisitus, vt ad ferendam sententiam eligat sibi adsessorem, petentis desiderio satisfacere non cogitur.[1] Nec si quanto maiores ob eam causam sumptus futuri sint, litigator offerat.[2] Est enim id positum in iudicis arbitrio & potestate,[3] quemadmodum & illud, an litis quæ agitatur decisionem dubiam, maiorisque consultationis esse putet necne?[4] Quod si proponas suspectum fugare eum & reiicere soliro iudiciorum more litigator debet.[5] *Ita Senatus* in eadem causa, de qua SC. 7. *supr.* Ne quis in sua caus. iudic. vel ius dicat.

1 Excipe tamen quosdam casus, in quibus necesse est adhiberi non vnum, sed suos adsessores, vt puta si pronunciandum sit super possessorio in materia beneficiali: sic enim stylo Senatus nostri cautum est.

2 Fit enim sumptus maior accepto adsessore, cui scilicet honorarium ex ea causa debetur non de publico, vt olim his adsessoribus, de quibus *in l. diem functo 4. & tot tit. D. de off. adsess.* sed ex ære litigatorum.

3 Sicut nec adsessor esse quisquam cogitur, cum præmiorum spe ad consilium vocandus sit, non metu cogendus, vt scriptum est *in l. 1. C. de adsess.*

4 Tum enim maxime sumi solent adsessores, cum quæstio sive facti, sive iuris valde dubia esse creditur.

5 Nec enim cogitur quisquam coram suspecto iudice litigare, *l. apertissimi 16. C. de iudic.*

DEFI-

DEFINITIO XVIII.

Contumacia omnimodo purganda est refusione sumptuum, licet contumax condemnatus sit alio non apparente.

PRæcedente contumacia condemnatus his verbis additis, *alio non apparente*, non prius audiendus est, quam purgauerit contumaciam refusis in eam rem sumptibus.[1] Nec enim plus hac parte iuris habere potest propter verba illa addita, quam si addita non fuissent.[2] *Ita Senatus* in causa Claudij Brunet, & Nicolaæ Blanc, 5. Cal. Sept. 1595.

1 Nec enim contumax potest audiri quandiu contumax est, *l. 1. quor. appell non recip.* Contumacia autem non purgatur nisi sumptuum refusione, *l properandum 13. l sancimus 15. C. de iudic.*

2 Cum his verbis contumacia notetur potius quam purgetur.

DEFINITIO XIX.

Litem ab inferiore iudice euocare non potest quisquis maior est, sed is tantum qui superior.

EVocatio litis ab inferiore iudice fieri non potest, nisi per superiorem magistratum, qui appellari possit.[1] Itaque si lis coram Sabaudiæ iuridico maiore pendeat, non poterit Curia Rationalium eam euocare.[2] Nec si de ea re agatur, quæ ad eius Curiæ cognitionem pertineat, quia nunquam Rationales à iuridico maiore Sabaudiæ, aut alio inferiore iudice appellantur.[3] In conseruatore tributi commutatorij aliud est, in iis nimirum causis, in quibus ab eo ad Rationales appellatur.[4] Neque enim appellatur in omnibus, sed in iis tantum in quibus non inter priuatos agitur,[5] sed de solius Principis iure.[6] *Ita Senatus* in causa Dn. Sappin magistri Computorum & Emanuelis Dian Thesaurarij generalis, 8. Maij 1596.

1 Not. *in l. vbi acceptum* 30. *D. de iudic.* Dixi *Defin* 1. 3. *ll. eod. tit.*

2 Quamuis ea curia supremam hodie habeat potestatem, in iis nimirum quæ ad ipsius iurisdictionem pertinent.

3 Sed Senatus noster ille est, qui ab omnibus magistratib. inferioribus appellatur, tanquam superior & solus habens iurisdictionem superioritatis contentiosam. Itaque suprema Curia Rationalium iurisdictio maior est, quam sit illa iuridici maioris Sabaudiæ, sed non superior.

4 Nam quod ad causas istas pertinet non potest dubitari, quin conseruator tributi commutatorij non tantum minor sit suprema Rationalium Curia, sed etiam inferior.

5 Quia inter priuatos nulla est cognitio Rationalium, vt nec olim fuit procuratoris Cæsaris, *l. 1. C. de pedan. iudicib. l. 1. C. de iurisd. omn iudic. l. 2. C. si aduers fisc.*

6 *d. l. 2. C. si aduers fisc. l si vt propenia 5. C. de bon proscript. l. frustra 8. C. de sentent. & pass restit.*

DEFINITIO XX.

Interlocutiones reparabiles possunt mandari executioni, non obstante appellatione.

INterlocutiones, quæ pertinent ad ordinationem litis & iudicij, si per diffinitiuam sententiam sint reparabiles,[1] mandari possunt executioni non obstante appellatione,[2] etiamsi inferior nec ducalis iudex proponatur is, qui talem edidit interlocutionem.[3] *Ita Senatus* in causa Antonij Chardon, & fratrum, contra Petrum Ludouicum de Lallee, 19. Mart. 1596.

1 Nec enim omnes interlocutoriæ sunt reparabiles. Quænam autem illæ sint, vide apud Petr. Rebuff. *in tract. de sentent. execut.*

2 Ne scilicet alioqui mora fiat iudicio & iudicato. Quam ob causam nec permissa est iure ciuili appellatio ab interlocutoria, *l. ante sententia tempus* 7. vbi omnes notant. *C quor. appell non recip.*

3 Nam in Ducalibus iudicibus qui sunt maiores minus mirum hoc esset, ex iis quæ dixi *Defin. 2. num. 6. 5. eod.*

DEFINITIO XXI.

Pratextu rationum reddendarum nulla potest fieri prouisionalis adiudicatio quousque reddita sint & finita.

INter eos, qui de rationibus reddendis contendunt, nullus adiudicationi prouisionali pendente lite locus est, nisi redditis prius positisque & finitis rationibus.[1] Neque enim prius liquet iudici, cui omnimodo liquere debet priusquam ad vllam etiam fiduciariam perueniat condemnationem.[2] Si tamen inter fratres alioue coheredes iudicium familiæ erciscundæ acceptum proponatur, non eo magis mora diuisioni fieri debebit, quod alter alteri ex mutuæ administrationis causa de reddendis rationibus sit obligatus.[3] *Ita tractatum est* in publico auditorio inter fratres de Curtille, 4. Mart. 1597.

1 Ioan. Papon. *lib. 15. syntagm tit. 8. §. 1.* Addens §. 2. etiam post finitas subscriptasque rationes non posse tamen procedi via executiua, sed incipiendum esse ab actione, quod eiusmodi scriptura sit priuata non publica. Nec tamen dubitat, quin eo casu possit & debeat locus esse prouisionali adiudicationi.

2 *Argum. l hac autem 5. §. 1. D. quibus ex caus. in poss. eat. l non ignorat 9. C. qui accus. non poss.*

3 Est tamen hic casus vnus ex illis, in quibus ad eundem iudicem eundum est, *l. 1. & 2. D. de quib. reb. ad eund. iudic. eat.* Facit *l. quidam existimauerunt 11. D. de rebus credit.* Vide tamen *l. 1. §. vlt. D. qua sent. sine appell rescind.*

TIT. XVI.

DE SENTENT. QVAE PRO eo quod inter.

DEFINITIO I.

Possessor pignorum condemnatus ad id, quod interest creditoris, non tenetur ad restitutionem fructuum supra vsurarum modum.

EGerat creditor hypothecaria aduersus tertium possessorem & obtinuerat; condemnato possessore in id omne quod creditoris interesset.[1] Cum creditor tanti sua interesse diceret, quanti essent fructus quos lite pendente possessor percepperat.[2] Senatus audiendum putauit possessorem, qui creditori offerret quantum in singulos annos vsurarum nomine pendere debitor ex conuentione debuisset, nempe quod licet plures essent fructus,[3] non tamen plures interesse videretur creditoris,[4] qui fructum superfluum in sortem computare, si haberet, cogeretur.[5] *Ita Senatus* 21. Martij 88.

1 Nam in actione hypothecaria fit condemnatio quanti interest creditoris, si res obligata non restituatur, *l si fundus 16. §. in vindicatione, l si inter 21. §. vlt. D. de pignor.*

2 Nimirum quia eos fructus percepisset ipse si moram passus non fuisset, *l Iulianus 17. §. 1. D de rei vindic.* iun. *& l praterea 20. eod. l illud quoque 40. de petit. hered.* quia quale quid est cum petitur tale dari debet, *l. 2. D de vsur.*

3 Quam scilicet faceret computatio legitimarum vsurarum ex conuentione debitarum.

4 *Arg. d. l si inter 21. §. vlt. D. de pignor.*

5 Certum enim est fructos pignoris in sortem imputari, præterquam si fit contracta antichresis, *l.1. 2.3. & pass. C. de pignor.act.* Videtur tamen hæc ratio tum bona esse cum agitur contra debitorem ipsum, non etiam si agatur contra possessorem, vt constat ex *d.l si inter, §. vlt. D. de pignor.*

DEFINITIO II.

Condemnatio ad id quod interest ob litis vexationem solet taxari moderata quantitate. Aliud est in eo quod interest actoris rem petitam suo tempore habuisse.

ETsi nemo ignorat quanti cuiusque interfit, vt nec sumptibus nec incommodis litis male vexetur, siue actor ille sit siue reus,[1] eo tamen iure vtimur, vt ex hac causa vix vlla vnquam fiat condemnatio,[2] præterquam si euidens calumnia doluſque condemnati detegatur.[3] Quo etiam casu, ne nouæ litis ex re iudicata nascatur occasio,[4] solet Senatus eodem iudicio, ac veluti breui manu pro arbitrio taxare quantitatem eo nomine debitam, eamque moderatissimam,[5] quia quatenus cuiusque interfit in facto non in iure consistit,[6] indeque sæpius euenit, vt probationum inopia id quod interest ad exiguam summam deducatur.[7] Aliud est cum de eo quæritur, quod actoris interest petitam rem suo tempore habuisse.[8] Nam si iure obligationis, siue ex natura iudicij bonæ fidei, quod accessionum præstationes admittit,[9] debeatur id quod interest, omnimodo deducendum est in condemnationem, & ex probationum fide æstimandum.[10] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Decembr. 1590.

1 *L. minoribus 6. D. de minor. l. penult. D. de liber. legat. l. 2. C. de administr. tutor.*

2 Id est, in id quod interest victoris.

3 Nec enim debet vnquam impunita manere calumnia si quando detegatur, vt neque dolus, *l procurator 11. in fin. D. de dolo mali exception. l. 1. §. 1. D. si mulier ventr. nom. calumn. caus. in poss. ess. dicet.*

4 Id enim semper agit Senatus quantum potest ne fiant de lite lites. Sicut ob hanc causam noluit prætor obligationes ex obligationibus fieri, *l. 4. § sit prætor, D. de re iudic. l. minor 40. in princ. D. de minor.*

5 Quomodo in obscuris semper sequimur quod minimum est, vt habet iuris regula, *l semper in obscuris 9. de reg. iur.*

6 *L. quatenus 24. eod. tit*

7 *L. vlt. D. de prætor. stipulat.*

8 Quo casu id quod interest præstatur tanquam causa, *l. illud quoque 40. C. de petit. hered l. præterea 20. D. de re iudic.*

9 *L. vsura 34. l. videamus 38 § penult. D. de vsur. l. socium 60. D. pro socio.*

10 Dummodo sit interesse intrinsecum, vt loquuntur, *l. § sterilis 21. §. cum per venditorem, D. de act. empt.* nec excedat duplum in casibus certis, *l. vnic. C. hoc tit.*

DEFINITIO III.

In eo quod interest non continetur æstimatio actionis adhuc competentis.

OB non tradita per te instrumenta censualia & emphyteuticaria, ex quibus potuissem laudimia & annuas pensitationes exigere, condemnatus es quanti mea interfuit.[1] Non quanti laudimia sunt veniet in condemnationem, tamersi paratus sim actionibus meis aduersus emphyteutas & possessores tibi cedere, sed quanti duntaxat mea interest, quod citius laudimia exigere non potuerim, si modo adhuc salua sit necdum per longissimi temporis præscriptionem exclusa eorum iurium persecutio.[2] Fere siquidem est, vt laudimia ipsa habere videar, qui actionem habeo ad ea persequenda.[3] Cui simile illud etiam est quod dici solet, nunquam permittendum mihi, vt contra te agere possim de pretio eius rei quam ipsam ab alio habere possim.[4] Sed neque in taxationem eius quod interest veniet, si quid extra rem impenderim, aut si quid damni passus sim extra rem, licet neque passurus fuerim, neque impensurus si confestim instrumenta tradidisses. Ea namque duntaxat vtilitas æstimanda est, quæ circa rem ipsam consistit.[5] *Ita Senatus* pro Ioanne Depra, contra R. D. Ioannem Baptistam Cauet, 3. Cal. April. 1593.

1 Quomodo condemnari solet ac debet quisquis non exhibet instrumenta, *l. 3. §. præterea, l penult. D. ad exhib. l. penult. D. de in lit. iur.*

2 Sic dicimus ob amissa litis acta non statim condemnandum eum, qui amisit id quod actoris interest, si alia acta noua fieri possint. Boer. *quæst. 15 num. 5.* Facit textus elegans *in l. qui tabulas 27. §. inde potest quari, D de furt.*

3 *Vulg. l. is qui actionem 15. de reg. iur. l. rem in bonis 52. D. de acquir. rer. domin.*

4 Bart. *in l si eum seruum, num. 3. D. de rebus credit.*

5 *L. si sterilis 21. §. cum per venditorem, D. de action. empt l. inter causas 26. §. non omnia, D. mandat.*

DEFINITIO IV.

Id quod interest potest nonnumquam excedere legitimum modum vsurarum.

EMens rem, cuius fruitionem difficilem & litiosam plenam fore prospiciat, si conuenerit vt in eum casum, quo habere sibi non liceat, præsentem sibi in singulos centenos aureos quatuordecim aurei, non tam in fraudem vsurarum legitimarum & centesimæ, quam ad taxationem eius quod interesse poterat,[1] eam quantitatem stipulatus videtur, ideoque pœnæ conuentæ petitionem habet,[2] si modo res empta talis sit, cuius reditus in alea & incerto positus tantam vtilitatem afferre possit:[3] non item si rei venditæ reditus certam sibique perpetuo constantem habeat æstimationem.[4] Finge enim domum esse venditam, cuius fructus non possit vsurarum quincuncium modum excedere.[5] Aliud sane dicendum erit, quantumuis eius quod interesse posset color quæsitus sit.[6] *Ita Senatus* in causa N. Gilet, contra Thomam Palluat D. de Iallamonde, Non. Iunij 1593.

1 Scilicet ex consilio Iureconsulti *in l. vltim. D. de prætor. stipulat.*

2 Quia non tam pro pœna hoc habendum est, quam pro taxatione iusti & legitimi interesse, vt loquuntur, *arg. l. vlt. l. obligationum fere 44. §. vlt. de oblig. & action.* iunct. *l pecunia 9. §. 1. D de vsur.*

3 Incertitudo enim & quanticatis & æstimationis fructuum hanc interpretationem & conuentionem facile admittit, *arg. l. oleo 23. C. de vsur. l. si ea pactione 14. eod.*

4 Qualem semper habet pecunia in republica bene constituta, *l. 3. de in lit. iur.*

5 Sic enim solent æstimari fructus bonorum immobilium ad ratam vsuræ quincuncis, ita vt vicesimo demum anno æquent sortem.

6 *Arg. d. l. si ea pactione 14. C. de vsur.*

DEFINITIO V.

Quid veniat in condemnationem & taxationem eius, quod interest emptoris conuenti per hypothecariam.

VEnditor eius rei, quæ creditoribus obligata fuerat, si ab emptore conueniatur ex stipulatione ad id quod interest,[1] condemnandus est in omne id, quod emptor ad inhibendam hypothecariam creditori soluere tam sortis, quam vsurarum cæterarumque accessionum nomine coactus fuit, quantacumque summa illa sit, cum tanti re vera interfit emptoris tantumque ei absit.[2] Neque audiendus erit venditor si obiiciat ex Iustiniani constitutione id quod interest excedere duplum non posse.[3] Duplum enim intelligendum est, quod ad sortem attinet, ac pecuniam quam

quam emptor numerauit.[4] Præsertim cum in venditoris potestate sit facere ne stipulatio committatur, neve teneatur in id quod interest ex ea causa, nimirum si quicquid debetur creditori hypothecariam exercenti præstare paratus sit.[5] Semper enim emptori habere licet rem obligatam, quæ non nisi pignoris iure vindicatur, oblato scilicet creditori eo omni quod debetur, cum accessionibus.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Paquier, contra N. Miege, 9. Calend. Iunij 1594.

1 Siquidem ex natura actionis ex empto tenetur venditor ad id omne, quod interest emptoris, cui rem habere non licet, *l. ex empto 11. D. de act. empt. l. si in vendicatione 60. D. de euict. l. si mancipium 34. §. vlt. ff. d.*

2 Nec enim potest inhiberi hypothecaria nisi offeratur & soluatur creditori totum quod ei debetur, & principalis debiti nomine & accessionem ita vt nec soluendo partem debiti possit pignus pro parte liberari, *l. in executione 85. §. penult. D. de verb. oblig. l. quandiu 6. C. de distr. pignor.*

3 *Ex l. vnic. C. hoc tit.*

4 Non autem de duplo pretij venditionis.

5 *L. cuilibet 35. D. de euict.*

6 Quia non est quærendum de iure possessoris soluto pignore, *l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit. l. 1. C. si antiq. credit. pign. vendit.*

DEFINITIO VI.

Qui condemnatus fuit ad id quod interest aduersarij potest in executione iudicati probare nihil interesse.

SEnatusconsulto condemnatus in id omne, quod aduersarij interesset, non prohibetur in executione iudicati probare nihil interfuisse aduersarij.[1] Nec quicquam ideo aduersus Senatusconsulti auctoritatem moliri videbitur,[2] quia condemnatio illa tacitam vtique conditionem semper habere intelligitur. Si modo interfit, quæ conditio facti est non iuris,[3] cum quatenus cuiusque interfit in facto consistat non in iure.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Empio, contra Ioannem Brunier, 15. Calend. Iul. 1595.

1 Quia scilicet non fuit pronunciatum quicquam interesse, cum de eo probando nondum quæreretur & ideo exceptio ista non impugnet iudicatum, vt sequitur in Defin.

2 Quod vtique non esset permittendum propter auctoritatem rerum iudicatarum, *l. seruo inuito 65. §. cum prætor. D. ad SC. Trebell.*

3 Et ideo probari debet, vnde fit vt probationum inopia sicut ad exiguam plerumque summam, ita & ad nullam quandoque res deducatur, *l. vlt. D. de prætor. stipulat.*

4 *L. quatenus 24. de reg. iur.*

DEFINITIO VII.

Iudex appellationis potest pronunciare de eo, quod cœpit interesse pendente appellatione, nisi appellatio fuerit deserta.

ETiam in causa appellationis potest peti quod actoris interest, si pendente appellatione emerserit, licet in prima instantia non fuerit petitum,[1] quia nec peti potuit.[2] Sed hoc ita si appellatio subsistat quæ causæ cognitionem ad iudicem appellationum deuoluerit.[3] Nam si appellatio deserta dicatur, cogitur iudex superior totam rem ad inferiorem remittere.[4] Inferior autem de hoc ipso cognoscet in executione iudicati, an damnorum quæ de nouo emerserunt rationem haberi oporteat.[5] *Ita Senatus* in causa procuratoris Sappin ex tempore in publico auditorio, 5. Id. Iul. 1595.

1 *L. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum 24. D. de appellat. l. tutor 41. D. de vsur.*

2 Prius enim est, vt quid debeatur, quam vt peti possit, *l. cedere diem 213. de verbor. significat. l. si pupillus 127. de verborum obligat.*

3 Appellatio enim aliqua esse debet, vt habeat vim suspensiuam & deuolutiuam, cum non entis nullæ sint qualitates, *vulg. iurib.*

4 Cum appellatio deserta habeatur pro numquam interposita, & per desertionem definat iudex appellationis vllam habere iurisdictionem. Guid. Pap. *quæst. 436. num. 17.* post Baldum ibi citatum.

5 Nam licet de eo nihil pronunciatum sit, tamen quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, *vulg. l. de aetate 11. §. ex causa, D. de interr. in iur. fac.* Regulariter tamen aliud est Pap. *in form. iens. diff. gloss. 1, num. 19.*

DEFINITIO VIII.

Etiam verus creditor si iniuriosam executionem fecerit potest condemnari ad id, quod interest veri debitoris. S. de eo casu moderatior taxatio facienda est.

VErus creditor, cum sententiam à Lugdunensi magistratu aduersus debitorem suum obtinuisset, quam non nisi consulto & permittente Senatu executioni mandari oportuerat,[1] præcipiti festinatione curauerat, vt executio fieret consulto quidem Senatu, sed tamen nondum ab eo data exequendi facultate.[2] Eamque ob causam pronunciauerat Senatus nullam & irritam executionem, condemnato præterea creditore in id omne quod interesset debitoris.[3] Placuit in taxando eo quod interesset magnam adhibendam cautionem & moderationem, quia vix esset, vt quicquam interesse videretur eius, qui reuera debitor fuisset.[4] Longeque aliud fore, si executionem illud nullam fecisset, quod pro indebito facta proponeretur.[5] Tum enim ei, qui iniuriosam executionem passus esset, omnimodo succurri oporteret, eiusque indemnitati consuli aduersus falsum creditorem.[6] At cum spreta est Senatus auctoritas, solius fere Principis interest & Reipublicæ,[7] non aduersarij. Itaque hoc casu deducenda est in condemnationem quantitas non solum certa, sed etiam moderata.[8] *Ita Senatus* in causa R. D. Claudij de la Couz Abbatis Ambroniacensis, & N. Ioannis Dionisi Cauet, Idib. Septembr. 1595.

1 Eo namque iure vtimur, vt extraneorum magistratuum sententiæ non possint apud nos mandari executioni, nisi ex permissione Senatus, quem & super hoc specialiter requisitum esse oportet. Iuxta not. *in l. à Diuo Pio 15. §. 1. D. de re iudic. & in l. si prator 75. D. de iudic.*

2 In quo magis videbatur spreta auctoritas Senatus. Quid enim fuerat adiisse Senatum, & tamen eius placitum non expectasse, *arg. l. si quis filio 6. §. eius cui deportatur, & §. quid tamen, D. de iniust. rupt.*

3 Quoties enim nulla & inualida est executio, condemnandus est actor in omne id, quod interest eius, contra quem fit executio, quia executio quæ non iure fit habet iniuriam, *l. iniuriarum 13. §. 1. à contr. sens. D. de iniur. l. 1. l. si vt proponis 6. & l. pen. C. de elect. rei iudic.*

4 Cum mora debitoris non soluentis dederit causam executioni, quam fieri necesse non fuisset si debitor soluisset, vt dixi ad *Defin. 3. num. 8. 3. de sentent. & interloc. omn. iudic.*

5 Nulla enim maior est nullitas executionis, quam si repetiatur executio facta pro indebito.

6 Cum etiamsi soluisset indebitum, tamen repetere hodie posset per condictionem, *l. 1. l. vlt. & tot. tit. D. de condict. indeb.*

7 *L. non est singulis 186. cum not. de reg. iur. not. in l. vnic. Cod. quand. lic. vnicuique sine iudic. se vindic.*

8 Quia & id, quod interest, vt plurimum per inopiam probationum ad exiguam summam deducitur, *l. vlt. D. de prætor. stipulat.*

TIT. XVII.

SI A NON COMPET. IVDIC.

DEFINITIO I.

Quantum interſit, an iudex incompetens dicatur, an vt ſuſpectus recuſetur.

INCOMPETENTIA iudicis oppoſita maiores vires habet ad impediendam cognitionem,[1] quam ſi iudex tantum ſuſpectus dicatur.[2] Ideoque & in cauſa appellationis poteſt obiici,[3] cum tamen eo tempore iudex recuſari non poſſit, ac ne in prima quidem inſtantia poſt litem conteſtatam,[4] niſi exinde ſuſpicionis cauſa noua emerſerit.[5] Et ratio diſſimilitudinis eſt, quia ipſum iuriſdictionis fundamentum obiectio incompetentiæ ſubuertit,[6] diciturque non immerito nullitas illa nullitatum, ſi à non competente iudice iuriſdictio exerceatur.[7] Recuſatio vero iuriſdictionis vinculum præſupponit,[8] cum is qui nullam in aliũ iuriſdictionem habet recuſari nec poſſit, nec debeat, ſed exercendæ duntaxat iuriſdictionis facultatem impedit.[9] Vnde illud etiam eſt, quod ſi plures rei eodem libello eademque actione conuenti ſint, licet tanquam vniuerſi non tanquam ſinguli, poſſit vel vnus ex iis incompetentem dicere iudicem etiam in quem cæteri omnes conſentiant,[10] quod in recuſando iudice non ſimiliter obſeruaretur.[11] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 5. ſupr. Ne quis in ſua cauſa iudic. vel ius dic.

1 *L.1. & vlt. & tot.tit. C ſi à non compet.iudic. iudicat.eſſe dicat.*

2 Quamuis non magis cogendus quis ſit coram ſuſpecto iudice litigare, quam coram incompetente, *Lapertiſſimi* 16.C. *de iudic.*

3 Felin.& alij *in cap inter monaſterium, num.*7.*&*10.*Extr. de re iudic.* Intellige tamen niſi ſcienter omiſſa ſit exceptio incompetentiæ, quo caſu videtur iuriſdictio adprobata & prorogata, ſecundum diſtinctionem Papienſ.*in form.declin iuriſd* in verb.*nec fuiſſe iudicem competentem, num.*4. Nimirum ſi ea iuriſdictio ſit prorogabilis, vt diſtinguit Apoſtill.*ad Papienſ vbi* ſ.ad verb *poſt ſententiam.*

4 Cum exceptiones omnes dilatoriæ, quales ſunt declinatoriæ debeant opponi ante litem conteſtatam, *l. exceptionem* 19.C.*de probat l fin C.de except.* Imo declinatoria debet opponi ante alias omnes dilatorias, ne alioqui videatur reus conſentiſſe in iudicem. Maſuer.ad Pap. *in form.declin.iuriſd. in verſ.coram vobis* ad verb. *Exceptiones declinatoriæ* Idem Pap. *ibid in verſ iudicem ſuſpectum.num.*7.*ex d.l apertiſſimi, & cap ſuſpicionis Extr.de offic.deleg.cap cum ſpecialis, & c.ſecundo requirit.*§.*fin. Extr.de appellat.*

5 Quæ enim de nouo emergunt nouo indigent auxilio, *vulg.l.de ætate* 11.§.*ex cauſa, de interrog.in iur fac.*

6 Et ideo reddit iudicium retro nullum & funditus eradicat iuriſdictionem ipſius iudicis, vt loquitur Maſuer. *ad dict. verb.exceptiones declinatoriæ.*

7 *d l.1 & tot tit.C ſi à non compet.iudic.*

8 Not.*in d l.apertiſſimi, & d cap ſuſpicionis.*

9 Siquidem recuſatio non minus ſuſpendit iuriſdictionem iudicis quam appellatio, vt notat Maſuer *ad d verſ coram vobis.* in verb. *exceptionem ſuſpicionis*, poſt Burſat. *conſil.*11.*poſt num.*11.*lib.*2. Sed illa ſemper manet differentia, quod incompetentia naſcitur ex defectu iuriſdictionis, ſuſpicio autem ex defectu amoris, vt ait Papienſ.*in d.verſ coram vobis* Incompetentia impugnat iuriſdictionem, Recuſatio autem ſolam perſonam iudicis.

10 Quia iuriſdictio ante omnia eſt fundanda, *l.*3. *C. de iuriſd l ſi idem* 11 *l.penult.& vlt.D.eod*

11 Ne ſcilicet continentia cauſæ diuideretur, *arg.l.nulli* 10. *C de iudic* Aliud eſſet ſi plures conuenti eſſent non tanquam vniuerſi, ſed tanquam ſinguli. Tunc enim obtineret quod dici ſolet 1 quod omnes tangit ab omnibus adprobari debere, *l ſer fundum* 11.*D.ruſtic prad.cum ſimilib.l vlt.C.de diuid.tutel.*

TIT. XVIII.

DE FRVCTIB. ET LIT. expenſ.

DEFINITIO I.

Condemnatio expenſarum etiam in correis eiuſdem criminis eſt perſonalis.

ETIAM cum ex delicto proficiſcitur condemnatio,[1] licet eadem plurium condemnandorum cauſa ſit, quod contingit quoties vnius delicti plures correi proponuntur,[2] ſic tamen fieri condemnationem oportet, quod ad litis ſumptus pertinet, vt pro ſua quiſque parte ſinguli mulctentur nec vnus pro alio condemnetur.[3]

1 Quo caſu fit odioſior cauſa reorum propter odium criminis, *l.Papinianus* 20.*D.de minor.l.*1.*C.vbi Senat.vel clariſſ.*

2 Vt in ſpecie *l ita vulneratus* 51 § *vlt.D ad leg.Aquil.*

3 Quia expenſarum condemnatio fit, non ob crimen, ſed ob litem, quæ ſine ſumptibus exerceri non poteſt, *l eum quem temere* 79.*D de iudic.l.qui ſolidum* 78 §.1.*de leg.*2. Ideoque dicimus expenſarum condemnationem ſemper eſſe perſonalem, id eſt, nunquam egredi debere perſonam condemnati. Not. *in l.*1. *C ſi plur.vna ſent fuer.condemn. l Paulus reſpondit eos* 43.*D.de re iudic.* Vide *Defin.*1.*ll tit.ſi plur.vna ſint.condemn fuer.*

DEFINITIO II.

Quonam caſu oblatio facta in iudicio poſſit purgare moram extraiudicialem, ad impediendam condemnationem expenſarum, ſiue in obligationem deducta ſint, ſiue non.

SI is à quo extra iudicium, & ante moram litem petitum eſt, quod ex contractu aliove obligationis iure dare debuerat, ſolutionem ſine cauſa diſtulerit,[1] tum ad iudicem vocatus ſtatim obtulerit, nullam expenſarum condemnationem pati debet,[2] quoniam iudicialis oblatio congruo tempore facta purgat ſatis moram extraiudicialem,[3] quod ad litis expenſas pertinet, licet non quod ad vſuras cæteraſque acceſſiones, ſi quæ forte ex mora debeantur,[4] aut ſi qua alia ratione iam cœperat creditoris intereſſe.[5] Perpetuo namque verum eſt indemnem præſtari debere quiſquis moram paſſus fuit.[6] At ſi non niſi poſt litem conteſtatam,[7] vel oppoſitas exceptiones declinatorias aut dilatorias,[8] debitor obtulerit, condemnandus erit in expenſas ante factas, illo etiam caſu, quo fructus aliæve acceſſiones à tempore duntaxat litis conteſtatæ debeantur.[9] Litis enim expenſæ non propter actionem, ſed propter temerariam litem inferuntur.[10] Niſi forte proponas iure actionis deberi quod in obligationem, vt plerumque fit, ſint deductæ.[11] Tunc enim omnimodo veniunt in condemnationem, tametſi mora nulla aut in iudicio, aut extra iudicium facta ſit, ſibique imputare debitor debet, cur non vltro ſoluerit priuſquam à creditore conueniretur.[12] Cum vero ſolo iudicis officio expenſæ petuntur, ſolam eam moram inſpicimus, quæ in iudicio facta eſt. Quoniam ſicut futuri temporis tractatus ad iudicis officium nil pertinet,[13] ita nec eius, quod litem præceſſit.[14] *Ita Senatus* 3.Non.Nouemb.1588.

1 Quo caſu proculdubio mora per eum contracta intelligitur, *l.mora* 32.*D.de vſur.* iunct.*l ſecundum* 21.*& ſeqq.eod.*

2 Quaſi præcedentem moram extraiudicialem iudiciali oblatione purgauerit, & purgando conſtituerit creditorem ipſam

ipsum in mora. Posteriore enim mora semper nocet, *l. qui decem 72. in princ. & §. 1. D. de solut.*

3 *Arg. l. si rem alienam 9. §. vlt. D de pignor. act.*

4 *L. si per te 9. & l. acceptam 19. C. de usur.*

5 Nec enim purgatio morae admittitur postquam cœpit interesse, *l. etsi post tres 8. D. si quis caution. l. si ita quis 135. §. Seia, D. de verb obligat.*

6 Quoniam sua cuique mora nocere debet non alteri, *l. in condemnatione 173. §. unicuique, de reg iur.* nisi quod mora debitoris nocet etiam fideiussori, *l. mora 88. de verb. oblig.*

7 Quae semper malam fidem inducit, *l. sed etsi lege 25. §. si ante, D. de petit. hered.*

8 Paria enim sunt contestari & fugere contestationem.

9 Quod plerumque euenit, maxime in iudiciis strictis, *l. 2. l. videamus 38. §. si actionem, D. de usur.*

10 *L. eum quem temere 79. D. de iudic. l. qui solidum 78. §. 1. de legat. 2.*

11 Exemplo eius quod de usuris scriptum est *in l. usura 121. de verbor signific. & in l. qui per collusionem 49. §. 1. D. de action. empt.*

12 Not. *ad l. terminato 3. C. hoc tit.*

13 *L. 1. §. 1. vers. Paulus notat. D. de usur l. non potest 23. D. de iudic.*

14 Intellige eam de expensis litis agitur. Nam quod ad usuras & alias accessiones pertinet etiam praeteriti temporis rationem habere iudex & potest & debet, *d. l. qui per collusionem, §. 1. l. quaero 54. D. locat.* Iunge *Defin 21 & 67 j.*

DEFINITIO III.

Finita lite siue per sententiam, siue per transactionem possunt adhuc peti expensa litis, si fuit in obligatione, secus si tantum officio iudicis debebantur.

LItis expensae per sententiam adiudicatae creditori si ex conuentione debebantur, & ius & ordinem pignoris accipiunt ab eo die quo principalis debiti obligatio contracta est.[1] Sin vero cum in obligatione non essent officio tantum iudicis praestandae sunt, licet accessorij iure censeantur, non tamen principalis debiti ius sequuntur in causa pignoris, sed ab eo duntaxat tempore, quo iudicati executio fit,[2] per capionem secutam pignus pro iis constitutum intelligitur.[3] Proinde si alius creditor medio tempore & ante iudicati executionem interuenerit, qui de pignore sibi cauerit, frustra verebitur ne pignoris controuersiam ab anteriore creditore impensarum nomine patiatur.[4] Eadem distinctio necessaria est, cum quaeritur, an post transactionem de principali negotio interpositam aut solutam sortem quae petebatur supersit petitio impensarum. Nam si in obligatione fuerunt earum petitio supereset, non item si officio tantum iudicis praestari debuerunt.[5] Sed & illud obseruandum est iustam litigandi causam, quae ab expensarum condemnatione solet excusare,[6] non tamen efficere posse quo minus ad omnes litis expensas condemnandus sit debitor, cum in stipulationem deductae fuerunt,[7] non magis quam vt ex principali summa, quae in obligatione est quicquam minuatur.[8] Porro in stipulationem deductae tum demum videntur, cum de iis expressim actum est.[9] Nam si damnorum duntaxat mentio facta sit, & eius, quod creditoris interesset, nulla pro expensis litis obligatio pignoris inducetur.[10] *Ita Senatus* 7. Id. Nouembr. 1588. & in causa Joannis Guibourg, & Claudij Castellani, 4. Cal. Jul. 1591.

1 *L. Lucius 18. D. qui potior in pign hab.* Accessorium enim sequitur suum principale, vt est in regula iuris pontificij, *cap. accessorium, de reg. iur. in 6.*

2 Nempe quia non ex contractu debentur, sed ex iudicato, quod nullam habet hypothecam ex se, sed tantum actionem personalem, *l. actori 8. C. de reb. cred.*

3 *L. à Diuo Pio 15. §. in venditione, §. si pignora, & pass. D. de re iudic.* Pignus enim iudiciale per capionem constituitur, *l. 1. & tot. tit. C. si in caus. iudic. pign capt sit.* Praetorium vero ex quo venitur est in possessionem, *l. non est mirum 26. §. 1. D. de pignor. act.*

4 Vide Bald. & DD. *ad l. terminato 3. C. hoc tit.* Francisc. Marc. *dec. 395.*

5 Papiens. *in form. libell. a reali in vers. & expensis praesentis causae, num. 6.* Negat *in tract. de pignor.* Apoth. *ad Gaill. Pap. quae, l. 55.* vbi dicitur aliquas expensas non esse in obligatione neque officio iudicis deberi, sed tamen iure actionis peti posse, quales ea sunt quae debentur ex contumacia, quas placet peti posse actione in factum *ex l. 1. D. si quis ius dicent non obtemp.* Quo exemplo sunt qui idem putant de expensis quibus puniter temeritas & negligentia appellantis, quae possint peti condictione *ex cap. reprehensibilis, de appell.* & sic iure actionis, vt notat Masuer. *ad Papiens. vbi s. ad dict. num 9.* in verb. *possint peti.* Illud tamen constat, expensas quae iure actionis debentur posse peti etiam post sententiam, vt sentit dict. Apostill. *ex l. 3. § si rem, de leg. 3.* & Masuer. vbi supr. ex Rolland. à Vall. *consil. 62. num. 16. vol. 4.*

6 *L. qui solidum 78. §. 1.* vbi Bart. & alij, *de legat. 2.*

7 Ias. *ad l. proteranduin, § fin. C. de iud.* Idem *ad l. 1. col. 5. D. de edend.* Dec. *ad l. edita, in fin. nu. 97. C. eod.* Rom. *sing. 342.* Abb. *in cap. in nostra, de iniur.*

8 Nemo enim ob id minus debet quod soluere sit paratus, *l. si debitori 21. D. de iudic.*

9 Ea enim est natura stipulationum omnium, quia sunt stricti iuris, *l. quicquid adstringendae 99. de verb oblig.*

10 Aliud enim est de damnis loqui, aliud vero de expensis; vt tractant Ias. Dec. Rom. & Abbas in locis supra citatis. Vide tamen *l. sancimus 25. C. de iudic.*

DEFINITIO IV.

Victus non debet ad expensas condemnari victori, cui aliquid imputari potest.

IMputandum est ei, qui tanquam debitoris debitor conuentus à creditore creditoris sui diu secum litigari passus est priusquam proferret instrumentum solutionis.[1] Itaque si statim post factam instrumenti editionem creditor à lite discedat, aequum est ita ferri pro reo sententiam, vt tamen litis expensas non consequatur.[2] Imo vero si manifestior debitoris dolus appareat, in expensas omnes condemnandus est.[3] Neque hoc casu obiici potest creditori, cur non diligentior fuerit in inquirendo an debitor adhuc ille esset quem conueniebat. Sufficit enim, vt debitorem aliquando fuisse constet.[4] Solutionem namque postea subsecutam diuinare nec potuit nec debuit.[5] *Ita Senatus* ex tempore 16. Cal. Ian. 1589.

1 *Extit. C. quand. credit. debitorem sui debitoris conuen. poss. l. nomen 4. C. quae res pignor.*

2 Cum ei incumbat onus probandi qui allegat solutionem, *l. 1. C. de probat.* Est enim facti, *l. consilio 9. §. vlt. de curat. furios.* alieni autem facti ignorantia semper probabilis est, *l. vlt. D. pro suo.*

3 Non enim ratione victoriae debentur expensae litis victori, sed ob temeritatem victi ex regula iuris pontificij, de qua *in c. victus victori, cum ibi not. de reg. iur. in 6.* Hic autem nulla est temeritas aut culpa actoris, qui statim destitit, nec voluit in lite improba perseuerare, *l. destitisse 10.* & ibi Bart. *D. de iudic.*

4 Puta si dolo malo distulit editionem instrumenti, quod citius edere potuisset, *cap. exceptionem,* vbi Dec. *D. de except.* Imbert. *in Instit. forens.*

5 Siquidem qui semel fuit debitor, semper praesumitur debitor, nisi probetur liberatus, cum obligatio legitime contracta non nisi certis & legitimis modis dissoluatur, *l. obligationum fere 44. §. placet, D. de oblig. & act.*

6 Quae, vt diximus, facti est, *d. l. consilio 9. §. vlt. D. de curat. furios. dict. l. 1. C. de prob.* Iunct. *l. 4. §. illa etiam quaestio, D. de dolo mali except. l. si putatur 31. in fin. ad leg. Aquil. l. si fideiussor 29 §. si cum debitor, D. mandat.*

DEFINITIO V.

Pro expensis consentiente procuratore taxatis permittenda est executio, pendente appellatione, idque per modum prouisionis, oblata satisdatione.

SI litis expensae praesentibus & consentientibus procuratoribus taxatae sint, & à taxatione postea

appelletur,[1] placet non posse appellationem facere, quo minus pro articulis, quorum ratione appellatum non est, præcisa fiat executio, ac si appellatum non esset.[2] pro aliis vero, prouisionalis:[3] præstita tamen per victorem satisdatione.[4] *Ita Senatus* generali Senatusconsulto, & alio extemporaneo, quod pronunciatum est 16. Cal. Jan. 1588.

1 Appellari enim posse constat. *l. ab executore.* vbi Bart. *D. de appellat. cuser eo.* vbi Innocent *Extr. quod met. caus.* Papiens. *in form. libell. ad veal in vers. & expensis præterea, causa, num* 8.

2 Tot enim videntur esse sententiæ, quot sunt capita, cum aliud ab alio non pendeat, nec vna species cæteris cohæreat, vt loquitur Modestinus *in l. etiamsi* 29 § 1. *D. de minor. l. scire debemus* 29 *de verb. oblig. l. quod dicitur* 32. *D. de cond. & demonst.*

3 Propter eam enim præstitum à procuratore, cuius factum interim præstari æquum est, etiamsi impetratum sit rescriptum ad litis audiendum consensum procuratoris, quas nos literas *de defensum* appellamus. In Gallia, vt audio, huiusmodi appellationes non admittuntur.

4 Secundum ea, quæ dixi *Defin. 2. supr. de sent. & interlocut. eius. ind.*

DEFINITIO VI.

Contumaciam aduersarij non potest accusare is, qui ad diem non venit, nec ratum habere factum falsi procuratoris.

SI falsus procurator pro te contra me iudicio adfuerit, ego verò abfuerim, non potest ferri pro te sententia,[1] nec si tu procuratoris factum postea ratum habueris, siue ante siue post sententiam.[2] Si non à tempore secutæ ratihabitionis fiam ex integro contumax, quia non possum videri contumax fuisse, cum tu rite à debito tempore ad iudicium ipse non veneris.[3] Proinde nec expensas vllas tibi refundere cogendus ero.[4] At potius cum ambo contumaces fuerimus, mutua compensatione vtramque contumaciam tolli æquum est.[5] *Ita Senatus* ex tempore Prid. Id. Ian. 1589. Iunge Defin. 8. de iudic.

1 Quia nec tu potes videri præsens, qui iudicio non adest, neque per teipsum, neque per procuratorem. Quod enim dicitur posse etiam absentem vincere, si bonam causam habeat, tunc verum est, cum altera pars adest, non cum vterque absens est, *l. 1. C. quomodo & quand. iud. l. properandum* 13. §. *cum autem eremodicium. C. de iudic. & post.* 73 *D. eod.*

2 Ne sit in potestate tua facere, vt pro te valeat sententia, quæ non posset te inuito valere contra te, Not. *ad l. licet* 24. *C. de procur.* Nam vtique si velles ratum habere factum falsi procuratoris, in tui præiudicium posses, *l.* 3. § *falsum procurator, D. rat. rem hab.*

3 Nemo enim potest alteri obiicere crimen, quod illi ipsi possit obiici, nec culpam, in cuius ipse incurrerit reprehensionem *d. l. & post* 75. §. *quod si is qui, D. de iud. l. si plures* 38. §. *vlt. D. de admin. tut.*

4 Quarum scilicet refusio non nisi propter contumaciam deberi potest, *d. l. properandum*, §. *huiusmodi autem, & seq. C. de iudic.* iunct. *l. sancimus* 15 *eod.*

5 Quomodo & alias plerumque accidit, vt paria delicta mutua compensatione tollantur *l. viro* 39. §. *cum mulier* 47. *D. solut. matr. l. vlt.* §. *pen. D. de eo, per quem fact. erit.*

DEFINITIO VII.

Heres cum beneficio legis condemnandus est proprio nomine ad expensas litis, quam temere vel instituit vel suscepit.

HEres, qui legis & inuentarij beneficium implorauit, si litem aliquam temere vel instituerit, vel susceperit, vel malè prouocauerit, condemnandus est in expensas proprio nomine,[1] nec audiri debet, si petat, aut consentiat, vt victori ex rebus hereditariis satisfiat,[2] ne ex heredis facto & culpa deterior fiat conditio creditorum & legitariorum,[3] quorum interest hereditatem, quæ heredi ipsi iam suspecta est, nullo modo imminui.[4] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Jan. 1589.

1 Sic enim debet imputare, qui male ac temere litigauerit, *vulg. l. eum quem temere* 79. *D. de iud.* cum bonam fidem agnoscere non prohiberetur, *l. quoties* 9. §. *sicut, D. de admin. tutor.* iunct. *l. vlt.* § *etsi præfatam, C. de iur. delib.*

2 Eo scilicet prætexto, quod non suo nomine, sed quasi heres cum beneficio legis & inuentarij litigauerit, & ita pro ipsa quodammodo hereditate.

3 Omnibus enim modis agere debemus, quantumuis possumus, ne vnius conditio per alium deterior fiat, *l. 1. D. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. non debet alteri* 74. *de regul. iur.*

4 Non enim soluendo est hereditas, quæ inuenit quidem heredem, sed cum beneficio inuentarij, cum is non teneatur supra vires hereditarias, *d. l. vlt. C. de iur. delib.* iunct. *l. qua dotis* 33. *D. solut. matrim. l. libertas* 30. *D. de bon. libert.*

DEFINITIO VIII.

Condemnatus etiam ex causa criminis an & quando possit pro expensis litis in carcere retineri?

OB crimen condemnatus ad pœnam pecuniariam, & quod est consequens ad expensas litis,[1] si pœnam soluerit, eximi carceribus debet, nec pro solis expensis retineri potest, siue iniustor iudex fuerit, qui sententiam tulerit, à qua proinde liceat appellare:[2] siue Senatusconsulto lis decisa sit, factaque à relatore expensarum taxatio. An quod minus fauorabilis sit impensarum litis, quam ipsius pœnæ persecutio[3]? Minime. Sed quia sumptum condemnatio etiam cum de crimine actum est, non tam propter crimen, quàm propter litem infligitur.[4] Vnde illud quoque receptum est, vt bonis cedere condemnatus possit ad eludendam sumptuum condemnationem,[5] qui pro indicta pœna pecuniaria ad id beneficium admitti non posset.[6] Denique quod ad litis sumptus attinet, nihil interest, an ciuiliter actum sit an criminaliter.[7] Atqui, inquies, etiam cum ciuiliter actum est, nemo dubitat, quin ex iudicato pro expensis quoque litis nascatur ciuilis actio, cuius potestate fit, vt, qui succubuit, si expensas non soluat, detrudi possit in carceres. Cur non ergo multo magis in carceribus retineri?[8] Verum non tam facile pro litis sumptibus carceres pati quis cogitur, sed ita demum, si sine causa in soluendis iis moram faciat, ob idque iudex idipsum permittat, vt iudicato pareatur.[9] Nam si speciale iudicis iussum non interueniat non sufficit ex sese iudicati actio ad hoc, vt condemnatus in carceres detrudatur.[10] Iusta vero causa esse potest non soluendarum expensarum, si à taxatione appellatum sit.[11] Igitur condemnato, qui iudicati tempore in carceribus ob crimen reperitur, prodesse ea ratio debebit, etiamsi non appellauerit, quia sufficiet quod appellare possit,[12] ne alioqui metu longioris carceris appellare prohibeatur, & à communis remedij auxilio summoueatur.[13] Proinde si proponas nondum factam expensarum taxationem, multo magis admittendum erit condemnatum eximi carceribus debere.[14] Sed ea tamen lege, vt ante omnia satisdet se quicquid eo nomine taxatum & debitum fuerit soluturum post mensem aliudve tempus iudicis arbitrio statuendum & à die factæ taxationis numerandum.[15] Quæres beneficium appellationis non excludet. Habet enim ea satisdatio tacitam conditionem, si à taxatione non erit appellatum,[16] quandoquidem nec taxatum videri potest, quod adhuc propter appellationem incertum est, an debeatur.[17] Ita fit, vt condemnatus deterioris sit conditionis ante factam taxationem, quam si iam facta esset, cum si facta esset, nulla satisdatione oneraretur. Nimirum, quia post factam taxationem nihil agendum superest,

pereſt, niſi vt vel ſoluatur, vel appelletur, [11] cum iam inde ab eo tempore nata ſit appellandi cauſa, ſi appellare quis velit. Itaque qui tam ſatisdaret ſe ſoluturum, taxationi proculdubio acquieſceret, ſicque ſibi ipſi eriperet beneficium appellationis; [12] quod non ſimiliter euenit, cum ante taxationem factam ſatisdatio præſtatur, [13] & cuius præſtandæ ratio illa ſubeſt, ne qui carceris tædio diligentior futurus eſſet ad ſoluendum, [14] eo tantum conſilio videatur liberari velle, vt poſtmodum per contumaciam iudicatum eludat. [15] *Ita Senatus* in relationibus libellorum. Prid. Cal. Febr. 1589.

1 Nunquam enim condemnationem expenſarum poteſt effugere is, qui etiam pecuniariam pœnam meretur, ne minore pœna careat, qui maiore dignus eſt, *arg. l. cui pacto 5. D. de ſerv. export.* Iunge *Deſin.* 48. & 16. ĵ.

2 Nam ab inferiore iudice ad ſuperiorem appellatur, *l. 1. & tot. tit. D. quis & à quo appell.*

3 Actio enim quæ ad ſumptus repetendos competit rei perſecutoria eſt, pœna vero nihil niſi vindicta eſt *l. ſeruus 7.* iunct. *§. vlt. l. præced. D. de ſerv. export.*

4 Adeo, vt plerumque ad expenſas condemnetur etiam is, cui nulla pœna infligatur. Nempe ſi iuſta fuerit cauſa inquirendi de crimine.

5 Ioann. Papon. *lib.* 10. *ſyntagm. tit.* 10. *De ceſſion de biens*, 5. 6. quamuis videatur pugnare quod idem ſcribit *in* §. 11. *eod. tit.*

6 Cum is qui non habet in ære debeat luere in corpore *l. vlt. D. de in ius voc. l.* 1. §. *generaliter, D. de pœn.* ſcilicet niſi pœna ſit modica. Papon. *in ſyntagm. lib.* 24 *tit.* 10. §. 10. *& ſeq. & d. lib.* 10. *tit.* 10. §. 4.

7 Bart. *in l. ſolent, de alim leg.* quem refert & ſequitur Papon. *lib.* 8 *ſyntagm tit.* 8.

8 *Arg. l. ſi neceſſarius* 8. *in princ. D de pignor. act.* Guid. Pap. qui ita de conſuetudine ſeruari teſtatur *quæſt.* 448.

9 Inanis enim eſſet condemnatio, quæ non mandaretur executioni. *l. pen. C. de exec. rei iudic.*

10 Parit enim res iudicata perſonalem tantum actionem. *l. actori* 8. *C. de reb. cred.*

11 Quia appellatio extinguit iudicatum. *L.* 1. §. *vltim. ad SC. Turpill.*

12 *Sic in l. & poſt rem 7. D. de tranſact.*

13 *Arg. l.* 2. §. *penult. D. de iudic. l.* 1. § *qua eneranda. D. quar. rer. act. non det. l pen. D. de furt.* iunct. *l.* 3. §. *falſus procurator. D. rat. rem haber.*

14 Siquidem quandiu taxatio facta non eſt, neſciri poteſt quid & quantum debeatur. In quem autem ſit permitti incarcerationem pro debito non liquido, ne non ſit in poteſtate incarcerati, vt ſe ſoluendo liberet.

15 Sic enim præſtari ſolet ſatisdatio pro non liquidis. *l ſtatuliber rationem 5. D. de ſtatulib. l* 1. *& tot. tit. D. ſi cui plus quam per leg. Falcid.*

16 Quaſi promiſſa ſolutione eius, quod debitum eſſe conſtiterit, *vt in l. qui Roma* 122. §. *Agerius. de verb oblig.*

17 *Arg l Manio* 41. §. 1. *de legat.* 2. vbi taxata quantitas opponitur incertæ quantitati.

18 Adde, vel petatur ad ſoluendum tempus quod iudicaris dare ſolet. *l. vlt. C. de vſur rei iudic. l. ſi debitori* 21. *D. de iud. l. cum multi* 16. §. 1. *D de compenſ.*

19 Sicut & qui petit dilationem ad ſoluendum, *l. ad ſolutionem 4. C. de re iudic.* Niſi ſatisdatio referretur ad taxationem ab appellationis iudice faciendam. *Deſin.* 52. ĵ.

20 Quo ſcilicet tempore nulladum poteſt nata eſſe cauſa appellandi.

21 *Arg. l is cui 5. in princ. D vt in poſſeſſ. legat.*

22 Fiduciæ ſuæ inopiæ, vt *in l. ſi quis iniuriam* 35. *D de iniur l* 2. § *generaliter. D. de pœn. l. nam si nullam* 6. *D. de dolo.* Iunge *Deſin* 48. & 52. ĵ.

DEFINITIO IX.

Emolumentum pro iudicato quantum debeatur ſi actor pro parte obtinuerit, & pro parte ſuccubuerit.

CVm mille tanquam tibi debita peteres, pronunciauit iudex quadraginta duntaxat deberi, & à reſidui petitione te ſummouit. Placet, non totius ſummæ, quæ petita fuerat, emolumentum, vt vocant, te debere, ſed vel eius tantum quantitatis, quæ tibi adiudicata eſt, vel eius à cuius petitione cecidiſti, prout is elegerit, cui tributum illud, quod pro iudicato penditur, ſoluendum eſt. *Ita Senatus* pro D. Margareta de la Chambre, 6. Id. Febr 1589.

1 Tributum illud eſt quod pro iudicato penditur vel Principi, vel ei qui hac parte ius habet à Principe, vt ſequitur in Definitione. Doctores noſtri vocant aliquando gabellam iudicati.

2 Non enim poteſt vno eodemque iure cenſeri quantitas, quæ per ſententiam diuiſa fuit.

3 Etſi enim ſolet in alternatiuis electio eſſe debitoris, vt eſt in regula Iuris pontificij, *& in l. plerumque* 10. §. *vltim. D. de iur. dot.* hoc tamen caſu aliud eſt, quia tributum iſtud debetur pro iudicato, quod pronunciatur in inuitum, ſiue actor ille ſit, ſiue reus. Eligere ergo debet an adiudicationis emolumentum velit petere an repulſionis. Vtrumque enim non poteſt. Idemque eſt ſi condemnatus ſit quis tertius, qui maiorem quantitatem ſibi debitam contendebat contra creditorem minoris quantitatis, qui in alia inſtantia iam vicerat. Debetur enim emolumentum alterutrius quantitatis, aut eius quæ ab actore aut quæ à condemnato petita fuerat. *Ita Senatus* in ea cauſa de qua in *Deſin.* 24 *num* 2. ĵ.

DEFINITIO X.

Nullum debetur emolumentum pro pecunia, quam reſtituere iuſſus eſt is, qui egit pignoratitia.

PEcuniæ quam debitor agens pignoratitia creditori reſtituere iuſſus eſt emolumentum tribuitúmve pro iudicato nullum debetur, [1] quia non poteſt videri iudex eam adiudicare quantitatem, quam debitor offert offerteque cogitur ex natura inſtitutæ actionis. [2] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nec enim debetur niſi propter adiudicationem, aut petitionis repulſionem, vt conſtat ex vetere ſtatuto Sabaudiæ.

2 Nec enim pignoratitia competit, niſi ſoluto prius pet debitorem omni eo, quod debebatur. *l ſi rem 9. §. omnis pecuniæ & paſſ. D. de pignor. act.*

DEFINITIO XI.

Non poteſt conuerti appellatio in interceſſionem etiam ex reſcripto Principis citra refuſionem expenſarum.

SÆpius dubitatum eſt, an, ſi ex reſcripto Principis appellatio perperam interiecta conuertatur in interceſſionem, condemnandus ſit impetrans, vt & aduerſario expenſas litis ſarciat, & temeratiæ appellationis pœnam fiſco pendat? [1] Nimirum ſi eo tempore reſcriptum impetretur, quo non liceat impune ab appellatione diſcedere, id eſt, poſt decem dies ex quo fuit interpoſita. [2] Nec defuerunt qui dicerent beneficium Principis neque ipſi Principi, neque collitigatori fraudi eſſe debere. [3] Aliis contra placebat nō magis condemnati debere ad pœnam aut impenſas litis impetrantem hunc, quam qui reſcriptum impetraret ad appellationem proſequendam, quæ non ſuo tempore introducta eſſet. [4] Placet media ſententia, vt pœna quæ temere appellantibus infligitur beneficio Principis remiſſa intelligatur; expēſarum autem condemnatio ita demum facienda ſit, ſi quid impenſum ſit propter appellationem, quod ad nouam interceſſionis agitandæ cauſam nihil faciat.

1 Nam & mulcta irroganda eſt & condemnatio expenſarum in pœnam temeratiæ litis *cap. reprehenſibilis. Extr. de appellat.*

2 Nam intra decendium licet reſilire ab appellatione, poſtea non licet, niſi literis à Principe impetratis; quas vocant *d'anéantiſſement.*

3 *Arg. l. Paulus notat 8. de prætor. ſtipul. l.* 4. *C. de emancip. liber.*

4 Qua caſu certum eſt, nullam mulctam nec expenſarum condemnationem irrogari ei, qui impetrauit literas, quas vocant *de iſſicé.*

DEFINITIO XII.

An & quando distinguendæ sint expensæ litis motæ super desertione appellationis ab expensis litis appellatoriæ?

SI super desertione nihil pronunciatum sit, sed, vt plerumque fit,[1] ad pœnam desertionis remittendam de causa appellationis cognitum hac præfatione *sans s'arrester à la desertion*, condemnato appellatore in expensas litis appellatoriæ;[2] Placet omnes omnino litis expensas in condemnationem deductas videri, etiam eas quæ propter causam desertionis factæ fuerunt. Nam & hæ ad causam appellationis pertinent, cum nec sine appellatione de desertione vnquam quæsitum fuisset.[3] Aliud erit si proponas super ipsa desertione pronunciatum, nimirum desertam appellationem non fuisse.[4] Distinguendæ siquidem erunt hoc casu expensæ desertionis ab expensis litis appellatoriæ, vt qui in has tantum condemnatus est, illas non debeat.[5] *Ita Senatus* 5. Cal. Decembr. 1589.

1 Scilicet à Senatu. Vix enim est, vt iudex inferior ita pronunciare possit. Sed quemadmodum cogitur pronunciare an primus iudex bene vel male pronunciauerit, ita & an appellatio deserta sit, necne.

2 Ad quas vtique debet condemnari si nullam habuit iustam grauaminis causam, *cap reprehensibilis. Extr de appellat.* Vnica enim causa grauaminis sufficeret. *l. appellanti* 13. §. 1. D. *eod.*

3 Prius enim est, vt sit aliqua appellatio, quam vt possit disputari, an sit deserta. Nec potest negari quin appellatio interposita causam dederit sumptibus ob quæstionem de desertione factis.

4 Repellendo scilicet à sua petitione actorem, qui impetrauit literas, quas desertionis vocant, ad hoc vt appellatio deserta pronunciaretur.

5 Ob hoc enim dicimus sententiam quamlibet esse stricti iuris, maxime vero eam quæ sit cõdemnatoria, quia postquam iudicatum est nihil aliud inquiritur nisi quid & quantum deductum sit in condemnationem. *l. si fundus* 16. § *si pluris. D. de pignor.*

DEFINITIO XIII.

Impetratio rescripti aduersus peremptionem instantiæ nulla sumptuum refusione onerat impetrantem.

QVi rescriptum Principis impetrauit aduersus peremptionem instantiæ,[1] litis expensas refundere non cogitur, quas vtique sarcire cogeretur, si ad nouam instantiam veniendum esset vetere perempta.[2] Facit enim rescripti auctoritas, vt peremptionis, quæ ex solo temporis lapsu inducebatur, nulla sit habenda ratio, vtque acta totius instantiæ prosint, & consequenter, vt ratione expensarum nihil prorsus interfit litigatorum.[3] *Ita Senatus* ex tempore 3. Non. Decembr. 1589.

1 Ad hoc scilicet, vt instantia quæ reuera fuit peremta perinde habeatur ac si peremta non esset.

2 Quia eo casu prioris instantiæ acta nihil prodessent, & acta agere oporteret. Et ita essent inanes sumptus ante facti.

3 Quibus necesse omnino fuit, vt eas impensas facerent, sine quibus litigari non potest. *l. minoribus* 6. *D. de minor. l.* 3. §. *si rem de leg.* 3. *l. pen. D. de liberat. legat.*

DEFINITIO XIV.

Qui condemnatur ob probationes ex officio iudicis factas, ad eos solos sumptus condemnari debet, qui facti sunt post nouas testationes publicatas.

CVm, vt plerumque fit, æquis in contrarium probationibus certatum est,[1] si iudex quod facere cogitur, ex officio veritatis habendæ gratia de facto inquirat,[2] tum ex nouis probationibus sententiam ferat, non ad alios sumptus condemnari debet is, qui vincitur, quam qui facti sint post nouas testationes publicatas.[3] Etsi enim dici solet, posteriorem moram dolumque nocere,[4] nihil tamen imputari potest ei, qui suis confidens probationibus expectauit sententiam iudicis, in cuius solius arbitrio fuit videre, quanta nouis testibus ex officio auditis fides adhiberi deberet. Quandoquidem, vt vulgo iactari solet, non testimonijs credendum est, sed testibus.[5] *Ita Senatus* pro Benedicto Bossion, contra Claudium Morel, 12. Cal. Iunij 1590.

1 Quo casu dicitur lis dubia *in l. admonendi* 31. *D. de iureiur. l. in bona fidei* 3. *C. eod. cap. vlt. Extr. eod tit.*

2 Audiendo ex officio nouos testes, quod quando fieri possit, vide apud Papiens. *in form. libell. act real. in vers. quatenus ex officio vestro. nu.* 8. *vers. sed quia dixi.*

3 Quia non tam communi, quam speciali iure vincitur, & ideo dignior est cui succurratur, vt dici solet de eo, qui vincitur ex aduersarij iureiurando, de quo scripsi *in tit. De reb. cred. & iureiur.*

4 *L. qui decem* 72. *in princ. &* §. 1. *D. de solut. l. desitisse.* & ibi Bart. *D. de iudic.*

5 *L.* 3. § *ideoque. & §. idem Diuus Hadrianus. D. de testib.*

DEFINITIO XV.

Quomodo accipiendum sit priuilegium, quod habent Senatores, de tributo iudicati non pendendo.

SEnatores itemque Rationales, & alij si qui sunt, qui ex priuilegio ius habent,[1] ne quicquam ex iudicati nomine pendere cogantur, si expensarum in litem factarum adiudicationem obtinuerint, non possunt eo prætextu ab aduersario tributum iudicati repetere, quod ipsi non soluerint. Ob eam namque causam habent priuilegium, ne damnum sentiant,[2] non vt obtentu priuilegij ex aliena iactura lucrum consequantur.[3] *Ita Senatus* contra Claudium de la Couz Senatorem Abbatem d'Ambournay, 10. Cal. Iunij 1590. & iam antea contra D. de la Fontaine magistrum computorum.

1 Aut potius ex conuentione cum huiusmodi tributorum conductoribus inita. Nam citra conuentionem neque Senatores neque Rationales tale vllum priuilegium habent, at neque Marchiones, neque ipsi etiam Torquati Equites. Potest tamen hoc priuilegium dici, cum per huiusmodi conuentionem fiat, vt tanto minor conductionis merces ærario inferatur. Quæ res cum sit Principi damnosa, non esset ferenda, nisi fieret Principe consentiente & Senatoribus suis ac Rationalibus plus quam cæteris fauente, vt hoc illi habeant in partem honoris & honorarij.

2 Id est, vt tanto minus grauentur, siue vincant, siue vincantur. Nam neque expensarum adiudicatio fit victori, nisi ne alioquin eueniat, vt moretur in damno, *l properandum* 13. § *sine autem alterutra, C. de iudic.*

3 Quod esset contra *l. nam hoc natura* 14. *D. de condict. indeb. l. iure naturæ* 206. *D de reg. iur.* Est enim longe aliud cauere de damno vitando, aliud vero, sollicitum esse de præda, vt loquitur Vlp. *in l si minoris* 25. *D. de admin. tut.*

DEFINITIO XVI.

Pro sumptibus litis, etiam criminalis, non potest condemnatus retineri in carceribus, sed in carceres detrudi potest, si iussus soluere non pareat.

EX delicti causa condemnatus, si soluendo non sit, non potest ob solas litis expensas in carceribus retineri, sed omnimodo eximendus est, præsertim si nondum expensæ taxatæ sint; salua Commentariensi[1] in accusatorem pro iis expensis actione.[2] Si tamen post taxatas impensas solutionem recuset aut differat, potest rursus ex ea causa detrudi in carceres, iudice pro-

dice propter contumaciam id expressim permittente. [4] Sed bonorum cessionis beneficium ei saluum esse debebit, si bonis cedere malet, quam soluere. [5] *Ita Senatus* in causa quadam Antonij Lespine, contra procuratorem iurisdictionis Comitatus de Chastillion, 5. Id. Jun. 1590.

1 Dixi *Defin. 8. supr.*

2 Id est, ei, qui carceri Præpositus est: is enim Commentariensis appellatur, quod in commentarium custodias referat, *l. ad commentariensem 4.* vbi Gothofr. *C. de custod. reor.*

3 Habet enim illum obligatum ex contractu, quod Pragmatici nostri dicunt, *en vertu de la charge de l'ecrou.*

4 Guid. Pap. *quæst. 448.*

5 Nihil enim est quod hoc casu debeat impedire, ne possit admitti ad beneficium cessionis, vt dixi *Definit. 8. numer 5. supr. eod.*

DEFINITIO XVII.

Vtriusque litigatoris dolo intercedente compensanda sunt expensa, si vero alteruter tantum in dolo sit, omnium impensarum condemnatione mulctari debet.

SI dolo culpave vtriusque ex collitigatoribus religio Senatus circumuenta sit, [1] deinde ad euertendam iudicati auctoritatem condemnatus supplicationem, quam ciuilem vocant, Principi porrexerit, [2] tum obtinuerit, ex Senatus partes æquissime sunt, vt mutuam impensarum compensationem inducat, per quam impensis communibus dolus culpave communis purgetur. [3] Quod si solius victoris primi dolus intercesserat, condemnandus ille erit, vt eos quoque sumptus restituat, quos iam ex iudicato exegerit, [4] vt ita vindicato dolo, qui auctori suo prodesse numquam debet, [5] omnia ad suam æquitatem reuocentur. [6] *Ita Senatus* in causa Joannis de la Chinal, 5. Id. Jun. 1590.

1 *Vt in l. Diuus Hadrianus 37. D. de re iudic.*

2 Quæ scilicet hoc etiam casu necessaria est propter auctoritatem rerum iudicatarum, vt diximus *in tit. de sentent. præsect. prat. §. ex l. seruo 65. §. cum prætor. D. ad SC. Treb.*

3 Paria enim delicta mutua compensatione tolluntur, *vulg. L. viro 39. l. cum mulier 47. D. solut. matrim.*

4 Ne alioqui honesta interpretatio non honesti quæstus lucrum adferat, *vt in l. possessor 51. D. de petit. hared.*

5 *L. ne ex dolo 12. D. de dolo l. procurator, 11. §. 1. D. de doli except.*

6 *Vt in l. maioribus 3. C. commun. vtriusque iudic.*

DEFINITIO XVIII.

Pro expensis litis an & quando rationem augmenti vel deteriorationis monetarum haberi oporteat?

TAxatis sumptibus litis, necdum tamen solutis, si monetæ deterioratio superueniat, eius rationem haberi, cum solutio fiet, æquum erit, [1] licet si nunc primum taxandæ impensæ essent, nulla prorsus haberetur, nimirum, quia multiplicarentur difficultates litisque protrahendæ occasiones si in singulas erogatorum sumptuum causas tam accuratam deteriorationis aut meliorationis monetarum æstimationem fieri oporteret: [2] quod non similiter verendum est, cum facta iam taxatione ex multis minutiis vna quantitas conflata est, quæ ab eo tempore certi & explorati debiti formam acceperit. Minus enim tum solui videretur, si deteriorationis ratio nulla haberetur, cum ea deteriorationis æstimatio debiti principalis iure censeatur. [3] *Ita Senatus* 7. Id. Nou. 1590. Et rursus 16. Calend. Jul. 1595. in causa D. de Cornillion & Claudij de S. Real.

1 *Ex not. in Leum quid 3. D. de reb. cred. & in l. Paulus, alius l. creditorem 99. D. de solut.*

2 Debet autem bonus iudex litium materiam minuere potius quam augere, *l. quidam 21. D. de reb. cred.*

3 Not. *in d. l. 3. de reb. cred. in d. l. 99. de solut.*

DEFINITIO XIX.

Fructus omnes post litem contestatam percepti debentur etiam ab eo, qui sua diligentia & industria meliorem fundum fecit.

QVi fundum emerat inculcum quidem, sed tam paruo pretio, vt vltra dimidiam iusti pretij venditor læsus esset, [1] si per aliquot annos possessum sic excoluerit, vt meliorem fecerit & reditus vberioris, [2] postea condictione ex noua Diocletiani & Maximiani lege conuentus, fundum cum fructibus post litem contestatam perceptis restituere condemnatus sit, [3] quæsitum est, an eos quoque fructus reddere deberet, quos propter culturam maiores & vberiores percepisset? Quibusdã placebat debere, propterea, quod ab eo saltem tempore litis contestatæ malæ fidei possessor effectus est. [4] Aliis contra, quasi ex industria & re sua potius, quam ex re ipsa, eos percepisse videretur, [5] & quod iniquum foret, reddere eum petitori fructus, quos petitor non haberet, si talis ei fundus redderetur, qualis venditus fuisset. [6] Dicebam talem debere fundum restitui, qualis fuerat non contractæ venditionis tempore, sed litis contestatæ, [7] emptoremque non eo minus factum ab eo die malæ fidei possessorem, quod fundus ille emptionis tempore minus excultus extitisset. [8] At quoniam, si in ipsa litis contestatione fundum emptor reddidisset, condemnandus fuisset venditor ad refundendas expensas in meliorationem factas, [9] nunc quoque perinde habendam carum expensarum rationem, vt ex vtraque parte idem obseruetur, ac si ipso contestationis die fundus esset restitutus. [10] Quod si non plus in fundi meliorationem impensum esset, quam quanti essent fructus mala fide, id est, post litem contestatam percepti, inducendam ex æquitate compensationem. [11] Atque *Ita Senatus* noster pronunciauit, 17. Calend. Decembr. 1590.

1 Ex qua causa competit restitutio in integrum eo iure, quo vtimur, aut saltem condictio *ex l. 2. C. de rescind. vend. l. si voluntate 8 eod. tit.*

2 Crescit siquidem æstimatio & valor rei pro modo fructuum, *l. si fundus 11. in prine. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. si fundum per fideicommissum 92. de legat. 1.*

3 Habet enim condictio illa fructuum restitutionem, vt & aliæ condictiones, *l. videamus 38. §. si actionem, de vsur. l. 2. eod. tit.* sed à die tantum litis contestatæ, quia vsque ad contestationem bonæ fidei possessor est, qui & titulum habet, & pretium numerauit, *l. sed etsi 25. §. si ante, D. de petit. hared.*

4 Cum post litem contestatam omnes possessores sint pares, *d. §. si ante.*

5 Quomodo solemus dicere, rei venditæ pretium magis ex negotiatione percipi, quam ex re ipsa, *l. venditor 21. D. de hared. vel act. vendit.*

6 *Arg. l. si iudex 41. in fin. D. de minor.*

7 Quia quale quid est cum petitur, tale dari debet, *l. 2. D. de vsur.*

8 Quid enim commune habet qualitas fundi cum bona vel mala fide possessoris, vt in dissimili specie argumentatur Vlp. *in l. Papinianus 20. D. de minor.*

9 Tanquam factas à bonæ fidei possessore, scilicet, si fructuum ante litem contestatam perceptorum summam excedant. Nam vsque ad concurrentem quantitatem fit compensatio, *l. sumptus 48. l. emptor 65. D. de rei vindicat.* Ne alioqui petitor ex aliena iactura locupletaretur, *l. plane 38. D. de pet. hared.*

10 *d. l. 2. d. l. videamus 38. §. si actionem, D. de vsur.*

11 Cum etiam fructus ante litem contestatam percepti fiant compensandi *d. l. sumptus 48. & dict. l. emptor 65. D. de rei vindic.* quamuis non desint, qui putent *in d. l. sumptus*, legendum esse *à lite contestata*, pro eo, quod vulgo legitur *ante litem contestatam*. De quo scribemus in Rationalibus.

DEFINITIO XX.

Fructuum æstimatio summaria interdum fieri potest ex proportione vsurarum quincuncium.

SI fructuum ex iudicato restituendorum quantitas minus sufficienter probata sit per testes in eam rem hinc inde productos, certa tamen sit bonorum, de quibus controuersum fuit, æstimatio, [1] æquissimum est tale arbitrium esse Senatus & alterius cuiusque iudicis, vt æstimaretur fructus ex proportione vsurarum quincuncium totius pretij, [2] præsertim vero si à condemnato tantidem locata bona fuisse appareat. [3] Est enim id multo conuenientius ad litem terminandam, [4] quam si probotum vitorum iudicio negotium committatur, quæres vtplurimum dare solet materiam litis in longius tempus protrahendæ. Nec habent litigatores, quod de huiusmodi arbitrio conquerantur, [5] cum imputare potius sibi debeant, cur probationes non attulerint pleniores. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quæ fieri solet vtplurimum colligi ex fructibus, *l. si fundum per fideicommissum 92. de leg. 1. l. si fundus 13. de rebus eor. qui sub tutel.* ita ex æstimatione potest & debet colligi quantitas fructuum.

2 Vt quemadmodum vsuræ quincunces ita & fructus vicesimo anno æquent sortem, *ex Nouell. 7. de non alien. §. emphyteusin. versi. si vero alicuius.*

3 Quænam enim fit iniuria ei, qui tantumdem reddere cogitur quantum accepit?

4 Quæ boni cuiusque iudicis præcipua cura esse debet, *l. quidam 21. D. de rebus credit. l. 1. C. de administrator.*

5 Nec enim nouum est, vt probationum inopia quantitas alioqui magna ad exiguam summam deducatur, *l. vltim. D. de prator stipul.*

DEFINITIO XXI.

Casus, in quo hæres, etiam qui moram non contraxit, tenetur ad expensas litis, nempe cum debentur illæ ex conuentione.

AD certam diem soluere obligatus sub pœna expensarum ni solueret, moram fecerat, & ante solutionem factam decesserat. Hæres eius non solum ad debiti solutionem tenebitur, sed etiam ad impensas omnes in litis causam prorogatas, [1] licet statim post exhibitum chirographum pecuniam obtulerit, vt proinde nulla ei culpa aut mora imputari possit. [2] Neque enim huiusmodi impensæ ex mora & officio iudicis debentur, sed ex conuentione & iure actionis. [3] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Decemb. 1590.

1 Cum eodem iure censeri debeat, quo defunctus ipse si viueret censeretur, tanquam qui sit eadem veluti persona, *Nouell. 48. de iureiur. à morient. præst. in princ.*

2 Scilicet propria. Nam vtiq; mora defuncti imputari potest hæredi, cui imputatur etiam mora per hæreditatem ipsam factam, *l. vlt. D de nautic. fœn. l. ad diem 77. de verb. oblig.*

3 Secundum distinctionem à nobis positam, *Definit. 2. & 3. supr.*

DEFINITIO XXII.

Petitio sortis & vsurarum eodem libello concludi potest, eodemque iudicio terminari debet.

ET sortem & vsuras eodem libello peti posse, & cum ita factum est, vtramque petitionem eadem sententia terminandam esse constitit, [1] idemque de fundo & fundi petiti fructibus iuris esse. [2] *Ita Senatus* in causa N. Guillelmi de Riddes, 5. Non. Decembr. 1590.

1 Quia cum vsuræ sint accessio sortis & debiti principalis, eodem iure censeri debent, *ex reg accessorium, de reg iur. in 6.*

2 Ne alioqui terminata lite de fundo, nulla superesset ratio litis persequendæ de fructibus, si non & ipsi sint in obligatione, *l. terminato 3. cum ibi not. Cod. hoc tit.* Dixi *Definit. 2. & 3. supr. eod.*

DEFINITIO XXIII.

Casus, in quo fructuum restituendorum condemnatio fit, etiam pendente lite.

LIcet fructuum condemnatio in tempus diffinitiuæ sententiæ differri soleat, [1] non tamen perpetuo id fit. Nam si pendente lite pronuncietur pro subhastationibus postulante creditore factis, eadem interlocutione pronunciandum erit de fructibus à debitore mala fide perceptis, vt omnes à die expeditionis restituat. [2] Præstita tamen per creditorem satisdatione de iis fructibus bonisque sub hasta venditis restituendis, si iustum id iudici æquumque videbitur. [3] Idem est, si pendente lite adiudicatio hæreditatis fiduciaria facta sit: neque enim hæreditas ipsa adiudicata videretur, ni fructus quoque, qui hæreditatem augent, [4] restituerentur. [5] Idem denique, si pendente iudicio in integrum restitutionis aduersus contractum actor quasi iure suo vtens occupauerit possessionem litigiosi fundi, fructusque ex eo perceperit. Nam sicut pendente restitutione contractui standum est, ita & fructus ei restitui oportet, ad quem ex contractu pertinere debuerunt. [6] *Ita Senatus* in causa D. Henrici Bay & Dominæ March. de la Chambre, Frid. Id. Decemb. 1590. Et rursum pro D. Amedeo Michal magistro Computorum, contra viduam N. Chabot 7. Id. Jul. 1591.

1 Vt dixi *Defin. 12. 5. de sentent. & interloc. omn. iudic.*

2 Quia ex subhastationibus ipsis fructus omnes acquisiti intelliguntur à die expeditionis vigore statuti Sabaudiæ, quod in eam rem factum est.

3 Quicquid enim pendente lite per interlocutionem pronunciatur, potest reuocari per definitiuam sententiam, *l. quod iussit 14. D. de re iudic.* & ideo necessaria satisdatio est, vt dixi *Defin. 2. 3. de sent. & interloc. omn. iudic.*

4 *L. item veniunt 20. §. item non solum, D. de petit. hared.*

5 Quamuis fructus non soleant venire in restitutionem hæreditatis fideicommissariæ, quia non tam hæreditati, quam rebus ipsis accepto feruntur, *l. in fideicommissaria, 18. D. ad SC. Trebell.*

6 *Not. ad l. vnic. Cod. in integr. restit. postul. ne quid noui fiat.* Fructus enim sequuntur causam dominij, cum acquirantur iure soli, *l. quisquis, 25. §. 1. D. de vsur.*

DEFINITIO XXIV.

Tributum iudicati debetur ad ratam petitæ quantitatis, quoties implicita est quæstio dominij vel pignoris.

QVoties possessionis quæstio implicitam habet dominij aut pignoris controuersiam, quod vtplurimum euenit, cum interdicto retinendæ possessionis aut condictione ex lege Iustiniani, [1] ad possessionem agitur, perinde tributum illud, & vt vocant, emolumentum, quod pro iudicato penditur, debetur ac si de dominij aut pignoris iure perinde iudicio mota lis fuisset, cum de contractus viribus pronunciari necesse sit, priusquam sciri possit ad quem possessio pertineat. [2] Aliud est si de recuperanda possessione actum sit, siue interdicto, siue remedio illo pleniore, quod ius Pontificium introduxit. [3] *Ita Senatus* Calen. Mart. 1591.

1 *In l. vlt. C. de acquir poss.* De qua scripsimus *in Defin. 1. ill. tit. de acquir. possess supr.*

2 Vix enim est, vt quis possessionem ad se pertinere dicat, nisi ex contractu aliquo præcedente, tametsi de contractu disputare nolit, *arg. l. quadam 73. D. de rei vindic.* Exemplum esto, si inter duos contendatur de hæreditate, & vterque petat se manuteneri in possessione ex edicto, *Le mort saisit le vif.* Nec enim

Nec enim alius potest in huiusmodi possessorio vincere, quam cui in necessarium antecedens fact. tit adiudicatio hæreditatis, siue diffinitiua, siue prouisionalis. Ita pronunciauit Senatus pro Graphariis Nicole & Demoth, contra N. Thouet. Prid. Non. April. 1606. [Inde est quod si creditore exequente p.o summa debita pro qua debitor condemnatus emolumentum iam soluerit, tertius aliquis intercedat, quasi creditor anterior & maioris quantitatis & succumbat, debetur nouum emolumentum ad ratam quantitatis non quę perita primùm fuit, sed quam tertius ille debitam sibi contendebat, aut saltem ad ratam bonorum, quorum possessionem sibi retinere voluerat, si minoris sint bona, quàm quod tertio debetur. Quoniam reus excipiendo etiam perit. *Ita Senatus* in causa Samuelis Perrin, Id. Sept. 1612. Iunge *Desin 9. num. vltim.* 3. Fuit pronunciatum Aretum 17. Nouemb. 1612.]

3 *Ex can. redintegranda 3. qu. 1.*

DEFINITIO XXV.

Fructus etiam nullo iure percepti ante litem contestatam non sunt restituendi, si percepti sint bona fide.

CVm cuidam legatus esset vsusfructus, ita tamen, vt dubitari probabiliter posset, an proprietas legata videretur, [1] & mortuo fructuario, hæredes eius proprietatem, quam putabant suam, vendidissent Titio bona fide ementi, ignorante proprietario in minori ætate tum cõstituto, placuit vindicante fundum proprietario, non idcirco condemnari debere Titium ad fructuum restitutionem, quod vsufructu finito eos perceperit. [2] Non enim videri potest eos percepisse absque titulo & mala fide, cum bonæ fidei emptor fuerit: [3] accedente præsertim venditoris quoque bona fide, qui probabili errore ductus non modo vsumfructum, sed ipsam etiam proprietatem sibi legatam existimabat. [4] Itaque non alios fructus restituere Titius condemnatus est, quam quos à die litis contestatæ percepisset. [5] Non idem Senatus pronunciasset, si fructus illi non à bonæ fidei emptore, sed ab hæredibus fructuarij percepti fuissent, cum apertissimo iure vsusfructus morte fructuarij extinguitur, [6] nisi iuris quæstio & difficultas contrariam, vt aliquando fit, æquitatis rationem induxisset. Neque enim prædo est, qui in iure errat, si neque dolus, neque crassa iuris ignorantia interueniat. [7] *Ita Senatus* in causa N. Juliani de Pradel Aduocati, & liberorum Petri Bonaud Procuratoris, 9. Calend. Augusti 1591.

1 Vt in eleganti illo casu, de quo *in l species* 15. *D. de aur. & argen. legat.* [*l. vltim. D. de vsufr. ear. rer. qua vsu consum. l. Proculus* 19 *de vsufr.*]

2 Quasi fructus percepti ex re fructuaria post finitum vsumfructum non nisi mala fide percepti esse possint.

3 *Arg. l. bona fidei* 48. *de acquir. rer. dom. l. emptor* 65. *D. de rei vindicat.*

4 Nec enim iuris error prædonem facit, *l. sed etsi* 25. *§. scire, de pet. hared.*

5 *Ex d. l. sed etsi, § si ante, l. certum* 22. *C. de rei vindic.*

6 *L.* 3. *§. vlt & pass D. quibus mod. vsufr. amit.*

7 *L. sed etsi* 25. *§. scire, D. de petit hared.*

DEFINITIO XXVI.

Nullum iudicati tributum debetur pro sumptibus funerum & inuentarij, adiudicatu in instantia discussionis.

ETsi hæreditate defuncti agnita cum beneficio legis & inuentarij, lataque inter hæredem, creditores & legatarios sententia, tributum iudicati, quod emolumentum vocant, pro mutuis eorum adiudicationibus deberi constat, [1] tamen nec pro sumptibus funerum, nec pro inuentarij expensis vllum debetur, ideo nimirum, quod de iis iudex non tanquam de re dubia pronunciat, sed potius quasi de re certa, [2] cum neque ex creditoribus, neque ex legatariis quisquam esse possit, qui controuersiam faciat, quin hæredi, adeoque primo loco expensæ illæ debeantur. [3] *Ita Senatus* 3. Cal. Maij 1591.

1 Quia quod ad mutuas omnium creditorum actiones pertinet, omnes sunt inuicem & actores & rei, ideoque est res hæc ex genere, in quibus ad eundem iudicem iri oportet, *l. 1. & tot. tit. D. de quib. rebus ad eund. iudic. eat.* ne continentia causæ diuidatur, *arg l. nulli* 10. *de iudic.*

2 Lis enim esse non potest, nisi de re dubia, *l. 1. D. de transact. l. 2. C. eod. l in summa* 65 *§. 1. de condict. indeb.*

3 Expensæ quidem inuentarij, quia ad omnium creditorum promiscuam vtilitatem pertinet, ideoque censetur esse instrumentum commune omnium creditorum, *Not. ad dict. l. vltim. Cod. de iur. delib.* Sumptus vero funerum, quia ad humanæ conditionis memoriam maxime spectat, vt quis etiam de alieno sepeliatur, si non possit sepeliri de suo, *l. quidam* 27. *in princip. D. de condit. instit. l. in sum* 16. *cum seqq. de relig. & sumpt. funer.*

DEFINITIO XXVII.

Cum lis vna habet plura capita, possunt expensæ compensari pro vno capite, pro alio autem adiudicari.

SI duplex compensatio obiiciatur, vna debiti iam contracti sed nondum liquidi, [1] altera debiti equidem liquidi, sed quod tamen nondum possit exigi, [2] forte propter non præstitam satisdationem, [3] & neutrius compensationis ratio habeatur, non facile condemnandus est reus in omnes expensas litis, [4] sed si aliud nihil vigeat, in eas tantum, quæ propter priorem compensationis speciem nullo colore oppositam factæ sunt, [5] non etiam quæ propter posteriorem, cuius opponendæ probabilior quædam ratio subesse videbatur. [6] *Ita Senatus* in causa D. Joannis Claudij de la Roche Senatoris, & N. Joannis Bay, 6. Id. Maij 1591.

1 Cuiusmodi debitum, id est, non liquidum, constat non venire in compensationem, *l. vltim. cum ibi not. Cod. de compens.*

2 Quæ res etiam impedit compensationem, adeoque, licet certum sit aliquando debitum iri, *l. quod in diem* 7. *D. eod.*

3 Quia quod sub onere satisdationis debetur ante præstitam satisdationem nullo modo debetur, *l.* 2. *§. sed si dubitetur, D. de iudic. l.* 1. *& tot. tit. D. si cui plus quam per leg. Falcid. l. statuliber rationem* 5 *D de statulib.*

4 Quamuis dici soleat, victum victori in expensas condemnandum esse ex regula iuris Pontificij.

5 Tunc demum enim debentur expensæ litis, cum nulla fuit iusta causa litigandi *l. enim quem temere* 79. *D. de iudic.*

6 Quia è contrario probabilis causa litigandi excusat ab expensis *l qui solidum* 28. *§.* 1. *vbi Bart. de legat.* 2.

DEFINITIO XXVIII.

Casus, in quo non tenetur victus ad alias expensas, quàm quæ facta sint post publicatas testationes.

QVod dicitur, in iudiciis sicut & in contractuum executionibus posteriorem moram nocere, [1] non est perpetuum. Sæpenumero siquidem euenit, vt in alias litis expensas condemnandus non sit qui succumbit, quàm quæ factæ sint post apertas testationes; nimirum si in id vsque tempus iustam facti ignorandi causam habuit, [2] nec ab eo tempore dolo malo, & per calumniam litigauit. [3] Finge aliquomodo suspectas aut mancas fuisse testationes, vt iusiurandum suppletiuum, quod vocant, deferri ad supplendam probationem [4] necesse fuerit. Quidni eius saltem temporis, quod testationum aperturam præcessit, mora erit impunita? Plane si post pleniſſime probatam actoris intentionem reus nullo iuris aut æquitatis colore litem mordicus defenderit, nullam meretur excusationem, cum facile ex eo appareat non minus temere fuisse illum litigaturum, tametsi de iure aduersarij ab initio certus fuisset. [5] *Ita Senatus* in causa

N. Cheurier, contra D. fratres de Beaumont ante Id. Maij 1591. & rursus pro Joanne Dardier, contra D. Marchionem d'Aix. 6. Non. Decembr. 92.

2 *L. qui decem 72. in princip. & 5. 1. D. de solut. l. desisse 10.* vbi Bart. *D. de iudic.*

2 Putant sui. factum alienum, cuius regulariter probabilis & tolerabilis ignorantia est, *l. vlt. D pro suo.*

3 Alioqui secus est, Bart. *in d l desisse.*

4 Ex eo Interpretum nostrum errore, qui inualuit post Bart. & alios *ad l. admonendi 3. D de iureiur. l. 3. C. eod.* De quo scripsimus in propria parte Henricul *de error Pragmat.*

5 Bart. & post eum cæteri *ad d l. desisse.* Plane non est nouum, vt etiam qui ex iureiurando suppletiuo vincitur, in expensas condemnetur, nempe si de proprio ipsius facto agebatur, vt scripsimus *ad tit. de reb. cred & iureiur.*

DEFINITIO XXIX.

Sumptus contumaciales, qui ante omnia refundendi sunt, sufficit refundi per compensationem.

EXpensas litis ob contumaciam debitas ante omnia, &, vt Pragmatici nostri loquuntur, *par vn preallable* faciendas esse non dubitatur, [1] sed non faciet ea res, quo minus cum eo, quod victor vicissim victo debeat, compensari possint, si modo liquidum id sit & statim soluendum. Compensatio enim vicem solutionis obtinet, [2] ideoque si nihil sit quod in principali negotio condemnationem remorari possit, non male decernet iudex, si quantum ob expensas contumaciæ actor reo debuit, tantum de rei condemnatione detrahat. [3] Ita enim fit, vt non eo minus videatur actor ante omnia soluisse, quod sibi imputat in solutum, quodque si reus iam accepisset, nunc actori restituere deberet. [4] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Junij 1591.

1 Quis nec ante audiri potest appellans, quam purgauerit contumaciam refusis sumptibus, *l. sancimus 15. C. de iudic.* Et hoc est quod Pragmatici nostri iactitant, hos sumptus esse præiudiciales.

2 *L si constat 4. & tot tit. C. de compensat.*

3 Cùm possit compensatio opponi etiam in executione iudicati, *l. cum miles 16. §. 4. D. eod. tit. de compensat.*

4 Vnde potest videri dolo facere, qui petit, quod eidem restituturus est, *l dolo facit 8. D. de dol mal. except. l. si socer 44. §. Lucius, solut. matrim.*

DEFINITIO XXX.

Quantum interfit, quod ad causam expensarum pertinet, an actio male instituta sit, an male facta executio?

PEriculosior & ob id durior causa est creditoris exequentis, quam actionem instituentis. Nam si, cum quinquaginta dumtaxat deberes, centum à te petiero, tuque nihil obtuleris, non eo minus condemnandus es in quinquaginta, [1] adeoque in expensas litis propter moram. [2] Est enim quod tibi imputes, cur non obtuleris quinquaginta. [3] Sed si cum in quinquaginta tantũ condemnatus esses, iudicati executio pro centum facta sit, quamuis nihil obtuleris, non videris moram contraxisse, vt ex ea causa in expensas litis executoriæ condemnari debeas, at expensarum compensationi locus est quasi propter mutuam victoriam, [4] cum non solum tibi imputandum sit cur nihil obtuleris, sed etiam mihi, cur pro maiori quantitate quam quæ debebatur, iudicatum sim executus. Verum cur non æque in superiori specie, quod egerim pro maiori quantitate? Nimirum, quoniam actionis ius commode recipit diuisionem ex natura & qualitate rei in iudicium deductæ. [5] At executionis actus vn cus tantum est, [6] isque indiuiduus, [7] ac proinde omnino necesse est, vt iudex pronunciet, vel bene vel malè factam executionem, [7] quam porro bene factam esse pronunciare non potest, cum pro maiori quam debita fuerit quantitate facta est. [8] Nec rursus vlla iuris aut æquitatis ratio patitur, vt perperam factæ executionis sumptus debeat is, cui in exequendo facta iniuria est, licet aliquid debeat. [9] Quod si quis huius quoque dissimilitudinis rationem quærat, illa afferri potest, quod in actione ius, [10] in executione factum versatur, & quidem tale, quod omnimodo indiuiduum est, [11] siue ponas captam ignoram, [12] siue detrusum in carceres debitorem. [13] Vnde illud etiam fit, quod ad sumptuum rationem aliter atque aliter distinguendam maxime pertinet, vt cum super actione iudex pronunciat, in personam rei concipiat condemnationem. Pronunciat enim non actionem rite institutam esse, sed reum debere. Cum autem super executione, in personam actoris non rei scilicet bene vel malè factam executionem, quod non nisi ad actorem, qui ipse exequitur, referri potest, itaque in omnes executionis litisque ex ea causa secutæ impensas actor condemnandus esset, [14] si non ea potissimum ratio compensationem induceret, quod nihilominus in dolo sit condemnatus, qui ne id quidem offert, quod debet. [15] *Ita Senatus* in causa D. de Quiege & N. de Mouxi, 8. Id. Jan. 1591.

1 Cum verum sit quinquaginta deberi, & minorem summam inesse in maiori, *l. 1. §. si stipulanti. D de verb. oblig.* vt proinde non posset dici hoc casu remitti vltra petita, contra *l. vlt. C. de fideic. libert.*

2 Sit enim hæc pœna temere litigantium, *l. eum quem temere 79. D. de iudic. l. 4. Cod hoc tit. §. 1. in fin. Inst. ne pœn. temer. litig.*

3 Vt tradit Rebuff *in præam conf. Regiar. num. 53.*

4 Nam quæ ratio facit, vt victus victori condemnandus sit ad litis expensas ex regula iuris Pontificij: eadem ratio facit, vt cum mutua victoria est, expensarum compensationem fieri oporteat, ad compensandam parem vtriusque litigatoris temeritatem, *arg. l. vire 39. l. cum mulier 47. D. sol matrim.*

5 Actio enim diuidua censetur, cum res, quæ in actionem & iudicium deducitur, diuidua est, *l stipulationes non diuidunt. 72. cum ibi not. D. de verb. oblig* iunct. *l. in executione 85. eod.*

6 In quo genere indiuiduorum vtile per inutile vitiatur. Not. *ad l. placuit 29. D. de vsur.*

7 Quoniam indiuidua non possunt diuerso iure censeri, *d l. stipulatione, & d. l. in executione, l. in hoc iudicio 27. D. famil. ercisc. vnd.*

8 *L. 1. C. de plur. petit. § si quis agens, Inst. de action.*

9 Pœnam enim non lucrem aut præmium iniuria meretur: & omnis executio, quæ non iure fit, habet iniuriam, *l. 13. §. 1. D. de iniur.*

10 Vt constat ex actionis definitione, posita *in l. nihil aliud 51. de obligat. & action.* iunct. *l si vnus 27. § pactus ne peteret, D. de pact.*

11 *d l stipulationes non diuidunt 72. de verb. oblig.*

12 Quia ius pignoris indiuiduum est, *dict. l in executione, §. pen. l. rem hereditariam 65. D. de euict.*

13 Nec enim potest quis pro parte in carcerem detrudi.

14 Scilicet ob male factam totam executionem.

15 Quodque etiam non interpellatus deberet vltro offerre si bonam fidem agnoscere vellet, *l quoties 9. § sicut, D. de admin. tutor. l. cum amplius 84. § in natura debet, de regul iur.* Non enim comparatæ sunt actiones iure ciuili, nisi in perfidos homines, vt Theophil. scribit initio *tit. de action.* Vide Guid. Pap. *quæst. 27.*

DEFINITIO XXXI.

Si ab eodem capite sententia vtrinque male appellatum sit, compensanda sunt expensæ litis appellatoria.

CVm vterque collitigãtium à compensatione expensarum litis appellauit, si neuter iustam appellandi causam habuit, litis quoque appellatoriæ sumptus compensandi sunt, quasi ex mutua victoria. [1] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Non. Jul. 1591.

1 Cum enim vterque appellauit, vterque & vincit & vincitur, si tota sententia confirmetur. Iunge quæ scripsi *Defin præced. num. 4.*

DEFINI-

DEFINITIO XXXII.

Refusio expensarum, quæ facta sunt in priorib. duabus instantiis, quando fieri debeat in tertia instantia, si noua instrumenta producantur?

IVre illo vtimur, vt posteaquam lis ad Senatum per secundam appellationem deuoluta est, non liceat noua instrumenta, aut nouos testes, nouasve allegationes proferre, nisi ea lege, vt priorum instantiarum expensæ ante omnia refundantur, adeoque præstito prius iuramento, quod nunc primum ea instrumenta, aut testes, aut allegationes innotuerint proferenti, [1] nimirum, vt huius veluti pœnæ metu diligentiores fiant colitigantes ad instruendas lites, [2] citiusque solemnis iudiciorum cursus expediatur. [3] At finge, in tertia instantia productum à te nouum instrumentum, me vero cum possem prohibere, ne ad productionẽ admitterentur, non prohibuisse, sed vt eliderem probationem, quam tu ex eo depromebas, alia quoque instrumenta in contrarium exhibuisse, an prohibere poteris ne admittar ad productionem, hoc solo prætextu; quod in tertia instantia produci nisi refusis expensis non possint? Minime. Est enim, quod tibi potius imputes, qui facto tuo & negligentia huic nouæ productioni causam dederis: [4] nihilque est æquius, quam vt quod quisque iuris sibi constituit eodem erga alium vtatur, [5] sicut & id vnum maxime præ oculis habere iudex debet, vt in iudiciis seruetur æqualitas, nec vni liceat quod alteri denegatur, aut contra vni denegetur quod alteri licuit. [6] *Ita Senatus* 4. Id. Jul. 1591.

1 Sic enim stylo Senatus nostri differre cautum est *sub tit. de appellat.*

2 Arg. eius quod scribit Iustin. initio *tit. Instit. de pœn. temer. litigan.*

3 Quod fieri interest publice, adeoque vtriusque litigatoris, *l. 1. C. de admin tutor.*

4 Qui enim faciẽdi causam dat, facere videtur, nec æquum, cuiusquam factum & negligentiam alij nocere, *l. in condemnatione 73. §. vnicuique, iunct. l. factum 155 de reg. iur.*

5 *L. 1 & tot tit. D. quod quisque iur. in alium statuer.*

6 *L. non debet actori 41. cum ibi not. de reg. iur.*

DEFINITIO XXXIII.

Procurator officij & iurisdictionis non condemnatur ad expensas litis, si nihil fecerit per calumniam.

EX causa criminis condemnatus in mulctam pecuniariam, paratus erat soluere & satisfacere iudicato, sed victor ab ea sententia prouocauerat tanquam à minima & leuiore, quam par fuisset, condemnatione, [1] itemque procurator iurisdictionis, quem vulgo officij vocant, cum bene iudicatum & sine causa prouocatum constaret, visum est actorem in omnes expensas litis appellatoriæ condemnandum, nec in vllam condemnationis partem vocandũ eum, qui accusatoris publici officium exequebatur. [2] Cuius Senatusconsulti primum caput rationem illam habet, quod non quemadmodum crimen causam dedit primæ liti, sic & appellatorię dedisse videatur, sed potius temeritas appellantis, quando primus iudex bene pronunciauerat. [3] Posterius vero ea nititur ratione, quod quoties priuatę iniuriæ vindex adest, nulla pœna affici debeat, qui vindictam publicam coniunctim prosequitur, [4] nisi forte euidens esset ipsius calumnia, [5] & priuatus accusator refundendis sumptibus litis non sufficeret. [6] Sane si procurator iurisdictionalis solus litiget, ac euidenter malam causam foueat, licet dolo & calumnia careat, in expensas quoque condemnabitur. [7] Procuratorum enim solius Principis singulare ius & priuilegium illud est, vt ni quid per calumniam & male vexandi animo fecerint, [8] numquam in expensas condemnentur. *Ita Senatus* in causa N. de Molens & Chapelan d'Aspremont, 15. Calend. Augusti. 1592. & rursum pro Joanne Giffoz Aduocato Maurianensi, contra procuratorem fiscalem Episcopatus Maurianensis, Idib. Jul. 1592.

1 Pragmatici nostri vulgo sic efferunt absolute, vt dicant, *appellationem à minima.*

2 Qualis ille est, quem nos procuratorem officij seu iurisdictionis appellamus.

3 Quæ temeritas appellantis semper coërcenda est & multa pecuniaria & condemnatione sumptuum, *c reprehensibile Extr. de appellat.*

4 *L. post legatum, 5. § aduocatum fisci. D. de his quæ vt indign.*

5 Numquam enim debet bonus iudex impunitam calumniam relinquere, *l 1. §. 1. D. si mulier ventr. nomin. in possess. calumn. caus. esse dicet.*

6 Semper enim excutiendus esset tanquam fauorabilis ille, qui priuato nomine egit antequam ad eum perueniri possit, qui egit iure publico.

7 Vt & alius quilibet temerarius litigator, *§. 1. in fin. Inst. de pœn. temer. litig. l. eum quem temere 79. D. de iudic.*

8 Quo casu pertinet ad maiestatem Principis, vt ne quis sub ipsius nomine possit iure conqueri, sed ab aliquo iniuriam & vexationem passum fuisse. Nec calumniæ facultatem ex principali maiestate capi oportet, *l. tenuit. D. de hared. instit. l. ex imperfecto 23 de leg 3.*

DEFINITIO XXXIV.

Tardius probata qualitas actoris non præbet iustam litigandi causam vero debitori nihil offerenti.

SI quis alieno nomine agat tanquam tutor vel procurator, vel conductor, vel cessionarius, [1] nec reus iustam aliam vllam exceptionem aut litigandi rationem habeat, nisi quod talem esse actorem ignoret, qualem se ipse diceret, [2] non eo minus in omnes expensas litis condemnandus est, quamuis probabilem ignorantiæ causam habuerit, si modo postea talem se actor probet. [3] Illa enim ignorantia, licet sit probabilis, vtpote facti alieni, [4] non tamen talis est; quę cogat debitorem aut possessorem iudicium suscipere, cum ab initio potuerit cedere [5] & offerre, ea lege, vt tamen ante omnia de actoris persona & iure constaret. [6] *Ita Senatus* ex tempore, 12. Calend. Augusti. 1591.

1 Quo casu is, qui agit tanquam talis, debet ante omnia se talem probare, *l. postquam 5. §. si dies, D. vt legat. seu fideic. seruan. caus. caueat. cum similib.*

2 In quo probabilem habet ignorandi causam, nisi cum eo tanquam tali contraxerit, quoniam alieni facti ignorantia tolerabilis est, *l. vlt. D. pro suo.* Et semper præsumitur, nisi scientia probetur, vt est in regula iuris Pontificij.

3 Illa enim probatio quandocumque facta retrotrahitur, & reddit iudicium retroualidum, *l. licet 24. cum ibi not. C. de procuratorib.*

4 *d l. vlt. D. pro suo, l. quamquam 7. D. ad SC. Velleian.*

5 Si bonam fidem agnoscere voluisset, vt velle debuit, *l. quoties 9. §. sicut autem, D. de admin. tutor.*

6 Aliud enim est litigare, aliud vero soluere aut accipere solutionem, *l. hoc iure 86. D. de solut.*

DEFINITIO XXXV.

Onus expensarum iudicialium litis appellatoriæ interdum pertinet ad accusatorem etiam non condemnatum.

ABsoluto reo criminis, aut quod non omnino idem est ab obseruatione iudicij liberato, his verbis, *mis hors de Cour & de procés sans amande & sans despens*, non tantum ab iis expensis, quæ ad accusatorem spectant, liberatio ei data intelligitur, sed ab iis etiam, quas scripturarum & actorum causa fieri, iudicique & actuario in laboris præmium persolui necesse est:

Has igitur, quoniam nec à reo exigi, nec iudici vel actuario facile subripi possunt, superest vt accusator ipse persoluere debeat, quamuis nulla ei per sententiam condemnatio expensarum irrogata sit.[3] Hoc ita si non sit concepta sententia per hæc verba, *sans despens entre les parties.* Tunc enim, quæ non parti, sed iudici vel actuario pecuniæ debentur, nihilominus ad absoluti onus pertinent.[4] *Ita Senatus* Prid. Calend. Augusti. 1592.

1 Nam prior formula officitius ipsum actionis & accusationis, posterior vero solam instantiam.

2 Quas magis speciali nomine Pragmatici nostri dicunt *frais de Iustice.*

3 Cum scilicet accusator ille sit, qui omnibus istis sumptibus faciendis causam dedit.

4 Quasi exclusio vnius sit inclusio alterius, vt contra plerumque inclusio vnius est exclusio alterius, *vulg. l. cum prætor 12. D. de iudic. l ex eo 18. D. de testib.*

DEFINITIO XXXVI.

Expensarum iudicialium in litem criminalem factarum petitio aliquando nulla est.

QVod si priuatus accusator nullus fuit, nec de rei innocentia iudex dubitandum habeat,[1] nihil aliud dici potest, nisi quod nulla omnino expensarum litis condemnatio irroganda est, si nihil sit, quod accusatori publico possit imputari.[2] Æquius enim est iudici & actuario lucrum, quod ex operis suis sperarant, subtrahi,[3] quam vel eum, qui ex officio suo accusationem instituere debuit,[4] vel innocentem reum in minimum quadrantem condemnari.[5] *Ita Senatus* sæpius.

1 Alioqui si quantulacumq; suspicione reus vrgeatur non aliter absoluendus est, quam vt expensas soluat concepta sententia liberationis in hunc modum, *en payant les despens & frais de iustice*, quam in rem sufficit iustam fuisse causam inquirendi de crimine contra reum. Dicam *Defin. 10. j.*

2 Nam si quid aut per calumniam, aut nullo probabili colore fecerit, condemnari ipse in expensas debet, vt diximus, *Defin. 33. supr.*

3 Aliud enim est lucrum eripi, aliud vero damnum infligi, *l. quod autem 6. § simili modo diffurna. D. quæ in fraud. cred.*

4 Cui vel ob hoc ipsum parcendum est, *l. 3. §. aduocatum fisci. D. de his qua vt indign.*

5 Cum melius sit vel nocentem absolui, quam innocentem damnari, *l. absentem 5. D. de pœn.*

DEFINITIO XXXVII.

Rescriptum Principis ad sanandum vitium appellationis non illico interpositæ obnoxium est refusioni expensarum, si impetretur in alia instantia.

CVm ob non interpositam appellationem confirmata esset per priorem appellationis iudicem sententia,[1] appellatione autem rursus interiecta ad Senatum impetratum esset rescriptum Principis ad validandam priorem appellationem, ac si illico interiecta fuisset,[2] ne prioris vitium posteriorem afficeret, non aliter audiri impetrantem debere visum est, quam si totius primæ litis appellatoriæ, itemque secundæ ad diem vsque impetrati & insinuati rescripti expensas sarcire paratus esset.[3] Serum enim est beneficium Principis post redditam sententiam,[4] cum tamen, si ante sententiam impetratum esset, nulla impensarum refusio incumberet, quin imo expensas totius litis impetrans obtineret, si iniustam litem persequi non desisteret is, contra quem appellatum fuisset. Imputari siquidem ei posset, cur non saltem post impetratum ab appellante rescriptum destitisset.[5] An non similiter imputari ei potest, contra quem non nisi post sententiam rescriptum impetratum est, cur sententiam expectauerit, quam pro se retulit.[6] *Ita Senatus* pro N. Bottier du Pontdeuaux, 12. Cal. Sept. 1592. Et iterum pro D. de Ruant. Idib. Mart. 1612.

1 Quia illico appellandum est aut saltem intra decedium, vt illico appellatum videatur, c. 1. *Nouell. 23 de appell.*

2 Quod Pragmatici nostri dicunt *relief d'illico.*

3 Ne alioqui beneficium Principis esset alteri captiosum, contra *l. 4. C. de emancip. liber. l. Paulus 8. de prætor stipul.*

4 Quam scilicet necesse fuit reddi secundum allegata & probata. [Idem est si quis tale rescriptum impetrauerit ad appellandum post sententiam ab alia sententia etiam contra alium lata, qua tanquam titulo aduersarius nitebatur. *Ita Senatus*, contra Iacob Bigot, pro Peroneta Carrier, 5. Calend. Sextil. 1612.]

5 *L. destitisse 10.* vbi Bart. *D. de iudic.*

6 Absurdum enim est, ei nocere sententiam, pro quo iudicatum fuit, & contra prodesse illam condemnato, *l. euidenter 16. de except. rei iudic. l. 3. D. de vsur.*

DEFINITIO XXXVIII.

Quantum interfit, an post productas testationes noui articuli dentur in eadem instantia, an in tertia, & an ante, an post conclusionem in causa?

QVi post testationes à parte productas, necdum tamẽ apertas, nouis allegationibus vti vult; siue iis, de quarum veritate iam actum est, contrariæ sint, siue non, eas quidem expensas refundere cogitur, quę post pręclusam quicquam aliud allegandi facultatem factæ sunt,[1] in pœnam nimirum negligentiæ,[2] sed non vsque adeo plectendus est, vt si inde nouarum quoque allegationum occasionẽ sumat aduersarius, huius sumptibus id fieri debeat. Tum enim hoc obtinet, cum aut tertia agitur instantia, aut posteaquam in causa conclusum est, noua litis & probationum materia quæritur,[3] quamuis id semper districte obseruandum sit, ne post didicita testificata contrarię probationes admittantur propter metum corruptionis.[4] Nec ad rem facit, quod in proposita specie maioribus expensis oneratur is, qui præter iam relatas testationes, nunc alias rursum perquirere cogitur, cum si minus negligentem aduersarium habuisset, iisdem fortasse testib. erat vsuras ad totam facti quæstionem explicandam probandamque.[5] Est enim id in incerto positum, eosdemne an alios testes fuerit adhibiturus. Aliis autem quæsitis, vix est vt impendiorum nomine quicquam interfit, vtrum eodem an diuerso tempore testationes omnes conscribantur.[6] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Sept. 1592.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt *apres la forclusion.*

2 Quæ etiam contumacia est, cum aliter ex litigatoribus allegare iussus, si quid pręterea allegandum haberet, nihil deinde allegauit.

3 Ita enim Senatus stylo cautum est *sub titul. Des adiournemens, & sub tit. des appellations.*

4 *Cap. fraternitatis, & c. serias, & pass Extr. de testib. clem. fin. eod.* Excipe tamen quosdam casus, de quibus dixi *sub titul. de testib supr.*

5 Propter quam causam videbantur hi sumptus quanto maiores ad eum spectare debere, qui causam iis dedisset.

6 Neque ex iure hoc pendet, sed ex euentu.

DEFINITIO XXXIX.

Si is, qui egerat ex can. redintegranda, postea impetret restitutionem aduersus contractum ab alio factum, nullam eo nomine sumptuum condemnationem pati debet.

MInor annis viginti quinque egerat interdicto recuperandæ possessionis,[1] aut ex canone Pontificio,[2] quasi spoliatus fuisset, ad eam rem, quam à parenti-

parentibus, quorum hæreditatem agnouerat, aliena tam fuisse, postea ex venditionis instrumento apparuit,[1] cum subinde restitutionem in integrum hæreditario iure ex causa enormis læsionis imploraſſet,[4] ideoque tanquam ob mutatam actionem præteritæ litis expensas reus peteret,[5] visum est ab ea petitione absolui actorem debere, nec aliud pronunciandum, tametsi ætatis auxilium non suffragaretur,[6] propterea quod probabilis ignorantia est eius, qui in alterius locum & iura successit.[7] Maxime vero si non enormis tantum,[8] sed etiam, vt nostri loquuntur, enormissima læsio[9] interuenisse proponatur, quæ quoniam reducit titulum ad non titulum,[10] potest haud dubie cumulari cum remedio, quod ex Canone pontificio datur.[11] Sed etsi dolo malo possessoris dilata instrumenti exhibitio fuisset, condemnandus is esset in expensas omnes, quas culpa sua & frustratione inutiliter factas constaret.[12] *Ita Senatus* ex tempore pro vxore procuratoris De Lale, 5. Calendar. Septembr. 1592.

1 Hoc est, Vnde vi, aut Quod vi aut clam. Vtrumque enim interdictum iure prætorio comparatum est ad recuperandam possessionem.

2 *Ex can. reintegranda, 3 quæst. 1.*

3 Cui alienationi stare ideo tanquam hæres tenebatur, *l. venditrici, 3. C de reb non alienand l. eum à matre, 14. Cod. de rei vindic. l. vindicantem, 17. D. de euict.*

4 Siquidem ius petendæ restitutionis transit etiam ad hæredes, *l non solum, 6. D de in integr. restit.*

5 *Ex not. in l edita, 3 C. de odend.*

6 Quamuis in plerisq; minores sint fauorabiliores, quam maiores, *l. 1. & tot. tit. D. de minor.*

7 *L qui in alterius, 42. de reg. iur.*

8 Id est, vltra dimidiam iusti pretij, de qua *in l. 2. & l. si voluntate, C. de rescind. vend.*

9 Id est, vltra bessem, de qua nostri tractant *ad d. l. 2. & ad l. si quis cum aliter, 36. D. de verb. oblig.*

10 Vt vulgo nostri sentiunt, post Ias. & alios, *ad dict l si quis cum aliter.*

11 Cum remedium illud detur, etiam contra titulo possidentem, vt sæpius scripsimus.

12 Imbert in Instit. forens. post Felin. *ad c. exceptionem, extr. de except.* Non enim malitiis indulgendum est, *l. in fundo, 38. D. de rei vindic.*

DEFINITIO XL.

In causis criminalibus, an & quando ad expensas litis condemnari possit reus non condemnatus de crimine.

QVoties iusta de crimine inquirendi causa est, nec tamen ad condemnationem probationes sufficiunt, pronunciari oportet per hæc verba: *Sera plus amplement informé:* sempérque hoc casu in expensas litis condemnandus est reus, qui nec à iudicij omnino obseruatione absoluitur.[1] Aliter obseruatur; si per euidentissimas innocentiæ probationes adeo elisa sint criminis indicia & argumenta omnia, vt plenissima absolutione dignus reus videatur, aut saltem à iudicij obseruatione omnino absoluendus his verbis, *l'accusé est mis hors de Cour & de procés.* Tunc enim vix, nisi iniuste fieri potest, vt ei sumptuum litis condemnatio vlla irrogetur, qui sumptuum victoriam potius referre deberet,[2] si alium quam procuratorem Principis haberet aduersarium.[3] *Ita Senatus* in causa N. Coturier aurificis Seyssellensis, Prid. Non. Nouembr. 1592.

1 Dixi *Defin. 36. num. 1. 5. & 25.*

2 *Ex reg. victus victori, de reg iur. in 6.*

3 Qui scilicet numquam ad expensas condemnatur, Dixi *Defin. 35. in fin. supr.*

DEFINITIO XLI.

Duplex victoria excusat ab expensis secundæ appellationis, sed non ab expensis priorum instantiarum.

IN secunda appellatione succumbens, si duas pro se tulerat sententias,[1] ab expensis vltimæ appellationis vt plurimum excusari solet,[2] si iuris aut facti error, non etiam dolus eius,[3] præbuerit aduersatio causam victoriæ. Sumptus tamen priorum instantiarum non eo minus victori adiudicandos esse placuit.[4] *Ita Senatus* pro fratribus Chardon, contra fratres Ribitel, Id. Decemb. 1592.

1 Pro quibus sane præsumendam fuisse, nemo negauerit. Nam & dici solet in dubio præsumendum esse pro sententia, etiam à qua fuit appellatum.

2 Cum probabilis causa litigandi semper excuset ab expensis, *l qui solidum 78. §. 1. de leg. 2.* [Non tamen est hoc perpetuum. Quid enim si prima sententia per secundam confirmata, expressum errorem contineat? Quid si lis agitata sit inter Pragmaticum locupletiorem & rusticum inopem, qui plus in lite impenderit, quàm quanti sit æstimatio litis? His casibus & aliis, si qui sunt similes, non patitur æquitas, vt ab expensarum condemnatione liberetur is, qui in lite improba tamdiu perseuerauit. *Ita Senatus* pro Iacobo Verchey, contra Ant. Baud, 9. April. 1614.]

3 Dolus enim nunquam impunitus relinquendus est, *l. procurator 11. §. 1. D. de doli mali except.*

4 Ex regula vtriusque iuris, Victus victori, *de reg. iur. in 6. l. & properandum 13. §. sine autem alterutra, C. de iud.*

DEFINITIO XLII.

Non semper contumacia litis damno coercetur, sed pro modo contumacia damnum contumaci infligitur.

QVi ad diem iudicio sistere iussus non paruit, etsi contumax est,[1] non ideo tamen condemnari statim debet,[2] sed si veritas facti, ex quo ius actoris oritur,[3] per instrumenta non probetur,[4] pro veris haberi debebunt omnia, quæ actoris libello continentur, in odium contumaciæ, & quasi ex tacita confessione.[5] Quo pronunciato iterum citatur reus, vt si quas remorandæ condemnationis causas habeat, eas proferat:[6] si nullas habere possit, nisi prius impetrata aduersus fictam illam confessionem restitutione, non aliter auditi debet, quam si præiudiciales, vt vocant, & contumaciales expensas refarciat.[7] Si vero ea, quæ in pœnam contumaciæ pro veris habenda esse pronunciatum est, tam parum ad rem faciant, vt ex iis sequi condemnatio non possit,[8] quæsitum est, an contumaciæ expensas omnimodo refundere reus debeat? Quibusdam id æquum existimantibus, vt hanc saltem contumaciæ suæ pœnam luat, qui quantumlibet iustis defensionibus fultus iudici parere debuit.[9] Sed displicuit sententia, propterea quod non debeat actor ex rei contumacia duplex lucrum sentire, satisque plectatur reus in eo, quod in odium contumaciæ pro veris habentur ea, quæ fortasse falsa sint,[10] licet expensarum condemnatio non accedat. Nam & purgata per expensarum solutionem contumacia, nihil præterea consequi actor posset.[11] Purgari porro contumaciam per eum, qui culpæ suæ pœnam legitimam subire paratus sit, nil necesse est.[12] *Ita Senatus* ex tempore, contra N. Tissot, 14. Cal. Mart. 1593.

1 Contumax enim est, quisquis ius dicenti aliquid iubenti non obtemperat, *l 1. cum ibi not. D. si quis ius dicent. non obtemp. l. & post edictum 75. §. vlt. D de iudic. l. contumacia 53 D. de re iudic.*

2 Quamuis dici soleat, contumaciam eorum, qui ius dicenti non obtemperant, litis damno coerceri, *d. l. contumacia.* Id enim de perfecta & absoluta contumacia intelligi debet, quæ aliam pœnam habere nullam potest, vt aliquis sit litium finis.

3 Prius enim de facto cognoscendum est, cum ex facto ius oriatur, *l si ex plagis 52. § in clino, D ad leg. Aquil.*

4 Nec enim omnia possunt probari per instrumenta, puta possessio, *l. prædia 48. cum ibi not. D. de acquir. possess.*

5 *L. de ætate 11. §. qui tacuit, D. de interrog in iur. faciend.*

6 Quod Pragmatici nostri dicunt *pour venir deffendre à la condemnation.*

7 Contumax enim non auditur nisi purgata contumacia, quæ porro non purgatur, nisi per refusionem expensarum, *lege sancimus*, 15. *C. de iudic.*

8 Finge esse media impertinentia, &c, vt Pragmatici loquũ ut, in cleuatoria.

9 Non eius auctoritatem contemnere, *l. si quis ex aliena*, 5. *D. de iudic.*

10 Tantum enim prodest & operatur fictio in casu ficto, quantum veritas in casu vero, *l. si is qui pro emptore*, 15. *vbi not. D. de vsucap. l. confessionibus*, 13. *D. de interrog. in iur. facend.*

11 Cum purgata contumacia, pro non contumacia habeatur, *d. l. sancimus.*

12 Sua enim huic contumaciæ pœna constituta est, quæ molliri potius, quam exasperari debet, *l. pen. D. de pœn.*

DEFINITIO XLIII.

Sumptus facti à creditorib. in discussionis instantia imputantur aliquando iis, qui bonam causam non habuerunt, aliquando hæreditati.

SVmptus à vero creditore aduersus alios creditores iacente hæreditate, vt suum consequeretur, factos, placuit non hæreditati, sed iis qui iustam contradicendi causam non habuerunt expensos ferri debere, [1] si nihil sit quod curatori hæreditatis imputetur.[2] Quod si iusta fuit creditorum omnium causa, nec eos inuicem condemnari æquum est, nec litis sumptibus ipsam debiti quantitatem imminui.[3] Consequens igitur est, vt hæreditatem eo nomine condemnari oporteat, quamuis nec curator hæreditatis fuerit in mora soluendi. [4] Non tam quod æquum videatur, sumptus infligi ei, cui nihil imputari possit,[5] quam quia nihil sit, quod æquius aut melius queas constituere. Longe siquidem esset iniquius hos sumptus cedere damno creditorum, qui iustam agendi causam habuissent. [6] *Ita Senatus* in causa viduæ Joannis Thomæ Fosse, & Gallier & Cartier, mercatorum Lugdunensium, 9. Cal. Aprii. 1593.

1 Vt temerarij litigatoris culpa non alij noceat, quam ipsi: semper enim expensarum condemnatio est personalis, vt dixi *Defin. 1. supr.*

2 Quo casu curator ipse proprio suo nomine condemnandus esset, *l. non est ignotum*, 6. *C. de admin. tutor.*

3 *L. properandum*, 13. §. *sine autem alterutra*, *C. de iudic. l. pen. D. de liber. leg.*

4 Quamuis regulariter expensarum condemnatio non nisi propter moram non soluentium infligatur, exemplo eius, quod de vsuris scriptum est, *in l. cum quidam*, 17. §. *si pupillo*, *D. de vsur.*

5 Cum sit illa pœna temere litigantis, §. 1. *in fin. Inst. de pœn. temer. litig.*

6 Itaque hoc casu locum habet quod scriptum est *in lege quosies*, 200. *de reg. iur.*

DEFINITIO XLIV.

Si appellatum sit à diuersis articulis taxatarum expensarum & diuerso iure, quid de sumptibus appellationis constitui debeat.

INterposita appellatione à diuersis capitibus taxatarum expensarum, tot appellationes censendæ sunt, quot sunt capita. [1] Ideoque Senatus nostri stylo cautum est, vt si perperam appellatum sit ab omnibus aut pluribus capitibus, in singula capita pendi debeat pœna temerariæ appellationis. [2] Inde fit, vt nihil prohibeat condemnari alterutrum ex collitigatoribus in expensas litis appellatoriæ ratione quorundam capitum, ratione vero aliorum fieri compensationem, [3] quod non similiter posset contingere in vna eademque appellatione. Etsi enim plures appellationis causæ allegarentur, quarum aliæ iustæ essent, aliæ iniustę, vnica tamen causa grauaminis sufficeret ad obtinendam victoriam omnium expensarum. [4] Compensatio autem expensarum, quoties à taxatione appellatum fuit, induci potest, cum alter litigantium maiorem alter minorem taxationem fieri vult, quam ex ratione fieri debeat. [5] Plane si pro diuersis capitibus vterque vicerit, non sunt expensæ compensandę, vt alias fieri solet ratione mutuę victoriæ, quoties ab vna sententia, quæ multa capita continet appellatur, [6] sed pro quo capite quisque vicit, expensas quoque debet consequi, [7] tum expensarum hinc inde adiudicatarum compensatio fieri, si quantitates concurrant, [8] aut ad æqualitatem proxime accedant. [9] *Ita Senatus* in causa Michaelis du Mont, contra Dn. de Chuyt, Prid. Id. Maij, 1593.

1 Quoniam caput vnum expensarum, quantum ad taxatam quantitatem pertinet, alijs non cohæret, *leg. etiam* 29. §. 1 *D. de minor. l. scire debemus*, 29. *D. de verb. oblig.*

2 Est enim constituta mulcta pecuniaria in temerarios appellantes, præter condemnationem expensarum, *ex cap. reprehensibilu, Extr. de appellat.*

3 Puta si pro vno capite alteruter litigatorum succubuerit, pro alio autem vterque, cum fortassis ab eodem capite, vt plerumque fit, vterque appellarit, *l. per hanc*, 5. *C. de temp. & repar. appellat.*

4 Non enim solet improbari appellatio eorum, qui vel veram appellandi causam probabilem habuerunt, *l. appellanti*, 13. §. 1. *D. de appellat.*

5 Quoniam eo casu vtrumque & vinci & vincere necesse est, vt dixi *nu.* 3. Quæ res sicut mutuam victoriam inducit, ita & compensationem expensarum ratione mutuæ victoriæ, dixi *Defin. 39. nu. 4. & Defin* 3. 5.

6 Vt dixi suprà dictis locis.

7 Quia tot sunt sententiæ quot sunt capita.

8 Non enim solet compensatio fieri, nisi ad concurrentem vsque quantitatem, *l. cum alter*, 11. *D. de compensat.*

9 Quo casu arbitrio iudicis præsertim supremi potest fieri taxatio expensarum omnium, id est, etiam supra concurrentem reuera quantitatem, quasi breui manu facta taxatione ad parem vtrimque quantitatem, plerumque enim celeritate coniungendarum actionum vna occultatur, *l. 3. §. pen. D. de donat. int. vir. & vxor.* Est autem hoc tolerabile, quamuis possit interdum habere aliquid iniquitatis, vt citius lis expediatur, nec longioris litis materia detur, *l. quidam*, 21. *D. de reb. cred. l. 1. C. de admin. tutor.*

DEFINITIO XLV.

De modo taxandarum expensarum litis pro varia victoris conditione.

IN taxandis sumptibus litis non solum personæ conditio inspici debet, sed etiam modus facultatum, si forte homo rusticus, & vilis alioqui conditionis, sed diues equitasse probetur, vt ad eum locum accederet, in quo lis instruebatur. [1] Idemque est si salutis suæ tuendæ gratia famulum aut alium viæ comitem sibi adiunxerit in summa itinerum difficultate. [2] Quid ergo si vir nobilissimus, sed exigui patrimonij fuerit? Non minus in hoc nobilitatis & generis, quam in superiore facultatum ratio habebitur. [3] Denique alterutrum adesse sufficit, aut conditionem personæ, aut facultates, vt maior expensarum taxatio fiat. Quid si vtrumque concurrat? Sola personæ conditio inspicienda erit, vt ampliores aut exiguiores taxentur. [4] Nobilibus qui alia dignitate non fulgeant, licet habeant iurisdictionem duorum equitum cum vno pedite, aut ad summum trium equitum, impensa computatur. Baronibus trium equitum, & vnius, si velint, peditis, itemque Senatoribus, Præsidibus vero quatuor. Marchionibus & Equitibus, siue Sabaudici siue Gallici ordinis, non nisi quinque. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec enim dolo malo quicquam fecisse videri potest, qui iure suo vtitur: *l. nullus videtur*, 55. *de reg. iur.*

2 Nec enim pro lite mortem aut mortis periculum obire cogitur,

cogitur, *l.2.§.si quis indicio, D.si quis caution. l.si pater, 34.§.1.D. de donat.*

3 Nec enim de nobilitate generis quicquam detrahit imminutio facultatum, quæ modo non ex mala & improbata causa proficiscatur, *arg l.suspectum, 8.D.de suspect.tutor.*

4 Cum persona semper sit digna, ideoque conditio personæ trahat ad se conditionem bonorum, *lege per curatorem. 90. §.1. D.de acquir. hared. l.vlt. C.de inoff.testam.* [Sanc Episcopo propter dignitatis excellentiam sex famulorum & totidem equorum impensa adiudicatur pro iis diebus, quibus fuerit in itinere. In vrbe autem quamdiu commoratur sex famulorum & duorum dumtaxat equorum. *Ita Senatus* iampridem pro Reuerendiss.D.Philiberto Millieto Episcopo Maurianensi dignissimo. *Sine die.* Sed relatum est & repetitum in relationibus libellorum 8.Aug.1612.]

DEFINITIO XLVI.

Expensæ factæ ad transferendum reum à carceribus inferiorum iudicis ad carceres superioris, cui debeant imputari?

QVi sumptus fiunt, vt reus criminis ab inferiore iudice condemnatus & appellans transferatur in superioris iurisdictionis carceres, non appellatoriæ litis,[1] sed expensis iudiciariis (vulgo *frais de iustice* vocant) imputari debent.[2] Ideoque ad huiusmodi expensas iudiciarias condemnatus, tametsi à sumptibus litis absolutus,[3] has quoque præstare compelletur. Nec quod ab aduersario fuerunt prorogatæ, faciet, vt eo minus restituere illas debeat, quas scilicet aduersarius non tam suo, quam ipsius rei nomine, ac in eius commodum prorogauerit.[4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, pro Joanne Baptista Regnaud Castellano de Gordans, contra Bartholomeum du Port, 16.Calend.Aug.1593.

1 Quamuis verum sit, quod non fierent, si appellatio interposita non esset. Simile quiddam est *in l.inter causas, 26.§. non omnia.D mandat.*

2 Fiunt enim ex necessitate iudicij criminalis, quod nisi præsente, & ex ore respondente reo exerceri non potest.

3 Id enim plerumque fit, vt quis à litis sumptibus immunis sit, & tamen ad expensas iudiciarias condemnetur. Prior species impensarum accusatorem respicit. Posterior vero iudicem grapharium, & alias huiusmodi personas, quarum operam in criminali iudicio interuenire necesse est, vt dixi *Defin 55.supr.*

DEFINITIO XLVII.

Expensarum condemnatio per Senatusconsultum ex tempore pronunciatum irrogata emendari postea non potest.

PRonunciato ex tempore Senatusconsulto, quod expensarum condemnationem alterutri litigantium inflixerat, nullus amplius earum compensationi locus superesse potest,[1] quamuis nondum correctum, vt aiunt, & in mundum transcriptum sit Senatusconsultum.[2] Pertinet enim ad Senatus auctoritatem, vt de eo, quod à Senatu semel definitum, publiceque pronunciatum est, nihil prorsus immutetur.[3] Nec vero alia emendandorum Senatusconsultorum causa est, nisi vt ne quid ab amanuensi Senatus plus minusve scriptum sit, quàm à Præside pronunciatum, aut à Præside pronunciatum quàm à Senatu definitum.[4] Igitur quantumcumque iusta ratio allegetur, quæ adiudicatarum expensarum compensationem suadeat, supplicationis auxilium necessarium est.[5] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Romans, & Dominæ de Bellouse de Grand Champ, 3. Calend. Septembr.1593. & pro Peroneta Quintal, Non. & 7. Id. Decemb.1593.

1 Senatus enim exemplo alterius iudicis cuiuslibet postea quam semel pronunciauit, officio suo functus est, *l.iudex postea quam, 55.D.de re indic.*

2 Quod fieri solet sequenti post pronunciationem die.

3 Ne quid leuiter aut minus iuste à tanto magistratu factum videri possit, cum iustitia sit constans, & perpetua voluntas. Quæ vulgaris nostrorum in hanc rem ratio est, non tamen iudicio meo satis bona, quia potest esse constans, & perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi, in illo etiam, qui tamen mutare sententiam velit in melius. Sic Papinianum quoque variasse legimus *in l.si venditor 6.§.1. & l.seq. D de serv.export.* & alios quoque Iureconsultos, vt Cuiac. tractat *lib. 2. Observ. cap.37.*

4 Itaque acta emendantur, aut virium pronunciationis non substantia Senatusconsulti, *l.acta 45. & l.seq.D.de re indic.*

5 *d.l.acta, l.Paulus respondit 42.eod.tit.*

DEFINITIO XLVIII.

Qui expensas litis, pro quibus in carcere retinebatur, soluere non potest, quo remedio ei succurrendum sit.

REo criminis sola expensarum condemnatione mulctato, quodque eas non solueret per multos menses carceris molestiam perpesso,[1] cum neque fideiussorem, neque bonorum suorum, quæ idonea habebat, emptorem inueniret,[2] quamdiu carceribus detineretur, iisque eximi se peteret, facilius explicandæ pecuniæ gratia, Senatus summa æquitate & miserationis potius, quam iuris ratione motus,[3] ne is alioqui perpetuos carceres pateretur,[4] aut ad cessionis auxilium miserabile implorandum adigeretur, quem insontem fuisse pene constiterat,[5] hactenus indulgendum putauit, vt carceribus eximeretur, si ipse vxorque[6] ipsius tanquam duo correi debendi se obligarent solenniter & in forma, vt aiunt, instrumenti guarentigiati de taxata quantitate intra trimestre soluenda, aut si non soluerent, carceribus iterum se reus manciparet, nunquam inde eximendus, nisi solutione prius facta, aut bonorum cessione, quæ loco solutionis futura esset.[7] Sed & quo magis victori cautum esset, neve durior ipsius conditio fieret, eodem Senatusconsulto prehendendi rei potestas facta est, si is intra constitutum tempus non satisfeciisset. *Ita Senatus* pro Barthol.du Port, contra Baptistam Regnaud, ex tempore, Prid.Cal.Sept.1593.

1 Potest enim condemnatus retineri in carcere ob huiusmodi expensas, scilicet si dictum sit, vt 5. *Defin 8. & 52.* 5.

2 Non enim semper facile est, aut fideiussorem aut emptorem inuenire, *l.2.§.penult.D.de iudic. Auth.hoc nisi debitor, cum ibi not.C.de solut.*

3 Iuris enim ratio repugnabat, vt dixi *d.Defin.8.5.eod.*

4 Cum carcer non in pœnam detur, sed in custodiam, ideoque pœna perpetui carceris nulla sit, *l. aut damnum 8. §. solent, D.de pœn.*

5 Nam si omnino innocens repertus fuisset, vtique ad sumptus litis condemnari non debuisset, vt dixi *Defin.40.5.*

6 Est enim hic vnus ex casibus, in quibus potest mulier obligari vtiliter pro marito citra metum Velleiani, præsertim si magistratus auctoritas interueniat, & quidem supremi, à quo appellari non possit, *arg.l.quamuis 20.D.solut matrim.*

7 Quantum ad hoc, vt carceribus eximeretur. Alioqui certum est cessione bonorum non contingere liberationem, *l.1.C. qui bon.ceder.poss.*

DEFINITIO XLIX.

Cessionarius litis tenetur ad refusionem sumptuum, quos cedenti debebat ob suam contumaciam.

QVi restitutionem in integrum ex rescripto Principis pendente lite aduersus propriam contumaciam impetrauerat, vt male affectam litem sanaret, ex ea causa fuerat condemnatus ad expensas contumaciæ ante omnia, vt fieri solet, farciendas,[1] tum prius quam satisfaceret, actione sua iuribusque omnibus ad eam pertinentibus fratri cesserat.[2] Postmodum alio herede relicto decesserat. Non recte cessionarius, aut etiam si voles donatarius (nihil enim hac

parte refert) huiusmodi impensas soluere recusabit illo prætextu, quod earum nomine personalis tãtum actio competat, quæ in hæredem vniuersalem dari debeat, [1] non in singularem successorem. [2] Cumis, cui pendente lite cessio aut donatio facta est, nõ possit in ipsius litis vitia non succedere, [3] proinde obstrictus esse ad eos sumptus refundendos, quibus non solutis futurum erat, vt cedens à causa caderet. [4] Sic enim pronunciatum erat, si expensas illas non solueret intra diem certum præstitutum, fore vt excluderetur à restitutionis beneficio, quod tamen illi prorsus necessarium erat ad litem prosequendam. Tentari quidem poterat, nec debere meliorem esse conditionem cessionarij, quam cedentis, præsertim qui & lite pendente, & ex causa lucratiua successisset. [7] Sed id eo pertinet, vt quæ exceptiones obstitissent cedenti eædem obstent cessionario, [8] non etiam, vt si qua personalis actio contra cedentem competebat, eadem dari debeat cõtra cessionarium, qui haud dubie, cum non nisi singularis successor sit, defuncti personam non repræsentat, [9] alio præsertim hærede relicto. [10] Itaque si ponas ex causa aliqua incidenti condemnatum cedentem ad expensas, quarum prorogatio nihil commune habeat cum persequendæ litis facultate, magis est, vt ad earum solutionem non cessionarius, sed cedens, qui condemnatus est, eiusve hæres teneatur. [11] *Ita tractatum est* in secreto auditorio, in causa N. de Cheurier, & Dominorum de Beaumont, 13. Cal. Decembr. 1593. & 4. Non. Apr. 1594.

1 Iuxta *l. sancimus* 15. *C de indic.*

2 Nec enim cessio actionis personalis, etiam in iudicium deductæ, prohibita est, quasi rem afficiat vitio litigiosi, si aliud nihil impediat cessionem, puta si facta sit ex causis exceptis, *in l. si per diuersas*, 12. *C. mandat.* nec in potentiorem, neque iudicij mutandi causa, Guid. Pap. *quæst.* 479. vbi tamen ait actionem ipsam fieri litigiosam per contestationem, & ideo cedi non posse, vt dicam *Defin* 3. & 4 *ff. de litigios.*

3 *L. vlt C. de hared action l.* 1. *C. si cert pet.*

4 *L vltim.* §. 1. *D. de contr empt. l.* 1. § *si hæres, D. ad SC. Trebellian.*

5 *Arg. l. vitia*, 11. *C. de aequ poss.* adeoque in vitium litigiosi, quantum ad actionem ipsam, quæ cessa est, vt dixi *num.* 2. ex Guid Pap. *quæst.* 479.

6 Alioqui videretur facta cessio iudicij mutandi causa, contra edictum prætoris, de quo *in l.* 1. & *tot. tit. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

7 *Ex not.* per Dyn. *in cap iu qui in iure alterius, de reg iur. in* 6. & per Bartol. & alios, *l apud Celsum*, 4 §. *de auctoris*, & §. *si cum legitima*, D *de doli mal. except.*

8 *Ex regula l quod ipsis*, 143. *de regul. iur.* Scripsi late *libr.* 12. *Coniect iur. ciuil.*

9 *d. l.* 1. §. *si hæres*, D. *ad SC. Treb. d. l. vltim* §. 1. D. *de contrah. empt. l. aris alieni*, 5. *C de donat.*

10 Nam si nullus donatoris hæres inueniretur, aut donator ipse viueret, nec soluendo esset, vtique teneretur donatarius personali actione, si credimus Guid. Pap. *quæst.* 105.

11 Nec enim iudicati actio transit in singularem condemnati successorem, cum sit personalis, *l. actori* 8. *Cod. de reb. cred.* iunct. *d. l.* 1. §. *si hæres, ad SC. Trebell.* cum aliis supra citatis.

DEFINITIO L.

In expensas litis criminalis appellatoriæ numquam debet condemnari is, qui obtinuit in prima instantia, nisi probetur calumniator.

COndemnatio expensarum litis appellatoriæ criminaliter agitatæ nunquam irroganda est ei, qui in priore vicit instantia, nisi appareat fuisse illum calumniatorem. [1] Quia cum nitatur iudicati auctoritate, eaque præsumptione, quæ ex iudicato nascitur, [2] nihil ei imputandum est, quod iniquam sententiam pertinaciter defenderit, cum nec potuerit ex ipsis instrumentis litis discere, an iusta, nec ne esset sententia, à qua fuerat appellatum, vt sciret, vtrum contendere deberet, an cedere: quoniam huiusmodi litium criminalium acta litigatoribus non eduntur, [3] quod in causis ciuilibus diuersum est. [4] *Ita Senatus* in causa Jacobi Treynon, procuratoris Tononensis, & Petri Mestral, Prid. Id. Febr. 1594.

1 Quo casu curare debet iudex appellationis, ne calumnia maneat impunita, *l.* 1. §. 1. *D. si mulier vxor. nom. in poss. calumn. caus. vss. dicet. l.* 1. *& tot. tit. de calumniat.*

2 Cum in dubio præsumendum sit pro iudicato.

3 Ideo enim dicuntur secreta, nec proinde imputari quicquam potest litigatori, qui non potuit diuinare, *l si putator* 31. *D. ad leg. Aquil. l. si fideiussor* 29. §. *si cum debitor, D. mandat.*

4 In quibus omnium actorum faciendi vtrimque editio est, vt vterque litigatorum scire possit, an contendere debeat, an cedere? *l* 1. *D de edend.*

DEFINITIO LI.

Casus, in quo is, qui non est condemnatus ad fructuum restitutionem, tenetur tamen omnes reddere, quos percepit ex die iudicati.

CVm de legitima præcipuo iure habenda filius primi matrimonij aduersus vitricum, cui plus quam per legem liceret à coniuge datum fuerat, contendisset ac obtinuisset, [1] nulla tamen facta fructuum condemnatione, [2] propter quæstionis controuersæ maximam inter iuris magistros difficultatem, [3] vitricus condemnatus impetrauerat rescriptum à Principe, quo iubebatur Senatus de causa ex integro cognoscere, [4] diuque tamen secundam illam cognitionem frustratus, litem per multos annos traxerat, & ita iudicati executionem impedierat. [5] Cum postea nullam satis iustam aut probabilem rescindendi iudicati causam ab eo propositam esse constitisset, placuit condemnandum eum in fructus omnes, quos à die prioris Senatusconsulti percepisset, aut percipere potuisset, [6] in diem vsque peractæ executionis, non subducto quadrimestri illo, quod iudicatis ad satisfaciendum indulgetur. [7] Etsi enim facti species talis erat, in qua constabat peruentum fuisse ad sententiam sine mora, propterea quod probabilem, licet non iustam litigandi causam habuisse vitricus videbatur, [8] non tamen poterat hic casus pertinere ad Antonini constitutionem, qua cautum est, vt totum illud tempus, quod iudicatis datur, immune sit à fructibus dependendis: [9] Nimirum quia non petita dilatio erat ad satisfaciendum iudicato, sed potius quæsitus improbe color ad remorandam frustrandamque iudicati executionem. [10] Proinde quasi mala fide, tum primum contracta saltem ab eo tempore fructuum omnium perceptorum, percipiendorúmque condemnationem fieri æquissimum fuit. [11] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Breissieu & de Chastillion, 14. Cal. Mart. 1594.

1 *Ex l. hac edictali* 6. *C. de secund. nupt.*

2 Contra communem iuris regulam, quæ vult, possessorem quemlibet, etiam qui bonæ fidei possessor ab initio fuerit, condemnari ad restitutionem fructuum, post litem contestatam perceptorum, quod exinde factus sit malæ fidei possessor, *l. sed etsi* 25. § *si ante, D. de petit hared. l.* 2. *C. hoc tit.*

3 De qua vide quæ scripsi sub *tit. De secund. nupt.* & *in libris Coniecturarum.*

4 Per viam scilicet ciuilis supplicationis, secundum ea quæ scripsimus *in tit. De sent præfect prator.*

5 Vt passim fit à condemnatis, *l. tutor* 41. *D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic l. negotiorum* 24. *D. de appellat.*

6 Tanquam qui ex eo saltem die factus esset malæ fidei possessor. Plus enim potest condemnatio, quam contestatio, quæ tamen effectum hunc haberet, *l. sed etsi* 25. § *si ante, D. de petit. hared.*

7 *Ex l vlt. C. de vsur rei iudic. l. cum militi* 16. §. 1. *D. decompens. l si debitori* 21. *D de iudic.*

8 *Vt in l.* 3. *in princ. D. de vsur.* vbi tamen dicitur vix esse, vt ad iudicem vnquam perueniatur citra moram.

9 Quam

9 Quam constitutionem Papinianus noster refert & interpretatur, *in d. l. 3. de vsur.* de cuius sententia & interpretatione scripsimus in libris Coniecturarum.

10 *Vt in d. l. tutor* 41. *eod. tit.* & aliis supra citatis, *num. 5.*

11 Propter malam fidem, non propter moram. Nec enim semper debentur fructus à die moræ, sed tantum in bonæ fidei iudiciis, *l. videamus* 38. §. *si actionem, & 3. pen. D. de vsur.* Iunge *l. certum* 22. *D. de rei vindicat.*

DEFINITIO LII.

Non potest reus in carcerib. retineri pro expensis litis criminalis, etiamsi ita dictum sit, si à taxatione appellauerit, & satisdare sit paratus.

QVi cum esset in carceres ob crimen detrusus, impetrata à Principe criminis venia liberationem à carceribus meruerat, ea tamen lege adiecta, vt expensas litis ante omnia solueret,[1] non prius liberandus est, quam expensarum taxatio solutioque facta sit, si taxationi stetur.[2] Sed si à taxatione fuerit prouocatum, iniquum sane sit ob solas expensas in carceribus eum retineri, ne ita eueniat, vt metu longiorum carcerum ab appellationis beneficio excludatur.[3] An igitur licebit ei frustrationis forte gratia prouocare,[4] atque interim carceribus eximetur? Tempus illi præstituendum est, intra quod curet appellatoriam litem terminari: Interim liberandus erit, præstita tamen prius satisdatione de soluendis expensis, quas litis appellatoriæ decisio debitas esse monstrabit.[5] *Ita Senatus* in causa Martini Nicol. Prid. Calend. Mart. 1594.

1 Quæ adiectio, si non prorsus necessaria saltem vtilis est ad tollendam dubitationem illam, quæ fieri solet. Virum pro expensis litis possit reus in carceribus retineri. De qua scripsi *Defin. 8. & 48 supr.*

2 Cum eo casu constet liquido quid & quantum debeatur. Taxatum enim dicitur, quod deductis deducendis reliquum est, *l. Manio* 41. §. 1. *de legat. 2. l. si traditio* 4. *C. de action. empt.*

3 Cum beneficij commodum nemini debet denegari, cum sit auxilium iuris communis, *l. 3. §. falsus procurator, D. rat. rem haber.*

4 Plerique enim appellant frustrandi tantum gratia, vt dixi *Defin. præced. num. 5. & 10.*

5 Nam in debitis non liquidis satisdatio pro solutione esse solet, *l. statuliber rationem 5. D. de statulib. l. 2. & tot. tit. D. si cui plus quam per leg. Falcid.*

DEFINITIO LIII.

Etiam qui auctore Senatu nactus est possessionem beneficij potest condemnari ad restitutionem fructuum omnium exinde perceptorum.

QVi auctoritate Senatusconsulti retinendæ beneficij possessionis ius nactus est, solo Principis procuratore audito, quo postulante, vt moris est, beneficium antea fuerat sequestratum, si de eadem possessione ab alio controuersiam patiatur, & succumbat, non eo minus ad omnium fructuum restitutionem tenetur, quod eos bona fide & Senatu ipso auctore perceperit.[1] Semper enim exceptum intelligitur ius tertij inauditi, cui non magis in fructibus beneficij, quam in beneficio ipso iniuria fieri debeat,[2] imo cum in profanis rebus non, nisi à die litis contestatæ, vt plurimum soleat iniustus possessor condemnari ad fructuum restitutionem,[3] in beneficialibus contra seruatur, vt omnes omnino fructus (deductis nimirum sumptibus altari deseruiendo colligendisq; fructibus necessariis[4]) restituantur.[5] Ideo fortasse, quod non tam beneficiarius, quam ecclesia ipsa in sui rectoris veti vtilitatem possidere intelligatur.[6] Plane interdum tam iusta litigandi hinc inde causa esse potest, vt perceptos fructus eius qui percepit lucro manere æquum sit, eo nimirum casu quo nullo præcedente arresto idipsum constituendum esset.[7] *Ita Senatus* in causa R. Dn. Ludouici Marin, & Caroli Emanuelis Pomei, 11. Cal. April. 1596.

1 Sequestratio enim fit requirente procuratore generali antequam constet, cui prouisum sit de beneficio, vt interim œconomus constituatur, qui ecclesiam curet ac faciat, vt diuinus cultus non negligatur.

2 Quamuis non possit negari, quin bonæ fidei & iustus possessor sit is, qui auctore prætore possidet, *l. qui auctore* 137. *de reg. iur. l. iuste possidet* 11. *D. de acquir. poss.*

3 *L. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic. l. 1. & tit. Cod. res inter alios act. l. Paulus notat* 8. *D. de prator. stipulat. l. 4. Cod. de emancip. liber.*

4 Scilicet in iudiciis strictis & arbitrariis, *leg. 2. l. 3. §. in his quoque, l. videamus* 38. *§. si actionem, D. de vsur.* Nam in iudiciis bonæ fidei secus est, *d. l. videamus, §. vlt.*

5 Quia nec in fructu quicquam esse intelligitur, nisi quod istis deductis supereat, *l. 1. C. hoc tit.*

6 Ne alioqui videatur datus vitiosus ingressus, contra *cap. 1. de reg. iur. in 6.*

7 *L. iubemus, in fin. C. de sacrosanct. eccles. l. raptores, vers. sin autem diaconissa, C. de episc. & cleric.* Nec enim ecclesia vnquam moritur, 12. *qu. 2. can. liberti.* Guid. Pap. *qu.* 355.

1 Id est eo demum casu quo possit citra moram & malam fidem perueniri ad iudicem, vt *in l. 3. in princip. D. de vsur.* & quoties res valde dubia est, vti in specie, de qua scripsi *Definit. 51. supr.*

DEFINITIO LIV.

Qui dedit causam liti condemnandus est breui manu ad omnes expensas, etiam ab eo factas, cui non fuit ille obligatus.

COnuentus male Titius à Sempronio te auctorem laudauerat, quasi de euictione ipsi teneretis in omne id, quod eius interesset, cum tamen ei tu aut nullo modo, aut ad pretij dumtaxat restitutionem obligatus esses.[1] Titium quidem tibi in expensas litis condemnandum esse constat, ob male institutam actionem.[2] Sed tamen cum Sempronij culpa malæ litis de euictione causam dederit, æquum est Sempronium non solum Titio, sed etiam tibi recta via, & sine circuitu in omnes expensas condemnari:[3] cum si quas tibi expensas Titius præstaret, eas Titio Sempronius refundere cogeretur. Semper enim sumptuum damno coercendus est, qui liti in quam sumptus facti sunt, male causam dedit.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 15. supr. De hæred. vel act. vend.

1 Valet enim pactio, vt venditor non teneatur emptori de euictione ad id quod interest, sed tantum ad pretij restitutionem, *l. ex empto* 11. *§ qui autem, D. de action. empt.*

2 *L. eum quem temere* 79. *D. de iudic. l. properandum, 5. fine autem alterutra, C. eod.* 5. 1 *in fin. Inst. de pœn. temer. litig.*

3 Scilicet breui manu & ad euitandum circuitum, *argum. l. dominus* 53. *D. de condict. indeb. l. 3. § penultim. de donat. int. vir. & vxor.*

4 Quoniam, qui dat causam liti, dat causam sumptibus in litem faciendis, Bart. *in l. de Titiisse* 10. *D. de iudic.* cum aliis supra citatis, *num. 2.*

DEFINITIO LV.

Sumptus frustra factis per errorem & culpam procuratoris ab eo præstandi sunt, qui constituit procuratorem.

ACtoris procurator aduersus reum tãquam contumacem, cum tamen ad diem paruisset, edictum impetrauerat,[1] atque ita, vt iterum ad iudicem veniret, inanésque in eam rem sumptus faceret, coëgerat. Placuit, licet imputari vix quicquam possit ei, qui procuratoris sui errorem bona fide secutus est,[2] eas tamen impensas ab illo sarciri debere, quod hoc ipsum saltem illi imputandum sit, cur diligentiorem procuratorem non elegerit.[3] Quæ ratio facit, vt idem

quoque dici debeat, si non procurator ipse, aut procuratoris substituti; [4] sed alius quid peccauerit sub procuratoris nomine, si modo is fuit, cuius opera in eam rem vti procurator soleret, quoniam & procuratoris in eo quoque culpa aliqua est, quod minus diligentem hominem commendata sibi negotia tractare passus sit: ideoque per consequentias imputari etiam litigatori potest, cur talem elegerit procuratorem; [4] neque tamen faciet ea res, quo minus saluam habeat mandati actionem contra procuratorem, [7] aut aliam [8] aduersus eum, qui sub procuratoris nomine sine mandato perperam rem gessit. *Ita Senatus* in causa N. Francisci Denarie, & N. Ratelier, prid. Id. Maj 1594.

1 Scilicet per obreptionem aut subreptionem, cum non possit tale edictum impetrari, nisi contra absentem & contumacem, *l. & post edictum 75. cum praced. D. de iudic.*

2 Ita vt neque improbus, neque temerarius litigator dici possit, ex qua tamen duntaxat causa solet irrogari condemnatio expensarum. §. 1. *Instit. de pœn. temer. litig.*

3 *Argum. § præterea, Instit. quib. mod. re contr. oblig. l. 1. §. item quæritur, D. de separat.*

4 De cuius facto vtique procurator tenetur, *l. ex facto 30. D. de negot. gest.*

5 Est enim hæc species negligentiæ, cum quis rem sibi specialiter mandatam alij dat exequendam, *l. cum hi, §. si prætor, ditus, D. de transact.*

6 Ex legibus citatis, *num. 3.* & aliis similibus.

7 In quo alia ratio est procuratoris, alia depositarij, quia depositarius nihil nisi dolum præstare debet, procurator vero etiam culpam, *d. §. præterea, l. contractus 23. de reg. iur.*

8 Quia mandati actio esse non potest contra eum, cui nihil fuit mandatum, præsertim directa, *l. quidam cum filiumfamilias 46. D. de hered. inst. l. ex mandato 20. §. 1. D. mandat.*

DEFINITIO LVI.

Semper condemnandus est, & ad expensas, & ad iacturam litis appellans, qui appellationem deseruit, siue ab initio, siue ex postfacto.

QVi appellationem à se interiectam non prosequitur, siue ab initio eam deserat, quod fit cum iudicis superioris auxilium prorsus negligit, [1] siue ex postfacto, quod euenit cum acceptis ab eo literis citatoriis & inhibitoriis, dictaque aduersario die iudicium frustratur, nec in ius venit, [2] semper condemnandus est, [3] nec tantum ad expensas [4] contumaciæ, [5] sed etiam vt litis iacturam sentiat, quoniam appellatione deserta necessario relinquitur, vt sententia à qua fuerat appellatum trãseat in rem iudicatam, perinde, ac si nulla appellatio interposita fuisset. [6] Et consequenter rei iudicatæ auctoritas facit, vt condemnari hic debeat, tanquam nullo iure fultus contra rem iudicatam. [7] Adde, quod & qui appellat actor est. [8] Fieri autem nequit, vt actor qui ad iudicem non venit, obtineat, quantumuis bonam causam habeat, quia prius est, [9] vt actoris personam præsentem iudex habeat, quam vt de rei iure quærat. [9] In eoque diuersa & meliot conditio est eius, qui ad iudicem quidem venit, sed iudicium tergiuersando detrectat. Hic enim si bonam causam foueat, vincere debet, [10] quamuis contumax & in solas contumaciæ expensas condemnandus est, [11] quia nihil prohibet, quo minus hæc partis absentia per Dei præsentiam suppleatur. [12] Sed actore in ius non veniente, fieri non potest, vt eius præsentia vnquam suppleatur, deficiente nimirum persona, ex qua ius ipsum actionis æstimandum est. [13] Non enim quemadmodum exceptio reo competens, plerumque ex persona & non iure actoris æstimatur, [13] ita ex contrario actoris intentio & petitio ex rei persona æstimari vnquam potest. [13] Siquidem per non ius actoris vincere reus debet, [16] per non ius rei nunquam actor vincit. [17] *Ita Senatus* in causa N. du Freney, & Hamberti Fay, 13. Calend. Iun. 1594.

1 Quo casu dicitur appellatio deserta, nisi paupertas, aut quæ alia iusta causa excuset appellantem, Guid. Pap. *quæst. 135. & quæst. 436. num. 22.* post Innocent. *in cap. ex ratione, Extr. de appellat.*

2 Quod pragmatici nostri dicunt, *faire defaut.*

3 Tanquam quem apparear, non nisi frustrandi & tergiuersandi animo appellasse, & vi communi iuris auxilio in aduersarij sui necem abuteretur; vt *in l. tutor 41. D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum 24. D. de appellat.*

4 *Ex cap. reprehensibilis, Extr. eod. tit. de appellat.*

5 Quæ semper expensarum saltem damno coercenda est, *l. sancimus 15. C. de iudic.*

6 Appellatio enim deserta habetur pro non interposita, nisi quod hoc amplius desertio appellationis species quædam delicti est, & ideo graviore mulcta punitur, quam ea quæ temere litigantibus infligi solet.

7 Siquidem sublata appellatione, iterumque appellandi potestate sententia, à quo fuerat appellatum, transit necessario in rem iudicatam, *l. & post rem 7 l. post rem 11. D. de transact.*

8 *L. qui appellat 29. D. de iudic.*

9 Cum prius quærendum sit de iure actoris quam de iure rei, *l. 4. C. de edend. l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*

10 *L. 1. Cod. quomodo & quand. iudex, l. & post edictum 75. in princ. D. de iudic.*

11 Neque enim condemnationem hanc effugere contumax vnquam potest. *d. l. sancimus 15. C. eod.*

12 *d. l. properandum, §. cum autem eremodicium, eod. tit.*

13 Cum non possit iudex supplere intentionem actoris quæ est facti, *tot. tit. C. vi qua def. aduoc. part. iud. suppl. cum sit notat.*

14 *Vt in l. militis 36. §. veteranus, D. de test. milit.*

15 *d. l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*

16 *d. l. 4. C. de edend. l. vlt. C. ne res vendic. l. vlt. D. de acquir. possess.*

17 Vt ex iisdem suprædictis legibus probatur, iunct. *l. 2. D. vti possid. l. fauorabiliores 125. de regul. iur. §. commodum, Instit. de interdict.*

DEFINITIO LVII.

Qui facit moram cognitioni condemnandus est in omnes sumptus ab aduersario factos, quos ea mora reddit frustratorios.

SI in ipso ferendæ sententiæ calculo, cum Senatus in eo esset, vt litis acta extra ordinem [1] inspecturus esset, vnus ex collitigatoribus diploma principale impetrauerit, ex quo mora cognitioni facta sit [2] æquissimum est, si rescripti ratio aliqua ex æquitate necessario habenda sit, hactenus tamen coerceri frustrationem & negligentiam impetrantis, [3] vt eos quoque sumptus quos pro Senatu extra ordinem habendo prorogari necesse fuit, sarcire condemnetur, ne ex aduersarij negligentia damnum sentiat is, qui fuit diligentior, & cui nihil imputari potest. [4] *Ita Senatus* pro Sp. Carolo Francisco Russino, Augustæ nostræ Referendario, contra Illustrem Dn. Ioannem Ludouicum Marcionem de la Chambre, 12. Cal. Ian. 1594.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt, *par entres extraordinaire & par consignation.*

2 Quoniam vt plurimum talia diplomata nouas lites & contentionis materiam præbent.

3 Qui debuit esse diligentior in rescripto impetrando, non autem vltimam iudicij horam expectare, *l. ab hostibus 15. §. vlt. & l. seq. D. ex quib. caus. maior.*

4 Sua enim cuique negligentia, non alij damnosa esse debet, *lege factum 155. leg. in condemnatione 173. §. vnicuique, de reg. iur.*

DEFINITIO LVIII.

Cum ante sententiam diffinitiuam reus eximitur carceribus ex iusta causa, non ideo sumptuum condemnationem vllam pati debet.

SI reo in carceres detruso aliquid sit quod impediat, ne tam cito lis terminari possit, vtputa quod alium

alium prehendi, & ante omnia audiri oporteat: æquum tamen sit è carceribus hunc interea eximi, sumptuum condemnationem nullam fieri oportet, quantumuis iusta fuerit causa inquirendi, sed in finem litis differri sumptuum adiudicationem necesse est.' *Ita Senatus* in causa Ludouici Buchet, 16. Calend. Januar. 1594.

1 Pendet enim ex euentu litis condemnatio expensarum, *c. victus victori, de reg. iur. in 6.*

DEFINITIO LIX.

Potest fieri taxatio sumptuum & liquidatio fructuum, non citato eo, qui propter suam contumaciam fuit condemnatus.

PEr contumaciam cõdemnatus in id omne, quod actoris interesset, aut ad fructus iterum citandus non est, vt adsit taxationi, &, vt loquimur, liquidationi eius, quod interest aut fructuum,[1] non magis quam si de litis sumptibus ageretur. Est enim illa accessio præcedentis condemnationis,[2] ideoque hac etiam parte suam æquum est condemnato nocere contumaciam,[3] tametsi noua quædam petitio esse videatur, cum noua certaque quantitas pro eo, quod interest, deducitur in petitionem.[4] *Ita Senatus* in causa D. de la Torneille & de la Rochette, 13. Calend. Januar. 1594.

1 Quamuis dici soleat, citari ad omnem actum debere illum, qui ex eo actu laedi potest, *l. de vnoquoque 47. de re iudic. l. nam ita 39. D. de adopt.*

2 *L. 2. & 3. & pass. C. hoc tit.* [Et ideo taxatio sumptuum litis pertinet ad eum ipsum iudicem qui condemnauit, adeò vt nec Locumtenens localis eam sibi potestatem adrogare possit. *Ita Senatus* contra Ioannem Cugnat, 9. Febr. 1613. ex tempore.

3 Debuit enim prospicere, hoc euenturum esse, si esset contumax, *arg. l. si quis domum 9. §. 1. D locat.*

4 *Arg l. vlt. de prator. stipulat. l. obligationum 44. §. vlt. de oblig. & act.*

DEFINITIO LX.

Iusiurandum, quod plenam litis victoriam iuranti non acquirit, nec liberat aduersarium à condemnatione expensarum.

QVamquam is, cui proprium iusiurandum totam litis victoriam peperit, expensas obtinere non debet:[1] si tamen, cum pluribus exceptionibus reus niteretur,[2] super vna iuratum sit,[3] nec eo minus super aliis postea iudicandum fuerit, propter eius, contra quem iuratum est, pertinaciam,[4] æque locus erit condemnationi expensarum, ac si iuratum nihil fuisset.[5] Quia verum est, eum, qui iurauit, non ob id solum vicisse, quod iurauerit, sed ob id potius, quod bonam causam habuerit.[6] Toties igitur expensatum condemnatio remittitur, quoties post iusiurandum præstitum nihil supereft, de quo cognosci oporteat, nec de alio quæritur, quam verum & quomodo iuratum sit.[7] *Ita Senatus* pro N. Andrea de Bienuenu, contra N. Gothofredum de Dompierre, Idib. Aprii. 1595.

1 Scripsi *ad tit. de reb. credit. & iureiur. Defin.* 1. contra glos. *in l. pen. vers. ab altera parte, C. eod tit.*

2 Nemo enim pluribus exceptionibus etiam contrariis vti prohibetur.

3 Etiam aduersario deferente. Nam de hoc iureiurando hic loquimur, quod à parte parti defertur, quod litis decisiuum appellamus, & per quod in sua causa Iudex constituitur is, qui iurat, *l. 1. D. quar. rer. act. non det.*

4 Potest enim fieri, vt iusiurandum, quod esset litis decisorium ex parte rei, si actor iurare nollet, malletq; iusiurandum referre: non sit tamen decisorium actore pro se iurante, quia possunt esse multæ exceptiones peremptoriæ, quarum vna per actoris iusiurandum remota supersunt aliæ.

5 *Ex reg. victus victori, de reg. iur. in 6.*

6 Quæ res victoriam expensarum parere debet, *l. properandum 13. § sive autem alterutra, C. de iudic § 1. in fin. Inst. de pœn. temer. litig.*

7 Quod vtique euenit regulariter, cum præstitum est iusiurandum decisorium, *l. nam postea quam 9. in prin. D. de iureiur.* iun & *l. non erit 5. § dato iureiurando, eod. tit.*

DEFINITIO LXI.

Obtulisse ab initio nihil prodest ei, qui ab oblatione postea resiliat sine causa.

QVi obtulit in iudicio, quicquid ex ratione offerre debuit, ne in mora constitueretur,[1] & impensarum litis condemnationem incurreret, quæ temere litigantibus inst gitur,[2] si postea ab ea oblatione resiliat, aut, quod effectu idem est, eam sic interpretetur, vt iniquam faciat, quæ antea æqua videbatur,[3] perinde haberi debet, ac si nihil vnquam obtulisset,[4] adeo vt quamuis non nisi in causa appellationis recesserit ab oblatione, non possit tamen impugnare iudicatum eo solo prætextu, quod Judex nullam rationem habuerit oblationis, in qua nunc appellans ipse non perseueret.[5] Itaque in omnes vtriusque instantiæ expensas condemnandus est ex iuris regula, quæ moram vltimam semper vult nocere.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Oblatio enim iudicialis magnam vim habet non solum ad impediendam moram, sed etiam ad eam purgandam, quæ iam contracta sit, *l. si rem 9 §. vlt.* vbi not. *D. de pign. act.*

2 *§. 1. in fin. Inst. de pœn. temer litig. l. eum quem temere 79. D. de iudic. l. qui solidum 78. §. 1. de legat. 2. l. properandum 13. §. sive autem alterutra. C de iudic.*

3 Qui enim ambigua intentione vel oratione vsus est, potest eam ad suam vtilitatem interpretari, *l. si quis intentione 66.* vbi not. *D. de iudic.*

4 Non enim videtur oblatum, nisi quod durat oblatum, sicuti nec consignatum, quod non durat consignatum, nec versum in rem, nisi quod durat versum, *l. si pro patre 10. §. versum. D. de in rem vers. Item eorum 6. §. pen. D quod cuiusque vniuers. l. nam etsi 15. §. 1. D. de inoff. testam.*

5 Perseuerantia enim illa est, quę bonam vel malam fidem inducit, *l. desitisse 10.* vbi Bart. *D. de iudic.*

6 *L. qui decem 72. in princ. & § 1. D. de solut.*

DEFINITIO LXII.

Quas expensas refundere debeat is, qui iam bis condemnatus in tertia demum instantia petit restitutionem in integrum.

DVabus sententiis victus ad Senatum prouocauerat, & consultus quod male antea egisset, mutata actione[1] in integrum restitutionis auxilium implorabat. Non idcirco condemnandus erit in eos sumptus, quos aduersarius ad excludendam restitutionem suamque intentionem probandam facturus sit. Id enim tum obtinet, cum tertia tractatur instantia.[2] Hæc autem non tertia est, sed prima, quandoquidem nunc primum restitutionis beneficium implorabatur, de quo prioribus instantiis nihil dictum fuerat.[3] Sed & cum priores instantiæ per contumaciam magis quam per accuratam disceptationem expeditę sunt, si in tertia impetretur restitutio ad hoc, vt nouæ vel allegationes, vel probationes admittantur, nil obstante contumacia magis esse videbatur, vt ad sumptus aduersario prorogandos condemnari impetrans non deberet, quasi nulla iam ratione habenda contumaciæ, quæ per sumptuum refusionem purgata esset.[4] *Ita Senatus* in publico auditorio, pro Franc. Jambaz, 10. Calend. Jun. 1595. Iunge Defin. 35. sup. De reb. credit. & iureiur.

1 Quæ non poterat impune mulctari nisi ante contestationem, *l. edita 3. cum ibi not. C. de edend.*

2 Vt constat ex stylo Senatus. [Obserua tamen id quod constitutum est, vt neque post conclusionem in causa in prima instantia, neque in secundę appellationis lite concedatur quicquam noui deducere citra omnium expensarum refusionem, nec nisi ea lege vt possit aduersarius idem facere expensis deducentis, non habere locum quoties per contumaciam prior instantia peracta est. Petita enim aduersus contumaciam in integrum restitutione & refusis contumaciæ expensis nihil tale obseruandum est, suntque omnia integra condemnato. *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Fauerges, & D. de Chalant & de Chastillion, 2. Sept. 1613.]

3 Nihil enim vetat etiam in causa appellationis implorari restitutionem in integrum, *si* appellatum sit à sententia diffinitiua, cum huiusmodi appellatio non omnino sit iudicanda ex iisdem actis, possitque non deducta deduci in causa appellationis, & non probata probari, *vulg. l. per hanc, C. de tempor. & repar. appellat.*

4 *Arg l. sancimus 15. C. de iudic.*

DEFINITIO LXIII.

Veneratione consanguinitatis & affinitatis impensarum condemnatio plerumque victo remittitur.

QVoties inter fratres aut alios consanguineos proximos lis tractatur, non est regulariter locus ei iuris regulæ, quę habet, Victum victori in expensas litis condemnari debere. [1] Vt plurimum enim veneratione consanguinitatis, adeoque interdum affinitatis, [2] impensarum pœna, quæ temere litigatoribus infligi solet, [3] remittitur, nisi manifesta calumnia doluse malus eius, qui succumbit, arguatur. [4] *Ita Senatus* in causa Claudij Miege, & Thomæ Bertrand, 16. Calend. Jul. 1595.

1 *Cap. victus victori, de reg. iur. in 6. l. properandum 13. §. sine autem alterutra, C. de iudic.*

2 *Vt in l. pen. D. de iur. dot. l sed hoc ita 22. D. de re iudic.* Plerumque enim odia exacerbantur ex huiusmodi expensarum condemnatione.

3 Et in pœnam temerariæ litis, §. 1. *in fin. Inst. de pœn. temer. litig.*

4 Numquam enim aut dolus, aut calumnia debet manere impunita; *l. 1. §. 1 si mulier, ventr. nom. in poss. calum. caus. iud. dicet, l. Procurator 11. §. 2. D. de doli mal. except.*

DEFINITIO LXIV.

De differentia bonæ fidei possessoris & prædonis, quantum ad restitutionem fructuum in petitione hereditatis. Item quantum interest, an hereditas petatur, an fideicommissum hereditatis?

CVm petitio hæreditatis non tantum detur contra eum, qui pro possessore possidet, id est, qui interrogatus, cur possideat, nihil aliud respondere potest, quam quia possidet, [1] sed etiam contra eum, qui possidet pro hærede, [2] puta ex testamento, quod valere putet, cum reuera non valeat, aut tanquam agnatus proximus, quem alius præcedebat, [3] apparet, non esse distinctioni locum, an possessor bonam fidem habuerit necne, quandoquidē etiam bonæ fidei possessores hoc iudicio teneri certum est. [4] Sed tamen differētia in illo est, quod prædo totam hæreditatem in solidum restituere tenetur, tametsi non sit factus locupletior: possessor vero bonæ fidei non nisi quatenus locupletior factus est. [6] Inde fit, vt tam hic, quam ille ad fructuum omnium restitutionem teneatur, [7] adeoque ad vsuras fructuum ante litem contestatam perceptorum, [8] quia fructus augent hæreditatem, [9] ac proinde nō tam accessio, quam pars quædam hæreditatis dicendi sunt. [10] Sed illud tamen obseruabimus, vt bonæ fidei possessor non aliter fructus fructuumque vsuras reddere debeat, quam si factus sit locupletior: prædo autem omnes omnimodo. [11] Idque est, quod dicitur, in iudicio vniuersali venire fructus, [12] qui non veniunt in singulari, [13] nimirum quia in iudicio singulari fundus tantum petitur: [14] fieri autem non potest, vt fructus à fundo iam separati perceptique pars fundi esse videantur. [15] At in iudicio petitionis hæreditatis, hæreditas quidem petitur, sed fructus, licet à solo separati non eo magis ab hæreditate separati videri possunt. Remanent enim in hæreditate, ipsamque augent, vt diximus, [16] quamuis non tam hæreditati, quam rebus hęreditariis singulis accepto ferantur. [17] Huiusque dissimilitudinis illa rursus ratio est, quod hæreditas in iure consistit, non in corpore, [18] & est quid vniuersale, [19] ob idque & incrementum recipit & diminutionem, eadem manente hæreditate, [20] non etiam res singulares. Nec simile est, quod in fideicommissaria hæreditatis petitione, quæ & ipsa vniuersale iudicium est, [21] contra obseruamus, vt non alij fructus restitui fideicommissario debeant, quam qui post litem contestatā percepti sunt. [22] Id enim fit, quia quoties quis rogatus est hęreditatem restituere, id tantum reddere videtur rogatus, quod fuit hæreditatis, [23] eo tempore, quo cœpit esse hęreditas, id est, quo defunctus testator fuit, non quod sit hæreditatis, eo tempore, quo fit restitutio. [24] Fructus autem, licet hæreditatem augeant, non tamen hæreditati, sed rebus singulis, quæ per aditionem esse hæreditatis desierunt, accepto feruntur. [25] Neque enim fideicommissi petitio datur nisi contra verum hæredem, [26] qui proinde hæreditatem defuncti in proprium patrimonium transfuderit, [27] & consequenter fructus suo iure & ex dominij causa percęperit, suosq; fecerit. [28] At hæreditatis petitio absoluta datur contra eum, qui nullo iure possidet, [29] tametsi fieri queat, vt sit in bona fide. [30] Itaque, quod ad fructuum restitutionem attinet, nihil prodesse debet possessori, quod iustam habuerit causam litigandi, puta quod non improbabili ratione testamētum valere videretur, quia bona fides & iusta litigandi causa excusare potest à sumptibus litis, [31] & à præstatione accessionum, quæ non nisi propter moram debeantur, [32] sed non à præstanda hæreditate, quæ ipsa petitur per huiusmodi actionem. [33] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 20. sup. De testam. & iam antea inter fratres Armengiat, 14. Cal. Febr. 1591. Fructibus etiam, cum vindicię duntaxat dicerentur, petitori adiudicatis. Junge Defin. 9. sup. De petit. hæred.

1 *L. qui interrogatus 12. D. de petit. hæred.*

2 *L. regulariter 9. cum seq. eod.*

3 *Vt in l. sed etsi lege 25. §. scire, eod. tit.*

4 *L item veniunt 20. §. præter hæc, & §. ait Senatus, d. l. sed etsi, §. consuluit, & pass. eod. tit. de petit. hæred.*

5 *d. l. item veniunt, §. vltim. & legibus seqq. d. l sed etsi, §. quod ait Senatus, & seqq.*

6 *d. §. consuluit, & l. vtrum 23. & pass. eod. tit.*

7 Sed prædo ad restitutionem fructuum etiam quos non percepit, si modo percipere potuit aut debuit, *d. l sed etsi, §. sed & fructus*, quod in bonæ fidei possessore secus est, nisi ex dictis contestatæ *l. 1. C. eod.*

8 Quòmodo & fructus fructuum in ista actione præstantur, *l. illud quoque 40. §. prædo*, iunct. *l. quod si omis 26. & seq. D. eodem.*

9 *d. l. item veniunt 20. §. item non solum, vers. fructus, d. l sed etsi 25. §. vlt. eod.*

10 Alioqui accessio accessionis non permitteretur, *l. vltim. Cod. de vsur. l. neque eorum 15. D. eod. l. hæres furiosi, 51. §. fructuum, D. de petit. hæred.* vbi est textus elegans: ex quo apparet, duriorem esse hac parte conditionem petitoris pro fructibus perceptis post litem contestatam, quam pro iis, qui ante percepti sunt, nempe quia ij, qui post litem contestatam percepti sunt, veniunt tanquam accessiones, non etiam ceteri.

11 *d. §. prædo, l. 25. eod tit d. l 1. C. eod.* Nam post Senatusconsultum omne lucrum auferendum est tam bonæ fidei possessori, quam prædoni, *l. post Senatusconsultum 28. D. eod.*

12 *d. l item veniunt, §. item non solum.*

13 *L certum est 22. C. de rei vindic.* iunct. *l. bonæ fidei 48. D. de acquir. rer. domin.*

14 Ideo

14 Ideo enim dicitur singulare iudicium, quia singularis rei petitur, *l.2.in fin C.de petit.hared.*

15 Est enim id proprium fructuum pendentium, *l.fructus pendentes 44.D.de rei vindic.l vlt.§ non solum, & § fructus, D. quæ in fraud cred.*

16 *Ex dict.§ item non solum, vers.fructus, l.20. D. de petit. hæred.*

17 *L.in fideicommissaria 8.vers quoties, C.ad SC. Trebell.*

18 *L.hereditas 50 D de hared petit*

19 *L.nihil est aliud 24 de verb signific.*

20 *d §.item non solum.*

21 *L.1 & tot.tit D de fideic.hered petit.*

22 Sic enim Senatus noster passim pronunciat, reiecta opinione Bartoli, qui voluit fructus deberi ex die oblati per fideicommissarium libelli, *cons 13 incip Picaredus, in fin.*

23 *d.l.in fideicommissaria, vers quoties.*

24 Nec enim eo tempore vlla est hæreditas, cum sit iam conuersa in patrimonium hæredis, *l.1 D de separat.*

25 *d.§ quoties, l in fideicommissaria 18. ad SC. Treb.*

26 *L.1. & tot eod tit.*

27 Siquidem per additionem iungntur patrimonia, *l sed si plures 10 §.filio, l filius 12. D.de vulg & pup subst.*

28 Fructus enim iure soli percipiuntur, *l. qui scit 25. §.1. de vsur.*

29 *L.regulariter 9 de petit.hared.*

30 *Vt in d.l.sed etsi lege 25.§ fere, eod tit.de petit.hared.*

31 *L qui soldum 78. §.1.de legat.2.*

32 *L Titia Seio 87.§ vsuras de leg.2. l.in minorum 3. Cod.in quibus caus in integr restit.necess non est.*

33 Multum enim refert an hæreditas ipsa petatur, an hæreditatis accessiones, *d.l hæres furiosi 51. § fructuum, D.de petit.hered.* iunct *l.cum vnus 10.§.verbis, de alim & cibar.legat.*

DEFINITIO LXV.

Appellatione interposita à pluribus articulis taxationis expensarum, & pro parte tantum adiudicatis expensis litis appellatoriæ, quomodo earum taxatio facienda sit?

SI à taxatione expensarum, quæ multa capita continebat, appellatum sit [1] & pronunciatum, ex parte iustam, & ex parte iniustam fuisse appellationem, [2] nouis quoque expensis litis appellatoriæ pro parte compensatis, pro parte victori adiudicatis, [3] facienda erit adiudicatorum taxatio pro numero articulorum, à quibus appellatum fuerat, [4] non autem habita ratione quantitatis in singulos articulos deductæ. [5] Ita ex tempore tractatum est in causa Dominæ de Romans, & Ant. Lespine, 4. Cal. Aug. 1595.

1 Quo casu tot videntur esse sententiæ & appellationes, quot sunt capita & articuli, à quibus fuit appellatum, vt dixi *Defin. 44 supr.*

2 Nihil enim vetat ita fieri, cum vna species aliis non cohæret, *l etiam 19.§. 1. D.de minor.*

3 Nam & hoc fieri posse diximus *in d. Defin. 44. supr.*

4 Quia singuli articuli singulas lites constituere videntur.

5 Non enim pro modo quantitatis in iudicium deductæ, sed pro numero articulorum, à quibus appellatum fuit, maiores minoresve in litem expensæ fiunt: interdum tamen è contrario ex quantitate debiti causa trutinatur, *vt in l. vltim. C. qui bon. ceder. poss. l. maiorem 8. D. de pact.*

DEFINITIO LXVI.

In nullas expensas condemnandus est reus, contra quem nulla fuit satis iusta causa inquirendi.

NOn solum si reus absoluatur à crimine, sed & si à sola obseruatione iudicij, quod fit per hæc verba, *mis hors de cour & de procés,* [1] cum satis iusta causa non fuit de crimine inquirendi, nulla prorsus ratio est, cur in expensas condemnari reus debeat, nō solum quod ad accusatorem attinet, sed nec quod ad scripturas & acta litis, [2] etiamsi priuatus accusator nullus sit: [3] æquius enim est, in eo damno versari Judicem aut litis actuarium, id est, vt laboris præmium nullū habeant, quam vt sine causa condemnetur is, qui ex carcere aliisq; litis incommodis iam satis superque damnum passus est. [4] Non idem est, si amplius inquiri Judex iusserit. Tunc enim expensarum condemnatio remitti non potest. [5] *Ita Senatus* in causa Joannis & Claudij Costerg ant. Non. Septemb. 1595.

1 Quæ formula minus plenam absolutionem continet, quam si reus ab accusatione absolutus esset.

2 Sunt enim ista diuersa, & aliter atque aliter exprimenda, *despens & frais de iustice.*

3 Nam cum adest priuatus accusator, ad ipsius onus hi sumptus pertineat, vt dixi *Defin. 35. num 3.§.*

4 Dixi *Defin. 4. supr.*

5 Vt dixi in eadem *Defin. 40. & aliis ibid citat. num. 1.*

DEFINITIO LXVII.

Quando possint adiudicari fructus etiam non petiti, & quando peti possint post sententiam, qui non sunt adiudicati?

FRuctus etiam iuste petitos, si Judex per sententiam nihil de iis pronunciauerit, [1] postea peti ex eadem causa non posse [2] placuit, extincto scilicet finitoque officio Judicis, quo debebantur. [3] Nam si proponas in obligatione fuisse, [4] & principaliter non accessorie debitos, peti vtiq; possunt, quamdiu nihil de iis pronunciatum est, vt euenit in actione Fauiana, [5] & interdicto, Vti possidetis. [6] Sed etsi non sint petiti, tamen debentur, in eoque multum refert, an officio dumtaxat Judicis adiudicandi sint, an ex natura actionis. Nam officium Judicis ad eos fructus porrigi non potest, qui non sunt petiti, [7] sicut nec ad illos, qui ante litem contestatā percepti sunt, [8] non magis quam ad eos, qui post rem iudicatam. [9] Cum autem veniunt, iure actionis deduci possunt in condemnationem, etiam non petiti, [10] vt in actione, Quod metus causa, [11] in interdicto Vnde vi, [12] in petitione hæreditatis, [13] & aliis huiusmodi. *Sine die.*

1 *L. Paulus 42. de re iudic. l. terminato,* & vtrobique DD. *Cod.hoc tit.* Guid. Pap. *quæst. 405. & 574. ex l. quod in diem, §.1. de petit hered.*

2 Boer. *quæst. 18 nu. 1.* post glos. & alios ibi citatos.

3 *L.4.C.depos l fin §. Lucius Titius, de condict.indeb, l. qui pet, collusionem 49.§.1.de act empt.*

4 Boer *vbi s num 2.*

5 *L.videamus 38.§ in Faviana, de vsur.*

6 *L 1.§.ex die quo, D de vi & vi armat.*

7 Boer. *ibid num 3. &* 5. Capell. Tholos. *quæst. 194.*

8 *L sciendum, §. adiles, de ædilit. edict. cap. significante, de appellat.*

9 Nam ad Iudicis officium nil pertinet futuri post condemnationem temporis fructus, *l.1.§.1.de vsur.*

10 *dict.§. in Faviana, l. in condemnatione, §. cum verbum, de verbor signific.*

11 *d § in Faviana.*

12 *L si quis in tantam, C. vnde vi.* [Guid Pap. *d. quæst. 405.* vbi addit *in fine,* Etiam sumptuum litis condemnationem irrogari posse & solere, quoties æquum id videtur siue petiti sint siue non. Et eo iure vtimur. *Ita Senatus* in causa Franciscæ Neyton, & Chautan, Iulij 1614.]

13 *L item veniunt 20.§ fructus, de petit. hared.*

DEFINITIO LXVIII.

In possessorio iudicio retinendæ vel recuperandæ possessionis veniunt fructus etiam non petiti.

IN iudicio possessorio siue retinendæ, siue recuperandæ possessionis veniunt fructus [1] etiam non petiti, [2] præsertim qui post litem contestatam percepti sunt. [3] Nam & expensæ ab eo tempore factæ venirent. [4] Si tamen Judex de iis nihil pronunciauerit, neq; ex hoc capite appellatio vlla interposita sit; non potest, qui de appellatione cognoscit, de iis fructibus & expensis quicquam pronunciare. Sed an confirmata priore sententia & in executione iudicati

poterunt peti?[1] Difficilius sane illud est, cum Judex, qui semel pronunciauit, toto officio suo functus videatur.[2] Quamquam non deerant, qui putarent, posse eos fructus in iudicati executione adiudicari; quasi de quibus numquam Judex cognouerit, cum numquam antea fuerint petiti:[3] sed quod ad hoc postremum caput attinet, non fuit res decisa. In causa Boni Chex, & Henrici Rolaz Augustanorum, 9. Februar. 1596.

1 *L. 1. §. ex die quo quis, D. de vi & vi armat. l. videamus* 38. *§ in interdicto, D. de vsur.*

2 Quia venirent ex natura propositæ actionis, vt dixi *Defi. prox. præced.*

3 Nam & officio Iudicis hi fructus venirent, etiamsi ex natura actionis venire non possent, *l. 2. d. l. videamus* 38. *§. si actionem, de vsur.*

4 Bart. & Salicet. & alij *ad l. properandum* 13. *§. sine autem alterutra, C. de iudic.* vbi etiam Ias. *num.* 31. Felin. *in c. significauerunt, de except.*

5 Quia Iudex appellationis neque potestatem, neque iurisdictionem vllam habet, nisi superdeductis in principali causa, & quatenus appellatum est. Papiens. *in form. sent. diffin. in vers. nos Bernardinus, num.* 19. *ex Novell.* 115. *vt cum de appell. cognosc. post princip.*

6 *L. Iudex postea quam* 55. *D. de re iudic.* iunct. *l. terminato* 3. *cum ibi not. C. hoc tit.*

7 Et hæc sententia indubitate procedit, si fructus propriæ obligationis & actionis iure debeantur, non etiam si officio Iudicis, secundum ea, quæ scripsimus *Defin. 2. & 3.*

DEFINITIO LXIX.

Curator datus siue iacenti hereditati, siue bonis, condemnandus est proprio nomine in expensas litis temere ab eo susceptæ vel instituta.

QVi tanquam curator siue hæreditati iacenti,[1] siue bonis[1] datus actionem aliquam instituit, quam instituere non potuit, aut non debuit,[2] condemnandus est in expensas litis proprio nomine, ne alioquin ipsius temeritas aut imperitia damnum afferat hæreditati vel creditoribus, quibus nihil imputari potest,[3] nisi ex eorumdem creditorum aut aliorum, quibus postulantibus datus est, consensu & voluntate actionem illam instituerit:[4] quo remedio ac veluti præcautione sibi prospicere prudens curator debet, ne sumptuum condemnationem proprio nomine incurrat. *Ita Senatus* in causa Ludouici Velat & Bartholomæi Trucher.

1 Postquam Pragmaticis nostris placuit, etiam hæreditati curatorem dari posse.

2 *Ex tit. D. de curat. bon. dand. l.*

3 Non etiam alias actiones potest instituere quam tempore patituras, *l. creditore* 14. *D. de rebus auctor. Iudic. possid.*

4 *Arg. l. non est ignotum* 6. *C. de admin. tutor.*

5 Quod enim semel iis placuit, postea displicere non potest, vt in regula iuris pontificij.

DEFINITIO LXX.

Fructus, quos possessor absolute ac incommutabiliter suos fecit, non possunt cum sumptibus in rem meliorandam factis compensari.

DIci quidem solet, fructus à possessore perceptos compensandos cum expensis in rem meliorandam factis;[1] sed id ad eos fructus non pertinet, qui sic acquisiti sunt possessori, vt non sint restituendi.[2] Placet enim, fructus, qui restituendi non sunt, nec esse compensandos, quandoquidem effectu ipso parum interest, an compensentur, an restituantur, cum compensatio solutionis vim locumq; obtineat.[3] Multo magis dicendum est, non esse compensandos fructus, quos possessor iure dominij suos absolute fecerit, licet fundi dominium fuerit commutabile.[4] Igitur expensæ omnimodo sunt restituendæ, cum factæ sunt bona fide, & ab eo, qui rem suam esse putabat.[5] *Ita Senatus* in causa N. Juliani du Pradel Autherin, contra Procuratorem Bonaud, 24. Febr. 1596.

1 *L. sumptus* 48. *l. emptor* 65. *D. de rei vindicat.*

2 Puta, in quo tempore factæ sunt expensæ, iam consumpti erant aut vsucapti, quo casu nullo modo erant restituendi, *l. 4. §. Iana, D. de vsucap.* alioqui essent restituendi, si extarent, *l. certum* 22. *C. de rei vindic.* ac proinde sunt compensandi. Et ita intelligenda est *d. l. sumptus.*

3 *L. si constat* 4. *& sot sit. C. de compensat.*

4 Puta ob pactum de retrouendendo: aliud est, si contractus fuerit ipso iure resolubilis, *vt in l. item quod* 6. *& l. Imperator* 16. *D. de in diem addict. l.* 4. *in princ. & §.* 1. *de leg commiss.*

5 Intellige tamen iuxta distinctionem *l. in fundo* 38. *D. de rei vindicat.*

DEFINITIO LXXI.

Sublata obligatione & actione principali, sumptus, qui non præstantur nisi officio Iudicis, peti non possunt.

SVmptus facti in executione iudicati ab eo, qui postea sine protestatione solutionem accepit eorum omnium, quæ ex iudicato debebantur, nullatenus actione peti possunt, cum non obligationis & actionis iure, sed tantum officio Judicis in pœnam temeritatis litis præstentur.[1] Plane si à sententia vel executione appellatum proponatur, ad officium pertinebit Judicis, qui de appellatione cognoscet, vt de his quoque sumptibus pronunciet,[2] si nullo iuris colore vel appellationem interpositam, vel iudicati executionem impeditam falsè animaduertat.[3] *Sine dist.*

1 *Argum. l. qui per collusionem* 49. §. 1. *D. de action. empt. l.* 4. *C. depos.*

2 Cum hoc casu superest actio, cui officium Iudicis inseruire possit, quoniam appellatio extinguit iudicatum, *l.* 1. *§. vlt. D. ad SC. Turpill.*

3 Alioqui iusta causa litigandi excusaret ab expensis, *l. qui solidum* 78. §. 1. *de leg* 2. *l. eum quem temere* 79. *D. de iudic.*

DEFINITIO LXXII.

Impensarum æstimatio facienda est ex tempore præsenti.

CVm agitur de expensis factis in rem meliorandam, æstimamus earum quantitatem & modum non ex eo tempore, quo factæ sunt, sed ex præsenti, id est, quo fit restitutio,[1] ne oneretur is, qui rem accipit, si plus impensarum nomine præstet, quam ex impensis commodi & vtilitatis percepturus sit.[2] *Ita Senatus* in causa N. Juliani du Pradel Autherin, & Procuratoris Bonaud, 24. Febr. 1596.

1 Boer. *quæst.* 44. *nu.* 12. vbi plura alia vide De fructibus & Impensis.

2 Quod absurdum esset, *l. in fundo* 38. *de rei vindic. l. si quis seruos* 25. *D. de pignorat. act.*

DEFINITIO LXXIII.

Etiam qui nullo iure fundum alienum retinuit, ad fructuum tamen restitutionem condemnandus est, nisi quos à lite contestata perceperit; si modo probabilem causam habuit nesciendi alienum, puta tanquam hæres.

TItio fundus legatus fuerat, ita vt post Titij mortem ad testatoris hæredem reuerteretur. Defuncti Titij hæredes per multos annos in eius fundi possessione manserant,[1] fructusque perceperant.[2] Cum hæres de suis iuribus factus instructior eum fundum quasi suum vindicaret, fructusque omnes tanquam à malæ fidei possessoribus reposceret; Placuit, non alios ab iis restitui debere, quam quos ex tempore litis contesta-

conteſtatæ percepiſſent,[4] quod iuſtam haberent cauſam ignorantiæ,[2] & conſequenter non improbabilem bonam fidem, qui poſſeſſionem in defuncti hæreditate repertam continuaſſent,[6] ignorantes fortaſſe teſtamentum,[7] quod defunctus ipſe ignorare non poterat,[8] accedente præſertim tam longi temporis ſilentio & taciturnitate hæredis.[9] *Ita Senatus* in cauſa N. Juliani de Pradel & N. Athenoris de Veygié, 24. Julij, 1590.

1 Intellige, Bona fide, cum onus fideicommiſſi Titio iniuncti ignorarent, *l. ſpecies 15. de aur. & arg. legat.*

2 Proinde etiam bona fide, quæ, quod ad fructus pertinet, tantum poteſt, quantum veritas, quia lex impedimento non eſt, *l. bona fidei 48. de acquir. rer. domin.* iunct. *l. bona fides 136. de regul. iur.*

3 Certum enim eſt, malæ fidei poſſeſſorem debere vniuerſos fructus reſtituere, etiam quos non percepit, ſi modo percipere potuerit, *l. certum 22. C. de rei vindicat. l. ſed etſi 25. §. ſed ei fructus, D. de petit. hered. l. 1. D. eod.*

4 A quo demum tempore etiam bonæ fidei poſſeſſor tenetur fructus omnes reſtituere, tanquam exinde malæ fidei poſſeſſor factus, *d. l. certum, d. l. ſed etſi, §. ſi ante, D. de petit. hared.*

5 *L. qui in alterius 42. de reg iur* iunct. *l. vlt. D. pro ſuo.*

6 *Ex l. eum hæredes 23. D. de acquir. poſſ. l. eum nobis 30. D. ex quib. caus. maior.*

7 Ignorantia enim præſumitur, niſi ſcientia probetur, vt in regula iuris pontificij.

8 Quæ tamen ſcientia non inducebat malam fidem in perſona defuncti.

9 *Arg. l. eum quidam 17. §. Diuus Pius, D. de vſur.*

DEFINITIO LXXIV.

Fructus petiti & non adiudicati à Senatu pro compenſatis haberi debent, cum non poſſunt haberi pro denegatis.

CVm tamen eodem arreſto nihil Senatus pronunciaſſet de impenſis, quas in rem meliorandam toto illo intermedio tempore hæredes legatarij fecerant, tametſi in inſtantia fuiſſent petitæ, viſum eſt, nullam earum rationem in iudicati executione habē dam eſſe.[1] Non quod peti nequeant, etiam cum non ſunt adiudicatæ, (Peti namque poſſunt, adeoque earum nomine fundus retineri oppoſita doli exceptione, ſi neceſſariam aut vtilem dummodo permanentem cauſam habeant, & cuius commodum aliquod ſenſutus ſit proprietarius, nimirum pro rata temporis[2]) ſed quia compenſari deberent cum fructibus in re aliena, ſine vllo titulo perceptis, nempe ad concurrentem vſque quantitatem fructuum,[3] qui in propoſita ſpecie longe pluris erant, quam in rem meliorandam, aut conſeruandam impenſum fuiſſet.[4] Nam ſi minoris fuiſſent fructus percepti, vtique quod plus fuiſſet in impenſa, & peti potuiſſet, & ſolui debuiſſet, dum ne iam tum abſorpta impenſarum vtilitas fuiſſet.[5] Nec eſt ſuperioribus contrarium, quod alio loco ſcripſimus,[6] fructus, qui non ſunt reſtituendi, non eſſe compenſandos: in propoſito autem non alios fructus ex verbis arreſti reſtituendos eſſe, quam qui percepti eſſent à die litis conteſtatæ. Id enim tum obtineret, ſi meliorationum impenſas poſſeſſoribus petentibus reſtitui Senatus præcepiſſet.[7] Sed cum nihil de iis pronunciatum eſſet, videbatur Senatus tacitam compenſationem induxiſſe.[8] Sunt enim arreſta ſtricti iuris,[9] & omiſſum pro omiſſo habendum eſt.[10] Nec ſine cauſa. Sic à Senatu conſtitutum videbatur,[11] cum fructus illos non ſolum in re aliena, ſed etiam ſine titulo perceptos conſtaret, ſola facti ignorantia & proprietarij taciturnitate præſumptionem bonæ fidei præbente.[12] *Ita Senatus* in eadem cauſa, 24. Februar. 1596.

1 Eſt enim regulare, vt iudicati executio non debeat pare re latius, quam iudicatum ipſum, *l. pen. & paſſ. C. de exec. rei iudicat.*

2 Boer. *queſt. 44. num. 11. & paſſ.* vbi vide. Adde Roland. à Valle *conſ. 28. vol. 1.*

3 *L. ſumptus 48. l. emptor 65. D. de rei vindicat.*

4 Id enim ex facto conſtabat.

5 Secundum id quod diximus *Defin. 72. ſupr.*

6 *Defin. 70. §. hoc tit.*

7 Quia eo caſu etiam quod ad impenſas arreſto ſatisfaciendum fuiſſet.

8 Minus ſcilicet adiudicando, quia Iudex, qui rem petitam non adiudicat, videtur eam denegare, vt noſtri notant *ad l. non ignorat 3. C. hoc ti.* Sic dicimus collationem fieri aliquando minus percipiendo, *l. 1. § ſed etſi tantum, D. de collat.*

9 *L. 1. vbi not. C. ſi plur. vna ſentent. condemn. fuer.*

10 Notat. *in l. quicquid adſtringendæ 98. de verb. oblig. l. commodiſſime, D. de liber. & poſthum. l. ſi cum dotem 22. in princip. D. ſolut. matrim.*

11 Sic enim ſemper de Senatu præſumendum eſt, *arg. l. vnic. §. his cunabulis, D. de offic. pref. prator.*

12 Quæ facit, vt potuerit hæres fructus iſtos percipere tanquam ſuos, & vſucapere illos titulo Pro ſuo, *l. 1. & tot. tit. D. pro ſuo.*

DEFINITIO LXXV.

Vſuræ expenſarum taxatarum debentur à die interpellationis, ſi appellatum non ſit, ſin appellatum ſit ex die confirmationis.

EXpenſarum à Judice taxatarum vſuræ debentur, à quo die is, qui condemnatus fuit, iuſſus eſt ſoluere.[1] Sed quid ſi à taxatione appellatum ſit, ex poſtfacto autem appareat, iniuſtam fuiſſe appellationem? Vix ſane eſt, vt appellanti prodeſſe vlla in re debeat temeraria appellatio,[2] quæ & mulcta extraordinaria coërceri ſolet.[3] Sed tamen, cum appellatio extinguat iudicatum,[4] magis eſt, vt non niſi à die deciſæ appellationis & confirmatæ taxationis vſuræ deberi incipiant.[5] Atque ita Senatus noſter pronunciauit in cauſa D. Senatoris Cauet & Petri Pellier, 10. Maij, 1596.

1 Cum ab eo demum tempore incipiat condemnatus ſcire, quid & quantum debeat, ac proinde eſſe in mora, *vulg. l. morâ 32. D. de vſur.*

2 *L. tutor 41. eod. tit. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum, 24. D. de appellat. l. ſi longiùs 7. C. de exec. rei iudic.*

3 Ad reprimendam appellantium temeritatem.

4 *L. furti 7. §. 1. D. de his, qui not. infam. l. 1. §. vlt. D. ad S. C. Turpill.*

5 Intellige, Niſi calumnioſa fuerit appellatio, ex iis, quæ dixi *Defin. 23. nu. 5. & de præſcr. 30. vel 40. anter.*

DEFINITIO LXXVI.

Qui vincitur ex iureiurando aduerſarij non eo minus condemnandus eſt in expenſas, ſi actor non de ſua intentione iurauerit, ſed de exceptione rei.

QVod dici ſolet, lite deciſa ex iureiurando, quod deciſorium vulgo appellant, non eſſe locum condemnationi expenſarum,[1] tunc obtinet, cum non alia victoriæ cauſa eſt, quam quia iuratum ſit, vt euenit, quoties iuratur ſuper intentione actoris,[2] non ſuper exceptione rei. Nam ſi qua alia cauſa ſit, propter quam condemnari debeat is, qui iuſiurandum detulit, vtputa quod aduerſarij intentio aliunde fundata abundeque probata eſſet,[3] abſurdum ſit & iniquum, litigatorem temerarium ob hoc ſolum euadere condemnationem expenſarum, quod iuſiurandum detulerit.[4] *Ita Senatus* in cauſa D. Andreæ Mugnier, Magiſtri computorum, & Sappin, 18. Decembr. 1596.

1 Dixi *Defin. 1. ſupr. de rebus cred. & iureiur.* Iunge *Defin. 78. infr.*

2 Quia eo caſu omnimodo actor obtinere debet, ſi iura-

uerit, nec aliud quæritur, niſi an iuratum ſit, *l.5.§.1. D.de iureiur.*

3 Hoc enim ante omnia requiritur, vt actor poſſit vincere: alioqui ſuccumbere debet, etiamſi nihil reus præſtiterit, *l.4.C.de edend.*

4 Cum temeritas litigantium hac pœna puniri debeat. *l. eum quem temere 79. D. de iudic. & tot.tit. Inſtit. de pœn. temer. litig.*

DEFINITIO LXXVII.

Litis conteſtatio poſſeſſorem obligat ad fructuum exinde perceptorum reſtitutionem, etiamſi poſtea diu intermiſſa ſit litis perſecutio.

NOn excuſatur à fructuum reſtitutione is, qui litem conteſtatus eſt iniuſte,[1] ob id ſolum, quod per actoris negligentiam diu intermiſſa ſit litis perſecutio, quia poſſeſſori, qui ſemel ex conteſtatione indebita malam fidem contraxit,[2] imputari exinde poteſt, cur non eam moram & malam fidem vltro purgauerit.[3] *Ita Senatus* in cauſa N. Franciſci de Bellegarde & D. de Cardé, 12. Decemb. 1596.

1 A quo die ſolet irrogari condemnatio fructuum propter malam fidem, quam conteſtatio inducit, *l.1. & 2. Cod. hoc tit. l. certum 22. Cod. de rei vindic. l. ſed etſi lege 25. §. ſi ante, D. de petit. hared.*

2 In quo differt mora, quæ contrahitur per conteſtationem ab ea, quæ contrahitur per extraiudicialem interpellationem, quam conſtat nihil operari, ſi omiſſa ſit debiti repetendi inſtantia, *l. mora, 32. D. de vſur.*

3 Conteſtationis enim effectus eſt perpetuus etiam ad perpetuandam actionem, *l. vnic. C. ex delict. defunct. l. omnes pœnales 26. l. conſtitutionibus 33. D. de oblig. & action.*

DEFINITIO LXXVIII.

Actor, qui iurauit ſuper exceptione ſolutionis à reo oppoſita, non eo minus debet obtinere expenſas, ſi aliunde ſuam intentionem probauerit.

QVod dicitur, lite per iuſiurandum iudiciale deciſa, nullam expenſarum condemnationem fieri debere, tunc obtinet, cum is, qui vincit, nulla alia de cauſa vincit, quam quia iurauit.[1] Nam ſi fundatam aliunde habuerit ſuam intentionem, ſiue agendo, ſiue excipiendo, non ob id minus expenſas obtinere debet, ſi quod aduerſario iuſiurandum deferente ſuper aliqua exceptione aut replicatione iurauerit.[2] Finge, agente me ex chirographo aut ex inſtrumento authentico obiici ſolutionem, eiuſque probandæ gratia deferri mihi iuſiurandum à reo,[3] perinde expenſas obtinere debeo, ac ſi nulla iuriſiurandi delatione facta viciſſem.[4] *Ita Senatus ſine die.*

1 Vt ſolet, poſtquam iuratum eſt, non de alio quæri, quam vtrum iuratum ſit, *l.5.§.1. D. de iureiur.*

2 Dixi *Defin. 76. ſupr.*

3 Eius enim eſt ſolutionem probare, qui eam allegat, *l.1. Cod. de probat.* cum ſolutio ſit facti, *l. conſil. 7. §. vltim. de curat. furioſ.*

4 Quia vinco meo iure, non propter iuſiurandum meum, ac ſi reus nullam exceptionem oppoſuiſſet.

DEFINITIO LXXIX.

Etiam cum bonam cauſam habet is, qui appellationem deſeruit, expenſas tamen litis appellatoriæ obtinere numquam debet.

CVm reſtitutionis aduerſus deſertam appellationem indulgendæ cauſa alia nulla eſt, quam quod in principali negotio bonam foueat cauſam is, qui appellauit; audiendus quidem eſt in Senatu, & in integrum reſtituendus, ne bonæ litis iacturam ex modica temporis negligentia ſentiat:[1] ſed tamen eo nomine condemnandus eſt, vt litis ad deſertionem pertinentis expenſas refundat.[2] Sed etſi in appellationis cauſa obtineat, æquum tamen eſt, litis appellatoriæ expenſas ob hoc ipſum compenſari, vt hanc quoque ſuæ negligentiæ pœnam luat.[3] *Ita Senatus* in cauſa Peronetæ Poterlat & D. de Seteney, 6. Mart. 1597.

1 *Arg. l. ſi debitori 21. D. de iudic. l. etſi poſt tres, D. ſi quis cautionib.* Senatus enim, cum ſit ſupra leges vice Principis, non tenetur ſequi rigorem iuris ſiue communis, ſiue prouincialis, ſed poteſt exemplo Principis & ſolet iudicare ex æquitate.

2 Vt, in quo deliquit per negligentiam, in eo puniatur, *arg. l. reſcriptum 6. D. de his, quæ vt indign. cum ſimilib.*

3 Præſertim cum deſertio appellationis habeat delictum admixtum propter ſpretum vtriuſque Iudicis, & à quo & ad quem, vt alibi ſcripſimus.

DEFINITIO LXXX.

Tutor, qui appellationem pro pupillo à ſe interpoſitam deſeruit: ſemper quidem condemnandus eſt ad pœnam deſertionis, ſed non ſemper ad expenſas litis.

SI contra pupillum vel minorem ex appellatione deſerta pronunciatum ſit, ſolet quidem ſemper; debet tutor in deſertionis pœnam proprio nomine condemnari.[1] Sed an ſemper in expenſas litis? Mihi quidem ſic videbatur, quia multo facilius eſt, vt expenſarum litis, quam vt mulctæ condemnatio alicui irrogetur.[2] Sed tamen contra pronunciatum eſt, cum appellationis, licet poſt tempora tractatæ cauſas quales quales curator teddidiſſet,[3] nec ob id tantum minor victus fuiſſet, quod appellationem proſecutus non eſſet, ſed ob id etiam, quod ſatis iuſtam appellandi cauſam nullam habuiſſet.[4] Igitur tum demum tutor aut curator ad deſertæ appellationis ſumptus condemnandus erit, cum de appellationis duntaxat deſertione, non etiam iure aut iniuria pronunciabitur.[5] *Latum eſt arreſtum* Cal. Mart. 1597.

1 *Ex l. non eſt ignotum 6. C. de admin. tutor.*

2 Cum irrogetur pœna expenſarum ob ſolam temeritatem litigantis, mulcta vero non niſi vbi aliquod delictum eſt.

3 Vt ex eo appareret, nullam tutoris calumniam intercueniſſe.

4 Non enim ſolet improbari appellatio eorum, qui vel vanam probabilem appellandi cauſam habuerunt, *l. appellanti 13. §. 1. D. de appellat.*

5 Poterit tamen tutor etiam ad litis appellatoriæ expenſas condemnari, ſi vel calumnioſa, vel nullo colore interpoſita ſit per eum appellatio, *d. l. non eſt ignotum, 6. C. de admin. tutor.*

DEFINITIO LXXXI.

Condemnandus eſt appellans in expenſas deſertionis, ſi quid impediat, ne eodem tempore poſſit lis appellatoria terminari.

QVi aduerſus deſertam appellationem reſtitutus eſt in integrum, ſiue ex reſcripto Principis, ſiue, quod plerumque fit, ex ſuprema Senatus auctoritate,[1] ſi eo tempore, quo de reſtitutionis æquitate cognoſcitur, appellatio decidi non poſſit, condemnandus eſt in expenſas litis, quæ ob deſertionem facta eſt,[2] & quidem ſtatim, non expectato litis appellatoriæ euentu, cum non prius audiri poſſit tanquam appellans, quam aduerſus deſertionem ſit reſtitutus,[3] nec rurſus reſtitui niſi refuſis expenſis,[4] quod ſecus eſſet, ſi eadem ſententia de deſertione & appellationis cauſa pronunciaretur.[5] Itaque hoc caſu pronunciandum eſt, vt appellans admittatur ad proſequendam appellationem, non obſtante deſertione: in cauſa vero appellationis hoc vel illud facere iubeatur. Cum, ſi appellatio deſerta non eſſet, aut ſi eodem iudicio vtraque quæſtio terminaretur, ſic ferri ſententia deberet, *ſans s'arreſter à la deſertion.* Ideoque nullus

expenſarum

expensarum condemnationi locus relinqueretur. *Ita Senatus* Cal. Mart. 1597.

1 Quod Senatus noster solet exprimere his verbis, *par main souueraine.*

2 Alia enim lis est, qua de desertione monetur, alia qua de appellatione.

3 Quamuis non soleat Senatus huiusmodi restitutionem concedere nisi auditis partibus in causa appellationis: sic enim ad supplices libellos hac de re solet rescribere, *En plaidant la cause sera pournen.*

4 Cum desertio sit contumacia & delictum: generale autem est, vt contumax nomquam sit audiendus, nisi refusis expensis, *l sancimus* 13. *C. de iudic.*

5 Posset enim eo casu fieri compensatio expensarum, si is, qui appellationem deseruisset, bonam tamen causam in appellatoria lite habuisset, vt dixi *Defin supr.* Item posset & deberet iudicari de appellatione, & non de desertione, vt sequitur in Definitione.

DEFINITIO LXXXII.

Post transactionem de principali negotio non possunt peti expensa, quæ non nisi officio Iudicis debita fuerunt.

VIctor post impensas multas in iudicati executione per condemnati tergiuersationem factas [1] cum eo transegerat, pecuniamque sibi adiudicatam nullam sumptuum mentione facta acceperat. Placuit, expensas illas peti non posse, non quasi amissas, sed quasi nec amplius debitas, quippe quæ non nisi officio Judicis debebantur, cui porro locus nullus superest, sublato iudicio principali. [2] Extempore in publico auditorio pro hæredibus Clar. de S. Real, contra Aduocatum de Pradel, 15. Mart. 1592.

1 *Vt in l. si longe* 7. *C. de execut. rei iudic.*

2 *L. terminare* 3. *vbi not. Cad. hoc tit. Ex l. qui per collusionem* 49. §. 1. *D. de action. empt.*

DEFINITIO LXXXIII.

Qui in negotio principali fouet euidenter malam & iniquam causam, non to minus condemnandus est in expensas litis appellatoria, quod in quibusdam capitibus obtinuerit.

ALiquando euenit, vt qui à sententia, quæ multa capita habet, appellauit, [1] licet iustam appellandi causam pro quibusdam capitibus habuerit, atque ita in causa appellationis, quantum ad ea capita, obtinuerit, nihilominus in omnes litis appellatorias expensas condemnandus sit, ac si in tota lite succubuisset; nimirum si in principali negotio tam euidenter malam iniquamque foueat causam, vt indignus sit cui faueatur, [2] *Ita Senatus* me vno contradicente in causa D. du Jour & Jacobinæ Berru, 29. Mart. 97. Ego vero dicebam, sufficere appellanti ad inducendam saltem compensationem expensarum, vt iustam aliquam vel minimam appellandi causam habuisset: mutuam enim hoc casu esse victoriam. [4]

1 Quo casu tot videntur sententiæ, quot sunt capita, si non sint connexa, *l. etiam* 29. §. *vlt. vbi not. D. de minor.*

2 Simili pene ratione vtebatur Papinianus, quam tamen improbat Vlp. *in l. Papinianus* 20. *D eod. tit. de minor.*

3 *L. appellanti* 13. §. 1. *D. de appellat.*

4 Solet enim fieri compensatio expensarum ob mutuam victoriam, *l. si ambo* 10. *D. de compens. l. vire* 39. §. *cum mulier* 47. *D. solut matrim.*

DEFINITIO LXXXIV.

Casus, in quo beneficij possessor victus non condemnatur ad restitutionem fructuum, nisi à die litis contestatæ.

INterdum euenit, vt in quæstione, De possessione beneficij, [1] qui succumbit, condemnetur ad restitutionem fructuum à die tantum litis contestatæ, vt puta si iustam litigandi causam possessor habuit, [2] vel ob id saltem, quod nullo iure niti actor videbatur. [3] *Ita Senatus* in causa N. Galley, contra N. Guillot, 23. Mart. 1596.

1 De qua Iudex laicus cognoscit, vt scripsimus *in tit. D. de iudic. & de iurisd. omn. iudic.* ex Guid. Pap. *quæst.* 1.

2 *Arg. l. qui solidum* 78. §. 1. *D. de iudic.*

3 Nam & in beneficialibus potest & debet reus vincere per non ius actoris, vt diximus *in tit. de sacros. eccles.*

DEFINITIO LXXXV.

Non repetuntur expensa soluta ex auctoritate arresti postea reuocati per supplicationem ciuilem.

EXpensæ adiudicatæ per arrestum & solutæ non repetuntur, [1] licet iudicatum postea rescindatur per viam supplicationis, vt vocant, ciuilis, nisi supplicationis æquitatem inducat dolus eius, pro quo fuit prius iudicatum. [2] Quo etiam casu referebat vnus ex Dominis, aliquando iudicatum fuisse referente se, posse iudicati auctoritatem rescindi etiam citra supplicationem: [3] quod tamen vereor ne paulo alienius sit à rerum iudicatarum auctoritate. [4] Itaque non nisi parcissime & euidentissime probato dolo id faciendum est; nunquam certe præsente me factum memini. [5] *Ita Senatus* in causa Ioannæ Durand & Ioannis Berguera, 22. April. 97.

1 Quis infligatur in pœnam temere litigantis, *tit Inst. de pœn. temer. litig. l. eum quem temere* 79. *D. de iud.* Pœnæ autem depensæ repeti non solent, *l. pœne* 42. *D de condict. indebit. l. id quod pœne* 74. *D. de solut. l. quod à quoque* 46. *de reg iur.*

2 *Vt in l. Diuus* 33. *D. de re iudic.*

3 Ne scilicet cuiquam dolus suus patrocinetur, *l. ne ex dolo* 12. *& pass. D. de dolo, & l. Diuus.* Potius enim puniendus dolus est qui nunquam debet remanere impunitus, *l. Procurator* 11. §. *in perpetuum, D. de doli mali except.*

4 Præsertim iudicatarum à supremo Senatu, *arg. l. seruo* 65. §. *cum prator, D. ad SC. Trebell.*

5 Sed semper obseruarum vt necessaria sit ciuilis supplicatio: de quo scripsimus *in tit. de sentent. præf prat.*

[DEFINITIO LXXXVI.

De taxatione expensarum adiudicatarum ei, qui non habuit domicilium alibi quàm vbi litigauit.

NObilis quædam vidua per plures menses Camberij commorata, ad litigandum aduersus mariti sui hæredes pro dote & donatione propter nuptias, ac protestata [1] non prius se inde discessutam quàm iudicatum esset, tandem obtinuerat cum victoria, vt parebat [2], expensarum litis omnium. Sed cùm de taxandis expensis tractaretur, obiiciebatur mulieri nullas deberi, propterea quod non appareret quo alio in loco domicilium habuisset. [3] Visum est non eo minus taxandas impensas, quia non esset arctanda mulier, vt in quo loco necesse habuit litigare, in eodem domicilium quoque eligere cogeretur, [4] aut alibi prius domicilium eligere, quàm Camberij litigare. [5] Sed tamen adhibendam moderationem, vt mitius cum victis agatur, quàm si domicilium eo tempore alibi cõstitutum habuisse mulier proponeretur. [6] *Ita Senatus* in causa N. Bachod viduæ D. S. Petri de Soucy, Idib. Sept. 1612.

1 Quæ protestatio plerumque vtilis & necessaria est, vt tanto durior fiat conditio aduersarij, qui spreta eiusmodi protestatione maluit litigare quàm cedere. Fuit enim tanto magis temerarius litigator, *vulg. l. eum quem temere* 79. *D. de iudic. & tit. de pœn temer. litig Inst.*

2 Non enim debuit minui dos per impensas factas culpa aduersarij & improbi litigatoris, cùm interfit reipublicæ dotes integras & illibatas conseruari, *l.* 1. *D. solut matrim. l. interest* 8. *de reb. author. iudic possid.*

3 Qui enim litigat in loco domicilij sui nullas pro viaticis impensas obtinere potest, quia nec viatica propter litem facere vlla cogitur.

4 Electio namque domicilij pendet ex voluntate eligentis, non item electio loci in quo litigandum est.

5 Præsertim cùm de alimentis quoque litigandum haberet, quæ moram non patiuntur.

6 Iustis enim decretis semper temperanda res est, ne quid iniqui emergat, *l. in ambiguis* 85. §. *vltim. & l. quoties* 200. *de reg. iur.*

DEFINITIO LXXXVII.

De fructibus pro parte adiudicandis ei, qui totius debiti soluendi moram contraxit.

QVi in mora fuit soluendæ partis pecuniæ, quam restituere totam debuit, vt fundum aliquem reciperet, non ideo fructuum iacturam omnium quos lucrari aliquin potuisset, facere debet, sed pro portione tantùm quæ soluta non est, debet fundi possessor fructus omnes retinere cæteros actori restituere, [1] Ne alioqui & fundum & pecuniam eodem tempore habuisse videatur. [2] Aliud est in eo qui partem debitæ quantitatis solùm obtulit, adeoque recusante creditore obsignauit. Solutio enim etiam partis liberat debitorem pro ea parte propter interuenientem consensum & voluntatem creditoris. [3] At oblatio vel obsignatio facta partis debiti, nepro ea quidem parte solutionis loco esse potest. [4] *Ita Senatus* in causa Joannis & Petri Williod, & Violon, 11. Calend. Junij 1613.

1 Textus est in *l. vlt. §. 1. D. de fund. dot.*

2 Quod absurdum sanè & iniquum esset, *l. 11. §. qui autem l. bona fides* 50 *de act. empt. l. curabit* 5. *C. eod.*

3 *L. stipulatus sum* 9. §. 1. *D. de solut. l. quidam* 21. *D. de rebus cred.*

4 Totum enim id quod debetur offerri & obsignari debet *l. 9. §. omnis pecunia D. de pign. act. l. 9. C. de solut. l. 1. C. debit. vend. pign. imped. non posse, l. quam diu C. de distr. pignor.*

DEFINITIO LXXXVIII.

De fructibus post sententiam perceptis ab eo qui non fuit ad restitutionem vllam fructuum condemnatus.

CVm Judex qui ex causa siue læsionis, siue alia qualibet contractum per in integrum restitutionem rescindi iussit, de fructibus tamen post litem contestatam perceptis nihil pronunciauit, siue iure siue iniuria, & per errorem id fecerit. [1] Non ideo debet possessor lucrari fructus quos à tempore iudicati percepit. Quando neque dominij iure, [2] neque bonæ fidei ratione [4] ab eo tempore illos percepisse videri potest. Qui duo ferè modi sunt fructuum acquirendorum. [3] Nec detrahetur tempus quod iudicatis ad satisfaciendum datur, vt exinde tantùm restituendi obligatio inchoetur. [6] Quod si possessori data sit electio supplendi iusti precij ex forma nouæ constitutionis, [7] & is neglecta supplendi facultate fundum restituere maluerit perinde integros fructus, quos interim percepit, reddere debebit, ne sit in ipsius potestate repudiando electionem tardiùs fructuum mala fide perceptorum sibi lucrum comparare. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Debet enim possessor quilibet etiam bonæ fidei fructus omnes, quos post litem contestatam percepit restituere, tanquam exinde malæ fidei possessor factus *l. 10. & pass. D. de rei vindic. l. 23. C. eod. l. sed etsi lege* 25. §. *si ante D. de petit. hared. l. 1. Cod. eod.*

3 Fit enim titulus irritus per *in integr. rest. l. 11. Cod. de prad. minor. Et pass. in Tit. de rejiit. in integr.*

4 Quia non potest bona fides durare post sententiam, licet interdum duret etiam post litem contestatam *l. 3. in pr. D. de vsur.* vbi est textus in hanc rem expressus.

5 *L. qui scit* 25. §. 1. *eod. l. bona fidei* 48. *de acq. rer. dom.*

6 *d. l. 3. de vsur.*

7 Vt fit quoties rescinditur venditio ex remedio *l. 2. Cod. de resc. vend.*

8 Nemini enim mora sua prodesse debet, nec nocere alteri *l. 155. de reg. iur.* & de futuris fructibus, & post sententiam percipiendis, nihil pronunciare iudex potest *d. l. 3. §. 1.*

DEFINITIO LXXXIX.

Cuius temporis & loci expensa veniant in taxationem, & de domicilij mutatione.

EXpensæ totius temporis, quo quis assidue ac sine interruptione steterit in ciuitate, ad litigãdum non veniunt in taxationem, sed pro rata tantùm temporis vtilis, id est quo appareat aliquid ad eam litem pertinens agere illum potuisse, [1] nisi probetur in ea ciuitate domicilium habitationis contraxisse, quod non fit nisi per voluntatis declarationem specialem, aut per habitationem decennij. [2] Hoc enim casu certum est nullas pro toto eo tempore expensas præstandas esse. Non tamen videbitur bene probatum domicilium, nec si per decennium integrum manserit in ciuitate, si per totum id tempus lites varias nunc hanc nunc illam in eo loco tractandas habuit. [3] *Ita Senatus* pro N. de Monsalcon Domina de Vais, contra Jacobum Le blanc, 19. Nouemb. 1613.

1 Debet enim sibi imputare qui tempus inutiliter consumpsit non aduersario, nec nisi vtiles dies spectandi sunt, *l. 1. de diuers. temp. præscript.*

2 *L. 2. l. 4 l. ciues* 7. *C. de incol. lib.* 10. *tit.* 39.

3 Quia constat hoc casu habitasse illum in ciuitate alio animo quàm contrahendi domicilij, vt in *d. l. 2. C. de incol.*]

TIT. XIX.

DE RE IVDICAT.

DEFINITIO I.

Clausula, alio non apparente, facit arrestum interlocutorium, sed non impedit, quo minus ante omnia mandari debeat executioni.

SENATVSCONSVLTVM, quod vulgatem habet illam clausulam, *alio non apparente*, [1] interlocutorium potius esse creditur, quam diffinitiuum. [2] Nam qui condemnatus est, potest ex noua causa nouisque instrumentis, aliisque probationibus, adeoque in eadem instantia de iure suo experiri, & obtinere. [3] Sed an interim executioni mandandum erit? Vtique. Id enim postulat rei iudicatæ auctoritas, [4] sibiq; imputare condemnatus debet; cur in probationibus iuribusque suis conquirendis aut edendis non fuerit diligentior, [5] ob eamque causam, si ad litis expensas cõdemnatus sit, nemo dubitat, quin eas soluere omnimodo debeat. [6] Neque audiendus erit, si petat dilationem, intra quam paratum se dicat de iure suo docere, vt interea rei iudicatæ executio inhibeatur. Prius enim est, vt iudicati executio fiat, quam vt quicquam permittatur, quod iudicati vim & auctoritatem possit infringere. [7] Hactenusque prodest condemnato ea clausula, [8] quod neque nouam inchoare cogitur instantiam, neque supplicationem Principi aduersus Senatusconsultum porrigere. [9] Proinde si ex abundanti ea supplicatio porrecta sit ex diplomate, nihil prohibet aperiri literas, nulla dum etiam facta Senatusconsulti

sulti executione:[10] quod non contingeret, si supplicationis, vt vocant, ciuilis vsus hac in re necessarius esset. *Ita Senatus* in causa D. de Poypon & D. du Rosey, 16. Cal. Januar. 1588. & rursum pro D. de Codree, contra D. de Seruette, 4. Calend. Jul. 1592. & nouissime pro D. d'Ambliſe, contra D. Comitem de S. Amour, 10. Cal. Mart. 1595.

1 Cuius clauſulæ vſus præcipuus eſt, quoties Iudex videt litem minus plene inſtructam, siue ex parte actoris, siue ex parte rei, ob alterutrius siue negligentiam, siue contumaciam.

2 Sententia enim diffinitiua illa eſt, quæ finem liti imponit, *l. 1. D. hoc tit. l singulis 6. D. de except. rei iudic.* Interlocutoria vero dicitur omnis actus, qui fit pendente lite, vt tractat Papiens. *in form. sent. interloc. ſup. incompet. Iudic. in verſ nos Bernardinus Vicarius, nu. 12. ex l quod inſſit 14. D. hoc tit. l fin. Cod. de requir. reis, l. ſine pars, C. de dilat.*

3 Nam verba Senatuſconſulti hoc faciunt, cum is, qui alio non apparente fuit condemnatus poſſit ergo alio apparente vincere. Sunt enim ſententiæ omnes ſtricti iuris, nec ab earum verbis recedi poteſt, *l. Imperator, 8. D. de poſtul. cum ſimilibus.*

4 Interlocutoria enim ſententia etiam ab inferiore Iudice iniquè lata ius tamen facit Papienſ. *in form. reſponſ. rei, in gloſ Simoninus, num. 4. ex l vltim D. de iuſtit. & iur.* Gloſ. *in l. 1. in princip. ad SC. Turpill. & in l. 1. §. in hoc interdicto, D. de liber. exhib.*

5 Nec enim negligentibus iura ſubueniunt aut dormientibus, ſed vigilantibus, *l. non enim 16. D. ex quibus cauſ. maior l. pupillus 24. D. qui in fraud. credit.*

6 Cum expensarum condemnatio faciat partem iudicati, & quidem pene neceſſariam, *l properandum 13. §. ſine autem alterutra, C. de iudic. l. pen. D. de liber. legat.*

7 Ne alioquin rei iudicatæ auctoritas labefactetur, *l. ſeruo 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell.* [Iunge caſum elegantem *Deſin. 21. ſ. hoc tit.*]

8 Quomodo ſi abſolutus eſſet reus ab obſeruatione iudicij, *vt in l & poſt edictum 75. §. circumuentus, D. de iudic.*

9 Quæ tamen eſſet neceſſaria, ſi arreſtum eſſet definitiuum, vt dixi *Deſin 1. & paſſ §. de ſentent præſ. prætor.*

10 Non enim ſolent nocere, aut ius commune lædere illa, quæ fiunt ex abundanti & dubitationis tollendæ cauſa, *l. qua dubitationis 81. de reg. iur.*

DEFINITIO II.

Qui condemnatus eſt cum clauſula, alio non apparente, *non tantum nouis allegationibus vti poteſt, ſed etiam nouas afferre iam conteſtatorum articulorum probationes.*

EX nouis probationibus euerti poteſt Senatuſconſultum, quod illam habet clauſulam, de qua proximè diximus, *alio non apparente*, licet eæ probationes ad illa ipſa litis capita pertineant, quæ priore iudicio iam fuerunt conteſtata.[1] Non enim allegationum dumtaxat, ſed etiam probationum omnium cauſa ſupraſcriptis verbis ſalua relinquitur, ſi quando nouæ proferri poſſint.[2] *Ita Senatus* inter N. Thibaudum de Liurnon & Claudium Baux, Calend. Februar. 1589.

1 Intelligetamen, ſi tales ſint probationes, quæ in eadem inſtantia admitti poſſint. Quid enim ſi quis vellet poſt didiſcita teſtificata nouos teſtes producere? *contra c. fraternitatis, extr. de teſtib.*

2 Verba enim cum ſint generalia ſunt generaliter intelligenda, nec ad nouas allegationes coarctanda in excluſionem nouarum probationum, *arg. l. 1. §. generaliter, de leg. præſt.* præſertim cum probationes omnes ſint fauorabiles, & ideo curare omnes magiſtratus debeant præſertim ſupremi, vt iterum probatio ſalua ſit, *l. curent 22. D. de teſtib.*

DEFINITIO III.

Sententia prouiſionalis non niſi per diffinitiuam reuocari poteſt, reuocata autem nullius eſſectus eſt, quamuis à diffinitiua fuerit prouocatum.

QVi lite pendente iudiciariam, &, vt loquuntur, prouiſionalem tulit adiudicationem, non niſi per diffinitiuam ſententiam condemnari poteſt, vt id, quod accepit, reſtituat.[1] Plane ſi à diffinitiua cõdemnatione appellauerit, non eo minus interim iudicato ſatisfacere ſalua appellatione cogendus erit.[2] Incipit enim nullo iure & ſine cauſa rem habere, quam habebat ex interlocutione iudicis, quæ per eundem iudicem poſtmodum reuocata eſt.[3] Eoque nimirum pertinet, quod dici ſolet, contrario iudicis imperio tolli poſſe, quod antea idem iudex vel iuſſerit vel vetuerit.[4] Cæterum nihil prohibet, eum ipſum, pro quo prouiſionalis primum lata fuerat ſententia, itidem aduerſario prouiſionaliter, vt loquuntur, condemnari, prius etiam quàm definiatur negotium, ſed ita demum, ſi noua quantitas in iudicium deducatur, nouaque debendi cauſa, de qua nihildum fuerit pronũciatum.[5] Nam & fieri ab initio potuerat, vt eadẽ ſententia alter alteri pendente lite in diuerſam quantitatem per mutuam victoriam condemnaretur.[6] *Ita Senatus* pro Ioanne Turrello procuratore, contra Dominam de Charrin, 3. Idus Februar. 1589.

1 *L. quod inſſit 14. vbi not. D. hoc tit.* Et hoc eſt, quod Pragmatici dicunt, *Ca ſur cas n'ha point de lieu.*

2 Hoc eſt reſtituere, quod ex prouiſionali adiudicatione acceperat.

3 Actus enim reuocatus reducitur ad non actum, & perinde habetur, ac ſi nunquam præceſſiſſet. *l. licet transferam, 20. l. legatum 24. §. 1. & paſſ D. de adim. legat.*

4 *d. l. quod inſſit 14. D. hoc tit.* Iunge *l. cum ex cauſa 11. D. de appellat.*

5 Nimirum quoniam hoc caſu alia lis, & alia res eſt. *l. ſingulis. 6. l. cum quæritur 12. & ſeqq. D. de except. rei iudic.*

6 Puta ſi mutuis petitionibus actum fuiſſet, *vt in l. 1. §. vlt. D. quæ ſenten. ſin. appellat. reſcind. c. 1. & tot. tit. extr. de mut. petit. l. ſi inter, 15. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO IV.

Sententia etiam inter alios lata parit exceptionem rei iudicatæ, quoties eadem eſt cauſa vincendi, & idem ſtatus cauſæ apud eundem iudicem. ſi qui nunc agit priori liti adfuit, ſcius ſi non adfuit.

CVm inter Sempronium Caij heredem & Titium contenderetur de fideicommiſſo, quod Lucius inſtituto Caio proximioribus[1] reliquerat, liti interuenerat Mæuius, qui ſe proximiorem dicebat, ſolumque inuitatum ad fideicommiſſum, Senatus pro Titio pronunciauerat; iniur. &o tamen ei onere præſtandæ ſatisdationis de Sempronio aduerſus Mæuium defendendo.[2] Cum poſt multos annos idem Mæuius eiuſve heres idem fideicommiſſum ex iiſdem teſtamenti verbis peteret, quæſitum eſt, an excipere de re iudicata Titius poſſet?[3] Et videbatur non poſſe, quia licet eo ipſo, quo pronunciatum erat, fideicommiſſum ad Titium pertinere, pronunciatum quoque intelligeretur ad alios nullos pertinere,[4] inter alios tamen ea ſententia reddita fuerat,[5] id eſt, cõtra Sempronium potius, quàm contra Mæuium.[6] Nec tam de non iure Mæuij Senatum pronunciaſſe credibile erat, quàm de iure Sempronij,[7] dilata in aliud tempus nouæ actionis cognitione, ne parata rei iudicandæ materia noui aduerſarij interuentu retardaretur.[8] Ob idque nimirum iniunctum videri onus præſtandæ ſatisdationis, quod procul dubio non erat iniungendum, ſi de Mæuio prorſus excludendo Senatus ſenſiſſet.[9] Placuit tamen exceptioni locum eſſe. Et quia præſente litemque agente Mæuio Senatus pronunciauerat, vt proinde dici non poſſet, omnino inter alios iudicatum fuiſſe:[10] Et quia fieri nullo modo queat, vt vnum idemque fideicommiſſum ex iiſdem verbis debitum per Titium & Mæuium debeatur

Titio, quin continuo sit consequens; Non ergo deberi Mæuio:" quando fideicommissum tale erat, ad quod Titius & Mæuius simul & semel inuitati esse non poterant, cum relictum esset proximioribus; illi autem neque in eodem gradu essent, neque ex eadem familia, Titio quippe ex familia testatoris, Mæuio ex familia hæredis existente." Nam si possent plures concurrere, nihil sane impediret, quo minus idem fideicommissum quibusdam adiudicatum aliisquoque postea in viriles partes adiudicaretur." At ex iis, qui concurrere non possunt, planeque diuerso iure nituntur, ex iisdem tamen testamenti verbis, alterum alteri impedimento esse necesse est, eumque necessario & perpetuo vincere, qui prior obtinuit." Quamquam enim nouum non est, vt quod meum esse pronunciatum fuit te inaudito, postea tum pronuncietur ex noua causa nouisque instrumentis:" tamen vt ex eadem causa iisdemque testamenti verbis id fiat, salua priotis iudicati auctoritate; euenire numquam potest.[16] In proposito igitur si Titius tanquam vocatus & proximior ad fideicommissum admitti debuit, non potest nunc vinci à Mæuio, qui & dispari gradu est, & ex alia familia." Sin Mæuij præcipua ratio nunc habenda sit, quod de eius tantum familia inuitanda testator senserit. Non debuerat igitur pronunciari pro Titio, qui non erat vocatus, præsertim interueniente liti ante sententiam Mæuio.[18] Nam etsi non interuenisset, ea tamen non satis sufficiens causa erat, propter quam Titius nullo iure vincere deberet, quod alius nemo fideicommissum peteret: vincere enim potius debuisset Sempronius, aduersus quem agebatur.[19] Atqui pronunciatum erat pro Titio, nec poterat res præsertim a Senatu iudicata pro veritate non haberi,[20] solumque supererat remedium ciuilis, vt vocant, supplicationis.[21] Ergo nocere exceptionem rei iudicatæ prorsus consequens erat. Neque ad rem pertinebat, quod iudicati tempore nondum constituerat, Mæuium ex ea esse familia, ex qua se esse diceret. Nam tametsi non fuisset ex ea familia, non erat tamen ratio illa sufficiens ad fideicommissum Titio adiudicandum, si nec erat ille vocatus.[22] Proinde nihil iuris adferre Mæuio potuit secuta probatio familiæ.[23] Minus mouebat, quod eo Senatusconsulto iniunctum Titio fuerat onus præstandæ satisdationis. Non enim caueri Mæuio Senatus iusserat, quod non niti inepte fieri potuisset, sed victo possessori, si forte is nouam à Mæuio molestiam pateretur.[24] Quod constitui sane æquissimum fuerat, tametsi de non iure Mæuij iam tum Senatui constitisset,[25] alioqui Mæuio ipsi caueri iussisset: aut si possessori consultum voluisset, eo solo prætextu, quod de Mæuij iure, & ex qua esset familia nondum satis liqueret, vix interea pro Titio pronunciasset, certe diffinitiua adiudicatione nullo modo, sed fiduciaria tantum & prouisionali.[26] Quod si priori liti Mæuius non interuenisset, difficilius sane erat, vt noceret ei exceptio rei inter alios iudicatæ.[27] Sed tamen non eo minus Titio nunc prodesse Senatusconsultum deberet, ad probandum, eam fuisse testatoris voluntatem, vt qui ex eo genere essent, ex quo Titius erat, non qui ex eo, ex quo Mæuius, ad fideicommissi petitionem admitterentur. Quæ enim certior voluntatis probatio verborumque interpretatio esse poterat, quam quæ Senatui placuisset?[28] Itaque vi ipsa & effectu eodem res recidebat, vt condemnari Mæuium oportere, ne in eadem prorsus facti specie adeoque in eodem individuo verborum contraria sensisse Senatus videretur.[29] *Ita Senatus* pro Hugone Motter, contra Michaëlem Vuillermet de Cotterg, Prid. Cal. Sept. 1592.

a Non expresso eo, an de proximioribus suis sentiret, an de iis, qui heredi suo essent proximiores. Quæ res dubitationi & litis causam dabat, ex iis, quæ nostri disputant *ad Lomia 32. alias l. cum ita § in fideicommisso, de legat. 2.*

2 *Vt in l. pen. D. de hered petit.*

3 Quem ponimus priore iudicio contra Sempronium obtinuisse.

4 *Vt in l. si inter me & te 15. D. de except. rei iudic.*

5 Et ideo non videbatur posse nocere, *ex l. 1. & tot. tit C. res int. alios act. aliis non noc.*

6 Inspicitur enim maxime, cum quæritur de exceptione rei iudicatæ non tantum, an sint eædem personæ, sed etiam vtrum eadem sit conditio personarum; cum eædem sunt personæ, *l. & an eadem 14. de except. rei iud. & l. cum de hoc 27. eod.*

7 Quæ duo sunt longe diuersa, vt constat *ex d. l. si inter.*

8 Interuentio enim semper fit in statu, vt Pragmatici loquuntur, id est, ita, ne status litis immutetur. Not. *in l. si suspecta 29. D. de inoffic. testam.*

9 Nam post rem à Senatu iudicatam non de alio fuisset inquirendum, quam quid iudicatum esset, cum à Senatu non possit appellari.

10 Qui enim adfuit liti etiam inter alios motæ, non potest dici abfuisse, *l. Paulus respondit 69. D. de procurat. & l. suspecta, l. si per iusorio 14. D. de appell.*

11 Vt & in specie *d. l. si inter me & te 15. D. de except. rei iudicat.*

12 *d. l. omnia 32. alias l. cum ita, § in fideicommisso, de leg. 2. l. cum in testamento 37. D. de hered inst.*

13 *L. cum pater 77. §. hereditatem filius, l. vnum ex familia 67. §. si duos, de leg. 2.*

14 *d. l. si inter me, & d. l. cum in testamento, cum similib.*

15 *L. 1. & tot. tit de except rei indic. l. 1. & 2. C. quib. res iudic. non nocet.*

16 Quia implicat contradictionem, vt eadem verba in eodem testamento ab eodem testatore prolata ex eiusdem voluntate diuersam habeant interpretationem.

17 *d. § in fideicommisso.* Iunge *l. vlt. C. de verb. signif.*

18 Eo scilicet tempore, quo adhuc liberum erat pronunciare pro Mæuio, perinde ac pro Titio.

19 Quippe possessor reperiebatur. Nam aduersus extraneos, id est, actores nihil iuris habentes etiam vitiosa possessio prodest, *l. vlt. D. de acquir. poss. l. vltim D. de rei vindic. l. 2. D. vti possid.*

20 *L. res iudicata 206. de reg. iur. l. ingenuum 25. D. de stat. homin. l. seruo 65. cum prator, D. ad SC. Trebell.*

21 Vt scripsimus *Defin. 1. & pass. 5. de sent. præfect. prator.*

22 Cum posset fieri, vt neutri fideicommissum deberetur.

23 Quia, vt est in nostrorum brocardico, non probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse, *vulg. l. non hoc, C. vnde legit. l. neque natales 10. C. de probat.*

24 *Vt in d. l. penult. D. de petit. hered. l. is à quo 57. in fin. D. de rei vindicat.*

25 Vt Titius etiam aduersus facti molestiam esset securus, *l. siue in libertatem 12. vbi not. C. de euict.*

26 Vt superesset potestas reuocandæ sententiæ interlocutoriæ per diffinitiuam, *ex l. quod iussit 14 D. hoc tit.*

27 *d. l. 1. & 2. C. quib. res iudic. non nocet. & tot. tit. res int. alios act. aliis non nocet.*

28 Senatus enim eam ipsam interpretationem fecisse creditur, quam facturus fuisset Princeps, si eadem testamenti verba interpretanda habuisset, *l. vnic. §. his cunabulis, D. de offic. præfect. prator.* Porro interpretationi Principis stare oporteret, *L. 1. C. de legat. l. vnum ex familia 67. §. vlt. de leg 2. l. filius familias 114. §. vt quis heredem, de leg 1. l. ex facto 17. l. qui filium 74. ad SC. Trebell.*

29 Quod sane à dignitate Senatus alienum esset. Quanquam & variant interdum ipsi etiam Imperatores, *l. diui 17. D. de iur. patron.* quamuis dici soleat, non iudicari exemplis, *l. vlt. C. quib. res iudic. non nocet.*

DEFINITIO V.

Sententia lata de fructibus iure dominij petitis nocet quandocunque condemnato fundum ipsum vindicanti.

TItius, cum patri tuo fundum Cornelianum inter viuos donasset, postea herede te instituto decessserat. Tu quasi fundus ille hereditarius fuisset, nec donatio valuisset, fructus petieras viuo patre, in eamque rem aduersus patris colonum actionem instituueras. Pater pro colono assumpta lite donationem valere, ex eaque causa fendi fructus ad se pertinere contendebat. Iudex contra te pronunciauerat his verbis,

attenta

attenta dicta donatione filium eundemque alterum condemnamus ratione fructuum, eaque sententia per appellationis Iudicem confirmata tandem transierat in rem iudicatam. Defuncto patre tuo, cum ab eius hæredibus eundem fundum peteres tanquam hæreditarium,[1] & eas ipsas rationes afferres, quæ in priore iudicio agitatæ fuerant, vt donatio vel non valuisse, vel reuocata fuisse videretur, quærebatur, an obstare tibi deberet exceptio rei iudicatæ? Videbatur enim non obstare, quod & alia esse conditio personarum, & de alia re nunc agi videretur.[2] Nam qui contra patrem egeras, cuius causa contra te non nisi fauorabilis esse poterat,[3] nunc agebas aduersus fratres consanguineos ex nouerca susceptos,[4] & qui priore lite non nisi fructus fundi Corneliani petieras, nunc fundum ipsum petebas:[5] Iudex autem nominatim de fructib. pronunciauerat.[6] Dicebam; supra dictis sententiæ verbis aperte pro donatione, iudicatum,[7] nec salua rei iudicatæ auctoritate posse nunc pronunciari, non valere donationem, quam Iudex tum pro valida habuisset,[8] præsertim cum de iisdem rationibus, quæ nunc in vtramque partem afferebantur, iam tum accuratissime disputatum proponeretur.[9] Accedebat, quod tu ab ea sententia prouocans dixeras, in eo tibi factam iniuriam, quod nec fundus ipse tibi adiudicatus fuisset, in quo fructus erant percepti.[10] Iudex autem ex appellatione cognoscens sententiam confirmauerat.[11] Denique nō poterat alia causa esse proprietatis, alia fructuum iure proprietatis & dominij perceptorum.[12] Et quemadmodum si fundum tanquam meum petiero, deinde vsumfructum eius petam, qui ex illa causa meus sit, ex qua fundus meus erat, nocet mihi exceptio rei iudicatæ,[13] ita ex contrario prorsus consequens est, vt si vsumfructum, ac multo magis si fructus petiero,[14] ex eadem causa, ex qua fundus meus sit, quod in proposito euenerat, postea eundem fundum petam, eadem mihi exceptio nocere debeat. Id enim generale est, quoties proprietatis iudicium exercetur, vt omnes causæ vna petitione comprehendantur,[15] maxime vero si eadem dominij causa, puta ex donatione, proponatur. Sicut & illud perpetuum est, vt, qui partem petiit, & submotus est, si totum postea petat, vel contra, repellatur exceptione rei iudicatæ.[16] Quod autem alia personarum ratio esse videbatur, dicebam ad rem non pertinere, cum aperte Iudex declarasset, non ea se motum ratione, quod contra patrem tuum ageres, sed quod valeret donatio. Qua in re, id est, quod ad donationis validitatem pertinebat, quis diceret, aliam patris tui, aliam fratrum consanguineorum rationem esse debere?[17] Igitur placebat obstare tibi executionem rei iudicatæ. *Ita tractatum est* in causa liberorum Ludouici Machet Neciensis, 13. Cal. Decembr. 1592.

1 Hoc est, tanquam ad te pertinentem ex hæreditate Titij, qui heredem te instituerat.

2 Certum enim est, cum quæritur, an obstet exceptio rei iudicatæ, illud præcipue esse inspiciendum, an eadem res sit, idem ius, eadem causa petendi, eadem personæ, & eadem conditio personarum, *l. cum quæritur* 12. *& sequentibus l. cum de hoc* 27. *& pass. C. de exception. rei iudicat.*

3 Non enim facile credendus est pater velle iniuriam facere filio, *l. vlt. C. qui & aduers. quos in integr. restit. non poss. l. vlt. C. de impub. & aliis substit.* Neque vero potest lis esse inter patrem & filium, si iuris ratio magis, quam Doctorum opinio inspiciatur, *l.* 4. *D. de iudic.*

4 Quos pater tuus hæredes reliquerat.

5 Longe enim alia res est fundus ipse, alia vero fructus fundi, *lege si quis cum totum* 7. *§. de fructibus, Digest. de except. rei iudic.*

6 Vt apparet ex verbis illis supra relatis, *condemnatus ratione fructuum.*

7 Quod probabant verba illa sententiæ, *attenta dicta donatione.*

8 Cum res iudicata pro veritate habeatur, *l. res iudicat.* 206. *de reg iur.*

9 Vt proinde eadem quæstio reuocaretur, quæ antea fuerat, licet alio genere iudicij, quod sufficit ad inducendam exceptionem rei iudicatæ, *d. l. si quis, §. generaliter*, nisi aliæ sint personæ, *vt in l. si cum vno* 22 *eod. tit.* Non est autem alia persona hæredis, alia defuncti, qui fuit condemnatus, *Nouell.* 48. *de iure iur. à mor præst.*

10 Atque ita ipsum quoque fundum petieras saltem in causa appellationis.

11 Et ita te non minus à fundi, quam à fructuum petitione summouerat.

12 Quia fructus non iure feminis, sed iure soli percipiuntur, *l. qui scit* 25. *§.* 1. *Herennius* 42. *D. de vsur*

13 *L. si cum argentum* 21. *§. si fundum, D. de except. rei iudic.*

14 Aliud enim est loqui de vsufructu, aliud vero de fructibus, *l. si vsusfructus* 66. *D. de iur. dot.*

15 *L. & an eadem* 14. *§. penul D. de except. rei indic* quia non potest quid meum esse ex variis causis, *l. non vt ex pluribus* 159. *de reg. iur. §. sic itaque, Inst. de action.*

16 *d. l. si quis cum totum* 7. *de except. rei indic.*

17 Non enim ex personis hæredum mutatur qualitas & conditio contractus, *l.* 2. *§. ex his, de verb. oblig.*

DEFINITIO VI.

Conuentio Procuratorum à Senatu homologata vim arresti obtinet, nisi quod non trahitur ad similes casus.

NIhil sane interest, quod pertinet ad inducendam exceptionem rei iudicatæ, vtrum quid Senatus visis discussisque actis & rationibus litis pronunciauerat,[1] an vero quod iudicari Aduocatis & Procuratoribus collitigatorum placuit sua auctoritate comprobauerit, &, vt Pragmatici ex Græco loquuntur, homologauerit. Vtroque enim casu res iudicata pro veritate habetur, etsi aduersus eam homologationem supplicatio Principi porrigatur, perinde mandatum est executioni Senatusconsultum, atque si ex Senatorum votis & suffragiis pronunciatum fuisset.[2] Hactenus tamen interierit, quod inter easdem tantum partes ius faciat res, quæ sic iudicata est, neque trahi poterit ad consequentias, vt in similibus causis in posterum similiter pronunciare, idemque ius constituere Senatus teneatur, ne alioqui eueniat, vt iudicandi legem ab Aduocatis & Procuratoribus videatur accipere.[3] Quod vtique secus est, cum Senatorum vota & suffragia interuenerunt. Quid enim absurdius & ab amplissimi ordinis dignitate alienius, quam vt in similibus causis ex eadem iuris ratione definiendis diuersa pleneque repugnantia iura constituisse existemetur?[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. ingenuum* 25. *D. de stat. hom. l. res iudicata* 206. *de reg iur.* Nam cum inter litigantes conuenit, quid agendum & iudicandum sit, Iudex id ipsum sequi & iudicare cogitur, *l. si conuenerit* 26. *D. hoc tit.* Nec sententia vim accepit à visione & discussione actorum, sed à pronunciatione, siue bene pronunciatum sit, siue male, *l. Iudex postquam* 55. *D. hoc tit.*

2 Secundum ea, quæ scripsimus *Defin.* 1. *& alia supr. de sent. præfect prator.*

3 Quod esset alienum à dignitate Senatus, *l. qualem* 19. *§. dicere, D. de recept. qui arbitr. recep.*

4 Nam ea demum non sunt ad consequentias producenda, nec in similibus obtinent, quæ contra iuris rationem recepta sunt, & non ratione, sed errore, *l. quod vero* 14. *l. quod non ratione*, 19. *D. de legib.*

DEFINITIO VII.

Sententia de nobilitate lata ab vno magistratu an pariat exceptionem rei iudicatæ coram alio magistratu, & contra tertium?

CVm de iure immunitatis ex nobilitate competentis quæreretur apud Senatum, & qui nobilem se dicebat, vt se à plebeiis oneribus liberaret,[1] proferret atrestum à Rationalibus redditum, quo nobilis &

è nobili stirpe genitus dicebatur: in auditis tamen Syndicis Vniuersitatis, qui eorum plebeiorum onerum contributionem vocabant, obiiciebant illi, ius tertij semper exceptum intelligi, quod res inter alios iudicata aliis nocere non deberet.[1] Ex diuerso autem replicabatur, sententiam, quæ in causa status lata esset, ius facere quod ad omnes;[2] placuit ita rem temperandam, vt si quas aduersus nobilitatem illam probationes Vniuersitas haberet, eæ saluæ essent.[4] Interea tamen pro eo vindiciæ dicerentur, qui iam nobilis esset pronunciatus, & quidem nullo ei iniuncto satisdationis onere,[5] quia non Conseruatoris aut alterius inferioris Judicis, sed supremæ Curiæ iudicato niteretur,[6] præsertim cum priore instantia hic Vniuersitas egisset, quasi cum nobili,[7] nec pro paternis bonis, sed pro acquisitis dumtaxat, quorum tamen eandem quam paternorum rationem esse constabat, quod personæ ius & conditionem sequerentur.[8] Ex quo apparet, sententiam latam in causa status ius quidem facere, quod ad omnes, sed non in omnibus tribunalibus, hoc est, si in alio nec inferiore tribunali eadem status quæstio tractetur, non aliter poise rem iudicatam nocere, quam si inter easdem partes agatur;[9] sin apud eundem Judicem, rei iudicatæ locum fore, etiam quod ad eos, qui priori iudicio non interfuerunt.[10] *Ita Senatus* in causa Syndicorum d'Ingé & D. Delea-nal, 4. Idus Maij, 1593.

1 A quibus scilicet immunes sunt omnes nobiles, præsertim ex nobili & antiqua prosapia nati, tam ex ratione iuris, quam ex edictis Serenissimorum Ducum Sabaudiæ, quibus semper cura potissimum fuit nobilium familiarum priuilegia conseruare & augere, tanquam à quibus magna ex parte pendeat dignitas Reipublicæ, *l.1. §. sed etsi seruus, D. de insp. vent.*

2 *L.1. & tot. tit. C. res int. alios act. vel iudic. aliis non nocer. l.1. & 2. C. quibus res iudic. non noc. l.1. D. de except. rei iudic.*

3 *L. ex ea causa*, vbi Bar. *D. de postul. l. de statu* 43. *D. de min.*

4 Nam & publice interest scire quis nobilis sit, quis ignobilis. Itemque vt veritatis probatio semper salua sit, *l. curent* 22. *D. de testibus d.l.1. §. sed etsi seruus, D. de inspic. vent.*

5 Quod alias iniungi solet ei, pro quo pendente lite vindiciæ dicuntur. Quamquam non est id perpetuum, *l. moueor* 4. *C. de seruis export.*

6 Cum semper præsumendum sit pro eo, quod fuit iudicatum, præsertim à supremo magistratu, *l. vnic. §.1. D. de offic. præf. prætor.*

7 Quamuis non possit sola confessio partis dare nobilitatem, quod solius est Principis, vt late Tiraq. *in tract. de nobilit.*

8 Persona enim, cum fit dignior, trahit ad se & mutat conditionem bonorum, *l per curatorem* 90 §.1. *D. de acquir. hared. l. vlt. C. de inoff. testam.*

9 *L. cum quæritur*, 12. *& seqq. l cum de hoc* 27. *D. de except. rei iud.*

10 Quia non potest eadem persona apud eundem magistratum pro parte nobilis censeri, & pro parte ignobilis, cum sit illa qualitas personæ, & consequenter indiuidua, *l si pariter* 9. *in fin. D. de liber caus. l. iudicata* 29. *D. de except. rei indic. l. vlt. C. de sent. pass & resit.*

DEFINITIO VIII.

Sequestratio à Senatu fieri iussa non potest impediri oblata satisdatione vel satisdandi facultate.

COntendentibus defunctæ mulieris hæredibus cum marito de bonorum dotalium mobilium possessione, Senatus veritus ne collitigatores ad arma decurrerent, cum de iure tam cito constare non posset, præceperat, vt ea bona penes sequestrem & probum virum deponerentur.[1] Post paucos dies maritus dicebat, paratum se satisdare, si bonorum possessio sibi daretur; aut si satisdare hæredes vellent, non recusare se, quominus ipsis eadem possessio traderetur.[2] Heredibus nec satisdare, nec aduersarij satisdationem admittere volentibus, placuit non posse eos cogi, vt delatam conditionem acciperent, propter auctoritatem rei iudicatæ, ad quam sane spectabat maxime, vt ab ea cautionis forma, quam Senatus præscripserat, non recederetur,[3] præsertim cum heredum interesset, ne aut satisdationis onere premerentur,[4] aut ob eam non præstitam paterentur, vt maritus, qui satisdedisset, possessor efficeretur bonorum mobilium sororis fortasse vel matris, in quibus nullum ei ius competere scirent.[5] *Ita Senatus* in causa Illustrium Dominorum fratrum de la Chambre & D. de Bussy, 16. Cal. Sept. 1593.

1 Nam ex hac maxime causa solet permitti sequestratio, quæ alias est prohibita, *l. vnic & ibi not. C de prohib. sequestr. secum.* per text. *in l. arboribus* 12. §. *sed si duos alios, l. aquissimum, D. de vsufr. l. postquam* 5. §.1. *in fi. D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

2 Solet enim satisdatio impedire sequestrationem, *d.l.* 5. §. 1. *vt legat.* cum reddat securum eum, cui satisdatur, *l.1. D. qui satisd. cog.*

3 Iudicato enim semper satisfaciendum est in forma specifica, cum fieri potest, *l. qui restituere* 68. *D. de rei vindic.*

4 Non enim semper facile est inuenire fideiussorem, *l.2 §. pen. D. de iudic.*

5 Non enim semper obligatio satisdationis pro iure est, *l. testamento* 17 *§ non omnimodo, D. de testam. tutel. l. quia satisdatio* 6. *D. de suspect tutor.*

DEFINITIO IX.

Emendatio arrestorum ex tempore pronunciatorum quomodo facienda sit?

SEnatusconsulta ex pronunciatione vires accipiunt,[1] nec quod eorum, quæ à Præside in auditorio pronunciantur, emendatio sequenti die fieri solet, pœnitentia locum admittit,[2] sed eo tantum pertinet, vt si quid ab amanuensi plus minusve scriptum sit, quam à Præside pronunciatum, aut à Præside pronunciatum, quam à Senatu definitum, id demum corrigatur.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 47. De fructib. & lit. expens.

1 *l.1. & tot. tit. C. de sentent. ex breuic. recit.* [Idque adeo verum est, vt post mortem iudicis sententia ab eo lata & subscripta pronunciari amplius non possit, quia quamdiu pronunciata non fuit sententia, dici non potest, nec mortuus sententiam ferre. Idem est si iudex viuat quidem adhuc, sed iudex tamen esse desierit, aut propter superuenientem aliam maiorem dignitatem, aut quo alio modo *l. iudicium* 58. *D. de iudic. Ita Senatus* 3. *Aug* 1612.]

2 Quamuis ex ratione iuris non prius videatur adempta mutandæ & corrigendæ sententiæ facultas, quam ea in libellum collata sit, & ex libello partibus lecta, vt scriptum est *in d. l.2. eod. tit.* Sententiam enim, quæ scripta non sit, ne quidem sententiæ nomen habere volunt Imperatores *in l.3. eod. tit.* Sed id à Iustiniano correctum est, quantum ad breues lites, de quibus solis hodie ex tempore pronunciatur, quas vulgo dicunt, *vuidables sur le champ. Authent. nisi breues, eod tit.*

3 Scripsi *Defin. 47. supr. de fructib. & lit. expens. ex l. nostrorum verba* 46. *D. hoc tit.*

DEFINITIO X.

Post condemnationem in beneficij possessorio factam non potest condemnatus petere literas subrogationis coram iudice laico.

SVbrogationis literæ, quas in parua Cancellaria impetrare solet collitigator, vt in prædefuncti locum quod ad possessionem substituatur,[1] non possunt ei prodesse, qui in possessorio cõdemnatus fuit.[2] Quia licet supersit lis ratione petitorij,[3] tamen sicut Iudex laicus non potest super petitorio cognoscere,[4] ita neque ex eo prætextu subrogationis literas admittere; verumque est, quod ad eum attinet, litem nullam superesse,[5] siue executioni mãdata sit res iudicata, siue

siue non.[6] Nec si per obreptionem eiusmodi literas impetrauerit, quasi nondum esset condemnatus, qui iam erat, & rursus beneficij quasi vacantis possessionem nactus sit, iustus possessor videbitur;[7] quo minus ei obiicere possit exceptionem rei iudicatæ is, cui per obitum victoris aut cessante commenda de beneficio sit prouisum. Prodest enim res iudicata successori in beneficio ad exclusionem eius, qui iam condemnatus nihil noui proferat, propter quod aliter debeat iudicari.[8] *Ita Senatus* pro Tiberio de Mutz, contra R. D. Abbatem de Filly, 12. Cal. Januar. 1594.

1 Quomodo etiam ratione petitorij subrogatio fit ex regula Cancellariæ Romanæ, *De subrog. collitigant.*

2 Nec enim collitigator quisquam est in possessorio post sententiam super possessorio latam, cum sententia finiat litem, *l. 1. D. hoc tit.*

3 Quia nihil commune habet proprietas cum possessione, *l naturaliter* 12. §. *nihil commune, D. de acquir possess.*

4 Quia petitorium beneficij est mere spirituale, nec Iudex laicus habet vllam potestatem in rebus spiritualibus, si excipias tres casus positos *in gloss. ca. tua 1. extr. de decim* Guid. Pap. *quæst. 1. num. 2. 3. & 4.*

5 Quoniam sententia lata super possessorio retinendæ dicitur diffinitiua, *clem 1. de seq poss. & fruct. e fin extr. de iudic. t. 2. extr. vt lis non contest.* Gloss. & DD. *in d. clem. 1. & in l. 1. C. si de moment poss fuer. appell.* Papiens. *in form. lib. in causs spoliat poss in vers. per vestram diffinitiuam sententiam, num. 2.*

6 Nec enim executio sententiæ, sed ipsa sententia finem liti imponit, *l. 1. D. hoc tit.*

7 Imo iniustus & dolosus impetrator est, qui obrepit vel subrepit, vt aliquid impetret, *l 5. §. penult. D. de reb. eor. qui sub tutel. l si quis obrepserit* 19. *D. de fals.*

8 *Arg. l si à te* 9. §. *vlt. D. de except. rei iudic.* Nam quamuis successor in beneficio non à suo decessore, qui vicit, ius habeat, sed ab eo, qui beneficium contulit, & conferre potuit: verum tamen est, cum succedere in ius & locum victoris, quod sufficit, vt habeat exceptionem rei iudicatæ, *arg. l iudicata* 29. §. *vlt. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO XI.

Assecuratio dotis contra quosdam creditores impetrata omnes afficit, sed non æstimatio bonorum, nisi facta sit omnibus vocatis.

SEntentia super dotis, vt loquimur, assecuratione reddita (Galli *bonorum separationem* vocant) in ea prouincia, in qua coniuges domicilium habeant, ius facit etiam quod ad creditores non auditos, & in alia prouincia degentes, ne in dubium reuocare possint, quin locus sit doti separandæ & in tuto collocandæ.[1] Hactenus igitur sibi consulere alterius territorij creditores poterunt, vt se vocatis & auditis fiat æstimatio bonorum mariti vbicunque existentium, ne plus auferat mulier prætextu dotis, quam sit necesse ad concurrentem vsque dotis quantitatem,[2] dum ne exacta strictaque sit ea bonorum æstimatio, quam ex contrario fauore mulieris largam esse oportet.[3] *Ita Senatus* in causa R. N. Morel presbyteri, & Leonardæ Simon, 13. Cal. Mart. 1594.

1 Quia per eam separantur bona mariti à bonis mulieris.

2 Pendet enim id ex statu personæ, quæ individua est & eiusdem vbique conditionis, *l. vlt. C de sent pass l. ex ea causa* 9. vbi Bart. *D. de postul.* Dixi *Defin. 7 num. 3.*

3 Iuxta *l. vbi adhuc* 29. *C. de iur. dot.*

4 Ex vetere statuto Sabaudiæ, vt facilius habeat mulier, vnde se suosque alat, ex fructibus bonorum mariti.

DEFINITIO XII.

De sententia contra curatorem hereditatis data.

QVod inter creditorem & curatorem hereditati iacenti datum iudicatum est, nocet creditoribus aliisve omnibus ex hereditatis iure suum metientibus, non secus ac si cum defuncto iudicatum esset, quia sicut hereditas,[1] ita hereditatis curator defuncti personam sustinet ac repræsentat.[2] Ideoque legitimus est contradictor, nisi probetur cum creditore, qui obtinuit, collusisse.[3] Id vnum igitur aliis creditoribus remedium superest, vt vel à curatore collusum probent,[4] vel si defensiones aliquas habeant, quas curator fortasse per iuris aut facti ignorantiam omiserit, eas allegent per ciuilem aduersus arrestum supplicationem, aut proposito facti errore. Nam & illi ipsi, qui condemnatus est, remedia huiusmodi non denegarentur.[5] Sane solutionis exceptionem aliasque similes, quæ in executione iudicati etiam ab ipso condemnato possunt obiici, nemo dubitat,[6] quin cæteri creditores, qui non sunt condemnati, multo magis possint obiicere.[7] Ergo si ab inferiore aliquo Judice pronunciatum sit, appellare creditores poterunt,[8] quia & curator posset.[9] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Marest & N. Annæ de Menthon, 15. Calend. Mart. 1594.

1 *L hereditas* 34. *D. de acquir. rer. domin. l non minus* 31 § 1. *D. de hered. instit.*

2 Postquam nostris placuit hereditati iacenti curatorem dari posse, *ex l. vltim. §. sin autem in secunda, C. de bon. quæ liber.* quod tamen nos refutauimus in priore parte Hemischiliadis nostræ, *de error. pragmat.*

3 Quia quod per collusionem factum est pro non facto haberi debet, sicut & quod factum est cum non iusto contradictore, *l 3 & tot. tit. de collus. detec.*

4 Nec enim collusio præsumitur, nisi probetur, cum sit delictum, *l. 1. eod. tit. de collus. detec.*

5 Vt scripsimus *ad tit. de sentent præfect. prætor.* 3. Non autem potest ex sententia contra alium lata deterior facta esse conditio eius, qui non fuit condemnatus, quam si ipse condemnatus esset.

6 Quales sunt omnes, quæ non impugnant iudicatum, vt solutionis, compensationis, & aliæ similes, *l. cum milite* 16. §. 1. *D. de compens. l sunt qui* 16. *& seqq. D. hoc tit.*

7 Cum ipsorum quoque interest. Nemo enim alteri competentem siue actionem, siue exceptionem, potest adimere, *l. Granius* 71. § *penult. D. de fideiuss. l. vlt D. de pact.*

8 *Vt in l si suspecta* 29. *D de inoffic. testam. l. à sententia* 5. §. *si heres, l si perluforio* 14. *D. de appellat.*

9 Quem tamen ponimus fuisse condemnatum.

DEFINITIO XIII.

Sententia contra Syndicos etiam non nominatos lata ipso iure tenet & afficit vniuersitatem.

VAlet sententia contra Syndicos lata, vt afficiat vniuersitatem,[1] licet Syndicorum nomina expressa non sint, nec appareat, vllos ab iis ad litem ordinandam constitutos Procuratores. Semper enim ac multo magis, si medium tempus longum intercesserit, pro iudicato præsumendum est,[2] maxime si à supremo Senatu iudicatum proponatur.[3] Hactenus saltem vt ei, qui iudicatum impugnat, probandi onus irrogetur.[4] Sed etsi probetur, indefensam vniuersitatem condemnatam fuisse, quod Procurator nullus à Syndicis ad defendendum constitutus, aut quod eo tempore Syndicus nullus fuisset:[5] facit tamen Senatusconsulti auctoritas, vt supplicatio, quam ciuilem vocant, necessaria sit, atque interea mandetur arrestum executioni.[6] *Ita Senatus* pro R. D. Canonicis sanctæ Capellæ Camber. contra Syndicos de Meity, 3. Non. Decembr. 1594.

1 Quia Syndici repræsentant vniuersitatem, alioqui nec conueniri nec conuenire vniuersitas posset, *l. 1. §. 1. l. 2. 3 & fin. D. quod cuiusque vniuers. nomin.*

2 Vt scilicet omnia præsumantur solemniter acta, ex notat. *in l sciendum, D. de verb oblig.*

3 Cum à tanto ordine nihil per errorem aut per imperitiam factum dici possit, *argum. l. 1. §. hu cunabulis, de offic præf. prætor.*

4 Quomodo irrogari solet omnibus, qui habent præsum-

ptionem contra se, *l.si chirographum 24.& seq.D.de probat.*

5 Quo casu non valeret sententia, quæ ab inferiore iudice sic lata esset, *l.contra pupillum 54.D.hoc tit.* iunct. *l.respublica 4. C.ex quibus caus. maior. in integr. restit. poss.*

6 *Arg. l.seruo 65. §.cum prætor, D.ad SC.Trebell.* & eorum quæ scripsimus *Defin.1.& pass.3.de offic. præfect. prætor.*

DEFINITIO XIV.

Standum est sententiæ etiam iniquæ, à qua non fuit appellatum, sed ita vt postea appellandi facultas non præripiatur.

ANnuæ quidem pensionis nomine nullum monetæ augmentum debetur,[1] sed tamen cum per condemnati contumaciam Senator ad taxãdam condemnationis quantitatem recuperator datus[2] huius quoque augmenti rationem habuisset, deque eo pars condemnata quereretur citra appellationem, placuit audiri non debere, non quod contumacia facere debuisset, vt condemnationis quantitas augeretur,[3] (Semper enim partis absentia per Dei præsentiam suppleri debet,[4]) sed propter rei iudicatæ auctoritatem, quam saluam semper & præcipuam esse conuenit:[5] attamen nec appellandi facultas sublata videretur. Placuit his verbis concipi Senatusconsultum *autre non fait ni apparant.*[6] *Ita Senatus* in causa D.de la Tornelle, & de la Rochette, 13. Calend. Ianuar. 1594.

1 Vt scripsi *in tract.de variis numer.debitor.solut.*

2 Vulgo Commissarium vocant.

3 Potest enim tantum facere contumacia, vt contumax condemnetur, at non vt in plus condemnetur, *l.contumacia 53. D.hoc tit.*

4 *L.properandum 13. §.cum autem eremodicium, C.de iud.*

5 *L.seruo 65.§.cum prætor, D.ad SC.Trebell.*

6 Publice namque interest non adimi appellationis auxilium ei, qui se læsum putet, *l.1.C.de sentent.præf.prætor.*

DEFINITIO XV.

Qui pronunciatus est heres cum beneficio legis & inuentarij talis habendus est, quod ad omnes creditores, etiam non vocatos.

SEntentia, per quam pronunciatum est, heredem quem esse cum beneficio legis & inuentarij, nocet creditoribus omnibus, etiam non vocatis, quasi statum afficiat, & conditionem personæ.[1] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin.1.res int.alios act.

1 Quæ scilicet indiuidua est, *l.vlt.C.de sentent.pass.& restit.* Vnde fit generaliter, vt sententia lata inter alios super statu personæ faciat ius quod ad omnes, vt dixi *Defin.7.num.3.* Nec sane fieri potest, vt quis simul sit, vt habeatur heres pure, & vt cum beneficio legis & inuentarij, quia vtriusque iura sunt plane diuersa, quamuis vterque sit vere heres, vt scripsi in priore parte Hemisphil. *de error. pragmat.* Intellige tamen in eius territorio, qui ius dixit. Nam quod ad alios creditores, qui alterius sunt territorij, aliud est, *l.vlt.D.de iurisdict.*

DEFINITIO XVI.

Non intelligitur condemnatus proprio nomine, qui conuentus fuerat tanquam tutor, ideoque nec potest appellare.

COnuentus tanquam tutor, si simpliciter & absolute condemnetur, licet eo tempore, quo tutela pubertate finita sit, tutorio nomine condemnatus videri debet.[1] Ideoque nec iustam ab ea sententia prouocandi causam habet.[2] Neque ad rem faciet, quod cum plures tutores essent, quorum vnusquisque in solidum condemnari poterit, tanquam tutor,[3] quippe nulla tutelæ aut administrationis diuisione facta,[4] iudex tamen alterum duntaxat pro sua virili condemnauerit. Non enim prohibetur creditor actionem suam inter contutores, tanquam inter plures debitores dividere si velit,[5] licet nec cogatur si nolit.[6] *Ita in Senatu tractatum est* ex tempore, pro Dn. de Choisy, contra fratres du Nieure, 11. Cal. Maij, 1595.

1 Vt scilicet sententia sit conformis libello, *l.vt fundus 18. D.commun.diuid.l.vlt.C.de fideicomm. lib.* Nam & si quid faciat tutor in negotio, quod pro parte spectet ad pupillum, pro alia ad tutorem, credendus est non nisi pro vna parte facere nomine proprio, pro alia vero nomine tutorio, *l.vltim. D.quand.ex fact.tutor.*

2 Non enim alius iustam causam appellandi habet, quam cuius interest, *l.1.D.de appell.recip.* nihil autem interest tutoris condemnati, quippe in quem iudicati actio dari non potest, *l.4 § tutor D.hoc tit. l.2.D.de admin.tutor. l.penult D.quand.ex fact.tutor.* [Inde est quod qui conuentus fuit inter cæteros tanquam possessor, licèt negauerit se possidere, nullam tamen tamen appellandi causam habet possessoribus omnibus generaliter & indefinitè condemnatis, quia non alius quàm qui possessor est condemnatus intelligitur. *Ita Senatus* ex tempore, pro D.de Nus Augustano, Idib.Mart.1612. Itaque in executione iudicati quæstio illa discutienda superest, An sit ille ex possessoribus.]

3 *L.4.D.de auctor.tut l.vlt.C.de auctor.præs.*

4 Diuisione enim facta aliud esset, *dict.l.vlt.* Quanquam enim diuisio tutelæ non tam iuris, quam iurisdictionis est, *l. inter tutores 36.D.de admin.tutor.* qui tamen prior gessit, prior conueniri debet, *l.vlt.C.de diuid.tutel. cum similib.* Iunge *l.2. eod tit.*

5 *L.si creditores 18.C.de pact.*

6 *L.vlt.D.rem pupill.salu.for. l.& ancillarum 27.§.vlt.D.de pecul.*

DEFINITIO XVII.

Qui passus est dari curatorem hereditati tanquam iacenti, non potest subinde allegare aditionem hereditatis.

CVm ageres contra me tanquam heredem Titij, quod diceres pleraque à me in eius hereditate facta esse, quæ citra ius & nomen fieri nõ potuerant,[1] ego autem negarem, Senatus decreuerat, vt hereditati iacenti curator daretur, qui actionem tuam exciperet.[2] Ita tamen, vt ego quoque tanquam possessor earum rerum, quarum nomine restitutionem in integrum imploraueras, iudicio adessem.[3] Si postea eandem quæstionem retractare velis, & probare me heredem Titij, non es audiendus: obstat enim tibi res iudicata, cum pronunciatum sit hereditatem iacentem esse, cui nec aliter curator dari potuisset.[4] Atqui iacens non potest videri hereditas, quæ ab herede adita est,[5] siue pure & simpliciter, siue cum beneficio legis & inuentarij.[6] Nec ad rem facit, quod nouum non est, vt hereditati quæ fuit adita cum beneficio inuentarij curator detur.[7] Id enim fit propter personam heredis duntaxat, vt legitimum contradictorem habeat, si quas forte actiones intendat ex proprio capite. Quandoquidem beneficium inuentarij facit, vti ne confundantur,[8] cum tamen fieri nequit, vt idem sit actor & reus,[9] aut vt cæteri creditores hereditarij pro legitimis contradictoribus habeantur, quippe qui defuncti personam non repræsentent, cum non sint vniuersales successores.[10] Itaque curatorem dari omnimodo necesse est, & quidem hereditati, sed non vt iacenti, at tantum vt aliquis sit quo cum experiri heres possit.[11] Ergo eadem, aut potius contraria ratione, si passus sim dari curatorem hereditati quasi vacanti, postea velim heredem me dicere cum beneficio legis & inuentarij, non sum audiendus, quia semel repudiata hereditas adiri postmodum non potest,[12] non magis cum beneficio inuentarij quam pure, nisi conditio à creditoribus deferatur.[13] *Ita Senatus* pro sororibus Morand, contra Ioannam Ioly, 11. Cal. Iul. 1595.

1 Ex q.i-

1 Ex quibus demum indici solet agnitio hereditatis, *l pro herede* 20 §. *Papinianus, D de acquir. hered.*

2 Nec enim agi vtiliter potest, nisi cum iusto ac legitimo contradictore, *l. 3 ff. de collus. detег.*

3 Mea namque interest, nec propter rescindentis & rescissorij cumulationem, siue quia saltem post rescissam alienationem datur in rem iudicium contra possessorem, *l. in causa* 13. § *interdum. ff de minor.*

4 Nec est quod excipias casum, de quo Iustin. *in l. vlt. §. sin autem in secunda, C. de bon. qua liber.* Ibi enim dixit ille hereditatem pro bonis hereditariis, cum loquatur de hereditate tam adita, vt alibi scripsimus.

5 *L. liberum* 3< *ff de bon. qua libert.*

6 *Ex l. vlt. C. de iur delib.* Nam & heres cum beneficio inuentarij, vere est heres.

7 Hoc enim iure vtimur ex receptissimo illo Pragmaticorum errore, quem nos refutauimus in priore parte Hemischiliadis, *de error pragmat.*

8 *d. l vlt. § in computatione, C. de iur. delib.*

9 *L. Ne cum filiofamilias* 16 *ff. de furt.*

10 *L vlt. C. de hered actions.*

11 Quia iudicium nullum esse potest sine reo, non magis, quam sine actore, *cap forus, de verb. signif.*

12 *L sicut* 4. *C. de repud. hered.*

13 *L. cum hereditate* 55 *ff eod.*

DEFINITIO XVIII.

Non sufficit reum non negare, vt fateri videatur, nec ad sententiam procedi potest, nisi facta prius contestatione.

NOn potest procedi ad sentẽtiam aduersus reum, ob id solum quod non negauerit intentionem actoris, quasi hoc ipso confessus videatur. Non enim vtique fatetur, qui non negat.[1] Quid ergo? Vrgendus est postulante actore, vt vel fateatur, vel neget, id est, vt litem contestetur.[2] Alioqui nulla erit sententia, ad quam ferendam iudex tam propere prosilierit nulla præcedente contestatione.[3] Quanquam eo iure vtimur, vt ad eam infirmandam necessaria sit appellatio. *Ita Senatus* ex tempore, 4. Non. Jul. 1595.

1 Est enim medium aliquod inter hæc duo, fateri & non negare, scilicet nec fateri nec negare.

2 Hæc enim est contestationis definitio, *l. vnic. C. de lit. contest. l. 2. C. de iureiur. propt. calumn. dand. l rem nouam* 14. §. *patroni, C. de iudic.*

3 *L prolatam* 4. *C. de sent. & inter. omn iudic.* Est enim contestatio de substantialibus iudicij Papiens. *in form sent. diffin. vers. visaque lite contestatione, num.* 1.

DEFINITIO XIX.

Qui condemnatus est tanquam heres non auditur, si postea contrarium probare velit.

SI per errorem passus quis sit condemnari se tanquam heredem testamentarium eius, cuius bona ex vniuersali donatione, non ex testamento possidebat,[1] rei iudicatæ auctoritas facit, vt non sit audiendus, si postea velit probare se heredem non esse.[2] Qua ratione nec aduersario permittitur, vt petat exhibitionem testamenti, quam petere antea debuit.[3] Igitur supplicationis ciuilis auxilium aduersus Senatusconsultum hoc casu necessarium erit, perinde ac si pronunciatum esset heredem eum esse.[4] Qualitas enim in præfatione sententiæ cuiuslibet adpicta sententiæ pars est.[5] *Ita Senatus* in causa Dn. de Bordeaux, & Dominæ de la Serrà, 13. Cal. Aug. 1595.

1 Cum tamen omnino sint distincta iura testamenti & donationis. Hereditas enim testamento tantum datur non etiam donatione, aut alio quolibet contractu. *l hereditas* 5. *de pact. conuent tam sup. dot. l. arra alieni* 15 *C. de donat.*

2 Non nisi quasi consenserit, cum nullus sit errantis consensus, *l si per errorem* 15 *ff. de iurisdict. omn. iudic.* sed quia iudicatum est. Iudicium enim redditur etiam in inuitum, *l. inter stipulantem* 83. §. 1 *ff. de verb. oblig.*

3 Cum si quisquis se dicit heredem testamentarium cogatur edere testamentum, *l. 1. de bonor. possess secund tabul.* Solent enim heredes habere penes se tabulas, *l 2. ff. de edend.*

4 Licet de eo nihil actum sit in verbis dispositis arresti.

5 Et quidem prima ac proinde maxima, *arg l Titia* 134. §. *idem respondit plerumque, ff. de verb. oblig.* iunct. *l. qui res* 98. §. *a reum, vers. non est, ff. de solut.*

DEFINITIO XX.

Postquam iudicatum est, siue bene, siue male, siue ab ordinario iudice, siue à delegato, necessaria est appellatio, quantumuis nulla esse sententia proponatur.

POst rem iudicatam, siue ab ordinario iudice, siue à delegato, licet perperam & contra solitum iudiciorum ordinem iudicatum sit, iterum iudicandi ius nullum supereſt.[1] Posteaquam moribus nostris obtinuit, non magis de nullitate, quam de iniquitate sententiæ, nisi per appellationis auxilium quæri posse;[2] contra quam iure nostro receptum & constitutum sit.[3] Nec distinguemus, an à Principe, an ab alio delegatus quis sit, aut an ad vnam duntaxat causam, an ad causarum vniuersitatem, vt loquuntur.[4] Idem namque iuris omni casu apud nos obtinet. *Sine die.*

1 *L. iudex posteaquam* 28. *ff. de re iud.* Eaque fuit iam olim sententia Bald. *in l si vt proponis, C. quomod. & quand iud.* Non quidem in iudice ordinario, sed in delegato quolibet. Quam refert licet improbet Boer. *quæst. 6. num. 1. 5 & 6.*

2 Styl. Senat. nostri.

3 Nam à sententia ipso iure nulla appellari, nec necesse est nec potest, *l 1. & pass quæ sent sin app resc.*

4 Quæ tamen distinctio ab interpretibus adhibetur, inspecta iuris communis ratione, Boer. *d. quæst. 6.*

[DEFINITIO XXI.

De eo qui summotus alio non apparente eandem rem petit per nouam instantiam.

CVm quidam res & summas plures petiisset ab eo cui erat ipse vicissim obligatus, obtinuerat apud Senatum pro quibusdam, Sed ita vt certam pecuniæ quantitatem quam eum aduersario debere constabat in suas adiudicationes imputare cogeretur, aliarum petitionum repulsam passus cum clausula, Alio non apparente, conquisitis postea & repertis probationibus eundem aduersarium in ius vocauerat nouo libello, nouáque instantia. Reus iterum conuentus cùm nullas haberet exceptionas postulabat, vt reuocarentur litigatores ad priorem instantiam quasi nondum finitam senatusconsulto, quod hac parte interlocutorium fuerat verius quàm diffinitum.[1] Simulque petebat, vt in eam quantitatem quam debere se fatebatur imputarentur ea ipsa quæ in priores adiudicationes imputari Senatus iusserat. In quo numero hæc quoq; quantitas haud dubiè fuisset, si eam debitam probare iam tum actor potuisset. Quid enim absurdius, quàm existimare meliorem debere actoris conditionem esse ob id, quod antea fuerit condemnatus[2] licet cum ea clausula, Alio non apparente? Aut quis credat non eandem imputandi necessitatem iniunctum fuisse Senatum, si prioris iudicati tempore huius quoque quantitatis adiudicandæ causam habuisset?[3] Contra tamen visum est de omnibus quidem petitionibus in executione iudicati simul & semel cognoscendum esse, ne continentia causæ diuidatur,[4] quæ ante prius Senatusconsultum non fuerat diuisa.[5] Sed non ideo permittendum reo, vt in hanc quantitatem quam debitam esse, nunc primùm pronunciaretur imputaret ea quæ priore Senatusconsulto in alias causas licet non mi-

nùs fauorabiles imputare ipſas erat.[6] Id enim fieri non poterat ſalua Senatuſcõſulti authoritate,[7] quam præcipuam ſemper eſſe oportet.[8] Nec quod eadem imputationis vtrobique imperandę ratio eſſet ad rem facere viſum eſt, cùm fieri non poſſet, vt in cauſas diuerſas eadem imputatio cederet.[9] Præſertim cùm etiam in ſummas nondum liquidas imputationem fieri Senatus præcepiſſet.[10] Plane quia poterat accidere, vt poſt liquidationes & imputationes omnes factas reum appareret eſſe creditorem, Placuit non niſi prouiſionalem adiudicationem fieri debere illius quantitatis, quæ imputationem non admittebat,[11] & quæ tamen huiuſmodi imputationem pati deberet, ſi rei iudicatæ authoritas non obſtaret.[12] Ita vt melior hoc caſu conditio ſit actoris in ea ſumma, de qua repulſam ab initio paſſus eſt, quàm futura erat ſi obtinuiſſet.[13] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua in Def. 18. ſupr. de compenſat.

1 Vt dixi *Defin* 1. ẽ *hoc tit.*

2 *L. 3. in princ. D. de vſur. l. euidenter* 16. *de except. rei iud.*

3 Vbi enim ratio diuerſa, is nulla reudi poteſt ius idem conſtitui debet *l. 3. §. vnde etiam, de iniuſt. rupt. l. illud* 31. *D. ad leg. Aquil.*

4 *L. nulli* 10. *C. de indic.*

5 Cùm dici ſolcat vnamquamq; rem facile redire ad ſuam naturam *vulg l. ſi vnus* 27. *§ pactus, in fin D. de pact.*

6 Imputatio enim vni ſummæ vel cauſæ deſtinata non poteſt alij ſummæ vel cauſæ obiici, vt neque compenſatio *l. quod Labeo* 13. *D. de compenſ.*

7 Cùm ſenatuſconſulta omnia ſint ſtricti iuris *l. Imperator* 8. *D. de poſtul.*

8 Propter rerum iudicatarum authoritatem *l. ſeruo* 65. *§. cùm prætor, ad SC Trebell.*

9 *d l quod Labeo.*

10 In eo namque differt imputatio à compenſatione quæ fieri nequit niſi de liquido ad liquidum *l. vlt. C. de compenſ.*

11 *L. 1. D. ſi cui plusquam per leg. falcid.*

12 Vt ita neutra pars lædatur *l. ex hu* 8. *D. quæ in fraud. cred.*

13 Quia ſi obtinuiſſet, imputationem quoque in ea ſumma perinde ac in cæteris paſſus fuiſſet ex identitate rationis, *d. l. 3. §. vnde etiam, de iniuſt. rupt.*]

TIT. XX.

DE EXECVT. REI IVD.

DEFINITIO I.

Iudex requiſitus an poſſit cognoſcere de æquitate, aut, nullitate ſententiæ?

SEntentiam ab alio dictam exequi ſi rogetur,[1] poteſt quiſquis ei præeſt territorio, vbi ſita ſunt bona, in quorum poſſeſſionem ex iudicato mitti victor poſtulat.[2] Nec magis de ſententiæ iure quæri licebit apud nouum iudicem, quam ſi ille ipſe, qui ſententiam dixit, executoris partib. fungeretur:[3] ne alioqui rerum iudicatarũ auctoritas, quę apud iudices omnes præcipua ſemper eſſe debet, captata diſcordiæ materia, mutuaque contentione labefactetur.[4] Sed ſi perperam, & à non competenti iudice, aut contra abſentem non peracto edictorum ordine pronunciatum appareat,[5] vel in promptu ſit ſolutum fortaſſe aut remiſſum debitum, quod petebatur,[6] non patietur qui rogatus eſt iniuria adfici eum, cui propriæ iuriſdictionis tuendæ gratia ſuccurere potius ex officio debeat. Sin altiorem cauſæ cognitionem defenſionis æquitas deſiderare videbitur, ad eum ſane qui ſententiam tulerit, referri res debebit, vt de litigatorum iure, de quo nondum cognouerat, ex ratione pronunciet. Interea tamen exequendæ ſententiæ facultas victori, ſi vrgeat, omnino denegabitur.[7] *Ita Senatus* in cauſa N. Guillelmi de Gaudagne Seneſcalli Lugdunenſis, & Dominæ de la Cuthiere refer. D. Imperatore, 32. Cal. Febr. 1588.

1 Id enim hoc caſu neceſſarius vius literarum vt vocant, rogatoriarum & requiſitoriarum, de quibus *in l. à Diuo Pio. §. ſententiam, D. de re iudic.* quæ deſunt, ſine quibus ſententia executioni mandata locum impune non paretur, *l. vlt. ff. de iurisd. omn. iud.*

2 *L. cum vnus* 12. *§ penult. ff. de reb. auct. iud. poſſ.*

3 Guid. Pap. *quæſt.* 23. 419. & 474. *ibi prætor*, Bart. & alij, *ff. de iudic.* Obſeruata tamen hac exequendi ſententiam de cætero extra ſtylum curiæ iudicis requiſiti, non requirentis. Item Guid. Pap. *quæſt.* 23. licet ipſe hoc referat ad ſtylum Curiæ Parlamenti Delphinæ is potius, quam ad iuris rationem. Ex no. *in l. 2. C. de emancip. liber.*

4 *L. ſeruo* 65. *§. cum prætor, D. ad Senatuſcon. Trebell. d. § ſententiam.*

5 Quibus caſibus certum eſt, ſententiam ipſo iure nullam eſſe, *l. 1. & tot tit. C. ſi à non compet. iudic. l. de quarta* 4. *§ vlt. ff. de iudic.* Sunt tamen qui putent, nec de nullitate ejus ſe cognoſcere iudicem requiſitum. Ferra *inſt. num. exeat. interd. num.* 14. vbi cita *cap paſtoralis, § quia vero, de offic. ord. l. 1. Cod. de indict. viduit. tollend.* DD. *in l. ſi non cognitio, C. de iurisd. omn. iud. vel vtil. public.*

6 Quo caſu in dolo eſt & improbus, qui hoc idem conſequi velit, *l. ſi quis dolo* 51. *in fin. D. de re iudic. l. Iuua §. d. l.* 57. *d. reg. iur.*

7 Nunquam enim malitiis indulgendum eſt. *l. in ſumdo* 38. *D. de rei vindic. l. nec doloſo, l. procurator* 11. *in fin. D. de dol. mali except. l. Diuus Hadrianus* 33. *D. de re iudic.* quamuis nihil cunctabar, etiam hoc casu neceſſariam eſſe reſtitutionem. Sed intelligendum eſt, ſi apud eundem iud. cum executio ſententiæ petatur.

8 *Ex not. in d. l. ſi prætor.* [Simile eſt, quod noſtris placet poſt Bar. *ad l. cùm ab hoſte, in fin. D. de iudic. quem. apert.* Si teſtes ex aliquis requiſitus ut ad recognoſcenda ſigna & literas cæterorum teſtium adhibitorum in ſollenni teſtamento puta quod ex teſtibus quidam habitent in alia prouincia (nec enim cogendi ſunt in aliam prouinciam venire cum ſuo incommodo *d. l. cum ab initio & ſeqq.*) non poſſe illum aperire teſtamentum, ſed debere eam rem remittere ad requirentem iudicem cauſæ principalis qui aperiat, & cognoſcat de viribus teſtamenti. Maximè ſi ſuperſit, vel vnum ſignaculum recognoſcendum in territorio iudicis requirentis. Quo etiam nomine ad eum remiſſio facienda eſt. Nam quod dicitur poſſe teſtamentum reſignari & recitari, vbi maior pars ſignatorum fuerit inuenta *l. ſi ſi maior 6 eod.* tunc verum eſt cùm reperitur ea maior pars in prouincia iudicis habentis iuriſdictionem ad aperiendum teſtamentum. *Ita Senatus in relat. libell.* pro D. du Cheney, contra D. de Roſſillion 6. Non. Maij 1612. Iunge *Defin. 1. ẽ. quemadm. teſt. aper.*]

DEFINITIO II.

De permittenda ſententiis extra territorium rei ſitæ executione, & quid ante hac in Gaiorum & Sebuſianorum prouinciis obſeruari ſoleret.

EXtra Senatus noſtri territorium redditæ ſententiæ executionem maiores quoque prouinciarum iudices concedere, quamuis rogati,[1] prohibentur. Dignam enim rem Senatus putauit, quam cognitioni ſuæ reſeruare,[2] ne magiſtratus inferioris facilitas circumuenta religio iniuriæ ac querelæ materiam daret, ſi aut iniqua conceſſione priuatorum vtilitas adeoque Principis noſtri dignitas læderetur,[3] aut extranei magiſtratus authoritas cum ſupplicatione coniuncta temere neglecta videretur,[4] ſuis Gaiorum iuridico ex priuilegio concedi mereri, vt de huiuſmodi ſupplicationis æquitate poſſit ipſe cognoſcere, nec cogatur ad Senatum referre.[5] Quod ad Sebuſianorum quoque iudicem, quo tempore Sereniſſimi Ducis & Senatus noſtri ditioni ſeu iuridictioni ſubiecti erant, manifeſta æquitatis ratione porrigendum videbatur, ne ſi Lugdunenſes, Matiſconenſes, cæterique viciniores Galliarum magiſtratus, qui Pariſienſem Curiam pro ſuprema vene-

ratur,

rantur, par pari referre vellent,[6] nostros in eam necessitatem coniicerent; vt Luteriam vsque proficiscendum haberent ad exequendi licentiam, ab amplissimo ordine impetrandam. Illis tamen hactenus duntaxat Senatus noster indulgebat, vt si literas, quas vocant rogatorias à Parisiensi Curia proferrent, quibus generaliter, vt fieri solet, magistratus omnes ad quos pertinebit rogati proponerentur,[7] nec aliud quicquam obstaret, non denegaret audito eo, cuius interesset,[8] petitam exequendi facultatem, quam alioqui non, nisi nominatim vt par est rogatus permittere solet:[9] sed ita vt executio per apparitores nostros omnino fieret,[10] nec vllo casu eum, qui ex nostris sit, aut qui pro bonis in prouincia nostra sitis conuenitur, ad litem extra prouinciæ fines suscipiendam compelli pateretur.[11] *Sine die.*

1 Necessariam enim esse hoc casu rogationem iam diximus *Defin praced.*

2 Tanquam qui sit supremus in tota prouincia magistratus, *arg l à Diuo Pio 15.§. sententiam. D de re iudic.*

3 Ledi enim videretur, si non esset specialiter rogatus Senatus, qui Principis vice fungitur. Itemque si de executione tractaretur eius sententiæ, quæ fortassis lederet Principis dignitatem vel vtilitatem.

4 Quod ne fiat interest reipublicæ, vt dixi *Defin praced. num.4.*

5 Idque ex compacto inito cum Genouatibus & Bernensibus, quibus finitima hæc Galorum prouincia est.

6 Quod vtique pro suo iure facere possent, nec iniuste, *l.1. & tot sit. D. quod quisque iur.*

7 Nec enim Curia Parisiensis solet magistratum quemquam rogare specialiter.

8 Nec enim quicquam inaudito eo constituendum est, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

9 Quasi qui negligi videatur, si non specialiter rogetur, *argum. l. item apud Labeonem 15.§. hoc edictum, de iniur.* [Excipe tamen casum in quo sufficit rogatum esse Senatum verbis generalibus, nempe si ab extraneo magistratu concessæ sint literæ, deprehendendo contumace, qui vbi sit & in quam prouinciam fugerit, nesciatur. Nihil enim hoc casu imputari potest magistratui qui specialiter non rogauit. *Ita Senatus* noster sæpius.]

10 Vt scilicet appareat ex auctoritate ac imperio Senatus rem agi.

11 Quod Pragmatici nostri dicunt *sans distraction.* Nec enim nisi cum hac adiectione procurator generalis consentire solet executioni literarum ab extraneo magistratu, quisquis ille sit, concessarum.

DEFINITIO III.

Error expressus in die sententiæ executioni mandatæ non vitiat executionem, si modo constet, de qua sententia actum sit.

NOn eo minus valet iudicati executio, quòd per errorem alius sententiæ dies expressus est, quam qui exprimi debuit, si modo ex litigatorum personis & petitæ rei demonstratione constet, de qua sententia victor senserit.[1] Veritas enim rerum erroribus gestorum non vitiatur.[2] *Ita Senatus* Prid. Id. Nouembr. 1588. in publico auditorio.

1 Sufficit enim vt constet de corpore, *l quotiei 9 D de heredit. instit. l. si librarius 92. cum ibi not. de regul. iur. l. errore 7. C. de testam.*

2 *L. illicitas 6.§. veritas, D. de offic præsid.*

DEFINITIO IV.

Vna executio non impedit aliam, quamdiu non est satisfactum creditori, annotationis tamen potestas extinguitur, si rei persona capta sit.

VNa executio non impedit aliam, si ex priore non sit satisfactum creditori.[1] Cui nimirum permittendum est, vt quibus potest modis, dummodo licitis & honestis ad suum commodum perueniat.[2] Itaque cum debitor quidam, cuius bona ex iudicato pignori capta fuerant, iussu iudicis[3] prehensus esset, detrususque in carceres, & à posteriori executione tanquam iniuriosa prouocasset, placuit non satis iustam eum appellandi causam habere, ac ni solueret, vtriusque executionis damnum pati debere.[4] Plane si bonorum annotatio aduersus reum criminis contumacem soliti iudiciorum ordine facta sit,[5] usque postea sui copiam faciat, paratusque sit se defendere, placet annotationis potestatem extingui, omniaque bona ei restitui, cuius persona capta sit,[6] cum sola ipsius contumacia & absentia causam dedisset annotationi,[7] *Ita Senatus* in causa N. Depinard, contra Claudium Thenenin, 14. Calend. Decembr. 1588.

1 Ita tamen, vt creditor protestetur nolle se ex omnibus executionibus nisi semel suum consequi, *l.1. §. quia autem, D. quod legat. Isi. in l. nulli, num. 8. C. de indic.*

2 *L. creditorii 8. D. de distract. pignor. l. est in arbitrio 14. C. de obligat. & act.*

3 Alioqui non posset executio fieri in personam debitoris, vt dicemus *seq. Defin.*

4 Sic enim debet imputare cur non soluat quod debet, cum vnica solutione possit se ab vtriusque executionis incommodo liberare, *l. in numerationibus 44. D. de solut & liber.*

5 *Ex tit. de requir. vel absent. damnand.*

6 *L. vlt. D. ill tit.*

7 *L. 1. eod.* Vt scilicet cessante causa cesset effectus, *cap fin. cessante Extr. de appellat.*

DEFINITIO V.

Bona condemnati non sunt ex iudicato nec pro iudicato obligata quousque in iudicati executione capiantur, iudice ita mandante generalibus verbis. Vt vero etiam persona capi possit, speciali iussu opus est.

QVæ ex iudicato nascitur actio in personam est,[1] nec taciti pignoris habet priuilegium,[2] Itaque non aliter condemnati bona pignori capi poterunt, quam si condemnato intra statutum[3] tempus non satisfaciente hoc ipsum iudex statuat. Statuisse tamen intelligitur non si solum pronunciauerit deberi, & quod est consequens debitorem condemnauerit ad solutionem,[4] sed & si iusserit vt quibuscunque licitis modis & rationibus debitor ad solutionem vrgeretur. Licita enim solitaque illa exequendi ratio est, vt condemnati bona etiam quæ ante obligata non fuerint pignori capiantur,[5] adeoque non seruato illo iuris ordine vt à mobilibus incipi oporteat.[6] Est namque in victoris arbitrio, qua in re pignus sibi vesit acquirere,[7] quamuis propria auctoritate nihil ille sibi vindicare debeat, sed per apparitorem omnia facere iudicis mandata exequentem.[8] An ergo illud etiam petere ab apparitore poterit, vt condemnati persona in carceres detrudatur? Minime vero, nisi ex eo contractu secuta sit condemnatio, quo non tantum bona sua sed seipsum quoque debitor pignori obligauerat,[9] aut nisi iudex iusta aliqua de causa idipsum permiserit.[10] Alioqui iniuriosa est executio, & à qua iuste prouocari potest.[11] *Ita Senatus* pro Iacobo Butauand contra D. de la Serra, 5. Non. August. 1591. Iunge SC. 15. inf. & SC. 9. inf. de pignor.

1 *L actori 8. C. de reb. credit. & iureiur.*

2 Quod non nisi quibusdam causis conceditur, *l. 1, & tot. sit. In quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contr. D & C.*

3 Aut à iure quod est quadrimestre, *l. 2. & vlt. C. de vsur. rei iudic.* aut à iudice, quod est arbitrarium hodie.

4 Quoniam qui vult antecedens vult etiam necessarium consequens, *vulg. in rub. l. à Diuo Pio 15. D. de re iudicat.* [Obserua autem cùm tempus condemnato datur ad soluendum vsuras non eo minùs currere quæ ante sententiam currebant *§. 3. in princip. D. de vsur.* sed tamen non debere victorem etiam qui ea

alia sit provincia, sumptibus victi exhiberi, ne iuris beneficiũ ei cedat in dispendium. Planè potest commonitio fieri condemnato, vt ni intra præstitutum tempus soluat, liceat victori ex aliena venire provincia tamdiu sumptibus victi in vrbe permansures, quamdiu non satisfecerit iudicato. *Ita Senatus* in causa Dominæ de Trauzil, 23. Maij 1614.]

5 Cum pignus ipsum iudiciale per capionem constituatur, *d.l à Diuo Pio, l.1 & tot. tit. C. si in caus iudicat pign capt sit.*

6 Qui iuris ordo præscriptus est *in d.l à Diuo Pio. §. in venditione.*

7 *L. creditoris 8 de distr. pignor.*

8 Ne alioqui sibi ipse ius dicere videatur, *l. miles, 6. § qui iudicati, D. de re iudic l.1 D. quod legat. d.l. à Diuo Pio, l. non est singulis, 186. de reg. iur.*

9 Etsi enim nouatio fit ex iudicato, *l. vlt. C. de vsur. rei iudic.* nunquam tamen ea nouatio facit deteriorem victoris conditionem. *l. aliam, 29. D. de nouat. l. euidenter, 16. D. de except. rei iudic. l. non solet, 86. de reg. iur.*

10 Iussus enim iudicis pro iure est, *l. non videntur, 76. §. 1. eod. tit.* Non deberet autem iudex hoc permittere, nisi in subsidium si aliunde & ex bonis satisfieri victori non posset, vt tractant nostri *ad l nemo potest, 55. de legat. 1.* Alio tamen iure vtimur propter calumnias & tergiuersationes; quibus passim vtuntur debitores ad impediendas executiones, quæ fiunt super bonis. Vide Papiens. *in form. execut. sentent. diffin. num. 21. & seqq.*

11 Cum neque possit fieri ex iuris ratione, vt quis expressa conuentione corpus suum pignori obliget, cum nemo sit dominus membrorum suorum *l. liber homo, 13. D ad leg. Aquil.* nemo autem possit pignus constituere, nisi qui dominus sit rei, quam vult obligare, *l. & qua nondum. 15. §. quod dicitur, D. de pignor l. 1. & tot tit. C si alien. res pignor. dat. sit.* Vide DD. *ad l. ob es. C. de oblig & action.*

DEFINITIO VI.

Quod in executione iudicati per condemnatum ante omnia fieri debuit, si per eius tergiuersationem factum non sit, an & quatenus pro facto haberi debeat?

QVi iudicati executionem prius petere non potest, quam aliquid factum sit quod aduersarij sumptibus & diligentia expediri oporteat, post motã in eo faciendo contractam ab aduersario paratam habet actionem, ac si iam factum esset, quod per condemnatum stat ne factum sit.[1] Hac enim ratione frustrantium tergiuersationem coerceri merito placuit.[2] Nec quicquam in eo fit contra rei iudicatæ auctoritatem: cum euidenter iniquissimum sit prodesse rem iudicatam ei, qui ex parte sua nolit satisfacere iudicato,[3] æquumque sit ex contrario conditionem pro impleta haberi, quæ per frustratorem impleri debuit.[4] Sane si quod aduersarius facere debuit versetur circa rem, cuius debitor sit is, qui iudicati executionem postulat, vt puta si liquidandum fuit, quid & quãtum esset in augmento monetæ per victorem restituendę, aut in detractionibus faciendis ex fideicommisso, quod victori adiudicatum sit, non vsque adeo proderit victori mora condemnati, vt pro debitore non habeatur qui vere debitor manet.[5] Quid ergo? Liberabitur victor satisdando eius rei nomine, quam, si mora nulla per aduersarium facta esset, soluere ante omnia debuisset.[6] *Ita Senatus* in causa D. Marchionis de la Chambre & D. Marguaretæ de la Chambre eius amitæ, 9. Calend. Decembr. 1588. Iunge Defin. 12. infr.

1 *Ex reg l. in omnibus causis 39. l. in iure ciuili, 161. de reg iur. l. iure ciuili, 14. de condit & demonstr.*

2 Ne alioqui sit in potestate condemnati facere vt numquam conueniri possit, *l 2. Scæuola de eo quod cert. loc. l. solemus. 61 D de re iudic l. inter stipulantem, 83. § 1. de verbor. oblig.*

3 *L si index circumuento, 43 D. de minor.* iunct. *l. Iulianus, 13. §. offerri D. de action empt.*

4 *d l. iure ciuili, 14 de condict. & demonstr. l. in iure ciuili, 161. de reg iur l in executione 85. § vlt. de verb. oblig.*

5 Nemo enim ob solam aduersarij moram definit esse debitor, quamdiu non intercidit quod debetur, *l si ex legati. 23. D. de verb oblig.* pecuniæ autem in genere debitæ non potest perire, *l. incendium, 11. C si cert. pet.*

6 Vt ita satisdatio sit quodammodo vice solutionis & satisfactionis, quod vtique regulariter non ita est, *l quod si non soluero, 10. D de pignor. act. l. item liberatur, 6 21. D quib. mod. pign. vel hypoth. solui.* Iunge *l statuliber rationem, 5. §. 1. D. de statu lib.*

DEFINITIO VII.

Iudicati executio potest fieri etiam contra singularem successorem, qui successerit in ius condemnati, adeoque in eum qui emit lite pendente.

ALienata re, cuius nomine ad certam præstationem annuam venditor fuerat condemnatus, iudicati executio fieri potest etiam contra emptorem aliumve singularem quemlibet possessorem.[1] Quidni vero? Cum & si ante rem iudicatam liteque adhuc pendente facta esset alienatio,[2] non ideo minus iudicati executionem pati cogeretur is, qui lite pendente emisset.[3] Quare non est quod quis hic obiicat personalem obligationem, qualis illa est, quæ ex iudicato nascitur,[4] in singularem successorem transire non solere.[5] Id enim tum obtinet cum in personam pure actum est, non item cum eius rei nomine quæ iudicati exequendi tempore alienata reperitur:[6] ne alioqui eueniat vt victoris *dutior* conditio fiat per factam se inscio alienationem.[7] *Ita Senatus* pro D. Episcopo Mantiseonensi, contra D. d'Vrfe, Marchionem de Pauge, in secreto auditorio, 9. Calend. Decembr. 1588.

1 Boet. *quæst 182. num 48 & seqq* Ias. *in l. quædam. 9. §. nihil interest, vers quarto ponderat D de adend* Text. est *in l si à te, 9. §. vlt. l exceptio. 28. cum l seq. § vlt. D de except. rei iud.*

2 Siue per litem facta esset res litigiosa, siue non, *vt not. in Auth litigiosa, C. de litigios.*

3 *L. 1. & 2. C eod tit. De litigios.*

4 Vt dixi *Defin. 5 supr ex l actori, 8. C. de reb cred.*

5 *L vlt §. 1. D de contr empt. l. 1. §. si heres. D ad SC. Trebell.*

6 Cum non possit alienatio fieri, nisi cum sua causa, *l. alienatio, 67. de contr empt.*

7 Quod permitti nunquam debet, *l. 1. D. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. non debet alteri, 74. de reg. iur.*

DEFINITIO VIII.

Pro iniuriosa executione non tantum is, qui eam fieri curauit, condemnandus est, sed etiam ipse executor, si sit in dolo.

SI apparitor ad exequendum datus perperam exequatur, eoque nomine is, qui iudicatum fieri postulat, condemnandus sit in id omne, quod interest debitoris,[1] non ideo liberatur apparitor, quin mulctam pendere debeat, non tantum fisco,[2] sed etiam ei, qui iniuriosam executionem passus est, si modo quod in officio deliquit tale sit, vt non culpam duntaxat, sed etiam dolum præ se ferat.[3] Neque enim delicti pœna commune quicquam habet cum rei persecutione.[4] *Ita Senatus* contra Clementem Augusard, 6. Id. Decembr. 1588. Iunge Definit. 4. infr. De iniur.

1 Quia scilicet factum executoris est factum partis, *l. si ob causam, 13. C. de cuict. l. 1. & 2 C. si in caus. iud. pign. capt. sit.*

2 Interest enim publici vindicari crimina omnia. Sed ea præsertim, quæ sub prætextu officij publici fiunt, *l. prohibitum, vbi not. C. de iur fisc. l. Diuus, 6. §. vltim. de custod. & exhib. eor.*

3 Nam nec magistratibus ipsis licet aliquid iniuriose facere, *l. nec magistratibus. 32. D de iniur.*

4 *L. Papinianus, 20. D. de minor. l. si pro fure, 7. §. 1. D. de condict. furt.*

DEFI-

DEFINITIO IX.

Executor merus nullam habet cauſæ cognitionem, in Senatore ſecus eſt, & quid ſi is, qui ex inſtrumento authentico & guarentigiato conuenitur, proferat apocham fide publica ſubnixam, ad probandam ſolutionem?

MErus executor nullas omnino admittere poteſt exceptiones:[1] nec ſi iam factæ ſolutionis inſtrumentum publicum & authenticum proferat is, qui fuit condemnatus:[2] tametſi verum ſit, etiam in executione iudicati ſolutionem obiici poſſe, vt & cæteras exceptiones quæ non impugnant iudicatum.[3] Nam apud iudicem opponi eiuſmodi exceptiones debent, non apud executorem, qui cauſæ cognitionem nullam habet.[4] Ergo ſi iudex ipſe ſententiam ſuam exequatur, aut alius à iudice datus executor, quem mixtum vocant, quales ſunt Senatores, quibus Senatuſconſultorum executio à Senatu mandatur, aliud erit,[5] hactenuſq; admittẽdæ erunt exceptiones iſtæ, de quibus in promptu appareat,[6] non vt ſuper iis ex tempore pronuncietur, ſed vt tantiſper iudicati executio differatur.[7] At ſi præciſa executio facienda ſit ex eo diplomate, quod de debitis appellamus, neque executor, neque iudex quiſquam remorari eam poteſt prætextu inſtrumenti cuiuſlibet, quantumuis publici & authentici,[8] ſiue ex eo inſtrumento ſolutum debitum, ſiue in longiorem diem prorogatam ſolutionem fuiſſe probetur.[9] Nihil enim inaudita parte conſtituendum eſt,[10] ſatiſque debitori in eo cautum eſt, quod ſi indebite quid exactum erit, condemnabitur poſtmodum creditor in id omne, quod interfuerit debitoris.[11] Atqui inquies, diploma illud inaudita parte conceditur. Fateor, quoniam inſtrumentum publicum, & vt vocant, guarentigiatum, habet ex ſe vim ſententiæ & condemnationis.[12] Sed & Principis poteſtas & auctoritas in eo verſatur, ſibique imputare debitor debet, cur non ipſi inſtrumẽto debiti inſeri curauerit ſcripturam ſolutionis aut datæ prorogationis?[13] Sane ſi præſcripta illa executio fiat mandante iudice, poteſt idem iudex, cui apocha ſolemni inſtrumento conſcripta exhibetur, iubere vocari ad ſe creditorem, atque interim inhibere executionem, licet creditori ſatisdationis onus, vt fieri ſolet, iniunctum proponatur, ne debitori fiat iniuria, ſi ab eo interim bis idem exigatur. Plane ſatisdare ipſe debet de ſoluendo, ſi forte adhuc debere eum tandem apparebit, 17. Cal. Ianuar. 1589.

1 Quia nullam habet cauſæ cognitionem, vt ſequitur in *Deſin* Guid. Pap. *q.* 70. *l. ſi vt proponis, 6. C. hoc tit.*

2 Per quod inſtrumentum probatur ſolutio, *l. pecunia ſoluta, 14. C. de ſolut.*

3 *L. cum militi, 16. §. 1. D. de compenſ. l. ſunt qui, 16. & ſeqq. D. de re iudic.*

4 Omnes enim exceptiones, cum dentur ex æquitate, ſunt examinandæ cauſa cognita, *l. militis, 36. §. veteranus, D. de teſtam. milit. l. qui liberis, 11. §. vlt. de bonor. poſſ ſecund. tab.*

5 Guid. Pap. *d. q. 70.*

6 Nam ſi altiorem requirant indaginem, aliud eſt, *l. ille à quo, 13. §. 1. ad SC. Trebell. l. 3 in princ. vt in poſſ leg.*

7 Melius enim eſt integra cuiuſque iura ſeruari, quam poſt vulneratam cauſam remedium quæri, *l. vlt. C. in quib. cauſ. non eſt neceſſ. in integr. reſtit.*

8 Nec enim beneficij principalis auctoritas hoc patitur.

9 Quo poſteriore caſu perinde inhibenda eſt executio, ac ſi ſolutio facta eſſet, *l. 4. §. vltim. l. qui in futurum, 57. D. de fact.*

10 *L. de vnoquoque, 47. de re iudic.*

11 Hæc tamen ratio ſola non ſufficeret, *l. 3. D. de compenſ. l. nemo ideo, 171. de reg iur.*

12 Eo ſcilicet iure, quo vtimur, non ex ratione iuris communis, *l. 1. vlt. not. C. hoc tit.*

13 Quo caſu eadem charta probaret & contractum debitum & ſolutum.

DEFINITIO X.

Non poteſt fieri executio ſententiæ, quamdiu non conſtat, quid veniat in condemnationem.

SEntentiæ, quæ tranſiit in rem iudicatam, nulla fieri poteſt executio, quouſque pronunciatum ſit, quid & quantum veniat in condemnationem, ſi forte per ſententiam priorem id proximi nondum potuit, aut cum poſſet, expreſſum tamen non fuit.[1] Fieri enim poteſt, vt hereditatem Titij tuam eſſe appareat, nec dum tamen conſter quidnam ſit in hereditate? Quo caſu nemo dixerit ob id ſolum, quod pronunciatum ſit, hereditatem tuam eſſe, permitti debere tibi, vt ex cauſa iudicati, vel hanc rem vel illam vindices, priuſquam compertum ſit eſſe hereditariam.[2] Idem erit, ſi quid aliud ſit quod impediat, ne certa vlla executio fieri adhuc poſſit.[3] Itaque ſi eiuſmodi ſententiæ exequendæ facultatem prætoriæ peritam iudex victori denegauerit, placet nullam ab ea denegatione appellandi cauſam habere eum, qui repulſam paſſus eſt:[4] multo minus vero audiendum, ſi tanquam à denegata iuſtitia velit appellare.[5] Aliud erit ſi in pignoris poſſeſſionem mitti quis iuſſus ſit pro debito, de cuius tota quantitate non appareat. Sufficiet enim conſtare aliquid, vel minimum deberi, cum pignoris ius indiuiduum eſſe non ambigatur.[6] *Ita Senatus ex tempore, 5. Cal. Febr. 1589.*

1 Poteſt enim ſententia quidem ipſa eſſe incerta, ſed non executio ſententiæ, *l. 1. 2. & 3. cum ibi not. C. de ſent. quæ ſine cert. quant. profert.*

2 Nihil ſiquidem vetat vtramque verum eſſe, ſcilicet hereditatem ad te pertinere, & tamen rem illam, de qua quæritur, non eſſe hereditariam. Nec probat hoc eſſe, quod ab hoc contingit abeſſe, *vulg. l. neque natales, C. de probat. l. non hoc 4. C. vnde legit. l. inquiſitio 18. C. de ſolut.*

3 Executionis enim actus ſemper vnicus & indiuiduus eſt, ideoque nec poſſet pro parte valere executio, & pro parte non valere, quod in ſententia non ſemper idem eſt, *l. etiam 29. §. 1. D. de minor.* licet videatur obſtare *l. in hoc iudicio 27. D. famil. erciſc.* Vide quæ ſcripſi in Rationalibus, *ad d. l. etiam*

4 Eſſet enim hoc incipere ab executione, quod ferendum non eſt, *l. 1. §. hoc tit.*

5 Non enim iuſtitiam denegare videri poteſt, qui petitam rem iniuſtam iuſte denegat.

6 *L. rem hereditariam 65. D. de euict. l. in executione 85 § pen. D. de verb. oblig. l. quamdiu 6. C. de diſtr. pignor. l. 2. C. debit. vendit pignor. imped. non poſſ.*

DEFINITIO XI.

Non facile danda eſt actio victori contra executorem iudicati, quamuis emptores, qui præſenti pecunia emere debuerant, facti ſint non ſoluendo.

SI in executione iudicati iudex bona hereditaria diſtrahi iuſſerit, vt ex pretio ſatisfieret ex ordine creditoribus, in eamque rem pretia, quæ ex venditionibus redigerentur, deponi præceperit, vt moris eſt, penes magiſtratum municipalem,[1] per quem poſtmodum diſtributio, ſolutioque fieret, iuxta eam formam, quæ per ſententiam præſcripta eſſet, Magiſtratus vero poſtulante herede, qui beneficium legis & inuentarij imploraſſet, eodemque creditore, curauerit, vt bona ſub haſta venderentur, nec tamen, vt fieri oportuit præſenti pecunia:[2] Placuit nullam aduerſus ipſum actionem eo nomine competere,[3] licet emptores facti ſint, aut iam tum fuerint non ſoluendo, propterea quod multo æquius ſit imputari heredi, cur venditionibus non interfuerit, impediturus ne quiſquam ademptionem admitteretur, niſi qui vel

solt endo esser, vel præsentem pecuniam numeraret, quam executori damnosum esse officium suum,[4] præsertim cum neque actionem vllam de pretio contra emptores habere potuerit, quam heres ipse paratam semper habuit.[5] Neque enim qui solutionem accipere iussus est, exigere quoque iussus videtur.[6] Plane si ex posterioribus creditoribus quidam emerint, & pretium, quod ex præcepto iudicis executori soluendum erat, vt postea creditoribus ex ordine distribueretur, soluerint aliis creditoribus, licet herede ipso anterioribus, verius est, non esse illos liberatos, quo minus postulante herede, aliove quolibet creditore, cuius interfit, cogantur iterum executori soluere,[7] quoniam sententia, vt dici solet, stricti iuris est, cui proinde omnimodo & in forma, quod aiunt, specifica satisfieri oportet:[8] Maxime cum & heredis & alterius cuiuslibet creditoris permultum interfit, ne pro consequendo debito in varias litigatorum personas distringatur.[9] *Ita Senatus* ex tempore pro Annemondo de Costa, contra Ioannam Gentil, Mense Ianuar. 1589. & pro dicta Ioanna, contra Baltazardum Gentil, 8. Id. Mart. 1589.

1 Castellanum & Curialem hodie vulgo vocant.

2 Debet enim pignorum venditio, quæ fit in executionem iudicati, fieri præsenti pecunia, *l. à Diuo Pio* 15. §. *sed si emptor, D. de re iudic.*

3 *d. §. sed si emptor, vers. maxime cum nec habeat*, licet eam locum aliter intelligat Bartolus, & male, vt scripsi in libris Coniecturarum.

4 *L. videlicet* 29. *D. ex quib. caus. maior. l. sed si quis ex signatoribus* 7. *D. testam. quem. aper.*

5 Non enim potest imputari ei, qui agere non potuit, cur non egerit, quamuis debitor interim factus sit non soluendo, *l. si quid possessor* 31. § *penult. D. de petit. hered.*

6 Cum multo sit facilius habere ius accipiendæ solutionis, quam exigendæ, *l. cui recte* 10. *l. si debitorem* 21. *l. non ideo* 15. *D. de nouat. l. quod stipulatus* 10. *D. de solut.*

7 Sibi enim debet imputare, qui male soluit, & contra formam à iudice præscriptam.

8 *L. 1. C. si plur. una sentent. condemn. sint.*

9 *L. & ancillarum* 25. §. *vlt. D. de pecul.*

DEFINITIO XII.

Impensarum nomine in alienam rem bona fide factarum competit retentio in executione iudicati, quamuis nihil de eo in sententia dictum sit.

BOnæ fidei possessore, qui multas in fundum alienum impensas vtiles fecerat, ad fundi restitutionem condemnato, si de impensarum iure nihil pronunciatum fuit,[1] habenda erit earum ratio in executione iudicati, vt eo nomine possessor habeat retentionem;[2] si non stet per eum, quo minus statim æstimentur & soluantur. Nam si quid ab eo fiat frustrandæ executionis gratia, victorem interea in fundi possessionem mitti oportebat;[3] prius tamen præstita satisdatione de soluendo, quanti eas impensas esse ex postfacto apparebit.[4] *Ita Senatus* in causa N. Iuliani de Pradel Aduocati, & heredum Petri Bonaud procuratoris, 9. Cal. Aug. 1591. Iunge Defin. 6. supr.

1 Aliud enim erit, si de iis, siue iuste siue iniuste pronunciatum sit, quia tunc omnimodo standum est rei iudicatæ, *l. si autem* 8 § *si quocunque modo, D. de neg. gest. l. quod in diem* 7. §. 1. *D. de compens.*

2 *L. Sumptus* 48. *l. emptor* 65. *D. de rei vindic.* Ne scilicet petitor ex aliena iactura locupletetur, *l. plane* 38. *D. de petit. hered. l. heres* 21 *D. ad SC. Trebell.*

3 Ne alioqui sit in potestate condemnati, vt impediat executionem rei iudicatæ per suam frustrationem, *arg. l. solemus* 61. *D. de iudic.* Nemini enim debet frustratio sua prodesse, *l. hominem* 37. *D. mandat.*

4 Remedium enim satisdationis præsentissimum & optimum est pro debitis non liquidis, *l. statuliber rationem* 5. *D. de statulib.*

DEFINITIO XIII.

Executio, à qua prouocatum est, non priuat possessorem sua possessione.

IS, aduersus quem in executione iudicati capta sunt pignora,[1] si ab executore appellauerat, potest pendente causa appellationis pignorum possessionem retinere, eaque sibi habere, ne idcirco quicquam facere videbitur in præiudicium executionis.[2] Appellatio enim sicut extinguit iudicatum, ita executionis vim & potestatem:[3] Satisque victori esse debet, quod appellatione iniusta quandocunque pronunciata, cogetur appellans in eum ipsum statum rem restituere, in quo erat tempore interpositæ appellationis, vt executio peragi possit.[4] *Ita Senatus* in causa Dn. Senatoris de la Roche, nunc in suprema Rationalium Curia Primarij Præsidis meritissimi, & N. Ioannis Bay, 6. Id. Maij, 1591.

1 Qui solemnis mos est exequendi iudicati, *l. 2. l. vlt. & pass. C. hoc tit.*

2 Quamuis enim ab executore non possit appellari, nisi cum excessit fines mandati, *l. 5 C. quor. appell. non recip. l. 4. D. de appellat.* non tamen executoris ea cognitio est, sed superioris, ex cuius auctoritate fit executio, *l. 1. D. quis & à quo appell.*

3 *L. furti* 6. §. 1. *D. de his qui not. infam. l. 1. §. vltim. D. ad SC. Turpill.*

4 Nec enim appellatio iniusta damnum vllum aduersario afferre debet, *l. tutor* 41. *D. de vsur. l. negotiorum* 24. *D. de appellat. l. vlt. D. de re iudic. l. si longius* 7. *C. hoc tit.* [Diuersum est, si condemnatus intercesserit ad executionem impediendam. Nec enim eius intercessio admittenda est. Ideoque si non obstante executione manserit in possessione, videbitur attentasse, & redintegranda erit victori sua possessio cum fructuum omnium restitutione. *Ita Senatus* ex tempore pro D. Comite Ponrisuallium, contra N. Claudium Riuoire, anno 1604. Iunge *Defin. 55. infr.*]

DEFINITIO XIV.

Excommunicationis sententia secum trahit executionem, siue iusta sit, siue iniusta.

SEntentia excommunicationis trahit secum suam executionem, etiamsi ab ea prouocatum sit,[1] adeo vt nec alia opus sit executione.[2] Indeque est, quod dici solet, excommunicationis sententiam cauendam esse & formidandam, siue iusta sit siue iniusta. *Ita tractatum est* 4. Cal. Iunij 1591.

1 *Cap. pastoralis, §. vlt. Extr. de appellat.*

2 Cum executio semel facta magis fieri non possit, sic fieri factum pro infecto haberi non potest, ita nec actum agere vnquam oportet.

DEFINITIO XV.

Violenta & iniuriosa executio quænam sit, & an executori iniurioso possit de facto resisti?

VIolenta & iniuriosa executio est, si non patente eo, aduersus quem exequendum fuit, executor fores effregerit, aut muros conscenderit, vt in aream descenderet, fores postmodum aperturus.[1] Expectandum enim est vt propter contumaciam parere nolentis iudex, cuius auctoritas læsa est, præcipiat, iis quoque insolitis modis fieri executionem.[2] Iniuriosa quoque executio est, quæ fit aduersus non debentem,[3] licet pro pecunia quam alius debeat; vtputa pro debito vniuersitatis aduersus vnum ex vniuersitate, qui nec Syndicus sit, nec vllam habeat administrationem, siue virilem is portionem suam iam soluerit, siue non.[4] Prius enim agendum est contra Syndicum,[5] ad cuius officium pertinet curare vt

pro ex-

pro exoluendo debito contributio inter omnes fiat.[6] Porro quoties eiusmodi violenta & iniurioſa executio facta eſt, non ſolum id omne debet reſtitui, quod male captum & ablatum fuit,[7] ſed etiam habenda ratio eſt eius quod intereſt,[8] ita tamen vt pro eo taxando ne noua inde lis oriatur certæ ſummæ fiat condemnatio.[9] Sed & illud conſtat, executori de facto, vt aiunt, id eſt citra mandatum iudicis, aut quod pene idem eſt, contra mandatum exequenti, de facto quoque impune reſiſti poſſe:[10] quamquam & cauillos & rutias haberi de executoris iniuria conquerentibus apud iudicem, ne qua tumultuis detur occaſio,[11] indeque fiat vt defenſio, quæ plurimum honeſta & licita ſit, facile declinet in iniuriam.[12] *Ita Senatus* in ea cauſa de qua Defin. 4 De iniur.

1 Cum domus ſit & eſſe debeat tutiſſimum cuiuſque refugium, *l. plerique* 19 *D. de in ius vocand.*

2 Permittere enim iudex debet etiam inſolitos exequendi modos, ſi per condemnati dolum & contumaciam ſoliti non ſufficiunt, *l. ordo* 3. *C. hoc tit.* Ergo iudicis partes ſibi vindicat executor, qui ſine iudicis mandato ſuæ propria auctoritate, quod iudex præſtare debebat, *l. ſi vt proponis* 6. *eod. l. ſi iniuria* 20. *D. de iniur.*

3 *L. iniuriarum* 13. *§ ſi quis per iniuriam, D. de iniur.* Idem eſt ſi debitor quidem verus ſit, ſed tamen paratus ſoluere, *l. ſi creditor* 19 *eod. l. ſi vero* 5. *§* 1. *D. qui ſatisd. cog.*

4 Nec enim ſingulii de vniuerſitate intelliguntur debere quod ipſa vniuerſitas debet, *l. ſicut* 7. *§.* 1. *D. quod cuiuſque vniuerſ. nom. l. vnic. C. vt nul. ex vican. lib.* 11. *tit.* 56.

5 *L.* 2. *& ſeq. eod. tit.*

6 Guid. Pap. *quæſt.* 87. *num.* 4.

7 Nec enim quod per vim & iniuriam factum eſt ratum haberi vnquam debet, *l. ſi mulier* 21. *§.* 1. *D. quod met. cauſ.* ne iniuriarum occaſio inde naſcatur vnde iura proficiſcuntur, *l. meminerint C. vnde vi.*

8 Condemnatione ſcilicet facienda arbitrio & æſtimatione iudicis, *l. conſtitutionibus* 37 *§.* 1. *D. de iniur.*

9 Ex comm. Iureconſul. i, *in l. vlt. D. de prator. ſtipul.* quia quatenus cuiuſque interſit in facto non in iure conſtat, *l. quatenus* 24. *de regul. iur.*

10 *L. contra noſtra* 5. *C. de execut. & exact. lib.* 12. *tit.* 61. iunct. *l. prohibitum* 5. *C. de ſer. fiſc. lib.* 10.

11 *L. non eſt ſingulis* 186. *de reg. iur. l.* 3. *C. de pignor.*

12 Quia omnis licita defenſio requirit moderationem inculpatæ tutelæ, *l.* 1. *C. vnde vi.*

DEFINITIO XVI.

Syndicus pro debito vniuerſitatis poteſt ex iudicato detrudi in carceres poſt neglectum præceptum iudicis.

SYndicus ad certam pecuniæ quantitatem vniuerſitatis nomine condemnatus, ſi intra dilationes, quas ei duas aut ad ſummum tres arbitrio iudicis in eam rem ante omnia dari oportet,[1] non ſatisfecerit, perinde extrudi poteſt in carceres, ita iubente iudice, de cuius iudicato exequendo agitur,[2] atque ſi proprio nomine condemnatus fuiſſet.[3] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt ſcilicet interim curet fieri diſtributionem & contributionem debiti inter municipes ſecundum id, quod diximus *Defin. præced. num.* 6. ex Guid. Pap. *quæſt* 87 *num.* 4.

2 Nec enim ſine iuſſu iudicis poteſt in iudicati executione detrudi quiſquam in carceres, vt dixi *Defin.* 5. 3.

3 Quia licet pro alieno debito id fiat, propria tamen Syndici culpa & negligentia punitur, qui totam diligentiam in ea re præſtare debuit. Ita tamen vt adueſus vniuerſitatem habiturus ſit regreſſum, quia vniuerſitatis non Syndici proprium debitum eſt. Iunge *Defin.* 1. *§ quib. res iudic. non nocet.*

DEFINITIO XVII.

Pignora capta in executione iudicati prouiſionalis reuocantur poſt reuocatam prouiſionalem ſententiam, ſi præſidentur ab aduerſario, non etiam ſi empta ſint ab extraneo.

VErum eſt quod dici ſolet, prouiſionalem ſententiam nunquam tranſire in rem iudicatam,[1] cum ab eodem iudice quandocumque per diffinitiuam reuocari poſſit,[2] ob idque vix eſt vt ſententiæ nomen mereatur,[3] licet quandiu reuocata non eſt teneat,[4] nec niſi per diffinitiuam ſententiam reuocari queat.[5] Inde fit, vt ſi qua pignora in eiuſdem ſententiæ executione capta ſint, quæ cum ſub hasta venderentur, nec alium emptorem inuenirent, victori ipſi addicta fuerint,[6] fruſtra ſubhaſtationibus quam rite & ſolenniter factis decretum iudicis adhibeatur, cuius alioqui interpoſitio, ſi diffinitiua ſententia faueret, maximæ foret vtilitatis.[7] Reuocata enim prouiſionali ſententia, pignora quoque, licet diſtracta perinde de victore victo reddi neceſſe eſt, acſi nulla ſententia præceſſiſſet.[8] Non idem erit ſi extraneus pignora emiſſe proponatur. Valet enim venditio irreuocabiliter, licet ex poſtfacto contingat fiduciariam illam adiudicationem reuocari,[9] ſalua ſupremo victori actione in id omne, quod ſua interierit aduerſus condemnatum. Meliorem enim hac parte conditionem extranei eſſe æquum eſt, quam aduerſarij: cum extraneus non acceſſurus fuerit ad emptionem, ſi iudicati auctoritatem minus ratam fore credidiſſet.[10] Quid enim eius intereſt an prouiſionalis, an diffinitiua ſententia præceſſerit, dummodo iubente iudice publica pignoris diſtractio fiat?[11] At vero cum idem ille, qui tenetur in id, quod victoris intereſt, pignora poſſideat, cur non ea ſaltem reſtituat, quæ reſtituere poteſt? Vtique enim vel tanti ſaltem intereſt victoris.[12] Neque ob id ſolum extranei iure cenſendus eſt, quod in vicem & locum extranei emptoris ad emptionem acceſſerit.[13] Nocere namque ei debet, quod tanquam creditor eam diſtractionem inimicè fieri curauerit.[14] Nam & cum ſecundus creditor vel fideiuſſor ſoluta priori creditori pecunia pignora ſuſceperunt, dicimus ſaluum eſſe debitori aduerſus eos ius offerendi, quod aduerſus extraneum emptorem ſaluum non eſſet, tametſi emptionis titulo ea tenuerint.[15] Nimirum deterior ſecundi creditoris & fideiuſſoris, quam extranei emptoris conditio eſt hoc ipſo, quo vel creditor aliquando vel fideiuſſor fuit.[16] *Ita Senatus* ex tempore 15. Cal. Sept. 1592.

1 Quia ſi tranſiret in rem iudicatam reuocari nunquam poſſet, cum res iudicata pro veritate habeatur, *l. ingenuam* 25. *D. de ſtat. hom. l. res iudicata* 207. *de reg. iur.*

2 *L. quod iuſſit* 14. *D. de re iudic.*

3 Sed potius interlocutionis, *d. l. quod iuſſit, & tot. tit. C. de ſentent. & interloc. omn. iudic.*

4 Quod enim reuocatum non eſt cur ſtare prohibeatur? *l. ſancimus* 27. *C. de teſtam.*

5 Hoc enim eſt quod Pragmatici dicunt, *eas ſur ces n'a point de lieu.*

6 *Ex l.* 1. *& 2. C. ſi in cauſ. iudic. ſign. capt. ſit. l. cum bona* 16. *D. de reb. auctor. iudic. poſſid. alias l. vlt. de priuil. credit.*

7 Impedit enim ne poſſit exinde dubitari de iuribus ſubhaſtationum, ac proinde ne illo prætextu dominium emptori poſſit auferri per ius offerendi.

8 *Vt in l. ſi cum nulla* 58. *D. de re iudic.*

9 Alioqui nemo voluet accedere ad emptionem rerum, quæ diſtrahuntur in executione iudicati, nec ſi bona fide diſtrahantur, *l. ait prator* 7. *alias l. etſi ſine. §. quæſitum, D. de minor.*

10 Nec debet decipi qui ſecutus eſt fidem hastæ publicæ, *l. ſi hypotheca* 8. *Cod. de remiſ. pignor. l. quacunque* 5. *C. de fid. & iur. haſt. fiſ. lib.* 10. [Quid ergo ſi creditor ejus qui extraneo emit, poſtea eadem rem alij vendiderit, deinde inaudito & non admonito emptore victus ſit? Non ideo tamen poterit res auferri emptori, ſed actio perſonalis danda erit victori aduerſus condemnatum, aut iudicati executio facienda in bona condemnati *l.* 3. *in princip. ff. de pignor. l. iudicata* 29. *§.* 1 *ff. de except. rei iudic.* Hoc verò tum maximè obtinere debet, cùm emptoris ius confirmatum eſt per aliquam ſententiam, quæ tranſierit in rem iudicatam. Aut ſi victus ſit creditor apud eum iudicem qui de re pignori capta & vendita cognoſcere non potuerit, fortaſſis ſita extra territorium *l. vltim. ff. de*

iurisd. Hoc enim casu quemadmodum interuenire oportuit authoritatem iudicis in cuius territorio res sita est *l. cùm vnus* 12.§.1.*de reb.author.iudic.possid.* Ita nec aliter potest reuocari venditio, quàm si reuocetur permissio quæ data fuit exequendæ rei ab alio & extraneo magistratu iudicatæ, vt vnumquodque eo modo dissoluatur quo colligatum est *vulg. l.nihil* 35. *de regul.iur. Là Dino Pio* 15.§.1.*D.de rei iudic.*

11 Nec enim venditio pignorum fit ad tempus, sed in perpetuum. Alioqui dominium non transferretur ex contractu temporali, *l.*1. vbi Cuiac. *D de iur.dot.*

12 *L.*1.*D de act.empt.l.interdicto* 6.*D.vnde vi.*

13 *L.*1.*C si in caus.iudic.*

14 Aut si pro debito missus duntaxat esset in possessionem, vt *in l.*3.*C hoc tit.*

15 *L.*2.*l.cum secundus* 5.§.1.*D.de distract pignor.*

16 *L.mandatu* 59.§.1. *D.mandat.* Nam sicut venditio illa quæ fit fideiussori vel secundo creditori necessitate iuris fieri solet, vt scriptum est *in d.l* 2. ita & hæc, quæ fit ipsi creditori nullo alio emptore existente, fit exnecessitate, *d.l.*2.*C.sim caus. iudic.pign.capt.sit.d.l.*3.*C.hoc tit.*

DEFINITIO XVIII.

Allegatio subreptionis & obreptionis non potest remorari executionem rerum à Senatu iudicatarum, sed post factam iudicati executionem reuocandum est arrestum per viam supplicationis, & mulctandus ille qui obrepsit Senatui.

SEnatusconsulta non eo minus mandari debent executioni, quod Senatui obreptum fuisse ex postfacto appareat.[1] Id namque rerum iudicatarum auctoritas postulat,[2] quam inconcussam firmamque seruari ad publicam quoque vtilitatem pertinet.[3] Sed hoc ita tamen, vt in solius condemnati perniciem & incommodum id fiat. Intercedere siquidem executioni potest quisquis non est condemnatus, siue procurator Principis ille sit, siue priuatus quilibet.[4] Sane si circumuenta Senatus religio probetur, curandum erit vt post factam executionem iudicati ad suam æquitatem res reuocetur,[5] proposita in eam rem ciuili supplicatione,[6] adeoque mulctato eo, qui obreptitij aut subreptitij Senatusconsulti auctoritate in alterius dispendium abuti ausus est.[7] *Ita Senatus* pro D. de Bienuenu, contra D. du Chastelard, 12. Cal. Sept. 1592.

1 Quamuis dici soleat, id, quod per obreptionem factum est, pro infecto haberi debere, *l.magis puto* 5. §.*penult. D de reb. eor.qui sub tutel.l si quis obrepserit* 29.*D.de leg.Cornel.de fals.*

2 *Arg l.Diuus* 33 *D de re iudic.*

3 *L.seruo* 65.§ *cum prætor, D ad Senatusconsult.Trebellianum similib.*

4 *Ex tit.C.res inter alios act.vel iudic aliis non nocer. l.de vnoquoque* 47 *D.de re iudic.*

5 *Argum.l.maioribus* 3.*Cod.commun.vtriusque iudic dict.l. Diuus.*

6 Cuius auxilium moribus nostris necessarium est aduersus Senatusconsultum, vt dixi *Defin.*1.*& pass.* 2.*de sentent præf. prætor.*

7 Id enim est quod sibi vult Callistratus, *in d.l. Diuus*, in iis verbis, *& rem seuere vindica.*

DEFINITIO XIX.

Pro expensis taxatis non potest quis detrudi in carceres, nisi specialiter idipsum à iudice mandatum sit.

INferiorum iudicum mos est, vt taxatione facta expensarum litis, in quas alteruter collitigantium condemnatus est, literas, quas iniunctionales vocant, prius emittant, quibus iubeatur tantum condemnatus non etiam vrgeatur, vt intra breue tempus triduum forte[1] aut decendium expensas soluat. Quibus si non pareat aliæ literæ dentur, præcisas appellant, quarum potestate & pignora capi possint, & condemnatus detrudi in carceres.[2] Quid ergo si priorum auctoritate cum primo iussui iudicis condemnatus non paruisset in carceres detrusus sit? Visum est habere illum iustam appeliandi causam, quasi fines mandati executor excesserit.[3] Etsi enim iubentis iudicis ea est auctoritas, vt parere illi sit necesse,[4] speciali tamen mandato aut saltem generali opus est ad capienda pignora,[5] imo prorsus specali, vt persona ipsa pignori capi possit.[6] Nec si iudex hoc tantum præcepit, impensas solui, debet executor continuo ad præcisam executionem decurrere.[7] Neque ad rem facit, quod qui condemnatus est tanto plus impensarum nomine debiturus sit, si alias literas victor impetrare cogatur. Nam tanto æquius ferre victor debet, qui superuacuam impensam à condemnato sit repetiturus.[8] Quod si forte inutilis ei futurus sit regressus præ inopia debitoris,[9] humanius tamen & iustius est tam leuis impensæ iacturam eum pati, quam eo prætextu induci vt à solito iudiciorum ritu vel tantillum discedatur.[10] Neque rursus mouere potest, quod cum de SC. in executione agitur, eo iure vtimur, vt binis executorialibus, quas dicunt, opus non sit. Id enim ad Senatus auctoritatem pertinet, vt ei citius, quam inferioribus iudicibus pareatur.[11] Quam ob causam illud etiam obseruatur vt mandatum Senatus insertam habeat eam clausulam, *Mesmes par emprisonnement de la personne du condamné. si mestier est*, ita vt non possit dici executorem fines mandati excedere, qui ex eiusmodi mandato detrudit condemnatum in carceres. *Atque ita Senatus* pro iudiciarij moris obseruatione pronunciauit in publico auditorio, 8. Cal. Decemb. 1592.

1 Nec enim breuius tempus triduo præstitui potest. Alioqui iusta causa est appellandi tanquam à facta per præcipitationem executione. Iunge *Defin.* 27. ī.

2 Ita scilicet mandante expressim iudice, alioqui non posset condemnatus conici in carceres, vt dixi *Defin* 5. ī.

3 Appellari enim potest etiam ab executore mandati fines excedente, *l. ab executione* 5.*Cod quor.appell.non recip.l.*4.*D.de appellat.*

4 *L.non videntur* 167 §.1.*de reg iur.*

5 *L.*1.2.*& vlt.C.hoc tit.*

6 Quia iuris ratio repugnat, vt dixi *Defin.*5.*num.*11. ī.

7 Non enim leuis iniuria est si in ius ducatur is, qui velit soluere, *l.si creditor meus* 29. *D.de iniur. l.*5.§.1.*D.qui satisd.cogant.*

8 Vt proinde nihil ei hoc nomine obesse videatur, *l. in qui actionem* 15.*de reg.iur.*

9 *L.nam in* 6.*D de dolo.*

10 *L.*1.*& vlt C hoc tit.* Nihil enim facile mutandum est, ex solemnibus, *l.etsi nihil* 183.*de reg.iur.*

11 Tanto maior enim parendi necessitas subest, quanto maior est magistratus, qui imperat, præsertim cum ab eo appellari non potest.

DEFINITIO XX.

Executor admittens exceptionem, quam admittere non debuit, & ita delinquens in officio, condemnari eo nomine debet.

IS, qui mandatum iudicis non sicuti iussus est præcise exequitur, sed rei exceptionem admittit, quæ citra causæ cognitionem admitti non potuit, peccat in officio,[1] cum nullam causæ cognitionem ne minimam quidem adrogare sibi possit, qui merus executor est.[2] Ideoque & condemnari potest in id omne, quod interest actoris,[3] maxime vero si per dolum, id est per sordes aut gratiam quid fecisse probetur.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Grobon, 14. Calend. Mart. 1593. comprobata Augustanorum lege, quæ apparitori si post triduum executionem accepti mandati rite factam & scripto testatam non referat, mulctam eo nomine infligit.

1 Facit enim rem ad se non pertinentem, cum iudicis partes sibi adrogat, *l si vt proponis* 6 *C.hoc tit.*

2 Vt dixi *Defin.*9.ī. ex Guid.Pap.*quæst.*70.

3 Abo

3 Ab eo scilicet iudice, cuius notio est, iuxta distinctionem Boer. *quæst.* 9. *num* 15. In eamque rem vnica citatio sufficit *l. si apparitor, C. de cohort. lib.* 12. Nam & sunt qui putent posse apparitorem ex hac causa etiam non vocatum condemnari, ex *l. ne diu. C. de pœn.* quo tamen iure non vtimur, teste Boer. *ibid. num.* 10. Iunge *Desin* 49 ℩.

2 *L. Diuus* 33. *D. de re iudic.*

DEFINITIO XXI.

Qui tantum creditor est condemnati, non potest remorari executionem iudicati. Secus si sit dominus, nisi contra illum habuerit possessor ius retentionis, aut nisi sit heres illius, à quo ius habeat condemnatus.

POssessore condemnato, si rei iudicatæ intercedere quis velit eo prætextu, quod eundem possessorem, eiusque bona obligata habeat, licet ex causa anteriore, audiendus non est, cum non ipse, sed condemnatus possideat.[1] Satisque illi esse debet, quod quam aduersus cõdemnatum siue in rem, siue in personam actionem habiturus erat, eadem ipsi contra victorem etiam post executionem salua futura sit.[2] Itaq; mandanda erit executioni sententia, nil obstante eiusmodi intercessione, saluis tamen iuribus intercessoris.[3] Et, si prouisionalis sententia fuit, prouisionalis quoque executio permittenda erit sub iisdem fideiussoribus, qui litis periculum erga condemnatum susceperunt, si sint idonei.[4] Quid si is, qui intercedit, rem, in quam executio facta est, suam esse adserat? Vtique audiendus erit,[5] nisi ponas retinendæ rei ius habuisse illum, qui condemnatus est quoadusque pecunia sibi solueretur.[6] Puta si intercedentis quidem nomine, sed de pecunia condemnati empta res fuisset.[7] Hoc enim casu quemadmodum non posset dominus auferre rem condemnato, nisi soluto prius pretio,[8] ita nec prohibere quominus in eam rem executio fiat, vt eodem iure vtatur victor, quo condemnatus vteretur.[9] Sed & alio casu non audietur dominus intercedens; nempe si heres sit in solidum aut pro parte illius, qui eam rem condemnato legauerit, aut institutionis titulo concesserit. Certum enim est posse testatorem heredis res legare perinde ac suas, tametsi per errorem suas esse putauerit.[10] Nec quod pro parte tantum heres sit testatoris; faciet vt eo minus solidæ rei legatum ratum habere compellatur. Tunc enim quotam hereditatis partem quis habeat, inspicimus, cum de iis actionibus disputamus, quibus vel agere potuit defunctus vel conueniri.[11] Hic vero de illo duntaxat agimus, vt quam heres particularis rei suæ iacturam facit, eam quantacumque sit cum portionis suæ emolumento compensare videatur,[12] quippe qui hereditariam portionem agnoscens sciuerit aut scire debuerit non alia lege posse heredem fieri se, quam vt rem suam à testatore legatam aut coheredi prælegatam legatarij vel coheredis fieri pateretur.[13] Vt proinde imputare sibi debeat, cur portionem sibi delatam tanti æstimauerit.[14] *Ita Senatus* ex tempore, pro D. de S. Mauris, contra D. de la Croix, Prid. Id. Iunij 1593.

1 Aliud ergo erit si is, qui intercedit ipse possideat, puta ex clausula constituti.

2 Quisquis enim succedit in ius condemnati, eodem iure vtitur, *l. iudicata* 29. *§. vlt. D. de except. rei iudic.* fit enim alienatio cum sua causa, *l. alienatio* 67. *D. de contrah. empt. l. vltim. C. rem alien. gerent non interd. ver. suar. alienat.* Nemo enim facto suo actionem retinere potest adimere, *l. Granius* 71. *§. penult. D. de fideiuss.*

3 Quæ clausula conseruat ius si quod competit intercessori, *l.* 4. *§.* 1. *D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. l. Babius* 30. *in fin. D. de pact. dotal.*

4 Nec enim noui fideiussores sine causa quærendi sunt, *l.* 3. *§. vlt. & seq. D. vt in poss. legat.*

5 Ne alioqui noceat domino res inter alios iudicata, *contra l.* 1. *Cod. inter alios act. vel iudic. aliis non noc. l. id quod non est. num* 11 *de reg. iur.*

6 *Vt in l. si arca* 33. *de condict. indeb. l. heres* 21. *D. ad Senatusc. Trebell.*

7 Quo casu res non est illius, cuius fuit pecunia, sed illius cuius nomine empta & tradita, *l. qui aliena* 8. *& pass. Cod. si quis alter. vel sibi.*

8 *L. si patruus* 4. *C. commun. vtr. iudic. l.* 2. *C. pro socio.*

9 *d. l. iudicata* 29. *§. vlt.* iunct. *l. si à te* 9. *§. vlt. D. de excep. rei iudic.*

10 *L. vnum ex familia* 67. *§. si rem, de legat.* 2. *vbi elegans ratio redditur.*

11 *L.* 2. *l. penult. & vlt. C. de hered. actio.*

12 *Arg. l. qua dotis* 33 *solut. matr. l. cum pater* 77 *§. Titio fratri antepen. de legat.* 2.

13 *d. l. vnum ex familia* 67. *§. si rem. de legat.* 2.

14 *d. l. qua dotis, & d. §. Titio fratri.* iunct. *l. Imperator* 70. *§. si centum, de legat.* 2.

DEFINITIO XXII.

Executio facta die dominico etiamsi facta sit pro debito reuocanda eminino est, sed postulante procuratore fiscali potius quam ipso debitore.

SOlent qui debitores suos latitantes facile comprehendere non possunt, die aliquo dominico aliove festo repertos iubere prehendi, detrudique in carceres.[1] Quod quia contra leges à se factum sciunt,[2] postmodum profitentur se ab ea executione discedere, paratosque esse debitori præstare quanti ob eam causam ipsius interest[3] nec eo minus tamen in carceribus debitorem retinent, hoc prætextu quod quanuis nulla perperamque facta sit executio, sufficiat tamen pro vero debito factam esse ad hoc vt teneat, nec obtentu nullitatis reuocari possit nisi debitor in promptu offerat quod debet.[4] Placuit non esse id permittendum, & ad publicum exemplum pertinere, vt qui ex eiusmodi causa contra leges in carcerem detrusus est, inde eximatur, & in plenam libertatem vindicetur;[5] id omne præterea consequatur, quod sua interest, saluo creditori iure nouæ executionis instituendæ.[6] Neque enim quærendum est, an debeatur cum agitur de læsa pietate, quam exemplo & extemplo vindicari publicè interfit.[7] Neque id à iuris etiam communis ratione alienum est, vt qui male fuit incarceratus ante omnia liberetur, ne ex improbo creditoris facto fiat deterior incarcerati conditio, si non statim omnia in pristinum statum restituantur.[8] Sed procuratoris fiscalis aut qui in eius locum substitutus sit auxilium implorandum est, vt ex eius persona consequatur debitor quod ex propria obtinere non posset.[9] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 14. Calend. Decemb. 1593.

1 Exemplo fortassis eius quod solemus dicere fugientem debitorem posse capi à creditore propria auctoritate creditoris, adeoque auferri ei pecuniam si quam secum ferebat; *l. ait prator* 10. *§. si debitorem meum* 16. *D. qua in fraud. credit.*

2 Interdicta enim est die dominico & aliis huiusmodi diebus omnis figura; omnisque strepitus iudiciorum, & omnis executio, *l.* 2. *l. vlt. §.* 1. *C. de feriis.*

3 Omnis siquidem executio iniuriosa condemnationem habet eius quod interest, vt dixi *Desin.* 15. *num.* 8 3.

4 Ita enim ex ratione iuris etiam stylo nostro cautum est, *in tit. De criees & subhastations.* Intellige siue agatur de missione in possessionem siue de decreto.

5 Quicquid enim contra leges factum est pro infecto haberi oportet, *l. non dubium* 5 *C. de legib.*

6 Nemo enim iuris sui iacturam hodie patitur ob id solum quod male executus sit, aut non satis rite egerit. *l.* 1. *vbi not. C. de plur. petit. l.* 1. *&* 2 *C. de formul. & impetr. act. sublat.*

7 Summa enim semper ratio est quæ pro religione facit, *l. sunt personæ* 43. *de relig. & sumpt. funer.*

8 Non enim leuis iniuria est si quis detrudatur in carceres eo tempore, quo nec in ius vocari posset, *l. si creditor* 29. *D. de iniur. l.* 5. *§.* 1. *D. qui satisd. cogant.*

9 Id enim non est nouum, vt quis ex alterius persona id consequatur quod ex sua non posset, *l.3. D.qua res pignor.l.cum hereditate 55.de acquir.hered l.si is qui duos 29.D.de liber.legat.*

DEFINITIO XXIII.

Non potest creditor debitorem suum etiam fugientem detrudere in carceres, nec si statim probet debitum & offerat satisdationem, adeoque paratus sit eosdem ipse pati carceres.

DEbitorem quidem fugientem creditor propria auctoritate prehendere potest hactenus, vt ei pecuniam, si quam haber, auferat, ex qua sibi soluat,[3] maxime si debitor sit iam condemnatus aut pro condemnato habendus, qualis ille est, qui se instrumento publico & guarentigiato obstrictum voluit.[2] Sed in carceres detrudere non potest, ne quidem per apparitorem si iudicis auctoritas nulla interueniat.[1] Neque ad rem pertinebit, quod in promptu constet de debito,[4] paratusque sit creditor eosdem pati carceres, quousque apud iudicem satisfecerit de indemnitate debitori præstanda in eum casum, quo executionem pro indebito factam esse postea appareat. Est enim mali exempli vt cuiquam permittatur sibi ipsi ius dicere,[5] nec quod seipsum creditor in carceres coniicit aut satisdationem offert, delere potest iniuriam quæ fit debitori, cum is inuitus & inauditus in carceres coniicitur.[6] Quanquam inter mercatores Lugdunenses ita receptum audio iure quodam speciali & mercatorum proprio, inter quos scrupulosum iudiciorum ritum & ordinem obseruari minus necesse est.[7] Igitur qui perperam sic incarceratus fuit, relaxari debebit, secundum ea quæ superiore SC. scripsimus. Hæc tamen differentia, quod hoc casu si debitor de facta sibi iniuria conquerens apud iudicem non neget se debere, & euidenter non soluendo sit, non aliter liberandus est, quam si satisfecerit de iudicato soluendo.[8] Semper enim creditori iusto consulendum est vt quantum fieri potest debiti causa in tuto sit,[9] cum iniuria quæ debitori facta est priuata magis videri debet, quam publica.[10] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 15. Cal. April. 1594.

1 *L. ait prætor 10. §. si debitorem meum, D. qua in fraud. cred.*

2 Quoniam huiusmodi instrumenta guarentigiata habent vim sententiæ & condemnationis.

3 Vt dixi *Defin. 5. num. 10 & 11 §. hoc tit.*

4 *Arg. l. 3. in princ. vt in poss. legat.*

5 *L. 1. D. quod legat. l. extat 13. D. quod met. caus. l. non est singulis 186. de reg. iur. l. 3. C. de pignor.*

6 *L. iniuriarum 13. §. si quis per iniuriam, l. si creditor 19. D. de iniur.*

7 Sed præcipue bonam fidem, quæ apices istos iuris non curat, *l. si fideiussor 29. §. quadam, D. mandat.* Nempe propter vtilitatem promiscui vsus, vt *in l. si quis mancipia 17. §. si impubes, D. de instit action.*

8 *Arg. l. in omnibus 41. D. de iudic.*

9 *L. pro socio 38 D. pro socio, l. 5. §. 1. D. vt legat. seu fideicomm. seruand caus cauent.*

10 Si enim publica sit iniuria præferenda est vtilitas publicæ priuatæ, *l. ita vulneratus 51. §. vlt. D. ad leg. Aquil. Auth. res quæ, C. commun. de legat.*

DEFINITIO XXIV.

Ex instrumento quamuis authentico si extra prouinciam factum sit, non potest vllo casu fieri præcisa executio sine satisdatione, nec si creditor sit mercator.

PRæcisa executio ex instrumento authentico quidem, sed extra prouinciam confecto fieri non potest,[1] nec si creditorem proponas mercatorem,[2] nisi præstita satisdatione, quia neque ex instrumento per notarium nostratem conscripto talis executio fieri posset;[3] siquidem præstandæ satisdationis necessitas, quoties incipitur à reali executione, non aliter redimenda est, quam si agatur ex diplomate illo, quod De debitis vocant.[4] Id enim propter nomen & auctoritatem Principis hoc priuilegio dignum visum est.[5] Porro constat huius diplomatis vsum nullum esse quod ad ea instrumenta pertinet, quæ extra prouinciam conscripta sunt,[6] licet alioqui publicam fidem habeant, omnesque solemnitates, ex quibus instrumentum authenticum & guarentigiatum æstimari soler.[7] *Ita Senatus* in causa Andreæ Callier, & Ioannis Verdon, 6. Cal. Iun. 1594.

1 Regulariter namque incipiendum est ab actione non ab executione, nisi cum iure municipali aut prouinciali aliter cautum est, *l. 1. C. hoc sit.*

2 Nullum enim tale priuilegium apud nos habent mercatores.

3 Id est sine satisdatione, quam semper præcedere necesse est.

4 Quo casu ficti satisdationis necessitas creditori remittitur, ita hoc minus creditor consequitur, quod pecuniæ debitæ & obsignatæ traditionem, vt sibi fiat, vrgere non potest.

5 Facit *l. à iudice 5. C de iudic.*

6 Sic enim ferunt expressim verbis huiusmodi rescriptorum, & restricta sunt ad instrumenta recepta per notarios Ducales.

7 Adhibito nimirum sigillo magistratus extranei, & solemni testatione de qualitate, fide & probitate notarij, quam vulgo legalisationem vocant.

DEFINITIO XXV.

Non debet iudex requisitus permittere executionem sententiæ, quæ contra ipsius requisiti auctoritatem sit reddita.

IAm diximus, requisitum iudicem non posse cognoscere de viribus & iniquitate sententiæ iudicis requirentis, sed tantum de nullitate, hactenus vt si euidenter nullam & contra iudiciorum ordinem latam esse videat, non patiatur mandari eam executioni.[1] Etsi enim eo iure vtimur, vt à sententia quantumuis nulla perinde appellandum sit, acsi teneret,[2] eamque per appellationem rescindi necesse sit;[3] Id tamen ad eas sententias pertinet, quæ ab inferioribus nostris iudicibus, non ad eas quæ ab extraneis proferuntur.[4] At finge requisitam executionem sententiæ, quam iudex requirens tulerit contra auctoritatem iudicis requisiti, puta de re quæ ad solius iudicis requisiti cognitionem spectabat, non quidem cognitione ordinaria, (alioqui non male nullam diceres sententiam, quæ ab incompetenti iudice lata esset,[4]) sed quia eam cognitionem iudex requisitus sibi iam ante per sententiam vindicauerat, aut retinuerat. Finge Senatum nostrum, cum inter debitorem & creditorem cognosceret, condemnasse debitorem vt solueret non tantum sortem, sed etiam vsuras sumptusque litis,[5] retenta sibi, vt fit, & sumptuum & vsurarum taxatione.[6] Postea vero necdum facta eiusmodi taxatione creditorem hunc reperto Lugduni debitore impetrasse à magistratu Lugdunensi, vt is debitor in ius vocaretur. Deinde causa ex integro cognita, nouam priorique similem secutam condemnationem, & in eius executionem taxatas vsuras litisque expensas. Non debebit Senatus noster pari executionem sententiæ Lugdunensis, tametsi maxime requiratur,[7] quod ad eam nimirum taxationem attinet, quæ non nisi Senatus nostri auctoritate fieri debuit.[8] Nec distinguemus an consentiente debitore, an per contumaciam absente ea taxatio facta sit,[9] quia perinde vtroque casu læsa Senatus auctoritas vindicanda est, siue eam magistratus Lugdunensis,

Lugdunensis,siue litigatores ipsi spreuerint. " Quare nec ad rem pertinebit, si creditor obiiciat, facto & culpa debitoris coactum se ex integro Lugduni causam agere, de qua iam Senatus noster pronunciauerat. Id enim facere non potest quo minus iudicati nostri auctoritas salua esse debeat. " Sane sumptuum nomine; quos Lugduni ad litem retractandam debitoris culpa fieri oportuit, si secuta sit condemnatio, iudicati Lugdunensis executio permittetur. " *Ita Senatus* in causa N. Joannis Dionysij Cauet, & R.D. Abbatis Ambroniacensis, 3. Non Jun. 1594.

1 *Defin. 8. supr. hoc tit.* vbi vide.

2 Abrogato in hanc rem *tit. quand. pronoc. non est necess. & titul. Qua sent. sin. appell. rescind. l si expressim*, 19. *D. de appellat.*

3 Cum nemo possit obligari ex sententia à non suo iudice lata, *l* 1. *C. si à non compet. iud.*

4 *d. l.* 1. *& tot. tit. C. si à non compet. iudic.*

5 De quibus scilicet eodem iudicio eademque sententia pronunciare bonus iudex debet, *l* 3. *&* 4. *Cod. de fructibus & lit. expens.*

6 Quamuis videatur haec forma sententiæ, *Cum vsuris competentibus*, improbata esse propter incertitudinem, *l* 3. *C. de sent. qua sine cert. quant. profer. l. in sententiis* 59. *§. qui sortis, de re iudic.*

7 Ne dum alienam iurisdictionem curaret Senatus noster propriam negligere videretur, *l. vltim. vbi not. D de iurisdict.*

8 In consequentiam scilicet rei per Senatum iudicatæ. Eius enim est taxare impensas litis, qui de principali negotio pronunciauit, Pap. *in form. libell. act. real. in vers. & expensis præsentis causæ.*

9 Quamuis soleat contumacis causa esse durior, quia contra contumaces omnia iura clamant.

10 Frustra enim Senatus nostri auxilium inuocat, qui contra eius auctoritatem commisit, *l. auxilium* 37. *in fin. D. de minor.*

11 Res enim iudicata etiam in alia prouincia facit ius vbique inter eosdem partes, si aliud nihil obstet.

12 Quia quod ad illos sumptus attinet non potest dici laesa auctoritas Senatus nostri.

DEFINITIO XXVI.

Non omnis executio facta pro debito tenet, si facta sit nulliter, sed ea demum quæ ideo nulla est, quod sit facta contra formam statuti.

QVod vulgo iactatur, exceptionem quæ nulla sit nihilominus tenere, si sit facta pro debito, [1] ad eas proprie executiones pertinet, quæ ideo nullæ sunt, quod in iis peccatum sit contra formam statuti. [2] Cæterum si ideo nullæ sunt, quod aut die festo, [3] aut per vim & iniuriam factæ fuerint, [4] aut spreta iudicis auctoritate, quæ interuenire debuit, [5] aut denique pro debito quidem, sed nondum liquido, [6] reuocandæ sunt, & condemnandus creditor in omne id, quod reuera interest debitoris, adeoque licet facta sit executio pro debito, quod ex parte liquidum sit, ex parte non liquidum; tametsi nihil debitor offerat, [7] quoniam in actibus indiuiduis, cuiusmodi est executio quælibet facta pro vna eademque summa, præsertim si ponas in carceres coniectum debitorem, [8] generale est vt vtile per inutile vitietur. [9] *Ita Senatus* in eadem causa. [Cùm tamen executio quædam per hypothecariam facta esset in totũ fundum, qui non nisi pro parte obligatus erat, [10] & creditor ab ea executione in ipso litis primordio pro parte recessisset, [11] nec eo minùs tamen tertius possessor totius fundi in sua intercessione perstitisset, nulla penitus oblatione facta debiti, Visum est non eo minùs condemnari eum debere ad omnes sumptus litis, [12] confirmata executione pro parte dimidia, maximè cùm identitatem fundi per calumniam debitor negasset, qui tamen eum fundum sub iisdem confinibus emisse proponebatur. [13] Amplius placuit, cùm per imperitiam iudicis ita pronunciatum fuisset, vt inchoatam executionem actori peragere liceret, quæ pro toto fundo fuerat inchoata, [14] perinde tamen victum possessorem qui ab ea sententia prouocauerat in omnes litis appellatoriæ expensas condemnari debere, Tum quia sententiam benignius interpretari sic oporteret, vt non plus quàm petebatur in eam deduxisse iudex videretur. [15] Tum etiam quod in priore calumnia possessor identitatem negando per totam appellationis instantiam perstitisset: [16] *Ita Senatus* ex tempore pro D. de la Croix, contra Martin, 7. Id. Februar. 1612.]

1 Dixi *Defin.* 21. *num.* 4. *supr.*

2 Quæ scilicet ad vnguem seruanda est, alioqui minimæ solemnitatis & formæ statutariæ omissio totum actum vitiat, *l.* 4. *in princip. & §. fin. D. de censib.* Ergo non potest debitor impedire missionem in possessionem ex subhastationibus factis contra formam statuti, fieri nec decreti interpositionem, quæ multo maioris momenti est.

3 Vt in specie de qua scripsi *Defin.* 22. *supr.*

4 Dixi *Defin.* 15. *num.* 7. *supr.*

5 *L. non est singulis* 186. *de regul. iur.*

6 Non enim potest imputari debitori, qui non obtulit solutionem quantitatis debitæ quidem, sed nondum liquidæ.

7 Quamuis possit dici hoc casu imputandum esse debitori, cur non obtulerit debitum liquidum, & pro non liquido satisdationem, *l statuliber rationem* 5. *D. de statulib.* Sed id obtinet cum debitor aliquid petere vult, non cum conuenitur.

8 Nec enim potest quis pro parte tantum detrudi in carceres aut in vincula coniici, non magis quam seruus fieri, *l. si pariter* 9. *§. vlt. D. de liber. caus.*

9 *L. placuit*, 29. *cum ibi not. D. de vsur.*

10 [Et ita malè ex *l.* 3. *§. post diuisionem D. qui potior. in pign. hab.*

11 Alioqui omnium expensarum litis in id vsque tempus factarum, aut condemnationem aut compensationem pati debuisset ob nullitatem executionis, vt habet prior pars Definitionis.

12 Correcto enim per creditorem vicio executionis debuit intercessor quoque à sua intercessione, quæ iniusta esse cœpit, discedere.

13 Quo casu probantur confines ex sola lectura & collatione instrumentorum. Iunge *Defin.* 44. *infr. & Defin.* 69. *num.* 2. 3. *de probat.*

14 Debuerat enim iudex addere *iuxta declarationem & restrictionem à creditore factam*, non autem referre se ad initium executionis, quod fuerat vitiosum.

15 Est enim fatuus iudex qui iudicat vltra petita *l. vlt. C. de fideic. libert.* Itaque non tam emendatione, quàm iusta interpretatione haec sententia egere videbatur.

16 Semper autem calumnia damno litis & expensarum omnium coercenda est, quia grauior est quàm sola temeritas litigatoris, quæ tamen condemnationi expensarum omnium facere locum solet, *tot tit. de pœna temer. litig. l. properandum* 14. *C. de iudic. l. qui solidum* 78. *§.* 1. *de leg.* 2.]

DEFINITIO XXVII.

Preceps executio facta in personam ipsam debitoris iniuriosa est, & ab ea potest appellari, secus est si capta sint bona.

EXecutio nulla est & iniuriosa, per quam debitor etiam condemnatus iubetur statim soluere, [1] ac ni in promptu soluat in carceres detruditur, [2] ideoque reuocanda est, tametsi facta sit pro debito, creditorque condemnandus in omne id, quod reuera interest debitoris. [3] Itaque iussum de soluendo præcedere oportet, in eamque rem dari competentem dilationem pro causarum ac personarum qualitate, & pecuniæ debitæ quantitate. [4] Secus tamen erit si executio facta sit in bona, non in personam debitoris. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. si debitori*, 21. *D. de iudic. l. quod dicimus* 105. *D. de solut.* Præceptum autem hoc de soluendo, si factum esset à iudice, esset sententia interlocutoria, Guid. Pap. *qu.* 12. vbi addit,

habere tamen vim definitiuam, ex *l. creditor. §. si iussus, D. de appel.* nec valere huiusmodi præceptum, si fiat contra non conferendum, vel non consultum. Ita Spec. *in tit. de sent. §. iuxta, vers. in summa nota.*

2 *Arg. l. si creditor meus 19. D. de iniur.*

3 Sicut enim delicatus debitor audiendus non est, ita neque onerosus creditor, *l. si seruo, 25. in fin. D. de pignorib. actio.*

4 *Adde l. si debitori 1. nouiss. l. debitoribus, 31. D. de re iudic.*

5 Quia ius luendorum pignorum saluum est debitori, non solum quamdiu distracta pignora non sunt, sed etiam post distractionem, scilicet intra tempus statuto præfinitum. [Hoc tamen intellige de executione quæ fiat per missionem in possessionem bonorum, secus si bona capiantur, vt distrahantur. Tunc enim præcedere oportet iussum de soluendo. Alioqui nulla est capio, & nulla subhastatio. Si tamen iussum soluendi præcesserit, deinde subhastatio interrupta sit ex aliqua causa. Postea verò iubente iudice sit continuanda & peragenda, non erit iussum repetendum, sed id duntaxat quod subhastationi bus deest peragendum. *Ita Senatus* mense Iunio 1611.]

DEFINITIO XXVIII.

Solum decretum iudicis, adeoque Senatus non habet vim mandati & literarum, nisi idipsum decreto expressum sit.

NOn valet executio facta vigore decreti solius, quod à iudice, adeoque à Senatu dictatum proponatur, sed literas super decreto, vt fieri adsolet, impetrari necesse est, quibus mandetur apparitori vt idipsum quod decretum est exequatur. Alioqui dici potest factam executionem propria auctoritate apparitoris, qui nullum à iudice mandatum habuit. [1] Certissimum autem est, apparitorem & executorem quemlibet ex mandato agere oportere & executorem quemlibet ex mandato agere omnia debere, adeoque cauere summopere ne mandati fines vlla in re excedat. [2] Adde quod aliter podari fines vlla in re excedat. [2] Adde quod aliter posito iure, Senatus religionem circumuenire facile esset per imperitiam aut improbitatem scribæ, decreti verba excipientis & pro arbitrio componentis. Cuius periculi metu & ne sub Senatus nomine & auctoritate peccetur, sanctissime constitutum est, vt legi & sigillari oporteat literas omnes, quæ decretorum exequendorum gratia conscribuntur. [3] Legi inquam & approbari à Senatus nostri Præside, quippe qui hac parte Cancellarij vices gerit, [4] cuiusque potissimum officium in eo versatur vt videat ne qua in re Senatus religio circumueniatur. Addenda exceptio est, nisi Senatus ipse aliusve iudex inferior executionem ex solo decreto fieri permiserit, aut potius ex sola decreti significatione sine literis. [5] Id enim euenit interdum, scilicet cum tantam celeritatem res desiderat vt spatium non detur literas conscribendi & sigillandi, [6] aut cum executio cautè, & quasi ex insidiis facienda est, vereturque Senatus ne literarum exsciptor aut alius quilibet rem patefaciat, indeque fiat vt Senatui illudatur. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Et ideo posset ei hoc casu etiam de facto, vt aiunt, impune resisti, vt dixi *Desis. 15 num. 10. 5.*

2 Cum appellari ab eo possit, si mandati fines excesserit, *l. ab executione 5. C. quor. appellat. non recip.*

3 Hæc enim actorum emendatio est, de qua *in l. actorum 46. & l. præced. D. de re iudic.*

4 Est enim hoc singulare ius Præsidis Senatus nostri, nec tantum eius qui sit Præses primarius, sed etiam Senatoris cuiuslibet, qui absentibus Præsidibus Senatui præest, quod ius non habet Senatus Pedemontani præses, ne quidem primarius.

5 Quo casu non facit iniuriam qui formam decreti sequitur.

6 *Arg. l. D. de damn. infect. l. si quis filio 6. §. quid tamen. in fin. D. de iniust. rupt.*

7 *d. § quid tamen, in fin.*

DEFINITIO XXIX.

Non potest iudex requisitus cognoscere de nullitate sententiæ, si nullitas non à iure communi pendeat, sed ab alia causa, de qua iudex requisitus cognoscere non possit.

DElphinas quidam cum apud Senatum nostrum certa bona ex fideicommisso peteret, cum eius patre de fideicõmisso transegerat, ne transactionis potestate & exceptione repelleretur, [1] dicebat se patris hereditatem non nisi cum legis & inuentarij beneficio agnoscere. [2] In eamque rem, quoniam de inuentarij iure litem aduersus creditores hæreditarios iam instituerat coram domicilij sui iudice, intermissa fideicommissi persecutione, curauerat, vt hic quoque reus ad Delphinalem iudicem euocaretur, causam dicturus cur non inuentarij beneficio locus esse deberet. [3] Reus paruerat, & post allegatas defensiones tam apud primum iudicem, quam ex appellatione apud Curiam Gratianopolitanam succubuerat. Tum supplicatione Gallorum Regi porrecta obtinuerat vt de arcesti viribus & iniquitate, adeoque circuitus vitandi gratia de toto negotio deque ipsa fideicommissi persecutione Senatus Parisiensis cognosceret. Senatus ille post varios litium anfractus, quod in eo inuentario conscribendo multa male facta fictaque probarentur, tandem pronunciauerat actorem hæredem purum, indignumque beneficio legis & inuentarij; [4] hoc etiam addito, vt ab instituta fideicommissi persecutione cessare, patrisque, cuius hæres esset, transactionem ratam habere cogeretur, [5] sumptuum quoque litis subiecta condemnatione. [6] Cum subinde reus qui vicerat ad Senatum nostrum rediisset, postulans vt liceret sibi sumptuum adiudicatorum taxatorumque nomine aduersus condemnatum experiri, illi autem ex iudiciorum more vocatus [7] contenderet, non esse permittendam executionem Senatusconsulti Parisiensis, quasi perperam & ab incompetente Senatu redditi, [8] primum quod iam tum Henricus tertius Gallorum Rex iudicandi potestate & auctoritate, ipsi interdixisset, deinde quod de causa fideicommissi, quæ in Senatu nostro inchoata & agitata fuerat ob bona in territorio nostro sita cognoscere nullo modo potuisset; [9] *Senatus* noster pronunciauit permittendam executionem. Quia licet de nullitate possit iudex requisitus cognoscere, [10] de illius tamen interdictionis vi & potestate, id est de totius belli Gallici iure vel iniuria, cognoscere Senatus noster non poterat, multo minus vero pronunciare. Quod vero ipsius auctoritas à Parisiensi Senatu violata dicebatur, quasi de fideicommisso nihil pronunciare debuisset, cuius cognitio ad nos pertinebat, contra visum est prudentissimè factum ab amplissimo illo ordine, qui nec quicquam de fideicommisso pronunciasset, sed tantum in personam Galli hominis, Senatusconsulti verba non in rem ipsam concepisset, prohibito scilicet actore ne fideicommissum persequeretur aduersus transactionem factam à patre, cuius ipse hæres esset. Cæterum non aliud eo Senatusconsulto præiudicium factum persecutioni fideicommissi, quam quod ipsa iuris ratio sola induceret, ob id tantum quod actor patris sui, qui pro se suisque hæredibus de fideicommisso transegerat, pure hæres probaretur, [11] id enim perinde erat acsi nihil Senatus Parisiensis nisi de inuentarij iure pronunciasset. [12] *Ita Senatus* pro Illustri Domina Claudia de Semur auia Comitis Pontiuallium, contra D. Claud. de Riuoria, 11. Calend. Decembr. 1594.

1 Quia

1 Quia ex cuius persona quis lucrum sensit, eius factum præstare debet, *l. ex qua persona 149. de regul. iur.* & quem de euictione tenet actio eundem agentem repellit exceptio, *vulg. l. vindicantem 17. D. de euict. l. 3. C. de rebus alien. non alienand. l. cum à matre 14. C. de rei vindic.*

2 Vt eo beneficio inuentarij confusionem actionum impediret, *l. vlt. § in computatione, C. de iur. delib.*

3 Erat enim illa cognitio præiudicialis, & ideo prius examinanda, *l fundum 16. l. fundi 18. D. de except. rei iudic.*

4 Quomodo pronunciandum necessario erat, cùm inuentarij solemnis forma non esset obseruata, *dict. l. vltim. Cod. de iur. delib.*

5 *d. l. cum à matre, d. l. vindicantem 17. & l. Seia 73. D. de euict. cum similib.*

6 *Ex reg. Vetus vitiori de reg iur. in 6. l. eum quem temere 79. D. de iudic. l properandum 13. § fin autem alterutra C eod.*

7 Quia non permittitur executio in alia prouincia iudicati, nisi audito prius eo qui fuit condemnatus, vt dixi *Defin. 1. supr.*

8 Ex qua incompetentia inducebatur nullitas iudicati, quæ nullitas solet impedire permissionem petitam executionis, vt dixi *dict. Defin. 1.*

9 Quoniam vbi cœptum iudicium est ibi finem accipere debet, *l. vbi acceptum 30. D. de iudic.*

10 Secundum ea quæ scripsimus, *dict. Defin. 1. supr.*

11 Quomodo è contrario debuisset verba concipi in rem non in personam, si bona fuissent sita in territorio Senatus Parisiensis, persona vero ex nostra iurisdict. fuissent, *l vltim. D. de iurisd.* Bart. & alij *in l. cunct popul. C. de summ. Trinit. & fid. Cathol.*

12 *d. l. cum à matre d. l. 3. C. de rebus alien. non alienand. Lex qua persona 149. de regul. iur.*

DEFINITIO XXX.

Sententia contra patrem lata potest mandari executioni contra filium tamquam hæredem. Sed in bonis patris, non in bonis filij.

COndemnato debitore, ac subinde ante solutionem defuncto, nihil prohibet fieri executionem iudicati contra filium quasi contra hæredem,[1] sed hactenus tamen vt soluere tantum iubeatur, ac ni soluat, perficiatur executio in bonis defuncti dumtaxat, non etiam vt in bonis hæredis.[2] Nec ab eiusmodi executione appellatio iusta est, sed tantum intercessioni locus relinquitur, si quam filius habeat impediendæ executionis rationem.[3] Ideoque si ex Principis rescripto, vt fieri solet, commutatio facta sit appellationis in intercessionem, expensas propter appellationem factas non secus ac iniusta appellatione pronunciata sarciri oportet.[4] *Ita Senatus* in publico auditorio pro Joachimo de la Cuaz, contra Antonium de la Cuaz, 10. Calend. Decemb. 1594.

1 Cum quisquis filius est idem necessario sit hæres ipso iure, *l. 1. § qui sunt in potestate. D. si quis omiss. caus. testam. l. cum quasi 30. § sed etsi suus, D. de fideic. libert.*

2 Quid enim si postea constaret filium se abstinuisse, non vtique teneretur ille hoc casu ad solutionem æris alieni paterni, *l. necessarius 57.* iunct. *l. ei qui 11. D. de acqui. hered. l. si filius 12. D. de vulg. & pupill. substit. l. paterfamilias, 28. D. de rebus auctor. iudic. possid. alias l 13. de privileg. credit.*

3 Puta si se abstinuerit & probet factam executionem in bonis suis non in bonis defuncti.

4 Scilicet à filio quem ponimus appellasse ab executione iudic.

DEFINITIO XXXI.

An, quando & quomodo succurrendum sit ei, qui obligatus est ex instrumento authentico & guarentigiato, si probet se promptu solutionem?

DEbitor si ex instrumento guarentigiato ad solutionem vrgeatur, & quasi iam soluerit, petat à iudice ne soluere compellatur, in eamque rem proferat apochas, per quas solutionem probare velit, ita demum audiendus est, [1] si ex eiusmodi apochis liquido probetur solutio,[2] & tam aperte vt suspicari iudex non possit, quid contra eas obiici queat. Finge à notario conscriptas aut à quinque testibus fide dignis subscriptas.[3] Alioqui si priuata scriptura sit, quæ exhibetur aut quæ computationis necessitatem implicitam habeat, nihil inaudita parte statuendum est,[4] nisi hactenus fortasse, vt si magna suspicio sit factam esse solutionem, quæ allegatur, non aliter patiatur iudex mandari executioni instrumentum guarentigiatum, quam si creditor caueat, se si quid plus debito exegerit restituturum, ac præterea quicquid interetit debitoris.[5] Si secus faxit iuste ab eo appellari potest,[6] itemque si creditori onus iniungat præstandæ cautionis, nisi magna ex causa.[7] Nec aliud erit, si ad consignandum admiserit debitorem qui non obsignare obligatus est, sed soluere.[8] Neque enim consignatio vim solutionis habet, nisi cum aut nemo est, cui solui possit,[9] aut creditor in mora est accipiendæ solutionis.[10] Apparitoris, qui instrumenti guarentigiati potestate præcise exequi iussus fuit, alia ratio est. Quantumuis enim aliud instrumentum guarentigiatum proferatur, & vt aiunt, sine plica, quod prodeat solutionem, tamen non eo minus exequi & potest & debet, quia nec vllam habet causæ cognitionem, vt alio loco scripsimus,[11] *Ita tractatum est* in causa Joannæ Martinet & Blasij Pontarly in publico auditorio 3. Calend. Decembr. 1594.

1 Nec enim bona fides patitur vt bis idem exigatur, *vulg l. bona fides 54. de regul. iur. l. si quis dolo, 51. in fin. D. de re iudic.*

2 *L pecunia 14. C. de solut.*

3 *Vt in l testium facultatem 17. C. de testib. l. scripturæ 11. C. qui potior. in pignor. hab.*

4 Nec licenti & inaudito damnum aliquod infligatur, *l. nam ita 39 D. de adopt. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

5 Cuius scilicet valde interest non soluere potius quam solutum repetere, *l. 3 D. de compensat. l. si stipul. 15. D. de fide inst.*

6 Quia debet bonus iudex ab initio prouidere vt iniustæ litigatorum iura seruentur, potius quam post vulneratam causam remedium quærere, *L vltim. Cod. in quibus caus. non est necess. in integr. rest.* [Cæterùm cùm quidam debitor conuentus ex diplomate de debitis petiisset à iudice vt intercessio sua admitteretur, & interim creditori inhiberetur, ne exequi pergeret, iudex autem intercessionem dumtaxat admisisset, nullis inhibitionibus concessis, nec eo minus tamen literæ iudicis cum inhibitionibus à Graphario concessæ fuissent, quarum vigore debitor intercessionem solam citra vllas inhibitiones creditori intimauerat, Placuit iustam appellandi causam habere creditorem, non tam quòd intercessionem iudex admisisset, quæ admitti semper potest, & debet, quàm quod saluam exequendi licentiam creditori non reliquisset, cui mora fieri per intercessionem citra obsignationem nulla debuerat. Præsertim cùm creditor non solùm à decreto, sed etiam à cæteris omnibus quæ subsecuta essent appellasset, & consequenter à concessione literarum, quæ inhibendæ executionis mandatum continebant, & quibus vti non debuerat debitor, sed alias impetrare etiam ad intimandam intercessionem, si id agebat vt executio interim non impediretur. *Ita Senatus* in publico auditorio pro Amedeo Chastel, contra Brinod. 9. Calend. Februar. 1613.]

7 Nemo enim debet superuacua cautione onerari, *l. hæc stipulatio 14. § 1. D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

8 *L. si rem 9. § omnis pecunia & l. seq. D. de pignor. act. l. item liberatur, 6. § 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

9 *Vt in l. vlt. D. de leg. commiss.*

10 *Vt in l. si per se non stat. 9. l. acceptam 19. C de vsur. & ita accipiendum est, quod scribitur in L obligatione, 9. C. de solut.*

11 *Defin 9.* ibi vide.

DEFINITIO XXXII.

Non est audiendus qui per tergiuersationem impedit executionem iudicati.

VIndiciis pro actore dictis,[1] si reus subiiciat intercessores frustrandi iudicati gratia,[2] non prius audiendus est principalem litem prosequens, quam

executio iudicati facta perfectaque sit. Non enim dignus est quem propitius autibus iudex audire debeat is, qui id agit quantum potest vt inanis & illusoria sit iudicis auctoritas.[1] Quod si de hoc ipso dubitetur, an dolo malo condemnati vt illusoria sit iudicis auctoritas subiectus sit ementitius intercessor necne, actore id affirmante, reo vero negante, non male interloquetur iudex, si de facti huius veritate ante omnia inquiri percipiat, negotiique principalis cognitionem interea differat. Vt si ita esse compererit, iubeat mandari iudicatum executioni, non solum ante omnia, sed etiam sumptibus tergiuersatoris.[4] *Ita Senatus* ex tempore pro D. de S Mauris, contra N. Benedict. de la Croix, 9. Cal. Febr. 1595.

1 Hoc est condemnato reo, eodemque possessore per modum prouisionis, vt loquuntur.

2 Quod plerumque fit *l si longa 7. C. hoc tit.*

3 *Argum. l. auxilium 37. in fin. D. de minor. l. sancimus 15. C. de iudic.*

4 Cui scilicet non debeat sua frustratio & tergiuersatio prodesse, *d l. si long 7 Cod. hoc tit. l. 2. C. de fruct & lit. expens. l. hominem 37. D. mand. l tutor 41. D. de vsur. l. vlt. D. de re iud. l. nisi 24. D. de appell.*

DEFINITIO XXIII.

Contra pupillum vel minorem potest fieri executio sententiæ latæ contra tutorem vel curatorem, sed in bona non in personam, idque ita si collusio non intercesserit.

SEntentia contra tutorem & curatorem, aliumve legitimum administratorem, reddita mandari potest & debet executioni contra pupillum aut minorem,[1] si collusio nulla intercesserit, aliudve quid tale, quod remorari debeat executionem,[2] sed non ita tamen vt pupilli aut minoris persona capi pignori, & in carceres detrudi possit: neque enim pupillus magis quam mulier pro ciuili debito incarcerari potest:[3] minor vero potest quidem, si corpus suum vel curat. auctore vel si curatorem non habebat cum iureiurando obligauerit,[4] sed non ex facto curatoris.[5] Quid ergo? Fiat executio in bona quæ possidet,[6] nec tantum pro debito principali, sed etiam pro expensis, si nihil imputari possit tutori, aut curatori.[7] *Ita Senatus* in secreto auditorio pro N. Petel Maurianensi, 16. Calend. April. 1595.

1 *L. 2. D. de admin. tutor. l. tutori, 7. D. quand. ex fact. tutor. l. 4. §. tutor quoque, D de re iudic.*

2 Non enim facile permittenda est executio rei per collusionem iudicatæ, *l à sententia, 5. §. si hæres l. si perlusorio 14. D. de appellat. l. 1. & tot. tit. de collus detect.*

3 *L. 1. C. de falsi. non cap mulieres, de iudic. in 6.* Guid. Pap. *quæst. 256* Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 28. num 3.*

4 *Auth sacramenta puberum, C. si aduers. vendit.*

5 Quia neque curator corpus minoris sui obligare potest, neque quisquam corpus alterius, cum nec iuris ratio patiatur vt quis corpus proprium obliget, quia nemo est dominus membrorum suorum, *l liber homo 13. D. ad leg. Aquil.* Dixi *Definit. 5. num 10 & 11 supr.*

6 Actum. nor ipse esset condemnatus, *d §. tutor quoque.*

7 Quia si quid possit imputari tutori aut curatori condemnandus ille est in eas expensas suo nomine, *l. non est ignotum, 6. C. de admin tutor.*

DEFINITIO XXXIV.

Diffinitiua sententia pro eo lata, qui iam obtinuit prouisionalem, non potest mandari executioni, si ab ea sit appellatum, ne quidem prouisionaliter. Ipsa tamen prouisionalis sententia mandari potest executioni.

CVm diffinitiua lata est sententia pro eo, qui iam obtinuerat prouisionalem, si à diffinitiua sit appellatum, non prohibetur prouisionalem exequi, non obstante appellatione, si talis fuit, aut ab eo iudice lata, quæ ante diffinitiuam executioni mandari non obstante quacumque appellatione potuillet.[1] Non enim minus iuris habere credendus est post diffinitiuam sententiam is qui vicit, quam antea habuisset.[2] Quod autem dicitur extingui prouisionalem sententiam per diffinitiuam,[3] tum demum verum est, cum à diffinitiua non fuit appellatum. Alioqui constat per appellationem extingui potestatem iudicati.[4] Quid ergo si victor petat executionem sententiæ non prouisionalis, sed diffinitiuæ post interpositam quidem appellationem, sed tamen per modum, vt loquuntur, prouisionis dumtaxat? Fere est, vt verbis magis quam re ipsa differre hæc videantur.[5] Sed tamen verius est nullo modo permitti posse executionem sententiæ diffinitiuæ, quæ per appellationem prorsus extincta sit.[6] Nec si post appellationem à diffinitiua interpositam aliud nihil petatur, quam quod prouisionali condemnatione continebatur;[7] multo minus si ponas per diffinitiuam sententiam condemnatum reum in expensas litis aut ad fructuum restitutionem. Fieri enim non potest eiusmodi sententiæ executio, quia in præiudicium spretumque appellationis attentari videatur.[8] Nisi forte de eare actum proponatur, cuius fauore permittatur executio sententiæ etiam diffinitiuæ, non obstante appellatione; veluti de alimentis, aut de summa non excedente florenos nostræ monetæ viginti quinque.[9] Quo casu nec quærimus ad quam vsque quantitatem ascendat taxatio expensarum.[10] Neque enim eo minus permittitur exequendi ius tam pro impensis quam pro debito principali, nil obstante appellatione. Aliud sane est, si is qui pendente lite prouisionalem sententiam tulerat, diffinitiue condemnatus sit. Hæc enim tametsi à diffinitiua sententia prouocauerit, prouisionalis tamen sententia, quæ per diffinitiuam reuocata est, executionem petere non potest,[11] quia quod per interlocutionem iussit iudex vetuitve, quin contrario imperio prorsus tolliere possit non ambigitur.[12] *Ita Senatus* in causa Antonij Baudard, & Nicolai Broche, 7. Id. April. 1595.

1 Non enim omnib. iudicibus hoc priuilegium datum est, sed tantum maioribus & Ducalibus, vt iubere possint mandari executioni sententiam prouisionalem, non obstante appellatione, vt dixi *Defin. 2. 3. de sent. & interloc. omn. iudic.*

2 Alioqui plus iuris è contrario haberet condemnatus ob id solum, quod victus fuisset, quod absurdum esset, *l. 3. D. de vsur. l. euidenter 16. D. de except. rei iudic.*

3 *L. quod iussit 14. D. de re iudic.*

4 *L. furti 6. §. 1. de his qui not. infam. l. 1. §. vltim. D. ad SC. Turpill.*

5 Leges autem non verbis sed rebus imponuntur, *l. 2. Cod. com de legat l vlt C. de vsur.*

6 *L. 1. & tot. tit. D. nihil innou. appellat pendent.*

7 Non enim facit ea res quo minus verum sit extinctum esse iudicatum per appellationem.

8 *dict tit. D Nihil innou pendent appell.*

9 Dixi *Defin 15 3. de sent & interloc omn. iudic.*

10 Quia impensarum condemnatio est accessoria, quæ sequitur naturam sui principalis, *vulg cap. accessorium, de regul. iur. in 6.*

11 Dixi *Defin 3 3 de re iudic.*

12 *L. quod iussit 14. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXXV.

Etiam condemnatus potest impedire executionem ex causa, quæ demum superuenerit.

POssessor condemnatus si ante iudicati executionem nouum ius retinendæ rei nanciscatur, intercedere potest ex ea causa tanquam alius,[1] nec illi obstat exceptio iudicati;[2] non adhibenda illa distinctione, an ius superuenerit ex causa de præterito, vt loquuntur,

loquuntur, an ex causa de futuro.[1] Solet enim huiusmodi distinctioni tum locus esse, cum quæritur, an post institutam actionem superueniente nouo iure possit ferri pro actore sententia. Placet namque ita demum sequi posse condemnationem, si actori ius superuenerit ex causa de præterito,[2] quia nimirum vincendi causam aliquam habere necesse est iam eo tempore, quo fit litis contestatio, vt iure facta videri possit.[3] Cæterum in excipiendo tanto plus iutis habet condemnatus ad eludendam vim rei iudicatæ, quando recentior causa est, ex qua nouum sibi ius quæsiit.[4] Neque enim in iudicium deductum videri potest ius, quod neque litis contestatæ neque iudicati tempore fuerat quæsitum.[5] *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa Ludouici Duret, & N. du Chesne, 10. Cal. Maij 1595.

1 *L si mater 11. §. eandem causam, D. de except. rei iudic.*

2 Quomodo distingui solet in quæstione, quam tractant nostri de renunciatione fideicommissi, *ad l. qui Romæ 122. §. duo fratres*, vbi præsertim Bart. *de verb. oblig.*

3 *L 4. l. item videndum 18. §. penult. l si quo tempore 41. D. de petit. hared.*

4 *Arg. l non potest videri 23. D. de iudic. l. 2. D. de vsur. l litis contestatæ 37. D. de neg. gest.*

5 *L. si mater, 11. §. eandem, vers. at si alia, D. de except. rei iud.*

6 *d. l non potest videri 23. D. de iudic* [Iunge *l. filius 41. in princip. vers. Paulus notat D. de bon. libert. & Defin. 13 num vlt. supr.* Ergo si quis condemnatus sit ad restitutionem fructuum quos non alio quam marito iure possidebat, non erit audiendus si velit remorari & impedire executionem iudicati prætextu iuris vxoris suæ, quę ipsa nondum audita nec condemnata. Sed si tale quid fecerit condemnandus est ad multam indictam quasi contumax qui non paruerit iudicato: & præterea ad restitutionem fructuum, si quos ille ex iis bonis perceperit, saluo scilicet iure vxoris, vt & alterius cuiuslibet tertij. Maximè verò hoc obtinet si maritus non simpliciter & suo nomine, sed quasi maritus conuentus & condemnatus fuerit. *Ita Senatus* pro Claudio Dijod, & Bartholomæa Nouel, 18. April. 1614. De qua vide *Defin. 14. §. de in ius voc.*]

DEFINITIO XXXVI.

Casus, in quo sententia lata contra tutorem, qui non satisfecit, potest mandari executioni contra pupillum, adeoque in propria ipsius bona, etiam pro debito illius, cui pupillus heres sit cum beneficio legis & inuentarij.

TVtor qui pupilli nomine hæreditatem ei delatam non nisi cum beneficio legis & inuentarij agnouerat,[1] cum à creditore hæreditario conuentus esset, condemnatus fuerat vt intra mensem proximum bona quædam hæreditaria exhiberet, ex quorum pretiis satisfieri posset creditori.[2] Id ni faceret, iussus erat eam æstimationem soluere, quæ per arbitros, cum inuentarium conscriberetur, facta esset.[3] Si tutor iudicato non satisfeciisset, placebat pupillum ipsum vrgeri, vt petitam pecuniam exsolueret, in eamque rem non tantum hæreditaria, sed & ipsius pupilli bona pignori capi posse.[4] Etsi enim fieri poterat, vt tutoris culpa in eo intercueniisset, quod bona mobilia non exhibuerat, si potuerat exhibere; tutoris tamen factum perinde habendum erat acsi pupilli fuisset.[5] Vt & alias euenit semper quod ad eum pertinet, qui cum pupillo litigat, quandoquidem non pupilli sed tutoris ipsius personam sequi vel inuitus cogitur,[6] salua contra tutorem indemnitatis actione, si quid ab eo per dolum culpamve factum aut neglectum appareat.[7] Neque dici potuit ideo ereptum pupillo beneficium legis & inuentarij; non enim ad aliud ei prodesse beneficium legis debebat, quam vt ne teneretur vltra vires hæreditarias,[8] sed vt bona hereditaria exhiberet, aut si non exhiberet, de suo tantumdem præstare non cogeretur, facere non poterat.[9] *Ita Senatus* pro illustrissimo Dom. Duce de Nemours, contra Da. de Carde heredem Dominæ de Miollans, 4. Cal. Maij 1595.

1 Hoc enim iure vtimur vt hæreditatem pupillo delatam possit tutor agnoscere, cum tamen ex ratione iuris possit tantum præstare auctoritatem pupillo adeunti, *l pupillus 9. iunct. l seq. D. de acq. hered. l. cum in vna 17. §. tutor, D. de appell.*

2 Perinde namque satisfacere creditoribus debet is, qui non nisi cum beneficio legis & inuentarij hæres est, atque si pure hæres esset, scilicet ad concurrentes vsque hæreditatis facultates, *l. vlt. §. & si præfatam, C. de iur. delib.*

3 Quæ tamen æstimatio vt plurimum minor est.

4 Secundum ea quæ diximus *Defin. 31. 5.*

5 Quia tutor loco domini est, *l. interdum 56. §. qui tutelam D. de furt.*

6 *L. properandum 13. §. vlt. C. de iudic.* iunct. *l. vlt. D. rem pupill. salu. for.*

7 *d. l properandum, § vlt.*

8 *d. l. vlt. C. de iur. delib.*

9 Nec enim beneficium legis & inuentarij ideo comparatum est vt sit captiosum creditoribus, quamuis hæredes passim eo abutantur, *arg. l. Paulus notat 8. D. de pretor. stipulat.*

DEFINITIO XXXVII.

Qui executori mandauit, ipsius factum præstare tenetur, si quid ei possit imputari, adeo vt etiam primo loco sit conueniendus, nisi executor ipse paratus sit de suo satisfacere.

SI quid per executoris siue dolum siue imperitiam male admissum sit, æquum est teneri eo nomine illum ipsum, qui executorem elegit,[1] tametsi dolo culpave carere videatur. Fieri enim non potest, vt non in culpa sit vel hoc solo, quod talem elegerit, cum peritiorem eligere debuisset aut meliorem.[2] Idque est quod dici solet factum executoris esse factum partis.[3] Sed si executor facti sui pœnas luere, & de suo satisfacere paratus sit,[4] nulla in eum qui executionem fieri mandauit superesse actio potest, quippe qui ex alieno potius quam ex suo facto teneatur;[5] quamuis recta via conueniri possit, nec sit necesse prius agi aduersus executorem.[6] Si tamen cum executori dedissem exequendum iudicis mandatum aduersus Titium executus ille sit aduersus Sempronium, non tenebor, siue per dolum siue per imperitiam id fecerit, quia nihil ea culpa cum mandato commune habet, extra cuius causam omnino est.[7] Adeo vt nec distingui oporteat, an executor soluendo sit necne. Nullo enim casu tenebor.[8] *Ita Senatus* pro Petro Milliex, contra Syndicos vniuersitatis de S. Jean d'Arue Maurian. 3. Calend. Maij 1595.

1 *L si vt proponis 6. & l. penult.* vbi not. *Cod. hoc tit.*

2 *L. lex facto 30. D. de negot. gest. l. 1. §. illud sciendum, D. de separat. § præterea, Instit. quibus mod. re contr. oblig. l. inter artifices, D. de solut.*

3 Sicut & factum iudicis, *l si ob causam 13. C. de cuit. l. 1. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

4 Quoniam pœna debet sequi suos auctores, *l. sancimus 22. C. de pœn.*

5 Nec enim videtur quisquam alteri mandasse, vt delinqueret, *l. creditor 60. §. vlt. D. mandat.*

6 Nullo siquidem iuris loco hic ordo excussionis in huiusmodi specie præscriptus est.

7 Quia cum mandatum certam formam habuit, eamque iustam, nihil prorsus est, quod imputari possit mandanti, eaque forma omnino seruanda fuit, *l. maritus 21. C. de procurat. l. diligenter 5. D. mandat.* Iunge *l. inter causas 26. §. non omnia, eod. l. Papinianus 20. D. de minor.*

8 Nemo enim ob id solum obligatur, quod alius soluendo non sit.

DEFINITIO XXXVIII.

Superior magistratus numquam rogare debet eum, quem habet pro inferiore.

SI quando Senatus noster aliquid decernit, quod apud Geneuates executioni demandari oporteat, non solet rogare nominatim magistratus & iudices ciuitatis, quomodo rogat Senatum Gratianopolitanũ aut Parisiensem aliosve similes, ne forte videatur Geneuates quasi pares agnoscere, quos pro inferioribus habet. Sed tamen rogat verbis generalibus omnes magistratus ad quos res pertinebit, ne si preces nullę adderentur denegaret magistratus ille petitam exequendi licentiam. *Ita Senatus* 4. Calend. Jun. 1595.

1 Geld. Pap. *quæst.* 146. Boer. *quæst.* 8. *nu.* 6. *ex Auth vt nul. iudic § si vero quis*, in vers. *iubemus, & in Auth si vero communi*, vbi Salicet. *C. de adult.*

DEFINITIO XXXIX.

Intercessio tertij, qui non reperitur in possessione, non potest impedire executionem sententiæ contra possessorem reddus, intercessio tamen eius recipienda est.

IS, secundum quem de possessione beneficij vindiciæ dictæ sunt, [1] si in ea ferali executione habeat contradictorem qui intercedat, non eo minus potest vt fiat executio. [2] Si non in promptu appareat eum qui intercedit iam missum esse in possessionem; [3] tametsi doceat de titulo & iure iam competente ad beneficij possessionem. [4] Neque enim alius quam qui iam in possessionem missus est prohibere potest quo minus victor in sua possessione retineatur. [5] Sicut nec fieri quit, vt qui non possidebat hoc solo fiat possessor quod intercedat. [6] Multo minus ergo victori nocebit in obtinenda iudicati executione intercessio eius, qui nec de titulo doceat in promptu nec de possessione. [7] Plane intercessionis ius saluum semper esse necesse est, quoties qui intercedit tertius est, necdum condemnatus; [8] sed ita tamen vt adiudicato exequendo mora ex eo nulla fiat. [9] *Ita Senatus* pro N. Carnet parocho ecclesiæ de Gseisy, 11. Calend. Jul. 1595.

1 Hoc est qui obtinuit beneficij recredentiam, vt vulgo loquuntur.

2 Publice namque interest confestim mandari sententiam executioni propter rerum iudicatarum auctoritatem, *l. seruo 65. § cum prætor, D ad SC. Treb.* præsertim vero in beneficiatibus, ne diutius beneficium vacet sine rectore & possessore.

3 Quo casu nemo dixerit inauditum illum priuandum esse sua possessione, *l. 2. D. vti possid* § *commodum, Inst. de interd.*

4 Aliud enim est habere ius ad rem, aliud vero habere ius in re, *cap. si tibi absenti, de præb. in 6.*

5 Cum semper constituendus sit certus possessor, vel ob hoc ipsum vt sciatur, quis partibus petitoris fungi debeat, *l. is qui destinauit 24. D. de rei vindic. l. si priusquam 15. D. de oper. noui nunciat.*

6 Intercessio enim conseruat tantum ius præcedentis, si quod ei competit, non nouum tribuit, præsertim possessionis, cum non possint duo simul & in solidum possidere, *lege 3. § ex contrario, D. de acquir. poss.*

7 Præsumenda enim hic potius est subiecta fuisse à condemnato ad impediendam iudicati executionem, *l. à Diuo Pio 15 § si rerum cum ibi not. D. de re iudic.* [Maximè verò si conduxerit rem à condemnato. Quod si liceat se tanquam conductorem interuedere aut tanquam alter causam habentem à condemnato non est audiendus, non magis quàm ipse condemnatus. *l. iudicata 29. § 1. de except. rei iudic. Ita Senatus* contra D. de la Croix, 16. Nouemb. 1612.]

8 Ne alioqui sententia inter alios lata aliis noceat contra *tit. C. int alios act. vel iudic. aliis non nocer.*

9 *Arg. d. 6. cum prætor.* iunct. *Ille à quo 13 § ad SC. Treb. 3. in princ. D. vt in poss. leg.* [Idque tandem edicto Serenissimi Ducis nostri, quod publicatum fuit anno 1613. expressim cautum est, hoc etiam addito, vt nec admittenda sit appellatio iudicati executore ad suspendendam executionem; quamuis audiendus sit appellans ob hoc ipsum, vt sciatur an executor fines mandati & rei iudicatæ excesserit, vt scripsi *Defin. 1. nu. 4. supr. Quando lic. unic. fin. iud. se vindic.*]

DEFINITIO XL.

Multum interest an executio fiat ex literis De debitis, an ex aliis, & an pro sorte an pro expensis?

OBligatus ex instrumento quantumuis authentico & guarentigiato si iubeatur in promptu soluere aut in carceres ire, iustam habet appellandi causam, neque enim pecuniam quolibet loco & tempore in manu habere cogitur. Itaque tempus illi dandum est in eam rem, & quidem tale, quod pro personæ qualitate debitique quantitate cognitum videri possit. [1] Hoc ita, nisi fiat executio auctoritate diplomatis principalis, quod De debitis vocant. Tunc enim non alia dilatio debitori danda est, quam vt domum ire cum executore possit, aut ad alium locum in quo sit pecunia, quæ in promptu numerari possit. [2] Obseruandum tamen est differre hac parte debitum principale à debito expensarum. Nullo enim casu cogi potest condemnatus vt soluat impensas statim, sed ad minus trium dierum inducias habere debet, octo autem vt plurimum. Quia neque fieri potest vt impensæ petantur ex literis De debitis, si nulla iudicati facta nouatio sit, sed tantum per actionem illam, quæ ex iudicato nascitur, [3] quam humaniorem esse æquum est. [4] *Ita Senatus* 4. Cal. Julij 1595.

1 Dixi *Defin. 27. supr.*

2 *L. quod dicimus 10. D. de solut.*

3 *Arg. l. si debitori 21. D. de iudic.* Nec enim pecuniæ numeratio semper est in expedito, *l. si dubites 10. D. de fideiuss.*

4 Licet enim hoc priuilegium executionis quæ fit ex diplomate illo principali.

5 Non enim magnum damnum esse potest in mora tam modici temporis *d. l. si debiteri, l. & si post tres, D. si quis caution.*

6 De qua *in l. actori 8. C. de rebus credit.*

7 Quia omnibus condemnatis indulgetur tempus ad soluendum humanitatis gratia, *l. cum milites, 16. § 1. D. de compensat.*

DEFINITIO XLI.

Non possunt pro clerici condemnati debito capi fructus beneficij, nisi deducto ne egeat. Nec potest clericus exceptioni huic renunciare, nec bonis cedere.

PRo debito clerici condemnati, aut quod hac parte idem est per instrumentum guarentigiatum, quod condemnationis instar obtinet, obligati, pignori capi possunt fructus beneficij, [1] licet non desint alia bona, quæ capi etiam possint. Sed si non superfit clerico vnde se alat, deduci ante omnia oportet quantum necesse est vt non egeat, ne deterior sit conditio clerici Deo militantis, quam militis Principi seruientis, quem constat ex iis personis esse, quæ priuilegium habent, vt non nisi in quantum facere possunt conueniantur. [2] Idque adeo verum est vt nec eiusmodi exceptioni renunciare clericus possit. [3] Est enim in totius cleri opprobrium vt cogatur clericus mendicare. Quam ob causam licet detrudi possit in carceres, adeoque ei interdici sacrorum administratione si habeat vnde soluat, nec velit soluere, [4] bonis tamen omnibus cedere etiamsi maxime velit non potest. [5] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Bronsin, contra N. Gauend, Cal. Jul. 1595.

1 Fructus enim beneficij ad beneficiarium pertinent, siue fructuarius sit siue vsuarius vel is cum comparatur. De quo tractant Canonistæ *ad l. cap fin. de offic ordin in 6.*

2 *L. miles 6. item milites 13. D. de re iudic.*

3 Vt nec cæteris, quæ alterius iuris cleri dignitatem pertinent, *cap. fi. diligenti Extr. de for. compet.*

4 Quod passim fieri videmus etiam in curia Romana.

5 *Cap. Odoardus cum ibi not. Extr. de solut.*

DEFINI-

DEFINITIO XLII.

Exceptio Deducto ne egeat, potest opponi etiam in executione iudicati. Et si admissa non sit, iuste ab executore prouocari potest.

EXceptio illa, deducto ne egeat, quoniam non magis impugnat iudicatum quam solutionis exceptio aut compensationis, potest obiici etiam in executione iudicati.[1] Et ideo si non sit admissa per iudicem, appellari ex eo potest.[2] Sed & ab executione prouocatio admitteretur, si victor in solidum exequi iusserit iudicatum: tametsi executor qui causæ cognitionem nullam habuit, mandati fines non excesserit.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. sunt qui 16. cum seqq. D. de re iudic. l. cum milii 16. §. 1. D. de compens. l. si minoris 25. D. de admin. tutor.*

2 Interim enim facit iudex & grauamen infert si non admittit iustam exceptionem.

3 Sufficit enim, vt executio fit facta contra formam iuris, vt videatur iniuriosa, *l. iniuriarum 13. §. 1. D. de iniur.* quamuis regulariter non possit appellari ab executore, qui mandati fines non excessit, *l. ab executione 5. C. quor. appellat. non recip.*

DEFINITIO XLIII.

Duo casus, in quibus vna executio impedit aliam: Nempe si prior sit perfecta, aut si super priore lis pendeat.

QVod vulgo iactatur, per vnam executionem non impediri aliam,[1] ita verum est si prior executio non fuerit perfecta. Nam si perfecta fuit, non habet quod cõqueratur creditor, cui ea ratione satisfactum est, aut satisfieri potest si velit.[2] Rursum id ita procedit, Si non ab ipso debitore prior executio impediatur.[3] Alioqui siue intercesserit, siue appellauerit, sententia super iure intercessionis, aut appellationis ante omnia ferri necesse est, ne multiplicatio executionum litium quoque multiplicitatem pariat,[4] nisi ponas debitorem iam condemnatum a supremo iudice, vt proinde nec intercedendi nec appellandi ius vllum amplius supersit.[5] *Ita Senatus* in causa N. Claudij de Boney, & Andreæ Beuf, ant. Cal. Sept. 1595.

1 *L. est in arbitrio 14. C. de oblig. & action. l. creditorii 8. D. de distract. pignor. l. à Diuo Pio 15. §. si rerum, & §. sed si emptor. D. de re iudic.* Dixi *Defin. 4. supr.*

2 *d. l. à Diuo Pio, §. si post addictum, de re iudic. vers. & cum semel,* iunct. *l. si rem, 9 §. omnis, de pignor. act. l. item liberatur 6. §. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.* Satisfactio enim pro solutione est, *l. satisfactio 52. D. de solut.*

3 Si enim ab alio quam ab ipso debitore impediatur executio, tanto prior tanto magis est vt creditori permittatur aliam facere executionem, *d. l. à Diuo Pio, §. si rerum & §. sed virum, D. de re iudic.*

4 Quod distincte quantum fieri potest cauendum est, *l. 4. §. ait prætor, eod. tit. l. singulis 6. D. de except. rei iudic.*

5 Nullus enim litium exit finis si condemnato liceat iudicati executionem suis frustrationibus & tergiuersationib. impedire, *l. 1. C. de re iudic. l. si longis 7. C. hoc tit.*

DEFINITIO XLIV.

Qui tanquam possessor intercedit executioni non potest rei identitatem negare. Secus in eo qui tanquam possessor conuenitur.

QVi victore iudicatum exequente intercedit executioni tanquam possessor, identitatem, vt vocant, fundi negare non potest, nec petere vt in tẽ præsentem earum ad fines demonstrandos.[1] Quo enim iure videri potest intercessisse, si nescit se possidere? Imo si neget se possidere, omnimodo condemnandus est, quoniam si vera sit negatio, nihil eius interest,[2] Sin falsa, puniri mendacium oportet, hactenus saltem vt possessio ei auferatur,[3] nec habeatur pro possessore qui falso negauit se possidere.[4] Non idem est cum quis directa actione conuenitur quasi possessor, & ob id solum quia possidet, vt contingit cum ager vectigalis vel emphyteuticarius esse dicitur. Tunc enim iuste petere reus potest vt rei præsentis demonstratio fiat, priusquam cogatur respõdere an possideat,[5] cum ea sit agentis intentio, quam fundari ante omnia oportet,[6] tum quæri de iure rei,[7] Si non is reus proponatur qui iam professus sit se possidere,[8] Aut heres sit eius qui professionem emisit.[9] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 7. Cal. Septembr. 1595.

1 *Vt in l. si irruptione 8 §. 1. D. fin. regund.*

2 Nemo autem audiendus siue agendo siue excipiendo, si non eius interfit, *l. 3. §. 1. de verb. oblig. l. ille à quo 13. §. si de testamento,* vbi Alex. & alij *ad SC. Trebell.*

3 *L. vlt. D. de rei vindic. l. qui seruum 20. §. in iure, de interrog. in iur. faciend.*

4 In pœnam scilicet mendacij, & vt ipsi contra ipsum credatur, *vt in loc. prox. citat.* iunct. *Auth. idem possessor, C. qui potior. in pign. hab.*

5 Scilicet si prius affirmet se nescire, an res, quæ petitur, illa ipsa sit, cuius nomine conuenitur, quia plerunque fines sunt incerti & obscuri, cum pro hominum arbitrio plerumque mutentur, *d. l. si irruptione 8 §. 1 & l. pen. D. fin. regund.*

6 *L. vlt. C. de edend. l. vlt. C. de rei vind. l. vlt. D. de acq. poss.*

7 *L. in exceptionibus 19. D. de probat.*

8 Nec enim proprij facti ignorationem iuste potest obtendere, *l. quanquam 7. D. ad Velleian. l. generaliter 19. C. de non numer. pecun.*

9 Heres enim vtitur in omnibus iure defuncti, cum censeatur eadem persona *Nouell. 48. de iur. à mor. præst.*

DEFINITIO XLV.

Qui obtinuit in interdicto retinendæ nulla iudicati executione indiget, quomodo indiget is, qui obtinuit in interdicto adipiscendæ.

SEntentia, quæ de adipiscenda possessione reddita est, in hoc differt ab ea, quæ de retinenda, quod qui in possessionem mitti iussus est, si propria auctoritate possessionem occuper, vim & iniuriam facere videtur,[1] quod nostri dicunt attentare. At is qui obtinuit, vt in possessione sua retineatur, nullo iudicis aut executoris facto indiget, cum sit ipse iam in possessione.[2] Idque est quod dici soler, sententiam super interdicto retinendæ possessionis redditam suam secum trahere executionem.[3] *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal, & Ioannis Falquet, Non. Sempt. 1595.

1 *Arg. l. miles 6. §. pen. D. de re iudic. l. 1. D. quod legat.*

2 Cuilibet enim suam possessionem tueri permittitur etiam per vim, *l. 3. §. eum igitur. D. de vi & vi armat.*

3 Quoniam qui iam est in possessione non potest magis possidere.

DEFINITIO XLVI.

Datus à Senatu executor non potest recognoscere de tertij intercessione, sed ad Senatum remittere rem debet.

EXecutor datus à Senatu ad exequendum Senatusconsultum, licet propriam & ordinariam alioqui iurisdictionem habeat, puta si sit iudex prouinciæ, in qua fieri debet executio,[1] non tamen potest de intercessione tertij cognoscere, si non causæ quoque cognitio ei demandata sit,[2] sed ad Senatum remittere debet, atque ita executione supersedere, quod ad tertium intercessorem attinet,[3] non quod ad condemnatum. Sane si tertius, qui intercedere & potuit, & debuit, maluit appellare, audiendus non est.[4] *Ita Senatus* in causa Petri Sorelay, & Claudij Pognen, & Mariæ Guichard Augustanorum, Id. Septembr. 1595.

2 Hic enim habet iurisdictionem in territorio totius prouinciæ, *l. vlt. vbi not. D. de iurisdict. l. eum virum* 12. § *pen. D. de reb. auctor. iudic. possid.*

2 Quia is, qui executoris tantum partibus fungitur, non habet regulariter causæ cognitionem nec partes iudicis sibi vindicare videtur, *l. si vt proponis* 6. *C. Loc. tut. l. à Diuo Pio* 15 § *rerum, & ibi sed vtrum, D. de re iudic.*

3 Quoniam non fuit ad hoc datus, vt de tertij iure de intercessione cognoscat.

4 Appellationis enim auxilium licet sit ex iure communi tamen minus ordinarium est & aliquatenus odiosum, quia iniquitatis querelam continet, *l. præfecti, D. de minor.*

DEFINITIO XLVII.

Nec debitor nec debitoris filius potest constitui depositarius eius rei, quæ defertur ad remorandam executionem.

MAle ac perperam facit apparitor ad exequendum datus, si patiatur pecuniam aut quam aliam rem, quæ pecuniæ loco sit, deponi penes filiumfamilias debitoris: Quia cum eadem esse persona filij & patris existimetur, perinde est ac si pater ipse idemque debitor in depositarium eligeretur, quod vtique nemo probauerit, [2] si non creditor ipse consentiat. Neque enim volenti fit iniuria. [1] Quanquam non eo minus tenebitur filiusfamilias si ex deposito conueniatur. [4] Nec quod etiam minor fuisse proponatur, faciet locum restitutioni. [5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 3. sup. De filiofam. minor.

1 *L. vlt. C. de impub. & aliis substit. l. ne cum filiusfamilias* 16. *D. de furt.*

2 Nemo enim videtur à se abdicasse dominium eius rei, cuius retinuerit possessionem, *l. sicut* 8. §. *superuacuum, D. quib. mod. pign. vel hypoth. solui.*

3 *L. in diem* 9. § 1 *D. de aqua & aquæ pluu. arc. l. nemo videtur fraudare* 145. *de regul. iur.*

4 Qui ex omnibus causis recte obligatur præterquam ex mutuo & voto, *l. filiusfamilias* 39. *D. de oblig. & act. l. tam ex contractibus* 75. *de indic.*

5 Nemo enim læditur accipiendo depositum, cum possit restituere si saluum sit, si vero perierit non teneatur nisi de dolo, *l. contractum* 23. *de reg. iur.*

DEFINITIO XLVIII.

De forma exequendi inditati ex moribus Augustanorum.

CVm creditor quidam Augustanus obtinuisset, ac in prouincia rei iudicatæ executionem in bona immobilia peregisset, quæ sub hasta distrahi curauerat; placuit nullius momenti esse executionem, propterea quod Augustanorum moribus expressim prohibitum esset, ne qua fieri vnquam possit bonorum immobilium subhastatio, sed in solidum bona capi debeant, facta pro arbitrio boni viri æstimatione. [1] Sed neque ad immobilia prius venire permittitur, quam mobilium diligens perquisitio facta sit, [2] adeo vt nec sufficiat negari per creditorem vlla esse bona mobilia. Sed omnimodo necessaria est inquisitio. [3] Nec ad rem pertinebat, quod executio facta esset auctoritate Senatusconsulti. Non enim idcirco alia mens Senatus fuisse videri poterat, quam vt executio, quæ in Augustana prouincia esset facienda, fieret moribus Augustanorum. [4] *Ita Senatus* in publico auditorio, 11. Cal. Decemb. 1595.

1 *Arg. Auth. hoc nisi debitor, C. de solut.*

2 Quod consentit cum iuris ratione, *l. à Diuo Pio* 15. § *in vindicatione, D. de re iudic.* Papiens. *in form. exec. sent. diffin. num.* 22. *& seq.*

3 Vt cum facienda est excussio bonorum debitoris in casu *Auth. hoc si debitor C. de pignor.*

4 Quibus scilicet derogare Senatus noster nec voluerat, nec debuerat cum ex Principis edicto haberent vim legis.

DEFINITIO XLIX.

Apparitor regius aut principalis delinquens in territorio inferioris iudicis an ab eo puniri possit?

APparitorum regiorum aut principalium singulare ius est, vt si in officio delinquant, licet inferioris iudicis mandata exequentes, ad suum tamen iudicem remitti debeant vt puniantur. [1] In alios eius iudicis cognitio est, in cuius territorio peccatum proponitur. [3] Quod si apparitor regius aut principalis extra officij causam deliquerit, nihil obstabit quominus etiam ab inferioris iurisdictionis iudice, in cuius territorio deliquerit, coerceatur. [4] Nam & minorem iudicem placuit punire posse officialem iudicis maioris in territorio suo delinquentem, [5] cum hoc saltem temperamento vt maiori iudici notum id facere teneatur; [6] sed & quod magis est iudicem à Principe delegatum, cuius maior vtique quam ordinarij dignitas est. [6] Si in ordinarij territorio deliquerit, potest ordinarius iure suo coercere. [7] Sane apparitores suos quilibet iudex punire potest, [8] adeoque illos etiam, qui apparitori suo in alieno territorio exequenti iniuriam fecisse probabuntur. [9] *Sine die.*

1 *L. de militibus, D. de custod. reor.* Boer. *qu.* 9. *num* 9. post Iozn. Fabr. *in l. quod promulgatis, C. de incolis præf. vrb.* vide 2. *C. de sportul.*

2 Guid Pap. *quæst.* 326. Post Cyn. *in Auth. qua in prouincia, C. vbi de crimin. agi oport.*

3 Boer. *d. qu* 9. *nu.* 16.

4 Cyn. vbi supr. Aufrer. *quæst.* 432. *ex l.* 2. vbi Inc. de Penn. *Cod. de luer. annos. libr.* 12. *& § quod si delinquentes, Nouell. de mand. Princip.*

5 Bart. *in l officiales, per ill. text. C. de offic. rect. prouinc.*

6 *Cap. sane. de offic. deleg.*

7 Boer. *d. quæst.* 9 *nu.* 5. post Cynum & Aufrer. *vbi supr.*

8 *L. omne* vbi Alber. de Ros. *C. de offic. rect. prou.* Boer. *ibid. num.* 13.

9 Idem Alber. *in l. si quis forte, §. si quos comitum, de pœn.* Boer. *ibid num.* 14.

DEFINITIO L.

Reuocanda est executio facta die dominico aut alio feriato in honorem Dei, & quidem cum effectu.

EXecutio facta die dominico aliove in honorem Dei feriato vsque adeo nulla est, [1] vt quamuis sequenti die debitor carcerib. exemptus sit, mox tamen & priusquam domum rediret rursus in carceres detrusus, posterior quoque executio nulla sit, quasi facta in fraudem legis, quæ priorem irritam faciebat. [2] Effectum enim habere debet executionis reuocatio, vt vitium purgetur. [3] *Ita Senatus* contra N. Bernardum Dacquin, 14. Maij 97. licet constaret sæpius antea obseruatum aliter, & factitatum fuisse. [4]

1 *L. vlt. C. de feriis.*

2 Non enim videtur quis exemptus à carceribus, si statim rursus in carceres detrudatur, *arg. l. qui sic soluit* 51 *D. de solut.* Quomodo solemus dicere non videri versum quod non durat versum, *l. si pro patre* 10 §. *versum, D. de in rem vers.*

3 Quod contractum fuerat per executionem prohibito die factam.

4 Non tam enim quid factum sit inspici debet, quam quid fieri debuerit, *l. sed licet* 12. *D. de offic. præsid.*

DEFINITIO LI.

Missio in possessionem fieri potest pro debito non liquido, si modo constet deberi.

EXecutio Aresti, quo creditor hypothecarius in possessionem bonorum debitoris pro sua indemnitate mitti iussus est, [1] non potest impediri eo prætextu, quod nondum liquidatio facta sit quantitatis, quæ debetur.

debetur. Sufficit enim quod constet aliquid deberi,[2] licet quale, quantumque illud sit adhuc ignoretur. Multo magis vero hoc obtinet si vel numinus vnus sit, quem liquido deberi constet.[3] Est enim hypothecæ ius indiuiduum,[4] nec quicquam vetat hypothecam contrahi, & possideri rem obligatam etiam pro non liquida quantitate.[5] Diuersum esset si de pignore distrahendo aut in solutum possidendo tractaretur.[6] Sed an eo casu faciet creditor omnes fructus suos? Minime. Imo vero imputabit in sortem quatenus excedent modum legitimum vsurarum,[7] licet auctore Prætore sint percepti,[8] quia auctoritas iudicis non mutat conditionem & causam, ex qua missio in possessionem facta est.[9] Semperque verum est pignus possideri iure pignoris, & consequenter ea lege vt fructus in sortem imputentur.[10] Nam & si actum esset hypothecaria contra debitorem eundemque possessorem, fructus quidem consequeretur creditor à die litis contestatæ;[11] sed tamen non eo minus illos imputaret sibi in sortem, saltem quatenus excederent modum vsurarum.[12] *Ita Senatus* pro D. de Sauigny, contra D. Comitem de Saleneufue, 4. Mart. 1597.

1 *Ex tit. de rebus auctor iudic. possid. & tit. Quibus ex caus. in poss eat.*

2 Vt appareat executionem nõ fuisse factam pro indebito.

3 *L. quandiu 6. C. de distr. pignor. l. 2. C. debitor. vendit. pign. imped non poss.*

4 *L. rem hereditariam 65. D. de euict. l. 1. & 2. Cod. si vnus ex pluribus hered. debit.*

5 Dummodo id, quod possidetur non sit incertum. Nec enim pars incerta possideri potest, *l. 3. §. incertam, l. locus 26. D. de acquir poss. l. si fur, 32. in fin. D. de vsucap.*

6 Quia non potest fieri venditio pretio incerto, nec datio in solutum pro incerta quantitate, *l. si non sortem 26. § si centum D de condict. indeb. l. vlt. vbi not. C. de contr. empt.*

7 Vt solet euenire in tacita antichresi, *l. cum debitor, 8. D. in quibus caus. pign. vel hypoth. tacit. contr. l. vlt. cum ibi not. C. de pign act. l. minor 40. in fin. D. de minor.*

8 Quamuis dici soleat, iuste possidere illum, qui prætore auctore possidet, *l. iuste 11. de acquir. poss. l qui auctore, de regul. iuris.*

9 *L. 5. D. vt in possess. legat. leg. inter bonorum 48. D. de admin. tutor.*

10 *L. 1. 2. & vlt. C. de pign. act.*

11 Hoc enim iure vtimur, quamuis contra iuris, vt puto, rationem, quia nihil interest creditoris, vt consequatur fructus, quos imputare postea cogatur in sortem, nisi ponas, rem obligatam non aliter posse sufficere vniuerso debito exsoluendo, *l si fundus 16. §. in vindicatione, vers. interdum, D. de pign. iunct. l si inter 21. §. vlt eod tit.*

12 *d. l. cum debitor.* Quasi fit hæc tacita antichresis prætoria, quam dubitandum non est posse constitui à prætore non minus quàm à priuato, *arg. l. non est mirum 26. § 1. D. de pignor. act. & tot tit. C. de prator. pignor.*

DEFINITIO LII.

Condemnatus tanquam tutor non potest cogi, vt iudicati executionem in suis bonis patiatur, etiamsi proprio nomine fuerit obligatus.

TVtor, non solum tutorio, sed etiam proprio nomine obligatus,[1] si tanquam tutor conuentus & condemnatus sit, tum in iudicati executione bona ipsius propria capta sint, iustam habet appellãdi causam, quia iudicati executio, contra, quam iudicatum sit, fieri nunquam potest,[2] debétque potius creditor sibi imputare, cur ex iudicato agere maluerit, quam ex contractu.[3] Quid si tutor ab ea condemnatione prouocauerat, & in appellationis causa succubuerat, nulla tutorij nominis facta mentione?[4] Idem erit, quia confirmato simpliciter iudicato eædem qualitates & conditiones, quæ in iudicatum deductæ fuerant, durare intelliguntur.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Blanc, contra N. Martin, 2. Mart. 1596.

1 Hoc enim euenit aliquando, *l si non subscripsisti 15. C. de admin. tut.*

2 Cum non alia sit potestas executionis iudicati, nisi vt rei iudicatæ vigorem ad effectum deducat, *l penult. C. de execut. rei iudic.*

3 Cum posset agere etiam ex contractu. Pareat igitur ei via quam elegit, *l si mulier 21. §. vlt. D. quod met. caus. l. 3. §. eligere, D. de tribut act.* Iunge *l si fundus 16 § si pinus. D de pignor.*

4 Vide *l. vlt. cum ibi not. D quand ex fact. tutor.*

5 Quia appellatio transferi litem ad iudicem appellationis cum suis omnibus qualitãtibus; siquidem reducit & reuocat litem ad terminos contestationis. [Itaque cùm maritus tanquam maritus litem subisset apud inferiorem iudicem, & ab eo victus prouocasset ad Senatum, ibique rursum superatus fuisset, placuit non posse in propriis eius bonis fieri executionem, quandiu mulier factum mariti non improbasset. Quo ramen secuto posse victorem redire aduersus maritum, eiusque bona pro expensis temerariæ litis in quas erat condemnatus. *Ita Senatus* pro N. Claudio Pauy, contra N. Batardin, 6. Id. Mart. 1612.]

DEFINITIO LIII.

Debitor non potest impedire missionem in possessionem ex subhastationibus etiam nullis, vt neque decreti interpositionem, nisi debitum offerat, si modo subhastatio facta sit pro debito.

SOlet Senatus noster, si quando subhastationes proferantur, in quarum forma peccatum sit,[1] non prius decernere, vt emptor mittatur in possessionem bonorum, quam vocatus sit debitor & auditus, licet pro debito factas fuisse subhastationes appareat.[2] Quæ tamen res non facit, vt liberum sit debitori postea in ius venienti eas subhastationes obiecto nullitatis vitio impugnare, si non prius offerat quicquid debet, cum certissimi iuris sit, executionem quantumuis nulliter factam, si tamen pro debito facta fuerit tenere:[3] nec magis posse debitorem impedire missionem in possessionem, quam decreti interpositionem, quæ longe maioris momenti est.[4] Sed prodest ea forma debitori, vt tanto largius habeat tempus ad redimendum, quandoquidem semestre, quod in eam rem præstitum est, non incipit currere nisi à die missionis in possessionem. Quid ergo si tam peruicax sit debitor, vt in ius vocatus nec debitum offerre velit, nec missioni in possessionem consentire? Senatus id sequitur temperamentum, vt breue aliquod tempus, puta vnius aut alterius mẽsis, præstituat debitori ad soluendum. Quo elapso si solutum non probetur, missio in possessionem emptori, quisquis ille sit, id est, siue creditor ipse, siue extraneus, saluo luendi pignoris iure, concedatur. *Ita Senatus* contra Dn. Claudium de Riuoire, Prid. Cal. Sept. 1605.

1 Forma siquidem statuti ad vnguem obseruanda est.

2 Alioqui si subhastationes nullo visibili vitio laborent, solet Senatus literas missionis in possessionem etiam inaudito debitore concedere.

3 Dixi *Defin. 26. 3.*

4 Ne qui non potest impedire quod facilius impediri solet, admittatur ad impediendum id, quod facilius debeat impediri. *Ex not. in l. non debet cui 21. de reg iur. l. cui pacto 5. D. de serv. export.* Et ob hanc nimirum causam putabant plerique, posse Senatum & debere huiusmodi literas inaudito quoque debitore concedere, cum possit fieri ignorante te, quicquid fieri potest te inuito, *l qui potest 26. de reg iur.*

[DEFINITIO LIV.

Nemo cogitur exequi sententiam pro se latam, nec conueniri primus ex iudicato etiamsi incidenter & in consequentiam propositam actionis aliquid inuicem aduersario præstare condemnatus sit.

SEntentiam pro se latam exequi nemo cogitur.[1] Itaque cùm quidam creditor egisset hypothecaria[2]

in eum fundum qui vidaę debitoris ex anteriore causa dotis erat obligatus, & ad ius sui pignoris confirmandum obtulisset in iudicio quicquid mulieri & sortis & accessionum nomine debitum esse cõstaret, ' eamq; oblationem secutus iudex iussisset mitti actorem in possessionem fundi. Restituto priùs mulieri omni eo quod ei debebatur, ' Adiecta etiam condemnatione impensarum litis, sed super eodem fundo capiendarum. ' Creditor verò in executione iudicati comperto, quod longè pluris dos esset, quàm fundus obligatus, abstinere mallet ab vrgenda executione iudicati, quàm summas dotales reddere. Mulier autem contrà dotis pecuniam & accessiones habere mallet, quàm pignus retinere. Ideoque vltrò aduersus victorem egisset ad solutionem, adeóque præsa executione iusto eo quasi debitor mulieris & condemnatus fuisset ire in carceres. Placuit appellantem illum ab eiusmodi executione tanquam iniuriosa esse audiendum, ' nec mulieri permittendum vt executionem iudicati vrgeret contra inuitum creditorem si mallet ipse partam ex causa iudicati pignoris persecutionem ' omittere. Tantùm aberat, vt potuisset ille aut pro dote, aut (quod erat absurdius & contra formam tententiæ) pro expensis litis detineri in carceres. ' Planè cum primus ille nec satis consultò litem instituisset aduersus mulierem, cuius dotem per eas impensas minui æquum non erat, ' Visum est, tametsi sententia in rem iudicatam transiisset, ' condemnari tamen debere creditorem in omnes primæ litis expensas, quibus solum ipsius factum causam dedisset. ' *Ita Senatus* ex tempore pro Joanna Bertrand, contra Bellemin, 5. Cal. Sextil. 1612.

1 *L. si iudex 48. D. de minor. l pen. C. de pact.*

2 Vt facere solẽt & debent posteriores creditores ad pignus suum confirmandũ, *l. 1. l prior 5. & tot. tit. C qui pot. in pign. hab.*

3 Nihil enim aliud potest iudex pronunciare, quam id de quo inter litigatores conuenit, *l si conuenerit 26. D. de re iud.*

4 Sic enim pronunciari solet vt neuter lædatur cùm vterque iustam litigandi causam habuit, *l. ex his 8. D. qua in fraud. credit.*

5 Nec enim debitor erat sed creditor, nec condemnatus, sed victor, licet cum onere restituendę dotis scilicet si fundum habere mallet.

6 Vt loquitur *l. minor 40. D. de minor.*

7 Quæ forma semper seruanda est. Alioqui non potest non esse nulla iudicati executio, quæ fit contra formam iudicati, *l. ab executore, D. de appell. l. ab executione 5 C quor. app. non recip.*

8 Cùm interest etiam Reipubl. dotes mulieribus saluas & integras conseruari, *l. 1. D. solut. matr. l. interest 18. de rebus auth. iud poss.*

9 Quo tamen casu non de alio quæri solet, quàm quid iudicatum sit cùm rebus iudicatis standum sit, *l. 1. C. de re iudic. l. & post 7. D. de transact.*

10 Semper enim condemnandus est in litis impensas ille qui dat causam impensis per litem temerariam, *l. eum quem 79. de iudic. l. qui solidum 78. §. 1. de leg. 2. & Inst. de pœn tem. litig.* In hac autem specie actor, quamuis vetus creditor, temerarius tamen litigator fuerat, cùm ante motam litem debuisset diligentius inquirere de iuribus mulieris, quę fundum possidebat, & de pignoris æstimatione. Aliud iuris est si quis conuentus actorem reconuentat, & vterque eadem sententia condemnetur, vt in *l. 1. §. vltim. quæ sent. sin. app. resc. l. cùm Papinianus 14. & Auth. & consequenter, C. de sent. & interl. omn. iudic.* Hoc enim duplex & mutua petitio est, & vtraque æquè principalis: & idcò potest vterque iudicati executionem vrgere, qua parte actor & victor est, etiamsi aduersarius nolit.

DEFINITIO LV.

Sententia confirmans executionem retrotrahitur ad tempus executionis.

CVm quis interceſſit ad impediendam executionem aliquam, puta missionis in possessionem, si postea per sententiam confirmata sit executio, etiam post annos triginta, retrotrahi debebit sententia ad tempus factæ executionis, vt qui vicit perinde pro possessore habendus sit ex die missionis acsi missio iam inde ab eo tempore effectum habuisset: ' Nec ei nocere debet quod medio tempore is, qui intercesserat, aut alienauerit fundum, ' aut alio creditore vrgente condemnari se passus sit, si totum id pendente lite ac ignorante eo qui prior fuerat in exequendo, factum proponatur. ' Multo magis admittendum est, vt is ipse qui missus fuerat in possessionem & prohibitus, si postquam vicit nanciscatur possessionem à nouo aliquo possessore, qui vt eam alteri restitueret iam fuerat condemnatus, non ideo possessionem cum vicio nactus videri possit, ' cùm per subsecutam sententiam fiat iusta possessio, quæ alioqui foret iniusta. ' *Ita Senatus* in causa Nicolai Toynet & Joannis Francisci Antoinet, 22. Maij 1613.

1 *L. tutor 41. de vsur. l. vlt. de re iud. l. 24. de appell.* Nam ex sententia referens se ad executionem factam non potest intelligi nisi secundum tempus executionis *l. 4. §. si extraneus D. de nexal. act.*

2 *L. 4. §. 1. D. de aqua & aquæ pluu. arc.*

3 *Arg. l. iudicata 29. §. 1. de except. rei iudic.*

4 Non enim potest videri quicquam fecisse in fraudem is qui vigilauit vt ius suum tueretur, neque id facto tertij deteriùs fieri pateretur *l pupillus 24 qua in fraud. credit.*

5 Nihil enim vetat valide dari, & vt loquuntur, iustificari possessionem ex titulo superueniente.

DEFINITIO LVI.

Non potest hæres impedire executionem factam in bono defuncti prætextu vllius iuris, quod minus proprium habeat.

LIcet Senatusconsulti verba sic concepta sint vt in bona defuncti executionem fieri oporteat pro ea quantitate in quam hæredes condemnati sint, si tamen in iis bonis quæ in executione iudicati capta sunt aliqua iura hæredes habeant, non possunt vtique illo prætextu impedire ' executionem nec petere vt ex eiusmodi executione iura illa detrahantur, cùm sint ipsi hæredes, ' atque ita obligati soluere etiam de suo quod defunctus debuit. ' Adeo vt eo quoque nomine possint conijci in carceres ' nisi vel qualitas sexus, vel qua alia iusta causa ' impediat. Scilicet si non ex beneficio legis & inuentarij, sed purè ac simpliciter hæreditatem debitoris agnouisse proponantur. ' Quòd si etiam executioni consenserint, multo magis erit probandum vt ex ea causa restitutionem in integrum postulare possint. Nec si mulierem etiam minorem proponas quę insciо marito tali executioni consenserit: cum neque mulieribus neque minoribus succurri vnquam oporteat aduersus factum id quod ex iuris ratione ac necessitate facere alius quilibet debuisset. ' *Ita Senatus* pro D. Senatore Salteur, contra Peroneram Mojon, Idib. Septemb. 1613.

1 Ratio dubitandi erat, quia forma exequendi Senatusconsulto præscripta erat, quæ videbatur ad vnguem obseruanda *l. cùm hi 8. §. si Prætor D. de transact.*

2 Hæres enim repræsentat personam defuncti & cogitur etiam de suo satisfacere creditoribus defuncti si non imploraverit beneficium inuentarij, *l. vltim. §. in computatione Cod. de iur. delib.*

3 *L. vlt. & pass. C. de hered. a.* Scilicet capto pignore iudiciali. Nam ex conuentionali certum est bona hæredis capi non posse. *l. Paulus 29 in princ. D. de pignor.*

4 Not. *in l. ob æs alienum 12. C. de oblig. & act.*

5 Nec enim mulieres pro debito ciuili apud nos detruduntur in carceres nec pupilli.

6 *d. §. in computatione.*

7 Non enim læditur qui iure communi vtitur, *l. vlt. C. de in integr. rest. minor 48. §. 1. D. de minor.*]

TIT. XXI.

TIT. XXI.

SI PLVR. VNA SENTENT. condemnat. fuer.

DEFINITIO I.

Etiam correi criminis non debent fieri correi debendi per sententiam, quod ad litis sumptus attinet. Si tamen facti sint, tenet sententia si non appelletur.

ETIAM cum ex delicto proficiscitur condemnatio, licet eadem plurium condemnandorum causa sit, quod contingit, quoties vnius delicti plures correi proponuntur, [1] sic tamen fieri condemnationem oportet, quantum ad litis sumptus attinet, vt pro sua quisque parte singuli mulctentur: [2] quia non tam ob delictum condemnatio sumptuum irrogatur, quam ob litem, [3] quæ à singulis non nisi pro virili suscipitur. [4] Si tamen ex pluribus iudicatis vnus ad totius litis expensas in solidum per iudicis imperitiam condemnatus, cum prouocare posset, iudicato acquieuerit, sententia nihilominus valebit, [5] mandatique vtiliter executioni poterit. [6] Proinde nec quod ex ea causa solutum fuerit, tanquam indebitum condicetur, [7] nisi forte aut dilata probetur appellatio, aut facta solutio ab eo, qui longiores carceres verebatur, quemque metus iudicis potius, quam odium litis appellare prohibuerit. [8] *Ita Senatus* 11. Calend. Septembr. 1588.

1 Vtputa in specie *l. ita vulneratus* 51. *§. vltim. D. ad legem Aquil.* quo casu, quantum ad mulctam pecuniariam pertinet, solent & debent fieri correi debendi per sententiam, vt inuicem alios pro alio & condemnari possit, & exigi, quod Pragmatici nostri dicunt *l'vn pour l'autre & chacun d'eux seul & pour le tout*, vt quemadmodum fuerunt correi criminis, sint etiam condemnationis, *argum. l. sancimus* 22. *C. de pœn.* Nam & per sententiam posse plures debendi correos fieri constat, *l.* 1. *C. hoc sit.* vbi tamen dicitur videri in dubio plures condemnatos in viriles. [quod & probatur *ex l si in mandatu* 59. *§. Paulus* 3. *D. mandat.*]

2 Alioqui iusta appellandi causa est, si pro sumptibus litis correi criminis fiant per sententiam correi debendi. * Intelligè nisi criminalis actio inciderit in ciuilem, & ob eam causam in iudicium euocatus sit quis tertius qui delictum puta falsum commisisse dicitur, ex quo aliquis ex litigatoribus lucrum captare velit, tunc enim probato falso condemnari debet etiam in expensas litis criminalis litigator ciuilis qui falso instrumento vti voluit: non tantum quatenus consors & socius litis, sed etiã pro parte delinquentis, sed non nisi in subsidium, si delinquens non sit soluendo. *Ita Senatus* pro Georgio Brunone contra Gilbertum Michaëlis & alios 20. Aprilis 1617. Magis tamen probarem vt in criminalibus causis qui sunt socij criminis tenerentur in solidum etiam pro sumptib. litis non minus quàm pro mulcta, sed cum hac tamen differentia, vt pro multa fit electio actoris agendi contra quem velit, Pro sumptibus verò litis non nisi in subsidium alius pro alio teneatur. Nec deerant ex senatoribus qui id æquum putarent, sed alio tamen iure vtimur.

3 Quia quisquis facto suo dat causam liti, condemnandus est in sumptus litis, *l. eum quem temere* 79. *D. de iudi. l. non ignorent.* 4. *C. de fructibus & lit. expens.*

4 Pro se enim quisque litigat, non pro correo.

5 Nec enim contra iuris rigorem expressum lata est talis sententia, cum nulla lege aut constitutione prohibitum sit, ne ita pronuncietur, *l. cum prolatis* 32. *D. de re iudic.* iunct. *l. si expressim*, 19. *D. de appellat. l.* 1. *§. item cum contra, D. quæ sentent. sin. appellat. rescind.*

6 Præsertim hodie, postquam placuit etiam cum sententia nulla sit, non posse tractari de nullitate, nisi per appellationem. Ita enim stylo Senatus nostri diserte cautum est.

7 Neque enim potest dici indebitum id, quod debetur ex iudicato, *l. si fundus* 10. *§. si plures, D. de pignor. l. vlt. C. de usur.* *vel iudic. nisi iudicatum sit ex falsis instrumentis, l. vltim. C. si ex fals. instrum.*

8 Etsi videtur hoc casu necessaria protestatio, quæ fit appellationis, *l.* 2. *C. de his qui per mer. iudic. non appell.*

DEFINITIO II.

Casus, in quo fructus restituere tenetur condemnatus in iudicio vindicationis, etiamsi nullos perceperit. Et contra, in quo nec is, qui condemnatus est, tenetur restituere.

PLuribus eiusdem fundi possessoribus per vindicationem conuentis, eademque sententia condemnatis, [1] si vnus eorum in executione iudicati velit negare vllos à se perceptos fructus, sed omnes à cohæredibus aut condiuisoribus, non est audiendus, quia obstat res iudicata. [2] *Item*, quia non tam inspiciendum est quis fructus perceperit, quam quis percipiendi ius habuerit, cum imputare sibi debeat, qui non percepit, si percipere potuit. [3] Et sane vix fieri potest, vt non sit condemnandus ad fructuum restitutionem is ipse, qui in iudicio vindicationis condemnatur, vt causa fructuum sequatur rem, cuius sunt fructus. [4] Neque vlla in eo fit iniuria illi, qui cum fructus nullos perceperit, ad eorum tamen restitutionem condemnatur, [5] cum eo nomine habiturus sit actionem aduersus eum ex condiuisoribus, qui fructus percepit, vt indemnis præstetur, [6] nimirum, quatenus ille perceperit. Nam si minus percepit, quam percipere potuerit, non illi imputabimus eam fructuum quantitatem, quam non percepit, [7] quæ huic condemnato imputatur, nisi inuito socio eos fructus percepe-rit. [8] Si tamen proponas cum vno ex sociis, qui ad fructuum restitutionem condemnati fuerunt, victorem transegisse, nec pro virili tantum portione, sed generaliter de tota causa fructuum, non erit illi permittendum aduersus alios condiuisores ex iudicato agenti, vt bis idem consequatur: obstare namque illi debet exceptio doli mali. [9] *Ita Senatus* in causa N. Bedesquin, 14. Calend. Decemb. 1594. & 15. Calend. Decembr. 95.

1 Intellige cum condemnatione ad restitutionem fructuum, alioqui finita lite per sententiam, non esset quærendum de fructibus, *l.* 2. *& 3. C. de fructibus & lit. expens.*

2 Quæ omnino mandanda est executioni, cum pro veritate habeatur. Nec enim videtur satisfactum victori in iudicio vindicationis, si non etiam fructus omnes restituantur, *l. qui restituere* 68. *D. de rei vindic. l. certum* 22. *C. eod.*

3 *L. sed etsi* 25. *§ sed & fructus, D. de petit. hered. l.* 1. *C. eod. & l. certum.*

4 Intellige tamen, si fructus ipse perceperit, alioqui non esse re integra condemnandus ad restitutionem fructuum in vindicationis iudicio is, qui nullos fructus percepisset, *l. si eius fundi* 78. *D. de rei vindicat.* Rursus hoc ita intellige, vt tamen is quoque, qui fructus percepit, possit eorum nomine conueniri, *arg. l. cum multi* 9. *D. si pars hered. pet.* Nec enim nouum est, vt eorundem fructuum nomine plures teneantur, *d. l. sed etsi* 25. *§. sed verum, D. de petit. hered.* [Cæterùm adeò verum est condemnari debere ad fructus eum, qui in rei vindicatione succubuit, vt si iudex per errorem alienam rem adiudicauerit petitori, eodem errore debeat possessorem de fructibus quoque condemnare *l. & ex diuerso* 35 *§.* 1 *D. de rei vindic.*]

5 Qui enim actionem habet, rem ipsam habere videtur, *l. is qui actionem* 15. *de regul. iur.* Ut si non esset bona hæc ratio, si non magis res iudicata obstaret huic condemnato, *l. nemo ideo* 171. *de regul. iur.* cum interesset ipsius non soluere potius quam solutũ repetere, *l.* 3. *D. de compens. l. si stipulatus* 15. *de fideiuss.* Optima igitur ratio est, quia sibi debet imputare, qui iudicato acquieuit, à quo potuit appellare, *l. ad solutionem* 5. *C. de re iudic.*

6 Quia nec maiorem quantitatem percipere debuit.

7 Quo casu malæ fidei possessor est etiam quod ad socium, *l. duo fratres* 78. *D. de acquir. hær. l. Sabinus* 28. *D. commun. diuid.*

8 Quia bona fides non patitur vt bis idem exigatur, *l. bona fides* 57. *de reg. iur.* & improbus est, qui bis idem consequi velit, *l. si dolo* 51. *in fin. D. de re iudic.*

[DEFINITIO III.

Ex iudicato non potest fieri executio contra plures simul, nec in solidum condemnatos, nisi in partes viriles, si non fiat per viam hypothecariæ.

CVm plures eadem sententia condemnati sunt ad eam quantitatem, quam singuli debebant in solidum, non possunt ex iudicato, nisi in viriles conueniri, si non per sententiam solidi obligatio retenta fuerit,[1] quasi nouatione per iudicatum facta.[2] Nec enim ea nouatio similis est illi quæ fit per litis contestationem quæ deteriorem actoris conditionem facere nunquam solet.[3] Si tamen vnius ex correis bona alteri correo sint obligata, quod euenit plerumque, cum quis ex causa fideiussionis se correum debendi constituit;[4] Et vterque, vt fieri adsolet, bona sua omnia creditori obligauerit;[5] Vtique poterit creditor idemque victor per hypothecariam consequi, quod ex iudicato non consequeretur, vt pro ea parte quæ ad onus alterius correi pertinet, in ea quoque bona possit agere, quæ fideiussor pro sua indemnitate, siue per priuatam, siue per publicam emptionem à debitore eodemque correo acceperit,[6] perinde ac si quilibet alius ea pignora possideret.[7] Nisi quod hactenus deterioris conditionis est, vt non factæ excussionis non possit exceptionem obiicere, quam alius possessor tertius posset,[8] quasi nocere adhuc ei debeat, quod aliquando eius pecuniæ debitor in solidum fuit.[9] Nec alia ratio erit sumptuum litis, si fuerint condemnati in viriles, cùm ex cõtractu ad eos sumptus in solidum singuli essent obligati, si modo pro sumptib. quoque, vt aliquando, sed ratius fit, bona correorum in solidum pignori obligata proponantur. *Ita Senatus* pro D. Francisca Bonnet, contra Carrel, 24. April. 1614.

1 *L. 1. & 2. C. hoc tit. l. Paulus 43. vbi glos. D. de re iudic.*

2 Fit enim nouatio per iudicatum, *l. vltim. C. de vsur. rei iudicat.*

3 *L. delegare 11. §. 1. l. aliam 29. D. de nouat. l. non solet 86. & seq. de regul. iur.*

4 Hoc enim casu solet debitor sub obligatione bonorum suorum omnium indemnitatem fideiussori suo promittere. Ne alioqui fideiussor nihil nisi personalem mandati actionem esset habiturus.

5 *L. & quæ nondum 15. §. quod dicitur D. de pignor. l. vlt. Cod. quæ res pignor.*

6 Nec enim per iudicatum nouatur, aut diuiditur hypotheca, quæ sui natura indiuidua est *l. pen. §. 1. de except. rei iudic. iun. & l. rem hereditariam 66. D. de euict.*

7 Datur enim hypotheca contra quemlibet possessorem *l. si fundus 16. §. in vindicationes & l. seq. D. de pignor.*

8 *Auth. hoc si debitor C. eod.*

9 Exemplo eius quod dici solet vnum ex hæredibus debitoris conuentum hypothecaria in solidum non posse hanc exceptionem obiicere pro parte cohæredis, vt dicam *ff. Tit. si vnus ex pluribus hæred. deb.*]

TIT. XXII.

QVIB. RES IVDICAT. non nocet.

DEFINITIO I.

An & quando Syndicus pro debito vniuersitatis possit proprio nomine ex iudicato conueniri.

SYNDICVS nomine vniuersitatis condemnatus non prius nomine proprio conueniri ex iudicato potest, quam ita iudex decreuerit.[1] Decernere vero ita demum potest & debet iudex, si appareat negligenter aut dolo malo Syndicum egisse, ne intra tempora faciendæ solutioni præstituta vniuersitatis nomine victori satisfieret,[2] quam in rem triplex iudicium procedere solet, quorum vltimum comminationem illam habeat, vt ni ad diem satisfiat de suo soluere Syndicus teneatur.[3] At quid si syndicus tam pauper sit, vt de suo non habeat vnde soluat?[4] Siquidem is, qui condemnatus est, cum esset locuples, dolo malo aut per suam negligentiam fecit vt ante iudicati executionem inops alius in locum suum substitueretur, poterit contra ipsum executioni mandari sententia, licet officio functus sit, adeoque administrationis suæ rationes reddiderit:[5] quoniam imputari ei potest, cur durante officio diligentior non fuerit, vt satisfaceret iudicato:[6] nec culpa vacat, quamuis ponas vacare dolo.[7] Sed si nihil ei possit imputari, cogenda est vniuersitas mulctarum comminatione, vt alium syndicum idoneum constituat, aduersus quem agi possit.[8] Nam vt aduersus vnum ex vniuersitate agatur pro totius vniuersitatis debito, permittendum nunquam est, nec si fiscale debitum proponatur.[9] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 9. Calend. Decemb. 1588. & iterum pro D. Barone de Creissiaz, contra Syndicos de Cormoranche, 7. Cal. Aug. 1591.

1 Ne scilicet officium ei suum sit damnosum, quod nunquam esse debet, nec si priuatum officium sit, multo *magis* si publicum, *l. videlicet 29. D. ex quib. caus. maior. l. sed si quis ex signatoribus 7. D. testam. quem. aper.* Guid. Pap. *quæst. 87.*

2 Est siquidem res & exactio ad Syndici curam & diligentiam pertinet, *Litem eorum 6. § si decuriones, in fin. & pass. D. quod cuiusque vniuers. nom.*

3 Ita vt Syndici contumacia & negligentia non possit excusari, nec proinde dubitari, quin propria ipsius culpa puniatur, cum noluit parere ius dicenti, *l. non potest dolo carere 199. de regul. iur.*

4 Inanis siquidem actio est quam eludit inopia debitoris, *l. nam is 6. D. de dolo.*

5 *Arg. l. 3. §. si quis cum minore, vers. sed si probaretur, D. de minor.*

6 *Arg. l. si non longiu 7. C. de execut. rei iud.*

7 Ideoque nec videtur damnum vllum sentire, quod sentit ex culpa sua, *l. quod quis 203. de reg. iur.*

8 Quia Syndicus & actor vniuersitatis ille est, qui vniuersitatem repræsentat, *l. 2. & 3. d. l. 6. §. 1. in fin. & pass. D. quod cuiusque vniuers. nomin.*

9 *L. 3. & 4. C. de annon. & tribut. lib. 10. tit. 16. & l. 2. C. de exact. tribut. tit. 19. eod. lib.* Iunge *Defin. 16. ff. de execut. rei iud.*

DEFINITIO II.

Condemnatus ob non exhibitum inuentarium potest adhuc intercedere tanquam heres pure, aut tanquam possessor.

QVi executioni ab alio factæ intercesserat tanquam heres cum beneficio legis & inuentarij, si ob non exhibitum inuentarium condemnatus fuerit,[1] non eo minus saluum habet ius iterum intercedendi, aut tanquam pure heres, aut, si possideat, iure nudi possessoris. Nec ei nocebit res iudicata, quoniam alia causa esse videtur, quæ nunc in iudicium deducitur.[2] *Ita Senatus* ex tempore, 12. Cal. Decembr. 1589. Iunge Defin. 9. de except.

1 Nec enim quisquam audiri potest tanquam talis, siue agendo, siue excipiendo, qui non prius se probet talem, *l. licet 24. C. de procur. l. postquam 5. § si dies, D. vt legat. seu fideicommiss. seruand. caus. caueat.*

2 *L. & an eadem 14. l. si cum vno 22. & pass. D. de except. rei iudic.* Alia enim conditio eius, qui pure heres est, alia eius, qui cum beneficio legis & inuentarij: sicut & alia heredis, alia nudi possessoris. Qui enim non posset vincere tanquam heres, quia heres non est, vincere tamen posset tanquam nudus possessor si actor nullo iure ageret, *l. vlt. D. de acquir. possess. l. 2. D. vti possid. l. Paulus 12. §. 1. D. quib. mod pign. vel hypoth. solu.*

DE FI-

DEFINITIO III.

Contra tutorem lata sententia non aliter pupillum afficit, quam si victor probet fuisse verum tutorem.

SEntentia contra falsum pupilli tutorem reddita pupillo quandoque nocere non potest, adeo vt nec ab ea prouocare cogendus sit, [1] non tam ob eam causam, quod ipso iure nulla sit (nam si aliud nihil esset, moribus nostris ab ea appellari oporteret,[2]) quam quia inter alios lata videatur, [3] cum falsus tutor nulla ex parte pupilli personam repræsentet. [4] Sed quid si de hoc ipso dubitetur, an falsus tutor fuerit necne? Victori, qui sententia nititur, incumbet onus probandi verum tutorem fuisse, [5] cum nec talis quisquam præsumatur, [6] nec aliter fieri possit, vt sententia cum eo reddita vim habeat & auctoritatem rei iudicatæ. [7] *Ita tractatum est* 17. Cal. Jul. 1590.

1 Non enim potest rei iudicatæ vim habere sententia lata contra pupillum vel minorem indefensum, *l. 4. C. si aduers. rem iudic. l. contra 54. D. de re iudicat.* Indefensus autem est pupillus, qui non habuit verum tutorem, *l 1. §. sed Pomponius, & §. idem Pomponius & pass. D. quod falsi tutor. auctor.*

2 Vt dixi *Defin. 1. num. 6 & tit. prox.*

3 *Tot. tit. C. inter alios act. vel iudic. aliis non nocer.*

4 *d. l. 1. & tot. tit quod falsi tutor auctor.*

5 Adeo vt neque tutoris confessio sola in eam rem sufficiat, *l. vlt eod tit. quod falsi tutor. auctor.*

6 Tutorem enim ede qualitas est non naturalis, sed accidentalis, cuiusmodi qualitates nunquam præsumuntur. Not. *ad l. 1. C. de dignit lib. 12.*

7 *d. l. 4. C. si aduers. rem iudic.*

DEFINITIO IV.

Mulieri dotem repetenti non nocet exceptio rei iudicatæ, etiam si per errorem consenserit executioni soluto matrimonio.

LAta pro mariti creditore contra vxorem sententia cõstante matrimonio, [1] non parit exceptionem rei iudicatę. si mulier post mortem viri aduersus eundem creditorem & possessorem de pignorum dotalium iure experiatur: nec appellandi necessitate mulier obstringitur, [2] quoniam noua petendi causa est nouumque ius, [3] de quo in priore iudicio neque fuerat quæsitum, neque potuerat quæri. [4] At quid si mortuo iam viro ea ipsa sententia executioni mandata sit aduersus mulierem, quæ non contradixerit? Et potest videri à iure pignoris recessisse, quæ siue expressim siue tacite cõsensit executioni, cum intercedere & posset & deberet. [5] Sed humanior & æquior est contraria sententia, ne iuris error & ignorantia damno dotis afficiat mulierem, quę iam condemnata putauit fortasse nullam sibi superesse intercedendi potestatem. [6] Maxime vero, cum executionis iudicati maior vis, quam iudicati ipsius esse non deberet. [7] *Ita Senatus* pro Hugonina Jarrin, contra Claudium Perisеu, Id. Jul. 1592. Et ruisum pro Dominica Dalfin, contra Christophorum Poche, 14. Cal. Sept. 1592.

1 Quo tempore nullum ius habet in bona mariti, neque agendo, neque excipiendo, nisi in casum assecurationis, *l. si constante 24. D. solut. matr. l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.*

2 Appellatio enim neque necessaria neque vtilis est, nisi ei, cui alioquin sententia noceret, *l. 1. l. 4. & pass. quand. prouoc. non est necess.*

3 Exceptio autem rei iudicatæ non habet locum, nisi vbi eadem est causa petendi, *l si mater 11. §. eam diem, l. cum quaeritur 12. & seqq. l si cum vno 22. & pass. de except. rei indic.* Vide *l. si quis 18. cum præced. eod. tit.*

4 Vt dixi *num. 1. supr.* Not. *in l. vnic. Cod si dos const. matr. solut. fuer.*

5 *Arg. l sicut 8. §. non videtur.* iunct. *l. 4. §. 1. & pass. D. quibus mod pign. vel hypoth. solvit.*

6 *L. error facti 9. & seqq. D. de iur. & facti ignor.*

7 Ne latius pateat effectus quam causa, *l pen. Cod. de exécut. rei iud.*

DEFINITIO V.

Si appellatio à defuncto interposita ab hered. deserta sit, non nocet ea res fructuario, qui non fuit vocatus.

SEntentiam de fundo Corneliano latam contra Titium possessorem, qui subinde moriens eius fundi vsumfructum tibi legauerit, si ab ea prouocauerat, placet nocere tibi non debere, [1] quamuis defuncti hæres postea deseruerit appellationem, aut passus sit se condemnari, siue per collusionem ita fecerit, siue per negligentiam. [2] Nos enim eum casum tractamus, quo iusta fuerit prouocatio, ne alioquin otiosa quæstio sit, cum parum tua interfit, an ideo succumbere debeas, quod obstet tibi res iudicata, an quia nihil iuris habeas. [3] Atqui dici solet posse rem quoque inter alios iudicatam aliis obesse, nimirum, quoties quis de ea re, cuius actio vel defensio sibi competit, sequentem agere patiatur; veluti si creditor passus sit debitorem agere de proprietate pignoris, aut maritus socerum vel vxorem de proprietate rei in dotem acceptæ, aut possessor vẽditorem de proprietate rei emptæ. [4] Quidni ergo idem dicemus cum fructuarius sciuit & passus est de ea re, in qua vsumfructum habebat, hæredem agere? Sed hæc non sunt similia. Neque enim fructuario ius est prohibendi, ne de proprietate agat proprietarius, de qua nec ipse agere posset. Adeo sunt proprietatis & vsusfructus iura separata, [5] nec quicquam vetat proprietarium & fructuarium simul & pro se ipso quemque ac de suo iure agere: [6] nec rursum tibi obstare poterat, quod Titius, à quo ius habebas, fuisset condemnatus. [7] Appellatio namque ab eo interposita extinxerat iudicatum, [8] & ob eam causam debuisti tu quoq; ad appellationem prosequendam & defendendam acciri, vt contra te & hæredem simul de appellationis, quæ vna fuit, iure cognosceretur. [9] *Ita Senatus* pro Joanna Daranton vidua procuratoris Muffat, contra Petrum Volat, 16. Calend. Januar. 1592.

1 Cum appellatio illa extinxerit iudicatum, *l. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam. l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

2 Neque enim aut collusio, aut negligentia hæredis nocere debet legatariis, *l. si suspecta 29. D de inoff. testam. l. à sententia 5. §. si hæres l si per lusorio 14. D. de appell.* Maxime vero hoc obtinet, si ob desertam ab hærede appellationem contra eum pronunciatum sit, *d. l. si per lusorio, §. 1.*

3 Non enim potest videri quicquam interesse illius, qui bonam causam non habuit, *l si ideo 55. D. de euict.*

4 *L. sæpe 63. D. de re iudic.*

5 *L pen. D. de acquir poss. l. naturaliter 11. §. nihil commune, eod. tit.* iunct. *d. l. sæpe in fin.*

6 *Arg l si cum argentum 21. § si fundum, D. de except. rei iud.*

7 Quamuis dici solcat, exceptionem rei iudicatæ illi nocere, qui successit in ius condemnati, *l. si à te 9. §. vlt. l. iudicata 29. §. vlt. D eod. tit. de except. rei iudic.*

8 *dict. l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill. d. l furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam.*

9 *L. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

DEFINITIO VI.

Condemnatus per contumaciam, neque actionem, neque exceptionem habet ex ea causa contra alium inauditum.

PEr contumaciam condemnatus, per collusionem potius aut negligentiam, quam defectu iuris condemnatus intelligitur, [1] ideoque nec potest ea res præbere illi actionem nec exceptionem aduersus alium, qui liti non interfuit, siue vocari debuerit,

siue non. [2] *Ita Senatus* in causa R. D. N. Rubei Franciscani & Syndicorum du Pontdeuaux, 6. Non. August. 1593.

1 *L. si duo 55. D. de euict.*

2 Nemo enim ex sua vel improbitate vel culpa potest sibi actionem acquirere, *d. l. si ideo, l. itaque 11. §. 1. D. de furt.*

DEFINITIO VII.

Non nocet fratri sententia lata contra fratrem, qui tam suo quam fratris nomine condemnatus est, si neque mandatum, neque ratihabitio intercesserit.

FRatres executioni & missioni, quæ postulante paterno creditore fiebat in bona patris sibi cum aliis fratribus communia, intercesserat tam suo quam fratrum nomine, & Senatusconsulto fuerat condemnatus. Non eo minus saluum erit ius nouæ intercessionis fratribus, si fratris intercessionem factam ipsorum nomine ratam non habuerunt, [1] quamuis in Senatusconsulti præfatione [2] nominati proponantur. Neque iis necessarium erit remedium supplicationis, quomodo esset, si fuissent ipsi condemnati. [3] Verum enim est, rem inter alios actam esse, quamdiu fratris factum ratum non habuerunt, ideoque nec posse contra eos habere iudicati auctoritatem. [4] *Ita Senatus* ex tempore in causa D. de Lodes & Cornelij Arbaresie, 10. Cal. Decembr. 1593.

1 *L. 1. C. hoc tit.*

2 Quod Pragmatici dicunt *aux qualitez de l'arrest.*

3 Dixi *Defin. 2. & 3. §. de sentent. præf. prator.*

4 *d. l. 1.* vbi est text. express. *C. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Sententia lata in causa appellationis contra eum, qui cum procuratore iurisdictionali in prima instantia obtinuerat, an noceat procuratori iurisdictionali?

SEntentia per inferiorem iudicem lata pro priuato, cui in causa coniunctus erat procurator iurisdictionis, [1] interposita per condemnatum appellatione, rescissa fuerat, cum appellatoriæ liti priuatus ille, qui obtinuerat, solus adfuisset, absente procuratore iurisdictionis. Quærebatur, an si procurator iurisdictionis exequi iudicatum vellet, aut appellationis desertionem obiicere, audiendus esset? Mouet ex vna parte, quod cum liti appellatoriæ non interfuerit culpa appellantis, qui litem ei non denunciauit, cum tamen ipsius maxime referret, [2] iniquum videatur nocere illi arrestum, quod inter alios redditum fuit. [3] At ex alia parte verendum est, ne si audiatur, detegatur materiam arresto contratio in eadem causa pronunciando, quod sane alienum fuerit à Senatus maiestate. [4] Præsertim cum in prima instantia procurator iurisdictionis non separatim de iure suo disputasset, sed causam suam cum priuati, qui postea condemnatus fuerat, causa coniunxisset. [5] Dubitationem tamen augebat, quod in ea lite de iurisdictione potissimum agebatur, cuius esset, an Ducis Gebennensis, an inferioris vasalli. *Senatus* perorata lite in publico Auditorio, perplexam esse rem putauit, & quæ maioris esset deliberationis, 6. Cal. Maij 1594.

1 Vulgo vocant procuratorem officij.

2 Debuerat enim condemnatus litem denunciare procuratori iurisdictionali, tanquam cuius maxime interesset, *arg. l. emptor 8. & seq. C. de euict.*

3 *L. 1. & pass. Cod. hoc titul. l. 1. & tot. tit. Cod. int. alios act. vel iudic. alii non nocer. l. de vnoquoque, 47. D. de re iudicat.*

4 *L. singulis 6. D. de except. rei iudic.*

5 Quasi eadem pro vtroque esset causa vincendi.

DEFINITIO IX.

Tertio, qui impedit executionem sententiæ contra alium latæ, faciendæ est exhibitio non tantum sententiæ, sed etiam omnium instrumentorum litis.

SI executioni sententiæ inter alios redditæ tertius quispiam intercedat, [1] ius habet postulandi, vt non tantum sententia sibi exhibeatur, [2] sed etiam acta omnia, super quibus lata sententia est. Etsi enim sententia eum non afficit, quo minus perinde saluas habeat suas exceptiones ac si iudicatum non esset, ideoque nec appellare cogatur; interest tamen ipsius, vt videat an per collusionem, aut sordes, aut gratiam, iurisve imperitiam male iudicatum sit. [3] Hoc enim edocto facile illudetur auctoritas iudicati, quæ alioqui hactenus saltem nocet, vt cogatur reus tueri se exceptionibus & eas probare. [4] Quod vtique facere non cogeretur, si nullam actor pro se sententiam haberet. Prius enim est, vt de actoris quam de rei iure quæratur & cognoscatur. [5] *Ita Senatus* ex tempore pro Francisco Peslin procuratore, contra fratres Perret, 4. Cal. Maij 1595.

1 Quod vtique facere pro suo iure potest, cum non sit ipse condemnatus, *l. 1. & pass. C. hoc tit.* De hoc ipse tamen quærit, Guid. Pap. quasi re dubia, *quæst. 26. in fin.* Vide ibidem Ranchinum, vbi distinguit inter actionem personalem, & hypothecariam, vt priore casu non possit fieri executio contra tertium, nec si is pendente lite emerit. Glo. *l. in l. si pro te Cod. de condict. ob caus.* Iaf. *in l. si vnus, §. ante omnia, D. de pact.* Posteriore secus, quia realis actio, non personalis, sequitur singularem successorem Iaf. *ibid.* Addit Ranchinus, sententiam latam contra emphyteutam, posse mandari executioni contra singularem successorem, etiam qui longissimo tempore possederit. Ex Boer. *decis. 182. num. 48.* Item sententiam latam contra colonum non nocere domino. Bartol. *in l. 2. numer. 7. Cod. vbi in rem act.* Item sententiam latam contra ciuiliter possidentem, non posse mandari executioni contra possidentem naturaliter. *Ex gloss. 10. l. Pomponius, 5. si is qui, D. de acquir. possess.* Iaf. *in 5. omnium, num. 108. de action.* Iunge *Definit. 6. infr. int. alios act. vel ind.*

2 Super qua scilicet fundatur intentio actoris exequentis iudicatum.

3 Secundum ea quæ dixi *Defin 3 §. hoc tit.*

4 Quo casu fraus & iniuria facta condemnato non posset alium contingere, *l. 5 l. si per imprudentiam 51. D. de euict. l. exceptione 67. D. de fideiuss.*

5 Fundata siquidem intentione actoris, nihil aliud superest, nisi vt de rei exceptionibus quæratur.

6 *L. vlt. C. de rei vindic. l. 4. C. de edend. l. vlt. D. de acq. possess. l. Paulus 12. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. solu.*

DEFINITIO X.

Sententia lata pro legitima contra hæredem, non potest mandari executioni contra tertios possessores, nisi facta prius liquidatione & excussione bonorum contra hæredem condemnatum.

QVi de legitima portione controuersiam mouerat contra hæredem & obtinuerat, si postea contra tertios possessores agere velit [1] in executione iudicati, qui ante litem cœptam emerint, non est cogendus de legitimæ suæ iure iterum disputare: sufficit enim, vt cum habuerit contradictorem, quem habere debuerit & vicerit, [2] si non per collusionem vicisse probetur. [3] Sed tamen, cum legitima non nisi deducto prius ære alieno constituatur, [4] nec æquum sit inquietari tertios bonæ fidei possessores, quamdiu ex bonis hæreditariis non alienatis commode satisfieri potest petitori, si victus bona fide vendidit, [5] audiendi sunt tertij possessores, si non prius ex iudicato conueniri se patiantur, quam cum eo, qui victus est, aut eius hæredibus disceptatum sit & iudicatum, quid veniat in detractionem, & eo facto, quid & quantum sit quod

sit quod ex bonis soluitur victori pro legitima. In qua lite si velint ipsi quoque sistere, non sunt prohibendi;[4] si nolint non sunt cogendi. Neque enim eo minus ipsis nocebit quod inter alios factum erit, quam si cum ipsis factum esset: quippe qui adesse liti potuerint si voluissent.[7] *Ita Senatus* pro illustriss. D. Ludouico Millieto Sabaudiæ magno Cancellario & Joanne Laurentio le Noir, contra D. de Breissieu, 5. Id. Junij 1595.

1 Potest enim pro legitima agi etiam contra tertios possessores non minus quam pro legato per actionem hypothecariam, Not. *in l cum quaritur 6. & in Auth. nouissima, Cod. de inoff. testam.*

2 *l. cum non iusto 3. à contr. sent. D. de collus. deleg.*

3 *Arg l si suspecta 29. D de inoff. testam. l. à sententia 5. §. si heres. l. si per lusorio 14. D. de appell.*

4 *L Papinianus 8 §. quarta autem, D. de inoff. testam.*

5 *Arg l Moschio 47. D. de iur. fisc. Auth. hoc si debitor, Cod. de pign.*

6 Cum ipsorum interfit, si forte suspectam habeant fidem aut diligentiam eius, qui iam fuit condemnatus, *d. l si suspecta & d. l. si per lusorio.*

7 Sufficit enim vt sciuerint litem, *d. l si suspecta.*

DEFINITIO XI.

Contra prælatum lata sententia nocet successori, in beneficio nisi lata sit per collusionem aut contumaciam decessoris.

SEntentia contra prælatum ecclesiæ lata nocet successori, vt aduersus eum parem vim habeat rei iudicatæ siue ad agendum, siue ad excipiendum,[1] iisdemque remediis opus est ad rescindendam iudicati auctoritatem, quibus opus esset, si is ipse prælatus viueret, qui condemnatus est.[2] Sed hoc ita, si non per prælati contumaciam aut collusionem iudicatum sit. His enim casib. saluam successori defensionem esse conuenit, adeo vt etiamsi Senatusconsulto decisa res fuerit, non indigeat successor ciuili supplicatione,[3] nimirum fauore ecclesiæ,[4] cui nocere improbi prælati contumaciam aut collusionem non oportet, quo minus ex integro de partium iure cognoscatur.[5] *Ita tractatum est* in publico Auditorio in causa Capituli Ecclesiæ Cathedralis S. Petri Gebennensium & Curati de Sollongex, 7. Cal. Sept. 1595.

1 Licet enim posterior prælatus non succedat in ius sui prædecessoris, eandem tamen ecclesiam repræsentat.

2 Auctoritas enim rerum iudicatarum perpetua esse debet, nec magis potest extingui per mortem condemnati, quam per mortem ipsius iudicis, qui de causa cognouit, *l. vltim. Cod. de re iud.*

3 Quæ tamen necessaria esset hæredi aliive cuilibet successori eius, qui fuisset condemnatus, secundum ea quæ scripsimus *in tit. de sent. præfect. prat.*

4 Vt & alia pleraque, de quibus *in tit. C. de sacros. eccles.*

5 Non enim potest deterior fieri conditio ecclesiæ per prælatum, non magis quam domini per seruum, *l. melior 133. de regul. iur.* Adeo vt neque tempus illud, quo vixit prælatus, qui male alienauit, imputetur præscriptioni contra ecclesiam. Guid. Pap. *quæst....*

DEFINITIO XII.

Casus, in quo remedium can. redintegranda, datur etiam contra eum, qui possessor factus fuerat ex causa iudicati.

SEntentia pro te lata contra pupillum per collusionem tutoris, facere non potest, quin si ex ea & in executionem iudicati possessor factus sis, redintegranda sit pupillo sua possessio,[1] dummodo rescissa sit sententia per contrariam sententiam ex appellatione dictam.[2] Idemque est, si nulla tutoris collusione interueniente tutor, cũ appellare deberet, nõ appellauerit per iuris aut facti ignorantiam.[3] Nam nec nouum est, vt per iudicem, quis spolietur,[4] cum factum iudicis sit factum partis,[5] nec rursus vt auxilium canonis Pontificij,[6] quo succurritur spoliatis, detur cõtra bonæ fidei possessorem.[7] Non tamen videbitur sententia ob id solum per tutoris collusionem reddita, quod tutor exceptionem omiserit, quæ fuit de apicib. iuris dubij,[8] vt puta si passus sit condemnari pupillum ad restitutionem dotis maternæ, quam petuerat ob non redditas tutelæ rationes retinere,[9] nisi proponas tutoris personam aliunde suspectam.[10] Finge remoto sine causa tutore testamentario datum[11] pupillo tutorem vitrici sui patrem,[12] qui proprio filio ex vxoris persona dotem repetenti exceptionem illam non redditarum rationum minime obiecerit, Vtique credendus erit per dolum & malitiam potius, quam per iuris imperitiam ab obiicienda exceptione abstinuisse.[13] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Defin. 41. infr. de appell. & Defin. 14. supr. de ordin. cognit.

1 Ac si contra pupillum indefensum lata esset, quo casu ipso iure esset nulla, *l 4. C. si aduers rem indic. l. contra 54. D de re iud.* Tutor enim habetur quidem loco domini, cum pupillum defendit, *l interdum 56. §. qui tutelam, D. de furt. l si ideo 55. §. 1. D. de euict.* sed non cum pupillum spoliat, *l. qui fundum 7. §. si tutor. D. pro emptor.*

2 Colludo enim non tam facit nullam sententiam quam rescindendam beneficio appellationis, *l. 5. § si heres, l. si per lusorio 14. D. de appellat. l. si suspecta 29. D. de inoff. testam.* nimirum id exigente auctoritate rerum iudicatarum, *l. seruo 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell.* Excepto casu, de quo *in Defin. precedent.* Aliud est, si sententia lata sit contra falsum tutorem, *vt in Defin. 3. supr. eod.*

3 Cuia eo casu non careat culpa tutor, qui & ob eam causam haud dubie tenetur actione tutelæ.

4 *Not. in l. interesse 39. D de acquir. poss*

5 *L. si ob causam 13. Cod. de euict. l. 1. C. si in cans. iudic pign. capt. sit.*

6 *In can. redintegranda 3. q 1.*

7 Notant Canon. *ad d. 5. redintegranda.* vide Menoch. *in rem. med 15 recup poss. num. 89. & seq.* post Bart. *in l. rem quæ nobis, nu. 2. D. de acquir poss.* vbi etiam Angel. Bal. *in l. 2. C. de furt.* Alexand. *cons. 117. & seq. lib. 2.*

8 Non enim prohibetur tutor bonam fidem agnoscere, *l. quoties 9. §. sicut autem, versi. nec vtique, D. de administr. tutor.* cui porro non conuenit de apicibus iuris disputare, *l. si fidei iussor 29 §. quadam tamen, D. mandat.*

9 Tanquam pro rationibus tutelæ tacite obligatam, vt dixi *l. in tit. de iur. dot supr.*

10 Sunt enim suspecta & minus firma omnia, quæ à suspecto tutore fiunt, *l. Æmilius 38. versi. monit. D. de minor.*

11 Cuius fidem testator habuerat perspectam.

12 Qui non poterat esse non suspectus, *l. 1. Cod. vbi pupill. educ. deb.*

13 Tanquam qui suo filio eiusque vxori magis quam pupillo consultum voluerit. [Semper enim Cassianum illud obtinet, cui bono?]

DEFINITIO XIII.

Contra tertium inauditum de nouo tractanda sunt omnia in executione iudicati. Potest tamen sententia inter alios lata prodesse ad expensarum compensationem.

HAbetur quidem res iudicata pro veritate & tituli loco,[1] sed non quod ad eum, qui neque iudicio adfuit, neque à condemnato ius posterius habet.[2] Itaque si quis obtinuerit aduersus debitoris debitorem tanquam creditor creditoris,[3] & alius in iudicati executione intercedat, non tantum de ordine, sed etiam de iure creditî perinde disceptandum erit, ac si numquam is obtinuisset.[4] Poterit tamen res iudicata prodesse victori, etiam quod ad tertios hactenus, vti ne per calumniam aut temere litem agitasse videatur.[5] Quæ res expensarum compensationi locum facere interdum potest.[6] *Ita Senatus*

in causa Petri Soteley, & Mariæ Guichard Augustanorum, Idib. Septemb. 1595.

1 *L. ingenuum 25. D. de stat. hom. l. res iudicata 207. de regul. iur.*

2 *L. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. 1. & tot. hoc tit. C. Li. & tot. tit. C. inter alios act. vel iudic. alius non nec.* [Cæterum qui habet ius à condemnato, non potest iudicati executionem impedire. *l. antep. §. vltim. D. de except. rei iudic. l. 3. D. de pignor.* Paul. Castr. *cons. 76. num. 3. part. 2.* Imo nec is qui emit pendente lite, *l. 4. §. 1. de aqua & aquæ pluu. arc.* Nec distinguemus an habeat ius à condemnato ex causa onerosa, an ex lucrativa *dict. §. vlt. Ita Senatus* pro Reuerendiss. D. Philiberto Milliet Episcopo Maurianensi & Principe, contra Nicolaum Maret, 18. Cal. Iul. 1612.]

3 *Ex tit. Cod. quand fisc. vel priuat. debit. sui debitor. conuen. poss. l. à Diuo Pio 5 §. sic quoque iudices, D. de re iudic.* Ex quibus locis apparet, sententiam illam contra debitorem posse mandari executioni in bonis debitoris sui. Guid. Pap. *quæst. 26. num. 2.* vide distinctiones Ranchini ibidem positas.

4 *d. l. à Diuo Pio 5. si rerum.*

5 Cum in dubio præsumendum sit pro sententia, præsertim à qua non sit appellatum, vt alibi scripsimus.

6 Sola enim temeritas aut improbitas litigatoris dat causam condemnationi expensarum, *l. eum quem temere 19. iunct. l. desistisse 10. D. de iudic. l. properandum 13. § sive autem alterutra C. eod. l. qui solidum 78. § 1. de legat. 2.*

TIT. XXIII.

COMMINAT. EPIST. PROgramm. auctor. rei iudic.

DEFINITIO I.

Quod Senatus fieri iussit sub certa pœna comminatione, præcise faciendum est, sed non facile mulcta irroganda, nec nisi ex magna causa.

QVAMVIS iubeat Senatus quid fieri sub certæ pœnæ aut mulctæ comminatione, vix tamen est, vt aduersus contumacem, qui parere noluit, ius eo nomine vnquam reddatur mulctæ irrogandæ gratia, [1] sed præcise iubendum est mãdati executioni quod à Senatu decretum est, non solum ob auctoritatem Senatus, ad quam sane pertinet, vt quod fieri iussum est fiat potius quam vt ob non factum id, quod fieri debuit, mulcta insligatur, [2] sed etiam bono publico ne lites multiplicentur. [3] Plane si insignis & repetita contumacia proponatur, non est incongruum, vt rato manente decreto & iuncta iterum parendi necessitate citetur contumax causam dicturus, cur indictas contumaciæ pœnas pendere non debeat, [4] ne alioqui frustra mulctæ irrogandæ comminatio facta videatur. [5] At hoc non nisi perraro & ex magna causa admittendum est. [6] *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa D. de Combefort & Petri Coyrin, 8. Id. Maij 1593.

1 Nec enim comminatio habet vim legis aut Senatusconsulti, *l. 1. & pass. C. hoc tit.*

2 Numquam enim debet esse in potestate condemnati an pareat iudicato, nec si paratus sit præstare quidquid interest victoris, *l. qui restituere 68. D. de rei vind. l. nec quasi 70 eod.*

3 *L. singulis 6. D. de except. rei iudic. l. quidam 21. D. de rebus cred.*

4 Cuilibet enim magistratui, sed præsertim supremo, qualis est Senatus, licet iurisdictionem suam pœnali iudicio defendere, *l. 1. D. si quis ius dicent. non obtemp.*

5 Non enim debent elusoria esse decreta Senatus, *l. si prætor 75. D. de iudic. l. vlt. D. ne quid in loc. public.*

6 Cum huiusmodi mulctæ irrogatio solam vindictam & duritiam victoris contineat, *argum. l. si venditor 6. § vlt. D. de serv. expart.*

DEFINITIO II.

Pœna conuentionalis numquam potest peti, quin præcesserit declaratoria, quod pœna sit commissa.

ILlud multo facilius admittendum est, pœnæ, quæ in obligationem & conuentionem deducta est ex actionem fieri non posse, ne quidem in fisci commodum, priusquam cognitum & pronunciatum sit, commissam eam esse, cum possint multa interuenire, quæ faciant, vt vel nunquam commissa, vel vt, etiamsi maxime commissa sit, remittenda tamen esse videatur. [1] *Ita Senatus* noster sæpius. *Sine die.*

1 Afflict. *decis. 3.* Vide *l. nuda 5. C. de contrah. & commit stipul. l. si pacto quo pœnam 14. cum ibi not. C. de pact.*

2 Scilicet ex æquitate, vtputa, si nihil reuera interfit stipulatoris, *argum. l. si ita quis 135. § Seia, in fin. D. de verbor. oblig.* Omnes enim actiones ad id comparatæ sunt vt actor consequatur, id quod sua interest, licet cum adiecta est pœna, non solent quæri, an aut quatenus interest, *l. stipulatio ista 38. § alteri, eod. tit.*

TIT. XXIV.

DE CONFESS.

DEFINITIO I.

Potest scindi confessio in criminalibus, sed non in ciuilibus. Et cur ita?

NEQVE oblationem, neque confessionem aduersarij in iure factam scindere colitigator potest, id est, pro parte improbare, si de ciuili actione lis instituta proponatur. [1] Nam in criminali iudicio aliud est, scinditurque confessio. [2] An, quia difficilior esse soleat probatio criminis, [3] quod tamen sciri & vindicari non tantum accusatoris, sed etiam publicè interest? [4] An potius, quod in causis criminalibus de crimine tantum quæratur, an factum sit, in ciuilibus vero de iure litigatoris, cui non sit permittendum, vt de domo inuiti aduersarij probationes extrahat? Plane in hoc fauorabilior est confessio, quæ in ciuili iudicio facta est, quam quæ in criminali, quod ex illa sequi potest condemnatio in confessum [6] probationibus debiti aliis deficientibus omnibus, [7] adeo vt etiam minus legitime instituto iudicio valeat sententia in confessum lata. [8] Ex hac vero non item, si non prius constet admissum esse crimen. [9] Tum igitur nocet reo crimen fatenti confessio, cum de eo solo dubitatur quis crimen fecerit, id est, cum non tam delictum ipsum, quam persona, quæ delictum admiserit, ignoratur. [10] *Ita Senatus* 11. Cal. Mart. 1590.

1 *L. cùm quæritur 16. D. de admin tutor. l. si ita stipulatio 39. § 1. de oper. libert. l. nam absurdum 7. D. de bon. libert. l. cùm qui 18. in fin. D. de his quibus vt indign.* Vide glossam magistralem, & communiter approbatam *in l. si quidem 9. C. de except.* Adde tamen Bocrium, præsertim *num. 4. decis. 339. repetit. 243.* & stylum nostrum *tit. 1. art 32.* qui sic conceptus est, vt videatur velle addere iuri communi.

2 Bart. *in l. Aurelius 28. § idem quæsiit, D. de liber. legat.* Iul. Clar. *lib. 5. sent. § fin. in pract. crim. q. 55. num. 14.*

3 Cuius scilicet probationes debeat esse luce meridiana clariores, *l. sciant cuncti 25. C. de probat.*

4 *L. ita vulneratus 51. 5. vlt. D. ad l. Aquil. l. si à reo 71. § vlt. D. de fideiuss. l. Stichum 95. § 1. de solut.*

5 *L. vlt. C. de edend. l. minus grave 7. C. de testib.*

6 Quia confessos in iure pro iudicatis haberi placet, *l. vnic. C. hoc tit. l. 1. D. eod.*

7 Nulla enim melior probatio est, quam quæ elicitur ex

ipsius

ipsius partis confessione, *l generaliter 13 vbi not. C. de non num. pecun. l. enim ea indebito 25. D. de probat.*

8 Tanquam quod semet vim ex ipsa confessione, non ex figura iudicij, *d. l 1. hoc est l. si commisero 26 D. de iudic*

9. Quia non auditur petere volens, *l. non tantum 6. D. de appell.*

10 *Vt in l. si in eum qui 4. D. hoc tit.* Vide *l. 1. 5. item illud.* vbi Bartol. & Rom. *ad Syllan. l. inde Neratius §. fin. D. ad l. g. Aquil.* Iul. Clar. *in §. fin. quæst. 55. num. 11.* [Et hoc est, quod dicimus debere constare de corpore mortuo. Fallit in crimine assassinatus, quia semper committitur per insidias & in occulto, itaque sufficit vt constet de corpore mortuo ex confessione accusati, maxime si sint plures accusati, qui omnes confiteantur, siue in tormentis, siue extra tormenta. *Ita Senatus* contra Emery & la cuisa 1609.]

DEFINITIO II.

Creditur occisori iuranti se aggressum ab occiso, si nullis indiciis vrgeatur, alioqui torquendus.

QVid ergo si quis fateatur à se occisum hominem, sed dicat fecisse se ad sui defensionem & cũ moderamine inculpatæ tutelæ, [1] nec appareat occisorem fuisse aggressorem? Stabimus assertioni & confessioni innocentiæ ipsius rei, non vt perinde absoluatur ac si legitimis probationibus constaret, occisum inuasorem fuisse, sed vt mitius puniatur. [2] Nam & in dubio contra mortuum præsumptio capi solet. [3] Cæterum si contrariis indiciis reus vrgeatur, torquendus erit, & si in tormentis fateatur se aggressorem, condemnandus, si neget absoluendus. [4] *Ita Senatus* pro Ludouico Hoste Tarentalensi, Prid. Cal. Junij 1591.

1 Quo casu non videtur deliquisse qui occidit, *l. 1. Cod. vnde vi.*

2 Boer. late *qu. 237. præsertim in fin.* Vide Matth. Gribald. *in regul. crimin.* Corn. *cons 107. vol. 1.*

3 Alciat. *in tract. de præsumpt.* Boer. *vbi supr.*

4 Boer. *vbi s. & quæst. 164. num. 15.*

DEFINITIO III.

Facta confessio defuncti nocet heredi conuento actione depositi.

CVm quidam tribus edictis vocatus in ius, vt depositum restitueret, non paruisset, ac in pœnam contumaciæ per iudicis interlocutionem pro confesso habitus fuisset, tum eo mortuo, hæredes quasi ad nouam instantiam reuocati essent, factumque depositũ negarent, placuit non eo minus debere illos condemnari, quod non satis plene probatum depositum fuisset. [1] Sufficere enim, quod defunctus, cuius fides electa fuerat, & cui veritas perspecta erat, se pro confesso haberi passus esset; [2] quippe quem erat verisimile, si depositum non accepisset, venturum fuisse in ius, & depositi dationem denegaturum. [3] Nec ad rem pertinuit, quod non tanquam confessi debitoris hæredes interpellati fuerant, sed quasi ad nouam, vt diximus, instantiam inuitati: facta etiam iis potestate negandi quod petebatur, adeoque sumpta vltro per actorem probandæ intentionis suæ necessitate. [4] Id enim faciebat quidem, vt ab interlocutionis commodo, quæ contra defunctum reddita fuerat, actor per imperitiam recessisse videretur, qui non actionem nouam proponere debuerat, sed condemnationem potius vrgere. [5] At non etiam, vt probationem, quæ ex tacita illa contumacis mortui ficta que confessione emergebat, adeo peremptam esse dici posset, vt ne aliis saltem probationum adminiculis ipla vicissim adminiculo esse deberet. [6] *Ita Senatus*, contra N. le Maistre, 7. Cal. Jul. 1592.

1 Quamuis soleat dici non aliter debere reum condemnari, quam si actor plene probet suam intentionem, *lege qui accusare 4. C. de testib. l. vltim. C. de rei vindic. l. actor, 23 C. de probat.*

2 Per suam contumaciam, quæ indicit tacitam, quamuis fictam confessionem, cum pro presentia habeatur, *Auth. qui in prouincia, vers. sed si nec ipse, C. vbi de crimin. agi oport.* Vnde est quod contumax non magis auditur appellans, quam qui confessus est, *l. 1. C. quor. appell. non recip.*

3 Nemo enim suum iactare præsumitur, *vulg. l. enim de indebito 25. D. de probat.*

4 Quamuis, qui petunt admitti se ad probandum, soleant adiicere clausulam & protestationem, quod nolint se adstringere ad superfluas probationes.

5 Sibi namque facit iniuriam, qui rei iudicatæ executionem ad nouam petitionis initium redigit, *l minor annis 40. D. de minor l. 4. §. ait prætor, D. de re iudic.*

6 Potest enim depositi probatio impleri per confessionem, licet depositum non nisi re contrahatur, *l. Publia 16. §. vltim. D. depos.* Papiens. *in form. capitul. de astern. rei memor. in verb. habuisse confessus, num 2.*

DEFINITIO IV.

Confessio Syndici in ea re, de qua non habet speciale mandatum, non nocet vniuersitati.

EX confessione, quam vniuersitatis nomine Syndicus fecerit citra speciale mandatum, nullum vniuersitati potest inferri detrimentum, [1] præsertim, si de re agatur, quæ sit magni præiudicij, vtputa de antiqua consuetudine retinenda vel violanda. [2] Itaque sufficiet vniuersitati, quod factum Syndici ratum habere nolit, vt etiam pendente lite in pristina sua possessione vel quasi possessione retineatur. [3] *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Valoire & de Valmenier, 13. Cal. Januar. 1593.

1 Quod de procuratore quolibet etiam generali & cum libera tradit Papiens. *in form. possit actor in vers. Simoninus Spelta, nu. 1. in fin. arg l. filiusfamilias 7 D. de donat.*

2 Quia quanto magis quis læditur, tanto minus credendus est consentire, *l. si libertus ita iuraverit, 30. D. de oper. libert.*

3 Non enim paruum incommodum est, si quis possessione sua priuetur, *§. commodum, Instit. de interd.* Non debet autem alteri per alterum iniqua conditio inferri, *vulg l. non debet 74. de reg. iur.*

DEFINITIO V.

Maior annis 25. non potest sine causa iusta restitui aduersus suam confessionem factam in iudicio, sed potest aduersus confessionem procuratoris refusis sumptibus.

ADuersus confessionem aut oblationem, quam in iudicio maior annis viginti quinque fecerit, (nam in minore aliud esset [1]) non datur in integrum restitutio, [2] nisi per aduersarij dolum, quave alia mala arte probetur extorta, aut nisi erronea dicatur probabili errore facti, isque error ab eo probetur, per quem allegatur. [3] Sane si à procuratore facta sit speciale in eam rem mandatum non habente, licet habuerit generale, iustum est auxilium restitutionis, [4] ne domino noceat factum procuratoris. [5] Dum ne quid ex ea re præiudicij fiat aduersario, id est, dummodo indemnis seruetur eorum sumptuum nomine, quibus confessio & oblatio huiusmodi causam dederit. [6] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, contra N. Mattel. 11. Calen. Maij, 1594.

1 Cum restituatur minor quoties læsus est in eo ipso, quod gestit, *l. 1. si prætor 7. & pass. D. de minor. 1. nam postquam 9. §. si minor. D. de iureiur.*

2 Regulariter enim confessio facta in iudicio, præiudicat confitenti, *l. 1. Cod. hoc tit.* adeoque fit nisi facta extra iudicium, dummodo partis præsentis, *Leerium 6. §. si quis absente, cum ibi not. Cod.* Papiens. *in form. libell. act. real vers. compellatis respondere, numer. 4. & 5.* & confessio regulariter facit plenam probationem in præiudicium confitentis, nisi fit simulata, *l. generaliter, 13. Cod. de non numer pecun.* Papiens.

in form. libell. in caus. vendit. in verb. cessit & mandauit, numer. 5.

3 Quia neque dolus neque error præsumitur, nisi probetur, *l dolum 6. C. de dolo d. l. quoties* 18 *§. qui dolo, D. de probat.* Papien: *in form libell. act real. vers compellatus, nu.* 1. *&* 12.

4 Imo nec videtur necessaria esse restitutio, cum in generali mandato non contineatur facultas petendi, vt dixi *Defin. præced. ex l. si mus familias* 7 *in princ. D. de donat.*

5 *Argum. l.* 1 *de alien. iudic. mut. caus fact. l. non debet* 7 4. *de regul iur.*

6 Alioqui beneficium Principis aut prætoris esset alij captiosum quod esse non debet, *l. Paulus* 8 *de prætor. stipul. l.* 1. *C. de emancip. liber. l. de etate* 11. *§. vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

DEFINITIO VI.

Casus, in quo pendente lite aliud petitur, aliud præstatur.

CVm dicerem tibi à me commodatum equum, tu venditum certo pretio, deque rei veritate nondum constaret, petebam vt interea & pendente lite condemnareris ad equi restitutionem, aut iusti valoris solutionem, quandoquidem non negabas tibi traditum, neque æquum erat vtrumque te, tem scilicet & pretium, retinere.[1] Tu contra dicebas, non posse me confessionem tuam scindere,[2] neque tibi nocere debere, quod à te acceptum equum confessus esses, nisi admiscerem, quod addebas traditum tibi ex causa emptionis.[3] Placuit iniquam esse petitionem meam;[4] sed si tamen contentus esse velim eo pretio, quod tu inter nos conuentum affirmares, non posse te recusare quo minus lite pendente id saltem præstes, quod à te deberi agnoscas,[5] saluo iure meo, si quid amplius ex euentu litis mihi debitum fuisse appareat. *Ita Senatus* in causa N. Claudij Rey Capitanei iustitiæ & Francisci Tocquet, ex tempore, 9. Calend. Junij 1594.

1 *L. ex empto* 11. *§. qui autem l. Iulianus* 13. *§. veniunt, lege bonæ fidei* 50. *D de action. empt.*

2 Bart. *in l. Aurelius* 28. *§. idem quæsiit, numer.* 2. *D. de liber. legat.*

3 Cum sint longe separata iura emptionis & commodati. Siquidem ex emptione transfertur dominium, quod fuit venditoris non per commodatum, *lege res commodata* 8. *& seq. D. commod*

4 Quia confessio in eiuilibus scindi non potest, vt dixi *numer.* 2.

5 Simile quiddam est *in l. si sterilia* 11. *§. cum per venditorem, D. de action. empt.*

DEFINITIO VII.

Ex sola contumacia numquam reus criminis habetur pro confesso, nisi aliæ sint probationes.

COntra cõtumacem omnia, vt dici solet, iura clamant, nimirum vt aduersus eum præsumatur,[1] non autem vt statim quasi confessus debeat condemnari:[2] supplenda enim est partis absentia per præsentiam Dei,[3] maxime vero cum de crimine agitur.[4] Neque enim si iuris rationem inspicias contumacia sola sufficit, vt reus pro confesso habeatur. Ideoq; in eam rem necessaria est auctoritas statuti, cuiusmodi statuta pleraque sunt tota fere Italia, & aliis in quamplurimis locis. Quorum licet ea sit potestas vt contumacem pro confesso habeant, non tamen adhuc ea res facit vt reus omnimodo condemnandus sit, tanquam conuictus, sed præcedere oportet vt de crimine constet saltem aliqualiter, & semiplene.[5] *Ita Senatus* in causa N. Francisci Beyuin & N. Benedicti Bertrier Baronis du Villars, 7. Id. April. 1595.

1 Quoniam contumacia est delictum, quidem habet ad nexum spretum & contemptum iudicis dicentis. *l. si quis ex aliena* 5. *D. de iudic.*

2 Nisi fuerit contumax in respondendo positionibus, postquam fuit personaliter iussus & monitus per iudicem. Hoc enim patitur ille pœnam suæ contumaciæ. *Papiens. in form. posit. after. in vers. respondere ex cap.* 2. *de confess in* 6.

3 *L. properandum* 13. *§. cum autem trans dicis. C. de iudic.*

4 Quia criminis probationes debent esse lucem meridiana clariores, *l. vlt. C. de probat.*

5 Hypol. de Marsil. *in pract. in §. postquam, num.* 48. per leges & auctoritates ibi citatas. Quibus adde Iul. Clar. *in pract. crim quæst.* 55. *numer.* 10. vbi tamen loquitur de expressa confessione non de contumacia, in qua contra sentit, *q uæst.* 44. *numer.* 10.

DEFINITIO VIII.

Iudex an & quando possit condemnare reum ex confessione, quam extorserit promissa impunitate?

CVm bonus iudex modis omnib. curare debeat, vt facti veritas habeatur,[1] interdum ei permittendum est, vt reo sub ea conditione, si ingenue fatebitur, promittat impunitatem.[2] Quo facto atque ita extorta rei confessione, non eo minus, sed mitius tamen ad condemnationem veniendum erit,[3] sed ita si in ea confessione reus ex interuallo perstiterit. Alioqui certum est, posse illum resilire & quidem impunè, id est ita, vt nec propter eiusmodi variationem, si alia indicia nulla sint quæstioni subiiciendus sit, non magis quam si numquam confessus fuisset.[4] Quæ quamquam ita sunt, cauere tamen iudex debet quantum facere potest, vt ab hoc consilio abstineat, ne per dolum & cuniculos boni viri officium implere videatur.[5] *Ita Senatus* in causa Michaëlis Gros Chandonier, 5. Calend. Maij 1595.

1 *L. curent magistratus* 22. *D. de testib.*

2 Iul. Clar. ex communi opinione, *quæst.* 55. *num.* 8. *in pract. crimin.*

3 Idem Clar. *dict. quæst* 55. *nn.* 9. post Cagnol. *ad l. ea est natura, num* 18. *de verbor signific.*

4 Decius late cum *apost. ad d. l. ea est natura.*

5 Consilium est Iulij Clari *dict. num.* 8. *in fin.*

DEFINITIO IX.

Non potest quis probari fur, quin constet prius de re furtiua, nec res furtiua esse, quæ non fuerit ab alio prius amissa.

IS, penes quem multæ res reperiuntur, quas fateatur ille furto à se hinc inde subtractas, non potest ex ea sola confessione tanquam fur condemnari, tametsi ex rerum qualitate credibile sit ex furto profectas potius, quam alia vlla ratione acquisitas.[1] Prius enim est in necessarium antecedens vt probentur ab aliquo amissæ, quam vt subtractæ videri possint.[2] Nec aliter constare potest de corpore subrepto, quam si constet de amisso. Quod non similiter contingit cum agitur de corpore mortuo. Illic enim duplex quæstio esse potest, an corpus mortuum sit, & quis occiderit?[3] Hic vero de illo tantum quæritur, an furtum factum sit, quoniam rei alienæ possessio sola non probat rem esse furtiuam,[4] quamuis aliunde probata res furtiua probet furem. Itaque quæstio illa, an furtum factum sit, duas omnimodo partes habet: Quis rem amiserit, quæ furto dicitur subtracta, & quis subripuerit? Atqui certissimum est, non audiri eum qui vltro perire velit.[5] Igitur eiusmodi confessio sola non sufficiet ad condemnationem.[6] *Ita Senatus*, 3. Non. Jun. 1595.

1 Etsi in dubio non est capienda præsumptio furti, vt nec alterius delicti, *l. merito* 51. *D pro socio.*

2 Cum furtum sit contrectatio rei alienæ inuito domino, *l.* 1. *& pass D de furt.*

3 *Vt in l. is cum quo* 4. *D. de confess.*

4 Nec si concurrat scientia rei alienæ, quia furtum fine animo

animo furandi non fit, *l. inter omnes 46. §. recte dictum est, & §. in furti 50. §. recte, & pass. D. de furt.* nec res sit furtiua sine fur.o.

5 *L non tantum, 6. D. de appellat.*

6 Ex iis quæ dix. *Defin. 7. num 5. supr. eod.* Vide tamen Mascard. *de probat conclus. 829 num 8* Iul. Clar. *in §. fin quæst. 4 nu. 4. versic. quinime.* Bald *in l. 3. de testibus in addit. colum. 3. versic. item nota* Ruin. *cons. 80. colum. 4. versi nec obstat. vol. 4.* Hippolyt. *in prax. crimin col. 2. vers sed circa.* Gramm. *cons. 60.* Ant. Gabriel. *tit. de malefic. conclus. 17 nu. 13. & 14.* vbi ait, in omnib. iis, quæ sunt difficilis probationis, satis esse, vt præsumptiue constet de corpore delicti. Adde Clar. *quæst. 55. num. 11.* vbi tractat de assassinio.

TIT. XXV.

INT. ALIOS ACT. VEL indic. non nocer.

DEFINITIO I.

Nocet creditoribus etiam non vocatis sententia inter alios lata pro hærede cum beneficio legis.

SENTENTIA, per quam pronunciatum est hæredem quem esse cum beneficio legis & inuentarij, cum afficiat statum & conditionem personæ (facit enim, vt persona denominetur talis[1]) nocet creditoribus etiam non auditis nec vocatis[2] nisi probetur lata per collusionem, aut per sordes vel gratiam.[3] Neque enim fieri potest, vt pro parte quis hæres sit pure, pro parte autem cum beneficio legis, non magis quam vt sit hæres pro parte, & pro parte non sit.[4] *Ita Senatus* pro D. de Bellegarde, contra Annam de Bellegarde vxorem D. de Bren-nenu, 15. Cal. Mart. 1595.

1 Hoc est, vt dicatur quis hæres cum beneficio legis & inuentarij.

2 Quia sententia, quæ afficit statum personæ, facit ius quod ad omnes, *l. ex causa 8.* vbi Bart. *D. de postul. l. de ætate 43. D. de minor.*

3 Quo casu non est ferendum, vt ex vnius facto alius lædatur, *l. 1. D. de alienat. iud. mut. caus. fact.*

4 *L. 1. & 2. D. de acquir. hæred. l. Pomponius 18. in fin. D. de rei vindicat.* Si tamen à iudice vnius territorij quis pronunciatus sit heres cum beneficio legis & inuentarij, vix est, vt ea sententia possit afficere alterius territorij creditores, vt dixi *ad Defin. 15 supr. de re iudic.* Vide Andr. Tiraq. *in tract. de nobilit. cap. vlt. num. 1. & seqq.*

DEFINITIO II.

Casus, in quo potest quis appellare ab ea sententia, per quam alius etiam personaliter fuit condemnatus.

CVm aduersus debitorem meum agerem & personali & hypothecaria,[1] non ipse tantum, sed & vxor & liberi intercesserant. Judex pendente lite, solum debitorem, quod debere eum cõstaret, mihi prouisionaliter, vt aiunt, condemnauerat.[2] Non eo minus iustam appellandi causam vxor & liberi habebũt, quamuis non fuerint ipsi condemnati, si modo iustam ab initio intercedendi causam habuerunt.[3] Quoniam alioqui noceret iis sententia, posset que in eorum præiudicium habere executionem, licet contra alios lata. Quandoquidem non potest videri inter alios reddita, quæ vocatis iis auditisque reddita est,[4] nisi ius eorum nominatim exceptum sit per sententiam. Finge maritum pendente lite appellatoria decessisse, & quidem adeo inopem, vt soluendis dotibus, quas à plutibus vxoribus acceperat, impar esset. An non interest liberorum ex priore coniugio susceptorum, iemque posterioris coniugis, qui anteriores sunt tempore, ne per eam prouisionalem adiudicationem quicquam ex bonis diminuatur? Vtique sane, tametsi ego non in rem, sed in solam debitoris personam egissem.[5] Quo tamen casu si maritus viueret nullam aut intercedendi, aut appellandi causam mater liberique haberent, quousque in condemnati bona vellem exequi iudicatum.[6] Quod omnino fieri necesse est mortuo debitore condemnato, quando in mortui personam agi amplius non potest.[7] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Mestrel, & N. Ranier, contra D. Abbatem Alracombanum, 16. Cal. Jul. 1595.

1 Possent enim duæ istæ actiones in eodem iudicio cumulari. Guid. Pap. *quæst. 108.* scilicet cum ex contractu actio venit. Mynsing. *obserus. 1. centur. 58.*

2 Nec enim tertius vnquam potest condemnari pendente lite ac per modum prouisionis, cum non sit obligatus.

3 Quia eo casu ipsorum interest. Audiendi vero sunt appellantes omnes quorum interest, *l. 1. D. de appell. recip. l. à sententia 9. §. si heres, l. si per lusorio 14. D. de appellat.*

4 *L. etiam 29. §. vltim. D. de minor. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

5 Nempe quia in executione iudicati possunt & debent capi pignora *l. à Diuo Pio 15. D. de re iudic. l. 1. & tot. tit. Cod. si in caus. iudic pign capt sit.*

6 Hoc ideo, quoniam eo iure quo vtimur potest etiam corpus ipsum debitoris hodie capi pignori, adeo vt plerumque ab ea capione incipiatur, vt dixi sæpius *in tit. de execut. rei iudic 3.*

7 Cum enim non possit fieri executio iudicati, nisi vel in corpus, vel in bona debitoris, consequens est, vt mortuo debitore sola superstit ratio faciendæ executionis in bona, *arg. l. Stichum aut Pamphilum 95. in princ. D. de solut.*

DEFINITIO III.

Potest venditor intercedere executioni sententiæ contra emptorem reddita, si non fuerit emptor ipse vocatus.

COndemnato emptore, qui in instantia venditorem suum auctorem nõ laudauerat, si victore iudicati executionem persequente litem auctori suo emptor denunciet, non est prohibendus venditor quo minus intercedat executioni tanquam tertius, nec condemnatus, nec vocatus,[1] si putet sua interesse.[2] *Ita tractatum est* in causa D. de Montou, & N. Nicolin. 4. Id. Aug. 1595.

1 Non enim nocet venditori res contra emptorem iudicata si nescinit litem, nec ad eam fuit euocatus, *l. sæpe 63. D. de re iudic.*

2 Interest autem plerumque venditoris, ad quem scilicet periculum euictionis solet debetque pertinere, vt dixi in Rationalibus, *ad l. venditor 49. D. de iudic. ex l. 1. C. vbi rem act.*

DEFINITIO IV.

QVod dicimus sententiam latam contra Prælatum, si neque contumacia, neque collusio interuenerit, mandari posse executioni aduersus eum, qui in beneficio successor est,[1] ita accipi debet, vt locum habeat, quod ad rem in iudicium dẽductam attinet, non etiam quod ad litis expensas in quas decessor condemnatus fuit.[2] Quid ergo si condemnato decessore quasi possessore fundi emphyteuticarij successor ex iudicato conueniatur, & petat ille demonstrati sibi rem præsentem, vt sciat an contendere debeat an cedere?[3] An erit audiendus? Dubitationem facit quod neque condemnatus, neque is, cui res iudicata nocet, petere potest post sententiam, vt ocularis illa rei demonstratio fiat.[4] Sed tamen verius est non esse id successori denegandũ,[5] vel ob hoc ipsum, vt sciatur certius an decessor cũ victore collaserit, necne? Quid enim aptius ad collusionem detegendam, quam si appareat decessorem passum se condemnari tanquam

possessorem, cum possessor non esset?[6] Cæterum non ideirco permittendum erit successori, vt exceptiones vllas obiiciat, quæ impugnent iudicatum, nisi appellationis auxilio aliisve remediis, quæ ipsi condemnato, si hodie viueret, competitura essent,[7] cum collusio, vt diximus, nulla intercesserit. *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 37. sup. De episc. & cleric.

1 Cravet. *cons.* 10. *num.* 8. post Abbat. *cons.* 62. *col.* 2. *vers. & hæc maxime procedunt, volum.* 1. *ex not. in cap. edoceri. Extr. de rescript* Oldrad. *cons.* 94.

2 Expensæ enim sunt personales, eæ infligantur in eum tenere litigantis, vt dixi *Defin.* 1. 5 *si plur. vna sententia fuer. condemn.*

3 Ne alioqui cogendus quis sit etiam inuitus litigare, *arg. l.* 8. *D. de exhib. l. si vero* 73. *D. de procurat.*

4 Nec enim finis vllus litis debet esse initium alterius, *l. terminato* 5 *vbi not. C. de fructibus & lit. expens.*

5 *Arg. l. si vsurpationes* 6. *vers. D. fin. vsucap.*

6 Via enim est, vt possit hoc fieri sine dolo, *l. is qui se obtulit* 25 *D. de rei vindic. l. si se non obtulit* 4. *D. de re iudic.*

7 Hactenus enim succurrendum est, vt possit appellare, *arg. l. vlt. D. de in integr. rest. l. si suspecta* 29. *D. de inoffic. test. l.* 5 §. *si heres, l. si perluforio* 14. *D. de appellat.*

DEFINITIO V.

Casus, in quo sententia contra alios lata alii nocet, etiam minoribus aut absentibus, & indefensis.

ALiquando euenit, vt contra iuris regulas etiam inter alios acta res & iudicata aliis noceat. Finge disputari de conditione dediticia, &, vt loquimur, talliabili plurium, quorum alij sint maiores & præsentes, alij minores aut absentes, omnes tamen eiusdem nominis & familiæ. Non eo minus sententia contra minores aut absentes reddita valebit, quod indefensi fuerint,[1] si modo qui præsentes, & condemnati fuerunt nihil dolo malo, & per collusionem fecisse probentur.[2] Nimirum si domicilij & bonorum, aut saltem bonorum communio interueniat.[4] Nam cum ex inueterata totius prouinciæ nostræ consuetudine, quod ad hoc hominum genus attinet, iampridem receptum sit, vt vnius ex sociis facto statusque professione cæteri quoque obligentur; multo magis illud admittendum est, vt sententia contra præsentes lata etiam absentes afficiat, cuius scilicet propria vis ea est, vt vel in inuitum reddatur.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 10. Calend. Mart. 1590.

1 Siquidem iuris regula in contrarium est, *l.* 1. *& fin. Cod. hoc tit.*

2 Quomodo tamen regulariter obtinet, *l. contra pupillum* 54. *D. de re iudic.*

3 Nec enim quorumdam dolum & collusionem aliis nocere æquum esset, *vulgat. iurib.*

4 Hæc enim communio illa est, quæ hoc ius ex consuetudine induxit, vt dixi *Defin* 3 5 *ne de lite. l. heres tollend.*

5 *L. inter stipulantem* 83. §. 1. *D. de verb. oblig.*

DEFINITIO VI.

Sententia lata contra priorem emphyteutam potest mandari executioni etiam contra nouum possessorem, sed eo ante omnia citato.

SEd & sententia aduersus emphyteutam lata, qui postmodum tamen emphyteuticum non alienauerit, potest mandari executioni contra nouum possessorem, non quidem mandatum,[2] sed prius citandum, vt si quas executionis impediendæ rationes habet, eas proferat. Eadem namque in vtriusque emphyteutæ persona condemnationis ratio est, quæ scilicet ex tota rei emphyteuticariæ possessione profluit. *Ita Senatus* in causa, de qua SC. 43. sup. De iur. emphyt.

1 Postquam placuit posse hodie non tantum ex emphyteusi, sed etiam feuda irrecuperato domino alienari, tanquam quæ redacta sint ex generali consuetudine ad instar patrimoniorum allodialium, vt scripsi plerisque locis sub *tit. de iur. emphyt. sup.* Vide Boer *decis.* 182. *num.* 48. Rauch. *ad Guid. Pap. quæst.* 26. vbi notat, non aliter sententiam latam contra dominum, posse mandari executioni contra dominum. Bartol. *in l. 2. num.* 9. *C. vbi in rem act.*

2 Nemo enim inauditus condemnandus est, vel pro condemnato habendus, nisi saltem fuerit euocatus. *l.* 1. *D. de requir. reis, l. etiam* 29. §. *vlt. D. de minor. l. de vtroque* 47. *D. de re iudic.* [Excipitur interlocutor datus de iudicio tollendo, qui potest conueniri absque nouo processu. Guid. Pap. *quæst.* sed hoc ita, nisi in fideiussione apposita fuit aliqua conditio. Hanc enim prius impleri oportet, puta si quis fideiusserit se soluturum quod aliquis debet constabit reddita demum rationibus, vt in *l. qui Romæ* 122. §. *Agerius, de verbor. obligat. Ita Senatus* in causa Petri Valhod & Ioannæ Romanæ Berguere, 14. Maij 1614.]

3 Intellige, iuncta auctoritate nostri statuti ex quo competit hodie actio personalis etiam aduersus tertium possessorem rei emphyteuticæ, tametsi nunquam ille contraxerit, vt dixi sæpius *ad tit. de iur. emphyt. sup.*

TIT. XXVI.

DE APPELLAT. ET RELAT.

DEFINITIO I.

Appellationem ab interlocutoria interpositam potest procurator & prosequi & deserere, sine procuratore ipse appellante, siue eo inuito.

POSTQVAM iuris Pontificij quo vtimur auctoritate eo ventum est, vt ab interlocutione iudicis appellare liceat,[1] illud quoque constitui rationis fuit, vt eam appellationem interponere ac prosequi procurator ad litem datus possit.[2] Nam cum sit dominus litis,[3] consequens est, vt quamdiu lis manet, id est, ad definitiuam vsque sententiam, quæ litem finiat,[4] prouocandi ius habeat, eaque omnia faciendi, quæ facere dominus ipse, si adesset, posset.[5] Qua ratione illud etiam constitutum est, vt appellationem, quam vnus ex litigatoribus ab interlocutione interiecerit, aduersario procuratori insinuatam esse sufficiat, ne deserta videri queat.[6] Secundum quæ cum ex contrario procurator quidam ab interlocutoria renunciatione appellasset, nec appellationem intra tempora prosecutus esset, ob idque aduersarius collitigatorem in ius vocasset, vt appellatio deserta pronunciaretur,[7] placuit, licet minus solemniter facta esset vocatio,[8] ideirco tamen confirmandam esse, & appellationem desertam pronunciandam, quod ea vocatio procuratori, qui prouocauerat, fuerat insinuata. Quid enim intererat, an ita factum esset, an procurator solus in ius vocatus fuisset?[9] Nam & inscio collitigatore, cuius procurator appellauerat, appellatio introduci peregique potuerat. Ergo & deserta pronunciari.[10] Nec aliud *Senatus* visum esset, tametsi non procurator, sed dominus prouocasset.[11] *Ita Senatus* contra D. de Barbarel 13. Cal. Aug. 1588.

1 *Cap. cordi & cap. vt debitum. Extr. de appellat. cum similibus.* Iure autem ciuili aliud erat, *l.* 2. *D. de appellat. recipiend. ante sententiam tempus, Cod. quor. appell. non recip. l. 4 certissimi, C. de iudic.* Papiens. *in form. appellat. ab interloc. versic. in his scriptis n.* 2.

2 Aufrer. *in not. Cur. parlem. Paris. in tit. De adornam. Par. Franc. fol.* 7. §. *item in causa pour mart. & Ioann. Bob. ad finem, C. de proc. & spec. in tit. de procur.* §. *qualiter, vers. quia procurator.* Idem Bart. & Alex. *in l. cum procurator. D. de oper. noui nunciat. per l. ad rem mobilem* 58. *& l. ad legatum* 62. *D. de proc.* Cafr. *cons.* 26. *incip. super prima dubia.*

3 *L. pro-*

3 *L procuratoritus 22. & seq. C de procurat.*

4 Sola enim sententia diffinitiua finem liti imponit, *l.1. D. de re iudic l singulu 6 de except. rei iudic.*

5 *L.1.5. vltim. l.2 in princip. D quand. appell. sit & intr. qua tempor.*

6 Quidni enim valeat significatio appellationis ei facta, qui sit ipse dominus litis?

7 Quod fit impetrato principali diplomate, quod *desertionis* vocatur.

8 Forte ob non seruata solemnia, quæ stylus noster seruari præcipit.

9 Nullam enim solemnitatem requirit denunciatio, quæ non fit nisi ad certiorandum.

10 Vt scilicet eadem sit ratio contrariorum, *arg. l.1. C. de express. lib. 11. tit. vlt.*

11 Non enim eo minus verum est manere procuratorem dominum litis, vt dixi *num. 3.*

DEFINITIO II.

Appellatio procuratoris generalis principis pro capite pœnæ non prodest reo condemnato, quamuis male, tanquam ex contumacia fuerit condemnatus.

HOmicidij reus ex minus plenis probationibus tribus edictis in ius vocatus, non tamen satis rite peracto edictorum ordine, sui copiam non fecerat, ob idque quasi vere contumax fuisset, ab inferiore iudice ad capitis pœnam damnatus, bonorumque omnium publicationem passus fuerat. Ab illa sententia procurator Principis prouocauerat, pro ea dumtaxat parte, quæ bonorum publicationem irrogabat, quod diceret publicationis pœnam ab inferiore iudice irrogari non potuisse, præsertim in alterius quam supremi Principis vtilitatem. Senatus noster, cum de appellationis iure cognosceret videretque, nec publicationis irrogandæ, nec condemnandi rei satis iustam causam fuisse, propterea quod minus solemniter edictorum ritus impletus esset, aliæ vero delicti probationes non sufficerent, dubitabat an quod ad capitis quoque pœnam pertinebat sententiam improbare deberet? Mouebat quod licet procurator Principis ab vno dumtaxat sententiæ capite appellasset, videbatur tamen ea appellatio facere debere, vt de delicto primum & ex integro quæreretur. Id enim est quod nostris placet, appellationem ab vno capite sententiæ, quamquam determinate, vt loquuntur, & limitate interpositam, ad alia quoque porrigendam esse quæ sint connexa. Quid vero magis connexum quam pœna cum delicto? Accedebat quod pendente appellatione reus decesserat, propter quod tota quoque criminis quæstio extincta videbatur. Sed tamen placuit, de sententiæ viribus, pro qua parte transiisset in rem iudicatam, quæri non oportere, neque procuratoris generalis appellationem reo prodesse debuisse, quando nec is ipse ad appellandum admitti posset, quamdiu abesset. Itaque Senatus de eo duntaxat super quo aditus fuerat, pronunciauit, sententiamque hactenus infirmauit, vt bonorum publicatio ab inferiore iudice perperam inflicta in pœnam pecuniariam commutaretur. *Ita Senatus* in ea causa Claudij Patry 15. Cal. Decemb. 1558.

1 Nam cum verus contumax pro præsente habeatur, potest vtique condemnari ac si verè præsens esset, *l.1. D. de requir. reis*, quia aduersus contumaces omnia iura clamant, si modo sint vere contumaces, *l 1. Cod. quor. appell. non recip. cum ibi not.* Vide Iul. Clar. *in pract crim. quæst 44 per tot.*

2 Sicut enim non pro omni crimine pœna confiscationis irrogari potest. *Auth bona damnatorum, C. de bon proscript.* ita nec ab omnibus, *l. vnic. C ne fin iuss. Princip. liceat. cert. iudicib.* Iul. Clar. *in § fin quæst. 78. nu 5.*

3 Nempe quia solus Princeps & Ecclesiam excipias habet fiscum, *l.2. & 3. C. de quadr præscript.* Iul. Clar. *d. § fin. quæst. 80. num. 5 & dict quæst. 78. nu. 6.*

4 Propter quod non poterat dici vere contumax, qui non fuerat rite vocatus.

5 Quæ etiam aduersus contumacem si non plenæ saltem semiplenæ requiruntur, vt dixi *Defin 7. num. 5. 3. de co. fess.* Contrarium tamen de facto obseruari testatur Iul. Clar. *d. quæst. 44. num. 10.*

6 Ibi Bart. post Dyn. *in l. appellanti, D. de appellat. ex l. etiam 29. § 1. D de minor.* Nam in connexis non potest sententia pro parte valere, & pro parte non valere, *l. in hoc iudicio 27. D. famil. erciscæ.*

7 Nec enim pœna nisi propter delictum immediate infligitur, *l. si pœna 20. D. de pœn. l. sancimus 22. C. eod.* Contrarium pœnæ est venia, eoque alludens Vlp. contra Papinianum *in l. Papinianus 20. D. de minor.* ait nihil commune habere veniam ætatis cum delicto.

8 *L.3 l. defuncto 6. D. de public. iudic. l ex iudiciorum 20. D. de accusat.* Vide tamen Iul. Clar. distinguentem *in pract. crimin. q. 94. num 7.*

9 Cum res iudicata pro veritate habeatur, *l. ingenuum 25. D. de stat. homin l. res iudicata 207. de reg iur.*

10 Quia contumax nunquam auditur appellans nisi purgata prius per suam præsentiam contumacia, *C. quor. appellat. non recip.* Nisi cum excusatio absentiæ per alium pro absente iustis rationibus admittitur, *vt in l. inter accusatorem 10. & l. penult. §. 1. D. de public. iudic.* Vide Clar. *d. quæst. 44 num. 11.*

11 Nam neque iudex appellationis de alio cognoscere potest, quam de quo fuit aditus quoniam appellatio non deuoluit cognitionem ad iudicem appellationis, nisi quatenus appellatum est.

12 Potuit enim illa pœnæ commutatio fieri & pecuniariter agi de crimine etiam defuncto reo, *d. l. defuncto 6. D. de public. iudic.* Maxime vero cum defunctus esset post litem de crimine contestatam, *d l ex iudiciorum, in fin.*

DEFINITIO III.

Ab omni interlocutoria, quæ præiudicium faceret in diffinitiua; potest statim appellari.

TAmetsi dici soleat non facere iniuriam iudicem qui iubet exhiberi sibi litis instrumenta, ex quibus constituat quod inter litigatores pronunciandum sit, adeo, vt nec audiri debeat, qui ab eiusmodi interlocutione prouocat, tanquam appellans à futuro grauamine: Si tamen eadem interlocutione prohibiti sint litigatores, vt plerumque fit, aliud quidpiam proponere, edere, respondere, placet iustam appellandi causam habere eum, qui non fuerat contumax in iis exhibendis aut allegandis, quæ ad iuris sui tuitionem litisque victoriam facere viderentur. Nempe quod si ea interlocutio transiret in rem iudicatam, liberum non esset iudici aliam dilationem concedere, cuius indulgendæ facultatem sibi ille præripuisset. Eo namque iure vtimur, vt non magis interlocutoriam, quæ diffinitiuæ vim habeat, quam diffiniuam sententiam reuocare iudex possit, nisi noua causa superueniat, & interlocutionis verba patiantur. Vt puta si adiecta sit clausula, *donec constitutum sit*, quam Pragmatici iustificatiuam vocant. *Ita Senatus* in publico auditorio, 10. Cal. Decemb. 1588.

1 Pragmatici dicunt *appointer le procez en droict.*

2 Quia si ius ciuile inspicias non potest appellari ab interlocutoria, si vero ius canonicum, quo vtimur in hac parte, appellari quidem potest, vt dixi *Defin 1 supr.* sed non à futuro grauamine, quia grauamen cum sit causa appellationis *l.1. D. hoc tit.* debet præcedere appellationem, sicut causa quælibet suum effectum, *l præfecti 17. D. de minor.* Nihil enim potest interesse appellantis quandiu nondum est grauatus, appellans autem nemo auditur nisi cuius iam interest, *l.1. D. de appell. recip.*

3 Cum exhibitio instrumentorum sit necessaria ad victoriam litis consequendam, *l. postquam 5. § si dies, D. vt legat. seu fideicomm nom. cauent. l.1. §. edenda, D. de edend. l procurator 7. C. eod.*

4 Alioqui esset inane & illusorium decretum iudicis quod esse non debet, *l si prator 75. D. de iudic l. vlt. D de itin public.*

5 Sunt enim pleræque interlocutoriæ quæ habent vim sententiæ definitiuæ. Papiens. *in form interloc supr incomp numer. 2.* & ibi Masuer. in verb. *diffinitiua.* Adde idem esse in

sententiis interlocutoriis executioni iam mandatis. Papiens. *ibid. num 9.*

6 *Ex l. quod iussit 14. de re iudic.*

DEFINITIO IV.

Casus in quo appellatur à denegata iustitia etiamsi trina monitio non praecesserit.

QVod placet appellari non posse, tanquam à denegata iustitia, si non interpellatio trina praecesserit,[1] ita intelligendum est, si appellandi alia causa non sit, quam quod iudex requisitus nihil decernere voluerit.[2] Caeterum putauit Senatus iustam recipiendamque appellationem eius, qui cùm à iudice petiisset inhibere aduersario, ne quid noui lite pendente faceret,[3] nihil aliud obtinere potuerat, quam vt alia ratione sibi ad eas inhibitiones obtinendas consuleret, aperte enim per inscitiam iudicis hoc modo denegata iustitia videbatur, cum inhibitionum eiusmodi impetrandarum alia expeditior commodiorque ratio nulla superesset.[4] *Ita Senatus* in causa D. d'Introx Augustani, 3. Non. Decembr. 1588.

1 De quo vide Mynsing. *centur. 2. obser. 24. & centur. 3. obser. 57.* Roman *sing. 424. & cons 427.*

2 Cum non debeat officium suum denegare petenti, *l. 4. §. hoc autem iudicium, D. de damn. infect.*

3 *Ex vulg tit. C. vt lit. pendente vel post prouoc.*

4 Cum magistratus & iudex quilibet sit minister legis, & viua vox iuris ciuilis, *l. nam & ipsum 8. D. de instit. & iur.*

DEFINITIO V.

Appellatio ab vno capite sententiae interlocutoriae non deuoluit negotium principale ad iudicem appellationis, si non interueniat auctoritas, vel Principis, vel Senatus.

APpellatione interposita ab vno capite sententiae interlocutoriae, potest ex Principis rescripto fieri, vt totius causae cognitio ad appellationis iudicem deuoluatur,[1] si qua iusta causa sit, quae ita fieri suadeat.[2] Sed est in eam rem necessaria rescripti principalis auctoritas,[6] nisi apud Senatum appellatio tractetur, qui suprema, vt aiunt, manu, rescripti vim suppleat.[4] Nam appellationis potestate fieri non potest, vt à iudicis, à quo appellatum est, iurisdictione discedatur, nisi quatenus appellatum est.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Intellige quamuis nondum cognitum nec pronunciatum sit super appellatione. Alioqui si pronuncietur bene appellatum ab interlocutoria, tota causa principalis deuoluitur ad superiorem, ad quem fuit appellatum, *cap. vt debitus honos, in fin. Extr. hoc tit & cap cordi, eod in 6.* Papiens. *in form appell. ab interloc. in vers. causis & rationibus infrascriptis, num. 5.*

2 Non enim temere ac sine causa priuandus quis est sua iurisdictione, *d. cap. vt debitus honos.*

3 A qua tanquam à capite pendent omnes iurisdictiones, sicut & dignitates, *l. 1. & 2. C. vt dignit ord. seruet.*

4 Quia & vicem Principis gerit Senatus, *arg. l. vnic. §. his cunabulis, D de offic. praef. praetor.*

5 Ne latius alioqui pateat effectus, quam sua causa, quod ratio non admittit.

DEFINITIO VI.

Ab interlocutione, qua iussi sunt litigatores venire in rem praesentem, non potest appellari.

NOn est iusta appellatio ab interlocutione iudicis, qui pendente apud se lite, siue de proprietate, siue de possessione fundi inferat venire litigatores in rem praesentem fundique fines demonstrare, vt sciri posset, quid & quantum possideretur.[1] Nullum enim ex eare praeiudicium aut huic, aut illi ex litigatoribus factum videri potest.[2] Ac plerumque periculum est ne pendente lite fraus fiat, exaratis fortasse effossisve finibus, propter quod aequum est etiam post interpositam appellationem iudicem ad locum de quo litigatur accedere, finesque inuestigare,[3] non tam praecipiti festinatione ferendae sententiae, quam praeueniendi periculi causa.[4] *Ita Senatus* ex tempore 6. Id. Decembr. 1588.

1 Est enim haec probationis species plerumque necessaria ad veritatem facti rotius inuestigandam, *l. si irruptione 6. in fin. D. fin. regund.*

2 Nemo autem potest audiri appellans, qui non fuerit grauatus, cum alioqui nihil eius interfit, *l. 1. D. de appell recip.*

3 Semper enim & omnibus modis curare magistratus debet, vt veritatis probatio salua sit, *l. curent 22. D. de testib. l. in lege 41. D ad leg. Aquil.*

4 Vt scriptum est quamuis in alia specie *in l. si quis filio 6. §. quid tamen, D de iniust. rupt. & irrit fact testam.*

DEFINITIO VII.

Quantum interfit an appellans sit contumax in causa appellationis, an appellatus.

SI is, pro quo iudicatum est, ad litem appellatoriam defendendam vocatus non venerit, nihilominus pro eo ferri sententia potest, & iudicatum confirmari,[1] ita tamen, vt is in contumaciae expensas poenae nomine condemnetur.[2] Diuersum est in appellante cõtumace. Hic enim cum appellationem, quam prosequi debebat deseruerit,[3] facit omnino, vt iudicis, qui de appellatione cognoscit, aliae pares esse non possint, quam vt confirmet iudicatum. Qui enim fieri potest, vt in rem iudicatam non transeat sententia, à qua fuit appellatum, si appellatio aut ab initio, aut quandocunque postea deseratur?[4] Atqui publice interest res iudicatas effectum habere.[5] Igitur publica vtilitate certante cum appellantis iure, licet ex actis litis appareat iustam fuisse appellandi causam, potior tamen publicae vtilitatis ratio esse debebit,[6] neque hic locus erit ei, quod dici solet, iudicem, qui absente alterutra parte pronunciat, obseruare debere, vt partis absentia per Dei praesentiam repleatur.[7] Id namque tum obtinet; cum iudicis officio & cognitioni absentia partis locum relinquit, quod non euenit condemnato iam eo, qui in prosequenda appellatione contumax est.[8] *Ita Senatus* in causa Dn. Michal magistri computorum, & Ioannis Guilliermini, mens. Decembr. 1588.

1 Nempe si ex actis litis appareat fuisse bene iudicatum. Nam & in dubio praesumendum est pro sententia. Boer. *quaest. 15 in fin.*

2 Semper enim haec poena contumaciae debetur, vt nunquam audiatur contumax, nisi refusis expensis, *l. sancimus 16. C. de iudic.*

3 Deserere siquidem appellationem dicitur appellans, qui eam non prosequitur, & quidem intra tempora in eam rem praestituta, *l. fin. §. illud, C. de tempor. appell. elem sicut de appellat.* Vide Osasch. *decis. Pedem. 28.* & Papiens. *in form resp. iudic. à quo appell. in vers. statuit & assignauit, num. 2. & seqq. l. 2. §. vlt. D. de appell recip.*

4 Siquidem appellatio deserta sic habetur acsi nunquam interposita fuisset.

5 *L. seruo 65. § cum prator, D. ad SC. Trebell.* scilicet, vt sit aliquis litium finis, *l. 1. D. de re iudic. l. singulis 6. D. de except. rei iudic.*

6 Vt solet semper deberque publica vtilitas praeferri priuatae, *l. ita vulneratus 51. ad fin. D ad leg Aquil. Auth res quae, C. commun. de legat.*

7 *L. properandum 13. §. cum autem ex eremodicio, Cod. de iudic.*

8 Quia cogitur iudex appellationis hoc casu rem iudicatam habere pro veritate, *l. ingenuum 25. D. de stat. homin. l. res iudicata 207. de reg iur.*

DEFI-

DEFINITIO VIII.

Tutor datus non debet appellare, sed se primum excusare, postea si excusatio non admittatur, tum demum appellare.

AB interlocutoria tutoris datione appellare non potest qui tutor datus est, [1] licet manifestum sit nullo iure datum esse, quia non facile admittit hæc res dilationem, ne interea pupillus indefensus relinquatur. [2] Quid ergo? excusationis suæ causas proponere tutor debebit, vt à tutela eximatur, [3] si eas iudex non admiserit, eundemque tutorem manere debere pronunciauerit, tum vero appellare licebit, si alius sit qui tutor dari commodius & iustius debuerit. [4] *Ita Senatus* ex tempore, 5. Cal. Febr. 1589.

1 Hoc est, cum datus fuit tutor per modum, vt aiunt, prouisionis, & pendente lite, ne interim pupilli vtilitates deserantur.

2 *Arg l. vlt. D. de appellat. recip.*

3 *Ex tit de excusat tutor vel curat. D. & C.*

4 *L. 1. & 2. D. si tut vel curat vel magistr. creat. appell. l. Imperatores 31. §. si magistratus D. hoc tit.* iunct. *l. cum in vna 17. §. 1. eod.* Adde *Defin. 1. & 2. J Quor. appell. non recip.*

DEFINITIO IX.

Contra creditorem quo postulante tutor datus est, appellari non potest, sed contra eos, qui tutores creari debuerunt, aut qui tutorem nominauerunt.

POstulante creditore tutor pupillo datus est Titius, [1] qui ab ea datione prouocauit. Non aduersus creditorem prosequi appellationem poterit, [2] sed contra eos, qui tutelæ onus recusauerunt, quique tutores fieri potuerunt, aut tutorem nominare debuerunt, agnatos nimirum & adfines. [3] Nihil enim creditoris interest quis tutor sit, [4] nec rursum ei quicquam imputari potest, si modo tutorem dari simpliciter petierit, non etiam id egerit nominatim, vt daretur ille qui datus fuit. [5] *Ita Senatus* eodem Senatusconsulto.

1 Potest enim creditor quoque petere, vt filiis pupillis sui debitoris dentur tutores si non sint necessarij qui petant, *l. si filiis 4. C. qui pet. tutor. vel curat. l. 2. aliàs l. Diuus, §. si quidem, D. eod. l. vlt. §. personis, C. de admin tutor.*

2 Nec enim creditor in huiusmodi specie est legitimus contradictor, sed ille in quem onus tutelæ vult detorquere tutor datus, qui appellauit.

3 Nam ex agnatis & adfinibus sumi tutores debent non ex creditoribus. *Auth. minoris debitor, Cod qui dar. tutor. vel curat. poss.*

4 Neque enim cogitur creditor edere nomina, ex quibus tutores constituantur, quomodo cogentur cæteri qui obsequij deserti periculum timent, de quibus *in l. 2. Cod qui per tutor. vel curat.*

5 Hoc enim casu aliud esset, quia videretur creditor periculo suo tutorem nominasse, *vt in d. l. vlt. §. personis, in princ. & in vers. cognatis, C. de admin tutor.*

DEFINITIO X.

A sententia contra alium lata sufficit, vt intra decendium ex die notitiæ appellet is, cuius interest.

SI à sententia contra te lata prouocauero suscipiendæ pro te litis gratia, non obstabit mihi quod intra decem dies non prouocaueris, [1] si modo mea interfit, [2] & ego intra decem dies à quo tempore sciui te condemnatum, appellauerim. [3] Suam cuiq; enim non alterius negligentiam nocere oportet. [4] *Ita Senatus* ex tempore, 13. & 9. Cal. Aug. 1591.

1 Andr. Gayl. *lib. 2. pract. obseruat. l. 4. §. alio condemnato, D. hoc tit.*

2 Audiuntur enim appellantes omnes quorum interest *l. 5. §. si heres, l. si perlusorie 14. D. hoc tit. l. 1. D. de appellat. recip. l. 2. §. 1. quod appell sit.*

3 Appellandi enim tempora non currunt ei qui sententiam probabiliter ignorauit, nisi à die scientiæ, *l. 2. §. vlt. D. quand. appell sit, & intr. qua tempor.*

4 *L. factum 155. l. in condemnatione 173. §. vnicuique, de reg. iur. l. pupillus 24. D qua in fraud. credit.*

DEFINITIO XI.

Casus, in quo habetur pro puro appellante is, qui non appellauerat nisi in casum.

QVi appellauit sub conditione, quæ non extitit, aut, vt melius loquar, [1] in casum qui non euenit, quod plerumque fit, si postea gerat se pro appellante, quamuis reuera talis tum non fuerit, nunc tamen pro tali & habendus, & condemnandus est. Cùm in ipsius fuerit arbitrio appellationem puram reddere, quæ ab initio conditione, aut alio quolibet incerto euentu suspendebatur. [2] Extempore, 13. Calend. Mart. 1589.

1 Nec enim potest appellari sub conditione, cum appellatio sit actus legitimus, qui non recipit conditionem, *l. actus legitimi 77. de reg. iur.*

2 Itaque locum habet hoc casu regula, quæ vult, eum qui potest facere vt possit parendo conditioni iam videri posse, *l. qui potest 174. eod. tit. de reg. iur.*

DEFINITIO XII.

Sufficit verbum, appello, vt appellatio recte interposita vi. eatur, ad impediendum ne quid innouetur.

SOlum verbum, *appello*, sufficit, vt ad iudicem appellationis cognitio causæ deuoluatur, [1] & consequenter ne quicquam in appellationis præiudicium attentari debeat. [2] Sed non sufficiet, vt satis introducta appellatio censeatur ne deserta videri possit, ni appellans aduersario diem dixerit intra constituta tempora ad appellatoriam litem constituendam. [3] *Ita Senatus* sæpius.

1 Siquidem verbum hoc habet vim deuolutiuam & suspensiuam, *l. 2. D hoc tit.* Guid Pap. *qu. 30.*

2 *L. 1. & tot. tit. D nihil innouar. appell interp.*

3 *L. 1 & tot tit. D. quand. appel sit & intr. qua tempor. l. vnic. D. de libell. dimiss* Papian. *in form resp. iudic. à quo appell. versic. statuit & assignauit. num. 2. & seqq.*

DEFINITIO XIII.

A sententia, quæ vnum dumtaxat caput continet habens duas partes, potest indistincte appellari.

QVod constitutum est, vt à sententia quæ plura capita continet non aliter licet appellare, quam si condemnatus exprimat à quo capite appeller, vt in cæteris iudicati executio fieri possit, [1] si non à tota sententia appellatum sit, [2] ad eam sententiam non pertinet, quæ vnum tantum caput habet duas partes continens, vtputa si quis hoc aut illud facere, vel præstare sub alternatione iussus sit. Nihil enim hoc casu interest, an simpliciter, an à tota sententia appelletur. [3] Sane quod prouinciali nostra lege cauetur, vt ne beneficio quidem Principis in integrum restitui possit ad appellandum is, qui intra decennium non expressit, à quo capite sententiæ prouocauerit, moribus nostris antiquatum est, passimque rescripta Principis in eam rem & petuntur, & impetrantur. [4] Optima profectò ratione, ne aut procuratoris, aut ipsius etiam litigatoris imperitia litis damnum adferat, & ita summum ius summa fiat iniuria. [5] *Ita in Senatu* tractatum inter fratres Pelard. 7. Cal. Junij 1590.

1 Ita enim stylo Senatus nostri cautum est, *artic.* 91. Et ratio est, quia cum capita sententiæ non sunt connexa tot videntur sententiæ, quot sunt capita, *l. etiam* 99 §. 1. *D. de minor.* sicut dici solet de stipulatione, *l. scire debemus* 29. *D. de verbor. obligat.*

2 Cum enim à tota sententia appellatur frustra est, si quis dicat etiam exprimenda esse capita, à quibus appellatur, *d. l. etiam*, §. 1. iunct. *l. tutor* 47. § *curator*, *D. eod. tit.* Vide *l. appellanti* 33. *D. hoc tit.*

3 *Arg. l. hac scripturæ* 26. *D. de cond & demonstr.* secundum eam legis illius emendationem, quam nos attulimus, *lib.* 17. *Conciliat. iur. ciuil.*

4 Inspiciendum autem est non tam quid constitutum, quam quid obseruari solitum sit, & quo iure vtamur.

5 Quod ne eueniat introductum est à prætore beneficium & auxilium in integrum restitutionis, *l.* 3 *& pass. D. de in integr. restit. l. si seruum* 91. §. *sequitur*, *D. de verb. oblig.*

DEFINITIO XIV.

Sera est appellatio post secutam executionem, licet protestatio de appellando præcesserit.

COndemnatus debitor, vt actori fundum vel decem præstaret, vtrum actor eligeret; petierat in executione iudicati, vt victori tempus certum constitueretur ad eligendum, protestatus tamen se à sententia appellaturum si victor fundum eligeret. Placuit secuta electione seram esse appellationem, posteaquam consentiente eo, qui condemnatus fuerat, mandata esset executioni sententia,[1] nec prodesse debere protestationem appellandi in id tempus collatam quo appellari amplius non posset.[2] Itaque hoc casu, si quo vnquam alio, locum habere, quod vulgo iactatur, protestationem quæ sit actui contraria nullius omnino esse momenti.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Vt in l. ad solutionem* 5. *Cod. de re iudic. l.* 1. *D. quand. appellan. sit.*

2 Id est, post mandatam executioni sententiam. *arg l. quod sponsa* 41. *C. de donat. ant nupt. l. Stichus* 39. *D. de manum. testam.* Nam etsi sub conditione dicta esset sententia, statim tamen appellari deberet *l.* 1. §. *biduum, vers. sane quidem, D. quand. app. sit. & intr. qua tempor.*

3 *Cap. cum M. Ferrar. cum ibi not. Extr. de constit. cap. sollicitudinem, in fin. Extr. hoc tit. c. gratum, Extr. de offic. deleg.* & aliis citatis per Papiens. *in form. declin. iurisd. vers. protestans*, post Bart. *ad l. de pupillo* 5. §. *morte*, *D. de oper. noui nunciat.*

DEFINITIO XV.

Sufficit ad obtinendum in causa appellationis, vt qui appellauit dixerit velle se iuuari actis primæ instantiæ, si modo ex iis appareat male iudicatum fuisse.

APpellans non ex eo solo succumbere debet, quod appellationis suæ causas reddere iussus nullas reddiderit,[1] si modo ex prioris litis instrumentis de appellationis iure cognosci perierit.[2] Neque enim eo minus ex iis, quæ acta sunt in prima instantia, pronunciandum est, an bene vel male iudicatum sit.[3] Et ob eam nimirum causam solemus dicere, eas scripturas, per quas de appellationis iure vel iniuria inter collitigatores disceptatur, extra litis acta esse,[4] vt potè quæ ad ius magis, quam ad factum referantur.[5] Iuris enim, non facti quæstio est, an bene iudicatum sit, necne.[6] Sed hæc ita si de appellatione ex scripto cognoscatur. Nam si viua voce res tractetur, & in publico auditorio, non aliæ Senatus partes esse possunt, quam vt appellantem condemnet, si appellationis suę causas reddere nullas possit.[7] *Ita Senatus* ex tempore, 13. Cal. Julij 1590.

1 Pragmatici nostri dicunt, *s'il n'a fourny aucuns griefs.*

2 Appellanti enim permittendum est, vt quibuscumque modis potuerit, appellationem suam persequatur, *l* 3. §. *vltim. D hoc tit.* nec maior vlla iniquitas esse potest, quam quæ ex sola actorum prioris instantiæ inspectione probatur. Cæterum eo iure vtimur, vt quia approbat, omnino probare debeat, iniustam esse sententiam, siue actor ille fuerit in prima instantia, siue reus, & siue sententia sit diffinitiua, siue interlocutoria, contra quam distinguit Guid. Pap *quæst.* 20. Ineligetamen, dummodo is, qui obtinuit, producat acta. Nam appellans non cogitur edere, nisi sententiam, à qua appellauit.

3 Dummodo conclusum sit in causa appellationis quod primo die, quo lis appellatoria tractatur, fieri apud nos solet.

4 Pragmatici nostri vocant, *les griefs. & responses à griefs.*

5 Quod iidem dicunt, *hors le procez.*

6 Ideoque potest iudex appellationis ex officio suo videre, an iusta fuerit causa sic iudicandi, an secus.

7 Cum non possit Senatus diuinare, quid in actis primæ instantiæ contineatur, quæ nec videt, nec vnquam vidit, *arg l. si putator* 31. *ad legem Aquil. l. si fideiussor* 29. §. *si cum debitor*, *D. mandat. l.* 4. §. *illa etiam quæstio*, *D de doli mali except.* Iunge l. 3. §. *vlt. l. appellanti* 13. §. 1. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XVI.

In causis criminalibus quocunque tempore introduci potest appellatio. Sed appellationi renunciari non potest, si pœna fuit corporalis.

IN causis criminalibus etiam post elapsum decendium admittitur appellatio, quoniam iniuria, seu, vt Pragmatici loquuntur, grauamen semper durat.[1] Qua ex causa illud quoque in huiusmodi causis singulari iure receptum est, vt nec liceat ei qui semel appellauit, renunciare appellationi, quinimo de appellatione necessario cognoscendum sit.[2] E contrario, si quæ per inferiorem iudicem illata est iniuria talis sit, quæ reparari amplius nequeat, non est appellatio admittenda, vt puta si quis iam tormenta passus appellare velit ab ea sententia, per quam pronunciatum fuerat, vt quæstioni daretur.[3] Si quas tamen innocentiæ suæ rationes, aut probationes nouas proferat, non eo minus erunt recipiendæ, quod alioqui admittendis iis locus esse soleat ante habitam de reo quæstionem.[4] *Ita Senatus* mense Julij 1592.

1 Nec auditur perire volens, *l. non tantum* 6. *D. hoc tit.* Multo magis ergo audiendus est is, qui appellationem suam vult prosequi.

2 Quia vbi semel per appellationem deuolutum est negotium ad iudicem appellationis, necessario videndum est, an bene sit iudicatum an male, cum non minus interesit reipublicæ absolui innocentem quam nocentem damnari, *l. absentem* 5. *D. de pœn.* Sed hoc intellige cum pœna criminis per priorem sententiam irrogata corporalis fuit. Nam si pecuniaria tantum sit, potest renunciari appellationi.

3 Nam nec ab interlocutoria potest appellari, quæ iam sit mandata executioni. Papiens. *in form. interloc sup. comp num* 9.

4 *Arg. l ante sententiam* 2. *D de appell. recip.* Possunt enim hæ probationes nouæ prodesse ad absolutionem definitiuam.

DEFINITIO XVII.

Casus, in quo condemnatus ab inferiore iudice non magis appellare potest, quam si à Senatu ipso esset condemnatus.

AT quid si quis ab inferiore iudice condemnatus ad triremes, necdum appellans, interrogatus à Recuperatore, &, vt loquuntur, Commissario, an stare velit sententiæ, an appellare, responderit nolle se appellare; postea velit admitti ad appellationem, an erit audiendus? Minime, quoniam ab eo tempore videtur sententia transiisse in rem iudicatam, ac propemodum in vim & auctoritatem Senatusconsulti.[1] Sed hoc ita, si delictum non negetur, quod vel ex ipsius rei confessione, vel ex probationibus admissum fuisse appareat,[2] nec nisi de pœnæ modo reus conqueratur. Nam si delicti probatio nulla sit, nec nisi confessionem fortasse, quam tormentorum metus, aut inconsulti rei facilitas expresserit, vtique æquum est ei succurri, qui id agit ne pereat,[3] cum nec is, qui sine causa

cauſa perite vult, ſit audiendus.[4] *Ita Senatus* in cauſa Ioannis Roſſet pro procuratore iuriſdictionali Comitis de Montreal Baronis de Monfort, die Iulij 1591.

1 *L. ad ſolutionem 5. C. de reiud.* Sicut enim appellationis auxilium nemini denegandum eſt *l. 1. §. rurſus quand. appell. ſit & intr. qua temp. l. 3. §. falſus. D. rat. rem haber.* ita nec appellare quiſquam cogi debet.

2 Quo caſu pleriſque placet nec eſſe admittendam appellationem eius, qui propria confeſſione ſit conuictus & præterea teſtibus. *l. 1. C quor appell. non recip.* Iul. Clar *in §. fin qu. 94.* ſicut neque cum crimen eſt notorium. Clar. *ibid num. 2.*

3 Iul Clar. *queſt. 95. num. 1. & 2.*

4 *L. non tantum 6. D. hoc tit.*

DEFINITIO XVIII.

Executio iudicati ſicut & iudicatum ipſum, extinguitur per appellationem.

APpellatio ſicut extinguit iudicatum,[1] ita & vim & poteſtatem executionis, cum ab executore appellatum eſt.[2] Ideoque pignorum quæ executor receperat poſſeſſionem retinere, eaque ſibi interim habere, nulla etiam præſtita ſatiſdatione, appellans poteſt.[3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 13. ſupr. de execut. rei iudicat.

1 *L. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.* Non tamen facit, quo minus pro ſententia in dubio præſumi oporteat, præſertim in antiquis. Bocr. poſt Baldum & alios quos citat *queſt. 15 in fin.*

2 Quamuis non poſſit iure appellari ab executore ſi non exceſſerit fines mandati. *l. 4. D. hoc tit. l. 5 C. quor appell non recip.* Sed ſufficit poſſe deliberari, vtrum recipienda ſit appellatio necne, ad hoc vt interim nihil debeat innouari, *l. 1. D nihil inn. appell. interpoſ.*

3 Quia & haberet ea ſi executio nulla facta eſſet.

DEFINITIO XIX.

Fruſtra appellatur poſtquam res integra eſſe deſiit.

CVm aduerſus te agerem tanquam debitoris mei debitorem,[1] interuenit liti Sempronius, contendens in ea ſe pecunia priorem & potiorem eſſe, & obtinuit. Si propter nullam à me interpoſitam appellationem tu ex iudicato ei ſolueris, poſt elapſa appellandi tempora,[2] tum appellare velim reſtitutione in integrum aduerſus lapſum temporis in eam rem impetrata, & petere vt tu mihi ad eam quantitatem condemneris, non ſum audiendus, quoniam ſera & inutilis appellatio eſt, poſtquam per negligentiam meam res integra eſſe deſiit,[3] quantumuis male & perperam pro Sempronio iudicatum ſit, quia mihi imputandum eſt, cur non appellauerim, non tibi, cuius nihil interfuit vtri ſolueres:[4] Præſertim cum nec à Sempronio condicere nunc poſſis. Repetitio enim nulla eſt ab eo qui ſuum recepit, licet alius ſoluerit, quam qui ſoluere debuit.[5] Te vero duobus ſoluere quod vni & ſemel tantum debueris, nemo æquum eſſe dixerit.[6] Sicuti nec dubitandum eſt, quin is qui iubente iudice ſoluit pleniſſime liberetur.[7] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio pro Claudio Chappelle, & N. Iaccot, contra Ioannam Rippet, 5. Id. Maij 1591.

1 *Ex tit. C. quand fiſc. vel priuat debit ſui debit. conuen poſſ.*

2 Nam ſi ſoluiſſes ante appellandi tempora elapſa, poſſet tibi imputari cur tam cito ſoluiſſes.

3 *Arg. l. quod ſi minor 24. §. Scaeuola, D. de minor.*

4 *L. ait prator 7. §. 1. eod.* Neceſſe enim habuiſti parere iudici ſolutionem imperanti, *l. non videntur 167. §. qui iuſſu, de reg. iur.*

5 *L. repetitio 44. D. de condict. indeb. l. 5. §. ſi eum, de doli except. l. ſi quis delegauerit 12. D de nouat.*

6 *L. 2. l. 3. §. 1. D. de duob. reu, l. 3. & 4. C. de nouat.*

7 *d. l. ait prator 7. §. 1. D. de minor. l. ſancimus 25. C. de admin. tutor.*

DEFINITIO XX.

Appellatio vnius interpoſita ab vno capite ſententiæ non prodeſt aduerſario nolenti appellare à cæteris.

SI quis ab ea ſententia, quæ plura capita continet, generaliter & indiſtincte appellauerit, permittitur aduerſario, vt eiuſdem appellationis auxilium imploret, ſi forte aliquo ſententiæ capite iniuriam ſibi putet illatam,[1] nec appellationem ſuam ſeparatim introducere & proſequi cogitur.[2] Sed ſi appellans in ipſo appellationis actu declarauerit à quo ſententiæ capite appellet, non poteſt aduerſarius pro aliis eiuſdem ſententiæ capitibus eadem niti appellatione, ſed appellare expreſſim debet.[3] Vtrique tamen caſui commune illud eſt, quod etiamſi iniuſta fuerit prior condemnati prouocatio, compenſandæ ſunt expenſæ litis appellatoriæ propter mutuam victoriam, ſi nullam reclamandi cauſam iuſtam aduerſarius habuit.[4] *Ita Senatus* 9. Cal. Iun. 1591.

1 Poteſt enim ſententia quæ plura capita continet pro parte valere, & pro parte non valere, ſi modo non ſint connexa, *l. etiamſi 29. §. 1. D. de minor.* ſicut & tranſactio, *l. penultim. Cod. de tranſact.*

2 *L. per hanc 4. C. de tempor & repar. appellat.*

3 Gloſſ *in d. l. per hanc*, quoniam aduerſarij mei appellatio non poteſt mihi prodeſſe niſi quatenus appellatum eſt, cum nec aduerſario ipſi qui appellauit aliter prodeſſe poſſit.

4 Quia vterque fuit temerarius litigator nulloque iure appellauit. Et mutua victoria ſemper debet inducere mutuam condemnationem & conſequenter compenſationem expenſarum. *ex not. ad reg. Victus victori, de reg. iur. in 6. l. ſi ambo 10. D. de compenſat. l. vire 39. D. ſolut. matrim.*

DEFINITIO XXI.

In cauſis criminalibus illico appellandum eſt, nec decendium expectatur.

CVm de crimine actum & pronunciatum eſt, non vt in cauſis ciuilibus expectatur lapſus decendij ad faciendam iudicati executionem, ſed ſi non ſtatim appelletur, ſtatim fit executio.[1] Eoque paſſim iure vtimur.

1 Guid. Pap. *queſt. 74. num. 2.*

DEFINITIO XXII.

Non attentat iudex, qui iubet mandari executioni vnam interlocutionem, cum ab alia tantum fuit appellatum.

DVabus ab eodem iudice de eadem re interlocutionibus diuerſo tempore redditis, ſi à poſteriore tantum appellatum ſit, non etiam à priore poteſt iudex nil obſtante appellatione iubere, vt mandetur executioni prior interlocutio quæ tranſiit in rem iudicatam.[1] Nec ideo videbitur attentaſſe in ſpretum appellationis, quoniam perpetuum illud eſt, vt ſiue interlocutoria, ſiue diffinitiua ſit ſententia, quæ abiit in rem iudicatam, exequenda ſit propter auctoritatem rei iudicatæ.[2] Idque adeo verum eſt, vt poſterior ſententia, ſi priori in omnibus & per omnia conueniat, nullius momenti eſſe videatur, nec proinde appellatio, quæ ab ea interponitur.[3] Nam ſuper iudicato, ſicuti non poteſt tranſigi,[4] ita neque rurſum iudicari.[5] Cæterum ſi prior ſententia conditionem aliquam habuit necdum impletam, poſterior vero nullam, ſufficiet appellari à poſteriore,[6] & eo facto ſi iudex pergat exequi, videbitur attentaſſe.[7] *Ita Senatus* ex tempore, 7. Cal. Iulij 1591.

1 Idem enim facit auctoritas rerum iudicatarum, quas effectum habere expedit, *l. ſtilo 65. §. enim prator, D. ad SC. Trebell.* vt ſequitur in Definitione.

2 Alioqui illusoria esset interlocutio, quod esse non debet, *l si prætor 75. D. de iudic. l. vlt. D. de itin. public.*

3 Semper enim appellatio præsupponit sententiam talem esse, quæ valitura esset si ab ea non appellaretur, *l. 1. 2. & 3. D. quæ sent. sin appell. rescind.*

4 *L. & post rem 7. D. de transact. l. eleganter 23. § si post rem, D. de condict. indeb.*

5 Nam post rem iudicatam nulla lis supereſt, de qua possit iudicari, *l. 1. D. de re iudic. l. singulis 6. D. de except. rei iudic.*

6 Quia prior nulla adhuc esse intelligitur quandiu conditio pendet, cum per suam conditionem suspendatur. Alioquin duplex prouocatio necessaria est, *l. cum in una 17. D. hoc tit.*

7 *Contra tit. D. nihil innouar. appell. interp.*

DEFINITIO XXIII.

Appellatio à taxatione expensarum per diffinitiuam sententiam adiudicatarum intimanda est parti, non procuratori, sicus & à quolibet alia diffinitiua.

TAxatio expensarum per diffinitiuam sententiam adiudicatarum diffinitiuæ quoque sententiæ iure censetur,[1] hactenus, vt si ab ea prouocatum sit, non sufficiat insinuatam procuratori appellationem, ni domino quoque denunciata sit solemniter, & intra tempus constitutum.[2] Etsi enim quæcunque fiunt, ante vel post diffinitiuam sentẽtiam censentur interlocutoria;[3] tamen cum expensarum condemnatio posita in diffinitiua sententia æque sit diffinitiua,[4] consequens est, vt taxatio ipsa perinde diffinitiua existimetur, quæ non tam noua condemnatio sit, quam veluti quædam præcedentis declaratio.[5] Itaque cum ab eiusmodi expensarum taxatione appellatum, appellatio autem non nisi procuratori ad litem dato insinuata fuisset, placuit desertam videri appellationem.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro Domina Antonia de la Chambre, contra N. Claret, 6. Calend. August. 1591.

1 Quamuis placeat interlocutorias esse omnes sententias, quæ redduntur in executione iudicati. Guid. Pap. *quæst. 11. nu. 3.* post Bart. *in l. 1. D. de appell. recip.*

2 In solis enim interlocutoriis ita constitutum est, vt sufficiat appellationem ab iis interpositam intimari procuratori, vt dixi *Defin 1. § eod.*

3 Guid. Pap. *quæst. 11.*

4 Quia cum sit accessoria sequitur naturam sui principalis, *vuig. cap accessorium, de reg. iur. in 6.*

5 Ita eleganter Bald. *ad l. terminato, vers modo ego quæro, C. de fructib. & lit. expens.* post Gloss. & Angel. *in l. quod iussit, D. de re iudic.* Vide Guid. Pap. *consil. 69.*

6 Nimirum supra ea quæ scripsimus *Defin. 1. §.*

DEFINITIO XXIV.

Iudex appellationis potest pronunciare de accessionibus, de quibus nihil dictum fuerat in priore sententia.

IN sententia iudicis, à qua condemnatus debitor prouocauerat, nihil dictum fuerat de accessionibus, vtputa de vsuris, aut eo quod creditoris interesset. Nihil prohibet quo minus iudex, qui ex appellatione cognoscit, de iis pronunciet, si ex natura propositæ actionis venire debeant in condemnationem.[1] Quid enim si tempore latæ prioris sententiæ non nisi paucorum dierum mora interceſſerat, vt nihil dum actoris interesse videretur;[2] postea vero ob tractam frustrationis causa & appellantis culpa executionem sententiæ cœperit interesse?[3] Cur non siue actionis iure, siue officio iudicis debitor condemnabitur ad vsuras, aut in id omne, quod interierit creditoris?[4] Nam & huc pertinet, quod dicit solet, iudici cuilibet statim atque iudex factus est officium incumbere rerum omnium, quæcunque in iudicio versantur.[5] *Ita Senatus* in causa Ioannis Guibourg, & Claudij Chastelain, 3. Non. Iul. 1591.

1 *L. tutor 41. D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic. l. negotiorum 24. D. hoc tit.*

2 Neque enim magnum damnum esse potest in mora modici temporis, *l. si debitori 21. D. de iudic. l. etsi post tres 8. D. si quis caution.*

3 *Vt in l. si longius 7. C. de execut. rei iudic. l. intra vtile 39. D. de minor.*

4 Nec enim potest purgari mora postea quam cœpit actoris interesse, *d l etsi post tres, l. vtique 22. D de recept qui arbitr. recept. l si ita quis 135 §. Seia de verb oblig.*

5 *L adiles 25 §. item sciendum, D. de adil edict.* Vide Guid. Pap. *quæst 405. incip. Sempronius.*

DEFINITIO XXV.

Qui defendit rem male quidem iudicatam, sed in consequentiam præcedentis interlocutionis à qua non nisi sero fuerit prouocatum, nullas eo nomine expensas debet.

SI iudex nimis propere ac contra solitum iudiciorum ordinem sententiam dixerit,[1] coactus tamen auctoritate præcedentis cuiusdam interlocutionis, quæ licet perperam reddita nihilominus in rem transierat iudicatam,[2] appellatione vero interposita appellans ne succumberet ab interlocutione quoque prouocauerit, impetrata in eam rem ex rescripto Principis restitutione,[3] ad eius qui de appellatione cognoscit officium pertinet, vt vtrumque iudicatum reformet in melius,[4] sed ita tamen, vt victori nullas appellatoriæ litis expensas adiudicet. Est enim quod tibi ille imputet cur à priore interlocutione tardius prouocauerit, atque ita iudicem, à quo postmodum appellauit, male iterum iudicandi quadam veluti necessitate obstrinxerit.[5] Neque enim iudici licuerat ex postfacto emendare interlocutionem,[6] præsertim quæ diffinitiuæ sententiæ vim habebat,[7] & à qua non fuerat prouocatum. *Ita Senatus* ex tempore, 7. Id. Iulij 1591.

1 *Vt in l. 1. C. de execut. rei iudic.*

2 Quo casu quamuis sit interlocutoria, non tamen potest postea reuocari, si modo semel habuerit suam executionem. Papiens. *in form. sentent. interloc. sup. incompet. vers. nos Bernardinus, num. 9.*

3 Semper enim, & in quacunque parte litis permissa est impetratio literarum, quas Prágmatici nostri De illicito vocant, per quas fiat, vt qui tardius appellauit perinde audiatur ac si illico appellasset.

4 Ad hoc enim appellationum vsus introductus est, *l. 1. D. hoc tit.* Papiens. *vbi §. num. 11.*

5 Sic enim aliquando euenit, vt iudex cogatur male ac per errorem iudicare in consequentiam eorum, quæ prius male ac per errorem pronunciauit, *vt in l. & ex diuerso 35. §. 1. D. de rei vindic.*

6 Intellige postquam transiit in rem iudicatam lapso decendio, intra quod debuit & potuit iure canonico, qua vtimur, appellari. Alioqui iure ciuili aliud decendium esset, *l. quod iussit 14. D. de re iudic.* Papiens. *in d. vers. nos Bernardinus, num. 6. & 14.*

7 Eadem enim ratio est sententiæ diffinitiuæ & interlocutoriæ, quæ habet vim diffinitiuæ. Papiens. *vbi §. num. 2.* & ibid. Masuer. in verb. *diffinitiua.*

DEFINITIO XXVI.

Casus in quo appellans non potest consentire, vt causa principalis tractetur apud iudicem appellationis, quem elegit.

NOn semper audiendus est is, contra quem appellatum fuit, si petat causæ cognitionem apud eum iudicem tractari, qui ex appellatione cognoscit. Etsi enim in superiorem iudicem vtique consentit is, qui appellat, adeoque ipsum eligere videtur,[1] fieri

...ur,[1] fieri tamen potest, vt iudicis à quo appellatum est iurisdictio, præsertim si bene iudicauerit,[2] necessa... conseruanda sit, vtputa si agatur de restitutione in integrum ex Principis rescripto, quod ad inferiorem iudicem directum fuerit. In qua specie tametsi contumax esset is, qui appellauerat, causam tamen ad inferiorem iudicem remitti debere visum est.[3] Aliquando vero appellantis quoque interest, vt ita fiat. Quid enim si agatur de iudicati executione, quæ fieri debeat salua, nec tamen obstante appellatione,[4] & quidem, vt aliquando fit, expensis appellantis, quæ longe maiores futuræ essent si apud iudicem appellationis res tractaretur?[5] *Ita Senatus* inter fratres Colomb, 4. Calend. Decembr. 1592. & antea pro Donato Cochet, contra Sp. Claudium Franciscum Poncerium aduocatum, 6. Calend. Decemb. eod. anno.

1 *Cap. vt debitus, Extr. de appellat.* quisquis enim appellat conqueritur de iniquitate prioris iudicis, & alium iudicem habere mauult, *l. præfecti* 17. *D. de minor. l.* 1. *D. de appellat.*

2 *d. cap. vt debitus.*

3 Nec enim alius ex rescripto Principis cognoscere potest, quam cui Princeps rescripsit & mandauit.

4 In iis scilicet casibus, in quibus eo iure vtimur, vt non obstante appellatione ac citra eius præiudicium sententia mandetur executioni. De quibus est titulus in stylo Senatus nostri.

5 Parcendum enim semper est sumptibus quantum fieri potest, *l.* 1. *D. de inoffic. test. l. minoribus* 6. *D. de minor.*

DEFINITIO XXVII.

Appellare potest etiam non condemnatus, si modo eius interfit.

A Sententia aduersus eum lata, qui pro me litigauit meoque periculo possum ego appellare intra decendium non nisi à die notitiæ numerandum,[1] deque causa appellationis cognoscere potest etiam is, qui condemnati adfinis aut consanguineus est, dummodo meus non sit.[2] Neque enim à quo, sed cui negotium geratur gestumque sit, inspici debet.[3] *Ita Senatus* in causa Sp. Gabrielis Damodry, contra N. Buisson, ex tempore, 4. Cal. Decemb. 1592.

1 *L.* 1. *§. vlt. l.* 2. *§.* 1. *D. quand. appell sit & intra qua temp.*

2 Quasi nihil aut parum interfit condemnati, qui regressum habiturus est aduersus suum auctorem, *l.* 1. *Cod. vbi in rem act.*

3 *Vt in l. Seruo* 69. *§. si testator, de leg.* 1. *l. fideicommissa* 11. *§. vlt. de legat.* 3.

DEFINITIO XXVIII.

Appellari potest ab executione si non fit admissa compensatio, quæ admitti debuit.

AB apparitore qui non admisit compensationem, quam ex euentu litis admitti debuisse constitit, iuste appellari potest. Etsi enim vtrum admittenda sit compensatio necne versatur in causæ cognitione,[1] quam sibi adrogare merus executor non potest,[2] iniuriosa tamen executio est tanquam pro indebito facta,[3] cum compensatio vim habeat solutionis.[4] Sed sciendum est ita demum admittendam huiusmodi appellationem, si remedio intercessionis via præclusa sit,[5] quod contingit si is, qui nunc compensare vult iam fuerit ad solutionem condemnatus. Neque enim aliud ei remedium supereſt, nisi vt appellet, si opposita compensatio aliaue iusta exceptio non admittatur.[6] *Ita tractatum est* in publico auditorio inter Ioachimum de l. Cuaz, & heredes Benedicti Vernat, 4. Id. Decemb. 1592.

1 Non enim semper & passim admittitur compensatio, cum multi sint casus, in quibus admitti non potest. DD. *ad l. vlt. C. de compens.*

2 *L.* 1. *§. & 3. D. quis à quo appell.*

2 Vt non alius læsam Senatus auctoritatem vindicet, quam Senatus ipse, *Arg. l. vnic. D. si quis ius dicens non obtemp. l. vlt. D. de offic. eius cui mand. est iurisd.*

3 *L.* 1. *C. de ordin. iudic. l. Ædiles* 25. *§. item sciendum, D. de Ædilit. edict.*

4 Etsi enim non ita facile fieri tamen interdum potest, vt religio Senatus circumueniatur, sicut & cuiuslibet magistratus, *l. Diuus D. de re iudic.*

5 Cum imperium nullum sit inferioris magistratus in superiorem, *l.* 4. *D. de recept. qui arbitr. recept. l. minor autem ma-*

2 *L. si vt proponis* 6. *C. de execut. rei iudic.*

3 Cum iniuria fit, cum in ius vocatur is, qui paratus est soluere, *l. si creditor* 19. *D. de iniur.* iunct. *l. iniuriarum* 13. *§. si quis per iniuriam, eod. tit. l. si vero* 5. *§.* 1. *qui satisd. cogant.*

4 *L. si ambo* 10. *l. postquam* 21. *D. de compens. & pass. C. eod.*

5 Appellationis enim remedium est magis extraordinarium, & odiosius quam intercessionis, quia iniquitatis iudicis querelam continet, *l. præfecti* 19. *D. de minor.*

6 Cum non possit condemnatus impedire iudicati executionem citra appellationem, *l.* 2. 3. *& 5. C. de re iudic.*

DEFINITIO XXIX.

De desertione appellationis ab executore cognoscit iudex, qui dedit executorem, nisi cum ab eo ipso iudice appellatum est ad superiorem.

APpellans ab executore si appellationem non prosequatur intra statuta tempora, potest & debet apud iudicem, qui executorem dederat, de appellatione deserta conueniri.[1] Sed si postea ab ipso quoque iudice appelletur, quod fieri fere semper necesse est, cum executor fines mandati non excessit,[2] facit ea res, vt de desertione cognoscere debeat iudex superior, qui cognoscit de viribus ipsius sententiæ, de cuius etiam executione tractatur.[3] *Ita Senatus* ex tempore pro Ludouico Fabri, 17. Calend. Febr. 1593.

1 Ad eum enim pertinet, vt de appellatione deserta cognoscat, qui de appellationis iure si deserta non esset pronunciare posset.

2 Quoniam ab executore, qui non excessit fines mandati, appellari regulari non potest, *l.* 4. *D. hoc tit. l.* 5. *Cod. quor. appell. non recip.*

3 Vt accessorium sequatur suum principale ex regula iuris pontificij.

DEFINITIO XXX.

Casus in quo appellatur à delegato ad alium quam ad delegantem.

A Delegato quidem ad delegantem regulariter appellandum est.[1] Sed si ex mandato non solum inferioris alicuius iudicis, verum & Cameræ quoque Rationalium, quæ apud nos supremam habet iurisdictionem, executio facta sit in præiudicium litis in Senatu pendentis, potest ab ea executione tanquam attentatoria prouocari ad Senatum.[2] Eius siquidem est de iis omnibus, quæ in præiudicium litis fiunt, & de nouo emergunt, cognoscere, qui de principali negotio cognoscit.[3] Non idem est, si lite apud inferiorem iudicem pendente attentatum sit per executionem aliquam auctoritate circumuenti Senatus factam.[4] De eo namque, quod supremi tribunalis cogente imperio factum est, nunquam inferior iudex pronunciare debet.[5] Sed ab ea iniuria, hoc est, vel ab executione, si executor mandati fines excesserit,[6] vel à decreti Senatus non quidem concessione quod nefas esset,[7] sed impetratione[8] appellandum est ad Senatum ipsum, vt quod aduersarij dolo extortum verius, quam impetratum est; eiusdem Senatus æquitate corrigatur.[9] *Ita Senatus* pro N. Antonio le Beuf, contra Syndicos d'Argentine, 12. Cal. August. 1593.

1 *L.* 1. 2. *& 3. D. quis à quo appell.*

2 Vt non alius læsam Senatus auctoritatem vindicet, quam Senatus ipse, *Arg. l. vnic. D. si quis ius dicens non obtemp. l. vlt. D. de offic. eius cui mand. est iurisd.*

3 *L.* 1. *C. de ordin. iudic. l. Ædiles* 25. *§. item sciendum, D. de Ædilit. edict.*

4 Etsi enim non ita facile fieri tamen interdum potest, vt religio Senatus circumueniatur, sicut & cuiuslibet magistratus, *l. Diuus D. de re iudic.*

5 Cum imperium nullum sit inferioris magistratus in superiorem, *l.* 4. *D. de recept. qui arbitr. recept. l. minor autem ma-*

gistratus 18. *D. de minor. Iudicium soluitur* 58. *D. de iudic.*

6 Alioqui ab executore appellari non potest; *l* 4. *D. hoc tit. l.* 5. *C. quor. appell. non recip.* Quid si appellatum sit ab executione literarum, De debitis, & aliarum huiusmodi, quæ à Senatu solo conceduntur? non ad Senatum appellandum est, sed ad iudicem ordinarium, ac si literas ipse concessisset. Nonquam enim literæ Principis, vel Senatus sic accipiendæ sunt in dubio, vt derogent ordinariæ cognitioni, vt dixi *Defin.* 5. & 13. 5. *de iurisd. omn. iudic.* Nam & in casum intercessionis iubetur executor partes remittere ad iudicem ordinarium, licet nihil de eo exprimi soleat in casum appellationis: cuius tamen eadem fane hac parte ratio est, ne sit in potestate improbi litigatoris, appellando potius, quam intercedendo inferiorem iurisdictionem conuellere, *Defin.* 5. 5 *de diuers. rescript.*

7 Quod Pragmatici nostri dicunt, *appeller de l'ostroy des lettres.* Id enim esset ab ipso Senatu appellare.

8 Quo nomine factum impetrantis notatur, non autem factum concedentis.

9 *Arg. l. in causa* 16. §. *vlt. D. de minor.*

DEFINITIO XXXI.

Qui intercessit, & si non deferretur intercessioni appellauit, habendum est pro appellante si executor dixerit se deferre appellationi.

EXecutioni, quæ contra te fiebat, intercessisti, & si intercessioni tuæ non deferretur, appellasti,[1] executor destitit ab executione his verbis ex scripto compositis, *attendu lequel appel i'ay superscdé*; cum tamen de admittenda vel reiicienda intercessione nihil ante dixisset. Placuit pro appellante haberi te debere, non pro intercedente. Quia licet appellatio non nisi sub conditione interposita videatur,[2] in potestate autem executoris non sit appellationem conditionalem in putam conuertere, aut eum, qui nondum appellauerit, appellantem facere,[3] nihil tamen vetat appellationis conditionem, quæ in ipsius arbitrium collata sit,[4] ex eius facto & voluntate committi, vt pura fiat appellatio, quæ ante fuerat conditionalis.[5] Quod in proposito euenit, cum executor hoc ipso quo propter appellationem subsistere se dixerit, non obscure significauerit appellationi tantum se deferre; non etiam intercessioni. *Ita Senatus* in causa Petri Berthod, & Ioannis Ra. 18. Cal. Sept. 1593.

1 Antequam scilicet executor declarasset, an tuæ intercessioni deferre vellet necne.

2 Vt proinde non possit dici appellatum quandiu pendet conditio.

3 Quia ex cuiusque arbitrio & voluntate pendet, an appellare velit, necne.

4 Nam & in arbitrium alienum conferri quælibet conditio potest, *l.* 1. *de legat.* 2.

5 Nec enim volenti fit iniuria, *l. in diem* 9. §. 1. *D. de aqua & aqu. pluu. arcend.*

DEFINITIO XXXII.

Non potest appellari ab eo, quod iudex præcepit fieri ad animi sui instructionem.

AB interlocutione iudicis, qui aliquid fieri iussit ad animi sui instructionem, appellari non potest, quia neque scire litigatores possunt, neque iudicem interrogare cur ita faciat.[1] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, prid. Cal. Febr. 1594.

1 Proinde qui appellat hoc casu videtur appellare à futuro grauamine quod nunquam licet, *vulg. iurib.*

DEFINITIO XXXIII.

Si appelletur ab aresti executore, quem constet non excessisse fines mandati, admittenda quidem est appellatio, sed interim iubenda per Senatum executio.

APpellari quidem ab executione etiam aresti potest, cum executor excessit fines mandati.[1] Sed si in promptu appareat factam executionem iuxta formam Senatusconsulto præscriptam, non est audiendus appellans ab executione, quoniam alioqui eueniret, vt ab ipso quoque aresto appellatio per indirectum recepta videretur, quod neque iudicati, neque Senatusconsulti potissimum auctoritas patitur.[2] An igitur licebit executori, à quo appellatum est, causæ cognitionem sibi adrogare, & quasi non excesserit ipse fines mandati appellationem negligere? Minime.[3] Est enim appellatio omnimodo recipienda, vt hoc ipsum sciatur an executor fines mandati excesserit.[4] Sed tamen quemadmodum non audiretur condemnatus, si executioni iudicati vellet intercedere,[5] ne alioqui illusorium sit iudicatum,[6] ita æquum est non obstante appellatione mandari iudicatum executioni,[7] hac vna differentia inter appellationem & intercessionem obseruanda, quod intercessio nullo modo admittatur, Appellatio vero ita admittatur, vt nulla tamen executioni mora fiat.[8] Et sane absurdum fuerit, literas illas, quas De debitis appellatus, habere præcisam executionem, propterea quod instrumentum guaientigiatum, vt vocant, sit ad instar sententiæ & condemnationis.[9] Literas autem super aresto redditas appellatione suspendi, ne effectum habere possint.[10] Adde quod illusoria erunt Senatusconsulta omnia, si ob huiusmodi appellationes executio differatur,[11] nam & iniusta pronunciata appellatione, cum rursus mandabitur aresto executioni, iterum appellabit condemnatus à noua executione, & sic deinceps, atque ita nullus erit litium finis.[12] Nec aliud erit si agatur de exequenda sententia inferioris iudicis, quæ transierit in rem iudicatam. Etsi enim ab ea non etiam à Senatusconsulto prouocari potest, tamen quandiu appellatum non est nihil hac parte distat sententia ab aresto.[13] Multo magis dicendum est, si iudicati executor detulerit appellationi,[14] ac de eo conquerens victor ad iudicem aut Senatum redierit, posse iudicem aut Senatum inaudita etiam parte iubere, vt executioni mandetur iudicatum non obstante appellatione,[15] dummodo ex actis executionis appareat nihil ab executore factum esse vltra fines mandati.[16] Sed hoc tamen addito, vt nullum appellationi præiudicium fiat, ne si forte aliqua exceptio superfit, cui etiam in iudicati executione locus esse debeat,[17] eius commodum indicta causa eripiatur condemnato.[18] *Ita Senatus* re ex proposito & accuratissime discussa in relationibus libellorum pro R. Ioanne Portier, contra Franciscum Blanc & N. Breyse, 7. Calend. April. 1594. In qua tamen facti specie euenerat, quod cum principalis debitor eiusque fideiussor singuli in solidum essent condemnati, & executio contra fideiussorem facta fuisset, principalis debitor tacente fideiussore appellauerat. Sed visum est, non aliud dicendum fore, tametsi ipse quoque fideiussor appellasset, quia cum principalis debitoris appellatio prosit fideiussori,[19] nihil plane refert vtrum fideiussor aduersus quem executio fit appellauerit, an principalis debitor, cuius periculo & incommodo cessurus sit effectus executionis.[20]

1 *L. ab executione* 5. *C. quor. appell. non recip.*

2 Nec enim quod vna via fieri prohibitum est, permitti oportet, vt alia via fiat, *l. scire oportet* 21. §. 1. *D. de tutor. & curat. dat. ab suc.*

3 Ne alioqui iudicis partes sibi adrogare videatur, quod facere nunquam potest, *l. si vt proponis* 6. *C. de execut rei iudic.*

4 Cùm sufficiat quod possit deliberari an appellatio recipienda sit, *l.* 1. *D. nihil innou. app. interpos.*

5 Nullus enim esset litium finis, si iam condemnatus iterum esset audiendus, *l.* 1. *C. de re iudic.*

6 Quod esse non debet, *l. seruo* 65. §. *cum prator. D. ad SC. Trebell. l si prator* 75. *D. de iudic. l. vlt. C. de stip. public.*

7 Saluo

7. Saluo tamen iure appellationis ac citra eius præiudicium, vt sequitur ad finem Definitionis.

8 Quod æquissimum temperamentum est; quoties & appellationis, & executionis causa salua esse debet.

9 Ex auctoritate scilicet statutorum, quia sunt pleraque in Italia, vt scripsimus variis locis.

10 Siquidem lis incipit à literis De debitis, finem vero accipit ab arresto à quo ne quidem appellari potest.

11 Quid enim aliud agunt condemnati, nisi vt longis ac plerumque apertis frustrationibus executionem iudicati remorentur? *l. si longis 7. C. de execut. rei iudic.*

12 Si detur multiplicatio & progressus in infinitum. *l. 2. C. de re iudic. l. 4. § ait prator. D. eod. l. singulis 6. D. de excep. rei ind. l. 3. C. de fructib & lit expens.*

13 Quia vtroque casu sententia transit in rem iudicatam, & habet vim rei iudicatæ *l. & post rem 11. D. de transact. l. eleganter 23 § 1. D. de condict indeb*

14 Quia non potest inauditus dici, qui iam & auditus fuit, & condemnatus, licet regulariter verum sit etiam in iudicati executione nihil fieri debere inaudita parte, *ex reg l. de vnoquoque 47. D. de re iudic l. nam ita 39. D. de adopt.*

15 Alioqui iusta esset appellatio, vt dixi *num. 1 & 3. S.*

16 Sunt enim exceptiones quædam, quibus potest locus esse etiam in executione iudicati, quæ scilicet non impugnant iudicatum, cuiusmodi sunt solutionis, compensationis de eo, quod facere potest, & similes. Boer. *decis. 19, num. 9.*

17 Dixi *Defin 28. S.*

18 L. *à sententia 5. D. hoc tit.*

19 Quia per fideiussorem ad eum peruenitur, *l. 5. D. de lib. legat l. cum lex 46. D. de fideiuss.*

DEFINITIO XXXIV.

Appellari potest ad Senatum à Gubernatore Sabaudiæ, sed non à consilio Status, multo minus à Principis vicario, &, vt aiunt, Locumtenente generali.

A Gubernatore Sabaudiæ, & consequenter alterius cuiuscumque prouinciæ, ad Senatum recte appellatur, si quid gubernator constituerit, quod pertineat ad causam contentiosæ iurisdictionis.[1] Sed à consilio, quod status vocant, quia Principis vices gerit, non magis quam à Senatu ipso appellare licet.[2] Nec ad rem pertinebit, quod gubernator Sabaudiæ, qui Consilio vrplurimum præesse solet, solus subscripserit, si modo totius Consilij nomine, & tanquam Consilij caput. Ergo nec à generali vicario & locum tenente Principis ad Senatum poterit appellari.[3] *Ita Senatus* in causa Syndicorum S. Ioannis Maur. & Syndicorum de Modenne & de Lanebourg, in publico Auditorio, 3. Id. April. 1595.

1 Senatus enim Principis vices gerit in iis omnibus, quæ pertinent ad causam contentiosæ iurisdictionis, qualem nullam habet gubernator Sabaudiæ, vt nec alij gubernatores & rectores prouinciarum, qui in hoc longe differunt à Præsidibus & Proconsulibus, de quibus in libris nostris.

2 Nunquam enim nisi ab inferiore ad superiorem appellatur, *l. 1. D. à quib. appell non licet. l. 1. & pass. D. quis à quo appell.*

3 Hic enim omnium maxime & in tota prouincia Principis vices gerit.

DEFINITIO XXXV.

Renunciari potest appellationi intra decendium à die sententiæ impune, tametsi victor iam aliquos sumptus fecerit pro executione iudicati.

POst appellationem rite iusteque interpositam liberum est ei, pro quo male iudicatum est, vt à sententiæ commodo discedat,[1] & quidem impune, dummodo intra decendium id faciat, intra quod appellari à sententia oportuit, ac proinde ab ipso sententiæ die numerandum.[2] Sed hoc die tamen ita accipiendum est, si appellationem interiectam esse intra id tempus rescierit, alioqui sufficiet, vt iuri per sententiam sibi quæsito intra decendium renunciet à die notitiæ, id est, denunciatæ appellationis.[3] Non valde dissimile est, quod sæpius tractatum scio, si condemnatus quis prouocauerit, & intra decem dies ab eo, quo lata sententia est, numerandos, ab appellatione retilierit, nulla cum refusione sumptuum onerari debere, tametsi ob eam causam aliquos sumptus victor iam fecerit. Quoniam imputare sibi debet victor,[4] cur in iis sumptibus faciendis tam diligens fuerit, cum sciret aut scire deberet, totum illud decendium condemnato liberum esse,[5] non solum ad appellandum, sed etiam, vbi appellatum est, ad appellationem ex pœnitentia deserendam.[6] *Ita Senatus* in causa Bartholomæi Cantamor & Bartholomæi du Bois, 3. Cal. Iunij 1595. Extempore.

1 Licet enim cuilibet iuri suo renunciare, *vulg. l. penult. C. de pact. l. si index circumuento 41. D. de minor.*

2 Hoc enim tempus hodie substitutum est in locum bidui aut tridui, quod olim datum erat ad appellandum, *Nouell. 23. de appell. cap. 1. iunct. l. 1. § biduum, D. quand. appell. sit & intra quæ tempor.*

3 Neque enim potest ignoranti imputari cur non appellauerit, *l. 1. § 2.*

4 Et ideo nullum damnum sentire videtur, cum ex culpa sua sentiat, *vulg. l. quod quis 203. de reg iur.*

5 Potest enim fieri quandocunque, quod fit intra tempus, liberum ad faciendum, *l. quod certa die 70. D. de solut.*

6 Nam & interest reipublicæ, vt audiatur quisquis vult appellationi renunciare, dummodo id faciat suo tempore, vt tanto citius sententia mandetur executioni.

DEFINITIO XXXVI.

Difficilius est vt appellans quam vt appellatus vincat ex vnica aduersary contumacia.

SI appellans, anticipata citatione conuentus ab aduersario, adfuerit ad dictam diem, aduersarius non item, non idcirco statim pro appellante ferenda est sententia, quæ iudicatum infirmet,[1] sed citandus est contumax, postea si rursus sit contumax, ex duplici illa contumacia condemnandus.[2] Idque duplici ratione constitutum videtur. Priore illa, quod præsumendum sit pro sententia etiam à qua est prouocatum potius, quam pro appellatione.[3] Altera, quod in causa appellationis, qui appellat, tametsi antea reus fuerit, actoris iure censeatur.[4] Cuius causa in eo est odiosior, quam rei, quod ex vnica contumacia vincere non debet,[5] cum tamen reus vincat hactenus, nimirum, vt soluatur ab obseruatione iudicij,[6] non etiam vt actor causa cadat.[7] Nec ad rem pertinuit, quod in proposita specie appellans per anticipationem citatus esset, vt proinde rei potius quam actoris vices gerere videretur. Citatio enim illa, cum non alio fini facta sit, quam ad appellationem prosequendam, non extinguit causam appellationis, nec iudicij qualitatem immutat.[8] *Ita Senatus* 11. Cal. Iul. 1595.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt *estre anticipé & adiourné en vertu de lettres d'anticipation.*

2 Cum vix fieri possit vt excusationem illam mereatur is, qui bis fuit contumax.

3 Boer. post Bald. & alios quos citat *quæst. 15. in fin.* Not. *in c. in præsentia, de renunciat.*

4 *L. qui appellat 29. D. de iudic.*

5 Quia plene probare debet suam intentionem, *l. 4. Cod de edend. l. actor quod asseuerat 23. C. de probat.*

6 Quæ sententia tantum interlocutoria est, licet habeat vim diffinitiuæ, vt tractat Ægid. Magist. *decis. vlt.*

7 Aliud enim est litem, aliud vero instantiam amittere. Hoc longe minus, illud plus est.

8 Qui enim anticipatur ad prosequendam appellationem, non eo minus est & remanet appellans.

DEFINITIO XXXVII.

Anticipari potest dies prosequendæ appellationis criminalis solo instante procuratore Principis, etiam tacente accusatore.

CONdemnato reo criminis & appellante, si accusatori siue publico, siue priuato, longiorem is diem dixerit ad prosequendam appellationem,[1] nec accusator anticipationis remedio, quod in eam rem comparatum est, vti velit, potest generalis procurator Principis, & debet modis omnibus curare, vt de appellatione quam cito fieri poterit cognoscatur,[2] ne vindicando crimini longior mora fiat. Publice namque interest vindicari statim crimina.[3] Quid enim alioqui erit dicendum, si accusator, siue priuatus siue publicus, id est, procurator inferioris iurisdictionis velit colludere?[3] *Ita Senatus* in causa procuratoris iurisdictionalis de Monmayeur, & N. Solier, Notarij, 4. Cal. Iul. 1595.

1 Nec enim diem prosequendæ appellationi à condemnato dictum expectare cogitur.

2 *L. si pœna 30. D. de pœn.*

3 Non debet procurator generalis id pati, neque collusionem, si quam deprehendat, impunitam relinquere; quæ nihil aliud quam prævaricatio est, *l. 1 §. 1 D. ad SC. Turpill. l. prævaricatores 212. de verb. sign.*

DEFINITIO XXXVIII.

Non est audiendus, qui appellat à citatione personali, priusquam de crimine responderit.

ACitatione personali appellans an audiri debeat priusquam de crimine interrogatus fuerit, si in causa appellationis appareat, iustam citandi causam non fuisse,[1] aliquando dubitatum vidi; quibusdam existimantibus, non esse illi denegandum commune illud omnibusque patens appellationis auxilium.[2] Nec aliud iure nostro prouinciali constitutum fuisse, nisi vt non obstante appellatione adigi cogique possit ad respondendum, quæ res non adimit ei beneficium appellationis. Aliud enim est appellare non posse, aliud vero non posse appellando suspendere vim decreti aut interlocutionis, vt contingit in omnibus iis sententiis, quæ nil obstante quidem appellatione, sed tamen saluo appellationis iure mandari possunt executioni.[3] Sed placuit contraria sententia, propterea, quod eiusmodi appellatio non possit videri certo iudicio interposita, cum nec scire probabiliter reus possit priusquam responderit, ex qua causa citatus, & responsurus sit.[4] *Ita Senatus* in secreto auditorio, 4. Cal. Iul. 1595.

1 Nam si non fuit iusta causa citandi, non videtur posse fieri, vt non fuerit iusta causa à citatione appellandi, *argum. l. 1. §. vlt. D. ne quis eum qui in ius voc. vi exim.*

2 Sic enim appellatur *in l. 3. §. falsus procurator, D. rat. rem haber.* Facit *l. vnic. C. de sentent. præf. prætor. l. 1. §. rursus, D. quand. appell. sit & inter. qua tempor.*

3 Vt diximus *Defin. 33. S. eod.*

4 Quomodo enim potest citatus conqueri de iudicis iniquitate, priusquam sciat, cur citatus fuerit? Non autem permittendum est, vt temere nulloque certo iudicio quis appellationem interponat.

DEFINITIO XXXIX.

Reus de crimine ex ore respondere sine causa iussus habet iustam causam appellandi, sed interim tamen respondere cogitur.

CVi consequens est, vt iussus ad iudicem venire, responsurus de crimine, si paruerit & respondere cœperit, mox ex interrogationibus per iudicem factis comperiat, nihil causæ fuisse cur citari deberet ad respondendum, possit, si velit, recusare, ne vltra respondeat.[1] Ergo si vrgeatur iussu & commination e iudicis, iustam appellandi causam habebit;[2] nec ei oberit in prosequenda appellatione, quod priori decreto paruit, cui, vt proxime diximus, parere habuit necesse.[3] Nam vbi scire reus cœpit, quam ob causam in ius vocatus sit, cessat ratio illa, quæ faciebat, ne appellare ipsi liceret.[4] Saluo tamen appellationis iure cogendus erit, vt interea respondeat, ne ius dicentis auctoritatem contemnere videatur.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Iam enim cessat ratio, quæ antea faciebat, ne posset appellare, aut non venire.

2 Nec enim potest fieri, vt iusta causa sit, propter quam debeat respondere, si nulla fuit propter quam citari deberet.

3 *L. non videntur 167. §. 1. l. non potest dolo carere 199. de regul. iuris.*

4 Ideoque cessante ratione cessat quoque dispositio, *vulg. l. adigere 6. §. quamuis, D de iur. patron.*

5 Quam semper potiorem esse conuenit, *l. si quis ex aliena, D. de iudic.*

DEFINITIO XL.

Appellari potest ab eo, qui iussit incipi ab executione si non adiecerit clausulam iustificatiuam, qua facias intercedendi potestatem.

ADecreto & interlocutione iudicis, qui passus est incipi ab executione, appellari potest, si non expressim adiecerit, vt salua esset causa intercessionis, quæ vulgo iustificatiua clausula dicitur. Iuris enim ratio vult, vt ab actione incipiendum sit, non ab executione. Nec, quod reus intercedere non prohibetur si velit, ad rem quicquam facit quo minus appellare possit, si malit.[2] Clausulæ iustificatiuæ adiectio facit, ne ab eiusmodi decreto appellatio iusta sit, quia per eam fit, vt executio in citationem conuersa intelligatur.[1] *Ita Senatus* ex tempore, pro N. Regis, contra D. de Cly, 4 Id. August, 1595.

1 *L. 1. C. de execut. rei iud.* Nemo enim inauditus pro condemnato habendus est, *l. à Diuo Pio 25. §. sed si emptor, D. de re iudic. l. 1. D. de requir. vel absent. dam.*

2 Prius enim est inspiciendum, quid iudex decreuerit, quam quid aduersus decreti executionem fieri potuerit.

3 Bart. *in l. de pupillo 5. § meminisse, D de oper. noui nunciat.*

DEFINITIO XLI.

Appellatio post iudicati executionem interposita per pupillum beneficio restitutionis non potest facere, vt interim reuocanda sit executio, cui tutor sine causa consenserat.

PEr sententiam contra tutorem redditam possessor factus, cum iudicato tutor acquieuisset, pupillo ab ea sententia quandoque postea prouocante, non idcirco statim priuandus est sua possessione, sed ante omnia de appellationis iure cognoscendum & pronunciandum est.[2] Quoniam appellatio, licet extinguat iudicatum,[3] iudicati tamen executionem, quæ facti est, non magis extinguere potest, quam efficere, vt quod factum est pro infecto habeatur.[4] Nec ad rem pertinet, quod si tutor appellasset, pupillus hodie non aduersarius possideret. Multa enim facta durant, quæ fieri prohibentur.[5] Plane dubitandum non est, quin actione tutelæ pupillo tutor teneatur, vt damnum ei omne farciat quod acciderit ob non interpositam appellationem, quam suo tempore interponere tutor debuit,[6] nisi probet *ille* consultum se à peritioribus ab interponenda appellatione reuocatum fuisse.[7] *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal, & Ioannis Falquet, Non. Sept. 1595.

1 Siquidem iuste possidet, qui ex iudicato, &, vt aiunt, prætore auctore possidet, *vulg. Iuste possidet 11. D de acquir poss. l. qui auctore 137. de reg. iur.* magnum enim est commodum possessionis, *§. commodum, Inst. de interd.* quo proinde nemo tam facile

facile ac indicta causa priuari debet, præsertim cum in proposita specie præsumendum sit in dubio pro iudice & pro tutore.

2 Nam & frequentius euenit, vt frustrandi & iergiuersandi gratia, quam vt ex iusta causa interponatur appellatio; *l. tutor 41. D. de vsur. l. negotiorum 24 D. hoc tit.*

3 *L. furti 6. §. 1. D. de his qui not. infam. l. 1 §. vltim. D. ad SC. Turpill.*

4 *L. in bello 12. §. facta autem res, D. de captiu. & postlim. l. denique 19. D. ex quib. caus. maior.* Vnde fit, vt nec ab interlocutoria, quæ iam mandata est executioni, possit appellari. Papiens. *in form. sent. interloc sup. incompet iudic nu. 9.*

5 *Vulg. l. patre furioso 8. D. de his qui sui vel alien. iur. sunt.*

6 *L. 1. in princ. D. de tutel & ration. distr.*

7 Nihil enim potest tutori imputari, qui consuluit periciores, *l regula 9. §. penult. D. de iur. & facti. ignor. Not. ad l non est ignotum 6. C. de admin. tut.*

DEFINITIO XLII.

De priuilegio, quod habent Augustani, vtrum Senatum, velint appellare, nostrumne, an Pedemontanum.

A Iudice in Augustanorum prouincia delegato per Senatum Pedemontanum ad faciendam arresti executionem appellari potest ad Senatum Sabaudiæ, si id appellans elegerit. Priuilegium enim prouinciæ illud est.[1] Ergo & appellatio illa, si perperam interposita sit, puta per eum, qui intercedere non appellare debuit, poterit vtique ex rescripto Principis conuerti in intercessionem, eaque intercessio, si appellans volet, tractanda erit coram Senatu Sabaudiæ.[2] Nec ad rem pertiner, quod intercessionis, quæ in iudicati executione fit, cognitio ad eum ipsum iudicem spectat, qui iudicauit, aut ad executorem, si habeat causæ cognitionem,[3] nam & à delegato appellandum est ad delegantem.[4] Et tamen iam diximus à delegato per Senatum Pedemontanum posse ad Senatum nostrum appellari. Vtrumque igitur fit eadem priuilegij ratione contra regulas communes iuris.[5] *Ita Senatus* in causa Petri Soteley, & Claudij Pognen, & Mariæ Guichard Augustanorum, 1d. Sept. 1595.

1 Quæ & alia multa habet priuilegia à iuris communis ratione aliena.

2 Succedit enim hoc casu instantia hæc intercessionis in locum instantiæ appellationis, & tanquam subrogata eodem iure censeri debet, *vulg. l si eum 10. §. qui iniuriarum, D. si quis caution.*

3 *L. à Diuo Pio 15. §. sed si emptor 10. D. de re iudic.*

4 *L. 1. 2. & 3 D quis à quo appellet.*

5 Nam in iis, quæ iure singulari & contra iuris rationem recepta sunt, non possumus sequi regulam iuris, *l. in his 15. D. de legib.*

DEFINITIO XLIII.

Appellatio, quæ semel prodesse cœpit aduersario, non potest conuerti postea in intercessionem, ne quidem ex rescripto Principis.

APpellatio perperam interposita non potest ex rescripto Principis conuerti in intercessionem, postquam aduersarius ea vti cœpit ad impugnandum ex parte sua iudicatum.[1] Neque enim beneficium Principis, cuiquam debet esse damnosum.[2] *Ita tractatum est* Prid. Id. Septemb. 1595.

1 Eo scilicet casu, quo appellatio per vnum ex litigatoribus interposita etiam aduersario prodesse potest, *l per hanc 4. iunct. gloss. C de tempor. & repar appell.*

4 *L. 4. C. de emancip. liber. l ex facto 43. D. de vulgar. & pupill. substit. l. Paulus notat 8. de prator stipul.*

DEFINITIO XLIV.

Ei, qui appellauit à pœna corporali, remittitur multa, quæ temere appellantibus infligi solet.

APpellans à sententia infligente pœnam corporalem, aut quæ oneret existimationem,[1] quantumuis iniusta nulloque iure subnixa sit appellatio, nunquam condemnatur in eam mulctam, quæ temere appellantibus irrogari solet.[2] Honesta enim iustaque esse intelligitur ratio quælibet redimendi sanguinis & honoris,[3] & præsertim cum iuris communis auxilium & beneficium imploratur.[4] *Ita Senatus* in causa Bartholomæi Baudin & N. de la Val, 2. Decemb. 1595.

1 Cuius amittendæ metus maior est honestis viris, quam metus mortis, *l isti quidem 8. § penult. D. quod met. caus.*

2 Quam Pragmatici nostri dicunt *l'amende du fol appel.*

3 *L. 1. D de his qui mort sibi conscisc.*

4 Quale est auxilium appellationis, *l. 3. §. falsus procurator, D. rat. rem haber.*

DEFINITIO XLV.

Appellatio pro expensis tantum interposita non deuoluit negotium principale ad iudicem appellationis.

IVdex, ad quem appellatum est ratione expensarum duntaxat, nihil potest constituere in negotio principali, quoniam appellatio non deuoluit cognitionem causæ ad iudicem appellationis,[1] nisi quatenus appellatum est.[2] Non solum autem per modum, vt aiunt, cognitionis, nihil constituere iudex appellationis potest,[3] sed nec per modum executionis,[4] si non vtraque pars consentiat.[5] *Ita tractatum est* ex tempore in causa Claudij du Chesne procuratoris, & Bernardæ Fauier, 4. Id. Decemb. 1595.

1 Cum prius sit vt quis habeat iurisdictionem, quam vt possit quicquam constituere, *l. 2. l. 4. §. vlt. D. de off procons. l. 1. & tot. tit. C. si à non compet. iudic.*

2 Ne scilicet alioqui latius pateat effectus quam sua causa, quod non esse debet.

3 Quamuis cognitionis nomen latius pateat quam iurisdictionis, *l ait prator 5. D. de re iudic.*

4 Cum tamen facilius sit, vt quis executoris, quam vt iudicis partibus fungatur, *l si vt proponis 6. C. de execut. rei iudic.*

5 Quia si conuenerit inter litigatores quid pronunciandum sit, idipsum iudex sequi cogitur, *l. si conuenerit 26. D. de re iudic.*

DEFINITIO XLVI.

Qui appellauit ob commutatam causam criminalem in ciuilem, quid obtinere debeat, si victor fuerit contumax in causa appellationis?

APpellans ab interlocutione, quæ causæ criminalis commutationem fecit in ciuilem,[1] si per victoris contumaciam obtineat in causa appellationis, non totius litis plenam victoriam consequi debet, sed hoc tantum vt causa criminaliter tractetur.[2] *Ita Senatus* in causa Ioannis Mathiaz, & Præceptoris S. Ioannis du Temple Camber. 23. Nouembr. 1596.

1 Quod euenire solet, cum iudex videt non esse materiam litis dignam, quæ criminaliter tractetur.

2 Quia nec de alio quæri potest in causa appellationis huiusmodi, quam vtrum lis ciuiliter tractanda sit, an criminaliter. Et cum contumacia nihil nisi tacitam & fictam confessionem inducat, succedit iuris regula, quæ vult, non plus operari fictionem in casu facto, quam veritatem in casu vero, *l. confessionibus 13. & l. seq. §. vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

DEFINITIO XLVII.

Aduersus lapsum tempus ad appellandum potest qui restitui in integrum, & interim impedire executionem iudicati.

QVod aiunt, appellationem extinguere iudicatum,[1] ad eas demum appellationes pertinet, quę

rite suoque tempore interpositæ impedire possunt, ne sententia, à qua appellatur, transeat in iudicatum.[2] Cæterum post elapsa appellandi tempora, si à sententia, quæ semel transiit in rem iudicatam, appellatur, sicuti appellatio non nisi ex rescripto Principis admitti potest,[3] ita nec iudicati vires prius infringere, quam de appellationis iure & æquitate cognitum sit & pronunciatum.[4] Quod quanquam ita est, alio tamen iure vtimur.[5] *Ita Senatus* in causa Iacobi Puper, & Syndicorum de S. Ioire, 24. Mart. 1597.

1 *L. 1. §. vltim. D. ad Senatusc. Turpill. l. furti 6. §. D. de his qui not. infam.*

2 Habet enim quælibet appellatio vim non modo deuolutiuam sed etiam suspensiuam, *l. si causa cognita 32. C. de transactionib.*

3 Ex literis, quas Pragmatici nostri vulgo vocant *lettres & relief d'illico.*

4 Cum non deberet quis restitui ad appellandum, ne quidem minor, nisi causa cognita, & ita demum, si probet se iustam appellandi causam habuisse. Guid. Pap. *quæst. 31. & 141.* Castr. *in l. fin. C. in quib. caus. restit. in integr. non est necess.* Bart. *in l. nam postquam, §. si minor, D. de iureiur.*

5 Quia huiusmodi restitutiones conceduntur de plano & causa non cognita etiam maioribus, & illis, qui postea succumbant in causa appellationis, & quidem sine vlla refusione expensarum. [Est autem consuetudo optima interpres vt legum ita & statutorum, inquit Guid. Pap *de stylo Curiæ, quæst. 30.*]

DEFINITIO XLVIII.

A sententia, cuius executionem Senatus inaudita parte permisit, potest nihilominus appellari etiam tanquam ab abusu.

AB ea sententia, cuius executio à Senatu permissa est parte non vocata, appellare is potest, qui vocatus fuit,[1] etiam tanquam ab abusu.[2] Proinde facere debebit ea appellatio, vt iudicati executio suspendatur.[3] nec ideo videbuntur pugnantia Senatus decreta, cum noua causa emergentis appellationis nouo decreto causam præbeat.[4] *Ita Senatus* pro D. Tiberio Mutio Priore Nantuaci, contra R. D. de Chanantes Sacristam, 15. April. 1597.

1 Cum enim permittit Senatus executionem sententiæ per inferiorem iudicem redditæ, semper additur vel subinde intelligitur clausula, nisi ab ea sententia sit appellatum, quia & ad publicam vtilitatem, & ad ipsius quoque Senatus auctoritatem pertinet, vt nemo ab appellationis beneficio excludatur, *l. vnic. C. de sentent. præfect. prætor. l. 1. §. 1. D. quand. appell. sit. & int. quæ tempor.*

2 Nec enim abusus, si quis sit purgatus, videtur per Senatus permissionem redditam de plano sine causæ cognitione & partibus non auditis, *vulg. l. de vnoquoque 47. l. ... D. de re iud.*

3 Cum ea sit natura cuiuslibet appellationis, præsertim eius, quæ interponitur tanquam ab abusu, vt suspendat iudicatum, *l. si causa cognita 32. C. de transact.*

4 Siquidem quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, *l. de ætate 51. §. ex causa, D. de interrog. in iur. faciend.*

[DEFINITIO XLIX.

Non est audiendus apud eundem iudicem contumax, cui pronunciata est sententia diffinitiua, maximè si appellauerit, quamuis ab appellatione postea velit discedere.

CONtumax ad mortem condemnatus, postea coniectus in carceres & sententiæ diffinitiuæ pronunciationem passus, dixerat primùm & petierat vt apud eundem iudicem audiretur, ad purgandam contumaciam, probandamque innocentiam.[1] Mox consilio mutato appellauerat, rursúmque incontinenti ad prius consilium redierat, seque ad defensiones suas coram eodem iudice proponendas admitti postulauerat. Quærebatur in Senatu an de appellatione cognoscere Senatus deberet, an ad priorem iudicem reum remittere.[2] Placuit interposita semel appellatione non licuisse appellanti à pœna mortis mutare consilium, & appellationis pœnitere. Non magis vt innocentiam suam tueretur, quàm vt sententiæ acquiesceret, si perire mallet.[3] Semel enim ad Senatum deuoluta ex appellatione cognitio, in condemnatione capitali, auferri ei nunquam potest.[4] Sed etsi appellatio interposita nulla fuisset, secuta tamen pronunciatione sententiæ, nihil aliud fieri posset, nisi vt vel sententiæ executionem pati, vel ab ea nunc appellare cogeretur. Iudex enim qui diffinitiuam tulit sententiam, iterum iudicare ac pronunciare non potest, cùm officio suo seu bene, siue malè functus sit.[5] Planè si ante pronunciationem diffinitiuæ sententiæ contumax se vltro carceribus dedat, purgandus contumaciam, suæque innocentiæ causas alias coram apud eundem iudicem, dubitari non oportet quin sit audiendus, & suspendenda sententiæ pronunciatio.[6] Quam tamen si iudex per imperitiam fieri permiserit, idem seruandum erit quod iam diximus vt cogendus sit, vel appellare reus vel sententiæ executionem pati.[7] Ob idque nimirum si quis ex Senatusconsulto per contumaciam ad eiusmodi pœnam capitalem condemnatus sit, non solet Senatus iubere pronunciationem Senatusconsulti. Sed ante omnia reum audiri.[8] Quinquam etsi per imperitiam & festinationem grapharij pronunciatio secuta esset, non aliud tamen obseruari oporteret, cùm aliud auxilium nullum superesset condemnato qui à Senatusconsulto appellare non potest.[9] *Ita Senatus* in secreto auditorio, 20. Nouemb. 1613. pro Cl. l'Heritier.

1 *Semper enim audiendus est qui suam innocentiam paratus est defendere. Adeo vt nec vlla expensarum refusione ad purgandam contumaciam opus sit in criminalibus, quæ necessaria est in ciuilibus l. properandum 13. C. de iudic.*

2 Nemo enim auditur petere volens *l. non tantùm 6. D. hoc titul.*

3 Id enim debetur reuerentiæ non modò Senatus, sed etiam cuiuslibet alterius iudicis superioris, ad quem appellatum est, *l. 2. conf. l. 1. D. nihil innou. appell. interp.*

4 *L. index postquam 55. D. de re iudic.*

5 Vt sit integrum condemnato innocentiam suam apud eundem iudicem defendere, quod plerumque fit commodius & minore dispendio apud iudicem inferiorem, quàm apud Senatum. Nam & id iudex habere ante oculos debet *l. 1. C. de admin. tutor.*

6 Eadem enim ratio hîc locum habet, quam proxime attulimus ex *d. l. index 55. D. de re iudic.*

7 Siue vltro se carceribus obtulerit, siue inuitus comprehensus, & coniectus in carceres.

8 Nunquam enim probandæ innocentiæ via præclusa est, cùm satius sit nocentem absolui, quàm innocentem damnari *l. si quis absentem 5. D. de pœn.* Adeò vt statim atque præsens est is, cuius bona omnia per contumaciam, vt fieri solet, annotata fuerant, restituenda sit ei bonorum omnium suorum possessio, nullis quoque, vt diximus, refusis sumptibus ad purgandam contumaciam, ne iis quidem qui in annotationem facti sunt. Habere enim reus interim debet liberam bonorum suorum administrationem *l. reo 41. D. de solut.* nisi in casibus exceptis de quibus in *l. pen. D. de accusat.*]

TIT. XXVII.

DE TEMPOR. ET REPARAT. appell.

DEFINITIO I.

Cum prima executio confluit in secundam, sufficit ei, qui ab vtraque appellauit, vt posteriorem persequatur.

DEBITOR

DEBITOR, qui aduersus contractum postulauerat in integrum restitutionem, cum ex diplomate principali, quod de debitis vocant, interea soluere iussus esset, [1] ab ea executione tanquam attentatoria, vt loquuntur, & in præiudicium litis facta prouocauerat, [2] nec appellationem fuerat prosecutus: sed intra tempora prosequendis appellationibus data iterum iussus soluere, impetratis à iudice in eam rem literis, ab ea quoque executione literarumq; interpretatione appellauerat, non potest videri priorem appellationem deseruisse, si posteriorem rite introduxerit & prosecutus sit. [3] Quemadmodum enim primæ executionis vis & potestas in secundam executionem fluxisse, ita prior appellatio in posteriorem deuoluta esse intelligitur. [4] *Ita Senatus* pro D. de Vosery, contra D. de Mandolle, 17. Calend. August. 1588.

1 Ea namque vis & potestas est eius diplomatis, vt nec oppositione, nec appellatione obstante possit instrumentum mandari executioni, vt scripsimus variis locis.

2 Nihil enim debet innouari lite pendente, *tot. tit. C. vt lit. pend.* Lis porro dicitur pendere quinque modis. Per libelli oblationem, *l. 1. & 2. iunct. gloss. ill. tit.* Per litis contestationem, *l. vnic. C. de lit. contest. l. amplius 15. D. rat. rem haber. l. sed etsi lege 25. §. si ante, D. de petit. hered.* Per consultationem aut relationem ad Principem, aut per Principis rescriptum, *l. ex illo tempore, C. de appellat. l. vnic. C. quand libell. oblat. Prine fac. lit. contest.* Per iudicis recusationem, *l. apertissimi 16. C. de iudic.* Et per in integrum restitutionem, *l. vnic. Cod. in integr. restit. postul. ne quid noui fiat.*

3 Nam & in dubio ea capienda interpretatio, per quam non præsumatur appellatio deserta, siquidem desertio est delictum, cum annexum habeat iudicis contemptum: ideoque solet grauior mulcta irrogari ei, qui appellationem deseruit, quam ei, qui male ac temere appellauit.

4 Vnde fit, vt posteriore introducta, prior quoque introducta videatur, ne alioqui desertionis pœnam patiatur is, qui appellationem non deseruit, exemplo eius, quod scriptum est *in l. vlt. C. de posth. hered instit.*

DEFINITIO II.

Allegatio compromissi non impedit desertionem appellationis, nisi de compromisso constet per scripturam vel per aduersarij confessionem.

APpellans, si intra statutum tempus appellationem prosecutus non sit, quam idcirco desertam aduersarius obiiciat, non potest negligentiæ suæ excusationem illam prætexere, quod pendente tempore prosequendæ appellationis compromissum de lite per arbitros finienda factum asseueret, nisi probet idipsum aut per contractum in scriptis habitum, [1] aut per aduersarij confessionem. [2] Igitur compromissum, de quo constat ex scripto, impedit lapsum temporis dati ad prosequendam appellationem, non tamen lapsum temporis dati ad appellandum. [3] *Ita Senatus* publico Senatusconsulto & generali.

1 Ne in longiorem diem lis protraheretur, si per testes probari non posset, quorum etiam habendorum facilitas, vt maior est, ita periculosior, *l. testium facilitatem 18. C. de testib.*

2 Nulla enim vel certior vel promptior probatio est, quam quæ fit per partis confessionem, *l. generaliter 13. C. de non num. pecun.*

3 Guid. Pap. *quæst 115.*

DEFINITIO III.

Pestis iusta causa est petenda restitutionis aduersus obiectam desertionem appellationis.

PEstis tempore non eo minus currit tempus prosequendæ appellationis, sed tamen succurrendum est appellanti per in integrum restitutionem, si ob eam causam intra tempora non sit prosecutus appellationem. [1] *Ita Senatus* sæpius.

1 Paul. Castrens. *consil. 21. incip. in causa desertionis.* Idem die de bello & de paupertate appellantis.

DEFINITIO IV.

Renunciatio appellationis facta extra tempora & extra acta non impedit desertionem.

SI appellationi renunciatum sit extra tempora [1] aut etiam intra tempora, sed extra acta, non eo minus deserta pronunciari appellatio, & appellanti pœna desertionis infligi debet. Renunciandum enim est & intra ea ipsa tempora, intra quæ appellari potest, [2] & apud acta, si à iudice appellatum sit, [3] aut coram executore, si ab executore, alioqui desertionis pœnam committitur. [4] *Ita Senatus* ex tempore contra Claud. Brunetum, 17. Cal. Aug. 1591.

1 Hoc est post decendium. Nam intra decendium renunciari appellationi impune potest: post decendium non potest: nisi impetrato in eam rem diplomate Principali, per quod appellatio annulletur. Pragmatici vocant *lettres d'aneantissement.*

2 Id est, intra decem dies, & quidem à die sententiæ, non à die appellationis interpositæ numerandos.

3 *L. 2. D. de appellat.*

4 Quia interest etiam illius, à quo appellatum est, vt sciat, an appellatio duret, an vero ei fuerit renunciatum.

DEFINITIO V.

Facilius parcitur ei, qui appellationem intra tempus constitutum non intimauit, quam ei, qui non introduxit ad iudicem.

ETsi appellationem intra legitima tempora prosecutus non videtur, qui iudicem appellationis tantum adit, [1] si non & aduersario ipsi diem dixerit, [2] facilius tamen ei parcitur, vt desertæ appellationis pœnam effugiat, quoniam adire iudicem per seipsum solet, qui appellauit, [3] diem vero dicere non nisi per apparitorem, cuius culpam licet non omnino ei, qui elegit impunitam, [4] aliqua tamen excusatione digniorem videri æquum est: [5] & eo magis, quod, cum appellationis auxilium sit fauorabile, [6] desertionis obiectio non odiosa esse non potest. [7] *Ita Senatus* in causa viri clarissimi Claudium de la Couz Abbatis Ambroniacensis & Syndicorum vniuersitatis de Seitiaz, Prid. Cal. Febr. 1590.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt *veleuer son appel.*

2 Quod nihil aliud est, quam ei appellationem intimare.

3 Nec proinde potest seipsum fallere, aut sibi ipsi deesse.

4 Quia sibi debet imputare qui talem elegit, *arg. § præterea, Instit. quib. mod. re contr. oblig.*

5 Ne scilicet vnius negligentia tam facile alteri noceat, *l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit.*

6 Quia est auxilium commune, *l. 3. § falsus procurator, D. ratam rem haber.*

7 Cum desertio appellationis sit quædam species criminis, vt dixi *Defin. 1. num. 3 §.*

DEFINITIO VI.

A sententia, quæ vni ex litigatoribus dat electionem, appellandum est ex die sententiæ, non ex die secutæ electionis.

CVm, debitore rem vnam offerente, creditori data esset per iudicem electio alterius rei, si mallet, exigendæ; postea vero creditor eam rem elegisset, quam debitor præstare nolebat; visum est sero interpositam appellationem, si à tempore latæ sententiæ decem dies effluxissent, tametsi intra decendium à die factæ electionis appellatum proponeretur. [1] Etsi enim fieri poterat, vt debitor eam rem eligeret, quam præstare debitor maxime vellet, vt proinde nullam

appellandi causam esset habiturus: verum tamen est iam inde à quo tempore creditori data fuit per sententiam electio, quæ dari non debuerat,[3] appellari à sententia potuisse & debuisse, cum electio non nisi ex concessa eligendi facultate pendeat, nec possit videri iniuriam facere creditor, qui iure suo vius est, cum eligendi haberet potestatem.[4] Denique non quælibet iniuria materiam appellationis præbet, sed ea demum, quam iudex, non quam aduersarius intulerit.[5] Negari autem non potest, quin eo tempore iudex iniuriam fecerit, quo sententiam tulit, & eligendi ius creditori dedit, quamuis incertum adhuc fuerit, quid creditor esset electurus. *Ita in Senatu tractatum est* inter nobiles Iacobum Franciscum & Berardum Pelard fratres, 7. Cal. Iunij 1590.

1 Decendium namque datum ad appellandum incipit currere & computatur ex die pronunciatæ sententiæ, *Nouell. 23. de appell. cap. 1.*

2 Consentiente scilicet vtroque litigatore in eandem rem.

3 Magnus enim fauor est, si quis electionem habeat alterutrius rei præstandæ, *l. plerumque 10. §. vlt. D. de iur. dot. cap. in alternatiua.* vbi Dyn. & alij *de reg. iur. in 6.* Excipe casum *l. Gracc 8. § si quis Stichum, D. de fideiuss.*

4 Nemo enim videtur iniuriose aut dolo facere, qui iure suo vtitur, *l. nullus videtur 55. de reg. iur.*

5 Qui enim appellat, de iniquitate iudicis conqueritur, non de dolo & circumuentione aduersarij, *l. præfulli 16. D. de minor.*

6 *L. 1. §. biduum, vers. quid ergo, D. quand. appellat sit, & instr. qua tempor.* Iunge *l. vbi autem 75. §. qui illud, D. de verbor. oblig.*

DEFINITIO VII.

Non deseruit appellationem, qui eam prosequitur, licet non vltro id faciat, sed aduersario instante.

TRibus inter se contendentibus, & vno condemnato, si is appellauerit, & cum appellationem vltro prosequi deberet passus sit, vt eius prosequendæ gratia ab vno ex aduersariis suis ad appellationis iudicem intra constituta tempora euocaretur,[1] non idcirco potest videri appellationem deseruisse, licet nullum superiori iudici libellum porrexerit. Quis enim desertam dicat appellationem, de qua apud appellationis iudicem disceptetur?[2] De illo potius dubitari potest, an quod ab vno ex victoribus factum est, alteri, qui nihil fecit, nocere debeat, ne desertam appellationem possit dicere? Et magis est, vt nocere debeat, si ea sit causæ connexitas, vt inter alios duos de appellationis iure cognosci nequeat, quin hic quoque tertius liti interfit.[3] Alioqui obstat iuris regula, quæ vnius factum alteri nec prodesse patitur nec nocere.[4] Plane si post iam elapsa prosequendæ appellationis tempora vnus ex victoribus condemnatum ad iudicem appellationis vocauerit, indistincte dicendum est, non posse id cæteris ignorantibus nocere, quia non potest ea res præbere appellanti excusationem, cur non intra tempora prosecutus sit appellationem.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Siue per literas, quas vulgo *anticipationis* vocant, siue per supplicem libellum, quem Pragmatici nostri Gebennenses dicunt *requeste en poursuite d'appel.*

2 Parum enim refert, ab vtro ex litigatoribus introducta sit appellatio, dummodo introducta sit.

3 Hoc enim facit connexitas causæ, vt è contrario sufficiat aliquando vnum ex pluribus appellare, *l. 1. & tot. tit. C si vnus ex plurib. appell.*

4 *L. factum 155. de reg. iur. l. non debet 74. eod. tit.*

5 Itaque pœnam suæ negligentiæ hoc casu luere appellans debet, nec ius aliis quæsitum auferri ipsis per alium potuit, *l. vlt. D. de pact. l. Gramma 71. § pen. D. de fideiuss.* [Quid si emptore condemnato, ipsumque venditore, qui pro emptore litem susceperat solus venditor appellauerit, & tamen appellationem deseruerit? An emptor quoque, qui non prouocauit in ius vocari poterit, saltem simul cum venditore, vt pronuncietur deserta appellatio? Minime, cum non alius videri possit appellationem deseruisse, quàm qui ipse appellauit. Sed in hanc rem vocandus erit venditor vt desertionis suæ pœnas luat. Emptor autem viuæ sententiæ executionem pati cogatur, quasi appellatione nulla interposita, quamuis verum sit appellationem à venditore interpositam emptori quoque prodesse: *l. 4. §. item si emptor, de appell.* Debet enim emptor sibi imputare quod appellationem à venditore interpositam non sit ipse prosecutus, quod pro suo iure facere poterat etiam inuito venditore, *d. §. item si aut non curauerit per venditorem ipsum agitari. Ita Senatus* ex tempore in causa Melchioris Ballin, 6. Sept. 1612.]

DEFINITIO VIII.

Potest impune renunciari appellationi intra decendium à die sententiæ, sed non à die appellationis.

APpellationi renuncians etiam intra decendium, quod à die appellationis interpositæ numeretur, non eo minus condemnandus est in expensas omnes, quibus frustratoria prouocatio causam dederit, ideoque nec aliter admittendus est ad renunciandum, quam si eos sumptus offerat.[1] Sane intra decendium à die sententiæ impunita appellatio est, & consequenter licita appellationis renunciatio, cum id tempus datum sit condemnato, vt sciat an appellare vel appellationem prosequi, an acquiescere iudicato debeat.[2] Ergo nullos eo nomine sumptus pari appellans debet,[3] sicuti post decendium illud sera appellationis renunciatio est, licet eo ipso die fiat, quo appellatum fuit.[4] *Ita Senatus* in causa N. Velliet in secreto auditorio, 6. Cal. Sept. 1593.

1 Intellige si appellatio sit interposita non die ipso sententiæ, sed posteà.

2 Dixi *Defin. 35. §. sit. prox.* vbi vide.

3 Non enim solet sumptuum condemnatio irrogari, nisi in pœnam temere litigantis aut aliud quid facientis, *l. cum quem temere 79. D. de iudic. l. qui solidum 78. §. 1. de leg. 2. Instit. de pœn. temer. litigan.*

4 Itaque cauere debet, tam qui appellationi renunciat, quam qui appellat, ne nimis sero aut appellet, aut renuncier, *l. 1. vers. cæterum, D. quand. appell. sit, & instr. qua temp.*

DEFINITIO IX.

Potest impetrari rescriptum Principis ad hoc, vt appellatio pronuncietur deserta, etiam antequam elapsa sint tempora, sed non intimari.

REscriptum Principis ad hoc impetratum, vt pronuncietur deserta appellatio, non eo minus effectum sortitur, quod impetratum fuerit ante elapsum tempus introducendæ appellationi præstitutum,[1] dummodo non nisi post id tempus elapsum, id est, suo tempore significatum, &, vt nostri loquuntur, intimatum sit. Accipit enim, vt & cætera omnia, vires suas in executione & intimatione.[2] *Ita Senatus* in publico auditorio, Prid. Id. Febr. 1594.

1 Hoc est ante menses, si iudex appellationis fuit ex inferioribus, aut ante duos menses, si appellatus fuit Senatus. Sic enim stylo nostro cautum est.

2 Siquidem executio illa est, quæ dat effectum rei, *l. penult. C. de execut. rei iudic.*

DEFINITIO X.

Apparitoris relationi creditur ad excusandum appellantem, qui appellationem deseruisse dicatur.

RElatio apparitoris nulla testium fide subnixa, licet nihil probet,[1] quod ad hoc attinet, vt aduersario damnum inferatur, probat tamen quantum satis est ad excusandum eum, qui appellatoris opera vsus est, ne in pœnam vllam incurrat propter negligentiam, forte si appellationem deseruisse dicatur is, qui ex eiusmodi relatione probet fecisse se, quod potuit ad

tuit ad eam prosequendam. Etsi enim dici potest, ei esse imputandum, quod talem elegerit,[1] iniquum tamen sit, desertionis pœnã patieum, qui non fuerit negligens in prosequenda appellatione; vel ob id maxime, quod appellationis remedium tanquam ordinarium fauorabile est, & consequenter deserta appellationis obiectio odiosa.[4] Propter quã causam sufficere etiam interdum solet, vt probet appellans impetratas à se literas, vt vocant, appellatorias, & apparitori vt intra præstitutũ tempus exequeretur traditas,[5] ne deserta dici possit appellatio, quamuis apparitor debitã in exequendo diligentiam non præstiterit, alioqui facile accideret, vt ex apparitoris dolo & collusione damnũ sentiret is, qui non tam electæ personæ, quam ofñcij publici fidẽ secutus esset.[6] Quamquam tutius est, ex his quoque causis impetrari aduersus lapsum temporis in integrum restitutionem.[7] *Ita Senatus* ex tempore in causa D. de Saltagine, 8. Id. Mart. 1594.

1 Ne quidem in iis, quæ ad officium apparitoris pertinent, quia vox vnius, vox est nullius, *vulg. l. iurisiurandi C. de restib. l. vbi numerus* 12. *D. eod.*

2 Vt dixi *Defin 5 supr ex § preterea Instit. quib. mod. re cont. oblig. l. inter artifices* 3. *D. eod.*

3 *Arg l. vlt. C. de posthum hered. inst.*

4 Dixi iam *d Defin 5 num. 6. & 7. supr.*

5 Cum ita verum, hoc casu non iterum de per actorem, quo minus appellatio introduceretur, *l. in omnibus 39 de regul. iur.*

6 Hoc enim tale est, quod non nisi per apparitorem expediri potest, maiorque ratio est, ne cuiquam alterius factum vel negligentia noceat in iis, quæ non nisi per alium expedire potuerit.

7 Quæ haud dubie concedenda est saltem ex illa generali clausula, si qua mihi iusta causa esse videbitur, de qua *in l. 1. & l. sed etsi 26. §. vlt. D. ex quib. caus. maior.*

DEFINITIO XI.

Multum interest an appellatio prorsus deserta sit, an male introducta & extra tempora?

NOn ideo deserta appellatio dici potest, quod male introducta sit & extra statuta tempora,[1] sed per viam non recipiendæ appellationis decidenda est, quod Practici dicunt *par fin de non receuoir.*[2] Etsi autem vtroque casu idem fere effectus est, vt nimirum appellans non audiatur, perindeque sit, ac si nulla interiecta esset appellatio,[3] refert tamen propter mulctam, quæ longe grauior irrogatur aduersus appellationis desertores, quam contra eos, qui non desertam extra tempora prosecati sunt.[4] Item propter sumptus litis super appellationis desertione factos, quos sane victori desertionem obiicienti adiudicari æquum non est, cum nulla desertio fuit.[5] Quanquam nec eo nomine condemnari illum oportet appellanti, qui ipse in appellatione introducenda peccauit,[6] nisi aduersus eam negligentiam postulata sit in integrum restitutio, bonamque litem appellans foueat.[7] Quid ergo? Compensendæ erunt expensæ ad causam desertionis pertinentes,[8] appellatore ad eas solas condemnando, quæ appellatoriam litem respiciunt.[9] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio, Non. Iun. 1594.

1 Quamuis dici soleat nihil interesse, an quid nullo modo, an vitiose & minus rite factum sit, *l. quoties 6. D. qui satisd. cog. l. 1. D. de auctor. tutor.*

2 Sunt enim ista omnino cõtraria, deserere & prosequi appellationem, quamuis extra tempora quis eam prosequatur.

3 Quantum ad hoc, vt appellanti nihil prosit appellasse.

4 Quia in deserenda appellatione delictum aliquod versatur, quod in ea minus legitime prosequenda nullum prorsus est. Dixi *Defin 5. num. 7. supr.*

5 Nam in hoc ipso male ac temere victor litigat, quod contendit desertam esse appellationem, quæ non fuit deserta, ideoque potius condemnari deberet ad sumptus eius litis, quam eos obtinere. *Ex reg. l. eum quem temere 79 D. de iudic.*

6 Vt scilicet fiat mutuæ culpæ compensatio, *l. si ambo 10. D. de compens. l. viro. 39. D. solut. matr.*

7 Quo casu nullas expensas appellans debet, cum culpa illa non introductæ suo tempore appellationis sine vlla sampiuum refusione ex rescripto Principis emendetur.

8 In consequentiam mutuæ negligentiæ, quam compensandam esse diximus *num. 6.*

9 Nihil siquidem commune habet causa appellationis, quæ est secunda instantia cum causa desertionis, quæ est prima. Nec bona est consecutio, vt qui appellationem non deseruit, eo magis videri debeat iuste appellasse, quamuis è contrario, qui appellationem deseruit, credendus sit veluti propria confessione appellasse perperam ac iniuste.

DEFINITIO XII.

Si iusta causa sit danda restitutionis aduersus desertionem appellationu, quid fieri debeat?

SI petatur in integrum restitutio aduersus appellationis desertionem, de qua lis pendeat, tametsi iusta sit causa restitutionis indulgendæ,[1] si tamen apud inferiorem iudicem res agatur, non solet Senatus ad iudicis cognitionem remittere, vt pro sua prudentia æstimet, an concedi restitutio debeat, nec ne, quoniam alienum esset à dignitate Cancellarij, aut eius qui Cancellarij vice fungitur, vt ab alio, quàm à Senatu legem acciperet. Nam si coram Senatu lis penderet, media via sequenda esset, vt neque iuberetur Vicecancellarius diploma approbare, neque à principali beneficio impetrans summoueretur, sed his verbis rem temperari oporteret, *En plaidant la cause sera pourueu.*[2] Quid ergo si ad inferiorem iudicem rescribi oporteat? Melius est, vt verbo facto in Senatu iubeatur Vicocancellarius rescriptum admittere, si iusta causa sit, quæ allegatur perendæ restitutionis, ne auctore Senatu legibus aut æquitati vis fieri videatur.[4] *Ita Senatus* in causa fratrum Bonamour du Pontdeaux in relationibus libellorum, 8. Id. Iun. 1594.

1 Quæ restitutio ipsis styli nostri verbis districte prohibita est, si eo tempore petatur, quo iam sit citatus appellans ad causam desertionis defendendam.

2 Puta si propter pestem fuit impeditus appellans, ne suam appellationem prosequeretur, vt d. xi *Defin. 5. supr.* Idem esto si bellum vel paupertas impedimentum attulerit.

3 Vt si perorata lite appareret Senatui iustam esse causam restitutionis admitteret, concederetque restitutionem suprema, quod aiunt, manu, non aliter.

4 Quod vtrumque absurdum est, cum Senatus ipse præcipuus custos sit, & legum & æquitatis, *l. 1. C. de legib.*

DEFINITIO XIII.

Etiam nulla sententia transit hodie in rem iudicatam, si ab ea non appelletur.

LIcet sententia, quæ ipso iure nulla est, nunquam transire possit in rem iudicatam, nec si appellatio deferatur, si iuris communis rationem inspicias, quia nec ab eiusmodi sententia, quæ non tenet, prouocari iure potest,[1] alio tamen iure vtimur, quia lege nostra municipali expressim cautum est, vt quantumuis nulla sit sententia, ab ea tamen necessario sit prouocandum.[2] Est enim consequens, vt, si vel non prouocatum sit, vel appellatio interiecta deserta fuerit, valeat sententia, reique iudicatæ obtineat auctoritatem.[3] *Ita Senatus* in causa Ioannis Iaques procuratoris, & N. Calet, 10. Cal. Iun. 1595.

1 *L. si expressim 19. D. de appellat. l. 1. & 3. D quæ sent. sin. appell. rescind.* Vnde est, quod remota appellatione, nec ex statuto, siue ex pacto, non tamen censetur remota vis nullitatis. Guid. Pap. *quæst. 38.* post Salycet. *in l. fin. D. de appellat.* & Angel, *in l. 1. §. 1. D à quibus appell. non licet.*

2 Ne alioqui de hoc ipso litem nouam instituí sit necesse, an sententia nulla sit, nec ne.

3 Alioqui frustra esset constituisse, vt à sententia quantumuis nulla appellari oporteret.

DEFINITIO XIV.

Appellationis desertio facit, vt sententia transeat in rem iudicatam, ac si ab ea non esset appellatum.

SEntentia, à qua fuit appellatum, non eo minus censetur transiisse in rem iudicatam, si introducendæ aut introductæ prosequendæ appellationis tempora elapsa sint, nec introductam, aut prosecutam appareat.[1] Etsi enim imputari quodammodo potest ei, qui obtinuit, cur non curauerit pronunciari desertam appellationem, aut quod effectu idem est executoriam pronunciari sententiam,[2] tamen multo magis imputandum est illi ipsi, qui appellauit, cur non sit appellationem prosecutus.[3] Nam & ipso iure soloque lapsu temporis deserta intelligitur appellatio, talemque pronunciare posset iudex, à quo appellatum est,[4] ni iudiciorum ritus apud nos induxisset, vt solius appellationum iudicis ea iurisdictio esset.[5] Sane appellatio semel interposita, licet non probetur introducta, facit, ne possit executioni mandari sententia, nec eius peti executio, quin ptius executoria pronuncietur, aut appellatio deserta.[6] Id vero pro victoris arbitrio & electione peti intra triginta annos[7] quandocunque potest, dummodo post elapsa tempora, intra quæ appellatio introduci debuit.[8] *Ita Senatus* in causa Collegij Iesuitarum, & Dn. Claudij Neyron, 5. Id. Sept. 1595.

1 Cum paria sint, aut ab initio non appellasse, aut appellationem interpositam non introduxisse, aut introductam, prosecutum non fuisse, cum his duobus casibus posterioribus obstet appellan i præscriptio, *l. si expressim, 19. D. de appell.* Adeo vt non valeat sententia, sed fit nulla, quæ lata sit in causa appellationis post desertam appellationem, Guid. Pap *quæst. 11. nu. 2.* ex Bald *in vsib. feud in tit. quo tempor. miles inuestit pet. deb. §. fin. in fin.*

2 Nam neque inter hæc quicquam interest, nisi quod appellatio deserta pronunciatur à iudice, ad quem appellatum est, pronunciatur vero executoria, non obstante appellatione, per eum ipsum iudicem, à quo fuit appellatum.

3 Debuerat enim, aut non appellare, aut prosequi appellationem.

4 Non enim cogeretur iudex à quo appellatum esset dare literas dimissorias, qui Apostoli dicuntur, si non petitæ essent eæ literæ intra tempus constitutum, *leg. 1. §. sensus autem, D. de libell. dimiss.*

5 Postquam Apostoli moribus nostris peti, darique desierunt.

6 Quia quandiu id factum non est, verum est appellatum fuisse, ac per appellationem extinctum iudicatum, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.* Nec dubitatur, quin appellatio habeat vim suspensiuam, *l. 1. D. nihil innou. appell. interpos. l. si causa cognita, 32. C de transact.*

7 Nam spatio triginta annorum præscribitur ius petendæ executionis sententiæ, vt & alia iura omnia, quæ minori tempore non præscribuntur, *l. 3. C de præscr 30. vel 40. annor.* Exceptis iis, in quibus necessaria est præscriptio 40. annorum, de quibus *in l. 4. eod. tit.*

8 Cum enim totum illud medium tempus liberum sit condemnato ad prosequendam appellationem, non potest interim peti executio sententiæ, *arg. l. quod certa die, 70. D. de solut.*

DEFINITIO XV.

De temporibus interponendæ & introducendæ appellationis, & an aduersus desertionem possit dari restitutio, ex quibus causis.

TEmpus apud nos hodie nullum est, intra quod litem appellatoriam terminari & expediri necesse sit,[1] sed tantum intra quod appellationem & interponi & introduci oporteat. Illud decédij,[2] hoc mensis vnius apud inferiores appellationum iudices, duorum vero mensium cum Senatus appellatur.[3] De illo sane constat, fatalia, vt vocant, nullo casu locum habere in iis litibus, quæ apud Senatum agitantur.[4] Nec si constet per appellantem stare, quo minus lite iam ad coronidem perducta, Senatusconsultum reddatur.[5] At neque iusta fere vlla causa esse creditur, propter quam excusari appellans debeat, qui appellationem intra constituta tempora prosecutus non est, nec si alleget paupertatem, aut pestem, aut itinerum difficultatem.[6] Sed tamen iustæ hæ cautæ sunt, aliæq; huiusmodi complures, ex quibus appellans dignus videatur, qui beneficio in integrum restitutionis iuuetur ad prosequendam appellationem, etiam post tempora constituta, nullisque refusis expensis,[7] si modo iusta appellatio probetur.[8] Vnus tantum casus est, qui appellantem excusat, si medio tempore compromissum factum sit; sed ita tamen, si de compromisso illo ex scripto appareat. Id enim diserte cautum est,[9] ne alioqui huiusmodi prætextu commentum, colorque fraudibus passim quæreretur, & appellationum cauillationibus.[10] Alius casus esse potest, si appellatum sit ad superiorem omisso medio. Non enim appellationem deseruisse videri potest, qui eam introduxit & prosecutus est, licet apud alienum iudicem.[11] *Sine die.*

1 Cum paria sint, aut ab initio non appellasse, aut appellationem interpositam non introduxisse, aut introductam, prosecutum non fuisse, cum his duobus casibus posterioribus obstet appellan i præscriptio, *l. si expressim, 19. D. de appell.* Adeo vt non valeat sententia, sed fit nulla, quæ lata sit in causa appellationis post desertam appellationem, Guid. Pap *quæst. 11. nu. 2.* ex Bald *in vsib. feud in tit. quo tempor. miles inuestit pet. deb. §. fin. in fin.*

2 Nam neque inter hæc quicquam interest, nisi quod appellatio deserta pronunciatur à iudice, ad quem appellatum est, pronunciatur vero executoria, non obstante appellatione, per eum ipsum iudicem, à quo fuit appellatum.

3 Debuerat enim, aut non appellare, aut prosequi appellationem.

4 Non enim cogeretur iudex à quo appellatum esset dare literas dimissorias, qui Apostoli dicuntur, si non petitæ essent eæ literæ intra tempus constitutum, *leg. 1. §. sensus autem, D. de libell. dimiss.*

5 Postquam Apostoli moribus nostris peti, darique desierunt.

6 Quia quandiu id factum non est, verum est appellatum fuisse, ac per appellationem extinctum iudicatum, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.* Nec dubitatur, quin appellatio habeat vim suspensiuam, *l. 1. D. nihil innou. appell. interpos. l. si causa cognita, 32. C de transact.*

7 Nam spatio triginta annorum præscribitur ius petendæ executionis sententiæ, vt & alia iura omnia, quæ minori tempore non præscribuntur, *l. 3. C de præscr 30. vel 40. annor.* Exceptis iis, in quibus necessaria est præscriptio 40. annorum, de quibus *in l. 4. eod. tit.*

8 Cum enim totum illud medium tempus liberum sit condemnato ad prosequendam appellationem, non potest interim peti executio sententiæ, *arg. l. quod certa die, 70. D. de solut.*

1 Quomodo fuit olim ex legibus Codicis, *l. 1. Cod hoc tit.* & iure nouo ex Iustiniani *Nouell 49. De his qui ingred ad appellat. in princ.* vnde sumpta est *Authent ei qui appellat. cum sequ. Cod. hoc tit.*

2 *Ex Nouell. 23. De appellat. in princ.* vnde sumpta est *Auth. hodie. C. de appel.*

3 *Arg. l. 1. C. hoc tit.*

4 Sic enim stylo Senatus nostri cautum est.

5 Quod enim stylo generaliter & indistincte cautum est, generaliter quoque & indistincte intelligi debet, *vulg. l. de pretio, 8. D. de publician. in rem act. l. in fraudem. 15. §. vlt. D. de test. milit.*

6 Intellige quo minus tempora ipso iure currant. Quod tamen ex ratione iuris aliud est, nam & inopia & pestis, & alia huiusmodi impedimenta, iustam præstant excusationem aduersus desertionem, Guid Pap. *qu. 436. num. 12.* post Innoc. *in cap ex ratione, Extr de appellat. l si procuratorem, 8. §. si ignorantes. D. mandat. l. Titius, vbi not D. de procurat.*

7 Scilicet ex æquitate Senatus. Nam alius iudex inferior non posset has causas pro iustis habere, nisi Principe ita expressim mandante. [Sed nec Senatus restitutionem indulgere solet contra desertionem, sed tantum petentibus restitutionem concedere, vt ad tractandam litem appellatoriam admittantur, & in ea possint vincere, si bonam causam habeant. Peti tamen restitutionis literas necesse est, nisi si quando suprema, quod aiunt, manu, Senatus magna æquitate motus desertionem velit negligere, quod vix quidem & perrarò, sed tamen aliquando facit. Cæterum nunquam Senatus petitas restitutionis contra desertionem literas solet verificare, nec his verbis pronunciare, *en interinant*, sed ita simpliciter *ayant esgard aux lettres.* Quod si desertam esse appellationem Senatus pronunciauerit, & supplicatio ciuilis contra Senatusconsultum petatur, non debet Vicecancellarius inconsulto Senatu literas concedere. Senatus autem potest, sed ita vt contra desertionem non concedat, nisi eo modo quo ante arrestum admisisset, id est, hactenus vt audiatur is qui appellationem deseruit ad eam ex integro tractandam. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 7. Aprilis 1614.]

8 Frustra enim vis fieret legibus nostris in danda contra desertionem restitutione illi, qui postmodum in appellationis causa succumbere deberet, *arg. l si post mortem 10. §. pen. D. de bon poss. contr. tabul.*

9 Senatusconsulto publico & generali, quod in eam rem factum est.

10 Cum vt plurimum appellationes interponi soleant frustrandi & cauillandi causa, *vt in l. tutor 41. D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic*

11 Desertio enim pœna negligentiæ non imperitiæ est. Vtroque tamen casu appellans condemnatur, sed aliter atque aliter conceptis sententiæ verbis.

DEFI-

DEFINITIO XVI.

Appellari non potest, ne quidem beneficio Principis, post annum trigesimum, sicut nec de nullitate sententiæ opponi, non magis quàm si condemnatus expresse acquieuerit.

A Sententia, quæ nondum executioni demandata sit, aut cui aliter nõdum acquieuerit is, qui condemnatus est, [1] appellari potest ad annum vsque tricesimum, [2] si aliud nihil sit quod appellandi adimat potestatem. Sane post tanti temporis decursum, quo iura omnia quantumcumque perpetua finiuntur, [3] appellandi quoque ius perimi explorati iuris est. Nam & obiiciendæ aduersus sententiam nullitatis ius tanto tempore perimeretur. [4] *Ita Senatus* in causa Ludouici Geneuois, & Antonij Perret, 21. Mart. 1596.

1 Nam qui semel acquieuit sententiæ vel sola petitione dilationis ad soluendum, non potest deinde appellare, *vulg. l ad solutionem, 5. C. de re iudic.*

2 Impetrato scilicet rescripto Principis & restitutionis in integrum ad appellandum post decendium, quod in eam rem præfinitum est, vt dixi *Defin. prox. praced.*

3 *L. 3. C. de præscript. 30. vel 40. annor.*

4 Quia tanto tempore iura omnia præscribuntur & extinguuntur, *d. l. 3. C. de præscript. 30. vel 40. annor.*

TIT. XXVIII.

DE APPELLAT. TANQVAM ab abusu.

DEFINITIO I.

Appellari potest tanquam ab abusu, si laici quid restituere iubeantur, nempe si lite pendente impetrata sit monitio, nemine dempto.

TANQVAM ab abusu recte prouocatur, si executio facta sit literarum, vt vocant, monitoriarum, quibus iubebantur laici, vt furta impetranti facta non solum indicarent, sed etiam restituerent. Iussus enim ille restituendi ad laicum iudicem pertinet, non ad ecclesiasticum. [1] Si tamen pendente lite id factum sit, nullũ aduersario ius erit appellandi, propterea quod non aliter post motam litem eiusmodi literarum impetratio permitti soleat, quam si pars cum consilio excipiatur, proindeque nihil eius interest. [2] Alioqui si nulla exceptio facta sit, adeoque si inconsulto iudice laico, apud quem lis pendebat, literæ illæ impetratæ probentur, iusta est hoc ipso tanquam ab abusu appellatio. [3] Quid ergo si aduersarius ideo, quod exceptus fuerit, appellare non possit? Ad Principis procuratorem generalem ea res pertinebit, cuius præcipuum officium est, vt prouideat, ne quod præiudicium iurisdictioni laicæ per ecclesiasticam aut contra generetur. [5] Estque hic casus vnus ex iis, in quibus optimum est habere procuratorem Principis fauorabilem, vt per eius personam consequatur litigator, quod ex sua consequi non posset. [6] *Ita Senatus* 5. Non. Aug. 1588. & Idib. Decemb. eodem anno.

1 Eius siquidem est iubere restituere, cuius est de negotio & de ipso rei dominio pronunciare, *lege qui restituere, 68. iunct. l. & ex diuerso, 35. §. 1. D. de rei vindic.*

2 Nec enim iudex ecclesiasticus vllam habet iurisdictionem in laicos, nisi cum agitur de sacramentis aut huiusmodi alia re, quæ sit spiritualis, *Ægid. Magist. in decis. Senat. Paris. de appellat. tanq ab abus. decis 4 in fin.*

3 Nemo autem potest audiri appellans, cuius non interest, *l. 1. D. de appellat. recip.*

4 Quia scilicet neque se, neque suum clientem prodere quisquam cogitur, *l. nimiũ 6. C. de testibus.* De quo tamen vide eundem *Ægid. Magistr decis. 10.*

5 Quia valde interest reipublicæ, vt iurisdictiones non turbentur neque confundantur, *l. vlt cum ibi not. D. de iurisd. l. cùm vnus, 12 §. pen. D de reb auctor. iudic. possid.*

6 Vt & aliis plerisque casibus eueniat, ex alterius persona me consequi, quod ex mea non possem, *l. 3. in fin D. quæ res pign. oblig. poss l. cum hereditate, 55. D. de acquir. hered. l. si in qui dues, 29. de liber. legat.*

DEFINITIO II.

Decretum Senatus licet causam habuerit à consensu falsi procuratoris impedit appellationem, tanquam ab abusu, si nullus impetrantis dolus interuenit.

PHilibertus de Varax Dominus de Romans impetrauerat à summo Pontifice mandatum ad Episcopum Gebennensem, qui inter se & Dominam de Varax de causa quadam matrimoniali cognosceret. [1] Cumque ad Senatum bullæ Apostolicæ, vt moris & ordinarij iuris est, allatæ essent, iusserat Senatus, vt tam procuratori generali, quam aduersario exhiberentur. [2] Falso procuratori primum, mox procuratori Principis editæ fuerant, cuius religio per falsi procuratoris consensum circumuẽta fecerat, vt citationi, quæ ad bullarum executionem, &, vt loquuntur, fulminationem necessaria erat, consentiret. Senatus vtriusque voluntatem consensumq; secutus, bullarum publicationem & citatoriarum literarum ab Episcopo concessarum executionem permiserat. [3] Postea cum ex parte Dominæ de Varax Senatui obreptum fuisse allegaretur, & falsi procuratoris factũ improbaretur, [4] Episcopus tamen delegatus cognitionem acceperat, appellatione tanquam ab abusu ob eam causam interposita, Senatus pronunciauit nihil per abusum factum videri, propterea, quod licet falsus procurator fuisset, qui pro Domina de Varax consensum accommodauerat: nulla tamen fraus facta erat auctoritati, maiestatique Principis, quando nihil nisi consulto, & permittente Senatu factum esset. [5] Sola namq; Principis auctoritas si hac in re neglecta sit abusum inducit, non etiam priuata collitigatoris vtilitas. [6] *Ita Senatus* prid. Cal. Septembr. 1588.

1 Causa enim matrimonialis, cum sit mere spiritualis, ad solum iudicem ecclesiasticum pertinet, *cap. later, Extr de iudic. cap. later. Extr qui filij sint legit.* Rom. *cons* 229.

2 Nihil enim hac in re solet facere Senatus, nisi audita parte, vel eius procuratore, itemque procuratore generali.

3 Quid enim aliud poterat facere Senatus inter consentientes, nisi vt eorum voluntatem sequeretur, *l si conuenerit, 26. D de re iudic. l. 1 §. inde quæritur, D. de oper. noui nunciat.*

4 Vt proinde nec mandatum vllum interuenisset, nec ratihabitio, quæ mandato æquiparari posset. Et consequenter nullius momenti erant omnia facta cum falso procuratore, *l. licet, 24. cum ibi not. D. de procurat.*

5 Quod enim sit permittente ac auctoritatem præstante magistratu, pœnam mereri non potest, non magis quam quod sit lege permittente, *l. Gracchus, 4. C. ad leg. Iul. de adult.*

6 Non potest autem dici spretus Senatus qui fuit requisitus, & qui permisit, licet circumuenta fuerit eius religio per falsum procuratorem, dum ne quid factum sit dolo malo eius, qui adiit & adire debuit Senatum, *argum. l. Diuus, 31. D. de re iudic.*

DEFINITIO III.

Sola rescripti pontificij iniquitas non potest facere, vt ab eius, siue impetratione siue concessione possit appellari tanquam ab abusu.

AB impetratione rescripti Pontificij, quod euidenter iniquitatem continere dicatur, forte si iudex in partibus, vt aiunt, delegatus, qui iustis de

causis suspectus dictus fuerat, cognoscere ac sententiam ferre iubebatur, remota appellatione tanquam friuola, tametsi friuolam eam esse, nec summus Pontifex, nec alius delegatus audita parte pronunciasset,[1] non posset appellari tanquam ab abusu. Aliud enim est abusus, aliud iniquitas,[2] nec in impetratione iuris iniqui versari potest abusus, sed tantum in concessione. Porro à summi Pontificis concessione, id est, à summo Pontifice ad Senatum prouocare nefas esset.[4] Sane ab executione breuis Apostolici, quantumuis æquissimi, si inconsulto Senatu facta sit, appellari tanquam ab abusu potest, ne Principis iurisdictio impune contempta videatur.[5] Potest enim appellari ab impetratione, si quod à summo Pontifice concessum, & ab Oratore impetratum est, tale sit, vt non tantum ab æquitate abhorreat, sed etiam supremi Principis, vel magistratus laici, præsertim vero Senatus iurisdictionem & auctoritatem quoquo modo lædat.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quo casu euidens iniquitas sane est, cum nec summus ipse Pontifex possit inaudita parte quicquam constituere, *cap.* 1. *Extr. de causs possess. & propriet.*

2 Alioqui cum quisquis appellat de iudicis iniquitate conqueratur, *l. præfecti*, 17. *D. de minor.* dicendum esset omnes quotquot appellare possunt, posse etiam prouocare tanquam ab abusu, quod esset ridiculum. Est enim hæc appellationis species omnium odiosissima, tanquam quæ exprobret ei, à quo appellatur, quod abusus sit suæ iurisdictionis, ideoque numquam nisi ex necessitate est admittenda.

3 De quo *in l. 1. & tot. tit. D. quod quisque iur.*

4 Numquam enim appellatur nisi ad superiorem, *l. 1. D. à quibus appellat. non licet*, *l. 1 & tot. tit. quis à quo appellet.* Et cum appellatur tanquam ab abusu in rebus ad rescripta Pontificia pertinentibus, non tam à summo Pontifice, aut aduersus eum appellatur, quam aduersus impetrantis calliditatem, exemplo eius, quod in specie licet dissimili scriptum est, *in l. 1. vers. quid ergo est, D. quand. appell. sit, & instr. qua tempor.* Papa enim cum omnes iudicet, à nemine iudicatur, vt sacris Canonibus cautum est.

5 Pertinet enim ad Senatus auctoritatem, vt prouideat, ne quid ab extraneo vllo Principe fiat, quod vel Principis dignitatem, vel publicam vtilitatem possit lædere. Vide Papon. *lib. 11. syntagm. tit. 2. §. 1. 2. 4. & pass.*

6 Imbert. *in Enchirid.* in verb. *Abusus*, vbi vide quatuor casus, in quib. licita & necessaria est appellatio, tanquam ab abusu. Addem: Galli alium casum, si quid decretum sit contra pragmaticam sanctionem, de qua vide Guid. Pap. *quæst. 17. & seq.* sed apud nos nulla est.

DEFINITIO IV.

Recte appellatur tanquam ab abusu, si rescriptum summi Pontificis mandetur executioni, præsertim aduersus laicos inconsulto Senatu, aut si sit de rebus non occultis.

CVm is, qui Titij hæreditatem ex fideicommisso sibi debitam putabat, quam à Sempronio tanquam hærede possideri sciebat, literas Apostolicas impetrasset, in forma, vt loquuntur, malefactorum, quibus monebantur omnes, qui scirent vbinam gentium essent, & à quibus possiderentur res hæreditariæ, id vt palam facerent, ne hærede quidem excepto, visum est Senatui iustum hæredem habuisse causam appellandi ab eiusmodi impetratione, & executione, tanquam ab abusu, non illa solum ratione, quod inconsulto Senatu rescriptum summi Pontificis aduersus laicos executioni mandatum esset,[1] sed etiã quod non debuerat ea via hæres inquietari, priusquam de fideicommisso cognitum, & fideicommissum saltem verbo restitutum esset.[2] Non enim competit fideicommissario vniuersali aut hypothecaria aut directa rei vindicatio, siue aduersus heredem, siue contra aliquem possessorem, priusquam personali egerit ad fideicommissi restitutionem.[3] Accedebat, quod cum impetrãs sciret, & Sempronium heredem esse, & ab eo possideri res hæreditarias, nihil causæ erat, cur eiusmodi literas monitoriales impetraret, quibus constat non, nisi procelatis & occultatis rebus, aliisque ordinariis remediis deficientibus locum esse debere.[4] *Ita Senatus* ex tempore, 11. Cal. Decemb. 1589.

1 Quo facto auctoritas Senatus neglecta videbatur, vt dixi *Definit. 2 supr.*

2 *L. ille à quo*, 13. §. 1. *D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. restituta*, 37. *l. facta*, 63. *eod.*

3 Intellige regulariter. Excipiuntur enim quidem casus, in quibus nulla opus est fideicommissi restitutione, *l. pen. cum ibi not. C. ad SC. Trebel. l. vlt. §. sin autem sub condition., C. comm. de legat.* dixi *in tit. ad SC. Trebell.*

4 Est enim remedium valde extraordinarium & periculosum, ideoque non nisi subsidiarie concedendum. [Obserua autem tum permitti appellare ab impetratione literarum, cùm alio modo corrigi iniquitas non potest, id est, cùm à concessione appellari nequit: Alioqui ad superioris authoritatem pertinet, vt à concessione potius quàm ab impetratione appelletur, siquidem impetratio nulla fieret, si nulla esset concessio. *Ita Senatus* 6. Cal. Ian. 1611. in relat. libell.]

DEFINITIO V.

Iudex laicus non potest cognoscere de correctione morum inter ecclesiasticos.

SI pro corrigendis lasciuientium monachorum moribus Abbas aut alius prælatus monachos præbendarum interdictione mulctauerit, deque ea re ad iudicem laicum querela per monachos deferatur, non magis iudicis laici ea cognitio esse potest, quam de ipsa morum correctione: ad quam sane vel illud maxime pertinet, vt Monachorum luxus & contumacia eo veluti remedio coërceatur.[1] Nec ad rem pertinet, quod super possessorio percipiendæ, aut non percipiendæ præbendæ solus iudex laicus apud nos cognoscit.[2] Nihil enim commune habet possessorij quæstio cum interdictione,[3] quandoquidem non aliis interdici solet præbendæ perceptione, quam qui alioquin eius percipiendæ ius haberent.[4] Neque vero fieri potest, vt de ipsa interdictione alius cognoscat, quam qui de interdictionis causa potest cognoscere.[5] Quid ergo si auarus fortassis Abbas obtentu correctionis præbendas monachis subtrahat, vt sibi habeat:[6] idque animaduertens aut suspicans iudex laicus contra eum quidpiam decernat? Appellare Abbas potest tanquam ab abusu,[7] & consequenter pendente ac indecisa appellatione obtinere, vt interim iudici laico inhibeatur cognitio.[8] Sed cum hoc tamen temperamento, *Quod ad morum correctionem pertinet.* Neque idcirco videbitur liti appellatoriæ factum præiudicium, de qua certum est, nihil inaudita parte constitui debere.[9] Illa enim facti quæstio in aperto iure discutienda superest,[10] an pro correctione morum facta sit præbendæ interdictio, an hic tantum auaritiæ fuerit quæsitus color. Itaque expressim decernendum est, nullum ex ea inhibitione fieri præiudicium appellationi.[11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 4. Non. Iul. 1591.

1 Is demum enim de altari viuere debet qui altari seruit, non qui mundo & diabolo: ne alioqui Virgilianum illud merito quis obiiciat, *non hos quæsitum munus in vsus.*

2 Ex not. per Guid. Pap. *quæst. 1.*

3 Ex separatis autem nihil potest inferri, *l. Papinianus 2. D. de minor. l. naturaliter*, 11. §. *nihil commune, & l. 3. in. D. de acquir. poss.*

4 Id enim est quod dici solet, Priuatio præsupponit habitum, *vulg. l. 4. D. de iustit. & iur.*

5 Quid enim aliud est cognoscere de interdictione, quam hoc ipsũ inspicere: an iusta fuerit causa interdictionis, necne?

6 Non enim peior aut damnabilior vita cupiditas & auaritia est, quam quæ sub charitatis & boni zeli specie delitescit.

7 Non minus enim iudex laicus abuti dicitur sua iurisdictione

dictione in præiudicium ecclesiasticorum, quam iudex ecclesiasticus in præiudicium laicorum.

8 Is enim perpetuus effectus est appellationis, quæ tanquam ab abusu interponitur, vt interim omnimodo impediat cognitionem.

9 *L. de vnoquoque. 47. D de re iudic.*

10 *Vt in l à testatore, 109. de cond & demonstr.*

11 Nam & aliis quoque omnibus appellationibus commune illud est, vt nihil vnquam in earum præiudicium fieri oporteat, *l. 1. D. nihil innou appell. interp.*

DEFINITIO VI.

De procuratione ab abusu in iis, quæ ad correctionem morum pertinent, & quid si dubitetur, cuius iurisdictio sit.

EO iure vtimur, vt si clericus à superioris sui sententia, vel de prouocatione, quæ non nisi ad correctionem morum pertineat, prouocauerit ad Senatum tanquam ab abusu, non idcirco suspendatur eius, à quo appellatum est, cognitio, aut sententiæ iam per eum tedditæ executio.[1] Ita enim postulat fauor correctionis, quam prætextu interpositæ appellationis differri non solum iniquum esset, sed etiam exemplo periculosum.[2] Si tamen dubitetur, an correctio morum ad eum spectet à quo appellatum est, alio fortassis contendente de iurisdictione, omnino deferendum est appellationi, non modo si quasi ab abusu prouocatum sit (quæ prouocationis species præcipuo quodam fauore & priuilegio digna semper habita est, tuendarum iurisdictionum gratia[3]) sed & si simpliciter fuerit prouocatum. Nempe, quod hoc casu non tam de correctione, quam de iurisdictione ipsa, ad vtrum ex collitigantibus pertineat, certari videatur, quod cum accidit, semper & ante omnia de illo inquirendum est, cuius sit iurisdictio:[4] ne inanibus litis sumptibus litigatores vexentur,[5] & labefactetur rerum iudicatarum auctoritas, si post varios iudicij anfractus, latamque fortassis sententiam appareat, de causa perperam cognitum fuisse ab eo, cuius notio & iurisdictio non fuit.[6] Hoc ita, si non euidens sit calumnia eius, qui de iudicis incompetentia queritur,[7] neque enim facile permittendum est, vt ad calumniæ occasionem iuris beneficium trahatur.[8] *Ita Senatus* in causa Decani Aquensis in relationibus librorum, 8. Id. Julij, 1591. Junge Definit. 34. supr. de Episcop. & cleric.

1 Quod sane valde notandum & singulare est. Regulariter enim contra seruatur, vt dixi *Defin. præced. nu. 8.*

2 Quare nec admittenda esset hoc casu appellatio, vt neque in cæteris casibus qui moram & dilationem non patiuntur, *l. vlt. D. de appel. recip.* Nisi fauor appellationis tanquam ab abusu contrarium suaderet.

3 Vt quæ sunt Cæsaris reddantur Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo, quomodo ratiocinatur Ægid. Magist. *decis. 4. de appellat. tanq. ab abus.*

4 Est enim iurisdictio primum ac præcipuum fundamentum iudicij cuiuslibet, *l. 1. 2. l. si quis ex aliena, 5. D. de iudic. l. 3. C. de iurisd.*

5 *L. minoribus, 6. D. de minor. l. 1. D de inoff. testam.*

6 Nec enim potest valere sententia à non suo & incompetenti iudice lata, *cap. cæterum, Extr. de iudic. li. & tot. tit. C. si à non compet. iudic.*

7 *Arg. l. in summa, 63 §. 1. D de cond. indeb.*

8 *L. 1. §. 1. D. si mul. ventr. nom per calumn. l. penult. D. de hered. instit.*

DEFINITIO VII.

Appellari potest tanquam ab abusu, cum ante latam aut executioni mandatam possessorij sententiam cuiusvis pars ad iudicem ecclesiasticum.

IVsta est appellatio tanquam ab abusu, si is, qui de beneficij possessione apud iudicem laicum contendebat, reuocetur ad ecclesiasticum, priusquam possessionis causa plenissime expedita sit per sententiam diffinitiuam,[1] cuius tantum pronunciatio, sed absoluta quoque executio secuta sit.[2] Prius enim tota possessorij quæstio absolui & terminari debet, quam ad petitorij controuersiam deueniatur.[3] *Ita Senatus* sæpissime, ex tempore autem pro D. N. Bouier Curione de Macot, contra N. Dunant vicarium, Prid. Id. Jul. 1595.

1 Nam & sententia, quæ terminat iudicium possessorij, dicitur diffinitiua, licet non terminet totum negotium, quia superest quæstio petitorij, *Clem. 1. de sequestr. poss. & fruct. capit. fin. Extr. de iudic. cap. 2. Extr. vt lit. non contest.* Giod. & DD. *in l. 1. C. si de moment. poss. fuer. appellat.* Paulens. *in form. libell in caus. spol. poss. in vers. per vestram diffinitiuam sententiam, num. 2.* Guid. Pap *quæst. 37 nu. 1.*

2 Executio enim illa est, quæ sententiæ vigorem ad effectum perducit, *l. pen C. de exec. rei iud.*

3 Scilicet cum non idem potest iudex esse in possessorio & in petitorio, ne obstet *l. nulli, 10. C. de iud.*

DEFINITIO VIII.

Procurator Principis appellare quandocumque potest ab vnione beneficiorum perperam facta, tanquam ab abusu.

AB vnione beneficiorum, quæ non rite facta sit, nec vocatis iis quorum interfuit, & qui vocari debuerunt,[1] appellare procurator Principis, & potest & debet tanquam ab abusu,[2] nec sera appellatio videri potest, quandocumq; interponatur etiam post centum annos. Quia sicut vnionis effectus perpetuus est, sic iniuria per eam illata semper durat.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 48. & 49. supr. De sacros. eccles.

1 Quinam vero illi sint, qui ad vnionem beneficiorum vocari debent, diximus *Defin. 48. & 49 ñ. de sacros. eccl.*

2 Ne ex eiusmodi vnione lædantur ij qui læsi nec possunt nec debent, *l. nam ita, 39. D. de adopt. l. de vnoquoque, 47. D. de re iudic.*

3 Rebuff. *in tract. de vnion.* post Bald. *in l. 2. col. 2. C. de epis. audient.* facit *l. 2. §. fin. D. de vsufr. adcresc.*

DEFINITIO IX.

Cum reconuentio ab eodem contractu causam trahit, non potest appellari tanquam ab abusu, si laicus à iudice ecclesiastico personali actione condemnetur.

EX reconuentione, quæ ab eodem negotio & contractu causam trahat, potest laicus à iudice ecclesiastico personali quoque actione condemnari.[1] Nec si ex ea tanquam ab abusu appelletur, admittenda appellatio est.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 13. sup. De iurisd. omn. iud. & for. comp.

1 Contra regulas iuris communis: Reconuentio enim tollit iudicis competentiam, quoties de eodem negotio tractatur, *vulg. l. cum Papinianus, 14. & ibi not. C. de sent. & interloc. omn. iudic.*

2 Cum ex contractu vltro citroque obligatorio non possit sequi condemnatio, quin ex altera sequatur, *l. Iulianus, 13. §. offerri, D. de action. empt.*

DE FINITIO X.

Quam aliter pronunciet Senatus super appellatione, tanquam ab abusu, aliter vero in aliis appellationibus.

EA vis est appellationis, quæ tanquam ab abusu interponitur, vt nec si iniquissima sit sentẽtia, à qua prouocatum est, prius tamen de iniquitate cognosci patiatur, quam de abusu cognitum fuerit & pronunciatum.[1] Itaque si abusus nullus sit, nihil aliud Senatus pronunciat, quam aut abusum nullum esse, aut prouocationem recipi non debere. Vt verò id, à quo

appellatum est, mandetur executioni, nũquam.[2] Vnde fit, vt qui in huiusmodi appellatione succubuit, si de iudicati iniquitate conqueri velit, & iterum pronocare ad Senatum, (cum id de quo agitur tale est, quod ad Senatus cognitionem pertineat,) perinde audiendus sit, ac si nunquam prouocasset. Nam Senatusconsultum, super appellatione tanquam ab abusu factum, nunquam parit exceptionẽ rei iudicatę in principali negotio.[3] Quod si reiecta appellatione, quæ tanquam ab abusu interiecta fuerat, nihil aliud agendum superfit, nisi vt executioni mandetur sententia, semper ad inferiorem iudicem recurrendum est, nec apud Senatum quasi in arrestis executionem lis vlla instrui potest.[4] *Ita Senatus* in eadem causa, & rursum in relationibus libellorum, 8. Cal. Jan. 1593.

2 Prius enim est, vt abusus, si quis sit, purgetur, quam vt de negotio ipso cognoscatur, quia illud ad priuatam vtilitatem pertinet, hoc vero ad publicam, quæ semper præferenda est, *Auth. res quæ, commun. de legat.*

2 Nam de quare iudex cognouit, de ea tantum pronunciare debet, *l. de quare*, 74 *D. de iud.*

3 Quoniam alia res est, *l. quæritur*, 12. *cum seqq. D. de except. rei iudic.*

4 Quia verum est, nihil à Senatu de principali negotio iudicatum fuisse, quod in cæteris appellationibus dictum est.

DEFINITIO XI.

Potest appellari tanquam ab abusu, si impetratum sit breue apostolicum ad auferendam possessionem ei, quem Senatus iam fecerit possessorem.

QVærebatur, an permittere Senatus deberet executionem breuis apostolici, quo iubebatur delegatus in manum & potestatem summi Pontificis redigere fructus beneficij quasi vacãtis, tum eos tradere Titio quasi mox instituendo, nec dum tamen instituto: cum Sempronius iam in ea possessione esset, auctore Senatu.[2] Præsertim si breue illud apostolicum ita ferret, vt quicumque intercedere vellet, ad iudicem ecclesiasticum remitteretur.[3] Neque enim videbatur locum hic habere, quod dici soleret, prius terminandam possessorij quæstionem omnem, quam de petitorio cognoscendum.[4] Siquidem nulla dum lis pendebat super possessorio, neque de iure petitorij quærebatur, sed tantum de permittenda breuis apostolici executione. Hoc tamen pertinere ad Senatus auctoritatem, ne ea executio permitteretur, adeoque ab eiusmodi breuis impetratione tanquã ab abusu prouocari potuisse, quod illius effectus non alio tenderet, quam vt possessionis commodum illi eriperetur, quem Senatus possessorem constituisset.[5] *Ita tractatum est* in causa Tyberij Mutij, & Abbatis de Filly, 6. Calend. Jun. 1593.

1 Ac proinde iuste possideret, *l. iuste possidet*, 11. *D. de acquir. possess.*

2 Sunt enim hæ clausulæ generales valde odiosæ, Ægid. Magist. *dec. 4 de appell. tanquam ab abus.*

3 Dixi *Desin 7. sup. eod.*

[4 Postquam enim cœpit de possessorio cognoscere quoquomodo iudex laicus ratione beneficij, aut alterius rei spiritualis, non potest iudex ecclesiasticus de eo cognoscere citra abusum, quia nec desunt qui putent solum iudicem laicum ab initio posse cognoscere de possessorio beneficij, tanquam, quod sit mere temporale. Ex Guid Pap. *quæst* 1. quæ ea cognitio ad iudicem laicum pertineat prius ne è non cumulatiuè. Quod sane mihi semper nimis durum visum est. Nam cum ea cognitio laicis ab initio concessa sit per summos Pontifices, vt fatetur Guid. Pap. *ibid.* vbi hoc ius refert ad quandam constitutionem Martini quinti. Nemo dixerit tantam potestatem à Pontificibus concessam laicis Principibus fuisse, vt non maiorem sibi reseruauerint. Itaque videntur hoc ius habere magistratus laici cumulatiuè non priuatiuè. Et ita Dyd. Sed nos, tamen noster, cum ex facto quæstio incidisset dubiam rem esse putauit, & de qua deliberari amplius oportet. In causa quadam Reuerendissimi D. Anastasij Germenij Archiepiscopi Tarentasiensis, contra Syndicos Molenij, 18. Calend. Maij 1612.]

DEFINITIO XII.

Non potest appellari tanquam ab abusu, si ecclesiasticus iudex aliquid decreuerit contra clericum condemnatum, secus si contra laicum.

CLericus in possessionis causa, de qua iudex laicus cognoscere potuit,[1] prouisionaliter condemnatus, si nec iudicato parere velit, nec secularis iudicis comminationibus terreatur,[2] potest censuris ecclesiasticis vrgeri, vt satisfaciat.[3] Nec quod remedio illo victor vsus sit inscio iudice seculari, coram quo adhuc lis pendeat, puta si voles, Senatu ipso, iustam appellandi, tanquam ab abusu materiam præbebit, siue à summo Pontifice, siue ab inferiore prælato, dummodo potestatem habente, puta ab Archiepiscopo Lugdunensi, aut eius vicario censura manauerit. Non enim videri potest in euersionem iurisdictionis secularis factum, quod non ob aliam causam factum est, quam vt iudicis secularis præcepto pareatur.[4] Plane si laicus condemnatus sit, non idem seruabitur, quia sicut nullam iudex ecclesiasticus in laicũ iurisdictionem habet,[5] ita nec ei permittendum est, vt inscio iudice seculari quicquam aduersus laicum constituat.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro R. Dn. Claudio de la Croz, Abbate d'Ambournay, contra Canonicos de Meximieu, 3. Id. August. 1593.

1 Secundum ea quæ tractat Guid. Pap *quæst.* 1.

2 Ad quem scilicet pertinet, vt sententiam suam omnibus quibus fieri potest modis exequatur, adhibita etiam manu militari, *l. qui restituere*, 86. *D. de rei vindic.*

3 Decent enim iurisdictiones, ecclesiastica & secularis, sibi inuicem auxilio & subsidio esse, & mutuis auxiliis se iuuare, *Not. in leg Diuo Pio*, 15. §. *sententiam Roma dictam*, *D de re iudic.*

4 *Arg l mulier*, 22. § *cum proponeretur*, *D ad SC. Trebell. l.* 3. § *si emancipatus*, *de bonor. poss contr. tab.*

5 Non magis quam iudex laicus in ecclesiasticum extra certos casus, *cap. cæterum*, *cap. at si clerici*, *Extr. de iudic. cap. nouit eod.*

6 Alioqui potest appellari tanquam ab abusu Ægid. Magist. *in tit de appellat tanq ab abus decis.* 4. [* vbi tamen refert Canonistas contra pugnare ex cap. venit. Sed Senatus noster Ægidij magistri sententiam sequitur, vt oppositio facta per laicum publicationi monitorij remitti debeat ad iudicem laicum siue coram eo pendeat lis aliqua, siue nulla: & ideo iudex Ecclesiasticus semper in literis monitorialibus debet addere verba illa, *nostri fori*, nõ generaliter decernere, Si quis. Alioqui potest appellari tanquam ab abusu. Ita sæpius, & nouissimè in causa D. Gothofredi de Bauo in Senatu nostro præsidis meritissimi contra D. Comitissam de la Foreſt, Dominam Margaritam de la Chambre, Cal. Sept. 1614.

DEFINITIO XIII.

A venationis prohibitione generali, quam alius quilibet à Principe fecerit, appellari tanquam ab abusu potest.

SI nemorum aut venationis magister à Principe constitutus venandi facultatem generaliter prohibuerit, appellari ab ea prohibitione tanquam ab abusu potest,[1] quod proculdubio potestate sua abutatur, qui neque eas personas excipiat, quibus ex dignitatis, aut alio priuilegio venandi ius est,[2] neque eas venationum species, quæ vel infimo cuique permissæ sunt.[3] In quarum numero poni debent, quotquot specialiter aut edictis Principis, aut qua ratione non sunt prohibitæ.[4] *Ita tractatum est* requirente procuratore generali, contrà Dn du Crest de Mommayeur, Prid. Non. Nouemb. 1594.

1 Odio scilicet huius, vt ita dicam, generalitatis, *l. vltim. C. de*

C. de iur. domin. impetr. Ægid. Magist. in tit. de appellat. tanquam ab abus. decis. 4.

2 Alio enim iure hac parte censentur nobiles, & qui in dignitate constituti sunt, alio autem plebeij.

3 Quales multæ sunt, puta in lupos, vrsos, & alias huiusmodi bestias feroces & damnosas.

4 Cum de iure naturali & gentium omnes omnibus sint permissæ, *l. 1. n. 3. & pass. D. de acquir rer. domin.* Andr. Pachin. *lib. 1. cap. 1.*

DEFINITIO XIV.

Appellari potest tanquam ab abusu, si iudex ecclesiasticus citationem generalem fieri iusserit, quæ laicos quoque comprehendere possit.

SI in literis monitoriis, quas extorquendæ probationis causam impetrari moris est, [1] scriptum fuerit & imperatum, vt qui intercedere volent, ad ecclesiasticum iudicem remittãtur, appellari potest tanquam ab abusu, nisi addatur conditio, aut potius qualitas illa, *si sint nostri fori.* [2] Nam de intercessione laici non alius iudex cognoscere potest, quam qui laicus sit & secularis, nisi agatur de re spirituali, quæ alium quam ecclesiasticum iudicem habere non possit. [3] Eoque iure vtimur. *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa Claudiæ Chaudan, contra D. de Quiege, 15. Calend. April 1594. de qua SC. supr. de probat.

1 Scilicet in criminibus occultis, nam pro aliis huiusmodi probandi via non conceditur.

2 Ægid. Magist. *in tit. de app tanq ab abus decis 4.*

3 Puta de sacramentis, vt loquitur Ægid. Magist. *supra dict. loco.*

DEFINITIO XV.

Si iudex ecclesiasticus retractet rem à laico iam tractatam, recte appellatur tanquam ab abusu.

PEcuniam repertam penes furem à iudice laico ex ea causa condemnatum, iudex ecclesiasticus inter laicos cognoscens sequestrari iusserat, [1] ignorans eam pecuniam per iudicem laicum accusatori laico adiudicatam. Justam appellandi tanquam ab abusu causam actor habere visus est, non solum quod in præiudicium rei à laico iudicatæ ea sequestratio ab ecclesiastico iudice decreta esset, [2] sed etiam quia non constaret, quo iure ecclesiasticus iudex pecuniam, quæ penes laicum reperta fuisset, sequestrari iussisset. [3] *Ita Senatus* in causa Antonij Sorelley, contra Capitulum Sanctæ Mariæ Augustanorum, 7. Calend. Septembr. 1595.

1 Quasi nondum constaret, cuius esset ea pecunia.

2 Est enim hæc iustissima causa appellandi, tanquam ab abusu. *Ægid. Magist. de appellat. tanq. ab abus.*

3 Cum neque in personam, neque in bona hominis laici quicquam iuris habeat iudex ecclesiasticus, nisi cum agitur de re spirituali, vt diximus *Defin prox. præced. cap. si clericus laicum Extr. de for. compet.*

DEFINITIO XVI.

Abusus non animus abutendi facit locum appellationi tanquam ab abusu.

CVm quæritur de iure appellationis tanquam ab abusu interpositæ, non est inuestigandum, an abutendi animum habuerit is, qui abusus est. Sufficit enim facto ipso abusum interuenisse, [1] qui non, nisi per hoc appellationis remedium corrigi possit. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quo nomine factum non animus & voluntas facientis significatur.

2 Est enim hanc in rem comparatus specialiter vsus istiusmodi appellationis, quæ ob id eò tanto magis odiosa, si non necessaria esse crederetur.

DEFINITIO XVII.

Qui appellat simpliciter, numquam censetur tanquam ab abusu appellare.

APpellatio simpliciter interposita numquam sic interposita est, vt tanquam ab abusu interposita videatur, licet nullo alio iure admissibilis sit. [1] Ideoque si pendente lite super simplici appellatione, quæ recipienda non erat, puta à iudice ecclesiastico ad laicum, [2] impetrauerit appellans ex diplomate principali, vt appellare sibi liceat tanquam ab abusu, [3] tum in ea appellatione obtinuerit, expensæ litis appellatoriæ non nisi ab eo die quo secunda appellatio interiecta est & significata debebuntur. Cæteræ prius factæ compensabuntur. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Digna enim est hæc species appellationis, quæ specialiter & suo nomine notetur, cum habeat naturam ab omnibus aliis appellationum speciebus differentem.

2 Neque enim talis appellatio admitti iure communi potest, cum non possit appellari, nisi ab inferiore ad superiorem, *l. 1. & tot. tit. D à quibus appellat. non lic. l. 1. & tot tit. D. quis à quo appell.*

3 Vt ita corrigatur error prioris appellationis.

4 Quasi ob mutuam victoriam, secundum ea quæ scripsi Defin. 30. *num* 4. & Defin. 31. *fin. de fructib. & lit expens.*

DEFINITIO XVIII.

Appellans ab abusu, si succumbat, condemnandus est semper ad mulctam & ad sumptus, non item is qui appellatur.

QVi tanquam ab abusu sine causa prouocauit, effugere non potest, quin ideo in mulctam ea de causa constitutam, [1] litisque appellatoriæ expensas omnimodo sit condemnandus. [2] Est enim prorsus odiosa & extraordinaria species appellationis, per quam iurisdictionum auctoritas in dubium mutuamque contentionem reuocatur. [3] Sed si ex contrario pronunciatum sit abusum interuenisse (omnino enim de abusu pronunciandum est, an interuenerit necne) [4] non semper is qui appellauit expensas litis obtinet, sed ex causa fieri potest, vt debeant compensari. [5] Est enim fauorabilior hac parte, vt & alias plerumque is, contra quem appellatum est, quam qui appellauit. [6] *Ita Senatus* in eadem causa. Junge Defin. 20. infr.

1 Ea vero longe grauior est, quam quæ aliis temere appellantibus infligi solet.

2 Cum tamen in aliis appellationib. nonnunquam parcatur appellanti, scilicet si habuit probabilem appellandi causam, *arg. l qui solidum 78. §. etiam, de legat. 2.* iunct. *l. appellanti, 13 §. 1. cum sibi not. D de appellat.*

3 Quæ res plerumque magnas inter vtriusque iurisdictionis magistratus rixas, interdum etiam tragœdias excitat, non sine magno totius reipublicæ Christianæ & scandalo & detrimento. Quam ob causam fuit hæc appellandi species antiquis omnibus iureconsultis incognita, sicut etiamnum Italis, at non æque Gallis & Hispanis.

4 Nec potest Senatus ipse dissimulare, etiamsi maxime vellet.

5 Nempe si is contra quem appellatum est, habuerit aliquam non prorsus incoloratam litigandi causam, vt *in d. l. qui solidum, 78. §. 1. de legat. 2.*

6 Quoniam qui appellat actor esse creditur, *l qui appellat, 29. D. de iudic* & consequenter reus is qui appellatur. Fauorabiliores autem sunt rei, quam actores, *l fauorabiliores, 125. de appellat.* Itemque fauorabilior causa iudicati, quam appellationis. [Item quia appellatio ipsa tanquam ab abusu, si abusus nullus sit proxime ad delictum accedit ob rationem posi am, *num. 3 supr.* ideoque Camera Criminalis quæ durante iustitio non nisi de criminalibus causis cognoscit, hanc tamen appellationem admittit non etiam cæteras. Ita Camera Crimin. 6. Id. Octobr. 1612.]

DEFINITIO XIX.

De scandalo, quod laicus fecerit in ecclesia, non in spretum religionis sed possessionis suæ tuendæ gratia iudex laicus cognoscere debet.

CVm permittente Episcopo, itemque Syndicis municipij extruxisses in tẽplo scamnum, in quo cõmodius orate posses, Titius, qui eum locum suum sibique à maioribus relictum contendebat, templum ingressus die Dominico, vix dum Sacerdote ab altari, & sacrosanctæ missæ celebratione digresso, totoque adhuc adstante populo, scamnum illud effregerat, & extra tẽplum proiecerat. Ex ea causa Procurator fisci ecclesiastici libellum Judici ecclesiastico porrexerat, & obtinuerat, vt de crimine inquireretur. Factaque inquisitione, cum rem sic admissam fuisse constaret, Iudex ecclesiasticus præceperat citari eum personaliter, vt ex ore & vinculis de crimine responderet. Titius paruerat, nec negauerat rem à se gestam, sed eam facti excusationem afferebat, quod quasi possessionis suæ tuendæ gratia id fecisset, cum tu spoliare illum voluisses. [1] Tu liti interueneras, & petieras, vt ad scamni restitutionem condamnaretur. Ille contra, vt in ciuilem disceptationem criminale iudicium commutaretur. [2] Judex ecclesiasticus interlocutus fuerat, vt collitigatores hinc inde ad proponendum, deducendum, &, vt nostri loquuntur, articulandum admitterentur. Ab ea interlocutione tanquam ab abusu Titius prouocauerat, eamque appellationem Procurator generalis iustam & legitimam esse defendebat. [3] Disputatum est maxima contentione, an iure interposita videretur? Quidam dicebant, duplicem hic versari cognitionem. Vnam de possessione, de qua dubitari non poterat, quin ad Judicem laicum pertineret; [4] Alteram de crimine propter scandalum. Neque enim videbatur negari posse, quin ex facti circũstantiis scandalum à Titio factum fuisset, eamque nimirum cognitionem de scando facto in Ecclesia dicebam esse mixti fori, & consequenter ad Judicem quoque ecclesiasticum pertinere, si is occupasset, [5] neque ab eo quicquam videri factum per abusum. [6] Etsi enim de delicto, quod à laicis in Ecclesia aliove loco sacro factum sit, Judicis laici, non ecclesiastici cognitio est, quia, quod locus sacer est, non facit, quo minus sit in Principis territorio: [7] Si tamen delictum in spretum religionis & diuinorum officiorum probetur admissum, ecclesiastici cognitio esse debet, etiamsi extra Ecclesiæ sepia fuisset admissum, puta in publicis supplicationibus, [8] saltem per præuentionem, [9] idque non pauci ex Senatoribus nostris sentiebant. Sed vicit numero contraria sententia, hac vna potissimum ratione, quod appareret, non tam in spretum religionis, quam propriæ possessionis tuendæ gratia scamnum à Titio effractum esse, neque aliter de criminum cognosci posset, quam de possessionis iure cognosceretur: [10] quodque interlocutionis verba nimis generalia possessorij quoque causam comprehendere viderentur. [11] Nec obstitit, quod accusatio non à te, sed à Procuratore fisci ecclesiastici propter scandalum fuerat instituta, qui ipse nullam mouebat de possessione controuersiam. Non enim de actoris solum iure quærendum erat, sed præcipue de viribus exceptionis, [12] quam Titius ex propriæ possessionis fauore mutuabatur. [13] Neque rursus Titio nocuit, quod in Judicem consensisset, [14] quia, quoties de abusu quæritur, non est in priuatorum potestate facere, vt iuri publico derogetur: [15] pertinetque eiusmodi appellationis persecutio ad Procuratorem generalem, [16] ex cuius persona plerumque fit, vt ad prosequendam appellationem admittatur etiam is, qui alioquin non admitteretur, [17] adeo vt quamuis pronuncietur abusus interuenisse, appellans tamen condemnandus sit in expensas litis, quam coram Judice ecclesiastico tractari frustra consenserit. [18] *Ita Senatus* 8. Id. Septemb. 1595.

1 Nec enim facit vim aut iniuriam, qui iure suo vtitur, *l. nullus videtur, 55. de reg. iur.* Imo desipit, qui possessione sua sine causa se priuari patitur.

2 Quod Pragmatici nostri dicunt *ciuiliser la procés*, aut aliter, *appointer les parties en procés ciuil & ordinaire.*

3 Cuius potissimum est inspicere, an abusus interuenerit, necne, vt dicam *Defin. prox seq.*

4 Cum possit ille cognoscere ac pronunciare de qualibet causa possessoria etiam beneficiali. Guid. Pap. *quæst. 1.*

5 Nam in criminibus mixti fori locus est præuentioni, aut saltem potest etiam ecclesiasticus Iudex contra laicos cognoscere. Iul. Clar. *in § fin. quæst. 36. num 47. & quæst. 37. & quæst. 57. num. 11.*

6 Non enim potest videri abusus, qui iurisdictione sua vsus est.

7 Idem Clar. *d. § fin quæst 38. nu. 18.* Bocr. *quæst. 8. nu. 3 & 4.* Vide *l. deprecatio D. ad leg Rhod de iact.*

8 Quædere exstat celebre arrestum apud Paponium *lib. 1. tit. 4. Syntagm. Arrest.*

9 Vide Guid Pap *quæst 562.* Adde *cap. mandata, extr de præsumpt. & 17. quæst. 4.* & Nov. *ad l. si quis in hoc genus 10. C. de Episcop. & Cleric.*

10 Cum vim non faciat, qui ius suum & possessionem suam tuetur, vt supra diximus *num. 1.*

11 Semper enim cauere bonus Iudex debet, quantum potest, siue ecclesiasticus sit, siue secularis, ne tam generalibus verbis decretum suum concipiat, vt etiam personas vel res, quæ fori sui non sunt, comprehendat. *Ægid. Magistr. in tit. de appell. tanq. ab abus. decis. 4.* Dixi *Defin. 14 5.*

12 *Vt in l. militis 36. §. veteranus, D. de testam. milit. l. qui ex liberis 11. §. testamento, D. de bon poss. sec. tab.*

13 Est enim facilius vt detur possidenti exceptio, *l. 1. in princip. D. de pign. l. 1. §. autem, D. de superfic.*

14 *Arg. l. 1. & 2. D. de indic. l. cum Papinianus 14. C. de sent. & interloc. omn. iudic.* [Consentit autem etiam is, qui petit dilationem ad satisfaciendum iudicato, etiam in quo abusus interuenerit, *l. ad solutionem 4. C. de re indic. Ita Senatus* in causa R. D. Archiepisc. Tarentas. contra Syndicos Mosterij 18. Calen. Maij 1612.]

15 *L. ius publicum 38. D. de pact.*

16 Vt dicam *Defin seq.*

17 *Vt & in l. 3. in fin. D. qua res pign. oblig poss. l. cum hereditate 55. D. de acquir hered. l. si in qui dues 29. D. de liber. legat.*

18 Nam de abusu pronunciatur ob vtilitatem publicam: de sumptibus vero litis ob vtilitatem litigatoris.

DEFINITIO XX.

Appellationem tanquam ab abusu etiam desertam prosequi potest & debet Procurator Principis.

SI appellatum sit tanquam ab abusu, & is, qui appellauit, non sit prosecutus appellationem intra tempus constitutum, eamque ob causam is, qui obtinuit, desertam dicat & probet appellationem, [1] non eo minus edenda sunt Procuratori generali acta litis omnia, vt sciat, an abusus interuenerit, nec ne. [2] Nam si constet interuenisse, perinde vindicandus erit, atque si appellatio deserta non fuisset. [3] Nec tantum petente Procuratore generali, sed & eo, qui appellauit. Hic enim vnus casus est ex iis, in quibus bonum est parti habere Procuratorem generalem fauorabilem, vt ex eius persona consequatur, quod ex sua consequi non posset. [4] Pertinet enim ad ius publicum, non ad priuatum, vt à sententia per abusum reddita nunquam possit transire in rem iudicatam. [5] Restitutio tamen aduersus lapsa prosequendæ appellationis tempora ex rescripto Principis impetranda est, [6] tum pronunciandum non super desertione, an deserta sit appellatio nec ne, sed simpliciter, ita vt desertionis ratio nulla habeatur, his verbis, *sans s'arrester à la desertion.* *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Deserta

1 Deserta enim dicitur omnis appellatio, quam appellans non fuit prosecutus intra tempora præfixa, *l.1.§ biduum, D. quand.appell. sit, & intr. qua tempor* [Si quis tamen appellauerit, tanquam ab abusu necdum literas appellatorias à Senatu impetrauerit, quas nec concedere Senatus solet, nisi audito procuratore generali, potest Senatus eam appellationem spernere, si per eam longior mora fieret, negotio principali decidendo, maximè si appareat abusum nullum intercessisse. Itaque sic pronunciare Senatus debebit, *sans s'arrester à l'appellation comme d'abus, &c.* Diuersum esset si appellatio illa tanquam ab abusu fuisset iam introducta. Tunc enim super ea omnimodo pronunciandum esset. *Ita Senatus* in causa N. Amedei Michal D. de la Chabaudiere, & N. Claudij de Mondragon, 11. Calend. April. 1614.]

2 Interest enim maxime Reipublicæ, ne quis sua iurisdictione abutatur, ideoque ad Procuratoris generalis curam potissimum hæc res pertinet, §.1. *Instit. de his qui sui vel alien. iur sunt.*

3 Ne appellantis negligentia damnum afferat Reipublicæ.

4 Vt dixi *Defin. præced. nu 16. ex l.3. in fin. D. qua res pignor. oblig poss. l. cum hæreditate 55. D de acqui. hered. l. si is qui duos 29. D. de liber. leg.* [Idem est si qua alia ratio possit submouere appellantem, puta quod iudicato acquieuerit, siue expressè siue tacitè. Nam & hoc casu auxilium & consortium procuratoris generalis necessarium est, quo adiuncto potest abusus vindicari. *Ita Senatus* pro Syndicis Mosterij, 18 Cal. Maij 1612.]

5 Ne inde nascatur iniuriæ occasio, vnde iura proficisci debent, *l memineriut 6. C. vnde vi.*

6 Ne alioqui nimis aperta vis fiat legibus, & appellationis euidenter deseriæ ratio aliqua habeatur citra Principis rescriptum.

7 Quæ pronunciandi ratio multum differat ab illa, per quam appellatio deserta pronunciaretur, *arg. l. si autem 8. § si quocunque, D. de negot. gest. l quod in diem 7. §. 1. D de compensat.*

DEFINITIO XXI.

Varij casus, in quibus is, contra quem appellatum est tanquam ab abusu, etiamsi succumbat, non ideo tamen in sumptus condemnatur.

NOn semper is, contra quem appellatum est tanquam ab abusu, condemnandus est ad expensas litis, tametsi abusus interuenerit, [1] licet abusus ipse omnimodo vindicandus sit, & rescindendum, quicquid factum est per abusum. Quid enim si iusta dubitandi ac proinde litigandi causa fuerit, an abusus interuenerit nec ne? [2] Quid si appellans non sit prosecutus appellationem, & de ea deserta cõuentus apud Judicem appellationum, ad illam rursus prosequendam non nisi ex Procuratoris generalis persona admitti debeat? [3] aut qua fortasse in Judicem incompetentem consenserat? [4] Sed his casibus magis est, vt propter mutuam victoriam compensatæ videantur expensæ, quam neutri adiudicatæ. [5] *Ita Senatus* in eadem causa. Junge Defin. 18. supr.

1 Dixi *Defin. 18. supr.*

2 Iusta hæc ratio est, ob quam non debeat victus victori in expensas condemnari. *l. qui solidum 78. §. 1. de legat. 2.*

3 Vt in specie *Defin. prox. præced.*

4 Vt in specie *Defin. 19. in fin. eod.*

5 Vt dixi *d. Defin. 17. num. 5 supr.*

DEFINITIO XXII.

In literis monitoriis in forma malefactorum nemo nominandus est, qui ex eo infametur, alioqui poterit ille appellare tanquam ab abusu.

QVoties monitoriæ literæ impetrantur in forma, vt vocant, malefactorum, iusta tanquam ab abusu appellandi causa est, si is nominatus sit, qui reites corruptisse dicitur, aut aliter deliquisse. Neque enim ea nominatio fieri potest citra nominati infamiam. [1] Infamari autem prætextu iuris publici oportet neminem. [2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 8. supr. de sentent. præfect. prætor.

1 Cum saltem apud bonos & graues viros oneretur existimatio illius, qui nominatur.

2 *L. vnic. in fin. C. de famos. libell.*

DEFINITIO XXIII.

Etiam ab eo, quod factum sit contra sacros canones, & in scandalum laicorum appellari tanquam ab abusu potest.

CVm parochus quidam rogatus à patre defuncti impuberis, vt veniret ad sepulturam filij, quam in Franciscanorum Ecclesia pater elegerat, venire recusasset, contendens ac protestatus non potuisse inscio se à patre pro filio eligi sepulturam, deque ea re tres pro se contra Franciscanos latas conformes sententias, postremam Romæ in Rota, cuius tamen neq; vlla facta executio, neque exequendæ licentia ex more à Senatu petita probabatur, atque ita impuberem sine parochiali cruce ac sine parochi præsentia sepeliri necesse fuisset; pleriſque videbatur iustam appellandi tanquam ab abusu causam habuisse patrem, non à protestatione illa, quæ nullum grauamen inferre potuerat, [2] sed à denegatione per parochum facta veniendi ad sepulturam, cum ex eo facto, vel potius non facto scandalum non leue laicis omnibus illatum esset, [3] adeoque prætextu sententiæ ab extraneo magistratu redditæ, quæ nec allegari potuerat, nisi consulto prius & permittente Senatu. [4] *Ita tractatum est* ex tempore, sed nondum definitum, 28. Iunij 1605.

1 Iuxta *cap licet, extr de sepult. in 6. cum ibi not.* Itemque ex moribus patriæ: erant enim Augustani.

2 Nec enim protestatio habet vim sententiæ, vt ab ea appellari possit, cum nullum inferat grauamen.

3 Et quidem contra sacros canones, *d. c. licet.* Qui vnus est ex casibus, in quibus licet tanquam ab abusu appellare. Imbert, *in Enchir verb. Abusus.* Vide quid simile apud Rebuff. *tract. de literis, art vnic gloss. 2 num. 36.*

4 Vt dixi *Defin. 3. num 5. 3. hoc tit.*

[DEFINITIO XXIV.

AB iis quæ Episcopus in ipsa Ecclesiarum visitatione pro reparandis ecclesiis decreuit etiam contra laicos appellari tanquam ab abusu non potest: Maximè vero si quid decretum sit quod ad templa ipsa vel altaria reparanda pertineat. Licèt dici soleat reparationum ecclesiasticarũ causam esse merè temporalem, ideoque cognitionem eius ad iudicem laicum non ad ecclesiasticum pertinere. Ne alioqui vana & illusoria fiat visitatio si per eam imminentibus collabentium templorum periculis non statim prospiciatur. Qua de causa sanctissimè prouisum est Concilio Tridentino ne ab istis ordinationibus, vt vocant, quæ in visitatione fiunt appellari possit. Sed tamen si propter huiusmodi reparationes lis aliqua siue inter laicos tantùm, siue inter laicos & ecclesiasticos super possessorio moueatur, quam laici ad iudicem laicum remitti desiderent, potest quidem Episcopus interim quid fieri velit decernere ne quod damnum contingat, sed tamen cognitionem, illam ad iudicem laicum remittere debet. Alioquin appellari tanquam ab abusu potest. Itémque si pœnas laicis indictas & declaratas ob non restaurata templa velit Episcopus mensæ suæ applicare, quas ex sacrosancti concilij præscripto in pias causas & ad ipsorum maximè templorum refectionem erogare iubetur. *Ita Senatus* 18. Cal. Maij 1612.

DEFINITIO XXV.

Non facile nec passim appellandum tanquam ab abusu.

NOn est iusta appellatio tanquam ab abusa si iudex ecclesiasticus delegatus à summo Pontifice causas recusationis contra se propositas friuolas & illegitimas esse pronunciauerit: licèt nulla ratione id fecisse probetur,[4] quia esset ea iniquitas dicenda non abusus.[2] Sed etsi de earum fide & veritate cùm essent legitimæ cognouisset ipse ac pronunciasset, quod iure Canonico facere prohibetur,[3] non ideo tamen tanquam ab abusu appellari rectè posset. Non enim alij ab eo arbitri eligi debuissent, quàm qui essent ecclesiastici,[4] ac proinde pertineret ea appellatio ad vindicã Iam iurisdictionem ecclesiasticam aduersus ecclesiasticam: quod ab huiusmodi appellationibus tanquam ab abusu alienum est.[5] Hæc iusta appellandi causa esse videtur, si iudex delegatus à summo Pontifice, post impetratam à Senatu exequendi licentiam, adiecta vulgari clausula *vocatis vocandis* ad executionẽ processerit non vocato eo quem sciebat certum & præcipuum fore contradictorem, & qui nominatim citari debuerat,[6] non etiam generali tantùm programmate ad valuas ecclesiæ, vt fieri solet, cùm aut incerti & ignoti sunt citandi, aut si certi sunt, vbi tamen sint, incertum est, aut tutus ad eos non patet accessus.[7] Vix enim est vt hoc casu non videatur spretus quodammodo Senatus, non seruata ea forma, quæ mandata fuit.[8] Alioqui nulla superesset ratio corrigendi erroris aduersus mandata commissi, nisi tanquam ab abusu appelletur, cùm à iudice ecclesiastico ad Senatum qui superior non est, appellare non permittatur.[9] Sed tamen placuit rebus quidem abusum interuenisse vllum videri. Nec enim si quid malè ac perperam fiat, non seruato iuris ordine, statim abusum intercessisse credendum est,[10] ne alioqui passim appellatio ista inducatur, quam tamen odiosam esse constat, nec vnquam nisi ex necessitate permittendam, & cùm alio remedio consuli appellanti non potest.[11] *Ita Senatus* in causa D. Prioris de Talloire & Patrum de Fellians, contra Religiosos dicti Prioratus de Talloire, Idib. Septemb. 1613.

1 Puta quoniam erant causæ iustæ ac legitimæ.

2 Et ideo corrigẽda esset hæc iniquitas per appellationem à delegato ad delegantem Ex *l.1. quis à quo appellet.*

3 *Cap. suspicionis extr. de offic. deleg. cap cùm speciali Extr. de appellat.*

4 Vt in eos posset iudex delegatus habere iurisdictionem.

5 Rebuff. *in tract. de appell. tanquam ab abus. art. 2. 3. 4. gloss. vnic.*

6 Bart. & alij *ad l. vlt C. de iur. delib. & ad l. de vnoquoque de re indic l. nam ita 39. de adopt.*

7 Rebuff. *in tract de cessat.*

8 *L. cùm hi 8. 5. si Prætor & ibi not. D. de transact.*

9 *L. 1. & tot. tit. quis à quo appel.* iunct. *cap. nouit & cap. cæterum de iudic. & tot. tit. de for compet.*

10 Iudicatum enim esse oportet contra sacros Canones aut contra leges non de iure litigatorum sed de iure ipso Canonum & constitutionum vt *in l. 1. quæ sent. sine appel rescind.* aut latam iurisdictionem laicam ab ecclesiastica vel contra. Imbert. *in Enchirid. in verb. Abusus.*

11 *Defin. 5* ẽ. vbi vide.]

TIT. XXIX.

QVOR. APPELL. NON RECIP.

DEFINITIO I.

Qui se vult excusare, non prius potest appellare à tutelæ datione, quam eius excusatio sit reiecta.

ATVTELÆ quidem datione appellatio egulariter non admittitur, nisi proposita prius apud Judicem excusatione, eaque per Judicem reiecta.[1] Neque enim appellationis auxilium necessarium est, nec consequenter permittendum, quamdiu is ipse Iudex, a quo appellatur, prouidere potest, ne qua volenti appellare iniuria fiat.[2] Sed tamen aliud iuris est, si minor annis viginti quinq; tutor datus proponatur: appellatio enim hoc casu necessaria est iure nostro, quo constitui placuit, vt sententia quantumuis nulla non nisi appellationis remedio corrigatur.[3] Quia nec excusationem à tutela proponere potest is, qui etiamsi maxime velit, tutor tamen propter ætatem fieri non possit.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 2. supr. qui tutor. dar. poss. & iterum in alia, 17. Cal. Julij, 1590.

1 *L. 1. §. si quis tutor, D quand. app sit, §. quis autem Inst de excus. tut* quomodo accipi debet, quod scriptum est *in l. 1. & tot. tit. D. si tut. vel curat. vel magistr. creat. appell. l. cum in vna 17. §. tutor, D. de appellat.*

2 *Arg. l quod iussit 14. cum ibi not. D. de re iudic.* iunct. *l. præfecti 17. D. de minor, l. 1. D. de appellat.*

3 Dixi *Defin. 13* ẽ. *de tempor. & repar. appellat.*

4 Fœda enim nominum & rerum confusio est, si tutor vel curator alterius fiat is, qui ipse indigeat tutore vel curatore, *l. vltim. C de legit. tutel.* cæterum excusatio supponit capacitatem tutelæ.

DEFINITIO II.

Qui ad munera & honores vocantur statim debent appellare, & quid interim faciendum sit si appellauerint?

ALia causa est Syndici & eorum, qui ad aliquod munus vel honorem vocantur, cum dicant, habere se excusationem. Nam nec aliter allegare possunt causam immunitatis suæ, quam si prouocauerint.[1] Quid ergo si quis Syndicus à municipio creatus appellauerit? Non est interea cogendus, vt iniuncto munere fungatur, quoulq; appellationis suæ causas reddiderit, eaque inanes esse Judex, qui de appellatione cognouit, compererit.[2] Sane si ex postfacto appareat, frustratoriam fuisse prouocationem, medij quoque temporis periculum ad appellantem pertinebit.[3] At quid si interea quædam occurrant, quæ statim per Syndicum vniuersitatis expediri oporteat, nec moram patiantur?[4] Æquius erit eam muneris exequendi necessitatem imponi illi, qui proxime Syndicus fuit,[5] quam vt inauditus vllo modo condemnetur is, qui iustam fortassis habeat excusationem,[6] præsertim his nostris miserrimis temporibus, quibus vix est vt alij Syndici creentur, quam quos labi facultatibus & in egestatem deduci nominatores velint;[7] nisi & vniuersitatis & appellantis indemnitati consultum esse possit, duobus, quod vtplurimum fit, Syndicis creatis, quorum altero detrectante alter onus subire debeat.[8] In tutore aliter obseruamus. Nam cum plerumque solus detur, & quidem à Judice,[9] ac proinde vel præsens & auditus, vel, si per contumaciam absit, pro præsente habitus,[10] minus mirum est imponi ei necessitatem suscipiendi muneris, tametsi à datione appellauerit, ne alioqui pupillus interea defensore destituatur.[11] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro N. Perrad de Regnieu le Franc, contra Syndicos de Loyes, 16. Cal. April. 1593.

1 Tantum abest, vt eorum appellatio recipienda non sit, quomodo diximus de Tutore, *in Defin. 15 præced.* Tertius est *in l. 1. in princ. & §. 1. D. de vacat. & excus. muner.* iunct. *l. 1. §. si quis tutor, D. quand. app sit, & inter quæ tempor.*

2 *L Imperatores 21 § si magistratus, D. de appell.*

3 *L. 1 & 2. D si tut. vel curat. vel magistr creat. appell.*

4 Cuiusmodi plerasque possunt facile occurrere, *l. vlt. D de appell recip.*

5 Quasi officium eius adhuc duret, donec alio Syndico constituto, *arg. l. à tutoribus 33. §. officium, de admin. tutor.*

6 Nemo enim inauditus condemnandus vnquam est, *l. 1. D. de requir. vel absent damn.*

7 Creantur hodie vtplurimum per inimicitias, & vt vexentur, *vt in d. l. 1. §. 1. de vacat. & excus. muner.*

8 Cogitur

8 Cogitur enim, etiamsi maxime nolit nisi & ipse appellet: quo casu interim alius in eorum locum creandus est, *d.l.* 21. *§. si magistratus, de appellat.* Ergo, etiamsi vnus tantum creatus fuerit, itique appellet, melius erit, alium interim creari in eius locum, quam ei, qui antea Syndicus fuerit, continuandi muneris necessitatem iniungi.

9 Praesertim hodie, cum soleant Pragmatici nostri dicere, cautelas omnes hodie datiuas esse, quia scilicet omnes à magistratu confirmantur.

10 Contumacia enim pro praesentia est, *Auth qua in prouincia, vers. sed si nec ipse, C. vbi de crim agi oport.*

11 Melius tamen est, vt in locum tutoris interim curator ei detur, nisi aliquid occurrat, in quo necessaria sit auctoritas tutoris, *l. cum in vna* 17. *§.* 1. *D. de appellat.*

DEFINITIO III.

Interdum is, qui Syndicus creatus, prouocauit, interim administrare cogendus est per modum, vt aiunt, prouisionis.

SEd & cum Syndicus quis creatus appellauit, si Judex audito eo videat, non ita cito appellationem decidi posse, propterea quod res ampliorem cognitionem desideret,[1] decernere debet, vt interea cogatur appellans subire munus per modum, vt aiunt, prouisionis,[2] nulla satisdationis praestandae iniuncta aduersario necessitate;[3] maxime vero si vel minima suspicio sit, in fraudem esse captatam excusationem.[4] *Ita Senatus* ex tempore, 15. Cal. Junij, 1593. Et iterum in alia causa pro Vrbano Laurent, contra Franciscum Chardonel, 18. Cal. Julij, 1594.

1 Puta si incidat facti quaestio, quae non tam cito possit examinari, *sic in l. ille à quo*, 13. *§. si de testamento, D. ad SC. Treb.*

2 Id est, licet quidem pendente, sed ita tamen, vt neque liti, neque immunitati, si quam habeat, vllum ex eo praeiudicium fiat.

3 Quae tamen iniungi solet, quoties sit aliqua prouisionalis adiudicatio ad priuatam aduersarij vtilitatem. Haec enim spectat ad publicam.

4 *Vt in l.* 1. *§. qui in fraudem, D. de vacat. & excus. muner.*

DEFINITIO IV.

Si Princeps post euocationem litis apud Senatum pendentis aliquos Iudices delegauerit, vbi is ad Senatum appellari non poterit.

CVm lis penderet in Senatu aut apud Judices delegatos, qui suspecti dicebantur, Princeps supremi Imperij iure cognitionem totam ad se euocauerat, subinde alios delegauerat, qui ius dicerent, nulla intercedendi aut appellandi relicta potestate. Dubitatum est, an appellandi ad Senatum ius saluum esse deberet, quod prius fuerat? Putabant enim plerique saluum esse debere saltem ius supremae appellationis, propterea quod pessimi exempli videretur, supremam cognitionem delegari,[1] nec vllum condemnato remedium ordinarium aduersus iudicantium iniquitatem superesse,[2] praesertim cum à prioribus delegatis appellandi ius fuisset, in quorum locum posteriores substituti videbantur.[3] Praeualuit tamen contraria sententia, quia per euocationem à Principe factam omnis Senatui erepta esset iurisdictio,[4] nouique delegati non tam in locum iurisdictionis ordinariae, quam in ipsius Principis vicem substituti dicendi erant,[5] vt proinde non alius quam Princeps appellandus esset, si quid illi iniquè decernerent,[6] ex vulgari illo Pragmaticorum verbo, *à delegato ad delegantem.*[7] Quid si Princeps appellationis cognitionem Senatui exceptam voluerit ratione poenae capitalis, si qua forte irrogetur? Tanto minus admittendum erit, vt à pecuniaria condemnatione, quantacumque illa sit, Senatus appelletur.[8] *Ita Senatus* in causa Claudij Maillet, Prid. Cal. Mart. 1594.

3 Cum non magis possit Princeps eam supremam cognitionem à se abdicare, & in alios transferre, quam supremam ipsam potestatem.

2 *L vnic. C de sentent. praef. praetor l.* 1. *vers. caeterum. D quand. appell. sit, & intr. qua tempor.*

3 Vel scilicet subrogatum sapiat naturam eius, in cuius locum fuit subrogatum, *l. si quis eum* 10 *§. qui iniuriarum, D. si quis caution. l. Imperator* 70 *§. vlt. & l. seq. de legat.* 2.

4 Nec enim dubitari poterat, circa sacrilegium, quin fuisset in arbitrio & potestate Principis, de iurisdictione ipsius quoque Senatus pro arbitrio disponere, cum iurisdictiones omnes à voluntate & auctoritate Principis dependeant; tanquam à capite & à fonte, *l. sacrilegij* 5. *C de diuers. rescript.* quia cuius est territorium, eius quoque est iurisdictio, *l. penult. D. ad leg. Rhod de iact.*

5 Quos scilicet Princeps credidit non aliter iudicaturos esse, quam ipse esset iudicaturus, *l. vnic. §. hic enim abus, de offic. prator.* Nam in delegatis maxime industria personae eligitur, *tot. tit. exer de offic deleg.*

6 *L.* 1. *D. à quib. appell. non licet.*

7 *L.* 1. *& tot. tit. D quis à quo appellet.*

8 Inclusio enim vnius, vt dici solet, exclusio est alterius, *l. cum praetor* 12. *D. de iudic. l. ex eo* 18. *de testib.*

DEFINITIO V.

Casus, in quo condemnatus non potest appellare, quia nihil eius interest.

QVemadmodum aliquando accidit, vt etiam qui condemnatus non est appellare possit & debeat, nimirum si eius interest, ne ex sententia quamuis inter alios lata damnum sentiat,[1] ita ex contrario euenit nonnunquam, licet rarius, vt, qui condemnatus est, appellare non possit, tametsi velit,[2] nempe si talis sit condemnatio, cuius executionem Iudex aduersus eum fieri prohibuerit, contra alium vero aeque condemnatum fieri praeceperit.[3] Finge, debitoris mei debitorem ab alio creditore conuentum coactum soluere fiduciaria solutione, &, vt loquuntur, per modum prouisionis, dato per creditorem fideiussore.[4] Constat, non esse eum omnino liberatum, quippe qui non sic soluit, ne possit vnquam repetere.[5] Igitur potero ego quoque hunc ipsum conuenire tanquam debitoris mei debitorem.[6] Consequenter si vocato debitore constet mihi debitum esse, quod persequor, nihil vetat condemnari mihi eius debitorem:[7] iubere autem me iudicatum exequi non aduersus illum, qui scilicet iam semel soluerit,[8] sed aduersus alium creditorem, qui prior egit, illiusve fideiussorem, si modo sim ego tempore anterior & iure potior;[9] nec aliud quicquam sit in debitoris bonis, ex quo mihi satisfieri possit.[10] Alio vllo casu vix est, vt appellare non possit, qui fuit condemnatus.[11] Nam si emptori, qui auctorem suum laudauit, res per sententiam euicta sit, quamuis habeat ille paratam de euictione actionem contra venditorem,[12] appellare tamen potest, quia eius interest rem retinere potius, quam pretium reposcere, etiam cum eo, quod interest sua.[13] Similiter fideiussor condemnatus licet aduersus debitorem regressum habiturus sit,[14] appellare tamen potest, si malit,[15] quoniam ipsius quoque interest non soluere potius, quam solutum repetere.[16] *Ita Senatus* in causa Procuratoris Duche, contra Franciscum de la Boriere, 9. Cal. Maij, 1594.

1 *L* 4. *§. alio condemnato, & seq. D. de appellat* iunct. *l.* 5. *in princ & § si heres. l. si perluforio* 14 *eod. tit l.* 2. *§.* 1. *D. quand. app. sit, & intr. qua tempor l. sape* 63 *D. de re iudic.*

2 Puta, si nihil eius interest. Non enim alij appellantes audiuntur, quam quorum interest, *l.* 1. *D de appell. recip.*

3 Totius sic idem vigor & effectus cum eius in executione consistit, *l. penult. C de execut rei iudic. l. à Diuo Pio* 15. *cum ibi not. D. de re iudic.*

4 Vix enim sine satisdatione si vlla prouisionalis adiudicatio lite pendente, *arg. l.* 1. *& tot. tit. D si quis plus quam per leg. Falcid.*

5 Nam quo casu potest condictio locum habere, non potest contingere liberatio, & contra, quo casu liberatio ex solutione competit, impeditur condictio, *l. eum quis* 38. §. *de peculio, & seq. D. de solut.*

6 *Ex l. 1. & tot. tit. C. quand. fisc. vel privat. debitorem sui debit. conuen poss. d. l à Diuo Pio, § sic quoque, & seq. D. de re iudic.*

7 Quia verum est, adhuc nomen exigere, quamdiu debitor non est omnino liberatus.

8 Nec enim quisquam vnum & idem debitum bis soluere cogendus est.

9 *Vt in l. vlt. § sin vero creditores, & § sin vero heredes, C. de iur. delib.*

10 Nam nec solent capi nomina pignori in executione iudicati, nisi in subsidium, si alia bona nulla sint, *l. 2. & pen. Cod. quand fisc vel privat. d l à Diuo Pio, § in vendicatione, in fin.*

11 Quia & vix est, vt non semper interfit condemnati: Caeterum si talis casus aliquis reperiatur, idem dicendum erit.

12 Cuius proinde periculo tota res cedit, *l 2. Cod. vbi in rem act.*

13 *Vt in l si ex causa 9. l. in causa 13. § interdum, D. de minor.*

14 Aut actione mandati, aut negotiorum gestorum, *l. ex mandato 20. § 2. D. mandat. l. 5. de liber. legat. l. cum lex 46. D. de fideiuss.*

15 Adeoque pro reo condemnato, quamuis ipse condemnatus non sit, *l à sententia 5. D. de appell.*

16 *L. 3. D. de compensat. l si stipulatus 15. in prine. D. de fideiuss.*

DEFINITIO VI.

Non auditur appellatio, quæ in productionis tantum inuentario fuit interposita, nec aduersario significata.

GEnerali Senatusconsulto Procuratoribus inhibitum est, ne in conscribendis inuentariis, quæ productionis vocant, vllam interponant appellationem, quæ non prius in ipsis actis interposita sit, & aduersario significata,[1] ne alioqui det ea res materiam calumnioso Procuratori litis protelandæ & fugandi è numero Judicum Senatoris, à quo appellauerit.[2] Quod si qua eiusmodi appellatio interiecta sit, placuit non magis habendam eius rationem, quam si nulla interposita fuisset.[3] *Ita tractatum est* in causa Procuratoris Pensabin, & D. de Cornillion, 5. Calend. Maij, 1594.

1 Appellandum enim est in actis, & aduersario si non praesente, saltem scientie ac certiorato, *l. 2. vbi not. D. de appell.*

2 Nec enim potest quis iudicare in causa appellationis ab eo ipso interpositæ, cum de ipsius iniquitate tractandum sit, *l. praefecti 17. D de minor. l illud sciendum 8. D. de appell. l. Iudici 42. D. de iniur. l vnic. D. apud eum à quo appell.*

3 Nihil enim refert, an nulla appellatio interposita sit, an non eo modo, quo interponi debuit, *arg. l. 2. D. de auctor. tutor. l. quoties 6. D. qui satisd. cog.*

DEFINITIO VII.

Non auditur appellans, qui consensit executioni sententiæ, cum per secutam executionem res integra esse desiit.

POstquam res integra esse desiit, nulla causa est, propter quam audiri debeat appellans ab ea sententia, cuius executioni consensit,[1] tametsi certet de damno vitando, ne iniuria afficiatur is, qui rei iudicatæ auctoritatem secutus est.[2] *Ita Senatus* in causa R. D. Bernardi Combet, Archidiaconi Tarentas. & N. Antonij le Beuf. prid. Cal. Sept. 1594.

1 *L. ad solutionem 5. C. de re iudic. l. 1. D. quand. appell sit, & int qua tempor.*

2 *Arg. l ait prætor 7 § 1. D. de minor. l. si ex causa 9. l. quod si minor 24. § Scæuola, eod l. sancimus 25. C. de admin tut.* Papiens. *in form sent. interloc. sup. incomp. Iudic. num. 9.*

DEFINITIO VIII.

Appellante sententiam non exhibente quomodo contra eum pronunciandum sit, & quid si postea exhibeatur sententia?

APpellans edere debet sententiam, à qua se dicit appellantem. Id si non faciat, appellatio eius admittenda non est:[1] neque tamen appellationis Iudex ideo pronunciare debet, quod bene à primo iudice fuerit iudicatum, sed tantum appellationem reiicere,[2] & appellantem in sumptus litis condemnare;[3] ne, si iudicatum confirmet, pugnantia constituere videatur. cum hoc ipso reiiciat appellationem, quod de iudicato nullo constet.[4] Inde fit, vt tametsi à Senatu reiecta sit appellatio, possit tamen, qui condemnatus est, iterum prosequi appellationem, exhibita quandocumque sententia;[5] nec ciuilis supplicatio necessaria sit,[6] dummodo sumptus prioris litis perperam institutæ refundere sit paratus.[7] *Ita Senatus* 7. Id. Nouemb. 1594.

1 Papiens. *in form. appellat. à sent. diffinit. vers. & in quantum sit aliqua. nu. 6 vers. vero ambo.*

2 Quod Pragmatici nostri dicunt, *declairer l'appellant non receuable appellant.*

3 Non potest videri non temere appellasse, qui sententiam, à qua se appellasse dicit, proferre non potest, cum non entis nullæ sint qualitates *vulg l. eius qui in prouincia 41. D. de reb. cred.* Intellige tamen, nisi appellans velit probare sententiam per positiones & aduersarij confessionem. Quæ enim sunt probabilia, sunt ponibilia. inquit Papiens. *vbi sup. num. 7.*

4 Nam neque confirmari potest, quod nullum est, *l. Diui 6. §. vlt. & l quædam 7. D de iur. cod.*

5 Quoniam nunc alia res esse videtur, quam de qua prius fuerat pronunciatum, nec eadem causa est vincendi aut succumbendi, *l. si quis 18. & seq & pass. D. de except. rei iud.*

6 Quomodo esset, si pronunciatum fuisset, bene iudicatum. Nouorum enim instrumentorũ exhibitio nõ impedit exceptionẽ rei iudicatæ, *l eũ de hoc 27. in fi. eod. tit. l. 4. C. de re iud.*

7 Vt hoc modo siue culpa, siue negligentia ipsius puniatur, *l. sancimus 16. C. de iudic. l. sum quem temere 79. D. eod & Instit. de pœn temer. litig.*

DEFINITIO IX.

Qui patitur aduersarium iurare in supplementum probationis ex sententia Iudicis, non ideo videtur acquiescere sententiæ.

NOn videtur iudicato acquieuisse condemnatus, qui aduersarium à Iudice admissum, vt in probationis supplementum iuraret, passus est iurare, quia nec appellatione interposita, nec qua alia vlla ratione impedire potuit, quo minus iuraretur.[1] Itaque etiam post iusiurandum præstitutum appellare non minus potest, quam si iuratum non esset.[2] Neque enim metuendum est, ne periurij reus fiat, qui iurauit, si quandoque postea pro appellatione pronuncietur.[3] Nam qui ab eiusmodi sententia prouocat, non dicit, periurum fuisse aduersarium, sed illud tantum contendit, deferri ei iusiurandum non debuisse. Nec proinde quærendum esse, an periurus sit nec ne, qui neque iurare debuit.[4] *Ita Senatus* in causa Gaspardi Bichon & Ioannis Pichod, 4. Id. Nouemb. 1594.

1 Cum non obstante appellatione à sententia, qua admisit iusiurandum, iurari tamen possit, *l. generaliter 12. C. de reb. cred.*

2 Quasi rebus omnibus adhuc integris. Ideo enim iurator, ne desinat res esse integra, si forte is, qui iurare debet, moreretur pendente appellatione, *d. l generaliter.* Fauore scilicet probationum, ne intercidant, *l. in lege 41. D. ad leg. Aquil. l. curent 22. D de testib.*

3 Cum non facile ferendum sit, vt de periurio eius, qui iurauit, quæratur, *l. vlt. D. de in lit. iur. l. 1. & 2. C. de reb. credit. & iureiur.*

4 Itaque per hanc appellationem non tam iuratis quam Iudicis factum impugnatur.

DEFINITIO X.

Quibus remediis succurratur victori contra appellationem, quam appellans non fuit intra tempora prosecutus.

Si ab

SI ab infectoris Judicis sententia appellatum sit, appellatio autem intra legitimum tempus introducta non fuerit, in electione eius est, qui obtinuit, vt vel desertam appellationem pronunciari petat ex rescripto Principis,[1] vel executoriam dici sententiam, non obstante appellatione.[2] Sed inter hæc interest, quoniam aduersus desertionem difficilius datur restitutio,[3] quam aduersus interlocutionem, per quam pronunciatum sit mandandam executioni sententiam. Cæterum hoc etiam casu si appellatum sit, nihilominus fiet executio sententiæ, ac si non esset appellatum,[4] saluo tamen appellationis iure.[5] *Ita Senatus* in causa N. Claudij de Bloney, & Andreæ Beuf, ante Calend. Septemb. 1595.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt; *en vertu de lettres de desertion.*

2 Ita enim stylo Senatus nostri diserte cautum est.

3 Prohibente eodem ipso Senatus stylo, ne qua possit dari restitutio vlla ex causa aduersus appellationis desertionẽ iam intimatam. Senatus tamen, si iustam restitutionis causam subesse videat, restituit, sed nunquã nisi suprema, quod aiũt, manu.

4 Ne alioqui liberum sit temere ac sæpius appellan i executionem sententiæ diutius remorari, *l si longu 7. & seq Cod. de exsecut rei iudic.*

5 In cetus scilicet præiudicium nihil fieri vnquam debet, *l 1. D. nihil innou app. interp.*

DEFINITIO XI.

Electio, quam appellans habet apud Augustanos, vtrum velit Senatum adeundi, transfertur in aduersarium, si appellans aut non elegerit, aut appellationem intra tempora prosecutus non sit.

AVgustanorum nostrorum priuilegium inter cætera vnum illud est, vt electionem habeant, vtrum ad Senatum nostrum, an ad Pedemontanum malint appellare. Quid ergo si appellans non declarauerit, ad quem Senatum appellaret? Transferetur electio in aduersarium, vt ad quem volet Senatum euocet appellationem per literas, quas vocant, anticipatorias.[1] Eadem ergo ratione fit, si præterierit bimestre, intra quod debuit introduci appellatio, nec ea introducta sit, vt electio sit eius, qui obtinuit, ad quem Senatum euocet causam desertæ appellationis.[2] *Ita Senatus* ex tempore in causa perotata, postmodum ex intimo consilio decisa, 5. Calend. Septembr. 1595.

1 Debet enim appellans sibi imputare, cur iure suo non sit vsus. Simile quiddam est *in l. 1. D. de solut. l 1. D. sed l si vsuras 21. C. de vsur.*

2 Cur enim daremus electionem appellanti, qui nec pro appellante habetur, postquam deseruit appellationem?

DEFINITIO XII.

Non potest quis appellare, postquam acquieuit iudicato. Excipiuntur tamen quædam personæ & quidam casus.

QVi semel acquieuit iudicato petita dilatione, intra quam satisfaceret, non est audiendus appellans, siue ante, siue post appellauerit,[1] nisi causa aliqua subsit, propter quam ei subueniri oporteat per in integrum restitutionem,[2] vtputa si minor fuit,[3] aut si vis vel dolus aduersarij interuenit.[4] Quid si mulier fuit, aut rusticus? Non ei proderit,[5] si non euidentissima iniquitas emergat.[6] Sane si solus Procurator id fecerit, non nocebit domino:[7] sed tamen necessaria erit restitutio ex rescripto & diplomate, quod *de desadueu* appellant.[8] *Ita Senatus* in causa Claudij Lucian & Cornelij Pernet, 9. Cal. Decemb. 1595.

1 *L. ad solutionem 5. Cod. de re iudic.* quia si ante appellauit, videtur appellationi renunciare, quod potest facere in causis ciuilibus, non tantum expresso consensu, sed etiam tacito; *l. 1. §. vltim. D. de libell. dimiss.* si vero postea appellauerit, videtur eam non viam appellandi præclusis petita dilatione, *dict l. ad solutionem.*

2 Omnes enim restitutiones in integrum hoc habent commune, quod ex æquitate contra nimium iuris rigorem concedantur, *l. 3 D. de in integr restit.*

3 Minori enim quandocumque aut quomodocumque læso subuenitur, etiam in lucro *l ait prator 7. in princip. & §. hodie, & § item si non pronocauit, D. de minor.*

4 Ne alioquin aduersarius dolus prosit, qui è contrario nunquam impunitus esse debet, *l procurator 11 in fin. D. de doli mali except l. nec ex dolo 12. D de dolo.*

5 Quamuis enim & sexui & rusticitati interdum parci oporteat, *l. si quis id quod 7. § dolo mali, D. de iurisdict. l. regula 9. D. de iur & fact ignor.* non tamen bene in omnibus rustici & mulieres minoribus comparantur, *l. vlt. in princ. D. ad SC. Velleian.* Sunt enim minores regulariter fauorabiliores.

6 Puta si ex eo futurum sit, vt mulier fiat indotata. Quod ne accidat, non tantum ipsius mulieris interest, sed etiam Reipublicæ, *l. 1. D solut. matrim. l interest 18. D. de rebus auctor. iudic. possid.*

7 Quoniam appellationis auxilium, quod iure communi habet dominus, non potest Procurator ei ad mere, præsertim cum finita per sententiam suam lite officio suo functus sit, *l. 1. D. de re iudic.* Nam sicuti per sententiam lis esse definit, ita & Procurator definit esse dominus litis, quamuis in executione iudicati cogatur in officio suo perseuerare, scilicet si dominus non appellet. Quin & absente domino potest Procurator ipse appellare debere quæ ne alias creditæ teneatur, vt aiunt Pragmatici, *l. 2. in princip. D. quand appell sit & inter. qua tempor l. ibertus 31. § item,* vbi scripsimus *in Rational. D de negot gest l si Procuratorem 8 § si ignoranter, & § seq. versic. igitur, D mandat. l inuitus 17 C. de procurat.*

8 Quod scilicet moribus nostris necessarium est, quoties improbatur factum Procuratoris, qui non habuit speciale mandatum. Nam si speciale interuenisset, nullus huic beneficio locus superesset.

[DEFINITIO XIII.

Qui neglexit adesse liti inter alios motæ non potest à sententia postea lata appellare, nec vllam collusionem obiicere.

AVdiuntur quidem appellantes omnes, quorum ex iusta aliqua causa interest,[1] tametsi inter alios sententia lata sit, nec nisi per quasdam consequentias appellantis interfit.[2] Si tamen cùm esset quis vocatus vt liti inter alios motæ sisteret, si quid sua tam tùm interesse aut quandocumque interfore putaret, responderit nihil ad se litem illam pertinere non erit audiendus, si postmodum ab ea sententia prouocare velit. Sibi enim debet imputare quòd nihil sua interesse dixerit.[3] Nec aliud erit etiamsi inter litigatores collusum fuisse dicat. Debuerat enim ipse interuenire, ne colluderetur.[4] *Ita Senatus* pro Perro Patac, contra Petrum Rigot, secund. August. 1612.

1 *L. 1. D. de appell. recip.*

2 *L. 4. §. also condemnato & seq. D. de appellat. l sæpe 63. de re iudic.*

3 Cùm non alij audiantur appellantes, quàm quorum interest *d. l 1. de appell recip.*

4 *L. si perlusorie 14 in princip & § 1. in illis verbis, Nisi aduersus eum solum qui adesse neglexerit, D. de appellat. l si suspecta 29. D. de inoff testam.*

DEFINITIO XIV.

De appellatione recipienda per supremam manum & authoritatem Senatus.

ETsi Senatusconsulto generali cautum est, vt qui intra constituta tempora non appellauit, non aliter admittendus sit ad prosequendam in Senatu appellationem, quàm si rescriptum à Principe impetrauerit ad vitium negligentiæ purgandum, nec audiri debeat, si quòd antea passim fiebat supremam Senatus

manum & authoritatem in publico auditorio implo-
ret.[1] Quotidie tamen accidit vt ab eo iure recedi oporteat, & supplicantibus beneficium illud indulgeri. Nempe cum videt Senatus iustam esse appellationem, nec nisi cum summa iniquitate posse appellantem condemnari.[2] Sed cùm id accidit solet Senatus iubere vt sigilli principalis sumptum eum præstet appellans, quem pro diplomate impetrando præstari oportebat.[3] Excipiuntur pauperes, si tam inopes sint, vt eo sumptu onerari eos inhumanum videatur.[4] Sanè sumptuum litis refusio ex ea causa irrogari numquam solet, nisi aut factum procuratoris improbandum sit,[5] aut aliud vicium sanandum, quo causa laborare proponatur.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro Claud. Lambert Maurianensi, 12. Calend. Sept. 1612.

1 Idque optima ratione, quia diligentibus & vigilantibus non dormientibus & negligentibus subueniendum est, *l non enim 16. D. ex quibus caus. maior. l pupillus 24. qui in fraud. cred.* Debet enim sibi imputari, qui non citiùs diploma Principis impetrauit.

2 Solet enim Senatus & debet semper iudicare ex bono & æquo *iunct. l placuit 8. C. de iudic. l. 1. C. de legibus. l. vnic. D. de offic. præf. prat.*

3 Ne alioqui iurib. Cancellariæ fraus fiat, & melioris conditionis sint stulti, quàm prudentes contra *l. Seruus 4. D. quod vi aut clam.*

4 Ne per inopiam coganrur iuris sui iacturam facere, *arg. l. in fundo 38. versic finge pauperem D. de rei vindic.*

5 Per literas quas vulgo vocant *de defuncu.*

6 Vt in casu *Defin 37. s. de fructib. & lit. expens.*

DEFINITIO XV.

Is, cuius nil interest, appellare non potest à sententia, quamuis malè ac præcipitanter lata.

CVm Judex quidam præcipitanter, ac contra solitum morem iudiciorum ad sententiam diffinitiuam prosiliisset, nec tamen aliud quicquam constituisset, nisi vt quod iam antea contra eundem reum ab alio Judice pronunciatum fuerat, & in rem transierat iudicatam, effectum suum sortiretur, Non credidit Senatus audiendum appellantem, quod nihil eius interesse videretur,[1] cùm à priore sententia, per quam fuerat condemnatus, non prouocasset.[2] Sumptibus tamen litis quasi propter mutuam victoriam, ob præcipitationem,[3] quæ nouerca iustitiæ dicitur, compensatis. *Ita Senatus* ex tempore, pro Ioanne Baptista Audé Modanensi, Cal. Septembr. 1612.

1 Nec enim alij audiuntur appellantes, quàm quorum interest *l. 1. D. de appell. recip. Defin 5. s.*

2 Standum enim necessario est rebus iudicatis, quamuis malè iudicatis, *l. Seruo inuito 65. 5. cùm prætor D. ad SC. Trebell.*

3 Nunquam enim fauendum est præcipitationi ob rationem quæ sequitur in Definit. Nec aliud quicquam magis cauendum est in iudiciis, quàm ne quid nimis propere fiat *l. 1. C. de exec rei iudic.*

DEFINITIO XVI.

Non sufficit impedire quoque modo executionem ad appellandum, cùm formalis intercessio necessaria est.

CVm posses intercedere apud eum, qui iussus erat, aut rescripto Principis, aut imperio Magistratus intercessionem cuiuslibet admittere, & cognitionem de iure vel iniuria intercessionis ad iudicem ordinarium remittere, non dixisti te intercedere, sed petiisti tamen summa contentione, vt ad iudicem ordinarium remitteretis, Et cùm non obtinuisses, ab ea executione prouocasti, non es audiendus,[1] quia licèt hoc ipso satis executionem impedire, atque ita si non disertis verbis saltem facto intercedere voluisse videaris.[2] Debuisti tamen formiter, vt loquuntur, intercedere,[3] vt iuxta mandati formam ad iudicem ordinarium te remittere nudus executor, & posset & deberet.[4] *Ita Senatus* ex tempore in causa quadam Barcilonensi, 12. Cal. Iun. 1613.

1 Nec enim licet appellare ab executore, qui non excedit fines mandati *l. 5. C. hoc tit. l. 4. D. de appell.*

2 Dici autem solet nihil interesse an verbis an factis voluntatem suam quis demonstret *l. non tantum 5. D. rat. rem haber.*

3 In iis enim quæ data sunt pro forma, ad vnguem forma seruanda est, alioqui nihil agitur *l. cùm hi 8. §. si prætor adiuu. D. de transact.*

4 Alioqui si te ad iudicem ordinarium remisisset nulla præcedente intercessione, potuisset aduersarius ab executore iustè prouocare ob mandati formam non præcisè ab eo seruatam *d. l. 5. C. hoc tit.* Licèt in mandatis conuentionalibus, quæ nihil nisi consensum exigunt, sufficiat interdum impleri per æquipollens *l. vlt. §. 1. D. mand.* Sic *in l. in conuentionalibus 52. de verb. oblig.*

DEFINITIO XVII.

De admittenda interdum appellatione omisso medio.

NOn auditur quidem appellans omisso medio,[1] quòd eiusmodi appellatio non tantùm aduersarij, sed etiam primi Iudicis appellationum dominique iurisdictionis ius lædat.[2] Ideóque nec facilè solet Senatus noster sicut restitutionem in integrum aduersus hanc appellantis, siue culpam siue inscitiam indulgere.[3] Si tamen iusta aliqua causa sit, & summa æquitas quæ hoc fieri postulet, ad religionem Senatus pertinet, ne bonam causam hoc vitio laboranti periclitari & perire patiatur.[4] Inter cæteras autem causas præcipua illa est, si appellans non modò rusticus sit,[5] sed adeo etiam egenus, vt iniquum sit, eum non modo pluribus instantiis vexari, sed etiam & mulctæ, & sumptuum litis condemnationem pati, quæ semper irroganda est iis, quorum appellationes non recipiuntur.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro contra Perret 21. Nouembr. 1613.

1 *L. 1. & tot. tit. quis à quo app. l. Æmilius 41. D. minor.*

2 Nemini autem permittendum est, vt alterius ignorantis conditionem deteriorem faciat *l. 2. D. quod vi aut clam l. nam ita 39. D. de adopt.*

3 Nec enim debet beneficium Senatus, vt nec Principis aut Prætoris cuiquam esse captiosum *l. Paulus 8. de prat. stipul. l. ex facto 43. de vulg & pup. subst.*

4 Semper enim apud Senatum potior habenda est ratio æquitatis quàm stricti iuris *l. placuit 8. C. de iudic. cùm Principis vices gerat. leg. vnic. De offic. præfect prat. iunct. l. 1. Cod. de leg.*

5 Nam & rusticitati plerumque parcendum est *l. siquis 7. §. doli mali De iurisd. l vlt C. de testam.*

6 Quid enim prodesset victoria ei, quem prior condemnatio exinaniuisset?]

TIT. XXX.

SI VNVS EX PLVRIB. appell.

DEFINITIO I.

Appellatio vnius ex litis consortibus prodest etiam cæteris, qui non appellarunt, si eadem omnium ratio sit, non si diuersa.

QVOD constitutum est, vt vno ex pluribus eiusdem litis consortibus appellante debeat appellatio prodesse iis quoque, qui non appellarunt, ad impediendam interea iudicati executionem,[1] tum obtinet, cum absoluta & diffinitiua fuit condemnatio in vna eademque causa,

causa, quæ factorum separationem nullam accipere possit.[2] Nam si, cum plures eiusdem criminis rei essent; Judex interlocutus sit, omnes torquendos esse, & ab ea interlocutione quidam ex ipsis appellauerint; placet, non eo minus torqueri alios debere, qui non appellarunt, quandoquidem de sua quisque, non de socij scientia interrogatur,[3] proindeque personarum diuersitas hac parte factorum separationem inducit, licet de vno eodemque crimine agatur.[4] *Ita Senatus* in causa Joannis Fenet, Claudij Mugnot & Humberti Meutilier, 9. Cal. Junij 1591.

1 *L.1. & 2.C.hoc tit.l 1 C.de diuers rescript.*

2 Sunt enim hæc verba Imperatoris Alexandri in *dict.l.1. C.hoc tit.*

3 Cum esset iniquissimum de alieno facto cogi quemquam respondere, *l.videamus 4. D.de in lit iurand. l Marcellus 11. § iurare. D.rer.amot. l.iusiurandum & ad pecuniam 34. 5. Procurator, D.de iureiur.*

4 Et ita ce fut ratio posita *in d L.1.C.hoc tit.* Quamquam in aliis quoque causis titulus hic in vsu esse desiit apud Gallos, si credimus Rebuffo attestanti in proœmio *constit. glos. 5. num. 98.* non alios audiri appellantes in Gallia, quam qui ipsi appellarunt, nec sufficere, vt quis habeat litis consortem, qui appellauerit: apud nos tamen, qui iure scripto vtimur, nihil hac parte immutatum est. Plane si plures separatim fuerint condemnati, quamuis ex eadem causa, pluribus eis appellationibus opus est, quoniam & iuris communis ratio ita fert, *l si qui separatim 10. D.de appellat.* Iunge §. *sed cum aduersus, ead. leg.*

TIT. XXXI.

QVI BON. CEDER. POSS.

DEFINITIO I.

Casus singularis, in quo permittitur cessio bonorum aduersus multam ex delicto irrogatam.

CONDEMNATVS ad pœnam pecuniariam, quod alteri furtum facienti opem dedisse diceretur, cum appellandi causam iustam haberet, propterea quod ex actis litis constabat, opem ab eo datam non esse, iudicato tamen acquieuerat: accusator vero quasi à minima condemnatione appellauerat. Cum Senatus ex appellatione cognosceret, bene iudicatum dixerat,[1] qui vtique sententiam fuerat emendaturus, si ab ea reus quoque prouocasset.[2] Postmodum accusatore solutionem vrgente reus cum non haberet, vnde solueret, beneficium legis Juliæ implorabat, vt ad bonorum cessionem admitteretur.[3] Obstare edictum Diui Emanuelis Philiberti videbatur, quo cautum est, vt aduersus condemnationem ex delicto factam bonis cedere non liceat,[4] ne ex impunitate detur delinquendi occasio.[5] Senatus tamen manifesta æquitate motus pronunciauit, iuris beneficio tam fauorabili locum esse debere; propterea quod, quamuis sententia in rem iudicatam transiisset, pœna tamen illa pecuniaria non tam ex delicto, quod re vera nullum admissum erat, quam ex iudicato deberetur.[6] Neque id impugnare videbatur rei iudicatæ auctoritatem, cum non iam de illo quæri oporteret, an pœna deberetur,[7] quam verum hoc vel illo modo, id est, numeratione an bonorum cessione solueretur?[8] *Ita Senatus* pro Petro Darderio 10. Cal. Sept. 1588.

1 Non enim potest Iudex superior sententiam emendare, nisi à qua & quatenus appellatum est, etiamsi male iudicatum sit, non solum defectu iurisdictionis, quia appellatio illa est, quæ deuoluit cognitionem ad Iudicem superiorem, *l.s. D.de appell.* tum etiam propter rerum iudicatarum auctoritatem, *l. seruo inuito 65. §. cum prætor, ad SC.Trebell. l.si fundus 16. §. si plurib. D.de pignor.*

2 Appellatio enim vnius aduersario prodesse non potest, quæ nec litis consorti prodest, nisi cum vna eademque condemnationis & appellationis causa est, *l.1. & 2.C. si vnus ex plurib. appell.* Rebuff *in proœmio constit. glos 5. num. 98.* Facit *l si quis 10. 5. sed cum aduersus, & 5. vlt. D de appell.*

3 *§. fin. inst. de action. l. qui bonis 4 l. vlt. & pass D. de cess. bonor. l. 4. l. in omni 6. l. vlt. C. eod.*

4 Quod & iure communi constitutum esse creditur, *ex l. vlt. D. de in ius vocand. l. 1. §. vlt. D. de pœn. l si quis iniuriam 35. D. de pœn.* Clarus, qui dicit communem *lib. 5. sent §. vlt. quæst. 95. nu. 2. 3. & 5* post Bald. & Salic. *in l. vlt. C. de sepulc. violat.* Edictum autem, quod factum est mense Febr. 1577. non idcirco inutile est, sed ita interpretandum, vt non liceat Iudici mulctam pecuniariam diminuere aut remittere, quod alioqui liceret, teste Claro *ibid num. 8.*

5 *L si longius 18. §. 1. D. de iudic l. ita vulneratus 51. §. vlt. D. ad leg. Aquil l si à reo 70 §. vlt. D. de fideiuss l. Stichum 95. §. 1. D. de solut. l. locatio 9. § quod illicite, D. de public & vectig l si pœna, D. de pœn. l. per omnes 6. C. de defens. ciuit.*

6 Initio scilicet inspecto, quod regulariter inspiciendum est, *l 3 § scio, de minor.* Textus est non inelegans *in d. l si fundus 16. § si pluris, D. de pignor.* etsi locus ille haud dubie à Triboniano corruptus est, vt docui *lib. 16. Coniect.*

7 De illo enim quærendum non est, quod iam fuit iudicatum, *l. & post rem 7. l post rem iudicatam 15. D. de transact. l. eleganter 23. § 1. D. de condict. indeb.* Facit *l. in duobus 28. §. igitur & 5. vlt de iureiur.*

8 Nam & bonorum cessio species quædam est solutionis non ad inducendam liberationem, nisi quatenus ex bonis cessis ad debitorem peruenire potest, sed ad acquirendam cedenti exceptionem, *d §. vlt. Inst. de action. l. 3. C. de bon. auct. Iud possid.*

DEFINITIO II.

Allegatio solutionis non impedit beneficium cessionis.

QVi bonis cedere vult, non aliter quidem audiendus est, quam si bonam fidem agnoscat, & debitum fateatur: Sed si solutionem alleget siue totius, siue partis debiti, non ideo arcendus est à beneficio cessionis, quoniam, etsi esset condemnatus, non prohiberetur allegare solutionem.[2] Planeque iniquum sit, arctari eum, vt vel longiores pati cogatur carceres, vel fateri, adhuc se debere, quod iam soluerit.[3] Cum debiti quantitas, siue maior, siue minor sit facere nequeat, vt cessionis beneficio magis minusve debeat locus esse.[4] Nam & facta cessione liberum est creditori cum suo debitore agere hactenus, vt liquido constare possit, quid sit in debito, quo paratam habeat in bona debitoris actionem,[5] siquidem cessio non liberat debitorem ab obligatione, sed facit tantum, ne in carceres detrudi, aut in carceribus retineri possit.[6] Hoc vero multo magis locum habere debet, si allegatę solutionis probationem debitor paratus sit committere sacramento & religioni creditoris.[7] Nam & alioqui pro liquido habendum est, quod statim per iusiurandum alterius ex collitigatoribus liquidari potest,[8] nec frustrationis causa & per calumniam allegasse solutionem videri debet, qui aduersarium ipsum Judicem constituit.[9] *Ita Senatus* in secreto auditorio, contra Spect. Joannem Gay, Aduocatum, 17. Cal. April. 1594. & iam antea pro Claudium Geneuois, contra D. Senatorem Crassum.

1 *L. qui cedit, pen. D. de cess. bonor.*

2 Solutio enim non impugnat iudicatum, imo potius cõfirmat, nisi proponas solutionem factam non esse deficiente fortassis in probationibus eo, qui allegauit solutionem, *arg. l. si duo 13. §. si quis iurauerit, D. de iureiur.*

3 *Arg. l. qui in carcerem 22. D. quod met. caus. l. si quis dolo 51. §. 1. de re iudic.*

4 Nisi cum creditores inter se dissentiunt, quibusdam volentibus admittere cessionem, aliis nolentibus, *l. vlt. C. hoc tit. l. maiorem 8. C. de pact.*

5 Atque ita accipiendum est, quod ait *l. 4. §. 1. D. hoc tit.* non posse eum, qui cessit, inquietari ab aliis, quibus debet.

6 Opposita nimirum exceptione *d. §. vlt. Inst. de action.*

7 Placet etiam, iusiurandum non tam probationem esse, quam relevationem ab onere probandi, vt loquitur Bald.

in Auth sed nouo iure, Cod si cert. pet. Facit *l. sum qui* 303. *D. de iureiur.*

8 Proxime siquidem faciendum habetur pro facto, *l. pen.* vbi Bald. *D. de testam. milit.* Hinc est, quod tanquam liquidum compensari potest debitum, quod per iusiurandum statim liquidari possit.

9 *L. 1. & 2. D. de iureiur. l. 2. C. eod.* [*l. 1. in princ. D. quar. rer. act non det.*]

DEFINITIO III.

Cessio non potest impediri per solam oblationem liberandi debitoris à carceribus, nisi quinquennales inducie vltro indulgeantur, & quidem sine onere.

AT quid si paratum dicat se creditor pati, vt carceribus debitor eximatur? Non impediret ea res cessionem, nisi quinquennales quoque inducias creditor indulgere velit,[2] ne alioqui in creditoris maneat potestate, secundo aut tertio postea die hunc ipsum debitorem in carceres coniicere.[3] Quid vero si quinquennales quoque inducias creditor indulgeat, sed ea lege, vt qui in carcere sumptus facti sunt, ab ipso debitore soluantur? Non poterit ex eo impediri beneficium cessionis,[4] quoniam qui paratus est bonis cedere, non est condemnandus, vt quicquam soluat, quantulumcumque illud sit,[4] solaque superesse creditori debet actio in bona debitoris, inque ipsum debitorem, si quandoque ad pinguiorem perueniat formulam, non prius.[5] *Ita Senatus* in iisdem causis.

1 *L. 1. C. hoc tit.*

2 *Arg. l. fideicommissa* 11. *§. si quis decem* 18. *de leg. 3. l. 1. § si cui ita, D. vt legat. nom. cau.* & elegantius in *l. 3. in fin. D. vt in poss. legat. l. qui bona fide* 13 *§ huic stipulationi, de dam. infect.*

3 Est enim beneficium hoc cessionis fauorabile, ideoque plenissime impetrandum, *l. pen. D. de constit. Princip.*

4 Ne aliis quidem, quibus debet, ac quibus specialiter nihil ipse cessit, *l. 4. §. 1. D. de cess. bon.* Facit *l. si reus* 70. *D. de procur.*

5 *§. vlt. Instit. de action. d. l. vlt. C. hoc tit. l. 3. C. de bon. auctor. Iudic. possid.*

DEFINITIO IV.

Condemnatus ex delicto non potest cedere bonis, nec in præiudicium fisci, nec in præiudicium partis, cui adiudicatum aliquid est pro pœna, non pro interesse.

AD mulctam pecuniariam condemnatus ex causa criminis, si velit bonis cedere, non auditur,[1] non solum in præiudicium fisci,[2] sed nec in præiudicium aduersarij,[3] quamuis in litis sumptibus quibuscunque ex ea causa irrogatis aliter receptum sit.[4] Si tamen pluribus eiusdem delicti sociis eadem sententia sic condemnatis, vt à quolibet in solidum pœna exigi posset,[5] locupletior consentiat, vt pauperior ad cessionis beneficium admittatur, nulla aut fisco, aut accusatori fiet iniuria, si cessio recipiatur,[6] quandoquidem ab eo, qui locuples est, exigi solidum poterit:[7] ei vero, qui solidum soluit, partis repetitionem mox à correo habiturus,[8] multo minus fit iniuria, cum cessioni consentiat,[9] cuius beneficium sibi maxime fraudi fore intelligat, quamque solus ipse prohibere posset, si vellet.[10] Verum quia fisci quoque & aduersarij interest, quandiu mulcta soluta non est, vt plures habeant obligatos, à quibus singulis exigere solidum possint,[11] vel ob id maxime, quod qui hodie locuples est, postmodũ fieri pauper possit;[12] Placuit, non prius indulgendum condemnato inopi beneficium cessionis, quam locuples, qui consentit, mulctam integram soluerit, vt in eum statum res reducatur, quo solius eius interfit, qui consentit.[13] *Ita Senatus* in causa D. de la Composte, & Jacobi Fabri, 13. Calend. Januar. 1594.

1 Tam ex edicto Emanuelis Philib. de mense Febr. 1577. quam ex iuris communis ratione, vt diximus *Definit. 1 num. 4. supr.*

2 Boer. *decis.* 341. & alij, quos citat Anton. Tessaur. *decis. Pedem. 182. num. 3. & 4. ex e finem litibus. de dolo.* [Idque adeo verum est, vt nec audiatur condemnatus si velit bonis cedere Graphario Senatus pro emolumento mulctæ, contra cum iudicatæ non quidem fisco (nullum enim pro hac mulcta emolumentum debetur,) sed aduersario: quia hoc debitum fiscale esse intelligitur & fisci priuilegio gaudet etiam in persona conductoris emolumentorum, cùm in locationis lege ita nominatim comprehensum est ad maiorem merce lem captandum. Alioqui secus esset. *Ita Senatus* Idib. Sept. 1613. pro Graphario Augusto Paris, contra Velat. Mihi tamen durum id videbatur, cùm etiam debitor Principis possit bonis cedere *l. 2. & 3. C. hoc tit.* dum ne propter honorem municipalem, vel munus *l. propter 5. eod.* Vide Guid. Pap. *quæst.*]

3 Intellige de pœna, quę parti adiudicata est tanquam pœna, non dece, quæ tanquam interesse, vt concludit Tess. *sup d. loco, num 5. & 7.*

4 Quia condemnatio sumptuum litis tum etiam, cum delictum liti causam dedit, non ob delictum, sed ob litem infligitur, *l. eum quem temere* 79. *D. de re iudic.*

5 Hoc enim necesse est exprimi in sententia, alioqui non tenentur singuli nisi in viriles, *l. 1. & 2. C. si plur. vna sent. condemn. sunt.*

6 Quod enim vni prodest, & nemini nocet, facile admitti debet, *l. in creditore* 38. vbi Bart. *D. de euict. l. pen. C. de precib. Imp. offer.*

7 *d. l. 1. & 2. C. si plur. vna sent. l. inter fideiussores* 26. *D. de fideiuss. l. bona* 39. *§. 1. D. de iur. fisc. l. Paulus* 41. *C. de re iudic.*

8 *l. 2. alias l. 1. C. de duob. reis.* vbi Gloss. & DD. de qua tamen vide quæ scripsi *lib. 11. Coniect.*

9 *L. nemo videtur* 145. *de regul. iur. l. quæritur* 14. *§. si venditor, D. de ædilit. edict. l. 1 §. vlt. D. quod falsi tut. auct.*

10 Notant nostri *ad l. Caius* 39. *D. de pignor. act.* sibi enim imputet, qui admisit rem, quam prohibere potuit, *l. qui bona* 13. *§ si iuxta, D. de dam. infect.*

11 Nostra enim interest plures habere debitores, *l. 2. §. 1. l. 6. §. duobus, & pass. de duob. reis, l. vlt. C. de fideiuss.* sicut & plures actiones, *l. qui seruum* 34. *l. quoties* 41. *l. numquam* 60. *de oblig. & action.* Facit *l. heres* 21. *§. pen. de fideiuss.*

12 *L. cura* 4. *§. deficientium, D. de muner. & honor. l. ab hic* 10. *§. auctu, de vacat. & excus. muner. l. Titius* 37. *§. 1. de negot. gest. l. chirographis* 57. *de admin. tutor. l. periculum* 35. *si cert. pet.*

13 Interest enim victoris, quandiu sibi solutum non fuit aut plenissime satisfactum, *d. l. vlt. C. de fideiuss. l. licet* 42. *§. vlt. de procur.*

DEFINITIO V.

Iussus satisdare ob delictum non est audiendus, si bonis velit cedere.

QVid vero si reus non ad mulctam pecuniariam condemnatus sit, sed tantum ad præstandam satisdationem ex ea causa, quæ non possit admittere iuratoriam cautionem?[1] Non recipietur bonorum cessio, quoniam eiusmodi satisdationis præstandæ iniuncta necessitatis pœnæ loco est.[2] *Ita Senatus* paulo ante in causa N. Romani Dogier.

1 Puta satisdationem de non offendendo, de qua *in illicitas 6. §. ne potentiores, D. de offic. præsid.* pro qua non solet admitti regulariter iuratoria cautio, nisi cum paupertate concurrat bonæ vocis & famæ eius, contra quem postulatur. Iulius Clar. *lib. 5. §. fin quæst. 46. num. 14. & quæst. 47. nu 5.*

2 Vt ex eo apparet, quod in defectum idoneæ cautionis exulare cogendus est is, qui satisdare non potest, nisi sit bonæ vocis & famæ. Clarus *d. num. 5.* Condemnationis enim species est, vt quis cauere iubeatur, *l. in omnibus* 41. *D. de iudic.*

DEFINITIO VI.

Aduersus appellantem à minima non admittitur cessio bonorum ante decisam appellationem.

MVlto magis dicendum est, si à condemnatione, quæ mulctam pecuniariam irrogauit, tanquam à minima priuatus accusator, licet solus appellauerit, non esse locum beneficio cessionis pendente appellatione.[1] Quid enim si superior Judex aut

aut maiorem mulctam infliger, aut ex pecuniaria faciet corporalem? [2]Prius siquidem est, vt sciatur, quid & quantum sit in debito, quam vt cessio fieri possit.[1] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Bartholomæo Baudin, contra N. Delaual, Prid.Id.Septemb.1595.

1 Quia appellatio extinguit iudicatum, *l.t. §. vlt. D. ad SC.Turpill.*

2 Vtrumque enim pro suo iure facere potest, si delicti atrocitas id exigere videbitur. Fuge pœnam arbitrio iudicis relictam esse. Iulius Clar. *lib.5 sent. § fin. quæst.83. nu.11. & seqq.*

3 *L.pen D.hoc tit. de cess bonor.*

DEFINITIO VII.

Contra fiscale debitum non admittitur Syndicus ad cessionem bonorum, licet sit debitum vniuersitatis.

SYndicus, qui ab vniuersitate fiscale debitum exigere debuerat, nec exegerat, cum ab exactoribus publicis conuentus & in carceres coniectus esset, neque haberet, vnde solueret, petebat à Senatu, vt ad cessionis beneficium admitteretur. Nam quod dici solet, fiscalis debiti priuilegium illud esse, vt impediat cessionem,[1] non videbatur huic nocere debere, quippe qui non tam suo, quam alieno nomine, id est, pro vniuersitatis debito conueniretur. [2] Sed tamen vitium est periculosi id fore exempli, & à Principis rationib. & commodis prorsus alienum,[3] facilius haud dubie in tanta populi egestate electuris Syndicis beneficium cessionis, si ad id admitterentur, quam periculum & incommodum exactionis. [4] Itaque secutus est *Senatus* noster temperamentum, vt Syndicus ille carceribus eximeretur, & intra certum tempus exigere iuberetur, aut saltem in exigendo quantam posset diligentiam præstare: id ni faceret, rursus in carceres detruderetur.[5] *Ita Senatus* ex tempore pro Syndicis de Meiry, Idib.Sept.1595.

1 Socin. *reg.65. in verb. cedens bonis.* Guid. Pap. *quæst* 211 *nu.3.* Boer. *decis.* 341. & alij, quos refert & sequitur Antoni. Tessaur. *decis. Pedem.* 182 *nu.1.* * Sunt tamen qui distinguant, an debitum fiscale sit ex contractu, an ex delicto: vt priore casu possit admitti cessio, nō e iam posteriore. Rauchin. *ad quæst. Guid. Pap.* 211. Et hanc distinctionem sequutus est Senatus noster contra D. Ducem Gebennensem 6. Maij 1600. Videtamen Bart. non distinguentem ad *l. 1. C. hoc tit.* Eodem Arredo pronunciatum est cum cui datum est priuilegium vt nummi ei debiti habeantur pro nummis fiscalibus, non similiter habere priuilegium ne contra eum possit fieri cessio bonorum: est enim priuilegium supremi principis solius: & priuilegium illud debet intelligi quantum ad faciendam exactionem, non quantum ad impediendam cessionem.

2 Neque enim, quod vniuersitas debet, Syndicus ipse debere intelligitur, vt nec alij singuli, *l.1. § 1. & 2. l.2. l. sicut 6. in prin. & § si quid eum, l seq. D. quod cuiusque vniuers nom.* Et hæc ipsa ratio ostendit, non esse admittendum Syndicum ad cessionem bonorum pro debito vniuersitatis. Esse enim debitor debet, qui vult bonis cedere, *l. pen. D. hoc tit § vlt. Inst. de act.*

3 Non facile autem inducendum ius illud est, quod sit damnosum fisco, ne quidem ex Principis rescripto, *l. nec damnosa 3. C. de precib. Imp. offer.*

4 Cum tamen nullo nisi exactionis incommodo onerari debeat Syndicus. Vnde illud est, quod etiam filiusfamilias, qui bona nulla habet, nec habere potest, Syndicus tamē & vniuersalis actor esse potest, *l. item eorum 6. §. vlt. D. quod cuiusq. vniuer.*

5 Vt tædio carceris extorqueatur solutio, sicut interdum tædio missionis in possessionem extorqueatur cautio damni infecti, *l. 4. § si forte, l. prætor ait 7. & pass. D. de damn. infect.* licet carcer inuentus sit ad custodiam, non ad pœnam, *l. aut damnum 8. §. solent, D de pœn. l. si quis filio 6. §. eius qui de iniust. rupt. l. 3. D. de custod. & exhib. reor.*

[DEFINITIO VIII.

Non potest renunciari beneficio cessionis bonorum, neque per iusiurandum, nec in iudicio.

ADeò fauorabile est beneficium cessionis bonorum, vt ei renunciari nullomodo possit, [2]non solùm priuata & iurata [3]quoque conuentione, [4]sed nec in iudicio.[1] Neque aliud erit, tametsi ea renunciatio bis ac sæpius in iudicio facta proponatur.[5] Ita vt nec vlla restitutio in integrum eo nomine necessaria sit,[6] quæ tamen si ex abundanti petatur, tanto facilius concedenda est.[7] *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro Ioanne Antonio Verney, 8. Cal. Septemb. 1612.

1 Quis non auditur perire volens *vulg. l. non tantum 6. D. de appell* Nec quisquam dominus est membrorum suorum *l. liber homo 13. D. ad leg. Aquil.* vt possit suum corpus in eas angustias conijcere, vt marcescendum habeat in perpetuis carceribus. Quæ potissimum ratio induxit beneficium legis Iuliæ de cessione bonorum *l. 3. C. hoc tit.* Bart. & Cyn. *ad l. 1. C. hoc tit.*

2 Videretur enim iusiurandum hoc præstitum contra leges, & ideo valere non posset *l. non dubium 5. C. de legib. l. iuris gentium 7. §. & generaliter D. de pact l. si quæ inquilinos 11. §. vlt. de leg. 1.*

3 Non enim possunt priuatorum cautiones & conuentiones legum authoritate censeri *l. vlt. D. de suis & legit. l. 3. C. de collat. l quod bonis 15. §. 1. D. ad leg. falcid.*

4 Maximè namque in iudicijs legum authoritas conseruanda est, cùm iudicia omnia legitima esse oporteat, vt ex veterum iudicum iurisiurandi vetere formula apparet apud Brisson. *lib. 8. pag 817.* Adde *l rem non nouam 14. & Auth. seq. C. de iudic.*

5 Quod enim sæpius factum est contra leges, tanto minus ratum haberi debet, quanto magis eo facto legum maiestas offenditur.

6 Quod enim iure communi conceditur, non facile extraordinem est indulgendum *Lin causa 16. in princ. D. de minor. l. Imperator 30. D. de reb. author iud poss.*

7 Non enim solent nocere, quæ ex abundanti imperantur. *l. non solent 94 de reg. iur.* Adde Ioan. Papon. *lib. 10. Synagm. tit. 10. De cession de biens § 3.*]

TIT. XXXII.

DE BON. AVCTOR. IVDIC. possid. & de sep. bonor.

DEFINITIO I.

Missio in possessionem non valet, nisi denunciata sit ipsi aduersario, aut ad eius domicilium affixum fuerit exemplum executionis.

MIssio in possessionem bonorum debitoris si colono aut inquilino, aliiue ex domesticis significata sit, vt domino ille renunciaret, nec probetur renunciasse, non nocet domino: [2]qui cum non reperitur, necessario denunciandum est ad eius domum, & significanda denunciatio vni ex domesticis, aut, si nulli sint, affinibus vel vicinis, per quos verisimile sit futurum, vt rem gestam debitor resciat; [3]alioqui nulla & ineffica est missio in possessionem, eumque, qui missus est, potest debitor propria auctoritate impune prohibere.[1] *Ita Senatus* in causa viduæ D. de Genuille, contra Ioannem Baptistam Varronem, 13. Cal. Septemb. 1588. Iunge Definit. 1. sup. De in ius vocand.

1 Specul. *in tit. de prim. decret § restat, vers. quid si colonus. per text. in l fin. C. si per vim vel alio mod. cap. fin. de eo, qui misit in poss. rei seruand caus.*

2 *l. 4. § toties, cum ibi notat. D. de dam. infect.*

3 *d. l. fin. C. si per vim vel alio modo, l. factum à Iudice 170. de regul. iur. l prohibitum 5. C. de iur. fisc libr. 10. l. cum hi 8. § si prætor. D. de transact.* Specul. pluribus *in dict. tit. de prim. decret. §. iam de effectu, vers. sed quid si Iudex, col. 5.*

DEFINITIO II.

Dominus directus nullum habet priuilegium pro reliquis annuarum pensitationum, si agat in personam, secus si in rem ipsam emphyteuticam.

RElIqua censuum & annuarum pensitationum, si qua debebantur, ab eo, qui hæredem non reliquit, nisi cum beneficio legis & inuentarij, peti extra discussionis instantiam non possunt, quoniam personalis ea actio est, per quam intendit actor sibi dari oportere. [1] Sed si dominus directas, quod facere potest, postulet mitti se in possessionem iure directi dominij ob non solutas pensitationes, [2] non erit ad instantiam discussionis remittendus, cum eo casu dominium vtile extra causam hereditatis constituatur, propterius consolidationis, quo aliud nullum potest esse antiquius. [3] Quod si lis eo nomine agitata sit, & inter collitigantes conuenerit, vt pro sumptibus litis idem fundus maneat obligatus, [4] cauere bonus Iudex debet, ne fraudi ea res sit cæteris creditoribus. [5] Itaque sententiam sic concipere debebit, vt adiiciat, *citra præiudicium instantiæ discussionis*; [6] nempe quoniam in aliorum creditorum potestate est offerendo, quod domino directo defunctus debuit impedire ius consolidationis, [7] atque ita efficere, vt ad corpus hereditatis dominium vtile reuertatur, aut potius vt in patrimonij hereditarij corpore retineatur, quasi nunquam separatum. [8] Ita *Senatus* ex tẽpore in causa quadam Capituli Ecclesiæ cathedralis Maurianensis, & N. Dupont Domini de Myans, 15. Cal. Sept. 1592.

1 §. *appellamus, Inst. de action.*

2 *Ex l. vlt. C. de iur. emphyt. l. lex vectigali fundo* 31. *D. de pignor.*

3 *Arg l. ex facto* 52. *vers. respondi, D. de pecul. l.* 1. *D. de tribut. act.* [Melior textus *in l in liberto* 77. *D. de solut.* Quid verò in cæteris bonis non emphyteuticis? Dominus directus in iis non præferetur. *Def.* 7. *num.* 5. *sup. De iur. emphyt.*]

4 Quo casu non aliud potest Iudex inter litigatores constituere, quam quod inter eos conuenit, *l si conuenerit* 26. *D. de re iudic.*

5 Ne scilicet ex facto & voluntate collitigatorum lædatur ius cæterorum, *l.* 3. *in princ. D. de transact. l.* 1. *D. de alien. iudic. mut. caus fact. in l. filiusfamilias* 114. §. *Diui* 2. *in fin de legat.* 1.

6 Exemplo eius, quod scriptum est *in l. Babius* 30. *in fin. D. de pact. dotal.*

7 Cui scilicet non aliter locus est, quam si Domino directo non satisfiat quandocunque.

8 Cum non possit separari nisi per consolidationem, quæ hoc casu impeditur, oblata quandocunque ante sententiam solutione.

DEFINITIO III.

Inter chirographarios creditores nullum priuilegium est temporis, sed causæ.

PLuribus creditoribus chirographariis concurrentibus, neque is, qui tempore prior est, [1] neque cui maior pecuniæ quantitas debetur, [2] cæteris præferendus est, sed si cætera sint paria, concurrunt; sin minus, præfertur is, qui fauorabiliorem debiti causam habet. [3] Non enim sicut inter hypothecarios, ita & inter chirographarios creditores, qui prior est tempore, potior est iure, [4] sed personalium actionum priuilegia ex causa, non ex tempore æstimanda sunt. [5] Ita *Senatus* in ea causa, de qua supra Defin. 14. De iur. delib.

1 Vt inter hypothecarios creditores, *l si fundum* 4. *& seq. C. qui potior. in pignor. hab.*

2 *Vt in l maiorem* 8 *D de pact. l. vlt. C. qui bon. cedere poss.*

3 *l. priuilegia* 42. *D hoc tit.*

4 Quanquam etiam inter hypothecarios quidam sunt priuilegiarij, *l interdum* 5. *& seq D. qui potior. in pignor. hab.*

5 *dict. l. priuilegia.*

DEFINITIO IV.

Non sunt audiendi creditores agentes contra emptorem bonorum, quorum distractioni semel consenserunt, vt iterum vendantur.

POst distracta iudiciali auctoritate bona eius, qui hæredem non habuit nisi cum beneficio legis & inuentarij, si sex menses præterierint, qui ad redimendum præstituti sunt, [1] nullo modo inquietari emptor debet, [2] etiamsi pretium ex venditione redactum dimittendis omnibus creditoribus non sufficiat. [3] Nec aliud erit, tametsi minoris distracta sint bona hæreditaria, quam fuerunt æstimata, cum inuentarium conscriberetur. [4] Etsi enim æstimatio illa, quæ per viros probos fit, cum inuentarium solemne conscribitur, mediocris esse solet; non tamen potest obligare emptorem, vt ex contractu suo conuentus amplius pretium soluere teneatur, quam quod obtulerit. [5] Sed nec heredem ipsum ea æstimatio aliter obligat, quam si creditores & legatarij petant sibi satisfieri ex rebus hereditariis, hoc est, dari eas sibi in solutum, quod vtique pro suo iure facere possunt: sicut & ex contrario, si ab iis heres vrgeatur, liberum illi est, ex ipsis rebus satisfacere, nec omnimodo necessaria est venditio, nisi cum periculo suo fieri eam creditores & legatarij postulant. [6] Quomodo accipi debet, quod traditum est, heredem cum beneficio legis & inuentarij *in* tantum creditoribus hereditariis teneri, in quantum res substantiæ hereditariæ ad eum deuolutæ valeant. [7] Sed si postulantibus creditoribus & legatariis via venditionis electa sit, &, vt fieri assolet, bona omnia hereditaria vendi Iudex præceperit, eique decreto solemniter & rite satisfactum sit, serum & inciuile est desiderium creditorum aut legatariorum postulantium eadem bona iterum vendi, vel ex iis dari sibi in solutum, tametsi propter factam viliore pretio venditionem futurum sit, vt maneant in damno. [8] Sibi enim imputent, qui hanc viam elegerunt, [9] cum possent petere, vt ex ipsis bonis hereditariis ad ratam factæ per viros probos æstimationis sibi satisfieret. Itaque non tantum emptor aduersus eos tuendus erit, sed etiam heres, cui nimirum necesse fuit decreto Iudicis parere. [9] Ita *Senatus* pro illustri D. Francisco de la Thouiere de Grolee, contra N. Antonium de Rocherte, & Claudium du Cloz, 13. Cal. Ianuar. 1592.

1 Quod totum semestre tempus liberum est heredi ad pignora redimenda.

2 Ne quidem prætextu minoris ætatis, alioqui nemo accedet ad emptionem rerum hereditariarum, nec si bona fide distrahantur, *l. ait prætor* 7. *alias l. etsi fine,* §. *quæsitum, D. de minor.* nec sane fides hasta facile conuelli debet, *l si hypothecas* 8. *C. de remiss pignor. l.* 1. *& 2. C. ne fisc. rem quam vend. emine. libr.* 10. *tit.* 5.

3 *l. vlt* §. *sin vero creditores, C. de iur. delib. iunct.* §. *sed nec.*

4 Non enim pluris esse res vlla videri potest, quanti vendi potest publice, *d.* §. *quæsitum.* dummodo nihil dolo malo factum sit, *l. si quos* 29. *C. de rescind. vendit. l. pen. & vlt. C si vendit. pignor. agat.*

5 Siquidem substantia emptionis consistit ex pretio, quod fuerit conuentum inter contrahentes non quod ab aliis sit constituendum, *l. pacta conuenta* 72 *vers Paulus notat, D. de contr. empt. l vlt. C. eod l. si voluntate* 8 *C. de rescind. vendit.*

6 *d. l. vlt.* §. *& si prefatam.* vbi Bald. & Castr. *C. de iure delib.*

7 *d* §. *& si prefatam.*

8 Itaque potest iis obiici vulgatum illud Brocardicum, *Pateat tibi via, quam elegisti, l. si mulier* 21. §. *vlt. D. quod metus caus.*

9 *l. non videntur* 167. §. *qui iussu, de reg. iur.*

DEFINI-

DEFINITIO V.

Aduersus distractionem iudicialem pignorum non magis fauetur absentibus creditoribus, quam præsentibus, dummodo vocati sint publico programmate. Excipiuntur pupilli, quorum tutoribus non sit denunciatum.

NEc distinguemus, an creditores hi aut legatarij venditioni interfuerint, quamquam minor in his dubitatio est, an vero abfuerint. Nam si in prouincia fuerunt, generali programmate vocatos eos esse sufficit, vt pro præsentibus habeantur, [1] nisi forte pupillos proponas, qui sane pro præsentibus haberi non possunt, [2] ne tum quidem, cum habent tutorem, si non ipsi tutori nominatim denunciatum sit; [3] sin abfuerunt, licet Reipublicæ causa, aut quod forte in alia longeque remota prouincia habitarent, non eo magis audiendi sunt. [4] Et quia si præsentes fuissent ac contradixissent, maioris tamen partis creditorum vota sequi Judex debuisset, [5] (etsi posset dici, maiore pretio fuisse illos empturos ad cõsequendam indemnitatem, si venditioni adfuissent [6]) & quia eorum indemnitati consultum esse potest per hypothecariam aut condictionem ex lege Justiniani aduersus legatarios & posteriores creditores. [7] Quod sint ipsi omnium postremi, id vnum iis superest, vt vicem suam doleant, quod & posteriores creditores fuerint, & absentes. [8] Rursus nec distinguemus, an qui præsentes fuerunt protestati sint, ne quid iis præiudicij ex publica venditione fieret, necne. Nihil enim potest ea protestatio prodesse aduersus publicam venditionem auctoritate Judicis factam. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. si eo tempore 6. C. de remiss. pignor.*

2 *L. in possessionem 6. §. 1. D. quibus ex caus. in poss. eat.* Papon. *lib. 18. tit. 6. de criées & subhastations, Arrest. 1.*

3 *Vt in l. Æmilius 38.* ibi, *denunciationibus tutoribus sapedatis, D. de minor.* Alioqui hæc ætas creditur ignorare illa etiam, quæ videt, *l. 1. C. de falsa monet.*

4 Quamuis edicto prætoris non minus excipiantur, qui absunt Reipublicæ causa, quam pupilli, *in d. l. in possessionem 6. §. 1. D. quib. ex caus. in poss. eat.*

5 *L. iuris gentium 7. §. vlt. cum l. seq. D. de pact. l. vlt. C. qui bon. ceder. poss.* vt proinde videatur hoc casu locus esse iuris regulæ, quæ vult, posse fieri te ignorante, quicquid posset fieri te inuito, *l. qui potest 26. de regul. iur.*

6 Potuissent enim & ipsi licitari cum extraneis, adeoque cæteris paribus extraneos vincere iure creditorum, *l. cum bona 16. D. de bon. auctor. iudic. possid. aliæ l. 1. de priuileg. cred.* iunct. *l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

7 *Ex l. vlt. §. sin vero creditores, C. de iur. delib.*

8 Nec enim potest absentia facere meliorem conditionem posteriorum creditorum, quia non magis aliis, quam ipsi debet esse damnosa, *l. absentia 140. de regul. iur.*

9 *L. tutor vrgentibus 47. in princ.* vbi Bart. *D. de minor.*

DEFINITIO VI.

Casus duo, in quibus auditur creditor vel legatarius petens iteratam distractionem pignorum iam distractorum.

DVo tamen casus sunt, in quibus audiendus est creditor aut legatarius petens, vt bona iam semel vendita iterum distrahantur. Vnus est, si omissa hastarum solemnitate vẽditio facta sit. Rite siquidem & seruatis solemnibus factam esse oportet, vt emptor sit securus. [1] Alter, si pretij vilitate gratiosam emptionem in fraudem creditorum & legatariorum factam esse appareat. [2] Sed quod ad priorem casum pertinet obseruandum est, non eo minus rite factas videri subhastationes, quod forte curator datus hæreditati citatus non sit, aut quidam ex creditoribus, si modo citati sint illi, qui venditionem impugnare volunt: [3] quod ad posteriorem vero, non ex sola pretij vilitate induci præsumptionem fraudis & gratiæ, [4] nec si proponas empta bona per maritum hæredis institutæ, [5] nisi manifeste appareat collusum inter coniuges, maritique personam suppositam fuisse, vt sub eius imagine hæres ipsa in possessione remaneret. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. 1. 2. vlt. & pass. C. si vendit. pignor. agat.*

2 *L. 1. C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib. 10. tit. 3. l. si quos 29. C. de rescind. vendit.*

3 Neque enim si quid contra aliquos peccatum sit, aliis prodesse debet, qui rite ac solemniter citati fuerunt, siquidem quod alius citatus non est, non interest mea, *l. etiam 29. §. vlt. D. de minor. l. rescriptum 10. D. de pact. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

4 *L. dolus emptoris 10. C. de rescind. vendit.*

5 Cum ab ipsa quoque hærede instituta emi potuerint, *l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

6 *L. & qui sub imagine 10. C. de distract. pignor.* Facit *l. si is qui bonis 91. D. de acq. hæred. l. contractus 54. D. de oblig. & action.* Paul. *lib. 2. sent. tit. 15. §. 4.*

DEFINITIO VII.

Creditor constitutarius potest suam possessionem auocare ab eo etiam, qui emit pignus distractum ex Iudicis auctoritate.

ADdunt quidam, nec male, tertium casum, quod emptor inquietari potest, si venditio facta sit ignorãte eo creditore, qui bona debitoris omnia obligata habebat cum clausula constituti. Nam si is auocare velit propriam possessionem condictione ex lege Justiniani etiam ab emptore, cui rem vendi, cum venderetur, ignorauerat, [1] audiendus est, quandoquidem possessio illa est extra causam hæreditatis, [2] quæ proinde ignorãti ei nullo modo auferri potuit. [3] Etsi enim non potest constituti clausula facere, vt impediatur venditio pignoris, cum bona debitoris omnia postulantibus creditoribus & impetrante Judice vendenda sunt, vt singulis ex ordine satisfiat: [4] facit tamen, vt si is creditor anterior fuit, non prius adimenda ei sit post venditionem possessio, quam acceperit solutionem. [5] Proinde non proderit emptori, quod aliis creditoribus posterioribus licet iustis soluerit, [6] nec cogendus erit is, qui fuit in iusta possessione, vt agat contra posteriores creditores, quibus solutum est; cum auocata propria possessione sibi per retentionem prospicere commodius possit. [7] *Ita* in eadem causa tractatum est, & antea pronunciatum, vt quidam referebant pro Joanne Ducrest mercatore Camberiensi. *Sine die.*

1 *Ex l. vlt. C. de acquir. poss.* quam & Interpretes & Pragmatici nostri sic accipiunt, quasi ad hunc quoque casum pertineat, contra quos tamen vide quæ scripsi in priore parte Chiliadis *de error pragmat.*

2 Cum non possit esse hæreditatis, nisi quod fuit defuncti mortis tempore, *l. 1. §. Scæuola, D. si is qui testam. lib. esse iuss.* iunct. *l. sequens quæstio 67. de legat. 2.*

3 *d. l. vlt. C. de acquir poss.*

4 Quia clausula constituti non facit, quo minus res creditori obligata remaneat in dominio debitoris, nec proinde quin possit distrahi pro debito.

5 Nam nec nisi per ius offerendi posset creditor anterior cogi distractionem pari rei sibi obligatæ.

6 Quomodo prodesset ei, si à creditore anteriori conueniretur per hypothecariam, *l. vnic. §. nec aduersus emptores, C. de iur. delib.*

7 Melius enim est possidere, quam agere, *l. is qui destinauit 24. D. de rei vindic. §. commodum, Inst. de interd.* & plus cautionis est in rem, quam in personam, *l. plus cautionis 25. de reg. iur.*

DEFINITIO VIII.

In pari causa non est potior causa eorum, qui vel à testatore, vel à Iudice priores nominati sunt.

CVm inter creditores de ordine ac priuilegio disputatur, non sunt cæteris paribus præferendi illi, qui vel à testatore, vel verbis sententiæ Judicis priores nominati proponuntur. Sed si in eodem omnes gradu constituti sunt, & in eadem priuilegij causa simul admittendi sunt, cum fieri nequeat, vt etiam ex iis, qui simul admitti debent, alij aliis priores non nominentur: [1] Itaque hoc casu distributio pecuniæ, quæ ex bonorum venditione redigitur, ex æqua lance fieri debet, [2] quod Galli dicunt, *à solid & liure*, per solidum & libram. *Ita Senatus* in eadem causa D. de Grolee.

1 In coniunctis enim ordo nullus est, nec quicquam interest, vtrum eorum dicatur prius, aut scribatur, *l. quidam*, 14. *D. de pecul. legat. l. nec enim 6. D de solut.* Excipe tamen casum *l. generaliter* 24. *§. quid ergo, D. de fideic. liber. l. quoties*, 34. *D. de vsufruct.*

2 *Vt in l. priuilegia* 42. *D. hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Pratextu anteriorum creditorum postea superuenientium non potest recusare emptor, quo minus soluat anterioribus præstita per eos satisdatione.

DIstractis ex Judicis mandato bonis hæreditariis, si antequam ex emptoris pecunia dimissi essent creditores omnes, quibus ex ordine satisfieri Judex præceperat, alij creditores iique anteriores superueniant; non idcirco petere emptor potest, vt differatur solutio pretij in id vsque tempus, quo de nouorum creditorum iure cognitum sit: imo [1] nec vt ea cognitione pendente liceat sibi, quod ex pretio soluendum supersit, obsignare. [2] Præcise enim cogendus est soluere, sed per modum fiduciæ dumtaxat, &, vt loquuntur, prouisionaliter, non diffinitiue, & consequenter præstita cautione. [3] Prouisionaliter quidem, quoniam, quamdiu de anteriorum creditorum iure dubitatur, non debet cæteris iam indubitatis mora fieri: [4] non tamen diffinitiue, quia æquum est, saluum manere ius anteriorum creditorum, licet posteriores veniant. [5] Nam quod dici solet, nihil interesse emptoris, an alij creditores superueniant necne, propterea quod non aduersus eum, sed contra legatarios & posteriores creditores condictionem habituri sint, [6] tum demum verum est, cum posterioribus emptor soluit, priusquam ius anteriorum creditorum compertum haberet; [7] alioqui imputari sane posset emptori, cur sciens posterioribus soluisset. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum enim rem ipsam penes se iam habeat, non debet interim & rem, & pretium retinere. *l. ex empto* 11. *§. qui autem, l. Iulianus* 13. *§. veniunt, l. bona fides* 50. *D. de act. empt.*

2 Tunc enim ad obsignationem deueniri solet, cum nemo est cui solui possit, *l. vlt. D. de leg. commiss. l. si per te non stat* 7. *l. acceptam* 19. *C. de vsur.*

3 Nec enim solet prouisionalis vlla fieri adiudicatio, nisi præstita satisdatione. Dixi *Defin.* 2. *& 7. supr. de sent. & interloc. omn. iudic.*

4 *L. vlt. §. & si prafatam, & seq C. de iur. delib.*

5 Vt scilicet possint consequi indemnitatem etiam contra creditores posteriores, qui suum receperunt, *dict. l. vlt. §. sin vero creditores.*

6 *d. §. sin vero creditores.*

7 Iniquum enim est, non impune soluere illum, quem prætor possit, vt soluat cogere, *l. quod autem 6. §. apud Labeonem, D quæ in fraud. credit.*

8 Intellige, nisi hoc ipso apud prætorem allegato nihilominus cogeretur, vt solueret posterioribus, *l. ait prætor*, 7. *§. sed etsi si, vers. puto autem, D de minor.* Bene namque soluit, quisquis soluit cogente Iudice, *l. sancimus* 25. *Cod. de administrat. tutor.*

DEFINITIO X.

Curator dandus est hereditati tanquam iacenti, si hæres cum beneficio legis & inuentarij aliquas habeat actiones, alioquin non valent, quæ contra hæredem gesta sunt.

HÆreditate per hęredem adita cum beneficio legis & inuentarij, etsi dici nõ potest, iacere illam, quæ hæredem habet, [1] perinde tamen curator dandus est, si id ab hærede ipso, aut à creditoribus petatur, ac si iaceret. [2] Quamquam enim creditorum actiones excipere hæres potest, nõ secus ac si pure hæres esset, [3] non tamen possunt illi vicissim excipere actiones hæredis, quæ ex beneficio legis saluæ manent, [4] cum defuncti personam non repræsentent, quomodo repræsentat hæreditas. [5] Alius enim pro debito conueniri non potest quam debitor, aut qui eius personam repræsentat, id est, hæres vel hæreditas. [6] Sed & creditorum non parum interest, esse aliquem, qui hæreditatis commoda curet, caueatque, ne qua fraus per hęredem aut alios fiat, vt facilius hæreditas soluendo reperiatur. [7] Denique quod ad hęredem pertinet, cum creditor maneat, nec possit creditoris simul & debitoris personam sustinere, perinde est ac si hæreditas iaceret. [8] Itaque si quid ante datum curatorem *inuito* hærede factum sit in hæreditate, vrgentibus quibusdam ex creditoribus, ratum id haberi non debet, quasi indefensa hæreditate, adeoque indefenso hærede, qui vtique de iuribus suis siue agendo, siue excipiendo non prius experiri potuit, quam curator hæreditati datus esset. [9] *Ita Senatus* pro hæredibus Petri Gleyron, contra R.D. Archiepisc. Tarentas. 17. Calend. Februar. 1593.

1 Hæres enim cum beneficio legis & inuentarij perinde heres vere est, atque is, qui hæreditatem pure agnouit, *l. vlt. C. de iur. delib.*

2 Eo namque iure vtimur, vt hoc casu detur curator hæreditati, & quidem tanquam iacenti, *ex l. vlt. §. sin autem in secunda, vers. nolente, C. de bon. qua liber.* Contra quam sententiam vide quæ scripsi in prioribus Decadibus *de error. pragmat.*

3 *d. l. vlt. §. etsi prafatam, iunct. l. vlt. C. de hered. act.*

4 *d. l. vlt. §. in computatione, C. de iur. deliber.*

5 *L. hæreditati* 34. *D. de acquir. rer. domin. l. hæres*, 22. *D. de vsucap.*

6 Ne alioqui conueniatur alius pro alio, *l. pen. & vlt. iunct. Authent. sed omnino, C. ne vxor pro marit.*

7 Est enim semper suspecta persona hæreditatis, qui hæreditatem agnoscit cum beneficio legis & inuentarij, propter fraudes, quas hoc genus hæredum comminisci solet. Idcoque, nimirum vt his fraudibus via præcluderetur, necesse fuit edicto publico apud nos prospici creditoribus & caueri, vt pendente discussionis instantia hæreditariarum rerum possessio hæredi auferatur.

8 Quia difficile est, vt quis duorum personas in vna sustineat, *l. si plures* 9. *D. de pact.* nec potest quisquam agere contra seipsum, *l. ne cum filiofamilias* 16. *D. de furt.*

9 Nemo enim potest agere, nisi aliquis sit legitimus contradictor, qui conueniatur, *l. item ait* 21. *§. hac autem restitutio, D. ex quibus caus. maior. l. vlt. D. de leg commiss.*

DEFINITIO XI.

Creditor constitutarius non potest possessionem suam retinere; sed non vrgere venditionem pignoris pendente instantia discussionis.

CReditor, qui per clausulam constituti aliáve qua ratione possessor pignoris factus est viuo debitore, [1] quamuis pendente inter hæredem cum beneficio legis & inuentarij, omnesque creditores hæreditarios, instantia non sit prohibendus, quo minus in sua possessione maneat; [2] ideoque in causa possessionis vincere debeat, [3] petere tamen non potest, vt pignus distrahatur, quoniam ius distrahendi afficit causam proprie-

proprietatis,[4] cum futurum sit, vt ex eiusmodi venditione dominium in emptorem transferatur:[5] quæ res iniuriam faceret anterioribus creditoribus, quibus vtique ex ipso pignore eiusve pretio prius satisfieri necesse est.[6] Itaque necessario differri venditionem pignoris oportet in id vsque tempus, quo de omnium creditorum iure cognitum sit & pronunciatum.[7] Nisi forte proponas consentire creditorem, qui possidet, vt pignus distrahatur saluo iure hæredis & creditorum.[8] Finge hæredem debitoris implorato beneficio legis & inuentarij prætendere ius fideicommissi in re illa obligata, nec dum tamen de illo fideicommissi iure constare.[9] Poterit creditor consentire, vt saluo fideicommissi, si quod sit, iure pignus distrahatur.[10] Etsi enim vix est vt reperiatur, qui ad emptionem velit hac lege accedere:[11] ea tamen venditionis vtilitas esse poterit, quod nemine alio emere volente creditor ipse empturus est,[12] atque ita lucraturus fructus, qui alioquin ei in sortem imputarentur.[13] Quanquam videri potest fieri iniuria debitori, si ob iniquam venditionis legem nemine ad emptionem accedente res viliori pretio addicatur creditori.[14] Proinde diuractionem quamlibet interea impediri melius est.[15] *Ita tractatum est* in causa Illustris Dominæ Carolæ à Camera, viduæ Comitis du Pontdeueyle, 5. Non. April. 1593.

1 *Ex l. quod meo 18. D. de acquir poss.*

2 Quia possessio illa, cum nit extra causam hæreditatis, nihil commune habet cum discussionis instantia, in qua non tractatur nisi de hæreditate. Dixi *Defin. 7. supr. eod.*

3 In qua scilicet non quæritur, nisi quis possideat, *l. 1. §. vlt. & l. 2. D. vti possid.* iunct. *l. vlt. C. de acquir. poss.*

4 Quæ nihil commune habet cum possessione, *l. naturaliter 12. §. nihil commune, l. pen. D. de acquir. poss.*

5 *Inst. quibus alien. non licet, in princip. l. qui à creditore 18. & pass. C. de distr. pignor.*

6 Non quia causa dominij aliquid commune habeat cum intentione pignoris, *l. 1. §. cum prædium, D. de pign.* sed quia per publicam pignoris venditionem factam ex iudicis auctoritate tollitur ius pignoris etiam in præiudicium absentium, si modo per publicum programma vocati fuerunt, vt dixi *Defin. 5. supr.*

7 Melius enim est intacta omnium iura seruari, quam post vulneratam causam remedium quæri, *arg. l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*

8 Ea namque exceptio ius omnium conseruaret, *l. 4. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypothec. soluit. l. Babium, 30. in fin. D. de pact. dotal.*

9 Quo casu non debet sola fideicommissi allegatio facere moram creditori, *Ille à quo 13 §. 1. D. ad SC. Treb.*

10 Ne aut sibi mora aut fideicommisso præiudicium fiat.

11 Nemo enim accedit ad emptionem, nisi vt rem à se emptam perpetuo sibi habeat, *l. ait prætor 7. §. quæsitum, D. de min.*

12 *Iuxta l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

13 *L. 1. 2. 3. & pass. C. de pignor. action.*

14 Siquidem ea lex iniqua esset: hoc casu pars pretij, *l. fundi partem 79. D. de contr. empt. l. si sterilis 21. §. si tibi fundum, D. de action. empt.*

15 Ne ex vnius facto alius lædatur contra vulgares iuris regulas, *l. non debet 74. de reg. iur.*

DEFINITIO XII.

Venditori, qui sibi pro pretio retinuit ius prælationis & possessionis, non potest discussionis instantia obijci, adeoque nec offerri, si dominium sibi reseruauerit.

SI quis rem iam vendiderit, seruato sibi per expressam conuentionem iure non tantum pignoris, sed etiam prælationis in re vendita, ni pretium solueretur,[1] mortuo ante solutum pretium emptore, non est cogendus de iure suo disputare cum cæteris creditoribus in generalis, vt vocant, discussionis instantia, siue prior ille sit, siue posterior, dummodo possessor.[2] Sane poterunt cæteri creditores ei offerre, siue anteriores sint, siue posteriores,[3] si pignoris tantũ & prioritatis, non etiam dominij[4] ius sibi excepserit in eum casum, quo pretium ad diem solutum non esset.[5] *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Francisci de la Couz, contra Euerardum Dauignon, 13. Cal. April. 1593.

1 Ne fiat locus quæstioni, de qua *in l. licet 7. C. qui potior. in pign. hab.* iunct. *l. procuratorum 5. § sed si dedi, D. de tribut. act.*

2 Possessionem enim necesse est extra hereditatis causam esse, vt dixi *Defin. 7. §. alioqui secus est.*

3 Quia etiam posteriores creditores habent ius offerendi, *l. 1. l. priors. & pass. C. qui potior. in pign. hab.*

4 Quia post acquisitum creditori dominium rei obligatæ nullum posteriori creditori superest ius offerendi, *l. 2. C. si antiq. credit. pign. vendit.*

5 Offertur enim creditori tantum, non domino, nisi in casu *l. si mandatu 59. §. 1. D. mandat. l. 2. l. 5. §. 1.* iunct. *l. 3. in princ. D. de distract. pignor.*

DEFINITIO XIII.

Casus, in quo possunt creditores anteriores agere contra emptorem rerum hereditariarum, qui soluit posterioribus, hactenus scilicet vt eædem res iterum distrahantur.

TVtor, qui pupillum paternæ hereditati immiscuerat, priusquam legis & inuentarij beneficium imploraret,[1] cum vrgeretur à paternis creditoribus, fundum hereditarium Titio vendiderat ea lege, vt ex pretio his & illis creditoribus satisfaceret. Post paucos dies pluribus nouisque emergentibus creditoribus beneficium inuentarij impetrauerat,[2] Titius nouissimis creditorib. soluerat, non iis, quibus ex emptionis lege solui debuerat, sed tamẽ tutore ipso consentiente, adeoque interueniente Iudice, iis, licet absentibus & ignorantibus, quibus pretium fuerat destinatum. Quærebatur, an si priores illi agerent hypothecaria in fundũ, qui Titio venditus fuisset, audiendi essent? Mouebat, quod ex Iustiniani constitutione securus est emptor, qui creditoribus hereditariis soluit, licet posterioribus, nec inquietari potest ab anterioribus, salua iis aduersus posteriores condictione.[3] Nec obstare videbatur, quod aliis Titius soluerat, quam quibus ex contractu soluere debuisset. Nam cum iis absentibus & ignorantibus facta venditio fuisset, non poterat videri ius vllum iis quæsitum ex tutoris stipulatione,[4] nisi quatenus pupilli eiusdémq; heredis interesset:[5] cuius porro nihil intererat, vtri ex heredibus solueretur.[6] Neq; vero emptori poterat imputari, cur posterioribus soluisset, consentiente eo, qui ipse stipulatus fuerat, vt prioribus solueretur. Cur non enim mutuo consensu licuit illis recedere à lege conuentionis?[7] Accedente præsertim Iudicis auctoritate.[8] Sed tamen placuit, audiendos anteriores creditores, qui eundem fundum publice vendi postularẽt. Primum, quia præcedens illa venditio priuata facta erat ante imploratum beneficium legis & inuentarij.[9] Lex enim,[10] quæ huiusmodi venditiones ratas manere vult, de iis nominatim loquitur, quæ ab herede factæ sunt post inuentarium legitime confectum, aut pendente inuentarij confectione. Etsi enim, qui pure adita primum hereditate agnouit postea beneficium legis & inuentarij, iam inde ab initio heres cum eo beneficio fuisse intelligitur, propterea quod fieri nequeat, vt pro parte temporis quisquam heres pure sit, pro alia vero parte cum beneficio inuentarij:[11] non tamen ex eo recte inferas, venditionem, quæ ante imploratum legis beneficium facta sit, secuto postea legis beneficio, perinde habendam, ac si post confectum inuentarium facta esset.[12] Imo vero perinde haberi debet, ac si beneficium inuentarij prorsus neglectum fuisset.[13] Et consequenter iuri anteriorum creditorum derogare non potuit,[14] salno emptori ad

inhibendam hypothecariam solo inte offerendi.[15] Mouit etiam Senatũ, quod vilissimo pretio facta venditio proponebatur,[16] quodque anteriores illi creditores priores quoque egerant & diligentiores fuerant ad suum consequendum, vt iis imputari non posset, cur sibi melius non vigilassent.[17] Sed de illo dubitari magis poterat, an quod emptor posterioribus creditoribus mandante tutore, adeoque Judice soluisset, ab iis repetere posset, cum dici soleat, repetitionem nullam esse ab eo[8], qui suum recepit, etiamsi ab alio solutum sit, quam qui debebat.[18] Et tamen in damno versari emptorem iniquum est, qui bona fide & emerit, & soluerit.[19] Placuit, posteriorum creditorum damno potius id cedere debere.[20] Dat enim Justinianus condictionem creditoribus anterioribus aduersus posteriores, qui suum receperunt.[21] Et sane quoties beneficium legis & inuentarij agnitum est, id obseruari conuenit, vt inter creditores ordo seruetur, & priuilegium temporis,[22] quasi Judice ipso potius, quam hærede ex bonis hæreditariis soluente.[23] *Ita Senatus* pro Dn. Jacobina de Monluel Comitissa d'Entremons, contra Joannem Ripet, & N. Mattel, Idib. Jun. 1594.

1 Tutor enim pupillũ suum paternæ hæreditati potest immiscere etiam ignorãtem, cum sit pupillus patri suo heres suus ipso iure, *l.1.§.qui sunt in potestate, D.si quis omiss.caus.testa.*

2 Nam & hoc potest facere tutor, qui posset etiam post immixtionem omnino abstinere pupillum, *l fen. D.de auct.tutor. l.necessarius 57.D.de acq.hered.l ex contractu 42.D.de re iudic.*

3 *L.vlt.§.sin vero creditores, & seq.C.de iur.delib.*

4 Nec enim per liberam personam alteri quicquam acquiri potest, *l stipulatio ista 38.§.alteri, de verbor obligat. l.& licet 35.D.de const pecun.l.1.C.per quas person nob.acquir.*

5 Quo tamen casu actio deberet esse pupilli non creditorem, *d.§ alteri.*

6 *Vt in l.huiusmodi 84.§.vlt.de legat.1.*

7 *L.qui Romæ 122.§ Fanius*, cum ibi not. per Bart. & alios *de verb. oblig. not. ad l. 3.C.de donat.quæ sub mod.*

8 *L.ait prætor 7.§.1.D.de minor. l.sancimus 25 C.de admin. tutor. l.quod autem 6.§.apud Labeonem, D.quæ in fraud cred.*

9 Et consequenter ab eo, qui eiusmodi venditione se obstrinxerat vniuerso ære alieno.

10 *d l.vlt.§.etsi præfatam, & seq. C.de iur. delib.*

11 Non magis, quam vt pro parte temporis hæres quis sit, & pro parte non sit, *l.hæreditas ex die 34.* cum ibi not. *D.de hæred. instit.*

12 Omnes enim conuentiones habent tacitam illam conditionem si res in eodem statu manserit, *l.cum quis 38. in princ. l.si cum Cornelius 82.D.de solut.*

13 Quo casu nulla lex esset, quæ arceret creditores anteriores, ne possent rem obligatam & insciis se venditam ab emptore vindicare, cum pignoris persecutio sit in rem, *l.1.§.cum prædium, l.pignoris 17.D de pignor.*

14 Intellige de hypothecariis. Nam chirographarij non possent reuocare venditionem, nec si filius post immixtionem se in totum abstinuisset, *l quoties 44.D de acquir hered.*

15 *L.1.l.prior 1.& pass.C.qui potior.in pign.hab.*

16 Quia tam magna vilitas pretij inducit plerumque magnam suspicionem fraudis, *l.si quos 29.C de rescind.vend.l si quis cum aliter 36.cum ibi not.D.de verb.oblig.*

17 *d.§.sed etsi præfatam,* iunct. *l.pupillus 24.D.quæ in fraud. credit.*

18 *L.repetitio 44.D.de condict.indeb.*

19 Quique soluere habuit necesse, *l.quod si minor 24.§.restitutio, D.de minor.* Iunctis ils legibus, quas citauimus *nu.7.*

20 Nam inter creditores hypothecarios regulariter obtinet, vt qui prior est tempore, potior sit iure, *l.2.l.si fundum 4.C. qui potior.in pign hab.*

21 *In d.l.vlt.§ sin vero heredes, C.de iur.delib.*

22 Quantum scilicet ad creditores hypothecarios, non quantum ad chirographarios, *l.priuilegia 42.D.hoc tit.*

23 Nam factum iudicis hoc casu est factum partis, *l.1. C.si in caus.iudic.l si ob causam 13.C.de euict.*

DEFINITIO XIV.

Bona etiam publice vendita an & quando, & quibus postulantibus iterum vendi possint?

ETsi publicas venditiones facile retractari non solum est iniquum, sed etiam exemplo perniciosum,[1] si tamen vili pretio factæ dicantur; & superuenientes creditores, siue anteriores siue posteriores petant, vt iterum bona vendantur, quo magis aucto pretio singulis ex ordine satisfieri possit, æquissimum est ipsis succurri, ne in damno morentur:[2] sed ita tamen, vt non prius emptori possessio aufferatur, quam ei sit restitutum quicquid ex causa emptionis persoluit.[3] Aliud erit, si prior venditio iis vocatis facta proponatur, qui iterum vendi bona postulant: sibi namque imputare debent, cur aut ipsi pluris licitati non sint, aut alios emptores non subiecerint, vt iusto pretio bona venderentur.[4] Illud sane exploratum est, venditionem, quantumuis publice factam iis nocere non posse, qui cum essent certi creditores & cogniti, nominatim tamen citati non fuerunt.[5] Generale namque programma non nisi ad incertos ignotosque creditores pertinet.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ne alioqui eueniat, vt nemo velit accedere ad publicas venditiones, *l sit prætor 7.§.quæsitum*, iunct. *l.si ex causa 9. in princ. D. de minor.*

2 Intellige si per gratiam vel fordes facta sit venditio, vt in *Defin. 5. eod.* Aut si nihil possit imputari creditoribus, cur suo tempore non venerint. Alioqui secus est, vt dixi *Defin.4 & 5.* Et sequitur statim.

3 *L à Diuo Pio 15.§ quod sit res pignorata, D.de re iud. l.1.C. si vend.pignor.agat.*

4 *L.2.C.si in caus.iudic.pign capt.sit.* dixi *d.Defin.4 & 5.*

5 Qui enim certi sunt, debent nominatim vocari & citari personaliter aut ad domicilium, *l.4.§.prætor ait, & seq.* cum ibi not. *D.de damn infect.*

6 *L.si eo tempore 6.cum ibi not. C. de remiss.pignor. l.cum vero 26.§.subuentum, D de fideic.libert.*

DEFINITIO XV.

Hæredis bona non sunt obligata creditoribus defuncti, quamuis defuncti bona sint obligata hypothecariis creditoribus hæredis, & de separatione.

HÆres quidem adeundo debitoris hæreditatem censetur hoc ipso quasi contrahere cum creditoribus hæreditariis,[1] sed non ideo tamen fit, vt si defuncti bona creditoribus obligata fuerunt, siue expresse, siue tacite, hæredis quoque facultates eodem pignotis vinculo teneantur.[2] Quamquam in possessionem bonorum hæredis perinde mitti possunt paterni creditores, atque in possessionem rerum defuncti,[3] tametsi à propriis ipsius hæredis creditoribus prohibeantur. Nam si hæres quoque suos habeat creditores, nec defuncti hæreditas sit soluendo, impetrare separationem non possunt creditores hæredis. At ex contrario paterni creditores possunt, si hæredis bona dimittendis propriis creditoribus non sufficiant.[4] *Ita Senatus* in causa Sp. Jacobi Daurieux Aduocati Maurianensis, & Michaëlis Frete, 7. Calend. Jul. 1594.

1 *L.3.§.vlt.& l.seq.D.quibus ex caus.in poss.eat.§.hæres quoque, Inst.de oblig.quæ ex quasi contr.*

2 Non enim bona hæredis obligata sunt pro debito defuncti, *l.1.C.commun.de legat.* nisi expressè.

3 Scilicet ex edicto si hæres se non defendat, cum factus ille sit debitor per additionem, *dict.l.3 §.vltim.quibus ex caus in poss.eat.*

4 *L.1.§.1.& 2. D. de separat.* vbi ponitur ratio diuersitatis elegans & aperta. Intellige autem hoc de hæredis creditoribus chirographariis, de quibus solis agitur *in dict. titul. de separat.* Nam si sint hypothecarij, quamuis tempore posteriores, haud dubie præferuntur creditoribus defuncti quibuscumque in bonis hæredis, & quidem suo iure, ita vt nullo egeant beneficio separationis, non tanquam potiores, sed tanquam soli in pignore, *l.2. D. qui potior. in pignor.hab.*

DEFINI:

DEFINITIO XVI.

Emptor sub pacto de retrouendendo, licet sit dominus, cogitur tamen de iure suo disputare in discussionis instantia, & quomodo ei succurrendum sit?

EMptor rei alicuius sub pacto de retrouendendo venditæ, licet sit dominus & possessor, cogitur tamen perinde, ac si esset creditor nudus aut hypothecarius, de crediti sui iure inter cæteros creditores aduersus hæredem vel hæreditatem disputare, quoties agitur de bonis defuncti auctoritate iudicis possidendis vel venundandis (quam generalis discussionis instantiam vocant) adeoque pati distractionem rei, non aliter, quam si esset hereditaria.[1] Quoniam negari non potest, quin ex potestate pacti de retrouendendo hyperocha rei, &, vt loquuntur, ipsa plurisualentia sit hereditaria,[2] & consequenter tota res propter hyperocham,[3] cuius alioqui effectus nullus futurus esset, si à re ipsa separaretur.[4] At quoniam illud quoque verum est rem emptam & acceptam in dominio esse emptoris,[5] cuius ob tam causam meliorem conditionem esse oportet, quam si esset creditor,[6] ita temperari rem æquum erit, vt si aliis creditoribus postulantibus distractio permissa & facta sit, non prius ei possessio aufferatur, quam ipsi satisfactum sit pretij nomine, cæterarumque omnium accessionum.[7] In quibus ij quoque sumptus continebuntur, quos emptor hic in conseruandæ aut meliorandæ rei causam fecerit.[8] *Ita Senatus* in causa R. D. Bernardi Combet, Archidiaconi Tarentasiensis, & N. Antonij le Beuf, Prid. Cal. Sept. 1594.

1 Tametsi soleat dici quod & verum est, in hanc instantiam discussionis bonorum defuncti non posse illa venire, quæ sunt extra causam hereditatis, vt dixi *Defin.* 7. *in fin. eod.*

2 Fuit enim propter pactum in bonis defuncti, qui eo nomine habuit actionem, *l. rem in bonis* 51. *ff. de acq. rer. dom.*

3 Sic vocatur Græco nomine, quod vulgo nostri barbare *plurisualentiam* appellant, *l. quærebatur* 20. *ff. qui potior. in pignor. hab.*

4 *l. & quæ nondum* 15. *§. vlt. D. de pign. iunct. d. l. quærebatur.*

5 Nec enim pactum de retrouendendo impedit dominij translationem, *l. 2. cum ibi not. C. de pact. inter. empt. & vend.*

6 Quia creditori anteriori posterior offerre potest, at domino non potest, vt dixi *Defin.* 12. *num.* 4 *& 5. sup.*

7 *Arg. l. à Diuo Pio* 15. *§. quod si res, D. de re ind. l. 1. C. si vend. pign. agat.*

8 Nempe si eorum vtilitas aliqua sit tempore posterioris distractionis, *l. sumptus* 48. *l. emptor* 65. *D. de rei vind.*

DEFINITIO XVII.

Allegatio solutionis remoratur interpositionem decreti, sed non missionem in possessionem cum restitutione fructuum.

VEnditis sub hasta bonis debitoris, & creditori addictis, si post elapsos sex menses creditor decreti interpositionem persequatur, debitor autem dicat factam à se medio tempore debiti siue totius, siue pro parte solutionem,[1] audiendus quidem est, & ad probationem admittendus,[2] sed interea non eo minus in possessionem mittendus est creditor, adeoque condemnandus debitor ad restitutionem fructuum omnium à die addictionis perceptorum.[3] Præstita per creditorem satisdatione de restituendis omnibus si solutionem factam esse tandem apparebit:[4] dilata tantum decreti interpositione aut denegatione, in id vsque tempus, quo exploratum sit an solutum fuerit, necne?[5] *Ita Senatus* in secreto auditorio pro Dn. de Moyron, contra Petrum de Gleyron, 13. Cal. Ianu. 1594.

1 Nimirum quia totum illud semestre liberum est debitori ad redimenda pignora, ex vetere statuto Sabaudiæ, licet non cogatur emptor accipere oblatam partis solutionem, *d. l. 1. C. si vend. pign. agat. l. 2. C. debit. vend. pign. imp. non poss.*

2 Quia recessit à subhastatione emptor, qui accepit solutionem siue partis siue totius, *l. 4. §. eleganter, l. penult. D. de leg. commiss.*

3 Nam ex die addictionis, id est, vt statutum loquitur, expeditionis fructus acquiruntur emptori tanquam domino. Sequuntur enim ius soli & dominij, *l. qui scit* 25. *§. 1. de vsur.*

4 Vt appareat, non nisi per modum prouisionis hoc fieri & lite pendente.

5 Quia non potest ferri sententia diffinitiua, quamdiu pendet quæstio facti, solutio autem facti est, *l. consilio* 7. *§. vlt. de curat. furios. l. 1. C. de probat.*

DEFINITIO XVIII.

Fiduciaria adiudicatio non solet fieri pendente discussionis instantia, nisi vocatis & auditis omnibus creditoribus.

ADita hereditate cum beneficio legis & inuentarij, si vnus ex creditoribus petat pendente instantia discussionis fiduciariam sibi fieri adiudicationem, quantumuis iusta causa sit, non prius tamen obtinere debet, quam cæteri creditores & legatarij, omnes denique quorum interest vocati sint, nec quid iis inauditis decernatur.[1] Aliud est, si inuentarij confectio & excussionis instantia allegetur, non probetur.[2] Tunc enim solum heredem auditum esse sufficit, præstarique satisdationem, vt hereditatis indemnitati consulatur.[3] *Ita Senatus* pro Dn. de Bellegarde, contra Dominam de Bienuenu, 7. Cal. Iul. 1572. Et rursum pro heredibus Nicolai Grand, contra heredes Gleyron, 15. Cal. April. 1595. Iunge Defin. 20. infr.

1 Semper enim vocandi sunt omnes, quorum interest, & qui ex eo actu lædi possent, *l. nam ita* 59. *D. de adopt. l. etiam* 29. *§. vlt. D. de minor. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iud.*

2 Siquidem non entium & non apparentium idem iudicium est, *vulg. §. si aduersus, Inst. de nupt. l. duo sunt Titij* 30. *D. de testam. tutel.*

3 Ita enim fit, vt creditoribus quoque hereditariis consulatur, si qui sint, quamuis adhuc ignorentur.

DEFINITIO XIX.

Missio in possessionem per vnum ex creditoribus non impedit, quo minus ceteri ius suum exequi possint.

QVi per collusionem missus est in possessionem bonorum debitoris, licet auctore Prætore, non magis impedire potest, ne alij creditores in eadem bona suas actiones exerceant, quam si in possessionem missus non esset.[1] Itaque si legitimus creditor veniat, tametsi non nisi chirographarius erit præferendus,[2] qui tamen non præferretur, si missio in possessionem quæ præcessisset rite riteque facta fuisset. Nam cum chirographarius creditor nullum pignoris ius sibi acquirat in bonis debitoris, nisi à quo tempore chirographi fides per veram aut factam confessionem cœpit esse explorata,[3] consequens est, eum, qui prior in possessionem missus sit, cum ab eo saltem tempore pignus habere cœperit,[4] potiorem esse iure, qui prior est tempore.[5] At is qui per collusionem possessor factus est, ex simulata causa præcedentis emptionis perinde haberi debet, ac si neque possessor esset,[6] ob idque nec iuuandus est exceptione ordinis, quæ tertiis possessoribus competere solet;[7] quia non quælibet possessio materiem huic exceptioni præbet, sed ea demum quæ iusta sit, &, vt nostri loquuntur, titulata.[8] *Ita Senatus* 13. Cal. Maij 1595.

1 Quia quod per collusionem & dolo male factum est, ratum habere prætor nunquam potest, *l. 1. & tot. tit. D. de dolo malo per collusionem* 49. *D. de act. empt.*

2 Nimirum si talis sit qui alioquin præferri deberet. Quid enim si nullum privilegium habeat, sed posterior sit, non tantum tempore, sed etiam causa? Quidni postponetur, aut saltem concurret, quomodo à missio nulla facta esset, *l. privilegia 42. D. hoc tit.*

3 Nimirum postquam ex Pragmaticorum errore inualuit, vt ex die agniti vel denegati chirographi incipiat legalis & tacita hypotheca. De quo scripsimus *in error. 1. Decad. 1. de error. pragmat.*

4 Scilicet prætorium quod constituitur, ex quo ventum est in possessionem, *l non est mirum 26. § 1. D de pign. act.*

5 *L. 2. l. si fundum 4. C. qui potior. in pign hab.*

6 Simulata enim pro infectis haberi debent, *l. si ex pretio 6. C. si cert pet. l. 3. & tot. tit. C. plus valer. quod agit.*

7 *Ex Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

8 Cum exceptio ista sit ex æquitate quæ doloso patrocinari nùmquam debet, *l pen. in fin. D. ad SC. Trebell. not. ad dict. Auth. hoc si debitor.*

DEFINITIO XX.

Pendente discussionis instantia, non est audiendus creditor petens prouisionalem adiudicationem, nec si suam conducat possessionem, nisi auditis prius cæteris omnibus creditoribus.

PEndente discussionis instantia, id est, vocatis iam creditoribus & legatariis, vt aduersus hæredem qui beneficium legis & inuentarij implorauit, actiones suas exerceant, si quis sit ex creditoribus, qui prouisionalem & fiduciariam petat adiudicationem, non est audiendus si non cæteri quoque consentiant, aut iis omnibus auditis fauorabilior ille vnus iudicetur. Quid si propriam condicant possessionem ex noua Iustiniani constitutione? Ne hoc quidem illis permittendum est, nisi auditis cæteris omnibus. Quid enim si appareat alios esse creditores, & quidem æque constituarios anteriores? Ita fiet, vt inutilis sit clausula constituti in posteriore contractu apposita per eum, qui tunc temporis non possidebat. Igitur alios creditores ante omnia audiri oportebit, ne fiat illis iniuria. Sed tamen sumptibus & diligentia hæredis, cui in eam rem dies dicenda, & pro qualitate personarum ac temporum, vel longior vel arctior danda est. At quid si hæres sit negligens in curando, vt citentur illi & in ius veniant? Non vtique nocere ea res debebit creditoribus, quibus negligentia hæredis imputari non potest. Sed tamen puniri hæredis contumaciam æquum erit, hactenus saltem, vt ad concurrentem vsque debiti quantitatem arbitrio boni viri possessio rerum hæreditariarum ei auferatur, & in creditorem transferatur. Neque tamen huic consequens erit, vt res illas tanquam pignori obligatas distrahere possit is, qui in possessionem missus erit, nisi prius auditis cæteris creditoribus & legatariis. Ne alioqui eueniat, vt nunc hoc nùc illo creditore ius suum exequente laceretur, & in fausta scindatur hæreditas. Quod nequaquam permittendum est, nec si satisdatio idonea offeratur, cum non possit cæteris ignorantibus fieri iniuria, vt vel loco pignoris non nisi personalem habeant actionem, vel noua pignora pro veteribus accipere cogantur. Neque enim potest dubitari quin aliter posito iure, vt vnius ex creditoribus dimittendi gratia permittatur distractio rerum hæreditariarum, futurum sit, ne auocari vnquam ea res possit ab emptore per alios creditores, licet potiores & fauorabiliores. Nam venditio facta iussu & auctoritate iudicis in executionem prouisionalis adiudicationis semper tenet, quod ad ius emptori quæsitum attinet, nec ob id reuocatur, quod ex postfacto prouisionalis illa adiudicatio per diffinitiuam, vt plerumque fit, sententiam reuocetur. *Ita Senatus* in causa N. Petri Juge, D. de Candie & Joannis Claud. Juge, Cal. Sept. 1595. [Iunge Defin. 18. supr. & Def. 4. & 40. supr. de iur. delib.]

1 Quia interest creditorum, vt de omnium iure & ordine simul cognoscatur ante rerum hereditariarum distractionem.

2 Puta si agatur de dote vel de alimentis, aliisve huiusmodi rebus, quæ moram non patiuntur, & quibus fauor præcipuus debetur, *l. 1. D solut. matrim. l. interest 18. D. hoc tit l pecunia 8. de alim & cibar. legat.*

3 *In l. vlt. C. de acquir. possess. l. 2. C de prætor. pign.*

4 Qui scilicet ex eiusmodi adiudicatione, quamuis non nisi prouisionali, lædi possent, *l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. l. nam ita 39. D de dolo.*

5 Hoc enim casu certum est non posse clausulam constituti prodesse ab eo appositam, qui constituti tempore non possidebat, *l. quod meo 18. D. de acquir possess.*

6 Cum nemo possit transferre possessionem quam ipse non habeat, *l. 1. §. Scæuola, D. si ex noxali tostam. lib. esse. iussi.*

7 Ita tamen vt heres illos sumptus reputare possit hereditati & consequenter creditoribus hereditariis.

8 Vt scilicet curet vocari creditores, & omnes quorum interesse potest, intra diem, quem iudex in eam rem præstituerit.

9 Nec enim vnius negligentia nocere alij debet, *l pupillus, 24. D quæ in fraud. credit.*

10 Vt meta huius incommodi heredes diligentiores sint ad instantiam discussionis bonorum peragendam. Quanquam hodie non videtur hoc necessarium post edictum Principis, de quo scripsi, *Defin. 10 num. 7 supr.*

11 Venditio enim pignoris affert causam proprietatis, vt dixi *Defin 11 supr.*

12 *Arg. l cum vnus, 11. D. hoc tit.*

13 Quid enim si cæteri creditores sint anteriores, & velint sibi satisfieri ex bonis ipsis, secundum ea quæ dixi *Defin 4. supr.*

14 Cum plus cautionis sit in rem quam in personam, *l. plus cautionis est, 25 De reg. iur.*

15 Nam & plus cautionis est in antiquo pignore, quam in nouo propter priuilegium temporis, *l. 3. in princ. l creditor, 12. §. Papinianus, alias l si prior, D. qui potior. in pign hab.*

16 *L cum prior 3 D de distr pignor. l. 2. C si antiq credit. pign. vendit.*

17 Alioqui nemo voleat accedere ad emptionem pignorum in executionem prouisionalis sententiæ distractorum, *arg. l. ait prætor, 7. § quæsitum D. de minor.*

18 Nam ob id nimirum onerarur Is, cui fit adiudicatio prouisionalis, vt satisfiet de plenissima indemnitate aduersario præstanda. Nec obstat *l. si cum nulla 58 D. de re iud.* Aliud enim est nullam præcessisse sententiam, aliud vero præcessisse aliquam, sed quæ fuerit per aliam reuocata.

DEFINITIO XXI.

Concurrentibus duobus creditoribus in prætorio pignore, si non appareat, quis prænerit tempore, præferetur, is qui prior erit in credito.

SI duo creditores, siue chirographarij siue hypothecarij, eodem die missi sint in possessionem bonorum debitoris, nec appareat quis tempore prior fuerit, non concurrent in pignore prætorio, quod per missionem in possessionem constituitur, sed is præferetur, qui in iure crediti prior fuit tempore, licet nulla facta executione priuilegium inter chirographarios creditores non ex tempore æstimandum esset, sed ex causa. *Ita Senatus* in causa Petri Soreley, & Claudij Pognen, & Mariæ Guichard Augustanorum, Id. Sept. 1595.

1 *L. non est mirum, 26. §. 1. D. de pign. act.*

2 Cum in dubio melius sit ei faueri, nec credendus sit fuisse negligentior is, qui prior fuit creditor.

3 *L. priuilegia. 42. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXII.

Quæstio de hereditate inter heredem scriptum & dominum directum præiudicialis est, & terminari debet antequam de creditorum iure disceptari possit.

COntendente herede scripto de hereditate cum domino directo, qui defunctum dediticiæ conditionis fuisse dicebat, si hereditarij creditores solutionem vrgeant, prius omnino est, vt hereditatis controuersia

trouersia dirimatur.[1] Neque enim fieri potest, vt vel interlocutoria vel diffinitiua creditori fiat adiudicatio, quin persona certa sit, quæ possit & debeat condemnari.[2] Itaque tantisper conquiescere creditores necesse est,[3] nec audiendi sunt, si in bonorum hereditariorum possessionem interea mitti velint. Sane si vrgeant danda dilatio est, intra quam curent qui de hereditate contendunt vt ea quæstio terminetur.[4] Alioqui curator bonis detur, qui creditorum actiones excipiat saluo[5] collitigantium iure. *Ita tractatum est* in causa Claudij du Cheine, contra viduam Guillielmi de la Pallud, & D. Ducem de Nemours, 5. Id. Sept.

1. Est enim quæstio præiudicialis, quæ omnis & tractanda & decidenda est, *l. si testamentum 6. & seq. D. de petit. hered.*

2. Non alius autem potest condemnari creditoribus & legatariis, quam qui sit heres vel heredis loco *l. vlt. C. de her. act.*

3. *L. 1. in princ. D. de success. edict. l. pen. D. de iur. delib.*

4. *Arg. l. si quis libertate 7. vers. Plane summatim, D. de pet. hered.*

5. *Arg. l. 2. §. 1. & 2. D. de extraord. cognit. l. 1. idem priuilegium, 22. §. 1. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXIII.

De priuilegio pecuniæ creditæ ad rem iudicandam, vt non possit petitor remitti ad instantiam discussionis, si is, qui conuenitur commodum ex iudicato senserit proprio nomine.

PEcunia credita in causam sumptuum, vt res iudicaretur, erogatorum habet priuilegium, vt si debitor ante solutionem decesserit relicto herede cum beneficio legis & inuentarij, non sit creditor remittendus ad instantiam discussionis: nimirum si heres non solum tanquam heres, sed etiam iure fideicommissarij, & proprio nomine senserit commodum ex re iudicata.[1] Finge de ea re, quæ fideicommisso subiecta dicitur, moram fuisse litem ab aliquo, qui si obtinuisset, tanto minus nunc in fideicommisso reperiretur.[2] Quid ni teneatur fideicommissarius eam pecuniam reddere, quæ saluam fecerit fideicommissi causam?[3] *Ita Senatus* pro Joanne Rauassol, contra Illustrem Dn. Joannem Ludouicum Marchionem de la Chambre, Id. Sept. 1595.

1. Neque enim tanquam heres posset alibi conueniri, quam in discussionis instantia, *l. vlt. C. de iur. delib.*

2. Cum in hereditatis fideicommisso non aliud esse possit, quam quod fuit in hereditate, *l. in fideicommissaria, 18. D. ad SC. Trebell.*

3. *Arg. l. interdum 5. & seq. D. qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO XXIV.

De impetranda separatione bonorum per creditores defuncti ne remittantur ad instantiam discussionis bonorum heredis.

CVm quis non proprio nomine sed tanquam alterius heres condemnatus prouocauit, postea decessit relicto herede cum beneficio legis & inuentarij, non est cogendus victor ire ad discussionis instantiam. Sed tanquam creditor primi defuncti bonorum separationem petere debet,[1] vt qui se dicit heredem cum beneficio legis & inuentarij appellationem illam prosequi cogatur,[2] tanquam solus contradictor legitimus, cum solus defuncti vltimi personam repræsentet.[3] Quia tamen interest creditorum posterioris testatoris, vt pro appellatione pronuncietur.[4] Placuit ante omnia vocandum & audiendum esse curatorem hereditati ipsius datum,[5] qui absentium creditorum iura tueatur,[6] ne possint illi quandoque dicere collusum in necem suam fuisse.[7] *Ita Senatus* in publico auditorio, 14. Cal. Junij 1612.

1. *Ex l. 1. & tot. tit. D. de separat. l. 1. & 2. Co. hoc tit.*

2. *L. penult. C. si pend. appell. mors interuen.*

3. *L. heres 22. D. de vsucap.*

4. Vt scilicet habeant hereditatem tanto locupletiorem sui debitoris.

5. Semper enim vocandi sunt omnes quorum interest & qui ex eo actu læsi possent, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. de re iudic.*

6. In eo namque potissimum consistit officium curatoris qui datur hereditati, *vt in l. vlt. §. sin autem C. de bon. quæ lib.*

7. Vt *in l. si suspecta 29. D. de inoffic. test. l. si per seruum 14. D. de appell. cum similib. Adde l. 3. & tot. tit. D. de collus. detect.*

DEFINITIO XXV.

Casus in quo pupillaria bona in solutum dari possunt creditoribus ne distrahantur.

CVm aduersus pupillum quendam instarent tam multi creditores vt vniuersum patrimonium, quod alioqui locupletissimum esse constabat, exinanitum iri crederetur,[1] & quadam veluti commiseratione nonnulli ex creditoribus pupilli consanguineis deferrent condicionem, Paratos se accipere in solutum ex bonis pupillaribus, quantum arbitrio boni viri ad largam æstimationem satis esset.[2] Senatus noster eadem commiserationis æquitate motus,[3] cæteros creditores etiam reluctantes eandem accipiendæ solutionis rationem sequi voluit.[4] Hoc etiam quod magis est addito temperamento, vt ad decennium vsque bona illa omnia redimere pupillo liceret.[5] Quod Senatusconsultum placuit tamen non facilè ad exemplum trahi debere,[6] nec si de pupilli patrimonio conseruando ageretur.[7] Maximè si nemo ex creditoribus[8] aut non nisi pauciores ex iis quibus minor pecuniæ quantitas deberetur,[9] deferrent condicionem; vt bona quæ alioquin iure communi publicè distrahi oporteret, in solutum darentur.[10] *Ita Senatus* pro Baltasarda Philiberta filia N. Joannis Puthod, contra N. Michaelem Violon D. de Nouuelles, 3. Id. Mart. 1603. & Cal. Jun. 1604.

1. Scilicet si publicis venditionibus exponerentur. Solent enim vt plurimum vilissimo pretio distrahi bona quæ sub hasta venduntur, aut per sordes vel ambitionem officialium, vt *in l. si quos 29. C. de rescind. vendit.* aut quod emptores soleant captare lucrum ex miseria debitoris, cuius inuiti nomine venditiones hæ semper fiunt.

2. Alioqui si creditor non deferat condicionem, non potest debitor inuito ei aliud pro alio soluere, *vulg. l. 2. §. mutui datio D. de reb. cred. l. manifesti 17. cum l. præced. C. de solut.* Nisi in casu *Auth. hoc nisi debitor eod. tit.*

3. Vt bonus quisque iudex pronior esse debet ad commiserationem, quàm ad rigorem, dummodo ius alterius offendatur. *arg. l. iure succursum 6. D. de iur. dot.*

4. Et hoc est quod mirum videri potuit & debuit. Nec enim alteri per alterum iniqua condicio inferri debet, *l. non debet alteri 74. de reg. iur.* & quod plures tangit vt singulos à singulis adprobari debet, *l. vlt. ad fin. C. de author. præst.* Quamuis non sit nouum, vt vnius exemplum alius sequi cogatur, vt in *l. maiorem 8. D. de pact. l. cùm in re 44. eod. tit. l. cùm hereditas 59. D. de admin. tutor.*

5. Cùm tamen bona publicè vendita non possint redimi post semestre computandum moribus nostris ex die missionis in possessionem. Itaque duplex hic erat fauor pupilli & vterque exorbitans à iure communi, quamuis soleat dici, Eum qui in vno grauatur in alio releuari debere *l. eum qui 30. D. de iureiur.*

6. Vt neque cætera quæ contra veram iuris rationem ex aliqua æquitate & iure singulari recepta sunt, *l. quod verò 14. D. de legib. l. quod contra 41. D. de reg. iur.*

7. Non enim pupilli ætas aut ignorantia debet alteri esse captiosa, *l. Æmilius 41. D. de minor. l. quod autem 6. § si quid cum pupillo D. quæ in fraud. cred.* & apertè iniquum est eum qui cum pupillo non contraxerit, expectare pupilli pubertatem, *l. 3. D. quib. ex caus. in poss. eat.*

8. Omnes namque cogi ad consentiendum esset sanè incivile ac inauditum, *l. cum hereditate 55 de acquir. her.*

9. *D. l. maiorem 8. de pact.* Iniquum enim esset voluntatem

vnius ex modica forte portiuncula creditoris præiudicium cæteris facere, *l. si autem* 10. *D. de aqua & aquæ pluu. arc.*

10 Hoc enim iure apud nos vtuntur soli Augustani vt eorum bona in solutum dari creditoribus debeant facta per viros probos æstimatione, numquam verò publicè distrahi. Quod certè in summa & quanta hodie est nummorum penuria apud omnes seruari, esset fortasse vt vtilius ita æquius.]

TIT. XXXIII.

DE PRIVILEG. FISC.

DEFINITIO I.

Pro debito vniuersitatis non possunt inquietari singuli, nec si debitum fiscale proponatur.

NON habet fiscus priuilegium, vt pro vniuersitatis debito singulorum municipum personas, bonave pignori capere possit, nisi ad consequendum quantum propriæ singulorum contributionis ratio patitur.[1] Nec aliud erit, tametsi debitum tale sit, cuius exactio, siue Principis siue boni publici fauore, nullam recipere moram possit,[2] nimirum, quia non debent singuli quod vniuersitas debet,[3] protsusque iniquum, inciuile, & inhumanum est pro alterius debito alium vexari.[4] Solus ergo Syndicus pro vniuersitatis debito conueniendus & vigendus erit.[5] Qui vtique licet non proprio, sed vniuersitatis nomine sit obligatus, indicta tamen causa ni ad diem in promptu satisfaciat, detrudi potest in carceres, eo saltem iure quo vtimur,[6] quasi per eius negligentiam stet, quo minus ad diem solutio facta sit, cum potuerit ille à singulis exigere ante diem.[7] Quod si is Syndicus electus sit, qui iam tum cum electus est adeo inops fuit, vt nulla in eum vtilis & efficax actio exerceri possit,[8] non idcirco pro vniuersitatis debito aduersus eos agendum erit, qui Syndicum talem elegerunt, nisi prius cognitum sit in fraudem publicæ exactionis factam eiusmodi electionem.[9] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Lotget, contra Syndicos de la Roche, 3. Calend. Februar. 1593. Improbato publicorum nostri temporis exactorum more, qui iam inde ab aliquot annis contra facere consueuerunt.

1 Nam cum nullo iuris loco tale priuilegium fisco concessum reperiatur, certum est debere fiscum hac in re vti iure communi, *l. si pignus*, 8. *D. qui potior. in pign. hab l. fiscus*, 6. *D. de iur fisc.*

2 Non enim debet ea res præbere materiam comminiscendæ iniuriæ, ne inde nascatur iniuriarum occasio, vnde iura proficiscuntur, *l meminerint*, 6. *C. vnde vi.*

3 *L. sicut*, 7. §. 1. *D quod cuiusque vniuers nom.*

4 *L. 1. & 2. C. de exact tribut. libr.* 10 *l. vnic. C. vt null. vican. pro alien. vican. debit teneat lib.* 11. *tit.* 65.

5 *L. 1. §. penult. l. item eorum*, 6. §. 1. *D. quod cuiusque vniuers.*

6 Nam ex iuris ratione non idem probandum esset. Habet enim fiscus priuilegium taciti pignoris dumtaxat, non etiam vt possit debitores suos detrudere in carceres.

7 In omnib. enim causis pro facto accipitur id, in quo per alium mora fit quo minus fiat, *l. in omnibus*, 39. *de regul. iur.* Itaque creditur Syndicus exegisse, & habere penes se pecuniam, quam à singulis potuit & debuit ante diem exigere.

8 Inanis enim est actio, quam debitoris excludit inopia, *l. nam in nullam*, 6 *D. de dolo, l si quis iniuriam*, 35. D. *de iniur.*

9 Hodie tamen hoc immutatum est generali Arresto, quo iubentur nominatores Syndicorum minus idoneorum præstare indemnitatem fisco.

DEFINITIO II.

Procurator fiscalis priuilegium fori habet, vt apud prouinciæ iuridicum maiorem & agat & conueniatur.

PRiuilegium fisci est, vt non alium quam Præsidem prouinciæ iudicem habere possit, siue agat siue conueniatur.[1] Eoq; iure vtuntur omnes fisci procuratores, siue ex officio agant fisci nomine, siue tanquam procuratores in rem suam constituti, puta ex causa donationis vel emptionis, aut quo alio iure.[2] Sed & ex eodem priuilegio potest fiscus donatarium suum, aliumve quemlibet successorem apud suum iudicem defendere, tametsi à clerico lis inferatur.[3] *Sine die.*

1 Quia nec alius quam Princeps, si Ecclesiam excipias fiscum habere potest, Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 80. *vers. in hac autem.*

2 Affl. & *decis* 2.

3 Idem Affl. *ibid.*

TIT. XXXIV.

DE PRIVILEG. DOT.

DEFINITIO I.

Non habet mulier priuilegium vllum pro dote, quæ salua esse possit iure communi.

PRIVILEGIVM dotis nullum est aduersus alios creditores, aut pignorum dotalium possessores, nisi cum aliter salua mulieri dos esse non potest,[1] maxime verò si quid ipsa contraxerit, & aduersus contractum prætextu dotis restitui velit.[2] *Ita Senatus* 13. Cal. Iul. 1590.

1 *Vt in l. assiduis* 12. *C. qui pot. in pign hab. l iubemus* 21. *C. ad SC. Velleian.* Interest enim reipub. mulieres dotatas esse, *l. 1. solut. matrim l. interest* 18. *D. de reb auctor. iudic possid.*

2 Læsam enim mulierem esse oportet, vt possit restitui, *l. 1. & 3. D. de in integr. restit.* Tunc demum autem læsa videri potest, cum dotem aut totam aut ex parte esset amissura, si in integrum non restitueretur. Alioqui magno incommodo afficerentur fœminæ, si nemo cum iis vellet contrahere, ne tum quidem cum negotium bona fide gererentur, quomodo de minoribus scriptum est *in l. quod si minor* 24. § *non semper, D. de minor.* Denique cum dos potest salua esse iure communi, nullo indiget priuilegio, *l. Imperatores* 30. *D. de reb. auct. ind. possid.* Priuilegia enim sunt odiosa, quia lædunt ius commune, ideoque non sunt inducenda, nisi ex necessitate. Not. *ad l. 1. C. de dot. promiss. & ad Auth. res quæ, C. commun. de legat.*

DEFINITIO II.

Mulier agens contra tertium possessorem patitur exceptionem discussionis, non minus quam cæteri creditores.

HVic consequens est, vt si mulier dotem repetat per quasi Seruianam aduersus tertium pignoris possessorem,[1] possit ille tueri se exceptione non factæ excussionis,[2] quia non nisi excussione illa facta perfectaque sciri possit, an mulieri dos aliter salua futura sit, nec ne.[3] *Ita Senatus* sæpius maxime in causa Michaelis du Mont, 5. Non. Iul. 1591. de qua SC. 2. supr. de rei vxor act.

1 *Vt in l. iubemus*, 21. *Cod. ad SC. Velleian. l. in rebus*, 30. *C. de iur. dot.*

2 *Ex Auth. hoc si debitor, Cod de pignorib.* quæ tertio bonæ fidei possessori conuento per hypothecariam dat exceptionem non factæ excussionis contra quemlibet creditorem sine vlla exceptione.

3 Vnde est, quod exceptio non factæ discussionis creditur esse dilatoria potius, quam peremptoria. Quamuis etiam peremptoria esse possit vno illo casu, quo alia bona reperiantur, ex quibus commode possit satisfieri creditori. Tunc enim nunquam rediri potest ad tertium pignorum possessorem prius conuentum, Not. *ad dict. Auth hoc si debitor.* vbi quidam ob hanc causam appellant huiusmodi exceptionem anormalam.

DEFI-

DEFINITIO III.

Mulier nullum habet priuilegium contra creditores anteriores expressam hypothecam habentes, sed si ipsa possideat potest contra eos se tueri exceptione discussionis.

QVod Iustiniani constitutione contra iuris rationem inductum est dotis priuilegium, vt mulier creditoribus omnibus etiam anterioribus in dote præferatur,[1] magistri nostri sic vulgo accipiendum putant, vt iis tantum præferatur, qui tacitam hypothecam habent, non item iis qui expressam.[2] Nimirum, vt iniquam legem, quam prorsus tollere & abrogare nequeunt, hoc veluti temperamento sane iustissimo, verbis licet repugnantibus[3] leniant.[4] Eoque iure Senatus noster vtitur. Plane mulieri sicut & cæteris creditoribus posterioribus, iisdemque possessoribus saluam esse oportet exceptionem non factæ excussionis si possideat, & ab anteriore creditore expressam hypothecam habente per quasi Seruianam conueniatur.[5] Quod si vel excussio iam facta est, vel de sola pignoris possessione contenditur,[6] quo casu nullus obiiciendæ exceptioni locus est,[7] haud dubie creditori mulier postponetur. Sicut, & qui res dotales obligatas habuit ante contractum matrimonium, præfertur marito etiam constante matrimonio.[8] *Ita Senatus* ex tempore 17. Cal. Augusti. 1591. In causa Antoniæ de la Marche, contra Claudium Bruret.

1 *In l. assiduis* 12. *C. qui potior. in pign. hab.*

2 Ita Bart. Bald. & alij ad eum locum magis communiter.

3 Vt probauí pluribus in libris Coniecturarum iuris ciuilis.

4 Esset enim sane periniquum præferri mulierem creditoribus anterioribus expressam hypothecam habentibus, qui sibi diligenter prospexerint, & quibus nihil imputari possit, *l. 3. D. de separ. l si pignus* 8. *D. qui potior. in pign hab.*

5 Ne alioqui deterior conditio futura sit mulieris, quam cæterorum, quæ tamen potius deberet esse melior, *d. Assiduis, Auth. res quæ, C. commun de legat.*

6 Ex beneficio *l. vlt. C. de acquir possess.*

7 Cum ea exceptio non detur, nisi possessori, *Auth. hoc si debitor, C de pign.* Dixi *Defin.* 1 *&* 4. *§. de acquir possess.*

8 Vt scripsimus *Defin.* 6. *§. de iur. dot.* ex Guid. Pap. *quæst.* 447. Capyc. *decis. Neapol.* 128.

DEFINITIO IV.

Non valet conuentio de speciali hypotheca pro dote in præiudicium legalis tacitæ, quæ est generalis, secus est, si agatur de bonis paraphernalibus.

INter cætera dotis priuilegia hoc vnum est, quod si mulier omnia mariti bona, siue expressim, siue tacite obligata habens specialem hypothecam acceperit, siue idoneam, siue non, nullius momenti est conuentio,[1] quippe quæ nullo casu mulieri vtilis esse possit. Inutilis autem possit esse & damnosa si forte agenti mulieri obiiciatur exceptio non discussæ hypothecæ specialis.[2] Est enim generale & perpetuum, vt nulla conuentione deterior fieri possit conditio dotis.[3] Non igitur hoc casu necesse est, vt in contractu dotali adposita sit clausula, quæ in instrumentis aliorum contractuum ad euitandam exceptionem illam necessaria est, *ita vt generalitas non deroget specialitati nec contra*, quomodo nostri concipere solent.[4] In paraphernalibus aliud est, in quibus scilicet expressa hypotheca, sine generalis sine specialis facit cessare tacitam & legalem, quam iuris ratio constitutio in eum duntaxat casum induxit; quo exempto nulla esset.[5] *Ita Senatus* in causa D. Iuliani de Pradel Authen in Aduocati, & Ioannæ Bertier, Cal. Dec. 1595.

1 Nicol. Boer. late *decis.* 332 *per tot.*

2 Nimirum quia debet præcedere excussio, specialis hypothecæ priusquam ad generalem hypothecam peruenire possit, *l 2. C. de pignor. l. 2. D. qui potior in pignor. hab.* secundum loci illius emendationem, quam nos attulimus in prioribus libris Coniecturarum.

3 *Ex l. Attilicinus* 17. *D. de pact dotal.*

4 Vt hoc nimirum remedio excludant necessitatem specialis hypothecæ excutiendæ, *ex d. l. 2. C. de pignor.*

5 *L. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.* Boer. *ibid.*

TIT. XXXV.

DE REVOC. HIS QVAE IN fraud. credit.

DEFINITIO I.

Creditor, in cuius fraudem facta est alienatio, non prius potest agere in rem contra possessorem, quam egerit reuocatoria.

QVM in fraudem creditorum bona debitoris alienata sunt, etiamsi de fraude maxime appareat, siue re & consilio, siue re tantum facta proponatur,[1] non prius in rem agi aduersus tertios possessores potest, quam actum sit reuocatoria, quæ personalis est.[2] Nec quod hodie actionum subtilis illa impetratio sublata est,[3] ad rem facit: cum iuris necessitas obseruationem hanc omnino extorqueat:[4] quandoquidem fieri nequit, vt creditor chirographarius (de illo enim tantum loquimur)[5] quicquam iuris habeat in re, quam debitor alienauit, priusquam in debitoris dominium res redierit:[6] quod non fit, nisi per reuocatoriam.[7] *Ita Senatus* in publico auditorio, 1 dib. Nouemb. 1590.

1 Aliquando enim fraus fit re tantum, aliquando consilio tantum, aliquando vero re & consilio, *§. in fraudem, Instit. quib. ex caus. manumitt. non licet.*

2 *L. 1. vbi* Bald. & alij, & pass. *C. hoc tit.* Cravett. *late & elegantèr, cons.* 235.

3 *Tu. C. de formul. & impetr. action. sublat.*

4 Sic *in l. si mulier* 59. *§. ex asse*, in illis verbis, *propter iuris subtilitatem, & casus necessitatem, D de iur. dot.*

5 Siquidem nulla potest fieri alienatio in præiudicium creditoris hypothecarij, cum alienatio non extinguat pignus, *l. vnic C. rem alien gerent non interd. rerum suar. alien. l. 1 §. cum prædium, D. de pignor.* Et ideo non possunt fraudari creditores hypothecarij.

6 Quo demum tempore potest capi pignori in executione iudicati, *l. à Diuo Pio* 15. *D. de re iudic. l. 1. C si in caus iudic. pign. capt. sit.*

7 *L. 1. & tot. tit. D. qua in fraud. credit. dict. l. 1. & pass.* Cod. *eodem.*

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM,
ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ Senatu Tractatarum,
LIBER OCTAVVS.
TITVLVS PRIMVS.
QVOR. BONOR.

DEFINITIO I.

Agens interdicto, Quorum bonorum, quid probare debeat? Item an & quatenus dominij exceptionem patiatur?

AGENTI quidem interdicto, Quorum bonorum, sufficit, vt probet factum esse solemniter testamentum, in quo fuerit ille institutus, & ex quo vel adierit hereditatem, vel petierit bonorum possessionem, fuisseque ea bona possessa per testatorem tempore mortis suæ.[1] Sed si conuentus reus obiiciat exceptionem dominij, audiendus est,[2] quamuis dici soleat, nihil commune esse proprietati cũ possessione,[3] quia interdictum hoc adipiscendæ possessionis est,[4] ideoque minus alienum à causa proprietatis, quam ea, quæ ad retinendam possessionem pertinent, vel ad recuperandam.[5] Verum hoc ita accipiendum est, si dominij probationes in promptu sint, non etiam si altiorem requirant indaginem,[6] ne quæstioni de possessione mora fiat.[7] Plane dominium, neque per donationem,[8] neque per venditionem probari certum est, non magis quam per locationem, si alia non sint adminicula.[9] Ideoque nimirum difficilis esse creditur, vt est, probationis.[10] *Sine die.*

1 *L.1. vbi notat Cod hoc titul. & in §. adipiscenda, Instit. de interdict.* Specul. *in tit. de testam. § nunc videndum*, Affict. *decis.* 14.

2 Bart. Bald & Angel. *in l. vltim. Cod. hoc tit.* Gloss. *in l.1. D. eod.*

3 *L naturaliter* 12. § *nihil commune, D. de acquir. poss.*

4 *d §. adipiscenda, Instit de interdict.*

5 Guid. Pap. *quæst.* 1. Salycet. *ad l si quis ad se fundum, C. ad leg Iul de vi.*

6 Affl. & *dict decis.* 14 *num* 4. post alios, quos citat *num.* 2. *ex l.* 3. *D. vt in poss legat*

7 Quæstio enim possessionis est momentanea, ideoque priuilegiata, Not. *in leg. vnic. Cod. si de moment poss fuer. appellat*

8 Excipe, nisi donario facta sit à Principe, Angel. *in l. officium* 9. vbi gloss. *D de rei vind.*

9 Affl. & *d decis* 14 *num.* 8. post multos ibi citatos.

10 *§. commodum, Inst. de interd.*

TIT. II.
QVOR. LEGAT.
DEFINITIO I.

Legatarius etiam per vindicationem non potest legatum occupare propria auctoritate, institutus ex re certa potest, sed non agere interdicto retinendæ possessionis ante occupatam possessionem.

LEGATARIVS, etiam cui per vindicationem legatum est, non nisi per manus heredis legati possessionem nanciscí potest, alioqui tenetur interdicto Quod legatorum, sublata hac parte differentia, quam inter legatorum species ius vetus induxerat.[1] Solus ille casus excipitur, quo quis in certa re sit institutus. Hic enim etsi legatario compatatur,[2] in hoc tamen plus iuris habet, quod legatæ rei possessionem propria auctoritate capere potest, tanquam heres in ea re scriptus:[4] cum & ob eam causam ius aderesendi habeat, vt si is, qui ex asse institutus fuit, heres esse noluerit, aut non potuerit, ipse ex asse heres fiat.[5] Vtrique tamen commune illud est, vt non prius interdicto retinendæ possessionis experiri possint, quam possessionem nacti sint.[6] Non enim ob id solum pro possessore quis habendus est quod possessor fieri propria auctoritate quandoque possit.[7] Prius autem est, vt possessor factus fuerit, quam vt iis interdictis aut actionibus, quæ soli vere possessori competunt, experiendi habeat facultatem.[8] Ita *Senatus* in causa N. Vectier, viduæ N. Puthod, certa lanam Puthod filium, 14. Cal. Mart. 1590. lung. Defun. 2. vti possid.

1 *Ex l 1. & tot. tit. quod legat D. & C.* quia non est cuiquam permittendum, vt sibi ipsi ius dicat, *d.l.1. D. eod. l non alii singulis 176 de reg iur.*

2 Nam olim is, cui legatum erat per vindicationem, non cogebatur expectare heredem, adeoque nec a litione hereditatis, nec calumniam metuebat ab herede: vt Cuias loquitur *in Instit.* Scripsi *lib. 6. Coniect cap* 1. Ex quo apparet esse Triboniani clausulam illam, quæ extat *in d. l. 1. § qui vero ex causa*

causa, vers. idemque erit dicendum. Ille enim titulus non pertineba, o'tai nisi ad legata per damnationem. Et ideo idem Tribon. in definitione legati posita initio *tit. Instit. de legat.* adiecit hæc verba, *ab herede præstanda*, quæ non addiderat Modestinus *l. legatum* 36. *de leg.* 2. Et hoc est quod fecit Iustinianus vt omnium legatorum eadem sit natura, *in l.* 2. *C. commun. de legat.* [Sane qui occupauit possessionem legati per manus executoris testamentarij non tenetur hoc interdicto. *Ita Senatus* in causa de qua *Defin* 39. *num. vlt* 5. *de sacros. eccles.*]

* 3 *L. quoties* 13. *C. de hered. inst.* scilicet cum alius ex asse aut ex aliqua assis parte heres institutus est, vt ea lex sit, iunct. *l.* 1. §. *si ex fundo, D. eod.*

4 Bart. Bald. & cæteri vulgo, *ad d. l. quoties.*

5 In quo præcipue volunt nostri elucere vtilitatem institutionis ex re certa, quam illi male vulgo particularem institutionem vocant.

6 Nec enim possessio defuncti continuatur ipso iure in legatarium, quomodo ex consuetudine continuatur in heredem, quamuis dici soleat legatarium in re legata quasi heredem quodammodo videri, *l. id tempus* 14. §. 1. *D. de vsuc.* Nempe quia hæc consuetudo, cum à iure communi exorbitet, vt constat ex *l. cum heredu* 13. *D. de acquir. possess.* stricte accipienda est, loquitur autem duntaxat de vero herede.

7 Aliud enim est iam possidere, aliud vero posse possidere *d. l. cum heredes.*

8 *L.* 1. §. *vlt. l.* 2. *& pass. D. vti possid.*

DEFINITIO II.

Mulier occupans propria auctoritate rem sibi legatam & antea pro dote obligatam cum clausula constituti non potest expelli neque per interdictum, quod legatorum, neque per ius offerendi.

QVæ dotis nomine vniuersa mariti bona obligata habebat cum clausula constituti, [1] si à marito legatum pro dote & compensandi animo [2] relictum propria auctoritate occupauerit, non tenetur interdicto. Cum absurdum sit, minus iuris habere mulierem in bonis pro dote obligatis, & quorum possessionem per clausulam constituti nacta sit, ob id solum quod eorundem bonorum proprietas ei pro dote sit legata. [3] Nam sublato etiam iure legati, superest pristina dotis causa, ex qua retinendæ possessionis ius mulieri saltuum esse debet. [4] Et vero quemadmodum legato in stipulationem deducto dicimus easdem stipulationi causas & conditiones inesse, quæ actioni ex testamento inerant, [5] tametsi per stipulationem facta sit nouatio; [6] ita ex contrario, si quod iudicio de dote debebatur in causam legati transfusum sit, eodem iure censeri debet, quasi adhuc hodie dotis nomine debeatur, veritatis nimirum primordio inspecto. [7] Maxime vero si mariti heres aduersus mulierem agens interdicto, dotem in promptu non offerat. [8] Quanquam & magis est, vt nec offerendi ius habeat, quippe qui vinculum nouæ obligationis ex legato contractæ non possit dissoluere. [9] Itaque valde singularis & elegans hic casus est, in quo nec pignus pro dote constitutum oblata pecunia dissolui potest, propter admixtam legati causam, nec tamen citra oblationem ius heredis in auocanda legati occupati possessione exerceri, ob concurrentem præcedentis debiti rationem. *Ita Senatus* ex tempore, 17. Cal. Iul. 1593.

1 Quæ hodie solet adiici in omnibus fere contractibus, sed maxime in dotalibus.

2 Qui tamen animus hodie non præsumitur post sublatum à Iustiniano edictum De alterutro, *in l. vnica, §. primum itaque, C. de rei vxor. act.* Iunge *l. cum ab vno* 53. *de leg.* 2.

3 Sic enim fieret vt inducta ad augmentum operarentur diminutionem, contra *l. legata* 19. *de leg.* 1. *l. in ratione* 30. §. *tametsi, D. ad leg falcid.*

4 *Arg l. cum ie* 32. §. *mulier, de cond. indebit. l. quoties duplici* 91. *de reg. iur.*

5 *L.* 1. §. *si quis sub conditione. D. vt legat. seu fideic seruand. caus. cauent.*

6 *L. cum filius* 76. § *heres meus, de legat.* 2. *l. Stichum* 8. §. 1. *de donat. l.* 1. *D. de prator. stipul.*

7 *Arg d.* §. *heres meus, l.* 3. §. *scio, in fin. D. de minor. l. si procuratorem* 8. *D. mandat.*

8 Cum hodie pro legatis competat hypotheca, *l.* 1. *C. commun. de legat.* & consequenter ius retentionis si legatarius possideat sine vitio, *l.* 1. *D. de pignor.*

9 Nunquam enim offerri potest ei qui rem tenet iure domini, sed ei tantum qui iure creditoris, *l.* 1. *Cod. si antiq. credit. pign. vendit. l.* 3. *D. de distr. pignor.*

TIT. III.

VNDE VI.

DEFINITIO I.

Actio ex can. redintegranda finitur triginta annis & datur etiam contra bona fidei possessorem & ad fructus, sed quos reus ipse percepit aut percipere potuit, non quos alius.

ACTIO, quæ competit ad recuperandam possessionem, ex Pontificio Canone, licet non sit annua, [1] quales sunt extraordinariæ fere omnes, quæ hodie interdictorum vice pro possessione dantur, [2] non tamen adeo perpetua est vt post annum quoque trigesimum exerceri possit, [3] sed trigesimo demum anno, cæterarũ personalium actionum exemplo, [4] quamuis in rem scripta sit, concluditur; [5] etiam aduersus spoliatorem, salua tamen propter malam fidem iurisque Canonici auctoritatem in longius quantumcunque tempus dominij quæstione. [6] In eo quoque plenior est cæteris, quod etiam contra eum datur, qui cum titulo & bona fide possidet, [7] nec aliud probare actor cogitur, nisi quod & ante possederit, & à possessione sua nullo facto suo ceciderit. [8] Itaque nihil hac parte interest, an contra spoliatorem agat, an contra eum, qui à spoliatore causam habeat siue mediatam, siue immediatam. Plane quod ad condemnationem fructuum attinet, quos in hoc iudicium omnimodo venire nemo ambigit, [9] verius est non alios cogi possessorem reddere, quantocunque malæ fidei odio vrgeatur, quam quos ipse aut perceperit aut percipere potuerit. [10] Proinde si per multorum personas possessio ambulauerit, aduersus singulos agi oportebit, vt quos quisque percepit aut percipere potuit, eorum nomine singuli condemnentur. [11] *Ita Senatus* sæpius.

1 *In can. redintegranda* 3. *quæst* 1.

2 Quæ sicuti subrogata sunt in locum interdictorum, vt apparet ex *rubr. tit. D. de interd. siue extraord. action. qua pro iis competunt.* Iunct. §. *vlt. Instit de interdictis.* Ita eorum naturam retinent *l. si eum* 10. §. *qui iniuriarum, D. si quis caution.*

3 Quamuis ita quidam putauerint, quos refert Mynsing. *centur.* 3. *obser.* 83.

4 *Ex l. sicut* 3. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.*

5 Quod enim actio in rem scripta est, non facit quo minus sit personalis & personalium iure censeri debeat. Imo si esset omnino in rem tanto facilius præscriberetur, scilicet iure ciuili, at non etiam iure canonico.

6 Quia iure canonico possessor malæ fidei nullo tempore præscribit, *cap. possessor.* vbi Dyn. & alij Canonist. *De reg. iur. in* 6.

7 Dummodo possidens non habeat titulum ab ipso actore. Mynsing. ibid. post Rip. Alex. & Ias. *in l. rem quæ nobis*, contra Bart. ibid. *D. de acquir. poss.* Idem Alex. *cons.* 117 & 199. *lib.* 2. *cons.* 6. 7. & 8. *lib.* 3. Socin. *cons* 89. *col fin.* & 276. *col.* 5. [At interdictum Vnde vi non datur contra titulo possidentem, *l. cum à te* 7. *D. hoc tit.* Quod intellige nisi idem ille sit spoliator. Hoc enim casu nihil ei prodesse titulus potest. *Ita Senatus* ante Cal. April. 1612.]

8 Sunt enim hæc duo extrema ab eo probanda, qui dicit se spoliatum. *Not. in dict. can. redintegranda, & pass. ad titul. de*

restit spoliat. Socin. *cons 266.col.6.vers.primo quia Doctores,vol.* 2.Dec.*consil.* 115.*num.*1 [Cùm tamen qui agit interdicto recuperandæ debeat probare spoliationem, *l.*1.8 *ait prætor* 11.*& seq. D.hoc tit.* Planè si quis imploret officium iudicis, vt sibi sua possessio restituatur, non cogitur probare nisi suam priorem possessionem. Affict. *decis* 327 *post Innocent ibi* l cit]

9 *d can.redintegranda.* Non enim videretur plene facta restitutio si non ipsi etiam fructus restituerentur, *l.videamus* 38. §.*in Fauiana,vers.& ideo,D de vsur.l in condemnatione* 173.§.1. *de reg iur.l.hac verba* 73.*de verb signific.l.*1.§.*ex die* 40.*D de vi & vi armat.*

10 Quod in omnibus malæ fidei possessoribus generaliter obseruari solet, *l.sed etsi lege* 25.§ *sed & fructus,de hered.petit.*

11 Non autem vt vnus ex possessoribus pro alio possessore condemnetur, *argum.l.in causa* 13.§. *interdum, & l.seq. D.de minor.*

DEFINITIO II.

Dominus directus non potest auctoritate propria occupare possessionem rei,quam sibi commissam esse dicit.

VIm facere videtur dominus, qui propria auctoritate non per iudicem occupat bona defuncti hominis sui dedititij, & vt loquimur talliabilis, inuito aut inscio agnato proximiore.[1] Neque enim dominus moriente sine liberis & extra communionem homine dedititio fit heres,[2] sed impedit tantum ne alius quisquam heres esse possit,[3] occupando scilicet quasi peculij iure bona omnia,quæ defunctus mortis tempore reliquit.[4] Itaque fictitius ille modus transferendæ & continuandæ possessionis defuncti in heredem,siue testamentarium siue legitimum,[5] prodesse domino non potest vt ipso iure possessor fiat,[6] licet heredis loco hactenus quod & vniuersam successionem occupat, & defuncti creditoribus quantum patrimonij facultates patiuntur respondere compellitur.[7] Vnde nec absurde quidam eum anormalum successorem appellant. Huic vero consequens est, vt si possessionem bonorum defuncti propria auctoritate apprehenderit, agnato proximo tanquam per vim spoliato eam restituere ante omnia cogendus sit.[8] Etsi enim fieri non potest, vt agnatus,qui in bonorum communione non fuit, heres sit eius hominis, qui, vt diximus, heredem habere nequit, de hoc ipso tamen ptius inquirendum & cognoscendum est, an talis defunctus fuerit qualem fuisse contendit qui se dominum dicit.[9] Qua pendente quæstione, cum possessor certus constituendus sit,[10] qui & defuncti statum & bona defendat, alius constitui æquius nõ potest, quam qui cum sit agnatus proximus habet pro se iuris præsumptionem.[11] Neque enim præsumitur quisquam deditititius, sed omnes à natura non liberi tantum,verum etiam ingenui.[12] Proinde nec de statu nec de bonis defuncti iudicium prius accipere agnatus compelletur, quam in possessionem suam pleniſſime sit restitutus.[13] Omnibus vero integris non potest dominus directus ex interdicto vti possidetis petere,vt in bonorum possessione retineatur,[14] sed adipiscendæ possessionis remedio vti cogitur vt in possessionem mittatur.[15] Idem iuris est, si de re ob non solutum laudimium, annuumve canonem commissa tractetur. Commissi enim declarationem præcedere necesse est, mittique dominum directum in possessionem auctoritate iudicis non propria,adeo vt nec sufficiat sententiam interueniſſe.[16] Vel ob id maxime quod in hoc genere moram purgari posse placet.[17] *Ita Senatus* ex tempore pro Claudia Billiet, contra D.de Treiſſerue,Prid.Id.Maij 1593.Iunge Defin.11.supr.de iur.dot.

1 Siquidem vim facere dicitur quisquis ius suum non per iudicem reposcit, *l.extat* 13.*D quod met.caus l penult & vlt.D. ad leg.Iul.de vi priuat.l.non est singulis* 176.*de reg.iur.l.*1.*D quod legat.*

2 Cum ei non deferatur hereditas, neque ex testamento neque ab intestato, *l.*1.2 *&* 3 *D.de hered petit.*

3 Nec enim potest fieri vt heredem habeat is qui nulla bona post mortem suam relinquit, *l lex Cornelia* 28. *vers.quia per eam non efficitur,de vulg & pupill.substit.*

4 *Vt in L*1 *&* 2.*D.de castrens.pecul. l filiusfamilias D.ad leg. falcid.*

5 Ex edicto scilicet illo, quod Pragmatici dicunt *le mort saisit le vif.*

6 Quia edictum aut si mauis consuetudo non loquitur nisi de herede, vt dixi *Defin.*1.*num.*6 *& ita prox* Cessante autem edicto illo vel consuetudine certum est, ex ratione iuris non posse transferri in quemquam, adeoque nec in heredem, possessionem,quæ est facti, *l.cum heredes* 23.*D de acquir possess*

7 Ita enim vulgo Pragmatici loquuntur, sed male. Non enim alius potest conueniri à creditoribus defuncti, quam qui sit vel heres vel heredis loco, *l.vltim. C.de hered act l*1.*D. ad Senatusconsultum Trebellianum.* Illud certe verum est potiorem esse causam creditorum, quam domini bona occupantis. Nempe quia bona non dicuntur nisi deducto ære alieno, *l.subsignatum* 39.§.1.*de verbor.significat. l.non possunt* 11.*D de iur fisc.*

8 Cum spoliatus etiam prædo ante omnia sit restituendus, *cap.in literis,extr de restit spoliat.*

9 Nam nec is quem constat esse talliabilem prohibetur heredem habere siue testamentarium siue legitimum nisi eum præterea apparet sine liberis eum decedere ac sine conditionibus,vt diximus *tit de dedit.libert tollend.*

10 *L qui petitorio* 36.*D.de rei vindic.*

11 Quandoquidem ei, qui proximior est in gradu succedendi lex defert hereditatem, *Nouell.* 118. *de hered ab intest. veniens.*

12 *L.*4.*D.de iustit.& iur.* Vnde natalibus restitui dicitur qui restituitur ingenuitati, *l.*1.*& tot.tit.D.de natal restit.*

13 Nemo enim vacuis manibus litigare cogitur,nisi contra Principem.

14 Cum in possessione retineri non possit is, qui numquam possedit, *l.*1.*& tot tit D.vti possid.*

15 *L.*2.§. *hæc autem interdicta, D. de interdict. l.*1. *D. quod legat.*

16 *Guid.Pap. quæst.*507. vide *l miles* 6.8. *qui iudicati,D.de re iudic.*

17 *Cap potuit,cum ibi not. Extr. de lo. at.*

DEFINITIO III.

Spoliatus ante omnia restituendus est etiam in beneficialibus, nisi in promptu appareat de non iure spoliati,quæ distinctio in rebus profanis non adhibetur.

NOn minus in beneficialibus quam in profanis causis obtinet, vt spoliatus ante omnia sit restituendus, etiamsi prædo forte sit.[1] Neque enim spoliatori prodesse potest exceptio intrusionis, aut non canonicæ institutionis;[2] sicut nec alia vlla siue de proprietate beneficij, siue de plenaria possessione contendatur,[3] præterquam si in promptu appareat de notorio non iure spoliati.[4] Illud enim districte semper obseruare iudex etiam laicus debet, ne vitiosus ad beneficium ingressus vnquam detur.[5] Itaque necesse est, vt qui se spoliatum dicit proferat titulum aliquem saltem coloratum, aliterve possessionem suam probet coloratam,[6] licet minus iustam.[7] Alioqui plenarium, quod vocant possessorium, absorberet causam restitutionis, quæ est summaria.[8] *Ita Senatus* inter Humbertum Chambard & Franciscum Cabod, Prid. Id.Decembr. quod in rebus profanis nunquam euenit.[9]

1 *Cap.in literis,Extr.de restit.spoliat.*

2 Qua enim fronte posset illa obiicere ille ipse qui spoliauit,quique ex dolo suo conuenitur? *arg.l rem alienam* 41.*in fin de pign.act.l si plures* 38.*de admin tutor.*

3 Qui enim vitiose possidet, nunquam ob id solum quod possidet vincere potest illum, à quo possidet, *l.*1.§. *vlt. D vti possid.*

4 *Cap.constitutus,& cap.quoniam,de fil presbyt. cap in literis* vbi notant Canonist. *de restit spoliat.* Boer.*quæst.*2 *num.*34. vbi addit hoc maxime procedere in electiuis dignitatibus, *ex cap.* 1.*de elect.*

5 Cassad.

5 Cassad. *decis 4 num.7 de restit spoliat.* Rot. *decis.2. eod.tit. in nouis num.4. & decis.2. & 13. & alibi pass in antiq. eod.tit.* Ioan. Monach *in cap cupientes, de elect.* Iacob Put *decis.284. lib.2.* Crauet. *consil.302. num.6.* Guid Pap. *quæst 85.*

6 Capell. Tholos. *quæst 15. & ibi Aufrer. & quæst.259.* Cassad. *vbi s.* Rot. *decis.20. in antiq.*

7 Abbas *in cap. cum nostris, num.6. & de concess. prab.*

8 Si spoliato agenti noceret exceptio intrusionis vel non canonicæ institutionis, *d.cap in literis, & cap. item cum quis, de restit. spoliat.* Rot. *decis. 439. in nouis.*

9 *L. si de vi 37 D. de indic. l.5. §.1. D. ad leg. Iul. de vi public. l. si quis ad se fundum 7. C. eod.*

DEFINITIO IV.

Etiam execrabilis si spoliatus sit ante omnia restituendus est, si dicat non teneri se interim exhibere dispensationem.

AVdio tamen alias pronunciatum fuisse, etiam execrabilem, qui plura beneficia curam animarum habentia sine dispensatione obtineret, [1] ante omnia restituendum aduersus spoliatorem. [2] Ideo fortasse quod negaret teneri se ad dispensationis exhibitionem prius, quam esset restitutus. [3] In causa D. Episcopi d'Oranges, contra D. de Flingey pro prioratu de Contamine. *Sine die.*

1 Hic enim execrabilis est nisi vnum ex beneficiis intra annum dimittat, *cap. licet canon. de elect. in 6.*

2 Cum tamen certum sit & notorium, quod execrabilis nullum ius in beneficio habere potest, *d. cap. licet canon.*

3 Alioqui si quis fateretur se execrabilem, vix est vt vllo iuris auxilio dignus videri posset. Expost. *in Defin. praced.*

DEFINITIO V.

Spoliatus probare omnino debet se spoliationis tempore possedisse, & quidem vere non simulate.

QVi se dicit spoliatum probare omnino debet, se spoliationis tempore possedisse. [1] Itaque si is, quem constat esse spoliatorem, probare velit alium, quam qui de spoliatione conqueritur, possedisse, audiendus est. [2] Secundum hæc, cum spoliator quidam obiiceret peccasse spoliatum in constitutionem Pij V. Pontificis Maximi De confidentia, non solum quod in resignatione sibi per patruum facta tacita esset consanguinitas, quæ ex constitutione exprimi debuerat, ne inter consanguineos hereditaria quædam beneficiorum successio inducta videretur; [3] sed etiam quod post resignationem quoque patruus in beneficij possessione remanserat fructusque perceperat, [4] contra vero resignatarius diceret non cogi se de confidentia disputare priusquam aduersus spoliatorem restitutus esset: [5] Pronunciauit Senatus, de confidentia ante omnia inquirendum esse, quandoquidem si de ea constaret consequens fieret, non nisi fictam falsamq; fuisse resignatarij possessionem, [6] ideoque nec spoliari eum potuisse. Veram enim possessionem præcedere necesse est vt sequi possit spoliatio. [7] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 3. supra.

1 *Cap. consultationibus, de offic. delegat.*

2 Per *not. in cap cum ad sedem, de restit. spoliat.* Rot. *decis.* 439. incip. *si agenti possessorio, col. vlt in nouis.* Adde Boer. *quæst.*238. post Baldum, quem citat *in l.1. C. de appellat.*

3 Quod esset impiissimum & ridiculum, cum beneficiorum proprietas ad solam ecclesiam spectet, non ad prælatos.

4 Quæres solet inducere non modo præsumptionem, sed etiam probationem simulationis, *l sicut* 8. § *supernacuum cum ibi not. D. quib mod pign. vel hypoth. soluit.*

5 Quasi non posset esse deterior conditio confidentiarij quam prædonis, qui vtique ante omnia esset restituendus, *cap. in literis Extr. de restit spoliat.*

6 Et consequenter nullam, quia quod fictum est in veritate ac rei effectu nihil est, cum simulata pro infectis haberi debeant, *l si ex pretio 5 C si cert pet. l & qui sub imagine* 10. *C. de distr. pignor. tot. tit. C. plus valer. quod agit.*

7 Quia priuatio habitum præsupponit & vera spoliatio veram possessionem, *vulg. l.4. D. de iust. & iur. l.1. §. deiicitur, D. hoc tit l.1. § est igitur, D. vti possid.*

DEFINITIO VI.

Resignatarius per confidentiam non potest dici spoliatus, ideoque nec restituendus.

SI per confidentiam & simulationem facta resignatio sit, nihil interest, à quo sit spoliatus resignatarius, an à resignante ipso, an ab alio. Neutro enim casu petere potest vt contra spoliatorem restituatur, [1] qui cum tamen si confidentia nulla intercederet aduersus ipsum quoque resignantem restitueretur. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia scilicet non potest videri spoliatus qui nunquam cœpit possidere, vt dixi *Defin praced.* Iunge *l. Titio usumfructum 96. D. de condit. & demonstr.*

2 Non magis enim resignanti, quam vlli alij permittitur resignatarium spoliare, imo multo minus, quia venit ille contra factum suum, quod nemini vnquam licet, ne quidem ex nouo iure, *l. etsi ita* 10. vbi est text. elegans. *D. de distract. pign.*

DEFINITIO VII.

Pendente hereditatis quæstione is, qui exhibet testamentum non cancellatum nec suspectum, restituendus est in possessionem, quam aduersarius inuaserit.

SI is, qui totam hereditatem ad se pertinere dicit ab intestato, aut ex posteriore testamento, de quo in promptu non appareat, hereditarias res inuaserit pendente quæstione De hereditate, placet heredem testamentarium, qui testamentum exhibet non rasum, non cancellatum, nec qua alia ratione suspectum, [1] in rerum expilatarum possessionem ante omnia restitui debere, [2] saluo aduersarij iure in iudicio petitæ hereditatis. [3] Prius enim de vi quærendum est, quam de possessione, sicut & de possessione prius, quam de proprietate. [4] *Ita Senatus* in causa N. Matet Castellani d'Armence, contra N. Villars. Prid. Id. Ianuar. 1590.

1 Hoc primum requiritur, alioqui ex eo testamento nec possessio quidem peti posset, *l. vlt. C. de edict. Diui Hadr. tollen.*

2 Quia licet ex ratione iuris non possit heres aliud petere nisi vt mittatur in possessionem, quam nondum habuit, tamen ex edicto illo vulgari, *le mort saisit le vif*, de quo scripsi *Defin. 2. num.5. §.* intelligitur factus possessor ipso iure, ideoque habet omnia beneficia & retinendæ & adipiscendæ possessionis, quæ haberet si actualiter, vt aiunt, & corporaliter possedisset.

3 Nihil enim commune habet proprietas cum possessione *l. naturaliter* 12. *§. nihil commune, D. de acquirend possess. cum ibi not.*

4 *L. si de vi* 57. *D. de iudic.* vbi vide quæ de hac re scripsi in Rationalibus.

DEFINITIO VIII.

An & quando cumulari possit iudicium possessorium ex can. redintegranda cum restitutione in integrum.

QVæsitum est, an actio, quæ aduersus spoliatorem competit ex iure Pontificio, cumulari possit cum beneficio in integrum restitutionis? Dubitandi causa est, quod regulariter cumulatio petitorij & possessorij non admittatur. [1] Item quod actiones hæ contrariæ & incompatibiles videantur. [2] Nam in integrum restitutio tum competit, cum contractus præcessit qui tenet. [3] Remedium vero Pontificium tametsi omnium plenissimum sit, [4] adeo vt detur etiam contra eum, qui bona fide & cum titulo possideat, [5] si causam habeat à spoliatore, [6] nunquam tamen ei

datur, qui facto suo cecidit à possessione,[7] quomodo is cecidit qui ipse contraxit, aut contrahenti successit.[4] Dicebam distinguendum esse, an contractus ipso iure teneat, quamuis ex iusta causa aliqua rescindi possit,[9] an vero ipso iure nullus sit & inualidus?[10] Postquam placuit etiam hoc casu necessariam esse ex rescripto Principis restitutionem,[11] præsertim si iusiurandum non vi, non dolo aut metu extortum interuenerit.[12] Priore casu non posse quæri de spoliatione, siue cum eo qui contraxit, siue cum eius aut vniuersali, aut singulari successore.[13] Posteriore vero vtramque quæstionem cumulari posse, quasi impetrata restitutione ex abundanti potius quam ex iuris necessitate.[14] Quid enim refert an contractus nullus omnino factus sit, an vero talis, qui ipso iure vires nullas habeat?[15] Neque enim eo minus malæ fidei possessor habetur, qui eo contractu nititur, quam si nullo niteretur.[16] Vnde illud est, quod fructus omnes restituere cogitur, non solum quos percepit, sed etiam quos percipere potuit.[17] Finge læsionem quam vocant enormissimam & vltra bessem interueniisse.[18] Quidni cumulari poterit restitutio in integrum cum remedio recuperandæ possessionis? Cum vtraque actio ad eundem tendat finem eosdemque producat effectus? Ergo nec refundendæ erunt expensæ[19] litis cœptæ super possessorio, si postmodum imploretur restitutio, sed in iudicati tempus reseruandæ, vt ei qui vincet adiudicari omnes possint.[20] Placuit Senatui tandem distinctio in causa Donatæ Morens, contra Bertrandam Morens, 7. Id. Iunij 1590.

1 Ex not. per Bart. & alios *ad l. naturaliter* 12. §. *nihil commune, D. de acquir. possess.*

2 Contrariæ autem & incompatibiles actiones cumulari nunquam possunt, *l. 1. vbi not. C. de furt.* Not. *ad l. edita 3. C. de rendend.*

3 Alioqui frustra petitur restitutio aduersus contractum, qui non tenet, *l. 4. C. si aduers. libert. l. 2. l si quidem* 11. *C. de prad. minor.*

4 Tam in duratione, qui durat triginta annis, cum interdicta possessoria sint annua, quam in iure agendi, vt not. *ad dict. can. redintegranda 3. quæst. 1.* [Ideoque specialiter implorandum est remedium *dict. can. redintegranda*, nec sufficit generalis implorasio omnium remediorum iuris, vt sæpius à Senatu nostro pronunciatum fuit, cùm in tam multis differat hoc remedium à cæteris, maxime in eo quod detur contra bonæ fidei possessorem habentem causam immediatam à spoliatore, in quo differt tam ab interdicto Vnde vi, quod nunquam datur contra tertium quamuis malæ fidei possessorem *l. cum à te* 7. *D. hoc tit.* quàm à remedio *cap sape. Extr. de restit. spoliator.* quod non competit nisi contra tertium malæ fidei possessorem, quia parum interest quod ad peccatum an quis rem alienam inuadat, an iniuste scieus detineat, vt ibi scriptum est. Cæterum non semper interdictum Vnde vi est annuum, sed plerunque perpetuum, scilicet de eo quod peruenit, adeoque etiam contra heredem, quia hac parte persecutionem rei continet *l. 1. in princ. l. 3. §. 1. D. hoc tit.* Plane quod pertinet ad remedium *dict. cap. sape*, constat non esse necessarium, vt specialiter imploretur, quia est remedium ordinarium subsidiarium ordinario interdicto Vnde vi, quod non idem est in remedio *can. redintegranda.* Vide tamen Menoch. *in dict. remed. 15. quæst. 2. & 21.* vbi magis probare videtur, vt eadem sint media concludendi in interdicto Vnde vi, & in remedio *can. redintegranda.* Quod procedere fortassis potest eo demum casu quo vtrumque remedium competit, licet vnum sit pinguius altero. Non etiam eo casu, quo remedium ordinarium dumtaxat non etiam extraordinarium competat. Tunc enim semper extraordinarium specialiter implorandum est. *Ita tractatum est* in causa Nicolai Toynet & Francisci Burut, 5. Calen. April. 1612. Quid si adiecta sit in conclusione libelli vulgaris illa clausula, *Omni meliori modo iustitiam ministrari?* Non sufficiet, vt scripsi *Defin. 3. num. vlt. 8. de formul. & impetr. act. sublat.*]

5 Mynsing *centur. 3. obseru* 85. vbi vide *& Defin. 26. 3.*

6 *Cap sape contingit* 18. *Extr de restit. spoliat.*

7 Hic enim seipsum spoliat, non ab alio spoliatur, *d. can. redintegranda.*

8 Nec enim potest quisquam venire contra factum suum vel auctoris sui, *l. etsi in* 10. *D. de distr pign. l. cum à matre* 14. *C. de rei vindic. l. ex qua persona* 149 *de reg iur.*

9 Scilicet per in integrum restitutionem, *l. 1. & pass. D. de in integr. restit.*

10 Qui proinde ex iuris ratione rescindi nec posset nec deberet, *l. nam etsi 5. D. de iniust. rupt. cap. non præstat impedimentum, de reg iur. in 6.*

11 Vt quod de facto processit, de facto etiam rescindatur, inquiunt Pragmatici.

12 Quia hoc casu potest seruari citra dispendium salutis æternæ, ideoque seruandum est, *cap. 2. de pact. in 6. cap debitores, Extr. de iureiur.*

13 Quia non potest dici spoliatus qui facto suo cecidit à possessione, vt dixi *num. 7. 8.*

14 Quæ enim ex abundanti fiunt, & dubitationis tantum tollendæ gratia, ius commune non lædunt, *l. qui mutuam 56. D. mandat.*

15 Siquidem quod ipso iure nullum est, effectum iuris habere nullum potest. *d. can non præstat, l. non dubium 5. C. de legib.*

16 Cacher. *decis. Pedem. 47. 93. & 160. l. quemadmodum 7. C. de agric. & censit. lib 11. tit. 46.*

17 Cacher. *ibid. l sed etsi lege 25. §. sed & fructus, D. de hered. petit.*

18 Ex qua læsione nostri vulgo inferunt dolum *in re ipsa*, qui dolo ex proposito æquiparatur. Not. *ad l si quis cum alter 36. de verb. oblig.*

19 Quæ tamen refundi solent quoties mutatur actio post litem contestatam, *l edita 3. vbi not. C de edend.*

20 *Ex reg. victus victori in 6.*

DEFINITIO IX.

Ius extorquendæ retrouenditionis non excludit priuilegium restitutionis contra spoliatorem.

CVm quis ab eo spoliatus est, cui fundum ex contractu retrouendere cogebatur, placet ante omnia possessionem ei restitui debere, deinde quæri an retrouendere debeat, quia iudicium illud & summarium est & priuilegiatum,[1] hoc vero pleniorem requirit causæ cognitionem.[2] Si tamen aperte & in promptu constet de iure petitæ retrouenditionis, solet Senatus velut breui manu vtrumque iudicium simul terminare,[3] sed eo tamen semper obseruato vt de spoliatione restituendaque possessione prius pronunciet.[4] *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Aug. 1591.

1 Cum non debuerit is, qui habebat ius petendæ retrouenditionis, sibi ipsi ius dicere, & rem vindicare, pro qua non habebat nisi personalem actionem ad petendam retrouenditionem, *l. 2. C. de pact. inter empt & vend.* iunct. *l 3 & 4 eod l ab emptione 58 de pact.*

2 Perpetua autem regula est iudicium sommarium numquam esse cumulandum cum plenario *l. si de vi 37. D. de iudic. l. 1. vbi not. C si de moment. poss fuer. appell.*

3 Expediendarum scilicet litium & vitandi circuitus causa. ex *l quidam 21. D de reb. cred.* iunct. *l. dominus 55. de cond. indeb. l. 3. in princ. vt in poss legat.*

4 Vt appareat Senatum velle vt is qui spoliatus est ante omnia restituatur.

DEFINITIO X.

Prætextu iuris alieni alium spoliare nemo potest.

POssidebam fundum mihi venditum à tuo creditore, quem ille pro debito sub hasta emerat. Titius me de possessione deiecit, eo prætextu quod fundum sequestrationem fieri Senatus te petente decreuisset. Placuit, si tu, qui decretum obtinueras, possessionem meam interpellasses, quia id Prætore, vt aiunt, auctore fecisses futurum vt eo nomine de vi non teneris,[1] quasi tui iuris tuendi causa potius quam spoliandi animo id à te factum esset.[2] At quoniam Titius fecisse proponebatur, nec vllo iure de quo in præsentiarum constaret, visum est vim factam esse, & dignam quæ personali citatione coerceretur. Neque enim permittendum esse cuilibet prætextu decreti per te impetrati, vt sine iudice id faciat, quod tu magi-

stratus

stratus imperio facere potuisses;[3] nisi te mandante idipsum à Titio factum esse appareret.[4] *Ita Senatus* 18. Cal.Decemb.1590.

1 Non enim potest videri dolo aut vi quicquam facere is, qui facit iudice vel iubente vel permittente, *l.non videntur* 167. *§.qui iussu vbi not.de reg.iur.*

2 Iuris enim executio non habet iniuriam, *l.iniuriarum* 13. *§.1.D.de iniur.l nullus videtur* 55. *de reg iur.*

3 *L.non est singulis* 176. *eod.*

4 Nihil enim refert an quis per se faciat an per alium cui mandauerit, *l.si quis* 7. *§.vlt.D.de iurisd. l.5.§.quod si quis, D.de admin.tutor.*

DEFINITIO XI.

Prælatus ecclesiæ qui male alienauit non potest agere de possessione, sed tantum de proprietario.

SI prælatus male alienauerit rem Ecclesiæ, non magis ex remedio iuris Pontificij,[1] quantumuis pleniore, quam ex interdicto redintegranda ei est possessio, quia facto suo desiit possidere.[2] Licet enim tale factum sit nullum, diciq; soleat, ex facto quod nullum est nullam reo defensionem quæri posse.[3] Id tamen eo pertinet, vt non obstante alienatione possit ille ipse quia alienauit rem vendicare, cum non tam in suam, quam in Ecclesiæ vtilitatem id faciat.[4] Potest enim quis facile contra factum suum venire, quoties alient non proprij compendij causa facere id velit.[5] Sed in causa possessionis non idem admitti potest, quod illa magis facti sit, quam iuris,[6] nec fieri queat vt non tradita videatur possessio ab eo qui alienando reuera tradidit, quantumuis male alienauerit.[7] Plane successor eius redintegrari poterit, quasi spoliata ecclesia, licet facto sui administratoris.[8] Neq; enim pro administratore ecclesiæ habendus est qui male administrat; sicut nec tutor pro domino si rem pupilli male tractet.[9] Sed hoc ipsum ita, si non à tempore traditæ possessionis triginta anni effluxerint. Nam post triginta annos agi ex Canone pontificio, aut alio vllo remedio possessorio, non potest,[10] neque vero ex hoc tricennij curriculo subducemus tempus illud quo vixit prælatus, qui perperam alienauit, quod vtique subducendum esset in rei ecclesiasticæ vsucapione aut præscriptione.[11] Facilius enim amittitur ius recuperandæ possessionis, quam persequendæ proprietatis,[12] cum vt diximus amittenda possessione factum solum, in amittenda proprietate ius quoque versetur.[13] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 6. & 7. supr. De reb.alien.non alien.

1 *Ex can.redintegranda* 3. *quæst.*1.

2 Nec proinde potest dicere se spoliatum, vt dixi *Defin.*1. *num* 8. *eod.*

3 Bald. *in l.*2. *notab.*3. *C.si aduers.rem iudic.* Ofasch. *decis.Pedem.*180.

4 Quia proprietas beneficij non ad ecclesiæ rectorem pertinet, sed ad ecclesiam ipsam, *cap.nulli. vbi not.de reb.eccles.non alien.*

5 Paul.Castr. & alij *ad l si non sortem*, §. *filius*, D. *de condict. indeb* [*l.denique* 19. *D ex quib caus maior. l*1. §. *si vir*, *D.de acq. posses l*.1. §. *Scauola*, *si is qui test liber.*]

6 *L.denique* 19. *D.ex quibus caus maior. l*1. §. *si vir*, *D.de acquir.posses.l*1. §. *Scauola*, *si is qui test.lib.*

7 *d.*§. *si vir vxori.*

8 Saluo emptori regressu contra prælatum qui alienauit. Innoc. *in cap.si quis de reb.eccles.non alien.* Guid. Pap. *quæst.*159. *& ibi Apostill.*

9 *L.qui fundum* 7. §. *si tutor.* vbi Bart. *D pro emptor.*

10 *Ex l sicut* 3. *C.de præscript.* 30. *vel* 40. *annor. Not.ad can. redintegranda* 3 *quæst.*1.

11 *Can.si sacerdos* 16. *quæst.*3. Guid. Pap. *quæst.*150.

12 *L.si quis vi* 17 §. *differentia*, *D.de acquir.possess.*

13 Quia non nisi certis modis dominia & acquiruntur, & amittuntur, *l.traditionibus* 20. *C.de pact. l.nonnunquam nuda* 31. *D.de acquir.rer.domin.*

DEFINITIO XII.

Spoliator intelligitur etiam qui missus est in possessionem prætore auctore, si non denunciauerit iis quibus debuit.

PVpilli creditor cum fundi pupillaris distractionem sub hasta peregisset, emptorque factus literas à iudice impetrasset, vt ex more in possessionem mitteretur, ab apparitore ad exequendum dato missus fuerat, nec eam missionem tutori pupilli denunciauerat;[1] perinde luendi pignoris ius pupillo quandocunque competet, acsi missio nulla facta esset, cum semestre, quod in eam rem præstitum est, non nisi à die missionis currere incipiat;[2] missio autem illa demum accipienda sit, quæ rite facta est non quæ perperam.[3] Sed & si malit pupillus agere ex Canone pontificio,[4] vt sibi tanquam spoliato sua possessio redintegretur; audiendus erit, si aliud nihil obstet non secus acsi creditor propria auctaritate non per iudicem inuasisset possessionem.[5] Idque remedium pupillo longe fauorabilius est, vt à creditore fructus repetat fundi venditi.[6] quos alioqui creditori à die addictionis saluos & integros manere oporteret si pignus luereture.[7] Etsi enim addictio, & vt loquuntur, expeditio illa est, quæ fructuum lucrum acquirit emptori,[8] non missio in possessionem, missionem tamen sequi & auctoritate iudicis fieri necesse est, vt præteriti quoque temporis non per vim quæsiti, nec proinde tanquam spoliatio restitui videantur. Sane in vicem fructuum legitimas debiti vsuras creditori, eidemque emptori aliive quisquis emptor fuerit præstandas, aut ad eum vsq; finem cum fructibus compensandas esse non dubitatur.[9] Nec pupillo nocebit quod vtilis validaque subhastatio præcesserit; non enim tollit ea res vitium spoliationis, si possessio male & vi aut clam occupata probetur.[10] Quamuis verum sit, ex vitio missionis in possessionem non fieri subhastationem inualidam, quæ alioqui rite facta fuit, & ab initio constitit.[11] *Ita Senatus* ex tempore, 3. Idus Iulij 1593.

1 Quæ denunciatio erat necessaria, maxime cum ipsi pupillo non nisi frustra denuncietur, *l.Æmilius* 38 *D.de minor.*

2 Ita enim stylo Senatus nostri cautum est, quamuis ex vetere statuto curreret à die expeditionis.

3 *L.quoties* 6. *D.qui satisd.cog. l.*2. *D.de auctor.tutor.* Vide *Defin* 20. *§. de luit.pignor.*

4 *Ex can.redintegranda* 3 *quæst.*1.

5 *L extat* 13. *D quod met.caus. l penult.& vlt. D.ad leg Iul. de vi priuat.*

6 Veniunt enim fructus in condictionem, *ex d.can.redintegranda.*

7 Nec enim hac parte correctum est vetus statutum.

8 Iure scilicet dominij, *l qui scit* 25 §.1. *D.de vsur.*

9 Non enim fieri potest, vt creditor idemque emptor carere debeat & fructibus & vsuris, ne alioqui eueniat vt debitor & re & pretio frui videatur, contra *l. ex empto* 11. §. *qui autem*, *l. Iulianus* 13. §. *veniunt*, *l bona fides* 50. *D.de action empt. l.curabit* 5. *C.eod.*

10 *L.si ex stipulatione* 5. *l fundi venditor* 33. *D.de acquir.poss.l.* 2. *l.improba* 7. *C.eod*

11 Cum subhastationis actus sit perfectus citrà missionem in possessionem. Quæ autem semel perfecta sunt & ab initio constiterunt infirmari postea non possunt, *l verbis* 5. *D ad leg. falcid.* Bart. *ad l.existimo* 98. *de verbor.oblig. & ad l.penult.*§. *vlt. eod.* Adde Dec. *cons.*449.

DEFINITIO XIII.

Denunciatio facta falso tutori non excludit spoliationem, quæ adesset si nulla præcessisset denunciatio.

IDem erit si missio in possessionem falso tutori denunciata sit, vt puta matri quasi tutrici cum tutrix

non esset, quamuis pro tutrice se gereret. Nam perinde pupillus luendi pignoris ius integrum habebit, aut recuperandæ possessionis tanquam à spoliatore, acsi denunciatio nulla facta fuisset.[1] Cautiosior enim esse debet ac diligentior quisquis cum pupillo rem habet, vt non cum alio agat, quam quis verus tutor sit,[2] siquidem falsus tutor, licet seipsum & alios quibuscum contrahit, obliget pupillo,[3] pupillum tamen neque sibi, neque aliis obligare potest.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum nihil interfit an nulla facta fit denunciatio, an ei fit facta cui fieri non potuit nec debuit, *l. Æmilius* 38. *D. de minor.* iunct. *l.* 2. *D de auctor. tutor.*

2 Quia solus tutor verus habetur loco domini, *l. interdum* 56. *§. qui tutelam, de furt.* non etiam is qui pro tutore gerit, *l.* 2. *D. de eo qui pro tutor.*

3 *L.* 1. *& tot. tit. D. quod falsi. tutor.* iunct. *l.* 1. *& tot. tit. de eo qui pro tutor.*

4 Quamuis ei quoque qui pro tutore negotia gessit contrarium iudicium competat, *l. vlt. eod.* Vide *l. Iulianus* 13. *§. si quis à pupillo, D. de action. empt.* [Sed aliud est falsum tutorem esse, Aliud autem pro tutore gerere *l.* 1. *& pass. D. de eo qui pro tutor.*]

DEFINITIO XIV.

Patientia conductionis pro possessionis restitutione est.

SPoliatus qui iudicis auctoritate in possessionem suam restitui iussus est, satis restitutus videtur si eum fundum alteri locauerit, patiente spoliatore ac multo magis si à conductore spoliator ipse postea eundum fundum subconduxerit.[1] Cum certissimi iuris sit secundum conductorem nec sibi nec primo conductori, sed primo locatori possidere.[2] *Ita Senatus* pro N. Bernard procuratore, contra Peronettam Coruat, 4. Id. Nouembr. 1592.

1 *Arg. l.* 1. *C. de acquir. possess.* Nihil enim refert an mihi tradideris, an voluntate tua nactus sim possessionem, *l. si ex stipulatione* 5. *l fundi* 33. *D. eod.*

2 *L. si quis ante conduxit* 10. *eod. tit. l. si colonus* 31. *eod l. male agitur* 2. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

DEFINITIO XV.

Spoliator condemnatus non potest referre quæstionem dominij nec possessionis, ne quidem ex alio iure.

AT quid si postea idem spoliator, qui condemnatus fuerat, porrigat supplicationem aduersus SC. & interea petat retineri se in possessione eiusdem fundi ex nouo iure, vtputa quod is pro dote materna fuerit obligatus cum clausula constituti?[1] Non est audiendus quin prius tota possessione cedat,[2] quia nec mutare causam possessionis potest, nec postea quam conductionis titulo possidere cœpit,[3] dominij magis quam possessionis quæstionem referre.[4] Accedit quod etsi maxime referre dominij quæstionem possit,[5] odio tamen spoliationis audiri non deberet,[6] ac propter auctoritatem Senatusconsulti, cuius executionem remorari nihil potest.[7] Nam si non spoliasset agendum ei necessario esset vel ad ipsam possessionem retinendam condictione ex lege Iustiniani,[8] nec posset ius suum tueri retentione corporalis possessionis quam non haberet.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nec enim potest videri pronunciatum de eo iure, quod non fuit deductum in iudicium *l. non potest* 23. *D. de iudic.*

2 Quia non admittitur supplicatio contra senatusconsultum, quin prius mandatum illud sit executioni, vt scripsi *Defin.* 1. *& pass.* 3. *de sentent. præfect prat.*

3 *L. non solum* 33. *§. quod vulgo, D. de vsucap. l.* 2. *§.* 1. *D pro hered.*

4 *L. si quis conductionis* 23. *C. de locat.*

5 Puta si contra eum ageretur non ex contractu, sed rei vindicatione, vt not. *ad d l. si quis conductionis.*

6 Cum etiam prædo sit restituendus, *cap in litteris Extr. de restit. spoliat.* Adeo, vt nec libellum reconuentionalem is qui violentus possit, non magis, quam excipere de dominio, Guid. Pap. *quæst* 37. *num.* 3. post Bart. *in l. si quis ad fundum, C ad legem Iul. de vi public.*

7 Id enim publice expedit propter auctoritatem rerum iudicatarum, *l. seruo* 65. *§. cum prætor, ad SC. Trebell.* Dixi *ad d. tit. de sentent præfect prat.*

8 *In l. vlt. C. de acquir. possess.*

9 Prius enim est vt quis possideat, quam vt habeat retentionem, quæ scilicet non potest dari nisi possidenti, *l.* 1. *D de pignor.*

DEFINITIO XVI.

Sequestratio per iudicem facta interdum spoliatio est, & quibus remedijs emendanda sit.

NOn solet sequestratio per iudicem decreta possessionem eripere possessori,[1] sed si ex ea sequestratione fiat vt possessor priuetur fructu & commodo suæ possessionis, spoliatus videbitur,[2] & consequenter iisdem actionibus & remedijs vtetur ad suam possessionem recuperandam, quibus vti posset si ab aduersario ipso spoliatus proponeretur.[3] Sed & illo amplius quod ab ea sequestratione appellare poterit.[4] Hodie tamen appellatio prorsus necessaria erit, postquam eo iure vtimur vt & ab interlocutione qualibet appellari possit,[5] nec nisi per appellationem rescindi possit quod à iudice male ac perperam decretum est.[6] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. supr. de prohib. sequestr. pecun.

1 *L. interesse* 39. vbi Bart. *D. de acquir. possess.*

2 Quia videtur iudex hoc casu animum spoliandi habuisse. Bart. *ibid. num.* 4. *cap. conquerente, ext. de restit. spoliat.*

3 Cum factum iudicis hoc casu sit factum partis vt & in aliis plerisque, *l. si ob causam* 13. *C. de euict. l. si in caus. iudic pign. capt. sit.*

4 Cum tamen ab eo, quod aduersarius fecisset, appellari non posset, *l. præfecti* 17. *D. de minor.*

5 Sequimur enim hac parte ius canonicum non ciuile, secundum quod non potest ab interlocutoria appellari, vt diximus *in tit. de sentent. & interloc. omn iudic. & in tit. de appellationib.*

6 Nullus enim hodie vsus est illius *tit. D. quæ sentent. sin appell. rescind.*

DEFINITIO XVII.

De clausula ad habendum, tenendum & possidendum *quando & quatenus profit creditori spoliatum se dicenti?*

ETsi clausula illa, quæ in pignoris conuentione adiici solet, *ad habendum, tenendum & possidendum*, non æquipollet clausulæ constituti ad hoc vt possessio in creditorem translata videatur,[1] ideoque nec impedire solet exceptionem non factæ excussionis,[2] si tamen naturaliter & reuera creditor pignus tenuit, & recedit, perinde iuuandus est remediis omnibus possessoriis siue in possessione turbatus, siue spoliatus sit,[3] acsi clausulam haberes constituti, quia fictus modus transferendæ possessionis non debeat maioris esse potestatis quam verus, nec fictio plus operari quam veritas.[4] Proinde si creditor hic de possessione deiectus sit, agere poterit ad eam recuperandam,[5] nec tantum aduersus eum qui deiecit & spoliauit, sed etiam aduersus tertium possessorem, si à spoliatore quamuis bona fide comparauerit.[6] Nihil enim interest an contra spoliatorem agatur, an contra hunc bonæ fidei possessorem: cum sicut spoliator fructus omnes restituere semper debeat ab ipso spoliationis die,[7] bonæ fidei quoque possessor non eos duntaxat, quos

post li-

post litem contestatam perceperit,[2] sed omnes restituere teneatur. Nimirum si nominatim imploratum sit beneficium canonis Pontificij.[9] Est enim id plenius remedijs ciuilibus in eo, quod & datur contra titulo possidentem, & fructuum restitutionem semper continet.[10] *Ita Senatus* pro Claudia Hugon. contra Nicolaum Brondel, 4. Id. Ianuar. 1593.

1 Quomodo transferter per constitutum vtraque possessio & naturalis & ciuilis, *l quod meo* 18. vbi DD. *de acquir possess.*

2 Quæ competit possessori contra agentem hypothecaria. *Auth hoc si debitor, C. de pignor.*

3 Nam & qui negat possessionem turbat, & qui turbat, spoliat, *l. vim facit* 11. *D. hoc tit.*

4 *L. filio* 23. vbi est text. elegans, *D. de liber. & posthum.*

5 Quisquis enim cum possideret vi deiectus est habet hoc interdictum, *l Fulcinius* 8. *D. hoc tit.*

6 Mynsing. *centur. 3. obseru.* 85. post alios citatos *Defin. 1. num. 7. supr.*

7 *L. 1. §. ex die* 40. *D. eod.*

8 A quo demum tempore litis contestatæ incipit fieri malæ fidei possessor, *l. sed etsi* 25. § *si ante, D. de petit. hered.*

9 Ex *can redintegranda* 3. *quæst.* 1. quod beneficium semper implorandum est quoties agitur contra tertium possessorem. Alioqui non posset interdictum proponi contra alium quam spoliatorem, vt constat ex primis illis edicti verbis, *vnde tu illum deiecisti*, quæ in personam concepta sunt non in rem, *l. 1. D. hoc tit.*

10 *d can. redintegranda vbi not. 3. quæst. 1.*

DEFINITIO XVIII.

Sequester factus per iudicem si spoliatus sit, restitui potest ab eodem iudice contra spoliatorem etiam alterius fori.

COntendentibus duobus de possessione beneficij, quorum alter fructus Titio locauerat, si is ipse petat inhiberi aduersatio ne turbet conductorem, & iudex decernat sequestrari fructus penes Titium, qui postmodum turbetur in fructuum perceptione, ius illi est agendi eo nomine ad id quod sua interest,[1] tametsi consentiat is qui turbauit vt eam fructuum portionem Titius retineat, quam pro iure colonico habere debet.[2] Quin & ob violatum iudicis interdictum condemnandus erit turbator, etiamsi clericus proponatur.[3] Quia cum de beneficij possessione disceptandum sit apud iudicem laicum, vtique permittendum est iudici vt iurisdictionem suam pœnali quoque iudicio tueatur.[4] *Ita Senatus* in causa Bartholomæi Falc, contra Petrum Trabuchet Canonicum Maurianensem, 5. Id. Febr. 1593.

1 *L. in interdicto* 6. *D. hoc tit.*

2 Quæ plerunque dimidia est cum colonus est partiarius.

3 Contra regulas iuris communis, *cap. si diligenti, & pass. Extr. de foro compet.*

4 Guid. Pap. *quæst.* 1.,

5 *L. 1. D. si quis ius dicent. non obtemp. l. vlt. D. de offic. eius.*

DEFINITIO XIX.

De sententia lata super possessorio simul & petitorio.

POst sententiam latam super possessorio & petitorio simul, quæri solet ab vtrius executione incipiendum sit, & an spoliatus reddere debeat fructus à se perceptos, si postea in petitorio succumbat, & quid si actum sit interdicto retinendæ possessionis? Diximus Defin. 8. 9. & 10. supr. de ordin. cognit.

DEFINITIO XX.

De litigatoribus qui ambo clam aliquid fecerunt, vt sibi possessionem vel acquirerent vel tuerentur.

SI ad ianuam meam tabulas clam fixeris, & ego quoque eas aut clam, aut vi refixero, nihil quidem est quod mihi imputetur si à te factum ignoraui. Cur non enim liceat mihi meam tueri possessionem?[1] At si sciui quod eas tu fixeris imputabitur mihi si non prius tibi denunciarim, & conebor tibi interdicto Quod vi aut clam.[2] Sed tu quoque & quidem prior eodem interdicto teneberis, hactenus vt vel remittas mihi vt absoluar, vel si non patiaris me absolui condemneris quanti mea interest, quasi rem non restituas, nisi malim agentem te interdicto repellere hac exceptione, si non vi, nec clam, nec precario feceris. Vtrumque enim remedium mihi competit.[3] Itaque inuestigandum est quis prior possederit, vt sciatur quis prior vi aut clam fecerit,[4] semperque curare iudex debet, vt certum possessorem constituat,[5] ne alioqui, si rem sequestrari iubeat iniuriam ei faciat, qui in sua possessione retineri debuit, iustamque appellandi causam illi præbeat,[6] quamuis soleat dici sequestrationem, quæ fit decreto iudicis non auferre possessionem.[7] Illud certe constat, non quem possedisse ob hoc solum quod claues habuerit, si non ei traditæ probentur, & quidem à possidente & animo transferendæ possessionis.[8] *Ita Senatus* in causa N. Baulx, contra N. Pasquier in publico auditorio, 13. Cal. April. 1593.

1 *L. 1. §. est igitur, D. vti possid. l. nullus videtur* 55. *de reg. iur.* Rot. *decis.* 12. *de restit. spoliat. in nouis.*

2 Vi enim facit qui prohibitus facit, clam vero qui celato aduersario, *l. 1. §. quid sit vi factum l. 3. § penult. §. vlt. D. quod vi aut clam.*

3 *L.* 7. §. *bellissime, eod. tit.* vbi tamen vide ne Triboniani sit tota illa additio, *quod non aliter* vsque ad finem §. *adde l. si vitem* 22. §. *si ad ianuam, eod tit.*

4 Priorem enim deiectum illum necesse est, qui prior possederit, *l. 1. §. deiicitur, l. 3. §. eum igitur, D. hoc tit.*

5 Vt sit qui possessoris, item qui petitoris partibus fungatur, *l. in tribus* 13. *vbi not. D. de indic. l qui petitorio* 36. *de rei vindic. l. si prius quam* 15. *in fin. D de operis noui nunciat. l. exitus* 35. *de acquir possess.*

6 Nemo enim sua possessione priuandus est lite pendente, nisi ex magna causa, *l. Imperatores* 21. §. *vlt. D. de appellat. l. 4. C. si ferus. export ven.*

7 Bart. *ad l. interesse* 39 *num.* 4. *D. de acquir. possess.* Vide Bald. *ad l. vltim. vers. secundo premitte, colum.* 1. *C. de edict. Diui Hadr. tollend.*

8 *L. cum pater* 77. §. *pater pluribus, de leg.* 2. iunct. *l. clauibus* 74. *D. de contrah. empt.*

DEFINITIO XXI.

Odiosior est spoliatio per aduersarium facta quam quæ per iudicem.

ETsi verum est quod dici solet, factum iudicis esse factum partis,[1] tamen multum interest vtrum spoliatus quis sit ab aduersario, an à iudice. Nam qui ab aduersario spoliatus est duo tantum probare debet vt restituatur, scilicet anteriorem possessionem, & spoliationem.[2] Qui verò à iudice, tria probanda habet, antiquiorem possessionem, spoliationem, & iniustitiam spoliationis,[3] quod eo pertinet, vt qui spoliatum se dicit à iudice non sit restituendus si spoliator de iure suo docere paratus sit, cum alioqui causa proprietatis non soleat remorari causam restitutionis.[4] *Ita* ex tempore tractatum est in causa heredum Petri Driuet & N. Lebel, 3. Id. Iul. 1593.

1 *L. 1. Cod. si in caus iudic. pign. capt sit. l. si ob causam* 13. *C. de euict.*

2 Dixi *Defin. 1. num.* 8. ℸ.

3 Ideoque cogitur ab eo iudicis decreto per quod spoliatum se dicit appellare, vt dixi *Defin* 16. ℸ.

4 *L. si de vi* 77. *D. de iudic. cap. in litteris. Extr. de restit. spolia.* Oldr. *consil.* 224. *col.* 5. Dec. *cons.* 449. *num.* 30.

DEFINITIO XXII.

Remedium ex can. redintegranda datur etiam contra eum, qui ex subhastationibus nullis possidet, nisi aliunde possessionem suam tueatur.

CVm actio, quæ ex Canone Pontificio competit ad reuocandam possessionem, [1] non solum contra spoliatorem detur, sed etiam contra titulatum & bonæ fidei possessorem, [2] multo magis admittendum est eam competere, si possessoris titulus nullus sit, & inualidus, [3] puta si ex subhastationibus nullis, & contra statuti formam factis res possideatur, [4] eritque spoliato restituenda possessio, [5] nisi eius retinendæ aliam causam possessor habeat, [6] puta ex iure anterioris hypothecæ, de qua in continenti constet. [7] Quod si creditor in possessionem missus ex subhastationibus nullis & inualidis habuit in instrumento clausulam constituti, [8] tanto certius admittendum est, vt si tanquam spoliator conueniatur, posse ex beneficio eius clausulæ possessionem suam tueri. Nam licet non prosit ea clausula ad retinendam possessionem quæ in alium translata est, nisi imploretur beneficium Iustianeæ constitutionis, [9] quod cũ actione hypothecaria non potest concurrere, [10] nemo tamen dixerit creditorem, qui vt sibi consuleret egit hypothecaria, hoc ipso videri legis beneficium ac propriæ conuentionis commodum abiecisse. [11] Itaque non est cogendus, vt possessionem, quam suo iure & ex conuentione habet, [12] ei restituat qui dicit se spoliatum. *Ita Senatus* in eadem causa heredum Petri Driuet & N. Lebel, 3. Id. Iul. 1593.

1 *Ex can. redintegranda 3. quæst. 1.*

2 Qui scilicet causam habeat à spoliatore, vt dixi *Defin. 17. num. 6. 5.*

3 Est enim malæ fidei possessor is, qui contra leges mercatus fuit, *l. quemadmodum 8. C. de agric. & censit. lib. 11.*

4 Certum enim est corruere actum ex defectu formæ substantialis & naturariæ, *l. cum hi 8. §. si prator, & ibi not. D. de transact.* Idem est, si prædium minoris venditum sit, etiam permittente iudice, tunc decreto, *l. si manet, D. de reb. loc.* Nam & tutor spoliare pupillum potest, *l. 7. §. si tutor, pro empt.* & iudex, *cap conquerente, extr. de restit. spoliat.* At quid si pecunia versa sit in rem spoliati? Reddenda erit ante omnia, ne peritor ex aliena lætura locupletetur, *l. si fundus 13. §. 1. de reb. eor. l. vtere 14. C. eod.* Exceptio enim doli nunquam censetur exclusa, ne quidem in iudicio summario, dummodo de ea in prompto constet. Vide *Defin. 10. 5. de stat. præfect. prator.* Eadem ratio facit, vt si possessor bonæ fidei conuentus, *ex can. redintegranda*, impensas vtiles fecerit in rem meliorandam, debeant ei ante omnia restitui: cum non eo minus sit bonæ fidei possessor, quod à spoliatore causam habeat, siue mediatam, siue immediatam: nam & prædoni restituendæ essent, *l. 7. D. de petit. hered.* Iunge *Defin. 24. 1.*

5 *d. can. redintegranda.*

6 *Ex tit. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

7 Hypotheca enim anterior tribuit ius retentionis, quod tribuere non potest venditio per spoliatorem facta post spoliationem.

8 Per quam factus sit possessor non solum ciuiliter, sed etiam naturaliter & actualiter, *l. quod meo 18. de acquir. possess.*

9 Quæ extat *in l. vlt. C. de acquir. possess.* De quo scripsi *Defin. 1 & pass. 5 ill. tit. de acquir. possess.*

10 Siquidem is, qui agit hypothecaria possessionem auocat alienam, id est, debitoris, qui vero agit condictione *ex d. l. vlt.* auocat suam propriam. *Not. ad l. 1. C. de reuoc. his quæ in fraud. credit.*

11 Non enim facile quis credendus est voluisse iuri suo renunciare, vulg. *l. cum de indebito 25. D. de probat.*

12 Ac proinde sine vitio & ab alio quam ab ipso spoliatore, quæ res facit eum legitimum contradictorem, *arg. l. filiam fratribus 56. D. ad SC. Trebell.* vbi Bart.

DEFINITIO XXIII.

De æstimatione eius quod interest in interdicto Vnde vi, & quod vi aut clam.

QVi interdicto Vnde vi, aut quod vi aut clam superatus est, non solum eos fructus omnes, quos percepit restituere debet, [1] sed etiam quos percipere potuit quosque percepturus erat victor, si vim passus non fuisset. [2] Tanti enim victoris interesse videtur. [3] Sed etsi minus honestum lucrum aliquod victus perceperit, quod variis modis potest contingere, non minus ratio eius habenda est, ne honesta interpretatio non honesti quæstus lucrum adferat possessori. [4] At finge, cum tu mihi vim fecisses & condemnatus esses in id omne, quod mea intererat, inter cætera ad restitutionem decem amphorarum vini, quas tu ex fundo meo perceperas, dixisse me totidem amphoras vini coactum me emere, in vicem eius quod tu mihi per vim abstuleras, & quidem eo pretio quod vindemiarum tempore communiter obtinebat, si eo anno postea longe pluris vinum fuit, an liberaberis restituendo mihi pretium duntaxat, quod mihi abest cum vsuris quincuncibus, [5] an vero cogendus eris vt perinde soluas quanti plurimi vinum eo anno fuit, acsi aliud vinum in locum eius non substituissem? [6] Facit pro me quod non ea vina quæ à me empta sunt restituere debes, sed quæ sunt à te percepta. [7] Quæ si pluris eo anno fuerunt quam quanti à me alia eiusdem bonitatis vina comparata sunt, non debet ea res meaque negotiatio tibi prodesse, sed mihi potius, qui ea comparaui vt negotium meum gererem, non vt tuum. [8] Et sane ita est, si nihil aliud proponatur nisi quod alia vina comparauerim, quibus perinde vti potuerim ac meis. Sed cum dixi ea me vina emisse, vt substituerem in locum eorum, quæ tu mihi restituere debebas, hoc ipso videor tanti æstimasse, quod mea intererat, [9] nec sine ratione. Potui enim perinde empta vina in domesticos vsus impendere si mea eram impensurus, aut quanti plurimi vinum postrema anni parte fuit, vendere, si mea eram venditurus. [10] Denique æquum non est, vt quibus hyeme sum vsus ad alendam familiam, eorundem pretium quod æstate fuit reposcam. Neque enim duplicem illum vsum eadem vina præbere potuissent. [11] *Ita Senatus* in causa N. Aduocatorum de Coysiaz & Gaudinon, 3. Id. August. 1593.

1 *L. 1. §. ex die, D. hoc tit.*

2 *L. si de possessione 4. C. eod.* Exemplo scilicet alterius cuiuslibet malæ fidei possessoris, *l. sed etsi 25. §. sed & fructus, D. de hered. petit.*

3 Id autem quod interest venit in condemnationem, etiam cum agitur interdicto, *l. in interdicto 6. D. hoc tit.*

4 *Vt in l. si possessor 52. D. de hered. petit.*

5 Sunt enim vsuræ istæ apud nos frequentiores, quia respondent iustæ fructuum æstimationi, vt anno demum vicesimo æquent sortem.

6 Siquidem Interpretibus nostris vulgo placet æstimationem quanti plurimi etiam ei deberi qui agat ex contractu, nimirum à quo die moram passus fuit Bart. & alij *ad l. 3. §. in hac, D. commod. & ad l. vinum 22. D. de reb. cred.*

7 *d. l. 1. §. ex die, D. hoc tit. d. l. 4. C. eod.*

8 Nec enim tuus procurator fui aut esse debui, vt tuum negotium gererem potius quam vt meum, cum alia illa vina emerim meo periculo, *arg. l. postulante 44. §. vlt. D. ad Senatusc. Trebell.*

9 *Arg. l. Imperator 70. §. vlt. & l. seq. de legat 2.*

10 Vinum enim sicut consistit in mensura, ita est ex earum rerum numero, quæ recipiunt functionem in suo genere, *l. 2. §. mutui datio, D. de reb. cred.*

11 Cum sint etiam vina ex earum rerum genere, quæ vtendo consumuntur, *l. si vni 7. & tot. tit. D. de vsufr. ear. rer. quæ vsu consum.*

DEFINITIO XXIV.

Qui passus est auferri sibi possessionem auctoritate iudicis, nullo prætextu dicere potest se spoliatum, nec si sit minor, puta si passus sit publice distrahi rem quam possidebat.

Auxilium

AVxilium iuris pontificij, quod spoliatis datur ad reuocandam possessionem,[1] licet detur etiam contra titulo possidentem,[2] non tamen aduersus eum competere potest, qui titulum habeat à Prætore, quia nec vi, nec clam, nec precario possidet, qui auctore, vt aiunt, Prætore possidet, ob idque & iuste possidere dicitur,[3] & quod est consequens, bonæ fidei possessor esse.[4] Et sane vix est, vt non facto suo ceciderit à possessione, qui passus est publice distrahi rem quam possidebat;[5] cum in eo factum & auctoritas iudicis non creditoris, sed debitoris factum existimetur.[6] Enm autem, qui facto suo ceciderit à possessione, constat non posse dicere se spoliatum.[7] Nec, si ignorantiam velit prætendere ideo, quod præconis vox, vt dici solet, paucis innotescat, excusabitur, cum rem ipsam possideret quæ distracta fuit.[8] Nam & ex ea causa pignoris ius, quod longe fortius est quam possessionis, tacite remissum intelligeretur.[9] Neque rursum, quod rum minor fuerit qui spoliatum se dicit, quicquam ei proderit. Etsi enim facilius in minore ignorantia non tantum iuris, sed etiam facti præsumitur,[10] attamen tam crassa ignorantia præsumi non potest, vt proprium quoque factum tacitumque consensum ignorasse videri queat.[11] Sola enim pupillaris ætas illa est, quæ quod videt ignorat.[12] Quod si aduersus tacitum illum consensum restitui minor velit tanquam læsus, ob id quod possessionem suam sine causa omisisse videatur,[13] non erit audiendus, quia leue damnum illud intelligitur amissæ possessionis,[14] quam recuperare possit quisquis in re ipsa aut in rem ius habeat.[15] Sicut & dici solet non restitui minorem ob id solum, quod allegationem exceptionis declinatoriæ omiserit.[16] *Ita Senatus* in causa Sebastiani Berard, & N. de la Chenal. Item in causa Ludouici Ortolan, & R. Ioannis Bal, Canonici de sainct Ioire, 6. Id. Nouembr. 1593.

1 *Ex can. redintegranda 3 quæst. 1.*

2 Qui modo causam habeat à spoliatore, vt dixi *Defin. 17. num. 6. §.*

3 *L. iuste possidet 11. D. de acquir. possess.* Sed quid si prætor iusserit aliquid, vel ante, vel post venditionem fieri, quod factum non fuit? Nihil actum videbitur, poteritque imputari emptori, qui accessit ad venditionem fundi pupillaris, aut minoris, cur non fuerit diligentior in exequendo decreto, cuius forma ad vnguem est seruanda.

4 *L. qui auctore 137. de reg. iur.*

5 Non enim potest subhastatio fieri quin possessori sua auferatur possessio per leuationem, vt vocant, id est, per ipsam pignoris captionem, de qua *in l. à Diuo Pio 15. D. de re iud.* Alioqui non posset magistratus tradere emptori possessionem, quam ipse non haberet. Et tamen cogitur eum inducere in possessionem, *d. l. à Diuo Pio, §. si post additum.*

6 *L. 1. C si in caus. iudic. l si ob causam 13. C. de euict.*

7 Not. *in d. can. redintegranda.*

8 Quæ proinde non potuit ignoranti ei auferri, & ita allegat hic proprij facti ignorationem, quæ nunquam est probabilis, *l quanquam 7. D. ad SC. Velleian.*

9 *L. si eo tempore 6. C. de remiss. pignor.*

10 *L. cum de indebito 25. D. de probat. l regula 9. D. de iur. & fact. ignor.*

11 *d. l. quanquam.* Facti enim alieni tantum probabilis ignorantia est, *l. vlt. D pro suo.*

12 *L. 1. C. de falsm monet.*

13 Solet enim restitui minor quoties læsus est etiam in omittendo, *l minor autem 18. §. 1. l minor 35. D. de minor.*

14 Vnde est, quod non dicitur alienari qui duntaxat possessionem omittit, *l. 4. §. 1. de alien. iudic. mut. caus. fact. l. non alienat 119. de regul. iur.* Adde *l. vnic. Cod. si de moment. poss fuer. appell.*

15 Ideo si quidem comparatæ sunt actiones, vt vnusquisque id quod suum vel sibi debitum est consequatur, *l. nihil aliud 51. de oblig & act.*

16 Quia est parui præiudicij, secus est si omiserit exceptionem peremptoriam vel dilatoriam, vt dixi *in Rationalibus ad dict. l. 36.*

DEFINITIO XXV.

Remedium ex can. redintegranda an & quando duret post annum trigesimum? Et quid de fructibus?

FIerì potest vt auxilium illud iuris pontificij, de quo proxime diximus, detur spoliato etiam post trigesimum adeoque quinquagesimum annum,[1] nempe si medio tempore agere spoliatus non potuit,[2] aut prohibente iure potestatis,[3] aut maritali reuerentia impediente.[4] Neque enim spoliationis vitium purgari potest, nisi ex consensu eius qui spoliatus fuit saltem tacito, qualis ille est, qui ex tam diuturni temporis silentio inducitur, cum nihil est, quod impediat ne inducatur.[5] At impedit non proculdubio verecundia eius, qui contradicere aut agere tametsi maxime velit non audet.[6] Fructus tamen licet in hanc actionem venire soleant, non debebuntur nisi à die mortis patris, si actoris pater, qui alioquin eos suo iure percepturus erat,[7] venditioni consenserat.[8] Debebuntur tamen eius temporis quo maritus vixit, si is non petierit. Imo etiamsi maritus adhuc viuat, dummodo non petat: credendus enim est ideo non petere vt faueat vxori potius, quam vt iniusto possessori.[9] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. supr. si aduers. vsucap.

1 Quamuis regulare sit vt finiatur anno trigesimo, sicut cætera iura omnia, *l. 3. C. de præscr. 30. annor.* Vide tamen Cassad. *decis 6. de restit spoliat.*

2 Quia non valenti agere, vt aiunt, non currit præscriptio, *l. 1. §. vlt. C. de annal. except.*

3 *Vt in d §. vlt. & Auth. nisi tricennale.* iunct. *l. 1. in fin. C. de bon matern.*

4 *Vt in l in rebus 30. C. de iur. dot.*

5 *L. 1. & 2. C si aduers credit præscr. oppon. d. l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

6 *L. 1 §. qua onerandæ, D. quarum rerum act non det. l. penult. D. de furt.*

7 Vt dixi *dict. Defin. 17. §.*

8 Iure patriæ potestatis, *l. cum oportet 6. & l. vlt. C. de bon. quæ liber.*

9 *Arg l pete 69. §. prædium, de leg. 2.*

10 *Arg. l. vir vsuras 54. D. de donat int. vir.*

DEFINITIO XXVI.

Bona fides tertij possessoris non excludit ius spoliati, si nihil spoliato imputari possit.

AN ea iuris pontificij constitutio, quam in superioribus tam sæpe memorauimus, ei opitulatur, qui agit contra bonæ fidei & titularem, vt loquuntur, possessorem, sæpius dubitatum fuit. Sunt qui putent opitulari debere,[1] sunt contra qui negent, quorum sententiam plerique summæ auctoritatis viri sequuntur. Nisi, inquiunt, titulus ille sit omnino & aperte nullus, aut in fraudem actoris captatus.[2] Qui duo casus nullam certe habent dubitationem. Nam nec bonæ fidei possessor videri potest, qui huiusmodi titulo nititur.[3] Senatus tamen noster magis probat, vt, quod ad hoc remedium attinet, parum referat an spoliator sis, an titulum habeas siue mediatum, siue immediatum ab eo qui spoliator fuit.[4] Ne alioqui eueniat, vt in spoliatoris arbitrio & potestate positum sit, alienatione rei deteriorem facere spoliati conditionem.[5] Hoc enim remedium non in personam scriptum est, sed in rem,[6] nec ad aliud ferè actor cogitur, quam vt probet antiquiorem suam possessionem, cum hoc ipso probetur ex recentiori alterius possessione spoliatio,[7] si nullum spoliati factum interuenit, ex quo possit induci consensus tacitus, vel expressus.[8] Nec quod noua possessio titulata sit, vt nostri loquuntur, ad rem facit, nisi vt non possit vide-

ri spoliator qui nunc possidet,[3] atqui sufficit, vt actor sit spoliatus, licet reus non sit spoliator.[4] Illud sane magis communiter nostri requirunt, vt eius, qui hac actione conuenitur, aut violentam aut saltem clandestinam esse possessionem necesse sit.[5] Sed magis est, vt probetur, aut saltem præsumatur clandestina possessio eius quoque qui titulum habeat hoc ipso, quod cum eam nactus est non denunciauit ei, qui se postea queritur spoliatum,[6] nisi publice aut præsente vel sciente, tacenteque illo eam nactus sit.[7] Alioqui bona fides possessoris noceret spoliato, cui nihil imputari posset quod æquum sane non esset.[8] De illo vtique nemo dubitat, quin si vitium in re sit, puta quod res furtiua sit vel per vim erecta, teneri actione ista debeat quisquis possessor est, tametsi maxime titulum bonamque fidem obtendat.[9] *Ita tractatum est* in causa Spectab. D. Caroli Francisci Ruffin, Referendarij Sereniss. Augustæ nostræ, & Illustris D. Marchionis de la Chambre, 12. Cal. Ianuar. 1594.

1 Quia scriptum videtur in rem, non in personam, in quo maxime differt ab interdicto Vnde vi, quod ipsu edicti verbis conceptum est in personam, *l.1. D. hoc tit.* vide Cassad. *decis. 7. de restit. spoliat.*

2 Et horum sententiam probabiliorem putat Apostillator ad Alex *consil. 6. lib. 3.*

3 Siue nullus hic hinc in alterius fraudem captatus, *l. quemadmodum 7. C. de agric. & censit. l. 1. & tot. tit. qua in fraud cred. D. & C.*

4 Dummodo non ab ipso quoque actore causam habeas. Mynsing. *centur. 3. obseru. 8.*

5 Quod non est ei permittendum, *l. 1. D. de alien. iud. mut. caus. fact. l. Granius 71. § penult. D. de fideiuss.*

6 Quæ res facit, vt hoc remedium sit plenius quam interdictum Vnde vi, vt dixi §. *num. 1.*

7 Cum non possint duo simul & in solidum possidere, *l. 3. §. ex contrario, D. de acquirend. possess. l. duo in solidum 19. D. de precar.*

8 Quia volenti & consentienti non potest fieri iniuria nec spoliatio, *l. in diem 9. § 1. de aqua & aqu. pluu. arcend. l. 2. l. improba 7. C. de aeq poss.*

9 Quandoquidem prædo non est qui pretium numerauit, *l nec vllam 13. alias l etiamsi, §. si quis sciens, D. de hered. petit. l. nemo prædo est 126. de regul. iur.* Et ideo habet ius retentionis, etiam pro impensis in rem factis. Dixi *Defin. 12 num 4. §.*

10 Quod non videtur obseruasse Alex. *d. cons. 6. lib. 3.* Vide Affl. & *decis. 327.*

11 Quibus casibus vitiosa est possessio, *l. 1. §. vlt. D. vti possid.* Nihil enim vetat vitiosam esse possessionem etiam illius, qui tamen titulum habeat, *l. si ex stipulatione 5. l fundi 33. D. de acquir possess*

12 Quid tamen si ignorauit cum forte spoliatus nondum conquereretur? Non erit clandestina possessio, *l. 3. §. vlt. & l. seq. D. quod vi aut clam.* Nec eo minus tamen poterit possessor conueniri secundum ea, quæ proxime diximus, nisi adiuuetur scientia & taciturnitate spoliati, *l. 4. §. quæsitum, D. de doli mali except.*

13 Puta si eam emerit auctore prætore, vt dixi *Defin. 24. §.* vel spoliato præsente & sciente, *arg. d § quæsitum.*

14 *Arg l. non debet alteri 74. l. absentia 140. de reg. iur.*

15 Vitia enim realia sequuntur rem quocunque ierit, & afficiunt quemlibet possessorem, *l. vitia 11. vbi not. C. de acq poss. l. 4. §. quod autem, & pass. D. de vsucap.*

DEFINITIO XXVII.

Creditor creditoris, si spoliatus sit, debet restitui aduersus quemlibet spoliatorem rei obligatæ, si ius pignoris duret.

NOn tantum creditor, qui pignoris aut hypothecæ possessionem nactus est,[1] sed etiam creditoris creditor, qui rem debitori suo pignori datam pignori accepit,[2] restituendus est aduersus spoliatorem, siue à debitore ipso, siue ab alio quolibet spoliatum se probet. Creditor enim licet non domini animo rem habeat,[3] tamen reuera sibi ipsi possidet, non debitori, nisi quod ad causam vsucapiendi.[4] Si tamen prius debitor, cuius res est, creditori suo debitum soluerit eo tempore, quo nihil prohibebat ne posset soluere, licet inscio creditoris sui creditore, cuius vt que voluntatem exquirere nil necesse fuit,[5] constat vtriusque hypothecæ ius perimi, & consequenter sublato pignoris vinculo non magis recuperatæ quam retinendæ possessionis ius vllum superesse,[6] tametsi creditor maneat, qui à primo creditore pignoratitio pignus acceperat. Id enim est quod dici solet, resoluto iure datoris resolui etiam ius acceptoris.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. cum & sortiu 35 § 1 D de pignor. act.*

2 *Ex tit. C. si pignus pignor dat. sit.*

3 *L pignoru 13. D de vsucap.*

4 *L, serui nomine 16. eod.*

5 Siquidem debitor contraxit cum suo creditore, non autem cum creditoris sui creditore, *d. l. 1. & 2. C si pignus pig dat. sit, l debitor 48. §. vlt. de pignor. act.*

6 *d. §. vltim.*

7 *L. lex vectigali fundo 31. D. de pignor. l si debitor 11. D. de precar.*

DEFINITIO XXVIII.

Neque sexus neque communio dominij eximit violentum inuasorem à pœna legibus constituta.

MVlierem, quæ rei suæ, aut sibi obligatæ penes alium constitutæ possessionem violenter inuaserat, placuit prætextu sexus excusari non debere, quo minus in pœnam legis incidisse videretur.[1] Itaque siue dominij siue alterius iuris cuiusl bet, quod in re haberet, damnum illi infligendum esse placuit.[2] Nec distinguendum visum est, an lis iam de possessione penderet necne?[3] Neque rursum an totius rei dominium ad inuadentem mulierem pertineret, an commune cum eo esset, qui vim fuerat passus?[4] Omni enim casu violentam inuasionem puniri interest Reipublicæ.[5] Sane si rei communis iusta possessio non nisi pro parte penes eum fuit, qui spoliatus est, pro ea tantum parte persona, quæ vim fecit, dominij iurisve sui iactura coercebitur,[6] nisi hactenus vt si ante vim factam corporalis detentio totius rei erat penes spoliatum, in eundem statum omnia restitui oporteat, & ab agendo venire debeat is, qui propriam possessionem vult vindicare.[7] *Ita Senatus* pro N. Mario de Turretin. Equite Lazariano, contra Dominam de Sainte croix, ante Non. Mart. 1595. & prid. Id. Sept. seq. Et iam antea pro Dn. de Montou, contra D. Baronem de Viry.

1 Quæ constituta est *in l. si quis in tantam 7. iunct. gloss. C. hoc tit.*

2 *Ex d l si quis.* iunct *l. extat 13. D quod met caus l penult. & vlt. D. ad leg. Iul. de vi priuat.*

3 Etsi solent magis odiosa esse quæ attentantur in spretum litis iam pendentis, *tot tit. C vt lit. pendent.*

4 Etsi qui rem communem habet in dubio credendus est vsus iure suo potius quam de vi faciendi cogitasse, *l merito 51. D. pro socio, l duo fratres 78. D. de acquir. hered*

5 Ne maioris tumultus occasio detur, *l. non est singulis 176. de reg. iur.*

6 Nec enim sunt ampliandæ pœnæ, sed molliendæ potius ac restringendæ, *l penult D de pœn.*

7 Nec enim debet vnquam spoliator ex sua improbitate ius & commodum possessionis sibi acquirere, *l. 1. §. vlt. D. vti possid. l. 1. D. quod legat.*

DEFINITIO XXIX.

Sola simulationis aut vsuræ allegatio restitutionis remedium non excludit.

EXceptio simulationis & vsuræ, de qua in promptu non apparet, facere non potest quo minus redintegrari

redintegrari debeat is, qui probat veterē ſuam poſſeſſionem, ſecutāmque ſpoliationem, [1] quia remedium hoc, vt mere poſſeſſorium, ita omnino ſummarium eſt. [2] Illa autem obiectio magis pertinet ad proprietatis cauſam, quæ ampliorem & altiorem requirit indaginem. *Ita* ex tempore tractatum eſt pro Nicolaa Gaben, contra Dom. de la Porte, prid. Id. Mart. 1595. Item pro Nicolao Toynet, 7. Cal. April. 1612.

1 Non enim contractus in dubio præſumitur ſimulatus aut vſurarius, *l. 2. C. ad leg. Cornel de falſ.*

2 *Can. redintegranda cum ibi not. 3 quæſt. 1. l. ſi de vi 37. D. de iudic. l. vnic. C. ſi de moment. poſſ. ſuæ. appell.*

3 *d. l. 2. C de falſ. l. ille à quo 13. §. 1. D. ad SC. Trebell. l 3. in princip. vt in poſſ. legat.*

DEFINITIO XXX.

Actio competens ſpoliato doli perſonalis exceptione ſubmouetur.

INterdictum recuperandæ poſſeſſionis licet ſit omnino ſummarium, [1] ob idque non ſoleat eas exceptiones admittere, quæ ad proprietatis potius quam poſſeſſionis cauſam pertinent, [2] tamen admittit exceptionem doli, quippe quæ nullo vnquam caſu cenſeatur excluſa, [3] nimirum ſi non in rem tantum ſit, ſed in perſonam. [4] *Ita Senatus* in publico Auditorio pro Claudio Du port chirurgo, 10. Calend. Maij 1595.

1 Vt dixi *Defin. præced. num. 2.*

2 *L. ſi de vi 37. D. de iudic. l. 5. §. 1. D. ad leg. Iul. de vi priuat.* Nec tamen admittit exceptionem illam; dolo facis, qui petis, quod reſtituturus es. Guid. Pap. *quæſt. 37.* poſt Bart. *ad l ſi quis conductionis, C. de locat.*

3 *L procurator 11. §. in perpetuum, D de doli mal. except.*

4 Doli enim exceptio ex parte quidem eius qui obiicit in rem eſt, ſed ex parte illius, cui obiicitur in perſonam, *l. 2. §. 1. & ſeq. D. eod. tit.* In quo differt ab exceptione metus, *l. 4. §. penult. eod.*

DEFINITIO XXXI.

Spoliatus non reſtituitur contra tertium bonæ fidei poſſeſſorem, qui in promptu doceat de dominio vel ſui auctoris, vel ſuo.

SI tamen contra eum agatur, qui bona fide emerit à ſpoliatore (poſtquam placuit auxilium canonis pontificij prodeſſe ſpoliato etiam contra bonæ fidei poſſeſſorem,[1]) æquum eſt hactenus ſaltem fauorabiliorem eſſe illius cauſam, vt ſi probare in promptu poſſit ſe à domino emiſſe, quem ſpoliatorem ignorabat, non debeat ei nocere quod à ſpoliatore imprudens emerit. [2] Rurſum finge, bonæ fidei poſſeſſorem qui ex canone illo conuenitur obiicere præſcriptionem decennij inter præſentes, aut vicennij inter abſentes, ob idque probare velle iuſtam fuiſſe auctoris ſui poſſeſſionem, ne obſtet illi conſtitutio Juſtiniani aduerſus eos lata, qui emerunt à malæ fidei poſſeſſore, [3] neque tamen in prompru probare id poſſe, ſed tantum per teſtes aut per inſtrumenta, quę ad manum non habeat, quidni ſit audiendus? Vtique enim conſtat auxilium illud iuris pontificij, licet neque per bonam fidem poſſeſſoris, neque per decennij aut vicennij præſcriptionem excludatur, [4] excludi tamen, ſi bonæ fidei poſſeſſor per longi temporis præſcriptionem vtile ſaltem dominium ſibi acquiſierit. Cum is, qui præſcriptione tutus eſt, nec ipſe ſpoliauit, paratam habeat probatamque dominij exceptionem. [5] *Ita Senatus* pro N. Carolo Dufour, contra Jacobinam Berru, 3. Id. Maij 1595.

1 Qui modo cauſam habeat à ſpoliatore ſiue mediatam ſiue immediatam, vt dixi *Defin. 26. §. eod.*

2 Ne alioqui prægraueiur odio, *vt in l ſi quis ſuo 33. §. 1. C. de inoffic. teſtam.* Guid. Pap. *quæſt 37. nu. 4.* poſt Cyn. & Bart. *ad l. ſi quis, C. de locat.*

3 Vt ſcilicet non minore quam 30. annorum ſpatio poſſint præſcribere. *Auth. malæ fidei. C de long. temp præſcr.*

4 Quia cum ſit conditio ex lege pontificia in *can. redintegranda 3. quæſt.* durat triginta annis, vt & cæteræ actiones perſonales, *l ſicut 1. D. de præſcr. 30. vel 40. annor.* cum tamen interdictum *Vnde vi* ſit annuum, ſicut & cætera interdicta.

5 *L. ſi duo 13 §. Iulianus, D. de iureiur. l. vnic. Cod. de vſucap. transform.*

DEFINITIO XXXIII.

Obligatus ad luitionem pignoris non poteſt dicere ſe ſpoliatum eſſe à creditore, qui ſine vitio nactus ſit poſſeſſionem à debitore quamdiu non offert omne id quod debetur.

DEbitor cum creditore tranſegerat, vt nihil à ſe viuo peteretur, ea tamen lege vt in ſingulos annos ſeptunces vſuras penderet, ſtatimque à die mortis debitoris creditor corporalem poſſeſſionem adprehendere poſſet certarum rerum ſpecialiter obligatarum, quas debitor conſtituerat eius nomine poſſidere quouſque debitum ſolueretur. Poſt aliquot menſes idem debitor inſcio creditore bona ſua omnia præſentia & futura Titio donauerat, paucis exceptis, de quibus teſtari poſſet. Poſt donationem creditor aduerſus debitorem egerat, vt ad tranſactionis obſeruationem condemnaretur. Debitor condemnationi Titio ignorante conſenſerat, continuata multis annis per Titium poſſeſſione, quam ſibi ex donatione quæſierat, tum defuncto debitore, creditor & viribus clauſulæ conſtituti & auctoritate iudicati fultus poſſeſſionem bonorum propria auctoritate occupauerat. Donatarius conquerebatur vim factam eſſe & ſpoliationem, petebatque vt ſibi poſſeſſio ſua reſtitueretur. Dicebam, non ea ratione defendi poſſe, vim nullam à creditore illatam eſſe, quod pro eo iudicatum fuiſſet. [1] Nam & vim facit qui propria auctoritate exequitur iudicatum, [2] quod per magiſtratus ipſos aut magiſtratuum apparitores executioni mandari debet. [3] Quod vero ad conſtituti clauſulam attineret, tametſi ex ea transferatur realis & vera poſſeſſio, [4] non tamen ex eo fieri, quin facto conſtitutoris rem alienantis & tradentis, quocunque tandem titulo, interuertatur ea poſſeſſio & in illum transferatur, qui rem acquirit, [5] quoniam poſſeſſio facti non iuris eſt, [6] ob eamque nimirum cauſam neceſſarium fuit auxilium legis Juſtinianeæ, vt priſtino poſſeſſori liceret propriam poſſeſſionem condicere & auocare. [7] Itaque quamuis in propoſita ſpecie remedium illud creditori competere potuiſſet, cum tamen eo vſus non fuiſſet, at propria auctoritate poſſeſſionem re vera in alium tranſlatam occupaſſet, videbatur dubitari non poſſe quin Titium ſpoliaſſet, ac conſequenter ſi non de vi, ſaltem de reſtituenda poſſeſſione ei teneretur. [8] Neque enim Titio nocere poterat res inter alios eo ignorante & poſt ius ipſi quæſitum iudicata, [9] ſicut nec iudicis auctoritas, quę interueniſſet, facere, quo minus poſſeſſio deberet reſtitui ſpoliato, qui non fuerat condemnatus. [10] Sed tamen magis probatum eſt nullo iure Titium egiſſe, vt ſibi ſua poſſeſſio reſtitueretur; non ſolum quod debitori ſucceſſiſſet ex cauſa lucrativa, [11] (vix enim ſola ratio hæc ſufficeret, præſertim in iudicio de poſſeſſione, quod momentaneum eſt, factique magis, vt diximus, quam iuris cauſam continet, [12]) ſed etiam quod ita ſucceſſiſſet, vt facto debitoris omnimodo ratum habere cogeretur, [13] cum eſſet donatarius vniuerſorum bonorum, qui & ex ea cauſa quaſi hæres, aut ſalté hæredis loco conueniri poterat ad debiti exſolutionem,

secundum eam sententiam, quæ à nostris magis communiter probata est.[10] Nam qui ad hunc ipsum est obligatus siue personali, siue reuocatoria actione,[11] vt soluat pecuniam pro qua pignus datum est, de cuius possessione contenditur, qua fronte possit conqueri spoliatum se sua possessione, eiusque restitutionem vrgere?[16] Nam & in culpa est, cur non soluerit.[17] Me tamen, ne in hanc sententiam descendere possem, illud mouebat, quod non facile poteram credere donatarium, quantumuis vniuersorum bonorum vniuersalem esse successorem aut hæredis loco habendum, cuin potius singularis successoris iure censeatur.[18] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 3. supr. Qui & aduers. quos in integr. restit.

1 Quamuis certum sit rem iudicatam pro veritate haberi, *vulg. l. ingenuum* 25. *D. de stat. homin. l. res iudic.* 207. *De regul. iuris.*

2 *L miles* 5. § *qui iudicati, D. de re iudic.*

3 *L à Diuo Pio* 15. *eod tit.* iunct. *l non est singulis* 176. *de reg. iur. l. extat* 13. *D. quor met. causs. l. penult. & vlt. D. ad leg. Iul. de vi priuat.*

4 *Vulg. l quod meo* 18. *D. de acquir poss.*

5 *L. si de eo* 40. § *si forte*, vbi Bart. & alij *eod tit.*

6 *L.* 1. § *si vir vxori, cum præced eod. tit. l denique* 19 *ex quib. caus. maior. l.* 1. § *Scæuola. D si is qui testam. lib esse. iuss.*

7 *Ex l vlt. C. de acquir poss. l miles* 6. § *qui iudicati. D. de re indic.*

8 *Ex can. rediintegranda* 3 *quæst.* 1. Sed & iudicati commodo priuandus videbatur qui sibi ius dixisset, *arg d. l. extat, & l. si quis in tantum* 7. *C. hoc tit.*

9 *L.* 1. *D. de except. rei iudic. l.* 1. *& tot. tit. C. int. alios. act. vel iudic alio non nocet.*

10 *L de vnoquoque* 47. *D de re iudic.*

11 Solet enim minus fauorabilis esse causa illius qui successit ex titulo lucratiuo, quam eius, qui ex oneroso, *l. quod autem* 6. § *simili modo dicimus. D. qua in fraud credit. l* 4. § *si cum legitima & seq. D de dolo except. l. vlt.* § *sin vero creditores. C. de iur. deliber. l. super longi* 11. *C de præscr. long. temp.*

12 Quasi in eo non tam quæratur an is, qui spe spoliatum dicit, restituendus sit, quæ quæstio iuris est, quam verum sit spoliatus, quod est facti.

13 *L ex qua persona* 149. *de reg. iur.*

14 Vt scilicet donatarius vniuersalis, hoc est vniuersorum bonorum, teneatur creditoribus donatoris, possitque ab iis etiam personali actione conueniri, nempe cum donans reperitur non soluendo, & sine herede. Ita enim Guid. Pap. *quæstion.* 105.

15 Iuxta glos. quam sequuntur Ang. Bald. Cyn. Salic. & alij *ad l. aris alieni* 15. *C. de donat.*

16 Potest tamen fieri vt etiam debitor à suo creditore spolietur, nempe quoties creditor propria auctoritate occupat possessionem pignoris, nisi cum exercet legem conuentionis, *vt in l* 3. vbi Bart. *C. de pignor.*

17 Cum si suo tempore soluisset de spoliatione quærendum hodie non esset.

18 Vt probaui in pluribus in Hemischiliade, *De error. pragmat. ex d. l. aris alieni* 15 *C. de donat.*

3 *Leg. nullus videtur*, 55. *eod. Iniuriarum* 13. § 1. *D. de iniur.* Non enim spoliat qui possessionem suam continuat.

4 Secundum ea quæ scripsi *Defin prox præced num.* 6. 7. 8. & dicam *Defin seq.*

DEFINITIO XXXIV.

Is, cui ex pacto licet possessionem apprehendere propria auctoritate, non eo minus spoliator est si adprehendat eam possessionem, quæ sit penes alium quam paciscentem eiusve successorem.

PActio, quæ in pignorum conuentionibus plerisque addi solet, vt creditori liceat quandocumque propria auctoritate, & irrequisito debitore aut iudice, corporalem pignoris possessionem occupare,[1] non potest creditori prodesse, nec si concurrat clausula constituti,[2] nisi quamdiu corporalis illa possessio manet penes debitorem. Nam interuersa possessione creditoris, & in alium translata ex iusto alienationis titulo, dubitandum non est, quin licet nullo id iure factum sit ac mala debitoris fide, ex eo tamen amissa possessio sit, quæ creditori quæsita fuerat per clausulam constituti.[3] Quippe quæ facti magis quam iuris est.[4] Neque aliud creditori remedium superesse potest ne debitoris factum ei noceat, nisi vt agat reuocatoria, & condictione ex lege Iustiniani.[5] Quod ni fecerit, & quasi iure suo vius propria auctoritate possessionem occupauerit, pro spoliatore habendus est, ac proinde ad possessionem restituendam condemnandus.[6] Alioqui nihil erat necesse induci à Iustiniano remedium illud, si ei, cuius possessio interuersa sicque amissa esset, liceret propria auctoritate illam repetere iamque factam alienam inuadere.[7] *Ita Senatus* in causa Michaëlis Sachet, 1 dib. Jul. 1595.

1 Vt in specie *l. creditores* 3. *C. de pignor. l. pen. C. de pignorat. act. l si quis sub hoc pacto* 56. *D. de contr. empt.*

2 Quæ tamen fauorabilior est, quia facit eum iam possessorem, vt dixi *Defin. præced. num.* 1.

3 Cum etiamsi quæsita fuisset per veram traditionem, tamen amitteretur, *l. si de eo* 40. § *si forte, D de acquir. poss.*

4 *L. denique* 19 *D. ex quibus caus. maior, l.* 1. § *si vir. & præced D de acquir poss.*

5 Implorato beneficio *l. vlt. Cod. ill. sit. de acquir poss.* quæ ab Interpretibus & Pragmaticis nostris vulgo sic accipitur. Contra quos tamen vide quæ scripsi in prioribus Decadibus *de error. pragmat.*

6 Cum nec si pro se haberet iudicatum posset tamen propria auctoritate possessionem illam impune occupare, *l. miles* 6. § *penult. D. de re iudic.*

7 Non enim ab Imperatore impetrandum est, quod iure communi conceditur, *l. Imperatores* 30. *D. de rebus auctor. iudic possid.*

DEFINITIO XXXIII.

Possessor iam factus per clausulam constituti neminem spoliat, cum propria auctoritate suam possessionem occupat nemine contradicente.

VIm fecisse non videtur, qui clausulam constituti habens atque ita possessor iam factus[1] possessionem occupauit propria auctoritate, cum nemo contradiceret,[2] tametsi postea superueniat contradictor siue iustus siue iniustus. Non enim facit vim qui iure suo vtitur.[3] Fieri tamen potest vt sit spoliator, & possessionem restituere debeat, si ea forte translata sit medio tempore in tertium possessorem.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l. quod meo* 18. *D. de acquir poss.*

2 Nam si quis adiit contradictor, per iudicem expediendæ rei est, ne sibi ipsi creditor ius dicere videatur, contra *l.* 1. *D. quod legat. l. non est singulis* 176. *de reg. iur.*

DEFINITIO XXXV.

Constituti clausula post interuersam possessionem non prodit, nisi implorato prius beneficio legis vltim. C. de acquir. poss.

COnstituti clausula, per quam creditor factus sit possessor, non obstat quo minus exercere possit debitor vulgarem ex canone pontificio actionem,[1] si creditor propria auctoritate possessionem occupauerit, quam alieno facto iam amiserat.[2] Quid ergo? Prius est, vt imploret creditor beneficium clausulæ constituti & Iustinianeæ constitutionis.[3] Quo casu si quis siue tertius siue debitor ipse intercedat, prius pronunciandum est super intercessione.[4] Non quod ea intercessio tantæ sit potestatis, vt auferat possessionem ei, qui habet, aut faciat possessorem eum, qui possessor non est (ius enim tantum conseruat, si quod intercedenti competit)[5] sed quia inducit contra-

contradictorem.[6] Clausula vero illa non prodest ad acquirendam facultatem occupandæ propria auctoritate possessionis, cum legitimus adest contradictor.[7] *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal, & Joannis Falquet, Non. Sept. 1595.

1 Hoc est condictionem *ex Can. restituenda 3. q. 1.*
2 Vt dictum est *Defin. praced.*
3 *In l. vlt. C. de acqu poss.* vt dixi *d. Defin. praced. nu. 5.*
4 An scilicet iusta fuerit causa intercedendi.
5 Ne scilicet alioqui videatur executioni per alium factæ consentire.
6 Contradictor enim est, quisquis se obiicit aduersarium actori, *l cum non iusto 3. D. de collus. deteg. l. vlt. cum ibi not. C. de edict Diui Hadr. tollend.*
7 Quisquis tandem ille sit, id est, siue iustus siue iniustus. Potest enim & legitimus esse contradictor, & tamen iniustus, *d. leg. vltim. l. filiam fratribus 56.* vbi not. *D ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XXXVI.

Restitutus in pristinum statum potest de statu illo quandocumque docere.

IS, qui per interdictum aut qua alia ratione ex sententia iudicis restitutus est in eum statum, in quo vel ille ipse, vel alius, à quo causam habeat, fuit, nō est arctandus, vt ante omnia doceat de illo statu,[1] quoniam ea verba causaliter, vt loquuntur, potius quam conditionaliter adiecta intelliguntur.[2] *Sine die.*

1 Bocr. *quæst. 16. num. 1.*
2 Bartol. *in l. eum qui, §. Iulianus, de constit pecun per text. & gloss. fin. in cap. quoniam Abbas, de offic. deleg. Ex not. in l. penult. C. de instit. & substit.* Bocr. qui innumeros citat *d. quæst. 16. num. 2.*

DEFINITIO XXXVII.

Potest quis proposito interdicto retinendæ possessionis proponere in subsidium interdictum recuperandæ, non contra. Ac interdictum adipiscendæ vtrique subsidiarium est.

INterdictum recuperandæ possessionis potest esse subsidiarium interdicto rerinendæ,[1] cum dubitari plerumque possit, an qui se turbatum dicit in sua possessione, non solum turbatus sit, sed etiam spoliatus.[1] Sed non similiter ex contrario interdictum retinendę potest esse subsidiarium interdicto recuperādæ, quia hoc ipso, quod quis fatetur se spoliatum, amittit possessionem, si quam ante habebat.[2] Interdictum adipiscendæ vtrique subsidiarium esse potest, quia proxime accedit ad causam petitorij,[3] cuius quæstiō ei quoque salua semper est, qui nunquam possedit.[4] *Ita tractatum est* in causa Dominæ de Tollens, & hæredum Antonij Chappuis, 13. Febr. 1596.

1 Vix enim est, vt quis in possessione sua turbetur, quin hoc ipso spolietur, scilicet si malit se spoliatum dicere, quam possessorem, *l. vim facit 11. D. hoc tit.* Nam si malit suam tueri possessionem & se dicere adhuc possessorem, non est prohibendus, *l 1. §. est igitur, D. vti possid.*
2 Cum possessio solo animo amittatur statim atque is, qui possidebat, definit velle possidere, *l. si quis vi 17. §. differentia, D. de acquir. possess. cum similib.*
3 Not. *ad L naturaliter 12. §. nihil commune, D. eod. ill. tit. de acquir. poss* Guid. Pap. *qu. 1.*
4 *Leg. is qui destinauit 24. leg. qui petitorio 36. D. de rei vind.*

DEFINITIO XXXVIII.

Exceptio dominij non potest obijci agenti interdicto recuperandæ, nisi reus dicat se causam habere ab actore aut ab eo, cuius actor hæres sit.

ETsi agenti ex Canone Pontificio ad recuperandam possessionem exceptio dominij obiici non potest,[1] si tamen reus dicat venditam sibi rem ab actore ipso, aut ab eo, cuius actor ipse hæres sit, vtilis exceptio est. Quia nunquam potest spoliatum se dicere is, qui facto suo cecidit à possessione.[2] Quid vero interest, an facto suo, an eius, à quo ius habeat, & cum quo vna eademque persona esse existimetur?[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Rot. *decis. 11. de restit. spoliat in nouis.* Vide tamen Specul. *in tit. de petitorio & possessorio in 5 fin.* vbi ponit 26. casus, quibus datur exceptio contra agentem hoc interdicto. Adde Guid. Pap. *quæst. 212.*
2 Mynsing. *centur. 3. obseru. 85.*
3 Id enim est, quod dici solet plerumque eandem causam esse successoris, quæ fuit auctoris, *l. inuitus 156. §. plerumque. l. quod ipsis 143. de reg. iur.* Maxime vero cum successor est vniuersalis, vt heres, *l. nihil est aliud 24. de verb sign.* [Illud sanè constat ius tituli superuenientis non purgare vitium spoliationis precedentis. Capell. Tholos. *quæst. 492.* & ibi Aufrer. *ex cap. sollicitè. de rest. spol.*]

DEFINITIO XXXIX.

Articuli pertinentes ad causam petitorij admittendi sunt etiam in causa possessorij saltem cum clausula, salvo iure impertinentium, si modo qualequale iudicium possint facere ad causam possessorij confortandam.

NIhil quidem commune habet proprietas cum possessione,[1] ideoque certum est agenti interdicto siue retinendæ, siue recuperandæ possessionis, exceptionem dominij opponi non posse.[2] Sed non eo minus tamen admittēdi sunt articuli, si quos reus adferat pertinentes ad causam dominij & proprietatis.[3] Quicquid enim prodesse potest nō modo ad plenam aut semiplenam probationem, sed etiam ad iudicium aliudve quodlibet adminiculum inducēdum admitti per iudicem debet.[4] Negari porro non potest, quin ex causa dominij aliquid accedat adminiculi ad causam possessionis roborandam, &, vt nostri loquuntur, confortandam.[5] Adeo vt interdum quoque admittenda sit exceptio dominij, puta si is, qui spoliatum se dicit, allegetur spoliatus prætore auctore, quāuis iniuste.[6] Ergo admittendi quidem sunt interim articuli, sed in finem litis differendum est, an dominij exceptio, quæ ex iis inducitur, admittenda sit, nec ne.[7] *Ita tractatum est* Cal. April. 1596.

1 *L. naturaliter 12. §. nihil commune. D. de acquir. poss.*
2 *L. si de vi 36. D. de iudic. in literis. Extr. de restit. spol.* Afflict. *decis. 7. num. 2.*
3 Bald. *in l. vnic. C si de moment. poss fuer appell.* Præsertim cum clausula, *Salvo iure impertinentium.* Idem Afflict. *decis. 33.* quam clausulam in dubio addi debere vult statutum nostrum.
4 *L. indicia, C. de rei vindic.* Bald. *in l. ordinarij, C. eod.* Iacob. de Butr. *in l. incerti. C de interdict.*
5 Guid. Pap. *q. 71. Ex not. in c. licet. Extr. de probat.*
6 Angel. *in l. si quis ad se fundum. C. ad leg. Iul. de vi.* Innoc. *in c. super col. 5. Extr. de renunciat.*
7 Afflict. *d. decis. 7. in fin.* Obserua autem aliud esse in interdicto adipiscendæ possessionis, quia cum sapiat petitorium, Guid. Pap. *q. 1.* admittit exceptionem dominij, Bart. & alij *ad §. nihil commune.*

DEFINITIO XL.

Exceptio contrarij spolij de rebus mobilibus an & quando detur spoliatori conuento remedio recuperandæ possessionis?

EXceptio contrarij spolij de rebus mobilib. quam placuit dari etiam spoliatori aduersus agentem interdicto, Vnde vi, ad recuperandam possessionem,[1] non habet locum si agatur de feudo,[2] aut de re aliqua ecclesiastica,[3] quoniam & feuda & res ecclesiasticæ publici iuris esse creduntur,[4] ideoque fauorabiliorem causam habere, quam quæ sunt iuris priuati,[5] vt

neque solet ob hanc ipsam rationem fieri compensatio de publico ad priuatum.[6] Nam nec si inter priuatos & de re priuata ageretur iudicio vi bonorum raptorum, aut condictione ex lege,[7] vlla tamen exceptio siue spoliationis, siue alia quælibet spoliatori accommodanda esset.[8] Illud sane constat, iis quoque casibus, quibus exceptio spolij spoliato datur,[9] non aliter dandam eam esse, quam si dicat se spoliatum ab actore ipso, non etiam ab alio,[10] nisi agatur de vi criminaliter, & spoliatio vel totius patrimonij, vel maioris partis bonorum allegetur.[11] *Sine die.*

2 *Ex cap frequens. Extr de restit spoliat.*

2 Affl. & *decis.* 19. post Ioan. Andr. & Pet. de Anchar. *in d.* §. *cap frequens.*

3 Ioan. Monach. & Anchar. *ibid.*

4 Abb. *in c* 2. *Extr. de ordin cognit.*

5 *Vulg. Auth. res quæ. C. commun. de legat. cum similib.*

6 *L.* 1. & 2. *C. de compensat.*

7 *L si quis in tantum, C. vnde vi.*

8 Affl. & *d decis.* 19. *num.* 5. post Cyn. *in l. si maritus. C. de don. inter vir. & vxor.*

9 *Ex d. c frequens.* cuius dispositio locum habet non solum iure canonico, sed etiam iure ciuili, vt post Bar. & Angel. *in l. si te bonis C. de iur. delib.* concludit Affl. & *d. num.* 5.

10 Quo casu procedit dispositio *d. l si te bonis.* Idem Bald. post Specul. *in tit. de restit. spoliat.* §. *nunc dicamus. vers porro.* Affl. & *d. decis.* 39. *num.* 1.

11 Affl. & *d. decis* 19. post Petrum de Anchar. *in d cap. frequens. notab.* 3. Guid. Pap. *quæst.* 38. *num.* 2. vbi ait, spoliatum omnibus bonis, vel maiori parte bonorum, à nemine posse conueniri, an equam sit restituatus, iure scilicet canonico, *ex d. cap frequens. & cap.* 1. *de restit. spol ext.* Aliud enim est de iure ciuil. Bart. *in l si te bonis. C. de iure delib.*

[DEFINITIO XLI.

HÆres vsufructuarij aut eius cui ad vitam aliquid legatum est non potest conqueri se spoliatum nec consequenter quasi spoliatus agere interdicto recuperandæ possessionis, aut ex Canone pontificio[1] si proprietarius post vsufructuarij mortem propria authoritate occupauerit possessionem;[2] Quia licet verum sit vsufructuarium naturaliter possidere,[3] ac multo magis eum, cui ad vitã suam aliquid legatum est,[4] ea tamen possessio finitur morte, nec in hæredem transire potest.[5] Ne quidem beneficio edicti ex quo mortuus, vt loquuntur, possessorem viuum facit. Eatenus namque demùm possessio per hoc edictum transfertur, quam ex ratione iuris adprehendere suo iure hæres posset, vt edicti potestate factum dumtaxat hæredis, quod olim ad occupandam possessionem necessarium erat,[6] non etiam ius ipsius suppleatur.[7] *Ita Senatus* in causa Dominicanorum & pauperum Hospitalis Chamberiensis de Machy, 5. Aug. 1612.

1 *In can. redintegranda* 3. *quæst.* 1.

2 Nec ad hunc casum pertinet quod scriptum est in *l.* 3. §. *pen. D. hoc tit.* etiam heredibus fructuarij competere hoc interdictum, loquitur enim cùm vsufructuarius fuit spoliatus, & dat ei interdictum pro damnis quæ passus est ipse fructuarius ante finitum vsumfructum.

3 *L naturaliter* 12. *D. de acq poss l. possessio* 49. *eod*

4 Hic enim habet proprietatem cum onere fidei commissi, *l. species* 15. *D. de aur. & arg. leg. l. vlt. D. de vsufr. ear. res quæ vsu consum.*

5 Quia nec vsusfructus transit, sed finitur morte, *l* 3. §. *vlt. & pass quib mod. vsusfr. amitt l Titio* 51. *D. de vsufr.*

6 *L cùm heredes* 23. *D. de acquir. poss.* Ratio posita est in *l.* 1. §. *Scæuola. D. si is qui testam. lib. esse iuss.*

7 Nec enim nouum est, vt factum hominis suppleatur potestate legis, vt in *l. vlt. C. si mancip ita fuer. alien.*

DEFINITIO XLII.

Casus in quo pendente iudicio redintegrandæ possessionis vindicia pro actore duci possunt & debent.

CONtingit aliquando, vt propositum redintegrandæ possessionis remedium & iudicium longiores moras exigat, & tamen in promptu appareat quodammodo de spoliatione. Quo casu solet Senatus pro actore vindicias dicere, vt ei pendente lite possessio restituatur, quamuis dici soleat redintegrandæ possessionis iudicium esse summarium, & possessorem quemlibet pendente lite in possessione sua retinendum esse. Quidni enim pro eo interim iudicetur qui apparentiorem titulum habeat? Tum verò maxime id obtinet cùm remedium recuperandæ possessionis naturalis proponitur simul cum interdicto ciuili retinendæ: quam cumulationem fieri posse iam pridem placuit. Nec enim credendus est ciuilem amittere velle is, qui id agit quantum potest, vt naturalem amissam recuperet. *Ita Senatus* pro N. Canonicis Bellicensibus, contra D. Alexandrũ de Beaumont Catra, Prid. Id. Dec. 1612. etiam anteà contra N. Philippum d'Anise, *Sine die.*]

TIT. IV.

VTI POSSIDETIS.

DEFINITIO I.

In interdicto vti possidetis, nec cognoscitur de dominio, nisi incidenter, nec quisquam de possessione decernitur ante diffinitiuam sententiam, nisi ad causam momentaneæ possessionis aut sequestrationis.

IN interdicto retinendæ possessionis de illo tantum quæritur, quis hoc anno possederit, non vi, non clam, non precario:[1] nec cumulari potest quæstio proprietatis, si alteruter collitigantium dissentiat.[2] De dominio sane incidenter agi potest, sed id non tam ad cumulandum petitorium quam ad colorandum & corroborandum possessorium:[3] quod fieri plerumque necesse est, si forte possessionis probationes vtrimque pares proponantur.[4] At, quid si alter collitigantium fateatur aduersarium possidere, sed contendat eam possessionem aut violentam esse, aut clandestinam, aut precariam?[5] Momentaneæ possessionis commodum ei adiudicandum erit, quem constat possidere:[6] quia credendus est quilibet iuste possidere potius quam iniuste,[7] & suo nomine potius, quam alieno.[8] Etsi vero non solet de possessione quicquam decerni ante diffinitiuam sententiam,[9] id tamen fieri aliquando necesse est, ne ad arma decurratur pendente lite. Quæ res facit, vt si æque obscura sint litigatorum iura, & tumultus alicuius periculum sit, possessionem sequestrari oporteat.[10] *Ita Senatus* 14. Cal. Januar. 1588.

1 *L.* 1. & *tot. tit. D. vti possid.*

2 Quia fauor possessionis facit, vt prius cognoscendum sit de possessione quam de proprietate, vt notant nostri *ad hunc naturaliter* 12. §. *nihil commune. D. de acq possess. ex Lauium* 35. *eod. l. incerti. C. de interd.* Papiens. late *in form. libell. pro turb poss. in vers. ad cessandum & desistendum, præsertim num.* 18. & *ante fin.* Iunge *Defin.* 8 9. & 10. *sup. de ordin. cognit.*

3 Guid. Pap. *q* 71. *ex not in c licet. Extr. de probat.*

4 Cum in hoc interdicto vterque sit, & actor & reus, & par sit vtriusque litigatoris causa, *l.* 3. §. *hoc interdictum. D. hoc tit. l. actionis* 37. §. 1. *D de oblig. & action.* Papiens *vbi sup. num.* 9.

5 Ac proinde vitiosam. Is demum enim iuste possidet qui non vi, non clam, non precario possidet, *l.* 1. §. *vlt. D. hoc tit l si quis diuturno* 10. *D si seruit vindic.*

6 Cum possessio facti sit magis quam iuris *l. denique* 19. *D. ex quib. caus. maior. l.* 1. *si vir vxori D. de acquir. poss.*

7 Quę-

7 Quomodo & bona fides præsumitur potius quam mala, *l. merito 31. ff. pro socio.*

8 *Arg l 4. D de solut.*

9 Per quam pronuncietur vter ex litigatoribus possideat.

10 Prohibendo litigatoribus ne ad possessionem accedant, idque sub certa pœna vt loquitur Papiens. *vbi sup num 4. vers. Dicit Iacob. Ex not in l. 1. C. hoc tit. l. si enim 13. § si inter duos in fin. l. aquissimum D de vsufr.* [Alioqui de attentatis nihil tractari vel audiri in hoc interdicto potest pendente lite, cùm vterque dicat se possidere. Non enim attentat qui possessionem suam continuat, vt dixi *Defin. 11. sup. vt lis pendent.* Et ideo differenda est de attentatis pronunciatio in diffinitiuam vsque sententiam, quo demùm tempore is attentasse dicendus est qui probabitur aut nullo modo aut minus iusto possedisse. *Ita Senatus* in causa Syndicorum sanctæ Fidis & de Tignes, prid. Cal. Maij, 1614.]

DEFINITIO II.

Legatarius non habet interdictum retinendæ possessionis antequam corporalem possessionem nactus sit.

LEgatario non competit interdictum retinendæ possessionis priusquam legati possessionem per manus hæredis aut per iudicem nactus sit.[1] At neque ei, qui in re certa institutus est, qui & hac parte vt in cæteris fere omnibus legatario comparatur.[2] Etsi enim plus iuris habet quam legatarius in eo, quod possessionem propria auctoritate nanciscì potest,[3] non tamen consequens est, vt hoc solo, quod possessor fieri potest, iam factus videatur.[4] Aliud enim est possidere, aliud fieri posse possessorem.[5] Cæterùm non nisi ei qui vere iam possideat interdictum retinendæ possessionis competere palam est.[6] Sicut & illud indubitatum, edictalem aut potius consuetudinariam eam possessionem, quæ à defuncto in hæredem continuatur,[7] non similiter continuari in legatarium.[8] *Ita Senatus* in causa N. Vectier viduæ N. Puthod, & N. Joannis Puthod Aduocati, 14. Calend. Mart. 1590. Junge SC. 1. quor. legat.

1 Quia legatum est donatio à defuncto relicta ab herede præstanda *l legatum 36. de leg. 2.*

2 *L. quoties 15. C. de hæred instit.*

3 Bart. & alij *ad l. quoties*

4 Quod enim pendet vt esse possit non pro eo habetur quasi iam sit *l. is damnum dat 160 § 1. de reg. iur.*

5 *L 1. D. quod legat. l. 3. C. de pignor.*

6 Quomodo enim posset retinere possessionem is, qui nondum cepit? *l. Titio vsumfructus 96. de condit & demonstr.*

7 Ex edicto quod Pragmatici dicunt, *Le mort saisit le vif.* De quo scripsimus *in tit. De acquir poss.*

8 Qui scilicet non est successor iuris vt heres, *l. quædam 9. § 1. de edend.* Quamuis legatarius in re legata sit quodammodo heres, *l. id tempus 14 § 1. de vsucap.*

DEFINITIO III.

Etiam in possessorio possunt allegari quæ pertinent ad petitorium, nempe ad confortandum possessorium.

TAm in beneficialibus quam in prophanis controuersiis possunt quæ ad petitorij causam pertinent deduci in iudicium, quo de sola possessione controuertitur: non vt de petitorio quicquam pronuncietur, sed tantum corroborandi, &, vt nostri loquuntur, confortandi possessorij gratia. Qui enim potiora in petitorio iura habet is, vtique etiam in possessorio vincere debet, cæteris paribus.[1] *Ita Senatus* sæpius. *Sine die.*

1 Guid. Pap. *quæst. 71. ex cap. licet. Extr. de probat. cap. ad decimas de restit. spoliat. in 6.*

DEFINITIO IV.

Possessio per clausulam constituti aliterve quæsita si amissa sit, non recuperatur ipso iure per restitutionem in integrum.

CReditor, qui pignoris possessionem per clausulam constituti nactus fuerat,[1] si ius pignoris & consequenter possessionis ex ea causa quæsitæ remiserit[2] per contractum, aduersus quem postea impetret restitutionem, licet in pristina iura omnia restitui debeat,[3] possessionem tamen semel amissam, cum facti sit,[4] recuperare ipse iure non potest.[5] Nam & similiter dicimus causam possessionis postliminio non contineri.[6] Proinde obtenta restitutione petere actor debet non vt in pristina possessione retineatur, sed vt sibi amissa possessio restituatur.[7] Nec ad rem pertinet, quod ea possessio, quæ per clausulam constituti acquiritur, plurimum iuris habeat & fictionis.[8] Nam & postliminij fictio tota meri iuris est,[9] nec tamen restituit interceptam possessionem.[10] Per clausulam vero constituti nõ solùm ciuilis possessio quæritur, sed etiam realis & naturalis.[11] At neque ciuilis ipsa possessio cũ amissa est facilius recuperatur, quam naturalis. Perinde enim & corporis & animi ministerium requiritur, atque si nunc primum acquireretur.[12] Denique licet modus possessionis transferendæ per clausulam constituti sit fictitius, fieri tamen nequit, vt plus operetur fictio quam veritas.[13] *Ita Senatus* in causa Hugoninæ Jarrin, & Claudij Perifeu, Idib. Jul. 1592.

1 *Ex l quod meo 18. D. de acquir. poss.*

2 Facile namque inducitur remissio pignoris ex voluntate creditoris, *l 1. & tot. tit. D. quibus mod. pign. vel hypoth. solvit. l. etsi pignus 18. D. qua in fraud. cred.*

3 Ex natura scilicet restitutionis in integrum, quæ omnia in statum pristinum reponit, *l quod si minor 24. § restitutio. D. de minor. l. vn. C. de reput. quæ fiunt in iudic in integr. restit.*

4 *L. 1. § si vir vxori. & præced. D. de acquir. poss. l. 1. § 5. Scævola. D. si is qui testam. lib. esse iuss.*

5 *Arg. l cum heredes 23. D de acq. poss.*

6 *L denique 19. D. ex quib. caus. maior.*

7 Quod & ipsum restitutionis verbum satis per se significat.

8 *Not. ad d l. quod meo.* Facit *l. possessio 48 in princ. & § 1. D. de acquir poss*

9 *L. postliminium 19. & pass D. de capt. & postlim.*

10 Quia facti causæ nulla constitutione infectæ fieri possunt, *l in bello 12. § facti sed.*

11 *Ex not in d. l. quod meo & in l. quadam mulier 77. D. de rei vindicat.* [*Bart in l. ab emptione 58 num vlt. D. de pact.*]

12 *L. 3 § in amittenda l. quemadmodum 8 D. de acquir. possess.*

13 Imo debet veritas fortior esse fictione, *l. filio 23. D. de liber. & posthum.*

DEFINITIO V.

In quasi possessorio iurium obtinere is debet, qui quasi possessionem probat, licet nec titulum alleget, nec causam.

IN præstationibus annuis, si quasi possessio per annos aliquot continuata probetur, & possessorio agatur non petitorio iudicio, vincere debet is, qui in quasi possessione est, licet nec titulum alleget, nec causam,[1] ac multo magis, licet ex qua causa præcedentes solutiones factæ sint non appareat, dummodo iuris præsumptio non obstet possidenti.[2] Hoc vnum enim duntaxat requiritur, non etiam cætera, quæ, si petitorio ageretur, omnimodo probanda essent.[3] Nam in possessorio leuiores probationes sufficiunt.[4] Nec de alio quærendum est, quam quis hoc anno aut vltimis possederit:[5] quæ quæstio tota facti non iuris est.[6] *Ita Senatus* pro D. Priore de Louagny, contra religiosos Cælestinos de Villarsalet, 6. Cal. Sept. 1592.

1 Quæ tamen causa allegari deberet, adeoque titulus si ageretur petitoris, secundum ea, quæ scribit Guid. Pap. *qu. 408.* ex notat. per Bar. *ad l. cum de in rem vers. 6. per illum tex. D. de vsuf.*

2 Quia cum iuris præsumptio obstat, numquam sufficit possessio, nisi sit immemorialis vel titulata, *c. 1. de verb signific. in 6*, Bart. *ad l. 2. C de seruit. & aqua.*

3 Et ad hunc nimirum casum pertinet, quod ex Bartoli & aliorum sententia tractat Guid. Pap. *d. quæst.* 408. [Iunge *Defin. 7. infr.*

4 Quia & possessorium leuioris momenti est & summarie tractandum, *l.* 1. *C. si de moment. poss. fuer. appell.*

5 *L.* 1. *D. hoc tit. Not. in l. vnic. C. eod.*

6 *dict. l.* 1. *§. si vir vxori, & l. quod vxor* 16. *D. de acq. poss.*

DEFINITIO VI.

Donatarius factus possessor per clausulam constituti, præfertur hæredi in interdicto retinendæ.

IN interdicto retinendæ possessionis præferendus est hæredi donatarius, siue inter viuos, siue mortis causa donatum sit, qui pro se habeat clausulam constituti,[1] quoniam mortis tempore & eo instanti, quo ius hæredis nasci incipit,[2] reperitur extra causam hæreditatis possessio, quæ viuo adhuc donatore per eam clausulam in donatarium translata fuit.[3] *Ita Senatus* in causa Bernardi Dacquin procuratoris fiscalis Sabaudiæ, & N. Callet, 8. Id. Julij 1593.

1 Per quam scilicet certum est, translatam in eum fuisse omnem possessionem, & naturalem, & ciuilem, *l. quod meo* 18. *cum ibi not. D. de acq. poss.*

2 Id est, post mortem, quia viuens non habet herodem, *l.* 1. *D. de hered. vel act. vend. l.* 1. *D. pro hered.*

3 Nam quæ à viuo alienata sunt, in ipsius hereditate reperiri non possunt, *l. sequens quæstio* 68. *de leg.* 2.

DEFINITIO VII.

Præstatio vniformis maxime decennalis sufficit sine titulo ad obtinendum in possessorio, at non in petitorio.

VNiformis annuæ pensionis præstatio per decennium continuata, etiam nullo probato titulo, at ne quidem allegato, sufficit ad obtinendum in possessorio, quæ in petitorio non aliter sufficeret, quam si ex causa allegati saltem alicuius tituli secuta præstatio probaretur.[1] *Ita Senatus* in causa R. D. Episcopi Bellicensis & Ecclesiæ Cathedralis, 9. Calend. Decembr. 1594.

1 Bart. & post eum cæteri *ad l. eum de in rem verso* 6. *D. de vsur. & ad l. si certis annis. C. de pact.* Guid. Pap. *quæst.* 408. Iunge *Defin.* 5. *sup. eod.*

DEFINITIO VIII.

De retinenda possessione non agitur apud nos, nisi interdicto, vti possidetis, probando possessionem ex parte nostra, & turbationem ex parte aduersarij.

EX iis remediis, quæ ad retinendam possessionem comparata, & apud Gallos vsitata sunt,[1] vnum illud est, quo solo vtimur, quod competit ex interdicto vti possidetis.[2] Saisinam illam simplicem quam Galli vocãt,[3] ex diplomate principali proponendam nullam agnoscimus, quia non nisi communi ciuiliq; Romanorum iure hac parte vtimur.[4] Porro, qui agit interdicto isto retinendæ possessionis duo probare debet, possessionem ex parte sua, & turbationem ex parte aduersarij.[5] Turbationem inquam, non spoliationem,[6] quia si se diceret spoliatum sibi esset contrarius, ob idque repellendus,[7] & interdicto recuperandæ non retinendæ possessionis agere deberet.[8] Possessionem vero probare debet duobus temporib. inspectis, litis contestatæ & factæ turbationis, ac proind. se tum adhuc possidere, aut eo saltem anno possedisse.[9] *Ita Senatus* in causa D. de la Velliere, & D. de Kog mont, 10. Cal. Febr. 1595.

1 De quibus vide Rebuff. *tit. de manut. poss. art.* 2. *tom.* 1.

2 Est enim hoc interdictum retinendæ possessionis, *l.* 1. *§. est igitur, D. hoc tit.*

3 Sic enim Rebuff. appellat supradicto loco.

4 Vt nec in cæteris, nisi in quibus speciali aliqua lege vel consuetudine iuri communi derogatum est.

5 Qui enim non turbatur, nisi causæ est, cur debeat turbare aduersarium, proposito contra ipsum interdicto.

6 Quamuis, vt vulgo tractatur, qui turbat spoliet, *arg. l. vim facio* 11. *D. vnde vi.*

7 Nec enim audiendus est, qui allegat contraria, *vulg l.* 1. *C. de furt.*

8 Cum interdicta iusta sint incompatibilia, nisi quatenus referuntur ad diversa genera possessionis. Bart. & alij *ad l.* 1. *D. hoc tit.* Papiens. *in form libell pro turbat poss. versic. ad cessandum num.* 2.

9 Idem Papiens. *ibid. in versic hodie, num.* 2. *ex §. retinendæ & §. commodum. Inst. de interd.* Bart. *in d. l.* 1. *§. ait prætor. circ. fin. Ex l.* 1. *§. interdictum autem. & l.* 2. *D. hoc tit. Can. in cap licet, de probationib.* [Intellige autem quod possederit vere *l* 3 *§ creditores D. hoc tit. l. officium* 9. *D. de rei vindic & non vi, non clam, non precario l.* 1. *§. vlt. l.* 2. *D. hoc tit.*]

DEFINITIO IX.

Potest locus esse interdicto retinendæ, quamdiu retinetur possessio ciuilis, licet sit amissa naturalis, secus si ciuilis quoque amissa sit.

SI cessatum sit in solutione reditus annui, in cuius percipiendi quasi possessione alius se dicat esse, non inducitur ex ea re spoliatio possessionis, sed tantum turbatio.[1] Ideoque interdicto retinendæ possessionis locus esse potest, etiamsi sola ciuilis possessio supersit tempore litis contestatæ,[2] quia sufficit retinenti possessionem ciuilem ad auocandam & recuperandam naturalem per interdictum retinendæ.[3] Sed si ciuilis quoque amissa sit aut per contradictionem factam in recuperanda naturali,[4] aut propter obliuionem, quæ ex decennij,[5] adeoque in huiusmodi causis, biennij lapsu[6] præsumitur, recurrendum necessario est ad remedia recuperandæ possessionis.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Scilicet si is, qui turbatur, malit se dicere turbatum quam spoliatum. Alioqui etiam qui turbat spoliat, *l. vim facit* 11. *D. vnde vi.*

2 Quæ scilicet secundum nostros Doctores solo animo retinetur, quamdiu naturalis non negligitur, *Not. in l. nemo ambigit* 10. *& in l licet* 4. *C. de acquir poss.*

3 Bart. *in l.* 1. *D hoc tit.*

4 *L. olam possidere* 6. *§. vlt. & l. seq. de acq poss.*

5 *L. si id quod* 25. & ibi Bart. *eod.*

6 *dict. l. si id quod. §. vlt. & l. qui agros. C. de omn. agr. deser. lib.* 11.

7 Vide Guid. Pap. *quæst.* 552.

DEFINITIO X.

Quando personali actione vel interdicto agendum sit pro præstatione annua?

PRo præstatione annua, quæ non tam ratione rei debetur, quam ex obligatione personali, nó competunt interdicta aliave remedia possessoria, sed personali actione necessario agendum est.[1] Sin ratione rei & prædij debeatur, competit interdictum & possessorium.[2] Obseruandum tamen est, in huiusmodi præstationibus annuis ratione rei petitis amitti possessionem ciuilem per lapsum biennij, cum in aliis causis non breuiore quam decennij tempore amittatur.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Cyn. & communiter Legistæ *in l. si certis annis. Cod. de pact.*

2 Ex sententia Canonistarum *in c. querelam de elect.* quamuis non omnes in hoc consentiant, vt per Bart. *in l. solent. de off. Proconf.*

3 Dixi *defin. præced. num.* 5 *&* 6.

TIT. V.

TIT. V.

DE NOVI OPER. NVNCIAT.

DEFINITIO I.

Etiam in causa appellationis potest is, cui nunciatum est nouum opus, satisdare ad hoc, vt pendente lite possit ædificare.

IS, cui nouum opus nunciatum erat, dixerat apud iudicem, non tam nouum opus se facere, quam vetus reficere, [1] neque tamen obtulerat satisdationem, vt ædificare liceret. [2] Iudex, quòd nondum constabat, an nouum opus fieret, an vetus reficeretur, inhibuerat reo, ne interea ædificaret, [3] oblata scilicet in eam rem & præstita, vt fieri debuerat, per actorem satisdatione. [4] Appellatione interposita per reum, cum is melius consultus satisdationem offerret, [5] putauit Senatus audiri eum debere, & vt ædificaret, permisit. [6] Nec obstitit, quod appellatum esset ab interlocutoria, quę ex eisdem actis, vt Pragmatici iactitant, decidi debuit. [7] Potest enim quandocumque offerri per ædificantem satisdatio ad nunciationis vim si non extinguendam, saltem suspendendam, ita vt nec ad Prætorem ire necesse sit & desiderare, vt nunciatio remittatur. [8] *Ita Senatus* ex tempore in publico Auditorio, 4. Non. Decemb. 1590.

1 Quo casu certum est non nisi frustra & ridicule nouum opus nunciari posse, *l.1.§. si quis ædificium, D. hoc tit.*

2 Quam tamen offerre decet quisquis vult noui operis nunciatione neglecta ædificare, nisi à prætore impetret remissionem, *l.1. D. de remiss. l. de pupillo 5 § si vxori. D. hoc tit.*

3 Non enim facilis & credulus esse debet iudex, vt vni ex litigatoribus credat inaudito altero, *l. nam ita 39. D. de adopt. l. de vnoquoque 47. de re iudic.*

4 Vt reo cautum esset de indemnitate, si eam inhibitionem male ac sine causa impetratam fuisse quandoque appareret, *l.5. & 6. D. de petit. hered. cum similib.*

5 Vt ubi liceret non obstante nunciatione ædificare, quamquam non semper sufficit satisdare, vt dicam *Defin. 3 inf.*

6 Cum nihil interesset aduersarij, cui fuerat satisdatum, interesset vero reipublicæ nouis ædificiis ornari ciuitatem, *l. prætor ait 20. §. hoc interdictum prohibitorium. D. hoc tit. l. vlt. D. ne quid in loc. public.*

7 *Clem. appellanti. de appell.* Nat. *consil. 153. col. 4. in princip.* Lanfranc. *conclus. 442.* Quia appellatio ab interlocutoria est odiosa cum deroget ordinariæ iurisdictioni, vt tractat Papiens. *in form. app. ab interloc. in vers. causis & rationibus infra scriptis num. 1.* & ibi Masuer. post Bald. *in l. eos. §. si quid autem. C. de app.* Rom. *sing. 282. & 404.* Robert. Marant. *De ord. iudic. c. 54. tit. de appell.*

8 *d. l. de pupillo 5. §. si in eum 17. l. non solum 8. §. si cum possem, & §. sciendum. D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Non est destruendum propter nunciationem, nisi illud ipsum, quod constat ædificatum fuisse post nunciationem.

SEd neque putauit Senatus in suprascripta facti specie audiendum actorem, cum diceret appellantem neglecta noui operis nunciatione neglectoque rursum iudicis imperio non destitisse ab ædificatione: ideoque cogendum destruere quicquid post nunciationem ædificasset, siue iure, siue iniuria facta esset nunciatio. [1] Non quod appellatio sola nunciationis vim extinguere aut remorari potuisset, [2] sed quia non constabat, quid & quantum post nunciationem ædificatum fuisset. Debuerat enim nuncians, si quid iam operis factum erat nunciationis tempore, id ipsum in testationem referre & modulos sumere, qui vt sumerentur conferrenturque, iudex decernere potuisset. [3] Quo non facto fieri non poterat, vt exacte probaretur per testes, quid & quantum ædificatum esset. [4] Atqui non quicquid ædificatum erat destrui debuerat, sed illud tantum quod post factam nunciationem. [5] Cum itaque de operis quantitate non appareret, in dubio fauendum fuit ædificanti potius quam nuncianti, [6] vel ob id maxime, quod publice interesset ædificari ad decus & ornamentum ciuitatis. [7] Denique non deficiebat actori ius, sed probatio, vt & alias plerumque euenit. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Et l. 5. §. si quis forte, l. prætor ait 20. in princ. & per tot. D. hoc tit.* iunct. *l. cui opus 22. eod.*

2 Nec enim fit nunciatio à iudice, sed ab aduersario, à quo non potest appellari, cum nullam habeat iurisdictionem.

3 *d. l. non solum, §. 1. & §. sed vt probari,* iunct. *gloss. ibid.*

4 Est enim hoc ex eorum genere, quæ non possunt commode probari per testes, quamuis contra videatur sentire *dicta gloss.*

5 *d. §. si quis forte.* & aliis 5. *citat.*

6 Quia non tam deficeret ius quam probatio, *vt in l. duo sunt Titij 30. D. de test. tutel.*

7 *dicta l. prætor ait 20. §. hoc interdictum prohibitorium, D. hoc tit.*

8 *d. l. duo sunt Titij.*

DEFINITIO III.

Non semper ei, cui nunciatum est nouum opus, permitti debet, vt interim ædificet oblata satisdatione.

NVnciato nouo opere, non semper est permittendum ei, cui nunciatum fuit vt ædificet oblata satisdatione. Quid enim, si ea res grane & intolerabile damnum adferat ei, qui nouum opus nunciauit, [1] quique statim aut saltem intra trimestre [2] docere possit de iure, quod habeat prohibendi? Finge etiam nondum contestata lite auditos testes ad futuram rei memoriam, ex quorum testationibus, si eas iudex animi sui informandi gratia aperire volet, constare aliqualiter possit prohibendi ius esse. Nihil interea temere constituendum est. [3] Ita ex tempore tractatum est in causa liberorum D. de la Bigarne Aduocati generalis, & vxoris D. N. Berliet tum Præsidis Rationalium nunc Archiepiscopi Tarentasiensis Reuerendissimi, Prid. Id. Decemb. 1593.

1 Nec enim facile ferendum est, vt ex vnius facto alius graui & intolerabili damno afficiatur, *l.1. de alien. iud. mut. caus. fact. l. non debet 74. de reg. iur.* [Nec rursus vt ædificet quis ad æmulationem alterius, *l.3. de oper. publ.* Adeoque nec vt ædificium possit esse causa & principium æmulationis Bald. *consil. 58.* Sicut nec est permittendum, vt quis ædificando præbeat materiam seditionis. Puta si quis vellet castellum ædificare in locis limitrophis, nisi quibus castellum adscriptum est, *l.2. C. de fund. limitr. lib. 11. tit. 59.*]

2 Statim namque fieri videtur, quod fit intra modicum tempus, nec magnum damnum esse videtur in mora modici temporis, *l. si debitori 21. D. de iudic.* Vide *l. vnic. cum gloss. Cod. hoc tit.*

3 *Cap. 3. & 4. Extr. hoc tit.* Iunge *l. de pupillo 5. §. si quis vinum D. eod.* Vide Anton. Tessaur. *decis. 204. ante finem*, vbi concludit, videri hoc positum in arbitrio & religione iudicantis. Quod intellige, cum is, qui non vult admittere satisdationem, dicit se paratum esse docere de iure suo, vt se tueatur per exceptionem illam, modo constat, modo agatur, vt ex Bartolo tradit Ferrar. *in form. libell. in nunciat. noui oper. in vers. ante aliquam remissionem, num 3.* licet Masuer. ad illum locum videatur contrarium tenere [Obseruat tamen si te sciente & non contradicente opus nouum fecerim, non esse postea me compellendum destruere. Gloss. *in l. Mauiana 11. C. de ædif. priuat.* Nisi per errorem consenseris, *l. Labeo 17. & seq. de aqua & aquæ pluu. arcend. l. 3. §. 1. de mort. infer.* Sic dicimus ei, qui rem illicitam semel admisit, postea de damno infecto non cauéri, quia debet sibi imputare cui admiserit. Quid si quis columbarium velit extruere? Potest quidem summo iure, idque Paponius testatus *in syntagm. Arrest.*, sed tamen alio iure vtimur, vt à fun-

mentis non possit sine permissu Principis, adeoque domini iurisdictionis nō velit à fundamentis extruere, & Plebeius sit, secus si sit nobilis, aut velit super columnis extruere quod dicimus, *sur de pilier en l'air*. Ita tractatum est sapius. *Sine die.*]

TIT. VI.

DE PIGNOR.

DEFINITIO I.

Solutione tantum debiti, non etiam confusione ex acquisitione dominij extinguitur in totum hypothecaria.

PERSEVERARE quidē pignoris vinculum non potest post acquisitum creditori dominium eius rei, quæ antea fuerat obligata, [1] quandoquidem rei proprię pignus consistere nequeat.[2] Sed si quo casu eueniat, vt rem illam creditori habere non liceat, alio fortassis anteriore creditore, aut qui potior esse debeat possessionem auocante, [3] durabit pignoratitia & quasi Seruiana actio, [4] quæ nec vnquam extincta videri potest, [5] cum perpetuam illam conditionem habeat, si solutum non sit debitum, aut aliter eo nomine satisfactum: [6] verum autem sit nunquam aut solutum aut satisfactum esse creditori, qui pignoris dominium acquisiit: neque enim sola dominij acquisitio solutionis loco est. [7] *Ita Senatus* in publico Auditorio, Prid. Cal. Sept. 1588.

1 *L. pen. §. Latinus Largus. de except. rei iud.*

2 *L. neque pignus 45. de reg. iur. l. si rem alienam 29. D. de pignor. act.*

3 Quo casu non licet emptori rem habere nisi soluto debito, *l. si mancipium 34. §. vlt. & l. seq D. de euict.*

4 Textus est elegans *in d. §. Latinus Largus.*

5 Nam si semel extincta esset, nunquam reuiuisceret, *l. qui res 98. § aream. D. de solut.*

6 *L. grege 13. §. etiam. D. hoc tit. l. si rem alienam 9. §. omnis. D. de pignor. act. l. debitor 59. D. ad SC. Trebellian.* Vnde fit, vt quamuis hypothecaria obligatio sit accessoria, nihilominus duret etiam post extinctam principalem obligationem, *l. 2. C. de luit. pignor.*

7 Sed confusionis. Aliud vero est, si quis dicat dominij acquisitionem esse loco solutionis. Aliud vero, si dicat esse loco confusionis, *l. Stichum aut Pamphilum 95. §. adito. D. de solut.*

DEFINITIO II.

Condemnatio prouisionalis, quæ fit contra plures pendente lite super hypothecaria, non propter hypothecam, sed propter litem diuisibilis est.

SI pendente iudicio, aut in executione iudicati super actione hypothecaria, creditori inopia laboranti certa pecuniæ quantitas adiudicenda sit in causam alimentorum, litisque prosequendæ, [1] resque sit cum plurib⁹ pignorum possessoribus, [2] non erunt singuli ad eam quantitatem in solidum condemnandi, sed in partes tantum viriles: [3] quoniam ea actio non sicut hypothecaria realis & indiuisibilis est, [4] sed in personas collitigantium concepta, [5] quam proinde diuisibilem esse necesse est. [6] *Ita Senatus* inter Joannam Rage, & Joannem de Constance, 17. Calend. Januar. 1589.

1 Hoc enim aliquando fieri necesse est ex æquitate, *arg. l. si instituta 27. §. de inofficioso, D. de inoff. testam. l. vlt C. de ordin. cognit. iunct. l. 1. § quare etsi ita, versi satius est enim, D. de ventr. in poss. mitt.*

2 Quos constat posse singulos actione hypothecaria conueniri, cum ea sit indiuidua, *lege rem hereditariam 63. D. de euictio.*

3 Vt fieri regulariter solet, quoties ad aliquam quantitatem plures simul tenentur, *l. reos 11. § cum tabulis, D. de duobus reis, l. 1. C. si plur. una sentent. fuer. condem.*

4 *dict. l. rem hereditariam, l. in executione 85. §. vltim D. de verb. oblig.*

5 Nascitur enim ex officio nobili iudicis, vt nostri loquuntur, non ex conuentione.

6 Scilicet pro numero personarum, quæ conueniuntur.

DEFINITIO III.

Bona constituentis procuratorem ad dandum pignus, non ideo sunt obligata, nisi etiam à procuratore ipso sint pignorata.

CONstitueram te procuratorem ad obligandum me bonaque mea Titio, à quo mutuam pecuniam eras meo nomine accepturus. Tu mutuam acceperas, nec tamen creditori bona mea, sed tua duntaxat obligaueras. Nulla creditori in me aut res meas actio competet, quoniam sola mandati causa facere non potest, vt ei obliget cui nihil mandaui. [1] Neque enim ex mandato meo, sed ex tua promissione obligatio nata est in eius commodum, cum quo contraxisti. [2] Quemadmodum neque ex facto tuo obligater, si mandati fines excesserit. [3] *Ita Senatus* ex tempore, 14. Cal. Ianuar. 1589.

1 Et quidem quasi tuo nomine. Sic enim hoc accipiendum est; nam si acceperis tuo & meo nomine, quasi mandatum à me in eam rem habens, magis est vt sim obligatus creditori tuo, quasi eam meo, quoniam cum mando tibi, vt pecuniam mutuam accipias à Titio, videor etiam mandare Titio vt pecuniam tibi credat, *argum l. qui hominem 34. §. si Titium l. quodlibet 87. D. de solut.*

2 Aliud igitur erit, si tu bona mea ei obligaueris, aut si ego.

3 Et qui mandatum meum alij factum ignorauit, alioqui si sciuit, potest videri fidem meam secutus, vt *in l. si literas 7. C. mandat. Iunct. d. §. si Titium.* Nec rursum possunt bona mea esse obligata ei, qui non conuenit de pignore, *l. 3. D. quæ res pign.* Nec eum ego obligatus ex mandato, quia mandati actio in personam non in rem est.

4 Qui proinde fidem duntaxat tuam non etiam meam secutus est. Aliud ergo erit, si ego, cum mandarem tibi, vt pecuniam mutuam à Titio acciperes, obligauerim ei bona mea quamuis ignoranti. Nam cum nudo consensu hypotheca contrahatur, potest vtique contrahi etiam inter absentes, *l. 4. l. pen. §. 1. D. hoc tit. Iunct. l. 1. §. vltim. D. de contrah. empt.* & sufficit sequi voluntatem creditoris, dummodo sciuerit pignus à debitore constitutum. Quænam enim conuentio posset videri facta ab ignorante? Sed etsi mandauero tibi, vt meo nomine quæras creditorem, & ab eo mutuam pecuniam accipias, & ei, qui tibi creditурus sit, quisquis ille futurus est, bona mea obligauerim, idem erit dicendum, cum incertitudo personæ, quæ postea ex euentu certificatur, non impediat potestatem mandati, neque conuentionis de pignore, *d. l. 34. § si Titium, & d. l. 87. D. de solution.* Nec requiritur hoc casu stipulatio, cum vterque contractus, & mandati, & pignoris possit fieri inter absentes citra stipulationem, *l. 23. §. 1. D. hoc tit.*

5 Aliud agendo, quam quod tibi mandaui, vt *in l. 3. §. vlt. l. 5. §. 1. D. mandat.* Nam si alias, id est, alia vi & ratione feceris id ipsum, quod tibi mandaui, non videris excessisse, quia nihil refert, quid ex æquipollentibus fiat, *l. vlt. §. vlt eod.* vbi ob hanc causam sic lego, *& alias egisset id, quod si mandatum esset.* Finge mandatum à me tibi vt à primo quoque mercatore merces mihi emeres ad centum vtique aureos, te vero non à mercatore, sed ab alio, cui mercator fidem habuerit, merces accepisse vsque ad eam quantitatem. Videberis impleuisse, non excessisse mandatum. Quid si merces supra quantitatem mandatam emeris? Idem erit, nempe vsque ad mandatam quantitatem, *l. 4. eod tit. mandat.*

DEFINITIO IV.

Tertius possessor, qui pendente lite alienat, non ideo se liberat, quo minus litisistere teneatur.

ACtione quasi Seruiana cōuentus, cum eo tempore rem obligatam possideret, lite pendente desiit possidere ex causa sine voluntariæ, siue necessariæ alienationis. [1] Cogendus est, vt liti sistat, adeoque condemnan-

condemnandus ad restitutionem non rei ipsius, cuius restituendæ facultatem amplius non habet, [1] si non dolo desierit possidere, [2] sed fructuum à lite contestata perceptorum, [3] itemque ad expensas litis, quam male nullóque iure susceperit. [4] Quamuis si ab initio nec possedisset, nec dolo desiisset possidere, vtique hypothecaria conueniri non potuisset. [5] Neque enim possessori vnquam permittendum est, vt rem alienando pendente lite, se liberet: [6] quam ob causam ad eius quoque curam & diligentiam pertinet, vt in iudicium nouus possessor veniat litis periculum suscepturus, ne qua per alienationem iniuria actori facta videatur, [7] vtique persona sit, in quam nulla actoris incommodo iudicij translatio fiat. [8] *Ita Senatus* ex tempore, 13. Cal. Januar. 1590.

1 Lis enim super hypothecaria non impedit, ne alienatio fiat lite pendente, cum non faciat rem litigiosam, *Auth. litigiosa, C. de litigios.*

2 *L. officium 9. D. de rei vindic.*

3 Tunc enim dolus pro possessione esset, *l. qui restituere 68. eod tit. l. qui dolo 131. de reg. iur.*

4 Tanquam factus ex eo tempore mala fidei possessor, *l. si fundum 16 §. interdum etiam. D. hoc tit. iunct. l. sed etsi 23. §. si ante. D. de pet. hered.*

5 *L. cum quem temere 79 D. de indic. cum similib.*

6 *d. l. si fundus. §. in vindicatione. hoc tit.*

7 Quasi vix fieri possit, vt non dolo malo desierit hic possidere, *l. Iulianus 17. §. quod si dolo malo. D. de rei vindic.*

8 *L. 1. D. de alien. ind. mut. caus. fact. l. alienationes 13. D. fam. ercisc. fund.*

9 *Argum. l. si vero 12. & seq. D. de rei vindic. l. 1. D. si ex noxal. caus. agat.*

DEFINITIO V.

Vnus ex heredibus debitoris potest conueniri hypothecaria in solidum, nec potest obiicere exceptionem non excussi coheredis.

CONductore, qui bona sua omnia pro conductione obligauerat, defuncto multis relictis heredibus, quorum alij pensionem offerant pro portione sua hereditaria, alij soluere recusent, perinde agi potest hypothecaria in solidum aduersus eas res, quæ vnicuique ex heredibus à defuncto obuenerunt, ac si nihil prorsus offerretur. [1] Pignoris enim obligatio prorsus indiuidua est, [2] licet personalis obligatio inter coheredes pro modo portionum hereditariarum ex duodecim tabularum lege diuidatur. [3] Nec audiendus erit coheres, si pro parte coheredis non soluentis obiiciat exceptionem non excussi coheredis. [4] Neque enim pro coheredis portione hereditaria tertij possessoris iure censeri potest is, qui ipsius debitoris coheres ex parte est. [5] Quare nec aliud erit, licet is, qui hypothecaria conuenitur, partem suam debiti non solum obtulerit, sed etiam iam soluerit. Non enim partis solutione liberatur hypotheca, nisi pro ea parte, quæ soluta est. [6] *Ita Senatus* 8. Cal. Junij 1591.

1 *L. quamdiu 6. C. de distr. pignor. l. 2. C. debit. vend pign. imped. non poss.*

2 *L. rem hereditariam 63. D. de euict.*

3 *L. 1. si cert. pet.*

4 *L. 2. C. si vnus ex plurib. hered. deb.*

5 Et ideo locum hic habet *tit. C. debit. vendit. pign. imped. non poss.*

6 *L. in executione 185. §. pen. De verb. oblig.*

DEFINITIO VI.

Duo casus, in quibus res aliena pignori dari vtiliter potest.

REs aliena pignori dari potest, non solum si dominus consentiat, [1] sed etiam si sciat & dissimulet in fraudem ignorantis creditoris. [2] *Ita tractatum est* in causa Iacobi Pic, & Ioannæ Rippet, 16. Calend. Septembr. 1591.

1 *L. 1 pen. & vlt. C. si alien. res pign. dat. sit.*

2 *L. 2. eod. tit. l. mulier 11. C. de distract. pignor.*

DEFINITIO VII.

An & quando possit quis pro debito detrudi in carceres.

ETsi membrorum suorum nemo dominus est, [1] inualuit tamen ex inueterata, & apud omnes gentes receptissima consuetudine, vt corpus suum pignori obligare debitor quilibet possit, [2] etiam Doctor, [3] nisi qui in Magistratu est aut in ea dignitate constitutus, vt citra infamiam detrudi in carceres non possit. [4] Eius namq; obligationis effectus ille est, vt debitor, qui seipsum pignori dedit, perinde ac aliares quælibet obligata capiatur, hac sola differentia, quod non distrahitur, sed trahitur: [6] qui vtiq; trahi non posset, si pignoris conuentio nulla præcessisset. [7] Specialem sane conuentionem de ea re fieri oportet, alioqui non ex eo solo, quod quis sua omnia obliganerit, seipsum quoq; obligasse credendus est, [8] ratione illa quam diximus, quod sui ipsius nemo dominus existimetur. [9] Euenit tamen interdictum, vt nulla quoque præcedente corporis obligatione rapi quis possit non tantum in ius, [10] sed etiam in carceres, nimirum, si de fiscali debito agatur, cuius singulare priuilegium illud est, [11] aut si in executione iudicati propter debitoris contumaciam idipsum iudex specialiter decreuit. [12] Hoc enim casu, vt & aliis pleriſq; in vicem iustæ obligationis succedit auctoritas iubentis. [13] *Ita Senatus* 7. Cal. Iul. 1591.

1 *L. liber homo 13. D. ad leg. Aquil.*

2 Cum ratio iuris rationem, cum non valeat pignus, nisi eius rei, quæ sit in dominio debitoris, *l. & quæ nondum 15. § quod dicitur, D. hoc tit.* Vide *l. ob as alienum, cum ibi not. C. de obligat & act. iunct. l. 1 & 2. D. de hom. lib. exhib.*

3 Cum possit quilibet renunciare iuri & priuilegio suo, *vnig. l. penult. C. de pact.*

4 *Ex l. 2. iunct. gloss. in l. generaliter 13 D. de in ius voc.*

5 Etiam nullo seruato ordine, quem tamen plerique Doctores volunt seruandum esse. Atque ita notant *ad d. l. ob as alienum.*

6 *L. plerique 19 D. de in ius vocand.*

7 *d. l. ob as alienum.* [Obserua autem tantam vim esse huius conuentionis, vt nec si debitor octuagesimum annum excesserit, impetrare tamen debeat quo minus possit detrudi in carceres. *Ita Senatus* contra N. de Faucon, Iunij 1611.]

8 *Argum. l. obligatione generali, D. hoc tit.*

9 *d. l. liber homo 13 D. ad leg. Aquil.*

10 Id est, ad prætorem & in eum locum, in quo ius redditur, *l. penult. D. de iust & iur.*

11 Guid. Pap. *quæst 61.*

12 Quod hodie passim fit, vt præcludatur via tergiuersationibus, quas comminisci debitores solent, cum executio fit in eorum bona, *l. si longè 7. C. de execut rei indic.*

13 Vt scripsimus *Defin 5. de execut. rei indic. & l. 1. C. si in cauſ. indic. pign. capt. sit.*

DEFINITIO VIII.

De facienda excussione specialis hypothecæ.

QVi bona debitoris sui omnia generaliter habet obligata, & ex iis ipsis quædam specialiter, non prius hypothecaria persequi potest cætera, quam egerit in specialiter obligata, [1] siue constituti clausula interuenerit, siue non. Nec enim acquisita per constituturum possessio quicquam prodest ei, qui non de possessione sua tuenda certat, sed de aliena potius auocanda, vt in eo euenit, qui exercet hypothecariam. [2] Hoc ita, si non sit hæc adiecta clausula, quæ vulgo pactis pignorum inseri solet, vt neque generali hypothecæ per specialem, neque speciali per generalem derogetur. Facit enim hæc adiectio, vt specialis hypothecæ

excussionem fieri nil sit necesse. [3] At si creditor, qui per clausulam constituti sibi prospexit non hypothecariam exerceat, sed possessionem ex Justiniani lege condicat, [4] indistincte placet nihil ei nocere specialem pignoris conuentionem, quo minus in bonorum generaliter obligatorum possessione sit retinendus. Exceptio enim illa non factæ excussionis, quæ agentibus hypothecaria obstare solet, possessionem suam auocantibus numquam obstat. [5] *Ita Senatus* in causa Goninæ Jarrin & Ioannis Petiseu. Ex tempore, 9. Calend. Jul. 1592.

1 *L. 2. C. hoc tit. l. 2. D. qui potior. in pign. hab.* si modo legas in illa lege *certa* non *cætera*, secundum emendationem, quam nos docuimus *lib. 6. Coniect.*

2 Hic enim auocat possessionem alienam, *l. si cum venditor 66. C. de euict.* Nec quisquam suam auocat, nisi qui agit conditione ex *l. vlt. C. de acquir. poss.* vt scripsi *Defin. 1. ill. tit.*

3 Alioqui specialis hypotheca derogaret generali. *l. creditorii 8. D. de distr pignor. d. l. 2. D. qui potior. in pign. hab.*

4 *Ex d. l. vlt. C. de acq poss.*

5 Cum non sit inducta nisi fauore tertiorum possessorum. *Auth. hoc si debitor. cum ibi not. C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst. 432. num. 12.*

DEFINITIO IX.

Solus creditor non etiam bonæ fidei possessor quilibet potest obijcere excussionem specialis hypothecæ.

QVod tamen proxime diximus, specialem pignoris conuentionem facere, vt creditori agenti in bona generaliter obligata obiici possit non excussæ specialis hypothecæ exceptio, [1] ita verum est si fundi generaliter obligati possessor, qui obiicit exceptionem, idem sit creditor, eundemque fundum siue specialiter, siue generaliter habeat obligatum. Constitutio enim, quæ huiusmodi ius nouum induxit, secundo creditori fauere voluit & debuit, non etiam cuilibet possessori. [2] *Ita Senatus* in eadem causa. Idib. Jul. 1592.

1 *Ex d. l. 2. C. hoc tit.*

2 Sic ex communi sententia concludit Didac. Couar. *lib. 3. var. resolut cap. 18 num. 2. vers. quinto animaduertendum* post Socin. *cons. 98 lib. 2. & consil. 75. lib. 4.* Neguis. *in tract. De pign. 5. part. memb 2. num 51. & part. 8. membr 1. num 20.* licet contra sensisse videatur gloss. & post eam Bart. Bald. & Salic. *add. l. 2.*

DEFINITIO X.

Qui sub hasta emit non potest obijcere discussionem non factam specialis hypothecæ.

ERgo si postulante creditore aliquo pignus sub hasta venditum sit, emptor beneficio constitutionis non adiuuabitur, quia emptio dominij tantum & possessionis nō etiam pignoris ius ei tribuit. [1] Nam in debitoris potius quam in creditoris locum successisse intelligitur, [2] neque vero fieri potest, vt acquisitio pignoris cum dominij acquisitione concurrat, [3] quandoquidem nemini sua res est obligata. [4] Sicuti nec illud dici potest, ex causa huiusmodi venditionis obligata esse emptori bona debitoris, licet maneat ille de euictione obligatus. [5] Nisi forte quis dicat, creditore anteriore pignus euincente emptori ius pignoris resuscitari, quasi non omnino extinctum, dominio non prorsus irreuocabiliter acquisito, [6] ob idq; possessorem non tam emptoris, quam creditoris iure censendum, vt hoc saltem habeat à creditore, quod creditor ipse habuit. [7] Sed non ita est. Id enim tum obtinet, cum idem est emptor pignoris, qui antea fuerat creditor. [8] Verum namque est, pecuniam ipsi solutam non esse & idcirco quasi Seruianam durare, [9] at emptoris, ex cuius pecunia creditor dimissus fuit longè alia ratio est. Nam neq; post solutionem superesse amplius potest hypothecaria sublato vinculo pignoris, [10] neque creditoris iure censeri possessor debet, qui non à creditore, sed potius à debitore comparauerit. [11] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nemo enim emendo fit creditor, sed dominus, si res vendita fit vel à domino, vel ex domini voluntate, *l. ex empto 11. §. 1. de act empt. §. 1. Inst quib alien licet vel non.*

2 *L. si ob causam 13. C. de euict.*

3 *L. penult § 1. D. de except rei iudic.*

4 *L. neque pignus 45 de reg iur.*

5 *d. l. si ob causam 13. C. de euict.* Non enim bona debitoris semper sunt tacite obligata, nisi in casibus, de quibus *in tit. D. & C. in quib caus. pign vel hypoth tacit contr.*

6 *Ex d. l. penult. vers. ad fin D. de except rei iudic.*

7 Simile quoddam est *in l. dotem 6. D. de collat bonor. l. in creditore 38 in fin D. de euict.*

8 *Vt in specie d. l. penult. §. 1.*

9 Dixi *Defin. 1 num. 6. 5.*

10 *L. Paulus respondit 12. §. 1. & pass. D. quib mod pign vel hypoth solvit.*

11 *L. 1. & 2. C. si in caus. iudic pign. capt sit. d. l. si ob causam.* Vnde est quod etiam creditor ipse possit hoc casu pignus emere, *d. l. 2. cum bona 16. de reb auctor iudic poss alias l. 1. de privil. credit.* quod facere non posset si ei esset idem specie vendicatio, *l. 1. D. de rer. permut. l. & qui sub imagine 10. C. de distr pignor.*

DEFINITIO XI.

Creditor hypothecarius habet iurisdictionis exercitium si possideat, potestque officiarios pro arbitrio & instituere, & immutare.

CReditor, qui pignoris possessionem siue ex clausula constituti, siue iudicati auctoritate, siue qua alia ratione nactus est, exercitium habet imperij & iurisdictionis sicut & cæterorum omnium, quæ ad castrum pignoratum pertinent, non solum si in antichresim pignus datum sit, aut pro ea summa quæ rei obligatæ valori iusto æquipolleat (qui casus longe minorem aut nullam potius habent dubitationem [1]) sed & si simpliciter pignus contractum proponatur, hac sola differentia, quod cum in antichresim pignus datum fuit, fructus ex iurisdictione percepti in sortem non imputantur, [2] qui alioquin imputarentur. [3] An igitur iudices, procuratores, actuarios aliosque huiusmodi, quos vocant officiales, à debitore eodemque proprietario constitutos remouere creditor pro arbitrio poterit, & alios in eorum locum substituere? Ita iampridem Senatus noster pro Domina Carola de la Chambre vidua D. Comitis du Pontdeueyle; quasi non videatur creditor liberam & vacuam habere possessionem, nisi cui pro arbitrio liceat possidere. [4] Sed & illa potissimum ratio pro creditore vrget, quod hodie iurisdictiones omnes patrimonij iure censentur. [5] De iure patronatus quoniam nullo pecuniario commodo licite æstimari, nec consequenter in patrimonio esse videri potest, [6] dubitatio maior est, an in creditorem trāslatum intelligatur, etiam cum antichresis contracta fuit. Et in eam partem procliuior sum, vt non putem competere creditori. *Senatus* tamen nihildum quod viderim vel audierim decîdit.

1 Quia his casibus videtur actum, vt debitori nullum ex pignore commodum supereret, *arg. l. si res obligata 57. vers. vel potest. de leg. 1. l. si is qui 11. §. 1. D. hoc tit.*

2 Tanquam percepti in vicem vsurarum.

3 *L. 1. 2. & pass. C. de pign act.*

4 Facit, quod dici solet, collationem beneficij esse in fructu. Notat. *in c. cum olim, de maior. & obed.* Boer. *quæst 17. nu. 17.* eadem enim hac parte beneficij & officij ratio esse videtur. Vide Anton. Capyc. *decis. Neapol. 185. num. 2.* post Rom *singul. 554.* Dec. *in l debitorum, C. de pact.*

5 Nec minus lucri quam honoris causa habentur.

6 Est enim quid sacrum & spirituale, vt tractant Canon. *ad tit. de iur. patron.* ideoque nec alienari potest, nisi cum vniuersitate bonorum, vt ea, de quibus *in l. quadam 62. de acquir. rer. domin.*

DEFI-

DEFINITIO XII.

Mariti creditor habet hypothecariam in fundum mulieris ex pecunia maritì comparatum, si non ei pretium offeratur.

CVm ex pecunia sua maritus vxori comparauit fundum, si mariti creditor in eum fundum agat hypothecaria, non idcirco per mulierem rectè summouebitur, quod fundi dominium ad ipsam, non ad maritum pertineat. Etsi enim qui agit hypothecaria, probare debet esse rem in bonis debitoris, cum alienæ rei pignus non valeat,[1] attamen sicuti vindicare rem mulier non potest, nisi prius oblato redditoque pretio,[2] ita neque persecutionem inhibere creditoris, qui omnia mariti bona obligata habeat, nisi pecuniam offerat, non quam maritus creditori, sed quam ipsa marito ex eius emptionis causa debeat, quasi sit ipsa res marito pignoris nomine obligata,[4] propter ius retentionis, quod per doli exceptionem habere ille potuit.[5] Reuera quidem pignus nullum est, cum de pignore nulla conuentio intercesserit.[6] Sed plus quam pignus est cum ipsa quoque dominij vindicatio inhibeatur donec pretium sit redditum.[7] Porro creditorum mariti ius idem esse conuenit, quod ipsius mariti. Postquam enim placuit etiam nomen pignori dari posse,[8] dubitandum non est, quin veniat in generali quoque bonorum omnium obligatione.[9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 9. si quis alt. vel sib. Et rursus pro D. de S. Mauris, contra D. de la Croix, 4. Id. Junij 1593.

1 Abb *conf. 46. vol.* 1. quem refert & sequitur Boer. *quæst. 23. num.* 3. Nisi locie as conventionalis aut consuetudinaria inter coniuges inita sit. Ibid. Boer. *num.* 4.

2 *L. & quæ nondum* 15. §. *quod dicitur. D hoc tit l.* 1. *& tot sit. C. si alien. res pignor dat sit*

3 *L. multum interest* 6 *C si quis alt vel sib. L.* 2. *C pro socio.*

4 *Argum. l. Iulianus* 13 §. *offerri. de act empt. l* 3. §. 1. *D. qui potior. in pign hab.*

5 *L. jumptus* 48. *D de rei vindic.* Ne scilicet mulier ex mariti iactura locuple e ur *l. plane* 38. *D de rei vindicat.*

6 *L.* 3. *D quæ res pignor.* Ne. enim hic casus ex iis est, in quibus tacita hypotheca contrahitur, de quibus *in tit. D. & C. in quib. caus pign. vel hypoth tacit. contr.*

7 Nam cui damus actionem multo magis damus exceptionem & re entionem, *l inuitus* 16. *C. cui damus. de reg. iur. L.* 5. *in autem. D de superfic l heres* 21 *D ad SC Trebell.*

8 *L. postquam* 7 *C. de hered vel act vend.*

9 *L. nomen* 4. *C. quæ res pign. oblig poss.* Vide Guid. Pap. *quæst.* 431. *num.* 13.

DEFINITIO XIII.

Hypotheca constituta intelligitur, si conuenerit, vt super aliquo fundo certa pecuniæ quantitas soluenda imponatur.

QVi donauit tibi bona sua omnia, exceptis quibusdam, de quibus testari possit,[1] hoc tamen etiam exceptio, vt filiarum suarum dotes super iisdem bonis donatis ad certam vsque quantitatem capi possent, hocipso donata bona pro iis dotibus obligasse intelligitur,[2] vt earum nomine filiæ. competere possit aduersum te hypothecaria,[3] nec hoc fauore vllo dotium, sed iure communi. Nam cum hypotheca, vel ex ipso Græci verbi etymo, nihil aliud sit quam suppositio,[4] an non satis supponuntur bona hoc solo, quo super iis capiendæ quantitatis ius constituitur?[5] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Chartin & Dominæ de la Guille, Prid. Non. Jul. 1593.

1 Alioqui non valeret donatio secundum Doctores, quia auferret donatori liberam testandi facultatem. *Not. ad l. vltim. Cod. de pact. & ad l. stipulatio hoc modo concepta* 61. *D. de verbor. obligat.*

2 Contrahitur enim hypotheca nuda voluntate debitoris *l* 4. *D. hoc tit.* adeo, vt etiam testamento pignus constitui possit, *l. non est mirum* 26. *D de pign. act.*

3 Quæ non posset competere si pignus nullum esset, nisi in casu *Defin præced.*

4 Valet enim argumentum ab etymologia, *l.* 1. *D. de iustit. & iur. & tit de testam instit.*

5 Non enim potest pecunia capi super fundo, quin fundus ipse supponatur. Vide *l. Lucius* 12. iunct. *l.* 2. *D. de alim. & cibar. legat.* Guid. Pap. *quæst.* 432 *nu.* 17.

DEFINITIO XIV.

Obligatis bonis mobilibus & immobilibus omnibus non ideo iura censentur obligata.

IN bonorum mobilium & immobilium obligatione iura & actiones non comprehenduntur, quia tertiam bonorum speciem constituunt à duabus aliis differentem.[1] Et quamuis non desint qui putent bonis mobilibus adnumeranda iura si competat ad rem mobilem, aut immobilibus si ad immobilem;[2] *Senatus* tamen noster supradictam sententiam passim sequitur, siue de pignore, siue de quo alio contractus genere agatur.[3] Sic iampridem in causa quadam procuratoris Turnelli & Joannis de Comtance. Et iterum in causa N. Morer tractata ex tempore in publico auditorio Prid. Non. Julij 1593.

1 *L. quam Tuberonis* 7. § *in peculio, D. de pecul. l à Divo Pio* 15 § *in venditione D. de re iudic.*

2 Ex opinione Bart. *in l si sic legatum* 75. §. *vlt. de leg.* 1.

3 Nomina enim debitorum cum mobilibi sint, neque mobilia, neque immobilia esse possunt, *l. quæsitum* 78. §. 1. *l. si chorus* 79. §. 1. *l. si ita legatum* 86. *de legat* 3.

DEFINITIO XV.

An & quando tertius possessor conuentus hypothecaria possit condemnari ad fructuum restitutionem?

NOn semper ad fructuum etiam post litem contestatam perceptorum restitutionem tenetur is, qui hypothecaria conuentus succubuit, sed eo demum casu quo interest petitoris.[1] Finge bona illa quæ per hypothecariam creditor persequatur sufficere toti debito exsoluendo, debitique vsuris legitimis. Nihil sane interest creditoris fructuum habere restitutionem,[2] quoniam si eos haberet, tanto minus ex reliquis bonis obligatis consequeretur, tanto scilicet minore facto debito, quia fructus pignorum in sortem imputari oporteret.[3] Plane cum à tempore litis contestatæ condemnari possessor debeat in id omne, quod interest creditoris citius sibi satisfactum fuisse,[4] non aliter fructuum restitutio condemnatione eximenda est, quam si tot extent bona obligata, vt non minus pro eo quod interest, id est, (nihil enim hac parte refert[5]) pro debiti vsuris quincuncibus, si nihil sit quod maiores suadeat,[6] quam pro ipso debito indemnis seruari creditor possit. Alioqui non tantum fructus post litem contestatam percepti restituendi sunt, sed etiam qui ante litem contestatam percepti fuerunt, si extent, ad concurrentem vsque debiti & accessionum quantitatem,[7] non ex æquitate iudicij, quæ præteritum tempus afficere numquam potest,[8] sed tanquam eodem pignoris vinculo tacite obligati,[9] sola hac manente differentia inter fructus ante & post contestationem perceptos, quod qui ante percepti sunt numquam veniunt in restitutionem, cum sunt consumpti, nec si cætera pignora nõ sufficiant,[10] Postea autem percepti veniunt, etiamsi non extent, si minoris sint alia pignora quam debeatur.[11] Consumptos autem fructus intelligi oportet eos ex quibus possessor factus non sit locupletior.[12] Illud vero notandum est, quoties possessor pignorum executioni

fruſtra interceſſit, damnum vſurarum quod ei infligitur ex ipſis bonis oppigneratis ſarciendum eſſe.[11] Neque enim propoſita in rem actione perſona ipſa poſſeſſoris ad aliud condemnari debet,[12] quam ad litis ſumptus, qui ſemper ſunt perſonales.[13] In reliquo ſufficit creditori, quod cœpta per eum executio perfici poſſit remota interceſſione, non minus pro vſuris aliiſque acceſſionibus, quam pro ſorte & debito principali.[14] *Ita Senatus* in cauſa Claudij Jay Donzel & Antoniæ Mauris, 4. Id. Nouemb. 1593.

1 *L. ſi fundus 16. §. in vindicatione, & ſeq. l. ſi inter 21. §. vlt. D. hoc tit.*

2 *d. l. ſi fundus § interdum.*

3 *L. 1. 2. 3. & paſſ. C. de pignor. act.*

4 Quia litis contestatio conſtituit reum in mala fide, *l. ſed etſi 25. §. ſi ante, D. de pet. hared. l. ſi fundus, § in vindicatione, l. videamus 38. §. ſi actionem,* iunct. *l. 2. D. de vſur.*

5 Cum tamen alioqui multum referat an loquare de eo quod interest an de vſuris, quia id quod interest fauorabile eſt, vſura autem odioſa. Et ideo noſtri vulgo vſuras vocant, *intereſts*, vt faciant dulciores & fauorabiliores.

6 Frequentiores enim vſuræ apud nos quincuncES, quia meliores, & quia reſpondent iuſto modo fructuum qui ex fundo percipi poſſunt, vt ſcripſi *in tit. de vſur.*

7 *d. l. ſi fundus 16. §. interdum, in fin.*

8 Id eſt, quod præceſſit litis conteſtationem, *d. l. 2. d. l. videamus 38. §. ſi actionem, D. de vſur.*

9 Scilicet cum bona debitoris omnia præſentia & futura ſunt obligata. Fructus enim iure ſoli & dominij percipiuntur, *l. qui ſcit 25. §. 1 eod. tit. de vſur. l. 3. C. in quibus cauſ. pign. vel hypoth tacit. contr.*

10 Requiritur enim, vt & extent, & res non ſufficiat vt ſcriptum eſt *in d. §. interdum, in fin. l. 1. §. cum prædium eod.*

11 *d. §. interdum.* Aliam differentiam inter fructus perceptos ante vel poſt litem conteſtatam, vide apud Guid. Pap. *qu.* 405. & ibi Ranchin.

12 Non enim videtur conſumptum quod in corpore patrimonij retinetur *l. idem 72. de leg. 2. cum duabus præced.*

13 Cum is, qui ſortem ipſam non debet, multo minus vſuras debere poſſit, quæ non niſi propter moram non ſoluentium infliguntur, *l. cum quidam 17. § ſi pupillo, D. de vſur.*

14 Quia in actionibus in rem non perſona, ſed res conuenitur, *l. denique 19. D. de iur. fiſc. §. 1. Inſtit. de act.*

15 In pœnam ſcilicet temeritatis litis, *l. eum quem temere 79. D. de iudic.*

16 Sequuntur enim vſuræ ſortem in tempore hypothecæ, *l. Lucius 18 qui pot. in pign. hab.*

DEFINITIO XVI.

Boues aratorij & agriculturæ inſtrumenta non poſſunt dari pignori nec capi niſi in ſubſidium. Poſſunt tamen dari in ſolutum.

BOues aratorios ſicut & cætera agriculturæ inſtrumenta neque pignoris iure capi poſſe in executione iudicati, neque adeo in generali bonorum obligatione comprehendi,[1] conſtat ſatis ſaltem quamdiu alia bona ſunt, ex quibus ſatisfieri creditori poſſit.[2] Eoque iure vtimur, extãte præſertim apud nos in eam rem ſtatuto, quo id expreſſim conſtitutum eſt.[3] Sed non faciat ea res, quo minus liceat debitori, ſi ob non ſolutam pecuniam detrudatur in carceres, nec aliud habeat ex quo malit ſoluere, boues quoque aratorios offerre appariteri exequendi, vt ſint pignoris loco, quod dicimus *faire main-garnir*. Ne alioqui ſub prætextu boni publici, quod hic in conſequentias dumtaxat vertitur, prohibeatur debitor quibus poteſt rationibus ad commodum ſuum peruenire, quod eſſet longe iniquius.[4] Nam cum huiuſmodi ius non tantum bono publico introductum ſit, ſed etiam fauore debitorum boues aratorios habentium, quorum præcipue interest ne agriculturam deſerere cogantur, tametſi ea quoque res ad publicam vtilitatem ſpectet in conſequentias,[5] nihil ſanè cauſæ eſt cur non ipſis licere debeat renunciare fauori ſuo, ſi id fauorabilius ſibi eſſe arbitrentur.[6] *Ita* ex tempore in publico auditorio in cauſa Hugonis Mottet & N. Piquet, 5. Id. Decembr. 1593.

1 Nunquam enim obligatione generali comprehenduntur ea, quæ quis verisimiliter non fuit obligaturus, *l. 6. D. hoc tit.* Facit quod in ſimili de fructibus omnibus locatis tradit Boer. *quæſt. 19. num. 6.* poſt Oldr. *conſil. 129.*

2 Nam qui poſſint in ſubſidium obligari & capi pignori non ambigitur, *arg. l. 27. quand fiſc. vel priuat. l. à Diuo Pio 15. §. in venditione. D. de re iudic.*

3 Publicæ ſcilicet vtilitatis gratia, ne cultura impediatur, *l. 8. C. qua res pign. oblig. poſſ.*

4 Eſt enim bona, iuſta & honeſta quælibet ratio redimendæ vexationis & conſeruandæ libertatis, quæ per carceris duritiam quodammodo infringitur, *l. 1 & 2. D. de liber. hom. exhib.* iunct. *l. Titio centum 71. §. Titio centum, de condit. & demonſtrat. l. 1. D. de bon. eorum qui ſibi mort. conſ. l. ob æs 12. C. de oblig. & action.*

5 Minus autem curari ſolent ea quæ non fiunt niſi per conſequentias, *l. 1. l. quod dicitur 7. D. de auctor. tutor.*

6 Ne alioqui quod eorum fauore conſtitutum eſt, in perniciem & odium ipſorum retorqueatur, *arg. l. penult. C. ad SC. Trebell. l. nulla 25. D. de legib. l. quod fauore 6. C. eod.*

DEFINITIO XVII.

Si ex ſecundi creditoris pecunia emptum aliquid ſit ea mente, vt ſubrogaretur in locum eidem creditori prius obligatæ, an ſit anterioribus in ea re præferendus.

ETſi is, qui obligata habebat bona debitoris omnia præſentia & futura, præfertur haud dubie ſecundo creditori, ex cuius pecunia debitor aliquid comparauerit,[1] quia nec hypothecam hic habet niſi ſpecialiter & expreſſim de eo conuenerit,[2] ſi tamen quod comparatum eſt ſubſtitutum ſit in locum alterius rei deperditæ, quæ huic ipſi creditori fuerat anteriori iure obligata, & pecunia in eam ipſam cauſam ſit credita, quidam putabant in ea re ſecundum creditorem præferendum.[3] Quanquam enim ex vna parte dubitationem illud afferebat, quod quo inſtanti res illa debitori acquiritur incipit eſſe obligata illi, qui in futuris quoque bonis hypothecam ſibi quæſierat, ac proinde prius etiam quam in alterius locum ſit ſubſtituta,[4] præſertim ſi ea ſubſtitutio & ſubrogatio fiat poteſtate conuentionis potius quam iuris,[5] tamen ex altera parte illud mouebat, quod dici ſolet, ſubrogatum ſapere naturam eius in cuius locum ſubrogatur,[6] adeo, vt etiam nouatione facta, atque ita prorſus extincta priore obligatione, creditor tamen, qui eadem pignora accepit, in ſui ipſius locum ſuccedere intelligatur ad priſtinum inter creditores ordinem retinendum.[7] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa, pleriſque tamen mecum dubitantibus; neque deciſa res fuit.

1 Etiam in ipſa re empta, *l. licet 7. C. qui potior. in pign hab.*

2 *L. quamuis 17. C. hoc tit. l. procuratoru 5 §. plane ſi in eadem, D. de tribut. act.*

3 Qui ſcilicet non aliter fuerat crediturus & acquirendi copiam debitori facturus.

4 Ita, vt proinde cauſam pignoris prior creditor præuenisſe videatur, *l. vlt. in princ. D. qui potior. in pign. hab. l. ſi is qui mihi 28. D. de iur. fiſc.*

5 Quia ſcilicet ius operatur in inſtanti, conuentio autem hominis non niſi tempore, quæ tota ratio eſt *d. l. ſi quis mihi*, de cuius ſententia ſcripſimus in libris Coniecturarum.

6 *L. ſi eum 10. §. qui iniuriarum, D. ſi quis caut. l. ſed quod inde 71.* iunct. *§. vlt. l. præced. de leg. 2.*

7 *d. l. vlt. in princ. & l. 3. in princ. l. creditor 12. Papinianus a lius l. ſi prior creditor, D. qui potior. in pign. hab.* Vide tamen, an obſtet huic Definitioni quod ſcriptum eſt *in l. fideiuſſor 26. §. vlt. D. hoc tit.* vbi tamen agitur de re ſubrogata loco pignoratæ ab alio, quam à pignorante ipſo.

DEFINITIO XVIII.

Exceptio ſoluti debiti competit cuilibet creditori conuento hypothecaria.

Poſſeſſor

POssessor quilibet conuentus hypothecaria obiicere potest solutam creditori pecuniam, [1] nec solum tacente debitore, sed etiam si debitor ipse forte per collusionem fateatur adhuc se debere. [2] Etsi enim exceptio hæc est de iure tertij, tamen excludit omnino ius agentis, [3] cum soluto debito tollatur hypothecaria. [4] Interestque possessoris qui conuenitur, non ob id solum, ne ab eo res auferatur, [5] sed etiam quia qualiscumque sit possessor habet ius offerendi ad hypothecariam inhibendam. [6] Absurdum autem sit cogi eum ad redimendam vexationem offerre id, quod amplius non debeatur. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia soluta pecunia quæ debebatur, soluitur pignus, *l. item liberatur 6. in princip. & pass. D. quibus mod pign. vel hypothec. soluit. lege si rem 9. §. omnes, D. de pign. act. l. debitor, 40. §. vltim. eod.*

2 Non enim collusio debitoris nocere debet tertio possessori, *l. 5. § si possessori, l. 5. §. si heres, l. si perluforio 14. D. de appellat. tot. tit. D. de collus. deteg.*

3 Et ideo potest opponi etiamsi tertius nolit, *l. vlt. C. de rei vindic. l. loci 4 §. competit. vbi Bart. D. si seruit. vindic.* Idem Bar. *ad l. 2. C. de except. rei indic.*

4 Nec enim potest superesse hypothecaria sublato vinculo pignoris, quamuis possit interdum superesse vinculum obligationis, sublata etiam personali obligatione, dum ne solutum sit debitum, *l. 2. C. de luit. pignor. l. pen. §. 1. de except. rei indic. l. debitor ad SC. Trebell.*

5 Quia de causa etiam vitiosa possessio aduersus extraneos prodesse solet, *l. vltim. D. de acquir. possess. l. vltim. Cod. de rei vindic.*

6 *L. Paulus 12. §. 1. D quibus mod pign. vel hypoth soluit.*

7 Nemo enim cogendus est offerre indebitum, vt neque soluere, quod ex ipsa actionis definitione constat, *& ex tot. tit. de condict. indeb.*

DEFINITIO XIX.

Bonæ fidei possessori non potest pignus euinci per hypothecariam, quin sumptus omnes in rem obligatam ab eo vtiliter factis ei refundantur.

CVm possessori pignus per hypothecariam euincitur, rationem haberi oportet impensarum omnium, quas possessor [1] conseruandi aut meliorandi pignoris causa fecerit, [2] siue in rem ipsam factæ sint, dummodo extent, [3] siue in lites aduersus eos peragendas, qui rem obligatam ex causa fideicommissi, aliove interiore iure, quasi in debitoris bonis non esset, euincere volebant. [4] Interim igitur habebit possessor ius retentionis, [5] saluo creditori iure satisdandi de huiusmodi impensis postquam taxatæ fuerint soluendis, si earum taxatio per moram possessoris tam cito expediri non possit. [6] *Ita Senatus* in causa N Stephani Diuonne & R. Episcopi Bellicensis D. Joannis Gothofredi Ginod optimi Senatoris, 14. Calend. Mart. 1594.

1 Intellige si possessor sit bonæ fidei, secus enim est in malæ fidei possessore secundum Dyn. & Bartol. *ad l. cum postulassem, 44. §. 1. per ill. text. D. de damn. infect.* Sic enim locum illum intelligunt, ne pugnet cum *l. Paulus 29. §. domus, D. hoc titul.* Quamquam Paulus Castr. & Cuiacius aliter putant, non esse separandum hac parte bonæ fidei possessorem à prædone, sed extructionem vniuersalem à particulari, quod sane & verbis vtriusque legis & iuris ratione magis conuenit.

2 *d. l Paulus 29 § domus*, vbi Doctores, *D. hoc tit.*

3 Si enim nullus earum vsus sit futurus creditori, non est onerandus harum impensarum refusione *d. §. domus in fin.*

4 Est enim hæc quoque impensa necessaria, & quæ saluam facit totius pignoris causam.

5 *L. 1. in princip. D. hoc titul. l. si in area 33. D. de condict. indeb.*

6 Scilicet ne qua eo prætextu mora fiat hypothecariæ actioni. *arg l. Statuliber rationem 5. D. de statulib. l. 1. si cui prius quam per leg. Falcid.*

DEFINITIO XX.

Non quicumque negat rem obligatam fuisse in bonis debitoris statim priuandus est sua possessione, sed. in casibus certis.

IVstinianis cõstitutio, quæ possessionis commodum adimit, creditori aliiue cuilibet possessori neganti rem obligatam in bonis fuisse debitoris, [1] non continuo locum habet, si possessor pignoris id simpliciter negauerit, sed ità demum si & dolo malo negauerit, & ea negatione actorem adegerit ad probandam suam intentionem. Id enim præ se ferunt verba ipsa constitutionis. [2] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua SC. 13. & 14. infr. qui potior. in pignor. hab.

1 *Nouell. 13 de trient & semiss cap. 10. §. illud quoque.* Vnde sumpta est *Auth. item possessor. C. qui potior. in pign hab.*

2 *d. Auth. item possessor, ibi, si probata ea intentione.* Antonius Tessaur. *decis. Pedem. 50.*

DEFINITIO XXI.

Bonorum mobilium obligatorum an aliqua sit apud nos contrà tertios possessores persecutio?

QVod apud Gallos ex generali fere consuetudine obtinet, vt bonorum mobilium oppignoratorum, & alienatorum, nullam pignoratitius creditor persecutionem habeat contra tertium possessorem, [1] sicuti à iuris communis ratione abhorret, ita neque apud nos, qui Romanorum legibus vtimur, receptum est. Nam cum non minus in bonis mobilibus, quam immobilibus pignus constitui possit, [2] consequens est, vt in iure pignoris, quod anteriori creditori quæsitum fuit, nullum ei præiudicium facere debitor possit. [3] Alioqui quid dicemus si totum debitoris patrimonium, vt plerumque euenit maxime inter mercatores, consistat in mobilibus, & pecunia numerata? An non absurdum sit & iniquum, dolo aut facto debitoris impediri creditorem ne pignora sua persequi possit? [4] Nec sane recipit hæc res dubitationem si extãt illa ipsa nummorum aut aliorum mobilium corpora, quæ fuerunt obligata, [5] sed si sint deperdita, aut quod idem est sic alienata, vt reperiri nequeant, fortassis etiam cõsumpta pecunia aut confusione & permixtione aliorum nummorum, à quibus separari & secerni non possit, [6] dubitatio maior est. Et quidem vix, vt tertius possessor, qui ea bona mobilia alienauit aut permutauit hypothecaria, conueniri possit, vt vel pretium quod accepit, [7] vel quæ ex permutatione habuit in locum obligatorum substituat. [8] Verum enim est, neque obligata vnquam fuisse, [9] neque functionem ista recipere in genere suo, [10] ideoque & perire posse, [11] vt proinde imputare sibi creditor debeat cur sibi melius & per satisdationem non prospexerit, [12] cum scire debuerit futurum, vt non obstante vinculo pignoris posset debitor ea bona vendere, quæ postmodum vendita facile aut occultari aut perire possent, aut tam sæpe alienari, vt possessoris persona nusquam reperiretur. [13] Nam & inde est, quod quadam edicti prætorij parte mobilium bonorum, non etiam immobilium possessores satisdare coguntur. [14] At pecuniæ alia ratio esse videtur, quia cum recipiat in suo genere functionem, ob idque nec perire vnquam possit, [15] non magis interesse videtur eius, qui conuenitur, an ea nummorum corpora penes se habeat, quæ nunquam fuerint debitoris, quàm si ea ipsa haberet, quæ fuerunt obligata. [16] Verum ex alia parte vrget, quod si rẽ ipsam ita, vti est, inspicias, dici non potest, vllũ pignoris ius competere creditori in eã pecuniam, quã probare nequeat fuisse

vnquam sui debitoris." Cur ergo permittatur illi agere hypothecaria?[12] Quod si æquitatem intueare, quid iniquius, & ad lites multiplicandas aptius, quàm si is, qui bona fide nummos à debitore tuo accepit tibi obligatos, eosque tanquam suos qualibet ratione, tamen bona etiam fide consumpsit, alios pro iis tibi restituere & exhibere teneatur.[13] Quid enim si rem suam vendiderat, & pro pretio eos nummos acceperat? Et sane si ita ius esset, non reperiretur, qui vellet cum eo contrahere, quem creditores habere vel sciret vel suspicaretur: ex quo minima præsertim mercatoribus clades inferretur, & consequenter, toti Reipubl. nemine cum iis contrahere volente.[14] Igitur verius est, nullam creditori actionem de pignore superesse in pecuniam, quæ amplius non extet." *Ita Senatus* iampridem pro D. Senatore Danise, contra D. de Pluuy. *Sine die.* Et nouissime tractatum est in causa procuratoris Doche & Francisci de Bottiere, aut Calend. April. 1594.

1 Hoc enim est quod Galli dicunt, *les meubles n'ont point de suite.*

2 Imo proprie pignus est rerum mobilium, cum dictum sit à pugno. *l plebs est* 238. §. 1 *de verb signif.*

3 *L. debitorem* 15. *C. hoc tit. l.* 11. *C de distr pignor.*

4 *L.* 1 *&* 2. *C de debit. vendit. pignor. impid. non poss. l. est in arbitrio* 14. *C. de oblig & action*

5 *Vt in l fideiussor* 26. §. *vlt. D. hoc tit.*

6 *Vt in l.* 1. § *præterea sciendum est, D. de separat.* iunct. §. *si duorum materia* 27. *vers. quod si frumentum, Instit. de rer. diuis.*

7 Nec enim pretium ex re obligata redactum ipsum quoque obligatum est, aut contra, *l idemque est* 7. *in fin D. qui potior. in pign hab. l qui vas* 8. § *vlt. D. de furt.*

8 Non enim sufficit quod res subrogata sit loco rei obligatæ, nisi ea subrogatio facta sit ab ipso pignorante. *dict. l fideiussor.* §. *vltim hoc tit.* iunct. *l sed quod inde* 71. *&* §. *vltim. l preced. de leg* 2.

9 *d l. fideiussor* §. *vlt.*

10 *L* 2. §. *mutui datio, D de rebus credit.*

11 Quod non conuenit rebus illis, quæ recipiunt in suo genere functionem, *l incendium* 11. *C si cert. petat.*

12 *Arg. l. cum postulassem* 44. § 1. *in fin. D. de damn. infect.*

13 Imputatur enim ei cur non prospexerit, quod potuit euenire, *vt in l si quis domum* 9. §. 1. *D. locat.*

14 *L. sciendum* 15. *in fin D qui satisd. cogant.*

15 *d. l* 2. §. 1. *D. de rebus cred. & d l. incendium.*

16 Et ideo non iuratur in litem pro nummis, quia in eos non cadit affectio, *l* 3. *D. de in lit. iur. l si ita* 42. *D. de fideiuss. l. debitorem* 99. *D. de solut.*

17 Est enim hoc præcise probandum creditori agenti hypothecaria, *l. & qua nondum* 15. §. *quod dicitur, D hoc tit.*

18 Non enim potest hypothecaria competere sine pignore, *l* 3. *D. qua res pign oblig poss.*

19 Cur cogatur & rem suam & pretium amittere, *l. ex empto* 11 §. *vlt. l bona fides* 50 *D. de act. empt.*

20 Exemplo eius quod scriptum est *in l. quod si minor* 24. §. *non omnia, & in l. ait prator* 7. *alias l. si sine,* §. *quæsitum, D. de minor.*

21 Matth. de Afflict. *decis.* 190.

DEFINITIO XXII.

Personalis actio potest cumulari cum hypothecaria etiam post litem contestatam sine vlla expensarum refusione.

CVm placeat, personalem actionem, quæ creditori pignoratitio competit aduersus debitorem, cumulari posse cum hypothecaria, quoniam vtraque ad eundem finem dirigitur,[1] consequens est, vt qui personali primum egerat si postmodum hypothecaria experiri malit etiam post litem contestatam nullas eo nomine expensas debeat,[2] quarum alioqui refusione plecti solet, qui lite iam contestata mutat actionem.[3] *Ita Senatus* pro D. de Cohendier, contra N. Mallin, 4. Id. Januar. 1595.

1 Guid. Pap. *quæst.* 108.

2 Quia quod fit lege permittente pœnam non meretur *l.* 4. *C. de adult.*

3 In pœnam scilicet mutatæ actionis, *l.* 3. *vbi not. Cod. de edend.*

DEFINITIO XXIII.

Cogitur creditor agens hypothecaria probare sui debitoris dominium, etiamsi contra eum agat qui emit ab ipso debitore.

CReditor agens hypothecaria cõtra possessorem, qui emit à debitore, non eo minus tenetur probare debitoris dominium, si ab emptore negetur,[1] quia in huiusmodi actione dominium præcise per actorem probandum est.[2] Nec quod possessor ab eo emerit, qui dominus dicitur, facere potest, ne liceat ei negare dominium.[3] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Benedicto Bertrier, contra sponses Vertier, 12. Cal. Febr. & 5. Id. Febr. & 5. Maij 1595.

1 Sola enim negatio sufficit, vt res fiat dubia, *L vlt. C. quib. ad libert proclam. non licet.* Debet autem intentio actoris eiusque probatio certa & concludens *l* 4. *C. vnd. legit l neque natales* 10. *& pass C de probat.*

2 *L. & qua nondum* 15 *quod dicitur, D. hoc tit.* iunct. *l.* 3. *in princip. eod l ante omnia* 23. *D. de probat.*

3 Neguz. *in tract de pignor part.* 6. *membr.* 2. *nu* 35. Nam & res aliena vendi potest, *l. rem alienam* 28. *de contr. empt.* & ideo qui ab aliquo emit, non statim fit eius dominus.

DEFINITIO XXIV.

Non potest possessor conuentus hypothecaria petere ocularem sibi fieri rei demonstrationem.

REm, quam sibi obligatam dicit creditor, qui agit hypothecaria, oculis aduersarij subiicere & exhibere suis præsertim sumptibus non compellitur.[1] Nam si aduersarium habeat debitorem ipsum, aut quod hac parte idem est, eius hæredem,[2] sufficit, quod contractum exhibeat, quo pignoris obligatio contineatur.[3] Nec quicquam interest debitoris, an hæc vel illa res pignoris iure vindicetur, cum imputare sibi debeat cur oblato debito cum accessionibus vinculum pignoris non dissoluat.[4] Sin alius possessor est, qui pignoris vindicationi intercedat, an non hoc ipso fatetur se possessorem aut improbum litigatorem? Cur enim intercedit si non possidet?[5] Sin possidere se scit, cur ocularem rei exhibitionem postulat?[6] Idem est ex contrario, si debitor qui rem pignori dederat debitum offerens agat pignoratitia aduersus eum, qui ius habeat à creditore. Nam cum pignoratitij contractus instrumẽtum proferatur, quonam obsecro colore potest creditor eiusve hæres certiorem præsentis rei demonstrationem postulare; nisi saltem rem aliquam offerat, in qua sola, non etiam in ea quæ petitur pignoris ius constitutum esse dicat? Hoc enim casu cum allegata rei diuersitas obscuram facit identitatem,[7] incumbit sane debitori onus probandi rem illam, quam petit, non eam, quæ offertur, fuisse obligatam.[8] Sed hoc ipsum via ordinaria, post litem scilicet contestatam, per testes probari poterit,[9] nec cogendus erit debitor si nolit ocularem præbere rei demonstrationem, quam Pragmatici visionem loci appellant.[10] Si tamen iudex per imperitiam ita decreuerit, nec á quoquam ex litigatoribus prouocatum sit, iudicato standum erit.[11] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio, 8. Calend. Februar. 1595.

1 Quomodo compellitur plerumque is, qui agit rei vindicatione, aut ex contractu emphyteutico, aut finium regundorum, *l si irruptione* 8 §. *fin D. fin. regund.*

2 Nihil enim refert, an quis sit debitor, an debitoris hæres

hæres, *l. vltim. C. de hered. act. l. 1. & 2. C. si vnus ex pluribus hered. debit.*

3 Præsertim vero si obligatio sit generalis omnium bonorum præsentium & futurorum, siue expressa, *vt in l. & quæ nondum 15 § quod dicitur, & in l. obligationes 6. D hoc tit.* siue indefinita, *vt in l. vlt. C quæ res pignor. oblig. poss.*

4 Loquimur enim de illo, qui sciat, nec inficietur se debere.

5 Nam cum hypothecaria sit in rem, *l. pignoris 17. D. hoc tit.* liberum erit cuilibet hanc actionem recusare, negando se possidere, *l. vltim. D de rei vindic. Auth. item possessor. C. qui potior. in pign. hab.*

6 Nec enim fit vnquam exhibitio illa, nisi vt instruatur reus an possideat, & vt instruatur iudex, qua de re agatur, *d. l. si irruptione 8. in fin. D. fin. regund.*

7 Nec enim per actionem pignoratitiam cogi potest, vt aliam rem restituat, quam quæ fuerit ei vel ipsius auctori obligata *tot. tit. de pignor. act. D. & C.*

8 Quæ identitas rerum non solet præsumi nisi probetur, quamuis diuersum sit in identitate personarum. Vide Bart. *ad l. demonstratio 7. de condit. & demonstr.*

9 Semper enim eius est probare qui dicit, *l 2. d. l. ante omnia 23. D. de probat.*

10 Quomodo probanda sunt cætera, quæ pertinent ad fundandam intentionem, siue actoris, siue rei, *l. exceptionem, 19. C. de probat.*

11 Quæ nec fere vnquam hodie petitur nisi animo tergiuersandi & frustrandi, litisque in longius tempus protrahendæ.

12 Propter rei iudicatæ auctoritatem, *l. 1. l. 5 & pass. C de re indic.*

DEFINITIO XXV.

Creditori qui consensit venditioni rei obligatæ salua pignoris sui causa non potest obijci exceptio discussionis.

QVi bona Titij habebat omnia obligata sine clausula constituti consenserat, vt ex iis bonis fundus Cornelianus tibi venderetur, saluo tamen pignoris sui iure. [1] Si postea in eum fundum quasi Seruianam exercere velit, nõ magis pati potest exceptionem non factæ excussionis, quam si clausulam haberet constituti, eiusque beneficium cum Iustiniani legis auxilio imploraret, [2] quasi perinde sit acsi inter te & eum nominatim conuenisset, vt eodem iure fundus esset penes te, quo erat penes Titium debitorem. [3] Atqui penes Titium ita erat, vt excussionis exceptionem ipse obiicere si conueniretur, non posset. [4] Ergo neque tu obiicere poteris. [5] Nec ad rem facit, quod etiam ignorante inuitoque creditore potuerat Titius fundum tibi vendere, [6] quo casu saluum quidem Titio creditori mansisset ius pignoris, [7] sed ita tamen, vt salua quoque tibi foret exceptio. [8] Nam imputare tibi debes cur non inscio eo emeris, & cur illius consensum, cum necessarius non esset, exquisieris. [9] *Ita tractatum est* in causa D. Comitis de Saleneufue, & D. Baronis de Viry, 10. Cal. Maij 1595.

1 Sic enim facere plerique solent, & salua pignoris sui causa venditioni pignoris consentire, vt *in l. si debitor 4. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. solut. l. vlt. D de iur. dot.*

2 Quo casu certum est nullum fore locum exceptioni non factæ excussionis, secundum ea quæ dixi *Defin. 1. 5. de acq. poss.*

3 Nec vlla in eo futura esset captio creditoris, vt loquitur Scæuola, *in d. l. vlt. de iur dot.*

4 Namquam enim exceptio illa competit debitori, qui ipse excutiendus esset, sed tantum tertio possessori, & quidem bonam fidem habenti cum titulo *Auth hoc si debitor, C. hoc tit*

5 Alioqui venditio per debitorem facta deteriorem fecisset creditoris conditionem, quod non est ferendum, cum non nisi salua pignoris sui causa consenserit.

6 *L vlt C. rem alien. gerent. non interd. rer. suar. alien.*

7 *L. si debitor 12. C. de distr. pignor.*

8 *Ex d Auth. hoc si debitor.*

9 Itaquehoc casu expressa non nocerent, vt in *l. si sic legatum 75. § illi si volet. de leg. 1. L nonnumquam 52. de cond. & demonst. l. si quis Sempronium 68. D. de hered. instit.*

DEFINITIO XXVI.

Potest ad fines hypothecaria iuberi soluere etiam is, qui per actionem personalem, vt soluat, conueniri apud eundem iudicem non potest.

QVi personalem actionem nullam habuit, aut quam habebat exercere efficaciter non potuit, non ob id solum male egisse videri potest, quod fecerit, vt per apparitorem debitor soluere iuberetur, si modo subiecerit id à se factum, vt nolente illo soluere, bona sibi obligata iure pignoris persequi posset. [1] Ponimus enim agi posse hypothecaria. [2] Finge laico rem esse cum clerico, [3] aut creditori cum hærede, qui legis & inuentarij beneficium imploranit. [4] Recte facta executio videtur, quia iussum soluendi præcedere, & in personam ipsam fieri necesse est, [5] priusquam bona ipsa pignori capiantur, cum eam conditionem habeat hypothecaria, si debitum non soluatur. [6] Nec duplex executio illa est, sed vnica, [7] quæ inspecto fine in rem dumtaxat non item in personam facta intelligitur. [8] *Ita Senatus* in publico auditorio pro Joachimo de la Cuaz, contra Antonium de la Cuaz, 13. Cal. Iunij 1595.

1 Non tam enim quid fiat, quam qua mente, & quo fine inspiciendum est, quoniam actus non operantur vltra intentionem agentium, *l non omnis 19. D. de rebus credit.*

2 Quia scilicet bona ipsa sint obligata.

3 Quem proinde non possit conuenire actione personali, sed tantum hypothecaria, *cap si diligenti. de for. compet.*

4 Quem constat non posse teneri vlla personali actione supra vires hæreditarias, *l. vlt. C. de iur. delib. Nouell. 1. de hered. & Falcid.*

5 Nec enim bona ipsa possunt soluere, sed tantum persona ipsa ex bonis.

6 *L. si rem 9. 5. omnis pecunia, D. de pign. act. l. grege 13. 5. etiam D. de pignor act.*

7 Duas tamen partes habens, *arg. l. hac scriptura 26. de cond. & demonst.*

8 Quia ab initio fuit ordinata ad eum finem, *l. 3. C. vbi in rem act.*

DEFINITIO XXVII.

Tertius possessor non potest obijcere ex persona debitoris exceptionem aliquam, licet ipsi debitori competentem.

QVi debitorem habebat Titium, sed ea tamen lege, vt ei quid vicissim præstare, aut aduersus alium iura cedere teneretur, [1] non eo minus contra pignorum possessores agere potest, quod debitori suo nihildum præstiterit. Sufficit enim, vt ipsi possessori, qui hac in re debitoris loco est, idipsum præstare paratus sit. [2] Nimirum si talis sit possessor qui excussionis non factæ exceptionem obiicere, aut noluerit, aut non potuerit, quod variis ex causis potest contingere. [3] Alioqui nocebit agenti creditori, non quod debitori suo non satisfecerit, [4] sed quod debitoris bona non excusserit. [5] *Ita Senatus* pro N. fratribus Salteur, contra N. Benoit, 10. Calend. Junij 1595.

1 *Vt in l. si res obligata 57. de leg. 1. in creditore 38. D. de reiud.* iunct *l rem hæreditariam 61. eod tit.*

2 Eadem enim debere esse causa actoris, quæ successoris, *l. inuitus 116. § plerumque, de reg iur.*

3 De quibus nostri *ad Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

4 Quamuis hoc quoque debuerit prior facere *l. Iulianus 11. §. offerri, D. de act. empt. l. cum te 6. Cod. de pact. int. empt. & vendit.*

5 Quia non tam facile voluit Iustinianus perueniri posse ad tertium bonæ fidei possessorem *dict. Auth hoc si debitor, lege plane 14. & seq. D. de minor. l. Moschin 47. de iur fisc.*

DEFINITIO XXVIII.

Excussio etiam ritè facta nihil prodest, si debitori postea supervenerint facultates aut si debitor decesserit cum harede, dum tamen idoneo.

SI post factam à pignoratitio creditore discussionem debitoris, id est, post allatas probationes, quod mortuus debitor neque hæredes, neque bona vlla reliquerit,[1] condemnato iam fortassis tertio possessore,[2] postea reperiatur qui in causa appellationis dicat,& fateatur se debitoris hæredē, nouum ius tertio possessori quæritur, vt, acsi numquam excussio facta esset, interim hypothecaria inhibeatur.[3] Probatio enim illa negotiationis neque loco, neque tempore coarctatæ, quod nullus hæres sit, admittit probationem in contrarium, nec prodest creditori, nisi quamdiu de contrario non apparet.[4] Sed quid si creditor obiiciat hæredem hunc debitoris non esse soluendo, & id hæres ipse fateatur? Non proderit tertio possessori. Frustra enim & sine causa cogatur creditor eum excutere, qui se fateatur soluendo non esse.[5] Nisi quis dicat adigendum in eas angustias creditorem, vt curet detrudi in carceres debitorem non prius exim.ēdum, quam aut soluerit, aut bonis cesserit.[6] Quod tamen euidenter iniquum fuerit.[7] Quid enim si nolet vnquam bonis cedere? An cogendus erit creditor in perpetuis carceribus eum alere?[8] Nec obstat, quod dici solet excutiendum esse debitorem ad peram vsque & sacculum priusquam ad tertium possessorem perueniatur.[9] Id enim ita accipiendum est, vt quamdiu soluendo ille est, non sit inquietandus possessor.[10] Non autem, vt si non sit soluendo, debeat vrgeri inanibus sumptibus creditoris.[11] Neque rursus ad rem pertinet, si quis obiiciat, soluendo esse hæreditatem, quæ inuenit hæredem.[12] Id enim tum obtinet, cum hæres ipse qui adiit soluendo est, quia hoc ipso quod adit implicat se & obligat oneribus hæreditariis.[13] Cæterum si nec ipse soluendo sit, non potest adeundo facere, vt hæreditas alioquin minus idonea soluendo esse intelligatur.[14] Igitur hoc casu perinde confirmanda erit sententia reddendumque iudicium contra tertium possessorem, ac si nullus debitoris hæres appareret,[15] salua possessori in ipsum ipsiusque bona, siue propria, siue hæreditaria indemnitatis actione.[16] *Ita Senatus* in causa Joannis Paquier & Henrici Capitan, 12. Calend. Septemb. 1595.

1 Hæc enim est forma faciendæ discussionis, quam refert & probat Guid. Pap. *quæst.* 432.

2 Quia eo casu, quo debitor soluendo est, exceptio discussionis est dilatoria, & ideo non potest opponi post litem contestatam. Guid. Pap. *quæst.* 94.

3 Superuenientibus enim debitori facultatibus excussio habetur pro non facta *l.* 4. §. *deficientium, D. de muner. & honor. l. ab hiis* 10. §. *auctio, de vacat. & excus. muner.*

4 Quia nec per rerum naturam fieri potest, vt concludenter probetur, *l. adseueratio, C. de non numer. pecun.*

5 Cum inanis sit actio quam debitoris excludit inopia, *l. nam si,* 6. *D. de dolo.*

6 Hoc enim est quod dici solet, discutiendum esse debitorem vsque ad peram & sacculum.

7 Beneficium enim est legis Iuliæ, quod implorare nemo inuitus cogitur, *l.* 2. *& pass. C. qui bon. ceder. poss.*

8 Ita vero fieret, vt creditor tanto magis oneraretur. [Et ita pronunciauit Senatus in ea causa, de qua *num.* 1. *Defin. seq.*]

9 Not. *add. Auth. hoc si debitor.*

10 Vt faueatur tertio possessori quamdiu id sine vllo dispendio & incommodo creditoris futurum est, *arg. l. plane* 14. *D. de minor.*

11 *Argum. l. minoribus* 6. *eod. l.* 1. *D. de inoffic. testam. l. hac stipulatio* 14. §. 1. *D. vt legat. seu fideic. nom. caueat.* Guid. Pap. *qu.* 432. *num.* 5.

12 *L. libertus* 36. *D. de bon. libert. l.* 3. *D. ad leg. Falcid.*

13 *L. qua dotis* 33. *D. solut. matr. l.* 3. §. *vlt. & l. seq. D. quib. ex caus. in poss. eat. l.* 5 §. *hæres quoque, D. de oblig. & act. l. vlt. C. de iur. delib. l.* 1. *D. de separat.*

14 Propter quam causam datur creditoribus defuncti hoc casu separatio, si eam petant, *d. l.* 1. *de separat.*

15 Nihil enim potest nudum hæredis nomen prodesse, si nemo sit in effectu qui satisfacere possit creditoribus, *l.* 2 §. *adoptiui, D. ad SC. Tertyll. l. patersamilias* 28 *de rebus auctor. iudic. possid. alias l.* 13 *de priuileg. credit.*

16 Saltem beneficio cessionis, quam ei creditor facere cogitur, si modo potest bonæ fidei fecit, *l. mulier,* 19. *D. qui potior. in pign. hab.* iunct. *l. in creditore* 38 *in fin. D. de euict.*

DEFINITIO XXIX.

Creditor non cogitur excutere iura obscura & dubia sui debitoris.

SI debitoris excutiendi bona omnia sint in obscuris actionibus, pro excusso habendus est.[1] Neque enim cogi debet creditor, vt litis periculum & incommodum suscipiat pro debito consequendo,[2] quia vix vnquam facilis & expedita est nominis persecutio.[3] Idque est quod plerique iactitant, iura non discuti.[4] Quod haud dubie illo etiam casu procedit quo actio dubia fiat per solam aduersarij contestationem, quantumuis certo & aperto iure nitatur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quomodo dicimus nihil videri eſſe quod possideri queat, cum nihil possideri possit nisi controuersum, *l. quamuis* 13 *D. de rebus auctor. iudic. possid.* [similiter & executionem personæ debitoris dicimus habendam esse pro facta, si debitor ille sit in carcere, quos per aliquod tempus patiendi erit, quàm soluere. Nec enim cogendus est creditor debitorem suum inopem in perpetuis carceribus retinere suis sumptibus, aut ad bonorum cessionem faciendam adigere, aut à pignorum suorum persecutione abstinere. Quando autem tempore debitorem in carceribus frustra se cum eo esse sufficiat in arbitrio iudicis relinquendum est, quia pendet ex personarum, rerum & locorum circumstantiis. *Ita Senatus* in causa Petri Patac & Petri Rigot in relationibus libellorum, 12. Cal. Sept. 1612. Aliud ergo erit si proponas debitorem fuisse in carceres diuitem debitorem, ex cuius bonis possit etiam carceris impensa quandoque redigi, cùm hoc casu non possit creditor periclitari, & possit tædium carceris extorquere facilius à diuite, quamuis contumace debitore solutionem, aut saltem bonorum omnium cessionem. Iunge *Defin. præced. num.* 6. 7. & 8]

2 Ne alioqui pro pecunia litem accipere cogatur, quod ne eueniat nec illud patitur prætor, vt in executione iudicati obligationes ex obligationibus fiant, *l.* 4. §. *ait prator. D. de re iudic.* Et verecunda honestaque est cogitatio eius qui lites execratur, *l.* 4. 5. 1. *D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

3 Quid enim si debitoris debitor neget se debere? Quid si se exsoluisse contendat? *l. à Diuo Pio* 15. §. *sed virum, D. de re iudic.*

4 Nisi ponas nomen debitoris esse confessum *d.* § *sed virum.*

5 Sola enim negatio rem dubiam facit *l. vlt. C. quibus ad libert. proclam. non licet,* ac proinde dubium euentum litis, *l. quod debetur* 51. *D. de pecul.*

DEFINITIO XXX.

Cum vno possessore facta excussio nocet cæteris. Facta per vnum creditorem prodest cæteris.

EXcussio personę & bonorum debitoris facta cum vno possessore sufficit, vt contra alios possessores nulla alia excussione facta agi possit,[1] sicut & quæ per vnum ex creditoribus facta fuit aliis quoque prodest, tametsi iudicio non adfuerint.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 21. infr. De rebus auctor. iudic. possid.

1 Facta enim discussione debet iudex pronunciare, & declarare hypothecariam competere creditori contra tertios possessores generaliter. Guid. Pap. *quæst.* 432. *num.* 2.

2 *Arg. l. cum vnus* 12. *D. de rebus auctor. iudic. possid.* Sunt tamen qui putent alios quoque creditores debere discussionem facere ex abundanti. Guid. Pap. *dict. quæst.* 432. *num.* 9.

DEFINI-

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti inter creditores de pignoris iure ac ordine inuicem contendentes, periculo debitoris cedunt, & in ordine hypotheca sortem concomitantur, maxime si debitor ante fuit interpellatus.

ETsi creditor pignoratitius recta in rem agere potest aduersus pignoris possessorem, nulla præcedente interpellatione in persona debitoris hæredúmve ipsius, [1] potest tamen interesse an debitorem interpellauerit, necne. Nam si interpellauerit eoque non soluendo postea pignoris controuersiam, siue iustam, siue iniustam ab alio, siue creditore, siue nudo possessore patiatur, æquum est eas omnes impensas damno cedere debitoris, cuius solius culpa moraque causam iis dederit. [2] Itaque si pronuncietur pignus distrahendum, vt ex pretio satisfiat creditoribus ordine, impensa quoque ex pretio solui oportebit, eodemque gaudere temporis priuilegio, [3] licet tota lis inaudito debitore tractata sit. At si nihil denunciatum sit debitori, difficilius est, vt idem admittamus, cum si litem sciuisset, fortassis creditori soluisset, neque tot sumptibus creditores inuicem diuexari passus fuisset. [4] Igitur hoc posteriore casu æquius est, creditorem, qui temerariam litem aut instituit, aut suscepit, in expensas condemnari aduersario, [5] salua ipsi aduersus debitorem eiusve hæredem indemnitatis actione. Eo tamen iure magis vtimur, vt indistincte debitoris damno cedere rem oporteat, quoniam licet nulla interpellatio præcesserit, nihilominus imputari debitori potest, cur non soluerit, [6] cui nimirum executionem quæ in rem sit significari semper est necesse. [7] *Ita Senatus* in causa N. Juliani Depradel Auterin Aduocati, & Joannæ Bertier, Calend. Decembr. 1595.

1 Facta tamen discussione, nisi cum certum est debitorem non esse soluendo, secundum ea quæ dixi *Defin. 28 & 30 s.*

2 Cum si soluisset nullam litem creditor suscepisset, *arg. l. 1. C. vbi in rem act.*

3 *L. Lucius 18. D qui potior. in pign hab.*

4 Prouidens scilicet fore alioquin, vt eos sumptus ipse de suo litigatoribus quandoque sarcire cogeretur.

5 Ex regula *l. eum quem temere 79. D. de iudic. l. qui solidum 78. § 1 de leg. 2.*

6 Is enim damnum dat, qui damni dat occasionem, *l. in damnum dat 169. cum ibi not. de regul. iur. l. 52. § in cliue. ad leg. Aquil.*

7 Semper enim executio incipienda est à iussu soluendi, vt diximus *Defin. 26. supr.* Discussio tamen fieri potest etiam pendente iudicio contra tertium possessorem. Guid. Pap. *qu. 432. num. 11.*

DEFINITIO XXXII.

Non tantum debitor excutiendus est, sed etiam fideiussor eius, & fideiussoris collaudator.

CVm exceptio non factæ excussionis obiicitur & tertio pignorum possessori, constat, non tantum excutiendum debitorem, sed etiam eius fideiussores. [1] An & fideiussorum collaudatores? Vtique si id obiiciatur, quia collaudator quoque intercessor est. [2] Nec sane fieri potest, vt non idoneus videatur fideiussor quantumcumq; inops, qui idoneum habet collaudatorem. [3] Quid ergo si iudex nominatim Titium debitorem, & Sempronium eius fideiussorem excuti præceperit, nulla collaudatoris facta mentione? An satisfeciisse videbitur creditor, si probauerit, neq; Titium, neque Sempronium aut hæredes vllos, aut bona vlla reliquisse? Minime vero, si nũc obiiciatur collaudatorem quoque excuti debere. Non illa solũ ratione qua diximus, quod necaliter excussus videri debeat fideiussor debitoris, [4] sed etiam quia de collaudatore excutiendo prius agi aut pronunciari non potuit, quam constaret fideiussorem idoneum non esse. [5] Si tamen possessor nihil de collaudatore in actis obiecerit, parcendum est legitimo creditori; quamuis ea exceptio, cum sit iuris nõ facti suppleri commode per iudicem possit. [6] Idque Senatus noster obseruauit in causa Dominarum religiosarum S. Claræ Camber. Pro quibus tamen illud etiam faciebat, quod possessor ille pendente lite emerat, nec proinde exceptionem discussionis obiicere poterat. [7] *Sine die.*

1 *Auth. hoc si debitor. C. hoc tit.*

2 Intercessor enim est quisquis se obligat pro alio, *l. 1. & tot. tit. ad SC. Velleian. D. & C.* Iustinianus autem voluit excludi debitoris intercessorem omnem *d. Auth. hoc si debitor, & in corpor vnd. sumit.*

3 Cum collaudare nihil aliud sit, quam fideiubere de eo, quod ab alio seruari non poterit, quem indemnitatis fideiussorem possumus dicere, *vt in l. decem 116. D. de verb. oblig. l. si decem 21. D. de solut. l. vlt. D. de rebus credit.*

4 Cum nihil interest, an quis soluat, an alius pro eo, *l. solutione 17. D. de solut. l. soluendo 39. D. de neg. gest.*

5 Nec enim potest peruenirì ad collaudatorem quamdiu fideiussor est idoneus, cum non sit fideiussor nisi subsidiarius.

6 *Ex not. in tit. C. vt qua desunt aduoc. part. iud. suppl.*

7 Siquidem nihil potest fieri litе pendente quod durioremfaciat conditionem litigatoris, quamuis hypothecaria non faciat rem litigiosam. Sic de vtroque Guid. Pap. *quæst 431. nu. 7.* Iunge *Defin. 4. supr.*

DEFINITIO XXXIII.

Qui sciens alij rem obligatam emit non habet beneficium exceptionis non excussi debitoris.

QVi emit à debitore ea lege, vt pretij partem solueret certo pignoratitio creditori, si postea conueniatur hypothecaria non habet beneficium excussionis. [1] Licet enim ea conuentio tanquam inter alios facta nullum ius creditori ignoranti acquirere potuerit, prodest tamen ad constituendum emptorem in mala fide, [2] ne exceptionem possit obiicere, quæ non tam summo innititur, quam æquitate. [3] *Ita Senatus* pro D. vidua D. Crespin magistri Computorum, contra N. Chauasse, 7. Mart. 97.

1 Quod solet competere tertio possessori cuilibet habenti titulum & bonam fidem, *Auth hoc si debitor. vbi not. C. de pignor.*

2 *L. si vnus 27. § pacta quæ turpem ver. ante omnia, D. de pact. l. stipulatio ista 38. § alteri, de verb oblig.*

3 Est enim emptor in mala fide quantum ad actionem hypothecariam, qui emit rem quam scit alteri obligatam.

4 Cuius æquitatis ratio nulla haberi potest in persona eius, qui est in mala fide, *arg l. pen ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XXXIV.

Possessor non potest habere ius retentionis pro debito soluendo ab auctore creditoris agentis hypothecaria, nisi statim constet de debito.

TAnquam possessor conuentus, si obiiciat se habere ius retentionis, [1] pro debito ab actoris auctore solũdo, non aliter audiendus est, quam si probet sibi deberi. [2] Et quidem vel ex debitoris confessione, [3] vel ex condemnatione contra debitorem lata. [4] Neque enim qui agit hypothecaria cogitur de eo disputare, an possessorio aliquid debeatur, necne. [5] Interim igitur nullum possessori competet ius retentionis. [6] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Saleneufue & D. Baronis de Viry, 7. Febr. 1597.

1 Cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri possit, *l vnic. C. etiam ob chirogr pecun pign. retin poss.*

2 Alioqui esset exceptio de iure tertij, & quidem non

exclusiua iuris agentis, quæ admitti numquam debet, *l. Iocti 4. §. competit*, vbi Bart. & alij, *D. si seruit. vindic.* Idem Bart. *in l. 2. D. de except. rei iudic.*

3 Nulla enim maior probatio est, quam ex partis confessione, *l generaliter 13. C. de non numer. pecun.*

4. Cum res iudicata pro veritate habetur, *l. res iudicata 207. de reg iur. l ingenuum 25. D. de stat. homin.*

5 Quia cum agat ex proprio iure sibi quæsito per propriam conuentionem non cogitur debitorem suum defendere. Quamuis non possit creditor plus iuris habere in re sibi obligata quam habuerit debitor, qui obligauit, *l 3 in fine princ. & §. 1. D. hoc tit.*

6 Quia non facile impediendus est creditor, quo minus suum ius exequatur, *l. creditoris 8. D. de distr. pignor.*

DEFINITIO XXXV.

Potest obijci creditori hypothecaria exceptio non excussi Principis, vt & alterius priuati cuiuslibet. Et quomodo sit hoc casu interloquendum?

EXceptio non excussi Principis perinde obiici potest à tertio possessore conuento hypothecaria, atque alterius cuiuslibet debitoris, [1] nisi proponas Principem tyrannum, qui neque conueniri, neque condemnari se patiatur. [2] Quid ergo, inquies, hypotheca proderit? Fiscus enim & Princeps semper soluendo esse intelligitur. [3] Respondeo profuturam si Principe condemnato, iudicati executio, persecutioque difficilior sit, forte ob tergiuersationem thesaurarij & aliorum officialium, per quos Principem satisfacere oporteat. [4] Obseruare tamen iudex debet, ne Principem excuti iubeat (esset enim ridicula ea interlocutio) sed vt aduersus Principis procuratorem patrimonialem aut generalem recurri præcipiat. [5] *Ita Senatus* in eadem causa pro D. Comite.

1 Cum Princeps perinde ac alius quilibet priuatus possit & conueniri & condemnari per suos officiales.

2 Quod enim tuto quis facere non potest, & sine periculo, id ne facere posse creditur, *l. 2. §. via fluminis, D. si quis caution. l. continuus, 137. §. cum ita, vers. vt qui Ephes. D. de verbor. obligat.*

3 *L. 1. in fin D. de fund. dotal.* Vnde est quod fiscus nunquam satisdat. *l. 1. §. si ad fiscum 18. D. vt legat. seu fideic. seruand. caus. caueat.*

4 Locuples enim quis dicitur non solum ex facultatibus, sed etiam ex conueniendi facilitate, *l. 2. in princ. D. qui sat cog.*

5 Quia factum officialium pro facto Principis habetur, Bartol. & alij *ad l. si Publicanus, 7. §. vltim. D. de public. & vectigal.*

DEFINITIO XXXVI.

Exceptio discussionis non competit possessori fundi conuento hypothecaria pro pensione super illo fundo specialiter imposita.

POssessor fundi, super quo imposita est annua pensio perpetua & in perpetuum soluenda, non habet exceptionem ordinis, & non factæ excussionis, sed recta conueniri potest. [1] *Ita tractatum est* in causa R. D. Franciscanorum Camber. & D. Ducis du Mayne & hæredum D. Joannis Perraton Aduocati generalis, 5. Cal. Decemb. 1596.

1 Est enim hoc onus speciale rei, quod proinde omnino & necessario sequitur singularem successorem, ita vt ob eam causam res fit longe minoris pretij, *l. in venditione 41. D. de act. empt.*

DEFINITIO XXXVII.

Acquisitio noua hypotheca non tollit veterem, etiam quæ cæpit esse inutilis, si modo quandoque postea fiat vtilis.

PEnsio annua imposita fuerat super certo fundo, ea lege adiecta, vt si fundi illius reditum imminui contingeret, ex cæteris debitoris bonis ea pensio præstari deberet. [1] Cum postea fundus ille, qui ex ædificiis & artificiis cõstabat, periisset, non dubitabatur, quin stipulationis conditio extitisset, vt ex eo tempore cætera debitoris bona ei pensioni soluendæ obstricta viderentur. [2] Sed si idem fundus in pristinum statum restitutus postea fuisset, dicebam non quidem finiri hypothecam, quæ in aliis bonis semel vtiliter contracta esset, vireisq; habere cœpisset, [3] sed tamen priorem quoque hypothecam superesse, quæ in eo fundo ab initio constituta fuisset, [4] quia quandiu solum superest, neque pecunia soluta est, tandiu quoque competit, saluaque est hypotheca. [5] *Ita tractatum est & conclusum*, licet non pronunciatum in eadem causa.

1 Alioqui non posset peti pensio, nisi quatenus ex eius fundi reditu percipi posset, *l. si debitor 39. §. verisimile, D. de contr. empt.* Ponimus enim pensionem ab initio ita constitutam, secus esset si ab initio simpliciter constituta proponeretur, tumque pro ea certus fundus obligatus. Tunc enim etiam citra vllam conuentionem satis actum intelligitur, vt non sufficiente reditu illius fundi, ex aliis bonis soluenda sit pensio, *l. Lucius 12. de alim. legat.*

2 Nullus enim reditus superesse potest eius rei, quæ tota periit. Vnde est quod & emphyteutam hoc casu liberari dicimus ab onere soluendi canonis annui, vt scripsi *in tit. De iur. emphyt.*

3 Hypotheca enim semel nata non nisi certis & legitimis modis finitur, *l grege 13. §. etiam, D. hoc tit.*

4 *Arg. l. cum ager 23 & seq quibus mod. pign. vel hypoth. amitt.*

5 Textus est elegans & explicatus *in l. Paulus 19 §. domus & l. vltim. D. de pignor.* Adde *d l grege 13 § etiam, cod. tit. l. pen. §. 1. D. de except rei iudic. l. debitor 39. D. ad SC Trebell. l. domo 21. D. de pignor. act.*

DEFINITIO XXXVIII.

Præscriptio hypothecaria per tertium possessorem non incipit currere à die constitutæ hypothecæ, sed à quo ipse possidet, exinde autem currit etiamsi debitor pensionem soluat.

QVid tamen si per multos annos is ipse, qui pensionem imposuit, eum fundum possederit & pensionem soluerit, ita vt numquam in rem ipsam obligatam actum sit? An si postea fundus ille alienetur, & aduersus possessorem agatur, iuuãdus erit præscriptione, quę aduersus hypothecariam obiici solet? [1] Minime. Neque enim præscriptio vlla potest currere, quamdiu is ipse soluit, qui possidet. [2] Neq; proinde potest ex eius persona successor præscriptionis suæ tẽpora complere. [3] Aliud est, si tertius possessor bona fide per constitutum tempus tenuerit bona fide, id est, nesciens rem obligatam. Tunc enim magis est, vt prodesse ei debeat præscriptio, licet pensio interim soluta sit à debitore. Quia licet non videatur nata actio hypothecaria, quamdiu pensio soluitur, [4] tamen nõ eo minus verum est possessorem suo nomine possidere. [5] Potestque hoc saltem imputari creditori, cur non denunciauerit possessori rem sibi esse obligatam, vt constitueret eum in mala fide, [6] quæ hoc casu ex sola rei alij obligatæ scientia æstimatur. [7] At quid si post impleta præscriptionis tempora in vtilitatem tertij possessoris eadem res in debitoris dominium redierit, rursumque alteri alienata sit, qui postmodum hypothecaria conueniatur? An proderit huic nouo possessori præscriptio, quæ veteri prodesse potuisset? Ego non putabam, quasi perempta & resoluta præscriptionis potestate, à quo tempore rediit res in dominium debitoris, qui nulla præscriptione tueri se potest. [8] Itaque nouam præscriptionem inchoandam esse in persona noui possessoris. [9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Decennij scilicet inter præsentes, aut vicennij inter absentes, *l. 1. & 2. C. si aduers. credit. præscr. opp.*

2 sive

2 Siue inspicias personam creditoris, cui nulla potest imputari negligentia, siue personam possessoris, qui est in mala fide, cum sciat rem pro pensione obligatam, siue debitor ipse sit, siue extraneus.

3 Ne plus iuris habeat successor quam auctor contra iuris regulam, *l. nemo plus iuris 54 de reg iur. l inuitus 156. § plerumque, eod. l. Pomponius 13. § vlt. D. de acq. poss.*

4 Habet enim hypothecaria suam perpetuam conditionem, si non soluatur id quod debetur, *l grege 13. § etiam, D. hoc tit. l. si rem 9. § omnia, de pignor. act.*

5 Textus est elegans in hanc rem *in l. Pomponius 29. D. quibus mod. vsusfr. amitt.*

6 Certum enim est præscriptionem illam, de qua *in tit. C. si aduers. cred. præscr opp.* non alij prodesse posse, quam ei qui habeat titulum & bonam fidem, vt post Balbum *in tract. de præscr.* concludit Menoch. *remed 14. de recup poss. in fin.*

7 *Not. in d. l. 1. & 2. C. si aduers credit præscr. oppon.*

8 Tanquam possessor malæ fidei. *Ex reg cap possessor. de reg. iur in 6.* quamuis ex iure ciuili etiam debitor præscribat hypothecariam spatio 40. annorum *Leum notissimi 7. C. de præscrip.* 30. *vel* 40. *annor.*

9 Semper enim dandum est initium aliquod præscriptionis *l. 1. vbi* Bald. & alij notant. *C. de serv fugit.*

DEFINITIO XXXIX.

Missus in possessionem aliquorum pignorum non prohibetur alia in solidum vindicare, donec sit ei plene satisfactum, nisi acceperit ea in solutum, etiamsi à quibusdam possessoribus acceperit litis æstimationem, si modo paratus sit reddere quod accepit.

CReditor in possessionem multorum pignorum missus, nec minus persequendis in solidum pignoribus aduersus alios bonorum tertios possessores intentus, non potest ea repelli exceptione, quasi petat quod iam habet.[1] Non enim possessio pignorum, sed distractio liberat debitorem,[2] tolliturque quasi Seruianam & quidem ita demum si ex venditione redactum pretium dissoluendo vniuerso debito par & idoneum inueniatur,[3] nisi poneres alia pignora non tantum ad possidendum, sed etiam in solutum fuisse data. Quo casu liberatus esset debitor saltem ad concurrentem vsque soluti quantitatem, quoniam datio in solutum non modo pro venditione, sed etiam pro solutione est.[4] Quod si creditor, vt plerumq; fit, cum quibusdam ex pignorum possessoribus transegerit, partemque debiti acceperit, pro ea quidem parte & quantitate quam accepit agere postea non poterit,[5] sed si paratus sit quicquid acceperit, & quæcumque pignora possidet ei reddere, contra quem exercet hypothecariam in solidum, erit audiendus, quoniam hypothecaria quamdiu supereſt, indiuidua est,[6] redactaque ex transactione pecunia, quam creditor si solutionem à debitore acciperet ei restituere per actionem pignoratitiam teneretur,[7] non tam solutionis iure prodest debitori ad eum liberandum, quam compensationis,[8] quia nec eam soluit possessor nomine debitoris sed suo.[9] Quod autem quis suo tantum non alieno nomine soluit, nunquam liberat debitorem.[10] Esset sane repellendus creditor per exceptionem doli si acceptam pecuniam neque reddere vellet ei, cum quo in solidum experiretur, neque compensare.[11] *Ita tractatum est* 3. Cal. Febr. 1597.

1 Quæ exceptio bona est, cum sit improbus is, qui vult bis idem consequi, *l. si quis dolo 51 in fin. de re iudic. l. 1. C de re iudic.*

2 *Tot tit. de distract pign. D. & C. & tit. C. debit. vendit. pign. imped non poss*

3 *L. 2 eod tit C. debit. vendit pignor. imped. non poss l. quandiu 6. C. de distr pignor.*

4 *L. si non sortem 26. § si centum, D. de condict indeb. l. si quis aliam 46. l. qui res 98. in princip. D. de solut.* iunct. *l. si rem meam 20. eod.*

5 Ne bis idem consequatur, *d. l. si quis dolo, in fin. l. sicut 8. § vlt. D. quibus mod. pign. vel hypoth solvit.*

6 *L rem hereditariam 65. D. de euict. l. 1. & 2. Cod si vnus ex plurib. hered. l. 3. C. de distr. pignor.*

7 *L vlt. C. eod. tit. de distract pignor.*

8 Licet compensatio vim habeat solutionis, *l si ambo 10. & pass. D. de compensat*

9 *l. 2. d l. sicut 8 § vlt. D quib. mod. pign. vel hypoth solvit.*

10 *L. si quid possessor 31. D. de pecul. hered. l Papinianus 28. D. mandat.*

11 Quia bis idem exigeret contra bonam fidem, *dict. l si quis dolo 51. l bona fides 57. de reg iur.*

DEFINITIO XL.

Non submouetur hypothecaria instituta contra tertium possessorem pignorum, etiamsi offerat debitum pro rata.

TErtius possessor bonorum pignori obligatorum conuentus hypothecaria si offerat solutionem debiti pro rata pignorum, quæ possidet, audiendus non est, cum ius pignoris prosequendi sit indiuiduum, nec nisi totius debiti solutione submoueatur.[1] Longeque dissimile est, quod pluribus concurrentibus creditoribus pro rata tantum debiti quilibet agere potest.[2] Id enim ad chirographarios duntaxat creditores pertinet, non ad hypothecarios.[3] Nec tanta fit iniuria creditori, cui minus soluitur, propter concursum aliorum cred.torum, quanta fieret si propter multiplicatas pignorum venditiones totum exigere à singulis prohiberetur. Potest enim quilibet adiiciendo nouos creditores antiquiorum conditionem etiam inuitorum deteriorem facere, si chirographarij tantum fuerint,[4] non etiam alienando bona quæ iam semel obligauit.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *L. quandiu 6. & l. 3. C. de distr. pignor. l. 2. C debit. vendit. pign. imped. non poss. l rem hereditariam 65. D. de euict. l. in executione 85. § penult. D de verb. oblig.*

2 *L pro debito 6. C. de bon auctor iudic possid.*

3 Vt probant verba illa, *d. l pro debito. Quod si specialiter vel generaliter nemini probentur obligata.* Scripsi *in Hemisphil. de error. pragmat.*

4 *L. 1. §. ex contrario, D. de separat.*

5 *L. debitorem 15. C. de pignor. L vnic. C. rem alien. gerent. non interdic. rer. suar. alien. cum similib.*

DEFINITIO XLI.

Casus in quo creditor qui partem debiti consecutus est à debitore, adhuc tamen totum petere à tertio possessore per hypothecariam potest.

QVod dici solet hypothecam esse indiuiduam,[1] eò pertinet vt quamuis debitum pro parte solutum sit, attamen hypothecaria duret in solidum ad persecutionem rerum pignoris iure obligatarum,[2] sed pro ea tantùm summa quæ soluenda supereſt, cùm negari non possit quin pro ea parte quæ soluta est, solutum etiam sit ius pignoris & hypothecæ.[3] Aliquando tamen contingit vt duret hypothecaria etiam pro soluta quantitate, non quidem contra debitorem ipsum,[4] sed contra tertium possessorem. Finge Titium debuisse Sempronio quingenta pro precio fundi sub hasta venditi qui euictus sit post soluta iam fortasse centum, ex causa tamen posterioris pignoris,[5] cuius possessor nouus actionem hypothecariam prioris creditoris impedire non possit.[6] Perinde cogendus erit possessor totum offerre debitum Sempronio acsi nihil à Titio solutum esset, quia non potest solutio per Titium facta prodesse possessori qui aut fundum ipse euicerit aut ab eo qui euicit, ius habeat,[8] Nec rursum nocere priori creditori quasi plus debito petenti,[9] cùm id quod à Titio accepit, cogendus sit, ei reddere[10] ac præterea quanti eius interest ob secutam euictionem.[11] Plane si Titius iure suo cesserit nouo pos-

fessori non habet res dubitationem quin possessori permittendum sit ex petita quantitate deducere id quod Titio solutum est,[1] ex eaque causa obiicere pluris petitionem. Quod si cessio nulla facta sit, succurrendum erit possessori totum debitum soluenti, non solum hactenus vt ei à Sempronius suis iuribus omnibus cedere cogatur:[2] sed vt præterea caueat de illo contra Titium defendendo si fortè ob solutam partem debiti volet Titius in eundem fundum agere quasi ex ea causa sibi obligatum,[4] ne alioqui duobus eandem summam debiti soluere possessor teneatur.[5] Quod si Titius indemnitatem à Sempronio consecutus cõtra possessorem agere volet de proprietate fundi quasi dominus per publicam emptionem factus,[6] ex eáque causa fundum auferre possessori oblato ei vniuerso debito quod is Sempronio soluere coactus fuisset, inter eos solos agitanda lis erit, quiescente Sempronio, cuius sanè nihil amplius interest,[7] cùm nec iuris quicquam in eo fũdo habeat post acceptam totius debiti solutionem, nec amplius quàm debitam sibi summam acceperit. In eáque lite pro Titio iudicandum erit si pignus emerit ab anteriore creditore qui iure creditoris distraxerit,[8] dummodo totum suæ emptionis precium cum accessionibus offerat. Sed si pignus, vt hodie fit, non tam iure creditoris quàm postulante creditore ac veluti debitoris nomine venditum sit, non potest emptor recusare quominùs à posteriore creditore totum precium offerente conueniatur,[9] & consequenter si posterior creditor possideat iure creditoris, non aliter audiendus est emptor, quàm si offerat non modò precium, sed etiam quicquid posteriori debetur.[10] *Ita Senatus* in causa Dominorum Senatorum Salreur & de Coysiaz, & Federici Barretin & Joannis Meurier, 8. Calend. Decembr. 1612.

1 *L. rem hereditariam 65. D. de euict*

2 *L. quamdiu 6. C. de distr pign. cum similib.*

3 *L. si rem 9 §. omnia D. de pignor. act. l. grege 13. §. etiamsi D. hoc titul. l. debitor 59 D. ad SC. Trebellian. l penult §. 1. de execut. rei iudic.*

4 Qui proculdubio per solutionem à se factam, sicut liberatus est, ita & pignus pro ea parte liberauit, *d. l. quamdiu l. 1. & 2. C. debit. vend pign. imped non poss.*

5 Nam potest euictio sequi ex causa vel dominij vel pignoris, *l. si mancipium 34. §. vlt. & l. seq. D. de euict.*

6 Cùm pignoris persecutio in re alia, *l pignoris 15. C. hoc ti. l. pignoris 17. & l 1. D. eod.*

7 Nec enim videtur solutum, quod postea euictum est, *l. si rem 20. l si quis aliam 45 l. qui res 98. D de solut.*

8 Nihil enim refert an euincaris, an ab eunceris ius habeas, *l. quod ipsis 143. l. aliud est 160. § vlt de reg iur.*

9 *Ex tit. C. de plur. petit § plus autem Instit. de action.*

10 Alioqui bis idem consecutus videretur, quod esset contra bonam fidem, *l si quis dolo 51 §. 1 de re iudic. l bona fides 56. de reg iur.*

11 Scilicet si vendiderit iure creditoris, non etiamsi nomine debitoris, vt infra dicemus, ex *l si ob causam, 13. Cod de euict.* Nisi facto & dolo creditoris euictio secuta sit, *l. 1. C credit. euict pign. non deber.* Et nisi creditor ab alio totum debitum sit consecutus, quem ideo fecerit iustum possessorem, vt in casu proposito.

12 *L. inuitus 156. § plerumque, de reg iur. l. si res 59. D. de euict.*

13 *Ex l mulier 19. D. qui potior. in pign hab*

14 Aut expressè aut tacitè, vt in *l. Iulianus 13. §. offerri de act. empt.*

15 Quod esset iniquum *l. pen D. de petit. hered.*

16 *Ex l si quos 29. C. de rescind vendit.*

17 Nemo enim iudicium accipere compellendus est, si nil eius interfit, *l si vetus 73. D. de procur.*

18 *L. qui à creditore 18. C. de distr. pign.*

19 L 1. *Cod. si antiquis. cred pign. vendid.* Iunge *dict. l. si ob causam, 13. Cod. de euict. l. 1. & 2. Cod si in caus. iudic. pignor. capt. sit.*

20 Scilicet si velit rem retinere, potius quam posteriorem creditorem ad ius offerendi admittere, iux. a *d. l. 1. C. de antiq. cred pign. vend*]

TIT. VII.

IN QVIBVS CAVS. PIGN. vel hypoth. tacit. contr.

DEFINITIO I.

Tacita hypotheca, quæ pupillo competit in bona tutoris, incipit ex die suscepti officij.

HYPOTHECA illa tacita, quæ pupillo in bonis tutoris competit,[1] non ab eo tantum die incipit, quo rationes redditæ & reliqua explicata sunt,[2] nec rursum à tempore cœptæ administrationis,[3] sed ab ipso suscepti officij die,[4] neque pro ea dumtaxat quantitate, quæ principaliter debetur, sed etiam pro accessionib. omnibus,[5] inter quas ij quoque sumptus computabũtur, quos in litem, quam eo nomine aduersus tutorem eiusve hæredes instituit necesse fuit, prorogatos apparebit.[6] Itaque tertio possessori hypotheca conuento non proderit, quod à tutore, aut ipsius hæredibus emerit, ante motam de rationibus reddendis controuersiam,[7] cum neque mala possessio, neque ipsa dominij acquisitio semel bene contractum pignoris vinculum dissoluat.[8] *Ita Senatus* in publico auditorio, Idib. Nouemb. 1590.

1 *L pro officio 20. Cod. de admin. tut. l vnic §. 1. C. de rei v. xor. act*

2 Quamuis an. eo id tempus nesciri possit, quid & quantum à tutore debeatur, *l cum seruus 82 D. de cond & demonstr.*

3 Cum tutor non minus teneatur de negligentiis, quam de male gestis, *l 1. & tot tit. C. si tut vel curat. non gesser.* Etsi aliquo casu cogitur gerere non vt ipse teneatur, sed vt fideiussores eius teneri possint *l. 4. § sed enim, D rem pupill salu for.*

4 *L. pro officio 20. C. de admin tutor.*

5 Sequuntur enim accessiones ordinem & priuilegium sui principalis *l. Lucius 18. D qui potior. in pign. hab. cap. accessorium de reg iur in 6.*

6 *Arg l. quod priuilegium 8. D depos.*

7 Ac proinde eo tempore, quo probabiliter ignorari poterat, an tutor pupillo, an potius tutori pupillus deberet contrario iudicio tutelæ. Nec enim semper debitor est pecuniæ is, qui debitor est rationum reddendarum, *l 3. §. vlt. D de contr iudic. tutel. l. in rebus 18 § vlt. D. commod.*

8 *L. 1. § cum prædium, D. de pignor. l. vsucapio 7. C eod.*

DEFINITIO II.

Procuratoris bona sicut & tutoris sunt tacite obligata pupillo, ex quo die cœpit se gerere pro tutore. Non etiam illum qui tanquam præda inuasit bona pupilli.

SImile priuilegium tacitæ hypothecæ pupillus habet in illius quoque bonis, qui cum tutor creatus non esset, tamen pro tutore negotia gessit.[1] Neque enim debet hic melioris conditionis esse quam verus tutor, ob id solum quod se tutorem meritus sit.[2] Non idem est in eo, qui cum nec tutor esset, nec se pro tutore gerere vellet, tamen bona pupilli per speciem administrationis inuasit.[3] Etsi enim multo minus dignus hic est, cum quo mitius agatur,[4] tamen sola tutelæ causa non etiam pupilli persona illa est, quæ taciti pignoris priuilegium meretur.[5] Alioqui dicendum esset, omnium, qui pupillo ex contractu vel quasi contractu obligarentur, bona quoque omnia pignoris iure obligatum iri,[6] quod falsum est.[7] Planè an quis reuera tutor fuerit, an se pro tutore gesserit hac parte hoc interest, quod bona procuratoris non à die suscepti officij obligata videri possunt,[8] quando numquam ille officium suscepit, sed ab eo tantum die

quo

quo se tutorem falso dixit, siue iam tum administrare cœperit, siue non.[2] *Ita Senatus* in eadem causa, & rursum in causa N. Bertier & Amedei Parpillion, ant. Calend. Maij 1595.

1 Glos. singul. & communiter adprobata *l. pro officio* 20. *C. de admin. tutor.* Quamuis *l. vlt. D. de tutel. & rat. distr.* & alia quàs ibi glos. allegat non de hypothecaria loquantur, sed de actione personali, quæ olim habebat priuilegium, *l. 19. §. 1. de rebus auct. iud. poss.* * Habet etiam pupillus priuilegium tacitæ hypothecæ in bonis eius qui matrem duxit in vxorem post susceptam ab ea legitimè tutelam & ante redditas rationes, *l. pen. C. hoc tit.* At non etiam in bonis eius qui protutricem matrem licet testamento tutricem datam vxorem duxit: Decius *cons. 591.* licet sibi contradicat modern. Paris. Decium sequitur Mantica. *Ita Senatus* pro Ioan. Pasquier contra Theodorum Rolet, Martij, 1623.

2 Ne ex dolo & mendacio suo lucretur, *contra l. rem alienam 41. in fin. D. de pign. act. l. vlt. D. de rei vindic.*

3 Animo scilicet deprædandi, vt *in l. pupilli 6. §. sed etsi qua, D. de negot. gest.*

4 *d. §. Sed etsi quis.*

5 Datur enim hoc priuilegium causæ non personæ, & ideo transit etiam in hæredem, *d. l. pro officio*, iunct. *l. ex pluribus 42. D. de admin. tut. l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*

6 Si sola pupilli persona locum faceret priuilegio.

7 Nam in solius tutoris bonis habet pupillus tacitam hypothecam, idque iure Codicis non Pandectarum, *d. l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*

8 Quomodo tutoris bona ex die suscepti officij obligata esse diximus *Defin. praced.*

9 Itaque melioris in eo conditionis est falsus tutor quam verus, sed hoc propter meram casus necessitatem, vt loquitur Marcellus *in l. si mulier 59. §. ex asse. D. de iur. dot.* Sic melioris conditionis interdum est prædo, quam bonæ fidei possessor, vt in specie *l. si quid possessor 31. §. pen. D. de hared petit.*

DEFINITIO III.

Etiam pro administratione bonorum illius, qui per ætatem neque tutorem, neque curatorem habere potuit, tacite obligata sunt bona illius, qui tanquam tutor vel curator gessit.

SEd & cum quidam testamento filiis suis impuberibus matrem tutricem dedisset, eandemque puberibus curatricem,[1] tum per multos annos superites factis iam omnibus liberis maioribus,[2] eodem testamento decessisset, ac mater bonorum administrationem tanquam eo testamento sibi quæsitam propria auctoritate vindicasset, Senatus pronũciauit, tametsi mater hæc neque tutrix, neque curatrix esse potuisset,[3] perinde tamen ac si fuisset, bona eius pro reliquis ex administratione debitis obligata intelligi debere,[4] causa nimirum inspecta susceptæ administrationis, vt perinde esset, ac si mater vno ante vicesimum quintum annum impletum die curatrix effecta totius reliqui temporis administrationem nullo alio iure retinuisset.[5] *Ita Senatus* in causa discussionis bonorum Dominæ Barbaræ d'Amboise, 4. Id. April. 1593.

1 Vtrumque enim hodie fieri potest iure nouo. *Auth. matri & auia. C. quod mulier tutel. offic. fung pot.* Et in corpore vnde sumitur.

2 Atque ita cum neque tutorem, neque curatorem habere possent *l. 1. D. de minor.*

3 Adeo, vt neque ex suo mendacio potuisset ob hanc causam conueniri in errogatoria, *l. vlt. D. quod falsi tutor.* iunct. *l. confessionibus 13. & l. seq. §. vlt. D. de interrog. in iur. faciend.*

4 *Arg. l. pro officio 20. C. de admin. tutor.* iunct. *gloss. & l. vnic. §. 1. C. de rei vxor. act.*

5 Tutor enim, qui post puberem ætatem in connexa administratione tutelæ perseuerat, totius temporis rationem tutelæ actione reddere cogitur, *l. tutor 11. C. arbitr. tutel.*

DEFINITIO IV.

Potest pupillus vi priuilegio tacitæ hypothecæ pro expensis litis contra tutorem institutæ, etiam ante redditas ab eo rationes.

TVtore vel procuratore ad reddendas rationes, & præstanda reliqua, itemq; ad expensas litis condemnato,[1] si expensæ prius taxatæ sint, quam rationes redditæ,[2] non eo minus poterit pupillus tacitæ hypothecæ priuilegium exercere pro expensis,[3] quod fieri possit, vt plus debiturus sit redditis rationibus, quam quanti impensæ sunt.[4] Nam & ex contrario potest accidere, vt pupillo debeatur, & in dubio contra eum qui rationes non reddidit præsumptio est,[5] quem constat hoc saltem debere quod rationes reddere debet.[6] *Ita Senatus* in ea causa, de qua supra.

1 Vix enim est, vt non debeat ob temerariam litem ad expensas condemnari tutor, qui pupillo suo rationes reddere recusat, *l. 1. & tot tit. D. de tutel. & ration. distr.* iunct. *l. cum quem temere 79. D. de iudic. l. qui solidum 78. §. 1. de leg. 2. l. properandum 3. § sine autem alterutra, C. de iudic.*

2 Nec enim rationum redditio tam facilis & expedita est, *l. cum seruus 82. D. de condit. & demonstr.*

3 Quod priuilegium tacitæ scilicet hypothecæ ei competere diximus *Defin. 1. num. 6 5.*

4 *L. 3. § vlt. D. de contr. iudic. tutel. l. in rebus 18. §. vltim. D. commod.*

5 Præsertim cum ille in mora est reddendarum rationum, maluitque in lite improba perseuerare, *arg. l. desistisse 10. D. de iudic.* iunct. *d. l. 3. §. vlt. de contr. iudic. tutel.*

6 Adeo, vt ex hac causa etiam dos matris quæ tutrix fuit possit à filio taciti huius pignoris iure retineri, vt alibi scripsimus.

DEFINITIO V.

Pupillus habet priuilegium tacitæ hypothecæ in bonis tutoris, etiam pro litis sumptibus, sed pro necessariis tantum.

CÆterum quod dicimus, expensas quoque in reddendis rationibus factas priuilegium habere taciti pignoris, ad eas tantum pertinet, quas ex causa tutelæ ad extorquendam ab inuito tutore redditionem fieri necesse est,[1] non etiam ad eas, quas propter tutoris contumaciam maiores factas esse constabit.[2] Cur enim tutoris contumacia nocere debeat tertio possessori, qui bona fide à tutore comparauit non solum ante condemnationem, sed etiam ante contumaciam? Nimirum, vt quanto maiores ob contumaciam factæ fuerunt, eæ non debeantur. Nam quas fieri omnimodo necesse fuisset, si tutor iudicio adfuisset, eæ à tertio quoque possessore per hypothecariam repeti poterunt, ne alioqui tertio possessori prosit tutoris contumacia, quæ eidem nocere non potest.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Videntur enim huiusmodi sumptus omnino necessarij & consequenter hoc priuilegio digni, *arg. l. quod priuilegium 8. D. depos.*

2 Suam enim cuique contumaciam nocere oportet non alteri, *l. factum 155. l. in condemnatione 173. §. vnicuique, de reg. iur.*

3 Ex eadem enim ratione iuris & æquitatis proficiscitur, vt tutoris contumacia aliis nec prodesse debeat, nec nocere, *l. absentia 140. & l. non debet alteri 74. eod. tit. de reg. iur. in 6.*

DEFINITIO VI.

Habet venditor retentionem rei venditæ tanquam sibi pro precio obligatæ, sed non persecutionem.

VEnditor quandiu pretium solutum non est retinere rem venditam necdum traditam quasi pignoris iure potest, etiamsi de pignore nihil conuenerit.[1] Sed post traditionem factam, tametsi pretium solutum non sit, nec auocare possessionem potest, nec in eam rem ipsam exercere quasi Seruianam, non magis quam in cæteras res emptoris, cum ex hac causa tacitum pignus nullum contrahatur.[2] Cui consequens erit, vt in ea quoque re quæ vendita est potior causa sit anteriorum creditorum hypothecariorum, quam

venditoris,[1] qui non nisi personalem ad pretium actionem habet,[2] quique imputare sibi debet, cur cum rem traderet secutus fidem emptoris fuerit, nec expressa pignoris conuentione sibi melius cauerit.[3] *Ita Senatus* in causa Claudij Chappelle & Joannæ Ripper, 5 Id. Maij 1591.

1 *L. Iulianus* 13. §. *offerri, D. de action. empt.*

2 Nam ex vendito personalis tantum actio nascitur, non etiam hypothecaria, si nihil de pignore nominatim conuenerit, & facilius est, vt possidenti detur retentio, quam vt non possidenti actio, *l. 1. in princ. D. de pignor. l. si in area* 33. *D. de condict. indeb.*

3 Iure scilicet communi, quo creditores hypothecarij præferuntur chirographariis, *l. assiduis* 32. *C. qui potior. in pign. hab.*

4 *L. procuratoris* 5. §. *plane si in eadem taberna, D. de tribut. act. l. quamuis* 17. *C. de pign. l. licet* 7. *D. qui potior. in pign hab.*

5 Is demum enim tibi diligenter prospexisse intelligitur, qui vel fideiussorem accepit, vel pignora, *l. si mandatu* 59. §. *vltim. D. mandat l.* 4. §. *addici* 8. *D. de fideic. libert. l. debitor* 3. *D. de separat.*

DEFINITIO VII.

Pignus conuentionale inducitur aliquando ex tacita mente contrahentium, licet nihil de pignore expressim conuenerit.

ALiquando euenit, vt ex conuentione expressa pignus tacite inducatur, quasi in necessarium antecedens,[1] vtputa si conuenerit, vt liceat creditori vendere bona debitoris. Hoc ipso enim de iis quoque obligandis actum intelligitur,[2] cum alioqui non sit permittendum, vt aliena bona quis distrahat, in quibus nihil iuris habeat,[3] quantumuis verus creditor proponatur.[4] Idem est si creditori potestas facta sit ingrediendi propria auctoritate bona debitoris.[5] Quo enim iure possit ingredi si nullo modo ei sint obligata?[6] Quæri tamen potest, an hoc pignoris genus expressum dici debeat, an tacitum, nec otiosa quæstio est. Etsi enim idem ius esse solet pignoris taciti & expressi,[7] vt qui tacitum dumtaxat habet perinde præferatur posterioribus licet expressum habentibus, atque si expressum ipse habuisset:[8] Interdictum tamen maioris effectus & potestatis est pignus expressum, veluti si creditori res sit cum muliere siue expressam, siue tacitam dumtaxat hypothecam habente, quam nostri volunt ex priuilegio præferri anterioribus tacitam solum non item expressam habentibus.[9] Verius autem est tacitum pignus dici debere, cum expressa pignoris conuentio nulla interuenerit. Neque enim nouum est tacitum pactum induci ex alio quod sit expressum.[10] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 3. De his qui in prior credit. loc. succed.

1 Quia generale est, vt quisquis vult consequens, velit etiam necessarium antecedens, *vulg l* 2. *D. de iurisdict. l. ad rem mobilem* 56. *l. ad legatum* 62. *D. de procurat.*

2 *Lege* 3. § *post diuisionem*, vbi Bartol. *D. qui potior. in pignor. hab.*

3 *Tot. tit. C. de rebus alien. non alienand.*

4 Numquam enim aut per ipsum creditorem, aut ipso postulante potest vendi quicquam ex bonis debitoris, quin præcedat pignus aliquod siue conuentionale, siue prætorium, siue iudiciale, *l. à Diuo Pio* 15. *D. de re iudic. l. non est mirum*, 26. *D. de pignor act.* iunct. *tit. de rebus auctor. iudic. possid. seu vendund.*

5 Bald. *ad d.* § *post diuisionem.*

6 *L. dotis actione* 9. *Cod. de solut. matrim. l. creditores* 3. *C. de pignor.*

7 Cum dici soleat parem esse vim taciti & expressi, *l. cum quid* 3 *vbi not. D. de rebus credit.*

8 *L. si is qui mihi* 28. *D. de iur. fisc. l. assiduis* 12. *C. qui potior. in pignor. hab inuito licet Iustiniano.*

9 Sic enim vulgo nostri accipiunt eam Iustiniani constitutionem quæ extat *in d. l. assiduis.*

10 Vt in specie, *l.* 2. & 4. *D. de pact. l. qui in futurũ* 57. *eod. tit.*

DEFINITIO VIII.

Ex sola chirographi agnitione vel denegatione inducitur hodie secundum Pragmaticos ius tacitæ hypothecæ.

INsignis Pragmaticorum fere omnium error est, licet in iudicijs receptissimus, quod putant, quoties ex chirographo agitur, etiamsi nulla pignoris conuentio & obligatio bonorum chirographi tabulis contineatur, omnia tamen debitoris bona ex ea causa obligata intelligi, ex quo die super chirographi veritate lis contestata est inter præsentes, aut absente per contumaciam debitore pronunciatum fuit, chirographum verum esse.[1] Ita namque fit, vt melior sit causa debitoris ex chirographo agentis, quam si ex instrumento ageret, quod publicam fidem habere, ac à tabellione testibusque, si voles, quingentis subscriptum esset.[2] Nusquam enim proditum est ius taciti pignoris ex sola contestatione aut contumacia debitoris acquiri creditori, quantumuis publico & authentico instrumento nitatur.[3] Quod si dicas, maiore priuilegio dignum videri creditorem, qui mitius egerit cum debitore, id est, qui cum publicæ scripturæ fidem posset exigere, priuata contentus fuit, consequens erit, vt multo magis eodem priuilegio gaudere debeat creditor, qui debitoris fidem adeo secutus est, vt ne priuatam quidem vllam scripturam à debitore exegerit. Vtique enim agit hic multo liberalius;[4] & tamen idem ei dandum esse priuilegium, nec Pragmatici quidem ausint dicere.[5] Huic vero tam crasso & supino errori causam illud dedit, quod scripto Senatus nostri stylo cautum est, vt hypothecæ ius vindicari possit ex chirographo, statim atque super eius veritate lis contestata sit, aut habita pro contestata.[6] Sed id ita accipi debuit, vt non prius possit creditor hypothecam sibi adferre ex chirographo, quam sit recognitum, vt Pragmatici loquuntur, aut habitum pro recognito, per veram fictamque contestationem. Ideoque ad illum duntaxat casum id pertinet, quo pignoris conuentio inserta chirographo proponatur.[7] Nulla enim conuentione præcedente verendum non erat, ne chirographarij creditores fraudem vllam comminiscerentur, aduersus hypothecarios,[8] quibus ex contrario facile iniuria fieret, si pignoris priuata scriptura constituti ratio aliqua in eorum præiudicium haberetur, cum huiusmodi scripturæ plerumque fiant prælato die.[9] Itaque æquissimum fuit, ita ius constitui, vt hypothecæ ius tum demum incipiat competere ex chirographo, cum fraudis comminiscendæ ratio nulla amplius supereſt,[10] quod non prius contigit, quam chirographum in iudicio exhibitum & recognitum sit vel pro recognito habitum, nisi trium saltem testium habeat subscriptionem, quo casu comparatur publico instrumento, eodemque inter creditores hypothecarios temporis priuilegio gaudet.[11] Illud igitur duntaxat concludere Pragmatici debuerunt, pignoris conuentione chirographo inserta competere creditori ius hypothecæ ex chirographo à die recognitionis aut contestationis, siue veræ, siue fictæ, & quidem contra alios etiam creditores. Nam contra debitorem ipsum, qui expressim conuenit de pignore, eiusve heredem, nihil causæ est cur non statim competere debeat.[12] *Ita tractatum* in causa N. Ioannis de Belli, D. Echelles, & Claudij Bausſam, 3. Cal. Mart. 1593. Et rursum in causa Iacobi Combet procuratoris, & Francisci Truffon, 4. Calen. Febr. eodem anno.

1 Sic enim vulgo Pragmatici nostri accipiunt, quod stylo nostro cautum est, vt chirographa non nisi à die recognitionis vel denegationis ferant hypothecam, vt sequitur in Definitione.

2 Qui

2 Qui enim obligatus est etiam ex publico instrumento, non ideo tamen creditur bona sua obligasse extra causas, in quibus pignus vel hypotheca tacite contrahitur, §. *vlt. Nouell. de arguent. contract.*

3 Alioqui frustra & male conceptus esset *tit. in quib. caus. pign. vel hypothec. tacit. contrah.* si in omnibus causis pignus vel hypotheca tacite contraheretur.

4 Qui scilicet nudam debitoris sui fidem secutus est.

5 Quippe qui volũt tacitam istam hypothecam non nasci nisi ex chirographi vel agnitione vel denegatione.

6 A quo demum tempore non potest timeri, ne quid à debitore fiat prælato die in fraudem anteriorum creditorum, cum litis contestatio sit actus publicus & iudicialis, in quo non ita facilè falsum fieri potest, *arg. legis data* 27. *C. de donat.*

7 Verum enim est quod dici solet, semper supponendos esse terminos habiles, *vulg. l. adigere* 6. §. *quamuis, de iur. patron.*

8 Cùm hypothecarij quilibet præferantur chirographariis quantumuis anterioribus, *Not. in l.* 1. *& tot. tit. C. de renoc. his quæ in fraud. credit. & in l.* 1. *& tot. tit. D. de separat.*

9 *Argum. l.* 1. §. 1. *D. de edend. l. scripturas* 11. *Cod. qui potior. in pignor. hab.*

10 Est enim semper obuiandum fraudibus quantum fieri potest.

11 *d. l. scripturas* 11. *C. qui potior. in pign. hab.*

12 Vt diximus *Defin.* 8. §. *de contrab. & commiss. stipulat.* Scripsimus *in Err.* 1. *Decad* 1. *de error. Pragmat.*

DEFINITIO IX.

Etiam litteræ & epistolæ ius habent tacitæ hypothecæ ex die agnitionis vel denegationis exempto chirographi.

QVod Pragmaticorum nostrorum vsu inductum esse proxime diximus, vt ex die recognitionis aut denegationis chirographi nascatur tacita hypotheca, protractum est ad eas obligationes, quæ ex literis & epistolis inducuntur. Nam & literas propria debitoris manu scriptas aut subscriptas chirographi nomine contineri nemo ambigit. [1] *Ita tractatum est* in causa D. Abbatis Ambroniacensis & D. Joannis Baptistæ Cauet, Idib. Septemb. 1595.

1 Nimirum ex identitate rationis, *l. illud* 32. *D. ad leg. Aquil.* Nam & ex ipso nominis etymo omnis priuata scriptura & manu scripta chirographum appellatur, *l. si chirographum* 24. *D. de probat.*

DEFINITIO X.

Non omnis, qui prebuit aut saluam fecit pignoris causam, idcirco habet priuilegium tacitæ hypothecæ, quamuis habeat priuilegium prælationis, si adsit specialis hypotheca.

VVlgo creditum est, eum, qui pecunia sua vel præbuit, vel saluam fecit, aliis creditoribus causam pignoris, hoc ipso habere priuilegium tacitæ hypothecæ, [1] isque inueteratus Pragmaticorum nostrorum error est, quem & plerique iudices inferiores passim sequi solent. Ego contra semper putaui, non habere istos priuilegium tacitæ hypothecæ, sed tantum ius prælationis, si expressam habeant hypothecam. [2] *Ita tractatum est* in causa N. Andrææ Mugnier Magistri Computorum & Ant. de Boris, 18. Dec. 1596.

1 Quod verum quidem est in eo, qui credidit ad refectionem & redificationem insulæ. Is enim habet tacitæ hypothecæ priuilegium ex Senatusconsulto, de quo *in l.* 1. *D. in quibus caus. pign. vel hypothec. tacit. contrah. & in l. si ventri* 24. §. 1. *de rebus auctor. iudic. possid. alias l.* 9. *de priuil. credit.* Itemque priuilegium prælationis. Sed in cæteris secus est, puta si quis crediderit ad emendam domum præterquam si nummi fuerint pupillares, *l. idemque est* 7. *in princ. D. qui potior. in pign. habd.* 3. *in princ. de reb. eor. l. pen. C. de seru. pign. dat. manum.*

2 De quo vide quæ scripsi pluribus *lib.* 8. *Coniect. c.* 11. *&* 12. Ius enim prælationis præsupponit quidem ius hypothecæ in necessarium antecedens, sed tacitæ non magis quam expressæ, ac tantum alterutrius. Vide *Defin.* 10. §. *sit. prox.*

DEFINITIO XI.

Bonorum cessio nullum taciti pignoris ius tribuit chirographariis creditoribus.

EX bonorum cessione, facta per debitorem, non nascitur ius pignoris in fauorem creditorum chirographariorum, 'sed quales fuerunt creditores ante cessionem, siue pignoratitij, siue chirographarij, tales remanent & post cessionem.' *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis nemo posset ad cessionem admitti, quin fateatur debitum. Ex quo apparet, quam sit erroneum, quod Pragmatici nostri volunt, ex agnitione sola chirographi induci priuilegium tacitæ hypothecæ, de quo scripsimus *Defin.* 8. *&* 9. *supr.* Quid enim refert, an debitor agnoscat debitum, an chirographum?

2 Vt scilicet ex ordine iis satisfiat, seruato inter eos priuilegio non temporis sed causæ, *l. priuilegia* 32. *D. de rebus auctor. iudic. possid. alias l.* 17. *de priuileg. credit.* Iunge *l. vltim. D. de cess. bonor.*

DEFINITIO XII.

Obligati sunt fructus beneficij pro præbendis monachalibus etiam annorum præteritorum.

FRuctus beneficij, ex quibus præbendæ monachales aut alię solui debuerunt, obligati sunt non tantum pro præbendis illius anni, quo percepti sunt, sed etiam pro reliquis precedentium annorum, si qua debeantur.' *Ita Senatus* extempore pro Monachis de Taloyre, contra N. Bernardum Dacquin, 24. Febr. 1596. & iam antea plerisque Arrestis pro iisdem Monachis, contra alios.

1 *Argum. l. libertis* 18. §. *manumissis, D. de alimen. & cibar. legat.* Iunge *l. Lucius* 12. in illis verbis, *vel si alio anno excesserint, eod. tit.*

[DEFINITIO XIII.

De tacita hypotheca quam filius habet in bonis patris pro rebus maternis lucris nuptialibus & aduentitiis quibuscumque.

NOn dubitatur quin filius habeat hypothecam tacitam ex lege Iustiniani in bonis patris non tantum pro lucris nuptialibus, quæ liberis conseruari necesse est, præsertim patre ad secunda vota conuolante. [1] Quod & in matre iuris est, [2] sed etiam pro rebus maternis, vel ex linea materna ad liberos deuolutis. [3] Sed de cæteris aduentitiis quæ filiofamilias ab iũde obuenerint, dubitatio maior est, an æque filiusfamilias aliquam tacitam prætendere possit hypothecam. Eadem enim Iustiniani constitutio quæ denegat [4] concedere videtur, [5] sicque ab interpretibus nostris magis communiter accepta est, vt si quid pater ex eiusmodi aduentitiis filij bonis contra legis prohibitionem alienauerit, & generaliter pro malè gestis & prohibitis habeat filius tacitam hypothecam, & quidem ex die inchoatę administrationis non ex die malæ gestionis, [6] vt omnibus creditoribus patris anterioribus, qui post susceptam administrationem legitimam & ante malam gestionem contraxerunt, filius præferatur, nec tãtum in bonis quæ pater eo tempore habuit, sed etiam in postea quæsitis. [7] Ita vt quod valde singulare est, hypotheca hoc casu contrahatur, priùs etiam quàm personalis vlla obligatio contracta sit. [8] Pro iis vero quæ pater gessit permittente lege, licet malè gesserit per negligentiam & culpam, dum ne dolo malo nullam filius hypothecam habeat. [9] Et secundũ hanc distinctionem me licet dissentiente pronunciauit Senatus noster pro Carola de Boyuin, con-

tra D. de Siccard, die 30. Jul. 1614. Sane pro rebus vxoris paraphernalibus, quin bona mariti omnia tacitè obligata sint, nemo nescit. [10] Sed hæc omnia ita demum si nulla adsit expressa hypotheca, quæ faciat cessare tacitã, vt habet Iustiniani constitutio. [11] Cæterũ hypotheca quælibet tacita, sicut ad futura quoque bona extenditur: [12] ita etiam ad iura, & actiones, quæ alioquin sub expressa generali bonorum mobilium & immobilium obligatione non comprehenderentur. [13] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Textus est in l. si quis prioris 8. §. *pen. & vltim. C. de secund. nupt.*

2 Nam in matre primùm fuit ius illud constitutum vt apparet ex *d. §. pen.* Quomodo pœnæ secundo nubentium priùs conditutæ sunt aduersus matres in *l. fœmina 3. eod. tit. quàm contra patres in l generaliter §. eod.*

3 Verba enim legis sunt in *d. §. vlt. Maternam eis substantiam vel ex materna linea ad eos devolutam*, vbi lineam maternam intellige tam collateralem quàm directam, cùm lex non distinguat *vulg. l. de precio 8. de public. in rem act. l. 1. §. generaliter D. de legat. præst.*

4 *In l. cum oportet, §. non autem C. de bon. quæ liber.*

5 *In § vlt eiusd. leg.*

6 *Ex d. l. cùm oportet §. vlt.*

7 Castrens. *ad d. §. vlt.* Bald. *ibid.*

8 Vt quemadmodũ potest hypothecaria durare post summotam & extinctam principalem obligationem ita & possit ante natam eam *l. 1. C. de luit pignor. l cùm notissimi 8. C. de præscr. 30. vel 40. annor.* Castr. post Bald. *vbi supr.*

9 Castr. post Bart. & Bald. *vbi s.*

10 *Ex l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

11 *In d. l vlt.*

12 *d. l. si quis prioris 8 §. pen. in illis verbis, patris quoque bona quæ habet habiturusque est C. de secund. nupt.*

13 Quippe quæ bonorum appellatione continentur *l. bonorum 49. de verb. signific.*

14 Quia tertiam speciem constituunt à bonis mobilibus & immobilibus distinctam.]

TIT. VIII.

QVI POTIOR. IN PIGNOR. habeant.

DEFINITIO I.

Clausula constituti apposita in pignore conditionali, non facit creditorem potiorem eo, cui postea ius pignoris in iis bonis quæsitum est, si conditio fiat potestatiua.

QVI à Titio quadringenta mutuo acceperat intra triennium soluenda, eoque nomine se ac bona sua omnia pignori obligauerat, pactum adiecerat; vt si ad diem pecunia soluta non esset, fundus Cornelianus eo pretio venditus tertio intelligeretur, adiecta etiam clausula donationis, quanto pluris res esset: seque emptoris nomine fundum illum possidere cõstituerat, quousque corporalem possessionem emptor nanciscereturin eum videlicet casum, quo facta venditio erat. Medio tẽpore acciderat, vt legatarius quidam aduersus debitorem hunc tanquam eius, qui legauerat, hæredem, ex testamento ageret, lataque sententia in eiusdem fundi possessionem ex causa iudicati missus esset. Missioni condemnatus hæres intercesserat, ob idque rursus fuerat condemnatus. Cum cœptam executionẽ persequi legatarius vellet, noua per Titium creditorem intercessio facta erat, quod is fundũ ad se iure emptionis pertinere diceret, lapso iam nimirũ triennio, nec soluta pecunia, quæ intra triẽnium solui debuerat. Disputatum est in publico auditorio, vtrius causa potior videretur? Plerisque placebat, potiorem Titium esse debere, quod non solum anterior esset creditor, sed etiam hypothecarius: [1] cum ex contrario legatarius non nisi lucratiuam habens causam, [2] nullum in re propria hæredis prætendere pignus posset. [3] Rursus, quod in eo contractu clausula constituti interuenerat, quæ Titium fecerat possessorem, [4] parumque referre videbatur, quod ea clausula non in conuentione de pignore, sed in casum perfectæ venditionis, si ad diem pecunia non solueretur adiecta fuisset. [5] Quandoquidem intercessionis tempore conditio iam euenerat, cuius ea esset natura, vt quandocumque existens ad contractus diem retrotrahi deberet. [6] Neque pactum legis commissoriæ, quamquam in pignoribus iure communi improbatum, [7] à legatario improbari poterat, cum debitor, qui contraxeras, & cuius præcipue intererat, non improbaret. [8] *Vicit tamen* contraria sententia, propterea quod in eo fundo acquisitum esset legatario pignus iudiciale, [9] ex quo tempore missus fuerat in possessionem, [10] cum debitoris intercessio, quæ missionis effectum morabatur, postmodum per sententiã damnata esset. [11] Atqui nondum eo tempore Titius possidebat. siquidem constituti clausula, quæ possessionis translationem inducere sola poterat, in eum casum apposita fuerat, qui nondum euenerat. [12] Porro licet *casus ille* postea euenisset, non tamen potuerat clausulæ effectus retrotrahi, vt ex tempore initi contractus possessor factus Titius crederetur, qui extremum, à quo, vt Philosophicis nostrorum verbis vtar, non erat habile, [13] cum eo tempore qui se Titij nomine possidere constituerat amplius non possideret. [14] Quod autem obiiciebatur, conditiones in contractibus adiectas quandocumque existentes retrotrahi ad diem contractus, etiam in præiudicium iuris, *qui alioqui* medio tempore alteri quæsitum sit, [15] non aliter verum esse constabat, quam si conditio casualis esset, aut mixta, non etiam si potestatiua, [16] qualis illa erat, si intra triennium pecunia non solueretur. Fuerat namque in debitoris potestate vt ante triennium solueret. [17] Nec quod plerumque difficilis sit explicatio pecuniæ facere debet, vt eo minus potestatiua conditio dici debeat, cum præstationis difficultas nihil vnquam commune habeat cum qualitate naturaque obligationis. [18] At neque dubitari de eo poterat, quin pactum legis commissoriæ improbare tertius posset, hactenus saltem, vt excipiendo possessionem suam tueretur. [19] Illud magis obstare videbatur, quod cessante quoque emptionis causa, Titius & anterior creditor fuisset & hypothecarius. [20] Nam si pignoris vinculum euanuisse quis dicat requisito creditori per emptionem, quam valere volebat, dominio fundi, [21] cum nemini res sua pignori possit esse obligata: [22] in promptu contradictio est, non eo minus durare pignoratitiam, & hypothecariam actionem, si ex emptionis causa salua creditori res esse non possit, [23] quia verum est, pignus aliquando contractum nec vnquam creditori satisfactum esse. [24] Sed adhuc creditori obstabat possessio non excussi debitoris, quem in confesso erat locupletem esse, abundéque in bonis habere, vnde posset creditori satisfacere. [25] Nam constituti clausula, quæ non in pignore, sed in venditione, [26] vt diximus, adiecta fuerat, exceptionem hanc excludere non poterat, tametsi beneficium Iustinianeæ legis [27] imploratum proponeretur. *Itaque Senatus* pro legatario ex tempore pronunciauit, Prid. Calend. Septemb. 1588. Iunge Definit. 4. infr de pact. pignor.

1 Nam inter creditores hypothecarios quisquis prior est tempore, regulariter potior est iure, *l. 2. & 4. & pass. C. hoc tit.*

2 Quæ

2 Quæ semper minus favorabilis est *l.4.§ si cum legitima, D.de dolo mal.except.l.quod autem 6.§ simil.modo dicimus, D qua in fraud.credit l.super longi 11.C.de præscript.long tempt.*

3 Nam nec hodie legatarius habet ius vtium taciti pignoris in bonis heredis, sed tantum in bonis testatoris, *l.1.vbi not. C.commun.de legat.l.fideiussor 26.§.vlt.D.de pignor.*

4 *L.quod meo 18.cum suis not.D.de acquir.possess.*

5 Vt proinde non videretur translata possessio, nisi sub conditione, quod fieri potest, *l.qui absenti 38.§.1. D.de acquir. possess.*

6 Quia in contractibus conditio, quæ non est mere potestativa, retrotrahitur etiam in præiudicium iuris interim tertio quæsiti, *l.1.l.qui balneum 9.l.potior.11.D.hoc tit.*

7 *Ex l.vlt.vbi not.C de pact pignor.*

8 Ne quis faciat ex persona alterius, quod alter ille facere non posset, contra vulgaris iuris regulas.

9 Sic enim appellatur pignus, quod capitur in causa iudicati, *l.1 & tot.tit.in caus.iudic.pign capt sit. l.à Diuo Pio 15.D.de re iudic.*

10 A quo tempore solet incipere etiam prætorium pignus, quod difficilius constituitur quam iudiciale, *l.non est mirum 26.§.1.D.de pignor act.l.1.& tot.tit.C.de prator pign.*

11 Quod cum cecidit, retrotrahitur sententia confirmans ad diem sententiæ confirmatæ, *l.tutor 41. D.de vsur. l negotiorum 14.D.de appellat.l.vltim. D.de re iud.Contra vtile 39 D.de minor.*

12 Nemo autem dixerit transferri posse possessionem ex contractu conditionali antequam conditio euenerit, *dict l.qui absenti.§.1.de acquir.possess. l.cadere diem 213.de verb sign.*

13 Debent vero extrema esse habita & ipsum quoque medium, vt retroactio fieri possit. *l penult vbi not. D.rat.rem hab. cum similib.* [Vide Guid.Pap. *decis.* 512. Tiraquell. *part.1.de iure constit poss ampl.17.*]

14 Nam qui ipse non possidet, alium possessorem minime facere potest *d.l.quod meo. vbi not D.de acquir possess.* Vide pro hac Dehnitione tenenda elegans Decij 247. *num.3 & 4.* post Bart. *in l quoties 14. D de nouat.*

15 *d.l qui balneum 9 & l potior 11.D.hoc tit.*

16 *d.l.potior. iunct.l.1.cod. Paris.consil.11.nu.70.lib 1.*

17 Totum enim medium tempus liberum est promissori ad soluendum, *l quod certa die 7. D de solut.*

18 *L.continuus 37.9 illud, D.de verb.oblig.*

19 Cum etiam viciosa possessio prosit aduersus extraneos, id est, qui nullum ius habent ad agendum, *l.vlt. D.de acq poss. l.vlt.D.de rei vindic.*

20 Nec enim ob id minus iuris debet habere creditor, quod sit etiam emptor, *arg l.1.§.vlt.D.si quis à parent.manum.sit.*

21 *L.penult §.1.in fin.D.de except.rei iudic.*

22 *L neque pignus 45.de reg iur. l debitor 40.D de pignor.act.*

23 Nec enim videtur in cuiusquam bonis id esse, quod euinci ab eo possit.

24 *d.l.penult §.1.de except.rei iudic. l grege 13 §.etiam, D.de pignor. l.debitor 59.D.ad SC.Trebell*

25 *Authent.hoc si debitor, C. de pignor.* & in corpore vnde sumitur.

26 Aliud enim fuisset, si clausula constituti appositæ fuisset in pignore, & imploratum proponeretur beneficium *l.vlt.C. de acquir.possess.* secundum ea quæ scripsimus *Defin.1. 5. de acq. possess.*

27 *In l vlt.C.de acquir possess.*

28 Nec enim clausula constituti potest operari vltra intentionem constituentis, nec ad alium finem, quam ad quem adhibita est, *vulg.l.non omnis 19.D.de reb.credit.*

DEFINITIO II.

Inter creditores pignus prætorium habentes ius prælationis æstimatur ex die executionis, si executio tenuit, hactenus vt posterior exceptionem habeat excussionis. Sin nulla est executio, ex die contractus.

SI diuersi temporis creditores, intercedente iudicis auctoritate, rem eandem pignori ceperint, distrahique curauerint,[1] non seruatis tamen solemnibus, quæ statuti nostri[2] præscribit auctoritas, tum de pignoris iure & ordine inter se contendant, non inspiciemus, quis prior fuerit in executione, quæ vtrinque nulla est,[3] sed quis prior in debito, pignorisque vinculo contrahendo:[4] alioqui si rite facta sit subhastatio postulante creditore posteriore, hactenus erit ille potior, vt anteriori tardius exequendi præferatur; quousque excussis cæteris omnibus debitoris bonis, appareat nihil aliud esse, ex quo vtrique possit satisfieri.[5] Denique cuiuslibet iusti possessoris iure habebit exceptionem non factæ excussionis,[6] quam non haberet, si minus rite facta subhastatio proponeretur.[7] Ex inutili enim nullaque subhastatione, nec dominium transfertur, nec possessio.[8] *Ita Senatus 7.Id. Nouemb.1595.* iunge Defin.4. de distr.pignor.

1 *Ex l à Diuo Pio 15.D.de re iud l.1.& tot.tit.C.si in caus iudic.pign capt sit.*

2 Incip. *si in rebus, lib.1.Stat.Sabaud.*

3 Quia quod ipso iure nullum est, effectum nullum habere potest, *vulg cap.non præstat impedimentum.cum ibi not. Extr.de reg.iur.in 6.* Text. est *in l.si & iure 10.D.hoc tit.*

4 Scilicet ex iure communi, quo qui prior est tempore, potior est iure in causa pignoris, *l.2.4 & fin.C.hoc tit.*

5 Æquum est meliorem esse hac parte conditionem diligentioris creditoris, cui licuit vigilare ad suum consequendum, *l pupillus 24.D qua in fraud credit.*

6 *Auth.hoc si debitor, C.de pign & in corpor. vnde sumit.*

7 Non enim alij potest competere hæc exceptio, quam possessori, eique iusto & titulum habenti, vt notant omnes *ad dict. Auth.hoc si debitor.*

8 Quamuis dici soleat, etiam ex contractu nullo transferri possessionem, *l.1. § si vir vxori, D.de acquir possess.* Nam cum hoc casu neque dominium, neque possessio transfertur, nisi ex auctoritate statuti, absurdum fuerit eam fieri translationem ex subhastatione, quæ ipsa facta sit contra formam statuti. Vide *Defin 4.ĩ.de distr.pignor.*

DEFINITIO III.

Mulier fructuaria non potest prætextu dotalis hypothecæ impedire, ne vsusfructus per as alienum minuatur. Itaque legatum repudiare debet.

VXor, cui maritus testamento bonorum suorum omnium vsumfructum legauerat, si à creditoribus hereditariis non actione quidem personali, quæ contra solum heredem competit,[1] sed quasi Seruiana conueniatur,[2] creditoris intentionem excludere non potest prætextu dotalis hypothecæ quantumlibet anterioris, si non vsusfructus legatum repudiet: siquidem vt legatum valeat, necesse est, aliquid in eo inesse vtilitatis,[3] quod ipsum æris alieni exsoluendi gratia minui & potest, & debet.[4] Quanquam enim æris alieni onus heredem sequitur, non vsufructuarium,[5] hactenus tamen tenetur vsufructuarius, vt bonorum hereditariorum distractionem, atque ita vsusfructus sui diminutionem pati cogatur, vt creditoribus satisfiat.[6] *Ita Senatus* ex tempore pro Carolo de Motz, contra viduam procuratoris Alberti, 5. Non. Decemb. 1588.

1 *L.vlt.C.de hered.action l.1.C.si cert.petat.l.1.& 2.C.si vnus ex plurib.hered.debit.vel credit.*

2 Quæ scilicet cuna in rem sit, potest exerceri contra quemlibet possessorem, *l pignoris 17. D.de pignor.l pignoris 15.C.eod.l. est in arbitrio 14.C.de oblig & act.*

3 *L si creditori 29.§.vlt.& l seq.de leg.1.*

4 Semper enim potior est causa æris alieni, quam legatorum, *l.vlt.§ sin vero creditores, C.de iur.delib. l.6.§ similis modo; qua in fraud.cred.*

5 *d l.vlt. C.de hered.act.* quia æris alieni onus non sequitur singularem successorem, *l.1.§. si heres, D.ad SC.Trebell. Æris alieni 15.C.de donat.*

6 *L.vlt.* vbi Bart. & alij notant *D.de vsufr.legat.*

DEFINITIO IV.

Pro periculo futuræ euictionis non potest quis tanquam creditor anterior impedire, ne posterior interim sui pignoris exequatur. Et quomodo pronunciandum sit?

QVi à debitore fundum emit aut in solutum accepit, cauitque sibi de pignore bonorum omnium

debitoris in eum casum, quo euictio sequeretur, sicuti ante secutam euictionem de euictione agere non potest,[1] ita nec intercedere, quo minus cæteri creditores pignoratitij, licet posteriores pignorum suorum iura persequantur,[2] hoc solo prætextu, quod in eo res sit, vt euinci aliquando possit fundus venditus aut in solutum datus.[3] Quamdiu enim euictus non est, ius pignoris, quod ex causa euictionis in alius debitoris bonis acquisitum est, omnino conquiescit,[4] quemadmodum & quasi Seruiana actio, quæ pro pignore datur.[5] Si tamen intercessio perperam facta sit,[6] obseruare iudex debet, vt non simpliciter & absolute intercessorem condemnet, sed addito hoc temperamento *quant à presens.*[7] nimirum, ne alioqui eueniat, vt pignoris persecutio prius etiam quam nata fuerit, iudicati potestate extincta videatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore, 10. Cal. Mart. 1590.

1 Quia non aliter committitur stipulatio, quam si emptori non liceat habere, *l. habere licere 57. & pass. D. de euict.*

2 Scilicet in alias res debitoris, quas ponimus cæteris creditoribus fuisse obligatas.

3 Quod enim potest euinci, non ideo habetur pro euicto. Et idcirco etiamsi res ab alio vindicetur, non tamen de euictione interim agendum est, sed ad rem defendendam, *l. antepenult. §. mota, D. de euict.*

4 Quia scilicet nihildum abest emptori. Prius enim est, vt obligatio principalis nascatur, quam vt accessoria.

5 Non enim nascitur *hypothecaria actio*, quæ non nisi accessoria est, ante principalem, quamuis possit durare etiam post principalem extinctam, *l. 2. vbi not. C. de luit. pignor. l. cum notissimi, C. de præscript. 30. vel 40 annor.*

6 Quod contingit, quoties nihil adhuc interest eius, qui intercedit, cum nemo audiatur siue agendo, siue accipiendo, nisi eius interfit, *l. ille à quo 13. § si de testamento, D. ad SC. Treb. l. 3. § 1 de verb oblig.*

7 Vt cessante causa cesset effectus condemnationis, *arg. l. ab his 10. § auctio, D de vacat. & excus. muner.*

8 Cum tamen absurdum sit dicere, actionem extingui priusquam nata sit, *l. si ad diem 46. l. Titio vsufructus 96. D. de condit & demonstr.*

DEFINITIO V.

Restitutio in integrum per anteriorem creditorem impetrata, qui per dationem in solutum creditor esse desierat, non restituit ei pignus in præiudicium creditoris posterioris, cui medio tempore fuit ius quæsitum.

ANterior creditor, cui bona debitoris omnia erant obligata, fundum à debitore in solutum acceperat, atque ita debitorem cæteraque bona eius vniuersa ab omni obligatione liberauerat. Cum postea in integrum restitutus esset aduersus contractum tanquam immodica læsione deceptus, petebat vt pristinum ius sui pignoris, & inter alios creditores ordinem recuperaret, quem accepta solutione amisisset. Placuit id ei concedendum non esse, propterea, quod pignus aliis creditoribus medio tempore vtiliter quæsitum, temporisq; priuilegium iis inuitis ex postfacto adimi nec posset, nec deberet.[1] Itaque quamuis dici soleat, per in integrum restitutionem omnia in pristinum statum restitui,[2] tamen in proposito id non obtinet, cum intercedens ius creditorum, qui subsistente adhuc datione in solutum cum liberato debitore contraxerunt, impediat, ne libera sit potestas restitutionis, neve quid in præiudicium eorum fiat.[3] Probabilius fortasse quis moueatur ex eo, quod si prior creditor nouatione facta eadem pignora cum aliis acceperit, superioris temporis ordinem retinet, quasi sibi ipsi & in suum ipsius suum locum succedens.[4] Sed sunt ista dissimilia. Nouatio enim, licet priorem obligationem perimat,[5] non tamen efficit, quo minus creditor maneat is, cui nihildum solutum est.[6] At qui fundum accepit in solutum, desiit esse creditor.[7] Nec quod rescisso contractu rursum creditor esse incipit, facere potest, vt eodem iure censeri debeat, cum imputare potius sibi possit, & cur ita contraxerat vt omnem deleuerit obligationem, & cur subinde contractu rescindi voluerit.[8] Plane impetrata per debitorem restitutione,[9] locus quæstioni esse non potest, quando nec aliter is audiendus est, quam si non modo debitum offerat, sed ipsum quoque precium integrum contractus, si fundus in solutum datus pluris æstimatus fuerit quam creditori deberetur.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Arg l vlt. D de pact l non debet alteri 74.* iunct. *l id quod nostrum 11 de reg. iur.*

2 *L quod si minor 24. § restitutio, D. de minor. l vnic C de rescind. vend. quæ fiunt in iudic. in integr. restit.* Adde *l. 1. C de sentent. pass. & restit.*

3 Quia quod ad alios creditores pertinet, res non est integra, qui forte alie non contraxissent cum debitore adhuc obligato. Restitutio autem nihil operatur, cum res integra esse desit, *d. l. quod si minor § Scæuola.*

4 *L 3. l creditor 12. § Papinianus, alias l si prior 13. D. qui potior in pign hab l si prior, C. de his qui in prior cred. loc succe.* Boer. *quæst. 13 num 34.*

5 *L. 1. D. de nouat & delegat.*

6 Cum nouatio sic obligationem perimat, vt eam tamen transfundat in sequentem, *d l. 1.*

7 Quia nihil interest, an soluatur pecunia, an vero fundus aut alia res pro pecunia detur in solutum volenti creditori, *l. cum à quo 16. & l. seq. C de solut.*

8 Nunquam autem succurrendum est ei, cui aliquid imputari potest, *l. cum posset lassem 44. § 1. D. de damno infect. cum similib.*

9 Forte quod pro minoris quantitatis debito in solutum dederit rem longe maioris pretij. Nam & ex ea causa maior restitueretur, perinde ac contra venditionem, cum datio in solutum venditionis instar obtineat, scilicet si læsio immodica esset ac vltra dimidiam, *ex l. 2. vbi not. C. de rescind. vendit.*

10 *d. l. 2. C. de rescind. vendit.*

DEFINITIO VI.

Constituti clausula inutilis est aduersus anteriorem creditorem, qui habet corporalem possessionem. Et in quo maior sit potestas traditionis, quam constituti.

POsterior creditor, qui pignoris possessionem sibi per clausulam constituti quærere voluit, non idcirco possessionem auocare potest ab anteriore creditore, qui iam tum in reali & corporali pignoris possessione fuit, nisi oblato prius debito.[1] Nam cum creditor, cui possessio tradita est, sibi possideat, præterquam ad solam vsucapionis causam,[2] in eoque differat à commodatario, depositario, & cæteris huiusmodi, qui non sibi, sed alij possident,[3] consequens est, vt nullius momenti sit constitutum ab illo factum, qui eo tempore amplius non possideret.[4] Idemque esset, tametsi eadem pignoris possessio realis non corporaliter per traditionem, sed per solam constituti clausulam in anteriorem creditorem translata proponeretur.[5] Id enim ad illius clausulæ vim & potestatem inducendam omnino requiritur, vt eo tempore quis reuera possideat, quo se constituit alieno nomine possidere.[6] In quo sane minor vis est clausulæ, quam traditionis ad transferendam possessionem. Nam si debitor corporalem pignoris possessionem, quam se anterioris creditoris nomine habere constituisset, in posteriorem creditorem, quin & in alium quemliber postea per traditionem transtulisset, vtiq; interuertisset anterioris creditoris possessionem,[7] cui proinde necesse esset reuocatoria condictione ex lege Iustiniani agere,[8] vt propriam possessionem auocaret.[9] Quod tamen nihil necesse est, cum sola constituti

constituti clausula interuenit. An quia per eam clausulam minus transferatur vera realisq; possessio quam per traditionem? Minime.[9] Sed quia traditio facti est non iuris;[10] ob idque prodest ad transferendam possessionem, quæ facti quoque est,[11] & consequenter ad interuertendam possessionem anterioris creditoris, cuius nomine constituerat debitor se possidere, quanuis nullo iure ita debitor faciat.[12] Clausula vero constituti, licet transferat etiam realem veramque possessionem, fictitius tamen eius transferendæ modus est, iuris ciuilis fictione introductus, quæ iuris fictio ei fauere non potest, qui nullo iure possessionem in hunc transferre vult, quam in alium iam transtulerat. Hic itaque non tam alienam possessionem interuertere, quam nihil omnino agere existimandus est. *Ita Senatus* in causa D. Henrici Bry, & Dominæ Marchion. de la Chambre, Prid. Id. Decembr. 1590.

1 Cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri possit, *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun pign. retin poss.*

2 *L. pignori 15. D. de vsucap.* iunct. *l. serui 16. eod.*

3 *L. si quis ante conduxit 10. §. 1. D. de acquir possess.*

4 *L. quod meo 18. cum ibi notat. eod. tit.*

5 Siquidem clausula const. tuti, licet sit fictitius modus transferendæ possessionis, transfert tamen veram & realem possessionem, nec minus naturalem quam ciuilem, vt notant omnes *ad d. l. quod meo.*

6 Nec enim potest alium possessorem facere is, qui ipse non possidet, *l. 1. §. Scaeuola, D si is qui testam. lib. ess. iuss.*

7 *L. si de eo 40. §. 1. D. de acquir possess.*

8 Ea actione, quam appellant auocatoriam ex constituto, *ex l. vlt. C. eod ill tit.*

9 Vt dixi *num. 5.*

10 *L. consilio 7. §. vlt. D. de curat. furios.*

11 *L. 1. §. si vir vxori.* iunct. *§. præced. D. de acquir. possess. l. 1. §. Scaeuola, D si is qui testam. lib. ess. iuss.*

12 Nam extra causam possessionis est quærere, an iusta sit, an iniusta, *d. §. si vir vxori, & l. quod vxor 16. eod.*

DEFINITIO VII.

Qui habet obligatam litis æstimationem pro sumptibus in litem factis præfertur omnibus, etiam anterioribus.

IN ea pecunia, quæ debitori ex condemnatione quæsita est, præfertur hypothecariis creditoribus is, qui pro litis sumptibus obligatam habet siue expresse siue tacite, litis æstimationem, licet posterior sit tempore.[1] Nam sicuti fructus non dicuntur, nisi qui deductis expensis supersunt,[2] ita neque aliud ex condemnatione quæsitum videri potest, nisi quod superest detractis sumptibus iis,[3] quos ad vincendum prorogari necesse fuit.[4] Vt taceam, quod iure communi obtinet, vt qui pignoris causam saluam fecit potior sit anterioribus in eo pignore.[5] Hic vero plus præstitit, qui pignoris causam non tam saluam fecit, quam præbuit:[6] cum si sumptus illi facti non essent, neque debitor condemnationem nunc haberet, neque creditor ipsius ius pignoris in ea pecuniæ quantitate, quam condemnatio attulit.[7] *Ita tractatum est* mens. Febr. 1591.

1 Contra vulgarem iuris regulam, quæ vult, in pignoribus eum priorem esse iure, qui prior est tempore, *l. 1. 4. & pass. Cod. hoc tit.*

2 *§ fructus vltim. l. si à domino 36. D. de petit. hered. l. quod in fructus 46 D de vsur.*

3 Cum sine sumptibus litigari non possit, *l. minoribus 6. D. de minorib. l quod debetur 51. D de pecul. l. petitor 30. D. de liber. legat.*

4 *L. interdum 5. & seq. D. hoc tit.*

5 Plus autem est præbere causam pignoris, quam saluam facere, *arg. l licet 7 C hoc tit.* iunct. *l. quamuis 17. C. de pign §. hic consequens. Nou. 97. de æqua. dot.*

6 Cum ante condemnationem ne sciri certo possit, an & quid, aut quantum debeatur: quia sola contestatio & negatio facit rem dubiam, *l. vlt. C. quib. ad liber preclam. non licet.*

DEFINITIO VIII.

Potest idem creditor & anterior esse & posterior, pro diuersitate debitorum.

ANterior creditor pignoratitius, si à posteriore idem pignus persequente, & anterius debitum offerente, per quasi Seruianam conueniatur; retinendi pignoris ius non habet pro posteriore debito etiam hypothecario, multo minus pro impensis ex causa posterioris illius debiti factis, quoniam inter creditores temporis ordinem pro debitorum varietate seruari necesse est, nec quicquam vetat eundem seipso priorem in credendo & posteriorem videri diuersis respectibus.[1] Nam quod dici solet, etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse,[2] ita verum est, si creditori pignus possidenti res sit cum debitore, non etiam si cum alio creditore, licet posteriore,[3] nisi ponas chirographariam pecuniam iam tum fuisse debitam, cum secundus creditor contraxit.[4] In ea namque anteriorem potiorem esse debere verius est, ne semel ei quæsitum ius retinendi pignoris ex contractu cum alio inito damnum patiatur.[5] *Ita tractatum est* in causa D. de Macognin, & N. Vulliod, 4. Calend. Iun. 1591.

1 *L. creditor 11. §. si idem bis, & l. quærebatur 20. D. hoc tit.*

2 *L. vnic. C. ill. tit etiam ob chirogr. pecun pign. retin poss.*

3 Quia inter creditores regulare est, vt qui prior est tempore, sit etiam potior iure, *l. 1. 4. & pass. C. hoc tit.*

4 Quo casu verum est, iam tum fuisse acquisitum priori creditori ius retentionis etiam pro chirographaria pecunia, *d. l. vnic.*

5 Quod esset iniquum, *l. vlt. D de pact. l. Gramus 71. §. pen. D. de fideiuss.* [Obserua autem creditorem anteriorem potiorem esse non tantum in sorte, sed etiam in vsuris aliisque accessionibus ex *l. Lucius 18. D. hoc tit.* Sed hoc ita si pro vsuris aliisque accessionibus hypotheca aliqua constituta sit, vt in *d. l. Lucius*, vbi accepta fuerant pignora tam pro vsuris, quàm pro sorte. Alioqui non potest creditor qui pro vsuris, cæterisque accessionibus nullam hypothecam habet, potior esse cæteris creditoribus pignoratitiis. Nam vsuræ & litis expensæ, cæteræque accessiones siquidem habeant hypothecam, habent eundem ordinem hypothecæ, quem sors ipsa *d. l. Lucius*. Sed non semper habent hypothecam quam sors habet. *Ita Senatus* in ea causa de qua *Defin. 11. 5. commun. de legat.*]

DEFINITIO IX.

Creditor mariti posterior, qui anteriora dotalium pignorum iura obligata habet, præferendus est anterioribus mariti creditoribus, qui sint posteriores muliere in hypothecis dotalibus.

VIr & vxor in causam communium alimentorum, vt se suosque exhiberent, mutua centum à te acceperant, seque in solidum singuli obligauerant, datis etiam pignori generaliter bonis omnibus, & specialiter iis, quæ maritus vxori pro dote cum clausula constituti obligauerat. Si alius mariti creditor te anterior idem pignus ex proprio contractu persequatur, tuendus eris in possessione; eique præferendus propter ius mulieris, quod in persona tua concurrit,[1] cum sit illa vtroque anterior.[2] Nec de illo quærendum erit, an ius ab ea cessum habeas nec ne? Sufficit enim esse te in possessione eius rei, quæ & mulieri à marito priusquam aduersario tuo & à muliere tibi obligata sit:[3] posteaquam placuit pignus pignori dari posse,[4] & ex ea pignoris datione nomen quoque, quo pignus datum est, saltem ad concurrentem vsque pignoris æstimationem cessum intelligi.[5] Rursus non distinguemus, an dotis restituendæ casus iam euenerit, an non. Quid enim refert, cum marito consentiente pignus constituitur, & ex ea causa,

ex qua diminuere dotem etiam constante matrimonio liceret? [6] At quidni liceat mulieri constante quoque matrimonio ius hypothecæ sibi competens in alium transferre, à quo vicissim pecuniam aut quid aliud accipiat, cum & gratis illud remittere marito posset, dum ne aliquod ex ea re damnum doti immineret? [7] Denique nec ad rem faciet, quod mulier, quæ tibi pignus suum pignoti dedit, alia bona doti æquipollentia penes se habere proponatur. Nam cum ex eius persona tibi ius competat retinendi pignoris, æquius est aduersus eam, quam contra te actionem dari aduersario tuo, vt imputata pignoris tui æstimatione in dotis solutionem, si quid illa supra dotem possideat, restituere compellatur. [8] Neque enim prætextu doris cæterorum creditorum ita impediri oportet, si omnibus satisfieri ex ordine possit. [9] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Cal. Sept. 1592.

1 Cum ipsa tibi bona sua omnia obligauerit, & consequenter iura ipsa pignoris, quæ habuit in bonis mariti, *l. nomen 4. C. quæ res pign. oblig poss.*

2 Nam qui ab anteriore creditore causam habet potior est posterioribus omnibus in ea re, quæ anteriori fuit obligata, *l. 1. & tot. tit. C si antiq. credit pign. vendid.* Quod obtinet etiam in chirographariis creditoribus, *l. si ventri 24. §. vlt. D. de reb. auct. iudic. possid alias l. 9. de priuil. credit.*

3 Quoniam scilicet iura realia transeunt etiam sine cessione, *l. si tertius 6. §. si quis prius.* vbi Bart. *D. de aqua & aqu. pluu. arcend.*

4 *L. 1. & 2. C si pignus pignor. dat. sit. l grege 13. §. cum pignori, D. de pignor.*

5 *L si conuenerit 18. D. de pignor. act. l. nomen 4. C. quæ res pign. oblig poss*

6 *L quamuis 10. D. solut matrim. Not. ibid. & in l. vnic. C. si const matr. dos solut. sit.*

7 *L. iubemus 21. C. ad SC Velleian.* Nec enim remissio pignoris donatio est, *l. 1. §. cum venditor, D. quib. mod pign. vel hypoth solui. l. etsi pignus 18 D. quæ in fraud. credit.*

8 Ne alioqui doris solutionem bis consequi velle videatur. Mulieri enim solutum videtur, quod ea mandante aut consentiente creditori ipsius solutum est. *l vero procuratori 12. D. de solut. l quamuis 40 §. vlt. & seqq ad SC. Trebell.*

9 Hactenus enim fauemus doti ne pereat, non vt cæteris creditoribus damnum inferatur, *l. assiduis 12. C. hoc tit.*

DEFINITIO X.

Qui credidit ad emendam domum, non habet priuilegium tacitæ hypothecæ, multo minus prælationis, nisi specialiter conuenerit de pignore. Secus in eo, qui credidit ad refectionem.

CReditor, ex cuius pecunia fundus comparatus est, sicuti nullam eo nomine tacitam hypothecam habet, quam habet is, qui ad ædificij restitutionem credidit, [1] ita nec si expressam hypothecam habeat generalem, priuilegium ob id vllum habet, vt cæteris creditoribus anteriotibus præferatur. [2] Solius enim pupilli ius illud est, vt si ex eius nummis res empta sit, non solum tacitæ hypothecæ priuilegium habeat, sed etiam prælationis. [3] Sane si nominatim & specialiter conuenerit, vt is ipse fundus obligatus sit ei, ex cuius pecunia emitur, & eiusmodi pignoris conuentio facta sit statim, id est, eo ipso instanti, quo pecunia creditur, aut fundus comparatur, aut in continenti locus erit priuilegio, [4] non ratione illa sola, quod huius creditoris pecunia pignoris causam præbuerit, vt in eo dici solet, qui saluam fecit pignoris causam, [5] (minus enim est pignus præbere, quam saluum facere, alioqui perinde vtroque casu priuilegio locus esset. [6]) Sed quod, cum pignoris causam præbeat, permittendum ei sit, vt quam vult initio legem dicat, qui scilicet non aliter erat contracturus: [17] nec proinde cæteris anterioribus creditoribus pignoris causam præbiturus. [8] Estque hic vnus & singularis fortasse casus, in quo specialis hypotheca vtilior est, quam generalis. [9] *Ita Senatus* in causa Iacobi Durand, & Peronetæ Talon, 8. Cal. Decemb. 1592. Et rursum pro D. Abbate Ambroniacensi, contra N. Dauignon, 14. Cal. Febr. 1593.

1 Hic enim non solam hypothecam tacitam habet, sed etiam ius prælationis in ea re; ad cuius refectionem credidit, *l. interdum 5. D. hoc tit.* iunct. *l. 1. D. in quibus caus. pign. vel hypothec.*

2 Quia scilicet non interest reipublicæ, an huius vel illius sit hic fundus. Diuersum est, si quis crediderit ad emendum nauim. Is enim habet priuilegium non tacitæ hypothecæ, sed prælationis inter creditores chirographarios *l quod quis 34 D. de rebus auctor iudic. possid. alias l 9 de priuileg credit.* quia multum interest reipublicæ, vt nauis sit eius, qui negotiationem maritimam exercere velit aut per se, aut per alium, quomodo vult vtique qui nauim emit, non qui vendit. Dixi *lib. 8. coniect. cap. 11. & 12.*

3 *L idemque est 7. D. hoc tit.* Quidni enim haberet pupillus vtrumque ius & tacitæ hypothecæ & prælationis in re ex ipsius nummis comparata, cum habeat etiam vtilem vindicationem, *l ex facto 52. §. plane, D. de petit. l. 3. C. arbitr tutel. aut ad l si vt proponis 8. C. de rei vindicat.* Vide tamen quæ scripsi *Defin. 10. §. sit prox.*

4 *L quamuis 17. C. de pignor. l. licet 7. C. hoc tit.*

5 De quo *in l. interdum 5. & seq. D. eod.*

6 Quod tamen non ita est, *d. l. quamuis, & d. l. licet.*

7 *L. vlt. C. de pact. inter empt & vend. l in traditionibus 44. D de pact l venditor 13. D. commun prad.*

8 Et ideo non possent creditores, quamuis anteriores, conqueri vllam sibi factam esse iniuriam ab eo, qui credidit ad rem emendam.

9 Nam extra hunc casum tantum potest generalitas in suo genere, quantum specialitas in sua specie, *l semper specialia 147. & ibi not. D. de reg. iur.*

DEFINITIO XI.

Nihil iuris possessori tribuere potest pignus antiquius sui auctoris, quod extinctum sit confusione per aditionem, quæ habeat etiam vim solutionis.

CVm filius tanquam patris heres, maternæ dotis debitor, matri quoque postea heres extitisset, ac postea fundum, qui pro dote obligatus fuerat cum clausula constituti, medio tempore proprio creditori obligatum, alteri vendidisset, placuit emptorem à posteriore creditore conuentum, siue hypothecaria, [1] siue condictione ex Iustinianea lege, [2] nullam habere posse defensionem ex ea causa, quod idem fundus anteriore iure pignoris pro dote matris obligatus fuisset, eumque mulier, quamdiu vixerat, post mariti mortem possedisset. Confusa enim per aditionem & consolidationem obligatio, [3] sicut venditori, in cuius persona confusio facta fuerat, amplius prodesse non poterat, [4] ita neque emptori, quem constabat non plus iuris ex emptione nactum fuisse, quam venditor habuisset. [5] Nec quod post venditionem pignoris dominium penes alium quam creditorem esse cœperat, facere debebat, vt extincta obligatio reuiuisceret. [6] Id enim tum obtineret, cum ex antiquiore aliqua causa dominium creditori oblatum esset, [7] potestate scilicet euictionis tollente intellectum acquisitionis dominij. [8] In proposito autem non videbatur euictum creditori dominium, quod voluntaria alienatione translatum esset in emptorem iam eo tempore, quo debitum creditumve vllum esse desiisset. [9] Neque rursus ad rem pertinuit, quod non solum pignoris nomine retentio, sed etiam Seruiana actio durat, quamdiu verum est, reuera solutam non esse pecuniam, tametsi per aditionem extincta sit principalis obligatio. [10] Nam id eo demum casu procedit, quo confusionis tantum vim habeat aditio, non etiam solutionis. [11] Siquidem fieri non potest, vt Seruiana non tollatur, soluta quomodocunque pecunia. [12]

Atqui

Atqui hereditatis aditio, quoties debitor creditori succedit, vel contra solutionis quoque vim habet, si modo hereditatis emolumentum, quantulumcunque illud futurum sit, penes heredem remaneat, nec ad alium deuoluatur, licet alioqui soluendo non sit,[11] quia soluendo esse intelligitur hereditas, quæcunque heredem inuenire potest,[12] & heres cum debitoris aut creditoris sui hereditatem adit, sibi ipsi soluere, secumque compensare intelligitur.[13] Consequens ergo erat, vt in ea re, quam emptor hic possideret, secundus creditor non tam potior quam solus reperiretur.[14] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, contra parochum de Barby, Idib. Febr. 1593.

1 Quæ auocat possessionem alienam, *l si cum venditor 66. §.1. D. de euict.*

2 *In l. vlt. C. de acquir. possess.* quæ auocat propriam ipsius agentis possessionem, vt dixi *Defin. 1. S. de acquir. possess.*

3 Confusio enim contingit, quoties in eadem persona concurrit ius debiti & crediti, *l. debitori 7. vbi not. C. de pact. l. debitori 50. D. de fideiussor. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. aditio, D. de solut.*

4 Siquidem confusio est legitimus modus tollendæ obligationis sicut & solutio, *d §. aditio, l qua dotis 33. D solut. matr.*

5 *L. quod ipsis 143. l. innitur 156 § plerunque, de reg. iur.*

6 Quamuis interdum reuiuiscat hypothecaria, quæ per confusionem & consolationem dominij fuerat extincta, *l. pen. §.1. D. de except. rei iudic. l. debitor 59. D. ad SC. Trebell.*

7 *Vt in specie, d l penult. §.1.*

8 Exemplo eius quod scribit Papinianus, *in l. si patrimonij 55 §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

9 Nemo enim potest rem sibi euincere.

10 *dict. l. debitor 59. ad SC. Trebell. l grege 13. §. etiam, D. de pignor.*

11 *dict. l. debitori 50. D. de fideiuss. d. l. Stichum 95. §. aditio, de solut.*

12 *L si rem 9. §. omnis pecunia, D. de pignor. action.*

13 *L qua dotis 33 D solut matrim.*

14 *L. libertus 36. D. de bon. libert. l. 3. D. ad leg falcid.*

15 *d. l. qua dotis, l. cum pater 77. §. Titio fratri, antepenult. de legat. 2.*

16 Vt Papinianus loquitur *in l. 2. D. qui potior in pign. hab.*

DEFINITIO XII.

Posterior creditor interdum præfertur anteriori, scilicet, si quantitas anteriori debita non sit liquida, & quomodo tamen anteriori hoc casu prospiciendum sit?

SI duo, pluresve diuersi temporis creditores quasi Seruianam exerceant aduersus tertium possessorem, præferri quidem solet is, qui tempore anterior est, adeoque in totum, si posterior non offerat, cuiuscunque tandem pretij sint pignora, id est, licet ex eorum venditione vtrique satisfieri commode possit.[1] Quoniam hypothecæ ius est indiuiduum,[2] nec cogitur creditor, cui vel vnus nummus deest, contentus esse parte pignoris ad concurrentem vsque debiti quantitatem,[3] nisi cum posterior creditor præ inopia offerre non potest,[4] aut cum de addicendis dominij iure, dandisve in solutum pignoribus disputatur.[5] Sed tamen accidit aliquando, vt eum, qui posterior est, in possessionem mitti priorem oporteat. Nimirum si de anterioris debiti quantitate nondum sit cognitum, & per ipsius anterioris creditoris moram acciderit, quo minus cognosci potuerit.[6] Neque enim ea mora & frustratio imputari vel nocere debet posteriori,[7] qui dolo culpaque caret, si non offerat, quamdiu ignorat, quid & quantum debeatur.[8] Enimvero si anterior ille creditor pignoris possessionem iam nactus sit, siue per traditionem, siue per clausulam constituti, non est æquum aut rationi consentaneum, vt propter solam debiti incertitudinem anteriori creditori quæsita possessio auferatur.[9] Quid ergo? Mittendus quidem erit in possessionem pignoris posterior creditor, de cuius iure in promptu constat, & cui non potest imputari, cur non offerat anteriori; sed ea tamen lege, vt ante omnia satisfiat anteriori, eidemque possessori. In eamque rem certum aliquod, & quantum fieri potest, breue tempus constituendum est,[10] intra quod iubeatur ipse docere, quid sibi quantumque debeatur. Sic enim vtrique commodissime, nullaque alterutrius iniuria consuletur.[11] *Ita Senatus* in causa N. Stephani Dinomè, & R. D. Episcopi Bellicensis, Ioannis Gothofredi Ginod, Senatoris optimi, 14. Calend. Mart. 1594.

1 *L 2. l 4 & pass. C. hoc tit.* Nec enim ad hunc casum pertinet quod scriptum est *in l pro debito 7. C de reb. auct. iud. possid.* quæ locum habet in chirographariis tantum creditoribus, vt alibi scripsimus.

2 *L. rem hereditariam 65. D. de euict in executione 85. § pen. D. de verb. obl.*

3 *L. quamdiu 6. C. de distract. pignor. l 2. C. debitor. vend pign. imped non poss.*

4 Quo casu inhumanum videtur, vt debiti sui iacturam faciat. Et ita in hoc casu Senatus noster ex æquitate sæpius iudicauit, præsertim concurrente fauore doris & viduitatis.

5 Nec enim potest vnquam creditor impetrare ius dominij vniuersorum bonorum sui debitoris, *l 1. Cod. de iur. domin. impetr.*

6 Cum non entium & non apparentium idem sit iudicium, *vulg § si aduersus, Instit. de nupt. l. duo sunt Titij 30. D. de testam. milit.*

7 *L. in condemnatione 173. § vnicuique, de reg. iur.*

8 *L non potest improbum videri 99 eod tit.*

9 Facilius enim est, vt possidenti detur retentio, quam vt non possidenti actio, *l 1. D de pignor.*

10 *Arg. l. ille à quo 13. §. si de testamento, D. ad SC. Trebell. l. ille à quo 3. in princ. D. vt in poss legat.*

11 Arbitrio scilicet iudicis pro personarum & rerum varietate, *vt in l si debitori 1. D. de iudic.*

12 Quod maxime curare semper iudex debet quantum potest, vt neutra pars lædatur, *l. ex his 8 in fin. D. qua in fraud cred. l. in creditore 38. in fin D. de euict.* Planè si à posteriore creditore conuentus per hypothecariam possessor ei soluerit, tùm ab alio anteriore de iisdem bonis conueniatur, & vincatur, non ideo habet repetitionem contra eum qui soluit, sed contra eum potius pro quo soluit, *vt in l si ob causam 13. C. de euict.* cùm nihil ei possit imputari qui suum recepit, *l. 44. de cond. indeb. l 5. §. 1. de dolo mali except.* sed ei potius qui vltro obtulit cùm offerre non cogeretur. Idem est si non soluerit, sed se obligauerit. Non enim ideo minùs soluere cogetur, maximè si fortè in causa fuerit, vt hic creditor debitorem suum liberaret, contra quem proinde nullum regressum habere possit. Nec enim actio semel extincta reuiuiscere potest, *l. qui res 98. §. aream, de solut.* Nisi cùm Prætor dat in eam rem actionem restitutoriam, *vt in SC. Velleian l. quamuis 8. & pass. D. ad SC. Velleian. Ita Senatus 7. Iunij 1613.*]

DEFINITIO XIII.

Clausula constituti facit creditorem, qui sit posterior, potiorem anteriore etiam corporalem possessionem habente, si posterior non de pignore agat, sed de possessione.

ANteriot creditor, qui generalem hypothecam in debitoris sui bonis habuit,[1] si mandante iudice missus sit in possessionem fundi, quo medio tempore fuerat alteri obligatus cum clausula constituti, deinde auocare ab eo possessionem velit posterior creditor condictione ex lege Iustiniani,[2] non idcirco debet vincere, quod & anterior sit creditor, & in corporali possessione.[3] Nam ius anterioritatis non prodest creditori, nisi cum agitur hypothecaria.[4] Cum qua sane nihil commune habet remedium illud, quod competit ad reuocandam possessionem.[5] Corporalis autem illa possessio multo minus prodesse potest aduersus eum, qui & naturalis & realis possessor factus per clausulam constituti,[6] possessionis suæ reuocandæ ius habet, quisquis tandem ille sit, in quem se inscio fuerit illa translata.[7] Cum

enim duo simul possidere in solidum non possint,[2] consequens est, vt possessio, quæ posteriori creditori prius quæsita fuit per clausulam constituti, non patiatur alium possidere, qui corporaliter rem detinet.[3] Neque enim distinguemus, an debitoris solius facto corporalis illa, & asinina possessio in anteriorem creditorem translata sit, an vero iussu & auctoritate iudicis, qui forte pignus vendi mandauerit, & deinde creditorem, eundemque emptorem mitti in possessionem.[10] Nihil enim refert, an debitoris, an quod hac parte idem est ipsius iudicis facto interuersa sit prior posterioris creditoris possessio.[11] Et vtroque casu perinde hic posterior creditor auocandæ possessionis suæ ius habet.[12] An igitur nihil proderit anteriori creditori, quod sit anterior, quodque corporalem possessionem bona fide & Prætore auctore nactus sit? Respondeo, nihil ei prodesse debere, quod corporalem possessionem nactus fuerit auctore iudice, cum in iudicis arbitrio esse non potuerit, priorem creditoris posterioris possessionem interuertere, inscio & ignorante eo, qui per communis debitoris personam reuera possidebat. Factum siquidem, aut consensum ipsius possessoris interuenire necesse est, vt suam amittat possessionem,[13] in iudicio autem retinendæ possessionis nemo dubitat, quin potior eius causa esse debeat, qui veram & realem possessionem habet, quam eius qui non nisi asininam & reuocabilem.[14] Quod autem ad temporis priuilegium attinet, non magis anteriori creditori prodesse debet, quam si ageret contra posteriorem iam possessorem.[15] Certe nec minus.[16] Ergo posteriori hactenus proderit clausula constituti, vt possessoris iure censeatur, ac proinde, vt anteriori creditori ius pignoris in eo fundo prætendenti possit obiicere exceptionem non excussi debitoris,[17] nimirum ante litem de pignore contestatam. Alioqui minus opportune obiecta videbitur exceptio,[18] non secus, atque si prior creditor ille ageret, qui nunc conuenitur: cum haud dubie actor ille sit in sua exceptione.[19] Interea igitur retinendus erit posterior creditor in sua possessione.[20] Quod si aut ex litigantium confessione, aut aliunde appareat illa debitoris bona nulla esse, quæ possint excuti, superuacuum sane fuerit, adeoque iniquum aufferri anteriori creditori possessionem, quam subinde ipsi restitui oporteat,[21] si non quicquid illi debitum est, posterior creditor offerre velit.[22] *Ita tractatum est* ex rempore Venerab. collegio Canonicorum sanctæ Capellæ Chamber. contra heredem N. Chocquet, 14. Cal. April. 1594.

1 Siue expressam ex conuentione, siue tacitam ex priuilegio iuris. Nihil enim refert, cum eadem sit vis vtriusque, nisi in casu *l. assiduis* 12. *C. hoc tit.* si ea lex secundum Doctores intelligatur.

2 *Ex l. vlt. C. de acquir.*

3 Quamuis regulariter melior sit causa, & anterioris creditoris, & eius qui possidet, vt dixi *Defin. praced.*

4 Quia inter creditores hypothecarios, qui prior est tempore, is regulariter potior est iure, *l. 2. l. 4. & pass. C. hoc tit.*

5 In quo scilicet iudicio non queritur, nisi de possessione, eaque retinenda non recuperanda, vt scripsi *Defin. 1. de acquirend possess.*

6 *Ex l. quod meo* 18. *D. de acquir. possess.*

7 Nec sit in potestate eius, per quem possidemus interuertere possessionem nostram dolo malo, vt ait *d. l. vlt.*

8 *L. 3. §. ex contrario, D. eod. l. duo in solidum* 19. *D. de precar.*

9 Scilicet cum implorandum est beneficium legis Iustinianeæ. Alioqui sola clausula constituti nil prodesset, vt dixi *dict. Defin. 1. & alibi 5. de acquir possess.*

10 Quo facto certum est creditorem iuste possidere, qui auctore prætore possidet, *l. iuste possidet* 11. *D. eod. l. qui auctore* 137. *de reg. iur.*

11 Quia factum iudicis est factum partis, *l. 1. C. si in causa iud. pign. capt. sit. l. si ob causam* 13. *C. de euict.* Vide tamen *Defin. 5. & 6. 5. C. si aduers. cred. præfer. oppon.*

12 Cum non debeat ei nocere sententia à iudice inter alios lata, *l. 1. D. de except. rei iud. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iud.*

13 Nimirum secundum eam interpretationem quam magistri adferunt, *ad dict. l. vlt. C. de acquir. possess.* Contra quam tamen scripsimus *in Chiliade, de error. pragmat.*

14 Hic enim tam possidet vere, quam est in possessione, quod longe diuersum est, *l. si quis ante* 10. *D. de acquir. possess. l. stipulatio ista* 38. §. *hac quoque stipulatio, D. de verb. oblig.* In interdictis autem veram possessionem esse oportet, *l. officium* 9. *D. de rei vindic.*

15 Cum & possessor is esse intelligatur, qui ex beneficio legis Iustinianeæ possessionem suam auocare potest, *d. l. vlt. C. de acquir. possess.*

16 Non enim plus iuris habere potest is, cui competit auxilium legis Iustinianeæ, quam si etiam corporaliter possideret, nec plus possit fictio in casu ficto, quam veritas in casu vero, contra *l. filio* 23. *D. de liber. & posth.*

17 *Ex Auth. hoc si debitor, C. de pignor. & in corpore vnde sumitur.*

18 Cum sit dilatoria, quæ proinde opponi debeat ante litem contestatam, *l. exceptione* 19. *C. de probat. Not. ad dict. Auth. hoc si debitor.*

19 *L. in exceptionibus* 19. *D. de probat.*

20 Quia pendente lite nemini est auferenda sua possessio *l. meminerit* 4. *C. de seruit. export.* Nisi in casu *l. Imperatores* 21. §. *vlt. D. de appellat.*

21 Cum dolo faciat qui petit, quod statim eidem restituturus est, *l. dolo facit* 8. *D. de doli mali except.*

22 Ius enim offerendi semper saluum est posteriori creditori, *l. 1. C. si antiq. credit. pign. vendid.*

DEFINITIO XIV.

Clausula constituti apposita in pignore, statim operatur in præiudicium illius, cui postea idem pignus datum fuit, etiam si dies debiti nondum venerit, si modo iam cesserit.

TItius Sempronio vendiderat annuam pensionem quatuordecim aureorum, pretio ducentorum, ea lege, vt si cessaret Titius in annua pensione soluenda, liberum esset Sempronio pretium repetere, ex eaque causa Titius vniuersa bona sua pignori dederat, cum clausula constituti.[1] Deinde priusquam cessatum esset in solutione pensionis, fundum quendam creditori anteriori in solutũ tradiderat, aut quod hac parte idem est, publice vendi pro debito, eidemque creditori addici permiserat.[2] Postea cessante eo soluere pensionem Sempronius fundi illius possessionem quasi suam auocabat conditione ex lege Iustiniani propter clausulam constituti.[3] Quærebatur an iure ageret? neque enim videbatur ei prodesse debere clausulam, quæ sub conditione illa esset concepta. *si ad diem annua pensio non solueretur*, cum ante conditionis euentum creditori anteriori ius in ea possessione quæsitum fuisset.[4] Nam cum placeat huiusmodi conditiones omnes, quæ in dando consistunt, esse potestatiuas;[5] succedit regula quæ negat, retrotrahi eas posse in præiudicium iuris, quod medio tempore alteri quæsitum fuit.[6] Sed tamen probabilius videbatur in proposito, statim cedere diem obligationis annuarum pensitationum, & statim ab initio nasci obligationem, licet non nisi in singulos annos, & certo cuiusque anni tempore exigi possint.[7] Aliud enim est cessisse diem, aliud venisse.[8] Cui consequens erat, vt clausula constituti iam inde ab initio vires suas exereret ad possessionem pignoris transferendam in emptorem, quamdiu pensiones deberentur, licet quod ad sortis & pretij repetitionem attinebat, non nisi sub conditione facta promissio videretur, & similiter contracta in eum casum pignoris obligatio, si ad diem pensiones non soluerentur: & sub eadem conditione translata possessio per constitutum.[9] Igitur melioretur causa Sempronij, in quæstione De possessione pignoris, quam creditoris anteriotis. Plane si agatur hypothecaria, & de iure ipso pignoris, aliud erit, eáque

obseruat

obseruati oportebit, quæ scripsimus proximo Senatusconsulto. *Sic tractatum est* in eadem causa.

1 Vt passim hodie fit in venditione annuorum reddituum, vulgo vocant *rentes constituees*, quarum frequens satis est vsus apud nos, sed longe frequentior apud Gallos.

2 *L 1.C.si antiq.credit pign.vendid.l.1.& 2.C.si in causa iudic. pign.capt.sit.*

3 *Ex l.vlt.C.de acquir.possess.*

4 Nec enim ius semel alicui quæsitum facile postea inuito ei vel ignoranti auferri potest, *l.vltim.D.de pact.l.id quod nostrum 11.de reg.iur.*

5 Etiamsi maxima sit dandi difficultas, *l.continuus 137.§.illud,de verb.oblig.*

6 *L.1.l qui balneum 9.l potior 11.D.hoc tit.*

7 *L stipulatio 16.§.1. D.de verb.oblig. Not.in l.cum notissimi 8.§.1.C,de præscr.30.vel 40.annor.*

8 *L.cedere diem 213.de verb.signific.*

9 Nam & sub conditione transferri potest possessio; *l. qui absenti,§.1.D.de acquir.possess.*

DEFINITIO XV.

Dos data & aucta constante matrimonio non habet priuilegium temporis à die prioris dotis constitutæ, si qui sint alij creditores pignoratitij, qui medio tempore contraxerunt.

PAter filiæ nubenti certam pecuniæ quantitatem, vt fieri assolet, dotis nomine promiserat, & genero soluerat pro omni legitimæ iure, quod filia in bonis paternis esset quandocunque habitura.[1] Defuncto patre, cum filia quereretur minus legitima sibi datum,[2] obtinuerat, vt quantum ad iustum legitimæ modum necesse erat sibi suppleretur, acceptamque à patris heredibus pecuniam eidem viro rursus, & nouo contractu in dotem dederat.[3] Non idcirco prioris constitutionis dotalis priuilegium habebit posterior in præiudicium creditorum medij temporis,[4] quod supplementum legitimæ, augmentumque dotis eodem iure censeri debeat, quo legitima, dosque ipsa.[5] Id enim recte quidem dicitur, si aduersus maritum ipsum aut patris heredem agatur. Sed non item, si contra creditores qui medio tempore cum viro contraxerunt.[6] Nam id duntaxat dotale fuisse videri potest, quod in dotem diserte datum est.[7] Et quamuis etiam constante matrimonio dotem augeri nihil prohibeat,[8] pignus tamen eo nomine contractum videri non potest, antequam dos aucta sit,[9] nisi proponas ab initio constituta in dotem bona etiam futura.[10] Quo casu haud dubie anterioris temporis priuilegium tota dos haberet.[11] *Ita Senatus* in causa Joannæ Masuyer, & Antonij Bourgeois, 8. Id. Iun. 1594.

1 Postquam eo iure vtimur, vt legitima possit repræsentari à viuo patre, intercedente præsertim iureiurando, *ex cap.2. de pact.in 6.*

2 Per conditionem ad supplementum legitimæ, *ex l.omnimodo 30.C.de inoffic.test.*

3 In augmentum scilicet dotis: potest enim vtique dos augeri, etiam constante matrimonio, adeoque tum primum constitui, *l.cum multa 20 C de donat.ante nupt.§.quamobrem, Nou. 39 de restit & ea qua par.vndec.mens.*

4 *d § quamobrem.in fin.*

5 Tanquam accessorium quod sequitur naturam sui principalis, *l inter socerum 16.§.cum inter, D.de pact dotal. l.etiamsi 8.C.de iur.dot.l.Lucius 18 D.de vsur.*

6 Quibus semel quæsitum ius auferri postea non potuit, vt dixi *Defin.8 in fin §*

7 *L dotale 13 § dotale.D de fund.dotal.*

8 Vide *num 3 ex dict § quamobrem.in fin. d.Nouell 39.de restit & ea qua par.vndec mens.*

9 Quia cum pignoris obligatio sit accessoria, non potest incipere ante principali, & ante natam principalem.

10 Posse enim & pignori dari & in dotem etiam bona futura *l vlt.C.qua res pignor.l.& qua nondum 15.§.quod dicitur, D.de pignor.*

11 Quoties enim numeratio sequitur ex necessitate præcedentis obligationis, inspicitur tempus obligationis non numerationis, *l.1.D.hoc tit.*

DEFINITIO XVI.

Mulier an habeat priuilegium prælationis contra creditores anteriorem tacitam hypothecam habentes non minus prò augmento dotali, quam pro dote?

MVlier in hypotheca tacita, quam habet pro dote, præfertur omnibus creditoribus, non tantum posterioribus, licet expressam hypothecam habentibus (ex iure scilicet communi, quo qui prior est tempore, potior est iure)[a] sed etiam anterioribus ex priuilegio, quod doti Iustinianus dedit.[1] Quod tamen priuilegium, quoniam apertissime iniquum est, sic nostri æquissima interpretatione temperarunt, vt iis tantum noceat, qui tacitam hypothecam habent, non item illis qui expressam,[4] licet constitutionis verba manifestissime repugnent. Idque temperamentum Senatus noster passim probat. Sed an idem priuilegium habere mulier debeat in eo augmenti, vt vocant, dotalis genere, quod apud nos frequentatur, quæstionis est? Aperte enim negat Iustinianus,[5] fauere se velle mulieribus in lucris nuptialibus vtpote inquit, in donatione ante nuptias, sed tantum in dote, & hactenus ne damnum sentiant.[6] In eamque sententiam sicuti magis communiter à nostris probata est, ita & Senatus noster propensior videbatur. Non deerant tamen qui à Senatu alias contra iudicatum dicerent, aliamque rationem esse augmenti illius, quo vtimur, aliam donationis, de qua Iustinianus, duplici de causa. Quarum vna illa est, quod dotis augmentum pars sit dotis, eodemque passim, quo dos ipsa iure censeatur.[7] Altera quod non videatur ex mero lucro acquiri mulieri, sed potius in remunerationem, nimirum propter dotationem. Illud sane constabat priuilegium prælationis, etiam pro dote in extraneos heredes non transire.[8] *Ita tractatum est* in causa N. Claudij de S. Real, & Claudiæ Chambet, ante Cal. Ian. 1594.

1 *Ex l.vnic §.1.C.de rei vxor.act.*

2 *L.2.l.4.& pass.C.hoc tit.*

3 *In l.assiduis 12 eod.*

4 Sic enim distinguunt illi ad *d.l.assiduis*, scripsi *lib.8.coniect.cap.11 & 12.*

5 *d l assiduis,§ vlt.*

6 Aliud enim est certare de lucro captando, aliud vero de damno vitando, *l.3.in princ.D.vnde vi.*

7 Vt diximus *ad tit.de donat. ante nupt.5.*

8 Quia non tam dotl, quam personæ mulieris conceditur, *d l assiduis, vbi not.& ad l.1.C.de priuil.dot.*

DEFINITIO XVII.

Mulier etiam cum est anterior, potest repelli per exceptionem non factæ excussionis, siue is, qui conuenitur, possideat corporaliter, siue possit auocare possessionem conditione, ex l.vlt. C.de acquir.poss.

PRiuilegium mulieris, siue tacitam siue expressam hypothecam habentis, vt omnibus creditoribus præferatur, secundum eam distinctionem, quam proxime attulimus,[1] non impedit, quo minus creditor alius posterior, etiamsi corporaliter non possideat, iuuari aduersus mulierem possit exceptione non factæ excussionis,[2] tametsi possessio corporalis sit penes mulierem,[3] dum ita vt eam auocare creditor possit per conditionem legis Iustinianeæ, aut quo alio genere actionis.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l.assiduis* 12. vbi DD. *C hoc tit.* de cuius sententia vide quæ scripsimus *lib.8.Coniect.cap.11.& seq.*

2 Nam & aduersus dotem ea exceptio locum habet, per quam scilicet non fit, vt dos eo minus salua sit. Neque vero numeratur hoc priuilegium inter cætera priuilegia dotis. De quibus latè Campes. *in tract. de dote.*

3 Quia nec videtur possessio esse penes mulierem, quamdiu ab ea potest iure auocari, *l. non videtur quisquam 31. de regul. iur.*

4 Alioqui non posset alius creditor opponere exceptionem non factæ excussionis, quæ non alij competit quam possessori, *Auth. hoc si debitor, & ibi not. C. de pignor.*

DEFINITIO XVIII.

Casus, in quo posterior creditor præfertur anteriori, etiam constituti clausulam habenti, siue anterior agat hypothecaria, siue condictione ex l. vlt. C. de acquir. possess.

COnstituti clausula adposita in obligatione bonorum omnium præsentium & futurorum, licet prodesse soleat, quod ad bona futura attinet, perinde ac quod ad præsentia,[1] non tamen proderit creditori, vt alij posteriori præferatur in iis bonis, quæ communis debitor postea comparauerit ea lege, vt creditori posteriori ex eorum pretio satisfieret. Aeni debitor satisfecerit potior esse debet in iis rebus posterioris creditoris causa, quam anterioris, quia nec aliter videri potest acquisitum debitori dominium,[2] cuius tamen acquisitionem omnino præcedere necesse est, vt vtilis aliqua pignoris obligatio contracta intelligatur.[3] Itaque nihil hac parte interierit, an prior creditor agat hypothecaria contra posteriorem aliumve tertium possessorem, qui à posteriore ius habeat, an condictione ex lege Iustiniani[4] ad auocandam vel retinendam propriam possessionem.[5] Nam propositæ conuentionis potestas non tantum dominij causam afficit, sed etiam possessionis.[6] *Ita tractatum est* in causa Mauriciæ Richard, & Michaelis de la Siaz, 17. Cal. Maij 1595.

1 Nam sicuti bona futura possunt dari pignori, quasi sub ea conditione, si perueniant ad dominium debitoris, *l. 1. l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, D. de pignor.* Ita & eorum possessio transferri potest sub illa conditione, si quandoque perueniat ad constituentem, *l. qui absenti 38. §. 1. D. de acquir. poss.* Tessaur. *decis 105 num. 4.*

2 *L. quamuis 17. C. de pignor. l. licet 7. C. hoc tit. l. 2. D. de rebus eor. qui sub tutel.*

3 *L. & quæ nondum 15 §. quod dicitur, D de pignor.* Nec enim res aliena pignori dari potest, *l. 1. & tot. tit. C. si alien. res pignor. dat sit.*

4 *Ex l vlt. C de acquir. possess.*

5 Cum tamen in aliis causis soleat multum interesse, vt dixi *Defin. 6. §.*

6 Quia clausula constituti apposita in pignore nihil potest operari, nisi quatenus præcedit causa & ius pignoris, cum non possit creditor possidere pignus, antequam pignus sit, *arg. l. si debitor 11. D. de precar.*

DEFINITIO XIX.

Posterior creditor præfertur anteriori in pignore, cum anteriori ius sublatum est, non per nouationem simplicem, sed per delegationem.

CVm tu Sempronio bona tua omnia præsentia & futura obligasses consensu, vt tibi Mæuius fundum Cornelianum venderet, qui mihi iam pro centum aureis erat obligatus, sed ea lege, vt si tu ex pretio mihi solueres. Is fundus tibi venditus est, nec tamen pretium mihi soluisti, sed pro solutione accepi delegationem, teque pro Mæuio debitorem meum in ea summa fieri passus sum. Si postea te nõ soluẽte pignus velim persequi & concurrat eiusdem pignoris persecutione Sempronius, ille potior erit, licet pristinum debiti, pignorisque mei ius fuerit antiquius.[1] Nam cum delegatio sit nouatio,[2] dubitari non potest, quin per nouationem, sicut prior obligatio tollitur,[3] ita pignora omnia, quæ obligationi accesserant, liberentur.[4] Nec est contrarium, quod plerisque locis responsum est, etiam nouatione facta eundem temporis ordinem retineri.[5] Id enim tum vere dicitur, cum idem debitor manet,[6] at per delegationem nouus debitor fit, qui antea non erat.[7] Illa potius ratio pro me faceret, quod non simpliciter consensi venditioni pignoris mei, sed ea lege, vt ex pretio mihi satisfieret, non quod dum præstitum est.[8] Atquin imo vero credendum est, mihi satisfactum esse hoc ipso, quod Mæuium liberaui, nouumque te accepi debitorem, cuius fidem sum secutus.[9] Itaque mihi imputare debeo, quod, cum delegatio fieret, non fecerim protestatus, vt saluum mihi esset ius prioris ordinis in pignore. Neque enim dubitandum est, quin ita protestari potuerim, mihique consulere aduersus Sempronium,[10] ne mihi præferri quandoque posset in ea re, quam prius habui obligatam.[11] Nulla facta protestatione non proderit mihi, quod pignoris possessor factus sim, etiam iubente iudice, si modo inaudito Sempronio,[12] qui ius suum exequi tum non potuerit, aut non debuerit.[13] Nam si contra me, aut eum, qui à me causam habet, agat Sempronius, vincet proculdubio tanquam creditor anterior effectus, qui antea erat posterior.[14] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Et dici soleat eum, qui prior sit tempore, potiorem esse in pignoris quoque iure, *l. 2. l. 4. & pass. C. hoc tit.*

2 *L. delegare 11. & pass. D de nouat. & deleg.*

3 Cum nouatio quælibet sit prioris debiti peremptio, *l. eod tit.*

4 *L. nouatione 18. eod.*

5 *L. 3. in princ. l creditor 12. §. Papinianus, alias l si prior, D. hoc tit.*

6 Vt in legibus & locis supradictis.

7 Et idem remanet creditor, qui antea fuerat, licet alterius debitoris.

8 Cum tamen in conuentionibus correspectiuis debeat impleri ex vtraque parte, *l. cum te 6. Cod. de pact inter empt. & vendit.*

9 Ob eam siquidem causam dicitur soluere qui delegat debitorem, *l quamuis 8 § interdum, D. ad SC. Velleian.* Nam & bonum nomen facit creditor, qui admittit debitorem delegium, *l qui debitorem 18 D de fideiuss. l. inter causas 26. §. absse, D. mandat.*

10 Multi enim solent salua pignoris sui causa consentire, vt *in l. si debitor 4. §. 1. D quib mod pign vel hypoth solu.*

11 Protestatio enim nullum ius nouum tribuit, sed vetus quod competit conseruat, *d l. 4. §. 1. l quicquid 10. D commun. prad.*

12 Factum enim iudicis inter alios nunquam aliis nocet, *l. 1. D. de except. rei iud. l de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

13 Nihil enim potest imputari ei, qui agere, cum nil maxime vellet, non posset, *l. 1. §. vlt C de annal except l. 1 in fin. C de bon. mater.*

14 Et ita vincet iure communi, quo is, qui prior est tempore, potior est iure, vt dixi *num. 1. §.*

DEFINITIO XX.

Quod mulier res mariti amouisse dicitur, non facit quo minus præferenda sit mulier, quæ anterior est, licet alia iam teneat bona, ex quibus possit ei satisfieri.

MVlier, quæ anteriore iure in pignorum dotalium possessione reperitur, licet habeat vnde possit abunde tibi satisfacere, non eo minus tamen ius habet intercedendi, si quid aliud ex bonis obligatis alius posterior creditor solato matrimonio persequi velit. Nam cum sit anterior, siue possideat siue nonnullam sane pignoris controuersiam pati possit à posteriore creditore totum debitum cum accessionibus

ceſſionibus omnibus non afferente,[2] niſi hactenus, (quando ſic tandem contra iuris rationem inualuit,[3]) vt cogatur ex cauſa pati diſtractionem pignorum omnium, ea lege tamen, vt ei primo loco in totum ſatisfiat.[4] Nec aliud erit, tametſi res mariti amoniſſe dicatur. Nam ſi ob res amotas retentio aduerſus dotem agente muliere non competit,[5] multo minus eo prætextu repellenda erit mulier, ne ſibi pro dote conſequenda proſpicere per retentionem poſſit,[6] aut per viam exceptionis[7] & interceſſionis, vt poſterioris creditoris actionem excludat. *Ita Senatus* pro Benedicta Sage, 8. Cal. Decemb. 1595.

1 Quia nec ius vllum pignoris intelligitur habere poſterior creditor, quouſque ius ſuum confirmauerit, offerendo creditori anteriori, *l.1. l. prior 5. & paſſ. C. hoc tit.*

2 Nam ex ratione iuris nullo prorſus caſu poteſt ſecundus creditor ſibi proſpicere contra priorem, niſi per ius offerendi, vt à nobis probatum eſt pluribus *in priore parte Hemiſchiliadis, de error. pragmat.*

3 Quomodo ſeruari ſolet inter creditores chirographarios, de quibus *in l. pro debito 7. C. de bon. auctor iudic poſſid.* aut cum in cauſa iudicati pignus capitur, *l. à Diuo Pio 15. §. quod ſi res. D. de re iudic.* Dicam *Deſin 1 7 de diſtr. pign.*

4 *L. unic. §. taceat, verſ. ſed nec retentio, C. de rei vxor. action.*

5 Cum facilius detur poſſidenti retentio, quam non poſſidenti actio, *l.1. D. de pign.*

6 Nam cui damus actionem, multo magis damus exceptionem, *l.1. §. in autem, D. de ſuperfic. l. inuitus 156. §.1. de regulis iuris.*

DEFINITIO XXI.

Ex pluribus creditoribus qui diligentior eſt in exequendo præfertur in prætorio pignore, qui vero executionem ab alio factam impedit concurrit.

REfert multum, an poſterior creditor fuerit diligentior in exequendo, an cum exequi inciperet, prohibitus ſit interceſſione anterioris. Priore caſu præfertur in prætorio pignore[1] creditor poſterior,[2] hactenus vt non prius inquietari poſſit, quam is, qui anterior eſt, cætera bona excuſſerit,[3] quaſi hoc ſolo pro poſſeſſore habendus, quod prior executus eſt.[4] Poſteriore vero concurrere videntur in diligentia, ſiquidem executio & interceſſio executioni facta vnicus actus eſt.[5] Et quamuis executio ordine facti & intellectus præcedat interceſſionem, tamen non minus diligens eſt in proſpiciendo ſibi qui intercedit, quam qui exequitur, cum ea ratione non ſolum impediat effectum executionis,[6] ſed etiam ſibi melius conſulat in eo, quod ſibi acquirit partes rei, ac ſi poſſeſſor eſſet,[7] quamuis non idcirco faciat ſe poſſeſſorem. Itaque in pari iure melior erit illius cauſa, tanquam anterioris, vt cætera bona excutere non cogatur.[8] Quanquam ſi eſſet ipſe poſterior, non ob id poſſet excipere de non facta excuſſione, quod anterioris executioni interceſſiſſet. Nam ſicut eiuſmodi interceſſio facit, ne is, qui prior executus eſt, poſſeſſor factus videatur, ita non poteſt efficere, vt qui interceſſit pro poſſeſſore habeatur,[9] ſed illud tantum, vt vtriuſque ius ſit æque integrum, quaſi vtroque parem diligentiam præſtante. *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Quod tum demum intelligitur conſtitutum, cum ventum eſt in poſſeſſionem, *l. non eſt verum 26. §.1. D. de pignorat. action.*

2 Quia diligentioribus ſibique vigilantibus iura ſubueniunt, *l. non enim 16. D. ex quib. cauſ. maior. l. pupillus 24. D. quæ in fraud. credit.* Faci *l. ſi & iure 10. D. hoc tit.*

3 *Ex Auth. hoc ſi debitor, C. de pignor.*

4 Quia per executionem non hic quidem poſſeſſor ſtatim cum executio incipit à capione, & vt loquuntur lenatione pignoris, ſed tamen tantundem iuris nanciſcitur qui exequitur, atque ſi hoc ipſo fieret poſſeſſor.

5 Vt proinde non poſſit dici quis in eo actu ſit diligentior.

6 *L. à Diuo Pio 15. §. ſi rerum, & §. ſed vtrum, D. de re iud.*

7 *§. commodum, Inſtit. de interdict. l. is qui deſtinauit 24. D. de rei vindic.*

8 *L. 2. l. 4. & paſſ. C. hoc tit.*

9 Nam intercedere executioni per alium factæ non eſt modus acquirendæ poſſeſſionis.

DEFINITIO XXII.

Legatum pro anima relictum fauorabilius eſt legato dotis.

PRiuilegium legati, quod pro anima relictum ſit, tantum eſt, vt etiam doti ſit legatum hoc præferendum,[1] licet ipſa quoque dotis cauſa pia eſſe exiſtimetur.[2] *Ita Senatus* in cauſa Dn. de Lorme, & Syndicorum de Montmillian, 8. Id. April. 1596.

1 Quia prima charitas incipit à ſeipſo, *l. præſes, D. de ſeruit.* & anima cunctis rebus eſt præferenda, *l. ſancimus, C. de ſacroſ. eccleſ.* Andr. Tiraq. *priuileg. 68. de priuil. pia cauſa.*

2 *L. cum ita 36 §. mulier, D. de condit. indeb.* Vnde eſt quod in omnibus dos & pia cauſa æquiparantur, & recte de dote ad piam cauſam argumentamur, inquit Tiraquel. *de priuileg. pia cauſa, priuileg. 158.*

DEFINITIO XXIII.

Emptor ſub pacto de retrouendendo potior eſt eo, cui fuit vendita hyperocha poſteriore loco, licet poſterior venditio habeat clauſulam conſtituti.

IS cui res vendita fuit ſub pacto de retrouendendo, ſi poſtea emat hyperocham,[1] ſine clauſula conſtituti, præfertur ei, cui poſtea eadem hyperocha vendita eſt, etiam cum clauſula conſtituti, quia cum ſit iam poſſeſſor, non indiget alia tranſlatione poſſeſſionis,[2] quæ nec transferri poteſt per clauſulam conſtituti in fauorem primi poſſeſſoris, cum eo tempore venditor amplius non poſſideret.[3] Hyperocha enim nil aliud eſt, quam res ipſa pluris æſtimata.[4] Ex tempore in cauſa Boni Fou, & Ioannis Genon, 12. Calend. Febr. 1597.

1 Vulgo pluriſualentiam vocant, de quo *in l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, D. de pignor. & in l. quærebatur 20. D. hoc tit.*

2 Quia ſicut ille, qui iam eſt dominus, non magis fieri poteſt dominus, *§. ſic itaque, Inſtit. de action.* ita qui iam eſt poſſeſſor non magis fieri poſſeſſor poteſt.

3 Quoniam clauſula conſtituti nihil operatur, niſi conſtituens poſſideat eo tempore quo conſtituit, *l. quod meo 18.* vbi omnes notant, *D. de acquir poſſeſſ.*

4 *d. l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur,* vbi eſt text. elegans, *D. de pignor.*

DEFINITIO XXIV.

Amittit ius anterioris hypothecæ is, qui admittit delegationem emptoris, niſi eiuſdem fundi hypothecam ſpecialiter exceperit, aut de priſtino pignoris iure proteſtatus ſit.

QVi habebat obligatum Titium debitorem, eiuſque fundum Cornelianum, conſenſerat vt Cornelianus ille fundus Mæuio venderetur, ea lege, vt Mæuius ex pretio conſtitueret ſe pro Titio eiuſdem quantitatis debitorem. Mæuius emerat, ſeque de pretio obligauerat,[1] eodemque contractu bona ſua omnia creditori Titij oppignauerat.[2] Cum de iure & ordine pignoris inter creditorem hunc & anteriores Mæuij creditores[3] tractaretur, dicebat hic ſe potiorem, quod fundum hunc obligatum habuiſſet multo ante tempore, quam in Mæuij dominium peruenisſet, nec fundum obligatum habere vnquam deſiiſſet, qui ſcilicet ipſo delegationis inſtrumento eundem fundum cum reliquis Mæuij bonis pignori accepiſſet.[4] Nec ad rem pertinere, quod fundi huius

hypothecam antea constitutam speciali conuentione non excepisset.[1] Id enim tum recte dici, cum potiorem se contendit is, cuius pecunia fundus comparatus est, quem nunquam antea habuit obligatum.[6] Hic vero, de quo agimus, anteriorem habuit hypothecam.[7] Contra tamen visum est postponendum hunc tanquam posteriorem, si non specialem in eo fundo hypothecam sibi exceperit,[8] quia sublato per delegationem[9] anteriore debito, anteriorem quoque illius debiti hypothecam sublatam esse consequens est,[10] nouamque contractam, quæ proinde anterioris priuilegio gaudere non debet mutata persona debitoris.[11] Igitur & ad hunc casum pertinebit, quod constitutum est in eo, qui credidit ad rem emendam.[12] Quid enim refert, an ex mea pecunia fundum emeris, an de pretio te mihi obligaueris eius pecuniæ nomine, quæ mihi à venditore tuo debebatur?[13] *Ita Senatus* in causa Mauriciæ Richard, & Michaelis de la Siaz, Idib. Mart. 1597.

1 Facta scilicet delegatione, ac proinde nouatione, *l. delegare 11. & tot tit. D. de nouat & delegat.*

2 Et consequenter eum ipsum fendum qui factus fuerat Mæuij.

3 Quibus obligata erant Mæulj bona non tantum præsentia, sed etiam futura. Hoc enim necessario ponendum est, siue expressim obligata sint bona futura, vt *in l obligatione 6. l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur, D. de pignor.* siue generaliter & indistincte bonis obligatis, nulla neque præsentium, neque futurorum facta mentione, *l. vlt. C quæ res pign oblig poss.*

4 Ita vt nullum proinde instans videretur, quo fundus à Titio pignoratus desiisset esse obligatus.

5 In delegatione, quæ exceptio & protestatio necessaria erat ad pristinum ius & ordinem pignoris conseruandum, *arg. l si debitor 4. §. 1. D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit.*

6 *De quo in l. licet 7. C. hoc tit.*

7 Quæ videbatur tamdiu durare, quamdiu verum erat pecuniam solutam non esse, *l. grege 13. §. etiam, D. de pignor. l. debitor 59 D ad SC. Trebell.*

8 *Arg. l. licet 7. C. hoc tit.* iunct. *l. quamuis 17. C. de pign.*

9 Quæ scilicet non tantum nouationis, sed etiam solutionis instar obtinet, *l. quamuis 8. §. interdum, D. ad Senatusconsl. Velleian.*

10 Cum nouatione debiti facta pignora liberentur, *l nouatione 18. D. de nouat.*

11 Aliud enim esset, si persona debitoris mutata non fuisset, *l. 3. in princ. l. si creditor 12. §. Papinianus, alias l si prior, D. de pign.* Dixi *Defin. 5. & 19. 3. eod.*

12 De quo *in d. l licet, & d. l. quamuis.*

13 Porro dici solet Æquipollentium idem esse iudicium, *l. vlt. in fin. D mandat. l. mulier 22. vers. Brasidas, D. ad SC. Trebell. cum similib.*

DEFINITIO XXV.

Simulatio contractus non facit potiorem eum, qui posterior contraxit cum vero domino, si non offerat possessori, quod eius auctor offerre cogeretur.

SI is, qui sub falso & simulato venditionis nomine fundum tibi in antichresim dedit,[1] eundem postea mihi vendiderit, non ero id potior, siue in dominij, siue in possessionis causa, quod ab illo emero, qui fuit verus dominus.[2] Nisi eam pecuniæ quantitatem restituam, quam auctor meus ad pignoris possessionem auocandam restituere cogeretur.[3] Etsi enim venditio non est: tamen pignoratitius iusiusque contractus est.[4] Quod si aduersarius, idemque possessor neget simulationem vllam interueniisse, de eo prius cognoscendum & pronunciandum erit, quam vt offerri pecunia possit luendi pignoris causa.[5] Pendente enim quæstione falsi, aut simulationis, pro instrumento potius præsumendum est.[6] *Ita Senatus* in causa D. du Four, & Iacobinæ Berru, 4. Cal. April. 97.

1 Sic enim plerumque fiunt contractus simulati, qui reuera sunt pignoratitij, adeoque vsurarij, licet sub venditionis titulo fiant, *l 2. vbi not. C. de pact inter empt. & vendit. notat. in l emptione 3. Cod. plus valer. quod agit quam quod simulat. concep.* Etsi longe alia alius loci sententia est, vt alibi scripsimus.

2 Quamuis dici soleat, si duo à duobus emerint, vnus à domino, alius à non domino, præferri eum qui emit à domino, licet alij priori res tradita sit, *l si eadem res 31. in fin. D. de act. empt.*

3 Cum possit etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri, *l. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun pign retin.*

4 Quamuis enim hi contractus sint vsurarij & facti in fraudem vsuratum legitimarum, apud nos tamen hactenus tantum improbati sunt, vt redigantur ad legitimum modum, scilicet vsuratum quincuncium, condemnando possessorem, ad restitutionem fructuum, in eo quincunces vsuras excedunt, admissa vsque ad concurrentem quantitatem compensatione, vt alibi scripsimus.

5 Prius enim est, vt constet pignus esse, quam vt de pignoris luitione tractari possit, quia vero empti offerri non potest, nisi in casu *l si mandatu 59 §. Paulus respondit, D mandat. l. 2 & 3. l cum secundus 5 & l 6. D. de distract pign.*

6 *L. 2. C ad legem Cornel de falsi. l cum propria 5 C si quis alteri vel sibi.* Not. *in l. 1. Cod plus valer quod agit. quam quod simul. concip.*

DEFINITIO XXVI.

IVs pignoris & prælationis exceptum in re vendita ad pretium eiusdem rei, postea per emptorem venditæ porrigi non potest.[1] *Ita tractatum est* 14. Calend. Febr. 1598.

1 Nec enim pretium redactum ex re obligata ideo est obligatum, aut contra, *l. idemque est 7. in fin. D. hæc sit. l. qui vas 48. §. vlt.* vbi Gothofr. *D. de furt.*

DEFINITIO XXVII.

Mulier habens pro dote certa tantum bona obligata specialiter præfertur posteriori, in cæteris tanquam tacite generaliter obligatis si specialiter obligata non sufficiant, item posterior creditor non possidens non habet exceptionem.

QVod placuit mulierem, quæ certa mariti bona pro dote pignori accepit, non eo minus cætera omnia ex Iustiniani constitutione[1] habere obligata generaliter, facit, vt si de iure pignoris inter mulierem & alium creditorem posteriorem, qui generaliter quoque cætera bona omnia obligata habuit, controuertatur, potior debeat esse causa mulieris,[2] nisi certum sit ex probationibus per posteriorem creditorem, non per mulierem adferendis, posse dotem integram saluam esse ex pignorum specialium distractione.[3] Idem enim seruandum esset, si mulier bona quædam specialiter, cætera vero omnia generaliter expressa conuentione pignori accepisset. Sed & quod ab Imperatoribus benigna interpretatione magis, quam ex iuris ratione constitutum est, iurisdictionem temperandam esse, ne posterior creditor inquietetur, ob generalem hypothecam si specialis sufficiat,[4] ad eos demum posteriores creditores pertinet, qui bonorum generaliter obligatorum possessores reperiantur. Ei namque qui non possiderer, faueri contra creditorem anteriorem, qui æquale ius in bonis omnibus haberet, nec minus eâ, quæ generaliter, quam quæ specialiter sibi obligata essent, teneret, iniquum sane foret, & ab æquitatis perinde atque à iuris rationibus alienum. Semper enim plus iuris habet qui possidet, quam qui non possidet, etiam cæteris paribus:[5] quanto magis si is, qui possidet, potiore præterea iure nitatur?[6] *Ita tractatum est* 3. Non. Mart. 1598.

1 *In l vnic. C. de rei vxor. act.* Dixi *Defin 23. il. tit. 5.*

2 Eo scilicet iure communi, quo inter creditores hypothecarios, qui prior est tempore, potior est iure, *l. 2. l. 4. C hoc tit.*

3 *L. 2. C. de pignor. l. 2. D. hoc tit.*

4 *In d. l. 2. C. de pignor.*

5 *L. 1. §.*

5 *L.1.§.vlt.& l.2.D.vti possid.l.vlt.D.de acquir.possess.*
6 Facilius siquidem est vt possidenti detur retentio, quam vt non possidenti actio, *l.1.D.de pignor.*

[DEFINITIO XXVIII.

Casus in quo emptor fructuum preferendus est creditori pignus iudiciale habenti in fructibus. Etiam ratione fructuum post constitutum iudiciale pignus perceptorum.

CVm in iudicati executione creditor posterior fundum debitoris capi curasset, patiebatur controuersiam à possessore qui se ante aliquot annos eiusdem fundi fructus emisse dicebat, ex eoque contractu ius sibi esse non tantùm retinendorum fructuum, quos ex fundo percepisset, sed etiam percipiendorum eorum qui in finem vsque temporis venditione comprehensi restabant percipiendi. De perceptis quidem constabat, non esse aufferendos emptori, qui eos percipiendo voluntate domini suos proculdubio fecisset,[1] adeoque priusquam ius vllum pignoris in eo fundo quæsitum fuisset ei, qui nondum vicerat, cùm pignus iudiciale tum demum constituatur, cùm capitur.[2] Sed de percipiendis maior erat dubitatio, cùm dominij iure ad emptorem pertinere non possent ante perceptionem,[3] sed ius soli omnimodo sequerentur. Ea namque res facere videbatur, vt pignore iudiciali fructus quoque contineri necesse esset.[4] Itemque vt separatim tanquam pars alia quælibet fundi pignori capi possent.[5] Sed tamen cùm pro venditione fructuum bona omnia venditoris eiusdémque debitoris bona omnia præsentia & futura pignori expressim obligata proponerentur, recessum est ab hoc tractatu, visumque præferri debere emptorem, non quasi emptorem, sed quasi creditorem pignoratitium anteriorem,[6] cui cùm pignoris etiam persecutio dari deberet, multo magis danda erat possidenti retentio[7] cùm in numero futurorum bonorum quæ obligata fuerant fructus istos, contineri non ambigeretur.[8] *Ita Senatus* pro heredibus Ioannis Violon, contra Augustum Paris, 3. Non. Mart. 1613. in secreto auditorio.

1 *L.si seruus 61.§.locaui, D de furt.*
2 Non capitur autem nisi in executione iudicati, & consequenter postquàm iudicatum est *l.à Diuo Pio 15.§.in venditione & seqq. D.de re iudic.*
3 Quia sequuntur ius dominij & soli *l.qui scit 25.§.1.D.de vsur.*
4 In consequentiam necessariam.
5 Fructus enim pendentes fundi pars esse videntur *l fructus pendentes 45. D.de rei vindic.*
6 Sunt enim separata iura emptoris & creditoris quamuis in eadem persona, nec quicquam vetat fructus futuros obligari & vendi, Vt scilicet obligati sint quousque sint percepti & ipsa perceptione facti emptoris, quo tempore supermeniens dominium tollit, & confundit ius pignoris *l penul. in fin. D.de except. rei iudic.*
7 Vt dixi ad *Defin. praced. num. 6. ex l.1.D.de pignor.*
8 *d.l.1.§ cùm pradium, de pignor.*

DEFINITIO XXIX.

Pignus licet posterius constitutum per sententiam præfertur anteriori quod habuit condemnatus.

HEres cum beneficio legis & inuentarij conuentus, vt prosequeretur appellationem à defuncto interpositam de re cuius dominium, & possessio erat extra causam hereditatis cùm Titium aduersarium remitti ad discussionis instantiam postulasset, nec obtinere potuisset,[1] tandem consenserat, vt iudicato staretur, quo iudex subhastationibus contra debitorem factis decretum interposuerat, condemnato præterea debitore in omne id, quod creditoris eiusdemque emptoris interesset.[2] Addita etiam sumptuum litis condemnatione. Deinde subiuncta generali hac clausula, *à prendre & leuer sur les biens.*[3] Postea idem heres aduersus consensum illum suum Senatusconsulto confirmatum, &, vt loquuntur, homologatum, ciuilem supplicationem porrexerat, quasi de ea appellatione cognosci in discussionis instantia debuisset vocatis creditoribus omnibus, & cæteris quorum poterat interesse, iterumque succubuerat. Peracta tandem discussionis instantia Senatus bona defuncti vniuersa publice distrahi iusserat, & pecuniam, quæ ex venditione redigeretur diuidi ex ordine inter creditores.[4] Idem ille heres cùm nullus se offerret emptor extraneus bona omnia emerat,[5] & quia erat ille variis ex causis anterior creditor maiorem sibi partem precij in solutum retinuerat, reliquam penes graphiarium, vt à Senatu iussus erat, obsignauerat. Cóueniebatur postmodũ à Titio, vt vel solueret quicquid & sumptuum litis appellatoriæ nomine & pro eo, quod victoris interesset iudicatum taxatumque fuerat, vel defuncti bona distrahi, in eámque causam victorem in eorum possessionem mitti pateretur.[6] Negabat heres se teneri, quòd non iam vt heres, sed ex noua causa, & tanquam emptor alius extraneus quilibet,[7] contra quem nulla defuncti creditoribus etiam anterioribus actio competere poterat, sed tantùm aduersus creditores posteriores, si quid priore loco iis solutum fuisset,[8] Maxime cùm idem ille heres creditorem, se proprio nomine anteriorem ac potiorem diceret & probaret.[9] Neque verò aut æquum aut iuri consentaneum videbatur, vt heredi cum beneficio legis & inuentarij ex noua causa nouóque iure se tuenti noceret, senatusconsultum cum eo redditum, quasi cum herede ex beneficio legis.[10] Visum tamen est non posse heredem recusare iudicati executionem in ea bona quæ per Senatusconsultum eo ipso ita postulante nedum consentiente obligata fuerant,[11] veluti quodam tacitæ transactionis iure,[12] vt à litis appellatoriæ expensis in quas se alioqui proprio nomine condemnatum iri videbat, se liberaret totumque onus illud in bona defuncti reiiceret.[13] Quæ tametsi ad eum postea ex noua emptionis causa peruenissent. Tanto magis vtique cogendus erat, vt executioni consentiret, post eorum dominium si non magis, tamen certiùs & irreuocabiliter acquisitum. Habet enim hypotheca suas conditiones si neque solutum debitum, neque aliter eo nomine satisfactum sit quibus cessantibus tenet.[14] Neq; poterat mutata causa dominij tollere aut immutare ius pignoris in eadem persona, quod nec mutato ipso dominio & per multorum personas ambulante amittitur vnquam aut immutatur.[15] Cumque voluntatem heredis eiusdémque possessoris etiam authoritas Senatusconsulti subsecuta esset, non poterat prætextum anterioris pignoris obtendere,[16] cui renunciasset non obscurè consentiendo pignori,[17] quod ab ipso magis priusque quàm à Senatu constitutum fuisset.[18] *Ita Senatus* pro Domina de Cheurieres, contra filias & heredes Mauritij le Grand, 8. Cal. Iun. 1613.

1 Non enim veniunt in discussionis instantiam nisi ea quæ sunt in causa hereditaris, vt dixi suprà plus sub *tit. de bon. auth. iud. possid. l. sequens 68. de leg. 2. l.1. D. de separat.*
2 Obserua tamen non solere in sententia quæ decretum interponit super subhastationibus tenquam legitimè factis pronunciari quicquam de damnis & interesse, sed tantum de fructibus restituendis, si quos debitor à tempore expeditionis perceperit.
3 Quibus verbis constitutum erat pignus iudiciale per sententiam, licet alioqui non soleat constitui nisi cum capitur in executione iudicati *tot. tit. C. si in caus iud pign capt. sit.* Nam si hypotheca nihil aliud est quàm suppositio ex proprietate Græci nominis, consequens est, vt superpositio constituat

hypothecam nec minus si facta sit per sententiam quàm si per testamentum *l non est mirum* 26. *D. de pign. act. l. Lucius* 12. *de alim. leg.*

4 Secundum formam præscriptam *in l. vltim. Cod. de iur. delibe.*

5 Hoc enim facere & potuerat & debuerat *l.* 2. *C. si in caus. iudic.*

6 Quæ natura & formula est actionis hypothecariæ *l. si fundus* 16. § *in vindicatione*, & ibi Bart. *D. de pignor.*

7 Po.est enim quis hoc sensu varias personas sustinere *l. si paterfamilias* 15 § 1. *D. de adopt.*

8 *d. l. vltim* 6. *& si præfatam, cum seq. C. de iur. delib. l. debitor* 59. § *vlt. D ad SC. Trebell.*

9 Impedit enim beneficium inuentarij ne actiones heredis confundantur *d. l. vnic.* § *in computatione.*

10 Videtur enim cum alio reddituus, quia sub alia formalitate *l. si mater* 11. § *eandem & pass de except rei iudic.*

11 Nocebat enim illi factum proprium itémque authoritas rei iudicatæ.

12 Quo iure quicquid fit licitè fieri intelligitur *l. quid ergo,* § *penult D. de his qui not infam.*

13 Est enim grauius onus personæ quam bonorum *l.* 8. *de alim leg*

14 *L grege* 13. § *etiam, D. de pignor.*

15 *L.* 1 § *vtim prædium eod. l* 7. *l distractis* 14. *& pass. C. eod.*.

16 *Ex l.* 2 *& pass C. hoc tit.*

17 *L* 4. § 1. *l. Paulus* 12. *in princ. & pass. D. quib. mod. pign. vel hypoth solvit*

18 Nam & factum iudicis est factum partis *l.* 1. *C. si in caus. iudic. l. si ob causam* 13. *C. de suis.*]

TIT. IX.

DE HIS QVI IN PRIOR. credit loc. succed.

DEFINITIO I.

Is, ex cuius pecunia dimissus est priuilegiarius creditor, succedit in priuilegium actionis personalis, etiam citra conuentionem.

IN personalibus actionibus, qui postea contraxerunt, si pecunia eorum ad priores & priuilegiarios creditores peruenerit, in ipsorum ius & locum succedunt.[1] Neque necesse est in id creditam esse pecuniam ab eo, qui posterior contraxit, vt priori creditori soluatur. Sufficit enim vt eius pecunia ad priorem peruenerit, siue statim & recta via,[2] siue per ipsius debitoris personam, dum ne ex interuallo:[3] quod idcirco adiectum videtur, ne alioqui passim quæstio incurrat,[4] vtrum ex ea ipsa pecunia, an ex alia solutio facta sit, cum pecunia sit ex earum rerum numero, quæ non solum vsu, sed etiam confusione & immixtione consumuntur. *Ita in Senatu tractatum est* in causa Claudij du Port & N. Pignier, 6. Id. Iulij, 1591.

1 *L si venditori* 24. § *vltim. D. de rebus auctor. iudic. possid. l.* 2. *D. de cess bonor. l item si* 7. *alias l sed Iulianus,* § *antepenult D. de Senatusconsl. Macedon. l.* 1. § *nunc tractemus, D. de tutel. & ration. distr.*

2 Qui casus minorem dubitationem habet. Gloss. tamen *in d. l.* 1. videtur requirere expressam conuentionem.

3 Ita enim distinguit Vlp. *in d.* § *vlt. l. si ventri.* Et ratio est, quoniam quæ in continenti fiunt videntur inesse, *l lecta* 40. *vers diebam. D. de reb cred.*

4 Quæ res magnam litium materiam præberet, quam melius est præcidere, *l* 4 § *ait prator D de re iudic. l. singulis* 6. *D. de except rei iudic l quidam* 21 *D de rebus credit.*

5 *L* 1 *& tot. tit. D. de vsufr. ear. rer. quæ vsu consum. l si alieni* 78. *D. de solut.*

DEFINITIO II.

Creditor hypothecarius posterior soluens anteriori hypothecario succedit in eius locum etiam citra conuentionem, non etiam extraneus: & quid si solutum sit ei, qui habebat ius retentionis etiam contra anteriorem?

NOn idem est, si inter hypothecarios creditores contendatur. Non enim omnimodo & indistincte succedunt in locum hypothecarij creditoris illi, quorum pecunia transit ad creditorem.[1] Nam si extraneus fuit, non creditor,[2] is, qui priori soluit, non aliter in ius & locum ipsius succedere potest, vt secundo creditori præferatur, quam si expressim ita conuenerit.[3] At si tertius creditor soluat primo, in eius vtique locum succedit, quamuis pactum de ea re nullum interuenerit,[4] ideoque secundo creditori præferetur.[5] Idem est, si tertij creditoris pecunia ad eum peruenerit, qui rem illam, quæ priori creditori obligata fuit, potuerat velut anterioris pignoris iure retinere. Finge Sempronium eam rem, de cuius pignore agitur, vendidisse Titio, qui postmodum cum primo creditore contraxerit, eique rem illam obligauerit, priusquam Sempronio pretium solueret. Nemo dubitat, quin Sempronio competat ius retentionis, quasi pignoris vice, in id vsque tempus, quo pretium tibi solutum sit. Quid ni ergo tibi etiam competet, si Sempronio solueris, adeoque si pecunia tua ad Sempronium peruenerit?[6] Quare nec distinguendum erit, meo iudicio, an Titius cum primo creditore ante vel post emptionem contraxerit.[7] Non enim ob id solum, quod ante contraxerit, deterior fieri potest conditio Sempronij in re ipsa, quam vendidit, siue primi creditoris ius sciuerit, siue ignorauerit, licet non nesciam esse qui distinguant. Nam vtroque casu verum est, non prius in Titium translatam videri proprietatem rei venditæ, nec si tradita ei res esset, quam pretium solutum, aut de eo fides habita fuisset:[8] multo minus alienatum dici potest dominium, si traditio nulla dum secuta sit.[9] Porro prius est, vt rei venditæ dominium ad debitorem peruenerit, quam vt ab eo res empta potuerit obligari.[10] Eadem ratio facit, vt non aliud dicendum sit, si ex pecunia mea re mandante fundum emero, quem tu ante solutum mihi pretium acceptámque possessionem Mæuio obligaueris, deinde Sempronio post acquisitam possessionem, cuius pecunia in prerij solutionem ad me postea peruenerit. Sempronium namque in pignore præferri æquum erit, cui alioquin Mæuius præferretur.[11] Etsi enim non fuit mihi res illa obligata, cogi tamen non potui, vt eam traderem, nisi soluto mihi prius re ddito{que} pretio.[12] *Ita Senatus* in eadem causa. Et rursum pro Benedicto Geoffroy, contra Antonium Neyret, 9. *Calend.* Aug 1592.

1 *L.* 1. *C. hoc tit.*

2 Opponimus enim hac in re extraneum creditori, *l cum bona* 16. *D. de rebus auctor. iudic. possid. alias l.* 1. *de priuil. credit. l.* 2 *C si in caus. iudic. pign. capt sit.*

3 *d. l.* 1. vbi gloss. Cyn. & alij. *C. hoc tit.*

4 *L. vlt. C. eod. l.* 1. *C. qui potior. in pignor hab.*

5 *L. Claudius* 16. *vers plane cum tertius, l eum qui à debitore* 17. *D. eod. tit. qui potior in pignor. hab.*

6 *L. vlt.* § *vlt. eod tit.* iunct. *l Iulianus* 13 § *offerri, de act empt.*

7 Quamuis ita Bartolus distinguat ad d. l. in locum

8 *L quod vendidi* 29. *D. de contr empt. l Procurator* 5 § *fin si dedi, D de tribut. act.*

9 § *vendita, Inst de rer. diuis l traditionibus* 20 *C de pact.*

10 Cum res aliena obligari non possit, *l.* 1. *& tot tit. C si alien. res pignor. dat sit.*

11 *L.* 2 § *cum ex causa. D. qui potior. in pignor hab.*

12 *dict l Iulianus* 13. §. *offerri, D. de action empt d. l* 5. § *fin si dedi, D. de tribut. act.*

DEFI-

DEFINITIO III.

Numquam succedit quis in locum anterioris creditoris ob id solum, quod ex eius pecunia dimissus sit anterior creditor, si solutio facta sit à debitore, nisi de eo expressim conuenerit.

ILlud vtique constat, si priori creditori solutum sit ab ipso debitore, licet ex mea pecunia, numquã posse me in prioris locum & pignus succedere ob id solum, quod pecunia mea ad illum peruenerit, siue creditor tim, siue extraneus, siue in continenti, siue ex interuallo debitor soluerit.[1] Nam nec sufficeret, vt inter me & debitorem conuenisset, vt ex pecunia mea antecedens creditor dimitteretur. Quomodo enim fieri potest, vt in ius primi succedere debeam, qui ipse nihil conueni de pignore?[2] Sed & si de pignore conuenerit, non sine ratione dicitur, satis id non esse, vt in ius primi succedere debeam, nisi de ea quoque expressim conuentum sit.[3] Alioqui enim potest & debet cõuentio intelligi de nouo pignore potius, quam de eo, quod penes priorem creditorem fuit: cum tamen ex contrario sufficiat conuenisse, vt succedam in ius & locum creditoris, licet nihil conuenerit de pignore. Quid enim aliud est in ius & locum creditoris succedere, quam eadem & personalis & realis actionis iura retinere?[4] Nam & ex sola interpositione pacti de vendendo dicimus contractum pignus intelligi,[5] sicut & ex eo, quod creditori detur potestas ingrediendi bona debitoris propria auctoritate.[6] Sane illud quoque præterea requiritur, actum esse cum effectu, vt ex pecunia tertij siue extranei, siue creditoris prior creditor dimitteretur.[7] Dixi *cum effectu*, quia conuentio sola id efficere nequit, si non reuera ad primum creditorem pecunia tertij perueniat.[8] *Ita tractatum est* in supradictis causis.

1 *L. 1. vbi glos. Cyn. & alij, C. hoc tit.*

2 Ita Paulus *in l. Aristo 3. D. qua res pignor. oblig. poss.*

3 Glos. Cyn. Bald. & alij *ad d l. 1.* post Bart. *ad d l Aristo, ex l. debitor 12. alias l. si prior, 5. à Titio, l. eum qui à debitore 17. D. qui potior. in pign. hab.* Adde *l. vlt. C. de priuil fisc.*

4 Non enim succederet in ius & locum prioris creditoris pignoratitij, qui non succederet in pignus.

5 *dicta l 3. § post diuisionem*, vbi Bartol. *D. qui potior. in pignor. hab.*

6 Bald. *ad d. §. post diuisionem.*

7 *Vt in d. l. Aristo.*

8 *L eum qui à debitore 17. D. qui potior. in pignor. hab.*

DEFINITIO IV.

Qui ex pacto inito cum debitore successit in locum anterioris creditoris, nulla indiget cessione, nisi extraneus sit, qui pro debitore soluit creditori.

SVperioribus vero omnibus concurrentib. in confesso est, securum esse tertium creditorem aut extraneum, ex cuius pecunia priori creditori à debitore soluitur, licet nullam is à creditore iurium cessionem acceperit aduersus debitorem. Nam sicuti cum solo debitore contrahit, ita satis est inter ipsum & debitorem id agi, vt succedat in locum primi etiam ignorantis.[1] Neque vero cessio vlla vnquam necessaria est, nisi cum extraneus pro debitore soluit creditori.[2] Quo tamen casu si inter extraneum soluentem & creditorem, cui soluitur, conueniat de pignore, sufficiet ea res, vt hoc ipso ius, quod anterior creditor habuit in pignore soluenti extraneo, cessum videatur.[3] De quo enim alio pignore actũ videri potest, quam de eo ipso, quod fuit penes creditorẽ? Vtique enim nouum pignus in re aliena constituere non potuit,[4] eo præsertim instanti, quo proprij pignoris vinculum solutione debiti dissolúebatur.[5] Dicat aliquis, eo casu, quo solutio fit per debitorem, accidere eodem instanti, vt & solutione liberetur pignus à priore creditore, & secundi pignus confirmetur:[6] semel autem secundo quæsitum ius postea debitoris pactionibus tolli non posse.[7] At facilis responsio est, eum, qui pecuniam credit dimittendi prioris creditoris gratia, posse quam velit conuentioni suæ legem dicere,[8] nec vllam idcirco fieri iniuriam secundo creditori, cuius eadem conditio manfura sit, quæ erat, priusquam præcedens creditor dimitteretur. Quid enim ipsius interest, an Titio, qui prior creditor fuit, an Sempronio, ex cuius pecunia Titius dimissus est, postponatur? Idque nimirum est, quod dici solet, nihil omnino aliud iuris habere secundum creditorem, nisi vt soluat priori, & eius loco succedat.[9] Adeo autem verum est, transferri ius prioris creditoris in tertium, etiam citra cessionem, vt, si forte inter eum & debitorem conuenerat, ne posset pignus vendere, cuius vendendi facultatem prior creditor ex contractus sui lege habuerat, permittatur tertio ex primi persona venditorem facere, si velit.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam posset id fieri etiam inuito priore creditore, qui scilicet inuitus accipere solutionem cogitur, *l. quidam 21. D. de rebus cred. l. si debitor 30. D. de solut.* quod autem fieri potest aliquo inuito, multo magis fieri potest eo ignorante, *l. qui potest, 16. de regul iur.*

2 *L. si cum pecuniam 3. & l. vlt. C. de priuil fisc.*

3 Quod diuersum est, si ea conuentio fiat inter debitorem & creditorem, vt dixi *Defin praced num. 3.*

4 *L 1 & tot. tit. C. si alien res pignor dat sit.*

5 *Arg l. Titio cum moriatur 51. D. de vsufr.*

6 *L. si debitor 4. l qui balneum 9. §. Titia, l potior, 11. §. vlt. D. qui potior in pignor. hab. l. 1. prior 5. l. diuersis 8 C. eod.*

7 *L. vlt. D. de pact.*

8 *L in traditionibus 44. D. de pact. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

9 *L si creditor 12. alias l si prior 13. § si tertius, D. qui potior. in pignor. hab.* quod tamen ita accipi debet, vt tertius soluat pecuniam à priore creditam priore loco, non quam prior posteriore loco crediderit, *d. l. creditor, 5. si idem bis, & l. quærebatur 20. eod. tit.*

10 Vt eleganter Paulus tractat *in l. Aristo. 3. D. qua res pign oblig poss.*

DEFINITIO V.

Conuentio de succedendo in ius anterioris creditoris facta in continenti post numerationem tantum prodest, quantum si ante facta esset.

SEd & si ponas, minuscautum creditorem tertium dedisse mutuam pecuniam debitori, quæ ipsa primo creditori soluta sit, nulla conuentione facta de pignore: postea vero debitorem bona fide pepigisse, vt in primi creditoris iura tertius succederet, idem admittendum erit, quod diximus, vt in eo pignore tertius secundo præferatur, ac si ea lege & conditione tertius pecuniam numerasset, vt ex ea primus creditor dimitteretur; si modo in continenti, non ex interuallo pactio secuta sit.[1] Nam quæ in continenti fiunt, videntur inesse.[2] *Ita Senatus* in eadem causa Claudij du Port & N. Pignier.

1 *Arg. l si vent. 24. §. vlt. D. de rebus auctor. Iudic possid. alias l. 9. de priuil. credit.*

2 *L iuris gentium, 7. §. quinimo, D. de pact. l. lecta 40. D. de rebus credit.* Sicut & ea omnia, quæ fiunt correspectiue, *l. cum te fundum 6. C de pact. int. empt. & vendit.* Cravet. *cons. 246. n. 5.*

DEFINITIO VI.

Ei, ex cuius pecunia creditor anterior dimissus fuit, necessaria est cessio actionis: sed non cogitur creditor cedere, si solutionem accipiat à debitore.

QVid igitur si nullo modo, aut non nisi ex interuallo conuenerit tertius de pignore, ex cuius ta-

men pecunia primo creditori debitor soluerit? Constat nullam ei competere pignoris persecutionem, siue secundus creditor, siue alius quilibet possideat,[1] ideoque necessariam ei esse cessionem iurium creditoris, cui soluitur,[2] si cedere is velit. Neque enim vt cedat inuitus cogi potest, cum per manus debitoris accipit solutionem, licet creditor fuerit is, ex cuius pecunia soluitur. Nam si extraneus fuit, nec si ipse soluerat, cessionem tamen à creditore inuito extorquere posset.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.1.C. hoc tit.*

2 *Arg.l vsucapio 7.& eorum quæ ibi not. C de pign & in l.1. 5.cum pradium.* vbi Bar. *nu.* .& 6 D *eod.* In cl. e autem ita, vt cessio fiat in continenti, *l.Modestinus 76.D.de solut.*

3 *L.nulla 5.C.de solut.*

DEFINITIO VII.

Ille, ex cuius pecunia dimissus est creditor anterior citra conuentionem, licet actionem non habeat, habet tamen retentionem, si possideat, etiamsi solo beneficio clausulæ constituti.

SI tamen is possideat, cuius pecunia peruenit ad creditorem, siue creditor fuit, siue extraneus, potest sibi per retentionem consulere, & opposita doli exceptione nõ tantum aduersus debitorem, sed etiam contra secundum creditorem, ni offeratur ei quicquid ex eius pecunia priori creditori solutum est.[1] Possidere autem videbitur ad hoc, vt habeat ius retentionis, si eius nomine constituerit debitor se possidere,[2] dummodo secundus creditor eadem constituti clausula non nitatur; alioqui possessor ille solus videbitur.[3] Nec tertio prodesse poterit, quod pro eo constituerit debitor, se possidere eam rem, cuius possessionem iam in alium transtulerat.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.1.in princ.* vbi Bart. D *quibus mod.pign.vel hypoth.soluit.* Eaque vtique ratione defendi potest *l.eum qui à debitore 1. D qui potior.in pign hab.* vbi etiam Bart. Negant. *ac in tract de pignor. membr 3 part 5 princ.nu 3.* Corn. *cons 141 incip Videretur in præsenti, in fin Imol.2.* et tota glos. *in l.cum prior 3 D.de distract. pignor.* quæ hoc sibi non placeant.

2 Imo ratione scilicet beneficio constitutionis Iustinianeæ, *ind.l vlt C de acquir poss.*

3 Cum non possint duo eandem rem eodem tempore in solidum possidere, *l.3. §.ex contrario, D.eod.l.duo in solidum 19. D.de precar.*

4 Cum nemo plus in alium transferre possit, quam ipse habeat, *l.nemo plus iuris 54 de regul iur.* Id enim est quod dici solet, clausulam constituti nihil operari, si constituens ipse non possideat, *l.quod meo 18.cum ibi not. D. de acquir poss.*

DEFINITIO VIII.

Emptor, qui soluit anteriori venditoris sui creditori, non ideo succedit in locum anterioris, si neque pactum interueniat, neque cessio, in eoque deterioris conditionis est quam creditor, & quare.

QVi emit à debitore, & soluit anteriori creditori, non idcirco succedit in ius anterioris, vt præferatur secundo creditori, nisi cessas habeat actiones, & quidem in continenti, aut si ex interuallo saltem præcedente, & inito solutione tempore pacto de edendis actionibus,[1] in eoque deterioris conditionis est, quam creditor. Constat enim, tertium creditorem hoc solo, quod eius pecunia peruenit ad primum creditorem, in ipsius iura succedere intelligi, vt citra cessionem secundo præferatur.[2] Sed non bene comparatur emptor creditori, quippe qui pretium soluens non id agit, vt alium obliget, sed vt se liberet.[3] Itaque quamuis ex ea solutione propter precedentem causam contractus obligetur venditor de euictione,[4] non tamen ideo fit, vt creditoris iure censeatur, qui ad contrahendum accessit, vt emeret, non vt crederet.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Sp. Joanne Gay Aduocato, contra Joannam Ripper, 2. Decembr. 1595.

1 Alioqui non posset creditor, cui solutum esset, cedere, & præstare actiones, quas non haberet, & quæ iam extinctæ essent per solutionem, *l.Modestinus 76 D.solut.*

2 Nimirum si conuenerit de pigne e cum creditore, secundum ea, quæ scripsimus *Defin 4 num 3.5. eod.*

3 Quia soluere habet necesse, *l quod si minor 24. §.restitutio, D de minor.*

4 *L.si in venditione 60.& pass.D.de euict.*

5 Vnusquisque enim contractus origo spectanda est & causa, *l.si Procuratorem 8 in princip.D.mandat.l.1.§ si seruus deposuit 30. D.depos.*

DEFINITIO IX.

Qui emit ea lege, vt pretium impenderetur ad reficiendam domum venditoris, idem priuilegium secuta euictione habet contra cæteros creditores anteriores, quod haberet, si ab initio credidisset ad reficiendam domum.

EMens ab eo, quem sciebat habere *multos* creditores hypothecarios anteriores, *à quibus futuram* sibi controuersiam metuebat, quo sibi caueret, conuenerat, vt fundi pretium in perficiendam domum eiusdem debitoris. Euicto postea per creditorem anteriorem fundo, qui fuerat venditus, cum creditori nondum esset plene satisfactum, exeaque causa domus quoque ex fundi pretio refectæ distractio peteretur, visum est, emptorem hunc, etsi ab initio emptor fuisset, non creditor, nec ad obligandum venditorem pecuniam ei numerasset, sed ad se potius liberandum soluisset,[1] cum tamen ex postfacto propter secutam euictionem factus esset creditor,[2] eodem iure censeri debere, quo si ab initio pecuniam in refectionem domus credidisset,[3] vt scilicet, quamuis tempore sit posterior, pro ea tamen pecunia, quæ in refectionem impensa fuit, anteriori præferatur, & in eo pignore vincat illum ipsum creditorem, à quo in cæteris omnibus superatur.[4] Nec enim vlla in eo fit iniuria creditori anteriori, cui emptoris huius pecunia saluam fecit pignoris sui causam,[5] præsertim cum de pignore nominatim sibi cauisset, adhibita etiam in eam rem clausula constituti.[6] Nam etsi pignoris conuentionem omisisset, placeret tamen dandum illi ius non tantum prælationis, sed etiam tacitæ pignoris,[7] cuius vtique non fauorabilior videri potest causa, quam expressi. *Ita Senatus* in causa D. de Wateuille & viduæ D. Senatoris Colombar, Mens. Jun. 1605.

1 Quæ ratio est, ob quam solet hac parte deterior conditio esse emptoris, quam creditoris, vt dixi *Defin præced.*

2 Creditor si quidem ille est, cui ex quacunque causa debetur, *L creditores 10. cum duabus seqq. D.de verb signific.*

3 Tam enim diligenter sibi prospexit hic, qui curauit, vt in refectionem domus pecunia impenderetur, quam si in eam nominatim causam credidisset. Itaque damno afficiendus non est, cum sibi diligenter prospexerit, *arg l 3.D.de separat.*

4 Cum non sit inconueniens, vt quis sit alio anterior & posterior diuersis respectibus, vt dixi *Defin 8. supr. cit prox ex l.creditor 12. §.si idem bis, & l.quærebatur 20. D.qui potior in pignor. hab.*

5 *L.interdum 5.* iunct. *l seq. D. eod. tit.*

6 Per quam clausulam tacitus erat possessor pignoris, *l quod meo 18. D de acquir poss.* vt proinde facilius ei danda esset retentio *l 1. D de pignor*

7 *L.1. D in quibus caus. pignor. vel hypoth tacit contr.* Glos. *in d.l interdum.*

TIT. X.

TIT. X.

SI ANTIQ. CRED. PIGNOR. vendid.

DEFINITIO I.

Secundus creditor habet ius offerendi ei, qui emit postulante priore creditore, si modo venditionem probabiliter ignorauit, at non ei, qui emit ab ipso anteriore creditore.

POSTVLANTE priore creditore hypotheca Judicis auctoritate, publice vocatisque per programma cæteris creditoribus, distracta est. Non eo minus liberum erit posteriori creditori debitũ cum accessionibus offerenti pignus persequi, cum aliter indemnis fieri non potest, [1] scilicet si venditionem pignoris probabiliter ignorauerit, nec sit quod ei imputetur, cur non iam tum obtulerit. [2] Idemque multo magis obtinebit, si anterior ipse creditor pignus emerit, aut in solutum acceperit, siue à debitore, siue ab apparitore, qui iudicatum exequi iussus est, ne in damno moretur secundus creditor, cui imputari nihil potest. [3] Aliud erit, si prior ex conuentionis lege & creditoris iure pignus distraxerit. Nulla enim illo casu aduersus extraneum emptorem actio supersesse secundo creditori potest. [4] Hæc tam varie, quoniam intercedens Judicis auctoritas pro debitoris facto est, nihilque hac parte refert, an debitor ipse, an Judex vrgente creditore pignus vendiderit. [5] Idque ex eo apparet euidentius, quod si alius emptor nullus sit, creditor emere cogitur, [6] qui vtique emptor esse non posset, si esset idem ille venditor. [7] Atqui debitoris facto deteriorem fieri conditionem posteriorum creditorum non oportet, [8] dum anteriorum, aut eius, qui ipsis soluerit, indemnitati consulatur.[10] Sicuti nec qui à debitore causam habet plus iuris adserere sibi potest in pignore, quam debitor habuerit creditorque, cui solutum est.[11] Creditore vero ius suum exequente, & ex lege initio dicta pignus distrahente, [12] sicuti quæri non potest de iure debitoris, quod nullum supersit, [13] ita nec de offerenda pecunia emptori, [14] quippe ius habenti ab eo creditore. Qui licet dominus non fuerit, dominium tamen pignoris in alium transferre potuit, [15] & quidem ab omni obligationis vinculo immune: inspecto scilicet tempore, non quo translatum fuit, sed quo de eo actum est, vt transferri quandoque posset, 19. Mart. 1588.

1 Vt fieri solet, *l. si eo tempore 6. C. de remiss. pignor.*

2 Perinde ac si debitor ipse vendidisset, *l. 1. C. hoc tit.* vbi Salicet. *quæst. vlt.* Negus. *in membr. 1. part. princ. num. 7.* Videtamen Ægid. Magnit. qui contra sentire videtur *in decis. Paris. tit. de criees, artic. 7. cap. 37.*

3 Alioqui posset videri ius suum pignoris tacite remisisse, *d. l. si eo tempore 6. C. de remiss. pignor.*

4 Semper enim succurrendum est ei, cui nihil imputari potest, nunquam ei, cui aliquid potest imputari, *l. quod quis 203 cum ibi not. de regul. iur.* Porro vox præconis paucis innotescit, *Auth. ei qui semel, C. quom. & quand. iud.*

5 *d. l. 1. & l. 2 C. hoc tit.*

6 Hoc enim est quod dici solet, factum Iudicis esse factum partis, *l. si ob causam 13. C. de euict. l. 1. Cod si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

7 *L. 2. C si in caus iudic pign. capt. sit, l. cum bona 16. D. de rebus auctor. Iudic. possid. alias l. 1 de priuileg credit.*

8 Alium enim oportet emptorem esse, alium venditorem, *l. 1. D. de rer. permut.*

9 *L. debitorem 15. C. de pignor.*

10 *L. à Diuo Pio 15. §. quod si res pignorata, D. de re iudic.*

11 *Ex reg l. nemo plus iuris 54. de reg iur. cum similibus l. 3 in fin. D. de pignor.*

12 Potest enim creditor suo iure pignus vendere, etiamsi de eo nihil expresse conuenerit, dummodo quid in contrarium conuentum sit, *l. si conuenit 4. D. de pignorat. act. & tot. tit. de distract pignor D & C.*

13 *L. qui creditore 18. C. de distract pignor.*

14 *L. 1. & 2. C. hoc tit.*

15 *Tit. quibus alien non licet, Inst. in princip.*

DEFINITIO II.

Quo casu secundus creditor habet ius offerendi contra primum emptorem, habet etiam contra secundum, si modo sit creditor pignoratitius, alioqui non potest habere ius offerendi, nisi possideat.

SEcundus creditor non tantum aduersus anteriorem offerendi ius habet, vt pignoris sui ius confirmet, [1] siue dominij, siue pignoris iure anterior rem possideat, quemadmodum proxime diximus, sed etiam aduersus secundum emptorem, si rem sibi venditam aut in solutum datam prior creditor aliter vendiderit. [2] Neque enim alio iure penes secundum emptorem dominium rei esse potest, quam quo penes priorem fuit, affectum scilicet & reuocabile. [3] Loquimur enim de secundo creditore pignoratitio, qui in ea re ius hypothecæ habeat, siue expressæ, siue tacitæ, siue generalis, siue specialis; alioqui non ex eo solo, quod quis creditor sit, habere potest ius offerendi hactenus, vt eo nomine possit agere. [4] Plane si possideat, habebit exceptionis iure, quoniam haberet, etiamsi creditor non esset, adeoque licet malæ fidei possessor proponeretur. [5] *Ita Senatus* in causa Dominæ de Chisse viduæ D. de Genuille, & Joannis Baptistæ Varronis, 13. Cal. Sept. 1588.

1 *L. 1. l. prior quidem 5. C. qui potior in pignor. hab. l. potior 11. § fin. eod.*

2 *L. 1.* vbi Salicet. *C. hoc tit.* perinde ac si extraneo, id est non creditori ea res vendita fuisset, *l. si debitor 12. Cod. de distract. pign. l. si conueneris 18. §. si fundum, D. de pign. act. e. ex litera, ext. de pignorib.*

3 Ita Iacob. Arctin. Cyn. & Salicet. *in dict. leg. 1. Cod. hoc titul.*

4 Cravet. *cons. 293. num. 4 & 6.*

5 *L. mulier 19.* vbi glos. Bartol. & alij. *D. quibus potior. in pignor. hab. l. Paulus 12. §. fin. D. quibus mod. pign. vel hypoth. solvit.*

DEFINITIO III.

Tam iniustus quam iustus possessor potest offerre creditori pignoratitio: sed actionem cedere creditor cogitur iusto tantum possessori, non etiam iniusto.

CVm de iure offerendi quæritur, non distinguimus inter iustum & iniustum possessorem, quia non est quærendum de iure possessoris, cum ius petitoris remouetur soluto pignore. [1] Sed tamen hactenus interierit, an iustus vel iniustus possessor sit is, qui offert, quod iusto dumtaxat possessori, non etiam iniusto creditor actionibus suis cedere cogitur. [2] Quæ enim fronte cessionis beneficium, quod iuris est, implorare audeat, qui contra ius possidet? [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ratio est Iurisconsulti *in d. l. Paulus 12. §. vlt. D. quibus mod pign. vel hypoth solvit.*

2 *L. mulier 19.* vbi glos. *D. qui potior in pignor. hab.* Paul. Caste. *in l. si res obligata, 57. numer. 4 de legat. 1.* fuse Negus. *in tract. de pignor. in 3. membr 5. part. princip numer. 15. in fin 16. & 17.*

3 *Arg. l auxilium 37 in fin. D. de minor. l si plures 38. in fin. D. de admin. tutor.*

DEFINITIO IV.

Venditio pignoris facta creditori, neque posterioribus nocet, quandiu tenet, quo minus offerre possint, neque ipsi emptori, quo minus iura sua salua habeat, si pignus postea euincatur.

CReditori facta venditio rei obligatæ sicuti non obstat posterioribus eiusdem debitoris creditoribus, quo minus in eam ipsam rem ius pignoris, quod habent, exequantur, si modo parati sint offerre, quicquid ei ex anteriore causa debetur, [1] (quamuis aliud esset, si antiquior ipse creditor alij eam rem iure creditoris vendidisset:[2]) ita neq; ipsi anteriori creditori nocet, quo minus euicta re saluum habeat ius sui pignoris, [3] quod per factam dominij acquisitionem extinctum videbatur, [4] quasi quod per subsequentem euictionem ab alio creditore institutam resuscitetur, [5] cuius scilicet potestate sit, vt prior acquisitio sit reuocabilis, quæ perpetua sperabatur. [6] Quod si secundus creditor nihil in prima instantia obtulerit anteriori, ob idque fuerit condemnatus, poterit vtique in causa etiam appellationis offerre. [7] Nam & in alia qualibet iuris exceptione idem obtinet, vt in appellationis instantia non tantum obiici possit, sed etiam ex officio Judicis suppleri, si de ea liquido constet ex deductis & probatis. [8] *Sine die.*

1 *L.1.C.hoc tit.*
2 *L.2 eod.*
3 *d.l.1.in 2.parte.*
4 *L.neque pignus 45 de reg.iur.*
5 *L.pen.§.1.vbi est textus elegans, D.de except.rei iudic.*
6 *Arg l.si patroni 55 § vlt.D ad SC.Trebell.*
7 Per vulgarem illam regulam, Non deducta deducam, non probata probabo. De qua *in l.per hanc, C.de tempor. & reparat. appellat.*
8 Bart. *in l.eum qui ita 56. §.qui ita, de verb.oblig.* Affict. *decis 16.nu.5.*

TIT. XI.

SI COMMVN. RES PIGN. dat. sit.

DEFINITIO I.

Pignus rei communis valet tantum pro parte pignorantis, nisi socius aut pignus, aut saltem debitum, pro quo pignus datum est, approbauerit.

VNVM communem obligare vnus ex socijs nisi pro sua parte non potest.[1] Sed si totus fundus obligatus sit, & is, qui non consenserat, postea debitum approbet, pignus quoque cõfirmasse videbitur.[2] Non idem erit, si in rem eius, qui pignori non consensit, versa sit pecunia, aut ipsius iussu credita. Personalis enim dumtaxat ex ea causa nascetur actio,[3] non pignus legitime contractum intelligetur.[4] Nec igitur quasi Seruianam recte exercebit creditor, si iure pignoris rem in solidum vindicet,[5] nisi quid sit, ex quo appareat, vindicationi aut conuentioni de pignore socium consensisse.[6] *Ita Senatus* 14. Calend. Februar. 1588.

1 *L.vnic.C.hoc tit.l.2.C.communn.diuid.l si fratres 7.C.communn vtr.iudic. l.3.§.post diuisionem, D.qui potior.in pign.hab.l.2. D.de Saluian.interd.l. nemo ex socijs 68.D.pro socio.*
2 *L Pomponius 5. §.vlt.D.in quibus caus pign. vel hypoth.tacit.contr.*
3 Siue negotiorum gestorum, siue, vt vulgo nostri volunt, De in rem verso, siue mandati, *Lex mandato 25. §.1.D.mandat. l si literas 7.C.eod.*
4 Supradictæ enim actiones in personam dumtaxat sunt, non in rem, *l pen.C.de negot.gest.* quia non habent priui legium tacitæ hypothecæ.
5 Quia non potest latius patere hypothecaria, quam hypotheca ipsa, quæ sola hypothecariæ causam præbet.
6 Cum possit socius etiam partem sorti consentientis alienare, *dict.l.3. §.post diuisionem, in fin. D.qui potior in pignor.hab.* sicut & potest quilibet rem alienam pignori dare, si dominus consentiat, *l.1. & 2. l.si in rem 7. & 8 ff.Cod.si alien.res pignor. dat. sit.*

DEFINITIO II.

Non potest socius prætextu communionis intercedere, quo minus pars socij etiam ante diuisionem capiatur pignori ab eo, qui socium habet condemnatum.

CVm creditor aduersus debitorem egisset, & obtinuisset, curauerat, vt bonorum mobilium, quæ tecum ille communia habebat, pars ad eum pertinens pignoris iure caperetur.[1] Venditioni, quæ in eo erat, vt sub hasta fieret, tu intercesseras, eo prætextu, quod diuisionem ante omnia fieri oporteret, vel ob hoc ipsum, vt scire posset quisquis ad emptionem vel accedere, quid empturus esset, faciliusque emptoribus bona inuenirent.[2] Nec enim bonorũ mobilium eadem hac parte ratio constituenda videbatur, quę immobilium, cum immobilia fere omnia[3] cõmodam diuisionem patiantur, mobilia vero, præsertim quæ in supellectile habentur, vt plurimũ non ita.[4] Pronunciatum est, nullum te intercedendi ius habuisse, quia nihil tua interesset,[5] sed creditoris tantum, si ob non factam diuisionem tardius emptor inueniretur,[6] tibique satis esse debere, quod partem tuam creditor non attingat, eaque tibi perinde salua futura sit, ac si cum debitore, non cum creditore iudicium communi diuidundo accipere cogereris.[7] Sed etsi qua ratione tua interesset, imputare tamen tibi deberes, quod socium ad diuisionem citius non prouocasses,[8] non creditori, qui scilicet nullum ius habuit petendæ diuisionis, priusquam dominij ius per addictionem aut emptionem in iis bonis nactus esset, propter mutuas illas adiudicationes & alienationes, quas in iudicio Communi diuidundo fieri necesse est, ac quibus non nisi inter eos, qui dominium habeant, locus esse potest.[9] Nihil porro intererit, an conuentionale pignus fuerit, quod creditor prosecutus est, an iudiciale, quod in iudicati executione solâ Judicis auctoritate tum primum contractum sit.[10] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 5. Cal. Aug. 1588.

1 Scilicet in executione iudicati, *ex tit. C.si in caus.iudic. pign.cap sit, l.à Diuo Pio 15. D.de re iudic.*
2 Non enim facile quis velit incidere in communionem, *l. si non sortem 26. §.si centum, D.de condict.indeb.* propter discordias, quas materia communionis excitare solet, *Leum pater 77. §.dulcissimis, de legat.2.*
3 Non enim hoc perpetuum est, *l.ad officium 3.C.communi. diuid.*
4 Hæc enim numero diuidenda sunt, non specie.
5 Nemo enim vnquam audiendus est, hoc agendo, hoc excipiendo, si non eius interit, *l.3.§.1.l.stipulatio ista 38.§.alteri, D.de verbor obligat. l.ille à quo 13.§.si de testamento.* vbi Alex. & ceteri, *D.ad SC.Trebell.* maxime vero ad impediendam iudicati executionem.
6 Interest namque creditoris, emptorem pignoris inueniri, si malit ille pecuniam habere, quam rem, ne alioqui cogatur ipse in vicem extranei rem emere, *vt in l.2. C.si in caus iudic pign.capt.sit.* aut ius dominij impetrare, *ex l.vlt.& tot.tit.C. si in caus.iudic.pign.capt sit.*
7 *L.3.§.post diuisionem, D.qui potior.in pignor.hab.l.2.C.communn.diuid.*
8 Imputatur enim illi, qui tardius aliquid facit, quod citius facere debuit, *l.cum postulassem 44.§.1.D.de damn.infect.*

9 L.l.

9 *L.1.2.4.& pass D communi. diuid.*

10 In omni enim genere pignoris eadem ratio est. Idem ergo ius constitui in omnibus debet, *l. illud 32. D. ad leg. Aquil. l.3.§. vnde etiam, D. de iniust. rupt.*

TIT. XII.

DE PRAETOR. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Etiam in prætorio pignore, qui prior est tempore, potior est iure.

QVM pignus prætorium Judicis auctoritate non prius constitutum videri debeat, quam ventum sit in possessionem, [1] consequens est, vt ex pluribus creditoribus pignoratitiis posterior, qui in possessionem prior missus fuit, ei præferendus sit in prætorio pignore, qui in debiti iure prior fuit, si modo ex aliis bonis satisfieri possit anteriori creditori. [2] Id enim est quod dici solet, etiam in prætoriis pignoribus, sicut in conuentionalibus, locum esse regulæ, quæ habet: Eum, qui tempore sit potior, iure quoque potiorem esse. [3] *Ita Senatus* in causa D. Henrici Bay, tum magistri Computorum, & Dominæ March. de la Chambre, Prid. Id. Decembr. 1590.

1 *L. non est mirum 26. §. 1. D. de pignorat. act.*

2 *L. si & iure 10. vbi Bart. nu. 2. D. qui potior. in pign hab.* qui tamen locus videtur loqui de pignore iudiciali, non de prætorio. Cuius alia ratio esse videtur, quia pignus prætorium prodest omnibus, *l. cum vnus 12 D. de rebus auctor. Iudic possid.* De quo plura vide apud Cuiacium *lib 9. obserua. c. 37.*

3 Sic enim nostri post Bart. *ad d. l. si & iure*, quamuis, vt dixi, loquatur de pignore iudiciali, non de prætorio. Quam differentiam plerique ex nostris Interpretibus non obseruant. Vide quæ in hanc rem scripsi in libris Coniecturarū iuris ciuilis.

DEFINITIO II.

Potest pignus prætorium constitui in variis bonis etiam pro exiguo debito, hactenus nimirum vt bona possideantur, non autem vt distrahantur: alioqui ab executore appellari potest.

PIgnus prætorium non vna tantum executione, sed etiam variis, & repetitis, potest in pluribus rebus constitui, dummodo protestetur creditor, aut aliter declaret, nolle se nisi semel suum consequi. Neque enim executio vna aliam impedit. [1] Sed tamen si pro exiguo debito magni pretij pignora capiantur, non vt à creditore possideantur, sed vt distrahantur, placet appellari posse ab executore, [2] eoque iure vrimur, licet in pignoratitiis creditoribus, quorum ius indiuiduum est, aliter obseruari debere stricti iuris ratio suadeat, [3] quam & in Comitatu Burgundiæ creditoribus saluam esse audio, & in Senatu nostro à quibusdam ex nostris Senatoribus sæpius relatum est. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Iaf. *in l. nulli 10. num. 8. C. de iudic.* Facit *l. 1. §. quia autem, D. quod legat.*

2 Bart. *in l. Dino Pio 15. § in venditione, D. de re iudic.*

3 *L. rem hereditariam 65. D. de euict. l. quamdiu 6. Cod. de distract pign. l. 2. C. debit. vendit pign. imped. non poss. l. creditorie 8. D. de distract pignor.* Sane fieri illud non potest, vt creditor impetret ius dominij in vniuersis bonis sui debitoris, *l. 2. C. de inr. dominij impetr.* Adde *l. 2. C. de pignor.*

DEFINITIO III.

Neque prætorium, neque iudiciale pignus contrahitur per solam sententiam, sed tantum per executionem, præterquam fauore fisci.

NOn sicut fisco in delictis acquiritur hypotheca in bonis condemnati ex die condemnationis, [1] ita in causis ciuilibus per sententiam pignus vllum acquiritur in bonis debitoris. Prius enim requiritur, vt ventum sit in possessionem, [2] nec differt hac parte pignus prætorium à iudiciali, [3] sed à conuentionali tantum, quod sola conuentione, ac proinde ex conuentionis die contrahitur. [4] Igitur si posteaquam Titio condemnatus es in certam pecuniæ quantitatem, obligaueris mihi omnia bona tua, deinde Titius iudicatum exequi velit, ero potior iure, quia prior fui tempore. [5] Quamuis si in pignoris possessione esset Titius, prodesset ei exceptio non factæ excussionis, si in eiusdem pignoris possessionem mitti vellem. [6] *Ita Senatus* in causa R. Præceptoris Antoniani Cambeliacensis, contra Claudium Rochet ex tempore, 17. Calend. Februar. 1593.

1 *L. post contractum 15 cum ibi not. D. de donat.* Iul. Clar. *ex communi in pract. crim. quæst. 78 nu. 32.*

2 *L. non est mirum 26. §. 2. D. de pignor. act.* qui tamen locum non nisi de prætorio pignore loquitur.

3 Nisi in eo, quod prætorium pignus constituitur ita demum, si ventum sit in possessionem, *d. l. 26. §. 1.* Iudicialis vero tum constituitur, cum ab executore capitur in causa iudicati, *l. à Diuo Pio 15. D. de re iudic. l. 1. & tot. tit. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

4 Cum nudo consensu contrahatur hypotheca, *l. contrahitur 4. D. de pignor.* Non tamen pignus proprie sumptum & quatenus distinguitur ab hypotheca. Requirit enim rei traditionem, *l. si rem 9. § proprie, l. cum & sortis 35. §. 1. D. de pignorat. action.*

5 *Ex reg. l. 2. l. 4 & pass. C. qui potior. in pign hab.*

6 Vt scripsimus *Defin. 1. supr.*

TIT. XIII.

SI IN CAVS. IVDIC. PIGN. capt sit.

DEFINITIO I.

Qui perperam executus est iudicatum, tenetur eo nomine etiam de casu fortuito superueniente, si non purgauerit vitium executionis, oblato omni eo, quod interest aduersarij.

QVM, qui captis pignori animalibus debitoris, quasi ea in causam iudicati distracturus post paucos dies, subinde mutauerat sententiam, & ab eiusmodi executione tanquã iniurioſe ac perperam facta discedendum putauerat, [1] licet nulla dum secuta distractione, ac rebus, vt videbatur, integris id fecisset, cum tamen iam aduersarij interesse cœpisset, [2] non aliter audiri debuisse placuit, quam si & expensas ab aduersario factas offerret, ac præterea quicquid ex ea causa aduersarij interesset. [3] Quo non facto, si qua interim & pendente lite animalia suo fato citra possessoris dolum aut culpam periissent, eorum nihilominus iustam æstimationem præstandam esse, vt dici solet, re alia debita qualibet post moram perempta: [4] nec admittendam excusationem, quasi animalia illa æque aduersario quam actori fuissent peritura. [5] Nam neque id facile præsumendum erat pro eo, qui subiectis auctoritate iniuriam commentus fuerat, [6] neque contra eum, quem potius credibile erat ea distracturum fuisse, si moram in eorum restitutione passus non fuisset. [7] *Sine die.*

1 Vna enim executio non impedit aliam, nec cogitur quis in executione perperam facta perseuerare, vt nec in lite improba, *l. desistisse, 10. D. de iudic.*

2 Quæ res facit, vt non possit dici res integra, *l. etsi post res 8. D. si quis caution. l. vtique 22. D. de recep. l. si ita quis 135. §. Stia, de verb oblig.*

3 Numquam enim poterit aliter purgari mora, vbi cœpit aduersarij in esse, vt constat ex legibus supradictis.

4 *L. si ex legati 23 & seq. D. de verb. oblig. l. item si verberatum 35. §. vlt. D. de rei vindic. l. si longius 7. C. de exec. rei iudic.*

5 Secundum distinctionem, quam Calus tradit *in l. si plures 14. in fin. D. depos.*

6 *Contra l. meminerint 6. C. vnde vi.*

7 *d. l. item si verberatum, in fin. D. de rei vindic.*

DEFINITIO II.

Executio rei contra defunctum iudicatæ potest fieri capta pignori bonis hæredis, qui pure sit hæres: Item capta fructibus rerum hereditariarum, tametsi sit hæres, cum beneficio inuentarij.

ETsi fructus ab hærede ex rebus hæreditariis percepti non tam hæreditati, quam rebus ipsis singulis accepto feruntur, [1] si tamen in executione sententiæ contra defunctum latæ capti sint contra eius hæredem fructus pignori, [2] quamuis percepti ex iis bonis, quæ vel ipsa non fuerint obligata, vel non potuerint obligari, vtputa feudo, [3] recte facta executio videbitur, tãquam capta pignori re hæreditaria, etiamsi hæres non nisi cum beneficio legis & inuentarij hæreditatem agnouisse probetur, quia nullum inuentarij priuilegium est in ea re, quæ sit hæreditaria, vel ex hæreditarijs fundis producta. [4] Sed quod de fructib. feudi dicimus, ita verum est, si feudum hæreditarium sit, non etiam si ex pacto & prouidentia acquisitum. Hoc enim casu proderit inuentarij beneficium hæredi, ne super ea re, quam retinere proprio iure potest, iudicati executionem pro defuncti debito pati compellatur. [5] Diuersum vtique esset in eo, qui hæreditatem debitoris simpliciter ac sine beneficio inuentarij agnouisset, siue defunctus hæredis quoque sui bona obligasset, quod facere iure potest, [6] siue non obligasset, quia, quoties pignus capitur in executione iudicati, sufficit, bona, quæ capiuntur, ad eum pertinere, qui sit vel condemnatus, [7] vel condemnati hæres, cum actio iudicati transeat contra hæredem; [8] sicut & cæteræ actiones personales, [9] indeque fiat, vt non minus hæredis quam defuncti bona pro defuncti debito, non quidem ante rem iudicatam, & per hypothecariam vindicari, [10] sed in iudicati executione pignori capi possint. [11] *Sine die.*

1 *L. in fideicommissaria 18. vers. quoties, D. ad SC. Trebell.*

2 *Ex l. à Diuo Pio 15. D. de re iudic. & toto hoc tit.*

3 Nec enim feudum potest obligari nisi certis casibus, multo minus venit in generali obligatione bonorum, *cap. Imperialium. de prohib. alien. feud. per Lothar. cum ibi not. iunct. l. vlt. C. de rebus alien non alien.* Iul. Clar. *in §. feudum.* Quod diuersum est in emphyteusi. Idem Clar. *in §. emphyteusis, quæst. 18.* Vide *tit. 8. de inuest. de re alien. fact. lib. 2. in vsib. feud.*

4 Sed in eo tantum, vt hæres cum beneficio legis & inuentarij non teneatur vltra vires hæreditarias, *l. vltim. Cod. de iur. delib.*

5 Quia hoc casu hæres feudum habet suo iure ac proprio, non hæreditario.

6 *L. Paulus respondit 29. §. 1. D. de pignor.*

7 *L. à Diuo Pio 15. D. de re iudic.*

8 Imo etiam contra singularem successorem, qui successerit in ius condemnati, *l. si à se 9. §. vlt. l. iudicata 29. in fin. D. de except. rei iudic.*

9 *L. vlt. C. de hered. act.*

10 *d. l. Paulus 29. in pr. ne. D. de pignor.*

11 Quia tum demum pignus iudiciale constituitur in executione iudicati, cum capitur, *d. l. à Diuo Pio, §. si pignora, & pass. l. 2. C. de exec. rei iudic.*

DEFINITIO III.

Is, qui prior curauit fieri executionem in nomen debitoris condemnati iam antea venditum alteri, præfertur emptori, quamuis anteriori.

AD quantitatem certam pecuniæ condemnatus per sententiam, à qua prouocauerat, sed quam tamen inferior iudex, non obstante appellatione, ac citra eius præiudicium executioni mandari præceperat, cum id ageret, quantum posset, vt iudicati executionem remoraretur; Vendiderat Titio decem modios frumenti à Mæuio conductore suo sibi debitos in diem, qui nondum venerat, nec nisi post annum fere venturus erat, solutumque sibi à Titio pretium venditionis professus fuerat. Victor, cum in prouincia non alia condemnati bona inueniret, in quę parata executio fieri posset, vt longiorem moram effugeret, quam immobilium bonorum subhastatio trahere secum solet, petierat in executione iudicati, vt exequi sibi liceret in eam quantitatem, quæ à Mæuio debebatur, vtque interim pecunia penes Mæuium sequestraretur. Ex eaque causa denunciauerat Mæuio, iudice mandante, ne solueret. Mæuius æque ignarus venditionis, hoc vnum responderat, nihil se contra mandatum & denunciationem facturum. Sed & condemnatus, de sequestratione factus certior, per apparitorem, consenserat, vt ex ea quantitate victori solueretur, hoc solo addito, quod eius exigendę dies nõdum venisset. Titius vero, siue vt suam propriam, siue, quod obiiciebatur, vt condemnati cautam per collusionem tueretur, intercedebat proprio nomine, ea potissimum ratione, quod cum ex iudicato nullum nascatur ius pignoris, sed tantum per captionem, quæ in iudicati cautam fiat, [1] ipse vero aliquot ante executionem mensibus, licet post sententiam emisset, præferri vtique deberet, siue tanquam crediter, cuius omnia venditoris bona erant obligata, [2] siue potius domini iure, quod ex titulo emptionis acquiri solet. [3] Placuit tamen victoris causam etiam contra Titium potiorem esse oportere; non quasi anterior esset in pignore, [4] sed quod ea venditio non corporis alicuius fuisset, cuius dominium in eum protem transferri per traditionem potuisset, [5] sed actionis tantum. [6] Ex qua venditione constabat, vtiles solummodo actiones in cessionarium transferri potuisse, [7] directas vero, quæ nec vendi, nec obligari vnquam possunt, [8] penes venditorem remansisse. [9] Quarum potestate, sicut poterat venditor, nihil obstante venditione, pecuniam, si voluisset, exigere, atque ita exigendo debitorem suum, cui nihil denunciatum ab emptore fuerat, liberare: [10] Ita & creditoris creditorem potuisse idem Mæuij nomen capere pignori, eoque modo vtiles sibi actiones comparare, [11] potiores futuras anterioribus, quas emptor ex contractu suo quæsiuerat, [12] quod in denunciatione, quam ab vtroque factam esse oportebat, vt actiones illæ vtiles efficaces constituerentur, [13] creditor creditoris emptorem prænenerat. [14] Nec dubitari poterat, quin liberatus perinde futurus esset Mæuius, si, antequam emptor ei quicquam denunciasset, creditoris sui creditori, ac si proprio suo creditori soluisset. [15] *Ita tractatum est* Cal. Septemb. 1609.

1 *L. à Diuo Pio, 15. §. in venditione, & passim, D. de re iudic. & tot. hoc tit. C.* Noi. *in l. post contractum, 15. D. de donat. l. actori, 8. C. de rebus cred.*

2 Ex reg. quæ inter pignoratitios creditores locum habere possit: Vt qui prior est tempore, potior sit iure, *l. 2. 4. & passim C. qui pot. in pig hab.*

3 Emptor enim præferetur semper creditori, non habenti rem illam obligatam, *l. 5. 5 plane antepen. D. de trib. act.*

4 Erat enim haud debere potiorem, si non probaretur, venditionem factam fuisse à condemnato, in fraudem executionis iudicati, *ex l. si aliquis. 7. vbi not. D. de mort caus donat.* Quamquam nec poterat emptor pignus prætendere in ea ipsa re, quam emisset, *vulg. l. neque pignus, 45 de reg iur.*

5 Iuxta *l. traditionibus, 20. C. de pact. l. numquam nuda 31. D. de acq. rer. dom.*

6 De qua *in tit. D. & C. de hered. vel act. vend.*

7 Ex l. postquam, 7. C. ill. tit. l si cum emptore 16. D de pact.

8 Quia ossibus inhærent, vt loquuntur nostri, nec abiis separari vnquam possunt. l. 1. l. sitamen, 27. § qui ex Trebelliano, l. si hæres, 70 D ad SC. Trebel.

9 d. l postquam, l. 1 & 2. C. de oblig. & act. l. vltim. C. quand. fisc. vel priuat cum simil.

10 Ex l 3 vbi not C de nouat.

11 L. 1 & tot tit. C. quando fisc. vel priuat. d. l. à Diuo Pio, 15. § sic quoque, D. de re ind.

12 d. l. si cum emptore, & d l postquam.

13 d. l. 3. C. de nouat. l hæres, 27. D ad SC. Trebell.

14 Vigilantibus enim, & diligentioribus iura subueniunt, non negligentibus, & dormientibus. l non enim, 16 D ex quibus caus. maior. l pupillus 24 ad fin. D. qua in fraud. cred. l. si cares, 31. § vlt. in illis verbis: Is ex nobis suendus est, qui prior ius eius apprehendit. D. de act. empt.

15 L. si conuenerit, 18. D. de pign. act. l. nomen, 4. C. qua res pig. oblig poss.

[TIT. XIV.

SI PIGNVS PIGNOR. dat. sit.

DEFINITIO I.

Is cui nomen debitoris pignori obligatum est, quomodo possit agere aduersus debitorem debitoris.

OBLIGATIS generaliter bonis omnibus, cùm etiam iura comprehendantur & nomina, nisi bonorum mobilium & immobilium facta mentio sit, consequens est vt nomina debitorum debitoris obligata sint creditori creditoris. [1] Ea res facit vt superior creditor possit vtili actione experiri contra debitorem debitoris, & ab eo solutionem exigere, qui si posteà conueniatur à proprio creditore, exceptionem habiturus est. [2] Hoc enim est quod facit vtile pignus nominis, [3] quamuis non eo minus possit debitoris debitor soluere proprio creditori, si non sit ei denunciatum à superiore creditore, ne soluat. [4] Sed an rectà poterit agere creditoris creditor contra debitorem debitoris, quasi aduersus proprium debitorem? An verò cogendus erit exercere hypothecariam, & agere in nomen debitoris, tanquam obligatum? Et sunt qui hanc posteriorem sententiam magis probent, [6] quod alioqui certum sit debitorem debitoris mei non esse meum debitorem. [7] Prius itaque esse videtur, vt pronunciari debeat nomen debitoris esse obligatum, quàm vt creditori creditoris permittendum sit agere in debitorem. [8] Senatus tamen noster magis probat, vt circuitus hic tanquam superuacus reiiciendus sit, [9] nec prohibendus creditoris creditor, quominus agat statim ad solutionem, dummodò vtili actione quæ ipsi competit etiam citra cessionem. [10] Directæ enim competere non possunt, ne quidem facta cessione [11] cùm mandari tantùm possint, cedi non possint. [12] Secundum quæ cùm Titius Mænio nomen Sempronij in solutum dedisset, & pro contractus obseruatione bona sua omnia pignori obligasset, quamuis nulla contra fideiussores Sempronij cessio facta proponeretur: [13] Visum tamen est Mænio permittendum, vt contra eos ageret, tanquam eorum nominibus pignori obligatis, hoc ipso quod debitores essent Titij, qui bona sua omnia pignori obligauerat. [14] Nec enim dici poterant liberati per cessionem debitoris principalis, cùm cessio non faciat nouationem, in quo maximè differt à delegatione, [15] nec proinde extinguat directas actiones, quibus tenentur fideiussores. [16] *Ita Senatus* in causa perillustris D. Guillielmi Chabod Comitis Sancti Mauritij, contra Mugnier & Jacobum Rebut, 4. Iunij 1614. de qua in Defin. 13. numer. 2. in allegat. & Defin. 20. supr. de hered. vel act. vendit.

1 Dixi *Defin. 14. 5. de pigner.*

2 Postquam placuit non solum posse dari pignori specialiter nomen debitoris, sed etiam venire in generali obligatione bonorum omnium, *l. nomen 4. C. qua res pignor. oblig poss. l. postquam 7. C. de hered. vel act. vendit. l. si conuenerit 18. D. de pigner. act.*

3 *d. l si conuenerit, & d l nomen.*

4 Similis ratio est in *l. si pecunia 77. de legat. 1. l. vltim. D. de transact.*

5 *d. l. nomen.*

6 *Ex notat in d l nomen, & in l. orde.*

7 Vnde fit vt cessio necessaria sit, vel delegatio *l. 1. & 3. & pass. C. de nouat & delegat.*

8 Cùm nullam habeat actionem creditor creditoris in nomen obligatum, nisi sub illa formalitate quatenus est obligatum. Et hæc declaratoria videtur debere præcedere in actione hypothecaria, vt & in alia qualibet actione arbitraria, *l si fundus 16. §. in vindicatione, D. de pignor.*

9 Circuitus enim vitandus est, quantum fieri potest, *vulg. l. dominus 13. D. de condict indeb. l. 3. §. sed si debitorem, de donat. int. vir. & vxor. l licet 43. D de iur. dot.*

10 *d l. postquam, & d l si conuenerit.*

11 Quia directæ actiones non possunt separari à persona, cui semel adhæserunt, tanquam inhærentes ossibus, *l. 2. & d. l. 7. C. de hered vel act vend.*

12 *L qui stipendia 9 C. de procur. l per diuersas 22. & seq. Cod. mandat.*

13 Quæ tamen erat necessaria, vt posset agi contra fideiussores, *l. 2. §. non solum, l. qui filiifamilias 14. l. antepenult. D de hered vel act. vend.*

14 Hoc enim casu transeunt actiones sine successione vtile *d. l. nomen, & d. l postquam 7. C. de hered vel act vendit.* & consequenter posset defendi hoc casu etiam fideiussorias obligationes videri cessas contra fideiussorem ex doctrina Specul. *in tit. de cess. act §. 1. vers sed numquid.*

15 *L. 1. C. de nouat. l pupilli 96 §. soror, D. de solut.*

16 Nec enim possunt extingui nisi confusione aut solutione, aut aliis legitimis modis, de quibus *in l penult. D. de solut.*

DEFINITIO II.

Dato in pignus nomine debitoris necessaria est denunciatio.

SÆpius disputatum fuit, An sit necessaria denunciatio, ne possit debitoris debitor, cuius nomen pignori datum est soluere proprio creditori: An verò sola sufficiat scientia, siue à creditoris creditore, siue aliunde obuenerit. Sunt enim qui post Bartolum [1] scientiam solam sufficere putent. Alij verò qui Accursium secuti, [2] denunciationem exigant, quorum sententiam Senatus noster tandem secutus est, siue quod sola certioratio absque denunciatione non sufficiat quoties tendit ad faciendum aliquid, vel non faciendum, [3] siue quod non facilè prohibenda sit liberatio, quæ per solutionem à debitori creditori factam regulariter solet contingere, [4] nisi aliquid sit quod imputari possit soluenti, [5] cui porrò nihil imputari potest, si nulla denunciatio intercesserit, sed creditori potius, qui in iure suo exequendo fuit negligentior. [6] *Ita Senatus* pro D. de Siccard, contra N. Carolam de Boyain, 30. Iulij 1614.

1 *Ad d. l nomen 4. C qua res pignor.*

2 *Ad d. l nomen in illa verba certior à te factus* quæ hanc Accursij sententiam probare omnino videntur iuncta *l. 3. Cod. de nouat.*

3 Ex distinctione Dyni *ad cap. de reg iur. in 6.* quam interpretes cæteri magis communiter probant.

4 *§. 1. Inst quib mod tollit. oblig*

5 *L vlt. D de transact. l si conuenerit 18. D. de pignor. act. l. si cum emptore 16. D de pact. l si pecunia — de leg 1.*

6 Melior textus est in *d l 3. C. de nouat* in illis verbis, *vel debitori suo denuntiauerit*]

TIT. XV.

DE REMIS. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Is, qui nondum est, sed potest fieri creditor ex causa euictionis nondum secuta, non potest nec debet intercedere venditioni pignoris, sed tantum de iure suo protestari, vt sit ei saluum secuta quandoque euictione.

SI postulante vno ex creditoribus fiat per programma venditio bonorum eius, qui mihi rem aliquam prius vendiderat, & euictionis nomine bona sua omnia obligauerat, cum tamen nondum euicta res esset, nec proinde nata ob euictionē actio de pignore, [1] non debeo venditioni aut numerationi pretij tanquam creditor anterior intercedere, [2] neque rursum omnino silere, si denunciata mihi venditio fuerat, ne postea quandocunque secuta euictione videar iuri pignoris renunciasse, [3] cuius iam tum nata erat obligatio. [4] Quid ergo? Protestari debebo, vt saluum mihi sit ius pignoris, si quando continget rem euinci. [5] Quod si fecero, & Iudex venditionem fieri simpliciter permiserit, non adiecto eo, vt salua mihi esset causa pignoris, quam creditor saluam esse nolebat, tum demum iustam habebo causam appellandi. [6] *Ita Senatus* ex tempore, 6. Non. Decemb. 1589.

1 Non enim potest agi de euictione prius quam res euicta sit, nec si lis & molestia iam mota proponatur, *l. antep. 5. mota quæstione*, iunct. *Leuitius 35. D de euict.* nisi expresse conuenerit in contrarium, *vt in l. siue in libertatem 12. C. de euict.*

2 Cum nihil dum mihi debeatur.

3 *Ex l. si eo tempore 6. C. de remiss pignor.*

4 Contrahitur enim hypotheca per conuentionem, etiamsi præstandæ pecuniæ dies nondum venerit, *l. potior 11. D. qui potior. in pignor hab.*

5 *Vt in l. si debitor 4. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth soluit.*

6 Quoniam talis sententia iuri meo quandocumque præiudicaret, tanquam consentienti, siquidem in iudicialibus qui scit & tacet consentire videtur, *cap. qui tacet, cum ibi not. de regul. iur. in 6.* Not. *in l. Caius 39. D. de pignorat act.*

DEFINITIO II.

Ius pignoris sui non remittit, qui patitur se præsente rem obligatam distrahi, nisi expressim consenserit, aut nisi ad hoc vocatus sit, vt sciretur, an consentire vellet, an dissentire.

CReditor, qui præsens & sciens patitur, rem sibi obligatam alteri dari pignori aut hypothecæ, non ideo ius suum remittere videtur, cum ea potius ratione id passus videri debeat, quod sciuerit ius suum durare. [1] Nisi proponas, in eam rem adfuisse & vocatum esse, vt pignoris sui ius, si quod haberet, exqueretur, quod euenit, quoties programmate admoniti creditores fuerunt, vt publicæ venditioni adessent. [2] Cæterum si expressim obligationi pignoris creditor consenserit, tametsi non subscripserit, nihilque eo nomine acceperit, nemo dubitat, quin ius suum remisisse videatur. [3] *Ita in Senatu* tractatum est ex tempore 14. Cal. Januar. 1589.

1 *L. sicut 8. §. non videtur, D. quibus mod. pign. vel hypothec. soluit.*

2 *Vt in l. si eo tempore 6. C. hoc tit.* * Glos. *in l. Caius 39. D. de pignor act.* Adde aliam exceptionem, nisi subscripserit, *d. §. non videtur. versic. sed si subscribat, l. Titius. 9. §. 1. eod. l. fideiussor, 26. §. pater, D. de pignor.* Quod intellige tamen si subscripserit tanquam testis. Ann. Robert. latè & eleganter, *lib. 4. rer. iudic. cap. 13.* vbi tria Curiæ Parisiensis placita in hanc rem refert, quorum duo vim legis habent in Gallia. Cardinal. Mant. c. *de tacit. conuent lib. 11. tit. 31. num. 33.* vbi addit idem esse etiamsi tabellio cum in testem subscripserit, licet ipse nil subscripserit, ex glosa *in d. §. non videtur in verbo nisi manifestè.* Frequentior tamen vtrumque opinio est, eique testem neque notarium, etiam si subscribat sibi præiudicare. Ita Bart. *ad d. §. non videtur ex l. Titia, 34. § Lucia, de legat. 2.* qui tamen locus neque de teste subscribente loquitur, quicquid dicat glosa *in l. fideiussor, 26. §. pater in verbo manifestum est, D de pignor.* neque de remissione pignoris, quæ nudo contractu neque de remissione possessionis quam fit nuda sententia, *l. 6. D. de acquir possess.* Sed de amissione dominij, quę non potest induci nisi per traditionem factam & quidem animo transferendi dominij & ex causa habili ad illud trāsferendum, *l. nunquam 31. D. de acquir. rer. dom.* Hanc ipsam tamen opinionem ipse tam ad *l. qua dotium num. penult. D solut. mat.* iidem vtrumque interpretes limitant, nisi testis tāquam testis se subscripserit in eo actu quem poterat impedire. Tunc enim sibi debet imputare Cur non impedierit contradicendo, iuxta distinctionem glosæ cui standum esse & cui stari fatetur Bart. ipse *ad d. l. Caius ex l penult. §. 1. de rei uxor.* Ita ex communi sententia Anton. Gabrielius, *lib. 1. commun. opin. conclus. 3. de præsumpt. num. 15.* Sanè quod nostri vulgò mouentur, vt pro teste respondeant ex *d. l. Caius* ridiculum est, ibi enim testis signauerat testamentum solemne cuius substantiam ignorabat, & quæ in eo testator scripserat vt bene respondet Robertus loco supra dicto. Hæc autem tum maximè obtinent cùm creditor subscripsit contractui quem impedire poterat si voluisset sed impedire noluit ob commodum quod ex eo contractu percipiendum sperabat. *Ita Senatus* pro nuru mea contra nobiles coniuges de Limogeon post multam disputationem 17. Augusti 1610.

3 *dict. §. non videtur.* Adde *l. 4. 5. quæsitum, D. de doli mal. except.*

DEFINITIO III.

Mulier, quæ etiam constante matrimonio consensit venditioni pignorum dotalium, ius pignoris sui amittit, si modo ex alio bono suum consequi possit. Multo magis vero possessionem amittit, si quam antea habuerat.

SI mulier constante matrimonio consenserit venditioni pignorum dotalium, quæ maritus in casum soluti matrimonij constituerat, se ipsius nomine possidere, non magis potest repetendæ dotis tempore possessionem auocare ex Iustiniani constitutione [1] ab emptoribus, quam contra eos quasi Seruianam exercere. [2] Soluto enim iure pignoris omnino consequens est amissam quoque possessionem eius rei, quæ non alio quam pignoris iure possideri possit. [3] Nemo autem dubitat, quin possit mulier etiam constante matrimonio pignoris obligationem sibi in hac aut illa re, siue expresse, siue tacite quæsitam vltro remittere, si modo alia bona supersint marito, ex quibus illa indemnitatem consequi possit. [4] Neque enim pignoris remissa donatio est, [5] cum ius ipsum debiti non extinguat. [6] Sicut nec dubitari potest, quin pignoris remissio inducatur ex eo solo, quod mulier sicut alius creditor quilibet obligatę rei venditioni consenserit, [7] legisque Iustinianeæ beneficium ei denegandum sit, qui facto suo cecidit à possessione: [8] quæ porro multo facilius amittitur, quam vinculum pignoris dissoluatur. [9] Nam cum mulieri, vt diximus, non aliter à pignore dotali discedere permittatur, quam si ex alijs bonis indemnis seruari queat, [10] adeo vt ipso iure non valeat renunciatio, nec vlla in integrum restitutione opus sit, [11] si iurisiurandi religio non intercesserit, [12] possessionem tamen, quam ex clausula constituti nactura fuerat, si venditioni non consensisset, omnimodo perdidisse intelligitur, siue remissio pignoris valuerit, siue non, quoniam nec dum eo tempore vlla quæsita erat possessio, cum in tempus soluti matrimonij effectus clausulæ collatus esset: [13] quamquam etsi iam

iam quæsita fuisset, solo tamen animo amitteretur, quæ solo animo quæsita fuisset.[4] *Ita Senatus* pro D. Amedeo Michal magistro Computorum, contra viduam N. Chabot, 7 Id. Julij, 1591.

1 *In l. vlt. C. de acquir poss.*

2 Quæ scilicet non potest exerceri, nisi quamdiu vinculum durat pignoris, *l. Paulus* 12. §. 1. *D quibus mod. pign. vel hypoth solvit.*

3 *L debitor* 40 *in fin. D de pignor actione.*

4 *L. inhemus* 21. *C ad SC. Velleian.*

5 *L etsi* 18. *D. qua in fraud credit. l.* 1. §. *cum venditor, in fin. D. quibus mod pign. vel hypoth solvit.*

6 Siquidem nihil vetat ius debiti durare soluto pignore, quod non est nisi accessorium, cum possit etiam pignus durare sublata principali obligatione, *l.* 2. *C. de luit pignor.*

7 *L. sicut* 8. §. *non videtur, D. quib mod pign. vel hypoth solvi.*

8 *d l. vlt. vbi not. C de acquir. poss. in illo verbo, ne ex aliena malignitate alienum damnum emergat.*

9 Quia possessio solo animo amittitur, quoties amisso incipit ab animo, cum tamen vinculum pignoris non nisi certis modis dissoluatur, de quibus *in tit. D. quibus mod pign. vel hypoth. solvit.*

10 *d. l. iubemus* 21. *C. ad SC. Velleian.*

11 Quia nihil potest per pactum fieri deterior conditio dotis, *vulg l. Attilicinus* 17. *D. de pact. dotal.*

12 *Cap. cum contingat, extr. de iureiur.* Ita hoc quoque casu paratum est auxilium restitutionis petita absolutione.

13 Quo casu videtur translata possessio sub conditione duntaxat, *l quamuis absenti* 38. *D. de acqu. poss.*

14 *L.* 3. §. *in amittenda, l. quemadmodum* 8. *l. quod meo*, 18. *eod. situl.*

DEFINITIO IV.

Consensus ex officij necessitate præstitus non inducit tacitam remissionem pignoris.

MAtrem, quę filio minori annis viginti quinque, cuius curatrix erat, vxorem ducenti cõsensum & auctoritatem præstiterat, placuit non videri remisisse ius hypothecæ, quod pro dote sua in bonis filij habuerat, tametsi bona omnia filij pro dotis, quam nurus dabat, restitutione obligari permisisset; neq; aliud probandum, tametsi filio postea dotem vxoris exigenti consensisset. Nam quod iure constitutum est, vt qui rem sibi obligatam alij obligari non solum patitur, (nec enim id sufficeret,[1]) sed expressim consentit, siue subscribendo, siue qua alia ratione pignoris sui ius remittere videatur,[2] ni protestetur, se salua pignoris sui causa consentire,[3] adeo vt nec redintegretur pignus, si res alienata, cuius alienationi semel consensit creditor, redeat in potestatem debitoris, qui futura quoq; bona sua obligauerat;[4] id, inquam, non obtinet, si ex necessitate officij eum consensum pro auctoritate præstitum esse appareat. Præter id enim, quod nemini officium suum debet esse damnosum,[5] nihil potest imputari mulieri, cur consensum præstiterit, quem pro officio præstare debuit.[7] Nec facile capi debet coniectura remissi pignoris, quoties aliam interpretationem recipere potest factum eius, qui cõsensit,[8] præsertim vero in muliere iam sene,[9] cum dici soleat, mulierum senumque hominum genus esse auaritissimum,[10] odiosamque fere semper donationis præsumptionem.[11] Etsi enim pignoris remissio donatio non est,[12] proxime tamen accedit ad donationem, si alia exigendi debiti ratio non supersit,[13] neque rursus ad rem pertinet, si quis obijciat, in propolita specie futurum, vt nullus effectus sit consensus per matrem præstiti, si non inducat tacitam pignorum dotalium remissionem; quandoquidem & citra curatricis auctoritatem rite contrahi matrimonium potuisset, ex eaque causa perinde bona minoris omnia fuissent obligata.[14] Nam responderi potest, imo vero prodesse consensum matris ad hoc ipsum, ne dubitationi locus relinquatur,[15] an rite contractum sit matrimonium, & an marito minori annis viginti quinque recte soluta dos fuerit. De quo non tam cauta plerique dubitant, vel ob id maxime quod minor curatorem habens pupilli loco esse intelligitur.[16] Igitur mater non tantum pignus salvum habebit, sed etiam ordinem pignoris, vt nutui præferatur.[17] *Ita Senatus* pro Francisco Bernard, contra N. Morel vxorem N. Ioannis de Burges, 6. Cal. Decembr. 1592.

1 Siue fuerit ius illud expressæ hypothecæ, siue tacitæ, ex *l. vnic. C. de rei vxor act.*

2 *L. sicut* 8. § *non videtur, D. quibus mod pign. vel hypothec. solvit.*

3 *L si consensit* 7. *d l sicut* 8. § *si voluntate, & d. § non videtur. & sic l. Paulus* 12. *eod tit.*

4 *L. si debitor* 4. §. 1 *eod tit.*

5 *L vlt.* vbi Bart. *C. de remiss pignor.*

6 *L videlicet* 29. *D. ex quib. caus. maior. l sed si quis* 7. *D. testam. quem. aper.*

7 *L cum quidam* 26. *C. de admin. tutor. l. tutorem* 22. *D. de his qua vt indign.*

8 Quia nemo facile præsumitur velle sua iura remittere, *vulg l cum de indebito* 25. *D de probat.*

9 Est enim mulierum genus auarissimum in omni ætate, quanto magis in senectute: cum etiam in viris soleat esse id vitium senectutis.

10 *L.* 4 *in fin. l. si pro aliquo* 21. *D. ad SC. Velleian.*

11 *d l. cum de indebito.*

12 *L. etsi pignus* 18 *D qua in fraud credit. l.* 1. §. *cum venditor, in fin. D quib mod pign. vel hypoth solvit.*

13 Quia inanis est actio, quam debitoris inopia excludit, *l. nam is* 6. *D. de dolo.*

14 Vtc nitra Bartolum defendunt Bal. l. Castr. Alex. & alij *ad l si constante. D solut matrim.* Thom. Grammat. *decis.* 103.

15 Non enim inutiliter additur, quod dubitationis tollendæ gratia adiicitur; *l.* 4. *ad fin.* ibi; *vel certe euitandæ quæstionis gratia, D. de vulg & pup. substit.*

16 *L si curatorem habens* 3. *vbi not. C. de in integrum restitut. minor.*

17 Solet enim quisquis pignus retinere etiam pristinum pignoris ordinem retinere, *l.* 1 *l. creditor* 12. §. *Papinianus, alias l si prior, D qui potior in pignor. hab.*

DEFINITIO V.

Potest anterior creditor salua non tantum debiti, sed etiam pignoris sui causa solum ius anteriorutatis remittere.

CVi centum debebantur à Titio, siue ex lucrativa causa, siue ex onerosa, si Titio mihi donanti consentiat, non censetur quidem debitum remittere, nec omne ius pignoris, quod in debitoris bonis habuit. Sed tamen hactenus sibi nocet, vt in exigẽda ea pecunia, quæ mihi donata est, ego illi sim præferendus, quasi remisso, quod ad me attinet, anteriorutatis, vt ita dicam, priuilegio:[1] siue Titij bona omnia generali vel speciali pignoris conuentione obligata habuerit, ego autem nulla, siue chirographarius tantum fuerit. Nam & inter pignoratitios creditores id obtinet, vt si quis rem sibi obligatam donari consentiat, non tantum ordinem, sed ipsum quoque ius pignoris remisisse intelligatur.[3] Nec ad rem pertinet, si quis obiiciat, non potuisse illum prohibere, quo minus Titius, qui sibi centum debebat, alia centum mihi donaret.[4] Id enim facere quidem debet, vt non idcirco videatur debitum remisisse,[5] tametsi lucrativam causam id habuerit, (cuius alioqui remissio facilius præsumitur,[6]) sed non vt nullo modo sibi nocuerit. Consensum enim illius nec sine causa exquisitum, nec frustra interuenisse dici potest.[7] Nec si postea in integrum restitui velit, quasi sine causa ius prioritatis amiserit, audiri iubebit,[9] si neque vis, neque dolus intercessit. Sufficit enim, ne regressus ei vllus detur, quod ius suum hactenus remittere voluerit,[8] cum si consentire noluisset, alia forsitan ratione mihi ego contuluissem.[9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 6. infr. de donat.

1 *Arg l. apud Celsum 4. § quæsitum est 12. D. de dolimal. except.* * *L. 1. § 1. D. quibus mod pign. solvit.* vbi dicitur creditorem qui donauit etiam inutiliter cēseri ius suum remittere.

2 *L. sicut 8. §. sed si permiserit, D. quibus mod pign. vel hypothec. solvit.*

3 *Arg. l. vnic. C. rem alien. gerent non interd. rer. suar. alienat. l. Caius 39. vbi not. D. de pign. act.*

4 Quia nec facile quisquam præsumendus est velle suum iactare & ius suum remittere sine causa, *vulg. l. cum de indebito, D. de probat.*

5 Quoniam, vt dici solet, vna donatio inducit facile alterius donationis præsumptionem, *l. si vero non remunerandi 12. §. inde Papinianus, D. mandat.*

6 *dict. l. sicut 8. §. non videtur, D. quibus mod. pign. vel hypothec. solvit.*

7 *Arg l. 2. §. circa, D. de dol. mal. except.*

8 Cum iura sua remittentibus non sit dandus ad ea regressus, *l. quæritur 14. §. si venditor, D. de ædilit. edict.*

9 Id enim de quolibet diligente patrefamilias præsumendum est, nec ferendum, vt in captionem incidat is, qui sibi diligenter prospexit, *l. 3. D. de separat.*

DEFINITIO VI.

Qui consentit venditioni pignoris fideiubendo pro emptore erga venditorem, non ideo ius sui pignoris remittere intelligitur.

LIcet is, qui consentit venditioni pignoris, pignus remittere videatur, [1] si tamē ea consentiendi causa fuit, quod creditor de pretio venditionis pro emptore erga venditorem fideiusserit, absurde & improbe contendet emptor, ius pignoris per fideiussionem remissum esse, non solum quod iniquum sit officium cuiquam suum, quod eius, cum quo contraxerit, non etiam sui commodi causa susceperit, damnosum esse, [2] sed etiam, quia si hac ratione extincta esset propter fideiussionem obligatio pignoris, hoc ipso emptor, vt eam restitueret, mandati iudicio teneretur. Indemnem enim mandatarium seruari prorsus necesse est. [3] Nemo autem dubitat, quin fideiussori competat actio mandati, non solum si soluerit, sed & si quod aliud damnum aut incommodum pro suscepto mandato passus sit. [4] *Ita Senatus* pro Marco de la Moussiere du Pondeueyle, contra Petrum Gascon, 6. Non. August. 1593.

1 *L. sicut 8. §. non videtur, & l. si consenserit 7. & pass. D. quibus mod pign. vel hypoth. solvit.*

2 *L. si servus 60. §. quod vero, D. de furt. l. videlicet 29. D. ex quibus caus. maior. l. sed si quis 7. D. testam. quem. aper.*

3 *d. §. quod vero, & tot. tit. mandat. D. & C.*

4 *L. inter causas 26. §. non omnia, & pass. D. tit. mandat. l. Lucius 38. §. vlt. eod. l. si pro ea contra quam 12. C. eod.*

DEFINITIO VII.

Renunciatio hypothecarum dotalium per mulierem facta ita demum valet, si dotis restituendæ tempore cætera bona sufficiant.

MVlier, quæ hypothecarum iuri renunciauit, constante matrimonio, [1] & adhibito, vt fieri solet, iureiurando, [2] non aliter potest easdem hypothecas vindicare suo tempore, quam si tum aliunde indemnitati suæ consulere non possit, [3] defecto marito, facultatibus, siue iam tum cum renunciatio facta est, [4] siue tum cum agitur. Inspiciendum enim est tempus, quo dos petitur, ne alioqui inutile sit mulieri beneficium legis, si ei noceat, quod maritus locuples fuerit eo tempore, quo dotem ipsa repetere non potuit. [5] Nec necessaria mulieri in integrum restitutio esse deberet, si æquo iure ageretur; quia publice interest, non valere pactiones huiusmodi, per quas dotis conditio deterior fiat. [6] Iusiurandum autem, licet sit obligatorium, easdem tamen conditiones recipere solet, quas contractus ipse, cui adhibetur. [7] Et consequenter in proposito iusiurandum tacitam illam conditionem habere intelligitur, quam habet ipsa etiam renunciatio, si cætera mariti bona sint soluendo. [8] Tutius tamen est, impetrari restitutionem [9] & absolutionem, eoque iure, licet non semper, frequentius sane vtimur. [10] *Ita Senatus* in causa Ioannæ Gentil, contra N. Pichon, 15. Cal. Febr. 1595.

1 Quod fieri potest, *l. iubemus 11. C. ad SC. Velleian.*

2 Quæ iurisiurandi solemnitas solet firmare contractus omnes à muliere factos etiam contra legem & de fundo dotali, *c. cum contingat, extr. de iureiur.*

3 *d. l. iubemus.* Vide *l. pater 38. in princ. de leg. 3.*

4 Intellige, nisi superuenerint diuitiæ. Tunc enim conualesceret renunciatio, quæ ab initio non tenuisset, *arg l. cura 4. §. deficientium, D. de muner. & honor. l. ab his oneribus 10. §. auctu, D. de vacat. & excus. muner.*

5 Idque regulare est, vt soleat inspici tempus, quo petitur, *l. vinum 22. D. de reb. credit. l. 2. D de vsur.*

6 *L. Attilicinus 17. D. de pact. dotal.*

7 *Vulg l. vlt. C. de non num pecun.*

8 *d. l. iubemus.* Affli. *dec. Neapol. 313. in fin.*

9 Vt quod de facto processit, de facto rescindatur, quomodo loquuntur Pragmatici.

10 Est enim semper sequenda ea opinio, quæ turior est, *l. si gratuitam 17. l. Titius 24. D. de præscr. verb.*

DEFINITIO VIII.

Restituitur ipso iure pristino actio creditori & ad debitum & ad pignus persequendum, si pignus, quod emerat, aut in solutum acceperat, postmodum ei fuerit euictum.

CReditorem, qui rem sibi obligatam emit à debitore, aut in solutum accepit, ius quidem pignoris, quod in ea re habuit, remisisse & amisisse certum est, cum fieri nequeat, vt cuiquam res sua sit obligata; [1] ideoque necesse sit acquisitione dominij vinculum pignoris dissolui, [2] quasi confusionis cuiusdam potestate. [3] Sed si rem postea per alium creditorem anteriorem euinci contingat, ius suum posteriori restituetur, vt siue agendo, siue excipiendo perinde hypothecariam exercere possit, ac si numquam sublata pignoris obligatio fuisset. Verum enim est, pecuniam, pro qua pignus datum fuerat, nec solutam creditori, nec eo nomine satisfactum vnquam fuisse: [4] quæ res proinde facit, vt duret hypothecaria, [5] nec tam post extinctionem videatur hoc casu resuscitari, quod esset difficilius, [6] quam ex postfacto apparere, cessasse illam antea potius, quam extinctam dici debuisse. [7] Non enim qui pignus suum comparat, ea mente comparat, vt remittendo ius pignoris deteriorem faciat suam conditionem, sed è contrario vt meliorem, causa pignoris in causam irrenocabilis & incommutabilis dominij commutata. [8] Cui consequens est, vt si qua ratione dominium, quod immutabiliter quæsitum videbatur, [9] reuocatum sit, non debeat creditori nocere, quo minus saltem pristinum ius retineat, quod plus iuris acquirere sibi voluerit per factam sibi venditionem aut dationem in solutum. [10] Idem multo magis obtinet, si proponas, alienam rem fuisse, quæ obligata primum fuerat, deinde ipsi creditori vendita, vel in solutum data. Nam neque hic confusio vlla & extinctio pignoris potest intercedere prætextu acquisitionis dominij, [11] quæ rei alienæ nulla esse potuit, [12] neque potest videri liberatus debitor, qui alienam rem in solutum dedit, [13] cum alienæ rei venditio quidem valeat, [14] sed datio in solutum valere nullo modo possit, [15] quando nec si debitum nummarium in nummis soluatur, aliter tamen possit debitori liberatio contingere, quam si nummi fiant accipientis, & quidem ita, vt per neminem postmodum euocari ab eo pos-

eo possint. " Nec distinguemus, an in totum, an pro parte res, quæ in solutum data est, fuerit alienata. Illud namque dationis in solutum singulare etiam ius est, vt si non nisi pro parte valere posset, tota irritetur, [16] ne permixta dominij transferendi necessitas faciat alioqui, vt qui socium nullum habere voluit, inuitus tamen incidat in communionem.[17] *Ita tractatum est* 4. Cal. Jun. 1595. Junge Defin. 49. infr. De solut.

1 *L. neque pignus 45. de reg. iur. l. debitor 40. in prin. D. de pignor act. l. eleganter 24. eod. l. debitor 59 ad SC. Trebell.*

2 *L. pen. §. 1. ad fin. versi. neque enim*, vbi est: eatus elegans & accommodatus, *D. de excep. rei iudic.*

3 *L. debitori 7. C. de pact. l. debitori 50. D. de fideiuss.*

4 Ratio est, qua Paulus vtitur *in d. l penult. §. 1. de excep. rei iudic.* contra Bart. *ad l. si quis aliam 46. de solut.*

5 Quæ scilicet habet perpetuam illam conditionem, si pecunia non soluetur, *l. greze 13. §. etiam, D. de pignor. l. debitor 59. ad SC. Trebell. l. si rem 9. §. omnis, D. de pign. act.* quæ sententia & ratio est *l. 2. C. de luit. pign.*

6 Quia semel extincta obligatio numquam reuiuiscit, *l. qui res 98. § aream, D. de solut.*

7 *d. §. aream, versic. vt videatur.* Text. *in d. l. qui res, in prin. & in l. si rem 20. eod.*

8 Longe siquidem plus est habere dominium, quam hypothecam, *l. 1. vlt. & tot. tit. C. de iur. domin. impetr. l in bello 12. § si quis 12. D. de captiu.*

9 Debet enim acquirendi dominij causa perpetua esse, non temporalis, *l. 1. D. de iur. dot.*

10 In iis enim, quæ à facientis voluntate pendent, semper spectandum est, qua mente quid factum sit, *l pro herede 20. D. de acquir hared. & l. 6. §. vlt. alias l. eum qui, eod.*

11 *L. rem alienam 28. D. de contr. empt. l. pen. C. de rebus alien. non alienand.*

12 *L. libera 8. C. de sent & interloc. omn iudic.*

13 *d. l. rem aliquam.* Vt scilicet venditor de euictione obligetur, vt ex lex ait, & *tot. tit. de euict.*

14 *L. si quis aliam 46. D. de solut. l. 4. l. si ob causam, 13. Cod. de euict.*

15 *L. qui sic soluit 55. D de solu..*

16 *d. l. si quis aliam.*

17 *L. si non sortem 26. §. si centum, D. de condict. indeb.* Vide Capyc. *decis.* Alex. *cons.* 106. *ad fin. vol. 5.*

TIT. XVI.

ETIAM OB CHIROGR. pecun. pign. retin. poss.

DEFINITIO I.

Is, cui ex iudicato aliquid præstandum est, antequam pignus restituere cogatur, non prohibetur ex aliis causis, si quas habeat, idem pignus retinere.

VSSVS à Judice pignori obligatam rem restituere, ita tamen vt vicissim ei restitueretur quicquid in eam rem tuendam seruandamque vtiliter impendisset, [1] non solum propter eas impensas pignus retinere poterit, [2] sed etiam chirographariæ pecuniæ nomine, si qua ei debebatur. [3] Nec nocebit rei iudicatæ auctoritas, quæ cum retinendi pro sumptibus pignoris potestatem facit, non ideo cæteras causas perimit, ex quibus iure communi retineri pignus potest, [4] ne alioqui noceat sententia ei, pro quo iudicatum est, [5] tametsi dici soleat, sententiam stricti iuris esse strictæque interpretandam. [6] *Ita Senatus* 7. Id. Nouemb. 1590.

1 Quæ est natura pignoratitiæ actionis, *l. si necessarias 8. D. de pignor. act. l. creditor 7. in fin. C. eod.*

2 Cum impensarum nomine etiam actio competat, *d. l. creditor, in fin.* ac proinde multo magis retentio, *d. l. si necessarias.*

3 *Ex l vnic. C. hoc tit.*

4 Nam cessante potestate iudicati supereset causa iuris communis, quæ creditori possidenti facile dat retentionem quasi pignoris, tum quoque cum pignus reuera nullum est *l. 1. D de pignor. d l. vnic. C. hoc tit l. Iulianus 13. § offerri, D. de action. empt.* Iunge tamen *Defin. 5 j eod.*

5 *Contra l. euidenter 16. D. de except. rei iudic.*

6 *L. 1. C. si plur. vna sintent. fuer. condemnat. l. terminato, vbi not. C. de fructibus & lit. exp.*

DEFINITIO II.

Etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri potest contra debitorem, sed non contra creditorem hypothecarium, nisi qui pecuniam crediderit post ius acquisitum pignoris pro chirographaria pecunia retinendi.

QVod placuit etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse, [1] non facit, vt primus creditor secundo potior esse debeat in ea pecunia, quam eidem debitori post secundum credidit. Nam inter creditores ordinem temporis omnino seruandum esse constat, [2] ne facto debitoris damnum sentiat creditor, qui pignoris expressa conuentione sibi bene prospexerat, [3] in eoque meliorem creditoris hypothecarij conditionem esse æquum est quam debitoris, cuius sane nihil interest, quo tempore debitor factus fuerit, dum debitor sit. [4] Plane si secundus creditor de pignore non conuenerit, anterior in re sibi obligata non tam potior quam solus inuenietur, [5] etiam eius pecuniæ nomine, quam debitori post secundum creditorem, adeoque sine pignore numerauerit. [6] Potuit enim existimare, minus sibi necessariam pignoris conuentionem, quod sciret satis cautum priore pignore, cuius etiam ob chirographariam pecuniam retinendi ius haberet. [7] Cui consequens est, vt si post ius illud quæsitum alius pecuniam crediderit, ex eaque causa idem pignus acceperit, potior haberi debeat is, qui anterior fuit, etiam quod ad chirographariam pecuniam, quia non magis secundus creditor ius primi lædere potuit, quam primus ex postfacto secundi. [8] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua SC. 8. supr. Qui potior. in pig. hab.

1 *L. vnic. C. hoc tit.*

2 *L. creditor 12. §. si idem bis, l. quærebatur 20. D. qui potior. in pignor. habeant.*

3 *Arg. l. debitor 3. D. de separ.*

4 Vnde est quod debitor venditionem pignoris impedire non potest, *l. 1. & tot. tit. Cod debit. vendit. pign. imped. non poss.* Text. est *in d. l. vnic C. hoc tit.*

5 *Vt in l. 2. D. qui potior. in pign. hab.*

6 Plus enim iuris habet hoc ipso, quod est creditor hypothecarius pro pecunia primo loco credita.

7 Similis fere ratio est *in l. sicut 8. §. non videtur, D. quibus mod. pign. vel hypothec. soluit.* in illis verbis, *Quod sciebat vtique pignus sibi durare.*

8 Nam in pignoribus qui prior est tempore, potior est iure regulariter, *l. 2. l. 4. C. qui pot. in pign. hab.*

DEFINITIO III.

Pignus, de quo reddendo expressim conuenit, si certa quantitas solueretur, non potest retineri pro alia quantitate, quæ iam tum debebatur: secus si postea deberi cæperit.

CVm diuersarum summarum debitum, pura mille aureorum ex vna parte, & quingentorum ex altera, contraheretur, eoque nomine pignus daretur, conuenerat, vt solutis quandocumque mille aureis pignus debitori redderetur. Si mille offerantur, non poterit creditor pro reliquis quingentis pignus retinere, quia suam & certam legem ab initio habuit ius actionis pignoratitiæ, [1] nec recusare creditor potest, quo minus legem pignori dictam debitor exerceat. [2] Nam quod iactatur, etiam ob chirographariam pecu-

niam retineri pignus posse,[2] tunc locum non habet, cum expressim conuenit, vt certa quantitate soluta pignus restituatur. Atqui, inquies, eadem conditio reddendi pignoris tacite inerat, si debitum solueretur, etiamsi de eo nihil dictum fuisset.[4] Fateor: sed locus est hoc casu iuris regulæ, quæ habet, Expressa nocere, non expressa non nocere.[5] Non idem erit, si dato iam pignore pro mille aureis aliud debitum postea contrahatur. Neque enim videri potest creditor eo tempore, quo pignus accepit, abiecisse iuris communis auxilium sibi aliquando competiturum pro debito, quod nec dum contractum erat, & de quo contrahendo nil cogitabatur.[6] *Ita Senatus* in causa N. Amedei Martini Procuratoris & N. Zachariæ Lanfrey, 16. Calend. April. 1593.

2 *Arg. l. vero Procuratori* 12. § pen *D. de solut.*

2 Conuentiones enim dant legem contractibus, *l. 1. §. si conuenit. D. depos. l. in conuentionalibus* 52. *de verb. oblig. l. contractus* 23. *de reg. iur.*

3 *L. vnic. C. hoc tit.*

4 *L. si rem* 9. *§. omnis pecunia, D. de pignor. act. l. grege* 13. *§. etiam, D. de pignor.*

5 *L. nonnumquam* 52. *D. de condit. & demonst. l. expressa* 88. *de reg iur.*

6 Numquam enim conuentiones trahuntur ad incogitata, *l. cum Aquiliana* 5. *l. qui cum tutoribus* 9. *D. de transact.* Et absurdum est prius extinctum pignus dicere, quam ut natum debitum, *arg. l. si ad diem* 46. *l. Titio vsufructus* 56. *D. de condit. & demonstr.* * *l. decem* 116. *de verb. oblig.* Vide tamen *l. 3. §. 1. vsusfruct. quemadm. caueat.*

DEFINITIO IV.

Etiam res empta sub pacto de retrouendendo potest retineri pro pecunia chirographaria, non minus quam si esset tantum obligata.

ETsi multum interest, an res vendita sit subiecto pacto de retrouendendo, an pignori dumtaxat obligata:[1] in hoc tamen par vtriusque conuentionis potestas est, quod, qui fundum emit quandocumque retrouendendum, non prius retrouendere cogitur, quam sibi solutum sit, quicquid debetur à venditore legem venditionis exercente,[2] tametsi chirographaria tantum pecunia proponatur. Nam si etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri potest,[3] quãto magis ea res retinebitur, quæ dominij iure possidetur, cum certissimum sit plus in ea iuris habere possessorem, quam habeat creditor in pignore.[4] Inde fit, vt si is, qui retrouenditionem vrget, cunctante emptore solum emptionis pretium obsignauerit,[5] manca & imperfecta censeatur obsignatio, ideoque nec restituendorum fructuum lucrum acquirat obsignanti,[6] si modo emptor idemque reus velle se dixerit vti iure suo,[7] & pro pecunia quoque chirographaria rem retinere.[8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Claudio du Port Chirurgo contra Franciscum Pellin Procuratorem, Cal. Mart. 1594.

1 Quia per pactum de retrouendendo transfertur dominium, quod non transfertur per contractum pignoris, *l. 12. C. de pact. int. empt & vendit.* vbi not. & *ad l. 3. C. plus valer. quod agit. l. cum & fortis* 35. *§. 1. D. de pignor act.*

2 *d. l. 12. C. de pact. int. empt & vendit.*

3 *d. l. vnic. C. hoc tit.*

4 Plus enim est habere dominium rei quam pignus, cum is, qui habet dominium, habeat ius in re, qui vero pignus, tantum ius ad rem, aut in rem, non rem ipsam.

5 Fit enim necessaria obsignatio ad fructuum acquisitionem, *d. l. 12. cum ibi not.*

6 Debet enim obsignatio esse totius debiti, vt habeat vim solutionis, *l. obsignatione* 9 *C. de solut. l. acceptam*, 19. *C. de vsur.* debiti scilicet liquidi. Nam pro non liquido sufficit satisdari, *l. statuliber vationem* 5. *D. de statulib.*

7 Id enim probabiliter ignorare potest venditor redemptorus, cum ius hoc retentionis non ex contractu ipso nascatur, sed fit potius beneficium iuris, quod implorari necesse est, vt eo quis vti possit, *arg. l. vlt. C. de iur. delib. l. vlt. C. de acquir poss.* quia non defertur à iure nisi volenti.

8 Alioquin non cogitur venditor offerre neque obsignare, nisi quantum est in pretio venditionis, *d. l. 12. C. de pact. int. empt.* * Idem pronunciauit Senatus in eo casu quo pignus venditum fit sub hasta & addictum creditori precio minore, quam quantum deberetur, non enim admisit Senatus debitorem volentem luere pignus oblato solo precio subhastationis nisi offerret totum debitum cum accessionibus ad vltimum vsque quadrantem. *Ita Senatus* contra N. Dominicum Cize pro D. de Bienuenu, 1615. Idẽ est si non debitor ipse velit pignus luere, sed ipsius hæres vel vnus ex pluribus heredibus: nec enim potest melior esse causa heredis quàm debitoris, nec si probet heres se luere pignus ex pecunia propria non hereditaria, cùm non habeat ius redimendi nisi tanquam debitor, nec redimendi rem venditam nisi tanquam hereditarium & obligatam: Quanquam non tam ista redemptio dicenda est quàm luitio pignoris, nec tam acquisitio vnius iuris noui ex persona emptoris, cùm extinctio iuris quod ex subhastatione fuerat quæsitum, & quod mansisset irreuocabiliter acquisitum emptori si luitio pignoris facta non fuisset, & ita respondi pro eodem D. de Bienuenu contra D. de la Vulpilliere 25. Maij 1617. Idem denique dicendum est si debitor luere pignus velit ab emptore habente iura cessa à creditore vt diximus *Defin. 29 J. de iust pignor.*

DEFINITIO V.

Pignoris vinculum aliquod subesse necesse est, vt bona debitoris etiam pro chirographaria pecunia retineri possint.

QVod dicitur, etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse, non sic accipiendum est, vt etiamsi de nullo pignore conuenerit, liceat tamen creditori rem debitoris possidenti eam velut taciti pignoris iure retinere:[1] sed ita vt creditor, qui rem debitoris sibi vinculo pignoris obligatam tenet, eius retinendæ ius habeat etiam pro chirographaria pecunia, id est, pro qua nullum alioqui pignus possit obtendere.[2] Cæterum qui de pignore nullo modo conuenit, non magis retinere rem debitoris pro pignore, quam agendo eam persequi potest.[3] *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal & Ioannis Falquet, Non. Sept. 1595. Sed & specialis conuentio pignoris necessaria esse videtur, nec generalis sufficere, *arg. l. non inducta, C. in quib. caus. pign.* scripsi *decis. 55. Error. 3. de error. pragmat.*

1 Quomodo tamen accipiunt pletique ex Pragmaticis nostris, contra quos vide quæ scripsi in priore parte Hemisch. *l. de error. pragmat.* Excipe casum *l. Iulianus* 13. *§. offerri, D. de act. empt.*

2 *L. vnic. C. hoc tit.*

3 *Arg. l. Aristo. 3. D. qua res pignor.* Latius tamen patet ius retentionis, quam pignoris. Potest enim fieri, vt sit retentio sine pignore, non contra, *l. si in area* 33. *D. de condit. indeb. l. hæres* 21. *D. ad SC. Trebell.*

TIT. XVII.

DE DISTRACT. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Fauor paupertatis iuncte præsertim fauore dotis, facit vt secundus creditor possit petere distractionem pignoris, quod anterior possidet, etiamsi nihil offerat: alioqui oblatio necessaria est.

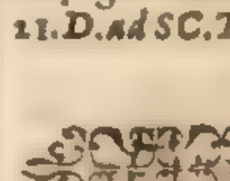

TSi ius ita comparatum est, vt priori creditori non aliter auferre possessionem pignoris secundus creditor possit, quam si debitum offerat cum accessionibus:[1] visum tamen est audiendam viduam pauperem, quæ dotem repetens, nec habens quod prioribus cre-

bus creditoribus offerret, postulabat, vt pignora sub hasta venderentur, & ex pretio creditoribus singulis ex ordine satisfieret; intuitu nimirum paupertatis,[3] & ea lege adiecta, ne prius possessio anterioribus auferretur, quam iis omnino esset satisfactum.[4] Quo exemplo, eademque fere vrgente æquitatis ratione cœpit postea ius illud ad cæteros quoscumque posteriores creditores aliquando trahi, licet locupletissimi, adeoque dumtaxat chirographarij proponantur,[5] præsertim si alia bona nulla sint, quorum explicata possit esse persecutio;[6] quasi nihil interfit anteriorum, an offerentib. posterioribus, an ex ipsa potius pignorum venditione suum consequantur.[7] Alio tamen nunciare passim vtimur,[8] nisi secundus creditor fauore aliquo adiuuetur.[9] *Ita Senatus* 19. Mart. 1588. & pro D. de la Vulpiliere contra fratres Godder, 10. Calend. April. 1594.

1 Ius enim offerendi necessarium antecedens est iuris auferendi, *l.1. l. prior 5 & pass. C. qui potior. in pignor. hab. l.1. & vlt. C. si antiq. credit. pign. vendid.*

2 Ade, & fauore tam dotis quam viduitatis: ne alioqui mulier maneat indotata, *l.1. vbi not. D. solut. matr. l. interest 18. D. de rebus auctor. Iudic. possid. alias l.3 de priuil. credit.*

3 *Vt in l. à Diuo Pio 15. §. quod si res pignorata. D. de re iudic.*

4 Quod sane abhorret à iuris ratione. Alioqui numquam posterior creditor eligeret ius offerendi, vt scripsi in priore parte Hemischil. *de error. pragmat.*

5 Nihil enim refert, an bona nulla sint, quæ possideri possint, an vero non possint sine controuersia possideri, *l. quamuis 13. D. de rebus auctor. Iudic possid.*

6 *d. l. à Diuo Pio 15. §. quod si res pignorata.*

7 Vt scilicet pignorum ab anteriore creditore possessorum nō possit peti distractio, nisi oblato prius omni debito, *l. quandiu 6. C. hoc tit. l. 2. Cod. debit. vendit. pignor. imped non poss.* Aliud sane est in chirographariis creditoribus, *l. pro debito 6. C. de rebus auctor Iudic. possid.*

8 Puta paupertatis vel dotis, secundum ea, quæ scripsimus *numer. 2.*

DEFINITIO II.

Casus, in quo impeditur creditoris hypothecarij intentio, etiamsi minus ei offeratur quam debeatur, nimirum cum ex creditore factus est emptor & dominus.

FVndum, qui mihi mille aureorum nomine obligatus erat, tu Titio mille aureis vendidisti: cum non solueres, egi hypothecaria contra possessorem Titium, & obtinui, vt is fundus venderetur. Si quingentorum aureorum pretio sub hasta mihi addictus sit, nullo extraneo emptore existente,[1] audiendus erit Titius, mihique deneganda missio in possessionem, quæ pignorum emptoribus accommodari solet; si quingenta offerat, licet ille tibi mille, tu totidem mihi debeas,[2] quia nec pluris fundus à me æstimatus est.[3] Sane si bona tua vniuersa mihi sint obligata, tibi vero Titij etiam futura, non male per quasi Seruianam petere potero, vt nomen Titij & consequenter idem iterum fundus vendatur.[4] Sed alia in eam rem actione opus est.[5] *Ita Senatus* in causa quadam Marchionissæ de Gallerande & D. Benedicti Caueti Senatoris Clariss. Prid. Id. Maij, 1588.

1 Quo casu creditor ipse potest emere in vicem extranei emptoris, *l. 2. C. si in caus. iudic pign. capt. sit.*

2 Dicique soleat, nihil prodesse partis oblationem, si non totum debitum offeratur, *l. quamdiu 6. C. hoc tit. l. in executione 85. §. pen D. de verbor. oblig.*

3 *L. si creditor 28. D. de pignor. act. l. fundus 9. D. de rescind. vendit.* Hoc enim casu desinit esse creditor, cum factus est emptor, *l. pen. §. 1. in fin. de except. rei iudic.*

4 Non enim ad hunc casum pertinet Iustiniani constitutio, quæ extat *in l. vlt. C. de remiss pign.*

5 *Vt in l. nos potest videri 22. D. de iudic.*

DEFINITIO III.

Cum pignora publice & sub hasta distrahuntur, debet fieri primum proclama ante decem dies, ita vt bona non remaneant venalia per plures quam quatuor & viginti dies, vt nec per pauciores, quam per viginti.

PIgnorum venditiones sub hasta fieri solitæ non valent, si ab eo die, quo pignora capta sunt, ad eum vsque, qui primus ex tribus faciendæ venditioni dictus est, plures quam decem dies interceserint. Sic enim Senatus noster interpretatur statuti verba, quibus cautum est, vt infra[1] decem dies publicum proclama fieri oporteat. Neque hic locum habeat, quod dici solet, ea, quæ abundant, vitiare non solere.[2] Semper enim obseruandum est, vt quæ à statuto formæ præscripta est, ab ea ne latum quidem vnguem recedatur.[3] Et quamuis dici possit, commodius fore debitori, si in longius tempus primum proclama differatur, vt eo tardius vendantur pignora, &, quod est consequens,[4] tanto amplius spatium habeat ad soluendum:[5] non tamen quid debitori vtilius futurum sit inspiciendum est in ea venditione, quæ inuito debitore fiat,[6] sed quid æquius & conuenientius. Aperte autem iniquum esset & iniurioſum, emptores ad publicam venditionem inuitatos, qui statuti formam præ oculis habeant, decipi & irrideri,[7] quod contingeret, si post decem illos dies statuto præfinitos venditionis solemnia quandocumque inchoare, & sic inchoata peragere liceret. Eaque res etiam debitoris damno cederet,[8] cuius sane interest quam plurimos ad emptionem inuitari, nec vllo incommodo à licitandi facultate & voluntate deterreri, vt tanto pluris pignus distrahatur.[9] Itaque sicut non per pauciores quam per viginti dies,[10] ita nec per plures, quam per quatuor & viginti debent pignora manere venalia.[11] *Ita Senatus* 7. Id. Nouemb. 1588. in relationibus libellorum.

1 Quæ dictio in hoc loco barbara est, cum scribi debuisset, *intra decem dies.* Nam *intra* est aduerbium temporis, cui respondet *extra.* At *infra* est aduerbium loci, cui respondet *supra*; vt tractant Grammatici, ad quos redire, quoties necesse est, non pudet.

2 *L. non solent 94 de regul iur.*

3 Bart. *in l. Theopompus, de dot. præleg.* Bald. *in l. iurisiurandi, C. de testib.* Felin. *in cap. quoniam frequenter, colum. 3 & 4. vt lit. non contestat. & in cap. cum delicta, col. 15. de rescript.* Boer. *quæst. 1. num. 40.*

4 Et ad explicandam pecuniam, cuius numeratio non est semper in expedito, *l. si dubitet 10. D. de fideiuss.*

5 Fit enim semper in executione iudicali, aut saltem instrumenti guarentigiati, quod pro iudicato habetur. Iudicium autem semper redditur in incertum, *l. inter stipulantem, 87. §. 1. D. de verb. oblig.*

6 *L. quod si minor. 24. §. quæsitum, D. de minor. l. si hypothecæ 8. C. de remiss pign.*

7 Crescit enim æstimatio per licitationem calore licitantium, qui calor solet tanto maior esse, quanto plures sunt, qui licitantur.

8 Id enim statuto nostro differre ac expressim cautum est, vt bona remanerent venalia per viginti dies.

9 Quod contra eueniret, si primum proclama fieret post decem dies.

DEFINITIO IV.

Ex subhastatione nulla nec dominium transfertur, nec possessio; tota autem subhastatio nulla est, si quid in ea vel minimum peccatum sit contra formam statuti, sed hoc quantum ad cæteros, non quantum ad debitorem ipsum.

QVod proxime diximus, in pignorum distractione, quæ sub hasta fit, statuti formam districte

seruandam esse, vt ab ea ne latum quidem vnguem recedatur,[1] efficit, vt si in forma vel minimum peccatum sit, neque dominium transferatur in emptorem,[2] neque possessio, tametsi dici soleat, etiam ex inutili contractu, dum ne talis sit, cui lex directo resistat, transferri possessionem.[3] Non enim dominio dumtaxat alienando, sed transferendæ quoque possessioni ea solemnitas præscripta est, quæ statuto continetur.[4] Sed hoc ita accipiendum est, si alius quam debitor ipse contradicat. Nam debitori totum debitum cum legitimis accessionibus non offerenti præclusa via est impugnandæ subhastationis, si modo eam pro debito factam esse appareat.[5] Quid ergo si post iam captum pignus, &, vt statutum loquitur, in manus curiæ redactum, alius creditor eadem bona pignori capiat? Non nocebit prior executio posteriori exequenti, quippe qui in eo pignore non tam potior, quam solus inueniatur.[6] Idemque erit etiamsi rite recteq; captum sit pignus à priore creditore, si sequentia publicæ venditionis solemnia perperam, & contra statuti formam peracta sint.[7] Non enim sola pignoris capio inspicienda est, sed tota venditio, quæ cum pro parte valere non possit,[8] (vnus enim contractus & consequenter indiuiduus est,[9]) si ex parte infirma sit, tota corruit.[10] Nec præcessisse videtur pignoris capio, quam nulla distractio secuta est,[11] vt nec secuta videri potest, quæ perperam sit secuta.[12] *Ita Senatus* ibidem. Junge Defin. 2. qui potior. in pignor. hab.

1 *Ex not. Defin prox præced nu.* 1.

2 Quia dominium nunquam transfertur, si nullus titulus iustus præcedat, *l. nullo* 24. *C. de rei vindic.* Nullus autem titulus est, qui factus fuit contra leges, & contra formam statuti, *l. quemadmodum*, 7. *C. de agric. & censit.*

3 *Ex l.* 1. § *si vir vxori, cum ibi not. l. quod vxor*, 16. *D. de acquir possess.*

4 Ergo seruanda non minus, quantum ad possessionem, quam quod ad proprietatem. Vide *Defin.* 2. *supr. qui potior. in pign. hab.*

5 Nam cum subhastatio facta est pro debito, non tam imputari potest creditori, cur statuti formam non seruauerit, quam debitori, cur non soluerit, quandoquidem si soluisset, nullus hodie locus relinqueretur quæstioni, De nullitate vel validitate subhastationum. Nec rursus mirum est causam debitoris hac parte minus fauorabilem esse, quam alterius creditoris, vt & in specie *l. vnic. ad fin. C etiam ob chirogr pecun. pign. retin poss.*

6 Quomodo loquitur Papinianus *in leg.* 2. *D. qui potior. in pign. hab.*

7 Nihil enim actum videtur, quamdiu aliquid restat agendum, *vulg. l pen. in fin. C. de his quibus vt indign.*

8 Quia non credendus quisquam sit pro parte vel empturus fuisse, vel venditurus, *l si quis aliam*, 46. *D. de sol. l. tutor*, 47. *D. de minor.*

9 Ac proinde forma multo magis indiuidua. Nam omnes rerum formæ indiuiduæ sunt, vt aiunt Philosophi.

10 Siquidem in indiuiduis etiam vtile per inutile vitiatur, *Not. in l placuit*, 29. *D. de vsur.*

11 *L. à Diuo Pio*, 15. § *sed cum emptor, leg. si cum nulla*, 58. *D. de re iudic.*

12 Nihil enim refert, an quid nullo modo, an vero perperam factum sit, *l. quoties*, 6. *D. qui satisd. cogant. l.* 2. *D. de auctor. tutor.*

DEFINITIO V.

Subhastatio etiam nulla, si modo pro debito facta sit, tenet, nec solum contra debitorem, sed etiam contra tertium, qui habeat causam à debitore posteriorem subhastatione.

DEbitor quidem, si factam sub hasta vẽditionem pignoris improbare velit, non aliter audiendus est, quam si totum debitum cum legitimis accessionibus offerat, & recusante creditore obsignet.[1] Sed an eadem offerendi & obsignandi necessitas alij quam debitori ipsi incumbat, à nonnullis dubitatur. Certe legis nostræ municipalis, quæ nec à iure communi hac parte discrepat,[2] verba sic concepta sunt, vt solius debitoris personam demonstrent.[3] Neque vero citra manifestam iniuriam idem ius induci posset in persona eius, qui debitor non esset.[4] Quam ob causam, si quando de subhastationibus quasi rite factis decreto confirmandis agi oporteat, illa semper clausula adiici solet, *saluo iure tertij*, vt alterius cuiuslibet qui debitor non sit ius exceptum censeatur.[5] Verum non improbabilis videbatur ea distinctio, an tertius is sit, qui causam posteriorem habeat à debitore, necne? vt si habeat, licet sit creditor, quia tamen posterior est, eiusdem sit conditionis, cuius esset ipse debitor,[6] sin minus proprio iure vtatur.[7] Ita sæpius in Senatu tractatum est, nondum tamen quod viderim decisum.

1 Sic enim stylo Senatus nostri diserte cautum est.

2 Vt constat *ex l.* 1. *cum ibi not. C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib.* 10. *tit.* 3. *l. si non sortem*, 26. § *si centum, in fin.* vbi Bart. *D. de condict. indeb.*

3 Quod vnum maxime inspiciendum est, *arg. l pater*, 10. *in fin. D. de captiu. & postlim.*

4 Omnis enim obligatio præsupponit debitam ab ipso obsignanti pecuniam, cum habeat vim solutionis, nec alius possit cogi soluere, quam qui ipse debeat, *l. acceptam*, 19 *Cod de vsur. l obsignatione*, 9. *C. de solut. l. vnic. Cod. vt null. ex vican. pro alien. vican. debit. teneat. lib* 11. *tit.* 56.

5 Quod etiamsi dictum non sit semper exceptum intelligitur, etiam à Principe, *l.* 2. § *merito, &* § *si quid à Principe, D. ne quid in loc. public. l.* 4. *C. de emancip. liber.*

6 Nam & hic soluere cogitur, non quidem præcise vt debitor, sed causatiue, quomodo nostri loquuntur, id est, si velit anteriori creditori rem auferre; & pignus suum confirmare, cum non possit venire, nisi per ius offerendi, vt scripsi *Defin.* 1. *supr.* Neque vero potest quisquam plus iuris habere ex persona sui debitoris, quam habeat ipse debitor, *vulg. l. nemo plus iuris*, 54. *de reg. iur cum similibus l.* 3. *in fin. D de pignor.*

7 Nec proinde cogatur pati vllam exceptionem ex persona debitoris, cuius iure non vtitur.

DEFINITIO VI.

Subhastatio non valet, si facta sit pro debito incerto, si tamen postea certum factum sit & liquidum, non potest debitor, nisi oblato vniuerso debito, cum accessionibus subhastationem impugnare.

NOn valet pignoris distractio, facta sub hasta pro certo debito, cum hac adiectione, *salua detractione eius, quod solutum esse constabit.* Subhastatio enim quid aliud quam venditio iudicialis est?[1] Proinde certum omnino pretium habere debet.[2] Pretium porro aliud non est, quam ipsa quantitas, quæ debetur, & propter quam pignus distrahitur, cum nullo existente extraneo emptore res obligata addicitur creditori.[3] Etsi vero alio ad publicam emptionem accedente, pretium illud est quod offertur, quod ipsum certum esse potest, licet petita quantitas sit incerta:[4] *succedit* tamen alia ratio quæ impedit ne subhastatio valere possit, quod interest debitoris sciri ante omnia quid debeatur, vt is offerendo prohibeat rei suę distractionem. Quomodo enim alioqui offerre posset, cum non aliter valitura sit oblatio, quam si totum debitum ad vltimum vsque quadrantem offeratur?[5] Si tamen ex postfacto appareat, quid & quantum debeatur, non erit audiendus debitor, si hoc solo prætextu irritam facere velit venditionem, quin totum id quod est in debito offerat, & recusante creditore obsignet.[6] *Ita Senatus* ex tempore 6. Id. Mart. 1589. & rursum pro Dn. de Lysse, contra hæredes Francisci Berchet, Prid. Id. Nouemb. 1592.

1 *L. si hypotheca*, 8. *C. de remiss. pign. l si quos*, 19. *C. de rescind. vend. l.* 1. *& tot. tit. C. de fid & iur. hast. fiscal. lib.* 10 *tit.* 3.

2 Vt & alia venditio quælibet, *l. vlt. in fin. Cod. de contr. & commit. sti-*

commit ſipul.l.hac venditio,7.§.huiuſmodi,& ſeq D.eod. iun&. *l.3.& 4. C.de ſent.qua ſin.cert. quant.profer.* [Ergo nec valebit ſubhaſtatio facta certo euam precio, ſed ſub hac proteſtatione, vt ꝺres tanti empta & pro debito addicta creditori minoris erit, liceat ei in alia bona debitoris agere. Nam & hæc proteſtatio facit ne pro certo precio dici poſſit facta ſubhaſtatio. Quamuis hãc proteſtationem fieri nihil veter eo tempore quo pignus capitur, vt diſtrahatur, ſed non tamen cùm addicitur. *Ita Senatus ſine die.*]

3 Scilicet cum addicitur pro ipſo debito, nec quicquam amplius offert creditor, *vt in l.2.C. ſi in cauſ. iudic. pign. caps. ſit, l.vlt.& tot.tit.C de iur.domin.impetr.*

4 Quid enim cum debita quantitate commune habet pretium à tertio emptore oblatum?

5 *L.quamdiu, 6.C.hoc tit. l.2.C.debit.vendit.pignor.imped. non poſſ.*

6 Ergo ex poſtfacto & ſuperueniente certitudine debiti conualeſcit ſubhaſtatio, quæ ab initio propter incertitudinem fuerat nulla. Verum non ita eſt, ſed non auditur debitor allegans nullitatem ſubhaſtationis, niſi oblato prius debito, vt dicemus *Deſin prox ſeq.& Def.18.infr.*

DEFINITIO VII.

Si pro merce debita pignus ſub haſta venditum ſit, non aliter valet venditio, quam ſi merx prius & rite ſit æſtimata, debitor tamen non aliter audietur, quam ſi offerat.

ÆQue nulla eſt ſubhaſtatio facta pro merce debita, ſi eius mercis æſtimatio, aut nulla omnino aut minus rite præceſſerit. Vtroque enim caſu facta videtur pro incerto debito,[1] cum pignus, quod diſtrahitur, non merce ſed pecunia æſtimandum ſit,[2] æſtimatio autem quæ non rite facta eſt, pro non facta habeatur.[3] Cui conſequens eſt, vt nec confirmetur ſubhaſtatio ex poſtfacto, ſi alia & rite facta ſit æſtimatio, licet maior, & debitori onerioſior. Venditionem enim, quæ publice & ex iudicis auctoritate fit, ſic fieri neceſſe eſt, vt ab initio valeat.[4] Sed tamen non eo magis audietur debitor, ſi ſubhaſtationem impugnare velit, ni mercem ipſam offerat quam debet, ſi nulla aut minus idonea æſtimatio præceſſerit,[5] aut iuſtam, quæ ritè facta ſit, mercis æſtimationem.[6] *Ita Senatus* in dicta cauſa D. de l'Iſle, contra hæredes Franciſci Berchet, Prid. Id. Nouemb. 1592.

1 Et conſequenter incerto pretio, cum non aliud ſubhaſtationis pretium ſit, quam debitum ipſum, quoties creditor ipſe accedit ad emptionem. Vtrumque autem debet eſſe certum, & pretium debitum, vt dixi Defin. præced. [Verum tamen eſt poſſe capi pignora pro merce debita quamuis nondum æſtimata dummodo fiat æſtimatio ante expeditionem vt vocant. Rebuf. *in tract de pracon.& licit.art.l.gloſ.2.in princip.*]

2 *L.1.D.de rer permut.l.1.D.de contr.empt.l.ſi ita fideiuſſorem accepero, 42.D.de fideiuſſ.*

3 *L.2.D.de auct.tutor.*

4 *L.quod initio, 29.de reg.iur.cap.quod ab initio, eod.tit. in 6. cum vtrobique notat.*

5 Quia cogitur, offerre & obſignare debitum, quoties pro debito facta eſt ſubhaſtatio, vt dixi *Defin.5.ſupr.*

6 Merx enim debita, ſi ad diem ſoluta non ſit, magis recipit ſolutionem & iuſſorem in æſtimatione, quam in merce ipſa propter varietatem pretij, quod in dies mutatur, *l.vi, num.22. & ibi not. D de rebus credit. l.vlt.D.de condict.tritic. l pretia rerum, 63.D.ad leg.falcid.*

DEFINITIO VIII.

Non eſt nulla ſubhaſtatio, quæ excedit duplum, ſed annullanda & reſcindenda, niſi læſio ſit enormiſſima, quo caſu poteſt admitti debitor per ius offerendi, vſque ad 30. annos, etiamſi Senatuſconſulto confirmatæ ſint ſubhaſtationes, nec vlla eget ciuili ſupplicatione.

QVod ſtatuto noſtro cautũ eſt, vt ſi quando in executione iudicati pignora capiantur, duplum debiti non excedant, non eo pertinet, vt ſi cõtra factum ſit, & enormiſſima læſio interuenerit, neque pignoris capio, neque publica venditio valeat, ſed vt debitori ſuccurri oporteat,[1] quia non tam ex præcepto, quam pro conſilio traditum id videtur, vt ſeruetur modeſtia, quemadmodum ſtatuti verba habent: Quid ergo ſi iudicis, adeoque Senatus decreto ſubhaſtatio comprobata ſit? Si ſemeſtre præterierit, quod præteritum eſſe neceſſe eſt, priuſquam decretum interponatur, in eo ſane iudicatum non oberit, vt redimi pignus non poſſit, quod ante ſemeſtre elapſum redimi potuiſſet. Nam etiamſi decretum interpoſitum non eſſet, ſolus lapſus temporis ius redimendi extinxiſſet.[2] Hactenus ergo iudicatum proderit creditori aut emptori, ne de ſubhaſtationis viribus quæri amplius oporteat,[3] de quibus alioquin ad trigeſimum vſque annum quæri poſſet.[4] Proinde non nouum ius ex decreto acquiritur, ſed quod iam quæſitum fuerat confirmatur. Cui conſequens eſt, vt contra decretum non ſit neceſſaria debitori ciuilis, vt vocant, ſupplicatio,[5] ſed tantum aduerſus ſubhaſtationem reſtitutio in integrum, ex cauſa immodicæ & enormiſſimæ læſionis.[6] An in id, vt ſubhaſtatio reſcindatur? Minime. Nam & cum tenet, aliud expeditius remedium eſt, quo debitori conſulatur, nimirum, vt redimendi ius, quod iure communi & ordinario non niſi ſemeſtre fuit, pro perpetuo habeatur in annum vſque trigeſimum, propter enormiſſimam læſionem.[7] Sic enim fit, vt debitori perinde liceat pignora iam vendita redimere, ac ſi nec elapſum ſemeſtre, nec decretum interpoſitum proponeretur: eoque remedio non minus ei conſulitur, quam ſi ſubhaſtatio reſcinderetur,[8] quando illo etiam caſu dubium offerri & reſtitui oporteret.[9] Minus autem durum eſt, vt redimendi ius quod peremptum fuerat reſuſcitetur, quam vt venditio ipſa reſcindatur, ne tam facile publicæ haſtæ fidem conuelli patiamur.[10] Neque decreti interpoſitio huic reſtitutionis auxilio obſtare poteſt, cùm ordinarium eo tempore de nouo illo iure redimendi, quod per in integrum reſtitutionem poſtea competere cœpit, nondum quæreretur.[11] Sed ſi enormis tantum, id eſt, vltra dimidiam non etiam enormiſſima læſio interuenerit, reſcindi ſubhaſtationem neceſſe eſt, & conſequenter ſaluam eſſe emptori electionem iuſti pretij ſupplendi.[12] *Ita Senatus* 16. Cal. Jul. 1587. & rurſum 7. Id. Nouemb. 1590. Junge Defin. 4.5.6.7. De reſcind. vend.

1 Et hoc non tam ex ratione iuris, quam ex æquitate quadam & miſeratione, cum non ſemper poſſit imputari debitori, cur non ſoluerit, quia debiti numeratio non ſemper eſt in expedito, *l.ſi dubitet, 10.D.de fideiuſſ.*

2 Et pro forma. Quo caſu formæ omiſſio ſubhaſtationem vitiaret, vt dixi Defin. 3. *num.2.ſupr.*

3 Nec enim creditor nimis onerioſus facile audiendus eſt, *l.ſi ſeruos, 25.in fin.D.de pignor.act. l quod dicimus, 105.D.de ſolut. l.1.C.de iur.domin.impetr.*

4 Nec enim decreto confirmantur ſubhaſtationes ad extinguendum ius redimendi, ſed tantum ad hoc, ne de ſubhaſtationum viribus aut nullitate quæri amplius poſſit. In quo plerique pragmaticorum falluntur.

5 Quia res iudicata pro veritate habetur, *l.res iudicata, 207. de reg. iur.*

6 *L.3.C.de præſcr.30.vel 40.annor.*

7 Quæ alioqui eſſet neceſſaria ad euertendum iudicatum, vt dixi Defin. 1. *ſup. de ſent præſ prætor.*

8 *Ex l.1.C. de reſcind.vendit.*

9 *Ex not.in l.ſi quis cum aliter, 16.D de verb oblig.* Enormiſſima autem læſio eſt, quæ excedit beſſem, *Nos ibi.*

10 Reſciſſionis autem via ſemper odioſior eſt, quam redemptionis, *l. ad reſcindendam, 4.C de reſcind.vend.* Videtamen *Defin.26.& 28.infr.*

11 Cum nunquam audiatur debitor impugnans ſubhaſtationes pro debito factas, ſi non prius eorum debitum offerat. Vt dixi *Defin.5.ſupr.*

12 *L si hypothecæ, 8. C. de remiss pign. l. 2. l si tempora, 4. C. de iur. & fid. hast fiscal.*

13 Non enim potest videri in prius iudicium venisse id quod accidit ex post facto, *l. non potest, 22. D. de iud.*

14 Vt scripsi *Defin. 4. & si aduers. vsucap.* Vide *l 2. l si voluntate, 81. l si quos, 29. C. de rescind. vendit. l. 2. C. de fid. & inst. hast. fiscal. lib. 10. tit. 3.*

DEFINITIO IX.

Nec transactio facta super subhastationibus, in quibus læsio enormissima intervenit, impedit, ne ius redimendi sit perpetuum.

EAdem ratio facit, vt etiamsi post rite peractam subhastationem transactum sit inter debitorem & emptorem, sive creditor ille fuit, sive extraneus, nō eo minus possit debitor restitui aduersus subhastationem, quod ea per transactionem comprobata sit, si modo læsio immodica duret & probetur.[1] Neque enim maior vis esse potest transactionis quam rei iudicatæ.[2] Nec ad rem pertinet quod ex edicto Emanuelis Philiberti Principis nostri non datur restitutio aduersus transactionem ex causa quantæcumque læsionis.[3] Id enim eo spectat, vt transactio ex ea sola causa rescindi non possit; non etiam ne prodesse possit restitutio ad hoc, vt salua trāsactione ius redimendi, quod iam extinctum fuerat,[4] per in integrum restitutionem reuiuiscat, nisi proponas de hoc ipso quoque nominatim transactum.[5] *Ita Senatus* in causa N. Joannis Dionysij Francisci de Seiturier, contra Dn. de Dorrans, 4. Non. Aug. 1592.

1 Quia durante læsione etiam post transactionem durat semper eadem causa restitutionis, *arg. l. doli, 19. §. diuersum, D. de nouat.*

2 Quamuis nec sit minor, *l. non minorem, 20. C. de transact.*

3 Si non præter læsionem intervenerit vis aut dolus, aut minoritas. Quæ fuit iam olim sententia Baldi contra Bart. & vera, *in l. 2. C. de rescind. vendit. ex l. causas, 16. C. de transact. l. Lucius, 78 §. vlt. D. ad SC. Trebell.*

4 Ius enim redimendi supponit potius, quam vt destruat transactionem.

5 Similis exceptio est *in l. vnic. C. de error. calcul.* Adde *Defin. 6 & 12. & de luit pign. l pen. C. de transact.*

DEFINITIO X.

Debitor habens ius cessum ab anteriore creditore potest eo vti contra creditorem suum posteriorem, si modo consentiat, vt posterioris creditoris indemnitati ante omnia satisfiat.

CRediderat mihi centum Titius, eique pignoris nomine dederam in antichresim fundum dignū trecentis. Cum tibi ex posteriore obligatione centum quoque deberem, & ad solutionem condemnatus essem, obtinueras, vt in iudicati executionem eiusdem fundi hyperocha pignori caperetur, & publice venderetur:[1] secutaque erat venditio eo pretio centum aureorum. Postea cesserat mihi Titius quicquid iuris in eum fundum haberet. Cumque peteres vt vacuam fundi possessionem tibi traderem,[2] dixi paratum me tradere, sed ita si prius mihi solueres omnem pecuniam, quæ Titio debebatur, & cuius nomine potuisset ille nulla facta cessione fundum sibi retinere. Probabam autem debuisse me Titio non ea sola centū, propter quæ contracta erat antichresis, sed alia etiam centum, ideoque postulabam, vt deducto omni eo quod tibi deberem, reliquum mihi solueres, priusquam cogeret ad vacuæ possessionis traditionem: præsertim cū pro iis quoque centum bona mea omnia Titio primum obligata proponerentur. Quæsitum est de iure exceptionis. Placuit æquum & iustū esse, vt ea omnia mihi præstes, cūà Titio ius habeam, quæ ipsi Titio, si fundum adhuc possideret, præstāda essent, antequam pignoris possessione cedere cogeretur.[3] Atqui non tantum pro prioribus illis centum poterat pignus retinere, sed etiam pro alia omni pecunia, quæ ei debebatur, adeoque pro chirographaria.[4] Idem igitur mihi quoque permittendum est.[5] Nam quod & tuus debitor sum & cōdemnatus, hactenus tantum mihi nocere potest, vt ex ea pecunia, quam mihi quasi Titij cessionario præstare debes, tibi ante omnia per retentionem satisfieri oporteat.[6] Cæterum vbi ea ratione tibi satisfactum est, nihil causæ est cur non mei quoque iuris rationem haberi necesse sit.[7] Nec ad rem pertinet, quod quo tempore fundi mei hyperocham emisti, nesciebas, debere me Titio plus quam cētum. Oportuit enim curiosiorem esse te ac diligentiorem, vt scires quantum ei deberetur qui possidebat,[8] cum cogitare deberes futurum, ne prius cogeretur illi vacuam fundi possessionem reddere, quam sibi omnino esset satisfactum.[9] *Ita Senatus* in causa Dn. de Macognin, & aduocati Ponsier, 4. Cal. Junij, 1591.

1 Nec enim prior creditor huiusmodi venditionem potest impedire, *l à Diuo Pio, 15. §. quod si res pignorata, D. de re iud.*

2 Debitor enim sicut venditionem pignoris impedire non potest, ita nec cætera quæ sunt consequentia venditioni, *l. 1 & totit C. debit. vendit pignor. imped. non poss.*

3 Quid enim tua interest, an mihi tolus an Titio?

4 *L. vnic. C etiam ob chirogr. pecun pign retin poss*

5 Vt eadem sit causa successoris quæ auctoris, *l. iniuitum, 156. §. plerumque, D. de reg iur.*

6 Creditor enim pignoratitius cum habeat actionem, multo magis habet retentionem, *l. 1. D. de pignor. l si necessarias, 8. l. debitor, 40. §. vlt. D. de pignor. act.*

7 Vt vtrique consulatur & neuter fraudetur, *l. ex his, 8. in fin D. quæ in fraud cred.*

8 *Arg. l. vir vxori, 17. §. vlt. D. ad SC. Velleian. l. doli, 19 §. vltim D. de nouat.*

9 Etiam pro chirographaria pecunia, vt dixi *nu. 4.*

DEFINITIO XI.

Non potest debitor creditoris sui pignoratitij persecutionem impedire pretextu iurium, quæ acquisiit ab aliis creditoribus anterioribus, qui eum fundum non possidebant, quamuis habuerint illum obligatum.

SAne si ego alios creditores meos conquisierim, à quibus cessionem iurium acciperem, non eris cogēdus eam pecuniam mihi soluere, quam aliis debui, licet eundem fundum pignori habuerint obligatum. Non enim eo minoris fundus esse intelligitur, quod aliis fuerit obligatus,[1] quousque per hypothecariam auocetur.[2] Auocari porro à te non posset,[3] vbi semel nactus esses possessionem, nisi facta prius mei bonorumque meorum omnium excussione.[4] Proinde non facient ea cessio ab aliis, qui non possidebant habita, & in fraudem tuam captata, quo minus statim cogendus sim vacuam tibi tradere fundi possessionem.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quando nihil commune habeat ius pignoris cum iusto valore & æstimatione rei obligatæ, *l. si fundus, 16. § si plures, D. de pign. l. 1. & l. vlt. & tot. tit. C si vend. pign. agat.*

2 Nam & hypothecaria rem euincit, si debitum non soluatur, *l. si mancipium, 34. §. vlt. & l. seq. D de euict.*

3 Ne quidem per anteriores creditores. Nam de posterioribus dubitari nullo modo potest.

4 *Vulg. Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

5 Non enim ad causam possessionis prodesse mihi debet ius, quod ab iis habeo, qui non possidebant.

DEFINITIO XII.

Nihil prodest debitori, quod habeat iura sibi cessa ab anterioribus creditoribus habentibus clausulam constituti, sive fuerint illi anteriores, sive posteriores eo, qui quasi Seruianam exercet.

Quid

QVid tamen si alij creditores, à quibus cessum ius habeo, non solum ius pignoris in eo fundo habuerunt, sed etiam fundi possessionem acquisitam per clausulam constituti? Dubitationem facit, quod cum ea clausula tantundem profit ad realem & naturalem possessionem transferendam, quantum traditio,[1] eadem ratio esse videatur eius pecuniæ, quæ his debetur, quam esse diximus[2] illius, quæ pignoratitio creditori debita fuerit. Sed tamen verius est, vt hoc casu, id est, deuoluto iure creditoris constitutarij in personam debitoris, nulla illius clausulæ potestas sit. Nam siue fuerunt illi creditores posteriores Titio, non potuit clausula constituti trãsferre in eos possessionem, quæ iam tum penes Titium erat,[3] (neque enim qui constituit se alieno nomine possidere, facit alium possessorem, ni eo tempore ipse possideat,[4]) siue fuerunt anteriores, fatendum est interuersam eorum possessionem à me, qui eundem fundum Titio postea in antichresim tradidi.[5] Nec aliud remedium superesse ad auocandam possessionem, ne vnquam amissa videatur, nisi ex Iustiniani cõstitutione,[6] quæ porro non potest ei ipsi fauere, qui alienam possessionem interuertit, sed ei tantum, in cuius fraudem ab alio interuerti possessio non debuit.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. quod meo, 18. vbi not. D. de acquir. poss.*

2 *Defin. 10. supr.*

3 Cum non possint plures eandem rem eodem tempore in solidum possidere, *l. 3. § ex contrario, D. de acquir. poss. l. duo in solidum, 19. D. de precar.*

4 Vt probatur ex primis illis verbis, *d. l. quod meo nomine possideo, cum ibi not.*

5 Vt euenit quoties is cuius corpore aliquis possidebat alij rem tradidit, *l. si deseo, 40. § 1. D. eod. tit. de acquir poss.*

6 Quæ extat *in l. vlt. C eod.*

7 Vnicuique enim factum suum nocere debet non alteri, *l. factum, 155. l. in condemnatione, 173. § vnicuique de reg. iur.*

DEFINITIO XIII.

Venditione pignoris facta ex conuentione citra denunciationem, quæ omissa fuerit, etiam per dolum, nihilominus securus est emptor, si dolum non participauerit. Creditor tamen pignoratitia actione conuenire potest, & ad quid?

CVm pignus ex conuentione venditum est ob non solutam sua die pecuniam, non competit pignoratitia debitori aduersus creditorẽ, nisi ad hoc, vt ille restituat, quanto plus percepit ex pretio pignoris, quam fuerit in debito, si forte, vt plerumque fit, pignus pluris venditum proponatur.[1] Valet enim cõuentio de vendendo pignore, adeo vt nec requiratur denunciatio si concurrat lapsus temporis, intra quod debitor soluere debuerit nec soluerit.[2] Nam & valet pactio, vt liceat creditori pignus vendere citra denunciationem, etiamsi lapsus temporis non concurrat.[3] Melius sane faciat creditor, nec solum vrbanius, sed etiam tutius, si venditurus denunciet creditori futuram venditionem, vt se fraudis suspicione liberet, nec dolo malo in ea venditione versatus dici quandoque possit.[4] Sed si omissa sit etiam per dolum malum denunciatio, cuius faciendæ necessitas conuentione remissa fuerat, valet venditio: nec ab emptore, qui fraudem non participauerit, auocari res potest, salua debitori pignoratitia aduersus creditorem propter dolum.[5] Illud plane obseruandum est, permissa citra denunciationem venditione pignoris, id tamen actum intelligi, vt publicam & sub hasta non priuatam venditionem fieri oporteat, atque ita interpretandam conuentionem, ne quis fraudib. & vitio locus relinquatur.[6] Id si factum non sit, condemnandus est creditor, vt rem ipsam pignoratam restituat, si exstet.[7] Sin consumpta sit, aliam, quæ sit eiusdem generis, bonitatis & qualitatis, si modo ex iis fuit quæ recipiunt in suo genere functionem.[8] *Ita Senatus* in causa Jacobi Pic, & Joannæ Rippet, 10. Calend. Septembr. 1591.

1 *L. vlt. C. si vend. pign. agat. l. si cessante 7. & seq C hoc tit. l. 6. § 1. l eleganter, 24. § si vendiderit, de pign act. si inter, 21 in fi. D. de pignor.*

2 *L si conuenerit, 4. vbi Paul. Castrens. D de pign act.*

3 Castrens. *ibid.* post Bart. *ad l. Titio, 36. § Titium, per ill text. D. ad municip.*

4 Ita Bald. *ad l. creditor hypothecas, 4 C hoc tit.* Castrens. vbi supr. Vide *dict. l. si cessante, 7. C. hoc tit. & l. 1. Cod si vendit. pignor. agat.*

5 *L. pen. & vlt. C. eod. tit si vendit pign. agat.*

6 *L si eo tempore, 6. l. hypothecas, 8. Cod. de remiss. pignor. l. quæ specialiter, 9. C. hoc tit.* Intellige si nihil in contrarium expresse actum sit, *arg. l. vlt. § 1. C. de iur. domin. impetr.*

7 Intellige si haberi & redimi ab emptore possit. Alioqui contra eum in litem iurabitur, vt in pignoratitia solet iurari, ceteriſque bonæ fidei iudicijs, per quæ dominus rem suam reposcit, *l. in actionibus, 5. vbi not. D de in lit iur.* Iun. & *l. non enim, 9. D. rer amot.*

8 *Arg. l. cum quid 3. & ibi not. D. de rebus credit.*

DEFINITIO XIV.

Distractio pignoris in re aliena constituti non potest nocere domino, si is neque dationi pignoris, neque distractioni consenserit.

QVid vero si alienæ rei pignus datum sit, & à non domino? Non magis nocebit vero domino pactum interpositum de vendendo pignore, aut denunciatio, aut denique venditio, quam ipsa pignoris datio:[1] si non expressim consenserit, aut dolo malo dissimulauerit in fraudem ignorantis creditoris:[2] sed qui alienam rem, siue prudens siue ignorans pignori dedit, in id omne quod emptoris & creditoris intererit condemnabitur.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum rei alienæ pignus ab initio non valeat, *l. 1. & tot tit. C. si alien res pign. dat sit.*

2 *L. 2. eod. ill tit. l mulier, 11. C. de distract pign.*

3 Ex natura scilicet actionis pignoratitiæ, quæ siue directa sit, siue contraria, bonæ fidei est, & ex bona fide præstationes recipit, *§. actionum, Inst de action.*

DEFINITIO XV.

Sumptus facti in litem inter plures creditores pro iure pignoris tuendo necessarie susceptam, singulis præstandi sunt ex pretio pignoris seruato temporis priuilegio quod sors habet.

SI plures creditores absente debitore de pignoris iure inter se contenderint,[1] quæri solet, an ei, qui potior reperitur sumptus litis ex pretio distractorum pignorum, an ex posterioris pecunia præstandi sint? Quid enim si forte pretium, quod vtrique principali debito exsoluendo alioqui sufficeret, cõputatis sumptibus sufficere non poterit? Cur admittamus posteriorem creditorem cogi, vt sui quoque pignoris venditionem patiatur, si nihil sit quod ei possit imputari?[2] Finge vtrumque non improbabilem litigandi causam habuisse, cur expensarum litis gratia durior fiet conditio posterioris creditoris?[3] Atqui nec æquum est prioris crediti quantitatem per eas expensas diminui. Quinimo longe æquius est idem pignoris & temporis priuilegium anteriori creditori pro litis sumptibus superesse, quod habet pro sorte debitoq; principali.[4] Itaque cum inter duos creditores diu lis agitata fuisset, nec colluſorie nec calumnioſe, visum est Senatui expensas totius litis, non vt alias fieri solet, compensandas,[5] sed vtrique ex pretio pignorum seruandas, si

pignora distrahantur. Sin offerre posterior mallet, quam pati distractionem, anteriori præstandas à posteriore, posteriori vero omnes à debitore cũ pignoratitiam debitor exercebit: Opposita nimirum doli exceptione, si debitor sortem dumtaxat, & quicquid anteriori creditori solutum fuit, offerat, non etiam quod in litem iustam tuendi proprij pignoris gratia posterior necessario impenderit.' *Ita Senatus* in causa Neiret, & Benedicti Geoffrey, 9. Cal. 1592.

1 Nec enim debitorem vocari necesse est, cum hypothecaria actio sit in rem, & competat contra quemcunque pignoris possessorem, *l. pignoris*, 17. *D. de pign. l. pignoris*, 15. *C. eod.*

2 Solemus enim dicere succurrendum ei esse, cui nihil potest imputari, *l.* 3. *D. de separ. l. cum postulassem*, 44. §. 1. *D. de damn. infect.*

3 Nec enim solet condemnatio expensarum infligi, nisi in pœnam temerariæ litis, *l. qui solidum*, 78. §. 1. *de legat.* 2. *lege eum quem temere*, 79. *D. de iudic. l. properandum*, 13. §. *sine autem alterutra. C. eod.*

4 *L. Lucius*, 18. *vbi not. D. qui potior. in pign. hab. cap. accessorium, de reg. iur. in* 6. Distinguetamen, an expensæ debeantur iure actionis, an officio tantum iudicis. Priore casu obtinet, quod hic dicitur, non etiam posteriore, vt scripsimus *in tit. de fructibus & lit. expens.*

5 Quasi ratione mutuæ victoriæ. Nam in hac specie vterque quidem vincit, sed ita, vt neuter haberi possit pro victo, semper enim iusta intentio est eius, qui se probat verum creditorem.

6 Nam & ex hac causa contrarium quoque iudicium competeret nedum retentio, *l. si necessarius*, 8. *D. de pign. act.*

DEFINITIO XVI.

Subhastatio rite facta & perfecta non vitiatur ex vitio missionis in possessionem subsecuta.

VItium missionis in possessionem, quæ addictionem ex causa subhastationis factam sequitur, non afficit subhastationem, quo minus rite ac solemniter, si aliud nihil obster, peracta videatur.' Itaque vitio possessionis purgato, nouáque possessione per iudicis auctoritatem, & eo quo oportuit modo adprehensa, nihil est, quod ex ea causa ad impugnandam subhastationem obiici possit, siue de rei dominio agatur, siue de fructibus ex fundo vendito perceptis.' *Ita Senatus* in causa, de qua SC. 12. & 13. supr. Vnde vi.

1 Nec enim missio in possessionem est pars subhastationis, sed actus separatus, & tamen consequens subhastationi.

2 Fructus enim non iure possessionis acquiruntur, sed iure dominij, *l. qui scit*, 25. §. 1. *l. Herennius*, 42. *D. de vsur.* Et ideo per statuti nostri auctoritatem acquiruntur emptori, ex die ipsius addictionis, & vt loquuntur expeditionis.

DEFINITIO XVII.

Decendium, de quo loquitur statutum factum de subhastandis pignoribus computatur excluso die leuationis.

IN decendio quod ex vetere statuto Sabaudiæ non plene intermedium esse debet à die capti pignoris (pragmatici leuationem vocant') ad diem vsque primæ proclamationis, non computatur dies ipse quo capta sunt pignora.' Sic enim verba Statuti ferunt vt primum proclama fiat intra decẽ dies proximos post leuationem.' *Ita Senatus* in relationibus libellorum pro N. Trinquet contra N. Truffon 5. Cal. Dec. 1592.

1 De quo vide quæ scripsi *Defin.* 3 5 *hoc sit.*

2 Quomodo & in aliis pleriisque causis accidit, vt dies termini non computetur in termino, scilicet in præparatoriis & ordinatoriis iudicierum, non in decisoriis, vt nostri solent distinguere, *ad l. 1. de legat.* 1.

3 Quæ verba diem ipsum leuationis excludunt, *l. 1.* §. *biduum, vbi not. &* § *seq. D. quand. appell. sit, & intr. quæ tempor. l. post diem* 7. *D. de leg commiss.* Iunge *Defin.* 3. 5. *eod.*

DEFINITIO XVIII.

Subhastatio etiam nulliter facta, dummodo pro debito teneat, & quandocumque confirmata ob non oblatum debitum retrotrahitur in omnibus ad tempus expeditionis.

PIgnoris distractio licet minus rite facta sit nec seruatis solemnibus, dum ne pro indebito, teneat.' Et consequenter licet ob hanc causam tardius nonnunquam confirmanda sit, vt debitor tanto ampliorem habeat luendi pignoris, aut potius redimendi facultatem, quia tamen aliquando tandem confirmanda est omnimodo ni debitum soluatur, retrotrahitur confirmatio ad tempus distractionis & expeditionis,' siue de fructibus medio tempore perceptis quæratur,' siue de laudimiis cui debeantur, si bona vendita directum dominum* medio tempore mutauerunt.' *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 38. sup. De iur. emphyt.

1 Hactenus scilicet, vt non aliter audiatur debitor eam impugnans, quam si debitum totum offerat & recusante creditore obsignet. Ita enim stilo Senatus nostri cautum est, vt dixi *Defin.* 5. *supr.* Vide *text l. si non sortem*, 26. § *si centum*, vbi Bart. *D. de condict. indeb. l. & qui sub imagine*, 10. *C. hoc tit.* [Multo magis tenet subhastatio si ei debitor ex post facto consentiat licet nullitas præcesserit. Et ideo mittendus est hoc casu emptor in possessionem. *Ita Senatus* 16. Novemb. 1612.]

2 *Arg. l. qui balneum* 9. *versic. quoniam tamen iam tunc, D. qui potior. in pign. hab.* Quamuis dici soleat, quoties actus aliquis nullus & inualidus confirmatur, cõfirmantis potius quam confirmati rationem habendam esse. *Ex not. in cap. cum Ecclesia extr. de caus. poss. & propr.*

3 Qui ex statuto pertinent ad emptorem à die expeditionis.

4 Aut etiam directi domini conductorem.

5 Vt is præferatur qui fuit dominus directus vel domini directi conductor tempore expeditionis. De quo alibi scripsimus.

DEFINITIO XIX.

Cum venditio pignoris perperam facta est, debitor offerre debet creditori non emptori.

DIstracto pignori rei mobilis contra publicarum venditionum legem constitutam, puta si eo ipso die quo pignus captum est in executione iudicati vẽditũ sit, non expectato triduo, quod expectari debuerat,' postea debitor intra decendium, quod redimẽdis pignorib. rerum mobilium præstitutum est, pecuniam offerens creditori audiendus est. Quamuis si rite peracta venditio fuisset, nõ creditori, sed emptori offerri pecunia debuisset,' nimirum, quia non potest pro distracto haberi pignus, quantum ad creditorem pertinet, quod perperam, neq; seruatis solemnibus distractum est.' Emptori tamen aduersus creditorem, qui male distraxit, saluum ius erit.' *Ita Senatus* ex tempore in causa syndicorum de S. André, 3. Non. April. 1593.

1 Secundum formam veteris statuti Sabaudiæ.

2 Nam post peractam pignoris venditionem eius solius qui comparauit periculum vertitur, *l. à Diuo Pio*, 15. 3. *si post additum. D. de re ind.*

3 *d. l. à Diuo Pio*, § *sed si emptor*, in postremis illis verbis. *quasi non vinculo pignoris liberatam.*

4 Vt scilicet reddat emptori pecuniam quam accepit. Ne alioqui eueniat, vt creditor bis idem fuerit consecutus, semel ab emptore, & iterum à debitore, *l. si quis dolo*, 51. *in fin. D. de re iudic.*

DEFINITIO XX.

Nulla est subhastatio quæ fit pro debito incerto, nec potest ex eiusmodi subhastatione mitti emptor in possessionem, nisi vocato prius debitore, licet non possit debitor impedire, nisi offerendo.

Publica

PVblica distractio pignoris, aduersus debitorem frumenti aut alterius quantitatis in pondere aut mensura consistentis, non valet, si pro debito fiat addictio, id est, pro frumento ipso, eáve quantitate quæ debetur, nulla æstimatione præcedéte,[1] quia pretium certum esse necesse est, tam ex natura venditionis,[2] quam vt parata sit redimendi facultas debitori, si intra semestre redimere velit.[3] Idemque erit, etsi cum quantitate huiusmodi pecunia quoque debeatur. Nam in indiuiduis, cuiusmodi est venditio,[4] si quid sit quod impediat, ne actus totus valere possit, vtile per inutile vitiatur.[5] Hic autem incertitudo pretij impedit, ne venditio valere possit, cuius scilicet substantia consistit in pretio,[6] pretium vero in pecunia numerata.[7] Nec tantum ratione tertij admittendum est, nullam esse subhastationem, quæ sic facta sit, sed etiam ratione ipsius debitoris,[8] hactenus, vt vocati eum & audiri necesse sit, priusquam missio in possessionē permittatur. Etsi enim non aliter audiendus est excipiens de nullitate subhastationis, quam si offerat quicquid debet, qualecumque tandem illud sit,[9] ipsius tamen interest, ne tam cito, tamque facile missionis decretum interueniat, propter redimendi facultatem, cuius præscribendæ tempus illud semestre incipit à die missionis.[10] *Ita Senatus* in causa Franciscanorum Chamberiensium, & Francisci de Vegie Rauier, 8. Calend. Septemb. 1593.

1 Dixi *Defin. 6. & 7. supr.*

2 *L. hac venditio, 7. §. 2. & 2. D. de contr. empt. l. vltim. in fin. Cod. eod.*

3 Non enim potest redimere nisi soluendo, neque soluere, aut offerre, aut obsignare, si nesciat quid & quantum debeatur.

4 Nec enim emptor fuerat empturus partem, *l. tutor, 47. D. de minor, l. si quis aliam, 46. D. de solut.*

5 *Not. in l. placuit, 29 D. de vsur. l. in hoc iudicio, 27. D. fam. ercisc.*

6 *L. pacta conuenta, 72. ante versic. Paulus notat. D. de contrah. empt.*

7 *§ item pretium, Inst. de emp. & vend l. pen. C. de rer. permut.*

8 Licet alias soleat deterior esse conditio debitoris, quam tertij, qui debitor non est, *vt in l. vlt. C. etiam ob chirogr pecun. pign. retin. poss.*

9 Vt dixi *Defin. 5. num. 2. & Defin. 18. supr.*

10 Interest enim debitoris, vt amplius spatium temporis habeat ad pignoris luitionem.

DEFINITIO XXI.

Debitor non potest impugnare subhastationem factam certo precio, & pro debito certo, licet nondum liquido. Tutius tamen est rei debita fieri ante omnia æstimationem.

QVid autem si, cum frumentum deberetur nec solueretur, bona debitoris pro eo debito nondū liquidato vendita sint, certo tamen pretio in pecunia consistente? Magis est, vt subhastatio valeat in præiudicium, non quidem tertij,[1] sed debitoris, quippe cuius nihil interfit, quod ad redimendi ius pertinet, quique si paratus sit soluere, curare ipse debeat, vt frumentum æstimetur,[2] quod æque fieri potest ante atque post subhastationem. Nam ad validitatem venditionis vtique satis est, factam eam esse pro debito & certo pretio.[3] Tutius tamen fuerit, & consultius æstimari ante omnia id, quod debetur, & in pecuniam numeratam conuerti, vt subhastationem, non tantum pro debito & certo pretio, sed etiam pro liquido factam fuisse appareat.[4] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Cuius scilicet interest fieri omnia solemniter & ex forma statuti. Alioqui potest dicere se passum fuisse subhastari pignora, quod sciret ex defectu solemnitatum & formæ ius suum durare. *arg. l. sicut, 8. § non videtur, D. quibus mod. pign. vel hypoth. solui.*

2 Qui enim tenetur ad consequens, vtique tenetur etiam ad necessarium antecedens, *vulg. iurisb.*

3 Nám cum frumentum recipiat functionem in suo genere, ideoque nec perire vnquam possit semper & æque facile recipit æstimationem, *l. vinum 22. D. de reb. cred. l. vlt. D. de condict. tritic.*

4 Vix enim est, vt certum possit dici debitum, quamdiu liquidum non est, *not. in l. vlt. C. de compensat.*

DEFINITIO XXII.

Non potest emptor prætextu nullitatis subhastationum recusare solutionem precij, qui vero in amicum ab emptore electus est, multo minus.

SVbhastationibus non satis rite, nec ex forma statuti peractis, si emptor ad precij solutionem conuentus de earum nullitate excipiat, ex eaque causa solutionem recusset, condemnandus est.[1] Non solum quod nihil eius interfit, cum, si debitor bona sua quasi male alienata vindicare quandoque volet, futurum sit, vt debitum ante omnia reddere compellatur.[2] Sed etiam quia imputare sibi debet, qui emerit cum sciret, aut scire posset, non rite factam esse venditionem.[3] Idemque est si non ipse emerit, sed in emptoris locum subrogatus sit, & ab eo, vt fit, in amicum electus, quoniam hic emptoris partibus & vice in omnibus fungitur.[4] *Ita Senatus* pro D. de Ville magistro Computorum, contra Nicolaum de Chignin, 8. Cal. Sept. 1593.

1 Cum ex proprio facto & contractu conueniatur, quippe qui ea lege accessit ad publicam venditionem, quam sciuit, aut scire debuit, non nisi præsenti pecunia fieri debere, *l. à Diuo Pio 15. §. sed si emptor, D. de re iudic.*

2 Dummodo constet subhastationem factam esse pro debito, vt dixi *Defin. 5 & 18. ā.*

3 Potuit enim & debuit ante omnia inquirere, an rite ac solemniter facta esset subhastatio.

4 Ita vt eadem ipsa emptio non noua esse intelligatur, vt scripsit *in tit. si quis alteri vel sibi.*

DEFINITIO XXIII.

Non reuocatur distractio pignorum rite venditorum in executionem prouisionalis sententiæ, quamuis postea reuocatæ per diffinitiuam.

SI in executionem prouisionalis sententiæ capta sint pignora, & publica auctione distracta, potest emptor legitimo tempore elapso petere non solum missionem in possessionem, sed etiam plenam dominij adiudicationem per interpositionem decreti iudicialis, non secus, ac si definitiua fuisset sententia, alioquin pignorum capio non valeret, si aut illa distrahi non possent, aut eorum distractio ius commune pignorum venditorum non sequeretur.[1] Atqui publice interest, quicquid iudex siue diffinitiua, siue interlocutoria condemnatione constituerit, suam habere executionem.[2] Etsi enim hactenus interest, quod ea, quæ pendente lite iussit vetuitve contrario imperio tollere potest, in sententiis autem contra,[3] indeque est quod dici solet, prouisionalem sententiam nunquam transire in rem iudicatam:[4] Quousque tamen prouisionalis reuocata sit, aut potius, quamdiu reuocata non est, iudicati sane vim obtinet. Sed & posteaquam reuocata est, non idcirco pignorum venditiones reuocari debent,[5] neque ad hunc casum pertinet, quod à prudentibus responsum est, si cum nulla præcessisset sententia, capta sint pignora, nullam quoque esse pignorum venditionem.[7] Nulla enim sententia dici non potest, quam executioni mandari oportuerit,[8] tametsi post factam executionem reuocata sit. Satisque est ad eius, qui pro indebito vrgebatur indemnitatem, quod non modo actorem, sed etiam ipsius fideiussorem, qui ex huiusmodi causa dari sem-

per solet,[3] obligatos habeat de omni eo, quod sua interesse potest, in quo venit quantum ei ideo abest, quod re sua carere cogatur.[10] *Ita Senatus* in causa Ludouici Truc, & D. de Leschereine 7. Cal. Sept. 1593.

1 Ad quid enim capiuntur pignora in executione iudicati, nisi vt distrahantur, *l. à Diuo Pio 15. §. in venditione, & pass. D. de re iudic. l. 1. & tot. tit. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.* Et vero aliter posito iure nemo vellet accedere ad emptionem pignorum in executionem prouisionalis iudicati captorum, nec si bona fide distraherentur, vt in simili ratiocinatur Iurec. *in l. ait prætor 7. alias l. ssi sine, §. quæsitum, D. de minor.*

2 Cum totus vigor & effectus sententiæ, siue prouisionalis, siue diffinitiuæ in executione consistat, *l. pen. Cod. de execut. rei iudicat.*

3 *L. quod iussit 14. D. de re iudic.*

4 Res enim iudicata dici non potest, quamdiu retractari & rescindi potest, siue ab eodem, siue ab alio iudice, *l. 1. D. de re iudic. l. singulis 6. D. de except. rei iudic. & tot. tit. C. sent. rescind. non poss.*

5 Ita vt mandanda sit executioni, si aliud nihil obstet.

6 Quia non tam à sententia vim accipiunt, quam à publica potestate & auctoritate illius, qui iudicatum exequitur, *Là Diuo Pio 15. cum ibi not. D. de re iud.*

7 *L. si cùm nulla 58. eod. tit.*

8 Siquidem id quod nullum est, nullum iuris effectum habere potest, *c. non præstat impedimentum, de reg. iur. in 6.*

9 Vix enim vnquam sit prouisionalis adiudicatio, quin ea causa fideiussorem dari oporteat, vt scripsi *in tit. de sent. & interloc. omn. iudic.*

10 *L. in interdicto 6. D. vnde vi, l. 1. D. de action. empt. l. non vim 9. D. ver. amot.*

DEFINITIO XXIV.

*Pignora capta in executionem prouisionalis sententiæ addictæ creditori, possunt ab eo retineri etiam pro vsuris, * postea per diffinitiuam adiudicatis.*

QVod si prouisionalis condemnatio in diffinitiuam transierit, &, vt plerumque fit, vsurarum adiectione aucta sit, quæ in prouisionalem venire non potuerant, ' eidemque ipsi, qui obtinuit, pignora addicta proponantur (quod euenire necesse est, quoties extraneus emptor non reperitur, [2]). De redimendo autem pignore debitor agere velit, puta, quod semestre in eam rem præstitutum, & à die missionis non addictionis [3] computandum, nondum præterierit, placet pignoris retentionem etiam pro vsuris competere, siue obligationis iure, siue officio iudicis debeantur, [4] quamuis verum sit, non in eam causam capta esse pignora. [5] Quid ni vero, cum etiam ob chirographatiam pecuniam pignus retineri possit? *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Solet enim & debet vsurarum sicut & fructuum, itemque sumptuum condemnatio differri in diffinitiuam sententiam, vt dixi *in tit. de fructib. & lit. expens.*

2 *L. 2. & 3. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

3 Hac enim parte derogatum est veteri statuto per stylum Senatus, cum antea ex statuto semestre inciperet currere à die expeditionis.

4 Quamuis in aliis plerisque causis ea distinctio necessaria sit, vt scripsi *in tit. de fructib. & lit. expens.*

5 Quæ scilicet non potuerunt capi pro debito nondum adiudicato, *l. 1. C. de exec. rei iudic.* * & nihil vetat fieri æstimationem post capta pignora. Rebuff. *in tract. de pracm. & licit. artic. 10 glos. 2. in princ.*

6 *L. vnic. C. etiam ob chirogr. pecun pign retin.*

DEFINITIO XXV.

Quod debitoris interest ob pignora male ac pro indebito distracta, quomodo taxandum sit, si probet reus ea pignora periisse, vel per interpositam personam redemisse.

PErperam captis & distractis pignoribus, ex eaque causa condemnato actore in omne id, quod rei interfuit, si reus ipse pignora illa vel per se, vel per interpositam personam ' redemisse probetur, non ad pignorum repræsentationem aut eorum æstimationem, quæ vt plurimum maior esse solet, ' condemnari actor debet, sed ad pretij in redemptionis causam soluti restitutionem cum vsuris quincuncibus, quia nec pluris interesse videtur eius, contra quem executio facta fuit, cum nihil ei absit præter pretium quod soluit, ' rei autem, quam penes se habet, nec possessionem petere debeat, nec æstimationem. ' *Ita Senatus* in causa Amedei Pugeat, & Syndicorum de Cusy, Prid. Cal. Septemb. 1593.

1 Nihil enim refert, *l. & qui sub imagine 10. C. hoc t. l. pupillus 5. §. sed si per interpositam, D. de tutor. & tutor.*

2 Quia solent viliore pretio distrahi pignora, quam publice distrahuntur, *l. 3. C. de vendit. pignor agat.*

3 Id vero quod interest, nihil aliud est, quam quod abest victori, quodque is lucrari potuit, *l. si commissa 13. D. ratam rem haber.*

4 Quia id, quod iam semel meum est, non potest magis fieri meum, *§ sic itaque, Instit. de action. l stipulatio ista 38. §. alteri, D. de verbor. oblig.*

DEFINITIO XXVI.

Allegatio lesionis immodicæ & doli remorari potest interpositionem decreti, si modo creditor aut emptor possideat, nec sciri certo possit, quantam offerre debitorem oporteat.

DEbitoris fundo, qui erat maximi pretij, pro exigua quantitate per dolum sub hasta vendito, si creditor idemque emptor petat decreto confirmari publicam venditionem, non prius decretum interponendum est, quam constiterit, nec læsionem immodicam, nec dolum interuenisse. Etsi enim decreti interpositio non solet tollere remedium restitutionis ex causa læsionis. ' Cum tamen læsio doluque ante interpositionem allegatur, æquum est eius rationem haberi, & re integra misero debitori consulere melius est, quam post vulneratam causam remedium quærere, [2] vel ob id maxime, quod nec quicquam interest creditoris aut extranei emptoris, quippe qui interim possideat, [3] & exinde fructuum restitutioni obstrictus fiat, ex quo lis contestata est super petita in integrum restitutione, si debitorem postea in eo iudicio vincere continget. [4] Itaque non potest hoc casu locus esse æquitati, per quam solet plerumque Senatus decernere, vt intra certum tempus debitor satisfaciat, [5] alioqui subhastationes confirmentur, cũ necesse sit, prius constare de debiti certa quantitate, quam possit iuberi debitor satisfacere: quantitas autem incerta sit, quamdiu incertum est, an fructus aliqui sint, qui in eo, quod excedunt legitimum modum vsurarum, imputandi sint in sortem, vt eam minuant. [6] Neque rursus ad rem pertinet, si quis dicat, lęsionem illam enormissimam, quæ probata, facit, vt rescindi subhastationes debeant, non magis allegare posse, quam cæteras nullitates, nisi obsignato prius debito. [7] Id enim in proposito procedere non potest propter eam, quam diximus rationem, quod quamdiu dubitatur, vtrum fructus medio tempore percepti, imputandi sint in sortem, & ad quam vsque quantitatem ascendant, nesciri possit, quid & quantum sit obsignandum? [8] Item id locum habet, si lite pendente emptor non sit in possessione. Iniquum enim esset, prætextu obiectæ nullitatis debitorem & pecuniam debitam, & rem ipsam venditam retinere. [9] At cum creditor idemque emptor possidet, nihil eius interest imo eadem subesset iniquitas, si ei, rem iam habenti, pecuniam quoque soluere debitor cogeretur. [10] Atqui, inquies, creditoris interest, vt vel pecuniam habeat, vel rem ipsam irreuocabiliter, nec tamdiu cogatur in suspenso manere, &

re, & incertus esse vtrum bona sit habiturus in solutum, an pecuniam, vt tanquam de re sua de alterutro disponat commodius. " Sed huius incommodi deuitandi gratia tanto maiorem adhibeat ille, si velit, diligentiam in persequenda lite, sibique imputet, qui tam vili pretio per dolum comparârit. " Aut si læsionem nullam, nullumque dolum interuenisse conscius sit, sustentet litis moras spe victoriæ, & illa etiam ratione, quod interea rem non solum habeat, sed etiam irrenocabiliter acquisitam. Nullo scilicet post semestre elapsum superstite redimendi iure, tametsi decreti interpositio nondum secuta sit. *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Gabriele Damodry Aduocato doctiss. Non. Decemb. 1593.

1 Secundum ea, quæ dixi *Defin. 8. supr.*

2 *Arg. l. vlt. C. in quibus caus. restit. in integr. non est necess.*

3 Aliud ergo est, si emptor non possideat, sed debitor. Finge missioni in possessionem, quam emptor vrgebat, debitorem ipsum, quamuis iam condemnatum, intercessisse, eámque intercessionem per apparitoris aut collusionem, aut imperitiam fuisse admissam, cum retici debuisset. Non erit debitor audiendus allegans lasionem, quasi id faciat frustrandæ executionis gratia. Nec eo minus tamen redimendi tempora contra eum current à die petitæ missionis, ac si intercessio nulla interuenisset, cuius scilicet ratio in persona debitoris condemnati haberi nulla potest. Et ita Senatus noster pronunciauit in publico Auditorio pro illustri D. Comite Pontis Villiam contra N. Claudium Rieoires, 5. Id. Mart. 1604.

4 Cum litis contestatio inducat malam fidem, *l. sed vsi 25. §. si ante D. de petit. hered. l. 2. C. de fructib. & lit. expens.*

5 Idem est si post venditionem pignorum longum tempus effluxerit, nec adhuc præsentem pecuniam offerat debitor ad luitionem.

6 Nam cum læsio est enormissima, id est, vltra bessem, fructus restituendi sunt qua eius excedunt legitimum modum vsuratum, scilicet cum dolus emptoris interuenit *l. 1. & pen. C. si vendit. pignor. agat.* Aliud enim est, si sola læsio licet enormissima interuenerit, vt scripsi *Defin. 6. sup. de rescind. vendit. & Defin. 28. inf.*

7 Dixi *Defin. 5. & 18 sup.* Nota tamen, subhastationes non posse dici nullas ex eo solo, quod læsio modica in iis interuenerit, vt dixi *Defin. 8. sup.*

8 Taxationem enim & liquidationem fructuum præcedere oportet.

9 *L. ex empto 11. §. qui autem. l. Iulianus 13. §. veniunt autem. l. bonæ fidei 50. D. de act. empt.*

10 Nisi paratum se diceret, recepto debito rem restituere.

11 Nec enim videtur quisquam in bonis suis habere id, quod eripi ab eo possit, *l. non videtur quisquam 5. l. quod eniteitur 91. de verb. iur.*

12 Dolum namque ipsius impunitum manere non oportet, *l. procurator 11. §. 1. D. de dolli mal. except.*

DEFINITIO XXVII.

An pignera iam vendita sub hasta possint iterum vendi postulante alio creditore, siue anteriore, siue posteriore, qui alioquin mansurus sit in damno.

BOna, quæ sub hasta sunt vendita, postulante posteriore creditore, siue ipsi creditori, siue extraneo emptori addicta sint, si ex eorum pretio creditoribus anterioribus satisfieri nequeat, quibus ignorantibus, [1] licet generali programmate vocantis venditio facta fuerit, iterum vendenda sunt, si id petat vnus ex creditoribus anterioribus. [2] Nec aliud erit, quamuis decretum iudicis subhastationē confirmauerit, quia creditoris anterioris, cui nihil imputari potest, ius saluum esse oportet, nec sententiam inter alios reddità ei nocere æquum est. [3] Sed si posterior sit creditor, qui bona iterum vendi postulet, licet aliunde suum consequi non possit, audiendus non est, cum possit debeatque sibi omnimodo consulere per ius offerendi, [4] nisi vno illo casu, quo per inopiam offerre impediatur. [5] At finge creditorem anteriorem, quo postulante ea bonorum venditio facta sit, nondum esse dimissum ex pretio, quod per venditionem redactum sit, eique adhuc aliquid deberi, cuius consequendi gratia velit is agere contra tertium possessorem. Si bona viliore pretio distracta dicantur, & eius esse æstimationis, vt si iterum venderentur satisfieri prorsus ex eorum pretio anteriori creditori posset, audiendus est possessor, qui possessionis suæ tuendæ gratia petat vt iterum vendantur: ne frustra & sine causa inquietetur per creditorem, cum iam satisfactum videri possit ex iisipsis bonis, quæ iam habeat: [6] maxime vero, si in publica venditione enormis læsio interuenerit, nec alia bona vlla sint, ex quibus indemnitatem cōsequi tertius possessor queat. [7] Nam quemadmodum debitor ipse ex causa læsionis restitueretur in integrum contra subhastationem, [8] ita æquum est ex eadem restitutionis causa succurri possessori, vt hoc saltem ex debitoris persona consequatur: [9] tametsi non sit ei necesse impetrare restitutionem, quia nihil ab eo gestum est. [10] Quod si possessor hic idemque creditor proponatur, si omnino anterior, inquietandus non est per posteriorem citra ius offerendi. [11] Sin omnino posterior, multo minus venditionem pignoris impedire potest, si non offerat quicquid debetur. [12] Si partim anterior, partim posterior, & bona quæ possidet, pluris esse dicantur, quam quantum sit in anteriore credito, eadem æquitas quam supra diximus, suadet, vt publice pignora illa vendantur, sed ita tamen, vt non nisi in subsidium, hoc est, ita demum, si reuenditis iis, quæ actor ipse possidet, in totum satisfieri illi non possit: [13] & ea lege adiecta, vt non antea res aufferatur possessori, quam sit ei satisfactum totius crediti nomine, [14] in quo est ille anterior. [15] Itemque expensarum in litem factarum aut in aliam pignoris vtilitatem. [16] Atque ita Senatus noster pronunciauit in causa Dominorum de Mareſt & N. Annæ de Menthon, 15. Calend. Mart. 1594. ex æquitate sane potius, quam ex mera iuris ratione. Nam si iuris rationem inspicias, nunquam potest inquietari is, qui anterioris creditoris iure possidet, si non ei per posteriorem creditorem offeratur, [17] nec si vel pro nummo vno rem teneat, quæ sit maximæ æstimationis. [18] Cum eo casu tanto plus imputari actori possit cur non offerat, quod facilius offerre potest.

1 Aliud enim est si probentur scisse, multo magis si fuerint præsentes, *l. si eo tempore 6. & l. si hypothecæ 8. C. de remiss. pignor.*

2 Non idem seruatur apud Gallos, cum venditio publica facta est per solemne, vt vocant, decretum. Tunc enim nullus anterioribus creditoribus, licet absentiam & ignorantiam iustissimam allegantibus & probantibus, datur regressus contra emptorem, si nihil omissum sit ex solemnibus.

3 *L. vnoquoque 47. D. de re iudic. l. 1. & tot. tit. C. inter alios act. vel iudic. alius non nocet.* Intellige, nisi possit esse cautum anteriori creditori per repetitionem contra posteriorem. *Defin. 25. §. de luit. pignor.*

4 Perinde enim saluum est posteriori creditori hoc casu ius offerendi contra anteriorem, atque si debitor ipse vendidisset, *l. 1. C. si antiq. cred. pign. vendid.* quia cum in causa iudicati pignus ex auctoritate iudicis venditur, factum iudicis est factum partis, *l. 1. C. si in caus. iudic. l. si ob causam 13. C. de euict.* An contra emptorem? Vide *Defin. 25. de luit. pign.*

5 Secundum ea quæ scripsi *Defin. 1. §. eod.*

6 Improbus enim est, qui bis idem consequi velit, *l. si quis dolo 51. in fin. D. de re iud.*

7 Succurrendum enim est tertio bonæ fidei possessori quantum fieri potest, dum ne creditor moretur in damno, *Authent. hoc si debitor, C. de pignor.*

8 Secundum ea quæ scripsi *Defin. 4. §. de rescind. vend.*

9 Similis ratio est *in l. dotem 6. D. de collat. bonor.*

10 *Arg. l. ait prætor 7. D. de minor.*

11 Iuxta id, quod scripsi *Defin. 1. §. & d. Defin. 25. §. de luit. pignor.*

12 *L. vlt. C. si antiq. credit. pign. vendid.*

13 Nam quamdiu satisfieri potest actori ex iis, quæ iam ipse possidet, nihil contra tertium possessorem facile decernendum est.

14 *L à Dino Pio 15. §. quod si res pignorata, D de re iudic.*

15 Nam eius crediti, in quo est posterior, ratio haberi nulla potest, *l. creditor* 12. §. *si idem bis, l quaerebatur* 20. *D. qui potior. in pignor. hab.*

16 Hæ siquidem expensæ habent idem priuilegium temporis, si modo ex obligatione non officio tantum iudicis debitæ fuerunt, *l. Lucius* 18 *D. qui potior. in pign. hab.* Alioqui seruandus est inter creditores ordo temporis, vt dixi *Defin.* 2. §. *Etiam ob chirogr pecun pign. retin. poss.*

17 *L. vlt. C si antiq. credit pign. vendid.*

18 *L. quamdiu 6. C. hoc tit. l. 2. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss.*

DEFINITIO XXVIII.

Fructus percepti ex subhastationibus, etiam in quib. enormissima læsio, dum ne dolus intervenerit, nec restituuntur, nec imputantur in sortem.

PVblice distractis pignoribus tam vili pretio, vt quod sæpe fit, enormissima læsio & vltra bessem intervenerit, nõ idcirco imputamus creditori eidemque emptori fructus in sortem quasi sine titulo aut pignoris potius quam domini iure perceptos.[1] Cum tam ex iuris ratione, quam ex statuto nostro ad eum pertineant iure dominij à die addictionis & expeditionis.[2] Quare nec si extraneus emptor proponeretur, in restitutionem venirent. Etsi enim publica non minus quã priuata venditio ex causa enormis, nedum enormissimæ læsionis rescindi potest, hoc tamen differunt, quod priuata venditio, in qua læsio enormissima intervenit, hoc ipso & iniusta & nulla esse creditur,[3] ob idque fructus ab emptore perceptos perinde restitui necesse est, atque si emptio nulla præcessisset.[4] At publice facta venditio, cum non solum publica fide & iudiciali auctoritate nitatur, sed etiam necessariam habeat causam, pro nulla haberi non potest, nisi cum peccatum est in solemnibus.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quomodo essent imputandi, si de priuata venditione ageretur, vt dixi *in tit. de rescinden. vendit. supr. & Defin.* 26. §. *hoc tit.*

2 Fructus enim iure soli & dominij percipiuntur, *l. qui scit* 25. §. 1. *D. de vsur.*

3 *Ex not. in l. si quis cum alter* 36. *D. de verb. oblig.*

4 Quia dolus, qui in re ipsa esse creditur, dolo ex proposito æqui paratur, vt tractant nostri *ad d. l. si quis cum alter.*

DEFINITIO XXIX.

Emptor, qui publica actionis pretium soluit ei, cui iudex iussit, securus est, licet postea deperdita sit pecunia.

QVi bona sub hasta vendita comparauit, & iubente iudice pretium obsignauit penes eum, qui à iudice in eam rem nominatus est, licet inauditis creditoribus:[1] liberatur perinde ac si creditoribus ipsis mandante iudice soluisset.[2] Nec quicquam refert, an depositarius ille pecuniam male custodierit, aut inter creditores perperam distribuerit.[3] Est enim, quod imputetur potius iudici, qui iussit, quam emptori parere qui habuit necesse.[4] *Ita Senatus* in causa R. Bernardi Combet, Archidiaconi Tarentas. & N. Antonij le Beuf, Prid. Cal. Sept. 1594.

1 Quos tamen debuerat iudex vocare & audire, vt ex eorum consensu curator constitueretur, qui pecuniam & acciperet, & distribueret, *lege* 2. *vbi not. D. de curat. bon. dand.*

2 Qui enim mandante iudice soluit, etiam ille, qui soluere non debuit, liberatur, adeo vt nec appellare habeat necesse, *l. ait prator* 7. §. 1. *vers. permittitur, D. de minor.* 25. *Cod. de administr. tutor.*

3 Et talem depositarium vltro elegit, quo nomine æquum esset illum teneri.

4 *L. non videntur data* 168. §. 1. *de reg iur.*

DEFINITIO XXX.

Satisfieri creditoribus oportet ex pretio distracti pignoris non minus sumptuum litis, quam sortis nomine, seruato priuilegio & ordine temporis.

CVm inter creditores contentio esset de pignore, ac posterior anteriori offerret debitum, sed tamen de expensis litis, quas vterque petebat, controuerteretur, Senatus ex officio iussit rem obligatam vendi, vt ex pretio vtrique satisfieret, tam expensarum quam debiti principalis, omniumque accessionum nomine,[1] & quidem ex ordine, id est, anteriori primo loco, deinde posteriori.[2] Nec obstitit, quod ea ratione nouos sumptus fieri necesse sit ad publicam venditionem peragendam laudimiaque ex publica venditione debitum iri certum sit.[3] Sibi enim imputet posterior creditor, cuius incommodo & periculo id futurum est, cur anteriori non obtulerit sumptus litis, quos vtique creditori iusto, siue anteriori, siue posteriori perire æquum non est, cum ita futurum esset, vt ipsa debiti quantitas minueretur.[4] Longéque æquius est cedere eam rem damno debitoris, quamuis inauditi, cum ei semper imputari possit, cur non soluerit.[5] Plane si proponas, rem obligatam minoris esse, quam vt ex eius pretio satisfieri queat anteriori creditori eidémque possessori, detractis sumptibus publicæ venditionis, itémque laudimiis nulla prorsus ratio est, vt inuito creditore anteriore pignus vendatur, eique possessio auferatur.[6] Quid ergo? Condemnandus erit posterior creditor & repellendus, si cum debito non offerat sumptus litis,[7] præterquam quod ad sumptus eius attinet, qui post oblationem rite factam sola creditoris anterioris culpa facti sint.[8] *Ita Senatus* ex tempore pro Nobilibus fratribus Salteur, contra N. Benoist, 10. Calend. Iunij 1595.

1 Cum accessiones istæ etiam in priuilegio temporis sequantur ius & ordinem sui principalis, *l. Lucius* 18. *D. qui pot. in pign. hab.*

2 Qui enim prior est tempore potior est iure, quod ad pignoris causam attinet, *l. 2. l. 4. & pass. C. qui potior. in pign. hab.*

3 Debentur enim laudimia ei, qui expeditionis tempore dominus directus inuenitur, vt dixi *Defin.* 18. §.

4 Fiunt enim necessario, cum fine sumptibus litigari non possit, *l. minoribus* 6. *D. de minor. l. quod debetur* 51. *D. de pecul. l. eum quem temere* 79. *D. de iudic. l. qui solidum* 78. §. *etiam, de legat.* 2.

5 Itaque damnum videtur dare, qui damni occasionem dat, *l. si ex plagis* 52. §. *in clivo Capitolino, D. ad leg. Aquil.* Aliud ergo est, si sumptibus causam dederit sola temeritas alicuius tertij improbi litigatoris, vt in specie *Defin.* 31. *de luit. pignor.*

6 Cum ea res inutilis futura sit creditori posteriori venditionem postulanti.

7 *Arg. l. vlt. C. si antiq. cred pign. vendid.*

8 Semper enim sumptuum condemnatio ei est irroganda, qui temere litigauit, *d l. eum quem temere, & tit. Instit. de pœn. temer. litig.* Iunge *Defin.* 15. §. & *Defin.* 2. §. *tit. prox.*

DEFINITIO XXXI.

Nullius momenti est distractio pignoris pupillaris capti in executionem sententiæ contra pupillum indefensum aut falsum tutorem redditæ. Sed tamen si facta sit pro debito interim tenet.

CVm mulier quædam, quæ pupilli nec mater erat, nec auia, se pro tutrice gereret, creditor pupillaris, qui priorem tutorem iam condemnauerat, contra hanc quasi tutricem egerat in executione iudicati, eaque consentiente perfecerat, vt pignora distraherentur. Constabat nullius quidem momenti esse distractionem, perindeque habendum pupillum, ac si quod ad hanc rem attinet nullo modo defensus fuisset,

fuisset, [1] vixque excusari posse creditorem à dolo, qui non nisi nimis crassa ignorantia existimare potuisset pupilli tutricem esse mulierem, quam sciret nec matrem esse, nec auiam. [2] Sed tamen, quia pro debito facta erat executio, visum est tenere eam debere, quamdiu pecunia debita cum legitimis accessionibus non solueretur. [3] Qua oblata, si consentiret creditor, nec fructus quoque restituere recusaret, non alias iudicis partes esse posse, nisi vt eos inuicem condemnaret, hunc ad restitutionem pignorum cum fructibus, illum vero ad solutionem debiti cum vsuris, [4] compensandis propter mutuam victoriam expensis, [5] præsertim quod non minus fauorabilis sit causa iusti creditoris, quam pupilli. [6] Plane si creditor distractionem pignoris, quæ perperam facta est mordicus defendere volet falsis absurdisve allegationibus in eam rem conquisitis, æquissimum est, vt expensarum quoque condemnatione mulctetur. [7] *Ita Senatus* in causa Claudij Amedei Bonet, contra fratres Garin, 15. Cal. Decemb. 1595.

1 Non enim dici potest defensus, qui neque per se neque per legitimam personam defensus fuit, *l. penult. Cod. si aduers. rem iudic.*

2 Soli enim matri vel auiæ permissum est à Iustiniano tutelam suscipere, cum tutela virile officium sit, *Auth. matri & auiæ. C. quand. mul. tutel. offic. fung. potest.*

3 Secundum ea quæ scripsi *Defin. 5. 3. hoc tit.*

4 *Ex l. 1. & pen. C. si vend. pign. agat.*

5 *Argum. l. si ambo, 10. D. de compens. l. vxor 39. D. solut. matrimon.*

6 Semper enim iustus creditor certat de damno vitando, & ideo fauorabilis est, *l. quod autem 7. 5. simili modo dicimus, D. quæ in fraud. credit. cum similib.*

7 Tanquam temerarius litigator, *l. eum quem temere 39. D. de iudic. l. qui solidum 78. 5. 1. de legat. 2. tit. Instit. de pœn. temer. litigant.*

DEFINITIO XXXII.

Creditor cognatusve debitoris habet ius prælationis contra extraneum emptorem, sed ita demum si in continenti postulet se præferri, non etiam si ex interuallo.

IN comparatione quidem extranei & eius, qui creditor cognatusve est, si bona debitoris ex auctoritate iudicis publice distracta sint, creditorem cognatumve tam ex Statuti nostri, quam ex iuris communis ratione præferendum esse, non ambigitur. [1] Sed hoc ita, si in continenti ius prælationis postuletur, non etiam si ex interuallo. [2] Maxime vero si ponas vel iam solutam fuisse ab extraneo emptore pecuniam pretij, [3] vel elapsos sex menses à die missionis in possessionem numerandos, intra quos lui vel potius redimi pignora debuerunt. [4] Nec ad rem faciet, quod subhastationes nondum decreto confirmatæ proponantur. Non enim eo minus verum est, perfectas illas esse ex instanti addictionis, adeo vt exinde fructus omnes emptori acquirantur. [5] Nec quicquam prodest interpositio decreti, nisi vti ne de subhastationum viribus postea fit disputandum. [6] Semestre vero, quod ad redimenda pignora præstitutum est, non vim publicæ venditionis interim suspendendam, sed misero debitori ad rem suam, si velit & possit, recuperandam humanitatis tantum & miserationis gratia fauorabiliter indulgetur. [7] *Ita Senatus* in ea causa, de qua Definit. 9. supr. qui potior. in pign. habeant.

1 *In l. cum bona 16. D. de rebus auct. iudic. possid. alias l. 1. de priuil. credit.*

2 Nam si ex interuallo, videtur auferri emptori ius, quod ei fuerat quæsitum, quod fieri non potest citra iniuriam, *arg. l. si ventri 24. 5. Vlt. de rebus auctor iudic possid. alias l. 9. eod. tit. de priuil. cred.* alioqui nemo erit, qui velit accedere ad petitionem pignorum, nec si bona fide distrahantur, *l. ait prætor 7. alias l. si fisco, 5. quæsitum. D. de minor.*

3 Debet enim publica venditio sic fieri, vt præsenti pecunia pignus distrahatur, *l. à Diuo Pio 13. 5. sed etsi emptor, D. de re iudic.*

4 Ex vetere statuto & stylo Senatus nostri.

5 Ex verbis ipsis statuti.

6 Quia quamdiu decretum non est interpositum potest obiici de nullitate subhastationum vsque ad triginta annos.

7 *Arg Leum militi 16. 5. 2. D. de compens. l. in bello 12. 5. si quis seruum, & seq. D. de capt. & postlim.*

DEFINITIO XXXIII.

Nulla creditori anteriori datur actio in posteriorem creditorem pro pecunia, quam sibi soluit ex precio pignoris quod ipse emerit.

CReditor quidam posterior egerat in bona debitoris & obtinuerat, vt prædium quod obligatum fuerat, venderetur, [1] nulloque se offerente extraneo emptore ipse emerat pro debito, [2] preciumque sibi in solutum retinuerat. Postea conuentus ab anteriore creditore hypothecaria, cùm vrgeretur ad exhibendum precium & actori, velut anteriori creditori restituendum, negabat se teneri, quod iure suo vsus fuisset, [3] nec prohibendus esset ex distractione pignorum sibi obligatorum suum consequi, etiam priùs quàm satisfactum fuisset anteriori qui in exigendo debito negligentior fuisset. [4] Cùm dici soleat, quod verissimum est, iura vigilantibus & diligentibus scripta esse, non negligentibus & dormientibus. [5] Judex pro anteriore creditore pronunciauerat: sed cùm esset prouocatum, adiecerat actor actioni suæ exceptionem, Nisi mallet reus possessione bonorum cedere, quæ comparauerat. [6] Judex appellationum sententiam priorem confirmauerat, sed sub eadem illa exceptione, [7] rursumque victus emptor appellauerat. Et lite in Senatu perorata post rem diu, multùmque tractatam, Visum tandem est malè iudicatum. Propterea quòd pecunia quam creditor hic posterior, idemque emptor ex causa publicæ auctionis debuisset numquam fuisset debitoris, [8] nec proinde creditori obligata, [9] quamuis ex precio rei pignoratæ redacta fuisset. [10] Nec simile esse, quòd si emptor precium numerasset debitori, ac rursum debitor creditori posset anterior hypothecariam exercere in pecunia, [11] quippe in qua etiam pignus consistat. [12] Id enim fieret, quia extaret pecunia, quam verum esset factam fuisse debitoris. [13] At in proposita specie, licet per fictionem breuis manus idem ordo rei gestæ videatur interuenisse, [14] non eo tamen magis verum est fuisse vt quam debitoris pecuniam, quæ in precium conuersa est à posteriore creditore, qui non debitori suo, sed sibi soluerit. [15] Nam & tum quoque cùm pecunia debitori numerata fuisset, mox soluta creditori posteriori, tùm ab eo bona fide consumpta, nulla tamen anterioribus creditoribus contra eum danda esset actio, siue in rem, siue in personam. [16] Ne quidem in subsidium, id est, etiamsi aliunde illi indemnitatem consequi non possent. Huic enim distinctioni tunc locus est, cùm pecunia consumpta peruenit ad aliquem ex causa lucratiua, non cùm ex onerosa: [17] Aut cùm per gratificationem debitoris pecunia ad hunc potiùs, quàm ad illum creditorem veniisse probatur. [18] Alia ratio est, hæredis cum beneficio legis & inuentarij qui ex pecunia hæreditaria, vel ex precio rerum hæreditariarum posteriori creditori soluerit. Habent enim creditores anteriores non hypothecariam, sed reuocatoriam actionem [19] aduersus posteriorem, idq; non tam ex ratione iuris, quàm ex Justiniani constitutione, [20] siue extet pecunia, siue consumpta sit, siue mala,

siue etiam bona fide. *Ita Senatus* in causa Petri Patat, & Petri Rigot, 3. Aug. 1612.

1 Non enim ipse vendiderat iure creditoris, sed vendi postulauerat.

2 Exemplo pignorum in causa iudicati captorum & venditorum, *l. 2. Cod. si in caus. iud. pign. dat. sit. l. si ob causam 13. C. de iurei.*

3 Nemini enim facit iniuriam qui iure suo vtitur, *l. vlt. C. de in integr. restit. minor. l. si duorum 52. D. de act. empt.*

4 *L. si eo tempore 6. l. si hypothecas 8. C. de remiss. pign.*

5 *L. pupillus 24. qui in fraud. creditor, l. non enim 16. D. ex quibus caus. maior.*

6 Vt scilicet huiusmodi exceptione addita quasi quodam temperamento actionis suæ iniquitatem corrigeret citra vllam refusionem expensarum, quæ alioqui fuisset necessaria, si mutato libello hypothecariam proponere actor voluisset. Ex not. *in l. edita 3. C. de edend. & in l. 1. & 2. C. de formul. & imperr. act. subl.*

7 Et malè, debet enim sententia ferri super eo quod in petitionem deductum est, non quod in præstatione tantum est, *l. vlt. C. de fideic. libert. l. vt fundus 19. D. commun. diuid.* Et quod in actionem deduci simpliciter non potest, nec alternatiuè potest, Bald. *in l. qua sub condicione 8. § sed si sub iurisiurandi per ill. text. D. de cond. inst.*

8 Sed tantùm debita debitori, quod longè diuersum est. Nec enim quod meum est, adhuc deberi mihi potest, *l. non vt ex pluribus 96. de reg. iur. § sic itaque. Inst. de action.*

9 *L. 1. & l. qua nondum 15. § quod dicitur, D. de pign. tot. tit. C. si alien. res pign. dat. sit.*

10 Vt è contrario res empta ex pecunia pignorata, non ideo est pignorata, *l. idémque 7. in fin. D. qui pot. in pign. hab.*

11 Affict. *decis. 90.*

12 *d. l. idémque in fin.*

13 Obligatis scilicet generaliter bonis omnibus præsentibus & futuris, vt *in d. § quod dicitur.* Pignus enim semel bene contractum durat, nec dominij mutatione extinguitur, *l. 1. §. cùm prædium, D. de pign. l. vsucapio 7. C. eod.*

14 *Vt in l. 3 § sed si debitorem, de don. int. vir. & vxor. l. singularia 15. D. de rebus cred.*

15 *Vt in l. qui negotia 34. D. mandat.*

16 Matth. de Affict. *d. decis 190.* vbi quæstionem hanc agitat in vtramque partem, Roman. *cons. 111.*

17 Bart. *ad l. 1. D. hoc tit.*

18 *Ex d. l. pupillus 24. qua in fraud. credit.* Rom. *d. cons 111.*

19 Quæ personalis est non vt hypothecaria in rem, *l. 1. & tot. tit. qua in fraud. cred. D. & C.*

20 *In l. vlt. § si vero creditores, C. de iur. delib.* Planè dubitandum non est quin posterior creditor conuenire possit hypothecaria per anteriorem de re quam emit si fuerat illa obligata anteriori. Nisi anterior aliquid fecerit ex quo tacita remissio pignoris induci possit, *d. l. 6. & 8. C. de remiss. pignor.*

DEFINITIO XXXIV.

De admittendo creditore ad nouam licitationem, si aliunde suum consequi non possit, sed ita vt possessor pro maiore precio per creditorem oblatorem retinere possit.

CVm anterior quidam creditor proposita hypothecaria obtinuisset vt domus obligata quæ tota ferè ruinam passa multis à possessore factis sumptibus non tam conseruata fuerat, quàm restaurata publicè venderetur, vt ex precio satisfieret, primùm possessori, deinde creditori, Secuta distractione & addictione facta possessori aut alij suppositio per possessorem, apparuerat vix sufficere precium sarciendis reparationibus, atque ita non nisi planè inutilem futuram creditori suam victoriam & pignoris distractionem. Ideóque postulabat creditor, vt iterum venderetur paratus inferre precij nomine multo maiorem quantitatem. Causatus fuisse se pluris licitaturũ si meliorationes ad tantam æstimationem ascendere posse credidisset. Posterior contradicebat, quod ex noua causa emptionis eam domum habere cœpisset, nullumq; in eam ius pignoris superesset creditori, qui ipse viserat venditionem, & qui imputare sibi debebat quod licitatione vinci se passus esset. Placuit ex summa æquitate succurrendum creditori, qui aliam consequendæ indemnitatis rationem nullam haberet, Præsertim cùm nihil interesse possessoris videretur, cui omnes impensas in meliorationem factas ad vltimum vsque quadrantem ante omnia restitui oporteret, Nisi quod si eodem precio quod à creditore offerebatur possessor retinere domum vellet, vtique audiendus esset, & creditori præferendus. *Ita Senatus* pro sororibus Cochet Gratianopolitanis, die 19. Iulij 1613. Plane si ad aliam iterum licitationem admitti creditor velit, etiam prætextu ætatis minoris visum est audiri eum non debere, nisi impetrata contra Arrestum per viam ciuilis supplicationis in integrum restitutione. *Ita Senatus* posteriore Arresto inter easdem partes, 9. Sept. 1613.]

TIT. XVIII.

DEBIT. VENDIT. PIGNOR. imped. non poss.

DEFINITIO I.

Debitor neque venditionem pignoris impedire potest, neque venditionis vitium vllum obijcere, nisi oblato prius debito liquido, & præstita satisdatione pro non liquido.

SIcvt debitor venditionem pignoris impedire non potest, ita nec venditionẽ minus rite factam aliter improbare, quam si totum debitum offerat cum legitimis accessionibus: [2] inter quas computabuntur eæ quoque expensæ, quas creditor in causam venditionis fecerit, non secus ac si rite & solemniter facta esset, [3] nisi quod cum in subhastationum forma peccatum est, non tam inspicitur, quid à creditore impensum fuerit, quàm quid expendi oportuerit ad venditionem solemniter peragendam. [4] Nempe quod in eam exequendi necessitatem creditor inciderit facto & culpa debitoris non soluentis, [5] cui proinde hoc ipsum imputari magis potest, quod non soluerit, quàm creditori, quod minus rite facta executio sit. [6] Solent enim huiusmodi executionum vitia ex apparitorum & executorum inscitia [7] potius, quàm ex creditorum iniuria proficisci: licet dici soleat, factum executoris esse factum partis, [8] cui adscribi potest, cur diligentiorem aut peritiorem executorem non elegerit. At quoniam expensarum modus ante taxationem incertus est, hactenus debitori consulendum erat, vt eo nomine satisdationem interponi sufficiat; sicut & si quid minus liquidum esset ex debito principali, [9] ne interim reuocandæ venditionis cognitio hoc prætextu differatur. *Ita Senatus* 5. Non. Decembr. 1588. Vide Defin. 5. de distract. pignor.

1 *L. 1 & 2. C hoc tit.*

2 *L. 1. C. si vendit. pignor. agat. l. 1. C. de fid. & iur. hast. fisc. lib. 10. tit. 3. l. si non sortem 26. § si centum, de cond. indeb.*

3 Quia eas expensas fieri necesse fuit ad consequendum debitum, quod non potuit creditor consequi, nisi per venditionem bonorum: sumptus autem, qui necessario factus est, huic in litem siue in rem ipsam semper præcedit, *l. quod priuilegium 8. D. depos. it. l. qui proprio 46. § litis impendia, D. de procurat.*

4 Plerumque enim fiunt magnæ & superuacuæ impensæ, cum male fit executio potius, quàm si bene.

5 Cum si debitor ad diem soluisset, nullam subhastationem fieri necesse fuisset.

6 Damnum enim dat quisquis damni dat occasionem, *vulg. l. is damnum dat 169. cum ibi not. de reg. iur. l. si ex plagis 52. § in oliua, D. ad leg. Aquil.*

7 Ob non

7 Ob non bene seruatas statuti solemnitates.

8 Sicut & factum iudicis est factum partis, *l. si ob causam 13. C. de cuict l. 1. C. si in caus. iudic. pign. capt sit.*

9 Solet enim satisdatio præstari pro non liquidis, *l statuliber rationem 5. D. de statulib. l. 1. & tot. tit. D. si cui plusquam per leg falcid.*

DEFINITIO II.

Non potest debitor recusare quo minus damno eius cedant sumptus litis mota inter creditores pro iure & ordine pignoris, etiam ignorante debitore. Potest tamen debitor etiam post sententiam inter alios latam intercedere & probare solutionem.

ADeo verum est, debitorem impedire venditionem pignoris non posse,[1] vt si plures creditores inter se & inicio debitore contendant de pignore, iudexque vt omnibus satisfiat pignus distrahi præceperit, indemnes eos ex pretio seruari necesse sit, non tantum sortis nomine, sed etiam impensarum litis,[2] quibus vtique mora per debitorem in soluendo contracta causam dedit, cum si is noluisset, nulla de pignore quæstio inter creditores incidere potuisset.[3] Plane si distractioni pignoris intercedere debitor velit, quasi iam à se soluto debito audiendus erit,[4] nec ei nocebit res inter alios iudicata.[5] *Ita Senatus* in causa R.D. Præceptoris Antoniani Camberiensis, & Claudij Rocher, ex tempore, 17. Cal. Febr. 1593.

1 *L. 1. & 2. C. hoc tit.*

2 Dixi *Defin. 15. & 30. huius tit prox.*

3 Non enim esset quærendum de iure & ordine creditorum soluto pignore, *l. Paulus 12. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. solu.*

4 Semper enim auditur, quisquis allegat solutionem debiti, etiam tertius, *d. l. Paulus, §. 1. dummodo eam probet, l. 1. C. de probationib.*

5 *L. 1. & tot. tit. C. inter alios act. vel iudic. aliis non nocet.*

DEFINITIO III.

Missio in possessionem ex subhastationibus non potest impediri per debitorem prætextu enormissimæ lesionis, nec peti vt bona iterum vendantur, sed offerre potest vel petere restitutionem.

PAssus debitor bona sua vendi sub hasta, vt creditori satisfieret, non potest intercedere, quo minus creditor, cui in vicem extranei emptoris addicta sunt pignora vilissimo pretio, mittatur in eorum possessionem,[1] nec si consentiat, vt ex iis bonis, quæ distracta sunt, aliisve pretiosioribus retineat creditor quantum necesse est ad concurrentem vsque debiti quantitatem, largiore licet facta æstimatione.[2] Neq; enim Iustinianeæ constitutioni[3] fauore debitorum locus est post peractam bonorum obligatorum venditionem, cum venditio faciat, vt in emptoris eiusdemque creditoris bonis esse cœperint, quæ antea erant in dominio debitoris.[4] Itaque illud vnum remedium debitori superest, vt vel redimat res venditas intra semestre, quod in eam rem statuto nostro præscriptum est.[5] Vel imploret auxilium nouæ legis, quæ ad rescindendas ex causa immodicæ læsionis venditiones lata est.[6] Nam vt bona, quæ iam semel fuerunt vendita, publice iterum vendantur, eo prætextu, quod pluris hodie venire possint, nullo modo concedi debet,[7] ne fauore quidem minoris ætatis. Ne alioqui eueniat, vt non reperiantur, qui accedere velint ad publicas venditiones,[8] parumque interest an creditor ipse emerit an alius, quandoquidem extranei emptoris loco est creditor, qui comparauit, eodémque iure censeri debet.[9] Rursus non mutabit, quod debitor ea laboret egestate, vt neque redimendi facultatem habere possit, neque litigandi ad implorandum beneficium restitutionis ex causa læsionis. Non enim paupertatis prætextu vis legibus fieri debet.[10] *Ita Senatus* in causa Michaelis Bioley, 6. Id. Iun. 1594.

1 Quia hoc non est ex vitiis subhastationis, si vilior pretio facta sit, vt dixi *Defin 8. huius tit.* Et quamuis subhastatio ob eam causam esset nulla, tamen interim teneret, vt dixi *Defin. 18. eod tit.*

2 Vt solet dici, cum tractatur de assecuratione dotis, *l. vbi adhuc 29. C. de iur. dot.* & ex Statuti nostri 2 auctoritate

3 *In Auth. hoc nisi debitor, C. de solut. & in corpor. vnde sumitur.* * Obserua autem non esse locum huic constitutioni, cum ipsum corpus debitoris pignori obligatum est: *Ita Senatus* supius, vt relatum est in lite agitata & decisa inter Ioannem Baptistam Castagnerium & Antonium Bœuf, mense Martij 1611.

4 Siquidem per addictionem & expeditionem, vt statutum loquitur, dominium transfertur, ideoque fructus ad emptorem ex eo die pertinent, qui ius dominij sequuntur, *l. qui scit 25 §. 1 de vsur.*

5 De quo dixi *Defin 32. huius tit prox.*

6 *L 2. l. si voluntate 8. l. si quos 29. C. de rescind. vendit.*

7 Cum tempus prioris venditionis præcise inspiciendum sit, non quo agitur, *d l. si voluntate.*

8 *L. ait prætor 7 alius l. si sine 8 §. quæsitum, D. de minor.*

9 *L. 2. C si in caus iudic pign capt sit, l. cum bona 16. D. de reb. auctor iudic possid alius l. 1. de privil credit.*

10 Quoniam iura generaliter & in vniuersum scripta sunt non pro diuitibus tantum aut pro pauperibus, *l. iura 6. D. de legib.* Interdum tamen fauemus paupertati, vt in specie de qua scripsi *Defin. 1. huius tit. prox.* [Obserua autem sicut debitor non potest impedire venditionem pignoris, ita nec posse impedire retentionem si post venditionem & addictionem pignoris certo precio factam ipsi creditori velit debitor pignus luere oblata tantùm precij quantitate, non etiam reliquo eo omni quod debetur. Quidni enim habeat creditor, idémque possessor pignoris ius retentionis pro toto debito pignoratitio, quod haberet etiam ob chirographariam pecuniam; *tot. tit. C. etiam ob chirogr pecun pign. retin poss. Ita Senatus* in ea causa, de qua in *Defin. 3. num. vlt. huius tit. de luit. pignor.*]

TIT. XIX.

SI VENDIT. PIGNOR. agat.

DEFINITIO I.

Dolus creditoris, qui vilissimo pretio pignus vendidit, non nocet emptori, qui dolum non participauit, etiamsi creditor non sit soluendo.

EST sane in creditoris arbitrio, quibus velit pignoribus distractis,[1] si aliud nihil obstet,[2] ad suum commodum peruenire. Sed tamen si rem magni pretij pro modico debito distraxerit, dolo fecisse videtur:[3] ideoque quanti debitoris interest condemnari debet.[4] Neque tamen eo minus valet emptio, adeo vt nec vlla debitori aduersus emptorem actio possit competere, tametsi creditor non sit soluendo, si non emptor quoque probetur fraudem participasse,[5] quod in dubio non præsumetur.[6] *Ita tractatum est* in causa viduæ D. de Genuille, contra Ioannem Baptistam Varronem Geneuensem, 13. Cal. Sept. 1588.

1 *L. creditoris 8. D. de distract pignor.*

2 Nam si tertius bona fide possideat, ante omnia excussio facienda est, *Auth hoc si debitor, C. de pignor.*

3 Quia dolus hoc casu inest in re ipsa, *vulg l si quis cum aliter 36. & ibi not. de verb. oblig. l si vxor 3. C. hoc tit.*

4 *L 1. & penult. C. eod.*

5 *d. l 1. & penult. C. hoc tit.*

6 Nam econtrario præsumenda est in quolibet bona fides, nisi dolus probetur, *l dolum 6. C. de dolo, l. in exceptionibus 19. §. qui dolo, D. de probat.*

DEFINITIO II.

Posterior creditor non alij offerre cogitur quam ei, qui possit praestare actiones, quod facere non potest ille, qui à falso veri creditoris procuratore comparauit.

QVi non à creditore, sed à creditoris vxore mandatum non habente, aliove falso procuratore fundum sub hasta venditum & creditori addictum comparauit, si à posteriore creditore conueniatur hypothecaria, [1] nullam habere iustam exceptionem potest, adeo vt nec offerri ei oporteat. Quia non alij offerre quisquam cogitur, præsertim qui habeat iustam causam agendi vel possidendi, quam ei qui iuribus suis cedere possit, [2] quod porro facere nequit is, qui iura nulla habet, [3] qualis ille est qui emit à non creditore, nihilque iuris in re habente. Nec ad rem pertinet, quod creditore ipso non contradicente videatur huiusmodi exceptio esse de iure tertij, ideoque nec admittenda. [4] Sufficit enim quod nec ratam venditionem creditor habuerit, [5] vt appareat exceptionem exclusiuam esse iuris agentis. [6] *Ita Senatus* in causa Sebastiani Berard, & N. Chinal, 6. Id. Nouembr. 1593.

1 Competit enim posterioribus hypothecaria aduersus emptorem, nisi cum quis emit à creditore anteriore distrahente iure creditoris, *l. 2. C. si antiq. credit. pignor. vendit. l. qui à creditore 18. C. de distr. pignor.*

2 *L. mulier 19 D. qui potior. in pignor. hab.* iunct. *gloss.* Neguz. *de pign. in 3 membr 5 part. num. 25. 26. 27.*

3 *Vulg. l. nemo plus iuris 54. de reg. iur.*

4 Ex not. per Bart. & alios ad *l. 2. D. de except. rei iud.*

5 *L. rem alienam 28. D. de contrah empt.*

6 *L. loci 4. §. competit*, vbi Bart. *D. si serv. vindic.*

DEFINITIO III.

Posterior creditor possessor factus per constitutum potest conditione ex lege Iustiniani auocare possessionem suam, etiam ab emptore cui pignus venditum est postulante creditore anteriore.

POsterior creditor, cui res pignori obligata fuerat cum clausula constituti, eiusdem rei postulante priore creditore venditæ possessionem quasi suam auocare potest, si per clausulam constituti possessor factus fuerat, [1] & Iustinianeæ legis auxilium implorare velit, per quam iis succursum est, quorum possessio alieno facto sit interuersa. [2] Potest enim ea res huic creditori prodesse licet posteriori, vt saluam habeat exceptionem non factæ excussionis, [3] si alia bona sint, ex quibus anteriori creditori satisfieri possit, si creditor ille anterior pignoratitius fuit. Alioqui securus est, qui rem pignoris vinculo obligatam solus habet quamuis posterior contraxerit. [4] Sed hoc ita, si aut in amittenda possessione aut post amissam facto debitoris corporalem pignoris possessionem nullum constitutarij creditoris factum nullusque consensus expressus tacitusve interuenerit. [5] Finge distracto pignore periisse hunc, vt sibi ex precio solueretur. Ratam venditionem habuisse videbitur. [6] Ideoque nec saluum illi ius erit auocandæ possessionis condictione ex lege Iustiniani, cuius nimirum æquitas non alio casu subest, quam quo debitor aliusve possessionem creditoris ignorantis facto suo velit interuertere. Non etiam cum ipsi creditori imputari aliquomodo potest, cur interuertenti consenserit. [7] *Ita Senatus* ex tempore, Cal. Mart. 1594.

1 *Ex l. quod meo 18. D. de acquir. possess.*

2 *L. vlt. C. de acquir possess*

3 *Ex Auth. hoc si debitor, C. de pignor.*

4 Quia hoc casu posterior creditor, qui pignoratitius est, non tam potior quam solus in pignore inuenitur, *l. 2. D. qui potior. in pign hab.*

5 Hoc enim casu factum suum creditori nocere æquum est, *l. factum 155. de reg iur.* Neque hoc casu locum habet ratio *d. l. vlt. C. de acquir. possess.*

6 Ratam enim venditionem habet quisquis pretium petit, *l. seruum Titij 49.* & ibi Bart. *D. mandat.*

7 Vt constat ex ratione qua mouetur Iustin. *in d. l. vlt.*

DEFINITIO IV.

Emptor tutus est, si publica subhastatio rite facta sit, etiamsi pro indebito, si nulla collusio inter eum & creditorem intercisit.

LIcet ea quantitas pro qua pignus publicè & sub hasta venditum est, fuerit indebita, non eo minus tamen tutus est emptor, si modo subhastatio rite facta sit. [1] Salua debitori contra creditorem falsum aut iniurioſum actione ad persequendum id omne, quod sua interest. [2] Sed hoc ita si non aliqua collusio inter emptorem & creditorem arguatur. [3] Finge personam emptoris esse ex domesticis & familiaribus creditoris. [4] *Ita Senatus* in causa N. Trebuchet Canonici Murianensis, & N. Blanchon, 16. Cal. Sept. 1595.

1 Ac proinde ex iudicis auctoritate pura in executionem prouisionalis adiudicationis, quæ postea fuerit reuocata per sententiam diffinitiuam. Dixi *Defin. 23. num. 6. 5. de distract. pignor.*

2 *L. 1 & vlt. C. hoc tit.*

3 Hoc enim casu aliud est, *l. 1 & penult. C. eod tit.*

4 Nam inter personas domesticas facile fraus præsumitur, *l. data 27. C. de donat.*

DEFINITIO V.

Etiam post venditum pignus creditori supersit hypothecaria si pignus illud postea euincatur.

QVi rem sibi obligatam emit à domino atque ita dominus ipse per traditionem factus est, [1] licet ius pignoris, quod habebat, habere desierit, quia non potuit ei sua res esse obligata, [2] si tamen postea eius rei euictionem patiatur, perinde saluam habet hypothecariam, acsi dominium nunquam acquisiuisset, [3] quandoquidem verum est solutam pecuniam non fuisse, quam solui omnimodo necesse est, aut aliter eo nomine satisfieri, [4] vt hypothecaria quæ perpetuam illam conditionem habet, [5] extinguatur. Potestas enim euictionis tollit intellectum acquisitionis, [6] actum demum acquisitio dominij pignus in totum extinguit si ea irreuocabilis & incommutabilis proponatur. [7] Alioqui reuocata acquisitione amissoque dominio pignus, quod extinctum videbatur, reuiuiscit, tanquam quod rem ipsam perpetuo concomitetur. [8] Vsque adeo, vt transeat in emptorem etiam sine cessione, [9] in quem tamen personalis actio sine cessione non transiret. [10] *Ita tractatum est* 3. Id. Nouemb. 1596.

1 Est enim venditionis titulus habilis ad transferendum dominium secuta traditione, *l. nunquam nuda 31. D. de acquir. rer. domin. l. traditionibus 20. C. de pact.* Scilicet si venditor fuit dominus, *l. traditio 20. de acquir. rer. domin.*

2 *L. neque pignus 45. de regul. iur.*

3 *L. penult. §. 1. de except rei iudic.* Bart. & Alex. *in l. debitor 59. ad SC. Trebell.* Affli&. *decis. 8.*

4 *L. si rem 9. §. omnia, D. de pignor. act.*

5 *L. grege 13. §. etiam. D. de pignorib.*

6 Exemplo eius quod scriptum est *in l. si patroni 55. §. vlt. ad SC. Trebell.*

7 *d. l. penult. §. 1. de except. rei iudic. l. qui res 98 in princ. D. de solut.* iunct. *l. si rem meam 20. eod.*

8 *L. pignoris 17. D. de pignor. l. pignus 18. C. eod.*

9 Bart. *in l. si tertius, §. si prius, de aq & aqu. pluu. arcend.*

10 Not. *in l. fin C. de hered. vel act. vendit.* Bart. *ad d. § si prius.* Cyn. Bald. & alij *in l. vltim. C per quas person* Glos. *in l. pupillam, D. de rebus credit.* Interdum tamen etiam sine cessione quis admittitur ad vitandum inutilem circuitum. Aff. & dict. *decis. 8. num. 4.*

DEFI-

TIT. XX.

DE LVIT. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Semestre datum ad redimenda pignora non currit hodie nisi à die missionis in possessionem, & quidem quæ effectum habuerit contra debitorem.

VOD nouissimo iure nostro constitutum est, vt semestre, quod luendis pignoribus sub hasta venditis præstitutum est, non à die expeditionis, vt antea,[1] currere incipiat, sed à die missionis in possessionem,[2] de ea missione intelligendum est, quæ effectum habuerit.[3] Itaque si missioni in possessionem debitor interfuerit, aut ab executione prouocauerit,[4] licet postea sit condemnatus, non nisi à die sententiæ tempus computabitur,[5] siue quod satis consultum sit indemnitati emptoris acquisitione fructuum, quos ei tanquam dominium exinde nacto, omnimodo restituendos esse constat, quotquot post factam expeditionem percepti sunt,[6] percipique potuerunt.[7] Siue quod pignoris luendi ius fauorabile existimetur,[8] proindeque adiuuandum interpretatione.[9] Plane si missioni in possessionem non debitor ipse, sed alius interfuerit, aut prouocauerit, non proderit ea res debitori, cuius nimirum inuitu verum est missionem effectum habuisse.[10] *Ita Senatus* in causa D. Marchionissæ de Gallerande, & D. Senatoris Caueti, Prid. Id. Maij 1588.

1 Ex verbis ipsius statuti.

2 Vt scil. miseris debitoribus magis faueretur, quibus hoc spatium ad redimendum humanitatis gratia indulgetur, vt dixi *Defin. vlt. n.* 5. *de distr. pignor.* Itaque non potest apud nos locus esse quæstioni, quam tractat Guid. Pap. *quæst.* 22. A quo die incipiat currere tempus datum ad redimendum pignora.

3 Verba enim cum effectu sunt accipienda, *l.* 1. *n.* 3. *D. quod quisque iur. l. penult. §. doceré, D. ne quis eum qui in ius vocab. vi exim.*

4 Nam & appellatio ficut intercessio habet vim suspensiuam executionis, *l. si causa cognita* 32. *Cod. de transact.* Ne alioqui videatur incipi ab executione, contra *l.* 1. *Cod. de execut. rei iudic.*

5 Intellige nisi fraudandi gratia intercessum vel prouocatum fuisse appareat. Nec enim fraudatori debet vnquam sua fraudatio prodesse, *l. hominem* 37. *D mandat. l. penult. C. de exec. rei iudic. l. tutor* 41. *D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic.*

6 Ita enim vetere statuto Sabaudiæ diserte cautum est.

7 Propter malam fidem possessoris, *l. sed etsi lege* 25. *§. sed & fructus, D de fructib & lit. expens.*

8 Tanquam quod humanitatis tantum gratia indulgetur, vt dixi *Defin.* 32 *num.* 7. *n. de distract pignor.*

9 Vt omnia illa quæ sunt fauorabilia, *l. cum quidam* 19 *de lib. & posthum l hoc modo* 64. *in fin. de condit & demonstr.*

10 Nihil enim vetat missionem effectum habere in præiudicium debitoris non etiam tertij, cuius semper exceptum ius esse intelligitur, adeoque solet excipi verbis expressis.

DEFINITIO II.

Ius offerendi saluum est cuilibet possessori quandocunque, id est, etiam post litem contestatam in executione iudicati. Idque ex æquitate non ex rigore.

IVs offerendi etsi cuilibet possessori competit ad luendum pignus,[1] non tamen durare videtur nisi vsque ad litem contestatam in causa & executione iudicati,[2] quasi per eam contestationem velut per quasi contractum nouo iure quæsito,[3] quod per ius offerendi amplius perimi non possit. Moram tamen quæ oblationi facta sit purgari quandocunque posse fortassis humanius est.[4] *Ita tractatum est* in eadem causa. Iunge Defin. 7. infr.

1 *L. Paulus* 12. *§.* 1. *D. quib mod pign. vel hypoth. soluit.*

2 Cravet. post alios *consil.* 298. *in princ.* Vide Castrens. *ad l. si res obligata* 57. *de legat.* 1. *num.* 4.

3 Cum per contestationem quasi contrahitur, *l.* 3. *§. idem scribit, D. de pecul. & fiat nouatio, l. vlt. C. de vsur. rei iudic. l. aliam* 29 *D. de nouat.*

4 Cùm nihil videatur interesse creditoris non prius dimissuri ius pignoris quam suum consecutus sit, *d. l. Paulus §.* 1. *l. à Diuo Pio* 15. *§. quod si res pignorata, D. de re iudic.* iunct. *l. etsi post res* 8 *D. si quis caution. l. si ita quis* 135. *§ Seia, de verb. oblig.* Quamuis soleat litis contestatio impedire purgationem moræ, vt *in l. si insulam* 84. *cum ibi not. eod.* Iunge *Defin.* 7. *j.*

DEFINITIO III.

Multum interest, an qui habet ius offerendi agat an conueniatur, quia minus hic quam ille offerre cogitur.

QVi habet ius offerendi si rem obligatam possideat, non totum debitum offerre cogitur, sed tantum quanti ea res est, cuius nomine per quasi Seruianam conuenitur,[1] quia nec pluris interest creditoris,[2] cui agenti satis esse debet, quod tantundem consequatur offerente possessore, quantum consequeretur, si vinceret.[3] At si creditor ipse possideat, & posterior alius creditor pignoratitius offerre velit, totum debitum offerendum erit, quoniam alioqui nec solutum videri potest pignoris vinculum, quod est indiuiduum,[4] minúsque fauendum est posteriori cum agit, quam cum possidet.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Cravet. *cons.* 198. *num.* 16. post Bart. *in l. C. de prad & reb. minor. lib* 11.

2 *Arg l si inter* 21. *§.* 1. *D. de pignor.*

3 *L.* 2. *l. Paulus* 12. *§.* 1. *D. quib. mod pign vel hypoth soluit.*

4 Idem Cravet. *d. num.* 16 *ad fin. ex l. hîc consequenter* 18. *§. Celsus, & §. penult. l. heredes* 25. *§. idem iuris, D famil. erciscund. l. si necessaria* 8. *§. si vnus, l. si rem* 9. *§. omnia, D. de pignor. act. l. in executione* 85. *§. penult. D. de verb. oblig.*

5 *L. rem hereditariam* 65. *D. de euict.*

6 Quia fauorabilior est retentio pignoris quam persecutio, *l.* 1. *D. de pignor. l. vnic. Cod. etiam ob chirogr pecun pign. retin. poss.* [Eâdem ratione multo magis dicendum est, Si pendente creditore pignora sint publicè vendita sub hasta, & nullo existente extraneo emptore aut existente quidem, sed minùs iustum precium offerente addicta sint, quod plerunque fit ipsi creditori certo iustóque precio: minore tamen quàm quantum est quod debetur non posse debitorem pignora luere restituendo solam precij quantitatem, sed cogendum esse omne id quod debetur, & sortis & vsurarum & accessionum omnium nomine præstare. Alioqui habet creditor ius retentionis pro toto reliquo debito. Ex *tit. etiam ob chirograph pecun pign retin poss.* Et quemadmodum debitor non potest venditionem pignoris impedire, *tot tit. C. debit. vend pign. imp. non poss.* ita neque retentionem pignoris iam venditi, licèt ab ipso creditore æstimati certo pretio, quia luitio pignoris intra tempus quod à statuto in eam rem præscriptum est tollit intellectum præcedentis venditionis, *arg. l si patroni* 55. *§. vltim. D. ad SC. Trebell.* nec nocet consolidatio quæ ius pignoris extinxisse videbatur, quandiu luendi ius supereft, *l. penult. §. Latinus Largus, D. de except. rei iudic.* quoniam sola dominij acquisitio, quæ vel irrevocabilis est, vel nunquam reuocata fuit solutionis, & confusionis vim obtinet, *l. si rem meam* 20. *l. si quis aliam* 46. *l. qui res* 98 *in princ. D. de solut. l. debitor* 59. *D. ad SC. Trebell. Ita Senatus in relat. libell.* 23. Iunij 1614. Et iam antè pro Claudio Rocher, contra N. Bolliet Aduocatum. *Sine die.* Aliud esset si pignus extraneo venditum proponeretur. Tunc enim sufficeret ad luitionem pignoris offerri emptori precium venditionis, nec quicquam præterea, quia nec amplius eius interesset. Est igitur difficilior & incommodior luitio pignoris aduersus creditorem ipsum eundémque possessorem, quàm aduersus extraneum, siue pignoris venditio facta sit siue non. *Ita Senatus ibid.* Et rursum pro Illustriss & Reuerendiss. Dn. Philiberto Millier, Episcopo Maurianensi Sacrosancti ordinis Sabaudici Annunciatæ Virginis magno Cancellario, contra N. fratres Dacquin, 17. Iun. 1614. Iunge *Defin. 5 tit. præced.*]

DEFINITIO IV.

Non est necessaria interpositio decreti ad extinguendum ius luendi & redimendi pignoris si modo semestre elapsum sit, & subhastatio rite facta sit, alioqui supereſt ius offerendi, vsque ad decretum aut 30. annos.

POst elapsum semestre, quod luendis pignoribus sub hasta venditis præstitutum est, [1] si rite, hoc est, seruatis solemnibus, & pro debito nec viliore precio, [2] facta venditio fuit, nullum luendi redimendive supereſt, tametsi nulladum interpositа sit decreti auctoritas, quæ nec necessaria est ad publicarum venditionum solemnitatem, sed tantum, vt sciatur neque dubitari possit rite & solemniter factas esse. [3] At si quid ex solemnibus defuit, tamdiu luendi facultas debitori salua est, quandiu decreti interpositio non est secuta, [4] nisi quod triginta annorum spatio non minus quam venditionis impugnandæ ius concluditur. [5] Sed etsi decretum interpositum sit, ab ea tamen interpositione prouocatum fuerit, quamuis iniusta pronuncianda sit appellatio, offerre adhuc debitor poterit pendente appellatione, & emptore solutionem recusante, pecuniæ quantitatem debitam obsignare, vt ab eo tempore quærendorum fructuum commodum emptori eripiat. [6] Ea siquidem appellationis, licet iniustæ, vis & potestas est, vt extinguat iudicatum, [7] dum ne per euidentem calumniam, planeque frustrandi causa interiecta probetur. [8] Quod si solemniter omnia peracta sunt, vilioris tamen pretij ratio debitori ex æquitate in integrum restitutionis succurrendum suadeat, neque enim quod pro modico debito res magni pretij distracta sit nullam facit subhastationem, quamuis ex statuti nostri verbis pignoris capio duplum debiti excedere non debeat, [9] solet Senatus quandocunque offerentem debitorem dummodo intra annum trigesimum, siue ante, siue post decretum interpositum admittere, [10] quasi nulla in eo fiat iniuria emptori suum abunde consecuturo: quam æquitatem *inferior* etiam *iudex* non male sequetur. [11] Nec in eam rem porrigi ciuilem, vt vocant, supplicationem necesse est aduersus decreti interpositionem. Sane si debitor in promptu non offerat, audiendus non erit quantumuis in subhastationum solemnitatibus peccatum appareat, quia sufficit pro debito factas esse. [12] Quanquam & hoc casu æquitas facit, vt debitori noua dilatio danda sit intra quam satisfaciat, duorum scilicet aut trium mensium, nonnunquam etiam pro personarum qualitate debitique quantitate sex ad summum mensium. [13] Intra quos si satisfactum non erit, subhastationes ex nunc prout ex tunc, quomodo pragmatici loquuntur, pro confirmatis riteque factis habendas esse decernatur. Illud etiam sciendum est, Ius luendi pignoris sub hasta venditi, quod tricennio concludi diximus, perpetuum esse, si exceptionis non actionis iure proponatur. [14] Id enim facit iuris regula quæ habet, perpetua esse ad excipiendum, quæ ad agendum sunt temporalia. [15] *Ita Senatus* in eadem causa. Itemque pro N. Bardin, contra liberos Ludouici Loquet ex tempore, Prid. Non. Iul. 1591.

1 Vetere statuto Sabaudiæ.

2 Ne alioqui possit implorari beneficium *l. 2. C. de rescind. vendit.* iuxta id quod scripsi *Defin. 3. §. debit. vendit. pignor. imped non poss.*

3 Aliud enim est solemnitatem peragi subhastationum, aliud vero solemnitatem peractam declarari, *arg. l. heredes palam* 21. §. 1. *D. qui testam. facer. poss.*

4 Ex stylo Senatus nostri *arrest.* 156. & 157.

5 Vt cætera iura omnia quæ sunt perpetua, *l sicut* 3. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annor.* Ita communiter DD. cum Angel. *in §. actionum, column.* 25. *vers. aduertas tamen, Instit. de action.* Anton. Negus. *in tractat. de pignor. in* 3 *membr.* 5. *part. num.* 52. post Bart. Ioann. Andr. Iacob. Imol. Paul. Castrens. & alios ibi citatos.

6 Obsignatio enim cum solutionis vice sit, *l obsignatione* 9 *C. de solut.* solet fructuum commodum acquirere obsignanti, *l. 2. C. de pact inter empt. & vendit.*

7 *L si causa cognita* 32. *C. de transact. l.* 1. §. *vltim. D ad SC. Turpill.*

8 *Vt in l tutor* 41. *D. de vsur. l. vlt. D. de re iudic. l negotiorum* 24. *D. de appellat. l penult. C. de execut. rei iudic. l. in summa* 65. §. 1. *D. de condict indeb.*

9 Secundum ea quæ scripsimus *Defin* 8 *§ de distr. pignor.*

10 Adhibita tamen distinctione illa an enormis tantum, an etiam enormissima læsio intercesserit, vt scrip l *Defin* 4 *super si aduers. vsucap.* Iunge *Defin.* 8. *&* 9. *§. de distr pignor.*

11 Nam & iudices inferiores æquitatem ante oculos semper habere debent, eam saltem quæ scripta est, vt nostri vocant *ad l placuit* 8 *C. de iudic.*

12 Dixi *Defin.* 8 *§. de distr pignor.*

13 Arbitrio scilicet Senatus, aut alterius iudicis.

14 Angel. de Aret. & Negus. in locis citatis *num.* 5.

15 *L pure* 5. § *vlt. D. de doli mali except l licet cum gloss. C de except.* Felin. post Abbat. *in cap si autem, de rescript.*

DEFINITIO V.

Fructus percepti ab emptore bonorum sub hasta venditorum ex die expeditionis nunquam restituuntur.

ETsi quotiescumque ius offerendi luendique pignoris debitori saluum est, iuris ratio facit, vt non tantum rem obligatam restitui oporteat, sed etiam fructus omnes quotquot à creditore percepti sunt, oblata per debitorem sorte cum vsuris: [1] Id tamen locum non habet si agatur de luendo pignore quod iam sub hasta venditum sit postulante creditore, [2] siue extraneus emptor sit, siue creditor ipse nullo extraneo emptore existente rem obligatam vice extranei [3] comparauerit. Neque enim illa proprie pignoris luitio est, cum pignus esse desierit, quæsito emptori, quisquis ille sit, per publicam venditionem dominio, [4] dicique potius redemptio deberet. [5] Proinde fructus, qui & seminis & soli iure ex pignore vendito percepti veroque dominio acquisiti sunt, [6] restitui non oportet. [7] Quam ob causam licet statuto veteri hactenus derogatum sit per nouum edictum, vt semestre illud, quod luendis pignoribus sub hasta venditis datum esse diximus in superioribus, non à die venditionis, &, vt aiunt, expeditionis currere incipiat, quomodo antea, sed à die missionis in possessionem, [8] illud tamen incorrectum mansit, quod à tempore factæ expeditionis fructus omnes ad emptorem pertinent, sine cuius iniuria nec aliter constitui potuisset. [9] *Ita Senatus* in eadem causa viduæ D. de Genuille, contra Ioannem Baptistam Varronem Genuensem 13. Calend. Septembr. 88.

1 *L* 1. *C. de dolo, l.* 1. *C. de fid. & inr. hast fiscal. lib.* 10. *tit.* 3. *l.* 3. *C. de iur fisc. eod. lib* late Specul. *in tit. de prim. decret §. restat vers. hoc autem notandum, & seq cap.* 2. *de sequest poss l ex diuerso* 35 §. 1. *D. de rei vind.*

2 Statuto enim vetere hoc expressim cautum est, vt ex die additionis fructus omnes emptori acquirantur, tanquam qui vel dominus sit, vel saltem bonæ fidei possessor, cum auctore iudice comparauerit, *l qui auctore* 166. *de reg. iur.*

3 *Vt in l.* 2. *C si in caus. iudic pign. capt. sit.*

4 *L penult.* §. 1. *in fin. D de except. rei iudic.*

5 Simile quiddam est in specie *l. in bello* 12. §. *si quis seruum* iunct. *l si patre* 15. *D. de captiu. & postlim.*

6 *L. qui scit* 25. §. 1. *D. de vsur.*

7 *Arg. Leos qui* 26. *in princ. C. eod.*

8 Vt dixi *Defin.* 1. *§. hoc tit.*

9 Cum à tempore expeditionis emptor deberi habere suam pecuniam. Debent enim publicæ venditiones fieri præsenti pecunia, *l. à Diuo Pio* 15. § *sed si emptor, D. de re iudic.* Non debet autem

bet autem emptor carere & re simul & precio, *l. ex empto* 11. §. *vlt. l. Iulianus* 13 §. *veniunt autem, l. bona fides* 50. *D. de act empt.* Aliquando tamen vidi Senatum adiudicare emptori restitutionem fructuum à die missionis in possessionem, sed ex magna causa, puta si grandis læsio allegetur ad impediendam decreti interpositionem & nihilominus decretum interponatur: Videtur enim Senatus hoc casu, & hoc veluti facto transigere quodammodo de læsione, ne postea prætextu eius læsionis rescindi venditio quandoque possit, *argum. l quid ergo* 13. §. *pœna grauior, D. de his qui not. infam. l.* 3. *&* 4. *C. eod.*

DEFINITIO VI.

Etiamsi læsio enormissima interuenerit in subhastationibus; fructus tamen nulla ex parte imputantur in sortem quomodo imputarentur si priuata esset venditio.

PLane si in pignoris venditione immodica læsio interuenerit, iniquum fortasse videtur fructus integros à die expeditionis perceptos ad emptorem pertinere, ob idque magis esse, vt ad iustam legitimarum vsurarum rationem redigantur.[1] Sed id tum obtinet, cum enormissima, vt nostri loquuntur, læsio, id est, vltra bessem iusti pretij interuenit in priuatis venditionibus, quo casu fructus omnes quasi mala fide & sine titulo perceptos restitui oportet,[2] Ei namque qui ad publicam accessit emptionem magis fauemus,[3] vt etiam supra modum legitimarum vsurarum fructus retineat, non solum quod minore doli suspicione vrgeatur qui auctore Prætore possidet,[4] sed etiam quod vel creditor ipse antea fuerit, vel si extraneum emptorem proponas in creditoris ius locúmque successerit, quæ res facit eum fauorabiliorem, quam si nullum ante emptionem in illa re ius habuisset.[5] Ergo si non nisi enormis, id est, vltra dimidiam iusti pretij læsio proponatur, multo magis integros fructus emptor retinebit, nulla vsurarum habita comparatione, nisi quod ad eos pertinet, quos à die litis contestatæ perceperit,[6] quoniam etsi priuata venditio facta esset non alios restituere compelleretur, adeoque tantum ex iis retineret quantum legitimis, id est, quincuncibus (si aliæ promissæ non sint) soluti pretij vsuris sufficere posset.[7] Nec enim fieri potest, vt deterior esse debeat conditio eius qui publicæ hastæ fidem secutus est.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Propter dolum quem nostri dicunt inesse in re ipsa & æquiparandum dolo ex proposito, *l. si quis cum alter, &* ibi *not. D. de verb oblig.*

2 Sic enim vulgo nostri post Ias. *ad d. l. si quis cum aliter.*

3 Quia fides hastæ non facile conuelli debet, *l. si hypothecas* 8. *Cod de distract. pignor.* Vide *Defin.* 26. *&* 28. *I. de distract. pignor.*

4 *L iuste possidet* 11. *D. de acquir. possess. l. qui auctore* 166. *de reg. iur.* Nisi probetur gratia & collusio interuenisse, *l. si quos* 29. *C. de rest. vend l.* 2. *C. de fid & iur. hast. fisc. lib.* 10 *sit* 3. *l* 3. *&* 4. *C si vend pign. agat.*

5 Vt inuitentur homines ad publicas emptiones, *l ait prætor* 7. *aliæ l. etsi fine,* §. *quæsitum, D. de minor.*

6 Cum post litis contestationem omnes possessores sint pares, id est, prædones, *l. sed etsi* 25 §. *si ante, D. de petit. hered.*

7 *Not ad l* 2. *C. de rescind. vend.*

8 *d.* §. *quæsitum.*

DEFINITIO VII.

Offerri potest creditori agenti hypothecaria etiam post rem iudicatam, & peti cessio actionum, aut obijci cedendarum, quia non impugnat iudicatum.

HYpothecariam exercenti creditori possessor offerre potest etiam post sententiam, & in executione iudicati,[1] sicut & actionum cessionem petere, aut cedendarum exceptionem obiicere,[2] quoniam huiusmodi exceptiones non impugnant, at confirmant potius iudicatum.[3] Nec offerenti possessori nocere potest exceptio rei iudicatæ, quasi sententiæ causa cessante,[4] cum is offert, qui non aliam ob causam fuerat condemnatus, quam quia non obtulerat.[5] Vtriusque est quandiu possessor manet is, qui condemnatus est posse eum purgare moram dummodo victori satisfaciat, refusis etiam litis sumptibus & si quid præterea eius interfit.[6] Sed etsi is, qui offerendi ius ex duplici causa habebat ex vna condemnatus, veniat ex alia,[7] repelli non potest exceptione rei iudicatæ, quoniam alia res aliudque ius esse intelligitur.[8] *Ita Senatus* in eadem causa. Iunge Defin. 4. supr.

1 Sed tamen non nisi vsque ad litis contestationem, vt dixi *Defin.* 2. §. ex Cravet. *cons.* 298. *in princ.*

2 *Ex l mulier* 19. vbi glos. *D qui potior. in pign. hab.* Castrens. *ad l si res obligata* 57. *num.* 4. *de legat.*

3 Quæ enim sunt tales exceptiones possunt opponi etiam in executione iudicati, *l. cum militi* 16 §. 1. *D. de compens. l. sunt qui* 21. *& seqq. D de re iudic.* Bocr. *quæst.* 19. *num.* 9. *& quæst.* 43. *num* 8.

4 *Vulg cap. cum cessante. Extr. de appellat. l* 4. § *deficientium, D. de muner. & honor. l. ab hic* 10. §. *nullus, de vacat. & excus. muner.*

5 Nam si obtulisset non potuisset condemnari, *l. Paulus* 12. §. 1. *D quib. mod pign. vel hypoth. soluit. l si fundus* 16. §. *in vindicatione, D. de pignor.*

6 Quoniam nihil eo casu potest videri creditoris interesse, *l si inter* 21. § 1. *eod. tit de pignor.*

7 Quia cum duplex ius in eandem personam concurrit, omisso vno aliud supereat, *l. quoties duplici* 91. *de reg iur. l.* 1. §. *sed videndum. D. de succes. edict.*

8 Quo casu cessat exceptio rei iudicatæ, *l. cum quæritur* 12. *& seqq. l si mater* 11. §. *eandem, l si cum vno* 22. *D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO VIII.

Diuisio fructuum facienda est pro rata temporis inter debitorem & antichresticum creditorem, itemque inter venditorem & emptorem sub pacto de retrouendendo.

SI antichresis facta sit & pignus luere creditor velit, fructus diuidi oportet inter debitorem & creditorem ad ratam temporis quo antichresis stetit. Vt si Calendis Quintilibus pignoris possessionem creditor acceperit, debitor autem Calend. Nouemb pecuniam obtulerit & soluerit, aut quod hac parte idem est recusante creditore obsignauerit, trientem fructuum creditor habeat, debitor bessem.[1] Idémque obtinet, si redimatur res quæ vendita fuerat cum pacto, vt vocant, De retrouendendo, siue iam præceptis, siue pendentibus adhuc fructibus redemptio fiat.[2] Hoc quidem multo difficilius si meram iuris rationem inspicias, quia fructus non alio quam soli & dominij iure acquiruntur.[3] Sed hæc tamen summa æquitatis ratione, quod eodem tempore, aut emptorem, aut venditorem, & re simul & pretio frui non oporteat.[4] *Ita Senatus* in causa D. Marchionis de la Chambre, contra D. Margaretam de la Chambre eius amitam, 9. Cal. Decembr. 1585.

1 *Arg. l cum venderem* 21. *D. locat. l. fructus* 7. §. *Papinianus, alias l. diuortio, D. solut. matrim.*

2 Not. *ad l* 2. *C. de pact. inter empt & vend.* ex sententia Raphael Comens. contra Alexan. pro quo tamen vide quæ contra communem hanc interpretum sententiam scripsi in priore parte, *Hemisch. de error. pragmat.*

3 *L qui scit* 25. §. 1. *D de vsur.*

4 Hæc etiam ratio æquitatis est, quam adferunt interpretes *ex l ex empto* 11. §. *qui autem, l Iulianus* 13. §. *veniunt autem, l. bona fides* 50. *D. de action empt.* Vide Roland. à Vall. *consil.* 27. *volum.* 2.

DEFINITIO IX.

Non auditur debitor volens luere pignus, nisi offerat creditori emptori sumptus factos in litem pro pignore susceptam.

SI pro pignoribus acceptis creditor, aut pro venditis emptor controuersiam ab aliquo passus sit, non aliter audiendus erit debitor, siue pignus luere velit, siue redimere, quam si sumptus omnes à creditore aut ab emptore prorogatos restituat.[1] Nisi forte per sententiam condemnato eo qui perperam litem intulerat creditor emptorve sumptus illos ex iudicato exegerit, aut per eum steterit ne exigeret. Huic enim satis esse debet quod paratam habeat actionem aduersus condemnatum, si modo fuit ille æque idoneus & soluendo tempore iudicati.[2] *Ita Senatus* pro Claudio Morel, contra Benedictum Bosson, 12. Cal. Iunij, 1590.

1 Quia scilicet tanti interest creditoris aut venditoris. *arg. l. ex parte* 39. *D. famil. ercisc.* quia debitor rem istam debuit suo sumptu & periculo defendere, *l. antepenult. §. mota quæstione, D. de euict. l. 1. C. ubi in rem act.*

2 *Ex reg. l. is qui actionem* 15. *de reg. iur.*

DEFINITIO X.

Non possunt impugnari subhastationes decreto confirmatæ nisi per viam appellationis à decreto, aut supplicationis ciuilis aduersus decretum Senatus.

POst decretum de subhastationum iure interpositum, si qua causa sit (præterquam ex immodica læsione[1]) ob quam subhastationes rescindi bonáque restitui oporteat, decretum prius euerti necesse est, aut per appellationem si appellare liceat,[2] aut si à Senatu iudicatum sit, per rescriptum Principis quo condemnatis subueniri solet aduersus Senatusconsultum supplici libello in eam rem porrecto.[3] Idque propter rei iudicatæ auctoritatem, quæ semper & vbique præcipua esse debet.[4] Sumptus tamen in subhastationes factos omnimodo restitui oportet, etiam cum subhastationes non valuerunt, sed quanto minores facti essent,[5] si valuissent. Iunge Defin. 8. & 9. de distract. pignor. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam ex ea causa possunt rescindi subhastationes saluo decreto, cum causa læsionis nihil commune habet cum causa nullitatis, vt dixi *Definit.* 4 *supr.* & *Definit.* 8. *supr. de distract. pignor.*

2 Quoniam appellatio extinguit iudicatum, *l. 1. §. vlt. D. ad SC. Turpill.*

3 Dixi *Defin. 1. & seqq.* 5. *de sent. præf. prætor.*

4 *L. seruo inuito* 65. *§. cum prætor, D. ad SC. Treball.*

5 Dixi *Defin. 1.* 5. *debit. vendit. pignor. imped. non poss.*

DEFINITIO XI.

Debitor luens pignora debet offerre debitum in ea moneta bonitate, quæ fuit tempore debiti contracti, non tempore subhastationis.

DEbitor pignus venditum luere & redimere volens siue iure communi,[1] siue beneficio impetratæ aduersus subhastationem in integrum restitutionis,[2] debitum integrum reddere cogitur,[3] & consequenter in ea nummorum bonitate, quæ fuit cum contrahebatur, quoniam alioqui deteriore oblata minus offerre videretur.[4] Inspicimus autem contracti debiti tempus,[5] non factæ subhastationis siue creditor ille fuerit, qui pignus emit nullo extraneo emptore existente,[6] siue extraneus emerit, cui scilicet iuribus suis creditor cesserit, quoniodo cedere proculdubio debet,[7] ne dubitari quandoque possit, an pro indebito facta subhastatio videatur.[8] Quamuis etiam secuta venditione prior obligatio noua, imo vero solutionis potestate penitus sublata intelligatur, siue creditori fuerit venditum, siue ab extraneo emptore solutum:[9] Attamen redimente quandocunque eam suam debitore, siue ordinario iure, siue extraordinario propter immodicam Læsionem, res in pristinum statum reducitur,[10] & monetæ augmentum, quod subhastationis tempore peti potuerat, licet pretium non esset, tunc debetur.[11] Quare nec ad rem pertinebit, quod pro eiusmodi monetæ augmento, vt vocant, non fuerit facta subhastatio. Quasi non videatur emptor, siue creditor ille sit, siue extraneus, plus posse petere quam quanti pignus emit.[12] Id enim tam locum non habet, cum aut creditori, aut ei qui à creditore cessa iura habet pignus euincatur. Hos namque constat, posse veluti noui pignoris iure rem retinere, nisi totum offeratur quod iis debetur.[13] Maxime vero cum ea quantitas, quæ ob monetarum deteriorationem amplior præstanda est, non accessionem quidpiam, sed principalis debiti pars censetur. Non enim auget debitam quantitatem, licet nummariorum corporum in quibus solutio fit numerum augeat.[14] *Ita Senatus* 6. Id. Nouemb. 1590.

1 Hoc est, intra semestre, quod vetere statuto in eam rem præstitum est.

2 Ex causa forsasse doli aut immodicæ læsionis, aut alia huiusmodi.

3 *L. 2. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss. l. 2. & penult. C. si vendit. pignor. agat. l. si rem* 9. *§. omnis, de pignor. act.*

4 *L. Paulus* 99 *alias L. creditorem.* vbi Bart. & alij, *D. de solut. l. cum quid* 3. *D. de rebus credit.*

5 *d. l. cum quid, l. Rutilia Polla* 69. *D. de contrah. empt.*

6 *Vt in l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. sit.*

7 Vt hoc saltem habeat emptor à creditore quod sine ipsius creditoris dispendio futurum sit, *argum. l. in creditore* 38. *D. de euict.*

8 Similis ratio est *in l. qui tabulas* 27. *D. de fund.*

9 Vnde est quod si pignus venditum euincatur, tenetur debitor de euictione. *l. si prædium* 4. *C. de euict.* quia ei solutio proficit *l. si ob causam* 13. *eod.*

10 Ita, vt emptori incipiat deberi pecunia. *l. 2. C. de rescind. vend. l. vnic. C. de regul. quæ fiunt in iudic. in integr. restit.*

11 Quasi nunquam solutum, quia potestas redemptionis tollit intellectum venditionis & solutionis, *arg. l. si patronus* 55. *§. vlt. D. ad SC. Trebell.*

12 Secundum id quod diximus *Defin* 3. 5.

13 Quia durat pristina hypothecaria quandiu verum est, non fuisse solutam pecuniam, *l. penult. D. de except. rei iud. l. debitor* 59. *D. ad SC. Trebell. l. grege* 13. *§. etiam, D. de pignor.*

14 *d. l. eum qui, & d. l. creditorem, & vtrobique notat.*

DEFINITIO XII.

Non auditur debitor luens pignus nisi offerat impensas in pignus factas, quæ necessarium aut vtilem eamque permanentem causam habuerunt.

SEd & impensas in pignus venditum factas, à debitore redimere volente restitui necesse est, si aut necessariam, aut vtilem eamque permanentem causam habuerint.[1] Quarum quippe singulare perpetuumque ius illud est, vt possidenti ius tribuant retentionis.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. si necessarius* 8. *D. de pignor. action. l. creditor* 7. *in fin. Cod. eod. tit.*

2 *L. si in area* 33. *in fin. D. de condict. indeb.* ne petitor ex diuersa iactura locupletetur, *l. plane* 38. *D. de petit. hered.*

DEFI-

DEFINITIO XIII.

Etiam sumptus facti in subhastationes offerendi sunt à debitore pignora redimente, sed vtiles tantum & necessarij non superuacui.

DE sumptibus quoque in subhastationis peragendæ decretique interponendi causam factis dubitatio minor est, quin restitui debeant.[1] Sed hoc ita, si & subhastatio, & decreti interpositio tenuit. Nam si vtraque aut alterutra perperam, nec seruatis solemnibus facta sit, non est æquum onerari debitorem inutilibus expensis,[2] nisi habita eadem ratione quas omnimodo fieri necesse fuisset si subhastatio decretique interpositio tenuisset.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum iis causam dederit factum & mora debitoris, vt dixi *Defin.* 3. *§ de distr. pignor. & Defin.* 2. *§. debitor. vendit pignor. imped. non poss.*

2 *L.* 3. *§ sed si mutua, D. de in rem vers. l. sed an vltro* 10. *ad fin. D. de negot. gest.*

3 Dixi *Defin.* 10. *in fin. §. & Defin.* 12. *§. del. vendit pignor. imped. non poss.*

DEFINITIO XIV.

Emptori pignorum offerendum est quod ab eo fuit impensum in litem pro pignore susceptam, nisi eas impensas obtinuerit, aut obtinere facile possit ex iudicato aduersus condemnatum.

SI post peractam subhastationem, necdum aduersus eam in integrum restituto debitore litem emptor de bonis emptis tulerit, nec aduersarius fuerit condemnatus, omnimodo restituendum illi est quicquid bona fide, & quasi rem suam tractans in eorum bonorum tuitionem impenderit.[1] Non idem obseruabitur, si aduersarium vicerit in expensas quoque litis condemnatum.[2] Si quidem vtilius victori est, & expeditius contra eum qui iam condemnatus est agere eo nomine, quam contra debitorem pignora tradhibentem.[3] Si modo condemnatus ille soluendo sit, aut per emptorem ipsum steterit, quo minus ab eo cum soluendo erat, impensas exegerit.[4] Alioqui æquum non esset ex hac causa morari in damno emptorem,[5] in cuius scilicet potestate non fuit facere, vt ab inope aduersario litem per calumniam non pateretur.[6] Eadem obtinent creditore citra subhastationem ex conuentione pignus possidente.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quia vtiliter adeoque necessario factæ sunt impensæ illæ ad rem tuendam, cum non posset litigari sine sumptibus, *l. minoribus* 6. *D de minor. l.* 1. *D. de inoffic. test. l. petitor* 30. *D. de liber. legat.*

2 Quomodo regulariter ita ius est, vt victus victori condemnandus sit in expensas, *l eum quem temere* 79. *D de iudic.*

3 Melius enim est partam habere ex causa iudicati persecutionem quam rem totam ad alterius petitionis initium redigere, *l. minor* 40. *D de minor.*

4 Imputatur enim illi qui citius agere potuit cur tardius egerit, *l. cum postulassem* 44 *§.* 1 *D. de damn infect.* Iunge *l. qui actionem* 15. *de reg. iur. & Defin.* 9. *§.*

5 Cum is nullam videatur habere actionem qui habet inopem debitorem, *l. nam is* 6. *D. de dolo, l. si quis iniustam* 35. *D. de iniur.*

6 *L. pure* 5. *§. vlt. D. de dol mal. except.* cum iudicium reddatur in inuitum, *l inter stipulantem* 83. *§.* 1. *D. de verb. oblig.*

7 Dixi *Defin.* 9 *§.*

DEFINITIO XV.

Etiamsi emptor paratus sit cedere suis actionibus contra condemnatum, non tamen cogitur debitor ei offerre sumptus, eidem emptori contra alium adiudicatos.

AT quid si condemnatus quidem soluendo sit, sed malit emptor debitorem, quam condemnatum obstrictum habere,[1] paratumque se dicat iudicati actione cedere? Non deerant qui putarent audiri eum debere, vel ideo maxime quod vix sit, vt condemnatus expensas omnes à victore factas præstet,[2] nec tamen æquum videri debeat in damno morari eum, qui bona fide & auctore Prætore comparauerit.[3] Sed contraria sententia merito placuit,[4] ne fiant de lite lites,[5] si parata & expedita sit emptori aduersus condemnatum repetitio.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nemo enim actionem suam ob id amittere debet quod aliam sibi acquisierit, *l.* 1. *§. vlt. D. si quis à parent. manum sit.*

2 Semper enim taxatio impensarum minor est, quam fecerit earum præstatio.

3 *L. qui auctore* 166. *D. de reg. iuris*

4 *Arg. l petitor* 30. *de liber legat.*

5 *Arg l.* 4 *§. ait prator, D. de re iudic. l si quis iusiurandum* 11. *in fin. C. de reb. credit. l. eos* 26. *C. de vsur. l. terminato* 3. *C. de fructib & lit. expens.*

6 Cum id & vtilius futurum sit, *argum. l. minor* 40. *in princ. D. de minor.*

DEFINITIO XVI.

Pignora dotalia lui non possint constante matrimonio neque dem à posteriore marito creditore. Potest tamen lite pendente casus assecurationis conuerti in casum restitutionis.

PIgnorum dotalium singulare ius est, vt non magis à posteriore matiti creditore, quàm à marito ipso lui possint constante matrimonio.[1] Si tamen iudex ea de re aditus contra decreuerit, & pendente appellatione mortuus decesserit, ius differendi exindè competet,[2] eæq; superioris iudicis qui ex appellatione cognoscit partes esse debebunt, non vt confirmet quod ab inferiore perperam & contra leges iudicatum est,[3] sed vt infirmata sententia idipsum tamen ex noua causa pronunciet quod inferior pronunciauerat, quod Senatus facere solet vsurpatis in eam rem his verbis, *par nouueau iugement*. Idémque multo magis obtinet, si viuo adhuc marito & propter eius inopiam actum iam fuerat de dote in tuto collocanda.[4] Nam si ante finitam litem, siue in prima, siue in secunda instantia maritus, aut mulier ipsa decesserit, casus, vt vocant, assecurationis commutatur in casum restitutionis,[5] & creditoris differentis ius, quod antea nullum fuerat, conualescit, sed ita tamen, vt non eo minus creditor in præteritæ litis expensas condemnari debeat,[6] non ab eo tempore quo offerre potuit eam moram passus sit,[7] vt hac causa sumptuum litis compensatio quasi ob mutuam victoriam fieri debere videatur,[8] quod defuncta quidem muliere aduersus heredem eius facile constituitur,[9] sed aduersus mulierem ipsam difficilius & parcius, ne quam per impensas dotis diminutionem patiatur.[10] *Ita Senatus* ex tempore in causa Antoniæ de la Marche, & Claudij Brunet, 17. Cal. Augusti. 1591.

1 *L. vbi adhuc* 29 *cum ibi not. C. de iur. dot.* Rationem attulimus *Defin.* 2 *§ de iur dot*

2 Quia nihil vetat pendente lite nouum ius quæri ex noua causa, *argum. l. cum vir* 42. *D. de vsucap.* iunct. *l.* 4. *§. vlt. D. de noxal act.*

3 *L si expressim* 19. *D. de appellat.*

4 Ex remedio *dict. l. vbi adhuc, & l. si constante* 24. *D. solut. matrim.*

5 Cum soluto matrimonio dotem restitui oporteat *tot. tit. solut matr. D. & C.*

6 Tanquam temerarius litigator *ex reg l. eum quem temere* 79. *D. de iudic l qui soludum* 78 *§* 1 *de legat* 2. *l properandum* 13 *§. sine autem alterutra, C. de iudic.*

7 Posterior enim mora nocere debet, *l. debitisse* 19. *vbi*

Bart. *D. de iudic. l. qui decem 72. in prine. & §. 1. D. de solut.*

8 Fit enim compensatio mutuæ & temeritatis & victoriæ sicut & mutuæ negligentiæ, *l. si ambo 10. D. de compens.* & mutui doli *l. dohum 57. in fin. de contrah. empt.* & mutui delicti *vulg. l. vire 39. D. solut. matrim.*

9 Est enim minus fauorabilis causa dotis extra personam mulieris, quam in persona ipsius mulieris. Not. *in l. 1. C. de priuil. dot.*

10 Cum interfit Reipublicæ nihil ex dote perire, vt possit mulier iterum æque commode nubere, *l. interest 18. D. de rebus auctor. iudic. possid. alias l. 3. de priuil. cred. Auth sed quamuis, C. de rei vxor. act. & ibi not. & in l. 1. D. solut. matrim.*

DEFINITIO XVII.

Cessio potest etiam ex interuallo fieri emptori, qui conuentus hypothecaria obtulit, vt vinculum pignoris dissolueret.

IS qui cum pignus possideret conuentus hypothecaria ab anteriore creditore pignoris luendi gratia ei soluit, cessionem [1] accipere à creditore etiam ex interuallo potest, quoniam per solutionem, quæ non tam pro debitore liberando, quam pro hypotheca tollenda facta est, non contingit liberatio debitori ipso iure, sed tantum per doli exceptionem, si forte creditor, qui iam litis æstimationem à possessore consecutus fuit, iterum velit idem debitum exigere à debitore.[2] Ideóque superest etiam per solutionem actio, quæ cedi possit,[3] quod non similiter dici posset, si solutione omnis actio extincta proponeretur.[4] *Ita Senatus* in causa Ant. Neiret, & Benedicti Geoffroy, 9. Cal. Aug. 1592.

1 Quam creditor cogitur facere bonæ fidei possessori ex *l. mulier 19. cum ibi notat. D. qui potior. in pign. hab.* Dixi *Defin. 12. fi. si ven. ist pign. agat.*

2 *L. 2. D quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.* iunct. *l. 1. tit. 8. §. vlt. eod*

3 Quis enim propter se soluit non propter debitorem, nunquam liberat debitorem, *l. Papinianus 28. D. mandat.* Sic *in l. si res obligata 57. de legat. 1.*

4 *L. Modestinus 76. D. de solut.* Scripsi pluribus *lib. 12. Coniectur. iur. ciuil.*

DEFINITIO XVIII.

Missio in possessionem bonorum sub hasta venditorum non dat initium semestri præscriptioni, si non legitime facta sit.

QVod verese statuto Sabaudiæ cautum est, vt semestre illud, intra quod luenda, aut potius redimenda sunt pignora, quæ sub hasta venierunt, à die addictionis; &, vt loquuntur, expeditionis per executorem factæ currat, nouo iure quo vtimur immutatum est, & fauorabiliter pro debitoribus constitutum, vt non nisi à die secutæ missionis in possessionem currere incipiat.[1] Quid ergo si non appareat denunciatum fuisse debitori missionem, aut eius tutori, si forte pupillus proponatur? Nullius effectus erit missio, quia tamdiu probabiliter eam ignorare debitor potest, & consequenter in pignore luendo negligens esse, qui, si missionem sciret, esset fortasse diligentior.[2] At neque sufficiet denunciatam esse missionem, si perperam id factum sit, hoc est, alij quam cui debuit, aut alio, quam oportuerit, modo. Paria enim sunt, factum quid non esse, aut perperam factum esse.[3] Proinde non satis erit denunciatam fuisse matri quasi tutrici impuberis filij, si re vera tutrix non fuit, tametsi omnia pro tutrice gereret. Qui enim pro tutore gerit suam quidem conditionem deteriorem facere potest, & facit, sed pupilli non item.[4] *Ita Senatus* in causa Aduocatorum de Coysiaz & Gaudinon, 16. Cal. Sept. 1592. Iunge Defin. 12. supr. Vnde vi.

1 Scripsi *Defin. 1. supr. hoc tit & Defin. vltim. supr. de distract. pignor.*

2 *Arg l. 4. §. soties, D de dam. infect.*

3 *L. quoties 6. D qui satisd. cog l 2. D. de auctor tutor.*

4 Quia non haberur loco omini quomodo haberetur si verus tutor esset, *l. 2. D. de eo qui pro tutor.* iunct. *l. qui fundum 7. §. si tutor, D pro empt.*

DEFINITIO XIX.

Neque iuri offerendi, neque pignoratitiæ actioni vllo tempore præscribi potest per creditorem, siue ius canonicum inspiciatur, siue ciuile.

OFferendi ius quod debitori competit ad luendum pignus non magis per longi temporis præscriptionem perimi potest, cum in facultate non in iure consistat, quam actio ipsa pignoratitia, quæ quoniam ex sola debiti solutione aliaue satisfactione, aut etiam iudiciali oblatione nascitur, non prius extingui potest, quam fuerit nata.[1] Et vero absurdum esset creditorem, qui non sibi sed debitori possidet, præsertim ad causam vsucapionis,[2] ita vt vsucapio per debitorem cœpta ex accessione eius temporis, quo res penes creditorem fuit, compleatur,[3] sibi ipsi ius aliquod ex ea possessione acquirere aduersus debitorem.[4] Nec solum si ius canonicum spectes, quod haud dubie quanticumque temporis præscriptionem impedit propter malam fidem,[5] quam alienæ rei scientia induxit:[6] Sed etiam ex iuris ciuilis ratione, quandoquidem is, qui creditoris iure possessionem pignoris nactus est, nec sibi possidere vult, sed alij, nec si velit possit tamen possessionis causam sibi mutare.[7] Nec sane video qua fronte possit creditor debitori rem suam vindicanti iure dominij exceptionem vllam temporis obiicere salua bona fide, cum nec olim vsucapere potuerit, ratione illa quod possideat pro alieno.[8] Neque ergo offerendi ius prohibebere poterit, quod non minus vindicationis præambulum est, quam pignoratitiæ actionis.[9] Nam & hac eadem ratione constitutum videmus, vt nec colonus, nec vsufructuarius, nec procurator, aut depositarius, vel commodatarius vlla longissimi temporis præscriptione iuuari possint, quia non sibi, sed alij possident,[10] adeo vt furtum facere dicantur, si incipere velint sibi possidere.[11] *Ita Senatus* pro N. Ioanne Amedeo Martini procuratore, contra N. Zachariam de Lanfrey, 9. Cal. Decemb. 1592.

1 Nascitur autem ex solutione aut alia satisfactione, *l. si rem 13 §. omnia. de pignor. act.* Nec enim hic locum habet quod dici solet actionem, quæ ab initio nata non est, oriri posse non posse, *l. serui & filij 17. in prine. de furt. l. si tutoris 1 § fin D quod iuss.* Vide Bart. *ad l pignoris 15. D. de vsucap. & ad l. cum notissimi, §. 1. C. de præscript 30. vel 40 annor.* Hæc tamen ratio non videtur satis bona, quod pignoratitia actio debet haberi pro nata in præiudicium debitoris, qui potest facere offerendo, vt nascatur, *arg. l. qui potest facere 174. de reg. iur.*

2 *L. serui 16. de vsucap.*

3 *L. de accessionibus 14. §. 1. de diuers. temp. præscript.*

4 Cum non ideo possideat creditor, vt tibi aliquid iuris acquirat contra debitorem, *l pignori 13. D. de vsucap.*

5 *Ex reg possessor mala fidei, de reg iur in 6.*

6 *L. qui fundum 7. §. qui bona fide. D pro emptor.* Excipe casum *l. & generaliter 28. D. de noxal. act.*

7 *L. qui bona fide 19. §. 1. D. de acquir. poss. l non solum 33 §. 1. D. de vsucap l. 2. §. 1 D pro hered.*

8 *d l. pignori 13. D. de vsucap.*

9 Quo modo nec insubtiliter argumentatur Osasch. Gracher. *decis. 115.* vbi vide.

10 *L. male agitur 2. C. de præscr 30. vel 40. annor. l si quis ante conduxit 10. §. 1. D de acquir poss.*

11 *L si pignore 54. D. de furt. §. furtum, Inst. de obligat. quæ ex delict. nasc.*

DEFI-

DEFINITIO XX.

Creditor, cui pignus aliquando traditum fuit, præsumendus est creditorum potius quàm domini iure possedisse, Nisi probetur alius nouus titulus superuenisse.

SEd hæc ita obtinent, si creditoris iure perpetuo rem possedisse probetur creditor, id est, si pignoris titulus proferatur, nec alio iure possessionem suam tueatur. Credendus enim quisque est ex præcedenti titulo possedisse.[1] Idque eo magis, si possidens creditor tale quid perpetuo fecerit, quod ex pignoris lege facere ipsi licuerit, vtputa si conuenerat, vt creditor, cui vineæ dabantur in antichresim, haberet ius premendæ vindemiæ in torculari creditoris, idque creditor eiusque heredes per annos plus quàm sexaginta fecerant. Quid enim apertius, quàm eo casu voluisse creditorem ex solo pignoris titulo, & iure creditoris possidere?[2] Nec alia in eius heredibus capietur præsumptio, tametsi contractum à patre initum probabiliter ignorare potuerint, & existimare se, quod facerent, dominij potius quàm crediti iure facere.[3] Nam quemadmodum transit in heredes creditoris ius & effectus constituti pignoris,[4] ita & creditoris malam fidem ipsis licet ignorantibus hac parte nocere æquum est, licet à se ipsis tempora præscriptionis inchoare velint:[5] siquidem in eos defuncti iura translata sunt cum suis qualitatibus,[6] nec debitoris conditio deterior fieri debuit per mortem creditoris, qui ipse præscribere nullo tempore potuisset;[7] nisi forte debitori imputare quis velit, cur creditor decesserit.[8] Plane si quid sit, ex quo probari possit, creditorem domini potius quàm creditoris iure possedisse, idque non interuertendæ alienæ possessionis gratia, sed ex nouo aliquo iure,[9] non est audiendus creditor eiusve heres, si post triginta annos ab eo tempore numerandos, quo prioris possessionis causam iuste mutatam esse oporteat, debitum offerre velit, quamuis de nouo illo creditoris iure non doceatur. Hactenus enim longissimi temporis rationem haberi æquum est, vt tituli probatio nulla à præscribente exigatur, quam nec allegari necesse est, etsi contrarius possessioni titulus nullus proponeretur.[10] Propterea quod tanto intermedio tempore multa possint incidere, quæ probandi tituli rationes omnes præcludant, nisi in vicem omnium hæc vna substituatur, quod tamdiu possederit, qui præscribit. Procedítque hoc casu non male ratio illa, quæ vsucapionis & longæ possessionis iura induxit, quod rerum dominia in incerto semper manere non oporteat,[11] quod tamen non similiter dici potest, cum apparet, creditorem non domini, sed creditoris iure possedisse: nulla enim ex eiusmodi possessione quantumuis longissima dominij incertitudo nascitur.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. quadam mulier 77. D. de rei vindic.* Aliud enim est, si creditor ius dominij impetrauerit, *ex l vlt. & tot tit. C. de iur. domin. impetr.* aut vice extranei rem emerit, vt *in l. 2. C. si in caus. iudic. pign. capt. fit.*

2 Cum possederit ad formam tituli & contractus pignoratitij, *l vlt. C. de pact. inter empt & vend.*

3 Sola enim opinio non mutat veritatem tituli, nec tam est inspiciendum, quid fit in opinione, quàm quid in veritate, *l. penult. D de vsucap. aliàs l. penult D. pro solut.*

4 *L. 1. & 2. C. si vnus ex pluribus hered debit.*

5 *L cum heres 11. D. de diuers. tempor. præscript.*

6 *L. vitia 11. C. de acquir possess.*

7 *Ex reg. l. nemo plus commodi 120. l quod ipsis 143. de regulis iuris.*

8 Quod esset absurdum. Neque enim casus fortuiti ab vllo præstantur, *l quæ fortuito 7. C. de pigner. act. l. contractus 25. de reg. iur.*

9 Hoc enim non est mutare sibi causam possessionis, sed incipere ex nouo iure possidere, *d. l qui bona fide 19 §. 1. de acqu. possess. d. l non solum 33. §. 1. D. de vsucap.*

10 Præscriptio enim tricennalis non requirit titulum. Not. *ad d. l. 3. C. de præscr 30. vel 40. annor.*

11 *L. 1. D. de vsucap. l. vlt. in princ. D. pro suo.*

12 Quia certum est, non posse dominum esse illum, qui possidet iure pignoris, cum nemini res sua fit obligata, *l. neque pignus 45. de reg iur.*

DEFINITIO XXI.

Ius offerendi, quod secundo creditori competit, aduersus priorem præscribitur triginta annis.

IVris offerendi, quod secundo creditori aduersus priorem competit pignoris sui confirmandi gratia,[1] longe diuersa ratio est. Hoc enim quoniam in mero iure magis quàm in facultate consistit,[2] procul dubio eandem longissimi temporis præscriptionem patitur, quàm cætera iura omnia, etiam perpetua pariuntur.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Ex l. 1. & l. prior 5. & pass. C. qui pot. in pign. hab.*

2 In quo maxime differt ab eo iure offerendi, quod competit debitori ad inducendam pignoratitiam actionem. Id enim dicitur esse meræ facultatis. Quæ autem sunt meræ facultatis, non possunt præscribi, *vulg. l. viam publicam, cum ibi not. D. de via public.*

3 *L sicut 3. & seq C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

DEFINITIO XXII.

Ius luendi pignoris cedi potest, nec magis præscribi potest contra cessionarium debitoris, quàm contra ipsum debitorem.

SEd & quæ debitoris conditio est, quandocumque debitum offerendo pignus luere possit,[1] nec vlla quantumuis longissimi temporis præscriptione summoueatur,[2] quemadmodum supra diximus,[3] eadem illius quoque est, qui ius luendi pignoris à debitore ipso cessum habeat. Nam quin ius hoc cedi possit, sicut & cætera fere omnia, nemo dubitat.[4] Nec quasi alienam actionem cessionarius redemerit, puniri debebit, aut odio aliquo dignus videri, cum in facultate potius, quàm in iure potestas illa soluendi posita sit. Nec quicquam referat creditoris, à quo pecuniam accipiet, licet habeat pignoris possessionem.[6] Sicut & ex contrario dici solet, inhibendam pignoris persecutionem agente creditore, si qualiscunque possessor offerat.[7] Neque ad rem facit, quod plerumque alia causa sit emptoris, alia venditoris, vt si quis successerit in locum Ecclesiæ Romanæ, quæ non nisi centenaria præscriptione poterat summoueri.[8] Id enim Romanæ Ecclesiæ singulare priuilegium est, quod in alios transire non potest.[9] At vt debitor offerens debitum, aut aliter satisfaciens nanciscatur ius pignoratitiæ actionis, facit ratio iuris communis, quæ in debitoris cessionario, vel alio procuratore non minus quam in ipso debitore locum habet,[10] cum soluta pecunia, vel si creditor recusset obsignata[11] nihil interfit creditoris.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L si rem 9. §. omnia pecunia, D. de pignor. act.*

2 Propter malam fidem creditoris, qui non nisi pro alieno possidet, vt dixi *Defin. 19. §. ex cap. possessor, de regul. iur. in 6. l pignor 13. D. de vsucap.*

3 *Defin. 19. §.*

4 Est enim brocardicum nostrorum, omnia quæ sunt transmissibilia esse cessibilia & contra, *l ex pluribus 42. D. de admin. tutor.* Nulla certe lex est, quæ huiusmodi cessionem prohibeat, quod sufficit, cum leges quæ de cessionibus loquuntur sint prohibitoriæ, *l per diuersas 22. & seq. C. mandat.* iunct. *l. mutui 43. §. 1. D. de procurat.*

5 Vt dixi *Defin præcid. num. 2.*

6 *L. Paulus respondit* 12. §. 1. *D. quibus mod pign. vel hypoth. soluit.*

7 *d. l. Paulus*, §. 1. *l. si fundus* 16. §. *in vindicatione*, *D. de pignorib.*

8 *Nouell. Vt eccles. Roman cent. annor. gaud. prasc. Auth. quas actiones, C. de sacrosanct. eccles.*

9 Priuilegia enim personalia non transeunt ad alios *dict. l. ex pluribus*, *l. quia tale* 14. *D. solut. matrim.* Not. *ad dict. Auth. quas actiones.*

10 Idcoque vbi eadem ratio est idem ius statuendum est, *l. illud*, 32. *D. ad leg. Aquil. l.* 3. §. *vnde etiam*, *D. de iniust. rupt.*

11 Obsignatio enim habet vim solutionis, cum creditor recusat accipere solutionem, *l. acceptam* 19. *C. de vsur. l. obsignatione* 9. *C. de solut.*

12 *d. l. Paulus* 12. §. 1. *D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit. l. si inter* 21. §. *vlt. D. de pignor.*

DEFINITIO XXIII.

Etiam post elapsum semestre potest & solet Senatus ex causa prorogare tempus ad luenda & redimenda pignora. Inferiores iudices non possunt.

SOlet Senatus noster ex causa prorogare debitori tempus, quod ad luenda aut potius redimenda pignora præstitutum est, vt etiam post elapsum semestre admittatur.[1] Veluti si egregia quantitas sit, quæ debetur, quam non facile tam cito explicare debitor possit,[2] vel si agatur inter consanguineos, quos inter se mitius agere & honorari sanguinis nonnihil tribuere deceat,[3] vel si qua in re peccatum sit in forma & solemnitate subhastationum.[4] Vel denique si longe pluris sint bona pro debito vendita, quam debitum fuerit.[5] Sed si intra prorogatum tempus nulla luitio redemptiove secuta sit, perinde tenet subhastatio, etiam quæ vitio aliquo laborauit, dummodo pro debito facta sit, atque si prorogatio nulla data esset.[6] Cæterum non idem inferiorum iudicum ius est, vt post præteritos sex menses intra quos lui pignus debuit aliud tempus indulgeant debitori. De illo enim tantum pronunciare possunt, an decreto subhastationes adprobandæ videantur necne.[7] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 38. sup. De iur. emphyt. [Et rursum pro D. Dufour, contra Augustum Paris, Prid. Id. Mart. 1612.]

1 Nempe ex æquitate contra nimium iuris & statuti rigorem, solus enim Senatus qui vice Principis est, potest & debet inter ius & æquitatem positam interpretationem inspicere, *l.* 1. *C. de legib.*

2 Nec enim totius debiti numeratio semper est in expedito, *l. si dubitet* 10. *D. de fideiuss.* [Idem est si qua sit alia ratio æquitatis, vt puta si debitor, ob longiorem suam absentiam, eamque probabilem non potuerit pecunias conquirere ad redimenda pignora, vt in causa D. Dufour, contra Augustum Paris, Prid. Id. Mart. 1612.]

3 *Arg. l. cum bona* 16. *D. de rebus auctor. iudic. poss. alias l.* 7. *de priuileg. credit.*

4 Dixi *Defin.* 4. *num.* 4 *supr.*

5 Dixi *Defin.* 8. §. *de distract. pignor.*

6 Quoniam subhastatio etiam nulla si sit facta pro debito tenet, dixi *Defin.* 18. §. *de distr. pignor.* Sed nulla dubitationi locus est, quia solet Senatus hoc casu non soluto debito confirmare subhastationes cum clausula; Ex nunc, prout ex tunc.

7 Quia coguntur iudicare secundum rigorem iuris & statuti.

DEFINITIO XXIV.

Semestre datum debitori ad redimenda pignora non incipit currere à quo die emptor cæpit possidere, sed ex die iudicialis missionis in possessionem.

LIcet parum referre soleat quod ad ius possessionis attinet, vtrum quis reuera & naturaliter possederit, an etiam in possessionem missus sit iudicis auctoritate:[1] Interest tamen quoties de iure luendi, aut potius redimendi pignoris sub hasta venditi disputatur. Quoniam sex illi menses qui in eam rem posteriore statuto præstituti sunt, non nisi à die iudicialis missionis currere incipiunt,[2] vt proinde quandiu non apparet quo die facta fuerit ea missio, tamdiu nec dici possit elapsa redimendi tempora, nec si fortasse triginta anni præterierint, totoque intermedio tempore creditor possederit, quia prius est, vt detur terminus à quo possit incipere præscriptio, quam vt præscriptio compleatur.[3] Neque est contrarium quod dici solet post elapsos triginta annos non posse obiici per debitorem quod subhastationes perperam nec rite factæ sint.[4] Id enim tum demum vere dicitur, cum præcessit missio in possessionem.[5] Quando eo iure vtimur, vt non prius citari possit debitor ad impugnandas subhastationes decretiq; interpositionem, quam sex illi menses præterierint,[6] qui porro, vt diximus, non incipiunt currere nisi à die missionis. Ob eamque causam sæpius à Senatu nostro improbatus est mos Sebusianorum meorum, qui in vsu habent, vt eodem libello petant mitti creditorem in possessionem, & citari debitorem ad decretum interponendum, saluo intra semestre luitionis iure. Non enim vult Senatus citari prius debitorem ad hoc, vt de interpositione decreti quæratur, quam semestre illud iam effluxerit.[7] Quid ergo si de interpositione decreti constet, de ipsa vero missione in possessionem nullo modo? Nihil oberit ea res debitori, aut posterioribus eiusdem debitoris creditoribus, quo minus saluum habeant ius redimendi.[8] Multoque minus si vocatus tantum debitor ad decreti interpositionem, nulla autem *interpositio* secuta proponatur.[9] *Ita Senatus* in causa Sebastiani Berard. & N. de la Chinal. Prid. Id. Nouembr. 1593.

1 Scilicet quia possessio licet plurimum ex iure mutuetur, *l. possessio* 49. *in princ. &* §. 1. *D. de acquir. possess.* magis tamen facti est quam iuris, *l.* 1. §. *si vir vxori, &* § *praced. eod. tit. l denique* 10. *ex quib. caus. maior.*

2 Sic enim stylo Senatus nostri cautum est, vt dixi *Defin.* 18 *supr.*

3 Cum non possit finem accipere præscriptio, quæ nec initium accepit, *arg. l. si ad diem* 46. *l. Titio vsusfructus* 96. *D. de condit. & demonstr.*

4 Dixi *Defin* 8. *num.* 6. §. *de distract. pignor.*

5 Quæ scilicet possit dare initium præscriptioni.

6 Prius autem est, vt ius competat petendæ interpositionis decreti, quam vt decretum possit fingi fuisse interpositum ex lapsu temporis, quia fictio respondere debet veritati ne plus operetur in casu ficto quam veritas in casu vero, *arg. l. confessionibus* 13. *cum l. seq.* §. *vlt. D. de interrog. in iur. fac.*

7 Ne scilicet beneficium iuris ipsi eripiatur, aut minuatur.

8 Cum fieri possit, vt præmature ac ante tempus decretum interpositum sit, quod tamen an factum sit non aliter sciri potest, quam si appareat de tempore missionis in possessionem.

9 Credibile enim hoc casu est non fuisse secutam interpositionem ob id, quod nec sequi vtiliter potuerit. Nihil porro actum videtur, quandiu aliquid superest agendum, *l. penult. in fin. C. de his qua vt indign.*

DEFINITIO XXV.

An post elapsum semestre possint creditores alij, siue anteriores, siue posteriores offerre emptori, siue creditor ille sit, siue extraneus?

AN autem secuta missione in possessionem, elapsisque sex illis mensibus licebit alij creditori offerre ei cui addicta sint pignora, aut extraneo emptori, qui venditionem curante creditore licitatus sit, alia quæstio est. In qua magis probatur, vt extraneus emptor securus sit[1] salua creditoribus anterioribus repetitione aduersus posteriorem, cui ex venditionis

pretio

pretio solutum est.[2] Sed si emptor sit ipse creditor, non extraneus, posse creditores anteriores iure suo pignus vindicare,[3] si nihil fecerint aut omiserint, propter quod ius pignoris videri debeant remisisse.[4] Posteriores vero etiam offerre, quoniam ea addictio, quæ fit creditori, fiat ex necessitate[5] nullo existente extraneo emptore,[6] nimirum si alia ratione posterioribus consuli non possit, vt in damno moraturi videantur, si offerendi iure priuentur; aut petendi, vt iterum bona distrahantur.[7] Sane nulla ratio est, vt extraneo emptori post lapsa luendi tempora secundus creditor offerre possit, aut agere ad nouam distractionem nisi magna aliqua ex causa.[8] *Ita tractatum est* in eadem facti specie.

1 Alioqui nemo accedat ad publicam auctionem, nec si bona fide fiat, *l sit prætor, alias l. etsi sine, §. quæsitum, D. de minor. l. 1 penult. & vlt. C si vendit pign. agat.*

2 *Vt & in l. vltim. §. sin vero heredes, & §. sed nec aduersus emptorem, C. de iur. delib.* Vide tamen *Defin. 27. num. 2. & 3. de distr. pign sup.*

3 Non minus quam si priuata venditio fuisset, *vt in l. 1. C. si antiq cred pign vend.*

4 Quid enim si publico programmate vocati sciuerint vendi pignus nec adesse voluerint, *vt in l. si eo tempore 6. & l. si hypothecas 8. C. de remiss pignor.*

5 Similis ratio est *in l. 2. & l. cum secundus 5. §. 1. D. de distr. pignor.*

6 *L. 2. C. si in caus. iudic pign capt. sit.*

7 Semper enim quantum salua iuris ratione fieri potest succurrendum est creditori certanti de damno vitando *d l. vlt. §. sin vero creditores, C. de iur. delib.* Iunge *Defin. 1. 5. de distract. pignor.*

8 Vt in specie *Defin 27. 5. de distr pignor.* vbi vide. Aliud esset priuata venditione facta, *l. 1. C. si antiq. pign. vend.*

de sent. qua sin. cert. quant proser. l heredes palam 21. §. D. qui test. fac. poss.

3 Volenti enim & consentienti non fit iniuria, vt est in regula iuris pontificij. Iunge *l. in diem 9. §. 1. de aqu. pluu. arcend. l. nemo videtur 145. de reg. iur.*

4 *L. Paulus 99 alias l. creditorem, D. de solut.* vbi etiam Bart. & alij. *L cum quid 3. cum ibi not. D. de reb. credit.*

5 Potest enim ex variis causis id contingere *Defin. 11.* vbi dixi 5. *hoc tit.*

6 Est enim augmentum monetæ pars principalis debiti, vt dictum est initio huius *Defi. ex not. in d. L cum quid, & d. l creditorem.*

7 Sicuti non videtur in rem versum quod non durat versum, *l. si pro patre 10. §. versum, D de in rem vers l item eorum 6. §. penult. D. quod cuiusque vniuers. l. nam etsi 15. §. 1. D. de inoffic. testam.*

8 *L. si rem 9 §. omnia pecunia, D. de pignor. act.* Dixi *Defin. 3. num. 4. 5.*

9 *L. vnic. C etiam ob chirogr pecun pign. retin poss.*

10 *L. penult. §. 1 D. de except. rei iudic.*

11 Quoniam hypothecaria actio habet suas conditiones perpetuas si debitum solutum non sit, *d. l. penult. §. 1. l. greg 13 §. etiam, D. de pignor.*

DEFINITIO XXVI.

Monetæ augmentum potest peti etiam in executione iudicati. Sed non post peractam subhastationem quæ solutionis loco cesserit. Nisi ex aliqua causa à subhastatione recedatur.

AVgmentum quidem monetæ peti potest in executione iudicati, etiamsi nulla eius mentio, vel in petitione, vel in condemnatione facta sit, propterea quod non tam alia res sit,[1] quam eius quantitatis quæ adiudicata fuit quædam portio, & ipsius sententiæ veluti declaratio.[2] Sed tamen si ad subhastationem ventum sit pro ea quantitate, quæ in stipulationem deducta fuit; nulla eiusmodi augmenti habita ratione, peratúrque decreti interpositio, nihil amplius de augmento quærendum est, cum creditori sit satisfactum, quem vtique solutionem accipere in moneta deteriore si velit, & consentiat,[3] nihil prohibet.[4] Si qua tamen causa sit propter quam non obstante decreti interpositione ea possessio creditori auferri debeat,[5] siue luendi siue quo alio iure, augmenti ratio tum habebitur, cum de solutione quantitatis debitæ agi oportebit.[6] Neque videri potest satisfactum si non duret satisfactum.[7] Itaque non prius cogendus erit creditor cedere possessione quam sibi solutum sit quicquid debetur,[8] cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri possit.[9] Nec est quod quis dicat sublatum per acquisitionem dominij, decretique interpositionem, vinculum pignoris.[10] Hoc ipso enim quod ex causa aliqua dominium illud euincitur, quod fuerat quæsitum, euenit necessariò, vt pignus restitui oporteat, quod extinctum videbatur.[11] *Ita Senatus* 16. Calend. Ianu. 1593.

1 Si enim alia res esset non posset peti in executione iudicati *l. terminato 3. C. de fructib. & lit. expens.* & noua actione opus esset, *l. non potest 23. D. de iudic.*

2 Quæ declaratio potest fieri etiam in executione, *l. 2. C.*

DEFINITIO XXVII.

Possessor conuentus hypothecaria vel offerre debet, vel cedere. Nec prætextu aliorum creditorum anteriorum recusare potest, aut petere publicam pignoris distractionem.

TErtius possessor conuentus hypothecaria non est audiendus si hoc vnum obiiciat, esse alios creditores pignoratitios, qui ante omnia vocari debeant, & de anterioritatis iure inter se disputare, vt saluum possessor habeat ius offerendi, luendique pignoris, & sciat à quo potius luere debeat.[1] Non enim possessoris interest, cui liberum sit, vel actori ipsi offerre, qui præstare debebit se potiorem creditorem, hactenusque de euictione tenebitur.[2] Vel rem derelinquere si creditoris actionis fidemve habeat suspectam.[3] Alterutrum ergo faciat necesse est, cum non aliam pignoris aduersus hypothecarium creditorem retinendi rationem possessor habeat, quam si debitum offerat.[4] Quare nec audietur possessor si petat publicam fieri pignoris distractionem, vt ex pretio creditoribus omnibus in eam rem vocandis ex ordine satisfiat. Anteriorum enim creditorum ius illud est;[5] non possessoris, quibus porro nulla fit iniuria, tum cum possessor creditori posteriori pignus vindicanti condemnatur. Siquidem non minus iuris habituri sunt contra creditorem hunc posteriorem, vbi factus erit possessor, quam habebant aduersus pristinum possessorem.[6] Aut quam haberent etiamnum, si pristinus ille possessor creditori posteriori obtulisset, in eiusque locum & ius successisset.[7] *Ita Senatus* in causa N. Stephani Diuonne contra R. Episcopum Bellicensem D. Ioannem Gothofredum Ginor Senatorem 14. Calend. Matt. 1594.

1 Cum securior esse soleat qui emit ab anteriore, aut saltem anteriore creditore venditionem vrgente, vt dixi *Defin. 25. 5. & Defin. 27. 5 de distr pignor.*

2 *Ex not. in l. 1. C. credit. cuicũ pignor. non debet.* etsi totus ille titulus loquitur de creditore qui vendidit iure creditoris, non de illo qui curauit vendi pignora per iudicem, vt contra interpretes & pragmaticos nostros scripsi in Hemisch. *de error. pragmat.* Non enim contra hunc creditorem datur actio vlla de euictione, sed tantum contra debitorem, *l 4. l si ob causam 13. C. de euict.*

3 Nemo enim actione in rem pati cogitur, siue neget se possidere, siue nolit retinere, *l. vlt. D. de rei vindic. l si fundus 16. §. in vindicatione, D de pignor.*

4 *L. vlt. C si antiq cred. pign. vend. d §. in vindicatione.*

5 *L. vlt. C. si antiq credit. pign vend.*

6 Non enim possessor ob id solum quod sit etiam creditor impedire potest venditionem pignoris petitam à priore cre-

ditore, non magis, quam si ipse possessor tantum esset non creditor *d l. vlt.*

7 Cum possit etiam posterior creditor offerre emptori, ex cuius pecunia creditor anterior dimissus fuit, *l. cum prior 3. vers. si tamen, D. de distr. pignor.*

DEFINITIO XXVIII.

Creditor antichreticus qui ex conuentione fructus pignoris acquisiit non cogitur eos fructus restituere posteriori creditori offerenti debitum cum vsuris. Nec si alioqui futurum sit, vt posterior moretur in damno.

CReditori anteriori, cui pignus in antichresim datum fuerat,[1] offerens posterior creditor totum debitum cum legitimis totius temporis præteriti vsuris, facere idcirco non potest, vt ad fructuum perceptorum restitutionem teneri anterior debeat, aut vt ij fructus si legitimum vsuratum modum excedant ad eum modum reuocentur,[2] nec si alioqui futurum sit, vt in damno posterior moretur.[3] Neque enim conuentionis vtilitas aufferenda est creditori qui prior contraxit, quique non aliter fuerat contracturus.[4] Nisi posterior creditor probet contractum esse fœneratitium & illicitum.[5] Hoc enim vnicum ei remedium supereſt.[6] *Ita Senatus* pro Angela Morisset contra Ioannem Rosset 8. Id. Maij 1595.

1 Hoc est ea lege, vt creditor perciperet fructus pignoris in vicem vsuratum, *l. si is qui* 11 § 1. *D. de pignor. l. si pecuniam* 33. *D. de pignor. act.*

2 Antichresis enim expressa non seruat legitimum modum vsurarum, cum fructuum quantitas est incerta, secus est in antichresi tacita secundum Cuiac. *lib. 8. obseruat. cap. 17. ex l. si ea pactione 14. C. de vsur.* iunct. *l. cum debitor. 8. D. in quib. caus. pig. vel hypoth. tacit. contr.* Vide tamen quæ scripsi in Hemisichil. *De error. pragmat.*

3 Quamuis soleat succurri creditoribus certantibus de damno, vt dixi *Defin. 25. nu. 7. supr.*

4 *L. vlt. C. de pact. inter. empt. & vendit. l. Titia 62. in fin. D. de iur. dot.*

5 Puta si excessus fructuum sit immodicus & creditor solitus fœnerari *cap. ad nostram Extr. de pignor.* Alioqui antichresis non potest quidem non esse contractus fœneratitius, cum quicquid excedit sortem sit fœnus & vsura, sed non ideo erit illicitus si non excedat legitimum & toleratum modum vsurarum.

6 Quia quicquid factum est in fraudem legitimarum vsurarum pro infecto haberi debet, *l pecunia 9. § 1. l. vsuras 20. D. de vsur. d. l. si ea pactione 14. cum duab. seqq. C. eod.*

DEFINITIO XXIX.

Emptor, qui post emptum pignus successit per cessionem in iura creditoris, non aliter cogitur pignus reddere, quam si offeratur ei non modo pretium subhastationis, sed etiam omne debitum.

CReditor, cui quadringenta sub pignore debebantur, pignus distrahi curauerat, & ex pretio non nisi trecenta redegerat. Tum emptori iuribus suis omnibus cesserat, quæ ex causa pignoris haberet, acceptis ab eo in illam rem integris quadringentis. Debitor cui ius redimendi competebat, siue ex statuto intra semestre, siue ex iudicato etiam post semestre elapsum, Titio ius omne suum vendiderat. Quæsitum est, an Titius emptori pignoris eidemque possessori trecenta restituere deberet, an quadringenta? Dicebam sublatum omnino esse vinculum pignoris per venditionem, quæ non tantum consensu creditoris facta fuisset, sed etiam requirente eo, & vrgente.[1] Nec ad rem pertinere quod ex pretio redacto non omnino satisfactum fuerat creditori. Non enim sola solutione & satisfactione pignus liberatur, sed etiam si venditioni pignoris licet ab alio factæ creditor consenserit, quamuis nulla illi pars debiti sit soluta.[2] Cui consequens videbatur, vt ex cessione per creditorem facta post venditionem pignoris nihil iuris emptori quæsitum fuisse dici posset.[3] Cessio namque ab eo facta qui creditor fuit, si ex interuallo fiat, id est eo tempore quo creditor esse iam desiit, vires nullas habere potest.[4] Præsertim cum per subhastationem emptor non tam in ius creditoris successisset, quam in ius debitoris; vtpote qui ea ratione dominus rei obligatæ effectus esset,[5] nulla alia ex subhastatione creditori nata actione, nisi ad pretium aduersus emptorem.[6] Porro constat, acquisitione dominij non tantum solui vinculum pignoris, cum nemini sua res obligari, aut obligata manere possit,[7] sed etiam inducine emptor sibi quicquam debere possit, ob id solum quod pignus possidet, quamuis separato contractu in creditoris quoque iura successerit.[8] Itaque audiendus videbatur Titius offerens emptori quanti res vendita fuisset, quamuis creditori aut emptori, quod hac parte idem est, plene satisfactum ex eo pretio non fuisset. Neque obstare quod dici solet, etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse.[9] Etsi enim negari in proposito non poterat, quin emptor esset idem creditor, ex qua parte creditori successerat, pignus tamen nullum superaret, quod retineri posset, quando vt diximus tota pignoris obligatio extincta fuerat, per venditionem.[10] Semel autem peremptæ obligationis numquam reuiuiscit,[11] præsertim in pignore.[12] Nec si proponas redire pignus in dominium debitoris, qui bona sua omnia obligauerat præsentia & futura.[13] Atqui rem, quæ pignoris iure obligata esse desierit, etiam ob chirographariam pecuniam pignoris loco retineri posse, nusquam sane scriptum est.[14] Sed tamen illa me ratio fortior à sententia reuocauit, quod cum debitor pignus redemit ab emptore, siue intra semestre tempus, siue post semestre ex iusta aliqua causa adeoque sola iudicati potestate,[15] recurrit dominium ad debitorem,[16] idque non quasi ab emptore nouum ius recipiat, in quem dominium trãstulerat, sed quia res redeat in pristinã causam resoluta vẽditione.[17] Quod cum euenit, pignus quoque quod extinctũ putabatur, reuiuiscit, aut potius perinde habetur acsi numquam extinctum fuisset.[18] Quidni vero? Cum, etsi ex noua alia causa pignoris acquisitio reuocaretur, idem esset. Neque enim dominij acquisitio aliter extinguit omnino ius pignoris, quam si sit omnino irreuocabilis.[19] Inde ergo fit, vt pignus desinat esse sublatum per venditionem quæ in eo est, vt numquã facta fuisse videatur.[20] Quid ergo? Manet sublatum duntaxat quatenus solutum est quod debebatur.[21] Itaque si solutum sit duntaxat pretium quod ex vẽditione redactum fuerat, cum plus creditori deberetur, & emptor non tantum per emptionem, sed etiam per cessionem in creditoris iura successerit, non aliter cogendus est rem reddere, quam si ei debitum totum offeratur, quia res in eam causam redit in qua fuisset, si ante venditionem debitor pignus luere voluisset. Quo casu haud dubie creditor etiam ob chirographariam pecuniam pignus retinere potuisset.[22] Multo magis pro debito pignoratitio quousque solutum integrum foisset.[23] Vna hæc differentia est, quod vno casu pignus luitur, alio redimitur. Sed eadé hoc casu potestas est luitionis & redemptionis.[24] Euenit autem in hac specie quod mirum est, vt cessio quæ ab initio non valuit ratione pignoris, tanquam facta ex interuallo & eo tempore quo nullum creditori ius pignoris supererat,[25] conualescat redintegrato pignore, qui in eam causam peruenit à qua incipere potuit. Alioqui nullum ius ex cessione translatum esset.

Nam

Nam ius quod antea creditor habuisset pignoris retinendi etiam ob chirographariam pecuniam, non potuit cedi ab eo qui cessionis tempore iam desierat posse retinere, cum desiisset possidere. [17] *Atque ita* Senatus tandem pro emptore eodemque creditoris cessionario pronunciauit, non esse cogendum illum rem restituere tametsi venditionis pretium integrum offerretur, ni totum ipsum debitum cum accessionibus præstaretur. [18] Etsi enim non cum debitore res erat, sed cum Titio, qui à debitore post subhastationes emerat, absurdum tamen videbatur meliorem esse causam Titij quam debitoris, cum is à debitore comparasset, ac in ipsius locum successisset. [19] *Ita Senatus* in causa N. Ludouici de Coysiaz & Joannis Gaudinon clarissimorum Aduocatorum Prid. Id. Jul. 1595.

1 *L sicut, 5 non videtur, D. quibus mod pign. vel hyp. solvit.*
2 *d 5. non videtur, l. si consensit, 7. iunct. l præced eod.*
3 *Ex reg l nemo plus iuris 54. de reg iur.*
4 *L Modestinus 76. D. de solut.*
5 *L. 4. l si ob causam 13. C. de euict. l. 2. C. si in caus. iudic pign. capt sit.*
6 Debitor enim non creditor dominus fuit, *Leum & sortis 33. §. 1. D. de pignor. act.*
7 *L à Diuo Pio 15 5. sed si emptor. D. de re iudic.*
8 *L penult. §. 1. D de except. rei iudic l neque pignus 45. de regul. iur.*
9 Cum fieri nequeat, vt quis sit sui ipsius debitor & creditor, *l. debitori 50 D. de fideiuss.*
10 *L. vnic. C. etiam ob chirogr pecun pign retin poss.*
11 *d. l. pen. §. 1. D. de except. rei iudic d. l si consensit 7. & l seq. 5. non videtur, D. quibus mod pign vel hypoth solvit.*
12 *L qui res 98. §. aream, D de solut.*
13 *L solutum 11. §. 1. D. de pign. act. l nouatione 18. D. de noua.*
14 *L. vlt. C. de remis pignor.*
15 Titulus enim ille, *Etiam ob chirogr pecun.* loquitur de re. iuendo pignore, non autem de retinenda re quæ desierit esse obligata.
16 Sufficit enim res iudicata, cum pro veritate habeatur, *vulg. l res iudicata 208. de reg iur.*
17 *L. 2. l cum ita 6 & seq Cod de pact int empt. & vendit. l. in bello 12. § si quis seruum, & seq. l si à patre 15. D. de captiu. & postlimin.*
18 Nulla siquidem retrouenditio requiritur, vt *in l. voluntate 20. D. quibus mod pign. vel hypoth soluit.* * & luitio ista pignoris non tam est iuris noui acquisitio ex parte debitoris quàm extinctio iuris quod emptori fuerat quæsitum ex subhastatione.
19 Quia nec videtur extinctum, quod non durat extinctum, *d l pen. §. 1. D. de except. rei iudic. l si pro patre 10. §. versum, D. de in rem vers.*
20 *d l. pen. §. 1. l. debitor, 59. D ad SC. Trebell.*
21 Quia potestas redemptionis tollit intellectum emptionis & acquisitionis, *arg l si patron. 51 §. vlt eod. tit.*
22 Quoniam hypothecaria illam perpetuam conditionem habet si non fit solutum debitum, *l grege 13 5. etiam, D. de pign.*
23 *d l. vnic. C etiam ob chirogr. pecun pign. retin poss.*
24 *L quamdiu 6. C de distract pignor. l. vltim. C si antiq credit pign vend.*
25 Vt & in specie *d l. in libello 11. § si quis seruum & seq. l. si à patre 15. D de capt & postlim.*
26 *Vt dixi nn. 4. 5. ex l. Modestinus 76. D. de solut.*
27 Nascitur enim ex possessione retentio, *l. 1. D. de pignor. l si in area 33. D. de condict. indeb. l. debitor 40. in fin. D. de pignorat action*
28 *Ex d l quamdiu 6. C. de distr pignor. l. 2. Cod. debit. vendit. pign imped non poss cum similib.*
29 *Ex reg Linuitus 156. § plerumque, l quod ipsis 143. de reg. iur. l. 3. in fin. D. de pignor.* vbi est textus elegans. * *l. iudicata 29. in fin de except. rei iudicat.*

DEFINITIO XXX.

Etiam qui iussus est recepto venditionis pretio pignus reddere, potest nihilominus rem retinere pro alio debito, etiam pro quo non fuerit illa res vnquam obligata, tanquam qui hac parte successerit in ius creditoris.

CVm inter debitorem & pignorum emptorem controuerteretur, an debitori redimere volenti emptor rem restituere deberet; Senatus pronunciauerat pro debitore, & emptorem condemnauerat, vt vacuam pignoris possessionem redderet, accepto vicissim à debitore pretio venditionis. Si in executione iudicati emptor probet sibi quid aliud deberi, cuius nomine res illa fuerit antea obligata, non prius cogendus est rem restituere, quam omnino sit ei satisfactum. [1] Senatusconsulti enim auctoritas iuris auxilium de quo neque dum cognitum, neque pronunciatum fuit, non excludit. [2] Sed etsi nouum debitum quod petitur tale est, vt pro eo numquam res obligata fuerit: Idem tamen iuris est propter regulam quæ habet, etiam ob chirographariam pecuniam pignus retineri posse. [3] Atqui, inquies, numquam fuit res illa obligata emptori, quia priusquam ad emptionem accederet nihil omnino iuris, nec illa in re, nec ad rem habuit, post emptionem vero cum dominus esse cœperit, non solum pignoris ius nullum habuit, sed & desiit habere posse. [4] Verum respondeo emptorem pignoris, licet pro qua parte emptor est, succedat in locum debitoris non creditoris, [5] tamen quatenus soluit pretium creditori, eatenus in creditoris iura videri succedere, si quando contingat rem ab eo auferri: [6] Ex eaq; causa fieri iurium cessionem necessariam, quorum potestate ad venditionem deuentum est. [7] Itaque si creditor fuit pignoratitius, qualem esse necesse est priusquam ad venditionem perueniri possit, [7] eodem iure censeri emptor debet cum pignus redimitur, [9] & consequenter etiam ob chirographariam pecuniam, siue sibi debitam, siue creditori qui pignus distrahi curauit, pignus poterit retinere. [10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. quamdiu 6. C. de distr. pign. l. 2. C. debit. vend pignor. imped. non posse l. 1. & pen. C. si vendit pign agat.*
2 Ne alioqui sententia nocea. ei pro quo iudicatum fuit, quod sane absurdum euidenter & iniquum esset. *l. euidenter 16. D. de except. rei iudic.*
3 *L vnic. C. etiam ob chirogr. pecun pign. retin. poss*
4 Cum nemini possit res sua esse obligata, *l. neque pignus 45. de regul. iur.*
5 Vt dixi *Def praced. num. 5. ex l. 4. & l. si ob causam 13. Cod. de euict.*
6 *L. 3. vers si tamen, D. de distract pignor.*
7 Cum ex ea cessione nullum dispendium & incommodum creditor sentiat, *arg l in creditore 38. D. de euict.*
8 Neque enim potest vllo casu creditor petere distractionem bonorum debitoris, quin prius acquirat sibi in iis ius aliquod pignoris aut conuentionalis, aut prætorij, aut iudicialis, *tot tit. C. de prætor pignor. & tit C si in caus. iudic. pign. capt. sit.*
9 Id est, haberi debet prò hypothecario creditore *d. l. 3. D. de distr. pignor.*
10 *Ex dict. tit. Etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss.*

DEFINITIO XXXI.

Sumptus facti ob litem motam, vel sine causa susceptam à tertio temerario litigatore, & quib. factum debitoris causam non dederit, non sunt imputandi debitori, nec ab eo aufferendi.

AN ergo si quis tertius venditioni pignoris intercesserit, & ex ea causa creditorem sumptibus litis onerauerit, competet emptori qui in creditoris locum successit ius retentionis quousque sumptus illi restituti sint? Minime, quia neque debiti, neque debitoris occasione sumptus illi facti sunt, sed per calumniam, aut imperitiam eius, qui pignoris distractionem nullo iure voluit impedire. [1] Satisque creditori esse debet, eive qui in eius locum successit, quod eatum expensarum cõdemnationi obnoxium habeat temerarium illum intercessorem. [2] Neque distinguemus, an de intercessionis iure vel iniuria quicquam adhuc pronũciatum sit necne. Aut in intercessor ad eos sumptus condemnatus sit an non? Semper enim verum est,

creditorem non habere de quo conqueratur, præterquam de illo ipso qui male interceſſit, aut de iudice ſi ad improbæ litis ſumptus eum non condemnauerit.[1] Cæterum neque interceſſoris, neque iudicis factum & iniuriam nocere æquum eſt debitori, cui nihil hac parte imputari poteſt.[4] Quid ergo ſi debitor ipſe venditionem impedire tentauerit, & fuerit condemnatus etiam ad expenſas litis? Nemo dubitat quin earum quoque expenſarum nomine ſalua emptori eſſe debeat retentio, ſi is in omnia creditoris iura ſucceſſerit.[5] Idem eſt ſi non debitor, ſed ipſius tutor aut curator, aut procurator, aliuſve adminiſtrator litem perperam intulerit. Dummodo non ſit ille proprio, vt plerumque fit & fieri debet,[6] nomine ad eas expenſas condemnatus.[7] Tunc enim eius debiti cauſa quod aliud debeat, quam qui pignus redimere vult, retineri rem obligatam rationis non eſt.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Debet autem ſua cuique temeritas & calamnia damnoſa eſſe non alteri, *l factum* 155. *l. in condemnatione* 173. §. *vnicuique, de regul. iur.* Maxime quantum ad ſumptus litis, quorum condemnatio non ſolet irrogari niſi temere litiganti, *l. eum quem temere* 79. *D. de iudic.* Dixi *Defin. 1. ſupr. Si plur. vna ſent. fuer. condamn.*

2 *dict. l eum quem temere l. properandum* 13. §. *ſiue autem alterutra, C. eod. l. qui ſolidum* 78. §. 1. *de leg. 2. l petitor* 30. *D. de liber. legat.*

3 *d. §. ſiue autem alterutra.*

4 *L. ſi per imprudentiam* 51. *D. de euict. l. exceptionem* 67. *D de fideiuſſ.* Aliud ergo eſſet ſi ſumptus illi facti eſſent inter creditores ob litem inter eos de mutuo iure, & ordine pignoris initiatam. Tunc enim ſumptus illi cederent damno debitoris etiam inuiti, tanquam qui iis cauſam dediſſet ob moram in ſoluendo contractam, vt dixi *Defin. 9. §. & Defin 30. ſup. de diſtract. pignor. & Defin. 2. ſupr. debit. vendit pign. imped non poſſ.*

5 Vt ſcilicet eadem in omnibus cauſa ſit emptoris, quæ fuit auctoris, *l quod ipſis* 143. *l. inuitus* 156. §. *plerumque, de regul. iur.*

6 *Ex vul. l. non eſt ignotum, C de admin. tutor.*

7 Nec enim iudicati executio ſolet dari in tutorem niſi eum idipſum in ſententia nominatim comprehenſum eſt, *l. 1. §. vlt. l. 2. D. de admin. tutor. l pen. D. quand ex fact. tutor.*

8 Ille enim *tit. C. etiam ob chirogr. pecun pign. retin. poſſ.* intelligendus eſt de pecunia illa chirographaria, quæ ab eo ipſo debeatur qui vult pignus repetere non quæ ab alio, *arg. l penul. D. de compenſat. l. eius* 9. *C. eod.*

DEFINITIO XXXII.

Annus, cuius fructus pro rata temporis diuidi debent inter emptorem & debitorem redimentum pignora, currità die addictionis & expeditionis.

CVm pignora ſub haſta vendita redimuntur, ſiue iure ordinario, & intra tempus ſtatuto præfinitum,[1] ſiue iure extraordinario petita aduerſus lapſum temporis in integrum reſtitutione ex iuſta aliqua cauſa,[2] ſi de fructuum illius anni quo redemptio fit diuiſione quæratur, ſiue ante, ſiue poſt eorum perceptionem, diuidi eos oportet pro rata temporis inter emptorem & creditorem, eumve qui ius habeat à creditore.[3] Annus autem computandus eſt ex die quo addictio quam expeditionem vocant, facta eſt, quoniam ab eo demum die fructus ad emptorem dominij iure ex ſtatuto noſtro pertinent.[4] Cum tamen ea portio quæ emptori competere poterat minima eſſet, vtputa duodecima, verendumq; videretur ne in fructibus percipiendis ea diuiſio rixam prouocaret, æquiſſimum putauit Senatus, vt fructus illi certa pecuniæ quantitate æſtimarentur, non ad modum vſurarum ſortis pretij, ſed æſtimatis arbitrio boni viri, & paulo pinguius ipſis fructibus.[5] *Ita Senatus* in cauſa N. Ludouici de Coyſiaz & Joannis Gaudinon Aduocatorum 6. Non. Aug. 1595.

1 Hoc eſt, intra ſemeſtre, de quo ſcripſimus *Def. 1. §. hoc tit.*

2 Vt dixi *Defin. 11. num. 2. ſupr.*

3 *Arg. l. fructus* 7. §. *Papinianus alias l. diuortio, D ſol. matr.*

4 Nec enim ante id tempus quicquam iuris habet emptor in pignore vendito, cum neque prius ſublatum videat vinculum pignoris, quam ſoluta ſit ab emptore pecunia. *l à Diuo Pio* 15. § *ſed cum emptor. D. de re iudic.*

5 Quorum ſcilicet incertitudo facit, vt nihil prohibeat eos ex euentu excedere legitimum modum vſurarum, *l ſi ea pactione* 14. *C. de vſur.* Iunge *l. oleo* 23. *eod.*

TIT. XXI.

SI VNVS EX PLVRIB. hæred. debit.

DEFINITIO I.

Vnus ex coheredibus debitoris non poteſt obiicere exceptionem diſcuſſionis ne quidem pro parte coheredis.

EX pluribus debitoris hæredibus ſi vnus hypothecaria in ſolidum conueniatur,[1] exceptionem non factæ excuſſionis pro parte cohæredis obiicere non poteſt. Neque enim pro ea parte tertij poſſeſſoris iure cenſeri debet, qui ipſius debitoris pro parte hæres eſt,[2] licet perſonalis obligatio inter eos ex lege duodecim tabularum pro hæreditariis portionib. diuidatur.[3] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. 7. ſupr. de pignor. & SC. 3. inf. Si aduerſ. credit. præſcr. opin.

1 Quomodo poteſt vtique conueniri, cum hypothecaria ſemper & omni caſu ſit indiuidua *l. rem hereditariam* 65. *D. de euict.* Excepta illa tacita quam Iuſtin. induxit pro legatis *in l. 1. C. commun. de legat.*

2 Imo cenſendus eſt iure debitoris cuius perſonam ſaltem pro parte repræſentat, cum iura omnia & activa & paſſiua tranſeant in hæredem, *l. vlt & tot. tit C. de hered actions.*

3 *L. 1. &* 2. vbi gloſſ. & DD. *C. hoc tit. l. 1. C ſi cert. petat.* Itaque hic titulus manet incorrectus etiam poſt *Auth. hoc ſi debitor. C. de pignor.*

DEFINITIO II.

Quantum interſit an vnus ex heredibus debitoris conueniatur, an vnus ex heredibus creditoris agat hypothecaria in ſolidum.

NOn quemadmodum vnus ex pluribus debitoris hæredibus ſi totum fundum pignoris obligatum ſolus poſſideat conueniri hypothecaria in ſolidum poteſt,[1] ita ex contrario vni ex hæredibus permittendum eſt, vt in ſolidum agens hypothecaria,[2] totum debitum conſequatur, ſi non cæteri coheredes conſentiant aut abſint, & caueat de rato is, *quo ſolutionem totius debiti petit.* Etſi enim ſingulis heredib. creditoris hypothecaria actio in ſolutum competit,[3] vtpote, quæ ſui natura non magis diuidua ſit, quam ius ipſum pignoris,[4] ſolutio tamen, per quam hypotheca diſſoluitur,[5] commodam recipit diuiſionem ſi conſiſtat in pecunia numerata,[6] nec nouum eſt, vt in ſolidum agatur, partis autem ſolutio fiat.[7] Et ſane fieret iniuria cæteris cohæredibus, ſi ſolutio totius debiti vni facta liberationem contra omnes pareret,[8] niſi fuerint illi in mora debiti accipiendi.[9] Nam & eadem iuris ratio facit, vt ſi vnus ex cohæredibus creditoris ſuam tantum debiti partem percepetit, non ideo prohibeantur cæteri per hypothecariam totum fundum auocare, ne alioqui afficiantur iniuria, dummodo debitori offerant quod ille ſoluit cohæredi.[10] Diximus, *ſi non fuerint illi in mora accipiendi debiti*: quia ſi per eos ſtet quo minus debiti partem hæreditariam accipiant,

accipiant, permittendum est debitori, vt totius pignoris luendi gratia totum debitum soluat ei ex creditoris hæredibus, qui in solidum agit hypothecaria." Neque enim pignoris partem luere debitor cogitur, si totum debitum reddere paratus sit, sicut nec creditor pignoris partem erat accepturus." Nisi quis remedij loco malit inducere, vt pro cohæredum absentium portionibus siue in mora debiti accipiendi fuerint, siue non, fiat obsignatio, quæ & illorum & debitoris ius æque tueatur." Quid enim si nec totum debitum accipere voletis ex cohæredibus, qui hypothecaria in solidum experitur?" Eo saltem casu omnino necessarius erit vsus obsignationi." *Ita Senatus* pro Jacobo Durand contra Peronetam Talon, 8. Calend. Decemb. 1592.

1 *L.1.& 2.C.hoc tit.*

2 Nam & hypothecaria est indiuidua ex parte agentis, non minus quam ex parte illius, qui conuenitur, *d.l.1.C. hoc tit.*

3 *dict.l.1.*

4 *L.rem hereditariam 65.D.de euict.*

5 *L.item liberatur 6.D qui potior.in pign.hab.*

6 Cum pecunia recipiat commodam diuisionem, *l stipulationes non diuiduntur 72.D.de verbor.oblig.*

7 *Vt in l.in executione 85.§.in solidum, eod.tit. de verborum obligation.*

8 Fit enim pauperior qui amittit debitorem, *l.3.§.sciendum & § sed si debitorem, D.de donation. inter virum & vxor.* fi ut & locupletior fit, qui liberatur à creditore, *l.si pupilli 66. D.de solutionib.*

9 Quo casu necesse est, vt alius qui partem suam recipere vult, recipiat totum, vt possit liberare debitor pignus, quod pro parte liberari non potest, *d.l in executione.§ pen.*

10 *L solutum 11 §.si creditori, D.de pign.act.*

11 Aut enim iniquum, non posse solidum soluere illum, quem praterea patitur in solidum conueniri, *l.quod autem 6. §.apud Labeonem, D quæ in fraud credit.*

12 Scripsi *Defin.3.5.de pign.actio.* Facit *l si quis aliam 46.D. de solution.l.1.§ sed si duo, l si plures 14.l.si duo 22.D depos.*

13 *Argum.d.l.1.§.si pecunia 36.iunct.l.ei apud quem 5.in fin. D.depos.*

14 Ne scilicet cohæredibus suis teneatur, *l.heredes 25. §.idem iuris est & seq D famil.ercisc.*

15 Obsignatio enim verus & legitimus modus est tollendæ obligationis, cum aliqua de causa impeditur solutio, ne alioqui nulla ratio superst debitori acquirendæ sibi liberationis, *l. acceptam 19.C.de vsur.l.obsignatione, 9.C.de solut.*

DEFINITIO III.

Etiamsi omnes creditoris hæredes litem contestati sint super hypothecaria, singulis tamen solui nisi pro parte non potest.

AT quid si omnes creditoris hæredes simul hypothecaria egerint, & litem contestati sint? An non vni ex iis totum debitum soluere debitor tuto poterit? Minime. Quamuis enim ex plurib. litis consortib. singuli post cõtestationem agere in solidum possint, [1] non ideo tamen solutionem accipere in solidum singuli possunt. Aliud enim est ius agendi, aliud solutionem accipiendi, vt videre est in procuratore ad litem dato, qui agere quidem potest, solutionem verò accipere non potest, [2] cum nec speciale mandatũ habeat, nec generale. [3] Itemque in eo, qui solutionis causa obligationi adiectus est: qui ex contrario solutionem accipere potest, agere vero non potest. [4] Eadem igitur hoc etiam casu obseruanda erunt, quæ si non omnes litem cõtestati fuissent. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.2.C.de consort.eiusd.lit.*

2 *L.hoc iure 84.D.de solut.*

3 *L.vero procuratori 12.eod*

4 *L.eum qui ita 56.§.qui sibi, D.de verb.oblig.l.cui recte 10. D.de nouat.*

5 Neque enim litis contestatio facta ab omnibus facit potestatem singulis accipiendæ in solidum solutionis, sed tantum litis in solidum persequendæ.

DEFINITIO IV.

Casus, in quo executio ab vno ex pluribus creditoribus hæreditariæ male cœpta, confirmatur in totum citra iniuriam possessoris pignorum conuenti per hypothecariam.

DEcesserat mater superstitibus duobus masculis & filia: quorum illi iam inde multis ab annis abesse proponebantur, hæc vero domi retenta, pro dotis maternæ repetitione Seruianam exercuerat aduersus tertium pignorum possessorem, quasi ad eam solam tota matris hæreditas pertineret. Postea lite pendente melius consulta, [1] dixerat agere se non suo tantum nomine, sed etiam fratrum absentium. Oblata quoque cautione de rato, [2] in eamque rem petebat dari sibi bonorum vtriusque absentis fratris curationem, quippe quam non minus fœminis quam masculis, adeoq; etiam impuberib. dari obtinuit, [3] tanquam quæ successionis spe potius quam administrationis iure deferatur. [4] Cum quæreretur, an executio confirmari posset, quam non nisi pro indebito facere soror potuerat, quæ pro parte tantum hęres solidam dotem exigebat, [5] nulla dum emissa per fratres testificatione voluntatis, an hæredes matris esse vellent pro portionibus hæreditariis, [6] placuit temperamentum vt executio quidem confirmaretur, at non tam cœpta, quam perficienda. Nec in solius sororis commodum, sed in fratrum quoq; absentium vtilitatem data sorori bonorum vtriusque fratris curatione & quasi ex iure postea quæsito, eb eamque causam facta relatione ad tempus perficiendæ, non ad tempus cœptæ executionis. Verba autem iudicati hæc fuerunt, *que l'execution encommencee sera continuee, parfaite & parachevee au nom & profit tant de ladite demanderesse, que de ses freres absens*, non qualia vulgo esse solent, *que l'execution de sa part encommencee.* Non enim poterat confirmari executio per sororem male cœpta proprio nomine, nisi quatenus in eo esset, vt bene quandoque perficeretur. Quamquam illa etiam ratio confirmandę executionis suberat, quod ab initio potuerat soror tanquam coniuncta persona pro fratrib. agere & exequi etiam sine mandato, si modo parata fuisset cauere de rato. [7] Item quod possessor, qui executioni intercesserat, fratrum absentium & vitam & absentiam, quam soror iurato adfirmauerat negasse conuincebatur, atque ita sororis in solidum agentis ius, quantum in se fuerat, confirmasse. Nullis enim fratrib. superstitibus, cui alij quam sorori poterat ius esse totius dotis maternę in solidum exigendæ? [8] Nec proinde amplius poterat iuuare se ex positione negata, ne quidem ex pœnitentia, quæ tamen hic nulla fuerat secuta. *Sine die.*

1 Quamdiu enim non repudiarunt cohæredes qui adire possunt, non potest alius cohæres qui adiit agere, nisi pro sua parte, *l.2.D si pars hered pet.*

2 *Iuxta l.sed & ha persone 35 D.de procur.*

3 Inuita sane iurisprudentia, cum cura io quælibet sit officium virile, à quo mulieres omnes arcentur, *l.2.* vbi Dec. *de reg iur.*

4 Vt dixi *Defin 15 de curat furios*

5 Vt proinde non posset viueri facta executio pro debito, nisi ex parte. Nec tamen poterat pro parte valere, & pro parte non valere. *l si non sortem 26 § si centum,* vbi Bartol. *de condict. indeb.* quia executio quælibet est facti, facta vero omnia sunt indiuidua.

6 Quæ tamen testificatio voluntatis erat necessaria, cum nemo ignorans vel inuitus fiat hæres matris, *l nec emere 16. C. de iur.del.ib.* Nec enim fœminæ habent suos hæredes, *l.4.§ ad testamenta D de bonor poss contr tab.*

7 *d l sed & ha 35 D.de procurat.*

8 Siue proprio, siue adcrescendi iure *l.vnic.* vbi omnes *C. de his qui ant quand.non potent.part.*

TIT. XXII.

DE IVR. DOMIN. impetr.

DEFINITIO I.

Iustiniani constitutio, de iure dominij impetrando, non est abrogata, quamuis eius rarus sit vsus, quia pignoris distractio est expeditior.

TSI rarissime, aliquando tamen Iustiniani constitutione vtimur, quæ creditori ius dominij impetrare volenti certam & accuratam formam præscripsit.[1] Neque enim apud nos statutum vllum est, aut ius aliud municipale & consuetudinarium, quod Iustinianeam illam legem abrogauerit.[2] Quamquam solemnitates in eam rem præscriptas pro locorum diuersitate & moribus aliter atque aliter obseruari iam olim interpretes tradiderunt,[3] ideo fortasse, quod creditori longe commodius sit pignus distrahere & emptorem subiicere, qui si alius non inueniatur, ipse emere potest.[4] Sane pignori perpetuo incumbere cogi non potest, nec si ita conuenerit, saltemque trina denunciatione præcedente ius habet vendendi pignoris, ni debitum soluatur.[5] Præterquam si talis conuentio proponatur, quæ faciat, vt creditori aliqua vtilitas pignoris constet citra distractionem, vt puta si antichresis contracta sit.[6] Nam quod dici solet inutile pignus esse, quod distrahi nequit,[7] ad hanc pignoris speciem non pertinet, quæ in vicem legitimatum vsurarum fructum pignoris acquirit creditori.[8] *Ita Senatus* ex tempore, 9 Cal. Jul. 1590.

1 *L. vlt. C hoc tit.*

2 Quod autem non immutatur, cur stare prohibeatur, inquit *l. sancimus* 27. *C. de testamen l præcipimus* 32. *in fin. Cod. de appellat.*

3 In vicem scilicet extranei emptoris, *l. 2. C. si in caus. iudic pign capt sit.*

4 *L si conuenit* 4. *D. de pignor act.*

5 Quo contractus genere permittitur creditori, vt fruatur pignore, quemadmodum è contrario debitor fruitur pecunia creditoris, *l si is qui*, 11. §. 1 *D. de pign. l si pecuniam* 33. *D de pign. act.*

6 *dict l. 4. cum ibi not. de pignor. action. l. mulier* 11. *Cod de distract pignor.*

7 Non enim inutile dici potest pignus, quod fructuum lucrum & commodum adfert creditori. Iunge *Defin. 6. infr. tit. sequent.*

TIT. XXIII.

DE PACT. PIGNOR.

DEFINITIO I.

Pactum commissorium regulariter in pignoribus improbatum quibus casibus censeatur approbatum.

PACTVM legis cõmissoriæ[1] in pignoribus, quod olim valebat & proprio contractus genere fiducia dicebatur, si contracta fiducia mancipatio facta esset,[2] hodie generaliter improbatum est quoties pretij loco datur ea ipsa quantitas, pro qua de pignore conuenit: quod ea ratione plerumque fraus legitimis vsuris fieri soleat.[3] Cui consequens est, vt valeat pactio, si conuenerit, vt in casum non solutæ ad diem pecuniæ, & eo demum tempore res obligata iusto pretio æstimetur.[4] Sed & frequentissimo nostrorum errore receptum est, vt valeat, si non in ipsa pignoris constitutione, sed ex interuallo facta sit: hactenus nimirum, vt exceptionem pariat non actionem.[5] Item si non inter debitorem & creditorem intercesserit, sed inter debitorem & tertium, puta fideiussorem,[6] quasi solo creditoris odio potius, quam iuris ratione aliqua sit improbandum,[7] quod tamen si iuris rationem inspicias longe aliter se habet. Nam vt fiduciæ contractus aboleretur, fecit quidem odium creditorum, quorum fraudibus crescebat, vt Constantinus ait, legis commissoriæ asperitas.[8] Sed vt nulla contracta fiducia pactum hoc in pignoribus non valeat, illa semper ratio fecit, quæ necdum sublata est, quod pignoris datio legitimus modus non sit dominij transferendi:[9] in eamque rem omnino necessarius sit vsus venditionis alteriusve cuiuslibet alienationis.[10] Illud sane inter omnes constat, pactum hoc iureiurando non confirmari,[11] quamuis ad euitandam periurij exceptionem necessaria sit absolutionis impetratio.[12] *Ita Senatus* 4. Cal. Decemb. 1588. & 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Sic enim nostri appellant, & male. Perinde enim est, ac si quis diceret pactum pacti commissorij, vt docui plurib. *Decad. 21. de error. Pragmat.*

2 Vt tractat Paul. in libris sentent. *de leg. commiss.* vbi Cuiac. post Isidor *lib 5 Etymolog.*

3 Id enim est quod ait *l vlt. C. hoc tit. præcipua commissoria pignorum legis crescit asperitas.*

4 *Ex l si fundus* 16. §. *vlt D. de pignor.* Quia, vt lex ait, videtur hoc casu facta venditio sub conditione.

5 *Ex l.* 34 *D de pign. act.* vbi Bart. & Guid. Pap. *decis. 6.* Bart. *ad l Calippo, alias l quamuis* 45. *de solut.*

6 *Ex l vlt. in prine. D. de contrab empt.*

7 Vt & alia multa odio creditorum fœneratitiorum sunt constituta, *l. 3. C. de vsur. l. 2. cum ibi not. C. si aduers credit.*

8 *d. l vlt.*

9 Quia pignus non eo animo datur, vt dominium transferatur in creditorem, *l eum & sortis* 35 §. 1. *D de pign act.*

10 Dicitur enim alienatio actus omnis, per quem transfertur dominium, *l. 1. C. de fund dotal.*

11 Scilicet quantum ad validitatem contractus, sed tantum quod ad obseruationem, Bart. *in l si quis pro eo* 56 *numer.* 10. *D de fideiuss* post Innocent. *in c significante per ill. text. Extr. de pignor.*

12 Imbert. de Boyenc. *in authent sacramenta puberum, nu.* 111. *C si aduers. vendit.*

DEFINITIO II.

An pignus contractum sit sub lege commissoria, an vero facta sit conditionalis venditio, multum interest? Et ex ordine scripturæ dignosci debet.

QVid vero si pignus in solutum datum sit ob debitum sua die non solutum? Non est pactum legis commissoriæ, sed aliud ei simile, quia & datio in solutum similis est venditioni,[1] ideoque nec hoc casu valet.[2] Quid rursum si crediderim tibi centum, & priusquam de pignore vllo inter nos conueniret, id egerimus, vt si pecuniam sua die non solueres, fundus Titianus mihi eo pretio emptus esset? Conditionalis emptio contracta videbitur, & consequenter valebit, sicut & datio in solutum valeret, quæ eodem modo facta esset.[3] Nec quod postea & vltima instrumenti parte, vt fieri solet, de pignore conuenerit ad fortiorem contrahendam obligationem, contractui rem iam rite perfecto quicquam oberit.[4] Ergo spectari ordinem tractatus & scripturæ oportebit, an pignoris conuentio præcesserit, an secuta sit.[5] *Ita Senatus* in causa N. Jacobi d'Aymauigne & Michaelis Arnaud, Mense Junij 1593.

1 *L. si prædium* 4. *C. de rescind. l. si quis aliam* 46. *D. de solut.*

2 *Ex l. vlt. C hoc tit.*

3 *Argum. l vlt. in princ. D. de contrahen. empt. l. si fundus 16. §. vlt D. de pignor.* Nec enim lex commissoria improbata est generaliter, aut in venditionibus specialiter, sed tantum in pignoribus, *d. l. vlt. C. hoc tit.* Quamquam etiam in venditionibus est odiosa, quia rescindit ipso iure contractum bonæ fidei, *l. Æmilius, 38. D. de minor.*

4 Clausulæ enim accessoriæ & executiuæ non mutant naturam contractus, *vulg. l. vlt. §. vlt. D. de condict. indeb.*

5 Vt & *in l quoties 34. D de vsufr. l generaliter 24. §. quid ergo, D. de fideicom. libert.* quamuis non semper soleat attendi ordo scripturæ, *l. cum pater 77. § fidei tuæ, de legat. 2. l. nec enim 6. D. de solution.*

DEFINITIO III.

Valet pactum commissorium in transactione appositum, maxime si iudicis auctoritas interuenerit.

CVm per transactionem conuenisset inter debitorem & creditorem, vt si debitor pignus intra quadriennium non lueret, emptum illud esset creditori pro ea ipsa quantitate, quæ debebatur, eaq; transactio præsente & auctoritatem præstante iudice facta proponeretur, Senatus censuit valere pactionem, siue quod ea sit receptissima nostrorum sententia, vt pactum legis commissoriæ in pignoribus quoque valeat interueniente transactione, [1] siue, quod eiusmodi conuentio apud iudicem facta instar sententiæ habere quodammodo videretur: [2] ac si pignus illud iudex creditori in solutum addixisset, quomodo addicere haud dubie poterat, si intra præstitutum tempus debitum non solueretur. [3] Præsertim cum super eo transactum fuisset, quod creditor ob non solutum debitum sibi addici pignus postulabat, debitor contra negabat, posse creditorem pignus vendere, aut vt sibi addiceretur, postulare, cum ab initio non conuenisset. Vterque male. Neque enim cogendus erat creditor, qui simpliciter pignus acceperat, vt rem pignoris iure retineret, si non ex conuentione prohibitus esset, ne pecuniam ante certum tempus peteret. [4] Neque rursus ob id solum, quod in debiti solutione debitor cessasset, addictionem pignoris postulare creditor poterat, nulla præcedente in eam rem conuentione. [5] Debuerat igitur creditor petere, vt debitori ad soluendum dies diceretur, quo elapso liceret sibi pignus vendere, aut tanquam addictum dominij iure retinere. [6] Nam etsi conuenisset, ne pignus vllo modo distraheretur, adhuc tamen distrahi posset non soluente debitore, si modo trina præcessisset denunciatio. [7] In proposito autem eo magis æquum erat conuentionem valere, quod interuenerat auctoritas iudicis, ad cuius etiam officium pertinet, vt pignus æstimet, quoties per debitoris moram fit, vt pro debito pignus addici, eiusque dominium impetrari necesse sit. *Ita Senatus* pro Margareta Cordier contra Amedeum Louys, 4. Id. Maij 1590.

1 Cravet. *cons. 145. num. 19.* post Isa. *in l quamuis 39 in fin. C. de transaction.* Fulgos. *cons. 168. incip facta fuit quædam transactio.* Fauore nimirum transactionis & odio litium, quasi honestus sit modus quilibet discedendi à lite, *argum. l. 4. §. 1. D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

2 Nostra enim facimus, quibus nostram auctoritatem impertimur, vt ait Iustin. *in constit. de confirm. D.*

3 *Ex l. vlt. & tot. tit. C. de iur. domin. impetr. l. vlt. C. si in caus. iudic pign. capt. sit.*

4 *L. si conuenerit 4. D. de pignor. act.*

5 Multæ enim solemnitates interuenire & præcedere debent, antequam ad pignoris addictionem deueniri possit, *dict. l. vltim. C si in caus. iudic. & dict. l. vlt. & tot. tit. C. de iur. domin. impetr.*

6 *Iunta l. debitoribus 31. D de re iudic.*

7 *dict. l. 4. D. de pignor act.* Vide Paul. *lib. 2. Sent. tit. 5 §. 1. & lib. 5. tit. 13. de leg. commiss §. 5.*

DEFINITIO IV.

Pactum commissorium adhibitum in fauorem fideiussoris valet, & clausulæ constituti in eo adhibitæ, ex nunc prout ex tunc, operatur etiam in præiudicium tertij, cui interim ius quæsitum est.

CRediderat tibi centum Titius, & ego pro te fideiusseram: tum inter nos conuenerat, vt si pro te centum illa me soluere oporteret, emptus mihi esset eo pretio fundus tuus Sempronianus, obligatis etiam in casum euictionis omnibus bonis tuis cum clausula constituti, additis sæpiusque repetitis his verbis, *ex nunc prout ex tunc, & contra, ex tunc prout ex nunc.* Priusquam vrgeret me Titius ad solutionem, vendideras Mæuio prædium ex iis, quæ mihi generaliter erant obligata. Postea coactus Titio soluere, fundi Semproniani possessionem, quasi existente venditionis conditione commissaque lege apprehenderam. Quo postmodum ejecto cum agerem hypothecaria in prædium Mæuio venditum, Mæuius vero se potiorem diceret, quærebatur vter potior esset? Faciebat pro Mæuio, quod licet ex recepta nostrorum sententia pactum legis commissoriæ etiam in pignoribus valeat fauore & commodo fideiussoris, [1] prius tamen quam venditionis mihi factæ lex commissa esset, acquisitum fuerat ei prædium. Nec videbatur retrotrahi posse conditio aut effectus venditionis vel clausulæ constituti in præiudicium iuris medio tempore quæsiti tertio, [2] vtpote non existente habili termino, à quo. [3] Ego contra dicebam, potiorem me esse debere, non solum propter vim illius clausulæ, *ex nunc prout ex tunc*, cuius maxima in plerisque vis esse solet. [4] Sed etiam quod ea conditio, *si ex causa fideiussionis soluere me oporteret*, non in tua aut mea omnino potestate erat posita, cum soluendi necessitas ex obligatione iam contracta proficisceretur, [5] fueritque mihi vel inuito necesse soluere, si tu non solueres. [6] Proinde quandocumque soluerim non solutionis tempus inspiciendum esse, sed obligationis, ex cuius necessitate sequi solutionem oportuerit. [7] Conditionem enim, quæ non mere potestatiua sit, sed vel casualis vel mixta semper retrotrahi debere placet. [8] *Itaque Senatus* pro me ex tempore pronunciauit in publico auditorio, 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Vt dixi *Defin. 1. num. 6. 7. hoc tit. ex l vlt. in princ. D. de contrah. empt.*

2 *L. 1. l potior 11. in prine D. qui potior. in pign. hab.*

3 Secundum ea quæ scripsimus in specie non valde dissimili, de qua *in Defin. 1. 7. ill. sit. qui potior. in pignor. hab.* Ex Dec. *cons. 247. nn. 3. & 4.* post Bart. *ad l. quoties 14. D. de nouat.*

4 Guid. Pap. *quæst. 208.* Anton. Thesaur. *decis. 38, nn. 2.*

5 Est enim omnis obligatio iuris vinculum, quo necessitate adstringimur alicuius rei soluendæ, vt Iustin. diffinit initio *tit. Instit. de obligat.*

6 *L. quod si minor. 24. §. restitutio, D. de minor.*

7 *L. 1. in princ. D. qui potior. in pignor. hab.*

8 Secus in potestatiuis, quæ nunquam retrotrahuntur *in* præiudicium iuris tertio quæsiti. Paris. *cons. 11. n. 70. lib. 1.* Guil. Onciacus clarissimus in Senatu nostro Præses *quæst. Academ. 43. 49. 50. & 80.* Et in hoc præsertim differt species huius defin. ab illa, de qua *in d. Defin. 1. qui potior. in pignor. hab.* Item quod hic aderat clausula illa, *ex nunc prout ex tunc.*

DEFINITIO V.

Pactum commissorium etiam in pignoribus valet, si id debitor malit, cuius solius intuitu constitutum est vt non valeat.

LEgis commissoriæ pactum in pignore licet improbatum sit nec valeat, præsertim si iusiurandum non accesserit, [1] defenditur tamen, si id debitor malit, [2]

quia solius creditoris non etiam debitoris odio constitutum est ne valeat.[1] *Ita Senatus* ex tempore, 5. Calend. Decemb. 1593. in ea causa, de qua SC. supr. de leg. commissor.

1 Secundum ea quæ dixi *Defin.... num.* 11. *&* 12. *h. hoc tit.*

2 *Arg l.* 2. *D. de leg. commiss.*

3 Nemo enim iure pro se fauorabiliter inducto vti cogitur, *l. pen. C. de pact l. si iudex circumuento 4. D. de minor.*

DEFINITIO VI.

Valet pactum in antichresi appositum vt non possit creditor sortem exigere, quamdiu patietur debitor creditorem percipere fructus pignoru.

QVæsitum est, an valeat pactio in antichresi apposita, vt quamdiu patietur debitor creditorem percipere fructus pignoris in vicem vsurarum creditor sortem debitam exigere non possit?[1] Quidam negabant valere, propterea quod inutile sit pignus, quod numquam potest distrahi.[2] Item, quia non sit cogendus creditor acceptam rem pignori in perpetuum pignoris iure retinere, ita vt nec debiti solutionem, nec rei obligatæ dominium consequi vnquam possit.[3] Alijs contra placebat, vtilem esse pactionem, sibique imputare creditorem debere, qui ea lege pignus acceperit ab eo, qui non fuit aliter contractu-rus.[4] Neque idcirco infructuosam dici posse pignoris conuentionem, quæ vtilitatem illam creditori adferat, vt pignoris fructus non solum percipere, sed etiam lucrati possit,[5] qui alioqui in sortem imputarentur.[6] Quinimo aliam eius conuentionis vtilitatem esse posse, vt contractus hic eo minus videri debeat illicitus & in fraudem vsurarum commentus, quod in debitoris non in creditoris arbitrium & potestatem collatum sit, an pignus perseuerare diutius debeat, nec ne.[7] Idque probabilius videbatur. *Ita tractatum* licet nihildum decisum est in causa viduæ procuratoris Tiollier & Joannis Paquier, 8. Id. Mart. 1594. Junge Defin. 8. num. 6.

1 Nam si pactio hæc specialiter non interuenerit, nemo dubitat, quin possit creditor etiam antichresticus venditionem pignoris vrgere, si nolit diutius incumbere pignori, ex generali *tit. C. debit. vendit. pign imped. non poss.*

2 *L. si conuenerit 4. D. de pign. action. l. mulier 11. C. de distract. pignor.*

3 In id enim comparatus est vsus pignorum, vt tanto facilius & tutius solutionem extorquere tandem aliquando creditor possit, *l. creditoris 8. D. eod tit. de distract. pignor. l. est in arbitrio 14. C. de oblig. & action. dict. tit. C. debit. vendit. pignor. imped. non poss.*

4 *L. vlt. C. de pact. int. emptor. & vendit.* Conuentio enim dat legem contractui *l. 1. 5. si conuenerit, D. deposit.*

5 Vt dixi *Defin vnic. in fin. h. tit. prox. praced.*

6 *L. 1. 2. 3. & pass. C. de pignor. act.*

7 Est enim semper in potestate debitoris, vt pignus luat, non in arbitrio creditoris vt debitum exigat: & ita fauet hoc pactum debitori non creditori & consequenter valere debet, *l. Arrianus 41. D de oblig. & action.* [Videturque potius pactum de non petendo quamdiu vsuræ præstabuntur, aut fructus vice vsurarum, quod pactum valet, *l qui in futurum, 57. De pact.* quàm pactum de pignore non vendendo. De quo *in d. l. 4. de pignor. act.*]

DEFINITIO VII.

Creditor, quo inuito potest antichresis dissolui, non idcirco potest eam inuito debitore aduersus conuentionem dissoluere, nisi cum ex eius dissolutione captionem alienam timere potest.

AT fingamus debitorem, qui tale pignus dederit cogi posse, vt eam rem alteri retrouendat, à quo fortasse illam paulo ante emerat sub pacto de retrouendendo.[1] An ideo licebit creditori debitum exigere, quod videat fieri non posse vt antichresim diutius retineat? Minime vero. Nec si iam ille vrgeatur ab eo, qui redimendi ius habet.[2] Nec enim recte comparabitur hic creditor emptori, cui contulimus per pretij retentionem, cum in ipso contractus limine imminet periculum euictionis.[3] Nam cum redimi res nequeat nisi oblato prius pretio,[4] quid interest creditoris, an à suo debitore solutionem accipiat, an ab eo, cui debuit retrouendere?[5] Præsertim quamdiu nullam possessionis controuersiam patitur, nondum fortasse obsignato pretio ab eo, qui redimendi ius habet, ac cui nullum ius competit in fructibus citra obsignationem.[6] Si tamen proponas emptam rem sub pacto de retrouendendo longe viliore pretio, quam sit in debito, propter quod antichresis contracta est, non improbabiliter conqueri potest creditor de dolo debitoris.[7] Nec prohibendus videtur quo minus debitum exigat, qui antichresim retinere ex conuentione non potest, hoc est, cui inuito auferri pignoris possessio potest, priusquam sibi omnino sit satisfactum.[8] Eius namque interest, vt quam cito fieri possit suum consequatur.[9] Quid si deb tor, qui fundum pure emerat eodem subinde in antichresim dato redimendi facultatem ignorante creditore venditori concesserit? Videtur quidem dolo facere, qui id agit quantum in se est, vt creditoris sui conditionem faciat deteriorem, ob idque indignus videtur, cuius fauore conuentioni stare cogatur creditor, qui antichresim accepit.[10] Sed tamen cum nihil interfit creditoris, cuius scilicet ius anterius ex posteriore contractu cum venditore inito lædi non potuit,[11] magis est, vt non satis iusta causa illa sit, propter quam à conuentione recedi oporteat. Non enim sibi quæsitam possessionem prius deserere cogetur creditor, quam acceperit, quicquid sibi debetur,[12] quippe qui etiam ob chirographariam pecuniam idipsum pignus retinere posset.[13] Sufficitque nihil factum esse, propter quod emolumento conuentionis priuatus creditor videatur.[14] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Ex quo pacto constat duplicem actionem competere ad petendam retrouenditionem, vnam ex vendito, aliam ex præscriptis verbis, *l. 2. C. de pact int. empt. & vendit.*

2 Quomodo vrgeri vtique potest. Etsi enim actio hæc nascitur ex contractu, tamen ex statuti, quo vtimur auctoritate, datur etiam contra tertium possessorem. Quæ fuit iam olim opinio Pauli Castrens. *ad l si cum venderet 13. D. de pign. actio.* De qua tamen vide quæ contra scripsi in Chiliade *De error. Pragmaticor.*

3 *Ex l si post perfectam 14. C. de euict.*

4 *d l. 2. C. de pact. int empt. & vendit.*

5 Vnde est, quod etiam inuito creditori alius quilibet debitum offerre pro debitore etiam inuito potest, *l soluendo 39. D. de neg. gest l. solutione 23. D. de solut.*

6 Adde vel citra contestationem, vt scripsi *Defin. 17. h. de pact. int. empt. & vendit.*

7 Dolo enim fecit debitor, qui pro maiore debito in antichresim dedit rem, quam ab eo possit alius quandocumque minore summa oblata euincere.

8 Cùm non fit ei satis cautum huiusmodi pignore, quod euinci per alium potest non oblato vniuerso debito, licet res data in antichresim sit longe maioris æstimationis. Vtilitas enim pignoris tota nec esse est, vt vel in retentione vel in persecutione consistat, *l. debitor 40. in fin. D. de pign action. l. 1. D. de pignor. l 2. C debit. vend pignor. imped. non poss. l. creditoris 8. D. de distract. pignor.*

9 *d. l. creditoris, l. est in arbitrio 14. C. de oblig. & act.*

10 Iuxta vulgatum illud, frangenti fidem fides frangatur eidem.

11 *Arg. l. id quod nostrum est 11. de reg. iur. l. vlt. D. de pact. l. 1 in princ. D. de transact.*

12 *L si rem 9. §. omnia pecunia, D. de pignor. act.*

13 *L. vnic. Cod. etiam ob chirographum pecun. pign retineri posse.*

14 Ea namque res facit, vt nihil interfit creditoris, cuius integrum ius & saluum manet.

DEFINI-

DEFINITIO VIII.

Mulier, quæ pro paraphernali pecunia contraxit antichresim præsente marito, potest restitui si pactio, de nunquam dissoluenda antichresi sit ei damnosa, alioqui pactio seruanda est.

IVstam petendæ restitutionis causam habet mulier, quæ paraphernalem pecuniam præsente & auctoritate præstante marito credidit sub pignore per antichresim contracto, ea lege, vt quamdiu pateretur debitor eam fructus pignoris percipere suosque facere, pecuniam ipsa petere non posset, nimirum, si ex ea conuentione læsa sit mulier, forte quod non tanti sit pignus quantum est in credito.[1] Credenda enim est mulier contraxisse metu & reuerentia maritali, quoties ex contractu, quem præsente marito iniit, immodice læsa reperitur.[2] Maxime si de re paraphernali contractum sit, in qua nihil iuris inuita vxore maritus habere potuit.[3] Extra hunc casum non esset illa iusta restitutionis causa. Nam quod dici solet, non valere pactum ne liceat pignus vendere quo minus trina saltem denunciatione præcedente vendi possit,[4] tunc locum habet, cum alioqui pignus esset inutile,[5] quod non euenit antichresi contracta, quæ lucrum fructuum adfert creditori.[6] Et vero, cum ad pignoris venditionem perueniri non possit, nisi præcedente iussu de soluendo,[7] quoniam hypothecaria tacitam illam & perpetuam conditionem habet, si debitum non soluatur, cõsequens est, vt qui pactus fuit de non petendo pignus distrahere non possit.[8] Nec est quod quis dicat, iniquam esse pactionem perinde ac si ex contratio conueniisset, vt debitori nunquam pignus luere liceret. Magna enim differentia inter eam pactionem, quæ debitori pignus danti noceat, & eam, quæ creditori pignus accipienti. Debitori succurrendum est, quia vt mutuam accipiat pecuniam, nihil non ille sit inhumano creditori concessurus.[10] At creditorem nihil vrget, quo minus iustam sibiq; vtilem ineat conuentionem. Proinde sibi imputare debeat, si eam sibi legem dixerit vt debitum exigere non posset, quamdiu liceret sibi antichresim retinere.[11] *Ita Senatus* in eadem causa 12. Cal. April. 1594.

1 Siue quod res obligata minoris sit æstimationis, siue quod minore oblato pretio possit quandocumq; euinci & auferri creditori, vt in ea specie quam tractauimus *Definit. prox. præced. num. 7.*

2 *Argum. l. 1. §. quæ onerandæ. D. quar. rer. act. non det. cum sibi not.* Nemo enim credendus est velle tractare suum, *vulg. leg. cum de indebito 25. de probat.* præsertim fœmina, quia mulierum genus suaue[illegible]me est.

3 *L. maritus 21. C. de procur. l. hac lege 8. Cod. de pact. conuent. tam sup. dict.*

4 *L. si conuenerit 4. D. de pignor. act.*

5 Inutile siquidem pignus est, quod distrahi nullo modo potest, *d. l. 4. l. mulier 11. C. de distract. pignor.*

6 Vt dixi *Defin. 6. §. hoc tit. & Defin. vnic. num. 8. § tit. prox.* [Si tamen debitor ignorante creditore antichresim vendiderit, aut e iam permutauerit, quamuis ea res ius pignoris & conuentionis immutare non possit, liberum esse debet creditori debitum exigere vel ex ipsa conuentione, quia prior debitor contra pactum fecit, licet paratus sit dare alia pignora æquè aut magis idonea. Non enim cogendus est creditor alia pro aliis accipere. *Ita Senatus* pro Petro Rosset contra D. de Sallagine in publico auditorio 3. Cal. Dec. 1612. In qua specie illud præterea concurrebat, quod conuenerat vt ita demum cogeretur creditor contentus esse antichresi, & debitum exigere prohiberetur si ad finem triennij quod soluendo debito præfiturum fuerat non esset commodum debitori soluere. Debitor autem qui post viginti annos conueniebatur, nunquam allegauerat sibi commodum non esse. Commodum enim esse intelligitur statim atque potest debitor soluere sine dedecore post exsolutum omne æs alienum *l. Nepos Proculo 115. de verb. signific.* Debitor autem & nobilissimus erat & ditissimus. Cùm tamen magna debiti quantitas esse proponeretur visum est anni spatium in summa nummorum penuria ei ad soluendum dandum esse, vt ad hoc saltem illi prodesset conuentio, ne tam citò soluere cogeretur. Nam nec tales pactiones fieri solent ab aliis creditoribus, quàm qui suis pecuniis diutiùs carere possint. Præsertim cùm in vicem vsurarum antichresim retinere creditor interim posset.]

7 Scilicet quoties incipi potest à personali executione. Quid enim si clericus sit is, qui fundum obligatum possidet? Vide *Defin. 16. §. de pignor.*

8 *L. grege 13. §. etiam, D. de pignor. l. debitor 59. D. ad Senatusc. Trebell.*

9 *L. soluitur 5. § paciscatur, D. quibus mod. pign. vel hypothec. soluit.*

10 *Arg. l. vlt. C. hoc tit. l. 1. cum ibi not. C. si aduers. cred.*

11 Potuit enim sibi ipsi quam voluit ab initio legem dicere & conditionem suam pro arbitrio facere deteriorem, *l. pen. C. de pact. l. pactum 46. D. eod. l. in re mandata 21. C. mandat.* Et rursus credendum est debitorem non aliter fuisse contracturum, *l. vlt. C. de pact. inter empt. & vendit.*

DEFINITIO IX.

Si in eodem contractu duæ sint clausulæ, quæ pugnantes videantur, ea in dubio capienda est interpretatio, qua vtramque tueatur, si fieri possit. Si minus, præualere debet, quæ posterior est.

COnuenerat inter debitorem & creditorem, vt credita pecunia intra triennium solueretur, subiecta eodem contractu clausula, vt quandiu pignore in antichresi dato creditor frueretur, sortem petere non posset. Quærebatur an vtraque conuentio vtraue valeret? Videbantur namque inuicem pugnantes,[1] cum si post triennium soluenda esset ex priore conuentionis parte pecunia, non eo magis prohiberi creditor deberet petere, quod antichresi frui, si posset, maller.[2] Rursus si ea contrahentium voluntas fuerat, vt post triennium exigi pecunia posset, inutilis erat posterior conuentio. Citra quam satis iam ex priore turus erat debitor, ne inuitus ante triennium ad solutionem vrgeretur. Visum est eam capiendam interpretationem, quæ conuentionem vtramque vtilem faceret,[3] priorem ad hoc, vt nullo modo ante triennium elapsum debitor inquietaretur, posteriorem, vt si quid esset, quod impediret, ne antichresim retinere creditor posset,[4] licentiam haberet exigendi debiti post triennium, si nihil impediret, ne quidem post triennium exigere pecuniam valeret.[5] Quod si ea clausularum esset repugnantia vt simul ambæ stare non possent, posteriori tamen potius standum fore. Non solum quod esset plenior,[6] sed etiam, quia ordinarij iuris illud sit, vt pactis prioribus per nouissima derogetur.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Et consequenter nullius omnino momenti, *l. vbi pugnantia 188. cum ibi not. de reg. iur.*

2 Prohibitus enim petere ante certum tempus, videtur post illud tempus petere permissus, *argum. l. Imperator 8. D. de postul.*

3 Vt verba omnia in contractu apposita, si fieri possit, & quantum fieri potest aliquid operentur, *vulg. l. si quando 109. de legat. 1. l. 4. in princ. D. de vsur.* Est enim maligna interpretatio, quæ conuentionem aliquam inutilem facit, *l. si ita stipulatus 126. §. Chrysogonus, de verb. oblig.* Et rursum euitanda est interpretatio, per quam inducatur repugnantia vel subita correctio, & mutatio prioris voluntatis, *l. non aliter 89. de condit. & demonstr.* [quæ habet locum etiam in contractibus secundum Ca. trens. ibid. licet Bart. dissentire videatur ad *l. iuris gentium 7. §. adeò, D. de pact.*

4 Puta in specie quam tractauimus.

5 Ita enim fit, vt vtraque conuentio videatur interposita fauore debitoris, in quo nihil est absurdi, cum debitoris causa solear tempus solutionis adiici obligationi, *l. quod certa die 70. D. de solut.*

6 Quomodo dicimus plenioremobligationem tollere illam, quæ sit minus plena, *l. si reus 13. D. de duobus reis, l. si duo 93. D. de solut.*

7 *L. pacta nouissima 12. C. de pact.*

DEFINITIO X.

Clausula, vt generalis hypotheca non deroget speciali, nec contra, prodest creditori, ne cogatur facere excussionem specialis hypothecæ, nisi solam eam iam possideat, eaque per aliquot annos contentus fuerit.

QVæ in pactis pignorum apponi solet clausula, vt generalis hypotheca non deroget speciali, nec contra,[1] creditori prodest non tantum contra debitorem ipsum, sed etiam contra tertium quemlibet possessorem, si ex bonis generaliter obligatis aliquid possideat, vt recta possit cõueniri, ac si nulla esset specialis hypotheca, quantumcunque idonea illa sit,[2] qualis & in dubio præsumenda est.[3] Sed si creditor bona illa specialiter obligata iam possideat, iisque per aliquot annos contentus fuerit, non aliter audiendus erit, quam si probet non esse illa idonea: quasi non nisi in subsidium saluam voluerit generalem hypothecam, si alia minus idonea reperirentur,[4] aut aliqua super iis controuersia creditori moueretur.[5] Hoc ita si non adiecta etiam sit clausula constituti, quę creditorem fecerit pignorum omnium possessorem.[6] *Ita tractatum est* in causa N. de Mouxi & viduæ N. Masson d'Aix. 3. Non. Jul. 1595.

1 Quod notarij nostri vulgo sic exprimunt, *La generalité ne derogeant à la specialité ni au contraire.*

2 Cum tamen alioqui excussio facienda esset ante omnia specialis hypothecæ, *l. 2. C de pignor.*

3 Ideo namque incumbit onus probandi ei, qui dicit hypothecam specialem idoneam non esse. Quę probatio non melius fieri potest, quam per ipsam excussionem: alioqui si sufficeret negare, numquam creditor fateretur esse idoneam, *argum. l solemnis 61. D. de indic. l. inter stipulantem, 83. §. 1. de verbor. oblig.*

4 *Arg. l. 2. D. qui potior. in pign. hab. & d. l. 2. C. de pignor.*

5 Quia nec possideri videtur id, quod sine controuersia possideri non potest, *l. quamuis 13. D. de reb auctor. iudic. possid.*

6 Hoc enim casu securus est creditor, si imploret clausulam constituti & beneficium *l. vlt. C. de acq. poss.* vt in sua possessione retineatur, *d. l. vlt.* iunct. *l. quod meo 18. D. eod.*

DEFINITIO XI.

Antichresis contracta in fraudem legitimarum vsurarum non tenet in eo, quod excedit modum legitimum, ne quidem fauore dotis, sed si, vt fieri solet, fructus donati sint in tabulis dotalibus, valet donatio etiam non insinuata.

FRuctus pignoris in antichresim constituti, quatenus excedunt legitimas vsuras, id est, besses, computãdi sunt in sortem, etiamsi expressa pactione contrarium conuentum sit,[1] adeoque, licet proponas factam conuentionem fauore dotis, & in contractu matrimonij.[2] Inserta quoque, si voles, vulgari illa clausula, quæ vt plurimum adiici solet, *quod non aliter fuerat mulier contractura.*[3] Non enim videri potest ea conuentio pars dotis aut donationis propter nuptias[4] cum inspecta causa appareat, non idcirco mulierem fructus suos facere, quod matrimonium contraxerit, sed quod ipsi sua dos non soluatur,[5] quæ si solueretur, vtique ab eo tempore nullum percipiendorum & lucrandorum fructuum ius haberet.[6] Quid tamen, si vt hodie passim fit adiecta sit clausula donationis fructuum, quos & quantoscumque mulier ex pignoribus perceptura sit?[7] Idem fere iuris constituendum videatur, quia nõ tam id agit maritus vt donet, quam vt mulieri consulat in eum casum quo dos illi non restituetur.[8] Sed tamen negari non potest, quin in hunc ipsum casum facta sit valeatque donatio,[9] quæ nec moribus nostris eget insinuatione, cum in contractu matrimonij facta est.[10] *Ita Senatus* in causa Stephani de la Chenal & Joannis Falquet, Non. Septemb. 1565. [Et iterum pro N. Georgia Brunet contra Petrum Beyta 26. April. 1614.]

1 Quia non valet pactio in fraudem legitimarum vsurarum, *l pecunie 8. §. 1. D. de vsur. l. si ea pactione 14 C. eod.*

2 Nam cum dotis contractus sit bonæ fidei, *l. vnic. C. de rei vxor action.* nullam potest recipere pactionem, quæ sit contra leges, aut contra bonos mores, aut contra æquitatem, *l generaliter 5 D. de vsur.*

3 Quæ tamen clausula magnam vim habere solet, *l si donaturas 9 vbi not. D de condict ob caus. l. vlt. C. de pact inter emt. & vendit l. 5. 5 pen. D. de dol mal except.*

4 Quamuis dici soleat pactum in contractu appositum esse partem contractus, *l iurisgentium 7. 5 quinimo, & seq. D. de pact. l. fundi partem 79. D de contrah empt. l si sterilis 21. 5 si tibi, D. de act. empt.*

5 Vide Aff. & *decisione 284 numer. 3.* vbi defendit nec propter non solutam dotem posse quicquam deberi marito, nisi in quantum & quatenus probat sua interesse. Aliud nimirum esse, si agatur de dote soluenda marito, quo casu potest maritus licite ac etiam de iure canonico stipulari vsuras in vicem fructuum, *cap. salubriter. Extr. de vsur.* Aliud vero si de dote mulieri post solutum matrimonium restituenda. In quo tamen plerique ab eo dissentiunt, vt videre est apud Anton. Gabriel in *commun. opin.*

6 Nec enim fieri potest, vt quis eodem tempore & re simul & pecunia fruatur, *l exempta 11. 5. qui autem, l Iulianus 13. 5. veniunt autem, l. bona fides 50. D. de act. empt. l. liberalitatem 17. §. 1. D. de vsur.*

7 Hæc autem clausula facit, vt contractus non sit vsurarius cum vsura non sit sine dolo, nec dolus inferatur volenti, quomodo vult vtique qui donat, Not. *ad leg 2. Cod. de rescindend. venditio.*

8 Verba autem in contractibus apposita sunt interpretanda, adeoque nonnumquam improprianda secundum subiectam materiam, *l ex conducto 15. §. Papinianus, alias l. si vno, vers. sed etsi, verbo donationis, D. locat.*

9 Et consequenter defendenda est conuentio iure donationis, cum & verba contractus id suadeant, & voluntas contrahentium non repugnet, *l ille autem ille 23. §. cum in verbis, de leg. 3. iunct. l si ancillam 63 de leg. 1.*

10 Etiamsi excedat quingentos aureos, contra *l si quis argentum 35. C. de donat.* * Intelligo tamen in antichresi speciali: nam si sit vniuersalis omnium bonorum cum donatione fructuum etiam in contractu matrimonij, præter id quod vix est vt ea conuentio recipienda sit *arg. l 1. Cod. de iur. domin impetr.* præsertim extantibus liberis quibus saltem legitima fructus salui esse debent, magis est vt restringi debeat ad vsuras besses vt in primo casu huius definitionis: sed cum hoc temperamento vt superfluum fructuum in dotem imputetur, at eatenus dũtaxat quatenus mulier ex eo superfluo facta est locupletior, ne alioqui dum prætexta eorum fructuum lautiùs re sua abutitur, dotis suæ aut in totum si fructus tam ampli sint aut saltem ex parte iacturam sentiat quam integram saluam esse interest reipublicæ: Placebatque maiori parti Senatus hoc temperamentum in causa viduæ, Dunandi contra Borguignon 3. Augusti 1618. * [Si tamen malint liberi iidemque heredes patris totum vsumfructum matri dimittere saluis alimentis aut salue vsufructu legitimæ si hoc maluerint, audiendi sunt, ex verisimili mente contrahentium. *Ita Senatus* in causa Georgiæ Brunet, & N. Petri Beyta ex tempore 26. April. 1614. Quid ergo si vt plerumque fit donati sint fructus mulieri in contractu dotali vt eos percipiat quousque fuerit ipsi satisfactum? An licebit matri quæ per plures annos tutrix fuit, eos fructus omnes sibi retinere. An potius ei imputabimus quod sibi non solucrit cùm posset *l quoties 9 § sicut autem D. de adm. tut. l. fistulas 78. §. 1. D. de contr. empt.* Nimirum aut ex fructibus pignorum dotalium si sufficientes fuerunt, aut ex venditione ipsius proprietatis quam scilicet etiam creditor antichreticus vt & alius quilibet pati cogitur. Et magis est vt debeat sibi imputare cùm potuisset ea ratione & sibi & liberis suis possidere. Sed hoc ita si nõ alio iure potuit mulier vsumfructum retinere puta ex mariti testamento quo sit ei relictus vsusfructus qui nõ fuerit restringendus ad alimenta, vt in casib. quos notauimus *Def. 14 nn. 1. 5. de legat.* Cùm sit hodie sublatum edictum De alterutro *l vnic. §. primùm itaque C. de rei vxor. act.* Ita *Senatus* in eadem causa.]

DEFINITIO XII.

Pactum de iure prælationis appositum in antichresi aut in venditione facta sub pacto de retrouendendo, finitur finito contractu, & resoluto.

Si, cum

SI, cum fundus daretur in antichresim, conuenerit inter debitorem & creditorem, vt si quando is fundus aut eius hyperocha per debitorem venderetur, haberet creditor ius prælationis reique pro eodem pretio retinendæ:[1] tamdiu poterit creditor legem contractus exercere, sibique ius illud prælationis vindicare quamdiu durabit antichresis,[2] vt si debitor eam rem prius alij vendiderit quam pignus luerit, creditor extraneo cuilibet emptori præferatur.[3] Cæterum, si resoluto iam contractu, solutoque vinculo pignoris, hoc est, accepta pecunia, & postea in alium collata venditione illius rei, quę fuerat obligata, præferri velit creditor, & fundum, de quo retinendo conuenerat, emptori aufferre, vel aduersus venditorem personali actione experiri, vt quanti sua interest consequatur, non erit audiendus cum fieri nequeat, vt finito contractu duret pactum, quod faciebat partem contractus,[4] ne alioquin eueniat, vt soluta in totum pecunia, quæ debebatur, pignus tamen adhuc pro parte subsistere videatur,[5] & vt ius prælationis eo contractu constitutum in longius tempus, quam contractus ipse, protrahatur.[6] Nec aliud esse placuit cum in venditione facta sub pacto de retrouendendo, eiusmodi conuentio interueniisset: non quod id genus contractus tantam habeat cum antichresi adfinitatem, quanta vulgo à pragmaticis creditur,[7] sed quoniam vtriusque contractus eadem hac parte ratio est.[8] Sed & cum Senatus nostri placito inter creditorem & debitorem, reddito super iure luitionis nominatim adiectum esset, vt creditori saluum esset ius prælationis, si quando casus eueniret, visum est, non aliud ius Senatusconsulto reseruatum, quam quod creditori ex contractu competebat, ideoque nec alia interpretatione donandum esse Senatusconsultum, quam contractum,[9] vt scilicet si ante perfectam luitionem pignoris debitor eam rem alteri venderet, aut tractatum de vendendo cum aliquo iniisse, quandoque postea probaretur, quamuis dilata per fraudem in aliud tempus venditione,[10] saluum creditori ius prælationis supereesset.[11] *Ita Senatus* pro Dr. Comite de la Foreſt, contra Franciscum Vectier Procuratorem, Prid. Calend. Septembr. 1605.

1 Cui pacto simile illud est, de quo *in l. sterilis*, 12. § *si tibi*, *D. de act. empt. vers. sed etsi*, de iure prælationis & [illegible] tractant notati *ad l. dudum*, 14. *C. de contr empt. & ad l. vlt. C. de iur. emphyt.* Adde *l. qui fundum*, 75. *D. de contr. empt.*

2 *Arg. l. si debitor*, 1. *D. de precar.*

3 Quam commissa lege contractus.

4 *Leg. 4. alias l. si ex duobus*, § *sed & Marcellus*, *D. de in diem addict. l. voluntate*, 20. *D. quib. mod pign. vel hypoth. soluit.* iunct. *l. fundi partem*, 79. *de contr. empt.*

5 Contra iuris regulam, de qua *in l. grege*. 13. § *etiam*, *D. de pignoribus l. si rem*, 9. § *omnis pecunia*, iunct. *l. solutam*, *D. de pignor. act.*

6 Quod absurdum esset, quia ius ex contractu quæsitum non posset in longius tempus protrahi quam contractus ipse, ne latius & longius pateat effectus, quam sua causa, *l. ab emptione*, 58. *cum ibi not. D. de pact.* Iunge *l. 2. D. si à parent. quis manumiss.*

7 Pragmatici enim nostri imperitiores vulgo confundunt hæc duo genera contractuum, quasi sint quid idem, cum tamen valde differant, quia antichresis pignus est, *l. si pecuniam*, 34 *de pignorat. act.* ac proinde non transfertur ex ea dominium, *l. cum & sortis*, 35. § 1. *eod. titul.* quod tamen transfertur ex venditione facta sub pacto de retrouendendo non minus, quam ex alia qualibet venditione facta à domino, *l. 2. cum ibi not. C. de pact. int. empt. & vendit.*

8 Et consequenter idem ius in vtroque statuendum est, *leg. illud* 31. *D. ad leg. Aquil.* Nam vtroque casu verum est huiusmodi pactum de iure prælationis esse partem contractus, ac proinde sublato & extincto contractu, tolli quoque ipsum & extingui debere, *d. l. si debitor*, 11. *D. de precar.*

9 Non enim potest mutare contractum id, quod iudex pronunciat ex forma & verbis ipsis contractus.

10 Quod enim per fraudem & dolo malo factum est id ratum haberi nunquam debet, ne scilicet doloso suus dolus prosit, qui è contrario impunitus remanere nunquam debet, *l. prætor* 11. §. *in perpetuum*, *& pass. D. de dol. mali except.*

11 Non autem, vt etiam post sublatum finitumque contractum adhuc superet ius prælationis, quia eo casu remaneret illud ius prælationis penes creditorem aut penes emptorem sine causa, quod esse non debet, *l. 2. § circa*, *D. de dol. mal. except.*

TIT. XXIII.

DE EXCEPT.

DEFINITIO I.

Excussionis exceptio dilatoria est, & ideo opponenda ante litem contestatam, non post, nisi opponatur per eum qui tanquam auctor laudatus venerit in ius post litem ab emptore suo contestatam.

NON factæ excussionis exceptio cum dilatoria sit,[1] non peremptoria[2] omnimodo ante litem contestatam obiicienda est, aut in ipsa saltem litis contestatione,[3] præterquam si ponas fictam fuisse contestationem, qualis illa est, quæ per rei contumaciam inducitur.[4] Nam restitutus quandocunque possessor pignoris aduersus contumaciam, perinde hanc exceptionem obiicere potest, ac si contumacia nulla interuenisset, quæ nec vlla post refusos sumptus interuenisse intelligitur.[5] At neque nocebit possessori, quod pleriſque iudicis interlocutionibus litem contestari iussus sit, si modo eæ interlocutiones redditæ sint ante oppositam exceptionem,[6] nec dum secuta sit litis contestatio, licet ab illis interlocutionibus non fuerit prouocatum. Neque enim eo magis verum est secutam esse contestationem quæ facti est.[7] Sed & vno casu potest contingere, vt post litem quoque contestatam huic exceptioni locus esse debeat.[8] Finge possessorem, qui fundum obligatum à te emerat, cum quasi Seruiana conueniretur, prius litem contestatum esse quam exceptionem hanc opponeret: atque interim auctorem te laudasse, vt litis periculum susciperes ad rem defendendam.[9] Liberum erit tibi quandocunque litem ingredienti exceptionem hanc opponere, cum tuo periculo res agatur, tua magis interest, quam possessoris.[10] Et quemadmodum imputare possessori non potes, cur dilatoriam exceptionem omiserit,[11] ita nec actor tibi, cur tardius litem susceperis, quam non vltro, sed ex necessitate emptoréque vrgente subire te oportuit.[12] Quare nec tibi obiici potest, quod dici solet, eum qui liti inter alios cœptæ pro suo iure interuenit in præsenti litis statu interuenire debere, nec moras vllas rei iudicandæ adferre posse.[13] Nimirum quoniam emptor qui ad iudicem, prior vocatus, litémque contestatus fuit, non tam ius suum, quam auctoris sui, id est, tuum in iudicium deduxisse intelligitur,[14] neque tamen litem contestando deteriorem facere potuit tuam conditionem, tibique competentis exceptionis ius adimere.[15] Illud sane constat hanc exceptionem, si ante litis contestationem opposita sit, non eo minus saluam esse, quod secuta sit contestatio, si modo protestatio præcesserit:[16] alioqui ob id solum, quod ad vlteriora, & vt pragmatici loquuntur, *in meritis* causæ processum est, si inbente iudice reiecta intelligitur,[17] sin tacente, vltro remissa.[18] *Ita Senatus* 7. Id. Nouembr. 1588. & in causa Gaspardi Tauel, 7. Calend. Febr. & Idib. Febr. pro hæredibus Procurat. Durandi, 1593. & rursus Cal. Decemb. 1589.

1 Quia litem tantum differt non perimit, siquidem creditor excusso debitore, potest redire ad possessorem sine metu huius exceptionis, *Auth.hoc si debitor, C.de pig Auth.presente, C.de fidiuss.l.Moschis,* 47 *D.de iur.fisc.l.plane,* 14. *D.de minor.*

2 Nisi eo casu quo ex euentu discussionis apparet, debitorem esse soluendo, quia tunc ad possessorem regredi creditor non potest, *dict.l.plane cum aliis supra citatis.* Ideoque dicitur anormala ista exceptio. [Ergo erit peremptoria exceptio si excutiendus sit is qui semper ut soluendo puta fiscus. Nam & fisci & Principis excussionem faciendam esse constat dummodò sit iustus Princeps non tyrannus qui difficilioris esset exactionis. Ias. *ad l.vlt.D.de reb.cred.* contra Bald. *in l.vnic.Cod.de commun.fisc.debit.* Gabriel. *lib.3. Comm.opin.concl.*1. *de fidiuss. num.*2.3.4.*&* 5.]

3 Quomodo debent opponi omnes exceptiones dilatoriæ, *l.exceptionem* 19. *C.de probat.l.pen.C.hoc sit.* Guid.Pap. *qu.*275. *num.*4.*&* 5. [Aliud est in exceptione diuisionis, quam placet opponi posse non solum post litem contestatam, sed etiam in executione iudicati tanquam quæ non impugnet iudicatum, *l Nesennius* 41.5. *vlt.D.de re iudic.* Guid.Pap. *quæst.*570. *nu.*7. Ita Senatus pro Claudio Capris contra Ioannem du Pra 8.Cal. Febr.1612.]

4 Contumacia enim non tantum pro præsentia, sed etiam pro cõtestatione est, vnde fit, vt contra contumacem possit ferri sententia, quę non posset ferri nulla præcedente contestatione, *Auth.qua in prouincia, Cod.vbi de crim.agi oport.l.vnic.cum ibi not.C.de lit.contest.*

5 Purgatur siquidem contumacia per sumptuum refusionem, *l sancimus,* 15. *C.de iud.*

6 Nam si post oppositam exceptionem iudex litem contestari iubeat, hoc ipso videtur exceptionem reiicere, notant vulgo nostri *ad l.à procedente,* 4. *C.de dilat.*

7 Quod enim pendet, non pro est, quasi iam sit, vt habet regula iuris, *l.in damnum dat.*169. §.1. *de reg.iur.*

8 Contra id quod regulariter obtinet Guid.Pap. *quæst.*94. Dec. *cons.*570 *num.*6. Negus. *in tract.de pignor.*1. *membr part.*8. *num.*34. *& seqq* [Adde alium casum in quo potest opponi exceptio hæc non factę excussionis post litem contestatam, etiam ab eo ipso qui contestatus fuit. Nempe si malè intentata fuerit hypothecaria, vtputa super precio pignoris venditi cùm intentari debuisset in pignus ipsum venditum. Nec enim precium redactum ex venditione pignoris est ipsum obligatum, *l.idemque* 7. *in fin D.qui pot.in pign hab.* Hoc namque casu non nocebit possessori, quod litem contestatus sit in hypothecaria non competente, quominus possit aduersus nouam hypothecariam rectè instituram obijcere exceptionem non factæ discussionis, cùm necesse sit propositam esse actionem antequam opponi possit exceptio. Actio autem malè proposita habetur pro non proposita *l. bonam* 43. § *penult. D de adil. edict. l.vnic. in fin. D. quand. dies vsufr.legat.ced.Ita Senatus* in ea causa de qua *Defin.* 43. *de distract pignor.*]

9 *Iuxta l.si plus,*74. §. *mota quæstione, D.de euict.l.*1. *C.vbi in rem act.*

10 Et videris litem tuam tractare potius, quam alienam, *d. l.*1 *C.vbi in rem act. l.*1. §. *in propria, l.*2. §.1. *D.quand appell.sit & intr.qua tempor.*

11 Sunt enim dilatoriæ exceptiones de apicibus iuris, quas qui omittit tanto magis videtur bonam fidem agnoscere, *leg.si fideiussor,* 29. §. *quædam, D.mandat.*

12 Non enim fuit in potestate tua, quando conuenireris, quomodo est in potestate actoris, an & quando agat, *l.*5. §. *vlt. D.de doli mal.except.l.petenda,* 6. *Cod de tempor in integr.restit.l. cum postulassem,* 44. *in prin. D.de damn infect.*

13 Bart. & alij *ad l si quis libertatem,* 7. *D.de hared.petit. & ad l.Titia,* 34. *D solut matrim.*

14 *L.*1. *&* 2. *C.vbi in rem act.*

15 *L.vlt.D. de pact.l.non debet alteri,* 74. *de reg.iur.*

16 Protestatio enim solet conseruare ius protestantis, *l.pro harede,*20. *D.de acquir.hared.l. & si quis,*14. §. *plerique, D.de religios. & sumpt.funer.*

17 *Ex not.in d.l.à procedente,* 4. *C.de dilat.*

18 *L.pen. & vltim. C.hoc sit.* remittentibus autem iura sua regressus dandus non est, *l.quæritur,* 14. §. *si venditor,* D. *de adilit.edict.*

DEFINITIO II.

Exceptio non impugnans iudicatum, cuiusmodi est solutionis & compensationis, potest opponi etiam in executione iudicati.

EXceptiones, quæ non impugnant iudicatum, opponi quandocumque possunt etiam in executione iudicati,[1] cum rerum iudicatarum auctoritas, quæ potissimum tuenda est,[2] ex eo non labefactetur.[3] Inde fit, vt solutionis exceptio admittenda sit, quoniam qui solutionem allegat, non negat, quin fatetur potius se debuisse:[4] hactenúsque victori prodesse debet sententia, vt non possit cauillari debitor indebitum à se solutum.[5] Ergo & similiter compensatio post iudicatum obiici poterit,[6] quia vice solutionis est.[7] Sed hoc ita si debitum, cuius compensatio petitur, sit liquidum,[8] aut tale quod in promptu liquidum fieri possit, vt puta ex alterutrius collitigantium iureiurando.[9] Reconuentionis, licet nonnullam cum compensatione affinitam habeat, longe alia ratio est. Eam namque proponi necesse est ante litem contestatam:[10] Itaque in causa appellationis opponi non potest,[11] quia iudicatum duntaxat,[12] non etiam litis contestationem extinguit appellatio.[13] At compensationi obiiciendæ in quacunque instantia locus est.[14] *Ita Senatus* sæpius.

1 Eiusmodi est exceptio deductionis faciendæ, ne condemnatus egeat, itémque deductio æris alieni, compensatio solutionis, & aliæ de quibus Boer. *quæst.*19. *num.*9. post Angel. & alios *in l.Nesennius,* §. *vlt.de re iudic. Not.in l.*1. *C.de iur. & fact. ignor.*

2 *L.seruum* 65. §. *cum prætor,* D. *ad SC.Trebell.*

3 Cum possit vtrumque stare, & quod iudicatum est, & quod deducitur in exceptionem. Adde Boer. *quæst.*43 *nu* 180.

4 Dyn. & alij *ad cap. nemo plus iuris. de reg iur.in* 6.

5 Scilicet cum sententia transiit in rem iudicatam, quia res iudicata pro veritate habetur, *l.ingenium* 25 *D.de stat.hom.l. res iudicata* 207. *de reg.iur.*

6 *L.cum militi* 16. §.1. *D.de compens.l.*2. *C.eod.*

7 *L si ambo* 10. §.1. *cum legib.sequentib. l.postea quam* 11. *D. eod. l.si constat* 4 *& pass Cod.eod. l si debitor* 4. *D.qui potior.in pignor.hab.*

8 Nec enim fit compensatio, nisi debiti liquidi ad liquidum, *d.l.si constat, & l.vlt.vbi not.C.de compens.*

9 Rebuff. *in tract de liter.obligat.*

10 DD. *in Auth. & consequenter, Cod.quomod. & quand ind.* Capell.Tholos. *quæst.*1. *&* 93. vbi Aufrer.

11 *Arg.l.*1. §. *vlt D.qua sentent.sin appell rescind.*

12 *L.*1. §. *vlt. D.ad SC.Turpill. l furti* 6. §.1. *D.de his qui not. infam.*

13 Imo reducit appellatio litem ad terminos litis contestatæ, vt aiunt Pragmatici, vnde est, quod in causa appellationis nulla fit litis contestatio, sed incipitur à conclusione in causa.

14 Guid.Pap. *quæst.*567.

DEFINITIO III.

Excussionis exceptio neque nudo detentori datur, neque malæ fidei possessori conuento per hypothecariam.

QVæ tertiis possessoribus hypothecaria conuentis datur non factæ excussionis exceptio,[1] sicuti non iuuat nudum detentorem, qui aut nullomodo aut alij non sibi possidet,[2] qualis est conductor depositarius, commodatarius, & si qui sunt similes,[3] ita nec nudum possessorem, id est, qui aliam possessionis suæ causam dicere nullam possit, quam quia possidet.[4] Neque enim in huiusmodi personis locum habet is æquitatis fauor, qui hanc exceptionem induxit:[5] ille nimirum quod iusto possessori succurrendum sit,[6] cuius sane interest non soluere potius, quam solutum repetere:[7] item ne fiant de lite lites[8] condemnato possessore, qui mox aduersus debitorem, à quo causam habuit regressum habiturus sit: quæ res ad publicam quoque vtilitatem pertinet.[9] *Ita Senatus* in causa Antonij Bourgeois, contra N. Perrin, ex tempore, 5. Cal. Decemb. 1588.

1 *Ex Auth.hoc si debitor, C.de pignor.*

2 Sed eum tantum, qui sibi & animo domini possidet. Id enim vere est possidere, sibi habere, vt Theophilus definit in *Instit.*

3 Hi enim

3 Hi enim non tam possident, quam sunt in possessione, *l. si quis ante conduxit*, 10. *D. de acquir. poss. in* §. 1. *l. quod meo*, 18. *eod. tit.*

4 Qui proprie dicitur possidere pro possessore, *l. qui interrogatus*, 12. *D. de peris. hared.*

5 Cum sit ista exceptio, sicut cæteræ omnes, inducta ex æquitate, *l.* 2. *C. de pignor. l. est in arbitrio*, 14. *C. de oblig. & act.*

6 *L. plane*, 14. *D. de minor.*

7 *L.* 3. *D. de compens. l. stipulatus*, 15. *in princ. D. de fideiuss.*

8 Hoc enim ciuilis legislator execratur, *l.* 4. §. *ait prætor*, *D. de re iudic. l. si quis iusiurandum*, 11. *C. de rebus cred. & iurtiur. l.* 3. *C. de fructibus & lit. exp.*

9 Quia per litem dissoluitur concordiæ vinculum, quo vno salus Reipubl. continetur.

DEFINITIO IV.

Debitor non potest opponere exceptionem discussionis, nec si litem suscipiat pro tertio bonæ fidei possessore, qui eam exceptionem obijcere potuisset.

QVi causæ defensionem pro alio suscipit, iisdem omnino exceptionibus & defensionibus vti potest, quæ ipsi reo competunt.[1] Sed tamen id non est perpetuum.[2] Quid enim si possessor conuentus hypothecaria debitorem laudet auctorem? an exceptionem non factæ excussionis opponere poterit debitor, quam ex persona propria opponere possessor potuisset? Minime vero. Numquam enim debitor eam exceptionem obiicere potest.[3] At ne possessor quidem si sit vnus ex debitoribus, etiamsi in solidum per quasi Seruianam conueniatur.[4] Igitur vel liti semper adesse possessor debet, vt sibi vtilem proponat exceptionem,[5] vel pati executionem sententiæ, quæ contra debitorem lata erit.[6] *Ita tractatum est* in Senatu, 6. Id. Decemb. 1588.

1 Alium siquidem defendere nihil aliud est, quam eandem vicem quam reus subire, *l. sed & ha*, 35. §. *defendere*, *l. minor*, 51. §. 1. *D. de procur.*

2 *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

3 Cuius enim personæ aut bonorum excussionem posset opponere debitor, qui ipse excutiendus est? *d. Auth. hoc si debitor*, *l. Mœchio*, 47. *D. de iur. fisc.* Iunge *Defin.* 17 *infr.*

4 *L.* 1. & 2. vbi glos. & DD. *C. si vnus ex pluribus hared. debit.* Dixi *Defin.* 5. §. *ill. tit.*

5 Non enim proprias exceptiones amittere potest ob id solum, quod alius pro eo litem susceperit, cum ipsius interfit non condemnari, *arg. l. Paulus respondit*, 69. *D. de procur. l. si suspecta*, *D. de inoffi. testam.*

6 Hoc enim est quod Pragmatici nostri solent dicere, sententiam latam contra laudatum auctorem mandandam esse executioni contra laudantem: quod illi sic efferunt, *La sentence rendue contre le garend est executoire contre le garenty.*

DEFINITIO V.

De exceptionibus peremptorijs potest differri pronunciatio, si respiciant meritam causam, at non item si possint litis ingressum impedire.

NOn facit iudex iniuriam,[1] qui non obstantibus exceptionibus peremptorijs iubet procedi ad vlteriora, dummodo subiiciat, ne quid præiudicij exceptionibus eiusmodi fiat,[2] quod plerumque cauetur per vulgarem hanc clausulam,[3] *quant à present & sauf d'y auoir esgard par cy apres s'il y eschoit.* Sed id tamen ita verum est, si exceptiones illæ ad ipsa, vt loquuntur, causæ merita respiciant.[4] Nam si tales sint, quæ litis ingressum impedire possint, de iis primum & ante omnia pronunciandum est; ne alioqui damno afficiatur reus, si litem suscipere cogatur cum habeat, quod statim obiiciat petitori ne liteget.[5] *Ita Senatus* 12. Cal. Mart. 1589.

1 Et ideo non potest hoc casu ab eo appellari, quoniam qui appellat, conqueritur de iniuria sibi facta per iudicem. *leg. præ-*

fecti, 17. *D. de minor. l. si per imprudentiam*, 51. *D. de euict. Exceptionem*, 67. *D. de fideiuss.*

2 Alioqui procedendo ad vlteriora videtur iudex reiicere exceptionem, Not. *ad l. à procedente*, 4. *C. de dilat.*

3 Est enim hæc clausula veluti quædam iudicis protestatio, quæ animum iudicis declarat, & ius litigantium conseruat.

4 Sunt enim peremptoriæ duplicis generis. Aliæ quæ perimunt litem, nec tamen impediunt litis ingressum, vt solutionis. Aliæ quæ etiam litis ingressum impediunt, vt præscriptionis, Papien. *in form. resp. rei vers. quod ad impediendum.*

5 Non enim paruum incommodum est, si quis sumptib. & litibus vexetur, *l. minoribus*, 6. *D. de minor. l.* 4. §. 1. *de alien. iud. mut. caus. fact. l.* 1. *C. de admin. tutor.*

DEFINITIO VI.

Exceptio non factæ excussionis non potest auferri tertio possessori per pactum initum inter debitorem & creditorem.

QVamuis creditor cum de pignore conueniret pactus sit, ne bonorum debitoris excussionem vllo casu facere cogeretur: Non tamen vsque adeo illa conuentio nocere potest tertio possessori, postea cum debitore contrahenti, vt si hypothecaria conueniatur, iuuari eo minus debeat exceptione non factæ excussionis,[1] si non adiecta sit in priore contractu clausula constituti.[2] Ius enim quod sibi creditor pignoris causa excipit reale non personale esse necesse est, vt afficiat possessorem.[3] *Ita Senatus* ex tempore, 10. Cal. Maij, 1589.

1 Habet enim possessor huius exceptionis beneficium, non à debitore, sed à lege: ideoque per legem adimi ei non potest, *l.* 3. *D. de interd. & releg.*

2 Quæ scilicet faciat creditorem possessorem, *l. quod meo*, 18. *D. de acquir. poss.* Sed illud præterea illo casu requiritur, vt creditor constitutarius imploret beneficium, *l. vlt. C. de acquir. poss.* vt scripsi *Defin.* 1. §. *ill. tit.*

3 *L. si creditor*, 7. §. *vltim. cum ibi not. D. de distract. pignor.* Obligatio enim personalis, quæ nascitur ex conuentione factâ inter debitorem & creditorem, non sequitur fundi possessorem, *lege vltim.* §. 1. *D. de contrah. empt. l.* 1. §. *si haret*, *D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Pactum quo conuenit inter debitorem & creditorem, vt possit creditor possessionem pignorum propria auctoritate adprehendere, non auferri tertio possessori exceptionem discussionis.

QVid ergo si inter debitorem & creditorem conuenerit, vt creditori liceat corporalem pignoris possessionem adprehendere, in quascumque manus pignus peruenerit? An dicemus conuentionem hanc habere vim pacti, quod vocant manus iniectionis? Vtique enim reale illud est, & rem ita afficit, vt à quocumque possessore auferri possit.[1] Sed verius est, reseruatam manus iniectionem tum demum rem afficere, cum in dominij alienatione excepta est,[2] non item si in pignore.[3] Ratio namque facit, vt suæ rei efficacius quam alienæ legem, quam velit dicere quisque possit.[4] Vnde illud etiam placuit, vt qui rem suam vendit, inutilem quoque seruitutem excipere & retinere queat,[1] quam post alienationem & in fundo iam alieno sibi acquirere non posset.[6] Igitur nec in proposita specie prohibebitur tertius possessor exceptionem obiicere non factæ excussionis.[7] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *L. Titium seruum*, 9. *D. de serv. expor.*

2 Vt in specie *d. l. Titius.*

3 Nec enim per pignus fit vlla alienatio, *l. eum & sortiù* 35. §. 1. iunct. *l. si rem*, 9. §. 1. *proprie*, *D. de pignor. action. l. pignus*, 8. *Cod. eod.*

4 *L. in traditionibus*, 44. *D. de pact. l. vlt. C. de pact. inter empt. & vendit.*

5 *L.ei fundo,19.D.de seru.L venditor,13.D.comm.pred.*
6 *L.quoties,15.D.de seruit.*
7 Ex generali dispositione, *Auth.hoc si debitor.C.de pign.*

DEFINITIO VIII.

Exceptio ordinis locum habet, etiam contra mercatorem, nisi agatur in foro mercatorum.

EXceptionem ordinis non eo minus habebit fideiussor, quod cum mercatore contraxerit,[1] nisi & mercator ipse sit, & in mercatorum foro conueniatur,[2] in quo de istis apicibus iuris non solet disputari.[3] *Ita Senatus* ex tempore,14.Calend.Decemb.1589. Junge tit.De fideiuss.SC.3.

1 Est enim generalis dispositio *Auth.hoc si debitor. C.de pign.* & consequenter generaliter intelligenda, *arg.l.in fraudem, 15.§.vlt. D.de test milit.l* 1.5.*generaliter*, D.*de legat præst.*
2 Iaf.*in* § *item si quis,nu.*76. *& seqq Inst de action.*
3 *L.si fideiussor,*29. §.*quadam, D.mandat.vbi dicitur*; non conuenire bonæ fidei de apicibus iuris disputare. *Thesaur. *decis.*51 *num.*5.* [Bart. *ad l Quintus, D mandat.* Bald.*in l si pro ea Cod eod.* Dec.*consil.*107. Iacob.Pur. *lib* 3 *decis* 26 *&* 28. Eman. Soarez. *in commun.opin.* in verb. *fideiussor mercator vel campsor*: post Bald. & Salycet. *ad l.frustra Cod.de non numer. pecun.*]

DEFINITIO IX.

Prius quidem quærendum est de iure actionis, quam de iure exceptionis, sed prius tamen de persona rei, quam de iure actoris, vt qui intercessit tanquam talis, prius se probet talem.

ETsi actore non probante reus absoluitur,etiamsi nihil præstiterit,[1] quia de actionibus antequam de exceptionis viribus cognoscendum est,[2] prius tamen inquiri oportet de persona rei, quam de iure actoris, quoniam de personis quæstio semper præcedit quæstionem de re, quæ in iudicium deducitur.[3] Itaque cum executioni, quam ego contra te feceram, intercessisses tanquam Titij hæres cum beneficio legis & inuentarij, neque tamen inuentarium factum probares,placuit reiiciendam esse tuam intercessionem; nimirum vt tanquam hæres ex beneficio legis & inuentarij non audiaris.[4] Nec ad rem pertinet, quod vbi de inuentario non apparet, habetur pro puro hærede is,qui inuentarij commodum obtendebat.[5] Proindeque obtinere debeas,si ego nihil probem. Nam & post condemnationem integræ nihilominus, & saluæ tibi erunt exceptiones,si puri & absoluti hæredis iure velis intercedere.[6] Idemque erit si tanquam possessor possessionem tuam voles defendere. Neque enim possessionis suæ ius & titulum ostendere possessor cogitur.[7] *Ita Senatus* ex tempore, 11.Cal.Dec.1589.

1 *L.qui accusare,* 4.*C.de edend.*
2 *L.vlt.C.de rei vindic.l.vlt.D.de acq poss.*
3 Quoniam res omnes,itemque iudicia ipsa,non nisi personarum gratia sunt comparata. §.*vlt Inst.de iur.natur.gent & ciuil.* Facit *l quidam referunt,*14.*D.de iur.cod.*
4 Quisquis enim agit aut excipit, tanquam talis debet ante omnia se probare talem, *l.licet,*23.*C.de procur.cum ibi not.Ll. l.*3.§.*causæ cognitio,* & ibi not.*D.de Carbon edict.*
5 *L.vlt C.de iur.delib.* Esse enim hęredem cum beneficio inuentarij qualitas est accidentalis, quæ numquam præsumitur nisi probetur,Bart.*ad l.*1.*C.de dignit.lib.*12.
6 Alia enim rei esse videtur,& ideo non nocet res iudicata, *l cum quæritur,*12. *& seq.l.si cum vno,*12.*D.de except.rei iud.*
7 *L.cog.*11.*C.de petit.hered.*Iun&.*d.l.vlt.D.de acq.poss.*

DEFINITIO X.

Exceptio peremptæ instantiæ non potest opponi per eum, qui ipse prius fuit negligens in lite prosequenda.

PEremptæ instantiæ exceptio ei prodesse non potest,qui vltima iudicis interlocutione quid facere iussus fuit, quod postea non fecerit:[1] Quia quantocunque tempore lis siluerit, imputare sibi debet propriam negligentiam,[2] quippe quę sola aduersarij quoque negligentiæ causam dederit.[3] *Ita Senatus* ex tempore,3.Non.Decemb.1589.

1 Nemo enim potest in mora esse aliquid faciendi, quamdiu restat aliquid faciendum ab aduersario,Dec.late & elegantet, *consil.*2.
2 Nec enim vnius negligentia alij nocere debet, *l.pupillus* 24.*D.qua in fraud.cred.* Nam tum quoque cum vterque est negligens facienda est compensatio mutuæ negligentiæ. *l.si ambo* 10.*D.de compens.l.rem hereditariam* 65.*in fin.D.de evict.*
3 Nemo enim potest alteri obiicere negligentiam, qui ipse fuerit negligentior, *l.viro* 39. *l. cum mulier* 47. *D.solut. matrim.*

DEFINITIO XI.

Fideicommissum bonorum debitoris alicui adiudicatum detractis detrahendis non impedit,ne possit obijci exceptio excussionis detractionum faciendarum.

SI principalis debitoris bona iure fideicommissi ad alium pertinere pronunciatum sit,detractis,vt adiici solet, de iure detrahendis, non ideo minus salua erit tertio possessori aut fideiussori exceptio non fact& excussionis, quod quæstio de iure detractionum magnis litium anfractibus agitanda supersit. Excutiendus enim est principalis debitor ad peram vsque & sacculum, vt aiunt,[1] nec debitor tantum, sed etiam heres eius.[2] Minusque fauorabilis causa est creditoris agere coacti contra principalem debitorem, heredemve eius, quam si agat contra posteriores pignorum emptores, prioribus pro suo iure, vt quidam nolunt eandem exceptionem non factæ posteriorum excussionis obiicientibus.[3] Hoc enim casu satis est, quod contra posteriores hactenus egerit, vt docere possit per eorum intercessionem fieri,ne suum consequi sine controuersia possit.[4] Nec litem prosequi tenetur, at neque litis finem expectare, si eam priores emptores suo periculo, suisque sumptibus ad sententiam vsque persequi paratos se dicant.[5] Differentiæ autem ratio aperta illa est, quod imputari non potest creditori, cur eius debitor alienauerit,[6] cum tamen eidem iustissime imputetur, cur cum hoc vel illo debitore contraxerit.[7] *Ita Senatus* pro vidua Lagnier, contra D.de Vatteuille Baronem de Verso, ex mense Iunij,1590.

1 Quousque scilicet appareat & probetur, non esse illum soluendo, sic enim nostri ad *Auth hoc si debitor,C.de pign.*
2 *L.plane* 14.*D.de minor.l.Moschum* 47.*D.de iur fisc.*
3 Secundum opinionem Ægid. magistri *in decis. Paris ex l.si quis habens creditores* 24.*D.qui & à quib.manum.*
4 Quia paria sunt, Nihil esse quod possideatur, & nihil posse sine controuersia possideri, *l. quamuis* 13.*D de reb.auctor. iudic possid.*
5 Vt hoc saltem casu procedat ius commune, *de quo in l. mœchis* 470. *de iur. fisc.* in illis verbis, *In reliquum possessorem omnem.*
6 *L vnic.l.rer.alien gerent non interd rer suar alien.*
7 *L.qui cum alio* 19. *& ibi not.de regul.iur.* Iunge *Defin.*34. *infr.*6.

DEFINITIO XII.

Exceptio solutionis totius debiti impedit pronunciationem diffinitiuam, at non allegatio solutionis partis debiti.

SI debitor à creditore conuentus totius debiti solutionem obiiciat, quam actor neget, non est differenda in executionem iudicati cognitio de solutione, sed statim & ante sententiam de facti veritate inquirendũ est,[1] vt exceptionis æquitate reus liberetur.[2]

Ne alioqui

Ne alioqui expensis inanibus quas allatura est condemnatio alteruter oneretur, si solutum fuisse vniuersum debitum quandocumque apparebit.[1] Sed si pars tantum debiti soluta dicatur, nec liquido constet, quid & quantum solutum sit,[4] condemnatio pro toto debito facienda est: sed cum ea tamen adiectione, vt quod in iudicati executione solutum probabitur, de condemnatione detrahatur.[5] Est enim solutionis exceptio ex earum numero, quæ quoniam non impugnant iudicatum, at potius confirmant, etiam in executione iudicati obiici possunt.[6] Si tamen non tam de facta solutione, quam de solutæ quantitatis modo & calculo dubitetur,[7] Senatus noster pro personarum & causarum qualitate, ne grauiore emolumenti, quod vocant, dispendio debitor læ datur,[8] id temperamentum sequi solet, vt eam duntaxat summam deducat in condemnationem, quam positis in iudicati executione rationibus & diligentiore habito calculo adhuc debitam esse constabit.[9] *Ita Senatus* in causa D. de Sonax, & N. Gay, 5. Calend. Decemb. 1590.

1 Et probatio exigenda est ab eo, qui allegat solutionem, *l.1 C. de probat.*

2 Improbus siquidem est, qui bis velit idem consequi, *l. si quis dolo 51. in fin. D. de re iudic. l. bona fides, 17 de reg iur.*

3 Nulla enim litigandi causa tuta crediti post solutionem, *l. quidam, 21 D. de rebus cred.* cum solutione contingat plenissima liberatio, *l pen. & pass. D de solut.*

4 Quia aliquid solo constet: aliud est, *d l quidam.*

5 Bald *in l peremptorias, C sent. rescind. non poss.* Guid. Pap. *quæst* 67.

6 Dixi *Defin.* 2. 5. ex Boer *decis.* 19.

7 Quod euenit cum non negatur solutum esse, sed negatur tantum solutum.

8 Quia ex Statuto Sabaudiæ debetur emolumentum iudicari pro rata quantitatis adiudicatæ, proinde quanto maior est summa, quæ adiudicatur, tanto maius est emolumentum, quod penditur.

9 Hoc enim casu licet incerta ferri videatur sententia, tamen valet, quia potest fieri certa per calculum, sine alia noua vlla adiudicatione, *l. 2. vbi not.* iunct. *l. vlt. C. de sentent. quæ sine cert. quant. profer.*

DEFINITIO XIII.

An ad euitandam exceptionem non factæ excussionis sufficiat implorari clausulam constitutæ, an vero necesse sit implorari specialiter beneficium, l. vlt. C. de acquir. poss.

CReditor, cuius nomine debitor se constituerat possidere, si amissam debitoris facto possessionem velit à tertio possessore auocare,[1] vt effugiat incommodum exceptionis, quæ creditoribus hypothecaria agentibus nocere solet,[2] non excussi debitoris,[3] non videtur arctandus, vt imploret beneficium Iustinianeæ constitutionis,[3] sed satis superque sibi consulere creditur, si quod effectu idem est, petat retineri se in pristina possessione, quam sibi vindicet ex clausula constituti.[4] Nam nec aliud quicquam Iustinianus constituit, nisi vt possessio creditoris, quæ per debitorem re vera fuit interuersa, sic auocari possit per creditorem, vt retenta magis quam reuocata videatur.[5] Alio tamen iure vtimur.[6] *Ita Senatus* pro Claudia Gantin, contra Guillielmum Pictetat, & Assueram de la Place, 6. Cal. Jul. 1591.

1 Conditione *ex l. vlt. C. de acquir. poss.* secundum ea quæ scripsi *Defin. 1. supr. eod tit.*

2 Qui scilicet omnino excutiendus est, cum agitur hypothecaria, *Auth. hoc si debitor, Cod. de pignor. & in corpor. vnde sumit.*

3 *In d l. vlt. C. de acquir. poss.* Antonin. Thesaur. *decis.* 115. *num. 6. in fin.* vbi addit sufficere additam esse in libello clausulam, Ius & iustitiam ministrari.

4 Non tam enim formula actionis hodie spectanda est, *post tit. de formul. & impetr. act sublat.* quam potestas & effectus actionis instituendæ. Sicut & qui agit hodie ad supplementum, nec cogitur implorare beneficium, *l. omnimodo, 30. C. d. inoffic. testam.* licet agat conditione ex alia lege, sed sufficit, vt dicat se agere ad supplementum.

5 Ideoque auocatur per viam retinendæ possessionis, non per viam adipiscendæ aut recuperandæ.

6 Vt dixi *in tit de acquir. poss.* ex Bald. *in l. 1. Cod. de reuoc his quæ in fraud credit.*

DEFINITIO XIV.

Nemo cogitur cedere actionem, ex cuius cessione futurum sit, vt conueniri possit.

CEdendarum actionum exceptio non minus tertio possessori aduersus hypothecarium creditorem datur, si iustus ille possessor sit, quam fideiussori cum ex stipulatione conuenitur.[1] Sed differentia in eo est, quòd fideiussori omnimodo & sine exceptione cedendæ sunt actiones, quia nec fieri vllo casu potest, vt ea cessio noceat cedenti creditori.[2] Tertio autem possessori cum distinctione. Quid enim si cum plures diuersis temporib. bona creditori obligata emissent, qui prior emerat, priore loco conuentus fuerit, non per simplicem hypothecariam, sed implorato beneficio clausulæ constituti, ne obiici posset exceptio, non excussi posterioris emptoris.[4] Nam & hoc casu exceptio cedendarum actionum vtique locum habet,[4] siquidem parum hac parte interest, qua actione creditor experiatur, cum vtroque casu & possessionem euincat,[5] & creditoris iure vtatur, quod æque per debiti oblationem dissoluitur.[6] Finge priorem hunc emptorem, vt creditorem summoueret, vniuersum ei debitum exsoluisse,[7] ex eaque causa factam illi à creditore iurium omnium, vt patet, cessionem:[8] mox velle illum agere contra posteriorem emptorem, siue ex ea cessione, siue proprio iure, quod creditoris communis bona antetiore *pignoris* vinculo haberet obligata,[8] Quis admittat repelli eum exceptione, ni cedat posteriori emptori omnib. iuribus, quæ habuit à creditore?[10] Primum enim fieri non potest, vt easdem actiones præster, nisi deteriores & imminutas![11] cum pignus quod creditori in iis bonis quæsitum fuerat, extinctum sit in persona emptoris, acquisito ei obligatarum rerum dominio.[12] Sed etsi pignoris vinculum idem maneret, fieret, vt emptor anterior iis cedendo actionibus, quas à creditore habuisset, contra seipsum cedere videretur. Siquidem futurum est, vt tertius possessor, qui secundo loco conuenitur, posteaquam creditoris iura ex cessione acceperit, aduersus hunc ipsum cedentem regressum habiturus sit, id est, in ea ipsa bona, pro quibus tanquam obligatis prior emptor controuersiam à creditore passus est, vt proinde nihil priori emptori profuturum sit, quod creditori soluerit.[13] Quæres circuitum inducet:[14] nam cum nec aliter audiendus sit, agens contra cedentem ex pristino creditoris iure, quam si eadem omnino iura integra & illibata præstet, eueniet similiter, vt rursus contra eum acturus sit alius, qui modo conueniebatur.[15] Quam ob causam non defuerunt qui remedij loco inducendum putarent, vt à possessoribus omnibus fieret contributio debiti pro rata.[16] Sed æquior est contraria sententia existimantium, vltimi emptoris damno totam rem cedere debere,[17] si ab anteriore conueniatur, nec cogendum quenquam contra seipsum præstare alteri actionem.[18] Qua ratione nec cogendus erit emptor anterior, vt actionibus vllis cedat posteriori, contra eos, qui antiquius in eadem bona pignoris ius habeant, ne ita fiat, vt contra alios cedendo, contra seipsum longa manu cedere videatur.[19] Denique cogendus quidem est ce-

dere, sed cum ea exceptione, vti ne vlla vnquam per eiusmodi cessionem molestia sibi per cessionarium aut alios à cessionario causam habituros inferatur.[20] Atque huius quam constituimus inter fideiussorem & tertium possessorem differentiæ ratio non illa sola est, quam initio attigimus, quod nullo casu fieri possit, vt cessio fideiussori per creditorem facta sit creditori damnosa,[21] sed illa etiam, quod facilius accedat fideiussor ad fideiubendum, ea spe & contemplatione futuræ cessionis, quam pro sua indemnitate quandoque à creditore consecuturus sit:[22] at emptor, aut qui alio iusto titulo possessor factus est, cum accessit ad acquisitionem, non potest videri cogitasse de cessione actionum anterioribus emptoribus aut creditoribus competentium, quia nec ea spe aut eo animo emebat, vt alij quam venditori suo quicquam solueret:[23] eaque cessio non tam ex causa contractus proficiscitur, aut ex officio iudicis in æstimandis præstationibus ex contractus descendentibus,[24] quam ex æquitate illa, quod non debeat actor possessori denegare id, quod sine vllo dispendio aut periculo præstare possit.[25] *Ita Senatus 6.* Calend. Jul. 1591.

1 Anton. Capyc. *Decis. Neapol.* 51. post Speculat. Ibi citat. *ex l. mulier,* 19. *D. qui potior. in pign. hab.*

2 Quis verò non putet æquum, id saltem præstare creditorem, quod sine ipsius dispendio futurum est? Inquit *l. in creditore,* 38 *in fin. D de euict.* [Alioqui numquam cogitur actor cedere actionem ei, qui ex culpa sua conuenitur: multo minus ei, qui ex suo delicto siue ob factum id quod fieri non debuit, siue ob non factum id quod fieri debuit, *l. si plures* 38. *in fin. D. de administ tutor.* Sunt enim duo ista propemodum æquipollentia; *l qui non facit* 121. *de regul. iur. Ita Senatus* pro administratoribus collegij Nectanis, contra N. Berardum Pelard D. de Chasteauuieux, die Iun. 1614. Sicut è contrario, quibus casibus locus est exceptioni cedendarum actionum, semper ea exceptione repellitur actor, cuius facto accidit, ne actiones vllas cedere possit, *l. Stichum aut Pamphilum* 95. §. *si creditor D. de solut.*]

3 Secundum ea quæ diximus *Defin prox. præced.* Alioqui possent, qui priore loco emerunt exceptionem obiicere posteriorum non excussorum, vt dixi *Defin.* 11. 5. *eod.*

4 Ex æquitate posita *in d. l. in creditore,* 38. *in fin. de euict.*

5 Siue agat conditione *ex l. vlt. C. de acquir. poss.* siue hypothecaria, *l. si cum venditor,* 66. *D. de euict.*

6 *L. item liberatur.* 6. *l. Paulus,* 12. §. 1. *D. quibus mod pign. vel hypoth. solvit.*

7 Nam & qualiscumque possessor offerre potest etiamsi sit in mala fide *d. l. Paulus* §. 1.

8 Quæ scilicet necessario facienda est bonæ fidei possessori, *d. l mulier,* 19. *D. qui potior. in pign. hab.*

9 Nec enim ius suum vetus amittit, qui aliud nouum sibi acquirit, *l.* 1. §. *vlt. D. si quis à parent manum sit.*

10 Quam Pragmatici nostri vulgo appellant exceptionem cedendarum actionum. De qua *in lege vt fideiussor,* 39. *D. de fideiussor, lege rem hereditariam,* 65. *versicul. nec remedio, D. de euict.*

11 Non videtur autem reddi, quod deterius redditur, *l.* 3. §. *si reddita, D. commod. l. pen. in fin. de condic. furtiv. l. Stichum,* 95. §. *penult D. de solut.*

12 *L. pen.* §. *Latinus Largus, de except. rei iudic. l. neque pignus,* 45. *de regul. iur.*

13 Vide omnino Decium *cons.* 104. Et Negusantium, qui Decium reprehendit, *in tract. de pignor. in* 3. *membr.* 5 *part. princip. num.* 31.

14 Ac perplexitatem illi fere similem, de qua African. *in l. qui quadringenta* 80. *D. ad leg Falcid.*

15 Et ita fiet circuitus in infinitum, quod nec natura ipsa, nec ius patitur.

16 *Argum l cum possessor,* 5 *D de consib.* Capyc. *dict quæst.* 51. Bartol. & cæteri, *ad l iubemus,* 21. *C. ad SC. Velleian. & in l. si stipulatus,* 15 §. 1. *D. de fideiussor l.* 2. *C. eod.* Socin. *cons.* 200. & 206. *lib.* 2.

17 *Argument. l. si quis habens creditores,* 24. *D. qui & à quib. manum.*

18 *Arg not. per glos & alios in Ll. alias l.* 2. *C. de duob. reis.*

19 Antiquiores enim habituri essent regressum aduersus eum, *l.* 5. *de liber. legat. l. cum lex,* 46. *D. de fideiuss.*

20 Ne alioqui videretur per mediam alterius personam agere contra seipsum, quod impossibile est; *l. ne cum filiofamil. lias,* 16. *D. de furt.*

21 Quæ tamen magna ratio est, *d. l. in creditore, l. si hereditatem,* 32. *D mandat.*

22 *L. Stichum aut Pamphilum,* 95 § *si creditor. pen. D de solut, l.* 2. *C. de fideiuss.*

23 Ita Bart. Cyn. Alber. Salycet. & alij, *ad l iubemus,* 21. *C. ad SC. Velleian.* Vide omnino Matth. de Afflict. *decis.* 343.

24 Quomodo aliæ pleræque præstationes, quæ descendunt ex natura iudiciorum bonæ fidei, de quibus *in ig. generaliter,* 5. *D. de vsur. l. quod si nolit,* 31. § *quia assidua, D. ac edilit. edict.*

25 *d. l. in creditore,* 38. *in fin. D. de euict.*

DEFINITIO XV.

Nemo cogitur cedere actionem aduersus illos, quibus indemnitatem ipse præstare teneatur.

NEc distinguemus, an qui agit contra posteriorem emptorem agat ex iure cessio, an ex proprio, vt puta, si, quod plerumque fit, cum prior emeret, curauerit obligari sibi pro euictione bona omnia venditoris.[1] Generale enim & perpetuum est, vt non alia iura cedere quis compellatur, quam quæ habeat, aut culpa sua habere desierit:[2] Atqui contra seipsum actionem nullam habere vnquam potuit,[3] nec rursus nisi inutilem & inefficacem aduersus anteriores creditores & possessores pignorum, quibus ille indemnitatem præstare cogendus esset, si quid ab iis peteretur.[4] De iis nimirum anterioribus possessoribus intelligimus, qui in casum euictionis cauerint sibi de pignore, ex eaque causa regressum habere possint in bona sequenti loco alienata:[5] nam si pignoris conuentio nulla intercesserit, nihil sane causæ est, cur non is, qui secundus comparauit, & creditoris hypothecarij iura omnia cessa habuit cogendus sit iisdem iuribus tertio cedere, etiam contra priorem emptorem, cum eo casu vetendum non sit, ne ex eadem cessione quandoque à primo conueniatur.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Alioqui actio de euictione personalis tantum est, nec vllum habet priuilegium tacitæ hypothecæ, vt neque actiones cæteræ personales, de quibus nominatim ita cautum est, *tot tit. D. & C. in quibus caus pign. vel hypoth tacit. contr.* longe *rem hereditariam,* 65. *D. de euict.*

2 Cum nemo possit cedere iura quæ non habet, vt nec potiora iura quam ipse habeat, *l. nemo plus iuris,* 54. *de reg. iur. l Stichum,* 95 §. *pen D. de solut.*

3 *L. ne cum filiofamilias,* 16. *D. de furt.*

4 In effectu enim is solus conueniri videtur, cuius soles periculo tandem res cessura est, *l. cum lex,* 46. *D. de fideiussor, l* 5. *D. de liber legat. l.* 1. *C. vbi in rem act.*

5 Nec enim secuta alienatio extinguit ius præcedentis pignoris, *l. debitorem,* 15. *C. de pign.*

6 Nec enim potest hypothecariam habere is, qui nihil conuenit de pignore, *l. Aristo.* 3 *D. quæ res pignor. oblig poss.*

DEFINITIO XVI.

Exceptio simulationis potest obiici, non tantum à contrahentibus, sed etiam ab eorum successoribus nec minus cessionario, quam cedenti.

SIcuti exceptio simulationis obiici potest, non ab eo tantum qui contraxit, sed etiam ab eius successoribus, siue singularibus, siue vniuersalibus,[1] ita & certum est, obiici eam posse cessionario perinde accedenti, etiamsi ex causa onerosa cessio facta proponatur.[2] Nimirum, quoniam contractus simulatus contractus non est,[3] quippe qui non habeat voluntatem contrahentium,[4] ex qua contractus omnes æstimandi sunt.[5] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 4. *supr plus valer. quod agit.*

1 Quia simulationis vitium reale est, & afficit rem ipsam, facitque, vt pro infecta haberi debeat, *l si ex pretio,* 8. *Cod si cert. pet. l. cum*

*pet.l.cum ea,*21.*C.de transact.* Quæ autem in rem sunt exceptiones, competunt quibuscunque, *leg.exceptiones, 7.§.rei autem, D.hoc tit.*

2 Quamuis soleant nostri distinguere, an cessio facta sit ex causa onerosa, an ex lucrativa, *in lege 4.§ si cum legitima, D.de dolo mal.except. & in l.facta,* 63.§.*si heres.D.ad SC.Treb.*

3 *L.1.vbi not.C plus valer. quod agit.l.imaginaria,* 16.*de regul.iur.l simulata nuptia* 30.*de rit.nupt. l.emptor.*12.*de aqua & aquæ pluu arcend.*

4 Nec medullam veritatis, vt loquitur Bald. *in l.& qui sub imagine,* 10.*Cod de distr pignor. & in l ab Anastasio. notab.*4.*C. mandat.* & tanquam corpus sine spiritu, quia consensus ab eo remotus est: idem Bald. *in d.l.*1. *C.plus valer.quod agit.* Ias.*in l. nemo potest.*

5 *L.semper in stipulationibus,* 38.*de regul iur.l in omnibus rebus,*55.*de oblig.& act.nu.*42. & ibid. Rip.*nu.*65.*de legat.*1.

DEFINITIO XVII.

Excussionis non factæ exceptio potest opponi etiam per creditorem posteriorem conuentum hypothecaria, tanquam tertium possessorem.

DE posteriore creditore rem anteriori obligatam non nisi pignoris titulo possidente dubitatum aliquando fuit, an si quasi Seruiana conueniatur ab anteriore, iuuandus sit exceptione non excussi debitoris: quibusdam id negantibus propterea, quod non tam sibi quam debitori possideat, cuius veluti procurator quidam est in pignore, adeo, vt eius personam repræsentare interdum existimetur.[1] Atqui certum est exceptionem illam iis demum prodesse, qui sibi, non qui aliis possident:[2] iis certe nullo modo qui possident debitori, quoniam nec ipse debitor eam habere potest.[3] Sed tamen contra visum est, iustum retinendæ tuendæque possessionis titulum esse, si quis tanquam creditor possideat, ideoque nec ei minus quam cæteris possessorib. exceptionem hanc accommodati oportere, quoniam sibi possidet, non debitori, nisi quod ad vsucapionis causam pertinet.[4] Vnde illud etiam est, quod & interdicta omnia habet possessoria,[5] & vtiles pleraque actiones.[6] *Ita Senatus* pro Antonio Neiret, contra Benedictum Geoffrey, 9. Calend. Aug. 1592.

1 *L.cum notissimi* 7.§.1.*C de præscript* 30.*vel* 40.*annor.l. creditori*, vbi Cattuens. & DD. *de oper. noui nunciat.l si pignori* 29. *ad fin.D famil ercisc.* Iunge *Defin.seq.*

2 Dixi *Defin.*3.*nu.*2.*§.hoc tit.*

3 Ne per alium quis consequatur indirecto, quod per se directo non potest, *contra l scire oportet* 21.§.1.*de legit.tut.* quanquam nec id nouum est, *l.*3.*in fin quæ res pignor. l si in qui* 29.*de lib.leg.*

4 *L.serui nomine* 16.*D de vsucap.*

5 Nisi custodiæ tantum causa sit in possessione, *l.*3.§.*creditores vti possid.*

6 Saltem. *ad Auth.hoc si debitor, quæst.*7.*Cod de pignor.* Ofasch. *decis. Pedem.*133.*num.vltim.* [Aliud est in exceptione præscriptionis, de qua *in Definit.*1.*supr si aduers.credit præscr. oppon.*]

DEFINITIO XVIII.

Indicatis per possessorem bonis quæ excuti possint, aliorum excussionem facere creditor non cogitur, nisi rursum indicatio aliorum fiat, interea nihil contra possessorem statuendum est.

QVamquam is, qui excussionis non factæ exceptionem obiicit, non cogitur ea bona indicare, quæ possint excuti, nisi prius facta per creditorem diligenti perquisitione,[1] si tamen vltro indicauerit, hactenus sibi nocet, vt non alia cogatur creditor excutere, quam quæ indicata sunt,[2] quod verisimile sit ea omnia possessorem indicasse, quæ conquiri & excuti possent, vt ex eorum venditione dimisso creditore liberationem ipse consequeretur.[3] Itaque excussis iis, si creditori minime satisfactum sit, recusare reus non potest, quo minus pignorum, quæ possidet, venditionem patiatur.[4] Sane iustum non est desiderium creditoris postulantis, vt ea bona, quæ possessor indicauerit, itemque ea, quæ penes se possessor habeat, simul distrahantur, vt ex communi pretio creditorib. omnibus ex ordine satisfiat. Sic enim eueniret, vt priuaretur possessor commodo exceptionis, quod in eo præcipue versatur, vt tandiu inquietari per hypothecariam nequeat, quandiu illæso eo & aliunde satisfieri creditori potest.[5] In eoque melior est conditio tertij possessoris, quam creditoris anteriotis solo crediti iure pignus possidentis, iuxta eorum sententiam, qui contra iuris rationem volunt, vt pignoris distractionem à posteriore creditore petitam prohibere non possit ille, si posterior offerre nolit, dum ne prius ei possessio auferatur, quam omne debitum sit consecutus:[6] est enim sane fauorabilior, qui iusto titulo rem sibi habet tanquam suam, quam qui creditor tantùm est.[7] Cui consequens fit, vt si non aliam obiiciendæ exceptionis causam habeat, quam quia crediti iure pignus teneat, secundum ea, quæ proximo SC. diximus, distractionem pignoris eo prætextu non factæ excussionis impedire non possit,[8] ne alioqui plus iuris in retinenda pignoris possessione creditor posterior aduersus priorem, quam qui anterior idemque possessor est contra posteriorem, habere videatur.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Not.*ad Auth.hoc si debitor, C.de pignor.* Nec enim cogitur possessor veluti Procurator esse creditoris, vt in specie licet dissimili argumentatur Marcellus *in l postulante* 44.§.*vltim.D.ad SC.Trebell.*

2 Specialis namque indicatio tollit necessitatem generalis inquisitionis, *arg.l.maritus* 21.*C de procurat.* vbi speciale mandatum vxoris tollit generale, quod in bonis vxoris tacite habere maritus intelligitur. [Non idem est, si post oppositam à posteriore discussionem personæ & bonorum omnium debitoris, iudex iusserit bona quædam excuti, eorum pretio creditori commodè satisfieri posse sperabatur. Nam si facta illa discussione appareat nondum satisfieri potuisse creditori: non eo minùs discutienda erunt cætera, etiam nulla per possessorem facta noua indicatione. Nec possessori nocebit, quod acquieuerit in elocutioni iudicis. Cùm exceptioni bene oppositæ non potuerit iudex derogare, ideoque nec voluisse credendus sit. *Ita Senatus* in causa Petri Patat & Petri Rigot Geneuatum, 2. Augusti. 1612.]

3 Siquidem frustra esset ea indicasse, quæ non essent idonea, vel quæ sine controuersia possideri non possent, *l quamuis* 13.*D.de rebus auctor.Iudic possid.l.*2. *C.de pignor.l.*2.*D.qui potior in pign.hab.*

4 Intellige, nisi possessor paratus sit alia indicare. Hoc enim casu eorum quoque excussio facienda esset, cum eadem sit ratio, ac si ab initio fuissent indicata, nec quicquam interfuerit creditoris, ex quibus bonis suum consequatur, *dict.l.*2.*C.de pignor.*

5 *L.plane* 14.*D.de minor.l.Mosebis* 45.*D.de iur fisc.*

6 De quo scripsimus *Defin* 1 §.*de distract.pignor.* vbi tamen hanc sententiam improbauimus.

7 Cum creditor non pro suo possideat, sed pro alieno, *l.si pignori* 13.*D de vsucap.*

8 *L.vlt C si antiq.credit.pign vendid.*

9 Quod sane absurdum esset. Plus enim iuris regulariter habere debet creditor anterior, quam posterior, *l.*2 *l.*4. *& pass. C.qui potior.in pignor hab.* & plus is qui possidet, quam qui non possidet, *l.*1.*D.de pignor.*

DEFINITIO XIX.

Posterior creditor non eo minus iuuandus est exceptione non factæ excussionis, quod in fraudem legitimarum vsurarum contraxisse dicatur.

NOn eo minus exceptione non excussi debitoris iuuandus est posterior creditor, idemque pignoris possessor,[1] quod anterior obiiciat, contractam per eum antichresim in fraudem legitimarum

vsurarum,[2] fructusque pignoris ab eo per longum tempus male perceptos in sortem computari debere, vt ea computatione sors omnino absorpta solutaque videatur.[3] Quid enim anterioris creditoris interest, si debitor ipse non conqueratur; & alia bona sint, ex quorum distractione ipsi satisfieri possit?[4] Aut cur inuito vel ignorante debitore audiatur is, qui rem debitoris potius quam suam tractat, cum nihil eius intersit?[5] Plane si aliud nihil sit, ex quo debitum suum consequi saltem æque commode creditor possit, permittendum erit, vt quod à communi debitore perperam gestum probabitur, eatenus rescindat, quatenus indemnitatis suæ ratio postulare videbitur,[6] vt hoc saltem per debitoris personam cõsequatur ab alio, quod ab ipso debitore aut aliunde consequi nequeat.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum id quod scripsimus *Defin. 17. §. eod.*

2 Quod euenit in fructus pignoris, qui ex pacto cedunt lucro creditoris, excedant legitimum modum vsurarum, & sint certi, non etiamsi sint incerti, *l. si ea pactione. 14. C. de vsur.* Iunge *l. cum debitor 8. D. in quibus caus. pign. vel hypothec. tacit. contr.*

3 *Ex l. 1. 2. & 3. C. de pignor. act. l. 1. C. de distr. pignor.*

4 Nemo enim hoc agendo, hoc excipiendo auditur, cuius non interest, *l. 3. §. 1. l. stipulatio ista 38. §. alteri, de verbor. oblig. l. ille à quo 13 §. si de testamento.* vbi Alex. *D. ad SC. Trebell.*

5 Nec enim debitor ipse posset distractionem pignoris impedire, *l. 1 & 2. C. debit. vendit. pignor imped. non poss.* Ne quidem in hoc casu iurauerit. Negut. *in 5. membr. 5. part. num. 7. ex cap debitores, de iureiur.*

6 Nam cum habeat bona omnia sui debitoris obligata, habet quoque hoc ius obligatum dicendi nullum & vsurarium contractum male initum cum alio creditore. Iura enim ficuti veniunt appellatione bonorum, *l bonorum 49. de verb. signific.* ita & in generali bonorum obligatione, *l. nomen 4. Cod quæ res pignor. oblig poss.*

7 Semper enim quantum fieri potest succurrendum est misero creditori certam de damno vitando, *l quod autem 6. §. simile modo dicimus, D quæ in fraud credit. l 4. § si cum legitima, vers. si quis autem, D. de dolo except. l. vltim. §. sin vero creditores, C. de iur. delib.* Similis quædam ratio est *in l. dotem 6. D. de collat. bon.*

DEFINITIO XX.

DE iure tertij numquam excipere is potest, qui sibi tatione illa vinceret, deteriorem faceret tertij conditionem.[1] Itaque cum is, qui pupilli rem immobilem nullo iure tenebat, ab eo conueniretur, qui rem illam à tutore sine decreto comparauerat, & obiiceret contra leges factam venditionem, quia decretum non interuenisset,[2] non putauit Senatus admittendam exceptionem, propterea quod constabat, pupilli conditionem ex ea venditione meliorem factam esse,[3] pupillique interest, vt actor potius quam reus vinceret. Quamquam enim dici solet, admittendam esse exceptionem de iure tertij, quoties exclusiua illa est iuris agentis,[4] absurdum tamen sit, prætextu vtilitatis pupilli eam admittere exceptionem, quæ pupilli causam faciat deteriorem:[5] aut quod idem est, de non iure actoris ex pupilli persona disputare illum, qui, si vinceret, pupillum in maiore damno constitueret.[6] Idque eo magis admittendum videbatur, quod ex ẽnunciatiuis contractus verbis apparebat, interpositionem decreti præcessisse. Nam licet verba enunciatiua non probent inter alias partes,[7] tamen inter easdem probare solent,[8] ac proinde inter pupillum & emptorem, hactenus saltem vti ne ex persona pupilli negare alius possit, quod pupillus ipse tutorve eius confessus est.[9] Quamuis aduersus pupillum ipsum, si ageret, ea probatio non sufficeret, ne alioqui facile esset tutori cum emptore colludenti falsa eiusmodi enunciatione legem fallere,[10] quæ certe non magis interpositionem solemnitatis exigit, quam interpositæ manifestam probationem.[11] *Ita Senatus* in causa Aduocatorum de Coysiaz & Gaudinon, 16. Cal. Sept. 1592.

1 Nec enim verisimile est, quod tertius ille vnquam vsurus eo iure, per quod suam conditionem deteriorem faciat esset, *vulg. l. cum de indebito 25. D. de probat.* Nec rursus potest quisquam deteriorem facere alterius conditionem, *l. 74. de regul. iur.*

2 *Ex l. 1. & tot. tit. D. de reb. eor. qui sub tutel. l. 1 & tot. tit C. eod. tit. de prad minor.*

3 Quo casu nec pupillus ipse posset rem suam vindicare, nisi restituto prius pretio, alioqui repelleretur exceptione doli, *l si fundus 13. §. 1. D. de rebus eor qui sub tutel. l vtere 14. C de prad. minor.*

4 *L loci 4. § competit.* vbi Bart. & cæteri, *D. si seruit. vindic. l. vlt. C. de rei vindic.*

5 *Arg l pen. C. ad SC. Trebell.*

6 Alioqui esset in huius potestate deteriorem facere ignorantis pupilli conditionem, quod absurdum esset, *l. soluendo 37. de negot. gest. l. 2. D. quod vi aut clam.*

7 Nisi in antiquis Bart. & alij *in l. ex hac scriptura, D. de donat.*

8 *Vulg l optimam 14.* vbi Bart. & alij, *C. de contr & commit. stipulat.*

9 Nam ex cuius persona quis agit aut excipit, eius factum præstare debet, *l. ex qua persona 149. de reg. iur.*

10 *Argum. l magis puto 5. §. si pupillus, D. de rebus eor. qui sub tutel.*

11 Paria siquidem sunt, quid non esse & non apparere, *l. duo sunt Titij 30. D. de testam. tutel.* præsertim cum non quilibet decretum interuenisse sufficiat, sed tale esse oporteat, in quo adfuerint omnes solemnitates, quod nisi viso co scire non potest, *d. l. 5 § non passim de reb eor.*

DEFINITIO XXI.

Excussio iurium perinde ac bonorum mobilium aut immobilium facienda est si præstari possit citra litem.

EXcussio obiici potest non tantum bonorum mobilium & immobilium, sed etiam iurium debitoris, si qua sint aperta, nec litigiosa:[1] puta si rem maioris pretij debitor viliore pretio distraxerit sub pacto de retrouendendo.[2] Cur non enim hyperochæ perinde ac ipsius fundi, si nõ esset venditus, excussio fiat, cum is, qui hyperocham fundi habet, fundum ipsum habere videatur, deducto eo, quod ad possessoris ius tollendum necesse est?[3] Quamuis enim iniquum sit, cogi creditorem debiti sui consequendi gratia rem alienam redimere,[4] in eamque rem vti iure sui debitoris, nihil tamen prohibet ius ipsum redimendi & hyperocham non secus ac fundum distrahi, & ex pretio, quod redigetur, satisfieri creditori, cum æque facilè emptorem inuenire possit.[5] Sed hoc ita, vt dixi, si de eo redimendi iure disputari non oporteat. Quid enim si nollet prior emptor retrouendere, siue iure, siue iniuria? Non esset cogendus creditor pro pecunia litem suscipere.[6] Quid item si redimendi ius ex conuentione fuit temporale, quod ex causa enormis læsionis perpetuum esse debere contendat debitor?[7] Aut quid si locus esse possit in integrum restitutioni, quod vel dolus, vel metus, vel etiam enormis læsio aut enormissima interuenerit?[8] Non magis arctandus est creditor agens hypothecaria, vt litigiosam aut dubiam actionem excutiat,[9] quam vt fundum, qui sine controuersia possideri non possit.[10] Hactenus igitur facienda erit excussio iurium & actionum, quatenus nemine contradicente id fieri possit & citra litis periculum.[11] Non deerant qui putarent, iurium excussionem fieri numquam oportere, propterea quod iura non possideantur.[12] Sed ratio illa probat potius, debitoris debitorem, si hypothecaria conueniatur, nõ esse iuuandum exceptione non factæ excussionis, quæ solis cõpetit possessoribus.[13] Et vero si debitoris bona omnia sint in nominibus, cur nõ cogatur creditor agẽs hypothe-

hypothecaria peragere venditionem nominum æque ac bonorum mobilium, aut immobilium? [14] Actionem sane suscipere & exercere cogendus non est, cum lites execrantium voluntas laudari potius debeat, quàm vituperari,[15] sed distrahere cogi potest, si modo commodum inueniat emptorem. [16] *Ità Senatus* pro Philiberto Mareschal Procuratore, contra Bonauenturam Miege, 8. Id. Nouemb. 1592.

1 Cum etiam iura commode vendi possint, si modo sint in confesso, *Là Dino Pio 15. § sic quoque Iudices, & seq. D. de re iudic.*

2 Quo casu hyperocha, id est, vt loquuntur, pluris valentia remanet in bonis debitoris, *l. 2. vbi not. C. de pact. int. empt. & vendit.* adeoque ius ipsum redimendi, etiamsi res pluris non sit.

3 *L. & quæ nondum 15. § qui res suas, D. de pignor.*

4 *L. nec emere 16. C. de iur. deliber.*

5 *d. § sic quoque Iudices, & 5. in venditione eiusd. Là Dino Pio 15. D. de re iudic.*

6 Est enim verecunda cogitatio eius, qui lites execratur, *l. 4. § 1 de alien. iudic. mut. caus fact.*

7 Ex notat. *in l. si quis cum aliter 36. D. de verb. oblig.* Scripsi *in tit. de rescind. vendit.*

8 *Ex tit. de eo quod met. caus. D. dolo, & ex l. 2. & l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit.*

9 *d § sed vtrum.*

10 *L quamuis 13. D de rebus iudic possid.* vbi dicitur, paria esse, nihil omnino esse, quod possideri possit, & nihil possideri posse sine controuersia.

11 Cum eo casu nihil interfit creditoris agentis, interfit vero maxime possessoris, ne tam facile nullaque necessitate cogente inquietetur, *Auth. hoc si debitor. C. de pignor.*

12 Non enim possideri possunt, nisi quæ sunt corporalia, *l. 8. in prine D. de acquir. poss. l. 4. § si viam 27. D. de vsucap.*

13 *d. Auth. hoc si debitor.* Nec enim quicquam interest eius, qui debitor est, vtri soluat, an creditori suo, an creditoris creditori, dummodo liberetur. De quo scripsimus in libris Coniecturarum.

14 *d l à Dino Pio 15. § in venditione, D de re iudic.*

15 *d l. 4. § 1. de alien. iudic. mut. caus fact.*

16 *d § sed vtrum.*

DEFINITIO XXII.

Non cogitur creditor facere excussionem liberorum, tanquàm hæredum debitoris, si appareat, repudiatam à curatore, quamuis inutiliter, paternam hæreditatem.

CReditori agenti hypothecaria tertia possessor obiiciebat exceptionem non excussorum hæredum debitoris, qui pluribus liberis puberibus institutis decesserat. Cum creditor, vt elideret exceptionem, proferret instrumentum, quo continebatur, repudiatam à curatore paternam hæreditatem eorum nomine, visum est satis abundeque factam excussionem.[1] Licet enim hæreditas minori delata repudiari per curatorem non possit,[2] ideoque integrum sit possessori probare, liberos bonis patris immixtos esse:[3] sufficit tamen curatoris factum, vt in possessorem transferatur onus probandi, cum verisimile sit, si paternam hæreditatem liberi agnouissent, id vtique scituros fuisse ipsorum curatorem.[4] Nam & alioqui in eam rem sufficerent vicinorum testationes, ob hoc solum, quod facta vicini scire vicinus præsumatur.[5] In proposito autem tanto magis id admittendum est, quod nec in dubio præsumendum sit, si nostris credimus, filium esse hæredem patris, cum damnosa est hereditas.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ac si à minoribus ipsis fuisset omissa per abstentionem hæreditas paterna, cum in filios, qui se abstinuerunt, prætor denegetactiones, *l. necessarius 57.* iunct. *l. ei qui 12. D. de acquir. hæred.*

2 Is enim potest repudiare, qui & adire potest, *l. is potest 18. D. de acquir. hæred.* Curator autem non potest adire nomine minoris, adeoque nec minori adeunti auctoritatem præstare, *l. cum in vna 17. § tutor. D. de appellat.* iunct. *l. potuit 5. Cod de iur. delib.*

3 Quo casu si sint puberes, non possunt se abstinere nisi per beneficium restitutionis, *d. l. ei qui 12. & d. l. necessarius 57. de acquir hæred.*

4 Sine cuius scilicet auctoritate nihil administrare aut facere minor potest, *l si curatorem habens 3. Cod. de in integr. restit. min.*

5 *Vulg cap. quanto, extr. de præsumpt.*

6 Ità enim Bart. communiter approbatus *in l 1. & 2. Cod si vt min. se ab hæred. abstin.* Scripsi hæc *in Hemichiliade de error. pragmat.*

DEFINITIO XXIII.

Excussio facienda est non personæ absentis, sed bonorum existentium in prouincia, quæ sit in territorio eiusdem supremi tribunalis.

ABsentis quidem debitoris excussionem facere non cogitur creditor, qui agit hypothecaria:[1] sed si bona ille reliquerit in prouincia, quæ sine controuersia possideri queant,[2] non eo minus excutienda erunt, quod absens sit debitor, dato nimirum bonis curatore, aduersus quem perinde ac contra ipsum debitorem actio exerceatur.[3] Prouinciam autem intelligimus non eam solum, in qua domicilium habeat debitor, aut in qua cõtractus celebratus sit, sed etiam quæ sit in eiusdem supremi tribunalis territorio. Finge debitorem Maurianensem relictis Maurianæ finibus domicilium suum ad Centrones transtuliſſe, aut in Italiam profectum bona in Centronibus reliquisse. Priore casu nec videbitur abesse,[4] posteriore vero bona in prouincia reliquisse dicendus erit.[5] Ideoque excussionem facere creditor compelletur. *Ita Senatus* pro Claudio Carré, contra Nicolaum Gaignepain, 14. Cal. Decembr. 1592.

1 Quia nimis magnum incommodum est, vt quis absentem perquirere, & contra ipsum extra prouinciam agere cogatur, *arg. l. 3. § vlt. D. de testib.* Parumque interest, an quis absit extra prouinciam, an decesserit, *l. vltim. § vbi autem in vnum, C. de bon. qualib.* [Idem ergo esse debet si debitor inops coniectus sit in carceres quos malit perpetuos pati, quàm semel soluere, vt scripsi *ad Defin. 29. nu. 1. 3. de pignor.*]

2 Alioqui nec sunt excutienda, *l. quamuis 13. C. de rebus auctor. Iudic. possid.*

3 *L. 3. § 1. D. de curat. bon. dand.*

4 Quoniam vtraque prouincia est in territorio, non tantum eiusdem Principis & Ducis nostri, sed etiam eiusdem supremi tribunalis, id est, Senatus nostri. Aliud ergo esset si ad Pedemontanos diuertisset.

5 Et quidem quorum persecutio non valde incommoda & onerosa possit esse creditori in tam parua locorum distantia.

DEFINITIO XXIV.

Exceptio, quæ obstaret cedenti, cum in rem est, obstat cessionario; etiamsi ea exceptio per cessionarium ipsum ante opposita fuerit, nec admissa.

EXceptio, quæ obstabat cedenti, si in rem, non in personam fuit, obstabat cessionario,[1] nec ad rem pertinebit, quod cessionarius ante cessionem, cum à cedente conuentus eandem exceptionem proposuisset, condemnatus fuerat, si modo factum ipsius aut culpa causam dederat condemnationi.[2] Neque enim rei iudicatæ auctoritatem pro cessionario habere potest contra nouum litigatorem ea sententia, quæ pro cedente contra cessionarium lata est,[3] præsertim cum ipsius cessionarij culpa vel negligentia prioris litis iacturam attulit.[4] Quod si per solam Judicis iniuriam condemnatio secuta est, alia ratio est, quę repellit cessionarium, illa nimirum, quod quæ ipsi facta est iniuria, ad alium protrahi non debeat.[5] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Montou & Joannis Blanchard, & Claudij Geneuois, 6. Id. April. 1593.

1 *Arg. Exceptiones 7. D. de except.* Bart. & alij *ad l facta 63. § si*

haues, D *ad SC. Trebell. & ad l. 4. §. si cum legitima, & seq D. de dolo mal. ex. ſt.* In elligetamen de cessionario, qui agit suo nomine vtilibus actionibus. Nam si agat directis ex persona cedentis, licet ad suum commodum, aliud est, *lege ex qua persona 149. de reg. iur.* Scripsi latius *libr. 12. Coniect iur. ciuil.*

2 Vt in specie *l. si ideo 55. D. de euict. l. Stichum aut Pamphilum 95 § pen. D. de solut.*

3 Tanquam res inter alios acta, *l. 1. D. de except. rei iudic. l. cum quaritur 12. & seqq. & pass eod.*

4 Alioqui negligentia cessionarij noceret ei, qui nunc eandem exceptionem obiicit, quod absurdum esset, *l. 2. D. quod vi aut clam, l. pupillus 24. D qua in fraud cred. l. rem hereditariam 65. D. de euict.*

5 *L. si per imprudentiam 51. eod. tit. de euict. l. exceptionem 67. D. de fideiuss.*

DEFINITIO XXV.

Non cogitur possessor, qui obiicit excussionem, indicare bona vacantia: potest tamen Iudex præcipere, vt ante omnia litigatores conueniant & iurent de facti veritate.

ETsi tertio possessori hypothecaria conuento non factæ excussionis exceptionem obiicere sufficit, ita vt nec bona vlla vacantia, aut quæ sine controuersia possideri queant, indicare prius cõpellatur, quam excussio facta sit, [1] non inique tamen decernere & præcipere Iudex potest, vt de rei veritate, hoc est, an bona aliqua sint, an nulla, quæ excuti oporteat, litigatores, si fieri possit, ante omnia consentiant, adhibito etiam purgationis, vt vocant, & de calumnia iureiurando, [2] vtrum malit possessor indicare vacantia. [3] Nulla enim ei fit iniuria, qui ti neget nulla esse, quamuis nec indicet, quænam & vbinam sint, tum demum agenti creditori faciendæ excussionis irrogabitur. [4] *Ita Senatus* ex tempore, pro Bartholom. Blanchin, 6. Calend. Aug 1593.

1 Hoc enim demum est excutere, inquirere scilicet & perquirere diligenter an vlla sint alia bona, quæ possint sine controuersia possideri. Not. *ad Auth hoc si debitor. C de pignor.* Papiens. *in form libell. in act hypoth. in verb. excussionem.*

2 Quod Pragmatici dicunt, *conuenir de la verité des faits.*

3 Expediendi scilicet negotij causa.

4 *d Auth hoc si debitor.*

DEFINITIO XXVI.

Excussio bonorum etiam absentis facienda est, non tamen personæ: sufficit tamen fieri excussionem vocato possessore, nec erit necesse dari curatorem bonis absentis sumptibus creditoris.

DEbitoris quidem absentis ab ea prouincia, in qua agitur, excussio facienda non est: si tamen bona aliqua reliquerit in prouincia, eorum quoque excussionem fieri oportebit. [1] An ita vt curatorem eo nomine bonis dari oporteat [2] expensis creditoris? Minime. Sufficiet enim fuisse publice vendita sciente possessore, eique denunciata venditione, [3] vt, si pluris rem esse arbitretur, accedat ad licitationem, victurus si plus obtulerit, atque ita facturus forsasse, vt ex iis ipsis creditori satisfiat. Neque enim onerandus est creditor inanibus sumptibus, [4] dum ne qua in re possessoris conditio durior fiat. [5] *Ita Senatus* in publico auditorio, in causa N. Carion, 4. Non. Decemb. 1593.

1 Secundum ea, quæ scripsimus *Defin. 23. §. hoc tit.*

2 Tanquam bonis absentis, *l idem priuilegium 22. §. 1. D. de rebus auctor. indic. possid aliter l. 7. de priuil. credit. l. ab hostibus 15. D. ex quibus caus maior.*

3 *Arg l. 4. l qua specialiter 9. C. de distr. pignor l pen. C si vendit pign agat.*

4 *Arg. l. hac stipulatio 14. in fin. D vt legat. seruand caus. eatenus l 1. D. de inoff testam.*

5 Tam bene autem sibi prospicere possessor potest, cum venditio fit sine curatore, quam si adesset auctoritas curatoris.

DEFINITIO XXVII.

Pecunia redacta ex bonis venditis per curatorem ad postulationem creditorum, non ad curatorem, sed ad creditores peruenisse præsumitur, ideoque eius exceptio obiici nequit.

HEreditariis bonis venditis ad postulationem creditorum consentiente curatore iacenti hereditati dato, [1] si non appareat, quod ad curatorem pecunia ex pretio redacta peruenerit, & quidam ex creditoribus agit hypothecaria aduersus tertium possessorem, non est audiendus ille, si ob eam pecuniam [2] obiiciat exceptionem non factæ excussionis. [3] Potius enim præsumenda est pecunia ad creditorem peruenisse, quam ad curatorem, si aliud nihil probetur. [4] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Mareſt, & N. Annæ de Menthon, 15. Cal. Mart. 1594.

1 Postquam eo iure vtimur, vt curator hereditati iacenti detur, qui tamen ex ratione iuris non hereditati dandus est, sed bonis iacentis hæreditatis, *l. 1. D. de curat. bon. dand. l. idem 21. §. 1. de rebus auct. iud poss.*

2 Quasi peruenerit ad curatorem, qui debitoris personam sustinet, *arg. l. 2 §. 1 eod tit. de curat. bon dand. l creditores 14. D de rebus auctor. Iudic. possid.* vt proinde excutiendus videatur curator vice debitoris.

3 Quæ sane competere cuilibet bonæ fidei possessori, *Auth. hoc si debitor C de pignor.*

4 Ne enim actor. rias curatoris intervenit, cum bona debitoris venduntur, vt pecunia pretij remaneat penes curatorem ipsum, sed vt creditoribus soluatur per curatorem, *d l. 1. in fin. D de curat. bon. dand.*

DEFINITIO XXVIII.

Exceptio iuris carentiæ, vt loquuntur, vt donationem iuris factam in alium insinuatam & publicatam potest opponi etiam à tertio tanquam exclusiua iuris agentis.

EXceptio translati in alium per donationem insinuatam & publicatam iuris, de quo apud Iudicem disceptabatur, reo iuste competit, siue ante litem, siue lite iam pendente donatio facta proponatur. [1] Est enim huiusmodi exceptio prorsus exclusiua iuris agentis longe magis, quam sit exceptio factæ cessionis: cedens enim retinet actiones directas, [2] quarum vi & potestate recte agere potest, quousque denunciatum sit debitori, ne cedenti soluat, aut cessionarius litem ex cessione sit contestatus. [3] At penes donantem nullæ prorsus actiones remanent, neque vtiles, neque directæ, saltem efficaces post insinuationem & publicationem donationis. [4] Quid ergo si actor neget se donasse, & donatarius iudicio adsit, dicatque nihil sibi donatum fuisse, adeoq; paratum se, quicquid ex prætensa donatione fuerit consecutus, rei lucro & commodo dimittere? Non eo minus inquirendum erit, an donatio reuera facta & publicata sit, vt hoc ipsum sciatur, an ius aliquod penes actorem remanserit, cum dici soleat, propter nostrum affirmare vel negare rem ipsam non immutari. [5] Quid enim si inter donatorem & donatarium colludatur? [6] Magisque hoc casu rei interest inquiri de veritate donationis, vt si qua extabit, eius lucrum sibi acquirat ex ipsius donatarij voluntate, quasi cessione facta in iure. [7] Siquidem tritum est, in iudiciis quasi contrahi. [8] Aliud esset, si is, qui donatarius esse dicitur, donationem à se ab hæreditate in donantis vtilitatem. Tunc enim ius, quod à donatore primum abscessisset, ad eum ex postfacto recurreret. [9] Sed hoc ita, si non pendente lite facta esset donatio rei litigiosæ. Cedentem enim, qui iure suo cecidisset in vtilitatem & commodum aduersarij, [10] ius suum

ius suum tam facile recuperasse, admitti non posset." *Ita Senatus* in causa Annæ Camel & Gothofredi du Tour, 6. Cal. April. 1594.

1 Et consequenter opponi potest etiam à tertio, *l. Ieci 4. l. compete* vb. Bart. & alij, *D si seruit. vindic.* Idem Bart *ad l. 2. D. de except. rei iud.*

2 Quæ scilicet adhærent ossibus, vt nostri loquuntur, nec à persona separari vnquam possunt, *l postquam 7. & seq. C. de hered. vel act. vendit.*

3 *L. 3. C. de nouat.*

4 Quia publicatio habet vim denunciationis, cum fiat, vt omnes factam sciant.

5 *L. 2. l. ab ea parte 5 & pass. D. de probat.*

6 Cuius rei metu inducta etiam est necessitas & solemnitas insinuationis, *l data 27. C. de donat.*

7 Qui fuit olim vnus ex modis acquirendi dominij iure Quiritium, vt tractat Vlp. *in fragment. sit. 19. de acquis. rer.*

8 *L. 3. §. idem scribit, D. de pecul. l. delegare 11. § 1. D. de nouat.*

9 Quod fit facilius, *l si vero remunerandi 12. §. vnde Papinianus, D. mandat.*

10 *L. 2. 3. & vlt. C. de litigios.*

11 Ne scilicet quæstum eius aduersario ei fine vllo facto suo adimatur, *contra l. vlt. D de pact.*

DEFINITIO XXIX.

Exceptio excussionis vt & alia qualibet dilatoria reiecta intelligitur, siue Iudex, siue is, qui eam opposuit suo tempore, postea processerit ad vlteriora.

EXcussionis non factæ exceptio, quamuis legitimo tempore & ante litem scilicet contestatam opposita, [1] reiecta intelligitur, si Judex processerit ad vlteriora, non adiecta clausula, *saluo exceptionis iure.* [2] Nam & idem est, si ipse, qui opposuit, postea litem sit contestatus absque protestatione. [3] Id enim commune est earum exceptionum omnium, quę sunt dilatoriæ, & impediunt litis ingressum. [4] *Ita Senatus* in secreto auditorio in causa N. Scandolet, 8. Cal. Junij, 1594.

1 Notat. *ad l. à procedente. C. de dilat.*

2 Hæc enim clausula cum est adiecta conseruat ius exceptionis, *l. 4. §. 1. quibus mod. pign. vel hypot. sol. l Babius 30. D. de pact. dot.*

3 Cum in iudiciis, sicut & in contractibus nouissima derogent prioribus, *l pacta nouissima 12. C. de pact.*

4 De quibus vide Papiens. *in form. respons. rei in versic. quoad impediendum.*

DEFINITIO XXX.

Cessionarius non potest contra suum cedentem excipere de iure tertij, licet ea exceptio esset exclusiua iuris agentis.

ETsi exceptio de iure tertij toties admittitur, quoties exclusiua est iuris agentis, [1] (nisi cum non aliter exclusiua est, quam si tertius ille velit, de cuius voluntate nondum appareat, [2]) si tamen cessionarius velit excipere de iure tertij, quantumuis exclusiuo iuris agentis aduersus cedentem ipsum, vix est vt audiri debeat, ne cessio operetur supra quam facta sit. [3] *Ita tractatum est* in causa Claudij Vsel & Peronetæ Ponthon, Prid. Cal. Sept. 1594.

1 *L. 4. §. competit, D si seruit. vindic. l. vlt. C. de rei vindic.*

2 Bart *ad l. 2. D. de except rei iudic.*

3 Et vltra intentionem cedentis, *contra vulg. l non omnis 19. si cert pet.*

DEFINITIO XXXI.

Solis bonæ fidei possessoribus titulum possessionis suæ præferentibus datur exceptio non factæ excussionis.

CReditori agenti hypothecaria contra tertium possessorem non potest tertius possessor obiicere exceptionem non factę excussionis, nisi probet ante omnia se bonæ fidei possessorem, exhibito in eam rem titulo suæ possessionis. Idque duplici ratione comparatum videri potest. [1] Vna, quod probata per actorem sua intentione prorsus necesse sit reo, ne succumbat docere de iure suo. [2] Neque hoc casu locum habet, quod dici solet, non esse cogendum quenquam, vt possessionis suæ titulum exhibeat. [3] Id enim tum recte dicitur, cum de iure suo actor non docuit. [4] Sufficit siquidem possessori dicere, *Tenco quia tenco*, [5] cum aduersus extraneos, id est, nihil iuris in re aut ad rem habentes etiam vitiosa prosit. [6] Altera ratio est, quia fieri potest, vt possessoris titulus talis sit, qui ex agentis creditoris voluntate dissolui queat. Quid enim si iure creditoris anterioris possideat? Cur non actori eidemque creditori liceat offerre, [7] atque ita ius, quo sola rei possessio nitebatur, dissolueret? [8] Sed & tertia ratio afferri potest, quod ordinis exceptio ea potissimum æquitate introducta sit, ne fiant de lite lites, si permittatur creditori rem auferre tertio possessori, qui mox aduersus debitorem pro consequenda indemnitate regressum habiturus sit. [9] Quod tamen ne eueniat verendum nihil est, cum detentor nullo iure nullóque titulo possidet. [10] *Ita Senatus* pro nobilibus fratribus Salteur, contra Hambertum Blanchet, 16. Cal. Sept. 1594.

1 Notat. *ad Auth. hoc si debitor, C. de pignor.* Facit *l. plane 14 D. de minor. l. Moschio 47. D. de iur. fisc.* Dixi *Defin. 3. §. eod.*

2 Quia reus in exceptionibus suis actor est, *l. in exceptionibus 19. D de probat.*

3 *L. cogi 11. C. de petit. hered.*

4 Quia actore non probante reus est absoluendus, etiamsi nihil præstiterit, *l qui accusare 4. C. de edend.*

5 Quod ipsum nihil aliud est, quam possidere pro possessore, *l. qui interrogatus 12.* iunct. *l. præced. D. de petit. hered.*

6 *L. vlt D de acquir. possess.*

7 *L. 2. l. prior 5. & pass. C. qui pot. in pign. hab.*

8 Nam & malæ fidei possessori hoc ipsum liceret, *l. Paulus respondit 12. §. 1. D. quib. mod. pign vel hypoth. solu.*

9 Vt dixi *Defin. 3. num. 7. & 8. §. hoc sit.*

10 Cum hic nullam actionem contra quemquam habere possit.

DEFINITIO XXXII.

Qui negauit debitorem dominum fuisse aut possessorem rei obligatæ, postea conuictus de mendacio non potest obijcere non factæ excussionis exceptionem.

LIcet permittatur reo variis adeoque contrariis vti exceptionibus, [1] ei tamen qui conuenitur hypothecaria non permittitur, vt neget possessionem & dominium eius, qui rem pignori obligauit, cum actori obiiciat exceptionem non factæ excussionis. Amittitur beneficium huius exceptionis, quoties negat reus obligatam rem in dominio fuisse, si modo mala fide & citra probabilem ignorantiæ causam id denegatum sit, & imposita creditori necessitas probandi; in pœnam scilicet odiumque mendacij, [2] exemplo eius quod constitutum est in eo, qui conuentus rei vindicatione, cum reuera possideret, negauit se possidere. [3] Hoc tamen interest, quod si agatur vindicationis iudicio punitur reus, qui se negauit possessorem, dummodo rem detineat, quoniam in eo iudicio qualiscunque detentio pro possessione est, si modo possessor facultatem habeat restituendi, [4] nec quicquam videtur eius interesse, qui negat se possidere. [5] At in hypothecaria non punitur mendacium possessoris, nisi verum sit, eum, qui rem pignori dedit, dominium habuisse, quoniam ad hoc, vt possit actor obtinere, id ipsum necessario requiritur, vt probet fuisse pignoris dominum eum, qui tanquam dominus rem obligauit. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap.nemo pluribus,de regul.iur.in 6.*

2 *Auth.item possessor,C.qui potior.in pign.hab.* & in corpore vnde semitur.

3 *L.vlt.D.de rei vindic.*

4 *L officium 9.eod.tit.*

5 Cum per rei vindicationem nihil aliud agatur, nisi vt possessio possessori auferatur, *d.l.officium,l.qui petitorie 36.l.qui restituere 68.D.de rei vindicat.*

6 *L.& qua nondum 15.§.quod dicitur,D.de pignor.* Nec enim res aliena obligari potest à non domino, *l.1.& 10.tit.Cod si res alien.pignor.dat.sit.*

DEFINITIO XXXIII.

Etiam post oppositam discussionis exceptionem potest actor, qui egit hypothecaria, mutare libellum & agere condictione ex l.vltim.C.de acq.possess.& quidem impune dummodo ante litem contestatam.

CReditor habens clausulam constituti si aduersus tertium possessorem egerit interdicto adipiscendæ possessionis, ' non idcirco prohibetur implorare beneficium legis Iustinianeæ, vt in iam quæsita possessione retineatur, ' adeoque nullis refusis sumptibus dummodo ante litem contestatam, ' licet iam opposita per tertium exceptione non excussi debitoris. ' *Ita Senatus* in causa N.Claudij de S.Real,& Claudiæ Chambet,ante Cal.Januar.1594.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt, *par mise en possession:* quibus etiam verbis solet proponi & intentari mera hypothecaria, sicut & directa rei vindicatio. Hoc enim est quod iidem Pragmatici dicunt, interdictum adipiscendæ possessionis sapere naturam petitorij. Guid.Pap.*quæst* 1

2 Condictione *ex l.vlt.C.de acquir.poss.* quæ datur ad retinendam possessionem,vt dixi *Defin.1.§.de acq.poss.*

3 Quia ante litem contestatam impunita est mutatio libelli, *l edita 3.vbi* Not.*C.de edend.*

4 Quamuis possit dici,cum,qui egit interdicto adipiscendæ possessionis, videri amisisse hoc ipso possessionem, quam habebat, cum ea solo animo amittatur, *l.3.§.in amittenda, l.si quis vi 17.§.1.D.de acquir poss.*

DEFINITIO XXXIV.

Post litem in publico auditorio peroratam, quamuis ex scripto decidendam non potest opponi discussionis exceptio,non magis quam præscriptio fori.

NOn factæ excussionis exceptio vsque adeo dilatoria est, & consequenter ante litem contestatam opponenda, ' vt si, cum lis in publico auditorio peroraretur, non fuerit opposita, & Senatus, vt plerumque fit, orationis corrigendæ potestatem litigatoribus fecerit, non possit ex scripto opponi, quoniam negari non potest, quin litis contestatio fiat in auditorio; ' alioqui dicendum esset, etiam post eam perorationem permittendum reo, vt præscriptionem fori obiiciat, ' quod tamen nemo dixerit, nimirum quia certum est, ante litem contestatam obiici eam debere. ' *Ita Senatus* in causa fratrum Henrici & Marini Pic, contra N.Jacobum Teste Lugdunensem, 6. Id.Maij,1595.

1 Secundum ea quæ scripsi *Defin.1.§.hoc tit.*

2 *L unic.C.de lit.contest.*

3 Quæ scilicet opponi potest ante litem contestatam, *l.vltim.C.hoc tit.*

4 *d.l.vlt.*

DEFINITIO XXXV.

Creditor anterior non potest repelli exceptione discussionis per posteriorem nihil nisi actionem habentem contra eundem debitorem, nec si posterior pecuniam exegerit post litem ab anteriore inchoatam.

QVi actione sibi competente experiebatur aduersus debitorem suum, si creditorem alium, cui ea ipsa res, quæ petitur, anteriori iure obligata erat,liti interuenientem velit per exceptionem non factæ excussionis repellere,audiendus non est,quoniam eiusmodi exceptio non nisi possessoribus competit: ' iura autem non possidentur. ' Idem est, etiamsi ex iudicato contra debitorem reddito factus sit possessor pecuniæ iam exactæ, si modo creditor anterior iudicato non adfuerit, ' suumque ius exequi cœperit iam ante iudicatum. ' Nam nec hodie possessor esset, si initio litis per anteriorem creditorem institutæ ' bonam fidem agnouisset. ' *Ita Senatus* pro N.Andrea de Poypon, D.du Chaney, contra D.du Rosey, 5.Id. Junij, 1595.

1 *Auth.hoc si debitor, C.de pignor.*

2 *L.sequitur 4.§ si viam 27.ff.de vsucap.l.3.in princip. ff.de acquir poss.l.1.5.vltim ff.de rer.diuis. Instit.tit.de rebus corpor.& incorpor.*

3 Alioqui sententia siue contra eum, siue eo præsente contra alium lata ei noceret, ipsumqi afficeret, *l.de vnoquoque 47. ff de re iudic.l.etiam 29.in fin.ff.de minor.*

4 Nihil enim potest ei imputari, qui fuit diligens in iure suo persequendo, & qui sibi satis vigilauit, *l pupillus 24.ff qua in fraud.credit.* alioqui nullum ius posset competere anteriori creditori contra posteriorem, qui debitum suum prior recepisset, *l.repetitio 44.de condict indeb.* Extra casum *l.vlt.§.sin vero creditores, C.de iur.deliber.* præsertim cum pecunia redacta ex re pignorata non fit pignorata, *l.idem 97.in fin.ff qui potior.in pignor.hab.*

5 Cum scilicet creditor anterior ageret hypothecaria in eandem rem vtrique creditori obligatam.

6 Nemo enim melioris conditionis ob id esse debet, quod improbare litem susceperit, aut in lite improba perseuerauerit, *L.destitisse 10.ff.de iudic.l.si 25.§ si ante, ff.de petit.hared.l.2. ff de vsur.*

DEFINITIO XXXVI.

Exceptio, quæ reddit iudicium retro nullum, potest suppleri per Iudicem, dummodo resultet ex actis, quia fauorabilior est.

EXceptiones,quæ reddunt iudicium retro nullum, ' in hoc sunt fauorabiliores cæteris, quod etiamsi non sint oppositæ, suppleri tamen possunt per Judicem, dummodo ex actorum & instrumentorum litis inspectione probentur,licet facti causam permixtam habeant; ' nimirum quoniam ipsius quoque Judicis interest, ne quid ipse perperam faciat,aut ab aliis coram se fieri patiatur. ' *Ita tractatum est* in causa liberorum Oldradi Bocard, contra Michaelem de Bonnefoy, 5. Non. Jul.1595.

1 Qualis est exceptio procuratoria,quæ nascitur ex defectu mandati,*l.licet 23.cum ibi not.C.de procurat.*

2 Et dici soleat, Iudicem non posse supplere ea, quæ sunt facti, *l.vnic.cum ibi not. C.vt qua def.aduoc.part.iud.suppl.* Nec enim omnino supplentur, quod ex ipsis actis & instrumentis litis colligitur,*arg.l.3.C.de sent.qua sin.cert quant.pref.*

3 Nam neque ius,neque Iudex quicquam facere frustra debet,sicut nec natura.

DEFINITIO XXXVII.

Non potest venditor ab emptore laudatus objicere exceptionem excussionis, quam emptor ipse posset objicere. Sed ea res emptori non nocet, quo minus eam ex sua persona objicere possit.

VEnditor ab emptore,qui de rei siue dominio,siue possessione controuersiam patiebatur, ad litem defendendam euocatus ' non potest ex persona emptoris vti exceptionibus, quas ex propria persona habere nullo modo possit. ' Finge rem esse cum ipsius venditoris creditore. Quis admittat vt debitor obiiciat ei;

ciat exceptionem non factæ excussionis, quam emptor ipse tanquam tertius possessor obiicere posset?[1] Finge actum ab emptore, vt sibi possessio restitueretur, quam idem venditor in creditorem suum per clausulam constituti transtulerat.[2] Quis ferat id ipsum petere venditorem, qui creditori suo de indemnitate tenetur, quod rem iam ei obligatam alteri vendiderit?[3] Sane nec emptori, qui debitorem aduersarij auctorem suum laudauit, nocere debet, quod debitor minus iuris habeat. Nec enim ad hoc auctor laudatur, vt quicquam de iure emptoris detrahatur, sed vt potius ius eius confirmetur & augeatur.[4] *Ita Senatus* in causa Michaelis Sachet, 1 dib. Jul. 1595.

1 *Ex l. antepen. §. mota quæstione, D. de euict. l. emptor. 8. Cod. eod.*

2 Quia nec tam alienam, quam suam litem hoc casu exercere venditor intelligitur, cuius scilicet periculo tota res cessura est, *l. 1. C. vbi in rem act.*

3 Competit enim ea exceptio soli tertio possessori, non etiam debitori. Dixi *Defin. 4 supr.*

4 *Per l. quod meo 18. D. de acq. poss.*

5 *L. & quæ nondum 15. §. qui res suas, D. de pignor. l. 3. D. de crimin. stellion.*

6 Itaque quod in emptoris fauorem inductum est non debet ei nocere, *vulg. l. quod fauore 6. C. de legib. l. nulla 25. eod.* Ac proinde non debet emptor hoc casu litem deserere, vt saluam habeat hanc exceptionem ex propria persona, vt dixi *d. Defin. 4. supr.*

DEFINITIO XXXVIII.

Exceptio discussionis non potest obijci ab eo, qui posteriorem causam habet, siue mediatam, siue immediatam à iam condemnato: potest tamen obiici à filia debitoris, quæ fundos pro legitima accepit, multo magis à marito, cum debitoris hæres soluendo est.

TItius iam tibi condemnatus cum suprema ordinaret certos fundos filiæ reliquerat pro legitima, eos fundos filia defuncto patre nubens marito in dotem dederat. Si tu iudicatum exequi pergas in ea bona, tanquam tibi pignori obligata,[1] non est iuuandus maritus exceptione non factæ excussionis. Nam si ea exceptio numquam prodest ei, qui lite pendente possessionem acquisiit,[2] multo minus ei prodesse debet, qui causam siue mediatam, siue immediatam habet à condemnato.[3] Quid si nec condemnatio, nec dum lis præcesserat? Filia quidem prætextu legitimæ actiones creditorum summouere non potest, cum legitima ratio non nisi deducto ære alieno ponatur:[4] sed tamen quamdiu hæres soluendo est, non oportet filiam inquietari,[5] maritum multo minus,[6] cuius causa longe fauorabilior est, quam si eos fundos emisset, quos in dotem accepit;[7] cum & emptoris loco habendus sit, si eos acceperit æstimatos.[8] *Ita Senatus* in causa Ioannis Antonij Gleyron, & [illegible] Crespin, & D. Ducis de Mercœur, Idib. Septemb. 1595.

1 Ponendum est, fuisse te creditorem hypothecarium alioqui sola sententia non pateret vllam actionem in rem, sed tantum in personam, cum bona debitoris condemnati non incipiant esse obligata, nisi ex quo die capiuntur in executione iudicati, *l. à Diuo Pio 15. §. si pignora, & pass. D. de re iudic.*

2 Tametsi res non fuerit litigiosa, quia scilicet nihil fieri potest lite pendente, quod reddat deteriorem conditionem litigatoris, *l. 2. D. de vsur.* Not. *ad Auth. hoc si debitor, Cod. de pignor.* Intellige tamen, si emerit post litem contestatam, non si ante. Ranchin. ad Guid. Pap. *quæst. 26. in fin.* post Ias. *in 5. omnium, num. 83. & 84 de action.* vbi loquitur tum quoque, cum alienatio facta est dolo malo vtriusque, & ait, non posse fieri executionem contra emptorem sine nouo processu, si translata sit possessio ante litem contestatam. Caterum qui dolo comparauit, numquam potest esse tutus, saltem facto nouo processu, & probato d. l.

3 Cum in ius condemnati successerit, *l. si à te 9. §. vlt. D. de except. rei iudic. l. iudicata 29. §. vlt. & contr sent. eod. l. quod ipsis 143. l. ex quæ persona 149 de reg. iur.*

4 *L. Papinianus 8. §. quarta autem, D. de inoffic. testam.*

5 Cum nec sine titulo, nec mala fide possideatur, quod pro legitima & pro dote possidetur, nec actio vlla competat creditoribus in personam filiæ aut mariti, sed tantum aduersus heredes debitoris, *l. vlt. C. de hered. action.*

6 *Arg. l. Titia 62. ad fin. D. de iur. dot.*

7 Nec enim cogendus est indotatam retinere vxorem, quam non fuerat indotatam acceptura, *d. l. Titia, l. si donaturus 9. §. 1. D. de condict. caus. dat. l. pure 5. §. penult. D. de dol. mal. except.*

8 *L. plerumque 16. l. quoties 16. D. de iur. dot. l. vnic. §. eumque ex stipulatu, vers. æstimatarum, C. de rei vxor. act.*

DEFINITIO XXXIX.

Exceptio de non iure actoris, cum sit peremptoria, potest quandocunque opponi, & potest per eam reus vincere, etiam si nullum ipse ius habeat, si modo eius interest.

AVdiendus quidem non est, qui excipit de iure tertij, in cuius locum & iura nō succesierit, siue de profana re agatur, siue de beneficio:[1] sed si nō tam ad ius tertij, quam ad non ius actoris exceptio permittenda erit,[2] dummodo interest excipientis,[3] puta quod possideat,[4] quia cum de intentione actoris prius quærendum sit, non potest ille vincere, si nullo iure nitatur.[5] Quod si in suspenso sit ius actoris, & ex alterius voluntate pendeat, non prius admittetur exceptio, quam voluntas illa exquisita & probata sit:[6] veluti si emphyteutam agentem velit quis eo prætextu repellere, quod ob non solutum canonem ceciderit à iure suo,[7] nec tamen directus dominus conqueratur.[8] Multo magis quis dixerit, ex pluribus heredibus institutis aut ab intestato venientibus si quidam nondum adierint, cæteros qui adierunt agere in solidum non posse, sed pro hereditariis tantum portionibus, donec aliis tempore, vel morte, vel repudiatione exclusis solidum illi habeant iure adcrescendi:[9] poteritque exceptio hæc non tantum post litem contestatam obiici, cum sit peremptoria,[10] quomodo & cæteræ, quæ sunt de non iure actoris,[11] sed etiam si omissa sit non male per Iudicem suppleri;[12] non vt pronunciet perperam egisse illum, qui cum pro parte tantum hæres esset solidum petiit; (quid enim si postea constet iam tum repudiatas à coheredibus portiones hereditarias aut eos ante aditam hereditatem defunctos?[13]) sed vt interloquatur, & de illo primum inquirat, in aliis heredibus locus aliquis supersit nec ne, siue iure ciuili, siue prætorio?[14] *Sine die.*

1 Quia suo iure debet vincere, non alieno, qui pro se tantum agit vel excipit, non pro alio, *tot. tit. C. res inter alios act. iunct. l. stipulatio ista 38. §. alteri, de verb. oblig.*

2 *L. vlt. C. de rei vindic. l. 2. D. si pars hered. pet. Loci 4. §. competit.* vbi Bart. & alij, *D. si seruit. vindic.*

3 Alioqui nemo audiendus est, siue agendo, siue excipiendo, si non eius interest, *l. 3 §. 1. de verb. oblig. l. ille à quo 13. §. si de testamento.* vbi Alex. & alij, *D. ad SC. Trebell.*

4 Cum aduersus extraneos etiam vitiosa possessio prosit, *l. vlt. D. de acquir. possess. l. 2. D. vti possid.*

5 *d. l. vlt. C. de rei vindic. l. qui accusare 4 C. de edend.*

6 Bart. *ad l. 2. D. de except. rei iudic.*

7 *Ex l. vlt. C. de iur. emphyt.*

8 Qui vtique non cogitur vti iure suo, & potest illud remittere etiam tacito consensu. Not. *in d. l. vlt.* Facit *l. 2. l. post litem 7. D. de leg. commiss.*

9 *d. l. 2. D. si pars hered. petat.* Anton. Tessaur. *decis. Pedem. 6.*

10 *L. 1. peremptoriæ 2. C. sentent. rescind. non poss.*

11 Omnes enim istæ sunt peremptoriæ, cum perimant litem, quia nunquam potest actor sine iure vincere, *d. l. 4. C. de edend. d. l. vlt. D. de acquir. possess.* quomodo reus potest.

12 Quia scilicet non tam facti, quam iuris sunt; *l. vnic. & 16.* Not. *C. vt quæ des. aduoc. part. iud. supp.*

13 His enim casibus appareret ex postfacto, bene illum egisse, qui egisset in solidum, *l. vnic. Not. & ibi not. C. quand. non petent. part.*

14 Faciunt enim partem ij, qui admittuntur ad partem, licet non nisi iure prætorio, *d. l. vnic. l. ij qui in potestate 15. & seq. D. de legat præst. l sed cum patrono 6. D. de bonor poss.* Vide Tessaur. *d. decis.*

DEFINITIO XL.

Exceptio falsi Procuratoris potest opponi quandocunque etiam post sententiam, non item exceptio procuratoria, qua non ex mandati defectu, sed ex Procuratoris persona sumitur.

FAlsi Procuratoris exceptio sicut in quacunque parte litis obiici potest, adeoque post sententiam, quia reddit iudicium retro nullum,[1] ita & quandocunque secuta ratihabitione renouetur,[2] siue expressa illa ratihabitio sit, siue tacita, hoc est, quæ facto ipso magis quam verbis testata sit.[3] Neque vlla eo nomine expensarum condemnatio ratum habenti domino irroganda est, licet ante ratihabitionem opposita exceptio proponatur.[4] Nam quod dici solet, non retrotrahi ratihabitionem vt mandato comparetur, quoties tertij damno ea res cessura sit,[5] ad hunc casum non pertinet, in quo vtriusque litigatorum interest rata fieri omnia prioris iudicij acta,[6] cum alioqui futurum sit, vt nec victori prosit condemnatio aduersus eum, qui non habuit verum Procuratorem.[7] Sane si quam impensarum iacturam ex ea causa passus sit is, qui proposuit exceptionem, æquissimum est indemnem seruari eum,[8] aut à domino, si Procuratoris factum ratum habeat, aut ab ipso Procuratore, si neque mandatum, neque ratihabitio proferatur. Quod si procuratoria exceptio non eam causam habeat, quod mandatum nullum interuenerit, sed quod Procurator esse nequeat is, qui procuratorio nomine agit vel conuenitur,[9] alius tractatus est, in quo rectius defenditur, exceptionem hanc esse dilatoriam, ob idque nec post litem contestatam obiici,[10] nec si semel remissa sit, ex pœnitentia repeti posse.[11] *Sine dic.*

1 *L licet* 23. vbi Castrens. & alij, *C. de procurat.*

2 Quia ratihabitio æquiparatur mandato, *vulg. l. vlt. C. de SC. Macéd*

3 *L. non tantum* 5. *D. rat. rem haber.*

4 Quamuis solcat irrogari refusio expensarum, quoties id agitur, vt ius aduersario quæsitum ei auferatur, Not. *ad l. edita 3. C. de edend & ad l. sancimus 5. C. de iudic.*

5 Quia scilicet eo casu medium est inhabile, & impedit retroactionem & coniunctionem extremorum, *l penult. D. rat. rem haber.*

6 *dict. l. licet.* Et ideo iubet prætor interponi stipulationes necessarias, ad hoc vt iudicium ratum fiat, *l. 1. §. 1. D. de prator. stipul.*

7 *L 3 § falsum procurator, D rat. rem haber. l. pen. C. si aduers. rem iudic. l. 1. C. quib res iudic. non noc.*

8 Ne aduersarij fiat deterior conditio ob tardius secutam ratihabitionem, *argum. l. etsi post tres 8. D. si quis caution. l si ita quis 135. §. Sein, de verb. oblig.*

9 Puta quod si miles, vel minor, vel fœmina, *dict l. licet.* vbi omnes notant.

10 *L exceptiones 19. D. de probat. l. penult. C. hoc tit.*

11 Quia vt actiones, ita exceptiones suas remittentibus non datur ad eas regressus, *l. quæritur 17. §. si venditor, D. de adilit. edict.* Tessaur. *decis. Pedem 7.*

DEFINITIO XLI.

Etiam actor reconuentus hypothecaria potest tanquam reus exceptionem discussionis obijcere.

SI actor agens hypothecaria[1] per hypothecariam reconueniatur,[2] non est prohibendus, quo minus obiiciat exceptionem non factæ excussionis,[3] tametsi soli reo, non actori exceptio illa competere soleat,[4] quoniam & hac parte actor reus est.[5] *Ita Senatus* in causa D. Comitis de Saleneufue, & D. Baronis de Viry, 7. Febr. 1597.

1 In fundum puta Cornelianum.

2 Puta pro fundo Titiano.

3 Scilicet ratione fundi Titiani. Fit autem hæc reconuentio plerumque, cum pro euictione agitur hypothecaria ad consequendam indemnitatem, quod Pragmatici nostri dicunt *par garendie hypothequaire.* Exemplum eſt *in Defin. seq.*

4 Dixi *Defin. 31. §. hoc tit.*

5 *Auth. & consequenter.* vbi Not. *C. de sent. & interloc omn. iudic. c. 1.* vbi Canon *ext. de mut. petit.*

DEFINITIO XLII.

Potest creditor agere hypothecaria post excussum debitorem contra quem velit ex possessoribus, non item vnus possessor habens regressum contra alios Posterior enim prius conueniendus est.

EXcusso debitore si agat creditor hypothecarius contra vnum ex tertijs possessoribus, qui priore loco comparauerit, non potest conuentus possessor obiicere exceptionem non excussorum bonorum posteriore loco alienatorum: Sed in arbitrio & electione creditoris est agere contra quem velit ex possessorib.[1] quoties bona vlla inuenit, quæ sine controuersia possideri queant.[2] Si tamen prior ille emptor conuentus & condemnatus regressum aduersus posteriores habere velit, finge obligata ei *fuisse* bona omnia sui venditoris,[3] non eandem fortassis electionem habere debebit conueniendi quem volet ex posterioribus emptoribus: sed eum ordinem seruare, vt à postremo incipiat, postmodum si necesse erit ad penultimum, sic deinde ad alios ex ordine reuersurus.[4] Ita enim fiet, vt perinde suum consequatur,[5] nec tot fiant de lite lites,[6] quot fierent, si ij, qui ptiore loco compararunt, ptiotet quoque conuenirentur.[7] Tandem enim rem eo recidere oporteret, vt eius damno res cederet, qui nouissimus comparasset. *Ita tractatum est* in causa Mauriciæ Richard, & Michaelis de la Siaz, 15. Mart. 1597.

1 Quamuis ita puter, ac in Curia Parisiensi iudicatum fuisse referat Ægid. Magister *in decis. Paris.* cuius opinionem retulimus *Defin 11. §. hoc tit.*

2 *L Moschus 47. D. de iur fisc.* in illis verbis, *in reliquum possessorem omnem.* Est enim dictio *omnis* in numero singulari distributiua, quæ in plurali est collectiua, ac si esset scriptum, *possessorem quemlibet.*

3 Cum non sit ista paria, Nulla esse penitus bona, Et nulla esse quæ sine controuersia possideri queant, *l. quamuis 13. D. de rebus auctor. iudic possid.*

4 Quo casu habet prior emptor regressum contra posteriores, non quidem per actionem personalem, siquidem cum iis non contraxit, sed per realem & hypothecariam, vt & in specie *Defin. praced.*

5 Intellige tamen si postremus ille emptor conuentus nolet intercedere nec impedire executionem. Alioqui si actor litigandum habeat, poterit ad euitandam litem regredi ad penultimum, & à penultimo ad antepenultimum, & sic deinceps: ordine tamen seruato, quousque apparcat nihil omnino posse obtineri sine controuersia. Quo demum casu æquum est, actorem, qui omnimodo litigandum habeat, pro suo consequendo electionem habere, cum quo litigare malit, siue sit ille ex prioribus emptoribus, siue ex posterioribus.

6 Quod vnum ei debet sufficere, *arg. lex hic 8. in fin. D qui in fraud. credit.*

7 Quod boni cuiusl. bet magistratus propositum esse debet, *l. quidam existimauerunt 21. D de reb. cred. l singulis 6 de except. rei iudic. l. si quis 11. in fin. C. de reb. cred. & iureiur. l. 3 C. de fructib. & lit. expens.*

DEFINITIO XLIII.

De exceptione non secuti implementi varia.

EXceptio non secuti implementi semper opponi potest, etiam statuto exceptiones omnes excludente,[1]

dente,[1] adeoque potest ex officio Judicis suppleri,[2] & etiam contra executionem, vt eam impediat, opponi.[3] Et ita verum est, non posse quem agere antequam impleat, vt nec excusetur tametsi fuerit impeditus implere.[4] Nam huiusmodi exceptio implementi non secuti dicitur exceptio litis finitæ impediens litis ingressum:[5] non tamen potest rescindi contractus ex causa implementi non secuti, sed agendum est ex contractu ad implementum aut ad interesse,[6] nisi cum implementum respicit causam finalem contractus.[7] Causa porro finalis ex eo dignoscetur, si vergat in eius commodum, qui sic contraxit non alias contracturus.[8] Neque rursum sufficit ex parte impleuisse.[9] Sed & huiusmodi exceptionis, quæ ex non secuto implemento sumitur, fauor tantus est, vt postea quam semel in iudicio fuit opposita impediat purgationem moræ,[10] non minus quam si res integra esse desiisset,[11] maxime vero si contractus sit iuratus, postquam placuit nostris, eam esse vim iurisiurandi, vt per se impediat purgationem moræ.[12] *Ita tractatum est* in causa N. Francisci Paquelet, & D. de Moyron, & D. Ducis de Mercœur, 3. Non. Maij, 1597.

1. Bart. *in l. 1. §. parui, D. quod vi aut clam.* Roman. *cons. 244. col. 2. vers. superest vt respondeamus.*

2. Idem Roman. *dict. consil. 214.* Corn. *consil. 79. col. 3. ad fin. lib. 1.* [Etiam pro contumace. Adeò vt iustam appellandi causam habeat contumax si pronunciatum sit pro eo qui non probat secutum ex parte sua implementum, nec eum onerauerit, vt ante omnia impleret. Planè si ex postfacto, & in causa appellationis probetur secutum iam implementum poterit nihilominus & debebit confirmari sententia. *Ita Senatus* in publico auditorio, 9. Iun. 1612. pro N. Guidone Truc.]

3. Dec. *cons. 119.* Castrens. *cons. 166. visis actis, col. 3. lib. 2.* licet contrarium voluerit Roman. *cons. 76. col. 2. vers. tertio principaliter.*

4. Dec. *in l. cum proponas, notab. 3. C. de pact.*

5. Castr. *in l. Iulianus 21. §. offerri, D. de action. empt.* Ias. *in §. actionum, nu. 139. Inst. de action.*

6. *L. vlt. D. de condict. caus. dat.*

7. *L. cum te fundum 6. Cod. de pact. int. empt. & vendit.* Socin. *cons. 26. col. fin. lib. 3.* Corn. *consil. 102. col. 2. in princip. & col. 3. ad fin. lib. 1.*

8. Bart. *in l. 2. §. fin. D. de donat.* Dec. *cons. 238. ad fin.* Angel. *cons. 124.*

9. Imol. *cons. 39.* per text. *in l. si duos, de contr. empt.*

10. Alex. *cons. 237. ad fin. lib. 6.* Castr. *cons. 70. quia frustra, col. 5. lib. 1.*

11. Idem Alex. *cons. 31. in causa & lite, col. 1. lib. 4.* Rip. & Modern. *in l. si insula de verb. oblig.*

12. Not. *in l. si quis maior, C. de transact.* Rip. *ibid. num. 90. & 91.*

DEFINITIO XLIV.

De admissa exceptione litis pendentiæ etiam inter alias partes & in alio genere actionis, & ad alios fines.

REus debendi, qui fideiussores dederat Titium & Sempronium, quorum alter alteri, reus vero vtrique promiserat indemnitatem, vocauerat creditorem in ius ad Senatum, vt de causa indebiti cognosceretur. Cumque interim Sempronius detrusus esset in carceres, obtinuerat debitor, vt carceribus fideiussor eximeretur, post paucos menses idem fideiussor per creditoris præpotentis vim & iniuriam iterum carceribus sed priuatus mancipatus, sæpius de eo per literas ad eum missas conquestus, nihil ab ipso vicissim nisi literas extorserat, quibus rescribebat ille facturum se, vt plenissimam indemnitatem fideiussor consequeretur, si modo annalis dilatio à creditore impetrari posset. Miser fideiussor secundos carceres per annum passus, cùm pro eo neque Principis, neque Senatus auctoritatem interim debitor imploraasset, tandem carcerum tædio extremæque senectutis impatientia victus soluerat, paucisque postea diebus decesserat. Liberi iidemque hæredes eius pro indemnitate consequenda egerant in bona Titij confideiussoris tanquam sibi obligata cum clausula constituti, inque eorum possessione se retineri petierant ex beneficio legis Iustinianeæ.[1] Mæuius possessor intercesserat pro triennij duntaxat fructibus, quos emerat, litemque subinde apud inferiorem Judicem post varias dilationes petitas contestatus, auctorem laudauerat eum ipsum debitorem, pro quo Sempronius fideiússerat, quique Titio confideiussori Sempronij eidemque indemnitatis repromissori successerat. Actus ille in litem venerat, & litis coram Senatu pendentis exceptionem obiiciebat.[2] Dicebam, vtilem fore exceptionem, si aut contra debitorem ipsum, aut contra creditorem ad ea vindicanda, quæ in præiudicium prioris litis attentauerat,[3] noua lis à fideiussore mota proponeretur. Sed cum pro indemnitate consequenda, quæ anterioris litis tempore peti nondum poterat, noua actio instituta esset, eaque non contra debitorem ipsum aut creditorem, inter quos prior lis tractabatur, sed contra tertium possessorem bonorum Titij, qui neque intercesserat nisi pro fructibus, neque ex persona Titij exceptionem vllam habere poterat, quandoquidem Titius ad eam litem, quæ in Senatu agitata fuerat, nunquam vocatus fuisset; Placebat non posse videri bene oppositam exceptionem litis, & de alia re, & inter alias partes, & in alio actionis genere, quamuis apud superiorem pendentis:[4] præsertim cum res in Senatu iudicanda numquam parituta esset exceptionem rei iudicatæ in noua instantia, siquidem etiam condemnato erga debitorem creditore, non eo minus æquum esset condemnari debitorem ad præstandam indemnitatem Sempronio, qui post tam longos carceres certiorato debitore soluere coactus fuisset, ac cui eam indemnitatem debitor tam ex propria persona, quam quasi hæres Titij præstare deberet.[5] Neque vero vnquam auditum esse, vt laudatus auctor priuilegium fori vllum habeat in lite, quam pro possessore ad suum Judicem vocato suscipere cogatur, nec si Clericus proponeretur.[6] Plane si debitor post litem pro possessore susceptam apud inferiorem Judicem Senatui supplicare vellet, vt ea lis ad Senatum euocaretur, simulque cognitio vtraque tractaretur, non esse dubitandum, quin Senatus pro suo iure id ei facile indulturus esset;[7] eumque rei gerendæ ordinem esse debere videbatur. *Senatus* tamen ex temporaneo placito lite minus feliciter pro iudicato perorata contra iudicatum pronunciauit, 9. Calend. Jul. 1605.

1. *L. vlt. C. de acquir. poss.*

2. Quæ exceptio tantum prodest ad impediendum litis ingressum, quantum potest res iudicata, *vulg. l. fundum, & l. fundi, D. de except. rei iudic.*

3. *Ex tit. C. vt lit. pendent.*

4. *d. l. fund. & d. l. fundum, cum similib.*

5. *L. si seruus 61. §. quod vero, D. de furt.*

6. *Vt in l. venditor 49. vbi not. D. de iudic.*

7. Propter connexitatem causæ, *arg. l. nulli 10. Cod. eod. tit. de iudic.*

DEFINITIO XLV.

De exceptione anterioris fideicommissi oppositæ contra posteriorem fideicommissarium à tertio possessore.

TErtius bonæ fidei possessor conuentus à fideicommissario potest excipere de anteriore fideicommisso,[1] etiam cuius nullum ius habeat.[2] Potest enim & debet vincere per non ius actoris,[3] cùm aduersus hæredem aut fideicommissarium semper sit ille legitimus contradictor.[4] Multo magis si ius habeat ab anteriore fideicommissario,[5] siue fideicom-

missum illud anterius restitutum sit, [4] siue non, dummodo sit adiudicatum, [7] quamuis nedum factæ sint detractiones, quas fieri debere eadem sententia iudicatum sit. [8] Erit enim hoc multo certius si ex anterioribus alienationibus, quæ in detractiones imputari debent, [9] apparear nihil amplius detrahi oportere. [10] Maximè verò si posteriot fideicommissarius anteriori fuerit condemnatus, [11] licet iudicati executio contra eum facta nondum sit propter faciendas ante omnia detractiones. [12] *Ita Senatus* in causa liberorum D. Protopræsidis De Rochete & Catoli Vulliet, 23. Junij 1612.

1 Quia fideicommissum anterius semper deducitur ex posteriore tanquam æs alienum *l. cum pater 77. §. Titio fratri antep. de leg 2. l in imponenda 6. l. irritum 8. C. ad leg. Falcid.*

2 Sufficit enim vt ipsius interest *Ille à quo 13. §. si de testamento, D. ad SC. Trebell.* vbi Alex.

3 *L. vlt. C de rei vind. l. locet 4. §. competit. D. si seruus vindic.*

4 Dixi *Defin 2. num. vltim. in fin. supr. de edict. Diui Hadr. tollend.*

5 Hic enim vti potest iure sui authoris, in cuius locum successit *l sæpe 63. D. de re iudic.*

6 Qui tamen casus minorem dubitationem habet, quia fideicommissarius post restitutionem habet in bonis res omnes hæreditarias, *l fallia 63 D ad SC. Trebell.*

7 Nam post sententiam quæ transierit in rem iudicatam nõ potest dubitari de iure victoris, cùm pro veritate habeatur, *lege ingenuum 25. de stat hom. l. res iudicata 207. de regul. iur.*

8 Nam veniunt in executionem iudicati, licet ante omnia fieri debeant, *dict. Definit. 2. num. vlt. in fin supr. de edict. Diui Hadr. toll.*

9 *L. 3. §. res quæ D. ad SC. Treb.*

10 Quod enim semel detractum est iterum detrahi non debet; vt omnes notant ad *l filium quem 24. C. fam. ercisc.*

11 Sententia enim contra actorem lata pro venditore prodest emptori *l si à te 9. §. vlt. de except. rei indic.*

12 Non enim venit in restitutionem fideicommissi, nisi quod detractis detrahendis reliquum est, *d. l filium quem §. sed quia, Inst. de fideic hared. d. l in imponenda.*]

TIT. XXV.

DE LITIGIOSIS.

DEFINITIO I.

Si quis emerit pendente lite rem obligatam, non potest opponere exceptionem discussionis tanquam tertius possessor, licet res non sit litigiosa.

QVi lite inter creditorem & debitorem pecuniæ creditæ pignorisque iure iam instituta rem obligatam emit, creditorem post victoriam agentem hypothecaria exceptione ordinis, quæ tertiis possessoribus ob non excussum debitorem nouo iure competit, excludere non potest: [1] non quod vitium litigiosi & proprietatem afficiat & possessionem, [2] (neque enim aliter contrahitur, quam si de proprietate ipsa controuertatur, [3]) sed quia æquum non sit ex facto doloque debitoris duriorem fieri conditionem creditoris ius suum quanta potest contentione persequentis. [4] Quare nec ad rem pertinebit, quod emptor hic bona fide litemque ignorans contraxisse dicatur, [5] aut ius aliquod anterius siue dominij, siue pignoris in ea re habuisse: [6] ne alioqui improba alienatio commodum possessionis tribuat emptori, auferatque creditori, [7] qui nunc possideret, si iniustam litem à debitore passus non esset. [8] Sane si aduersus creditorem factum possessorem de iure suo agere velit, qui lite pendente emerat, non est prohibendus. [9] *Ita Senatus* 19. Martij, 1588. rursum Idib. Decemb. 1590.

1 DD. *ad Auth. hoc si debitor, C de pignor.* Bart. *all creditores, in 2. repet num. 23. C. eod.* Guid. Pap. *quæst. 432. num 7.*

2 *L. 2. C. hoc tit.*

3 *L. 1. cum §. Auth litigiosa, eod. tit.*

4 *L. 1. D de alienat. iudic. mut. caus. fact. l 2. D. quod vi aut clàm, l. non debet alteri 74. de reg. iur. l vlt. D de pact. l. debitorem 15. C. de pignor.*

5 Nec enim ignorantia vnius quantumuis iusta debet alteri esse captiosa, *l. quod autem 6. § si quid cum pupillo, D quæ in fraud credit.*

6 Quamuis ex ea causa & confirmandi sui iuris gratia possit quis etiam alienam emere actionem, *l. per diuersas 22. Cod. mandat.*

7 Cui nihil potest imputari, cum fuerit diligens in agendo, *l pupillus 24 D. quæ in fraud. cred.*

8 Vnde etiam est quod dici solet, Quale quid est cum petitur, tale dari debere, *l. 2. D. de vsur.*

9 Nec enim quisquam cadit à iure suo ob id solum, quod pendente lite emerit, nisi cum emit rem litigiosam, *l. vlt. Cod. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Rem litigiosam pendente lite alienare possessor non potest, nec actor emere: possessor tamen eam à domino emere possessionis suæ tuendæ gratia non prohibetur.

FVndi alieni possessor, cum dominij cõtrouersiam à non domino pateretur, eundem fundum à domino emit. Plerisq; nullius momenti esse emptionem quasi rei litigiosæ. [1] Sed vereor ne nimis dura sit sententia, si reo non liceat possessionis suæ confirmandæ gratia, præsertim aduersus improbum petitorem, ius sibi acquirere ab eo, qui dare possit. [2] Illud multo certius est, nec possessorem lite pendente rem litigiosam alienare posse, nec actorem emere rem, quam iam inde à temporis contestatæ suam esse adseuerauerit. [3] Sibi namque imputare debet, cur iniuste mota dominij quæstione rem litigiosam fecerit, nec eam prius à domino comparauerit: [4] quod in reo dissimile est, in cuius scilicet potestate non est, an aut quando conueniatur. [5] *Ita tractatum est* in causa Ioannis Musier, contra Ioannis Monnier, 6. Cal. Aug. 1588.

1 *Bart. in l sine autem, §. si duobus, D. de public. in rem act.* vbi diserte loquitur de alienatione facta in personam rei eiusdemque possessoris. Et iuxta hanc sententiam determinatum fuisse Bononiæ, cum aliquando hæc quæstio disputata fuisset, tradit Bald *in l. cogi, col 3. vers. iuxta hoc quæro, C. de petit. hered. arg l. 2 C eod.*

2 Bald. vbi supra contra Bart. *ex l. per diuersas 22. §. excepto C. mandat.*

3 *Auth. litigiosa, C hoc tit.*

4 Cum nemo cogeret eam agere, *l. vnic. C. vt nem. inuit. ager. vel accus. cogat.*

5 *L. 5. § vlt. D. de doli mali except. l. petenda 6 C de temp. pet. in integr. restit.*

DEFINITIO III.

Actionis litigiosæ cessio fieri non potest, præsertim Procuratori ad litem dato.

ACtionis, quæ iam in litem deducta litigiosa facta est, cessionem fieri non posse, præsertim ei, qui ad mouendam litem Procurator fuerat constitutus, explorati iuris est, [1] siue Procuratorem eum intelligas, qui causam apud Iudicem tractare per se possit, siue eum, qui ad tractandam in foro litem alium substituerit. Vtrique enim commode illud est, vt pactum de quota litis facere non possit. [2] Quanto minus ergo de tota lite? [3] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Maij, 1591.

1 Nam nec alij vlli eiusmodi cessio fieri posset tanquam rei litigiosæ, *l. 2. & vlt. C. hoc tit.*

2 *L. litem 15. C. de procurat. l. sumptus 53. D. de pact. l. salarium 7. in fin. D mandat. l si contra 20. C. eod.*

3 *Arg. l. si cui pacto 5. D. de serv. expor.*

DEFI-

DEFINITIO IV.

Personalis actio fit litigiosa per contestationem, & ideo inalienabilis. Nec rursus potest actor emere pendente lite actionem alij competentem, nisi ad formam legis Anastasiana.

ETiam personalis actio per contestationem fit litigiosa,[1] nec proinde vendi cedive potest,[2] sed nec valebit cessio, si is, qui litem iniuste mouit, cessionem impetret ab eo, qui ius agendi habuit,[3] at non quasi rei aut actionis litigiosæ,[4] sed propter Anastasij constitutionem aduersus alienarum litium & actionum redemptores.[5] Ideoque restituendum esset actori pretium, quod ab eo numeratum constaret,[6] si aliud nihil pretij restitutionem impediret.[7] *Ita Senatus* in causa Michaelis de Costerg. & Hugonis Mottet, Prid. Cal. Sept. 1592.

1 L. 2. vbi Bart. *C. hoc tit.* Guid. Pap. *quæst.* 479.

2 *d. l. 2. & l. vlt. C. hoc tit.*

3 Non enim actoribus idem priuilegium hac parte datum est quod reis, quibus permissum est actionem emere pro munimine rerum penes se constitutarum, *l. per diuersas* 22. *vers. exceptis, C. mandat.*

4 Nec enim actio inter aliquos mota facit ius alterius litigiosum.

5 *In d. l. per diuersas.*

6 Iuxta id, quod ab Anastasio constitutum est *in d. l. per diuersas.*

7 Quod non similiter contingit empta re litigiosa, si modo scienter quid emptor eo casu, & rem, & pretium, amittit, *l. vlt. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Alienatio facta pendente lite ex causa litem precedente valet, nisi facta sit in fraudem, quo casu reuocanda est, etiamsi vitium litigiosi contractum non fuerit.

CVm agerem aduersus te hypothecaria, fundi nomine, aut quod hac parte idem est,[1] condictione possessionis ex lege Iustiniani,[2] tu eum fundum pendente lite vendideras Sempronio, quasi haberet ille ius redimendi ex longe anteriore contractu. Non dubitatur, quin ex eiusmodi venditione actio mea euanuerit: vulgaris enim est illa iuris regula, Resoluto iure datoris resolui ius acceptoris.[3] Sed si de iure illo redimendi non aliter constet, quam ex tua confessione, aut si longissimi temporis præscriptione summoueri Sempronius potuit,[4] vix est vt non in fraudem actionis meæ vendidisse videaris, ex eaque causa tenerite mihi æquum est, saluamque actionem superesse, quæ contra te cum possideres fuerat instituta.[5] Nec aliud dicendum erit, si qua forte causa fuit concedendæ Sempronio restitutionis aduersus lapsum temporis, vt quia pupillaris aut minor ætas interuenerat.[6] Debuit enim de restitutionis causa cognosci per iudicem me audito, cuius vel maxime intererat propter ius pignoris.[7] Quo non facto sane fraudis suspicione non cares, qui tam citò tamque facile ius tuum remiseris, vt meum extingueres.[8] Itaque pro me Senatus ex tempore pronunciauit, Non quasi vitium litigiosi contractum esset, cum neque per hypothecariam, neque per motam de possessione controuersiam res fiat litigiosa,[9] sed quia, quicquid in fraudem litis & aduersarij gestum est, id pro nullo, irrito & infecto haberi oporteat.[10] *Ita Senatus* in causa Dominicorum de Marthod, contra Dominam de Beaufort, 4. Cal. Decemb. 1592.

1 Nam in aliis plerisque multum interest, vtrum quis agat hypothecaria, an condictione, & *l. vlt. C. de acquir. possess.* vt contra ex iis quæ scripsi *Defin. 1. §. ill. fin.*

2 *In d. l. vlt.*

3 *L. lex vectigali fundo* 31. *D. de pignor. l. vbi autem* 4. *alias l. si ex duobus. § sed & Marcellus, D. de in diem addict. l. penult. §. 1. de except. rei iudic.*

4 Quo casu habebas quod obiiceres petitori, *l. si pupillus* 45. *in fin. D. de admin. tutor. l.* 3 *C. de præscr.* 30. *vel* 40 *annor.*

5 *Arg. l. 1. & tot. tit. D. de alien. iudic. mut. caus. fact.*

6 *Ex d. l. sicut & ex not. in l. vlt. C. in quib. caus. non est necess. in integr. restit.*

7 *L. etiam* 29. *§. vltim. D. de minor. l. de vnoquoque* 47. *D. de re iudic.*

8 Nec enim facile quis creditur ius suum tractare velle, *vulg. l. cum de indebito* 25. *D. de probat.*

9 *Auth. litigiosa, C. hoc tit.* & ibi Angel. quem refert & sequitur Ranchin. *in addit.* ad Guid. Pap. *quæst.* 537.

10 Vt dixi *Defin.* 1. 3.

DEFINITIO VI.

Alienatio rei hereditariæ, de qua acceptum est iudicium familiæ erciscundæ, non valet, quamuis non ideo res sit litigiosa.

CVm rem hereditariam à pluribus coheredibus vnico contractu sub pacto de retrouendendo venditam vnus ex ipsis in solidum pro suo iure redemisset, ex eaque causa iudicio familiæ erciscundæ impetitus esset à coheredibus, vt eam rem in commune reponeret, accepto pretio quod dederat, isque consensisset:[1] necdum tamen ei pretium restitutum esset, vitium est, non ideo factam esse rem litigosam, quia nec de eo dubitaretur, quin in familiæ erciscundæ iudicium venire deberet;[2] scilicet tum demum, cum solutum pretium esset restitutum, non ante.[4] Ob idque impune alienari potuisse, quamuis alienationem illud irritam faciat, quod alienationes pendente iudicio familiæ erciscundæ factas, placet nullius esse momenti.[5] *Ita tractatum est* in causa Dominorum de la Tornelle, & Philibertæ Gay, Calend. Febr. 1595.

1 Nec enim cogitur aut ille pro parte redimere, aut emptor pro parte reuendere, quia scilicet non fuerat pro parte empturus, *l. tutor SC.* 28. 47. *D. de minor. l. si quis aliam* 46. *D. de solut.*

2 *Ex l. his consequenter* 18. *§. cum vnus, l. heredes* 25. *§. si vnus, D. famil. ercisc.*

3 Constabat enim esse hereditariam, alioqui non veniret in iudicium familiæ erciscundæ, *l. si quid contendis* 45. *D. famil. ercisc.*

4 Quia nec ante restitutum pretium esset hereditaria.

5 *L. alienationes* 13. *eod. tit. famil. ercisc.* vbi tamen additur exceptio, Si non necessaria sit alienatio.

DEFINITIO VII.

Litigiosi vitium afficit etiam possessionem, sed non eo minus restituendus est is, qui rem emit litigiosam, si spoliatus sit propria aduersarij auctoritate.

VItium litigiosi etsi non tantum proprietatem afficit, aut inficit potius, sed etiam possessionem,[1] non tamen facit vt ei, qui vitium obiicit, liceat rei litigiosæ possessionem, quam antea non habebat, propria auctoritate vel per vim occupare, eumque, qui rem ligiosam emisse dicitur, spoliare.[2] Neque enim plus iuris tribuit aduersario, quam haberet ante vitium contractum,[3] sed tantum impedit ius acquisitoris.[4] Proinde si is, qui rem litigiosa emit, spoliatus fuerit, perinde redintegrari ei debebit possessio cum fructibus,[5] ac si res litigiosa non fuisset; maxime vero si vis interuenerit,[6] quoniam & prædo restitueretur.[7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt dixi *Defin. 1. num. 2. §. ex l. 2. C. hoc tit.*

2 Nemini enim vnquam permittendum est vt sibi ius dicat, ne maioris tumultus occasio detur, inquit *l. non est singulis* 86. *de reg. iur.*

3 Quomodo dicimus, pœnam vnius præmium alterius esse non debere, *l. si sequens 15. D. de SC. Syllan.*

4 Vt in eo puniatur is, qui vitium litigiosi contraxit, in quo deliquit, nec legum auxilium habeat is, qui contra leges deliquit, *arg. l. auxilium 37. in fin. D. de minor. l. rescriptum 6. D. de his qua vt indign.*

5 Habet enim restitutionem omnium fructuum condictio *ex can. redintegranda 3. quæst. 1.*

6 Quam scilicet semper & in omnibus exosam habet legislator, tanquam quæ legibus & publicæ tranquillitati sit omnino contraria, siquidem contra vim nihil fine vi fieri potest, *l. extat 13. D. quod met caus. l. creditores 7. D. ad leg. Iul. de vi privat.*

7 *Cap. in literis, Extr. de restit spoliat.*

DEFINITIO VIII.

Res non fit litigiosa per actionem personalem, imo neque per hypothecariam.

PErsonalis actio aduersus rei possessorem instituta non facit rem litigiosam,[1] nec proinde impedit, quin pendente lite possit res alienari,[2] quia nec hypothecaria actio impediret,[3] quæ tamen cum in rem sit,[4] multo magis rem afficere deberet vitio litigiosi.[5] *Ita Senatus* in causa D. de Challod & N. de Ville, 15. Cal. April. 1595.

1 Quamuis actio ipsa personalis, quæ in iudicium deducitur, fiat litigiosa, Guid. Pap. *quæst. 337. & 479.* Dixi *Defin. 4. & 5. 3.*

2 Vitium enim reale esse necesse est, & quod rem ipsam afficiat, vt rei alienatio impediatur, *l. 2. & vlt. C. hoc tit.*

3 Cum non faciat rem litigiosam, *l. 1. iunct. Auth. litigiosa.* & ibi DD. *C. hoc tit.*

4 *L. pignoris 15. C. de pignor.*

5 Et si tamen non afficit, quia nihil habet commune causa pignoris cum intentione dominij, *l. 1. §. cum prædium, D. de minorib.*

DEFINITIO IX.

Per donationem vniuersorum bonorum transit etiam res litigiosa, adeoque in Procuratorem ad lites datum.

PRohibetur quidem Procurator pactum facere de quota litis,[1] itémque Aduocatus:[2] sed à cliente donationem bonorum omnium accipere non prohibetur,[3] propter vim & potestatem vniuersalis alienationis, quæ facit vt multa transferantur, quæ alioquin transferri non possent.[4] Inde fit, vt nec hoc casu contrahatur vitium litigiosi, tametsi ex rebus donatis quædam fuerint litigiosæ. Quis enim credat tam stultum fuisse donatorem, vt bona sua omnia donare voluerit mala mente, & eo consilio, vt illi tantum noceret, cum quo litem exercebat?[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. litem 15. C. de procurat. l. salarium 7. D. mandat. l. si contra 20 C eod.*

2 *L. si qui Aduocatorum 5. C. de postul.*

3 Nulla enim lege id prohibitum est. Ergo habendum est pro permisso, cum ius ciuile hac parte sit prohibitorium, quomodo ratiocinatur IC. *in l. mutuus 43. §. 1. D. de procur.* Facit *l. nulla lege 4. C. de iur. dot.*

4 *L. quadam 62. D. de iur. dot.*

5 Siquidem donare perdere est, *l. filiusfamilias 7. §. 1. D. de donat.* nimirum præterquam si dones benemerito, *l. sed etsi 25. §. consuluit, D. de petit. hered.*

DEFINITIO X.

Lis super iure eligendi non impedit electionem pendente lite faciendam, sed remoratur electionis confirmationem.

SI inter aliquos de iure eligendi contendatur, electio interim celebrata ab his, quibus eligendi ius est, non eo minus ipso iure tenet. Non enim ex eo solo, quod ius hoc in litem deductum fuit, differri aut impediri debet electio, licet confirmatio in euentum vsque litis differatur.[1] *Sine die.*

1 *Cap. cum venissent, de restit. in integr.* Boer. *quæst 2. nu. 16.*

DEFINITIO XI.

Restitutio dari potest etiam contra vitium litigiosi, adeoque in parua Cancellaria.

ADuersus vitium litigiosi datur restitutio in integrum ex rescripto Principis etiam in parua Cancellaria impetrato, si iusta causa subesse videatur alienandi.[1] Nec solum vt non noceat alienatio, quæ iam facta sit, sed etiam vt permittatur facienda;[2] quamuis quidam dicerent, aliquando fuisse obseruatum, vt, qui huiusmodi rescripta vellent, ad magnam Cancellariam remitterentur.[3] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 19. Decembr. 1595.

1 Puta aliqua ex iis, de quibus *in l. Diuus 5. D de petit. hered. Iait prætor 7. §. vlt. D. de iur. delib.*

2 Quod tamen difficilius est; ne videatur impetrans inuitari ad delinquendum, *arg. l. 1. C si aduers. vendit. l. 1. & 2. C. si nupt. ex rescript. pet, l. 5 §. 1. D. de pact. dotal.*

3 Quasi per huiusmodi rescripta derogandum sit iuri ciuili, quod solus Princeps facere potest, *l. vlt. vbi not C si contr. ius vel vtilit. public* [Vide Papon. *lib. 12. syntagm tit. 2. du vice de litig. es choses litigieuses. Arrest. 3.*]

TIT. XXVI.

DE CONTR. ET COMMITT. stipulat.

DEFINITIO I.

Solus dies lapsus non inducit moram, si obligatio habuit conditionem siue expressam, siue tacitam, quæ impedierit natiuitatem obligationis.

PRomiseram curaturum me, vt contractum, quem Titij nomine tecum inieram, Titius intra Calend. Ianuar. proximas ratum haberet, subiecta etiam, ni id facerem, pœna, *Quanti tua interesset*, nec tamen curaueram; non ex solo lapsu temporis commissa videri poterit pœnalis stipulatio, quasi contracta per me mora, nisi interpellatio aliqua secuta sit. Etsi enim obligationes huiusmodi valent, tanquam quæ facti proprij, non alieni promissionem contineant,[1] dici autem solet in pœnalibus stipulationibus *diem* interpellare pro homine:[2] tamen ne mora *ipso iure* contrahi potuerit illud obstitit, quod diem incertum & proinde conditionem illam tacitam *habuit* promissio, *Si Titius Calendis Ianuariis viueret*;[3] dies vero ille incertus licet non impediat transmissionem obligationis, quia certum est debitum iri,[4] impedit tamen ne ante nosci possit, quam Calendæ Ianuariæ venerint.[5] Cui consequens est, vt cum obligationem prius natam esse necesse sit, quam moram contrahi,[7] quia fieri nequeat, vt eodem instanti & nascatur obligatio, & mora contrahatur,[8] nulla iam dies supersit, quæ me interpeller, ideoque necessaria sit tua interpellatio,[9] quasi certæ diei, quæ adiecta fuerat, potestate tota in eo faciendo consumpta, vt obligatio nasceretur.[10] *Ita Senatus* pro D. Comite de Monreal, contra D. Claudium Gaspardum de Maillans,

Maillans, Iudicum maiorem Beugesianæ prouinciæ, 3.Id.Iul.1588.

1 Sic Bart. *ad l ita stipulatus* 115. *num.* 41. *& seqq. D.de verborum obligationib.* Dec. *consil.*2. *per tot. & cons.*313. Alius & diuersus casus est, quem tractat idem Dec. *consil.*323. *vers secundo quod aliter, & cons.*325. Adde Guid.Pap. *sing.*835.§.3. [Guido Pap. *quæst* 15.]

2 §. *si quis alium, Instit.de inut.stipul.l.quoties* 81.vbi DD. *de verb.oblig.*

3 *L. magnam* 12. *C. hoc tit.* Etiam cum persona nulla est, quæ interpellari ab homine possit, *l.ad diem* 7. *D de verborum obligationib.*

4 Neque enim potuit fieri, vt Titius eo tempore ratum haberet, si non eo tempore viueret. Glos. *in l.si decesserit, in verb. iudicio sisti, D. qui satisd.cogant.* Dies autem incertus pro conditione est non minus in stipulationibus, quam in testamentis, *l stipulatio ista* 38. §. *inter, de verbor.obligat. l.talis scriptura* 30. §. *sed etsi sub conditione, de legat.*1. *l.dies incertus* 75. *de condict & demonstr.*

5 Cum etiamsi Titius ante eum diem & ante ratihabitionem decesserit, non eo minus futurum sit, vt existente die verum sit dicere, nec secutam fuisse ratihabitionem intra diem conuenram, nec sequi amplius posse, *arg. l Gallus* 29. §. *videndum, in fin de lib & posthum.*

6 Quia scilicet in id vsque tempus potest sequi ratihabitio, & ita conditio deficere, si modo Titius viuat: eadem vero potestas est conditionis tacitæ, quæ expressæ in stipulationibus, ad hoc vt natiuitas obligationis impediatur, *l. interdum* 73 *de verb.oblig.* licet non impediatur transmissio, §. *ex conditionali, Inst.eod.tit l.is cui* 42. *de oblig & action.*

7 Nulla siquidem mora esse potest, vbi nulla est petitio; *l.si pupillus* 127. *D.de verb.oblig* nec petitio vlla, vbi nulla præcessit obligatio, & quidem cuius dies non tantum cesserit, sed etiam venerit, *l.cedere diem* 213 *de verb.signif* Iunge *l.nulla* 88. *de reg.iur.*

8 Non enim prius mora contrahitur, quam fuerit debitor interpellatus congruo loco & congruo tempore, *l. mora* 32. *D. de vsur.l promissor* 21. §. 1. *de const.pecun.*

9 Quæ & regulariter necessaria est ad moram contrahendam, *d.l.mora, l.Titia Seio* 87. §. *vsuras, de legat.*2.

10 Prius enim est vt nascatur obligatio, quam vt petitio & actio, cum dici soleat, obligationem esse matrem actionis, *vulg.Licet* 42. §. *ex obligatio, D.de procurat.*

DEFINITIO II.

Non contrahit moram debitor ex solo lapsu diei, si factum aliquod creditoris interuenire debuit, quod non interuenerit.

QVi se intra certum tempus aliquid facturum promisit, quod tamẽ facere aut non possit aut non debeat, nisi stipulatoris quoque factum accedat, non ex eo solo, quod dicta dies præterierit, moram contraxisse videbitur, [1] sed ita demum, si ad diem & congruo loco fuerit interpellatus, [2] ne alioqui promissoris obligatio augeatur, si pro stipulatore facere cogatur, quod stipulator ipse facere debeat. [3] Finge debere me tibi emphyteuticarium canonem annuum soluendum certa die. Si nihil præterea promissum sit, non cogar ad diẽm tibi soluere, nisi tu exigas, quia nec ad domum tuam soluendi causa ire debeo. [4] Itaque si vinum aut frumentum debeatur, quod post diem petatur, non quanti plurimi merx fuit præstabitur, sed si quidem mercis pretium ab eo tempore decreuerit liberabor dando mercem, [5] sin creuerit, ratio quidem iuris suaderet, vt perinde mercem soluere deberem, quia licet mora nulla contracta sit, non eo minus tamen verum est mercem tibi deberi, quam si haberes tanti venderes, quanti nunc est: [6] sed tamen statuti nostri æquitate maxima aduersus dolosam creditorum impietatem & auaritiam prospectum est, vt liberari debeam, si tibi eam præstem mercis æstimationem, quæ tum fuit cum tu petere debuisti. [7] Ne quod fui negligentior in soluendo tibi prosit, qui etiam in exigendo diligentior esse debueras. [8] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 10. Cal. August. 1591. Iunge Defin. 15. de iur. emphyt.

1 Nec si ponas pœnalem fuisse promissionem, quo casu solet dici & verum est diem interpellare pro homine, vt dixi *Defin prox num.* 3. *ex l. magnam* 12. *Cod.de contr. & commit. stipul.*

2 Hoc enim regulariter requiritur ad contrahendam moram, *l.mora* 32 *ff.de vsur. l.Titia Seio* 87. §. *vsuræ de legat.*1.

3 Sic enim fieret vt promissor se veluti Procuratorem stipulatoris constituere cogeretur, quod esse non debet, *l.postulante* 44. §. *vlt. ff ad SC. Trebell.*

4 Bart. *in l item illa, vers eadem ratione, ff. de const pecun.* Alex. *cons.*92. *in fin. vol* 5. Mynsing *cent.*3. *obser.* 95. vbi citat textum satis accommodatum *in l si in diem* 46 *ff de condict. & demonstr.*

5 Quasi nulla dum contracta mora.

6 Nam hodie saltem dandum est, quod iam olim dari oportuit, vt ratiocinatur IC. *in l.si sterilis* 21. §. *cum per venditorem, ff de action.empt.*

7 Ita enim vetere statuto Sabaudiæ diserte cautum est. Vide Bald. *ad l.vltim. versic. modo quare generaliter, C.de condict. insert.*

8 Quasi hoc casu facienda sit veluti quædam compensatio mutuæ negligentiæ, vt *in l si ambo*, 10. *ff de compens.* Vide Afflict. *decis.*316. Ant. Gabriel *libro* 3. *commun.opin. De solut. & liberat. concl* 9.

DEFINITIO III.

Stipulationum conditiones retrotrahuntur etiam in præiudicium tertij, si sint casuales vel mixtæ, non etiamsi potestatiuæ.

STipulationum conditiones quandocunque existentes ad stipulationis tempus retrotrahuntur. [1] Sed si medio tempore ius alteri quæsitum proponatur, distinguendæ sunt casuales & mixtæ ab iis, quas nostri potestatiuas vocant. Hæ siquidem in præiudicium alieni iuris retrotrahi non possunt. [2] Ideo nimirum ne sit in potestate debitoris conditionem implentis alteri quæsitum ius imminuere. [3] Casuales & mixtæ semper retrotrahuntur, propterea quod ex dubio euentu, non ex solo debitoris aut creditoris arbitrio pendeant. [4] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, Prid. Cal. Sept. 1588. Iunge Defin. 1. qui potior. in pignor. hab.

1 Scilicet in præiudicium promissoris, quia cum stipulationis conditio tandem extitit, perinde habenda est, atque si ab initio pura fuisset stipulatio, *l.potior*, 11. *ff. qui potior. in pign. hab. vers. videamus, in fin.*

2 *d l potior, in princ. l.*1. *in fin eod tit.*

3 *l. vlt ff. de pact. l. Granius*, 71. §. *penult. ff. de fideiuss. leg.*2. *ff. quod vi aut clam.*

4 *d l.potior, vers videamus, l. qui balneum*, 9. *& d.l.*1. *in prin. ff qui potior. in pign. hab.*

DEFINITIO IV.

Etiam iura conditionalia iam nata veniunt in generali stipulatione, licet eorum conditio nondum euenerit.

HVic consequens est, vt cõtracta pignoris venditione sub ea conditione, si ad diem pecunia non solueretur, [1] excepta tamen venditori facultate redimendi, [2] si venditor hic ante diem solutioni dictã donauerit tibi, aut etiam vendiderit quæcunque habeat rerum quas alienasset redimendarum iura, tum conditio prioris venditionis extiterit. Ius illud redimendi, quod in priore venditione exceptum diximus posteriore contractu, transtarum videatur, non secus, ac si iam eo tempore prioris alienationis conditio extitisset, quia nec alterius vllius interest. [3] Quod cum euenit, nihil causæ est, cur non conditio quæliber retrotrahatur. Nec aliud erit, tametsi venditor

hic ante diem euenientis conditionis decesserit, relicto herede, qui sua interesse dicat, vt tanto locupletiorem habeat hereditatem.[4] Nam cum eadem heredis quæ defuncti persona esse intelligatur,[5] non magis heredi prodesse ea ratio potest, quam venditori, si viueret, prodesse deberet ad hoc, vt opulentiore patrimonio frueretur.[6] *Ita tractatum est* in publico auditorio, nondum tamen decisum.

1 *Vt in l. si fundum 16. §. vlt. D. de pigner.*

2 *Vt in l. 2, C. de pact. inter empt. & vend.*

3 Praterquam debitoris in cuius præiudicium conditio quælibet retrotrahitur, vt dixi *Defin. prox. num.* 1.

4 Est enim locupletior hereditas, quæ consistit in corporibus, quam quæ consistit in pecunia, *l. verum* 11. *§ si locupleti, D. de minor.* quia pecunia res fragilis est, & quæ facile amitti potest, *l. si chorum* 79. *§.* 1 *de legat.* 3.

5 *Nouell.* 48. *de iureiur. à morient. præstit. in princ.*

6 Nec enim ex persona heredis conditio obligationis immutari solet, *l.* 2. *§. ax hu, D. de verb. oblig.*

DEFINITIO V.

Stipulatio inter contrahentes præsumitur ex promissione facta præsenti per præsentem, secus est in stipulatione notarij, si is, cui promissum dicitur fuerit absens.

CVm in instrumento scriptum est, præsentem præsenti promisisse, licet non sit adiectum acceptatam à parte, aut à notario promissionem, eius tamen cui promissum est stipulationem interuenisse credimus, vt actus valeat.[1] Non idem erit si absente parte solius notarij præsentia interuenerit. Etsi enim generali locorum consuetudine receptum est, vt etiam absenti notarius quilibet serui publici exemplo stipulari possit, & per stipulationem suam acquirere,[2] non tamen ea res facit, vt stipulatus fuisse credendus sit, si non expresserit:[3] Adeoque, nec si is, qui promisit, fidem suam iureiurando in eam rem obstrinxerit.[4] Quanquam hoc casu incurrendi periurij metu absolutionem à iurisiurandi vinculo impetrari necesse est.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, Idib. Nouembr. 1590. itemque Idib. Decembr. sequentibus, in causa Joannis Antonij Gleyron, & Joannis Crispini, contra D. de Moyron.

1 *L. 1. C. hoc tit. l. sciendum* 30. *vbi not. D. de verb. oblig.*

2 Vt pluribus tractat Auton. Tessaur. *decis.* 71.

3 Stipulatio enim non tantum facti est, sed etiam suas habet solemnitates, congruam scilicet interrogationem, & congruam responsionem, *l. 1. D. de verb. oblig.*

4 Nec enim iusiurandum facit stipulationem, quæ inter absentes contrahi non potest, *d. l. 1. D. de verb oblig.*

5 Cum possit hoc iusiurandum seruari citra dispendium salutis æternæ, *cap. 2. de pact. in 6. cap. cum contingat, & cap. debitores, Extr. de iureiur.* Guid. Pap. *quæst.* 222.

DEFINITIO VI.

Dies interpellat pro homine in causis fiscalibus & pœnalibus, sed hoc ita si pœna in stipulatione sit, non in comminatione tantum.

NOn aliter dies interpellat pro homine ad constituendum in mora debitorem, quam si versetur fauor fisci,[1] aut pœna cum die adiecta proponatur.[2] Quid si diem homo adiecerit, lex pœnam? Æque contracta mora intelligetur, & pœna committetur, sed purgari mora poterit ante litem contestatam ad euitandam pœnam.[3] Quod non similiter diceretur, si diem & pœnam ab homine dictam proponeres, tametsi nihil interesset stipulatoris. Neque enim adiecta pœna quærendum est, an aut quatenus actoris interest, sed tantum an pœna commissa sit, & quæ quantitas deducta fuerit in stipulationem,[4] adeoque purgari hoc casu mora non posset. Sed hoc ita si pœna expressim, præcise & affirmatiue posita sit in stipulatione & obligatione, non si tantum in comminatione. Nam si, vt plerunque fit, debitor se ad certam diem soluturum promiserit, his vulgaribus verbis additis, *à peine de tous despens, dommages & interests*, perinde quidem mora per debitorem contracta videbitur, licet post lapsum diem interpellatus non fuerit à creditore,[5] sed mora tamen purgari poterit. Illa enim pœnæ quædam potius comminatio, quam certa stipulatio esse intelligitur.[6] Ideoque excusationem quodammodo meretur debitor, vt moram purgare possit, qui sui creditoris facilitati & humanitati confidens nihil ei tacenti obtulit.[7] Pœna igitur, vt omnimodo debeatur, nec purgari mora possit, in stipulationem præcise deducenda est, hoc modo: *Stichum non soluero, promitto pœna nomine centum*, aut *quanti ea interest, aut vsuras legitimas?*[8] Eo nimirum casu dies solus non tantùm pro homine interpellaret, ac debitorem in mora constitueret,[9] sed etiam purgationem moræ impediret. Quid si pro die locus adiectus sit? Post elapsum diem, qui tacite inest stipulationi, id est, intra quem ad eum locum peruenire potuit,[10] competet creditori arbitraria[11] ad id quod interest, si non aliquod ipsius creditoris factum interuenire debuerit, quod præcedere oportuit.[12] *Ita Senatus* Prid. Id. Iunij 1591.

1 *L. eum possessor* 5. *§. vlt. D. de censib. l. 1. & 2. C. de cas. iend. & distr. pign. tribut. caus. lib.* 10. *tit* 21.

2 *L. traiectitia* 23 *vers. de illo, D. de oblig & action. l. magnam* 12. *C. hoc tit. l. si mora* 9. *vbi gloss. D. solut. matr. Ad diem* 77. *D. de verb oblig.*

3 Guid. Pap. *quæst.* 171. ex not. per Bart. *in l. si insulam* 84. *D. de verb. oblig & in l.* 1. *D. de pen. legat.*

4 *L. stipulatio ista* 38. *§. alteri, de verb. oblig.*

5 Hippol. de Marsil. *sing.* 147. & 341. Mynsing. *centur.* 3 *obseru. cap.* 95. Vide *l. mora* 32. *D. de vsur.* Adde *Defin.* 6. & 7. *de vsur.*

6 Comminatio autem nihil præcise disponit, *l. vnic. Cod. comminat. epist. programm. vim leg. non habet.*

7 *Arg. l. cum quidam* 17. *§. Diuus Pius, D. de vsur.*

8 Vt ita stipulatio ipse sit pœnalis, *l. si pacto* 14 *C. de pact. l. prædia* 28. *D. de action. empt.*

9 *d. l. magnam* 12. *C. hoc tit. & d. l. traiectitia* 23. *vers. de illo, de oblig & act. l. pecunia* 9. *§.* 1. *D. de vsur.*

10 *L.* 2. *§. qui ita stipulatur, D. de eo quod cert. loc. l. continuus* 137. *§. cum ita, D. de verb oblig.*

11 De eo quod certo loco, *l. 1. & tot. tit. D. de eo quod cert. loc. l vnic. C. vbi conuen. qui cert. loc. dar. promis.*

12 Vt in ea specie, quam nos tractauimus *Defin.* 2. 5.

DEFINITIO VII.

Vsuræ etiam legitimæ & in stipulatum deductæ non debentur ob solum diei lapsum, si ex chirographo agatur.

QVod tamen diximus, Deductis in stipulationem vsuris legitimis, si ad dictam diem pecunia soluta non esset, moram ex solo diei lapsu contrahi, indeque vsurarum stipulationem committi,[1] locum non habet, si Pragmaticis nostris credimus, quoties ex chirographaria stipulatione agitur. Tunc enim non nisi à die chirographi agniti, aut per calumniam denegati, vsuras deberi placuit.[2] Præterquam si extraiudicialis interpellatio,[3] aut solutio partis debiti, vel vsurarum præcessisse proponatur. Eoque iure Senatum nostrum vti constat. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *L pecunia* 9. *§.* 1. *D. de vsur.*

2 Sicut nec nisi ab eo die chirographum habet priuilegium taciræ hypothecæ. Vide quæ scripsi *in error.* 2. *decad* 1. *de error. pragmat.*

3 Nam

3 Nam & illa sufficit ad constituendum debitorem in mora, *l. mora 32. D. de vsur. l. Titia Seio 87. §. vsuras, de leg. 2.*

4 Nam qui soluit partem debiti vel vsurarum, satis agnoscit chirographum, *l. ad solutionem 5. C. de re iudic.* Iunge *Defin. sequent.*

DEFINITIO VIII.

De vsuris chirographariis.

RE ceptum est inueterato Pragmaticorum nostrorum errore, vt si quis debitorem se chirographo professus sit, & ad certam diem soluere promiserit, subiecta etiam pœna vsurarum, expensarum, & quanti interfuerit creditoris, nec ad diem satisfecerit, non nisi à die recogniti, aut male denegati chirographi, ad vsuras condemnetur.[1] Quod vero quod ad debitorem ipsum pertinet, quicquam interfit, an chirographo, an publico instrumento quid promiserit.[2] Cum tamen, etiamsi nulla scriptura proferretur, sufficere posset probatio, quæ per testes fieret, conuentarum ac promissarum vsurarum:[3] ideo nec requirimus, vt chirographo dies adiectus sit, vel Consul, aut etiam vt sint subscriptæ tabulæ, si modo constet de eo, quod inter debitorem & creditorem gestum est.[4] Neque enim dubitari potest, quin dies interpellet pro homine, saltem quoties pœna aliqua siue vsurarum siue alia subiecta est.[5] Plane si de aliorum creditorum, siue hypothecariorum, siue chirographariorum præiudicio ageretur, facile admitterem supradictam Pragmaticorum sententiam. Quoniam quæ ratio facit, vt hypothecæ conuentio inierta chirographo nullum creditori ius tribuat ad consequendum priuilegium temporis, aduersus cæteros creditores;[6] eadem facere debet, ne in eorum necem principale debitum vsurarum cessione augeatur.[7] Prius enim est, vt debitum legitime contractum esse constet, quam vt de vsuris quæratur:[8] Eademque subest vtroque casu facilitas fraudis commiscendæ, & consequenter eadem suspicio fraudis factæ,[9] quod non similiter in persona ipsius debitoris euenit, qui nec volens sibi ipsi fraudem facere potuit.[10] Quam ob causam nec de illo dubitandum est, quin si chirographo contineatur, pignoris conuentio possit creditor aduersus debitorem recta agere hypothecaria, prius etiam quam egerit personali de chirographo, & sufficere ei posse ad victoriam, si quandocunque chirographum exhibeat, nulla falsitatis suspicione debilitatum.[11] Quænam enim, obsecro, in eo fiat, aut fieri possit iniuria debitori, qui ipse conuenit de pignore?[12] Si tamen pœna nulla subiecta sit, fatebor libentissime, non posse debitorem à die elapsi termini ad vsuras condemnari, quia neque esset condemnandus, tametsi ex publico & authentico instrumento conueniretur. Postquam eo iure vtimur, vt non aliter dies interpellet pro homine, quam si pœna subiecta sit.[13] Excipiendi tamen sunt ij casus, in quibus vsuræ debentur citra moram, puta si fauor minoris ætatis interueniat,[14] aut si pretium ex causa emptionis debeatur.[15] *Sic tractabam* in Senatu in ea causa, de qua SC. 8. supr. in quibus caus. pign. vel hypoth. tacit. contr. & rursum in alia, quæ in publico auditorio agitata est inter procuratorem Iacobum Combet, & Franciscum Truffon, 4. Calend. Mart. 1593.

1 De quo errore vide quæ scripsi pluribus *in error. 2. decad. 1. de error. pragmat.*

2 Cum tamen instrumenta non fiant ad inducendam obligationem, sed tantum ad habendam inducte iam & contracte obligationis probationem, *l. 4. D. de pignor. l. 4. D. de fid. instrument.*

3 Nihil enim refert, an quid probetur per scripturam, an per testes, *l. in exercendis 15. C. de fid. instrum.*

4 *L. cum tabernam 34. §. 1. D. de pignor.*

5 Vt dixi *Defin. 1. & 6. 5.*

6 Quibus alioqui facilè fraus fieri posset, *l. scripturæ 21. C. qui potior. in pign. hab.*

7 Cum vsurarum debitum habeat idem priuilegium temporis, quod habet principale, *l. Lucius 18. D. eod. tit. qui potior in pignor hab.*

8 Cum vsuræ tanquam accessiones pendeant à suo principali. *l. eos qui 26. in princ. C. de vsur. vulg. cap. accessorium, de reg. iur. in 6. l. cum principalis 178. D. eod.*

9 *Arg. l. qui testamentum 27. D. de probat.* Not. *ad Auth. sed iam necesse, C. de donat. ante nupt.*

10 Non enim decipitur, qui à seipso decipitur, *l. nam si actor 26. D. de rei vindic.*

11 *d. l. cum tabernam 34. §. 1. D. de pignor.*

12 *L. 1. l. 4. & pass. eod. tit.*

13 Vt dixi *Defin. 1. & 6. 5.*

14 *L. Titia Seio 87. §. vsuras, de legat. 2. l. cum quidam, §. si pupillo, D. de vsur. l. 3. Cod. in quibus caus. restit. in integr. necess. non est.*

15 *L. curabit 5. C. de action. empt. l. Iulianus 13. §. 1. veniunt autem, D. eod. l. Liberalitatis 16. §. 1. D. de vsur.*

DEFINITIO IX.

Pœnæ conuentionales non coniunguntur, nisi interfit stipulantis, quasi adhibitæ in fraudem legitimarum vsurarum.

CEntum mutua intra octauum diem soluere, & ni solueret viginti quoque pœnæ nomine pendere obligatus, si ad diem non soluerit, ob idque ad pœnam conueniatur, doli mali exceptione tuuandus est, nisi creditor sua interesse probauerit.[1] Etsi enim si strictam iuris rationem inspicias, pœna omnimodo debetur, etiamsi nec quicquam interfit stipulatoris,[2] nec imputari possit debitori, cur non soluerit,[3] eo tamen iure vtimur, vt ei cuius nihil interest, nihil vnquam adiudicetur.[4] An ergo inutilis prorsus erit, adiecta pœnæ conuentio? Minime, sed id efficiet, vt sufficiat creditori probare, quod sua interfit, licet non probet tanti interesse, quantum in stipulationem deductum est, cum plerumque difficultate probationum id quod interest ad exiguam summam deducatur, nisi per stipulationem taxatum sit.[5] Cæterum non efficiet pœnæ adiectio, vt eo magis debeantur vsuræ, etiam chirographo promissæ, præterquam à die chirographi recogniti, aut falso denegari.[6] *Ita Senatus* in causa N. Claudij Guichardi affinis mei à secretis & consiliis Serenissimi Ducis nostri, & N. Benedicti Bertrier, Prid. Calen. Septemb. 1593.

1 Quasi adiecta sit pœna in fraudem vsurarum, quoties adiecta est certæ quantitati, *arg. l. pecunia 9 § 1. D. de vsur.* Secus est secundum quosdam si adiecta sit promissioni faciendi, vt tractat Papiens. *in form. libell. vt pact. seruent.* in verb. *pacta, num 8. & in form. libell. in act. hypoth.* in verb. *ac restituere, num. 1. & in form. libell. in caus. vendit.* in verb *pro pretio num. 7.*

2 *L. stipulatio ista 38. §. alteri, de verb. oblig.*

3 Forte si nemo fuit, qui solutionem accipere potuerit, vt *in l. ad diem 77. eod. tit.* Nam & hoc casu potuit & debuit fieri obsignatio ad pœnam euitandam, *vt in l. vltim. D. de leg. commiss.*

4 Quasi dolo malo faciat is, qui agit ex stipulatione qualibet, si nihil eius interfit; *l. 2. §. circa, D. de doli mali except. l. 3, §. 1. de verb. oblig. l. ille à quo 13 §. si de testamento,* vbi Bart. & alij, *D. ad SC. Trebell.*

5 Ex consilio Iureconsulti *in l. vlt. D. de pretor. stipul.*

6 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. 6. & Defin. prox. præced 5.* Iunge *Defin. 14. 5 eod.*

DEFINITIO X.

Syndicus non potest transigere sine speciali mandato, & quid si promiserit vniuersitatem ratam rem habituram, & quanam sit potestas talis promissionis?

TRansactionem à Syndico factam vniuersitatis nomine sine mandato speciali vniuersitas ratam habere non cogitur, quia nec Syndico potestas illa transigendi mandato generali data intelligitur, vt nec procuratori generali.[1] An vero ex ea transactione Syndicus ipse conueniri poterit? Et quidem constat, quandiu Syndicus manet, posse eum conueniri, vt curet ratam ab vniuersitate haberi conuentionem.[2] Postquam vero Syndicus esse desiit, non potest ex eo contractu conueniri, quem & in officio & ratione officij fecerit.[3] Vtcunque sit, liberatur si fecerit quod in se fuit, vt vniuersitatem ad ratihabitionem permoueret. Nam quisquis alienum factum promisit, imo & quod magis est, qui promisit se curaturum, vt alius quid faceret, ad aliud non tenetur, quam vt præstet quantam potest diligentiam, vt res fiat.[4] Nec aliud erit, tametsi subiecta sit pœnæ loco promissio eius, quod interest stipulatoris si res non fiat,[5] adeoque licet iusiurandum interuenerit,[6] quia non potest videri periurus qui fecit bona fide & sine fraude, quod facere potuit,[7] nisi hoc quoque adiectum sit, vt non eo minus teneatur promissor, quod fecerit quantum in se fuerit. Tunc enim omnimodo promissor condemnandus est.[8] Plane si quid dolo malo gestum sit ab eo, qui alienum factum promisit, quasi mandatum de promittendo haberet; quod non habebat, dubitari non oportet, quin eo nomine teneatur ratione doli, etiamsi promissum non sit, id quod interierit stipulatoris,[9] multo magis si subiecta sit ea promissio pro pœna.[10] Sed in eius quod interest taxationem id tantum veniet, quod propter causam transactionis stipulator impenderit, aut si damnum aliquod passus sit, non etiam lucrum quod percepturus esset ex transactionis implemento.[11] *Ita Senatus* in causa Syndicorum de Aurieux, & du Bouiget, & Villar Audin, 15. Cal. Mart. 1595.

1 *L. mandato generali* 60. *D. de procurat.*

2 Cum ex suo facto conueniatur, adeoque ex suo propemodum mendacio, ac pene tanquam falsus procurator, *arg. l. rem alienam* 41. *in fin. D. de pignor. act.*

3 Finito enim officio minuitur eiusm obligatio, non nisi ratione officij contracta, *l. 1. C. quand. ex fact. tutor. l. vlt. D. eod. l. vlt. D. de instit act.*

4 Ne alioqui videatur obligatus ad impossibile, quod vtique fieri non potest, cum impossibilium nulla sit obligatio, vt habet iuris regula, Not. *ad § si quis alium, Inst de inut. stipul & ad l stipulatio ista* 38. *in prine. de verb. oblig.* Aflict. *decis.* 195.

5 Quam pœnam adiici necesse est regulariter, vt valeat facti alicui promissio, quæ alioqui non valeret, Papiens. *in form. libell compromiss in vers. occasione, num* 3.

6 Cuius ea vis esse creditur, vt præcise obliget promittentem ad factum, Bart. *ad l. stipulationes non diuiduntur, D. de verbor. oblig.*

7 Nam nec peieraße videtur is, qui honestam causam habuit deferendæ promissionis, *l. vlt. D. qui satisd. cogant.* quanto magis si necessariam.

8 Dec *consil* 223. Robert. Marant. omnino videndus, *dissue. 7 per tot.* Thom Gram *decis.* 102. *num.* 109. *& seqq.* Capyc. *decis.* 93. *num.* 6. & Aflict. *dict. decis* 195.]

9 Decepit enim illum, cum quo contraxit, & ideo tenetur de dolo, *l. 1 & pass D de dolo.* Ne alioqui dolus maneat impunitus, *cum l procurator* 11 §. 1. *D de dol. mali except.*

10 *L stipulatio ista* 38. *l. inter stipulantem* 83. *in prine. D. de verb. oblig.*

11 Licet enim certa ratio haberi non soleat in æstimando eo, quod interest stipulantis damni emergentis, & quidem quod ipsi creditum fuerit, *ex l. si seruus* 21 § *cum per venditor. D de action. empt cum ibi notat & in l vnic. C. de sentent. quæ pro eo, quod interest.* Quamuis videatur obstare *l sic emissa* 13. *D rat rem hab.* Videtamen Papiens. *in form. libell ad rem. vers. & in forem, num.* 7 *&c.*

DEFINITIO XI.

Pœna resolutionis contractus in stipulationem deducta committitur, si promissor non fecerit quod debuit, licet fecerit, quod facere potuit.

SI in stipulationem deductum sit id, quod difficile fuerit præstare, quod que non fecerit in mera promissoris potestate, subiecta pœna aut resoluendi contractus, aut pecuniæ præstandæ loco eius, quod interesset, si non fieret, quod fieri conuenerat, non eo magis excusatur quis à pœna etiam faciendo, quod potuit,[1] sed omnimodo pœna committitur, quæ certa est, certamque legem & conditionem ab initio habuit.[2] Itaque contractus pro resoluto habebitur,[3] & quod eo nomine datum fuerit, si id stipulator elegerit,[4] restituetur.[5] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Mart. 1595.

1 Aliud dicendum esset, si pœna nulla fuisset adiecta, vt dixi *Defin prox praced num* 7 & 8.

2 *L. stipulatio ista* 38. §. *alteri, D. de verb. oblig l. vero procuratori* 12 *penult. D de solut.*

3 Nam quanto difficilius est id facere quod impediret resolutionem contractus, tanto facilius est vt contractus resoluatur.

4 Nec enim cogitur legem contractus pro se adiectam exercere si nolit, *l* 2. *D. de leg commiss.*

5 *Arg l si diuersa* 14. *C. de transact. l. cum te* 6. *C. de pact. int. empt & vendit.*

DEFINITIO XII.

Non potest eodem instanti contrahi stipulatio & mora.

FIeri non potest, vt eodem tempore stipulatio contrahatur & mora.[1] Ideoque non proderit creditori ad constituendum in mora debitorem, si in ipso constanti contrahendæ stipulationis petat solutionem creditæ pecuniæ, quam debitor promiserit soluturum se quandocunque petituro creditori,[2] & consequenter alia nouaque interpellatione opus est.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 27. supr. De vsur. & mora.

1 *L promissor* 21. §. 1. *D. de pecun const l. mora* 32. *D. de vsur. l. quod decimus* 105. *D. de solut.* iunct. *l si seruus* 25 *in fin. D. de pign. act.* Marc. de Mantua, *singul.* 243. post Bart. *ad l. quoties* 59. *D. de verb. oblig.*

2 Nam nec videretur credita pecunia, cuius dominium non fuisset translatum in accipientem *l* 2 § 1 *D de rebus credit* nec poterat dici aliena quæ nec data a reo, vt iterum reciperetur, *l. qui sic soluit* 55. *D. de solut.*

3 Quæ mq oque necessaria est, cum mora aliqua præcessit, si modo non fuerit illa contracta per interpellationem, *l Titia Seio* 87. §. *vsuras. de legat.* 2. *l mora* 32 *de vsur.* Quanto magis ergo, si neque mora neque interpellatio vlla præcesserit?

DEFINITIO XIII.

Alteri stipulatus cum sua interesse censetur stipulatione quæ erit non alteri, præsertim absens inter præsentes, alteri præsumitur stipulatio, si scriptum sit alterum alteri promisisse, notario maxime interueniente.

ALteri quidem stipulari licet, quoties vt alij soluatur interest stipulatoris.[1] Sed ita hoc accipiendum est, vt stipulatori soli actio ex ea stipulatione dari debeat, non tertio cui ex ea stipulationis solui debuit; maxime si absens ille fuit cum stipulatio interponebatur.[2] Nam tunc ei daretur actio qui præsens fuis-

sens fuisset, si solationis tantum gratia adiectus reperiretur, [3] qui nec expressa conuentione obligationis causa adiici potuisset. [4] Plane si instrumento inter præsentes confecto scriptum sit, alterum alteri promisisse, licet nihil de stipulatione expressum sit, stipulationem tamen interuenisse credendum est, [5] præsertim si notarius adhibitus proponatur, cuius opera vel ad hoc maxime requiri solet, vt is pro alio, siue præsente, siue absente stipuletur. [6] *Ita tractatum est* 12. Cal. April. 1594.

1 *L. stipulatio ista* 38. §. *alteri, de verbob ig.*

2 Nec enim potest actio ex stipulatu acquiri ei, qui stipulatus fuit, nec stipulatio contrahi inter absentes, *l.* 1. *eod.*

3 *L cum quis* 55 *& l seq* §. *quisibi, eod. tit. de verborum obligationibus.*

4 *d* §. *qui tibi, & d* §. *alteri, cum similibus.*

5 *L* 1 *C. hoc tit.*

6 Ex generali scilicet illa consuetudine quæ induxit, vt notarius exemplo serui publici possit etiam absenti & ignoranti stipulari, Tessaur *decis.* 70.

DEFINITIO XIV.

Pœna conuentionalis adiecta obligationi dandi non potest exigi, nisi probato quod tanti interfit actoris, aliud est, si certa quantitas sit adiecta pro taxatione eius quod interest.

EO iure vtimur, vt pœna quæ in conuentionem deducta est, si quid factum vel non factum sit, neque possit exigi, priusquam per sententiam fuerit declarata, [1] neque possit declarari per iudicem, si non interfit actoris, [2] adeoque nec nisi quatenus probat ille sua interesse. [3] Quod pœnarum quidem odio receptum est, [4] sed contra iuris rationem, quæ vbi adiecta pœna est, nihil aliud inquiri vult, nisi quænam sit quantitas & conditio stipulationis, non etiam vtrum aut quantum interfit stipulatoris. Commodissimum igitur est, certam quidem quantitatem stipulatione comprehendere, at non, vt fieri solet, pœnæ nomine, sed pro eius quod interesse potest taxatione: [6] vt probandum quidem actori habeat sua interesse, at non item quanti sua interfit. [7] Sed & cum admittitur quæstio de facti, an interfit, [8] nec dum probatur tanti interesse. Interim tamen standum esse taxationi, soluendumque eam quantitatem quæ taxata & conuenta reperitur, [9] pleriusque nec immerito visum est. [9] *Ita tractatum* Prid. Calend. April. 1595.

1 **Sufficit tamen in quibusdam locis, quod pœna fit accusata, quod in magna Curia Vicariæ Neapolitanæ obseruari ait Affli & *decis.* 3. *in prine.***

2 Intelligo si pœna sit adiecta obligationi dandi quia tunc præsumitur adiecta in fraudem vterarum, *arg. l. rogasti* 11. § *si tibi, de rebus credit.* Secus si adiecta sit obligationi faciendi, aut certæ obligationi dandi, nulla præcedente obligatione quantitatis, per prius quomodo distinguit Thom. Grammat. *decis* 58. *num.* 6. *& 7 ex* § *vlt. Inst de verb obliq.* Abb. *in c. dilecti, vers. sexta & vltima, Extr. de arbitr.* Alex. *in l stipulationum* 5. §. *vlt. vers. & ideo si pœnam, de verb oblig*

3 Grammat. *d. decis.* 58 *num* 7. vbi refert sacrum Consilium Neapolitanum non consuesse condemnare ad pœnam, nisi quatenus concurrat cum interesse.

4 Sunt enim pœnæ omnes odiosæ, *l penult. D. de pœn.*

5 *L stipulatio ista* 38. §. *alteri, de verb oblig.*

6 Ex consilio iureconsulti *in l. vlt. D de prator stipul.*

7 Quæ posterior quæstio longe difficiliores exigit probationes. Vnde fit, vt inopia probationum plerunque id quod interest ad exiguam summam deducatur, *d. l. vlt.*

8 Est enim vtraque quæstio facti, An interfit, & Quatenus interfit, *l quatenus* 24 *de reg iur.*

9 Socin. *consil.* 90. *vol.* 4. vbi addit non esse audiendum debitorem, si interim ad condemnationem remorandam velit esse rei satisdationem. Inde Bart. *in l Iulianus* 69 *D. de condict. indeb.* Grammat. *dict decis* 58. *num* 10. Socin. *in l pecuniam* 36. *D. de rebus credit.* [4] Corneal. *consil.* 218. *vol.* 1. *quæst.* 5 *num.* 28. Decius *consil.* 326. *& 389.* Mantic. *lib.* 14. *tit* 35. *de tacit & ambig conuent.* Non tantum autem diligentiam, sed etiam electum præstare tenetur is qui fidei meæ tenuum promittit cum pœna *l si non mortus* 25. *in fin de inoffic testam.*

TIT. XXVII.

DE DVOB. REIS.

DEFINITIO I.

Vni ex correis debendi, qui totum solvit, datur regressus contra correos, aliquando in solidum, aliquando pro virili.

EX pluribus debendi correis, si vnus totam pecuniam debitam soluerit creditori, nulla iuris ratione nullam eo nomine cessionem aduersus correos habet actionem, [1] licet ad eos tota creditoris pecunia peruenerit. [2] Sibi enim imputet, quod passus sit, se tanquam correum obligari, nec melius sibi prospexerit. [3] Æquius tamen & benignius visum est interpretibus dandam rei actionem in correos, [4] aut in solidum, si ex pecunia quæ obligationi contrahendæ causam dedit, nihil ad eum peruenerit, aut pro qua saltem parte pecunia ad illos peruenit. Quasi hactenus non tam correi loco habendus sit, quam fidemissoris. [5] Eoque iure passim Senatus noster vtitur. *Ita tractatum* ex tempore, 15. Calend. Iun. 1591.

1 Vt probaui pluribus *libr* 11. *Coniectur. cap.* 6. 7. *&* 8. vbi vide.

2 *Arg. l propter mutuam* 4 *C. hoc tit.* [3] Textus est apertus *in l si in rem* 12. *C. si cert petat*

3 Cum soluerit in quantumcunque ea sibi stipulari ante eo tempore quo solvit tenetur cessionem actionis, *l. rem hereditariam* 65 *ver, nec remedio, D de euict.*

4 *Ex l* 1 *alias* 12 *Cod hoc tit.* quæ tamen ab illis verbis, *& ideo*, cohærenter est expecta cum ea conclusione ridiculam aut, vt alibi monuimus. Et desinit tandem in libro sine capite ex nouella *Authent seqq.* [4] Nisi malis pro *exegisse* legere *nec solvisse* vt auxilium ex quo in dicta lege agitur non aliud sit quam cedendarum actionum quod vnicum remedium est quo fecerit ei qui correo quittanciam fecit aduersus correum, *dict. l. rem hereditariam*, nec enim potest cedi actio quæ iam sit extincta per solutionem. *l Modestinus* 76. *de solut.* Tunc ergo cedenda est actio correo cum is correum conuentus est in solidum nec idem soluit, & ita tandem lex illa emendanda est & intelligenda: non enim ait dandam esse actionem aliquam correo qui totum soluit, sed iuuari eum debere aduersus correum remedio scilicet & auxilio exceptionis cedendarum actionum *dict. l. rem hereditariam* nec probabilior vlla emendatio fieri potest.

5 Ita enim nostri sentiunt, correum debendi fidemissoris potius loco habendum esse, qui eius pecunia ad eum non peruenit, *argum l vir vxori in* § *vlt D ad SC Vellæian* Contra quam tamen sententiam vide quæ scripsi *dict. lib.* 1 *Coniectur. cap.* 1. Adde *l item si* 7 *alias l sed Iulianus*, § 1 *de Senatusconsult. Macedon* [4] Iunge *l si duo rei* 34 *D de recept arbitr.* vbi dicitur correum non debere compelli fidemissori, scilicet quatenus ad hoc vt vllum regressum habere debeat, nisi cum correus locius est adde *l. Granius* 71. *D de fideiussor.*

DEFINITIO II.

Vnus ex correis condemnatus præstandus est indemnis a correo, etiam quod ad vsuras.

QVi debebant mihi centum ex causa dotis in viriles, constituerunt ea se tibi debere ex causa depositi in eamque rem se obligauerunt singuli in solidum, ita vt fierent duo rei promittendi, [1] delegante me qui totidem tibi debebam. [2] Egisti contra alterum depositi, & cum ille primum inficiaretur depo-

situm, deinde per tergiuersationes protraheret restitutionem, condemnatus est, non tantum ad restituendam pecuniam, sed etiam ad præstandas vsuras.[1] Egit ille contra correum, vt indemnitatem ab ipso consequeretur, quod & correi debendi fuissent,[4] & in bonorum, quæ communia habuerant diuisione nominatim conuenisset, vt eius depositi nomine in viriles tenerentur.[5] Non dubitabam quin iusta esset actio, quod ad quantitatem ipsam depositam monetæque augmentum pertineret.[6] Non ideo quod correo aduersus correum regressus dandus, si sit aliud nihil moueat, & iuris rationi plus quam interpretibus tribuas.[7] Sed quia de ea re conuentio expressim facta esset,[8] sane expensarum nomine quas condemnatus debuerat, adeoque solqerat priusquam aduersus correum ageret, nullam ei actionem superesse constabat, quippe quæ propter malam fidem litemque temeratiam debitæ, & consequenter personales fuissent.[9] Sed de vsuris quæstio difficilior videbatur. Nam cum ex causa depositi vsuræ non debeantur, nisi vel propter moram,[10] vel quia depositarius pecunia vsus sit,[11] neutro casu dici poterat correo, qui non esset condemnatus, moram aut factum condemnati nocere debere.[12] Quod enim dici solet vnius ex correis factum nocere alteri,[13] non de mora intelligendum est, sed de eo quod vnus ex correis agendo aut excipiendo fecerit, quia singuli possunt in solidum & agere & conueniri.[14] Sed etsi mora vnius noceret alteri, id tamen ratione creditoris intelligi deberet, non ita, vt ille ipse qui moram fecisset, ac ob eam condemnatus fuisset, vllam à correo indemnitatem eo nomine consequi deberet.[15] Imo vero si quid ex ea causa creditori præstiterit correus, qui moram non fecit, æquum est indemnem eum seruari à moroso, vt sua cuique mora noceat.[16] Senatus tamen vsurarum quoque indemnitatem condemnato præstandam esse censuit, non quod moram correi nocere correo æquum esset,[17] sed quia pecuniam hanc quæ ex causa depositi petebatur, vterque correus ante contractam depositi obligationem iure dotis debuerat,[18] nec numeratione, sed sola confessione & constitutione, quasi breui manu depositum initum fuerat,[19] vt proinde dubitari non posset, quin vterque ea pecunia vsus fuisset. Quo demum casu æquum est præstari vsuras à depositario, nulla etiam mora contracta.[20] Idque præterea consequens videbatur conuentioni inter correos factæ, vt de communi depositum redderetur. Eadem enim causa esse solet accessionum, quæ debiti principalis.[21] *Ita Senatus* inter fratres Riondet, 4 Id. Ian. 1593.

1 Nam ex causa quoque depositi, vt & ex alio quolibet contractu correi debendi fieri possunt, *l. eandem rem 9. D. hoc titul.*

2 Vt nimirum ea delegatio vice solutionis esset, *l. quamuis 8 § interdum, D. ad SC. Velleian.*

3 Quæ scilicet in actione depositi, vt & in aliis omnibus bonæ fidei iudiciis debentur, saltem à die moræ, *l. Lucius 24. & l sequent. § 1. D. depos l vsura 34. & in contraria 37. D. de vsur. iunct. l. 1. l mora 32. § in bona fidei, eod.*

4 *Ex l. 1. l. 2. cum ibi notat. C. hoc tit.*

5 Quibus verbis etsi nihil conuenisset de vsuris, videbatur tamen eandem constituendam esse rationem vsurarum & sortis, *arg l Lucius 18. D. qui potior. in pignor hab.*

6 Quia monetæ augmentum, quod vulgo renforzum vocant, pars est debiti principalis, vt dicemus *in tit. de solut. ex l. cum quid 3. vbi not. D de reb. credit.*

7 De quo iam dixi *Defin. prox praced.*

8 Cui haud dubie standum erat, cum omnes contractus legem ex conuentione accipiant, *l. 1. § si conuenerit, & l. Lucius 24. in fin. D depos.*

9 *Ex l. eum quem temere 77 de iudic. l. proserandum 13. § sine autem alterutra, C. eod.* Dixi *Defin. 1. 2. si plures vna sent. condemn. fuer.*

10 *L. 1. l mora 32. § in bona fidei, D. de vsur.*

11 *d. l Lucius 24. & l seq § 1. D depos.*

12 *L. in condemnatione 173 § vnicuique. iunct. l factum 155. de reg iur l eandem 9. § vlt D hoc tit.*

13 *L. 2. l 3. § 1. l penult. eod tit.*

14 Vt scriptum est in dictis legibus, *& in l si rem aliquam 31. § si duo, D. de nouat.*

15 Qua enim fronte posset hoc desiderare is, cuius propria mora cocreceretur, *l. si plures 38. in fin. D. de admin tutor. l mora 32 § penult. D. de vsur.*

16 *d l mora, § penult.*

17 Obstaret enim quod in contrarium diserte scriptum est, *in d. § penult.*

18 Initio scilicet inspecto, quod regulariter inspiciendum est, *l 3. § scio, D de minor. l si procuratorem 8 in princ. D. mandat. l. 1. § si seruus depositi, D depos.*

19 Quod à nostris dicitur depositum irregulare, quia regulariter depositum non nisi re contrahitur, *l. Publia 16. § 1. cum ibi not D. depos.*

20 *L. die sponsaliorum 15. § 1. D eod tit depos.*

21 *Argum l lecta 40 versic sed cum sorte, D de rebus credit. l. Lucius 18. D qui potior. in pignor. hab. cap. accessorium, de regul. iur in 6.*

DEFINITIO III.

Pactum de non petendo vni ex correis factum prodest correo, sed non reddito instrumenti: alia est ratio fideiussoris.

PActum quidem de non petendo cum vno ex correis debendi factum, si non in personam conceptum sit, sed in rem, quale in dubio esse creditur,[1] alteri correo prodesse solet, sicut & fideiussori,[2] cum vna omnium obligatio sit.[4] Sed si non, nisi tacite pactum illud inducatur ex chirographi & instrumenti obligatorij traditione, quod vni ex correis creditor reddiderit,[5] magis est, vt ea res inducat probationem mandatarum correo aduersus correum actionum, quam exceptionem pacti de non petendo in fauorem correi, cui redditum non fuit.[6] Vtrumque enim inducere proculdubio non potest, id est, & actionis cessionem & exceptionem vtilem, per quam cessa illa actio elidatur.[7] In eoque melior fideiussoris conditio esse videtur. Nam sicuti nulla debitori principali actio danda aut mandanda est contra fideiussorem, qui si ipse soluisset, mandati actionem haberet,[8] ita facilius admitti potest, vt chirographi redditio, quæ cessionem inducere nequit, inducat exceptionem pacti,[9] vtilem etiam fideiussori.[10] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de Belly, D. des Eschelles, 3. Calend. Mart. 1593.

1 *L. & heredi 21. § vlt. & legib. seqq. D. de pact. Exceptionis 7. § rei autem, D. de except.*

2 *d. l. & heredi 21. § vltim. iunct. l idem in duobus 25. D. de pact.*

3 *d § vlt l 21 eod d l. 7 § 1. D de except.*

4 *L 2. l 3 § 1 D hoc tit.*

5 *L. 2. vers & ideo, D. de pact.*

6 Ex not. per Bar. *ad l 2. num. 5.* Et Alex. *ibid. num. 10 per l. si is qui duos 29 de liber. legat. l 1. C. de donat. l fin. iunct glos. C. de pact. conuent. tam sup. dot.* Obseruat tamen Castrens *in dict. l. 2. num 4. de pact.* putare huiusmodi pactum tacitum, quod inducitur ex chirographi redditione vni ex correis facta prodesse correo, in quo pugnat omnino cum Bartoli sententia. Nam si verum est, quod vult Bart. videri creditorem mandare correo actiones aduersus correum, consequens est, non posse igitur correo prodesse pactum. Alioqui videretur creditor mandare actionem inutilem, & quæ per pacti exceptionem elidi potest, vt dixi *Defin. 6. 2. de pact.* Cum tamen non sint hæc contraria, pactum fieri, siue expressum sit siue tacitum cum vno ex correis de non petendo, & mandari ei actionem contra correum, siue soluto debito, siue gratis, & vltro redditum sit instrumentum. Ego vero non dubito, quin Bartoli & Alexandri sententia probabilior sit.

7 Nullam enim videtur actionem cedere is, qui talem edit, quæ possit elidi per exceptionem, *l Stichum 95 § penult de solut nihil interest 112. de regiur.*

8 Si man-

8 Si mandatum interceſſit, aut actionem negotiorum geſtorum, ſi nullum mandatum interuenit, *l. ex mandato* 20. §. 1. *D. mandat.*

9 *d. l.* 2. *D. de pact.*

10 *L. & heredi* 21 §. *vlt. & legib. ſeqq. eod. tit. l. exceptiones* 7. §. *rei autem, D. de excep.*

DEFINITIO IV.

Creditor, qui ſpe futuræ numerationis vni ex correis inſtrumentum tradidit, atque ita fecit, vt alius correus partem ſuam debiti correo ſoluerit, nullam actionem habere debet contra illum, cuius circumueniendi cauſam præbuit, licet alius factus ſit non ſoluendo.

AT finge redditum à creditore chirographum vni ex correis nulla dum facta ſolutione, ſed vt aliquando fit, ſpe futuræ numerationis, non nouato debito, ſed in nouam obligationem citra nouationem deducto, [1] ignorante tamen correo qui poſtmodum à ſocio deceptus, quaſi is totum debitum creditori ſoluiſſet, partem debiti, ſiue vltro ſiue per iudicem conuentus ei reddiderit, accepto in eam rem per ſocij manus inſtrumento. Adde etiam, ſi voles, inſertas inſtrumento apochas, ſiue veras ſiue falſas, ex quibus probetur ſolutum à correo fuiſſe, quicquid creditori debeatur. An aduerſus hunc qui partem ſuam debiti correo ſoluit, efficax vlla creditori ſupererit actio? Mouet quod ex huiuſmodi redditione chirographi, quæ nec propter ſolutionem præcedentem, nec donandi animo, ſed ſpe futuræ numerationis facta ſit, [2] non poteſt induci tacitum pactum, de non petendo, nec in fauorem quidem eius ex correis, cui inſtrumentum redditum eſt, [3] multo minus igitur ex illius perſona inducendum erit in fauorem alterius ex correis, cum quo & de quo nihil actum eſt. [4] Rurſus etſi ea redditio, vt proxime diximus, ſolet efficere, vt creditor correo aduerſus correum actiones mandaſſe videatur, [5] non poteſt tamen ea capi coniectura pro ea parte debiti, quæ nondum ſoluta eſt, & cuius ratione creditor priſtinæ obligationis iura ſibi exceperit, proteſtatus expreſſim, ne qua nouatio facta intelligeretur. [6] Nec proinde videri poterat correus correo ſoluiſſe, quaſi ex voluntate & mandato creditoris: [7] Non magis quam ſi correus ille qui ſolutionem à correo accepit, mentitus ſe ſoluiſſe inſtrumentum à creditore per dolum extorſiſſet, aut furto ſubripuiſſet. [8] At contra pro correo faciebat, quod creditor tradendo inſtrumentum, vni ex correis Titio, idque ignorante alio correo Sempronio feciſſet, vt circumuentus Titio Sempronius iuſtam ei pro parte ſua ſoluendi cauſam habuiſſet. Debuerat enim creditor Sempronio ſignificare quod inter ſe & Titium geſtum fuerat, eique denunciare ne prius Titio, quaſi is totum ſoluiſſet, partem ſuam redderet, quam à Titio totum ſolutum eſſet. [9] Proinde imputari ei poteſt, cur circumueniendi Sempronij occaſionem Titio præbuerit, cum ſi inſtrumentum Titio non reddidiſſet, non hæc litis materia vlla nunc eſſet. [10] An non enim iuſtam cauſam habuit Sempronius exiſtimandi ſolutum fuiſſe à Titio vniuerſum debitum? Videns non ſolum penes eum eſſe inſtrumentum crediti, [11] ſed etiam in margine inſtrumenti conſcriptas apochas, quæ totius debiti ſolutionem præ ſe ferrent? [12] Nam licet falſæ probarentur, vnde tamen falſi committendi occaſio & opportunitas, niſi ex eo, quod inſtrumentum fuerat redditum Titio, qui falſum commiſiſſe dicebatur? [13] Et quamuis in propoſito conſtaret, non eam fuiſſe creditoris voluntatem, vt actiones in Sempronium vllas mandaret Titio, qui ipſe debitor manebat: [14] Cum tamen regulare illud ſit, vt ex inſtrumenti redditione vni ex correis facta ceſſæ actiones videantur, [15] an non iuſto errore ductus Sempronius credere potuit & debuit, mandatas contra ſe Titio actiones cum poſteriora pacta inter Titium & creditorem inita ignoraret? [16] An diuinare ea debuit? [17] aut de correo temere ſuſpicari, quod inſtrumenta creditori ſubtraxiſſet? [18] Maxime cum iam ſolutionis dies veniſſet, nec dum tamen ipſe à creditore vrgeretur? [19] Itaque cum imputare ſibi deberet creditor, & inconſultæ facilitati ſuæ expenſum ferre; quod ante ſolutionem ſibi factam inſtrumentum debiti Titio reddidiſſet abſente & ignorante Sempronio; placebat hac vna ratione repelli creditorem debere, [20] tametſi Titius, qui contractæ obligationis tempore ſoluendo fuerat, eſſe poſtea deſiiſſet: [21] Longeq; iuſtius & æquius eſſe, damno eum affici, [22] quam ipſius facto & culpa iuſtam Sempronij ignorantiam circumueniri. [23] Neque recta erat huius caſus comparatio cum illo, quo Titius creditori inſtrumentum ſubtraxiſſet. Tum enim neque creditoris factum vllum interueniſſet, nec proinde imputari ei quicquam poſſet. [24] Non enim creditori illud ſimpliciter imputamus, cur Titius inſtrumentum debiti penes ſe habeat, ſed cur illi creditor id tradiderit. [24] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Nam omnis quidem nouatio noua obligatio eſt, *l. 1. D. de nouat.* ſed non viciſſim omnis noua obligatio eſt nouatio, *l. vlt. C. eod.*

2 *Vt in l. vlt. C. de non numer. pecun.*

3 Quandoquidem non ea mente & intentione redditum eſt. Actus autem non operantur vltra intentionem agentium, *l. non omnia* 19. *D. ſi cert. pet.*

4 Ne ex alterius perſona plus iuris quis habeat, quam alter ille habere poſſit, contra *l. nemo plus commodi* 120. *de reg. iur.*

5 Quia nimirum ad hoc ipſum potuit compelli creditor, vt vni ex correis totum ſoluenti præſtaret actiones, *l. rem hereditariam* 65. *D. de euict. in verſ. nec remedio.*

6 Ea namque proteſtatio conſeruat haud dubie ius proteſtantis, *l.* 4. §. 1. *D. quibus mod. pign. vel hypoth. ſoluit, l. etſi quis* 14. §. *plerique, D. de religioſ. & ſumpt. funer.*

7 Quomodo videretur ſi correus haberet mandatas à correo actiones, *l. ſolutum* 49. *D. de ſolut.*

8 Qui caſus eſſet plane indubitatus.

9 *Arg. l. ſi filius familias* 16. *D. de SC. Macedon. l. ſi fideiuſſor* 29. *in princ. & §. ſi cum debitor, D. mandat.*

10 Itaque damnum dediſſe videtur, qui damni occaſionem dedit, *l. is damnum dat* 169 *cum ibi not. de reg. iur.*

11 Cum is qui habet inſtrumentum præſumatur habere mandatum, *l.* 1. *C. de donat. l. vlt. C. de pact. conuent. tam ſup. dot.*

12 *L. pecunia ſoluta* 13. *C. de ſolut.*

13 *L.* 1. § *editiones, cum ibi not. D. de edend.*

14 Solutionem enim oportet interuenire, vt ſoluta pecunia poſſit videri pretium mandatarum actionum *l. Modeſtinus* 76. *D. de ſolut. l. cum pupillus* 21. *D. de tutel. & ration. diſtr.*

15 Ex not. per Bart. & Alex. *ad l.* 2. *D. de pact.* vt dixi *Defin. præced. num.* 6.

16 Eſt enim ſemper probabilis ignorantia facti alieni, *l. vlt. D. pro ſuo.* & mutationis quæ ſuperuenit, *l. ſi cum Cornelius* 82. *D. de ſolut.*

17 Minime vero *d. l. ſi fideiuſſor* 29. §. *ſi cum debitor, D. mandat. l.* 4. §. *illa etiam quæſtio, D. de doli mali except. l. ſi putator* 31. *D. ad leg. Aquil.*

18 Ne hoc quidem. Nunquam enim facile ac in dubio capienda eſt præſumptio delicti, *l. merito* 51. *D. pro ſocio.*

19 Quæ res magnam ſuſpicionem adferebat factæ iam ſolutionis.

20 Quaſi nullum damnum ſentire videretur qui ex culpa ſua ſentiret, *l. quod quis* 203. *de reg. iur.*

21 Vt proinde id quod de nouo emerſerat nouo videretur indigere auxilio, *l. de ætate* 11. §. *ex cauſa, D. de interrog. in iur. fac.*

22 *d. l. ſi fideiuſſor* 29. *in princ. &* §. *ſi cum debitor, D. mand.*

23 Difficile enim eſt à furibus præſertim domeſticis & familiaribus ſibi cauere.

24 In quo ſanè & factum & culpa creditoris interceſſit,

DEFINITIO V.

Sola vnius ex correis debendi ignorantia non debet damno afficere creditorem, etiam cui imputari aliquid potest, nisi hactenus ne correus ex iusta sua ignorantia damnum sentiat.

PLane si proponeres nihil dum à Sempronio solutum fuisse Titio, non esset æquum ob id solum intelligi liberatum Sempronium quod à Titio instrumentum crediti habuisset.[1] Hactenus enim Sempronio succurrendum est ne ex iusta sua ignorantia ob factum & culpam creditoris damnum vllum sentiat,[2] non etiam vsque adeo ei fauendum, vt ex Titij calliditate aut liberalitate lucretur,[3] in præiudicium creditoris, qui fraudari neque debuit, neque potuit.[4] Quandoquidem aduersus fraudem Titij optime creditor sibi prospexerat,[5] non tam quod eius bona omnia sibi obligari curauisset (nam si aliud nihil esset non prohiberetur Sempronius Titio debitum soluere, nec consequenter Titius apocham Sempronio conscribere, inscio creditore, ni Sempronio denunciatum esset ne solueret,[6] quamuis acceptum facere Sempronio Titius non posset, etiam nullo pignore interueniente, si ex eo creditor fraudaretur.[7]) quam quod à priore obligatione quæ vnica & indiuidua duorum correorum fuit,[8] non aliter recedere voluerit, quam si totum sibi debitum solueretur.[9] Proinde quandiu nec totum debitum solutum fuit, nec dum in damno versatur Sempronius ob iustam suam ignorantiam ex creditoris facto emanantem,[10] potius succurrendum est creditori certanti de damno vitando,[11] & pro quo etiam faciat ratio iuris,[12] quam Sempronio, qui & iure inferior sit, & de lucro ex alterius iniuria captando certans nullo æquitatis prætextu adiuuetur.[13] Denique nihil hoc casu interesse videtur an Titius creditori instrumentum subtraxerit, an ab eo traditum acceperit, cautione noua interueniente. Nec rursum an rem gestam Sempronius sciuerit, an ignorauerit, cum nullo casu creditorem damno afficere debeat Sempronij ignorantia quantumlibet iusta,[14] nisi quando hæc duo concurrunt, vt & imputari aliud possit creditori, & in damno mansurus sit Sempronius si non ei succurratur.[15] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis habuisset in signum liberationis.

2 Vt dixi *Defin praced.*

3 Aliud enim est damnum cultare, aliud vero etiam lucrum captare. *l.3 in princ. D. unde vi.*

4 *L.1. & tot.tit. D qua in fraud credit.*

5 Similis ratio est *in l.3. D. de separat.*

6 *Vt in l.3. C de nouat.*

7 *L. pactum curatoris 22. C. de pact. & ibi not. l. non abfuit 4. C. de nouat.*

8 *L.2. l.5. §.1. D. hoc tit.*

9 Vt apparebat ex protestatione apposita in posteriore obligatione.

10 Non prius autem versatur in damno quam incipiat in eo esse vt cogatur bis idem soluere.

11 *L in eo 23. l. non debet 4 §.1. de reg. iur. l. quod autem 6. §. simili modo dicimus, D qua in fraud. credit. l.4. §. si cum legitima, de doli mali except.*

12 *Arg. d l.3. D de separat.*

13 Repugnat enim æquitas naturalis, *l. nam hoc natura 14. D de condict indeb. l. iure naturæ 206. de reg iur.*

14 *Argum. d l quod autem 6. §. si quid cum pupillo, D. qua in fraud credit l. absentia 140. cum ibi not. de reg. iur.*

15 Vt in ea specie de qua scripsimus *Defin. praced.*

DEFINITIO VI.

Non succurritur correo debendi, qui remansurus est in damno contra creditorem, nisi cum ex facto creditoris damnum illud correus sensurus esset.

ITaque finge Sempronium partem suam debiti soluisse Titio priusquam Titius à creditore instrumenti redditionem extorqueret, vt facilius ei esset suam quoque partem soluendo chirographi restitutionem vtriusque nomine impetrare. An si postea inter Titium & creditorem gestum sit negotium, eo quo exposuimus modo, & subinde Titius Sempronio instrumentum reddiderit, securus esit Sempronius aduersus creditorem? Minime. Nam licet correo iam soluerit, qui postea lapsus sit facultatibus, & ideo futurum sit vt si iterum creditori soluere cogatur damnum sentiat:[1] Propriæ tamen facilitati imputare id debet, quod correi fidem secutus maluerit ei pecuniam dare ad soluendum, quam ipsi creditori soluere.[2] Cui porro nihil est quod imputetur, cum sibi vigilauerit & prospexerit,[3] nec damni quod ob correi culpam vel inopiam Sempronius sentiat occasionem ipse dederit. Cum autem in proposita specie proponeretur collusum inter Titium & Sempronium fuisse in necem creditoris, & in falso, quod Titius admisisse dicebatur, Sempronium perpetrandi criminis consilium participasse, de eo primum Senatus inquirendum & cognoscendum putauit.[4] Itaque nihil super principali negotio pronunciatum est.

1 Quia reperiretur bis idem soluisse, in quo tamen nihil absurdi est, cum non bis eidem soluitur. Bona namque fides non bis solui prohibet, sed bis exigi, *l bona fides 57. de reg. iur. l si quis dolo 51. in fin. D. de re iudic.*

2 Ita enim fit vt videatur correum elegisse & ideo sibi debet imputare, *arg l 1. §. illud sciendum, & seq D. de separat.*

3 Quod vtique facere potuit & debuit, *l pupillus 24. D. qua in fraud credit. l non enim 16. C. ex quibus caus. maior. d.l.3. D. de separat.*

4 Nam si vel mala fide Sempronius Titio soluisset, hoc est sciens non esse satisfactum creditori, aut si post factam bona fide solutionem falsum ille admisisset, constabat omnimodo condemnari eum debere. Priore quidem casu quod bonam causam numquam habuisset, *l pupilli 96. in princ. de solut.* Posteriore vero quod bonam causam quam habuerat vitio suo & ob falsum commissum perdidisset. Not. *ad l.1. C si ex fals. instrum. & in l. Diuus 33. D. de re iudic.*

DEFINITIO VII.

Factum quidem & mora vnius ex correis debendi nocet alteri, sed non pactum ad augendam obligationem, quæ ab initio certam legem habuit.

COrreorum debendi vna quidem & indiuidua est obligatio, sicut & vna summa quæ à singulis in solidum debetur.[1] Vnde illud quoque est quod dici solet, alterius factum etiam alteri nocere.[2] Sed si alter ex iis inscio altero pactus sit cum creditore de modo vsurarum, quæ ex communi obligatione certam legem non acceperant,[3] non nocebit ea res correo quo minus audiri debeat, si ab ea vsurarum taxatione recedere velit, ac minores vsuras dummodo iustas offerre. Nam cum vsurarum accessione obligatio augeatur,[4] iniquum sane sit in alterius arbitrio esse vt quem iis velit modum constituat, quia nec inuito altero potest alter obligationem augere facto suo, nec si moram contrahat.[5] Quin etsi mora rei nocere solet fideiussori;[6] ex ea tamen fideiussoris obligationem non augeri certum est.[7] Hactenus igitur mora rei nocere debet fideiussori, vt principalis idémque fideiussoria obligatio perpetuetur, si forte post rei moram promissus Stichus perierit,[8] non etiam vt augeatur. Sic & factum vnius ex correis qui forte hominem promissum occiderit, nocebit correo, vt qui alioquin speciei interitu liberatus esset perinde remaneat obligatus atque si ipse occidisset.[9] Nempe ita ferente natura & conditione contractæ obligationis quæ eadem manet.[10] Sed si de ea per vsurarum accessionem

sionem

cessionem augenda tractetur, aliud est,[11] & vtriusque consensum in constituendo certo vsurarum modo interuenire oportet, vt ex ea taxatione in solidum contra singulos agi possit.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.2.l.3.§.1.D.hoc tit.*

2 *L.penult eod.tit.*

3 Nam si ab initio certam legem pro vsuris quoque habuisset stipulatio, aliud vtique dicendum esset, cum ea ex post facto immutari non possit, nisi consentientibus omnibus quorum interest. *l.vero procuratori 12.§.penult D.de solut.*

4 *L.Lucius 18. D.de vsur. l.centum Capua 8. de eo quod cert. loc.*

5 *L mora 32.§.penult.D.de vsur.*

6 Scilicet ad perpetuandam obligationem principalem, *l. mora rei 88.D.de verb.oblig.*

7 *d.l.centum Capua, vers nec oportebit.* Intellige, nisi fideiusserit in omnem causam, vt *in l quaro 54 D.locat.*

8 *d.l mora*, iunct. *l.cum filiusfamilias 49. eod tit. de verbor. obligat. l si quis solutioni 24. §.1. de vsur. l.si libert.44. D.de operis libert.*

9 Cum dubitari non possit quantum ad eum qui occidit, quin remaneat obligatus ex facto suo, quod & in fideiussore obtinet, quia nemo facto suo potest obligationem suam tollere, *l si seruum 91.§.nunc videamus, de verbor.obligat. dict.l si libertus.*

10 Habuit enim ab initio certam suam legem, *l.vero 12.§. penult.D.de solut.*

11 Id enim ex postfacto superuenit, nec ad obligationis ab initio constitutæ substantiam pertinet.

12 Quomodo & in aliis quibusdam propria cuiusque correi persona spectanda est, *l.eandem 9.§.vlt.D.hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Ob temerariam litem ab vno ex correis debendi susceptam non est alius correus onerandus, cui nihil potest imputari.

NOn valde dissimile est, quod quanquam sumptus litis pro pignore persequendo factos idem & hypothecæ & ordinis priuilegium habere constat,[1] si tamen pro communi nostro debito, cuius ego & tu correi eramus, ego rem meam Titio obligauerim, & is contra te egerit me inscio, ac obtinuerit cum victoria expensarum, nec iuris nec æquitatis ratio patitur, vt luendi pignoris causa eas quoque expensas tanquam debiti partem offerre debeam,[2] cum ex facto tuo durior mea conditio reddi non debuerit,[3] nihilque imputari possit mihi, qui si ab initio conuentus fuissem, statim soluissem.[4] *Ita Senatus* ex tempore in causa cuiusdam viduæ N. Lambert Augustanæ 8. Id. Maij, 1593.

1 *Not.in l.Lucius 18 D.qui potior.in pignor.hab.* Accessorium enim sequitur naturam sui principalis, vt est in regula iuris pontificij.

2 Quas vtique offerre deberem, si fuissem ego condemnatus, aut si litem à te aduersus correum meum institutam mihi denunciasses.

3 *L.2. D. quod vi aut clam, l.soluendo 39. D. de negot.gest l. mora 32 § penult. D.de vsur.*

4 Aliud ergo est si lis mihi fuerit denuntiata nec soluerim.

DEFINITIO IX.

Qui ab vno ex tribus correis debendi accepit partem tertiam debiti, diuidit actionem inter eum & cæteros, sed non quantum ad cæteros inter se.

TRibus in solidum eiusdem pecuniæ correis debendi constitutis creditor ab vno ex iis accepta tertia debiti parte apocham conscripserat, qua significauerat soluta sibi centum à Titio tertia debiti parte, quæ ad eum pertineret. Actionis quidem, quæ aduersus Titium quoque sicut & aduersus cæteros in solidum competebat, diuisionem factam videri constitit vt nihil amplius à Titio peti possit.[1] Sed quod ad alios duos à quibus nihil dum solutum erat communem & indiuisam pro reliquo debito mansisse placuit,[2] ideoque vtrum ex ipsis creditor elegisset in solidum conueniri potuisse.[3] Propterea quod diuisio debiti non tam inducatur ex eo quod pars soluta sit, quam quod ab hoc aut ab illo sit soluta, ne vt lex ait, qui partem suam soluit pro alio exigatur.[4] Est enim consequens vt eius demum solius qui soluit, non etiam alterius fauore interpretatio diuisionis inducenda accipi debeat. Ne alioqui actus & vltra intentionem agentis, & extra id quod actum sit operetur, contra vulgatem quasi pro iuris regula nostrorum conditionem.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio 16. Calend. Aug. 1595.

1 *Ex l si crediteres 18. cum ibi not. C. de pact.*

2 Quia inter eos nullam debiti diuisionem factam esse verum est, cum neuter eorum quicquam soluerit, vt scilicet limitata causa limitatum pariat effectum, *vulg l.in agris 16. D.de acquir.rer.domin.*

3 Ex natura scilicet obligationis correorum debendi, *l.2.l. 3.§.1.D hoc tit.*

4 Vt scriptum est *in d.l si crediteres.* [Aliud ergo est si quis contra vnum ex correis debendi egerit nec adiecerit *pro eius parte* licet non petierit nisi partem debiti *arg. l.reos 23. C.de fideiuss.* Multo minus inducetur diuisio si actum sit contra vnum ex correis pro certa quantitate quæ non respondeat ratæ eius portioni DD. *in d.l.si crediteres. Ita Senatus* pro Aymonier Augustano Id. Febr. 1612. Sane facilius est vt ex perceptione partis inducatur diuisio fauore soluentis, maximè si pars soluta respondeat ratæ parti ab eo debitæ. *Ita tractatum est* ibid.]

5 *Vulg. l.non omnis 19. D.de reb.cred. l.semper in stipulationibus 34 de reg iur.*

DEFINITIO X.

Correus, qui totum soluere condemnatus & coactus est, regressum habet aduersus correos eadem sententia condemnatos pro virilibus partibus condemnationis non obligationis.

CVm essent octo correi debendi ex causa mutui, elegerat creditor ex ipsis non nisi quatuor, & obtinuerat, vt quia diuisionis beneficio renunciauerant singuli in solidum condemnarentur. Tum in executione iudicati ab vno ex iis quatuor solidam condemnationem exegerat. Coactus soluere si aduersus iudicati correos regressum habere velit, (quando eo iure vtimur, vt correo qui totum soluit actio pro virilibus portionibus in correos competat,[1]) non pro octaua tantum, sed pro quarta portione singulos conuenire poterit, propterea quod ex iudicato illos tantum correos habuerit, qui eadem sententia sunt condemnati,[2] quamuis si ex prima obligatione non ex condemnatione soluisset, non nisi octauum quisque debiti partem erat debiturus.[3] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Ioanne Mareschal, 5. Non. Aug. 1593.

1 Secundum ea quæ scripsimus *Defin.1 § hoc tit.*

2 Fiunt enim correi debendi ex iudicato fiert & ex contractu quolibet, *l.1. Cod si vna sent plur.condemn sint* iunct. *l. eandem 9. D.hoc tit.* Contra tamen videtur sentire Affict. *decis 215.*

3 Non enim datur regressus aduersus singulos correos in solidum, sed in viriles, vt notant nostri *ad d.l.1. C.hoc tit* post gloss. *ibid.*

DEFINITIO XI.

Ex pluribus conductionis correis etiam qui fruitus non est, potest prior & in solidum conueniri si beneficio diuisionis renunciarunt, nisi eo insio nouam conuentionem locator fecerit cum alio correo.

DEbendi correis plurib. ex locationis causa constitutis aduersus singulos actio in solidum competit locatori ad exsolutionem pensionis, cum diuisionis beneficio,[1] quod ex Iustiniani lege habent,[2] renunciarunt, nec distinguemus an alteruter duntaxat re locata fruitus sit: perinde qui fruitus non est, conueniri poterit, atque is qui fruitus est, adeoque primo loco non facta correi excussione. [3] Si tamen nouus contractus cum eo qui solus fruitus est initus sit, absente & inscio correo, licet ignorantis ius tollere nequeat pactio, quæ inter alios facta est, [4] hactenus tamen locatori nocebit, vt actionem quam aduersus eum habebat, amisisse videatur,[5] solaque supersit illa, quæ ex posteriore contractu competit, quia & qui solus cum eo contraxit, nouasque conuentiones iniit sine correo, proprio potius quam communi iure vsus, & ex posteriore magis quam ex priore contractu rem conductam retinuisse credendus est, [6] vt proinde verum sit, correum qui secundæ conuentioni non adfuit neque per se fruitum fuisse, neque per eorreum.[7] *Ita Senatus* in causa N. Gaspardi Antonij de Riddes D. de Bleys & Dominæ Abbatissæ Dubeton & Sp. Gabrielis Damodry Aduocati, Prid. Id. Aug. 1593.

1 Hoc enim fieri potest, *l. eandem 9. in princip. D. hoc tit. l. cum apparebit 47. D. locat.*

2 *Nouell. 99. de duob. reis.* vnde sumpta est *Auth. hoc ita, C. hoc tit.*

3 *Arg. l propter mutuam 4. C. hoc tit.*

4 *L. si vnus 27. §. pacta, vers. ante omnia. l. vlt. D. de pact. l. 2. D. quod vi aut clam. l. Granius 71. §. penult. D. de fideiuss.*

5 Quasi alium solum elegerit cum quo pactus fuit, *arg. l. 1. §. illud quæritur, & seq. D. de separat.* etsi hodie sola electione facta vnius ex correis alius non liberatur, *l vlt. C. de fideiuss.*

6 Cum præsumatur quisque vsus iure suo & proprio magis quam communi, *l. merito 51. D pro socio, l. 4. D. de solut.*

7 Et ideo tanto magis æquum est vt ex priore contractu nullo modo teneatur, quasi cessante quod ad eum causa debiti.

DEFINITIO XII.

In clausularum repugnantia semper capienda est ea interpretatio, per quam fiat vt vtraque clausula operetur.

COrrei plures ita se obligauerant vt, quæ correorum obligationis natura est, singuli in solidum conueniri possent, in eamque rem, vt fieri assoler, beneficio diuisionis & ordinis renunciauerant.[1] At posteriore contractus parte scriptum erat, cautumque expressim, vt non prius exigi vnus ex iis in solidum posset, quam ab omnibus quoque cæteris petitum fuisset, addita etiam insolitæ clausulæ ratione, quod se pro vniuersitatis debito obligassent. Quibusdam videbatur in huiusmodi clausularum repugnantia maiorem habendam esse rationem posterioris,[1] quæ haud dubie ex contrahentium voluntate adiecta fuisset, cum & insolita esset, & propriam rationem haberet, [4] quam prioris, quæ ex notariorum stilo adiici soleret non semper eius vim & potestatem satis intelligentium.[5] Nec sane improbabilis erat sententia si aliter conciliari clausulæ non possent.[6] At æquius & commodius visum est eam capere interpretationem, vt ab omnibus peti necesse esset priusquam ab vno exigere solidum liceret.[7] Sed tamen si omnes simul solidum non offerrent, neque cogeretur debitor per partes solutionem accipere,[8] neque ab eo quem eligere vellet solidum statim exigere prohiberetur.[9] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 13. Cal. Ianuar. 1594.

1 Quod beneficium hodie ipsis competit, *ex Iustin. constitut Nouell 99.* nisi cum ei renunciarunt. *Auth hoc ita, C. hoc tit.* Vide quæ scripsi de correorum obligationibus, *lib. 11. Coniect.*

2 Propter quam dicendum videbatur nullam ex clausulis valere, *l. vbi pugnantia 188. de reg. iur.*

3 Cum in pactis omnibus nouissima derogent prioribus, *vulg. l pacta nouissima 12. C. de pact.*

4 Ex qua ratione apparebat non fuisse illam temere ac inutiliter adiectam, *arg. l. cum pater 77 §. dulcissimis, de legat. 2.*

5 Minor enim vis esse solet clausularum quæ adiicitur ex stylo notariorum potius, quam ex voluntate contrahentium, per ea quæ notat Bart. & post cum cæteri, *ad l. 1. D. de iur. codicill.*

6 Quæ tamen semper sunt concillandæ quantum fieri potest.

7 Nempe propter posteriorem clausulam, quæ alioqui futura esset inutilis.

8 Solutio enim per partes habet magna incommoda *l. 3 D. famil ercisc.*

9 Ex vi & potestate prioris clausulæ, cui etiam ratio iuris suffragabatur, *Ll. Cod. hoc tit.* Vide *l cum ex causa 139. De verb. oblig.*

DEFINITIO XIII.

Plurium correorum debendi fideiussor condemnatus creditori à quo habuit cessionem actionum potest habere regressum contra vnumquemque ex correis in solidum quod ad sortem, sed non quod ad expensas litis.

FIdeiussor plurium correorum debendi, qui beneficio diuisionis renunciauerant, si post susceptam litem condemnatus ad solutionem debiti & in expensas litis soluerit creditori, & ab eo in ipsa solutione, vt fieri solet, iurium cessionem impetrauerit, mox aduersus vnum ex correis regressum in solidum habere velit, audiendus quidem est, si ab vno quem ex ipsis elegerit de indemnitate in solidum agat cesso iure,[1] quantum ad sortem attinet,[2] sed non quantum ad expensas quas ille de suo in litem prorogauit, quarum scilicet nomine singulos correos non nisi ex æquis & virilibus portionibus condemnari oportet.[3] Nec sumptus quos creditori ex litis victoria præstari & restitui necesse fuit ab his separabuntur, quia neque creditor ipse pro litis sumptibus actionem contra alium habere posset, quam aduersus condemnatum.[4] Id enim est quod vulgo iactatur, sumptuum litis semper esse personalem condemnationem.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio. Ad 9. Calen. Quintil. 1605.

1 Alioqui suo iure non haberet regressum contra eos pro quibus fideiussisset nisi in viriles, præterquam si aliter conuenisset, puta si post contractam correorum debendi in solidum obligationem datúmque fideiussorem, subinde & eodem instrumento promissa esset fideiussori indemnitas à correis adiecta illa clausula vulgari *comme dessus*, id est vt supra. His enim verbis viderentur correi omnes ad indemnitatem quoque se in solidum obligasse & eandem beneficij diuisionis renunciationem repetiisse compendio verborum. Quomodo in eadem huius Definit. specie tractatum est.

2 Solet enim hac parte separari causa sortis ab accessionibus, *arg. l quæro 54 D. locat.*

3 Cum expensarum condemnatio semper sit personalis, vt dixi *Defin. 1. 3. si plur. vna sent. condemn. sint.*

4 Nec enim aliam ob causam expensarum condemnatio irrogatur, quam in pœnam & odium temerariæ litis, *vulg. l eum quem temere 79. D. de iudic. Instit de pœn temer. litig.*

5 Dixi *in d. Defin 1. 3 si plur. vna sentent condemn sint.*

DEFINITIO XIV.

Nulla cessio potest fieri correo debendi qui totum soluit, nisi fiat in ipsa solutione aut præcedente pacto cedendarum actionum.

PLuribus in solidum de eadem re aut pecunia obligatis, qui solidum soluit, si non aut in ipsa solutione aut ante solutionem per pactum cedendarum actionum

actionum sibi prospiciat, frustra postmodum aduersus correos aut aliter obligationis socios accepit cessionem eius actionis, quę ipso iure extincta sicuti nulla amplius supereſt, ita neque cedi potest. [1] Nec quicquam proderit si iudicis officium in eam rem ex æquitate imploretur, vt quod in conuentione omissum est, iurisdictionis auctoritate suppleatur. Huic enim remedio tantum locus est, cum solutio sic factā fuit, vt tamen eam actionem cuius cessio postulatur non prorsus extinxerit, quod plerisque casibus vsuuenit. [2] *Ita tractatum est* Cal. Jul. 1603.

1 *L. Modestinus 76. D. de solut. l. 1. C. de contr. iudic tutel.*

2 Vt in specie *l. si res obligata 57. D. de legat. 1. l. 2. l. sicut 8. §. vlt. D. quibus mod pign. vel hypoth soluit.*

[DEFINITIO XV.

De obligatione correorum credendi nouata retento iure anterioris pignoris.

Sicut vni ex correis credendi solidum solui potest, [1] ita & ei qui ab vno ex correis mandatum habeat [2] non ad agendum tantùm, sed etiam ad accipiendam solutionem. [3] Cæterùm non erunt correi credendi quib. eadem quantitas simul promissa est, nisi conuenerit vt singulis in solidum debeatur. [4] Tametsi anteriore instrumento, quod per posterius nouatum fuerat, idipsum contineretur. [5] Nouatio enim semper nouam sic facit obligationem, vt vetustiorem perimat [6] cuius proinde ratio haberi amplius nulla potest. [7] Nec ad rem pertinuit, quod conuenerat vt prior obligatio duraret quod ad ius retinendum anterioris hypothecæ. [8] Aliud enim est de iure tantum & ordine pignoris disputare. Aliud verò de substantia ipsa obligationis, quam eodem pignoris ordine retento innouari & immutari nihil prohibet. [9] *Ita Senatus* in causa D. Ioannis Antonij Bay procuratoris generalis & N. Scipionis de Seyssel D. de Choysel & N. Francisci Roget 3. Id. Jul. 1612.

1 *L. 2. & 3. §. 2. l. si id quod 15. & seq. D. hoc tit.*

2 Nihil enim refert an vero creditori soluatur an alij ex eius mandato *l. vero procuratori 12. D. de solu l quamuis 40. §. vlt. & legib. seqq. D. ad SC. Treb.*

3 Nam procuratori ad lites non rectè soluitur si non ad hoc etiam datus sit, vt ei solui possit. *l. hoc iure 86. D. de solut.*

4 *L. reos 11. §. cum tabulis, D hoc tit.*

5 Vt scilicet plures illi creditores essent correi & singulis in solidum deberetur.

6 *L. 1. & tot tit. D. de nouat.*

7 Scilicet cùm nouatio est voluntaria iuxta distinctionem, *l. aliam, D eod tit de nouat.*

8 Quæ frequentissima conuentio est creditorum quoties ea ipsa quantitas deducitur in posteriorem obligationem, quæ fuerat deducta in priorem. Ex *l. 4. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

9 Textus est in *l. creditor 3 l creditor 12. §.* Papinianus aliàs *l si prior D. qui potior. in pignor. hab.*

TIT. XXVIII.

DE FIDEIVS. ET MANDAT.

DEFINITIO I.

Etiam constitutor vt & fideiussor & alius intercessor quilibet habet exceptionem ordinis nisi se fecerit expromissorem, aut nisi fideiusserit iudicio sisti, vel promiserit se curaturum dari quid ab alio.

VT proprio nomine constituit se soluturum quod alius debet, [1] quamuis nomine proprio sit obligatus, cum tamen alienum sit debitum, pro intercessore non secus ac fideiussor habendus est, [2] proinde iuuari debet exceptione ordinis & excussionis non factæ, si ante debitorem conueniatur. [3] Nisi exceptionis huius beneficio renunciauerit. [4] Eadem enim viget ratio æquitatis quæ fideiussoribus primum exceptionem accommodandam suasit, vt quantum fieri potest succurratur ei qui pro alieno debito obligatus est, vel ob hoc maxime ne litium modus multiplicetur si condemnatus cōstitutor aduersus debitorem regressum, vt par est, habere velit. [5] Hoc ita si non nouandi animo debitorem se constituerit, id est nisi expromissor fuerit. Hic enim cum promissione sua liberet debitorem, soluſque maneat obligatus, [6] non potest principalis debitoris, qui nullus supereſt, excussionem obiicere. [7] Huic similis est fideiussor iudicio sisti, [8] Itemque is qui promisit se curaturum, vt alius quid det vel faciat. [9] Nam quemadmodum si conueniatur ad faciendum id quod facere ille debuit, quem stiturum aut facturum promiserat, male & supra quam promiserit conuenietur. [10] Ita si ad hoc ipsum vrgeatur vt debitorem iudicio sistat, aut ab eo dari quid vel fieri curet, nullam habere potest ordinis exceptionem, quoniam ad id solus ipse obligatus est. "*Ita Senatus* pro D. Comite de Montcal contra D. Gaspardum de Maillians Juridicum maiorem Baugesianę prouinciæ 3. Id. Jul. 1588. Itemque alio placito quod pronunciatum est 13. Cal. Decembr. seqq. Hæc Defin. ex parte repetita est sub tit. de constit. pecun.

1 Potest enim quis tam alienum, quam suum proprium debitum constituere. *L eum qui Ephesi 5. §. quod exigimus, D. de pecun. constit.*

2 Intercessor enim est quisquis pro alieno debito se obligat, *l. 1. & tot. tit. D. ad SC. Vellean. Nouell. 4. de fideiuss.*

3 *Ex dict. Nouell. 4. de fideiussor.* vnde sumpta est *Auth presente, Cod hoc tit. Vltim. C. de const. pecun.* [Sunt tamen qui putent debere fieri excussionem sumptibus constitutoris ex Roman. consil. & in eo duriorem esse condicionem constituentis.

4 Nemo enim dubitat quin possit ei iuri renunciari, cum sit ius priuatum non publicum, *l. pen Cod. de pact. l. pactum 46. D. eod.*

5 Euitanda enim est multiplicitas litium quantum fieri potest, *l. singulis, 6. D. de except. rei iudic. l quidam, 21. D. de rebus cred.*

6 Expromissor enim ille est qui solus obligatur pro alio tamen non obligato, siue alius ille obligatus aliquando fuerit siue numquam. Vide Cuiac. ad Paul. *lib. 1 Sent. tit. 20.* Dionys. Gothofr. *ad tit. D. de fideiuss.*

7 Not. *ad Auth presente, C. hoc tit. & ad auth. hoc si debitor C. de pign.* Qui enim non est excuti non potest, cum non entis nullæ sint qualitates.

8 *De quo in tit. D qui satisd. cogant.*

9 Valet enim huiusmodi promissio, *§. si quis alium, 3. Inst. de inutil. stipulat.*

10 Liberatur enim sistendo illum quem sisti promisit, nec aliud quicquam facere cogitur, *l. quoties quis alium 81. de verbor. oblig.*

11 Exceptio autem ordinis præsupponit posse duos ad eandem rem conueniri, *l. Moschis 47. de iur. fisc. l plane 14. D de minor. dict. Auth presente, C. hoc tit. & d. Auth. hoc si debitor, C. de pignor.* Alex *cons 20. num. 36. lib. 7.*

DEFINITIO II.

Fideiussori præstanda est indemnitas in ea ipsa monetâ in quâ soluit, si eius interfit, & in eo plus iuris habet quam creditor.

CEntum libras Turonenses & regias Chamberij ad certam diem soluere obligatus fideiussorem eo nomine dederat, quem postmodum creditor Lugduni repertum in monetaregia soluere coëgerat. Si debitor mandati iudicio Chamberij conuentus vbi & contractus initus fuerat, & solutio fieri debuerat, totidem librarum æstimationem offerat in moneta

Sabaudica, non est audiendus. Debet enim in moneta eiusdem materiæ & formæ, soluere in qua fideiussor soluit, si fideiussor sua interesse dicat,[1] quoniam nec alioqui indemnis fideiussor præstaretur.[2] Plus ergo iuris habet fideiussor quam habiturus esset creditor si ageret aduersus debitorem. Hic enim solutionē quam Chamberij peteret in moneta Sabaudica oblatam accipere cogeretur, dum ne in minore nummo quam asse nostro fieret oblatio,[3] nimirum creditoris ius ex sola obligationis potestate æstimamus,[4] fideiussoris vero potissimum ex bona fide, quæ facit vt quod ei abest idipsum præstari restituique oporteat.[5] *Ita Senatus* ex tempore 6. Cal. Sept. 1588.

1 Quia idipsum quod fideiussor soluit ei abest, datur autem ei actio mandati in omne id quod ipsi abest, *l. inter causas 26. §. abesse, D. mandat.*

2 Iniquum autem fuerit eum qui pro te officium suscepit remanere in damno, quod non sentiret si officium suscepisset, *l. si seruus 61. § quod vero, D. de furt.*

3 *Ex notat. in l. Paulus, alias l. creditorem 99. D. de solut. & in l. 1. D. de aur. & argent. legat.*

4 *L. quicquid adstringenda, 99. de verb. oblig.*

5 *d. §. abesse & d. §. quod vero.* Vnde etiam est quod si fideiussor grauiores vsuras præstiterit, potest eas repetere indistincte, *l. si vero 12. § si mihi, D. mandat.* Negotiorum vero gestor ita demum si plus commodi attulerit ei, cuius gessit negotia, *l. & in contraria 37. in fin. D. de vsur.* In quo etiam obseruandum est, meliorem esse conditionem mandatarij & fideiussoris in eo, quod vsuras possunt petere, nulla etiam mora intercedente, *d. §. si mihi.* Quod in aliis bonæ fidei iudiciis secus est, *l. mora, 32. §. in bona fidei, D. de vsur.*

DEFINITIO III.

Exceptio discussionis competit fideiussori etiam contra mercatorem, nisi ipse & mercator sit & in foro mercatorum conueniatur. Item ei qui promisit se soluturum ad eum diem ad quam debitor se obligauit.

EXceptionem ordinis non eo minus habere debet fideiussor quod cum mercatore contraxerit,[1] nisi & mercator ipse sit, & in mercatorum foro conueniatur, in quo de istis apicibus iuris non solet disputari.[2] Sed neque illud exceptionem impediet, quod fideiussor promiserit se soluturum ad eam ipsam diem, ad quam principalis debitor soluere se obligauit.[3] Nam & cum duo facti sunt correi debendi, licet vna tantum sit obligatio,[4] si tamen ad alterutrum solum tota pecunia peruenerit, placet eum ad quem nihil peruenit eadem iuuandum exceptione, quod ex interpretum sententia[5] pro fideiussore habendus videatur.[6] *Ita Senatus* ex tempore 14. Cal. Decemb. 1589. Et rursum in causa N. Francisci Paquelet D. de Moyron & Gabaleon mense Maij 1614.

1 Inf. *in §. item si quis, num. 76. 77. & 78. Instit. de action.*

2 Sed tantum de bona fide, *l. si fideiussor. 29. §. quadam, D. mand* [Bald. & Salyc. *ad l. frustra C. de non num pecun.* Emanuel Soarez *in Commun. opin. in verb. fideiussor.*]

3 Ea namque verba pertinent ad ius actionis non ad ius exactionis. Exceptio autem ordinis nec obligationem nec actionem remoratur, sed tantum exactionem, cum sit dilatoria, vt dixi *Defin. 1. §. de except.*

4 *L. 2. l. 3 §. 1. D hoc tit.*

5 Quæ tamen à nobis improbata est, *lib. 11. Coniect. Cap. 1.* vbi vide

6 DD. *ad Auth. hoc ita, C hoc tit. ex l. vir vxori 17. §. mulier & Titius D ad SC. Vellean.* Ant. Gabriel. *lib. 3. Commun. opin. conclus. 3 de fideiuss*

DEFINITIO IV.

Idoneus fideiussor non est nisi qui & corpus suum cum bonis obligauit & exceptionis ordinis renunciauit, nisi vbi consuetudo est in contrarium.

NEc satis idoneus nec rite obligatus videtur fideiussor, qui exceptioni ordinis non renunciauit,[1] quiue bona sua dumtaxat non etiam corpus suum pignori obligauit.[2] Neque distinguimus an idoneus fideiussor dandus sit lege iubente, puta per tutorem vel curatorem,[3] an ex partium conuentione.[4] Sed hoc ita si non in eo loco fideiussor dari debeat, in quo longa consuetudine receptum sit vt fideiussorum bona obligari sufficiat, quomodo in valle Augustana seruari solere publice relatum est. Cuiusque enim loci consuetudo hac in re vt in cæteris fere omnibus seruanda est.[5] Illud sane constat apud Augustanos receptum esse, vt qui in iudicio fideiussit hoc ipso non tantum bona sua, sed etiam corpus pignori obligasse intelligatur.[6] *Ita Senatus* ex tempore 17. Calend. Januar. 1589. Et rursus 12. Calend. Decembr. 1590.

1 Quia nullam videtur actionem habere is qui potest repelli per exceptionem, *l. nihil interest 112. de reg iur.*

2 Ex not. per Bart. *in l. filio, D. vt legat. nom. cauent.* Corset. *in sing.*

3 Hi enim satisdare iubentur à lege, *Instit. de satisd. dat. tutor. & curat.*

4 Vt cum quis imposuit sibi necessitatem satisdandi, *l. si fideiussor, 7. §. necessaria, D. qui satisd. cogant.*

5 Sunt enim tolerabilia quæ vetus consuetudo comprobauit, *l. Imperatores 13. in fin. D. de pollicit.*

6 In eoque fideiussor iudicialis deterioris conditionis est, quam extraiudicialis. Nec immerito propter vigorem & auctoritatem iudicij.

DEFINITIO V.

Fideiussio cum sit stricti iuris non trahitur ab vno casu ad alium, nec proinde à compromissu ad iudicia.

FIdeiussi me soluturum pro Titio quicquid arbitri eum tibi debere intra Calend. Mart. pronunciabunt. Si nulla ab arbitris feretur sententia, tametsi iudex aut Senatus pronunciauerit Titium tibi debere, non ero ex fideiussione obligatus. Verum enim est me in hunc casum non fideiussisse;[1] fideiussionem vero, cum per stipulationem dumtaxat contrahatur,[2] eatenus tantum contractam videri quatenus verborum formula & conceptio patitur;[3] nisi forte quis dicat, etiam iudices itemque Præsides & Senatores arbitrorum iure & appellatione censeri, præsertim cum arbitria hodie redacta sint ad instar iudiciorum:[4] sed non est interpretatio hæc probabilis, alia enim est persona & conditio arbitri, alia iudicis ordinatij, sicut & alia potestas & natura arbitrij, alia iudicati.[5] Quin & si ab arbitris pronunciatum quid esset post diem in fideiussione expressum, non obligaret. Qui enim ad tempus obligari voluit, non potest obligatus remanere post tempus,[6] quin saltem doli mali exceptione agentem creditorem possit repellere.[7] *Ita tractatum est* in causa D. Baronis de la Serra & Jacobi Buttauand Mens. Augusti 1591.

1 Sed in alium plane diuersum qui ad hunc extendi non potest maxime propter diuersitatem personarum: nec enim vnquam fit extensio de persona ad personam, ne quidem ex identitate rationis, *l. si ita stipulatus 126. §. Chrysogonus*, iunct. *l. qui Romæ 122. §. Agerius, de verb. oblig.*

2 *L. blanditus 12. C. hoc tit. l. 5. § satis acceptio, D. de verbor. obligat.*

3 *Ex l. quicquid adstringenda 99 eod. tit.*

4 *L. 1. D. de recept Qui arbitr recep.*

5 Vt constat *ex l. 2. eod. & ex l. 1. C. eod. tit.* * Iunge *l. penult. D. iudic. solui.*

6 Nempe propter vim temporis expressi & limitati, *l. Imperator 8. in fin. D. de postul. l. Thais 41. §. intra, D de fideicom. libert.*

7 *L. obligationem fere 44. §. placet, D. de oblig & action.*

DEFINI-

DEFINITIO VI.

Qui fideiubet in rem suam non habet ordinis exceptionem quamuis ei non renunciauerit.

CVm meus debitor mihi obligatum fundum vendere tibi vellet, nec tu aliter velles emere quam si consentiremi, [1] consensi, ita tamen vt ex pretio solueretur mihi quod debebatur. Emisti, & quod venditor mihi debebat soluturum te pro eo fideiussisti. Si contra te agam ex fideiussione, non proderit tibi exceptio non factæ excussionis, [2] siue dicas te tertium possessorem, [3] cum possessionem nactus fueris me consentiente, ego vero consenserim propter tuam fideiussionem, [4] vt proinde non debeat mihi nocere tua possessio, quam si non à me saltem propter me habeas, [5] siue contendas te nudum esse fideiussorem, qui exceptioni ordinis non renunciaueris. Nam cum fideiusseris in consequentiam contractus, cui non eram aliter consensurus, non est quod ex fideiussione tua damnum aut potius incommodum si quod est subire recuses, ex qua lucrum senseris; quandoquidem si non fideiussisses, neque hanc rem hodie possideres. Denique fere est vt hoc casu in rem tuam fideiussisse videaris; [6] nec æquum videri potest vt & rem & pretium habeas; [7] præsertim cum nihil tua intersit an mihi an venditori tuo pretium soluas, cum vtroque casu futurum sit vt liberetis. [8] *Ita Senatus* ex tempore in causa Archidiaconi d'Aix contra N. Marquet. 8. Id. Maij 1590.

1 Vt scilicet huiusmodi consensu remitterem & dissolueram ius mei pignoris, *l si consenserit 7. l. sicut* 8. §. *non videtur & pass. D. quibus mod pig. vel hypoth. solvit.*

2 Quæ aliis fideiussoribus prodesse solet. *Auth. præsente, C. hoc tit.*

3 Nam & tertio possessori, qui bonam fidem & titulum habeat, datur exceptio non factæ excussionis. *Auth. hoc si debitor, C. de pignor.*

4 Non aliter consensurus, *arg. l. cum te 6. & l vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

5 Nemo enim debet ob id solum, quod possideat, vincere illum aut à quo possidet aut pro quo aut propter quem possidet, *l. 1. §. vlt. D. vti possid. l. 2. C. de præscript. 30. annor.*

6 Quo casu fideiussor habetur pro reo principali, *l. sed si fideiussor, 24. D. de pact.*

7 *L exempto 11. §. qui autem, l bona fides, 50. D. de act. empt.*

8 Quia solues mihi ex voluntate tui venditoris, quod perinde est acsi solueres ipsi venditori, *l solutum 49. D. de solut. l. quia perinde 40. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Si creditor eligat vnum ex pluribus fideiussoribus, qui non sit soluendo, non ideo actionem aduersus cæteros remisisse credendus est.

CReditor qui plures confideiussores in solidum obligatos habuit, si contra vnum ex ipsis egerit nulla facta protestatione, [1] ita demum actionem sibi aduersus alios competentem remisisse credendus est, si soluendo esse proponatur is qui solus & in solidum conuentus est; [2] Alioqui sola electio non faciet quo minus aduersus alios agere quandoque possit, vt ab illis consequatur quod ab hoc consequi non potuerit. [3] *Ita tractatum est* 13. Calend. Jul. 1590.

1 Protestatio enim si qua facta esset conseruaret ius protestantis, *l. si debitor 4. §. 1. D. quibus mod pign. vel hypoth. soluit. l. etsi quis 14. § plerique, D de relig. & sumpt funer.*

2 Matth. de Affli. *decis. 142.*

3 Hoc enim Iustinianus constituit *in l vlt. C. hoc tit* contra iuris veteris rationem ex qua vnius ex correis electione sola alter liberabatur.

DEFINITIO VIII.

Fideiussores iudicio sisti & iudicatum solui non habent exceptionem ordinis, & in quo tamen differant.

FIdeiussoribus iudicio sisti & iudicatum solui commune illud est, quod exceptionem non factæ excussionis obiicere nullo modo possunt, si post sententiam aduersus reum redditam priore loco conueniantur. [1] Nam & aduersus eos sententia executioni mandari potest, sed hac tamen differentia quod contra fideiussorem de iudicato soluendo litem nouam ex ea causa moueri necesse est, non vt de victoris ire iam cognito iterum cognoscatur, [2] sed ne incipi possit ab executione. [3] At contra fideiussorem ex causa iudicio sistendi datum statim fieri potest executio, nec noua citatione in eam rem opus est. [4] *Ita Senatus* in causa viduæ de Langier & D de Vateuille Baronis de Versoex mense Iunij 1590. & iterum pro Jacobo Buttauand contra D. de la Serra 6. Id. Junij 1591.

1 Quia huiusmodi stipulationes interponuntur ex æquitate & iurisdictione prætoris, vt iudicium ratum fiat, *l 1. D. de prator stipulat.* & contra cuius mentem fuerit differri executionem iudicati, *arg. l in conuentionalibus, 52. de verb oblig & l. in prætorijs, D. de prator. stipul* Atqui exceptio non factæ excussionis dilatoria est, vt dixi *Desin* 1. 5 *de except.*

2 Id enim esse actum agere. [In eligie siue actor ipse stipulatus sit siue procurator generalis, cuius stipulationem ratam habuerit. Secus est, si eius interpositioni reclamerit. *Ita Senatus* pro D. Ruffin Idib. Decemb. 1602.]

3 Guid. Pap. *decis. 26. & decis. 11.* Bart *ad L 1. D. iudic. sol.* Sic nec laudum arbitratoris nocet fideiussori, quamuis factum sit compromissum, eo præsente ac tacente. Rauchin. *ad Guid. Pap. d. q. 26.* post Dec. *cons. 400 in fin.*

4 Idem Guid. Pap. *decis 215.* Vide Papiens. *in form. execut. sent. diffin. in versicu sapiens & egregius, num. 26.* * Speculator *in tit. de execut. rei iudicat. §. 2. cap. 1 reuiter*, potest enim fieri vt fideiussor habeat aliquam exceptionem vt *in l. si ex duobus 14. §. 1. D. iudicat solui* * Intelligetamen, nisi edent mutuæ personæ, tunc enim pars vocari deberet, in executione sententiæ, & summaria petitio offerri, & de causa cognosci summarie per iudicem. Idem Guid. Pap. *d. quæst. 26. de execut sent. §. breuiter, vers sed secundum.*

DEFINITIO IX.

Fideiussor tutus exceptione pacti de non petendo, crimis tamen controuersiam patiatur à creditore, non eo minus potest agere mandati si id malit contra debitorem.

SI is qui pro te fideiusserat conuentus à creditore obiiciat exceptionem sibi competentem personalis pacti De non petendo, [1] creditor autem pactum neget, eoque nomine litem ab eo fideiussor tuus patiatur, malitque ob illam causam contra te mandati agere aut ex stipulatu vt eum liberes, placet audiri eum debere, [2] nec tibi prodesse quod aduersus eum agentem paratus sis probare, tum esse illum ea exceptione vt à creditore non nisi iniuria vrgeri possit. Non enim æquum est vt propter te sumptibus & incommodis litis vexetur; [3] præsertim si fecerit quod in se fuit, & exceptionem bona fide obiecerit. [4] Neque hoc casu locum habet quod dici solet fideiussorem tutum exceptione si per iniuriam iudicis condemnatus sit non habere regressum aduersus debitorem. [5] Id enim tum procedit cum exceptio talis est, quæ non fideiussori tantum, sed ipsi etiam debitori profutura esset contra creditorem. Quo casu sicuti debitoris interest opponi exceptionem à fideiussore, [6] ita non debet iniuria fideiussori facta debitorem contingere. [7] Atqui pactum de non petendo fideiussori

factum non potest prodesse debitori. [1] Nihil ergo interest debitoris tametsi eam exceptionem fideiussor agenti creditori nolit obiicere. Et generaliter in hac quæstione obseruandum illud est, quod ex Juliano Vlpianus tradidit, [2] si fideiussor ex sua persona omiserit exceptionem qua reus vti non potuit, habere eum mandati actionem; quod si eam qua reus vti potuit, siquidem minus honestā æque habere eum mandati actionē, sin eam qua honeste reus vti potuit non habiturum mandati actionem si modo habuit facultatem rei conueniendi, desiderandiq; vt ipse susciperet potius iudicium vel suo vel procuratorio nomine. Sic enim proculdubio apud Vlpianum ni fallor legendum est, vt locus sit integer & sententiam habeat rectam ac generalem. *Ita Senatus* pro Joanne le petit riche contra Antonium Bourgeois 16. Cal. Dec. 1590.

1 Est enim pactum de non petendo aliquando personale, licet regulariter & sui natura sit in rem, *l. & heredi* 21. *§. vlt. & l. seq. D. de pact.*

2 Perinde acsi nullum ei cum creditore tuo pactum de non petendo intercessisset. [3] Nec enim cogendus est vti exceptione tibi soli non etiam tibi competente, *arg. l. fin. C. de pact. l. si iudex circumuento* 41. *D. de minor.*

3 *Arg. l. minoribus* 6. *eod. tit. de minor.*

4 Negatio enim & contestatio iecta cœpit facere rem dubiam, *l. vlt. C. quibus ad libert. proclam. non lic.*

5 *L. si fideiussor* 29. *in princip. & § si cum debitor, D. mandat. l. si pro ea* 10. *C. eod. l. exceptione* 67. *D. hoc tit.*

6 Et de huiusmodi exceptione debet intelligi quod scriptum est *in l. ideoque* 10. *§ generaliter, D. mandat.* fideiussorem qui omisit exceptionem ex sua persona qua reus vti non potuit, habere nihilominus mandati actionem, si ea exceptio minus honesta fuit, non igitur habere si honesta fuerit exceptio. Quænam autem honestior, quam pacti de non petendo licet personalis? Sed tamen quia non posset illa exceptio etiam à fideiussore opposita prodesse debitori, non debet nocere fideiussori quod eam amiserit, non magis quam si creditor fideiussori donatum voluisset, *dict. l. idemque, §. vlt.*

7 Sufficit enim vt fideiussor fecerit quod potuit ne condemnaretur, si Baldo credimus *in l. 2. §. solet quari, D. de hared. vel act. vend.* Abbat. *cons.* 60. *vol.* 1. Hypol. de Marsil. *in rubr. de fideiuss. nu.* 186. quem refert Duen. *reg.* 337. *ampl.* 1. Etsi pugnare hoc videretur cum *d. l. exceptione.*

8 *In d. l. idemque* 10. *§. generaliter, D. mandati.*

9 Alioqui manca erit non generalis traditio Iuliani, *in d. § generaliter.* Adde *l. si fideiussor* 29. *§. vlt. & l. Quintus Mucius* 48. *eod. tit. mandat.* Vide Cuiac. *lib.* 11. *Obs. cap.* 40.

DEFINITIO X.

Fideiussor tempore liberatus si soluat creditori non idcirco amittit actionem mandati.

EAdem causa est fideiussoris, qui soluit cum iam non per pactum de non petendo; sed per lapsum temporis solus esset liberatus. Inter hunc enim & eum qui tutus erat exceptione pacti nihil interest, quandoquidem vterque soluendo & fidem implet, & liberat debitorem. [1] Sed etsi exceptio talis esset quæ non tātum fideiussori, sed etiam reo competeret, non cogeretur fideiussor litem prosequi, ne periculo quidem debitoris, sed abunde faceret si debitori litem denunciaret, vt adesset ille & quam sibi competere putaret exceptionem tueretur. Nihil enim aliud à fideiussore exigimus nisi vti ne soluat temere, neve facultatem auferat debitori vtendi iure suo, [2] id est ne sit in culpa. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ratio est Vlpiani, *in l. si fideiussor* 29. *§. vlt. D. mandat.*
2 *L. Quintus Mucius* 48 *eod. tit.*
3 *L. Stichum* 95. *§. penult. D. de solut.*

DEFINITIO XI.

Mandati actio competit fideiussori vt non ipse tantum sed etiam ipsius vxor liberetur & eximatur liti si quam ex causa fideiussionis patiatur.

CVm suggerente debitore vxor fideiussoris iam condemnati executioni quam creditor vrgebat intercessisset, prætextu quidem dotis, sed mandandi tantum vt sit debiti causa, [1] visum est mandati actionem vtilem fideiussori in eam rem esse debere, vt non ipse tantum, sed ipsius quoque vxor lite eximeretur. [2] Interest namque fideiussoris non vexari vxorem iniquis litibusque inanibus: non solum si de bonis dotalibus controuertatur, [3] sed & si de aduentitiis aut paraphernalibus, in quibus nihil omnino iuris maritus habet. [4] Ex causa enim fideiussionis æquum est mandati actione præstari omnia, quæ in fideiussionis consequentiam veniunt. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Et ad euitandam iudicati executionem. Id enim plerunque faciunt condemnati, *l. si vt proponis, 8. C. de exec. rei iud.*

2 Propter individuam illam vitæ societatem, quæ est inter coniuges, *l. 1. D. de rit. nupt. iunct. l. minoribus, 6. D. de minor.*

3 De quibus tamen creditari minus potest cum sint in dominio & iure mariti, *l. quamuis 75. D. de iur. dot. l. dote 9. C. de rei vindic.*

4 Inuita scilicet vxore, *l. hac lege 8. & l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

5 Et quorum incommodum non pateretur hodie fideiussor si mandatum non suscepisset, *l. si seruum 61. §. quod vero, D. de furt.*

DEFINITIO XII.

Fideiussor vt sit idoneus cogitur etiam corpus suum obligare, tametsi pro eo interuenias qui corpus suum obligare non potest.

FIdeiussor siue de iudicato soluendo siue ex qua alia causa dandus, non aliter idoneus videri debet, quam si non tantum bona sua sed & corpus quoque pignori obliget, [1] posteaquam generali consuetudine magis quam iure receptum est, vt licet dominus nemo sit membrorum suorum, [2] pignori tamen sepsum dare liber homo possit. [3] Nec distinguemus an is, cuius obligationi fideiussor accedit, presbyter sit, aut monachus, aut Senator aliusve cui interdicta sit proprij corporis obligatio. [4] Etsi enim iuris ratio facit ne in duriorem cautam obligari fideiussor possit quam debitor principalis, [5] nihil tamen prohibet quin efficacius obligetur. [6] Argumento est, quod si quis pro muliere interceserit metu S C. Velleiani, aut pro minore contemplatione iuris prætorij, [7] omnimodo obligatur, nec Senatusconsulti aut restitutionis beneficium implorare potest, quod personæ principaliter obligatæ si conueniretur profuturum esset. [8] Sic pro eo, qui naturaliter tantum obligatus sit, nec proinde conueniri queat ex obligatione [9] fideiussorem vtiliter accipi certum est, qui & ciuiliter obligetur & efficaciter conueniatur. [10] Neque enim aliam ob causam fideiussores dantur quam vt melius cautum sit creditoribus. [11] *Ita Senatus* 3. Non. Decembr. 1590. pro vniuersitate de Villereuersure contra D. Berard Decanum ecclesiæ illius loci. Et iam antea in causa quadam Nicolai Pic, & Danielis Portonier, 9. Cal. Febr. 1576.

1 Vide Bart. *ad l. filio, D. vt legat. seu fideicom. seruand. caus. caueat.*

2 *L. liber homo* 13. *D. ad leg. Aquil.*

3 *Notat. ad l. ob eas* 12. *C. de oblig. & action.*

4 Isti enim proprium corpus obligare non possunt tanquam quod officio publico & dignitati ipsorum iam sit obligatum. Neque enim vna res duobus potest esse obligata sine stellionatu, *l. & qua nondum* 15. *§. qui res suas, D. de pign.* Nisi cum ex pretio possit vtrique creditori satisfieri, vt *in dict. §. qui res suas*, quæ exceptio non tradit in personam liberam quæ vendi non potest.

5 *L. Græce* 8 *§. illud commune, & seq. D. hoc tit.*

6 Aliud siquidem est obligari durius, aliud autem obligari efficacius, vt appareat ex sequentibus exemplis.

7 Propter

7 Propter incertum ætatis & restitutionis, quomodo loquitur Papin. *in l si Titius* 48. *D. hoc tit.* iunct. *l Stichum* 95. §. *quod vulgo de solut.*

8 Vt dixi *Defin.* 1 5. *de fideiuss. minor. nn.* 3.

9 Naturalis enim obligatio non parit actionem, sed tantum exceptionem, *l. iurgentium*, 7. §. *igitur nuda, D. de pact. l. naturales* 10 *D de oblig. & act.*

10 *L.* 1. *l stipulatus sum* 6. §. *vlt. & l. seq. D. hoc tit.* iunct. *l. fideiussor obligari* 6. §. *naturales, eod.*

11 *L.* 1. *D qui satisd. cogant.*

DEFINITIO XIII.

Laicus fideiubens pro clerico prescriptione fori iuuari non potest.

CVi simile quoque illud est, quod si laicus pro clerico fideiusserit, placet non iuuari cum præscriptione fori,[1] qua clericus ipse vel inuitus iuuaretur.[2] Cur enim creditor à clerico alioquin locuplete fideiussorem accipiat, nisi quod videt clericum ea fori præscriptione tutum difficilioris fore conuentionis?[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Affict. *decis.* 206. *num.* 2. Guid. Pap. *decis.* 562. Mantuan. *sing.* 537.

2 *Cap. si diligenti. de for. compet.*

3 Locupletem enim debitorem vel fideiussorem non tantum ex facultatibus æstimamus, sed etiam ex conueniendi facilitate, *l.* 2. *in prin vbi glo. qui satisd. cog.* Iunct. *cap.* 1. *de suppl. neglig. pral.* 6. Boer. *quæst* 2. *nn.* 53.

DEFINITIO XIV.

Fideiussor iuratus potest in duriorem causam obligari, vt scilicet tanquam principalis teneatur non tanquam fideiussor.

SEd nec desunt, qui putent fideiussorem interueniente iureiurando in duriorem causam obligari posse;[1] quorum sententia hactenus recipi potest vt tanquam principalis debitor non tanqnam fideiussor obligetur, qui in plus obligari vult,[2] vt propter iuris iurandi auctoritatem eo modo actus valeat, quo valere potest.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Francisc. Cremens. *singul.* 42.

2 Nec enim fieri potest vt accessio in plus obligetur quam debitor principalis, *l. Grace* 8. §. *illud, D. hoc tit.*

3 *Ex not.* per Bart. *in l si quis pro eo* 56. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XV.

Fideiussor ex locationis lege datus absente locatore vtiliter tamen obligatur interueniente stipulatione notarij.

LOcaueram tibi fundum ea lege vt de mercede intra mensem satisdares. Tu cum Titio subinde conductionem communicaueras, isque eodem instrumento pro te erga me licet absentem fideiusserat. Placet non posse quidem me aduersus eum agere ex causa conductionis, cum ei non locauerim,[1] sed posse tamen agere ex causa fideiussionis. Nimirum quoniam alteri per alterum acquiri obligatio & actio potest, quoties stipulantis interest vt alteri acquiratur.[2] Hic vero tua intererat, vt mihi Titius ex fideiussione obligaretur, cum tu ad hoc ipsum obligatus esses vt fideiussorem dares. Præsertim cum notarij quoque stipulatio meo nomine interueniisset,[3] quam ego ex stipulato agendo hoc ipso ratam haberem.[4] *Ita Senatus* Idib. Decemb. 1590. in ea causa de qua SC. 5. De contr. & commit. stipul.

1 Actio enim ex locato cum sit ex contractu, personalis est, nec contra alium dari potest quam contra eum ipsum, qui contraxit aut hæredem eius, *l. cum apparebit* 47. *D. locat. l. quæcumque gerimus*, 11. *D. de oblig. & action.*

2 *L. stipulatio ista* 38. §. *si stipuler.* vbi glos. & DD. *de verbor. oblig.*

3 Tessaur. *Decis. Pedem.* 70.

4 Qui enim ex aliquo contractu agit eum necessario tantum habet, *l. seruum Titij* 49. *D. mandat. cum similib.*

DEFINITIO XVI.

Qui fideiusserat inutiliter, non eo minus tamen postea soluit vtiliter, ita vt non possit solutum repetere.

SI Titius cum tuo nomine erga me absentem inutiliter fideiussisset, postea tanquam fideiussor tuus mihi soluerit, dicendum est confirmari fideiussionem hactenus saltem ne possit repetere quod soluerit. *Ita Senatus* in eadem causa. In qua tamen placebat, ea potius ratione condictionem impediri, quod ex iuris regula repetitio nulla est ab eo, qui suum recepit, licet alius soluerit quam qui soluere debuit.[2]

1 Vt scilicet fideiussio inutilis habeat saltem pactum ex quo nascatur obligatio naturalis quæ impediat soluti repetitionem, *arg. l an inutilis*, 8. *D. de accept.* iunct. *l. quod enim* 7. *D. hoc tit l naturales*, 10. *de oblig. & act.*

2 *L. repetitio* 44. *D. de condict. indeb.*

DEFINITIO XVII.

Actionum cedendarum exceptio, quæ ex iuris ratione soli mandatori competit eo tamen iure quo vtimur datur etiam fideiussori.

INter fideiussorem & mandatorem differentiam illam iuris auctores constituerunt, quod aduersus mandatorem non aliter agere creditor potest, quàm si paratus sit ei agere actionibus omnibus, quas habeat siue in personam siue in bona debitoris;[1] adeo vt si cedere vel nolit vel ideo non possit quod eas culpa sua amiserit, exceptione cedendarum actionum repellatur.[2] At fideiussori conuenaro vt pro debitore soluat exceptio illa non competit, siue nolit creditor cedere siue non possit, fecerit que ne posset.[3] Hæc tam varie, quoniam in damno moraretur mandator si non ei remedio cessionis succurreretur, cum nullã ex propria persona actionem habiturus sit aduersus debitorem, vtpote quem nec liberauerit soluendo creditori. Soluit enim proprio nomine, & propter mandatum suum, non nomine debitoris.[4] Fideiussor vero sicuti non tantum suo, sed etiam debitoris nomine soluit quod soluit, ita non seipsum solum sed & debitorem ipsum liberat, adeoque debitorem primum, se vero non nisi per consequentias,[5] ob idque paratam habet mandati actionem in debitorem[6] nec proinde vlla indiget cessione.[7] Plurium confideiussorum alia ratio est. Neque enim qui ex iis primus soluit vllam aduersus cæteros ex ea causa habet actionem, licet ex ea solutione liberentur, quia pro debitore non pro iis creditori solutum intelligitur.[8] Quæ res fecit vt inter eos beneficium aut potius remedium cessionis induci necesse fuerit, cum fieri poterat vt aduersus debitorẽ, aut periculosior aut difficilior futurus esset regressus per actionem mandati.[9] Eoque pertinent iura omnia quæ tractant de actionib. fideiussori cedendis.[10] Sed tamen iuris interpretes, dum prudentibus ipsis prudentiores videri volunt, apertissimum errorem inuexerunt, vt creditor aduersus fideiussorem agẽs perinde summoueatur exceptione cedendarum actionum, si cedere vel nolit vel non possit, atque si ageret contra mandatorem aut vnum ex confideiussoribus.[11] Quam sententiam æquitatis magis quam iuris ratione fretus, probarem non illibenter eo casu quo fieri cessio commode posset. Cur non enim æquum videatur vel hoc saltem cõsequi fideiussorem quod sine creditoris dispendio futurum sit.[12] Sed si eas actiones

quarum cessio postulatur creditor facto suo amiserit, puta quod cum debitore pactũ personale fecisset de non petendo, [11] nihil causæ est quo minus exequi ius suum possit aduersus fideiussorem; cum nihil ei desit probeat imputari qui iure suo vsus est. [14] Nisi forte proponas dolo malo creditoris amissas actiones, & obid tantum ne iis cedere quandoque posset, vtputa si post petitam cessionem pactum inierit de non petendo à debitore. Vtique enim malitiis indulgendum esse nemo dixerit. [11] Senatus noster communem interpretum traditionem passim sequitur & probat, [16] adeo vt nec aliter audiendum putet creditorem paratum actionibus suis cedere, quam si obligationis quoque tabulas reddere paratus sit, quod sine iis vix vlla cessionis vtilitas constare possit. [17] *Ita Senatus* in causa N. Franciſci Bertrier contra N. Dominicum Cize 6. Cal. Jul. 1591.

1 *L. si quis alicui* 27. §. *vlt. & l. seq D. mandat.*
2 *L. Stichum aut Pamphilum* 95. § *si mandatu* 10. *D. de solut.*
3 Vt ex eo constat, quod si creditor pactum fecerit de non petendo à persona rei, non eo minus saluam habet actionem contra fideiussorem, cui tamen nullam aduersus reum præstare vtilem potest, *l. nisi hoc actum* 22. *D. de pact.* vbi scripsi in Rationalibus.
4 Quam rationem adfert IC. *in l. Papinianus* 28. *D. mandat.*
5 Quia nimirum fideiussoris obligatio accessoria est, quæ non potest subsistere sine principali, *l. si fideiussor* 19. *D. de dolo.*
6 Aut mandati si mandatum aliquod interceſſit, aut negotiorum gestorum si nullum, *l. ex mandato* 20 §. 1. *D. mandat.*
7 Cuius scilicet faciendæ nulla subest æquitas nisi cum necesse est subuenire soluenti ne periclitetur, *l. in creditore* 38. *D. de euict. l. mulier* 19. *D. qui potior in pign. hab.*
8 Licet omnes per consequentias liberentur.
9 *L. fideiussoribus* 17. *l. vt fideiussor* 39. *l. si fideiussores* 41. *D. hoc tit. l. cum alius* 11. *C. eod. l. Modestinus* 76. *D. de solut.*
10 De quibus *num prox. præced.* Adde *l. cum is* 16. *D. hoc tit. & in l. his consequenter*, 18 §. *si filius familias, D. famil. erciſc.*
11 Videtur tamen hæc sententia probari ex *Novell. 4. de fideiuss. cap. 1. in fin.* in illis verbis, *à creditoribus actionibus sibi cessis.* Nisi quis dicat ea verba pertinere ad actiones cessas non ad cedendarum necessitatem.
12 Quomodo argumentatur IC. *in l. in creditore*, 38. *D. de e. id.*
13 *Vt in d. l. nisi hoc actum* 22. *D. de pact.*
14 *L. nullus videtur* 55. *de reg iur.*
15 *Vulg. l. in fundo* 38. *D. de rei vindic.*
16 Vt scilicet possit fideiussor per exceptionem cedendarum actionum repellere creditorem non volentem, aut non valentem vllas præstare actiones contra debitorem, *Ex d. Novell. 4. de fideiuss. c. 1. in fin.* vbi Iustinianus videtur hac in re omnium interce ssorum conditionem æquare, siue mandatores illi sint, siue fideiussores.
17 Nempe quia reddendæ erunt debitori cum soluet, *l. vlt. C ad exhib.*

DEFINITIO XVIII.

Non tantum actionis cessio sed etiam tabularum redditio fieri debet fideiussori per creditorem etiam inuito, ac multo magis ignorante debitore.

SEcundum quam sententiam cum creditor quidam in fideiussorem agens cessionem actionum ei obtulisset, tabulas vero reddere recusaret ni debitor ipse consentiret, placuit iustam recusandæ solutionis causam habuisse fideiussorem, qui cedendarum actionum exceptione nitebatur, propterea quod debitoris consensus frustra expetereretur in ea re, quæ & inuito debitore & in inuitum debitorem facienda esset. [1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Ex *reg. l. qui potest* 26. *de regul. iur. l aliquando* 13. §. *vlt. D. ad SC. Velleian.* Iun. & *l. 1. C. de nouat. & deleg.*

DEFINITIO XIX.

Fideiussor qui iusta exceptione siue cedendarum actionum siue alia qualibet munitus est, non censetur esse in mora, ideoque nec vsuras vllas debet.

CVi consequenter visum est decursi interea temporis vsuras nullas à fideiussore deberi, tametsi debitam pecuniam nõ obsignasset, [1] nec dies tantum, sed etiam locus solutioni dictus proponeretur. [2] Neque enim in soluendi mora esse videri debet is à quo propter iustam exceptionem pecunia peti nõ potest. [1] Solaque oblatio conditionalis sufficit cum conditio per creditorem implenda est, & per eum stat quo minus impleatur. [4] Sane si qua alia de causa interfit creditoris ne debiti tabulas reddat fideiussori, vtputa si maior quantitas à reo debebatur pro quo fideiussor soluit, non est arctandus creditor vt tabulas fideiussori tradat, sed sufficiet, vt actionibus suis cedere paratus sit, ad eam vsque quantitatem pro qua fideiussor interuenerat, seque obliget de tabulis ipsis fideiussori exhibendis, quotiescunque bonum & æquum id videbitur. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis obsignatio sola vice solutionis fit non etiam oblatio, *l. obsignatione* 2. *C. de solut. l. acceptam* 19. *C de vsur.*
2 Quæ loci adiectio multum operari solet ad inducendam condemnationem eius quod interest, *l.* 12 *& pass. D. de eo quod cert. loc.*
3 *L. sciendum* 21. *D de vsur. l. Titia* 40. *versic non enim, D. de rebus credit.* Porro non solent deberi vsuræ nisi ex mora, *l. cum quidam* 17. § *si pupillo, D. de vsur. l. Titia Seio* 87. §. *vsuras. de legat. 2.*
4 Quia in eius præiudicium non in eius commodum habenda est pro impleta, *vulg. l. iure ciuili* 24 *de cond. & demonstr. l. in omnibus*, 39. *l. in iure ciuili* 161. *de reg. iur.*
5 Interest enim hoc casu creditoris vt habeat penes se tabulas, etiam post solutionem sibi factam, vt & in *l. qui tabulas* 27. *D. de furt.*

DEFINITIO XX.

Restitutio in integrum frustra petitur contra fideiussorem posteaquam soluit.

FIdeiussore dato ex ea causa quæ admittat beneficium in integrum restitutionis, si non prius restituatur debitor aduersus creditorem, quam fideiussor soluerit, frustra postea restitutionis auxilium aduersus fideiussorem implorabit, [1] si non eadem restitutione veluti fideiussoris nomine solutionem tanquam indebitam condicat à creditore. Nam quin eam actionem exercere possit dubitari non potest, cum ipsius interfit ne teneatur fideiussori. [2] Cæterum, quid imputari potest fideiussori qui coactus soluit non prohibente eo cuius erat persecutionem crediti, atque ita solutionem inhibere? [3] Alioqui in damno morari fideiussorem iniquissimum sane futurum sit, [4] nisi prodebetur in rem suam potius quam in rem alterius fideiussisse, [5] aut ni qua alia iusta causa sit propter quam actio mandati debeat ei denegari. [6] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio Prid. Cal. Aug. 1592.

1 Ne alioqui moretur in damno fideiussor, cui nihil potest imputari nisi cur fideiusserit.
2 Aut potius vt habeat quod fideiussori possit reddere, *l. indebitam* 47. *D. de condict. indeb.*
3 *Arg l. fideiussor.* 29 *in prin. D mandat.* Vnde enim potuit fideiussor diuinare futurum, vt reus peteret restitutionem in integrum, *arg.* § *si cum debitor eiusd legis.*
4 Et ita damnosum ei esse officium suum *l. si seruus* 61. §. *quod vero, D. de furt.*
5 Qui enim fide iubet in rem suam magis pro eo quam pro fideiussore habendus est, *l. sed si fideiussor* 24. *D. de pact. l. die* 8. § 1. *D. qui satisd. cog. l.* 5. *D. de liberat. legat.*
6 Puta si fideiusserit animo donandi, *d. l.* 5. *de liberat. leg.*

DEFINITIO XXI.

Solutionem à fideiussore factam esse probatur contra tertium creditorem ex sola chirographi possessione.

VT fideiussor actionem habeat cõtra debitorem aut in res sibi ex causa fideiussionis obligatas, vtique

vtique probare debet factam à se solutionem.[2] Eius vero rei sufficiens probatio illa esse creditur, si chirographum ex quo potuit conueniri exhibeat, licet nec cancellatum illud sit, nec à creditore redditum probetur. Nam quod in contrarium disputari solet, non probari solutionem debiti ex eo solo, quod debitor chirographum penes se habeat, adeoque cancellatum, ni constet ab ipso creditore aut saltem ex eius voluntate debitum fuisse,[2] tum recte dicitur, cum debitori res est aduersus creditorem negantem sibi factam esse solutionem;[3] non illo etiam casu, quo tacente ac nil conquerente creditore si velit debitor ipse aut alius fidem solutionis exigere.[4] Multo minus vero audiendus erit tertius possessor si neget solutum, tacente ipso etiam debitore, & patiente vt fideiussor eam actionem exerceat, quam nisi solutione iam facta exercere non posset.[5] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 4. supr. de pact. pign. 4. Idus Nouemb. 1592.

1 Præterquam in casibus, de quibus *in l. Lucius*, 38. *D. man. l si pro ea contra quam* 10. *C eod.*

2 *L. 2. vbi glos. D. de pact.* iunct. *l si chirographum*, 24. *D. de probat.*

3 Quia solutio hoc casu probanda est & quidem concludenter ab eo qui allegat, *l. 1. C. de probat.*

4 Præsertim cum is qui habet instrumentum videatur etiam habere mandatum ad exigendum, *vulg. l. 1. C. de donat. l. vlt. C. de pact. conuent tam sup tot.*

5 Est enim exceptio illa de iure tertij nec exclusiua iuris agentis; nisi sub ea saltem conditione si tertius velit, & ideo quamdiu non constat de tertij voluntate opponi non potest. Bart. *ad l. 2. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO XXII.

Obligatus in ampliore forma camera non habet exceptionem ordinis, quamuis non renunciauerit ei expressim.

QVamquam exceptioni ordinis nominatim renunciare fideiussor debet, vt ab eo beneficio excludatur,[1] si tamen quod plerumq; Romæ fit se obligauerit in ampliore vt aiunt forma Cameræ, satis renunciasse credendus est vt iuuari beneficio legis non possit;[2] nec illa solum ratione quod huiusmodi exceptio de apicibus iuris esse existimetur,[3] sed etiam quia amplior illa forma cameræ specialem huius exceptionis vt & aliarum omnium quæ obiici possent renunciationem contineat: vt proinde qui se obligat in ampliore forma cameræ, specialiter quoque iis omnibus exceptionibus renunciare videatur, quarum in ea forma mentio fit,[4] saltem per relationem: id enim est quod dici solet relatum inesse in referente cum suis omnibus qualitatibus,[5] neque vero qui obligatus est in ampliore forma cameræ vllas exceptiones habere potest, præterquam falsitatis & solutionis.[6] *Ita Senatus* pro N. Jano Pensabin contra N. Horet 17. Calend. Februar. 1593.

1 *Nouell. 4. de fideiussor. vbi glos. in princip.* Adeo vt non sufficiat quod fideiussor se constituerit principalem debitorem & pagatorem, vt loquitur Papiens. in *form. libell contra plures reos debend. vers beneficio nouarum constitutionum, num. 3 post gl. in dict. Nouel. 4. de fideiuss.* Petr. Rub. *sing.* 200. Capel. Tholos. *quæst.* 80. [Si tamen in fideiussione adiecta sint verba illa aut in pluribus correis *sans diuision & sans discussion*, non requiretur alia specialior renunciatio quæ alioqui requireretur. Papon. *Tit. De pleiges & certific. §. 24. Ita Senatus noster* 3. Iulij 1602. in causa Ioann. Graueret & Ioannis Baptistæ Nora. Et rursum in causa N. Ioannis de Loriol D. d'Anieres contra fratres Lyuet, Cal. Febr. 1613.]

2 Vide Massam *in tract. de oblig in form. Camera.*

3 Cuiusmodi exceptiones non solent admitti contra obligationem quæ sit in forma Cameræ, *arg. l. si fideiussor* 29. *§ quadam D. mandat.*

4 Cum semper specialia insint generalibus, *l. semper specialia* 147. *de reg. iur.*

5 *L. esse toro* 77. *D de hered. inst.*

6 Vt pluribus tradit Mada in tractatu supra citato, *de oblig. in form. camer.* [Itaque siue fideiussor sit, siue correus debendi exceptionem diuisionis habere non potest. *Ita Senatus* pro N. Doria Genuensi, contra Ioannem Mugnier 9. Cal. Febr. 1612.]

DEFINITIO XXIII.

Fideiussor à iudice acceptus ad executionem sententiæ non eo minus condemnari debet, quod eum tanquam minus idoneum admittere victus voluerat.

CVm fideiussorem offerre presbyterum, aut Senatorem, aut alium qui habebat priuilegium ne detrudi posset in carceres, & ego ratione illa recusarem quasi minus idoneum, iudex tamen per imperitiam[1] admiserat, & non obstante appellatione sub eo fideiussore mandari sententiam executioni præcepe-rat;[2] Reuocato postmodum iudicato & fideiussore per iudicem appellationis pronunciato non idoneo; quæsitum est an nihilominus posset ille ex fideiussione conueniri? Mouebat, quod & oblationem & obligationem eius improbaueram,[3] absurdum autem videbatur quæri mihi ius ex ea promissione quam ego nullam irritámque esse voluissem.[4] Exemplo eius quod dici solet expositione negata non posse negantem ius sibi vllum quærere.[5] Sed verius est ob auctoritatem iudicij perinde teneri fideiussorem, quem iudex inuito condemnato admisit acsi ab ipso condemnato admissus esset; cum eius fideiussionis intuitu mandata sit executioni sententia quæ alioqui mandari non potuisset.[6] Etsi enim clericus fideiussionibus inseruiens abiiciendus & deponendus est,[7] vtiliter tamen obligatur,[8] nec quod personam suam pignori obligare nequeat,[9] facere potest, vt bonorum oppignoratio impediatur.[10] *Ita tractatum est* pro heredibus Petri Gleyron contra fratres & procuratores R. D. Archiepisc. Tarentas. 17. Cal. Febr. 1593.

1 Neque enim debuerat admittere cum fideiussor idoneus non minus ea conueniendi facilitate æstimetur quam ex facultatibus, *l. 2. D qui satisd. cogant.* Dixi *Defin.* 13. *§. hoc tit.*

2 Quam tamen ponimus non potuisse mandari executioni sine fideiussore, vt diximus *§. de sentent. & interloc omn. iudic.*

3 Non enim possum approbare quod semel improbaui, vt nec è contrario improbare id quod semel probaui, *l Pomponius 9. D de negot gest.*

4 Nec enim solet legislator istam ferre inconstantiam.

5 Bart. *in l. post legatum, D. de his qua vt indign. & in l. naturaliter, § nihil commune in 3. lect. D. de acquir. possess.* Papiens. *in tom. excip contr posit. in versic. Primo quod publica vox & fama num. 4. ex l. de ætate 5. §. qui interrogatus, D. de inter. in iur faciend.*

6 *Gloss. in cap. 1. Extr. hoc tit.*

7 *Cap. 2. eod. tit.* quia non licet clerico se immiscere secularibus negotiis, *vulg. iurib.*

8 Cum nulla lege siue pontificia siue ciuili talis obligatio impediatur.

9 Vt dixi *Defin.* 12. *num. 4. §. eod.*

10 Cum hac parte alia longe sit & dissimilis ratio personæ & bonorum, nec quicquam vetet obligationem pignoris in quibusdam rebus contrahi, in aliis vero non item, *l obligationes generali 6. & seq D. de pignor.*

DEFINITIO XXIV.

Qui fideiussit iudicio sisti si semel reum stiterit iterum sistere non tenetur.

FIdeiussor iudicio sisti si reum semel stiterit, qui postea fugitiuus & contumax fiat, non potest ex causa fideiussionis conueniri, nisi promissio & obligatio noua interuenerit eiusdem rei iterum sistendi. Vna enim duntaxat est obligatio, quę proinde vnica etiam

primaque præstatione dissoluitur.[1] *Ita Senatus* in relationibus libellorum 11. Cal. Mart. 1593.

1 Stipulatio enim semel commissa sicut resolui amplius non potest, *l. habere licere 57. in fin. D. de euict.* ita neque iterum committi, *l. cum quærebatur 13. l. vltim. D. iudic. solui.* Similiter stipulatio semel impleta neque impleri potest, neque actionem contra promissorem parere vnquam potest. Facit *l. bouem 89. §. hoc sermone & ibi* Andr. Tiraq. *de verb. signific.*

DEFINITIO XXV.

Exsolutionis prorogatione debitori facta inscio fideiussore non liberatur fideiussor, secus est si prorogata fuerit obligatio, puta ex causa tacita reconductionis.

DEbitori, qui ad certam diem soluturum se promiserat, & eo nomine fideiussorem dederat, creditor absente & inscio fideiussore soluendi facultatem in longius tempus prorogauerat. Non idcirco liberatus fideiussor videbitur, cum principalis obligatio salua sit, nec durior fiat conditio fideiussoris.[1] Nam si iam diu in obligatione mansit, nec diutius manere velit, potest ille sibi consulere ordinario iuris remedio, quemadmodum & si reus labi facultatibus inciperet.[2] Quod si nec soluere ipse velit nec petere adhuc possit vt à fideiussionis periculo eximatur, boni consulere debet quod dilationis reo concessæ beneficium sibi commune futurum sit, vt tardius ad solutionem vrgeatur.[3] Non eadem ratio est eius, qui pro alio conductionis temporalis nomine fideiussit.[4] Nam si finito tempore patiatur locator conductorem in possessione remanere,[5] sequentis temporis periculum ad fideiussionis causam non pertinebit,[6] nempe quoniam alia & noua conductio est finita priore;[7] & consequenter noua obligatio, quam in præiudicium fideiussoris sine nouo ipsius consensu contrahi non oporret, licet eadem pignora, quæ prius data fuerunt à debitore, perseuerent obligata.[8] In eo namque differt obligatio pignorum debitoris ab obligatione fideiussoris. Et ratio diuersitatis est, quia nihil debitoris interest quod eadem pignora maneant obligata, cum ipse quoque in noua se obligatione constitui patiatur. At fideiussoris interest qui commodum nullum sentit ex fideiussione, ne diutius quam ab initio voluerit in obligatione retineatur.[9] Plane non faciet secunda hęc conductio, siue expressa illa sit siue tacita, vt si quid adhuc ex prioris causa debeatur, liberatus fideiussor intelligatur. Quia licet conductio ipsa tempore finita sit, obligatio tamen quæ ex causa conducti nata est[10] tamdiu durat, quamdiu locatori solutum aut aliter satisfactum non est.[11] *Ita Senatus* in causa N. Joannis de Belly Domini des Eschelles & Claudij Bausian, 3. Calend. Mart. 1593.

1 Non enim fuit appositum tempus in obligatione fideiussoris ad finiendam obligationem, quo casu aliud esset, sed ad faciendam solutionem & exactionem. Dec. *cons. 93. quæst fin.* Gabriel. *lib. 3. commun opin. tit. de fideiuss. concl. 3.* Masuer. *in addit. ad Papiens. in form. libell. contr. plur. reos, debend. vers solutionem facere recusauerunt, nu. 2. ad verb. consenserit.*

2 *L. Lucius 38. D. mandat. l si pro ea contra quam 10. C. eod.*

3 Cum tanto plus habiturus sit intermedij temporis & spatij ad soluendum, *l. quod certa die 70. D. de solut.*

4 Quo casu obligatio fideiussoris certo tempore limitata est; non vt eo finiatur, sed ne pro alterius temporis conductione fideiussor teneatur.

5 Quod cum fit, tacita reconductio creditur intercessisse, *l. item quæritur, 13 § qui implato, D. locat.*

6 *L. si cum Hermes, 7. C. de locat.*

7 *L. qui ad certum, 14. D. eod.*

8 *L. item quæritur, 13. § qui implato, eod. tit.*

9 Obligatio enim limitata ad tempus certum non potest inuito obligato in longius tempus prorogari, vt tractat Papiens. supradicto loco, ex *d. l si cum Hermes d. §. qui impleto & ex not per glos. in cap. constitutus de fideiuss. & in l fin. D. de prat. stipul. l. vlt. D. de pact.* Et male in eo Papiens. quod abuitur illis locis omnibus vt probet fideiussorem liberari prorogatione facta debitori ad soluendum: quod sane falsum est, tempus enim solutioni præstituum non limitat obligationem, et illud demum, quod præstitutum est obligationi, vt *in l obligationum fere 44. 5. placet, D. de obig & action.* Iunge *l. Imperator 8. in fin D. de postul.*

10 Siue intelligas de personali, quæ nascitur ex contractu siue de hypothecaria quæ ex conuentione pignoris.

11 Cum tempus non sit modus tollendæ obligationis, *d. §. placet.* Nisi post *l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. annor.* vide *l fin. 9. §. omnis pecunia, D. de pignor. act. l grege 13. §. etiam, D. de pign.*

DEFINITIO XXVI.

Differentia inter fideiussorem & emptorem in expensarum litis cum alio habita repetitione.

INterest multum, an indemnitas petatur actione ex empto aduersus venditorem euictare vendita, aut mota de proprietate rei quæstione;[1] an vero actione mãdati,[2] si forte fideiussor pro debitore solucrit. Priore casu si quas expensas emptor in litem fecerat priusquam venditori denunciaret, repetere illas à venditore nullo modo potest, quia imputare sibi debet, cur non citius denunciauerit.[3] Imo nec actionem vllam habet de euictione, si ante denunciationem fuerit condemnatus, nisi probet iustam fuisse condemnationem, hoc est eum, qui rem euicit, euincendi ius habuisse.[4] Posteriore vero casu licet fideiussor à creditore conuentus non ita cito litem debitori significauerit, sed in causa appellationis tantum, nihilominus tamen expensas omnes à debitore repetet, propterea quod id bona fides exigat, quæ in mãdati potissimum actione exuberare debet.[5] Verum enim est ex causa mandati & fideiussionis pro alio factæ impensas illas irrogatas esse,[6] sed hoc ita si non statim post litem denunciatam debitor soluerit, at litem in longius tempus protrahi passus sit, alioqui si statim atque denunciatum est soluat, credibile est fuisse illum citius soluturum & fideiussorem eiusmodi expensis exoneraturum, si fuisset fideiussor diligentior in lite denuncianda. Ideoque nec æquum est onerari debitorem iis sumptibus, quos fideiussor culpæ suæ potius & negligentiæ quam mandato imputare debeat,[7] cum nec imputare possit damnum quod casu fortuito in mandato exequendo senserit, si summo iure agatur.[8] Quamuis placeat quod interpretes tradiderunt ciuilius esse & vt Ibanius[9] vt mandator damnum omne resarciat quod mandatario ob mandatum contigerit, licet casu fortuito.[10] Sed alia ratio est damni, quod neque ex causa mandati neque casu fortuito, sed sola mandatarij culpa obtigit.[11] Plane si nihil imputari possit fideissori forte quod absenti & nullum in prouincia domicilium habenti debitori litem denunciare non potuerit,[12] impensas omnes restituere debitor cogendus erit, nec aliud in emptore seruabitur.[13] *Ita Senatus* pro N. Hieronymo de Lambert Barone de Terny, contra N. D. de Montfort ex tempore, 7. Id. Mart. 1593.

1 Ex natura scilicet actionis ex empto, *l. si in venditione 60. & l. antep. §. mota quæstione, & pass. D. de euict.*

2 Præcedente mandato, alioqui non mandati actio competeret, sed negotiorum gestorum, quæ tamen hac parte eiusdem est naturæ, *l. ex mandato 20. §. 1. D. mandat.*

3 *L. emptor 8. C. de euict.* Culpa enim sua damnum sentit, qui ideo tantum sentit quod tardius experiri cœperit, *l. cum postulassem 44. D. de damn. infect.*

4 Imbert. in Enchirid. in verb. *Emptor*, vide *glos. in l si duo 55. D. de euict.*

5 Ne mandatario suum officium sit damnosum, *l. si seruus 61. 5. quod vero, D. de furt.*

6 Neque

6 Neque hoc damnum fuisse patiturum fideiussorem si non fideiussisset, vt *in d.* § *quod vero.*

7 *L. inter causas* 26. §. *non omnia, D. mandat.*

8 Vt scriptum est *in d.* §. *non omnia.*

9 Glos. communiter adprobata, *in d* § *non omnia.*

10 Id est, siue propter mandatum contigerit formaliter, siue occasionaliter, vt nostri loquuntur.

11 Quale illud est de quo nunc tractamus, cuius rationem habere numquam oportet. *Ex reg. l. quod quis* 203 *de reg iur.*

12 Vt in specie *l. vlt. D. de leg commiss. l. cum quidam* 17. §. *si pupillo, D de vsur.*

13 Quia vtriusque casus eadem ratio est, nec magis potest imputari emptori, quam fideiussori, cur non denunciauerit litem si nemo fuit cui denunciaretur, *l.* 4. §. *sotius, D. de damn. infect.*

DEFINITIO XXVII.

Fideiussori qui per collusionem cum creditore habitam is soluit non est dandus regressus.

IMputari quidem solet debitori, qui soluit, si non fideiussori suo denuntiauerit, ne is forte ignorans iterum soluat.[1] Ideoque si fideiussor per ignorantiam iterum soluerit, nihilominus mandati actionem habebit, quia non potuit diuinare.[2] Sed tamen si dicatur fideiussor nomen creditoris subiecisse, vt debitorem grauioribus sumptibus oneraret, [3] non prius ei condemnandus erit debitor, quam rata creditor habuerit ea omnia, quæ suo nomine aduersus fideiussorem gesta comperiet. [4] Ob eam causam accersendus erit in ius, sed sumptibus debitoris, mox reperturi aut aduersus fideiussorem si creditor ratam non habeat petitionem, quam fideiussor sub eius nomine instituit, aut aduersus creditorem ipsum si accepta iam solutione iterum pro eodem debito vrserit fideiussorem.[5] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 17. Cal. April. 1593.

1 *L. si fideiussor conuentus, l.* 29 *D. mandat.* * Non tamen imputatur fideiussori si bonam fidem agnouerit, puta si soluerit etiam postquam solus ipse tempore liberatus fuit nō etiam debitor, *dict. l. si fideiussor* §. *vltim.* est enim illi ignoscendum si pudori suo pepercerit. *l. Quintus* 48. *eod.*

2 *d. l. si fideiussor,* §. *si cum debitor.*

3 Vt plerumque fit per dolum malum fideiussoris cum creditore colludentis.

4 Quid enim si nolit rata habere, misertus fortasse debitoris, & ne ei tantopere noceat.

5 Bona enim fides non patitur vt bis idem exigatur, vt est in iuris regula, & improbus est qui bis idem consequi velit, *l. si quis dolo* 51. *in fin. D. de re iudic.*

DEFINITIO XXVIII.

Fideiussor quamuis non nisi prouisionaliter condemnatus, diffinitiuam tamen indemnitatis condemnationem aduersus reum vrgere potest.

COndemnato prouisionaliter, vt loquuntur, & lite pendente eo, qui pro fundi venditore de euictione se obligauerat, quærebatur an venditor ipse fideiussori vicissim prouisionaliter duntaxat an etiam diffinitiue condemnandus esset? Quibusdam placebat, non ad aliud condemnari eum debere, quam vt litem susciperet, [2] eamque ipsam quantitatem fideiussori prouisionaliter præstaret, in quam fideiussor ipse fuerat condemnatus, [3] ne alioqui si in diffinitiua sententia succumbere actorem contingeret, ob nullam causam fideiussori venditor cōdemnatus videretur.[4] Sed magis visum est, iustam semper causam esse propter quam reus, qui nullas aduersus fideiussorem exceptiones habere potest, [5] omnimodo ipsi condemnandus sit, quandoquidem ita fieri interest fideiussoris, debitoris vero nihil prorsus:[6] cum si condemnandi actoris ratio aliqua emerget, ipsius debitoris eiusdemque venditoris commodo cessura sit condemnatio, non fideiussoris, cui tam aliunde debitor satisfecerit. [7] Itaque pronunciauit Senatus condemnandum simpliciter venditorem, vt fideiussori indemnitatem præstaret. *In causa* D. de la Vulpilliere & Syndicorum Necij, contra fratres Goddet, 12. Cal. Iun. 1593.

1 Futa cum facti allegatio aliqua diffinitiuam sententiam remoraretur.

2 *Arg. l. si plus* 74. *mota quæstione, D. de euict.*

3 Ita enim fiebat, vt huic cautionis fideiussori tantum præstaretur, quantum ipsi adesset, quod fortasse. Necessum lucrum ex mandato sperare fideiussor debet, *l. si mandatu* 59. §. 1. *D. mandat.*

4 Potestas enim sententiæ diffinitiuæ tolleret intellectum prouisionalis condemnationis, *l. quod iussit* 14. *vbi not. D. de re iud.* Iunct. *l. si patroni* 55. §. *vlt. D. ad SC. Trebell.*

5 Quamuis indemnem eum seruare teneatur, *l. si seruus* 61. §. *quod vero, D. de furt.*

6 Succedit enim iuris regula, quæ vult id, quod vni prodest, & alteri non nocet, facile concedendum esse, *l. in creditore* 38. *in fin. D. de euict.*

7 Improbus enim esset fideiussor, si bis idem consequi vellet, *l. si quis dolo* 51. *in fin. D. de re iud.*

DEFINITIO XXIX.

Non imputatur fideiussori, quod sciens omiserit exceptionem procuratoriam aut aliam, quæ sit de apicibus iuris.

FIdeiussor, qui ignorans solutam à debitore pecuniam, quæ debebatur, soluit creditori, non imputatur, quod exceptionem procuratoriam etiam sciens omiserit, vt cum creditore in debitoris necem idcirco collusisse videatur.[1] Non enim ad debiti substantiam ea exceptio pertinet, sed ad iudicij exercitationem.[2] Plane debitori aduersus creditorem, qui accepto debito fideiussorem male inquietauerit, actio salua & integra seruanda est.[3] *Ita Senatus* ex tempore, in causa N. Strasse Maurianensis, contra N. Claudium Reydelet, 6. Id. Iul. 1593. Iunge Defin. 27. supr.

1 Quæ collusio, si probaretur, omnem fideiussori regressum & actionem contra debitorem adimeret, *l. idemq;* 10. §. *generaliter, l. si fideiussor conuentus* 29. *in princ. &* §. *si cum debitor, D. mandat.* Iunct. *l. Quintus* 48 *eod. tit.*

2 *d. l. si fideiussor,* §. *quadam, eod. tit.*

3 Dolo enim fecit creditor, qui bis idem consecutus est, *l. si quis dolo* 51. *in fin. D. de re iud. l. bona fide* 57. *de reg. iur.*

DEFINITIO XXX.

Collaudator fideiussoris non minus quam fideiussor tenetur corpus suum pignorare, sed habet semper exceptionem ordinis, etiam si ei renunciauerit.

NEcessarius quidē fideiussor, hoc est, qui ex causa & in executionem iudicati, aut alicuius præcedentis obligationis adhibetur, non aliter admittendus est, quam si cum bonis suis omnibus corpus quoque suum pignori obliget expressa conuentione.* Sed de collaudatore, quem certificatorem vocāt, an idem dicendum sit, dubitatum aliquādo fuit. Placuit idem dicendum esse, quia perinde interest eius, qui fideiussorem accipit & collaudatorem, vt obligatos omnes habeat & pignoratos. Quamuis enim non nisi fideiussore discusso contra collaudatorem actio danda sit,[1] adeo vt nec volens collaudator possit renunciare exceptioni ordinis, nisi malit fideiussorem se præstare quàm collaudatorem:[2] eadem tamen ratio subest excusso fideiussore, vt cæteri, qui in subsidium conueniuntur, capi & in carceres detrudi possint, non solum quod medio tempore multa accidere queant, ne bonorum pignora sufficiant,[3] quorum aliunde persecutio moram pleramque maximam & dispendiosam ha-

bet,[6] sed etiam quod tædio metuve carceris multo facilius, quam per bonorum venditionem soleant debitores excitari ad explicandas pecunias, suósque creditores dimittendos.[7] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua SC. 11. & 12. supr. de satisd.

1 Puta prouisionalis, quod non nisi dato fideiussore mandari executioni potest. Idemque & in sententia diffinitiua quibusdam casibus iuris est, vt dixi *in titul. de sent. & interloc. omn. iudic.*

2 Vt dixi *Defin.* 12 *& 13 supr.*

3 Quia collaudator non nisi indemnitatis fideiussor est, de quo *in 5. decem* 116. *de verb oblig.*

4 Roman. *cons.* 211. *post num.* 2. *& cons* 241. *num.* 6. Corn. qui dicit communem *cons.* 109. *num.* 6. *lib.* 1. Hyppol. de Marsil. *in rubr. de fideiuss nu.* 23. post Bart. *in l.* 1. *C. de comun fisc. debit. lib.* 10. *Ita Senatus* ex tempore Idib. Decembr. 1612.

5 Nam & pignora possunt perire & minui, aut in corpore, aut in æstimatione.

6 Siue solemniter vendenda sint, *vt in l. si cessante* 7. *l. qua specialiter* 9. *C. de distract pign.* siue dominium pignoris imperandum. *ex l. vlt & tot. tit. C. de iur. domid impetr.*

7 Multis enim metus carcerum maior est quam metus mortis, vtpote per quos & existimatio, & libertas ipsa quodammodo minuatur, *l.* 1. *& 2. D. de homin. liber exhib l.* 5. *in princip. vt in poss legat.* [Quid ergo de attestantibus, id est qui testimantur idoneum esse fideiussorem, & eius collaudatores? Placet hos quoque pro collaudatoribus habendos, licet non profitean-tur se collaudatores, sed hactenus tamen vt non nisi in subsidium collaudatorem teneantur. In quo melioris conditionis sunt quàm cæteri collaudatores. Vt & in eo quod neque se neque bona sua obligare cogantur. *Ita Senatus* in causa N. de Curtillies prid. Non. Iul. 1613. Item obseruo collaudatores numquam habere exceptionem diuisionis. Quippe quæ non datur nisi correis & confideiussoribus. Collaudator autem non nisi fideiussoris fideiussor est. Pragmatici nostri vocant *contrefiances l.* 275 *vltim. l. inter* 5. §. *duo rei, D. de fideiuss.* Planè si collaudator se constituat principalem debitorem, & vt vocant attendebitorem, non tam collaudatoris quàm primi fideiussoris loco habendus est.[8] *Ita Senatus* in ea causa de qua *num.* 4. *supr.* In qua hoc amplius tractatum & decisum fuit, Eo casu quo valet renunciatio non sufficere vt renunciatum sit generaliter addita nota *& cætera*, sed specialibus & idoneis verbis concipi renunciationem oportere vt sciatur cui exceptioni, & quomodo renunciatum sit, *ex l.* 4. §. *quæsitum D. si quis caution.* Iunge *Defin.* 46. *infr.*]

DEFINITIO XXXI.

Exceptioni ordinis renunciandum est in specie, alioqui non sufficit renunciatio generalis.

QVi pro alio fideiusserat, constituerat se principalem debitorem & solutorem subiecta generali renunciatione his verbis, *auec les soubmissions & renonciations requises.* Cum quæreretur, an exceptionem ordinis obiicere posset, visum est posse, propterea quod generalis renunciatio non sufficiat, sed speciali opus sit,[1] adeo vt nec satis sit renunciasse fideiussorem iuri de fideiussoribus, quod ea exceptio, vt nostri tractant, sit de natura actus,[2] ac proinde, cui numquam renunciatum videri debeat, nisi cum specialiter renunciatum est.[3] Neque ad rem pertinet, quod alioqui futurum sit, vt generalis illa renunciatio nihil operetur. Id enim tolerabilius est, quam vt admittamus, valere eam posse in vim specialis, cum specialis requiritur:[4] nec rursus, quod ea specialis renunciatio per errorem & imperitiam notarij potius, quam defectu voluntatis omissa videatur, quippe quæ vulgo in omnibus fere fideiussionibus apponi soleat.[5] Quoties enim adhibetur non tam ex stylo notarij, quam ex contrahentium voluntate adhiberi intelligitur,[6] ideoque omissa nunquam suppletur,[7] sicuti nec clausula constituti, aut codicillaris,[8] aliæve similes, quia nihil prohibet, ita quem fideiubere & quidem vtiliter, vt tamen ordinis exceptionem sibi saluam esse velit.[9] Nam & illud constat eum, qui pro alio se debitorem constituerit, huiusmodi exceptionis beneficium non amittere, quia generale illud est, vt pro intercessore haberi debeat quisquis se obligat eius pecuniæ nomine, quæ ad alium pertinet.[10] *Ita statutum* in causa Petri Berthod & Ioannis Rat, 8. Calen. Sept. 1593.

1 Intellige, nisi renunciatio generalis possit interpretationem sumere ex alia speciali, ad quam referatur, vt in specie, de qua scripsimus *Defin* 22 ℸ.

2 Id est, quæ tacite inest actui, nempe post Iustiniani constitutionem, *in auth. præsente, C. hoc tit.* Aliud enim iuris olim fuit.

3 Vide Alex *cons.* 34. *post num* 4. *lib.* 4.

4 Specialia enim magis afficere solent quam generalia. Tessaur *decis.* 166. Cravet. *cons.* 63. *num.* 6.

5 *Arg. l vlt. C hoc tit.*

6 *Arg notat* per Bart *ad l* 1. *de iur. codicill.*

7 Ne quidem per iuramentum, quia iuramentum sequitur naturam actus cui adhibetur, *vulg. l vlt. C. de non num. pecun.* quamuis contra sentiat Natt. *consil.* 426. *num.* 2. & Rol à Vall. *cons.* 6. *num.* 45. *lib.* 1. quos refert & sequitur Masuer. *in addit. ad Papiens in form. libell. constr. usur. reos deb. in vers beneficio, verb. renuncient.*

8 Bart. *in d. l.* 1. *D. de iur. codicill.* & post eum cæteri.

9 Præsertim cum tale hodie sit ius commune post Iustiniani *Nouell.* 4. *de fideiuss cap.* 1. vnde sumpta est *Auth præsente, C, hoc tit.* Præsumitur enim quilibet contrahere secundum ius commune & velle & vti iure communi, *l.* 3. *D. de testam milit. l vlt. C. de in integr. restit minor.*

10 Vt dixi *Defin.* 1. ℸ. *hoc tit. & Defin.* 1. ℸ. *tit. prox. l. vlt. C. de const pecun.*

DEFINITIO XXXII.

Quod debitor dicit se bona sua omnibus cedere, non eximit creditorem à necessitate facienda excussionis.

AT pone, debitorem in iudicio conuentum dixisse, nulla se bona habere, iisque vltro creditori cedere.[1] Non idcirco exceptionis beneficium fideiussori auferre poterit, quia si forte in eius necem cum creditore colludere velit, non est permittendum.[2] Quinimo præsumptio non leuis est, bona aliqua esse eius, qui bonis cesserit,[3] nisi apertissime constat, aut nulla superfuisse iam ipso cessionis tempore, aut si qua supererant ea iam tum prioribus aliisve creditoribus adiudicata fuisse. Quod si creditores nulli proponantur, aut nulla dum inter eos cessorum bonorum facta diuisio, tanto magis facienda excussio est, vt inutilem & infructuosam creditori cessionem fuisse appareat.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quibus verbis etiam bonorum cessio videtur fieri posse, *l. in omni* 6. *C. qui bon. ceder poss.*

2 Cum fideiussor habeat eam exceptionem à lege non à debitore. Nam etsi à debitore ipso eam haberet, tamen semel quæsita ei auferri non posset, *l. vlt. de pact.*

3 Quomodo enim potest bonis cedere, qui nulla bona habet? *arg. l. lex Cornelia* 28. *vers. quia per eam non efficitur, D. de vulg. & pupill substit.*

4 Parum enim est, factam esse creditori bonorum cessionem, nisi eiusmodi cessione satisfactum sit creditori. Et ideo fideiussores casu tenentur, §. *Instit. de replicat.*

DEFINITIO XXXIII.

Debitor, qui priuilegium fori habet, non eo minus excutiendus est.

SEd etsi debitoris principalis persona ecclesiastica proponatur,[1] quæ coram iudice laico conueniri non possit,[2] idem nihilominus dicendum est, si modo non absit à prouincia,[3] quia sufficit vt coram iudice suo & ecclesiastico conueniri queat, sibique debet imputare creditor cur cum eo contraxerit, aut fideiussorem ab eo datum efficacius obligari non curauerit.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Cap. si diligenti. Extr. de form. compet.*

2 Alioqui

2 Alioqui non esse faciendæ excussio extra prouinciam, vt dixi *Defin* 23 §. *de except.*

3 Fuit enim aut debuit esse non ignarus conditionis eius personæ cum qua contrahebat, *vulg. l. qui cum alio* 19. *de regul. iuris.*

DEFINITIO XXXIV.

Fideiussor acceptus in id, quod à Titio deberi constabat, non tenetur, nisi viuo Titio liquidatum sit debitum. Præterquam si mentio facta sit hæredum, aut nisi de iudicato soluendo fideiusserit.

ACceptus fideiussor in eam quantitatem, quam à Titio deberi constabit; non aliter ex fideiussione conueniri potest, quam si viuo Titio apparuerit, quid & quantum ab eo deberetur.[1] Nec quod ante defuncto Titio eadem actio aduersus hæredem illius exerceri possit,[2] faciet vt fideiussor remaneat in obligatione. Siquidem potest eius interesse, vt cum Titio potius quam cum eius hærede taxatio debiti fiat, quod is de re sua melius instructus fortasse assecuturus sit, vt minus debere pronuncietur, quam si cum hærede ageretur.[3] Hoc ita, si non in stipulatione hæredum quoque mentio facta sit, id est, nisi fideiussor soluturum se promiserit, quod à Titio hærede eius debitum esse apparebit.[4] Idem in fideiussore de iudicato soluendo iuris est. Quamquam non facile iudex, qui de iudicato soluendo caueri iubet, hæredis mentionem adiicere solet, ne malo omine videatur litigatoris vitam breuiori tempore quam litis tractum concludere.[5] Itaque cauere hoc casu iudex debet, ne fideiussorem pro incerta quantitate dari præcipiat, sed curare, vt eam ipsam quantitatem demonstret, quæ certa petitur,[6] licet adhuc incertum sit an debeatur, sub ea tamen conditione, si debitam eam esse quandoque iudicatum erit.[7] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio in causa R. D. Claudij de la Couz Abbatis d'Embournay, & Senatoris, & N. Joannis Dionysij Cauet, 5. Non. Decemb. 1593.

1 *L. qui Romæ* 122. §. *Agerius, D. de verb. oblig.*

2 Cum in hæredem transeant actiones omnes, & actiuæ & passiuæ, *l. vltim. & tot. titul. Cod. de hered. action. l.* 1. *C si cert. petat.*

3 Hæres enim non potest ea scire omnia, quæ defunctus sciuit, *l. qui in alterius* 42 *de reg. iur.*

4 Hoc enim casu etiam in persona hæredis conditio impleri potest, quod regulariter non ita est, cum omnes conditiones sint facti. Ea autem, quæ sunt facti, non solent ad alium transire, *l. qui hæred.* 44 *l. à testatore* 109. *de cond. & demonst.*

5 Cum è contrario in bene ordinata Republica lites debeant esse breuiores, vt sibi quisque litiget, litisque victoriam paret non hæredi, *l. properandum* 13 *in princ. C. de iudic.*

6 Vt hoc casu nulla sit incertitudo, quæ impediat, ne stipulatio possit ad hæredem transire.

7 Potest enim fideiussor etiam sub conditione accipi, *l. stipulatus sum* 6. §. 1. *D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXV.

Exceptio diuisionis an possit suppleri per iudicem potius, quam exceptio ordinis.

VNus ex pluribus fideiussoribus, qui beneficio diuisionis expresse non renunciauerunt, licet exceptioni ordinis renũciauerint,[1] si solus in solidum conueniatur & sit contumax, nihilominus in virilem dumtaxat partem condemnandus est:[2] quoniam beneficium diuisionis inter confideiussores, licet non ipso iure competat, sed ex epistola Hadriani,[3] tamen post eam epistolam iuris beneficium est, hoc est, quod sola iuris potestate competit, tametsi confideiussoris conuenti factum nullum intercedat. Et quod dici solet, diuisionem hanc non ipso iure fieri, sed ex epistola Hadriani,[4] eo tantum pertinet, vt comparari non debeat diuisioni, quæ ex lege duodecim tabularum fit inter cohæredes ratione æris alieni, aut hæreditariarum actionum. Id enim si ita esset, consequens fieret, vt quamuis alter ex fideiussoribus inops esset aut absens, alius tamen in solidum cõueniri non posset,[5] quod non est.[6] Cæterum exceptio ipsa meri iuris est, non facti, quousque creditor probet, aut inopem aut absentem esse eum, cum quo actionem diuidi postulat is, qui conuenitur.[7] Ideoque suppleri potest per iudicem, non secus, atque si præsens fideiussor per aduocati sui insciti am eiusmodi exceptionem omitteret.[8] Alia ratio est exceptionis ordinis; quæ fideiussori competit ob non excussum principalem debitorem.[9] Hæc enim, cum peremptoria non sit, sed dilatoria,[10] per iudicem suppleri nequit; ne inanibus sumptibus oneretur is, qui si iudicio adesset, fortassis exceptionem illam consulto prætermitteret, vt citius à litis molestia se liberaret, cum interesit vtriusque partis litem quam citissime fieri potest, diffiniri.[11] Accedit, quod rei contumacia inducit fictionem litis contestatæ, eiusdemque est potestatis.[12] Post litem vero contestatam non admittitur ordinis exceptio,[13] cum tamen exceptiones peremptoriæ quandoque admittantur,[14] imo etiam in executione iudicati, dum ne impugnent iudicatum,[15] inter quas haud dubie diuisionis quoque exceptio locũ obtinet, quoniam & pluribus simpliciter condemnatis, qui in solidum conuenti fuerant, non nisi pro virilibus ex iudicato conueniri quisque potest.[16] In exceptione quoque compensationis aliud est, quia licet ipso iure fiat compensatio,[17] opponi tamen eam necesse est,[18] ideo fortasse, quod actionis petitionisque instar obtinet.[19] Quid tamen si confideiussores ita accepti sint, vt duo correi debendi ex causa fideiussionis facti videantur? Addita scilicet vulgari clausula, *l'vn pour l'autre, & chacun d'eux seul & pour le tout.* Adhuc idem est, quandoquidem ea clausula beneficium iuris non excludit.[20] Aliud dicendum esset, si exceptioni ordinis confideiussores renunciassent in ea clausula, quamuis nec epistolæ Hadriani nec Justinianeæ constitutionis meminissent, quoniam diuisionis exceptio non secus, ac non factæ excussionis ordinis exceptio est. Cum si confideiussor absit aut non soluendo sit, recusare alius non debeat quo minus in se suscipiat totum onus & periculum fideiussionis.[21] Qua ratione probabilius mihi semper visum est, vt absente per contumaciam vno ex confideiussoribus, aut præsente quidem sed nihil obiiciente, suppleri exceptio hæc à iudice nunquam debeat, quia licet iuris sit plurimum, tamen facti admixti habet,[22] quod suppleri nullo casu per iudicem potest.[23] Quid enim si alter confideiussor aut absens aut inops sit, ideoque consulto faciat is, qui conuenitur, vt huiusmodi exceptionem obiicere nolit, quod sciat futurum tandem vt confideiussoris absentia probetur aut inopia, atque ita euenturum, vt ad aliud sibi proficere non possit opposita exceptio, quam vt eo pluribus, & inanibus sumptibus vexetur?[24] Nam & eorum vtique nomine tenebitur, qui in excutiendo fideiussore sient, si comperiatur ille absens aut non soluendo.[25] Cur ergo facilius exceptio ista supplebitur, quam illa non factæ excussionis, cum vtraque sit ordinis? *Senatus* tamen ita vt diximus, pronunciauit in causa liberorum Francisci Fornier, contra R. D. Agesilaum de Bellouze, 10. Cal. Decemb. 1594.

1 Aliud enim est beneficium ordinis, aliud diuisionis, nec proinde renunciatio vnius includit renunciationem alterius. Præsertim cum renunciationes omnes sint stricti iuris, tanquam odiosæ, vtpote per quas beneficium iuris amittitur, &

ideo sunt testringendæ, *ex reg. cap. odia, de reg. iur. in 6.* Not. *in cap. quamuis pactum de pact. in 6.*

2 Actiones non nisi partes viriles singuli fide sua esse iussissent, *l. inter eos 51. D. hoc tit.*

3 *L. inter fideiussores 26. eod. tit.*

4 De qua *in l. vlt. C. de const. pecun. & in §. 4. Inst. hoc tit.*

5 Diuiduntur enim obligationes hæreditariæ inter cohæredes ipso iure, & per legem 12. tab. *l. 1. C si cert petat l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib.*

6 *dict. l. inter fideiussores 26. & d. l. inter eos 51. §. cum inter, C. hoc tit.*

7 Est enim illud fundamentum intentionis creditoris ad impediendam diuisionem, & consequenter ab eo probandum, *vulg. l. 2. D. de probat.* Sufficit autem vt quidam ex iis non sint soluendo tempore conditionis euenientis, licet antea fuerint, *l. si plures 26. eod. tit.* At non nocebit, quod post litem contestatam deberint esse soluendo, *d. §. cum inter.* Cæterum non nisi per exceptionem hoc beneficium potest implorari, *l. si contendat 28. eod.*

8 *Ex not. in l. vnic. C. vt quæ des. Aduoc. part. iud suppl.*

9 *Ex Auth. præsente, C. hoc tit.*

10 Vt dixi *Defin. 1. §. de except.*

11 *L. 1. C. de admin tut.*

12 Alioqui non posset perueniri ad sententiam diffinitiuam aduersus contumacem, cum sententia nulla sit quam litis contestatio non præcedit. Not. *in l. vnic. C. de lit. contest. & in l. contumacia 53. D. de re iudic.*

13 Quia dilatoria est, vt dixi *Defin. 1. & 34. §. de except.*

14 *L. peremptorias 2. C. sent. rescind. non poss.*

15 *L. Nesennius 41. §. vlt. D. de re iudic.* Not. *in l. 1. C. de iur. & fact. ignor.*

16 Nisi aliud per sententiam dictum sit, *l. 1. Cod si plur. vna sent. cond sint.*

17 *L. postquam 21. D. de compens.* Ion. *l. 4. & pass eod.*

18 *L. quod Labeo 13 eod l. vlt. & pass C. eod.*

19 *L. amplius 15 D. rat rem habit.*

20 *Auth. ita vbi not. C. de duobus reis & in corp. vnd. sumit.*

21 Vt proinde videatur etiam exceptio ista esse dilatoria vel saltem anormala, non minus quam exceptio non factæ excussionis. De qua dixi *Defin. 1. §. de except.*

22 Quemadmodum quædam sunt è contrario, quæ facti quidem sunt, sed tamen plurimum iuris admixti habent, vt de possessione scribit Iureconsultus *in l. possessio 49. in princip. & §. 1. de acquir poss.*

23 Notant omnes *ad dict. l. vnic. Cod. vt quæ des. Aduoc. part. iud suppl.*

24 Melius enim faciunt, qui se vltro non vexant sumptibus inanibus, *l. 1. D. de inoff. test.*

25 Tanquam quibus frustra faciendis causam dederit ille, qui opposuit exceptionem, & pro hac nostra sententia videtur text. *in d. l. si contendat 28. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXVI.

Ex promissione de fideiubendo nemo potest tanquam fideiussor conueniri, quamuis ex promissione de se obligando promissor teneatur quasi iam obligatus, si præcedat iusta causa.

QVi promisit se pro alio fideiussurum, non potest ex ea promissione conueniri vt soluat quasi iam fideiusserit.[1] Aliud enim est promissio de fideiubendo, aliud fideiussio, sicut & aliud est promissio de vendendo, aliud venditio:[2] aliud promissio de donando, aliud donatio. Priusq; est, vt quis sit fideiussor, quam vt quasi fideiussor condemnetur. Nec simile est, quod dici solet, eum qui promisit se obligare ad solutionem hoc ipso conueniri posse & condemnari vt soluat, ac si iam esset obligatus:[3] nimirum circuitus vitandi causa.[4] Nam qui promisit obligare se ad solutionem, quæ sonat in modum priuationis, præsupponit habitum, id est, præcedens debitum, alioqui promissio illa inutilis esset & inefficax, vtpote facta sine causa.[5] Sufficit vero præcedere iustam obligandi causam ad hoc vt solutio peti possit, cum vel ipsa obligandi causa pene obligatio sit, parumque refert, an solutio fiat ab eo, qui iam sit obligatus, an ab eo, qui iustam causam habeat se obligandi.[6] At vt quis iubeat, aut se obliget ad fideiubendum, causa alia nulla est, quam quia velit.[7] Prius ergo est, vt voluntas illa effectum habeat, præsteturque reuera fideiussio, quę nec nisi certo modo, id est, per stipulationem præstari potest,[8] quam vt condemnatio sequi possit.[9] Sane vt fideiubeat, qui promisit se fideiussurum & conueniri poterit, & condemnari debebit. Neque enim hoc casu magis locus est pœnitentiæ, quam si quis promiserit se venditurum.[10] Quæ quoniam facti promissio est, non præstare ad fideiubendum cogi promissor poterit, sed ad id, quod aduersarij interest præstitam fuisse fideiussionem. Id enim generale est in omnibus faciendi obligationibus, vt si non fiat quod fieri conuenit, succedat obligatio, præstatioque eius quod interest:[11] *Ita Senatus* in causa Dominæ N. Peronetæ Jay & Antonij Debotis, 13. Calend. Mart. 1595.

1 *Arg. cap ad audientiam quod met cauf.* & eorum quæ tradit Boer *quæst. 3 num 1 & 6.*

2 *L. 1. Cod. de pact pignor.* Bart. *in l. vltim. num. 8. de condict. cauf. dat.*

3 Idem Boer. *vbi supr. num. 3.*

4 *Vulg. l. dominus 5. de condict. indeb.* Nihil enim vetat pactum conceptum per verba de futuro effectum suum habere de præsenti, *l. si intra 42. de pact* licet lex illa non nisi de exceptione loquatur, quia loquitur de pacto nudo.

5 *L. 1. §. circa, de dol mal except.*

6 Quia nec valde refert, an obligatio sit præsens, an futura, & vtroque casu sit locupletior, qui liberatur ab obligatione etiam futura, *l. si pupillus 66. de solut.*

7 Neque enim quisquam ipso iure obligatus est ad fideiubendum.

8 *L. 5. §. satis acceptio, de verb oblig. l. blandius 12. C. hoc tit.*

9 Condemnatio enim nulla esse potest sine actione, nec actio sine obligatione, *vulg. iurib.*

10 Cum vterque contractus sit nominatus, in quo proinde non est locus pœnitentiæ, *l. sicut 5. C. de oblig. & action.*

11 *L. si quis ab alio 13. §. vlt. D. de re iudic. l. quoties quis alium 81. l. stipulationes non diuiduntur 72. de verb. oblig.*

DEFINITIO XXXVII.

Qui promisit fideiubere etiam idonè, non cogitur renunciare exceptioni ordinis.

OBligatus ad fideiubendum si nihil aliud promiserit, condemnandus quidem est, vt fideiubeat aut præstet quanti interest creditoris,[1] sed non vt exceptioni ordinis renunciet, quæ fideiussoribus competit nouo iure:[2] nec si idonee fideiussurum se promiserit, cum idoneus fideiussor dici debeat quisquis ex fideiussione vtiliter potest conueniri,[3] tametsi ordinis exceptionem habeat, quam non tantum fideiussoribus, sed & vni ex pluribus correis debendi competere Justinianus voluit.[4] Etsi enim eiusmodi exceptioni renunciare fideiussores solent, agentibus id & curantibus creditoribus quo magis sibi consulant, non tamen ex fideiussionis substantia est, sed ex mera fideiussoris voluntate, vt ea fiat renunciatio;[5] Fieri siquidem potest, vt fideiussionis periculum salua ordinis exceptione non recuset, qui alias esset recusaturus.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quemadmodum diximus *Defin. prox. præced.* Ex Boer. *qu. 3. num. 1. 5. & 6.*

2 *Ex Authen præsente. C. hoc tit.* Obserua autem, hanc Definitionem de illo esse, qui se obligauit ad fideiubendum. Aliud vero dici debere de illo, qui obligatus est ad dandum idoneum fideiussorem. Is enim non aliter liberatur, quam si det eum fideiussorem, qui & exceptioni ordinis renunciet, & corpus suum obliget, vt dixi *Defin. 4. supr.* quę alioqui cum hac pugnaret. Durius ergo agitur cum illo, qui promisit se daturum fideiussorem præsertim idoneum, quam cum eo, qui promisit se fideiussurum. Ratio diuersitatis colligitur ex eo, quod sequitur in Definitione.

3 Dummodo & corpus suum & bona obligauerit, secundum ea quæ scripsi *Defin. 12. & 23. §. eod.*

4 *Nouell. 99. de duobus reis*, vnde sumpta est, *Auth. hoc ita, C de duobus reis.*

Propterea

5 Propterea quod in cuiusque arbitrio sit vt renunciet iuri suo, *l.pen.C.de pact.l.si iudex circumuento 41 D deminor.*

6 Nam in credi valde cuiusque, vt non primo loco conueniatur: quia & interest non soluere potius, quam solutum repetere, *l.3. D de compensat. l.si stipulatus, 15. D. hoc tit.* Hæc autem ratio non conueniret ei, qui debet dare fideiussorem idoneum.

DEFINITIO XXXVIII.

Exceptio ordinis dilatoria est, nec proinde opponi potest post litem contestatam. Ab eo autem, qui ex sua promissione conuenitur vt fideiubeat, nullo modo, nisi si post fideiussionem conueniatur.

EXceptionem ordinis non nisi ante litem contestatam aut in ipsa contestatione à fideiussore obiici posse constat, quoniam dilatoria est, non vt quidam volunt peremptoria aut anormala.[1] Sed quid, si actum sit non contra fideiussorem, sed contra eum, qui dumtaxat promiserat se fideiussurum, necdum tamen fideiusserit? An post litem cum eo ex fideiubendi obligatione contestatam exceptioni locus supererit? Vtique: sed non in ea instantia, cum non prius possit ex fideiussione & quasi fideiussor conueniri, quam reuera fideiusserit:[2] exceptio autem ordinis in proposito non alij competere possit, quam qui iam sit fideiussor.[3] Cum vero ad hoc conueniatur, vt fideiubeat, in eamq; rem ex propria promissione sit obligatus, apparet exceptione ordinis iuuari eum nõ posse.[4] At postquam condemnatus erit ad fideiubendum & fideiusserit, tum vero conuentus tanquam fideiussor, exceptionem ordinis habere debebit:[5] nil obstante litis contestatione, imo nec condemnatione, quæ in alia planeque separata instantia interuenerit.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Dixi *Defin.1.§.de except.* [Ex Ant.Gabriel.*lib.3.commun. opin.conclus.1.de fideiuss num.4.& 8.*]

2 Vt dixi *Defin.36.supr.*

3 *Authent. presente, C.hoc tit. & Nouell.4. de fideiuss. vnd. sumit.*

4 Quia solus ille non alius ad fideiubendum obligatus est. Dixi *Defin.1.num.vlt.supr.hoc tit.*

5 *Ex d.Auth presente.*

6 Alia namque instantia est, in qua quæritur, an quis debeat fideiubere. Alia vero, in qua conuenitur tanquam fideiussor.

DEFINITIO XXXIX.

Denunciatio per fideiussorem facta creditori, vt exigat solutionem à debitore, non liberat fideiussorem, sed liberat eum, qui promisit se fideiussurum, si debitor tum diues postea fiat non soluendo.

FIdeiussor simpliciter acceptus pro debitore, qui tum soluendo erat, non ideo se obligatione eximit, quod debitore ad inopiam vergente, sæpius denunciauerit creditori, vt debitorem vrgeret ad solutionem. Neque enim cogendus creditor est vt agat, priusquam velit, suoque iure vti non prohibetur, si fideiussorem ipsum conuenire malit, inope iam facto debitore.[1] Nam imputare sibi potius debet fideiussor, quod citius non soluerit de suo, vt citius tutiusq; indemnitatem à reo consequeretur.[2] Nisi proponas de eo fideiussore tractari, qui non simpliciter acceptus sit, sed in id tantum, quod non poterit seruari à debitore.[3] At quid si de illo agatur, qui nondum fideiusserit, sed tantum fideiussurum se promiserit. Pone factam eam conuentionem & promissionem de fideiubendo, quo tempore debitor locuples erat, dilatam tamen petitionem præstationemque fideiussionis in id vsque tempus, quo iam soluendo esse desiisset. An cogendus erit, qui promisit se fideiussurum, vt pro inope debitore fideiubeat, contra quem non nisi inutilem aut dubium regressum sit habiturus?[4] Minime. Sibi enim imputare creditor debet, cur non fuerit diligentior in exigenda fideiussione eo tempore, quo res erat integra, id est, quo poterat promissor fideiubendo consulere indemnitati suæ, perinde ac si ipso promissionis tempore fideiussisset.[5] Nec remedio locus erit, vt cogatur contentus esse actionum cessione, quæ creditori iam tum competebant, cum debitor nondum desierat esse soluendo.[6] Potest enim fieri vt interfit eius, qui fideiussurum se promiserat, propterea quod melius sibi tum cauere potuisset, iis acceptis pignoribus, quorum faciliorem experturus erat retentionem quam persecutionem.[7] Plane si proponas iam tum, cum facta est promissio de fideiubendo, æq; inopem fuisse debitorem ac nunc est, frustra præsentem debitoris inopiam obtendet, qui se vltrò obtulit fideiussorem.[8] Idemque erit, si contractum post eam de fideiubendo promissionem cum debitore initum promissor hic sciuerit & ratum habuerit.[9] Finge contractam plurium annorum locationem, & primi aut alterius anni pensionem solutam per manus eius, qui se fideiussurum promiserat. Quantumuis postea inops fiat conductor ante præstitam fideiussionem, non poterit prætextu eius inopiæ, quæ superuenit, fideiussio recusari, quandoquidem scire promissor potuit fore vt ex promissione sua cogi posset ad fideiubendum:[10] atque ideo sibi prouidere diligentius debuit, ne ex superueniente inopia læderetur.[11] Sed si cum tu mihi spopondisses fideiussurum te pro Titio, si ei fundum locarem, ego postea te absente & ignorante eum fundum Titio locauerim, nulla ratio est, vt postmodum ad egestatem delapso Titio, cogam te pro eo fideiubere. Est enim quod de me conquerar, qui quasi mutata voluntate cum Titio postea contraxerim, neque te neque alio vllo accepto fideiussore.[12] Præsertim, cum ti eo tempore te interpellassem vt fideiuberes, potuisses non solum tibi cauere pignorum retentione,[13] sed etiam curare, vt locato fundo prudentius frueretur Titius, facilioremque & expeditiorem sibi quæreret soluendi facultatem. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L.si fideiussor 62.D.hoc tit.*

2 Per actionem mandati vel negotiorum gestorum, *Lex mandato 20.§.1.D.mandat.*

3 *Vt in l.decem 116.D.de verb.obligat. l.inter creditorem, 63. eod.tit.*

4 Inanis siquidem actio est, quam debitoris eludit inopia, *l nam in 6.D de dolo, l.si quis iniuriam 35.D de iniur.*

5 Debet enim promissio quælibet sic semper intelligi, quamdiu res in eodem statu erit, *l.cum quis 32. in princip. l.si cum Cornelius 82.D. de solut.*

6 Est enim longe difficilius, vt quis velit pro inope, quam vt pro diuite debitore fideiubere, *l.2 §.pen.vbi not.D.de iudic.l. omnes 33.§.preterea,C.de epis.& cleric.*

7 Quamuis per eam cessionem videatur posse consuli indemnitati eius, qui promiserat se fideiussurum, quandoquidem si tum fideiussisset, non tamen plus iuris habere potuisset pro consequenda indemnitate quam habebat creditor pro consequendo debito, *argument. l. rem hereditariam 65. D de euictionib.*

8 Nemo siquidem pro retentione cogendus est eligere actionem, cum sit longe commodior futura retentio, *l. qui destinauit 24.D.de rei vindic. l.1. D.de pignor.l.3.D.de compensat. l. si stipulatus 15.D.hoc tit.*

9 Non enim potest hic causari desiisse rem esse integram, si non maior inopia superuenit. Nec nouo indiget auxilio fideiussor, cum nihil non emerit, *l de etate 11.§.ex causa,D.de interrog.in iur.fac. l.3 §.vlt.& l.4.D.vt in poss legat.*

10 Debuit enim ex eo tempore ibi prouidere, vt sequitur in Definitione.

11 Nec similiter imputari quicquam potest creditori, qui nullam habuit causam fideiussionis exigendæ ab eo, quem videbat non ignorare contractum contemplatione ipsius

initum cum debitore, & per cuius manus solutionem accipiebat.

12 Cum potuerit & debuerit prospicere, posse id euenire vt argumentatur Vlp. *in l. si quis domum* 9. §. 1. *versic. idem quæsit. D. locat.*

13 Non enim possum videri cum Titio contraxisse tua contemplatione, cum te absente & ignorante contraxerim, quasi solius Titij fidem secutus.

14 Vt supra dictum est *num.* 3.

DEFINITIO XL.

Obligatus ad fideiubendum si conueniatur ad soluendum male quidem conuenitur, sed non eo minus habendus est pro fideiussore ex illo die ac si conuentus ad fideiubendum in mora fuisset fideiubendi.

CVm Titio, cuius suspectas habebam facultates, fundum locare vellem, promiseras te pro eo fideiussurum, nec tamen fideiussuras, quod paucis post diebus locatio te inscio facta esset, eaque plurium annorum. Primi anni pensionem Titius soluerat, sed cum in secundi soluenda cessasset; egeram contra te non vt fideiuberes, sed vt solueres, quasi iam fideiussor constitutus. Judex te ad solutionem condemnauerat. Senatus cum ex appellatione agnosceret, nō dubitabat, quin perperam iudicatum esset, quod tu ad fideiubendum tantum non etiam ad soluendum condemnari debuisses, adeoq; salua tibi exceptione ordinis, si ante excussas Titij facultates conuenireris.[1] Sed dubitatio illa incurrebat, an condemnari deberes ad fideiubendum pro totius præteriti temporis debito, an pro eo dumtaxat, quod ex condemnationis die in futurum excurreret? Placuit condemnandum quidem te ad fideiubendum,[2] sed ita, vt totius decurti tēporis, quod interpellationem præcessisset, debitum agnoscere non cogeteris,[3] sicut nec periculum si forte medio tempore Titius pauperior factus esset,[4] imputare namq; me mihi debere, quod te citius non interpellassem: quia neque ex alia vlla facti promissione nasci solet petitio aut obligatio eius; quod interest ante interpellationem.[6] Sane postquam ex tua promissione conuentus es à me, licet perperam, vt solueres, cum agere debuissem vt fideiuberes, perinde haberi debet quod ad hoc attinet, ac si tum fideiussisses, quoniam ab eo tempore potuisti & debuisti condemnationem futuram præuidere,[7] ideoque tibi aduersus Titium cauere, vt secuta quandocunque condemnatione in damno non morareris. Itaque ad tempus interpellationis retrotrahi condemnationem debere visum est.[8] Sed & anterioris temporis ratio habenda esset, si tu contractum à me cum Titio inito sciuisses & facto aliquo ratum habuisses, vtputa si Titij nomine pensionem primi anni soluisses, secundum ea, quæ superiore Senatusconsulto à nobis sunt disputata.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Secundum ea quæ scripsimus *Defin.* 36. 37. & 38. *supr.*

2 Ex tua scilicet promissione, nisi malles præstare quanti mea interesset, *d. Defin* 35. 37. & 38. *supr.*

3 Quasi esset extra causam fideiussionis. Nemo enim ex fideiussione potest obligatus esse pro eo tempore, quod præcessit fideiussionem, nisi id ipsum tempus expressim deductum sit in causam fideiussionis.

4 Cum promissioni fideiubendi vt & alij cuilibet tacite insit clausula illa, *si res in eodem statu manserit. l. cum quis* 38. *in princ. D. de solut.* vt dixi *Defin praced nu.* 5 *supr.*

5 *Argum. l. cum postulassem* 44. *versic. & mea culpa, D. de dam. inf.*

6 Vt dixi *Defi.* 1. & 2. *supr. de contrahen. & committen stipul.*

7 Cum ex eo tempore mota tibi sit controuersia, quæ proinde te constituit in mala fide, *l. sed etsi* 25. § *si ante D. de petit. hæred.* Adde *l. si quis domum* 9 §. 1. *versic. idem quærit, in illis verbis, quia hoc euenire posse prospicere debuit, D. locat.*

8 *Vt & in l. pen in fin. D. de condict. triti.*

9 *num.* 9 & 10. vbi vide.

DEFINITIO XLI.

Non habet fideiussor bona debitoris obligata ob id solum, quod creditor habuerit, nisi debitor contraxerit cum fideiussore sub iisdem obligationibus. Cessio igitur necessaria est, maxime ad transferendam possessionem.

QVi creditori suo bona sua omnia obligauit cum clausula constituti, non idcirco fideiussori suo eadem bona pro indemnitate obligasse credendus est, quod eodem instrumento fideiussoria quoque obligatio contineatur.[1] Alia enim obligatio est, quæ in fauorem creditoris contrahitur, alia quæ in fauorem fideiussoris, & suas vnaquæque leges habet, & conditiones separatas.[2] Itaque indiget hoc casu fideiussor cessione, vt actionem hypothecariam, quæ creditori competit, exercere possit in bona sui debitoris.[3] Quid item si debitor indemnitatem fideiussori promiserit, his verbis additis, quæ vulgo addi solent, *sub iisdem obligationibus*? Sufficiet ea clausula, vt debitoris bona omnia fideiussori quoque obligata videantur.[4] Sed non item, vt clausula constituti existimetur interuenisse ad pignorum possessionem transferendam in fideiussorem, quoniam nihil commune habet constitutum cum obligatione.[5] Quandoquidem per constitutum non obligatio contrahitur, sed possessio transfertur.[6] Igitur cessionem à creditore fideiussor cum ei soluet impetrare in continenti debebit,[7] vt creditoris possessione per constituti clausulam quæsita vti possit.[8] Alioqui facta cessio ex interuallo nihil proderit fideiussori: quia licet possessio, quæ per clausulam constituti acquiritur creditori vera sit & naturalis,[9] soluto tamen debito, cuius nomine debitor constituerat se possidere, tota clausulæ vis & potestas tanquam accessoria cum ipsius debiti principalis obligatione euanescit.[10] *Ita Senatus* in secreto Auditorio pro Petro Juge hærede D. Senatoris de Candie; contra Joannem Juge, Calend. Septembr. 1595.

1 Nihil enim vetat vno eodemque instrumento plures diuersique generis obligationes contineri.

2 Quæ ex postfacto non possunt immutari, nisi consentiente eo, cuius interest, *l. vero procuratori* 12. § *penultim. D. de solut.*

3 Quæ cessio facienda est à creditore, *Nouell.* 4. *de fideiuss. c.* 1. *in fin.* cum nihil eius interest, & possit fieri sine vllo eius dispendio, *l. in creditore* 8. *D. de euict.*

4 Nihil enim refert, an quid dicatur expressim, an per relationem ad aliud, *l. asse toto* 77. *D. de hæred instit.*

5 Ex diuersis autem non infertur, *vulg. l. Papinianus* 20. *D. de minor.*

6 *L. quod meo* 18. *cum ibi not. D. de acquir. poss.*

7 *Arg. l. Modestinus* 76. *D. de solut.*

8 Placet enim possessionem cedi posse, etiam quæ sit per clausulam constituti acquisita. Tiraq. in tract. *de iur. constit.*

9 *Not. in d. l. quod meo.*

10 *L. debitor* 40. *in fin. de pign. act.*

DEFINITIO XLII.

Fideiussio de non offendendo quando præstanda sit, & quando reuocanda?

FIdeiussionis de non offendendo satis frequens apud nos vsus est, nempe quoties minę atroces probantur,[1] præsertim ab eo factæ, qui ipsas exequi solitus proponatur, adeo vt præstita quoque interdum renouanda sit, si post longa tempora durent inimicitiæ, quæ interponendæ primum cautioni causam dederunt.[2] *Sine die.*

1 *L. denunciamus, C. de his qui ad eccles. confug. l. illicitas* 6. §. *ne potentiores*, vbi DD. *de offic. præsid.*

2 Iul. Clar. *lib.* 5. *sent.* §. *fin. quæst.* 47.

DEFINI-

DEFINITIO XLIII.

Non potest imputari fideiussori cur non opposuerit exceptionem, quam licite opponere non potuit, neque lex damnum debitis irrogans creditori trahenda est ad fideiussorem.

CVm edicto Serenissimi Principis nostri confiscata essent bona omnia Geneuatum, præsertim vero nomina debitorum, creditor Geneuas, qui fideiussorem habebat in ciuitate, cõtra fideiussorem egerat, & bonorum eius venditionem impetrauerat. Si fideiussor postea contra debitorem agat pro indemnitate consequẽda, non potest repelli ea exceptione, quasi eam pecuniam soluerit, cuius nomine nulla creditori propter confiscationem actio competebat. [1] Quia non potuit ea exceptio opponi eo loco, in quo fideiussor conuentus fuit. [2] Nec quod cogatur fideiussor agere mandati in Sabaudia, deteriorem ipsius conditionem facere debet, quia licet sit ex Geneuatibus, non tamen creditoris iure censendus est, cui scilicet nihil nunc deberetur, si debitor soluisset, pro quo fidem suam liberaliter obstrinxit, [3] idque multo magis obtinet, si ponas debitori ipsi indultam à Principe eam confiscationem. An non enim absurdum sit & impium, locupletari debitorem ex damno fideiussoris? [4] Multo etiam magis id admittendum erit, si ponas confiscationem factam fuisse post diem, intra quem solui pecunia debuit: hic enim culpa præcedit casum, [5] nec æquum est, vt debitori sua prosit mora & frustratio [6] in præiudicium fideiussoris, cui nihil imputari potest, nisi quod pro tam ingrato debitore fideiusserit. *Ita Senatus* in causa pro Antonia Dentan, 5. Calend. Decemb. 1595.

1 Quamuis alioqui videatur bona ea exceptio, *arg l. si fideiussor 29. §. si cum debitor. D. mandat.* quia nemo potest agere sine actione, *l. si pupilli 6. §. vlt. D. de negot gest.*

2 Cum non ede: ex iure communi, sed ex speciali, & quam si fideiussor apud suos opposuisset, reus criminis eo nomine fieri potuisset. Nunquam autem potest imputari fideiussori, quod minus honestam minusve licitam exceptionem non opposuerit.

3 Itaque pro fideiussore semper habendus est non pro creditore. Et ideo indemnis omnimodo semper seruandus est.

4 *L. si seruum 61. §. quod vero. D. de furt.* Nam nec fideiussor potest locupletari ex damno debitoris: adeo verum est vtrumque in hoc contractu bonam fidem præstare debere, *l. si mandatu 59. §. 1. D mandat.*

5 Quo casu numquam excusat casus *l. item si verberatum 15. §. vlt. D. de rei vindic. l. si ex legati 23. de verb. oblig.*

6 *L. hominem 37. D. mandat. l. in condemnatione 173. §. vnicuique de reg iur. c. mora eod. tit. in 6.*

DEFINITIO XLIV.

Creditores fideiussoris nullum priuilegium habere possunt in eo fundo, quem fideiussor habuit à debitore vt solueret communi creditori.

FIdeiussori debitor fundum dederat vt solueret: [1] fideiussor nulla solutione facta decesserat, pluribus relictis creditoribus. [2] Si ex iis quidam in fundo illo præferri velint quasi priuilegiarij, vt puta propter impensam funeris, [3] non sunt audiendi, quia nec alia lege fundus ille ad fideiussorem peruenit, nisi vt creditori satisfaceret. [4] *Ita Senatus* ex tempore, 20. Februar. 1596.

1 Itaque solutio fuit causa finalis huius dationis, respiciens scilicet fauorem eius qui dedit, non eius qui accepit. Bart. *in l. 2. §. fin D. de donat.* Dec. *cons* 238. ac proinde non secuta causa finali, datio debet haberi pro irrita, *l. cum te 6. Cod. de pact. inst. empt. & vendit.* Dixi *Defin. 43. 3. de except.*

2 Nam actio funeraria habet priuilegium inter actiones personales, *l. 17. §. vlt. D. de rebus auctor. iudic. possid aliae l. 2. de priuileg credit.*

3 Neque enim decipiendus est, qui fundum suum ea lege dedit non aliter datutus, *l. vlt. C. de pact. inter empt. & vendator.* Nec potest fieri, vt creditores fideiussoris plus iuris ex eius persona habeant, quam ipse fideiussor esset habiturus, *l. 3 in fin. D. de pignor.*

DEFINITIO XLV.

Fideiussor indemnitatis tenetur ob quamcumque molestiam, etiam qua sit meri facti.

FIdeiussor indemnitatis tenetur, quoties ei, cuius fideiussor est, molestia aliqua infertur ex ea causa, pro qua fideiussio facta est, [1] nec distinguimus, an molestia iuris sit, an facti, præsertim si generaliter & simpliciter in casum molestiæ fideiussio præstita sit. [2] Nec proinde an per imprudentiam aut iniquitatem iudicis iniuria facta sit condemnato: sufficit enim, quod ea ipsa causa, quæ fideiussioni materiam præbuit, iniuriæ quoque causam dederit. [3] Idque multo magis obtinet, si iniuria ab eo iudice facta proponatur, de cuius iudicato & iudicati iniquitate cognoscere non possit is, apud quem de fideiussoris iure disputatur. [4] Non idem est, si fundus venditus per imperitiam iudicis euincatur. [5] Verba enim illa, *habere licere*, ad ius magis quam ad factum referuntur. [6] Securusque est venditor, dum ne alienum fundum vendiderit. [7] *Ita Senatus* in causa D. Bernardi Castagne, contra Dominicum Ciza & Andræam Sardoz, 3. Maij 1596.

1 Nec enim potest videri indemnis seruari is, qui molestiam aliquam, qualiscumque illa sit, pati cogitur.

2 Nam & ex conuentione potest fieri, vt quis etiam ob facti molestiam possit conueniri, non expectata euictione, *l. sine in libertatem 12. C. de euict.*

3 Cum aduersus eam iniuriam sibi diligenter prospexerit is, qui accepit fideiussorem, *l. 3. D. de separat.*

4 Alioqui nullo modo prospici posset indemnitati huius, qui accepit indemnitatis fideiussorem, cum iudicati iniquitas non possit corrigi nisi per iudicem appellationis, *lege 1. D. de appellationibus.*

5 *L. si per imprudentiam 51. D. de euict.*

6 *L. stipulatio ista 38. in princ. & 5. hi qui sunt in potestate, D. de verb oblig.*

7 Quia non tenetur de molestia facti, *l vlt. C. de act empt.* nisi cum id expresse dictum est, *vt in d l sine in libertatem 12. C. de euict.* Plane si dominij aut alterius iuris quæstio moueatur, tenetur emptori venditor ad suscipiendam litem, *l si plus 74. §. mota quæstione, D eod tit. tit de euict.*

DEFINITIO XLVI.

Is, qui se obligat tanquam collaudator & approbator, non potest renunciare exceptioni ordinis.

DAtis à debitore fideiussoribus & approbatore, quem vulgo collaudatorem vocant, si subiecta sit vulgaris clausula, qua omnes & singuli in solidum sint obligati, & ordinis quoque ac diuisionis exceptionibus renunciatum, non idcirco poterit collaudator aut in solidum, aut prior conueniri, sed in id tantum, quod post excussos cæteros omnes seruari ab iis non potuisse apparebit. [1] Sunt enim referendæ ea clausulæ ad fideiussores, non ad collaudatorem, [2] quem, cum indemnitatis tantum repromissor sit, absurdum est, implicatque contradictionem ante eos conueniri, quos soluendo esse affirmauit, cum nesciri possit, an & quatenus non sint idonei quousque conueniantur, & ad solutionem priores vrgeantur. [3] *Ita tractatum est* Cal. Jul. 1603. Et iterum Id. Dec. 1612.

1 *L. decem stipulatus 116. D. de verbor. obligat. l fideiussor. 41. D. hoc tit.*

2 Vitandi scilicet absurdi gratia, quod semper est euitan-

dum, *l.nam absurdum 8.D.de bon.libert.l.cum pater 77.§.libertis, de leg.2.*

3 *d.l decem & d l si fideiussor.* iun& *l vbi pugnantia, cum ibi not de regul iur.* Quoties enim pactum fit de substantialib. contractus contra ipsius substantiam non valet pactum, *l.cum precario 12.D.de precar.l.rogasti 11.§.si tibi, D.de rebus credit.* Iunge *Defin.30.num.4.*& quæ ibi scripsi 5. *eod.*

DEFINITIO XLVII.

CVm Titius Seiam vxorem duceret fideiussorem dederat fratrem non tantùm de restituenda dote sed etiam de soluendo augmento dotis de quo in pecunia conuenerat. Posteà vxorem maritus occiderat, & cùm soluendo non esset conueniebatur fideiussor vt ex ea causa fideiussionis, & dotem restitueret,& augmentum solueret, quasi in omnem causam, omnémque casum fideiussisset, quódque licet præmortua vxore conditio augmenti dotalis non nisi in casum superuitæ promissi defecisset, habenda tamen esset pro impleta,ob id quod per maritum occisorem factum fuisset ne impleri vnquam posset. Nec enim nouum est vt facto debitoris principalis etiam fideiussoria obligatio perpetretur. Visum tamen est, Contra maritum quidem ipsum justam esse intentionem hæredum vxoris ne maritus ex tam improbo suo facto lucrum aliquod sperare posset. At non idem in fideiussore probari posse quem alieni delicti pœnas luere non oporteret, tenerique in casum tam abominabilem & incogitatum. Itaque placuit condemnari quidem eum debere ad dotis restitutionē cuius condicio per matrimonij dissolutionem contigisset. Sed non ęquè ad solutionem augmenti dotalis cuius condicio præmortua vxore defecisset,quæque etiam non occisa vxore naturaliter contingere potuisset. Cuius spei commodum ex facto debitoris aufferri fideiussori sanè iniquum erat. Eademque ratione visum est dotis vsuras non nisi ex die finiti anni à fideiussore præstandas esse quas maritus ex homicidij die deberet. *Ita Senatus* pro Claudio Capris, 4.Id.Jan.1612. Vide Jul.Clar.in §.homicidium.]

TIT. XXIX.

DE NOVAT. ET DELEGAT.

DEFINITIO I.

Denunciatio facta per cessionarium debitori, qui non consenserit, non impedit ne cedens possit exigere, si modo in hoc quoque cessionarius consentiat non aliter.

EST s i aliud est, mandatam, aliud cessam habere actionem, propterea quod mandatarius etiam in rem suam procurator constitutus non nisi alieno nomine agit,[1] cessionariusautem proprio,[2]attamen tam qui actionem mandauit, quam qui cessit si aduersus debitorem pergat agere, quod summo iure facere vtique potest,[3] iusta exceptione repellitur, siue mandatarius aut cessionarius litem cum debitore contestatus sit, siue debitori denunciauerit ne solueret.[4] Sed hoc ita si debitor ipse cessioni & denunciationi consenserit. Nam si agentem aut denunciantem, siue mandatarium, siue cessionarium admittere noluerit,[5] improbe certe faciat, si nec ei quoque qui mandauit, aut cessit, velit soluere.[6] Quamquam hoc ipsum sic accipiendum est, si mandatarius aut cessionarius exigenti auctori suo consentiat.[7] Alioqui si iure suo vti & exactionem inhibere velit, non debet improba debitoris contradictio facere, vt quod illi per contestationem aut denunciationem quæsitum ius fuerat,inuito adimatur.[8] *Ita Senatus* ex tempore 14.Cal.Jul.1588. in publico auditorio.

1 *L qui stipendia 9. Cod.de procurat. l 3 C.hoc tit. l 1. Cod.de oblig & action.*

2 Quia ex propria persona vtiles habet actiones post rescriptum D.Pij, de quo *in l si cum emptore 1'. D.de pact l postquam 7 & seq.C.de hared.vel act vendit.*

3 Quia directę actiones tem, er penes cedentem remanent, nec possunt ab eo separari, *l si hares 70. l.facta 63.§ si hares,cum sibi not.D.ad SC.Treb l 3.C hoc tit.*

4 *dict.l.3.C hoc tit.* vbi additur etiam tertius casus si debitor cessionario soluere inceperit. Sed quomodo id accipi debeat, & de tota sententia dictæ *l.3.* videnda sunt quæ scripsi fusissime *lib.12 Coniectur.* [Obiectari tamen debere fieri denunciationem exhibito instrumento cessionis eoque edito vel data ipsius copia, vt loquitur Guid.Pap. *quæst 530.* post Bar. *ad l non solùm §.morte de oper noui nunciat.* atque ita intelligendam, *l 4.C.quæ res pign.* ibi *certior à te factus.* Ideò forte, si quod alioqui non cogatur cessus debitor ei credere qui se dicit cessionarium potiùs quàm creditori neganti cessionem & debitum nihilominus exigenti, quem vt possit doli exceptione repellere, debet paratas habere cessionis probationes.]

5 Cum possint multæ causæ intervenire propter quas non sit audiendus qui agit tanquam mandatarius aut cessionarius creditoris, puta si facta sit cessio redemptori litium, contra *l. per diuersas 22.C.mandat.* aut si mandata sit actio militi vel mulieri non in rem suam, *d.l qui stipendia 9. C.de procurat.*

6 Cum quanto minus iuris habet cessionarius vel mandatarius ad exigendum, tanto plus habeat is, qui cessit vel mandauit, *d.l & l.4.C hoc tit.*

7 Nam si dissentiant potior debet esse causa cessionarij, quia vtiles habet actiones, quam creditoris, qui directas habet, *l procuratore 55.* vbi scripsi *in Ration. D.de procur.*

8 Quod esset alienum à ratione iuris & iniquum, *l.vlt.D. de pact.l.Granius 71.§.penult D.de fideiuss.*

DEFINITIO II.

Solus minor restitui potest aduersus nouationem factam per inopis debitoris delegationem, nisi delegantis dolus intercesserit.

QVi pro diuite debitore inopem accepit per delegationem, non videtur læsus, quia hoc ipso bonum nomen fecit, quod admisit debitorem delegatum.[1] Cum enim delegatio species quædam sit nouationis,[2] constat per nouationem non eo minus præcedentem obligationem perimi, quod posterior non teneat.[3] Itaque sibi imputare debet, qui cautius rem suam non egit.[4] Nec habere potest ex eo iustam causam petendæ restitutionis,[5] præterquam si minor proponatur. Huius enim ætati singulari quodam iure indultum est, vt aduersus damnosam nouationem à se factam possit in integrum restitui.[6] Neq; ad rem pertinet, quod verisimile sit non fuisse creditorem admissurum nouationem si debitorem qui delegabatur inopem esse sciuisset. Debuit enim diligentior esse in inquirendo,an locuples ille esset necne.[7] Plane si ponas creditorem cum suspectas haberet delegati facultates dolo malo debitoris persuasum esse, vt delegationem admitteret,tanquam idonei debitoris, Nemo dubitat quin ex capite doli restitutio concedenda sit ei qui deceptus est,[8] aut ex generali clausula; Si qua mihi iusta causa esse videbitur,[9] quod facile potest euenire, dolus malus abfuerit debitoris.[10] Ita vt non tantum restituatur perempta obligatio, sed iis etiam aucta præstationibus quibus plenior nunc inueniretur si numquam extincta fuisset,[11] vt puta vsuris totius præteriti temporis & incremento illo quod propter monetarum deteriorationem creditorib. præstari solet & debet. *Ita Senatus* pro N. Guilielmo de Riddes 5.Non.Decembr.1590. Et iterum in relationibus libellorum 22.Maij 1613.

1 *L.inter*

1 *L. inter causas 26. §. absse, D. mandat.*

2 Omnis enim delegatio nouatio est, licet non è contrario omnis nouatio sit delegatio, *l. 1. & tot tit. de nouat. & deleg. D. & C.*

3 *d. l. 1. D. hoc tit. §. præterea, Inst. quibus mod. tollit. oblig.*

4 *Arg. l. 2. C. de furt.*

5 Cum nullum damnum sentire videatur, quod ex culpa & voluntate sua sentit, *l. quod quis 203. de reg. iur.*

6 *L. patre 27. § pen. D. de minor.* quæ cum hoc priuilegium dat minoribus fauore ætatis, hoc ipso denegat illud maioribus *arg. l. cum prætor 12. D. de iudic.*

7 *Ex reg. l. qui cum alio 19. de reg iur. l. vir. uxori, 17. in fin. princip. D. ad SC. Velleian.*

8 *L. 1. l. si quis adfirmauit 9. in prin. & §. 1. & pass. D. de dolo.*

9 De qua *in l. 1. & 2. l. sed etsi 26. §. vltim. D. ex quibus caus. maior.*

10 Est enim pars illa edicti subsidiaria actionis de dolo, vt scripsimus in Rationalibus, quia non potest dari actio de dolo, cum nullus dolus interuenit. *Vide l. eleganter 7. §. vlt cum l. seq. l. seruus tuus 20. in prin. & §. 1. l. cum à te 25. l. quidam debitor 38. D. de dolo. l. si cum dotem 22. §. si mulier 2. D. solut. mat.*

11 Alioqui non esset plena restitutio si non omnia redderet, *l. quod si minor, 24. §. restitutio, D. de minor, l. 1. C. de sent. pass. & restit.*

DEFINITIO III.

Expromissio nouat non constitutum.

CVm debitor debitoris constituit se creditori soluturum non idcirco fit nouatio nisi delegatio intercesserit. [1] Itaque interim vterque debitor suo quisque & proprio creditori remanet obligatus, salua constitutæ pecuniæ obligatione. [2] Diuersum est si expromissio facta proponatur. Hæc enim eum, qui expromissorem dat, liberat, cum faciat, vt in eius locum expromissor tanquam principalis solusque debitor substituatur. [3] *Ita tractatum est* in causa Claudij Chapelle & Joannæ Rippet 5. Idus Maij 1591.

1 Alex. *cons. 173. visis depositionibus lib. 7.*

2 Obligatio enim obligationi addita non solet deteriorem facere creditoris conditionem, inquit Bald. *consil. 211. volum. 1.* quem refert & sequitur Boer. *quæst. 13. num. 34.* Nec solet fieri constitutum per stipulationem, sine qua tamen non fit nouatio.

3 Expromissor siquidem ille est, qui se obligat pro alio non obligato, in quo differt à fideiussore & à promissore, vt alibi scripsimus ex Cuiacio, Gothofredo & aliis, *ad Novell. 4. de fideiuss. & ad Rubr. D. eod.*

DEFINITIO IV.

Ob monetæ deteriorationem, quæ post delegationem superuenit nullum augmentum debetur ei, cui delegatio facta est, sed priori creditori si non aliud actum sit in facienda delegatione.

CVi quingenta debebantur, cum augmento illo, quod propter monetarum deteriorationem præstari solet, [1] is debitorem suum Titio ad summam vsque trecentorum delegauerat. Trecenta tantum petere Titius poterit non etiam augmentum pro ea quantitate, quia cum non nisi pro trecentis delegatio facta sit, absurdum fuerit plus Titium ex delegatione consequi quam ei fuerit delegatum. [2] Neque tamen pro ea parte augmentum illud quod deberi constat, tanquam partem principalis debiti, lucro debitoris cedere oportebit, [3] sed ita rem constitui, vt ex omni eo quod debetur, computato quoque incremento illo, quod ex monetarum imminutione partum est, [4] soluantur Titio trecenta dumtaxat, reliquum ipsi creditori. Nisi forte creditor id à se actum fateatur, vt delegatæ quantitatis augmentum quoque Titio acquireretur. [5] Ob eamque causam æquissimum erit creditoris qui delegauit voluntatem si haberi possit ante omnia exquiri. Ne alioqui eueniat, vt de tertij inuiti iure opposita exceptio admittatur. [6] Quamquam & interim admittenda est, cum eo vsque sit exclusiua iuris agentis. [7] Ideoque sumptibus & dil gentia Titij potius quam debitoris, facienda creditori denunciatio est. [8] Plane à quo tempore facta fuit delegatio; ti qua mutatio in monetæ bonitate siue intrinseca, siue extrinseca superuenerit, indemnem seruari oportebit eum cui facta est delegatio. [9] *Ita tractatum est* ex tempore in publico auditorio in causa hæredum D. de Michal magistri computorum & D. de Mouxi dt Loche Prid. Id. August. 1593.

1 De quo *in l cum quid 3. D. de rebus cred. l. Paulus 99. alias l. creditorem, D. de solut.*

2 Inspiciendum enim semper est, quid deductum fuerit in contractum, *l. Rutilia Polla 69 D de contr. empt.*

3 Nec enim fit delegatio, vt prosit debitori qui delegatur, sed tantum vt prosit deleganti.

4 Tanquam quod sit pars ipsius debiti principalis, *vt not. ad d. l. 3 de rebus credit.*

5 Nec enim volenti vlla fieri potest iniuria, vt est in regula iuris.

6 Quod absurdum sane esset æquum. Ex nor. per Bart. *in l. 2. D. de except. rei iudic.*

7 Et quidem absolute non sub illa conditione si tertius velit. Alioqui non esset admittenda, vt tractat Bart. ibid. Facit *l. 2. D si pars hared. pet. l. vlt. C. de rei vindic. l. loci 4 § competit. D si seruus vindic.*

8 Est enim semper faciendæ sumptibus eius cuius potissimum interest.

9 Non autem seruaretur indemnis si monetæ deterioratio nem in quantitate delegata pateretur, quia in tanto minueretur & eriperetur ei commodum delegationis.

DEFINITIO V.

Facta delegatione quantitatis certæ ita, vt debitor sit omnino liberatus à priore creditore, nullum augmentum debetur, neque veteri creditori, neque nouo.

CVm Titio deberes centum florenos, & quanto moneta deterior facta fuerat à die contracti debiti, numerasti mihi florenos centum in moneta noua, consentiente Titio, vt me in tuum locum substituerem, tuamque in me obligationem iisdem omnino conditionib. susciperem, interposita, vt fit, in eam rem delegatione, an præter centum illos florenos tenebor præstare Titio, quanto deterior moneta noua est, quomodo tu teneretis si in vetere mansisses obligatione? Dubitationem facit quod cum inter nos id actum sit, vt me in tuum locum substituerem, eadem prorsus videatur debere esse conditio mea quæ tua. [2] Præsertim cum dici soleat hoc debiti genus quod vulgo augmentum monetæ vocant, sortis debitæ partem esse non accessionem. [3] Quis enim putet id egisse Titium, vt de principali summa quicquam decederet? [4] Contra tamen visum est, non nisi centum florenos præsentis monetæ me debere, qui centum dumtaxat præsentis monetæ à te acceperim. Illud enim præcipue spectandum esse, qua ex causa me obligauerim. [5] Atqui causa alia non fuit quam quæ à te facta est numeratio. Ergo non nisi quatenus reuera numeratũ est obligatus videri debeo. [6] Alioqui non florenos centum dumtaxat deberem, sed longe plures, quot mihi à te numerari æquum erat, si totidem Titio præstare me oporteret. [7] Maxime cum nec dubitandum sit, quin per delegationem qualis ista est omnimodo fiat nouatio, [8] tuque sis omnino liberatus, totaque tua in me translata obligatio. [9] Proinde non aliud quæri debet, quam quid obligationis meæ verbis comprehensum sit. [10] Quod enim cõuentum proponitur, vt in tuum locum substitutus essem, ad obligationis vim & conditionem pertinet potius, quam ad debitam quantitatem: [11] Cuius ratione apertior & expressior conuentio illa fuit, vt non nisi centum

florenos deberem. [11] Neque ad rem pertinet, quod monetæ augmentum quædam sortis portio esse intelligitur: [12] Id enim ita accipiendum est, vt eodem quo principale debitum iure censeatur, quamdiu principalis obligatio subsistit. Non etiam vt sublata principali obligatione per solutionē paris in numero quantitatis, nulla augmenti habita ratione, aliquid adhuc debitum superesse intelligatur. Quid enim absurdius fuerit, quam si quis dicat, creditorem post acceptam solutionem agere adhuc posse, vt augmenti ratio habeatur? Et tamen negauerit, si is cui centum debebantur octoginta tantum acceperit, in reliquis viginti actionem superesse.' [13] Alia igitur hac parte augmenti, alia debiti principalis ratio est. [14] Nimirum quia nihil prohibet solui quantitatem debitam in moneta deteriore, cum creditor consentit,' [15] quomodo consentit haud dubie qui sine protestatione accipit solutionem. Porro delegatio vim solutionis obtinet, quod ad perimendam priorem obligationem attinet, transfundendamque in personam noui debitoris. [16] Id enim nouationi cuilibet commune est, siue fiat per delegationem, siue quo alio modo, vt pristinam perimat obligationem. [17] Igitur perinde Titio deneganda est actio pro monetæ augmento, atque si ei non mihi numerata pecunia fuisset. [18] *Ita Senatus* in causa Francisci Gerlier & Francisci Falquet, Calend. Decembr. 1593.

1 *Arg. l. delegare* 11. D. *hoc tit.* iunct. *l. sed & ha* 35. §. *defendere l. minor* 51. § 1. D. *de procurat.*

2 Ex notat. *in l. eum quid* 3. D. *de reb. credi. & in l. Paulus* 99. *alias l. creditorem*, vbi Bart. D. *de solut.* Scripsi latè *in tract. de nummariis solutionibus.*

3 Nec enim præsumitur quisquam velle iactare suum, *vulg. l. eum de indebito* 25. D. *de probat.*

4 Ne alioqui latius pateat effectus quam sua causa, quod fieri numquam potest.

5 *Vt in l. eum vltra* 9. C. *de non numer pecun.*

6 Nam in eo quod excederet centum florenos obligatus essem sine causa, & ita mihi danda esset doli exceptio pro ea parte, *l.* 2. §. *circa*, D. *de doli mal. except.*

7 *L.* 2. 3. *& vlt.* C. *hoc tit.*

8 Ex definitione nouationis posita *in l.* 1. D. *eod.*

9 *L. quicquid adstringendæ* 99. *de verb. oblig.* Non enim fit delegatio, nisi per stipulationem vel contestationem, *d. l. delegare* 11. § 1. *eod.*

10 Quæ scilicet tota æstimanda est numeratione, *dict. l. eum vltra.*

11 Nec enim maior quantitas potest contineri in minore, quomodo è contrario minor continetur in maiore, *l.* 71. §. *si stipulanti*, D. *de verb. oblig.*

12 Vt dixi *ad num.* 14. *Defin. præced.*

13 *L. stipulatus sum* 9. §. 1. D. *de solut.*

14 Non quia augmentum sit accessorium, sed quia non potest per se subsistere non magis quam si accessorium esset, *l. inter* 26. §. 1. D. *de pact. dotal. Etiamsi* 8. C. *de iur. dot.*

15 *d. l. Paulus* 99. *alias l. creditorem*, D. *de solut.* quæ cum ait non esse creditorem cogendum, ostendit satis posse illum accipere solutionem in deteriore moneta si velit.

16 *L. quamuis*, 8. §. *interdum*, D. *ad SC. Velleian. l.* 2. *&* 3. C. *hoc tit.*

17 *L.* 1. D. *eod.*

18 Nihil enim refert quid ex æquipollentibus fiat, *l. vlt.* vbi glos. §. *vlt.* D *mandat.*

DEFINITIO VI.

Nouatio quæ fit per conuentionem impedit ne augmentum vllum monetæ ex causa præcedente debeatur, at non item nouatio, quæ fit per iudicatum, nisi cum idipsum iudicato expressum est.

QVa ratione illud etiam sæpius pronunciatum est, quod longe difficilius admitti potuit, si de vetere debito inter ipsas debitoris & creditoris personas transactum sit, nihil peti posse supra eam quantitatem, quæ in transactionem deducta est, totiusque temporis præcedentis, quod ad augendam ex monetæ deterioratione debiti quantitatem, nullam prorsus rationem haberi oportere. [1] Nempe quoniam per transactionem nouatio quædam fieri intelligitur, [2] ne cadem iterum transigendi, hoc est, litigandi materia supersit, si veteris obligationis memoriam repetere liceat, [3] nisi quatenus transactione nominatim comprehensum & exceptum est. [4] Aliaque conditio est nouationis illius, quæ per iudicatum fieri solet. Ea namque creditoris conditionem numquam facit deteriorem, [5] cumque solutionis vim non habeat quæ ex contrario non nisi ob illam causam fit, vt tanto facilius creditor suum consequatur, [6] plane conueniens est, vt tale debitum in condemnationem deductum intelligatur, quale fuit in obligatione, [7] ac proinde, vt etiam post iudicatum, quo nihil de augmento monetæ pronunciatum est, augmentum petere creditor possit, idque non actione noua, sed quod magis minum est in executione quoque iudicati, [8] non secus ac si de illo etiam pro creditore pronunciatum esset, siue ante sententiam petitum fuerit, siue non: Vno dumtaxat casu excipiendo si augmenti rationem nullam habendam esse iudex pronunciauerit: [9] Nimirum ea quantitas in condemnationem deducitur quæ debetur, soluenda igitur in ea monetæ bonitate, quæ tum fuit, cum debitum contractum est, [10] non quæ lite cum iudicatur. [11] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Vt dixi *Defin.* 2. §. *de transact.*

2 Dec. *ad l.* 1. D. *illo tit. de transact.*

3 Cum tamen solcat nec potuisse fieri transactio nisi de dubia, & vel à lite, vel à litis fatalem metu discedatur, *d. l.* 1. & *l.* 3. C. *eod. l. in summa* 63. §. 1. D. *de cond. indeb.*

4 Semper enim & in omnibus contractibus sequimur id, quod expressim actum dictumque est, *l. semper in stipulationibus* 34. *de reg. iur.*

5 *L. aliam* 19. D. *hoc tit.* iunct. *l. si fundus* 16. §. *si pluris*, D. *de sign. l. vlt.* C. *de iur. rer. iudic.*

6 *L. minor.* 40 D. *de minor.*

7 *L. vltim.* C. *de fideic. libert. l. vinum* 22. D. *de rebus cred. l. pen. & vlt.* D. *de condict. furtiv.*

8 Per modum scilicet declarationis. Etsi enim post sententiæ pronunciationem nihil addi ei amplius potest neque de ea mutari, potest tamen ea declarari. *arg. l. haredes palam* 25. §. 1. *vers. nihil enim nunc dat.* D. *qui testam. facer. poss.*

9 Hoc enim casu & post eam iudicatam si augmentum peteret debitor, exceptio ei iudicatæ. *argum. l. quod in diem* 7. §. 1. D. *de compens. l. si autem* 8. § *si quocumque modo*, D. *de negot. gest.*

10 *Arg. l. Rutilia Polla* 69. D. *de contr. empt.*

11 Nec enim per iudicatum fit quisquam debitor, sed qui iam ante fuerat declaratur.

DEFINITIO VII.

Delegatio facta per rectorem ecclesiæ non tollit petitionem augmenti monetæ, quo minus salua illa sit successori.

SEd quod diximus in proposita specie post factam delegationem non posse Titium à me petere augmentum monetæ, quod à te petere poterat, ita accipiendum est, si modo Titius is fuit, qui de pecuniæ debitæ iure pro arbitrio disponere potuerit, suamque conditionem facere deteriorem. [1] Finge rectorem ecclesiæ, cui quantitas illa debebatur, siue ex legato pio, siue ex mutui causa. [2] Dicendum erit, non potuisse Titij pactionem nocere sequenti eiusdem beneficij possessori. Ideoque nec quærendum esse quid ab eo actum sit, qui in ecclesiastici debiti diminutionem nihil agere potuit. [3] Quid ergo si solutionem Titius accepisset in moneta noua, nulla augmenti habita ratione? Difficilius admittendum videretur superesse successori petitionem aliquam augmenti, cum & rectori ecclesiæ recte soluatur, [4] & creditori volenti minus probos

nummos

nummos solui nihil prohibeat, [6] sed tamen aliud hic dicendum est, quia quod admittimus rectori ecclesiæ recte solui, non aliter verum est, quam si solutam pecuniam in ecclesiæ vtilitatem conuersam esse appareat: Ne alioqui ea dilapidata deterior fiat conditio ecclesiæ facto debitoris, cui potest imputari cur non fuerit diligentior in inquirendo, in quam causam pecunia impenderetur. [7] Itaque sicuti solutio sola debitorem hunc non liberat, pro illa etiam quantitate quæ reuera soluta est, ita multo minus facere potest, vt excludat petitionem augmenti, quod solutum non fuit, [8] ne aliter existimantibus fatendum sit hactenus fore in rectoris potestate, vt ecclesiæ conditionem faciat deteriorem. [9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Defin.1.§ eod.*

2 Cum possit quisque pro arbitrio iuris sui persecutionem deteriorem facere, *l.pactum 46, D.de pact l.penult C.eod.*

3 Scilicet pro pecunia ad ecclesiam pertinente.

4 Inanis enim & vacua est voluntas, cui iuris potentia non adfistit, inquit Bald. *ad l.4.D.de acquir.hered.*

5 Siquidem habet rector ecclesiæ administrationem, & consequenter accipiendæ solutionis potestatem, sicut tutor & alius quilibet administrator, *l.quæro 100. iunct. l.seruus 68.de solut.*

6 Vt dixi *Defin.5.num.18.§.*

7 *Arg.l.vir vxori 57. in fin principij. D.ad SC.Velleian. l.debitores 29.D.de solut.*

8 Rectori enim ecclesiæ, vt & cæteris administratoribus permissum est solutionem accipere, sed non rem perdere, *l.actum curatoris 22.vbi not.C.de pact.*

9 Quod non est permittendum. Rector enim ecclesiæ nunquam domini loco habetur, sed tantum fructuarij iure censetur *cap.vlt.vbi gloss de offic.ordi.* In quo minus iuris habet quam tutor, *l.interdum 56.§.qui tutelam, D.de furt.* Multo minus cum ecclesiam spoliat, *arg.l.qui fundum 7.§.si tutor, D.pro emptor.*

DEFINITIO VIII.

Si quando post factam delegationem supereſt petitio augmenti monetalis, non contra veterem debitorem danda est, sed contra nouum.

HIc tamen illa adhuc manet dubitatio, [1] cum rector ecclesiæ, qui noui debitoris admisit delegationem, augmentum monetæ remittere non potuerit in dispendium ecclesiæ, [2] aduersus quem pro augmento agere successor debeat. An aduersus delegatum, an potius contra veterem debitorem qui delegauit? Et magis est, vt contra veterem qui per delegationem liberatus fuit, nulla superſit actio, [3] cum ecclesiæ indemnitati consultum esse potest aduersus delegatum, qui imputare sibi debet cur pro centum florenis sibi in moneta noua numeratis substitui voluerit in locum eius qui centum florenos meliores monetę debebat. [4] Quasi suas vtilitates tanti æstimasse videatur. [5] Sperans fortasse futurum, vt aureorum valor decresceret, eaque monetæ immutatio fieret, ex qua minus ille incommodi, fortassis etiam lucri aliquid sensurus esset. [6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt dixi *Defin.prox.praced. num.8. Ex not. in l.pactum curatoris 22.C.de pact.*

2 Qui enim semel liberatus est, non potest sine aliquo nouo suo facto recidere in obligationem multo minus conueniri, *l.qui res 98 §.aream, D.de solut. l.1.C.de contr.iudic.tutel.*

3 *Arg l.si quis delegauit 12. l.doli 19.D.hoc tit.*

4 *Arg.l.Imperator 70.§ si centum, de legat.2.*

5 Propter dubium eventum qui facit, vt non sit audiendus ille, qui id petit, cuius contrarium non fuerat in contrarium eventum postulaturus, *l.penult. C.de solut. l.de fideicommisso 11. C.de transact. l.si pater 12. C.de inoffic.testam.*

DEFINITIO IX.

Delegatio facta non in solutum, sed in pignus non liberat delegantem, nec si aduersus delegatum vetus debitor agere cœperit.

QVi centum mihi debebat, cum suspectas haberem eius facultates quo magis mihi cautum esset (sic enim scriptum erat) tradiderat mihi instrumentum nominis Titiani, quo continebatur tantundem illi Titium debere, facta etiam mihi potestate Titium eo nomine, si mallem, conueniendi mandatisque in eam rem actionibus. [1] Placebat non idcirco liberatam eum intelligi, nec ideo magis prohiberi me in eum cæteraque eius bona agere, si malim, quia non in solutum facta delegatio, [2] sed tantum pignoris iure nomen cessum mandatæque actiones proponerentur. [3] Nec ad rem pertinebit, quod si contra Titium egissem, debitum consequi potuissem. Neque enim idcirco cogi potui, vt agerem, [4] cum id arbitrio meo permissum esset, sitque liberum creditori cuilibet multa habenti pignora quibus velit distractis ad commodum suum peruenire. [5] Quare etsi contra Titium agere cœpero, nihilominus licebit mihi contra debitorem recurrere. Ne alioqui noceat mihi quod pro eo plus fecerim, quam facere debueram. [6] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro N.Carolo du Four; contra N.Lucian. 7.Cal.Febr.1594.

1 Quæ & ex sola ipsa instrumenti traditione mandatæ intelliguntur, *l.1. C.de donat. l. vltim. C.de pact. conuent. tam sup. dot.*

2 Quo casu prior obligatio nouationis iure sublata esset, *l.2. & 3.C.hoc tit.*

3 *Vt in l.postquam 7.C.de hered.vel act.vendit. l.nomen 4.C. quæ res pign.oblig.poss.*

4 *L.vnic.C.vt nem inuit.ager.vel accus.cogat.*

5 *L.creditoris 8.D.de distr.pignor.*

6 Obligationes enim non nisi certis modis, & contrahuntur, & dissoluuntur, nec quisquam amittit actionem personalem ob id quod cœperit agere hypothecaria aut contra, *l est in arbitrio 14.C.de oblig. & action.*

DEFINITIO X.

Minus potest delegatio, quam solutio in præiudicium anterioris creditoris, qui delegationi non consenserit.

SOlet delegatio cedere loco solutionis, [1] sed non semper in omnibus, & per omnia. Nam si debitor meus cuius bona omnia mihi obligata sunt, [2] debitorem suum alij creditori suo posteriori delegauerit, & ego antequam delegatus debitor solueret in idipsum nomen egerim hypothecaria, [3] ero præferendus, [4] nec summouebor exceptione factæ delegationis, [5] qui tamen nullam haberem actionem, si posteriori illi creditori iam soluto proponeretur. [6] Nimirum, quia solutione tollitur obligatio, & nomen debitoris, [7] quod per delegationem non tollitur, sed illud ipsum nomen manet mutata tantum persona creditoris, [8] quæ mutatio nocere anteriori creditori non potest. [9] *Ita Senatus* in causa Petri Soreley & Mariæ Guichard Augustanorum, Idib.Sept.1595.

1 *L.quamuis 8.§.interdum, D.ad SC.Velleian.*

2 Et consequenter etiam iura omnia & nomina debitorum, quæ scilicet veniunt in generali quoque obligatione tanquam quæ bonorum appellatione contineantur, *l.nomen 4. C. quæ res pignor.*

3 Qui enim habet obligatum nomen sui debitoris potest agere etiam personali actione vtili aduersus debitoris debitorem *d.l.nomen, d.l postquam, l.si conuenerit 18. D.de pign act.*

4 Iure scilicet communi pignorum, in quibus qui prior est tempore potior est iure *l.2. l.4. C. qui pot. in pign. hab.*

5 Adeoque nec exceptione non factæ excussionis, quæ scilicet non competit, nisi possessoribus. Iura vero non possidentur, vt dixi *sub tit. de except.*

6 Licuit enim illi vigilare ad suum consequendum, *l.pupillus 24. D. qua in fraud. credit.* Quamquam si ipsa nummorum corpora extarent, & eadem quæ soluta essent probarentur, fatendum esset hypothecariam durare, cum pignus etiam in nummis perinde ac in cæteris rebus possit consistere, *l.idemque 7. in fin. D. qui pot. in pign. hab.*

7 *L. debitor 40. §. vltim. D. de pignor. act. l. 1. & 2. C. si pignor. dat. sit.*

8 Nam per delegationem semper mutatur creditor, *l. delegare 11. D. hoc tit.*

9 Qui diligenter sibi prospexit conuentione pignoris, *l. debitorem 15. C. de pignor.* Facit *l. 3. D. de separat.*

DEFINITIO XI.

Fit nouatio cum apparet actum fuisse de liberando debitore, licet non fuerit specialiter actum de nouando.

EX his verbis, *libero te ab omni eo, quod mihi ex tali instrumento & iudicato debes, mediante hac obligatione*, placet factam videri nouationem, [1] licet non aliter hodie fiat, quam si id expressim actum sit. [2] Itaque sola ex noua stipulatione actio supereſt, [3] neque ex iudicato agi amplius potest, [4] nisi nominatim conuenerit, vt in eum casum, quo debitor nouæ obligationi ad diem non satisfaceret, pristina iudicati actio supereſſet. [5] *Ita Senatus* in causa R. D. Philiberti Milliet Episcopi Maurianensis Abbatis d'Aups, contra Claudium Pernollet eiusque fideiussorem, 8. Id. Februar. 1596.

1 Cum nouatio non aliam ob causam fiat, quam vt inducat liberationem debiti præcedentis, *l. 1. & pass. D. hoc tit.*

2 *L. vlt. C. hoc eod tit.*

3 Cum omnis nouatio sit prioris obligationis peremptio, *d. l. 1. D. eod.*

4 Nam & iudicati causa deduci in nouationem potest, *l. 1. D. de prator stipulat. l. 1. & pass. D. iudic. solui.*

5 Nec enim dubitandum est, quin per conuentionem fieri possit, vt impediatur nouatio quæ alioqui fieret, *l. 2. D. eod. d. l. vlt. C. eod.*

[DEFINITIO XII.

De delegatione facta & interpretanda per acceptilationem.

DElegationis proprium quidem illud est, vt non nisi per stipulationem fiat aut per litis contestationem. [1] Sed tamen euenit aliquando vt facta videri debeat per solam acceptilationem si fortè debitori meo acceptum ego fecerim quod ille mihi debebat, & tu pariter acceptum mihi tuleris, quod ego tibi debebam. Nam sicuti celeritate coniungendarum actionum plerumque traditio vna occultatur: [2] Ita nec mirum videri debet, binam illam stipulationem quam in delegatione faciendæ interuenire necesse est [3] suppleri [4] per binam acceptilationem, quæ nec nisi per stipulationem contrahitur: [5] Non quasi per acceptilationem fiat delegatio, [6] sed vt facta probetur, [7] ex secuto effectu, qui totus in eo est, vt & delegans debitor à creditore suo liberetur, [8] & qui delegatus est, liberationem statim ab eo qui delegauit, [9] postea verò etiam ab eo cui delegatus est, consequatur. [10] Quorum enim effectus idem est, cur non eadem vis & potestas esse censebitur? [11] *Ita Senatus* pro N. Humberto de Ville, contra Matheam, & Philibertam Poncet, 17. April. 1614. De qua Definit. 10. De dot. caut.

1 *L. delegare 11. §. 1. l. aliam 19. D. hoc tit.*

2 *L. 3. §. sed si debitorem D. de donat. int. vir. & vxor.*

3 *d. l. delegare §. 1.*

4 Quasi stipulatione tacita interueniente, *vt in l. vnic. §. & vt plenius C. de rei vxor. act.*

5 *L. 1 & pass. de acceptil.*

6 Est enim acceptilatio modus dissoluendæ obligationis, non contrahendæ, cùm sit imaginaria solutio §. 1. *Inst. quibus mod. tollit. oblig.*

7 Simile quiddam est de probando per nudam confessionem depositi, quod tamen non nisi re contrahitur, *in l. Publia 26. §. 1. depos.*

8 Nam qui delegat, videtur soluere, *l. quamuis 8. §. interdum. D. ad SC. Velleian.*

9 Quia delegatio semper nouationem continet, quæ semper ipsa inducit liberationem *l. 1. l. delegare 11. l. cæpit, 27. & pass. D. hoc tit.*

10 Vt puta per solutionem, aut quouis etiam alio modo.

11 Nam effectus rei magis est inspiciendus quàm verba, *l. vlt. §. 1. D. mandat. cum similib.* Nec tantùm stipulatione, sed etiam scriptura & natu fieri delegatio potest, *l. delegare scriptura 17. D. hoc tit.*]

TIT. XXX.

DE SOLVT. ET LIBER.

DEFINITIO I.

Debitor habens penes se chirographum cancellatum non ideo tamen liberatur, aut ipso iure, aut per exceptionem pacti de non petendo, nisi probetur traditio. Habet tamen pro se præsumptionem.

CHIROGRAPHVM cancellatum exhibens debitor pro liberato non habetur, nisi à creditore sibi redditum probet, factamve à se solutionem. [1] Tacitum enim pactum de non petendo, quod debitori chirographum habenti præbere solet exceptionem, [2] cum duorum consensu fieri debuerit, [3] non ex sola chirographi possessione induci potest, sed ex ea demum restitutione, quæ per ipsum creditorem, aliumve mandantis creditoris nomine facta probetur. [4] Non leuis tamen pro debitore præsumptio est si integræ sit existimationis, nec suspicandi causa sit, aut subtractũ chirographum fuisse, [5] aut qua alia ratione ab alio quàm à creditore ad debitorem peruenisse. [6] Ideoque etsi non aliis etiam adminiculis debitor nitatur, proderit ei præsumptio hactenus, vt vel in creditorem onus probandi transferatur, [7] vel petenti debitori de solutionis veritate aut chirographi redditione iusiurandum in probationis, vt fit, supplementum deferatur. [8] Quod ipsum tamen in causæ cognitione totum versatur, & pro personarum causarumq; varietate aliter atque aliter constituendum iudicantis arbitrio relinquitur. Quid enim si paterfamilias diligens & callidus sit creditor, debitor vero vir probus, qui nulla malę fidei præsumptione vrgeatur? [9] *Ita Senatus* 12. Calend. Februar. 1588. & rursus pro N. Rolet, contra Guill. Dalfin. Mens. Mart. 1590.

1 Accurs. *ad l. 2. D. de pact per ill. text.* in iis verbis, *& ideo si debitori meo reddiderim cautionem.* Et ita intelligi debet, *l. si chirographum 24. D. de probat. l. pecunia 14. & seq. C. hoc tit. l. vnic. §. ille autem antepenult. C. de Latin. libert. tollend.* Iunge omnino *Defin. 28. infr.*

2 *d. l. 2. de pact.*

3 *L. 3. D. de pollicit.* iunct. *l. 1. §. & est pactio, D. de pact.*

4 Nihil enim refert verbisne an factis voluntatem suam quis declaret, *l. non tantum 5. D. rat. rem haber.*

5 Nec enim delicti præsumptio facile capienda est contra eum qui sit probæ existimationis, *l. merito 51 D. pro Socio, l. non omnes 5. §. à barbaris, D. de re milit.*

6 Vt in specie *d. l. vnic. §. ille autem, C. de Latin. lib tollend.*

7 Cancellatio enim chirographi penes debitorem reperti facit præsumptionem pro solutione *d. l. si chirographum 24. D. de probat.* Guid. Pap. & Alciat. *in tract. de præsumpt.*

8 Qui præcipuus est effectus cuiuslibet præsumptionis, vt onus probandi transferat in aduersarium. Semper enim præsumptio admittit probationem in contrarium *d. l. si chirographum, & l. seq. D. de probat.*

9 *Ex not. in l. admonendi 31. D. de iureiur. & ad l. in bona fidei, C. de reb. credit. & iureiur.*

10 Semper enim pro viro bono, & contra diligentem patremfamilias, quem non fit credibile in aliquo errasse, præsumendum est *l. cum de indebito 25. D. de probat.*

DEFINI-

DEFINITIO II.

Per syndicum facta solutio præsumitur facta nomine vniuersitatis, præsertim in antiquis etiam ad interrumpendam præscriptionem si modo probetur facta ex eadem causa.

SOlutio facta vniuersitatis nomine à Syndico in antiquis præsumenda est facta solemniter, id est, ex mandato vniuersitatis,[1] & ex pecunia consensuque singulorum, ad quos ea res pertinebat.[2] Sed etsi fauor antiquitatis non concurrat:[3] sufficiet tamen probatio factæ à Syndico solutionis, vniuersitatis nomine, ad hoc, vt interrumpendæ fortasse præscriptionis gratia is, cui solutum est, iure suo vsus videatur.[4] Quid enim eius interfuit à quo acciperet, dummodo suum consequeretur?[5] Illud sane vt probet necesse est, factam solutionem in eam causam ex qua nunc deberi sibi asserat. Alioqui nuda solutio de cuius causa non constet indebiti condictionem parit potius, quam obligationis probationem.[6] *Ita Senatus* pro D. Barone de Creissiaz, contra Syndicos de Cormoran, 5. Calen. Jul. 1588.

1 Facile enim præsumitur mandatum speciale ex antiquitate temporis in Syndico, qui tanquam Syndicus iam habet genera.e, *l.1 & tot.tit. D quod cuiusque vniuersit nomin.*

2 Non enim facile ..ec..endus est Syndicus, aut alius administrator de suo soluisse debitum vniuersitatis, *argum.l.vlt.D. quand.ex fact tutor.*

3 Qui tamen semper est maximus, *l.3.§ ductus aqu. D.de aqu.quotid & est. l.1.§.vltim & l.vltim. D.de aqu.& aqu.plu arc.l.si arbiter 28.D de proba.* Crave. la.è in suo illo *tract.de antiq tempor.*

4 Non enim posset videri fuisse negligens qui ius suum exercuit est *l.2.l.vlt in fin.C.de annal except.*

5 Aut à quo melius potuit accipere solutionem vniuersitatis nomine quam à Syndico, qui vniuersitatem repræsentat? *d.l.1.& tot.tit.D.quod cuiusque vniuersi nom.*

6 *L.1.& tot.tit.de condict indeb D.& C.* Nisi probetur facta solutio ab eo qui sciebat se nihil debere: quo casu donatio est, *l. cuius per errorem 53 de reg.iur.*

DEFINITIO III.

Solutione accepta cogitur creditor & instrumentum reddere, & apocham conscribere, nec alterum sufficit si vtrumque præstare creditor possit.

CReditor accepta solutione non solum reddere instrumentum cogitur, quo obligatio continebatur,[1] sed etiam apocham conscribere, per quam profiteatur solutam sibi pecuniam fuisse,[2] quoniam interest debitoris plures solutionis à se factæ probationes accipere,[3] creditoris vero nil interest plures dare.[4] Ergo neque apocham conscribi sufficiet, sed ipsum quoque chirographum aut instrumentum reddi oportebit, si modo sit in creditoris potestate. Nam si sine dolo malo amissum dicatur, & vel solo ipsius creditoris iureiurando probetur, non est arctandus creditor, vt id præstet quod præstare nequeat, aut vt eo colore debiti iacturam patiatur.[5] *Ita Senatus* 5. Id. Nouembr. 1588.

1 *L.vlt.C. ad exhib.* Videtamen *l qui tabu'as 27. D.de furt.*

2 Quia pecuniæ solutæ professio collata instrumento maiorem rei gestæ probationem continet, quam si chirographum acceptæ pecuniæ mutuæ fuerit redditum, *l pecunia 14.Cod de solut.*

3 Cum solutio semper probanda sit ab allegante, quia facti est, *l.1.C.de probat l consil.7 § vlt. D.de curat furios.*

4 Dummodo ad vnius tantum summæ solutionem referantur, quia is qui plures eiusdem quantitatis apochas conscribit non liberat sæpius, sed loquitur sæpius, quomodo loquitur Papin. *in l Manius 66.§. eum qui. de legat. 2.*

5 Ne forte amissa postmodum apocha superfit improbo creditori aut eius hæredibus apocham ignorantibus, ex quo possint agere ad iteratam solutionem consequendam, cum instrumentum debiti authenticum sit probatio probata, quod habet vim sententiæ & condemnationis, vt diximus *in tit. de exec. rei iudic.*

6 Instrumenti enim amissio probatur per iusiurandum quando ea probatio fit ad excipiendum non ad agendum, vt dixi *Defin 15. num.5.* ☞ *de pact.* vbi vide. [Adde Ba d. *in d.l pecunia, in fin* vbi ait idem esse, tametsi creditor expressa conuentione obligatus sit ad redditionem chirographi.]

DEFINITIO IV.

Non minùs dominus directus cogitur ire ad domum emphyteutæ, quam alius creditor quilibet ad domum sui debitoris, nisi vel conuentio sit in contrarium, vel consuetudo.

NOn cogitur debitor solutionis faciendæ gratia ire ad creditorem, nisi ad ipsius creditoris domum aut alio certo loco soluere promiserit,[1] Ac quamquam in emphyteuta nonnulli contra crediderunt propter debitum obsequij & reuerentiæ, cum pecuniatio coniunctum,[2] eo tamen iure vtimur, vt ad domum emphyteutæ solutionis accipiendæ causa dominus ire debeat, si non speciali conuentione in contrarium sibi prospexerit, aut longissimo ac immemoriali vsu id ius acquisierit. Consuetudinem enim de qua bene constet, hac parte seruandam esse conuenit.[3] *Ita Senatus* in publico auditorio 17. Calend. Decemb. 1588. Iunge Defin. 15 De iur. emphyt.

1 *L.item illa* 18. vbi gloss. & Bart. & cæteri. *D. de const. pecun.*

2 Bald *in l vlt col fin. vers modo quæro generaliter, C. de condic. insert. & in l. acceptam, quæst* 12. *C. de vsur.* Ial. *in l.2. num.89. C. de iur. emphyt.*

3 Vt concludit idem Bald. *in d.l fin post gloss. & Bart. in d.l. item illa.*

DEFINITIO V.

Obsignatio non valet sine satisdatione quoties aliquid supereſt liquidandum.

NOn valet obsignatio debiti quantacumq; summa obsignata sit, si debitum non omnino liquidum sit, tametsi vel minimum supersit liquidandum, nisi pro non liquido caueatur,[1] ideoque obsignanti liberatio nec in totum, nec pro parte acquiritur.[2] Nec aliud erit etiamsi longe maior quantitas obsignata fuerit, quam deberetur. Quod enim incertum est, nulla certa quantitate æstimari potest solàque satisdatio illa est, quæ pro non liquido solutionis vicem obtinet,[3] quoniam debitum liquidum esse necesse est priusquam aut exigi, aut solui possit.[4] *Ita Senatus* in causa D. Marchionis de la Chambre & D. Margaretæ eius amitæ, 9. Cal. Decemb. 1598.

1 *L.statuliber rationem 5. D. de statulib.*

2 Quia obsignatio tum demum vim solutionis habet, cum totius debiti est, *l obsignationis 9. C hoc tit* Not. *in l. acceptam 19. C. de vsur.*

3 *d l statuliber rationem 5 D de statulib.*

4 *L.vlt. D. de prator stipul not. in l vlt. C. de compens.*

DEFINITIO VI.

Obsignatio minus legitime facta pro non facta haberi debet, nec potest liberare debitorem.

SI obsignatio per debitorem minus legitime facta sit, non parit liberationem,[1] itaque non cogetur creditor pecuniam accipere à depositario, sed acsi nulla obsignatio facta esset condemnandus est, & ad solutionem vrgendus debitor,[2] salua ei aduersus depositarium pecuniæ obsignatæ repetitione.[3] Diuersum est si recte ritéq; facta sit obsignatio. Hæc enim cum vim habeat solutionis,[4] adeoque sola oblatio in

iudicio facta si pignoratitia tantum agere quis velit, [5] consequens est, vt hactenus prosit debitori, ne ad solutionem iterum vrgeatur. [6] Creditori enim, qui in accipiendo debito moram contraxit, sufficere debet quod à depositario pecuniam statim consequi potest. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Paria enim sunt quid factum non esse, & minus legitime factum esse, *l. quoties 6. D. qui satisd. cog. l. 2. D. de auctor. tutor.*

2 Tanquam qui adhuc sit obligatus. Obligationes enim semel contractæ vtiliter non nisi certis modis dissoluuntur, *l. obligationum fere 44. § placet, D. de obligat. & action.* inter quos modos non est obsignatio male facta.

3 Nullam enim exceptionem potest habere depositarius contra deponentem, *l. vlt. C. de compensat.*

4 *L. obsignatione 9. C. hoc tit. l. acceptam 19. C. de vsur. cum concord.*

5 *L. si rem 9. §. vlt. D. de pignor. act.* Intellige tamen de oblatione quæ realis fit, non de verbali, vt scripsi in *Ration. ad l. si debitori 21. D. de iudic.*

6 Iniquum enim est eum, qui iam soluerit, cogi iterum soluere, *l. bona fides 57. de regul. iur. l. si quis dolo 51. in fin. D. de re iudic.*

DEFINITIO VII.

Oblatio debet præcedere obsignationem, alioquì non valet obsignatio, & obsignatæ pecuniæ periculum ad debitorem pertinet, non ad creditorem.

QVi soluere debuit, non potest videri ex eo liberatus quod debitum obsignauerit, si non ante obtulerit creditori, [1] isque sine causa solutionem accipere recusauerit. [2] Itaque siue obsignata pecunia subripiatur sine dolo depositarij, [3] siue magistratus imperio in ærarium referatur, [4] aut in publicos vsus conuertatur, [5] periculum non ad creditorem pertinebit, sed ad debitorem. [6] *Ita Senatus* inter Joannem Rage & Joannem de Constance, 17. Cal. Januar. 1589.

1 *L. si per te non stat 9. l. acceptam 19. C. de vsur. l. nec creditores 10. l. vlt. C. de pignor. act.* quibus omnibus locis oblatio præcedit obsignationem. Est enim obsignationis vsus ideo comparatus, ne alioqui nulla superfit debitori ratio dissoluendæ obligationis, si creditor nolit solutionem accipere.

2 Si enim iusta causa sit recusandi, non videbitur mora per creditorem contracta, *l. sciendum est 21. & seqq. D. de vsur.*

3 Nec enim depositarius tenetur nisi de dolo, & lata culpa si non aliud conuenerit, *l. 1. Cod. depos. l. contractus 23. de regul. iur.*

4 *Vt in l. creditor 102. D. hoc tit.*

5 Fortassis, vt Reipubl. necessitatibus subueniatur.

6 Quæ enim fortuitis casibus accidunt, semper spectant ad morosum, *l. si ex legati 23. & seq. l. si seruum 91. §. sequitur, D. de verbor. obligat.* [Planè si nemo sit qui solutionem accipere possit non est necessaria obsignatio ad impediendam moram, *l. 17. § si pupillo de vsur.* *Ita Senatus* in causa sororum Gochet, 9. Septembr. 1613.]

DEFINITIO VIII.

Solutio partis debiti, adeoque totius etiam debiti liquidi, quamdiu aliquid liquidandum supereſt non potest inducere hypothecariam ne quidem pro parte.

DEbiti partem accipere non cogitur creditor agens hypothecaria, nec si omne id quod liquidum est offeratur, si non pro reliquo quod minus liquidum est, caueatur. [1] Sed etsi totius debiti liquidi solutionem creditor acceperit, non cogitur actionib. suis possessori pignoris cedere aduersus debitorem, [2] ne pro ea quidem parte quæ soluta est, quousque debitum omne & liquidatum sit & solutum, ne alioqui ius pignoris quod indiuisibile est diuisum videatur. [3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Quia hypothecæ ius indiuiduum est, *l. rem hereditariam 65. D. de euict. l. quamdiu 6. C. de distract. pign. l. 2. C. debitor. vendit. pign. imped. non poss.* Iunctis iis quæ diximus *Defin. 5. sup.*

2 Quibus tamen alioqui cedere cogitur quoties solutionem accepit à bonæ fidei possessore, *l. mulier 19. D. qui potior in pign. hab.*

3 Nec enim cogendus est creditor, vt diuidat actionem quam habet indiuisam, *l. 1 aliàs l. 2. C. de duob. reis*, quia solutio per partes habet magna incommoda, *l. 3. D. famil. ercis.*

DEFINITIO IX.

Qui soluit ex præscripto iudicis, & ad modum præscriptum liberatur, nec imputari potest ei, cur non appellauerit etiamsi iudex male decreuerit.

QVi auctore Prætore soluit, & seruata ea forma quam Prætor præscripsit, liberatur, [1] licet Prætor male decreuerit, [2] si modo per debitorem religio Prætoris bene instructa nec circumuenta sit. [3] Neque imputari debitori potest, cur à decreto tanquam iniusto non prouocauerit, [4] cum si prouocasset audiri non debuisset, quasi cuius nihil interesset. [5] *Ita Senatus* ex tempore, 16. Cal. Ianuar. 1588.

1 *L. ait prætor 7. §. 1. vers. permittitur, D. de minor.*

2 Quia prætoris & iudicis decretum quantumuis iniquum executioni mandari publicè interest, *l. seruo 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell. l. si prætor 75. D. de iudic.*

3 *L. 5. §. penult. D. de reb. eor. qui sub tutel.*

4 *d. vers. permittitur.*

5 *L. 1. D. de appellat. recip.*

DEFINITIO X.

Qui pro alio soluit indebitum solam condictionem sibi acquirit aduersus eum, qui solutionem accepit.

PRo me inscio soluisti quod iam ego solueram. Nec mandati, [1] nec negotiorum gestorum [2] actio tibi competet contra me, sed potius condictio indebiti aduersus eum qui solutionem accepit, [3] si modo nihil sit quod mihi possit imputari, cur cum soluerem te non fecerim certiorem. [4] *Ita Senatus* ex tempore, 7. Id. Febr. 1589.

1 Quia non hoc tibi mandaui, vt indebitum solueres, *l. indebitum 47. vbi not. D. de cond. indeb.*

2 Nec enim negotium meum gessisti vtiliter qui indebitum soluisti.

3 *d. l. indebitum*, vbi tamen vide *in vers. quo minus autem.*

4 *L. si fideiussor 29 in princ. & §. si cum debitor, D. mandat.*

DEFINITIO XI.

Valor nummorum debitorum ex communi vsu commerciorum æstimari debet potius, quam ex edicto Principis, si non aliter indemnitati creditoris cautum esse possit.

QVoties nummorum qui debentur æstimatio iuenda est, si vt sæpe contingit propter imminutam bonitatem monetæ intrinsecam creuerit *solidi* aurei æstimatio etiam supra quam Princeps edicto statuerit, vt patiente Principe nec coercente magistratu aurei valor vulgo maior sit, quam edicti forma patiatur; [1] Placet non tam eum valorem *inspici* debere qui edicto constitutus est, [2] quam qui communi hominum vsu & commercio frequentatur. [3] Alioqui damnum pateretur creditor, cui soli æquum non est nocere edictum, quod cæteris negotiatoribus non nocet. [4] Quod si vt plerumque euenit non eadem sit communi hominum vsu æstimatio aurei, ita temperanda res erit, vt nec ea sumatur quæ sit maxima, nec ea quæ minima, sed quæ media magisque frequens. [5] *Ita Senatus* in causa D. Margaretæ de la Chambre, & D. Marchionis de la Chambre, 6. Id. Febr. 1589.

1 Quod temporibus nostris sæpius visum esse video contra *l. 3. D. de in lit. iur.*

2 Parum

2 Parum enim est legem esse, si non obseruetur, & abeat in desuetudinem, *l. de quibus* 32. *in fin.* vbi DD. *de legib.*

3 Id enim plerumque ab inuitis principibus & magistratibus extorquet infelicitas temporum & necessitas commerciorum, quam promiscui vsus vtilitatem vocat Paulus, *in l. si quis mancipiis* 17. §. *si impubes, D. de instit. act.* qui locus etiam probat propter hanc vtilitatem recedi plerumque à ratione iuris communis.

4 Nemini enim facit iniuriam, qui vtitur iure communi, *l. inter eos* 51. §. *cum inter, D. de fideiuss. l. vltim. C. de in integr. restit.* Vide *l. Paulus* 99. *alias l. creditorem, D. hoc tit.* sed præcipuè tractatum illum nostrum quem inscripsimus, De nummariis solutionibus.

5 *Arg. l. si hæres* 110. *de leg. 1.*

DEFINITIO XII.

In debitis fauorabilibus annuis solutio facienda est initio anni, quia cœptus annus habetur pro completo.

IN debitis fauorabilibus annuis, quale est, quod alimentorum, aliámve similem causam habet, singulare perpetuumque hoc ius est, vt & in cuiusque anni principio solutionem fieri, & annum cœptum pro completo haberi oporteat.[1] *Ita Senatus* 7. Calend. Mart. 1599.

1 *L. 5. l. filia* 12. *D. de ann. legat. l. defuncta* 58. *D. de vsufr.*

DEFINITIO XIII.

Denunciatio cessionis facta in solius cedentis commodum non impedit quominus cedenti solui possit.

CEdenti soluere debitor potest, vt à cessionario quoque liberetur etiam post denunciatam à cessionario cessionem, si cessio cedentis solius commodo & periculo facta proponatur.[1] Maxime vero si etiam post denunciationem cessionarius, cum proprio nomine, & ad commodum suum agere posset & deberet, cedentis nomine & commodo experiri maluerit.[2] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Id. Maij 1591.

1 Secundum doctrinam Pauli Castrens. *in l. facta* 63. §. *si hæres, D. ad SC. Trebell.* Aufrer. *in decis. Capell. Tholos.* 119. [Quomodo autem denunciatio cessionis fieri debeat, dixi ad *Defin.* 1. *num.* 4 5. *sit prox.* Ex Guid. Pap. *quæst.* 530.]

2 Hoc enim facere potest si velit, vt notant DD. *in l. 3. Cod. de nouat.* & *in l. apud Celsum* 4. § *si cum legitima, D. de doli mal. except.*

DEFINITIO XIV.

Debitum in diem non potest solui ante diem, si dies fuerat adiecta in fauorem creditoris.

QVod in diem debetur non semper ante diem solui potest, licet dici soleat plus præstare debitorem, quam debeat cum solutionem repræsentat.[1] Quid enim si dies adiecta sit in fauorem creditoris non debitoris, siue ex testamento, siue ex contractu, aut qua alia iusta causa debeatur? Vtique dies expectanda est, ne quicquam de creditoris iure minuatur?[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 12. supr. de legat.

1 *L. Iauolenus* 15. *alias l. eum qui, D. de ann. legat. iunct. l. quod certa die* 70. *D. hoc tit. l. stipulatio ista* 38. §. *inter, l. qui hoc anno* 42. *de verb oblig.*

2 *d. l. Iauolenus l. si ita relictum* 43. §. *Pegasus, de leg. 2. l. 3. 5. cum Pollidius, D. de vsur.*

DEFINITIO XV.

Legatum nummarium debetur in eo valore qui fuit tempore testamenti.

CVm quæritur in qua moneta solui legatum debeat, si melior aut deterior fuerit tempore testamenti quam tempore mortis aut solutionis; placet tempus testamenti spectandum esse,[1] quoniam ex patrimonij comparatione prudens testator legandi modum statuere & solet & debet, futuræque mutationis ignarus non de alia moneta cogitare videri potest quam de ea, quæ tum in vsu & commercio est, cum legat, licet non nisi à die mortis legatum deberi possit,[2] sicut nec peti ante aditam hæreditatem.[3] Nam & si quid ex contractu debeatur, siue puro, siue conditionali, idem est, vt idipsum tempus quo contractum est, spectari hac etiam in re vt & in aliis fere omnibus oporteat.[4] Interdum tamen euenit, vt ex verbis aut voluntate testantis tempus mortis in soluendo legato inspiciendum sit.[5] Numquam enim à verborum vi & potestate recedendum est, si voluntas consentiat.[6] *Ita Senatus* in causa fratrum De Miege, Prid. Cal. Junij 1591.

1 Oldrad. *cons.* 31. Incip. *Thema tale est, arg. l. si ita, l. vlt. de aur. & arg. legat. l. vxori* 33. *in princ.* & §. 1. *l. nomen* 34. §. 1. *l. vxorem* 41. § *testamento puero, l. nuper* 85. *l. his verbis* 102. *de leg. 3. l. item illa* 18. §. *quod adiicitur, D. de const. pecun.*

2 *L. vnic.* §. *in nouissimo, C. de cadue. tollend.*

3 *Ex reg. l. si nemo* 9 *D. de test. tutel.*

4 Idem Oldr. *vbi supr.* & *consil.* 13. Socin. iun. *cons.* 152. *vol.* 2. *Ex l. Imperatores* 71. *D. de contrah empt. l. continuus* 137. §. *cum quis, in fi. de verb. oblig. l. vsufructus* 26 *de stipul. seruor. cap. olim. Extr. de censib.* Adde *l. si filiusfamilias* 78 *de verb. obligat.* Contra tamen in legato tenet Roman. *sing* 519 & *consil.* 123. vbi reprehendit Oldrad. per text. *in l. cum certum, de aur. & argent. leg.* Putarque spectandum esse tempus solutionis, nisi hæres fuerit in mora. *Ex l. vinum* 12. *D. de rebus cred.* Communis tamen est pro Oldrad. Vide addit. *ad dict. singul.* 519. Adde *l. Aurelius* 28. §. *testamento,* & §. *Titius, de liber. leg.* Gothofr. *ad l. 3. in fin.* glos. ad verb. *deteriorem, D. de rebus cred.* Horom. *in quæst. illustr.*

* Guid. Pap. *quæst.* 493. & ibi Ferrer.

5 *Vt in l. vlt.* §. 1. *de leg. 2. l. pen. D. de instr. leg. l. si fundus* 28. *D. quand. dies legat. l. Mela* 14. § *sed si alimenta, de alim & cibar. leg.* & in aliis locis, quos congerit glos. *in d. l. si ita* 7. *de aur. & arg. legat.*

6 *L. non aliter* 69. *iunct. l. ille aut ille* 25. §. 1. *de legat. 3. l. Labeo* 7. *de supell. legat.*

DEFINITIO XVI.

Debitor etiam in extrema vitæ discrimine constitutus non est eximendus carceribus, nisi creditores omnes consentiant, præterquam si id etiam concurrat, vt det idoneos fideiussores.

DEbitor vrgentibus creditoribus in carceres detrusus cum in grauissimum morbum incidisset, nec haberet in numerato, vnde solueret, postulabat, vt carceribus eximeretur, & priuatæ apparitoris custodiæ committeretur, oblatis in eam rem idoneis fideiussoribus. Quærebatur, cum creditores summo iure cum eo agere mallent, quàm periclitanti hominis saluti fauere, quænam iudicis partes esse deberent? Placuit non esse in iudicantis arbitrio, vt debitorem carceribus eximat, aut è publicis transferat in priuatos, si non creditores omnes, quorum interest, consentiant.[1] Nec si fideiussores idonei offerantur, factumque iudicem litem suam,[2] si defuncto postea debitore non soluendo, & fideiussoribus ad egestatem delapsis, creditores suum consequi non potuerint. Qui enim tenetur soluere, non liberatur dando fideiussorem aut pignora, ni creditor consentiat.[3] Nimirum credendus est debitor maiore studio & diligentia vsurus in conquirendis aut explicandis pecuniis, si longioris carceris tædio vrgeatur:[4] Fitque proculdubio iniuria creditoribus, si aut inauditis aut inuitis iis, debitor publicis eximatur carceribus, cum verisimile sit, tanto eum tardius soluturum, quanto mitius cum eo agetur.[5] Sane si proponas & euidenter soluendo esse debitorem, & perquam idoneos ab eo fideiusso-

res præstari, nec sine manifesto salutis discrimine posse debitorem diutius in carcere retineri, vix conuenit Christiano iudici creditorum immanitati vsque adeo indulgere, [4] vt veterem illam legem duodecim tabulatum de dilaniandis debitoribus in vsum renocare videatur, quam tamen constat, non tam ad vsum, quàm ad terrorem comparatam fuisse, ne quis tam facile ad contrahendum æs alienum accederet.[5] Sed illud tamen obstricte obseruandum est, vt non nisi ex maxima causa & debitore in aperto vitæ discrimine constituto ad hanc æquitatem decurratur, & eo demum casu, quo certum sit nullum ex iudicis indulgentia damnum creditorib. posse contingere.[6] Quam ob causam, licet inops & egenus debitor proponatur, sufficiet tamen oblatos ab eo idoneos fideiussores, cum ea ratione satis superq; indemnitati creditorum consultum iri certum sit.[7] Quid si debitor ipse manifeste soluendo sit, nec tamen inueniat fideiussorem?[10] At vix est, vt euenire id possit, quin difficilis sit conuentionis; quo casu non videtur idoneus, satisque bonus debitor, licet sit soluendo.[11] *Ita Senatus* in causa Claudij Geneuois, 6. Id. Jun. 1591.

1 Quia quod omnes tangit, ab omnibus approbari debet, *l. vlt. C. de auctor. præst.* nec quorundam consensus aliis nocere potest, nisi cum debitor cedit bonis, *l. vlt. C. qui bon. ced. poss.*

2 *Arg. l. 1. & tot. tit. de magistr. conuen. l. 1. C. de pœn. iudic. qui male iudic.*

3 *L. si rem 9 §. omnia, de pignorat. act. l. 5. § pen. & vltim. & l. seq. D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit. l. quæ fundum 30. D. de iur. dot.*

4 Studio scilicet recuperandæ libertatis, quæ per carcerem quodammodo imminuitur, *l. 1. & 2. D. de homin. lib. exhib. l. Titio 71. 5. Titio centum de cond. & demonstr.*

5 *Arg. l. is cui 5. D. vt in poss. legat.*

6 *Argum. l. pen. in fin. D. de donat. l. ob eas 12. cum ibi not. Cod. de oblig. & action.*

7 Vt Aulus Gellius scribit *Noct. Attic.*

8 Etsi damni causa vitam hominis periclitari durum sane est, *l. cum pater 77. §. cum existimare, de leg. 2.*

9 *L. 1. D. qui satisd. cog.*

10 Est enim id plerumque difficile, *l. 2. § pen. D. de iudic.*

11 *L. 1. D. qui satisd cog.*

DEFINITIO XVII.

Sola depositi confessio non probat depositum & obsignationem, quæ solutionis vim habeat contra creditorem, præsertim ad sistendas vsuras.

OBsignatio non aliter vice solutionis est,[1] quàm si rite facta sit,[2] & probetur. Quid ergo si de ea constet per solam depositarij confessionem, qui se fateatur pecuniam habere ex causa depositi, & paratum esse creditori quandocumque petenti soluere? Non proderit obsignatio debitori, quia depositum re contrahitur non verbis aut nudo consensu.[3] Nam qui constituit, se quid habere ex causa depositi, quod re vera depositum fuisse non apparet, constitutor potius quàm depositarius dicendus est.[4] Nec diuersum erit, si depositi & obsignationis realis instrumentum à Notario conscriptum, & postea deperditum dicatur, nisi probetur.[5] Alioqui facile fraus fieret creditori per falsi depositarij collusionem, & qui non potest liberari, nisi soluendo aut obsignando liberaretur dando constitutionem, qui fideiussoris & intercessoris potius, quàm depositarij loco habendus esset.[6] Necesse, quod de huius iuris iniuria conqueratur is, qui dicit, obsignatam à se pecuniam, cum ei liberum sit pecuniam à depositario reposcere, vt soluat creditori.[7] Nisi forte quis dicat sua interesse propter vsuras, quarum cursum obsignatio rite facta sistisset.[8] Sed imputet sibi debitor, cur non cautius egerit, vt certiores obsignationis probationes haberet, siue per testes siue per scripturam.[9] Proinde nec imputandum est creditori, cur aduersus eum, qui se depositarium dixit primo loco non egerit, nec tentauerit, an ea actione consequi suum posset?[10] Sufficit enim quod ob non factam rite obsignationem perinde saluas habeat pristinas suas in debitorem actiones, atque si nulla prorsus obsignatio facta diceretur.[11] *Ita Senatus* pro Matth. Laboret, contra N. Rostain, 5 Cal. Iulij 1591.

1 *L. obsignatione 9. C. hoc tit.*

2 Rite autem facta intelligitur si facta sit ad domicilium originis etiam ad interrumpendum cursum præscriptionis currentis contra ius redimendi, & ad id perpetuandum ad similè tempus, *l. si præses*, vbi DD. *C. de epis. audient.* Salicet. *in l. vt perfectius, C. de annal. except.* Boer. *quæst.* 11. *num.* 3 post Guid. Pap. *quæst.* 416. *vers. sed quid de præscriptione.*

3 *L. 1. §. is quoque, D. de obl. & act.* Impletur tamen interdum probatio depositi per confessionem, *l. Publia* 26 *§. vlt. D. depos.*

4 *L. 1. & tot. tit. D. de const. pecun.*

5 Frustra enim allegatur, quod non probatur nisi sit notorium, *l. duo sunt Titij* 30. *D. de testam. tutel. l. 2. & pass. D. de probat.* Iunge *l. testium facilitatem* 17. *in fin. C. de testib.*

6 Quod tamen absurdum esset, vt dixi *Defin. præced. num. 3. supr.*

7 Nec enim vllam exceptionem contra eum potest depositarius habere, si depositarius vere fuit, *l. vlt. C. de compens. l. si quis vel pecunias* 11. *C. depos.*

8 *L. si per te non stat* 9. *C. de vsur. l. acceptam* 19. *eod.*

9 Alterutra enim probatio necessaria est, *l. in exercendis* 15. *C. de fid. instrum.*

10 Nemo enim cogitur dubiam & ancipitem actionem proponere, *l. 1. D. commod. l. si gratuitam* 17. *D. de præscr. verb.*

11 Nihil enim refert, an obsignatio nulla facta sit, an aliqua minus rite, *l. quoties* 6. *D. qui satisd. cogant. l. 2. D. de auctor. tutor.*

DEFINITIO XVIII.

Ab interlocutione, per quam pronunciatum est idonea esse pignora oblata debitori à creditore, non potest debitor appellare, quod nihil eius interest.

CReditor idoneis pignoribus debitori pro eius indemnitate cauere obligatus, pignora obtulerat, quæ cum debitor minus idonea esse diceret, & probaret, iudex tamen idonea esse pronunciauerat.[1] Non erit audiendus debitor si ab ea pronunciatione appellet, cuius auctoritate plenam sibi quærere possit liberationem.[2] Quid enim ipsius interest, cùm à iudice compellatur ad solutionem?[3] Aut quo iure appellatio recipiatur eius, cuius nihil omnino interest?[4] Nisi forte quis appellandum ei putet, quasi aduersus iniuriam iudicis, qui non idonea pignora pro idoneis habuerit. Sed non ita est.[5] Nihil enim imputari potest ei qui paret iudicato,[6] cum iudicium in inuitum reddatur.[7] Nec quicquam referet an iudice inferiore, an Senatu ipso cogente soluat debitor.[8] Dummodo ea omnia alleget, quæ monere iudicem debeant, vt recte iudicet, ne alioqui per eum circumuenta videatur religio iudicantis.[9] *Ita Senatus* extempore pro Antonio Fou, contra N. Catel. Prid. Id. Iul. 1592.

1 Hoc est, vt posset debitor indemnis præstari si forte ad iteratam eiusdem quantitatis solutionem vrgeretur.

2 Nec enim læditur per sententiam, imo fit locupletior debitor, qui à suo creditore liberatur, *l. si pupilli* 66. *in fin. D. hoc tit. l. species* 11. *D. de acceptilat.*

3 Iniquum enim esset non impune soluere illum quem prætor cogat ad solutionem, *l. quod autem* 6. *§. apud Labeonem. D. quæ in fraud. credit.*

4 *L. 1. D. de appellat. recip.*

5 *L. ait prætor* 7. *§. 1. vers. permittitur, D. de minor.*

6 Quia parere habet necesse, *l. non videtur* 167. *§. 1. de reg. iuris.*

7 *L. inter stipulantem* 83. *§ 1. D. de verb. oblig.*

8 Nam & in *d. vers. permittitur* Vlpianus loquitur de sententia

tentia lata per prætorem, à quo poterat appellari ad præfectum vrbi, *l. Æmilius 38 D.eod.tit.*

9 *Vt in l.magu puto 5. §.manet, D.de rebus eor. qui sub tutel. l. Diuus 33.D.de re iudic.*

DEFINITIO XIX.

Potest etiam ex interuallo fieri cessio actionis. Nempe cum actio per solutionem extincta non est.

ACtionis, quæ per solutionem extincta ipso iure non est,[1] licet elidi potuerit per oppositam doli exceptionem,[2] fieri cessio etiam ex interuallo potest,[3] vtputa per creditorem, cui solutum est debitum à tertio possessore pignoris luendi causa.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC.19.sup.de luit.pign.

1 Nam si ipso iure extincta sit aliud est, *l. Modestinus 76. cum ibi not.D.hoc tit.*

2 Quamuis dici soleat nihil referre, an quis nullam actionem habeat, an vero talem habeat quæ possit elidi per exceptionem, *l.nihil interest 112.de reg iur.*

3 Textus est *in l.si res obligata 57.in fin.D.de legat.1.* Dixi *lib. 12.Coniect.iur ciuil.*

4 *L.2.l.sicut 8.§ vlt.D.quibus mod.pign.vel hypoth soluit.*

DEFINITIO XX.

Qui penes se retinuit pecuniam quamuis otiosam non potest petere fructus rei, pro qua debeatur ea pecunia.

QVi oblatam creditori à debitore pecuniam, & à creditore sine causa recusatam apud se depositam retinuit, si postmodum in vniuersa debitoris iura ex titulo licet oneroso successerit,[1] fructus rei, quam creditor pro pecunia reddere debuit, consequi non potest, nec si paratus sit iurare otiosam sè pecuniam, & in arca reconditam toto illo tempore habuisse, qua nec si voluisset, citra furtum tamen vti potuisset.[2] Non enim pecuniam quamuis inutilem retinere penes se debuit, qui in vicem vsurarum fructus aliquos ex obsignatione sperare voluit,[3] alioqui & rem & pretium eodem tempore habuisse videretur.[4] *Ita Senatus* in causa Aduocatorum Gaudinon & de Coysiaz, 16. Cal.Sept.1592.

1 Atque ita qui antea tantum erat depositarius postea factus sit debitor aut saltem loco debitoris. Addidi, *licet ex titulo oneroso*, quia si ex lucrativo id fiat minorem res habet dubitationem, quin depositario minus succurrendum sit, quia semper fauorabilior est qui causam habet onerosam, quam qui lucrativam, *l.4.§.si cum legitima, & seq vbi not.D.de doli mali except, l.quod autem 6.§ simili modo dicimus, D.qua in fraud cred.*

2 *§.furtum autem, Instit. de oblig. qua ex delict. nascunt, l. si pignore 54 D.de furt.*

3 *L.Iulianus 13 §.veniunt autem, D.de action.empt. l.liberalitas 16.§.1.D de vsur.*

4 *L.ex empto 11.§.qui autem, l bona fides 50.de act.empt.*

DEFINITIO XXI.

Taxationem æstimationis monetarum, quæ pro vsu & abusu commerciorum sit alia atque alia, solet Senatus probis viris committere, non sibi reseruare.

CVm propter auctam vel imminutam bonitatem aureorum vel monetarum, pluris aut minoris æstimandus est aureus, ne debitor aut creditor alioqui moretur in damno,[1] non solet Senatus id arbitrio suo committere, sed bonis viris eam rem tractare solitis,[2] & ab vtroque collitigantium eligendis.[3] Præsertim cum præter intrinsecam illam mutationem abusus quoque commerciorum, vt hac nostra tempestate, rem eo perduxit, vt nullius mercis minus certa sit æstimatio quam pecuniæ,[4] quæ certam semper ac perpetuam rationem habere deberet.[4] Inde fit, vt pro electorum arbitrio nunc hanc, nunc illam aureorum æstimationem Senatus noster secutus sit, cum proprij arbitrij legem ea de re constituere non posset.[5] *Ita Senatus* pro fratribus Ponthus Lugdunensibus, contra D.du Coudrey Iurisconsultum præcipui inter nostros nominis & Sereniss. Ducis Consiliarium, 5. Cal.Sept.1592.

1 Contra id quod scriptum est *in l.Paulus 99. alias l creditorem, alias l.debitorem, D hoc tit.*

2 Quos Pragmatici nostri dicunt *preud'hommes & experts.*

3 Cum tamen pecunia res omnes cæteras æstimare soleat non à cæteris rebus æstimari, *l.si ita 42.D de fideiuss.* Est enim pecunia mensura rerum omnium præterquam sui ipsius.

4 *L.nummus 3.D de in lit iurand.*

5 Facti enim quæstio nunquam certa esse potest, & in iudicantis arbitrio semper posita est, *l.1. §. 1. D.ad SC. Turpill. l. ordine 15.D.ad municip.*

DEFINITIO XXII.

Non facile condemnandus est prouisionaliter debitor qui apochas profert.

SI creditor proferat instrumentum, ex quo sibi deberi intendit, contra vero debitor plures apochas ad probandam solutionem,[1] sed de quibus tamen dubitari possit, an in controuersi debiti solutionem imputari debeant,[2] aut an totius debiti quantitati respondeant,[3] non ptius pro creditore aut diffinitiua, aut prouisionalis sententia ferenda est, quam docuerit ille quid sibi quantumque debeatur, si de eo constare in promptu possit per calculum, neque aduersus apochas falsitatis exceptio obiiciatur, aut alia quæ negotio longiores moras sit allatura.[4] Quid enim iustius, quam solutioni & liberationi fauere aduersus obligationem?[5] Prolatis siquidem per debitorem apochis, quæ prima facie solutionis probationem præ se ferant, incumbit creditori, vt probet aut in aliam causam factas esse,[6] aut alias aliis contineri, ex quo apparere possit nondum integrum debitum solutum fuisse. Id vero tum maxime locum habet, cum creditor agit aduersus heredes debitoris, fortassis etiam impuberes, qui factum defuncti, & rei gestæ veritatem ignorare probabiliter possunt.[7] *Ita Senatus* pro heredibus Petri Gleyron, contra R. D. Archiepiscopum Tarentas. 17. Cal.Febr.1593.

1 Non enim potest melius probari solutio quam per apocham, & pecuniæ solutæ professionem, *l.pecunia 14.C.hoc tit.*

2 Quod plerumque in facti, nonnunquam etiam in iuris quæstione positum est, *l.1.& seq.D.hoc tit. l.1.C.eod.*

3 Cuius rei disquisitio tota in calculo posita est.

4 Hoc enim est quod nostri dicunt, *Per modo constat, modo agatur, l.3.D.vt in poss.legat.* Falsitatis autem exceptio & quæstio longiores moras habere solet, *l.2. Cod. ad legem Cornel. de falsi.* quæ tamen probat interim præsumendum pro instrumento.

5 *L.Arrianus 41.D.de oblig & action.*

6 Cum solutio facta in vnam causam non debeat prodesse in aliam, *l.1.& seqq.D.hoc tit l ex pluribus 89 eod.*

7 Nam qui in alterius iura succedit iustam habet causam ignorantiæ, an id quod petitur debeatur, *l.qui in alterius 41.de reg.iur.* quia semper probabilis est ignorantia facti alieni, *l.vlt. D.pro suo.*

DEFINITIO XXIII.

Creditor etiam amisso aut restituto chirographo debiti persecutionem non amittit. si aliunde constet adhuc deberi.

QVi instrumentum authenticum & publica fide firmatum, vel casu amisit, vel spe futuræ solutionis debitori reddidit,[1] nihilominus debitum persequi potest pristina actione, si probet sibi deberi,

Non enim debitum faciunt tabulæ.[1] Nec quod debitor habens penes se instrumentum proferat id cancellatum faciet, vt intercidisse actio videatur, nisi ea omnia concurrant quæ hoc casu præsumptionem solutionis inducere solent.[2] Quinimo tanto magis condemnandus erit debitor, quippe quem constet debere cum antea debuerit, si non aliqua ratione probet solutionem, aut solutionis præsumptionem.[4] Si tamen præsumptio sit pro debitore instrumentum penes se habente,[5] licet multa creditor alleget, quæ si iam probata essent præsumptionem illam eliderent,[6] non debet incerto eo prouisionalis & fiduciaria vlla adiudicatio fieri creditori. Denique vix est, vt vllo casu contra debitorem, qui producit chirographum aut instrumentum cancellatum, quicquam decerni debeat ante diffinitiuam sententiam:[7] Cum si sublata sit certioribus iudiciis illa solutionis præsumptio quæ ex instrumenti possessione inducitur diffinitiue non prouisionaliter condemnari debitorem oporteat.[8] *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de Belly D. des Eschelles, & Cl. Baussan, 3. Calend. Mart. 1593.

1 Hoc enim persæpe fit.

2 Actiones enim non tolluntur nisi certis modis, *l. obligationum fere* 44. §. *placet, D. de oblig. & act. l. penult. D. hoc tit.* Inter quos non est instrumenti amissio nec chirographi redditio quæ tantum inducit exceptionem pacti de non petendo, *l.* 2. *D. de pact.*

3 Cum non semper nec concludenter probetur solutio ex eo, quod debitor habeat penes se instrumentum debiti cancellatum, vt ex iis constat, quæ tradit Paul. Castr. & alij, *ad d l.* 2. *D. de pact. & ad l si chirographum* 24. *D. de probat.* Iunge *Defin* 1. 3. *& Defin.* 28. 3. *hoc tit.*

4 Qui enim semel debuit hoc ipso probatur adhuc debere nisi probet se liberatum, *l. qui debitori* 15. *C. hoc tit.*

5 Secundum ea quæ scripsimus *d. Defin.* 1. 3.

6 Vna enim præsumptio per aliam elidi facile potest, ac multo magis per contrariam probationem, *d. l. si chirographum, & seq. D. de probat. l. vlt. D. quod met caus.*

7 Qui enim habet pro se præsumptionem nunquam pendente lite condemnandus est, *l. moueor* 4. *C. si seruus export. uen.* Interest enim ipsius non soluere potius, quam solutum repetere, *l.* 3. *D. de compensat.*

8 Vt finis liti imponatur, *l.* 1. *D. de re iudic.*

DEFINITIO XXIV.

Qui soluit executori non habenti mandatum non est liberatus, nisi alia nulla ratione potuit effugere carceres.

SOlutio per debitorem facta executori, qui ex iudicis mandato præceperat, vt intra certum & præfinitum tempus, & in loco destinato creditori solueretur, non liberat debitorem, etiamsi pecunia postea perierit, siue casu fortuito, siue culpa & facto executoris.[1] Non enim censetur mandatum habere ad solutionem accipiendam qui mandatum habet ad exequendum & imperandum debitori, vt soluat,[2] non magis quam qui ad litem procurator datus est,[3] nisi proponas traditum apparitori à creditore instrumentum. Ea namque traditio mandati vim habet.[4] Ac quid si executor cum nullam haberet accipiendæ solutionis potestatem, per dolum aut imperitiam minatus sit debitori carceres, ni statim solueret, absente tamen creditore? Audiendus erit debitor, petens exhibitionem mandati aut instrumenti obligatorij, vt sciat an & cui tuto possit soluere.[5] Quid si iniurioſus executor pergat vrgere debitorem, iamiam detrusurus eum in carcerem ni soluat in continenti?[6] Adhuc requiremus à debitore, vt pecuniam obsigner, si obsignando possit iniuriam executoris repellere, ne illi possit imputari cur executori citra mandatum soluerit, cum obsignando posset se ab executoris iniuria liberare.[7] Plane si nec obsignantem audire executor velit, nec ideo desistat rapere eum in carcerem, vix est, vt imputari debeat debitori cur coactus soluerit, ac non potius passus sit detrudi se in carceres, postea de executoris iniuria apud iudicem conquesturus: Cum ea iniuria sit irreparabilis,[8] & quam perperi cogendus non sit is, qui paratus sit soluere, quem constat non posse cogi, vt iudicium accipiat quod longe minus est,[9] tametsi solutionem in promptu non offerat.[10] Imputandum igitur potius erit creditori cur talem executorem elegerit,[11] vereque hoc casu dici illud poterit factum executoris esse factum partis.[12] Quid vero si executor acceptam à debitore nimis facili pecuniam ipsi creditori obtuleri? Creditor autem accipere recusauerit eo prætextu, quod auri vel argenti species oblatæ minoris essent, deinde pecunia deperdita sit,[13] siue casu fortuito, siue dolo malo aut culpa executoris, an imputari creditori poterit, cur non eam saltem quantitatem acceperit, postea periturus quod plenæ solutioni deesset?[14] Minime vero, si iustam recusandæ solutionis causam habuit, hoc est, si non totum oblatum fuit debitum.[15] Executor enim qui, vt diximus, non potest hoc casu videri procurator *creditoris* ad exigendum, factus videtur procurator *debitoris* ad offerendum.[16] Et ideo factam ab eo minus idoneam oblationem non magis agnoscere creditor cogitur, quam si ab ipso debitore facta esset. Ita *Senatus* ex tempore in causa R. D. Ioannis Baptistæ Cauet Prioris d'Arben, contra N. Perrin, & N. de Sontonax Nantuacenses, in publico auditorio, 6. Id. Iunij 1593.

1 Non enim alia solutio liberat debitorem quam quæ fit vero creditori, aut vero eius procuratori, *l. vero procuratori, l. 2. l. solutam* 49. *D. hoc tit.*

2 Cum cuilibet mandati fines sint stricti & stricte accipiendi, *l.* 5. *D. mandat.*

3 *L. sed si tantum* 13. *D. de pact. l. hoc iure* 86. *D. de solutionib. l. transactionu placitum* 7. *C. de transact.*

4 *Vulg. l.* 1. *C. de donat. l. vlt. C. de pact conuent tam supr. dot.*

5 Interest enim soluentis, vt soluat tuto ne bis soluere cogatur, *l. ait prætor* 7. §. 1. *vers permittitur, D. de minor. l. sancimus* 25. *C. de admin tutor.*

6 Est enim huiusmodi executio iniurioſa, qui nullum debitori spatium relinquit adferenti sacculi, *l. quod dicimus* 105. *D. hoc tit.*

7 Cum obsignatio vim solutionis habeat, *l. acceptam* 19. *C. de vsur. l. obsignatione* 9. *C. hoc tit.*

8 Non enim leuis iniuria est duci in carceres eum qui sit paratus soluere, *l. si creditor* 19. *D. de iniur. & famos. libell.* cum ea res oneret æstimationem apud bonos & graues viros, & imminuat libertatem, *l.* 1. *& 2. D de homin. liber exhib.*

9 *L. si rem* 73. *D. de procur. l. si debitori* 21. *D. de iudic.*

10 Sic enim nostri intelligunt quod scriptum est in dictis legibus de illo, qui paratus est soluere, quasi sentiant de illo qui verbo dicat se paratum. At ego longe aliter, vt scripsi in Rationalibus, *ad d. l. si debitori.*

11 *L.* 3. §. *si executor.* vbi Bald. iunct. *l nam & Seruius* 21 §. *vlt. ff. de negot. gest. l. cum in plures* 60. § *seruum, in fin ff. locat.*

12 *Vt in l. si ob causam* 13. *C. de euict. l.* 1. *C. si in causa iudic. pign. capt sit.*

13 Pecunia enim iam soluta facile potest perire, quamuis non item pecunia debita, *l. incendium* 11. *C. si cert. petat.* iunct. *l creditor* 102. *ff. hoc tit.* Nempe quia debetur genus, soluitur species.

14 Certum enim est periculum semper ad eum pertinere qui sit in mora, siue debitor ille sit, siue creditor, *l. si ex legati* 3. *ff. de verb oblig. l. qui decem* 72. *in princ. & §.* 1 *ff. hoc tit.*

15 Non enim moram facit qui recusat vel soluere, vel solutionem accipere si iustam habuit causam recusandi, *l. sciendum* 21. *& seqq. ff. de vsur. & l. creditor* 102. *ff. hoc tit.*

16 Cum eam pecuniam offerat nomine quodammodo debitoris, qui eam numerauit, *arg. l. absenti* 10. *ff. de donat.*

DEFI-

DEFINITIO XXV.

Condemnatio totius debiti salua imputatione soluti non restituit obligationem augmenti monetalu pro parte, qua in executione iudicati soluta inuenitur.

DEbiti parte duntaxat solutâ, non eo minus admitti solet petitio totius quantitatis debitæ,[1] adeoque sequi condemnatio, salua in executione iudicati imputatione eius summæ quam solutam fuisse apparuerit.[2] Sed non facit ea res, vt si medio tempore mutatio aliqua superuenerit in monetæ bonitate siue intrinseca, siue extrinseca, eius ratio vlla habenda sit, quod ad eam partem attinet, quæ proponitur soluta. Nam cum iam inde à quo tempore solutio facta est, sublata sit pro ea parte obligatio, & ita sublata acsi nulla vnquam fuisset.[3] Consequens sit, vt ex superueniente mutatione pars illa nec augmentum recipere possit, nec diminutionem.[4] Alioqui damno afficeretur creditor si pluris æstimaretur quod ei debitum solutumque fuit, quam quanti erat tum cum soluebatur:[5] Sicut ex contrario improbum lucrum sentiret si minoris æstimaretur.[6] *Ita Senatus* in causa Francisci Fabri & Claudij de S. Real, Prid. Id. Aug. 1593.

1 Dummodo fiat protestatio de imputando omni eo quod solutum esse apparebit. Hoc enim omnimodo exigitur, vt appareat nolle creditorem bis idem consequi, *l. 1. §. 1. D. quod legat.* Quanquam nec mihi placet sola hæc protestatio, si illi ipsi qui agit solutiones præcedentes factæ sint, aut alij eo sciente. Quidni enim ab initio cogendus est facere quod scit esse solutum? Nempe improbi hominis est non tantum consequi, sed & petere bis eandem rem, cum is qui petit, ideo petat, vt ipsum consequatur.

2 Cum exceptio solutionis possit opponi in executione iudicati, quia non impugnat iudicatum, vt dixi *Defin. 2. 5 de except.*

3 Quia solutio est naturalis & verus modus tollendæ obligationis, *l penult. D. hoc tit.*

4 Cum non entis nullæ sint qualitates, *vulg. l penult. D. de rebus credit.*

5 *L cum certum 9. D. de auro & arg. legat. l. Paulus 99. alias l. creditorem, D. hoc tit.*

6 Non autem debet creditor aut lucrum, aut damnum vllum sentire ex solutione sibi facta, sed illud ipsum præcise consequi quod re vera debetur, *d. l. Paulus, l. cum quid 3. & ibi not. D. de rebus credit.*

DEFINITIO XXVI.

Solutio facta ei cui cessum erat debitum quasi vero creditori liberat debitorem, quamuis ex post facto appareat nihil cessionario debitum fuisse.

TVtor eius qui nihil Titio debebat, cum deberi centum existimaret, cesserat ei nomen Sempronij in solutum, & instrumentum quo paris quantitatis obligatio continebatur ei tradiderat, eundemque procuratorem in rem suam ad exigendum debitum constituerat.[1] Sempronius contentus soluerat. Cum postea cessionem quam tutor fecerat, quasi sine causa factam reuocandam esse constaret,[2] placuit non idcirco reuocari posse liberationem quæ Sempronio ex solutione contigerat. Quid enim referebat an ipsi tutori Sempronius soluisset,[3] an alij ex ipsius voluntate, quique ad exigendum siue suo, siue alieno nomine mandatum habebat?[4] Nam & reuocata cessione, licet appareat non potuisse in rem suam procuratorem constitui eum, cui nihil debebatur, superest tamen causa simplicis mandati, quæ sicut ad liberationem debitori bona fide soluenti acquirendam satis esse potuit, ita ad eandem partam tuendam conseruandamque sufficere debet.[5] *Ita Senatus* pro fratribus Barder, contra Claudiam Tauan, 6. Calend. Sept. 1593.

1 Et ita cœperat Titius habere directas actiones ex persona pupilli, vtiles vero ex propria tanquam ex suo nomine, *l qui stipendia 9. C. de procur. l postquam 7. & 8. C. de hered. vel action. vendit.*

2 Nec enim permittitur tutori alienare rem pupilli sine causa. Hoc siquidem spoliare pupillum est, non tutelam gerere, *l qui fundum 7. § si tutor, D pro emptor.*

3 Quo casu securus est qui soluit vero tutori, *l. Lucius 46. §. tutela, D de admin. tut.*

4 *L solutam 49 D. hoc tit.*

5 Similis ratiocinatio est *in l cum is 36. § mulier, D. de condict. indeb.*

DEFINITIO XXVII.

Augmentum monetale æstimatur ex comparatione aurei, idque ex consuetudine, cui hac parte standum est.

AVgmentum illud monetæ quod passim creditoribus adiudicari solet,[1] quamuis non nisi à monetarum inferiorum deterioratione causam habeat,[2] proindeque non pluris æstimandum videatur, quam quanto reuera minoris est iudicati tempore moneta noua quæ soluitur,[3] æstimari tamen vulgo solet ex comparatione solidi aurei, vt quanto pluris est aureus, quanto plus veniat in augmenti liquidatione. In quo fieri iniuria debitoribus videtur, cum haud dubie pluris æstimari solet aureus in commerciis, quam quanti debeat æstimari si non nisi bonitatem intrinsecam consideres;[4] siue quod ex communi hominum affectione cæteris etiam paribus aurum plus æstimari soleat,[5] siue quod longe commodius minoreque periculo & expensa his præsertim nostris miserrimis & periculosissimis temporibus huc & illuc exportetur. Senatus tamen cum huiusmodi quæstio ex facto incidisset pronunciauit standum esse consuetudini,[6] quod tanti reuera interesse videatur creditoris quanti vulgo æstimantur aurei. Propterea quod eo veluti pretio tot aureos sibi comparare creditor initi contractus tempore potuisset.[7] Nec quicquam sane causæ est cur creditori vlla vtilitas aufferatur, quam ex sibi debita pecunia honeste comparare possit.[8] *Ita Senatus* pro fratribus Ballin, contra Aduocatum Bolliet, Prid. Calend. Sept. 1593.

1 De quo vide Guid. Pap. *quæst. 493.* Boet. *quæst. 327.*

2 Vt tractaui pluribus in meo illo tractatu, De nummariis solutionibus. [Et ideo si moneta non sit deteriorata nihil est quod de augmento tractari possit, quamuis creuerit valor auri. Et sufficit solutionem fieri in ea moneta quæ debetur. *Ita Senatus* in causa D. d'Aretel, & Noë Gaud, 11. Calend. Decemb. 1611. Si tamen sint promissi aurei soluendi in auro, solutio facienda erit in ea æstimatione aureorum, quæ est tempore solutionis, etiamsi creuerit citra deteriorationem monetarum: *Ita Senatus* pro D. d'Auise Senatore; contra D. Com. de la Foreſt, April. 1614].

3 Ob id solum ne alioqui creditor damno afficiatur, *l. Paulus 99. alias l. creditorem, D. hoc tit.*

4 Ideo fortasse quod aurei bonitas intrinseca minus mutatur.

5 Quæ communis hominum affectio regulariter attendi solet, *l. si seruus 33. D. ad leg. Aquil l pretia rerum 63. D ad legem falcid.*

6 Solent enim esse tolerabilia quæ consuetudo approbauit, *l. Imperatores 13. in fin D. de pollicit.* [Intelligé tamen supposita semper aliqua deterioratione monetæ, vt dixi *hum. 2.* Eo scilicet casu quo solutio in monera fieri debet, aut alio quouis modo aliter quàm in auro. Nam cùm in auro fieri debet satis est fauori debitori hactenus vt possit soluere æstimationem ex generali illa consuetudine, de qua Bart. *in l. 1. de aur. & arg. leg.* Non etiam in auro vt minorem æstimationem soluat, quàm quæ vsu commerciorum frequentatur, licet maior sit, quàm quæ publico edicto fuit constituta, vt dixi *eodem numero.*

Nam cùm mutatio nulla superuenit in bonitate intrinseca inspiciendum est tempus solutionis. Ex Bocr. *dict quæst.* 327.]

7 *Arg l si venditor* 6. §. 1. *in fin D. de serv. expor.*

8 Alioqui damnum sentiret creditor ex solutione, quod esse non debet, *l. Paulus. alias l creditorem, D. hoc tit.*

DEFINITIO XXVIII.

Cum debitor habet penes se instrumentum cancellatum, an & quando habeat exceptionem pacti de non petendo, aut præsumptionem solutionis?

IN quæstione illa, an si chirographus aliudve debiti instrumentum penes debitorem reperiatur, liberatus debitor credendus sit, & an probare debeat sibi redditum à creditore, an verò probatio exigatur à creditore, vt sibi adhuc deberi ostendat, præsertim si chirographum, aut instrumentum cancellatum proponatur.[1] Scio receptam vulgo distinctionem illam.[2] Vt si dicat debitor tutum se exceptione pacti de non petendo, probare debeat sibi redditum à creditore saltem per duos testes,[3] si non sit persona domestica,[4] aut aliter suspecta,[5] si secus per quinque. Sin dicat se liberatum per solutionem præsumptio sit pro eo, quę transferat onus probandi creditorem,[6] maxime si cancellatum sit chirographum, nisi domestica sit persona.[7] Sed mihi posterior huius distinctionis pars numquam probari potuit. Qui video, illo etiam casu quo instrumentum redditum est à creditore non præsumi solutionem, nec ipso iure liberationem competere, quæ haud dubie competeret solutionis potestate si solutio præsumeretur,[8] sed tantum prodesse exceptionem taciti pacti, De non petendo.[9] Cui exceptioni locus esse non posset si debitor ipso iure liberatus esset, cum exceptio pacti de non petendo præsupponat, vt ita dicam, obligationis pristinæ subsistentia.[10] Porro chirographo existente penes debitorem quid interest, an sit cancellatum necne, cum sit in potestate debitoris, vt cancellet aut non? Itaque quod dicimus ex chirographi cancellatione præsumi solutionem,[11] sic accipiendum videtur si penes creditorem cancellatum reperiatur. Quis enim tum præsumat, aut ab alio cancellatum, quam à creditore, aut à creditore ipso ob aliam causam, quam quia solutum sit? Vtique, nisi manifestissimis probationibus creditor contrarium ostendat.[12] Sed si penes debitorem sit chirographum, siue cancellatum, siue non, numquam inducenda ex eo est præsumptio solutionis aut liberationis, sed tantum conuentio taciti pacti, de non petendo, eo demum casu quo probetur redditum à creditore.[13] Omnimodo enim probanda redditio est, ne alioqui pactum inter ignorantes contractum videatur. Quod sane in tacito pacto non minus absurdum fuerit, quam in expresso.[14] Quare nec in eo melior conditio esse debet extranei debitoris, quam domestici,[15] nisi quod cum domestici persona est, quæ chirographum subripere facilius potuerit,[16] & consequenter falsos testes pro crimine obtegendo perquirere,[17] quinque testes requiruntur, cum alioqui duo sufficerent.[18] Illud sane constitit, Quotiescunque vel minima suspicio est fuisse deperditum chirographum, licet minus plene probatum sit, numquam præsumendum esse pro debitore quod ei fuerit redditum, etiamsi non sit domestica, aut aliter suspecta persona, sed euidentissimas hoc casu redditionis probationes requiri.[19] *Ita tractatum est* in causa Ludouici Ortolan & D. Ioannis Bail Canonici de saint Ioire, 8. Id. Nouembr. 1593.

1 De qua quæstione iam scripsimus *Defin.* 1. & 23. I.

2 De qua per Capell. Tholos. *decis.* 219. & ibi Auffrer.

3 *Ex l* 2. *vbi gloss. D de pact.*

4 *L. vbi numerus* 12. *D de testib.*

5 *Vt in l. vnic* §. *ille autem antep. C. de latin. libert tollend.*

6 Maiore siquidem probatione videtur is onerandus ille qui habet contra se præsumptionem, *l vltim. D quod met. caus.* vide gloss. *in d* §. *ille autem, & in l. quod debitor* 15 *C. hoc tit.*

7 *Ex l si chirographum* 24 *D. de probat.*

8 Cum solutio sit verus & naturalis modus tollendæ obligationis, *l penult D. hoc tit.*

9 *d. l* 2. *vbi gloss.* Castrens. & alij, *D. de pact.*

10 Siquidem omnis exceptio est actionis competentis exclusio, *l.* 1 *& tot. tit. D. de except. l si vnus* 27. §. *pactus ne peteret, D de pact.*

11 *Vt in d. l si chirographum.*

12 Semper enim præsumptio cedit probationi & veritati, *d. l si chirographum, & l seq. l Imperatores* 29. *in fin. D. eod. tit de probat.*

13 *Vt in d. l.* 2. *de pact.* aut ab alio ex voluntate & mandato creditoris, *vt in l. creditricem* 7. *C. de remiss pignor.*

14 Etsi enim potest fieri pactum etiam inter absentes, *d l* 2. *de pact.* non potest tamen fieri inter ignorantes, cum ignorans non possit consentire, & qui ignorat non tam paciscitur quam decipitur, etiamsi sit præsens, *l. qui cum tutoribus* 9. §. *qui per fallaciam, D. de transact.*

15 Quia omni casu probari debet redditio instrumenti, quæ est facti, *l* 2. *D. de probat.* alioqui sufficeret creditori vt asseueret, fuisse redditum contra suam voluntatem, & vt probet obligationem non contradictionem, *d. l. quod debitori.* Iunge *Defin.* 9 *sup mandat.*

16 Vt in specie *dict. l. vnic.* §. *ille autem, Cod de latin. libert. tollend.*

17 In tanta præsertim quanta hodie est testium facilitate, *arg l testium* 18. *C. de testib.*

18 *d. l. vbi numerus* 12. *D. eod.*

19 Itaque semper melius & expeditius est apocham extorquere à creditore, *l. pecunia* 14. *C. hoc tit.* [Finge inter creditorem & debitorem positas fuisse rationes in eámque rem fuisse necesse proferri chirographum, quod facilè potuerit à dolosa debitore subripi aut cum alia charta etiam per incuriam nedum per iniuriam commutari. Non præsumetur solutio pro debitore chirographum habente. *Ita Senatus* pro Dn. de Genaud, 26. Maij. 614.]

DEFINITIO XXIX.

Solutio facta falso procuratori non liberat soluentem, sed obligat accipientem de indemnitate debitori præstanda, maxime si verus creditor postea exegerit solutionem.

EVm, qui soluit falso procuratori, id est, de cuius mandato non constet, minime liberari certum est,[1] idemque esse si famulo creditoris soluerit, aut dicenti se nuncium, si neque mandatum is habeat, neque instrumentum crediti,[2] cuius possessio vice mandati esse possit.[3] Itaque & vero creditori sua actio salua erit,[4] & in falsum procuratorem danda erit actio debitori in omne id, quod sua interest, si iterum soluere coactus est.[5] Sed dubitatio esse potest, si creditori debitor soluerit priusquam denunciaret procuratori, vt si quod forte mandatum haberet ad solutionem, accipiendam id profiteret, an audiendus postea sit de indemnitate contra eum agens? Et magis est vt audiri debeat, non solum quod nihil ei imputari possit, cur soluerit illi, quem sciebat verum esse creditorem,[6] maxime si nitebatur ille instrumento guarentigiato, vt vocant, ex quo potuerit debitor extemplo detrudi in carceres;[7] sed etiam, quia ex contrario imputare sibi debeat qui accepit solutionem, cur non vel mandatum vel ratihabitionem exhibuerit,[8] curve apocham per creditorem conscribi non curauerit, aut instrumentum cancellari reddique ad parandam debitori liberationem.[9] Planeque nihil ei prodesse debet, quod conuentus ad præstandam indemnitatem dicat paratum se docere habuisse mandatum, adeoque id nunc exhibeat.[10] Quoniam licet ex eiusmodi mandati exhibitione appareat, indebitam fuisse quantitatem, quæ secundo loco à creditore

1 *Ex l* 2. *vbi gloss. D de pact.*

2 *L. vbi numerus* 12. *D de testib.*

3 *Vt in l. vnic* §. *ille autem antep. C. de latin. libert tollend.*

4 Maiore siquidem probatione videtur is onerandus ille qui habet contra se præsumptionem, *l vltim. D quod met. caus.* vide gloss. *in d* §. *ille autem, & in l. quod debitor* 15 *C. hoc tit.*

5 *Ex l si chirographum* 24 *D. de probat.*

6 Cum solutio sit verus & naturalis modus tollendæ obligationis, *l penult D. hoc tit.*

7 *d. l* 2. *vbi gloss.* Castrens. & alij, *D. de pact.*

8 Siquidem omnis exceptio est actionis competentis exclusio, *l.* 1 *& tot. tit. D. de except. l si vnus* 27. §. *pactus ne peteret, D de pact.*

9 *Vt in d. l si chirographum.*

10 Semper enim præsumptio cedit probationi & veritati, *d. l si chirographum, & l seq. l Imperatores* 29. *in fin. D. eod. tit de probat.*

11 *Vt in d. l.* 2. *de pact.* aut ab alio ex voluntate & mandato creditoris, *vt in l. creditricem* 7. *C. de remiss pignor.*

12 Etsi enim potest fieri pactum etiam inter absentes, *d l* 2. *de pact.* non potest tamen fieri inter ignorantes, cum ignorans non possit consentire, & qui ignorat non tam paciscitur quam decipitur, etiamsi sit præsens, *l. qui cum tutoribus* 9. §. *qui per fallaciam, D. de transact.*

13 Quia omni casu probari debet redditio instrumenti, quæ est facti, *l* 2. *D. de probat.* alioqui sufficeret creditori vt asseueret, fuisse redditum contra suam voluntatem, & vt probet obligationem non contradictionem, *d. l. quod debitori.* Iunge *Defin.* 9 *sup mandat.*

14 Vt in specie *dict. l. vnic.* §. *ille autem, Cod de latin. libert. tollend.*

15 In tanta præsertim quanta hodie est testium facilitate, *arg l testium* 18. *C. de testib.*

16 *d. l. vbi numerus* 12. *D. eod.*

17 Itaque semper melius & expeditius est apocham extorquere à creditore, *l. pecunia* 14. *C. hoc tit.* [Finge inter creditorem & debitorem positas fuisse rationes in eámque rem fuisse necesse proferri chirographum, quod facilè potuerit à dolosa debitore subripi aut cum alia charta etiam per incuriam nedum per iniuriam commutari. Non præsumetur solutio pro debitore chirographum habente. *Ita Senatus* pro Dn. de Genaud, 26. Maij. 614.]

18 *Vt in d. l.* 2. *de pact.* aut ab alio ex voluntate & mandato creditoris, *vt in l. creditricem* 7. *C. de remiss pignor.*

19 Etsi enim potest fieri pactum etiam inter absentes, *d l* 2. *de pact.* non potest tamen fieri inter ignorantes, cum ignorans non possit consentire, & qui ignorat non tam paciscitur quam decipitur, etiamsi sit præsens, *l. qui cum tutoribus* 9. §. *qui per fallaciam, D. de transact.*

20 Quia omni casu probari debet redditio instrumenti, quæ est facti, *l* 2. *D. de probat.* alioqui sufficeret creditori vt asseueret, fuisse redditum contra suam voluntatem, & vt probet obligationem non contradictionem, *d. l. quod debitori.* Iunge *Defin.* 9 *sup mandat.*

21 Vt in specie *dict. l. vnic.* §. *ille autem, Cod de latin. libert. tollend.*

22 In tanta præsertim quanta hodie est testium facilitate, *arg l testium* 18. *C. de testib.*

23 *d. l. vbi numerus* 12. *D. eod.*

24 Itaque semper melius & expeditius est apocham extorquere à creditore, *l. pecunia* 14. *C. hoc tit.* [Finge inter creditorem & debitorem positas fuisse rationes in eámque rem fuisse necesse proferri chirographum, quod facilè potuerit à dolosa debitore subripi aut cum alia charta etiam per incuriam nedum per iniuriam commutari. Non præsumetur solutio pro debitore chirographum habente. *Ita Senatus* pro Dn. de Genaud, 26. Maij. 614.]

ditore per calumniam exacta est, "æquius tamen est, dari actionem aduersus eum, qui negligens fuit in mandato exhibendo," [11] mox mandati iudicio repetiturum à creditore, quod is mala fide à iam liberato debitore exegerit. [13] Certè si verus hic procurator soluendo non sit, nec dubitari oportet, quin creditor debitori condictione indebiti teneatur, [14] itemque procurator verus ad id vt cedat mandati actione, [15] si eam malit debitor, quam indebiti condictionem exercere. [16] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, 5. Cal. Decemb. 1593.

1 *L. vero procuratori 12. l. qui hominem 34. §. si nullo, D. hoc tit.* * *l. creditoris 8. C. de condict. indeb.*

2 Bart. *in l. eum qui 10. §. vlt. D. commod.*

3 *Vulg. l. 1. C. de donat. l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

4 Quam non potuit ei adimere factum falsi procuratoris, *l. Granius 71. §. penult. D de fideiuss. & d. §. si nullo.*

5 Intelligo vt falsus procurator caucrit de rato, vt fieri soler, alioqui non potest teneri nisi condictione indebiti, *l. si procurator 6. §. 1. & seq. l. cum indebitum 57. §. 1. D. de condict. indeb.* Quæ condictio cum sit stricta, vt omnes cæteræ condictiones, non recipit præstationem eius quod interest aut aliarum accessionum, nisi quæ sint naturales, *l. indebiti 15. cod. l. videamus 38. §. item si indebitum, Cod. de vsur.* * *d. l. creditoris 8. C. de condict. indeb.*

6 Cum prior solutio, quæ fuit irrita, nec naturale vinculum dissoluerit nec ciuile, *l. si fideiussor 59. D. de condict. indeb.*

7 Cur non enim possit impune soluere is, qui per prætorem cogi possit ad solutionem? *l. quod autem 6. §. quod Labeonem, D. quæ in fraud. credit.*

8 *d. l. si procurator 6. §. Celsus, D. de cond. indeb.*

9 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. praced.*

10 Cum deberit res esse integra per solutionem, quam vero creditori interim fieri fuit necesse.

11 Cum per solutionem vero procuratori factam liberatio contigerit. *d. §. Celsus.*

12 Quia hoc ipsum potest ei imputari, *arg. l. cum postulasset 44. D. de damn. infect.* * *l. si quis inficiatus 13. D. depos.* Quamvis nec tam facilis nec credulus esse debuerit is qui soluit cùm posset & deberet inquirere an actor mandatum haberet nec ne *l. 1. §. dolum, D. de eo per quem factum erit, & d. l. si quis,* vbi est textus in hanc rem optimus non enim debet credulitas vnius alij nocere *l. 3. §. sed si sic accepit. D. de in rem verso.* nam potest quis etiam id quod ab alio dictum est tamen non credere bona fide *l. 2. D quod falso tutor. auctor.* Vide Decium *consil. 487. num 12.* Sic dicimus non debere quenquam propriam negligentiam ad alienam iniuriam referre *l. 3. D. de transact.* Non enim admittitur ignorantia in eo qui tenetur inuestigare, *arg. l. quod te 5. D. si cert. petat. l. qui cum alio 19. D. de reg. iur.* vbi glos. ponit exemplum in eo qui soluit pupillo quem pupillum esse ignorabat, idem est in eo qui soluit falso tutori se pro tutore gerenti, quia non aliter liberatur quàm si pecunia in rem pupilli versa sit *l. debitores 26. D. hoc tit.*

13 *L. si seruum 51. §. quod vero, D de furt.*

14 Quia verum est hoc casu bis idem debitum creditori solutum fuisse, contra *l. bona fides 57. de reg. iur.*

15 *Vt in l. possessio 49. §. vlt. D. de acquir. poss.*

16 Est enim plenior & vtilior actio mandati, cum sit bonæ fidei, & ideo habeat pleniores præstationes, *§. actionum, Inst. de action. l. vnic. C de rei vxor. action.*

DEFINITIO XXX.

Pro pensionibus annuis augmentum monetale nullum debetur.

EGregia dubitatio est, an pensionum annuarum, quæ certo pretio constitutæ sunt, cum redimendi facultate perpetua, augmentum aliquod pro monetæ deterioratione debeatur? [1] Et deberi illud suadet, quod augmentum illud pars debiti est minusque proculdubio soluit, qui in minore & deteriore moneta soluit. [2] Præsertim cum pensiones huiusmodi vt plurimum constitui soleant ad modum vsurarum quincuncium [3] vel semissium, [4] vt proinde crescente debiti principali summa propter monetæ deteriorationem, ipsas quoque pensiones crescere necesse sit, vt eum sibi modum retineant, ad quem ab initio sunt constitutæ. [5] Alioqui facile eueniat, vt de semissibus vsuris aut quincuncibus facias trientes vel sexuncces. [6] Etsi enim minus propriæ sunt istæ vsuræ, quia solius debitoris arbitrio permissum est, vt principale debitum soluat cum volet, non etiam creditoris, vt exigat quando velit (ob idque nimirùm contractus hic licitus est etiam iure Pontificio & inter personas quoque ecclesiasticas, [7]) tamen vsurarum vicem obtinent, & pecuniarium reditum constituunt. [8] In quo sane differunt maxime à canone illo annuo, qui pro emphyteuticario fundo pendi solet vt plurimum in pecunia. [9] Cuius pecuniæ augmentum deberi vtique non tam facile admittendum est. [10] Non solum quod plerumque tam exigua summa sit, vt de eius augmento non nisi ridicule tractari queat, "sed etiam, quia non tam pro modo iusti reditus, quam in recognitionem & professionem directi dominij pendi soleat." [12] Quo respectu nihil interest plus minusve pendatur. At pensiones illæ annuæ, de quibus agimus, ex comparatione principalis debiti certum iustumque modum accipiunt, qui citra creditoris aut potius emptoris iniuriam diminui nulla ratione potest. [13] Sed tamen Senatui visum est aliter constituendum esse, non modo ex summa æquitate, ne alioqui in singulos annos nouus ineundus sit calculus, nouæque conuentiones, quæ res inexplicabilem litium materiam præberet, [14] sed etiam ex inueterata apud nos consuetudine, qua inductum videmus vt huiusmodi pensiones, sicut annuæ sunt, ita ex pecunia annua, & quæ in singulos annos cuditur, soluantur. Neque enim dubitandum est, quin iuri hac parte derogari possit per generalem consuetudinem, [15] cum & idem fieri queat per præscriptionem si modo per quadraginta annos continuos eam sibi legem creditor dixerit, vt pensionem annuam in moneta annua licet imminuta sine protestatione acceperit. [16] Quanquam etiam cessante consuetudine, ad publicam tamen vtilitatem pertineret, vt Senatus auctoritate idipsum induceretur. Vitandi scilicet illius absurdi & incommodi gratia, quod ex litium multiplicatione nasceretur. [17] Nec aliud visum est tametsi in piam causam constituta esset annua illa pensio. Tanto mitius enim exigi illam decet, cuius debitum ex voto gratuito proficiscatur. [18] *Ita Senatus* vnis omnium votis in causa Francisci Gerlier, & Francisci Falquet, Cal. Decembr. 1593.

1 De qua quæstione vide quæ scripsi *in tract. de nummariis solutionibus.*

2 *L. cum quid 3. vbi not. D. de rebus cred. l. Paulus 99. alias l. creditorem.* vbi Bart. & alij, *D. hoc tit.*

3 Quia vsuræ quincunces respondent modo & æstimationi communi fructuum fundi optimi. Afflict. *decis. 284. in fin.*

4 Nam & semisses vsuræ sunt mediocres, cum sint dimidia parte minores centesimis, quæ omnium maximæ sunt, *l. eos 26. §. 1. vers cæteros, C. de vsur.*

5 Cum earum modus ab initio sit constitutus ex proportione summæ principalis.

6 Quod videtur iniquum quando vsurarum stipulatio certam legem ab initio habuerit, *l. vero 12. §. penult. D. hoc tit.*

7 *Per extrauag. regimini.* Est enim venditio certi reditus annui, non conuentio vsurarum.

8 Ita vt hoc etiam casu pecunia pecuniam petere videatur, quæ sola res facit vsuras odiosas.

9 Vulgo seruitium vocant.

10 Vt docui etiam pluribus in eodem *tract. de nummariis solutionibus.*

11 Hæc enim optime quadrat, quod iactari soler, de minimis prætorem non curare.

12 *L. vlt. cum ibi not C. de iur. emphyt.*

13 *Arg d. l. vero 12. §. penult. D. hoc tit.*

14 Quæ semper euitanda est, *l. quidam 21. D de reb. credit. l. singulis 6. D. de except. rei iudic.*

15 Sunt enim tolerabilia, quæ vetus consuetudo approbauit, *l. Imperatores 13. in fin. D de pollicit.* Sane ius commune repugnat, *cap olim, & cap cum canonicis, Extr. de censib.* quicquid scribat Guid. Pap. *quæst. 493.*

16 *d.c.olim.*iunct.*gloss in verb.triginta sex.*
17 *Arg.d.l.quidam,& d l.singulis.*
18 *Cap.ex parte,Extr.de censib.*

DEFINITIO XXXI.

Simpliciter facta solutio cedit in vsuras potius,quàm in sortem, si vsuræ potuerunt exigi,non etiam si fuerint quidem debitæ etiam adiudicatæ, sed nondum taxatæ.

QVod generaliter constitutum est, vt simpliciter soluta pecunia in vsurarum potius, quàm in sortis causam imputetur,[1] constat non nisi ad eas vsuras pertinere,quæ & debentur & exigi possunt.[2] Igitur si quæ ex iudicato debeantur, quarum tamen taxatio, vt fieri solet, in iudicati executionem dilata sit,[3] nulla ratio est, vt in vsuras cedat solutio, quæ simpliciter facta est,quoniam vsuræ,antequam taxatæ sint,debentur quidem,[4] sed tamen exigi nondum possunt.[5] Idem erit, si facta vsurarum taxatione creditor pro sortis solutione iudicati executionem persecutus sit. Secuta enim solutione credendus est debitor in eam causam soluisse, ex qua magis vrgebatur.[6] *Ita Senatus* pro N. Benedicto Cauet Senatore clarissim. contra heredes N. de la Loge, Prid. Id. Februar.1594.

1 *L.5.§.Imperator 2.vers.quod generaliter constitutum l.Titia 48.D.hoc tit.l.1.in fin C.eod.*

2 Id est,quæ iam sunt certæ & taxatæ. Nam si naturaliter tantum essent debitæ,puta ex pacto & consequenter iure ciuili indebitæ, non possent quidem exigi, sed tamen non eo minùs in eas esset imputanda solutio, quæ scilicet facta esset in vsuras *vt in d § Imperator,in princ.* At aliud est,si solutio facta sit simpliciter *vt in d.vers.quod generaliter.* Et de huiusmodi solutione loquitur hæc Definitio.

3 Prius enim est,vt condemnatio præcedat, quàm vt taxatio condemnationis fiat,*l si traditio 4.C.de action.empt.*

4 Ex iudicato & condemnatione *l.2 & 3.Cod.de fructib.& lit.expens.*

5 Quia exactio non potest fieri vt neque solutio quantitatis incertæ.

6 Ex regula, quæ vult præsumi factam esse solutionem in causam grauiorem & duriorem & antiquiorem *l 3. l.in his 5 in princ.D.hoc tit.*Text.est *in l.cùm ex pluribus* 103 *eod.*

DEFINITIO XXXII.

Solutio annuæ pensionis pro tribus annis continuis inducit præsumptionem totius debiti in præteritum soluti, sed tamen contra præsumptionem hanc admittitur probatio.

EX solutione quidem annuæ pensitationis pro tribus annis continuis præteritis, de qua constet per tres apochas, inducitur iuris præsumptio, quod totius temporis præcedentis nomine nihil omnino debeatur, quasi integris solutis omnium annorum reliquis. Si modo integra tribusque pensionibus & apochis diuisa solutio probetur.[1] Alioqui si vel vna numeratione trium annorum pensitationes solutæ sint,vel minus integra solutio aut non continui triennij facta proponitur, nulla de reliquorum anterioris temporis solutione præsumptio nascitur.[2] Sed tamen non excludit ea præsumptio contrariam probationem,si creditor probare velit reliqua deberi. Vincit enim præsumptionem probatio.[3] Quare etsi is,à quo reliqua petebantur, confessus sit se debere, cum posset se tueri exceptione præsumptæ solutionis,non poterit in integrum restitui tanquam læsus,[4] si alias læsionis probationes nullas habeat, quam quod continui triennij apochis prolatis solutionis præsumptionem inducere possit. Quid ni enim bonam fidem agnoscere potuit?[5] Sed hoc ita, si ea confessio neque per vim, neque per dolum extorta proponatur.[6] *Ita Senatus* in causa D. de Sarrio Augustani, & Andræ Baussan,17.Cal.April.1594.

1 *L quicunque 3.C de apoch.publ.lib.10.tit.22 cum ibi not.*

2 Vt probat *d l quicunque*, in illis verbis, *si trium cohærentium sibi annorum apochas securitatesque protulerit.*

3 *L si chirographum 24.& seq D.de probat. l.adsentatio 10. C.de non numer.pecun.*

4 Cum nulla sit melior & certior probatio, quam quæ fit per confessionem partis, *l.generaliter 13.eod tit C.de non numer. pecun.*

5 Nemo siquidem bonam fidem agnoscere prohibetur, *l. quoties 9.§ sicut,D.de admin.tutor.*

6 Quod enim per metum vel per dolum, vel per vim factum est, id ratum habere prætor nunquam debet, *l. si mulier 21.§....D quod met.caus.l.procurator 11.§.in perpetuum,D.de doli mali except.*

DEFINITIO XXXIII.

Ibi soluendum & reddendum est indebitum,vbi exactum fuit & in moneta illius loci, si interfit eius, qui soluit indebitum.

QVi ab Augustano iudice in Augustana prouincia pecuniam indebitam soluere condemnatus coactusque fuerat prouocatione ad Senatum nostrum facta obtinuerat, condemnatus falsus creditor restitutionem pecuniæ offerebat Camberij in ea moneta & monetæ æstimatione, quæ Camberij recepta esset. Visum est, audiri eum non debere, si victoris interesset in ea potius moneta aut æstimatione solutionem accipere, quæ in Augustana prouincia frequentaretur,[1] quia *non tam in* quo loco facta esset condemnatio, quam vbi indebite extorta solutio inspici oporteret,[2] ne alioqui in damno moraretur is, cui facta iniuria fuisset.[3] Idemque dicendum placuit de iis quoque expensis, quas in causam litis idem ille victor in eadem prouincia erogasset,[4] tametsi earum soluendarum obligatio non nisi ex posteriore iudicato ac Senatusconsulto competens in eo ipso loco, in quo iudicatum fuerat, nata videretur.[5] Plane eorum sumptuum nomine, qui in causa appellationis & Camberij facti essent, absurdum foret cogi condemnatum præstare victori vtilitatem loci, & æstimationem illam monetæ, monetamve, quæ apud Augustanos recepta sit, licet proponeres fortasse monetam Augustanam, id est, ex illa prouincia allatam, quæ Camberij impensa est tantam domino suo vtilitatem attulisse, quanti ea Camberij fuit.[6] *Ita Senatus* in causa N.Cantamot Augustani, 4.Id.Maij, 1594.

1 Quia semper & omnimodo indemnis seruandus est creditor, *l.Paulus 99.alias l.creditorem,D.hoc tit.*

2 Nam cum is, qui indebitum accipit, obligetur ex quasi contractu, *l.si quis absentis 5.§.in quoque, D.de oblig & act.* non alio loco videri potest Ve ex quasi contractu obligatus is, qui indebitum accepit,quam vbi accepit.Porro vbi quis contraxit, vel quasi, ibi & conueniri vt soluat potest, *l.2.§.omnes, l.heres absens 19.§.1.D.de iudic.*

3 Non enim leuis iniuria fit ei, à quo inuito extorquetur solutio tanquam à debitore, cum tamen non sit debitor, *l iniuriarum 13.§ si quis per iniuriam,& l.si creditor 19.D.de iniur.*

4 Nam expensarum quoque nomine indemnis seruari victor debet, *l properandum 13 § sine autem alterutra,C de iudic. l eum quem 79.D.eod l.qui solidum 78 §.1 de legat 2.*

5 Cum potuit fieri vt expensæ compensarentur, aut non adiudicarentur, *vt in d.l qui solidum 78 §.1.de leg.2.*

6 Cum tanti moneta quæque sit, quanti expendi potest, *l.3. de in lit.iurand.l.si is a fideiussorem 42.D.de fideiuss.*

DEFI-

DEFINITIO XXXIV.

Apocha in chirographi tabulis conscripta in eam causam facta creditur, quæ chirographo continetur, etiamsi dicatur id factum per errorem, nisi error probetur.

A Debitore pecuniam accepisse professus per apocham in chirographi tabulis conscriptam, in eam causam accepisse intelligendus est, quæ chirographo continetur.[1] Nec si per errorem id factum dicat audiendus est, nisi errorem probet,[2] quamuis non ab ipso debitore numerata sit pecunia,[3] sed ab alio, qui eam solutionem sibi proficere, & in aliam causam imputare velit.[4] Quod cum euenit inter eum, qui ipse soluit, & eum, qui solutionis commodum captat, prius discutienda res est, cuius vtilitati cedere solutio debeat.[5] Sed interim pro vero debito non habebitur, quod, an solutum sit, nesciatur. Ideoque interea inhibebitur executio.[6] Idemque erit, si apocha sic conscripta fuerit, vt debitoris persona demonstrata non sit, sed solutio tantum testata.[7] Cur non enim præsumamus delendæ aut exonerandæ obligationis chirographariæ gratia factam solutionem, cuius probatio ex chirographo ipso petatur? *Ita Senatus* in causa R.D.Abbatis Ambroniacensis, & N. Ioannis Dionysij Cauet, 3. Non. Iun. 1594.

1 Nulla enim ratio esset conscribendæ apochæ in margine chirographi, si in aliam quam chirographi causam solutio facta esset.

2 Erroris enim probatio semper salua esse debet, cum non consentiant qui errant, *l si per errorem 15. D. de iurisdict. l. nihil consensui 116. §. vlt. de reg. iur.*

3 Qui casus longe minorem habet dubitationem.

4 Eo prætextu, quia credendus quisque sit id potius soluisse quod suo nomine debeat, *l & magis 4. D hoc tit.* Sed tamen nihil vetat etiam ab alio solui quod alius debeat, *l. solutione 23. eod. l soluendo 39. de negot gest.*

5 Nec enim potest vnica numeratio plures obligationes tollere, nisi in casibus, de quibus *in l. in numerationibus 44. D. hoc tit.*

6 Et quidem vtriusque debiti propter incertitudinem, licet certum sit, vni tantum debito solutionem proficere posse.

7 Impersonaliter. Sufficit enim vt relinquatur locus interpretationi.

DEFINITIO XXXV.

Etiam promissio de reddendo chirographo inducit tacitum pactum de non petendo, sicut & ipsa redditio.

NOn solum redditio instrumenti inducit tacitum pactum de non petendo,[1] sed etiam promissio ipsa de reddendo instrumento,[2] quia non tam redditio instrumenti quam reddentis animus prodest ad eiusmodi pactum inducendum.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 30. sup. de reb. credit. & iureiur.

1 *L. 2. vers. & ideo. cum ibi not. D. de pact.* Dixi *Defin. 28 §.*

2 Quamuis aliud sit promissio de reddendo instrumento, aliud vero redditio instrumenti: sicut & aliud est pactum de vendendo vel donando, aliud vero venditio vel donatio. Bart. *ad l. vlt. num. 8. D de condict. caus. dat.*

3 *d. l. 2. l. creditricem 7. C. de remiss. pignor. l qui debitori 15. C. hoc tit.*

DEFINITIO XXXVI.

Solutio facienda in tot aureis æstimatis per libras Regias, non tam ex aureorum quam ex librarum numero æstimari debet, & potest fieri in quacunque moneta admissibili in loco solutioni destinato, dum ne deteriorata sit.

CONductor ex causa susceptæ conductionis se obligauerat ad solutionem mille aureorum æstimatorum tribus libris Regis, quæ sex florenos cum assibus tribus monetæ nostræ efficerent. Conueneratque vt quamuis contractum esset apud nos, vbi & conducta bona sita erant, solutio tamen Lugduni fieret sumptibus & periculo conductoris. Placuit non esse cogendum conductorem in aureis soluere, sed in alia moneta qualibet, quæ Lugduni admitteretur,[1] ita vt si solutionis tempore pluris æstimarentur aurei Lugduni, quam tribus libris Regiis publico mercatorum commercio, tres libræ in quacunque moneta admissibili etiam Sabaudica sufficerent,[2] dum ne deterior moneta effecta esset, quam contractus tempore fuisset.[3] Idémque seruandum, si in aureis solutio fieret, nimirum, vt si solutionis tempore quatuor libris Regiis aureus Lugduni æstimaretur, trecentis aureis in totidem corporibus nummorum solutis quadringenti aurei soluti viderentur.[4] Apparebat enim æstimationem illam aureorum debitoris gratia factam fuisse,[5] cum iam tum propter monetarum deteriorationem in ipso Lugduni loco aureus multo pluris quam tribus libris Regiis æstimaretur.[6] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio, contra Ioannem le Grand Vectier & alios, pro illustrissimo D. Duce de Mercœur, 10. Calend. Decembr. 1594.

1 Quia, quamuis aurei essent in obligatione, fuerant tamen æstimati, quo casu solutio fieri potest in æstimatione, *l. si quis stipulatus 54. D. hoc tit.*

2 Legem enim certam ab initio habuit stipulatio, quæ postea, nisi ex vtriusque consensu immutari non potuerit, *l. vero 12. § pen D. hoc tit.*

3 Nec enim tantundem reddi videretur, quod in moneta deteriore redderetur, *l cum quid 3. D. de reb. cred. l penul. ad fin. de condict. triti. l 3 §. 1. D commod. l. Paulus 99 alias l. creditorem D. hoc tit.*

4 Habita scilicet ratione non ad numerum corporum, sed ad æstimationem.

5 Quod vnum maxime inspiciendum est, quod nimirum factum sit in gratiam debitoris vel creditoris, *l. Iauolenus 15. alias l. eum qui. D. de ann. legat. l. si ita relictum 43 §. Pegasus. de legat. 2.*

6 Vt proinde non posset alia interpretatio fieri salua conuentione, quæ semper conseruanda est, vt aliquid operetur, *l. si quando 109. de leg. 1. l si ita stipulatus 126. §. Chrysogonus, de verbor. obligationib.* [*Ita Senatus* in causa pupillorum de Valier, ante Cal. April. 1612.]

DEFINITIO XXXVII.

Quod debetur in aureis, potest solui in quacumque moneta ex consuetudine, dummodo ea moneta non sit minutissima. Nec valet obsignatio facta in moneta minutissima, maxime quam credibile sit de proximo publicandam aut aliter improbandam.

AVreos simpliciter debens siue ex mutui, siue ex alia qualibet liberatur, dando communé publicamque aureorum æstimationem,[1] nisi adiectum sit, vt in auro fiat solutio.[2] Idque non tam ex iuris ratione, quæ aliud profecto suaderet, præsertim in mutuo,[3] quam ex locorum ac agentium fere omnium consuetudine.[4] Quæ multo magis obtinet,[5] si aurei sint æstimati,[5] nisi proponas ideo æstimatos, vt quamuis in specie solui deberent, certum tament haberent pretium, ne auctæ vel diminutæ postmodum publicæ æstimationis ratio vlla haberetur.[6] Sed tamen hoc ita accipiendum est, vt debitori non liceat in minutissima moneta totum debitum soluere, si alia sit, in qua minore creditoris incommodo maior debiti pars solui possit, licet monetę, quod vocant, augmentum

offeratur.[7] Itaque cum debitor quidam egregiam debiti quantitatem in eiusmodi nummorum specie obsignasset, improbata est à Senatu obsignatio.[8] Quamquam eius improbandæ ratio illa quoque accedebat, quod obsignationis tempore in eo res erat, vt proximo quoque die edicto Principis minutiæ illæ monetarum, etiam quæ à monetariis Principis excusæ essent, damnari deberent, scripto iam de ea re edicto, sola publicatione dilata in id vsque tempus, quo melior moneta excusa foret.[9] *Ita Senatus* 3. Cal. Febr. 1595.

1 Non quidem ex ratione iuris, sed ex illa generali consuetudine, de qua Bart. *in l. 1. D. de aur. & argent. legat.* vt sequitur in Definitione. [Idque obtinet etiam si quis aureos promiserit solares boni ponderis ad characterem regis Franciæ, nisi additum sit, *in auro*, quia cæteræ adiectiones omnes possunt aliam congruam interpretationem recipere citra illam adstrictionem, vt in auro solui oporteat, ad excludendos scilicet aureos, quos vocant monetales pistoletos leuioris ponderis. Denique hoc casu tales aurei sunt tantum in obligatione non in necessitate solutionis. *Ita Senatus* in causa D. Senatoris d'Auise, de qua *num. seq.*]

2 Tunc enim omnino seruanda conuentio est. [Et tamen hoc quoque casu receptum est, vt liberetur debitor soluendo æstimationem: at non communem vt in alio casu, sed quanti plurimi æstimantur vulgo & communiter aurei etiam per abusum commerciorum. Semper enim necessitas nos eo adigit, vt etiamsi quod debetur maximè in specie consistat, necessario tamen deueniendum sit ad æstimationem, vt possit fieri executio iudicati *l. 4. §. ait prætor, D. de re iudic.* *Ita Senatus* in causa fratrum Dominicanorum Chamberij, & Rectoris Hospitalis de Machy, Nouembr. 1612. Et rursum in causa D. Senatoris d'Auise, & D. Comitis de la Foreſt. In qua præterea iudicatum est, Si plures summæ aureorum in eodem instrumento comprehensæ sint, quarum vna sit soluenda in auro, altera in aureis simpliciter, & ambæ postea iunctæ sint in vnam eandemque summam tot aureorum simpliciter non adiecta clausula, *soluendorum in auro*. Videri de omnibus conuenisse vt in auro soluerentur, sumpta scilicet ea interpretatione quæ vtrique summæ conueniat, & ne vna eademque summa ex pluribus collecta diuerso iure censeatur *l. eum qui ædes* 23. *D. de vsucap. l. vlt. in fin. de tritic. vin & oleo legat.* Latum est Arrestum die April. 1614.]

3 Quia id soluendum est, quod est in obligatione, & quod sit eiusdem bonitatis & qualitatis, *l. 3. D. de reb. cred.*

4 De qua consuetudine atteſtatur Bart. *in dict. l. 1. de aur. & argent. legat.*

5 Quia tunc æstimatio ipsa est in obligatione, ob idque tanto magis potest esse in solutione, vt tractaui pluribus in meo illo tractatu de nummariis solutionibus.

6 Exemplo eius quod scriptum est *in l. si inter* 21. *C. de iur. dot. l æstimatio* 50. *D. solut. matrim.*

7 Nam quanto minutior & minoris valoris est moneta, quæ soluitur, tanto incommodior est solutio accipienti.

8 *Arg. l. Paulus* 99. *alias l creditorem, D hoc tit.*

9 Vt proinde non esset cogendus creditor solutionem accipere in ea nummorum specie, quæ post paucos dies inutilis futura esset, *arg. l. creditor* 102. *cum ibi not. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXXVIII.

Soluens bona fide ei, qui credebatur habere ius accipiendæ solutionis liberatur, maxime si soluat post condemnationem, etiamsi postea rescissum sit iudicatum, nisi soluens sciuerit vndecunque. Item conductor soluens vero domino patientiam præstante, liberatur à suo conlocatore.

SOlutio ei facta, qui solutionis accipiendæ ius habere credebatur, liberat soluentem bona fide, tametsi prædo fuerit is, qui solutionem accepit.[1] Multo magis idem erit, si iudicatum pro se habebat is, cui solutum est,[2] nec quod postea contrario iudicato ex noua causa victus sit, nocebit soluenti post secundum iudicatum, si non id sciuisse probetur, quoniam imputari victori potest, cur ius suum citius non sit executus.[3] Plane scientiam probari sufficiet vndecunque prouenerit, nec denunciationem à victore factam fuisse necesse erit.[4] Ex contrario, si à te fundum conduxero, cuius nomine postmodum controuersiam passus à Titio succubueris, non eo minus liberabor si soluam Titio, quod sibi personali actione sim ex contractu obligatus.[5] Finita namque inter nos intelligitur conductio statim atque alteri quæsitum ius est prohibendi, ne mancam in conductione,[6] æquumq; est ei me soluere, cuius res est, quique patientiam mihi præstat, quam alioqui præstare nec vellet nec cogeretur.[7] *Ita Senatus* ex tempore in causa Dominicæ Dalfin, 5. Cal. Febr. 1595.

1 *L. si vrbana* 55. *D. de cond indeb.* Rot. *decis.* 1. *de solut in nouis, l. filia* 88. *D. de solut.*

2 Cum res iudicata pro veritate habeatur, *l. res iudicata* 206 *de regul. iur.* & aperte sit iniquum impune non soluere illum, quem prætor cogat soluere, *l quod autem* 6. *§. apud Labeonem, D. qua in fraud. credit. l ait prætor* 7. *§. 1. vers permittitur, D. de minor l. sancimus* 25 *C. de admin. tutor.*

3 *Arg l. cum postulassem* 44 *D. damn infect.*

4 Scienti enim vnde vnque sciuerit, potest imputari, *l. vlt. D. de transact. l nam si actor* 26. *D. de rei vindic.*

5 Et hic est valde notabilis casus, in quo id, quod vni debetur, potest etiam inuito eo solui alteri, ita vt soluenti contingat liberatio, nempe quia debitum pro causa habet conductionem rei, quæ ad alium incipit pertinere, *argum. l. si tertius* 6. *§. si quis prius, D. de aqua & aqu pluu arcend.*

6 *L. emptorem* 9. *cum ibi not. C. de locat.*

7 Quasi noua inter nos facta locatione.

DEFINITIO XXXIX.

Lata lege contra abusum commerciorum in aureis æstimandis, maior habenda est ratio legis quam abusus.

CVm arresto Curiæ rationalis certa nummis aureis statuta esset æstimatio, veritumque ne quis eos pluris æstimaret.[1] Nec eo minus tamen abusu commerciorum, temporumque licentia aureus pluris æstimaretur, placuit creditorem, cui certus florenorum numerus deberetur, cogendum non esse aureos accipere supra eam æstimationem, quæ publica auctoritate esset constituta.[2] Ideoque nec valere obsignationem, quæ sic facta fuisset,[3] & consequenter iustam creditorem appellandi causam habuisse ab eo iudice, qui obsignationem illam rite ac legitime factam esse pronunciauerat.[4] *Ita Senatus* in publico auditorio, pro Petro Pignier, contra N. Forey, 3. Calen. Maij, 1595.

1 Nam in Republica bene constituta vtique certa esse debet ac perpetua nummorum æstimatio, *l. 3. D. de in lit. iur.*

2 Iudicandum enim est ex legibus, non ex abusu, nec tam inspiciendum est quid Romæ fiat, quam quid fieri debeat, *l. sed licet* 12. *D. de offic præsid.*

3 Non enim potest rite factum videri, quod factum est contra leges, *l. non dubium* 5. *C. de legib.* [Nec priuatorum cautiones legum auctoritate censeri debent, *l. vltim. D. de fid & legit.*]

4 Quia pronunciauerat contra leges & contra ius commune, *l. 1. §. 1. D. qua sentent. sin. appellat. rescind.* Iunge tamen *Defin.* 41. *infr.* [Aliud ergo est si abusus commerciorum ex inueterato obtineat legem. Nec enim ea vtilitas, quam per viam licitæ commercij potest quis consequi ei auferenda est *l. Paulus* 99. *D. hoc tit.* *Ita Senatus* pro D. d'Auise Senatore, contra D. Comitem de la Foreſt, April. 1614. Iunge *Defin* 41. *fin.* & 21. 22. & 5 *hoc tit.*

DEFINITIO XL.

Mora contrahenda impeditur per oblationem præsertim iudicialem, sine obsignatione, at contracta non purgatur citra obsignationem.

OBlatio sola cum in iudicio facta est, licet neque obsignationis, neque solutionis vim habeat, ad inducendam

inducendam liberationem,[1] prodest tamen ad impediendum cursum vsurarum, quæ ex mora deberentur, quia moram contrahendam impedit; ([2] quamuis contractam non sistat,[3]) licet verbalis tantum fuerit,[4] si creditor oblationem recusauerit. Quem ideo cautum esse oportet, vt oblationem verbo factam verbo agnoscat, ne dubitari possit quin steterit per debitorem, quo minus solutio facta sit aut saltem obsignatio.[5] Sane si mora iam contracta sit, non purgatur per sequentem oblationem, nisi sequatur obsignatio.[6] *Ita Senatus* in causa D. de Nicolle & N. Petri Ludouici de Leschereine, 11. Cal. Maij, 1595.

1 *L. si per te non stat 9. & l acceptam 19 cum ibi not. Cod de vsur.*

2 *d l. si per te.*

3 Quam semel interuenisse sufficit vt vsuræ perpetuo debeantur, quousque debitum soluatur aut pro soluto habeatur, *l. Titia Seio 87 §. vsuras, de legat. 2.*

4 Sic enim vulgo nostri sentiunt *ex l. si rem 9. §. vlt. D. de pignor act.* sed male, vt puto, quia debet locus ille, sicut & cæteri, intelligi de oblatione reali, vt scripsi in Rationalibus *ad l. si debitori 11. D de indic.*

5 Consilium est Bart. *ad l. creditores 3. C. de pign.*

6 *d l. si per te non stat, in fin.* quia obsignatio sola illa est, quæ vim solutionis obtinet, *Lobsignationis 9. C. hoc tit.*

DEFINITIO XLI.

Qui se obligat aureos soluere ad communem valorem, eum valorem promisisse intelligitur, qui sit frequentatus etiam abusu commerciorum, maxime si ipse acceptos aureos expenderit ad eum valorem.

AVreos ad communem valorem soluere obligatus, non eum promisisse intelligitur, qui edicto Principis aut Magistratuum vices Principis gerentium auctoritate constitutus est,[1] sed eum, qui vsu adeoque abusu commerciorum frequentatur.[2] Nec iniqua aut prohibita est conuentio, si præsertim is, qui se ad eam solutionis formam obligauit, acceptos à creditore nummos ad eum valorem expenderit.[3] *Ita in Senatu* ex tempore tractatum contra Benedictum Gisland, & Henricum Pic, pro Claud. Appian. 5. Non. Iun. 1595.

1 Nec enim communis valor ille est, sed publicus & præcisus, *l. pretia rerum 63. D. ad legem falcid.* Vide tamen *Defin. 39 2.*

2 Id enim facit & euincit vtilitas promiscui vsus, *l. si quis mancipia 17. §. si impubes, D. de instit act.*

3 *Arg l. 1. & tot. tit. D. quod quisque iur.*

DEFINITIO XLII.

Moram contrahens in soluendo non ob id cogitur soluere in meliore moneta, quam quæ fuerit tempore contracti debiti, nec si agatur de dote.

NEc dotis fauor, nec mora in soluendo contracta facere potest, vt solui dos debeat in melioie moneta, quam quæ fuerit tempore dotis datæ aut promissæ,[1] quia nunquam mora facit, vt plus debeatur; sed tantum vt eius, quod debetur, aut periculum aut accessio præstetur.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 11. sup. De pact. conuent. tam sup. dot.

1 Sufficit enim vt reddatur in eadem bonitate, *l. cum quid 3 & ibi not. C. de rebus credit. & in l. Paulus 99 alias l. creditorem, D hoc tit.*

2 *L. si ex legati 13. & seq. l. si seruum 91. §. sequitur, D. de verb. obligat. l. morn 32. §. in bona fidei, l. cum quidam 17. §. si pupillo, D. de vsur.*

DEFINITIO XLIII.

Edictum de imminuenda quantitate debiti ob melioratas monetas non pertinet ad expensas litium, quamuis iam ante factas & taxatas.

CVm edicto Principis aureorum valor extrinsecus imminutus esset aucta intrinsecus bonitate monetarum, atque ideo constitutum fuisset, vt in soluendis omnibus debitis, quæ contracta essent à Calend. Ianuar. anni 1591. in edicti vsque diem ea forma seruaretur, vt qui florenos octo deberet liberaretur quando septem florenos cum octo assibus. Quæsitum est an edictum generalissimis verbis conceptum etiam ad litium expensas pertineret, quæ ante edictum factæ adeoque taxatæ proponerentur. Nam de iis, quæ post edictum taxatæ essent, dubitari non poterat, quin in noua moneta sine diminutione deberentur.[1] Quandoquidem constat debitum impensarum quandocunque prorogatarum ex tempore taxationis certam legem formamque accipere.[2] Et placuit ad hoc debiti genus edictum non pertinere.[3] Quoniam quæ actuariis & procuratoribus ad instruendam litem salaria præstantur, ea iam inde à multis annis taxata sunt,[4] & eo tempore quo multo melior moneta cudebatur, quam illa sit quæ nunc cuditur. Eaque taxatio tam stricte semper obseruata est, si non ab actuariis saltem à iudicibus & Senatoribus,[5] vt quamuis longe deteriores monetæ postea cudi cœperint, non ideo tamen aucta sit quantitas, quæ ex meta contrarij iuris ratione augeri debuisset.[6] Nempe quia variante in singulos fere dies aut menses bonitate monetarum & æstimatione, in incerto semper esset quid actuariis & procuratoribus deberetur, nouasque ex ea causa & innumeras lites suscitari necesse esset.[7] Ergo ex contrario aucta monetarum bonitate, nihil idcirco immutari oportet.[8] Atqui, inquies, ita fiet, vt qui expendit in viliore moneta solutionem, accipiendo in meliore, plus recipiat quam impenderit. Fateor, sed potuit ex contrario minus accipere, si moneta deterior facta fuisset: cur ergo non ei prosit dubius euentus, qui & potuit nocere?[9] Rursus quid si nondum soluerit actuariis & procuratoribus, quod ob sumptus ante edictum factos soluere debuit? An non cogendus erit vt in noua moneta soluat quantumcunque meliore?[10] Quid vero interest condemnati, an victor iam soluerit, an adhuc debeat, aut an aduersarij, an actuarij vel procuratoris ad litem dati commodo cedat, quod moneta melior cudi cœperit? Denique cur victori pusillum hoc commodum inuideamus, quem certum est, nunquam posse ex litis victoria tantos sumptus consequi, quantos teuera cœperit?[11] *Ita Senatus* in causa Hadriani de Landrian, contra Ludouicum & Iacobum Rollier, Prid. Non. Iul. 1595.

1 Quamuis factæ essent in moneta deteriore.

2 Cum antè factam taxationem nesciri possit, quid & quantum expensarum nomine debeatur.

3 Licet dici soleat legem generaliter loquentem generaliter quoque intelligendam esse, *l. in fraudem 15. in fin. D de testam. milit. l. de pretio 8. D de publician. in rem act l. 1. §. generaliter, D. de legat. præst.*

4 Stylo Senatus nostri iam inde à multis annis & ab ipsa Senatus erectione condito.

5 Ad quos maxime legum custodia & obseruatio pertinet.

6 Ex not. per Guid. Pap. *quæst. 493.* & per Bart. *in l. Paulus 99 alias l. creditorem, D. hoc tit.*

7 Exemplo eorum quæ scripsimus *Defin. 30. 2.*

8 Vt par sit ratio dubij euentus in vtrumque casum, *l. de fideicommisso 11. Cod de transact. l. si pater puella 12. C. de inoffic. testam. l. penult. C. hoc tit.*

9 Nemo siquidem audiendus est id petens, cuius contra-

rium non fuerat in contrarium euentum postulaturus, *d.l pen. C. hoc tit.*

10 Ita est, vt dixi *num* 2. 3.

11 Ad eum enim hoc certissimum, & summo litigatorum omnium malo comprobatum, nunquam sumptuum nomine tantum reperti quantum fuerit impensum. Quæ ratio erat dubitandi *ad l petitor* 30. *in fin. D. de liber. legat.*

DEFINITIO XLIV.

Soluendum est legatum in ea moneta bonitate, qua fuit tempore testamenti, siue melior moneta tum fuerit, siue deterior.

EAdem fere quæstio, quæ tractata est delegatis ab eo tempore factis, quod edicto aut Senatusconsulto ad edictum facto comprehensum erat, an in ea moneta solui deberent, quæ fuerat testamenti tempore, an in ea, quæ subinde melior effecta fuisset? Dubitationem faciebat, quod edictum de debitis duntaxat locutum, non nisi ea debita comprehendere videbatur, quæ ex contractu inter viuos descenderent,[1] quodque liberalitas in benemeritum collata,[2] adiuuanda potius quam restringenda videretur:[3] magis tamen probabatur testamenti tempus hoc casu inspici debere, sicut fit ex contrario, cum moneta vilior & deterior effecta est,[4] vt vna eademque sit ratio augmenti & diminutionis.[5] *Ita tractatum est* 8. Id. Iul. 1595.

1 Quod enim legatum est, donatum videri debet magis quam debitum, *l legatum est donatio* 36. *de legat.* 2.

2 Non enim solent relinqui legata, nisi ob præcedens aliquod benemeritum, *l nec adiecit* 9 *D. pro socio.*

3 Quomodo adiuuari semper debent quæ sunt fauorabilia, *l. hoc modo* 64 *in fin de condit & demonstrat.* restringi vero quæ odiosa, *l cum quidam* 19. *de liber. & posthum. cap. odia, de reg iur in* 6.

4 *Ex l si ita* 8. *D. de auro & argent legat.* Dixi *Defin.* 15 *supr. num.*

5 *Vt in l. scribit* 74. *in fin. D. eod tit. de aur & argent. legat.* secundum eam loci illius emendationem quam docuit Iacobus Cuiac. *lib. obseruat.* 2. *cap* 39. *l. id quod* 7. *in princ. D de pericul & commod rei vendit.* Fallit tamen in specie *l. deducta* 58. §. *penult. D ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XLV.

Vsurarum aliarumque accessionum augmentum monetale nullum vnquam debetur.

QVod ad vsuras aliasve accessiones attinet, sæpius iudicatum est, augmentum monetæ nullum deberi, ne à tempore quidem taxationis, non ea ratione, ne detur accessionis accessio,[1] cum principale debitum sit,[2] sed ne det ea res materiam litium multiplicandarum, si in singula tempora & pene momenta, quibus vsuræ deberi incipiunt, spectari oporteret, quis monetarum status & valor esset.[3] Igitur solui eas oportebit in ea moneta, quæ currit cum petuntur, siue melior illa siue deterior facta.[4] *Ita Senatus* in causa, de qua SC. 12. supr. de vsur.

1 Quæ nunquam danpa est, *l. vlt. C. de vsur.*

2 Vt scripsi *Defin.* 30. *num.* 2. 3 *& alibi sæpe.*

3 Exemplo scilicet eorum quæ scripsimus *d. Defin.* 30. de nullo præstando augmento annuarum pensitationum *ex l. quidam* 21. *D de reb. credit. l singulis* 6. *D. de except. rei iudic.*

4 Quod vtique in dubio euentu positum est.

DEFINITIO XLVI.

Qui indebite id exegit, quod solui debuerat ad domum creditoris, cogitur id reddere similiter ad domum eiusdem creditoris.

EXactis indebite per aliquem reditibus alienis, quorum ea conditio erat, vt per debitores ad creditoris domum ferri deberent,[1] si is postea ad restitutionem condemnetur, recusare non debet quo minus ferat etiam ad domum creditoris. Quia licet non sit emphyteuta, cum tamen effecerit, ne ab emphyteutis exigi amplius possit,[2] præstare debet ea omnia, quæ emphyteutæ ipsi præstare cogerentur.[3] *Ita Senatus* in publico auditorio, pro D. de Bellegarde, contra D. d'Anully & de Seruans, 5. Id. Iul. 1595.

1 Quod Gallice dicimus, *rente portable.* Regulariter enim non cogitur debitor ire ad domum creditoris, *l item illa* 18. vbi Bart. *D. de const pecun.*

2 Siquidem iniquum esset emphyteutam bis idem solvere.

3 Tanquam qui vltro successerit in locum emphyteutæ, qui ad hoc erat obligatus.

DEFINITIO XLVII.

Obsignatio etiam cum satisdatione minorum vim habet ad inducendam moram, quam ad eam impediendam quamdiu ignoratur, an quod petitur debeatur?

QVàmdiu incertum est, an quod petitur debeatur, non potest obsignatio certæ quantitatis, facta per debitorem recusante solutionem creditore, constituere in mora creditorem.[1] Nec si præstita sit satisdatio.[2] Nam quod dici solet, sufficere vt pro non liquidis præstetur satisdatio, ita accipiendum est, vt sufficere possit ad impediendum, ne debitor in mora constitutus videatur, sed non etiam ad faciendum, vt debitor creditorem in mora constituere possit.[3] Non quod in huiusmodi quæstionibus de mora magis fauendum sit debitori quam creditori,[4] sed quia multo facilius est moram impedire, quam inducere.[5] Cæterum nec in mora est debitor, qui nec soluit, nec offert satisdationem, quandiu liquidum non est quid ille debeat.[6] Sed & obseruandum, multum referre, an quæramus vtrum debeatur, an de illo potius, quantum debeatur? Si non constet deberi, de illo prius cognoscendum est, quam vt debitori prodesse possit satisdatio, cum alioqui quantitas est certa.[7] Quid enim necesse est satisdare parato creditore quantitatem ipsam quam petit, & quæ certa est accipere, si offerretur?[8] At cum de illo duntaxat quæritur, quantum debeatur, nec tam pronunciationem quam liquidationem res desiderat, æquissimus est planeque necessarius vsus satisdationis,[9] ne nocear debitori, quod statim non possit soluere rem, quæ ne soluatur, non tam per ipsum stet, quam per rem ipsam.[10] *Ita Senatus* in causa N. Ludouici de Coytiaz, & Ioannis Gaudinon Aduocatorum, Prid. Id. Iul. 1595.

1 Qui enim probabiliter ignorat quantum debeatur, non potest in mora esse vel soluendi vel accipiendi solutionem, *l non potest improbus* 99 *cum ibi n* 1 *de reg iur.*

2 *Ex l statuliber rationem* 5 *D. de statulib.*

3 Difficilius enim est alium in mora constituere, quam seipsum à moræ periculo liberare.

4 Nullus enim vnquam fauor est moratoris, siue debitor ille sit, siue creditor, ne suæ moræ & frustratio prosit, *l hominem* 37. *ff. mandat. l in condemnationem* 17. §. 1. *vn. cuique, de regulis iuris.*

5 *L. si per te non stat* 9. *C de vsur l. vlt D. de leg commiss.*

6 Cum nihil possit ei imputari *arg l sciendum* 21. *& seq D. de vsur.* Idem est, si nemo sit qui possit accipere solutionem, *l pecunia* 9. §. 1. *l. cum quidam* 17. § *si pupillo, eod tit. & d. l. vlt. D. de leg. commiss.*

7 Nam neque satisdatio neque obsignatio vice solutionis est, cum solutio ipsa fieri commode potest, quod cuenit, quoties certum est quid debeatur & quantum.

8 *Ex d l statuliber rationem* 5. *D. de statulib.*

9 Semper enim aliquo modo succurrendum est ei, cui nihil imputari potest, *d. l pecunia*, §. 1. *d. l. cum quidam*, §. *si pupillo, D. de vsur. cum similib.*

DEFI-

DEFINITIO XLVIII.

Solutio facta apparitori quatenus nullum ad solutionem accipiendam mandatum habenti, liberat soluentem, si modo facta sit iusto metu carcerum, & quid si apparitor acceptam pecuniam non statim reddat creditori?

APparitori potest soluere quisquis ab eo metu carcerum vrgetur, vt in promptu soluat, licet is neque speciale mandatum habeat ad accipiendam solutionem, neque chirographum sibi traditum à creditore,[1] quià multo magis imputari potest creditori, cur talem apparitorem elegerit ad exequendum,[2] nec adhibuerit legitimum procuratorem, qui solutionem acciperet,[3] quam debitori, cur non carceres iniustos pati maluerit.[4] Quid enim ei imputes, qui cogitur soluere, si soluat?[5] Nisi ponas debuisse illum etiam ex apparitoris præcepto soluere ad domum creditoris.[6] Sane non videtur carere dolo apparitor, qui acceptam pecuniam non statim reddit creditori.[7] Ideoque in eam rem æquum esset publice prospici atesto generali, quale in Gallia pronuntiatum esse ex Pragmaticis Gallis quidam testantur.[8] *Ita Senatus* contra Clementem Augusard, 5. Calend. Decembr. 1595. & paulo ante, contra D. de Chaffatdon pro debitore qui soluerat N. Lamberto apparitori. *Sine die.*

1 Dixi *Defin. 24. 3. hoc tit.*

2 *Argum. §. praterea, Instit. quib. mod. re contr. obli. l. 1. §. illud sciendum, & seq. D. de separat.*

3 *L. vero procuratori 12. l. qui hominem 34. §. si nullo, l. solutam 49. D. hoc tit.*

4 Per quos scilicet ius ipsum libertatis infringitur, *l. 1. & 2. D. de homin. liber. exhib. l. Titio centum 71. §. Titio centum, D. de condit. & demonstr.*

5 *L. quod autem 6. §. apud Labeonem, D. qua in fraud. credit. l. ait prator 7. §. 1. vers. permittitur, D. de minor. l. sancimus 25. C. de admin. tutor.*

6 Tunc enim potest imputare ei, cur maluerit soluere apparitori, cum ad id non vrgeretur.

7 Cum non alia mente ipsi detur, quam vt eam statim quasi nuntius perferat ad creditorem, *argum. l. absenti 10. D. de donat.*

8 Ioann. Papon. *in syntagm. Arestor. tit. d'huyssiers, sergents, &c. num. vlt.*

DEFINITIO XLIX.

Cum euicta est res, quæ fuerat data in solutum, siue pro re, siue pro pecunia, an pristina actione possit agi, an vero sola superstit actio de euictione?

QVi in solutum accepit rem pro re, id est, speciem pro specie, quod vtique si creditor consentiat fieri posse non ambigitur,[1] non eo minus pristinam actionem saluam habet, si postmodum res quam accepit euincatur.[2] Quasi hoc casu facta permutatione rerum, quam constat non aliter fieri posse, quam si hinc inde dominium transferatur. Nec enim qui rem alienam dat, vllam contrahit permutationem.[3] Sed tamen distinguunt plerique[4] hoc casu, an de euictione cauerit, nec ne, is qui rem pro re in solutum dedit? Et rursus qua ex causa euictio secuta proponatur, an quod ab initio fuerit alienus fundus, aut in ea saltem conditione, vt ex postfacto videri possit iam tum alienus fuisse, an quod alij creditori anteriori fuerit iure obligatus? Priore casu non dubitant, quin secuta euictione supersit actio pristina ob debitum repetendum, tanquam quæ sublata non sit per alienæ rei solutionem,[5] nec si de euictione cautum sit accipienti.[6] Posteriore vero magis probant subdistinguendum esse, an de euictione cautum sit, an non? vt si cautum sit, de euictione agi ex empto, non quidem directa, sed vtili actione oporteat,[7] pristina autem actio nulla supersit,[8] nec per euictionem adimatur debitori liberatio, quæ fuerat parta per solutionem,[9] si vero nihil de euictione conuenerit, actio supersit vetus, quæ competere sola potest.[10] Nec enim similis venditioni esse possit contractus ille, in quo pecunia non interuenit.[11] At si pro pecunia res detur in solutum, magis probant,[12] vt euicta re non possit agi prima actione, sed necessaria sit vtilis ex empto, quasi contracta hoc casu emptione, cum huiusmodi genus contractus, quo res pro pecunia soluitur, vicem obtineat venditionis, quæ venditorem non obligat, nisi ad tradendum. Si vero genus, quod debebatur, non consistebat in pecunia, sed in alia re, supersit creditori actio pristina contra debitorem, quasi nunquam liberatum ex ea solutione, quæ potuerit quandoque reuocari.[13] Hæc ità si nō per transactionem eiusmodi datio in solutum peracta sit, quo casu fatentur, odio litium & fauore transactionum receptum esse, vt extincta actio non magis per euictionem resuscitari vnquam possit,[14] quam per non secutum eius rei, quæ transactioni causam dederat, implementum.[15] Plane si ponas conuenisse nominatim, vt, si quando res in solutum data euinceretur, actio pristina supereesset, nemo dubitat, quin omni casu supereesse illam dicendum sit, pacti nimirum potestate.[16] Idemque admittendum esse placet, si de dote actio præcesserat,[17] cuius fauor vtique non admittit, vt pro ea cogatur maritus contentus esse noua ex empto actione, quæ pro euictione competit, quippe quam minus fauorabilem esse constat, minusque plenas habere præstationes.[18] Multo igitur magis eandem sequemur sententiam, si de dote non maritus agat, sed mulier soluto matrimonio, cum fauorabilior sit causa mulieris quam mariti, vel ob hoc maxime quod admixtum habet fauorem reipublicæ, cuius interest dotes saluas esse ad conciliandas facilius nuptias, replendamque liberis hominibus ciuitatem.[19] Atque hæc quidem ex Bartoli & sequacium traditionibus recte tractabantur. Sed tamen verius mihi videbatur, tot prætermissis distinctionibus generaliter constituendum esse, si iuris rationem solam inspiciamus, nunquam pro soluto habendum esse id quod postmodum quacunque ex causa euincitur,[20] ac proinde veterem actionem supereesse, siue ad agendum siue ad excipiendum,[21] personalem quidem paulo difficilius, quam nimirum tolli facilius est,[22] sed hypothecariam haud dubie, quam certum est tamdiu durare, quamdiu verum est, nec solutam pecuniam nec aliter satisfactum fuisse.[23] Quis enim dicat ei solutum vel satisfactum fuisse, cui data sit in solutum res, quę postmodum fuerit euicta?[24] Nec quod is qui rem pro pecunia in solutum accepit actionem de euictione omnimodo habiturus sit, exemplo emptoris, etiamsi nihil de euictione conuenerit, nocere illi debet, quominus pristino iure vtatur,[25] si malit creditoris hypothecarij, quam emptoris decepti personam sustinere, cum debitor qui dat in solutum, & quem ad dandum teneri certum est, non eo minus teneatur ad tradendum. Imo ac tanto magis, quod sine traditione datio, dominiique translatio fieri nulla potest.[26] Vnde illud etiam fit, vt quamuis ex causa contractæ permutationis dominium vtrimque transferri necesse sit, secuta tamen vnius euictione ad exemplum actionis ex empto danda sit de euictione actio ei, qui euictionem passus est, vt quicquid sua interest consequatur.[27] Certe nec dubitabam,

quin si per transactionem datum quid esset in solutum, restaurari aut retineri priorem actionem nullo casu oporteret, cum id fieri non posset, quin ipsa quoque lis resuscitaretur, quam resuscitari nunquam expedit. Ne tum quidem cum alioqui actionem resuscitari æquum esset.[11] Siquidem is, qui per transactionem aliquid in solutum accepit, hoc omnino egit, vt non tantum ab actione pristina, sed etiam à lite discederet, cuius repetendæ vix vlla vnquam satis iusta causa esse videatur.[19] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua in Definit. 8. supr. De remiss. pignor.

1 *L. si non sortem 26. § si centum, D. de condict. indeb. l. manifestis 17. & præced. C. hoc tit.*

2 *L. si quis aliam 46.* vbi Bart. & alij, *& ad l. qui res 98. in princ. D. hoc tit.*

3 *L. 1. vers. ideoque Pedius ait, D. de rer. permut.*

4 Sic enim Bartolus distinguit *ad dict. l. si quis aliam, numer. 2.*

5 *L. libera 8. Cod. de sentent & interloc. omn. iudic. l. cum quis 38. § qui hominem, D. hoc tit.* Bald. *in l. eleganter 24. in fin. principij, D. de pignor. act.* vbi allegat rationem diuersitatis, quia hypothecaria nudam anocat possessionem, *l. si cum venditor 66. D. de euict.*

6 Non enim debet creditoris conditio esse deterior ob id, quod sibi caverit pro euictione, nec vnquam amittit quis veterem actionem ob id, quod adiiciat nouam.

7 *L. si prædium 4. C. de euict. d. l. eleganter, in princ. de pign.*

8 Bart. *ad d. l. si quis aliam, num 2. ex l. vlt. D. de condict. caus. dat.* quamuis Roman. & Imol. *in l. Aristo, §. Labeo, D. de donat.* teneant contrarium, & recte.

9 *Vt in l. qui res 98. § diuersum, D. hoc tit.*

10 Ex *l. si rem meam 8. D. hoc tit.*

11 Vt possit dari actio ex empto de euictione & in hoc sane fallitur Bart. Nam & cum rerum permutatio facta est, si ex vna parte res euicta sit, competit actio, quanti interest, vt dicam *ad fin. Definit. ex l. si permutationis 29. C. de euict.*

12 Idem Bart. *ad d. l si quis aliam, num. 2. ex d. l si prædium 4. C. de euict.* cui iunge *l. si ob causam 13. eod.* Item *ex d. l. eleganter,* vbi Bart. putat eleganter esse casum, *D. de pign. act.*

13 *Ex l. qui concubinam 29. § si heres, de legat. 3.*

14 *L. si pro fundo 33. C. de transact.*

15 Datur enim actio præscriptis verbis, vt contractus impleatur, *l. quamuis 39. eod.* Bart. vbi ℸ *num. 1. ad fin.*

16 Bart. *ibid num. 1. in princ. & num 2. in fin.*

17 *Vt in l. qui res 98. in princ. de solut.* sic enim Bart. ad illum text. respondet, quamuis eius ratio sit generalis.

18 Castrens. *ad d. l qui res, num. 1. ex l. vnic. Cod. de rei vxor. action.*

19 *L. 1. D. solut. matr. l. interest 18. D. de reb. auctor. iud. possid. aliter l. 3. de priuil. credit.*

20 Per text. *in d. l si rem 20. d. l. si quis aliam 46. l. qui res 98. D. hoc tit. d. l. qui concubinam 29. § si heres, de legat. 3. l. si à substituto 45. § heres, de legat. 1. l. 4. C. de euict. l. quod euincitur 190. de reg. iur.*

21 Anton. Capyc. *decis. 43.* quamuis contra sentiat Alexand. *consil. 105. ad fin. vol 5.*

22 De quo vide elegans consilium Ioann. de Neuizanis, *cons. 69 à num. 12. vsque ad fin.*

23 *L. ex sextante, pennle. § 1. in fin. D de except. rei indic. l. grege 13. § etiam, D. de pignor. l debitor 59. C. ad SC. Trebell. l. cum quis 39. § vlt. D. hoc tit. l. si rem 9. § omnia, D. de pignor. act. d. l. 4. C. de euict.*

24 *d. l. 29. § si heres, de leg. 3.*

25 *Arg. l. 1. § vlt si quis à parent. manum. sit. l. in bello 12. § si quis seruum, D de captiu & postlim.*

26 *L. traditionibus, C. de pact.* Et hæc ratio destruit rationem Bartoli.

27 Text. est *in l. si permutationis 26. Cod. de euict. l. 1. C de rer. permut.*

28 *d. l si pro fundo 33. C de transact.*

29 *L. fratris 10. l. interpositas 13. l causas 16. & pass. C. eod.* Nec facit pro Bart. textus quo ipse & Alex. mouentur, *in d. l. 4. C. de euict.* Potius enim probat disertis verbis per dationem in solutum rei postea euictæ non mutari causam pignoris. Minus obstat *d. l. eleganter.* Non enim sit per acquisitionem dominij reuocabilem finiri pignus, sed videri finitum esse, quod tamen re vera non finitur, *d. l. 4.* Deinde facile est videre totum eum locum esse Triboniani, siue verba, siue sensum consideres, vt pluribus Deo fauente: docebimus *in Rational. & Defin. 20. ff. tit. prox num vlt.*

DEFINITIO L.

Emptor fundi dotalis, qui ex vtriusque coniugis voluntate debuit pretium deponere penes certam personam, vt in alterius fundi redemptionem impenderetur, si volente marito deponat penes alium æque idoneum, etiam ignorante muliere tutus est.

QVæ marito in dotem bona sua omnia dederat præsentia & futura,[1] dotalem fundum vendiderat præsente & auctoritatem præstante marito, adhibitoque, vt fieri solet,[2] iureiurando, ea lege, vt pretium impenderetur in causam redimendi alterius fundi Corneliani longe pretiosioris,[3] cuius nomine maritus agendo aduersus possessorem iam tum obtinuerat, vt cogeretur possessor restituere, ob eamque rem conuenerat, vt emptor intra certum tempus apud Senatus actuarium pretium obsignaret, hoc etiam addito, vt fundus ille redimendus, postquam redemptus esset, vinculo pignoris teneretur emptori, si quando empti controuersiam ille pateretur,[4] nec prius venditi fundi instrumenta petere emptor posset, quam pretium ita vt dictum est, obsignasset.[5] Emptor recusante actuario amice tantum per ipsum Senatus nostri Principem interpellato, (*quia neque cogi poterat, vt sequester fieret eius pecuniæ, quæ vltro offerebatur,*[6] & de qua lis nulla pendebat,[7]) alios sequestros elegerat, præsente, consentiente, & idoneos affirmante marito,[8] absente tamen muliere. Tertio post die idem maritus, cui tam ex contractu dotali, quam ex iudicato competebat ius redimendi fundi Corneliani, & consequenter offerendi pretij,[9] eam pecuniam à depositariis acceperat, & in iudicio obtulerat condemnato possessori, quo recusante, quod sibi longe plus deberi contenderet, idem maritus eandem pecuniam, præsente & adprobante Senatore, in eam rem recuperatore dato, penes alium deposuerat.[10] Id curante etiam procuratore, quem ante multos annos tam maritus, quam vxor simul ad lites constituerant.[11] Post multum temporis mulier non conquesta de emptore, traditisque instrumentis decesserat,[12] herede relicto marito ex semisse & filio, quem ex alio marito susceperat ex alio semisse. Inter quos accepto familiæ erciscundæ iudicio conuenerat, vt ea obsignatio, quam maritus fecisset ad redimendum fundum Cornelianum, aut saltem fundus ipse Cornelianus, quem pro redempto habebãt, communis maneret.[13] Itemque si qui fructus à die obsignationis ex ea causa deberentur.[14] Subinde & longo iam decurso interuallo filius, idemq; coheres matris pretium ab emptore petebat, pro parte sua hereditaria, quasi adhuc debitum, quod non fuisset obsignatum, iuxta eam formam, quæ contractu præscripta erat.[15] Nec enim sibi aut matri nocere debuisse, quod ab ea forma contrario mariti consensu recessum erat, quandoquidẽ non magis poterat maritus voluntatem mulieris in pretij solutione irritam facere, tametsi bona ipsius omnia in dotem accepisset,[16] quam fundum dotalem sine consensu vxoris vendere.[17] Etsi enim datio in dotem inducit plus, quam mandatum generale cum libera, quippe quæ marituni ipsum faciat dominium:[18] tamen derogatum intelligitur ei mandato generali, per subsequens magis speciale, & limitatum, quod ad fundi dotalis certa lege venditi pretium attinet.[19] Placuit tam é absolui emptorem debere, primum, quia ex cæteris partib. instrumentis apparebat, eam clausulam emptoris potius, quã mulieris fauore appositam fuisse, vt venditionem ex causa necessaria, vel saltem vtili factam esse constaret,[20] & vt emptoris

indemni-

indemnitati certiore pignore consultum esset. [21] Proinde licuerat ei ab ea conuentione discedere, [22] nec obstabat, quod ita scriptum erat, *ledict achepteur sera tenu de remettre le prix entre les mains des Greffiers du Senat.* Id enim factum videri poterat ad onerandum emptorem, vt suo sumptu & periculo Camberium vsque pecuniam afferret. [23] Sed & quamuis fauore solius mulieris ea clausula apposita fuisset, ei tamen satisfactum fuerat per æquipollens. [24] Non tam enim electa fuerat industria personæ actuarij, [25] quam opportunitas loci, [26] nec minus soluendo erat depositarius à marito electus. [27] Item quia obsignatio illa licet inscia muliere facta eundem effectum habuerat, quam habuisset si conuentioni satisfactum fuisset. Quandoquidem fuerat pecunia illa obsignata in eam ipsam causam, in quam fuerat destinata, id est; pro redimendo fundo Corneliano, quam in rem solius mariti factum interuenisse sufficiebat. [28] Nemo enim dubitat, quin si pretium penes actuarium Senatus obsignatum fuisset, vtique licuisset, marito tanquam domino rerum dotalium eam pecuniam etiam absente, & inscia vxore aufferre, & Cornelio possessori fundi Corneliani offerre. [29] Quod si factum fuisset, non posset emptor semel liberatus ob id solum recidere in obligationem, quod postmodum pecunia illa male à marito obsignata & deperdita fuisset. [30] Vbi enim semel obligationi satisfecisset, quid poterat eius interesse, quam in rem postea illa pecunia impenderetur, aut an rursus à marito rite obsignaretur, necne? [31] Accedebat, quod eam secundam obsignationem à marito bene, & bona fide factam constaret, à muliere approbatam esse, quæ venditi fundi instrumenta omnia tradiderat, [32] cum tamen non prius ad eam traditionem cogi potuisset, quam emptor contractui satisfecisset. [33] Denique ab actore ipso, qui eam obsignationem à vitrico factam defuncta iam matre sibi cum vitrico communem esse voluerat. [34] Ita *Senatus* pro Dn. Comite de Grolee, contra D. de Breissieu, 9. Cal. Febr. 1596.

1 Nulla enim id lege prohibitum est, *l. nulla lege, 4. C. de iur. dot.*

2 Ad confirmandum contractum qui alioquin non valeret, ob legis Iuliæ prohibitionem, *capit. cum contingat. Extr de iureiur.*

3 Ita enim fiebat vtriusque coniugis conditio melior, & potest etiam constante matrimonio dos permutari, si id vtile sit mulieri, *l. ita constante, 26. D. de iur. dot.*

4 Quæ conuentio erat vtilis & necessaria ad acquirendum emptori ius non tantùm pignoris, sed etiam prælationis in illo fundo, *l licet, 7. C. qui potior. in pignor. hab.* iunct. *l. quamuis, 17. C. de pignor.*

5 Ex natura scilicet venditionis, quia cum sit contractus vltro citròque obligatorius ille prius debet implere, qui ex eo prior vult agere, *l. Iulianus, 13 §. offerri, D. de act. empt.* Et sane quisquis fundum dotalem emit, vix vnquam adeo tutus esse potest, vt non aliquam sibi eo nomine controuersiam metuere debeat, per restitutionem in integrum impetrata absolutione à iuramento.

6 Quamuis vbi semel officium suscepit, non possit illud deserere, nisi iusta aliqua causa interueniente, *Lei apud quem, 5. §. vlt. D. depos.*

7 Lite enim pendente potest actuarius, quem grapharium dicunt, cogi vt sequester fiat tanquam publicum officium gerens, ex eaque causa in præmium laboris & fidei consequitur emolumentum, vt vocant non absimile illi, quod penditur pro iudicato.

8 Cuius potissimum interetat prospicere, ne qua in re aut ipse aut mulier læderetur. Nec quicquam vetat præcedentis conuentionis formam mutari, si in ea re nulla captio sit futura, *l. vlt. D. de iur. dot.* Maxime vero cum marito qui viderat, competeret actio ex iudicato.

9 Eius enim est pretium offerre, qui vult redimere, *l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit. l. si à te, 7. eod. tit.*

10 Quia scilicet sola oblatio etiam iudicialis non potuisset moram inducere sine obsignatione, vt dixi Definit. 49. *supr. eod.*

11 Videbatur tamen procurator ad lites constitutus non habere mandatum ad accipiendam solutionem, ideoque non videbatur huius procuratoris factum debere mulieri nocere; *arg. l. hoc iure, 66. D. de solut.*

12 Quæ tamen ex lege venditionis non poterat cogi vt traderet, priusquam emptor conuentioni satisfeciisset.

13 Nihil enim vetat, accepto quoque familiæ erciscundæ iudicio manere aliqua bona communia, quorum nomine si posthæc diuidenda fiat, agi oporteat communi diuidundo, *l. si quid contendu, 45 D. famil. erciscund.*

14 Solent enim deberi fructus rei quæ retrouendi debuit, saltem à die obsignationis, *l 2. vbi Cagnol. & alij, C. de pact. int. empt & vendit.*

15 Certum enim est formam cuique rei præscriptam seruandam esse, siue à contrahentibus, siue à lege aut à statuto præscripta sit, Bart. *in l. Theopompus, 14. D. de dot. prælog. l. vero, 12. §. pen. D. de solut.*

16 *Arg. d l. vlt. D. de iur. dot. l. vlt. D de pact. dotal.* De quarum legum sententia & lectione vide quæ scripsimus in libris Coniecturarum.

17 Quod lex Iulia iam olim prohibuit, *sot. tit de fund dot. D. & C.* & hodie noua lex Iustiniani, *l. vnic. §. etiam lex Iulia, C. de rei vxor act.*

18 *L. doce, 9. C. de rei vind. l. quamuis, 75. D. de iur. dot. l. 1. D. de fund. dotal l. quadam, 62. D. de acquir. rer. domin.*

19 Quia in toto iure generi per speciem derogatur, *l. in toto iure, 80. de reg iur.*

20 Quod vnum maxime semper inspiciendum est in clausulis, siue contractuum siue testamentorum interpretandis, *l 2. D. de leg. commiss. Lin ratione, 30. § tametsi, D. ad leg. Falcid. l. Lucius Titius, 40. in fin. D. de fideic libert.*

21 Quod igitur fauore emptoris conuentum erat, non debebat in eius odium retorqueri, *l nulla, 25. D. de legib. l. quod fauore, 6. C eod.*

22 Ex iuris regula, de qua *in l. si iudex ei circumuento, 41. D. de minor. l. inuitus, 156. §. vlt. de regul. iur. l. pactum, 46. D. de pact. l. pen C. eod.*

23 Quod non paruum erat incommodum, quia cuius sumptu ferri rem in locum aliquem oportet, eius periculo res ipsa est, *l. sed etsi, 12. §. pen. D. ad exhib. l. si res mobilis, 10. & seqq. D. de rei vindic. l. cum res 47. de legat. 1.*

24 Quod videbatur sufficere, cum dici soleat nihil referre, an quid ex æquipollentibus fiat, *l. vltim.* vbi omnes notant; *D. mandat. l. mulier, 22. D. ad SC. Treb.*

25 Quæ scilicet non erat nominata, quamuis multum referat quis depositarius eligatur, § *præterea, Instit. quibus mod. re contr. oblig. l. 1. §. in quoque, D. de oblig. & action.* Sed id pertinet ad eo. depositarios, qui priuatam personam gerunt, nec nisi ratione personæ ac fidei eliguntur non ad eos, qui propter officium publicum quod exercent, quia securus est, qui pecuniam suam deponit penes eum, cuius fides publice sit electa & adprobata, quàm deponat in loco publico & in æde sacra, quæ depositionis & obsignationis ratio semper tutior est, *l 1. §. apud Iulianum, 37. Lei apud quem, 5. in fin. D. depos. l. si res meas paratus, 75. D. de procurat.*

26 Qui scilicet omnium rutissimus videbatur, eratque.

27 Vt proinde nihil interesse videri posset, quod alium depositarium maritus elegisset, quam qui ab initio fuerat electus.

28 Cum in eo nihil fieret aduersus conuentionem, parumque referat, qua ratione fiat, quod fieri debuit, licet aliter fiat dummodo idipsum fiat, *d. l. vlt. D mandat.*

29 *d. l doce, 9. C. de rei vindic.* iunct. *d. l. 2. C. de pact. int. empt. & vendit.*

30 Semel enim liberatus non potest, aut ignorans aut inuitus recidere in obligationem, *l. 1. C. de contr iudic. tutel. l. qui res, 98. §. aream. D. hoc tit. de solut.*

31 *Arg. l. bona fide, 27. D. ad SC. Velleian. l. doli, 19. ante finem, D de donat. & deleg.*

32 Quæ ratihabitio poterat retrotrahi mandato ex vulgata iuris regula.

33 Qui enim vult consequens, vult etiam necessarium antecedens, *vulg. l. ad rem mobilem, 56. l. ad legatum, 62. D. de procurator.*

34 Quæ conuentio fieri non poterat, quia hoc ipso rata obsignatio haberetur. Alioqui de nulla obsignatione communicanda actum videretur, cum nulla sit obsignatio quæ non rite facta est, *arg. l. quia nullum, 40. D. de rei vindic.*

DEFINITIO LI.

Nulla superest petitio augmenti monetalis post solutionem sorti acceptam sine protestatione, etiamsi agatur de dote.

REstituta dote licet in viliore moneta, quam in qua restitui debuerit, augmenti tamen petitio nulla superesse potest, si protestatio nulla intervenit.[1] Neque enim novum est, vt volenti & consentienti debitori solutio fiat in deteriore moneta,[2] quamuis si nolit eiusmodi solutionem accipere, non sit cogendus.[3] In cæteris debitis, vtpote quæ multo minus favorabilia sint, multo magis idem iuris est.[4] *Ita Senatus* in causa Ludouici Geneuois, & Antonij Perret, 21. Mart. 1596.

1 Protestatio siquidem interueniens solet conseruare ius protestantis, *l. si quis, 14. §. plerique, D. de relig & sumpt. fun. l. pro harede, 20. versi. & ideo, D. de acquir. hared. l 4. §. 1. D. quibus mod pign. vel hypoth. solvit.*

2 Nec enim volenti & consentienti potest fraus fieri & injuria, vt habet vulgata iuris regula, *leg. in diem, 39. §. 1. de aqua & aqu. pluu. arcend. l. nemo videtur fraudare, 145. de regul. iur.*

3 *L. creditorem, 99. alias l. Paulus, & alias l. debitorem, D. hoc tit. de solut.*

4 Nam à maiori ad minus valet argumentum affirmative, vt aiunt Logici, & notant nostri *ad Authen. multo magis, C. de sacrof. eccles.*

DEFINITIO LII.

Cessionarius certæ quantitatis, cui nullum monetæ augmentum debebatur, non potest illud petere à debitore recedentis, tametsi debitum fuerit cedenti.

CVm tibi ducentos florenos deberem, nullo monetæ augmento meliorandos,[1] cesseram tibi nomen Sempronij, qui totidem mihi debebat cum augmento. Non es audiendus, si quid petas augmenti nomine supra florenos ducentos.[2] Neque enim cessum tibi, & in solutionem datum videri quicquam potest, supra quam tibi debebatur.[3] Quod eo pertinet, vt omnimodo absolui Sempronius debeat, si in ea moneta ducentos florenos tibi offerat, in qua totidem tibi debebant.[4] *Ita Senatus* in causa Philippi Verdet, & Claudij Monod, 13. Calend. April. 1599.

1 Quia scilicet ex die contracti debiti nulla superuenerat deterioratio monetarum, quæ huiusmodi augmento causam præbere solet.

2 Quod enim augmenti nomine præstatur, auget sortem. Vnde & augmenti nomen habet.

3 Cum nec solui possit quod non debetur, *l. qui promisit, 48. D. de condict. indeb. l stipulatio ista, 38. §. inter certam, de verb. obligat.*

4 Quia nec plus tibi debere potest, quam ego debui.

DEFINITIO LIII.

Obsignatione opus est ad purgandam moram, nec oblatio sola sufficit, licet iudicialis.

OBlatio quantumlibet iudicialis, adeoque realis, quæ sufficeret ad inducendam pignoratitiam actionem,[1] non sufficit ad purgandam moram: Sed obsignatione, & quidem ea, quæ legitime facta sit, opus est.[2] *Ita Senatus* in causa N. Gaspardi de Lucinge, & liberorum N. Petri de Bellegarde, de S. Ciergue, 8. Id. April. 1596.

1 *L. si rem, 9. §. vltim. D. de pignor. act.* Dixi Defin. 6. *supr. ill. eod. titul.*

2 Ex tradit per Bartol. & DD. *in l acceptam, Cod. de vsur.* Iunge Definit. 40. *supr. hoc titul.* [Nec tamen quælibet obsignatio sufficit, etiam præcedente oblatione facta vero creditori, sed creditorem talem esse oportet qui solutionem accipere potuerit & debuerit. Finge iussum creditorem eam pecuniam impendere in emptionem fundi. Si creditor indicet venditorem fundi, debet oblatio fieri venditori non creditori soli. *Ita Senatus* pro Guillielmo Bouard, Idib. Septembr. 1612.].

DEFINITIO LIV.

Debitoris est probare pecuniam à se oblatam & obsignatam probam fuisse, alioqui nec valet oblatio nec obsignatio.

SI oblatam à debitore pecuniam creditor quasi ærosam aut alia ratione minus probam, accipere recusauerit, debitoris oneri incumbit, vt doceat probam esse.[1] Alioqui non videbitur fuisse creditor in mora accipiendi.[2] Et consequenter neque ad eum pertinebit periculum pecuniæ, si forte fuerit obsignata,[3] quia nec valet obsignatio pecuniæ debitæ, nisi cum in accipienda solutione mora per creditorem contracta est.[4] Multo minus valebit obsignatio, si nec numerata nec ostensa pecunia sit,[5] sed tantum in sacculo & folle, vt aiunt, deposita. Proinde non eo minus poterit creditor vrgere debitorem ad solutionem, iis ipsis modis omnibus, quibus posset si obsignatio nulla facta fuisset,[6] neque sibi in causa sua ius dixisse videbitur,[7] si ex postfacto appareat obsignationem inutiliter factam fuisse, dummodo nulla iudicis auctoritas intervenerit.[8] *Ita Senatus* pro Petro du Crest, contra Dn. du Noyret, nunc Præsidem meritiss. Cameræ Computorum Gebennens. Idib. Maij, 1596.

1 Quia est hoc fundamentum intentionis debitoris, cum non alia pecunia possit soluta liberare debitorem, quam quæ proba sit, *l. eleganter, 24. §. qui reprobos, D. de pignor. action.*

2 *L. sciendum 21. & seq. D. de vsur.*

3 *Arg. l. creditor, 102. iunct. l. creditorem, 99. alias l. Paulus, D. hoc tit.*

4 Dixi Defin. 7. *supr.*

5 Numeratam enim fuisse necesse est, vt appareat sufficientem fuisse oblationem & obsignationem, quam scilic. totius debiti esse necesse est, *l. obsignatione, 9. Cod. hoc tit. Not in l acceptam, 19. C. de vsur.*

6 Nulla enim videtur facta esse obsignatio, si non rite facta sit, *l. quoties, 6. D. qui satisd. cogant. l 2. D. de auct. tutor. l. quia nullum, 40. iunct. l præced. D. de rei vindic.*

7 Quod nunquam licet, *l. 1. D. quod legat l. extat, 13. D. quod met. caus. l. non est singulis, 186. de reg. iur.*

8 Quod enim iudex quasi rite factum comprobauit, pro rite facto haberi debet propter iudicis auctoritatem, *l. si prætor, 7. §. 1. vers. permittitur, D. de minor. l. seruo, 65. §. cum prætor, D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO LV.

Augustanus qui contraxit Camberij si repertus ibi conueniatur, nullam fori præscriptionem habet.

QVi Camberij contraxit, cum esset Augustanus, si Camberij reperiatur, potest ibi conueniri, nec habet præscriptionem fori,[1] maxime si ei præscriptioni renunciauerit, vt fieri adsolet.[2] Locus enim contractus maxime spectandus est, quoties quæritur vbi solutio fieri debeat.[3] *Ita Senatus* in causa Dn. de Leschaux & Velat Camberiensis, 26. Nouembr. 1596.

1 *L. 2. §. omnes, l. hæres absens, 19. §. 1. l. interdum, 36. in fi. l. argentarium, 45. D. de iudic.*

2 Quin enim possit renunciari præscriptioni fori non ambigitur, *l. pen. C. de pact.*

3 Sicut è contrario contraxisse vnusquisque intelligitur eo in loco, in quo vt solueret se obligauit, *l. contraxisse, 21. D. de obligat. & action.* iunct. *leg. omnem, 26.* vbi scripsi *in Ration. D. de iudic.*

DEFINITIO LVI.

De solutione facta patri proprio nomine quæ fieri debuerat tanquam patri.

Solutio

SOlutio facta patri pecuniam accipienti proprio nomine cuius tamen accipiendæ ius non habebat, nisi tanquam pater & legitimus filij administrator perinde liberat debitorem, vt à filio qui verus creditor fuit, neque viuo, neque mortuo patre conueniri possit, cùm idem ille cui solui iure potuit, & debuit solutionem acceperit, licèt alio iure ac nomine. Ex eáque causa pater filij debitor potiùs constitutus intelligitur. *Ita Senatus* mense Julij 1615.

DEFINITIO LVII.

De pecunia promissa soli marito pro precio rei vxoriæ per eam cum marito venditæ & solutæ mulieri post mortem mariti qui viuus alij cesserat.

VXor bona quædam sua cum marito vendiderat, & consenserat, vt emptor soli marito se obligaret de precio intra certum tempus soluendo. Postea maritus cuidam suo creditori ea obligatione & actione cesserat in solutum; ita tamen vt de cessionis causa, nonnisi ex cedentis confessione appareret. Mortuo subinde marito ante factam ex causa cessionis exactionem, debitor soluerat creditori mulieris id ipsum mandantis, sed inauditis tamen mariti hæredibus: Postmodum conuentus à cessionario debitor excipiebat, neque iustam fuisse cessionem, de cuius causa non constabat, nec de vlla numeratione adeóque nec de certa quantitate quæ aut debita, aut numerata diceretur. [1] Neque conueniri se posse à cessionario posteaquàm per solutionem vero creditori aut quod idem est [2] alteri ex mandatu creditoris factam liberationem sine dubio esset consecutus. [3] Cessionarius contrà negabat solutionem factam esse vero creditori, aut ex ipsius voluntate, cùm alius creditor ex instrumenti verbis non esset quàm maritus, quo iam defuncto hæredum ipsius aut saltem cessionarij voluntas omnino exquirenda videbatur, [4] etiamsi dotalia bona fuisse proponerentur, ex quorum venditione precij debitum conflatum esset. [5] Nam & in dotis repetitione factum mariti aut hæredum eius interuenire necesse est. [6] Placebat pro liberatione debitoris potius pronunciandum. Et quia cessio illa manifesto vitio laboraret, [7] & quòd ex obligatorio instrumento facto incontinenti post venditionem bonorum vxoris constaret euidenter non nisi tanquam maritum, atque ita ipsius vxoris nomine stipulatum fuisse, [8] qui aliam stipulandi causam nullam habere probabatur, [9] sibique debebat imputare cessionarius cur non citius denunciasset debitori ne per iustam ignorantiam circumueniretur. [10] *Ita tractatum est* nondum tamen decisum in causa N. de Curtilles & N. Carole Salteur in publico auditorio 21. Nouembr. 1613.

1 Probanda enim est iusta causa cessionis aliter quàm ex nuda confessione cedentis *l. per diuersas* 22. *vbi text.* & omnes notant *C. mandat.*

2 Nihil enim refert an quis vero creditori soluat, an vero procuratori *l. vero procuratori* 12. *D. de solut. l. quamuis* 40. *l. vlt. & leg. seq D. ad SC. Trebell.*

3 Est enim solutio naturalis & germanus modus tollendæ obligationis *l. vlt. D. hoc tit.*

4 *Vt in l. si ego* 9 *§. si res D. de iur. dot.*

5 Cùm pecunia ex re dotali redacta dotalis esse videatur tanquam subrogata in locum rei dotalis *l. Titia* 62. *in fin. de iur. dot.* Sicut è contrario res ex pecunia dotali empta dotalis esse videtur *l. res quæ* 14 *eod.*

6 *L. dotis actione* 9 *C. solut. matr.*

7 *d. l. per diuersas.*

8 Præsumendus est enim fuisse stipulatus eo iure quo potuit & ex titulo præambulo *l. quædam mulier* 77. *de rei vindicat. l. res ex mandato* 59. *de acquir. rer. domin. l. possessio* 49 *§. vltim. de acquir. possess.* Sicuti procurator simpliciter acquirens intelligitur acquirere tanquam procurator. Cravet. *consil.* 92. *numer.* 12.

9 Alioquin doli exceptione repelli potuisset agens ex stipulatione interposita sine causa.

10 *Vt in l. 3. C. de novat. l. vltim. D. de transact.*

DEFINITIO LVIII.

De debitore per delegationem liberato se obligante pro euictione pignorum à delegato datorum.

OB eam causam accepto liberatus quod alium debitorem delegasset [1] qui primo creditori cauerat datis pignoribus, [2] si conuenerit, vt in casum euictionis pignorum teneatur delegans de euictione, [3] Pignoribus postmodum euictis, non ideo extincta obligatio resuscitabitur, aut iudicio officio restaurabitur, [4] quod neque delegationis potestas, [5] neque iuris ratio [6] patitur, sed noua de euictione nascetur, per quam is cui facta est delegatio plenissimam indemnitatem non debiti quod amplius nullum supereſt, sed ipsius euictionis nomine consequatur. [7] Proinde si euicta pignora minoris sint, quàm sit debiti extincti quantitas, non ad summam quæ fuit debita, sed ad valorem pignorum litis æstimatio referenda erit. [8] Nec sunt ista contraria. Aliud enim est in vetere obligatione retineri, quod post interpositam delegationem fieri nullomodo potest, [9] ne quidem per expressam conuentionem, [10] cùm iuris ratio non sit in potestate contrahentium. [11] Aliud verò ex noua, & superueniente causa in nouam obligationem incidere eum ipsum qui ab alia fuerit iam liberatus: quod nulla certè vel lege vel ratione prohibetur. [12] *Ita Senatus* pro N. Humberto De ville contra sorores Poncet in ea causa de qua Definit. 12. supr. tit. prox.

1 *Vt in l. ob eam causam* 9. *D. de præscr. verb.*

2 Caueri enim toties datis aut fideiussoribus aut pignoribus, *l. si mandatu* 59. *§. vltim. D. mand. l.* 4. *§. addici D. de fideic. libert.*

3 Alioqui periculum pignorum, vt & nominis delegati pertineret ad delegatarium *l. pupilli* 96. *§. soror. D. hoc tit. l. periculum* 30 *D. de pignor.*

4 *d. l. ob eam causam*, quæ loquitur etiam illo casu quo delegatio nulla facta sit, sed tantùm promissa.

5 Cùm delegatio omnis contineat nouationem, quæ semper obligationem veterem perimit, & transfertur in sequentem *l. 1. l. delegare* 11. *& pass. de novat. l. 3 & vlt. C. eod.*

6 Semel enim extincta obligatio numquam reuiuiscit, *l. qui res* 98 *§ aream D. hoc tit.*

7 Sunt enim ista diuersa *l. si inter* 21. *§. vlt. D. de pignor.* Iunge *l. euicta re* 70. *D. de euict.*

8 Actio enim de euictione non ad plus extendi potest quàm ad valorem rei euictæ, & si quid ei non sit ne amplius interest *d. l. euicta l. bonitatis* 13. *l. si in venditione* 60. *eod.*

9 Cùm delegatio quæ valuit obligationem totam priorem sustulerit *l. si mulier* 59 *§. ex asse D. de iur. dot.*

10 Non enim valent conuentiones in contractu appositæ, quoties sunt contra substantiam ipsam contractus *l. cùm precario* 12. *D. de precar. & simil.*

11 Adeoque nec iudicantium *l.* 1. *§.* 1. *D. ad SC. Turpill. l. ordo* 15. *D. ad municip.* Nec enim priuatorum cautiones legum authoritate censeri possunt *l. vlt. D. de suis & legit. l. in publicum* 38. *D. de pact.*

12 *L. Papinianus* 18 *D. de seruit. l. si quis ades* 30. *verb. prad. l. si ei* 9. *commun. prad. l.* 2. *§ pen. de hared. vel act. vend.* Sicut & manente vetere obligatione noua constitui potest, *l. ab emptione* 58. *in fin. D. de pact.*]

TIT. XXXI.

DE EVICTIONIBVS.

DEFINITIO I.

Venditor non potest exigere pretium ab emptore conuento per alium hypothecaria, nisi pro eo litem suscipiat, caueatque de restituendo pretio, si tertius obtinebit.

SI quis fundum emphyteuticarium vendiderit, & ex natura contractus emptori habere licere promiserit,[1] post traditionem vero appareat pro reliquis annui canonis obligatum esse fundum, eoque nomine litem à domino directo, siue ante, siue post contractum institutam,[2] non idcirco poterit emptor pretium retinere in id vsque tempus, quo venditor de euictione satisfecerit, vt fieri solet, cum in ipso, vt aiunt, contractus limine imminet periculum euictionis.[3] Neque enim per actionem hypothecariam euinci res videtur,[4] quam habere emptori licet ablato solutoque debito.[5] Nec quod directus dominus directam quoque rei vindicationem fortassis exerceat,[6] ad rem quicquam faciet. Habet namque vindicatio illa eandem conditionem, quam hypothecaria, si annua pensio emphyteuticaria non soluatur.[7] An igitur dicendum erit cogi emptorem pretium soluere venditori forte inopi, tum si postea creditor obtineat, aut fundum amittere, aut de suo rursus litis æstimationem ad hypothecam liberandam præstare?[8] Senatus ita rem temperandam putauit, vt cogatur venditor periculum litis pro emptore suscipere,[9] interim tamen pretium ab emptore consequatur, præstita prius satisdatione, non de euictione, quæ hic nulla potest contingere,[10] sed de restituendo pretio, soluendove actori, si in hypothecaria obtineat.[11] Cumque iudex quidam inferior diffinitiuam pro venditore sententiam dixisset, nullo ei cautionis onere iniuncto, Senatus male iudicatum pronunciauit.[12] Extempore 16. Calend. Januar. 1588.

1 *L. si seruus venditus, 21. §. 1. & seq. l. habere licere, 57 & pass. D. hoc tit. l. stipulatio ista, 38 in princ. de verb. oblig.*

2 Habet enim dominus directus hypothecariam, licet sit ipse dominus, quia vtile dominium ei obligatum est, quod ad emphyteutam pertinet, *l. vlt. vbi not. C. de iur emphyt.*

3 *Ex l. si post perfectam, 24. C. hoc tit.*

4 Scilicet ita vt omnimodo euincatur, quia potest vinculum pignoris dissolui soluto debito, vt sequitur in Definitione. Caterum si nemo sit qui pignus lucre velit, ex hac quoque causa potest sequi euictio, & committi stipulatio, *l. si mancipium, 34. §. vlt. & l. seq. D. hoc tit.*

5 *L. si cum venditor, 66. eod. tit.* Cauet *per ill. text. conf. 298. num 14. post gloss. in l. qui rem, & l. ex his prædiis, Cod. eod.* facit *l. si fundus, 16. § in vindicatione, D. de pign.*

6 Quam vtique potest etiamsi velit exercere tanquam dominus directus, *Not. in d. l. vlt. C. de iur. emphyt.*

7 *dict. l. vltim. dict. l. si fundus, 16. §. in vindicatione, D. de pignor.*

8 Atqui esset iniquum emptorem bis idem soluere, cum prima solutione debeat liberari.

9 *Ex l. si plus, 74. §. mota quæstione, D. hoc tit. l. 1. Cod. vbi in rem act.*

10 Vt dixi *num. 5.*

11 Quæ restitutio longe minor est, quam ea quæ fieret, si qua fieri deberet ex causa euictionis. In eam namque venit, non modo pretium rei, sed etiam id quod interest, *l. si in venditione, 60. D. hoc tit.*

12 Fuerat enim ita pronunciandum, vt neutra pars læderetur, *l. ex his, 8. in fin. D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO II.

An & quando filius possit impugnare factum matris, cui hæres ille extiterit, & quæ tam proprio quam tutorio nomine fundum filij vendiderat.

MAter, quæ impuberis filij tutrix erat, fundum pupillarem, tam proprio quam tutorio nomine sine decreto vendiderat, seque cum bonis suis omnibus de euictione obligauerat, postmodum eodem filio hærede relicto decesserat, filius agnita matris hæreditate fundum nihilominus vindicabat, quod aduersus alienationem contra leges factam hæres quoque venire possit ex propria persona, quasi non sit hoc casu locus vulgari exceptioni, & iuris regulæ quæ habet Dolo malo facere illum, qui rem vindicet, cuius nomine de euictione teneatur.[1] Placuit imo vero iustam esse exceptionem, propterea quod mater non tantum tutorio, sed etiam proprio nomine vendidisset.[2] Quo intuitu negari non poterat, quin venditio, pignorumque datio valeret, cum placeat alienam quoque rem, etiam à sciente & scienti vendi posse[3] hactenus, vt & obligatio nascatur, & de euictione vtiliter caueatur. Quod si mater tutorio dumtaxat nomine vendidisset, nec euictionis causa bona sua obligasset, filio vtique permitti deberet, vt quamuis hæres matris esset, tamen rem suam, cuius alienationi legis prohibitio obstitisset, à quocumque possessore vindicaret,[4] si non ipsius filij factum nominatim, expressimque à matre promissum, & in stipulationem deductum proponatur.[5] Diuersum est si filio mater hæres extiterit. Hoc enim casu omnimodo confirmabitur alienatio, etiam quæ ab initio contra leges facta fuerit, quia difficilius est, vt quis proprium, quam vt hæres iam improbatum defuncti factum improbet.[6] *Ita Senatus* in causa D. Bollieti Aduocati 3. Non. Decembr. 1589.

1 *L. vindicantem, 17. D. de euict. l. venditrici, 3. C. de rebus alien. non alien* Vide Ofasc. *decis. Pedem.* 180.

2 *L. cum à matre, 14. C. de rei vindicat. l. si patruus, C. de donat. l. si cum dotem, 22. §. si pater, D. solut. matrim. l. cum vir, D. de vsucap. l. si vxor, Cod. de bon. auctor. iudic. poss. l. si adulta, C. de hæred. action.* Adde *l. etsi is qui,* vbi Bald. & Salyc. *Cod. de prad. minor.*

3 *L. rem alienam, 28. D. de contr. empt.* Bocr. *quæst. 23. nu. 13. & seqq. vsque ad num 22.*

4 *Argument. l. scimus, 5. in computatione,* vbi DD. *Cod. de iur. deliber.*

5 Vide Boer. *quæst. 23. nu. 20. & 17.* vbi ait filium, qui non consensit alienationi, posse contrauenire, si modo fecerit inuentarium, nec de bonis defuncti quicquam habeat.

6 De tota hac quæstione, siue dominus succedat, non domino venditori, siue non dominus domino. Vide Bart. *in dict. l. cum vir. de vsucap* Boer. *d. quæst. 23. à num. 13. vsque ad 21.*

DEFINITIO III.

Non quemadmodum venditoris ita & eius, qui de euictione fideiussit, hæres venditionem ratam facere cogitur.

MVltum interest, an venditori, an vero ei qui euictionis nomine fideiusserat, hæres extiterit is, cuius res vendita fuit. Qui enim ipsius venditoris hæres est, venditionem ratam habere cogitur, nec defuncti cuius personam gerit, factum impugnare potest, nec proinde rem suam vindicare,[1] si non legibus improbata venditio est.[2] At is, qui non nisi fideiussoris de euictione dati hæres est, si rem venditam vt suam vindicet, nihil facit contra voluntatem factumve eius cui successit, ideoque quamuis de euictione ex causa hæreditaria teneatur,[3] nulla tamen exceptione re-

ne repelli potest, si modo euictionem, quam defunctus promisit, præstare paratus sit.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *L. vindicantem*, 17. *l. Seia*, 73. *D. hoc tit. l. venditrici*, 3. *C. de reb. alien. non alienand. l. cum à matre*, 14. *C. de rei vind.*

2 Vt dixi in Decis. prox. præced. *nu.* 4. *&* 5.

3 *d. l. Seia.*

4 *L. vlt. C. hoc tit.* vbi est textus elegans, qui non loquitur de hærede venditoris, sed de hærede fideiussoris, vt ibi glossa etiam notat.

DEFINITIO IV.

Pro euictione fundi non semper pecunia dari debet, sed alius fundus æquiualens arbitrio boni viri, si habeat venditor ex propriis bonis quem dare possit.

EVicto fundo qui venditus fuerat, si emptor de euictione agens malit alium fundum æquiualentem arbitrio boni viri, quam litis æstimationem consequi, audiendus est,[1] si ex propriis bonis venditor habeat quem dare possit, nec æquum est, vt liberetur dando pro re pecuniam,[2] qui aliam rem æque bonam & æque commode dare potest,[3] licet res huiusmodi non sint ex earum numero, quæ inuicem recipiunt functionem.[4] Neque enim negari potest, quin sicut præstandum est emptori, quanti eius interest,[5] ita ipsius interesse, rem habere aliquam potius quam æstimationem.[6] Sic alias à Senatu nostro iudicatum fuisse pro N. Socquet, contra Franciscum Juge procuratorem relatum est, 17. Calend. Decembr. 1590. [Alio tamen iure vti nos sæpius vidi, nec supradicta sententia in aliis quàm in feudis facilè admittenda est.[7]]

1 Boer. *quæst.* 19. *num.* 3. *ex cap.* 1. vbi Bald. Card. Alex. Aluar. qui dicunt textum illum esse mirabilem, *de inuest. de re alien. fact. cap. l. cum suo, glos. si de feud. vas. ab aliq. interp. fuer. L. qui autem*, 5. *quod si ante, de constit. pecun. l. si quis domum*, 9. *in princip. locat. C. Labeo*, 30. *§. fin. de arbitr.*

2 Ne aliud pro alio solui videatur inuito creditori, contra *l.* 2. *§.* 1. *D. de rebus credit.*

3 Aliud enim est si dare non possit, quia tunc omnimodo æstimanda euictio est in pecunia.

4 *dict. l.* 2. *§.* 1. *de rebus credit. l. manifesti*, 17. *cum l. præced. C. de solut.*

5 *L. si in venditione*, 60. *l. euicta re*, 70. *D. hoc tit. l. empto*, 11. *§. qui autem, & pass. D. de action empt.*

6 Non enim pecuniam sed rem habere voluit, qui pro pecunia rem emit. Nec cogendus est quisquam rem suam, etiam iniusto pretio vendere, *l. nec quasi*. 70. *D. de rei vindic.*

[7 Semper enim condemnationis æstimatio facienda est in pecunia, maximè verò cum agitur de euictione siue ad duplam agatur quæ cùm sit dupla pretij non potest non consistere in pecunia numerata, vt & pretium ipsum siue ad id quod interest quod semper consistit in quantitate, *l.* 2. *l. si in venditione*, 60. *& pass. D. hoc titul. l. vltim. D. de prator. stipulat.* Pecunia enim res omnes æstimat non etiam cæteræ res per alias res æstimantur, *l. si ita* 42. *D. de fideiuss.* Plane si is cui pecunia debebatur ob non solutam eam tuo tempore passus sit iacturam alicuius fundi, debet aduersarius condemnari vt indemnitatem ei præstet in alio fundo qui sit eiusdem non solùm valoris, sed etiam reditus si fieri possit. Sed vno tantùm casu, nimirum si ea pecunia in fundi alicuius emptionem aut redemptionem impendi debuit. Alioqui non esset creditori satis consultum. *Ita Senatus* pro Guillielmo Bouard contra N. Dominicum Cize 1. die. Sept. 1612. Extra hunc casum vix est, vt id quod interest non debeat æstimari in pecunia.]

DEFINITIO V.

Filius cui pater hæreditatem ex fideicommisso restituere debuit, potest tanquam fideicommissarius venire contra factum patris, etiamsi heres ei extiterit pure, nisi in casibus.

FIlius licet paternam hæreditatem sine beneficio legis & inuentarij agnouerit, si tamen ius aliquod habeat ex propria persona, vt puta fideicommissi in iis bonis quæ pater tanquam sua vendidit, potest contra factum patris venire, si pater de suo tantum, non etiam de filij iure siue transigendo, siue qua alia ratione contraxerat.[1] Neque hoc casu iis legibus locus est, quæ negant permittendum hæredi, vt factum defuncti impugnet:[2] sed tum demum, cum aut ius hæredis proprium nullum est, aut de eo quoque iure nominatim transactum actumque proponitur.[3] Sane quin filius tanquam hæres patris, & ex contractu paterno sit obligatus de euictione non est ambigendū.[4] Sed non ideo magis repelletur per exceptionem doli,[5] quam si cum beneficio legis & inuentarij paternam hereditatem agnouisset, quo tamen casu perinde ad concurrentem vique hereditatis æstimationem de euictione teneretur.[6] *Ita Senatus* in causa N. Joannis Dionysij Francisci de Seiturier, contra D. de Dortans, 4. Non. Aug. 1592.

1 Osasch. Gacher. eleganter & late *decis. Pedem.* 180. *num* 5, Cravet. *cons.* 200. *num.* 7. DD. *ad l. vlt. §. in computatione, Cod. de iur. delib.*

2 *L. cum à matre*, 14. *C. de rei vindic. l. vindicantem*, 17. *D. hoc tit. l. venditrici*, 3. *C. de rebus alien. non alienand.*

3 Cum possit quilibet de rebus hæredis sui, perinde ac de suis disponere, *l. vnum ex familia*, 67. *§ si rem, de leg.* 2. *l. hæredum*, 25. *C. de fideic.*

4 *L. Seia* 73. *D. hoc tit.*

5 Si modo paratus sit euictionem præstare, *d. l. Seia.*

6 Beneficium namque inuentarij non adfert liberationem aut indemnitatem, nisi hactenus, vt hæres non teneatur supra vires & facultates hæreditarias, *d. l. vlt. C. de iur. delib.*

DEFINITIO VI.

Procurator qui fidem suam non adstrinxit pro euictione prædiorum, quæ alterius nomine vendidit, non tenetur de euictione, si modò vel mandatum exhibeat, vel ratihabitionem.

QVi tanquam procurator rem vendidit, aut aliter contraxit, non tenetur de euictione, si is, qui procuratorem constituit, aut ratum habuit,[1] vel alius euincere postea rem velit. Est enim id extra causam obligationis, qua procurator adstringitur, ad quam dissoluendam sufficit, vt vel ex mandato præcedente, vel ex subsecuta ratihabitione appareat, non fuisse illum falsum procuratorem.[2] Nec eo minus, tametsi ex propria persona ius aliquod habeat euincendæ rei venditæ, iure suo vti prohibebitur, siue verus siue falsus fuerit procurator.[1] Plane si mandatum non habuerit, nec ratihabitio secuta sit, non tamē ad aliud teneri potest, qui tanquam procurator siue actionis siue exceptionis iure conuenitur, nisi vt vel diligentiam præstet, vel quanti interest stipulatoris, non etiam vt plus iuris quærat stipulatori, quam erat ille habiturus, mandato aut ratihabitione intercedente.[4] Atqui etiamsi alterutrum interueniisset, perinde tamen dominus iure suo vti potuisset.[5] Nulla igitur ex hac causa de euictione, aut ex stipulatu actio contra procuratorem competere potest.[6] *Ita Senatus* pro Francisco Bernard Lugdunensi, contra N. Morel, vxorem N. Joannis de Burges, 6. Cal. Decemb. 1592.

1 Nullo scilicet præcedente mandato. Nam cum præcessit mandatum, non est expectandum, vt sequatur ratihabitio, *l. indebitam*, 47. *D. de cond. indeb. l.* 1. *C. de procurat.*

2 Intellige, Nisi fidem suam adstrinxerit pro euictione prædiorum, *vt in l. procurator qui pro euictione*, 67. *D. de procurat. l.* 3. *alias l. prior*, 5. *in com. D. de admin. & per ad ciuit. pert.* Cæterum cogitur omnimodo probare vel mandatum vel ratiha-

bitionem, ne possit dici falsus procurator, Bart. *in d.l procurator, nu.4.arg l* 1. *C.credit.euict.pign.non deber. & in l.si procuratori falso, de condict.ob caus.*

3 (Textus est *in l.seruum Titij*, 49.*D.mandat.* facit *l.etsi is*, 10.*D.de distract pign.*

4 Hoc enim est quod diximus ex Bartol. *numer.* 2. ad hoc teneri procuratorem, vt exhibeat vel mandatum vel ratihabitionem.

5 Cum non potuerit domino res sua auferri per venditionem ab alio factam, *l rem alienam*, 28. *D.de contr empt.*

6 Nisi proprio nomine fidem suam obstrinxerit pro euictione, *vt in d.l procurator.*

DEFINITIO VII.

Qui liberaliter remisit, quod sibi debitum putabat, non potest eo nomine conueniri de euictione, si neque promiserit, neque dolus interuenerit.

ET qui laudimia tibi debebat ex causa emptionis à se factæ remisisti liberaliter, quicquid eo nomine petere potuisses, ob eamque rem soluta tibi fuisse laudimia, quæcumque debebantur, vltro professus es. Si alius interueniat, qui idem ius petendorum laudimiorum sibi adserat, non male conuenieris, vt indemnem præstes emptorem, si numerationem ille alieget, ac triginta dies effluxerint, intra quos poteras excipere de pecunia non numerata. [1] Sed si probes nihil tibi numeratum fuisse, at gratuito & liberaliter à te remissum quod tibi debebatur, æquum non est, vt ex liberalitate tua de euictione conueniaris, [2] nisi vel in dolosis, vel nominatim te de euictione obligaueris. [3] Sed probatio donationis à te præstanda est. [4] Nihil vero interefit, an laudimia tibi soluta fuisse professus sis post contractam venditionem, an cum in eo res esset vt contrahenda speraretur. [5] *Ita Senatus* in causa Franciſci Louys & Franciſci Porral contra Guillelmum le Marquis, 4. Id. Decemb. 1592.

1 *L.in contractibus* 14. *C.de non numer.pecun.*

2 Ne scilicet ex liberalitate tua pericliteris, *l.*1. *Cod. de iur. dot. l.*2. *C.hoc tit. l. ne ex liberalitate* 50. *D.de re iudic.*

3 *Vt in d.l.*2. *C.hoc tit. l.*1. *C.de iur.dot.*

4 Numquam enim capitur præsumptio donationis, cum alia capi potest, quia donare est perdere, *l.cum de indebito* 25. *D. de probat. l. si filiusfamilias* 7. *D.de donat.*

5 Quia nihil vetat de laudimiis tractari, etiam ante factam venditionem, cum pro facto haberi possit, quod mox fieri speratur, *vulg. l pen. D.de testam.milit.*

DEFINITIO VIII.

Qui renunciauit liti motæ sibi de dominio rei venditæ, nullum habet regressum de euictione, præsertim si apud acta renunciauerit, nisi probet iustam fuisse euictionem.

ALienæ rei emptor si à domino conueniatur, & liti renuncier, siue ante, siue post laudatum auctorem litemque ab eo assumptam, amittit actionem de euictione, propterea quod non solum vitio suo & culpa actor obtinuerit, sed etiam per eum factum sit, ne auctor sit audiendus, si ius suum tueri velit, quippe cuius nihil interfit, posteaquam nullum emptor aduersus eum habiturus est regressum. [1] Nec si aduersus renunciationem litis restitui emptor velit, hoc solo prætextu, quod à bona lite sine causa discesserit, audiri debet: quoniam hæc ipsa iustissima causa est renunciationis, vt à lite discedatur. [2] Vnde etiam fit, vt quod ob hanc causam datum est, condici nequeat quasi indebitum aut sine causa datum, nisi per euidentem calumniam & dicis causa lis mota fuisse proponatur. [3] In proposito autem illud etiam accedebat, quod facta erat renunciatio apud acta, [4] & ea nominatim causa adiecta, ne maioribus litis sumptibus emptor vexaretur. [5] Plane si is, qui liti renunciauit, probet, iustam fuisse euictionem, sibique alienam rem venditam, nullo licet venditoris dolo intercedente, saluam habere debet actionem ad id omne, quod sua interest, [6] præterquam ad sumptus factos in ea lite, cui ignorante vel inuito venditore renunciauit. [7] Ita in publico auditorio tractatum est 4. Id. Decembr. 1592.

1 *L.*1. *C.vbi in rem act. l emptor* 8. *C.hoc tit. l si per imprudentiam* 51 *l si fundo* 53. §.1. *l.si ideo* 55 *l.vlt D.eod.*

2 *L.in summa* 65. §.1. *D.de condict.indeb. l postquam liti* 4. *C. de pact.*

3 *d.l.in summa*, §.1. adeo vt sufficiat etiam metus litis, *l.*2. *C.de transact.*

4 Quæ omnium fortissima est, eandemque pene vlm habet, quam habebat olim cessio facta in iure, *l.*3. *C.de repud. vel abstin. hared l.si lis* 11. *C ad leg.Cornel.de falsi.*

5 Quæ causa non tantum vtilis, sed etiam honesta est, *l.minoribus* 6 *D.de minor l* 1. *D.de inoff.testam. l.*4. §.1. *de alien.iudic. mut.caus fact.*

6 *d l si ideo* 55. *à contr sens D. hoc tit.* Imbert. in Enchirid. *in verb.emptor.*

7 Cum etiamsi denunciata lis esset, non tamen ad alios sumptus teneri venditor posset, quam qui post denunciationem facti essent, *d.l.emptor cum ibi not.*

DEFINITIO IX.

Tutor, qui pupilli nomine rem alienam aut alij obligatam vendidit, an & quando de euictione aut de pretio teneatur, & quid si non sit soluendo?

SI tutor rem pupillarem bona fide, licet sine decreto, distraxerit, nec nisi pupilli bona emptori obligauerit, non potest proprio nomine de euictione conueniri, [1] nec pro pretio quidem, si probet, pecuniam ad pupillum peruenisse. [2] Ergo pupillus ipse de euictione tenebitur, si bona fide gestum negotium fuit, siue tutor soluendo sit, siue non: neque enim male contrahitur cum tutoribus, [3] sin minus, de eo dumtaxat pupillus tenebitur, quod rationibus eius accepto latum fuit: [4] de reliquo tutor, qui pecuniam accepit, non male conuenietur. [5] *Ita tractatum est* in ea causa de qua SC. 1. supr. De peric. tutor. & curat.

1 Nam nec posset conueniri, etiamsi simpliciter se obligasset, *l post mortem* 5. §.1. *D.quand.ex fact.tutor.* In quo melior est ipsius conditio, quam Procuratoris, *l.seruum Titij* 49. *D.mandat.* nempe quia tutor est administrator necessarius, Procurator vero voluntarius, vt tractat Bart. *ad l.Procurator* 67. *D de procurat.* Vide *l.vlt. D.de instit.act. & Dest n.*6. *supr. hoc tit.* Notant nostri *ad l.*2. *C. ne vxor pro marit* licet aliter videatur sentire glos. quam vide *in l.mutuus* 43 §. *is qui, in verb. facidare, ad fin. D.de procur.* vbi etiam Bald.

2 *L.tutor vrgentibus* 47. *in fi. D de minor. l.illud quæritur* 4. §. *vlt. D.hoc tit.* Adde Felin. *cons.* 16. *nu.*13.

3 Ratio est Vlpiani *in d.l.*4. §. *vlt. D.hoc tit.*

4 *d.*§. *vlt. l.si fundus* 13. §.1. *D.de rebus eor. qui sub tutel. l. vnic* 14. *C.de prad.minor.*

5 *L.cum tutor* 18. *D.de tutel. & rat.distr.*

DEFINITIO X.

Imminente periculo euictionis plurium rerum diuersis pretiis & instrumentis venditarum, si de vnius tantum pretio agatur, eius solius nomine satisdationem offerri satis est.

CVi pretium ex venditione debebatur, is creditori suo venditi actionem ad id pretium consequendum mandauerat. Conuentus emptor à cessionario parte pretij iam soluta negabat, teneri se ad residui solutionem, propterea quod ab alio proprietatis controuersiam pateretur, nec tantem pro ea re, cuius pretium

pretium pateretur, sed & pro aliis pleriſque, quas idem hic emptor ab eodem venditore eiuſve hærede licet ſeparatis inſtrumentis compararuerat. Cum venditor liti interueniſſet, ac euictionis nomine pro ea re dumtaxat, de cuius pretio agebatur, ſatisdediſſet, emptor ad pretium ceſſionario ſoluendum fuerat condemnatus. Prouocatione ad Senatum interpoſita dicebat ille, non prius ſe ad pretij ſolutionem condemnari debuiſſe, quam ſibi ſatisdatum eſſet de euictione, non illius tantum fundi nomine, ſed etiam cæterorum quoque omnium, quos ab eodem venditore emiſſet, ac quorum pretium iam ſoluiſſet, quandoquidem imminebat omnium euictio ex vna eademque cauſa.[1] Senatus pronunciauit, perinde quidem imminente euictionis periculo repellendum ceſſionarium exceptione doli ob non præſtitam ſatisdationem, atque repelli poſſet ipſe venditor, cum huiuſmodi exceptio non perſonæ, ſed rei cohæreat, cuiuſmodi quę ſunt proculdubio competunt aduerſus ceſſionarium quemlibet æque ac contra cedentem ipſum:[2] ſed tamen in propoſita ſpecie ſatisfactum videri legi ex eo, quod venditor fideiuſſorem dediſſet de euictione rei, cuius pretium petebatur. Etſi enim vna eademque cauſa erat euincendorum fundorum omnium, quos idem emptor ab eodem venditore comparauerat: non tamen vno pretio empti omnes proponebantur, ſed diuerſis & pretiis, & inſtrumentis. Quo caſu conſtat, tot eſſe de euictione actiones, quot ſunt ſpecies rerum. Nam & idem obtinet, etiamſi vno emptionis inſtrumento plures res dum ne vno pretio venditæ fuerint.[3] Seraque eſt fideiuſſionis poſtulatio ſoluto iam pretio,[4] cum ex natura actionis ex empto non ſit vt venditor ſatisdare teneatur, ſi id ſpecialiter dictum non ſit.[5] Nec quod poſt ſolutum pretium mouetur emptori controuerſia, ſiue dominij, ſiue pignoris iure dat illi actionem contra venditorem ad reſtitutionem pretij aut ad ſatisdationem extorquendam, ſed tantum ad rem defendendam:[6] niſi vel aliter conuenerit,[7] vel venditor in dolo fuerit.[8] Et ſane abſurdum videatur propter periculum euictionis aliarum rerum, quarum pretium iam ſolutum ſit, retineri velit pignoris iure pretium eius rei, pro qua ſatisdatio offeratur. Nam quod dici ſolet, indiuiſim eſſe cauſam venditionis & euictionis,[9] ad eum caſum pertinet, quo earum rerum nomine agatur, quæ vnica venditione vnoque pretio contineantur.[10] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Paquier contra N. Blanchard, 7. Cal. Mart. 1593.

1 *Ex l. ſi poſt perfectam 24. C. hoc tit. l penult §. vlt. D. de peric. & commod. res vend. l. vltim. §. ex quadrante, D. de dolo mal. except.*

2 *L. exceptiones 7 §. rei autem, D. de except.* Not. *in l. facta 61. §. ſi hæres, D ad SC. Trebell & in l. 4. ſi cum legitima, & ſeq. D. de dolo mal except* Scripſi *libr. 12. Conſil.*

3 *L. cum plures 72. l. quia dicitur 32. D. hoc tit.*

4 Debet enim peti ſatisdatio ante pretij ſolutionem, *d. l. ſi poſt perfectam.*

5 *L pacta conuenta 72. D de contr. empt.*

6 *L ſi plus vel minus 74. §. mota quæſtione, D. hoc tit. l qui rem emit 3. C. eod.*

7 *L ſine in libertatem 12. eod. tit.*

8 *L. ſeruus quem 3. §. vlt D de action. empt.*

9 *L. cum ex cauſa 139. D. de verb. obligat.* Vide tamen Boer. *quæſt 13 num 21.* vbi tractat, non adeo indiuiſam eſſe defenſionem ex cauſa euictionis, vt qui pro parte tantum hæres eſt, litem in ſolidum defendere teneatur.

10 Vt in ſpecie *l. ſi duorum 44. D. de action. empt. l tutor 47. §. 1. D. de minor.*

DEFINITIO XI.

Non eo minus debet ſatisdare venditor de euictione, quæ in ipſo limine contractus immineat, quod ſatis cautum ſit emptori datis ei pignoribus.

DE illo etiam in eadem facti ſpecie quæſitum eſt, an locus ſit petendæ ſatisdationi ante ſolutionem pretij, quantumuis immineat periculum euictionis,[1] ſi iam aliunde ſatis emptori cautum ſit, vt puta datis pignoribus vel hypothecis? Quid enim refert, an fideiuſſor detur, an pignora, vt idonee cautum videatur?[2] Quod ſi ita eſſet, hodie certe nullus vel perexiguus ſupereſſet vſus exceptionis illius, quam ex hac cauſa emptori contra venditorem competere diximus, quandoquidem vix eſt vt venditio vlla fiat, quæ non adnexam habeat bonorum omnium ex vtraque parte obligationem, adeoque vt plurimum cum clauſula conſtituti.[3] Sed tamen poteſt interdum ſatisdatio eſſe neceſſaria, nempe ſi vel de pignorum idoneitate dubitetur, vel iuſte timeri poſſit, ne difficilis futura ſit eorum perſecutio.[4] Sed etſi pignoribus idoneis datis non ſit neceſſaria ſatisdatio, ſemper tamen vtilis eſt, quia ſolet expeditior eſſe ad conſequendam ſolutionem actio, quæ competit in perſonam fideiuſſoris, qui non tantum bona ſua, ſed corpus quoque ſuum pignori obligauerit.[5] *Ita tractatum eſt* in eadem cauſa.

1 *Ex l. ſi poſt perfectam 24. C. hoc tit.* & aliis ſupra citat. *num. 1. Defin prox præced.*

2 *L. ſi mandatu 59 §. vlt. D. mandat. l. 4. §. adiici, D. de fideic. libert.*

3 Adeo vt nec deſint, qui ob hanc cauſam putent, illas clauſulas & obligationes bonorum omnium & conſtituti cenſendas eſſe appoſitas, etiam cum fuerunt prætermiſſæ: con ra quos tamen vide quæ diſputauimus *in error. 1. decad 1. de error. pragmat.*

4 Et ideo plus præſtat, qui dat fideiuſſorem, quam qui dat pignora, vt ſcripſi *in Rational. ad l 1. D qui ſatisd. cogant.*

5 Quomodo cogitur fideiuſſor etiam corpus ſuum obligare, vt fideiuſſor idoneus videatur, vt dixi *Defin. 12 5. de fideiuſſ.* [Obſerua tamen non eſſe locum præſtandæ fideiuſſioni ex *d. l. ſi poſt perfectam*, quoties imminebat periculum euictionis iam inde ab initio & inſpecto tempore contractus ſi emptor ſciebat periculum euictionis. Quid enim ſi ſciebat rem alienam aut obligatam, quam emeba.? Debet ſibi imputare non fideiuſſorem indemnitatis petere. *Ita Senatus* in cauſa D. Iosephi Bertrand & D. d'Ayguebelette, 2. Iun. 1614.]

DEFINITIO XII.

Vſufructuarius, qui, vt proprietarij poſſeſſionem interuerteret, accepit fundum in emphyteuſim à domino directo, nullam contra eum habet actionem de euictione poſſeſſionis, nec vllo caſu niſi de pretio.

QVi habebat fundi vſumfructum, quem ſciebat mortuo ſe reuerſurum ad proprietarium conſolidationis iure, eundem fundum quaſi talliabilem, vt loquuntur, acceperat in emphyteuſim à domino directo pro centum aureis, cum eſſet dignus quadringentis. Eo mortuo, cum ipſius hæres fundi poſſeſſionem retinere vellet, quaſi conſolidato iam vſufructu cum proprietate,[1] patiebatur controuerſiam poſſeſſionis ab hærede proprietarij, quod is diceret, finito vſufructu reſtituendam ſibi poſſeſſionem,[2] nec à fructuarij hærede retineri poſſe,[3] cum fructuarius ipſe non ſibi ſed proprietario poſſeſſet,[4] nec mutare ſibi cauſam poſſeſſionis,[5] aut dominij quæſtionem proprietario[6] referre potuiſſet. Item quia nec cogendus ſit dominus vtilis diſputare de qualitate & conditione fundi emphyteuticarij, quin prius poſſeſſor factus ſit. Iudex pronunciauerat reſtituendam heredi proprietarij poſſeſſionem, ſaluis heredi fructuarij iuribus, ſi quæ haberet in proprietate ex cauſa contractus emphyteutici.[7] Quærebatur, an heredes domini directi, qui emphyteuſim conſtituerat, tenerentur de euictione, tanquam re euicta, & ad quid tenerentur?[8]

Placebat non teneri; primum, quia non esset res ipsa euicta, sed tantum possessio,[1] quam porro ex contractu emphyteutico directus dominus non transtulerat in nouum emphyteutam, qui iam tum eo tempore possidebat, & quidem, vt diximus, vsusfructus iure.[10] Nec rursus credibile erat, voluisse directum dominum aliud ius in emphyteusim cõcedere, quam quod ipse haberet.[11] Deinde, quoniam ea possessio euicta fuerat ex alia causa, & ob culpam ipsius possessoris, qui nec potuerat, nec debuerat interuertere possessionem domini vtilis, à quo ex causa vsusfructus possidebat.[12] Sed etsi de euictione actio aliqua competeret, tamen non nisi ad pretij accepti restitutionem danda esset,[13] quia, cum emphyteusis speciem habeat beneficij,[14] mitius cum domino directo agendum est.[15] *Ita tractatum est* ex tempore pro N. Joanne Francisco de Bytter, Aduocato Clariss. & nobiliss. mihique præcipuo quodam familiaritatis & necessitudinis iure coniunctissimo, contra D. de Mieudry, 3. Non. April. 1593.

1 Per mortem fructuarij, *l. 3. §. vltim. & pass. D. quibus mod. vsusfr. amitt.*

2 Ne alioqui esset inutilis proprietas vsufructu ab ea semper abscedente, vt scribit Iustin. *titul. de vsufruct. §. 1. in Instit.*

3 Nec proprio iure nec hæreditario soluto iure vsusfructus per mortem fructuarij, præsertim cum possessio numquam in hæreditate reperiatur, *l. 1. §. Scaeuola, D. si is qui testam. lib. ess. iuss.* Adde *l. debitor 40. in fin. D. de pign. act.*

4 Licet dicatur videri possidere naturaliter, *in l. naturaliter 12. vbi not. D. de acquir. poss.* Vide Cuiac. *lib. 1. obser. c. 33 in fin. l. certe 6. §. 1. D. de precar.*

5 *L. qui bona 19. §. 2. eod. tit. de acqu poss. l. non solum 33. §. quod vulgo, de vsucap.*

6 *Arg. l. si quis conductionis 25. C. de locat. l. 2. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

7 Exemplo eius, quod scriptum est *l. Babius 30. in fin. D. de pact. dotal.*

8 Si quidem emphyteusis proxime accedit ad venditionem, *§. adeo, Instit. de locat.* cum dominij vtilis acquisitionem inducat ex parte emphyteutæ, cui proinde directum dominum de euictione teneri æquum est. Not. *in l. 1. & vltim. C. de iur. emphyt.*

9 Quæ res non solet parere actionem de euictione, *l. si eum venditor 66. vers. non idem, D. hoc tit.*

10 Id est, naturaliter, quamuis non etiam ciuiliter, *d. l. naturaliter 12. D. de acquir. poss.*

11 *Arg. l. qui tabernas 32. D. de contr. empt.* Notat *in l. vxor patrui, C. de legat.*

12 *d. l. si quis locationis, d. l. 2. C. de præscr. 30. vel 40. annor. l. vlt. C. de acq poss. l. hoc iure 27. D. hoc tit.*

13 *Arg. l. vlt. §. vlt. C. commun. de legat.* Ias. *in d. l. 1. C. de iur. emphyt.*

14 Prope fiquidem accedit ad feudum, quod nihil nisi beneficium est, iisdemque regulis continetur, nisi vbi aliud ius expressim constitutum inuenitur.

15 Ne ex liberalitate sua pericliteur. Sic enim supradicto loco concludit Ias. *arg. l. ne liberalitate 52. D. de re iudic.*

DEFINITIO XIII.

Quantum interfit, an vendatur id, quod semel tantùm tradi debeat, an quid annuum, cuius tradendi obligatio singulis annis renascatur?

REfert multum, an fundus vendatur, aut alia res, cuius tradendæ obligatio vnico traditionis actu consumatur, an vero tale quid, quod annuam habeat perpetuamque præstationem? Priore casu liberatur venditor, si semel vacuam possessionem tradiderit,[1] nec quod ea re emptor vti postea prohibeatur facto eius, qui nullum sibi ius in eo fundo adserat, recidit in obligationem,[2] tametsi non iuris tantum, sed facti quoque euictionem promiserit.[3] Posteriore vero nihil ei prodest, quod emptor per multos annos annuũ reditum perceperit, si postea percipere prohibeatur, quasi singulis annis noua tradendi obligatio nascatur.[4] *Ita tractatum est* in causa D. de la Vulpilliere & fratrum Goddet, 18. Cal. Julij, 1593.

1 Nec enim ad aliud tenebatur, quam vt traderet, *l. ex empto 11. §. 1. & pass. D. de action. empt.*

2 *Arg. l. vlt. C. eod.*

3 *Vt in l. sine in libertatem 12. C. hoc tit.*

4 Quotannis enim nouo facto opus est, vt annuum illud & præstetur, & percipiatur; *l. pecunia 8. in fin. D. de alim. legat. l. 1. §. interdum, D. de vsufr accresc.*

DEFINITIO XIV.

Emptor, qui partem rei sibi venditæ accepit, si de alia parte controuersiam patiatur, nec tamen velit à contractu recedere, condictionem deferente venditore, tenetur partem pretij soluere.

EMptor, cui pars bonorum venditorum tradita erat, cum de reliquis controuersiam à possessoribus pateretur, ac nihilominus à venditore, vt pretium solueret, vrgeretur, recusabat eo prætextu, quod agentem venditorem prius ex parte sua contractum, cuius causa esset indiuidua, implere oporteret,[1] atque ita pretium integrum retinebat.[2] Cumque venditor conditionem offerret, vt à contractu in totum recederetur, adeoque in eam rem quasi enormiter læsus restitutionem ex rescripto Principis impetrasset, rursus repugnabat emptor, contractumque mordicus tuebatur;[3] Placuit, pendente lite condemnati eum debere, vt pretij partem solueret, qui bonorum partem iam ex emptione possidebat,[4] remissa etiam venditori necessitate satisfandi propter paupertatem.[5] *Ita Senatus* pro N. Lucquet contra N. Bernardin Dacquin, fiscalem in Sabaudia Procuratorem, 15. Calend. Septemb. 1593.

1 *L. Iulianus 13. §. offerri, D. de action. empt.*

2 Quomodo è contrario potest venditor pignoris cuiusdam iure rem venditam retinere, quoadusque pecunia pretij soluatur, *d. §. offerri.*

3 Ex beneficio *l. 2. & l. si voluntate 8. Cod. de rescind. vendit.* iunct. *l. tutor 47. §. 1. D. de minor.*

4 Nec enim bona fides patiebatur, vt emptor & rem haberet, & pretium retineret, *l. ex empto 11. §. qui autem, l. bona fides 50. D. de action. empt.*

5 *Vt & in l. omnes 33. §. præterea, C. de Episc. & Cleric.*

DEFINITIO XV.

Non potest de euictione agere is, qui ipse possessionem transtulit in eum, à quo nunc patitur controuersiam, nisi post recuperatam quoque possessionem inquietetur.

PErmutatione inter nos facta,[1] secutaque hinc inde traditione, si tu rem, quam à me habuisti, locaueris Titio, qui postmodum à te ex contractu locationis conuentus dominij quæstionem referre velit,[2] non potes me auctorem laudare quasi obligatum de euictione, non ob id solum, quod non sit permittendum conductori tuo, vt tibi referat quæstionem dominij,[3] sed etiam quia facto tuo, *non meo* ea tibi molestia contigerit,[4] quod Titio rem locaueris, cui si non locasses, rem nunc habere tibi liceret.[5] Plane si recuperata possessione ab eo conueniaris siue rei indicatione, siue qua alia actione, per quam possessio auocetur, tenebor tibi vt rem defendam,[6] aut ni faciam, quanti tua interierit, exemplo venditionis.[7] Neque tamen locus erit condictioni, quæ dari solet non secuto ex alterutra parte implemento,[8] quia ex parte mea contractum impleui, cum rem meam tibi tradidi.[9] *Ita Senatus* in causa D. du Four & Jacobinæ Bertu, 3. Id. Maij, 1595.

1 Quam

1 Quam vtique interuenire vtrimque necesse est, vt possit permutatio dici perfecta, *l. 1. & pass. D. de ver. permut.*

2 Quod plerique conductores facere tentant, vt mutent sibi causam possessionis.

3 *L. si quis conductionis* 25. vbi omnes notant, *C. de locat.*

4 *L. hoc iure* 27. *D. hoc tit.*

5 Cui autem habere licet, is de euictione agere non potest, *l. euictus* 35. *l. habere licere* 57. *D. hoc tit.*

6 *L. si plus vel minus* 74. § *mota quæstione, D. eod.*

7 Iisdem enim pene regulis iuris venditio & locatio consistunt, *l. 2. D. locat.* iun. *& l. ex conducto* 15. §. 1. *eod.*

8 *L. 1. §. vlt. D. de ver. permut. l. 1. C. eod.*

9 *L. si permutationis* 29. *C. eod. tit.*

DEFINITIO XVI.

Qui potest ipse hypothecaria conueniri per eum, contra quem agit hypothecaria, non ideo repellitur vulgari illa exceptione, Quem de euictione tenet actio.

IVris regula, quæ habet, Doli exceptione repellendum esse eum, qui sine directa rei vindicatione siue hypothecaria vindicare velit rem, cuius nomine de euictione teneatur,[1] non nocet ei, qui rem aliquam possidet, de qua possit ipse in casum euictionis conueniri per quasi Seruianam.[2] Non enim hic tenetur de euictione, sed res, quam possidet.[3] Proinde nec dolo facere quicquam videtur.[4] Sane quin pro ea re hypothecariam excipere cogatur, sibique quasi in solutum imputare, quod illa causa præstare aduersario deberet, recusare non potest.[5] Fieri tamen interdum queat, vt doli exceptio obsit. Quid enim si tu contra me agas hypothecaria ob euictionem eius fundi, qui ipse mihi obligatus reperiretur, si is mihi eiectus esset, quem tu dicis tibi obligatum?[6] *Ita tractatum est* in publico auditorio inter D. Comitem de Saleneufue & D. Baronem postea Comitem de Viry, 10. Calend. Maij, 1595.

1 *L. vindicantem* 17. *D. de action. empt. l. venditrici* 3. *C. de rebus alien. non alienand.*

2 Quæ in rem, non in personam actio est, *l. pignoris* 17. *D. de pignor. l. pignoris* 15. *C. eod.*

3 Quam nec defendere cogitur si nolit, quia in rem actionem pati nemo cogi potest, *l. vltim.* vbi ratio redditur, *D. de rei vindic.* [Idem est si quis de euictione teneatur non ei quem conuenit, sed alij quem is qui conuenitur si vinceretur, conuenire posset. Id enim est quod dici solet, *La garend de mon garend n'est pas mon garend.* Sed intellige nisi actiones cessæ sint, aut quodam casu hypothecas habeat, vt loquitur *l. si res* 59. *D. hoc tit.* id est obligata bona omnia secundi authoris, Pignore sc. dato pignori, vt in *tit. si pignus pign. dat. sit. Ita Senatus* in causa Dominorum de Cardè & de Monmayeur 13. Cal. Octobr. 1612. de qua in *Def.* 29. §. *ad SC. Treb.*]

4 Dolus enim personæ est, non rei, *l. 1. §. 1. D. de dolo.*

5 Nisi malit vltro ea recedere, *vt in l. vlt. l. in cum quo* 7. *D. de aqua & aqu. pluu. arcend.*

6 Hoc enim casu dolo facit qui id petit, quod ipsum eidem postea sit restituturus, *l. si socer* 44. §. *Lucius, D. solut. matr. l. dolo facit* 8. *de doli. mal. except.*

DEFINITIO XVII.

Condemnatus ad rem defendendam tanquam auctor emptoris, quamuis non esset, potest nihilominus tanquam talis vti iure emptoris tam agendo, quam excipiendo.

AVctor ab emptore laudatus ad rem defendandam,[1] licet facto suo possidere desierit, perinde tamen interdictis & remediis omnibus possessoriis vti potest atque is ipse, cuius gratia litem suscipit. Eadem enim persona esse intelligitur, idemq; hac parte ius emptoris & venditoris.[2] Fereque est vt qui auctor laudatus fuit, haberi debeat pro Procuratore, cum sit defensor necessarius,[3] in eoque plus quam Procurator, qui non sit inuitus.[4] Quinimo cum is, qui auctor laudatus erat, euictionis nomine cõueniri non posset, nec eo minus tamen suscipiendæ liti se per iuris imperitiam obtulisset; atque ideo tanquam in confessum lata sententia fuisset;[5] Placuit, perinde posse illum actionem exercere, quæ emptori competeret, ac si iure auctor laudari potuisset, vt sentẽtia contra eum lata etiam pro eo ius faciat,[6] præsertim cum aduersarij nihil interfit, an ab emptore conueniatur; an à venditore, quandoquidem easdem aduersus vtrumque exceptiones & defensiones habiturus est.[7] *Ita Senatus* pro N. Carolo Dufour contra Iacobinam Berru, 3. Id. Maij, 1595.

1 *Iuxta l. si plus* 74. §. *mota quæstione, D. hoc tit.*

2 Itaque hoc casu locum habet iuris regula, quæ extat in *l. inuitus* 156. §. *plerumque, de reg. iur.* Item illa, quæ vult, posse me interdum ex alterius persona consequi, quod ex mea non possem, *l. 3. in fin. D. qua res pignor.*

3 Quid autem est defendere, nisi eandem quam reus vicem subire? *l. sed & ha* 35. §. *defendere, l. minor* 51. §. 1. *D. de procurat.*

4 *L. filiusfamilias* 8. §. *inuitus, eod. tit.*

5 Cum nullæ sint partes Iudicis in confessum nisi ad condemnandum, *Ll. & pass. de confess. D. & C.*

6 Nec enim potest pro parte valere, & pro parte non valere, *l. in hoc iudicio* 27. *D. famil. erciscund.* nec haberi ex parte pro veritate: ex parte vero non haberi.

7 Quia quod ipsis, qui contraxerunt, obstat, eorum quoque successionibus obstare solet, *l. quod* 143. *de reg. iur.*

DEFINITIO XVIII.

Qui dedit facto suo causam liti ab alio ex necessitate susceptæ, in eos sumptus necessario condemnandus est, si conueniatur ex ea actione, ex qua debeat præstare id, quod interest aduersarij.

SVmptus à me factos in eam litem, quam ob factum tuum, licet te inaudito, aduersus alium suscipere coactus fuerim, præstare te mihi æquum est, si tale sit genus actionis, ex quo condemnari debeas in id omne, quod mea interest.[1] Etsi enim videtur id interesse esse extra rem,[2] tamen reuera proficiscitur ex re, cui tu causam dedisti.[3] Non idem erit, si prætextu facti tui, cum cogi non possem, litem suscepero, in eamque sumptus fecero. Non enim alij sumptus ex hac causa restituendi sunt, quam qui necessarij fuerunt.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum in eo quod mea interest contineatur id omne, quod mihi abest, adeoque quod lucrari potui, *l. si comm. isse* 13. *D. rat. rem habe.*

2 Ideoque non esse habendam eius rationem, *l. si sterilis* 21. §. *cum per venditorem, D. de action. empt.*

3 Is porro damnum dat, qui damni dat occasionem, *l. si ex plagis* 52. §. *in cliuo Capitolino, D. ad leg. Aquil. l. in damnum dat* 169. *de reg. iur.* [Iunge *l. exceptione* 67. *D. de fideiuss. & Defin.* 29. §. *ad Trebell.*]

4 Quia vltro mihi eam necessitatem imposui, *arg. l. si fideiussor* 7. § *si necessaria, D. qui satisd. cogant.* Adde *Lex parta* 39. *in princ. D. famil. erciscund. l. filia* 18. *in fin. C. eod.*

DEFINITIO XIX.

Fiscus succedens in ius priuati tenetur de euictione & ad litis sumptus perinde ac priuatus quilibet, siue ex contractu successerit, siue ex confiscatione.

PRinceps succedens priuato per confiscationem ex causa criminis eam pœnam infligentis perinde vtitur iure priuati, ac si per contractum in ius priuati successisset.[1] Itaque si is, cuius bona publicata sunt, mecum antea contraxerat: mihique alienam rem aut alteri obligatam vendiderat, quam habere non possim, condemnandus mihi est fiscus non ad hoc solum, vt euictionem præstet & indemnitatem, sed etiam ad

sumptus litis.[2] Nam quod dici solet, fisci aut Principis Procuratorem expensas litis neque dare, neque accipere, ad eum casum pertinet, quo is agit tanquam publicus accusator,[3] non quo conuenitur vt priuatus.[4] *Ita Senatus* in causa Joannæ Molard & Mauricij Veyrat, Prid. Non. Jul. 1595.

1 *L. fiscus 6. D. de iur. fisc.* iunct. *l. vnic. Cod. quæ fiscal. credit. præf.* vbi obserua, pro *fisci* legendum esse *furti*, vt alibi monui & probaui.

2 Vtrumque enim fit ex eiusdem contractus iure ac potestate, cum sumptus litis tanquam accessorij sequantur causam sui principalis. Ex not. *in c. accessorium, de reg. iur. in 6. l. Lucius 18. D. qui potior. in pignor. hab.*

3 Quia ex officij necessitate id facit, quæ res non patitur, vt expensas litis vllas vel det, vel accipiat, *l. post legatum 5. §. aduocatum fisci, D. de his quæ vt indign.*

4 *d. l. fiscus 6. D. de iur. fisc.*

DEFINITIO XX.

Euictis pignoribus dotalibus, quæ maritus in solutum acceperat, non habetur dos pro soluta, ideoque nec maritus, nec eius hæredes ad restitutionem tenentur.

MAritus acceptis à fratre vxoris pro dote pecuniaria pignoribus, quæ multo pluris erant, eodem tabularum dotalium die pignori hyperocham[1] emerat, & pretium soluerat, stipulatione adhibita de euictione. Non dubitabatur, quin hoc ipso dotem pecuniariam accepisse videretur,[2] & ita se obligasse ad eam soluto quandocumq; matrimonio restituendam, cum tabulis dotalibus conuenisset, vt soluto matrimonio vel pignora ipsa redderentur, si maritus ea possideret, vel pecunia, si eam accepisse maritus probaretur.[3] Sed cum post aliquot annos pignora euicta essent, placebat, posse quidem eum eiusve hæredes, si id mallent agere de euictione, contra venditorem:[4] at non eo minus videri facta solutione irrita resuscitatam pristinam dotis obligationem,[5] quæ per dationem in solutum extincta videbatur,[6] cum pro soluto haberi non posset, quod citra culpam creditoris & ex anteriore siue dominij, siue pignoris causa euictum inueniebatur;[7] maxime cum fauorabilior esse credatur actio de dote, quam quæ ex empto de euictione datur.[8] Proinde nec audienda erat mulier, si prætextu emptionis pignorum repeteret à marito aut ab hæredibus dotem pecuniariam, quam ipse numquam accepisset, aut pignora, quæ retinere non potuisset.[9] Successores vero mulieris multo minus,[10] præsertim quod mulier, quæ supra quinque & viginti annos marito superstes fuerat, & de lucris nuptialibus legatisque à marito datis cum hæredibus bis transegerat, dotem tamen numquam petiisset,[11] siue quod conscia esset nullam à marito acceptam fuisse,[12] siue quod vereretur, ne si mariti hæredes inquietaret, fratrem suum hoc ipso lacesseret, contra quem illi subinde regressum habituri essent.[13] Illud itaque supererat, vt à solo fratre dotem petere mulieris successores deberent, si eam sibi saluam vellent.[14] Nec si frater interim soluendo esse desiisset, poterat ob id fieri durior conditio hæredum mariti, qui iusta conuentione sibi prospexerat, ne quidquam aliud præter pignora, si ea retineret, aut dotem ipsam si luerentur reddere quandoq; cogeretur.[15] Non enim poterat mulier conuentionem impugnare, cui ipsa consenserat, cũ ipsi perinde ac marito, & promissa dos per fratrem, & pignora quoq; dota proponerentur.[16] Neq; rursus à dotis vtilitate aliena videbatur conuentio, vt ob eam causam quasi publico iuri contraria improbari deberet,[17] per quam fiebat, vt in eum casum, qui euenerat, mulier pene indotata constitueretur,[18] nulla per maritum accepta dote, pignoribus euictis, lapsoque interim facultatibus fratre.[19] Quis enim iniquum putet, si pacto fiat, ne viri periculo dos sit quam vir ipse numquam acceperit?[20] Nisi forte hoc ipsum marito imputare volumus, cur siue de euictione, siue de dote actionem tanquam vice pignorum substitutam non exercuerit, cum posset, aduersus vxoris fratrem, cui parcendi causam probabilem non habebat, quod is dotem sorori non ex liberalitate, sed ex necessitate promisisset.[21] Verum ne hanc quidem querelam à mulieris successoribus contra mariti heredes proponi posse visum est, quam mulier tot annos superstes, neque contra eos proposuerat,[22] neque contra fratrem, quem soluti matrimonij tempore soluendo adhuc fuisse non negabatur.[23] Accedebat, quod maritus, cum suprema ordinaret, amplissimis legatis in vxorem collatis, & fratris filio herede relicto, expressim præceperat, vt quidquid tabulis dotalibus continebatur, id firmum ratúmque esset. Cuius præcepti cum non alius sensus esse posset, quam vti ne ab iis conuentionibus, quæ in dotali instrumento conscriptæ fuerant, vlla ex parte recederetur,[24] consequens videbatur, vt mulier, quæ supremam mariti voluntatem acceptis legatis agnouerat, non aliis legibus repetendæ dotis ius haberet, quam quæ dotis constitutæ tempore placuissent, quasi non aliter contracturus fuisset maritus,[25] qui secundo contractu eadem die inito cum absentis vxoris fratre, proprio nomine, non tam à pactis dotalibus recesserat, quam à iure pignorum, vt pignora in pecuniam pro vxore, pro se vero in causam dominij conuerteret summo vtriusque bono, nec imprudenti consilio, si euentu feliciore nullam rerum obligatarum primùm, mox venditarum euictionem sequi contigisset.[26] *Ita tractatum est. Sine die.* pro D. Claudio Carron, contra D. Baronem de la Perriere.

1 Nostri vulgo *plurisualentiam* appellant, de qua *in l. & quæ nondum 15. §. vlt. D. de pignor. l. quærebatur 20. D. qui potior. in pign. hab.*

2 Qui enim hyperocham emit, hoc ipso totam rem emere intelligitur, vbi nimirum erit à vinculo pignoris liberata. Text. est elegans *in d. l. & quæ nondum 15. §. vlt.*

3 Fecerat enim maritus huiusmodi emptione, vt non posset frater, qui dotem & pignus constituerat, pignus luere oblata dote, quia id fieri non potuisset, quin marito eidémq; emptori res sua auferretur.

4 Quod hoc genus contractus simillimum sit emptioni, *l. si prædium 4.* iunct. *l. si ob causam 13. C. hoc tit.*

5 Siquidem potestas euictionis tollit intellectum solutionis, *arg. l. si patroni 55. §. vltim. D. ad SC. Trebell.* Text. est aptissimus *in l. qui res 98. in princ.* iunct. *l. si rem meam 20. & l. si quis aliam 46. D. de solution.* De quo vide quæ scripsi *Defin. 49. n. 1. init. prox.*

6 *L. eleganter 24. D. de pign. act.* de qua dicemus *5. numer. vltim.*

7 *L. penult. §. 1. in fin. D. de except. rei iudic. l. in bello 12. §. si quis seruum, D. de capt. & postlim. l. qui concubinam 29. §. si heres, de leg. 3. l. à substituto, §. heres, de leg. 1. l. cum quo 38. §. qui hominem, & d. l. 20. l. 46. l. 28. in princ. de solut. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. si creditor, eod.* Anton. Capyc. *decis. 43. l. ad l. si domus 71. §. de euictione, de legat. 1.*

8 Bart. *ad d. l. si quis alium.* Castr. *ad d. l. qui res ex l. vnic. C. de rei vxor. act.*

9 Cum is contractus secuta euictione habendus esset pro non facto.

10 Nemo enim plus iuris aut commodi heredi suo relinquit, quam ipse habuerit; *l. nemo plus commodi 120. de reg. iur.*

11 Quæ res magnam præbebat coniecturam voluntatis, quod mulier nollet vnquam dotem peti, *arg. l. vir vsuras 54. D. de donat. inter vir. & vxor. l. cum quidam 17. §. Diuus, D. de vsur. l. Procula 16. D. de probat.*

12 Durum enim sane est, vt cogatur maritus dotem restituere, quam nec acceperit vnquam, nec se accepisse profess. sit *arg. l. 1. 2. & 3. C. de dot. caut. non numer.* Vt proinde non esset in hac quæstione locus iis, quæ tractari solent de exceptione non numeratæ dotis post annum ex die soluti matrimonij non

non opponenda. Id enim obtinet, cum maritus cauit sibi numeratam dotem, quod hic non euenerat.

13 Is enim per indirectum conueniri videtur, contra quem habiturus regressum est, qui prior condemnabitur, *l si quis reum 5. in prin. D. de liber. legat. l. cum lex 46. D de fideiuss.* Itaque videbantur hoc casu tria illa concurrere, ex quibus præsumitur tacita remissio debiti in specie *d. l. Proculus 26.* vbi DD. *de probat.* scilicet consanguinitas proxima, taciturnitas longi temporis, & sæpius positæ rationes.

14 Semper enim dotis debitor manserat frater, qui numquam soluerat.

15 Ne alioqui casus fortuitus damno afficiat maritum, qui diligenter vbi prospexerit, *argument. l. debitor 3 D. de separat.*

16 Valent enim pacta dotalia, quæ ab initio fiunt, & ipso tempore constituræ dotis, præsertim si fiant præsente & consentiente muliere, *l. cum dos 7. D. de pact. dotal.*

17 *Arg. l. illud conuenire 5. l. Attinentia 17. eod. tit.*

18 Quod vtique certum est conuentione fieri non posse, *l. conuenerit 4. eod.*

19 Nullam siquidem videtur habere actionem mulier, quæ inopem habet dotis debitorem, *l. nam is, 6. D. de dolo.*

20 Neque enim pactum hoc aut legibus, aut bonis moribus contrarium est, vt illa, de quibus *in dict. l. 4. 5. & 17. de pact. dot.* cum nulla lex sit, quæ iubeat maritum dotem reddere, quam non acceperit, nisi cum ei culpa & negligentia imputari potest, *vt in l si extraneus 33. D. de iur. dot.*

21 Per text. *in d. l si extraneus.*

22 *Argum. dict. l. vir vsuras, 54. de donat. int. vir. & vxor. dict. l. cum quidam 17. §. Diuus Pius, de vsur. dict. l. Procurat 26. D. de probat.*

23 Quæ ratio faciebat, ne in hac specie locus esse: *d. l. si extraneus,* quæ tractat eum casum, quo futurum sit, vt dotis iacturam patiatur mulier, si non ei liceat repetere dotem à viro, etiam quam vir non acceperit. Adde quod in proposito casu etiam mulier sibi fuisque stipulata erat dotem à fratre, vt proinde posset illa suo iure agere, nulla etiam ab hæredibus mariti cessione impetrata.

24 Neque enim permitti poterat mulieri, vt dotales conuentiones pro parte approbaret, pro parte autem improbaret, *argument. l. nam absurdum, 7. de bon. liber. l. si ita stipulatio 39. in fin. de oper. libert. l. cum quæritur, 16. D. de administrat. tutor.*

25 Creditur enim quilibet contrahens certis pactis & legibus, non aliter fuisse contracturus, *l cum te 6. & l. vltim. C. de pact. inst. empt. & vendit. l si donaturus 9. D. de condict. caus. dat. l. Titia 62. in fin. D. de iur. dot. l pure 5. §. penult. D. de dolo mal. except.*

26 Euictio namque secuta fecerat, vt nulla posterioris contractus ratio haberi deberet, ac proinde vt non posset dici sublata pristina obligatio dotis, quo minus agere ex ea maritus posset, ac si pignora numquam in solutum accepisset, *dict. l. qui res 98. in princip. de solut.* Multo magis fatendum erat, superesse marito itemque vxori hypothecariam in bona fratris constituentis, secundum ea, quæ scripsimus, *num. 5. supr. de remiss. pignor. & Defin. vltim. supr. titul. proxim.* Et quamuis contra sentiat Bart. cum res data est pro pecunia in solutum, iuxta eam distinctionem, quam tradit *in dict. l si quis aliam,* tamen excipit causam dotis, *ex dict. l. qui res.* Et præterea manifesto errore labitur, in eoque recte notatus est à Capyc. *dict. decis. 43.* & Ias. *in dict. §. de euictione.* Decepit autem eum quod scriptum est *in d. l. eleganter 24. D. de pignorat. act.* Quasi eius loci sensus sit, quotiescumque dominium rei obligatæ acquiritur creditori, finiri obligationem pignoris, & à priore contractu adeo recessum esse, vt pristina actio exerceri numquam possit. Quod tamen ita est: sic enim scriptum legimus *in dict. l. eleganter, videtur finita esse pignoris obligatio, & recessum à contractu,* quod longe aliud est. Videtur quidem vtrumque ita esse, sed neutrum ita est, quia dominij acquisitio postmodum reuocata non mutat causam pignoris, vt diserte scriptum est, *dict. l penult. §. 1. in fin. D. de exception. rei iudicat. l. libera 8. C. de sentent. & interlocut. omnium iudic.* Nec pugnat quod sequitur, accommodandam esse hoc casu vtilem ex empto actionem. Nihil enim vetat vtrumque verum esse, quod volumus, non finiri obligationem pignoris, & quod lex ait, actionem ex empto vtilem accommodari. Nam & vtrumque ita scriptum est *in dict. l si prædium 4. Cod. de euict.* Sed tamen vt dicam libere quod sentio, videtur mihi totus ille locus esse Triboniani potius quam Vlpiani, adeo ineleganter, meo iudicio, & inconcinne elaratus est. Et illud imprimis, quod initio legis scribitur in hæc verba, *eleganter apud me quæsitum est.* Nam & inelegantur proposita est quæstio, & inelegantur decisa. Quam inelegantur proposita sit apparet ex illis verbis, *vt pignus possideret.* Debuit enim addi, *iure dominij*, quomodo addit Paulus *in l debitor 59. D. ad SC. Trebell.* Non enim à Principe impetrandum est, vt creditor pignus possideat, quod fit ex sola natura pignoris, *l si rem 9. §. proprie, l. cum & sortis 3. §. 1. sed vt* iure dominij possideat, *l. 2. & tot. tit. Cod. de iur. dominij impetr.* Sed responsio ad propositam quæstionem est longe inepta. Primum, quoniam incerta, deinde, quia etiam falsa est. Incertam esse probant verba illa, *& videtur finita esse pignoris obligatio, & à contractu recessum*, ac proinde Tribonianeam. Semper enim hæsitat Tribonianus, & quod iis euenire necesse est, qui rationem & principia iuris non bene callent, nihil audet affirmare. Quod si dubitantis verba pro affirmantibus habere velis, quomodo habet Bart. *ad dict. l si quis aliam 46. D. de solut.* efficies de dubitante mendacem. Falsum enim est finitam esse pignoris obligationem, vt constat *ex dict. l. penult. §. in fin. D. de except. rei iudic. l. debitor 59. D. ad SC. Trebellian. l. grege 13. §. etiam, D. de pignor. l. cum quæ 38. §. vltim. D. de solut. l. libera 8. Cod. de sentent. & interlocut. omn. iudic. l si rem 9. §. omnia, D. de pignoratit. action.* Falsum item, recessum esse à priore contractu per dominij impetrationem, nisi forte ea velut conditione, *si dominij impetratio teneret*, vt *in l. voluntate 10. D. quibus mod. pignor. vel hypothec. solvit. l si iure 18. D. de legat. 3.* ne alioqui noceat creditori, quod plus iuris habere cœperit, *argum. l. in bello 12. §. si quis seruum, & seq. D. de captiu. & postlim.* Castrens. *ad dict. l penult. §. 1. de except. rei iudic. ex l. 1. Cod si antiq. credit. pign. vendid.* Quod vero sequitur, *imo vtilis ex empto accommodata est*, magis Tribonianum prodit. Sic enim loquitur, quasi corrigat, quod in præcedentibus dictum est, cùm è contrario inferat potius, ac si scribere, quomodo scribere voluit, *ergo vtilis, &c.* Quamquam neque correctio, neque illatio accommodata esse potest, cum, vt supra diximus, possit vtrumque verum esse, vt non sit finita obligatio, nec immutata causa pignoris, & vt vtilis ex empto actio competat creditori. At neque debuit Tribonianus scribere, *accommodata*, sed *accommodanda.* Nondum enim quisquam aut ex Imperatoribus, aut ex prudentibus dixerat, competere in hac specie creditori vtilem ex empto actionem, sed eo demum casu, quo pignus pro pecunia datum sit à debitore in solutum, *vt in dict. l. 4. Cod. de euict.* aut à Iudice iudicatum exequente, & debitoris personam factumque representante, *vt in l. si ob causam, 13. eodem.* Qui casus longe diuersus est ab illo, quo impetrauit creditor à Cæsare, vt sibi liceret pignus possidere iure dominij: nihil enim hoc casu agit debitor, nec Cæsar aut alius quisquam nomine debitoris, propter quod dari debeat creditori in eum ex empto actio, siue directa, siue vtilis. Factum enim aliquod debitoris aut alterius pro eo facientis intervenire necesse est, vt personali actione ex empto siue directa, siue vtili conueniri possit. Fefellit Tribonianum, quod velit accommodatam ab Imperat. Antonino vtilem ex empto in specie *dict. l. 4.* Sic enim solet ille, vt alibi sæpe monuimus & probauimus, rescripta Imperatorum ad certas species coangustata ad alias species quantumuis dissimiles extendere, nec dissimilitudinis rationem, quam attulimus, obseruauit, idque apparet clarissime ex eo, quod subiicit, *quemadmodum si pro soluto res data fuerit.* Quasi verò inter hanc, quam tractamus, speciem & illam nihil planè interfit, quæ tamen toto cœlo distant. Sed neque ausus est Tribonianus dicere, ad quid competat actio illa ex empto, quæ accommodatur creditori, cui debitor pignus dederit in solutum: sic enim adiicit, *vt in quantitatem debiti ei satisfiat, vel in quantum eius interfit*, ac si petitio & condemnatio ex illa actione fieri debeat disiunctiue & alternatiue. Quod certe non ita est: datur enim ex empto actio siue directa, siue vtilis ex causa euictionis ad id, quod interest, *l si in venditione 60. l. euicta re 70. & pass. D. hoc titul. l si permutationis, 29. Cod. eod. l 1. in princip. Cod. de rerum permutation.* Nec enim pretium debetur emptori, cui res vendita tradita fuit & euicta, sed id quod interest, cum in contractibus nominatis, qualis est emptio, non magis conditioni, quam pœnitentiæ locus esse possit, *dict. l. 1. Cod. de rerum permutation. l. non est probabilis 6. l ea conditione 14. C. de rescindend. vendition.* Quamuis in eo quod interest pretium quoque ipsum contineatur, *l 1. D. de action empt. l. in interdicto 6. D. vnde vi.* Falsum ergo est quod Tribonian. ait, pignore per debitorem in solutum dato, & postea euicto, dandam creditori vtilem ex empto actionem, vt in quantitatem debiti ei satisfiat: est enim hoc proprium pristinæ actionis, quæ competebat ante dationem in solutum, & quæ non eo minus hodie competit, quod datio in solutum intercesserit, quæ ob secutam postmodum euictionem nullum habuit effectum, *l. si rem meam 20. l. si quis aliam 46. l. qui res 98. D. de solut.* Sicut è contrario proprium est actionis ex empto tam vtilis quam directæ, vt ad id quod interest tantum detur, non autem ad hoc, vt in quantitatem debiti satisfiat, quod omnium aptissime exprimunt Imperatores *in dict. l. libera 8. Cod. de sentent. & interlocut. omn. iudic.* vbi opponunt ista tanquam ex diametro contraria,

Ex empto agi ad id quod interest, & repeti pristinam actionem ad debitum reddendum, aut si malis, quomodo vulgo legitur, *ob debitum reddendum*. Tacco quod parum elegans est illa locutio, *vt in quantitatem debiti ei satisfiat*, pro eo quod poterat & brevius & elegantius hic exprimi, *vt in d.l.libera, ob debitum reddendum*. Neque tamen adhuc conquiescit Tribonianus, sed addit, *& compensationem potest habere creditor:* quibus verbis significat aliud ipsum, quod antea negauerat, pristinam vetus debiti obligationem superesse, quæ haud dubie supereset, si creditor iure dominij nunquam pignus possedisset. Alioqui si ponas, obligationem illam veterem omnino sublatam esse, nec aliam superesse actionem quam vtilem ex empto ad id quod interest, consequens fiet vt non possit conueniri ex aliqua causa creditor obiicere compensationem. Quippe quam certum sit, nō posse obiici nisi eius debiti, quod & subsistentia & quantitate sit liquidum, *l.vltim. C.de compens.* liquidum autem esse numquam potest id quod interest, quoad ultra tantum, quia quatenus cuiusque interfit in facto, non in iure consistit, *l.quatenus 24 de regul.iur. l.vlt. D.de prætor stipulat.* Illud vero explicari meo iudicio vix potest, quod sequitur apud Tribon. *si forte pignoratitia cum eo agetur*. Quomodo enim fieri queat, vt contra creditorem agat pignoratitia actione debitor, qui debitum numquam soluerit, neque vero pignus vllum deserit, nisi quod fuerit conuentum? *l.si rem 9. §.omnis pecunia, eod.tit.* Nisi forte ponas, pro alio quodam debito ab eodem debitore alia fuisse data pignora eidem creditori. Quo casu nihil sane prohibet dari pignoratitiam debitori ad repetenda illa pignora, postquam soluerit creditori pecuniam, pro qua fuerant obligata. Sed nego quicquam causæ esse, cur eo casu loquamur de compensatione, cum possit sufficere creditori, quod possit alia pignora retinere pro eo quoque debito, pro quo cœperat iure dominij aliud pignus possidere. Quidni vero? Cum etiam ob chirographariam pecuniam pignus retinere possit, *l.vnic.Cod.ill.tit. Etiam ob chirograph.pecun.* Ex his igitur apparet, nihil esse in toto hoc responso, quod explicari commode possit, ac proinde, quod non Triboniano potius, quam Vlpiano debeat adscribi. Idemque dicendum puto *d.§.qui reprobos, & 5.si vendideris quidem*, qui in eadem lege sequuntur. Continent enim ineptas & quæstiones & responsiones, ne quid addam de ablatiuis illis absolutis, qui Tribonianum prorsus redolent, *reprobis videlicet nummis reddendis*. Sed de his plura, si Deus dabit, in Rationalibus ad illam legem. Poterant & hi longiores commentarij in id tempus, inque locum illum reseruari. Sed non potui temperare mihi, ne hic adscriberem, & occuparem, vt si, quod abominor, humanum forte quid mihi acciderit, quod impediat, ne eo vsque Rationalia proferre possim, hoc saltem habeant à me iuris studiosi, quod scire possint de mea ad locum illum coniectura.

DEFINITIO XXI.

Qui se liti obtulit tanquam auctor laudatus, cum tamen nullo iure id factum esset, non eo minus vti potest iure illius, à quo laudatus fuit, dum ne faciat duriorem aduersarij conditionem.

SI quis nullo iure auctor laudatus per errorem aut imperitiam se liti defendendæ obtulerit,[1] non eo minus eodem iure vti potest, quo vteretur is, à quo laudatus est,[2] dum ne ex eo durior aduersarij conditio fiat, quam futura esset, si ex iuris necessitate litem pro alio suscipere debuisset.[3] *Ita Senatus* in causa D.du Four & Jacobinæ Berru, 29.Mart.1597.

1 Ad quod vtique teneretur, si iure auctor laudatus fuisset, *l.si plus vel minus 74.§.mota quæstione, D.hoc tit.de euict.*

2 Siue agendo, siue excipiendo, vt dixi *Defin.17.§.eod.*

3 Numquam enim permittendum est, vt ex persona illius, qui non nisi alieno iure vtitur, durior aduersarij conditio fiat, *l.1. D.de alien.iud mut.caus fact. l.non debet alteri 74. de reg iur.*

DEFINITIO XXII.

Substitutus in locum eius, qui emit à falso herede, non est cogendus soluere detecto dolo falsi heredis, qui non sit soluendo, æquius est manere in damno primum emptorem, quam secundum.

OBligatus soluere tanquam in eius locum substitutus qui emerat à falso herede, si bonorum euictionem postea passus sit, aut immineat periculum euictionis detecto dolo falsi heredis, qui tanquam verus heres vendiderat, non est cogendus vt soluat,[1] quia ex contractu per errorem inito fieri non potest, vt vtilis & efficax obligatio contrahatur,[2] emptorisque periculo rem cedere æquius est, si falsus heres non sit soluendo, quam eius, quem emptor in locum suum substituit,[3] præsertim si dolus emptoris in ea subrogatione facienda interuenisse proponatur:[4] sed tamen nec illud ferendum est, vt, qui in emptoris locum substitutus fuit, quicquam lucri ex eo contractu retineat.[5] Itaque & vacuam eorum bonorum possessionem & fructus omnes, quos ex ipsis perceperit, emptori primo restituere debebit.[6] *Ita tractatum est* in publico auditorio, 8.Febr.1597. contra locumtenentem Aquæ bellæ.

1 *L.si post perfectam 24.C hoc tit.*

2 Longe enim aliud est pacisci, aliud decipi, *l.qui cum tutoribus 9.§.1. D.de transact.*

3 Potest enim multo magis imputari emptori, cur cum falso hærede contraxerit, cuius conditionem ignorare non debuerat, *ex reg.l qui cum alio 19.de reg.iur.* quam ei, qui in locum emptoris substituitur est, cur contraxerit cum vero emptore.

4 Id est, si cum alium in locum suum subrogaret, iam sciebat falsum heredem fuisse illum, à quo emerat.

5 Nec enim debet quis commodum suum sentire ex eo contractu, ex quo nullum velit sentire incommodum, *l. cum quæritur 16. D.de administr.tut. l.secundum naturam est 10. de reg.iur.*

6 Licet videatur fructus lucrifacere debuisse, cum fuerit bonæ fidei possessor, *ex l.bonæ fidei 48.de acquir.rer.domin.* Sed hoc ideo, quia maluit ille à contractu recedere, à quo tamen non potuit recedere pro parte, *d.l.cum quæritur, l.tutor vrgentibus 47.D.de minor. l.si ita stipulatio 39.§.1.de oper.libert. l.nam absurdum 7.D.de bon.libert.*

DEFINITIO XXIII.

Casus, in quo emptor agit de euictione ex contractu, priusquam ille contractum ex parte sua impleuerit.

VEnditione sic facta, vt emptor non solum certam quantitatem pretij nomine præstaret, sed etiam aliud quidpiam faceret,[1] si emptor re sibi iam tradita & euicta agat de euictione priusquam contractum impleuerit, non ex eo solo prohibendus est agere, quod ipse prior in totum non satisfecerit.[2] Finge idcirco eum non satisfeciisse, quod fundus euictus sit, qui si euictus non fuisset, satisfacere ex fructibus commode posset, aut ex ipsius etiam fundi venditione. Quid ei imputabitur?[3] Plane sic condemnandus erit venditor, vt ei vicissim quoque emptor ad contractum implendum condemnetur.[4] Quæ res expensarum condemnationi locum facere plerunque solet, si modo emptor ab initio lis protestatus sit, paratum se esse contractum ex parte sua implere.[5] *Ita Senatus* in causa D.Comitis de Saleneufue & D.Baronis de Viry, 7.Febr.1593.

1 Quo casu videtur huiusmodi pactum esse pars pretij, *l. fundi partem 79.D.de contrah.empt. l.si sterilis 11.§.si tibi, D.de action empt.*

2 Quamuis soleat huiusmodi exceptio esse vtilis aduersus eum, qui agit ex contractu vltro citroque obligatorio, *l Iulianus 13.§ offerri, D de act empt.*

3 Nihil prorsus, cum non stet per eum, sed per euictionem ipsam fundi, *l.in omnibus causis 39.de reg iur.*

4 Quia non debet contractus claudicare, nec venditor priuari commodo suæ conuentionis, sine qua non fuerat venditurus, *l vlt.C.de pact.inter empt.& vendit.*

5 Hoc enim casu neuter videtur esse temerarius litigator, cum vterq; contractum impleri velit, siquidem alteri ius constitui citra alterutrius iniuriam non potest, *l.cum is 6. C.ud. tit.de pact.inter empt.& vendit.*

DEFI-

DEFINITIO XXIV.

Clausula excepti antiquioris pignoris in fundum possessum ab emptore & in casum euictionis intelligi debet de euictione, quæ sequatur ex facto alterius quam venditoris.

CVm vendetem tibi fundum Cornelianum, pro cuius euictione obligatus erat Sempronianus, quem tu ab eodem meo auctore possidebas, obligaui me tibi de fundi Corneliani de euictione, in eamque rem bona mea omnia: ita tamen vt saluum mihi esset ius mei pignoris in Sempronianum tuum, si quo casu Cornelianus tibi euinceretur; Placuit secuta postmodum Corneliani euictione ex ea causa, quæ ex facto meo proficisceretur, [1] non posse me tibi ex empto agenti obiicere doli exceptionem, quasi tu vicissim teneri mihi debeas tanquam possessor Sempronianus, qui pro Corneliani euictione mihi obligatus mansit. [2] Debet enim illa clausula excepti antiquioris pignoris ad alias causas referri, ex quibus sequi potuerit euictio aliam ob causam, quam ob factum meum. [3] Alioqui eueniret, vt inutilis esset pactio, per quam de euictione me obligassem, [4] vtque & rem & pretium haberem, quod bonæ fidei & æquitatis ratio sane non admittit. [5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quo casu non possum ego agere de euictione, *l. hoc iure vtimur* 27. *D hoc tit. de euict l fundum meum* 20. *eod.*

2 Scilicet: ex vulgari illa iuris regula, Quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio, *l. vindicantem* 27. *l. Seia* 73. *eod hoc tit D. l si à Titio* 72. *D de rei vindic l.* 1. *D. de except. rei vend. l. etsi is qui* 10. *D. de distr pign. l.* 4 *§ si à Titio* 31. *D. de dol. mal except. l.* 1. *&* 2. *C. ne fisc rem quam vendid. l. venditrici* 3. *C. de rebus alien non alienand.*

3 *d. l. fundum meum* 10 *d. l hoc iure* 27. *D. hoc tit.*

4 Quod non est dicendum, maligna enim est illa interpretatio, per quam fit, vt conuentio inutilis reddatur, *l si ita stipulatus*, 126. *§. Chrysogonus, de verbor. oblig. l. quoties* 12. *D. de rebus du.*

5 *L. ex empto* 11. *§. qui autem, & l. bona fides*, 50. *D. de action. empt.*

DEFINITIO XXV.

Sufficit denunciatam esse litem euictionis venditori ab emptore, vt possit emptor habere regressum etiam contra possessores pignorum postea venditorum, licet nihil in fuerit denunciatum.

EMptor, qui omnia bona sui venditoris habuit pro euictione obligata, quæ idem venditor postmodum in alios complures alienasse proponebatur, [1] si fundi à se empti controuersiam patiatur, soli venditori denunciare litem cogitur, [2] non etiam possessoribus pignorum, nec si aduersus eos hypothecariam exercere velit, quandoquidem nec ipsi venditoris & euictionis fideiussori denunciare cogeretur. [3] Multo enim maior ratio suaderet, vt fideiussori denunciationem fieri oporteret, qui ipse contraxit, quique si exceptioni ordinis renunciauerit priore loco in venditoris vicem conueniri potest, [4] quam vt possessoribus, qui per quasi Seruianam non conueniuntur, sed bona [5] denunciationis suscipiendæ prorsus incapacia. [6] Esset que iniquissimum, obligationem emptoris, cui denũciationis faciendæ necessitatem iam alioqui per se satis duram lex irrogat, [7] ex facto venditoris augeri, [8] & ad possessorum personas, cum quibus non contraxerit, extendi: [9] quod in persona fideiussoris, cum quo contractum fuit, nõ perinde iniquum esset, nisi ratio illa etiam fideiussori non minus quam tertiis possessoribus noceret, quod neque illius, neque istorum quidquam interest, [10] nisi per consequentias, quæ attendi non solent. [11] Sed etsi omissa sit denunciatio, quæ venditori fieri debuit, nocet quidem ea negligentia emptori hactenus, ne litis non denunciatæ expensas in diem vsque denunciationis factas possit repetere, [12] sed non vsque adeo, vt indemnitatem suam persequi prohibeatur, etiam posteaquam fuit condemnatus, si tandem denunciatus venditor nihil alleget, ex quo appareat, potuisse ac debuisse emptorem absolui, si denunciatio congruo loco & tempore facta fuisset. Quid enim potest interesse venditoris, quod vel tardius quam oportuit, vel numquam facta sit denunciatio, quæ nullo vnquam tempore profuisset? [13] Illud plane constat, omissam in prima instantia denunciationem posse fieri commode ac tempestiue in secunda, si victus emptor appellauerit intra legitima tempora, litemq; appellatoriam prosecutus sit, [14] cum per appellationem reducatur lis ad terminos primæ contestationis, [15] atque ita fiat vt possint adhuc non deducta deduci, non probata probari: [16] sed hoc ita tamen, si litis victoria non pendeat ex testimoniis pro euincente dictis, quæ vbi semel didicita sunt ab emptore, nullas amplius in contrarium probationes possunt admittere, [17] nec magis eas, quæ à venditore, tametsi litem ignorauerit, proferantur, quam si ab emptore ipso, cuius nomine suscipiens litem venditor easdem penitus exceptiones & replicationes, eadem denique litis affectæ & perperam instructæ incommoda pati cogitur, quæ emptor ipse cogeretur. [18] At quid si post appellationem cunctante venditore, sibique factam denunciationem negligente, emptor eum euincente transegerit & ita rem amiserit? Nihil dolo fecisse videbitur, quo minus saluam & integram de euictione habeat actionem, [19] sed potius contra venditoris sui fraudem sibi prospexisse, [20] si in ea causa res fuit, vt non magis secundæ quam primæ instantiæ victoriam iuste sperare posset. Nam neque hoc casu prouocare tenebatur. [21] *Ita tractatum est* Cal. Iuliis, 1596.

1 Non enim obligatio impedit alienationem, *l. vnic. Cod. rem alien gerent. non interdic. ver. suar. alien.* sicut nec alienatio extinguit obligationem pignoris, *l. debitorem* 15. *Cod. de pignor.*

2 Quia solus venditor auctor est, qui laudari potest & debet, *l auctore* 7. *& seq. C. hoc tit.*

3 *d l auctore, l. si statua* 8. *eod. l si ei* 41. *§ vlt. D eod.*

4 *Auth presente, vbi not C de sanctiss.*

5 *Arg l. Imperatores* 7. *D de publican. & vectig. l. denique* 19. *D de iur fisc.*

6 Vnde est quod in iure nostro actiones personales tantum, non etiam reales dicuntur conditiones, ab iis scilicet denunciationibus, quas olim præcedere necesse erat, *§. Appellamus. Inst de act.*

7 Sic enim denunciandi necessitatem dixit Modestinus *in l. Herennius* 63. *in prine D. hoc tit.*

8 *L. centum Capua* 8. *D de eo quod cert loc.*

9 *Arg l apud Iulianum* 3 *in prin. D. quibus ex caus. in possess eat.*

10 Nemo autem siue agendo, siue excipiendo auditur, nisi quis interest, *l.* 3. *§* 1. *l stipulatio ista* 38. *§. alteri. de verbor oblig. l ille à quo* 13. *§ si de testamento*, vbi Alex. & al. *§. D. ad SC. Trebell.*

11 *L.* 1. *l quod dicitur* 7. *D. de auctor. tutor.*

12 *L. emptor* 8 *& seq. C hoc tit.*

13 *L. si ideo* 55. *vbi not D. eod.* Et huc pertinet quod dici solet, numquam faciendam esse id, quod factum non releuaret, *l qui potest* 26. *vbi not. de reg iur. l si quis ita* 33. *de hared instit.* Vide Afflict. *decis* 215.

14 *d l. Herennius* 63. *§ vlt D hoc tit.*

15 Extincto scilicet iudicato per appellationem, *l.* 1. *§. vlt. D. ad SC. Turpill.*

16 *L per hanc* 4. *vbi not C de temp & rep. app.*

17 Propter metum subornationis, *c fraternitatis, ext. de test.*

18 Eadem enim videbitur hoc casu esse non tantum ratio, sed etiam persona emptoris & venditoris, vt diximus *Definit.* 17. *supr.*

19 Quamuis videatur facto suo rem amisisse, quam per

transactionem remiſit: nempe quia remiſſio illa facta eſt ex neceſſitate, cum nemo cogatur in lite improba diutius perſeuerare. *l. deſtitiſſe* 10. *D. de iudic.*

20 Non enim dici poteſt fraudem feciſſe. qui ſibi aduerſus fraudem proſpexit, *l. cum pater* 77. *§. Titio fratri antepen. de leg.* 2. *l. Iulianus* 42. *alias l. ſi pupillus, verſ. nec enim, de acquir. hared.*

21 Vt conſtat *ex d. l. Herennius* 63. *§.* 1. *& vlt. D. hoc tit.*

DEFINITIO XXVI.

Qui pecuniam offert actori rem venditam vindicanti iure dominij, non ideo bene defendit emptorem, etiamſi offerat preterea quicquid poteſt intereſſe vindicantis.

CVm venditus mihi à te fundus iure dominij euinceretur, litem tibi vt debui denunciaui. Tu paratum te dixiſti ſoluere domino[1] & præſtare quidquid in eo fundo iuris habeat, ac preterea quanti eius intereſſet; Placuit non eo minus condemnari te perinde debere, ac ſi nihil obtuliſſes, nihil facias vt is, à quo mihi controuerſia mouetur, ſatis ſibi factum eiuſmodi oblatione putet, nec in proſequenda lite perſeueret.[2] Non enim de pecunia, ſed de fundo litigat, qui fundum non tanquam ſibi obligatum, ſed quaſi ſuum euincit. [3] Sed nec videri potes obligationem euictionis quantam oportuit agnouiſſe, ſi non præterea obtuleris mihi quanti mea intereſt, quod ex cauſa euictionis omnimodo debetur.[4] Ibid.

1 Aliud dicendum eſſet, ſi non dominus, ſed creditor per hypothecariam rem euinceret, quia tunc oblatio iſta eſſet ſufficiens, *l. euictus* 35. *D. hoc tit.*

2 Alioqui non potes videri præſtitiſſe mihi indemnitatem, ſi cogar aut re carere, aut litem retinere, *l.* 4. *§.* 1 *de alien. ind. mut. cauſ fact.*

3 Cum ei, qui rem vindicat iure dominij, non poſſit offerri, ſed tantum creditori quaſi Seruianam exercenti, *l. Paulus* 12. *§.* 1. *D. quibus mod. pig. vel hypoth. ſoluit.* quia nemo cogitur rem ſuam ſiue iuſto, ſiue iniuſto pretio vendere, *l. non enim* 9. *D. rer. amot. l. nec quaſi* 70. *D. de rei vindic.*

4 *L. ſi in venditione* 60. *l. euicta re* 70. *D hoc tit.*

DEFINITIO XXVII.

Appellatio tam à venditore quam ab emptore contra euincentem interpoſita, non poteſt inauditis hæredibus venditoris interim defuncti contra emptorem decidi.

VEnditor ab emptore conuento auctor laudatus litem ſuſceperat,[1] ſimulque cum emptore condemnatus prouocauerat tam ſuo nomine, quam emptoris, (hoc enim facere & poteſt, & debet,[2]) Poſtea cum in cauſa appellatoria ad proſequendam appellationem citati Procuratorem conſtituiſſent, ambo deceſſerant. Victor aduerſus hæredes emptoris egerat, vt litem appellatoriam proſequerentur,[3] nulla hæredibus venditoris facta denunciatione. Cum vrgeret condemnationem, vt bene iudicatum eſſe pronunciaretur, placuit nihil inauditis hæredibus venditoris, quorum maxime intererat,[4] conſtituendum eſſe,[5] differriique iudicatum potius oportere, cum imputari poſſet victori, cur non aduerſus eum maxime, qui appellauerat, de appellationis iure litigaſſet:[6] cum eo namque de appellatione litigandum eſt, qui appellauit.[7] Quamquam enim ſententiam contra venditorem latam aduerſus emptorem quoque executioni mandandam eſſe conſtitit ex ſtylo Senatus noſtri:[8] non ſimiliter tamen fieri poteſt, vt à quo tempore venditor ſuo periculo litem ſuſcepit inaudito eo, ejuſve, ſi interim deceſſerit, hærede, ſiue in principali, ſiue in appellationis cauſa quicquam pronuncietur;[9] nam nec cogeretur emptor poſt litem à venditore ſuſceptam liti adeſſe, ſi nollet.[10] Ita pronunciatum eſt 10. Cal. Mart. 1594.

1 *Iuxta L. empter* 8. *C. de euict. & paſſ. ill tit.*

2 *L. Herennius* 63 *§.* 1. *D. eod.*

3 Cum etiam hæredes cogantur cauſas reddere appellationis etiam à defuncto interpoſitæ, *l.* 2. *D ſi tut. vel curat magiſt. caut. appell. l. vnic. D. ſi pendent. app. mors interuen.*

4 Quia venditoris periculum hoc caſu agitur magis quam emptoris, *l.* 1. *C. vbi in rem act.*

5 *L. de vnoquoque* 47. *de re iudic.*

6 Nec enim magnum damnum eſt in mora modici temporis, *l. ſi debitori* 21. *D. de iudic.* nec rurſus damnum videtur illum ſentire, qui ſentit ex ſua culpa, *l. quod quis* 203. *de reg. iur. l. cum poſtulaſſem* 44. *§.* 1. *de damn. infect.*

7 Ne alioqui ſententia inter alios lata aliis noceat, *l.* 1. *&* 2. *C. quibus res iudic. non noc. l.* 1. *& tot. tit. C. int. alios act. vel ind. aliis non nocet.*

8 Hoc enim eſt, quod Pragmatici noſtri dicunt: *le iugement rendu contre le garend eſtre executoire contre le garenty.*

9 *d. l. de vnoquoque, l.* 1. *D. de except. rei iudic.*

10 Cum ab eo tempore lis expediri debeat ſumptibus & periculo venditoris, *d. l.* 1. *C. vbi in rem act.*

DEFINITIO XXVIII.

Ex datione in ſolutum perinde atque ex venditione naſcitur actio de euictione.

ACcipiens rem debitoris in ſolutum ex auctoritate Judicis, licet ei nihil cautum ſit per debitorem de euictione, tamen ex natura negotij paratam habet actionem, ſi quandoque res euincatur,[1] quaſi debitor ipſe hoc caſu in ſolutum dediſſe, & conſequenter quodammodo vendidiſſe videatur. Hoc enim caſu factum Judicis factum partis eſſe intelligitur.[2] *Ita tractatum* Cal. April. 1596.

1 *L. libera quidem Theodora* 8. *C. de ſent. & interl. omn. ind. l. ſi prædium* 4. & ibi Bart. *C. hoc tit. l. ſi ob cauſam* 13. *eod. & in l. ſi quis aliam* 46. *de ſolut. l. eleganter de pign. act.*

2 *d. l. ſi ob cauſam, l.* 1. *C. ſi in cauſ. Iud pign. capt ſit. &* Affict. *deciſ.* 8. [Aliud eſt in ceſſione iurium facta periculo ceſſionarij, etiamſi per eam ceſſionem alicuius rei & corporis dominium aut poſſeſſio quę penes cedentem fuerat in ceſſionarium tranſlata ſit, quæ poſtmodum euicta fuerit. Tunc enim nullo caſu cedens obligatur de euictione, ne quidem ad reſtitutionem precij, ſi modo nihil dolo feciſſe probetur, quia ſibi debet imputare ceſſionarius qui ſic contraxerit, *arg. l. pupilli* 96. *§. ſorti vbi not. D de ſolut* Nec hoc caſu locum habet quod ſcriptum eſt *in l. ex empto* 11. *§. vlt. D. de act empt.* quia in hoc caſu neque ceſſionarius emptor eſt, neque cedens venditor, licèt precium in ceſſione interuenerit ex parte ceſſionarij, & rei traditio cum dominij vel ſaltem poſſeſſionis tranſlatione ex parte cedentis. *Ita Senatus* ex tempore 19. Iunij 1612.]

DEFINITIO XXIX.

Venditore non valente ſatisdare tradenda eſt pretij pecunia idoneo mercatori, qui vſuras legitimas præſtet venditori in vicem fructuum.

SI venditor non poſſit ſatisdare de euictione, cuius periculum immineat in ipſo limine contractus,[1] non idcirco permittendum eſt emptori, qui interea rem ipſam poſſidet, vt & re, & pretio fruatur,[2] aut vt pecuniam obſignet, ita vt nullum ex ea vſum percipere venditor poſſit.[3] Sed remedij loco potius probandum eſt, vt pecunia deponatur penes idoneum mercatorem, qui legitimas vſuras loco fructuum futuras venditori præſtet.[4] *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Auguſtanorum 2. April. 1596.

1 Quo caſu venditor exigens pretium ſatisdare ante omnia tenetur, *l. ſi poſt perfectam* 24. *C. de euict.*

2 Hoc enim ſemper iniquum eſt, *l. Lex empto* 11. *§. quia tamen, l. Iulianus* 13. *§. veniunt autem, l. bonæ fidei* 50. *D de act. empt l. liberalitatis* 16. *§.* 1. *D. de vſur. l.* 2. *C. eod. l. curabit* 5. *C. de act. empt.*

3 Æquum enim eſt, venditorem vſuras pecuniæ percipere pro fru-

pro fructibus rel. quam vendidit, *dict. §. veniunt autem, & d. l. curabis.*

4 *Arg. c. per vestras, extr. de donat. int. vir. & vxor.* Ita enim fit vt neuter ex contrahentibus lædatur, quod maxime inspiciendum semper est, *l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. cred. l. in creditore 38. in fin. D. hoc tit.*

[DEFINITIO XXX.

Euicto fundo cuius redimendi ius competebat an teneatur de euictione venditor hyperocha.

CVm debellatis & à toto Chablasiensi Ducatu feliciter expulsis Bernensibus sereniss. Dux noster Car. Emanuel, vt pientissimus ita religiosissimus Chartusianos patres, cæterosque ecclesiasticos omnes, quos hæresis Zuingliana fugauerat in bonorum ecclesiasticorum, quæ Bernenses vendiderant' possessionem restitui iussisset, reddito tamen possessoribus precio, quod Bernensibus solutum probaretur,' Nisi si quid ex sorte propter immodicos fructus decedere oporteret.' Acciderat vt euincerent Chartusiani boda quædam quæ à Bernensibus precio bis mille aureorum vendita fuerant, & quorum tamen hyperocham,' quod multò pluris esse crederentur, idē Princeps noster quo tempore Chablasiensem illum Ducatum per pacis conuentiones ita receperat, ne quid innouaret quod ad religionis causam pertineret, néve bonorum ecclesiasticorum emptores inquietari pateretur,' alij vendiderat pari precio bis mille aureorum data ei libera perpetuáque redimendi potestate.' Idem ille qui emerat hyperocham alij rursus eam vendiderat, pactoque expresso se obstrinxerat, vt præstaret hyperocham ad eum vsque valorem bis mille aureorum.' Interim verò & ante factam redemptionem, secutamque vllam eo nomine interpellationem Chartusiani rem euicerant, & primo emptori primum precium restituerant, sed hyperochæ precium alij emptori restituere recusabant, tùm quod nullam hyperocham esse contenderent.' Tum quia solis possessoribus precium restituere iussus esset, in quo numero non erat hic qui non redemerat.' Inde alia litis occasio inter posteriorem hyperochæ venditorem & vltimum emptorem, cùm hic precium à se datum reposceret. Ille verò teneri se negaret, quod per actorem stetisset, quominus possessor factus fuisset, ex eaque causa precij quod à Carthusianis solui alioquin debuisset, repetendi occasionem amisisset.' Item quod condicionem sibi oblatam ab aliis quam plurimis, qui eodem adeoque maiore precio, idem ius redimendi emere volebant, recusasset.' Visum est, non eo minùs posse secundum emptorem agere ad precij dati restitutionem, quod interea ius redimendi sublatum esset, ex voluntate Principis ob causam instam & anteriorem.' Nec enim posse inter casus fortuitos computari, quod tam piè iustéque Princeps constituisset,' Præsertim cùm totam rem Senatui & pleniori eius cognitioni commisisset.' Neque rursum poterat ei imputari quod citiùs non redemisset, cùm obligatus non esset vt intra certum tempus redimeret,' liberamque ad triginta vsque annos redimēdi haberet potestatem. Aut quod oblatam ab aliis, qui pretium idem maiusve dare parati erant, pecuniam recusasset, cùm hyperocham emisset, vt sibi rem haberet, nō vt inuitus eam alij venderet.' Sed etsi precium ab alio recipere maluisset, nihilominus secuta euictione perinde precium restituere debuisset, atque ita eadem de euictione quæstio superfuisset. Quis enim tam stultus, qui non saltem de precio sibi cautum velit, tum quoque cùm conuenit ne de euictione agi possit.' *Ita Senatus* pro D. Jano Guilliet D. de Montou, contra N. Joannem Franciscum de Bellegarde D: des Marches; mense Junij 1613.

1 Veluti quodam postliminij iure restituta in pristinum statum religione. Vide *l. transiato sacerdotio, Extr. de constit.*

2 Hoc enim æquum est, *l. item si verberatum 15. §. vlt. D. de rei vindic.*

3 Nam & hoc quoque æquum est, vt fructus quatenus excedunt vsuras legitimas, imputentur in sortem quasi in fraudem legitimarum vsurarum percepti, *cap. illo vos de vsur.*

4 Vulgo plurisualentiam vocant, De qua in *l. & quæ nondum 15. §. vltim. D. de pignor. l. quærebatur, 20. D. qui potior. in pign. hab.*

5 Semper enim pacis conventiones seruandæ sunt, *l. si quid bello 28. in fin. de captiu. & postlim.*

6 Ius enim redimendi quodlibet, si breuiore tempore limitatum non sit, triginta annis durat & finitur, *l. 3. Cod. de præscr. 30. vel 40 anner.* Cagnol. post alios, *ad l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.*

7 Atque ita non vendiderat simpliciter. Quicquid iuris, sed hyperocham ipsam & quidem vsque ad valorem bis mille aureorum, & ita duo promiserat, nec proinde liberari poterat probando qualemqualem esse hyperocham, vt in *l. si nomen 4. & seqq. D. de hæred. vel act. vend.*

8 Non entis enim nullæ sunt qualitates, & quod non est recipere æstimationem non potest, *l. 5. in fin. D. de in lit. iur.*

9 Quod enim pendet non pro eo est, ac si sit *l. 169. §. 1. de reg. iur.*

10 *L. Labeo 50. D. de contr. empt. cum similib.*

11 Debebat enim sibi damnum imputare quod ex culpa sua senserat, *l. 203. de reg. iur.*

12 Quo casu non tenetur venditor præstare periculum euictionis, *l. Lucius, 11. D. hoc tit.*

13 Anterior enim erat causa & fauor religionis, *l. 43. de relig. & sumpt. funer.*

14 Et ita debet accipi quod iactari solet, Voluntatem Principis & sententiam iudicis inter casus fortuitos annumerari. Nimirum si iniusta sit, nec aliam vllam causam iustam habeat anteriorem, *vt in d. l. Lucius l. 51. D. hoc tit.*

15 Iussè enim facit Princeps quicquid per Senatum facit; *l. vnic. D. de offic. præf. prat.* Et debuit prospicere venditor hoc posse euenire, *vt in l. 95. inde quæritur D. locat.*

16 Sunt enim perpetua iura quæ non sunt certo tempore limitata *d. l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. anner. l. Imperator 8. D. de postul. l. Thais 41. §. intra. de fid. lib.*

17 Nemo enim cogendus est rem suam aut ius suum etiam iniusto precio vendere, *l. nec quasi 70. D. de rei vindi. l. non enim 9. D. ver. amot.*

18 *L. ex empto 11. §. qui autem D. de action. empt.* Ea siquidem conuentio liberat duntaxat à præstatione eius quod interest non à precij restitutione, *dict. §. qui autem, l. bona fides, 50. eod. tit.* Non autem videtur quis habuisse precium quod cogitur reddere, *l. quod euincitur 190. iunct. l. non videtur 51. de reg. iur.*

DEFINITIO XXXI.

Ad quid teneatur qui de hyperocha quam vendidit defendenda se obligauit.

QVi vendidit hyperocham fundi iam venditi & de euictione ita se obligauit, vt hyperocha tueri & defendere debeat vsque ad conuenti precij quantitatem, non ad aliud teneri potest, quam vt probet hyperocham aliquam existere,' tantique eam fuisse, cùm venditio contraheretur.' Nec precij restitutionem eum teneri æquum est,' Nisi in illum casum quo appareat venditam ab eo fuisse hyperocham; quæ aut nulla tum aut minoris erat.' *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. si nomen 5. & seqq. D. de hæred. vel act. vend.*

2 *L. bonuratis 13. D. hoc tit.*

3 Quamuis dici soleat ne quidem per expressam conuentionem remitti hoc posse, *l. ex empto, 11. §. qui autem, D. de act. empt.* iunct. *l. bona fides 50. eod.*

4 Conuentio enim legem dat contractui & actioni de euictione, dum ne quid fiat contra bonam fidem, *d. § qui autem l. quod si in venditione 10. l. quod si sit hæreditas 13. D. de hæred. vel act. vend.*

DEFINITIO XXXII.

Euictio quando præstanda sit ex causa transactionis.

SEcuta euictione eius rei quæ ex causâ transactionis penes te remanserat, cum iam eam possideres nulla tibi actio de euictione potest competere, si non tibi specialiter promissa sit. Multo minus si is qui tecum transegit ex vna tantum causa nominatim expressa euictioni se obstrinxerit; cùm tanto magis cæteras excluisse videatur. Plane si quid tibi per transactionem datum sit, quod postea euictum fuerit, perinde agere de euictione potes, acsi ex causa venditionis ea res ad te peruenisset. [1] *Ita Senatus* in causa Franciscæ Claye, April. 1614.

1 Textus est si bene intelligatur, *in l. si pro fundo 32. C. de transact.*

DEFINITIO XXXIII.

De euictione bonorum fideicommissi in dotem datorum.

MVlier cui dos data est à patre ex bonis fideicommisso subiectis, quæ postea sint euicta, non habet regressum contra fratres, tanquam bonorum paternorum pro dote obligatorum possessores, si nihil habeant illi à patre, cuius retinendi causam non allegent ex iure anteriore aliquo, quodcumque tandem illud sit, [1] Nempe si non sint hæredes patris. Alioqui esset aliud dicendum. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Scilicet si pro eo iure sint hypothecarij, cum prior tempore fit potior iure, *l. 1. 5. & pass. C. qui potior.*

2 *L. cum à matre 14. C. de rei vindic.*]

TIT. XXXII.

CREDIT. EVICT. PIGNOR. non deber.

DEFINITIO I.

Non tenetur creditor de euictione pignoris, sed tantum de facto suo repromittere, & de dolo, itemque actionibus suis cedere, & præstare se potiorem.

CREDITOR non solum euictionem pignoris, quam non promiserit, præstare non tenetur, [1] sed nec promittere, si ab eo petatur. [2] Ad id enim dumtaxat obligatus est, vt actionibus suis iusto possessori cedat, tam personalibus, quam hypothecariis. [3] An & de suo saltem facto caueat & repromittat? Vtique. [4] Nam & si nihil dictum esset, vt postea ex facto creditoris res euinceretur, de euictione aduersus eum agi posset, propter dolum, [5] quo vix est vt carere videatur, qui factum suum celauit, [6] vt possessorem offerentem damno afficeret. *Ita Senatus* ex tempore 13. Cal. Aug. 1591. & 8. Id. Febr. 1593.

1 *L. 1. & tot. hoc tit. C. credit. euict. pignor. non debet.* tenetur tamen se præstare & creditorem & potiorem, *d. l. 1. in fin. vbi glos.* iunge *Desin. seq.*

2 Cum pignoris solutio non tam ex voluntate creditoris, quam ex necessitate iuris fiat tertio possessore, qualiscumque ille sit, pecuniam creditori debitam offerente, *l. 2. in fin. l. cum secundus 5. §. 1. & l. seq. D. de distract. pignor. l. Paulus 12. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit. l. debitor 40. 5. vlt. de pign. act.*

3 *L. mulier 19.* vbi glos. & alij, *D. qui potior. in pignor. hab. l. si res obligata 57. de legat. 1.*

4 *L. de fure 9. D. mandat. l. 2. in prin. D. de hared. vel act. vend.*

5 Semper enim dolus iustam tribuit actionem de euictione, etiam contra donatorem, qui alioquin non tenetur, *l. 1. C. de iur. dot.* iunct. *l. 2. C. de euict.* Quia numquam impunitus dolus esse debet, *l. Procurator 11. §. in perpetuum, D. de doli mal. except. l. 2. C. hoc tit.*

6 Nec enim facti proprij ignorantia probabilis est, quomodo est alicui, *l. quamquam 7. D. ad SC. Velleian.* iunct. *l. vltim. D. pro suo, l. quare 39. D. de action. empt.*

DEFINITIO II.

Creditor, cui possessor pignoris vltro offert, non cogitur præstare se potiorem, quomodo cogitur qui pignus vendit.

SI contra tertium possessorem agat creditor ex beneficio Iustinianeæ constitutionis ad auocandam possessionem, [1] quam sibi ex contractu pignoris per clausulam constituti quæsierat, [2] non solum euictionis nomine se obligare non cogitur, [3] sed nec præstare se antiquiorem creditorem, qualem se vtique præstare cogeretur, si pignus venderet. [4] Hæc tam varie, quoniam possessor, qui offert, se ipsum vltro obligat, [5] creditor vero nullo modo, qui scilicet debitum accipiendo non tam contrahere, quam ius suum exequi credendus est, [6] ideoque nec ad aliud teneri debet, quam vt præstet actiones, quas & quales habet. [7] At creditor, qui vendit pignus, licet non quasi dominus vendat, sed tanquam creditor, tamen contrahit, & quidem cum eo, qui verisimiliter contracturus non esset, si non hunc crederet antiquiorem. [8] Proinde æquum est, hactenus eum teneri vt præstet se & legitimum & antiquiorem creditorem, & pignoratitium, dolumque malum à se abesse repromittat, [9] ne alioqui emptor decipiatur. [10] *Ita Senatus* ex tempore 18. Cal. Decemb. 1589.

1 *Ex l. vlt. C. de acquir. poss.*

2 *Per l. quod meo 18. D. eod. l. certe 6. §. is qui rogauit, D. de precar.*

3 Vt nec alius creditor quilibet, secundum ea, quæ dixi *Defin. præced. ex l. 1 & tot. hoc tit. C. l. debitor 40. 5. soluta, D. de pignor. act.*

4 *d. l. 1. & l. vlt.* vbi Bald. *Cod. hoc tit.*

5 Nec enim offerre cogeretur, si mallet rei possessione cedere, *l. si fundus 16. §. in vindicatione, D. de pignor. l. Paulus 12. §. 1. D. quibus mod. pign. vel hypoth. soluit.*

6 Accipit enim pecuniam creditor ad distrahendum pignus potius, quam ad contrahendum, *d. l. Paulus, §. 1.*

7 *L. mulier 9 quipot. in pign. hab. l. si res 57. de legat. 1.*

8 Ita demum enim securus est is, qui emit à creditore, vt de proprietate vinci non possit, si emerit à creditore anteriore. Nam si emerit à posteriore, semper habebit anterior creditor ius offerendi, *l. 2. C. si antiq. cred. pign. vendid. l. qui à creditore 18. C. de distr. pignor.*

9 *d. l. 1. & vlt.* iunct. *glos. C. hoc tit.*

10 *L. si post acceptum 18. D. de rei vindic.*

DEFINITIO III.

Creditor, qui vacuam rei possessionem tradere promisit, non liberatur præstando suas actiones, sed condemnandus est, vt vel tradat, vel pretium reddat, licet de euictione non teneatur.

REm sibi obligatam creditor sub hasta vendi curauerat, nulloque extraneo emptore existente ipse emerat. [1] Tertius quidam venditioni aut missioni in possessionem, quæ subsequi solet, intercesserat, eaque intercessio creditori ipsi fuerat denunciata. Debitor postea & intra semestre luendis pignoribus præstitutum [2] eam rem tibi vendiderat, illa lege, vt huic ipsi creditori solueres certam quantitatem, quam ei debitam esse dicebat, cum tamen multo maior deberetur. Tu obtuleras, cumque is diceret probaretque, multo plus sibi deberi, conuenerat inter te & illum, vt ei

vt ei soluerès quicquid debebatur, isque tibi iura sua & actiones omnes cederet, vacuamque rei possessionem. Atque ita transactione conuentum fuerat traditæque tibi subhastationum chartæ; sed tacita tamen intercessione illa, quam diximus à tertio possessore factam sciente creditore, te vero ignorante:[1] postea cum fundi possessionem propria, vt conuenerat, auctoritate ingredi velles,[4] prohibitus es ab eodem illo, qui in possessionem missum creditorem non admiserat. Petebas ex ea causa, vt creditor condemnaretur ad vacuam tibi tradendam possessionem, aut si id facere non posset, quanti tua interesset, vel in id saltem, vt acceptam à te pecuniam quasi resoluto contractu restitueret.[5] Dicebat ille, cessas tantum à se actiones, quas haberet. Proinde nec de euictione se teneri, dummodo, quod faciebat, præstaret se legitimum creditorem,[6] neque cogendum reddere, quod sibi debitum accepisset; tametsi ab alio accepisset, quam qui debuisset,[7] præsertim cum tu obligatus esses ex causa emptionis, vt ei solueres,[8] nec solum ea lege emisses, verum etiam creditorem ipsum eundemque pignoris possessorem interpellasses vltro, vt acciperet solutionem, suisque iuribus cederet.[9] Contradicebat cessionarius, non creditoris, sed domini iure habendum eum, qui pignoris venditionem peregisset, ac emptoris quam creditoris iure rem habere maluisset.[10] Sublarum enim esse ius pignoris acquisita proprietate,[11] ob idque non tam ab eo ceiam crediti actionem, quam alienatam rem ipsam, quam sibi habere cœpisset,[12] ac cuius vacuam possessionem à cessionario occupandam tradidisset. Igitur quamuis de euictione non teneretur, neque tanquam creditor, neque tanquam venditor, qui scilicet neque creditor erat,[13] neque rem ipsam vendiderat, sed tantum actionibus suis cesserat:[14] videbatur tamen ad id obligatus esse, vt vel vacuam possessionem traderet, vel saltem pretium redderet, si vacuam possessionem apprehendere cessionarius alterius cuiuslibet facto prohiberetur.[15] Vel ob id maxime, quod non carebat doli suspicione, qui intercessionem illam dissimulauerat, seque possessorem finxerat, cum re vera non esset.[16] Neque enim credibile erat cessionarium cum eo fuisse contracturum,[17] si litem sibi paratam, & possessionis commodum ereptum fore cogitasset.[18] Nemo autem dubitat, quin is quoque, qui vendit iure creditoris, aut qui iura sua cedit, de suo saltem facto repromittere debeat, adeoque citra repromissionem conueniri possit.[19] Nec ad rem faciebat, quod cedens ipse interpellatus esset, vt pecuniam acciperet, suoque iure cederet. Non enim eo minus verum erat, promissam ab eo vacuæ possessionis traditionem,[20] doloque factum esse, quod alterius intercessionem celauisset.[21] Sicut nec illud mouebat, quod idem cessionarius eandem rem à debitore ipso antea comparasset, cui facultas redimendi intra semestre supererat.[22] Nam restabat acquirendum commodum possessionis ab eo, qui possidere credebatur,[23] ac cui non erat cur cessionarius solueret, si eius beneficio possessionem assequi & apprehendere non potuisset.[24] Itaque lite in publico auditorio perorata pronunciatum est ex tempore pro cessionario, in causa N. de la Tour, contra Barbaram Arod & Philipam Bizet, Calend. Mart. 1594.

1 Hoc enim facere creditor ex officio debet, *leg. 2. Cod si in caus. iudic. pign capt. sit.*

2 Ex vetere statuto Sabaudiæ.

3 Et quam probabiliter ignorare poteras, tanquam quæ esset facti alieni, *l. vlt. D. pro socio.*

4 Hoc enim licet, tamè si ciuilius facturus sit creditor, si adhibeat Iudicis auctoritatem, *l. creditores 3. C. de pignor.*

5 Ne alioqui videretur habere pretium sine causa, te rem non habente.

6 *Ex l. 1. & vlt. cum ibi not. C. hoc tit. l. si res obligata 57. de leg. 1. l. debitor 40 §. vlt. D. de pignor. act.*

7 *L. repetitio nulla est 44. D. de condict. indeb.*

8 Vt proinde ex contractu alieno potius; quam ex suo solutionem accepisse videretur, *l. 3. vbi not. Cod. de donat. quæ sub mod.*

9 Quo casu æquum sane est, mitius agi cum creditore, vt dixi *Defin. prox. præced.*

10 Cum sit eodem iure censendus, quo extraneus censeretur, cuius vice emit, *l. 2. Cod. si in caus. iudic. pign. capt. sit, l. cum bona, 16. D. de rebus auctor. Iud. possid. alius l. 1. de priuileg. credit.*

11 *L. penult. §. 1. ad fin. D. de excep. rei iudic. l. neque pignus 45. de reg. iur.*

12 Potest enim mutari causa possessionis ex nouo titulo superueniente, *l. non solum 31. §. quod vulgo. D. de vsucap.*

13 Soluta obligatione per venditionem pignoris.

14 Cuiusmodi actionum cessio regulari et non obligat cedentem de euictione, *l. si nomen 4. & seq. D. de hared. vel act. vendit.*

15 Ne alioqui cessionarius & re, & pretio careret contra bonam fidem, *l. ex empto 11. §. qui autem, & l. bona fides 50. D. de actionem. empt.*

16 *Arg. l. quæro 39 eod. tit. iunct. l. in venditione 41. eod.*

17 *Vt in d. l. quæro, vers. ne alioquin.*

18 Cum tam multa sint & litium incommoda, & possessionis commoda, *l. minoribus 6. D. de minor. l. 4 § 1. de alien. iudic. mut. caus. fact. §. commodum. Inst. de interd. l. vltim. D. de acquir. poss. l. 1. §. vlt. & l. 2. D. vti possid.*

19 Vt dixi *Defin. 1. §. ex l. de suo 9. D. mandat. l. 4. D. de hared. vel act. vendit.*

20 Quæ vulgaris formula est venditionis, *l. 3. D. de action. empt. l. si stipulatus 4. in princ. D. de vsur.*

21 *d. l. quæro 39. iunct. l. 1. §. 1. de action. empt.*

22 Vt proinde non tam creditoris, quam debitoris fidem secutus videretur.

23 Deferat enim debitor possidere ex eo instanti, quo capta fuerant pignora & redacta in manus Curiæ, vt loquuntur. Exinde namque curia incipit possidere, vnde etiam tit; quod hanc leuationem nostri vocant.

24 Fuit enim illud pretium possessionis & mandatum à creditore actionum, *argum. l. cum pupillus 21. D. de tutel. & ration. distr.*

DEFINITIO IV.

Venditio postulante creditore facta sub hasta illum obligat non quidem de euictione, sed ad id, quod interest emptoris, si condemnatus sit emptor ob vitium subhastationum, secus si ob culpam propriam.

SI rem sub hasta venditam emptor condemnatus sit restituere, ob id solum, quod venditio aut pro indebito, aut non seruatis solemnibus facta esset, indemnis præstari debet à creditore, quo postulante facta venditio est.[1] Neque enim hoc casu locum habet, quod dici solet, Creditorem euictionem pignoris non debere,[2] cum teneatur creditor non solum præstare se creditorem,[3] sed etiam curare, quantum in se est, ne quid prætermittatur eorum, quæ tutam venditionem facere possunt.[4] Aliud est, si emptor ob eam causam sit condemnatus, quod oblatam intra statutum tempus pecuniam, pro qua venditio facta fuerat, accipere noluerit.[5] Propriè siquidem culpæ alium quam se ipsum auctorem laudare nemo potest.[6] *Ita in Senatu* tractatum est ex tempore in causa Claudij Pomar, Typographi Camberiensis, & Syndicorum ciuitatis, Idib. Sept. 1595.

1 Cum debeat creditor præstare se creditorem, & bonam fidem in distractione pignoris, *l. 1. l. pen. & pass. Cod. si vendit. pign. agat.*

2 *L. 1. & tot hoc tit. C. l. debitor 40. §. vlt. D. de pignor. act.*

3 Scilicet legitimum, adeoque antiquiorem, vt dixi *Defin. 1. supr. hoc tit.*

4 Vix enim est vt non faciat contra bonam fidem creditor, qui non curat obseruari ea, quæ in distrahendis pignoribus

obseruati consueuerunt, *l cum contra bonam fidem 4. C si vend. pignor. agat.* nisi si quid per apparitoris & executoris imperitiam peccatum sit: quo casu facile potest fieri, vt nullus adhuc dolus eius, qui apparitorem elegit, quamuis non facile careat culpa, qui talem elegerit, *l.1.§.illud sciendum, D. de separat.* Iunge *l.2. in fin. C. hoc tit.*

5 Cum ex statuto haberet debitor ius redimendi intra semestre, numerandum à die missionis in possessionem.

6 *L. hoc iure 27. in fin. D de euict.* quia quod quis ex culpa sua damnum sentit, nec sentire videtur, *l. quod quis 203. de reg. iur.* Facit *l. si fundo 53. §. 1. l si ideo 55. D. de euict.*

TIT. XXXIII.

DE PATR. POTEST.

DEFINITIO I.

Pater filium impium potest propria auctoritate prehendere, & in carceres detrudere castigandum postea per Iudicem arbitrio patris: non tamen absoluendum, etiamsi pater velit, si atrox fuit iniuria.

PATRI de filij moribus & impietate apud Senatum conquerenti, licet nullas in promptu haberet querelæ probationes, [1] prehendendi tamen filij, & in carceres detrudendi potestatem, quam sibi fieri postulabat, placuit non esse denegandam: cui etiam propria auctoritate & patriæ potestatis iure inconsulto Senatu id ipsum facere licuerit, ac ex cuius voluntate & arbitrio sententiam postea in filium ferri oporteat.[2] Quid ergo si postea paternæ pietatis viribus fractus pater filio iamiam condemnando parcere velit? Non est audiendus, si tam atrox iniuria & impietas fuit, vt publici exempli occasionem amitti non oporteat.[4] *Ita tractatum* & relatum est pro N. Ludouico d'Eschallon, 15. Cal. Octobr. 1593.

1 Quamuis dici soleat, non entium, & non apparentium idem esse iudicium, *§. si aduers. Inst. de nupt. l. duo sunt Titij 30. D. de testam. tutel.*

2 Iure scilicet patriæ potestatis, cum parentibus olim liceret filios impune occidere, *l. in suis 11, D. de liber. & posthum.* quamuis hoc sit immutatum, *l. 2. D de sicar.*

3 *L. si filius 3.* vbi est text. elegans, *C. hoc tit.* Iunge *l. 4. eod.*

4 Nec, dum iniusto patris desiderio satisfacere volumus, publicam vtilitatem offendamus: alioqui publicam potius quam priuatam iniuriam remittere pater videretur, quod sane pessimi esset exempli. Publice siquidem interest, tam grauia eiusmodi delicta exemplo vindicari, vt pœna vnius sit metus multorum, *l. ita vulneratus 51. §. vltim D. ad leg. Aquil. l si à reo 70. §. vltim. de fideiuss. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. 1. D. de solut.* Nec desunt apud nos exempla filiorum ad triremes condemnatorum pro eo tempore, quod pater ipse præscripsisset, vt à clarissimo viro D. Raymundo Pobello Præside nostro alias relatum memini. Plane iniuriam leuiorem sibi à filio factam remittere pater quandocumque potest, etiam post delatam ad Iudicem querelam, ne alioqui nullus paternæ veniæ & misericordiæ locus relinquatur.

DEFINITIO II.

Potest pater factam iniuriam filio gratis etiam inuito eo remittere, nisi patris persona sit vilis aut turpis.

FIlio factam iniuriam quantamcumque pater vel inuito eo etiam gratis & vltro remittere pro suo iure potest,[1] nisi proponas, vsque adeo vilem patris personam esse, vt ipsi de honore & existimatione filij minus confidendum videatur:[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 1. supr. De his quibus vt indign. & ad SC. Syllan.

1 Quia magis patri quam filio facta esse intelligi ur iniuria, quę filio facta est, & ideo nec iniuriarum potest agere filius proprio nomine, quamdiu pater ipse potest agere, aut alius nomine patris, *l. sed si vnius 17. §. aut prætor. & seq D de iniur.* præsertim *in vers. plane.* Glos. *in l in persona 31 in princip D de pact l si longius 18. §. si filius fam. D. de iudic.* vbi vide quæ scripsi *in Rational.*

2 Quo sane casu æquum est maiorem haberi rationem filij, quam patris, *d. l. sed si vnius, §. interdum, D de iniur.*

DEFINITIO III.

Filius familias Senator non potest facere testamentum, nec si pater consentiat: habet tamen liberos suos hæredes legitimos in peculio quasi castrensi, quamuis remaneant illi mortuo patre in potestate aui, ita vt nec matrem tutricem habere possint.

SEnatoria dignitas non eximit filium à patria potestate. Nec enim recte hæc dignitas comparabitur summæ Patricialus dignitati, quam olim solam Iustinianus excepit,[1] & quæ hodie nulla est: ita fit vt Senator idemque filius familias testamentum facere non possit, nec si pater consentiat,[2] præterquam ratione quasi castrensis peculij, de quo haud dubie testari potest, etiam inuito patre, ex constitutionibus ad exemplum peculij castrensis.[4] Quod si intestatus decesserit, superstitibus liberis, non occupabit patri bona iure peculij, vt olim,[5] sed potior erit in succedendo causa liberorum, ex nouella Iustiniani constitutione.[6] Sed non facient eas res, quin liberi maneant in potestate aui paterni, in qua & pater eorum fuerit mortis tempore.[7] Proinde non solum superuacua, sed etiam absurda est illa quæstio,[8] An eorum tutela auo paterno, an marito potius tanquam ad succedendum proximiori deferenda sit? Cur enim aut qua ratione tutorem demus ei, qui iam est in alterius potestate? Siquidem constat fieri non posse, vt idem eodem tempore plurium potestatem experiatur.[9] Nemo autem dubitat, quin sit in tutoris potestate is, qui tutorem habet. Est enim tutela, vt Seruius diffiniebat, vis & potestas in caput liberum.[10] Et sane ridiculum est argumentum, quo mouentur,[11] qui matrem præferunt,[12] contendentes eodem ordine vocari parentes ad tutelam quoad hæreditatem,[13] ex Iustiniani constitutione: huic enim regulæ, quæ & iuris antiqui fuit, tum demum locus est,[14] cum de tutela quæri potest, quod non euenit in nepotib. auum paternum habentibus, in cuius illi sint potestate.[15] Non defuerunt tamen ex Dominis Senatoribus qui dicerent, cum huiusmodi quæstio sæpius ex facto incidisset, aliter atque aliter Senatum antehac censuisse: aliquando enim matrem prætulisse,[16] aliquando auum paternum,[17] quod & in posterum sequendum esse post accuratam disputationem magis probabatur.[18] In causa N. Catharinæ de Lallee, viduæ D. Senatoris de Beausiour, & D. de la Fontaine, 6. Id. Mart. 1594.

1 *In 5 filius familias, Inst quib. mod. ius patr. potest solut.*

2 *L. tam is 25. §. filius familias, D. de mort. caus. donat. l pen. C. qui test facer poss.*

3 *L vlt. C. de inoff testam. l vlt. C. qui testam. facer poss.*

4 In quo ex constitutionibus filius familias vice patris familias fungitur, *l. 2. D. ad SC. Maced.*

5 *L. 1. & 2. D. de castr. pecul. l. filius fam. 18. D. ad leg. Falcid.*

6 *Nouel. 118. de hared. ab intest. venien.* Vide tamen quæ contra hanc sententiam scripsi *in error. vltim. decad. 43. de error. pragmat.*

7 Remanet enim nepos in potestate aui mortuo patre, qui ipse erat in potestate. Recidit autem in potestatem patris mortuo auo, *§. 1. Inst. quib mod. ius patr. pot. soluit.*

8 Quam nostri tractant *ad Auth. matri & auiæ, C. quand. mul. tutel. offic fung. potest.*

9 *L. si filius familias 31.* vbi est text. elegans, *D. de testam. mil. iunct. l sic euenit 21. D. ad leg. Iul. de adult.*

10 Cum tutorii potestas sit quodammodo vicaria patriæ potestatis.

11 *Tit. de tutel apud Iustin. ex Iureconsulto in l. 1. D. eod.*

12 Argumentum est Bartoli pro matre contra Accursium, qui pro auo paterno sentit, *in d. Auth matri & auiæ.*

13 *dict. Nouell. 118. de hared. ab intest. veniunt. c. 5. 5. ex his autem.*

14 *L. à quo tutela 73. de reg. iur. l. 3. D. de legit. tutor. §. 1. Inst. de legit. patr. tutel.*

15 Semper enim supponendi sunt termini habiles, *vulg. l. adigere 6. §. quamuis, D. de iur. patron. l. 1. §. vlt. D. ad SC. Tertyll. cum similib.*

16 Ex sententia Bartoli, vt in ea specie, de qua scripsimus, *Desin. 1. 3. de legit. tutel.*

17 Ex sententia Accursij *ad l. Auth matri & auiæ.*

18 De quo vide quæ scripsi pluribus contra Bart. *in error. 7. decad. 6. de error pragmat.*

TIT. XXXIV.

DE POSTLIM. REVERS. ET redempt. ab hostib.

DEFINITIO I.

De iure postliminij apud Christianos & de iure luendi id quod ab hostibus redemptum est.

QVAMQVAM ex vetere gentium iure mansit etiam apud Christianos, vt quæ in bello capiuntur bona mobilia, fiant capientium & in prædam cedant, non diuidendam ab Imperatore victoris exercitus, vt olim, sed apud eos relinquendam qui priores ceperint. Immobilia verò publicentur, & in fiscum victoris Principis aut reipublicæ quæ bellum indixit redigantur, si modo iustum fuerit bellum & ab Imperatore Romano alióve supremo quolibet Principe indictum, non etiam si ab inferiore, quamuis ex licentia & permissione superioris.[1] Illud tamen merito antiquatum est, quasi moribus Christianis indignum, vt qui à Christianis capiuntur, Christiani fiant serui, licet negari non possit, quin fiant captiui. Seruantur enim vt redimi possint, non vt vel ex interuallo occidi vel seruire debeant.[2] Ea res facit, vt postliminij ius, quod ad personas attinet, hodie inter Christianos nullum sit, sed tantum quod ad bona quę belli iure dominum mutauerunt.[3] Nec tamen quantum ad dominium bonorum dumtaxat, sed etiam quod ad iura omnia quæ bonorum dominio consequentia sunt, vt puta pignorum, hypothecarum, fideicommissorum. Quemadmodum enim iura illa omnia mutato per bellum, & extincto dominio, cui adhærebant necessariò resoluuntur:[4] Ita & restituto iure postliminij dominio simul & ipsa restituuntur,[5] si non in pace aliter conuenerit. Hoc enim semper excipiendum est,[6] cùm ex eodem iure gentium sit, vt pacis leges & condiciones seruentur etiam iniquæ, vtpote sine quibus pacis fœdus initum non fuisset.[7] Nam si virtute bellica factum sit vt bona quę à victoribus fuerant occupata ad pristinos dominos redierint, distinctionibus nullis locus est, quòd eo casu bona non tam recuperata, quàm nullo vnquam tempore amissa videantur.[8] Quòd si neque per virtutem bellicam, neque per conuentiones pacis recuperata sint, sed commercio redempta,[9] ius ciuile sequẽdum erit, quo inductum est ex constitutione, vt luendi quidem ius domino superfit, interim tamen redempta res eius esse intelligatur qui redemit.[10] Et quidem ita vt in ea re retinenda potior esse debeat cæteris omnibus creditoribus, quantumcunque anteriorem hypothecam habentibus.[11] Quidni enim cùm nec à priore domino cuius semper antiquior causa est controuersiam timere vllam possit?[12] Ergo nec sufficiet vt creditores cæteri agentes hypothecaria offerant ex precio ad ratam[13] crediti, sed totum offerre debent ne alioqui melioris conditionis sint; quàm debitor ipse idémque prior dominus, qui nisi totum precium offerendo non audiretur.[14] *Ita tractatum est* in causa Prioris & Religiosorum d'Ency, & Rectorum Sanctæ Domus B. Mariæ compassionis de Tonone, mens. Mart. 1613.

1 Bartol. & alij *ad l. hostes, & l. si quid bello, D. hoc tit.* Boer. *quæst.* Didac. Couarr. *ad num. 7. reg. peccatum, de reg. iur. in 6. in 2. parte relectionis §. 9. & 11. in princ. & num. 16.*

2 Bart. & alij in locis supra citatis.

3 Boer. *dict. quæst.*

4 Alioqui causa pignoris nihil commune habet cum quæstione & intentione dominij *l. 1. §. 1. D. de pignor. l. vsucapio 7. C. eod.*

5 Quicquid enim bellum abstulit, ius postliminij restituit *tot. hoc tit. C. & l. postliminium 19. D. eod.*

6 *dict. l. si quid bello 28 in fin. D. hoc tit.*

7 Non enim decipi debet qui fidem publicam secutus est, vt neque is, qui priuatam *l. vlt. C. de pact. conuent. tam sup. dot.*

8 *L. si captiuus 20. §. 1. D. hoc tit.*

9 De quo bonorum genere agitur etiam *in toto hoc tit. C. & in l. in bello 12. §. si quis seruum & seqq. & pass. D. eod.*

10 *dict. §. si quis seruum, l. 2. & pass. C. eod.* Recte autem aiimus de redemptis quia res liberaliter & gratis redditæ ab hostibus, licet alij quàm domino priori protinus, & ipso postliminij iure ad pristinum dominum redeunt *l. cùm non redemptum 5. l. præscr. 8. C. hoc tit.*

11 *L. cùm & postliminij 6. l. commercio, eod. tit. & §. si quis seruum, vers. & si ignorans.*

12 Nisi restituto precio ante completum tempus vsucapionis. Postea enim sera esset oblatio precij ad causam luitionis, *d. §. & si ignorans.*

13 Sicuti cùm agitur de luitione pignoris *l. quamdiu 6. C. de distr. pign. l. 1. C. de luit pignor.*

14 *d. §. si quis seruum*, luitionis enim causa semper indiuidua est *d. l. 1. Cod. de luit pignor. l. si rem 9. §. omnia pecunia, D. de pign. act. cum similib.* Vide Innoc. & Canon. *in cap sicut, Extr. de sureiur.*]

TIT. XXXV.

QVAE SIT LONG. CONSVET.

DEFINITIO I.

Potest consuetudine tolli præscriptio quælibet & quanticumque temporis apud nostros Augustanos.

CONSVETVDINE sicut & statuto induci potest, ne quanticumque temporis præscriptio locum vllum habeat,[1] quia ius omne, quod est De præscriptionibus, mere ciuile est,[2] quod contrario iure ciuili proinde tolli & abrogari potest.[3] Secundum quod cum in causa quadam Augustanorum probatum esset per testes,[4] nullam in toto Augustæ Ducatu præscriptionem temporis locum habere, eumque, qui fundum ea lege emerit, vt toties quoties venditor nolet retrouendere cogetur, recusare non posse, quo minus etiam post annos sexaginta redimere volenti venditori fundum restituat. *Senatus* pronunciauit, ius redimendi durare, quod alioqui lapsu tricennij præscriptum videri debuisset,[5] 6. Non. Decemb. 1588.

1 Bald. & alij *ad l. 1. C. de annal. except.* vbi tamen notant, sublata siue per statutum, siue per consuetudinem omni præscriptione quanticumque temporis, non tamen censeri sublatam centenariam,

2 Contra naturalem æquitatem, cum tempus non fit modus aut acquirendi, aut amittendi dominij, *l. diuina 4. Cod. de præsc. long. temp.* vt neque tollendæ vel inducendæ obligationis, *l. obligationum fere 44. § placet, D. de oblig & act.* Vnde dicitur præscriptio impiam prædium & improbæ inopis allegatio à Iustin. *Nouell 9.* vt etiam *Eccles Roman cent. annor. quæ præscrip* Habet tamen hoc ius æquitatem ciuilé, nempe dominia rerum & iurium maneant semper in incerto, *l. 1. & 2. vbi not. D. de vsucap l. 3. & 4. C. de præscr 30. vel 40 annor.*

3 *Leges obligationes 8. D. de capit minut.*

4 Consuetudo enim cum sit facti omnimodo probanda est, siue per testes id fiat, siue per instrumenta. Bart. *ad l. de quibus, nu. 7. D. de legib.* DD. *ad l. 2. C. hoc tit.*

5 Sicut & cætera iura quantumlibet perpetua, *l. 3. & 4. Cod. de præscript. 30. vel 40 annor.* Boer. *quæst 182. num. 3. & 4.* Tiraquell. *de retract conuent. §. 1. in verb. à tel temps, glos. 2. num. 7.* Ioan. Papon *in syntagm. arest. lib. 12. tit. 3. de præscriptions §. 11. & 12.*

DEFINITIO II.

Allatis contrariis probationib. consuetudinis audiendi sunt noui testes ex officio, quibus solis credatur: idque sumptibus vtriusque partis, sed iis ignorantibus, quantum fieri potest.

CVm de consuetudine probanda agitur, & quod sæpenumero euenit, contrariæ probationes hinc inde proferuntur, aut tam enixæ, aut tam suspectæ, vt dubia res fiat,[1] solet Senatus decernere, vt per enarratorem litis[2] amplius inquiratur de veritate,[3] audiendis in eam rem ex officio testibus, quos ipse pro arbitrio eligat ex eorum numero, qui fide digniores videantur,[4] ignorantibus quoque, si fieri possit, collitigatoribus, vt vitetur materia & suspicio corruptionis testium, expensis tamen vtriusque partis,[5] alio etiam, si necesse sit, expensatum colore quæsito.[6] Quod cum euenit nil necesse est de fide testium ante auditorum inquirere, quoniam nec vlla iis fides adhibetur, sed iis solis qui ex officio auditi sunt,[7] tametsi alioquin ea inquisitio De personis & infectationibus testium necessaria fuisset.[8] *Ita Senatus* in causa Francisci le Maistre, & Illustrium Dominorum Comitum de Monmayeur, 5. Id. Aug. 1593.

1 Debent enim consuetudinis cuiuslibet probationes quantum fieri potest esse, certæ, claræ & indubitatæ, *l. cum de consuetudine, 34. & seqq l. nam Imperator, 36. D. de legib. Notat. ad l. 2. C. hoc tit.*

2 Pragmatici nostri vocant relatorem, *Le rapporteur du procés.*

3 Debent enim iudices omnes diligentes esse ad indagandam veritatem, cum in cæteris quidem rebus omnibus, *l. curent magistratus, 21. D. de testib.* tum maxime cum tractatur de consuetudine, quæ scilicet tantæ auctoritatis est, vt ius faciat & habeatur pro lege, *l. de quibus, 32. d. l. cum de consuetudine, & seqq. D. de legib.*

4 Testibus enim credendum est non testimoniis, *leg. 3. in princ & § 1. & §. idem Diuus Hadrianus, D. de testib.*

5 Cum fiat hæc noua inquisitio ad vtilitatem vtriusq; partis, *arg l. 1. C. de admin. tutor.*

6 Ne possint litigatores suspicari quid facere Senatus cogitet.

7 Sic enim Senatus postea pronunciat, ac si non alij testes auditi fuissent, quam qui ex nobili, vt aiunt, Senatus officio auditi sunt.

8 Quomodo tum maxime necessaria est, cum ex vtraque parte non modo diuersa, sed etiam contraria testium dicta & testimonia proferuntur, *arg. d. l. 3. D. de testib.*

DEFINITIO III.

In solutione quotæ decimæ spectanda maxime est loci consuetudo, etiam quæ possit materiam fraudis præbere, dum ne quid per fraudem fieri, aut factum esse probetur.

COnsuetudo vt decima soluatur in horreo, licet facile ansam præbeat fraudis comminiscendæ,[1] si tamen de ea legitime constet, omnimodo seruanda est, sicut & in cæteris omnibus quæ ad soluendæ decimæ formam pertinent.[2] Nisi constet in fraudem quid factum esse,[3] etsi non desunt qui negent huiusmodi consuetudinem recipiendam esse, quasi inductiuam, vt loquuntur, peccati.[4] Illud sane à nostris aliquando tractatum est, non aliter huiusce consuetudinis in soluenda decima rationem haberi debere, quam si à summo Pontifice constet esse approbatam.[5] Sed contraria sententia merito obtinuit, ne alioqui tot homines consuetudinem bona fide secutos, peccatum mortale contraxisse, atque ita salutis damnum incurrisse fatendum esset.[6] Cum tamen probata esset consuetudo nullius soluendæ decimæ ex vino quod torculari exprimeretur, non putauit Senatus admittendam consuetudinem, quia licet quota decimæ præscriptione tolli possit, non tamen decima ipsa tota.[7] Sed & comminatus est Senatus, si quid fieret in fraudem decimæ, futurum, vt antiquæ consuetudinis nulla in posterum ratio haberetur.[8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 14. supr. de præscript. 30. vel 40. annor.

1 Cui obuiam ire bonus iudex semper debet, quantum facere potest, *l. vnic. §. ille autem, C. de Latin. libert. tollen.*

2 Balb. Ia e *in tract de præscrip. part 5. quæst. 7. nu 9. 10 & 11.* Crav e t. *cons 21.*

3 Nunquam enim fraudibus indulgendum est, *l. Imperator, 50. D. ad SC. Trebell.*

4 Guid. Pap. *cons. 77. vbi vide.*

5 *Ex capis in aliquibus, vbi gloss.* in verb. *adprobata Extr. de decim.* & ibi Panorm. & alij Canonistæ.

6 Ita Sylvest. *in summa*, in verb. *decima.*

7 Vt tractant nostri *ad d. cap. in aliquibus, & pass. ill. tit. de decim.* Rebuff. *in tract. de decim.* Adde cond. *in præfat. tract. de sent promiss. num. 30.*

8 Nec enim malitiis vnquam est indulgendum, *l. in fundo, 18. D. de rei vind.* Et priuilegia quoque ipsa per abusum amittuntur, *l. 1. vbi not. C. de hæres. & Manith.*

DEFINITIO IV.

Minor est potestas consuetudinis quam legis, si lex velit consuetudinem tollere.

COnsuetudine quidem solemnitates iure introductas remitti posse certum est,[1] sed si consuetudinem lex abolitam velit, dubitandum non est maiorem legis, quam consuetudinis vim esse oportere.[2] *Sine die.*

1 *L. manumissio, D. de manum. vind.* Socin. *in l. 1. notab. 2. de verb. oblig* Boer. *qu. 1 nu. 20.*

2 Boer. *dict quæst. 1. num. 49. ex cap. quia propter, de elect. l. 2. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Standum est antiquæ, siue legi siue consuetudini, præterquam si agatur de re priuata, cui priuatus possit quam velit legem dicere.

AB ea forma, quæ siue scriptis legibus siue moribus antiquitus constituta est, discedi non oportet:[1] Neque enim singulorum arbitrij est, quid legislator constitutum voluerit.[2] Plane potest quilibet rei suæ quam vult legem dicere, siue agat de ea re sibi retinenda, siue de in alium transferenda.[3] *Sine die.*

1 Boer. *quæst. 1. num. 70.*

2 *L. nemo potest, 55. de leg. 1. l. penult. §. fin. de leg. 2. l. 5. §. Iulianus, alius l. quidam, de administ. tutor. l. si filia, D. famil. erciscund.*

3 *L. qui Romæ, 122. §. Flauius, de verb. oblig. et leg. Publiã, 26. in princ. depos. l. venditor, 13. commun prædi. l. in traditionibus, 44. D. de pact. l. vlt. C. de pact. int. empt & vend.*

DEFINI-

DEFINITIO VI.

Valet consuetudo vt testes audiantur etiam post didiscita testificata, & in quacunque parte litis.

ETsi ratio iuris, quæ induxit ne post didiscita testificata testes audiri possint, præterquam certis in casibus, naturalem non minus quam ciuilem rationem habet, eamque ex bonis etiam moribus desumpram, ne corrumpendorum testium materia & occasio inde præbearur,[1] nemo tamen dubitat, quin consuetudine possit contrarium ius induci, vt etiam post apertas & publicatas testationes, siue super iisdem articulis, siue super aliis, qui sint directo contratij, testes audiantur.[2] Pertinet enim ea res ad mores ciuiles magis, quam ad naturales,[3] quos scilicet per consuetudinem offendi bonus legislator nunquam pateretur.[4] Itaque innumeris Senatus nostri consultis adprobata est illa Augustanorum consuetudo, quæ in quacumque litis parte[5] testes audiri patitur, neque minus post quàm ante didiscita testationum secreta, quæ nec apud eos vlla sunt. *Ita Senatus* sæpius,

1 *Cap. fraternitatis*, vbi Canonist. *Extr. de testib.*

2 Licet vna ex illa ex qualitatibus consuetudinis, quod debet esse rationabilis, vt nostri tractant *ad l. 2. C. hoc tit. & ad l. de quibus*, 32. D. *de legib.*

3 Solent enim nostri distinguere duplices bonos mores, naturales & ciuiles, nec dubitant quin boni mores ciuiles possint offendi & violari per consuetudinem, sicut & per iusiurandum, non etiam naturales, cuius rei exemplum adferunt in iurata donatione bonorum omnium præsentium & futurorum: quam plerique volunt valere propter iuramentum, licet auferat donatori factionem testamenti, & ob id dicatur esse contra bonos mores, *l. ex eo*, 4. *C. de inutil stipul. l stipulatio hoc modo concepta*, 61. *de verb. oblig.* Quasi auferre testamenti factionem sit contra bonos mores, ciuiles tantum, non etiam contra naturales, *not. in l. vlt. C. de pact.*

4 *Capit. non est obligatorium*, vbi Dyn. & alij, *de regul. iur. in 6.*

5 Ac proinde etiam ante litem contestatam, quod ex ratione iuris regulariter non permittitur, nisi impetrato in eam rem Principis diplomate ex iusta causa, id est, si testes aut decrepiti sint, aut valetudinarij, aut abfuturi, vt scripsi *Definit. 1. supr. de probat.*

TIT. XXXVI.

DE DONAT.

DEFINITIO I.

Valet donatio à patre collata in filium familias fauore matrimonij, sicut & illa quæ iurata est.

RATIO quidem iuris non patitur, vt à patre in filium familias collata donatio valeat, nec si fauore matrimonij facta proponatur,[1] sicut neq; valet traditio, quam filiæfamilias pater fecerit ex causa dotis.[2] Non quod filiifamilias sint omnino acquisitionis incapaces, vt vulgo creditur,[3] sed quia inter patrem & filium non emancipatum nulla iure ciuili consistere possit efficax obligatio, neque rursum sine obligatione donatio.[4] Enimuero vtiliter receptum est, vt fauore matrimonij pater liberis donare possit, nil obstante iure potestatis,[5] quod ea res ad publicam vtilitatem pertinere videatur, vt facilius ad nuptias cõtrahendas inuitentur, qui alioquin cum filio aut filiafam. contracturi non essent.[6] Item quod huiusmodi donationis commodum non ei tantum personæ acquiratur, cui donatum est,[7] sed coniugi quoque, & liberis ex eo matrimonio nascituris, quorum etiam omnium rationem haberi æquum est,[8] extra causam matrimonij vix est, vt licita sit patri inter filium aut filiamfamilias simplex donatio,[9] nisi iusiurandum interuenerit: cuius sane veneratione,[10] licet repugnantibus iuris regulis,[11] non male illud quoque probatum est, vt donationem tanquam vtilem defendi oporteat.[12] *Ita Senatus* sæpius, maxime in causa Dn. de Messimieu, & de Sarmoye, 15. Calend. August. 1591. *Sine die.*

1 Quia nec donatio potest vtiliter fieri, quin obligatio aliqua contrahatur, hactenus saltem ne donationem reuocare donator possit, *l. 4. 5. 6. & pass. C. de reuoc. donat.* nec obligatio vlla potest contrahi inter patrem & filium salua patria potestate, *l cum de bonis* 11. *C. hoc tit. l. donationes* 31. §. *pater*, D. *eod l. Imperator D. ad SC. Trebell.*

2 *L. Pomponius Philadelphus* 35. D. *famil erciscund.* de cuius sententia scripsi *lib. 7. Consil. cap. 12. & in Error. 9 Decad. 40.*

3 Potuerunt enim sibi acquirere iam olim, quoties pater nolebat sibi per filium acquiri, *l 4. §. sed & filiusfamilias*, D. *de adend. l. in suis* 11. *de lib. & posthum. l. is qui heres* 13. §. *vlt. l. cum heres* 52. D. *de acquir. hered. l. cogi* 16. §. *si pater*, *d. l. Imperator* 50. *ad SC. Trebell l. 1. C. qui admitt ad bon possess poss.*

4 Vt dixi *num.* 1. ex legibus ibi citatis. Quibus adde quæ scripsi *in Error. 2. & 3. Decad. 41. de error. pragmat.* Guid. Pap. *quæst. 145 & seq.*

5 Notant DD. *ad d. l. Pomponius* 35. D. *famil. erciscund.* Quid ergo si matrimonij fauore pater donauerit filio suo pro eo & liberis ex illo matrimonio nascituris? Soli filio facta donatio intelligitur non etiam liberis, nisi ordine successiuo & tanquam heredibus filij, non tanquam ab auo substituris. Itaque patri libera est de iis bonis disponendi facultas, nisi de voluntate donatoris aliud ex coniecturis apparear. Surd. *decis. Mantuan* 322. *per tot.* Nicol. Valla *in tractat 2. de reb. dub. quæst. 4 fol.* 25. Vide *l. inter socerum* 26. §. *vir dotem*, & *seq.* D. *de pact. dotal.* & Bart. Bald. & Castrens.

6 *L. 1. cum ibi not.* D. *solut matrim. l. interest* 18. *de reb. auctor. iudic possid. alias l. 3. de priuil. cred. l. hoc modo* 64. *in fin. de cond. & demonstr.*

7 Etsi potissimum ei acquiritur quæ dotem habet, *l. extraneus* 33 D. *de iur. dot. in fin.*

8 Vnde est quod contractus matrimonij non vnius aut alterius personæ contractus est, sed totius familiæ & eorum omnium inter quos agnationis & cognationis iura consequuntur, quæ ratio dubitandi est *ad l. cum adoptio* 7. D. *de adopt.*

9 *d l. cum de bonis* 11. *C. hoc tit. d. l. donationes* 31. §. *pater*, D. *eod l. siue emancipatus* 17. *C. eod l. 2. C. de idoff. donat.*

10 Quia potest seruari cura dispendium salutis æternæ, *cap. 2. de pact. in 6. cap. cum contingat*, D. *de iureiur.*

11 *L. non dubium 5. in fin. C. de legib. l. si quis inquilinos* 112. §. *vlt. de legat. 1.*

12 Guid. Pap. *d. quæst. 146.* Scripsi *in error. 41 decad. 4 de error. pragmat.* Gabriel. *lib. 3. commun. opin. tit. de donat. conclus. 4.*

DEFINITIO II.

Donatio facta Hospitali cum onere inter viuos secuta censenda est remuneratoria, & inter viuos potius quam mortis causa, vt sit irreuocabilis.

COnuentione inter mulierem quandam & Hospitalis rectores inita actum erat, vt mulier in pauperum numerum adscriberetur, & ex reditu Hospitalis vna cum cæteris pauperibus aleretur, vestiretur, ac sepeliretur: ex eaque causa legauerat & donauerat illa Hospitali, (sic enim verba instrumenti habebant) certam pecuniæ quantitatem sibi à Sempronio debitam. Aliquot postea mensibus accepto iam à rectoribus cibario & vestiario, illa ad Sempronij debitoris sui domum diuerterat, & cum eo per aliquod tempus vixerat, adeoque in eius domo decesserat: prius tamen facto instrumento, quo pecuniam sibi à Sempronio debitam eidem mortis causa donauerat. Defuncta ea cum rectores Hospitalis aduersus Sempronium ex contractu agerent,[1] ille autem diceret quæsitam sibi ex donatione liberationem,[2] neque dubitandum quin prior mortis causa donatio in fa-

uorem Hospitalis facta, per posteriorem reuocata esset,[1] quæsitum est vtrius causa potior esse deberet. Nam vt prior donatio non nisi mortis causa facta videretur, illud suadebat, quod legandi verbum in ipsa donatione vsurpatum fuerat:[2] quo verbo sicut omnes vltimæ voluntates comprehenduntur,[3] ita eas quæ inter viuos fiunt exclusas intelligi constabat.[4] Porro cuiusl bet supremæ voluntatis ea conditio est, vt ad supremum vsque vitæ exitum sit ambulatoria & reuocabilis,[7] tametsi fauore piæ causæ facta proponatur.[8] Sed probabilius visum est, remuneratoriæ ac proinde irreuocabilis donationis iure censeri debere, liberalitatem factam ob causam, quæ inter viuos secuta esset,[9] cum & cibaria & vestiaria ab hospitalis rectoribus per aliquot menses accepisset, neque per eos stetisset, quo minus in mortis vsque diem ipsi præstarentur.[10] Nec quod legandi verbum adiectum erat facere debebat, vt mortis causa potius donatum videretur, cum donandi quoque verbum vsurpatum esset,[11] ne dubitari posset, quin ea donatricis voluntas fuisset, vt omni iure, siue inter viuos siue mortis causa valeret donatio:[12] Quæ & in dubio sic interpretanda erat, vt inter viuos esset & irreuocabilis,[13] præsertim fauore piæ causæ,[14] cui erat vtilior ea interpretatio, ne sola donatricis pœnitentia reuocari posset.[15] Quod si iure donationis inter viuos valere non poterat ob defectum insinuationis,[16] defendi tamen debebat iure contractus innominati, Do vt facias, aut potius, Facio vt des, in quo contractus genere secuto ex vna parte implemento pœnitentiæ locus ex altera supereſſe nullus poterat.[17] Plane quia id actum erat, vt mulieri, quamdiu viueret cibaria & vestimenta præstarentur, neque id factum fuerat, facti quæstio supererat, an per Hospitalis rectores, an vero per mulierem ipsam stetisset, ne modus impletus fuisset,[18] Itaque in id vsque tempus, quo de facti veritate cognitum esset iuris decisionem & pronunciationem differri oportuit.[19] In publico auditorio, 13. Calend. Decembr. 1588.

1 Tanquam cessionarij & habentes ex ea causa proprio nomine vtilem actionem, *l postquam 7. & seq C. de hared. vel act. vendit. l si cum emptore, 15. D. de pact.*

2 *Vt in l quod bonis, 15. in princip. l quærebatur, 82. D. ad leg. Falcid.*

3 Nam in vltimis voluntatibus certum est posteriora derogare prioribus, *l. si mihi 12. §. in legatis, de leg. 1.* Donationes autem causa mortis proxime accedere ad naturam vltimarum voluntatum, *l. vlt. C. de mort. caus donat.* quia capiuntur ad instar legatorum, *l. 2. D. de public in rem act. l. Marcellus, 15. l. illud, 37. D de mort. caus donat.*

4 Ex verbis enim voluntas declaratur, *l. ille aut ille, 25. §. 1. l. non aliter, 60. de legat. 3.*

5 *L verbis legis, 120 de verb. signific.*

6 Nunquam enim illæ aut legatorum aut vltimarum voluntatum appellatione continentur, cum sint irreuocabiles, *l. vbi ita donatur, 27. l Seia, 42. §. vlt. D. de donat. caus. mort. l. 1. & fin. D. hoc tit.* Vltimæ autem voluntatis proprium est, vt sit reuocabilis, quomodo sequitur in Definitione.

7 *L. 4. D de adim. legat. l. cum hic status, 32 § pœnitentiam, D. de donat. int vir & vxor.*

8 *L 1. vbi* Bald. in terminis, *col. penult. vers super nona quæstione, C. de sacros eccles* Nec enim potior esse potest causa ecclesiæ, quam pauperum vel liberorum, vt idem Bald. tradit sæpius *ad dict l 1.* Possunt autem reuocari omnia quæcumque per partem dispositi a sunt fauore liberorum, *Auth hoc inter liberos, C. de testam.* Videtamen Andr. Tiraq *in tract. de priuil pia caus priuil. 49 51. & 135* Bald. *cons. 183. volum. 1.* Innoc. & cæteros *in Clem. de relig. domibus.*

9 *Arg l. Aquilius Regulus, 27. cum ibi not. D. hoc tit. l. cum te, 6. & l vlt. C. de pact inc. empt. & vendit.*

10 Nam si per eos stetisset, non posset dici conditio impleta quæ non assidue & perpetuo impleta fuisset, *l. 3. C. de condict. infert.*

11 Nam quæ ex abundanti adiiciuntur non solent vitiare, *l. quæsitum, 12. § pen. D. de instr. & instrumen. leg. l non solent, 94. de reg. iur.* Et præterea interdum verba sunt improprianda, vt intelligantur secundum subiectam materiam; *l ex conducto 15. §. Papinianus, alias l si vno, D locat.*

12 Quæ omnium siue contrahentium, siue testantium voluntas esse semper credenda est, vt actus valeat omni meliori modo, quo valere potest, si modo nihil repugnet, *l. 3. D. de test. milit. l Lucius penultim. § vltim de legat. 2* maxime si adsit iuramentum, cuius scilicet natura est, vt æquipolleat clausulæ, omni meliori modo, *l cum pater 77 §. filium matrem, de leg 2.* & faciat actum irreuocabilem. Didac. Couarr. *cap 14. var resolut. num. 13.*

13 *Arg l. vbi ita donatur 27. & l. Seia 42. §. vlt. D. de mort. caus donat.*

14 Cui semper in dubio fauendum est, vt ex iis apparet, quæ tradit Andr. Tiraq. *in tot ill tract. de priuil pia caus.*

15 Quomodo potest reuocari quælibet mortis causa donatio, *d. l. vbi ita donatur.*

16 Quoniam eo iure quo vtimur donationes omnes inter viuos factæ insinuandæ. Nec aliæ excipiuntur, quam quæ fiunt in contractu matrimonij, & fauore nuptiarum, non etiam illæ, quæ collatæ sunt in piam causam.

17 Quia si postea quam feci cessas dare videris facere dolo malo & ideo teneris de dolo, *l naturalis 5 § quod si faciam, D. de præscr verb. l. vlt. vbi not D de condict caus. dat.*

18 Quia mora quæstio in facto, non in iure consistit, *L mora 32. iunct. l sciendum 21 & seqq. D de vsur.*

19 Cum ex facto ius oriatur, *vulg l si ex plagis 52. § in clivo Capitolino, C. ad leg Aquil.*

DEFINITIO III.

De donatione absenti facta stipulante notario.

DOminium rei donatæ absenti, solo notario stipulante, transit in absentem ex notarij stipulatione,[1] dummodo ante reuocationem sequatur ratihabitio donatarij,[2] viuo scilicet donatore.[3] Sed & nulla interueniente stipulatione, nec ministerio epistolæ vel nuntij, donationem licet absenti factam iureiurando confirmari placet.[4]

1 Guid. Pap *quæst. 49.*

2 Anton. Tessaur. *decis. Pedem* Ofasch. *decis. 33.*

3 Sera enim esset ratihabitio donatarij post mortem donatoris, cum iam dominium esset heredis, *arg. l. si ego 9. §. si res, D. de iur. dot.*

4 Tessaur. *dict. decis. 70. num. 8. vers. pro concordia,* vbi concludit hanc donationem propter iusiurandum esse irreuocabilem.

DEFINITIO IV.

Onus æris alieni non sequitur ex iuris ratione donatarium, nec si sit vniuersorum bonorum.

ÆRis alieni onus non magis sequitur donatarium bonorum omnium, si iuris rationem intueare, quam eum qui certæ tantum rei donatarius sit.[1] Est enim donationis titulus singularis, non vniuersalis, etiam tum, cum facta donatio est bonorum vniuersorum.[2] Imo etsi facta sit hereditatis alicuius, siue in totum, siue pro parte,[3] quia licet hereditas sit nomen iuris,[4] & successio in vniuersum ius quod defunctus habuit,[5] cum tamen alienatur ab herede, & in alium transfertur inter viuos, singularis re iure censetur.[6] Nec idcirco aliqua creditoribus hereditariis actio competit contra donatarium,[7] sed ipsi duntaxat donatori, vt cogatur donatarius actiones in se suscipere creditorum hereditariorum.[8] Apparet autem nos eum casum tractare, quo quis non suam ipsius, sed alterius hereditatem sibi delatam quæsitamque donauerit,[9] sicut & cum de vendita hereditate tractamus.[10] Propriam enim hereditatem, quoniam viuentis nulla est,[11] non magis donare quis inter viuos potest, quam vendere, sed necessarius est in eam rem vsus testamenti.[12] Errant itaque meo iudicio, qui distinguunt hac parte donationem hereditatis à

donatione

donatione fundi.[11] Nihil enim interest, nisi hactenus quod donatarius hæreditatis cogi potest à donatore, vt hæreditarias actiones suscipiat, non etiam donatarius fundi, nisi ea lege illi donatum sit, vt creditoribus satisfaciat. Nec ad rem pertinet, quod illi obiiciunt, creditores hæreditarios agere posse aduersus emptorem hæreditatis: id enim ita verum est, si sponte ille actiones suscipiat.[14] Non igitur transeunt in emptorem, nec proinde in donatarium, iura hæreditaria siue activa, vt loquuntur, siue passiua.[15] Si enim transirent, vtique vel inuitus cogendus esset actiones suscipere, cum actio nihil aliud sit, quam ius persequendi in iudicio, quod sibi debetur,[16] & quidem ab inuito, si quidem iudicium nō in volentem redditur, sed in inuitum.[17] At inuitus emptor hæreditatis respondere creditoribus non cogitur, nec si conuenerit vt iis satisfaciat.[18] Nón igitur ipso iure obligatus videri potest. Et tamen si creditoribus contra se agentibus vltro consentiat, receptum est, vt non male illi egisse videantur,[19] non quod actionem illi habeant, (quanquam dici solet neminem sine actione experiri posse[20]) sed quia cum obligatus ille sit venditori, vt creditoribus satisfaciat, eius interest vitare circuitum.[21] Cum tanto dispendiosius ei futurum sit, si hæres ipse qui donauit aut vendidit, primo loco conueniatur, mox aduersus emptorem aut donatarium ipsum pro sua indemnitate regressum habiturus.[22] Qua ratione illud etiam admitti, meo iudicio, potest, eum qui certam rem ex donatione aut venditione accepisset, adiecto in continenti pacto, vt creditoribus satisfaceret, si creditorum actiones suscipere velit, perinde audiendum, licet creditoribus non teneatur: Ideoque taciti pacti exceptione iuuandum venditorem aut donatorem, si post directas in emptorem aut donatarium actiones ab eoque susceptas reuerti velint creditores aduersus donatorem aut venditorem.[23] Quia nihil prohibet pactum fieri inter creditorem & debitorem quisquis ille sit, vt debitum ab ipso donatario vel emptore petatur. Nimirum cum donatarius aut emptor consentit.[24] *Ita tractabam* in causa N. Paquier, contra N. Blanchard, 7. Calend. Mart. 1593.

1 *L. aris alieni, 11. C. hoc tit. l. mulier bona, 72. D. de iur dot. l. donari, 29 alias l. quidam, §. donationem, & l. præced. D. hoc tit.*

2 *L. 2. C. de petit. hared.*

3 Nam neque hæreditas neque pars hæreditatis potest dari per contractum, sed tantum in testamento, *l. hereditas, 5. C. de pact. conuent tam supr. dot.*

4 *L hereditas, 50. D. de petit. hared. l. 3 §. 1. de bon poss.*

5 *L. nihil est aliud, 24. D. de verb signif.*

6 Quemadmodum & cum hæreditas venditur, *l. 2. & tot. tit. C de hared. vel act. vendit.*

7 Vt neque contra emptorem, *d. l. 2. d. l. aris alieni.* Nec enim onus æris alieni sequitur singularem successorem, *l. vlt. §. 1. D. de contr. empt. l. 15. si hares, D. ad SC. Trebell. l. vltim. Cod. de hared. act.*

8 *Arg. d. l. 2. C. de hared. vel act. vendit.*

9 *Vt in dict. l donari, 29. alias l. quidam, §. donationem, D. hoc tit. l. 2. §. vltim. D. de his, quæ vt indign. l. cum filius, 76. §. Lucio, de leg. 2.*

10 *d. l. 2. C. de hared. vel act. vendit. l. 2. & pass. D. eod.*

11 *L. 1. eod tit. l. 1. D. pro hared.*

12 *d. l hereditas, C. de pact conuent. tam ꝛ. det.*

13 Guid. Pap. *qu. 105. & 460.*

14 *L. 2. C. de pact. quam citat* Guid. Pap. *d. qu. 460.*

15 Sed tantum in hæredem, qui est successor vniuersalis, idque ex lege 12. *tab.* quæ non est locuta nisi de hærede, *l. vltim. Cod. de hared. act. l. 1. C. si cert. pet. l. 1. & 2. C. si vnus ex plur. hared. debit.*

16 *L. nihil aliud 51. D. de oblig. & action.*

17 *L. inter stipulantem, 83. §. 1. D. de verb. oblig.*

18 *d. l. 2. C. de hared. vel act. vendit.*

19 *d. l. 2. C. de pact.*

20 Quæ ratio est Guid. Pap. *dict. quæst. 460. ex l. si pupilli, 6. §. videamus, D. de negot gest.*

21 Qui & regulariter vitandus est, quantum fieri potest salua iuris ratione, *l. dominus, 53. D. de condict. indeb.*

22 Tanto pluribus enim & litibus & sumptibus vexabitur, quod ne fiat eius interest, *l. minoribus, 6. D. de minor.*

23 *Vt in d. l. 2. C. de pact.*

24 Cum volenti & consentienti non fiat iniuria, *vulg. int.*

DEFINITIO V.

Donatarius vniuersorum bonorum non est hæredis loco, vt personali vlla actione possit conueniri, etiamsi hæres non sit soluendo, & quomodo contra eum prospiciatur creditoribus.

EX superioribus apparet quod dici solet emptorem aut donatarium hæreditatis (nihil enim refert[1]) hæredis loco haberi non simpliciter, ac per omnia, sed secūdum quid verum esse, quia effectu ipso & lucrum & damnum omne hæreditatis ad eum respiciat.[2] Sed longe imperitius meo iudicio faciunt qui donatarium bonorum omnium præsentium & futurorum hæredis loco habendum putant, vt donatoris creditoribus personalem actionem exercentibus respondere compellatur. Nusquam enim id à Jureconsultis proditum est, neque vero ex recta iuris ratione defendi vllo modo potest.[3] Non enim facit nec facere potest donatio, quin donator hæredem habere possit,[4] alioqui inutilis est, & nullius momenti, si testandi, id est, habendi hæredis adimat facultatem.[5] Hæres igitur personali actione conueniendus est non donatarius,[6] solo excepto debito ex principali causa.[7] Quid ergo si hæres nullus sit, forte quod hæreditas non sit soluēdo? Creditores anteriores quos donator habere se sciebat, possunt agere reuocatoria, quasi in eorum fraudem facta illa bonorū omnium donatione,[8] sed posteriores non possunt, quia nec fraudati videntur;[9] nisi iam de iis donationis tempore cogitatum probetur.[10] Possunt etiam anteriores petere, vt hæreditati iacenti curator detur, qui defuncti personam repræsentet, & consequenter personali actione proposita condemnetur,[11] quomodo ipse donator si viueret condemnandus esset,[12] quasi nullis bonis donatis, nisi deducto prius ære alieno.[13] Sed remedium hoc posterioribus creditoribus competere nō potest, quoniam rite facta, perfectaque donatio ex superueniente ære alieno non diminuitur, sicut nec alio vllo creditoris facto.[14] Ergo non est generaliter verum quod vulgo iactitant, si donator non soluendo sit, vel eius hæres nullus existat, posse donatarium bonorum omnium à creditoribus conueniri, non solum proposita prius reuocatoria, sed etiam directo.[15] Nam nec reuocatoria possunt agere creditores posteriores.[16] Directo igitur multo minus: priores vero etsi reuocatoria, vt dixi, agere possunt, ipsius tamen donatoris bona & hæreditatem quæ semper aliqua est prius excutere cogendi sunt.[17] Proinde nec fieri potest, vt licere iis debeat directo agere contra donatarium, tametsi maxime circuitum illum qui proposita reuocatoria fieret, tollere velis.[18] Nam etsi reuocatoria creditores egissent & obtinuissent, non idcirco personalē actionem haberent, sed tantum ius petendæ missionis ex edicto.[19] Loquimur enim de chirographariis creditoribus, non de hypothecariis, qui vtique paratam semper actionem in rem habent aduersus quoscumque possessores.[20] Nemo autem dixerit habere plus iuris eos debere, si reuocatoriam omittant, quam si in ea obtinuissent.[21] Nullo igitur casu verum esse potest donatarium bonorum omnium hæredis loco haberi, cum nullo casu personali actione conueniri possit, nec directo, nec post intentatam reuocatoriam, neque si de primipilari debito agatur: quippe cuius fa-

uor non det actionem fisco contra donatarium, sed in ipsa tantum bona donata, & hanc ipsam excussis prius bonis donatoris.[21] Nec simile est quod placet, si maritus fundum Titij seruientem prædio dotali acquisierit, post eundem Titio reddiderit sine restauratione seruitutis, non solum eo nomine teneri maritum, vt litis æstimationem præstet, sed etiam si maritus soluendo non sit dandam mulieri vtilem aduersus Titium actionem ad seruitutem restaurandam.[22] Id enim longe facilius induci potest, quam vt personalis obligatio propter solam donatoris inopiam detur contra donatarium, qui neque ex contractu vel quasi, neque ex delicto, vel quasi obligatus vnquam fuerit, neque in vniuersum obligati ius titulo vllo vniuersali successerit. Repugnant enim omnes iuris regulæ;[24] sane hypothecarij creditores habent directam rei persecutionem hypothecariam,[25] sed anteriores tantum, non etiam posteriores, quia res donatas obligare donator, amisso iam dominio non potest.[26] Igitur superioribus consequens est, vt donatarius licet vniuersorum bonorum non possit de euictione conueniri ab emptore, ob res à donatore venditas, nec si ante donationem venditæ sint, quoniam ex empto & de euictione actio personalis est.[27] Ita ex tempore tractatum fuit in eadem causa.

1 Cum hæreditas non minus possit vendi quam donari, *l. 1. & tot. tit. de hared. vel act. vend. D. & C. l. hereditatem, 28 D. de donat.*

2 *d l. 2. C de her. vel act vend. l si quis seruum, 8. § vlt. & l seq. de leg. 2. § Lucius, l. cum filius, 76 de leg. 2.*

3 Capell Tholos. *qu* 386. vbi etiam Auctor. Vide quæ scripsi *in Error. 7. Decad. 48. de error pragm.*

4 Saltem in iuribus passiuis quæ non possunt venire in donationem *l. mulier bona, 72. D de iur. dot.*

5 *L. stipulatio hoc modo concepta, 6.* vbi Bart. & alij, *de verb. obligat.*

6 *L. arij alieni, 11. C. hoc tit. l. vlt. § 1. D. de contr empt l. 1. § si hæres D ad SC. Trebell. l. vlt. C. de hared. action. l licet, 27. Cod. de iur. dot. l. de rebus, 13. C de donat. ant. nupt.*

7 Secund. magistros *in d. l. arij alieni, ex l si non verum, 15. C. de donat. int vir. & vxor.*

8 *L omnes 17. § Lucius, D. quæ in fraud. credit.*

9 Non enim fraudari potest, qui nullum adhuc ius habet.

10 *Ex not in Auth. sed iam necesse. C. de donat. ant. nupt.*

11 *L. 1. l. 2. § 1. D de curat bon. dand.*

12 Tanquam qui remansisset debitor. Nemo enim donando bona sua desinit esse debitor, *leg. 2. & 3. D. de sentent. pass. & rest.*

13 *d. l. mulier bona, 32. D de iur. dot. l. si fideicommissum, 10. § tractatum, D. de iur. fisc. l non possunt, 11 D de iur fisc.*

14 *L perfecta, 4. C. de donat quæ sub mod l. 2. 3. & pass. C de reuoc. donat.*

15 Idem Guid. Pap. *d quæst. 105.*

16 *L si quis cum haberet, 15. D. quæ in fraud. credit.*

17 *L 1* vbi Bald. & alij, *C. de reuoc. iis quæ in fraud. cred.*

18 Qua potissimum ratione mouetur Guid. Pap. *d. qu. 105. ex l dominus, 53. D. de cond. indeb.*

19 Alias res quæ in fraudem alienata fuit, manifestet in dominio debitoris, § *item si quis, Inst de action.*

20 Et ita nec fraudari possunt, cum pignoris persecutio in rem sit, *l debitorem, 15. l pignoris 18. C. de pign.*

21 *Arg. l euidenter, 16. de except rei iudic.*

22 *d l si non verum, 15. C. de donat int. vir & vxor.*

23 *L si maritus, 7. D. de fund. dot.* quam adfert Guid. Pap. *d. quæst. 105.*

24 Et leges supra citatæ *num. 6.*

25 *L si fundus 16. § in vindicatione, D de pignor.*

26 *L qua prædium, 6. & tot. titul Cod. si aliena res pign. dat sit.*

27 *§. actionum, 25. Inst de actio.* Personalis autem actio nunquam sequitur singularem successorem, *d. l. arij alieni, 15. C hoc tit cum aliis citat. num. 6.*

DEFINITIO VI.

Quod alicui donatur contemplatione alterius ab altero illo donatum intelligitur breui manu.

QVod nubenti mulieri donatum est à viri consanguineis, si pretiosum sit & magnæ æstimationis, contemplatione viri donatum intelligitur.[1] Ideoque soluto quandocunque matrimonio, aut ipsi viro si superstes sit, aut si prædefunctus sit, eius heredibus restitui debet.[2] Perpetuum enim est, vt quod donatur ei acquiri intelligatur, cuius intuitu & contemplatione donatum est.[3] *Ita Senatus* pro illustri Dn. Ioanne Marchione de la Chambre, contra sororem Dominam Beatricem de la Chambre, Dominam de la Gratuse, vt relatum est in causa discussionis bonorum Dominæ Barbaræ d'Amboise, 4. Id. April. 1593.

1 *L. sed si plures 10. § in arrogato, de vulg & pupill substit. cap. requisisti, de testam.*

2 Perinde ac si ipsi viro donatum esset.

3 *d. § in adrogato, l filiofamilias 42. de condit & demonst. l si serui vsu fructus 21. & seq. D. de vsufr. l hinc quæritur 19 § 1 D. de pecul. l. qui tutelam 28. D. de testam. tutel.* Bar. & alij *ad d. § in adrogato.*

DEFINITIO VII.

Sub simulatione mutui facta obligatio donandi animo donatio est, aut inter viuos aut mortis causa.

OBligatio quæ sub prætextu & nomine mutui donandi animo contracta est, valet in vim donationis,[1] aut inter viuos si insinuata sit,[2] aut mortis causa, si nec absenti, nec paucioribus quam quinque testibus adhibitis facta proponatur.[3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 6. supr. de inoffic. donat.

1 Semper enim plus valere debet quod agitur, quam quod simulate concipitur, *l. 1. & tot. tit. C. plus valer. quod agit. l. imper in stipulationibus 34 de reg. iur.*

2 Cum ex stilo Senatus nostri nec valeat donatio inter viuos aliter, quam si insinuata sit, nec nisi à die insinuationis exceptis iis solis, quæ facta sint in contractu matrimonij & fauore nuptiarum.

3 Sic enim creditum est, Non valere donationem causa mortis, nisi quæ & præsenti facta sit, & adhibitis quinque testibus, *ex l. vlt. C. de donat. caus. mort. & in l. inter mortis 38. D eod.* De quo tamen vide quæ contra scripsi *in error. 1. & 2. decad. 44. de error. pragmat.*

DEFINITIO VIII.

Clausula derogatoria in anteriore testamento apposita, ad quascunque donationes infirmandas non pertinet ad donationes inter viuos, quæ sui natura sunt irreuocabiles.

FActa inter viuos donatio non ob id solum irrita nulliusque momenti esse videri debet, quod anteriore testamento donator per clausulam derogatoriam expressim declarauerat velle se, vt quascunque donationes in alium quam in heredem ipsum, quandoque collaturus esset, eæ pro nullis & irritis haberentur.[1] Non enim ad puras donationes & irreuocabiles ea clausula pertinet, sed ad donationes causa mortis, quæ sui natura sunt reuocabiles.[2] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC 5. supr. De non numer. pecun.

1 Quamuis placeat nostris hanc esse vim clausulæ derogatoriæ, vt posteriorem actum destruat, quasi in quo voluntas desit, *ex l. si mihi 12. §. in legatis, de leg. 1. l si quis in principio 21. de legat. 3.*

2 *L. vbi ita donatur 27. D. de mort. caus donat.* de qua vide quæ scripsi *in error. 1. decad. 45. de error. pragmat.* Semper enim supponendi sunt testimoni habiles, *vulg. l adigere 6. § quamuis, D. de iur. patron. l. 1. § vlt. D. ad SC. Tertyll.*

DEFI-

DEFINITIO IX.

Donatio omnium bonorum præsentium & futurorum, siue vno contractu, siue pluribus simul factis, in diuersas personas collata non valet, nec si exceptus sit amplissimus vsusfructus.

BOnorum omnium præsentium & futurorum donatio idcirco non valet, si nostris credimus, quod adimat liberam testandi facultatem,[1] quia licet hereditas sit nomen iuris,[2] nihilque prohibeat, eum quoque testari qui nihil in bonis habeat,[3] qui tamen nec habet, nec habere quicquam potest, qualis ille est, qui futura quoque donauit, fieri sane nequit, vt testã di habeat facultatem.[4] Nec aliud erit, tametsi amplissimus vsusfructus exceptus sit, quoniam quicquid donatori superesse potest, ex fructibus bonorum donatorum, id, vt in futurorum donationem veniat necesse est.[5] Ergo rem aliquam aut quantitatem exceptam esse oportet, & quidem eiusmodi, cuius habendæ gratia verisimile sit futurum, vt donator heredem habere possit,[6] cum vix sit, vt nullius aut permodici emolumenti spe allectus heres, siue scriptus siue legitimus implicari velit oneribus hereditariis.[7] Quid vero si excepris ab vniuersali donatione bonis quibusdam idem donator, eodem instrumento, eadem bona quæ exceperat, alteri donauerit? Verius est neutram donationem valere, altera alteri obstante, ac si pluribus simul donator bona sua omnia præsentia futuraque donasset.[8] Aliud erit, si diuersis temporibus donationes factę proponantur. Tunc enim solam posteriorem inualidam esse æquius est, priorem vero quæ ab initio valuit ratam manere.[9] *Ita Senatus* in publico auditorio, in causa N. Reyder, 13. Cal. Ian. 1594.

1 Sic enim nostri ratiocinantur post Bart. *ad L stipulatio hoc modo concepta, 61. D. de verb oblig. & ad l. vlt. C. de pact.* [Neq; aliud esse volunt etiamsi donatio huiusmodi iurata proponatur quod iuramentum hoc non possit esse obligatorium tanquam præstitum non modo contra leges *l. 5. C. de legibus l. si quis* 112. §. *vlt. de leg.* 1. sed etiam contra bonos mores, *dicta lege stipulatio, lege* 4. *C. de inutil. stipul. cap non est obligatorium de reg. iur. in* 6. licet putent plerique non esse talem donationem contra bonos mores naturales, sed tantum contra ciuiles qui credentur minus fauorabiles, vt disputat Didac. citatus *infr. nu.* 6. Nec aliud est etiamsi proponatur facta donatio in contractu matrimonij quod alioqui fortassis secutum non fuisset. Non enim sunt fauorabiliora pacta dotalia nisi quatenus sunt licita: *Ita Senatus* ex tempore pro nobili & clarissimo viro D. de Montrotier Cantore Ecclesiæ Cathedralis sancti Petri Gebennen. 5. Id. Augusti 1612.]

2 *l. 3. §. vltim. D. de bonor possess. l. hereditas, 50. D. de petit. hered.*

3 Puta qui non sit soluendo, *l. 3 & pass. D. ad leg Falcid.*

4 *Argum. l. lex Cornelia, 28 ad fin. D. de vulg. & pup. substit.* Vide tamen quæ contra scripti *in Error. 6. Decad. 48. de error. pragmat.*

5 Vt iam olim Alex. sensit contra Castr. vulgo improbatum, *ad d. l. vlt. num. 10. C de pact.*

6 Ita Didac. Couarr. *lib. 3. var. resolut. cap. 12. num. 3.* Iul. Clar. *lib. 4. sent. in § donatio, qua. 19 nu 8.*

7 *Arg. l. quia poterat, 4. D. ad SC. Trebell.*

8 Nihil enim potest interesse, an vni, an pluribus ita donetur, vt testamenti factio donatori auferatur, *d. l. stipulatio 61. cum ibi not. de verb. oblig & d. l. vlt. C. de pact.*

9 Quia quæ ab initio valuit, & vires habuit donatio ex postfacto reuocari non potest, *l. 2. & 3. & pass. Cod. de reuoc. donat.*

DEFINITIO X.

Mulier in re sibi à marito donata in casum superuiuentiæ præfertur omnibus mariti creditoribus posterioribus, licet contraxerint ante conditionis casualis euentum.

MAritus qui pro accepta dote bona sua omnia mulieri obligauerat,[1] eidem in tabulis ipsis dotalibus fauore, & ex causa matrimonij donauerat hypothecam[2] præsentium omnium & futurorum mobilium atque immobilium sub ea conditione, si prior ipse sine liberis moreretur. Illa vicissim si maritus superstes esset, donationem in eum contulerat certæ quantitatis.[3] Cum postea maritus nouos creditores quæsiuisset, deinde sine liberis ante vxorem decessisset,[4] placuit non esse cogendam mulierem, quæ ex donatione vniuersa mariti bona retineret, posteriotibus creditoribus respondere:[5] Non solum quod donatio vniuersalis videri non posset, quæ iura & actiones non comprehenderet,[6] sed etiam quia causam lucrativam non habere mulier videretur, vt heredi comparari posset, quæ & ex causa matrimonij,[7] & intuitu mutuæ donationis à se in contrarium euentum factæ, non tam liberalitatem, quam remunerationem meruisset:[8] Nec ad rem pertinuit, quod ante conditionis euentum noui creditores superuenerant. Non enim ex eo tantum die quo conditio euenit, sed à tempore contracti matrimonij ius mulieris quæsitum esse visum est, etiam in præiudicium tertij, qui medio tempore contraxerat, cum conditio casualis fuisset non potestatiua.[9] In hoc enim conditionum genere receptum est, vt quandocunque existentes ad diem contractus retrotrahantur.[10] An ergo debiti iactura patientur posteriores creditores? vtique, si cõmunis debitor nulla bona in actionibus habuit.[11] Æquius enim est in damno morari eos quibus imputari potest, quod cum debitore inope contraxerint, cuius conditionem & facultates diligentius explorare debuerunt,[12] aut in incerto alia sibi ratione melius prospicere, quam eorum intuitu diminui quicquam ex donatione collata in mulierem, quæ non aliter fuerat contracturа.[13] *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 18. & 19. supr. qui potior. in pignor. hab.

1 Expressa scilicet conuentione, cum tamen etiam citra conuentionem omnia tacite essent obligata, *l. vnic. C. de rei vxor. act.*

2 Vulgo pluris valentiam vocant, *leg & quæ nondum, 15. §. vlt. D. de pignor.*

3 Sic enim solent apud nos fieri donationes matrimoniales, quas ideo de superuita vocat Guid. Pap. *q 575.*

4 Post impletam conditionem donationis in vxorem collatæ.

5 *Ex l. arii alieni, 15 C. hoc tit.* & secundum ea quæ scripsimus *Defin. 4. & 5. supr.*

6 Quæ scilicet neque mobilium neque immobilium bonorum appellatione continentur, *leg. quam Tuberonis. 7. §. in peculio, D. de pecul. l. à Diuo Pio, 15. §. in venditione, D. de rei iudic.*

7 Cum multa sint onera matrimonij, quamuis videatur ea ratio ad maritum magis, quam ad vxorem pertinere, *l. vlt. §. si à socero, D qui in fraud. credit. l. ex promissione, 19. D. de oblig. & action.*

8 *l. Aquilius, 27. D. hoc tit. l sed etsi lege, 25. § consuluit, D. de petit hered. l. cum te, 6. l. vlt. C. de pact int. empt & vend.*

9 *Ex l. 1. l qui balneum, 9. l. potior, 11. cum ibi not. D. qui potiores in pignor. hab.*

10 Ratio posita est *in d. l. qui balneum, & in d. l potior.*

11 Nam si habuit potest ex iis satisfieri creditori, cùm non veniant in donationem.

12 Nullum enim damnum videtur sentire, qui sentit ex culpa sua *Leum postulassem, 44 in princip. D de damn infect l. 1. §. illud sciendum, & sequ. D. de separat. l quod quis, 203. de regul. iur.*

13 *Ex reg. l. qui cum alio, 19. de reg iur.*

14 Acceptis fideiussoribus aut pignoribus, *l 3. D. de separat. l si mandatu, 59. §. vltim. D mandat. l 4. § addici, D. de fideicommissar.*

15 *l Titia, 62 ad fin. D de iur. dot. l 5. § pen. D. de doli except. leg. sed si ego, 9. §. si res, de iur dot. l. quæro, 39. D. de act. empt. l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

DEFINITIO XI.

Bonorum omnium mobilium & immobilium quorumcunque donatarius non censetur vniuersalis, quia in eiusmodi donatione iura non continentur.

DOnatarius bonorum omnium mobilium & immobilium quorumcunque, si de iuribus & actionibus nihil dictum sit, non potest conueniri tanquam heres, aut quasi qui sit loco heredis.[1] Quia non est vniuersalis,[2] cum appellatione bonorum mobilium & immobilium, etiam adiecta dictione, Quorumcunque, iura & actiones non contineantur.[3] Ergo si tanquam possessor conueniatur, iuuandus erit exceptione non factæ excussionis.[4] *Ita Senatus* in causa Mauricæ Richard, & Michaelis de la Siaz, Id. Mart. 1597.

1 Intellige, ne quidem secundum eorum sententiam, qui volunt donatarium vniuersalem esse loco heredis, adeo vt possit recta conueniri à creditoribus hereditariis, siue heres nullus sit, siue is qui est non sit soluendo, contra quos vide quæ scripsi *Defin. 4. & 5. supr. hoc tit.*

2 Certum autem est in confesso donatarium singularem non teneri ad exsolutionem æris alieni, *l. æris alieni*, 15. *C. hoc tit.* vt nec alium quemlibet singularem successorem, *l. vlt. C. de hered. act. l. 1. § si heres, D. ad SC. Trebell. l. vlt. § 1. D. de contr. empt.*

3 Tanquam quæ constituant tertiam speciem bonorum *l. quam Tuberonis, 7. § in peculio. D. de pecul. leg. à Dino Pio*, 15. *§ in venditione, D. de re iudic.*

4 *Ex Auth hoc si debitor, C. de pign.* Qua tamen exceptione non iuuaretur, si esset ipse debitor, aut debitoris heres aliusve successor vniuersalis, vt dixi *Defin. 1. supr. si vnus ex pluribus hered. debit. ex. l. 1* iunct. *glos. C. ill. eod. tit.*

DEFINITIO XII.

Donatio facta piæ causæ valet, quamuis non insinuata, itemque legatum rei alienæ etiam ab ignorante factum.

PRiuilegium piæ causæ est, vt donatio piæ causæ facta valeat, etiamsi non sit insinuata. Item vt legatum valeat, etiam quod ab ignorante factum sit rei alienæ;[1] nam & valeret, si coniunctæ personæ factum esset.[2] *Ita Senatus* in causa D. de Lorme, & Syndicorum de Montmilian. *Sine die.*

1 Tiraq. late *in tract. De priuileg. pia caus.*

2 *Legum alienam* 10. *C. de legat.* aut etiam si factum esset de re heredis, quamuis ab ignorante, *l. vnum ex familia* 67. *§ si rem. de legat. 2.*

[DEFINITIO XIII.

PAter qui plures liberos habebat ex pluribus matrimoniis, cùm iis quos ex priore matrimonio susceperat fauere vellet, instrumento publico confessus fuerat adhibito iureiurando, & vt contractus verba ferebant ad exonerandam conscientiam cùm & senex admodum & ex morbo diuturno periclitaturus videretur, Debitorem se magnæ quantitatis ad duodena vsque millia aureorum, cùm tamen non nisi ad sex vsque millia tam pro dote dotisque augmento, quàm pro maternis bonis minore precio per eum venditis, debere illum constaret. Postea cùm maiore erga vnam ex filiabus prioris matrimonij voluntate & propensione ferretur, donauerat ei inter viuos & iuratò fundum quem habebat precioßissimũ, & cuius æstimatio deducto ære alieno vniuersum ipsius patrimonium constituere credebatur, & vt ea donatio insinuaretur, curauerat. Mox cùm alteram filiam quæ ex priore matrimonio sola supererat, nuptui collocaret, ignorantem quod pater sorori inter viuos medio tempore donauerat, dotem ei promiserat ter mille aureorum pro bonis & iuribus omnibus tam paternis, quàm maternis, ex eaque causa eundem fundum quem aliæ filiæ donauerat, etiam posteriori dederat pignori, sorore tamen ignorante quæ paullo ante eundem fundum ex donatione acceperat. Tandem cum idem pater variis de causis erga nuptam filiam male effectus maiore quàm ante odio eam prosequeretur, & id ageret quantum posset ne illa vel ex prima confessione vel ex contractu dotali quicquam consequeretur, postulauerat in integrum restitutionem aduersus confessionem, vt ea siue quod inter patrem & liberos extra causam dotis,[1] siue quod sine causa facta esset,[2] ad eam vsque quantitatem quam liquidò deberi constabat, & quæ sex millium duntaxat erat, rescinderetur.[3] Filia contradicebat, Illa potißimum ratione, quod futurum videbat, vt rescisso illo confessionis contractu, de sua dote periclitaretur, ob donationem collatam medio tempore in sororem.[4] Senatus æquissimo temperamento ita rem definiuit, vt contractus quoque confessionis rescinderetur,[5] præsertim cùm rescissioni altera filia consentiret,[6] ac supra debitam quantitatem ea confessio causam iustam non haberet, ideoq; saperer donationem,[7] quæ licet iurata,[8] attamen extra causam dotis[9] facta reuocari per patrem poterat obtenta saltem dispensatione.[10] *Sed ita tamen vt* ad eam vsque quantitatem quæ postea in dotem data filiæ fuerat contractus maneret, exeoque diæ primæ confessionis hypothecæ ordinem retineret"[11] ne vllum ei præiudicium per intermediam donationem alteri filiæ factam illatum videri posset: Hoc tamen addito vt ea summa, quæ ex confessione patris ad bona tantùm materne pertinebat, tam pro paternis quá pro maternis filiæ iuribus cederet iuxta conuentionem in tabulis dotalibus expressam." In quibus etá conuenerat vt iis tribus aureorum millibus contenta filia nihil amplius ex priore patris confessione petere ac sperare posset. *Ita Senatus* in causa N. Francisci de Boyuin Baronis du Villars, & Carolæ eius filiæ 5. Non. Decembr. 1612.

1 Non enim potest valere donatio inter patrem & filium in potestate nisi ex causa dotis, vt diximus & probauimus *Defin. 1. supr.*

2 Quod enim sine causa promissum est, exigi non potest *l. 2. § circa D. de doli except.*

3 Sunt enim huiusmodi confessiones suspectæ cùm fiat inter personas prohibitas, nisi qua enus probantur ex *l. qui testamentum 27 D. de probat.* nec quod conscientiæ exonerandæ color quæritus sit, quicquam facti cùm actus ipse suspectus est. Sunt enim omnia quæ in eo continentur suspecta, vt Not. *in l. diuersæ C. mandat.*

4 Quia sublata confessione patris remanebat donatio anterior constitutione dotali nec potuerat pater obligare dotis nomine bona quæ iam alij filij donauerat.

5 Tanquam factas sine causa & simulatas supra quantitatem reuera debitam, cùm pater se constituisset debitorem fructuum bonorum maternorum, adeoque vsurarum fructuum, qui tamen omnes pleo iure ad eum pertinent *Ll. C. de bon. matern.*

6 Neque enim potuisset ita demum rescindi contractus cùm eius interesset *l. etiam 19 § 1 D. de minor. Auth si omnes C. si min. ab hered se abst. l. nam ita 39 D. de adopt. l. de vnoquoque 47. D. de re iudic.*

7 *Ex reg. l. donari 81. de reg. iur. l. donari 29 D. de donat.*

8 Valet enim iurata donatio etiam inter patrem & filium *Defin 1. supr.* sicut & inter virum & vxorem *Defin 1. supr. id est* propter authoritatem iurisiurandi *cap. 2. de pact. in 6.* Sed dic id accipi de donatione palam facta & per se certam donationem, non de confessione simulata a facta animo donandi. Simulatæ enim potius habenda sunt pro infectis *l. si præses 8. Cod. de don. l. si ex precio 6. Cod si cert. pet.*

9 Quia quod in causam dotis donatum est etiam à patre

revocari non potest si nostris credimus ex *l. Pomponius 35. D. famil erciſc.* De cuius tamen sententia vide quæ contra scripsi *lib. Coniect.*

10 Quæ sane omnimodo necessaria est quoties potest servari iusiurandum citra dispendium salutis æternæ: *cap. cùm contingat. Extr. de iure. cap. debitores. Extr. de vsur.*

11 Nec enim id nouum est cùm eadem pignora in posteriore contracta accipiuntur *l. 3. l. creditor 12. §. Papinianus. alias l. si prior qui potior. in pign hab.*

12 *Ex l pacta nouissima C. de pact.*

TIT. XXXVII.

DE DONAT. QVAE sub mod. &c.

DEFINITIO I.

Donatio facta sub lege reuersionis, si donatarium sine liberis mori contingeret, redit ad donatorem si viuo eo liberi donatarij decesserint sine liberis scilicet cum donatio facta erat fauore donatarij, ad conseruandum nomen.

SI donatio alicui facta sit ea lege, vt moriente quandocunque sine liberis donatario res donata rediret ad donatorem, non eo minus resoluendæ donationis conditio extitisse videbitur, quod donatarius superstites liberos reliquerit, si postmodum liberi illi sine liberis viuo donatore decesserint.[1] Nam quod ad donatorem attinet, si contrahentium voluntatem inspicias perinde est acsi donatarius sine liberis decessisset. Quid enim interest an habuerit necne, si quos habuit non fuerunt donatori superstites?[2] Id vero multo certius obtinet si ponas factam donationem ab eo, qui cum liberos nullos haberet eam donationi legem adiecerat, vt donatarius & qui ex eo supereſſent liberi nomen & arma familiæ testatoris alioquin perituræ deferre cogerentur.[3] Non enim exitum habuisse videri potest donatoris voluntas, extincta donatarij familia viuo donatore, cuius familia per donatarium conseruanda restaurandaque sperabatur.[4] Adeo vt nec aliud dicendum sit etiamsi proponas in contractu & fauore matrimonij, quod aliter secutum non fuisset, factam esse donationem.[5] Et si enim coniugis interest, ad quem donationis fructus ex luctuosa filij hereditate peruenire deberet,[6] non tamen quid eius interſit quærendum est, sed quid & in quem casum voluerit donatum is, de cuius bonis & liberalitate contenditur.[7] *Ita tractatum est* 4. Calen. Decembr. 1588. & responsum à plerisque ex nostris Senatoribus in causa D. Comitis de S. Amour contra Dominam d'Ambliſe. Et à toto Senatu Pedemontano cuius elegans consilium extat à Manfredo Goueano IC. clarissimo & præcipui nominis Senatore conscriptum inter Decisiones Pedemont. Antonini Tessauri.[8]

1 Castrens. *cons.* 343. *libr.* 1. Guid. Pap. *decis.* 531. Dec. *cons.* 270. *cons.* 480. 585. & 594. Ant. Gabriel. *Tit. de fideic. conclus.* 7. *numer.* 4. 5. & 6. *Mantic. de coniect. vltim. volunt. libr.* 11. *tit.* 6. *num.* 6. & 7. Cravet. *cons.* 98. *numer.* 12. & *seq.* & *cons.* 316. *numer.* 16. & alij quos congerit Manfred. Goueau. apud Anton. Tessaur. *decis. Pedem.* 270. *numer.* 30. vbi respondet ad contrariam Cyni opinionem, *in Auth. sed & si quis. Cod. de secund. nupt.* & Salicet. *ibid.* & Alex. *cons.* 53. *vol.* 6. & Chassan. *cons.* 62. *numer.* 12. quibus tamen locis tractatur ille casus, quo in conditione positi fuerint non quidem liberi sed heredes descendentes, quod & Goueau supradicto loco fatetur. Aliud sane est si liberi à donatario suscepti decederint sine liberis post mortem donatoris, quia tunc non potest donatio redire ad donatarium iam præfunctum. Et hoc casu potest procedere *consil. Oldrad.* 21. & 141. vbi loquitur in vit. mit voluntatibus quæ non possunt effectum habere nisi post mortem testatoris. Vide eundem Goueau. vbi supra *numer* 29.

* Adde Maynard. *lib.* 2. *illusti. question. cap.* 91 & 92. Ferret. *in decis.* Guid. Pap. 147. *iunge l* 2. *cum ratione ibi posita C. de bon. quæ liber.* Char. *lib.* 7. *responsor cap.* 114. Quid si alicui donatum sit fauore matrimonij pro ipso & liberis ipsius? non censentur liberis vocati tanquam substituti labaco, sed tantum qua liberi sunt patris, vt dixi *dec.* 1. *num.* 5. *supr. de don. ex Surdo decis* 322. & *Nicolao Valla de rib. dubys tract. tract.* 2. *quæst.* 4. *fol.* 25.* [Ex quo infertur posse, si donatio alicui sit facta sit vt moriens si liberi donatario siue viuo, siue mortuo donatore succedant donatio ad donantem aut ad eum quem præmoriens donator ex liberis suis elegerit, deficere conditionem reuersionis mortuo quandocunque cum liberis donatario, licèt prædefuncti sint illi viuo donatore, vt vtraque pars conditionis habeat parem & vniformem determinationem. Ex reg. *l* 4 *De vulg & pup subst.* Nam sicuti conditio ista *si sine liberis* simplex tantum est, non duplex eo casu quo liberi donatarij decesserint sine liberis post mortem donatoris. Ita nec duplex videri potest præmortuis illis liberis viuo donatore. Procedit que hoc casu optimè argumentum illud à contrario sensu ex quo Papin. *in l inter socerum* 26. §. *cum inter D. de pact dot.* Tanto certiùs, si ponas donationem factam à patre ex tua parte bonorum, ita vt in ea parte comprehendantur bona filij materna & ei aliunde quæsita. Mortuo enim filio superstitibus liberis qui postea decesserint viuo auo paterno & viua matre, sicuti non potest adiecta donationi condicio facere, vt bona materna donatarij non perueniant ab intestato ad matrem liberorum prædefunctorum, ita nec aliud constituendum est de bonis ab auo profectis & donatis, vt omnium rerum donatarum fiat par & vniformis determinatio in vtrumque casum, & contrahendæ, & resoluendæ donationis. Atque ita ex facto consultus respondi pro D. Comite de Grolee contra D. du Pelouz 3. Idib. Iulij 1612. Nec his casibus locum habet decisio Maynardi 190. & 191. part]

2 Scilicet quantum ad effectum, cuius contemplatione facta est donatio. Nam neque voluntatem neque impossibilitatem gravatorum attendimus, sed ipsius gravaminis implementum intuemur, ait Goueanus vbi supra. *num.* 28. post Bart. & *DD. in l. Gallus. §. & quid si tantum. de liber. & posthum.* Dec. *in l. cum proponas* 2. *C. de pact.* Cravet. *consil.* 151. *num.* 10.

3 Regula enim illa, quod casus omissus habendus sit pro omisso, maxime in contractibus, numquam militat quoties ratio causæ finalis vtrumque casum comprehendit, quia tunc omissus includitur in expresso ex identitate rationis non per extensionem, sed per intentionem, neque per ampliationem sed per declarationem. Ias. *in l si extraneum. num.* 1. *de cond. caus. dat.* Cravet. *cons.* 62. *num.* 14. Menoch. *cons.* 86. *num* 46. *lib.* 1. & alij quos congerit Goueau. *vbi sup. num.* 31. & 32. vbi addit etiam hoc casu fieri extensionem de persona in personam ex Bar. & Salic. *in l.* 1. *C de in ius voc.* Castrens. *cons.* 40. & 262. *lib.* 2. Dec. *cons.* 353. Cravet. *consil.* 355. & aliis ibi citatis. Causa porro finalis in donationibus ex eo dignoscitur, si fauorem donatoris respiciat & onus atque grauamen donatarij contineat. *DD. in l. Titio centum* 71. *in princip. D. de condit & demonst.* Bart. Ang. Salic. & Imol. *in l. si fundum per fideicommissum. §. Iulianus de leg.* 1. Bartol. Ang. Castrens. *in l.* 2. §. *vltim. D. de donat.* Corn. *consil* 101. *num.* 17. *volum* 1. Cravet. *consil.* 619. *numer.* 4. Didac. Couarr. *lib* 1. *var. resolut. cap.* 14. *num.* 6. Ita vt fauor matrimonij non dicatur causa finalis donationis factæ in ipso limine & auspicio matrimonij. Oldrad. eleganter *consil.* 5. Socin. *cons.* 155 *vers. circa secundam difficultatem volum* 2. Ias. *cons* 154 *lib.* 2. Tiraq. *ad l. si vnquam*, in verb. *donatione largitus num.* 85. Alex. & Dec. *in l. si donationis. C. de donat.* Cravet. *cons.* 301. *numer.* 1. Apostill. ad Dec. *cons.* 21. *in lit C.* Goueau. qui supradictos omnes citat apud Tessaur. *dict. decis.* 270. *num* 20. Sed & ea vis est causæ finalis, vt quamuis modus differat à conditione quantum ad actum suspendendum, tamen in eius resolutione par sit vtriusque potestas, si modus causam finalem dispositionis includat. Glo. Barto. Bald. & Castrens. *in l* 1. *C. de his quæ sub mod.* Bart. *in l. quibus diebus. §. Terminus. De cond. & demonst.* Bart. *cons.* 27. *num.* 7 *lib.* 2. & alij congesti per Goueau. *vbi supr. numer.* 21. vbi allegat etiam text. *in l. fin. C. de reuoc. donat.* Didac. *lib.* 1. *variar resolut. cap.* 14. *num* 6. Socin. *in dict. §. Terminus. num.* 10. Grat. *cons.* 5. *num.* 77. & 38. *volum* 2. Parif. *cons.* 19.

per tot. volum. 2. qui tenent euerti donationem si donatarius nomen & arma donatoris vt iussus erat non assumpserit, siue iussus in figuram modi expressus fuerit, siue in figuram conditionis.

4 Nam cum quis iubetur nomen familiæ non tantum assumere, sed etiam deferre, requiritur delatio continuata, & successiua sine intermissione, quia conditioni tractum successiuum habenti non sufficit semel aut iterum paruisse. Ang. *cons.* 34. *num* 8. *& seq.* Ias. Dec. Alex. *in l. si quis heredem. C. de instit. & substit.* Corn. *cons* 8. *vol.* 1. Alex. *cons.* 56 *lib.* 6. Ias. *cons.* 4. *vol.* 1. Chass. *cons.* 62. Socin. *cons.* 259. *lib.* 1. *num.* 2. Adeo vt non sit hoc casu necessaria interpellatio cum non agatur de pœna sed de implemento. Ias. Rip. Alciat. *in l. quodis. si cert. pet.* Paris. *cons.* 19. *num.* 100. *vol.* 2. Maxime si adsit iuramentum quod habet vim continuæ interpellationis, *cap.* 1. *de form. fidelit.* & impedit purgationem moræ Guid. Pap. *cons.* 31. *nu.* 19. Affict. *decis.* 174. Neque videri potest remissa caducitas per silentium donatoris, qui cum esset in possessione & intelligeret sibi saluam esse exceptionem, non est conquestus etiamsi facens contrauentionum actibus interueniisset, *l. sicut* 8. §. *non videtur l. Titius.* §. *fin. D. quib mod pignor. vel hypoth. soluit.* Tiraq. *de retract. municip.* §. 1 *glo* 9. *nu.* 148. *&* 160. Cranet. *cons.* 151. *num* 8. Item renocatio quæ non fit à lege ex bono & æquo ob causam ingratitudinis, sed inobseruantia pactorum & iure contractus etiam heredi potest competere & contra heredem *l. dicta lege l. si vt proponis l. ea lege l. si repetendi. Codic. de cond ob caus. dat.* Doct. præsertim Salic. *num.* 4. *in l. fin. C. de reuoc. donat.* Sed & ex causa ingratitudinis quamuis non detur reuocatio contra heredem, datur tamen exceptio & retentio. Rip. *in d. l. fin. quæst.* 64. *num.* 214. Idque adeo verum est, vt modus siue deferendi nominis siue alius quilibet impositus pluribus successiue si per primum non fuerit impletus repellat alios ab agendo. Socin. *cons* 259. *lib.* 2. *nu.* 1. Bologn. *cons.* 12. *lib.* 12. Goucan. vbi supr. *num.* 27. [In quo tamen nota neminem posse ius hoc deferendi nomen & arma familiæ suæ trãsferre in extraneum quandiu aliqui supersunt de familia nisi omnes consentiant, quia illis debentur arma & nomen familiæ iure successorio, inquit Boer. *quæst.* 146. *num.* 6. Adde Bart. *in tract. de insign. & arm. num.* 6.]

5 Non enim eo magis accepto ferenda est donatio fauori matrimonij, sed è contrario & matrimonium & donatio ipsa referenda est ad honoris & memoriæ ipsius donatoris & familiæ suæ conseruationem ac propagationem, vt subtiliter Goueanus disputat supradicto loco, & nos diximus *num.* 3. Ita vt donatio quæ fit fauore matrimonij non dicatur ob causam, sed simplex, vt dixi ex Oldrad. *cons.* 5. *per tot.* & Socin. *cons.* 295. *vers. circa secundam difficultatem. vol.* 2.

6 *l. iure succursum* 6. *D. de iur. dot.* Iun. & *l. vlt. C. de instit. & substit.*

7 Ne alioqui decipiatur donatarius qui non aliter fuerat donaturus, *d. l.* 2. §. *vlt. D. de don.* iunct. *l.* 2. *l. hoc iure* 19. §. *vlt. eod.* Vnde est quod dicimus ex verisimili voluntate donatoris, qui vocauit descendentes alienius cum onere deferendi nomẽ & insignia, solos ex natura conditionis masculos, & ex masculis primogenitos intelligi vocatos, vt concludit Goueanus loco supradicto *num.* 32. post Guid. Pap. *decis.* 467. Guil. Bened. *in repet. cap. Raynutius* in verb. *in eodem testamento relinquens. numer.* 164. *de testam.* Tiraq. *De iur. primogen. quæst.* 64. Obserua autem hanc Defin. procedere in donationibus non in fideicommissis. Nam si quis grauatus sit de restituenda hereditate sub ea conditione, si sine liberis decesserit, sufficit liberos superuixisse nec quærimus quid de liberis contigerit, aut an patri heredes extiterint néene. Oldrad. *dict cons.* 21. & 141. *ex l. filiusfamilias* 114. §. *cum quis rogatus de leg.* 1. *l. heredibus.* 7. §. 1. *l. ex facto* 17. *penult. D. ad SC. Trebell.* quia tunc agitur de fideicommissario tantum excludendo per defectum conditionis qui momentaneus est. In donatione autem tractatur de donatario vocando.

8 *Decis* 270. quam vide.

DEFINITIO II.

Potest donator pro arbitrio reuocare legem donationi etiam inter viuos dictam fauore tertij, dummodo ante quam tertius ille acceptauerit.

DOnatione alicui sic facta & ea lege vt post eius mortem bona donata ad aliud peruenirent, potest donator eam substitutionem in absentis, & ignorantis fauorem factam pro arbitrio reuocare antequã secuta sit acceptatio.[1] Etsi enim ex Imperatoria constitutione[2] contra iuris regulas inductũ est, vt ex sola donationis lege acquiratur ius ignoranti etiam citra acceptationem:[3] Tamen sicuti solius donatoris facto ius illud quæsitum est quandiu donatarij consensus non interuenit,[4] ita solius donatoris voluntatem adesse satis est, vt ius illud quasi nondum irreuocabiliter quæsitum adimatur.[5] Nec distinguemus an inter viuos donatum sit, an mortis causa.[6] Quamquam cum mortis causa donatum est, minorem dubitationem res habet, siquidem res ipsa quoque mortis causa donatio reuocabilis est;[7] & eiusmodi lex inserta donationi causa mortis, fideicommissi iure censetur, paritque fideicommissi actionem;[8] fideicommissum autem quin pro arbitrio fideicommittentis & ad nutum reuocari possit, nemo dubitat.[9] *Ita tractatum est* in causa liberorum Ludouici Machet Nectensis 13. Calen. Decembr. 1592. de qua SC. 7. De instin. donat.

1 Didac. Couart. *lib.* 1. *var. resol. cap.* 14.

2 *Ex l* 3. *C. hoc tit.*

3 Non est tamen nouum, vt per legem aut consuetudinem aut statutum ex facto alterius acquiratur ius etiam absenti & ignoranti, vt euenit in iure retractus municipalis quod per emptorem acquiritur agnato, Bald *in rubr. C. res inter alios act.* Dec. *cons.* 88 *in princip.* Boer. *quæst.* 13. *num.* 31. Adde Thesaur. *Decis.* 70. *per tot.* Et vide omnino Bart. *ad l qui Roma* 122. §. *Flauius Hermes. D. de verb. obligat.* Et quæ scripsi tota *Decad.* 47. *De error. pragmat.*

4 Cum tamen alteri stipulari nemo possit, nisi quatenus interest stipulantis, *l. stipulatio ista* 38. §. *alteri. D. de verb. obligat.*

5 Ratio est qua mouentur Bart. & qui eum sequuntur, *ad l.* §. *Flauius*, non tamen semper bona, vt constat ex *l. vlt. D. de pact.*

6 Quia etiam in donatione inter viuos supradicta ratio locum habet, nec distinguitur an donatio sit inter viuos, an mortis causa in specie. *d. l* 3. *C. hoc tit.*

7 Tanquam quæ sapiat naturam vltimæ voluntatis, *l Marcellus* 15. *l. vbi ita donatur* 27. *l. illud* 37. *D. de mort. caus. donat. l. vlt. C. eod.*

8 *l.* 1. *C. hoc tit.*

9 Vt & alia quælibet vltima voluntas. *l.* 4. *D. de adim legat. l. cum hic status* 32. §. *pœnitentiam. Dig. de donat. int. virum & vxorem.*

DEFINITIO III.

Soluto per donatorem ære alieno quod à donatario solui debuerat, licet solutum sit ex venditione partis rerum donatarum, habent tamen heredes eo nomine actionem contra donatarium, nisi malit ille recedere à tota donatione.

QVi habebat creditores, bona sua fere omnia filio donauerat ea lege vt creditoribus satisfaceret, cumque moram te in soluendo faciente abus vergeretur, vendiderat ex rebus donatis quantum satis esset ad eos dimittendos, prius tamen quam insinuata fuisset donatio. Insinuatione secuta defunctoque donatore aliis heredibus relictis, quærebatur, an audiendi heredes essent si à te repeterent eam summam quam ex lege donationis ipse soluere debueras? Et quidem si donator de suo soluisse proponeretur, non de pretio ex bonorum donatorum venditione redacto, minorem res haberet dubitationem. Etsi enim dici solet ex donatione vna expressa facile capi coniecturam alterius donationis præsumendę,[1] minus tamen credibile esset voluisse donatorem de suo soluere nomine tuo, quod tu ipse pro eo soluere debuisses.[2] At in proposito donator ex tuis bonis soluisse videbatur, quippe qui ex rerum donatarum alienationibus pecuniam contraxisset. Absurdum vero fuerit adeoq; iniquum, quod ille iam ex bonis donatis soluerit, id ei aliunde à te sarciri, ne ita eueniat vt & bis soluas, & diminuta per alienationes donatione totum nihilominus donationi appositum onus sentias.[3] Quamquam

quam enim alienationes ante insinuatam donationem factæ proponebantur, & eo tempore quo nullum adhuc ius saltem perfecte & absolute tibi quæsitum videri poterat;[1] attamen constabat ex æris alieni quantitate non exigua, iniunctum fuisse tibi onus dimittendorum creditorum contemplatione vniuersorum bonorum, quæ donabantur, non eorum duntaxat quæ factis alienationibus superessent. Senatui tamen iustum visum est desiderium heredum donatoris postulantium restitui sibi quantitatem integram, quam donator nomine tuo soluisset, vndecunq; tandem ea summa corrogata esset, nil imputata æstimatione bonorum quæ alienatio ex donatione detraxerat, nisi malles à tota donatione discedere. Putauit enim Senatus tibi deferendam conditionem,[2] nec iniquo sane temperamento. Nam quemadmodum detractis alienationibus, quas donator suo iure fecerat, id est ante insinuationem, exceptisque ab insinuatione bonis venditis, nihil donatum videri poterat nisi quod superesset.[3] Ita donationem damnosam esse aut onerosam tibi, si eam repudiare malles, minus conueniens videbatur.[4] Eo tamen casu quo donationis commodum retinere velles, placuit non tantum eam quantitatem quæ à te solui debuerat, sed eius quoque vsuras à die mortui donatoris præstandas esse, quod ab eo tempore bonorum damnatorum fructus quos sibi viuo donator exceperat, vicissim percepisses.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Argum. l si vero non numerandi* 12. §. *inde Papinianus, D. mandat. l. cum proponebatur* 64. *de legat.* 2.

2 Nemo enim facile suum iactare præsumitur *vulg. l. cum de indebito* 25. *D. de probat.* maxime vero in hominem ingratum, qualis est is qui non obseruauit pacta inserta donationi, *l. vlt. vbi not. C. de reuoc. donat.*

3 Diminuto enim commodo etiam onus donationis diminui necesse est, *ex reg. l secundum naturam* 10. *de reg iur. l vtrum* 7. §. *vltim. D. de rebus dub. l. alumna* 30. §. *ab heredibus, de adim. legat.*

4 Non enim valent donationes nisi ex die insinuationis.

5 *Vt in l. cum quæritur* 16. *D. de admin. & peric. tutor. l. si ita stipulatio* 29. §. 1. *de oper. libert.*

6 Alienatio enim facta post donationem non potest videri reuocare donationem nisi quatenus alienatum est, *l. rem legatam* 18. *vbi not. de adim legat. l. cum hic status* 32. §. *qui quasdam res* 15 *D. de donat. inter virum & vxorem.*

7 Non enim beneficio decipi vel onerari quis debet, sed adiuuari, *l. in commodato* 18 *fin. D. commod. l. si hereditatem* 52. *D. mandat.*

8 *L. liberalitatis* 16. §. 1. *de vsur. l. Iulianus* 13. §. *veniunt autem, D. de action empt. l. curabit* 5. *Cod. de action. empt. l. 2. Cod. de vsur.*

DEFINITIO IV.

Casus ex post facto contingens rebus donatis non liberat donatarium quo minus teneatur implere legem dictam donationi, quam is semel agnouit.

IS cui donatum est certa lege, quæ faciat vt plus incommodi quam commodi ex donatione sentiat,[1] si donationem agnouerit non magis resilire potest à contractu[2] quam donator ipse, quem suæ pœniteat liberalitatis.[3] Est enim hoc perpetuum in contractibus omnibus, iis præsertim qui sint vltro citroque obligatorij, vt ex postfacto sint necessitatis,[4] nec alterutra ex parte locus sit pœnitentiæ, nisi altera consentiente.[5] Proinde si conuenerit, vt donatarius certæ pensionis annuæ onus sentiat, nihil ei proderit quod ea pensio ex fructibus bonorum donatorum colligi non possit, quia de suo præstare debet qui aliena tanti æstimauit.[6] Præsertim cum pensiones huiusmodi morte donatoris finiri soleant,[7] donationis autem emolumentum donatario perpetuum sit futurum.[8] Itaque si post contractam donationem aliquid superueniat, quod rerum donatarum fructus aut etiam res ipsas imminuat, periculum est donatarij,[9] nec donatorem cui nihil potest imputari debet contingere.[10] *Ita Senatus* ex tempore pro Peroneta Quintaual Non. Decembr. 1593.

1 Potest enim hoc euenire, si non quantitas cum quantitate conferatur, sed si forte donatio facta sit sub onere dandi pecuniam, quæ excedat rei donatæ valorem, cum maluisset donatarius habere rem donatam, *vt in l. Imperat.* 70. §. *si centum, de legat.* 2.

2 Sibi enim debet imputare qui rem donatam tanti æstimauerit, *dict.* §. *si centum, l.* 1. §. *& alias videamus, D si quid in fraud patron.*

3 *L* 3. *l. velles necne* 6. *& pass. C. de reuoc. donat.*

4 *L sicut* 5. *C. de obligat. & action.*

5 *L. non est probabile* 6. *l. ea conditione* 14. *& pass. C. de rescin. vendit.*

6 *d.* §. *si centum.*

7 Sunt enim vt plurimum ad vitam, & vice eiusdem vsus fructus, qui morte finiretur. Alioqui pensio simpliciter constituta non finiretur morte.

8 Adeoque transmissibile ad heredes donatarij, *l. his solis* 7. *l. vlt. in fin C. de reuoc donat.*

9 Ex regula quæ vult periculum casuum fortuitorum spectare ad dominum, *l quæ fortuitis* 6. *l. pignus* 8. *C. de pignor. act. l. contractus* 25. *D. de regul iur.*

10 *L.* 1. *C. de iur dot. l.* 2. *C. de euict.*

DEFINITIO V.

Tenetur donatarius etiam in eum casum quo licuit ei ex donationis lege resilire à donatione, si modo per eum factum sit vt res integra esse desierit, nec resiliri amplius possit.

BOna sua omnia mulier quædam tibi donauerat ea lege vt tu vicissim illi annuam pensionem solueres, addito tamen pacto, vt si donatorum bonorum vacuam possessionem habere non posses, liceret tibi recedere à donatione. Acceperas vacuam omnium possessionem, eaque per integrum fere decennium retenta solutaque in singulos annos pensione bona illa aliis vendideras, tum in omni solutione cessaueras, eo prætextu quod emptores tui controuersiam ab antiquioribus creditoribus paterentur, ideoque prerij conuenti solutionem recusarent.[1] Placuit non eo minus condemnari te debere, vt pensionem annuam solueres si non paratus esses bona omnia quæ tibi donata fuerant in eodem statu reddere, in quo erant tempore donationis,[2] propterea quod ferendum non esset inopem mulierem ex liberalitate sua fame periclitari,[3] & non solum bonis suis carere, sed etiam emolumento pacti in donatione appositi, sine quo verisimile erat non fuisse illam tibi donaturam.[4] Maxime vero cum per te factum esset ne bonorum donatorum possessionem repetere posset, qui aliis ea vendidisses.[5] Eadem igitur ratione permittendum illi erit vt in eas quoque res tuas possit agere quæ sint extra causam donationis, quasque tu illi eodem donationis instrumento obligaueras.[6] *Ita Senatus* ex tempore in publico auditorio pro Bertin Augustana 14. Cal. April. 1594.

1 *Ex l si post perfectum* 24. *C. de euict.*

2 Quia vel donationi in totum standum est, vel à donatione in totum recedendum, *argum l. cum quæritur* 16. *D. de admin tutor. l si ita stipulatio* 29. §. 1. *in fin. D. de oper. libert.* Iunge *Defin.* 3. ℸ.

3 *L. ne liberalitate* 51. *D. de re iudic. l.* 1. *C. de iur. dot. l.* 2. *in fin. C. de euict.*

4 Pacta enim omnia in donatione apposita fauore donantis continent causam finalem donationis, vt dixi *Defin.* 1. *num.* 3. ℸ. ex not. per DD. *in l. Titio centum, in princ. de condit & demonstr.* Crauett. *cons.* 619. *num.* 4. Didac. Couarr. *lib.* 1. *var. resol. cap* 14 *num.* 6.

5 Suum enim cuique factum nocere debet non alteri, *l. factum* 155. *de reg iur.*

6 Iure scilicet pignoris, & per hypothecariam, *l. si fundus 16. §. in vindicatione, D. de pignor.*

DEFINITIO VI.

Casus in quo dominus, qui donationem laudauit, præfertur donatario à quo laudimia acceperat.

DOnationem inter viuos non insinuatam dominus vt vocant directus laudauerat. Postea defuncto sine liberis & condiuisoribus donatore, quem talliabilis & dediticiæ conditionis esse apparuit, idem dominus ea ipsa bona omnia, quæ donata fuerant, petebat quasi ad se iure obuentionis ex consuetudine deuoluta.[1] Donatarius dicebat se potiorem, quod dominus donationem adprobasset, ex eaque causa laudimiorum solutionem accepisset.[2] Dominus contra laudatam quidem à se donationem fatebatur, sed sub ea veluti tacita conditione, si valeret,[3] quam tamen constabat defectu insinuationis nullam esse.[4] Interueniebant heredes legitimi, contendentes neque admitti posse donatarium ex inualidua donatione,[5] neque dominum qui aduersus proprium factum veniret,[6] ideoque potiorem causam suam esse oportere.[7] Mihi iustior dominij petitio videbatur quod donationem laudando non tam ius aliquod suum vltro remisisse,[8] quam ius quod donatario competere arbitrabatur ex necessitate adprobasse videretur,[9] præsertim cum in donatarij potestate fuisset vt eo inuito donationem validam redderet facta insinuatione,[10] nec recusare dominus potuisset, oblatam laudimiorum solutionem,[11] postquam placuit generali consuetudine iuri communi, quod hac parte de emphyteusibus constitutum fuerat derogatum esse.[12] *Sine die.*

1 Sic enim fert consuetudo apud nos obseruata, vt si homo talliabilis decedat sine liberis & condiuisoribus, omnia eius bona deuoluantur ad dominum, vt dixi *ad tit. de dedit. libert. tollend.*

2 Quod enim semel placuit displicere postea non potest, vt habet regula iuris pontificij, *l. in diem 9. §. 1. D. de aqua & aqu. pluu. arcend. l. Pomponius 9. D. de negot. gest.*

3 Prius enim est vt donatio vel alia quælibet alienatio teneat & in se valeat, quam vt à domino directo possit vel debeat adprobari, *l. vlt. vbi not. C. de iur. emphyt.* Nam & inde est quod ex contractu nullo non solum non debentur laudimia, sed etiam soluta condicuntur, vt scripsimus *sub tit. de iur. emphyt.*

4 Quia ex iure nostro prouinciali non valet donatio inter viuos nisi ex die insinuationis extra donationes factas propter nuptias & in contractu matrimonij.

5 Quia ex titulo nullo & inualido non potest transferri dominium, *l. nullo 24. C. de rei vindic.*

6 Cum nemo possit contra suum factum venire ne quidem ex nouo iure si veniat ad suum commodum, *l. etsi is qui 10. D. de distract. pign. l. si non sortem 26. § filiusfamilias, D. de condict. indeb.*

7 Habet enim heres legitimus fundatam in dubio intentionem si nihil in contrarium proferatur, Not. *in l. vlt. Cod. de edict. diui Hadr. tollend.*

8 Quippe quod ignorabat sibi competere aut vnquam competiturum esse, cum fieri poterat vt nullam vnquam competeret, puta si quandoque postea viuo donatore insinuata donatio fuisset, *arg l. mater 19. D. de inoffic. testam. l. Clodius 97. D. de acquir. hered.*

9 Nempe quia non potest dominus directus recusare quo minus laudet & adprobet contractum ab emphyteuta initum postquam placuit & emphyteuseos & feuda ipsa redacta esse ad instar bonorum patrimonialium & allodialium ex generali consuetudine, de qua Ioann. Faber *in §. adeo, Instit. de locat. & conduct.*

10 Omne siquidem tempus aptum est ad insinuandam donationem quandiu Donator viuit, nec reuocata est donatio, cum huic solemnitati nullum certum tempus à lege aut à iure nostro prouinciali fuerit præstitutum.

11 Quin saltem ei postea rem petenti denegari actio debet, *arg l. si debitor 30. D. de solut.*

12 Vt nostri notant, *ad Ll. & vlt. de iur. emphyt.*

TIT. XXXVIII.

DE REVOC. DONAT.

DEFINITIO I.

Fauore matrimonij facta donatio non potest ob donatarij ingratitudinem reuocari.

DOnatio facta fauore matrimonij, siue proprij, siue alieni, numquam ex sola ingratitudinis causa reuocatur;[1] non illa solum ratione quod causam oneratam habere intelligatur, id est matrimonij quod aliter contractum non fuisset,[2] sed etiam quia non solius donatarij fauor in eo versetur, sed & liberorum ex eo matrimonio susceptorum & suscipiendorum, quibus ex parentis culpa iniuriam fieri non oportet.[3] *Ita Senatus* in causa Ioannis Bouier & Petri Quimier Aduocati 10. Calend. Decemb. 1590. & rursum in causa D. de Messimieu & D. de Saimtyé 15. Cal. Aug. 1591.

1 Vt nec alia vlla donatio facta ob causam aliquam, quæ secuta sit. Iul. Clar. *in §. donatio, quæst. 21. num. 4.* Contra tamen sentit Rip. *ad l. fin. quæst. 51. C. donec hoc sit.* Vide *l. si dotem 24.* vbi Salicet. *C. de iur. dot.*

2 *Argum. l. si donaturus 9. §. 1. de condict. caus. dat. l. Titia 61. de iur. dot. l. 4. § sed etsi mulier, l. 5 § penult. D. de don. inter. l. Nesennius 41. de re iud.*

3 *Argum. l. si quis suo 33. §. 1. C. de inoffic. testam.* Vide Guid. Pap. *quæst. 145.* vbi argumentatur ex comparatione dotis, quæ nullo casu potest diminui in præiudicium mariti, & ex æqualitate quæ esse debet inter dotem & donationem factam ob nuptias.

DEFINITIO II.

Donatio etiam fauore matrimonij non proprij sed alieni facta reuocatur ob superuenientiam liberorum.

AN ex causa superuenientium liberorum eiusmodi donatio reuocari possit, maior dubitatio est.[1] Et eam quidem, quam proprij matrimonij contemplatione vnus ex coniugibus in alium contulerit, quantumuis immensam dummodo non inofficiosam,[2] constat reuocari non posse,[3] quod certum sit de liberis fuisse cogitatum, cum propter liberos suscipiendæ potissimum matrimonia contrahantur.[4] Vnde illud etiam fit, vt si filia nubens accepta dote hereditati paternæ siue quærendæ siue iam quæsitæ renunciauerit, donationis quoque si voles nomine vlurpato,[5] siue id patrem ipsum siue in patris heredes liberalitatem contulerit, tum liberos suscepserit, non ex eo solo infirmanda sit donatio.[6] Sed si fauore alieni matrimonij talis donatio facta proponatur, non eo minus reuocabitur quod matrimonio causam dederit.[7] Debuit enim donatarius, debuit etiam donatarij vxor præuidere futurum vt ipso iure reuocaretur, si quando liberos donatori agnasci contingeret.[8] Ne tamen mulier decipiatur, cui maritus ex ea donatione factus ditior plus dederit quam ex propriis bonis dare potuisset non aliter contractura,[9] æquissima sententia est vt quod ex mariti facultatibus præstare non poterit, de donatis suppleatur.[10] Ita partim decisum, partim tractatum est in eadem causa & rursum in causa D. de Sarmoyé contra D. De Meximieu 15. Calend. Augusti 1591.

1 *Propter l. si vnquam 8. C. hoc sit.* cuius sententia & potestas creditur esse generalis.

2 Nam si sit inofficiosa subiacet querelæ de inofficiosis donationibus,

nationibus, *ex l.1. & tot.tit C de inoffic donat.* iunct. *l.vnic.C.de inoffic.dotib.l si totus 5.C.de inoffic.donat*

3 Quia non simplex donatio est, sed ἀνάπαλιν id est contraria seu reciproca dos, quæ non magis reuocari potest quam dos ipsa, *l cum multa 20. C.de donat.ante nupt. & Nouell.119. Vt sponsal.largit.* Guid.Pap. *quæst.145.* Boer. *decis.159 num.10.*

4 *L.1.vbi not.D.solut.matrim. l.hoc modo 64.in fin.de condit. & demonst.* Clar. *in* §. *donatio 22.num.2.*

5 Si tamen donatio hæc dicenda est potius quam futuræ portionis præoccupata perceptio, vt tractant nostri *ad l.qui superstitis 94.de acquir.hæred. & ad l.vlt.C.de pact.*

6 Constat enim non esse locum dispositioni *l.si vnquam* quoties donator de propriis liberis cogitauit, & posse donatorem eius legis beneficio renunciare non solum expresse, sed etiam tacite. Tiraquel. ad eam legem *in præfat.num.87. & seqq.* Ant.Gabriel *lib.3.commun opin.de donat.conclus.2.nu.63.* Rom. *consil.26.num.7.* quicquid dicat idem Roman. sibi contrarius, *cons.269.in fin.* post Oldrad. *cons.173.* Vide Iul.Clar. *in* §. *donatio quæst.22.* Theaur. *decis.171.*

7 Quia intelligitur esse simplex donatio potius quam facta ob causam, & verba illa *fauore matrimonij* causam impulsiuam continent magis quam finalem. Oldr. *consil.5.* Dec. *consil. 216.num.7.* Crauett. *consil.114.num.17.*

6 *Arg.l si quis domum 9.*§.1. in illis verbis, *quia hoc euenire posse prospicere debuit, D locat.*

9 Similis ratio est *in l si ego 9.*§. *si res, D.de iur.dot.l 5.*§. *pen. D.de dolo mali except.*

10 Magis enim potest impugnari donatori cur marito vxorem ducenti donauerit, quam mulieri cur à marito cui nubebat, acceperit.

DEFINITIO III.

Remuneratoria donatio non reuocatur per superuenientiam liberorum, quia nec proprie donatio est.

DE donatione ad *ἀντίδωρα*, quam vulgo remuneratoriam vocant,[1] eadem fere quæstio est, an ex causa ingratitudinis aut superuenientium liberorum reuocetur. In qua quæstione magis communiter probatum est non reuocari.[2] Etsi enim verisimile est non minus eum qui vltro remuneratur, quam qui sponte donat, donaturum non fuisse si aut ingratum donatarij animum, aut nascituros sibi liberos speraſſet, longe tamen aliud est beneficium dare, aliud reddere.[3] Neque donatio dici potest quæ vera remuneratio est,[4] nimirum quatenus accepti beneficij ratio remunerationis causam admittit,[5] probatis æstimatisque in eam rem præcedentibus meritis[6] ne alioqui remunerationis quæsitus color legi fraudem adferat.[7] Idemque multo magis obtinet, si reciproca donatio facta proponatur.[8] Qui enim alteri ex donatoribus adnascuntur liberi efficere non possunt, vt quod ad eum pertinet reuocetur donatio quam ex parte alterius, qui liberos non suscepit subsistere necesse est, cum neuter fuerit donaturus, si non vicissim sibi quoque donatum fuisset,[9] indeque fiat vt vtraque donatio vnius iure censeatur; rescindi vero donationem pro parte, aut etiam in totum citra vtriusque donatoris consensum dici nullo modo potest. *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 De qua *in l.Aquilius 27. D.de donat. l.sed etsi leg.25.*§. *consuluit.D de petit.hered.*

2 Iul.Clar. ex communi opinione *in* § *donatio. q.23.num.3.* post Bald. *ad d l si vnquam 2.lectur.* Dec. *cons 366.num.10.* Ias. *cons.154.num.2.in fin.lib.2* Rip. *in d.l si vnquam.quæst.14.* Idem Clar. *quæst 21. nu.4.* Nam donatio remuneratoria non est proprie donatio *ibid. & quæst 3.*

3 *d* §. *consuluit. l.1.* § *eleganter. D.depos.* Reddendi etiam dandi habeat significationem, vt lex ait.

4 Iulius Clar *in d* § *donatio quæst.3. ex d.l.Aquilius 27. D.de donat.* Idque generale est in omni donatione ob causam. Idem Clar. *quæst.21 nu 4.*

5 Nam in eo quod excedit merita donatio non censetur remuneratoria, sed simplex. Idem Clarus *d.q.23.nu.3.*

6 Sunt enim probanda merita, & quidem aliter quam per donatoris assertionem, quoties actus suspectus est aut prohibitus, siue ratione personarum contrahentium siue aliter. Idem Clarus *dict.q 3 nu.2.*

7 Ne ita facile fraus fiere: legi quod non est ferendum, vt ait Clarus *d.qu.3 nu 2 in fin* Addens *num.3.* requiri præterea quod ipsa merita æquiparent donationi.

8 Donatio enim reciproca non est proprie donatio. Iulius Clar *in d* §. *donatio.quæst. 2 nu 2.* vbi addit non egere illam insinuatione.

9 Est namque interpretatio semper est facienda in actibus correspectiuis, *l cum te 6.C.de pact inter empt & vend.*

10 Cum à lege donationi dicta nec ex contrahentibus recedere liceat inuito altero, *l.1.2.4 & pass.C. hoc tit. l.vero procuratori 12* § *pen.D.de solut.*

DEFINITIO IV.

Fructus non restituuntur reuocata donatione per superuenientiam liberorum.

QVoties ex causa superuenientium liberorum donatio reuocatur,[1] fructus à donatore in id vsque tempus bona fide perceptos siue extent siue consumpti sint restitui non oportet.[2] Neque enim reuocatio hæc similis est cæteris, quæ sicut causam habent de præterito vt nostri loquuntur, ita ad præteritum tempus retrotrahuntur.[3] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *Ex l si vnquam 8.C. hoc tit.*

2 Cum percepti sint non tantum bona fide sed etiam iure dominij quia donatio tamdiu tenet quamdiu non est reuocata, *l.qui scit 25.*§.1. *l.Herennius 42.D.de vsur.*

3 *L. si mortis 40. vbi not. D. de mort. caus. donat.* Vide quæ scripsi *in Error.5.Decad.46.De error.pragm.*

DEFINITIO V.

Donatio collata in filiam non reuocatur ipso iure per superuenientiam aliorum, sed per querelam inofficiosæ donationis vsque ad legitimam duntaxat.

FIliæ quam vnam habebat pater dotalibus tabulis malorum bonorum suorum partem donauerat. Aliis postea susceptis liberis non idcirco, vt quidam putant, reuocabitur ipso iure donatio, quasi quæ filiæ tanquam heredi potius quam quasi filiæ facta videatur.[1] Necessaria enim erit fratribus querela inofficiosæ donationis, per quam reuocetur donatio, non in totum aut pro portionibus, quæ ab intestato ad eos pertinerent,[2] sed hactenus duntaxat vt saluam habeant legitimam portionem[3] secundum eam sententiam quæ ab interpretibus nostris vulgo probata, à nobis alias nec immerito confutata est,[4] vt hac parte discrepet querela inofficiosæ donationis à querela inofficiosi testamenti.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *Arg.l si pactum 40.*§. *vlt.D de pact,*

2 Quomodo reuocaretur si esset facta in extraneum, secundum eam sententiam, quam probauimus *lib.3. Coniect.cap.17. ex l.Titia Seio 87.*§. *Imperator, de legat 2.*

3 *Ex l si totas 5. l si liqueat 7. & pass. C. de inoffic. donat.*

4 *d.c.17. lib.3. Coniect. iur. ciuil.* vbi vide.

5 Nam per querelam inofficiosi testamenti omnimodo rescinditur testamentum vel in totum, vel pro ea saltem parte, quæ ab intestato contingeret, *l.mater decedens 19 & pass.D de inoffic.testamen.* Et tamen eandem vtriusque querelæ rationem esse aperte scriptum est, *in l.vlt Co de inoffic donat.* Vide Iul. Clar. *in* §. *donatio, quæst.24. & quæst.22.num.3. in fin.*

DEFINITIO VI.

Donatio, quæ non potest reuocari per liberos prioris matrimonij, de quibus fuerit cogitatum, multo minus reuocari potest per liberos qui ex alio posteriore matrimonio superuenerunt.

QVod diximus [2] non reuocari donationem ex superuenientia liberorum, quoties donator cogitauit de liberis, sunt qui non ita simpliciter & indistincte verum putent. Nam qui donat vxori, fieri quidem non potest vt non cogitet de liberis ex eo matrimonio nascituris, [3] sed tamen quia de iis cogitare non potest quos secundæ nuptiæ allaturæ sunt, si vxor præmoriatur, & ex alio matrimonio nascantur liberi, non dubitandum quin perinde reuocetur donatio, acsi de nullis vnquam liberis fuisset cogitatum. [3] An non enim prorsus inhumanum esset laborare illos perpetua egestate, nihilque ex paternis bonis posse consequi nisi quod vel inuito patre per querelam inofficiosæ donationis sint consecuturi? [4] Nec est, inquiunt, quod quis obiiciat, duriorem hac ratione fieri conditionem mulieris, cui maritus donauit, quam esse soleat mariti qui ab vxore dotem accepit. [5] Nam præter id quod etiam in dote nonnumquam mulieri subueniendum est, si forte circumscripta totum patrimonium vel vltra vires patrimonij in dotem dederit, [6] apertum est disparem esse dotis & donationis in vxorem collatæ rationem, in eo quod soluto matrimonio dos ad mulierem aut eius heredes reuertitur. [7] Donatio à marito vxori facta non ita ad maritum eiusve successorem; vt proinde longe iustius sit subueniri marito aduersus donationem, quam mulieri aduersus dotem. [8] Sed tamen alio iure vtimur. Donatio enim, quæ per liberos à donatore postea ex eo matrimonio susceptos reuocata non est, [9] multo minus per eos qui ex alio matrimonio nascentur, reuocabilis videri potest; [10] nec habent liberi secundi thori quod conquerantur, si non deterior eorum conditio futura sit quam liberorum primi matrimonij, vt nimirum tam hi quam illi per querelam inofficiosæ donationis legitimam consequantur. [11] *Ita tractatum est* in causa D. Messimieu & de Sarmoyé 15. Cal. Aug. 1591.

1 *Defin. 2. 3. hoc tit.*

2 Cum non contrahantur matrimonia nisi spe & voto suscipiendorum liberorum *l. 1. D solut. matrim. l. hoc modo 64. in fin. de condit. & demonstr.*

3 *Arg. l. cum vir vxori 25. l. 61. eod. tit.*

4 Non enim magnum beneficium videretur accepisse à patre filius, qui nihil haberet ex paternis, nisi quod vel inuitus pater ei dare cogeba tur, *arg. l. si seruo 84. de hered. instit. l. vnum ex familia 67. §. 1. de legat. 2.*

5 Cum nihil ex dote possit auferri marito, *l. Titia 62. D. de iur. dot.*

6 *L. vnic. C. si aduers. dot. cum similib.*

7 *L. vnic. C de rei vxor. act. & tot. tit. solut. matrim. D. & C.*

8 Quamuis alioqui soleat eadem esse ratio dotis, & donationis propter nuptias, *l. cum multa 20. C. de donat. ante nupt.*

9 Quia scilicet de iis fuit cogitatum, vt dixi *Defin. 2. 3.* Iul. Clar. *in §. donatio, quæst. 22. num. 2.*

10 Ne plus iuris habeant liberi ex posteriore matrimonio, qui sunt semper minus fauorabiles.

11 *Ex l. si totus 5. & l. si liquet 7. C. de inoffic. donat.*

DEFINITIO VII.

De liberis cogitasse ad impediendam donationis reuocationem is demum creditur, qui vxorem ducturus ei donauit, non etiam quisquis habet vxorem, ex qua liberos sperare possit.

NOn tamen de liberis cogitasse credendus est, quisquis donationis tempore vxorem habuit, ex qua liberos iustos & legitimos suscipere potuit, aut sperare; [1] siue altero post contractus nuptias die donatum sit, siue post continuatum sine liberis per multos annos matrimonium; sed is demum qui vxorem ducturus ad suscipiendos liberos ob hoc ipsum vxori donat vt eam ducat, ac proinde vt liberos suscipiat. [2] Alioqui dicendum esset, nullas donationes ex superuenientia liberorum reuocari, nisi quæ ab iis factæ essent, qui eo tempore vxorem aut nullam aut sterilem haberent; quod etsi à quibusdam traditum, [3] vulgo tamen improbatum est. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis eam opinionem videatur adprobare Paulus Castr. *ad l. 1. num. 4. C. hoc tit.* vbi ait non reuocari donationem ex *l. si vnquam*, si facta sit ab eo, qui liberos honeste sperare potuit, sed ita demum, si desperauit de liberis, puta quod vxorem haberet sterilem.

2 Signorol. *consil. 69. post num. 12.* Tiraq. qui dicit communem in præfat. *ad l. si vnquam, num. 71.* post Boer. *decis. 159. numer. 9.*

3 Scilicet à Paulo Castrens. *in dict. l. 1. Cod. hoc tit.* vt tenuli *num. 1.*

4 Iulius Clar. qui dicit hoc fore valde absurdum *in §. donatio, quæst. 22. num. 2. in fin.*

DEFINITIO VIII.

An donatio facta ab eo, qui iam tum alios habebat liberos, reuocetur per superuenientiam aliorum?

QVid autem si ab eo facta sit donatio, qui iam tum liberos habebat superstites, an perinde ex aliorum postea natorum superuenientia reuocabitur? [1] Distinguere nostri solent, an donator filios iam donatos exosos habuerit necne, [2] aut, vt alij *malunt*, an plus eos dilexerit, quã donatarium *an minus*, [3] hoc est vtrum plus in donatarium *contulerit*, quam sibi retinuerit, an minus; [4] quasi ex eo sumenda sit coniectura, quid de nascituris donator cogitauerit, & an eis nocere voluerit, necne. [5] Sed hæc posterior distinctio tum demum admittenda est cum cætera sunt paria, id est cum *nasciturorum* liberorum eadem prorsus ratio est quæ iam natorum. [6] Prior vero ex contrario cum cætera sunt disparia, nec eadem ratio est prosequendorum odio liberorum postea susceptorum, quæ iam natorum. Quid enim si iam natos ideo pater exosos habebat quod vel ingrati essent, vel ex ea matre susceptos, quam constanti acerrimoque odio prosequebatur? [7] Si qui postea nati sunt æque ingrati aut ex eadem matre nati proponantur, nihil sane causæ est cur melioris conditionis esse debeant, sicut nec si ex alia vxore non minori odio digna. [8] Igitur tota ea quæstio facti est, & in iudicantis arbitrio ac religione posita. [9] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Videtur enim dispositio *legis si vnquam 8. Cod. hoc tit.* ad hunc casum non pertinere, vt probant à contrario sensu verba illa, *filios non habens:* & ita concludit indistincte Iul. Clar. *in §. donatio, quæst. 22. num. 3. in princ.*

2 Ea est distinctio Pauli Castr. *ad l. 1. C. de inoffic. donat.*

3 Sic Francisc. Rip. *ad d. l. si vnquam.*

4 Nam qui donat inter viuos, mauult donatarium quam seipsum habere rem donatam *l. 1. D. de mort. caus. donat.*

5 Cum non sit credibile donatorem futuris liberis plus quam sibi fauere voluisse.

6 Vt non debeat pater eos magis diligere quam quos donationis tempore habebat iam superstites.

7 Etsi valde iniquum est materno odio filios prægrauari *l. si quis suo 33. §. 1. C. de inoffic. testam.*

8 Vbi enim eadem ratio siue amoris, siue odij est, idem quoque ius constitui æquum est, *vulg. l. illud 32. D. ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam, D. de iniust. rupt.*

9 Vt & alia quælibet quæstio voluntaria *l. voluntatis 7. C. de fideicomm. l. 1 §. 1. D. ad SC. Turpill. l. ordine 15. D. ad municip.* Non est igitur perpetuo & indistincte vera Baldi sententia, quæ extat *in l. 1. col. 4. vers. sed quid si tempora. C. de inoff. donat.* vt nimirum donatio pro viribus postea natorum portionibus reuocetur *arg. l. penult. D. de iur. codicill.* Illud certe notabile est quod idem tradit Bald. extra casum *l. si vnquam*, donationem nunquam reuocari nisi ad debitum vsque bonorum subsidium. At ex potestate *dict. l. si vnquam*, reuocari semper pro superuenientis filij portione.

DEFI-

DEFINITIO IX.

Etiam rei singularis donatio reuocatur per liberorum superuenientiam, si credibile sit, donatorem non fuisse tanti pretij rem donaturum, si de liberis cogitasset.

EO casu quo ex superuenientia liberorum reuocatur donatio non requirimus, vt vel vniuersorum bonorum vel certæ partis donatio facta sit. Nam & idem est si res singularis donata proponatur, dummodo sit eius æstimationis, vt verisimile videatur non fuisse patrem donaturum, si de liberis cogitasset.[1] Hocipsum vero an res donata magnæ aut exiguæ sit æstimationis iudicantis quoque arbitrio & religioni committitur, id æstimaturi ex reliqui patrimonij comparatione donantisque dignitate, & aliis personarum aut locorum circumstantiis.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quamuis cum donatio certæ partis bonorum facta est etiam infra dimidiam, res habeat minorem dubitationem. Iul. Clar. ex communi opinione *in* §. *donatio, quæst.* 22. *num.* 5. vbi multos citat.

2 Iul. Clar. ibid. *vers. fortius etiam.* post Claudium nostrum de Scyssello Sabaudum nobilissimum & celeberrimum apud omnes Doctores iuris interpretem ad *l. ex facto* 43 *num.* 11. *De vulg. & pupill. substit.*

3 Clar. *d. num.* 5. *in fin.* vbi addit, quod hanc ob causam bonum esset habere iudicem fauorabilem, vt dici solet in omnibus quæstionibus arbitrariis.

DEFINITIO X.

Facta inter coniuges donatio constante iam matrimonio, quamuis reciproca fuerit, reuocatur ex superuenientia liberorum.

DOnatio inter virum & vxorem facta constante matrimonio valet quidem, si & iurata sit & insinuata;[1] sed tamen non eo minus reuocabitur ex liberorũ superuenientia, quod & reciproca sit & de liberis cogitatum videatur;[2] licet aliud sit in ea donatione, quæ vel inter extraneos reciproca facta est, vel inter coniuges in ipso limine & contemplatione matrimonij. Reciprocam enim inter alios ea ratio tuetur, quod ex parte eius qui liberos suscepit, subsistat, quæ tamen cum mutuæ liberalitatis intuitu facta sit, sola subsistere non potest,[3] quod incommodum cessat in mutua coniugum liberalitate, vtpote quibus conjunctim liberi adnascuntur.[4] Eam vero quæ futuri matrimonij contemplatione celebrata sit, ideo reuocari negamus, quod certum sit de futuris liberis cogitasse illum, qui non nisi spe prolis suscipiendæ ad matrimonium accedere debuit.[5] Quæ ratio inter eos cessat, qui nullisdum susceptis ex iam contracto matrimonio liberis, sibi inuicem donant; quasi ea spe quam prius animo susceperant iam destituti;[6] nec aliud erit si donatio his verbis facta proponatur: *pour eux & leurs hoirs & successeurs à l'auenir quelconques.* Nam præter id quod verba illa ex notariorum vulgari stilo magis quam ex præscripto contrahentium plerumq; adiiciuntur,[7] illud etiam constat dictione ista Gallica *hoirs*, heredes potius quam liberos præsertim in contractibus significari.[8] Propter quam causam qui de liberis intelligi volunt adiicere solent, *procreés de leurs corps. Ita Senatus* extempore Non. Iul. 1592. in causa Prioris Monasterij de Talloire.

1 Nimirum propter auctoritatem iuramenti, quod potest seruari citra dispendium salutis æternæ, *cap.* 2. *de pact. in* 6. *cap. cum contingat, de iureiur.* Iul. Clar. *in* §. *donatio. quæst.* 9. *num.* 3. *in fin.* Quod si non esset iurata tamen confirmaretur morte si modo esset insinuata, *l. donationes quas parentes* 25. *C. de donat. int. vir. & vxor.* Iul. Clar. *in eod.* §. *donatio. quæst.* 17. *num.* 3.

2 Quamuis contra putet Cora *cons.* 194. *vol.* 3.

3 Vt dixi *Defin.* 3 *supr.* Tiraq *in repet. l. si vnquam* 8 in verb. *donatione largitus.*

4 Vnde Papinianus fidem communium liberorum dixit *in l. vnum ex familia.* 67. § *vlt. de leg.* 2.

5 Vt dixi *Defin.* 2 *supr. eod.*

6 Ponendum igitur est effluxisse iam aliquod tempus in matrimonio, vt de liberis propemodum desperare parentes debuerint. Simile aliquid est *in l. cum mater* 28. *de inoffic. testam.*

7 Ex ratione tamen posita *in l. si pactum.* 9. *D. de probat. l. pater* 23 *in fin. D. de pact. dotal.*

8 Nam in testamentis aliud est, in quibus etiam *suorum* appellatio ad solos liberos restringitur, vt scripsi *in tit. De verb. signif. supr.* Vide *l. ex facto* 17. §. *vlt. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO XI.

Donatio non insinuata non censetur reuocata ex alienatione partis bonorum donatorum, nisi quod ad bona donata pertinet.

QVi bona sua tibi fere omnia donauerat inter vivos, partem eorum alienauerat priusquam insinuata fuisset donatio. Quærebatur an hoc ipso reuocata donatio videretur? Quamuis enim dici soleat non ideo reuocari donationem, quod donator rem à se donatam alienauerit, quippe cum ex quo perfecta donatio est nullam alienandi habeat facultatem,[1] in specie tamen proposita valebat alienatio, non solum quod te consentiente facta proponeretur,[2] sed etiam quia necdum eo tempore valebat donatio propter defectum insinuationis.[3] Vt proinde non absre comparanda videretur legato,[4] quod quoniam pro arbitrio legantis reuocari & adimi potest,[5] ita ex eo solo quod res legata alienata sit adeptum intelligitur.[6] Sed placuit non videri reuocatam nisi quod ad bona vendita pertineret;[7] quia & in legatis ea distinctio seruatur, vt si pars tantum rei legatæ alienata sit, reliqua debeatur,[8] item vt si non adimendi legati sed suis necessitatibus subueniendi animo res legata vendita sit, non idcirco legatum adeptum videatur.[9] Quamuis in donatione inter virum & vxorem contra receptum sit, vt vel sola pignoris datione & multo magis venditione reuocata per pœnitentiam intelligatur;[10] nimirum, cum sit moribus improbata nulloque legis vinculo sustineatur quousque morte confirmata sit,[11] non tam eo modo reuocatur quam desinit posse confirmari.[12] At donatio de qua loquimur non est ex earum numero quæ sunt improbatæ, tametsi ante insinuationem nondum perfecta videatur, prohibente scilicet iure nostro municipali potius, quam deficiente donatoris voluntate.[13] In donationibus autem validis nec improbatis difficilior & odiosior est reuocationis præsumptio, tum etiam cum reuocari possunt.[14] Nam si tam perfectæ sint vt reuocari nequeãt, frustra de pœnitentia quæramus;[15] nec si inter virum & vxorem factæ fuerint, eo videlicet tempore quo fieri potuerunt, hoc est ante nuptias aut propter nuptias.[16] De quibus extat in hanc rem Nouella Justiniani constitutio[17] per quam abrogatas esse veteres leges De donationibus inter virum & vxorem,[18] qui existimant, sane parum caute faciunt, non distinguentes validas donationes ab inualidis & improbatis, nec irreuocabiles à reuocabilibus. *Ita Senatus* in causa liberorum Ludouici Machet fiscalis in Gebennensium Ducatu procuratoris, 13. Cal. Decembr. 1592.

1 *l. possessionem.* 3. *C. hoc tit.*

2 Potest enim aliena quoque res donari si dominus consentiat, *l. si ego* 9. § *si res. D. de iur. dot. l. si filius* 14. *C. de donat. l.* 4. §. *quæsitum. D. de doli mal. except.*

3 Sic enim filio Senatus nostri cautum est, vt non valeat donatio inter viuos nisi ex die insinuationis.

4 Quamuis non sit bona comparatio legati & donationis inter viuos cum donatio ceperit ab initio, solæ siquidem mortis causa donationes æquiparari solent legatis, *l. vltim. C. de mort. caus. donat. l. illud. 37. D. eod.*

5 *l. 4. D. de adim. leg. l. si mihi 12. §. vlt. de legat. 1.*

6 *l rem legatam 28. de adim legat.*

7 Vt scilicet limitata causa limitatum producat effectum, *vulg l. in agru 16. D. de acq. rer. domin.*

8 *l. si ex toto 8. de leg. 1.*

9 *dict. l. rem legatam. l. 3 C. de legat § si rem suam; Inst. eod.*

10 *l. cum hic status 32. §. si maritus. D. de donat. int. vir. & vxor. l. si maritus 12. C. eod.*

11 *l. donationes quæ parentes 25. C. de donat. int. vir. & vxor.*

12 Siquidem non potest reuocari quod nunquam valuit. *l. nam etsi 5. D. de iniust. rupt.* Sed tamen etiam donatio inter virum & vxorem plurium rerum facta non infirmatur ex quarundam alienatione nisi quantum ad alienatas, *d. l. cum hic status. §. qui quasdam res. D. de donat. int. vir. & vxor.*

13 Insinuatio enim donationis non pertinet ad actus substantiam, sed tamen est conditio sine qua non potest valere donatio.

14 *Arg. l. verbis 5. in fin. D ad leg. falcid.*

15 *l. possessionem 3 l. velles necne 6. & pass. C. hoc tit.*

16 *l. 1. l. cum in te 6. l. si ante 8. & pass. C. de donat. ant. nupt.*

17 *Nouel 61. vt immobil. ant. nupt. donat. c 1 §. 1.*

18 *d. l. cum hic status. §. si maritus. D. de donat. int. vir. & vxor. l. si maritus 12. C. eod.*

DEFINITIO XII.

Ob non secutum implementum pacti in donatione appositi reuocatur ipso iure donatio, licet nihil de eo dictum sit in donatione.

EX causa non secuti implementi donatio ipso iure reuocata intelligitur, licet donationi non sit inserta clausula illa vulgaris, vt si conuentionibus satisfactum non esset, donatio resolueretur.[1] Quidni enim ob non obseruatas pactiones perinde ipso iure euertatur ac ex aliis ingratitudinis causis,[2] cum vel omnium maxima ingratitudo ea sit pacta non seruare?[3] Neque hac parte referet quicquam, licet alias multum interfit an modus fuerit adscriptus an conditio,[4] quandoquidem etiam modo non impleto, non tantum condictio datur donatori, licet dictum non sit vt eo casu resoluatur donatio,[5] sed etiam vindicatio ex Imperatorum constitutionibus, ac si numquam dominium à donatore abscessisset.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quam tamen addi & exprimi semper melius est, vt *in l. 2. C. de condict ob caus. dat.*

2 Ex *l. vlt. C. hoc tit.*

3 Vt Baldus ait ad illum locum.

4 Licet enim multum interest inter modum & conditionem, quantum ad suspensionem actus, nihil tamen interest quantum ad resolutionem, cum modus continet causam finalem dispositionis, vt diximus *Defin. 1. numer. 3. ad fin supr. tit. prox post gloss.* Bart. Bald. & Castr. *in l. 1. C. de donat. quæ sub modo.*

5 Gloss. Salic. & cæteri *ad d. l. 2. C. de condict. ob caus. dat.*

6 *l. 1. & 3. C. de donat. quæ sub mod.*

DEFINITIO XIII.

Non possunt heredes donatoris habere donationem pro reuocata ob non secutum implementum, si donator eam culpam quocunque voluntatis indicio donatario remisisse probetur.

TItius, cum per transactionem centum quæ debebat Sempronio intra Cal. Januarias proximas soluere promisisset, eo ipso die transactionis initæ bona tibi sua fere omnia donauerat ea lege adiecta, vt tu Sempronio centum illa solueres, ac post mortem tuam pars bonorum donatorum ad Claudiam neptem ex donatoris filia perueniret. Cum non solueres, Titius consentiente te vendiderat prædia quædam ex iis, quæ & tibi donata fuerant & ad Claudiam te defuncto peruentura erant, redactumque ex venditione pretium tibi tradiderat vt tu ipse Sempronio solueres. Et cum non aliter emptorem inueniret quam si tu venditionis & euictionis nomine fideiuberes, fideiusseras, & ab eo indemnitatem stipulatus fueras. Mortuo postmodum Titio, aliis relictis heredibus, donationis controuersiam ab iis passus es, quasi ex causa non secuti implementi reuocata videretur.[1] Non enim Sempronio solueras, ob idque fuerat ille coactus vendere vt solueret, cum tamen vel ob hanc maxime causam videretur donasse tibi, ne soluere cogeretur.[2] Nec ad rem pertinebat, quod nullum tibi ad soluendum tempus præfinitum erat verbis donationis; neque vlla secuta fuerat interpellatio per quam in mora constitueteris;[3] quasi sufficere ideo deberet quod petenti quandocunque creditori satisfacere paratus esses:[4] nam imo vero dies solutioni dicta fuerat per transactionem, cuius vim ignorare nec potueras nec debueras, cum ei debito exsoluendo te obstrinxisses.[5] Nec erat cur expectares interpellationem donatoris,[6] cuius ex contrario vel maxime intererat negligentem esse te, vt ipso iure donatio reuocata intelligeretur.[7] Neque rursus videbaris donationis legi satisfecisse per æquipollens,[8] ob id solum quod passus esses donatas res vendi vt ex pretio creditori solueretur.[9] Ea namque venditio facta proponebatur priusquam insinuata esset donatio, ac proinde eo tempore, quo ne venderet non poteras prohibere.[10] Accedebat, quod ea venditione factum fuerat, vt donantis voluntati amplius satisfiari non posset ex ea parte qua præceperat vt bona vendita ad neptem ex filia te mortuo peruenirent.[11] Non igitur videri poterat legi donationis à te satisfactum per æquipollens. *Placuit* tamen non idcirco reuocatam fuisse donationem, quod eas leges & conditiones, quas Titius liberalitati suæ dixerat, is ipse maiore erga te liberalitate remisisset, nemo enim dubitat quin conditio semel adscripta & remitti possit & adimi.[12] Itaque tametsi in mora fuisses quod Semptonio ad diem non soluisses, potuit tamen ea mora remitti consensu & voluntate donatoris.[13] Remissam porro constabat ex eo, quod redactum ex venditionibus pretium tibi ille tradiderat vt tu ipse solueres,[14] subindeque solutio à te facta probabatur. Et quamuis tu fideiubendo pro euictione rerum venditarum indemnitatem tibi à Titio donatore repromissam stipulatus esses, idipsum tamen non nisi voluntate donatoris qui spoponderat factum erat.[15] Proinde nec ipse si viueret, nec eius heres tibi poterat imputare, cur feciſses quod ipse fieri voluisset.[16] Quamquam nec nouum est vt donator volens se obliget de euictione.[17] Minus vero tibi erat imputandum quod substitutio donationi adiecta fauore neptis euanuisset, venditis rebus in quibus facta erat substitutio. Quandoquidem id facto etiam donatoris acciderat, qui hac parte mutasse voluntatem videbatur.[18] Satisque tibi erat, ne donationis commodo indignus videri posses, quod per te non stetisset quo minus donantis voluntas impleretur,[19] quodque in vicem vsus fructus quem sibi donator in rebus venditis exceperat, passus esses, vt frueretur ille cæteris bonis omnibus, quorum longe amplior erat æstimatio.[20] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum sit iuris certissimi donationem etiam inter viuos reuocari ex causa non secuti impiementi, tanquam sic ea quoque in-

gre ingratitudo, & quidem maxima, vt dixi *Defin. prox. præced. ex l. vlt.* vbi Bald. *C. hoc tit.*

2 Vt appareba ex modo adiecto donationi, qui continebat causam finalem dispositionis *l. vlt. Cod. de pact. int. empt. & vendit. l. si donationis 9. §. 1. D. de condict. caus. dat.*

3 Quæ vt ita sint ne eliam addam in mora constituendam *l. mora 32. D. de vsur.*

4 Nam quod sine die debetur statim, ita quandiu persolutum non est, solui quandocunque potest.

5 *Ex not. in l. qui cum alio 19. De reg. iur.*

6 Qui enim iam certus est, non debet magis certiorari, vt est in regula iuris pontificij & *in l. 1. §. vlt. D. de act. empt.*

7 *Ex d. l. vlt. C. hoc tit.*

8 Quod sufficere creditur *l. vlt. in fin.* vbi glos. *D. mandat. l. mulier 22. ad SC. Trebell.*

9 Nam qui patitur rem suam vendi ad soluendum, ipse videtur soluere de suo.

10 Cum ex stylo Senatus nostri nullius momenti sit donatio ante insinuationem. Nullum enim effectum potest habere denunciatio, quæ fit à non habente potestatem *l. tutor. 47. in princ. D. de minor. l. 2. C. debit. vendit. pignor. impet. non poss.*

11 *l. quoties ab omnibus 11. vbi not. C. de fideic.*

12 *l. si quis seruum 53. D. de condic. & demonstr. l. si quis ita 3. §. conditio. D. de adim. legat.*

13 *Arg. l. de lege 6. §. vlt. & seq. D. de leg. commiss. l. 2. C. de iur. domin. impetr. l. mora 32. in fine principij. D. de vsur.*

14 Quid enim causæ esse potest, cur tu ipse debeas soluere, nisi vt conditionem donationis impleas?

15 Nec enim stipulatio contrahitur inter inuitos aut ignorantes *l. 1 & pass. De verb. oblig.*

16 Cum dici soleat, quod perpetuo verum est non fieri iniuriam volenti vt habet regula iuris pontificij, *l. in diem 9. §. 1. de aqu. pluu. arc.*

17 *l. 2. C. de euict.* iunct. *l. 1. C. de iur. dot.*

18 *l. rem legatam 18. De adim. legat. l. si ex toto 8. de leg. 1.* Dixi *Defin. 11. supr.*

19 *l. in omnibus causis 39. de reg. iur. l. si fundum per fideicommissum 92. §. si Titio alius l. si Titio de leg. 1. l. Lucius 88. §. quisquis de leg. 2. l. pater 38. §. fideicommisit de leg. 3. l. vter 23. D. de cond. instit. l. 1 C. de legat.*

20 Inde enim factum erat vt donatoris nihil prorsus interesset.

DEFINITIO XIV.

Fauorabilior est reuocatio, quæ fit ex causa non secuti implementi, quam quæ ex causa ingratitudinis, ideoque datur heredi etiamsi donator numquam fuerit conquestus.

QVod traditum est, non esse permittendum heredi vt inquietet donationes, quas is qui donauerat quandiu vixit non retractauit;[1] ad eas reuocandæ donationis causas pertinet, quæ ex donatarij ingratitudine proficiscuntur.[2] Nam si ea causa non secuti implementi reuocetur donatio quod fit ipso iure, vtique licet heredi non tam reuocare, quam reuocationem iam ipso iure factam obiicere.[3] Etsi enim ea quoque & omnium maxima ingratitudo est pacta non seruare,[4] habet tamen hæc reuocationis causa nescio quid magis reale, quam transmissionis ius inducit in heredes quoscunque donatoris.[5] Neque sane ratio vlla est, propter quam denegari ius hoc debeat heredi, cui nec qui contrariam sententiam tuentur denegant condictionem ob causam dati causa non secuta.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. 1. his solis 7. l. vlt. C. hoc tit.*

2 Nempe scilicet possit heres donatoris ingratum dicere donatarium, quem donator ipse non dixit. [Vide Sen. *lib. 1. de ben. cap 1.*]

3 Ita Bald. Salic. & cæteri communiter ad *d. l. vlt.* quamuis contra putet Rip. *ad d. l. fin. nu. 208. q. 63.*

4 Vt dixi *Defin. 12. nu. 3. sup.* ex Bald. *in d. l. vlt.*

5 Quia reuocationis causa non tam ex persona donatarij proficiscitur, quam ex re ipsa, id est ex pactis donationi insertis. Vult tamen Rip. *dict. quæst. 63. num. 209.* hoc ita procedere si heres donatoris agat non condictione *ex d. l. fin.* sed ex capite causæ non secutæ. Atque ita restringit communem sententiam aliorum. Vide Salic. *in dict. l. fin. vers. quæro an in omnibus.* Et hanc quoque distinctionem Senatus noster secutus est.

6 Idem Rip. loco supradicto. Condictio enim sine causa transit ad heredem illius, qui potuit condicere, sicut & cæteræ omnes condictiones, *l. 21. cum ancillam 6. C. de cond. ob caus.*

DEFINITIO XV.

Reuocata donatione ex l. vlt. C. hoc tit. non ideo fructus restituuntur.

AN vero reuocata donatione siue ex causa non secuti implementi, siue ex qua alia ingratitudinis ratione, fructus à donatario eiusve herede percepti restitui oporteat, quæstionis est. Nã cum ex huiusmodi causis euertãtur donationes, vt lex ait,[1] quid ni restituantur fructus omnes quasi nullo iure percepti?[2] Idem enim obtinet in donationibus quoque causa mortis quoties reuocantur,[3] itemque in conditionibus omnibus.[4] Contraria tamen sententia & verior & humanior est, quia non sine titulo possedisse videri potest qui ex donatione possedit.[5] Cũ ex causa non secuti implementi aut alterius ingratitudinis siue ipso iure euenti dicas dationem, siue proposita in eam rem actione, donatoris voluntatem semper declarari necesse sit, aut heredis,[6] eo scilicet casu quo in heredem ius hoc transmissum diximus proxime.[7] Itaque est quod sibi donator imputet eiusve heres cui non citius egerit.[8] Proinde non nisi à die litis contestatæ fructus restituendi sunt cum donatio ab initio valuit.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l. vlt. C. hoc tit.*

2 Solent enim fructus tanquam accessiones omnimodo sequi causam dominij, *lege ex diuerso 35. §. 1. D. de rei vind.* quia nec nisi iure dominij acquiruntur, *lege qui scit. 25. §. 1. D. de vsur.*

3 *l. cum quis 12. D. de condict. ob caus. dat.*

4 *l. qui se debere 7. in fin. eod. l. indebiti 15. in princ. l. in summa 65 §. ei qui de cond. indeb. lege videamus 38. §. 1. & 2. D. de vsur.*

5 Nam bonæ fidei possessor tantundem iuris habet ad fructus interim acquirendos quantum si esset vere dominus, *l. bona fides 48. de acq. rer. dom.* hic autem non tantum bonæ fidei possessor fuit ante donationis reuocationem, sed etiam vere dominus.

6 Quid enim si donator aut eius heres iure suo vti nolit?

7 *Defin. prox. præced.* Nam quod cuique pro eo præstatur inuito non tribuitur, *l. inuitus, 156. §. vlt. de reg. iur.*

8 *Arg. l. cum postulassem. 44. De damn. infect.*

9 Boer. *Decis. 98. num. 6.*

DEFINITIO XVI.

Substitutus in bonis alij donatis habet actionem de precio contra donatarium, si quid ex ijs bonis donator vendiderit, vt solueret quod donatarius soluere debuerat.

ALienatis per donatorem bonis, in quibus alius erat à donatore ipso substitutus, si precium in donatarij solius vtilitatem conuersum sit, puta si ex eo satisfactum sit creditoribus, quibus ex lege donationi dicta satisfacere donatarius debuerat,[1] dubitari potest an substituto ius sit pretium illud iustámve bonorum donatorum æstimationem à donatario repetendi. Quæstio in eo est, an per huiusmodi alienationem videatur donator à priori voluntate quam erga substitutum habuerat recessisse?[2] Fingimus enimvero tractari eum casum quo voluntatem mutare donator potuerit aut propter nondum secutam substituti acceptationem,[3] aut ob defectum insinuationis,[4] verius autem est substitutum à donatario indemnem præstari oportere, cum solius donatarij lucro venditio cesserit.[5] In proposita vero specie apparebat

ex personarum qualitate, cæteriſque facti circumſtantiis, non minus à donatore dilectum ſubſtitutum quam donatarium, imo naturali ratione & iure ſanguinis chariorem eſſe debuiſſe.[6] Proinde nec aliud dicendum erit, tametſi ſubſtitutus venditioni adfuerit, & conſenſerit, quia ſufficit donantis voluntatem durare poſt alienationem, vt non videatur donatarius donationis commodo ſe priuaſſe.[7] Plane non quanti bona fuerunt donationis tempore aut nunc ſunt, ſed quantum ex eorum pretio ab ipſo donatore redactum eſt ſubſtituto præſtare donatarius debebit.[8] *Ita Senatus* in eadem cauſa.

1 Vt in ſpecie *Deſin. 13. ſupr. eod.*

2 Potuit de enim donatorem hoc ius remittere certum eſt, vt dixi *Deſin 13 num. 12. ſupr.* Et *Deſin. 2. ſupr. tit. prox praced.*

3 Siquidem ſecu a ſubſtituti acceptatione aliud dicendũ eſſet. Teſſaur. *deciſ. 70. Not. ad l. 3. C. de donat. quæ ſub mod.*

4 Secundum ea quæ Diximus *Deſin. 11. nu 3 ſupr. eod.*

5 Quaſi non videatur res donata ablata donatario, in cuius patrimonio pretium remanſit, *arg. l. ſed quod inde 71. & ſeq. de leg. 2.*

6 Nam quo quis ſanguine coniunctior eſt eo dilectior præſumitur, *l peto 69. § fratre. de leg 2. l. heredes mei 57. §. vlt. ad SC. Trebell. Not. in l. vlt. C. de verb ſignif.*

7 Text. eſt elegans *in l fundum per fideicommiſſum 92. de legat. 2.*

8 Cum non poſſit videri retentus animus donandi, niſi quatenus redactum eſt ex pretio rei venditæ. Id enim quod excedit vtique alienatum fuit, & conſequenter pro ea parte revocata eſt donatio, *l. cum hic ſtatus 32. §. ſi maritus. D. de donat. int. vir. & uxor. l. ſi maritus 12. C. eod.*

DEFINITIO XVII.

Non eſt dandum auxilium reſtitutionis donatari ad reſcindendam donationem ex cauſa ingratitudinis, cum ſufficiat auxilium iuris communis.

FRuſtra implorat reſtitutionem in integrum aduerſus donationem is, qui nõ niſi de donatarij ingratitũdine conqueritur, cum patatam ex ea cauſa habeat actionem ordinariam, & condictionem ex Juſtiniani conſtitutione,[1] quaſi reuocata ipſo iure donatione, ſiue conditiones donationi inſertas adimplere donatarius noluerit,[2] ſiue egenti donatori alimenta præſtare.[3] Neque enim concedendum eſt auxilium extraordinarium vbi ſufficit ordinarium.[4] Idemque erit tametſi donatio iurata proponatur. Perinde enim reuocatur illa ex cauſa ingratitudinis, acſi non eſſet iurata, ſiquidem iuſiurandum eaſdem leges & conditiones recipit quas contractus ipſe, cui adhibetur.[5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 8. Id. Martij, 1593.

1 *Ex l. vlt. C. hoc tit.*

2 Id eſt ob non ſecutum implementum, quæ ſpecies eſt ingratitudinis & quidem maxima, vt dixi *Deſin. 12. num. 3. ſupr.* ex Bald *ad d. l. vlt.*

3 Necare enim videtur, qui alimenta denegat, *l necare 4. D de agnoſc. & alend. lib. l. ſunt qui 16. & ſeqq. l. ne ex liberalitate 52. de re iudic.*

4 *l in cauſa 16. D. de minor.*

5 *l. vlt. vbi not. C. de non numer. pecun.*

DEFINITIO XVIII.

Dominus iuriſdictionis poteſt ad nutum reuocare officia quæ dedit, niſi dederit ex cauſa remuneratoria, vel alia oneroſa.

QVi ex cauſa donationis iudicandi officium à domino iuriſdictionis inferioris nactus eſt,[1] reuocari poteſt ad nutum domini, licet non ſit adiecta clauſula, quam huiuſmodi conceſſionibus hodie domini inſerere ſolent tollendæ dubitationis gratia, *quandiu nobis placuerit.*[2] Non idem eſt ſi ex cauſa oneroſa ea conceſſio facta ſit; prius enim eſt vt indemnitas præſtetur illi, cui eo nomine aliquid abeſt.[3] Porro cauſam oneroſam habere is quoque videtur, cui animo remunerandi officij quid conceſſum eſt.[4] Eadem diſtinctio adhibenda eſt ſi quæratur non de iudice, ſed de graphario alióve officiali per iuriſdictionis dominum conſtituto.[5] *Ita Senatus* in cauſa procuratorum Durant, & Dauid, & Dominorum de Cornillion, 4. Id. Maij, 1593.

1 Aliud enim eſt in eo qui à Principe iudex aut alius magiſtratus conſtitutus eſt. Hic enim non niſi ex cauſa remoueri poteſt, propterea quod ea remotio infamiam rogatet. Boet. *quæſt 149. n. 11 19. 23. & ſeqq.*

2 Quæ clauſula facit vt non niſi precario conceſſa iudicandi poteſtas videatur *l. 1. & paſſ. D. de precar.*

3 Nunquam enim ferendum eſt, vt ut in poteſtate vnius deteriorem facere alterius conditionem, *l. non debet 74 de reg. iur.*

4 Videtur enim quis habere iure cuiuſdam permutationis id quod habet ex cauſa remunerationis, *lege ſed niſi 25. §. conſuluit. D de petit hered l. qua liberti 8 lege Aquiſium 27. D. de don.*

5 Eadem enim omnium ratio eſt, ergo idem ius hac parte in omnibus ſtatuendum eſt. *vnic l illud 32. D. ad leg. Aquil. l 3. §. vnde etiam. D. de iniuſt rupt.*

DEFINITIO XIX.

Donatio in abſentem collata quamuis iurata reuocari poteſt quandiu non fuit acceptata per donatarium.

VAlet quidem donatio abſenti facta notario ſtipulante, ſed ita tamẽ vt quandiu ſtipulationem donatarius ratam non habuit reuocari donatio poſſit, licet iurata,[1] neque ex ea cauſa neceſſe ſit abſolutionem impetrari.[2] Sane mortuo ante acceptationem donatario verius eſt in eius heredem tranſire ius acceptandi quandiu donatio non eſt reuocata.[3] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio in cauſa N. Reydet, 13. Cal. Ianuar. 1594.

1 Quamuis contra videatur concludere Teſſaur. *deciſ. 70.* vbi totam hanc quæſtionem late examinat & complures Doctores citat in vtramque partem.

2 Quaſi tacitam conditionem habeat notarij ſtipulatio, ſi abſens donatarius ratam eam habere volet. Nam & conditio tacita ſuſpendit actum perinde ac expreſſa. *l. interdum 73. D. de verb. oblig.* Dec. *conſ.* 2.

3 Tranſit enim ius acceptandi in omnes eos in quos & ipſa donatio tranſire poſſet, ponimus autem donatum alicui fuiſſe pro eo & eius heredibus, vt fieri ſolet. [Iunge *Deſin. vlt. infr.*]

DEFINITIO XX.

Donatio qualibet reuocabilis etiam facta mortis cauſa non cenſetur reuocata verbis teſtamenti generalibus, maxime ſi facta fuerat per contractum, niſi contrariæ ſint coniecturæ.

QVod quis rem ſuam donando alitérve alienãdo ſtipulatus eſt abſenti tertio dari, adimere & reuocare poteſt, quandiu tertius ille eiúſve heres non agnouit liberalitatem.[1] Nam etſi ſtipulator ante acceptationem deceſſiſſet, nec liberalitatem reuocaſſet, non valeret illa in vim donationis, ſed in vim nudi & ſimplicis relicti tanquam in vltima voluntate,[2] cuius proprium eſt vt reuocari quandocunque poſſit.[3] Sed an hoc ſolo reuocata voluntas videbitur, quod idem ille ſtipulator, cum teſtamento ſuprema ordinaret, dixerat generaliter alias ſe omnes præcedentes voluntates mortiſque cauſa donationes irritas facere? Minime; quia voluntas illa etſi erat reuocabilis, tamen in contractu inter viuos fuerat declarata.

Proinde

Proinde speciali renocatione indigebat.[4] Certum enim est generalem illam clausulam renocatoriam, quam in omnium testamentis adhibere notarij solent, ad contractus inter viuos nullo modo pertinere.[5] At ne quidem ad mortis causa donationes, quas ideo specialiter renocari necesse est, quod licet legatis & fideicommissis comparentur,[6] tamen accedunt proxime ad contractus inter viuos.[7] Sed hoc si ita non ex aliis testamenti partibus appareat recessisse stipulatorem à priori voluntate, puta si eam ipsam rem quam tertio illi absenti stipulatus fuerat, aut hæredibus aut alij nominatim reliquerit.[8] *Nominatim* inquam, quia non sufficeret generalis illa clausula, qua exprimere testatores solent, ea se omnia hæredibus suis relinquere quæ aliis non reliquerunt.[9] Nam neque hæc clausula pertinere ad ea potest, quæ iam in contractu inter viuos aliis data sint, licet renocabiliter. Ea namque multo magis excepta videri debent.[10] Nec rursus probabilis renocatæ voluntatis coniectura ex eo capietur, quod illi ipsi in quem collata prior liberalitas fuerat aliquid præterea testamento relictum sit. Non enim compensandi animo relictum videri debet, aut ex pœnitentia prioris voluntatis, quod nouæ liberalitatis speciem habet,[11] nisi appareat posteriorem liberalitatem idcirco factam esse vt in prioris locum substitueretur:[12] quod ipsum aliquando non male per coniecturas probabitur. Finge maritum contrahentem inter viuos stipulatum, vt pensio quæ sibi viuo deberetur post mortem suam vxori tum absenti præstaretur. Testamento autem postea condito eiusdem quantitatis & conditionis pensionem eidem vxori reliquisse, nulla tamen prioris facta mentione, voluntatis quidem erit quæstio.[13] Sed tamen non improbabiliter dici poterit in dubio substituram videri secundam pensionem in prioris locum, ne duplici pensionis præstatione hæredem oneratse videatur.[14] *Ita tractatum est* in causa N. Cibelle, & Benedicti Vorsiet in publico auditorio, 3. Non. Mart. 1594.

1 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. prox. praced. & Defin. 1. supr. de donat. quæ sub mod.*

2 Vnde elicit quod ex hac causa competit actio de fideicommisso, *l. 1. Cod. de mort. caus. donat.* etsi loquitur lex illa de pacto apposito in donatione causa mortis, non de pacto apposito in donatione inter viuos: de qua *in lege 1. & 3. Cod. de donat. quæ sub mod.* Ratio tamen huius Definitionis quantum ad hoc, illa est, quod donatio inter viuos non potest conferri in absentem aut ignorantem vt ei statim acquiratur, nisi ea mente res alicui tradita sit absentis nomine, *lege absente 10. D. de donation.*

3 *L. 4. D. de adim. legat. l. cum hic status, 32. § pœnitentiam, D. de donat. int. vir. & vxor.*

4 *Arg. l. sequens quæstio 67. de legat. 2.*

5 Cum in eo sit plane diuersa ratio contractuum inter viuos, & vltimarum voluntatum, quod contractus omnes inter viuos sint irrenocabiles, *l. sicut 5. C. de oblig. & action.*

6 *L. Marcellus 15. l. illud 37. D. de mort. caus. donat. l. vltim. Cod. eod.*

7 *§. 1. Instit. de donat.*

8 Præsumitur enim quisque rem suam potius quam alienam legare voluisse *l. cum alienam 10. C. de legat.*

9 Cum nec legatum aliud de quoque bonis hæreditaris, quæ ex eo quod aliquo vniuersum hæres sit solent aliquid collatum alijs testatoribus venit *l. legatum est debitoris 116. de leg. 1.*

10 Cum sint extra causam bonorum detracta, *d. l. sequens, quæst 67. de leg. 2.*

11 *Arg. l. creditorem 85. de leg. 2. l. cum pater, 77. § Titio fratri eod. tit.*

12 Quo casu alterutro contentum esse oportet, *l. Imperator 70. § vlt. & l. seq. eod. tit. de legat. 2.*

13 Vt in ea exist. communibus quæ ad testamenta pertinent, *l. ille aut ille 25. § 1. l. non aliter, 69. de leg. 1. l. Labeo 7. de suppell. leg.*

14 Quod numquam est probabile, *l. Titio cum testamento, 34. § qui inuita. de leg. 2.*

DEFINITIO XXI.

Donatarius defunctus ante donatorem non transmittit donationem ad hæredem suum, nisi donatum sit etiam hæredi, sed recurrit ad donatorem donatio.

MOrtuo ante donatorem eo cui donatum fuerat inter viuos, nulla hæredum eius facta mentione, redit ad donatorem donatio,[1] licet eam legem ab initio & ex compacto non habuerit.[2] Neque enim si fauore & intuitu personæ tuæ donatum aliquid volui, consequens est vt hæredi quoque tuo voluerim donatum,[3] æquumque est ex donantis voluntate fieri interpretationem, cum ab eo proficiscatur liberalitas, nec aliud quicquam ex parte donatarij interueniat, nisi quod agnoscit & suscipit liberalitatem.[4] Itaque non potest hic locum habere quod dici solet, cum de aliis contractibus agitur, videri vnumquemque cum contrahit non sibi soli prospicere, sed etiam hæredibus suis.[5] Non enim contrahit adeoque nec sibi prospicit is cui donatur; sed tantum alterius voluntati acquiescit,[6] faceretque potius ea fatio pro donatore si donando sibi aliquid excepisset, vt quamuis hæredum nullo modo meminisset, idipsum tamen iis non minus, quam sibi ipsi excepisse intelligeretur,[7] nisi quid esset tam personale, vt non facile ad hæredes transmitti posset.[8] *Ita Senatus* iampridem pro Domina Foyssiaz, contra D. Joannem Perraton Aduocatum generalem. [Postea tamen aliter iudicatum est me Præside. Cumque Senatusconsultum, quod alij referebant, vidissem, apparuit non ita Senatum pronunciasse vt donatio simpliciter facta ad hæredes donatarij non transiret, sed vt ex imperfecto & inutili testamento donatarij donatio, quæ valuerat, recurreret ad donatorem, præsertim cum donatarius fidei suæ commissum ab vxore dixisset, vt donationem initam faceret.]

1 Nam licet qui donat inter viuos malit donatarium habere quam seipsum, mauult tamen se habere quam hæredem donatarij, *arg. l. 1. D. de donat. caus. mort.* Nec enim donatio fit nisi ob bene merita, quæ futuri hæredis nulla esse possunt, cum futurus hæres sit semper incertus, *l. sciendum 70. de verb. signif. l. qui liberis 8. § 1 de vulgar. & pupill. substit.*

2 Dum ne qua conuentio fit in contrarium: quid enim si alicui donatum sit & eius hæredibus? vt hodie passim concipi donationes solent. [Viderunt tamen non esse hodie necessaria hæc adiecta post Iustiniani constitutionem in *l. si quis argentum 35 in fin. C. de donat.*]

3 Quod enim fit contemplatione certæ personæ non potest nec debet eam egredi. Textus est elegans & ad rem nostram accommodatus, *in l. cum precario 12. § 1. & l. interdictum 14. D. de precar. l. filiofamilias 42. de condit. & demonstr. l. si serui 21. & seqq. D. de vsufr.* [*l. 4. l. penult. D. rustic. prad. l. Mela 14. in fin. de alim. legat. l. pater 6. de seruit. leg.*]

4 Non enim quid donatarius acquirere, sed quid donator dare voluerit inspiciendum est, ne alioqui actus operetur contra vel vltra intentionem agentis, quod esse non potest, *l. non omnis 19. D. de reb. credit.*

5 *Ex l. si pactum 9. D. de probat. l. tale pactum 40. § 1. D. de pact.*

6 *d. l. interdictum 14. D. de precar.*

7 Quia plerumque id agitur vt eadem sit causa hæredis quæ fuit defuncti, *d. l. si pactum.*

8 Quæ enim sunt personalia non possunt transmitti ad hæredes, *l. quia tale 14. D. solut. matrim. l. ex pluribus 42. D. de administr. tutor.* [Et aliis supra citatis *num. 3.* * Mihi tamen, vt dicam quod sentio, valde suspecta est hæc definitio, qui video contra expressum constitutum à Iustiniano *in l. si quis argentum 35. in fin. Cod. de donat.* vbi dicitur donationem etiam nudo pacto factam transire in hæredem quoque donatarij. Adde Bald. *consil. 362. volum. 1.* quem refert & sequitur Cravett. *consil. 102. numer. 3.* * Quid enim si dominium translatum sit per traditionem factam ex causa donationis? Qui fieri poterit vt dominium quod defuncti fuit, non transeat in eius hæredem aut ab eo discedat? Item vt stipulatio facta

donandi animo finiatur morte ſit pulcrioris? Et ſanè ſpeciatim eſt in donationibus quæ fiunt in ter virum & vxorem conſtante matrimonio, vt quia ab initio non valent nec confirmentur morte donatoris prædefuncto donatario, *l cùm hic ſtatus 32. & paſſ. D. de donat. int. vir. & vxor.* Item in donationibus propter nuptias, vt præmortua vxore redeant ad donantem, etiamſi ſuperſint liberi ex eo matrimonio, ſiue ab ipſo marito facta ſit donatio, ſiue ab alio pro eo *l ſi quis liberis C. de donat. ant. nupt.* Quod intellige licet donatio purè & irreuocabiliter facta dicatur, dummodo propter nuptias. Aliud enim eſt reuocari donationem, aliud verò ex ſua natura reuerti & recurrere ad donantem. Nec qualitates & conditiones quæ naturaliter ex lege inſunt vnquam excluſæ intelliguntur *lege vlt. C. hoc tit. Ita Senatus* me Præſide, pro Claudio Capris, 8. Cal. Febr. 1612.]

TIT. XXXIX.

DE MORT. CAVS. DONAT.

DEFINITIO I.

Donatio mortis cauſa non eo minus eſt reuocabilis quod ſit iurata, niſi iurauerit donator de ea non reuocanda: quo caſu cenſetur facta inter viuos.

MORTIS cauſa donatio non eo minus reuocabilis eſt ad nutum donantis, quod ſit iurata, [1] ſi modo ſimpliciter iuſiurandum interuenerit. [2] Juſiurandum enim in quocumq; contractu ſimpliciter adhibitum eaſdem quas contractus ipſe recipit conditiones. [3] Sed ſi donator dixerit velle ſe vt perpetuo & irreuocabiliter valeat donatio, & idipſum iureiurando confirmauerit, faciet iuriſiurandi auctoritas vt inter viuos potius quam mortis cauſa donatum videatur; [4] quando fieri eo caſu nequeat vt citra periurium donatio reuocetur. [5] Nam etſi iuſiurandum nullum eſſet, reuocari tamen quandoque non poſſet, obſtante nimirum pacto, quod à ſubſtantia donationis cauſa mortis prorſus alienum ad donationem inter viuos neceſſario aptandum eſſet. [6] *Ita tractatum eſt* in publico auditorio, 13. Cal. Decemb. 1588.

1 Quamdiu enim eſt donatio cauſa mortis, neceſſe eſt vt retineat naturam vltimæ voluntatis, ac proinde vt ſit reuocabilis, *l. vbi ita donatur 27. & paſſ. D. hoc tit.* iunct. *l. illud 37. eod. l. vlt. C. eod. l. 4. D. de adim legat. l. cum hic ſtatus 37. §. pœnitentiam D. de donat. int. vir. & vxor.*

2 Siue loquaris de iuramento aſſertorio, ſiue de promiſſorio, quale eſt, quod regulariter adhiberi ſolet.

3 *Vulg. l. vltim. Cod de non numer pecun. l. vlt. D. qui ſatisd. cogant.*

4 Paul. Caſtrenſ. *conſ. 61 & 75. vol. 2.* Iaſ. *in l. non omnis 19. D. de rebus credit.* Dec. *in l. fin. C. de pact.* Iaſ. *in l. qua dotis, nu. 33. D. ſolut. matrim.* Guill. Bened. *in repet. cap. Raynutius*, in verb. *teſtamentum 4. num. 24. & ſeqq Extr. de teſtam.*

5 Cum poſſit tale iuramentum ſeruari contra diſpendium ſalutis æternæ, *cap. quamuis pactum, 2. de pact. in 6. cap. cum contingat & cap. debitores Extr. de iureiur.*

6 *Ex d. l. vbi ita donatur, 27. D. hoc tit.* vbi eſt textus elegans & apertus.

DEFINITIO II.

Donatio cauſa mortis non valet ſi facta ſit coram paucioribus quam quinque teſtibus, licet tempore peſtis.

QVod receptum eſt, vt teſtamentum peſtis tempore conditum coram quinque dumtaxat teſtibus valeat, ſi plurium haberi copia non potuit, [1] facere non debet vt minore teſtium numero contenta eſſe poſſit donatio quæ eo tempore mortis cauſa facta ſit, [2] quamuis regulariter plures teſtes requirantur in teſtamento quam in donatione. [3] Perpetuum enim eſt, vt non paucioribus quam quinque teſtibus vltimam voluntatem probari oporteat, quæcumque tandem illa ſit. [4] Eoque iure cenſeri donationem cauſa mortis, [5] licet in aliis pleriſque contractus inſtar habere dicatur. [6] *Ita Senatus* in ea cauſa, de qua SC. §. 6. & 7. ſupr. de teſtam.

1 Boer. late *quæſt. 228.* Rip. *in tract. de priuileg vlt. voluntat. cauſ poſt num 11. DD. ad l. caſus 8 C de teſtam.*

2 l. 2 Didac. Couarr. *in rubric de teſtam part. 3 num. 21 in fi.* vbi reprehendit Ripam qui aliter exiſtimauit.

3 Qua ratione mouebatur Ripa vt contra exiſtimaret.

4 *L. vlt. C. de codicil l vlt C. hoc tit.*

5 Ego tamen hoc ita intelligo, ſi donatio cauſa mortis non ſit inſinuata, de quo vide quę ſcripſi pluribus *in Error. 1. Decad. 44. de error. Pragmat.*

6 §. 1. *Inſt de donat.*

DEFINITIO III.

Etiamſi mortis mentio facta ſit in donatione, tamen in dubio præſumenda eſt donatio inter viuos, maxime ſi actum ſit vt donatio ſit irreuocabilis.

NOn ex eo ſolo, quod mortis mentio in donatione facta ſit, [1] & adhibiti fuerint quinque teſtes, [2] mortis cauſa donatio facta videri debet; nec ſi donatarius præſens fuiſſe, [3] ac donationis effectus poſt donatoris mortem collatus proponatur, [4] ſed ita demum ſi iuſta interpretatione fieri non poſſit vt valeat iure ſimplicis & meræ donationis. In dubio enim ſi nihil obſtet credendum eſt inter viuos potius quam mortis cauſa donatum. [5] Maxime vero ſi id actum probetur, vt vel inſinuaretur donatio, [6] vel nullo caſu reuocaretur, [7] quod poſtremum nullo modo conuenit mortis cauſa donationibus. *Ita Senatus* in ea cauſa de qua SC. 6. ſupr. de inoff. donat.

1 Poteſt enim fieri mentio mortis in donatione, vt appareat magis moriem eſſe cauſam donandi, quam mortis cauſa donationem, vt elegantèr ſcriptum eſt *in l. vbi ita donatur, 27. D. hoc tit.*

2 Namne quicquam vetat in donatione inter viuos adhiberi quinque teſtes, licet non ſit neceſſe, cum ea quæ abundant, non ſoleant vitiare, *l. non ſolent, 92. de reg. iur.*

3 Quomodo creditur debere donatarium eſſe præſentem in donatione cauſa mortis, non etiam in donatione inter viuos, *ex l. inter mortis 38. D. hoc tit.* Iul. Clar. *in §. donatio. quæſt. 5.* poſt Bart. & alios ab eo citatos. Vide quæ ſcripſi *in Error. 5. Decad. 44. de error. Pragmat.* [Nota tamen in dubio præſumi præſentiam donatarij pro validitate actus, Boer. *quæſt. 353.* nec requiri acceptationem expreſſam, ſed ſufficere præſentiam cum taciturnitate, adeoque ſecundum quoſdam ſolam ſcientiam. Teſſaur. *deciſ. 79. num. 12. & 13.* Certe acceptatio & ſtipulatio notarij ſufficit etiam pro abſente ad acquirendum iure abſenti. Guid Pap. *quæſt. 222.* Et quidem irreuocabiliter ſi adſit cum notario acceptatio patris aut alterius coniunctæ perſonæ. Teſſaur. *d. deciſ. 70. num. 14.*]

4 Etſi enim hoc frequentius conuenit donationibus cauſa mortis, tamen conuenit etiam donationibus inter viuos poſt l. *vnic. C vt actio ab hæred & contr hæred.*

5 Adeoque etiamſi donatio à moriente facta ſit dummodo facta ſit abſolute, *l. Seia 42. §. vlt. D. hoc tit. d. l. vbi ita donatur 27. eod.*

6 Cum neceſſitas inſinuationis nulla ſit ex ſtylo Senatus noſtri, niſi in donationibus inter viuos, etſi nihil vetat etiam donationem cauſa mortis inſinuari, *l. donatio 25. C. de donat. l. vlt. C. hoc tit.*

7 *d. l. vbi ita donatur* cum ibi notat.

DEFINITIO IV.

Augmentum monetale in donationibus cauſa mortis æſtimatur ex tempore non mortis ſed donationis.

In æſtiman-

IN æstimando monetæ augmento cum de donationibus causa mortis agitur, non mortis tempus inspicimus, licet non prius perfectæ videantur, quam donator decesserit, [1] sed tempus donationis. [2] Nam siue mortis causa donationes contractibus compares siue vltimis voluntatibus, [3] constat & in contractibus inspicit tempus contractæ obligationis, [4] & in legatis purus tempus testamenti. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. non videtur 32. D. hoc tit.*

2 Quia quandocumque perfecta donatio retrotrahitur ad id tempus quo facta est, *l. si mortis 40. eod. tit.* De cuius tamen ratione vide quæ scripsi, *in Error. 5. Decad. 46. de error. Pragmat.*

3 Habent enim aliquid simile & contractibus & vltimis voluntatibus, *§. 2. Instit. de donat. l. vlt. C. hoc tit.*

4 *L. Rutilia Polla 69. D. de contr. emp. & ibi not. & in l. cum quid 3. D. de rebus credit. & in l. Paulus 99. alius Lereditorem, D. de solut.*

5 *L. si ita 8. D. de aur. & argent. legat.* Dixi *Definit. 15 supr. de solut.*

DEFINITIO IV.

Inter plures mortis causa donatarios nullum temporis privilegium est, quia omnium in eodem instanti mortis confirmatur.

NEc tamen consequens est, vt si diuersis temporibus plures donationes factæ proponantur, & soluendo non sit hæreditas priores tempore donatarij posterioribus præferantur. Omnes enim simul admittendi sunt, & ad contributionem vocandi per æs & libram, [1] quia ius omnium vno eodemque instanti perficitur ratumque constituitur, id est, quo tempore donator moritur. [2] In eoque donatio mortis causa legato rectius quam contractui comparatur. [3] Non est contrarium quod secuta morte donationes causa mortis ad id tempus reducantur quo sunt interpositæ. [4] Neque enim id eo pertinet, vt temporis priuilegium aliquod esse debeat inter eos, quibus mortis causa donatum sit diuersis temporibus, sed vt ex tempore factæ donationis fructus rei donatæ pertineant ad donatarium. Itaque retrotrahuntur, quod ad fructus, dumtaxat qui interim percepti sunt attinet, non etiam quod ad dominium [5] nisi cum sic factæ sunt vt dominium transiret statim [6] in accipientem. A gimento est quod mortis causa donationes quantumlibet morte confirmatæ perinde per æs alienum atque legata minuuntur. [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quod Pragmatici Galli dicunt *à sold & à liure*, quomodo etiam admitti solent creditores chirographarij qui nullum habent priuilegium, *Not. in l. vlt. Cod. de iur. delib in l. vlt. C. qui bon. ceder. poss. & in l. maiorem 8 D. de pact.*

2 *L. non videtur 32 D hoc tit.*

3 Quamuis in eo differat à legato, quod legatum requirit additionem hæreditatis, *l. si nemo 9. D. de testam. tutel.* Donatio non item, etiamsi mortis causa facta sit, si nostris credimus, quos refert & sequitur Iul. Clar. *in §. donatio, quæst 5. num. 2.* De quo tamen vide quæ scripsi in *Error. 4. & 5. Decad. 45. de error. Pragmat.*

4 *L. si mortis 40. D. hoc tit.*

5 Accurs. Bar. & alij communiter, *ad l. 2. C. de inoff. donat. & ad l. donationes quas parent. 25. C. de don. inter vir. & vxor.*

6 Nam & sic potest fieri mortis causa donatio, *l. 2 l. si mortis 29. D. hoc tit.* vide quæ scripsi *in error. 5. Decad. 46. de error. Pragmat.*

7 *L. circa legem Falcidiam 66 §. 1. D ad leg Falcid.*

DEFINITIO VI.

Contra donationes causa mortis immodicas non datur querela inofficiosæ donationis, sed deducitur ex iis Falcidia, si modo legitima detractio nulla interueniat.

IN illo etiam mortis causa donationes legatis rectius, quam contractib. comparantur, quod si pluribus mortis causa donationibus exhaustum sit donantis patrimonium, non idcirco querela competit quasi aduersus inofficiosas donationes, cum liceat hæredi filio Falcidiam ex iis, perinde ac ex legatis ipsis deducere. [1] Plane si legitimam portionem iam detraxerit filius, etiam qui hæres fuit cum beneficio legis & inuentarij, non erit illi permittendum vt & ex mortis causa donationibus, si puræ fuerunt, Falcidiam quoque detrahat. Nam quod inueterato nostrorum errore inductum est, vt filius possit duas quartas detrahere, non aliter obtinet, quam si aut legatis, aut fideicommissis, aut donationibus causa mortis sub conditione grauatus sit, non item si pure. [2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. si mortis 5. C. ad leg Falcid. iunct. l. pen. eod. l. 2. in fin Cod. hoc tit. l. Seia 42. §. vltim. iunct. l. vbi ita donatur 27. D. eod. l. cum pater 77 §. mater filiis. de leg 2.*

2 Sic enim nostri tractant *ad l. quamquam, C. ad leg Falcid. & ad l. filium quem, C. famil. ercisc.* Canonist *ad cap Raynutius, & c Raynaldus, Extr. de testam.* vide quæ scripsi *in Error. 7. Decad. 11. de error. Pragmat.*

DEFINITIO VII.

Donationes causa mortis non confirmantur per legem in præiudicium legitimæ liberorum, sed tantum quatenus salua legitima confirmari possunt.

ILlud sane constat, sicut in deducenda Falcidia potior est hæredis quam donatarij causa, quia nihil in donatione esse videatur, sicut nec in legato, nisi quod Falcidia deducta supereat, [1] ita si legitimam detrahere filius malit, præferri eum debere donatariis causa mortis. [2] Dicat aliquis, prius nasci ratumque fieri ius donationis causa mortis, quam perendæ legitimæ, siue donationis cœptæ tempus spectes, [3] siue perfectæ & absolutæ. Perficitur enim quo instanti desinit posse reuocari, hoc est, quo instanti donator moritur, [4] legitima autem non nisi mortuo parre familias deberi incipit; [5] atqui prius est, vt quis moriatur, quam vt sit mortuus, neque enim mortuus homo moritur sed viuus. [6] Sed respondendum est, imo vero potiorem legitimæ causam esse, quam donationum causa mortis, ob idque non esse necessarium auxilium querelæ inofficiosæ donationis aduersus mortis causa donationes. [7] Quia cum donationes huiusmodi confirmentur morte per legem, [8] quæ ipsa liberis legitimam relinqui vult, [9] apparet fieri non posse vt potestate legis confirmentur morte donationes, quæ hoc ipso fierent inofficiosæ, [10] fraudemque facerent legitimæ portioni. [11] Sic enim eueniret, vt se ipsam lex destruere videretur. [12] Ergo eatenus morte confirmabuntur per legem donationes causa mortis quatenus confirmari poterunt salua legitima liberorum. [13] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. 1. & tot tit. D. ad leg. Falcid.*

2 Quasi in legitima sit quodammodo creditor patris. Sic enim vulgo nostri putant legitimam esse velut stipendia alieni loco, *arg l si adrogator 22. D de adopt l si Papinianus 8. §. si quis impubes. de inoff. testam.* quod tamen non probo.

3 Incipit enim viuo donatore, *l. 1. & pass D. hoc tit.*

4 *L. non videtur 32. eod. tit.*

5 Cum nihil aliud sit quam portio portionis, quæ ab intestato contigisset, *l. cum quæritur 6. l. qua nuper 31. C. de inoff. test. l. 1. § si impubere D de collat. bonor.*

6 *L. vltim. D de condit. instit. l. qui duos 18. §. 1. D de manum. testam.*

7 Vt ex eo constat, quod omnes leges quæ sunt *sub tit. C. de inoff. donat.* nonnisi de donationibus inter viuos loquantur.

8 Vnde est quod dicuntur capi ad instar legatorum, *l. 2.*

D. de public in rem act. l. Marcellus 15. *l. illud* 37. *D. hoc tit. l. vlt. Cod. eod.*

9 Nam & ideo legitima dicitur, quod debeatur ex lege. Vnde & debitum legibus subsidium appellatur, *l. quoniam* 31. *C. de inoff. testam. l. si totus* 5. *C. de inoff. donat.* licet dicatur etiam debitum naturale, *in l. penult. & vlt. C. de inoff. testam.* ob rationem positam *in l. vlt. D. de bon. damnat.*

10 Nam inofficiosas donationes lex improbat, data in eam rem querela, quæ inofficiosæ donationis appellatur. De qua in *l. vlt. & tot tit. C. de inoff. donat.*

11 Cum sint inventæ donationes inofficiosæ in fraudem portionis legitimæ & querelæ inofficiosi testamenti, vt scripsimus pluribus *lib.* 3. *Coniect. cap.* 17.

12 Quod esset absurdum. Nunquam enim lex secum pugnat.

13 Vt non minuatur legitima per donationes causa mortis, sicut nec per legata *l. Papinianus* 8. § *quæritur autem, D. de inoffic. testament.*

DEFINITIO VIII.

Ex omnibus mortis causa donationibus, etiam quæ extra testamentum vel codicillos factæ sint, deducitur Falcidia.

SVnt qui putent, ex iis dumtaxat mortis causa donationibus Falcidiam deduci, quæ in testamento vel codicillis factæ sint.[1] Sed receptius est deduci generaliter ex omnibus,[2] eamque distinctionem in iis potius donationibus vsurpandam, quæ inter coniuges factæ sint, vt alibi scripsimus.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Did. Covar. *in rubr. de testam. part.* 3. *num.* 20. *ex l. in donationib.* 12. *C. ad leg. Falcid.* iunct. *l. donationes quas parentes* 25. *C. de donat. inter vir. & vxor.* quę tamen loquuntur de donationibus inter virum & vxorem non mortis causa factis, sed inter viuos, nec adeo inutiliter quin ad id tempus reuocari hantur quo factæ sunt, siue solo silentio, siue speciali voluntate confirmentur, dummodo non excedant quingentos aureos, aut dummodo insinuatæ sint si excedant.

2 *Ex l. si mortis causa* 5. *& l. pen. C. ad leg. Falcid. l.* 2. *C. hoc tit. l. cum pater* 77. *§. mater filiæ, de legat.* 2. *l. vbi ita donatur* 27. *l. Seia* 42. *§ vlt. D. hoc tit.*

3 *Defin.* 1. 3. *ad leg. Falcid.* vbi vide, & quæ scripsi *in error.* 5. *Decad.* 46. *de error. Pragmat.*

TIT. XL.

DE INSINVAND. DONAT.

DEFINITIO I.

Defectus insinuationis vitiat donationem etiam conditionalem, quæ ab initio insinuari debuit, licet euentus conditionis tempore desierit necessaria esse insinuatio.

IN matrimonij tabulis eo tempore conscriptis quo Galliarum Rex Christianiss. Henricus II. Sabaudiam tenebat, mutua inter coniuges donatio facta proponebatur in eius vtilitatem, qui ex ipsis superesset:[1] nec secuta fuerat insinuatio, tametsi ex constitutionibus Regiis quibus tum regebamur,[2] ita ius esset, vt omnes omnino inter viuos donationes etiam quæ in dotali instrumento factæ essent insinuari deberent, alioqui pro nullis & non factis haberentur.[3] Matrimonium per multos annos steterat, & in id vsq; tempus, quo feliciter recuperata per Diuum Emanuelem Philibertum republica[4] nouum ius hac parte inductum fuerat, remissaque insinuationis necessitas iis donationibus, quæ & in cõtractu matrimonij fierent, & fauore nuptiarum.[5] Placuit non eo minus defectu insinuationis inutilem fuisse donationem, quod euentu conditione insinuatio necessaria non esset, quoniam in contractibus, siue de obligationis, siue de solemnium iure quæreretur, contractus tempus inspici deberet non existentis conditionis.[6] *Ita Senatus* 7. Cal. Jul. 1588.

1 Ac proinde in casum & sub conditione superuitæ, vt loquuntur, quas donationes de superuita vulgo vocant, de quibus scripsi *in Defin* 15. *de donat.*

2 Exat namque in hanc rem constitutio eiusdem Henrici II. Anno 1553.

3 Intellige tametsi non excederent summam quingentorum aureorum, vt scilicet constitutio Regia adderet aliquid ad ius commune.

4 Quod accidit anno 1559.

5 Ita enim stylo Senatus nostri expressim cautum est *Tit. de insin donat.*

6 *L. si filiusfamilias* 76. *D de verbor. oblig.* Quod enim ab initio non valuit, solo tractu temporis & euentu conditionis non conualescit, *l. quod ab initio* 29. *de reg iur.*

DEFINITIO II.

Insinuationis solemnitas etiam non necessaria, tamen omnimodo implenda est, si præscripta sit à contrahentibus, alioqui ex eo defectu vitiatur donatio.

EO quidem iure vtimur, vt donationem inter viuos, quæ in dotalibus tabulis fauore nuptiarum facta est, quantæcumque summæ sit, insinuari nil sit necesse,[1] non solum quod fauorabilior esse publicæque vtilitatis adnexam causam habere videatur,[2] sed etiam, quia vix vlla falsitatis aut fraudis suspicio in hanc donationis speciem cadere possit.[3] Nec enim solent clam fieri dotales tabulæ, vt nec ipsum quoque matrimonium.[4] Sed tamen si inter coniuges conuenerit, vt eiusmodi donatio insinuaretur, constituuntur in eam rem procuratoribus non addita vulgari clausula, *quatenus opus sit*,[5] magis est vt insinuationis defectu nulla sit, præsertim vero si quingentos excedat aureos.[6] An quia, vt quidam putabant, facile vnaquæque res ad pristinam redeat naturam,[7] ea vero huiusmodi quoque donationum conditio antea fuisset ex constitutionibus Regiis,[8] vt insinuari deberent? Minime. Constat enim non eam esse donationum naturam, vt insinuationem requirant, si posteriorum Imperatorum nouasque tollas constitutiones.[9] At potius quia quam contrahentes solemnitatem licet ex abundanti interuenire voluerunt, eam remitti numquam oporteat,[10] nec quamdiu aliquid agendum superest quicquam actum videatur.[11] *Ita Senatus* eodem placito. Et rursus in alia causa tractata inter Dominos de Messimieu, & de Sarmoye, 15. Calend. Aug. 1591.

1 Quoniam stylo Senatus nostri sic expressim cautum est, vt dixi *Defin praced num.* 5.

2 Propter adnexum fauorem matrimonij *quasi solis nuptiis homines facere valentibus, Auth. res quæ, C. commun. de legat.* & in corpore vnde sumitur, *l.* 1. *D. solut. matrim. l. hoc modo* 64 *in fin. de cond. & demonstr.*

3 Quæ vna est ex rationibus, ob quas inducta fuit necessitas insinuationis, vt tractat Guid. Pap. *decis.* 325.

4 *L. vlt. D. de rit. nupt.* Malum enim est, quod occultatur, vt dicebat Tertullianus.

5 Hæc enim clausula faceret, vt ex abundanti videretur potius tractatum de insinuanda donatione, quam ea mente, vt nouæ donationi solemnitas adiiceretur. Nec solent quæ abundant vitiare, *vulg. l. non solent* 92. *de reg. iur.* * Idem est si conuenerit de insinuanda donatione ad maiorem validitatem.

6 Quo casu ex sola iuris ratione requiritur insinuatio, *l. si quis argentum* 35. *C. de donat.*

7 *L. si vnus* 27. § *pactus ne peteret. in fin. D. de pact.*

8 Quarum meminimus *Defin praced. num* 2.

9 Id enim primum constitutum est à Constantino *in l. de-*

nique

natio 25. *Cod. de donat. & in l. data* 27. *& dict. l. si quis argentum* 35 *eod.*

10 Cum hanc legem ab initio habuerit donatio, *arg. l. vero procuratori* 12. *§. penult. D. de solut.*

11 *L. pen in fi. C. de his quæ vt indign.* videntur enim contrahentes voluisse liberum habere tempus omne, quod præcederet insinuationem, vt possent ex pœnitentia mutare voluntatem.

DEFINITIO III.

Gratuita liberatio etiam non insinuata valet saltem in vim pacti de non petendo, nisi facta sit per speciem donationis.

GRatuita liberatio sicut quædam donationis species est, ita non aliter valere plerisque visa est, quam si sit insinuata, [1] postquam eo iure vtimur, vt donationes omnes insinuari oporteat, iis solis exceptis, quæ in tabulis dotalibus fauore matrimonij facta proponuntur. [2] Sed magis est, vt fauor liberationis contrarium ius suadeat, [3] vt valeat saltem in vim pacti de non petendo, quod constat vtile esse ad producendam exceptionem, [4] tametsi insinuatio nulla interuenerit. [5] Idque minorem habet dubitationem, si ponas liberationem non omnino gratuitam fuisse, sed mutuæ alicuius præstationis aut remissionis intuitu factam: quæ res proxime accedit ad naturam contractus innominati. [6] In quo contractuum genere, tametsi donationis causam permixtam habeant, nemo dixerit necessariam esse insinuationem. [7] Nam & cum quid remittitur non tam per speciem donationis, quam per modum, vt nostri loquuntur, nouationis aut transactionis constat insinuationem nullam requiri. [8] Aliud igitur erit, si hoc ipsum in liberatione expressum sit, quod fiat in vim donationis. [9] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 5. de non numer. pecun. *Ita tractatum est* in ea causa, de qua sub tit. de rescind. vendit. SC. 8.

1 Hanc que communem opinionem nostrorum esse refert Iulius Clarus, qui multos citat *in §. donatio. quæst.* 16. *nu.* 1. 3. & 4. siue per pactum gratuitum, siue simpliciter facta sit liberatio, siue per pactum de non petendo, dummmodo debitum sit liquidum, siue denique facta sit cessio ex causa donationis. Ergo etiã indebitum scienter solutum sit, quæ etiam species est donationis, *l. enim per errorem* 53. *de reg. iur.*

2 Vt dixi *Defin.* 2. *supr. eod.*

3 Quia promiores debemus esse ad liberandum, *l. Arrianus* 41. *D. de oblig & action.*

4 *L. & heredi* 21. *§. vlt. & seq. l. si vnus* 27. *§. pactus ne peteret, D. de pact.*

5 Quamuis contra sentiat Iul. Clar. qui dicit communem, *d. quæst.* 16. *num.* 3.

6 *L. naturalis* 5. *§.* 1. *D. de præscr. verb.*

7 Vt neque si donatio sit reciproca, & vt loquuntur, vicissitudinaria vel facta ob causam. Iul. Clar. *eod. quæst.* 16. *nu* 5. *&* 6. vbi dicit communem.

8 Glos. fing. *in l. qui ab obligationem*, vbi Bologn. *de reg. Iur.* post alios ibi scribentes.

9 Vt hoc demum casu procedat communis opinio contraria, quam supra ex Iulio Claro retulimus. Et sane Iulius Clarus cum requirit insinuationem pacti de non petendo, exigit vt debitum sit liquidum non minus, quam vt excedat summam quingentorum solidorum, *d. quæst.* 16. *num.* 3. Vide Tiraq. *ad l. si vnquam, in verb. donatione, num.* 130. 176. *& seqq.*

DEFINITIO IV.

Remiss. io vsurarum ex quacumque causa, etiam loco fructuum debitarum non eget insinuatione, vt nec pœnarum.

VSurarum siue præteriti temporis siue futuri, donatio non eget insinuatione, non ob id solum quod sit liberatoria (quamquam ratio illa vna sufficeret, *) sed etiam propter odium vsurarum, [1] siue ex conuentione debitæ sint, [2] siue officio iudicis ob moram in soluendo factam: [3] nam & idem est, si pœna commissa liberaliter remittatur. [4] Nec aliud est si vsuræ debitæ fuerint loco fructuum potius, quam in pœnam, [5] vt in iis contingit, quas ipsum quoque ius Pontificium exigi permittit ex causa dotis non soluta marito, qui per multos forte annos matrimonij onera sustulerit. [6] Etsi enim sunt fauorabiles non odiosæ, sicut & ea, quas venditori solui oportet; cum in soluendo pretio moram contraxit emptor, qui rei venditæ fructus interea percepit; [7] Earum tamen remissio semper fauorabilis est, ob idque vel ex soliis coniecturis, tacitaque voluntate facile inducitur, vtputa ex eo solo, quod per longum tempus petitæ non fuerint à creditore id agente, vt debitori suo gratior esset. [10] Denique non tam donatio ista est, quam lucri omissio, [11] licet sors ipsa ex causa onerosa debeatur. [12] Eademque fructuum ratio est, vt præteritorum quoque & iam debitorum remissio valeat etiam sine causa, & nulla secuta insinuatione. [13] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Andr. Tiraq. *ad l. si vnquam, in verb. donationis largitus, num* 202.

2 Secundum ea quæ scripsimus *Defin. prox. præced.*

3 Vt Castrens. & alij tradant *ad l. Modestinus* 76. *D. de solut.*

4 *L.* 3. *C. de vsur. l. Titius* 24. *D. de præscript. verb.*

5 *Vt in l. cum quidam* 17. *§. si pupillo, D. de vsur. l. Titia Sticho* 87. *§. vsuras, de legat.* 2. Textus est *in d. l. Modestinus*, iunct. *l. si ædibus, vers.* 2. *D. de donat.* Licet enim *d. l. Modestinus*, loquatur de vsuris futuri temporis, tamen in præteritis quoque locum habet, vt ibi firmat Castr. licet gl. loquatur dubitanter. Facit *d. l. cum quidam. §. Diuus Pius, l. qui semisses, eod. tit. de vsur. l. vir vsuras* 54. *de donat. int vir. & vxor.*

6 Idem Tiraq. *in d. verb. donationis largitus, nu.* 178.

7 Vt illæ de quibus *in l. curabit* 5. *C. de act. empt.*

8 *Cap. salubriter. Extr. de vsur.*

9 Vnde est quod debentur etiam citra moram, aut potius quasi mora contracta ipsa & citra interpellationem, *d. l. curabit. l. liberalitatis* 16. *D.* 1. *D. de vsur. l. Iulianus* 13. *§. veniunt autem, D. de action. empt.*

10 Textus est elegans, *in d. l. cum quidam* 17. *§. Diuus Pius, D. de vsur.* iunct. *l. Procula* 26. *D. de probat.*

11 Tiraquell. *vbi supr. numer.* 76. post Bald. *ad l.* 1. *Cod. si rect. prou.*

12 Eadem enim fere in omnibus ratio est fructuum & vsurarum, *l. vsura* 34. *D. de vsur.*

DEFINITIO V.

Etiam iurata donatio moribus nostris debet insinuari, alioqui nulla est.

INsinuandæ donationis solemnitas, quæ per adhibitam iurisiurandi religionem iure communi remittitur, [1] iure nostro quod Gallicarum constitutionum exemplo inductum fuit non eo minus necessaria est, quod donatio sit iurata, [2] licet ad quingentos vsque aureos non ascendat. Nam nec expressa partium voluntate remitti hæc solemnitas potest, [3] ne priuatorum pactionibus iuri publico derogari videatur. [4] *Ita Senatus* in causa Dominorum de Messimieu & de Sarmoye, 15. Calend. August. 1591.

1 Iul. Clar. *in §. donatio, qu.* 18.

2 Rebuff. *ad const. de insin. donat.*

3 *L. ius publicum* 38. *D. de pact.*

4 *Cap si diligenti.* vbi Abb. *de for. compet. cap. tuis*, vbi Felin. *de testibus l. ius publicum de pact.* Idem Felin. *in cap. cum dilecta, ampl.* 5. *de reser.* Boer. *quæst.* 1. *num.* 48. Adde *l. vltim. D. de fund & legit.* Vulgo tamen creditum est posse renunciari solemnitati insinuationis, si modo ea renunciatio sit iurata. Iul. Clar. *in dict. §. donatio, quæst* 18. *numer.* 2. post Corn. *cons.* 69. *in lit. O numer.* 2.

DEFINITIO VI.

Donatio insinuata praeter formam mandati, praesertim mutato rerum statu, perinde nulla est, ac si nullo modo facta fuisset insinuatio.

DOnatione per socerum genero rite facta, constitutisque hinc inde, vt fieri solet, procuratoribus ad faciendam insinuationem; donator consentiente donatario partem bonorum donatorum alienauerat, vt creditori satisfaceret, cui donatarius ex lege donationi dicta satisfacere debuerat. Nec eo minus tamen procuratores post trigesimum mensem insinuauerant donationem, cum hac exceptione *praeterquam quod ad bona vendita pertineret.* Quærebatur, an valeret insinuatio? Nouo enim mandato opus fuisse videbatur, quasi finito priore per emētionem, vt nostri loquuntur, nouæ causæ. [1] Cum dubitari saltem posset, an intermedio tempore, secutis præsertim venditionibus, voluntatem donator mutasset. Nam vt mandatum finitum videatur, sufficit mandatarium iustam habere causam timendi, ne contra vel prętermandatoris voluntatem mandatum exequatur: [2] & in omni mandato clausula illa subintelligitur, si res in eodem statu permanserit. [3] Accedebat, quod neque iuxta mandatum insinuatio facta fuerat. [4] Nam cum procuratores in id constituti essent, vt totius donationis insinuationem curarent, exceperant bona vendita, vt diximus. Ex qua exceptione apparebat, sciuisse illos mutatum rei statum per intermedias alienationes. [5] Proinde tanto magis imputari iis poterat, cur nouum mandatum non expectassent. [6] Maxime cum earum rerum, quæ venditæ fuerant, vsumfructum sibi in donando excepisset, [7] easque ipsas res post donatarij generi mortem ad neptem ex filia peruenire voluisset. [8] Neque enim verisimile erat aliter consensurum fuisse donatorem insinuationi, quam si aliquid sibi daretur in vicem excepti vsusfructus, quem alienando amiserat, [9] & neptis indemnitati consuleretur. [10] Non enim dici poterat pœnituisse donatorem collatæ in neptem liberalitatis, cum eam ipsam hæredem postea instituisset, [11] prohibito etiam patri vsufructu. [12] Eratque probabilius donationem in generum à socero collatam fuisse contemplatione filiæ & liberorum ex ea susceptorum, quam eo animo vt per donatarij personam bona illa ad extraneos, id est, ex alio matrimonio susceptos liberos peruenirent. Nam licet onus fideicommissi ratione partis bonorum donatario iniunctum coniecturam præbeat, quod donator liberum de reliquis disponendi arbitrium donatario relictum voluerit, [13] credibile tamen est, cogitasse eum, futurum vt in iis etiam bonis præferret liberos ex ea susceptos, cuius contemplatione donationem meruisse se intelligeret. [14] Denique non potuerat insinuatio fieri sub exceptione, quæ nec verbis, nec sententia mandati continebatur: quandoquidem eo tempore de venditionibus postea secutis non cogitabatur. [15] Atqui mandatum diligenter & ad vnguem implendum est. [16] His itaque rationibus motus Senatus pronunciauit, non valuisse insinuationem, nec consequenter donationem. [17] *Ita Senatus* in causa liberorum Ludouici Machet, 13. Calend. Decembr. 1592. de qua SC. 11. 13. & seqq. de reuoc. donat.

1 Sic enim Bald. loquitur *in l. mandatum, C. mandat.*
2 *L. si cum Cornelius* 82. *D. de solut.*
3 *Arg. l. cum quis* 38. *in princ. eod. tit.*
4 Cum tamen mandati fines diligenter custodiendi sint, *l. diligenter* 5. *D. mandat. l. maritus* 21. *C. de procur.*
5 Nam ex alienatione post donationem facta inducitur reuocatio donationis saltem quantum ad res donatas, *l. cum hic status* 32. §. *si maritus, D. de donat. int. vir. & vxor. l. si marium* 12. *C. eod.*
6 *d. l. si cum Cornelius.*
7 *Vt in l. quisquis* 28. *C. de donat.*
8 Scilicet per fideicommissum donationi insertum, *vt in l.* 3. *C. de donat. quæ sub mod.*
9 *L. apud Celsum* 4. §. *quæsitum, D. de dol. mal. except.*
10 Vt aliquid vice permutati dominij restitueretur.
11 Præsumitur enim quisquis hæres instituitur omnium dilectissimus fuisse testatori, & ideo semper in dubio præsumendum est pro hærede, *l. Sempronius* 47. *de legat.* 2.
12 Quem vtique potuit prohibere, *Auth. excipitur, C. de bon. quæ liber.*
13 Vt inclusio vnius sit exclusio alterius, *vulg. l. cum prætor* 2. *D. de iudic. l. ex eo* 18. *D. de testib.*
14 Vt hoc saltem haberent illi, quod propter matrem ad patrem peruenisse, *arg. l. dotem* 5. *de collat. bonor. l. generaliter* 6. §. 1. *C. de inst. & substit.*
15 *Arg. l. non potest* 21. *D. de iudic. l.* 1. §. 1. *D. de vsur.*
16 *d. l. diligenter* 5. *in fin. D. mandat.* nisi cum mandatum impletur per æquipollens, *vt in l. vlt. in fin.* iunct. *gl. ibid.*
17 Quæ scilicet non potuit valere, nisi ex die insinuationis, nihil porro interest, an insinuatio nulla facta sit, an vero minus rite sit facta, *l. quoties* 6. *D. qui satisdar. cog. l.* 2. *D. de auctor. tutor.*

DEFINITIO VII.

Donationes à parentibus in liberos collatæ etiam ad æqualitatem inter eos inducendam non magis valent, quamuis iuratæ sint, quam cæteræ.

DOnatio inter viuos à patre collata inter liberos extra contractum matrimonij, [1] licet iuramento confirmata, non potest eo iure aliter valere, quam si fuerit insinuata, [2] nec si per eam inducatur, quæ multum fauorabilis est inter liberos æqualitas. [3] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 4. supr. famil. ercisc.

1 Nam si in contractu matrimonij facta sit, aliud est, cum ex stylo Senatus noſtri donatio huiusmodi non egeat insinuatione, quamuis nec iurata sit.
2 Quia lex nostra prouincialis generaliter loquitur, nisi quod excipit donationes in contractu matrimonij factas. Ergo in contractibus non exceptis generaliter intelligenda est, *l. in fraudem*, 15. *in fin. D. de testament. milit. l.* 1. §. *generaliter, de leg. præst.*
3 *L. illud* 20. *C. de collat.* iunct. *l. vt liberis* 17. *eod. l. si ita legatum sit* 32. *de condit. & demonstr.* * Vide *l. data* 27. *C. de donat.*

DEFINITIO VIII.

Donatio inter viuos citra insinuationem non valet, etiamsi donator eam solemnitatem expressim remiserit, adeoque tempore postiū. Valebit tamen tanquam causa mortis, si aliud nihil impediat.

INter viuos donatio absenti facta notario stipulante, ab eo, qui peste correptus iamiamque moriturus insinuationis necessitatem donatario *expressis* verbis remiserat, non eo magis post ipsius *donatoris* mortem à donatorio agnosci & acceptari potuit. [1] Nec si aduersus defectum insinuationis velit in integrum restitui ex capite ignorantiæ, quantumuis iustæ & probabilis, audiendus erit, [2] quia nec post donatoris mortem ratam habere potest notarij stipulationem, [3] nec de insinuatione tractare eo tempore, quo donator ipse, cuius potissimum est insinuare, [4] insinuationi consentire amplius non possit, finito quoque per ipsius mortem mandato, quod procuratori ad insinuandam donationem constituto dederat. [5] Neque vero solemnitas hæc à donatore remitti potuit, cum iuris publici sit non priuati. [6] Sane non eo minus valebit donatio iure vltimæ voluntatis, adeoque

adeoque donationis causa mortis, si aliud nihil obsteret, concurrantque omnia, quæ in eam rem sunt necessaria; [7] maxime propter vim & auctoritatem iurisiurandi, quod adhibitum proponebatur. [8] *Ita Senatus* ex tempore in relationibus libellorum, 11. Calend. Jul. 1593.

1 Nec enim potest iure nostro valere donatio, quæ non fuit insinuata, cuiuscumque tandem summæ sit. Intellige nisi habuerit suum effectum per traditionem realem.

2 Non enim videri potest læsus aut deceptus, qui iure communi & publico vtitur, *l. vlt, C. de in integr. restit. minor. l. inter eos 51. §. pen D. de fideiuss.*

3 Siquidem ratihabitio non potest sequi reb. non integris, & cum medium est inhabile. *l. pen. D. rat. rem haber. l. Pannonius 86. de acquir. hæred.*

4 Insinuare enim magis proprium est donatoris quàm donatarij.

5 Constat enim mandatum finiri morte, *l. inter causas 26. D. mandat.*

6 Dixi *Defin sup eod.*

7 In dubio enim capienda est ea interpretatio, per quam actus sustineatur, *l. quoties in stipulationibus 80. de verb oblig l. quoties 12. D. de rebus dub.*

8 Placet enim nostris, iusiurandum habere vim clausulæ, *omni meliori modo, ex l. cum pater 77. § filius matrem, cum ibi not. de legat. 2.*

DEFINITIO IX.

Donatio inter viuos non insinuata cum insinuari deberet, potest reuocari ex sola pœnitentia citra absolutionem & in integrum restitutionem.

CVm donatio, licet iurata non aliter valeat, quam si insinuata sit cuiuscumque quantitatis proponatur, dum ne in contractu matrimonij facta sit, [1] consequens est, vt quamdiu non est insinuata, reuocari quandocumque possit ex sola pœnitentia, [2] nec in eam rem aut absolutione, aut in integrum restitutione vlla opus est, [3] quia nec iusiurandum supplet defectum insinuationis statutariæ, [4] nec statuto legique municipali eam solemnitatem inducenti renunciari vllo modo potest. *Ita Senatus* in causa N. Reydet, 13. Calend. Januar. 1594.

1 Vt scripsimus *Defin. 2. & pass.* alibi *supr hoc tit.*

2 Prius enim est vt donatio sit insinuata, quam vt valeat. Et rursum, prius est vt valeat, quam vt reuocari ex pœnitentia non possit, *l. possessionem 3 & seqq. l. velles necne 6. & pass. C. de reuocand. donat.*

3 Neque enim vnquam danda est restitutio ei, qui ipso iure nullus est, *l. in causa 16. D. de minor. l. Imperatores 13. de rebus author iudic possid.*

4 Quamuis suppleat defectum insinuationis legalis, vt dixi *Defin. 5. 2.* ex Iulio Claro; qui dicit communem *quæst. 18. in §. donatio.*

5 Ne vis fiat legibus, quorum auctoritas semper potior esse debet, *l non dubium 5. in fin. C. de legat l si quis inquilinos 112. § vlt. de leg 1. l iuris gentium 7. §. & generaliter, D. de pact.* vbi scripsi in Rationalibus.

[DEFINITIO X.

Etiam non insinuata donatio iustam causam præbere potest alteri contractui inter alios initi ad tertium obligandum.

DOnatio inter viuos non insinuata, quæ insinuari debuit, valere quidem non potest, vt ex ea possit vel agi vel excipi. [1] Sed tamen si alteri contractui causam inter alios præbuerit, non eo magis sequens contractus constituetur irritus, quasi nullam habeat causam, [2] si modò nuda donatoris voluntas etiam citra speciem donationis pro iusta causa esse possit, [3] cùm ex donatione quantumlibet nulla etiam voluntas colligatur. [4] Finge Titium tradidisse tibi centum, vt ea redderes Mæuio, cui ea inter viuos donata volebat, nec fuisse factam insinuationem; te verò ea centum Mæuio promisisse, non poteris solutionem recusare eo prætextu quasi ob defectum insinuationis & nullitatem donationis, sine causa te obligaueris. [5] Sublata namque causa donationis superest causa voluntatis, quæ sufficit ad validitatem posterioris contractus. [6] Planè si donator re integra reuocet donationem, non erit scienti tibi permittendum, vt contra eius voluntatem soluas Mæuio. [7] *Ita Senatus* in ea specie, de qua Defin. 5. sup. depos.

1 Et ita debet accipi quod toto hoc tit. scriptum est donationem non insinuatam valere.

2 Quæ res si non contractus nullitatem saltem doli exceptionem solet inducere, *l. 2. §. circa, D. de doli mali except.*

3 Quia in traditionibus rerum quodcunque pactum valere certum est, *l in traditionibus 44 de pact.* etiam quod alioqui non valeret, *l. venditor 13. D commun prad l si fundo 19. D. de seruit. l. vlt. C. de pact inter empt & vendit.*

4 *L. vlt. D. de reb eor. qui sub tutel l. licet 20. de adim. legat.*

5 Causa enim satis iusta illa est, quod pecuniam tibi ea lege traditam acceperit, *d. l. 44. de pact. & d. l. vlt. C. de pact. inter empt.*

6 *Vt in l cùm is 32 § mulier. de cond indeb.*

7 *L. 77. §. Mæuio, de leg. 2. & l. si cùm Cornelius 81. D. de solut.*]

CODICIS FABRIANI
DEFINITIONVM FORENSIVM,
ET RERVM IN SACRO SABAVDIÆ
Senatu Tractatarum,
LIBER NONVS.
TITVLVS PRIMVS.
QVI ACCVS. NON POSS.

DEFINITIO I.

Recriminatio non permittitur, nisi pro delicto maiore. Prior autem videtur accusasse, qui prior crimen denunciauit.

RIMINANDI facultas accusatis hodie denegatur, priusquam se crimine, quo premuntur, exuerint, etiamsi suas, suorumve iniurias exequantur, vt intelligant non relatione criminum, sed innocentia purgare se debere.[1] Hoc ita si non maius & grauius crimen sit quod accusatori obiicitur.[2] Quo enim atrociora delicta sunt, eo non solum seuerius, sed etiam citius puniri debent.[3] Cum autem quæretur, vter prior accusauerit, non illud inspiciemus, vter prior aduersarium in ius vocari curauerit, sed quis crimen prior denunciauerit.[4] Quod si rixa facta proponatur, illud tantum inspiciendum erit quis prior deliquerit, atque ita rixæ occasionem dederit.[5] Nam si is, qui tibi vulnus inflixerat, postea iniuriis à te lacessitus iudicem prior adierit, crimenque denunciauerit, non ideo prohiberis iniuriæ, quæ tibi primum adeoque grauior facta est, vindictam persequi.[6] *Ita Senatus* ex tempore, Prid. Non. Februar. 1589.

1 *L. in quirens 5. D. de public. iudic.*

2 *L. neganda 19. C. hoc tit.* Ioan. Papon. *lib. 24. tit. 2. §. 1.*

3 *L. cum reus 18. C. de pœn.* Vide de hac quæst. Iulium Clar. *lib. 5 sent. in pract. criminali quæst. 14. num. 12. vers. tertium est casus, vsque ad num. 13.* vbi distinguit, an nomen rei sit iam receptum inter reos, an non? Vt priore casu possit accusare de maiori crimine quemcumque etiam suum accusatorem, non autem de pari vel minori, nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur. Posteriore vero possit alium quidem quam suum accusatorem accusare de crimine maiori, suum vero accusatorem non item, nisi suam iniuriam prosequatur.

4 Quamuis sola denunciatio criminis non faciat, vt quis sit inter reos, sed sola contestatio, quę fit ex interrogatione iudicis & responsione rei, siue contestatio illa vera sit, siue ficta. Idem Clarus *vbi supr. num. 13.* Aliud est, si inter plures iudices eiusdem delicti quæratur quis præuenerit. Qui enim prius inquisitionem transmittit, censetur præuenisse, nisi alter reum capi fecerit, maxime si captura procedat de grauiori delicto. Idem Iul. Clar. *in d. §. vlt. qu. 38. in fin.*

5 Nec enim aliud crimen est, quod in eadem rixa admissum est, etsi perpetuo is damnum dedisse videtur, qui damni occasionem dedit. Dedit autem quisquis auctor fuit rixæ, id est, qui prouocauit. Etsi enim prouocatus, qui deliquit, non ideo in totum excusatur, mitius tamen punitur. Iul. Clar. *in dict. § fin. quæst 60. nu. 18.* post Boer. *cons. 4. num. 28.*

6 Ne alioquin grauiori accusationi per leuiorem præiudicetur, *contra l rei maiori 21. D. de except.* Vide Marsil. *cons. 107. num 8.* Ioan. Papon *in syntagm. Arrest. lib. 22. tit. 5 arrest. 1.* Iul. Clar. *lib. 5. §. homicidium, nu. 33. vers. sed quemodo probatur.*

DEFINITIO II.

In accusando homicida potior est causa liberorum, deinde vxoris, tertia parentum, postrema agnatorum & cognatorum, iuxta ordinem succedendi.

SI is, qui ab alio occisus est, liberos & parentes, & vxorem reliquerit, in vindictæ persecutione potior est causa liberorum.[1] Si liberi non sint, vxoris:[2] Si vxor non sit aut persequi nolit, parentum: Post parentes agnatorum & cognatorum proximiorum.[3] Præfertur autem vxor non tantum agnatis & consanguineis, sed etiam parentibus, quia licet ab iis anteuertatur in causa successionis,[4] eius tamen interest magis quam cæterorum, propter individuam illam vitæ societatem, quæ per matrimonium contracta mariti morte dissoluitur.[5] Ob idque tanto magis præferenda est cæteris post liberos, quod hæreditatis lucrum amittat, quæ ad proximiores agnatos aut cognatos deuoluitur, ne & amissi mariti & bonorum ipsius omnium iacturam sentiat.[6] Quod si ex viri morte mulier quoque lucrum aliquod senserit propter pacta nuptialia, non eo magis à vindictæ persecutione remouebitur, quia nec agnati post vxorem persequi prohibentur, quamuis ad eos totius hæreditatis commodum perueniat.[7] Quid tamen si inspecta sit, forte cuius vir à filio, quem ipsa ex alio marito susceperat, occisus proponatur? Licet non probetur *conscia* criminis, non tamen obstabit parentibus aut consanguineis, aut agnatis, quo minus illi & instituere accusationem possint & præferantur. Nam & ex hac causa agnatos parentib. aliquando prælatos fuisse cõpertum est.[8] *Ita Senatus* in causa Joannis Raffin, 5. Id. Aug. 1593.

1 Quoties enim multi sunt qui velint accusare, ad quos etiam de iure spectet ius accusandi, ille præferendus est, qui suam vel suorum iniuriam persequitur, vt extraneo accusare volenti præferatur. Inter eos verò, qui suam vel suorum iniuriam prosequuntur proximior præfertur, si autem omnes sint in pari gradu, omnes simul admittuntur. Iulius Clar. post alios quos citat *in §. vlt. qu. 15. nu 6.* vbi addit, inter plures extraneos accusare volentes, iudicem posse & debere eligere magis idoneum, per text. *in l si plures, D. de accusat.*

2 Potiot

2 Potior enim est causa vxoris scilicet post liberos, & ita intelligendum est, quod scribit Ioann. Papon. *lib. 24. tit. 2. §. 3. & 4.*

3 Nimirū, qui possint succedere iure hereditario. Nam ius prosequendę vindictę est hereditarium, *l. sororem. C. de his quib. vt indign. & in l. quamuis, C ad leg. Iul. de adulter. l. si crimen 10. l. vxor tua 4. C. hoc tit.* & Ioann. Pap. *d. Defin. 24. tit. 2. §. 2.*

4 *L. vnic. C. vnde vir & vxor. l. vlt. C. quor. bonor.*

5 *L. 1. D. de rit. nupt.*

6 *Argum. Liuię succurſum 6. D. de iur. dot. l. vlt. C. de inſtit. & ſubſtitut.*

7 Nihil enim commune habet causa successionis cum persecutione criminis & vindictæ, *l. si pro fure 7. §. 1. D. de condict. furt.*

8 Propter suspectam collusionem proximioris. Papon. *vbi s. §. 4.* Qui vero non possint accusare, vide apud Clar. *qu. 14.*

DEFINITIO III.

Pendente accusatione de grauiore crimine, nihil interim pronunciandum est de leuiore.

DElatus de leuiore crimine, siue ab eodem, siue ab alio accusatore deferatur de maiore, non potest condemnari de leuiore, quin plene cognitum sit de maiore, vt consequenter vtraque accusatio eodem iudicio terminetur. [1] Finge leuius crimen non nisi exilio coercendum, grauius vero capitis supplicio plectendum. An non fuerit absurdum in exilium mitti eum, qui capite puniri debeat? [2] *Ita Senatus* in causa Bartholomæi Baudin, & N. De la Val. 2. Decembr. 1595.

1 Arg. eorum, quæ notat Iulius Clar. *in §. fin. qu. 14. num. 12. verſ. & hoc etiam dato.*

2 Ita enim fieret, vt minoris criminis condemnatio maioris impunitatem adferret, quod esset absurdum. Semper enim grauiora sunt & seuerius & diligentius coercenda, vt dixi *Defin 1. supr ex l. cum reus 18. C. de pœn.* Nihil tamen vetat eidem personæ diuersas pœnas corporales per eandem sententiam irrogari, quo casu distinguendum est, an sint compatibiles, an non, vt si sint, omnes mandentur executioni, sic tamen vt incipiatur à minore, si vero non sint compatibiles, eligat iudex quam velit mandari executioni, vt eleganter tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. qu. 99. num. 9.* vbi vide.

DEFINITIO IV.

Condemnatus ad triremes nouam accusationem instituere non potest, sed inchoatam prosequi potest.

DE eo qui ex causa publici iudicij condemnatus fuit ad triremes aut perpetuas aut temporales, aliámve pœnam, quæ vel ciuitatem solam adimat, vel cum ciuitate etiam libertatem, [1] dubitatum sæpius est in Senatu an admitti possit ad accusationem: Videbatur enim omnimodo arcendus ab accusatione, quæ iuris ciuilis est, [2] cùm non habeat caput in ciuitate is, qui ciuitatem amisit, multo minùs qui libertatem. [3] Sed illa tamen distinctio tandem placuit, quæ & prudentibus placuisse videtur, [4] vt nouam accusationem instituere prohibeatur, sed inchoatam prosequi non prohibeatur aduersus quoscunque, [5] multo magis contra suum accusatorem: Quod etsi generaliter obtinet, maiorem tamen habet rationem si condemnatus suam suorumve iniuriam prosequatur. [6] *Ita Senatus* inter fratres Gauent, 6. Junij 1614.

1 Sunt enim diuersa genera pœnarum etiam capitalium, *l. sunt quidam 17. l. capitalium 28. D. de pœn.*

2 Est enim totum ius ciuile comparatum propter accusationes & actiones, vt constat *ex l. 2. de orig iur.*

3 *d. l. sunt quidam, l. 1. §. vlt & l. 4. D. de capit. minut.*

4 *In l. is qui reus, in fin D. de public. iudic.*

5 Iul. Clar. qui dicit communem in *pract crimin. quæst. 14. num. 15.*

6 Quo casu etiam infamib. personis agere & accusare permittitur, quæ alioquin repellerentur. Iul. Clar. *ibid.*]

TIT. II.

DE ACCVS. ET INSCRIPT.

DEFINITIO I.

Reus pendente accusatione retinet liberam bonorum suorum administrationem, dum nihil in fraudem faciat.

NOn est reo aufferenda bonorum administratio pendente cognitione de crimine, [1] itaq; potest interim debitor creditori reo soluere, & ex contrario reus debitor creditori. [2] Præterquam si læsæ maiestatis crimen obiectum proponatur. [3] Idem de bonorum alienatione iuris est, [4] dum ne quicquam in fisci aut accusatoris fraudem fiat. [5] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 16. Cal. Ianuar. 1588.

1 Excipe reum læsæ maiestatis & repetundarum, *l. ex iudiciorum 20. D. hoc tit. l. vlt. C. ad leg Iul. maiest.* Vide *Defin 5. num. 3. infr.*

2 *L. reo criminis 41. & seq. D. de fol.* vbi ratio redditur, quod alioqui innocentes plerique necessario sumptu egerent.

3 *d. l. vlt. C. ad leg. Iul. maiest.* Adde etiam crimen repetundarum *ex d. l. iudiciorum.*

4 Vide Guid. Pap. *quæst. 76. num. 3.* remissiue & Didac. Couar. ista eleganter tractantem *in lib. 4. Decretal. 2 part. cap. 6. §. 3. num. 7.*

5 *Arg l post contractum 15. cum ibi not. D de donat. l si aliquis 7. D. de mort. caus. donat.* Alia quæstio est, an ei, cuius bona sunt annotata aut etiam publicata propter contumaciam, debeant illa restitui si compareat & se defendat? De qua vide Iul. Clar. *qu. 44.* vbi distinguit, an comparet intra annum an post annum. Vide *l. 1. de requir. reis.*

DEFINITIO II.

Qui alium detulit non est condemnandus in expensis litis, nisi conuincatur de vera & manifesta calumnia.

EXtat Senatusconsultum, quo cauetur, ne delatores criminum expensas litis prorogare compellantur, præterquam si accusare etiam velint, & in crimen subscribere. Sed ad eos delatores id pertinere visum est, qui non per calumniam manifestam detulerunt. [1] Calumniatores enim non modo litis sumptibus, [2] sed etiam mulcta pecuniaria, adeoque si res postulabit, capitali pœna puniri debere placuit. [3] Sane si probabilem deferendi criminis causam quis habuerit, non illud etiam ab eo exigimus, vt sufficientes & plenas adferat probationes. [4] Sufficit enim, vt nihil per calumniam fecerit. [5] *Ita Senatus* pro Antonio Lespine, contra procuratorem iurisdictionalem Comitatus de Chastillon apud Sebusianos meos, 5. Id. Iun. 1590.

1 Duplex enim calumnia est, vna vera, alia præsumpta, vt pluribus tractat Iul. Clar. *in pract. crim. qu. 62. num. 4. verſ. pro reſolutione & num. 6.* vbi vide.

2 Iul. Clar *vbi sup. l. 3. in fin. C. qui accuſ. non poſſ.*

3 Calumniantes enim poscit ad vindictam similitudo supplicij, id est, pœna talionis, *l. vlt. l. non prius 7. in fin. & paſſ. C. de calumniat.* & præterea pœna infamiæ, *l nostri 8. & l pen. eod. tit. l. vlt. C. hoc tit. l. sunt quadam 9. in fin. de extr. crimin.*

4 Est enim illa tantum præsumpta calumnia, cum accusator deficit in probationib. Iul. Clar. *d. q. 62. n. 4. & 6.* nec ei prodest, quod iurauerit de calumnia, *ibid. num. 7.* Vide *l. si cui 7. D. hoc tit.*

5 Id est, sciens, aut cum scire possit innocentem esse illum, quem accusat. Illa enim demum vera calumnia est. Excusatur tamen etiam à præsumpta, si habeat pro se euidentia aliqua indicia, puta famam, vel auditum à fide digni, vel quid simile; Idem Iul. Clar. *vbi supr. num. 8.*

DEFINITIO III.

Indicium, quod ex vnius testis dicto proficiscitur, sufficit ad condemnandum non ad pœnam criminis, sed ad sumptus litis.

ACcusatus de crimine, si ab vno tantum teste impetatur, [1] neque condemnandus est, neque testi obtemperandus, [2] nec rursus omnino absoluendus, [3] sed interim dimittendus, quousq; amplior criminis probatio facta sit, [4] & nihilominus in expensas litis condemnandus. [5] *Ita Senatus* in causa Mauricij Jacquier Tarentasiensis, Prid. Cal. Junij 1591.

1 Intelligе de teste, qui faciat indicium non tantum facti, vt Baldus loquitur *in l. seruos, C. de testib.* id est, quod dirigit iudicem in viam persecutionis ad inquirendum, sed etiam indicium iuris, quod non aliter contingit, quam si sit ille omni exceptione maior. Iul. Clar. *in pract crim. quæst. 21. num vers. vnus testis*, post Ruin. *cons. 147. num. 2. lib 5.*

2 Cum possit quod ex probatione deest aliquando per alium testem repleri.

3 Quod Gallice dicimus *plus amplement informé.*

4 Cum posset vnus ille testis facere indicium sufficiens ad torturam. Clar. *d. num. 2. & quæst. 53. num. 18.*

5 Itaque sufficit latam esse sententiam absolutoriam cum eo cui agendi ius fuit, *arg l si ideo 55. D. de euict.*

6 Vt ita accipiatur quod scriptum est *in d § iisdem.*

7 *d. l. Senatus 14.* vbi glos. Bart. & alij, *D. hoc tit* Ioan. Pap. *in synagm. lib. 19. tit. 8. De la force & authorité des iugements*, §. 10.

8 Multo magis si recidat in idem crimen, vt tractat Papon. *d. §. 10. in fin.*

9 Cumulatio enim delictorum necessario trahit secum cumulationem pœnarum.

DEFINITIO IV.

Accusatus siue absolutus sit, siue leuius quam oportuit condemnatus, non potest iterum accusari de eodem crimine, sed de alio potest, vt tanto grauius puniatur.

AB accusatore publico delatus de crimine & simpliciter absolutus, id est, non addita clausula, *alio non apparente*, quę vt plurimum addi solet, obid ipsum crimen iterum accusati non potest, [1] siue apud eundem, siue apud alium iudicem, non solum à procuratore fisci, cui haud dubie obstaret exceptio rei iudicatæ, [2] sed nec ab eo qui priuatam velit iniuriam prosequi, nec si eo inaudito lata sententia proponatur. [3] Etsi enim verum est sententiam inter alios latam aliis nocere non debere, [4] hoc tamen iure vtimur, vt quia diuersa persecutio non ad priuatos pertineat, sed ad vindictæ persecutio non ad priuatos pertineat, sed ad fiscum aut eum, qui fisci loco sit. Nisi quod ad pœnam pecuniariam, quæ in vicem eius quod interest infligi solet. [5] Hactenus enim saluam priuato actionem esse, nec ei rem iudicatam obstare verius est. [6] Ergo si priore iudicio secuta fuerit condemnatio, sed leuior quam delicti atrocitas postularet, multo minus permittendum est, vt semel condemnatus iterum de eodem crimine accusetur, ob id solum, vt grauiores & meritas sceleris sui pœnas luat. Id enim postulat, & omnino euincit auctoritas rerum iudicatarum. [7] Sane si noui criminis idem reus fiat, nihil prohibebit bonam iudicem sic ferre sententiam, vt quod priori condemnationi defuit posteriori adiiciat, [8] & vtriusque criminis pœnam cumulet, quo efficiat posterioris grauiorem. [9] *Ita Senatus* in causa Parisij Cheneuier, & Pantaleonis Raymondé, circiter Idus Junij 1591.

1 L *Senatus censuit*, vbi glos. & Bart. *D. hoc tit.* Cyn. *in l. nullum, C. de testib.* Papiens. *in form. inquisit. vers hæc est quædam inquisitio, num. 8.* [Intellige si fit absolutus. Aliud enim erit si Senatus ita pronunciauerit, *A mul l'accusé hors de Cour & de procés.* Tunc enim potest procurator generalis ex nouis probationibus iterum accusare, nec eget supplicatione ciuili in criminalibus, licet in S C. non sint adiecta verba *alio non apparente. Ita Senatus* Cal. Iunij 1612.]

2 *Tot. tit. de except. rei iudic.*

3 Intellige nisi magna ex causa, vt loquitur Vlp. *in l si eui crimen 7. §. item eidem criminibus, D. hoc tit.*

4 Vt scriptum est *in dict. §. iisdem, & in l. 1. D. de except. rei iudic.*

DEFINITIO V.

Etiam in atrocissimis delictis non est permittenda accusatio, quæ certum auctorem nullum habeat, præsertim si impetatur memoria defuncti.

ETsi crimina quædam sunt quorum atrocitate ius ita constitui æquum fuit, vt memoriam defuncti hominis accusari, adeoque condemnare liceret, quale inter cætera illud est perduellionis, qui hostili animo in Principem aut Rempubl. animatus fuit, [1] aut eius qui ex lege Iulia repetundarum reus fieri potuit, [2] non tamen facile & temere, aut passim id permittendum est, [3] sed ita demum si certus accusator se offeret, qui & eius conditionis, ac existimationis sit, vt ab accusatione repelli non debeat, [4] & accusationis fidem inscriptionis periculo facere paratus sit. [5] Idque Senatus noster constituit, cum clarissimi cuiusdam viri, qui inter Consiliarios Principis locum moriens tenuerat, memoria per incerti accusatoris audaciam impetteretur, nec de accusationis veritate vel inquiri passus est, 9. Cal. Iul. 1592.

1 *L. vlt. D. ad leg Iul. maiest.* Iul. Clar. *in §. læsa maiestas, num. 16.*

2 *L. ex iudiciorum 20. hoc tit l 2. D. de leg. Iul repetund.*

3 Quia regulariter crimina & pœna finiuntur morte, *l si pœna 20 D. de pœn.* Nec possunt pœnæ incipere ab herede, nisi lis cum defuncto fuerit contestata, *d. l ex iudiciorum, l defunctis 6. D de public. iudic. l. 1. C si reus vel accus mort fuer.* Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 51. num. 12. & 13.* Vbi excipit crimina hæresis, læsæ maiestatis, repetundarum, peculatus, homicidij sui ipsius ob conscientiam sceleris patrati. Vide eundem Iul. Clar. *in §. hæresis, num. 21. & in §. læsa maiestatis, num. 16.*

4 Multi enim sunt qui ab accusatore repelli debent, aut ob suam infamiam, aut ob aliquam aliam conditionem. De quibus omnibus vide Iul. Clar *pract crim quæst. 14. per tot. & q. 15.*

5 Ne tam facile quis prosiliat ad tanti criminis accusationem, *l si eus crimen 7. D. hoc tit.* Text. est accommodatus *in l non prius 7. C. de calumniat.*

DEFINITIO VI.

Reo, qui & obiectionem testium defuit, & ad iustificationes suas admissus fuit, non est danda dilatio ad respondendum, vt aiunt, per attenuationem.

NOn est reo concedenda dilatio, vt ad accusatoris petitionem peracta litis criminalis solemnitate per attenuationem respondeat, [1] quotics ea commissi & obiecti sunt, &, vt Pragmatici loquuntur, confrontati testes, & ad innocentiæ probationes, quas iustificatorias vocant, admissus reus fuit, quoniam eo tempore accusationem attenuare debuit quo testes sibi commissos vidit. [2] Igitur responsionibus per attenuationem tunc locus erit, cum rei confessio solemnem iudicij criminalis formam excluserit. [3] *Ita Senatus* in causa Iacobi Faure & Henrici Pic, 10. Cal. Febr. 1593.

1 Nec enim responsiones istæ per attenuationem fundendæ defensiones illæ, quas placet nunquam esse afferendas reo quin admittatur ad eas ante condemnationem, & quas nec de plenitudine potestatis Princeps adimere potest reo, vt ex communi nostrorum sententia tractat Iul. Clar *in § fin quæst. 49. num. 13. & 14.* sunt enim eiusmodi defensiones illæ, quas nos vulgo iustificationes, aut facta iustificatiua appellamus.

2 Alioqui

2 Alioqui ſuſpectæ ſunt iuſtificationes quæcumque poſt obiectos teſtes allegantur, tanquam per dolum & mendacium excogitatæ. [Si tamen per imperitiam iudicis inferioris condemnatus quis ſit ex dictis teſtium, quos ſibi committi noluerit, cùm tamen de pœna corporali ageretur, ſeq; dictis teſtium ſtare velle etiam coram iudice, & vt fit, cum iuramento declarauerit, poteſt in cauſa appellationis idipſum negare, quod iam negauerat in priore inſtantia & omni modo ſunt committendi teſtes, priuſquàm vel ad diffinitiuam ſententiam, vel ad habendam de reo quæſtionem peruenirì poſſit, quia nunquam auditur perire volens, *l. non tantum 6. de appell.* *Ita Senatus* in cauſa Claudij Iaquard, 7. Iunij 1613.]

3 Nam contra eum qui ſponte confeſſus eſt non proceditur per obiectionem teſtium, quia nec neceſſe eſt, cum in confeſſionem nullæ aliæ ſint partes iudicis, niſi in condemnato, quo magis permittendum ei eſt, vt defenſiones ſuas alleget ad extenuandam accuſationem. Iul. Clar. *dict. num. 15 & quæſt. 64. nu. 44. & quæſt. 65. num. 1.*

DEFINITIO VII.

Alienationes facta pendente lite ab eo, qui liberam rerum ſuarum adminiſtrationem retinuit, non ſunt reuocandæ ſi fraus nulla interuenerit, nec tamen à iudice, facile permittendæ.

QVod ſupra diximus, [1] lite pendente non auferri reo bonorum ſuorum adminiſtrationem, ideoque & ei ſolui poſſe, præterquam in exceptis criminibus, id eſt, maieſtatis & repetundarum; [2] ita accipiendum eſt, vt ſi interea ex bonis ſuis aliquid vendiderit reuocari venditio poſtea non poſſit, ne ſecuta quidem condemnatione, niſi aut poſt ſententiam & appellatione pendente facta venditio ſit ab eo, qui publicationis & bonorum ademptionis pœnam merebatur, [3] aut in fraudem fiſci & pœnæ pecuniariæ alienatio facta proponatur. [4] Quæ fraudis præſumptio quibus caſibus, & ex quibus indiciis colligatur alio loco à nobis diffuſe tractatum eſt. [5] Donationes ſolæ exceptæ olim fuerant, & quidem eæ duntaxat quæ poſt contractum capitale crimen factæ eſſent, [6] & ita demum ſi condemnatio quandoque ſecuta eſſet, [7] quoniam ita ius erat, vt ex capitalibus delictis omnibus aut bonorum omnium, aut ſaltem partis ademptio irrogaretur. [8] Hodie igitur cum ex perpaucis criminibus publicatio bonorum fiat, [9] conſequens erit permiſſas donationes in cæteris niſi fraus facta ſit pœnæ pecuniariæ. [10] Quid autem ſi reus petat à iudice, vt vendere ſibi aliquid liceat? Non debet iudex, multo minus Senatus permittere, ſi non aliqua neceſſaria, aut probabilis vendendi cauſa allegetur, [11] quamuis etiam citra permiſſionem eſſet venditio valitura. Nam facta vltro venditione, ſaluum maneret ius fiſci aduerſus emptorem, ſiquid à reo in fraudem, & per colluſionem quandocumque factum probaretur, [12] quod permiſſa venditione ſecus eſt. [13] Itaque imputet ſibi qui cum liberam diſtrahendi poteſtatem haberet etiam ſine cauſa, dummodo non in fraudem, adire tamen iudicem maluerit. [14] Iuſta porro diſtractionis cauſa eſt, vt in ſumptus litis aut alimentorum pecunia erogetur. [15] Quo tamen etiam caſu ne qua fraus fiat ſolet Senatus decernere, vt acceptum pretium penes ſcribam & actuarium (graphiarium appellant) deponatur, per cuius manus poſtea tantum reo præſtetur, quantum Senatui æquum & iuſtum videbitur. Etſi enim alienationes quæ cauſam habent neceſſariam nunquam prohibitæ cenſentur, [16] facile tamen eo prætextu fraus fieri poſſet, ſi non aduerſus fraudem huiuſmodi veluti remedio conſuleretur. [17] *Ita Senatus* in relationibus libellorum in cauſa Stephani Tornier concuſſionum rei, 7. Cal. Febr. 1593.

1 *Defin. 1. ſupr. eod.*

2 *L. ex indiciorum 10. D. de accuſat.* iunct. *l. reo 41. & ſeq. D. de ſolut.*

3 *Vt in l. chirographi 17. §. 1. D. de admin. tutor.*

4 Nunquam enim tuendum eſt fraudibus, *l. per ſot. ff. quæ in fraud. credit. D. & C.*

5 *Lib. 7. Connect. cap. vlt.* ex not. per Bart. *in l. poſt contractum 15. D. de donat.*

6 *d. l. poſt contractum, l. ſi aliquis 7. D. de mort. cauſ. donat.*

7 *d. l. poſt contractum*, de cuius tamen ſententia & lectione vide quæ ſcripſi ſupradicto loco Coniecturarum.

8 Vt perſpicere hæc, ex omnibus titulis, qui ſunt de legib. publicorum iudicorum, *D. & C.*

9 Bona enim damnatorum hodie ſeruantur proximioribus etiam collateralibus. *Auth. bona damnatorum, Cod. de bon. damnat.* De cuius ſententia & practica vide Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt. 78. num. 1. vb.* at obſeruari de conſuetudine, vt per illam Auth. hæc correcta ſint omnia iura antiqua, etiam in illis caſibus, in quibus erat impoſita pœna confiscationis expreſſe, nec tantum in conſequentiam alterius pœnæ licet vulgo DD. contra ſentiant. Excipiuntur tamen crimina hæreſis & læſæ maiestatis, & ſi quid præterea ex diſpoſitione ſtatuti vel conſuetudinis aliter caueatur. Iul. Clar. *ibid.*

10 Vt pluribus tractaui *dict. lib. 7. Coniect. c. vltim.* Iul. Clar. *quæſt. 78. num. 16. & 17. § fin.*

11 *Vt in l. Diuus 5. D. de petit. hared. l. ait prætor 7. §. vlt. ion. & l. Ariſt. §. 1. D. eod.*

12 Oportet enim emptorem, aut aliter contrahentem fuiſſe participem fraudis. Alioqui non reuocantur alienata titulo oneroſo. Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt. 78. num. 18.* ex Angel. *in l. ſi quis, num. 4. C. de bon. proſcript.*

13 Iuſte namque poſſidet qui auctore & permittente prætore poſſidet, *l. iuſte poſſidet 11. de acq. poſſ. l. qui auctore 117 de reg. iur. l. 5 §. non paſſim, D. de rebus eor. qui ſub tutel.*

14 Iudex enim nihil potuit, nec debet decernere ſine cauſæ cognitione, *l. nec quicquam 9 § vlt. decretum, cum ibi not. de offic. proconſ.*

15 *d. l. ait prætor 7. §. vlt. & l. filius 9 D. de iur. delib. d. l. Diuus 5. D. de petit. hared.*

16 *L. alienationes 13. D. famil. erciſc. l. 1. D. de fund. dotal. l. filius familias 114. §. Diui 2. in fin. D. de legat. 1.*

17 Eundum enim eſt obuiam fraudibus quantum fieri poteſt, *l. 5. § ſi pupillus, D. de rebus eor. l. ſcire oportet 21. D. de legib. tutor. l. unic. §. ille autem, C. de Latin. libert. tollend.*

DEFINITIO VIII.

Solutio facta creditori ſuppoſito per reum crimina liberat debitorem, qui fraudem non participauit, & cui nihil poteſt imputari.

SI quis in fraudem fiſci & ſuſpicione pœnæ, [1] quam ex delicti conſcientia ſibi imminentem præſentiret, alterius nomen pro ſuo in creandis debitoribus ſubieciſſe dicatur, prius audiendus, & in ius vocandus eſt is, qui tacitam fidem accommodaſſe dicitur, [2] quam vt ſequeſtrari poſſint nomina, & inhiberi debitoribus ne ei ſoluant, cui ſint obligati. [3] Sic enim eius inauditi conditio duriot fieret quod numquam eſt ferendum. [4] Quid ergo ſi poſtea de fraude appareat, & interea debitores imaginario creditori ſoluerint? Vtique liberati intelligentur, [5] ſi non à fiſci procuratore certiores facti ſint de lite aduerſus verum & imaginarium creditores eo nomine inſtituta. [6] Tunc enim iis imputari poterit, cur tam facile & vltro ſoluerint, aut cur ſi conuenti ſoluerunt, non prius denunciauerint procuratori Principis, vt ſi quam haberet inhibendæ ſolutionis rationem, eam proponeret. [7] Sed etſi fraudem participaſſe probentur, non impune ſoluiſſe videbuntur, vt hanc ipſi quoque fraudis ſuæ pœnam ſentiant. [8] Sane ſi quædam fraudis probationes aut præſumptiones interueniant, non inique interea debitoribus inhibebitur ne ſoluant. [9] *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 8. Idib. Mart. 1593.

1 *Vt in l. ſi aliquis 7. D. de mort. cauſ. donat.*

2 Fraus enim probanda eſt non præſumenda, *l. in exceptionibus 19. §. qui dolo, D. de probat.* Ex quibus autem coniecturis fraus probetur, vide apud Iul. Clar. *in pract. crim. quæſt. 78 num. 16. & 17.*

3 Habet enim fundatam intentionem is, qui stipulatus est, quamdiu non probetur simulatio, *l. cum proprio 5. in fi. C. si quis alter. vel sib.*

4 *Vulg. l. de unoquoque 47. D. de re indic. l. nam ita 39. D. de adopt.*

5 Nihil enim potest iis imputari qui soluerunt proprio creditori, qui ab iis fuerat stipulatus, *l. filia 88 D. de solut. l. vero procuratori 12. l. solutam 49. l. quamuis 45. alias l. Calippo. §. 1. D. eod.*

6 *Arg. l. nemen 4. C. qua res pignor. l. vltim. cum ibi not. D de transact.*

7 *Arg. l. ait prator 7. §. 1. vers. permittitur, D. de minor.*

8 Ex not. per Iul. Clar. *d. quæst. 78 & 81. num. 8.*

9 Vt impediatur solutio & liberatio, *l. 3. C. de nouat. dict. l. 4. C. qua res pignor.*

DEFINITIO IX.

Occultus instigator non tenetur ad expensas litis si non fuerit calumniator.

QVI crimen secreto detulit ad causam vindictæ publicæ, quamuis si calumniator sit perinde condemnari debeat in id omne quod rei interest, ac si palam & publice nullaque facta protestatione accusasset: [1] Si tamen nihil per calumniam fecisse probetur, iustamque accusationem fuisse ex iudicij euentu appareat, non est condemnandus ad litis expensas vllas, aut prorogandas, aut restituendas, quatum scilicet onus ad iurisdictionis dominum pertineat, [2] cuius officio incumbit curare, vt malis hominibus purgetur territorium cui præest, [3] nisi pro accusatore haberi voluerit is, qui denunciator fuit. [4] *Ita Senatus* in causa Syndicorum & collegij Canonicorum de Chamonix ex tempore tractata Non. Julij 1593.

1 Eum namque qui clam & per cuniculos calumniatur, non oportet melioris esse conditionis, quam si palam & publice calumniaretur, cum sint magis excusabiles qui publice & palam quam qui clam peccant *l. vltim. D de vit. nupt.* Denique nunquam impunita debet esse calumnia, *l. 1. §. 1. D. si mulier ventr. nom. per calum in poss. eff. dicat. l. vlt. C. de calumniat.* Dixi *Defin 2 supr.*

2 Hodie enim nemine querelante fiscus succedit loco partis aut is qui fisci locum tenet, vt ait Iul. Clar. *in pract crimin. quæst. 10. num. 3. 4. & 6.* Neque tamen procurator fiscalis vnquam subiicitur expensis, siue actiue, siue passiue, nisi euidenter dolose & calumniose litem prosequatur. Idem Clar. vbi *supr. num. 5. & quæst. 50. num. 6. in fin.* [Quid ergo si procurator fisci Episcopalis accuset aliquem de clerico vulnerato, vel occiso? Non tam publici quam priuati accusatoris vice fungi credendus est, cùm præter eum adsit procurator Principis ad quem solum publicæ vindictæ persecutio contra laicum competit. Et ideo non magis procuratori fisci Episcopalis, quàm priuato alij cuilibet accusatori edenda sunt instrumenta litis criminalis, quæ Pragmatici nostri secreta vocant. Nec rursum ei permittitur concludere, & agere ad pœnam vllam corporalem: vt neque priuato alij accusatori. *Ita Senatus* contra procuratorem Episcopalem Gebennensem, ante Calend. Mart. 1612.]

3 *L. 3. de offic. præsid.*

4 Quo casu & citandus est, & cum succumbit, in expensas condemnari debet. Iul. Clar. *in pract. crimin dict quæstion. 10. numer. 4.* post Ioann. Papon. *in syntagm. Arrest. libr. 24. tit. 1. Arrest. 2.*

DEFINITIO X.

Instigatori occulto debentur expensa litis, qua subministrauit, si eum sibi iudicari reus petierit, non aliter.

INstigator accusationis sicuti si per calumniam instigasse ex litis euentu probetur condemnandus est in id omne quod rei interest, [1] ita si iusta fuit veraque instigationis causa obtinere expensas omnes debet quas ob eam rem fecerit; [2] etiam non necessarias, dummodo vtiles, nec superuacuas. [3] Sed hoc ita si instigatorem nominari sibique indicari reus petierit. [4] Alioqui si perpetuo sic egerit, quasi cum solo accusatore publico sibi res esset, nec de instigatoris calumnia sit conquestus [5] non alios sumptus repetere instigator potest, quam quos ab alio qui instigator non fuisset fieri oportuisset ad litem instruendam. [6] *Ita Senatus* pro Laurentio Balmaz, contra Guilielmum le Marquis Castellanum de Miribel, Idib. Decembr. 1593.

1 Adeoque ad pœnam talionis si non esset illa hodie sublata, *l. vlt. C. de calumniat.* vt dixi *Defin. prox. præced.* C. at *in fi. quæst. 12. num. 17.*

2 Vt sit eadem ratio contrariorum, *argum. l. penultim C de solut.*

3 Nemo enim supervacuis sumptibus onerandus est, *l. in fundo 38 D. de rei vindicat. l. si seruus 25. D. de pignor. action. l. hac stipulatio 14. §. 1. D. vt legat. seu fideicomm. seru. caut. caueat.*

4 Quanquam nec cogitur fiscalis procurator nominare instigatorem, nisi eo demum tempore, quo ex euentu iudicij apparet calumniosam fuisse accusationem. Et ideo non facile debet procurator fiscalis instigatorem occultum audire, nisi prius & priuata saltem scriptura subscribat, veramque adfirmet accusationem, *l. non prius 7. C de calumn.*

5 Siue ignorans, siue dissimulans, quasi nesciat aliquem esse instigatorem.

6 Sibi enim debet instigator hic imputare cur palam & publice accusare non maluerit. Instigator enim manifestus nil distat ab accusatore. Iul. Clar. *in pract. crimin quæst. 10. numer. 4.*

DEFINITIO XI.

Non sunt audiendi testes pro reo antequam sit in vinculis, & de crimine responderit.

QVamquam is qui iussus est inquirere de crimine sic agere debet, vt non minus quæ pro reo, quam quæ contra reum faciunt tedigat in testationem, non solum id postulante reo, sed etiam tacente, [1] si tamen productis iam elogiis, secutoque decreto iudicis de reo prehendendo, aut citando, *reus petat* inquiri exactius de rei gestæ veritate, non est audiendus, quoniam prius est, vt iudici pareat, [2] quam vt suam probet innocentiam, cum propter rei iudicatæ auctoritatem, [3] tum ne fenestra aperiatur subornandis per reum testibus, si prius audiantur, quam sit ille in vinculis. [4] *Ita Senatus* in relationibus libellorum in causa D. de la Serrà, 14. Calend. Februar. 1594.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt, *informer à charge & à decharge.*

2 *L. si quis ex aliena 5. D. de iudic.*

3 *L. seruo 65. §. cum prator, D ad SC. Trebell.*

4 Hoc enim esset destruere totam practicam criminalem si per indirectum admitteretur reus ad faciendum suas defensiones extra carceres, inquit Iul. Clar. *in pract. crimin quæst. 11. num. 32. versic alias enim.* [Inde est quod nec ad abiectis rei defensionem quisquam admittitur, nec ad appellandum pro absente condemnato *ex lege non tamèn 6. D. de appellationib.* nisi hac lege vt exhibeat reum eúmque carceribus mancipet ante omnia. *Ita Senatus* in causa Syndicorum Sancti Felicis, & N. Iuge Rumiliacensis. *Sine die.* Sed nec alij quàm parenti aut filio, aut cuius probabiliter interfit pro absente condemnato appellare permittitur. *Ita tractatum* 3. Non. Septembr. 1610. Plane si periculum sit, ne iustificationis probationes intercidant, possunt interim pro reo audiri testes, etiam prius quàm accusationis probatio peracta sit vt scripsi *Defin. 1. num. 9. in allegat. supr. de probat.* Sed non priusquam sit reus in vinculis, adeóque de crimine ex ore responderit. Sed neque audiendam vxorem placuit aut matrem, quæ contumacis viri aut filij nomine suspectum voluit dicere Senatorem, cùm ea iudicis recusatio species quædam sit defensionis. Sane si absentiam viri aut filij aut alterius cognati excusare velit, & tempus petere intra quod comparere possit is, qui contumax dicitur, audiri debebit. Ex *l. penult §. 1. de publ. iudic. Ita Senatus* pro Magd. Blanchard. vxore N. Iacob. de Puencet, 10. Cal. April. 1612. Idem pronunciatum est in patre; iussusque pater filium quem domi habebat intra breue certum

certum tempus exhibere, ad cuius comminationem grauioris pœnæ si non exhiberet. Itemque si interim contingeret delictum aliquod à filio committi vt scilicet de eo delicto pater quoque respondere & satisfacere cogeretur. Nam vt & pater possit absentem & contumacem filium defendere satisdatione prius præstita de illo exhibendo secundum sententiam Iulij Clari *in §. vltim quæst. 13. num. 5.* moribus nostris non obtinet. *Ita Senatus* in causa D. Baronis de la Serrà, 3. Calend. April. 1612.]

DEFINITIO XII.

Respondere per attenuationem reus debet ex ore & in vinculis.

QVoties ex sola rei confessione accusator quisquis ille sit siue priuatus, siue publicus accusationis probationes depromit, edendæ sunt eo petitiones, quas conclusiones diffinitiuas appellamus, vt iis per attenuationem respondeat, quod ipsum tamen ex ore & vinculis facere debet siue rusticum hominem proponas, siue peritum & Doctorem. Hac sola differentia obseruanda, quod si sit rusticus permittitur illi posteaquam ex ore respondet aduocati quoque consilium implorare, & pluribus ac melioribus rationibus causam suam defendere, ob idque petendi ei dilatio congrua in hanc rem concedenda est.[1] Si vero iurisperitus sit, aut alius qui nec rusticus sit, nec rustico in iuris ignoratione comparandus,[2] nulla illi dilatio ex hac causa conceditur. Sed tantum si quid amplius ad iuris sui defensionem ex scripto proponere velit id ei non denegatur, dum ne longior ferendæ sententiæ mora fiat. *Ita Senatus* in causa cuiusdam Aduocati, 8. Cal. April. 1594.

1 Iul. Clar. *in §. fin. quæst.* 49. *num.* 13. & 14.
2 *L. regula* 9. *D. de iur. & fact. ignor.*

[DEFINITIO XIII.

Non est admittenda accusatio si non fiat zelo iustitiæ.

CVm quidam ex variis criminum causis apud diuersos iudices accusatus, & in varias pœnas pecuniarias condemnatus fuisset, easque satis leues; partim quòd atrociora crimina quæ obiiciebantur non bene probata essent,[1] partim quod cætera leuiora per iunioris ætatis, & militaris vitæ lasciuiam admissa viderentur,[2] acciderat post duodeviginti annos, vt instigantibus quibusdam aulicis grauiorem condemnationem auidè venantibus, cuius emolumentum sibi postmodum à Principe cessum iri sperabant, Procurator generalis per appellationem à minima[3] repetitis accusationib. aliisque additis delictorum ante viginti annos admissorum[4] grauissimam mulctam, irrogari postularet, nouasque in eam rem, sed tamen valde suspectas probationes[5] adferret: *Senatus* non solùm appellationem quasi parum iustâ probationum inopia & leuitate reiecit, sed neque amplius inquiri passus est, quod per inuidiam & auaritiam aulicorum potiùs, quàm zelo iustitiæ miserum reum post tot annos inquietari animaduerteret.[6] Quod neque religiosissimi nostri Principis humanitati, neque tanti Senatus æquitati conueniens videbatur, dignaque res exemplo visa est, vt in posterum aulici ab eiusmodi petitionibus & persecutionibus abstinerent.[7] *Ita Senatus* pro Francisco Palafrey Galey, 4. Mart. 1613.

1 Debeat enim probationes in criminalibus esse luce meridiana clariores *l. sciant* 25 *C. de prob.*
2 Licet enim ætas non excusat in delictis *tit. C. si aduers. delict.* prodest tamen ad minuendam pœnam vt ibi omnes notant & ad *l. auxilium* 37. *D. de minor.*
3 Potest enim procurator Principis suo iure & priuilegio appellare quandocumque à minima condemnatione si criminis atrocitas grauiorem mereatur, vt sæpius alibi scripsimus.
4 Cùm tamen omnia ferè crimina præscribantur viginti *l. querela* 12. *C. ad leg. Cornel. de falsi.*
5 Propter suspectam fidem Commissarij, qui posteriores testationes exceperat, quem constabat infensissimum sceleratum reis carceres ni plura testarentur; quàm se scire dicerent. Item propter testes qui post tot annos plura fuerant testificati, quàm in priore instantia in qua iidem plerumque auditi proponebantur.
6 Ne inde nascatur iniuriarum occasio vnde iura nasci debent *l. 6. C. vnde vi.*
7 *Tot. tit. C. de petit. bonor. sublat.*

DEFINITIO XIV.

Etiam in causa appellationis committendi sunt testes si reus crimen negauerit, licèt in prima instantia sibi eos committi noluerit.

QVi per imperitiam iudicis inferioris condemnatus est ad pœnam corporalem de crimine quod à se perpetratum negauit, tanquam conuictus ex dictis testium quos exhiberi sibi & committi noluerit,[1] cùm essent exhibendi omnino & committendi. Potest in causa appellationis id ipsum negare quod in priore instantia iam negauerat. Nam & posset etiamsi confessus fuisset,[2] ideoque si in negatione perseueret omnimodo committendi sunt testes priusquàm ad sententiam vel confirmandam, vel infirmandam perueniatur.[3] *Ita Senatus* in causa Claudij Jaquard. 7. Junij 1613.

1 Hæc enim declaratio rei nolentis testes sibi exhiberi & committi habentisque eos pro exhibitis & commissis, habetur pro tacita criminis confessione. Sed hoc obtinet in leuioribus tantùm non in grauioribus ex quibus pœna corporalis irrogari possit, & debeat, in quibus aperta confessione opus est. Et hoc nimirum erat quod imperitum iudicem fefellerat.
2 Est enim honesta ratio quælibet redimendi sanguinis etiam per mendacium *l. 1. de bon. eor. qui mort. sib. consc.*
3 Nec enim audiendus est perire volens, *l. non tantum 6. D. de appell.*

DEFINITIO XV.

Morte rei soluitur iudicium criminale etiam quod ad pœnam pecuniariam fisco applicandam, sed non pro sumptibus litis & eo quod interest partis.

ETsi ius ita comparatum est vt mortuo pendente accusatione reo post litem contestatam, possit nihilominus pœnia etiam fiscalis incipere ab hærede.[1] Hoc tamen iure vtimur, vt contra mortuum nulla hodie sententia proferatur, nullaque irrogetur pœna, nisi pro sumptibus litis ac omni eo præterea quod interest priuati accusatoris, nulla penitus habita filij ratione: Ne quidem ad irrogandam pœnam pecuniariam.[2] *Ita Senatus* noster sæpius, maximè verò in causa quadam D. d'Ayriaz, & fratrum Buttauant. *Sine die.*

1 *L. ex iudicium penult. D. hoc tit.* vbi tamen excipiuntur crimina læsæ maiestatis.
2 Est enim humanior hæc sententia. Vide Francisc. Marc. *Decis. libr.* 2.)

TIT. III.

DE EXHIB. VEL TRANSMITT. reis.

DEFINITIO I.

Cuius sumptibus transmittendus sit reus, qui à condemnatione corporali appellauit ad Senatum.

AB inferiore iudice in prouincia condemnatus ad pœnam sanguinis, aut ad tormenta, si Senatum appellet statim ducendus est expensis apparitoris principalis, quem nos Capitaneum iustitiæ appellamus, [1] mox repetituri ab accusatore priuatō si habeat vnde soluat, [2] sin minus, à Principe aut domino inferioris iurisdictionis, cui persequendæ vindictæ publicæ onus incumbit, [3] quod si nec apparitor ipse habeat de suo, quod in eam sumptuum causam prorogare possit, iniungenda est prorogandi necessitas accusatori, non reo, tametsi reus locupletissimus probetur. Inhumanum enim sit cogi reum de suo soluere, vt ad furcam fortasse & vltimum supplicium ducatur. [4] Et vero ad accusatorem onus pertinet omnium impensarum litis, præterquam earum, quas in struendis innocentiæ probationibus fieri necesse est, [5] cum eueniat plerumque, vt reus absoluatur. [6] *Ita Senatus* pro Bartholomæo Du Port, contra Joannem Baptistam Regnaud, 3. Id. Januar. 1593.

1 Hoc enim ad ipsius officium & munus pertinet.

2 Cum enim priuatus aliquis accusator adest, ad eum pertinet non ad gratiam Principis aut ad dominum iurisdictionis vt litis sumptus ministret. Non enim fiscus succedit loco partis, nisi cum alia pars nulla est, vt dixi *Defi. 9. n 2. 3. sic. prox.* Vnde etiam illa proficiscitur regula, quod non oritur actio criminalis Reipub. vbi non oritur parti actio ciuilis, vt tradat Iul. Clar. *in pract. crim quæst. 50. nu. 6. in fin.*

3 Vt malis hominibus purgetur prouincia, *l. 3. D. de offic. præsid.*

4 *Arg. l. nimis grauè 7. C. de testib.*

5 Accusatoris enim est probare accusationem, rei vero suam probare innocentiam & defensionem, cum debeat vnusquisque probare id, quod est fundamentum suæ intentionis, nec alius pro alio sit onerandus sumptibus.

6 Nam & in dubio præsumendum est pro reo, & pro eius innocentia, *l. absentem 5. D. de pœn.*

DEFINITIO II.

Possunt officiales etiam propria auctoritate prehendere illos, quorum crimina & atrocia sunt & notoria.

IMperatoria constitutio, [1] quæ prohibet ne quisquam in iudicio condemnandus exhibeatur, nisi de cuius exhibitione prius iudex pronunciauerit, ad ea delicta non pertinet, quæ & tam notoria sunt, & tam atrocia, vt non sint culpa carituri officiales loci ni statim reum prehendant, [2] propria auctoritate, [3] iudicique castigandum exhibeant, [4] qui interea alioquin auffugere possit, debitamque crimini pœnam eludere. *Ita Senatus* in ea causa de qua SC. 13. infr. De pœnis.

1 *Quæ extat in l. vlt. C. hoc tit.*

2 Nam quemadmodum in maleficiis clandestinis & occultis non præsumitur negligentia officialis, nisi probetur, *l. 1. vbi Bald. & l. si ea* iunct. *l. cum fratrem 9. C. de his quibus vt indign.* Ita dicendum aliud est si crimen sit notorium, vel ipsi officiali denunciatum. Not. *in l. congruit, D. de offic. præsid. & in l. Diuus D. de custod. reor.* Quamquam non teneatur officialis ex sola negligentia, nisi sit in lata culpa, & dolo proxima. Ægid. Bon. *tit. De official. corrupt. pecun. num* 26. quem refert Iul. Clar. *in pract. crim quæst 73. versic. item index num 3.*

3 Quamuis regulariter si officialis non requisitus inquirat contra aliquem propria auctoritate, nec testes habeat, nec crimen sit notorium, teneatur actione iniuriarum, & in id omne quod alterius interest *l. seueriter 14. C. de exeus. tutor.* Litemque suam facere dicitur, & ei potest resisti de facto. Nor. glo. & Dec. *in l. non videntur 167. §. qui iussu, de reg. iur. l. prohibitum 5. C. de iur. fisc. lib. 10. tit.* Bar. *in Extrauag. quoniam*, in verb. *rebellando, qui sint vel all.* Thom. Grammat. *consil. 51.* Bald. *in l. ab executione, D. quor. appell. non recip.* Panormit. *in cap. dilectus. Extr. de rescript.*

4 *L. 1. vbi Salycet. C. de falsi. monet.*

5 *L. 1. & passi. D. de custod. reor.* [Vide *l. si quis 6. §. quid tamen, in fin. de minist. rust.*]

DEFINITIO III.

Etiam cum criminalis disceptatio conuersa est in ciuilem reus ex vinculis sententiam audire debet, tum quoque cum absoluitur.

QVoties iudicium quod criminaliter cœptum fuerat in ciuile conuersum est, [1] atque ita carceribus exemptus reus, præstita tamen, vt fieri solet, cautione nuda, vel etiam si opus sit fideiussoria, [2] iudicio in eadem causa sisti publicandarum testationum tempore, [3] ac quoties ita iudici videbitur, non eo minus sistere debet propriamque personam carceribus reddere, quod actore nihil probante absoluendus videatur. [4] Pertinet enim ad rei iudicatæ auctoritatem, & ad publicum exemplum, vt qui semel inter reos fuit ex eaque causa in carcerem detrusus in eo statu sententiam audiat, in quo tunc erat, cum ciuiliter agi res cœpit. [5] Nec enim ciuilis illa disceptatio absoluet iudicium criminale, sed eius tantum formam immutat, in id vsque tempus quo testatæ omnes publicati, aut ius reddi oporteat. [6] Neque vero cum ius redditur quicquam hac parte interest, an absoluatur reus, aut condemnetur, nec rursus an actionis iure condemnetur in id omne quod aduersarij interest, an ad pœnam pro delicto, quia cum ante iudicati pronunciationem ignorare reus debeat, quid iudicatum sit, [7] perinde cogendus est pati carceres, vt sententiam audiat per quam absoluatur, atque si condemnaretur ad pœnam. Plane si in tantum condemnetur, quod aduersarij interest, puta quod dolo & delicto vacare illum appareat, [8] sic debet condemnatio concipi, vt tamen eo nomine reus post pronunciationem in carceribus pro iudicato soluendo non retineatur: Ne alioqui fiat ei iniuria, si pro ciuili debito, cuius persequendi gratia bona prius quam condemnati personam capi oporteat, [9] carceris pœnam patiatur. *Ita Senatus* in causa N. Ioannis de la Forest D. de la Barre, contra Claudium Vallet, 8. Calen. Septemb. 1593.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt, *appointer les parties en procés ciuil & ordinaire.*

2 Pro qualitate enim rerum & varietate criminis & personarum, *arg. l. 1. C. de custod. & exhib. reor.*

3 Pragmatici dicunt, *au iour de la publication des enquestes.*

4 *Ex l. qui accusare 4. C. de edend.*

5 Nam & cum reus à crimine absoluitur, criminalis tamen sententia ea, ac proinde vt cæteræ criminales pronunciandæ.

6 Ne interea cogatur reus manere semper in vinculis.

7 Pronunciatio enim & recitatio sententiæ illa sola est, qua ostenditur quid iudicatum sit, *l. 1. & tot. tit. Cod. de sentent. ex breuit. recit.*

8 Nec enim ibi debet esse pœna, vbi delictum nullum est. *l. Gracchus 4. Cod. ad leg. Iul. de adulter.* nec rursus potest delictum esse sine dolo, scilicet vt corporaliter puniatur. Clar. *quæst 84.*

9 *Not. in l. ob as, C. de oblig. & action.*

[DEFINITIO IV.

QVi post citationem personalem à Senatu aliove inferiore iudice imperatam allegat suspectum eum qui testationes excepit, non eo minùs iudicato parere debet, atque ex ore & vinculis respondere, tam propter rei iudicatæ authoritatem, quæ sancta semper & inuiolabilis esse debet, tum quia, si qua suspicione laboret fides inquisitoris potest ea purgari testibus repetitis, adeoque si opus sit reo commissis. *Ita Senatus* pro N. Perret Augustano, 7. Calend. Februar. 1612.]

TIT. IV.

TIT. IV.

DE CVSTOD. REOR.

DEFINITIO I.

Commentariensis habet in subsidium actionem contra procuratorem iurisdictionis, & contra dominum, & in bona domini, siue nullum heredem ille reliquerit, siue aliquem cum beneficio inuentarij.

PROCVRATOR iurisdictionis, quem vulgo *officij* appellant condemnandus est in expensas omnes, quas pro custodia & alimentis condemnati, aut absoluti rei per Commentariensem erogari oportuit, si neque habeat reus de suo vnde possit soluere, neque priuatus vllus accusator sit contra quem eiusmodi sumptus repeti possint.[1] Non tamen proprio, sed procuratorio nomine condemnari debebit,[2] vt eius tandem damno res cedat, qui dominus iurisdictionis est,[3] si non euidens fuerit calumnia procuratoris, nec speciale mandatum habeat ad agendum:[4] Alioqui generale sufficit, vt officio suo coactus potius, quam vltro ad accusandum prosiluisse existimetur.[5] Quod si interea dominus decesserit nullo hærede relicto, eiusque bona per creditores possideantur, siue dominij, siue pignoris tantum iure, æquissimum est ex eiusdem iurisdictionis fructibus capi quantum necessariis illis sumptibus farciendis necesse est.[7] Quasi obligatis in hanc rem non ipsis tantum bonis, sed etiam eorum fructibus anteriore quodam iure ad quoscumque res perueniat successores. Est enim iurisdictionis cuiusliber delictorum coercitio,[8] quæ tamen sine sumptibus præsertim custodiæ & alimentorum explicari non potest.[9] Idem multo magis admittendum erit si dominus decesserit relicto hærede, qui beneficium legis & inuentarij imploranit.[10] Non enim ad generalis discussionis instantiam Commentariensis remittendus est, vt huiusmodi sumptuum quorum alioqui tam iusta & necessaria causa est solutionem consequatur.[11] *Ita Senatus* pro Antonio Bourgeois, contra Philippum le Bel procuratorem iurisdictionis de Chastillon & Pondeueyle, 4. Id. Nouemb. 1592.

1 Quia ad eum pertinet criminis persecutio & accusandi necessitas, ne delicta maneant impunita, *l. post legatum 5. §. Adiudicatum fisci, vbi not. D. de his quibus vt indign.*

2 Nam ille semetipse nil soluendo, tunc accusator priuatus, nihil in procuratorem iurisdictionis constitui debet, ne officium ei suum sit damnosum, *d. §. aduocatum*, iunct. *l. videlicet 29. D. ex quibus caus. maior.*

3 Cum non proprio nomine egerit sed procuratorio.

4 Egisse namque ille videtur qui per procuratorem suum egit, *l. 1. §. vsus, & pass. D. de procur. l. ita autem 5. §. quod si quis, D. de admin. tutor.*

5 Nemo enim generale mandatum habere intelligitur ad calumniandum, aut aliter delinquendum. Siquidem generali mandato interest semper clausula bonæ fidei, *l. creditor 60. §. vlt. D. mandat.*

6 Et hoc necessitas officij debet cum excusare maxime cum alius quispiam priuatus delator & accusator fuit, cuius intentionem procurator iurisdictionis fierit secutus, & executus, vt loquitur Paulus *in d. §. aduocatum fisci.* Vide Cuiac. *ad l. 2. Cod. de delat.*

7 Et enim hoc onus non tantum iurisdictionis, sed etiam fructuum iurisdictionis, qui scilicet nulli esse possunt nisi qui superinde necessarijs impensis deductis *l. quod in fructum 46. de vsur.* Esse autem necessarias istas impensas ex eo apparet, quod priuandus cognitione dominus si delicta, quæ admissa sciret, impunita relinqueret. Hoc enim esset abuti iurisdictione, non vti.

8 Quæ scilicet adnexum habet imperium merum, *l. 3. cum ibi notat. D. de iurisdict.*

9. L. 1 *& tot. hoc tit. D. & C.*

10 Siquidem non est nunc hæredem qui heredem habet, quamuis cum beneficio legis & inuentarij, *l. vlt. C. de iur. delib. in fi. & l. quasi 30. §. sed etsi sunt, de fideic. libert.*

11 Nempe quod ea discussionis instantia semper longiores, habeat moras.

DEFINITIO II.

Capitis pœna irrogatur Commentariensi qui carceratæ mulieri stuprum intulit etiam citra vim, dum ne meretrici.

COmmentariensem qui etiam citra vim rem habuerit cum muliere, quam in custodia habebat, capitis pœna puniendum esse placuit, siue ex causa delicti, siue ex alia quacumq; in carceres detrusa mulier proponatur.[2] *Ita tractatum est 7. Cal. April. 1593.*

1 Nimirum ex consuetudine illa, quam receptam esse attestatur Ioan Faber *in §. item lex Iulia. nu. 6. Instit. de public. iudic.* Paris de Put. *de syndic. in verb. Adulterium.* Quamuis non eodem iure omnes gentes vtantur, vt videre est apud Iul. Clar. *lib. 5 sent. §. fornicatio. nu. 24.* Excipe casum quo mulier carcerata sit meretrix; tunc enim minus agendum est cum custode carcerum qui eam per vim cognouit. Clar. vbi supra ex Boer. *decis. 317 num. 9* Ioan. Papon. *in syntagm. lib. 22. tit 8. §. 1.* Quid vero si alius ex carceratis cognoscat meretricem patiter carceratam. Negat Clarus molestandum illum esse post Boer. *vbi 5. num. 10. & 14.* Quod intellige si modo vis abfit quæ nunquam debet esse impunita.

DEFINITIO III.

Vocatus ad iudicem, vt respondeat ex ore ad fines ciuiles tantum, non censetur esse in vinculis, & potest abire sine venia.

QVi iussus est ad iudicem venire de crimine ex ore responsurus ad fines, vt pragmatici loquuntur, ciuiles tantum, nō censetur esse in vinculis.[1] Ideoque quasi ciuili potius, quam criminali iudicio conuentus, post factam à se responsionem constitutumque procuratorem, potest impune abire nulla à Senatu aliove quolibet iudice abeundi licentia impetrata.[2] *Ita Senatus* ex tempore in secreto auditorio pro N. Gaspardo Chabod contra Spect. Joannem Regnaud tunc iuridicum Sabaudiæ maiorem, nunc Senatorem clarissimum, 6. Non. Mart. 1594.

1 Alioqui nihil prodesset ea adiectio, *ad fines ciuiles tantum*, quod dicendum non est, *argum. l. si idem 7. Cod. de iur. cor. dicill.* [Si tamen is qui venire iussus est ad fines ciuiles non comparet iubendus est iterum venire sub comminatione grauioris alicuius pœnæ pecuniariæ, & ni veniat, iubendus est comparere personaliter ad fines criminales: denique si adhuc contumax est, iubendus est prehendi non antea. *Ita Senatus* 15. Nouembr. 1612.]

2 Quod omnino diuersum est in eo qui iussus fuit venire ad fines criminales. Iubetur enim hic redire & prehendi si discesserit sine venia. Quænam vero sint dicendæ causæ criminales, & quæ ciuiles, vide apud Iul. Clar. *in pract. crim. q. 1.* vbi concludit ciuile iudicium esse quoties agitur ad pœnam soli parti applicandam, licet pœna descendat ex delicto, criminale vero quoties ad pœnam etiam fisco applicandam. Ex gloss. & Bart. *ad l. 3. D. de sepulc. violat.* Quod si agatur ad priuationem officij & nihil fisco applicetur, vulgo creditum est iudicium esse ciuile non criminale, si modo pœna illa non sit ordinaria, sed extraordinaria. Iul. Clar. *ibid. num. 3.*

DEFINITIO IV.

Detrusus in carceres exhibendus est quam minimis fieri potest sumptibus, nisi de suo se exhibeat, si ex causa criminis reus sit, secus si pro debito aliaue causa status.

QVi ex causa criminis in custodia est priuato accusante, non nisi us sumptibus qui sunt mini-

mi exhibendus est, nisi maiorem de suo præstare velit.[1] Nec aliud erit tametsi nobilis & diues reus sit,[2] nec rursus distinguemus an graue delictum sit, an leuius illud de quo agitur.[3] Sane diuersum esset si pro debito aliave ciuili causa qualibet carceribus esset quis mancipatus. Tunc enim pro personæ qualitate maiorum sumptuum præstationi locus esse potest, nisi creditor protestetur nolle se maiores præstare.[4] Quo tamen casu vix est, vt non teneatur iniuriarum si debitor sit honestæ conditionis & soluendo.[5] *Ita Senatus* in causa D. de Monfort Miomax, & Emanuelis Marini de Chastel, 6. Id. Mart. 1594.

1 *Arg. l. semper in obscuris 9. cum ibi not. de regul. iur.* Nemo enim superuacuo sumptu onerandus est in ea præsertim re quam faciat ex necessitate, *arg. l. si fideiussor 7. §. si necessaria, D. qui satisd. cogant. l. 3. C. de admin. tutor.*

2 Quia eo casu tanto maior ratio est, vt de suo exhibere se debeat non de alieno, *l. 2. cum ibi not. C. de alim. pupill. præst. l. 2. & 3. D. eod.*

3 Quid enim commune habet causa alimentorum cum causa criminis? Nam & iniquum est reum criminis pendente accusatione necessario sumptu egere, *l. reo criminis 41. D. de solut.*

4 Postquam protestationem imputare sibi debet custos carceris si maiores sumptus subministrauerit, *arg. l. si filiusfamilias 16. D. de SC. Maced. l. aut si ante 30. D. de rei vindic.*

5 *Arg. l. si vero 5. §. 1. D. qui satisd. cogant. l. iniuriarum 13. §. si quis pro iniuriam, l. si creditor meus 19. D. de iniur.* Cur ergo aliter seruatur in eo qui ex causa delicti detrusus sit in carcerem? Nempe quia reatus honorem omnem excludit, *l. 1. C. vbi Senat. vel clariss.*

DEFINITIO V.

Commentariensis non est immunis ab hospite recipiendo. Recipere tamen non tenetur in ea domo in qua sint carceres, aut ea qua ad carceratos alendos & exhibendos sunt necessaria.

NIhil est quod Commentariensem immunem facere possit ab onere præbendi militibus hospitij, si in ea ciuitate, in qua sunt carceres quorum custodiam habet, domum possideat militibus excipiendis idoneam. Est enim id munus reale,[1] à quo ne ij quidem sunt immunes qui alioqui personale immunitatis priuilegium habent,[2] in quorum numero non est Commentariensis. Si tamen proponas eos esse carceres in quibus morari Commentariensis non possit, vt in aliis ædibus cum habitare necesse sit omniaque asseruare quæ ad captiuorum exhibitionem sint necessaria, iniquum sane fuerit, & inconueniens cogi eum præbere militibus hospitium in eadem domo, quorum lasciuiæ & audaciæ exponatur quod in captiuorum alimenta fuerat erogandum,[3] idemque multo magis probandum erit si proponas tam angustos carceres publicos, vt in priuatas Commentariensis ædes vice carceris coniici reos necesse sit.[4] Quomodo enim fieri possit, vt diligentem custodiam præstet in militum lasciuientium audacia, quam nequeat cohibere?[5] Ne tamen eo prætextu immunitatem consequatur in cæterorum necem quos tanto magis onerari necesse esset, æquissimum visum est illud temperamentum, vt contributionis onus Commentariensis subeat, sed ita tamen, vt in iis ædibus in quibus habitat hospitij incommodum sentire non cogatur, at nihilominus in subducenda ipsius facultatum ratione, earum quoque ædium, vt cæterorum bonorum ratio habeatur.[6] *Ita Senatus* in causa N. Bocellin, contra Syndicos Bellicenses, 4. Id. Maij 1594.

1 Et patrimoniale, *l. & qui originem 3. §. munus hospitis, D. de muner. & honor.*

2 Cum à muneribus patrimoniorum nemo excuseretur, *l. 3. & pass. C. de muner. patrim. lib. 10. tit. 41.*

3 *Arg. l. ex conducto 25. §. si vis tempestatis, vers. illudque dicendum, D. loc. iunct. l. quamuis 20. D. solut. matr.*

4 Non enim verendum est ne ideo priuati carceres facti videantur, cum publica magistratus auctoritate pro publicis habeantur.

5 Huic enim neque dolum possis imputare neque culpam, neq; negligentiam, *l. contractus 25 in fin. l. eu pacuvi 50. de reg. iur. l. carceri præpositus 8. D. hoc tit.*

6 Ita enim fit, vt vtrique parti aduersus vtrumque in commodum bene consulatur. Quod semper, quantum fieri potest, curandum est, *l. ex his 8. in fin. D. quæ in fraud. credit.*

DEFINITIO VI.

Qui è carceribus auffugit an & quando, & quatenus eo nomine sit puniendus?

QVi pro debito ciuili in carcere, aut in vrbe carceris loco retentus auffugit priusquam creditori satisfaceret, non ad id solum condemnandus est, quod interest creditoris, sed in mulctam quoque pecuniariam fisco applicandam propter delictum in eo commissum, quod spreta est auctoritas ius dicentis,[1] quamuis antea non de crimine, sed de ciuili debito ageretur.[2] Nec debitori ad euitandam pœnam proderit, quod postea vltro redierit in eum vnde auffugerat locum.[3] Tametsi soleat dici non videri carceres effregisse, saltem, vt eo nomine puniri debeat qui in carceres vltro reuersus est.[4] *Id enim eo* pertinet, vt pro confesso conuictoque *habendus* non sit, non autem, vt effractionis crimen penitus deleatur.[5] Ne alioqui in cuiuslibet rei potestate sit ius dicentis auctoritatem eludere, solaque pœnitentia crimen purgare:[6] Præsertim cum nec solus ille in vrbem reditus facere possit ne aduersarij nihil interesse videatur, qui fortasse nunc haberet *solutionem* si iudici paritum fuisset. Ideo enim solent creditores personam debitoris pignori obligatam in carceres detrudere, vt carceris tædio facilius nulloque suo aut periculo, aut incommodo extorqueant solutionem.[7] Sane si per creditoris iniuriam debitor retentus fuit, impunita est eius fuga,[8] quemadmodum & si creditori satisfecit priusquam auffugeret, per eumve non stetit quo minus satisfaceret,[9] vtputa si obsignauit.[10] Quamquam adhuc rutius est, vt nihil fiat inconsulto iudice, ne auctoritas eius spreta videri possit.[11] Sed etsi de debito nondum bene constat, ob idque iudex debitori licentiam abeundi dederit, præstita tamen prius cautione, debitor autem abierit ante præstitam cautionem, eo nomine condemnandus erit, *quamuis* ex postfacto appareat, aut nihil eum *debuisse*, aut nihil creditoris interfuisse, quod ei iam satis abunde cautum esset.[12] Id enim facit postulatque auctoritas iudicati, cui omnino standum est.[13] *Ita Senatus* pro N. Bernardo Dacquin procuratore fiscali Sabaudiæ, contra Joannem Mouton, 13. Calend. Mart. 1595.

1 Quam non debet spernere quisquis ad iudicem vocatus fuit, *l. 2. D. si quis in ius vocat. non ier. l. si quis ex alterna 5. D. de iudic.* Multo minus ille qui ex iudicis imperio fuit detrusus in carceres.

2 Crimen enim est è carceribus auffugere, nisi cum quis fuit indebite, & iuris ordine non seruato carceratus. Hic enim potest licite auffugere. Alioqui habendus est pro confesso & conuicto, maxime si auffugerit fractis carceribus, non quod inuenerit apertam ianuam per negligentiam custodis, Iul. Clar. *in pract. crimin quæst. 21. num. 25. 26. & 27.*

3 In delictis enim nemo sola pœnitentia nocens esse desinit, *l. qui eo mente 65. D. de furt.*

4 Iul. Clar. *vbi supr. num. 28.* post Boer *q. 215. num. 18. & 19.* Illud sane certum est eum qui auffugit si postea citatus sponte comparet nullum vsui iudicium ex precedente fuga, ne quidem leue. Clar. *vbi s. num. 24.* ex Bart. *in l. quis sit fugitivus, §. 1. de ædilit. edict.*

5 Mitius sane puniendus est, & pœna extraordinaria, non autem

autem pœna ordinaria quæ effractori deberetur. Clar. *dict. numer* 28.

6 Quod esset absurdum, delictum enim ex facto æstimatur. Factum autem pro infecto haberi non potest, *vulg l. in bello* 12. § *facti D. de captiu. & postlim.*

7 *Arg. Lucius* 5. *D. vt in poss. legat. l. ob æs* 12. vbi DD. *Cod. de oblig. & action.*

8 Quisquis enim est indebite carceratus potest licite aufugere, adeò, vt neque teneatur redire ad carcerem etiamsi iurasset se rediturum. Iul. Clar. *vbi supr. num.* 28. Ex Didac. *lib.* 1. *var. resolut. cap.* 2. Quod intelige etiamsi carcer fuit publicus. Nam priuato carcere quin effugere liceat, nemo dubitat. Boer. *d. decis.* 215. *nu.* 13. Facit *l.* 1. 5. *vltim. D. ne quis eum qui in ius vocab. vi exim.*

9 *Ex regul. in omnibus causis* 39. *de reg. iur. l. si debitor* 30. *D. de solut.*

10 Obsignatio enim vice solutionis est quoties rite facta est creditore solutionem sine causa recusante, *l. si per te non stet.* 7. *l. acceptam* 19. *C. de usur l. obsignatione* 9. *C. de solut.*

11 *Sic in l. creditores* 3. *C. de pignor.* Non enim omne quod licet honestum est nec expedit, *l. non omne* 144. *de reg. iur.*

12 Etsi diei solet neque actionem, neque exceptionem dari ei cuius nihil interest, *l.* 3 5. 1. *de verb oblig. l. ille à quo* 13. 5. 1. vbi Alex. & alij *D. ad SC. Trebell.*

13 *L. si fundus* 16. § *si pluris, D. de pignor. l. seruo* 65. 5. *emptor. D. ad SC. Trebell.*

DEFINITIO VII.

Commentariensis pro sumptibus in exhibendos & alendos reos factis habet non tantum actionem in eos, sed etiam ius eorum in carceribus retinendorum.

EXpensæ, quas custodiendis & alendis reis de suo Commentariensis protogasse probatur, non ab alio magis quam ab iis ipsis qui alimenta perceperunt, restitui debent. Idque non solum stylo Senatus nostri cautum est,[1] sed etiam iure optimo nititur, quod is qui cum propriis sumptibus seipsum exhibere potuisset, si voluisset,[2] maluit à Commentoriensi alimenta percipere, hoc ipso ei, vt aleret, mandasse videatur.[3] Quare nec inutilis in eam rem mandati actio erit. Quanquam posset sufficere condictio ex lege,[4] cum ius nostrum prouinciale vim & potestatem legis habeat.[5] Item condictio illa generalis, quæ dari solet in eos, qui alioquin ex aliena iactura locupletarentur,[6] vt quod quis ex alieno sine causa retinet, id restituere compellatur.[7] Si tamen non sint soluendo ij, quibus alimenta sunt præstita, illi quoque in subsidium tenebuntur, qui reos in carcerem coniecerunt.[8] Quod si, vt fieri assolet, ad eiusmodi sumptuum solutionem præcise ac principaliter se obligauerint, directa quidem actio in eos ex stipulatione competet, sed ea res non liberabit reos, quo minus contraria quoque mandati actione, si eos Commentariensis elegerit, conueniri possint.[9] De illo sane dubitari magis potest, An pro eiusmodi sumptibus possint debitores in carceribus retineri, existimantibus pleriſque à iuris scripti ratione id abhorrere.[10] Sed tamen consuetudine generali locorum fere omnium receptum est, vt ea retentio iusta esse nec vllam habere iniuriam existimetur.[11] Ne qui ex necessitate officij alimenta præstitit, si eo nomine cogatur actionem instituere, longiores iudicij ac solutionis moras & incommoda patiatur.[12] *Ita sæpius tractatum* & definitum est. *Sine die.*

1. Articulo styli nostri 344.
2. Nam ex eodem styli articulo is, qui in custodia est, habet electionem.
3. *Arg. l. qui patiatur* 18. *D. mandat.*
4. *L. vnic. D de condict. ex leg.*
5. § 1 *Instit. de iur natur gent. & ciuil.*
6. *L. nam hoc naturæ* 14. *D. de condic. indeb. L. iure naturæ* 206. *de reg. iur. in* 6.
7. *L. si me & Titium* 32. *D de rebus credit.*
8. Ranchin. ad Guid. Pap. *qu.* 448. [Obserua tamen si quis iam postulante vno incarceratus alio postea curante in carceribus retineri iubeatur, non posse pro sumptibus conueniri posteriorem, nisi à quo tempore liberationi prior consentit. *Ita Senatus* in causa Aduocati Pignerij, & alias sæpius. *Sine die*]
9. Vna enim actio præsertim nondum ecta aliam minime quam consumit, *l. cum filius* 76. §. *varius, de leg.* 2. *l.* 5 §. *eligere, vbi not. D. de tribun act.*
10. Iacob. de Arer. quem refert Guid. Pap. *d. quæst.* 448.
11. Guid. Pap. *ibid.* Iul. Clar. *in præct. crimin. quæst.* 62. *numer.* 10.
12. Vtilius enim est prospicere sibi per retentionem, quam per actionem, *l. minor* 40. *D. de minor l. si necessarius* 8. *D. de pign. act. l.* 1. *D de pignor.* Neminī autem officium suum præsertim publicum debet esse damnosum, *l. videlicet* 29. *D. ex quib. caus. maior. l. si seruum* 61. §. *quod vero, D. de furt.*

TIT. V.

DE PRIVAT. CARCER. INHIB.

DEFINITIO I.

Priuati carceres prohibiti quidem sunt regulariter, sed tamen permittuntur ex causa & ad certum vsque modum.

QVIBVS casibus permittitur creditori aut accusatori eum, quem ex delicto vel contractu obligatum habeat, propria auctoritate prehendere, puta fugientem aut latitantem,[1] iisdem quoque permittendum est, vt priuatis eum carceribus detinere possit, si publici carceres eo loco nulli sint,[2] dummodo quamprimum facere poterit[3] publicis illum reddi curet aut officialibus, vt loquuntur, eius loci, in quo reus captus est, si qui tum sint ibi. Sin minus iis, qui in proximiore loco iurisdictionem aliquam habent.[4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 7. infr. De iniur.

1. *Ex l. ait prætor* 10. § *si debitorem meum, D. quæ in fraud. credit. & l. generalis* 54. *C de decur. lib* 1. *tit.* 31.
2. Nam si sint publici carceres, in eo loco non sunt priuati vllo modo permittendi *l. non est singulis* 178. *de reg. iur.*
3. Id est intra spatium viginti horarum, vt tractat Iul. Clar. *in præct. crimin. qu* 68. *nu.* 32.
4. Alioqui pœna capitis tenetur is, qui priuatum carcerem exercet, *l.* 1. *C. hoc tit.* Iul. Clar. *vbi supr.* Papon. *in syntagm. lib.* 23. *tit.* 1. 5. 1.

TIT. VI.

AD LEG. IVL. MAIEST.

DEFINITIO I.

Pœna mortis debetur crimini læsæ maiestatis, sed quod genus mortis?

EX causa læsæ maiestatis in quocumque capite legis Juliæ capitalis supplicij mortisque pœnam irrogari certum est,[1] sed non semper gladij,[2] si gladium intelligas capitis amputationem.[3] Id enim in nobilioribus dumtaxat obtinet: In ignobilibus furcæ supplicium frequentius est,[4] si falsæ monetæ excusores excipias, quos cremari potius debere placuit.[5] Itaque cum quidam N. Le Clerc Tononensis, in ipso belli Geneuensis primordio ad hostes profugisset,[6] & arcis Tononensis præfectum ad deditionem summo totius Reipublic. nostræ damno impulisset,[7] ad furcam damnatus est: Hoc etiam addito, vt ex

cadauere caput amputaretur, tum reliquum cadauer in frusta quatuor per equos discerperetur: Item, vt si cæteras facultates doti restituendæ, cæteris què creditoribus dimittendis pares esse appareret, domus eius, qua hostes ad arcis expugnationem vsi fuerant, funditus exscinderetur: Aut si saluo creditorum iure commode id fieri non posset, [6] lapide saltem parietibus infixo cum condemnationis superscripto, in perpetuam condemnati memoriæ perfidiæque infamiam, publicæ vindictæ consuleretur. [7] *Ita Senatus* Prid. Id. Nouembr. 1590.

1 I l.Clar. *in* § *læsæ maiestatis, num.* 8.

2 Quæ tamen pœna constituta est *in l. quisquis 5. C hoc tit.*

3 Quanquam post capitis quoque amputatio fieri & gladio & securi, quæ posterior pœna crudelior est. Vnde illud Imperatoris Caracallæ dictum ad occisorem Papiniani: *Gladio te non securi iussum meum oportuit exequi.*

4 Solent etiam vius in frusta incidi, quod dicimus *estre roüés & mis en quatre quartiers* Iul.Clar *dict. nu.* 8.

5 *Ex l. 2. C. de falsi. monet.* Iul.Clar, *in* § *falsum num.* 46. post Dida. & alios citatos.

6 Semper enim creditorum habenda ratio est, vt fiscalibus pœnis præferantur, cum certum de damno vitando, *l. vnic. C. pœn fiscal credit. præfer.*

7 Publice namque interest, vt in hoc potissimum delicto tam atrox pœna sit, vt ad exemplum trahatur, vt cæterorum æque perfidorum animi à tali tantoque delicto deterreantur, quod vnum pœnarum omnium propositum est, *l enim seruum 6. C. de serv. fugit. l. aut facta 16. § vlt. D. de pœn.*

DEFINITIO II.

Bonorum omnium confiscatio ex causa huius criminis irrogatur: Sed interdum ex confiscatione subducitur pœna pecuniaria, quæ tamen Principi applicanda est. Et hoc cur ita?

SEd & bonorum omnium publicatio & confiscatio ex tanti huius criminis causa semper & omnimodo irroganda est. [1] Quod quamquam ita est, obseruare tamen Senatus notter solet Gallicitatus exemplo, vt mulctæ & pœnæ nomine pro modo facultatum summa aliqua detrahatur, tametsi hæc quoque pœna non alteri, quam ipsi Principi applicanda sit. [2] Differentia namque est inter bonorum confiscationem, & pœnæ pecuniariæ condemnationem, tametsi forte tanta sit, vt confiscationi æquipolleat, quo quicquid publicatum est, incorporatur, vt nostri loquuntur, domanio Principis, & consequenter sit inalienabile. [3] Quod vero adiudicatur pœnæ nomine patrimonij iure non censetur. [4] Sed & alia distinctionis huius vtilitas maximaque esse potest, si ponas condemnatum habere bona in diuersis prouinciis & extra territorium Senatus de crimine iudicantis. Confiscatio siquidem in vno territorio facta ex causa, quæ iuris communis rationem habeat, facit ius, quod ad bona omnia, sed ita, vt quæ in alterius Principis territoria lata sunt, ad eius territorij Principem deferantur. [5] At pecuniariæ mulctæ irrogatio in eius Principis fauorem facta, cuius maiestas læsa est, bona omnia sic afficit, vt ex iis quæcunque tandem & vbicumque terrarum sint, deduci pœna possit iure crediti. [6] Hoc vero iure vti vel rum maxime æquum est, cum, quod plerumque euenit, confiscatio etiam priusquam iudicatum sit donata per festinatam Principis liberalitatem ad aulicum aliquem minus fortassis bene meritum peruenturæ est. [7] Vt quoniam omnino impediri non potest liberalitas, hactenus saltem restringatur, vt Principi saltem salua sit, quod pro mulcta pecuniaria ex condemnati bonis ante omnia deducendum est. [8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Auth bona damnatorum*, vbi gloss. & DD. in verb. *fisco C. de bon proscript.* quod intellige ita, vt hæc confiscatio fiat à lege & ipso iure statim ab instanti admissi delicti, licet confiscatio non sortiatur effectum, nisi secuta hominis sententia, per quam declaretur reum incurrisse crimen læsæ maiestatis, Iul.Clar. *in* § *læsa maiestatis nu.* 9.

2 Ita vt effectus ipso eorum emolumentum condemnationis ad Principem perueniat.

3 Ex edictis Principum fere omnium, quib. districte prohibita est domanij coronæ alienatio.

4 Et ideo disponere Princeps de eo pro arbitrio potest. Vide Guid.Pap. *decis. 76. & 341.*

5 Guid.Pap *d. decis. 76.* Boer. *in tract. de seditios.*

6 Tanquam res alienum, quod vniuersi patrimonij onus est, non bonorum certi loci, *Leges 16. § 5. & generaliter cum seq. D. ad SC. Trebell. l ex facto 35. D. de hered. instit.*

7 Vt passim hodie fit contra *l. 1. & 2. C. de petit. bon. subl.*

8 Ita enim fit, vt Principi aduersus importunas aulicorum cupiditates commodissime consulatur.

DEFINITIO III.

Ex confiscatione bonorum mariti deducitur dos & omne es alienum. Non tamen donationis in vxorem collatæ, & liberis superstitibus reseruanda, nisi quamdiu mulier viuit.

CVm tamen ex bonorum confiscatione dos vxoris deducenda sit, sicut & si quid præterea condemnati creditoribus debeatur, [1] dubitari potest, an & quod augendæ dotis gratia vxori à viro donatum est deduci oporteat. Et memini quosdam referre, cum alias ea quæstio ex facto incidisset, iudicatum pro vxore, vt ea dotis portio non publicaretur. [2] Sed cum lex ita concepta sit, vt ea omnia publicari oporteat, quæ alioqui mulier communibus liberis seruare teneretur, [3] in quorum numero dotis augmentum esse nemo ambigit. [4] Placebat illa distinctio, vt mulieri quoad viueret ea portio non magis quam reliqua dos auferretur, nec quod ad proprietatem, nec quod ad vsumfructum, quandoquidem & ipsa quoque proprietas ad eam pertinet. [5] Sed mortua tamen muliere superstitibus liberis communibus, ad quos mariti liberalitas reuerti deberet, publicatio quæ ante eum diem vires suas exerere non potuerat, tum demum ad hanc quoque dotis partem extenderetur, postquam delicti atrocitate humanum & æquum visum est, [6] vt paterni criminis impietas in liberorum quoque bona vindicetur. [7] Sane cum fiscus mariti bona occupat non ex causa huius delicti, sed tanquam vacantia nullo hærede legitimo existente, nemo dubitat quin saluæ sint mulieri donationes à viro in eam collatæ, nec illæ tantum, quæ ab initio valuerunt, sed & eæ, quas morte confirmari necesse fuit: quia neque ius vllum fisci est hoc casu in bonis mariti, nisi à quo tempore is decesserit. [8] *Ita in Senatu tractatum est* in eadem causa.

1 Non enim possunt bona vlla ad fiscum peruenire, nisi quæ admissis creditoribus superfutura sunt, cum bona non dicuntur, nisi deducto ære alieno *l non possunt 11. D. de iur. fis. l. absignatum 39. § 1. de verb. signific.* [*Tot. tit. C. pœn. fiscal. cred. præf. lib. 10. tit. 7. l. quod placuit 17. D. de iur. fis. l. 48. § 1 eod.*]

2 Nec enim dos mulieris confiscatur nec donatio ei facta, nisi quæ facta sit post admissum crimen *l. quisquis 5. vers. dotes C. hoc tit.* Dotis vero augmentum videtur censeri debere eodem iure, quo dos, tanquam portio quædam dotis, *l. inter socerum 26. § 1. D. de pact. dotal.*

3 *d. l quisquis, vers. vxores.*

4 *Auth. vxore mortua C. de secund nupt. & in corpore, vnde sumitur.*

5 Quamuis cum onere restitutionis, si postea conuolet ad secunda vota, *l. 3. Cod. eod.* Sic *in l. species 15. de aur. & argent. legat.*

6 *d l. quisquis.*

7 Intellige, siue liberi nati sint ante delictum, siue post, sed tamen distinguimus, an bona filiorum, quæ confiscantur, iis obuenerint, aut delata sint ante vel post crimen, vt ex Salyc. defendit Boer. *quæst. 7. nu 6.* dicens non confiscari bona filiorum, quæ iis ante delictum obuenerunt, post Ang. *ad dict. l. quisquis*

ex illis

ex illis verbis legis *proximorum hereditate.* Imo nec in ciuium numero habeatur, qui potit rebellionem nati sunt. Glos. Bald. & cæteri *in l. Imperator vltim. de stat. homin.* Boer. *quæst.* 13. *numer.* 27. Vide tamen Iul. Clar. *in §. læsæ maiestatis num.* 10. & *seqq.* vbi ait pœnas impositas huic crimini *per d. l. quisquis,* licet istæ restringendæ, quatenus sunt contra iuris regulas ideoque non habeant locum aduertit filias tamen extendas esse ad naturales quoque liberos & vsque ad tertium gradum descendentium masculorum, & vsque ad primum gradum masculorum descendentium ex fœminis, & etiam pro crimine matris, non tamen ad liberos ante natos desciti nec contra eos, qui crimen læsæ maiestatis commiserunt aduersus alium, quam supremum Principem vel Imperat. vel Rempubl. Romanam scilicet, quod ad filios delinquentis pertinet. Nam quod ad ipsum delinquentem aliud est. Iul. Clar. *vbi supr. numer.* 2. 3. 4. 5. & 14. Adde Andr. Gayl. *lib.* 2 *practic. Obseru. cap.* 86.

8 *L.* 1. *C. de donat. int. vir. & vxor.* Est enim longe diuersa horum casuum ratio. Ex notat. per Guid. Pap. *qu.* 169. [Constat sanè fideicommissario non posse nocere quod reatus hæres condemnatus fuerit læsæ maiestatis, & eius bona confiscata sint, *l. Statius* 48. §. 1 *D. de iur. fisc.* In cóque melioris est conditionis, quàm agnati, quibus hæreditas tota auferetur, *l.* 5. §. 6. & 8. *C. hoc tit.* Veniunt enim ex tacito iudicio criminosi, nó etiam fideicommissarius qui succedit testatori, *l.* 1. & 2. *D. ad Treb. l.* 8. *de iur. Cod. l.* 116. *de leg.* 1. *Ita Senatus* in causa D. de Carüe & de Monmayeur, 13. Calend. Octobr. 1612.]

DEFINITIO IV.

Priuilegium criminis læsæ maiestatis, vt facilius probetur.

LIcet in causis criminalibus regulare sit, vt vnus testis quantumuis integer non faciat indicium ad habendam de reo quæstionem, [1] multo minus is, qui socius criminis est, [2] sicut nec qui laborat infamia iuris: [3] Tamen cum de crimine læsæ maiestatis agitur, contra obseruatur. Nam & quilibet testes admittuntur etiam famosi, [4] sociique criminis, [5] & si vel vnus adsit, [6] quamuis se criminis socium fateatur, [7] facit indicium ad torturam aliis quoque deficientibus indiciis omnibus. Eamque sententiam, licet valde duram & à plerisque grauissimis Iureconsultis improbatam, [8] Senatus noster secutus est contra fratres du Mont du Pontdeueyle, & Ogerium Ynard, postea tamen absolutos 6. Calend. Iul. 1591. Hac potissimum ratione, quod in ea incidissemus tempora, vt propter frequentiores tanti sceleris suspiciones, & ad terrorem exemplo aliquo opus esse videretur. [9] Pernulgatum enim est, licet vsu periculosum Cassij Senatoris verbum apud Tacitum: Omne magnum exemplum habere aliquid ex iniquo, quod publica vtilitate compensatur.

1 Nisi adsint aliæ coniecturæ, Boer. *qua* 163. *num.* 3. contra Bart. *in l.* 1. *de quæst.* Ex Alex. *cons.* 124. *lib.* 6. [ergo si sint duo, facient indicium ad torturam. Clar. *in* § *fin. quæst.* 21. *nu.* 9.]

2 *L. vlt.* vbi DD. *de accusat.*

3 *L. infamem* 7. *D. de publ. iud.*

4 *L. famosi* 7. *D. hoc tit.*

5 *d. l. vlt. C. de accusat. l. quisquis* 5. *in fin. C. hoc tit.*

6 Papon *in syntagm. lib* 24. *tit.* 2. §. 9.

7 Gamel. *tom.* 3. *Comment. seu var. resolut. titul.* 12. *de prob. dill. nu.* 18.

8 Vt videre est ex Boer. *decis.* 39. *num* 1 quem cum aliis plerisque refert & sequitur Iul. Clar. *in pract crimin. qu.* 21. *num.* 8. & *præced.*

9 *Vt in l. aut facta* 8. §. *vltim D. de pœn.* Alia priuilegia huius criminis vide apud Iul. Clar. *in dict* §. *læsæ maiestatis num.* 15. & *seqq. vsque ad fin.* Nempe vt in eo puniatur affectus, licet non sequatur effectus. Vt morte non extinguatur, si commissum sit aduersus Principem vel Rempubl. Romanam, & in primo capite, si modo instituatur accusatio intra quinquennium à die mortis numerandum. Item, vt possit contra absentem procedi & ille condemnari. [Obserua autem committi hoc crimen in primo capite, non tantum si quis conspiraverit aduersus personam ipsam Principis, sed etsi aduersus eius statum directò & principaliter, quod veteres dicebant aduersus rempublicam, quæ hodie non alia est, quàm status supremi cuiusque Principis. Eamque opinionem Senatus noster secutus est Illustriss. D. Ducem Gebennensem. Nam cùm habeat priuilegium, vt de quocunque crimine læsæ maiestatis possit cognoscere excepto primo capite; adeoque ex ea causa delinquentis bona omnia confiscare, Pronunciauit tamen est à Senatu non potuisse illum cognoscere de seditione à quibusdam subditis suis suscitata, qui id egisse dicebantur vt trucidatis nobilibus omnibus quos in suo oppido deprehendi contingeret, Valesianis se iungerent, & Principis nostri dominationem excuterent.]

DEFINITIO V.

Socius criminis non facit indicium ad torturam, ne quidem in crimine læsæ maiestatis, nisi dictum suum & iurisiurando & tormentorum patientia firmauerit.

ILlud tamen obseruandum est, socium criminis, cum propria confessione sit [1] infamis, non aliter indicium facere posse ad habendam de reo quæstionem etiam in crimine læsæ maiestatis, quam si non solum iureiurando, sed etiam constanti tormentorum patientia fidelitatis & mendacij suspicionem, quæ infamibus obstat, deleuerit. Neque hac parte distinguimus, qualis infamia sit iuris ne an facti, aut qualis testis, id est, an egregia, an vilis persona. [2] Quæstio enim de socio criminis semper habenda est, non vt in testem admittatur, sed vt ex ipsius testimonio reus quæstioni dedatur. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Iul. Clar. *in pract crim. quæst* 21. *num.* 10. & 11. post Marsill. *in pract crim.* §. *diligenter, num.* 62. Boer. *decis.* 319 *post nn.* 4.

2 Idem Clar. *vbi* §. *quæst.* 25. *num.* 1. & 2. [Vide *l famosi* 7 & *seq. D hoc tit.*]

3 Secundum id quod diximus *Defin præced.*

DEFINITIO VI.

Infamis ex alio genere delicti nullum facit indicium ad torturam, ne quidem in crimine læsæ maiestatis si sit solus.

RVrsum, quod diximus testimonium infamis personæ admitti, cum de læsæ maiestatis crimine probando agitur, ita vt indicium faciat ad torturam, etiamsi solus sit, sic accipiendum est, si ex eodem delicti genere sit infamis. Nam si ex alio plane diuerso & dissimili delicto fuerit condemnatus, admittitur quidem in testem, vt contestium dicta adiuuet, at non vt si solus sit indicium vllum facere videatur. [1] Cæterum, si aliqua ex parte simile delictum fuit, ex quo præcessit condemnatio, tanto magis credendum est, in eodem aut simili sceleris genere sæpius versatum hominem id quoque crimen, de quo quæritur attentare audacius voluisse. [2] Finge eum, qui antea parentes aut patriam prodere voluerit, suam & aliorum coniuratorum in salutem & caput Principis conspirationem detuliisse, cur non ei aliqua fides adhibeatur, si testationem suam tormentis ratam fecerit? [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Boer. *decis.* 319. *num.* 4.

2 Menoch. *de arbitr. iud casu* 474. Alex. eleganter *cons.* 89. incip. *viso themate, vol.* 3. Cravet. *cons.* 99. *num penult. & vlt.*

3 Nam semel malus præsumitur semper malus in eodem genere mali, vt est in regula iuris pontificij.

DEFINITIO VII.

Non eo minus torquetur reus maiestatis, quod probet se bonæ famæ esse, si aliquibus indiciis vrgeatur.

SEd & hoc specialiter receptum est in crimine læsæ maiestatis, & contra communes iuris regulas, vt si adsint criminis indicia sufficientia ad habendam

de reo quæstionem, non ex eo solo elidantur, quod reus probet esse se bonæ apud probos omnes existimationis & famæ.[1] Illud certe negari non potest, quin eius, qui accusatur, qualitas & conditio potissimum inspicienda sit, an talis sit persona, quæ tam immane scelus cogitare & audere potuerit, & quæ tale quid iam ante vel fecerit vel cogitauerit.[2] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Est enim hoc contra iuris communis regulas, si credimus Alex. *cons.* 89. incip. *viso themate velum.* 3. Cravet. *cons.* 99. *num. pen. & vlt.*

2 *L. famosi* 7. §. *hoc tamen D. hoc tit.*

DEFINITIO VIII.

Reus maiestatis nobilitatem quidem amisisse intelligitur à die commissi delicti, secuta tandem condemnatione. Sed interim tamen & pendente accusatione pro nobili habetur.

MAiestatis reus sicut cætera bona sua omnia, ita & nobilitatem iam inde à commissi adeoque cogitati criminis die amisisse intelligitur, si quandocumque postea sequatur condemnatio.[1] An igitur, sicuti pendente accusatione nihil ex bonis suis alienare potest aut diminuere,[2] ita nec nobilitatem & dignitatem pristinam retinere? Sed non est recta comparatio: quoniam nobilitas cohæret personæ, magis quam ius administrandi patrimonij,[3] nec metuenda nobilitate versatur periculum fraudis committiscendæ, quod in bonorum administratione non sine causa pertimescitur.[4] Sera enim esset confiscatio bonorum, quæ per sententiam irrogaretur post dissipationem;[5] nobilitatis autem ademptio nunquam sera esse potest, cum in ipsa quoque sententia ferenda multum intersit, quod ad supplicij mortisque genus attinet, an nobilis sit necne qui condemnatur.[6] *Ita Senatus* 15. Cal. Jan. 1592.

1 *L. ex iudiciorum* 20. *D. de publ. iud. L. maiestatis* 6. *& l. vlt. C. hoc tit.* Iunge *l.* 3. *& 4 eod.*

2 *d. l. maiestatis, vers. qui vero.*

3 Est enim nobilitas qualitas personalis, licet accidentalis non naturalis *l.* 1. vbi Bart. & alij *C. de dignit.*

4 Cum metu & suspicione pœnæ multa possint fieri in fraudem fisci *l. post contractum* 15. vbi Bart. & alij *D. de donat. l. si aliquis* 7. *D. de mort. caus. dona.* De quo vide Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 78 *num.* 16. *& seqq & nu* 32. vbi concludit bona delinquentis non esse obligata fisco ex die delicti, neque ex die cœpti iudicij criminalis, sed ex die sententiæ. Adde *l. vlt. in fin. D. de requir. vel absent. damn.*

5 Cum fiscus nullam esset habiturus actionem contra possessores bonorum alienatorum tanquam nullo modo sibi obligatorum, vt proxime diximus ex Iul. Clar. *q.* 78. *nu* 32.

6 Aliter enim nobiliores plectendi sunt, aliter plebeij *l. in seruorum* 10. *& l. præced D. de pœn.* Et si in crimine læsæ maiestatis par & æqualis omnium conditio esse debet, vt ait *l. nullus* 4. *C. hoc tit.*

DEFINITIO IX.

Pendente accusatione læsæ maiestatis non est audiendus filius petens totum legatum sibi à patre relictum. Sed sufficit partem legati ei præstari sine vllo tamen onere satisdationis, ne fame pereat.

CVm filius eius, qui post mortem perduellionis reus factus erat,[1] legitimæ supplementum ex Iustiniani lege[2] condiceret, ac lite pendente, vt fieri assolet, certæ quantitatis prorogationem peteret in sumptus litis & alimentorum,[3] hæredes autem paratos se dicerent totam eam summam soluere, quæ huic à patre legata esset. Non putauit Senatus contradicēte præsertim procuratore Principis totius legati adiudicationem fieri debere. Propterea quod si condemnatio quandoque aduersus patris memoriam sequeretur nec legatum valeret, nec filiis licet innoxijs legitima vlla deberetur:[4] Sed ita rem temperauit, vt cui sexcenti aurei legati fuerant trecenti præstarentur, nullo tamen onere iniuncto præstandæ cautionis,[5] quod neque fideiussorem facile reperire posset is, qui alia bona nulla habebat,[6] neque pendente accusatione fortasse calumniosa, fame interea filium mori æquum esset.[7] *Ita Senatus* ex tempore, 8. Id. Aug 1592.

1 Non enim quisquis legis Iuliæ maiestatis reus est accusari post mortem suam potest, sed is tantum, qui perduellionis reus sit, id est, qui hostili animo in Principem aut Remp. animatus fuit, *l. vltim. D hoc tit.* [Sane ex cæteris quoque causis, vt in alio quolibet crimine mortuo reo post litem contestatam, id est, postquam ex ore & vinculis interrogatus respondit, etiam in hæredem transit pœna delicti pecuniaria, & contra eum vocatum potest ferri sententia propter pœnam illam pecuniariam *l.* 33. *de obligat. & action.* Multo magis propter sumptus litis. *Ita Senatus* in causa Iacobi Magnin incendiarij paulo ante arrestum defuncti, Idib. Sept. 1613.]

2 *In l. omnimodo* 30. *C. de inoff. testam.*

3 *Ex l. si instituta* 27. §. *de inofficioso D. eod. l. vltim. C. de ord. cognit.*

4 *Ex l. quisquis* 5. *C. hoc tit.*

5 Iniquum enim est impossibili nedum supernacua satisdatione quem onerari *l. hac stipulatio* 14. *in fin. D. vt legat sin fidei. nom. caueat.*

6 *L.* 2. §. *penul. D. de iud. Omnes* 33. §. *præterea & seq. C. de Episc. & Cleric.*

6 *Arg. l. reo criminis* 43. *D. de solut. l.* 2. §. *quare etsi ita, D. de vent. in possess. mittend.*

DEFINITIO X.

Qui non est subditus nisi ratione feudi non dicitur committere crimen læsæ maiestatis, quamuis possit priuari feudo.

QVi non nisi ratione feudi Principis alicuius imperio subditus est,[1] licet feudo priuandus sit, si offendat Principem,[2] non potest tamen eo nomine reus fieri maiestatis, vt & capitis & fortunarum omnium pœnam pati debeat.[3] Non enim sui Principis maiestatem absolute videri potest læsisse, qui non nisi secundum quid, vt loquuntur, subditus fuit.[4] *Ita Senatus* noster pro N. Claudio du Saix D. de Riuoire, contra procuratorem generalem, 12. Calend. Septembr. 1592.

1 Nam & feudum & delictum facit, vt quis efficiatur de foro alicuius Principis. Iul. Clar. *in* §. *læsæ maiestatis nu.* 6. *vers. & ideo, Anth qua in prouincia C vbi de crim agi oport.*

2 *Tit.* 5. *&* 7. *quibus mod feud amist. lib.* 1. *in vsib feudor. & tit. qua fuit prim. caus. benef. amis. lib* 2.

3 Text. est *in clem. pastoralis*, vbi glos. in verb. *non subsit, de re iudic.*

4 Iul. Clar. vbi supra, qui dicit communem, post Roland. à Vall. *cons.* 4. *num.* 1. & Gig. *in tract. de crim. læs. maiest. quæst* 68. *post num.* 2.

DEFINITIO XI.

Non magis qui ratione officij, quam qui ratione feudi subditus est, dicitur committere crimen læsæ maiestatis.

LIcet ratione feudi aut delicti fiat quis subditus alieni territorij, non incidit tamen in crimen læsæ maiestatis, si quid molitus sit contra Principem aut Rempublicam illius territorij.[1] Quamquam non eo minus feudo priuandus est, vt eatenus puniatur, quatenus fuit subditus.[2] Idem est, si quis factus sit subditus ratione officij, & postea in Principem aut Rempublicam deliquerit. Is enim licet non possit videri reus

deri reus læsæ maiestatis, officio tamen priuandus est, siue in officio ipso deliquerit, siue ex qua alia causa.[1] *Ita Senatus* in causa Franciſci Gelaz, 16. Calend. April. 1595.

1 Dixi *Defin. prox. præced. ex clem. paſtoralis de re iud.*

2 Vt limitata causa nonnisi limitatum producat effectum, *vulg. l. in agris 16. D. de acqu. rer. domin. l. reſcriptum 6. D. de his quæ vt indign.* Iulius Clar. *in §. læſæ maiestatis nu. 6.* addens *nu. 7.* Clericos licet naturaliter & originarie dicantur esse de dominio & ditione illius Principis, in cuius territorio nati sunt, non posse tamen dici contra eum committere crimen læsæ maiestatis, cum post clericatum non possint dici amplius vere subditi illius Principis. Quam sententiam ibidem testatur esse communem. Quamuis subiiciat Principes seculares de facto seruare contrarium, quod & repetit *in præl. crim. quæst 36. verſ. quæro numquid.*

3 Quid enim refert, an feudum quis habeat à Principe an officium? Vtrumque siquidem beneficium est *tit. 23. in quibus caus. feud. amitt. §. imprimis libr. in vſib. feudor.* Addit Iul. Clar. loco supradicto, quod illegitime natus extra dominium ex subdito bannito propter rebellionem & muliere extera non potest dici rebellis etiamsi fit legitimatus.

DEFINITIO XII.

Qui pro ſuo Principe detexit coniurationem factam in alieni Principis territorio, in quo habitabat, non ideo puniri potest tanquam reus maiestatis, nec vt explorator, ſed vt proditor.

QVI in alieni Principis territorio habitans coniurationem contra Principem suum institutam, instructamque detexit, ne apud suos reus quandoque fieret læsæ maiestatis, non tamen eo minus puniri debet [1] pœna pecuniaria, exilioque mulctari, [2] non tanquam explorator, si aliud nihil concurrat, sed tanquam proditor. [3] *Ita Senatus* eodem mense.

1 Ne scilicet ex eius impunitate alij plerique & exemplum & audaciam sumerent idem attentandi, quod ne eueniat semper cauendum est *l. aut facta 8. §. vlt. D. de pœn. l. cum ſeruum 6. in fin. C. de ſerv. fugit.*

2 Nam à grauiore pœna debet illum excusare necessitas officij, cum vbicumque gentium debeat suo Principi fidelitatem, *arg. l. poſt legatum 5. §. Aduocatum fiſci, D. de his quibus vt indign.*

3 Quid enim cogebat venire illum in alieni Principis territorium, vt in eo habitaret? Non ergo potest videri venisse alia mente, nisi vt explorator fieret vel proditor.

TIT. VII.

AD LEG. IVL. DE ADVLter. & ſtupr.

DEFINITIO I.

Inceſtus cum ſtupro coniunctus punitur pœna mortis & confiſcationis omnium bonorum. Et quid ſi non ſit propriè inceſtus?

LVCIVS cum Sempronianam vxorem haberet, Titiam per adulterium polluerat, subinde & Mæuiam Titiæ sororem iam tum nuptam Cornelio, & vtramque domi cum vxore aqua, igni, lectoque acceptam per multos annos retinuerat. Quærebatur qua pœna puniendus esset? Quibusdã placebat incestum admissum videri, propterea quod idem duabus se soribus miscuisset.[1] Ob idq; & summum capitis supplicium irrogandũ esse propter cõiunctum adulterium,[2] & præterea bonorum publicationis pœnam ex Iustiniani constitutione ob incestum infligendam.[3] Alij dicebant incestum quidem non tantum sanguinis,[4] sed etiam adfinitatis intuitu admitti,[5] sed tamen non nisi ex legitimo licitoque coitu adfinitatem conciliari,[6] eique consequens esse, vt qui per adulterium Titiæ se iunxisset; non ob id solum incesti reus fieri posset, quod Mæuiam quoque sororem Titiæ vitiasset.[7] Sed etsi incestum admissum constaret, non tamen confiscationis pœnam locum habere, quam Iustinianea lex non incesto cuilibet, ac incestis duntaxat nuptiis induxisset.[8] Pœnalem enim legem etiam vbi eadem adeoque maior subesset ratio non esse adiuuandam interpretatione.[9] Præsertim cum alia Iustiniani constitutio pœnam confiscationis legibus fere omnibus publicorum iudiciorum statutam abrogasset, præterquam si de læsæ maiestatis crimine tractaretur.[10] Senatus capitis quidem supplicium non irrogauit, & perpetuis tritemibus addici reum satis esse credidit, sed cum nefarium scelus incesto simillimum duplicisque adulterij coniunctione cumulatum probaretur, Bonorum confiscationem, quæ in iudicantis arbitrio posita est, criminum multiplicitate & atrocitate permotus instituit.[11] Ita contra Claudium Le noir, Senatu extra ordinem iussu Principis habito Die ipso Epiphaniæ Domini 1590.

1 Nam & sufficeret quem cognouisse filiam sororis vxoris suæ ad hoc, vt incestum admisisse diceretur. Alex. *conſ. 22 9. lib. 6.* Iul. Clar. *in §. inceſtus in prin.*

2 Nam de iure ciuili pœna incestus est pœna mortis, quãdo incestus committitur cum aliqua specie alia fornicationis, puta cum adulterio vel stupro. Iul. Clar. *in d. §. inceſtus num. 1.* post glos. *in leg. adulterium cum inceſtu in princip. D. hoc tit.* Si vero committatur contrahendo incestas nuptias, tunc punitur iuxta formam *Auth. inceſtas, C. de inceſt. & inutil. nupt.* Adde *l. vim paſſam 39 §. præſcriptione. D. hoc tit.*

3 *de Auth. inceſtus.*

4 Quanquam magis proprie incestus committitur inter personas sanguine coniunctas, puta si quis filiam propriam cognouerit, vt in casu decisionis Boër. 318. vel materteram, vt in casu Cepoli. *conſ. crim. 69.*

5 Vt in casu, de quo Alex *conſ. 229. lib. 6.* cum quis cognouit sororem aut filiam sororis vxoris suæ.

6 Anchar. eleganter. *conſ. 391.*

7 Quod eo casu neque consanguinitas neque adfinitas vlla contracta videretur.

8 Verba enim Nouellæ non nisi de incestis nuptiis loquuntur.

9 Vnde est, quod non habet locum illa Nouella in nuptiis, quæ sunt incestæ iure canonico duntaxat, sed tantum in iis, quæ sunt incestæ iure ciuili, & quæ dicebantur incestæ tempore illius legis conditæ. Iul. Clar. vbi supr. *numer. 3.* Item non habet locum in nuptiis largo modo incestis, scilicet inutilib. vel illicitis, puta cum cognata spirituali vel Iudæa seu infideli, sed tantum in nuptiis proprie incestis ratione consanguitatis. Clar. *ibid num 4.* post Dec. *conſ. 158.* & Boër. *deciſ. 284. n. 13. & 9. 318.*

10 *Auth. bona damnatorum. C. de bon. præſcript. & in corpor. vnde ſumit.*

11 Vide Didac. Couar. *in libr. pract. quæſt tit. de inceſt. nupt. nu. 5. & in lib. 4. Decret. cap. 6. 2. part. §. 2.* Ioan. Pap. *in ſynagm. tit adult. Areſt. 7.*

DEFINITIO II.

De pœna mulieris adulteræ.

MVlierem adulterij ream & conuictam, certum est ex Iustiniani constitutione, quam sequimur, sic plectendam esse, vt & virgis cædatur, & dotis lucrorumque nuptialium iacturam patiatur, & præterea in monasterium detrudatur, ibi perpetuo mansura, si non intra biennium à marito reperatur.[1] At quid si monasterium non nisi honestis, Deoque sacris virginibus includendis destinatum, condemnatam nolit admittere? Cogi non potest, vt admittat. Nisi in eam rem ab initio constitutum sit, cuiusmodi monasteria pleraque apud Italos,[2] apud nos nulla

sunt. An igitur pœna hæc mulieri remittenda erit? Minime.[3] An in exilium aut perpetuum aut temporale commutanda?[4] Multo minus, ne alioqui eueniat, vt tanto licentius & luxuriosius viuat mulier, quam ex contrario corrigi ac emendari,[5] & anteactæ vitæ pœnitentiam agere conuenit. Item ne marito repetendæ vxoris facultas aufferatur, quam ei saluam manere æquum est,[6] etiam inuito, vel ob hoc solum, quod possit contingere, vt mutet voluntatem, & velit aliquando quod hodie nolit.[7] An denique cogendus erit maritus, vt de suo sumptus præstet[8] ad exportandam vxorem in monasterium alterius prouinciæ? Facilius hoc admitti potest,[9] cum non solum mariti, sed mulieris quoque interfit adeoque Reipublicæ in eo loco mulierem veluti custodiæ causa retineri, in quo ad meliorem vitam aliarum exemplo inuitari & traduci possit.[10] At quid si nec mulieris, nec mariti facultates ei impensæ sufficiant? Vix aliud remedium supereft, nisi vt in carceribus per biennium integrum sumptibus mariti retineatur,[11] postea exilio perpetuo mulctetur. At si præter adulterium aliud quoque crimen concurrat, cuius coërcitio ad publicam vindictam pertineat, pœnæ commutationem & pro delicti grauitate exasperationem fieri oportebit.[12] Nec eo minus in exilium danda & relegandæ erit mulier, quod ita futurum sit, vt repetere illam postmodum maritus nequeat. Si modo publice interfit non manere illam in ciuitate.[13] Finge furem, aut quæ publicum ex lenocinio quæstum faciat. Quamquam si honestas virgines corrupisse aut corrumpere voluisse probetur, digna est quæ non tantum relegetur, sed etiam furca suspendatur.[14] *Ita Senatus* in causa Girardi Jacot & Magdalenæ Blanchet, ante Cal. Sept. 1593.

1 *Auth. sed hodie adultera, C. hoc tit. & in corpor. vnd. sumit.* id est, Nouel. 134. *vt null. ind. lic. habeat. hoc seruat. cap.* 10. *quæ sit mulier. adult. pœn.*

2 Quæ vocant mulierum pœnitentium. Et sane inconueniens & per absurdum est detrudi adulteram in monasterium virginum, quod nec nuptæ mulieres nec viduæ honestissimæ ingredi sine licentia summi Pontificis possint. Neque vero illam Iustiniani mentem fuisse credendum est.

3 Nec enim adulteria impunita esse oportet marito scilicet conquerente, vt nec alia delicta *l. ita vulneratus* 30. *in fin. D. ad leg. Aquil. l. Stichum aut Pamphilum* 95. §. 1. *D. de solut. l. si à reo* 70 §. *vlt. D. de fideiuss.*

4 Nam & ex causa solet fieri pœnæ commutatio *l. ad bestias* 31. *cum ibi not. D. de pœn.* Iul. Clar. *q.* 85 *nu.* 11.

5 Non enim constitutæ sunt pœnæ, nisi in hominum emendationem, *l. si pœna* 20. *cod. situl. cap. gaudemus, de conuers. coniugat.*

6 *Ex dict. Nouell* 134.

7 Ista enim ambulatoria & inconstans hominum voluntas, *l.* 4. *D. de adminis. legat. l.* 1. §. *si quis adita. D. ad SC. Tertullian.*

8 *Arg. l. si quis pro vxore* 2. *D. de donat. int. vir. & vxor.*

9 Quam vt adulterium remaneat impunitum. Etsi conqueritur Iul. Clar *in* §. *adulterium, nu.* 7. *in fi.* quod hodie adulteria fere vbique gentium sunt impunita, quod tamen de adulteris masculis intelligit, non de fœminis.

10 *d. cap gaudemus, de conuers. coniugat.*

11 Vt carcer sit pro monasterio quemadmodum & monasterium toto illo biennio pro carcere est. Thom. Grammat. *decis.* 31. Quamquam Iul. Clar. *d. num.* 7. testatur numquam se vidisse pœnam illius detrusionis in monasterium seruari in Senatu Mediolanensi, sed commutatam sæpius in pœnam fustigationis & exilij arbitrarij.

12 Non enim delictum vnum debet alterius delicti pœnam minuere, sed augere: puta si Iudæus adulterium commiserit cum Christiana, vel Christianus cum Iudæa. Iul. Clar. *in d. §. adulterium nu* 9 *in fin.*

13 Semper enim publica vtilitas præferenda est priuatæ, *Auth. res quæ C. commun. de legat.*

14 Nam & iure Codicis pœna adulterij etiam in fœminis fuit pœna mortis, *l. quamuis* 30. *C. hoc tit.* quæ pœna nec hodie in masculis est immutata, sed tantum in fœminis propter sexus fragilitatem, Iul. Clar. *d. num* 7.

DEFINITIO III.

Etiam attentatum stuprum punitur pœna mortis pro grauitate criminis & qualitate personarum.

SOllicitatores alienarum nuptiarum, itemque matrimoniorum interpellatores etsi effectu scelleris potiri non possunt, propter voluntatem tamen pernicioſæ libidinis extra ordinem puniendos esse constat.[1] Ergo arbitrio iudicis & consequenter non pœna mortis.[2] Nunquam enim arbitrium iudicis in pœna infligenda tale esse debet, vt mortis pœnam irroget.[3] Vnusquisque tantum casus est, quo attentator perinde ac qui delictum perfecit, punitur, is est in sanctissimis virginibus attentatus.[4] Si tamen criminis atrocitas ex loci aut temporis aut personarum conditione & qualitate augeatur, vtputa si à familiari & domestico attentatum sit,[5] si noctu & per effractu-ram,[6] si marito præsente,[7] si in publico,[8] si ab ignobili & vili persona in matronam nobilissimam,[9] nihil prohibebit capitis pœnam irrogari. *Ita Senatus* in causa N. Volat Cal. Aug. 1593.

1 *l. 1. in princ. D. de extraord. crim.*

2 Quamuis tamen puniendi essent perfecto flagitio. *d. l. 1* §. *qui puero.*

3 Secundum eam sententiam, quam & æquiorem & magis communem esse testatur Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 85. *nu.* 11. vbi multos citat.

4 *l. si quis non dicam rapere* 5. *C. de Epis. & Cler.*

5 Vt apud Ioan. Pap. *lib.* 22 *tit.* 9. *Arest.* 2. & apud Ioan. Lucium *in placit. Cur. Paris. lib.* 12. *tit.* 6 *placit.* 1.

6 Sunt enim latrocinores nocturni effractores *l.* 2. *D. de effract. & expilat.* sicut & nocturni fures *l.* 1. *D. de furib. balnear.* Vide Cuiac. *lib.* 8 *obs. cap.* 8.

7 Augetur enim infamia & iniuria per præsentiã mariti.

8 Nam & circumstantia loci auget delictum, cum grauior sit iniuria, quæ fit palam & publice quam quæ clam & secreto *l. aut factam* 16. §. *locus facit. D. de pœn. l. prætor edixit* 7. §. *vlt. cum duab. legib. seqq. D. de iniur.*

9 *d. l.* 7. §. *vlt. vers. persona.*

DEFINITIO IV.

De publico adulterio & notorio mulierem accusare etiam absente viro publicus accusator potest & debet.

ETsi bene concordanti matrimonia turbare nemo debet,[1] ne publicus quidem accusator,[2] prætextu adulterij, quod ab altero ex coniugibus altero non conquerente admissum esse dicatur,[3] si tamen absente per multos annos viro mulier corpore suo quæstum vulgo faciat, liberosq; suscipiat, quos nemo non sciat aut vulgo quæsitos esse, aut ex certo adulterio susceptos,[4] ad procuratoris fiscalis officium pertinet, vt rem deferat, & crimen quod publice scandalo sit maloque exemplo, coerceri curet,[5] sed ita demum si præcedat diffamatio.[6] Nam si vulgo ignoretur, quis adulter sit, non est permittenda inquisitio, vt sciatur, quis ille sit, tum puniatur.[7] Id enim solo marito requirente & accusante fieri potest. *Ita Senatus in causa* quadam Tarentasiensi, 13. Cal. Mart. 1595.

1 Ne quidem pater prætextu patriæ potestatis *l.* 1. §. *vlt. D. de liber. exhib.* [Intelligo autem per actionem. Nam excipiendo potest quilibet adulterium obijcere, quia exceptio non infamat. *Ita Senatus* in relationibus libellorum, 4. Septemb. 1612.]

2 Quem procuratorem officij aut iurisdictionis, vel etiam procuratorem generalem aut procuratorem fisci appellamus. De quo in *l. post legatum* 3. §. *aduocatum fisci. D. de hu. qui vt indign.*

3 *l. quamuis* 30. *C. hoc tit.*

4 Vt in specie *l. filium definimus* 6. *D. de hu. qui sunt sui vel alien. iur.* Scito tamen mulierem cuius vir longo tempore abfuit, si eum defunctum arbitrata alij nupserit, excusari debere, si probabilis error fuit fama publica, intercedente aut acceptó

accepto nuncio de morte. Alioquin puniri debere de adulterio. Clar. *in § fornicatio nu.* 32. Nam & vir punitur, qui eodem tempore duas pluresve habuit vxores, non tamen pœna mortis, sed publicationis dimidiæ partis bonorum. Alex. *conf.* 156. *lib.* 7. *vel fustigationis aut triremium.* Iul. Clar. *ibid* n. 31.

5 Vt pœna vnius sit terror multorum *l. cum seruum 6. in fi. C. de seruis fugit. l. aut fustes 16. §. vlt. D. de pœn. l. per omnes 6. C. de defens. ciuit.*

6 Nec enim hoc casu locum habet ratio, quæ ponitur *in d. l. quamuis*. Ne quibuscumque volentibus temere liceat fœdare connubium, quod tam diffamatione ipsa satis fœdatum est, per solam notorietatem: notorium enim est, quod aliqua tergiuersatione celari non potest, siue facti permanentis sit, siue etiam momentanei, & modo non tantum factum ipsum sit notorium, sed etiam facti qualitates & circumstantiæ, vt tractat Iul. Clar. *in pract crim. q. 9. in princ.*

7 *d. l. quamuis 36. C. hoc tit.*

DEFINITIO V.

Simplex stuprum in vidua impunitum est: in virgine autem quomodo puniendum. Et quid si grauius crimen sit ob aliquas facti circumstantias?

STupri pœna nec iam olim capitalis fuit, & quæ postea ex lege Julia successit publicationis partis dimidiæ bonorum & relegationis in vsu esse desiit.[1] Sed si quidem viduam[2] volentem & citra raptum[3] quis stupraverit, nullis præcedentibus sponsalibus, nec per verba de futuro, vt loquuntur, conceptis, impunitum delictum est.[4] Sin virginem,[5] hactenus tenetur, vt vel vxorem ducat vel dotet, quantum arbitrio boni viri vtriusque facultatibus & personis æstimatis videbitur.[6] Sed tamen hoc non est perpetuum. Nam si quis virginem nondum viripotentem per vim corruperit,[7] aut iudex vel Senator eam, quæ apud se rea criminis erat,[8] capitalis supplicij animaduersione digna res est,[9] quod his casibus raptus potius quam stuprum contrahi videatur.[10] Nec diuersum erit, si ex aliis circumstantiis delicti atrocitas augeatur, forte si persona vilis & domestica "nobilissimam virginem" defloraverit, vel tutor pupillam, "vel idem stuprator virgines pleraſque corrupisse probetur." *Sine die.*

1 Anton. Tessaur. *Decis. Pedemont. 3. nu. 3.* post Iul. Clar. *lib. 5. Sentent. § stuprum, nu. 3.*

2 Nam cum vidua quoque perinde ac cum virgine stuprum committitur *l. si quis viduam 3. D. de quæst.* Clar. *in d. § stuprum in princip.* post Marc. *conf.* 13. Boer. *decis.* 138. Socin. Iun. *consil.* 111. *lib.* 3. Denique quilibet damnosus coitus stuprum est. Clar. *in § fornicatio, num. 5.*

3 Nam & in volentem raptus interdum committitur. Iul. Clar. *in § raptus num. 3.* vbi addit raptores etiam illos dici, qui blandimentis & verbis deceptoriis nulla vi adhibita puellas abducunt libidinis causa, & vt eas in alio loco contra suorum voluntatem retineant.

4 Et hoc est, quod ait Iul. Clar. *in dict. § stuprum num. 4.* se numquam vidisse aliquem puniri pro stupro commisso cum vidua, nisi quod vasallus committens stuprum cum vxore vidua domini sui priuatur feudo. Idem Clar. *ibid. num. 8. & §. feudum quæst. 48.* Ipsa tamen vidua luxuriose viuens patitur etiam hodie pœnas omnes, quæ impositæ sunt iure communi contra viduas nubentes intra annum luctus. Nec sunt illæ pœnæ sublatæ in vidua stuprum committente intra annum luctus. Idem Clarus ibid. *nu. 6.* vbi addit viduam, quæ ducit inhonestam vitam, non gaudere priuilegiis viduarum, adeoque nec priuilegio domicilij maritalis, ex Felin. *in cap. significantibus post num. 8. de offic. deleg* Non tamen perdit dotem. Item Clar. ex magis commun. *in d. § stuprum nu. 5.* post Boer. 338. *in fin.* & Didac. *super 4. Decret.*

5 Qualis in dubio præsumenda est, nisi stuprator probet contrarium. Clar *in d. § stuprum nu. 4.*

6 Clar. ibid *nu. 3.* post Chassan. *conf.* 40. & Ioan. Papon. *in synagm. lib. 22. tit. 9. Arrest. 9. ex cap. 1 & 2. de adult.* Nempe si puella, quæ stuprum passa est, sit honestæ vitæ. Alioqui non haberet locum dispositio *d. cap. 1. & 2. de adult.* Clar. *d. nu. 3. ante fin.* post Paris. *conf.* 100. *nu* 14. *lib.* 1.

7 Quo tamen casu non infligitur de iure communi pœna mortis, sed humiliores in metallum damnantur, honestiores vero relegantur *l. si quis aliquid 38. § quicunque viripotentes, D. de pœn.* Sed vis facit, vt grauius puniatur. Clar. *in § fornicatio, num. 33.*

8 *Ex not.* per Iul. Clar *in § fornicationum 22. & præced.*

9 Ioan. Fab. *in §. item lex Iulia post nu. 7. Inst. de public. iudic.* & alij quos citat Iul. Clar. *in d. § stuprum n. 9.* vbi tamen concludit solum conatum ad deflorandum non debere puniri pœna mortis, sed alia citra mortem graui pura triremium ad perpetuum vel ad decennium. Vbi vero fracta essent pudenda, omnimodo irrogandum esse vltimum supplicium.

10 Raptus autem punitur semper pœna mortis *l. vnic. Cod. de rapt. virg* Iul. Clar. *in §. raptus nu 2. & 3.*

11 Obserua tamen stuprum non posse probari per domesticos testes, sed tantummodo facere illos indicium. Idem Iul. Clar. *in d. § stuprum num. 2.*

12 Nam ex qualitate personæ augetur crimen *l. prætor edixit 7. §. vltim cum legib seqq. D. de iniur.* Quid enim cum stuprator est presbyter? virgo tamen etiam cum presbytero fornicata, non punitur? quia neque incestum, neque sacrilegium est, sed simplex fornicatio, quæ non est punibilis de iure ciuili. Iul. Clar. *in § fornicatio, num. 18. vers. cum presbytero.* Si qua tamen presbyteri concubina sit, punitur statuto nostro certis & specialibus pœnis, de quibus *lib. 3. statutor. cap 39.* sed non est concubina omnis mulier, quæ cum presbytero fornicatur. Sane non creditur mulieri dicenti, se adulterium commisisse cum presbytero, *e significasti, 5. & ibi gl. ex de adult. & stupr.*

13 Quo casu irrogatur pœna deportationis & confiscationis omnium bonorum etiam illi, qui tutor vel curator esse iam desiit. Clar. *in d. § fornicatio nu. 23. ex l. vnic. C. si quis eam cuius tut. fuer.*

14 Nam reiteratio criminis facit capitale delictum, quod alioqui capitale non esset. Clar. *in d. § fornicatio nu. 31. in fin & pract crim quæst. 84. num. 6.* post Bart. *in l. 1. C. de superex. tribut. nu. 2.* Quamuis concludat ibi Clar. magis receptum esse in praxi, vt non imponatur pœna mortis ob quamcumque reiterationem, sed tantummodo tortura atrocius inferatur, vel extraordinaria pœna grauior infligatur.

DEFINITIO VI.

Mulieri dicenti se ex aliquo prægnantem an & quando credatur? Et quis partum alere debeat?

MVlieri dicenti se ex Titio prægnantem non creditur, nec si iurare parata sit, si neget Titius se cum illa rem vnquam habuisse.[1] Itaque deficientibus aliis probationib. remedium id vnum mulieri superest, vt iusiurandum Titio deferat, iuratura ipsa si referre malit ille quam iurare. Alterutrum enim facere Titius damnãdus erit, nisi probet ab aliis eodem tempore cognitam.[2] Quo casu siue quæstus vulgo faciendi, siue libidinis tantum explendæ gratia venerem illa exercuerit, non est arctandus vir, vt iuret vel referat, quia nec si fateretur, quicquam tamen ea res mulieri prodesset, cum per rerum naturam nesciri possit, cui partum acceptum ferre debeat, quę plurium congressum per eosdem dies aut menses passa est,[3] nisi patrem iusto magis quam certo indicio nuptiæ demonstrent.[4] Nec multum faciet, quod aut eum, quem mulier patrem esse dicit, partus ore referat, aut patrem esse mulier iuret, quamuis nonnulli contra sentiant.[5] Plane si fateatur Titius mulierem à se cognitam, nec alios rem cum ea habuisse probet, credetur mulieri iuranti se ex eo prægnantem,[6] partumque etiam anniculum & matrem exhibere, si inops sit illa,[7] (alioqui viua matre non tenetur pater susceptum ex illegitimo coitu partum alere,[8]) cogendus erit Titius. Neque triennium illud expectabitur, quod solius matris oneri esset, si ex licito coitu partus editus proponeretur.[9] Sed si de illo solo quæratur, an virgo mulier fuerit, vt sciatur, an dotanda sit necne, fuisse virginem in dubio etiam citra iusiurandum præsumendum.[10] *Sine die.*

1 Alex. *conf.* 157 *circa primum lib.* 5. post Bal. *conf.* 437 *lib. vlt.* Boer. *decis.* 299. quos refert ac sequitur Tessaur. *decis. Pedem.* 3.

concl. 6. num. 4. [Aliud tamen est in virgine, vt scripsi *Desi 18. & in allg num. 1 sup. de probat.* Abb. *in cap si seduxerit num 5. de adulter.*]

2 Idem Alex. *cons. 157.* Tessaur. *vbi supr. nu. 4. vers. 7. regula est, & num 5.*

3 *5. si aduersus. Inst. de nupt.* Itaque deficit hoc casu nonius, sed probatio, vt *in l. ano sunt Tityj 38 D de testam. tutel.*

4 Dicimus enim patrem illum esse, quem nuptiæ demonstrant. *l. quia semper 5. D. de in ius vocand. l filium eum definimus 6. D de his, qui sui vel alien. iur. sunt.* Non quia certa sit illa veritas, sed quia nihil est, quod melius dici possit, cum alioqui impossibilis sit probatio filiationis *l. Lucius 83. D. de condict. & demonstr.*

5 Anton. Tessaur. *dict. decis. numer. 6. vers. sed maxima difficultas.*

6 Idem Tessaur. *d n. 4. vers. septima regula est.*

7 Bartol. *in l si quis à liberis 5. §. verum autem, D. de liber. agnosc.*

8 *Auth. ex complexu, C. de incest. & inutil nupt.* sed ea res ad matris curam pertinet. Specul. *in tit. Qui filij sint legit. num. 17. part. 4. per text. in d. §. verum autem & §. idem refert; sit d. l. 5. D. de agnosc. liber.*

9 *L nec filium, C. de patr. potest.* Glos *fin in cap cum haberet. Extr de eo qui dux. in matr quam poll. per adult.* Tesaur. *d decis. 3. ante fin.*

10 Clar. *lib. 5. sentent. § stuprum, vers. sed pone.* Quem refert & sequitur Tesaur. *d. decis. 3 num. 2.* [Virginitas enim qualitas est quæ à natura inest etiamsi aliter non probaretur. Abb. *in d cap si seduxerit numer. 5. de adult.* Follet *in praxi criminali part. 6. prin. Tit De form cap in nostr coit. num 6.* Alex. *cons. 29 n. 1. li. 6.* Maximè si virginitatis præsumptio sit in favorem matrimonij seu sponsaliorum. Glos *in can si quis acceperit 33 q 1.* & per Host. quem sequitur Abb. *in cap duo pueri. De spons impub.* Et ideo per assertionem iuratam virginis defloratæ non tantum probatur coitus, sed etiam sponsalia fuisse contracta. Dec. *cons 368. & 133 post nu. 2. Ex cap si inter virum, & cap. is qui Extr. de sponsal.*]

TIT. VIII.

AD LEG. IVL. DE VI PVBLIC. vel priuat.

DEFINITIO I.

Vim priuatam potest committere etiam executor, qui exequitur mandatum iudicis euidenter iniustum.

SI apparitor ex iudicis præscripto quid fecerit, quod euidenter sit contra leges aut bonos mores, puta, si pro re, cuius cognitio ad iudicem illum non spectabat, iussus sit effractis foribus domum tuam inuadere, & pecuniam, quæ fortassis ad ærarium Principis pertinebat, exportare, puniendus est, quasi vim priuatam fecisse videatur.[1] Nec illi excusationem afferre potest, quod fuerit merus & nudus executor, qui alioquin parere habuit necesse.[2] Non enim debet apparitor, vbi euidens delictum est obsequi iudicis imperio, nisi prorsus & districte & coactus.[3] Aliud sane est, si locus ambigendi relinquatur, an iudex bene imperet an male, tametsi reuera male imperet. Neque enim ea res in apparitoris notione aut arbitrio posita est.[4] *Ita Senatus* contra Mauritium Entremont 11. Cal. Iul. 1591.

1 Ergo pœna extraordinaria, quoniam is, qui vim siue publicam siue priuatam committit, hodie ex generali consuetudine punitur arbitrio iudicis, vt tractat Iul. Clar. *in pract. crim. qu 83 nu. 3.*

2 Quia non pertinet ad executorem cognoscere, an commissio iudicis sit iusta vel iniusta. Iul. Clar. *in pract crim quæst. 29. num 1. & q. 60. num. 12.* Facit *l. non videntur data 167. § 1. de reg iur.*

3 *L seruus 26. D. de oblig. & act.* Regula enim est quod mandatum superioris in delictis excusat, modo illud quod quis facit ex mandato alterius non sit de genere prohibitorum. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 60. n. 12.* Iunct. *glos. in l. in rem 13 § signum. in glos fin. D. de rei vind.* Socin. *in cons. 54. nu. 23. lib. 4.* Ias. *in l. 1. de pupillo. §. nunciationem. nu 7. de oper. noui nunciat.* Rol. *cons. 54. numer. 6. lib. 1.* Pott. *in repet. l. si quando. num. 790.* Item mandatum superioris nunquam excusat in delictis atrocibus Iul. Clar. *§. vbi sup.* ex communi opinione, post Ias. *cons. 136. post med. lib. 1.* Nisi delictum videatur commissum ad sui detensionem, vt in casu de quo post Iul. Clar. *numer. 12.* Aut nisi mandatum sit ab eo, qui poterat impune idem admittere, vt in exemplo posito *dict. nu. 12. in fin.* vide *l. ad ea 157 de reg iuris.*

4 Vt dixi *nu. 2.* An autem apparitori aut alij officiali de facto resisti aliquando possit, vide apud eundem Clar. *d. q. 29. nu. 2.* vbi concludit nullo modo debere resisti iudici, qui procedit tanquam iudex, nisi vellet inferre damnum irreparabile. Posse autem eum impune resisti, si procedat eo modo, quo solent procedere priuati. Ex glos. *in d l. non videntur 167. §. 1. de reg. iur.* Sane potest officialis capiendum, si resistat, impune interficere si non aliter capi possit. Clar. *d q. 29. num. 1.* Qui vero detentum eximit è manibus familiæ punitur pœna capitis. Clar. *ibid nu. 3.* Nisi fuerat ille indebite detentus *ibid. n. 4.* Punitur etiam is, qui seipsum eximit, sed mitius, si non interuenerit violentia. *Ibid. n. 5.*

TIT. IX.

DE RAPT. VIRGIN.

DEFINITIO I.

Raptus non committitur in virginem abductam causa matrimonij consentientibus agnatis, licet inscio aut inuito curatore.

EST raptum etiam in volentem & consentientem puellam committi posse placuit,[1] tum quoque cum nulla vi adhibita, solisque blandimentis abducta est à domo patris,[2] dummodo libidinis causa id factum probetur.[3] Placuit tamen, neque crimen, neque pœnam raptus, quam seuerissima æque ac iustissima lex Justiniani constituit,[4] incurrisse videri eum, qui virginem sub curatore positam eo *inscio* vel inuito vxorem duxit, ex proximiorum agnatorum voluntate. Nam nec prohibetur adulta nubere sine auctoritate curatoris,[5] quamuis publico Senatusconsulto districte prohibitum sit curatoribus, ne adultas suas sine agnatorum consensu & licentia nubere patiantur. Nempe, vt appareret curatorum fidem in ea re suspectam magis videri,[6] quam necessariam: consensu præsertim agnatorum proximiorum, quorum maxime interest,[7] interueniente, ipsaque rursum sanctitate matrimonij, cuius fauor tantus est, vt si is, qui vere raptor fuit, postmodum eam quam rapuit vxorem duxerit, hoc ipso corporalem pœnam euadere debeat,[8] licet pœnam confiscationis bonorum, quæ fisco temporali applicanda est, non euadat.[9] Quare, nec pœna vlla extraordinaria hunc, cui raptus crimen curator obiiciebat, teneri debere visum est.[10] *Ita in Senatu* tractatum fuit 3. Cal. Iun. 1592.

1 Intellige, siue ab initio siue ex postfacto illa consenserit. Iul. Clar. *in §. raptus n. 3.* Adeoque licet is, qui rapuit mulierem, non tamen carnaliter eam cognouerit, quia forte id commode facere non potuerit. Nam si potuit nec voluit, excusandus vtique est à pœna ordinaria, non tamen ad extraordinaria, eaque grauissima. Clar. *ibid. n. 4.*

2 Aut aliter de loco ad locum, & quidem ad effectum abducendi, non autem commodioris tantum coitus causa. Idem Clar. *in d. §. raptus num. 1.* vbi tamen subiungit, si quis per vim stupret mulierem sine abductione non eo minus debere illum puniri pœna mortis, quamuis non sit raptus.

3 Nam si alia quam libidinis causa fuit, raptus non est. Vnde fit, vt milites seu stipendiarij, qui abducunt secũ puellas etiam

etiam inuitis quandoque parentibus, non tamen puniantur tanquam raptores, vt refert Clar. *ibid num.* 7. quamuis contrariam seu etiam putet: ille verior sit, cum quo & ego sentio. Sane si quis rapuerit publicam meretricem, magis est, vt pœna raptus ordinaria non teneatur. Idem Clar. ibidem *numer.* 5. [*Ita Senatus* pro Petro Audry 3. Calend. Decembr. 1613. qui eo nomine fuit condemnatus ad triremes decennales.]

4 *In l. vnic. C. hoc tit.*

5 Cum etiam filiata nil. possit iure diuino & pontificio nubere sine consensu patris, vt dixi *Defin. 2. supr. De nupt.*

6 Propterea tentationem, quam contrahendo puellæ nuptiis extorquere solent à futuro sponso.

7 Non solum ob causam futuræ successionis, sed etiam quia contractus matrimonij non vnius aut alterius personæ contractus est, sed totius gentis & familiæ, cui ex eo matrimonio agnati noui & cognati quærantur, vt alibi scripsimus.

8 Textus est *in cap. fin extr. de raptor.* Iul. Clar. qui dicit communem *in d. § raptus n. 7. & 8.*

9 Glos. *in cap cum secundum.* in verb. *certoque casu. de haret. in 6.* quam vt communem refert ac sequitur Clar. *in dict. num.* 8. Nempe propter immanitatem criminis, vt loquitur Clar. *n. 3.* quæ tanta est, vt nec matrimonium inter raptorem & raptam contrahi Iustinianus permiserit *d. l. vlt.* necsi quis eam, quæ iam sponsa sua erat rapuerit, itaq; vt omnes raptoris susceptores & fautores eadem pœna affici voluerit; non tamen tanta huius criminis immanitas est, vt non gaudeat etiam immunitate Ecclesiæ. Idem Clar. *in pract. crimin. quæst.* 30. *num.* 10. Tanta tane est, vt si qua mulier libidinis causa virum rapuerit, non desint, qui putent incidere illam in pœnam legis Iustinianeæ, eamque dicant esse communem Doctorum sententiam, secundum, quam iudicatū refert Ioan. Papon. *in syntagm. lib. 22. tit. 6. arrest. 3.* Quamuis contrariam magis probet, communemq; eatteste tur Clarus *in d. §. raptus. num.* 6. Et recte, quod Iustiniani constitutio tam severa, & vt Clarus loquitur, rigorosa non facile sit vltra fines suos extendenda.

10 Quod enim fit lege permittente, nulloque iure prohibente, pœnam non meretur *vulg. l. Græchum 4. C. ad leg. Iul. de adult.*

TIT. X.

AD LEG. CORNEL. DE sicar.

DEFINITIO I.

Furiosus, qui homicidium admisit, puniri non potest, sed carceribus contineri debet.

FVRIOSVM, qui furore percitus apparitorem iussa iudicis exequentem percusserat & occiderat, visum est capite puniri nō debere, sed continendum per necessarios proximiores, si fieri possit cōmode, adeoque propriis eorum sumptibus, si non habeat ille de suo: quandoquidem non modo spes futuræ successionis, sed ius quoque sanguinis hanc æquitatis rationem inducit.[3] Sed si aut necessarij nulli sint, aut minus idonei, quam vt furiosum exhibere & cohibere possint, perpetuis carceribus dedendus & continendus est.[4] *Ita Senatus* in causa Desiderij Salez ex Ponteuallium 6. Non. Mart. 1591. Iunge Defi. 7. infr.

1 Cum furore suo satis puniatur *l. infans D. hoc titul.* Iul. Clar. *in pract. crim. quæst.* 60 *num.* 4. vbi addit nec puniri cum posse pro delictis ante furorem admissis, nec si furor post condemnationem superuenerit, ne quidem pœna extraordinaria. Quamuis possit in eius bona fieri executio, vt ibidem tractat Clar. *n.* 5 Facit ratio *l. si pœna* 20. *de pœn.*

2 *l. Congruit* 13 *§ furiosi D. de off. præsid.*

3 Ex regula & ratione *l. quo tutela* 73. *de reg. iur. & Inst. tit. de legit. agnat. tutel.*

4 Non tam ad pœnam quam ad custodiam *d. l. congruit §. furiosi.*

DEFINITIO II.

Raptor condemnandus est parenti, qui raptum accusationem instituit non minus quam fisco. Idemque est, si non de rapto, sed de clandestino matrimonio actum sit.

SI quis ex parentibus, de filij aut, aut filiæ, nepotis, neptisque raptu conquestus sit apud Iudicem & crimen probauerit, pœnæ eo nomine irrogandæ partem cum fisco habere debet.[1] Non quidem aduersus filium aut filiam, cui ea de causa legitima per exheredationem adimi potest:[2] sed aduersus raptorem. Quid si non de raptu agatur, sed matrimonio clandestino, aut de quo clam & improbe contrahendo tractatum proponatur? Condemnandus erit reus non tantum ad eam mulctam, quæ ex edicto Ducis nostri fisco applicanda est:[3] sed etiam patri, aut si pater non sit, matri, cui non parua iniuria fiat, si quis inscio parente filium aut filiam abducere velit ad matrimonium contrahendum.[4] *Ita Senatus* 17. Cal. April. 1597.

1 Cum grauior longe sit iniuria, quæ per raptum infertur parenti, quam quæ fisco. Iul. Clar. *in pract crim. q* 62. *num.* 5. & 80. *nu.* 7.

2 Si raptus sit commissus in volentem quomodo posse remitti diximus *Defin. prox n.* 1 *supr.* Vide *l.* 3. *§. si emancipatus D. de bon poss contr tabul.*

3 Contra eos, qui clandestina matrimonia contrahunt.

4 Nec enim illa voluntas abducendi sine consensu parentis raptus est. Del. & im tamen est, si non tantum de eo cogitatum, sed etiam tractatum fuerit.

DEFINITIO II.

Impubes doli capax & proximus pubertati, si quam occiderit, per dolum tenetur pœna ordinaria, sed dignus est, vt gratiam obtineat à Principe.

IMpuberem, qui cum doli capax esset alium occiderat, licet nocendi tantum potius quam occidendi animo percussum, criminis gratiam à Principe impetrare debere visum est, ne legis Corneliæ de sicariis pœna ordinaria teneatur:[1] quanquam ætas ipsa quæ non meretur excusationem, indulgentiam Principis prouocare & potest & debet.[2] *Ita Senatus* in persona Claudij Carron 14. Cal. Januar. 1592.

1 Tria enim requiruntur, vt possit pupillus puniri pro delicto. Primum, vt sit capax doli. Secundo, vt sit proximus pubertati. Tertio, vt delictum sit in committendo non in omittendo. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 60 num.* 4. vbi addit, nunquam tamen debere pupillum affici pœna capitali, sed eius pœnam debere esse citra mortem vel membri mutilationem. Quod tamen Senatus noster non probat, nisi cum eo temperamento, quod sequitur in Definitione.

2 Nam & pubes minor annis 25. posset restitui in integrum aduersus delictum, si modo per culpam duntaxat, non etiam per dolum deliquisset. Clar. *vbi supr. vers. quinimo.* Sane qui non potuit puniri pro delicto ante pubertatem non potest puniri post puberatem. Iul. Clar. *vbi supr n.* 2.

DEFINITIO III.

Non potest pater, cuius filius occisus est, impedire, ne occisori gratia criminis per Principem fiat.

PAtris quidem, qui filium ab alio occisum amisit, iustus dolor nullo pecuniario commodo æstimari potest.[1] Sed si occisor gratiam criminis à Principe impetrauerit, non potest patris contradictio impe-

dire, ne principalis rescripti beneficio occisor fruatur:[2] sed ita tamen, vt patri prius satisfiat,[3] irrogata occisori pœna pecuniaria pro iudicis arbitrio, & inspectis potissimum facultatibus occisoris.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. isti quidem 8. in fin. D. quod met. caus.* iunct. *l. cum pater 34. §. 1. D. de donat.*

2 Quia corporalis pœna vindicta non ad priuatam personam pertinet, sed ad Principem, vt pluribus tractat. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 1.*

3 Semper enim beneficium Principis debet esse patri captiosum *l. 4. C. de emancip. liber. l. 2. §. si quis à Principe. & §. merito D. ne quid in loc public.* Nam in foro conscientiæ debetur patri pœna pecuniaria, non etiam fisco. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 80. num. 7.*

4 Pœna enim pecuniaria, cum ex bonis sumenda sit, non nisi pro rata bonorum condemnati potest irrogari.

DEFINITIO IV.

Interdum punitur mitius qui in crimen consensit, quam qui commisit.

HOmicidio consentiens non semper eadem pœna, qua qui homicidium fecit, puniendus est,[1] sed pleramque nisi aliud vrgeat in perpetuum exilium damnandus,[2] hoc etiam addito, vt homicidæ supremo supplicio adesse, reste etiam collo inducta, compellatur. *Ita Senatus* in causa Ioannis Ruffin. 5. Idus Aug. 1593.

1 Regulariter tamen ita est, vt mandans fieri delictum eadem pœna puniatur, qua Principalis delinquens, non adhibita distinctione, an qui fecit delictum æque fuerit facturus, etiamsi agatur de statuto, si modo illud conceptum sit in rem non in personam, adeo vt mandans homicidium committi teneatur de homicidio propter mandatum, non ex mandato. Iul. Clar. *in pract. crim quæst. 89. num. 1. 2. 3. & 5.* vbi addit eum, qui mandauit alicui vt Titium vulneraret, teneri de occiso, si is Titium occiderit. Ibidem tradit *num. 7.* præsumi mandatum ex præcedente collocutione, si post breue tempus sequatur delictum. Tutius tamen esse torqueri ex ea causa mandantem & puniri pœna extraordinaria.

2 Quæ pœna extraordinaria est de auxiliatore. Quid iuris sit, vide apud eundem Iul. Clar. *quæst 90.* Sed hæc Definitio nec de mandante loquitur, nec de auxiliatore, sed de consentiente.

DEFINITIO V.

Qui ad sui defensionem alium occidit, indiget quidem venia & indulgentia Principis, sed eam Princeps concedere etiam de rigore iustitiæ debet.

QVi cum se vitamque suam aliter tueri non posset, aduersarium occidit, non solum à capitali pœna absolui debet, sed etiam à pecuniaria, nec ab ea tantum, quæ occisis parentibus aut liberis aut consanguineis, aliisve heredibus adiudicari solet, sed & multo magis ab ea, quæ Principi aut domino territorij, in quo homicidium admissum est:[1] sola illa irroganda, quæ pro iudicantis arbitrio ad preces pro defuncti anima DEO offerendas conuenire videbitur.[2] Criminis tamen veniam à Principe impetrari debere moribus nostris receptum est,[3] adeo vt nec Senatus, cuius alioqui suprema auctoritas est, qui adoquidem Principis vices gerit,[4] eam sibi potestatem vindicare ausit, id sui tantum officij esse existimans, vt ad Principem rescribat, quid iuris & æquitatis ratio postulet, eumque ad indulgendam gratiam quantum in se est permoueat, quam nec eo casu denegare Princeps noster solet idem iuris & æquitatis iuxta religiosissimus[5] ac clementissimus. *Ita Senatus* in causa Emanuelis Chastel Neciensis & Dominorum de Montforti 5. Cal. Sept. 1593.

1 Excusatur enim homicida, qui probat se occidisse ad necessariam sui defensionem, adeoque rerum suarum, multo magis honoris sui: item pro defensione propinquorum imo & extraneorum, etiamsi occisus sit clericus: nec enim hoc casu incurritur excommunicatio, etiamsi modus in defendendo excedatur, dum ne ex proposito fiat. Iul. Clar. *in §. homicidium num. 24. vsque ad 31.* vbi addit, posse occidi eum non insultantem, si ab insulto ante non aliter potui me defendere, quam si istum interficerem, quia interficiendo operam rei licitæ. Nec cogor fugere etiamsi possim id facere sine periculo dummodo aggressus sim ab æquali, inquit Iul. Clar. *num. 23.* Neque est necesse, vt probetur in specie ista necessitas defensionis, sed satis est, quod quis probet simpliciter se fecisse ad sui defensionem. Sufficit enim quemminari, dummodo facto non verbis, & quod veniat animo percutiendi, etiamsi non expectetur percussio. Idem Clar. *num 33. & 34.* Nec priuatur tam fauorabili exceptione reus etiamsi ab initio negauerit se occidisse. Idem *num 35.* Excusatur etiam qui probat eum, qui est in effectus fuisse in insidiis positum, idem *num. 36.* vbi addit, hoc ita verum esse, si ex iis insidiis tale ac tam præsens periculum immineret, vt aliter vitari non posset.

2 Nec enim hæc tam pœna est, quam pietatis quædam exhibitio ab occisore nunquam deneganda occiso. Iul. Clar. *vbi supr n. 33.*

3 Eamque pragmatici nostri vocant *gratiam iustitiæ*, quod eam facere Princeps debeat, non tantum ex clementia & benignitate, sed etiam ex rigore iustitiæ.

4 Comparatur enim præfecto prætorio, de quo *in l. vnic. D. de off. præf. prætor & in tit. de sent. præf. præt.*

5 Quomodo de Imperatore suo loquitur Papinianus *in l. vnum ex familia 67. §. vlt. de leg. 2.*

DEFINITIO VI.

Qui occidit, cum non haberet animum occidendi, sed tantum nocendi venia dignior est, siue ad sui defensionem id fecerit, siue primo motu iracundiæ. Item confessio non potest scindi in criminalibus, si nulla sint indicia contra confitentem.

SI alium percusseris, licet occidendi animum non habueris, quod plerunque ex teli genere dignoscitur, non eo minus teneris de occiso, si ex ictu percussus decesserit. Sed veniæ eris dignior, quamuis nocendi animo percusseris.[1] Nam & qui occidendi animum habuit venia dignus esse potest, non solum si salutis suæ tuendæ gratia id fecerit,[2] dummodo cum moderamine inculpatæ tutelæ,[3] sed etiam, si in primo ipso motu iracundiæ, qui scilicet non est in hominis potestate,[4] dum ne rixæ occasionem ille ipse præbuerit.[5] At quid si de homicidio non constet, nisi ex rei confessione? reus autem dicat, se prouocatum, aut ne occideretur occidere coactum? non scindetur confessio: quamuis dici soleat scindi eam in criminalibus,[6] non item in ciuilibus. Iniquum enim sit condemnari quem ex confessione sola, nullis aliis probationibus concurrentibus,[7] nec tamen confessioni stari.[8] *Ita Senatus* in causa Petri Francisci *Ayme* 4. Non. Mart. 1594.

1 Quia hoc homicidium culposum est, licet minus culposum, ita vt pœna ordinaria commutari debeat in extraordinariam, quæ nunquam est pœna mortis. Iul. Clar. *ac. in §. homicidium num. 4.* subiiciens plures existimare, si aliquis volens occidere Titium, occiderit Sempronium, non teneri illum pœna ordinaria, sed extraordinaria, cum respectu Sempronij non fuit animus occidendi: quod tamen ille non probat, nisi ha Senus, vt admitti debeat ad beneficium decreti gratioli, quod sit ille occisus in rixa, non animo deliberato. [Qui tamen occidendi animum habuit licet tantum vulnerauerit pro homicida damnandus est *l. 1. §. Diuus hoc tit.* Sed alio iure vtimur vt mitius puniatur, nec vnquam ad mortem nisi fuerit parricida. *Dyn. 2. n vlt in fin inf. tit. prox.*]

2 Secundum id, quod scripsimus *Defin præced.*

3 Vt scriptum est *in l. 1. C. vnde vi*

4 Nam, vt dicunt Philosophi, primi motus non sunt in potestate hominis. Non tamen semper calor iracundiæ excusat in delictis

in delictis, nisi hactenus, vt mitius reus puniatur, & quidem tunc tantum, cum processit ex iusta causa, vt si vir occidat vxorem deprehensam in adulterio: alioqui in nihilo excusat. Iul.Clar. *in pract crim q.60.n 9.*

5 Namcontra auctoritatem rixæ semper insurgit valida iurisprudentio, *quoniam S.C. ad leg. Iul de vi public.* Clar. *in §. homicidium*, vo. tamen addit, ita q eum condemnari ad pœnam mortis pro homicidio in rixa commisso, vide *l si in rixa l.1.§. Diuus D. hoc tit.* [Et plerunque solet Senatus noster tales homicidas ad triremes perpetuas damnare conuersa morte naturali in ciuilem, quod vtique facere ex facti circumstantiis potest e iam inconsulto Principe. Quamuis quoties contingit homicidam in rixa tum absolui debere, puta si vt vitam suam tueretur, aut si casu fortuito, cùm neque nocendi, neque occidendi animum haberet, solent Senatus consulere Principem & suadere vt criminis gratiam faciat, quod Senatus ipse facere non posset. *Ita Senatus* noster in causa Ioannis Fornier Idib. Iunij 1613.]

6 Nempe, quia delinquens habet præsumptionem contra se. Bart. *in l. Aurelius* 28.§. *idem quæsit. nu.1. de liber. legat.* Iul.Clar. *in pract crim q 55 n.15.*

7 Nam si qua alia adsint indicia, aliud dicendum est. Clar. *ibid.n.16.*

8 Intellige, si eodem contextu verborum reus confessus est, se occidisse ad sui defensionem, non etiam, si prius confiteatur se occidisse, postea vero addat ex intervallo *ad sui defensionem* Clar.*d.n 16.* subiicere *n.17.* cautius esse, vt reus neget se occidisse, tam subiiciat, & si id fecit, se id ad mei defensionem, siquidem hæc responsio admittitur, & pro negativa haberetur. Sive tamen neget sive fateatur homicidium cum qualitate, non euitabit torturam, si modo aliqua sint alia contra eum indicia. Clar.ibid. vide Boer. *decis.*164.

DEFINITIO VII.

Ebrius, qui nullo modo compos fuit suæ mentis, si alium occiderit, non est condemnandus pœna ordinaria sed tamen non potest euadere extraordinariam, si ebrietatis culpa ei possit obiici.

IS, qui cum ebrius esset, homicidium perpetrauit, pœna ordinaria legis Corneliæ de sicariis puniendus non est, sed tantum extraordinaria & pecuniaria.[1] Sed tamen id ita accipi debet, si adeo ebrius fuisse probetur, vt nullo modo compos fuerit suæ mentis. Nam si non vsque adeo fuit ebrius, quin sibi caueret, & quid ageret, prospicere posset, non eo minus puniri debet,[2] quinimo si criminis veniam impetrauerit à Principe, non facile Senatus rescripto paret, sed consulit Principem, cuius religionem tam facile circumueniri non oportet. Quanquam, si consultus Princeps adhuc indulgere velit, ei parendum est.[3] *Ita Senatus* 15. Cal. Apr. 1595. [Furiosi & dementis aliquātulum diuersa ratio est. Si enim non per simulatam, & affectatam dementiam, sed vero furore percitus quis hominem occiderit, miseratione potius quam pœna dignus est, etiamsi patricidium admiserit, quo grauius crimen aliud vix vllum obiici potest.[4] Nec eorum sententia vtimur, qui putant in magna sceleris immanitate furioso parcendum nō esse: quasi propter atrocitatem sceleris transgredi leges liceat in iudicando.[5] Repugnat enim euidenter ratio ipsa humanitatis & æquitatis,[6] nisi proponas talem esse furorem qui habeat dilucida intervalla. Quo casu nemo dubitat quin qualecunque crimen admissum extra furorem perinde in furioso atq; in alio quolibet vindicandum sit.[7] In dubio tamen præsumendum est pro furioso quod in furore facinus admiserit, vt indulgentiæ, ac veniæ potius quam irrogandæ condemnationis occasio quæratur.[8] Quod si furoris aut dementiæ probationes dubiæ sint, iusto decreto temperanda res erit,[9] vt neque omnino absoluatur qui delictum præsertim atrox commisit, neque tamen tam grauiter puniatur.[10] Idque temperamentum secutus est Senatus noster in causa Nicolai Catin quem grauissimi sacrilegij reum quod sacerdotem sacris vestibus iam ornatum, & accinctum ad altare ac sacrificaturum atrociter vulnerasset, ad triremes perpetuas à Concilio Gebennensi condemnatum non putauit Senatus ad pœnam mortis condemnandum quam pro tanto scelere alioqui grauissimam meruisset." *Ita Senatus* 7. Iulij 1612. Iunge Defin.1.supr.]

1 Iul.Clar. *in pract crim.q.60. n.12.* vbi addit ebrietatem excusare à dolo, sed non à culpa, nisi factus sit ebrius sine culpa sua. Sane ebrius est semper mitius puniendus [nisi concurrat animus, & causa vindictæ. *Ita Senatus* con. a Fernandum Gouet 14 April. 1614.]

2 Qui enim mentis est compos e iam dolo est capax.

3 Iul.Clar. *in pract crim q 59.*

[4 *l. obseruare 6 D. de curat furios. & aliis dand. l. Diuus Marcus* 14. *D. de offic. Præsid* iunct. *l.1. C. si quis Imper. maledix.* Furiosus enim non solùm absentis, sed etiam nullius loco est, cum in eo desit animus *l* 2. §.1. *D. de procur.* Delictum autem non committitur sine animo adeoque nec sine dolo. *vulg. iurib.*

5 Andr. Tiraq. *De pœn. temper. cauſ.*3. *num.*7. *& cauſ.*49 *à num.*16. *& 26. vsque ad fin.* Igneus *ad l.*3.§. *ignoscitur numer.*82. *ad SC. Silan.*

6 Cum furiosus satis furore ipso puniatur *d.l. Diuus.* Nec. posse videri consentire qui nec sentit *l. si tibi* 8. §. *vnius D. de opt. leg.*

7 *d.l. Diuus. l pen.* §. *vlt. D. hoc tit. l pen. & vlt. C. de curat. furios.*

8 Proniores enim esse debemus ad absoluendum quam ad condemnandum *vulg. l absentem* 5. *D. de pœn.* Ludouic. Caterius post alios quos citat *in pract crimin. in tract. De homicidio Cap. Secundo excusat furor nu.*11 *fol, mihi* 164. *vers.*

9 Vt loquitur §. *quotiens l.*85. *De reg. iur.*

10 Cater. *vbi supr. nu.6.* dicens non posse quidem furiosum puniri pœna corporali, sed tantùm pecuniaria, & publicatione bonorum nisi propter atrocitatem criminis. Cæterum semper furor & dementia excusant à pœna ordinaria *Ibid. nu.* 12. & 13. Aliud est prodigo. Hic enim nunquam in delictis excusatur. Cater. *ibid num.*4. post Bald. *ad l. furiosum C. qui test. fac poss* Bart. *in l. cui* 6. *De verb. oblig.* Glos. *ad l. si quis in tantam C. vnde vi.*

11 *Can. si quis suadente diabolo* 27. *q.*5. *Cap.*5 *& 9. De senten. excommun l si quis in hoc genus* 10. iunct. *Anth. sed nouo iure C. de epis. & cler.*]

DEFINITIO VIII.

Singularia quædam in crimine, quod vocant assassinij vel assassinatus.

IN assassinatus, vt vocant, crimine singularia hæc sunt, vt ex indiciis probari possit, licet in cæteris criminibus regulariter probationes requirantur luce meridiana clariores, nimirum propter difficultatem probationum.[1] Item vt quamuis non constet de corpore mortuo, possit tamen reus ex sola sua confessione condemnari, si etiam in tormentis confessus sit se hominem occidisse, & in mare aut flumen proiecisse.[2] Cum tamen in aliis homicidij speciebus necesse sit ante omnia, vt constet de corpore mortuo,[3] adeo, vt qui reum tanquam occisorem condemnauit mori debeat, si postea probetur viuus, qui tum occisus dicebatur.[4] *Ita Senatus* in causa N. Noblet 6. Id. April. 1595. [Et rursum contra N. la Jasta & Emery de Quiege 1609. *Sine die.*]

1 Et propter atrocitatem criminis *cap.* 1. *de homicid. in 6.* Iul.Clar. *in §. assassinium num* 6. vbi addit hoc intelligendum esse ad condemnandum non solum pœna extraordinaria, sed etiam ordinaria & corporis afflictiua. Pœna enim assassinij est pœna mortis. Idem Clar. ibid. *nu.*4. Addit. *n.*5. assassinium non gaudere immunitate Ecclesiæ. Item *nu.* 7. in hoc crimine puniri affectum, etiamsi non sit secutus effectus. Item clericum imputatum de assassinio posse puniri per iudicem secularem. Idem Clar *in pract crim. q* 36. *num* 29. Nam assassinij sunt diffidari à toto populo Christiano, & possunt à quocunque impune offendi: nec hoc casu requiritur solemnis degradatio, sed tantum sententia declaratoria, quam placet ferri posse etiam per iudicem secularem: nec rursus expectan-

tur incorrigibilitas clerici, quæ alioqui expectanda esset, antequam clericus traderetur curiæ seculari, idem Clar. *d. q. 36. n. 30. 31. & 32 & q. 20 n. 7.*

2 Etsi hoc videtur improbare Iul. Clar. *in tract. crim. q 55. n. 11. vers. & ideo.* vide Iaf. *in Liurisiurandi. C. de testib.*

3 Aut aliter de delicto in iis scilicet deductis, quorum remanent aliqua vestigia, vt loquitur Clar. *d q. 55. nn. 11. & q. 4. n. 4.* Secus in iis, quæ sunt facti transeuntis: in iis enim statim atque delata est querela potest iudex inquirere & assumere informationes, vt idem ait *n 3.* Idem addit *num. 5.* si dubitetur, an delictum intervenerit, vt puta, si quis repertus sit mortuus in puteo, iudicem debere omnino inquirere & informationes assumere, non quidem tanquam de maleficio, sed vt veritatem facti intelligat, ex quo deinde apparere possit, an sit delictum vel non.

4 Imo fuit in magno periculo vitæ quidam Doctor, qui consuluerat furem quendam ob pluta furta, quæ confessus fuerat, & de quibus aliter non constabat furcis esse suspendendum, pro quo tamen consuluit Alexan. *cons. 19. lib. 7.* Refert Iul. Clar. *dict quæst. 55. nu. 11. vers. & propter hoc.* Nota autem ad hanc Defin. dici homicidium committi per assassinium, quando sit intercueniente pecunia: idem Clar. *in §. homicidium n. 11.*

DEFINITIO IX.

Si quis occisus sit ex officialibus, nec appareat per quem ex reis prehendendis, an omnes de homicidio teneantur?

CVm plures capitalis criminis rei ab apparitoribus iudicis perquirerentur, & in eo essent, vt iã iam prehenderentur, euenerat vt vnus ex apparitoribus globulo ictus interfectusque esset, sed ita, vt nesciretur à quo ex reis, qui tamen omnes euaserant, vno dũtaxat capto. Quærebatur an is, qui captus fuisset, homicidij quoque reus videri deberet? Placuit non debere,[1] si non constaret homicidium ab eo admissum fuisse: sed tamen grauiorem ei infligendam condemnationem ex ea causa, propterea quod fugiens ne prehenderetur, atque ita vacans rei illicitæ[2] homicidio causam ex parte dedisset. *Ita Senatus* in causa N. Perradin d'Aiben 8. Cal. Sept. 1595.

1 Nam opinio Bart. *in l. si rixa nn. 10. hoc tit.* quod omnes puniantur pœna homicidij communiter damnatur, inquit Iul. Clar. *in § homicidium nn. 37.* vbi tamen distinguit ille, an homicidium fuerit deliberatum, vt tunc omnes teneantur pœna ordinaria homicidij, sit e defunctus ex vno tantum vulnere deceserit, siue ex pluribus, an vero sint tantum quædam suspiciones animi deliberati, & tunc omnes torquebuntur super illa qualitate animi deliberati, & si nihil fateantur, tunc omnes condemnentur ad pœnam extraordinariam ratione incertitudinis, an denique certum sit homicidium esse in rixa commissum, & tunc, si vnicum vulnus illatum est, omnes teneantur pœna extraordinaria arbitraria, nisi conster, quis sit auctor rixæ, aut nisi omnes sint contumaces: quo casu condemnantur omnes in pœnam homicidij ob contumaciam, si vero plura sint illata vulnera, & certi sint vulneratores, & certa vulnera illata, ignoretur tamen ex quo vulnere mors secuta sit, tunc omnes teneantur de occiso, si omnia vulnera fuerunt lethalia, vel illi tantum, qui lethalia inflixerunt, si non omnia fuerunt, alij vero de vulnerato, & præterea pœna pecuniaria arbitrio iudicis, si autem ignoretur, quæ vulnera à singulis illata fuerint, & omnia sint lethalia, omnes de occiso teneantur, sed si vnum duntaxat lethale fuit, omnes quidem de occiso teneantur, at non nisi pœna extraordinaria & arbitraria. Et hanc esse communem opinionem testatur Clar. *d. §. homicidium à num. 37. vsque ad 42.*

2 Nec enim licet resistere officiali, nisi in casibus, quos vide apud Iul. Clar. *in pract crim. q. 29.* vide Ioan. Papon. *in syntagm lib 22. tit. 5 §. 2.*

[DEFINITIO X.

Condemnatus de vulnerato postea de occiso condemnari potest.

ACcusatus & à Senatu condemnatus quod alium vulnerasset qui ex eo vulnere moriturus non credebatur, defuncto post paucos dies vulnerato ex eiusdem vulneris causa iterum condemnari potest, & debet[1] & quidem ad eam pœnam, quæ ex lege Cornelia de sicariis aduersus homicidas constituta est, id est vltimi supplicij,[2] Nempe si occidendi animum habuit cùm vulnerauit.[3] Nec ad rem pertinet quod dici solet, non debere quem pro vno eodemque delicto bis condemnari.[4] Etsi enim vnum hoc & idem delictum est, duplicem tamen habet rationem, cum alia vulnerantis causa esse debeat, alia occidentis.[5] Nec tamen duplex hoc casu erit condemnatio, sed confluet prior in posteriorem, vt non tanquam vulnerator, sed tanquam occisor puniatur.[6] Alia ratio est eius, qui nec de vulnerato condemnatus, sed absolutus fuit.[7] Non enim superueniẽs mors vulnerati iustam nouæ condemnationis materiam adferre potest contra eum qui pro sua innocentia iam habeat iudicatum.[8] *Ita Senatus* contra Eleasarum Vignieres 8. Id. Aug. 1612.

1 Nec enim nouum est, vt etiam apud alium iudicem accusetur & puniatur is qui iam ab alio condemnatus fuit, vt dixi *Def. 2. infr. De sentent. pass. num. 6.* ex Iul. Claro *in pract. crim. quæst. 57.*

2 Hæc enim hodie pœna ordinaria est homicidij sine distinctione personarum quamuis ex iuris veteris ratione distinguendi sint humiliores ab honestioribus *l. 3. §. fin D. hoc tit.*

3 Secundam distinctionem positam, *Def. 6 supr.*

4 *l. rectores 24. C. de pœn.* Sicut è contrario non licet pœnam sententia dictam reuocare *l. pœnam 15 eod.*

5 Vt constat *ex tot. tit. ad lex. Aquil. & ex l. 1. §. Diuus D. hoc tit.*

Itaque non erit duplex pœna sed vna tantum at tanto grauior.

7 Nam si pœnam reuocare præses non potest *d. l. pœnam 13. C. de pœn.* multo minus absolutionem quæ fauorabilior est cum melius sit absolui nocentem quam innocentem damnari *l. 5. D. de pœn.*

8 Cum res iudicata præsertim à Senatu pro veritate habeatur, *l. res iudicata 207. de reg. iur.*

DEFINITIO XI.

Qui præposito suo manus intulit licet non occiderit capite puniendus est, interdum ad furcam.

CVm miles quidam peregregius & militaris scientiæ gloria clarus Præposito arcis, in qua ille sub alio ductore stipendia merebat manus intulisset in media Camberij vrbe Senatu sedente, & stricto ense ad arma eum prouocasset, non alia de causa quã quod stipendia sibi iam inde ab aliquot mensibus debita non soluerentur, quasi ea Præpositus militum nomine iam accepta sibi retineret, cum tamen nullã prius de eo querelam, aut ad ipsum Præpositum aut ad Principis Vicarium generalem, qui tum in vrbe aderat, detulisset,[1] visum est capitali supplicio afficiendũ[2] quamuis variis ictibus, & vulneribus quæ mortalia credebantur, affectus Præpositus non periisset.[3] Nec sibi temperauit Senatus quin reum etiam ad furcam damnaret,[4] quod petulantiæ crimen, non modo dignitate Præpositi augeretur,[5] qui & genere & morib. & bellicę virtutis gloria erat clarissimus,[6] idemq; Sereniſſimo Principi nostro charissimus, sed etiam ex eo quod pugione ipsis etiã militibus prohibito, Stille tum vocant, Præpositum vulnerasset,[7] idque per seditionis speciẽ prætextu non soluti stipendij,[8] & eo tempore quo in tãtis ærarij angustiis vetendũ erat ne insolentiores plerique militũ idem aduersus Præpositos suos ausuri essent, si nõ huius primi sceleris audacia in ipso propemodum Senatus & locum tenentis generalis cõspectus[9] insolẽs grauissimi supplicij pœna coerceretur.[10] Neq; deerant qui ex his causis tetræ supplicium infligendum esse arbitrarentur. Præsertim cum de-

cum deserti quoque præsidij in quo militabat crimen quod per se capitale est " concurreret. Furcæ tamen pœnam ad exemplum sufficere visum est." *Ita Senatus* contra Humbertum quendam 12. April. 1614.

1 Quod tamen ante omnia faciendum erat, vt sciri posset verúsne an falsus prætextus esset atque vt superioris authoritate militi aduersus præpositi iniuriam prouideretur *arg. l. vlt. D. quod met. caus.*

2 *l. omne delictum 6. §. qui manus D. de re milit.*

3 Punendus enim est affectus licet non sequatur effectus cum peruentum est ad actum proximum & immediatum *Defin. 20. inf. De pœn.*

4 Quamuis non soleat militibus, vt neque nobilibus pœna hæc infligi, sed caput amputari, præsertim cum ex non aliam quam capitis pœnam irroget, *d. §. qui manus.* Sunt enim capitalium pœnarum veluti gradus quidam *l. capitalium 18. D. de pœn.*

5 Vt scriptum est *in d. §. qui manus.*

6 Caput scilicet & Princeps antiquissimæ ac nobilissimæ familiæ Boniuardorum idemque Præpositus arcis Alingiarum apud Chablaisenses.

7 Quod genus armorum tanquam ad insidias aptissimum omnium periculosissimum non modo apud nos, sed in tota Italia & alibi ferè vbiq; sub pœna capitis prohibitum est: & ex eo genere teli animus occidendi probatur *l. 1. §. Diuus Hadrianus. D. hoc tit.*

8 Quod omnium grauissimum scelus est semperque seuerissime vindicandum *l. 2. & tot. tit. C. de sedit. & de his qui pleb. contr. temp. aud. collig. l. si quis aliquid 38. 15. autores D. de pœn. l. 1. §. 1. ad leg. Iul. maiest.*

9 Auget enim hæc circumstantia delicti atrocitatem *l. Prator 7 §. vlt. cum legib. seq D. de iniur.*

10 Hoc enim casu maleficiorum supplicia exacerbari oportet, vt ait *l aut factum 16 §. vlt. D. de pœn.*

11 *l. non omnes 5 §. qui desertioni & seq. D. de re milit.* licet non semper *d. l. ad leg in princ.* maximè cum quis in pace deseruit *§. 1. ibid.*

12 *d. l. capitalium & d. l. 38. §. autores De pœn.*]

TIT. XI.

DE IIS, QVI PARENT. VEL filios occid.

DEFINITIO I.

Pater qui imprudens filium occidit, etiam per culpam venia & commiseratione dignior est quam pœna.

PATER cum interprandendum gallinam sibi molestam ab eo vbi erat ille, cœnaculo, fugare vellet, cultello, quem in manibus habebat, in gallinam temerè proiecto, filium quadrimestrem in cunabulis iacentem ictu illo perfoderat. Ex ea causa reus parricidij effectus remque ita gestam confessus, apud inferiorem iudicem, non nisi ad leuem mulctam pecuniariam fuerat condemnatus. Appellatione per procuratorem generalem interposita tanquam à minima condemnatione, male quidem à iudice pronunciatum fuisse constabat, qui homicidij nedum parricidij etiã sine dolo malo admissi pœnam non leuiorem irrogare poterat, quam exilij aut relegationis,[1] præsertim cum culpa non vacaret pater, qui pro re tam leui cultellum proiecisset in eam cœnaculi partem, in qua filium esse, tantoque obuium periculo & obnoxium fore vibebat.[2] Sed tamen cum occidendi filij neque propositum neque causa vlla in patre probaretur,[3] nec rursus patrem illicitæ rei operam dedisse appareret,[4] placuit improbari quidem iudicatum, sed ante omnia rescribi ad Principem, vt per eius indulgentiã, quæ moribus nostris homicidæ cuilibet omnimodo necessaria est[5] misero patri qui amisso per casum innocente filio commiseratione magis quam pœna dignus videbatur, ex humanitate & æquitate maxima consuleretur. Interim tamen carceribus eximi eum debere[6] visum est. *Ita Senatus* in causa Claudij de Hauteuille S Helenæ de Millieres 4 Id. Aug. 1605.

1 Boer. *q. 73. num. 9.*

2 Exemplo eius, quod de proiiciente lapidem versus turbam hominum tractat Iul. Clar. *in §. homicidium. num. 3.* ante finem, nec nouum est et etiam quæ fiunt fortuito venia indigeant, *l pen de incend. ruin. & naufr.*

3 De cuius erga liberos suos amore semper pie ac benignè quantum fieri potest, præsumendum est *l vlt. C. de curat. furios. l isti quidem 8. D. quod met caus.* sed præsertim in eos, qui nullam ingratitudinis causam committere potuerunt *l. si quis suo 33. in fin. C. de inoff. testam.*

4 Nec enim domino gallinam suam cultello fugare prohibitum est, quam & occidere impune potest.

5 Secundum ea, quæ scripsimus *Defin 5. supr. eod.*

6 Ne alioqui afflicto maior daretur afflicto contra *l. iuris succursum 6. D. de iur. dot. l. vlt. C. de instit. & subst.* * Aliud placuit in eo qui iacto in nouercam lapide vt eam, si non occideret saltem percuteret, patrem percussit & vulnerauit. Hic enim, licet non habuerit animum patris percutiendi, quia tamen dando operam rei illicitæ patrem percussit, nec in nouercam præsertim patre præsente lapidem proiicere debuit, dignus visus est qui & mul a honoraria & perpetuis triremibus coerceretur. Remittendam tamen ei esse pœnam morte visum est, quòd parricida dici non posset videretur qui patrem percutere voluisse non nisi ex patris querelà probaretur; patri enim credi quidem potest contra filium ad irrogandam ei pœnam extraordinariam, sed non ordinariam si aliæ nullæ sint probationes. Accedebat quod pater ipse querelam deferens, filium eo tempore ebrium esse dixerat, nec vindictam contra ipsum vllam exegerat, vt tamen atrocitatem facinoris omnes scirent, & quàm parum distaret hic à parricida, placuit reste collo inducta multam ab eo præstari honorariam. *Ita Senatus* contra Claudium vlt. Ianuarij 1617. Iunge def. 7. supra tit. prox.

DEFINITIO II.

Mulier quæ partum inuentum mortuum celasse & occidisse dicitur, parricidij rea est, nisi probet illum à se editum mortuum.

MAter, quæ partum celauit, qui postea mortuus repertus est, parricidij rea habetur,[1] licet non appareat viuum editum fuisse;[2] nisi probet illa editum mortuum.[3] Quo tamen casu etiam extra ordinem punienda est.[4] In ambiguo tamen torqueri ipsam ante omnia oportet,[5] citra præiudicium, vt loquimur probationum,[6] vt si fieri poterit veritatis probatio plenior per vim tormentorum exprimatur.[7] *Ita Senatus* contra Franciscam Paillard de Chanauel Gal. Sept. 1595.

1 *Ex l. 1. D. & C. hoc tit. l. si quis necandi.* vbi omnes notant *C. ad leg Cornel de sicar.* Inte ligetamen; Nisi mulier peperit intra quatuor vel sex menses partum animatum quidem; sed non vitalem; & infantem præ pudore ne ictetur prægnans suffocauit. Nam tunc mitiori pœna punitur, quam mortis naturalis: quemadmodum si propriis visceribus vim intulisset, & partum abegisset, quo casu sic animatus huiusmodi animatus fœtus fuisset exilij perpetui pœnâ cum fustigatione mulctari mulier deberet *l. Diuus de var. & extr. cognit. l si mulierem D. ad leg. Cornel de sicar. l Cicero. §. sed & si quis de pœn.* Anton. Tessaur. *decis. 12. num. 13 & decis. 13 num. 2.* vbi addit aliam limitationem, nisi mulier interrogata reperta fuerit ignorans, & sine dolo; vt in casu, quem ibi refert *ibid.* post Ofasc. *decis. 60.* Nam parricidium, quod non probatur dolosum, nisi ex præsumptionibus quamuis violentis initius pudiendum est *cap. tertio loco.* vbi Abb. *de præsumpt.* cum quælibet causa excuset à dolo Glos. *in l. plagij 2. C. de plagiar.* Idem nisi interuenerit matris fuasio & minor ætas mulieris. Dec. *cons. 535.* Menoch. *cas. 317 lib 2. de arbitr iud. Cent. 4.*

2 Si tamen mulier interroga a respondeat se peperisse mortuum & illum sepeliuisse; vel mortuum fuisse illum ita-

tim post natiuitatem, quamuis confessio hæc qualificata acceptari non possit neque valeat, quod ad pœnam euitandam omnino, nisi adsint coniecturæ: tamen facit, vt pœna mitior esse debea.. Tessaur. *de decis.* 13. *n.* 6. & 7.

5 Non enim posset videri parricidium admisisse filij iam defuncti, sicuti nec de homicidio tenetur, qui partum nondum animatum abigit. Tessaur. *d. decis.* 12. *n.* 4.

4 Quia vrget grauissimis & violentis præsumptionibus, & rursus dat operam rei illicitæ, quæ partum celat quamuis mortuum, ac multo magis, si eum insepultum retinuerit immemor humanæ conditionis, vt *in l. quidam* 27. *D. de condit. instit.* Denique semper valida & violenta præsumptio est contra illum, qui aliquid fecit dando operam rei illicitæ, vt passim tractat Iul. Clar. *in pract. crim.* & nos sæpius diximus.

5 Siue mulier omnino neget siue fateatur quidem, sed cum aliquibus circumstantiis & qualitatibus, quæ non sint probabiles, vt in casu illo, quem tractat Tessaur. *dict. decis.* 13. *num.* 3. & 4.

6 Nec enim tormentis quis subiicitur, vt probationes minuantur, sed vt augeantur. Quamuis non possit hæc clausula tanti esse momenti, vt non semper prodesse reo debeat patientia tormentorum, vt mitius puniatur, quia semper purgat & delet indicia omnia, vt dicemus *ad tit. de quæst.*

7 Si tamen non constet de crimine nisi per confessionem mulieris non facile debet iudex vltimo supplicio mulierem damnare, quia semper in dubio præsumendum est partum mortuum natum esse, cum mulieres istæ multa facere soleant in perniciem vteri, vt abortum faciant, inquit Tessaur. *dict. decis.* 13. *ante fin.* Quæ sententia præsupponit, Matrem, quæ partum iam formatum & animatum in vtero abigit, non esse plectendam pœna parricidij, non magis quam si abegisset partum nondum formatum nec animatum. Quam opinionem mordicus defendit Tessaur. *dict. decis.* 12. aduersus communem opinionem, quæ suprà dictam distinctionem admittit, ibidem ait *num.* 1. Si mulier prægnans pugno vel ictu percussa sit ab aliquo, & ita partum abegerit vel ecerit, non tamen debere illum pati pœnam mortis, nisi mater quoque ipsa ex eo mortua sit, quamuis partus iam fuerit formatus & animatus: sed tantum exilio temporali puniri debere, *ex l. si quis aliquid §. qui abortionis D. de pœn.* contra Clarum, qui vult pœnam mortis hoc casu infligendam *in pract crim. quæstio* 68. *vers. abortum in fin.* At si quis voluntarie ac ex proposito abortioni causam dederit, vel per poculum vel aliter, pœna hodie illa esse debet, vt humiliores ad perpetuas triremes, honestiores vero in perpetuum exilium mittantur, fœminæ vero post ictum fustium in perpetuum seruitium alicuius Hospitalis dentur, *arg. d. §. qui abortionis.* Tessaur. *dict. decis.* 12. *num.* 3. Nisi poculum datum sit, non ad malos fines, sed vt mulier sanitatem consequatur, dum in periculo vitæ posita est od fœtum in vtero existentem, si modo medicorum consensus accedat. Idem Thesaur. *ibidem num.* 11. post Socin. & Felin. *in cap si aliquis de homicid.* addens si medicorum votum non intercesserit, sed ita factum sit sine dolo & miserationis causa adhuc non pœnam mortis infligendam esse, sed aliam mitiorem puta exilij temporalis, *ex l.* 3. *§. sed ex Senatusconsulto D. ad leg. Cornel. de sicar.* Plane, si mater dato filiæ poculo animatum fœtum peremerit causaque fuerit abortionis, præsertim si non semel sed sæpius, non dubitat Tessaur. *vbi supr. num.* 12. quin plectenda sit pœna mortis ex Dec. *consil.* 35. & Boer. *quæst* 216. *num.* 4. Scilicet secuto effectu abortionis, non aliter, Grammat. *vot.* 20. Ipsa vero filia, quæ impiis matris suasionibus acquieuit, fustiganda est. Tessaur. *dict. num.* 12. Intellige, nisi propter pecuniam tale facinus perpetratum sit. Tunc enim omnimodo puniendum est pœna capitis *d. l. Cicero in princip. de pœn.* Menoch. *dict cons.* 557. *num.* 13. Tessaur. *dict. decis.* 12. *in fin.* Cæterum quia hic titulus de parricidio est, sciendum est parricidium committere illum, qui parentem vel filium interficit *l. vnic. C. hoc tit.* Etiam naturalem tantum, quia filiationis substantia tantum consideratur non qualitas Iul. Clar. *in §. parricidium num.* 1. post Alex. *ad l. 2. de in ius voc.* Et quamuis *d. l. vnic. C. hoc tit.* videatur de iis tantum loqui, qui patrem aut filium occiderunt, placet tamen eam habere locum in omnibus, qui aliquem interficiunt ex ascendentibus aut descendentibus in infinitum, adeoque ex transuersalibus intra quartum gradum. Clar. *ibidem num.* 2. 3. & 4. Pœna autem illa veteris parricidij, vt parricida viuus insuatur corio, cum gallo gallinaceo, cane, vipera & simia, & proiiciatur in mare vel in flumen, in vsu esse desiit, & hodie pro varietate locorum aliter atque aliter parricidæ puniuntur, nisi quod genitibus omnibus commune est, vt morte & quidem atrocissima plectantur, adeoque etiamsi non sit secutus effectus. Vidimus enim apud nos nostro filium, qui violentis matri manus intulerat, eamque pugione tepentibus ictibus ita vulnerauerat, vt vulnera lethalia crederentur, post exustas candenti ferro mammillas, pugnumque cæsum, etiam flammis combusti iussum, tametsi mater ex iis vulneribus mortua non esset, adeoque venia filio à Senatu nostro ardentissimis precibus & lachrymis cum patre postularet, vt tantum facinus nullis pœnis suppliciis expiabile, si non plane condigna satis grauissima pœna vindicatum omnes scirent. Vide Iul. Clar. *vbi supr. num.* 5.

TIT. XII.

DE MALEFIC. MATHEmat. & sortileg.

DEFINITIO I.

Mulier sortilegij rea, si non liquidis probationibus conuicta sit, non debet ex solis suspicionibus condemnari, sed tamen exilio perpetuo mulctanda est si mala fama vrgeatur.

MVLIEREM sortilegij ream, quæ non imprecationibus aut veneficiis,[1] sed verbis & minis, nonnunquam etiam vulgari pane exhibito plures fascinasse, subinde iisdem artibus sanasse probabatur,[2] non putauit Senatus aut summo supplicio afficiendam,[3] aut cum omnia negaret *quæstioni* tormentisque subiiciendam:[4] propterea quod superstitionibus muliebribus & anilibus potius, quam sortilegiis incubuisse videretur.[5] Nec deerant, qui putarent sequendum hac in re exemplum Senatus Parisiensis, apud quem cum similis quæstio tractaretur, duabusque inferiorum iudicum sententis condemnata mulier ferendisque tormentis addicta prouocasset, tandem absolutam eam fuisse proditum est, relata etiam victoria omnium litis expensarum.[6] Sed tamen iustius visum est, exilio perpetuo mulctandam esse, quod communi populariumque voce & fama quasi fascinatrix laboraret, malorumque fere omnium, quæ ab annis aliquot municipio acciderent, causa in eam deterqueretur. Etsi enim vanas populi voces parum curare bonus iudex debet, publice tamen interest purgari prouinciam iis personis, quarum conuersatio & fama scandalum aliis adferat.[7] *Ita Senatus* contra Antoniam vxorem Gaspardi Guaymard 14. Cal. Ianuar. 1592.

1 Hi sunt, qui magicis artibus vsi elementa turbare, vitam insontium labefactare non dubitant, & manibus accitis audent ventilare, vt quisque suos conficiat malis artibus inimicos, vt loquuntur Impp. *in l. multi* 6. *C. hoc tit.* Iungel *l* 3 *infrin. & §.* 1. *D. de sicar.*

2 Quod apud Christianos æque diabolicum & districte prohibitum est, licet videatur ab Imperatoribus permissum *in l. eorum* 4. *C. eod.*

3 Quæ pœna est maleficorum tanquam qui credendi sint humani generis inimici *d. l. multi & l seq C eod.*

4 Hoc enim genus hominum, si accusentur, nec aperte conuincantur, tormentis & quæstioni subiiciendum esse constat, & quidem ita, non sint excipienda corpora honoribus præditorum, quæ tamen alias solent excipi, præterquam in quibusdam criminibus *l etsi* 7. *l vlt eod tit*

5 Etsi nec impunitum esse debet superstitiones inducere, quibus leues hominum animi moueantur *l si quis aliquid* 30. *D. de pœn.*

6 Vt refert Ioan. Imbert. *in Institut forens.*

7 *l.* 3 *in fin. l. congruit* 13. *in princip. D. de offic præsid.*

DEFINI-

DEFINITIO II.

De sortilegis & maleficiò quid credendum sit, quid statuendum, & quibus probationibus crimen hoc deregi ac pro vero haberi possit, vt etiam vltimo supplicio afficiantur?

SED & ex senioribus quidam repetebant mulierem quandam ex consimili causa iampridem virgis cædi iussam, suspenso etiam ad dorsum fasciculo ligneo, vt omnes intelligerent, si paulo certiores probationes criminis habuisset Senatus, cremari eam debuisse.[1] Denique cum de tota hac re alij aliter sentiant, & nonnulli fascinantium artes tanquam meras nugas rideant,[2] alij nimis faciles ad credendum inhumanas in huius criminis reos sententias proferant, Senatus noster mediam sententiam sequitur, vt neque temere quascunque probationes admittat, neque omnes etiam reiiciat, vnde illud etiam fit, vt in statuenda pœna mediocritatem quoque sequatur, & pro qualitate personarum probationumque grauitate nunc grauiorem, nunc leuiorem pœnam decernat. Nunquam tamen contigerit, vt ex hac causa summo supplicio affici quenquam Senatus præcepisset, defectu nimirum probationum, quæ sane perdifficiles semper & obscuræ sunt.[3] In id vsque tempus quo grassante latius hac generis humani peste, passimque emergentibus malis grauissimis, quorum causa ad maleficos istos & sortilegos referebatur,[4] cœpit consiliũ Gebennense me Præside in eam venire sententiam, vt eos strangulari primum, deinde flãmis voueri oporteret. Quod à me meisque in hoc consilio collegis Claudio Dequoe & Claudio Macheto clarissimis, integerrimis & eruditissimis viris sæpius pronunciatum, Senatus noster ex appellatione cognoscens confirmauit, & alios nonnullos ex aliis Sabaudiæ prouinciis eisdem suppliciis addixit: eos præsertim qui diabolicas istas synagogas frequentasse, ibique cum diabolo duxisse choreas, saltasse, manducasse, bibisse, fœminas etiam cum eo concubuisse, fidem denique & homagium ei præstitisse, ac in necessarium siue antecedens siue consequens baptismo & sacrosanctæ fidei renunciasse, ab eoque varias mirasque nocendi artes didicisse, easdemque magno multorum malo nunc in hos nunc in illos nominatim designatos exercuisse fatebantur.[5] Cum præterea ipsorũ confessionibus non tantum vox & fama publica cõgrueret, quæ illos pro sortilegis & maleficis vulgo habitos esse prædicabat,[6] sed etiam effectus rei respon-
deret multis conquerentibus, & illis ipsis quos ij nominauerant, quod ea ipsa damna & ab iis & per eadẽ media quæ ij detexerant, perpessi fuissent.[7] Nã quemadmodum periculosum esset vltimi supplicij pœnam iis irrogare, qui delictum vltro faterentur, de quo tamen non aliter, quam ex ipsorum confessione constaret,[8] ita si aliunde constet de sortilegiis, & maleficiis ex euidentia morborum, quorum scilicet naturalis causa nec per peritissimos medicos proferri vlla possit, nec nisi de sortilegij & maleficij auctore dubitetur, absurdum sane est alias certiores criminis probationes requirere, quam ex eius qui fecisse dicitur, publicaque infamia vrgetur, confessione:[9] tametsi quibus artibus & medijs damnum illatum sit, nesciatur. Tanto enim clarius est arte diabolica factum esse; quod naturaliter fieri non potuit.[10] Sed si, quod plerunque euenit, vel panem, vel pomum, vel quid aliud à malefico exhibitum fuisse appareat, quo accepto confestim ac derepente damnum emerserit, minoẽ dubitationem res habet, quin sortilegij ac maleficij reus haberi debeat,[11] qui se talem & ipse confessus esse & ab aliis vulgo haberi passus est. De hoc hominum genere tam multi tam multa tamque accurate scripserunt, vt superuacuum fuerit plura hic nos in hanc rem addere. Sed ex omnibus & qui omnium instar esse possit, vnus est Martinus Delrio Iurisconsultus & Theologus clarissimus, qui Disquisitionum Magicarum libris omnia, quæ ad hunc tractatum pertinent, adeo diligenter prosecutus est, & accommodate ad præcepta fidei vsumque forensem, vt neque copiosius, neque ornatius, neque eruditius quicquam scribi potuerit, dignum plane opus tãto viro nec minus pietatis quam eruditionis fama conspicuo inter tot tantosque Societatis Iesu Patres, quibus nihil ætas nostra tulit, feretque aut eruditius, aut religiosius, nihil denique toti Christianæ reipublicæ in tanta seculi infelicitate vtilius.

1 Quia & plus est hominem extinguere veneno & huiusmodi magicis artibus, quam gladio, *l.1.C.hoc tit.* Denique isti quos non nisi ob facinorum magnitudinem maleficos vulgus appellat, vt ait *l.nemo 5.C. hoc tit.* hæc maxima omnium pœna digni vi si sunt, quam viui crematione dicit Callistratus *in l.capitalium, 18. in prin. D. de pœn.* & viui comburium Tertullianus locum illum in quo viui comburebantur, *lib. 15. de anima.*

2 Quod vulgò credantur multa posse facere, quæ sacrosancta religio nostra ne credamus etiam à diabolo fieri posse prohibet. Can. episcopus, 26 *distinct.*

3 Cum tamen in criminationibus debeant esse luce meridiana clariores, *l.vlt. C de probat.*

4 Quo casu exacerbari oportet supplicia maleficiorum, cum multis personis grassantibus exemplo opus sit, *l.sunt facta, 16. §. vlt. D. de pœn.* Non tamen viui comburendi sunt, postquam ex Concilij Tridentini auctoritate huiusmodi pœnæ atrociores sublatæ sunt, per quas fieret facile vt reus supplicio addicendus in desperationem adigeretur, atque ita non minus animæ quam corporis iacturam faceret, quod impium esset ac inhumanum.

5 Quæ confessio contra eos fidem facit, alioqui frustra quæstioni dederentur si eorum confessioni standum non esset, *l. etsi 7. l. vlt. C. hoc tit.*

6 Iuxta illud Ausonij, hæc casta est de qua mentiri fama veretur. Calumniam enim pati vir bonus & innocens quilibet potest, at publica omnium voce & fama laborare non potest.

7 Vix enim posset fieri vt omnia ista congruerent in astruendo mendacio.

8 *l.1. §. Diuus Seuerus.* iunct. §. 1. *D. de quæst.*

9 *l si in cum quo 4. D. de confess.*

10 Vnde est quod isti etiam tanquam hæretici puniendi sunt & tanquam apostatæ fideique abnegatores. Quæ res facit vt hoc crimen etiam mixti fori esse intelligatur eiusq; cognitio & coercitio etiam ad ecclesiasticum iudicem pertinere. De quo vide Iul. Clar. *lib. 5. sentent. in §. hæresis.* Ideoque & vulgari lingua nostra vocantur *Erigés*, deriuato haud dubie nomine à græco illo αἱρετικος, quia & qui olim ab ecclesiasticis iudicibus ex causa huius criminis condemnabantur hæretici pronunciabantur, mox seculari brachio corporaliter puniendi tradebantur.

11 Nec enim naturaliter fieri potest talis tantaque mutatio in instanti, cum natura operetur in tempore, vt aiunt Philosophi. * Vide *l. multi 6. & alias C. hoc tit. & 26. quæst. 5. Can. non mirum, §. magi.*

[DEFINITIO III.

Sola Cacodæmonum assertio etiam per exorcismum extorta non facit indicium sufficiens ad torturam, tametsi constet de effectu ne quæratur nisi de persona.

FOeminam quæ honesto iuncta matrimonio nec matronæ nomen vnquam amiserat, nec famæ suspicione vlla laborauerat à dæmoniaca muliere etiam per exorcismum constantissime accusatam, quod per manducationem cucurbitæ in familiari conuiuio dæmones in corpus eius iniecisset, idemque in aliorum quorũdam personis fecisset, qui dæmoniaci probabantur. Item quod anniculos quàm plures quibus illa primùm lac exhibuerat, deinde ad alias nutrices

translatos per inuidiam intermisset. Visum est non solùm condemnandam non esse ad pœnam mortis, aut exilio siue perpetuo siue temporali mulctandam, sed neque quæstioni dedendam, ne in dęmonum potestate & arbitrio ponatur, vt vel optimos quosque Christianos huiusmodi mendaciis oneratos misere torqueant & perdant, quibus illi tanquam hostes crudelissimi perpetuo insidiantur, neque rursus vt bene concordantia turbent matrimonia. Etsi enim non desunt magnorum virorum testimonia qui dęmoniacis, id est, dæmonibus ipsis exorcismo coactis fidem adhibendam censeant etiam ad supplicium mortis infligendum: est tamen ea res nimis periculosi exempli, vt Princeps mendacij pro veritatis teste fidissimo habeatur. Plane si qua veritatis indicia aliunde extarent, aut si persona quæ accusaretur, iam ante accusationem pro sortilega & malefica publice habebatur, non esset dubitandum quin etiam dæmonibus exorcismo compulsis aliquid credendum esset, non vt ad mortis condemnationem vllo casu, sed vt ad quæstionem & tormenta deueniri posset, tandemque etiamsi nihil tormentorum vis exprimeret, ad exilij perpetui pœnam irrogandam. Maximè si præcedentes inimicitiæ & minæ aliquæ probarentur. Scilicet si de ipso maleficij effectu constaret, nec nisi quis maleficij author fuisset, quæreretur. *Ita Senatus* pro Peroneta Perrin Augustana die 21. Junij 1613.]

TIT. XIII.

AD LEG. CORNEL. DE falsis.

DEFINITIO I.

De falso non potest hodie agi nisi criminaliter & precedente solemni inscriptione, nec rursus contra eum qui producit instrumentum quin prius actum sit contra notarium viuentem.

DE falso quidem agi iure ciuili potest aut ciuiliter aut criminaliter, aduersus eum qui falsum dicitur commisisse:[1] sed tamé contra tertium qui falsum instrumentum producit nullo modo prius quam contra notarium aliúmve falsi fabricatorem actum sit criminaliter.[2] Id enim accusationis ordo postulat, vt prius inquiri oporteat an instrumentum falsum sit, quam vt quis ob id condemnetur, quod falsum instrumentum produxerit.[3] An vero instrumentum falsum sit necne, cum quo melius aut certius obsecro dispici potest, quam cum eo ipso qui falsum fecisse dicitur?[4] Hodie sane eo iure vtimur, vt ciuiliter de falso siue agendi siue excipiendi via omnis præclusa sit:[5] eoque nomine criminalem institui disceptationem solemnemque inscriptionem fieri oporteat, siue instrumento falso nitatur is ipse qui falsum commisit, siue alius quilibet.[5] Quod ius ex Gallorum scriptis moribus ad nos traductum est,[6] & quidem summa ratione, ne alioqui nullus litium modus futurus sit,[7] nullaque satis certa veritatis probatio si vnicuique liceat tam facile scripturæ publicæ fidem conuellere,[8] quod passim contingeret si non plerosque calumniatores aut tergiuersatores solemnis inscriptionis periculum deterreret.[9] *Ita tractatum est* ex tempore 13. Cal. Januar. 1588. & postea in alia causa inter D. de Sarmoyé & D. de Messimieu. 9. Cal. August. 1592.

1 *l. de fide, 16. l. pen. & vlt. C. hoc tit.* Petr. Ferrar. *in pract.* Pap. *in form. libell pro rescind. sentent in vers. qualis petitionis, n. 1.* Addens *num. 4.* posse de falso quæri etiam per officium iudicis per text. *in l. sciant. C. de probat.*

2 Scilicet si notarius viuit aut alius quisquis dicitur fabricator falsi fuisse. Cyn. & DD. *ad fin. per ill. text. Cod. de fid. instrum.* licet contra senserit glos. *ad l. 2. eod.* quam approbare videtur Ferrar. *vbi supr. n. 3.*

3 Quæstio enim, *An sit*, alias omnes quæstiones semper præcedit, vt aiunt Logici.

4 Alieni siquidem facti semper iusta & probabilis ignorantia est non eam proprij, *l. vltim. D. pro suo iunct. l. quanquam, 7. D ad SC Velleian.*

5 Sic enim stylo Senatus nostri diserte cautum est.

6 Nam & in stylo regni Galliæ idipsum iam cautum erat, quem stilum in causis criminalibus apud nos obseruari Senatus noster voluit.

7 Quod nihil potest dici absurdius & à reipublicæ vtilitate alienius, *l. singulis, 6. D. de except. rei iudic. l. fratris 10 C. de transact. l. 2. C. de re iudic.*

8 Quæ tamen vt certa sit curare bonus iudex debet quantum fieri potest. *l. curent magistratus, 22. D. de iurisd.*

9 *l. iubemus, pen. C. de probat.*

10 *l. si cui crimen, 7. D de accusat & inscript.* Quamquam falsi crimen, vbi probatum est, atrocissimum creditur, adeo vt decretum gratiosum de relaxandis omnibus carceratis non extendatur ad eos, qui sunt carcerati pro crimine falsi. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 59. nn. 15.*

DEFINITIO II.

Falsum committit notarius, qui stipulatur inter ignotos, aut ignotos testes adhibet accedente dolo malo.
Item alij casus in quibus falsum committitur.

CVM facile fieri possit, vt suppositis vnius ex contrahentibus persona notario testibusque incognita falsum committatur, summa ratione apud nos constitutum est, vt non inter alios stipulari notarius possit nec alios testes adsciscere, quam quos ipse nouerit, quique inuicem sibi cogniti sint, mulcta pecuniaria contra notarium si secus fecerit arbitrio iudicis statuenda, cum comminatione, si quid iterum eiusmodi committat, fore vt officij publici exercitione ipsi interdicatur.[1] In quo tamen multum interest sciri, an notarius bonæ famæ sit[2] an suspectæ,[3] vt credi possit per imprudentiam & facilitatē potius quam dolo malo deliquisse.[4] Dolo enim accedente falsum commisisse dicendus erit,[5] ideoque ordinaria falsi pœna, quæ capitis est,[6] puniendus. Illud sane confalsum sine dolo non committi,[7] crimen tamen in notario etiam citra falsum committi, ob idque extraordinariæ coercitioni locum esse,[8] quoties minimum non adhibet notarius eas cautiones, quas ad falsum impediendum adhiberi leges aut constitutiones Principis, vel Senatusconsulta volunt:[9] quam ob causam eum quoque notarium, qui de contractu à iure reprobato instrumentum confecerit, extra ordinem puniri debere placuit.[10] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 11. sup. de fid. instr.

1 Ita enim Senatus nostri placito generali & publico diserte cautum est.

2 Nihil enim facile suspicandum est in malam partem de eo, qui bonam habet famam, *l. à barbaro, 5. §. non omnis, D. de re milit.* Iul. Clar. *in § falsum, num. 30.*

3 Nam in crimine falsi suspicio fere pro veritate habetur. Iul. Clar. *in § falsum, num 38.* vbi tamen notat hoc intelligendum esse, cum in causa ciuili aliquid probandum est per instrumentum suspectum, non etiam si agatur criminaliter ad puniendum aliquem de falso. Vnde et Ferr. *in form. libell. pro rescind. sent. in vers. qualis petitionis num. 3.* quod etiam si sint nudæ suspiciones contra eum qui accusatur de falso, non tamen debet filius prius absolui, quam se purgarit saltem per proprium iuramentum. Vide Mascard. *in form. oppos. constr. instr. in apost.* in verb. *auctoritatu, ad vers. aliisque de causis.*

4 Quod

4 Quod & in dubio præsumendum est. Dolus enim nunquam præsumitur, *l. dolum, 6. C. de dolo. l. in exceptionib. 19. §. qui dolo. D. de probat.* in eo præsertim, qui aliquid publice facit, *l. vlt. D. de vit. nupt.* Boet. *decis.* 116.

5 Sicut è contrario non potest falsum committi sine dolo. Iul. Clar. *in d. § falsum, n.* 42. Quamuis non vbicunque dolus est ibi falsum quoque esse necesse sit, cum se habeant sicut genus & species.

6 Scilicet, ex edicto Principis nostri. Nam iuris communis pœna leuior est, quæ ipsa tamen vbique gentium in vsu esse desiit. Iul. Clar. ibid. *num.* 40 & 42.

7 Idem Clar. *d. num.* 42.

8 Nullum enim delictum remanere impunitum publice interest, *vulg. l. ista vulneratus, 51. §. vlt. D. ad leg. Aquil. l. Stichum, 95. in prin. de solut.*

9 Nam & ex hac causa placet incidere illum in crimen falsi. Clar. *in d. § falsum, num. 28. vers. pariter etiam.* post Corn. *cons. 53. in lit. G lib. 4.*

10 Quin & hoc casu incidere illum in pœnam falsi ait Clar. *in d. §. falsum, n. 29.* post Bart. *in l. 1. C. de petit. honor. subl. lib. 10.* Quemadmodum si posuerit in instrumento alia quam quæ percepit sensu corporis tempore confecti instrumenti. Clar. ibidem *nu. 28.* Item si neget se rogatum de instrumento, de quo fuit rogatus. ibid. *n. 30.* Nisi inquit notarius esset bonæ famæ, & factum esset iam longo ante tempore instrumentum, quia ex cursu longi temporis præsumitur oblitio. Si tamen datus esset notario terminus ad respondendum an esset rogatus aliud probandum esset. Alij sunt casus, in quibus falsum etiam committitur, scilicet falsificando literas Principis aut Senatus aut iudicis cuiuslibet, abradendo instrumenta, aperiendo, & vt aiunt, desigillando literas alienas vt ostendantur aduersario, adscribendo sibi legatum in testamento alieno, prohibendo aliquem testari, vendendo eandem rem duobus in solidum, & reparatis contractibus. Hoc enim addendum est. De quibus omnibus vide Iul. Clar. *in d. § falsum, num. 31 & seqq. vsque ad* 38.

DEFINITIO III.

Plus creditur notario quam testibus instrumentariis, nisi cum agitur criminaliter de falso.

SOlet quidem & debet plus credi notario & publico instrumento, quam testibus etiam instrumentariis aduersus notarij & instrumenti fidem testificantibus, quamdiu instrumenti fides solemni accusatione falsi non labefactatur.[1] Sed post institutam accusationem, solemnemque inscriptionem, quæ moribus nostris omnimodo necessaria est, quoties de falso agitur, cum vix nisi per testes probari falsitas possit, magis est vt testibus instrumentariis quam notario & instrumento credatur, si vel omnes[2] vel maiori ex parte ab instrumenti scriptura dissentiant: alioqui standum est instrumento.[3] Bene autem apud nos prouisum est, ne tam sæpe quam antea huiusmodi altercationes incidant, vt si fieri possit ij testes adhibeantur qui literas norint, propriaque subscriptione fidem scripturæ muniant. Quo facto si propriam quoq; subscriptionē impugnare velint, audiendi non sunt,[4] nisi euidentissimis probationibus doceant, se vel notarij vel alicuius ex cōtrahentibus dolo per nimiam suam facilitatem circumuentos, adactosque vt falso subscriberent.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Anton. Capyc. *decis.* 61. *n.* 5. Dixi *in tit. de fide instrum.*

2 Angel. *in l. 1. § si quis neque. D. testamen quem aper.* Alex. *consil.* 65 *col. vlt. volum.* 2. Felin. & Abb. *in d. c. ad audientiam, extr. de præscript.*

3 Cum instrumentum sit probatio probata & non probanda, Bald. *in l. si pupilli, C. de vsur.* Capyc. *decis* 103. *n.* 1.

4 *l. generaliter, 13 C. de non num pecun.*

5 Semper enim debet locus superesse veritati. *l. si chirographum, 24. & seq. l. Imperatores, 29. in fin. D. de probat.*

DEFINITIO IV.

Notario dicenti falsum esse instrumentum nunquam creditur in præiudicium partis.

NOtario dicenti falsum à se confectum instrumentum propter suppositam à debitore dolosa personam falsi creditoris, qui pecuniam sibi solutam profiteretur, non vsque adeo creditur, vt statim falsum dici debeat instrumentum,[1] quamuis id ex fide & persona notarij præcipuas vires accipiat,[2] siue notarius turpitudinem suam alleget,[3] quod euenit si dolum à se participatum fateatur,[4] siue causetur facilitatem suam debitoris dolo circumuentam esse.[5] Fides enim illa publica, quam instrumentum semel habere cœpit, non ita facile labefactari potest in præiudicium eius, qui instrumento nititur, præsertim cum ex eo crimen falsi aduersus producentem inducatur.[6] Nam si non auditur perire volens, multo minus audietur,[7] qui id agit, vt & ipse & alius pereat.[8] Ergo alias probationes ad falsum probandum conquiri oportebit.[9]

1 Boet. *decis.* 155. *in fin.* post Bald. *cons.* 141. incip. *postquam notarius, vol.* 4 *& in Auth si testis productus, C. de testib.* Vbi tamen additur credi notario in sui præiudicium. *Et rursus num.* 13. fugam notarij non nocere parti, si pars ipsa fugam non instruxerit.

2 Pract. Vapiens. *in form. oppos. contr. instrum. in vers. aliisque de causis, numer.* 5. *vers. tertio aduerte.* & ibi Masuer. *in apost.* in verb. *auctoritatis.*

3 Quod facere nemo potest, *l. mercalem, 5, C. de condict. ob turp. caus. cum similibus.*

4 Quid enim dolo turpius?

5 Quod in dubio præsumendum est, vt notarius excusetur à dolo, Boer. *decis.* 116. *num.* 4.

6 Producens enim falsum instrumentum dicitur falsum committere, scilicet, si sciebat esse falsum, Iul. Clar. *in §. falsum, num.* 23. & 25. sicut & qui sciens produxit falsos testes, *ibid. num.* 20. vbi addit haberi pro sciente illum, qui accepto termino ad deliberandum dixit, se velle vti illo instrumento, vel illo teste.

7 *l. non tantum, 6. D. de appellat.*

8 *Arg. l. 2. D. quod vi aut clam, l. 1. De alien. iudic. mut. caus. fact. l. non debet, 74. de reg iur.*

9 Vide Defin. 11 *supr. de fid. instr.* Boet. *qu.* 118. *num.* 17.

DEFINITIO V.

Inter coniunctas personas silet falsi accusatio, sed procurator fisci litem & accusationem exequi hoc casu potest & debet.

ETsi eo iure vtimur, vt de falso neque agi neque excipi ciuiliter possit, sed criminalem accusationem institui necesse sit cum solemni inscriptione,[1] attamen inter coniunctas personas non solum huiusmodi inscriptionis necessitas remissa est, sed etiam prohibitum, ne si maxime velint, inscriptionis faciendæ facultatem habeant, venetatione scilicet coniunctionis.[2] An igitur priuilegium habebunt, vt de falso ciuiliter agere possint?[3] Minime.[4] Sed falsi crimen ab iis indicatum fuisse satis erit, criminis autem persecutio ad Principis procuratorem generalem pertinebit, qui cum publicus accusator sit, nulla vtique inscribendi necessitate constringitur.[5] Itaque si tribus edictis vocatus reus vrgente Principis procuratore non venerit, poterunt instrumenta tanquam falsa reiici, & reus ob id, quod falsis instrumentis vsus fuerit, condemnari,[6] probationes tamen aliquas falsi præcedere necesse est, nisi tam euidens sit falsitas, ex sola instrumenti inspectione, vt aliis probationum adminiculis non indigeat.[7] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 1. quand ciuil. act. præiudic. crimin. sed alio Senatusconsulto, quod factum est ad 7. Cal. Sept. 1592.

1 Dixi *Defin. 1. supr.*

1 *l. iniquum, 17. l. pen. C. qui accus. non poss.*

3 *Arg. d. l. iniquum, vers. si quam sane ciuilem.*

4 Id enim stylo nostro generaliter & indistincte prohi-

brum est, ac proinde generaliter intelligendum, *l. in fraudem, 25. in fin. D de testam milit. l. de pretio, 8. D. de publician.*

3 Quamuis non possit ille in aliis causis falsi accusationem solus instituere, si priuatus accusator qui esse posset, esse nolit: sed tantum priuato accusatori adesse & adhærere debet.

6 Scilicet ad mulctam eo nomine infligendam, non tamē litis iacturam pati cogitur, si ex aliis instrumentis non falsis possit vincere, quippiam is qui falsum commisit circa testes aut instrumenta non ideo causam amittit, sed is demum qui circa acta ipsius causæ, Iul. Clar. qui dicit communem, *in §. falsum. num.* 41.

7 Nulla enim est maior aut certior probatio, quam quæ fit per euidentiam rei, cum res ipsa loquitur, *leg. si irruptione. 8. §. 1. D fin. reg. l vltim. vbi not. Codic. de edict. Diui Hadrian. tollend.*

DEFINITIO VI.

Pœna quidem falsi ordinaria mors est, at non etiam si de falso incidenter quæsitum sit & cognitum: solo instante procuratore Principis, cura solemnem inscriptionem.

FAlsi quidem pœna ordinaria mors est, eaque non minus tenetur, qui sciens falsis instrumentis vtitur, quam qui falsitatis machinator fuisse probatur:[1] si tamen falsi quæstio incidens duntaxat fuerit,[2] & inter agnatos illustres, quorum famæ & existimationi parci ciuile sit, mitius interdum agi oportet, ac pœnæ corporalis conuersionem fieri in pecuniariam, in honorem scilicet sanguinis & familiæ.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *l si falsos, 8. C. hoc tit.* Iul. Clar. *in §. falsum, numer.* 20. 22. & 23. Dixi *Defin. 2. num. 6. supr.* Mitius tamen punitur, Clar. *ibid num. 26.*

2 Quia plerumque criminalis quæstio incidit in ciuilem.

3 Et ne videatur agnatus agnatum supplicio mortis & infamiæ exposuisse. Simile est, quod dici solet, si pater filium alicuius criminis reum in iudicio præsentet, non debere filium condemnari ad mortem per text. elegantiam *in l. milites, 13. § desertorem. de re milit.* quamuis non soleat hoc in practica obseruari nec proponi, vt ait Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 60 n. 29.* Vide *l falsi, 5. C. hoc tit.*

DEFINITIO VII.

Iusta inquirendi causa est contra eum qui id facit, quamuis mandante altero, quod non nisi in malos vsus & falsi commiscendi gratia destinatum esse possit.

AVrifex quidam nostras regia insignia Lugduni imprimere rogatus à mercatore fraudandi, vt credibile erat, vectigalis, consilium ineunte, facere noluerat, ne forte deprehensus carceri, quæstionique dederetur. Idem postea domum reuersus fecerat, nec dum tamen mercatori tradiderat. Placuerit, quamuis nullum inde damnum, aut reipublicæ aut priuato illi contigisset,[1] imputari tamen huic posse, cur id fecisset, quod in malos vsus destinatum esse aiebat, aut probabiliter suspicere poterat,[2] non vt perinde, ac si falsum commisisset, in legem Corneliam incidisse videretur, cum ex eo facto nullum ipse commodum sensisset,[3] sed vt in litis saltem expensas condemnaretur, quod iustam contra se inquirendi causam præbuisset.[4] Quod enim ius homini priuato competere poterat aliena insignia, ne dum publica sibi habēdi?[5] Præsertim cum fieri poterat, vt Principis quoque nostri vectigalia eodem cōsilij genere fraudarentur: aut vt his nostris miserrimis & inspectissimis temporibus secretioris cuiusdam coniurationis symbolum eo insignium prætextu quæreretur.[6] Quæ sane res præcipuam inquisitioni faciendæ causam dederat. *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 40. supr. De fructib. & lit. expens.

1 Non soleat autem puniri falsitas, quæ nulli præiudicat, Iul. Clar. ex communi, *in §. falsum, n. 44.*

2 Paria enim sunt scire aliquid, aut probabiliter id suspicari posse & debere *l si quis domum, 9. §. 1. D. locat. l. 3. §. vlt & l. 4. D. quod vi aut clam.*

3 Nec enim potest falsum esse punibile pœna ordinaria sine dolo, Clar *in d. § falsum, nu 42. & in pract. crim. qu. 84. in princip.* vbi generaliter dixit in pœnis criminalibus nunquam posse quem puniri corporaliter, nisi dolus interueniat, ex Bart. *in l. §. 1. n. 1. D. si is qui testam. lib. ass. iuss.*

4 Quia dedit operam rei si non prorsus illicitæ, saltem valde suspectæ. Et vero vix vnquam esse aditum sumptuum condemnationem, cum accusator non soleat condemnari, ne tum quidem cum succumbit nisi sit: nisi de ac vere calumniator, Iul. Clar. *in pract crim. qu. 62. n 4.*

5 *Arg. l 1. & 2. C. vt nem priu tit prod.*

6 Sufficit autem quod falsi as postea in futurum nocere aliquo tempore, vt puniatur etiam ordinaria pœna. Cæterum puniri debet saltem extraordinaria, tum quoque cum non est nocibilis, Clar. *in d. § falsum, nu. 44.* vbi tamen vide varias distinctiones, quas hic referre longum esset.

DEFINITIO VIII.

Qui acta iudicij apud Senatum corrupisse dicitur si non probetur non torquetur, sed si probetur ad mulctam honorariam præter pœnam pecuniariam condemnatur.

ACta iudicij corrumpens dolo malo præsertim apud Senatum ei comparatur, qui album Prætoris corrupit.[1] Ideoque si criminis probatio non deficiat, solet Senatus nostri ex ea causa mulctæ honorariæ condemnationem[2] præter pecuniariam ex rei facultatibus æstimandam irrogare. Maxime vero si falsum, quod commissum probatur, tale sit, quod litis iacturam, aut graue aliud damnum aduersario infligere possit.[3] Nam & ex hac causa litis damno plerunque coercetur is, qui falsum admisit.[4] Sed quid si probatio dubia sit? non erit reus tormentis subiiciendus, ne præparatorium, vt pragmatici loquuntur, grauius sit præparato.[5] Præsertim si reus iam fortasse laborans infamia, longe sibi grauiorem tormento fi, quam perpetuæ infamiæ pœnam arbitratus sit.[6] *Ita Senatus* in persona Claudij Chappelle iam à tinemibus reuocati, Cal. Iul. 1593.

1 De quo *in l. si quis in id quod, 7. cum duabus sequentib. D. de iurisdict.* [Peccat autem longe grauius qui falsas Senatus literas supponit vt ex illis faciat executionem, præsertim si executio secuta sit. Adeo vt quamuis constet nullam fuisse lucri aut vindictæ factam executionem, suppositas literas adeoque si voles zelo officij erga Principem & rempublicam, dignas amē res sit quæ mortis pœna coerceantur. Cum tamen quæstio hæc ex facto incidisset, putauit Senatus consulendum Principem, & persuadendum vt criminis gratiam faceret, quæ tandem facta est. *Ita Senatus* pro Annib. Cynin Castellano de Temier & Gaillard 16. April. 1614.]

2 Pragmatici dicunt *amende honoraire.*

3 Falsitatem enim oportet esse notabilem, ac proinde damnum notabile, vt pœna notabilis infligi possit. Clar. *in § falsum, n. 44. in princ.*

4 Quia is qui falsum commisit circa acta ipsius causæ debet causam amittere. Iul. Clar. *ibid. n. 41.* [& 32. vbi ait aliud esse si falsum commissum sit circa testes aut instrumenta litis. Adde Boerium *qu. 281. Ita Senatus* 10. Iunij 1614.]

5 Quod esset absurdum, cum præparatorij ratio nulla haberi debeat, nisi in ordine & dispositione ad præparatum. Adde quod in dubio debet iudex laborare, vt reus à pœna falsi excuset. Clar. *ibid. num 45.* vbi addit debere illum ob hanc causam dicta testium contraria relegere ad concordiam, quantum fieri potest, itemque iurare instrumentum omni interpretatione, ne falsum iudicetur.

6 *Vt in l si quis iniuriam, 35. D. de iniur.*

DEFINI-

DEFINITIO IX.

Qui agit criminaliter de falso, etiam cum solemni inscriptione, non cogitur pati carceres, quia nec nisi pecuniariam pœnam subire solet.

EXoleuit iam pridem vetus illa iudiciorum consuetudo, quæ induxerat, vt quisquis falsi accusationem criminaliter instituere vellet, non aliter audiretur, quam si solemnis inscriptionis tempore seipsum carceribus manciparet. Nam & talionis pœna, quæ huius solemnitatis necessitatem induxisse videbatur,[1] in vsu esse desiit, solentque hodie, qui in huiusmodi accusatione succumbunt, grauissimis quidem pœnis subiici pro rerum & personarum qualitata, sed tamen longe mitioribus, quàm si falsum admisissent, & plerunque non nisi pecuniariis.[2] *Ita Senatus* in causa Rodolphi de Millieres, & Jacobi Soudan. 5. Non. Mart. 1594.

1 Vt corporaliter & vltimo supplicio puniri posset is, quem solemnis inscriptio huic periculo obnoxium fecerat, *ex l vlt. C. de prolat. l. si cui crimen, 7. D. de accusat.* Text. *est in l. vlt. C. de accusat.*

2 Et sane minus delinquit, qui accusat innocentem, dum ne dolo malo, & per euidentem acmeram, veramque calumniam, quam qui reuera nocens est. Nam si euidenter calumniator sit, aliud vtique dici debet: sed id an ita sit, sciri non potest, nisi ex euentu litis.

DEFINITIO X.

Contra eum, qui dixit se nolle vti instrumento quod produxerat; non est super falsitate pronunciandum, sed tantum super nullitate, quamuis non eo minus pœna ei possit irrogari.

CVm quis falso instrumento vsus est, si non probetur ipse falsum admisisse,[1] aut à quo admissum fuerit sciuisse,[2] potest quandocunque pœnitentia ductus dicere, nolle se eo vti instrumento.[3] Quod si faciat, neque de falso sequi condemnatio potest, neque instrumentum falsum pronunciari debet, ne infamia notetur, qui eo vsus est.[4] Quid ergo? Pronunciandum est instrumentum nullum nulliusque momenti,[5] condemnandus autem qui eo vsus fuit, non tantum ad expensas litis,[6] sed etiam in mulctam pecuniariam arbitrio iudicis, si modo instrumenti vitium fuit visibile, & tale, vt citra dolum & latam culpam[7] instrumento vti non potuerit, qui eo vsus fuit, maxime vero, si in eo tuendo tam fuerit pertinax, vt aduersarium, qui falsum dicebat, ad solemnis inscriptionis necessitatem adegerit.[8] *Ita Senatus* in causa Dn. de la Tornelle, & de la Rochete, 13. Calend. Ian. 1594.

1 Et namque qui falsum ipse fecit nihil prodest ad pœnam euitandam, quod neget se eo vti velle, *l. si falsos, 8. Cod. hoc tit.*

2 Qui enim sciuit à quo falsum admissum foerit, non potest nisi sciens vsus fuisse falso instrumento: quæ res facit eum obnoxium pœnæ ordinariæ legis Corneliæ, vt dixi *Defin. 6. supr. l. maiorem, 4. C. hoc tit.*

3 Requiri tamen etiam illud videtur, vt eum exhibeat à quo falsum habuit instrumentum, *d l maiorem.*

4 Vix enim fieri potest, vt non saltem apud bonos & graues viros oneretur illius existimatio, qui vsus sit eo instrumento, quod in ea ipsa instantia pronunciatum sit falsum esse. Ipsum enim falsi nomen criminosum est, multo magis quam doli, de quo *in l. 4. § aduersus, D de doli mal. except. l. parens, 5. in fin cum duab seq D. de obseq parent præst.*

5 Vt leuitas verbi tristitiam rei mitigetur, *l. 1. & 2. D. ver. amot. l. non debet, 11. in fin. D de dolo.*

6 Tanquam qui non habuerit iustam litigandi causam, *l. qui solidum, 78. §. 2. De leg. 2.*

7 Nam culpa lata etiam in delictis æquiparatur dolo, cum agitur de pœna non corporali, Iul. Clar. *q. 84. in fract. crimin. num 1.*

8 Quo casu necesse est, vt prius dixerit velle se vti instrumento.

DEFINITIO XI.

Etiam contra priuatam scripturam necessaria est solemnis falsi inscriptio, qui autem falso instrumento niti voluit, ad alias probationes postea admittendus non est.

QVi priuatam scripturam ab aduersario profectam de falso arguere vult, perinde solemni inscriptione accusationem instituere cogitur, atque si publicam impugnaret.[1] Id enim & criminis atrocitas facit, & coniuncta iuris nostri, quo vtimur, auctoritas.[2] Porro si quis ex colligatoribus falsum in instantia commisisse probetur, audiri non debet; si alias probationes, etiam per testes proferre velit:[3] nō quod de testibus quos productarus est præsumendum sit falsos eos fore,[4] sed quia æquissimum sit in pœnam falsi eum cadere causa.[5] Itaque etiamsi contra clericum agatur, quem falsi pœna punire iudex laicus non posset,[6] non eo minus inscriptio facienda erit, vel ob hoc solum, vt iacturam litis infligere iudex possit.[7] *Ita tractatum est* in secreto auditorio pro Religiosis S. Claræ, contra Petrum Louet presbyterum Prid. Id. April. 1595.

1 Nam & scriptura priuata perinde fidem facit ac publica, ex quo scilicet recognita est, maxime vero in præiudicium scribentis, *l. scripturæ, 13 C. qui potior. in pignor. hab. l. vlt. C. ad probat. l. cum taberna, 34. §. 1. D. de pign. l. quid sit. 23. D. hoc titul.* [Alioqui in priuatam scripturam quæ nihil probet non cadit accusatio falsi. Cravet. *cons. 46. n. 1.*]

2 Cum iure nostro prouinciali sicut & Gallico discretè cautum sit, ne quis nisi criminaliter de falso agere possit, nec rursus criminaliter, nisi præcedente solemni inscriptione, vt dixi *Defin. 1. supr. eod.* [Ius enim Gallicum vtitur generali nomine *depieces*, quo nomine non minus priuatæ quam publicæ scripturæ continentur.]

3 Ex ratione posita *in l. si quis iusiurandum 11. C. de reb. credi. & iureiur. in fin.*

4 Nec enim id pendet à producente, sed à fide & probitate testium, quos nihil vetat probos esse, tametsi producti sint ab improbo litigatore.

5 Quia licet is qui commisit falsum circa testes aut instrumenta non amittat causam, sed is demum qui commisit falsum circa acta ipsi in causæ, vt ait Iul. Clar. *in § falsum. fol. 41.* necesse tamē est defectu probationum causa cadere illum, qui suam intentionem probare & implere non potuit, *l. 4. C. de edend. l. vlt. C. de rei vindic. l. duo sunt Titij. 30. D. de testament. tutel.*

6 Nisi depositum prius & traditum curiæ seculari, *cap. ad falsariorum, Extr. de crim falsi.* quamuis hoc regulariter non seruetur, vt scilicet clericus ex causa falsi deponatur, & curiæ seculari tradatur, inquit Iul. Clar. *in pract. crim. q. 36. n. 39.*

7 Potest enim iudex laicus in causa ciuili cognoscere superfalsitate quam clericus fecit; non quidem ad effectum puniendi clericum, nec enim punire illum potest neque corporali pœna neque pecuniaria (quamuis è conuerso, si laicus falsum committat, coram iudice ecclesiastico possit vterque iudex contra eum procedere, ita vt inter illos sit locus præuentioni) sed ad effectum expediendi causam ipsam etiam quæ cum alio sit, vt tractat Clar. *in pract. crimin. quæst. 38. num. 14. & 15.* Multo magis vt expediat causam, quæ sit cum ipso clerico, eique litis iacturam inroget, defectu nimirum probationum, vt dixi *num. 5.* fiat etiam in pœnam falsi immediate, si falsum admissum sit circa acta ipsius causæ, vt ibi bene dixi. [Cæterùm si creditor neget se apocham conscripsisse, fatetur tamen sibi solutam pecuniam, non est audiendus si falsi accusationem velit instituere cum nihil eius interfit. *Ita Senatus* contra Iohannem Gerard Idib. Septembr. 1612.]

DEFINITIO XII.

Quisquis falsum instrumentum produxit, debet, si interrogetur clare respondere, an eo uti velis, nec ne, nec tamen puniatur, etiamsi eo usus sit, si non falsum probetur, quamuis suspectum.

FAlsi instrumenti productio tamdiu admittit locum pœnitentiæ, quamdiu falsi accusatio per solemnem inscriptionem instituta non est.[1] Propter quam causam solent ante omnia interrogari, qui suspectum producunt instrumentum, an eo uti velint, nec ne,[2] vt si dicant velle se uti, tum sequuta sit inscriptio, nullus pœnitentiæ locus relinquatur, siue falsum admisisse dicatur is ipse, qui produxit, siue alius:[3] sunt tamen qui putent multum referre, an producatur instrumentum ab vno ex contrahentibus, an à tertio, hactenus nimirum, vt tertius interrogatus, num eo instrumento uti velit, respondere possit, velle se uti, si instrumentum verum erit, nolle se uti si falsum probabitur, quod vtique vni ex contrahentibus instrumentum producenti dicere non liceret.[4] Sed vix est meo iudicio, vt id tertio dicere licere debeat, cum ad interrogationem, vt loquuntur, cathegoricam absolute & cathegorice respondendum sit,[5] certe illud constat, si postquam respondit producens, nolle se uti instrumento si falsum probabitur, nihilominus instrumenti fidem cum notario mordicus defenderit, & postmodum instrumentum falsum probetur, debere eum condemnari, non de falso, nec ita vt instrumentum falsum pronuncietur, si notarius ipse, aut morte aut inopia probationum condemnationi exemptus sit,[6] sed ad certam pecuniæ quantitatem in vicem & quasi taxationem eius, quod interest accusatoris.[7] Quid si viuo & accusato notario falsum bene probatum non fuerit, nisi hactenus vt instrumenti fides merito suspectissima existimetur?[8] Finge propter defectum probationum in eo tem fuisse, vt torqueri notarius debuerit, nec tamen ob decrepitam ætatem potuerit, vtique absoluendus erit notarius à pœna corporali & ordinaria, non tamen ab extraordinaria & pecuniaria iudicis arbitrio constituenda:[9] de instrumento autem pronunciari debebit, aut nullum id esse nulliusque momenti, aut nullam eius rationem haberi oportere, his verbis: *sans s'arrester au pretendu instrument.* Sed qui instrumento vsus est, nullam eo nomine pœnam patietur.[10] *Ita Senatus* in causa N. Blanchet, & N. Barandier, 4. Id. August. 1595.

1 Intellige quamuis ille qui produxit instrumentum, iam dixerit eo se uti velle. Inscriptio enim illa est, quæ falli accusationem criminalem constituit, quippe quam fieri & præcedere oporteat, in necessarium antecedens.

2 Vt nimirum non possint postea obtendere ignorantiam. Nam ex quo interrogati & accepto termino ad respondendum dixerunt, se velle uti instrumento, habentur pro scientibus, vt tractat Iulius Clar. *in* § *falsum, numer.* 10. & 25. quia inquit, scientia difficile probari potest, nisi per coniecturas. Addit teneri reum intra statutum terminum clare respondere, & sine vlla conditione vel adiectione, an velit uti, vel non: quod & sequitur in definitione.

3 Adde & siue de eo falso verisimiliter possit instructus esse is, qui instrumentum produxit, siue non. Ita enim Iul. Clar. *dict. n.* 25. [Ergo quod quidam putant post Clavet. *cons.* 46. vt qui dixit in prima instantia velle se uti instrumento suspecto possit mutare sententiam etiam in causa appellationis, tunc habet locum quando sollemnis inscriptio de falso secuta non est.]

4 Quia nimirum facti alieni ignorantia tolerabilis est non proprij. *l. vlt. D. pro suo, l. quamquam* 7. *D. ad SC. Velleian.*

5 Hoc enim est quod supra diximus, *nu.* 2. ex Iulio Claro *in d.* § *falsum, nu.* 25. clare respondendum esse sine vlla conditione vel adiectione, an qui produxit falsum instrumentum, velit eo uti, an non. Et hoc inquit, siue sit factum proprium siue alienum, & siue possit de eo verisimiliter esse instructus, siue non. Subicit tamen quod si agatur de facto alieno, de quo non sit ille verisimiliter instructus, debet iudex ille, si petat, concedere longiorem dilationem ad respondendum, quam si ageretur de facto proprio. Et quod ita vsu obseruatur.

6 Debet enim contra notarium ipsum prius cognosci & pronunciari, an instrumentum sit falsum, vt dixi *Defin. 1 supr.*

7 Nec postea quærendum & probandum, an victor habeat & quantum ipsius interfit, vt *in l. vlt. D. de prator. stipul. l. stipulatio esta* 38. § *alteri, de verb. oblig.*

8 Facilius enim est, vt vacillet fides instrumenti, quam vt corruat, Prax. Papiens. *in form. oppos. constr. instr. in vers. dignoscitur esse falsum, num.* 2. & 3.

9 Suspicio enim falsi hactenus pro falsitate habetur, quamuis hoc aliter intelligat Clar. *in d.* §. *falsum, numer.* 38. & 39.

10 Quia prius est, vt instrumentum pronunciatum sit falsum, quam vt puniatur quis ob id, quod illo vsus sit. Nam & cum pronunciatum esset falsum, tamen adhuc mitius puniretur, Clar. *in d.* § *falsum, nu.* 26.

DEFINITIO XIII.

De gradibus & pœnis falsi.

SIcuti maius delictum est falsificare, vt loquuntur, instrumentum verum, quam falso vti instrumento, ideoque seueriore pœna vindicandum:[1] Ita & maior pœna imponenda est ei, qui vtitur falso rescripto siue summi Pontificis, siue alterius cuiuslibet Principis, quam qui falso aliquo instrumento.[2] Quod si quis scripturam falsam fecerit, nec tamen perfecerit, quia non tam falsum, quam nihil feciisse videtur,[3] non est, quod pœnam legis Corneliæ de falsis ordinariam vereatur,[4] quam nec incurrit quisquis instrumentum aliquod facit quod sit nullum, alio etiam respectu quam falsitatis,[5] adeoq; nec is, qui scripturam veram falsificat, si ea falsitas nemini sit damnosa,[6] puta si qua alia de causa scripturam, quæ falsa probatur, inualidam & inanem esse appareat,[7] forte ob non seruatas solemnitates, siue ex ratione iuris communis, siue ex lege municipali præscriptas.[8] Nec aliud erit, etiamsi constitutione aliqua mortis pœna irrogetur in casu aliquo falsitatis, qui minorem habere rationem videatur.[9] Si enim aliena sit, & vt aiunt exorbitans à iure communi, non est ad alium casum extendenda, nec si maiorem habeat rationé.[10] Exorbitans autem est, quæcunque pro falso irrogat pœnam mortis,[11] cum iure communi non alia falsi pœna sit, quam deportationis & publicationis bonorum.[12] *Sine die.*

1 *Cap ad falsariorum. vers. qui verò. Extr. de crim. falsi.* Afflict. *decis.* 21. *num.* 2. post Hostien. & Cyn. ibi citatos ex *l. falsi.* §. *ordine. D. hoc tit.* iunct. *cap. dura. Extr. eod.*

2 *l. maiorem* 4. *C. hoc tit. l. sacri affatus* 6. *C. de diuers. rescript.*

3 Afflict. *d. decis.* 21. *num* 11. ex Salycet. & Cyn. *in l. i. C. de sepulchr. violat.* Bart. *in l. si quis legatum de falsi. D. hoc tit.* Alex. *cons.* 73. *vol.* 1.

4 §. *item lex Cornelia. Instit. de public. iudic.*

5 Bald. *in l. iubemus. C. de testam.* quem citat & sequitur Alex. *d. cons.* 73. *vol.* 1.

6 Afflict. & *dict. decis.* 21. *num.* 12. Alex. *cons.* 74. *col.* 4. *lib.* 1.

7 Bart. *in l. Diuus Traianus. de testam milit.* quem refert & sequitur Afflict. *ibid num.* 13.

8 *l. non putauit* 8. §. *non quauis de bonor poss. contr. tabul. l.* 4. §. *condemnatum, de re iudic.* Bart *in l.* 1. §. *parui. D. quod vi aut clam.* Bald. *in l.* 1. §. *quod autem. D. de offic. pref. vrb.*

9 Vt in casu de quo Afflict. *dict. decis.* 21. *n.* 12.

10 Not. *in l. si vero,* §. *de viro. D. solut matr.* & *in l. fi. C. de iur. dot. matr. c.* 2. *de reg. iur in* 6. & *in Auth. quas actiones C. de sacrosanct. eccl.* Idem est si materia sit pœnalis. Ioan Andr. *in Mercur. in reg. odia de reg. iur in* 6 & Cyn. *in l.* 2. *C. quæ sit long. consuet.*

11 Nisi in partu suppositio, *l.* 1. *Cod hoc tit.* & *in seruo falsum committente. l.* 1. §. *fin. D. eod.* Vide *l. si quis aliquid* 38. §. *qui abortionis. D. de pœn.*

12 *d. l.* 1. §. *vlt. D. hoc tit.* § *item lex Cornelia. Instit. de public. iudic.* Adde Grammat. in addit. ad Afflict. *dict. decis.* 21.

[DEFI-

[DEFINITIO XIV.

Solemnis inscriptio falsi ibi facienda est vbi falsum instrumentum producitur non vbi falsum fabricatum dicitur.

CVm quidam apud Senatum nostrum conuentus ciuili actione ad solutionem debiti quod agenti cessum fuerat, tueretur se exceptione & authoritate Senatusconsulti, quod à Curia Gratianopolitana redditum, & ab eius Curiæ Graphario subscriptum, publicóque sigillo munitum affirmabatur, & per quod pronunciatum fuerat ex consensu cessionarij, vt à cessione, quasi sine causa, & perperam facta discederetur, saluáque cedenti maneret exactio, Actor replicabat de falso negabátque se vnquam in eam rem consensisse, nec tale quid à Curia Gratianopolitana vnquam pronunciatum fuisse: Déque ea re litem in Curia illa instituerat, non tamen facta adhuc inscriptione, sed minatus eam se facturum statim atque productum esset Arresti originale. Quærebatur vbinam de falso agi, & in crimen sollemniter subscribi oporteret an apud Curiam Gratianopolitanam vbi falsum admissum, lisque ad falsi accusationem instituendam præparata iam & quodammodo cœpta erat, An verò apud Senatum nostrum vbi de veritate Arresti per replicationem controuertebatur. Præsertim cùm Curia consensisset, vt cedens, qui velut in executionem arresti solutionem à debitore acceperat, vocaretur ad Senatum nostrum defensurus apud nos debitorem. Placuit licet de Arresti Gratianopolitani falsitate ageretur, non debere tamen Senatum nostrum cognitionem illam falsi incidentem ad Curiam Gratianopolitanam remittere, non solùm quòd quisquis de principali causa cognoscit de incidenti quoque cognoscere debeat.[1] Sed etiam ne ea ratione subditorum nostrorum distractio permitteretur,[2] cùm ea falsi quæstio in debitoris, qui ex nostratibus erat, necem moueretur, quem certè æquum non erat tam periculosæ & dubiæ litis criminalis aleam extra prouinciam subire.[3] Et verò quamuis ad Curiæ Gratianopolitanæ iniuriam ea falsi fabricatio maximè pertineret,[4] digna tamen erat, quæ à Senatu nostro si qua esset vindicaretur, cui præcipua fiebat iniuria per productionem falsi arresti in ea lite, quam neque alius, quàm Senatus noster tractare poterat,[5] neque Senatus ipse noster nisi peracta falsi accusatione. Sed tamen visum est decernere Senatum debere ita faciendam apud nos falsi inscriptionem, vt tamen esset id sine præiudicio instantiæ apud Curiam Gratianopolitanam inchoatæ: Et ea lege, vt si quando Arrestum illud, quod falsum dicebatur, ad Curiam Gratianopolitanam id requirentem transferri oporteret ad peragendam instantiam, permitteretur translatio,[6] neque tamen ad alium finem, quàm vt in iudicio exhiberetur arrestum, nec priùs dimitteretur, quàm apud nos lis peracta esset sollemnis inscriptionis.[7] *Ita Senatus* post longam disputationem in causa Georgij Bruni, Claud. Bertrandi, & Matthæi Bruni, 16. Cal. Septemb. 1613. De qua in Defin. 21. sup. De hæred. vel act. vendit.

1 *L. 1. C. de ordin. indic.* de cuius sententia & emendatione scripsi *lib. Coniect.*

2 Quod in causis criminalibus vix vnquam fieri solet, *cap. pastoralis. Extr. de sent. & re iudic. Auth. qua in prouincia*, vbi omnes notant, *C. vbi de crim. agi oport.*

3 Nam ex illa quæstione falsi & ex illius controuersiæ exitu pendebat totum ius debitoris cessi, qui sicut non poterat non condemnari, si arrestum cuius prætextu soluerat falsum probaretur, cùm soluisset non certiorato cessionario, qui si admonitus fuisset vtique falsum obiicere, atque ita solutionem impedire potuisset. Ita si verum apparet, non potera non vincere per oppositam doli mali exceptionem, vt dixi *Defin. 11. sup. de hæred. vel act. vendit.* Porrò non potuisse Arrestum pronunciari falsum etiam in Curia Gratianopolitana, quin nocuisset ea pronunciatio debitori cessu, quamuis a cessionario non vocato. Cùm non posset Arrestum vno loco verum esse, & altero falsum.

4 Cui enim per falsum maior fit iniuria, quàm ei sub cuius nomine falsum committitur?

5 Qui enim falsum instrumentum producit apud iudicem aliquem, quid aliud agit, nisi vt iudicis religionem circumueniat? *L. Diuus 33 de re iudic.*

6 Vt solent & debent magistratus mutuis se iuuare & tueri auxiliis, *Là Diuo Pio 15. § 1. eod. tit.*

7 Instrumentum enim, quòd falsum dicitur, statim sequestrandum, & in Actario publico deponendum, quousque lis peracta sit, cùm si tandem falsum pronunciatur, non modò cauere iandum sit, sed etiam publicè incidendum, vt fieri solet]

TIT. XIV.

DE HIS QVI SIBI adscrib.

DEFINITIO I.

Potest quis sibi adscribere in testamento nuncupatiuo, si modo probetur illud per testes non per scripturam. Item quibusdam aliis casibus.

VOD dicimus, neminem posse in testamento sibi aut patri aut liberis quicquam adscribere,[1] non habet locum in testamento nuncupatiuo scripto, si modo per testes probari possit.[2] Non enim ex scriptura æstimatur testamentum nuncupatiuum, licet scriptum sit,[3] sed ad probationem tantum scriptura interponitur, ne defunctis testibus voluntas intercidat.[4] Ergo si testibus iam defunctis scripturæ vsus necessarius sit ad probationem testamenti, non magis valebit, quod quis sibi suisve adscripserit, quam si testamentum in scriptis conditum proponeretur.[5] Siquidem eo casu necesse est, vt testamenti, quantumuis nuncupatiui fides ex scriptura pendeat,[6] quæ non potest ea parte non esse suspecta.[7] Sed hoc tamen non est perpetuum. Nam si quis sibi, suisve fideicommissum sub duplici conditione adscripserit, vtraque casuali aut mixta, non etiam potestatiua, nihil est quod impediat, quominus fideicommissum peti possit.[8] Sed etsi ea testamenti nuncupatiui scriptura proferatur, quæ à duobus notariis subscripta sit, placet fidem ei adhibendam, pro eo etiam, quod alteruter sibi suisve adscripserit:[9] non secus, ac si is qui sibi adscripsit, iam tum fuisset infamis,[10] nimirum si ambo notarij, aut simpliciter aut in solidum singuli rogati sint, non tamen si ambo in solidum coniunctim.[11] *Ita Senatus* 3. Calend. Decembr. 1588.

1 *L. 1. & tot. hoc tit. C. l. Diuus Claudius 15. D. de leg. Cornel. de falsi.*

2 Anan. *in cap. accedens, post nu. 6. Extr. de crimin falsi.* quem refert & sequitur Iul. Clar. *in § falsum, num. 35.*

3 Aliud siquidem est scriptum esse quid, aliud vero in scriptis factum esse, *l. contractum 17. vbi not C. de fid instr.*

4 *L. 4. D. eod. l. contrahitur 4. D. de pign.*

5 Dyn. quem communiter Doctores sequuntur, vt dicit Bosi. *in tit. De his qui sibi adscribunt, nu. 3.* quem refert & sequitur Clarus, qui dicit communem *in d. § falsum, nu 35.*

6 Quæ res facit, vt nec ipse notarius, qui instrumentum testamenti scripsit, possit haberi pro teste, nisi per iudicem in eam rem auditus sit, vt notant nostri *ad l. Domitius Labeo 27. D. qui testam. fac. poss.*

7 Sive quod quilibet de facili obliuiscatur, præsertim ea quæ ad se non pertinent, siue quod vbi quid reperitur scriptum in testamento pauci sint, qui contra scripturam testamenti velint deponere. vt ratiocinatur Iul. Clar. *d num* 35.

8 *d. l. Diuus* 15 §. *vlt.* vbi gloss. *D. de leg. Cornel de falsi.* Bart. *ibid.* Roman. *in l si vero, §. de viro, fall. 3. solut. matrim. & in l. 1. in princip. de verb oblig.* Bald. *consil. 386. vol. 2.* Vide eundem Bal. *ad l 2. C. hoc titul.* Bart. *in l. 1. §. ex illa quoque, D. de falsi.* Bald. *in l dilectis, C. de testam* Specul. *in tit. De instrum. edit. §. instrumentum.*

9 Bart. *in l si quis, §. cogentur,* & ibid. Ias. *D. de edend.*

10 Boer. *decis. 21. num. 3.*

11 Idem Boer. *ibid. num. 7. per l pluribus 32.* vbi gloss. *D. de procurat.* Hippol. de Marsil *sing. 676.*

TIT. XV.

DE FALS. MONET.

DEFINITIO I.

Ex indiciis etiam indubitatis contra falsos monetarios prius deueniendum est ad torturam, deinde ad condemnationem, irrogata pœna non quidem ordinaria, sed extraordinaria.

QVM penes eum, qui falsam monetam cudisse dicebatur, reperta essent instrumenta, per quæ id fieri potuisse, non tamen factum esse apparebat, [1] ac præterea deprehensus is esset in loco suspecto & occulto, [2] non putauit Senatus noster satis liquido probatum crimen, sed tantum per indicia, quæ habendæ quæstioni locum facere deberent: [3] Si tamen quæstio nihil à rei pertinacia expressisset, purgata quidem aliqualiter videri indicia eiusmodi, alioquin indubitata, [4] hactenus nimirum vti ne summo supplicio reus afficeretur, sed non vsque adeo tamen quin relegandus esset ad perpetuas triremes, [5] commutata scilicet, vt fieri debet, propter minus plenas probationes pœna ordinaria in extraordinariam. [6] *Ita Senatus* Idib. Decemb. 1590.

1 Intellige si non erat ille solitus emere & vendere, aut aliter pene se habere ad ea instrumenta ad fines commercij. Tunc nulla contra eum suspicio ex hoc oriri posset, secundum ea, quæ tradit Iul. Clar *in pract. crimin q. 21. in fin.* Capell. Tholos. *q. 151.* & ibi Auctor.

2 Malum enim est, quod occultatur, inquit quodam loco Terentius.

3 Potest enim haberi quæstio ex indiciis, dummodo sint illa legitime probata & sufficientia ad torturam. Iul. Clar. *in practic crimin. quæst 20 nu. 4 & qu. 64. nu. 12. & 13.* Sufficit autem indicium vel vnum, non modo si sit proximum, qui casus indubitatus est, sed & si remotum. Idem Clar. *dict quæst. 64. numer. 14.*

4 Cum fieri numquam possit, vt non purgentur indicia per torturam, si non in toto saltem in tanto. Iul. Clar. *d q. 64. nu 38.* Maxime vero si non esset addita protestatio, *sine præiudicio probationum*, quæ semper addi solet & debet, ne alioqui omnino necesse sit reum absolvere. Clar. *ibid. nu 8.*

5 Clar. *d. n. 38.* post Bossi. *in tit. de inquisit. nu 30.* Vide Gram. *decis. 74 per tot.*

6 Sicut & cum fit condemnatio ex solis indiciis quantumcumque indubitatis. Tunc enim potest reus condemnari ad pœnam non tantum pecuniariam, sed etiam corporalem, sed tamen ad extraordinariam dumtaxat, numquam vero ad ordinariam. Idem Clar. *dict. quæst. 20. numer. 6. per tot.* vbi tamen subjicit, *numer. 7.* excipiendum esse crimen assassinij, de quo diximus, *Definit. 8. supr. ad leg. Cornel. de sicar.* & hæresis & simoniæ, in quibus potest quis etiam ad mortem condemnari ex præsumptionibus. Sicut & quoties præsumptio posita est à lege, vt *in l. si quis 34. Cod. ad leg. Iul. de adulter.* Vide Capell. Tholos. & ibi Auctor. *decis. 162.* Guid. Pap. *quæst 498.*

DEFINITIO II.

Expendens falsam monetam ita demum tenetur, si sciuerit, sed mitius ille, qui prius eandem monetam accepit pro bona, ille grauius, qui falsam monetam vtilius emit, vt carius venderet.

QVi falsam monetam probatur habuisse & expendisse, non ideo falsæ monetæ pœnam suet ordinariam siue extraordinariam pati debet, nisi probetur falsam sciuisse & dolo malo expendisse. [1] Neque enim dolus vnquam ab ignorante committitur, [2] nec rursus crimen sine dolo. Sed & cum falsæ monetæ copia, & bonæ inopia tanta est, quantam his miserrimis temporibus vidimus, vix est, vt non multo mitius agi debeat cum eo quoque, qui falsam monetam sciens expendit, quam ab alio pro bona imprudens acceperit, [4] licet demonstrare non possit, à quo habuerit, [5] quod alioqui ad purgandam criminis suspicionem requireretur. [6] Illos sane grauissimis pœnis coercendos constabat, non solum qui falsam monetam cuderent, [7] sed etiam qui falsam scientes minori pretio comparatent, vt maiore in publicum tanquam bona exponerent, incautumque vulgus decperent in ea re, in qua vel cautiores ipsi facile decipiantur. [8] *Ita Senatus* 8. Calend. Junij, & rursum Prid. Calen. eiusdem Junij 1591. in causa Claudij Jacquet Tarentasiensis. Et iam antea in causa Claudij de Court, 5. Id. Nouemb. 1590.

1 Vivius *lib. 1. commun. opin.* in verb. *monetam falsam scienter*, sunt tamen qui addant, si nummi sint plumbei vel stanei, quasi hoc solo casu expendens falsam monetam incidat in pœnam ordinariam legis Corneliæ, sic enim Bart. *in l. Cornel. in princ. de falsi.* cuius sententiam tanquam mitiorem sequitur Iul. Clar. *in § falsum, num. vlt.* vbi tamen notat contrariam opinionem, vt indistincte imponenda sit pœna *falsi ordinaria*, quæ fuit opinio Salic. *in l. 2. n. 6. C. de falsi.* seruari in practica.

2 Sed tantum à sciente & intidiante, *l. dolum 6 C. de dolo, l. 1. C. hoc tit.*

3 Ad hoc scilicet vt corporaliter puniatur Iul. Clar *in pract. crim. q 84. nu. 1. l. nec exemplum 20. C. de falsi.* Cæterum nihil vetat per errorem incidere, quem non modo in crimen, sed etiam in pœnam criminis, quod tamen cum euenit, eo pœnam remitti oportet, *l pen. in fin. C. de his qui sib. adscrib.*

4 Hic enim non tam de lucro captando certat, quam de damno vitando, quæ semper magna ratio est. Semper namque subueniri ei oportet, qui nihil nisi indemnitatem sibi quærit, *l. vlt. §. sin vero creditores, C. de iur. delib. l. quod autem 6. §. simili modo dicimus, D. qua in fraud credit. l. 4. §. si cum legitima, & seq. D. de dolo mal except.*

5 Intellige, si modo sit ille bonæ famæ, ex iis, quæ tradit Iul. Clar. *in pract crim. quæst. 21. in fin.*

6 Clar. *ibid. num. 41. in princ.* ex Bart. *in l. fin. post nu. 5. D. de quæst. l maiorem 4. C. ad leg. Cornel. de falsi l. ciuile est 5. C. de furt. sacr. corrupt.*

7 Quos tamen omnium grauissime puniendos esse constat, scilicet pœna ignis, *ex l. 2. C. hoc tit.* Iul. Clar. *in §. falsum, n. 46.* vbi addit mitius puniri eos, qui falsificant monetam alicuius ciuitatis. Puniri enim illos pœna quidem capitali, sed deportationis non mortis. Sunt enim varij gradus pœnarum etiam capitalium, de quibus idem Clar. *in pract. crimin. qu. 67. in princ.*

8 Est enim hoc veluti commercium quoddam falsitatis & improbitatis, quale esse nullum debet. Cum non liceat mentibus & vendentibus se inuicem decipere in substantia rei. Sed tantum in pretio. *l. alioquin 11. §. 1. & leg. seq. D. de contr. empt. l. si cum aurum 50. D. de solut.* Adde puniri etiam vltimo supplicio eum, qui monetam auream radit. Clar. *in § falsum, n. 47.*

DEFINITIO III.

Extraordinaria pœna infligenda est mulieri, quæ sciuit, falsam monetam à marito & alijs cudi, nec reuelauit.

MVlier, quæ maritum sciuit falsæ monetæ cudendæ operam dare, nec magistratui denunciauit,

ciauit, non idcirco puniẽda est: Secus si mariti exemplo ipsa quoque idem crimen admiserit. Quoniam ficuti datum est cogimulierem, vt mariti vitam in tam apertum discrimen coniiciat, [3] ita permitti ei non debet, vt mariti crimen, qualecumque illud sit, impune sequatur. [4] Quid si nec alios prodidit, quos nec prodere potuit, quin mariti vita in discrimen vocaretur? Merebitur etiam excusationem. [5] Sed tamen omnino impunitam manere illius conniuentiam & taciturnitatem non oportet in tanto crimine. [6] Itaque relegari eam & in exilium mitti placuit. In eadem causa, 18. Cal. Jul. 1595. *Ita Senatus* in causa Michaelis Thibaud, 7. Cal. Iunij 1594.

1 Non solum quod non poterit prohibere, cum non habeat mulier imperium in maritum, *l. culpa caret 50. de reg. iur.* Sed etiam quia de iure nemo tenetur obuiare delicto, nec malefactorum indicare, etiamsi commode & sine vllo suo periculo potuerit prohibere. Nisi in crimine laesae maiestatis, & quidem in duobus primis casibus legis Iuliae, si vel contra personam Principis, vel contra statum eius coniuratio facta sit. In aliis autem casibus etiam laesae maiestatis, qui non reuelauit, tenetur poena extraordinaria arbitrio Principis. Iul. Clar. *in pract crim quaest. 87. nn. 1. 2. & 3.*

2 *L. minores 13. §. desertorem. D. de re milit. l. pen. C. de his qui accus. non poss.*

3 Cum agentes & consentientes pari poena sint puniendi, qi ando concursum & auxilium praestiterunt ex proposito ad committendum maleficium. Idem Clar. *d. qu. 87. n. 4.* vbi addit, si quis consenserit delicto per viam auctoritatis & defensionis plus puniri eum debere, quam delinquentem ipsum, scilicet: in grauioribus delictis, at non etiam in minoribus. Sed & sufficit, vt quis ratum habeat delictum ipsius nomine gestum, scilicet quod tale est, vt alieno nomine committi, & ab alio ratum haberi potuerit, teneturque ratificans, nisi probet, non fuisse suo nomine admissum crimen. Clar. *ibid n 5.*

4 Non solum propter coniunctum periculum mariti, sed etiam quia nemo cogitur obuiare delicto, ne quidem clamando vel reuelando, nec magis canonico iure quam ciuili, vt dixi *num. 1.*

5 Quia crimen falsae monetae non tantum est falsi species, sed etiam laesae maiestatis, *l. 2. C. hoc tit.* Et ideo non reuelantes tenentur, nec nisi viduae & impuberes, non etiam tutores eorum excusantur, *l. 1. eod.* Poena scilicet extraordinaria, vt dixi ex Claro *d. q. 87. n. 2. in fin.* Vide *Defin. 6. infr.*

DEFINITIO IV.

Qui socios criminis falsae monetae indicauit, veniam meretur, quam ei iudex quilibet promittere potest, & curare apud Principem debet.

QVi falsae monetae reos indicauit, si idem ipse criminis particeps fuit, seipsumque detulit, venia dignus est, [1] nec prohibetur iudex etiam inferior polliceri, quo magis alliciat eum ad propalandam veritatem, procuraturum se, vt veniam consequatur à Principe. [2] Sed tamen non idcirco illi parcere debet, at ne Senatus quidem, tametsi Principis vice fungatur. Nam pertinet ea res ad auctoritatem solius Principis, [3] ad quem ideo rescribendum, atque interim sustinenda pronunciatio est. [4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. 1. vers. accusatoribus, C. hoc tit. l. 5. C. Theod. eod. l. 5. in fin. C. ad leg. Iul. maiest.*

2 Imo potest etiam impunitatem rei promittere, adeo vt postea non obstante tali promissione possit nihilominus reum ad mortem condemnare, nisi proponas impunitatem ab eo promissam, qui possit ipse delicti gratiam facere, puta si esset Princeps, vel ab eo habens auctoritatem gratias concedendi, quo casu non esset fallenda fides. Alioqui sibi imputet, qui credidit tali promissioni, inquit Iul. Clar *in pract crim. q. 55 num. 8. & 9.* vbi tamen magis probat ille, ne per mendacium huiusmodi impunitates promittantur, neve ex tali confessione, si sola sit, vnquam infligatur poena ordinaria, nisi reus aliis indiciis esset grauatus, quod & mihi longe iustius videtur. Haec tamen definitio loquitur de impunitate, quae sit promissa secundum leges, vt dixi *nu. 1. ex d. l. 1 vers. accusatoribus, C. hoc tit. d. l. 5. C. ad leg Iul maiest.*

3 Vt scilicet gratiam criminis faciat tam quoque, cum de rigore iustitiae, vt aiunt, grata facienda est. Eo namque iure vtimur, vt scripsi *Defin. 5. & 10 § ad leg Corn de sicar.*

4 *Arg. l 1 D. quando, fell sit l si quem filio 6. §. quid tamen. D. de iniust rupt.*

DEFINITIO V.

DElatus, quod falsam monetam expenderit, si eum, à quo accepit, exhibeat, nec probetur dolo malo, id est, sciens prudens expendisse, absoluendus est. [1] Quid ergo si quantum in se fuit, id egerit, vt exhibere posset, is tamen, quem voluit exhibere, aufugerit, & contumax sit? Perinde hic absoluendus est; non illa tantum ratione, quod per eum non stet, [2] sed illa etiam, quod qui per contumaciam abest, pro confesso conuictoque haberi debeat. [3] *Ita Senatus* 7. Id. Nouembr. 1594.

1 *L. maioreth 4. C. ad leg. Cornel. de falsi. l. simile 5. C. de furt.* Dixi *Defin. 2 nu 6. supr.*

2 Nam & exhibet, qui indicat, licet non sistat, scilicet, quantum ad hoc, vt purget se de dolo malo, nisi forte nominaret hominem plane ignotum, vt *in d. l. simile.* Vide *Cap. Thol. decis. 15.* & ibi Auctor.

3 Ita vt contra eum possit procedi ad sententiam & condemnationem ex sola contumacia, etiamsi vltra contumaciam non sit per alias legitimas probationes conuictus de crimine, dummodo subsint indicia sufficientia ad transmittendum inquisitionem. Iul. Clar. *in pract crim. qu. 44. nu. 10 & q 20. vers. ad inquirendum.*

DEFINITIO VI.

OB solam scientiam criminis laesae maiestatis non est quis puniendus poena mortis, quae est ordinaria, sed tantum extraordinaria praeterquam si in primum caput legis Juliae [1] admissum probetur. Ergo si agatur de falsa moneta, etsi crimẽ laesae maiestatis est, [2] quia tamen non pertinet ad primum caput, mitius erit agendum cum conscijs, vt ad triremes vel perpetuas vel temporales damnentur. [3] Nimirum si scuerint, & vel prohibere vel magistratui denunciare potuerint. Alioqui culpa caret, qui scit, sed prohibere non potest, [4] nec prohibendi facultatem habentibus reuelare. An ergo mortis poena remitteturei, qui falsam monetam non cudent quidem, sed tamen ad eam cudendam falsariis domum suam locauerit? Minime. Hic enim plusquam conscius est, cum sit etiam socius criminis, quippe qui delinquentibus opem, auxilium & ministerium praebuerit. [5] Quid rursus si quis ab initio minis mortis prohibitus fuerit à delinquentibus, ne crimen reuelare posset, [7] postea vero cum reuelandi potestatem haberet, non reuelauerit, quasi eodem metu durante? Non meretur excusationem, quia reuelando magistratui, qui falsarios istos in carceres erat detrusurus, poterat se ab eo metu liberare. [8] *Ita Senatus* secreto Senatusconsulto, contra Franciscum Garnier, & N. Thibaud Focignienses, 18. Calend. Jul. 1595.

1 Intellige autem primo illo capite duos casus contineri; nempe si contra personam ipsam Principis coniuratum fit, vel contra Rempublicam. His enim duobus casibus reus nec reuelans punitur poena ordinaria. In ceteris vero casibus punitur poena extraordinaria, vt dixi *Defin. 3. nu. 1. supr.*

2 *L. 2. C hoc tit.*

3 Iul. Clar. *in pract crim quaest. 87. nn. 2. & 7.*

4 *L culpa caret 50. de reg iur.*

5 *Arg. l. vlt. D. quod met caus.*

6 Loquimur de eo, qui sciuit, ac proinde qui pari poena teneri debet, qua is qui fecit. Idem Clar. *d. q. 87. nn. 4.*

7 Est enim metus mortis iustus, & talis, qui possit cadere in constantem virum, *l. iisti 8. D quod met. caus.*

8 *d. l. vlt in princ.* ibi *cum potuerit iam publicum innotescere & adire aliquem potestate praeditum, D. quod met caus.*

TIT. XVI.

DE MVTAT. NOMIN.

DEFINITIO I.

Mutatio nominis in familia nobilioris iniuriam virgis & exilio castigenda est. Itemque pœna honoraria, ni reus sit infamis.

CVM carnifex quidam honesti viri & aduocati nomen sibi arrogasset, seque pro agnato publice iactitaret, falso tamen & dolo malo, vt probi & nobilis viri existimationem læderet, aut ab eo pecuniam, ne id faceret, extorqueret; Putauit Senatus, cædendum virgis & exilio mulctandum esse: [1] Pœnam vero, vt vocant, honorariam, cui locus esse videbatur, consulto prætermisit, quod eius conditionis homo iam infamis neque honoris iacturam facere vllam posset, [2] neque honorem, quem nullam haberet, alteri dare vel reddere. [3] *Ita Senatus* pro D. Andrea Chauasse, præcipui apud nos nominis, promiscuæque eruditionis aduocato, 9. Calend. Mart. 1598.

1 Falsi enim nominis vel cognominis adseneratio pœna falsi coerceretur, maxime vero cum fit in alterius fraudem & iniuriam, *l falsi nominis* 15. *D ad leg. Corn. de falsi.* Cæterum innocentibus & bonam mentem habentibus mutatio nominis periculosa non est, *l.* 1. vbi glos. & DD. *C hoc ti* Hodie vero frequentissime est iis, quos talliabiles appellamus.

2 *L si quis iniuriam* 35. *D. de iniur.*

3 Nemo enim dat quod non habet, *mal da chi non ha, dice la campana di San Pietro.* Verba sunt Bart. *in l si vniuersa* 15. *C. de leg.*

TIT. XVII.

DE CRIMIN. SACRILEG.

DEFINITIO I.

Crimen sacrilegij est mixti fori, & quomodo in eo aliisque similibus mixti fori criminibus procedendum sit, si ex accusatis quidam sunt clerici, quidam laici.

CRIMEN sacrilegij dicitur mixti fori, quoniam de eo cognoscere vterque iudex potest tam ecclesiasticus quam secularis: Ideoque locus est præuentioni, [1] vt contingere necesse est, quoties idem crimen diuersos iudices habere iure ordinario potest. [2] Ne alioqui duplex eiusdem criminis condemnatio fiat, aut pugnantia iudicentur. [3] Si tamen iudex ecclesiasticus prior cognouerit, & eum, qui capitis pœnam merebatur, leuius punierit, quod euenit necessario, quia gladij potestatem non habet, [4] tentari potest auctoribus plerisque non prohiberi iudicem secularem, quo minus id, quod iustæ condemnationi deest, pro sua suppleat iurisdictione. [5] Quod si ita est, longe melius fuerit & ciuilius, vt illo etiam casu, quo iudex ecclesiasticus cognitionem occupauerit, hactenus tantum partes suas interponat, vt litem instruat, non etiam vt sententiam ferat, relicta iudici laico iudicandi necessitate, [6] quod & fieri debere quidam existimarunt. [7] Quod si ex reis quidam laici, quidam clerici proponantur, ita res temperari solet, vt vterque iudex simul cognoscat, ne quicquam alius absente alio constituat, quod pertineat ad litis instructionem: [8] separatim tamen pronuncient, vt clericus à iudice clerico pœnis pontificiis, laicus à laico pœnis grauioribus afficiatur. [9] *Ita tractatum est in* publico auditorio pro iurisdictionali procuratoris de Foissiaz, contra N. Cornaton; & procuratorem fiscalem Archiepiscopatus Lugdunensis, Prid. Id. Decembr. 1593. postea pronunciatum, 6. Calend. April. 1594.

1 Mantua *cons.* 166 *num.* 80. quem refert Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 37. *num.* 6. vbi ait, quosdam putare hoc crimen esse mere ecclesiasticum, per text. *in cap cum sit generale, & in cap conquestus, de for. compet.* subjicit tamen, apud suos Mediolanenses iudicem laicum cognoscere de sacrilegio, non autem ecclesiasticum, idemque apud Gallos seruari. Vide *c. 1. de offic ordin.* & ibi Canon.

2 Qui alia sunt crimina illa omnia, de quibus tractat Clar. *dict quæst.* 37. scilicet crimen vsuræ si contra vsurarium agatur criminaliter, nam si agatur ciuiliter, & quæratur de iure, id est, an contractus sit vsurarius, solius ecclesiastici iudicis cognitio est, nisi incidenter ac per modum exceptionis ea quæstio proponatur, quo casu etiam iudex laicus potest de eo cognoscere. Guid. Pap. *cons.* 180. *num.* 2. Si vero quæratur de facto, puta si reperiatur vsuræ, nec dubitetur, an contractus sit vsurarius, iudex laicus est competens. Idem adulterij crimen est mixti fori, nisi cum agitur a separationem thori, de quo solus ecclesiasticus iudex cognoscit. Item concubinatus, item sortilegij, de quo Clar. *in § hæresis nu.* 15.

3 Quod semper cauendum est, quantum fieri potest, *l. singulis* 6. *D de excep. rei iudic.*

4 Nec enim ecclesia nouit sanguinem.

5 Iul. Clar *in pract. crim. quæst.* 57. *nn.* 11. & 14. vbi ait eum, qui absolutus est a iudice ecclesiastico, posse nihilominus de eodem crimine, quod sit communis fori, apud iudicem laicum accusari, quia iurisdictiones sunt prorsus distinctæ & separatæ, nec absolutio lata in vna iurisdictione parit exceptionem rei iudicatæ in alia. Quamuis alioqui regulare sit, vt qui fuit absolutus, non possit de eodem crimine nec apud eundem iudicem, nec apud eius successorem accusari. Idem Clar *d quæst.* 57. *nu.* 8. & *seqq.* nisi ex parte iudicis, qui minorem pœnam imposuit, fraus & collusio intercesserit. Clar. *ibid nu.* 11. Multo magis qui punitus est à iudice ecclesiastico, sed mitius, poterit à laico grauius puniri. *ibid num.* 14. vbi addit, si tamen prius quis punitus sit à iudice laico, non debere illum deinde à iudice ecclesiastico molestari. Quod tamen ille sic intelligit & recte, si pœna per iudicem laicum imposita non sit minor illa, quam imponere iudex ecclesiasticus posset siue corporalem siue pecuniariam. (vt secludamus excommunicationem, quæ cum sit medicinalis potius quàm afflictiua, non connumeratur inter graues pœnas.) Alioqui cur minor erit potestas ecclesiastici iudicis quam laici crimine mixti fori? Ibid. addit *num.* 15. posse arrogari eam criminis tantam esse, vt non obstante punitione per vnum iudicem facta possit crimen etiam per alium puniri. Ex *cap. ad falsariorum, de crimin falsi.*

6 Cum sacrilegij pœna vix vnquam minor, quam mortis esse possit, non quidem iure ciuili, ex quo pœna est extraordinaria, quamuis semper capitalis, sed de consuetudine, siue sacrilegium intelligas secundum ius ciuile furtum rei sacræ in loco sacro, siue iuxta ius canonicum, quod alterutro istorum contentum est. Clar. *in dict. § sacrilegium. num.* 1. & 3. quamuis addat, Senatum Mediolanensem raro solere condemnare sacrilegum ad pœnam vltimi supplicij. Quod si alia pœna sacrilegio constituta sit per statutum, & quæratur, an intelligendum sit statutum de sacrilegio secundum ius ciuile, an secundum ius pontificium? Distingue cum Iulio Claro *ibid. numer.* 4. an conditum sit à laicis an ab ecclesiasticis. Sane pœna capitis huic crimini constituta est *per l. sacrilegi* 9. *D. ad leg. Iul. peculi & de sacrileg.*

7 Vide apud Cacher. Ofasc. *Decis. Pedem.* 103.

8 Non enim sequimur eorum sententiam, qui putant etiam quod ad laicos remittendam hoc casu cognitionem ad iudicem ecclesiasticum, tanquam ad digniorem, ne continentia causæ diuidatur. Imo vero iudex laicus pronunciat quod ad laicos, & ecclesiasticus quod ad clericos. Iul. Clar *in pract. crim § 36.* vbi tamen non de pronunciatione tantum loquitur, sed etiam de cognitione, in quo sane alio iure vtimur. Nã vt ait hæc Definitio, vterque iudex simul cognoscit, quod pertinet ad instructionem litis, ideo fortasse vt & citius & certius & minore sumptu vtraque lis expediatur. [Quid tamen si grauissimum crimen sit

quod

quod seuerioribus pœnis, quàm sint ecclesiasticę vindicari, hoc est, morte ipsa expiari publicè interit? Finge incendiarium aut alterius criminis atrocissimi reum, quod tamen non sit ex iis, quæ Pragmatici priuilegiata vocant, quorum cognitio speciali & priuilegiario iure ad totum iudicem laicum spectet. Inter quæ incendij crimẽ quamuis atrocissimum nemo vnquam collocauit. Non eo minùs debebit iudex laicus cognitionem ad iudicem ecclesiasticum remittere. Sed ita tamen, vt si eiusdem criminis socij sint laici, tractari litem oporteat per iudicem ecclesiasticum adiuncto iudice laico, puta Senatore aliquo si lis coram Senatu pendebat: itémque adsistente procuratore generali, vt peracta accusatione si pœnæ ecclesiasticæ non videbuntur sufficere, tradatur reus & mancipetur brachio seculari, vt loquuntur, & Iudici laico, prius tamen facta degradatione, vt & vindictæ publici & ecclesiastici ordinis dignitati aptissimo temperamento consulatur. *Ita Senatus* in causa Gabrielis Rolin, Iacobi & Aymardi Magnin, & Ioannis Rogex, Idib. Septemb. 1613. In criminibus priuilegiatis nihil tale tractari potest, cùm de iis solus iudex laicus cognoscat.]

9 Aliæ siquidem sunt pœnæ iuris ciuilis, aliæ vero & leniores pœnæ iuris pontificij, de quibus alibi scripsimus.

TIT. XVIII.

QVAND. CIVIL. ACT. CRIminal. præiudicet.

DEFINITIO I.

Falsi quæstio incidens in ciuilem prius tractanda est, si præiudicium faciat ciuili actioni, etiamsi iam conclusum sit in causa ciuili.

QVæ falsi quæstio in causam ciuilem incidit, si quæratur, an in ciuili supersedendum sit, placet illa distinctio, an falsum sit tale, quod causæ ciuili præiudicium faciat, annon, vt priore casu supersedendum sit, posteriore non item.[1] Quid enim si agam contra te ex falso instrumento, quod si verum esset, ex tempore condemnari deberes? Nonne prius necesse est, vt quæstio illa discutiatur, vtrum falsum admissum sit nec ne? Vtique,[2] licet proponas mutuo collitigantium consensu in causa conclusum fuisse, priusquam falsi suspicio suboriretur: quamuis ex contrario regulare sit, vt post conclusionem in causa ciuili non sit remorandum iudicium ob incidẽtem causam criminalem.[3] Neque rursus aliud erit dicendum, si proponas, actorem nolle criminaliter agere forte, vt agnati honori parcat,[4] nec nisi per viam, vt aiunt, nullitatis & exceptionis falsum obiicere velle. Etsi enim dici solet, posse ius reddi in causa ciuili prius quam in criminali, quoties actor negligens est in prosequenda criminalis negotij decisione, ac multo igitur magis, si dicat, nolle se criminalem falsi accusationem instituere.[5] Id tamen locum non habet, si de iis, quæ ad causæ ciuilis decisionem pertinent, non aliter ius certum statui queat, quam si de falso sit cognitum & pronunciatum.[6] Idémque obtinebit, si posteaquam conclusum est in causa productumque instrumentum, quod falsi arguitur, is, qui produxit, postea sit contumax in exhibendis iudici actis litis.[7] Sufficit enim semel productum fuisse instrumentum, & à producente palam ac aperte declaratum, quod eo vellet vti.[8] Sane si contra protestetur ab eius se vsu abstinere, vti falsi accusationem effugere potest. Nimirum si non ipse falsi machinator fuisse dicatur, eumque solus vsus periculo criminis adstrinxerit.[9] Videtur autem totum hoc ius ex eo descendere, quod moribus nostris ex iure Gallico deriuatis de falso agi ciuiliter nullo modo potest, id est, neque agendo neque excipiendo. Nec falsi sola suspicio apud nos, quomodo apud Italos,[10] pro veritate habetur, quamuis agatur tantum de elidenda in causis ciuilibus aliqua probatione.[11] Nam quantumuis vrgeant coniecturæ pro adiuuanda falsi suspicione, nihil tamen inaudito eo, qui falsum commisisse dicitur, statuendum est, nec rursus de falso nisi criminaliter cognoscendum.[12] Plane si is, contra quem falsum instrumentum productum est, nolit aduersarius falsi crimen obiicere (neque enim accusare cogendus est)[13] pertinebit ea res ad officium & diligentiam procuratoris Principis; tametsi actor is sit, qui malit causa cedere, quam fratrem aut cognatum in vitæ & existimationis discrimen adducere.[14] Publice siquidem interest detegi falsarios & puniri.[15] *Ita Senatus* 9. Calend. Aug. 1592.

1 Ia Matth de Afflict. *decis. Neapol.* 229 *ex l. vltim. C de ordin iudic.*

2 Anchar. *cons.* 62. Hypol. de Marsil. *ad rub. de fals. nu.* 26.

3 Afflict. *vbi s. nu.* 1 *ex l. neganda* 19. *C. qui accus. non poss.* & Bart. *in l. in quibus, in fin. D. de publ. iud.*

4 Nec enim cogitur agnatus agnatum proximum accusare. Imo nec potest, si crimen sit publicum, nec si suam vel suorum iniuriam persequatur, vt dixi *Defin.* 5 *s.* 5 *de fals.* & *Defin.* 2. *Vt nem. inuit. ager. vel accus. cogat. ex l penult. C. de his qui accus. non poss.* & *l. iniquum* 17. *eod.* Leuiorum sane criminum alia ratio est, *l. si sororem* 18 *eod.*

5 Cyn. *in l. 1. qu. fin. C. qui accus. non poss.* Sal. *in l. si decuerit C. de fals.*

6 Semper præcedere debent, quæ necessaria sunt antecedentia. *vulg. l. 2. D. de iurisd.*

7 Quod Pragmatici dicunt, *estre forclos de produire & remettre les pieces pour iuger.*

8 Præsertim si id declarauerit post acceptum à iudice terminum, vt loquuntur, ad deliberandum & respondendum, an vellet eo instrumento vti necne. Solet enim & debet in hanc rem petenti dari terminus. Iul. Clar. *in §. falsum, nu.* 20. & 25.

9 *L. si falsos codicillos* 8. *C. ad leg. Corn. de fals.*

10 Vt refert Clar. *in d. § falsum, nu.* 38. Curt. Iun. *cons.* 132. *nu.* 10. & *cons.* 166. *nu* 6.

11 Nam ad hoc vt puniatur quis de falso, non posse probari falsitatem ex sola suspicione, fatetur Clar. *ibid. nu.* 39.

12 Vt dixi *Defin* 1. *s. ad leg. Corn. de fals.*

13 Quia nemo inuitus accusare cogitur, *l. vnic. C. ill. sit. Vt nem. inuit. ager. vel accus. coq.*

14 Ne videatur agnatum supplicio obtulisse, vt ait *l. militari* 13. *§. desertorem D de re milit.*

15 *Cap. ad falsariorum, extr. de fals.*

DEFINITIO II.

Casus, in quo non potest agi de termino moto nisi ciuiliter.

INstituta de termino moto accusatiuo pendente lite, quæ per ciuile iudicium, communi diuidundo inter eosdem partes agitabatur, prius quidem & ante omnia terminanda est, vt contingit, quoties criminalis actio incidit in ciuilem,[1] præterquam in certis casibus.[2] Sed si de eo termino moto agatur, qui lite pendente suppositus sit, ab aduersario vel insciis partibus, vel vt id pateretur, per dolum aut vim coacta, & in continenti reclamante (finge mulierculam cum præpotenti aduersario litigantem,[3] qui maritum corruperit, vt ab vxore vel inuita consentiam de nouis finib. constituendis extorqueret[4]) non criminaliter ex ea causa agendum erit, sed ciuiliter, vt sciatur, an à priore finium constitutione recedi debuerit, vtiliterve recessum fuerit,[5] quasi iuris sui tuendi potius, quàm alieni interuertendi animo posteriores mouerit mulier, quę ex ea causa conuenitur.[6] *Ita Senatus* ex tempore, 17. Calend. Jul. 1593.

1 *L. vlt. C. de ord. iud.* Scripsi *Defin praced.*

2 De quibus nostri *ad l. pen. eod. ill. tit.* Cuiac. *lib.* 20. *obs.* 6. 25. Nunquam tamen vtraq; actio ciuilis & criminalis possunt

ab eodem contra eundem, & ex eadem causa intentari, siue ab initio siue ex postfacto, siue simul siue separatim: æque principaliter, *l. interdum 4. vbi not. de publ. iud.* Nam si incidenter petatur restitutio rei post intentatum iudicium criminale, id fieri potest. Nam & in iudicio criminali solet peti refectio damnorum, & interesse. Sed neque ex causa penitus separata potest accusator intentare iudicium ciuile post intentatum criminale, ne per huiusmodi litem ciuilem impediatur reus in defensionibus suis faciendis, vt nec reus vicissim possit ex causa ciuili quamuis separata conuenire suum accusatorem pendente iudicio criminali, ne distrahatur accusator à prosecutione iudicij criminalis, in quo vertitur publicum interesse, ne delicta remaneant impunita. Is tamen, qui conuentus est iudicio ciuili, potest interim accusare actorem suum criminaliter tam ex causa penitus separata, quam ex alia oriente ex eodem iudicio. Puta si dicat falsos testes qui auditi sunt in causa ciuili. Et eo casu suspenditur iudicium ciuile, non ne producatur vsque ad conclusionem in causa, sed ne super eo pronuncietur, donec pronunciatum sit super criminali. Et hoc propter præeminentiam & maioritatem iudicij criminalis. Ita enim de his omnibus Iul. Clar. *in pract. crim. q. 2.* vbi addit *nu. 7.* absoluto iudicio ciuili posse actorem postea intentare contra eundem accusationem criminalem ex eadem causa vel econtra, si non ambæ actiones tendant ad eundem finem, *ex l. 1. C. hoc tit.* Adde Capyc *decis. 25.*

3 Semper enim humilioribus contra potentiores subueniendum est, *l. illicitas 6. §. ne potentiores, D. de offic. præsid. l. 3. in princ. D. de alien. iud. mut. caus. fact.*

4 Quid enim possit vel audeat muliercula denegare marito? *l. 1. § quæ onerandæ, D. quar. rer. act. non det. l. penult. D. de furt.*

5 Nec enim actio vlla criminalis aut pœna constituta est de termino moto, nisi in eos, qui mouerunt dolo malo, *l. vltim. in princ. & §. 1. D. de term. mot.* Etsi video puniri etiam interdum eos, qui per ignorantiam aut fortuito lapides furati sunt, *l. 2. in fin. eod. tit.* cum tamen furtum sine animo furandi non fiat, nec sine dolo malo, *l. 1. l. in furti 50. §. 1. & pass. D. de furt.*

6 Præsumendus enim quisque est fecisse animo iuris sui tuendi potius quam alieni vsurpandi, *vulg. l. merito 52. D. pro socio, l. cum creditor 55 D. de furt.* Denique voluntas & propositum delinquentis malitia distinguit, *l. qui iniuria 53. in princ. D. de furt.*

DEFINITIO III.

Criminalis quæstio incidens in ciuilem non semper facit præiudicium ciuili.

ALiquando euenit, vt incidens criminalis quæstio in ciuilem non faciat præiudicium ciuili. Quid enim si contra alium quam collitigatorem criminalis exercenda sit? [1] Finge, cum peterem à te centum tanquam mihi debita, & tu apocham proferres, interuenisse Titium, qui sine mandato meo apocham tibi eripuerit & laceraverit. [2] Non eo minus contra te litem prosequi potero, erisque condemnandus [4] Actio tibi contra Titium, de eo quod tua interest, actione, facto eo crimen admissum probetur. Aliud erit, si Titio mandassem, vt is debitum à te exigeret. Etsi enim consequens non est ob id illi à me mandatum, vt apocham tuam laceraret, [5] eius tamen factum per in te meum præstare debeo, quod imputandum mihi sit, cur talem elegerim. [6] Itaque non prius solutionem persequi potero, quam de crimine contra Titium cognitum sit, perinde acsi delictum illud à me ipso admissum esset. [7] *Ita Senatus* contra Antonium Pillod Necien sem, 3. Cal. Maij 1595.

1 Nec enim potest quisquam actionem meam ignoranti mihi adimere, aut ei exercendæ moram adferre, *l. Granius 71. §. pen. D. de fideiuss. l. 2. D. quod vi aut clam.*

2 Id est solutæ pecuniæ professionem, vt loquitur *l. pecunia 14. C. de solut.*

3 Quo nomine certum est eum teneri tibi & furti & iniuriarum si iniuriæ causa id factum sit, *l. qui tabulas 27. l. quidam tabularum 32. iunct. l. qui iniuria 53. D. de furt.*

4 Non quia postea sis ab alio repetiturus. (Nemo enim ideo condemnandus est, quod ab alio postea sit idipsum recepturus, *l. nemo ideo 171. de reg. iur.*) sed propter delictum & factum tuum.

5 Nemo enim mandato quantumlibet generali dolus permissus intelligitur, *l. creditor 60. §. vlt. D. mand.*

6 *Arg. §. præterea Instit. quibus mod. re contr. oblig. l. 2. §. illud sciendum, & seqq. D. de separat.*

7 Quia per me quodammodo factum est vt delictum illud admissum sit, quippe quod admissum non esset, si alij prouiro mandassem exactionem. Facit *l. ex qua persona, 149 de reg. iur. l. ex facto, 30. vbi not. D. de negot. gest.*

TIT. XIX.

DE CRIMIN. EXPILAT. hæred.

DEFINITIO I.

Expilatæ hæreditatis crimen an & quo casu etiamnum habere locum possit? Et de edicto, quod vocant Le mort saisit le vif.

EXPILATÆ hæreditatis crimen hodie vix vllum est, postquam edicto, [1] & omnium fere gentium generali consuetudine [2] inductum est, vt hæreditariarum rerum possessio ipso iure, & absque facto vllo, qualis penes defunctum fuerat, in hæredem quemlibet transferatur, [3] quod Galli dicunt *Le mort saisit le vif.* Consequens enim est, vt si quid ex hæreditate subripiatur non tam expilari hæreditas, quam hæredi ipsi furtum fieri videatur; [4] nimirum, si quandocumque postea hæreditas adita sit per hæredem. Neque enim existimandum est edicti aut consuetudinis potestate factum esse, vt hodie magis quam olim aut ignoranti aut inuito acquiratur hæreditas: sed quod antea dominij dumtaxat ratione constitutum erat, vt quandocumque adita hæreditas iam inde à die mortis testatoris adita retro fingeretur, [4] idipsum ad commodum quoque possessionis translatum est, vt hæreditatis agnitione secuta non magis possessio quam dominium vllo instanti iacuisse videatur. [5] Itaque si ponas aut repudiatam esse hæreditatem, [6] aut impetratum ab hærede tempus ad deliberandum, vt interea curatorem hæreditati dari sit necesse, [7] eoque tempore furtum hæreditati fiat, [10] expilatæ hæreditatis non furti agere curatorem oportebit. [11] *Ita Senatus*, 4. Cal. Decemb. 1588.

1 Non quod specialiter in hanc rem factum sit, sed quod confirmata sunt generaliter omnia quæ stylo Senatus nostri continentur. Inter quæ hoc vnum est, vt possessio rerum defuncti ipso iure in hæredem continuata intelligatur.

2 De qua late attestatur Andr. Tiraq. *in tract. de edict. Le mort saisit le vif.*

3 Quod alienum sane est à ratione iuris. Ex qua scilicet non continuatur possessio defuncti in hæredem, sed opus est corporali adprehensione, *l. cum hæredes, 25. D. de acquir. poss.* Ratio ponitur *in l. 1. § Scæuola, D. si is qui test. lib. esse iuss. est*, quia hæreditas non potest transferre in hæredem, nisi quod fuit hæreditatis. Possessio autem quæ est facti non potest fuisse hæreditatis, quæ est iuris.

4 Expilatæ autem hæreditatis crimen non nisi loco deficientis actionis furti intendi consueuisse certi iuris est, *l. vltim. C. hoc tit. l. 2. §. 1. D. eod.* quia scilicet hereditariæ rei furtum non fit, *l. vlt. eod. l. hereditaria, 62. D. de furt. & d. §. Scæuola*: furtum autem esse non potest vbi non est interuersio possessionis, *l. 1. D. de furt.* nec rursus actio furti vbi furtum non est. Hinc etiam est quod vxor non potest accusari de crimine expilatæ hæreditatis, quia nec furti cum ea agi potest, *l. vxor, 5 D. hoc tit. l. aduersus, 4. C. eod.* vbi obserua legendum esse *domi* non *domus*, in illis verbis *domus accipitur.*

5 Esset enim id iniquum, *l. nec emere, 16. C. de iur. delib.* quoniam ita fierer, vt inuitus quis ære alieno obligaretur, *l. quia in aliena, 6. in princip. D. de acquir. hæred.* Excipe causam suorum hæredum

hæredum, itemque pecessariorum, quibus ob eam causam datum est beneficium, illis abstentionis, istis separationis, *l. necessarius, 57. eod l. 1. §. vlt. D. de separat.*

6 *L. hæres quandoque, 54. D. de acquir. hæred l. omnis, 193. de regul. iur.*

7 Perinde ac si possessio non minus iuris esset, quàm dominium, cum tamen maxime in facti, *l. 1. §. si vir vxori & præced. D. de acquir. poss. l. denique, 19. D. ex quibus caus. maior.* licet plurimum ea iure mutetur, vt dicebat Paponianus *in l. possessio 49. in princ. & §. 7. D. de acquir poss.* [Vide Tiraq. *in l. 2. & 3. de claras. secunda parte in Tract. Le mort saisit le vif.* Et apertius *in declar. 2 partis 7.*]

8 Quo casu non potest videri possessor esse hæreditatis ille qui nec scit, nec vnquam fuit hæres, cùm prius sit vt quis sit hæres, quàm vt ex licito & generali consuetudine fiat possessor. Nec enim aut licitum aut consuetudinem fiunt possessorem, quam quis agnoscit hæreditatis se esse hæredem. Vnde solet dicere non aliam ede habere rationem suorum hæredum, quam sit extraneorum, vt nimirum agnitio & voluntas ipsorum perinde a cætera eorum necessaria sit ad hoc vt ex edicto fiant possessores. Alioqui si sufficeret quod sint hæredes ipso iure per legem, te quæreretur fore illos sicut hæredes necessarios, ita & bonorum possessores necessarios. Quod sane absurdum esset. Ita enim fieret vt vel abstinendi beneficium ignorantes a deque inutiliam tenerentur contra propositum prætoris, de quo *in d. l. necessarius, 57. iunct. l. ei qui, 12. cum l. præced. D. de acquir. hæred.* vel nouo indigerent beneficio abstinendi, necdum prudentibus cognito. Siquidem inauditum est, vt abstinendi beneficium habeat alius qui possideat bona paterna omnia, & quidem tanquam paterna, *l. eum bonis 87. eod. tit.* Denique bonorum possessor necessarius nullus est, aut vnquam fuit, siue ius ciuile consulas, siue prætorium.

9 *L. si dies, 8. D. quibus ex caus. in poss. eat. l. idem priuilegium, 22. §. 1. D. de rebus auctor. iud. possid. cum l. 7. de priuileg. credit.*

10 Si tamen hæreditas fortè fieri potest quod non ita est, *d. l. 1. §. Scæuola, D. si is qui testam. lib. esse iuss.* vbi ratio illa redditur, quam attulimus *num 4. supr.*

11 Quia nimirum eo tempore verum est nondum per quemquam possessa esse bona hæreditaria, non magis quam si ea bona hæreditaria nec dominum vllum haberent, quamuis hæreditas, quod ad domini causam pertinet, sustineat personam defuncti. Qui sensus est *l. vlt. D. hoc tit. iunct. l. non minus, 31. §. 1. D. de hered. instit. l. hereditas, 34. D. de acquir. rer. domin. lege 2. §. 1.* in illis verbis, *antequam res ab herede possessa sunt, D. hoc tit.*

DEFINITIO II.

Legati petitio non potest differri prætextu expilatæ hæreditatis, sed tamen legatarius interdum satisfare cogendus est.

Obtentu expilatæ hæreditatis emolumentum legatorum neque auferri neque differri oportet.[1] Sed si is, qui legatum pecuniarium petit, & hæreditatem expilasse dicitur, non sit soluendo, vt inopia sua facile sit eluisurus condemnationem, quæ aduersus eum sequi postmodum poterit,[2] æquum est consuli hæredis indemnitati hactenus vt non nisi per fiduciæ speciem[3] condemnetur: & de restituendo legato sub ea conditione, si hæreditatem expilatam apparebit, caueatur.[4] *Ita tractatum est* in ea causa, de qua SC. 10. sup. De verb. & rer. signific.

1 *Lege obtentu, 5. Cod. hoc tit. l. fideicommissaria, 23. de fideic. libert.*

2 *Vt in l. si quis iniuriam, 15. D. de iniur.* Inanis enim actio est, quam debitoris eludit inopia, *l. nam is, 6. D. de dolo.*

3 Id est, vt vulgo loquuntur, prouisionaliter.

4 *Arg. l. 1. & tot tit. D. si cui plus quam per leg. Falc. l. Diuus, 5. 5. 1. & l. seq. D. de hered petit.*

DEFINITIO III.

Reo expilatæ hæreditatis nihil prodest obijcere exceptionem de iure tertij etiam volentis, nisi ipse dicat se hæredem.

Ob expilatam hæreditatem accusatus non ex eo solo excusatè se potest, quod contendat probare velit accusatorem nihil iuris in hereditate habere, quasi pertineat illa ad alium siue ex testamento siue intestati iure. Non enim ideo minus deliquit, qui expilauit.[1] Estque ea exceptio de iure tertij, nec aliter exclusiua iuris agentis; quam si tertius ille velit.[2] Quid ergo, si is qui verus heres dicitur, interueniat liti, & patiatur admitti exceptionem?[3] Adhuc dicendum est posse cogi reum vt de crimine respondeat, & consequenter siue fatebitur, siue conuincatur condemnandum esse, quia etiamsi accusatoris non interesset, publice tamen interest crimina vindicari.[4] Plane si is, qui hereditatem expilasse dicitur, contendat se heredem, apparet præiudicialem esse quæstionem de hereditate, ob idque ante omnia terminandam.[5] Neque enim expilasse videri potest qui re sua, & iure suo vsus est.[6] *Ita Senatus* in secreto Auditorio, pro Claudio Rybet procuratore, & Nicolao Fusier, 4. Cal. Iul. 1595.

1 Sciuit enim aut scire debuit, quicquid non suum esset ad alium pertinere *l. si inter me, 15. D. de except rei iudic.*

2 Cuiusmodi exceptiones certum est non prius esse admittendas quam tertius ille velit. Bart. communiter adprobatus, *in l. 2. D. de except rei iudic.*

3 Hoc enim casu perinde esse videtur ac si ab eo ipso tertio huiusmodi exceptio obiceretur. Nam cum duo inter se litigant potest intervenire tertius, cuius interest, & facere vt iudicium illud differatur. Bart. *in l. si quis libertatem, 6. n. 1. D. de hered petit. Ex l. Titia 34. D. de solut. matrim.*

4 *lege ita vulneratum, 51. §. vlt. D. ad leg. Aquil. l. Stichum aut Pamphilum, 95. §. 1. D. de solut. l. si à reo, 70. §. vlt. D. de fideiuss.*

5 Eorum namque iudiciorum quæ sunt de petitione hereditatis ea est auctoritas, vt nihil in eius iudicij præiudicium fieri debeat, *l. Diuus, 5. §. vlt. D. de hered petit.*

6 *l. merito, 5. D. pro socio, l. duo fratres, 78. D. de acquir. hered. l. creditor, 53. D. de furt.*

TIT. XX.

DE INIVR.

DEFINITIO I.

Qui iniuriam dixit motus calore iracundiæ & prouocatus adhuc puniendus est, sed mitius.

Si mentiri me dixeris, & ego iusto motus calore iracundiæ te percusserim, non equidem eo minus condemnari debeo quod prior fuerim lacessitus iniuria.[1] Neque enim mihi in causa mea ius dicere debui:[2] Sed tamen mitius eo nomine mecum agi æquissimum est.[3] *Ita Senatus* in causa Joannis de Dompierre procuratoris, & Jacobi Pic, 7. Calend. Febr. 1590.

1 Nam neque calor iracundiæ neque pœnitentia, neque prouocatio in delictis regulariter excusat. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst 60. n. 9. 18. 21.*

2 *l. 1. D. quod legat l. non est singulis, 186. de reg. iur.*

3 Iul. Clar. *in §. iniuria, num. 14. & 16.* & aliis locis supra citatis. Sed neque prodest ei, qui iniuriam in actione conuentus, quod probet iniuriam à se dictam veram esse, nisi Reipublicæ interfuit scire, puta si quis alium latronem vel homicidam dixerit dummodo probet. Alioqui tenetur etiamsi tale crimen fuerit oppositum in iudicio excipiendo, puta contra testes. Idem Clar. *d. §. iniuria, nn. 15.* vbi tamen addit hanc distinctionem non procedere de Iure Canonico, ex quo debet præcedere charitatiua admonitio vel correctio. Amplius, si is qui iniuriam intulit, protestatus fuerit in ipso actu iniuriæ, quod nolebat facere iniuriam nihil ei prodest. Idem Clar. *ibid nn. 3.* vbi ponit exemplum de eo, qui dixit alteri, *Tu mentiris salua honoretua*, quia inquit, verba illa, *tu mentiris*, sunt ex consuetudine inducta vt habeant vim iniuriandi.

DEFINITIO II.

Ius prosequendæ iniuriæ transmittitur ad hæredem si accusator decesserit pendente appellatione.

QVi iniuriarum egerat & obtinuerat, si post appellationem à condemnato interpositam nec-dum ea decisa decesserit, transmittit actionem ad hæredem, [1] vt posset ille litem prosequi non tantum propter sumptus litis, [2] sed etiam ob persecutionem mulctæ, quæ in vicem eius quod interest accusatoris infligi solet: [3] cum nec pœnæ persecutio morte finiatur vbi lis iam est contestata. [4] Nisi proponas remissam à moriente iniuriam. Quod etsi de Christiano homine credibile est, [5] probari tamen ab eo qui allegat, oportet, [6] quoniam hic non tam quid fieri debuerit, quam quid factum sit, inspiciendum est. [7] *Ita Senatus in eadem causa.*

1 Appellatio enim extinguit iudicatum & pronunciationem, *l.1.§.vlt. D.ad SC.Turpill.l furti 6.§ 1 de his qui not. infam.* sed non litis contestationem, cum è contrario reuocet & reducat litem ad terminos litis contestatæ. Vnde fit, vt in causa appellationis nulla sit contestatio necessaria, sed incipiatur à conclusione in causa, quomodo Pragmatici loquuntur.

2 Ad quos semper condemnandus est is qui facto suo dedit causam liti, *l.eum quem temere, 79.D.de indic.l.qui solidum, 78. §.1.de leg.2.*

3 Interest namque aduersarij vt de appellatione pronuncietur, vt *in l.2. D. si sine. vel curat.mag. creat. appell. l.1. D. si pend appell.mors interuen.*

4 *L.omnes pœnales, 26.l.constitutionibus, l.33. l.sciendum, 58. D.de obligat. & action. l.vlt. D.de fideiuss. sunt l.vnic. C.ex delict. defunct.*

5 Nam & de quolibet probo viro iam olim Papinianus ita scripsit *in l.si venditor, 6.§.1.D de serv.expor.*

6 Scilicet remissam fuisse iniuriam aut expresse aut etiam tacite per dissimulationem, id est, per silentium annuum aut per conuersationem habitam cum offensore. His enim omnibus modis remittitur iniuria. Iul.Clar. *in §.iniuria, numer.9. 10.& 11.* quod intellige ita vt nullum ius agendi superfit, ne quidem ad damna & expensas. Aliter atque si facta esset simpliciter pax pro iniuria, aut si facta esset remissio iniuriæ in foro conscientiæ, quibus casibus damna & interesse adhuc peti possent. Idem Clar. *in pract.crim.qu 58.num.38 & 39.* addens *num.40.* non solere admitti probationem pacis nisi per publicum instrumentum.

7 Cum remissio iniuriæ sit facti, ob idque præsumi non possit nisi probetur vulg.iurib.

DEFINITIO III.

De iniuria facta vxori vir agere potest, paremque iniuriam reddere.

VXori facta iniuria marito quoque facta creditur [1] propter indiuiduam illam, quæ ex matrimonij sanctitate contrahitur, inter coniuges non vitæ tantum sed etiam corporum societatem: [2] Maxime vero si per iniuriam vxor in adulterij suspicionem vocetur. [3] Itaque si quis vxori tuæ adulterium obiecerit, tuque aut in ipso instanti illatæ iniuriæ, [4] aut etiam ex interuallo, dummodo eo ipso die [5] parem adeoque atrociorem, si fieri potest, iniuriam, dum verbo tantum intuleris, credendus es feciſſe iusto motus calore iracundiæ, perinde ac si in ipsa tua persona iniuriam passus fuisses. [6] Proinde similiter iniuriarum compensatio facienda est, [7] & vterque absoluendus ab obseruatione iudicij si neuter in animo iniuriandi perstare velit. [8] *Ita Senatus* ex tempore 7. Cal. Iul.1591.

1 *L.2.C hoc tit.* Iul.Clar *in §.iniuria nu.3.*

2 *L.1.D de rit nupt l.aduersus 4.C.de crimin.expil.hared* vbi legendum est, *quæ socia rei humanæ atque diuinæ domi suscipitur*, vt dixi *ad Defin.1.num.4.3. tit præced.*

3 Quæ iniuria omnium maxime sedit pudorem mulieris & maritum in vxoris pudore, vt loquitur *d l.2.C.hoc tit.*

4 Nam in continenti et am vi repellere vim & iniuriam licet, *l.3 § eum igitur, D de vi & vi armat.*

5 Vix enim est, vt in sequentem diem idem calor iracundiæ producatur.

6 *L 1.§. vlt.iun&.l.2.D.hoc tit.*

7 Vt paria delicta mutua compensatione tollantur, *vulg. l.viro 39 l cum mulier 47.D.solut.matrimon.l.si ambo 10.D.de compens.*

8 Nam si alteruter in animo iniuriandi perstare velit, is vero condemnandus est, quia ostendit non calore iracundiæ, sed matura animi deliberatione certoque iudicio se iniuriam fecisse, *l quicquid in calore 48.cum ibi not.de regul iur.* Nota autem quod ait Definitio in illis verbis, *dum verbo tantum*, quia si iniuriam verbo illatam siue sibi siue vxori vellet quis re ipsa & facto vindicare, iam non essent paria delicta, & ideo esset ille puniendus, qua cnus iniuriæ sibi illatæ modum excessisset, liquidem in delictis prouocatio non excusat, nisi hactenus, vt qui prouocatus fuit, mitius puniatur. Iul.Clar. *in pract.crim. quæst.60.num.18.*

DEFINITIO IV.

Qui executioni iniuriosæ tanquam testis adfuit, non debet puniri tanquam auxiliator, nec in vllos litis sumptus condemnari.

IS, qui executioni ab apparitore per vim aut iniuriam factæ tanquam testis adfuit, si non probetur apparitori consilium aut opem dedisse, condemnandus eo nomine non est, [1] quasi & ipse vim aut iniuriam intulerit, vel præsentia sua audaciorem fecerit apparitorem, [2] sed quia nec actorem, qui iniuriam passus est, litis contra testem institutæ expensas de suo præstare æquum est, placuit apparitorem & eos, quibus mandantibus iniuriosa executio facta esset, in eos sumptus pro teste condemnari. [3] *Ita Senatus* pro Edoardo Bolliet, contra Claudium Jordain, 4.Calend.Jul.1591. Junge Defin.8.& 15.de execut.rei iudic.

1 Neque enim tedi debet suum officium esse vnquam damnosum, *l sed si quis 7.D.testam. quem aper.l.videlicet 19. D.ex quibus caus maior.l.3.§.vlt.D.de testib.*

2 Nam licet assistens maleficio non debeat puniri, nisi apparear, quod id fecerit ex proposito: Vbi tamen ex eius assistentia delinquens potuit reddi audacior, puniendus est saltem pœna extraordinaria. Iul.Clar. *in pract.crimin. quæst.90. numer.8.* vbi addit, interdum etiam torqueri istos & interrogari, an scienter & tractate, vt ille loquitur, id est, tractatu habito astiterint maleficio. Quæ distinctio non potest in eum cadere, quem constat astitisse tanquam testem. Illud sane constat, si tractatus præcesserit, auxiliatorem eadem pœna esse puniendum, qua delinquens principalis puniri debet. Nullo ante tractatu præcedente, si auxiliator præbuit causam delicto, idem dicendum esse, si vero non præbuit, mitius puniatur. Maxime si post commissum delictum præstiterit auxilium, quia is nec proprie auxiliator est. In dubio autem auxiliator ante omnia torquendus est super deliberatione aut scientia delicti, quia contra eum magna præsumptio est, quod fuerit particeps delicti, etiamsi non nisi post commissum delictum præbuerit auxilium. Nisi auxilium fuerit valde remotum ab actu maleficij. Nec distinguitur in hac materia, an principalis delinquens aliter erat facturus, an non. Etsi cum erat facturus, tanto mitius puniri auxiliatorem æquum est. Neque rursum dubitatur, qui auxiliator sit, qui vulneranti vel occidenti assistit armatus, si non fuerit ab eo remotus. Porro non sufficit, vt alter alteri auxilium præstitisse dicatur ad hoc, vt puniatur tanquam auxiliator, sed addendum est, quod auxilium præstiterit assistendo, vt alius delictum facilius committeret. Item debet prius constare principalem deliquisse, & quidem aliter, quam ex ipsius contumacia, vt possit puniri auxiliator. Etsi hoc postremum apud nos non obseruatur. Nam indistincte proceditur semper contra auxiliatorem. Hæc omnia ex Iulio Claro *dict. quæst.90.* vbi addit, furum receptores teneri eadem pœna.

3 Tanquam quibus illi causam dederint. Semper enim inspiciendum est, quis sumptibus litis & litis causam dederit, vt factum cuique suum noceat, non alteri, *l.factum 155.l quod quis 203.de regul.iur.*

DEFINI-

DEFINITIO V.

Fama vel auditus à fide dignis excusat eum, qui iniuriam dixit, quam sciri publice intererat, licet eam probare non possit.

ETiam qui conuitij causa innocentem infamauit, dummodo de ea re, quam sciri publice intererat, si habeat pro se famam bene probatam, condemnandus non est, tametsi probare nequeat, verum esse quod per famam circumfertur. Excusat enim fama à dolo & calumnia, & consequenter à pœna, præsertim si ab egregiis personis, & fide dignis originem habuerit. Nam etsi fama nondum per vulgus peruasisset, tamen sufficeret ad purgandam calumniæ suspicionem, quod reus id se ab aliquo præcipuæ existimationis viro audiuisse diceret & probaret.[1] Aliud tamen est, si talis iniuria sit, quam sciri aut ignorari publice nil interfit. Tum enim tametsi maxime verum sit, quod obiicitur, nihilominus iniuriarum iudicio tenetur, qui conuicij & iniuriæ causa dixisse quid vel fecisse conuincitur.[4] *Ita Senatus* in causa Philiberti de Court, & Dionysij Bizet, 3. Calend. Aug. 1592.

1 Nam si nihil probaret, vtiq; condemnandus esset, etiamsi publice interesset sciri. Iul. Clar. *in §. iniuria, nu.* 15.

2 Idem Iul. Clar. *in pract. crim qu.* 62. *num.* 8.

3 Aliud enim est de fama loqui, aliud vero de auditu à fide dignis, vt distinguit Iul. Clar. *dict. num.* 8. Crauett. *consil.* 178.

4 Iul. Clar. *in d. §. iniuria, num* 15. Not. *in l. si non conuitiis* 5. *C. hoc tit.*

DEFINITIO VI.

Aliter atque aliter pro varietate personarum, locorum & temporum condemnandus est, qui offendit executorem.

OFfendens apparitorem siue Principis siue Senatus, siue alterius domini aut iudicis inferioris, grauissime puniendus est, quod ea res ad publicam vtilitatem tuendamque magistratuum iurisdictionem pertineat.[1] Sed tamen ex causa solet Senatus aliter atque aliter condemnare. Grauius enim coercendus est, qui apparitori in ipso actu exequendi officij infert iniuriam, quàm qui extra officium aut officij causam:[2] Grauius qui in odium executionis contra se factæ, quàm qui offendit petentem salarium ob eam executionem, quam pro se fecerit.[3] Grauius item qui in loco publico, quàm qui in priuato, qui in vrbe, quàm qui in agro, qui pro foribus palatij & prætorij Senatus, quàm qui in alia ciuitatis parte.[4] Grauius item qui sine causa offendit, quàm qui prior lacessitus iniuria, iustoque dolore motus.[5] Vtputa cui equum conscendenti, vt ad vxorem moribundam quàm citissime proficisceretur, apparitor equum ademerat: Item qui probum apparitorem, quàm qui audacem, & contumeliosis executionibus debitorum iras & dexteras in se prouocare solitum:[6] Denique qui diuitem, quàm qui egenum & ipsa egestate probrosum. Itaque iudicantis arbitrio & religioni condemnationis modus relinquendus est.[7] *Ita Senatus* in causa Jacobi Faure, 10. Calen. Februar. 1593.

1 *L. non est singulis* 186. *de reg. iur. l. prohibitum* 5. *vbi not. C. de iur. fisc. lib.* 10.

2 Nam qui extra officium & officij causam offendit apparitorem; non videtur eum offendere tanquam apparitorem, sed tanquam priuatum, quo nomine non tam grauiter puniendus est. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 29. *num.* 1. & 2. & *qu.* 35. *num.* 16.

3 Priore namq; casu videtur iniuria facta iudici, qui mandauit executionem. Posteriore vero videtur facta ipsi apparitori tanquam priuato.

4 Solet enim quodlibet delictum valde aggrauari ex circumstantia loci. *l. aut facta* 16. *§. locum. D. de pœn. l. prator* 7. *§. vlt. l. sed est quæstionis* 9. *§. sed si in theatro. D. hoc tit.*

5 Nam propria iniuria & suitas dolor etsi non omnino excusat, mitigat tamen pœnam. Iul. Clar. *in pract. crimin. qu.* 60. *num.* 18.

6 Cum executori modum excedendi possit interdum etiam de facto relictum. Not. *in d. l. prohibitum per ill. tex. C. de iur. fisc. lib* 10.

7 Quia pœna certa hoc casu & ordinaria nulla est.

DEFINITIO VII.

Non facit vim accusator, qui ipse prehendit reum in executionem mandati iudicialis. Secus si propria auctoritate id faciat.

ACcusatorem, qui prehendendi rei mandatum obtinuerat à iudice, si aut fugientem aut latitantem, aut proximæ fugæ vel latitationis suspectum ipsemet prehendat, quamuis ab infetenda iniuria se abstineat, deliquisse non videri placuit.[1] Nec si eum ipse in vincula coniiciat securioris custodiæ gratia, si tamen quamprimum facere potuit, publicis eum carceribus reddiderit, aut officialibus loci, in quo reus prehensus est.[2] Non idem est si propria auctoritate nulloque præcedente iudicis mandato eum quis prehenderit, quem sibi ex delicto obligatum intendat.[3] Nam quod in eo, qui ex contractu obligatus est, aliter obseruamus, vt fugiens capi possit à creditore ipso,[4] habet propriam rationem propter verba illa legis duodecim tabularum, *si caluitur pedémve struit, manum endo iacito.*[5] *Ita Senatus* pro Joanne Manuel, contra Jacobum Baudrey, 11. Calend. Mart. 1593.

1 Sed potius apparitori iussa magistratus exequendi operam tulisse. In quo nihil fere est, quod pœnam merea ur, cum fiat lege permittente. *vulg. l. Gracchus* 4. *C. ad leg. Iul. de adult.*

2 Ne alioqui de priuatis carceribus teneatur secundum ea, quæ diximus *supr. Tit. de priuat. carcerib inhib.*

3 Hic enim sane committit vim priuatam, si sine armis id faciat: vim publicam, si cum armis, vt dixi *supr. tit. ad leg Iul. de vi public.*

4 *l. ait prator* 19. *§ si debitorem, D. qua in fraud. cred.*

5 *l. si caluitur.* 233. vbi Gothofr. & alij multi ex Festo in voce *struere, D. de verb signif* vide Cuiacium *ad l. exiit* 13. *D. quod met. caus. & lib.* 16. *obser. cap.* 19. Boer. *decis.* 275. Ioan. Papon. *in synag. lib.* 20. *tit. Des decrets d'adiournemens & emprisonnemens §.* 2.

DEFINITIO VIII.

Pro iniuria, quam quis propria auctoritate vindicauerit, post ea iniuriarum agere non potest.

AB alio iniuriam passus, si eam verbis aut facto, alia deniq; iniuria repulerit,[1] vt sibi in causa sua ius dixisse videatur,[2] iniuriarum agere postea non potest, licet prior fuerit prouocatus. Maxime vero si leuiore accepta iniuria graniorem irrogauerit.[3] Nã qui sibi ius dixit, in eoque ius dicentis auctoritatem, quã implorare debuerat, neglexit,[4] indignus est, qui legis aut magistratus opem sentiat.[5] Imo si iniuriæ, quam retulit, atrocitas id exigat, condemnari potius debebit,[6] saltem ad expensas litis,[7] præsertim si aduersarius, quam verbo iniuriam intulerat, verbis quoque, vt fieri solet, atque apud iudicem deleuerit,[8] nec eo minus agere perstiterit is, cui abunde fuerat satisfactum.[9] *Ita Senatus* pro N. Laboret, contra Christophorum Magueccium, 3. Non. Mart. 1594.

1 Quod interdum facere licet impune, dummodo in continenti fiat & ita vt modus non excedatur, secundum ea, quæ dixi ad *Defin. 3. in fin. supr. eod.*

2 Sibi enim ius dicit, qui propria auctoritate facit quod facere deberet per iudicem, *l.1.D.quod legat. l.vlt. D.ad leg Iul. de vi priuat.*

3 Quod plerumque fit. Difficile namque est in re, quæ calore iracundiæ fiat, modum seruare.

4 *L. non est singulis 196.de reg.iur. l.vnic.C.quand.lic. cuique sine iudic.se vindic.*

5 *Arg l auxilium 37.in fin.D.de minor.*

6 Cum non sint eo casu paria delicta, vt compensari possint, *l viro 39.l cum mulier 47.D.solut matr.*

7 Ad quas semper condemnandus est quisquis in lite improba perseuerat, *l.desistisse 10. l.eum quem temere 79. D.de iudic.*

8 Iniuriam enim verbo tantum factam verbo quoque deleri, &, vt ita dixerim, dissolui nihil prohibet vulg. *l.nihil tam naturale 35.de reg.iur.l.prout 80.D.de solut.*

9 Etsi enim ab initio nihil dolo malo fecit, nunc tamen facit, quod sufficit, vt ad litis totius etiam præteritæ expensas condemnetur, *dict.lege desistisse, l.2. 5.circa, D.de doli mal. except.*

DEFINITIO IX.

Pœnitentia an & quando excuset eum qui conuenitur actione iniuriarum?

QVi obillatam à se verbo iniuriam litem criminalem patiuntur, solent, vt condemnationem effugiant, protestari, nolle se bonam aduersarij famam lædere, aut de ea quicquam detrahere.[1] Sed non sufficit ea declaratio, ni fateantur prolatam à se iniuriam.[2] Alioqui repetendi & committendi sunt testes, ac si protestatio nulla facta esset. Nimirum si animo iniuriandi prolatam constet. Nam nec aliter iniuria videri debet, quam si iniuriandi animus adfuerit.[3] Cæterum cum mulier quædam pia affectione mœsta persequenti alij vindictam criminis, sacrosanctæ hebdomadæ tempore obiecisset, indignum esse illum, qui ad diuini conuiuij epulas admitteretur, at dignum potius, qui, vt canis, à Christianorum consortio remoueretur, si non à vindictæ persecutione desisteret, putauit Senatus cum ea mitius agendum, quod licet nimis inciuiliter adeoque iniurioſe locuta fuisset, Christiani tamen officij exhibendi potius, quam iniuriandi animum habuisse videretur.[4] Itaque satis esse visum est, quod in publico auditorio protestata esset, bene se de aduersarij fama & religione semper sensisse, ac sentire velle.[5] Cumque idipsum iam apud interlocutorem iudicem declarasset, qui nihilominus pronunciarat repetendos esse & testes & committendos.[6] Senatus pronunciauit male iudicatum, & tramabsolait ab obseruatione iudicij, cum expensarum tamen principalis, non etiam appellatoriæ litis condemnatione.[7] *Ita Senatus* ex tempore, pro Jacobina de Meuis, contra Peronetam Baston, Prid.Id.Septemb.1595.

1 Vt scilicet appareat, calore iracundiæ potius quàm certo iudicio prolatam fuisse iniuriam. Alioqui protestatio sola eius qui iniuriam facit, quod non habeat animum iniuriandi, nihil ei prodest, nec si in ipso iniuriæ actu fiat, cum sit contraria actui, & omnis iniuria in dubio facta præsumatur animo iniuriandi, vt tradit Iul.Clar. *in §.iniuria, num* 12. & 13. vbi exemplum ponit vulgare in eo, qui alteri dicit, *Tu mentiris falso honore tuo.*

2 Prius enim quærendum & constituendum est, an factum sit, quam quomodo aut qua mente.

3 Cum voluntas & propositum maleficia distinguat. *l.qui iniuria §.in prime D de furt.* Iniuriandi tamen animus in dubio præsumitur in facientе iniuriam, vt dixi *num* 1. Nec omnino excusatur qui dixit, se pœnitere aut fecisse calore iracundiæ, nisi hactenus vt mitius puniatur. Clar. *in d §.iniuria. nu.16.* [Maxime verum est si triginta dies dixerit se pœnitere. Vide Cagn. *ad l quod calore 48 de reg.iur.* cuius sententiam à Senatu nostro aliàs probatam fuisse audio.]

4 *Arg l si venditor 6.§.in fin.D.de serv.export.*

5 Quæ protestatio & declaratio publice in iudicio facta magni erat momenti.

6 Quod non solet nec potest fieri, nisi cum proceditur extra ordinem.

7 Vt iniuria, quàm factam esse negari non potest, non prorsus impunita remaneret. Ex iis quæ dixi *num* 3.

DEFINITIO X.

Non semper nec facile Iudex actionis iniuriarum debet decernere publicationem reuocata per reum iniuria.

CVm is, qui ob verbalem iniuriam criminali actione petebatur, declarauit coram Iudice prolatam quidem à se iniuriam, sed impetu quodam & calore iracundiæ potius, quam animi iudicio, cum de aduersarij famâ semper bene senserit, & sentire velit, non facile Iudex permittere aut decernere debet, vt liceat aduersario eam declarationem & palinodiam vbi gentium voluerit publicare.[1] Irrogat enim ea res quandam infamiæ notam,[2] quæ non tam facile irroganda est ei, qui lubrico linguæ[3] & calore iracundiæ[4] magis, quam certo animi iudicio peccauit.[5] Itaque ex ea clausula iustam appellandi causam nasci visum est, nisi & actoris conditio & delicti atrocitas ea sit, vt aliter sentiendum videatur,[6] quod ipsum in iudicantis arbitrio & religione positum est:[7] vix tamen vnquam euenit, vt sæpius eam publicationem fieri concedatur,[8] præsertim si non nisi semel prolata iniuria sit.[9] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Quod tamen petere vt plurimum accusatores solent, vt bonam famam, quam iniuria læserat iis restituat. tam fusse apparet: maxime vero solet hæc publicatio permitti, cum in publico facta iniuria est, vt qui publice peccarit etiam publice coerceatur.

2 Saltem apud bonos & graues viros, quæ non leuis iactura est bono & graui viro, *l. 4. §. aduersus, D. de doli mal. excep.*

3 Nec enim lubricum linguæ ad pœnam facile trahi debet, *l.7.§.hoc tamen, ad l.Iul.maiest.*

4 *l quicquid in calore 48 de reg iur.*

5 Præsertim cum placeat non esse infamem illum, qui condemnatur actione iniuriarum propter leuem iniuriam, licet plerique contrà sentiant. Iul.Clar. *in §.iniuria, n.8.*

6 *l si quis iniuriam 35. D.hoc tit.*

7 De iniuria enim nunc extra ordinem ex causa & persona statui solet *l.vlt.D.hoc tit.*

8 Sic *in l.eum plures, 15.§ vlt D de reb.auctor Iudic possid l. si quis ex argentariis 6.§.vlt.& l.seq D.de edend. l. vlt. § & hæc quidem 13 in fin.C.de iur.delib.*

9 Vt pœna respondeat delicto, quod semper curandum est, quantum fieri potest, *l.sancimus 22.C.de pœn.*

DEFINITIO XI.

Quod factum male est per calorem iracundiæ, potest per pœnitentiam dilui vsque ad responsionem factam ab interrogato de crimine, quæ responsio pro contestatione est.

QVi calore iracundiæ verbo iniuriam dedit, potest ex pœnitentia & contrariæ voluntatis declaratione iudicio iniuriarum se eximere, ad litem vsque contestatam.[1] Quid ergo si criminaliter actum sit, vt plerumque fit? Nam in iudiciis criminalibus litis contestatio nulla fit.[2] Sed placet responsionem rei ad interrogationes de crimine factas esse pro contestatione.[3] Igitur in id vsque tempus pœnitentiæ locus erit.[4] *Ita Senatus* pro Aduocato Tierry, contra Joannem Franciscum Magnin, Cal. April. 1596.

1 Not. *in l.quod calore 48. de reg.iur.*

2 Sicut nec vnquam concluditur in causa. Vide Iul. Clar. *in pract.crim quæst.14 n.13 & quæst.45 n.2.*

3 Idem Iul.Clar. *ibid.*

4 Ne lubricum linguæ ad pœnam facile trahatur, quod esse non debet, *l.famosi 7.§ pen.D.ad l.Iul maiest.*

[DEFI-

[DEFINITIO XII.

Omissum iudicium iniuriarum non potest repeti etiam contra perfidum.

INiuria semel remissa, licèt certis legibus & condicionibus quibus non fuerit satisfactum, repeti postea nunquam potest, ne quidem per restitutionem in integrum etiam à minore petitam. [1] Sed si quid eo nomine interfit, agẽdum est ciuili iudicio ad id quod interest ex causa non secuti implementi, [2] non autem iniuriarum ad vindictam. [3] Itaque si is qui iniuriam quantumcumque atrocem remisit etiam cuius vindictam sumi interfit Reipublicę dummodo tale crimen sit de quo paciscivel transigere licuerit, [4] iniuriarum iudicium repetere velit summouendus erit à limine iudicij, [5] adeoque in temerariæ litis expensas condemnandus. [6] Sed ita tamen vt non eo minus condemnari reus de crimine debeat erga Principem, si crimen publicum fuit, cuius vindictam persequi Principis procurator generalis possit & debeat. [7] *Ita Senatus* pro fratribus Blanc de la Rochere, contra Aduocatum Piuard, mense Martij 1612. & rursum in causa hæredum Janon, 15. Junij seq. Junge Defi. 4. supr. vt nem. inuit. ager. vel accus. cogat.

1 *Vulg. Lauxilium* 37. *D. de minor.* Ratio elegans est *in l. si venditor* 6. §. 1. *de serv. expor.* quia hominem beneficio affici interest hominis, & nihil iam Christianum, quàm iniurias remittere.

2 Vt in *l. cum mota* 6. *C. de transact.* quæ hanc maximè rationem habet.

3 Tollitur enim actio iniuriarum ipso iure per pactum quod ideo legitimum vocatur, *l. legitima* 6. *l. si tibi* 17. §. 1. *de pact.*

4 Non enim de omni crimine transigere licet vel paciscì, sed cum distinctione, de qua in *l. transigere* 18. *C. de transact.*

5 Tanquam qui agat sine actione quod fieri non potest, *l. si pupilli* 6. §. *vltim. de neg. gest. l. quoties* 9. §. *& generaliter D. de admin. tutor.*

6 *Vulg. l. eum quem temere* 79. *D. de iudic. l. properandum* 15. *C. eod.*

7 Nec enim pactis priuatorum iuri publico derogari potest neque iuri fiscali, *l. in publicum* 38. *l. inter debitorem* 42. *D. de pact.*

TIT. XXI.

DE QVAESTION.

DEFINITIO I.

Reus simulans insaniam per dolum, ne interrogetur de crimine, etiam quod pœnam corporalem non mereretur, torqueri debet.

STVLTITIAM per dolum simulans, ne interrogetur de crimine, torqueri potest probato dolo, [1] tametsi crimen tale sit, cuius probandi gratia quæstionem alioquin de reo haberi non oporteret. [2] Id enim fauor veritatis elicit, [3] cum & in causa ciuili, si testis nolit de ea re, de qua constet, posse eum, si velit, testimonium dicere, tormentis quoque ad testimonium dicendum adigatur. [4] *Ita Senatus* 13. Calend. Jul. 1588.

1 Dolus autem ex vultu ipsius rei colligi potest, quia per exteriora comprehenduntur interiora, inquit Boer. *quæst.* 1. *nu.* 30. *ex cap. ex studio, de præsumpt. cap.* 1. *de cler. non resid. l. his qui* 12. §. *vlt. de iustor. & curat. dat. ab hu, Auth. eloquentissimum, C. de fid. instrum.* Vide text. *in l. Diuus* 14. *in illa verbis, nec subest vlla suspicio, matrem ab eo simulatione dementiæ occisam, D. de offic. Præsid.* [Et ideo solet Senatus si quando contingat vt reus vel demens vel heberioris ingenij esse dicatur, vt ob hanc causam minùs puniẽdus videatur, iubere adduci eum in secretum aut potius secretarium Senatus vt tota Senatui exhibeatur, inspecturo ex vultu & ex sermone hominis, qualis reus ille sit, & quanta ejus sermonibus & dictis fides adhibenda, & an grauius an mitius puniendus. Alioqui non soleret fieri hæc exhibitio *l. vlt. C. de exhib. vel transmitt. reis* l. 2. *C. de custod. reor. Ita Senatus* in ea causa de qua *Defin* 2. *nu.* 1.] *de pœn.*

2 Siquidem dici solet, non esse inferendam tormentariam, quoties pro delicto non imponitur pœna corporalis, nec aliquid præparatorium, vt aiunt, grauius sit præparato. Iul. Clar. *pract. crim quæst.* 64. *num* 4.

3 Quam quærere & assequi bonus Iudex, quantum facere potest, semper debet, *l. tenent magistratus* 22. *D. de testibus cum similibus.*

4 *Tot. tit. extr. de testib cogend. & ibi not.* Et generaliter certum est posse torqueri testem, quoties de falso est suspectus, Iul. Clar. *in pract. crim quæst* 25. *nu.* 7. *& quæst* 53 *nu.* 11 *& nu.* 15. *vers. in hoc tamen Ducatu.*

DEFINITIO II.

Reus extra tormenta confessus nec in confessione postea perseverans iterum atque iterum torqueri potest, sed non sæpius quam ter, nisi ex nouis indiciis.

SI reus, de quo habita quæstio est, extra tormenta confessus, postea, id est, sequenti die (quatuor enim & viginti horarum interuallum intercedere oportet, ne tormentorum sensus adhuc durare videatur [1]) confessionem reuocauerit, [2] iterum atque iterum torquendus est, nullis quoque nouis accedentibus indiciis: [3] sed ita tamen, vt ne sæpius quam ter ex hac causa torqueatur. [4] *Ita Senatus* contra Claudium Violat de Vareilles, 9. Cal. Mart. 1590. & rursum Idib. Decembr. 1590.

1 Ne alioqui eorumdem tormentorum potestate nova confessio extorta videretur. Clar. *quæst* 64 *nu.* 41. vbi ait, tormenta tum debere saltem per vnum diem vel per vnam noctem requiescere.

2 Ductus scilicet ad banchum iuris ad ratificandum suam confessionem, quomodo loquitur Iulius Clar. *in pract. crimin. quæst.* 64. *num.* 41.

3 Ad hoc scilicet vt in ipsa confessione perseueret, vt ait Clar. *ibid.* non tamen vt tamdiu sit torquendus, donec in confessione ipsa perseueret, sed vt possit de nouo torqueri, tanquam si nouum aliquod indicium superuenisset, quomodo explicat idem Iul. Clar. *quæst* 21. *nu.* 36.

4 Alioqui procederetur in infinitum, quod absurdum & iniquum est. Idem Clar. *d nu* 35.

DEFINITIO III.

Qui sortilegio vsus reperitur ad eludendam vim tormentorum, hoc ipso quasi ex nouo indicio iterum torqueri potest.

QVi tormenta iam passus tacuit, nec fratri crimen voluit, non nisi nouis accedentibus indiciis iterum torqueri potest. [1] Nouum vero indicium & quod ad repetendam quæstionem sufficiens sit illud etiam esse creditur, si in ipsis tormentis compertus sit habere chartulas, (vulgo *breueta* vocant) quibus per sortilegium iuuatur, ne quicquam ab eo exprimere tormenta possint. Nam quod dici solet, honestam esse rationem quamlibet redimendi sanguinis, [2] vix est vt Christiana religio in hoc diabolico remedij genere possit admittere. [3] Certe negari non potest, quin hoc ipso valde suspectus fiat, qui tam impiis artibus sibi consulit, ne veritatem prodere compellatur. [4] Quid autem si eæ chartulæ repertæ sint & ereptæ reo priusquam quæstioni dederetur? Nouum fortasse indicium non est, quod ante habitam quæstionem emersit. Sed tamen verius est sufficere, quod sententiam de habenda quæstione redditam emendarit. [5]

Ita tractatum est in causa Turinile Maistre 14. Calend. Junij, 1593.

1 Iul. Clar *in pract crim. quæst. 64. nu. 46 per tot.*

2 *L. 1. D. de bon. eor. qui mort sibi conscisc.* Not. *in l. transigere 18. C. de transact.*

3 Peccatum enim mortale est, & contra caput primum primæ tabulæ, quoties ad istas artes confugitur, per quas diabolus invocatur. Nec vnquam faciendum est malum, vt inde eueniat bonum. Nec denique pro salute huius mortalis vitæ periculum damnumque animæ vnquam incorrendum est.

4 Cum etiam ob mendacium locus fiat torturæ. Iul. Clar. *in pract. crim quæst. 21. nu. 39.*

5 Quia scilicet de eo non potuit cogitari sententiæ tempore, *l. non potest, 23. D. de iudic.*

DEFINITIO IV.

Ex quibus indiciis possit fur condemnari ad torturam.

AD habendam quæstionem de reo, qui furtum fecisse dicitur, indicia hæc sufficientia sunt, si probetur pecunias habuisse, quas vnde habuerit, non potuerit dicere, aut probare: [1] si viso eo, cui furtum factum dicebatur, protinus aufugerit: [2] si eum, qui subreptas pecunias persequenti indicarat, occidere voluerit. Neque dubitauit Senatus, quin his omnibus indiciis concurrentibus, accedente præsertim mala rei fama, tormentis dedendus esset, cum de subtractis nummorum corporibus constaret. [3] *Ita Senatus* pro Antonio Lespine, 6. Id. Jun. 1590. Junge SC. 1. de furt.

1 *Arg. l. ciuile est 6. C. de furt.*

2 Cum fuga faciat indicium ad torturam. Iul. Clar. *in pract. crim. qu. 21. nu. 20. 21. & 22.*

3 Ex Iul. Claro *dict. quæst. 21. nu. 21. & vlt.*

DEFINITIO V.

Qui vel in tormentis ipsis vel statim post tormenta revocat suam confessionem, non ideo potest iterum torqueri quasi ex mendacio.

QVod diximus, [1] eum, qui in tormentis confessus est, si extra tormenta negauerit, rursus torquendum esse propter variationem, ita tamen vt ne sæpius quam ter quæstio repetatur, ad eum non pertinet, qui in quæstione ipsa minus aperte & ingenue professus sit, puta si statim post confessionem & in ipsis tormentis dixerit, extortam eam vi tormentorum. [2] Cum enim non præcedit aperta confessio, subsequens denegatio non inducit variationem, [3] quæ tamen sola repetendæ quæstioni locum facit. [4] *Ita Senatus* Id. Decembr. 1590.

1 *Defin. 1. §.* vbi vide, & *in Defin. 10. infr.*

2 Quoniam quæ in continenti fiunt videntur inesse, *vulg. l. inter gentium 7. §. quinimo, D. de pact. l. Iulia 41. D. de rebus credit.*

3 Nec enim variatio potest esse sine contradictione & euidenti mendacio. Quæ autem in continenti fit, dicenda est emendatio potius quam variatio, inquit Iul. Clar. *in pract. crim. qu. 21 num 39. vers. ego vero.*

4 Mendacium enim etiam solum est indicium sufficiens ad torturam, & consequenter variatio etiam sine trepidatione, dummodo sit circa substantialia, licet non defuerint qui contra defenderunt, solum mendacium non esse sufficiens indicium ad torturam, sed tantum suspicionem quandam, quę iuncta cum aliis indiciis sufficiat ad torquendum. Iul. Clar *d. num. 39.* vbi tandem concludit, vt ex solo mendacio non deueniatur ad torturam, nisi aliquo adminiculo concurrente. Sane sola inconstantia, titubatio & trepidatio rei non est indicium sufficiens ad torturam, vt idem Clar. ibidem subiungit. Porro indicia præcedere oportet & probata esse. Clar. *quæst. 64. num. 6. & 12.*

DEFINITIO VI.

Septuagenarius non potest torqueri, ne quidem per metum torturæ, nisi perraro & ex magna causa.

SEptuagenarium hominem, quod non solum sit senex, sed etiam decrepitæ ætatis, placuit torqueri non posse, quantiscumque criminis indiciis vrgeatur, [1] quinimo nec facile iniiciendum ei esse metum tormentorum, cum sit verissimum, quod dici solet, metum ipsum torturæ torturam esse, [2] nec minus habere momenti ad extorquendum falsum ab eo, qui per ætatem tam iustum metum ferre non potest. [3] *Ita Senatus* in causa Joannis Fenet, 9. Cal. Junij, 1591.

1 Nam senex quoque, si decrepitus non sit, potest torqueri. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 64. n. 22.*

2 Ignoscendum enim est ætati, *l. 3. §. ignoscitur, D. ad SC. Syllan.* Clar. *dict. num* 22. vbi tamen addit, videtur se torqueri reum maiorem annis 65. eo scilicet modo, quo torqueri poterat.

3 Sunt enim plures gradus torturæ. Primus est, isque leuissimus minæ de torquendo. Secundus conductio ad locum tormentorum. Tertius spoliatio & ligatura. Quartus eleuatio in eculeo. Quintus squassatio, vt loquitur Iul. Clar. *in pract. crimin quæst. 64. num. 31.* licet subiiciat, tres tantum gradus esse. Primum terrere. Secundum eleuare & in suspenso tenere. Tertium squassare. Et sane cum dicimus, metum torturæ torturam esse, non de primo modo intelligimus, sed hoc posteriore sensu, quo primus modus tres priores ante dictos complectitur.

4 Est enim ea ætate vis animi quoque longe infirmior ob corporis infirmitatem: obseruatamen non eo minus dici confessionem sponte factam, quod facta sit ab eo, cui Iudex minatus est torturam. et amsi conductus ille sit ad funem & locum tormentorum. Dicitur enim Ieuis ille terror, nisi processum sit ad spoliationem & ligaturam. *Clar. d. n 31.* Nam & ligatura potest esse tortura ipsa, si sit multum atrox & stricta, vt idem Clar. ibi subiicit. [Sanè ex quo reus ad locum torturæ deductus est, licet nondum processum sit ad spoliationem & ligaturam, non licet ei appellare, potestque sperni impunè appellatio. *Ita Senatus* 4. Cal. Iul. 1613.]

DEFINITIO VII.

Vnus testis etiam integer non facit indicium ad torturam, multo minus criminis socius, nisi in crimine læsæ maiestatis.

REgulare est, vt vnius testis licet integri [1] testimonium non faciat indicium sufficiens ad habendam de eo quæstionem; si non aliæ adsint coniecturæ; [2] multo minus indicium faciet dictum eius, qui se socium criminis fateatur, [3] præterquam si agatur de crimine læsæ maiestatis, cuius odio propter teterrimam immanitatem speciali quodam iure contra receptum est. [4] *Ita Senatus* in ea causa, de qua in Defin. 4. 5. 6. 7. sup. ad leg. Jul. maiest.

1 Nam si non esset integer, nullo certe casu faceret indicium ad torturam. Iul Clar. *in pract. crim. quæst. 21. nu. 2. vers. cæterum, & quæst. 22. n. 3.*

2 Clar. *d. quæst. 21. & quæst 22. n 2.* vbi tamen vult hoc intelligi de eo teste, qui deponat de aliquo actu, siue remoto, siue proximo ipsi maleficio. Nam si deponat de ipsomet delicto, puta quod viderit Titium vulnerantem Seium, vel Sempronium audiuerit blasphemantem, vult Clarus, talem testem, si sit integer, facere indicium ad torturam.

3 Quia nec debet delinquens interrogari de sociis, *l. vlt. C. de accus.* nisi in casibus exceptis, in quibus facit quidem indicium ad formandam inquisitionem, sed non ad torturam. Iul. Clar. *quæst. 21. n. 8.* nisi adsit aliud iudicium. Facit sane indicium ad inquirendum etiam in casibus non exceptis. Ibid. addens, nunquam tamen debere quem interrogari de certa persona sine indiciis.

4 Vt dixi *Defin. 4. sup. ad leg. Iul. maiest* quamuis contra sentiat Iul. Clar. *d. num. 8.* [Si tamen cum dicto socij criminis benè congruant cætera accusationis instrumenta & indicia quæ per se sint penè indubitata, poterit ea res adeo probationem augere, vt ex ea possit deueniri ad condemnationem

nem etiam pœnæ ordinariæ saltem in atrocioribus. Et ita plerumque Senatus pronunciauit, licet interdum aliter vt tractatum & relatum est in ea causa de qua ad *Defin* 1. *numer.* 8. *in fin supr. de crimin sacrileg.* Sed intellige si confessio socij in tormentis & extra tormenta ratificata sit. Vide *Defin.* 6. *num.* 1. *De pœnis.*]

DEFINITIO VIII.

Sola confessio sufficit ad torturam, non ad condemnationem, nisi in casibus.

EQuidem sola rei confessio non sufficit ad condemnationem,[1] sed tantum ad habendam de illo quæstionem,[2] nisi aliæ concurrant probationes, aut saltem indicia, quæ vrgeant, quia non est audiendus perire volens:[3] interdum tamen euenit vt contra statuendum sit. Quid enim si ab hostibus explorator venerit, qui se exploratorem fateatur, eiusque confessioni cætera facti indicia non repugnent? Fateor non debere statim vt exploratorem condemnari, sed cur non torqueatur primum, vt confessionis veritas aut falsitas apertius elucescat, deinde condemnetur? Siquidem delictum hoc est ex eorum genere, quorum probatio vrplurimum nec instrumentis, nec testibus fieri vlla potest, sed tantum indiciis & argumentis:[4] præsertim vero si eiusmodi sint tempora, vt id genus hominum vel nimium grassetur, vel maiora Reipublicæ damna infligere posse videatur. Tanto enim seuerius curandum est, vt coerceantur, quanto periculosius futurum sit si tolerentur.[5] *Ita Senatus* contra Benedictum Bataillion, 5. Id. Julij 1591.

1 Iul. Clar. *in pract. crim. quæst* 55. *numer.* 10. *& seqq.* vbi tamen distinguit, an delictum solo animo perficiatur, an vero factum aliquod requirat. Et rursum hoc casu, an sit delictum facti permanentis, an vero facti transeuntis, vt hoc postremo casu possit rei confessio sufficere ad condemnationem, si adsit querela partis, & confessio non sit de aliquo delicto in genere, sed in specie: cæteris vero casibus non sufficiat sola confessio.

2 Clar. *quæst.* 21. *num.* 31. *& seqq.* vbi addit, hoc habere locum in confessione etiam extraiudiciali, & multo magis in ea, quæ sit facta coram Iudice incompetente, etiamsi postea sit reuocata, nisi reuocans doceat de errore, tametsi Iudex sit prorsus incompetens: imo etiamsi reus confessus sit coram Iudice tanquam priuato. Idem Clar. *nu.* 35. Idem *quæst.* 55 *nu.* 18.

3 *L.* 1. § 1. *& §. Diuus Seuerus, D. hoc tit. l. non tantum 6. in fin. D de appellat.*

4 Secundum distinctionem, quam attulimus *nu.* 1. *ex* Iul. Clar. *quæst.* 55. *num.* 11. Adde *l non omnes* 5. §. *à barbaris, D. de re milit.*

5 *L. aut facta* 16. §. *vlt. D de pœn.* Obserua tamen non nocere reo confessionem extortam per tormenta, etiamsi reus in ea perseueret, si nulla legitima indicia præcesserunt, secus est si confessio sponte facta sit, etiamsi super processu nullo. Idem Clar. *d. quæst.* 55. *nu.* 13. *&* 14.

DEFINITIO IX.

Patientia tormentorum parum prodest ei, qui tormentis addictus est, sine præiudicio indiciorum & probationum.

CVm Iudex pronunciauit, habendam de reo quæstionem, hoc tamen addito, vt ne quid iam suppetentib. probationibus derogetur,[1] parum reo prodest, quod vim tormentorum patientia & contumacia sua fregerit: nihil enim ideo de pœna criminis ordinaria remitti oportet, si plenę probationes fuerunt,[2] nisi quod si eius pœnæ differentes species ac veluti gradus quidam sint, nihil prohibet adhiberi ex causa moderationem.[3] *Ita Senatus* in illa facti specie, de qua SC. 6. de pœnis.

1 Quod Pragmatici nostri dicunt, *sans preiudice des preuues resultantes du procés.* Iul. Clar. *quæst.* 64. *nu.* 2.

2 Quamuis contra sentiat Iul. Clar. *quæst.* 64. *num.* 38. vbi magis probat, vt hoc casu pœna ordinaria commutetur in extraordinariam. Nos ita non vtimur hac in re eo iure, quod in Gallia receptum esse testatur Ioann. Papon. *in syntagm. lib.* 20. *titul.* 9. *resl.* 1. Aliud est si indicia tantum præcesserunt, *Defin.* 25. *infr.*

3 Cum etiam capitalia supplicia sint alia aliis grauiora, *l. capitalium* 18. *D de pœn.*

DEFINITIO X.

Qui perseuerauit in confessione extorta vi tormentorum non potest eam postea reuocare, nisi probet erroneam.

SI præcedentib. indiciis ad habendam de reo quæstionem sufficientibus[1] quæstio habita sit, quæ criminis confessionem extorserit, etiam extra tormenta, vt fieri solet, repetitam,[2] quæri interdum solet, an confessus reuocare confessionem possit? Et placet non posse. Confessio enim etsi sola satis non probet,[3] potest tamen fieri, vt præterea cum eiusmodi indiciis coniuncta sit, quæ indubitate probent veritatem.[4] Itaque nil prodesse potest hoc casu reuocatio, nisi reus probet falsam & erroneam fuisse confessionem,[5] saltem per indicia contraria. Atque ita Senatus noster in eadem facti specie pronunciauit contra Carolum Mantel, qui Amedei fratris sui vxorem à se occisam quater confessus apud primum Iudicem, id ipsum tamen in appellationis causa negauerat. Sane si quis non nisi in tormentis confessus sit, extra tormenta vero negauerit, aliud iuris obtinet. De quo scripsimus SC. 2. & 5. supr.

1 Quænam vero indicia sint sufficientia relinquitur arbitrio Iudicis. Iul. Clar. *qu.* 20. *num.* 4. vbi addit, sufficere minus quam semiplenam probationem. Ad condemnandum vero requiri indicia grauissima & indubitata, sicut & ad torturam debilia sufficiunt non extraordinariam ad formandam inquisitionem, sed tantum ad sumendas informationes. Idem Clar. *ibid nu.* 2. *&* 3. De indiciis vero in specie vide eundem Clar. *q.* 21. vbi hæc præcipua numerantur, Fama, Testis vnicus de visu, Plures socij criminis, Dictum menda acij contra mandantem, Assertio vulnerati deinde mortui, Fuga ante inchoatam accusationem, nisi qui fugerat sponte reuertatur, Inimicitiæ, Confessio, etiam extraiudicialis minæ, Pax facta cum offenso, Mendacium, Vacillatio, Trepidatio, Possessio rei furtiuæ.

2 Hoc etiam omnino necessarium est, alioqui non sufficeret illa confessio ad condemnandum. Iul. Clar *q* 64. *num.* 40. secus est in spontanea. Idem Clar. *quæst.* 65 *in princ.*

3 Idem Clar. *quæst.* 64. *nu.* 44 *in fin. & quæst* 65. *per tot.*

4 Cum non præcedentibus indiciis non possit haberi quæstio. Clar. *qu.* 55. *num.* 14.

5 Clar. *d. qu* 64. *nu.* 44. *&* 455. *nu.* 18.

DEFINITIO XI.

Ex longis & grauibus inimicitiis potest quis torqueri, sed moderatius.

QVi dolo malo domum aduersarij sui, cum quo per multos annos continuas inimicitias & lites exercuerat, incendisse dicebatur, probabat se eo ipso die, quo domus flagrauerat, alibi visum fuisse, vt vix fieri posset probabile, tam immane scelus ab eo admitti potuisse. Cum tamen pleriſque & grauissimis suspicionibus criminis vrgeretur,[1] nec per rerum naturam impossibile esset, vt qua hora incendium factum fuerat, ad eum locum, in illam rem veniſſet, tametsi paulo ante alibi visus fuisset. Visum est propter atrocitatem delicti, quod alioqui difficillimæ probationis esse solet, habendam de eo quæstionem,[2] sed tamen moderatiorem,[3] quod in dubia facti causa non nihil etiam reo faueri æquum esset.[4] Sic factum est, vt nihil ab eo leuiora tormenta extorquere potuerint; atq; ita liberatus, licet in exilium missus, post aliquot

dies accusaterem per insidias trucidauerit. *Ita Senatus* in causa Jacobi Durand, contra Claudium Vginet, 18.Cal.Decemb.1592.

1 Quia regulariter solæ inimicitiæ non faciunt indicium ad torturam, sed tantum ad inquirendum, & ad transmittendam inquisitionem, si sint graues. Si tamen delictum fuit clam commissum, & nemo alius de eo accusatur, possunt facere indicium etiam ad torturam. Iul. Clar *qu.*11.*nu* 30.

2 Ex Iul.Clar.*d.n.*30 *in fi.* & *q.*64.*n.*5. & 9.vbi ait, In delictis clam commissis facilius procedi ad torturam, quia quæ clam fiunt, difficilioris sunt probationis.

3 Nam in tortura quoque adhibendus modus est pro arbitrio Iudicis. Idem Clar *qu.*64.*nu.*33. & 36.

4 Cum melius sit nocentem absolui, quàm innocentem damnari, *l absentem* 5.*D de pœn.*

DEFINITIO XII.

QVoties iusta aliqua causa est, propter quam Senatus æquum putet moderatiorem habendam de reo quæstionem,[1] solet secretiore placito id constituere, non eo ipso, quod reo pronunciandum est, ne aliqui obstinatioris mendacij materiam ea res præbeat reo. Quamuis apud Gallos, quibus præcipuas in bene comparanda tractandorum iudiciorum ratione laudes deferimus, quidam aliter obtinere dicerent, vt quoties moderate torquendus reus videretur, idipsum eo quoque Senatusconsulto, quod pronunciandum esset, contineretur. Illud sane frequentius est, vt recuperatori Senatori, qui quæstionem habiturus est, in secretis mandatis detur, ne seuerius & inhumanius reum torqueat.[2] Quemadmodum ex contrario interdum, si criminis probationes delictique circumstantiæ id exigant, mandari solet, vt reus omnino inhumaniter & tanquam cadauer torqueatur,[3] nullo in eam rem Senatusconsulto conscripto. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Promodo scilicet indiciorum & qualitate criminum & personarum. Iul. Clar. *qu.*64.*nu.*33.

2 Puta modis exquisitis & non consuetis, quod si quis adhibeat, hoc ipso teneri debet Sicut & si torquendo modis consuetis excedat modum consuetum. Ita vt si forte reus in tortura moriatur, iudex teneatur de homicidio, si modum excesserit dolo malo, at si culpa saltem iuxta modum culpæ. Iul. Clar. *qu.*64 *nu.*36. & 37.

3 Scilicet cum Senatui constitutum est reum omnimodo vltimo supplicio afficere, etiamsi in tormentis negauerit, ob euidentes, quæ aliunde supperunt criminis probationes. Quod tamen nunquam faciendum est, nisi vt detegantur socij criminis, idque cum protestatione, quod id fiat sine præiudicio vel confessi vel coniuncti criminis. Idem Clar. *d.q.*64 *nu.*7. & 8. vbi addit, moderate torquendos esse.

DEFINITIO XIII.

Possunt hodie torqueri etiam illi, quos ius commune tormentis subijci prohibet, sed non tam facile.

DOctores,[1] milites,[2] nobiles,[3] presbyteros,[4] & alias huiusmodi personas,[5] quæ inspecto iure communi non possunt quæstioni subiici, receptum est moribus nostris torqueri debere,[6] si grauitas criminis id exigat, & semiplena probatio proferatur,[7] Quasi sublato per criminis præsumptionem priuilegio dignitatis.[8] *Ita Senatus* in causa Bartholomæi du Port & Joannis Baptistæ Regnaud, 6.Idib.April.1593.

1 Iul.Clar.*in pract crim.quæst.*64.*nu.*16.

2 Intellige de his, qui hodie appellantur equites, aut qui sunt Capitanei, vt loquuntur, & ductores militum. Nam priuati milites quotidie torquentur. Idem Clar.*ibid nu* 18.

3 *L.nullus* 4.*C. ad l Iul. Maiest.* Idque seruatur in Hispania, sed non apud nos, vt nec in Gallia nec in Italia. Clar. *ibid.numer.*19

4 Secundum opinionem Bart. *in l.ex libero.D.hoc tit.* cuius tamen opinio communiter reprobata est, vt testatur Iul.Clar. *q.*55. *vers sed numquid* & *q.*64.*nu.*24. vbi tamen addit generaliter clericos nec nisi de mandato sui episcopi torquendos esse & mitius quàm laicos, licet grauius delinquant.

5 Indigni apposita. Clar.*d q.*64 *n.*17. & 20.*ex l decuriones. D.hoc tit.* subiiciens tamen contrarium seruari de consuetudine.

6 Quæ consuetudo seruanda est, maxime in causis criminalibus & in materia torturæ. Clar. *dict.quæst.*64.*num.*19.37. & *pass.*

7 Vt scilicet non tam facile torqueantur, quàm ceteri, qui nullum habent priuilegium, & qui vt possint torqueri, sufficit minor quàm semiplena probatio secundum glos. *in l.cum probatio.de probat.* Indicium enim sufficiens ad torturam illud est, quod plusquam simplex præsumptio est, & minus quàm semiplena probatio. Clar.*quæst.*20.*nu* 1 & 4.

8 *Arg l vnic.C.vbi Senat vel clariss* Putat tamen Clar.*d q.*64.*nu* 16.non valere hanc consuetudinem, quæ admisit, vt Doctores & personæ positæ in dignitate torqueri possint Saneratio illa facere debet, vt tales personæ nec tam facile, nec tam grauiter torquoantur.

DEFINITIO XIV.

Qui gratiam criminis habuit à Principe, non potest in socios torqueri, quantumcumque graue sit crimen, de quo agitur.

CVi gratia criminis capitalis facta est à Principe,[1] si socios criminis indicare nolit, licet de crimine grauissimo agitur, puta quod ad læsæ maiestatis diuinæ aut humanæ causam pertineat, *non ideo* torqueri potest. Absurdum enim sit & iniquum torqueri pro aliorum delictis eum, qui proprij gratiam meruerit,[2] nisi tot condemnationis aut habendæ quæstionis causæ concurrant, vt beneficio Principis indignus videri debeat:[3] Quod cum euenit, Principem ante omnia consuli, in eamq; rem ad eum rescribi oportet.[4] *Ita Senatus* in causa Antonij Bernard d'Arben, 7.Id. Julij 1593.

1 Nec enim dubitatur, quin possit Princeps cuiuscumque criminis gratiam facere. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.*59. *per tot.*

2 *L fancimus* 22.*C.de pœn.* iun & *l.vlt.C.de accusat.*

3 Puta si obrepserit vel subrepserit Principi. Clar. *ibid.numer* 9.

4 Vt *in l si quis filio* 6.§.*quid tamen, D.de inoff. test.*

DEFINITIO XV.

Reus iam conuictus non debet torqueri.

QVoties tam apertæ sunt criminis probationes, vt de facti veritate iudex dubitare nequeat, non solum frustra, sed etiam inique faciat, si reum quæstioni & tormentis subiiciendum esse pronuncier.[1] Ita enim fiet, vt si nihil ab eo tormenta extorserint, aut absolui postea debeat, aut saltem mitius puniri, pœna ordinaria in extraordinariam commutanda,[2] tametsi probationum iam natarum auctoritas excepta sit, quod his verbis fieri solet, *sans preiudice des preuues resultantes du procés.* Non potest enim exceptio illa facere, quin tanta rei patientia & constantia de probationum fide aliquid detrahat,[3] aut commiserationi, quæ synceræ iustitiæ comes est, aliquid adiiciat. Et tamen iniquum sit, ob id solum aut absolui, aut mitius puniri reum, quòd obstinatam hominis peruicaciam tormenta non fregerint, sicut & alia ex parte inhumanum fuerit, reum, cui omnimodo capitale supplicium subeundum est, siue in tormentis crimen fateatur, siue neget, tormentis quoque subiici nulla veniæ spe recreatum.[4] *Ita tractatum est* in causa N. Velat Bellicensis, prid.Cal.Septemb.1593.

1 Iul.Clar.*qu.*64.*nu.*7. & 8.

2 Idem Clar.*ibid.num.*38.

3 Vide tamen quæ scripsi *Defin.9.supr.*

4 Ita enim fit, vt ex eodem crimine reus bis condemnari videatur, contra *sanctio legum 41.D.de pœn.*

DEFINITIO XVI.

Casus, in quo reus etiam sufficienter comictus subiicitur quæstioni, nempe ad detegendos socios in atrocioribus criminibus. Et quomodo sententia verba hoc casu concipienda sint.

VNus tãtum casus est, quo supradicta locum non habent. *Is est*, si alios criminis atrocissimi socios esse constet, sed quinam ij sint ignoretur. Tunc enim publicæ vtilitatis gratia, cuius semper & vbique præsertim in vindicandis criminibus rationem haberi oportet,[1] de reo habenda quæstio est, & quidem acerrima tanquam de cadauere, vt hoc ipsum sciatur, an criminis socios, & quos habuerit, non an crimen ipse admiserit? Itaque quantumcumque pervicax sit in negando, nihil ei proderit ad pœnam criminis ordinariam euitandã, quia non in id torquetur, vt de se fateatur. Propter quam causam sic concipi verba sententiæ aut Senatusconsulti hoc casu necesse est, *sera l'accusé applique à la question pour auoir la verité des complices*, non quomodo alioqui & vulgo concipi solent, *pour auoir la verité du fait par sa bouche, si faire se peut.* Atque ita passim tota Gallia obseruari Pragmatici Galli testantur.[2] Apud Italos longe aliter. Vix enim illi mortis pœnam irrogãt, quin reus vel ore proprio crimen fatlus sit, vel propter absentiam & contumaciam pro confesso sit habendus.[4] Cum tamen apud nos vel indicia ipsa, dummodo sint indubitata, sufficere queant, vt sequi possit condemnatio, etiam quæ vltimum capitis supplicium irroget.[5] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 *L. ita vulneratus 31.§.vlt. D.ad leg.Aquil. l Stichum ancillam Pamphilum 9.§.post princip. D.de solut. l.si à reo 70.§.vlt.D.de fideiussor. cum similib.*

2 Vt dixi *Defin.12.nn.vlt.supr.* vbi vide.

3 Boer.late *qu.163.nn.13.& 14.*

4 Iuxta cõsuetudinem illam Italorum, quam refert & laudat Bald. *ad l.1.nn.9.& l.2.C.de iuram.calum.* Non vt amplius constet de delicto, de quo iam satis constat, sed tantum vt reus fateatur delictum ad hoc, ne appellando possit suspendere iudicatum. Et hoc obseruant iudices Itali hoc colore quasi velint reos interrogare super sociis & complicibus, vel super aliis criminibus. Iul.Clar. *quæst.64.num.7.& 8.* vbi tamen hoc improbat, aliter in Ducatu Mediolanensi seruari ait.

5 Scilicet cum indicia sunt & plura & indubitata. Boer. *quæst.164. num.3.4.5.& 6. in fin.* Alioqui condemnandus est reus mitiori pœna, vt idem ait, *dict.num.6.in princip.* Ar tamen magis probat Iul.Clar. *quæst.21.num.3.* quod ex indiciis indubitatis possit quidem reus condemnari etiam ad pœnam corporalem, sed non ad ordinariam, nec ad mortem. Vide *Defin.7. huius de pœn.*

DEFINITIO XVII.

Potest interdum deueniri ad torturam, prius etiam quàm constet de corpore mortuo. Maxime vero in crimine assassinatus.

PRoditum quidem est, non esse quemquam de homicidio condemnandum quantumcunque probationes vrgeant, & indubitatæ videantur, adeoque licet confessio ipsius concurrat, quin prius constet de corpore mortuo,[1] quod audiendus non sit petere volens,[2] nec desunt exempla multorum post reorum supplicia reuersorum, qui falso occisi dicebantur.[3] Sed tamen non debet ea res facere, vt si grauissimis indiciis reus vrgeatur, eo minus quæstioni subjiciendus sit, quod de corpore mortuo nondum appareat.[4] Etsi enim is potissimum habendæ quæstionis vsus est, vt extorta per vim tormentorum confessione rei, sequatur mortis aut naturalis aut ciuilis condemnatio,[5] tamen fieri potest, vt ea reus in tormentis fateatur, ex quorum cognitione sciri possit, vbinam gentium cadauer exter, vt de corpore mortuo constare queat, nec quicquam desit ad infligendam condemnationem. Idque indubitatum est, si de assassinatu agatur. Nam & quod magis est, sunt qui in hoc sceleris genere admittendum putent, vt quamuis de corpore trucidato non constet, perueniatur tamen ad sententiam condemnatoriam. Non solum propter immanitatem flagitij, sed ob id etiam, quod huiusmodi hominum genus curare soleat, quantum potest, ne vsquam cadauer reperiri possit.[6] *Ita Senatus* in causa Joannis Martinet rei parricidij, ante Calend. Mart.1594.

1 Dixi *Defin.8.nn.1. 2.ex* Iul.Clar. *quæst 55. nn.10. & seqq. & qu.64.nn.3.* Iunctis iis, quæ idem tractat *q 4.* quando dicatur constare de delicto.

2 *L.non tantum 6.in fin.D de appell.l.1.§.1. & 3. Diuus Senatus D hoc tit.l.1. D. de SC. Silan.*

3 Vt tradatur Clar.*d.q 55 nn.10.& 11.*

4 Puta si aliunde appareant aliqua indicia criminis, vt in casu, quem refert Clar. *dict.num.11.ant.fin.* ex Chass. *super consuet. Burg.titul. Des iustices & droits d'icelles, §.3.s'il n'a grace post num 41.* Idem Clar. *quæst.4 nn.4.verf.* ego tamen.

5 Est enim tortura præparatorium ad mortem vel naturalem vel ciuilem. Vel saltem ad pœnam corporalem. Alioqui non est procedendum ad torturam. Iul.Clar. *quæst.64. nnmer.4.*

6 Vt in casu illo Chassanei & Iulij Clari, de quo diximus *nn.4.* Adde Iaf. *in Iurisiurandi, C.de testib.* Boer. *qu 164.nn 10.* Alex. *cons.19.incip. circa primum & tertium dubium, lib.7.* Videtur tamen sufficere, vt constet de corpore mortuo per famam, vt tractat Boer. ex Baldo, quem citat *d.n.10.* Sed & in iis, quæ sunt valde difficilis probationis, sola fama criminis potest facere indicium ad torturã. Idem Clar. *q.21.n.1. verf posses etiam.*

DEFINITIO XVIII.

Quod tempus expectari debeat, vt repetatur reus in suis confessionibus, quas fecit in tormentis.

IN tormentis confessus reus, aut quod hac parte idem est in metu ipso tormentorum,[1] non nisi post quatuor & viginti horas repeti debet ac interrogari, an in iisdem confessionibus & responsionibus perstare velit,[2] ne si ante interrogetur, durare adhuc tormentorum metus videatur.[3] Sane nec longius tempus ei dandum est, ne interuertendæ veritatis, quam confessus fuerit, rationes comminiscatur.[4] *Ita Senatus* 10. Cal.Decemb.1594.

1 Metus enim tortura tortura est, si deuentum sit ad spoliationem & ligaturam, vt dixi *Defin.6.nn.3 supr.* ex Iul.Claro *q.64.num.3.*

2 Iul.Clar. *dict.quæst.64.num.41.* vbi tamen addit, hoc positum esse in arbitrio iudicis, qui secundum qualitatem torturæ illatæ indicabit, quanto temporis spatio præsumatur cessare dolor ac metus tormentorum. Concludit tamen permittendum esse torto, vt saltem per vnum diem vel per vnam noctem requiescat.

3 Dixi *Defin.1.nn.1.sup.*

4 Qua de causa nec ducendus etiam esset ad illos carceres, in quibus sunt alij carcerati, ne ab iis perstuderetur suam confessionem reuocare, inquit Iul.Clar *dict.quæst.64 nn.40.* Idem est, si quis torqueatur interpolatis diebus seu vicibus: quod fit, cum plura sunt contra reum indicia & vrgentia. Iul.Clar. *dict. qu.64.num.33.ante fin.* Quo casu omnes illi actus torturæ habentur pro vnica tortura: sed hoc non solet fieri, nisi in atrocissimis criminibus.

DEFINITIO XIX.

Incertitudo non semper liberat reos, qui plures accusantur de eodem crimine, cuius præsumptio par sit contra omnes, & quod ab omnibus commissi potuit, sed omnes torquendi sunt.

QVod dici solet, melius esse absolui nocentem, quam innocentem damnari,[1] facit, vt quoties incertum est, quis ex pluribus reis crimen fecerit, non solum ad vltimi supplicij condemnationem peruenire non debeat, sed nec ad habendam de hoc aut illo quæstionem.[2] Sed hoc procedit cum apparet fieri non posse, vt omnium condemnandorum iusta causa sit.[3] Alioqui si tale crimen proponatur, quod ab omnibus committi potuerit, & cuius præsumptione omnes æque vrgeantur, habenda erit de omnibus quæstio, si aliud nihil obstet præter incertitudinem.[4] *Ita Senatus* in causa Ludouici Bochet, 6. Cal. Januar. 1594.

1 *L. absentem, 5. D. de pœn.*

2 Hyppol. de Mar. *sing. 217. incip. ter & quater.*

3 Incertitudo enim facit, vt vterque debeat absolui, cum pœna de corporalis, secus si esset autem pecuniaria: quia tunc melius esset vtrumque condemnari, ne delicta maneant impunita. Sic distinguit Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 60. numer. 31.* Nempe cum delictum non potuit ab omnibus committi.

4 Iul. Clar. *in § homicidium, num. 37.* Dixi *Defin. 1. num. 1. supr. ad leg. Cornel. de sicar.*

DEFINITIO XX.

Fama non est sufficiens indicium ad torturam, sed fuga rei ante inquisitionem.

SOla fama non facit indicium ad habendam de reo quæstionem.[1] Nec si à cognatis, & fide dignis personis originem traxerit, in alto manus, si aut incertos aut suspectos habeat auctores.[2] Grauior est ea præsumptio, quæ ex rei fuga oritur, maxime si fugæ præcesserit inquisitionem. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Iul. Clar. *in pract. crim quæst. 21. num. 1.* quia licet ad torquendum sufficiat minus, quam in omni plena probatio, tamen fama est indicium valde remotum a re ipsa, & valde fallax, vt ibidem ait Clarus. Addens contra eam si cum fama concurrat aliquod adminiculum. Item si delictum sit valde difficilis probationis. Sed hoc ita si fama sit vel in specie de eodem delicto, de quo agitur, siue in genere, sed eiusdem mali & delicti, non aliter. Subiicit tamen purgari malam famam, si reus probet, se per triennium proximum bene vixisse & fuisse bonæ famæ.

2 Debet enim fama originem habere à personis honestis & fide dignis, nisi agatur de re turpi, debent que testes nominare famæ auctores etiam non interrogati de eo specifice. Non tamen coguntur dicere se audiuisse à maiore parte populi, sed sufficit vt publice dici audiuerint. Debent etiam scire quid sit fama. Ita Iulius Clar. *quæst. 6. num. 12 & seqq. vsque ad 19.* vbi vide Iul. Clar. *quæst. 21. num. 20 & seqq vsque ad 25.* vbi ait fugam, quæ sequitur inquisitionem non facere indicium ad torturam, nisi iuncta sit cum fama publica, idque in non capitalibus tantum.

DEFINITIO XXI.

Confessio facta in tormentis & ratificata extra tormenta non potest reuocari, nisi probetur erronea.

COnfessum in tormentis reum si extra tormenta non perseueret, iam diximus iterum torquendum esse, etiam nullis superuenientibus indiciis, sed ita tamen vti ne sæpius quam ter quæstio repetatur, nisi causa noua concurrat,[1] esseque absoluendum reum post habitam ter de illo quæstionem, si non euidentissimis & indubitatis probationibus vrgeatur.[2] At si extra tormenta confessus, postea confessionem reuocare velit, non est audiendus, sed perinde condemnandus, si non probet erroneam confessionem, id est, ab alio, quam à se admissum delictum fuisse,[3] aut nisi aliqua vrgeant indicia pro reuocatione.[4] Rationem nonnulli illam afferunt, quoniam qui cogi potest, vt confiteatur, multo magis cogendus est, vt in confessione perseueret.[5] *Ita Senatus* in causa N. Noblet, 6. Id. April. 1595.

1 Dixi *Defin. 2. & 5 supr.* ex Iul Clar. *qu. 21. num. 36.* Cui ad. de Boer. *qu. 163 num. 20.*

2 Potest enim nihilominus condemnari, saltem ad pœnam extraordinariam, atque capitalem, vt dixi *Defin 9.* ex Claro, *quæst. 64 num 38.*

3 Carr. *dict. quæst. 64. num. 44. & qu. 55 nu. 18.*

4 Boer. *qu. 165. num. 2 & 3.*

5 Gram. *decis. 34. num. 60 & decis. 72. nu 4.* Matth. Mastril. *singul. 55.*

DEFINITIO XXII.

Confessio extraiudicialis ratificata in tormentis, item quæ facta est in tormentis, & ratificata extra tormenta sufficit ad condemnationem.

EXtra iudicium facta criminis confessio, si repetita fit in tormentis, postea retractati sine causa non potest, id est, nisi per confitentem probetur erronea.[1] Ideoque potest ex eiusmodi confessione sequi condemnatio, licet alioqui standum non sit confessioni factæ in tormentis, si non extra tormenta quoque perseueretur,[2] neque sola extraiudicialis confessio sufficiat ad probandum, sed tantum ad faciendum indicium, hactenus vt de reo quæstio habeatur.[3] Ex quo apparet quanto magis verum sit, quod proxime scripsimus, confessionem factam iudicialiter, & extra tormenta metumque, id est, post habitam quæstionem si ei confessioni congruat, quæ in tormentis facta est, sufficere ad condemnationem.[4] Neque prodest reo, quod eam reuocet ex interuallo, si non aliquas pro se habeat probationes, aut saltem indicia probabilia.[5] Quod si ex contrario indicia aliqua contra reum faciant, nemo est qui dubitet, quin cum ipsius confessione iuncta sufficiant ad condemnationem.[6] Nec quicquam interest, an in eadem instantia, an in causa appellationis reuocetur confessio, quę fuit geminata. Appellatio enim extinguit dumtaxat iudicatum,[7] non etiam confessiones factas in instantia.[8] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Nam nec ante torturam posset retractari, quod ad hoc vt euitaretur tortura, vt contra quosdam disputat Iul. Clar. *quæst. 21. num. 31.*

2 Vt diximus *Defin præced.* ex eodem Claro, *dict. quæst. 21. num. 36.*

3 Ioann. de Arnon. *sing 93. & 94.* Clar. *d. nu. 31. & 34.*

4 Dixi *Defin. præced. num 3.* ex Claro *quæst. 55. numer. 18. & quæst 64. nu. 44.* Quod si spontanea confessio iudicialiter facta esset, multo magis sufficeret ad condemnationem, quamuis numquam reiterata, nec posset reuocari, nisi probato errore. Idem Clar. *quæst. 65. nu. 2.*

5 Ad probandum quod confessio sit erronea, vt dixi *Defin. præced.*

6 Non enim hoc casu locum habet, quod tractat Boer. *qu. 165. num. vlt.* quod si stent indicia pro & contra, non debet reus condemnari, sed absolui. Nam confessio rei non indicium sed probatio est. Vide *in pract.*

7 *L. 1. §. vltim. D. ad SC. Turp. l furti, 6. §. 1. de his qui not. infam.*

8 Deuoluit enim litem in suo statu ad iudicem appellationis.

DEFINITIO XXIII.

Tortura facit personam testis integram, quæ alioqui non esset integra.

QVi infamis est, siue iuris siue facti infamia, adeo parum idoneus testis est in criminalibus, vt ne quidem indicium faciat ad habendam de reo quæstionem.[1] Cui similis ille est, qui se criminis socium fatetur. Hic enim propriam sibi turpitudinem objicit.[1] Sed

licit: Sed tamen si quod extra tormenta testati sunt, in tormentis repetierint, facient indicium, quod antea non fecerant. [2] Ideoque licet nihil ad priorem testationem adiecerint, tamen quasi ex noua causa locus erit habendæ de reo quæstioni. Nec nouum est, vt testis persona quæ alioqui minus esset integra per patientiam tormentorum integra fiat. *Ita Senatus* in causa N. la Combaz, & N. de Laual, 14. Calend. Jun. 1595.

1 Quia testis infamis nullam potest fidem facere sine tortura, Iulius Clar. *in practic crimin. quæst. 25. in princip.* Excipe casum *l. famosi, 7. ad leg. Iul. maiest.* Adde *l. quæsitum, 23. D. de testib.*

2 Clar. vbi supr. *& quæst 21. num. 11.*

3 Vt ex iis videre est, quæ tractat Clar. *d. quæst. 25.* vbi addit aliud exemplum de teste vario & vacillante, qui firmat dictum suum in tortura. Idem de vili persona, etsi hoc tandem relinquit arbitrio iudicis.

DEFINITIO XXIV.

Etiam senex dum ne decrepitus potest torqueri, & cum non potest torqueri, tamen terreri potest, si crimen sit ex atrocioribus.

ÆTas senilis si non decrepita quoque sit, non excusat reum à tormentis. [1] Sed facit tamen, vt moderatior de eo haberi debeat quæstio arbitrio iudicis, & talis qualis per ætatem haberi potest. [2] Sunt enim qui post sexagesimum, adeoque septuagesimum annum ferre tormenta facilius possint, quam alij quadragenarij aut quinquagenarij. Itaque habitus corporis potius, quam annorum numerus erit inspiciendus. Eo tamen casu quo torqueri senex per ætatem non potest, terreri eum nihil prohibet, si ita postulare videbitur atrocitas delicti, vtputa si de crimine falsi agatur. [3] Alioqui parum sane refert, an quis torqueatur, an ei torturæ metus inferatur. [4] *Ita Senatus* in causa N. Blanchet, & N. Barandier, 4. Idib. Augusti. 1595.

1 Dixi *Defin. 6. supr. ex* Iul. Clar. *q. 64. nu. 22.*

2 Grammat. *decis. 34. col. 1.*

3 Cuius atrocitas quanta sit, vel ex eo apparet quod decretum gratiosum de relaxandis carceratis omnibus, puta ob iucundum aduentum principis, non tamen comprehendit eos qui carcerati sunt pro crimine falsi, Iulius Clar. *quæst. 59. numer. 13.*

4 Quia metus torturæ est tortura, vt dixi. *Defin. 6.* vbi tamen vide quomodo hoc accipiendum sit.

DEFINITIO XXV.

Tormentorum patientia purgat indicia, nisi habita sit quæstio sine præiudicio indiciorum, quo tamen casu mutanda est pœna ordinaria in extraordinariam.

QVæstio de reo habita si nihil ille in tormentis confessus sit, purgat indicia omnia, quæ vel ex fuga vel mala fama aduersus eum vrgere poterant. [1] Ideoque licet interlocutio De habenda quæstione clausulam illam habuerit, quæ vulgo adscribi solet, *sans preiudice des preuues resultantes du procés*, reo succurrendum est, non vt omnino absoluatur, sed vt mitius condemnetur, id est, pœna non ordinaria, sed extraordinaria. [2] Præsertim si præcedebant indicia, quæ proxime accederent ad indubitata. Vtputa si in domo eius, qui falsam monetam cudisse dicitur, reperta fuerint instrumenta ad eos vsus pertinentia. [3] Idque Senatus noster constituit in persona N. Perradin, qui bis fugerat & per contumaciam cremationis condemnationem meruerat, [4] decennalium dumtaxat triremium pœna ei irrogata.

1 Iul. Clar. *quæst. 64. nu. 38. Boer. qu. 163. num. 14.*

2 De qua scripsi *Defin. 9. supr.* Huius vero clausulæ potestas maior sane est ad retinendam vim probationum, quæ plenæ fuerunt, quam ad retinendam vim indiciorum, quanumuis fuerint indubitata, quoniam facilius est, vt purgentur, quam vt plenæ probationes irritentur aut imminuantur. Et ita conciliandæ est hæc Definitio cum Definit. 9 *supr.* Iunge *Defin. 6. & depœn.*

3 Secundum sententiam Iulij Clari, *dict. num. 18.* etsi non semper ea vtimur, nisi ad mitigandum genus mortis, vt dixi *Defin. 6. supr.*

4 Vt in casu, de quo scripsi in *Defin. 1 §. de falsi monet.*

5 *Ex l. 2. C de falsi monet.*

DEFINITIO XXVI.

Vulnerati assertio non facit indicium ad condemnationem, nec ad torturam, sed tantum ad inquirendum, & heredem excusandum.

SOla assertio vulnerati non solum ad condemnationem indicium non facit, sed nec ad habendam de reo quæstionem; adeoque nec ad citandum eum, qui dicitur vulnerasse, sed ad hoc tantum, vt de crimine inquiratur. [1] Eoque iure nos vti constat. Itaque si facta inquisitione alia emergant indicia contra eum, quem vulnerati assertio suspectum fecit, vt citandus aut prehendendus videatur, postea vero ex innocentiæ probationib. appareat absolui eum debere in omnes temerariæ assertionis impensas [2] condemnandus erit is, qui vulneratus fuit. Sed si ex vulnere decesserit, & in eadem assertione ad mortem vsque perstiterit, securus hæres est, neque calumniatoris aut temerarij accusatoris pœnam meretur qualiscumq; accusationis euentus futurus sit, [3] quoniam vulnerati assertio, quę non accusaret vulneratum, heredem ipsius excusat. [4] *Ita Senatus* in causa Joannis & Claudij Costerg. ante Non. Sept. 1595.

1 Iul. Clar. *in pract. crimin quæst. 21. num. 14.* nisi inquit, alia concurrant indicia.

2 Nam & ad capturam sola vulnerati assertio indicium facit. Idem Clar. vbi supr. *num. 15.* Non autem ad torturam, *ibid. num. 17.*

3 *Ex l. eum quem temere, 79. D. de iudic.*

4 Clar. *vbi supr. num. 16. post glos. in l. mater. C. de calumniat.* quia scilicet tenetur hæres vindicare necem defuncti, *tot. tit. C. de his, qua vi indign & de SC. Sillan. & D. eod. tit.* Vide *l. si quis in graui, § si quis morien. D. ill tit. de SC. Sillan.*

DEFINITIO XXVII.

Confessio rei sola, siue spontanea siue in tormentis facta sufficit ad condemnationem ordinariam, si constet de delicto, secus si non constet, nisi ex ipsa confessione, etiamsi concurrat testatio eius, qui se dicit passum esse vim & iniuriam.

SOla rei confessio, licet cum aius testatione coniuncta, qui vim & iniuriam passus esse dicitur, non sufficiet ad pœnam mortis ordinariam irrogandam, sed tantum ad extraordinariam, vt mors naturalis in ciuilem commutetur, pœna furcæ in perpetuarum triremium condemnationem. Nec aliud erit etiamsi is, qui vim & iniuriam passus fuit, auditus sit tanquam testis, & vt loquuntur pro interesse publico, non tanquam accusator. [2] Neque enim ideo fit, vt sit omni exceptione maior. [3] Sed hoc ita, si quæratur de delicto, non de persona tantum delinquentis: prius enim est, vt constet de delicto, & quidem aliter, quam ex rei confessione. [4] Hoc enim est quod dicimus, non audiri perire volentem. [5] At si de delicto quidem constet, non tamen de persona delinquentis, nemo dubitat, quin confessio rei nocere ipsi debeat, [6] præsertim si libera & spontanea sit, [7] & omnibus accusationis indiciis congruat. [8] Nam & noceret, si pet

tormentorum vim expressa esset,' *Ita Senatus* contra Jacobum Albine, Non. Mart. 97.

1 Scilicet cum non aliter constat de delicto, vt sequitur in Definitione.

2 Nam si accusator fuisset, certum esset quod ei credi non oporteret, *l qui accusare, 4. C de eden.* Ne alioqui testis in sua causa esse videretur, quod nemini permissum est, *l. omnibus, C. de testibus.*

3 Tanquam qui se iniuriam passum dicat. Ideo enim præsumitur inimicus, nec iam zelo iustitiæ, quam ad propriam vindictam testimonium dixisse, vt de inimico tractat Iul. Clar. *in pract crim. quæst. 14. nu. 17.*

4 Iul. Clar. *in d pract crimin qu. 55. num. 10.*

5 *L non tantum, 6. D. de appellat. l. 1. §. 1. & 5. Diuus, D. de quæstion.*

6 Etiam ad condemnationem diffinitiuam & ad pœnam ordinariam, scilicet cum confessio iudicialis est. Alioqui si extraiudicialis esset, non sufficeret. Idem Clar. *dict. quæst. 55. in princip.* Intelligc, nisi cum confessione extraiudiciali concurrant alia indicia, & verisimilia. Capyc. *decis. 179. nu. 2.* vbi multos allegat.

7 Idem Clar *quæst. 65. in princ.* vbi addit sufficere, vt confessio illa sit vnica, nec requiri vt sit reiterata.

8 Nam si ex actis litis probaretur confessio erronea non noceret, ideoque potest reus probare errorem. Idem Clar. *dict. quæst 55. num. 18.*

9 Dummodo in ea perseueraßet reus extra tormenta. Idem Clar. *quæst 69. nu. 40.*

TIT. XXII.

DE ABOLIT.

DEFINITIO I.

De differentiis abolitionis & indulgentiæ.

INTER abolitionem & indulgentiam multum interest. Abolitio enim accusationis est, Indulgentia delicti. Vnde est quod indulgẽtia quos liberat notat, Abolitio non item. Qui enim gratiam criminis impetrat à Principe crimen fatetur, non etiam is qui abolitionem. Quæ potiùs iniustitiam exprobrat accusationis. Hinc fit vt quamuis delictorum omnium etiam atrocissimorum gratiam facere Princeps pro arbitrio possit, etiam læsæ maiestatis siue diuinæ siue humanæ, Non tamen indistinctè abolitio concedi possit. Excipiuntur enim crimina lesæ maiestatis, & peculatus, & desertæ militiæ, non tamen falsi, quamuis ita nonnulli putauerint. Inde quoque euenit, vt qui abolitionem impetrauit, licet non minùs literas Principis ille ipse per se cogatur exhibere, atque is cui gratiam criminis Princeps fecit, nec si per procuratorem id facere velit, audiendus sit. Facilùs tamen impetrare possit, vt in auditorio secreto id fiat non in publico. Sanè etiam postea quàm à Senatu sedente interrogatus est ex more, an eas literas impetrauerit à Principe, An veritatem Principi exposuerit, An denique iis se literis iuuare velit, Ex integro tamen & amplius interrogandus est à Commissario & Recuperatore in eam rem dato. Quomodo interrogari etiam solet is, qui gratiam criminis à Principe impetrauit. Perindéque ad mulctam pecuniariam condemnari potest arbitrio Senatus itrogandam, sed hoc ita tamen si bonis & idoneis probationibus accusatio ita fuerat instructa, vt de ipsius veritate aliquatenus constare videatur. Illud vtique districtè obseruandum est, vt abolitionis literæ non tantum Procuratore generali audito, quod omnino necesse est, sed etiam vocato accusatore priuato, si quis fit examinentur. Aut tùm quoque cùm accusator priuatus nullus est, tertij ius inauditi semper excipiatur. *Ita Senatus* in causa N. Ruffi, Mense Mart. 1611.

1 Vide *l vlt. C. hoc tit.* & Iul. Clar. *in pract. crim. quæst. 59.* & *ibi* Apostill. *lit. e.* Cayrer. *in §. homicidium 6. num 324.*

DEFINITIO II.

Indulgentia Principis releuat reum ab onere probandi, dum ne sit obreptitia vel subreptitia.

QVI gratiam criminis impetrauit à Principe, nihil probare cogitur tãquam eorum, quæ vera exposuit Principi, licet talia sint sine quibus indulgentia videri iusta non posset. Sufficit enim, vt neque obrepserit Principi, neque subrepserit, hoc est, vt nihil tacuerit eorum quæ ex actis probata reperiuntur. Nihil rursum expresserit ad se exonerandum contra quam testationibus probatum inueniatur. Denique facit Princeps gratiam non modò criminis, sed etiam probationum, quæ alioquin essent ei necessariæ, qui gratiam criminis non impetrasset. *Ita Senatus* pro Petro Girard, 8. Junij 1612.

DEFINITIO III.

Non fatetur crimen qui à Principe impetrat aut indulgentiam criminis, aut abolitionem accusationis.

SIcuti non intelligitur fateri crimen is, qui abolitionem accusationis impetrauit à Principe,[1] ita neque is, qui criminis indulgentiam sibi à Principe concessam profert in iudicium eaque vtitur.[2] Solet namque indulgentia Principis peti & concedi quo magis liberetur reus, non vt magis oneretur.[3] Indeque videtur mos ille iudicialis fluxisse, vt post lectas quoq; & publicatas in publico auditorio literas Principis, quibus indulgentia Principis contineatur, ex integro audiendus sit in vinculis literarum lator, vt in ipsius potestate sit crimen negare, si velit.[4] Sane siue confessum sit crimen, siue probatum, per indulgentiam Principis omnino extinguitur, in eoque maximè differt indulgentia ab abolitione quæ iudicij instantiam tantum perimit.[5] *Ita Senatus* in causa Claudij Bernard, 2. Maij 1614.

1 Cùm abolitio non sit crimis sed tantùm accusationis, vt dixi *Defin. 1. supr.*

2 Ant. Gabriel. *lib. 7. de criminal. conclus. 23. num. 15.* Itaut non possit iudex dicere volenti vti gratia impetrata, fatearis prius delictum. Alioqui non vtêris illa, inquit Ægid. Bosi. *in tit. de remed ex sol. clement. Princip. nu. 29* Apostil. ad Iul. Clar. *in pract. crim. q. 59 in lit. e.*

3 Sic enim argumentatur in simili Vlpian. *in l. 3. §. si emancipatus D. de bonor. poss. contr. tabul. l. legata 14. de adim. legat.*

4 Quid enim prodesset interrogari si non liceret negare? *tot. tit. D. de interrog. in iur. fac.*

5 Apostil. ad Iul. Clar. *dict. quæst. 59. in lit. e.* Carrer. *in pract. crim. §. homicidium 6. num. 324.*]

TIT. XXIII.

VT INTR. CERT. TEMP. crim. quæst. termin.

DEFINITIO I.

De litium & criminalium & ciuilium abbreuiandarum noua ratione.

CONQVERENTVR plerique omnes, nec immerito, de litium & criminalium & ciuilium diuturnitate, quæ tanta hodie est vbique

vbique fere gentium, vt sæpissime vsu veniat eos ipsos, qui victoriam cum sumptuum quoque adiudicatione reportarunt, tam longis anfractibus vexatos, ac tot sumptibus misere fatigatos sic affici, vt lugendum sibi potius esse putent, quod bonæ alioquin litis aut instituendæ, aut suscipiendæ consilium ab initio non abiecerint, quam gratulandum, quod tanto pretio nudam victoriæ gloriam comparatint. Nec dici sane potest, quam aliena sit eatres, non modo ab ipsorum litigantium, sed à totius etiam Reipublicæ vtilitate, cum per lites fiat, vt vinculum illud publicæ concordiæ, quo præcipue salus populi & humana societas continetur, vel dissoluitur penitus, vel saltem relaxetur maxime, ac debilitetur. Hinc nimirum tanta ciuili legislatori cura de litibus nunc impediendis, nunc diminuendis, semper execrandis. Quanto magis mirandum lachrymisque sanguineis deflendum est, Christianam Rempublicam à veritate ipsa Sanctoque Spiritu edoctam, totius legis perfectionem in charitate, & Dei proximique dilectione consistere, eadem tamen laborare insania, vt si cum Paganorum infelicitate nostram quis conferre hac parte velit, non facile possit discernere, vtram debeat anteponere, nisi forte tanto miseriores nos esse fatendum est, quanto illis ingeniosiores & videri volumus & sumus. (Ingenio siquidem magno, sed improbo & malitioso est opus ad improbam litem, inuitis etiam legibus & magistratibus, diu frustrandam, protelandamque. Quænam enim apud nos, obsecro, vel domus vel certe familia est, quam non lis aliqua continuo, perpetuoque motu exerceat & exagitet, siue de magnare, quod ferendum facilius, siue quod indignius, & tamen frequentius est, de minima, quam nec operæ pretium sit, extra iudicium petiisse, ac sine vllo incommodo litis obtinuisse? Adeo magna putamus facimusque omnia, quæ non alio preno, quam immoderata, vel auiditatis vel ambitionis nostræ magnitudine æstimamus. Ac quoniam vix sperare liceat, remedio vllo fieri vnquá posse, vt litium materia radicitus euellatur, quatum scilicet altissimas radices, cæca mortalium improbitas & auaritia nimis multorum animis infixit, (nec enim tanti mali causam in Procuratores, aut Aduocatos, aut Judices, quod à plerisque fit, detorquendam existimamus, ne quod aliquorum singulare vitium est, in vniuersi ordinis inuidiam, non minus temere, quam iniuriose deflectatur,) optandum saltem esset eam litigandi formam excogitari, quę vel repugnantibus litigatoribus posset facere, vt spatiis temporum breuioribus lites concluderentur, quibus citius expediris fierent litigantium miseriæ, tanto minores quanto breuiores, neque vero aliud legislatorum fere omnium votum fuit, sed nostri potissimum Justiniani, qui ob eam causam, & criminalibus & ciuilibus actionibus certas metas præstitutas voluit. Criminalibus quidem biennij, ciuilibus vero triennij, vt vltra id tempus viuere pirohiberentur. In quo dignum præcipua obseruatione illud est, quod de criminalibus constituit, ne dubitare possimus, quamuis publice interfit non manere impunita delicta, magis tamen interesse non longiore lite diuexari eum, qui crimen siue vere siue falso dicitur admisisse.

Atque in criminalibus quidem non est difficile assequi quod ille voluit, vt intra biennium terminentur propter iunctam cum accusatoris solicitudine assiduam ipsius quoque rei instantiam, qui tum quoque cum corporalem ex delicti conscientia pœnam expectat, carceris tamen tædio premitur, vt sententiam vrgeat, quam nec se effugere posse videt, non magis quam fugere, qui carcerum custodia coercetur. Quod in iis, qui ciuili actione pulsantur, non similiter euenit. Quorum sicut proprius ille mos est, vt perpetuis apertisque frustrationibus & tergiuersationibus actorem fatigando morentur litem, quod ea sola callidiate fieri posse videant, vt morentur etiam condemnationem, ita & communem illam nominis infamiã à Græcis meruerunt, vt generali, non tam epitheto, quam nomine proprio συκοφάνται appelientur.

Aliquando tamen accidit, vt reus criminis, etiam reuera innocens, continuos triennij aut quadriennij carceres patiatur, sed vix alio id vllo casu, nisi quo appellatum sit, siue per reum ipsum, siue per accusatorem ab aliqua interlocutione, de qua vbi per iudicem appellationis pronunciatum fuerit iterum redeundũ sit ad iudicem, aut si quis medius & inferior iudex appellationis fuit rursus appellandum ad Senatum. Itaque corrigi hoc facile & emendari posse videretur, si placeret induci, vt in criminalibus causis, vel omnino prohibita esset appellatio ab interlocutoria, quæ iuris nostri ciuilis ratio & obseruatio fuit, vel permissa quidem, sed ita tamen, vt nullam vim suspensiuam haberet, liceretque nihilominus iudici cuilibet, ad quem prima cognitio pertineret, totam litem criminalem instruere ad sententiam vsque vel definitiuam inclusiue, vt loquuntur, vel de reo quæstioni tormentisque subiiciendo exclusiue. Quo facto causæ totius cognitio ad Senatum deuoluetur, quem solum in huiusmodi causis appellari æquissimum certe ac vtilissimum esset. præterquam si cui priuilegium specialiter datum probaretur, quale habet à Serenissimus Ducib. nostris Illustrissimus Dux Gebennensis, vt non ab aliis sententiis in toto Ducatus sui territorio redditis appellari possit, quam quæ à consilio Gebennensi fuerint latæ. Quæres facit, vt in causis omnibus etiam criminalibus, quæ in eo Ducatu apud primos & inferiores Iudices tractantur, secundam appellationem admitti & retineri necesse sit, quamuis cessante priuilegio, tam multis magnisque rationibus, præcipue vero in honorem sanguinis & per appanagij, vt loquuntur, speciem indulto, excludi sane potius expediret. Sicut & illud inducendum esset, vt siue male siue male pronunciatum esset ab inferiore iudice, nunquam tamen ad eum reus à Senatu remitteretur, nisi ad executionem pœnæ, in eo loco vbi delictũ admissum esset faciendam, si quand Senatus ad exemplum publicum id fieri debere arbitraretur. Prębet enim ea res in causis criminalibus ingentem materiam, non modo longioris moræ, sed etiam magis vexandi fatigandique rei.

At in causis ciuilibus quæ sicuti frequentiores sunt, licet minoris vt plurimum momenti, ita maiore ac certiore indigerẽt remedio, longe difficilius est commodam inuenire rationem, per quam fiat vt abbreuientur lites, totq; frustrationibus & cauillationibus, quibus passim & vbique iudicia redundant, via præcludatur. Solent quidem iudices fere omnes, debentque hanc sibi potissimum operam iniungere, vt toto studio in hoc maxime laborent, ne litis tã longas fieri patiantur. Sed neque id in eorum arbitrio & facultate semper positum est, neque sperandum foret, vt tale quid obtineri vnquam possit, nisi supremorum Principum, ad quorum maxime curam hæc res pertinet, auctoritas opem ferat. Et quemadmodum de Mathematicis Cornelius Tacitus scribit: *Hoc genus hominum in ciuitate nostra & semper damnabitur, & semper retinebitur*: Ita de longioribus istis litium moris, quæ semper & ab omnibus passim iudicibus damnantur, verendum certe est, ne non minus vere dici possit, futurum tamen, vt semper & in omnibus tribunalibus retineantur, si non per supremos Principes tanto malo;

ne perpetuum sit, prospiciatur. Quamquam autem Senatus noster iam à quo primum tempore erectus fuit in hoc vnum præcipue, nec minus sapienter quam feliciter incubuit, ob litigandi præscripto ritu, quem si exacte litigatorum procuratores tenerent, nihil plane esset, quod præterea desideraie in hoc genere quisquam posset, additis etiam in singulos penes dies variis Senatusconsultis, prout emergens casuum necessitas, rerumque vtilitas exigere visa est: Ipsa tamen rerum experimenta docuerunt, maiorem esse litigatorum malitiam, dicamne an infamiam, quam vt iis omnibus quæ hucusque tam prudenter, sanctèque constituta sunt, sanari & coerceri possit: Ideoque structioribus vinculis indigere, vt qui nec propriam verentur conscientiam, nec tanti Senatus imperia reuerentur, saltem litium quas tantopere amant amittendarum metu constringantur, ne recusent durioribus in posterum legibus litigare, si lubricum & incertum litis voto concordiæ anteponent. Mihi certe digna res hæc persæpe visa est, de qua deberent cogitare ij omnes, qui & ingenio apud suos & auctoritate apud Principem polleant. Vtrumque enim necessarium est ad rem tanti momenti & adgrediendam & perficiendam. Etsi vero non ego is sum, qui vel alterutrum istorum in me sentiam esse mediocre, quod vtrumque maximum esse oporteret, putaui tamen faciendum, vt omnes intelligerent, si quid minus quam cæteri in rem tam vtilem ac necessariam conferre possem, industriam mihi & auctoritatem, non animum aut de republica bene merendi studium defuisse. Animaduerti autem præcipuas tanti huius mali causas omnino esse duas. Vnam, quod litigandi consilium plerique suscipiunt quasi necessarium, qui si ad transigendum vel compromittendum, aut inuitarent aduersarium, aut ab eo inuitarentur facile negotium sine lite decideretur. Alteram, quod qui litigant, siue agant, siue conueniantur, sic litem tractare solent, vt quasi ad eos nihil pertineat, nihilomagis à cæteris suis rebus abstrahi se patiantur, sat cito se liti adfuturos arbitrari, si ad alia interim diuertentes negotia tandem post trimestre id faciant, quod primo ipso die, si vellent, præstare & possent & deberent: Cum tamen sicut publicis olim apud Romanos supplicationibus; ita litibus in foro tractandis, præco aliquis semper & vbique præesse meo iudicio deberet, qui assidue clamaret, *Hoc age.* Quid enim stultius, quam eum qui sic vivat, vt non aliam viuendi causam habere velle videatur, nisi vt litiget, sic tamen litigare quasi nullam, nisi posthumam sperare sententiam, & breuiorem vitam suam, quam litem esse velit? Duo igitur vice remedij ante omnia constitui, fierique oporteret. Primum illud, vt cõpromissi & transactionis prius quam litis viam tentare litigatores iuberentur: quod constitutionibus Gallicis inter agnatos, cognatosque districte obseruari iussum, quid ni etiam inter cæteros æquissimum videri debeat, cum inter vniuersos homines natura suam constituerit cognationem, fides vero Christiana inter omnes Christianos multo maiorem. Deinde, vt quisquis litigandi votum gerere mallet, iniunctam sibi videret necessitatem de lite statim atque mota esset, non nisi tanquam de re omnium maxime seria & importuna cogitandi. Sic enim alterutrum euenire necesse esset, vt vel tardius ratiusque litigandi consilium hoc metu susciperetur, vel suscepti tam mali, sed tamen aliquando necessarij consilij executio citius expediretur. Nulla siquidem lis tam longa esset, quam non tertio aut quarto ad summum, ne hyperbolici videamur, sexto saltem mẽse finitam audiremus. Iudicum fere omnium error iste est, quod quasi misereantur litigatorum, quos litium odio terrere potius deberent, patiuntur fieri per plura, quod non quidem æque negligenter, sed tamen tanto melius & commodius, quanto diligentius posset fieri per pauciora. Crudelis ista misericordia est, quæ litigatoribus fauendo lites fouet. Nam quod de bello quidam olim dicebat, idipsum de lite quæ nihil nisi forense ac ciuile & domesticum bellum est, dici verissime potest, nullam esse iustam litem, nisi quæ sit necessaria. Quin tum etiam cum necessaria est, adhuc tamen iniusta fit, si non quàm celerrime fieri potest conficiatur. Nec mihi vlla vnquam improbior vox visa est, quam quæ tabulis istis forensibus familiarior, litigando ius acquiri. Et tamen ita est. Plerique litigando ius acquirunt, qui non acquirerent si condemnati iam tum fuissent, vt oportebat cum nullo iure litigabant. Dilationibus, quas tam multas, tamque superuacuas litigatoribus passim dari moris est, acceptum hoc ferri totum debet, quarum spatia & interualla quo longiora sunt, eo magis negliguntur, nec prius curantur, quam remporis angustiæ premere incipiant, quæ proinde si premerent actius, diligentiam quoque litigatorum cjtius excitarent. Hæc me nimirum cogitatio impulit, cum grauissimos plerosque viros hac de re alios aliter & sentire viderem; & scribere, vt quid mei quoque iudicij esset, exponerem. Concluſi vero rem totam articulis quadraginta breuiter quidem, sed clare, ni fallor, ac distincte conceptis, & ad eum modum, qui mihi conuenientissimus visus est, nisi quod imperatiuis verbis totidem legum instar conscripti esse deberent, si ab eius ore ac imperio proficiscerentur, qui legis condendæ potestatem haberet & auctoritatem. Ago nimirum legislatoris Consiliarium non legislatorem. Laudabit fortasse posteritas, & sequetur ea quæ temporum meorum in curia, ne dicam iniuria & infelicitas neglexerit. Iam ergo articulos istos subjiciamus.

SI QVID APVD TE POSSVM,
QVISQVIS ES, O LEGISLATOR,
qui lites execraris, & bono
publico faues.

ARTICVLVS I.

NEMINI posthac licebit mouere litem, siue ab actione velit incipere, siue ab executione, quin ante omnia interpellauerit aduersarium de compromittendo in arbitros intra diem octauum proximum eligendos. In eamque rem nominabit ille vnum aut alterum, cuius arbitrio & pronunciationi, itemque illius, quem aduersarius eliget, omnimodo stari oportear. Deque ea re conscribetur testatio per notarium, vt si aduersarius nolet compromittere, possit quandoque postea de eo constare iudici, qui eo facto, si pro actore iudicandum sibi videat, condemnare omnino debeat reum in omnes expensas litis, nulla ei relicta compensandarum aut remittendarum earum licentia, siue consanguinitatis & cognationis, siue difficultatis quæ in iure magna sit obtentus, siue alius color quilibet quæratur, alioqui possit ille conueniri, vt eos litis sumptus omnes de suo resarcire omnimodo teneatur. Quod si è contrario aduersus actorem pronunciandum sit, siue quod nullo

nullo iure egerit, siue quod reus iustas habuerit exceptiones, nullam tamen sumptuum condemnationem actor patiatur, sed hanc pœnam & iacturam ferat is, qui compromittere recusauit, nisi ex actis lites appareat, dolo malo actoris factum aliquid esse in re, quæ à die interpellationis & inchoatæ litis superuenerit: quo casu possit & debeat actor in sumptus litis perinde condemnari, ac si nulla interpellatio præcessisset. Quicquid autem illud sit, quod ad interpellationem reus respondeat, etiamsi compromittendi voluntatem & consensum præ se ferat, pro denegatione & recusatione habendum erit, si non etiam ipso declaret, paratum se esse compromittere, nominatis in eam rem ex sua parte arbitris intra diem octauum sibi præstitutum.

ARTIC. II.

SI reus ad interpellationem respondeat paratum se compromittere in arbitros, nec tamen de arbitrorum personis, aut de tempore, vel loco, vel qua alia arbitrij circumstantia inuicem conuenire partes possint, iudex ordinatus adeundus erit, qui adductis partibus, & ab iis exposito breuiter & summarie, in quo & qua de causa dissentiant, decernat illarum & de plano, sed ex scripto, ne dubitari de eo possit, & tamen, ne quam litis signa eo nomine constituat apud se patratur, quid fieri æquum putet, si quis ex litigatoribus, aut non venerit ad iudicem in prima citatione, aut iudicatam à iudice arbitrij viam tenere recusauerit, perinde habendus erit, quatum ad sumptuum litis condemnationem, siue vincere illum postea contingat, siue succumbere, ac si ab initio compromittere recusasset.

ARTIC. III.

AC ne vana sint & elusoria eiusmodi arbitria, præcedere compromissum oportebit, & quidem tale, per quod pœna cum iuramento promittatur: ita vt nec possit pœna minor esse quarta parte eius, quod intendet actor sibi dari, vel fieri, vel restitui debere, prout ipse in scriptura compromissi rem æstimauerit, quam æstimationem ea de causa compromisso inseri necesse erit. Quo casu neutri litigantium licebit aduersus arbitrium venire, siue per appellationem, siue per reductionem ad arbitrium boni viri, siue alia denique vlla ratione, dummodo constet latum esse arbitrium ex forma compromissi, siue arbitri iuris electi proponantur, siue arbitri arbitratores, & vt loquuntur, amicabiles compositores siue ex bono & æquo, siue inique ac iniuste pronunciauerint. Qui arbitrium impugnare volet, pœnam pendere ante omnia debebit diffinitiue, applicandam pro tertia parte Principi, pro tertia Hospitali, & pauperibus loci, in quo habebit domicilium is, qui cogetur soluere, & pro reliqua tertia collitigatori parato acquiescere pronunciationi. Vbi vero pœnam solutam in totum, depensamque fuisse apparebit ex legitimis probationum instrumentis, liberæ erit ei, qui soluerit litem, & inchoare & prosequi sine metu vllius præscriptionis, sicut & sine spe vlla repetitionis pœnæ depensæ. Saluo tamen iure obtinendi expensas litis, si ex eius euentu appareat iustam illam habuisse causam litigandi & discedendi ab arbitrio, tanquam inique reddito. Nam si contra formam compromissi redditum probaretur, posset eo casu licite pœna repeti, debebitque iudex id decernere, ita tamen, vt neque hoc, neque alio vllo prætextu possit solutioni pœnæ mora fieri, aut satisdatio petita de pœna in hunc quandoque casum restituenda.

ART. IV.

NVlla arbitrij spe relicta, siue quod nolit reus compromittere, siue quod non facile litigatores imperitos arbitrorum aliasque arbitrij circumstantias vel nt consentire, siue denique quod alterutra pars detrectet arbitrio stare. Tum vero actori licebit offerre libellum iudici, ad quem cognoscere debit, si modo ad libellum adiungat acta oblati & recusati compromissi, aut sententiam, vt loquuntur, arbitramentalem, apochas & professiones solutæ pœnæ, & alia rerum agendarum instrumenta, ex quibus supra dictum est, & quæ pro rerum & negotiorum diuersitate interuenisse contigerit.

ART. V.

LIbellum illum supplicem distinctum per articulos esse oportebit, & non, vt imperite Pragmatici quidam loquuntur, libellatum, sed articulatum per Causidicum & Aduocatum in eo tribunali cognituni & approbatum, vt contineat distincte ac ordinate narrationem omnia, quæ extrema dicendi proponentis actoris. De quorum fide ac veritate iurandum habebit actor aut per se, aut per nullius etiam pretij mandatarium, antequam libellus per iudicem admitti possit. Idque cum expressa singulis articulis designatione, quo genere probationis velit de intentione sua probare, an per instrumenta, aut per testes, an per vtrumque?

ART. VI.

SI per instrumenta quid probare actor volet, ea ipsa designare & exprimere iisdem articulis debebit cum die & Consule, eaque edere aduersario simul cum libello, & exemplum tam instrumentorum quam libelli & citationis dare in ipso actu citationis, vt instrui possit aduersarius, & in ius venire paratus instructusque quid ad libellum respondendum habeat: Quam in rem collatio fiet exempli cum authentica & originali scriptura per Grapharium aut alium Grapharij vices gerentem, qui literas citatorias subscriptione sua postea nec ante muniat, salua tamen amplioris & veriore collationis, si petat aduersarius eo tempore quo accipiet exemplum, nec ei, quam à se factam Grapharius testatus erit, stare velit.

ART. VII.

SI tales erunt articuli, vt ea probare per instrumenta & scripturas vel non possit actor, vel non velit, sed per testes, idipsum quoque in articulis testari & declarare debebit, & eodem supplici libello petere licentiam impetrandi publicandique suo tempore monitorij, si eam probationis speciem sibi necessariam esse arbitretur.

ART. VIII.

SI denique nec instrumentis nec testibus intentionem suam probare possit aut velit, sed solo aduersarij sui iureiurando, æque ipsam eodem supplici libello exprimere illam oportebit, & iusiurandum exinde aduersario deferre, alioqui postea quandocunque deferens non audietur.

ART. IX.

ATque vt possit reus apud se suosque aduocatos certius deliberare, an contendere debeat, an

cedere, illud quoque ab actore faciendum erit, vt cum supplicem libellum iudici offeret, iungat libello responsum Aduocati sui, quo contineatur, præsuppósita facti veritate, qualis expressa est in articulis, videri actorem bonam fouere causam. Additis etiam rationibus ex iure desumptis, quas ideo specialiter & distincte exprimi oportebit, eiusdemque Aduocati, qui libello subscripserit, aut etiam alterius dummodo similiter cogniti & approbati, fide ac subscriptione confirmari.

ART. X.

SI quid actor secus & minus, quam supra dictum est, fecerit, non tenebitur reus ad diem venire, nec eo magis poterit iudex aut debebit habere illum pro contumace, nec proinde in pœnam contumaciæ quicquam aduersus eum statuere, at neque actorem vllo modo ad agendum admittere, nisi edocto prius per actorem quod præscriptam formam in omnibus seruauerit. Maxime vero, quod reo etiam recusanti non tantum libelli & citationis, sed & instrumentorum omnium in libello narratorum exemplum reliquerit. In quo si quid vel minimum peccatum & omissum sit noua citatione opus erit, ac si neque libelli, neque citationis exemplum datum fuisset.

ART. XI.

ET quia in ijs litibus, quas ab executione incipere moris est, non idem seruari potest, quarum tamen cito expediendarum maior videtur subesse necessitas, quam cæterarum, necessaria erit in posterum acturo cuilibet oblatio libelli, ne quid ex supradictorum obseruatione remittatur, salua tamen licentia petendi per libellum vt executio permittatur. Quod vtique permittendum erit à iudice si competens ille sit, qui aditus fuerit, idque in casibus illis omnibus, in quibus hucusque receptum est, vt possit incipi ab executione, siue ex literis generalibus, quas de debitis, vel manus munitæ vocant, siue ex aliis præcisam coactionem imperantibus, nil obstante intercessione aut appellatione quacumque, & eius tamen iure saluo, sicut ante obseruabatur. Aut si malit actor literas illas de debitis, aut manus munitæ, aut alias huiusmodi præcisas impetrare, quæ à Graphario & actorum Magistro, nullo etiam libello aut iudicis decreto interueniente, concedi solent, & ab earum executione incipere, liberum quidem illi erit hoc facere, sed ita tamen, vt si qua intercessio vel appellatio emerget, cogendus sit offerre libellum, & omnia supra dicta obseruare, priusquam vllum ex eiusmodi executione fructum reportare possit aut admitti ad litem vlterius prosequendam, manente tamen Principis, &, vt aiunt, iustitiæ non actoris manu munita, quousque vel per aduersarij vocati comparitionem vel aliter constet iudici, rite satisfactum in omnibus per actorem. Quo demum tempore permittendum ei erit, vt fructum executionis plenissimum consequatur.

ART. XII.

EXcipiendæ tamen sunt executiones, quas fieri necesse erit pro debitis aut fiscalibus, aut alia de causa ad Principis vel etiam Reipublic. vtilitatem pertinentibus; in quibus nihil innouandum erit, sed obseruanda ea omnia, quæ edictis, statutis, & Senatusconsultis in eam rem factis continentur.

ART. XIII.

POstquam actor supradictis omnibus satisfecerit, de quo docere debebit per productionem à se faciendam in manibus Grapharij in actu ipso præsentationis, tenebitur similiter reus comparendo ad dictam diem aut saltem intra tempora constituta respondere ad omnia contenta in libello cum iuramẽto per eum præstando personaliter aut per procuratorem instructum distincte, articulatim, & cathegorice per confessionem aut negationem simplicem & absolutam, ita vt non liceat ei libellum negare in solle & confuse. Nec si omnia prorsus in eo cõtenta negare vellet, & addere quod plerique addunt, *per singulos articulos*. Sed omnino teneatur responsionem suam siue cõfessoriam, siue negatoriam inferere ad pedem, vt loquuntur, cuiusq; articuli, non etiam per scripturam separatam: neq; rursus admittantur posthac responsiones, quales in hunc vsque diem frequentatas vidimus, *Refert se ad ea, quæ ex parte sua, Aliàs negat*: aut *Confitetur non ad fines pretensos*, aut etiam, *negat ad fines pretensos*. Omnes enim huiusmodi prætensiones reiiciendæ sunt tanquam captiosæ, sicut & eæ, per quas is, qui respondet, refert se ad instrumenta per aduersarium producta, sed cum hac conditione, si de iis debite appareat & citra approbationem denique omnes, quæ nec confessionem nec negationem simplicem, absolutam, & cathegoricam continebunt, præterquam si quod deductum erit in articulum, tale sit, vt ab aduersario ignorari probabiliter possit. Quo casu sufficiet, vt qui respondet, iuret à se ignorari, & tanquam ignoratum neget, nisi is, qui articulos conscripsit, instrumenta etiam ediderit, per quæ idipsum probare intendat. Tunc enim similiter confitendum id erit, aut negandum absolute & cathegorice.

ART. XIV.

SEd & tenebitur reus in actu ipso suæ comparitionis, & vt loquuntur, præsentationis obiicere quicquid obiiciendum habebit aduersus instrumenta deducta productaque per libellum actoris & quorum exemplum iam habuerit in ipsa citatione, nec ei vlla etiam petenti danda erit in hanc rem dilatio, ideoque ne quid præcipitanter fiat non pauciores quam octo dies inter citationem & comparitionem intercedere oportebit. Alioqui dies quasi per præcipitationem dicta negligi impune poterit, non minus quam si in crastinum diem ad comparendum in alio loco dicta esset, neque iudici licebit aliquam eiusmodi citationis rationem habere, sicuti nec ab ea prouocare necesse habebit reus: excipiuntur tamen eæ citationes, quas ex communi vtriusque partis consensu & breuiorem diem ex compacto factas esse apparebit ex ipso citationis instrumento, quo hoc ipsum exprimendum erit, si quando accidat, sub pœna falsi contra executorem, si secus faxit, declaranda.

ART. XV.

SI tamen reus non tam cito de iuribus suis instrui possit, vt ad dictã diem habeat in promptu, quod aduersus actoris instrumenta obiiciat, aut quod ad singulos libelli ab aduersario dati articulos distincte, cathegorice & articulatim respondeat, non erit cogendus vt ad dictam diem compareat, aut intra sequens triduum, sed satisfeciisse videbitur, si intra proximos alios octo dies paruerit, ita vt interim pro contumace neque haberi possit, neque condemnari. Habebit igitur liberos & integros quindecim dies ad compa-

comparendum, vt interim ac toto illo medio tempore possit de iure suo deliberare, instrumenta sua perquirere, denique Aduocatos consulere. Quibus elapsis diebus quindecim, si non compareat, tum demum contumacia eius notabitur, & post triduum proximum à Graphario publicabitur, vt subinde contra eum obseruentur cætera omnia, quæ aduersus contumaces obseruari solent.

ART. XVI.

QVod si reus adsit quidem ad dictam diem aut intra ea tempora, quorum obseruatio contumaciam impediat, sed tamen alleget iuretque non habere se ea instrumenta, quibus causam suam iuuari posse credat, nec dolo desiisse habere, nec facilem esse sibi habendorum eorum facultatem, siue quod subtracta ea fuerint & deperdita, siue ita occultata, vt sine monitorij publicatione recuperari nequeant, siue quod eorum perquisitio extra prouinciam facienda sit, licebit iudici competentem aliquam dilationem, si petatur, dare, æstimata locorum, in quibus instrumenta esse dicentur, distantia aliisque facti circumstantiis pro personarum, terum ac temporum varietate, sed ita tamen, vt aliam dilationem siue ex eadem, siue ex qua alia causa iterum petendi, aut si petatur indulgendi facultas nulla supersit, saluo tamen beneficio restitutionis in integrum per literas Cancellariæ implorando, si qua Cancellario vel sigillorum magistro iusta causa esse videbitur propter quam debeat concedi.

ART. XVII.

ILlud quoque faciendum reus habebit, vt postea quam ad actoris libellum responderit & instrumenta per eum producta impugnauerit, alleget quæcumque in contrarium pro se facere existimabit, omnesque suas exceptiones quascumque habet, declinatorias, dilatorias & peremptorias congerat & opponat, sed distincte quoque & articulatim, & minutatim, nec satis sibi esse putet contestationem facere generalem, qualis fieri solet oppositis in globo & in genere vulgaribus exceptionibus iuris carentiæ, vt loquuntur, incompetentiæ actionis, Male agis, tua non interest, & aliis huiusmodi. Talibus enim exceptionibus non nisi generaliter oppositis, nullam earum rationem habere iudex debebit. At neque illarum, quæ in specie ac nominatim oppositæ fuerint, puta præscriptionis, discussionis & similium, siue dilatoriæ, siue declinatoriæ, siue denique peremptoriæ proponantur, si non earum quoque media & extrema eodem actu contestationis specifice deducta sint, & per articulos, cum designatione & productione instrumentorum, quibus intentionem suam tueri easque exceptiones probare reus volet, idque per scripturas ab Aduocato dictatas & subscriptas, interueniente etiam producentis rei iureiurando. Itemque declaratione specifica per singulos articulos quid, quo probationis genere probaturus sit, an per instrumenta, an per testes, an per ipsius actoris iusiurandum.

ART. XVIII.

DEbebit etiam reus eodem ipso die actuque suæ comparitionis exhibere cõsultationem responsumque Aduocati sui cum eius subscriptione, quo responso continebitur, præsuppositæ facti veritate, qualis responsionibus & positionibus rei continetur, iustam à reo foueri causam iustasque esse exceptiones ab eo allegatas, idque rationibus ex iure sumptis & eo responso amplissime declaratis, quomodo fieri solet per iuris, vt vocant, informationes.

ART. XIX.

EIusque responsi exemplum dandum erit actori à reo, itemque iurium à reo productorum, quomodo ex parte actoris fieri & obseruari debere supra diximus. Itaque facienda erit collatio eius exempli cum authenticis instrumentis præsente actore aut ipsius procuratore per Grapharium, ad cuius officium pertinebit, vt in acta & testationem referat, ita rem gestam esse, vt de eo constare possit tam ex actu comparitionis, quam ex ipsius exempli subnotatione.

ART. XX.

HÆc vbi reus impleuerit, actoris partes erunt, vt nulla expectata iudicis interlocutione adstringat se apud acta ad respondendum & defendendum allegationibus & exceptionibus rei omnibus, itemque ad quicquid voluerit ex Aduocati sui consilio addendum prioribus articulis & positionibus in libello contentis omnia distincte, minutatim, & cum iuramento per se aut per procuratorem specialiter instructum, ne quis facto procuratoris per in integrum restitutionem improbando locus relinquatur, idque intra decimumquintum diem proximum præcise ac sine spe alterius dilationis, nisi beneficio Principis per literas Cancellariæ in eam rem concedendas, si qua iusta restitutionis causa subesse videatur, quemadmodum circa personam rei supra dictum est.

ART. XXI.

IIsdem penitus obseruandis quantum ad additiones, quæ obseruanda diximus circa primos articulos in libello comprehensos, in eo præsertim, quod dictum est de facienda per eum declaratione, quos articulos velit probare per testes, quosnam per instrumenta, quos deniq; per aduersarij iusiurandum, itemque de designandis & edendis cum die & Consule, instrumentis, quibus voler ille niti pro articulorum probatione in additionibus contentorum.

ART. XXII.

SImiliter facta reo copia tam scripturarum, quę additiones actoris continebunt, quam instrumentorum in iis designatorum, tenebitur ille ex Aduocati sui consilio additionum articulis respondere articulatim, distincte, ac adhibito iureiurando, per se aut per procuratorem instructum, eademque manu additiones quoque suas proferre cum eadem obseruatione, quam in persona actoris necessariam diximus, intra similem dilationem præcisam & peremptoriam dierum quindecim, sub eadem tamen exceptione, si non iusta aliqua causa sit, propter quam beneficio restitutionis in integrum aliam ei dilationem dari ex principali rescripto, non aliter, oporteat.

ART. XXIII.

NEque vero necesse erit in posterum commínationem aut declarationem vllam præcedere, quæ satisfaciendi viam præcludat ei ex litigatoribus, qui ex parte sua non satisfecerit intra tempora præstituta, sed habendi erunt articuli, qui secus ac supradictum est propositi fuerĩt, pro reiectis, qui vero non

eo, quo dictum est, modo contestati fuerint pro confessis, instrumenta etiam, quæ suo tempore non fuerint iuxta præscriptam formam impugnata, pro bonis & authenticis. E contrario autem ea, quæ non fuerint designata per diem & Consulem, nec producta, aut quorum exemplum nullum aduersario datum probibitur, pro nullis & reiectis, ita vt nullam prorsus eorum rationem habere iudex debeat in iudicando, non magis quam si super vnoquoque istorum specialiter facta esset interlocutio, quæ transiisset in rem iudicatam.

ARTIC. XXIV.

PORRO non nisi semel additiones fient, præterquam si in rei additionibus aliquid esset, quod actori materiam & occasionem secundarum daret. Ac similiter in secundis additionibus actoris aliquid, quod à reo vicissim secundas extorquere deberet, eadem tamen forma in posterioribus additionibus seruanda, quæ in prioribus, hoc etiam districte obseruando, ne qua ex causa vel ex prætextu quolibet, liceat sæpius quam bis additiones date, aut quartas scripturas edere, antequam admissi sint articuli ad probandum, ne quidem beneficio Principis & restitutionis in integrum in eam rem implorato.

ART. XXV.

LAPSIS quindecim illis diebus, intra quos respondendum fuerit vltimis additionibus, siue satisfactum fuerit, siue non, illud districte obseruari oportebit, vt ante omnia litigatores in eum locum veniãt, vbi solent summarie per procuratores expediri ea, quæ ad litium instructionem pertinent, (*par quetum* nostri vulgo vocant) bique conueniant intra triduum præcise proximum per se aut per procuratorem instructam de veritate articulorum hinc inde contestatorum & negatorum, quorum probabilem ignorantiam neuter litigantium possit obtendere, vt si quid antea per errorem non etiam dolo malo negatum fuerit, quod fateri oportuerat, locus sit pœnitentiæ in id vsque tempus. Fiet autem conuentio sub pœna quinquaginta librarum fisco applicanda, itemque calumniæ contra eum ex litigatoribus, qui per calumniam & dolo malo quid affirmasse vel negasse comperietur, ita vt nullum eiusmodi pœnæ per iudicem dissimulandæ aut moderandæ arbitrium, aut aduersario, aut ipsi etiam iudici superfit, sed omnimodo infligenda & irroganda necesse sit per sententiam quandocumque secuturam, alioquin si hoc à iudice siue consulto, siue per imprudentiam omissum sit, sententia ipso iure sit nulla, & eo nullitatis genere, quod præcipuo quodam iure faciat, vt neque ab ea necesse sit appellare. Nec eo minus tamen poterit, imo debebit iudex grauiorem mulctam calumniatori dicere, si calumniæ grauitas & personarum qualitas, aliæque facti circumstantiæ ita exigere videantur.

ART. XXVI.

QVOD si negatiua sit conuentio perseuerante vtroque litigatore in eo, quod antea vel affirmauerat vel negauerat, & nihilominus pars alterutra contendat posse litem in eo statu terminari siue ex scripto, siue causa in auditorio perorata, idque sub pœna decem librarum & sumptuum pro interlocutione faciendorum, tenebitur pars aduersa consentire, vt vel ad causam primo quoque die in auditorio perorandam, vel ad litis acta ex scripto intra proximum præcise triduum exhibenda partes remittantur, ac si nulla inter litigatores facti quæstio superesset, vt intra subsequens triduum possit iudex ius reddere siue interloquendo, siue definiendo negotium, prout ex statu litis faciendum esse arbitratur. Neque vero in posterum dabitur à iudice vlla dilatio, nec si procuratores consentiant, nisi ipsorum quoque litigatorum consensus accedat ad corrigendas actiones, salua Aduocatis licentia corrigendi scripturas, &, vt loquuntur, registrum audientiarij, si quid ille minus diligenter aut fideliter exceperit, nisi malint litigatores integras plenasque actiones ab Aduocatis suis dictari subscribique. Quod vtiq; liberum iis esse debebit, dum intra triduum supradictũ fiat, intra quod acta litis iudici edenda esse diximus, & ita, vt nõ possit hoc prætextu longior fieri mora iudicato, nec replicationes vllæ adferri, nisi quas proferre litigatores possint intra proximum aliud triduum, vt proinde sex aut ad summum septem dierum totum corrigendarum actionum spatium omnimodo concludatur, in eamque rem permittendum erit litigatoribus eorumque procuratoribus, vt mutuas correctiones videant in manibus Grapharij, earumque exempla, si velint, à Graphario accipiant, originalibus scripturis penes Grapharium perpetuo remanentibus. Nec vlla longiore dilatione ad respondendum aut replicandum vel petenda vel indulgenda, si non vt iam dictũ est, litigatorum non modo procuratores, sed etiam personæ ipsæ consentiant.

ART. XXVII.

SIN è contrario litigatores consentiant eum esse litis statum, vt propter negatiuam illam, de qua diximus, conuentionem, quomodo loquuntur, iudicati res non possit ante, quam auditi sint testes super articulis negatis, extrahendi erunt intra triduum articuli, super quibus testes audiri oporteat. Ita tamen, vt coniungantur omnes articuli, qui ad eiusdem facti substantiam pertinere videbuntur, nec nisi pro vno computentur.

ART. XXVIII.

QVOD si duo tantum aut ad summum tres articuli fuerint, super quibus testes interrogandi sunt, vno scilicet pro iis omnibus, qui simul iungendi erunt, vt diximus, computato, curare debebit is, qui testibus vti volet, vt eos producat & exhibeat iudici, summarie nimirum interrogandos & audiendos eam ipsam diem & horam quam iudex præscripserit, & quam intra proximum diem octauum præscribere iudex debebat: ad quam diem & horam nulla alia admonitione præcedente, nisi quæ fiat per decretum iudicis procuratori significatum, tenebitur pars adesse ad videndum iurare testes, eosque reprobandum vel à vestigio si possit, vel saltem intra tres dies proximos, quibus præteritis, non liceat amplius eos reprobare, nisi eo reprobationis genere, quod probari statim possit per instrumenta vel per acta iudicialia, puta per sententiam contra aliquem ex testibus latam, quæ irroget notam infamiæ.

ART. XXIX.

SI ad dictam diem & horã aduersarius non aderit, hoc ipso quasi ex peremptorio edicto citatus pro contumace habebitur, & consequenter pro præsente, vt quam-

vt quamuis reuera sit absens, nihilominus possint testes interrogari, eorumque dicta in testationem scriptumque redigi ex fide, & vt fieri oportet.

ART. XXX.

SEd & inferioribus iudicibus licebit audire testes pro tribunali & in ipso auditorio, si de re leuiori agatur, quæ minori solemnitate expediri posse credatur, aut si malint, poterunt idipsum facere in priuatis ædibus, sed ita tamen vt eo ipso die, qui dictus fuit, audiantur, nec in crastinum diem remittantur, vt neque is, qui testes producit, oneretur superuacuis sumptibus, neque testes ipsi vllo incommodo afficiantur, vtique subornationi & corruptioni, quæ interim fieri posset, via omnis præcludatur.

ART. XXXI.

AT si testes non ita commode in ius venire possint siue propter locorum distantiam, siue quod valetudine impediantur, siue denique quod tã multi sint probandi articuli, vt tam summarie audiri eos nõ expediat, deputandus erit vel grapharius, vel actuarius, vel alius in eam rem aut à iudice, aut à litigatoribus ipsis nominandus, qui eos in loco illo, qui commodior videbitur audiat, nisi aliqua ex causa iudex eam sibi prouinciam reseruandam putet. Is porro ad quem probandi onus spectabit, testationes clausas & commissarij, vt vocant sigillo munitas proferre omnimodo cogetur intra diem quintum decimum præcise ac peremptorie, præterquam si distantia locorum faceret, vt longior dilatio arbitrio iudicis danda videretur, nulla alioqui in posterum danda dilationis prorogatione, sed tantum licentia futura ei, qui non satisfecit, vt probet dilationis tẽpora frustra elapsa esse facto & tergiuersatione aduersarij, aut inopinato aliquo casu digno, cuius ratio habeatur: quib. tantum casibus perinde habebitur, ac si dilationis tempora nõdum effluxissent. Cæterum post effluxa dilationis tẽpora vtriq; parti communia, neutri postea licebit auditionem testium vrgere, nisi beneficio rescripti principalis, cui locus esse poterit ad prorogandam dilationem, sed semel tantum, & ita demum si iusta aliqua & magna interueniat causa, quæ id suadeat, & de qua in promptu constet idonee non aliter.

ART. XXXII.

ERunt autem dicta testium excipienda & scribenda separatim, præsente & adsistente illo, quem *Adiunctum* appellamus, nominato, exhibito & acceptato: aut si hoc fieri nequeat, per iudicem ipsum statim & eadem ipsa hora nominando ex officio, ita vt nulla ex eo testationibus conscribendis mora fiat. Hoc etiam omnino & præcipue obseruando, vt ei contra quem productio testium facta erit non liceat adire testes, eosque siue per interpositam personam alloqui, aut aliter directo vel indirecto cum iis quicquam tractare, ex quo producti & nominati fuerint in id vsque tempus quo interrogati sint & auditi, alioqui omnimodo causa cadat is, qui cum nominatis & productis ab aduersario testibus vel minimum colloquij aut negotiationis commercium habuisse probabitur.

ART. XXXIII.

NOn admittentur nullitates contra testationes, nisi quarum probatio integra colligi possit ex sola inspectione actorum, idque intra octo dies proximos ab eo die numerandos, quo testationes productæ fuerint, de quarum nullitate tractabitur. Ideoque nec vlla in posterum danda erit dilatio ad nullitates obiiciendas, aut ad reprobandos testes, sed ipso iure præclusa erit litigatoribus via, nisi intra tempus supra præstitum satisfecerit, & perinde lis habebitur, ac si conclusum esset in causa, ex quo tempore octauus ille dies præterierit, intra quem diximus allegari debuisse nullitates. Tametsi de eo iudex interlocutus proponatur. Proinde licebit ei ex litigatoribus, qui fuerit diligentior, litis acta & instrumenta sua penes Grapharium producere ex inuentario, vt loquuntur, ratiocinato, cum eo tamen vt à se factam productionem curet intimari procuratori aduersarij, vt vicissim ille ex parte sua producat si sua interesse arbitretur, & quidem intra triduum proximum præcise, quo elapso necessitas incumbet iudici ferendæ sententiæ super actis ab altera tantum parte productis, nulla vel interlocutione, quę producendi facultatem præcludat, aut præclusam declaret, vel libelli oblatione in eam rem expectanda. Nam neque dilatio vlla in posterum danda erit, quæ dari solebat antea ad producendum, impugnandum & saluandum.

ART. XXXIV.

POterunt tamen litigatores hinc inde scribere, quicquid videbitur intra illud ipsum octiduum, quod supra diximus præstitutum esse ad opponendas testationum nullitates, eoque casu mutuam scripturarum editionem sibi inuicem facere litigatores debebunt, vt ad eas vicissim quoque possint respondere, dum id fiat intra sequentem octauum diem præcise ac peremptorie, nisi quod si præterea velint *informationes iuris* conscribere ad partem, vt aiunt, id vtique licebit eis, citra *litis* tamen decidendæ retardationem.

ART. XXXV.

AC quia quotidiano vsu rerum forensium compertum est, nihil esse periculosius, quam si litiũ euentus testium fidei, aut potius perfidiæ committatur, obseruandum erit, ne per testes probari possint ea, quæ siue à litigatoribus ipsis, siue ab eorum auctoribus posthac dicta factaque allegabuntur, siue conuentiones sint, siue interpellationes, aut quid aliud huius generis, sed erunt ista omnia probanda omnimodo per scripturam & per acta, quantacunque aut quantulacunque sit ea summa, de qua tractabitur, nisi de re ageretur gesta eo loco vel tempore, vt instrumentum de ea scribi nullum potuisset.

ART. XXXVI.

PRoductis ad iudicandum actis litis, &, vt loquuntur, distributis, tenebuntur iudices inferiores sententiam ferre ac pronunciare intra sequentem diem octauum, siue diffinitiua illa sit, siue interlocutoria, prout religio iudicantis & litis status dictauerit. Curare tamen debebunt quantum fieri poterit, ac nisi rei subiectæ materia repugnabit, vt diffinitiuam potius quam interlocutoriam ferant, saltem subiecta illa clausula, *alio non apparente*, & in summa abstineant ab interlocutionibus, quantum per conscientiam & & æquitatem licebit.

ART. XXXVII.

SEntentia vbi erit pronunciata, si non sit ab ea prouocatum, mandari debebit executioni intra quindecim dies ab eo tempore numerandos, quo transie-

rit in rem iudicatam, si victor vrgeat, nisi quis tertius velit intercedere, quo casu tenebitur ille docere in promptu de suo iure ac titulo, ex quo possidet suæque intercessionis media & rationes proponere distincte, minutatim, & ex consilio Aduocati intra sequens triduum, vt intra proximum octauum diem possint litigatores remitti ad causam in publico auditorio perorandam, atque ita lis noua, cui ea intercessio causam dederit vel finiatur statim, vel per iudicis interlocutionem in eum statum disponatur, qui negotio magis conuenire videbitur, si reus per suam siue tergiuersationem, siue negligentiam differat cognitionem, statim mandabitur executioni sententia in eius præiudicium. Saluo tamen ei iure prospiciendi sibi per actionem, quando & prout æquius melius arbitrabitur. Si vero appellatum sit à sententia, debebit appellans introducere appellationem, eamque aduersario intimare intra quindecim dies proximos, à die interpositæ appellationis computandos, si ad alium superiorem iudicem quam ad Senatum aut Rationalium Curiam appellatio deuoluatur, alioqui si Senatus appellatus sit aut Curia Rationalium, fiet ea introductio & intimatio intra mensem, quo elapso si id factum non sit, pronunciabitur appellatio deserta, nec aduersus eam desertionem dari poterit restitutio in integrum, ne quidem ex rescripto Principis, non magis quam si iam citatus esset ad litem de desertione tractandam. Præterquam si per scripturam constaret de tractatu habito ad transigendum durante illo tempore, quo potuit introduci appellatio, dummodo per eam scripturam conuenerit expressim, ne tempora introducendæ & prosequendæ appellationis interim currant, alioqui solus transactionis tractatus etiam per scripturam probatus impedire non possit, ne appellatio deserta pronuncietur.

ART. XXXVIII.

IN appellatione introducenda debebit appellans per libellum ipsum appellatorium omnes, quas se habere iustas putat appellandi causas, quæ vulgo grauamina vocant, exponere clare, distincte, ac minutatim, itemque si quos nouos articulos proponendos habeat, eos proponere, deque ipsorum veritate iurare apud iudicem per se aut per instructum procuratorem, qui pro eo libellum offeret: ideoque nec ab alio, quam à Doctore & Aduocato dictari subscribique poterit libellus appellatorius, vt præterea possit continere rationes omnes iuris, quibus velit appellans suam appellationem instruere & iudicatum impugnare, alioqui neque libellus appellatorius, neque appellatio ipsa vllo modo admittatur.

Quod si is, contra quem appellatum est, literas anticipatorias imperret, vt appellationi nondum introductæ obuiam eat, tenebitur appellans, cum ad diem sibi dictam in ius veniet, eo ipso die & actu comparitionis causas suæ appellationis reddere ex consilio Aduocati, scripturasque ab Aduocato dictatas & subscriptas ab eo ipso die edere, omnia denique illa facere, quæ proxime diximus per libellum appellatorium fieri oportere, ne alioqui nullus ei ad prosequendam appellationem locus relinquatur.

ART. XXXIX.

POstquam vero appellans ex parte sua satisfecerit, debebit appellatus ad causas appellationis & ad articulos appellantis similiter cum iuramento & respondere, & si quid ille vicissim proponendum habeat proponere intra proximos octo dies, & intra proximos octo alios dies replicabit appellans, si quid habeat replicandum, duplicabit vero appellatus, si hoc quoque necessarium arbitretur intra alios octo dies præcise ac peremptorie, quibus elapsis, nulla omnino litigatoribus scribendi amplius aut litis appellatoriæ quaqua ratione in longius tempus protrahendæ ratio superstit, sed lis conclusa, & in eo statu iudicanda sit per iudicem appellationis. Eodem prorsus modo, quem supra diximus obseruandum esse in causis primarum instantiarum decidendis: Poterunt tamen litigatores per Aduocatos suos inuis informationes scribere si velint, sed ita, ne qua eo prætextu terminandæ liti appellatoriæ mora fiat.

ART. XL.

QVemadmodum, etsi quos articulos nouos in causa appellationis deductos esse contingeret, eadem omnia de iis contestandis & probandis seruanda erunt, quæ nos in superioribus obseruanda diximus circa articulos in prima instantia deductos, itemque si qua noua instrumenta in causa appellationis prolata sint, quæ non fuerant producta in prima instantia.

In reliquis omnibus, siue ad primam, siue ad secundam, siue ad tertiam instantiam pertinentibus, seruabuntur districte & ad vnguem ea omnia, quæ tam vetere quam nouo Senatus nostri stylo prudentissime sanctissimeque sunt constituta.

TIT. XXIV.

DE CALVMNIATOR.

DEFINITIO I.

Is, qui per calumniam suam coniecit alium in manifestum vitæ periculum, capitali supplicio dignus est, nisi spontanea calumniæ confessio mitiorem pœnam suadeat.

TItius reum perduellionis, [1] detulerat Mæuium, & fecerat vt quæstiori Mæuius n innocentæ suæ defensione constantissime perstitisset, Titius conscientia motus palam & in iudicio professus fuerat, institutam falso & per calumniam à se accusationem: hoc tamen addito, quod ab inimicis Mæuij persuasus fuisset, vt Mæuium accusaret. Et ob eam causam quæstioni quoque addictus ipse propter mendacium [2] in eo ipso perseuerauerat vt calumniatorem se fateretur. [3] Iussus ante habiram quæstionem eos prodere, per quos probaret quando & à quibus ad calumniandum impulsus esset, [4] dixerat nullam probandi rationem superesse, propterea quod ij omnes, per quos id antea probari potuisset, bello perierant, quærebatur, qua pœna puniendus esset propter calumniam? Constabat enim pœnam esse extraordinariam pro admissi, vt lex ait, qualitate. [6] Atqui admissum hic tale erat, propter quod non solum quæstioni ditus fuerat Mæuius, sed etiam capitalis supplicij perpetuæque nominis infamiæ periculo expositus, [7] si quid forte ab eo contra veritatem vis tormentorum expressisset, vt sunt plerique in tormentis impatientissimi. [8] Quamobrem in ea plerique erant opinione vt calumniatorem hinc pœna capitis afficiendum esse dicerent: [9] nam & falsum testem in causa criminali, ex qua sequi possit mortis condemnatio, morte quoque mulctan

mulctandum esse placuit,[10] vt affectus puniatur, quomodo in grauioribus huiusmodi causis solet obseruari, licet non sequatur effectus.[1] Alij mitius agendum putabant, non solum quod ipse quoque tormenta propter variationem perpessus fuisset, sed etiam quod propriam calumniam vltro detexisset, ac ingenue professus esset. Est namque & in delictis ad pœnam leuandam errauti medicina confessio:[11] item, quod constaret exustum oppidum, belloque peremptos fere omnes oppidanos, à quibus ille impulsionis & sollicitationis probationes depromere poterat.[12] Itaque magis placebat condemnandum eum ad perpetuas triremes.[13] Vicissetque proculdubio hæc sententia, nisi corporis infirmitas triremium, adeoque fustium condemnationi obstitisset. Ergo visum est sufficere irrogandæ per publicam palinodiam infamiæ condemnationem, reste etiam collo inducta, vt capitalis supplicij metu calumniatores cæteri in posterum ab eiusmodi flagitijs deterrerentur. *Ita Senatus* 3. Calen. Maij 1591.

1 Id est, criminis læsæ maiestatis, & quidem omnium atrocissimi. Perduellio enim ille tantum est, qui in Principem aut rempublicam hostili animo affectus & animatus est, *l. vlt. D. ad leg. Iul. maiest.*

2 Nam in hoc potissimum crimine propter eius atrocitatem facile reus subiiciter torturæ etiam ex leuioribus indicijs & sine vlla exceptione aut distinctione personarum, *l. nullus 4. Cod. ad leg. Iul. maiest. l. famosi 7. D. eod.* Dixi *ad ill. tit. supr.*

3 Est enim mendacium sufficiens indicium ad torturam, considerata saltem qualitate personæ & rei, super qua est mendacium, maxime cum mendacium est circa substantialia negotij, vt in proposito Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 21. *num.* 39.

4 Vt proinde dubitari amplius non possit, quin calumniæ confessio, quam prius fecerat, vera esset, secundum ea quæ scripsimus *Defin.* 22. *sup. tit. prox. præced.*

5 Vt tuto posset haberetur probatio veritatis aliter, quam per torturam, quod curare semper debet iudex quantum potest, cum nunquam deueniendum sit ad torturam, nisi in subsidium & omnibus aliis probationibus deficientibus. Clar. *in pract. crim. q.* 64 *n.* 1. Idque non solum odio torturæ quæ affligit corpus priusquam constet de veritate accusationis, non minus quam si imponeretur pro finali pœna delicti, quomodo imponitur aliquando. Idem Clar. *q.* 70. *n.* 3. Sed etiam fauore probationum quia probatio, quæ fit per torturam semper est suspecta, interest autem reipublicæ probationes criminum esse quam minimum fieri potest suspectas, sed certas & indubitatas, *l. vlt. C. de probat.*

6 *L.* 1. §. 1. *l.* 3. *D. ad SC. Turp.* Sublata scilicet hodie pœna talionis, quæ olim fuit in vsu contra calumniatores in accusationibus publicorum iudiciorum, *l. non prius 7 l. vlt. C. hoc tit. l. vlt. C. de accusat.*

7 Pati enim debuisset pœnas positas *in l. quisquis 5. C. ad leg. Iul. maiest.*

8 *l.* 1. § *quæstioni* 23 *D. de quæst.*

9 *Ex not.* per Iul. Clar. circa pœnam talionis *in pract. crim. q.* 81. *ad fin.* post Bald. *ad l.* 2. *C. de his qui latron.*

10 Guid. Pap. post alios *q.* 44.

11 *Ex l. si quis non dicam rapere 4 C. de epis. & cler. & l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiest.* quod tamen intelligo secundum Iulium Clar. *in pract. crimin. quæst.* 92. *num.* 1. 2. & 3. si lex puniat expressim conatum, alioqui mitius & tutius est, vt solus effectus puniatur pœna ordinaria, nisi inspecta facti & personarum qualitate iudex malit arbitrari contrarium. Esse enim hoc arbitrarium tandem concludit Clar. supradicto loco, addens, nunquam tamen posse puniri conatum solum, nisi deuentum sit ad actum proximum Guid. Pap. *dict. quæst.* 44.

12 *Arg. l. vnic. C. de his qui se defer.* Iul. Clar. *in pract. crim. qu.* 60. *n.* 34. vbi tamen addit hoc non obseruari à iudicibus. Vidi tamen ego semper obseruari à Senatu nostro, præsertim quoties non aliæ sunt saltem plenæ probationes criminis, nisi ex sola rei confessione: quia huiusmodi probatio à Pragmaticis nostris dicitur priuilegiata. Adde eundem Iul. Clar. *quæst* 82 *statuto* 9 *num.* 5. vbi ait, videri sponte confessum etiam illum, qui prius negauit, si modo postea vltro confiteatur. Quamquam in proposito calumniator, etsi aliud dicit nunc, quam quod prius dixerat, tamen quantum ad calumniam quam nunc vltro fatetur, numquam videri potest eam negasse.

13 Mortuis porro testibus probationem, quæ non nisi per eos fieri poterat, in eo desiderare videtur, *l. in lege* 40 *D. ad legem Aquil.*

14 Vt in exemplo illo de quo Iul. Clar. *d. q* 81 *in fin.*

15 *d. l. vlt. C. hoc tit. l. si cui 7. D. de accusat. l. vlt. C. eod.*

TIT. XXV.

DE POENIS.

DEFINITIO I.

Potest Princeps gratiam facere criminis & pœnæ corporalis, etiam quæ irrogata sit in vicem & locum pœnæ pecuniariæ, tametsi pars contradicat.

CRimen condemnatus ad mulctam pecuniariam, commutatione adiecta, vt si intra certum tempus illam accusatori penderet, ad triremes ducendus esset,[1] cum præ nimia egestate, de qua constabat, iudicato satisfacere non potuisset, gratiam triremium à principe impetrauerat. Placuit non posse accusatorem prætextu non solutæ pœnæ intercedere, quo minus principali beneficio condemnatus frueretur.[2] Hoc enim demum casu verum est quod olim Papinianus dicebat, non irrogatæ pœnæ indignationem solam duritiam continere, nec quicquam eius interesse, qui vindictam persequitur, cum ex contrario affici hominem beneficio interest hominis, maxime Christiani.[3] Interfuit quidem ab initio accusatoris propter irrogatam mulctam pecuniariam.[4] Sed post factam commutationem pœnæ pecuniariæ in capitalem, desiit eius interesse,[5] aut saltem admittendum illud est, exigendæ capitalis pœnæ ius accusatori & Principi factum esse commune:[6] quo admisso illud quoque fit consequens, non posse Principem ex accusatoris persona prohiberi, quo minus capitalem si velit pœnam remittat,[7] cum & indiuidua pœna sit;[8] & publica criminis vindicta ad solius Principis, non etiam ad accusatoris ius pertineat.[9] *Ita Senatus* 14. Cal. Septembr. 1588.

1 Sic enim plerumque fit, vt qui non habet in ære, debeat luere in corpore, *vulg. l. vlt. vbi not. D. de in ius vocand. l. si quis iniuriam* 35. *D. de iniur. l.* 1. § *vlt. D. hoc tit.*

2 Damni enim pecuniarij causa libertatem hominis intercidere sane minus durum esset, *arg. l. cum pater* 77. §. *cum existimaret de leg.* 2.

3 *l. si venditor* 6. §. 1. *D. de fern. export.*

4 Si quidem ei qui iniuriam passus fuit, prius satisfieri oportuit. Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst* 80 *num.* 7. & *quæst.* 62. *num.* 5.

5 Quia capitalis aut alterius cuiuslibet corporalis pœnæ persecutio ad vindictam publicam pertinet non ad priuatam, & ad rigorem publicæ disciplinæ non ad priuatam accusatoris vtilitatem, vt loquitur Paulus *in l. locatio* 9. §. *quod illicite. D. de public. & vectigal. & l. si venditor.* §. 1. *D. de fern. export.*

6 Cum antea esset solius Principis aut fisci, cuius aduocatus ideo dicitur publicus accusator. *l. post legatum* 5. §. *Aduocatum fisci. D. de his quæ vt indign.*

7 Cum Princeps sit dominus corporum & vitæ subditorum. *l.* 1. & *tot. tit. Cod. de sent. pass. & restit.* Iul. Clar. *in pract. crim. quæst* 59.

8 In indiuiduis vero potior est causa Principis adeoque fisci quam alterius cuiuslibet condiuisoris. *l.* 2. *C. de commun. ver. alienat.* Imo & priuari cuiuslibet volentis fauere libertati, *l.* 1. *C. de commun. seru. manumiss.*

9 Vt dixi *num.* 5 *supr.*

DEFINITIO II.

Furem domesticum ad furcas damnandum spontanea confessio facit mitius puniri, vt sufficiat relegari eum ad triremes per decennium.

FVrem domesticum, qui sæpius furtum fecerat, ac iam profugus domum domini per fenestram noctu inuaserat, nonnullasque res licet satis exigui pretij subtripuerat, placebat ad furcam damnãdum esse,[1] Cum tamen fugiens deprehensus esset, ac vltro furta omnia confessus, tum ab inferiore iudice ad triremes per decennium relegatus, appellatione per eum interposita itemque per Procuratorem Principis de cõdemnationis modicitate conquerentem, Senatus ex æquitate propter liberam rei confessionem pœnam crimini debitam mitigans sententiam confirmauit.[2] Sext.Cal.Sept.1588.

1 Iul. Clar. *in § furtum num.* 22. Alio enim sensu furta domestica dicuntur *in l perficiendum* 11. *§ furta. D. hoc tit.* & alia ratio est seruorum de quibus eo loco agitur, qui pro vilioribus furtis domi conueniendi sunt non publicæ castigandi. *l. vlt. C. an seruus pro suo fact.*

2 Facit enim spontanea cõfessio, vt ille mitius sit puniendus, vt d. xl *Defin. 1. n. 12 supr. tit prox.* [Non tamen vt sit absoluendus ne quidem à pœnâ mortis, sed tantùm ab atrociore mortis genere, quod alioqui nec infligendum foisset, puta, vt ad furcam condemnetur, qui aut minùs cremati aut cruci rotatæ affigi. Nemo enim per pœnitentiam nocens esse desinit *l. qui eo mente 65. D de furt.* Et *Ita Senatus* noster pronunciauit contra Ouuier qui post occisam immaniter nobilem fœminam ab Ecclesia redeuntem, idque in odium & vindictam iniuriarum, quas tam in corpore, quàm in bonis ab ea eiusque viro passum se conquerebatur, protinus ad sacerdotem diuerterat & sacerdoti peccatum confessus, vltro etiam alijs se detulerat. Quamuis illud quoque accederet quod hebetis erat ingenij, & vt nostri loquuntur grossolanus. 5. Non. Mart. 1613.]

DEFINITIO III.

Pœna pro delicto irrogata non ad eum pertinet, qui ius habet exigendarum pœnarum tempore delicti, sed ad eum qui tempore sententia.

SI fructus iurisdictionis in certum vsque tempus ad aliquem pertineant, siue ex conductionis, siue ex qua alia causa & eo tempore admissum sit maleficium propter quod finito prioris concessionis tempore irrogata sit pœnæ pecuniæ condemnatio; dubitari solet ad quem emolumentum condemnationis pertineat, idest, an maleficij, an condemnationis tempus spectemus? Et plerisque placet maleficij tempus spectandum,[1] propterea quod ex delicto nascatur obligatio, tempusque condemnationis trahat ab initio necessariam consequentiam à die delicti. Quæ sententia mihi aliquando probabilior videbatur, si priori conductori aut domino imputati nihil posset, cur non citius facta esset condemnatio. Sed me nunc in contrarium illud vocat, quod ante condemnationem multa euenire possint, quæ impediant ne vlla sequatur condemnatio.[2] Quid enim si is qui deliquit interea moriatur?[3] Quid si per iudicis imperitiam aut gratiam fordésve absoluatur?[4] Post condemnationem vero non tam ex delicto licet ob delictum, quàm ex iudicato pœna debetur,[5] eiusque rei argumentum euidens est, quod etiamsi delictum nullum admissum esset, si tamé condemnatio ex falsis instrumentis, alitéve circumuenta iudicantis religione, secuta proponeretur, non eo minus pœna deberetur, dummodo sententia transiisset in rem iudicatam.[6] Itaque condemnationis tempus spectandum esse verius est,[7] eoque iure Senatus noster vtitur, vt à senioribus Senatoribus relatum est Prid. Non. Nouembr. 1588. Posteaq; decisum vidi in causa Francisci Louys, contra Franciscum Porral. 4. Id. Decemb. 1592. Simile est, quod rerum iudicatarum emolumenta, quæ in pœnam temere litigantium apud nos exiguntur, non ei debentur, qui litis cœptæ adeoque contestatæ tempore ius illud à Principe conduxerat, sed ei, qui in conductione reperitur, tum cum res iudicatur.[8]

1 Bald. Imol. Alex. & cæteri *in l fin de iurisd. omn iud.* quos refert & sequitur Boer. *qu. 5. n. 17. per l quacunque actione, de oblig & action. l. is qui in puteum §. si postea. D quod vi aut clam. l fin §. non solum, in fin. de his qua in fraud credit.*

2 Guid Pap. *q. 535. ex l. qui explicandi. C. de accus* Ang. *in l. vsufructu legato per ill. text. D de vsufr.*

3 Siquidem morte delictum soluitur, *l. si pœna* 20. *D. hoc titul.*

4 Nam res iudicata pro veritate habetur, tam etiam cum iudicis sordes intercesserunt, *l. seruo* 65. *§. cum prator ad SC. Treb.*

5 *Arg l si fundus* 16. *§. 1 pluris, D. de pign.*

6 Eo potissimum iure, quo vtimur, vt à sententia quantumuis nulla appellari sit necesse.

7 Neque enim probabile est quod scripsit Bald. *ad l. sed etsi milites. § plane per ill. text. de excusat. tutor.* neutrius temporis habendam esse rationem.

8 Ergo nec verum illud est vbi ait Boer. *vbi supr n.* 24. Si quis emerit iurisdictionem sub pacto de retrouendendo, & ante reuenditionem aliquis deliquerit, qui non nisi post eam factam fuerit condemnatus, pœnam ad emptorem pertinere. Nam imo vero pertinet ad venditorem, qui iudicati tempore dominus reperitur, licet contra sentiat Cagnol *ad L. n. 164. C. de pact. int. empt & vendit.* post Alex. *in l diuortio. §. si fundum. col. vlt. solut matr.* vide Gulielm. Bened. *in repet. cap. Raynutius* in verb. *cætera bona n.* 38.

DEFINITIO IV.

Pœna confiscationis irrogatur ipso iure ob crimen incesti, nec requiritur declaratoria, sed potest etiam defuncti memoria damnari.

QVoties ob incesti crimen bonorum publicatio irroganda est, pœna ipso iure aut potius facto ipso committitur, etiamsi nulladum secuta sit cõdemnatio, dummodo aliqua tandem sequatur.[1] Proinde rei ante sententiam defuncti memoria non secus fere atque ex læsæ maiestatis crimine damnari poterit.[2] *Ita Senatus* in causa Claudij le noir, Prid. Non. Januar. 1590. Senatu eo die extra ordinem habito.

1 Iul. Clar. *in § incestum n.* 2. post gloss. *in Auth. incestus.* In verb *mox. C. de incest. & inutil nupt.* vbi dicit communem Didac. Couar. *lib. pract quæst. cap de incest. nupt. n. 6. & ad. lib. 4. Decret. cap. 6. 2 part. §. 8.* Soarez qui dicit communem.

2 Cum nec declaratio vlla requiratur, vt concludit Iul. Clar. vbi supr. Solent tamen iudices velle vt præcedat sententia Clar. *quæst. 8. n. 4.*

DEFINITIO V.

Mandatum delinquendi de quo non constat nisi ex confessione mandatarij non facit indicium ad condemnandum nisi aliis concurrentibus.

MAndans delictum fieri eadem pœna puniendus est, qua ille ipse qui delictum commisit quoties effectus secutus est.[1] Sed si de mandato non constet nisi ex confessione mandatarij non potest ea confessio facere probationem, at ne indicium quidem ad habendam de eo qui mandasse dicitur quæstionem.[2] Nulla enim aut sane non nisi perexigua fides adhibenda est ei, qui flagitij perpetrandi mandatum à se susceptum impudenter fateatur,[3] secuta præsertim mandati susceptí executione,[4] si non aliunde præsumptio aliqua aut indicium emergat,[5] necaliud in mandatario assassino, vt vocant, respon-

sum

sum est.[6] Indicia vero hæc esse possunt, si minæ præcesserint, maxime si paulo ante scelus admissum,[7] si iniuriarum capitalium causa subsit quæ mandantem ad facinus audendum mouere potuerit,[8] si ex contrario mandatarius propriam delinquendi causam nullam habuerit, nisi quam improbitas mandantis hereditatem fortassis opulentam, aut magnum quid aliud pollicentis suggesserit.[9] Adde, si is, qui mandasse dicitur, prioris alicuius criminis reus fuerit, ex quo capi præsumptio non improbabiliter possit de posterioris quoque conscientia.[10] Finge adulteram vxorem dedato occidendi viri mandato accusari, aut de occidendæ vxoris maritum adulterum, faciet præcedens adulterium, vt secuti homicidij mandatum facilius præsumatur.[11] Ex ex eiusmodi præsumptione, quibusdam tamen aliis concurrentibus indiciis,[12] capitali supplicio affectam pridem apud nos mulierem, pleriq; ex Senatoribus nostris memoria repetebant. Sane cum superiora omnia indicia concurrerent, non dubitauit Senatus noster quin Amedeo Mantello, qui vxorem suam per insidias occidendam Carolo fratri mandauerat, sicut & Carolo ipsi qui occiderat capitis pœna esset irroganda. Quanquam in ea specie ad superiores coniecturas illud etiam accedebat, quod adulterium cum incestu coniunctum proponebatur.[13] *Ita Senatus* 7. Calend. August. 1591.

1 Et quidem non adhibita ea distinctione an mandatarius æque facturus fuerat necne, vt ex Bartolo, & communi concludit Iul. Clar. *in pract. crim quæst.* 89. *nu.* 1. Dixi *Defin.* 4. *supr. ad leg Cornel de sicar.*

2 Iulius Clar. qui dicit communem *quæst.* 21. *n.* 12.

3 Allegat enim propriam turpitudinem & infamiam, *l. si flagitij* 123. *vbi not. D. de verb. obligat.*

4 Nam & hoc casu Baldus fatetur non esse credendum mandatario, putans nimirum in hac specie distinguendum esse an mandatarius susceperit mandatum, an non susceperit, vt posteriore casu faciat indicium ad tortaram non priore. Quam distinctionem refert & improbat ex communi sententia Iul. Clar. *vbi supr.*

5 Adde vel saltem suspicio, quæ est quid minus quam indicium, sic enim loquitur Clar. *ibid.*

6 Quanto enim grauius est crimen assassinij tanto minus credendus quispiam est id mandasse.

7 Vt in casu quem refert Boer. *decis.* 166. *n* 3.

8 Iul. Clar. *quæst* 21. *n.* 30.

9 Nemo enim facile credendus est tantum facinus sine causa ausurus fuisse.

10 Nam sicut donatio vna facile facit præsumi aliam, *l. si vero non remunerandi* 12 § *idem Papinianus. D. mandat.* sic vnum delictum facit præsumi facile aliud delictum etiam in alio genere mali, si modo posterius habeat aliquam connexitatem, & vt loquuntur dependentiam à priore. *Not. in cap. semel malus. de reg. iur. in 6.*

11 Boer. *quæst.* 262. *n.* 8. post Bald. *in l. dam col.* 22. *C. de accusat.* Cæpol. *cons.* 29. *col.* 1. *in fin.*

12 Vide Dec. *cons* 189. Salic. *in l fin C. de accusat.* Bald. *cons.* 419. *volum.* 3. Hyp. de Marsil. *in l.* 1. §. *Diuus. D. de quæst.* Thom. Grammat. *not* 34. *& cons* 21.

13 Quo casu grauiore pœna dignum crimen erat. *l. si adulterium cum incestu* 38. *D. ad leg. Iul. de adulter.* obserua autem in criminibus atrocioribus & exceptis leuiora indicia sufficere, vt dictum & confessio mandatarij faciat indicium etiam ad condemnandum. Iul. Clar. *dict. quæst.* 21. *n.* 12. *in fin.*

DEFINITIO VI.

Non potest sequi condemnatio ad pœnam mortis ex indiciis quantumlibet indubitatis nisi secuta confessione, maxime si habita sit quæstio de reo, sed & cum pœna mortis omnino irroganda est, potest tamen grauior commutari in leuiorem.

EX indiciis quantumlibet in dubitatis nisi accedat ei confessio nō potest condemnatio sequi, quod ad pœnam delicti ordinariam pertinet, sed ad extraordinariam decurrendum est,[1] arbitrio quidem iudicis constituendam, sed ita tamen, vt arbitrium iudicis numquam tale esse possit, pœnam vt mortis irroget. Semper enim mitior esse debet pœna extraordinaria quam quæ ordinaria:[2] Præsertim si de reo habita quæstio fuit.[3] Quæstio enim non solum purgat indicia quantumcunque vehementia, sed etiam aliquatenus imminuit plenas probationes,[4] & consequenter efficit, vt si non absolui saltem mitius puniri reum oporteat.[5] Itaque errat iudex, facitque aut reo aut reipublicæ iniuriam, qui reum criminis iam satis superq; conuictum quæstioni subiiciendum pronunciat,[6] nisi forte quæstionem ad hoc solum haberi necesse est, vt socij, & participes criminis indicentur:[7] Quod cum accidit obseruate bonus iudex debet, vt sententiam ita concipiat ne quid iam supperentibus probationibus derogetur.[8] Facit enim hæc adiectio, vt non eo minus mortis pœna irroganda sit, quod tormenta reus fortiter perpessus sit, & vt tanto durius, & quasi cadauer torqueatur.[9] Plane cum supplicia capitis alia sint aliis grauiora, ad officium circumspecti iudicis pertinet, vt ex atrocitate delicti, & tormentorum patientia cæterisque litis argumentis consideret vtrum atrocior mortis pœna in leuiorem, & in quam commutanda sit. Nam & hoc ex causa permittitur, dum ne mortis pœna remittatur.[10] Pœna si quidem ordinaria legibus publicorum iudiciorum aut Principum constitutionibus statuta, aut quod fere idem est ipsa etiam consuetudine recepta, in iudicantis arbitrio non est:[11] Pœnæ tamen modus ac veluti moderatio quædam esse potest.[12] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Iul. Clar ex communi *in pract. crimin. quæst.* 20. *num.* 5. *& 6.* subiiciens tamen *num.* 7. hoc fallere in criminibus adulterij, hæresis & simoniæ, in quibus ex solis indiciis & præsumptionibus potest quis condemnari ad mortem, vide Boer. *quæst.* 164. *num.* 6. [Intellige nisi ad indicia accedat confessio vnius ex sociis criminis quæ ratificata sit in tormentis & extra tormenta. Si enim confessio illa consentiat cum indubitatis indiciis potest condemnari ad mortem etiam is qui tormenta quoque grauissima & sæpius passus semper negauit. *Ita Senatus.*]

2 Iul. Clar. *quæst* 85. *n.* 11.

3 Idem Clar. *quæst.* 64. *n.* 38. & Boer. *quæst.* 163. *n.* 14.

4 Dixi *Defin* 9. *& 25. supr. de quæstion.*

5 Ipsa enim tortura satis magna pœna est.

6 Boer. *d. quæst.* 263. *n.* 13. vbi post Alber. vocat hos iudices fatuos qui torquent reum super plene probatis. Dixi *Defin.* 15. *& 16 supr. de quæstion.*

7 Vt dixi *in Defin* 16 *supr de quæst.*

8 De cuius clausulæ potestate vide *Defin.* 9. *& 25. supr. ill. tit. de quæstion.*

9 Habetur enim ille iam pro mortuo cum pœna eius criminis debitam tormentorum patientia diminuere nullatenus potest.

10 Intellige cum probationes criminis plenissimę fuerunt, vt *dict. Defin.* 9.

11 *l.* 1. §. 1. *vers. quorum alterutrum, D. ad SC. Tupill.*

12 Et ideo dicimus temperandas & molliendas esse pœnas non exasperandas, *l. pen. D. hoc tit.*

DEFINITIO VII.

De pœna grassatorū & famosi latronū, & in quo differant.

GRassatores qui prædæ causa itinera obsident si cum ferro adgrediantur, & spoliare instituerint, idque sæpius feciſse probentur capite puniendi sunt, adeoque si viles proponantur, furca suspendendi,[1] exemplo famosorum latronum,[2] quibus proximi sunt, & à quibus hoc solo differunt, quod latrones ij demum sunt qui grassando homicidia fecerunt grassatores vero qui latrocinia sine homicidio.[3] Nec aliud iuris constituendum Senatus putauit, cum talib. grassatoribus ad perpetuas triremes ab inferiore iu-

dice condemnatis & appellantibus triremium gratiam Princeps fecisset. Non enim venia dignum esse crimen visum est, præsertim cum ad aulici cuiusdam gratiam redemptam, vt hodie fit, magis quam motu proprio, aut ignoscendi delicti causa triremium pœnam à Principe remissam esse constaret,[4] & vero sicut alia triremium, alia furcæ damnatio est, ita non debuit Principis beneficium aduersus triremium condemnationem impetratum à furcę supplicio tam scelestos nebulones liberare.[5] Itaque admissa procuratoris generalis appellatione, quem Senatus ab inferioris iudicis sententia tanquam à minima condemnatione iusserat prouocare, ad furcam condemnati sunt. *Ita Senatus* contra Joannem & Nicolaum de Duc. 15. Cal. Sept. 1592.

1 *l. capitalium* 18. § *grassatores. D. hoc tit.*

2 *d. l. capitalium.* § *famosos.*

3 Et ideo non solent grassatores puniri pœna mortis nisi omnia ista concurrant, vt & cum ferro adgrediantur & spoliare instituerint, & sæpius adeoque in itineribus hoc admiserint *dict.* § *grassatores* iunct. *d.* § *famosos.*

4 Quod enim & iniuste, & per importunitatem petitur & impetratur à Principe id nec pro concesso, nec pro impetrato habendum est. *l. vltim. vbi not. C. si contr. ius vel vtilit. publ.*

5 Nec enim Princeps tam facilis est ad remittendam pœnam graviorem, nec qui vult quod est minus, vult vtique quod est maius. Not. *in l. non debet cui* 21. *de reg. iur.* Iunge *Defin.* 1. *infr. de sent. pass. & restit.*

DEFINITIO VIII.

Commutatio pœnæ grauioris in leuiorem fieri potest ex causa, sed consulto prius Principe si fiat post condemnationem.

AD triremes condemnato eo, quem superueniens valetudo tali pœnæ seruire impediat, necessario pœnæ commutatio facienda est,[1] & quidem semper in leuiorem, numquam in grauiorem, cum nihil sit quod condemnato imputari possit, cur nō pœnam subeat irrogatam.[2] Sed non solius magistratus qui ius dixit auctoritate id fieri debet, ne Senatus quidem.[3] Rescripto & indulgentia Principis opus est, ad quem ob eam causam rescribi oportet.[4] *Ita Senatus* pro N. Saluard 4. Id. Nouembr. 1592.

1 Iul. Clar. *in pract crim. quæst.* 85. *n.* 11. vbi ponit varia exempla, & inter cætera si ex lege aliqua vel statuto irrogetur pœna ictuum funis & in legem incidat aliqua fœmina. Nec enim ea pœna mulieribus irroganda est, vt nec pœna triremium. Et ideo mutandus est ictus funis in fustigationem vel alligationem ad catenam infamem, vel in exilium iuxta qualitatem facti & personarum.

2 Ex regula quæ vult molliendas esse pœnas potius quam exasperandas. *l. pœn. D. hoc tit.*

3 Quia siue Senatus, siue alius magistratus aut iudex ille sit qui pronunciauit, officio functus est. *l. index postquam* 55. *de re iudic.*

4 Non item si commutatio pœnæ facienda sit ante sententiam, vt ex iis apparet quæ tractat Iul. Clar. *loco supradicto.*

DEFINITIO IX.

In atrocioribus male audiens licet non omnino conuictus in exilium mittendus est,

EX atrocioris delicti causa delatus si delinquendi consuetudine male audire probetur, & publica fama vrgeatur, in exilium perpetuum relegandus est, tametsi minus plenæ sint probationes ad irrogandam condemnationem.[1] Nam & hoc ad publicam vindictam securitatemque pertinet, vt quos boni tanquam malos execrantur, iis inter bonos viuendi facultas denegetur.[2] Ideo fortasse quod quanquam virum bonum ad improbo calumniam pati nouum non est, fieri tamen nequeat, vt apud bonos male audiat qui vitæ sit probæ & inculpatæ. Quo pertinet elegans ille Ausonij versus: *Hæc casta est de qua mentiri fama veretur. Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 11. supr. de quæst.

1 Intellige maxime si crimen sit difficilis probationis, quo casu sola fama sufficere posset etiam ad torturam. Iul. Clar. *in pract. crim. quæst.* 11. *num.* 1. *versi. Posset etiam esse.*

2 Non solum propter scandalum quod bonis viris inde accidit, sed etiam ne ex malorum conuersatione boni pereclitentur, vt scripsi *Def.* 1. *in fin. supr. De malefic. & mathemat.*

DEFINITIO X.

Damnatus in exilium perpetuum, si aduersario eadem minatus sit nec possit satisdare de non offendendo, confestim nulloque dato ad colligendas sarcinulas spatio abire iubendus est.

IN exilium perpetuum damnatus si aduersario eidem, igné sve, aut quid aliud simile minatus sit, non prius carceribus eximendus est quam satisfecerit, de non offendendo, si modo eas facultates habeat, vt tandem reperire fideiussorem possit.[1] Sin minus, iniquum sane sit pro perpetuo exilio pati eum perpetuos carceres.[2] Ideoque hactenus saluti accusatoris consuletur, vt confestim, nec dato, vt alias fieri solet tempore ad sarcinulas colligendas, condemnatus iudicato satisfacere, & continuo in exilium ire compellatur, addita etiam si opus sit vltimi supplicij, ni pareat, interminatione.[3] *Ita Senatus* in causa Jacobi Darand & Claudij Vginet 12. Cal. Decembr. 1602.

1 Secundum ea quæ scripsimus *in tit. de satisdand.*

2 Nec enim pœna perpetui carceris vlla est in vsu apud laicos, inquit Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst.* 70. *num.* 4. vbi addit generaliter vbicumque alia pœna imponi potest numquam imponi pœnam carceris inter laicos. Esse tamen illam frequentem inter clericos.

3 Vt caueatur omni saltem eo modo quo fieri potest ei, qui sibi iuste timet ab aduersario.

4 Ne scilicet sub prætextu instruendi exilij nouum instruat crimen, vt & in huius Definitionis specie accidit, secundum ea quæ retulimus *Defin.* 11. *supr. de quæstion.*

DEFINITIO XI.

Confirmata per Senatum sententia inferioris iudicis, qua exilij pœnam irrogauerat non ampliatur condemnatio.

ET inferioris iudicis sententiam in exilium missus si Senatum appellauerit, & Senatus nihil nisi bene iudicatum pronunciauerit, non vniuerso territorio & vt loquuntur districtu Senatus excedere iussus intelligitur, sed eo duntaxat quod ad inferioris iudicis pertinuit iurisdictionem, cui nec licuit alia prouincia interdicere, quam cui præerat si prouinciæ iuridicus fuit.[1] Idque est quod dici solet non plus esse posse in confirmante quam in confirmato.[2] Sed tamen solet vrplurimum Senatus, quoties de huiusmodi appellationibus cognoscit, si iniustam esse videat appellationem, non solum sententiam confirmare, sed etiam ampliare condemnationem, vt toto Senatus territorio interdicatur ei qui pœnam exilij sentire debeat,[3] ne scelerato nebuloni prosit quod alium quam Senatum priorem iudicem habuerit. Neque enim ob id minus delictum est, quod à minore iudice castigandum sit. *Ita Senatus* 7. Id. Decembr. 1592.

1 *l. relegatorum* 7. § *interdicere D. de interd & releg.* ibi tamen additur, posse etiam ea prouincia interdici vnde quis oriundus est ab eo, qui regit eam prouinciam, vbi quis domicilium habet. Iul. Clar. *in pract. crimin. q.* 71. *nu.* 4. vbi subiungit do

git de generali consuetudine, quæ viget fere vbique locorum aliter obseruati, sed certe hæc consuetudo non seruatur apud nos.

2 Quia confirmatum inest in confirmante sicut relatum in suo referente cum omnibus suis qualitatibus, *vulg. Lasse toto 77. D. de hered instit.*

3 Eo adeo solet Senatus in istis casibus criminalibus, de quibus ex appellatione cognoscit in irritum deducere appellationem, & id à quo appellatum est, quod pragmatici nostri dicunt *mettre l'appellation & ce dont a esté appellé à neant*, vt locum aperiat nouæ & ampliori condemnationi, itemque vt locum faciat mulctæ adiudicandæ Principi quam adiudicare alius quam Principis magistratus nullam potest.

DEFINITIO XII.

Officio suo priuandus est, qui in officio deliquit.

QVi in aliquo officio deliquit, siquidem grauiter, vt nullam excusationem aut veniam mereatur, suspendi ab eius officij administratione debet,[1] idque vel ad tempus, vel in perpetuum, prout delicti grauitas & personæ qualitas postulare videbitur.[2] Finge quem deliquisse cum officio iudicis fungeretur. Non idcirco postulare prohibendus erit, aut in aduocatum ordine sedere,[3] iustamque habet appellandi causam si prohibitus fuerit, nisi tam atrox sit delictum, vt eam quoque pœnam mereatur.[4] *Ita Senatus* 6. Id. Febr. 1593.

1 Priuatio enim officij pœna est. *l. minus* 43 § *pœna. de pœn.* Rom. *cons.* 136. Boer. *quæst.* 1. *num.* 72. Iul. Clar. *in prax. crimin. quæst.* 73. vbi ponit varios casus in quibus locum habet hæc pœna priuationis, puta in corrumpente iudicem, in iudice corrupto vel negligente, in notario delinquente in officio, in clerico contrahente matrimonium, damne cum impubere, in clerico sustinente excommunicationem per annum, periuro simoniaco transeunte ad militiam secularem, hæretico colludente in causa beneficij, homicida, adeo, vt his omnibus casibus clericus priuatus beneficio teneatur restituere fructus perceptos à die commissi delicti. Clar. *ibid.* addens posse etiam prælatos insufficientes priuari, itemque episcopum negligentem, sed non nisi à summo pontifice, Papam vero à nullo.

2 *Vt in l. moris est* 9. *D. hoc tit. l.* 1. § *pen. de offic. præf. vrb. l. puto autem* 6. § 1. *de postul.*

3 Debet enim quis puniri in eo ipso in quo deliquit non in alio, & pœna crimini respondeat *arg. l. rescriptum* 6. *D. de his quæ vt indign. auffer. l. Paulus* 24 *D. ad leg. Falcid.*

4 Quod totum arbitrio & religioni iudicantis relinquitur.

DEFINITIO XIII.

Non præsumitur officialium negligentia in delictis clandestinis & occultis maxime, si procurator Principis delictum non ignorauit.

IN maleficiis clandestinis & occultis non præsumitur officialium negligentia,[1] nisi probetur fuisse crimen notorium aut officialibus ipsis denunciatum.[2] Nam etsi officialis non requisitus inquireret contra aliquem de crimine nec testes haberet, nec notorium crimen putaretur, vtique iniuriarum actione se obstringeret,[3] litemque suam facere diceretur, adeoq; resisti ei de facto posset.[4] At neque ex solo negligentia tenentur officiales, nisi cum talis est, quæ adscribi possit latæ culpæ & dolo proximæ.[5] Quid ergo si passi sint in territorio vasalli iurisdictionem habentis degere, ac morari eos qui voce & fama publica falsæ monetæ fabricatores existimabantur, quique iam eo nomine fortassis à Senatu prehendi iussi erat, eorumque bona annotata? An officialibus imputabitur quod contra eos non inquisierint, & ad ordinarium loci iudicem criminis suspicionem non detulerint? Minime. Neque enim de ea re inferiores iudices cognoscere possunt, sed tantum maiores quos Ducales appellamus.[6] Culpa autem potius est immiscere se rei ad se non pertinenti.[7] Quamquam melius procul dubio fecissent si ad iudicem detulissent, vel hoc ipso, vt tanto citius ea res ad Senatus aures peruenire potuisset.[8] An quod ipsi propria auctoritate nõ prehenderint, ac postea Senatui condemnandos tradiderint? Potuerunt quidem id facere & debuerunt,[9] neq; hoc casu locus est constitutionibus in contrarium factis,[10] propter atrocitatem delicti, præcedente præsertim iussu Senatus, vt prehenderentur,[11] sed tamen habere possunt illam excusationem quod cessante generali procuratore Principis cœptam accusationem persequi (nam & aduersus contumaces tanto diligentius id fieri debuerat[12]) suspicari potuerint, non sine ratione id fieri, nec inquirere debuerint qua ratione id fieret.[13] Itaque magis imputandum videbatur procuratori Principis cur in vrgenda condemnatione diligentior non fuisset, cuive officialibus non præcepisset, vt si quandoq; redirent illi, prehendi curarent.[14] An denique officialibus hoc saltem imputabitur, quod Principis procuratorem non certiorauerint, reuersos in patriam reos & hodie prehendi posse, qui antea propter absentiam prehendi non potuerant? Id enim probabiliter ignorare Principis procurator potuit.[15] Sed tamen diligentior quoque esse debuit in inquirendo saltem per substitutum quem habuit in prouincia, an rediissent illi nécne, aut hoc ipsum mãdare officialibus, vt de eo ad se rescriberent. Quo non facto vix est, vt audiri debeat obiiciens aliis negligentiam quam sibi primum obiicere debeat.[16] Quid enim intererat certiorari eum de reditu reorum qui etiam absentes condemnari potuerant, si diligentius ipse condemnationem vrsisset?[17] Sane si post reditum vacent rursum iidem rei falsæ monetæ cudendæ, nouum delictum est, ideoque noua certioratione opus fuit, cum crimen nunc primum admissum iam à Principe, aut à Senatu remissum suspicari officiales non potuerint.[18] Sed finge publice illos noui criminis suspicionem Syndicis denunciasse ac deliberandum proposuisse quibus artibus perditi homines prehendi possent, Syndicos autem siue metu, siue qua alia ratione deterritos suam iliis in eam rem opem denegasse, aut inani cunctatione officialium diligentiam elusisse. Nihil sane erit quod officialibus imputetur.[19] *Ita Senatus* pro fratribus Brunet officialibus oppidi d'Arben Prid. Non. Mart. 1593.

1 *l.* 1. vbi Bald. & *l. si ea* iunct. *l. cum fratrem. C. de his quib. vt indig.*

2 *Not. in l. congruit. D. de offic præsid. & in l. Diuus. de custod. reor.*

3 *l. Seuriter* 14. *C. de excus. tutor.*

4 Not. glos. & DD. *in l. non videntur* 167. § *qui iussu. de regul. iur. l. prohibitum* 5. *C. de iur. fisc. lib.* 10. Bart. *in extrauag. quoniam* in verb. *rebellando qui sint rebell.* Thom. Grammat. *consil.* 4. Bald. *in l. ab executione* 4. *C. quor. app. non recip.* Panorm. *in c. dilectus. Extr. de rescript.*

5 Ægid. Bos. *in tit. de official. corrupt. pecun. n.* 16 quem refert Clar. *in præct. crim. quæst* 73. *n.* 3.

6 Quia nimirum crimen falsæ monetæ est læsæ maiestatis *l.* 2. *C. de falsa. monet.* de quo crimine alij quam Principis magistratus cognoscere non possunt.

7 *l. culpa est* 36. *de reg. iur.*

8 *Arg. l. vlt.* 2. *quod met. caus.* iunct. *l. non est singulis* 176. *de regul. iur.*

9 *l.* 1. vbi Salicet. *C. de falsa. monet.*

10 *l. vlt. C. de exhib. reis.*

11 Non enim pœnam meruisset quod Senatu non modo permittente, sed etiam iubente factum fuisset. *l. Gracchus*, 4. *C. ad leg. Iul. de adult. l.* 2. *C. de solut. lib.* 12. *tit.* 11.

12 Quandoquidem aduersus contumaces omnia iura clamant cum contumacia non tantum pro præsentia sit. *Auth. qua in prouincia. C. vbi de crimin. agi oport.* sed etiam pro confessione saltem facta, Iul. Clar. *in præct. crimin. q.* 44. *per tot. maxime nu.* 4.

13 Nihil enim à tali tantoque magistratu sine causa fieri negligique credendum est.

14 Est enim longe maior negligentia illius cui sufficit mandare, vt executio sequi possit.

5 Cum alieni facti ignorantia semper sit tolerabilis, *l. vlt. D. pro suo.* Quid enim potest imputari ei qui non diuinauit, *l. si putator 31. ad leg. Aquil. l. si fideiussor 29. §. si cum debitor. D. mandat.*

16 *Arg. l. si ambo 10. D. de compensat. l. viro 39. l. cum mulier 47. D. solut. matrim.*

17 Cum possit ex contumacia procedi etiam ad condemnationem. Iul. Clar. *d. q. 44. n. 4.*

18 Nemo enim remittere intelligitur ius quod ignorat sibi competere, *vulg. l. mater decedens 19. D. de inoffic. test. cum similib.*

19 Cum per eos non steterit *ex reg. l. in omnibus 39. de regul. iur.*

DEFINITIO XIV.

Fama quo casu sufficit ad torturam contra præsentem, sufficit etiam ad condemnationem accedente fuga contra contumacem.

REus criminis atrocioris, vtputa læsæ maiestatis, si malæ famę probatione vrgeatur, & contumax sit, ad vltimi supplicij pœnam condemnandus est, quamuis certiores criminis probationes aliæ nullæ sint,[1] quoniam si præsens esset sola fama sufficeret, vt de illo haberi quæstio posset.[2] Perpetuum autem est, vt quibus casibus sola fama sufficeret ad quæstionem, iisdem quoque si fuga concurrat & contumacia sufficiat ad condemnationem:[3] Proinde in leuioribus, & vt nostri loquuntur, minus priuilegiatis delictis aliud erit, quoniam in iis nec sola fama sufficeret ad torquendum præsentem reum.[4] *Ita Senatus* in causa quorundam oppidanorum Darben, mense Mart. 1593.

1 Nec hoc casu locum habet quod dici solet probationes debere luce meridiana clariores esse *l. vlt. C. de probat.*

2 Secundum ea quæ tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. q. 21. n. 1. vers. Posset etiam esse*, vbi tamen tractat de eo crimine quod sit difficilioris probationis, qualia vtplurimum sunt ea quæ sunt atrociora.

3 Vt scilicet tantum prosit fuga & contumacia contra absentem quantum posset quæstio contra præsentem.

4 Iul. Clar. *d. q. 21. n. 1. per tot.*

DEFINITIO XV.

Qui tulit opem grassatori qui se officialem iactabat non potest teneri eo nomine.

QVi grassatori per speciem publici muneris opem obuij cuiusque imploranti astitisse opemque tulisse probatur, si ignorans & bona fide fecerit, ne officium deserere videretur, & præsens fuerit, cum grassator crimen admisit, nec restiterit, non aliter tenetur, quam si citra salutis suæ periculum prohibere potuerit nec prohibuerit.[1] Sufficit enim ad eum excusandum, quod cum præsens fuit daret operam rei licitæ,[2] nec æquum est cogi eum, vt alienam salutem periculo suo quis redimat,[3] dum ne grassatori opem aut consilium dedisse probetur, ex quo grassandi animum in eo agnouit.[4] *Ita Senatus* prid. Id. Nouemb. 1593.

1 *l. culpa caret. 50. cum ibi not. de reg. iur.*

2 Imo sufficeret, vt sine dolo astitisset, non ex proposito delinquendi, vel audactorem faciendi delinquentem. Iul. Clar. *in pract. crimin. q. 90. n. 8.*

3 Imo nec teneretur quamuis potuerit sine vllo periculo suo prohibere præterquam in crimine læsæ maiestatis. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 87. n. 3. vers. quod tamen ego.*

4 Nam ex quo tempore per suam præsentiam fecit eum audaciorem, tenetur ex sola assistentia. Iul. Clar. *dict. quæst. 90. num. 8.*

DEFINITIO XVI.

Non est quis puniendus grauius ob id solum quod capitalis supplicij pœnam sibi irrogatam euadere tentauerit, facta etiam vi executoribus post arresti executionem.

COndemnatus ad furcam cum ei per imperitiam actuarij pronunciatum esset Senatusconsultum priusquam in compedibus & vinculis esset, vincti se & duci nolens vim fecerat, ipsosque apparitores offenderat, & totis viribus restiterat, ne adprehendi posset, quærebatur, an ex ea contumacia fieri deberet commutatio irrogatæ pœnæ in grauiorem?[1] Id enim Senatus potissimum auctoritas postulare videbatur, ad quam sane pertinet maxime, vt iis omnibus, quæ ordo amplissimus decreuit perinde post ac ante condemnationem pareatur.[2] Contra tamen visum est misericordia potius, quam pœna dignum hunc esse,[3] cui vna salus fuerit nullam sperare salutem. Nam & dici solet, rationem quamlibet redimendi sanguinis honestam esse.[4] *Ita Senatus* in secreto auditorio in persona N. Royer 15. Cal. Jan. 1593.

1 Solet enim contumacia pœnam cumulare & augere, *l. relegati 4. in fin. D. hoc tit.*

2 *l. seruo 65. §. cum prator. D. ad SC. Trebell.* iunct. *l. vnic. D. de offic. præf. prator.*

3 Nam nec effractor carceris ad aliud quicquam durius teneri potest quam vt habeatur pro confesso vel conuicto. Iul. Clar. *in pract. crim. q. 21. n. 25.*

4 *l. 1. D. de bon. eor. qui mort. sibi conscium. l. transigere 18. & ibi not. C. de transact.*

DEFINITIO XVII.

Qui alios prodit iam proditus non gaudet priuilegio quo qui seipsos producunt. Nec impunitas hoc nomine promissa ei debet prodesse.

QVi seipsos produnt anterioris delicti pœnam ne timescere non debent, sed qui iam proditus alios prodit & grauiores contra seipsum probationes adfert non eodē priuilegio gaudet, nec si vt alios proderet ei promissa sit à iudice impunitas prodesse illi debet,[1] cum ad solum Principem non etiam ad iudicem præsertim inferiorem pertineat, vt criminis veniam largiatur.[2] Potest tamen ei parci.[3] *Ita Senatus* in causa quadam falsi monetarij 13. Cal. Mart. 1595.

1 *l. 1. vers. horum qui sponte. C. de desertor & occult. im. lib. 12. tit. 46. l. vnic. C. de his qui se defer. eod. lib. tit. 13.*

2 Sibi namq; imputet qui tam facile credidit tali promissioni ab eo factæ, qui non potuit impunitatem concedere, inquit Iul. Clar. *in pract. crim. q. 55. n. 9. ad fin.* vbi tamen subiicit nunquam esse quem condemnandum ad pœnam ordinariam delicti ex sola confessione, quam eiusmodi promissio impunitatis extorserit.

3 Quomodo scriptum est *in l. non omnes 25. §. vltim. D. de re militar.*

DEFINITIO XVIII.

Casus in quo furtum secundum punitur pœna mortis.

EX causa furti iam condemnatus flagris cæsus & auriculæ vnius amputationem passus, si furtum rursus faciat, dum ne omnino leue & minimi momenti, ad mortem damnandus est.[1] *Ita Senatus* 3. Non. Jun. 1595.

1 Etsi enim pro furto non est imposita pœna mortis, variij tamen casus sunt in quibus non est nouum, vt fur ad mortem adeoque ad furcam damnetur, puta si sit fur famosus, siue infamatus de pluribus, id est, de tribus, quin & duobus tantum furtis. Tales enim fures de consuetudine generali laqueo suspendendos esse, quasi etiam famosi latrones dici possint, consulat

constat ex iis quos refert Iul. Clar. *in §. furtum, nu.* 8. licet ille contrariam sententiam miriorem esse putet. [Et ratio consuetudinis huius videtur ex eo pendere, quod iis qui pro furto primo condemnantur, solet inhiberi ne quid tale committant sub comminatione mortis his vulgaribus verbis *Luy faisant inhibitions, & deffences de par cy apres commettre tels excés à peine de la hard.* Imo addunt quidam iudices clausulam generaliorem *& à tous autres qu'il appartiendra.* Sed imperitè. Non enim debet adiici ea clausula nisi ad inhibitiones quæ fiunt in causis ciuilibus. *Ita Senatus* in causa Petri Galley xi. Calend. Sept. 1612.]

DEFINITIO XIX.

De pœna Aduocati qui etiam pro clientis sui defensione aliquid dixerit, quo Principis offenderit maiestatem.

NOn debet impune ferre Aduocatus qui in lite clientis sui tuenda dixit aliquid, quod supremi Principis maiestatem labefactare videatur, licet quã maxime ad eam rem de qua agitur pertineat. Itaque ex hac causa si rei grauitas exigat, solet etiam aduocatione interdici.[1] Illud certe omnimodo decernendum est, vt quod impudenter dictum fuit non solum corrigatur, sed etiam de actorum codice deleatur.[2] Quæ res etiam aduocati existimationem onerare solet, ob idque veluti pœna quædam est. Sic à Senatu nostro iam pridem factitatum audio cum Aduocatus quidam Gallus magni nominis in quæstione legis bene à Zenone C. de quadr. præsc. negasset habere eam legem locum in illo qui à Sereniss. Sabaudiæ Duce quid emisset, propterea quod ad eos tantum Principes pertineret qui non recognoscunt superiorem.[3] Quasi vero supremam in Sabaudia potestatem Principes nostri nõ habeant, quos imperij iura omnia habere nec pragmatici ipsi Galli diffitentur.[4] *Sine die.*

1 *l mortis est 9. D. de pœnis.*
2 Bocr. *quæst. 8. n. 2.*
3 Notant DD. *ad l. bene à Zenone. C. de quadr. præscript.*
4 Rebuff. *in tract. de lit. dilat. art. 1. gloss. 1. n. 7.*

DEFINITIO XX.

Affectus non punitur si non sit secutus effectus nisi deuentum sit ad actum proximum & immediatum.

QVod plerique iactitant in atrocioribus delictis affectum puniri etiam quem effectus nõ sequatur, ita verum est si delinquens ad actum proximum &, vt aiunt, immediatum deuenisse proponatur.[1] Alioquin arbitrio iudicis statuenda pœna relinquitur.[2] *Ita tractatum est* 9. Cal. Mart. 1595.

1 Grammat. *cons. 36. n. 19.* [*Ita Senatus* contra Humbertum quendam 12. Apr. 1614. omnibus omnium votis.]
2 Iul. Clar. *lib sentent. §. fin. q.* 92.

[DEFINITIO XXI.

Non est differenda pœnarum executio.

POenarum singulare ius est, vt earum executionẽ & vltionem numquam differri oporteat, nec si condemnatus dicat habere se aliquid ad salutem Principis pertinens quod referre ad Principem velit.[1] Hoc enim suadet vtilitas publica,[2] Præsertim vero si à supremo magistratu lata sit sententia,[3] cuius authoritatem maiorem esse conuenit.[4] *Ita Senatus* contra Ferrandum Gonet 14. April. 1614.

1 *l si quis forte* 6. vbi est text. *elegans D. hoc tit. l. eum reis* 18. *C. eod.*
2 Vt delicta vindicentur quod ad publicam maxime vtilitatem pertinet. *l. ita vulneratus* 51. *§. vltim. D. ad leg. Aquil. l. Stichum* 95. *in princ. De solut.*
3 Vt à Præside de quo *in d. l si quis forte.*
4 Nam quod supremus Magistratus pronunciauit qui vice Principis fungitur, Princeps ipse pronunciasse intelligitur, *l. vnic. D. de offic. præf. prætor.* Totus autem vigor iudicati in executione consistit *d. penult. C. de exec. rei iudic.*

DEFINITIO XXII.

Qui in sua prouincia deliquit leuius puniendus est in alia.

QVi in sua prouincia deliquit, si in alia inueniatur, & in carceres detrudatur, ac ex vinculis de crimine respondere iussus aut confessione propria, aut testibus conuictus sit,[1] non ad aliud condemnari à Senatu nostro solet, quàm vt exulare confestim iubeatur,[2] si non alium accusatorem habeat quam Principis nostri procuratorem generalem,[3] nisi tale crimen sit cuius pœna non alia quam capitis esse possit, aut nisi grauioris criminis probationes leuiores proponantur, quas impleri necesse esset, vt ad grauiorem & capitalem condemnationem perueniri posset. *Ita Senatus* 19. April. 1614.

1 Alterutrum enim necesse est intercenire, vt conuinci quis possit de crimine. Confessio autem potest interdum vera esse, interdum ficta, pura quæ ex contumacia inducitur.
2 Semper enim Præsides prouinciarum id agere & curare debent quantùm possunt, vt malis hominibus purgent prouinciam *l. 3. D. de offic. præsid.* quod per exilium fit commodissime: quodcunque tandem illud sit ex tribus illis generibus de quibus *in l. 5. D. de interd. & releg.*
3 Cum enim priuatus accusator aliquis est seuerius agitur cum delinquente licet criminis & vindictæ publicæ persecutio ad solum procuratorem generalem spectet, non ad priuatum accusatorem, vt scripsi *Defin. 9. n. 2. sup. De accus. & inscript.*

TIT. XXVI.

NE SIN. IVSS. PRINC. CERT. iudic. lic. confisc.

DEFINITIO I.

Confiscationis pœnam solus Principis magistratus irrogare potest.

QVemadmodum non ex omni crimine publico & capitali hodie irrogatur bonorum omnium publicatio & confiscatio,[1] sed ex eo duntaxat quod ad læsæ maiestatis diuinę aut humanę causam pertineat,[2] ita non alius quam qui mandatam à Principe iurisdictionem exercet, confiscandi ius habere potest. Inferiores alij iudices & magistratus non habent, sed pecuniarias tantum pœnas possunt infligere,[4] & eas tamen interdum tantas tamque graues, vt totius patrimonij facultates exhauriant, si delicti atrocitas cã condemnationem postulare videatur. Itaque cum iudices Sancti Victoris ad Gebennensem ciuitatem Claudium Patry ob homicidium condemnati bona confiscassent, partemque ciuitati Gebennensi, partem occisi liberis adiudicassent, *Senatus* noster ex appellatione procuratoris generalis cognoscens pronunciauit male iudicatum, commutauitque pœnam confiscationis bonorum in condemnationem pecuniariam 15. Cal. Decemb. 1588.

1 *Auth. bona damnatorum. C. de bon. damnat.* quæ in hoc correxit iura antiqua cum olim specialiter in multis casibus esset imposita pœna confiscationis bonorum, præter-

cique generaliter in omnibus casibus in quibus erat imposita pœna mortis naturalis, vel deportationis, in illis etiam in consequentiam veniebat pœna confiscationis bonorum, vt tractat Iul. Clar. *in pract. crimin quæst.* 78 *n* 1 *in princ.*

2 *d. Auth. bona damnatorum.* Adde crimen falsæ monetæ, hæresis & incestarum nuptiarum, de quibus diximus suis locis post Iul. Clar. vbi sup. *num.* 3. vbi addit *num.* 4. etiam apostatam puniri confiscatione bonorum *ex l.* 1. *C. de apost.* scilicet si non extent eius filij vel cognati ad quos bona deferantur. *Auth. si qua mulier C. de sacros. eccles.* Iunge *Auth. incestas. C. de incest. & inutil. nupt.*

3 Ad eos namque solos pertinet læsam Principis maiestatem vindicare. Alios enim defendi à Principe oportet non Principem ab aliis, quomodo de viro & vxore scriptum est, *in l.* 1. §. *vlt. & l.* 2. *D. de iniur.*

4 Distinguendum tamen est an pœna confiscationis pro delicto veniat imponenda à lege vel tacite, vel expresse, vt tunc quilibet iudex qui potest super delicto cognoscere possit etiam pœnam illam imponere, an vero imponenda si à iudice præter legem, & tunc nullus iudex præter summos & Principis magistratus possit eam imponere. Ita enim ex communi nostrorum sententia distinguit Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 78 *num.* 5.

DEFINITIO II.

Potest Princeps fisco suo applicare pœnam confiscationis etiam in præiudicium vasalli omnimodam habentis iurisdictionem, quoties edictum Principis facit ex non delicto delictum.

CONsulitur à Serenissima Augusta Senatus noster, an confiscatio bonorum eius qui aduersus edictum Principis frumentum in aliam prouinciam exportasset ipsi Principi adiudicanda esset, cum idipsum edicti verbis diserte comprehensum esset, an vasallo potius, qui dominus erat subditi delinquentis, & cui Princeps omnimodam iurisdictionem, & merum mixtumque imperium concesserat? Respondit periculosi esse exempli de illo disputari, supremamq; supremi Principis potestatem quasi in dubium reuocari. Quis enim nesciat post translatam à populo lege regia Principi & in Principem omnem potestatem,[1] solius esse Principis legem condere.[2] Rursum eius esse qui legem condere potest, vt pœnam pro arbitrio statuat, & cui velit applicet? Ea siquidem potissima legis pars & potestas est, vt non solum quid fieri iubeat, vel prohibeat, sed etiam quod contra legem factum erit coerceat.[3] Sed & illud certissimum est, quãtumuis Princeps vasallo suo iurisdictionem omnimodam cum mero mixtoque imperio concesserit, nunquam tamen tantum à se potestatis eum abdicare intelligi, vt non plus sibi retinuerit, quam in alium transtulerit. Cui simile illud est, quod iactari solet in concessione quantumcunque generalissima semper exceptam intelligi personam concedentis.[4] Præterea sic posito iure, vt ad vasallum non ad Principem confiscatio pertineret, facile accideret, vt pro arbitrio vasalli edictum Principis eluderetur, si forte per fordes, aut per gratiam connitentibus oculis vasallus agere cum iis vellet, qui Edictum infringerent, adeoque in id absurdum res deducta videretur, vt Princeps aut quod hac parte idem est Principis procurator cogeretur auxilium & iurisdictionem vasalli ad hoc ipsum implorare, vt Principi pareretur. Cum tamen subditorum omnium saluti & commodis consuli præcipue interfit Principis.[5] *Ita Senatus* noster contra nescio quos consultores, qui in diuersam sententiam proprij compendij potius, quam tuendæ veritatis gratia laborauerunt.[6] Ante Cal. Decemb. 1590.

1 *l.* 1. *D. de constit. princip.*
2 *l.* 1. *& vlt. de pass C. de legib.*
3 Vt tractat Vlp. *in fragment. Instit. tit.* 1. *l. legis virtus* 8. *D. de legib.*

4 Quamuis vasallus dicatur inuestitus priuatiue quod ad dominum, Tessaur. *decis.* 132. *n.* 2. vbi multos citat.

5 Absurdum enim esset Principem alicuius auxilio egere in suo territorio, cum eius auxilio cæteri omnes indigeant. Guid. Pap. *q.* 346. Adde concen *q* 341.

6 Ægid. Bossius & Marc. Anton. Natta *consil.* 659. *tom.* 4. quos refert & refellit Bagnasaccus apud Fe[illegible]mentanos eo tempore Aduocatus generalis, cuius ex arte hanc rem pe[illegible]celebre & amplum consilium quod ad nos à Serenis. Augusti transmissum, & à Senatu nostro adprobatum fuit. Videatur etiam Chassan. *tit. De confiscations*, Antonin. Tessaur. *decis.* 131. 213. & 266. præsertim *n.* 6. Amed. à Pont. *quæst. laudim.* 24. Bert. *decis.* 264. Intelligetamen hanc Senatus nostri sententiam de pœna quæ irrogatur etiam ex iure communi, & pro delicto communi ne dum ex edicto Principis, quod fuerit ex non delicto delictum vt in casu proposito, licet contra sentiat Tes. *quæst.* 132. *n.* 2. Vide *Defin. vlt. infr. de sent. pass.*

DEFINITIO III.

In persecutione mulctæ pecuniariæ dominus cum vasallo concurrit, nec alter alteri anteponitur. Vtrique vero pars lasa præfertur nisi quod ad sumptus litis pertinet.

CONdemnato reo criminis ad mulctam pecuniariam & accusatori, & Principi, & Vasallo domino iurisdictionis, cum non haberet in bonis vnde satisfieri omnibus posset, constabat quidem, accusatorem qui propriæ vindictæ causam persequebatur, cæteris præferendum esse,[1] sed neque vasallum potiores partes esse debere quam Principis, neque Principem quam vasalli, cum vterq; vindictam publicam pari & æquo iure prosequebatur. Quid ergo est? Concurrent,[2] vt pariter vtrique simul pro rata adiudicationis satisfiat.[3] *Ita Senatus* in causa quadam Reuerendiss. D. Episcopi Maurianensis 20. Decembr. 1602.

1 Est enim creditor qui accusat pro suo, vt aiunt interesse. *l. fiscus* 38. §. 1. *cum l. seq.* §. 1. *D. de iur. fisc.* Creditores autem omnes pœnis fiscalibus semper præferri certum est. *l. vnic. C. pœn. fisc. credit. præfer. lib.* 10. *tit.* 7. Vide Iul. Clar. *in pract. crim. q.* 80. *n* 7. *& in* § *furtum, n* 16.

2 Quamuis non desint qui dicant vasallum qui de mero & mixto imperio cum regalibus inuestitus fuit dicendum esse inuestitum priuatiue etiam quod ad dominum, vt dixi *Defin. præced. n.* 5. ex Anton. *n.* Tessaur. *decis.* 132. *n.* 2. post multos ibi citat.

3 Vt euenit inter correos credendi. *l. reos* 11. §. *cum talulus. D. de duob. reis*, aut inter creditores nullum vel tenuiores, vel causæ priuilegium habentes. *l. priuilegia* 32. *de reb. auct. iud. poss. aliter l.* 13 *de priuil. cred.* [Sanè quod ad sumptus litis pertinet constat solui eos debere etiam ante mulctam accusatori priuato adiudicatam, vtpote sine quibus ad eius quidem adiudicationem peruenire non potuisset. *Ita Senatus* eodem Arresto, & rursum 21. Iunij 1613.

TIT. XXVII.

DE BON. DAMNAT.

DEFINITIO I.

Confiscatio irrogata per sententiam, an & quando sufficiat bona sita extra territorium iudicentis, & cuius fauorem.

IRROGATA per competentis iudicis sententiam vniuersorum bonorum publicatio si eam causam habuit, quæ non ex iure municipali loci illius, in quo iudicatum est, sed ex iuris communis ratione proficiscatur, ad ea quoque bona pertinet, quæ in alienæ iurisdictionis adeoque ditionis

ditionis territorio sita sunt, quippe quæ ius vbique faciat propter iuris communis auctoritatem cum iudicati potestate coniunctam:[1] sed ita tamen, vt quæ alibi sita reperiuntur illius territorij domino acquirantur, non etiam ei, cui publicationis commodum acquirere voluit is, qui sententiam tulit.[2] *Ita Senatus* sæpius.

1 Nec enim omnibus Iudicibus licet confiscare, vt diximus *tit.praced.* vide Guid.Pap *quæst.*341.

2 Idem Guid.Pap *quæst* 76. post Bart *in l.cunctos populos, in fin C de summ Trinit.& fid.Cathol.* Bald.ibi Boer.*quæst.*264. licet contra sentiat Guil.Lud *sing.*94.

DEFINITIO II.

Sententia confiscationis lata contra heredem grauatum non nocet fideicommissario.

SI heres de restituenda post mortem suam hereditate rogatus, ob crimen læsæ maiestatis condemnatus sit, irrogata præter pœnam capitis bonorum quoque omnium publicatione, nullum ex ea condemnatione præiudicium fit fideicommissario, cuius vtique potior, quàm fisci causa esse debet,[1] vt & anteriorum omnium creditorum.[2] Cætera pete ex tit.De fideic.SC.6.

1 *L.Statius Florus* 48.§.*Cornelio Felici, D.de iur fisc.*

2 *L.vnic.C.pœn fiscal.credit præferr.*

DEFINITIO III.

De bonorum petitione facta ante confiscationis sententiam.

ETsi bonorum petitiones æquissimis Gratiani & Theodosij constitutionibus sublatæ iam olim fuerunt,[1] fecit tamen temporum nostrorum iniquitas, vt nihil hodie inter aulicos frequentius sit huiusmodi petitionibus, adeo, vt & plerunque prius quam de crimine cognitum nedum pronunciatum sit delinquentis bona citius donata reperiantur quam publicata.[2] Hoc vno vice remedij adhibito temperamento, vt non prius ea concessio vires habere incipiat quam à Rationalibus adprobata sit, nec rursum à Rationalibus ante adprobari possit, quam de crimine à Senatu cognitum fuerit & pronunciatum.[3] Si secus attentatum sit, appellari à Rationalium cognitione tanquam ab abusu potest. *Ita tractatum est* in publico auditorio 10.Cal.August.1591.

1 *L.1.C.de petit.sublat.lib.*10.*tit.*19. vbi est textus elegans.

2 Inverecunda petentium inhiatione, vt loquuntur Imperatores *in d l.*1.

3 Prius enim est vt constet de crimine quam vt condemnatio vlla sequi possit. Et rursus, vt concessio Principis adprobata sit à Rationalibus antequam effectum habere possit. Ioan.Pap. *in syntagm.lib.*5.*tit.*1.*Du domaine du Roy,*§.4.*in fin Ex l.nec venditio* 2.*C.de prad decur.lib.*10.*tit.*13.

TIT. XXVIII.

DE SENTENT. PASS. & restit.

DEFINITIO I.

Indulgentia Principis restricta ad certam pœnam non facile ad aliam extendi debet.

VI sententiam & condemnationem triremium aliamve minorem passus est, cum supremo capitis supplicio sceleris sui pœnas luere debuisset, si aduersus eam duntaxat condemnationem, à qua prouocauerat, restitutus sit à Principe pendente appellatione, non satis tutus est. Quid enim si à priore sententia procurator Principis tanquam à minima condemnatione ad Senatum prouocauerit, vt mortis pœna infligatur?[1] Non proderit beneficium Principis, vt cui libertatem & ciuitatem dare voluit, vitam ipsam adimi noluisse videatur.[2] Etsi enim minus accurate intuenti videri potest Princeps noluisse, vt ei vita eriperetur, cui ne ciuitatem quidem ereptam vellet.[3] Tamen sicut alia mortis alia triremium condemnatio est,[4] ita expresso Principis beneficio opus est, vt mortis pœnam remisisse dici possit.[5] neque vero dubitandum est, quin multo facilius Princeps restituat aduersus triremium condemnationem, quam contra indictam mortis pœnam, cum quanto grauius delictum est, quod remittitur, grauioreque dignum supplicio, tanto difficilior tardiorque Princeps esse soleat & debeat ad indulgendam restitutionem.[6] Sane remissa capitalis supplicij pœna, si Senatus ex appellatione leuiorem inIligi debuisse cognoscat, nemo dixerit leuiorem remissam videri.[7] Cum vt plurimum ex huiusmodi causis eueniat, vt per Principis indulgentiam grauior pœna in leuiorem commutetur, nec omnino liberetur, qui omnino perire debuerat: Nisi ad quamcunque pœnæ speciem, quod sæpe fit, indulgentia principalis extendatur. Principis enim voluntas & liberalitas maxime vero in indulgendo seruanda est, & interpretatione adiuuanda potius, quam restringenda.[8] *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC.7.sup.De pact.

1 Semper enim & quocunque tempore licet procuratori generali appellare tanquam à minima condemnatione vt delicta omnia non soluni aliquas, sed etiam meritas luant pœnas.

2 Ne cui dedit quod minus est videatur ademisse quod plus fuit, *arg.l cui pacto* 5.*D.de fern.expors. & not.in l.non debet cui* 21.*de reg iur.*

3 Sunt enim distincta ista, vt & alia genera pœnarum capitalium, *l.capitalium* 18.*D.de pœn.* Videtamen Ant.Roberti *lib.* 4.*de re ind.cap.*16.

4 Nec enim potest videri Princeps remisisse pœnam mortis quam à Iudice irrogatam ignorauit, cum concessiones quantumlibet generales nunquam extendantur ad ignorata & incogitata, *vulg l cum Aquiliana* 5. *l. qui cum tutoribus* 9. §.1. *& vlt.D.de transact.*

5 Quia ex grauitate pœnæ facile potest Princeps colligere grauitatem criminis, *l aut facta* 16. *l.capitalium* 18.*& pass.D.de pœn.* Dixi *Defin.*7.*num.vlt.*5.*ill.sit.de pœn.*

6 Alia enim pœna est, quæ leuior est, & ideo alia remissione indiget.

7 Debet enim misericordia Principis ad exemplum & imaginem diuinæ misericordiæ nonnullam iustitiæ rationem habere.

8 Princeps enim potest omnes delictorum pœnas remittere sive ante, sive post condemnationem. Iul.Clar. *in pract crim. quæst.* 59. *in princip.* quamuis non soleat regulariter concedere gratiam delicti sine remissione partis. *Ibid.num.*3. Beneficium autem, quod à mera Principis indulgentia proficiscitur, quam plenissime est interpretandum, *l penult.D.de constit.princip.* Et vero si pœnæ omnes sint odiosæ, *l penult.D.de pœn.* consequens est, vt indulgentia quælibet sit fauorabilis, quia per eam non remanet delictum omnino impunitum, siquidem indulgentia quos liberat notat. *l vlt.C.de abolit.*

DEFINITIO II.

Clericum veniam criminis capitalis à solo Principe impetrare potest, & an impetrata ea possit adhuc conueniri apud iudicem ecclesiasticum, & ab eo condemnari?

ETiam cum à clerico perpetratum est homicidium cuius coercitio ad iudicem ecclesiasticum pertineat, criminis veniam facere solus Princeps potest.[1] Quoniam etsi de crimine iudex ecclesiasticus cognosceret,[2] capitis tamen supplicium irrogare non pos-

set, sed ex ea causa ad iudicem laicum remittere condemnandum deberet.[1] Itaque si rescriptum Principis ad Senatum de abolendo crimine à Senatu adprobandum sit,[4] non solet in eam rem citari procurator fiscalis ecclesiæ.[5] Sed an post Senatusconsultum pro reo redditum licebit ecclesiastico iudici hunc eundem reum pro eodem crimine quod commune fuit condemnare?[6] Mouet ex vna parte pro reo auctoritas Senatusconsulti, quod quanquam inter alias partes pronunciatum, ei tamen nocere & æquum est, qui citari non debuit, quique si vocatus fuisset, intercedendi ius non habuisset.[7] Ex alia parte viget, quod salua Senatusconsulti auctoritate, quo nihil de crimine ipso pronunciatum sit, sed tantum de pœna capitali, & de pecuniaria in capitalis consequentiam irroganda,[8] nihil prohibeat hunc ipsum condemnari in mulctam pecuniariam fisco ecclesiæ applicandam,[9] ne alioqui eueniat, vt ex iudicis aut Principis secularis facto deterior fiat conditio fisci ecclesiastici, cui quod ad commune delictum attinet pecuniariamque condemnationem, iniuria fieri nulla debuit.[10] *Senatus* nihildum constituit in ea causa de qua SC. 27. de iurisd. omn. iudic. & for. compet.

1 Tanquam qui sit dominus totius reipublicæ & territorij sui in quo etiam hic reperitur.

2 Vt pluribus tractat Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst. 36. per tot.*

3 Scilicet post solemnem depositionem, & vt loquuntur, degradationem, cui numquam locus est nisi ob graue crimen. Iul. Clar. *quæst. 74.* vbi etiam subiicit quænam solemnitas interuenire debeat in degradatione.

4 Quomodo semper adprobari gratia Principis per Senatum debet. Iul. Clar *in pract. crim quæst 59 num. 10.* Etiamsi per eam fiat tantum communis pœnæ non absoluta remissio. Ibid. Et quamuis subiiciat non esse necessariam Senatus adprobationem in gratia exilij arbitrarij, itemque quando conceditur gratia à pœna extraordinarie imposita per edicta ipsiusmet Principis, alio tamen iure vtimur, nec illas limitationes Clarus ipse probat.

5 Quia non posset impedire gratiam, cum ecclesia non nouerit sanguinem.

6 Interdum enim qui apud vnum iudicem accusatus & vel absolutus, vel punitus fuit, iterum apud alium iudicem accusari potest & puniri. De quo vide Iul. Clar. *in pract. crimin. quæst 57.*

7 Sufficit enim vt redditum sit cum legitimo contradictore, *l si ideo 55. in fin princ. D. de euict. l cum non iusto 5. D. de collus. deteg.*

8 Abolitio enim tollit non inducit quæstionem de crimine.

9 Nec enim ideo fiet, vt contraria pronunciata videantur, quod vnum verendum esset *l singulis 6. D. de except. rei iudic.*

10 *Ex reg. Li in princip. de alien. iudic mut. caus. fact. non debet alteri 74. de reg. iur.*

DEFINITIO III.

Potest gratia criminis facta per Principem adprobari à Senatu etiam inaudito procuratore vasalli.

AD capitalem pœnam condemnato si Princeps criminis veniam indulserit, non est necesse auditi procuratorem officij, vt vocant, id est, iurisdictionis inferioris in qua delictum admissum esse dicitur, sed solum procuratorem Principis, & priuatum accusatorem. Hunc vt ei ante omnia satisfiat,[1] non vt consensus illius exquiratur, cum tametsi dissentire maxime velit nihilominus Principis beneficio locus esse debeat,[2] si aliud nihil remoretur.[3] Interdum namque ea indulgentia necessitatem inducit præstandæ satisdationis De non offendendo.[4] Illum vero quod ipsius maxime interest, vtpote ad quem publica vindicta criminisque persecutio spectet.[5] At eius procuratoris qui iurisdictionem tantum tuetur, nihil prorsus interest, dum ne quid ex mulcta ei adiudicata detrahatur, quod nec vnquam Princeps facere solet.[6] Aliud est si indulgentia præcesserit condemnationem.[7] Tunc enim nihil inaudito inferioris iurisdictionis procuratore constituendum est, ne alioqui ius ipsius remittere voluisse Princeps videatur.[8] *Ita Senatus* in eadem causa & pro Mattino Micol 13. Cal. Ianuar. 1593.

1 Secundum ea quæ dixi *Defin. 3. §. ne sin iuss. prine. cers. iudic. lic. confisc.*

2 Quod enim potest fieri aliquo inuito, potest multo magis fieri eo ignorante, *l. quod potest 26. de reg iur.*

3 Quid enim si pars doceat obreptum vel subreptum fuisse Principi? *l si quis obreperit. D. de fals. l. vltim. C de precib Imp. offer.*

4 Ne beneficium Principis alioqui fiat iniuriosum & captiosum contra *l. 4 C. de emancip lib l Paulus 8. de pact stipul.*

5 *L post legatum 5. §. aduocatum fisci, D. de his quæ vt indign.*

6 Intelliguntur enim omnia Principis rescripta saluo iure tertij, *l 2. § si quis à Principe, & § merito, D. ne quid in loc public.* [Quid ergo si iudicatum quidem sit, sed per contumaciam, & reus purgans contumaciam compareat, impetrata venia criminis? Ex integro cognoscendum erit ac proinde audiendus erit vasalli procurator acsi nunquam fuisset iudicatum, quia quod iudicatum est pro non iudicato habetur. *Ita Senatus* in causa procuratoris iurisdictionis de Myolans & Guidi. cret 20. Decembr. 1610]

7 Quod tum maxime solet vsuenire cum indulgentia fit per modum abolitionis, quæ in eo differt à gratia, quod per abolitionem prohiberur accusatio ne cogatur reus fateri crimen, quod gratia & indulgentia præsupponit. Itaque cuius crimen abolitum est non possit interrogari de crimine, ideoque solent abolitiones esse odiosiores. Quanquam nihil vetat etiam ante condemnationem fieri gratiam & indulgentiam criminis.

8 Semper enim citandus est quisquis ex eo actu lædi potest, *l. de vnoquoque 47. D. de re iudic. nam ita 36. D. de adopt.*

DEFINITIO IV.

Condemnatus ad mortem nec agere amplius potest, nec conueniri.

AD vltimum supplicium[1] condemnatus per contumaciam si per procuratorem ciuili aut criminali iudicio agere velit audiendus non est, cum pro mortuo habeatur,[2] præsertim si à supremo magistratu condemnatus sit à quo nec liceat appellare.[3] Si tamen rescripto Principis dilata & tantisper prohibita sit executio iudicati, nihil causæ est, cur non interea condemnatus iura sua persequi possit,[4] exemplo eius quod de deportato proditum est non prius amittere eum ciuitatem, quam Præsidis qui deportauit factum Princeps adprobauerit.[5] (Quamquam nil hodie necesse est, vt Principis approbatio accedat.) Nam siue in integrum restituetur salua ei esse iura omnia æquum est,[6] siue non restituetur tanto facilius fisco satisfiet si mulcta pecuniaria irrogata sit,[7] aut tanto locupletior erit fiscus si tale crimen sit, ex quo confiscatio sit secuta. Plane si condemnatus ipse conueniatur ab alio dubitari non potest, quin aut permittenda ei defensio, aut in eum actio inhibenda. *Ita Senatus* Cal. Decemb. 1594.

1 Hoc est, ad mortem, *l. vltimum supplicium 21. D. de pœn.*

2 Cum per condemnationem, cuius statim faciendæ est executio, facta sit eius pœnæ si præsens fuit. Iul. Clar. *in §. testamentum, quæst. 21. num. 1.* vbi ob hanc causam ait non posse hunc testari, adeoque testamentum si quod antea fecerat irritum fieri, *ex l si quis filio 6. § irritum, D. de inoff. test.* Quamuis non seruetur hoc de consuetudine, vt ille ibidem subiicit.

3 Nam si appellet ab eo à quo appellari potest, nec damnatus videtur, quia appellatio extinguit iudicatum, *l. 1. § vlt. D. ad*

D. ad SC. Turpill. dict. l si quis filio. §. hi autem omnes, de iniust. rupt.

4 *d. l si quis filio 6. §. quid tamen ill eod. tit.*

5 *d. l si quis filio. § eius qui deportatur, l. 2. §. 1. de pœn. l. 1. §. deportatos. de leg. 3. l. 6. de interd & releg.*

6 Hoc enim est in integrum restitui à Principe, iura sua omnia recuperare, *l. 1. C. hoc tit.* vbi est text. elegans.

7 Semper enim creditoris interest locupletiorem habere debitorem, vt tanto facilior sit exactio crediti.

8 Quis enim ferat denegari defensionem ei qui ab alio conueniatur? *l. tutelæ 7. § vlt. D. de cap. min. l. 2. hoc tit.* * Cùm tamen quæritur an condemnatus ad mortem aut etiam ad triremes possit conueniri, solet distingui an lis fuerit inchoata ante condemnationem criminalem an post, vt inchoata possit peragi, non inchoata non possit institui. *Ita Senatus* 26. Maij 1617. ex Ioan. Papon.

DEFINITIO V.

Confiscatio bonorum apud nos cedit lucro solius Principis non etiam vasalli, & quomodo prospiciatur vasallo.

PVblicatio & confiscatio bonorum ex cuiuscunq; criminis causa eam pœnam hodie admittentis, ac multo magis si proponatur crimen læsæ maiestatis, solius principis lucro cedit, [1] non etiam vasalli eiusdemque domini directi, licet ex ratione iuris communis ea pœna irrogetur. [2] Nimirum quod ad bona illa attinet quæ sunt in eiusdem Principis territorio, nam quæ in alieno sita sunt ad illius territorij Principem omnimodo spectant. [4] Sed id ita accipiendum est, nisi inferior ex priuilegio Principis tale ius habeat specialiter confiscationis percipiendæ, quomodo habet apud nos Illustriss. Dux Gebennensis in tota prouincia Gebennensi, & Focigniacensi, præterquam si læsa sit maiestas in primo capite. [Primum autem caput esse intelligitur, quoties aut contra personam ipsam Principis, aut contra statum Reipublicæ conspirasse quis probatur.] [5] Neque tamen ex eo prohibetur supremus Princeps quo minus veniam criminis indulgeat delinquenti, [6] nec in eo solum, vt capitis pœnam remittat, sed & vt confiscationem ipsam, quæ vtique non nisi in capitalis supplicij consequentiam hoc casu irrogatur. In eoque elucet suprema Principis auctoritas, ne dubitari possit quin habeat ille non solum vitæ & necis, sed etiam bonorum plenissimam potestatem. [7] Verum ea Senatus partes esse debent, vt mulctam pecuniariam tanto graviorem infligat ei, cui Princeps criminis veniam dedit. Neque enim iuri inferioris domini vasallique derogasse voluisse Princeps facile credendus est. [8] *Ita Senatus* secreto SC. in causa Francisci Garnier, & N. Thibaud, 18. Calend. Iul. 1595.

1 Nam ex paucis criminibus hodie fit confiscatio bonorum post *Auth. bona damnatorum. vbi not. C. de bon. damnat.*

2 Natt. *cons.* 580.

3 Vide tamen plerosque contra sentientes à nobis relatos *Defin.* 2. n. 7. *supr. ne fin. inst. Princip.*

4 Vt scripsi *Defin.* 1. *sup. tit. prox.*

[5 *Ita Senatus* in causa oppidanorum de Passy, contra procuratorem fiscalem Ducatus Gebennensis. *Sine die.*]

6 Secundum ea quæ tractat Iul. Clar. *quæst. 59 in pract. criminal.*

7 *l. 1. C. hoc tit.*

8 *l. 2. §. merito & § si quis à Principe. D. ne quid in loc. public. l. 4. C de emancip. liber.* Tessaur. *decis.* 132. 250. & 266. Amed. de Pont. *quæst. laudim.* 24.

[DEFINITIO VI.

LIterarum quas vocant, Salui conductus, apud nos vsus nullus est in criminalibus, licet apud Pedemontanos sit frequentissimus. Aut enim delicti suspicionem purgare debet reus si sit innocens, in eamque rem se carceribus mancipare, aut criminis veniam impetrare. Quod si eiusmodi literæ à Principe impetratæ sint, non magis impetrantem audire Senatus debet, si eas per procuratorem exhibeat, quàm si meram puramq; criminis indulgentiam meruisset; vt qui se nocentes sciunt ab eiulmodi literis impetrandis reuocentur, quarum nullum se commodum sperare sine præsenti capitis periculo posse intelligant. *Ita Senatus* 12. Calend. Mart. 1611.]

TIT. XXIX.

DE DIGNITAT. ET NOBILITAT.

DEFINITIO I.

Qui per artes sordidas nobilitatem generis amisit, non nocet liberis, ne quidem postea susceptis, imo nec sibi, si quandocunque desistat, neque indiget rehabilitatione.

QVi nobilitatem habet ab auis & proauis non idcirco eam amississe videri potest, quod patrem habuerit [1] qui mechanicas forte & obscœnas artes exercuit. [2] Absurdum enim sit à patre solo auferri filio, quod non à solo patre filius habeat. [3] Nec quod eo ipso tempore conceptus filius fuit, quod pater iam nobilitatem amiserat, ad rem pertinebit. Nam quod dici solet, per medium, vt vocant, inhabile impediri coniunctionem extremorum, [4] ad *hunc* casum non pertinet, in quo fieri non potest quin aui nobilitas per patrem quantumuis ignobilem in nepotem cum vita transmittatur. [5] Quidni verò, cum is ipse, qui mechanicas artes exercuit, si ab antiqua prosapia nobilis fuit, sola desistentia recuperet nobilitatem, [6] neque vlla indigeat rehabilitatione, [7] qua proculdubio indigeret, qui ex priuilegio & sola Principis concessione primus sibi suisq; nobilitatem quæsiuisset. Quamquam, quod apud Gallos vsu receptum traditur, vt quisquis sordide vixit, tametsi ex nobilissima familia originem traxerit, nouo indigeat Principis beneficio, [8] non tamen eius liberi, [9] summam rationem habere mihi semper visum est, ne alioqui huiusmodi hominibus veluti ludibrio & contemptui sit nobilitas, [10] quam venerationi potius habere, & sanctissime colere deberent. Sed tamen alio, vt dixi, iure vtimur. [11] *Ita Senatus* in causa fratrum de Dompierre de S. Genis, contra Syndicos illius Vniuersitatis, 15. Calend. Ian. 1590.

1 *l. 3. D. de interd. & relegat. l. emancipatum 7. §. vlt. D de Senator.* Nobilitas enim per aliquem acquisita descendit veluti ex traduce in posteros. *l. 1.* vbi Bart. *l. Senator. l. si Senator. C. hoc tit. lib* 12. Andr. Tiraq. late *in tract. de nobilit. cap.* 15 & 35.

2 Nobilitatem enim perdit is, qui vilibus & mechanicis artibus vtitur. *l. nobiliores*, vbi Bald. *C de commerc. & mercat. l. Nec quis C. hoc tit.* Tiraq. *in tract. de nobilit. cap.* 27. ubi vide.

3 *d. l. 3. de interd & releg.* vide Tiraq. *cap* 35. *de nobilit.*

4 Ratio est quam adfert Cravet. *cons.* 165. vbi contrariam sententiam tuetur, vt scilicet non sit nobilis, qui auum habuit nobilem, si natus sit ex patre mechanicas artes tum exercente. Vide tamen *l. 2. C. de oper. liberti.*

5 Quia non tantum patri coniungitur filius, sed etiam auo per patrem *d. l. emancipatum 7. §. vlt. D. de senat. l. decem 6. D. de collat. bonor.*

6 Guid. Pap. *decis* 196. 217. & 391. *per text. in cap. vltim. de vit. & honest. cler & in clem. 1. eod. l. ingenuum cum sua gl. ff C. de ingen. manum.* Et alij quos refert Tiraq. *cap.* 27. *de nobilit. n.* 5.

7 Scilicet si inspicias iuris communis rationem, quæ apud nos proculdubio obtinet. Mascard. *in tit. De tallia seu collect. §. item illi qui sunt nobilitate decorati.* Chadan *cons.* 64. *§. viso proces col pen vers. sed dato.*

8 Ita Tiraq. *dict. cap. 27. de nobilit num* 6.

9 Nec enim factum patris debet nocere liberis in eo iure quod habent ab auo non à patre *dict. l. 3. De interd. & relegat.* Iunge *Defin* 14. *infr.*

10. *Arg. l. vlt. §. pen. C. de bon. quæ liber.* Est enim rara res nobilitas. Tiraq. *cap.* 37. *n* 1.

11 Vt scilicet rehabilitatio nulla sit necessaria, ne quidem ei, qui sordidas artes per se exercuit, sed sufficiat ei sola desistentia ad recuperandam nobilitatem, si modo eam ab auis habeat & ab antiqua prosapia, vt ait Definitio, non si cum primùm sit ille nobilitatus. Hic enim & facilius amittit nobilitatem, & amissam difficilius recuperat. Plane qui per alium sordidas artes exercet non ideo amittit nobilitatem. Ideo Tiraq. *vbi supr. n.* 7 *& seqq.* Audio tamen ab aliquot annis supremam apud nos Rationalium Curiam id obseruare, vt exigat rehabilitationem, quam Senatus noster non exigit.

DEFINITIO II.

Nobilitas non tam facile acquiritur quam amissa recuperatur.

FAcilius recuperatur amissa nobilitas quam acquiritur. Eam namque à seipso acquirere nemo potest; at quam facto suo quis amiserit eam contrario facto recuperare facilè potest.[1] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Guid. Pap. *quæst.* 89 post Bart. *in l.* 1. *C. hoc tit. De dignit. lib.* 2. *tit.* 1. Vide addit Guid. Pap.

DEFINITIO III.

Agros suos vel communes coluisse non nocet nobilitati, adeoq; nec alienos conduxisse, si nobilis aliter viuere non potuit honestè.

NOn ex eo solo nobilitas amittitur, quod vir nobilis agros suos manu coluisse probetur. Nam imo vero laudi olim habitum id fuisse, Cincinnati aliorumq; exempla testantur, quos legimus ab aratro ad nobilissimas quasque Reipub. dignitates obeundas reuocatos.[1] Neque vero clericus ex hac etiam causa perdit priuilegium clericale.[2] Idem est si nobilis non lucri faciendi gratia, sed vt afflictis & miseris rebus suis ad victum necessarium subueniret, alienos fundos colendos conduxerit,[3] aut bona sibi cum fratribus aliisve communia,[4] ne extraneo conductore interueniente difficiliorē experiretur partis suæ fruitionem. His enim casibus apparet non tam inhonesti lucri auiditate, quam necessaria aut saltem honesta de causa ab ea viuendi ratione recessum esse, quam nobiles sequi & solent & debent.[6] *Ita Senatus* in eadem causa, & rursum pro Nobilibus de Leual, contra Syndicos loci d'Iunge, 4. Id. Maij, 1593.

1 Andr. Tiraquel. late *cap* 32. *de nobilit. per tot. præsertim. num.* 2.

2 *Can clericus* in verb. *agricultura* 91. *distinct.* Tiraq. *dict. cap* 32. *n.* 3. Guid. Pap. *quæst.* 41. 392. Sic dicimus clericum, qui exercet opera rusticalia in suis possessionibus, non ideo tamen amittere priuilegium clericale. Specul. *in tit. de cleric coning.* §. 1. Guid. Pap. *d. quæst* 41.

3 Esset enim illa sine iniquissima sententia, per quam cogeretur quis etiam necessario sumptu carere & fame perire, *l. veo* 41 *D de solut l suo victu* 18. *& seqq. D. de oper. libert.* Tiraq. *c.* 37. *n.* 82 *de nobil.*

4 Nam & suum potest quis dicere id quod cum alio commune habet, *l.* 5. *§. vltim. & l. seq. de legat.* 3. *Illud* 46 *de vit. nupt.*

5 Et ad obuiandum discordiis quas materia communionis excitare solet.

6 Est enim honesta quælibet ratio conseruandæ vitæ, vt & redimendi sanguinis, *l.* 1. *D. de bonor. eor. qui mort. sib. consc.*

DEFINITIO IV.

Notariatus derogat nobilitati præter quam si quis sit Notarius Principis. Nam & cocus Principis habet dignitatem.

NOn dubitatur apud nos, quin notariatus officium deroget nobilitati,[1] quippe quod adeo vile sit, vt non dennt qui putent etiam infames personas ad id admitti posse.[2] Quibus tamen hac parte non assentior. Alios enim mores nostra hæc ætas postulat, eoque iure vtimur, vt non nisi probatæ testatæque fidei homines ad huius officij exercitium recipiantur, cum quotidiano vsu compertum sit, quanti publice referat probos esse eos, quorum fidei probissimi cuiusque facultates, existimatio, vita denique ipsa committatur.[3] Magisque probarem quod apud gentes aliquas receptum audio, vt non alij possent esse notarij, quam qui vel nobiles essent,[4] vel Doctores.[5] Nec sane ratio bona reddi potest, cur viles haberi debeant ignobiles, ne dicam infames. Nam quod comparantur seruis publicis, quorum munus olim fuit, vt pro quibuslibet stipularentur, omnino alienum est, cum liberi sint non serui[6] vtroque susceptum munus obeant,[7] non quod inuitis sit iniunctū.[8] Illud sane in confesso est, notarium Principis non solum nobilem manere, si talis iam antea fuerit, sed etiam dignitatem habere intelligi.[9] Nam & cocus Principis dignitatem habere creditur.[10] Nimirum ad Principis maestatem illud pertinet, vt domesticorum omnes dignitate præditi existimentur. *Ita Senatus* in ea causa, de qua supra SC. 1.

1 Cravet. *cons.* 163. quem refert Tiraq. *cap.* 30 *n* 9. *De nobilit.* vide Guid. Pap. *quæst.* 90.

2 Bart. *in l.* 1. *C. de mandat. Princip. & in l. eadem. D. ad leg. Iul. repet.* Cravet. & Tiraq. vbi supr.

3 Cum instrumenta per notarium recepta tantam faciant fidem publicam, vt nec de falso argui possint, nisi præcedente solemni inscriptione, vt dixi *in sienal. Ad leg. Cornel. de falsi. supr.*

4 Vt apud Vercellenses.

5 Vt apud Bononienses.

6 *l non aliter* 18. *D. de adopt. lege* 2. *Cod eod. l.* 2. *D. rem pupill. salu for.*

7 At serui pblici erant serui Reipublicæ non homines liberi. *l.* 1. *C. de serv. Reipub. manum.* Nec vllus iuris locus est qui notarios appellet seruos, quod bene obseruauit Tiraq. *dict. numer.* 9.

8 Nemo enim notarius nascitur; aut fieri cogitur. Certè nemo dixerit notariatus officium habere *dignitatem*, cum possit exercen per liberum. *l. vlt. C. de serv Reip. man.* qui tamen non post habere dignitatem. *l* 1. *C. ad leg. Iul. maiest* Tiraq. post alios ibid.

9 *l.* 1. vbi Salycet. *C. de mandat. Princip.* Tiraq. *dict cap.* 30. *num* 8.

10 Idem Tiraq. vbi supr. *num.* 10. ex Bald. *in cap.* 1. *de feud. Gard in addit.*

DEFINITIO V.

Procuratoris etiam ad lites officium derogat nobilitati, nisi quod apud Senatum exercetur.

SImilis nostrorum error ille est, quod vulgo putant, Procuratoris quoque litem exercentis officium esse vile & sordidum, ob idque derogare nobilitati.[1] Nullo enim iuris loco id prodi[tū] legimus,[2] ni forte ideo sic comparatum volunt, vt nobilibus omnis omnino quæstus comparandi occasio auferatur, quomodo à Pop. Rom. patribus olim ablatam fuisse constat.[3] Placet tamen Senatui nostro ea distinctio, vt qui apud Senatum aliamve supremam curiam procuratoris ad lites officium exequitur, pristinam nihilominus nobilitatem retineat,[4] non item qui apud inferiores iudices tametsi iurisdictionem

Principis

Principis tractantes,[5] vt tanto meliore conditione sint qui Senatui dant operam, quanto præcellior Senatus dignitas est cæteris omnibus,[6] quippe quæ ipsam Principis dignitatem & auctoritatem præ se ferat.[7] *Ita tractatum est* in eadem causa.

Guid.Pap.*quæst.*89. Andr.Tiraq.ex communi omnium sententia *cap.*30.*De nobilit.in princip.* Idem Guid.Pap. *quæst.* 388. & 396.

2 Nam quod scriptum est *in l.si quis procurationem*, vbi gl. & DD. C. *de decur. lib.* 10. non ad procuratores iudiciorum spectat, sed ad procuratores negotiorum, vt & bene obseruauit Tiraq.*dict.cap.*30.*n* 1.

3 Sic enim Tit.Liuius quodam loco scribit fuisse olim Romæ constitutum, vt quæstus omnis Patribus auferretur.

4 Cum Senatus personam repræsentet ac maiestatem Principis, cuius etiam coetus habet dignitatem, vt dixi *Defin.praced.* *n.*10. Ita Chassan.*in consil.*

5 Et de his debet intelligi Guid.Pap.in decisionibus supra allegatis.Idem tamen sentit ille etiam de aliis *quæst.*399.

6 Non tamen facile solet Senatus noster pati, vt quis etiam ex iis qui procurant apud amplissimum ordinem nobiles fiant, retento absolute eo officio procurationis, sed cum hac restrictione, vt post aliquod tempus abstinendum habeant à procuratione, saltem post decennium. Nempe quia facilius est, vt acquirendæ nobilitati repugnare videatur perpetuæ apud Senatum procurationis officium, quam vt perimat acquisitam. Huc enim pertinet quod dici solet multa facta retinere quæ fieri prohibentur. *l.patre furioso* 8.*de his qui sui vel alien.iur. sunt.*

7 Nam & literæ omnes quæ à Senatu prodeunt, sub nomine Principis prodeunt.

DEFINITIO VI.

Ex solutione tributorum quæ plebeiis indicuntur non amittitur nobilitas nec immunitas, nisi ea solutio fuerit continuata per triginta annos.

NOn fit præiudicium nobilitati & immunitati ex eo solo, quod vir nobilis passus sit censeri se in plebeiorum numero, tributaque non nisi plebeiis indicta per aliquot annos soluerit: Nec si per longum tempus ea solutio continuata sit, dum ne per longissimum.[1] Quis enim in re tanti momenti & ad causam status pertinente breuius quam triginta annorum tempus sufficere posse existimet?[2] Quamuis dici soleat perire priuilegium si eo per decennium vsus non sit, qui vti potuit.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Guid.Pap; *decis.*387.

2 Cum enim actus sit reiterabilis non sibi præiudicat nobilis, nisi pro vicibus quibus soluit, non pro futuro tempore, secus si actus non esset reiterabilis, vt ratiocinatur ibid. Guid. Pap.per text.*in cap decedentibus. Extr. de priuil. Auth. presbyteros* 2.*C.de episc. & cleric.l voluntaria.C. de exeus.tutor l.* 2.*C. de iur.domin impetr.*

3 *l.*1.*D.de mundin.* Vide tamen Apostill.ad Guid.Pap.

DEFINITIO VII.

Etiam is, qui litis initio inter plebeios habebatur, potest lite pendente prouisionalem immunitatem tanquam nobilis obtinere.

QVid ergo si nobilis, qui per errorem aut imprudentiam passus est continuo fortassis decennio aut vicennio censeri se in numero plebeiorum & à se tributa exigi, repertis postea nobilitatis auitæ instrumentis, in integrum restitui velit aduersus solutiones, neque tamen in eo res sit, vt per diffinitiuam sententiam adhuc decidi possit, an pendente lite immunitatem ab obeundis plebeiorum muneribus & honoribus obtinere debebit? Mouet, quod dici solet, pendente lite remanere actorem debere in eo statu in quo litis cœptæ tempore reperitur.[1] Sed id ita accipi debet, quousque de contrario statu aut per plenam probationem, aut per probabilem præsumptionem appareat. Itaque pro actore nobilitatem ex instrumentis probante interea pronunciandum esse placuit.[2] In eadem causa.Iunge SC.5.De muner.patr.

1 *l monetor.* 4.*C.si seruus export.uen.*

2 Vt appa.e *ex d.l.monetor*, in illis verbis, *sed quousque probauerit.* Semper enim præsumptio cedit probationi & veritati.*l si chirographum* 24.*& seq.l.Imperatores* 29.*in fin. de probat.*

3 Semper enim pendente lite dicendæ sunt vindiciæ pro eo qui apparentiorem, vt loquuntur, & probabiliorem exhibet titulum, quamuis nobilitas non sit qualitas naturalis, sed accidentalis. Nec enim quisquam nobilis nascitur. Bart.*in l.*1.*C. hoc tit. de dignit.libr.*12. Vnde solent nostri nobilitatem definire qualitatem illatam per Principatum tenentem, quia quis vltra honestos plebeios acceptus ostenditur. Tiraq.*cap.*6.*nn.*1. *De nobilit.& cap.*10.*n.*13.

DEFINITIO VIII.

Monetæ præfectura perpetua nobilitatem tribuit, non temporalis.

PErpetuam cudendæ monetæ præfecturam nactus à Principe nobilitatem ex priuilegio adeptus videtur. Quod secus dst in eo cui non nisi ad tempus id muneris datum est.[1] Etsi enim vtrique illud est commune quod annuam Principi mercedem præstant, plus tamen potest causa perpetua quam temporaria ad nobilitatis acquisitionem.[2] *Ita Senatus* pro N. Joanne Burges Camberiensi, 6. Calen.Decembr. 1592.

1 Et de his videtur intelligi debere quod tractat Guid. Pap.*quæst.*404.de magistris particularibus monetarum, quos ipse ait teneri ad subsidia Delphinalia, quamuis monetarij ipsi & operarij monetarum non teneantur, vt idem Guid.Pap.tradit *quæst.*402.

2 Exemplo eius quod dicimus, ad acquisitionem dominij necessariam esse causam perpetuam nec sufficere temporalem; *l.*1.vbi Cuiac,notat in Paratitlis.*D.de iur.dot.*

DEFINITIO IX.

Medici Doctores licet nec nobilitatem hoc ipso sibi acquirant, nec dignitatem, habent tamen immunitatem, itémque viri illis vxores & filij eorum.

MEdicos Doctores, siue publici professores & lectores sint, siue curandis tantum morbis vacent, constat nec nobiles esse, nec dignitate vlla præditos.[1] Habent tamen priuilegium immunitatis ab omnibus oneribus, & muneribus, præsertim personalibus,[2] nec tantum qui actu legunt, vt male quidam sentiunt,[3] sed etiã si curationi se addixerint. Par enim omnium priuilegium est,[4] dummodo sint intra numerum constitutum, & quem vnaquæque ciuitas bene constituta præscriptum habere debet,[5] & consequenter decreto Curialiũ adprobati,[6] aut si sint medici exercitus & legionis, nempe quandiu exercitum sequuntur & absunt Reipublicæ causa.[7] Non tantum autem medicis, sed eorum liberis & vxoribus idem priuilegium immunitatis conceditur,[8] sed hoc viuis duntaxat medicis, non etiam iis defunctis.[9] Cum enim id priuilegium non nisi ratione officij datum sit, quod neque in viduam transit, neque in liberos, fieri non potest, vt finito officio duret.[10] Neque simile est, quod dici solet mulierem quãdiu vidua manet gaudere priuilegiis viri. Id enim ad ea priuilegia pertinet, quæ ratione dignitatis competunt, non ad ea quæ ratione officij. Mulieres enim maritorum dignitate fulgent, at eorum officio non funguntur.[11]

Ita Senatus in causa Isabellæ Scarron viduæ Andreæ Pignier medici, & Syndicorum Sancti Petri d'Arbigny, Non. Febr. 1593.

1 Etsi negari non potest, quin medicina sit ars non solum honesta, sed etiam pernobilis, ita vt qui eam profitentur, licet hoc ipso nobilitatem & immunitatem nancisci non possint, si quam tamen habent eam non idcirco amittant, vt pluribus tradit Andr. Tiraq. *cap. 31. De nobilit.*

2 *L. medicos 6. C. de profess. & medic. lib. 10. tit. 52.*

3 Bart. *ad d. l. medicos.*

4 *l. si duas 6. § est autem & numerus. D. de excus. tutor.*

5 *d. §. est autem* iunct. *§. excedere eod. leg.*

6 Vt loquitur *l. magistros 7. C. de profess. & medic. lib. 10.*

7 *l. 1. eod. tit.*

8 *d. l. medico. 6. & l. vlt. eod. tit.*

9 Glos. *in d. l. medicos* in verb. *filij*, quam ibid. adprobat Bart. & Ioan. de Plat. *n. 2.*

10 Priuilegium enim competens ob aliquam qualitatem, finit a illa qualitate finiri *l. si duas 6. alias l. athlete. §. gentium D. de excus. tutor. & vulgar.* Ratio est Ioan. De Platea loco supradicto.

11 *L. vlt. C. de incol. lib. 10. tit. 39. l. mulieres 13. C. de dignit. lib. 12. tit. 1. Bart. in l. vnic. C. de mulier. & in quo loco. lib. 10. tit. 62. l. fœmina 8. l. vlt. D. de Senator.*

DEFINITIO X.

In quo melior sit conditio Doctorum iuris & Aduocatorum, quam medicorum.

IN eo igitur melior conditio est aduocatorum & doctorum iuris, quam medicorum, illi enim non solum acquirunt nobilitatem perinde ac qui in castris militant,[1] sed etiam dignitatem quandam habere existimantur,[2] ob idque & priuilegium ne aut pro debito ciuili detrudi possint in carceres,[3] aut facile pro crimine tormentis subiici.[4] Proinde habent beneficium immunitatis non ex priuilegio & contra iuris communis regulas vt medici, sed iure communi quo immunes sunt à plebeiis muneribus & oneribus omnes, qui nobilium numero adscribuntur,[5] ac multo magis qui habent dignitatem:[6] Et consequenter transit in eorum viduas & liberos idem ius immunitatis, quoniam quemadmodum viduæ per maritum, ita liberis per patrem quæsita dignitas intelligitur,[7] vsque adeo vt nec si patri viuo ablata sit, liberis tamen auferri debeat[8] extra causam læsæ per patrem maiestatis.[9] Ergo non satis recta in omnibus est Doctorum iuris & medicinæ comparatio.[10] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. aduocati 14. C. de aduoc. diuers. iudic.*

2 Guid. Pap. *quæst. 388. n. 8. & 9.*

3 Nisi agatur de graui delicto. Iul. Clar. *in pract. crim. qu. 28. nu. 4.*

4 Idem Clar. *in d. pract. crimin. q. 64. n. 16.* vbi addit non valere consuetudinem si qua sit in contrarium.

5 Andr. Tiraq. *de leg. cap. 20. num. 168. & seq. De nobilit.* vbi & alia pleraque nobilium priuilegia refert & probat.

6 Dignitas enim plus quam nobilitas est cum vix possit esse sine dignitate. Immunitas fere tribuitur plerumq; ob solam nobilitatem. Tiraq. *dict. c. 20. n. 172.* Vide tamen eundem Tiraq. *cap. 8. n. 4. & c. 20. n. 191.*

7 Tiraq. *dict. tract. De nobilit. c. 18. per tot.*

8 *l. filiam 9. D. de Senator.*

9 Nam ex hac causa etiam liberi puniuntur infamia & bonorum amissione *l. quisquis 5. C. ad leg. Iul. maiest.*

10 Licet comparentur *in dict. l. medicos.* In eoque videntur errasse Guid. Pap. *quæst. 394.* iunct. *præced. & sequent.* Adde eundem *quæst. 81.*

DEFINITIO XI.

EXcipiendi tamen sunt medici Principis habent enim dignitatem,[1] quam & cocus Principis habere creditur.[2] Sed medicos Principis accipere debemus, quibus Princeps ipse dat se curandum, non etiam illos quibus militum aut aliorum curandorum munus à Principe iniungitur, tametsi eo nomine stipendium mereantur.[3] Sane Principis medicos, licet edicto Principis nostri, quod ad 5. Cal. Apri. 1584. factum est, non connumerentur inter eos qui immunitatis priuilegium habent, æquissimum tamen est eodem iure censeri.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Et consequenter nobilitatem & immunitatem, Bart. *in l. vnic. in fin. arg. ill. text. C. de comit. & arch. sacr. palat. lib. 12.* And. Tiraq. *c. 30. in fin. de nobilit.*

2 Idem Tiraq. *ibid. n. 10.*

3 Aliud enim est seruire militibus Principis, aliud vero ipsi personæ Principis.

4 Quomodo & notarij Principis idem priuilegium habent. De quo vide quæ scripsi *Defin. 4. supr.*

DEFINITIO XII.

Quantum referat an quis nobilis sit absolute ac simpliciter, an secundum quid, & an ex priuilegio, an ex iure communi?

NOn omnis nobilitas prodest ad immunitatem, sed illa dũtaxat quæ absolute nec secundũ quid nobilitas est.[1] Exempli gratia; Feudum nobilitat possessorem[2] & tamen nemo dixerit, ex eo solo quod quis feudum possideat gaudere cum debere priuilegiis omnibus, quibus gaudent ij qui natalibus aut ex Principis priuilegio nobilitatem sint consecuti, sed in iis tantum quæ ad feudi ius pertinent. Nam & quotidie videmus plebeios homines acceptis à Principe literis, vt vocãt, capacitatis, fieri possessores & dominos feudorum nobilium, nec eo minus tamen in cæteris omnibus plebeiorum iure censeri.[3] Finge statuto alicuius ciuitatis aut edicto Principis concessum Syndicis ius & priuilegium nobilitatis[4] ad certos dumtaxat vsus, puta vt feuda dobilia possidere possint, aut ad dignitates peruenire, quarum aditus non nisi nobilibus pateat, Non egredietur priuilegium fines territorij,[5] quomodo sane egrederetur, si nobilitas simplex & absoluta concessa proponeretur, qualis illa est, quæ iuris communis auxilio nititur, nec aliis vllis, quam honestis legibus finibusque concluditur.[6] Quisquis enim alicubi vere & simpliciter nobilis est, siue ab origine natalium, siue ex priuilegio & concessione eius, qui nobilitatem dare potuit, cum vbiq; nobilem esse necesse est, cum ea res ad hominis qualitatem & conditionem pertineat, quæ non minus indiuidua est, quam ipsa hominis persona.[7] Quamuis si summo iure agatur, possit dici non subtiliter, eum, qui nobilitatem habeat solum ex Principis sui aut ciuitatis suæ priuilegio quantumcunque simplicem & absolutam non posse dici nobilem extra territorium concedentis,[8] sed mutuo populorum consensu, & quadam veluti tolerantia receptum esse, vt qui in vna prouincia nobilis est, pro tali habeatur in alia, quoniam si Galli nobiles tales apud Sabaudos non essent, eueniret, vt nec Sabaudos in Gallia nobiles dici paterentur:[9] Quod in iis diuersum est, qui nobilitatem ex iure communi habent, non ex Principis priuilegio. Hi enim cur non eandem vbique retineant, quam si non haberent, vbique nanciscerentur?[10] *Ita Senatus* pro N. Petro Monconis Lugdunensi Consiliario regio, contra Syndicos de Montancy. 4. Febr. 1593.

1 Et hoc est, quod ait Tiraq. *c. 20. de nobilit. nu. 172.* propter nobilitatem quandoque tribui immunitatem.

2 Tiraq. *c. 7. de nobilit. per tot.*

3 Tiraq. *ibid. n. 14.*

4 Potest enim consuetudo aut statutum ciuitatis vel Principis de non nobili facere nobilem, de non ciue ciuem, & contra Bar-

tra Bartol. *in l.1.C.de dignit.libr.*12.Bald.*in l.si quis filium, in fin. C.de ist prat.* Boer.*q.*13.*n* 25. *&* 26.

5 Quia nihil vetat esse quem nobilem in vno loco, & ignobilem in alio loco secundum diuersitatem consuetudinum & statutorum, vt pluribus tradit Tiraq. *c.*10. *De nobil. in princ. & per tot.* maxime *num* 9. Nam & qui per acquisitionem feudi factus fuit nobilis amisso feudo, amittit nobilitatem. Tiraq. *d.c.*7.*in fin.*

6 Vide Bar. *ad l.*1.*C.hoc tit.de dignit.libr.*12. Vnde est, quod sententia lata in causa nobilitatis faciat ius vbique, & quod ad omnes tanquam lata in causa status, per *l.ingenuum* 25. *de stat. hom.* Andr. Tiraq. late *c.*37.*de nobilit.n* 2 *& seqq.vsque ad* 15. vbi ponit septem limitationes.

7 *Arg.l.ex ea causa* 9. vbi Bart. *D.de postul.l.vlt.C.de sentent. pass & restit.*

8 *l. vltim. D. de iurisd. l. cum vnus* 12. *§.pen. de reb. auctor. iudic possid.* Quamuis possit Princeps etiam extra suum territorium creare nobilem in suo territorio. Tiraq. *cap.*6.*nn.*26. *De nobilit.*

9 *Arg.sit quod quisque iur.in alium statuer ipse.sed vtut.*

10 Nimirum in omnibus illis locis, in quibus commune ius vigeret, at non in cæteris locis, in quibus prouinciale ius communi derogaret. Semper enim ius speciale potentius est communi, cum nec aliam ob causam fiat, nisi vt communi deroget.

DEFINITIO XIII.

Syndici Lugdunenses non minus apud Sabaudos quam Lugduni gaudent nobilitatis priuilegio, quod à Galliarum Rege habent.

ESt igitur superioribus consequens, vt Syndici Lugdunenses, quibus Galliarum Reges omnimodam absolutamq; nobilitatem concesserunt,[1] gaudere apud nos debeant priuilegiis omnibus, quæ nobilibus nostris tributa sunt. Nec ad rem pertinuit, quod iisdem regiis priuilegiis exceptum proponebatur, vt publicis oneribus ciuitatis contribuere nihilominus Syndici tenerentur. Nod enim id ob eam causam factum videri poterat, quod illos minus absolute nobiles esse Rex vellet,[2] sed quoniam aliud eiusdem ciuitatis priuilegium est, vt ab ea publicorum onerum munerumque contributione ne quidem nobilissimi immunes sint, nec alius quisquam præter ecclesiasticos:[3] Propterea quod quæ inter eos fiunt contributiones, non vt inter plebeios fiunt, sed perinde ac si immunes omnes essent (nam & generalem immunitatem incolis omnibus etiam aduenis, qui per decennium in Lugdunensi ciuitate morati sint Reges dederunt) hoc est, pecuniarum prorogatione potius quam erogatione, & ea lege, vt tantumdem ipsis reddatur à publicorum vectigalium reddituumque redemptoribus,[4] quod illi dicũt, *par maniere d'emprumpt.*[5] *Ita Senatus* noster in eadem causa.

1 Cum in aliis locis & regulariter Consules & Syndici non nobilitatem nanciscantur, sed tantum immunitatem à tallijs & subsidijs propter labores quotidianos, quos ipsi pro vnius ætate sustinent, vt inquit Guid. Pap *q.*198.

2 Quamuis fere præcipuum nobilitatis priuilegium illud sit, vt tribuat immunitatem ab onere soluendi collectas, vt tradat Tiraq. *c.*20 *n.*165. *& seq. De nobilit.*

3 Cum enim lex ita scripta sit, quantumuis dura, seruanda est, *l prospexit* 12. *D qui & à quib.manum.*

4 Quasi sola ciuitas amplitudo immunitatem tribuat, ac propemodum nobilitatem. De quo vide Tiraq. *c.*12. *de nobilit. & l.*1. *D.de censib.*

5 Quæ res priuilegium nobilitatis & immunitatis non offendit.

DEFINITIO XIV.

Sordiditas patris non nocet filio, qui nobilitatem trahit ab auo.

QVi auum habuit nobilem, licet ex eo genitus, qui generis nobilitatem iam tum sordidis attibus, aut qua alia ratione obscurauerat, nihilominus auitæ nobilitatis dignitatem & priuilegia retinet, dummodo nihil ipse fecerit, quod nobilitati derogasse videatur.[1] Nec contrarium est, quod Diui Marci rescripto constitutum fuit, vt eminentissimorum & in dignitate positorum nepotes & pronepotes ita demum habeant priuilegium, ne plebeiorum pœnis & quæstionibus subiiciantur, si propioris gradus personas nulla violati pudoris macula asperserit.[2] Id enim specialem habet rationem, cum propter expressa verba Diui Marci, qui priuilegio à se inducto quam voluit legem dare potuit;[3] tum quoniam minore priuilegio digna est nobilitas, cum de crimine tractatur, quandoquidem reatus ipse solus omnem honorem excludit.[4] Et sane fatendum est, fauorabiliores esse illos, qui ex parentibus nullos nisi nobiles, quam qui alios nobiles, alios ignobiles & infames habuerunt. Sed non debet ius illud singulare, quod pro arbitrio Imperatoris priuilegium concedentis inductũ est, trahi ad consequentias,[5] vt idcirco faciat, ne aui nobilitas per mediam filij etiam inuiti & ignobilis personam in nepotem transmittatur.[6] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt scripsimus *Defin.*1 *supr. ex l.*3. *D. de interd. & releg. l. emancipatum* 7. *§. vlt D.de Senat.*

2 *l.Diuo Marco* 11. *C.de quæst.*

3 *l.vlt.C.de pact. conuent.tam sup.dot.cum similib.*

4 *l.*1. *C.vbi Senat.vel clariss.*

5 *l quod vero* 14 *& seq.D.de legib.l.quod contra* 141. *de reg. iur.*

6 Secundum ea, quæ disputauimus *Defin.*1. contra Crauet. ex Tiraq. *c.*15. *de nobilit. & c.*35.

DEFINITIO XV.

Nobilitas quamuis non conferatur, tamen probatur per verba enunciatiua Principis etiam contra tertium.

VErba enunciatiua Principis dicentis subditum nobilem, & ea dignitate præditum, quæ nobilitatis causam admixtam habeat, & quam Princeps citra vllius iniuriam conferre possit, probant nobilitatem & dignitatem etiam inter alios, quamuis de diplomate, quod alioqui ad eam dignitatem obtinendam necessarium esset, non appareat.[1] Cum nobilitas sit ex earum rerum numero, quas pro arbitrio & sola voluntate cuiq; ex subditis contedere Princeps potest.[2] Nam si ageretur de probanda ea dignitate, quam Princeps tam facile & citra alterius iniuriam concedere non posset, aliud vtique respondendum esset.[3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Intellige, cum ea qualitas & dignitas est quam Princeps verisimiliter ignorare non possit puta si quem Cubiculariũ suum aut cubiculi præfectum dixerit. Alioqui certum est clausulam illam etiam expressam *ex nostra certa conscientia* non probare in iis, quæ verisimiliter à Principe fuerunt ignorata; nec quemquam nobilitari ex eo solo quod Principi cum nobilem dixerit, nec videri adprobatum quem in ea dignitate in qua Princeps eum esse dixerit. Tiraq. late *cap.*6.*n.*24. *de nobili.* Nisi quis dicat aliud esse fieri quem nobilem, aliud vero probari nobilitatem. Facilius enim est vt nobilitas probetur quam vt concedatur *arg.l.Publia* 26. *§. vlt. D. deposit.*

2 Adeo vt etiam facilè Princeps nobilitare possit, puta si quem fecerit Senatorem, licet nihil dixerit de nobilitate. Tiraq. *dict cap.*6.*n* 21. *&* 22.

3 Nec enim Princeps cuiquam velle iniuriam inferre credendus est *l.*4. *C.de emancip. liber.l* 2. *§ merito & § si quis à Principe D.ne quid in loc pub.* Iunge *Defin* 17 *&* 63 *sup.de probat. & Defin.*67. *sed.* Adde Iul. Clar. *in pract. crimin quæst.*33. *& numero* 21.

DEFINITIO XVI.

Nobilitas & immunitas per legem quæsita mulieri ex persona viri non potest auferri, ne quidem ex facto viri.

PLebeia mulier nupta nobili non solum nobilitatem sibi acquirit à marito[1] sed etiam immunitatem ab omnibus plebeiorum oneribus, quippe quæ nobilitatis priuilegio cohæreat.[2] Quod adeo verum est vt si ea insciа maritus cum plebeiorum Syndicis transigat vxoris nomine, & consentiat, & eius bona plebeiis contributionibus subiiciantur, non possit ea res vxori nocere.[3] Nempe quia illud immunitatis priuilegium habet non tam à marito, quam à lege, licet ob mariti personam.[4] Proinde non est hic locus disceptationi, an quod ius à me aut ex mea persona habes possim ego tibi adimere vel inuito vel ignoranti?[5] Addebant quidam, Nec si mulier ipsa transegisset aut pro se transigenti marito consensisset, nocere tamen ei debere transactionem, quia ne quidem pacto fieri possit vt salua nobilitate priuilegium immunitatis, quæ nobilitati inseparabiliter cohæret, amittatur.[6] Nam & publice interest dignitatum ordinem seruari,[7] & sordidæ aut inferioris conditionis homines à nobilibus functionum publicarum distinctione secerni:[8] nec in cuiuslibet potestate situm esse vt in causa status sibi præiudicet, suæque conditionis dignitatem sola voluntate labefactet:[9] *Ita Senatus* ex tempore, in causa Macianæ Bernard viduæ N. Claudij de Granget, D. de Champremont, & Syndicorum de Monluel, 8. Id. April. 1595.

1 Andr. Tiraq. late *cap.* 18. *de nobil.* per leges & auctoritates innumeratas ibi cicatas, præsertim n. 3.

2 Vt diximus *Defin.* 13. n. 2. *& sup.* ex eod. Tiraq. c. 20. n. 165. *& seq. De nobilis.* Bart. *in l.* 1. *C. de mulier. & in quo loco.*

3 Ex regula quæ vult, posse ignorantis conditionem per alium meliorem fieri, at deteriorem non posse. *l. soluendo* 39. *De negot gest. lege* 1. *quod vi aut clam. l. non debet alteri* 74. *de reg. iur.*

4 *Arg. l.* 3. *de interd. & releg. l. filiam* 9. *D. de Senator. l. vlt. D. de pact.*

5 De quo tractant nostri post Bart. ad *l. qui Romæ* 122. §. *Flamius de verb. oblig.*

6 Tiraq. *dict. cap.* 20. *numer.* 168. post Guid. Pap. *quæst.* 384. & 387.

7 *Tot. tit. C. vt dignit. ord conser. lib.* 12. *tit.* 8. Facit *l. præcipimus l. Senatorum & l. quoniam C. hoc tit. l. non tantum* §. *Ilienſibus de excus. tut. l.* 3. §. 1. *D. de muner. & honor.*

8 Propter nobilitatis prærogatiuas & priuilegia: de quibus late Tiraq. *dict. cap.* 20 *per tot.*

9 *Arg. l. nec si volens* 6. *C. de liber. caus.*

DEFINITIO XVII.

Mulier nobilis siue à genere siue ex persona prioris viri amittit nobilitatem si postea nubat ignobili.

AT si post nobilis mariti mortem quæ prius fuerat plebeia iterum nubat plebeio, nemo dubitat quin cedat à priuilegio quæsitæ nobilitatis, nouique mariti conditionem sequatur.[1] Nam & idem contingeret in ea muliere, quæ natalium nobilitatem præ se ferret.[2] Quid autem si de posterioris mariti siue viui siue mortui, nihil enim refert, conditione dubitetur? An interea priuilegium pristinæ immunitatis quam ob prioris mariti personam habuit, mulier retinebit? Minime, quia certum est post contractas secundas nuptias nullam amplius rationem præcedentium habeti posse. Igitur pendente lite pro tali habenda erit mulier, qualis nata est, si nobilis pro nobili, si plebeia pro plebeia.[3] Nam nec facile credenda mulier est siue nobilis siue plebeia fuit diuersæ conditionis virum elegisse.[4] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Andr. Tiraquel. *dict. c.* 18. *de nobilit. n.* 5. *&* 16. *l. filij* 22. §. 1. *D. ad municip.*

2 Vt scilicet nupta ignobili fiat per huiusmodi matrimonium ignobilis. Bart. *in d. l.* 1. *C. hoc tit.* & alij quos contra Romanum refert & sequitur Tiraq. *dict. nu.* 16. Et tamen facilius amittitur nobilitas acquisita mulieri ex persona viri quam quæ fuit ei acquisita ex genere, inquit Tiraq. *dict. cap.* 18. *&* n. 12. subiiciens n. 13. mulierem si honeste non viuat in viduitate amittere nobilitatem quam habuit à marito, cum tamen non amittat nobilitatem generis.

3 Quomodo dicimus, Mulieris plebeiæ quæ fuit nobilis quandiu vixit heredes succedere mortuæ tanquam plebeiæ ex multis consuetudinibus Galliæ, vt testatur Tiraq. *dict. cap.* 18. *num.* 12.

4 Cum nobilis quæ ignobilem virum eligit faciat iacturam nobilitatis & perdat splendorem generis. Tiraq. *dict. c.* 18. *n.* 18. *& seq.*

DEFINITIO XVIII.

Per vsum artium mechanicarum amittitur nobilitas facto ipso, & noua priuilegio est opus ad eam recuperandam. Sed tamen declarationem sequi necesse est.

CVi nobilitatis priuilegium datum est à Principe, actam à Senatu, quam à Rationalibus adprobatum ea lege & conditione vt nobiliter in posterum viueret,[1] atq; ab iis artibus mechanicis quas prius exercuerat abstineret, si rursum iisdem sordibus inquinetur, nobilitatem sine dubio amittit,[2] & quidem facto ipso, cum nihil sit tam contrarium nobilitati præsertim recens quæsitæ, quam ea facere per quæ ipsa etiam antiqua & ab auis tracta nobilitas amitteretur: Adeo vt nec sola desistentia possit hic nobilitatem amissam recuperare, nouaque Principis indulgentia egeat, quæ tamen ei, qui nobilitatem à genere aliquando habuisset, necessaria non esset.[4] At non ideo fiet, vt vniuersitas nobilem hunc quasi iam plebeium factum vrgere possit ad solutionem & contributionem onerum, quæ solis plebeiis iniunguntur. Sententiam enim præcedere necesse est per quam pronuntietur amissam esse nobilitatem,[5] ne alioqui sibiipsi vniuersitas in causa sua ius reddere videatur.[6] Itaque si is, qui nobilitatem amisisse dicitur, aduersus iniuriam sibi ab vniuersitate illatam quasi adhuc nobilis appellauerit, audiendus est, noua autem illa quæstio, an nobilitas quæ semel comperiit amissa aut retenta sit, in aliam nouamque litem differenda.[7] *Ita Senatus* pro N. Antonio le Beuf, contra Syndicos d'Argentine, 12. Cal. August. 1593.

1 Parum enim est nobilem esse quem nisi etiam illud concurrat vt nobiliter viuat. Guid. Pap. *quæst.* 391.

2 Amittitur enim nobilitas quoties nobilis vtitur vilibus artibus & mechanicis. Tiraq. *cap.* 27. *De nobilis. ex l. nobiliores* vbi Bal. *C. de commerc. & mercat. l. ne quis C. hoc tit. lib.* 12. Quod intelliges si modo per se non per alium has artes quis exerceat. Idem Tiraquel. *ibid. n.* 7.

3 Quanto enim antiquior est nobilitas tanto maior est. Tiraq. *cap.* 18. *de nobilit.* & ob id tanto difficilius amittitur, vt ex iis constat quæ dixi *Defin. præced n.* 2.

4 Secundum ea quæ scripsi *Defin.* 1 *supr.*

5 Quid enim si appareret honestam aliquam fuisse causam propter quam hic nobilis minus honestis artibus se miscuisset vt in specie *Defin.* 3. *supr.*

6 Quod nunquam ferendum est *l.* 1. *D. quod legat, l. exist.* 13. *D. quod met. caus. l. non est singulis* 176. *de reg iur.*

7 Siquidem ante omnia reparandum est quicquid attentatum fuit in præiudicium aut spretum autoritatis magistratus vt dixi *sub tit. vt lit. pendent. supr.*

DEFINITIO XIX.

Immunitas concessa pro bonis præsentibus extenditur etiam ad futura ex præsentibus acquisita.

QVi immunitatem nactus est à plebeiorum contributionibus pro bonis tantum præsentibus nō etiam pro futuris, si postea quædam bona acceperit in solutum eius quantitatis, quæ sibi iam tum debebatur, cum de præsentium immunitate paciscereturnon id-

non idcirco contributioni fiet obnoxius, quasi ex noua contributione locupletior factus, cum ea acquisitio non tam patrimonij quantitatem auxerit, quam bonorum speciem immutauerit. Itaque subrogatam rem in locum pecuniæ aut obligationis, pro qua nihil debebatur, eodem immunitatis priuilegio gaudere conuenit.' *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *Arg. l. Imperator 7. §. vlt. cum duab seqq. de legat. 2. l. si cum 10. §. qui iniuriarum. D. si quis caution.* An autem quis debeat contribuere in loa ciuita e etiam pro bonis alibi sitis, alia quæstio est, de qua vide Guid. Pap. *quæst. 5.* vbi concludit, distinguendum esse, an inducatur contributio pro negotiis illius ciuitatis, an vero personæ pro rebus, vt priori casu non fiat contributio pro bonis alibi sitis, posteriore vero secus. gloss. fin. *in l. vn. C. de mulier. & in quo loc. lib. 10.* vbi etiam Bart. vide *l. 2. e. scripto. §. sciendum. in fin. D. de muner. & honor. l. 2. & 3. C. de annon. & tribut. l. 1. §. 1. C. de imponend. lucr. descript.*

DEFINITIO XX.

Spurij & bastardi ex iure communi viles sunt & infames non nobiles, ex consuetudine vero nobiles apud pleraſque gentes, apud nos vero non aliter quam si tria concurrant requisita per statutum, de quo in hac Defin.

SPurios, & vt vocant, bastardos nobilium liberos, neque paternam nobilitatem retinere, neque ea immunitate, quę ex nobilitate competit gaudere posse constat, si iuris rationem inspicias,[1] quia ex illegitimo, licet non ex damnato coitu suscepti, &, vt quidā dicebat,[2] ex putrido sanguine, nullo legis auxilio digni videantur;[3] Imo nec patris condicionem sequuntur, quippe qui extra nuptias certus esse nunquā possit,[4] sed matris,[5] quæ tamen quantumuis nobilis sit non potest filio spurio nobilitatem præbere: quia & illud inconueniens absurdumque est, vt nobilitatem quis accipiat à matre,[6] quæ ipsa ex mariti dignitate aut vilitate mutat & accipit condicionem si maritum sortita est.[7] Nam si nullum, vtique nemo dixerit melioris condicionis esse debere eam quæ in concubinatu Christianis illicito fuit, aut quæ vulgo quæstum fecit, quam quæ plebeio licite & in Domino nupsit.[8] Non desunt tamen, qui generali fere omnium gentium consuetudine receptum esse dicant, vt spurij pro nobilibus habeantur, & omnibus nobilitatis priuilegiis gaudeant,[9] nisi quod familiæ insignia gerunt per interlineam diuisa.'[10] Apud nos autem statuto cautum est,[11] vt ita demum nobilitatis decore fulgeant, si concurrant tria, quorum primum illud est, vt qui totius familiæ caput est consentiat: Secundum vt nobiliter viuat: Tertium vt quantum ad nobiliter viuendum facultatum habere necesse est, habeat, quo nobilium munera omnia pro Principe & Republica subire ac implere possit. Ex his si vel vnum desit, neque nobilis est, neque vllo immunitatis gaudet priuilegio.'[12] *Ita tractatum est* in causa N. Puencet, & Syndicorum de Gilly, 6. Cal. Aug. 1593.

1 Andr. Tiraq. late *cap. 15. De nobilit. n. 10. & seqq. vsque ad 25.* post Bart. *in l. 1. col. 4. vers. item pone ex eodem. C. hoc sit.* Bald. *in Leum legitime, D. de stat. homin.*

2 Idem Bald. *in c. innotuit, col. vlt. vers. nota quod nobilitas Extr. de petit.*

3 Neque enim sunt de genere, sed degeneres, inquit Bald. *in l. vlt. per ill. text. C. de natural. liber.*

4 Cum pater ille sit, quem nuptiæ demonstrant, *l. quia semper 5. de in ius vocand.*

5 Cuius enim condicionem aliam sequeretur, quam matris, qui patrem nullum habet? *l. 1. §. vlt. D. de censib.*

6 Bald. *in l. vlt. C. de seruis fugit.* & alij quos refert & sequitur Tiraq. *cap. 18. num. 20. & 21. de nobil.* Adeo vt nec valeat statutum aut consuetudo in contrarium, nisi sit adprobata à Principe. Tiraq. *ibidem, numer. 22. 23. & 24. & l. exemplo, C. de decur. lib. 10.*

7 Tiraq. *ibid. num. 3.*

8 Cum nobilitas saltem quantum ad sua priuilegia amittatur per infamiam & vitæ turpitudinem. Tiraq. *cap. 24. De nobilit. per tot.*

9 Quam consuetudinem in Gallia locum habere, & obstandum esse inquit Tiraq. *dict. c. 15. n. 25. De nobilit.*

10 Idem Tiraq. *dict. c. 15. n. 25.*

11 *lib. 3 statut. c. 3.* incip *quia naturales.* quod statutum refertur à Tiraq. *dict. c. 15. n. 24. in fin.*

12 Nam cessante statuto res remanet in dispositione iuris communis ex quo bastardi non possunt ferre insignia domus tanquam qui non sint de domo seu familia parentum Tiraq. *ibid. nu. 12.* Imo vero viles & infames adeo vt danda sit fratri querela contra fratris testamentum in quo bastardus fuit institutus, idem Tiraq. *ibid n. 14. 15. 16.* Idemq; iuris est de bastardorum filiis naturalibus & legitimis, quia nulla potest esse consequentia legitima ex illegitimo nascendi principio & radice corrupta, *l. vlt.* vbi Bald. *in l. vlt. C. de verb. sign.* Tiraq. *dict. n. 24.*

DEFINITIO XXI.

Nutrix Principū non solum nobilis est sed etiam nobilem facit plebeium cui nupta est.

QVæ Principis sui nutrix fuit nobilitatem hoc ipso à Principe acquisiuisse intelligitur.[1] Et quidem talem, quod magis mirum est, vt ignobili & plebeio viro nupta non solum nobilitatem non amittat, sed etiam quod prorsus est consequens maritum ex plebeio faciat nobilem, propterea quod ea nobilitas ex ipsa quodammodo sanguinis coniunctione proficiscatur,[2] absurdumque videatur ignobilem haberi eam aut fieri, ex cuius lacte & sanguine Princeps ipse, à quo velut à fonte nobilitas ipsa scaturiat, alitus sit & educatus.[3] *Ita tractatum est* pro Gabriela Sernier, 7. Id. Decemb. 1595.

1 Est enim nutricis officium longe nobilius quam coci, qui tamen non solum nobilitatem, sed etiam dignitatem habere intelligitur, vt dixi *Defin. 4. n. 10. supr.*

2 Vide Tiraquell. *cap. 20. num. 78. & seqq. præsertim nu. 91. de nobilit.*

DEFINITIO XXII.

Priuilegium immunitatis à tributa iudicati datum Senatoribus & Rationalibus, ad eorum viduas non porrigitur, quia nascitur ex pacto ad personas ipsas Senatorum & Rationalium relato.

SEnatorum viduæ in omnibus fere gaudent iisdem priuilegiis, quibus & ipsi Senatores. Radiis enim maritorum coruscant, eorumque dignitate fulgent etiam soluto matrimonio,[1] quasi idem matrimonium durare videatur, quamdiu mulier ad alias non transit nuptias.[2] Igitur & immunitate illa gaudebunt, quæ Senatoribus tributa est à plebeiorum onerum contributione.[3] Sed an ab eo quoque tributo, quod pro iudicato præstari solet, immunes erunt, vt sunt Senatores? Sic aliquando videbatur.[4] Sed cum postea Consiliarij Principis omnes, itemque supremi ordinis Equites aurati idem priuilegium prætenderent; Placuit non tam iure dignitatis quam ex conuentione immunitatem hanc Senatoribus acquiri, sic paciscente Rationalium Curia cum huiusmodi tributorum conductoribus, vt ne quid à Senatoribus & Rationalibus ex ea causa possint exigere. Itaque conuentionem illam cum stricte accipienda sit, visum est neque viduis, neque liberis Senatorum prodesse posse.[5] *Ita Senatus* contra N. Catharinam de Lallee viduam D. Senatoris de Beausuiour, 6. Id. Mart. 1594.

1 Bart. Fulg. & alij *in l. vlt. C. de verb. sign.* Tiraq. qui multos refert *c. 18. n. 5. & seqq. de nobilit.*

2 *l. vlt.* vbi DD. *C. de bon. matern. & in l. de emancipatis ibi priorem tuorum seruauerit. C. de legit. hered.*

3 Guid.Pap.*decis.*196.349.*&* 379.*& cons.*217. & alij quos refert ac sequitur Tiraq *de* n.18.*n.*5.

4 Cum generale sit, vt vidua debeat gaudere priuilegiis mariti etiam in exorbitantibus, id est, in iis, quæ concessa sunt contra ius commune, *l. vlt. in princ.* & ibi Bart. *C. de priuil. scholar. lib.*12. Tiraq. *d. rap.*18 *n.*8.

5 Quia in stipulationibus & conuentionibus non fit extensio de persona ad personam, *l. si ita stipulatus* 126. §. *Chrysogonus. in fin. de verb. oblig. l. si vxori* 27. §. *pacta. vers. ante omnia D. de pact.* Itaque non est hoc priuilegium dicendum, sed pactum aut saltem quod eodem recidit priuilegium ex pacto, cuius longe alia ratio est, quam cæterorum priuilegiorum.

DEFINITIO XXIII.

Priuilegia quæ habent Senatores non tam dignitatis, quam solius officij sui ratione, non transeunt ad eorum viduas aut liberos.

ALiis etiam nonnullis casibus euenit, vt Senatoriæ immunitatis priuilegium defuncto Senatore ad viduam non transmittatur, nimirum, cum de ea immunitate agitur, quæ officij potius quam dignitatis ratione competit:[1] Cuiusmodi illa est, ne belli tempore cogantur Senatores ad portam ciuitatis adstare aut excubare. Nam cum eo tempore vrgentis necessitatis sola dignitas immunitatem adferre nequeat,[2] sola officij causa supereſt, cuius habenda ratio esse videatur, cum neque per seipsos id muneris exequi possint, quibus necessitas incumbit vt publico iudicandi officio fungantur.[3] Neque per alios facere cogi debeant, quod per seipsos facere, si malint, non possint.[4] Proinde non potest priuilegium hoc in viduas transire, vt nec ad liberos, cum non sicut dignitatis ita & officij administrandi sint participes.[5] Nam & euenit plerumque, vt ipsi etiam Senatores, si grauior ingruat necessitas, nec dignitatis, nec officij adferant excusationem, quo minus per alios id onus subeant vltro, vt exempli sui auctoritate nobilissimos quosque alioquin immunes inuitent ad eandem curam pro salute Reipublicæ suscipiendam: tametsi Syndici ciuitatis & alij nonnulli dignitate nulla præfulgentes solo officij priuilegio tales aucupari soleant immunitates.[6] *Ita tractatum est* in eadem causa.

1 Multum enim refert, an quid competat ratione dignitatis an officij, cum dignitas alij communicari facilius possit, quam officium, *l. filiam* 9. *D. de Senator.*

2 Nec enim dignitas excusat, vbi vrget necessitas, quæ semper est potentior. Guid. Pap. *decis.*7. *&* 78. quem refert & sequitur Tiraq. *cap.*20 *n.*167. *in fin & 169 de nobil.*

3 Habent enim Senatores iudicandi necessitatem, vt & alij quilibet iudices & in Senatum suis diebus & horis eundi, *l. sed in seruum* 9. § *si quis iudex sit*, & ibi scripsi, *in rational. D. de recept. qui arbitr. recept. l. pen de vocat. & excus. mun.*

4 *Arg l. si mulier* 59. §. *ex asse.* vbi est text. elegans *D. de iur. dot.* Nec enim quisquam aliud pro alio soluere vel præstare cogitur, *l.*2. §. *mutui D. de reb. credit.*

5 Quæ scilicet ab omnibus officiis & muneribus publicis abstinere iubentur, *l.*2. vbi late Dec. *de reg. iur.*

6 Eo solo prætextu, quod alios pleroſque labores pro salute Reipubl. quotidie ex officij necessitate subire cogantur. Guid. Pap. *quæst.*398.

DEFINITIO XXIV.

Etiam hodie vidua iuridici maioris gaudet mariti defuncti priuilegio, quo tamen liberi eius non gaudent.

CVm edicto Principis cautum esset, ne alij Consiliarij à pendendis tributis immunes essent, quam qui in supremis tribunalibus ius dicerent, si non ab antiqua prosapia nobiles proponerentur, atque ita iuridici maiores prouinciarum, quod ad hanc rem attinet ad instar plebeiorum redacti essent postea Princeps declarauerat, velle se, vt in eorum numerum, qui immunes essent adscriberentur,[1] adeóque fisci etiam patroni & procuratores. Senatus quod ad fisci procuratores & aduocatos attinebat, quia non sunt Consiliarij Principis, eam rescriptionem non probauerat.[2] Quod autem ad iuridicos maiores, probauerat quidem, sed cum ea restrictione vt ad illorum posteros id priuilegium non extenderetur. De viduis nihil Senatus dixerat. Quærebatur postmodũ ex facto, an priuilegium illud immunitatis ad viduas protrahi deberet? Plerique putabant non debere, propterea quod nulla iuris parte magis viduæ quam liberis faueretur.[3] Nam quod dici solet mariti & vxoris eandem videri personam ex quadam iuris fictione est.[4] Cui non dissimilis illa quoque est, quod patris & filij eadem persona esse existimatur.[5] Accedebat quod priuilegia huiusmodi immunitatum, quæ ex mariti persona & viduis & liberis competunt, non soleant durare, nisi quamdiu viuit is, ex cuius persona competunt.[6] Addebant, Senatus temperamento cõstitutum fuisse, vt priuilegium iuridico maiori cõcessum cum ipsius vita extingueretur.[7] Ego contra dicebam pro vidua pronunciandum, propterea, quod quamdiu vidua remaneret in eodem matrimonio perstare videretur,[8] & consequenter sicut prius nam mariti dignitatem, ita & nobilitatem ex ea immunitate, & immunitatem ex nobilitate quæsitam retineret.[9] Nec similem esse rationem immunitatis, quam non mariti dignitas aut nobilitas, sed nuda officij alicuius exercitio mulieri liberisve quæsiuisset.[10] Non enim in viduam magis, quam in liberos transit officij exercitium, quod immunitat causam dabat, & consequenter nec ipsa immunitas.[11] Neque rursus nouum erat, vt hac parte melior esset conditio viduæ quam liberorum. Nemo enim dixerit filium iuridici maioris iuridicum maiorem esse aut pro iuridico habendum, nec Senatoris filium pro Senatore.[12] Quare nec eum inter magistratus gradum locumve obtinet defuncto patre quem viuus pater obtinebat.[13] At vidua siue iuridici maioris, siue Senatoris pristinum & nomen & locum retinet, quem viuo marito inter cõditionis suæ mulieres nacta fuerat, ita vt quod ad id pertinet, maritum putes adhuc viuere, qui reuera decessit.[14] Addebam, cum Senatus in rescripti principalis interpretatione nominatim decreuisset, ne paterna immunitate liberi frueretur, de viduis vero nihil prorsus constituisset, consequens esse, vt emergens de viduis quæstio ex iuris communis ratione decideretur.[15] Nemo autem dubitabat, quin iure communi priuilegium immunitatis ex nobilitate & dignitate profectum etiam mortuo viro mulieri saluum esset. Quippe cum intuitu mulieris etiamnum viuere maritus existimetur, alioqui quomodo durante viduitate idem matrimonium durare credi posset,[16] si maritus reuera mortuus pro viuo non haberetur? Sed & constat non tantum rescripta Principis, verum etiam Senatusconsulta stricte interpretanda esse: maxime vero si derogent iuri communi, tametsi eadem forte subsit causa derogandi.[17] Hic vero si rescriptum Principis inspicias, tale est, vt reuocato edicto, quod contra iuris rationem iuridicos maiores ad instar plebeiorum redegerat, pristinum ipsis priuilegium restituat.[18] Quod priuilegium sui natura eiusmodi erat, vt si aliud nihil obstaret, non tantum ad viduam, sed etiam ad liberos transmitti posset, vt diximus.[19] Proinde nec de edicto amplius quærendum videbatur, quod posteriore rescripto hac parte expressim abrogatum esset, nec de rescripti interpretatione, cum esset conceptum verbis generalibus dispositioni iuris communis omnino congruentibus. Quæ res faciebat vt tanto fauorabilius rescriptum videri deberet,

beret, quod ad ius commune rem reuocaret. Fauorabilis enim est cuiusque rei reditus ad pristinam naturam & conditionem.[20] Si vero Senatusconsultum inspicias ad rescriptionem Principis factum, continet rescripto, & consequenter iuri communi, nisi quatenus expresse derogauit.[21] Atqui non derogauit, nisi quod ad liberos, cur non ergo in viduis, & rescriptum ipsum, & ius commune locum habebit?[22] An ob rationis, vt aiunt, identitatem? At in odiosis & restrictiuis non est permissa extensio, maxime contra ius commune.[23] Rursum nec verum est eandem hic subesse rationem. Nam præter id quod iam dictum est; vix alia causa afferri possit, propter quam Senatus contra iuris rationem liberis iuridicorum maiorum ademptam voluerit immunitatem, nisi quia verendum erat, ne multiplicatis liberorum & posterorum personis, effrenatus esset immunium numerus in plebis iam fere exhaustæ detrimentum.[24] Fieri enim potest, vt vnius iuridici plures sint liberi, ex quorum singulis alij subinde plures nascantur. At de viduis tale nihil metui potest. Nec enim transmittunt ius priuilegij ad liberos, ne ad commnnes quidem.[25] Quinimo adeo personale priuilegium est, vt nec in ipsius mulieris persona sit perpetuum. Quid enim si alij nubat non nobili?[26] Igitur causa nulla est, cur non in mulierem transire priuilegium debeat etiam mortuo viro, licet in liberos non transeat.[27] Vicit tandem numero vt & rationis pondere hæc sententia. Dignam tamen rem esse putauit Senatus, de qua Princeps ante omnia consuleretur, quoniam ad edicti interpretationem pertineret. Postmodum Principi placuit idipsum quod & Senatui. Pro N. Lamberson vidua Dom. Thierry iuridici maioris Tarentasiæ, contra Syndicos de Douey, 3. Id. Maij 1595.

1 Et merito, cum iudex sit magistratus, & habeat dignitatem cum iurisdictione, & consequenter nobilitatem, per ea, quæ latè tradit Tiraq. *cap.* 28. *de nobilit.* Id vero magis conuenit iudici maioris totius prouinciæ, quia cæteris omnibus maior est, cum sit magistratus Principis: cuius etiam cocus habet dignitatem & nobilitatem, vt dixi *Defin.* 4. *n.* 10. *supr.*

2 Aliud enim est in Aduocato & Procuratore generali Principis in ipso Senatu: sunt enim isti clarissimi & spectabiles, & membra Senatus, Tiraq. *cap.* 6. *n.* 22. *de nobil.*

3 Cum nobilitas non minus per patrem ad liberos, quam per maritum ad viduam transmittatur. Tiraq. *cap.* 18. *& cap.* 15. *per tot. de nobil.* adeo vt transmittatur ad liberos etiam natos ante quæsitam nobilitatem, per text. *in l. Senatorum filium* 5. *D. de Senator.* Tiraq. *d. cap.* 15 *num.* 7. *&* 8. licet contra sentire videatur. *n* 9.

4 Propter individuam illam societatem, quæ inter coniuges per matrimonium contrahitur, *l.* 1. *D de vit. nupt.*

5 *l. vlt. C. de impub. & aliis substit. l ne cum filiofamilias* 16. *D. de furt.*

6 *l. medicos.* vbi glossa communiter approbata, *C. de profess. & medic. lib.* 10.

7 Ne posset dubitari, quin priuilegium hoc sit hodie mere personale, ac proinde nullo modo transmissibile, *l quia tale* 14. *D. solut. matr l ex plurib.* 42. *D. de admin tutor.*

8 Vt dixi *Defin* 22. *n.* 2. *supr. ex l. vlt. C. de bon matern. l. de emancipatis C. de legit. hered.*

9 Per ea, quæ diffuse tractat Tiraq *d c* 18. *per tot.*

10 Qualis illa est, de qua agitur *in d. l medicos.*

11 Vt proinde non sit mirum, cessante causa priuilegij, cessare priuilegium, *vulg. l. cura* 4. *§. deficientium D. de mun. & honor. l. ab his* 10. *§. auctis. de vacat. & excus. muner. l. si duas* 6. *alias l. athleta § gentium præsides. D. de excus. tutor.*

12 Quamuis enim Senatoris dignitas quæratur etiam liberis, *l. filiam* 9. *D. de Senat.* munus tamen & officium ipsum Senatorium ad liberos non transit, quia censetur à Principe electa industria personæ, *vulg. l inter artifices* 31. *de solut.*

13 Nempe quia Senator non est.

14 Tiraq. *d c* 18 *n.* 5. *& seqq.*

15 Nam quæ specialiter non sunt correcta & immutata remanent in dispositione iuris communis, *vulg l sancimus* 27. *C. de testam l præcipimus* 32. *in fin. de appell.*

16 *d l. vlt C. de bon mat. l. emancipatis. C. de legit hered.*

17 Quod enim contrarium communis ratio nem constituerunt est non de ea trahi ad consequentiam ne quidem in causis similibus, *l quod vero* 14. *D. de leg l quod contra* 141. *de reg iur.*

18 Non tam enim nouum priuilegium ex hoc edicto iuridicis maioribus acquiritur, quam vetus conseruatur, quod iis iure communi competebat, amoto tantum obstaculo prioris edicti, quod a iure communi hac parte derogauerat, *cap. ex parte, de priuil. cum similib.*

9 Idcoque nimirum fuerat necesse restringi à Senatu edictum, ne ad liberos ex iuris communis interpretatione extenderetur.

20 *Vulg l si vnus* 27 *§ patius ne peteret in fin. D. de pact.*

21 *Arg. d l sanctimus* 27. *C de testam l præcipimus* 32. *in fin. C. de appell.* nam & edicta & statuta & Senatusconsulta semper recipiunt interpretationem passiuam a iure communi.

22 Æquè enim potuisset Princeps & Senatus derogare iuri communi etiam quod ad viduas si voluisset, exemplo eius, quod scriptum est *in l. vnic. §. vlt autem, versic. sin autem ad deficientia. C. de caduc tollend.*

23 Sunt enim illa exorbitantia, quæ contra ius commune sunt concessa. Et tamen in iis quoque mulier vidua retinet dignitatem & priuilegia omnia viri sui. Tiraq *cap.* 18 *num.* 8. *De nobilit.*

24 Ne tantopere oppressis plebeiis, in quibus tamen maior pars populi consistit, tandem & viris & viribus Respublica destituatur, *l. & qui originem* 3 *§ præses prouincia. D. de munet. & honor.*

25 Cum liberi nec nobilitatem nec immunitatem capere possint à matre, vt dixi *Defin.* 20 *n* 6. *supr. eod.*

26 Aut si minus honeste viuat. His enim duobus casibus mulier vidua perdit nobilitatem & immunitatem quam acceperat à marito, vt dixi *Defin* 17. *n.* 1 *&* 2 *supr.*

27 Vide text. elegantem *in l. pater filia* 6. *D. de seruit. leg* ex qua apparet, plus faueri marito ex persona suæ vxoris, quam heredi mulieris, etiam in eo iure, quod sit mere personale.

DEFINITIO XXV.

Patrē factum non adimit nobilitatem liberis, qui eam habent aut à genere, aut à Principe suo iure.

QVod pater meus, qui nobilitatem à genere habebat, eam amiserit per actus mechanicos,[1] non debet mihi nocere,[2] licet natus sim eo tempore, quo iam amissa erat nobilitas.[3] Nimirum, quia etiam ipse, qui amisit nobilitatem auitam, recuperaret eam per solam desistentiam,[4] quæ saltem tum euenit, cum is moritur. Cur ergo mihi nocebit, quod ei si hodie viueret non noceret? Non idem est, si pater meus nobilitatem habuit duntaxat ex priuilegio. Amittendo enim priuilegium & sibi noceret & posteris,[5] nisi proponas nobilitatem à Principe datam ei & eius posteris. Tunc enim factum patris nocere filiis non deberet.[6] *Ita Senatus* in causa N. Amedei de Boege, contra Syndicos de Cilingie, 16. Decembr. 1595.

1 Amittitur enim nobilitas per actus mechanicos & sordidos. De quibus vide late Andr. Tiraquel. *cap.* 33. *&* 34. *per tot. de nobil.*

2 *l.* 3. *de interd. & releg. l. emancipatum* 7. *§. vltim. D. de Senator.*

3 Idem Tiraq. *c.* 35. *n.* 4. *de nobilit.*

4 Dixi *Defin.* 1. *n.* 6. *supr.* ex Guid. Pap. & Tiraq. *cap.* 17. *de nobilit. n* 5.

5 Tiraq. *d. cap.* 35. *n.* 4.

6 Quia liberi hoc casu haberent nobilitatem suo iure & ex propria persona. Nec permittendum est patri vt noceat liberis suis in eo, quod habent illi non à patre, sed à Principe; Tiraq. *dict cap.* 35. *n* 5. *&* 6. vbi tamen addit tutius esse vt talis patris liberi restitutionem impetrent à Principe, ne patris factum iis fraudi sit. Sed hoc apud nos non obtinet, vt dixi *Defin.* 1. *num.* 11 *supr*

DEFINITIO XXVI.

Aduersus promissionem, quam quis fecerit nobilitatis consequendæ gratia, non potest restitui in integrum obtentu ætatis, præsertim re non integra.

Minor annis vigintiquinque ambiens priuilegium nobilitatis, quod non nisi precc ac pretio se consequi posse sperabat, conuenerat cum clarissimo quodam viro Serenissimi Ducis nostri Consiliario, cui certam pecuniæ quantitatem pro bene meritis Princeps indulserat, vt si diploma Principis in eam rem necessarium impetraret quadringenta ei minor ex hac causa numeraret: deque ea re instrumentum conscriptum fuerat, iusiurandi etiam religione confirmatum. Impetrato postea rescripto (quo fatebatur Princeps illata ærario suo quadringenta, cum scilicet tantundem Consiliarius se à Principe accepisse cauisset, eoque nomine Principem liberasset) necdum tamen minori tradito decesserat Consiliarius superstitibus liberis iisdemque heredibus, à quibus conuentus minor ex sua promissione, vt solueret, petebat in integrum restitutionem, tanquam minor & læsus in eo, quod tanto pretio nobilitatem sibi comparasset, cuius tamen oneribus sustinendis plane impar esset ob paupertatem.[2] Quid enim prodesse poterat nobilitatem quæsiuisse, quam subinde sordidis artibus fœdare, ni perpetua egestate laborare mallet, fœdatamque hoc ipso amittere cogeretur?[3] Placuit non posse videri læsum eum, qui generoso consilio rem tantam quanta nobilitas est, & quæ ex ea nobilitate consequitur immunitas ab oneribus plebeiis, certo pretio quærere voluisset. Cuius nimirum dignitatem non minus animi, quam patrimonij viribus sustinere possit quisquis sic affectus sit, quomodo ciues bonos omnes affectos esse decet, vt de Principe ac Republica bene mereri velit.[4] Præsertim cum idem nobilitatis quærendæ consilium ab ipso minoris patre iam antea susceptum diceretur.[5] Cessante porro læsione solius ætatis auxilium minori non posse suffragari cõstabat.[6] Maxime, quod defuncto Consiliario, qui eas nobilitatis literas à Principe quasi in solutum acceperat, res integra esse desisset,[7] nulla eius l betis & heredibus superstite actione aduersus Principem iam liberatum,[8] à quo fortasse aliis rationibus solutionem consequi viuus Consiliarius potuisset, si ea conuentio aduersus quam restitutio petebatur, & quæ huius veluti delegationis cuiusdam tacitæ breui manu faciendæ materiam præbuerat, non interueniisset. Cum tamen Principis literæ à Principe tantum eiusque Secretario subscriptæ, non etiam à Cancellario visæ & approbatæ, nec vllo proinde sigillo munitæ, adeoque sine die & Consule proferrentur;[9] Visum est, ante omnia condemnandos heredes, vt eas literas in probante, quod aiunt, forma traderent. At non etiam, vt earum in suprema Rationalium Curia homologationem, & vt loquuntur, verificationem suo siue sumptu, siue periculo persequi cogerentur.[10] *Ita Senatus* in secreto Auditorio pro liberis Clarissimi viri & Iureconsulti apud nos celeberrimi N. Amedei du Coudrey Consiliarij, contra N. de la Trinité, 14. Cal. Iul. 1605.

1 Nec enim quisquam restituitur in integrum ob id solum, quod fuerit minor, cum contraxit, nisi etiam fuerit læsus, *l verum* 11. §. *sciendum. l. quod si minor* 24. §. 1. *l. non omnia* 44. *de reg iur.*

2 Sunt enim multa onera nobilitatis, & inter cætera, quod non potest talua nobilitate mechanicas artes exercere. Tiraq. *cap.* 27. *de nobilit.* Et cogitur ipse vxorque ipsius & liberi indui pretiosioribus vestibus & ornamentis. Idem Tiraq. *cap.* 20. *nu.* 88. *de nobil.*

3 Nec enim facile quis ad hoc adigendus est, vt vitæ propositum mutare cogatur aut sumptu necessario carere, vt dixi *Defin* 1 *n.* 3. *supr.*

4 Propter quam causam placuit nobilitatem tanquã summum beneficium etiam inuito conferri posse, vt pluribus tractat Tiraq. *cap.* 6. *n.* 36. *& seqq de nobil.* Quamuis non possit cogi quis inuitus vt eam re inea. Tiraq *ibid. n* 42. Vide *l. æstimationem* 16. § *qui pro honore. de mun & hon*

5 Nec enim potest videri de ea re minus, qui patris consilium secutus & executus est *arg. l. vlt. C qui & aduers quos* 5. §. *si pater. D de reb eor. qui sub tutel.*

6 *l nam posteaquam* 9 § *si minor. D de iureiur & ea iu supra citatis num* 1.

7 Quæ res maxime solet impedire restitutionem in integrum *d l quod si minor* 24. §. *Scæuola. D de minor. l. vlt C. de repud vel abstin hered.*

8 Dum se vel ex iusta obligatio nunquam reuiuiscat, *l. qui res* 98. § *aream D. de solut l.* 1. *C. de conser. indic. tutel.*

9 Quæ omnia faciebant, vt eiusmodi literæ nullam fidem facere possent, nullamque penitus vim haberent.

10 Id enim mera extra conuentionem, quæ non erant amplianda in præiudicium promissoris, *l quicquid astringendæ* 99. *de verb. obl. l. vero procuratori* 12. §. *pen. D. de solut.*

DEFINITIO XXVII.

De filiis & nepotibus naturalibus & legitimis bastardorum nobilium, an & quando nomen familiæ gestare possint?

NOmen mutare sicut in alterius fraudem & iniuriam nemo potest,[1] ita ne alteri fraus & iniuria fiat, interdum quis etiam inuitus cogitur.[2] Finge spurium, & vt loquimur, bastardum viri nobilis aut spurij filium naturalem, qui aut illegitimi nomen, quasi legitimum velit sibi vindicare. Vtique poterit non solum prohiberi ne vindicet, sed etiam vbi vindicauerit cogi, vt deponat, nisi & iis moribus & facultatibus præditus sit, vt non sit futurus dedecori familiæ, si ad nomen armaque gestanda admittatur. Quo tamen casu illud quoque tertium concurrere necesse est, vt non solum ab eo qui totius familiæ caput est, sed etiam ab vniuersis, qui ex ea familia & agnatione sunt, si obtineri possit, aut saltem à maiore ipsorum parte ad honorem hunc recipiatur, præhabito de ea re inter omnes tractatu & deliberatione. Sic enim vetere statuto[1] Sabaudiæ cautum est, adiecta etiam pœna centum librarum, si quis contra feciisse probetur. Nec quod de bastardorum filiis statutum loquitur, efficiet, vt eo minus locum habere debeat in nepotibus & pronepotibus, quantumlibet legitimis,[4] haud secus, quam si liberorum non filiorum appellatione vsum esset, quo casu nemo dubitaret, quin eo nomine pronepotes quoque ac descendentes omnes continerentur.[5] Nam præterid, quod iusta interpretatione filiorum appellatione liberos quoscunque intelligimus,[6] non videtur hoc statutum ex eorum numero esse, quæ quod odiosa sunt, restringi per interpretationem potius, quam adiuuari & ampliari oporteat.[7] Cum fauorabile haberi magis debeat, siue quod cum iure communi consentiat,[8] cui hoc genus hominum, si naturales excipias, qui ex concubina nati sunt,[9] prorsus incognitum est,[10] quamuis apud pleraque gentes ex consuetudine sint capaces deferendi nomen & arma familiæ, cum aliqua tamen suæ incapacitatis nota,[11] siue quod quamuis eiusmodi statutum prohibitorium sit, qua parte vetat, ne agnationis nomen & arma gestare præsumant, tamen permissorium est, & consequenter fauorabile, qua parte patitur, vt tribus illis, quæ supra diximus, concurrentibus liceat bastardorum filius hoc ipsum, quod iure communi non liceret, si non ab ipso Principe ex rescripto impetratum esset.[12] Quidni ergo quod bastardorum filiis fauorabiliter præstitum est ad nepotes quoque ac pronepotes extenderur? Vulgatum enim est in fauorabilibus permissam esse huiusmodi extensionem.[13] Neque aliud erit tametsi ponas per annos multos plures, etiamsi voles, quam sexaginta, dum ne centum effluxerint nepotes illos & prone-

pronepotes[4] viri nobilis bastardo descendentes, publice nomen gestasse familiæ, videntibus etiam & tolerantibus iis omnibus, qui cum essent legitimi, ex eadem familia prohibere potuerunt, nec tamen vnquam prohibuerunt. Non enim solam tolerantiam pro forma & solemnitate statutum requirit, sed expressam & deliberatam consentientium omnium, aut saltem maioris partis permissionem.[14] Præsertim cum non sit hæc res ex earum genere, quæ longi aut longissimi temporis præscriptione acquiri possint, quia neque tam in iure, quam in meta facultate consistit:[15] neque facile est, vt initium huic præscriptioni detur, nisi quod ab ipso sumatur delicto propter spretam statuti potestatem, violatamque eius auctoritatem.[16] Plane, si tractatu habitu ad hunc honorem aliquis ex bastardi liberis, cuiuscunque gradus fuerit admissus, quem postea vel facultatibus vel moribus ita labi contigerit, vt à nobilitatis gradu decidisse illum dubitari nequeat, arma quidem & insignia familiæ exinde gestare prohibebitur, sed nomen ideo mutare non cogetur, quod viros ignobiles nobilium insignia gestare non deceat, ne nobilitati totique non modo familiæ, sed etiam ordini facta iniuria videatur.[17] Nomen vero cum nobilibus commune habere nihil prohibeat, vereque hoc casu tritum illud vsurpari potest, multa tenere facta, quæ tamen fieri prohibentur.[18] Neque vero statutum nostrum retineri nomen prohibet, quod semel fuerit bene riteque assumptum, sed assumi vetat, nisi certis conditionibus, quibus tamen locum esse credendum est, non minus si nobilis familiæ nomen duntaxat vindicare sibi filius bastardi velit, quam si & nomen & arma simul vindicaret, quamuis de vtrisque coniunctim statutū loquatur, vt solent plerunque disiuncta accipi pro coniunctis,[19] & contra, sane quoties nomen mutare,[20] & pro paterno maternum sumere quis cogitur, decernendum est disertis verbis vti, ne contractibus ab eo antea initis vllum ex eo præiudicium fiat, ne in captionem aut ipse incidat, aut qui cum eo, eiusve maioribus sub tali nomine contraxerunt.[21]

1 *l. vnic. C. hoc tit.*
2 Vt in specie *Defin. præced.*
3 Statutum est *lib 3. vet. statut. Sabaud. c. 3.*
4 Quamuis non semper filiorum appellatione nepotes contineantur, *l quid si nepotes 6. De testam.*
5 *l filij appellatione 84. l. liberorum 220. de verb signif.*
6 *l in ea interpretatione 201. eod.*
7 Iuxta *reg. cap. odia, de reg iur. in 6. l. cum quidam 19. D. de liber. & posthum.*
8 Ea demum nemque odiosa esse creduntur, quæ abhorrent & exorbitant, vt loquuntur, à iure communi. *Lim singulare 16.* vbi not. *D. de legib.*
9 Hos enim agnoscit Iustin. Nouel. 89. *quibus mod. natur. effic. sui. & l. vlt. C. de nat liber.* Sed cum tot circumstantiis requisitis, vt non desint qui putent qualitatem istam siue concubinæ veræ, siue liberorum vere naturalium impossibilis esse probationis.
10 Quia nec patrem habere intelliguntur, nec proinde ciues esse. *§ si aduersus, Inst de nupt. & Nouell. 89. in princ.* Vide *l. lex naturæ, D. de stat homin.*
11 Gaud. Pap. *quæst 580.* & ibi Ranchin.
12 Quod & difficilis olim fuit impetrationis, *l. 1. C. de nat. liber.*
13 Tanquam quæ non tam sit dicenda extensio, quam iusta interpretatio, *d. l. iusta. l hoc modo 64. in fin de cond & dem.*
14 Quæ forma omnino & præcise seruanda est, *l. cum hi 8. § si prætor. aditum. D. de transact*
15 *l. viam publicam, & ibi not. D. de via public.* Balb. *de præscr pars. 2. tertia part. princ. quæst. 14.*
16 Quod tamen de lege non debet, *l. 1. vbi not. C. de seru fugit.*
17 Cuil. Beret. *Iuxta* in verb. *Raynutius de Clera.*
18 *l patre furioso 8. de his qui sui.*
19 *l. sæpe 54. de verb. signif.*
20 *l. 1. § vlt ad municip.*
21 *l. 3. de offic prætor.*

DEFINITIO XXVIII.

Matrimonium contractum quasi cum vidua ante acceptum de priori viri morte nuncium certum non valet, nec liberi ex eo suscepti pro legitimis habentur, licet præcesserint solemnes denunciationes. Mulier tamen amittit nobilitatem siue, quem pro posteriore marito habuit, fuerit ignobilis

SI mulier, siue nobilis, siue ignobilis, quæ maritum nobilem per plures annos absentem habuit, ante acceptum de ipsius morte certum nuncium alteri nupserit ignobili tanquam vidua, dubitari eleganter potest, an hoc ipso amittat nobilitatem, quam siue à genere, siue à prioris mariti dignitate ac nobilitate contraxerat. Constat enim nullum & illegitimum esse posterius matrimonium,[1] licet in facie ecclesiæ factum sit, & post trinam illam publicationem & denunciationem, quam in parochia domicilij vtriusque coniugum fieri debere præcepit sacrosancti Concilij Tridentini auctoritas.[2] Maxime vero si nulla facta sit denunciatio ad domum prioris mariti, & in parochia, in qua ille priusquam abesset habitare solebat cum vxore (quæ nec aliud domicilium habere intelligenda est, quamdiu siue nupta, siue vidua manet, quam quod fuit mariti[3]) & vbi erant fratres, aliive agnati cognatique, qui de mariti vita vel morte certius aliquid habere potuissent.[4] Nec quod maritus ille per multos iam annos absens communi voce & opinione mortuus credebatur, validum faciet matrimonium,[5] quod non tam defectu formę ac solemnitatis nullum est, quam defectu materiæ, nulla scilicet existente muliere, quæ possit nubere quamdiu ea, quæ se nouis nuptiis offert, non probat defunctum esse illum, cuius se viduam dicit.[6] Mulierem enim aliquam esse quæ nubere possit necesse est, priusquam de illo quæratur, an matrimonium legitimum contractum fuerit, aut contrahi potuerit, nec ne?[7] Quod si ex ea posteriore coniunctione, quæ aliquam matrimonij figuram habere videbatur, suscepti sint liberi, perinde illegitimi erunt, tanquam ex adulterio veriùs, quam ex matrimonio suscepti,[8] cum & parentes ipsos hoc casu tanquam adulteros puniri debere, ciuilis constitutio iubeat, quantiscunque annis prior maritus abfuisse proponatur.[9] Neque iuuabuntur liberi constitutionibus pontificiis, quæ fauore prolis susceptæ ex matrimonio palam & publice contracto in facie Ecclesiæ prolem ipsam habent pro legitima, eamque ad parentis vtriusq; successionem admittunt.[10] Ex namque tunc obtinent, cum alterutrius saltem coniugum probabilis ignorantia fuit, nec bonæfidei colore destituta:[11] quod contingeret, si quis nuptam alteri, quæ se in alia prouincia virginem affirmabat, quasi virginem duxisse probaretur. Quid enim posses huic imputare, qui huius mulieris conditionem ignorauit, nec, qualis esset, diuinare potuit?[12] At is, qui eam ducit, quæ se viduam profitetur, hoc ipso inquirere cogitur, an sit illa vidua, quod non aliter sciri potest, quam si certæ probationes adsint, aut saltem certum nuncium de morte prioris viri.[13] Id nisi factum sit, est quod ei non minus, quam mulieri imputetur, vt sciens peccasse, & ignorantiæ saltem affectator fuisse videatur.[14] Quæ res liberis ex ea coniunctione susceptis nocere solet, non solum eo casu quo matrimonium vel clandestinum, vel ratione sanguinis in prohibito gradu contractum probetur:[15] sed omni alio præterea, quo neuter contrahentium probabilem impedimenti ignorantiam possit obtendere.[16] Finge post huiusmodi secundam coniunctionem egisse a-

dulterum, tanquam maritum, itemque mulierem de dote, ob prioris mariti abſentiam & inopiam, in tuto collocanda, quæ omnimodo reſtituenda fuiſſet, ſi prior maritus deceſſiſſet.[17] Nec rurſus proderit ad validitatem matrimonij, quod, quamdiu ea vixit, quæ ante acceptum de prioris viri morte certum nuncium alterius mariti nuptias ambiit, nulla ei de viribus poſterioris matrimonij quæſtio facta ſit.[18] Sufficit enim ſupereſſe adulterum, qui communis facti, proprizq; culpæ rationem ſi quam habeat, ea quoque defuncta, poſſit reddere.[19] Et hæc tanto magis obtinere dicendum eſt, ſi adulter ille non tantum mulieri, ſed etiam liberis ex ea ſuſceptis, ſuperſtes contendat de hereditate contra liberos ex priore iuſtoque matrimonio ſuperſtites, alioſve qui nulla ex alio matrimonio ſuſcepta prole fuerant ſucceſſuri. Nam qui fauor liberis aliquando debetur, quaſi legitimis, tametſi ex illegitima coniunctione ſuſceptis,[20] ne parentis alterutrius factum iis nocear,[21] ad eum parentem porrigi non poteſt, qui contrahendo aduerſus leges & delinquendo, pœnam potius quam fauorem meretur.[22] Nec quod bona, quæ origine fuerunt adulteræ facta ſint bona filij,[23] ad rem facit, vt ob eam cauſam melior eſſe debeat conditio patris, ad ſuccedendum in iis bonis, in quibus adulteræ ipſi immediate ſuccedere, neque ex teſtamento, neque ab inteſtato potuiſſet.[24] Maxime vero, cum non tam ex ratione aliqua iuris aut naturæ ſuccedant liberi parentibus, ſed ſola ratione miſerationis,[25] qua nullo modo dignus eſt, qui deliquit, & ex illicito coitu liberos ſuſcepit.[26] Nam nec naturalibus liberis ſuccedere ab inteſtato pater naturalis poteſt,[27] quamuis liberi naturales & illegitimi poſſint ſuccedere matri, dummodo non illuſtri, ſuperſtite licet prole legitima, & in viriles portiones.[28] In quo tamen eandem liberorum ex adulterinis amplexibus conceptorum rationem conſtitui debere, quæ conſtitutra fuit naturalium, probabiliter dicere nemo poſſit.[29] Hæc igitur cum ita ſint, vix dici poteſt amiſſam ab hac muliere nobilitatem per matrimonium huiuſmodi, quod nullum ſit, & omni iure improbatum. Ne contra iuris regulam,[30] quod ipſo iure nullum eſt, tantum habeat iuris effectum, quantus hic eſſet amiſſæ nobilitatis, quam certum eſt, ex alio quolibet illicito coitu non amitti.[31] Sed contra tamen viſum eſt, quod abſurdum ſit mulierem, quæ ignobili viro nubere voluit, melioris ob hoc ipſum eſſe conditionis, quod non matrimonium ſed adulterium, ſiue ſciens, ſiue ignorans contraxerit.[32] Quid enim aliud agebat, niſi vt quoquomodo noui mariti familiam & conditionem ſequeretur?[33] Habeat ergo quod voluit, nec de legum aut magiſtratuum iniuria, ſed de ſua ſiue facilitate, ſiue incontinentia conqueratur. *Ita tractatum eſt* in ea cauſa, de qua Definit. 11. ſupr. De inceſt. & inutil. nupt. & Defin. 2. ſupr. De repud.

1 *Auth. hodie, C. hoc tit. cap in præſentia 19. de ſponſal. & matrim. cap. dominus 2. Extr. de ſecund nupt.*

2 *In feſſ. 24. de reformat. matr cap. 1.*

3 *l. cum quadam puella, de iuriſdict. cum ſimilibus.*

4 *Arg. l ſcire 13. §. 1. verſ qui autem, D de excuſ. tutor. l. 4. §. ſtories, de damn infect.*

5 *d Auth hodie quantiſcunque annis, C. ad leg. Iul. de adult.*

6 *d. cap in præſentia*

7 Mulier autem nubere non poteſt, nec vllo caſu legitima vxor fieri, quæ iam alium maritum habet, *c. accepiſti, Extr. de ſponſ duor.*

8 *Cap cum inhibitio, §. cum quia. & ſeq. de clandeſt. deſponſ.* Dixi *Defin 6. n 5 ſupr. De natur. liber.*

9 *dict Auth. hodie.*

10 *Cap. 2 & cap. ex tenore Extr. qui filij ſint legit.*

11 Vr oſtendunt verba *d cap. ex tenore, & ibi gloſ.*

12 Nec enim poteſt à virgine diſcerni nupta, quæ ſe virginem dicit in alia prouincia, quam in qua eſt maritus. Sic *in l. quia difficile 5. D. de contr. empt.*

13 Neque enim qualitas illa viduæ vnquam præſumitur in ea quæ nupta aliquando fuit, cum non ſit qualitas naturalis, ſed accidentalis. Et ideo ea omnia probanda eſt, *l. non ignorat 9. C. qui accuſſ non poſſ.* Bart. *in l. 1. C hoc tit. lib. 12.*

14 Quomodo loquitur textus *in d. cap. cum inhibitio, §. cum quia, & ſeq.*

15 Qui duo caſus ſunt, de quibus agitur *in d. cap. cum inhibitio.*

16 Ex identitate ſcilicet rationis, cum diuerſitatis ratio reddi non poſſit. §. *vnde etiam, l. 3 de iniuſt. rupt.*

17 *l ſi conſtante 24. vbi not. D. ſolut. matrim. l. vbi adhuc 29. C. de iur. do.*

18 Quo caſu videtur non poſſe fieri hanc quæſtionem poſt obitum mulieris, *cap peruenit qui filij ſint legit.*

19 Nam hoc caſu cæſſat ratio *d cap. peruenit.*

20 *Vt in d cap. ex tenore.*

21 *d l. vlt. C de natur. liber.*

22 *l Papinianus 20. D de minor. l pen. D. ad SC Trebell.*

23 Quæ res videtur immutare qualitatem & conditionem bonorum, *l per curatorem 90. D. de arg hered. l. vlt. C. de inoff. teſt. not. in l. 1. §. veteres, D. de acq poſſ.*

24 Ne quod vna via prohibitum eſt, altera fiat, *l ſcire 21. §. 1. D. de tut. & curat. dat. l ſi is qui ex bonis, D. de vulg. & pupill. ſubſtit.*

25 *l. ſcripto 7. in fin. D. vnd. liber. dict. l penult. in fin. ad SC. Trebell.*

26 *dict. Auth hodie.* Nec enim debet quis ex eodem facto & pœnam & præmium conſequi, *vulg iunct.*

27 *Not. ad d l. vlt. C. de natur liber.*

28 *l. ſi qua illuſtru. C ad SC Orfic.*

29 *Auth ex complexu, Cod. de natur. liber. & Auth. licet, vbi not. eodem.*

30 De qua *in cap. non præſtat impedimentum, de reg. iur. in 6.*

31 *d. l. ſi qua Illuſtru. C. ad SC. Orfic.*

32 *Arg l Seruius 4. D. quod vi aut clam. l. Papinianus 20. D. de minor.*

33 *d l cum quadam puella, vbi not. D. de iuriſdict. l. multum 13. C. hoc tit lib. 12.*

TIT. XXX.

DE MVNER. PATRIM.

DEFINITIO I.

Qui de iniqua onerum peraquatione conqueritur, an & quando agere debeat contra peraquatores, an contra Syndicos?

SI quis iniqua perequatione onerum,[1] quę perſonæ pro patrimonio indicuntur, læſum ſe dicat ſupra modum facultatum:[2] non Syndicos vniuerſitatis eo nomine conuenire debet;[3] ſed peræquatores,[4] hactenus tamen, vt ſi æquioris contributionis rationem inducere velit, ſuis ſumptibus id curare debeat,[5] repetiturus poſtea, ſi de prioris iniquitate conſtabit, non ſolum quicquid in eam rem impenderit, ſed etiam quod ſupra modum iniuſte exactum fuiſſe apparebit.[6] Aliud erit, ſi non tantum de peræquationis iniquitate querela perferatur, ſed etiam de non ſeruata forma peræquandi dolo vel culpa Syndicorum. Hoc enim caſu Syndici ipſi tenentur hactenus, vt eorum ſumptibus noua fiat peræquatio. Imputari etiam Syndicis poteſt, ſi peræquationem fieri curauerint per ſuſpectos arbitros, aut in loco ſuſpecto. *Ita Senatus* ex tempore in cauſa Syndicorum de Jaceron, contra Euſtachium Girat, 5. Calend. Iul. 1592. & rurſus pro D. Ludouico Gruffet preſbytero, aduerſus Syndicos Hoſpitalis ſoubs Conſtens, 14. Febr. 1593.

1 Cuiuſmodi ſunt hodie omnia fere onera, præſertim taliarum & collectarum, quæ Principi penduntur.

2 Nam quæ onera indicuntur pro patrimonio, ea non niſi pro modo

pro modo patrimonij possint & debeant indici, *l.1. C.hoc tit.de muner patrim.lib.10 tit.41.*

3 Quibus scilicet nihil imperari potest.

4 Vt nimirum facti sui rationem reddant.

5 Quæ in dubio præsumendum est, ritè & ex bona fide factam peræquationem, cum non per alios fiat, quam qui à tota vniuersitate, vel saltem à maiore parte electi tanquam viri probi, & præstito in eam rem iureiurando, ex forma tam à iure communi, quam Principum edictis, variisque tam Senatus nostri, quam Cameræ Rationalium decretis præscripta.

6 Cum in hoc potissimum negotij genere seruanda sit æqualitas, & si quid inæqualiter factum sit, id ad æqualitatem reduci debeat, *vt in l maioribus, 3. C.commun. vtriusque iudic.l. & qui originem, 5.5 præses prouincia, de muner. & honor. l.vlt.C. quand ciuil.muner.iudic cod.tit.42.*

7 Cum ad eorum curam spectauerit prouidere, ne id fieret, ideoque teneri debeant, si quid in re seu negligenter gesserint, *l. Imperatores, 9.§.item rescripserunt curatores, D.de admin.rer ad ciuit.pertin.*

DEFINITIO II.

Onera tam mixta quam personalia soluenda sunt in territorio domicilij, non bonorum, excepto tributo commutatorio.

QVæ munera aut potius onera personæ pro rebus indicuntur, ea non in loco illo vbi bona sita sunt,[1] sed in quo domicilium est, soluenda subeundaque esse constitit.[2] Tametsi eorum quoque bona, qui talibus oneribus obstricti sunt, is emerit, qui in alio habitat territorio,[3] nec nisi in meris patrimonij oneribus contraria sententia obtinet.[4] Quoties enim personæ ratio aliqua habetur, licet patrimonij quoque modus spectandus sit, vt contingit in omnibus iis publicis functionibus, quæ ob hanc causam mixtæ appellantur,[5] persona semper tanquam dignior inspicienda est.[6] Sola hodie excipitur causa tributi, vt vocant, commutatorij,[7] quod ex posterioribus edictis[8] Serenissimi Principis nostri eo loco pendendum est, vbi sita sunt bona contributioni obnoxia, cum antea ad domicilij locum bonorum vbicumque sitorum contributio referretur:[9] Sed non idem in alijs oneribus constitutum est, quæ cum tributo illo commutatorio nihil commune habent.[10] Etsi enim plerumque fit, vt indicantur ad formam tributi commutatorij, id tamen ad proportionem exactionis pertinet, vt citius, minoreque sumptu res expediatur, nec nouam peræquandæ contributionis rationem iniri necesse sit,[11] non autem vt iisdem personis indici possint.[12] *Ita Senatus* ex tempore pro N. Marcelier ciue Camberiensi, contra Syndicos de Bauges, 12. Calend. Aug. 1592. & rursus pro vidua Andreæ Pignier medici, contra Syndicos Sancti Petri d'Arbigny, Non. Februar. 1593.

1 Vbi tamen essent soluenda munera, quæ essent vere ac mere patrimonialia, *l.vnic.in fin.C.de mulier, in quo loco lib.10. tit.62.*

2 Non secus, ac si essent mere personalia & personæ cohærerent, vt loquitur *d.l.vnic.* [In quo numero est onus reficiendæ ecclesiæ parochialis ad quod tenentur soli parochiani non etiam forenses. *Ita Senatus* in causa R.D.Nicolai Clerici Protonotarij Apostolici Parochi Sanctæ Felicis, Prid.Cal.Maij, 1611. Item onus claudendi cœmiterij. *Ita Senatus* in relat.libelli.16.Novembr.1612.]

3 Vide Ioan. de Plat. *ad rubr.de annon.& tribut.lib.10.*

4 *d.l.vnic in fin C.de mulier.in quo loco.*

5 Alia enim sunt munera mere personalia, alia mere realia, alia mixta, ideoque sic dicta, quia imponuntur quidem personis, sed pro patrimonio, *l.vltim.in princip.& per tot.D de mun. & honor.*

6 Persona enim tanquam dignior trahit ad se causam & conditionem bonorum, non contra *leg per curatorem, 90.§.1.de acq. hæred.l vlt.C.de inoff testam.*

7 Nostri vocant vulgo *la taille de la commutation*, sic dicta, quia tributum quod prius erat incertum, æquam constitutum in singula subditorum capita, postea commutatum est in certum certum & perpetuum, pro modo cuiusque facultatum. Quæ ratio facit, vt hoc tributum magis personæ cohæreat eadem sit, quam rei cuiuscunque scilicet inspecto, *vt in l.3 §.Seio, D.de minor.l si procuratorem.8.D.mandat.*

8 Edictum hac de re factum est anno 1564. præsertim vero ex edicto, quod actum est ad 6.Calend.April 1584. in cuius executionem alia deinde facta sunt, hoc ipsum quoque constituentia vt eo loco solui debeat tributum commutatorium, vbi sunt bona.

9 Quod ea ratione exactio facilior & commodior futura videretur. Sed aliter obseruandum postea visum est. Quibus autem rationibus id factum sit, nihil hic attinet dicere.

10 Lex enim illa specialis facta de tributo solo commutatorio, & exorbitans à iure communi, non debuit porrigi ad alia tributa quantumuis similia. *l quod vero 14. vbi not. D.de legib.l quod contra, 141.De reg.iur.*

11 Quomodo alioqui necesse esset in singula capita, & in singula momenta, quod esset valde incommodum & inconueniens, *l peregre, 44.§.quæsitum est, D.de acq poss.*

12 Nam æque facile potuisset Princeps de omnibus tributis & oneribus loqui, si de omnibus sensisset, vt in simili argumentatur Iustin. *in l.vnic.§.vbi autem, versic. Sin autem ad desistentis, in fin.C.de cadue.tollend.*

DEFINITIO III.

Nobiles & immunes sunt ab omnibus muneribus personalibus & mixtis, tametsi à plebeis prædia tributaria comparauerint.

NObiles ab antiqua prosapia originem, nobilitatemque trahentes, & iure communi & Serenissimorum Principum nostrorum edictis immunes sunt ab omnibus oneribus muneribusque personalibus, quæ plebeiis iniunguntur, itemque à mixtis quæ personæ pro rebus imponuntur.[1] Quod priuilegium non idcirco adimi iis oportet, quod à plebeiis qui contribuere solebant, prædia quanticumque valoris comparauerint.[2] Desinunt enim contributioni obnoxia esse prædia, quæ in nobilis & immunis viri potestatem, manusque peruenerunt: Rerumque conditionem ex persona longe magis quam personæ ex rebus immutari conueniens est.[3] *Ita Senatus* sæpissime. Pridem vero pro N.Annibale de Varax, D.de Peissolle, contra Syndicos de Maiboz. Ex tempore 4. Calend. Decemb.1592. & rursum contra Syndicos de Meximieu, 3. Non. Decemb. seqq.

1 Andr.Tiraq.*cap 20.num.165. & seq De nobilit.*

2 Guid.Pap. *decis.*

3 *Ex l per curatorem, 90.§.1.D.de acquir.vel omitt.hæred. leg.vlt.C.de inoff testam.*

DEFINITIO IV.

Nobilitatus ex priuilegio Principis non ideo fit immunis à tributo commutatorio, ne quidem pro bonis propriis, nisi post annum quinquagesimum, multo minus pro bonis à plebeio acquisitis.

NOn idem est, si quis nobilitatem habeat ex priuilegio Principis per sordes aut gratiam captato, nec clauso in corpore iuris.[1] Hic enim cum ex edictis Serenissimi Ducis nostri, nec à pristino propriæ contributionis onere ante quinquagesimum annum liberetur,[2] multo minus liberandus est ab ea contributione, cui obstrictus fuerat plebeius, in cuius iura successerit.[3] *Ita Senatus* ex tempore in causa N. Landrecier, & Syndicorum de Treisserue, 17. Calend. April. 1593.

1 Semper enim est fauorabilius priuilegium, quod reperitur clausum in corpore iuris, quam quod est ex Principis gratia speciali, *l.in causa 16.vbi not. D.de minor.l Imperatores 29. D.de rebus dubij ind.possid.*

2 Fit enim nobilis quidem statim, sed non tamen immunis

à præstatione tributi commutatorij, nisi post annum quinquagesimum ex die concessæ nobilitatis numerandum. Ita namque cautum est edicto illo, de quo scripsimus *Defin.2.sup.* & quod factum est ad 6. Cal. Mart. 1584.

3 Ne scilicet melioris conditionis sit successor, quam ipsius auctor fuerit, contra *reg l.inuitus*, 156. §. *plerumque*, *de reg. iur. cum similib.* Et ne fueris in potestate illius, qui vendidit, facere conditionem vniuersitatis deteriorem, contra *l. non debet*, 74. *eod.* Quamquam hæc ratio non esset bona in eo, qui haberet antiquam nobilitatem in genere. Adeo verum est quod tractat Tiraq. Nobilitatem quo antiquior est eo fauorabiliorem & maiorem esse, *cap.* 18. *de nobilit.*

DEFINITIO V.

Casus in quo plus potest tacitus consensus illius, qui contra se præscribi patitur, quam expressus.

ETsi vix est, vt maior præscriptionis quantumcunque longissimi temporis potestas esse debeat, quam expressi consensus, [1] si tamen vir nobilis & tam communi, quam municipali iure immunis à contributione munerum patrimonialium, quæ non nisi plebeiis iniunguntur, passus sit per continuos annos triginta, vt cum plebeiis describeretur, & cum iis soluerit, vtique magis sibi nocet, quam si expressim consensisset, nec dum tamen tanti temporis spatium effluxisset. Nam qui consensit, solutum quidem repetere tanquam indebitum non potest, [2] sed ne in futurum cogatur soluere, obtinebit etiam citra beneficium restitutionis, [3] quod vtique necessarium esset aduersus longissimi temporis præscriptionem. [4] Hæc fortassis tam varie, quia qui nobilis est, & propter nobilitatis dignitatem immunis, non magis facere potest, vt non sit immunis, quam vti ne sit nobilis. [5] At ius quod per præscriptionem acquiritur, cum aduersus inuitũ acquiratur, consensum eius, aduersus quem præscribitur, non requirit. [6] Sic à Senatu nostro pronunciatum pro N. Carolo de Messieres, Dn. de Bonuillars, contra Syndicos vniuersitatis de Rubaud Raymondus Pobellus, Præses noster meritissimus referebat. 10. Calend. Februar. 1593. Junge Definit. 6. & 7. De dignit. & nobil.

1 Nempe quia plus solet operari consensus expressus quam tacitus, *not. in l. 3. D. de rebus credit.*

2 Cum debeat sibi imputare quod soluerit, itemque quod sublata causa obligationis, supersit causa pietatis, ex qua solutum repeti non potest, *Leum ũ*, 36. §. *mulier*, *D. de condict. indeb.* Causa vero pietatis elucet in eo, quod huiusmodi solutione liberantur plerique pupilli & viduæ ex vniuersitate, quos alioqui tantundem de suo persoluere necesse esset.

3 *L. si certis annis*, *vbi not. C. de pact.* Dixi *Defin. 6. & 7. s. sit. prox.* vbi docui aliud dicendum esse si soluerit per triginta annos, ex Guid. Pap. *decis* 387.

4 Nec tamen posset concedi, nisi ex aliqua iusta causa *Not. in l. 3. & 4. C. de præscript. 30. vel 40. annor.* Iusta vero causa esse potest non ignorantiæ, secundum ea quæ scripsimus *in tit. De præscrip. 30. vel 40. annor.* sed minoris ætatis, doli metus, aut aliæ si quæ sunt his similes.

5 Cum immunitas concomitetur nobilitatem tanquam effectus causam suam.

6 Currit enim præscriptio, non tantum contra inuitum, sed etiam contra ignorantem, *l. 3. & 4. C. de præscript. 30. vel 40. annor. l. vlt. vers. nulla scientia, C. de præscr. long. temp.*

DEFINITIO VI.

Nobilitatem nactus ex priuilegio non in corpore iuris clauso indemnitatem vniuersitati præstare cogitur, secus in eo quem sua virtus euexit ad dignitatem.

IS, cuius caput, vt loquuntur, tributi commutatorij præstationi primum fuit obnoxium, si ex priuilegio Principis nobilitatem consequatur, non aliter immunitatem habere potest, quam si cum effectu curet, vt tanto minus tributorum fiscalium exactores ab vniuersitate exigant. [1] Neque enim priuilegium Principis ad cæterorum iniuriam trahi debet. [2] Non idem est, si nobilitatem quis ex postfacto sibi adquirat ex ea causa, quæ suum habeat priuilegium immunitatis clausum, vt aiunt, in corpore iuris, [3] vt puta si Senator aut Consiliarius Principis factus sit. Nam qua ratione videri potest facere iniuriam, qui iure communi vtitur? [4] Aut qua fronte possit vniuersitas dicere in fraudem plebeiorum quæsitas huiusmodi dignitates, quæ per virtutis merita comparatæ sint, & sine quibus nec ipsa stare Respublica possit? Eos igitur solos indemnitatem vniuersitati præstare oportebit, qui non tam virtute & egregijs in Principem & Rempublicam meritis, quam per sordes & gratiam nobilitatis iura sibi, suisque parauerunt. [5] Quibus nec licet immunitatem ab vniuersitate redimere, quantocumque pretio, nec si eam conditionem vniuersitas offerat, aut oblatam agnoscere velit, nimirum cum de tributo illo nostro agitur, quod commutatorium vocant. [6] Id enim specialiter prohibitum est edicto Serenissimi Ducis nostri, quod ad 6. Calend. April. factum est. Sane quin edicto ex ea saltem parte derogari possit speciali in contrarium Principis rescripto, non dubitatur. Idque nuper obseruatum & tum primum *inductum est in* persona N. Jani Pensabin, contra *Syndicos de la Roche. Sine die.*

1 Cum ob caput illius tanto maiore onere tributi vniuersitas sit grauata.

2 *L. 4. C. de emancip. liber. l. 3. §. merito, & § si quis à Principe, D. ne quid in loc. publ. l. ex facto, 43. vers. etenim iniquum, de vulg. & pupill. subst.*

3 Est enim semper fauorabilius priuilegium clausum in corpore iuris, quia nec à iure communi abhorret.

4 *L. si duorum, 42. de act empt. l. nullum videtur, 55. de regul. iur.*

5 Ne alioqui sit in potestate cuiuslibet malis artibus vniuersitati nocere, quæ ex viduis & pupillis constat.

6 Interest enim non solum vniuersitatis, sed etiam Principis, vt plures sint qui onera ista tributorum ferre possint, *l. & qui originem, 3. § præses prouincia, D. de munet. & honor.* Præsertim his nostris temporibus, quibus ob alienatum fere vbique domanium coronæ non aliud habent patrimonium Principes, quam quod ex huiusmodi tributis constituitur. Sane nobiles ex dignitate melioris hac parte conditionis esse debere, quam nobiles genere, sentit Tiraquell. *cap. 20. num. 65. De nobilit.*

DEFINITIO VII.

Extra tributum commutatorium nobiles sunt immunes ab oneribus cæterorum onerum, quæ extraordinaria appellamus, siue personalia sint, siue mixta.

QVod autem ad alia attinet onera personalia, aut mixta, quæ personæ pro rebus iniunguntur, immunitate gaudet quisquis quacumque ratione nobilis fit, [1] licet ex eo futurum sit, vt vniuersitas lædatur, [2] quia neque Principis potestas arctanda est, quo minus nobilium ordinem augeat, quam augeri & Principis & Reipublicæ interest, [3] neque in onerum huiusmodi contributione exæquari possunt nobiles plebeiis salua ordinum distinctione, [4] nec rursum tãtam ex ea re iniuriam sentit vniuersitas, quanta in tributo commutatorio contingeret. Hoc enim cum perpetuum futurum sit, nec vllam diminutionem patiatur, perpetuo onere premeret vniuersitatem ex persona nobilis immunitate gaudentis. [5] Cætera nec perpetua sunt nec ordinaria, & cum plebeiis iniunguntur, licet ad comparationem & proportionem tri-

nem tributi commutatorij, vt fieri solet, non ideo tamen durior fit conditio vniuersitatis, quia tanto minoris summæ præfatio iniungitur, quanto pauciores sunt qui contribuere tenentur, scilic. cum aliquid à plebeiis Princeps exigit. Nam cum de soliis vniuersitatis negotio tractatur, negari non potest, quin ex persona immunium onerentur cæteri, cum totum onus contributionis inter illos dumtaxat, qui contribuere tenentur diuidi oporteat. [4] Ita iam pridem Senatus in causa N. Claudij de Chabod, contra Syndicos Sancti Ramberti. Et tursum tractatum est in causa Isabellæ Scarron, viduæ Andreæ Pignier medici, & Syndicorum Sancti Petri d'Arbigni, Non. Februar. 1593.

1 Immunitas enim effectus est nobilitatis, nisi cum lege vel edicto Principis aliter cautum est, vt sæpius dixi in præcedentibus ex Andr. Tiraquell. *cap.* 20. *numer.* 165. *& sequent. de nobilit.*

2 Non enim attendi solet damnum & incommodum, quod non nisi per consequentiam accidit alteri, dummodo id quod fit iure fiat, *l. cum te, 9. vbi not. D. de seruit. vrban prad. l. Proculus, 26. D. de damn. infect.*

3 Cum præcipuè vires, neruique Reipublicæ & Principis in eo potissimum nobilium ordine consistant, *l. 1. §. Sed & si seruus, D. de inspic. ventr.*

4 Quam seruari etiam publice interest, *tot. tit. C. vt dignit. ord. seruet.* Ipsum enim ordinis nomen distinctionem significat non confusionem.

5 Dicitur enim grauamen intolerabile quod perpetuo grauat. Quo pertinet illud Plinij, nihil paruum esse, quod quotidie fiat.

6 *L. vlt. C. quand ciuil. muner. indicant.*

DEFINITIO VIII.

De multiplicatione annuarum præstationum, quæ ab omnib. focum facientibus debentur.

IN quæstione illa, an pro focorum multiplicatione annuas præstationes, quæ ab omnibus focum facientibus debentur, multiplicari oporteat, sequitur Senatus noster eam distinctionem, vt si ratione fundi, & loci præstationis onus impositum sit, numquam multiplicetur, secus autem si in singulos focos, ita vt foci potius, quam loci rationem in onere imponendo habitam fuisse appareat. Quam distinctionem in Curiis quoque Gallicis receptam esse Pragmatici Galli prodiderunt. [1] *Ita tractatum est* in causa Stephani de la Couz Camerarij de S. Rambert, contra N. Guillet Manurry, 15. Cal. Septembr. 1593.

1 Ioan. Papon. *in syntagm. lib. 13. tit. 4. Comment se doiuent payer, §. 2. & tit. 5. §. 3.* vbi vide.

DEFINITIO IX.

In quo loco contribuere quis debeat pro extraordinariis oneribus, tempore belli ferendis.

ANceps quæstio est in Senatu nostro sæpius agitata, in quo loco contribuere quis debeat pro iis muneribus & oneribus, quæ quotidie propter inopinatos & emergentes belli casus plebeiis indicuntur, an in loco originis, an in loco domicilij, an potius vbi bona sita sunt? Et tandem post multas disceptationes placuit superindicta omnia, quæ à Principe edicto generali per totam prouinciam constituta sunt, eo in loco soluenda esse, id quo tributum commutatorium penditur, cum & ad eius instar, & pro portione ipsius indici soleant. [1] Eiusmodi sunt decimæ granorum, quę in militum exhibitionem eroganur. Item tributum illud extraordinarium, quod exhausto bellicis sumptibus ęrario indici necesse fuit, quo tributum commutatorium duodęcuplatur. Nam quemadmodum quisquis simplum tributi illius commutatorij idem duodecuplum debet, si eos excipias quibus recens nobilitas quæsita est; [2] ita in quo loco simplum soluitur, in eodem duodecuplum quoque solui necesse est. [3] Tametsi possit quis dicere in eo differre duodecuplum à simplo, itemque granorum decimas, quod & decimarum & duodecupli onus extraordinarium est, simpli vero ordinarium: Sed hoc ad rem non pertinet, quod ad propositam quæstionem. [4] Cætera vero onera, quæ non solum extraordinaria sunt, sed etiam ad priuatam cuiusque vniuersitatis causam pertinentia, etiamsi à Principis imperio proficiscantur, non ab aliis prædari debere visum est, quam qui in ea vniuersitate domicilium habeant; & consequenter in domicilij loco, non vbi bona sita sunt: [5] non solum quod casui fortuito ea res comparanda videatur, cum hic vel illic milites in hybernis collocari, aut hostis propellendi gratia in hanc vel illam commeare ciuitatem pro catuum & temporum varietate necesse sit, [6] verum etiam, quia nullus futurus sit litium & expensarum finis, si quot in locis bona quis possidet in iis singulis pro modo patrimonij contribuere teneatur; [7] passimque ab iis, qui in illo loco domicilium haberent, onerarentur cæteri qui non haberent. [8] Vt taceam longe maiore incommodo affectum jri eos, qui in ea vniuersitate in qua milites degunt, cogantur hospitij onus sentire, quamuis ibidem, si voles, domum quoque habeant sine domicilio. [9] Cum ea tantum soleat quisque domum instructam habere, in qua domesticos lares fouet. [10] Nec dubitandum est, quin quod dicitur munus hospitis in domo recipiendi patrimonij, non personæ onus esse, [11] ita accipi debeat, si in eo loco domicilium sit eius, qui hospitem recipit. *Alioqui quomodo reciperet?* [12] Adde quod si ita ius esset, vt *in quo loco bona quisque possideret*; oneribus istis extraordinariis implicari deberet, multo grauior & durior foret eorum conditio, qui bona in diuersis territoriis sita possiderent: quia sæpius onerarentur, quam ij qui totum suum patrimonium, quod esset longe opulentius, in vno tantum territorio haberent. [13] *Ita Senatus* in causa Amedei Pugeat, contra Syndicos de Cusy, & pro Isabella Scarron, vidua Petri Pignier medici, contra Syndicos oppidi de S. Pierre d'Arbigny, Prid. Calend. Sept. 1593.

1 Quod enim pro portione alicuius rei est, eius naturam & conditionem induit, *l. vlt. D. de cond. caus. dat.*

2 Hi enim excipiuntur, quia Principi seruire tanquam nobiles coguntur, in eamque rem longe plus expendere, quam cæteri omnes plebeij expendant, *argum. l. 5. §. negotiatores, de iur. imm.*

3 Vt eadem sit ratio partis & totius, *vulg. l. qua de tota, 76. de rei vindicat.*

4 Nihil enim vetat in eodem loco solui & ordinarium onus, & extraordinarium ad instar ordinarij constitutum.

5 Ex regula generali, quæ vult onera personalia vel mixta soluenda esse in loco domicilij. Patrimonialia vero in loco patrimonij, vt dixi *Defin. 2. supr. Ex l. vnic. C. de mulier. in quo loco.*

6 Casus autem fortuiti à nullo præstantur, *l. contractus, 23. de reg. iur.*

7 Et præterea esset exactio longe difficilior Thesaurario Principis & exactoribus, qui in plures personas distingueretur. Præter id quod exactio per partes habeat magna incommoda, *l. 3. D. famil. ercisc.*

8 Dum mauult sibi quisque bene esse quam alteri.

9 Potest enim domus esse sine domicilio, quamuis non domicilium sine domo, *Libertus, 17. §. sola vasio, 18 §. sola domus, D. ad municip.*

10 Quæ etiam domicilij definitio est, *Lucius qui, 27. §. Celsus eod. tit.*

11 *L. & qui originem, 3. §. munus hospitis, D. de muner. & honor.*

12 Semper enim supponendi sunt, & præsupponendi termi-

ni habiles, *vulg l.adigere, 6. §.quamuis, D.de iur. patron l.1. §.vltim. D.ad SC.Tertyll. leg.vi gradatim,* 11. §.1. *D.de muner. & honor.*

13 Nemo autem ob id magis oneratì debet, quod habeat patrimonium in diuersa loca dispersum, cum non eo ditior sit, at potius tanto minus diues, quanto incommodior est talis patrimonij administratio.

DEFINITIO X.

Si alius sit locus originis, alius domicilij, praualet locus domicilij & noui non veteris, si nihil in fraudem factum sit.

QVid ergo si cum quis habitare soleret in eo loco, in quo bona etiam sua sita habebat, domicilium suum alio transtulerit? Non veteris sed noui domicilij locus spectabitur,[1] si non in fraudem ea mutatio facta proponatur: [2] Nec si prioris domicilij locus idem originis fuit, aliud dicendum erit, [3] quia domicilij locus præualet, [4] nisi cum domicilij mutatio contigit ob superuenientem dignitatem. [5] Quid si quis eodem tempore duplex domicilium habeat? Id enim fieri posse constat. [6] Vtrobique huiusmodi onera subire cogendus erit, quæ domicilij causam sequuntur. Sed hoc ita, si æque vtroque loco instructus fuit, vt vtrumque domicilium æquali iure habeat. Alioqui in eo solo contribuere debebit, in quo frequentius & familiarius domicilium habet, [7] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Domicilij enim ratio temporalis est, & pro cuiusque arbitrio constitui & transferri potest, dummodo re & facto non nuda contestatione transferatur, *l.libertus*, 17. *§ patris, & §.in adoptiua, & l.domicilium*, 20. *D.ad municip.*

2 *L.incola*, 34. *l.vlt.§ antep. eod.tit. l.1. D de decur.*

3 *L. & qui originem*, 3. *D de muner. & honor.*

4 *d.l. & qui in princip. l.filij*, 22. *§.municipes, l.adsumptio*, 6. *§.vlt. ad municip.*

5 Boer. *qu.*11 *num.*1. *ex l.Senatores*, vbi DD. *de Senat. l.interdum*, §. *Senator. de indic.*

6 *L.assumptio*, 6. §. *viris prudentibus, l si quis instructus est, alias* §. *si quis, l.eius ad municip.* Boer. *vbi supr. num* 3. Nec duo tantum domicilia quis habere potest, vt quidam putant, quos refert idem Boer. *quæst.*13. *num.*2. sed etiam plura, vt ibidem Boer. tractat.

7 *dict.l eius qui* §. *Celsus, alias* § *si quis instructus, D.ad municip.* Vide Aff. & *decis.*384. Guid. Pap. *quæst.*5 & 87. vbi late Ranchin. in addit. Ioan. de Platea *in rubr. Cod. de tribut. & annon lib.*11.

DEFINITIO XI.

Mulier debet contribuere in domicilio mariti, non in loco suæ originis.

ITa igitur fiet, vt si mulier quæ in eo loco habitabat, vnde habebat originem, & vbi bona ipsius sita erant, alibi nupserit, & in mariti domicilium ierit, non amplius in veteris domicilij loco contribuere debeat, sed apud domicilium mariti. [1] Nempe quod ipsa vel inuita sequatur. [2] Multo igitur minus tenebitur maritus, cui bona omnia in dotem data sunt, ibi contribuere, vbi mulier domicilium habebat, priusquam nuberet. [3] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 *L. vltim. §. item rescripserunt mulierem, D.ad municip.* quamuis originem mutare nemo possit, *l.4. Cod. de municip. & originar.*

2 Etiam cum vidua est, nisi ad secundas convolet nuptias, *l filij*, 22. §. *vidua, D.ad municip. l.cum quadam puella, penult. D. de iurisd omn iudic.*

3 Ita enim fieret, vt maritus sequeretur domicilium mulieris, quod esset absurdum, *l.vnic. vbi not. C. de mulier. in qua loco, lib.*10 *tit.*62.

DEFINITIO XII.

Mulier plebeia, quæ secundo viro nupsit nobili, nulla debet tributa pro bonis sibi pro dote oppignoratis, licet ea bona fuerint antea contributioni obnoxia.

ADeo verum est mulieri plebeiæ ex mariti persona & dignitate acquiri nobilitatis & immunitatis iura, [1] vt & si antea plebeio nupserit, nec dum recepta dote hypothecam in bonis vulgaribus & plebeis constitutam, secundo marito nobili viro in dotem dederit, [2] perinde ab omnibus plebeiorum contributionibus immunem esse mulierem oporteat, [3] ac si ad eã bona illa dominij iure pertinerent. Quamuis eo casu, vt minor dubitandi causa esset, illud faceret, quod ex personæ conditione ipsa quoque bonorum conditio immutata videretur. [4] Quod similiter dici non potest, cum proprietas penes plebeium mansit, [5] solo iure percipiendorum per antichresim fructuum in creditricem mulierem translato. [6] Sed id nimirum vniuersitati commodius est, quæ proprietarium non minus obligatum habeat ad omnia onera, quam si re sua libere frueretur: quasi nec pauperiorem factum, qui in vicem rerum obligatarum, earumque fructuum, & pecuniam dotalem retineat, & eius vsuras, [7] quique luendi etiam ius habeat. [8] Quo vti vel nolit vel fortasse non possit propter difficultatem explicandæ pecuniæ, [9] & vniuersitas putet sua interesse lui pignora, ne ex immunitatis nouo priuilegio mulieri quæsito damnum sentiat, *non erit iniquum* idem luendi ius vniuersitati accommodari, [10] non in præiudicium proprietarij, sed vt eodem iure pignora possideat, quo mulier ipsa nobili nupta possidebat, [11] salua semper debitori iterum luendi facultate. [12] *Ita Senatus* ex tempore in causa Ludouicæ Cœur vxoris N. de Gauand, contra Syndicos de S. Michel Maurian. in publico auditorio Idib. Nouembr. 1595.

1 Secundum ea, quæ diximus *Definit.*16. & 17. *supr. tit. prox.*

2 Nam & pignus doti dari potest sicut & pignori, hactenus nimirum vt ius, quod habuit mulier, in dotem datum videatur, *l.vnic. C si pign pignor. dat sit. l.si conuenerit* 18. *D.de pignorat. act.*

3 Tametsi contributionibus istis soleant esse obnoxij possessores omnes, tametsi non nisi iure pignoris & hypotheca possideant, si modo percipiant fructus, quia sunt ista onera fructuum & possessionis magis, quam proprietatis, *l.si pendente* 27. §. *si quid cloacarij, D. de vsufr.*

4 Cum soleant bona & debeant sequi conditionem personæ, *l per curatorem* 90. §.1. *D.de acquir. hered. l.vlt. C. de inoffic. testam.*

5 Nec enim proprietas pignoris transit in creditorem, *l. cum & sortis* 35. §.1. *D.de pign. act. l.pignus* 8. *C. eod.*

6 Est enim antichresis species pignoris, *l.si pecuniam*, 34. *D. eod.* cuius fructus pertinent ad creditorem in vicem vsurarum, *l.si is qui* 11. § *si antichresis, D. de pignor.*

7 *Arg. l.quia qui pretio* 39. *D. de vsuf. l.cum debitor* 8. *D quib. caus pign. vel hypoth. tacit. contr. l. Imperator* 70. §. *vlt. cum duab. seqq. de legat.*2.

8 Quisquis vero potest facere vt possit iam videtur posse, *l. qui potest facere* 174. *de reg iur.*

9 Nec enim semper facile est pecuniam explicare, vel eam habere in numerato, *l si dubites* 10. *D. de fideiuss.*

10 Ne alioqui paupertas proprietarij noceat vniuersitati, cum è contrario possit huiusmodi temperamento consuli & proprietario, & vniuersitati, *vt in Lin creditore* 38. *D. de euict. l. ex hac* 8. *D. quæ in fraud. credit.*

11 Exemplo eius quod scriptum est *in l peto* 69. §. *prædium, de legat.*2.

12 *Argument. l.cum secundus*, §. §.1. & *l seq. D. de distract. pignor.*

DEFINI-

DEFINITIO XIII.

Non potest nobilis & immunis retenta nobilitate priuilegium immunitatis à se abdicare, & ne iuri publico derogetur, & toti nobilitatis ordini iniuria irrogetur.

QVI eam nobilitatem siue à natura, siue à Principe habet, vt immunitatis priuilegio gaudere debeat, [1] si cum municipio transegerit, & conuenerit, vt pro bonis plebeis, si qua iam acquisierit, aut in posterum acquisiturus sit, plebeis oneribus contribuere teneatur, nec sibi nec posteris suis, licet hæredibus, nocet, [2] quoniam ea res ad ius publicum spectat, [3] & ad ordinum distinctionem. [4] In qua re nemini permittendum est, vt eam sibi conditionem irroget, quæ in aliorum eiusdem ordinis damnum possit cedere. [5] *Sic tractatum est in eadem causa.*

1 Sunt enim hic adhibendæ quædam distinctiones, de quibus diximus *Defin. 6. supr.* Vide Andr. Tiraq. *c.* 10. *num.* 165. *& seqq de nobilit.*

2 Quàmuis dici soleat, posse quemlibet suam & sui hæredis conditionem facere deteriorem, *vulg. l. pen. C. de pact. l. pactum* 46. *D. eod. l. si iudex* 41. *D. de minor. l. inuitum* 156. *§. vltim. de regul. iur.*

3 Alioqui priuatorum pactiones legum auctoritate censerentur, quod absurdum esset, *l. vlt. D. de iur. & legit. l. cum publicam* 38. *D. de pact.*

4 Quam seruari & retineri publice quoque interest, *l. 1. & tot tit. C. vt dignit. ord. seruet l. 1. § sed etsi seruus, D. de inspic. ventr.* Iunge *Defin. seq.*

5 Exemplo eius quod solemus dicere, Non esse permittendum, vt clericus renuncier priuilegio sui fori, quoniam id in totius cleri & ecclesiasticæ iurisdictionis iniuriam redundaret, *cap. si diligenti, & pass. extr. de for. compet.* Si tamen nobilis & immunis vltro vellet tributa soluere, fortassis motus conscientia, ne immunitatis priuilegio abuti videretur pro bonis à plebeio acquisitis in perniciem vniuersitatis, non posset repetere, & quia videretur donasse, *l. cuius per errorem* 53. *de reg. iur.* & quia inesset causa pietatis, quæ impediret repetitionem, *l. cum le* 36. *§ mulier, D. de condict. indeb.*

DEFINITIO XIV.

Non potest fieri per consuetudinem, vt qui sunt nobiles non sint immunes ab oneribus & contributionibus plebeiorum.

DVbitatum est, an ex municipali consuetudine induci possit, vt plebeiis muneribus & oneribus nobiles contribuere teneantur pro bonis, quæ in eo municipio possident? Quibusdam videbatur posse, propterea quod nobilitas sit qualitas accidentalis, non naturalis, [1] quæque pro possessoris arbitrio etiam in totum amitti possit, si quid forte ille faciat, quod deroget nobilitati. [2] Multo igitur magis fieri possit, vt pro Principis voluntate aut locorum consuetudine priuilegium immunitatis amittat, tametsi ipsa retineatur. [3] Indeque nimirum fit vt apud gentes pleraſque nobiles cum plebeiis contribuere teneantur pro bonis, quę habeant plebeia & ignobilia, neque tamen eo minus sint nobiles. [4] Aliis contra placebat non esse recipiendam illam consuetudinem, quæ non solum iuri communi & publico repugnaret, [5] sed etiam publicæ vtilitati, ad quam sane pertinet, vt dignitatum ordo distinctioque seruetur, [6] præsertim apud nos, qui eo semper iure vsi sumus, adeoque ex ipsis Principum edictis, vt non alia munera oneraq; cum plebeiis subire nobiles cogantur, quam quæ mere sint patrimoniorum; [7] eaque tandem sententia post consultum Principem obtinuit. In causa N. de Vial & Syndicorum d'Argentine, 13. Cal. Januar. 1593.

1 Andr. Tiraq. *c.* 10. *nu.* 13. *de nobilit.* vbi ex hoc infert, nunquam præsumi eam, nisi probetur per text. *in l. non ignorat. Cod. qui accus. non poss.*

2 Cum plerique modis amittatur nobilitas. Tiraq *c.* 24. *& 27. de nobilit. per tot. & c.* 34 *per tot.*

3 Vnde fit quod scribit Tiraq. *cap.* 20. *num.* 172. *de nobilit.* propter nobilitatem quandoque tribui immunitatem.

4 Quam sententiam videtur defendere Andr. Tiraq *d. c.* 20. *nu.* 165. *& seqq.* scilicet in nobilibus ex genere, non tamen in nobilibus ex dignitate.

5 Nec enim vnquam ferendum est, vt consuetudo vincat legem, *l. 2. C. qua sit long. consuet.*

6 Vt dixi *Defin. præced num* 4. *&* 5.

7 A quibus certum est nemem nem excusari, ne quidem Principem ipsum aut Ecclesiam. Tiraq. *d. c* 20. *num.* 67. *ex l. ad instructionem C. de sacros Eccles. l. absit. C. de priuileg. dom.* Aug. *l. 1. & l. neque tempore* 5. *l. pen. & vlt. C. hoc tit. l. ab his oneribus* 10. *D. de vacat. & excus. muner.*

DEFINITIO XV.

Consuetudo localis, quæ immunitatem à nobilitate separat, an obliget etiam forenses?

DE illo etiam quæsitum est, an si qua ratione valeret consuetudo illa, de qua proxime scripsimus, [1] vsque adeo tamen extendi deberet, vt forenses quoque comprehenderet; Placuit inspiciendum esse diligenter, qualis probata sit, & qualiter concepta. Nam si nihil de forensibus probatum sit, non debet comprehendere, quia dici solet, consuetudines esse stricti iuris, [2] ideoque nec de casu ad casum extendi debere, [3] multo minus de persona ad personam. Est enim extensio ista longe odiosior: [4] si tamen in rem ipsam concepta probetur, puta quod in vsu fuerit, vt bona omnia plebeia omnibus plebeiorum oneribus subiacerent, tametsi à nobilibus possiderentur, ligabit etiam haud dubie forenses, exemplo legis, [5] aut statuti in rem, non in personam concepti. [6] *Ita Senatus in eadem causa.*

1 Vt scilicet qui essent nobiles, non ideo essent immunes ab oneribus plebeiis.

2 Not. *ad l. de quibus* 32. *D. de legib. & ad l. 2. Cod. qua sit long. consuet.*

3 *L. commodissime* 10. *de lib. & posthum. l. si cum dotem* 22. *in prine. D. solut matrim l. si donaturus* 9. *D. de condict. caus. dat.*

4 Not. *ad l. Gallus*, 29. *§. & quid si tantum, de libert. & posthum. l. si ita stipulatus* 126. *§. Chrysogonus, in fin. de verbor. obligat.*

5 Quid enim aliud est consuetudo, quam lex non scripta, *d. l. de quibus. D. de legib.*

6 De quo Bart. & post eum cæteri *ad l. 1. C. de summ. Trinit. & fid. Cathol.*

DEFINITIO XVI.

Consuetudines locales, quæ obtinuerunt ante introductionem tributi commutatorij, non sunt trahenda ad tributum istud, quod ab initio suas leges habuit ex edicto Principis.

ILla quoque agitata fuit quæstio, admissa illa consuetudine, vt cum plebeiis contribuere nobiles teneantur pro bonis plebeiis & ignobilibus, quæ in territorio possident, vtrum habere illa locum debeat ratione tributi commutatorij, quod posteriorib. Principum nostrorum edictis introductum est, quibus nominatim excepti sunt nobiles nobiliter viuentes, nisi qui nouam ex rescripto Principis meruerint nobilitatem? Quos visum est ante annos quinquaginta priuilegio immunitatis gaudere non debere. Quæstio in eo esse videbatur, An superueniens Principis lex generalis deroget legi speciali aut consuetudini anteriori, cuius mentio nulla facta sit? In qua quæstione vulgo receptum est, non esse credendum, Principem derogare voluisse speciali legi aut consuetudini,

quippe quam in facto consistentem iuste ignorare potuerit.[2] Mihi tamen magis placebat, in proposita specie non esse locum huic quæstioni, quoniam, quod ad tributum commutatorium attinebat, nulla vigere potuerat consuetudo, priusquam edicto Principis esset introductum.[3] Post introductionem vero multo minus fieri, vt ex consuetudine in aliis casibus quantumuis similibus obseruata hoc contributionis genus legem acciperet, quã ab initio propriam certamque ex ipsis edicti verbis acceperat.[4] Atque ita tandem Senatui visum est, quoniam tamen Princeps rescripserat, licet pendente lite, & ad Syndicorum postulationem, nolle se municipali consuetudini quicquam per edicta sua generalia derogatum intelligi, visum est nihil inconsulto eo constitui debere, sed per literas certiorem eum faciendum, quid Senatui æquius melius videretur.[5] *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Cum in toto iure generi per speciem derogetur, vt est in regula iuris.

2 *Cap. 1. extr de consuet. in 6.* iunct. *l. 3. §. ex hoc rescripto, D. de sepulchr. violat.*

3 Non enim potest videri consuetudo ad ea pertinere, quæ non nisi ex postfacto sint introducta, ideoque noua de iis lege vel consuetudine opus est, *argum. l. non potest 22. D. de iudic.* nisi quod potest cõsuetudo iam recepta trahi ad nouos casus, dummodo similes, *l. de quibus 32. D. de legib.*

4 *L. prospexit 12. D. qui & à quib. manum.* De eo namque, de quo lex scripta est, neque lege, neque consuetudine, adeoque nec interpretatione vlla opus est, *l. ille aut ille 25 §. cum in verbis de leg. 3.* Facit *l. vero 12. § pen. in illis verbis, quia certam conditionem habuit stipulatio, D. de solut.*

5 *Arg l. 1. C. de legib* iunct. *l. vlt. eod. tit.*

DEFINITIO XVII.

Priuilegium immunitatis, quod fuerat prius ademptum Iudicis maioribus prouinciarum, postea vero iis restitutum est, ad eorum liberos non extenditur.

IN edicti interpretatione, quod de tributorum fiscalium peræquatione factum est, cum Princeps ad Senatum rescripsisset, velle se vt iudices prouinciarum, quos maiores appellamus, gauderent immunitate, quæ edicti verbis non aliis quam supremis magistratibus stipendia merentibus concessa erat, quæsitum fuit, an idem immunitatis priuilegium filiis eorum posterisque concedi deberet? Et post longam disputationem placuit, si ex iuris ratione æstimanda res esset, eandem liberorum quam patris rationem constituendam fore, quandoquidem priuilegium illud immunitatis non tam propter officium indulgetur, quod sane constat in liberos non transire,[2] quam propter dignitatem, quæ haud dubie liberis per patrem quæritur,[3] adeo vt etiamsi casu aliquo patri adempta sit, liberis tamen non adimatur.[4] Sed tamen in proposito aliud dicendum esse, quoniam iuri communi, quod Judicib. prouinciarum non minus quam Senatoribus & nobilitatem & immunitatem daret,[5] priore Principis edicto derogatum esset, relicta iis solis immunitate, qui supremi Imperij partibus in iudicando fungerentur.[6] Proinde si rursum Præsidibus fauere Princeps vellet, quod indignissimum esset, eum, qui prouinciæ præsit, vrgeri à plebeiis ad solutionem plebeiorum onerum, (quæ res plerumque contemptum habet[7]) non itidem consequens esse, vt perinde posteris eorũ faueatur. Est enim angustius priuilegium immunitatis,[8] quæ ex speciali iure solaque Principis voluntate competit, quam eius, quæ ex iure communi,[9] nec tam facile transmittitur ad liberos, vt sunt Principum priuilegia fere omnia personalia,[10] nisi cum aliud expressim actum est. Mouit etiam Senatũ, quod conueniens videbatur, meliorem & digniorem hac parte esse conditionem Senatorum quam Judicum prouincialium.[11] *Ita Senatus* secreto Senatusconsulto facto ad edictum, quod ad Id. Jan. conscriptum, postea Prid. Id. Februar. in Senatu publicatum est.

1 Cum & nobilitas & immunitas à parentibus in liberos iure communi transmittatur, *l. 1.* vbi Bartol. & alij, *l. Senator, & l. si Senator, Cod. hoc tit. lib. 12.* Tiraquell. late *cap. 25. de Nobilit.*

2 Vt diximus *Defin. 23. 5. tit prox.*

3 *L. emancipatum 7. §. vlt. D de Senator.*

4 Text. est elegans *in l. filiam 9. eod.*

5 Tanquam qui æque ac Consiliarij Principis, licet non æquo gradu.

6 Potest enim Princeps de iure nobilitatis, & eius immunitatis, quę ex nobili nascitur, pro arbitrio disponere, vt late per Tiraq. *c. 6. de nobilit.*

7 *L. generaliter 13. D. de in ius vocand.*

8 Vt constat ex iis, quæ diximus *Defin. 6 supr.*

9 *L. 1. §. vlt. D. de constit. Princip.*

10 In dubio tamen concessionem à Principe factam censendam esse realem potius, quam personalem, ita vt transeat ad successores, defendit ex communi sententia Tiraq. *c. 37. nu. 59. de nobilit.*

11 Propter excellentiam senatoriæ dignitatis, cum Senatores sint pars corporis Principis, *l quisquis 5. Cod. ad leg Iul. Maiest.*

DEFINITIO XVIII.

Tributa indicta municipibus per vniuersitatem non possunt exigi: nisi aduersus eos, qui indictioni consenserunt: fiscalium debitorum alia ratio est.

VNiuersitatis nomine indicta singulis municipibus contributione, licet maior pars consenserit,[1] non idcirco tamen qui non consenserunt præcise vrgendi sunt ad solutionem, si velint intercedere, & intercessionis causas reddere.[2] Sane nec eorum intercessio facere debet, quo minus vrgeantur ij, qui consenserunt.[3] Non idem est in fiscalibus debitis, quibus vtique mora nulla propter intercessionem fieri debet,[4] tametsi admittatur intercessio postmodum ad repetitionem profutura, si ex postfacto iustam eam fuisse apparuerit.[5] *Ita tractatum est* in publico auditorio in causa vniuersitatis de S. Vial, 10. Calend. Decembr. 1594.

1 Quamuis dici soleat, id, quod maior pars constituerit ab omnibus constitutum videri, *l. quod maior pars 19. D. ad municip.* Vide Guid. Pap. *quæst. 87. numer. 1.* vbi ait, Vniuersitatem, quę non habet bursam communem, posse collectam imponere.

2 Quia quod omnes tangit vt singulos, ab omnibus approbari debet, *l. vlt. C. de auctor. præst.*

3 Nec enim volentibus & consentientibus potest videri vlla fieri iniuria, *l. in diem 9. §. 1. de aqu. plun. arcend.*

4 Quia publice interest non fieri moram exactioni fiscalium debitorum.

5 Alioqui non esset permittendum, ne quidem fauore fisci, vt inciperetur ab executione, si ei, contra quem fit executio, non esset saluum ius intercedendi, *l. 1. Cod. de exec. rei iudic.* iunctis iis, quæ tradit Bartol. *ad l. de pupillo 5. §. meminisse, D. de oper. noui nunciat.*

DEFINITIO XIX.

Tributi fiscalis onus quomodo diuidendum sit inter contribules, & quid si quidam ex iis fiant non soluendo?

ONus tributi ab vniuersitate pendendi inter eos omnes, qui ex vniuersitate sunt, nec immunitatis priuilegium habent, diuidi non pro viribus, sed pro congruis portionibus debet.[1] Quo facto non est ferendum, vt, quod alius debeat, ab alio exigatur, nec si id Principi vtilius & commodius fore videatur:[2] impugnat enim ea res publicam vtilitatem, ex qua optimus

optimus quisque commoda Principis æstimare solet,[3] abhorretque maxime à naturali ratione & æquitate, vt alius pro alio inquietetur. [4] Quid ergo si quidam sint non soluendo? An pro eorum portionibus tributi iacturam facere Principem æquum erit? Minime vero. Sed ad nouam tributi diuisionem inter contribules faciendam redeundum erit, vt pro inopum aut absentium partibus cæteri, qui adsunt & soluendo sunt, onerentur,[5] salua iis aduersus illos, qui soluere debuerunt, actione, si quando ad locum aut meliorem fortunam redibunt, aut etiam in eorum bona, si qua sint, quæ capi possint. [6] Contribules vero eos esse intelligendum est, non qui sint ex eadem, vt loquimur, parœcia, sed quibus omnibus ab initio vna tantum summa soluenda constituta est, tametsi postea commodioris exactionis causa in plures parœcias diuisa & separatim distributa sit. Itaque ad totius territorij iurisdictionalis, quod nos mandamentum appellamus, non ad huius tantum vel illius parœciæ onus ea res pertinere debet, apud nos, qui mandamentis primum, deinde ex ordine singulis cuiusque mandamenti parœciis pro singulorum facultatibus tributi pendendi quantitatem præstituere solemus. *Ita Senatus* pro fratribus Myard contra Syndicos de Verion 6. Cal. Decembr. 1594.

1 *L. vlt. D. quemadm. ciuil. muner. indic. lib. 10. tit. 42.* iunct. *l. 1. Cod. hoc tit de muner. patrim. eod lib.*

2 *L. vnic C vt null. ex vican. pro alien. vican. debit. ten.*

3 *L. vnic. §. penult. C. de cadue. tollend. l. præcipimus 32. in princip. C. de appellat.*

4 Alex. *ad l. si se non obtulit, nu. 14. D. de re iudicat.* post Bart. *ad §. actor. ead. leg* Vide *Nouell. 128 c. 14. §. nullus autem.*

5 Quæ superindictio appellatur à Iustiniano *d. Nou. 128. cap. 8.*

6 Puta in nomina debitorum, *d Nouel 128. l. 4 Cod. quand. fisc. vel priuat. debitorum sui debitorem conuen poss.*

DEFINITIO XX.

Quantum interfit, an quis dicat se plus æquo oneratum, an pro aliis indebite exactum?

QVi se in tributi alteriusve oneris diuisione plus quam par sit oneratum conqueritur, iuste postulat vt noua diuisio fiat, [1] sed ita si paratus sit sumptus in eam rem necessarios prorogare, postea repeturus si iustam querelam habuisse compertus erit.[2] Aliud est, si quis non de portionis suæ quantitate queratur, sed de eo tantum, quod pro cæteris absentibus aut inopibus vrgeatur. Hoc enim casu noua illa distributio, de qua proxime diximus, non petentis priuati sumptibus fieri debet, sed totius territorij,[3] salua aduersus personas aut bona eorum, qui nouæ distributionis faciendæ necessitatem attulerunt, repetitione. *Ita Senatus* in eadem causa.

1 Vt ad æqualitatem suam res reducatur.

2 Dixi *Defin. 1. supr.*

3 Non parœciæ tantum, sed mandamenti, vt dixi *Definit. prox. præced.*

DEFINITIO XXI.

Tributorum onus constituendum est non ex pretiis emptionum, sed ex iusto rei valore.

IN eorum onerum diuisione facienda, quæ aut rebus ipsis aut personis pro rebus indicuntur, non pretia emptionum spectanda sunt, vt tanti res esse videatur, quanti empta est, [1] sed iustus valor inspiciendus est,[2] qui vt plurimum ex fructuum ac redituum qualitate & quantitate, item loci, in quo bona sita sunt, conditione plerunque æstimatur.[3] Euenit enim sæpenumero, vt longe pluris vendatur, quam res sit propter emptoris immoderatam affectionem,[4] aut minoris, ob venditoris egestatem:[5] quod cum sit, nemo sane dixerit, conuenti pretij rationem habendam esse. Idque adeo verum est, vt non solum ab aliis, qui ex ea re læderentur, quique non contraxerunt, id allegari possit,[6] sed ab ipso quoque emptore, cui nec nocere debet in suscipiendo tributi onere, quod ille ipse tanti rem æstimauerit,[7] & plerumque, licet non semper, æquius est, vt non plus emptor ob rem emptam præster, quam præstare venditor solitus esset,[8] nisi causa iusta fuit, propter quam grauius ille tributum pendere venditor debuisset. Semper enim ad suam æquitatem reuocanda res est.[9] *Ita Senatus* in causa Syndicorum Capellæ Tarentas. in publico auditorio 3. Cal. Decemb. 1594.

1 Cum possit emi multo pluris quam res est, vel ex stultitia emptoris, *vt in l. alienus, D ad leg Falcid.* vel ex qua etiam alia iusta causa *l. 1. D. si quid in fraud. patron.*

2 *L. pretia rerum 63. D. ad leg. Falcid l. si seruum 33. ad leg. Aquil.*

3 *L. si fundum per fideicommissum 92. de legat. 3.*

4 *Vt in d. l. 1. D si quid in fraud. patron.*

5 *Vt in l. 2. l. si voluerit 8. C. de rescind. vendit.*

6 Exioris regula quæ non patitur res inter alios actas aliis nocere, *l. 1 & tot. tit. C. int. alios act.*

7 Quod enim tanti rem æstimauit non ad hos fines factum est: actus autem non operantur vltra intentionem agentium, *vulg. l. non omnia 19. D. de reb credit.*

8 *l. inuitus 136. § plerumque, de reg iur.*

9 *l. maioribus, 3. C. communia vtrinsque iudic.*

DEFINITIO XXII.

Fructuarius nobilis debet gaudere immunitate, etiamsi neque proprietarij, neque bonorum conditio sit immunis,

CVm onus pendendi tributi ad fructuarium spectet, non ad proprietarium,[1] consequens est, vt, si fructuarij persona immunitatis priuilegium aliquod habeat, non ob id minus eo priuilegio gaudere debeat; quod & proprietarij persona, & bonorum conditio priuilegium nullum mereatur, maxime vero si tributum tale proponatur, quod non tam rebus quam personæ pro rebus indictum fuerit, quale est, quod apud nos commutator fi appellatur: in eo namque tributorum genere nihil nisi personæ condicionem inspicimus.[2] Sed & si res ipsa tributum deberet,[3] cum ex fructibus pendi debeat,[4] imminueretur ius vsufructuarij immunitatem habentis, si pro tributo res capi posset.[5] Itaque immunem quoque vsumfructum esse necesse est. Nec simile est, quod pro æris alieni exsolutione fructuarius diminutionem sui vsusfructus pati cogitur:[6] neque enim in ære alieno est tributum, quod nec à proprietario debetur, quia fructus non percipit, nec à fructuario, qui proprio iure habet immunitatem. *Ita Senatus* in ea causa, de qua SC. 24. sup. De dignit. & nobilit.

1 *l. si quid pendente 27. §. si quid cloacarij, D. de vsufr.*

2 Quia persona semper dignior est, ita vt ex eius conditione mutetur conditio bonorum, *l per curatorem 90. §. 1. de acquir. hered. l. vlt. C. de inoff. testam.*

3 *Arg. l. Imperatores 7. de publican. & vectig. l. denique 19. D. de iur. fisc.*

4 Est enim onus fructuum & possessionis. Vide Ofach. Cacheran. *decis. 83. nu. 5. & 6.* Curt. sen. *consil. 36.* Alex. *cons. 3. 5. n. 12. lib. 4.* Iul. Clar. *in §. emphyteusis. q. 46.*

5 Ex notat. *in l. vlt. D. de vsufruct. legat.*

6 *d. leg.* vbi Bart. & alij. [Simile est quod nobilis possidens bona tributaria iure pignoris & hypothecæ non tenetur ad tributa. Creditor enim sibi possidet quod ad omnia non debitori nisi ad vsucapionis causam *l. serui nomine 6. D. de vsucap.* & ideo habet omnia interdicta pro pignore conuentionali quamuis non pro prætorio *l. 3. §. creditores D. vti possid.* Sane cum vniuersitas ea ratione se valde læsam conqueretur,

purauit Senatus ei permittendum, vt pignus leueret si vellet, atque ita in creditoris nobilis locum succedendo indemnitatem sibi compararet. Nam & vniuersitas ipsa creditrix est pro tributis quæ singulorum nomine prędiare debet, ideoque saluum ius offerendi habere illam æquum est. *Ita Senatus* pro D. de Monfort ex tempore 2. Iun. 1612.]

DEFINITIO XXIII.

Nihil potest fieri in fraudem publicarum functionum.

CONtractus in fraudem publicarum functionum initos ipso iure nullos esse placuit,[1] ne priuatorum pactionibus iuri publico derogetur.[2] *Sine die.*

1 *L. vnic. C. vt nemo ad suum patroc. suscip. viros rustic. li. 11. l pen. C de rescind vendit.* Boer. *quæst.* 2. *num.* 20.

2 *L ius publicum* 38 *D. de pact.*

DEFINITIO XXIV.

De domicilio & paterna & materna originis, & de muneribus in vtroque loco subeundis.

PRopriam quisque originem suam sequitur, quam nec mutare, nec recusare vllo modo potest,[1] ne quidem adoptionis commento.[2] Quare nec si per mille annos abesset, originis tamen domicilium eo minus retinere videretur:[3] sed & ex patris origine, sicut ex propria domicilium quis habere intelligitur,[4] adeoque ex origine aui,[5] non tamen proaui, ne alioqui res abeat in infinitum.[6] Maternæ originis alia ratio est,[7] nisi quo casu filius sine patre natus intelligitur, id est, matre postliminio reuersa & enixa in ciuitate post patrē captiuum apud hostes defunctum,[8] aut qui spurius est.[9] Quod eo pertinet, vt in vtroque loco originis & propriæ & paternæ hic, qui duplex aut etiam triplex domicilium habet, si vtrobique bona etiam habeat, & honoribus & muneribus, tam personalibus quam realibus, fungatur,[10] si municipalis aut prouincialis lex nulla repugnet.[11] Item vt siue in hoc, siue in illo loco reperiatur, conueniri iudiciumque subire cogi possit,[12] cum & vtriusque loci legibus obstringatur,[13] nec quod ad temporalia duntaxat, sed etiam quod ad spiritualia.[14] Igitur & cogi poterit vt ad eum locum redeat, vnde traxit originem, ad onera personalia, si qua vrgeant subeunda.[15] Etsi enim alibi etiam quam in loco originis domicilium constitui posse certum est,[16] originalem tamen causam, vt aiunt, accidentali præferri oportet.[17] Multo magis admittendum illud erit, si quis ex alieno territorio, in quo natus fuit, ad paternę originis locum redierit, non pro albino, vt vocant, id est, alibi nato,[18] sed pro ciue & originario haberi eum oportere,[19] vt paterna origo cum domicilio filij coniuncta soli origini filij præferatur,[20] quia & duo vincula vni præferuntur,[21] præsertim si de ea re agatur, quæ sententiam hanc fauorabiliorem efficiat, vtputa de albinagij iure, quod sane perquam odiosum est, excludendo.[22] Sufficiet igitur vel aliquo tempore, siue primo, siue medio, siue vltimo regnicolam hunc fuisse.[23] Nam etsi quis in eam ciuitatem, quæ immunitatis priuilegia habebat, & vnde diuerterat, post aliquot annos redierit, constat priuilegio & immunitate eum gaudere,[24] si non ciuis originarius fuit, qui ad ea munera subeunda cogi etiam absens potuerit,[25] & cui ob eam causam non debeat immunitas prodesse.[26] Cæterum si quis alicubi natus sit, casu magis quam certa matris destinatione, non tam in eo loco, in quo natus est, sumpsisse originem credendus est, quam vbi mater sistere & manere solita erat vel destinauerat.[27] Vnde & illud est, quod animalium ob bella in alieno loco parientium decimas ei parochiæ, à qua fugerunt, soluendas esse placuit.[28] *Sine die.*

1 *L assumptio 6. D. ad municip l origine, Cod de municip. & orig. lib. 10. l priuilegio, C de decur eod tit.*

2 *L. ordine* 15. 3 *fin. L. libertus* 17. § *in adoptiuis, D ad munic.*

3 Bart. *in l quæsitum per ill. text de leg 3 & in l Seia § Pamphilia, de fund instr.* Boer. *quæst* 1. *nu* 3.

4 *d. l. assumptio. § filius*, vbi glos. & Bart. & *in l filius apud, C. de municip & orig lib* 10.

5 Bart. cort a glos. *in d § filius.*

6 Boer. post glo. & Bart. *d q 3 numer.* 7. & 8. vbi communem a.t.

7 *d. l filios* Boer. *vbi supr. num.* 9. contra Berr. *cons.* 82. *num.* 25. *vol.* 4.

8 Vt in specie *l.* 1 *C. de captiu. & postlim.*

9 Alb *in d § filius l assumptio.*

10 Boer. *vbi sup. nu.* 1. *ex l fin* 3. *iidem rescripserunt mulierem, cum glos. D ad municip. l in filio, C de decur lib* 10.

11 Aliquando enim ita ex est, vt non alij onera vel munera subeant quam incolæ & habitatores, quo casu 10 a. a 10 originis non adeundi. Aliud enim est incolatus & domicilium habere alicubi, aliud vero locus & domicilium originis Boer. *dict quæst.* 13. *num* 44 *ex l. incola* 2. *l. domicilium, & l nihil ad municip.*

12 Glos *in d. l assumptio § filius.* vbi etiam Bar. Cas. in *Authent si vero contigerit, in fin Cod de iudic.* Boer *vbi supr. numer.* 13.

13 Nam à pari procedunt forenses fori & Bart. Ubald. Socin. *cons 79 nu. 8 post glos. in cap quod clericus de for comp.*

14 DD *in c. 2 de temp. ordin* Boer. *vbi* 5 *nu.* 15.

15 Intelligi si in fraudem originis domicilium mutatum erit, aut si de hac re statutum aliquod sit, vt in causa quæstione, quam tractat Boer *nu.* 27. Vide *l. 1. D de decur.*

16 *d. l incola, d. l domicilium, d. l assumptio, 5. viri prudentibus, cum similib.*

17 *L si adrogator.* vbi Iaf. *col* 17. *vers contrarium, D. de adopt.*

18 Hanc enim huius vocis *albinus* etymologiam esse ait Boer. *vbi sup. num.* 17. Vide *l. mercatores*, vbi Bald. *C. de commer. & mercat.*

19 Boer. *vbi sup. num.* 30. 35 36.

20 Boer. *d num* 36.

21 § *si vero pater Inst de adopt.*

22 Boer. *d nu* 36. *ex leg odia, in* 6.

23 Boer. *vbi* 5 *nu.* 42. *arg* 5. *ex hic, Inst de ingen.*

24 Iacob. de Arer *in l eum emancipatus, 5. si pater ex duobus, per ill. text de bonor poss cont tab.*

25 Bart. *add.* 3 *si pater.*

26 *L.* 2. *D. de iur. immun.*

27 Bart *cons.* 173. *incip. dubia occurrentia, & in l si quis per ill text. C. de natur. liber. l ciues. in fin Cod. de incol* Boer *vbi sup. nu.* 49. 50. 51. & 52. *ex l nihil, de captiu. & num.* 53. *ex* 5. *si quis igitur.* vbi Ang. *quibus mod natur effic. sui.*

28 Bald. Castr. & alij *in l. huiusmodi, § legatum, de iudic.*

DEFINITIO XXV.

ORiginis priuilegio quod ad immunitates attinet gaudere non debet, qui nulla ibi munera subire solitus est.[1] *Sine die.*

1 Boer. *quæst.* 13. *nu.* 45. post Barbat. *cons.* 2. *vol* 3.

DEFINITIO XXVI.

De immunitate personarum ecclesiasticarum à munere & onere hospitis recipiendi.

HOspitis recipiendi munus ex eorum numero esse, quæ patrimonialia appellantur, nemo ambigit,[1] à quibus non magis clericos quam alios vllos quauis dignitate præfulgentes immunes esse placuit.[2] Sed tamen habent hoc clerici ex priuilegio in corpore iuris clauso, quod habent etiam Professores & Medici,[3] vt excusentur à metatis, id est, ab onere isto hospitis recipiendi:[4] fortasse ideo, quod onus hoc personalem quoque inferat vexationem, quæ recipientis verecundiam ipsam pulsare ac lædere videatur.[5] Clericorum enim personas sanctas & inuiolabiles esse, ac proinde huiusmodi priuilegio decorandas, non tantum sacrosanctis Pontificibus,[6] sed etiam Romanis Imperatoribus[7] iustissima ratione placuit.

placuit. Si tamen ex ea immunitate fiat, vt laici supra modum lædantur, & militum recipiendorum oneri ferendo impares efficiantur, ipsis quoque sacris canonibus constitutum est, vt laicis subsidio esse ac suppetias ferre clerici debeant, sed ita tamen vt eam subuentionem ex charitate solum, non etiam ex debito profectam esse dici possit.[1] Nec fieri sane vlla vnquam constitutione posset, vt ab hoc munere prorsus & omnimodo immunes essent clerici, etiam illo casu, quo ipsa rerum necessitas subuentionem postularet.[2] Quid enim tam sactum sanctumque esse potest, quod non violet necessitas, præsertim quæ assertores habeat milites in tanta, quanta persæpe est, gladiorum armorumque impunitate? Ne tamen eo prætextu liceret impune laicis clericorum priuilegio derogare, prouidenter summi Pontifices decreuerunt, vt ea cognitio de casu necessitatis declarando non laici magistratus esse deberet, sed solius Episcopi, hoc etiam addito, ne quid de ea re posset Episcopus decernere inconsulto summo Pontifice, ob periculum quod subesse putabatur, ne quis Episcopus per facilitatem suam vel tractandarum rerum imperitiam aliquid decerneret, quod in totius cleri dedecus & dispendium redundaret.[10] Sed quamquam sacris canonibus ita cautum est, alio tamen iure vti nos cogit plerumque temporum iniuria, sic constituto vtplurimum rerum statu, vt nec adeundi Episcopi spatium detur, tantum abest, vt de summo quoque Pontifice consulendo tractari possit. Nec rursus Princeps fere vllus est, qui non in suo territorio eam sibi potestatem & auctoritatem longa siue consuetudine, siue præscriptione acquisierit, vt de his omnibus cognitio sit ipsius Principis, vel maiorum magistratuum, quibus ea res à Principe aut eius vicario generali curanda datur, non Episcoporum, quippe quos laici suspicentur, numquam in eam rem consensuros esse, nihilque non facturos in cleri sui exonerationem, non sine magno laicorum malo & incommodo, si arbitrio ipsorum res committeretur.[11] Atque ita Senatum nostrum in causa quadam graui, nec dum definita sensisse scio, etiamsi non tantum de clericorum & Canonicorum insignis Ecclesiæ Cathedralis, sed etiam de ecclesiasticarum quoque & Capitularium ædium immunitate tractaretur, in qua faueri Canonicis longe æquius erat, quam si ad immunitatem profanis siue suis, siue aliorum ædibus acquirendam personale dumtaxat priuilegium allegarent.[12] Sed & illud accedebat, quod Princeps noster pientissimus, idemque immunitatum ecclesiasticarum conseruator religiosissimus pro clericis rescripserat ad Senatum, ne quam ipsorum immunitatibus, præsertim quæ à iure ipso datæ essent, iniuriam fieri pateretur. Quibus rationibus motus Senatus noster, ne quid vel aduersus pietatem suam solitam Principisque voluntatem constituisse videretur, vel in eam generalem populorum omnium legem offendisse, quæ salutem populi suptemam legem esse iubet, putauit interloquendum, vt ante omnia per vnum ex Senatoribus inspicerentur & describerentur omnes totius ciuitatis ædes, quæ ad subeundum hospitis recipiendi munus essent idoneæ, vt ex ea inspectione ac descriptione constare posset, quibus finibus circumscribendi & definiendi essent casus illi necessitatis, quorum haberi rationem oporteret, ad obligandos clericos, vt laicis subsidium ferrent, ne aut in clericorum, aut in laicorum arbitrio relictum id videretur. Nam nisi maxima omninoque præcisa vrgeret necessitas, quæ nec nobilioribus, nec aliis vllis præcipua immunitate gaudentibus parceret, nihil contra ecclesiasticam immunitatem statuendum esse constabat, siue de stationario milite, siue de eo, qui ex causa aliqua improuisa superueniret, recipiendo ageretur. Quomodo sepius à Senatu nostro pronunciatum antehac fuit pridem pro Canonicis ciuitatis Aquensis, nuper autem pro R.D. Canonicis Ecclesiæ Cathedralis Gebennensis, confirmata consilij Gebennensis sententia, me Præside pro ipsis lata. *Sine du.*

1 *l. & qui originem 3. §. munus hospitis, l. vlt. § pen. D. de muner. & honor.*

2 Exceptis scilicet iis solis, quibus principali beneficio & speciali priuilegio concessum est, vt ab hoc munere & onere sint immunes, vt Hermogenianus loquitur *in l. sunt munera 11. D. de vacat. & excus. muner.* iunct. *l. 2. 3 & pass. C. de muner. patrim.*

3 *l. vlt. §. vltim. D. de muner. & honor. l. ab his oneribus 10. §. angariarum, D. de vacat & excus. muner. l archiatros 8. C. de metat. lib. 12. tit. 41. l. Medicos 6. Cod. de Profess & Medic. libr. 10. tit. 52.*

4 *l. 1. C. de Episcop & Cleric.* Vide Guid. Pap. *q. 7. ex l munerum. §. patrimoniorum. D. de muner. & honor. l. fin. C. hoc tit. l. ad instructiones. C. de sacrosanct eccles.*

5 Vnde & *hospitalis*, aut vt alij legunt, *hospitalitatis* molestia appellat vr *in d. l. archiatros. 8. C. de metat.*

6 *Can non minus can aduersus, extr. de immunit. eccles.*

7 *d l. 1. C de Episcop & Cleric. vbi not. & in l. ad instructiones 7. C. de sacros Eccles.*

8 *d c. aduersus cum ibi notat.*

9 Cum certissimum sit, nullis legibus posse necessitatem coerceri, esseque illud verissimum, quod vulgo iactatur, Sæpe cedendum esse tempori, ac semper necessitati.

10 *d. c. aduersus.* vbi Glos. & Canonist.

11 Solent enim & debent Episcopi fauere clericis, vt & magistratus laici solent fauere laicis.

12 Duplex enim hoc casu aderat prilegium, personarum scilicet & rerum. Dici autem solet, quod & verum est, duo siue priuilegia, siue vincula esse fortiora vno, *vulg. l. pen. C. de adopt.*

DEFINITIO XXVII.

Contributioni pecuniæ, ad cuius solutionem vniuersitas ergà vnum ex municipibus condemnata fuit, etiam victor obnoxius est, nisi lis sit aut fuerit de immunitate.

NImis quidem graue est, vt quis arma parata contra se & aduersarium suum quoquo modo adiuuare compellatur:[1] sed tamen, si qua inter vniuersitatem & aliquem ex municipibus & incolis mota lis esse proponatur, verissima & æquissima est sententia existimantium, contributioni eius pecuniæ, quam in causam sumptuum litis ab vniuersitate prorogari necesse est, illum etiam, qui cum vniuersitate litigat, obnoxium esse oportere.[2] Nemo enim ob id solum, quod se aduersarium vniuersitati constituerit, ab oneribus & muneribus publicis exuere se potest, quibus municipes cæteri obstringuntur, sicuti nec sola voluntate ius originis & domicilij sui pertertere.[3] Hoc ita si non de eo ipso litigetur, an publicorum onerum contributioni obnoxius sit is, qui se vel municipem esse negat, vel ex nobilitatis priuilegio, aut qua alia de causa immunem contendit. Neque enim pendente lite æquum esset litigatorem hanc haberi pro condemnato.[4] Ergo etsi proponas municipem, qui cum vniuersitate de alia re litigabat, victoriam litis cum sumptibus retulisse, adhuc dicendum erit, à contributione, quam pro eorum sumptuum solutione fieri necesse erit, non eo magis victorem hunc immunem fore.[5] Nec quod ita futurum sit, vt victoriæ commodum ei pro parte auferatur, ad rem faciet, cum sit etiam inter victos, quatenus ex vniuersitate est, quàm ipse vicit. Nam & si contributio facienda sit inter municipes pro soluenda pecunia, quæ vni ex ciui-

bus debeatur, perinde creditori pars ea imputabitur, quam pro suo capite soluere debeat, ac si alius creditor proponeretur, [6] tanquam qui sui ipsius debitor sit & creditor diuersis respectibus, [7] cum fieri nequeat, vt, quod ab vniuersitate debetur, non afficiat omnes, qui ex vniuersitate sunt, non quidem tanquam singulos, [8] sed tanquam vniuersos. [9] *Ita Senatus* in causa Joannis Magdelain, & Syndicorum Megeuæ. *Sine die.*

2 *L. nimis graue 7. C. de testib. l. vlt. C. de edend.*

2 Ægid. Thomatus *in tract. de collect. quæst. si quis vniuersitati litem mouerit, p.* 325. post Bart. *ad l. Imperatores, 21. D. de tutel. & rat. distr.* Ciuitas enim, quæ non habet bursam communem, potest collectam imponere, vt tractat Guid. Pap. *quæst. 87. ex l 1. 5. si nemo. vbi gloss. D. quod cuiusque vniuersit. l. 2. in princ. de aliment. & cibar. leg.* Specul. *in § sequitur. de execut. sentens. vers. quid si vniuersitas.* Vide *l. fin. C. de muner. patr. lib. 12.*

3 *l. domicilium 20. D. ad municip. l. origine 4. C. de municip. & originar. lib. 10. tit. 38.*

4 *Arg. dict. l. Imperatores,* iunct. *l. eum neque 4. C. de incol. & vbi quis domicil. hab.* Vide *l. moneor 4. Cod. si seruum export. uen.*

5 Ex notatis *nn. 2.*

6 Bartol. communiter approbatus *in l. ab omnibus 104. § si Attio, de legat. 1.*

7 *Arg. l. si paterfamilias 15. § 1. D. de adopt. l. item 6. § 1. D. quod cuiusque vniuers.*

8 *l. sicut 7. § 1 eod.*

9 Not. *in l. placet, C. de sacros. Eccles.*

Gloria tota Deo, qui nobis hæc ocia fecit.

Hone flauit me Deus in laboribus,
Labores meos compleat Dominus.

FINIS.

INDEX

INDEX LOCVPLETISSIMVS

RERVM ET MATERIARVM, QVÆ IN NOVEM CODICIS FABRIANI LIBRIS

continentur: nunc multò quàm antè locupletior, & innumeris rebus in præcedentib editionibus omissis, & his quæ recens ab ipso authore additæ sunt, auctior.

L, Librum significat. T, Titulum. P, Paginam. C, Columnam, seu pagine sectionem: D. Definitionem. N. Numerum: All. Allegationes.

A

ABBATIÆ seu societates lasciuientis iuuentutis antiquandæ L.1 t.5 p.46 c.2 d.8 n.5

ABOLITIO & Indulgentia in quo differant, l.9 t.22 p.1194 c.1 d.1 & d.3 n.5

Abolitio non est criminis sed accusationis, l.9 t.22 p.1194 c.2 d.3 n.1 in all.

Abolitionem impetrans, licet non minus literas principis cogatur exhibere, atque is cui gratiam criminis Princeps fecit, facilius tamen impetrare potest vt in auditorio secreto id fiat non in publico l.9 t.22 p.1194 c.1 d.1

ABSENS dicitur, qui copiam sui non facit, quique latitat, l.2 t.2 p.75 c.2 d.9 nu.4 in all.

Absens condemnatus ex peremptorio, si appellat, audiendus est, dummodo non per contumaciam defuerit, l.3 t.1 p.158 c.2 d.8 n.4 in all.

Absens rite citatus, si sit contumax, pro præsente haberi debet, l.3 t.28 p.256 c.2 d.2 n.4 in all.

ABSENTIA longi temporis, cum mors est fundamentum intentionis non sufficit ad probandam mortem, l.4 t.7 p.285 col.2 d.2 n.1. in all.

ABSENTIVM bonis cur curatores dentur, l.6 t.11 p.671 c.1 d.39 n.4

Absentium bonis qui fratres præsentes habet & minores qui curatorem habeant, nullus dandus curator, sed iniungitur præsentium curatori vt absentium quoque causam & iura defendat, l.5 t.41. p.613 c.1 d.9 n.2. in all.

ABSOLVI nocentem melius est, quàm innocentem damnari l.9 t.21 p.1190 c.1 d.11 n.4 in all.

Absolutus qui est à iudice ecclesiastico, potest nihilominus de eodem crimine, quod sit communis fori apud iudicem laicum accusari lib.9 tit.17 p.1180 col.2 d.1 nu.5 in all.

ABSTENTIO iuris est, & voluntatis l.2 t.25 p.126 c.2 d.5 n.11 & 12

Abstentio non fit nec inducitur nisi ex verbis disertis & expressis, l.6 t.12 p.681 c.1 d.18 n.1.2.3

Abstentionis beneficium non superest filio qui paterna bona malo more attigit l.6 t.12 p.677 c.2 d.8

Abstinendi beneficium, quod Prætor suis & necessariis hæredibus indulsit, merè personale est, nec ad eorũ heredes transmittitur l.2 t.25 c.2 p.128 d.5. n.7. & 8

Abstinens se post aditionem, siue per restitutionem in integrum, siue alio iure, hæres quidem summo iure manet, sed hæredis loco à prætore non habetur l.6 t.11 p.667 c.2 d.27 n.5 in all.

Abstinere plus est, quàm inuentarij beneficium implorare l.b.2 t.26 p.129 c.2 d.2 n.2 in all.

ABVNDANTIA non solent viciare l.6 t.5 p.622 col.2 d.1 n.5 in all. & l.8 t.3 pag. 954 c.2 d.8 n.14 in all.

Ex Abundanti quę fiunt, non solent viciare, nec nocere lib.1 t.2 p.3 c.1 d.7 num.2 in all.

ACCEPTILATIO in quo differat ab Apocha l.4 t.22 p.374 c.1 d.1 n.2 in all.

ACCESSIONES æstimationis quanti plurimi frumenti mutuo dati non debentur, ne quidem à die litis contestatæ l.4 t.24 p.394 c.1 d.29 n.1. & 2

Accessiones nullæ debentur pro eo anno cuius ratio habetur in æstimãdo quanti plurimi res fuit li.4 t.24 p.387 c.1 d.9 n.6. & 7

Accessiones nullę ex contractu stricto debentur, nisi naturales l.4 t.24 p.394 c.1 d.29 n.2. in all.

ACCESSORIVM non debet esse dignius & potentius suo principali l.1 t.2 p.7 c.2 d.27 n.2 in all.

Accessorium sublato principali non potest subsistere l.4 t.24 p.385 c.2 d.5 nu.3 in all.

Accessorium transit cum principali cesso l.4 t.29 p.421 c.1 d.13 n.2 in all.

De Accessoriis cognoscere debet is qui de principali cognoscit l.3 t.12 p.191 c.1 d.10 n.3 in all.

ACCRESCERE potest nihil habenti l.6 t.6 p.637 c.1 d.12 n.22 in all.

ACCIPIENS pecuniam alicuius nomine & mandato, quid ei præstare debeat à quo accepit lib.4 t.26 p.410 c.2 d.32 n.1. 2.3

ACCVSARE nemo inuitus cogitur lib.9 t.18 p.1181 c.1 d.1 n.13 in all.

Accusare nemo cogitur, sed in accusatione semel instituta nõ perstans, vel cam negligens, in Turpillianum incidit, vel in falsi accusationem, l.3 t.6 p.178 c.1 d.4 n.1.2.3

Accusare quisquis alium vult de calumnia iurare debet l.4 t.14 p.325 c.2 d.68 n.4 in all.

Accusare multi non debent aut ob suam infamiam, aut ob aliquam conditionem l.9 t.2 p.1150 c.2 d.5 n.4 in all.

ACCVSATIO prius constituenda est, quàm excusatio alleganda l.4 t.25 p.333 c.2 d.25 n.2 in all.

Accusatio põ est permittenda quę certum autorem nullum habet, etiam in atrocissimis delictis lib.9 t.2 p.1150 c.2 d.3 num.1

Accusatio non est admittenda si non fiat zelo iustitiæ lib.9 tit.2 p.1153 c.1 d.15 num.1

Accusatio læsæ maiestatis non finitur morte l.4 t.25 p.330 c.1 d.25 n.4 in all.

Accusationem nouam instituere non potest condemnatus ad triremes, sed inchoatam prosequi l.9 t.1 p.1149 c.1 d.3 nu.1

Accusatione pendente de grauiore crimine nihil interim pronunciandum est de leuiore lib.9 tit.1 p.1149 col.1 d.3 num.1

ACCVSATOR eo ipso quod non probat suam intentionem, etiamsi de calumnia iurauerit, calumniari præsumitur l.4 t.14 p.320 c.1 d.49 n.9 in all.

Accusator cum habet pro se famam, vel auditum à fide dignis excusatur à calumnia, etiamsi improbatione defecerit l.4 t.14 p.320 c.1 d.49 n.1. in all.

Accusator non facit vim qui ipse prehendit reum in executione mandati iudicialis, secus si propria authoritate id faciat li.9 t.20 p.1185 c.2 d.7 n.1.

Accusator si inops sit, & Princeps de fisco sumptus erogari velit, quid faciendum l.4 t.9 p.292 c.2 d.1 n.13. 14. 15. & 16

Accusator publicus potest & debet accusare mulierem de publico adulterio etiam absente viro lib.9 tit.7 p.1162 c.2 d.4 n.1

Accusatoris est probare accusationem l.9 t.3 p.1154 c.1 d.1 n.5 in all.

ACCVSATVS siue absolutus sit, siue leuiùs quàm oportuit condemnatus, non potest iterum accusari de eodem crimine, sed de alio potest, vt tanto grauius puniatur l.9 t.2 p.1150 col.1 def.4 num.1

ACQVIRERE sibi beneficij debitorem, est species lucri l.4 t.34 p.441 c.2 d.4 n.23 in all.

Acquiri potest dominium vxori etiam absenti ex contractu mariti stipulantis cum notario, si ei quoque res tradita sit per clausulam constituti l.4 t.34 p.443 c.1 d.9 n.1.2. & 3

Acquisti rei hereditariæ possessio non potest citra immixtionem l.6 t.12 p.682 c.2 d.21 n.19 in all.

Acquirit sibi soli maritus procurator vxoris ad emendum si emat, solúsque & suo tantùm nomine rem accipiat, & se de precio obliget, licet initio sc

tam ſuo, quàm procuratio nomine contrahere l.4 t.34 p.445 c.1 d.14 ad titulum

Acquiſitionis ſpecies eſt ab obligatione liberari l.3 ti.11 p.188 c.1 d 3 num.16 in all.

Acquiſitionis capaces ſunt filiifamilias etiam parentibus inuitis li.4 ti.23 p.377 c.1 d.1 n.1 in all.

ad Acquiſitionem fructuum ſola fides bona ſufficit li.4 ti.35 p.447 c.1 d.3 nu.4 in all.

Acquiſitum ſemel, amplius repudiari non poteſt l.3 t.19 p.211 c.2 d.9 n.7 in all.

Acquiſitum per filiumfam. non ex re nec induſtria ipſius acquiritur patri, nec eo minus tamen obligatur filio vt cætera bona paterna, puta pro dote matris l.6 t.35 p.776 c.1 d.9

Actio an male inſtituta ſit, an malè facta executio quod ad cauſam expenſarum pertinet lib.7 ti.18 pag.856 c.1 defin.30 num.3

Actio vna præſertim nondum electa aliam nunquam conſumit l.9 t.4 p.1157 c.2 d.7 n.9 in all.

Actio quandoque debitori datur, non exactio l.4 t.18 p.358 c.1 d.2 n.13 in all.

Actio nec exceptio dari ſolet ei, cuius nihil intereſt l.9 t.4 p.1157 col.1 d.6 n.12 in all.

Actio datur fideiuſſori id in omne quod ipſi abeſt l.8 ti.27 pag.1070 c.1 d.2 nu.1 in all.

Actio dari non poteſt contra ſingularem ſucceſſorem ex contractu inter alios inito, vt nec ex pacto l.4 t.36 p 446 c.2 d.2 num.3

Actio reſtituitur ipſo iure priſtino creditori & ad debitum & ad pignus perſequendum ſi pignus quod emerat aut in ſolutum acceperat ſit ei poſtmodum euictum l.8 t.14 p.1006 c.2 d.8 num.1 2 3 & 4

Actio, prout & alia res quælibet, vendi poteſt l.4 t.7 p.285 c.1 d.1 n.1 in all.

Actio, priuſquam litis cõteſtatio fieri poſſit, & propoſita & edita eſſe debet l.3 t.1 p.164 c.2 d.31 n.4 in all.

Actio, licet nõ deficiente æquitate, quandoque deficit l.3 t.15 p.204 c.2 d.1 n.21 in all.

Actio competens ſpoliato doli perſonalis exceptione ſummouetur lib.8 t.3 p.961 c.1 d 30 n.1 2 3 & 4

Actio inanis eſt quam debitoris eludit inopia p 442 c.1 d.4 n.24 in all.

Actio quam debitoris inopia eludit, eſt inanis li.7 tit.33 p.948 col.1 defin.1.nu.8.in all.

Actio inanis eſt quam debitoris eludit inopia l.9 tit.19 pag.1183 c.1 d.2 num.2 in all.

Actio ceſſa contra debitorem intelligitur etiam ceſſa contra fideiuſſorem lib.4 tit.29 pag.421 c.1 d.13 num.2 in all.

Actio ceſſa manet obnoxia periculo reſtitutionis lib.2 tit.25 p.128 c.1 d.4 num.4 in all.

Actio condemnatione ſequuta datur ei qui ſumptus prorogauit aduerſus perſonam aut bona condemnati lib.4 tit.9 p.293 c.1 d.1 9 12 in all.

Actio quæ competit ob non numeratam pecuniam, biennalis eſt, ſicut & exceptio l.4 t.22 p.375 c.1 d.4 n.1 & 2

Actio quę ex contractu competit ad redhibẽdam rem alienatam perinde exerceri poteſt aduerſus poſſeſſorem quemlibet atque ſi ipſe contraxiſſet l.4 t.7 p. 286 c.1 d.3 n.1 & 5

Actio criminalis reipublicæ non oritur vbi non oritur parti actio ciuilis l.9 t.3 p.1154 t.1 d 1 n.2 in all.

Actio nulla criminalis, nec pœna conſtituta eſt, determino motõ, niſi in eos qui nouerunt dolo malo l.9 t.18 p.1182 c.1 d.2 n.5 in all.

Actio depoſiti habet priuilegium inter creditores perſonales poſt dotem l.4 t.25 p.399 c.1 d.3 n.5 & 6

Actio directa ſemper remanet penes cedentem, etiam inuitum li.4 t.29 p.418 c.1 d.3 n.2 in all.

Actio de dolo non niſi ad id quod actoris intereſt dari ſolet lib.2 t.3 p.80 c.2 d.11 n.1 in all.

Actio ex empto datur ad id omnem quod emptoris intereſt contra ſcientem venditorem l.4 t.33 p.435 c.1 d.1 n.8

Actio ad exhibẽdum actionis in rem præparatoria eſt lib.3 t.12 p.199 c.2 defin. 37 num.5

Actio ad exhibendum coram iudice laico contra clericum exerceri poteſt l.3 t.12 p.199 c.2 d.37 n.1 2 & 3.

Actio ad exhibendum ex variis cauſis dari poteſt lib.3 t.12 p.200.col.1 def 37 nu.4 in all.

Actio ad exhibẽdum maximè propter vindicationes inducta eſt l.3 t.12 p.200 c.1 d.37 n.5 in all.

Actio ad exhibendum proponi poteſt coram iudice laico contra clericum: quia in rem ſcripta eſt li 3 t.28 p.256 c.2 d.3 n.1 & 2

In Actione ad exhibẽdum requiritur ſpecifica declaratio rerum quarum exhibitio poſtulatur l.3 c.12 p.199 col.2.defin.37 nu.7

Actio ſemel extincta reuiuiſcere nũquam poteſt li.2 t 36 p.144 c.1 d.4 nu.4

Actio funeraria tacitę hypothecæ ius non habet, habet tamen priuilegium inter perſonales actiones l.3 t.12 p.109 c.1 d.35 nu.11 & 12

Actio hypothecaria, id eſt, pignoris perſecutio in rem eſt lib.3 t.12 p. 191 col.1 d.7 n.4 in all.

Actio hypothecaria cum perſonali concurrere poteſt l.3 t.12 p.197 c.2 d.29 n. 4 in all.

Actio impenſarum etiam nomine competit lib.8 t.15. p.1007 c.1 d.1 num.2 in all.

Actio de ingenuitate eſt per quam quis ſe ingenuum oſtendit l.3 t.6 p.177 c.2 d.1 n.4 in all.

Actio ad id quod intereſt competit ex contractu innominato l.4 t.28 p.414 c.2 d.2 n.4. in all.

Actio diuidua cenſetur cùm res, quæ in actionem & iudicium deducitur, diuidua eſt l.7 t.18 p.856 c.2 def.30 num.5 in all.

Actio ex canone redintegranda finitur triginta annis, & datur etiam contra bonæ fidei poſſeſſorem & ad fructus, ſed quos reus ipſe percepit aut percipere potuit, non quos alius li.8 t.3 p. 951 c.2 d.1 à n.1 ad 11

Actio mandati in perſonam non in rem eſt l. 8 t.6 p.968 c.2 d.3 n.3 in all.

Actio mandari eſſe non poteſt, vbi mandatum nullum interceſſit lib.4 t.34 p. 444 c.1 def.11 n.10 in all.

Actio mandati pro caſu fortuito, etiam qui per occaſionem, ſi non etiam per cauſam mandati contigerit, non competit l.4 ti.26 p.410 col.1 d.29 num.1 & 2

Actio mandati competit fideiuſſori vt nõ ipſe tantùm ſed etiam ipſius vxor liberetur & eximatur liti, ſi quam ex cauſa fideiuſſionis patiatur l. 8 t.27 p. 1071 t.2 d.11 n.1.2 & 3

Actio mandati plenior eſt, quam ex empto lib. 4 t.26 p. 403 col. 2 d.11 num.1 & 2.

Actio mandati præſertim directa eſſe non poteſt contra eum cui nihil fuit mandatum l.7 t.18 p.864 c.1 d.55. n.8 in all.

Actio mandati non competit, niſi ad id ſolum repetendum quod mandatarius probat ſibi adeſſe l.4 t.26 p. 410 c.2 d. 31 n.1

Actio mulieris pro dote in tuto collocanda non patitur exceptionem ſpecialis hypothecæ non excuſſæ quam actio dotis reſtituendæ pateretur l.5 t. 7 p. 549 c.2 d.54 n.1 2.3 & 4

Actio negotiorum geſtorum non datur niſi contra eum qui negotia geſſit lib. 4 t.26 p.406 c.2 d.17 n.1 & 2

Actio perſonalis quę defuncto competierit ſiue ex ſt pulatu illa ſit, ſiue mandati, ſiue alia quælibet, non poteſt transferri in fructuarium l.3 t.23 p.238 c.1 d.7 n.3

Actio perſonalis dari non poteſt niſi præcedente aliqua obligatione l.4 t. 43 p. 487 c.1 d.7 n.12 in all.

Actio perſonalis quæ ex contractu competit nihil commune habet cum vindicatione, quæ non niſi domino competit lib 3 tit. 22 pag.229 col.2 d.2 n.9 in all.

Actio perſonalis contra clericum coram iudice laico ex tranſactione non magis quàm ex alio vllo contractu exerceri poteſt l.3 t. 12 p.191 c.2 d.9 n.1

Actio tantum perſonalis ex chirographo naſcitur contra eum exercenda qui eſt obligatus, aut ſi abſit, contra curatorem bonis datum l 4 t.7 p.289 c.1 d.13 n.1 & 2

Actione perſonali non potes conueniri non poteſt l.3 t.12 p.199 c.1 d 35 n.10

Actio in perſonam neque commune, neque ſimile, aut annexum quicquam habet cum actione de poſſeſſione aut dominio lib. 3 t.7. p. 182 col.1 d. 8 nu. 17 in all.

Actio quæ in perſonam competit contra feudatarium, ex feudi iure, & ratione feudi datur l.3 t.12 p.190 c.2 d.6 n.3

Actione in rem poſſeſſor ſolus tenetur ea vel alienæ vel obligatæ l.4 t. 40 p.463 c.2 d.9 n 3 in all.

Actio in rem non datur niſi ei qui ſit dominus vel iure gentium, vel iure ciuili l.4 t.42 p.466 c.1 d.5 n.5. in all.

Actio pignoratitia non competit priuſquam debitor pecuniam à ſe debitam obtulerit creditori l. 4 t.18 p. 358 c.2 d. 4 n.2

Actio pignoratitia nullius temporis præſcriptione ſummouetur l 4 t. 18 p. 358 c.1 d.4 n.1

Actio quanto minoris datur contra ignorantem l.4 t.33 p.435 c.1 d.1 n.8

Actio dẽ retrouendendo ſcripta hodie eſt in rem non in perſonam: idcóque & contra poſſeſſorem quemcunque competit ad rem præcise habendam & ad diſcuſſionis inſtantiam remitti non poteſt l. 4 t. 36 p.448 c.1 d.8 n. 1.2.3. & 4. *ex ſtatuto Sabaudico.*

Actio datur præſcriptis verbis vt contractus impleatur l.8.t.19.p. 1104 c.1 d.49 n.15 in all.

Actio ſtricta dicitur, quæ neque interpretationem vllam, neque officium aut arbitrium iudicis admittit lib.3 tit. 15 pag. 204. col. 1 d. 1 num. 3 in all.

Actio ſtricta ex obligatione ſola æſtimatur lib.3 tit.15 pag. 203 col.2 d.1 num.1 & 2.

Actio victori non facilè danda eſt contra executorem iudicati quamuis emptores qui præſenti pecunia emere debuerant, facti ſint non ſoluendo lib. 7 tit. 20 pag. 883. col. 1 d. 11 num.1 & 2

Actio nulla poteſt per triginta annos vi-

uere

re, lib.7 t.13 pag.829 col.1 d.11 num.13 in all.
Actionis emolumentum dicitur quod supereſt deductis ſumptibus litis in eam rem vel inſtitutæ vel inſtituendæ l.3 t.19 p.121 c.2 d.36 num.4 in all.
Actionis natura individua eſt, l.4 t.42 p. 489 col.2 d.10 n.9 in all.
Sine Actione experiri nemo poteſt, l.3 t. 21 p.225 c.1 d.2 n.4 in all.
de Actione aſſecurandæ, vt loquuntur, dotis mutata in actionem quę pro dote reſtituenda exerceatur, & de differentia fructuum & vſurarum, lib.5 t.8 p.552 c.2 d.8 à num.1 ad 15
Actionem qui habet, rem ipſam habere videtur, l.7 ti.21 p.899 c.2 d.2 num.5 in all.
Actionem prius perimi quàm nata ſit impoſſibile eſt, l.4 ti.18 pag.358 c.2 d. 4 nu 3
Actionem perdit quicorrumpit iudicem vel aduerſarium, l.1 t.10 p.69 c.1 def. 9 n.5 in all.
Actionem qui ex contractu vel quaſi contractu habuit, tanto locupletiorem hereditatem relinquit, lib.3 ti.25 p.247 c.2 d.11 n.8 in all.
Actionem meam mihi ignoranti adimere, aut ei exercendæ moram adferre nemo poteſt, l.9 ti.18 p.1182 c.1 d.3 n.1 in all.
Actionem ſuam cedere nemo cogitur ex cuius ceſſione futurum ſit vt conueniri poſſit, l.8 t.23 p.1045 col.2 defin.14 à num.1 ad 25
Actionem ſuam cedere nemo cogitur aduerſus illos quibus indemnitatem ipſe pręſtare tenetur, lib.8 t.23 p.1046 c.2 d.15 num.4
Actionem iuſtam quidem, ſed inutilem remittens non læditur, l.4 ti.30 p.431 c.1 d.24 n.1 2 3 4 5 & 6
Actionem in rem nemo inuitus ſuſcipere cogitur, l.6 t.18 pag.699 c.1 d.9 nu. 7 in all.
Actionem aliquam contra ſeipſum cedere voluiſſe nemo creditur, l.4 tit.27 p.413 c.2 d.8
Actionem quiquis facto ſuo alteri adimit, hoc præſtare tenetur, & quidem de dolo, ſi actio alia nulla ſit, l.4 ti.7 p. 287 c.1 d.6 num.3 in all.
Ad actionem pignoratitiam exercendam, oblatio ſola verbalis in iudicio facta ſufficit, lib.4 t.18 pag 357 c.1 d.2 numero 13
per Actionem quæ ex pacto de retrouendendo competit debentur omni modo fructus ei qui pecuniam ritè obtulit & obſignauit ſiue à poſſeſſore ſiue à primo emptore, l.4 t.36 p.447 c. 1 d.3 n.12 & 3
Actiones omnes ex lege duodecim tabularum in heredem ſolum tranſeunt l.3 t.23 p.238 c.1 d.7 n.4 in all.
Actiones ideo comparatæ ſunt, vt vnuſquiſque id quod ſuum vel ſibi debitum eſt, conſequatur, l.8 ti.3 p.959 c. 1 d.24 n 15 in all.
Actiones omnes 30. annis præſcribuntur in Sabaudia ex edicto Ser. Ducis, anno 1598. lib.6 t.11 p.671 c.2 d.39 n.3 in all.
Actiones tranſiſſe neceſſe eſt priuſquàm fideicommiſſarius poſſit agere aduerſus eum qui fideicommiſſum non debet l.3 t.21 p.226 c.1 d.4 n 3
Actiones arbitrariæ tertiam actionum ſpeciem conſtituunt ab aliis omnibus differentem, lib.3 tit.15 p.204 c.2 d.1 n.num.24
Actiones contrariæ & incompatibiles cumulari nunquam poſſunt, l.8 t.3 p. 954 c.1 d.8 n.2 in all.
Actiones directæ non poſſunt ſeparari à perſona cui ſemel adhæſerunt, l.4 t.29 p.418 c.1 d.2 num.2 in all.
Actiones perſonales non niſi longiſſimi temporis præſcriptione ſummouentur, l.3 tit.27 p.251 c.2 d.7 nu.5 in all.
Actiones perſonales non ſequuntur ſingularem ſucceſſorem, l.3 ti.23 p.236 c.1 d.1 n.2 in all.
Actiones ex vendito & ex ſtipulatu, ex contractu proficiſcuntur, ideóque perſonales ſunt, l.3 ti.12 p.189 c.2 d.11 nu. 4 in all.
Actiones quem plures habere nihil vetat & proprio iure & hereditario, li.3 t.7 p. 80 c.2 d.6 n.4 in all.
Actiones remittentibus non eſt dandus regreſſus, li.2 t.29 p.134 c.1 d.2 n.4 in all. & lib.4 tit.2 pag.375 c.2 d.5 num.5 in all.
Actionum omnium inſtruendarũ principium ab edicto de in ius vocando proficiſcitur, l.3 t.14 p.203 c.2 d.3 n.3
Actionum cedendarum exceptio quę ex iuris ratione ſoli mandatori competit, eò tamen iure quo vtimur, datur etiam fideiuſſori, l.8 t.27 p.1073 c.2 d.17 à n.1 ad 17
Actionibus in rem locus eſt compenſationi, l.4 t. 13 p.381 c.2 & 382 c.1 d.14 num.4
Ex Actionibus pluribus diuerſo iure inſtitutis quid faciendum ſit, l.3 t.7 pag. 180 c.2 d.6 n.1 2 3 & 4
Qui Actionibus tantum tenetur liberatur præſtando actiones, li.2 t.12 p.110 c.2 d.9 n.6 in all.
Actionum inter ſe coniungendarum celeritate vna plerumque occultatur, l.4 t.21 p 369 c.1 d.17 n.9 in all.
ACTOR cogitur ſemper exhibere titulum ex quo agit, l.7 t.15 pag.842 c.1 d.8 n.2 in all.
Actor paratus & inſtructus venire debet lib.4 tit.1 pag.259 c.2 defin.7 num.7 in all.
Actor contra quem petitur reſtitutio ſequi debet forum rei, li.2 tit.31 pag.135 c.1 d.1 n.6
Actor debet eſſe certus de iure ſuo & ex qua perſona agat, l.5 tit.7 p.550 c.d.56
Actor intentio emſam ſemper & ante omnia probare debet, l.3 t.1 p.160 c.2 d.19 n.14 in all.
Actor ſemper cogitur probare cauſam ſuæ intentionis, etiam minor, lib.4 t.19 p.1 8 c.1 d.4 nu.8 in all.
Actor qui iurauerit ſuper exceptione ſolutionis à reo oppoſita non eo minus debet obtinere expenſas ſi aliunde ſuam intentionem probauerit, l.7 t.18 p.870 c.2 d.78 nu.1
Actor videri poteſt taciturnitate illius deceptus, cuius qualitatem non ignorat, li.3 t.12 p.191 col.1 d.8 n.4
Actor poteſt etiam poſt didicita reſtificata nouos articulos proponere ſi reus occaſionem dederit, & quidem ſine refuſione expenſarum, l.31 t.1 p.159 c.2 d.15 n.1
Actor vincere nunquã poteſt quin ſuam intentionem plenè probet, l.4 ti.1 p. 270 c.1 d.45 n.7 in all.
Actor litem inchoatam nolens proſequi, ſed nouã inſtituere, ad prioris litis expenſas condemnatur, lib.3 t.1 p.162 c.1 d.24 n.4
Actor non cogitur cedere actionẽ ei qui ex culpa ſua conuenitur, multo minus ei qui ex ſuo delicto, l.8 t.24 p.1046 c.1 d.14 n.2 in all.
Actor priuilegiũ nullũ habere poteſt cũ apud eundẽ iudicem in eodem iudicio conuenitur, l.3 t.1 p.159 c.1 d.11 num.5
Actor probationes ſuas de domo rei extrahere non debet, l.4 tit.14 p.320 c.1 d.49 n.3 in all.
Actore alienante nihil eſt quod amittat reus, l.2 t.37 p.145 c.1 d.1 n.8 in all.
Actore ad eum dem quem reo dixit, in ius non veniente, ſolet abſolui reus ab obſeruatione iudicij cum victoria expenſarum, damnorum & intereſſe, l.3 t.1 p.161 c.2 d.23 n.1
Actore nihil probante reus abſoluendus eſt, etiamſi nihil præſtet, l.3 tit.21 p.225 c.2 d.2 n.7 in all.
Actore non probante reus abſoluendus eſt etiamſi nihil ipſe præſtiterit, lib.6 ti.5 p.625 col.2 d.8 n.1 in all.
Actoris electio, cùm qui conuenitur forum multiplex habet, l.3 t.17 p.207 c.2 d.2 n.4 in all.
Prius de perſona, quàm de iure Actoris quærendum eſt, l.3 t.5 p.177 d.1 n.2
Actoris probata intentione ſupereſt, vt de rei iure & exceptionibus quęratur, l.3 t.10 pag.186 col.1 d.1 num.7 in all.
Actoris qualitas tardiùs probata non præbet iuſtam litigandi cauſam vero debitori nihil offerenti, l.7 t.18 p.857 c.2 d.34 n.1
In Actoris eſt poteſtate quando agat, etiam in poteſtate rei quando conueniatur, l.4 t.14 pag.306 c.1 d.1 num.5 in all.
Actori agenti iudicio vniuerſali iudiciaria & prouiſionali adiudicatione certæ quantitatis pro arbitrio conſtituendæ conſulitur, ne inopia litem & vitam deſerere cogatur, l.3 t.7 pag. 180 c.1 & 2. num.2 & in all.
Actorem condemnari ſufficit in id omne quod rei intereſt l.3. t.1. p.161 c.1 numero 7
Actorum eſt litem proſequi: reorum fugere, l.3 t.1 pag.163 c.1 d.26 n.12. in al.
ACTVS agentium nunquam operantur vltra eorum voluntatem, lib.6 t.5 pag. 624 c.2 def.4 num.2 in all.
Actus ex defectu formæ ſubſtantialis & ſtatutariæ corruit lib.8 t.3 p.958 col.1 def.22 num.4 in all.
Actus ſubhaſtationis citra miſſionem in poſſeſſionem eſt perfectus, lib.8 tit.3 p.955 c.2 d.12 n.11 in all.
Actuum correſpectiuorum deſtructo vno alter quoque deſtruitur, lib.6 t.5 p. 631 c.1 d.18 n.14
Actus reiterabilis per teſtes ſingulares pauciores quam quinq; probari non poteſt, l.4 t.15 p.341 c.2 d.51 n.1 & 2
Actus correſpectiui ſunt quorum poſito vno alterum quoque poni neceſſe eſt, & vno ſublato, tolli alterum li.2 ti.11 p.107 c.1 d.8 n.7
Quoties Actus aliquis nullus & inualidus confirmatur, confirmantis potiùs quàm confirmati rationem haberi oporter, l.4 tit.43 p.499 c.1 d.38 nu.6
Actuum formæ omiſſio licet viciet; non liberat tamen debitorem, l.4 t.43 pag. 499 c.1 d.38 n.3 in all.
Actus geminatus ſolet euidentem conſenſum inducere, l.3, t.27 p.250 c.2 d.2 n.3 in all.
Actus ſequens ad executionem præcedentium fieri præſumitur, lib.2 t.11 p. 105 c.2 d.1 n.7 in all.
Actus omnes ſiue publici ſiue priuati diebus feriatis conquieſcunt, lib.3 t.11 p.187 c.2 d.1 n.1 in all.
Actus geminatio ſolet potentius operari & certam inferre ſcientiam, l.4 t.14 p.310 c.2 d.10 n.6 in all.
Ex actibus difformibus nihil inferri poteſt ſiue ad præſcriptionem ſiue ad conſuetudinem inducendam, l.4 t.24 p.378 c.1 d.1 n.6 in all.
Actus poſſeſſorios probari non ſufficit niſi probentur ſecuti ex ea cauſa ex qua dicit ſe quis poſſidere, l.4 t.14 p. 308 c.1 in fine d.3 n.14 in all.

Inter actus possessorios locum primum obtinet fructuum perceptio l.4.tit.14 p.308 c.1 d.3 n.14 in all.

Actus vltra intentionem agentium operari non potest l.4 ti.15 p.331 c.2 d.16 n.2 in all.

Actus omnes siue publici siue priuati, præterquam emancipandi & manumittendi in Paschalibus quindecim diebus conquiescunt, l.3 t.11 p.183 c.2 d.5 n.1 in all.

Actus qui non nisi defectu potestatis nullus est, cõfirmatur superueniẽte quandocunque potestate, l.1 t.3 p.30 c.1 d. 6 nu.2 in all.

Acta omnia criminalia penes actuarium remanent, l.2 t.1 p.68 c.2 d.7 n.4 in all.

Acta iudicij manere debent penes scribam, licet coram iudice facta, non penes ipsum iudicem, l.3 t.28 p.256 col.1 defin.1 num.1 in all.

Acta dicuntur, quæ fiunt coram iudice, l.1 t.10 p.68 c.2 d.8 n.2 in all.

ADEINIS mei adfinis non est mihi adfinis, l.3 t.1 p.160 c.1 d.17 n.1 in all.

ADEMPTIO hæreditatis datæ quomodo facienda, l.6 t.21 p.712 c.2 d.1

ADIVDICATIO fieri potest per viam retentionis, l.3 t.2 pag.120 c.1 d.14 n.6 in all.

Adiudicatio prouisionalis locatori facienda non est qui aliqua doli præsumptione vrgetur, l.4 t.42 p.479 c.1 d.43 n.1 & 2

Adiudicatio prouisionalis fieri non potest contra fideiussorem tutoris, etiam post solenniter redditas tutelæ rationes à tutore, si eiusmodi redditioni non interfuerit, nec ad id euocatus sit, l.5 tit.31 p.600 c.2 d.5 n.1 in all.

Adiudicatio prouisionalis, contenta esse debet constitutione pignoris, l.2 ti.39 p.152 c.1 d.12 n.8 in all.

ex Adiudicatione actori facta si quid excipitur quod reus retinere possit, emolumentum perinde debetur pro retentione atque pro adiudicatione, l.3 t.2 p.168 c.1 d.4 n.6 in all.

Adiudicatio fiduciaria non solet fieri pendente discussionis instantia nisi vocatis & auditis omnibus creditoribus, l.7 t.32 p.945 c.1 d.16 n.1 & 2

Adiudicationem petenti definitiuã prouisionalis fieri potest, lib.7 ti.15 p.842 c.2 d.7 num.1

Adiudicatio prouisionalis fieri nulla potest prætextu rationum reddendarum quousque reddituæ sint & finitæ l.7 ti. 15 p.845 c.2 d.21 n.1

Adiudicatio prouisionalis nulla fieri solet nisi præstita satisdatione, l.7 t.32 p.942 c.1 d.9 n.3 in all.

ADMITTI facilè debet quod vni prodest & nemini nocet l.8 ti.13 p.938 c.2 d.4 num.6 in al.

ADMINISTRARE cogendus est, per modum (vt aiunt) prouisionis qui syndicus creatus prouocauit, l.7 t.29 p.933 c.1 d.3 num.1

ADOPTIVI filij non possunt impugnare testamentum, nisi adoptati sint ab auo materno, l.5 t.16 p.586 c.1 d.13 num.3 in all.

ADPOSITA ad vnum finem non debent contrarium effectum operari, l.7 t.7 p. 811 c.1 d.16 n.6 in al.

ADVERSARIO deferente qui iurat, is iudex quodammodo in causa sua constituitur, l.4 t.1 p.257 c.1 d.1 n.8 in all.

Aduersarius nouos super iisdẽ articulis testes producere potest post didicita testificata quib.vti nolit is, qui testes produxit, l.4 t.15 p.241 c.1 d.50 n.3 & 4

Aduersarium & iudicem in propria causa facit is qui iusiurandum refert, l.4 t.1 p.258 c.1 d.3 n.4 in all.

ADVLTERIVM quilibet potest obiicere per exceptionem, l.9 t.7 p.1162 c.2 d. 4 n.1 in all.

Adulterij crimen est mixti fori nisi cùm agitur ad separationem thori, de quo solus iudex ecclesiasticus cognoscit, l.9 t.17 p.1180 c.2 d.1 n.2 in all.

ADVLTO ad diuisionem faciendam an sit necessaria curatoris autoritas, l.3 t. 27 p.254 c.2 d.11 n.2 in all.

ADVOCATVS qui pro clientis sui defensione aliquid dixerit quo Principis offenderit maiestatem punitur l.9 t. 25 p.1209 c.1 d.19 n.1

Aduocatus nec procurator testis esse potest in ea causa clientis sui in qua Aduocatus aut Procurator est, l.4 t.15 p.312 c.1 d.19 n.1

Aduocati & Procuratoris Principis idẽ est iusiurandum, l.1 t.7 p.47 c.1 d.1 n.7

Aduocatis & Procuratoribus inuitis postulandi, procurandique necessitas iniungi potest ni iustam adferant excusationem, l.3 t.4 p.173 c.2 d.1 n.3

ÆDIFICATIO per vicini inuidiam interrumpi non debet, l.3 t.24 p.240 c.2 d.5 n.3 in all.

Ædificare ad æmulationem nunquam licet ne quidem pro ornanda ciuitate, eadem pag. & n. in all.

Ædificium non est destruendum propter nunciationem, nisi illud ipsum quod constat ædificatum fuisse post nunciationem, l.8 t.5 p.967 c.1 d.2 n.1 & 2

ÆQVALITAS æstimanda est non ex valore, sed ex iuribus conferendis, & earum qualitate, l.6 t.4 p.622 c.1 d.4 n. 27 in all.

EX ÆQVIPOLLENTIBVS quid fiat, nihil refert, l.4 t.16 pag.352 c.2 d.23 num.6 in all.

ÆQVITAS & æqualitas inter fratres exuberare debet, vt fraterna inter eos concordia retineatur, l.3 t.27 p.251 c. 1 d.3 n.19 & 20

Æquitas diuisioni actionis causam dare solet, l.3 t.28 p.256 c.1 d.1 n.6 in all.

Æquitas nulla est quæ facit pro eo qui in mala fide est, ead.pag. & nu.in all.

Æs alienum est onus nõ tam bonorum, quàm heredis. l.3 t.2 p.171 c.1 d.14

Æris alieni latentis quod in dies emergere potest indagatio difficilis est, lib.3 t.t.19 p.210 c.2 d.6 n.3 in all.

Æris alieni onus de communi hereditate soluendum est, si hereditatis fructus sufficiant, nec creditores vrgeat, secus boni viri arbitrio res committẽda est, lib.3 t.25 p.245 c.2 d.6 num.5 & 6

Ære alieno quod à donatario solui debuerat, per donatorem soluto, licet solutum sit ex vẽditione partis rerum donatarum, habent tamen heredes eo nomine actionem contra donatarium, nisi malit ille recedere à tota donatione, l.8 t.35 p.1132 c.2 d.3 n.1 & 2

ÆSTIMATIO rei emptæ vel arbitrio boni viri vel ex actoris iureiurãdo præstanda est, l.4 t.2 p.277 c.1 d.16 num.1 2 & 3

Æstimatio præteriti tẽporis etiam post rem peremptam commodè iniri potest, l.4 t.2 p.277 c.2 d.16 n.2 in all.

Æstimatio quanti plurimi non excludit præstationem eius quod interest, l.4 t 41 p.460 c.2 d.3 n.7 in all.

Æstimatio mortui peti non potest nisi cùm mortem præcessit mora, quę perpetuat obligationem, & facit vt mortuus viuus existimetur, l.4 t.p.275 c.2 d.11 n.8

Æstimatio ab vno facta non nocet aliis, l.2 tit.12 p.110 c.2 d.9 n.11 in all.

Æstimatur auri libra ex duobus & septuaginta solidis, qui nunc aurei vocantur, l.4 t.15 p.332 c.2 d.22 n.4

Æstimationem rerum hereditariarum animo diuidendi fieri aliquando necesse est, l.3 p.251 colum.2 d.4 num.1 in all.

Æstimatio non facit periculum redundare in eum qui accepit, nisi cum in eum transfert dominium, l.4 t.42 pag. 467 c.2 d.9 n.4 in all.

Æstimatio quãti plurimi in iudicijs bonæ fidei debetur à die moræ, l.4 t.43 p.491 c.2 d.15 n.2 in all.

Æstimatio rerum communium nonnunquam necessariò fit, sed animo diuidendi, non emendi, l.3 t.27 p.253 c.2 d.9 n.2 in al.

Æstimatio quanti plurimi nũquam præstatur nisi in pœnam moræ aut delicti, l.4 t.42 p.491 c.2 d.15 n.7 in all.

Æstimatio quãti plurimi res ipsa sit quæ debetur, accommodatur ad tempus quo res petitur vel ad udicatur, l.4 t. 2 p.273 c.1 d.7 n.17

Æstimatio census emphyteuticarij qui annis præteritis & petì & solui debuit, si petatur cum carius frumentum venditur, quæ fuit vnoquoque anno communior attendi debet, lib.4 tit.2 p.276 col.2 d.14 n.1

Æstimatio communis vice rei fungitur, lib.4 tit.2 pag.278 c.2 d.18 numero 11 in all.

Æstimatio quanti plurimi non excludit vsuras, l.4 t.24 p.387 c.1 d.9 n.1

Æstimatio cuiusque rei fit qualitate, quantitate, & onere inspectis, l.1 t.10 p.69 c.2 d.11 n.1 in alleg.

Æstimatio fieri debet rerum inter sæqualium, li.4 t.2 p.277 c.2 d.16 n.1

Æstimatio ad tempus mortis referenda est si res post sententiam perierit, l.4 t.2 p.275 c.1 d.10 n.2

Æstimatio quanti plurimi post moram spectatur ex valore qui magis eo anno communis fuit, l.4 t.2 pag.277 c.2 d. 17 num.1 & 2.

In Æstimanda re furtiua spectatur tempus quo vnquam plurimi res fuit, l.4 t. 2 p.276 c.1 d.13 nu.2

Æstimatio condemnationis semper facienda est in pecunia, maximè cum agitur de euictione, l.8 t.31 p.1109 c.1 d.4 n.7 in all.

Æstimatio actionis adhuc competentis non continetur in eo quod interest, l.7 t.16 p.846 col.1 d.3 n 1

De Æstimatione iocalium à parte mariti ex causa dotis debitorum, l.5 t 7 p. 535 c.2 d.1 num.1

De Æstimatione eius quod interest in interdicto Vnde vi, & quod vi, aut clam, l.8 t.3 p. 958 c.1 d.23 à n.4 ad 11

Æstimatio quanti plurimi etiam ei debetur qui agit ex contractu: à quo die moram passus fuit, lib.8 t.3 p.958 c.2 d. 23 nu.6 in all.

Æstimatio crescit per licitationem calore licitantiũ: qui calor solet tanto maior esse quãto plures sunt qui licitantur, l.8 t.16 p.1009 c.2 d 3 à n.7 in al.

ÆTAS illius cui annum debetur inspicienda est, cum quid ex legato aliave vltimæ voluntatis specie debetur. Si verò ex contractu inter viuos inito, reditus annorum quindecim æstimandi erunt, l.4 t.p 270 c.2 d.2 n.1.2 & 3

AFFIRMANTIBVS paucioribus', quàm pluribus negantibus, magis credendum est cæteris paribus, l.4 t.14 pag. 324 c.2 d.64 n.4

AFFECTVS non punitur si non sit secutus effectus, nisi deuẽtum sit ad actum proximum & immediatum, lib.9 t.15 p.1209 col.1 d.20 n.12 & 3

AGNATVS agnatum proximum accusare non cogitur, imò nec potest si crimen sit publicum, nec si suam vel suorum iniuriam

iniuriam persequatur, li.9 ti.18 p.1181 c.2 d.1 n.4 in all.
Agnati eiusdem gradus etiamsi non sint in communione cum cæteris, tamen qui in communione sunt pariter succedunt l.7 t.1 p.785 c.2 d.18 n.1
AGAT quis per se an per alium parum refert, lib.3 t.1 p.166 c.2 d.40 num.6 in all.
AGENS tanquam heres cum beneficio legis & inuentarij, non est audiendus, nisi exhibito prius inuentario, l.6 t.11 p.669 c.1 d.32 n.12
Agens condictione ex l.vlt.C.hoc ti.non potest reconueniri l.7 t.7 p.813 c.2 d.26 num.1
Agens interdicto, quorum bonorũ, quid probare debeat. Item an & quando dominij exceptionem patiatur l.8 t.1 p.950 c.1 d.1 n.1 ad 10
Agenti ex beneficio l.vlt.C.de Edict.Diui Hadr.toll. non restituuntur fructus, nisi à die litis contestatio: secus in petitione hereditatis, l.6 t.14 p.687 c.1 d.8
Agenti ex cessione vitiosa debet obiici vitiũ ante litem contestatam aut nũquam, l.4 t.26 p.403 c.1 d.10 n.3 & 3
Agere, eius est cuius interest aduersarium condemnari, l.2 t.2 p.76 c.2 d.14 num.4. in all.
Agere ille videtur qui per procuratorem suum agit, l.9 tit.4.p.1155 col.1 d.1 n.4 in all.
Agere aliquando quis cogitur, accusare nunquam lib.3 tit.6 pag.177 col.1 d.1 n.1 & 5
Agere non valenti non currit præscriptio li.2 t.23 p.124 c.2 d.5 n.4 in all. & l.2 ti.35 p.141 c.2 d.6 n.1
Agere ex testamento contra testamentum non licet, li.3 t.19 p.213 c.2 d.13 num.1 in all.
Agi potest etiam quinquaginta annis reuolutis aduersus eum qui perperam & sine decreto impuberis rem emit l.4 t.23 p.124 c.1 d.5 n.2 & 3
Agi aliquando non potest de termino moto n. finali.ter, lib.9 t.16 p.1151 c.2 d.2 num.1
Agi non potest sine actione l.9 t.20 pag.1187 col.1 nu.5 in all.
Agit qui prior appellat lib.3 t.1 p.160 c.2 d.19 n.3 in all.
Qui agit tanquam talis, talem se probare debet l.3 t.5 p.176 c.2 d.1 n.1
AGNATI sunt qui sunt ex nomine & familia testatoris, l.6 t.22 p.724 c.1 d.27 n.5 in all.
AGNOSCENS legatum cum onere restituendus est aduersus agnitionem & legati & oneris, si legatum ei euincatur, l.6 ti.24 p.739 c.1 d.1
Nec AGRICVLTVRÆ instrumenta, nec boues aratorij pignori dari possunt, nec capi nisi in subsidium. Possunt tamen dari in solutum, l.8 ti.6 p.972 c.1 d.16 n.12 & 3
ALBINI qui dicuntur, l.6 ti.19 p.709 c.2 d.18
ALIENARE videtur, qui rei possessionem quam auocare iure poterat, penes alium manere passus est, l.4 tit.38 p.458 c.1 d.10 n.2. Item is, qui vsucapionem etiam inchoatam currere & compleri patitur, si vsurpare illam potuit & interpellare, Ibid.n.6
Alienare rem emphyteutæ olim non licebat, multò minus nouum ei censum alienando imponere, l.4 t.42 p.488 c.2 d.9 num.1 in all.
Alienare prohibitus ante certum tẽpus, nihil interim facere potest per quod alienatio vel confirmetur vel inducatur, l.4 t.38 pag.455 c.2 d.3 nu.2 & 3
ALIENARE vel obligare res suas ad certum tẽpus prohibitus interim curator esse potest, l.4 t.38 p.456 c.1 d.4 n.1
Alienari prohibita res à lege ob causam fideicommissi & à testatore, non potest alienari aut obligari, ne quidem ex causa dotis, l.4 t.38 p.458 c.1 d.9 n.1 in all.
Alienari res ecclesiastica sine solemnitatibus non potest, nec in emphyteusim dari, l.4 t.38 p.456 c.2 d.6 n.1
Alienari nullo modo potest res alienari prohibita & à lege, & ab homine. nec quidem ex causa necessaria, si alia sint bona, l.4 t.38 p.457 col.2 d.9 n.1 & 4
Alienasse videtur etiam is, qui ex delicto suo, vel ex contumacia condemnationi & confiscationi causam dedit, l.4 t.38 p.458 c.1 d.10 nu.1
Alienat qui amittit actionem, li.4 tit.38 pag.458 c.2 d.10 n.1 in al.
Alienat, qui rem suam alteri communicat, l.4 t.27 p.412 c.1 d.4 n.8 in all.
Non alienat, qui possessionem omittit, l.2 t.37 p.145 c.1 d.1 n.6 in all.
non Alienat qui omittit tãtum possessionem, l.4 t.38 p.458 c.2 d.10 n.2 in all.
ALIENATIO est actus omnis per quem dominium transfertur, l.4 t.14 p.319 c.2 d.47 n.5 in all. & l.6 t.11 p.672 c.2 d.40 n.10 in all.
Alienatio omnis fit cum sua causa, li.4 ti.30 p.417 c.2 d.14 n.2 in all.
Alienatio per diuisionem contingit, l.3 t.25 p.248 c.1 d.12 n.15 in all.
Alienatio facta per eum ex sociis qui cõuenerat, vt quoad diuisio fieret certis bonis seperatim frueretur, aut ne posset fieri diuisio ante certũ tẽpus, valet, l.3 ti.27 p.255 col.1 d.12 n.1 2 3 4 & 5
Alienatio est quoties transfertur dominium, l.4 ti.8 p.417 c.1 d.8 n.9 in all.
Alienatio bonorũ filij minoris facta per matrem eius curatricem & etiam vsufructuariam, quando videatur curatorio seu proprio nomine facta? l.4 t.28 p.413 c.2 d.1 n.12 3 4 & 5
Alienatio necessaria, est iusta, l.2 ti.12 p.108 c.1 d.4 n.11
Alienatio bonorum aduentitiorum filij per patrem facta vsq; adeo nulla est, vt mortuo patre possit per filium reuocari, proposita nimirũ rei vindicatione, l.6 t.35 p.775 c.1 d.4 n.1 in all.
Alienatio bonum filij facta per filium, ne ipsi quidem nocet, nec possunt in eius præiudicium publicari bona in quibus pater vsumfructum habeat, l.6 t.35 p.774 c.2 d.4
Alienatio facta contra formam iuris & decretorum non obstante iuramento reuocari potest, l.4 t.11 pag 303 c.2 d.4 num.1 in all.
Alienatio minoribus non interdicitur, si modò à maiore prouocentur ad diuisionẽ, l.3 t.27 p.251 c.1 d.3 n.11 in all.
Alienatio bonorum maternorũ per patrem facta etiam filiofam. contentiente vsq; adeo nulla est, vt nec si panis heres sit filius ratam habere cogatur, l.6 t.34 p.771 c.2 d.2
Alienatio post donationem factam inducit donationis reuocationem, saltem quantum ad res donatas l.8 t.38 p.1146 c.2 d.6 n.5 in all.
Alienationis nomine hypotheca quoque & pignoris constitutio comprehenditur, p.129 c.1 d.3 n.8 in all.
Alienationis nomine actus significatur per quem dominium transfertur, ead. pa. & num. in all.
Alienationis prohibitio inducit fideicõmissum fauore illorum qui sunt de familia, sed aliquando purum, aliquando conditionale, l.6 t.22 p.615 c.2 d.4
Alienationẽ partis sũę à socio factã socius ratã habere nõ cogitur, nisi à fisco vendita sit, l.4 t.10 p.296 c.2 d.1 n.8 in all.
Ad alienationem & subhastationem impediendam quid faciendum? l.4 t.18 p.359 col.2 d.6 n.5 in all.
Alienatione omnium iurium ius competens ex contractu conditionali translatum intelligitur, etiamsi Alienatio facta sit ante impletam conditionem, l.4 t.29 p.417 c.1 d.1 n.12 3 4 & 5
Alienationes factę pendẽte lite ab eo qui liberã rerum suarũ administrationem retinuit nõ sunt reuocãdę si fraus nulla interuenerit, nec tamen a iudice facilè permittẽdæ, l.9 tit.2 p.1151 c.1 d.7 n.1
Alienationes nõ voluntarię semper excipiũtur, l.7 t.1 p.784 c.2 d.15 n.19 in all.
Alienatio est actus omnis per quem dominium transfertur l.8 t.22 p.1036 c.2 d.1 n.10 in all.
ALIENIGENÆ nec ab intestato succedunt, nec heredem habent, lib.6 ti.19 p.709 c.2 d.18
ALIMENTA vxori à marito debentur; itẽmque sumptus litis si vxor cum viro litiget, sũntque in eam rem mariti bona mulieri obligata, l.5 t.8 p.558 c.2 d.26 n.6 & 7
Alimenta præterita peti possunt, quæ actionis iure non etiam quæ ex officio tantùm iudicis, suo tempore debita fuerunt, lib.4 t.7 p.291 c.2 d.20 nu. 1. & 20
Alimenta iudicis officio ideo decernũtur vt quis viuat nec fame pereat, l.4 ti.7 p.291 c.2 d.20 n.2 in all.
Alimenta legata non minuuntur ex imminutione fructuum fundi pro iis obligati, nisi relicta sint ex fructibus eius fundi, l.6 t.18 p.697 c.2 d.4
Alimenta mulieri post mortem mariti debentur, pro anno luctus etiam iacente aut herede deliberante, l.5 tit.8 p.557 c.2 d.26 nu.31 in all.
ALLEGATIO solutionis non impedit beneficium cessionis, l.7 t.31 p.937 c.2 d.2 num.1
Allegatio solutionis remoratur interpositionem decreti sed non missionem in possessionem cũm restitutione fructuum, l.7 ti.32 p.945 c.2 d.17 n.1 & 2
Allegationes nouę nunquam in tertia instantia sine expensarum refusione admittuntur, l.3 tit.1 p.158 c.2 d.10 nu.3 in all.
ALTARE vnum non est discooperiendum vt cooperiatur alterum, l.1 t.2 p.16 c.2 d.52 nu.6
AMISSIO instrumenti non probatur iuramento ad agendum, sed tantum ad excipiendum l.2 t.1 pag 70 c.2 d.15 n.5
AMORTIZATIO est pœna incapacitatis acquirendi, l.1 tit.2 p.12 c.1 d.44 n.15
ANATOCISMVM nominatim Iustiniani prohibet constitutio, l.4 t.24 p.285 c.1 d.4 nu.4 in all.
ANTECESSORES maiores & inferiores qui dicantur, l.6 t.19 p.709 c.2 d.19.
ANTICHRESIS est species pignoris ea lege cõstituti, vt creditor fructus pignoris percipiat in vicem vsurarum pecuniæ, l.2 t.26 p.129 c.2 d.3 n.2 in all.
Antichreseos contractus licet nõ sit prohibitus, facilè tamen fit suspectus, l.2 t.26 p.129 c.2 d.3 n.4 in all.
Antichreseos cõtractus accedit ad eã cõtract. speciẽ quęsieri solet in fraudẽ legitimarũ vsurarum, ead.p.& nu.in all.
Antichresis expressa in eo quod excedit legitimum modum vsurarum non valet, l.4 ti.33 p.436 c.2 d.7 n.1 2 3 & 4
Antichresis nihil aliud est quàm contra fruitio, l.4 t.3 p.437 c.1 d.7 n.2 in all.
Antichresis expressa nõ seruat legitimum modum vsurarum, l.4 t.43 p.506 c.2 d.60 nu 10 in all.
Antichresis est, cum creditor mutuũ ha-

bet vsum pignoris tanquam in vicem vsurarum l.4 t.18 p.359 c.1 d.5 n.9 in all.
Antichresis est, cum creditor percipit fructus pignoris in vicé vsurarum pecuniæ l.6 t.16 pag.749 cap.1 d.4 num.3 in all.
Antichresis contracta in fraudem vsurarũ legitimarum non tenet in eo quod excedit modum legitimum. Ne quidem fauore dotis, sed si vt fieri solet, fructus donati sint in tabulis dotalibus valet donatio etiam non insinuata l.8 t.22 p.1040 c.1 d.11 à n.1 ad 10
Antichresis expressa constituta pro legato non tollit legalem hypothecam generalem, si specialis non sufficiat l.6 t.23 p.733 c.1 d.2
ANTERIORIS sicut in agendo, ita & multo magis in retinendo potior est causa l.6 t.11 p.669 c.2 d.33 n.4 in all.
ANTICIPARI potest dies persequendæ appellationis criminalis solo instante procuratore Principis etiam tacente accusatore l.7 t.26 pag.918.c.1 d.37 nu. 1.& 2.
ANTIQVVM tempus dicitur, 30. vel 40. annorum lib.7 t.13 p.826 col.1 d.1 num.6. in all.
APOCHA non alij solet conscribi, quàm ei qui soluit lib.2 ti.1 p.71 c.1 def.16.num. 6.in all.
Per Apochas quomodo dissoluatur debitum lib.2 tit.1 pag 71 col.1 def. 16 num. 2 in all.
Apocha est pecuniæ solutæ professio l.4 t. 5 p.283 col.1 d.1 n.1 in all.
Apocha nõ tam inducit liberationé quàm probat l.4 t.5 p.283 c.1 d.1 n.4 in all.
Apocha in chirographi tabulis conscripta in eam cautam facta creditur, quæ chirographo continetur, etiamsi dicatur id factum per errorem, nisi error probetur l.8 t.30 p.1099 c.1 d 34
Apparitor vnde incipere iubeatur li.3 ti. 12 p.194 c.2 d.19 n.4
Apparitor qui ad iudicium siue ciuile siue criminale reum vocaturus domum eius ingressus est, vim fecisse dicitur li.2 tit.2 p.75 c.1 d.9 n.1 & 2
Apparitori licet officium suum exequi affixo ad ianuam citationis & executionis suæ exemplo lib.2 tit.2 pag.75 col.2 d.9 num.4
Apparitori extra officium suum aliquid referenti non creditur l.4 t.15 p.334 c. 1 d.26 nu.1 & l.4 t.10. pap 300 c.1 d.8 n. 7.in all.
Apparitori sine legitima causa resisti non potest quin Magistratus dignitas offendatur li.3 t.18 p.208 col.1 d.1 n.3 in all.
Apparitor Principis, non tenetur requirere iudicem inferioris domini l.3 t.12 p. 196 c.1 d.23 n.1 in all.
Apparitori in ius ducenti, aut in carceres rapienti non obtemperans, vim facit, & delinquit l.3 t.18 p.208 c.1 d.n.1
Apparitori si autoritate propria, nullóq; iudicis mandato præcedente exequi velit, resisti potest lib.3 ti.17.p.208 col.1 d.1 nu.5
Apparitor reo citando Magistratuum iussiones edere debet l.3 t.18 p.208 c.1 d.1 n.3 in all.
APPELLANS de iudicis potissimum iniquitate conqueritur l.3 t.3 p.173 c.2 d. 4 n.8 in all.
Appellans omisso medio non auditur l.7 t.29 p.936 c.2 d.17 n.1
Appellans si decesserit pendente iudicio de[illegible] appellationis, iudicium desertionis transit aduersus heredem, l.4 t. 12 p.304 c.1 d.2 n.1 & 2
Appellans vincere non potest qui nullas appellationis suæ causas reddit l.3 t.1 p.161 c.1 d.20 n.4 in all.
Appellans in causis ciuilibus cogitur edere sententiam, vt sciatur quid sit à quo prouocauerit, l.2 t.1 p.68 c.2 d.7 num.2 in all.
Appellans qui appellationem deseruit siue ab initio siue ex postfacto semper condemnandus est ad expensas & iacturam litis l.7 ti.18 p.864 c.1 d.56 num.1 2 & 3
Qui Appellat actor est lib.7 t.18 p.864 c.1 d.56 num.8
Appellans nunquam iudicem eũ ad quem appellauit, recusare potest, aut eius iurisdictionem declinare l.4 t 14 p.323 c. 2 d.53 n.20 in all.
Appellans condemnandus est in expensas desertionis si quid impedíat, ne eodem tempore possit lis appellatoria terminari l.7 t.18 p.852 c.1 d.12 n.1
Appellans audiendus non est si ab eodem iudice qui pronunciauit correctionem iudicati impetrare potuit l.7 t.15 p.842 c.1 d.8 n.1
Appellans an sit contumax in causa appellationis, an appellatus l.7 t.26 p.910 c.2 d.7 n.1
Appellans non potest consentire aliquando vt causa principalis tractetur apud iudicem appellationis, quem elegit l.7 ti.26 p.914 c.2 d.26 nu.
Appellans à citatione personali non est audiẽdus priusquam de crimine responderit l.7 t.26 p.918 c.1 d.38 n.1
Appellans difficilius, quàm appellatus vincit ex vnica aduersarij contumacia l.7 ti.26 p.917 c.2 d.36 n.1
Appellans ob commutatam causam criminalem in ciuilem quid obtinere debeat, si victor fuerit contumax in causa appellationis l.7 t.26 p.919 c.2 d.46 n. 1.& 2
Appellans ab abusu si succumbat condemnandus est semper ad mulctam & ad sumptus, non item is qui appellatur l.7 t.28 p.929 c.1 d.18 n.1
Appellans simpliciter nunquam censetur tanquam ab abusu appellare li.7 t.28 p. 929 c.2 d.17 n.1
Appellans non auditur qui consensit executioni sententiæ cum per secutam executionem res integra esse desiit l.7 t.29 p.934 c.1 d.7 n.1 2 & 3
Appellanti permittendum est vt quibuscumque modis potuerit appellationem suam persequatur l.7 t.16 p.912 c.1 d. 15 n.2 in all.
Appellanti à pœna corporali remittitur mulcta, quæ temerè appellantibus infligi solet l.7 t.26 p.919 c.1 d.44 n.1
Appellante sententiam non exhibente quomodo contra eum sit pronunciandum & quid si postea exhibeatur sententia l.7 t.29 p.934 c.1 d 8 n.1
Pro Appellante puro habetur is aliquando qui non appellauerat nisi in casum l.7 t.26 p.911 c.2 d.11 n.1
Appellantes non audiuntur nisi quorum interest, l.4 t.10 p 301 c.2 d.11 n.2 in all.
APPELLANDVM est illico in causis criminalibus nec decendium expectatur l.7 t.26 p.913 c.2 d.21 n.1
Appellandum est à sententia quæ vni ex litigatoribus dat electionem ex die sententiæ non ex die secutæ electionis, l.7 t.27 p.921 c.2 d.6 n.1
Appellandum est in actis & aduersario si non præsente saltem sciente, ac certiorato l.7 t.29 p.934 c.1 d.6 n.1 in all.
Ad appellãdum aduersus lapsum tempus potest quis restitui in integrum & interim impedire executionem iudicati l.7 t.26 p.919 c.2 d.47 n.1
non Appellandum facilè nec passim tanquam ab abusu, l.7 t.28 p.932 c.1 d.25
ad Appellãndum non sufficit quoquo modo executionem impedire, cùm formalis intercessio necessaria est, lib.7 ti.29 p.936 c.1 d.16
APPELLARE licet ab eo iudicis præcepto quo iubetur notarius instrumentum edere si iussum sit præcisum, nec salua ratione intercedendi potestatem, l.2 ti.1 p.70 c.1 d.11 n.1
Appellare cogitur qui sententiæ à iudice prolatæ stare non vult, l.b.2 ti.8 p.105 c.2 d.19 nu.2 in all.
Appellare à sententia, quamuis malè ac præcipitanter lata non potest, is cuius nihil interest, l.7 t.29 p.636 c.1 d.15
Appellare non potest qui conuentus tanquam possessor inter cæteros, licet negauerit se possidere, omnibus possessoribus generaliter & indefinite cõdemnatis, l.7 t.19 p.876 c.2 d 16 n.2 in all.
Appellare non potest à sententia lata, nec illam collusionem obtendere, qui neglexit adesse lti inter alios motæ, l.7 t.29 p.935 c.2 d.13 num.1
Appellare non licet ab acceptatione facta sub modo conditionali, l.3 ti.1 p.159 c. 2 d.14 n.2
Appellare potest aliquis ab ea sententia per quam alius et aliquando alter sunt cõdemnati l.7 t.25 p.907 c.1 def 2 n.1
Appellare non magis potest aliquando condemnatus ab inferiore iudice, quam si Senatus ipso esset condemnatus, l.7 ti. 26 p 912 c.1 d.17 n.1
Appellare potest etiam non condemnatus si modo eius interest l.7 t.26 p 915 col.1 defin.27 num.1
Appellare non potest qui semel acquieuit sententiæ, vel sola petitione dilationis ad soluendum, l.7 t.27 pag.925 c.1 d.16 num.1 in all.
Appellare statim debent, qui ad munera & honores vocantur, & quid faciendũ si appellauerit lib.7 t.29 pag.932 c.2 d.1 num.1
Appellare possunt omnes quorũ interest à sententia, etiam contra alium lata li.4 t.14 p.321 c.1 d 53 n.6 in all.
Appellari à sententia definitiua, aliud, aliud à taxatione impensarum in sententiam definitiuam deductarum, lib.2 t.8 p.103 c.1 d.32 n.3 in all.
Appellari potest ab executione si non sit admissa compensatio quæ admitti debuit, l.7 t.26 p.915 c.1 d 28 n.1
APPELLARI potest à sententia cuius executionem Senatus inaudita parte petat fieri l.7 t.26 p.920 c.1 d.48 n.1 & 2
Appellari non potest ne quidem beneficio Principis post annum erigendum, sicut nec de nullitate sententiæ opponi, non magis quàm si condemnatus expresse acquieuerit, l.7 t.27 p.925 col.1 d.16 n.1 & 2
APPELLARI potest ab executore mandatis fines excedente, l.7 t.20 p.856 col.2 d.19 num.3 in all.
APPELLARI non potest contra creditorem quo postulante tutor datus est, sed contra eos, qui tutores creari debuerant aut qui tutorem nominauerunt, l.7 ti. 26 pag.911 c.1 d.9 n.1
APPELLARI non potest ab interlocutoria quæ iam sit mandata executioni, l.7 ti. 26 p.912 c.2 d.16 n.3 in all.
APPELLARI non potest ab eo quod iudex præcepit fieri animadversionem, l.7 ti.26 p.916 c.1 d.32 n.1
APPELLARI potest ad Senatum à Gubernatore Sabaudiæ, sed non a Senatu status, multo minus à Principis vicario, & vt aiunt, locum tenente generali, l.7 tit.26 p.917 c.1 d.34 num. 1 & 2
APPELLARI potest ab eo qui iussit incipi ab executione si non adiecerit clausulam iustificatiuam, quæ faciat interrumpendi potestatem, l.7 ti.26 p.916 c.1 d.40 num.1
APPELLARI potest ab executione potest quo-

tles iustum modum excedit li. 2 t.2. p. 75 c.2 d.9 n.2 in all.

Appellari tanquam ab abusu non potest ab iis quæ Episcopus in ipsa Ecclesiarum visitatione pro iis reparandis decreuit l.7.4 t.28.p.931 c.2 d 14

Appellari potest tanquam ab abusu si laici quid restituere iubeantur, itémque si lite pendente impetrata sit monitio nomine dempto l.7 tit.28 pag.925 col. 2 d.1 nu.1 & 2

Appellari potest tanquam ab vsu si iudex ecclesiasticus citationem generalem fieri iusserit, quæ laicos quoque possit comprehendere l.7 t.28 pag 929 c.1 d. 14 nu.1 & 2

Appellari potest tanquam ab abusu à venationis prohibitione generali, quam alius quilibet à Principe fecerit l.7 t. 28 p.928 c.2 d.13 n.1

Appellari non potest tanquam ab abusu si ecclesiasticus iudex aliquid decreuerit contra clericum condemnatum, secus si contra laicum lib.7 t1.28 p.928 c 2 d.12 n.1

Appellari potest tanquam ab abusu si impetratum sit breue apostolicum ad aufferendam possessionem ei, quem Senatus iam fecerit possessorem li.7 t.28 p.928 c.1 d.11 n.1 & 2

Appellari potest tanquam ab abusu, cum ante latam, aut executioni mandatam possessorij sententiam citatur pars ad iudicem ecclesiasticum li.7 t.28 p.927 c.1 d.7 n.1 & 2

Appellari tanquam ab abusu potest, etiam ab eo quod factum sit contra sacros canones & in scandalum laicorum l. 7 t. 28 p.931 c.2 d.23 n.1. & 2

Appellari non potest ab interlocutione qua iussi sunt litigatores venire in rem præsentem l.7 t.26 p.910 c.1 d 6 n.1

Appellari aliquando potest à denegata iustitia etiam si trina monitio non præcesserit l.7 t.26 p.910 c.1 d.4 n.1

Appellari statim potest ab interlocutoria quæ præiudicium faceret in diffinitiua l.7 t.26 p.909 c.2 d.3 n.1

Appellari indistincte potest à sententia quæ vnum duntaxat caput continet habens duas partes l.7 tit.26 pag.911 c. 2.defi.13 n.1

Appellati solius voluntas non semper spectanda est, vt causæ cognitio ab aptionum iudice retineatur l.3 t.12 p.196 c.1 d.25 n.1

Appellatus iudex in iudicem eligitur l.4 t.14 p.321 c.2 d.53 n.10 in all.

APPELLATIO facit vt vna tantum lis sit l.2 t 8 p.97 col.1 d.9 n.3.in all.

Appellatio habet vim non solùm deuolutiuam, sed etiam suspensiuam statim atque dictum est, Appello lib.2 t.38 p. 147 c.2 d.8 n.5 in all.

Appellatio post iudicati executionem interposita per pupillum beneficio restitutionis non potest facere vt interim reuocanda sit executio cui tutor sine causa consenserat l.7 t.26 p.918 c.1 d.41 n.1

Appellatio frequentius frustrandi & tergiuersandi gratia quàm ex iusta causa interponitur l.7 t.26 p 919 c.1 d. 41 n. 2.in all.

Appellatio quæ semel prodesse cæpit aduersario non potest conuerti postea in intercessionem, ne quidé ex rescripto Principis l.7 t.26 p.919 col.1 d.43 n.1

Appellatio pro expensis tantum interposita non deuoluit negotium principale ad iudicem appellationis l.7 t.26 p.919 c.2 d.45 n.1

Appellatio neque necessaria, neque vtilis est, nisi ei cui alioqui sententia noceret l.7 t.28 p.901 c.1 d 4.n.2 in all.

Appellatio à defuncto interposita & ab herede deserta non nocet fructuario qui non fuit vocatus l.7 t.22 p.901 c.2 d.5 nu.1

Appellatio procuratoris generalis Principis pro capite pœnæ non prodest reo condemnato, quamuis male tanquam ex contumacia fuerit condemnatus l. 7 t.26 p.909 c.1 d.2 n.1

Appellatio ab vno capite sententiæ interlocutoriæ nõ deuoluit negociũ principale ad iudicem appellationis, si non interueniat authoritas vel Principis vel Senatus l.7 t.26 p.910 c.1 d.5 n.1

Appellatio sera est post securam executionem, licet protestatio de appellando præcesserit l.7 t.26 p.912 c.1 d.14

Appellatio ab interlocutoria est odiosa, quia derogat ordinariæ iurisdictioni l. 8 t.5 p.967 col.2 d.1 n.7 in all.

Appellatio tã à vẽditore quàm ab emptore contra euincentẽ interposita, nõ potest inauditis heredibus venditoris interim defuncti contra emptorem decidi l.8 t.30 p 1118 c.1 d.27 n.1 2 3 4 & se.

Appellatio deserta habetur pro non interposita li.7 t.18 p.864 c.2 def.56 n. 6 in all.

Appellatio non impedit executionẽ sententiæ, quæ per diffinitiuã emendari potest in iis quæ ad litis ordinationem spectant l.1 t.10 p.58 col.1 d 13 n.1

Appellatio extinguit iudicatum, reuocátque omnia ad terminos litis contestatæ l.4 t.12 p. 304 c.1 d.2 n.1 in all. & l.1 t.10 p.57 c.1 d.9 n.2.in all. & p. 60 c 2 d.23 n.5.in all.

Appellatio reducit rem ad terminos litis non contestatæ, l.7 t.8 p.97 c.2 d.10. n.4 in all.

Appellatio interposita extra legitima tempora admitti non potest, l.3 t.2 p. 170 c.2 d.12 n.4 in all.

Appellatio an prorsus deserta sit, an male introducta & intra tempora l.7 t.27 p 923 c.1 d.11 n.1

Appellatio cum ab interlocutoria per contumaciam deserta pronunciatur à Senatu, non potest ipse retinere cognitionem principalis negotij etiam postulante actore, nisi petitum hoc fuerit in instantia, l.3 t.12 p.196 c.2 d.25 n. 3 in all.

Appellatio deserta dicitur quam appellans non fuit prosecutus intra tempora præfixa l.7 t.28 p.931 c.1. d.20 n.1 in all.

Appellatio non auditur quæ in productionis tantùm inuentario fuit interposita, nec aduersario significata l.7 t. 29 p.914 c.1 d.6 n.1 & 2

Appellatio siquidem deserta pro non interposita habetur li.7 t.14 p.836 c.1 d. 6 n.6 in all.

Appellatio conuerti non potest in intercessionem etiam ex rescripto Principis citra refusionem expensarum li.7 t.18 p.851 c.2 d.11 n.1

Appellatio in causis criminalibus quocunque tempore potest introduci, sed appellationi renuntiare non potest si pœna fuit corporalis, l.7 t.26 p.912 c. 2.def.16 n.1

Appellatio vnius interposita ab vno capite sententiæ non prodest aduersario nolenti appellare à cæteris. l.7 t.26 p. 913 c.2 d.20 n.1

Appellatio à taxatione expensarum per diffinitiuam sententiam adiudicatarum retinenda est parti non procuratori sicut & quælibet alia sententia diffinitiua, l.7 t.26 p.914 c.1 d.23 n.1

Appellatio vnius ex litis cõsortibus prodest etiam cæteris qui non appellarũt si eadem omnium ratio sit, non si diuersa, li.7 t.30 p.936 c.2 d.2 n.1 & 2

Appellatio vnius aduersario prodesse nõ potest, quæ nec litis consorti prodest, nisi cum vna eadémque condemnationis & appellationis causa est, l.7 t.31 p. 937 c.2 d.1 n.2.in all.

Appellatio extinguit iudicatum, l.7 t. 31 p.939 c.1 d.6 n.1 in all.

Appellatio deuoluit ad iudicem appellationis totum negotium quale fuit apud priorem iudicem post litem contestatam li.4 t. 24 p.386.c.1.defi.6. nu.2 in all.

Appellatio debitoris non impedit executionem contra fideiussorem eadem sententia condemnatum lib.2 t.10 p.60 col.1 d.21 n.1

Appellatio rescripto Principis in intercessionem, aut vt loquuntur, oppositionẽ conueniri potest l.1 t.12 p.62 c.2 d.5 n.1

Appellatio tam diu deuoluit cognitionẽ ad superiorem, quamdiu ipsa subsistit, non cùm extinguitur lib. 1 t. 12 p.62 c. 2.d 5 n.3 in all.

Appellatione extincta in eo statum res esse debet in quo esset si appellatum non fuisset l.1 t.12 p.62 col.2.d.5 n.5 in all.

Appellatio ab impetratione literarũ Apostolicarũ permittitur cum alio modo corrigi iniquitas non potest, l.7 t. 28 p.926 c.2 d.4 n.4 in all.

quæ Appellatio sperni possit à Senatu, l. 7 t.28 p.931 c.1 d.20 n.1 in all.

Appellatio rei iam ad locum torturæ deducti impune sperni potest l.9 t.21 p. 1188 c.2 d.6 n.4 in all.

Appellatio tanquam ab abusu proximè accedit ad delictum si nullus sit abusus, l.7 t.28 p.929 c.2 d.18 n.6 in all.

Appellatio vim suspensiuam & deuoluiuam habet li.4 t.14 p.321 c.2 d.53 n.12 in all.

Appellatio non facit quo minus debitum sit liquidum li.4 t.23.pag. 381 col.1 d. 12 n.2

Appellatio tertia nunquam est licita l.3 t.12 p.196 c.2 d.25 n.3 in all.

Appellationis auxilium nunquam cuiquam denegandum est l.4 t.14 p.317 c. 1.d.37 n.8 in all.

Appellationis causa sufficit ad obtinendum, vt qui appellauit, dixerit velle se iuuari actis primæ instantiæ, l.7 t.26 p. 912 c.1 d.15 nu.1

Appellationis etiam causa potest is cui nunciatum est nouum opus satisdare ad hoc vt pendente lite possit ædificare, l.8 t.5 p.967 col.1 d.1 n.1.2.3.4.& 5

Appellationis instantia semper est secunda l.4 t.14 p.321 col.2 d.53 n.2.1 in all.

Appellationis instantia per sententiam definitiuam reparabilis est li.1 t. 10 p. 60 c.2 d.22 n.2.in all.

Appellationis desertio quædam species criminis est, l.7 t.27 p.921 col.2 d.5 n.7 in all.

Appellationis desertio facit vt sententia transeat in rem iudicatam nisi ab ea non esset appellatum, l.7 ti.27 p.924 c. 1 d.14 nu.1

De Appellationis interponendæ & introducendæ temporibus, & an aduersus desertionẽ possit dari restitutio ex quib. causis, l.7 t.27 p.924 c.1 d.15 n.1.&2

In Appellationis desertionẽ si iusta causa sit restitutionis danda quid fieri debeat, l.7 t.27 p.923 c.2 d.12 n.1

In Appellationis causa prima possunt nõ deducta deduci, & non probata probari citra vllam expensarum refusionem li.4 t.1 p.321 c.2 d.53 n.10 in all. & l.3 t.12 p.193 c.2 d.32 n.3 in all.

Appellationis renunciatio facta extra tẽpora & extra acta non impedit desertionem l.7 t.27 p.921 c.2 d.4 n.1

Appellationi renunciari potest intra decennium à die sententiæ impunè tametsi victor iam aliquos sumptus fecerit

pro executione iudicati, l.7 t.26 p.917 c.1 d.35 n.1 & 2
Appellationi renunciari impunè potest intra decennium à die sententiæ, non à die appellationis. lib.7 t.27 p.922. c.2 d.8 n.1
Appellationi deferendum non est, per quam fiat ne res in tuto sit l.4 t.14 p. 317 c.1 d.37 n.2. in all.
Appellationi deferendum est ab interlocutoria quæ habet vim diffinitiuæ l.7 t.15 842 c.2 d.9 n.1
Appellationem intra tempus constitutũ qui non intimauit facilius veniam cõsequitur, quàm qui non introduxit ad iudicem, l.7 t.27 p.921 c.2 d.5 n.1 & se.
Appellationem deferere propriè delictũ est l.2 t.8 p.100 c.1 d.17 n.3. in all.
Appellationem non deseruit, qui eam persequitur licet non vltrò faciat, sed aduersario instante, l.7 t.27 p.922 c.1 d.7. n.1 & 2
Appellatione interposita à pluribus articulis taxationis expensarum, & pro parte tantùm adiudicatis expensis litis appellatoriæ quomodo earum taxatio facienda sit, l.7 t.18 p.867 c.1 d.65 n.1. 2.3.4 & 5.
Appellatione tanquam ab abusu aliter Senatus pronunciet, aliter in aliis appellationibus l.7 t.28 p.927 c.1.d.10 n.1 & 2
de Appellatione recipienda per suprema manum & authoritatem Senatus, l.7 t.29 p.935 c.2 d.14
Appellationes à conseruatore tributi commutatorij in Senatu non in Rationalium curia tractantur l.3 t.12 p.200 c.2 d.50 n.1
Appellationes à iudicati executoribus interpositæ, admittendis quidem, sed non suspendunt vim executionis, l.3 t. 18 p.208 c.1 d.1 n.4 in all.
Appellationes plerumque frustrandi tãtum causa interponũtur l.3 t.12 p.200 c.2 d.40 n.5 in all.
Appellationes sunt aliquo modo odiosę, quia continent expostulationem de iniquitate iudicis qui sententiam tulit li.7 t.15 p.842 c.2 d.8 n.4 in all.
(Appello verbum) sufficit vt appellatio rectè interposita videatur ad impediendum nequid innouetur, l.7 t.26 p.911 c.2 d.12 n.1
Si Appellatum sit à diuersis articulis taxatarum expensarum & diuerso iure quid de sumptibus appellationis constitui debeat l.7 t.18 p.860 c.1 d.44 n.1
Appellatur frustra postquam res integra esse desiit l.7 t.26 p.913 c.1 d.19 n.1
Appellatur aliquando à delegato ad aliũ quàm ad delegantem, l.7 t.26 p.915 c. 2 d.30 n.1 2 & 3
Appellatur rectè tanquam ab abusu si iudex ecclesiasticus contractet rem à laico iam tractatam li.7 t.28 p.929 c.1 d. 15 n.1
Appellatur rectè tanquam ab abusu si rescriptum summi Pontificis mandetur executioni præsertim aduersus laicos inconsulto Senatu, aut si sit de rebus non occultis l.7 t.28 p.926 c.1 d.4 n.1
Si Appelletur ab arresti executore, quem constet non excessisse fines mandati, admittenda quidem est appellatio, sed interim iubenda per Senatum executio l.7 t.26 p.916 c.1 d.33 n.1
Appellatus tanquam ab abusu etiamsi succumbat, non ideò tamen insumptus semper condemnatur li.7 t.28 p.931 c. 1 d.21 n.1
In APPROBATIONE impetranda omnes eos audiri necesse est, quorum potest interesse l.1 t.9 p.53 c.1 d.17 n.7
Approbari debet ab omnibus etiam in solidiuiduis quod omnes tãgit vt singulos l.3 t.4 p.175 c.1 d.5 n.5 in all.
ARBITER officio suo non satisfeciisse videtur, si non omnes controuersias finierit l.2 t.38 p.146 c.1 d.4 n.1 in all.
Arbiter & arbitror attentare dicitur si ab eo appellatum sit, isque in spretum appellationis aliquid constituerit li.2 t.38 p.147 c.1 d.8 n.1 & 2
Arbiter à quo appellatum est, cum appellari potest deferre debet appellationi p.147 c.2 d.8 n.2 in all.
Arbitri diuisorij accipiendi sunt vt sciatur an fundus diuisione patiatur, necne l.3 t.26 p.249 c.1 d.3 n.2
Arbitri tollendarum non differendarum litium causa petuntur l.2 t.38 p.147 c. 1 d.7 n.4 in all.
Arbitri compromissarij sententia per viã nullitatis infirmari nullo modo potest l.2 t.38 p.146 c.2 d.6 n.1 & 2
Arbitrum iudiciarium etiam ab aduersario electum sine causa recusare nemo potest l.2 t.38 pag.147 c.1. def.7 nu.2 & 3
ARCHIPRESBYTER in sua prouincia est oculus & quasi vicarius Episcopi l.1 t. 2 p.16 c.1 d.51 n.10
Archipresbyteri veteribus Diaconis comparantur l.1 t.3 p.34 c.1 d.24 n.1
ARGVMENTVM à contrario sensu non potest sumi vltra limites sensus directi li.4 t.24 p.386 c.1 d.6 n.5 in all.
Argumentum à communiter accidentibus transfert probandi onus in aduersarium l.4 t.14 p.307 c.1 d.2 n.2 in al.
Argumentum ab etymologia valet l.8 t. 6 p.971 c.2 d.13 n.4 in all.
Argumentũ à maiori ad minus valet affirmatiuè l.8 t.30 p.1106 c.1 d.51 n.4 in al.
Argumentum à persona magis dilecta ad minus dilectam non valet, vt videatur testator id voluisse quod non dixit, l.6 t.7 p.643 c.1 d.3 n.4 in all.
ARRESTI executio per ciuilem supplicationem impediri non potest l.1 t.9 p.52 c.1 d.12 n.1
Arrestum etiamsi redditum sit cum falso procuratore, necessaria tamen est ciuilis supplicatio, l.7 t.14 p.834 c.2 def. 2 n.1
Arrestum citra viam ciuilis supplicationis quomodo reuocari potest l.7 t.14 p.835 c.2 d.5 n.1
Arrestum facit interlocutorium clausula *Alio non apparente*, sed nõ impedit quominus ante omnia mandari debeat executioni l.7 t.19 p.872 c.2 d.1 n.1
Arrestorum emendatio ex tempore pronunciatorum quomodo facienda sit l. 7 ti.19 p.876 c.2 d.9 n.1
ARTICVLI noui, quantum interfit an post productas testationes dentur in eadem instantia, an in tertia, & an ante, an post conclusionem in causã li. 7 ti.18 p.858 c.2 d.38 n.1
Articuli pertinentes ad causam petitorij admittendi sunt etiam in causa possessorij saltem cum clausula saluo iure impertinentium, si modò qualequale iudicium possint facere ad causam possessorij confortandam, lib.8 t.3 pag. 963 c.2 d.39 n.5 & 6
inter ARTIFICES magna est differentia l. 3 t.3 t.10 p.173 c.2 d.4 n.2 in all.
ASSASINATVS crimen priuilegium est l. 3 t.12 p.196 c.2 d.26 n.4 in all.
Assassinatus vel assassinij crimen quid singulare habeat, l.9 t.10 p.1167 c.2 d.8 nu.1
ASSECVRATIO dotis facienda est non tantùm pro summa dotali, sed etiam sumptibus in litem à muliere factis, nec interim quicquam præstandum posterioribus creditoribus, l.5 t.7 p. 534 c.2 d.3 n.3.4.& 5
Cùm de Assecuranda dote agitur quæ nõ sit soluta eadem adhibenda est distinctio, quæ sic ageretur de dote restituẽda, l.5 t.7 p. 548 c.2 d.50 n.1.2.3 & 4
Assecurationem iudicis authoritate impetraram esse oportet, priusquàm constante matrimonio quicquam sibi iuris in mariti rebus vindicare vxor possit l.4 t.21 p.369 c.2 d.18 n.18
ASSERENTI aliquid vt se exoneret non creditur tanquam testi in re propria, l.6 t.6 p.640 c.2 d.8 n.4 in all.
ATTENTANS dicitur offendere eodem tempore ius, iudicem, & partem p.56 c.1 d.2 n.4 in all.
Attentari potest ab inferiore iudice perinde ac ab ipsa parte p. 59 c.2 d. 16 n.1 in all.
Attentatum dicitur quicquid in spretum iudicis factum est, aut in odium *litis*, licet non habuerit effectum *li.1 t.10 p.* 56 c.2 d.6 n. 1
Attentatum est siue lite siue appellatione quid fiat in præiudicium litis vel appellationis p.60 c.1 d.20 n.1 in all.
Attentatum non dicitur quod factum est ob aliam rem, quàm de qua lis pendet p 57 c.1 d.8 n.1.2 & 3
Attentato verbo, verbis dissoluenda sunt l.2 t.38 p.247 c.2 d 8 n.7 in all.
Attentata in præiudicium pendentis litis aut interpositæ appellationis, licet verbo tantum, reuocanda sunt l.1 t.10 p.55 c.2 d.1 n.1
Attentata semper sunt probanda & nunquã præsumenda, nunquã suppleuda, cũ sint odiosa p.60 c.1 d.20 n.4 in all.
Attentata per Procuratorem. quantumuis generalem, non nocẽt domino p.56 c.2 d.5 n.1
Attentata habent vim suspensiuam l.1 t. 10 p. 55 c.2 d.1 n.3. in all.
Attentata de facto tantum procedentia, licet non de iure, reuocantur etiam de facto p.55 c.2 d.1 n.2 in all.
Attentata quousque reuocata sint remorãtur iudicis officium & cognitionẽ, etiam in executione iudicati, si constet de iis in promptu p.55 c.2 d.1 n.3 & 4
de Attentatis nihil decidetur in interdicto vti possidetis pendente lite, li.8 t. 4 p.965 c.2 d.1 n.10 in all.
Attẽtatorum quæstio nonnunquam moram nullam facit litiprincipali, eodẽmque iudicio & iudicato omnia terminatur p. 55 c.2 d.1 n.7
Attentatorum reuocandorum necessitatem non solus collitigantis fauor elicit, sed publica quoque vtilitas, & spreta iudicis autoritas p.55 c.2 d.1 n.10
Attentatorum quæstio quoties vertitur, nihil inaudito Procuratore generali Senatus decernit p.55 c.2 d.1 n.12
Attentatorum ex appellatione emergentium ratio nulla habetur facta appellationis commutatione in oppositionem l.1 t.10 p.68 c.2 d.24 n.1
Attentatorum reuocatio in quacunq; litis parte peti potest p.60 c.2 d.20 n.3
Attentatorum reuocatio ita euertit omnia, vt si qualis in præiudicium alterius per attentatum mota sit in qua interuenerit sententia à qua fuerit appellatum, reuocatis post modum attentatis nihil amplius super appellatione pronunciari possit aut debeat, l.1 t.10 p. 55 c.2 d.1 n.1 in all.
Attentatorum reuocatio facienda non est, si citra euidentem iniuriam fieri non possit l.1 t.10 p.58 c.2 d.16 n.5
Attentatorũ purgatio, vltra cessionẽ possessioni & actui attẽtato faciendã, cõtinet in se etiã pœnam refectionis expẽsarum, & suspensionẽ processus in negotio principali l.1 t. 10 p. 56 c.2 d. 6 n.3 in all.

nihil Attentat qui possessionem suã continuat, l.8 t.4 p.965 c.1 d.1 n.10 in all.
ATTESTANTES habentur quoque pro collaudatoribus, sed hactenus vt non nisi in subsidium collaudatorum teneantur, l.8 t.28 p.1078 c.1 d.30 nu.7. in alleg.
Attestationes clausæ esse debent donec publicentur, ne committatur subornatio l.4 t.1 p.265 c.2 d.28 n.2 in all.
AVDIENDVS est nemo siue agendo, siue excipiendo nisi cuius interest, l.4 t.1 p.270 c.1 d.46 n.2 in all.
AVGMENTVM consuetudinarium dotis non semper debetur ex dotis comparatione. Imò aliquando nullum debetur l.5 t.1 p.516 c.1 d.3 nu.1 2 3 4 5 6 7
Augmentum dotis consuetudinariũ etiam certa dote constituta aliquod incertum est & pro arbitrio boni viri statuendum l.5 t.1 p.516 c.2 d 4 à n.1 ad 10
Augmentum dotale consuetudinariũ non transmittitur ad extraneos heredes mulieris prædefunctæ, nisi expressæ dictum sit l.5 t.1 p.517 c.1 d.6 n.1. & 2
Augmentum nullum dotis debet debet nulla præcedente dotis constitutione aut tacita, aut expressa l.5 t.1 p.518 c.1 d.7 n.1 & 2
Augmentum dotis etiam non solutæ peti potest, adeóque tota dos restituenda est à marito etiam non soluta si modò de ea maritus fidem habuerit l.5 t.17 p.533 c.2 d.1 à n.1 ad 9
Augmentum dotis non solutæ facilius est, vt mulieri debeatur, quàm dos ipsa non soluta lib.5 t.7 p.538 col.2 d.16 n.1 & 2
Augmentum dotis debetur pro nominib. in dotem datis, siue ab initio fuerint, siue ex postfacto facta sint idonea, siue maritus ea pro bonis habuerit l.5 t.7 p.540 c.2 d.23 n.7 & 8
Augmentum dotis debetur ex comparatione æstimationis rerum dotaliũ quæ fuit constitutionis tempore, nisi fuerint illa æstimata, quo casu æstimationis tẽpus spectatur lib.5 t.7 p.541 c.1. def.24 num.4 & 5
Augmentum pro deterioratione monetæ debetur etiam ad causam vestiũ nuptialium ab initio æstimatarum l.5 t.8 p.553 c.1 d.9 n.4 & 5
Augmentum dotis debetur etiam dote nõ soluta: adeóque licet solutionis dies nondum venerit, nec valent pacta in contrarium facta, sed seruanda est consuetudo l.5 t 9 p.559 c.2 d.1 à n.1 ad 10
Augmentum non debetur filiæ ad ratam dotis conuentæ per scripturam in fraudem patris mariti, sed ad tantam dotis reuera constitutæ si modò filia sciuit l.5 t.9 p.562 c.2 d.11 à n.1 ad 19
Augmenti dotalis, localium & donationis de superuenta differentia l.5 t.5 p.525. c.2 d.13. à n.1 ad 11
De Augmenti dotalis consuetudinarij natura & de renunciatione filiæ non culpa binubi parentis lib.5 ti.5 p.526 col.1 d.15 extendenda ad id quod lucrata est ex culpa ibid.5 à n.1. ad 22
Augmenti dotalis futuram petitionem potest impune remittere matri superstiti filius etiam qui habet multos creditores hypothecarios, adeóq; condemnatus iam exactione personali, l.5 t.5 p. 526 c.1 d.13 n.10 in all.
Augmenti monetalis petitio si quando supereſt post factam delegationem, non contra veterem debitorem danda est, sed contra nouum; l.8 t.29 p.1087 c.1 d 8 Vide Delegatio & Nouatio.
de Augmento dotis Bugiensis prouinciæ consuetudo explicata l.5 t.1 p.517 c.1 d. 5 n.1 in all.
AVGVSTANVS qui contraxit Camberij, si repertus ibi conueniatur nullam fori præscriptionem habet l.8 ti.29 pag. 1106 c.2 d.55 n.12 & 3
Augustani non nisi coram prouinciæ suæ iudice conueniri possunt l.3 t.12 p.197 c.1 d.27 n.4 in all.
Augustani impetrata sacramenti absolutione, nullo egent Principis diplomate ad rescindendam ex causa immodicæ læsionis venditionem l.4 t.43 p.423 c. 2 d.1 n.16
Augustani executionem in iura & nomina debitoris legitime factam significare debent iis quos creditoris creditor nolit soluere proprio creditori l.4 t.10 p. 299 c.1 d.7 n.8
Augustani magis moribus, quàm legibus reguntur l.4 t.10 p.299 c. 1 d.7 n.4
Augustanorum circa fideicommissa mos l. 6 t 13 p.736 c.1 d.4 n 50 in all.
AVREOS obligans se soluere ad cõmunem valorem, eum valorem promisisse intelligitur, qui sit frequentatus etiam abusu commerciorum, maximè si ipse acceptos aureos expenderit ad eum valorem l 8 t.30 p.1101 c.1 d.41
AVTHENTICA, nunc autem C. hoc ti. locum habet in parente etiam conuolante ad secunda vota ex consensu prædefuncti coniugis, non tamen in legato li.5 t.5 p.523 c.2 d.7 n.12 3 & 4
Auth. ex causa, locum habet etiam in præteritione paterna, secundùm DD. si modo filius sit præteritus scienter, non ignoranter, nisi adsit clausula codicillaris per verba futuri temporis l.6 t 9 p.656 c.1 d.1
AVTORIS sui iure vti quilibet potest l. 4 t.23 p.382 c.1 d.14 n.6 in all.
Autoritatem pro se & in rem suam præstare nemo potest l.3 t.35 pag.13 c.1 d.6 num.2
Authoritas rei iudicatæ sancta semper & inuiolabilis esse debet l.9 t.3 p.1154 c. 2 d.4
AVIA materna potest pro arbitrio instituere nepotes aut pronepotes illegitimos, l.5 t.16 p 585 c.2 d 13 n.2 in all.
Auia paterna & auia materna ex æquo succedunt nepoti in bonis omnibus tam paternis quàm maternis, l.6 t.33 p.768 c.1 d.2
Auiæ & proauiæ paternæ licet relinquere quicquid velint nepotibus aut pronepotibus illegitimis, etiam legitima sobole subsistente, dum ne aliqua fraus legitimæ in portione legitimæ fiat l.5 t. 16 p.585 c.2 d.13 n.12 13
AVVS maternus, quo casu repetat dotem viuo patre, qui eius vsumfructum habeat l 6 t.34 p.772 c.1 d.4
Auus maternus præfertur patruo in legitima successione nepotis l.6 t.33 p.771 c.1 d.11.

B

BENEFICIA omnia Cardinalium, licet extra Romanam Curiam defunctorũ, vacãt in Curia p.5 c.1 d.16 n.1
Beneficia Cardinalium Summus Pontifex solus cõferre potest p.5 c.1 d.16 n.12 & 3
Beneficia omnia summo Pontifici sunt reseruata, non tantùm quæ vacant vbicunque in mensibus reseruatis, sed etiã quæ vacant Episcopali sede vacante, l.1 t.2 p.6 c.2 d.21 n.1 in all.
Beneficia simpliciter possunt in quolibet mense conferri ab ordinario, lib.1 tit.2 p.4 c.1 d.11 n.3 in all.
Beneficia sæcularia sui natura sunt perpetua p.7 c.1 d.26 n.1
Beneficia regularia sunt manualia, & consequenter ad superioris nutum amouibilia, nisi quæ sunt aut curata aut electiua p.7 c.2 d.26 n.1,
Beneficia regularia habent suum prælatũ & superiorẽ p.23 c.1 def.77 n.2 in all.
Beneficia regularia, regularibus sunt conferenda: secularia secularibus p.19 c.1 d.62 n.1 in all.
Beneficia sicut cætera omnia, sui natura libera præsumuntur p.30 c.2 d.11 n.4
Beneficia quæ nec dignitatem nec prælaturam habent, præsumuntur libera l.6 t.1 p.615 col.1 d.4 n.1 2 3
Beneficia plura sub eodem tecto non possunt sine dispensatione ab eodem obtineri p.21 c.2 d.70 n.19
Beneficia vacant vel per resignationem, vel per amotionem aut priuationem p. 25 c.2 d.87 n.1. & 2
Beneficia Principis nunquam cuiquã debent esse captiosa l.6 t.5 p.624 c.1 d.2 n.21 in all.
Beneficiorum prima natura illa fuit, vt omnia & quocunq; mense conferri possent per ordinarium l.1 t.2 p.4 c.2 d.11. n.3 in all.
Beneficiorum collatio in fructu est p.29 c. 1 d.3 n.2 in all.
Beneficiorum sequestratio rei publicæ damnosa est p.15 c.2 d.51 n.11
Beneficiorũ incompatibilitas cessat quãdiu alterutrum non possidetur pacificè & absque controuersia p.8 c.1 d.31 n.1
Beneficiorum proprietas ad solam ecclesiam spectat non ad Prælatos l.8 t.3 p. 953 c.1 d.5 n.3 in all.
Beneficiorum omnium regularium est natura, vt sint electiua p.5 c.2 defin.18 n.1
In Beneficiis etiam spiritualibus acquiritur ius in re ex solo interuentu autoritatis superioris p.6 c.1 d.19 n.1. in all.
BENEFICIALEM causam esse aliud est, aliud spiritualem p.41 c.1 d.55 n.1 in all.
BENEFICIARIVS censetur fructuarius in vita, & vsuarius in morte p.38 c. 1 d.37 n.2 in all.
Beneficiarius fructus plurium ecclesiarum percipere non potest, si in earum altera tantum resideat p.40 c.1 d.50 n.12
Beneficiario absenti quotidianarum distributionum nullum ius competit nec si pro ecclesiæ commodo absit p.40 c.1 d.50 n.13
BENEFICIVM est, etiam Capellania simplex, si soleat conferri in titulum p. 7 c.2 d.27 n.5 in all.
Beneficium dare aliud est, aliud reddere, l.8 t.36 p. 1135 c.2 d.3 n 3
Beneficium quod à mera Principis indulgentia proficiscitur quàm plenissimè est interpretãdum l.9 t.28 p.1121 c.2 d.1 n. 8. in all.
Beneficium clausulæ constituti implorari non sufficit si non imploretur beneficiũ l.vlt. C. hoc ti. quoties agitur conditione ex illa lege l.7 t.7 p.802 c 2 d.12 n.1
Ad Beneficium ingressus vitiosus dari nũquam debet l.1 t.2 p.1 c.2 d.2 n.3 in all. & p.15 c.2 d.51 n.7 in all.
Beneficium & Officium habens si quid acquirat, magis ex officio acquisiuisse credendus quàm ex beneficio p.38 c.1 d.37 n 1 in all.
Beneficium commendatum quamuis in perpetuum nihilominus dicitur vacare & quidem apud sedem p.3 c.2 d.10. n.5
Beneficium retinens sine titulo peccat mortaliter p.4 c.2 d.13 n.4 in all.
Beneficium summo Pontifici reseruatum, si conferatur per Ordinarium, aliúmve quemlibet inferiorem, ipso iure nullius momenti est collatio p.6 col.1. defin.21 num.1
Beneficium iam semel vacans non potest amplius vacare, aut fieri magis vacans p 19 c.2 d.60 n.2
Beneficium ex pluribus causis vacare potest p.19 c.1 d.60 n.2 in all.
Beneficium sequestrandum est, cùm neuter in beneficio ius habet p.40 c.1 d.51 num.3

Beneficium si collitigator defunctus in commendam tantum renuerit, licèt subrogationis literas quis habeat nullius erunt momenti, nec si à summo Pontifice concessæ lib. 1 t.2 p. 20 c.1 defin 67 nu 5 & 6
Beneficium habere potest qui secularibus se negotiis immiscer p.31 c.2 d.18 nu.1
Beneficium Principis non debet esse captiosum, nec trahi ad iniuriam p.49 c. 2 d.1 n.4 in all.
Beneficium Principis debet esse mansurum, nec de eius animo & voluntate malè vnquam suspicari licet l.4 t.16 p.406 c.1 d 16 n.10 & 11
Beneficium malè impetrans, pro non impetrante habendus est p 9 c.2 d.36 nu. 6 in all.
Beneficium inuito non datur p.6 c.1 d.19 n.5 in all.
Beneficium regulare potest ab Episcopo conferri, si Ordinarius regularis fuerit in mora prouidendi pag 23 c.1 d.77 nu. 1.& 2
Beneficium impetrans expresso falso vacationis modo non impetrasse credendus est p 24 c.1 d.81 n.1 & 2
Beneficium inuito patrono obtineri non potest, si nulla causa subsit cur id fieri debeat l.6 t.1 p.616 c.1 d.7 nu.3 Vide Deuolutio.
Beneficium vnitum nunquam potest vacare nisi vacante eo cui vnitum fuit l.6 t.1 p.616 c.2 d 8 n.3 in all.
Beneficium reseruatum esse summo Pontifici non nisi citata parte declarari potest p.39 c.1 d.45 n.1 & 2
Beneficium sequestrari Procuratoris generalis interest p.15 c.2 d.51 n.9
Beneficium impetrare priusquam vacet damnabile est p.2 c.2 d.4 n.10 in all.& p.8 c.1 d.29 n.3 in all.
Beneficium quando reseruatum est, Ordinarij manus sunt ligatæ p.6 c.1 d.21 n.1
Qui Beneficium impetrauit tanquam vacans per obitum eius qui nunquam id obtinuit, nihil impetrasse videtur p.2 c. 1 d 4 n.3
Beneficium in manibus siue Ordinarij siue summi Pontificis resignans, de spolio postea, seu interdicto recuperandæ possessionis agere non potest p.16 c.2 d. 54 num.7
Contra eum qui beneficium per obreptionem impetrauit potest spoliatus exequi ius suum p.22 c.2 d 73 nu.5
Beneficium suo quisque iure tenere debet non alieno p.21 c.1 d.69 n.4 in all.
Beneficium presbyterale, ob non promotionem, si præmissa fuerit declaratio, vacat p.26 c.2 d.91 n.1
Beneficium regulare & conuentuale vel habens iurisdictionem & curam animarum, si vniantur non opus est citari monachos parochianos, nec ipsum rectorem l.1 t.2 p.14 c.2 d.48 n 2.in all.
Beneficium ordinis aliud, al ud diuisionis, l.8 t.28 p.1079 c 2 d.35 n.2.in all.
Beneficiũ sine canonica institutione possideri non potest l.1 t.2 p.1 c.2 d.2 n.5 in all. aut saltem colorata p.4 c.2 d.13 n.1 & 2.& p 6 c.2 d.13 n.7 & p.13 c.2 d. 51 nu.7 in all.& p.31 c.2 defin.14.nu.6
Beneficium quantumuis simplex non nisi clerico, & canonicè conferri potest p.11 c.2 d.70 n.11
Beneficium solitum regi per seculares in commendam, habetur pro seculari, sed non ideo mutatur status nec regula, nec natura beneficij vniti l.1 t.2 pag.14 c.2 d.46 n.13 in all.
Beneficium sequestrari non debet, licet de non iure primi victoris accidenter constet l.1 t.2 p 27 c.1 d.95 n.13
Beneficium inuentarij necessario inducit separationem bonorum paterno rum à exteris l.5 t.40 p.601 c.2 d.8 n.7 in all.
Beneficium inuentarij non impedit ne heres sit verè heres, sed facit ne teneatur supra vires hereditarias l.6 t.11 p. 661 c.2 d 6 n 11 in all.
Beneficium inuentarij non impedit quominus heres inchoatas contra defunctum lites interim excipere cogatur l. 6 t.11 p.670 c.2 d.38 n.1
Beneficium inuentarij implorare non potest mulier substituta posthumo instituto, nec ei hereditatem acquirere, quousque sciatur an sit prægnans l.6 t.11 p. 673 c.1 d.42 n.1 & seq.
Beneficium inuentarij non potest implorari, nequidem per restitutionem in integrum, à maiore qui petiit tempus ad deliberandum l.6 t.11 p. 665 c.1 d.18 n.1 in all.
Beneficium inuentarij implorans non potest quicquam hereditarium attingere ante confectum inuentarium l.6 t.11 p. 672 t.2 d.40 n.2 in all.
Beneficium inuentarij abiiciens nulli facit iniuriam l.6 t.11 p.672 c.1 d.39 nu. 31 in all.
Beneficium inuentarium repudiatum potest repeti ex causa superuenientis testamenti, in quo multa sint legata l.6 t. 11 p.663 c.1 d.11 n.1.2
Beneficium inuentarij implorandum est, antequã quid attingatur hereditarium, quamuis tempus non curat nisi ab adita hereditate l.6 t.11 p.665 c.2 d.20
2d Beneficium inuentarij implorandum, casus, quo quis in integrum restitui potest, etiam post puram additionem hereditatis l.6 t.11 p.667 c.2 d.27
Beneficio inuentarij priuandus est heres, qui illud non conficit intra tempus constitutum, quod plerumque trimestre est l.6 t.11 p.665 c.2 d.19 n.1 23
Beneficium legis & inuentarij tollit sola electio iuris deliberandi l.6 t.11 p.665 c.1 d.18 n.1 in all.
Beneficium legis & inuentarij non nocet creditori certo, si nominatim vocatus non fuerit ab herede l.6 t.11 p.670 c.2 d.37 n.1
Beneficium legis & inuentarij solis minoribus competit l.3 t.2 p.270 c.2 d.12 n. 5 in all. Impedit confusionem actionum ibid.
Beneficium legis & inuentarij non ideò comparatum est, vt sit captiosum creditoribus, quamuis heredes passim eo abutantur l.7 t.20 p.893 col.2 d.36 nu.9 in all.
Beneficium siue legis siue principis nunquam debet habere iniuriam l.6 t.11 p. 659 c.1 d.1.n.9.in all.
Beneficium iacere melius est quàm dari vitiosum ingressum l.1 t.2 p.27 c.2 d.95 n.13 in all.
Beneficij collatio, donatio est p.21 c.2 d. 70 n.6
Beneficij collatio facta per non habẽtem potestatem, ipso iure nulla est, nec tribuit titulum coloratum p.20 c.2 d.70 n 8 & 9
Beneficij collatio est in fructu lib.8 t.3 p. 955 c.1 d.11 n 4 in all.
Beneficij vnius plures collationes non valent p 8 c.1 d.29 n.3
Beneficij collatio prior facta ab ordinario, posteriori à Papa factæ præualet p. 9 c.1 d.35 n.14
Beneficij sequestratio vix vnquam fit, nisi aliquo postulante, non etiam ex mero, &, vt aiunt, nobili iudicis officio p.16 c.1 d.51 n.9 in all.
Beneficij resignati ius non reuertitur ad resignantem postea quam amissum est ob non adprehensam possessionem. Ne detur regressus p.18 c.2.1 d.57 num.4 in all.
Beneficij falsus & mendax impetrator nõ debet gaudere beneficio impetrato pag. 15 c.2 d.51 num.6 in all.
Beneficij falsus & mendax impetrator non debet gaudere beneficio impetrato p.15 c.2 d.51 n.6 in all.
Beneficij, quod requirente Procuratore generali sequestratum est, possessio alicui dari potest, & tamen onus satisdationis non iniungi p.154 c.1 d.10 n.1
Beneficij incompatibilis controuersia magis facti est quàm iuris pag.8 cap.2 d.31 num.2
Beneficij possessor non semper cogitur de titulo suo docere si quid ab alio petat quod spectet ad beneficij fructúsq; causam p.14 c.1 d.47 n.1
Beneficij status mutatur ex mutatione personæ p.19 c.1 d.62 n.1 & 2
Beneficij fructus pro clerici condemnati debito capi non possunt, nisi deducto, ne egeat l 7 t.20 p.894 c.2 d.41 n.1
Beneficij possessor victus non condemnatur aliquando ad restitutionem fructuum nisi à die litis contestatæ l.7 t.18 p.871 col.1 d.84 n.1
Beneficij possessorio post condemnationem factam, non potest condemnatus petere literas subrogationis coram iudice laico lib.7 tit.19 pag 978 col.1 d. 10 n 1
Beneficij possessionem non iacere interest Ecclesiæ l.1 t.2 pag 27 c.2 d.95 num.2. in all.
Beneficij possessionem adprehensurus ab alio prohibitus, non potest lite pendente & ante sententiam possessionem acquirere p.40 c 2 d 52 n.1
Beneficij resignatio facta pendente appellatione ab eo qui iam fuit condemnatus, non valet p.26 c.8 d.89 n.1 & 2
Beneficij resignatio à sene vel infirmo facta fratri vel nepoti ex fratre vel sorore, in fraudem facta præsumitur p.26 c.1 d.88 n.1 & 2
Beneficij à se resignati possessionem propria autoritate retinens, ac sine noua prouisione, intrusus dicitur p.25 c.2 d. 80 n.5 & p.40 c.2 d.52 n.2 in all.
Beneficij reseruationem sola iniectio manuum Papæ operatur, & interdum plus potest, quàm expressa reseruatio p.5 c.1 d.16 n.4 & 5
In quæstione de Beneficij possessione sufficit quod nihil dolo malo factum sit ab impetrante p.8 c.1 d.28 n.5 in all.
Beneficij reseruatione facta cum regressu & omnium fructuum reseruatione, beneficium vacat p.39 c.2 d.49 nu.1
De beneficij possessione cognitio duplex tantùm esse potest, vna pleni possessorij: altera momentanea p.179 c.1 d.2 n.1
Ad beneficij reseruationem declarandam citatio, non nisi ad iudicem ecclesiasticum fit p.39 c.1 d.45 n.4
Beneficij fructuum naturam sapit quod ex beneficij fructibus acquisitum est p.38 c 2 d.37 n.1 in all.
Beneficij fructus, ex quo pendet ius conferendi, non pertinent ad vicarium, p.29. c.1 d.3 n 2.in all.
Beneficij qualitas ex possessoris qualitate præsumitur pag.30 cap.2 defin.11 num.5 in all.
Beneficij fructus pertinet ad heredem non ad successorem in beneficio p.25 c.2 d. 86 n.23 in all.
Beneficij qualitatem & status prouisiones factæ per resignationem siue in manibus summi Pontificis, siue coram ordinario non mutant pag.8 col.2 d.30 num.1
Beneficio electiuo dari potest Præfectus non electus p.39 c.1 d.44 n.4
Beneficio affici hominem, interest hominis l.9 t.20 p.1187 c.1 d.12 n.1 in all.

De Beneficio controuersiam faciens non est audiendus, nisi qui idem beneficium sibi adierit p.14 c.1 d.47 n.2

In Beneficio successoris vel ordine est condicio, quam eius qui in priuari ius, siue vniuersali, siue singulari titulo succedit p.25 c.1 d.86 n.14

De Beneficio nouo non tam facilè prouidendum ei qui iam aliud habet p.1 c.2 d.2 n.7 in all.

Bona quasi à bendo dicta sunt, l.3 t.19 p.211 c.1 d.6 n.5 in all.

Bona dicuntur tantùm deducto ære alieno l.9 t.6 p.1158 c.2 d.3 n.1 in all.

Bona dicuntur secundus sanguis hominis p.41 c.1 d.55 n.11. in all.

Bona solent & debent sequi conditionẽ personæ, l.9 t.30 p.1225 c.2 d.12 n.1

Bona vacantia dicuntur quæ nec dominum habent, nec possidentem l.1 t.3 p.30 c.1 d.8 n.1 in al.

Bona condemnati non sunt ex iudicato nec pto iud cato obligita quotique in iudicati executione capiantur iudice ita mandante generalibus verbis l.7 t.20 p.881 c.2 d.5 n.1.2 & 3

Bona data liberis contemplatione patris iam defuncti non veniunt in iudicium familiæ erciscundæ, p.247 c.2 d.11 n.1 2.& 3

Bona acquisita mulieri inter primum & secundum matrimonium, non censentur in secundum constituta, l.5 t. 7 p.548 c.1 d.48 n.1.2 & 3

Bona patris sunt tacite obligata pro dote, quam pater simul cum filio accepit aut stipulatur, adeóque si modo filio se obligãti parer consenserit, l.5 t.8 p. 558 c.1 d.25 n.8 & 9

Bona mulieris non dotalia, si nulla dos constituta fuit, non habent priuilegiũ tacitæ hypothecæ, l.5 t 9.p.564 c.1 d. 13 n.1 2.& 3

Bona constituentis procuratorem ad dãdum pignus nondeò sunt obligata nisi etiam ab ipso procuratore sint pignorata, l. 8 t.6 p.968 c.2 d 3 n.1 & 3

Bona publice vendita an & quando & quibus postulantibus iterum vendi possint, l.7 ti.32 p.944.c.1 d.14 n. 1

Bona emphyteuticaria postquam redacta sunt ad instar patrimoniorum, An & quo casu possit prior emphyteuta conueniri etiam post alienationem, l. 4 t.43 p.487 c.2 d 8 à n.1 ad 19

Bona vniuersa etiam futura in dotem dari possunt. l.6 t.4 p.621 c.1 def. 3 n. 16 in all.

Bona mulieris quando præsumantur dotalia citra constitutionem expressam l. 5 t.7 p.538 c.2 d.18 à n.1 ad 12

Bona adempta ex voluntate illiusi qui redimendi ius habebat redimenti acquirũtur, l.4 t.28 p.416 c.1 d.7 n.1 & 3

Vt Bona debitoris etiam pro chirographaria pecunia retineri possint, aliquod pignoris vinculum subesse necesse est, l.8 t.15 p.1008 c.2 d.5 n.1.2.& 3

Bona fides debet inter cognatos, affines & proximos exuberare, l.4 t.36 p.454 c.1.d.18 n.6 in all.

Bona fideicommisso subiecta possunt hodie obligari & alienari prò dote & donatione ante nuptias tam constituendæ quàm restituendæ, l.6 t.23 p.734 c. 1. d.4

Bona fideicommissi quo casu possunt alienari pro dote siue constituenda siue restituenda possunt etiam obligari pro eorum quæ in dotem data sunt tuitione, si forte illa quæ in dotem data sunt euincantur, l.6 t.23 p.738 c.2 d.10 nu.1 in all.

Bona pupillaria quo casu in solutum dari possint creditoribus ne distrahantur l.7 t.32 p.947 c.2 d.25

Bona in solutum creditoribus dantur, apud Anglianos, facta per viros probos æstimatione, nunquam autem publicè distrahantur, l.7 t.32 p.948 c.1 d. 25 n.10 in all.

Bona à defuncto relicta non minoris sunt æstimationis quod hereditas ære alieno sit exhausta, l.3.t.2 pag.171 c.1 d 14 n.1

Bonis ex quibusdam talliabilibus communio non impedit successionem & ius domini in bonis separatim acquisitis, l.7 t.1 p.779.c.1 d.1 n 11

Bonorum & hereditatis differentia, l.3 t. 2 p.171 c.1 d.14 n.1

Bonorum cessio species quædam est solutionis non ad inducendam liberationem, sed ad acquirendam cedenti exceptionem l.7 t.31 p.937 c.2 def.1 n. 8. in all.

Bonorum cessio ante decitam appellationem non admittitur ad eversus appellantem à minima, l.7 t.31 p.938 c.2 d.6 n.1

Bonorum cessio à diuersus mulctam ex delicto irrogatam permittitur aliquando l. 7 t.31 p.937 c.1 d.1 n.1

Bonorum communio inter filium & heredem esse non potest p.210 c.2 d.5 n.2 in all.

Bonorum communio inter talliabiles sublata per diuisionem non potest insscio domino redintegrari, l.7 t.1 p.780 c.1 d.4 n.1.

Bonorum petitio facta ante confiscationis sententiam, l. 9 t.26 p. 1211 c. 1 d.3 n.4 in all.

Bonorum pars quæ ratione quotæ incerta est, possideri nullo modo potest, p. 210 c.1 d. 4 n.3 in all.

Bonorum quæ cum pupillis aut minoribus communia sunt diuisio nulla fieri potest, nisi datis prius, vocatisque tutoribus & curatoribus, l.3 t.27 p.254 c.2 d.11 n.1.2 &3

Bonorum possessor in omnibus loco heredis est, eodémque iure censetur, l.5 t.11 p.662 c.2 d.10 nu.1. in all.

Bonorum possessionis agnitio ratihabitione contenta est, p.116 c.2 d.1 nu.1. in all.

Bonis obligatis mobilibus & immobilibus omnibus, non ideo iura censentur obligata l.8 t.6 p.971 c.2 d.14 n.1

Bvllas producens, non est arctandus vt signaturam proferat p.29 c.2 d.5 nu.1 & 2

Bullæ sunt probatio probata, propter sigilli summi Pontificis autoritatem, p. 29 c.2 d.5 n.1 in all.

Bullæ Pontificiæ licet locum habeant in Sabaudia, tum quoque cum nunquam ibi publicatæ fuerunt, nullius tamen sunt momenti in possessorio, si aut continuo vsu abrogatę aut nunquam receptæ dicantur, l.1 t.3 p.29 d.5 num.2 in all.

C

CAcodæmonvm assertio sola etiam per exercitium extorta non facit indicium sufficiens ad torturam, tametsi constet de effectu nec quęratur nisi de persona, lib. 9 t. 13 pag. 1171 c.2 d.5

Caecvs nemo præsumitur nisi probetur, l.6 t.5 p.634 c.2 d.28 n.11

Cæcus donare potest causa mortis: sola factio testamenti ei interdicta, adeoque codicillorum, l.6 t.5 p.634 c.1 d. 28 n.20 in all.

Calendaria monasteriorum probant monasterio solutiones factas, ne qua possit obiici præscriptio, maximè verò si sint antiquæ, l.4 t.14 pag.323 c. 2 d.58 n.2 & 3.

Calvmniæ nunquam est fauendum, p. 55 c.2 d.1 num.9 in alleg.

Calumniam ob id solum quod iuncta sit mendacio, mitius puniri non oportet, l.3 t.22 p.231 c.1 d.7 n.6

Calumnia est, si quis neget quod omnes verum esse sciunt, l.4 t.2 p.278 c.2 d.18 n.15 in al.

Calumnia nunquam impunita relinquẽda est, p.157 c.2 d.6 n.2 in al.

Calumniator calumniæ suæ mulctam pati debet, iudicem autem non minus offendit qui cauillatur & tergiuersatur quàm qui calumniatur, p.165 c.1 d.34 n.1 & 4

Camera criminalis obtinet locum & vicem Senatus, p.63 c.2 d.10 nu.11 in al.

Cancellatio instrumenti & iam reddiri non plus operari potest, quàm confessio soluti, p 98 c.2 d.13 n.10

Cancellatio inducit tacitam præsumptionem quæ per contrariam probationem elidi potest, p.98 c.2 d.13 n.10 in al.

Cancellarivs dicitur quod ad eius officium spectet, vt litera omnes cancellet quas contra ius esse, vel publicã vtilitatem videt, p.63 c.2 d.1 n.5 in al.

Canonis annui pensatio diuiso fundo emphyteuticario fit non solum sumptibus possessorum sed etiam pro modo bonitatis naturalis, non autem occidentalis quæ superuenit, l.4 t.43 p.901 c.1 & 2 d.45 n.1.2.3.4 & 5

Canon annuus non tam pro fructibus quàm in recognitionem dominij directi præstari solet, l.4 t.42 p.501 c.2 d. 45 n.2 in al.

Canonis annui oblatio sola sine obsignatione impedit ne debeatur æstimatio quanti plurimi, l.4 t.42 p.493 c.2 d.22 n.1 & 2

Canonici absentes quando pro præsentibus habeantur, p.40 c.2 d.50 n.1.2.3.4. 5 & 6

Cantoria est officium: transit tamen facilè in dignitatem, & vtrum personatus sit an dignitas, an nudum officium, pendet ex loci consuetudine, l.1 t.2 p. 7 c.2 d.26 n.3. in al.

Quod capitvli debet vniuersitas, non debent singuli de capitulo, p.59 c.2 d. 18 n.2 in al.

Carcer non in pœnam sed ad custodiam datus est, p.149 c.1 d.3 n.1 in al.

Carceris perpetui pœna hodie est interdicta, p.150 c.2 d.9 n.7 in al.

in Carceres non detruduntur mulieres nec pupilli pro debito ciuili, l.7 t. 20 p.898 c.2 d.56 n.5 in all.

detrudi in Carceres existimationem onerat apud bonos & graues viros, & pulsat verecundiam, l.4 t.26 p.408 c.2 d.24 n.4 in all.

Cardinalatvs dignitas immutat qualitatem beneficij, p.5 c.1 d.16 n.2

Car sur cet n'a point de lieu, l.1 t.2 p.27 c.2 d.95 n.12 in all.

Casus fortuitus ad rei innocentiam allegatus ab eo probari debet qui allegat, l.4 t.14 p.320 col.2 d.52 n.1

Casus fortuitus eum excusat cuius culpa præcessit casum, l.4 t.2 p.472 c.2 d.22 n.19 in all.

Casum fortuitum in se suscipiens tenetur etiam de insoluto: præsertim si de incogitatis quoque casibus tractatum sit, l.4 t.42 p.464 c.2 d.2 n.1 & 2

Qui ex Casu fortuito alicubi est, ibi non esse videtur p.12 col.2 d.45 n.3

Casus fortuiti ad dominum spectant, l.4 t.24 p.392 c.2 d.24 n.1

Casuum omnium fortuitorũ quantum libet insolitorum periculum in se suscipere conductor potest, l.4 t.42 p.481 c. 1 & 53.n.1

Castellanvs curiali defuncto, in cuius

protocollis repertum non est instrumentum quod quæritur, condemnatur ad exhibitionem, l.3 t.28 p.250 c.2 d.1 n.3 & 4
CAVSÆ continentia non est diuidenda, li.3 t.1 p.166 c.2 d.40 n 5 in all.
Causa criminalis eo grauior est, quo grauius est crimen p.183 c.1 d.13 n.3 in al.
de Causa criminali quæ in ciuilem incidit prius cognoscendum est quàm de ciuili, p. 183 c.1 d.13 n.1
Causa efficiente remota, nihil operatur confirmatio, p.117 c.1 d.1 n.4 in all.
Causa piæ causæ non potest esse fauorabilior, quàm liberorum, l.6 t.5 p.634 c.1 d.27 n.14 in all.
Causa testamenti deficere atque adeo ipsum testamentum destitui dicitur, quoties nemo hæres ex eo esse potest, li. 6 t.6 p.636 c.2 d.1 n.2 in all.
Causæ suæ adesse non prohibetur, qui ad litem suscipiendam procuratorem dedit, l.3 t.17 p.207 c.1 d.1 n.5 in all.
Causam nullam subesse, & eam quæ est ignorari patia sunt, p.156 c.2 d.2 n.3 in all.
Causa cessante, cessat effectus; p.13 c.2 d.45 n.26 in all.
CAVTIO idonea est quæ habet fideiussorem vel pignora: non vtrumque tamen simul exigit, p.151 c.1 d.10 n.2 in all.
Cautionem idoneam præstare à Senatu iussus, si nullam inuenire possit, quod immobilia nulla possideat, admitti debet ad iuratoriam cautionem, l.2 t.39 p.150 col.2 d.9 n.8 in all.
Cautio iuratoria interdum pro satisdatione habetur, p.150 c.2 d.9 n.4 in all.
Cautio legatorum vel fideicommissorũ nomine ita demum præstanda est, si petatur & pro bonis mobilibus aut iuribus legatis, non pro immobilibus, l. 6 t.31 p.766 c.2 d.3
Cautio legatorum vel fideicommissorũ, nomine præstanda remitti potest à testatore, quocunque indicio voluntatis, & quando remissa intelligatur, li.6 t. 31 p.765 c.2 d.1
Cautionis plus est in rem quàm in personam l.4 t.41 p.478 c.2 d.42 n.3 in al. & l.4 t. 9 p. 295 c.2 d.7 n.8 in all. & l.2 t. 39 p.152 c.1 d.12 n.7
Cautionis forma à iudice præscripta aut admissa, non facilè inaudito aduersario est mutanda, l.4 t.3 p.281 c.1 d.5 num.5 in all.
Cautionis nomine in dubio nuda repromissio significatur, p.167 c.1 d.2 n.5 in al.
CENSVS pro perceptis habentur quorum dies iam cessit & venit, licet nondum exacti. p.38. c.1. d.37 nu.3
CENTENARIA possessio titulum semper requirit immemorialis, l.1 t.3 p.42 c.2 d.58 n.6 in all.
CESSATIO non omnis mortæ & culpæ annumeratur, lib.6 t.11 p.665 col.2 d.19 n.1 in all.
CEDERE debitorem aliud, aliud delegare, l.4 t.24 p 397 c.1 d.37 n.2 in all.
Cedere bonis vir pro ciuili debito captiuus potest, atque ita liberationem cõsequi: non item cũm ex causa delicti l.4 t.21 p.368 c.2 d.16 n.6 & 7
Cedens etiamsi actiones directas retineat easque efficaces, cessionarius tamen liti sistendus est si debitor id postulet, li. 4 t.29 p.417 c.2.d 2 n.1.2. 3. & 4
Cedẽs quicquid iuris habet accepto precio, aliáve re qualibet, venditoris loco est l.4 t.29 p.421 col.2.d.15 n.1 2 & 3
Cedens tenetur ad restitutionem precij, corũmque omnium quæ accepit, quando inutilis est cessio li.4 t.29 p.421 c.2 d.15 n.1.2 & 3
Cedenti in præiudicium ignorantis cessionarij pacisci cum debitore non licet l.4 t.10 p.300 c.2 d.9 n.6 & 10
Cessa personali actione non transit hypothecaria, l.4 t.29 p.421 c.1 d.13 n 2 in all.
Cessibile est regulariter id quod est trãsmissibile, l.6 t.11 p.667 c.1 d.24 n.6 in all.
CESSIO actionis etiam citra venditionẽ fieri potest, l.4 t.29 p.418 c.2 d.2 nu.1 in all.
Cessio actionis non valet nisi ad concurrentem dati re vera precij quantitatẽ, aut nisi per meram donationem facta sit, l.4 t.29 p.418 c.2 d.5 n.1
Cessio actionis potest fieri ex interuallo, nempe cum actio per solutionem extincta est, l.8 t.30 p.1093 c.1 d.19 n.1. 2.3
Cessio nominis & actionis debet fieri iusta aliqua de causa, maximè vero donationis in solutum, li.4 t.26 p.410 c.1 d. 28 n.3 in all.
Cessio aut venditio nominis non solum ignorante, sed etiam inuito debitore fieri potest, l.4 t.7 p.285 c.1 d.1 n.13 in all.
Cessio & venditio nominis etiam controuersi olim fieri poterat, l.4 t. 26 p. 402 c.2 d.9 nu.5
Cessio bonorum non aufert patri legitimam administrationem bonorum filij, nec vsumfructũ, l.6 t.35 p.775 c.2 d.7
Cessionis bonorum beneficio non potest renunciari, neque per iusiurandum nec in iudicio, l.7 t.32 p.939 c.2 d.8 n.1 2. 3.4
Cessionis bonorum beneficij inducendi quæ causa potissima, l.7 t.32 p.939 c.2 d.8 n.1 in all.
Cessionem bonorum impedit fiscale delictum, l.7 t.31 p.939 c.1 d.7 n.1
Cessio conditionis ex Can. redintegranda contra spoliatorem domini directi, etiam ratione fructuum non est prohibita, l.4 t.29 p 419 c.1 d.7 n.1,2.3.4.5. 6 & 7
Cessio iurium stricti iuris est, probandáque est per scripturam: probari autem per iusiurandum suppletiuum non potest, li.4 t.29 p.421 c.1 def.13 num. 1.2.3 & 4
Cessio iurium est stricti iuris, nec actus vllos operari debet vltra intentionem agentium, l.4 t.29 p.421 c. 2 d. 20 nu. 1.2
Cessio iurium omnium rescindi potest causa immodicæ læsionis l.4 t.20 p.426 col.2 d.11 n.2
Cessio facta etiam ad probata non facit vt debitor liberetur à creditore, l.4 t. 10 p. 300 c.2 d.9 n.8
Cessio facta contra debitorem principalem censetur hoc ipsa facta etiam contra fideiussorem, l.4 t.29 p.421 c.1 d.13 num.2 in all. & p. 421 col.2 d.20 num. 1.2.3
Cessio facta contra debitorem cum dictione taxatiua *duntaxat*, non extenditur ad fideiussores, aut alios correos debendi lib. 4 tit. 29 pag. 423 c.1 d. 20 nu.5
Ius creditoris cui Cessio facta est quique eam cessionem denunciauit ex sola cedentis voluntate tolli non potest li. 4 t.10 p.300 c.2 d.9.n.6
Cessio facta per dationem in solutum non valet nisi ad concurrentem quantitatem quæ debetur l.4 t.26 p.408 c.2 d 22 n.1 & 2
Cessio facta per dationem in solutum non admittit accessionem vsurarum nisi ex quo die actum est ex cessione l. 4 t.26 p.408 c.2. d. 22 n. 2
Cessio sic facta vt cessionarius post litis victoriam cedenti pretium soluat, non valet l.4 t.26 p.408 c.1 d.23 n. 2
Cessio facta etiam ex interuallo post solutionem, contra eum qui per solutionem ipso iure non fuit liberatus, valet li 4 t.29 p.422 c.1 d.17 n 1.2 & 3
Vt Cessio valeat sufficit habitam esse fidem de precio, & precium aliquando solutum fuisse, pendente etiam iudicio, li. 4 t.26 p.403 c.1 d.21 nu. 1.2.3 & 4
Cessio non nisi ad concurrentem precij quantitatem valet; si partim vendita sit actio, partim donata, l.4 t.29 p.418 c.2 d.5 n.3
Cessio dicitur à delegatione p.71 c.2 d.17 n.5 in all.
Cessio non potest impediri per oblationem libe andi debitoris à carceribus, nisi quinquennales inducix ultrò indulgeantur, & quidem sine onere, li.7 t.31 p.939 c.1 d.3 n.1
Cessionis beneficium fauorabile est, idcóque plenissime interpretandum, l.7 t.31 p.938 c.1 d.3 n 3 in all.
Cessionis instrumentum non potest esse guarentigiatum li.4 t.26 p 402 c.2 d.8 n.1 in all.
Cessionem pro rerum suarum minimè accipere licet, li. 4 t.26 p.402 c.2 d 9 n. 1 in all.
In Cessione quę sit dito precio vt valeas, necesse est interuenire veram numerationem, & non erationis probationis veræ. ede, lib. 4 tit.26 pa. 407 c.1 d 20 n.1
in Cessione qualibet quantumuis generali intelligitur excepta persona cedentis, l.4 t 27 p.413 c 2 d 8
Cessi.. e nominis facta præstanda est cessionario etiam pereunte pignorum, l.4 t.29 p.421 c.1 d 13 n.1 in all. danda etiam actio sort. huc allo. c., Ibid.
Cessiones quæ aliarum litium redimendarum gratia fiunt data in eam causam pecunia lege Anastasiana improbantur l.4 t.26 p.402 c 2 d.9 n 1.2.3 & 4
CESSIONARIVS qui fori priuilegium habet ex propria persona ratione dignitatis aut officij tam in agendo quam excipiendo idem priuilegium retinet si ex iure cesso agat vel conueniatur, dummodo causam onerosam cessionis se ferat lib.3 t.t. 12 p.g.195 c.2.cch.22 n 1
Cessionarius ad eam tenetur editionem ad quam cedens tenebatur p. 71 c.2 d. 17 n.1.2 & 3
Cessionarius in rem suam procurator factus potest etiam directas actiones exercere suo nomine dummodo ex persona cedentis li. 4 t.29 p. 418 c.1 d.3 n. 1.2.3 & 4
Cessionarius à præcisa executione suo nomine incipere non potest: alicno potest, non tamen contra heredem debitoris l.4 t.26.p.402 c.2 d.8 n.1.2 & 3 & li.4 t.29 p.420 c.1 d.10 n.3 & 4
Cessionarius actionis litigiosæ cogitur pati executionem quam cedens ipse pati cogeretur l.4 tit. 29 pag 421 col.2 d.14 nu.4.5 & 6
Cessionarius non potest agere proprio nomine, si neque precium, neque alia cedendi causa iusta interuenerit, sed tanquam simplex procurator directas exercere potest l.4 t.26 p.410 c.1 d.30 nu.1.2 & 3 & l.4 t.7 p.285 c.1 d.1 n.1.2 3.4 5.6.7 & 8
Cessionarius qui excessione agit non potest petere nisi quatenus cessum est etsi plus cedenti debebatur l.4 t.26 p.403 c.2 d.28 n.1.2.3 & 4
Cessionarius agit ex cedentis persona lib. 4 ti.29 p.422 c.1 d.16 n.1.2 & 3
Cessionarius sive empti, sive alio quantumuis iusto titulo nitatur, non potest dicere

dicere pertinere ad se dominium eius rei, cuius possessionem nunquam nactus est l.3 t.22 p.219 c.2 d.2 n.3
Cessionarius certæ quantitatis cui nullum monetæ augmentum debebatur non potest illud petere à debitore cedentis, tametsi debitum cedenti l.8 t. 30 p.1106 c.1 d.52 n.1.2 & seq.
Cessionarius litis tenetur ad refusionem sumptuum, quos cedens debebat ob suam contumaciam, l.7 t.18 p.861 c.1 d.49 n.1
Cessionarius quamuis possit ex sui cedentis persona directas actiones exercere, quasi mandatas, & vtiles ex propria; si tamen alteri cesserit non potest secundus cessionarius exercere directas nec ex sui cedentis persona, nec ex persona primi cedentis, l.4 t.29 p. 418 c.1 d.2 n.2 in all.
Cessus debitor & condemnatus non debet soluere cedenti non admonito cessionario, l.4 t.19 p.423 c.1 d.21 num. 1.2
CHARTVLARII iudices dicuntur notarij, l.4 t.16 p.347 c.1 d.1 n.2 in all.
CHIROGRAPHVM nihil aliud est, quàm quod propria manu scriptum est l.4 t. 16 p.352 c.2 d.13 n.3. in all.
Chirographum cancellatum repertum penes debitorem non inducit tacitum pactum de non petendo, nisi redditū probetur, l.4 t.28 p.417 c.1 d.9 n.4 in dubio præsumitur redditio, nisi sit persona domestica, Ibid.n.6
Chirographum ducentorum reddere iussus vel ducenta dare; si chirographum nullum reperiatur, ducēta dare tenetur, li.6 t.18 p.802 c.2 d.17
Chirographum rerum depositarum penes deponentem repertum an præsupponat rerum diuersitatem an identitatem l.4 t.14 p. 323 c.1 d.56 n.3
Chirographum obligationem non inducit, sed inductam probat l.4 t.2 p. 271 c.2 d.5 n.2
Chirographi facta recognitione, natáque hypotheca, nouum genus actionis proponendum est l.3 t.12 p.191 c.1 d.7 n.3
Chirographi redditio nihil aliud inducit quàm tacitum pactum de non petendo p.98 c.2 d.15 n.4
Chirographo amisso aut restituto non amittit creditor debiti persecutionem, si aliunde constet adhuc deberi, l.8 t.30 p. 1093 c.2 d.23 n.1.2
CHRISTIANVM nihil tam decet quàm iniurias remittere, l.9 t.20 p.1187 c.1 d. 12 n.1 in all.
CITANDA pars est ad omnem actum, quæ eo lædi potest li. 4 t.16 p.350 c.1 d.16 n.8 in all,
Citandus est iterum qui personaliter in ius venire iussus, & ad accusationem propositam ex ore respondere, non paret licèt ad fines ciuiles tantùm p. 75 c.2 d.10 n.1
Citandi forma per edictum dat extraordinariam, etiam inter clericos, iudici laico cognitionem l.3 t.2 p.166 c. 1 d.38 n.4 in all.
Citando absente, si non sit longa absentia præsumendus est domicilium vetus retinuisse, ideóque ad domicilium citari potest; siverò longa, dandus bonis curator qui post modum citetur, l. 2 t.2 p.74 c.1 d.2 n.9 in all.
Citandi sunt heredes domino mortuo ad causam reassumendam p.96 d.4 nu.5 in all.
Citari possunt qui in ius rapi non possunt p.76 c.2 d.13 n.1
CITATIO superioritatem denotat, & subiectionem in eo qui citatur L.3 t. 12 p. 196 c.1 d.23 n.5 in all.
Citatio & contestatio, cùm sint facti, non possunt haberi pro infectis p. 85 c.2 d.2 n.6 in all.
Citatio præcedit contumaciam p. 75 c.1 d.6 n.1 in all.
Citatio facta in persona vxoris aut alterius ex domesticis, fieri debet in domo citati p.75 c.1 d.7 n.1
Citatio facta sine literis non valet, nec reddit citatum contumacem p. 75 c.1 d. 7 n.2 in all.
Citatio arguit monentis superioritatē, monitio non item p.41 c.1 d.55 n.16
Citatio vnius ex litis consortibus non nocet alteri p.75 c.1 d.8 n.1 2.3 & 4
Citatio realis contra impuberem fieri non potest p.74 c.2 d.3 n.1 in all.
Citatio à Procuratore incipere potest p.102 c.1 d.25 n.4 in all.
Citatio vna sufficit ad implendam solennitatem subhastationum p.76 c.1 & 2. d.12 n.3 in all.
Citationis & contestationis effectus perempta durant instantia pag. 185 c.1. desi.2 nu.5 & 6
Citatus personaliter si ad fines ciuiles tantùm compareat & fateatur delictum, nec quicquam alleget quo lis protrahatur, potest condēnari ad mulctam aut ad id quod interfit aduersarij, l.2 t.2 p.75 c.2 d.10 n.3 in all.
Citatus ad comparendum personaliter ad fines ciuiles tantùm, postquam paruit impunè abire potest, nulla petita venia p.76 c.1 d.11 n.1
Citatus ad vnum actum etiamsi esset cōtumax, non potest tamen in aliis actibus grauari p.76 c.1 d.11 n.2 in all.
Citatus ad nouum Procuratorem in locum demortui substituendum, si in ius non veniat, iterum citandus est p.96 c.2 d.6 n.1
CIVIS quis dicatur, l.6 t. 19 p.709 c.2 d.17
CLAM fieri dicitur quicquid fit ignorante eo cui denunciandum fuit l.4 t.10 p. 299 c.2 d.7 n.10 in all.
CLAVSVLA & conditio apposita in institutione, an & quando censeatur repetita in substitutione, l.6 t.7 p. 643 c.1 d.3 n.1
Clausula in pactis per quæ futuræ successioni renunciatur *Salua legali eschenta*, tum demùm prodest cum ij omnes decesserunt qui in pari gradu erant successuri p.86 c.2 d.24 n.1
Clausula illa *A la premiere requeste, laquelle il fait dés à present*, in mutuo locum non habet l.4 t.24 p.393 c.2 d.27 n.1
De clausula *ad habendum, tenendum & possidendum*, quando & quatenus prosit creditori spoliatum se dicenti l.8 t. 3 p.956 c.2 d.17 à n.1 ad 10
Clausula codicillaris adhibita in testamento, in quo pauciores quàm quinque testes adfuerunt, nihil operatur, l.6 ti.5 p.624 c.1 d.3 n.1.2.3.& 4
Clausula codicillaris nunquam supplet defectum voluntatis, sed tantùm solēnitatis, li. 6 ti.5 p.624 c.2 d.4 n.4 in al.
Clausula codicillaris adiecta in testamento posteriore & reuocatorio, facit vt institutio priore testamento scripta vertatur in fideicommissum l. 6 t.5 p. 632 c.1 d.19 n.4
Clausulæ codicillaris ea vis & potestas vt solemnitatem suppleat non voluntatem, lib 6 t.5 p.33.633 c.2 d.27 n.11
Clausula codicillaris non conseruat dationem hereditatis in præiudicium posthumi ignoranter præteriti, lib.6 t.17 p.690 c.1 d.2
Clausula codicillaris apposita in testamento inutili, tantum prodest ad conseruando legata & fideicommissa ab intestato, atque codicilli ab intestato facto facti, l.6 t.17 p.690 c.2 d.1
Clausula codicillaris inducit tacitam repetitionem legatorum & fideicommissorum ab intestato, etiam in præiudicium posthumi ignoranter præteriti, l.6 t. 17 p. 692 c.1 d.3
de Clausula codicillari, cum posthumus ignoranter fuit præteritus, interpretum distinctio, lib. 8 t.17 pag.692 c.2 d.4
Clausula codicillaris est inutilis quoties potest succedi ex testamentosus iure ciuili siue prætorio, l.6 t.17 p.693 c.1 d. 4 n.5 in all.
Clausula codicillaris nocet posthumo ignoranter præterito, etiam quod ad dationem hereditatis in tribus casibus, lib.6 t.17 p.693.c.2 d.5
Clausula codicillaris quę non potuit nocere posthumo ignoranter præterito, neq; ipsius hæredi nocet, quanuis extraneo, l.6 t.17 p.693 c.2 d.6
Clausula codicillaris cum flectit institutionem heredis in purum fideicommissum, vna tantum quarta detrahitur, id est legitima, quæ tamen hodie non quarta est, sed triens, l.6 t.17 p. 694 c.1 d.7
Clausula codicillaris quæ non nocuit posthumo ignoranter præterito, quo casu nocear extraneo eius hæredi, l.6 t. 17 p.694 c.2 d.8
Clausula codicillaris nunquam in testamento subintelligitur, extra testamenta quæ fiunt inter liberos aut ad pias causas, l.6 t.17 p.696 c.1 d.13
Nec Clausula codicillaris, neque illa *Omni meliori modo* sub intelligitur in testamento facto pestis tempore, vt neque in testamento militari: sed tantū in testamento inter liberos, & ad pias causas, l.6 t.5 p.625 c.1 d.7 à n.1 ad 7
Clausula constituti non potest ex interuallo adiici, ne quidem consentientibus contrahentibus sine iudicis auctoritate, li.4 t.16 p.347 c.1.d.8 n.1.2 & 3
Clausula constituti habet vim traditionis, l.4 t.36 p.454 c.2 d.18 num.14 in all.
Clausula constituti apposita in contractu dotali in casum dotis restituendæ non impedit retentionem bonorum obligatorum contra matrem quæ dotem repetat non redditis actionibus l. 5 t.8 p.554 c.2 d.15 n.7.8.& 9
Clausula cōstituti post interuertam possessionem non prodest nisi implorato prius beneficio legis vlt.C.de acq.pos. l.8 t.3 p.962 c.2 d.35 n.1.2 3 & 4
Clausula decreti irritantis ligat etiam ignorantem non quod ad pœnam excommunicationis, sed quod ad nullitatem actus contra decretum facti p. 6.c.1 d.21 n.1
Clausula decreti irritantis non modò titulum, sed etiam possessionem inficit p. 6 c.1 d.21 n.3
Clausula derogatoria impedit validitatem posterioris testamenti, nisi specialiter eius clausulæ mentio facta sit in posteriore l.6 t.5 p.626 c.1 d.9 à nu.1 ad 8
Clausula derogatoria inutilis est, si probetur secuta mutatio voluntatis, l.6 t.5 p 628 c.1 d 14 n.1.2
Clausula derogatoria quæ respicit & facultatem testandi & voluntatem, inutilis est quantum ad facultatem, valet tamen quatenus respicit voluntatem l.6 t.5 p.628 c.1 d.15 à n.1 ad 13
Clausula derogatoria existente in priore testamento vtrius heredis causa potior esse debeat in missione in possessionem, an eius qui in priore, an eius qui in posteriore scriptus est? l. 6 t.14 p.685 c.2 d.5 n.1 & seq.

Clausula derogatoria apposita in priore testamento facit, vt potior esse debeat causa heredis in eo scripti, quam fisci; cum posterius testamentum per vim factum est, l.6 t.15 p.687 c.1 d.1

Clausula derogatoria in anteriore testamento apposita ad quascunque donationes infirmandas non pertinet ad donationes inter viuos, quæ sui natura sunt reuocabiles, l.8 t.36 p.1128 c.2 d.8 n.1 & 2

Clausula Detracto vsufructu quomodo adiicienda, l.6 t.18 p.697 c.1 d.3 in all.

Clausula excepti antiquioris pignoris in fundum possessum ab emptore & in casum euictionis, intelligi debet de euictione quæ sequatur ex facto alterius quàm venditoris, l.8 t.31 p.1117. c.1 d. 24 n.1 & 2

Clausula Ex nunc prout ex tunc, ad tempus contractus reducit constitutum l. 7 t.7 p.816 c.2 d.35 nu.1

Clausula *Motu proprio*, tollit omnem obreptionem & subreptionem p. 1 c.2 d. 2 n.13

Clausula *Motu proprio* in Bullis Apostolicis est maximæ & præcipuæ potestatis, ius tamen alteri quæsitum non tollit p.6 c.1 d 22 n 1 & 2

Clausula *Salua dominij causa*, ius integrum dominij conseruat & tuetur l.3 t.26 p. 248 c.2 d.2 n.2 in al.

clausula *Si neutri, si nulli*, nouum ius semper tribuit, l.1 t.2 p.27 c.2 d.95 num.5 in al.

Clausula *sine præiudicio, sine quouis alio modo vacet* comprehendit verum vacationis modum qui tempore impetrationis probabiliter ignorabatur p. 2 c. 1 d.4 n.8.9 & 10

Clausula *Sine præiudicio sine quouis alio modo vacet* omnem vacationis modum comprehendit, p.1 c.1 d.1 n.1 in al. Nisi vacet ex alterius persona. Ibid.n.2. Aut nisi aliqua sit ratio diuersitatis inter verum modum & expressum: Aut nisi impetrãs sit in dolo. Ibi.n.3.in al. Aut nisi expressus sit modus impossibilis de iure vel de facto, p.2 c.2 d.4 n.5

Clausula vulgaris quæ in Bullis Apostolicis inseri solet, *Dummodo tempore datarum præsentium non sit alteri ius quæsitum*, conseruat ius quod in re ipsa & beneficio quęsitum iam est, sed non ius ad rem p.6 c.1 d.20 n.1

Clausula vulgaris dicitur, quæ regulariter apponi solet, l.4 t.14 p.322 c.2 d.54 n.1 in al.

Clausula posita in vno capite instrumenti, siue testamentum sit siue contractus influit in sequentia imo & trahitur ad præcedentia si sit posita in medio, l.6 t.25 p.742 c.1 d.4 n.5 in al.

Clausulæ accessoriæ non debent ampliare, alterare, aut mutare principalem depositionem, l.4 t.21 p.370 c.1 d.18 n. 20 in al.

Clausulæ accessoriæ interpretandæ sunt ex eo quod actum est in negotio principali l.4 t. 28 p. 414 c.1 d.1 n.4 in all.

Clausulæ accessoriæ & executiuæ non mutant naturam contractus, l.8 t.22 p. 1037 c.1 d.2 n 4 in all.

Clausulæ appositæ in contractu simulato nihil operantur, cum de simulatione constat, alioqui operantur, l.4 t.17 p.356 c.1 d.6 n.1.2 & 3

Clausulæ derogatoriæ quo plus insolitæ eo magis suspectæ p.64 c.2 d.11 nu.1.2 & 3

Clausulæ generales nunquam extenduntur ad incogitata l.6 t.5 p.627 c.2 d.13 n.5 in all.

Clericatvs per scripturam probari debet non per testes l.4 t.14 p.311 c.1 d. 11 n.1

Clericatus literas, quæ proferuntur vt fidem faciant, oportet esse ab Episcopo subscriptas, aut à vicario qui characterem imprimit, l.4 t.14 p.311 c.1 d. 11 n.4

Clericvs discolus aut malè morigeratus non à iudice laico condemnari poterit, tamen iudex secularis pronunciare sequestrandam beneficij possessionem, pag. 32 col.1 def.16 nu 3.4 & 5

Clericus imputatus de assassinio per iudicem secularem puniri potest, li.9 t. 10 p.1167 c.2 d.8 n.1 in all.

Clericus veniam criminis capitalis à solo Principe impetrare potest; & an impetrata ea possit adhuc conueniri apud iudicem ecclesiasticum & ab eo condemnari potest l.9 t. 28 p.1211 c.2 def.2 n.1

Clericus renuociare non potest priuilegio fuisori, quoniam id in totius cleri & ecclesiasticæ iurisdictionis iniuriam redundaret, l.9 t.30 p.1229 c.1 d.13 n.5 in all.

Clericus heres laici non sequitur forum defuncti; nec contra p.155 c.1 d.12 n.2

Clericatus simplex sufficit ad simplicis beneficij impetrationem, p.21 c.2 d.70 n.2

Clericus sæcularis beneficium regulare possidens in commendam ex Apostolica dispensatione habet in causis suis iudicem Episcopum ordinarium diœceseos, p.37 col.2 d.35 n.1

Clericus, si à iudice suo condemnatus parere nolit, potest etiam personali actione coram iudice laico conueniri l. 3 t 12 p.191 col.1 d.8 n 1

Clericus coram iudice laico vocari potest ad declarandum, An transactioni stare velit, An sententiæ à iudice ecclesiastico redditæ l.3 t.12 p.191 c.2 d. 9 n.2

Clericus à iudice laico personaliter condemnari potest ad expensas litis non etiam fructus rei petitæ l.3. t.12 p. 192 c.2 d 15 n.3

Clericus à iudice laico ex reconuentione condemnari potest l.3 t.12 p.192 c.1 d. 12 n 1.2 & 3

Clericus à laico, nec laicus à clerico absolui aut condemnari vnquam potest l 3 t.12 p.191 c.2 d.9 n.3 in all.

Clericus, licet velit, non potest iudicis iurisdictionem prorogare lib 3 t.12 p. 197 c.1 d.29 n.3

Clericus repertus in habitu secularis militiæ non habet priuilegium fori l. 3 t. 12 p. 191 c. 2 d. 14 n.1 2 & 3

Clericus ad iudicem laicum vt alienæ liti interueniat vocatus non habet priuilegium fori l.3 t. 12 p.200 c.1 d. 39 n 1

Clericus falsus testis, ex eáque causa puniendus, ad suum iudicem remittendus est lib.3 t 12 p.199 c.2 d.36 num.1. & 2

Clericus ex mera actione in rem, coram iudice laico conueniri potest l.3 t.12 p. 200 d.37 num.3 in al.

Clericus calumniatus apud iudicem laicum ab eo condemnari potest p. 157 c 2 d. 5 n.1

Clericus per apparitorem secularem in carceres detrusus, impunè eximi & auferri potest l.3 t.18 p.208 c.1 d.1 n.6

Clericus qui cum armis prohibitis edicto Principis alium occidisse probatur à iudice seculari condemnari potest li. 3 t. 12 pag. 196 c.2 d.26 n.1

Clericus depositarius cogi potest à iudice laico ad restitutionem depositi, sed id executiuè tantum. in consequentiam officij suscepti, non per modum iudicij p.41 c.2 d.55 nu.13

Clericus in non clericali habitu deprehensus, non gaudet priuilegio clericis concesso p 33 c. 1 d.19 n.1

Clericus miles factus amittit beneficium ecclesiasticum quod habebat, & beneficium clericale p.34 c. 1 d.25 nu.1

Clericus desertæ militiæ apud iudicem laicum reus factus ad iudicem ecclesiasticum remitti non debet p.34 c.2 d.25 n.2

Clericus militiam secularem assumens ecclesiasticæ renunciasse censetur p.34 c.1 d.25 n 2

Clericus tanto grauius puniri debet ob desertam secularem militiam quanto scelestius est vtramque quàm alteram militiam deserere p.34 c.1 d.25 n.3

Clerici contributioni aliter non sunt obnoxij, nisi de ea re agatur quæ ad clericorum non minùs quàm laicorum vtilitatem directo & principaliter pertinet p.41 c 2 d.56 n.1

Clericus ad nudam chirographi recognitionem apud iudicem laicum conueniri potest l.3 t.12 p.191 c.1 d.7 n 1

Clerico non nocet (si modò confitetur iudici, & in confesso si clericum eum esse qui conuenitur) quod duobus, tribusve edictis ad iudicem vocatus non venerit. l.3 t. 12 p.190 c.2 d.4 n.4

Clerico sæcularibus se negotiis immiscere non licet l.8 t. 27 pag.1075 c. 2 d.13 n.7 in all.

Clerico transactioni stare nolenti ex integro coram iudice laico agendum est l. 3 t. 12 p.191 c.2 d.9 n.2 in all.

Clerici comparendo cum vltro id faciunt, actores dicuntur, non rei p 166 c.1 d.38 n.5

Clerici filij familiis priuilegium est, vt possit testari de bonis quibuscunque ad se pertinentibus, clerico iam facto obuenientibus, l.1 t.2 p.10 c.2 d.40 n. 4 & in all.

Clerici ad Pontificium forum pertinent, non laici l.6 t.1 p.616 c 1 d.6 n.6 in al.

Clerici patroni habent sex menses ad præsentandum: laici quatuor tantum l.6 t.1 p.617 c.1 d.10 n.2 in all.

Coactio absoluta impedit obligationem p.36 c.2 d.32 n.9 in all.

Codex rationum non aliter fidem facere potest, quàm si data, acceptaque omnia specialiter notentur vt rationes recte explorari possint quid pro be acceptum expensumve sit l. 4 t.16 p.346 c.1 & 2 d.5 n.1 & 2

Neque Codicilli, neque alia vlla vltimæ voluntatis species aliter valere potest, quàm si quinque testes interuenerint l.6 t.5 p.624 c.1 d.3 n.2

In Codicillis etiam fortuiti testes sufficient l.6 t.5.p.624 c.1 d.3 n.4 in all.

Cognatio impedit matrimonium: affinitas verò incæstum inducit l.4 t.6 p. 284 c.2 d 2 n.6 in al.

Cognoscens de principali causa, de incidenti quoque debet cognoscere, l.9 ti.32 p.1177 c.1 d.14 n.1

Coheres non nisi coheredibus consentientibus iusiurandum deferre potest l.4 t.1 p.263 c.1 d 11 n.1

Coheredes ius fideicommissi, nuda protestatione saluum sibi conseruare possunt l.3 t.25 p.248 c.2 d. 12 n. 18 in all.

Coheredes non prohibentur recedere à iudicio testatoris, dum id faciant mutuo consensu, l.6 t.6 p.639 c.1 d.6 n.11 in all.

Coitvs probatur per assertionem iuratam virginis defloratæ, sed etiam sponsalia fuisse contracta, lib.9 t 7 p. 1164 c.1 d.6 n.1 in all.

Collatio beneficij donatio est l.4 t.14 p.319 c.1 d.45 n.3 in all.

Collatio beneficij auferri potest Episcopo à le-

à legato à latere, lib.1 tit.2 p.14 c.2 d. 48 n.2 in all.

Collatio non potest esse nisi inter succedentes siue ex testamento siue ab intestato; l.6 t.4 p.622 c.1 d.5 num.6 in all.

Collatio fit hodie omni casu quo collationem ab intestato fieri necesse erat, nisi expresiè prohibita sit, lib.6 t.4 p. 621 c.1 d.4 n.6

Collatio non nisi inter heredes locum habet, p.83 c.2 d.18 n.3

Collatio plerumque fit ex necessitate, p.83 c.1 d.17 n.4

Collatio neque canonica est, neque colorata si ab eo facta sit qui neque conferendi ius habuit, neque in quasi possessione fuit, pag.4 col.1 d.11 num. 1 & 2

Collatio facta per ordinarium in mense summo Pontifici reseruato neque canonica est, neque colorata, p.4 c.1 d.11 n.1 2 & 3

Collatio facta per non ordinarium neq; canonica est, neque colorata, p.4 c.1 d.11 n.1 in all.

Collatio facta per eum qui iam alij beneficium contulit, non valet, p.40 c.1 d.51 n.1

Collatio facta iure deuoluti ante deuolutionem nullius omnino est roboris, l.4 t.14 p.316 c.2 d.34 num.3 in all.

Collatio aut electio facta spreto patrono, aut nullius est momenti, aut ad irritum deduci debet, l.6 t.1 p.614 c.1 d.1 n.3 Ib.d.2 n 1 2 3 & 4. Vide Electio.

Collatio quidem non habet locũ in successione collateralium, sed officium arbitri familiæ erciscundæ aliquando induendum est vice collationis, l.6 t.4 p.619 col.2 d.1 n.1 2 3 4 5 6 & 7

Collatio ex voluntate parentis, etiam tacita cessat, l.6 t.4 p.620 c.1 d.2 n.5

In collationem hodie venit quidquid non est prohibitum ne veniat, l.6 ti.4 p.621 c.1 d.3 n.12 in all.

Collatio sola sine possessione in beneficio ius tribuit, p.18 col.2 d.58 nu.1 & 2

Collationis mensis intra quem Papa conferre debet incipit currere à die vacationis, non scientiæ summi Pontificis, p.8 c.2 d.31 n 5 & 6 & p.9 c.2 d.36 n.5

Collationi olim nullus locus nisi ab intestato, l.6 t.4 p.621 col.1 def.4 n.5

Collationi non subiacent relicta per speciem vltimæ voluntatis, siue ab intestato sine ex testamento succedatur, l.6 t.4 p.621 c.2 d.4 n.29

ad Collationem impediendam sufficit voluntas tacita, l.6 t.4 p.622 c.1 d.4 n.31 in all.

de Collatione inter fratres facienda nihil certi constitui potest pendente quæstione de iure successionis, l.6 t.4 p.622 c.1 d 5 n.1 6 7

de Collatione Leonis & Iustiniani diuersæ constitutiones, l.6 tit.4 p.621 c.1 d. 4 n.10 11

Conferebant olim soli emãcipati, sed suis tantùm, & sui tam emancipatis, quam suis, l.6 t.4 p.621 c.1 d.4 n.7 & 8

Conferenda non est donatio etiam si valere possit tanquam inter viuos, si quis donauerit à filio inter viuos & mortis causa, quia nec conferretur si valeret causa mortis, lib.6 t.4 622 c.1 d.4 n.31 in all.

Conferendi ius nunquam præsumitur nisi probetur in eius commodum qui non est ordinarius diœcesεos, p.30 c. 2 defin.11 nu.2

ad Conferendum nullum tempus Papæ præfixum in beneficiis sedi Apostolicæ non exceptis, l.1 t.2 p.8 c.2 d.32 n.1 in all.

Conferre donatarius cogendus non est si frater qui vicissim aliquid confert, nolit sibi conferri, li.6 tit.4 p.622 c.1 d.4 n.26 in all.

Collavdator non nisi fideiussoris fideiussor est, & non habet exceptionem, diuisionis, l.8 t.28 p.1078 c.1 d.30 n.7 in all.

Collaudator fideiussoris non minus quã fideiussor tenetur corpus suum pignorare, sed habet semper exceptionem ordinis, etiamsi ei renunciauerit, l.8 t. 28 p.1077 c.2 d.10

Collegivm tres facere dicuntur, lib.4 t.15 p.331 c.1 d.14 nu.4 in al.

Collvsio sicut probatur per coniecturas & præsumptiones, ita & contrariis præsumptionibus & coniecturis purgatur, l.4 ti.3 p.281 c.2 d.5 n.7 in all.

Collusio debitoris cum tertio non potest nocere creditori, l.3 t.19 p.219 c.2 d.29 n.11 in all.

Collusio non præsumitur nisi probetur, cùm sit delictum, l.7 ti.19 p.877 c.2 d. 12 num.4 in all.

Commenda ad vitam perpetua dicitur ad differentiam temporalis quam ordinarius concedere potest & solet vsque ad sex mẽses ne ecclesia careat pastore, lib.1 t.2 p.4 c.1 d.10 n.1 in all.

Commenda perpetua quæ & quatenus dicta, lib.1 t.2 pag.4 col.1 d.10 num.1 in all.

Commenda perpetua pro titulo habetur apud Gallos, quamuis cõmendare nihil aliud sit quam deponere, p.3 c.2 d. 9 n. 2 in all. & d.10 n. 8 & 19 c. 1 def. 67 n.6 in all. & p.35 c.1 d.34 n.5 in all.

Commenda perpetua affert proprietatem & possessionem beneficij, & derogat autoritati ordinarij. p.3 c.1 d.9 n.2

Commenda est titulus dispensatorius, p.37 c.1 d.34 n.1

Commenda facit vt non possit de beneficio commendato prouideri per alium quàm per eum qui commendauit p.3 c.2 d.9 n.3 in al.

Commenda cessante beneficium vacat eo modo quo prius quàm commendaretur p.3 c.2 d. 10 n. 6 sed apud sedem Ibid.n.3

Commendæ nomine depositum magis quàm locatio significatur, l.4 t. 42 p. 466 c.1 d.5 n.4 in all.

In Commendæ contractu loci consuetudo seruanda est: & maxime attendendum ne fiat per conductorem deterior conditio ignorantis locatoris l.4 t.42 p.466 c.2 d.6 n.1 2 & 3

Commendata beneficia sint affecta & reseruata summo Pontifici per manus appositionem p.3 c.2 d.10 n.5

Commendatarius & titularius ecclesiæ rector, non effectu; sed nominis tantum tono differunt p.37 c.1 d.34 nu.2

Commendatarius perpetuus censetur verus Abbas Paælatus p.37 c.1 d.34 n.1 in all.

Commendatarij iurisdictio est tantum subsidiaria, l.1 t.3 p.37 c.2 d.34 n.11

Commendatarij sunt veri prælati, & possunt facere quicquid titulares possunt, exceptis iis quæ per commendatarias literas excipiuntur lib.1 t.3 p. 37 c.2 d. 34 num.1. in all.

Commentariensis dicitur qui carceris custodiam habet l.6 t.5 p. 623 c. 1 d.2 n.1 in al.

Commentariensis habet in subsidium actionem contra procuratorem iurisdictionis, & contra dominum in bona domini l.9 t.4 p.1155 c.1 d.1 num.1

Commentariensi capitis pœna irrogatur, qui carceratæ mulieri stuprum intulit, etiam citra vim, dum ne meretrici li.9 t.4 pag. 1155 c.2 d.2 n.1

Commentariensis, non est immunis ab hospitè recipiendo li.9 t.4 p. 1156 c.1 d.5 n.1

Commentariensis pro sumptibus in exercendos & alendos reos tactis, non tantùm actionem in eos, sed etiam ius eorum in carceribus retinendorum l. 9 t.4 p. 1157 c.1 d.7 n.1

Commissi pœnam dominus directu petere non potest aut ille qui ab eo ius habet, si ei præsente contractus acquisitionis factus sit, l.4 t.43 p.512 c.1 d.74 n 8 in al.

Commissio renunciat dominus directus qui scienς iura suum exigit canonem aut possessorem ad recognoscendum admittit. lib.4 t.42 p.491 c.2 d.16 n.1. 2 & 3

Commissarivs delegatus ad solennẽ inuentarium faciendum, non potest procedere in alieno territorio l.3 t.12 p.200 c.2 d.41 num.1

Commissariis testes examinantibus, etiam Senatoribus adiuncti dantur l.4 t.15 p. 341 c 2 d.53 n.1 in al.

Commissarius si non sit recusatus antequam domo excedat, recusari postea non potest l.4 t. 15 p.335 c.2 d.33 n.4 in al.

Commissarius ad inquirendum datus potest inquirere non obstante appellatione in criminalibus, ita tamen vt appellationi præiudicium nullum fiat l.4 t.14 p.316 c.2 d.37 n.1 2 & 3

Commissario qui adiunctum habuit cum testem interrogauit, magis creditur huic testi se ita dixisse neganti l.41. 15 p.341 c.2 d.53 n.1 & 2

Commodi proprij causa contra factum suum venire nemo potest, ne quidem ex alterius persona l.3 t.25 p.244 c.2 d. 5 n.10

Commvnio bonorum inter talliabiles sublata per diuisionem, nam potest insscio domino redintegrari, l.b.7 t.1 p. 780 c.1 def.4

Communio in bonis talliabilibus quibusdam non impedit successionem & ius domini in bonis separatim acquisitis, lib.7 ti. 1 p. 779 c.1 d. 1.

Communio in bonis pro legitima legatis excludit dominum à successione in l. 7 t.1 p.788 c.1 d.25 n.1

Communio nulla est inter parentes & liberos prætextu legitimæ l. 7 t.1 p.791 c.2 d.27 n.1

Communio nullum effectum habere potest, nisi in bonis communibus l.7 t.1 p. 791 col.2 d.29 in al.

Communio semel contracta dissolui non potest nisi per subsequutam diuisionem aut expressam aut tacitam l.7 t.1 p.783 c.1 d.10 n.2 in al.

non Comparens venire iussus ad fines ciuiles, iubendus est iterum venire sub comminatione grauioris alicuius pœnę pecuniariæ & ni veniat iubendus comparere personaliter ad fines criminales; denique si contumax, iubendus est prehendi, non antea, lib.9 t.4 p.1155 c.2 d.3 in all.

Compendiosa restricta ad bona testatoris semper est fideicommissaria l. 6 t. 8 p.645 c.1 d. 5 n.1

Compensandi ius procuratori dato non datur, nisi eo casu quo post litis contestationem vice mutua conueniatur, l.4 t.23 p.380 col.1 d 8 n. 3 in all.

Compensare heres potest id quod defunctus potuit lib.3 t.21 p. 380 c.2 d. 9. n.2 in all.

Compensare tutor pro pupillo conuentus potest quod sibi proprio nomine debetur l.4 t.23 p.379 c.2 d.8 n.1 & 2

Cõpensare tutor potest quod sibi proprio nomine debetur si pupilli nomine conueniatur, l.4 t.23 p.379 c.2 d.8 num.6

Compensari non potest quod alternatiue debetur quousque facta sit electio, l.4 tit.23 p.379 c.1 d.6 n.4 in all.
Compensari potest quod alij debetur, si debitum illud à creditore cessum sit, lib.4 t.23 p 379 c.2 d.8 n.10
Compensari debitũ controuersum cum liquido non potest: controuersum tamen ex iudicis autoritate potest prouisionaliter exigi cautione præstita, lib.4 tit.23 pag 380 c.2 d.10 nu.1 & 3
Compensari non potest quod sub onere præstandæ satisdationis ante eam præstitam debetur, l.4 t.23 p.372 c.1 d.6 n.1 2 & 3
Compensari non potest quod solui non potest, l.4 t 23 pag.361 col.2 d.11 nu.1
Compensari expensæ taxatæ possunt etiamsi appellatum sit ab executione, dummodo non ab condemnatione vel taxatione, l.4 tit.23 p.381 c.1 d.12 n.1
Compensari quod tutor debet cum eo quod pupillo debetur non potest, nec contra, l.b.4 t.23 p 379 c.2 d.8 nu.1 & 2
Compensari possunt fructus cum vsuris, lib.4 ti.23 p.382 col.1 d.14 n.3 in all.
COMPENSATIO post rem iudicatam in ipsius iudicati executione opponi potest, l.4 t.23 p.382 c.1 d.14 num.9 in all.
Compensatio rerum ex iudicato debitarum aut imputandarum quomodo facienda, l.4 tit.23 p.383 c.1 d.18 n.1 2 3
An & quando *Compensatio* ex causa onerosa Cessionario opponi possit? li.4 t. 23 p.378 c.2 d.3 n.3 in all.
Compensatio fructuum pignoris cum ipso debito, aut aliqua sortis parte induci non potest, sed tantum cum vsuris debiti, l.4 t.18 p.358 c.1 num.10
Compensatio quæ potest obiici contra cedentem, An, & quando possit obiici contra cessionarium? l.4 t.23 pag.378 c.1 d.3 n.1 2 & 3
Compensatio opponi potest etiam in executione iudicati, lib.7 t.18 pag 856 c.1 def.29 num.3 in all.
Compensatio eius quod defunctus debuit, cum eo quod heredi proprio nomine debetur obiici potest, licet hæres inuentarium fecerit, lib.4 t.23 pag. 380 col.1 d 9 num.1 & 2
Compensatio facienda est vbertatis cum sterilitate non tantum ratione temporis, sed etiam ratione specierum, in quibus fructus consistunt, l.4 ti.41 p. 480 c.1 d.47 num.1 & 2
Compensatio nihil aliud est quàm debiti & crediti inter se contributio, l.4 t.23 p.381 c.2 d.13 num.1 in all.
Compensatio non nisi liquido ad liquidum admittenda est: liquidum autem videtur etiam quod in promptu liquidari potest, l.4 t.23 p 377 c.2 d.2 n.3
Compẽsatio fit ipso iure, sed ita demum si opponatur, præterquàm in pœnalibus, l.4 t.23 p.378 col.2 d.4 nu.1 & 3 & li.4 tit.23 pag.382 d.14 n.5 in all.
Compensatio fieri potest etiam speciei ad speciem, l.4 t.23 pag.378 c.1 d.2 n.4 in all.
Compensationis & reconuentionis differẽtia, l.4 t.23 p.382 c.1 d.15 à n.1 2 3 & 4
in Compensationem nunquam veniunt non liquida, nec in imputationem, l.4 t.23 p.383 c.2 d.18 n.6
Obligatus certam pecuniæ quantitatem in moneta soluere potest Compensationem obiicere eius quantitatis quæ sibi in aureis à creditore debeatur, l.4 t.23 p.377 col.2 desi.2 n.1
COMPROMISSVM sine pœna, stipulatione tamen interueniente factum in iuris arbitros olim valebat, hodie non valet p.146 c.1 d.5 n.1 & 2
Compromitti in Senatores & in alios iudices ordinarios non potest tãquam in iuris arbitros, sed in arbitratores, p.145 c.2 d.2 n.1 2 & 3
Compromissum factum de lite principali post desertam appellationem tollit potestatem desertionis, pag.147 c.2 d. 9 num.1 & 2
Compromissi allegatio non impedit desertionem appellationis, nisi de compromisso constet per scripturam, vel per aduersarij confessionem, l.7 ti.27 p.921 c.1 d.2 num.1
CONCISSIO generalis ad ea extendi nũquam debet, quæ specialiter prohibita sunt, lib.3 t.24 pag.241 c.1 d. 7 n.1
Concessiones quantumlibet generales nunquam extenduntur ad ignorata & incognita, l.9 ti.28 pag.1111 c.2 d.1 nu. 4 in all.
CONCVBINATVS extra legis pœnam est, l.6 t.16 p.689 c.2 d.3 n.17 in all.
CONDEMNANDVS prouisionaliter non est qui paratus est probare solutionem reddendo rationes, quæ non intricatæ sint, sed expeditæ maximè si habeat præsumptionem, l.7 t.15 p.842 c.2 def.10 n.1
Condemnãdus in expensas litis non est, qui alium detulit, nisi conuincatur de vera & manifesta calumnia, l. 9 t.2 pag 1149 c.2 d.2 num.1
CONDEMNARI defuncti memoriæ inauditis iis quorum interest non potest, præsertim heredibus ad quos pertinet vt pro defuncto respondeant, li.4 ti.15 p.333 c.2 d 25 n.5 & 6
Condemnari quasi absens potest is cuius mandatum nullum exhibetur, pag.98 c.1 d.11 n.5
Condemnari quisque potest pro tali qualem se dicit, l.3 tit.27 pag.171 c.1 d. 12 nu.16 in all.
Condemnari ibi quis potest vbi conueniri actione arbitraria, lib.3 ti.15 p.203 c.2 d.1 n.5
Condemnari res non potest sed persona ad aliquid dandum vel faciendum, l.3 t. 12 p. 192 c.2 d.15 n.8 in all.
CONDEMNATIO supponit semper litis contestationem, l.4 t.29 p.423 c.1 d.21 n.2 in all.
Condemnatio certa esse debet l. 4 t. 14 p.315 c.1 d. 65 n.9 in all.
Condemnatio personalis expensarum in pœnam litis temerariæ infligitur, lib.3 t.12 p.192 c.2 d.15.n.1 in all.
Condemnatio potius sequenda est in qua omnes consentiunt, quàm in qua maior pars, pag 48 col. 8 def. 3 numero 10
Condemnatio quanti plurimi facienda est quanti plurimi res fuit vnoquoque anno & admittit vsuras ex die moræ, l. 4 t.24 p.384 c.2 d.3 n. 2 3. & 4
Condemnatio ex oblatione iudiciali statim sequi potest, li.4 t.42 p.499 c.2. d. 40 n.1 in all.
Condemnatio in iudiciis bonæ fidei fit non tantùm iure obligationis, sed etiam ex natura & qualitate actionis, officióque iudicis l.4 t.2 p.273 col.2.d.6 n.12
Condemnatio in iudiciis arbitrariis nunc plenior nunc exilior fit prout arbitrij æquitas ex facti circumstantiis suggerit religioni iudicantis, li.4 t.2 p. 772 c.1.2 d.6 n.25
Condemnatio semper durat quousque iudicato satisfactum sit, l.4 t. 2 p.273 c 2.d.8 n.2
Condemnatio expensarum ad litis principalis causam pertinent, p.99 c.2 d.14 n.1 in all.
Condemnatio expensari etiam in correis eiusdem criminis est personalis l.7 t 18 p.848 c.2 d.1 n.1
Condemnatio ad id quod interest ob litis vexationem solet taxari moderata quantitate l.7 t.16 p.846 c.1 d.2 n.1
Condemnatio & taxatio eius, quod interest emptoris conuenti per hypothecariam quomodo fiat l.6 t.10 p.846 c.1 d.5 n.1
Condemnatio non potest sequi ad pœnam mortis ex iudicijs quantumlibet indubitatis nisi secuta confessione, maxime si habita sit quæstio de reo l.9 t. 25 p.1205 c.1 d.6 n.1
Condemnatio non ampliatur, confirmata per Senatum sententia inferioris iudicis quæ exilij pœnam irrogauerat l.9 t.25 p.1206 c.2 d.11 n.1
Condemnatio prouisionalis quæ fit lite pendente contra plures super hypothecaria non propter hypothecam sed propter litem, diuisibilis est lib.8 t.6 p. 968. c.1 d.2 n.5 & 6
Condemnatio ex iureiurando differenda in tempus præstiti iureiurandi, l.4 t 1 p.257 c.2 d.1 n.10 in all.
Condemnatio totius debiti salua imputatione soluti, non restituit obligationem augmenti monetalis pro parte, quæ in executione iudicati soluta inuenitur. l.8 t.30 p.1095 c.1 d.25 n.1.2.3
Condemnationi prouisionali locus esse potest pendente lite appellationis interpositæ à facta & finita computatione l.7 t. 15 p.841 c.1 d.5 n.1
Condemnationi prouisionali aduersus administratorem rationes reddere paratum, non est locus, l.5 t. 31 p.600 c. 2 d.5 n. 1 in all.
CONDEMNATO cum datur tempus ad soluendum non eo minus currunt, quæ currebant ante sententiam. l.7 t.20 p. 881 c.2 d 5 n.4 in all.
Condemnatus ob non exhibitum inuentarium potest adhuc intercedere tanquam heres pure aut tanquam possessor, l 7 t 22 p 900 c.1 d.2 n.1 & 2
Condemnatus per contumaciam, neque actionem, neque exceptionem habet ex ea causa contra alium inauditum l. 7 t. 22 p.901 c.2 d.6 n.1
Condemnatus appellare aliquando non potest, quia nihil ei vsu interest, l.7 t.29 p.933 c.2 d.5 n.1 & 2
Condemnatus ex delicto non potest cedere bonis nec in præiudicium fisci, nec partis cui adiudicatum aliquid est pro pœna non pro interesse l. 7 t.31 p.938 c.2 d.4 n.1
Condemnatus in iudicio vindicationis fructus restituere tenetur, aliquando verò non tenetur, l.7 t 21 p.894 c.1 d.2 n.1
Condemnatus in iudicio vindicationis potest etiam in iudicati executione habere ius retentionis pro impensis à se in eam rem factis nisi sit morosus, l. 3 t 22 p.234 c.1 d.15 n.1.2 & 6
Condemnatur semper qui attentauit in id omne quod aduersarij interest p.137 c.2 d.1 n.10 in all.
Condemnatus semel, si post correctam aduersus arrestum ciuilem supplicationem iterum succumbat, non minus iterum cõdemnari debet quod prioris iudicati tributum iam soluerit pro eadem ipsa quantitate, l.3 t.2 p.170 c.2 d.12 n.15
Condemnatus post appellationem decisam si Priori iudicato satisfaciat intra præstitutum tempus nullus condemnationi expensarum prioris instantiæ locus erit, p.186 c.2 d.3 n.4
Condemnatus ex iureiurando decisorio nullas debet expensas, l.4 t.1 p.251 c.1 d.1 nu.1.2.3.4.5. 6 & 7
Condemnatus si quoquomodo vult impedire iudicari executionem, non est audiendus, nisi veniat tanquam ter-

tertius aut ex noua causa, l.3 t.2 p.171 c.1 d.12 n.12 in al.
Condemnatus qui fuit ad id quod in ea ad. erat, potest in executione iudicati probare minus iniecisse, l.7 t.16 p.847 c.1 d.6 n.1.
Condemnatus ex causa criminis an & quando possit pro expensis litis in tabellione cedere, l.7 t.18 p.850 c.2 d.8 n.2.
Condemnatus ob probationes ex officio iudicis factas, nihil cessante ipsum condemnari debere, qui facti sint postea nouas rei tabellionem publicam, l.7 t.18 p.852 c.1 d.14 n.1
Condemnatus cum clausula *alio non apparente*, non tantum nouis allegationibus vti potest, sed etiam nouas adferre contra ea iuramenta probationes, l.7 t.19 p.873 c.1 d.2 n.1
Condemnatus non in eius tui proprio nomine, qui condemnatus fuerat tanquam tutor, ideoque nec appellare potuit, l.7 t.19 p.878 c.1 d.16 n.1
Condemnatus qui fuit, tanquam hæres non ausus fuerat si postea velit probare contra eum, l.7 t.19 p.879 c.2 d.19 n.1 & 3
Condemnatus potest impedire executionem ex causa quæ de nouo sibi pervenerit, lib.7 t.20 p.892 c.2 d.35 n.1
Condemnatus ad rem defendendam tanquam auctor emptoris, qui suus non esse, potest nihilominus tanquam talis vti iure emptoris, tam agendo quam excipiendo, l.7 t.30 p.1113 c.1 d.17 n.1
Condemnatus potest longissimo tempore præscribere executionem rei iudicatæ, l.7 t.13 p.819 c.1 d.12 n.1
CONDICTIO quibus casibus locum habet, non habet locum libellario, & de ea l.4 t.28 p.381 c.1 d.17 n.10 in al.
Condictio annuales tantum accessiones competit, l.4 t.28 p.414 c.1 d.1 nu. 12 in all.
Condictio competit aduersus eum qui non debitorem, quasi debitorem delegauit, l.4 t.7 p.285 c.2 d.1 n.15 in all.
Condictio certi ex mutuo est stricti iuris, Vsurarumque accessionem non admittit, l.4 t.26 p.404 c.1 d.2 n.5 in all.
Condictio ex beneficio l. C. de rescind. vend. non datur ad rem præcisè relinquit enim salvam emptori electionem iusti pretij suppletendi, p.108 c.2 d.3 n.7 in all.
Condictio ex lege vlt. C. hoc tit. ei, cuius possessio interuertia fuit detur contra tertium possessorem post sublatam longi temporis præscriptionem hypothecariam, l.b.7 t.7 p.818 c.2 d.40 n.1
Condictio ex l. vlt. C. hoc tit. de arg. poss. an danda sit cõstituto creditori post decennium contra eum qui sub hasta & autore iudice comparauit, l.7 t.10 p.823 c.1 d.6 nu.1
Condictio ex l. vlt. C. hoc tit. non patitur exceptiones quæ concernunt personam: in hypothecaria secus est, l.7 t.17 p.809 c.1 d.11 n.1
Condictio ex l. *hac edictali* transit ad hæredes prioris matrimonij, etiamsi ex aneos, si modo liberi parentibus superuixerint, l.5 t.5 p.523 c.1 d.3 n.7 in all.
Condictio sine causa transit ad hæredem illius, qui potuit condicere sicut & cæteræ omnes condictiones, l.8 t.38 p.1139 c.1 d.14 n.6 in all.
Condictionis iure pendente pendet ius liberationis, lib.3 t.11 p.188 c.1 d.3 n.13 in all.
Condictiones omnes sunt stricti iuris, lib.4 t.5 p.283 c.2 d.2 num.7
Condictiones omnes non nisi triginta annorum præscriptione summouentur, lib.3 t.27 p.247 c.1 d.7 num.5
CONDITIO differt à modo in contractibus, non in vltimis voluntatibus, lib.6 t.24 p.739 c.2 d.2
Conditio non potest videri omnino impleta, quandiu potest defectus & idcirco tandiu expectanda est l.7 t.4 p.830 c.2 d.4 n.5 in all.
Conditio perpetui domicilij inusitata pœna & ab eo implenda, non a liberis remittenda, l.7 t.4 p.801 c.1 d.5 n.1
Conditio semel impleta non potest amplius adimplenda, l.7 t.4 p.801 c.1 d.5 n.4 in all.
Conditio suspendit actum conditionalem, p.18 c.1 d.37 n.5 in all.
Condicio quæ mora perdet, quod sub condicione factum est, nihil erit, l.3 c.1 p.1 c.1 d.3 n.1 in all.
Conditio quæ tantò citiùs existit, quo tardiùs non potest in tantum tempus quo medio tempore sibi prospexit, p.5 c.2 d.19 n.5 & 6, 7, & 8
Condicio quæ semel impleta fuit per resignationem & adunationem a summo pontifice factam non potest amplius deficere p.18 c.1 d.37 n.12 in all.
Condicio quæcumque tandem illa sit prius debet impleri, quam vt ob impletam ius vltimum acquiratur, l.16 c.1 d.30 n.3
Conditio rei probatur per vnicam recognitionem, etiam sine aliis adminiculis: conditio personæ non item, lib.4 t.14 p.310 c.2 d.10 nu.1 & 3
Conditio non impleta per inductionem collectiuam *omnes*, debet in omnium personis purificari, l.6 t.25 p.744 c.2 d.11
Conditio ad certam personam à testatore relata nunquam ad aliam personam refertur, lib.6 t.6 p.639 c.2 d.7 n.6 in all.
Conditio impossibilis in vltimis voluntatibus non vitiat, sed vitiatur, l.6 t.6 p.641 c.2 d.11 n.17 in all.
Conditio Si sine liberis decesserit, posita in recognitione testamentaria, est realis & transit in successorem singularem, vsque adeò vt quamuis recognoscens nullos liberos reliquerit, neque conditionatores vllos, nõ ideo tamen possit succedere dominus quandiu seruus posteriores viuit, l.7 t.1 p.795 c.1 d.32 n.8 in all.
Conditio, *si sine liberis*, in fideicommisso apponatur & quando præsumenda vel probanda sit extitisse, l.6 t.25 p.746 c.2 d.17
Conditio mulieris possidentis pignora non fit deterior ob beneficium legis & inuentarij à mariti hærede impetrati, l.5 t.7 p.551 c.1 d.36 nu.1, 2 & 3
Conditio & pœna constituti si fuit conditio casualis, vel mixta non potest statim exigi, contrahitur etiam in tertij præiudicium, l.7 t.7 p.816 c.2 d.36 n.1
Conditio frustra expectatur, cuius exceptus nihil operetur, l.6 t.6 p.637 c.2 d.3 n.2 in all.
Conditionis implendæ ius in emptorem hæredem tradito transit, vt & cætera omnia l.4 t.29 p.412 c.2 d.19 n.1 & 2.
Conditionis nomen quando sumitur pro modo, & quando modus pro conditione, l.6 t.25 p.742 c.1 d.5
Conditionem alterius ignorantis deteriorem facere nemini permittendum, l.7 t.29 p.956 c.2 d.17 n.2 in all.
Conditionem alterius meliorem facere quisque potest, etiam cum alterius detrimento dummodò citra iniuriam, l.3 t.24 p.240 c.2 d.5 n.5
Conditione deficiente, deficit dispositio conditionalis, l.6 t.17 p.691 c.1 d.4 n.5 in all.
Conditione fideicommissi à legatario relicti defecta, non tenetur legatarius cauere pro lega o consequendo, qui alioquin tenetur, l.6 t.25 p.745 c.2 d.15
Conditione adscripta personis, cum impetrationes non fiant ex end. ni ad as personas, lib.6 t.8 p.649 c.2 d.14 n.6 in all.
Conditiones mistæ vel casuales non tempori illi inseruiendo tantum, sed in præiudicium eius qui ad eius tempus ius quæsitum est, p.6 c.1 d.9 n.6 in all.
Conditionum veritas naturali ea & verè non ficticia inquirenda sunt in eligendis, l.6 t.22 p.718 c.1 d.12 n.5 in al.
CONDIVISOR vnusquisque partem suam habet, vel in minima parte hæreditatis communis & hæreditariæ, lib.4 t.11 p.302 c.2 d.2 n.4 in all.
CONDVCTIO vera æstimatio certo pensionis ex fructuum comparatione, inire solet, l.4 t.36 p.447 c.2 d.4 num.5 in al.
Conductionis patientia pro possessionis restitutione est, l.b.8 t.3 p.956 c.1 d.14 n.1. & 2
Conductor solutus vero dominum patientiam præstare liberatur à suo conductore l.8 t.36 p.1100 c.1 d.38
Conductor contra locatorem reticentem moratorium impetrare non potest nec si facta sit notario, dummodo fit mutata causa debendi, pag.65 c.1 d.17 NUMER. 1. & 2
Conductor remissionis faciendæ præexactum non potest totam mercedem retinere, quin in hoc ipso teneatur ad vsuras obligationis quantitatis quam debitam esse apparebit, l.4 t.24 p.395 c.1 d.34 nu.1 & 3
Conductor qui ante elapsa conductionis tempora non est conquestus non audiretur si posset quid allegare velit, quominus liberandus, l.4 t.42 p.482 c.2 d.55 n.1 & 2
Conductor nihil amplius nec minus habere debet quàm locator fuerat habiturus, l.4 t.42 p.465 c.1 d.2 n.7 in all.
Conductor qui re conducta frui prohibetur non remissionem agere debet, sed id quod interest: in eam tamen non est inquietandus, dummodo à torta conductione abstineat, l.4 t.41 p.481 c.2 d.54 n.1.2.3. & 4
Qui Conduxit ab hoste post occupatam prouinciam, eique soluit, non potest ex ea causa per priorem locatorem pro hostili iuris tempore restituta per pacem prouincia conueniri, l.4 t.41 p.475 c.2 d.33 n.1 & 2
Conductor si non sit soluendo, & tamen aliquid sit propter quod non possit locator cogere conductorem ad solutionem, quid faciendum? l.4 t.41 p.477 c.2 d.40 n.1.2.3.4.5 & 6
Conductor temporalis non potest expelli ne quidem post tempus, quamdiu soluit pensionem vt alius conductor inducatur, si ita locator cum conductore conuenerit, lib.4 t.41 p.480 c.2 d.49 nu.1.2.& 3
Conductor expelli potest qui diu cessauit in solutione pensionis, etiam si fideiussorem idoneum dederit, lib.4 t.41 p.478 c.2 d.42 n.4.5.& 6
Conductor quamuis soluens, si domus ruinam minetur, & reficienda sit ante finitum locationis tempus expelli potest, l.4 t.42 p.481 c.1 def.51 n.4
Casus variij in quibus *Conductor* potest locatori referre quæstionem dominij, lib.4 t.41 p.467 c.2 d.10 num.11 2.3.4 & 5
Casus in quo non potest *Conductor* refer-

re quæstionem dominij nec ob ius quæsitum ex postfacto, nec si locator super eo nouo iure litē fuerit contestatus, l.4 t.41 p.468 c.1 d.12 à n.1 ad 16
Conductor iis casibus quibus per locatorem expelli potest, non nisi ex autoritate magistratus expelli debet, lib.4 t.41 p.468 col.1 def.11 nu.1.2 & 3
Conductor non est condemnandus pendente lite si certam alleget solutionem, quousque actor ipse eam negarit, lib.4 t.41 p.470 c.1 d.17 n.1 2 & 3
Conductori non tenetur locator præstare vt fruatur ipsa re conducta quę alij iam locata fuerat, licēt sciens & prudens tacēte locatore ad cōductionem accesserit, l 4 t.41 p.467 c.1 d.8 n.1 & 2
Aduersus Conductorem iudicati executio permittenda non est, quandiu non apparet per cōductoris tergiuersationem & inopiam fieri quominus ab eo res seruari possit, p.40 c.2 d.54 n.3 & 4
Conductorem & re conducta & mercede simul eodem tempore frui iniquum est, li.4 tit.2 p.277 col.2 defin.1.nu.5
Conductores fructuarij & alij similes si non personali, sed actione in rem conueniantur, dominij quæstionem referre possunt, pag.219 c.2 d.3 nu.6 & 7.
Conductores solent esse laici, ac proinde ad iudicis laici iurisdictionem & autoritatē pertinent, p.40 c.2 d.54 n.3 n al.
Conductorum differentiæ: & quando fructus pereant locatori, l.4 t.41 p.472 c.1 d.224 n.1 ad 27
CONFESSIO quæ non potest mutare cōditionem facilē inducit probationem mutatæ conditionis, lib.4 tit.14 p.310 c.2 d.10 num.4 in all.
Confessio quę ad aliam antiquiorem refertur non potest dici facta sine causa, l.4 t.14 p.310 c.2 d.10 n.5 in all.
Confessio defuncti facta nocet heredi conuento actione depositi, lib.7 tit.24 p.905 c.1 d.3 n.1
Confessio facta in iudicio regulariter præiudicat confitenti, lib.7 t.24 p.905 c.2 d.5 n.2 in all.
Confessio in depositō probat veram numerationem, saltem in præiudicium confitentis, p 113 c.1 d.3 n.1 in all.
Confessio non est modus soluendæ obligationis, sed tātùm solutionis probandæ, l.4 t.14 p.324 c.2 d 62 n.1 in all.
Confessio erronea, errore probato, nocere non potest, l.4 t.10 p.300 c.1 d.8 num.13
Confessio præsertim tacita non potest maior esse accusatione, cum ex accusatione sit metienda, p.143 c.2 d.2 nu. 18 in all.
Confessio defuncti nocet heredi puro, non ei qui beneficium legis implorauit si de re ipsius agatur non de re hereditaria, l.4 t.14 p.312 c.1 d.17 n.1 & 2
Confessio iudicialis multū prodest, cum habeatur pro condemnatione, l.7 tit. 15 pag.840 c.2 defin 2 num.8 in all.
Confessio extraiudicialis plene probata intelligitur, quæ per singulares testes dummodo nō pauciores quā quinque, probata est, lib. 4 ti.2 p.271 c.1 d.4 n.5
Confessio extraiudicialis probat ad liberandum non ad obligandum, lib.4 t.15 p.335 c.2 d.31 n.1
Confessio extraiudicialis ratificata in tormentis, item quæ facta est in tormentis, & ratificata extra tormenta ad condemnationem sufficit, lib.9 tit.21 p.1191 c.2 d.12 n.1
Confessio potest scindi in criminalibus sed non ciuilibus, l.7 t.24 p.904 c.2 d. 1 n.1 & 2
Confessio sola aduersarij non probat titulum, sed si de iure beneficij agatur potest sufficere nisi probetur erronea; l.4 t.14 p.318 c.2 d.45 nu.1 2 3 4 & 5
Confessio sola aduersarij ius in beneficio aut ad beneficium tribuere non potest ei qui aliud nullum habet, p.31 c.2 d.14 num.1
Confessio vnius non potest aduersus alium fidem facere, l.4 t.43 pag.488 c.1 d.8 n.10 in all.
Confessio numerationis etiam plene probata non probat debitum nisi semiplene si parte absente facta sit, l.4 t.2 p.271 col.2 d.4 n.1
Confessio notarij falsum esse instrumentum confitentibus contrahentibus, nisi aliæ sint probationes, non nocet l.4 t.16 p.347 c.2 d.11 num.1. & 9
Confessio in causa ciuili facta rescindi non potest, l.4 t.14 p.314 c.2 d 65 n.5
Confessio probato errore per allegantem numquam nocet, l.4 t.14 p.319 c. 1 d.45 n 5 in all.
Confessio limitata non nisi limitatum effectum producere potest, p.7 c.2 d. 24 num.6 in all.
Confessiones rei accusatori edi possunt cum nihil agendum supersit nisi vt sententia feratur, p.70 c.1 d.13 nu.2
Confessio partis neque nocet neq; prodest in his quæ pendent à voluntate confitentis, pag.24 col.2 d.83 n.5 & l.4 t.14 p.315 c.2 d.29 nu.5
Confessio nuda in actibus suspectis semper est suspecta, & numquam probat, l.4 t.19 p.419 c.2 d 5 n.4 in all.
Confessio nuda procuratoris ad exigendum constituti de soluta pecunia non nocet domino, nisi aliunde constet de solutione, p.93 c.1 & 2 d.13 n.1 & 2
Confessio sola sufficit ad torturam non ad condemnationem nisi in quibusdam casibus, l.9 t.21 p.1189 c.1 d.8 n.1
Confessio extorta per tormenta reo non nocet, etiamsi reus in ea perseuerer, si nulla legitima iudicia præcesserunt, l. 9 t.21 p.1189 c.1.d.3 n.5 in all.
Confessio facta in tormentis, & ratificata extra tormenta, non potest reuocari, nisi probetur erronea, l.9 t.21 p. 1192 c.1. d. 21 n.1
Confessione vi tormentorum extorta qui perseuerat, non potest eam postea reuocare, nisi probet erroneam, l.9 t. 21 p.1189 c.2 d.10 nu.1
Ex confessione sola & pœnitentia nemo nocens esse desinit, l.4 t.14 p.313 c.1 d. 54 n.31. in all.
Confessio criminis spontanea non facit vt reus sit absoluendus, ne quidem à pœna mortis, sed tantùm ab atrociori mortis genere l.9 t.25 p.1204 c.1 d. 2 n.2 in all.
Confessio fideicommissi facta in priore testamento habente clausulam derogatoriam, sit mutilis per reuocationem prioris testamenti postea rite subsecutam, lib.6 t.5 p.629 c.2 def.17 n.1 & 28
Confessio fideicommissi facta in priore testamento habente clausulam derogatoriam, sit inutilis per reuocationem prioris testamenti postea rite subsecutam lib.6 ti. 5 p. 629 c.2 d. 17 à num. 1 ad 31
Confessio testatoris in tabulis supremæ voluntatis probat, si nihil probetur in contrarium l.6 t.5 p.629 c.2 d.17 n.11
Confessio mariti de dote recepta, si causam habeat, non præsumitur simulata nisi talis à creditoribus probetur l.5 t. 10 p.564 c.2 d.1 n.1.2.3.4 & 5
Confessio mariti de dote recepta perverba denunciatiua, in contractu donationis apposita non probant ad liberandum debitorem dotis absentem l.5 t. 10 p.565 c.2 d.5 à n.1 ad 15
Confessio mariti simulata de dote receptā à debitoribus dotis, nocet marito eiusque heredibus prodest l.6 t.51 t.10 p. 566 col.1 d.6 num.5.6.& 7
Confessio testatoris in tabulis supremę voluntatis probat, si nihil probetur in contrarium l.6 t.5 p.629 c.2 d.17 n.11
Confessioni defuncti inter alios factæ standum l.4 t.36 p.454 c.1 d.18 nu.11 in all.
Confessiones factæ ad cautionem, siue in actu suspecto, siue ad impediendum aliquem actum suspectum, semper sunt suspectæ; l.6 t.5 p.639 c.2.d.17 nu.18 in all.
Confessiones falsæ ita ratæ sunt si id quod in confessionem venit, & ius & naturam recipere possit, lib.6 t.12 p.679 c.2 d. 12 n 25 in all.
Confessiones falsæ ita demum & prosunt & nocent si à confitentis voluntate pendeant l.4.t.14 pag. 319 c.1 d.45 num 4 in al.
Confessiones reorum pro exploratis criminibus haberi non oportet, nisi prius constet de corpore subrepto l.6 t.2 p. 617 c.2 d.1 n.5 in all.
CONFESSVS habetur pro iudicato: & in confessum nullæ iudicis sunt partes nisi ad condemnandum l.4.t.14 p.321 c. d.33 n.3 in all.
CONFITERI crimen intelligitur qui de crimine pacisci tur aliquo dato vel promisso p. 120 c.1 d.1 n.3 in all.
CONFIDENTIA est species simoniæ l.b.4 t.14 p.311 c.2 d.12 n.3 in all.
Confidentia difficilis est probationis, ideoque per coniecturas probari potest l.4 t.14 p.311 c.1 d.12 n.1
Confidentia ex iis quæ resignans facit in beneficio resignatario ignorante non probatur l.4 t.14 p.311 c.2 d.13 nu.1.2 & 3
Confidentia simonię quędam species est, l.1.t 2 p.27 c.1 d.95 n.6
pro Confidentiæ probatione admittuntur testes quilibet, ex ordinat. Pij V. summi Pontif. de confidentia, l.4 t 14 p. 310 col. 2 d.12 n 2 in al. & sufficit ex alterutra parte intercessisse. Ib.
CONFINIVM diuersitas magnam diuersitatis præsumptionem inducit quæ variis modis probari potest p. 325 c.2 d. 69 n.3 & 4
Confinium expressio facta post fundi modum expressum, facta intelligitur ad locum fundi demonstrandum l.4 t.28 p 41, c.1 d.3 n.9. in all.
CONFISCARE non licet iudicibus omnibus, li.9 t.27 p.1211 c 1 d.1 n.1 in all.
CONFISCATIO bonorum omnium ex causa criminis læsa maiestatis irrogatur, sed interdum ex confiscatione subducitur pœna pecuniaria, l.9 t.6 p.1158 c.1 d.2 n.1
Confiscatio bonorū mariti dotem & omne æs alienum deduci permittit, nō tamen donationes in vxorē collatæ & liberis superstitibus reseruādæ, nisi quādiu mulier viuit, l.9 t.6 p.1158 c.2 d.3 n.1
Confiscatio bonorum apud nos cedit lucro solius principis, non etiam vasalli & quomodo vasallo prospiciatur, l.9. t.28 p.1213 c.1 d.5 n.1
Confiscationis pœna irrogatur ipso iure ob crimen incesti, nec requiritur declaratoria, sed potest etiam defuncti memoria damnari l.9 t.25 p.1204 c.2 d. 4 nu 1
Confiscatio irrogata per sententiam an & quando afficiat bona sita extra territorium ius dicentis & cuius fauorem, l.9 t.27 p.1210 c.2 d.1 n.1
Confiscatio, etiam ex causa læsæ maiestatis, non potest lædere ius fideicommissarij, lib.4 tit.38 pag.458 col.1 d.10 num.8

Confiscationis sententia lata contra heredem grauatum non nocet fideicommissario, l. 9 t. 27 p. 1211 c. 1 d. 2 n. 1
CONFVSIO modus est amittendi non acquirendi, l. 6 t. 18 pa. 704 c. 1 d. 23 nu. 6 in all.
Cum duo CONIVNCTIM requiruntur vtrumque implendum est, p. 18 c. 2 d. 59 n. 2 in all.
CONSENSVS metu præstitus non valet, l. 6 t. 9 p. 657 c. 2 d. 6 n. 9 in all.
Consensus tacitus illius qui contra se præscribi patitur plus interdum potest quam expressus l. 9 t. 30 p. 1216 c. 1 d. 5
CONSEQVI potes per alterius personam, quod ex tua non potes, l. 4 t. 3 p. 280 c. 2 d. 7 n. 15 in all.
CONSILIARIVS vniuersitatis ob ea quæ per Syndicum gesta sunt conueniri non potest, lib. 4 t. 7 pag. 290 c. 2 d. 16 n. 1
CONSILII pœnam nemo patitur, l. 4 t. 7 p. 290 c. 2 d. 16 num. 1
CONSILIVM fraudulentum consultori suo damnosum non vtile esse debet, l. 4 t. 15 p. 332 c. 1 d. 19 n. 2 in all.
Consilium obligatorium non est cum sit cuique liberum explorare apud se An id te qui expediat, l. 4 t. 7 p. 290 c. 2 d. 16 n. 3 in all.
Consilium secretius Principis pro iudicatis suis exequendis alieni territorij magistratus rogare non cogitur, l. 3 t. 12 p. 199 c. 1 defin. 34 n. 2 & 3
Consilium mutare nemo potest in alterius iniuriam. l. 3 t. 6 p. 178 col. 2 defin. 4 in al.
CONSTITVTARIVS vincit hæredé constituétis multò magis eum qui ius habet cessum ab herede constituentis, quod pertinet ad causam possessionis, l. 7 t. 7 p. 817 c. 1 d. 38 n. 1
CONSTITVTI clausula quæ habet condicionem vel expressam vel tacitam non operatur, nisi ex die condicionis existentis, l. 7 t. 7 p. 814 c. 1 d. 27 nu. 1
Constituti clausula apposita in fauorem negotiorum gestoris, transfert possessionem in eum cuius negotia geruntur, non in eum qui gessit, lib. 7 t. 7 p. 816 c. 1 d. 33 nu. 1
Constituti clausula non impedit exceptionem discussionis nisi imploretur beneficium l. vlt. C. hoc tit. per creditorem petentem se retineri in sua possessione, l. 7 t. 7 p. 805 c. 1 d. 1 n. 1
Constituti clausula nihil operatur per decennium ab eo tempore computatum, quo constituentarius potuit adprehendere & possessionem & neglexit, l. 7 t. 7 p. 809 c. 1 d. 10 n. 1
Constituti clausula quomodo concipi solet & debet, l. 7 t. 7 p. 811 c. 1 d. 16 nu. 10 in all.
Constituti clausula nihil operatur quàtum ad iura, l. 7 t. 7 p. 812 c. 1 d. 19 n. 1
Constituti clausula operatur etiã quod ad bona futura si de iis specialiter actum sit, l. 7 t. 7 p. 812 c. 1 def. 20 n. 1
Constituti clausula nihil prodest nisi probet debitor eo ipso tempore possedisse quo constituit, l. 7 t. 7 p. 812 c. 1 d 20 num. 2
CONSTITVTVM licèt sit incompatibile cum precario, tamen prævalet si vtraque clausula posita sit in instrumento, l. 7 t. 7 p. 811 c. 1 d. 16 n. 1
CONSTITVTIO Pontificia de publicandis resignationibus non tam fauore resignantis quàm odio resignatarij inducta eius solius personam demonstrat, cui resignatio prior facta fuit, p. 19 c. 1 d. 6 n. 1
Constitutio procuratoris sine curatoris autoritate facta per minorem habentem curatorem, licet iusiurandum interuenerit non valet, pag. 111 c. 1 d. 11 num. 1
Constitutio Iustiniani in d. l. *hac edictali*, non habet locum nisi in ipsis liberis & descendentibus, nec potest eius beneficium transmitti ad extraneos, l. 5 t. 5 p. 525 c. 2 d. 12 n. 6 in al.
Constitutio Iustiniani de iure dominij impetrando non est abrogata, quamuis eius sit rarus vsus; quia pignoris distractio est expeditior, l. 8 t. 21 pag. 1036 c. 1 d. 1 num. 1. 2 & 3
Constitutioni Iustinianeæ in l. testium 17. C. de testib. locus non est nisi cum in scriptis contractum est, l. 4 t. 15 p. 331 c. 2 d. 22 n. 1
Constitutiones parẽti binubo auferentes proprietatem bonorum quæ filius præmortuus habuit à parente, non debent extendi ad ea quæ habuit filius ab auo, quia non loquuntur de auo, lib. 5 tit. 5 pag. 522 c. 2 d. 2 num. 4 in al.
Constitutor habet exceptionem ordinis quam habet fideiussor, nisi vel ei renunciauerit, vel animo renouandi intercesserit, l. 4 t. 13 pag. 304 c. 2 d. 1 n. 1 2 3 4 5 6 & 7
CONSVETVDO est optima interpres & legum & statutorum, 7 t. 26 p. 920 c. 1 d. 47 n. 5 in al.
Consuetudo non omnis valet in decimis, lib. 1 t. 2 pag. 20 c. 1 d. 63 num. 8 in all.
Consuetudo ex consensu totius populi æstimatur, & ex scientia & patientia eorum qui possent expressim consentire vel contradicere, p. 41 c. 2 d. 1 n. 14 in all.
Consuetudo probanda est per turbas, l. 4 t. 14 p. 331 col. 1 d. 14 n. 4 in al.
Consuetudo contra bonos mores, abusus potiùs est quàm *vsus*, & *vetusti erroris corruptela quàm consuetudo*, l. 1 t. 5 p. 46 c. 2 d. 8 n. 3 & 4
Cõsuetudo inueterata, *nutritiua* est peccati l. 1 t. 3 p. 42 c. 1 d. 57 n. 7
Quæ Consuetudo vetus comprobauit sunt tolerabilia p. 7 c. 1 d. 24 n. 2. in all. quinimo vim legis habent p. 37 c. 1 d. 34 n. 8 in all. & l. 4 t. 42 p. 495 c. 2 d. 29 n. 3 in all.
Consuetudo, vt defuncta sine liberis & condiuisoribus persona talliabili dominus feudi succedat, quando habeat locum, l. 7 t. 1. pag. 795 c. 2. d. 33 num. 6 in all.
Consuetudo iuri derogans, licet probata, an sit seruanda p. 12 c. 2 d. 45 n. 2
Consuetudo regionis fere semper & in omnibus attendenda est; præsertim vt valeat contractus qui alioqui non valeret p. 119 c. 2 d. 3 n. 5 in al. & l. 4 t. 10 p. 299 c. 2 d. 7 n. 4 in all.
Consuetudo loci inspicienda in quo facta est professio talliabilitatis, non vbi talliabilis mortuus, nec vbi sunt bona, l. 7 t. 1 p. 783 c. 1 d. 1 n. 1
Consuetudo loci seruanda est, præsertim quod ad vsuras, cum conuentio nulla est l. 4 t. 24 p. 38 c. 2 d. 1 n. 2 in all.
Consuetudo maxim seruanda est in causis criminalibus & in materia torturæ, l. 9 t. 21 p. 1190 c. 2 d. 13 n. 6 in all.
Consuetudo non vincit legem, l. 9 t. 30 p. 1229 c. 2 d. 14 n. 5 in all.
Consuetudo localis quæ immunitatem à nobilitate separat an obliget etiam forenses, l. 9 t. 30 p. 1229 c. 2 d. 15 n. 1
Consuetudo prouinciæ Bugiensis circa dotis augmentum consuetudinarium & condicionale. l. 5 t. 1 p. 517 c. 1 d. 5 n. 1
Consuetudo quæ de talliabilium iure & successione allegatur probanda est, præterquam in duobus casibus positis in definitione, lib. 7 t. 1 pag. 795 col. 1 def. 33 numero 1
Consuetudinem solam prætendentes ad excusanda peccata non sunt ferendi, l. 1 t. 5 p. 46 c. 2 d. 8 n. 3 in all.
Consuetudines omnes sunt locales p. 44 c. 2 d. 3 n. 12
Consuetudines omnes cum sint stricti iuris in indiuiduo probandæ sunt, maximè si à iure communi abhorreant pag. 12 col. 2 def. 45 numero 19 in all.
CONTESTATIO malam semper fidem solet inducere l. 4 t. 2 p. 278 c. 1 d. 18 nu. 2 in all.
CONTRACTVS ex duorum consensu constat lib. 4 t. 16 pag. 352 c. 1 d. 22 num. 9 & 10
Contractus intelligendus est non cum interuenit stipulatio, sed cum esse, vires que aliquas habere cæpit l. 3 t. 19 p. 217 c. 1 d. 23 n. 33
Contractus essentia est indiuidua, & essentiæ omnes rerum sunt indiuiduæ l. 4 t. 33. p. 437 c. 2 d. 8 nu. 11 in all.
Contractus quando sit pignoratitius, l. 4 t. 30 p. 425 c. 1 d. 5 n. 6 in all.
Contractus vnus, idemque potest partim emptionis, partim permutationis iure censeri l. 4 t. 41 p. 459 c. 1 d. 1 n. 1. 2. 3 & 4
Contractus non potest dici perfectus, si conuenerit de instrumento conficiendo postquam aliquid ratum habuisset contractum, l. 4 t. 16 p. 349 c. 1 d. 14 in all. n. 7
Contractus & distractus eadem ratio est p. 179 c. 2 d. 3 n. 1. in all.
Contractus anterior interpretationem recipere non potest ex consuetudine post contractum inducta l. 4 t. 7 p. 291 c. 2 d. 21 n. 2
Contractus in scriptis celebratus dici non potest, *quando non inde cæpit conuentio* l. 4 t. 16 p. 349 c. 1 d. 14 n. 5
Contractus initus contra leges iuramento confirmari non potest l. 4 t. 21 p. 365 c. 2 d. 9 n. 6 in all.
Contractus ex quo perfectus & absolutus est, non amplius voluntatis, sed necessitatis est lib. 4 tit. 16 pag. 349 col. 1 d. 14 nu. 7 in all.
Contractus emphyteuticus quaslibet conditiones recipit, præterquam si sint contra leges aut contra bonos mores mores l. 4 t. 43 p. 507 c. 1 d. 61 n. 1 in all.
Contractus & conuentionis cuiusque initium spectandum ad dignoscendam eius qualitatem & naturam l. 4 t. 16 p. 349 c. 1 d. 14 n. 5 in all.
Contractus cuiusque substantia in paucis consistit l. 4 t. 16 pag. 350 col. 1 d. 16 n. in all.
Contractus simulatus nullus est citra restitutionem, probatúrque simulatio per coniecturas lib. 4 t. 17 p. 354. col. 2 d. 1 n. 1. 2. 3. 4 5. 6 & 7
Contractus simulatus valet secundum id quod actum est, si eo modo valere possit lib. 4 t. 17 p. 355 col. 1 d. 3 n. 2 & 3
an Contractus est simulatus, si filius sibi fundum emens patiatur eum à patre possideri, lib. 7 t. 35 p. 777 c. 1 def. 10
Contractus inutilis confirmatur ex subsecuta obseruatione l. 4 t. 7 p. 287 c. 2 d. 7 n. 1
Contractus innominatus est quisquis nomen non habet, dummodo habeat συναλλαγμα, lib. 4 t. 28 p. 414 c. 2 d. 2 nu. 6 in all.
Contractus geminatio non excludit beneficium leg. 2 C. de rescin. vend. si in secundo quoque contractu enormis læsio interuenerit l. 4 t. 30 p. 430 c. 2 d. 23 n. 13
Contractus resolutio, quæ voluntaria est

non poteſt perimere ius quod medio tempore alteri quæsitum fuit: ſecus ſi ſit neceſſaria, l.4 t.10 p.301 c.1 d.9 n.7 in all.
Verba contractus ſemper ad tempus Contractus referenda ſunt niſi aliud ſonent l.4 t.18 p.358 c.2 d.5 n.7 in all.
De Contractus ſimulatione querela ſiue agēdo, ſiue excipiendo perpetua eſt vt non niſi trigeſimo anno etiam ad agendum finiatur, lib.4 t.22 p.374 c.2 d.2 num.5
Contr.ctum pendēte iudicio reſtitutionis tenere nemo poteſt, l.4 t.21 p.366 c.2 & 367 c.1 d.13 n.9
Qui Contractum nullum dicit ex cauſa enormiſſimæ læſionis nō cenſetur implorare beneficium nouæ conſtitutionis, adeoque etiamſi probauerit enormem læſionem, debe. ſuccumbere, l.4 t.30 p.431 c.2 d.30 n.1 & 2
Ex Contractu innominato qui ſimilis ſit venditioni & emptioni aliquando ſit concemnatio ad ſolutionem precij, ſed conſtituendi arbitrio boni viri, l.4 t.28 p.414 c.2 d.2 à n.1 ad 11
Ex contractu vltro citroque obligatorio agere nemo poteſt, niſi prior ex parte ſua impleuerit, l.4 t.41 p.482 c.1 d.57 nu.2 in all.
In Contractu omni dotali maritus non ſolùm bonam fidem præſtare debet, ſed etiam diligentiam exactiſſimam & ſolicitudinem, lib.5 t.8 p.559 c.2 d.27 num.19
Contractus ab initio ſunt voluntatis ex poſtfacto neceſſitatis, l.4 t.29 p.418 c.2 d.4 n.8 in all.
Contractus omnes æſtimādi ſunt ex modo incundi, l.4 t.28 p.415 c.1 d.3, nu.7 in all.
Contractus omnes etiam qui ſunt iuris gentium, à legibus vires accipiunt, l.3 t.22 p.228 c.2 d.1 n.2 in all.
Contractus ex noua ſtipulatione hæres accipere debet, lib.5 t.27 p.250 c.2 d.2 num.5
Contractus omnes inter viuos untirrecuperabiles, l.8 t.36 p.1141 c.1 def.20 nu.5 in all.
Contractus matrimoniales, familiarum ſunt, non tantùm perſonarum contrahentium, lib.5 t.9 p.563 c.1 d.11 num.5 in all.
Ex Contractibus innominatis qui ſimiles ſunt venditioni & emptioni agi ſolet in id quod intereſt, l.4 t.28 p.414 c.2 d.2 n.4 in all.
In Contractibus nominatis ex quo tempore ſemel perfecti ſunt non eſt locus pœnitentiæ, lib.4 t.26 p.402 c.1 d.6 n.7 in all.
Contractum in ſcriptis dicitur cum id actum eſt vt non aliter cōtractus valeat quàm ſi in ſcriptum mundúmque redigatur, l.4 t.15 p.332 c.2 d.23 n.5
CONTRAHENS cum alio ignorare nō debet conditionem eius cum quo contrahit l.7 t.4 p.800 c.1 d.2 n.4
Contrahens quiſque non ſibi ſoli ſed hæredibus ſuis proſpicit, l.8 t.36 p.1141 c.2 d.21 n.4
Contraxiſſe vnuſquiſque intelligitur in eo loco, in quo, vt ſolueret, ſe obligauit, l.1 t.15 p.205 c.2 d.4 n.1
CONTRADICENTI æquiparatur is qui iurat ſibi non liquere, nec vult ſententiam dicere, pag.445 c.2 d.3 num.6 in all.
CONTRADICTIO pro conſenſu tacito habetur ſi cum appellari oportuit non fuerit appellatum p.146 c.2 d.6 n.10
Contradictio quæ cauſam nullam habet non eſt attendenda, p.147 c.2 d.7 nu.3 in all.
Contradictio ſine effectu dat initium præſcriptioni, l.4 t.3 p.42 c.1 d.57 n.9 in all.
CONTRIBVERE quo in loco quis debeat pro extraordinariis oneribus tempore belli ſe.endis, l.9 t.30 p.1227 c.1.2 d.9 n.1
CONTROVERSIA quælibet facit rem dubiam & obſcuram propter incertum euentum iudiciorum, l.3 t.19 p.213 c.1 d.12 nu.8 in all.
Controuerſiam alicui mouere prohibitus, nihil ab eo per tranſact. onem accipere poteſt eo nomine: in dubio tamen credendus eſt accep. ſe pro altis iuribus, ſi quæ ſint, l.6 t.25 p.742 c.1 d.6
CONTVMACIA delictum eſt, l.4 t.38 p.458 c.1 d.10 n.1
Contumacia non peccatum nouum eſt, ſed nouus & eminentior gradus peccati, l.4 t.14 p.312 c.2 d.54 n.22 in all.
Contumacia nulla eſt eius quem iudex nondum arctauit vt iuraret, l.4 t.1 p.267 c.1 d.33 n.4 in all.
Contumacia nulla videri poteſt eius qui liti à falſo procuratore inſtitutæ adeſſe nolit, lib.4 t.20 p.361 col.1 d.2 n.1. in all.
Contumacia poſterior interdum purgat & tollit vitium prioris, l.3 t.1 p.164 c. d.30 n.3 in all.
Contumacia præſcriptionem fori excludit, l.3 t.12 p.190 c.1 d.3 n.1
Conſenſus qui ex contumacia inducitur, non niſi nōtus eſt, tacitamque inducens prorogat onem, l.3 t.12 p.191 c.2 d.8 n.5 in all.
Contumacia facit vt contumax pro confeſſo habeatur, l.3 t.13 p.201 c.2 d.44 n.1 in all.
Contumacia non ſolum pro præſentia eſt, ſed etiam pro confeſſatione, l.3 t.12 p.190 c.1 d.3 n.3 in all. & l.3 t.28 p.256 c.2 d.2 n.4 in all.
Contumacia coërceri ſolet damno litis, l.3 t.1 p.165 c.2 d.40 n.2 in all.
Contumacia litis non ſemper damno coërcetur, ſed pro modo contumaciæ damnum contumaci infligitur, l.7 t.18 p.859 c.2 d.42 n.1
Contumacia eſt delictum ſi quidem habet adnexum & ſpretum contemptum ius dicentis, l.7 t.24 p.906 c.1 d.7 n.1 in all.
Contumaciam aduerſarij non poteſt accuſare is qui ad rem non venit nec ratum habere factum falſi procuratoris, l.7 t.18 p.850 c.1 d.6 n.1
Contumacia eius qui noluit in iudicium venire vt chirographum vel agnoſcat vel deneget adimit ei fori præſcriptionem quam expreſſa cognitio non ademiſſet, lib.5 t.11 p.201 c.2 d.44 nu.1 2. & 4
Contumacia eius impunita eſt qui aduerſarium æquè contumacem ac negligentem habuit, p.164 c.1 d.30 n.1
Contumacia nocere non debet, niſi in eo ipſo actu in quo interuenit, p.162 c.1 d.23 n.11 in all.
Contumacia ſolet pœnam cumulare & augere, lib.9 t.26 p.1208 c.2 d.16 nu.1 in all.
Contumacia omnimodo purganda refuſione ſumptuum, licet contumax condemnatus ſit alio non apparente, l.7 t.15 p.845 c.2 d.18 n.1
A Contumaciæ pœna cauſa iniuſta non excuſat, p.185 c.1 d.17 n.11 in all.
In Contumaciam vix incidit minor qui non habet curatorem, l.3 t.1 p.166 c.2 d.40 n.7
Contumaciales ſumptus numquam condonantur nec tum quidem cum abſens vicit & cauſam bonam habuit, pag.168 col.2 def.n.7 num.3 in all.
CONTVMAX eſt qui ad certam diem peroranda liti dictam adeſſe noluit, p.164 c.1 d.31 n.1
Contumax nemo ſit ex primo edicto, p.96 c.2 d.6 n.1 in all.
Contumax non videtur qui ad primum auditorium vocatus litem in minori inchoatam deſerit, pag.117 c.1 d.5 num.1 in all.
Contumax non eſt qui non fuit obſequutus cum obedire non deberet, l.3 t.12 p.197 c.2 d.29 n.1 in all.
Contumax non poteſt audiri quamdiu contumax eſt, l.7 t.15 p.845 c.2 d.18 n.1 in all.
Contumax numquam effugere poteſt quin ad expenſas contumaciæ condemnetur, lib.3 t.1 p.166 c.2 d.40 num.1 in all.
Contumax verus quandoque non condemnatur, lib.3 t.1 p.165 c.2 d.40 num.1. 2.3.4
Contumax, cui pronunciata eſt ſententia diffinitiua, non eſt apud eundem iudicem audiendus, maximè ſi appellauerit, quamuis ab appellatione velit diſcedere, lib.7 t.26 p.920 c.1 d.49 numer.1.2
Contumax non ſtatim condemnandus eſt quod legitimè in ius vocatus non venerit, ſed danda eſt ei dilatio intra quam veniat dicturus cur non debeat condemnari, p.186 col.1 d.1 n.2.3.& 4
Contumax eſt qui perſonaliter citatus non venit, p.75 c.2 d.10 n.1 in all.
Contumax in expenſis contumaciæ condemnandus eſt, licet quod ad litis deciſionem attinet, potiore in eodem vtatur iure, p.160 c.1 & 2 d.18 n.4
Contumax eſſe non poteſt qui iuſtam habet ignorantiam, l.3 t.15 p.205 c.2 d.4 n.5 in all.
Contumax appellare poteſt intra tempus legitimum à die notitiæ computandum refuſis tamen prius contumaciæ expenſis, lib.4 t.29 p.420 c.2 d.12 nu.2 in all.
Contumax videri non poteſt qui in ius non venit ſi necdum aduerſarius in ius vocatus ſit, p.74 c.2 d.6 n.1
Contumax, ſi appellet, non niſi refuſis expenſis audiendus eſt: refuſio enim expenſarum purgat contumaciam, p.158 c.2 d.8 n.6 in all.
Contumax aut ſaltem abſens eſſe intelligitur qui nec per ſe comparet nec per legitimum procuratorem rite & vt oportuit conſtitutum, p.99 c.2 d.16 n.6 in all.
Contumacis acta litis appellatoriæ ſunt inſpicienda quoties eius procurator petit vt inſpiciantur, l.3 t.1 p.161 c.1 d.10 n.6 in all.
Contumacem non vincentē ſemper condemnari non conſequens eſt, l.3 t.1 p.160 c.2 d.19 n.4 in all.
CONVENIRI nō poteſt ante exactum debitorem qui ceſſum nomen promiſit præſtare idoneum, l.4 t.36 p.450 c.1 d.11 n.1.2.3.4.5.& 6
Conueniri non poteſt is cuius liberatio eſt in pendenti, l.4 t.10 p.301 c.2 d.10 n.1.2 3.4 5.6.& 7
Conueniri hæres illius qui conductoris ſocius fuit neque à locatore, neque à cōductore poteſt niſi perſtiterit in ſocietate, l.11 t.42 p.476 c.2 d.36 nu.1.2.3 & 4
CONVENTIO facta cum defuncto non ſemper contra hæredem effectum habet, l.4 t.19 p.360 c.2 d.2 n.4 in all.
Conuentio in contractu venditionis apposita, vt ſecuta euictione vēditor nō niſi ad pretij reſtitutionem teneatur

tum

tum demum valet cum emptori rem habere non l.ce.,l.4 t.33 p.438 c.2 d 12 num.2

Conuentio vt pecunia credita in vna nummorum specie reddatur in alia valet nec aduersus ea n conuentionem datur restitutio, lib.4 t 2 p.270 c.2 d. 1 num.1.2.3

Conuentio expressa specialis hypothecæ pro dote, non tollit priuilegium tacitæ quam dos habet à lege, l.5 t 8 p.557 c.2 d.23 à n.1 ad n.10

Conuentio de speciali hypotheca pro dote in præiudicium legalis tacitæ, quæ est generalis, non valet: secus si agatur de bonis paraphernalibus, lib.7 t.34 p. 949 c.2 d.4 n.1.2 3 4 & 5

Conuentio de succedendo in ius anterioris creditoris facta incontinenti post numerationem, tantùm prodest quantum si ante facta esset, l.8 t. 9 p 997 c.2 d 5 n.1.& 2

Conuentio per quam contrahitur antichresis iusta est, dùm ne facta sit in fraudem vsurarum, p.184 c.1 d.15 num.8 in all.

Conuentio ad certum tempus limitata vltra tempus porrigi non potest, l.4 t. 24 p.393 c.1 d.25 n.8.in a l.

Conuentio in tabulis dotalibus, vt augmenti vsusfructus ad vxorem pertineat, ea verò mortua ad filium reuertatur, non facit vt mulier solum vsumfructum habere videatur, l.5 t.5 p.526 c.1 d.13 n.10 in all.

Conuentio procuratorum à Senatu homologata vim arresti obtinet, nisi quòd trahitur ad similes casus, l.7 t.19 p.875 c.2 d 6 n.1

Conuentionis maior est potestas quàm legis in eo vt per cessationem in solutione canonis annui res committatur nec mora purgari possit, l 4 t.43 p.494 c.2 d.27 n.1.2. & 3

Citra conuentionem periculum nominis ad venditionem an pertineat, l.4 t.36 p. 450 c.1 d.11 n.2 in all.

Conuentiones omnes recipiunt interpretationem ex iure communi, l. 4 t.42 p. 476 c.1 d.35 n.1 in all.

Conuentiones omnes habent tacitam illam conditionem si res in eodem statu manserit, l.7 t.32 p.944 c.1 d.13 n.12 in all.

Conuentiones posteriores licet non scriptæ in contractibus in quibus scriptura non requiritur, prioribus etiam scriptis derogant, l.4 t.28 p.415 c.2 d.5 n. 4. & 5

Conuentiones nõ sunt ad incogitata porrigendæ, p.92 c.2 d.15 n.3 in all.

Conuentiones dant legem contractibus, l.8 t.15 p.1008 c.1 d.3 n.2 in all.

Conuentiones numquam trahuntur ad incogitata, l.8 t.15 p.1008 c.1 d.3 nu.6 in all.

Conuentiones iustæ & legitimæ dant legem contractibus, l.7 t.13 p.816 c.2 d. 3 n.5 in all.

Conuentiones per quas datur hæreditas fauore matrimonij valent ex consuetudine etiamsi non sint iuratæ, multò magis si iuratæ, l.3 t.25 p.244 c.2 d.4 n.2 in all.

Correctorium ius nouum non facile vltra limites suos extendi debet, l.4 t.2 p.278 c.2 d.18 n.19 in all.

CORRELATIVORVM posito vno aliud quoque ponitur, & vnum ex alio interpretationem capit, l.6 t.5 p.631 c. 2 d.18 n.14.in all.

CORREVS per correum non nisi pro parte conuenitur, nisi tota pecunia ad eum peruenerit, l.4 t.29 p. 423 c.1 d.20 nu. 8.9

CREDENS pecuniam, quam vt ministeret accepit credendam sub fœnore in diem vsque nuptiarum puellæ, & subinde ante diem nuptiarum pecuniam illam à patre exigi permittens, non liberatur, debitor ita non qui vero creditori suo soluit liberatur, l.6 t.18 p.701 c.2 d.16

CREDITOR nec agere potest nec interpellare nisi facta electione, l.4 t.24 p. 388 c.2 d.13 n 4

Creditor debitoris sui nomen pignoris loco etiam in executione iudicati (si modo debitor debitoris fateatur se debere) capere potest, l.4 t.10 p.296 c.2 d 2 n.1.& 2

Creditor creditoris nullam actionem habet in nomen obligatum, nisi sub illa formalitate quatenus est obligatum, l. 8 t.14 p.1003 c.2 d.21 n.8 in a l.

Creditor creditoris si spoliatus sit, debet restitui aduersus quemlibet spoliatorem rei obligatæ, si ius pignoris duret, l 8 t.3 p.960 c 1 d.17 n.1.2.& 3

Creditor solus non etiam bonæ fidei possessor quilibet potest obicere excussionem specialis hypothecæ, l.8 t.6 p. 970 c.2 d 9 n.1.& 2

Creditor qui minus idoneam pignus accepit non amittit exactionem eius debitæ quantitatis in quam pignus non sufficit, l.4 t.9 p.295 c.2 d.7 num.8 in all.

Creditor qui ante sententiam nullum pignus habuit perinde potest iudicati executionem incipere à debitore debitoris sui; etiam cùm alia bona sint, atque si pignori iam antea idipsum nomen habuisset, l.4 t.10 p.97 c.1 d.2 nu. 17

Creditor chirographarius nullũ pignus habet in bonis condemnati nisi quod in iudicati executione captum & hoc ipso constitutum sit, l.4 t.10 p.296 c. 2 d.2 n.4

Creditor chirographarius ex sola chirographi recognitione aut denegatione fit hypothecarius, l.4 t.7 p.289 c 2 d. 13 n.12

Creditor hypothecarius chirographario iuris ratione præfertur in pignore, l.3 t.12 p.199 c.2 d.35 n.12 in all.

Creditor hypothecarius habet iurisdictionis exercitium si possideat, potéstque officiarios pro arbitrio & instituere & immutare, l.8 t.6 p.970 c.1 d.11 n.2.3.& 4

Creditor vel legatarius petens iteratam distractionem pignorum iam distractorum duobus modis auditur, l.7 t.32 p.941 c.1 d.6 n.1

Creditor cõstitutarius post possessionem suam auocare potest ab eo qui emit pignus distractum ex iudicis authoritate, l.7 t.32 p.941 c.2 d.7 n.1.& 2

Creditor constitutarius potest possessionem suam retinere, sed nõ vrgere venditionem pignoris pendente instantia discussionis, l.7 t.32 p.942 c.2 d.11 num.1

Creditor fugientes debitores propria authoritate citra satisdationẽ capere potest, p.152 c.2 d.13 n.8 in all.

Creditor mariti non potest mulieri obijcere ex persona mariti compensationem quantitatis sibi à marito debitæ, l.4 t.23 p.382 c.2 d.16 n.1

Creditor mariti habet hypothecariam in fundum mulieris ex pecunia mariti comparatum si non ei precium offeratur, l.8 t.6 p.971 c.1 d.12 n.1

Creditor verus si iniuriosam fecerit executionem, potest condemnari ad id quod interest veri debitoris, l.7 t.16 p. 847 c.2 d.8 n.1

Creditor qui tantùm est condemnatus non potest recusare executionem iudicati, l.7 t.20 p.817 c.2 d 21 n.1

Creditor non potest debitorem sũe clientem fugientem detrudere in carcerem, nec si fidem probet debitum & offerat satisdationem, adeoque ipse paratus eodem ipse ipsa i carcere, lib.7 t.20 p.888 c.1 d.23 n.1.2.& 3

Creditor qui bona fide mulieris personam in contrahendo secutus est; obest quæ inter virum & vxorem accepta pecunia gesta sunt, exceptione summoueri non debet; l.4 t.21 p.370 c.1 d 20 n.7

Creditor secundus habet ius offerendi ei qui emit postulanti priore creditore si modò venditionem probabiliter ignorauit, at non ei qui emit ab ipso anteriore creditore, l.8 t.10 p 999 c.1 d.13 n 1 ad 15

Qui Creditor nondum est, sed fieri potest ex causa exactionis nondum secutæ non potest nec debet intercedere venditioni pignoris, sed tantùm de iure suo protestari vt sit ei saluum secuta quandocumque exactione, lib 8 t 14 p.1004 c.2 d.21 n.4.5.& 6

Creditor anterior potest salua non tantum debiti, sed etiã pignoris fide ea ius solum anteriorita is remittere, l 8 t 14 p.1005 c.2 d.5 n.1.2.& 3

Creditor anterior potior est non tantum in sorte, sed etiam in vsuris & quæ accessionibus, l.8 t.8 p.989 c.2 d.8 n.5 in all.

Creditor excusso debitore potest redire ad possessorem sine metu exceptionis, l.8 t 23 p.1042 c.1 d.21 n.1 in all.

Creditor si eligat vnum ex pluribus fidei iussoribus qui non sit solvendo nõ ideo actionem aduersus cæteros reos fidei credendus est, l.8 t.27 p.1071 c.1 d.7 n 1.2.& 3

Creditor cui possessor pignoris vltrò offert non cogitur præstare se potiorem quomodo cogatur, qui pignus vendit, l 8 t.31 p.1120 c.2 d.2 à n.1 ad 10

Creditor qui vacuam rei possessionẽ tradere promisit non liberatur præstando suas actiones, sed condemnandus est vt vel tradat, vel precium reddat, licet de euictione non conueniatur, l.8 t.31 p.1120 c.2 d.3 n 1 2.3 & 4

Creditor pendente discussionis instantia petẽs prouisionalem adiudicationem, non est audiendus, nec si suam condicat possessionem nisi auditis prius cæteris creditoribus, l.6 t.32 p.946 c.1 d. 20 n 1 2.& 3

Creditor agens in debitorem debitoris si pignoratitius non sit pignus capere non potest si alia bona sint mobilia aut immobilia aut se mouentia, l.4 t.10 p. 297 c.1 d.2 n.11

Creditor licèt dominus non sit, si tamen iure creditoris vendat transfert dominium quod non habet, p.183 c.2 d.14 n.7 in all.

Creditor qui fundum pignori accepit in antichresim si eum male vtendo deteriorem fecerit, ita vt de dolo vel culpa teneatur, creditoris creditori nocet, l.4 t.10 p.298 c.1 d.4 n.1

Creditor eamnum quod in pignore datum est in rationem debiti deducere cogitur, l.4 t.10 p.298 c.1 d.4 n.4

Creditor beneficio iuuari, non decipi debet, p.25 c.2 d.86 n.11.in all.

Creditor contra hæredem debitoris ab actione & libello incipere debet, non ab executione, pag.64 col.2 def.12 numer.4

Creditor impugnans vicissas subhastationes si modo pro debito factæ sint nõ

auditur quin offerat & obsignet debitum recusante creditore accipere, l.3 t. 11 p.188 c.1 d.3 n.3 in all.

Creditor cui & alio loco & in alia moneta solvitur, omnimodo & undique indemnis præstandus est, l.3 t.15 p.204 c.2 d.2 n.1

Creditor contrahens cum persona non sufficiente non debet esse curiosus, l.4 t. 21 p.364 c.2 d.7 n.10 in a.l.

Creditor an manumittendus sit in possessione sibi quæsita per clausulam constituti ante, aptam vel finitam discussionis instantiam, l.7 t.7 p.816 c.1 d.34 n.1

Creditor qui consensit venditioni rei obligatæ, salva pignoris sui causa, nullius temporis præscriptione potest summoueri, l.7 t.10 p.821 c.2 d.4 n.1

Creditor non potest impedire rei obligatæ venditionem, salua tamen pignoris sui causa, l.7 t.10 p.821 c.2 d.4 n.2 in all.

Creditor est qui accusat pro suo (vt aiũt) interesse, l.9 ti..26 p.1210 c.1 d.3 nu.1 in all.

Creditor debet vsuras superflui, siue superfluam pecuniam fœnerauerit, siue eavsus sit, lib.4 t.18 p.357 c.1 d.1 nu.3 in all.

Creditor conuentionem vel præsidialem iussionem debiti causa res debitoris possidentis auferre pro suo arbitrio non potest, l.4 t.18 p.359 c.1 d.6 nu.2 in all.

Creditor solus is habet hypothecam qui conuenit de pignore, l.4 t.42 p.506 c.1 d.59 n.8 in a.l.

Creditor in cuius fraudem facta est alienatio non prius potest agere in rem contra possessorem quàm egerit reuocatoria, lib.7 t.35 p.949 c.2 d.1 num. 6.& 7

Creditor Ecclesiæ probare debet pecuniam versam esse in eius rem & vtilitatem l.2 t.24 p.124 c.2 d.1 n 7 in all.

Creditor habens clausulam cõstituti potest retineri in possessione pignoris, etiam non auditis cæteris creditoribus, si discussionis instantia nondum sit inchoata, l.6 t.11 p.659 c.1 d.2

Creditor non eximitur à necessitate faciendæ excussionis quod debitor dicit se bonis suis omnibus cedere, l.8 t.28 p.1078 c.2 d.32

Creditor, qui partem debiti consecutus est à debitore, vno casu totum adhuc petere à eo potest, si pro se fuerit per hypothecariam potest, lib.8 t.6 p.979 c.2 d.41 nu.3.4

Creditor nõ tenetur de euictione pignoris, sed tantùm de facto suo repromittere, & de dolo, i emque actionib suis cedere, & præstare se potiorem, l.8 t.32 p.1120 c.1 d 1

Creditoris interest vt locupletem habeat debitorem, l.3 t.4 p.176 c.2 d.9 num.5 in all.

Creditoris veteris conditionem deteriorem, nouum sibi creditorem adiiciendo facere cuique licet: id tamen de chirographariis creditorib. accipiendum est, lib.4 t 8 p.292 c.1 d.1 num.4 in all.

Creditoris interest plures habere obligationes & obligatos, p 151 c.2 d 11 n.10 in all.

Creditoris electioni liberum est, An debitorem in domicilij loco conuenire velit, An in eo qui solutioni destinatus fuit, l.3 t.15 p 205 c 2 d 4 n.6

Creditoris tum demùm odiosa causa est cum apparet eum scientem quicquid agit dolo malo agere, l.4 t.21 p.364 c. 2 d 7 n.6.& 7

Creditoris constituarij potior est causa, quàm hæredis cum beneficio legis & inuentarij obtendentis animum fideicommissum, de quo in promptu non appareat, l.6 t.11 p.670 c.1 d.36 num. 1.& 2

In creditoris præiudicium nihil fieri potest iure quæsito, l.4 t.10 p.297 c.1.d.3 num.8

Creditori semper incũbit onus probandi p.124 c.2 d.1 n.2

Creditori an liceat post decem dies à tempore intercessæ appellationis cessare ab executione, l.3 t.11 p.187 c.2 d.3 n.9

Creditori anteriori nulla datur actio in posteriorem creditorem pro pecunia quam sibi soluit ex pretio pignoris quod ipse emerit, lib.8 t.17 p.1019 c.2 d.33

Creditorem nihil vetat esse iudicem in causa sui debitoris, dummodo non agatur de re ad ipsum debitum pertinente, l.3 t.4 p.176 c.2 d.9 n.4

Creditorem in mora petendi fuisse, cum de frumento ex censu debito agitur, sufficit vt non nisi præsens æstimatio debeatur, si minor sit, quàm antea fuerit, l.4 t.2 p.278 c.1 d.18 n.18

Creditore per hypothecariam agente cui nihil deberi contendebat donatarius si cum eo litis & vexationis redimendæ gra ia postmodum trãsegerit, certámque pecuniæ quantitatem ex ea causa soluerit, nõ habet repetitionem, p.119 c.1 d.1 n.15 & 16

de Creditore admittendo ad nouam licitationem, si aliunde suum consequi non possit, sed ita vt possessor pro maiore pretio per creditorem oblato rem retinere possit, lib.8 t.18 pag.1020 c.1 d.34

Creditores debent contribuere in fœnus si debitori non aliunde supperant facultates p.10 c.1 d.38 n.7

Creditores qui non reddita sibi pecunia conuentionis legem exercent ingressi possessionem vim quidem facere non videntur, authoritate tamen iudicis possessionem adipisci debent, l.4 t.18 p.359 c.1 d.6 n.2 in all.

Creditores proprios qui ex aliena pecunia dimisit pecuniam ipsam adhuc penes se habere intelligitur, siquidem non absumitur quod in patrimonij corpore retinetur, l.4 t.21 p.366 c.2 d. 12 n.8 in all.

Creditores omnes pœnis fiscalibus præferuntur, lib 9 t.26 p.1210 c.1 d.3 nu.1 in all.

Creditores vt satisdationis incommodum & moram effugiant, diplomate de Debitis vti solent p.148 c.1 d.1 n.4

Creditores sunt omnes ij quibus ex quacumque causa debetur, dum ne exceptione vlla possint summoueri, l.4 t.7 p.285 c.1 d 1 n.2 in all.

Creditores filij in ea bona quæ filio relicta sunt actionem nullam habẽt quin prius ex filij persona soluerint quicquid filius ad cõsequendum legatum soluere cogeretur, l 3 t.19 p.219 c.1 d. 29 n.7

Creditores audiendi non sunt agentes contra emptorem bonorum quorum distractioni semel consenserunt vt iterum vendantur, l 7 t 32 p.940 c.2 d. 4 n 1

Creditores posteriores agere possunt aliquando contra emptorem rerum hereditariarum, qui solvit posterioribus hactenus scilicet vt eædem res iterum distrahantur, lib.7 t.32 p.943 c.2 d.13 num.1

Creditores salua pignoris sui causa consentire in debitoris commodum possunt & debent, l.3 t.20 p.224 c.1 d.6 n.6 in all.

Creditores mariti An & quando possint agere super fructibus bonorum dotalium, l 5 t.7 p.545 c.2 d.38 à n.1 ad 23

Creditores mulieris ad faciendam executionem in bonis dotalib. cogunter ex æstate matrimonij dissolutionem, l.5 t.7 p 535 c.2 d.6 n.1.in all.

Creditores omnes generali programmate vocatos esse non sufficit, si creditor fuit certus, etiam tutori pupilli: salva tamen pupillo restitutione in subsidium, si damnum alioqui passurus sit ex scientia tutoris, lib.6 t.11 p.670 c.2 d.37 n 1 & seqq.

Creditorum qui onerosam causam habẽt potior in multis esse causa solet quàm eorum qui lucratiuam, l 3 t.20 p 224 c.1 d.6 n.5 in all.

Creditorem de damno vitando certantium potior ratio est, quàm eorum qui lucrum captant p.9 c.2 d.37 n.5

Creditoribus ex bonorum fructib. si fieri potest, potius quàm ex ipsis bonis satisfaciendum est, l.3 t 25 p.246 c.1 d.6 nu.12 in all.

Creditoribus duobus concurrentibus in præ torio pignore si non appareat quis præuenerit tempore præferendus, qui prior erit in credito, l 7 t 32 p 946 c.2 d.21 n.1

Creditoribus absentibus aduersus distractionem iudicialem pignorum non magis faueretur, quàm præsentib. dummodo vocati sint programmate publico. Excipiuntur pupilli quorum tutoribus non sit denunciatum, l 7 t 32 p.941 c.1 d.5 n.1. & 2

Creditoribus paternis actio nulla in re filio donatas competit, l 3 t.25 p.247 c.1 d.11 n.3

CREDITVR occisori iuranti se adgressum ab occiso, si nullis indiciis vrgeatur torquendus erit, l.7 t.24 p.905 d.2 num.1

CRIMEN qualiter probatum est, taliter puniri debet, l.6 t.2 p.618 c.2 d.5 c.3 in all.

Crimen priuilegiatum trahit ad suum forum crimen commune, l.3 t.12 p.196 c.2 d.26 n.6

Crimen nullum est cuius nõ aliqua pœna sit quæ aut infamiam inroget, aut saltem apud bonos & graues virosoneret existimationem, l.4 t 14 p 311 c 1 d.54 n.14 & 15

Crimine de omni non licet transigere, l. 9.t.20 p.1187 c.1 d.12 n.4 in all.

Criminis pœna nihil commune habet cum rei persecutione, l.4 t.12 p.304 c. 2 d.1 n.6

Criminis correi non debent fieri correi debendi per sententiam quod ad litis sumptus attinet, si tamen facti sunt tenet sententia, si non appelletur, l.7 t.21 p.899 c.1 d.1 n.1

Criminum priuilegiatorum cognitio speciali & priuilegiario iure ad solum iudicem laicũ spectat, l.9 t.17 p.1180 c.2 d.1 n 8 in all.

CVLPA lata etiam in delictis dolo æquiparatur, cùm agitur de pœna non corporali, l.9 t.13 p.1176 c.1 d.10 nu.7 in all.

Culpa caret qui scit, sed prohibere non potest, nec prohibendi facultatem habentib. reuelare, l.9 t.15 p.1179 c.2 d.6 num 4

Culpa ex aliena vel odio nemo prægrauari debet, lib.1 t.3 p.42 c.1 d.57 nu.11 in all.

Culpam suam debet quisque sibi imputare, l.3 t.2 p.170 c.2 d.12 n.21

CVRATIO bonorum absentis quædam futuræ successionis occupatio est, l.3 t. 25 p.245 c.1 d.5 n.14 in all.

CVRATOR datur non personæ sed bonis, p.74 c.1 d.3 n.9.

Curator bonis dari solet cuius magis interest bona conseruari, ac proinde qui bona in casum mortis habiturus est, cuiuscumque sexus fit aut ætatis, l.4 t. 8 p.285 c.2 d.2 n.2 in all.

Curator bonis absentis dari solet agnatus proximior: qui si absens esset mortuus, ei succedere ab intesta.o posset aut aliquis ex creditoribus quorum interest, lib.3 tit.25 p.245 c.2 d.5 num.4 in all.

Curator hæreditati iacenti dandus non est, nisi auditis prius iis omnibus qui quoquo iure possunt succedere, l.6 t.12 p.680 c.2 d.17 n.1

Curator datus siue iacenti hæreditati, siue bonis condemnandus est proprio nomine in expensas litis temerè ab eo susceptæ vel instructæ, l.7 t.18 p.868 c.1 d.69 n.1

Curator bonis absentis datus an possit absentem immiscere bonis paternis conueniendo eius nomine paternos debitores? l.6 t.11 p.671 c.1 d.39 n.1

Curator bonis datur quamdiu expectatur persona hæredis instituti, l.6 t.6 p.640 c.2 d.9 n.5

Curator ab Æris bonis datus an possit absentem immiscere bonis patris, aut extranei, agendo ipsius nomine contra rectios bonorum possessores, l.6 t.12 p. 682 c.1 d.21

Curator bonis absentis datus tenetur satisdare sicut alius quilibet habens bonorum administrationem, p.154 c.1 d. 18 n.1 & 2

Curator bonis absentis datus Publicianam habet pro bonis quæ ex diuisione in.er alios fratre. facta absenti obtigerunt, si quis ea postea ab eare ignorante vendiderit, lib.3 t.22 p.233 c.1 d.13 num.1

Curator bonis datus actiones omnes tempore periturasexercere absentis nomine potest, l.3 t.22 p.233 c.2 d.13 nu.13 in all.

Curator adolescenti petenti semper dandus est præsertim in litem: qui in rem etiam inuito dari potest, p.116 c.2 d.1 n.6 in all.

Curator pignus constituere non potest sed constitutum dum taxat agnoscere, l.4 t.7 p.284 c.2 d.13 n.17 & 18

Curator vt nec tutor non potest acquirere hæreditatem pupillo nisi interueniente propria pupilli voluntate, l.6 t.11 p.671 c.1 d.39 n.6

An Curator prohibere possit ne se inscio nuptias minor contrahat, l.5 t.3 p.511 c.1 d.12 n.1.2 & 3

Curatoris datio non probat concludenter minorem ætatem, l.4 t.14 p.323 c.1 d. 55 n.1

Curatori potissimum incumbit vt videat An expediat minori vendere & in quæ re versetur precium, p.155 c.1 d.4 nu.1

Curatorem bonis absentis dando si inter eius agnatos aut cognatos fiat transactio de ipsius successione, bonaq; inter eos diuidantur, nō valet transactio, l.5 t.49 p.610 c.1 d.11 n.3 in all.

Inter Curatorem ad litem & Procuratorem lites causa constitutum nihil aut parum interest, p.163 c.2 d.19 n.4

Curatore adhibito non male cum minoribus contrahitur, p.121 c.1 d.2 n.2

Curatore dato ad præstandam auctoritatem minori donaturo vel vendituro eædem iuris solemnitates interuenire debent quas in alienatione rerum minoris interuenire necesse est, p.114 c.2 d.2 n.1

de Curatore dando hæreditati, quę habet hęredem cum beneficio legis & inuentarij, l.6 t.11 p.668 c.1 d.29 n.1

CVRIA supremæ sub nomine & autoritate Principis omnia decernunt, l.3 t. 12 p.199 c.1 d.34 n.1

D

DAMNATVS in exilium perpetuum si aduersario eædem minæ vtilis sit, nec possit satisdare de non offendendo, confestim malloque ad colligendas sarcinulas spatio dato abire iubēdus est, l.9 t.25 p.1206 c.2 d.10 n.1

DAMNVM pati alterius compendij causa nemo cogendus, lib.2 t.2 p.76 c.2 d.14 n.3 in all.

Damni causam vel saltem occasionē præbens damnum dare videtur, l.3 t.2 p. 171 c.1 d.12 n.21 in all.

Damnum sentire non videbitur qui ex sua culpa sentit, l.4 t.1 p.270 c.1 d.46 n.7 in all.

Damnum aut molestiam pro debito procuratoris in bonis suis pati nemo potest, l.4 t.10 p.298 c.2 d.5 n.2 in all.

Damnum nullum infert qui aufert rem æquè perituram l.4 t.41 p.475 c.2 d.53 n.6 in all.

Damnum quod sua quis culpa sentit, non videtur sentire, l.4 t.1 p.265 c.2 d.29 n.5 in all.

Damnum contingens fructibus in odium aut locatoris aut conductoris ei imputatur cuius odio contingit, l.4 t.41 p. 473 c.1 d.24 n.1.& 2

Damnum ad conductorem pertinet cùm aliquid potest ei imputari, l.4 t.41 p. 472 c.2 d.22 n.12 in all.

Damnum quod rebus coloni in fundo locato existentibus infertur ad conductorem pertinet, tanquam ad dominum, nisi in odium locatoris contigerit, lib.4 t.41 p.473 c.1 d.24 num.4 & 5

DAT & confert & diuidit etiam qui minus accipit, lib.3 t.27 p.254 c.1 d.10 n. 2 in all.

DATIO in solutum fieri non potest nisi pro eadem ipsa quantitate quæ fuit debita adeò vt non valeat si vel vno nummo per errorem excedat, lib.4 t.26 p. 410 c.1 d.28 n.4 in all.

Datione in feudum vel in emphyteusim non transfertur dominium directum sed retinetur, l.2 t.43 p.487 c.1 d.7 n.1 in all.

DATVM in causam illiciti matrimonij repetitur, quia ob nullam potiùs quàm ob turpem causam datum intelligitur l.4 t.6 p.284 c.2 d.2 n.1

Datum vltra portionem hæreditariā non est conferendum, l.6 t.4 p.620 c.2 d.2 nu.1.2.3.4 & 5

Quod Datur tenuigi plus quàm vni ex liberis prioris matrimonij restringitur indistinctè ad legitimam portionem, l.5 t.5 p.522 c.2 d.3 n.1. 2.3 4.5.6. & 7

Qui nihil *Debens* aliquid præstat, plus præstat quàm debet, p.134 c.2 d.1 nu.7 in all.

quod DEBETVR in aureis, potest solui in quacumque moneta ex consuetudine, dummodo ea moneta non sit minutissima, l.8 t.30 p.1099 c.2 d.37

Quod Debetur in diem peti non potest antequàm dies venerit, l.4 t.42 p.474 c.2 d.29 n.3 in all.

DEBITOR qui apochas profert non est facilè condemnandus, l.8 t.30 p.1093 c.2 d.22

Debitor debitoris iuuari non potest exceptione non factæ excussionis, quæ nouo iure tertiis possessoribus competit, l.4 t.10 p.297 c.2 d.2 nu.14 & 15

Debitor debitoris cuius nomen pignori captū est, nullomodo potest interim vrgeri a suo creditore, nec ei eum e.usdem sui creditoris creditor colluserit, l.4 t.10 p.301 c.2 d.11 n.1 2.& 3

Debitor debitoris non fit debitor primi creditoris citra delegationem, l.4 t.23 p.382 c.2 d.16 n.5 in all.

Debitor debitoris qui ignorans captum esse pignori nomen suum soluit creditori proprio, omnimodo liberatur, l.4 t.10 p.299 c.1 d.7 n.1 & 2

Debitor ob id solum quod debitor est rei suæ etiam pignora ab vendere non prohibetur, l.4 t.10 p. 296 c.2 d.1 nu.1 in all.

Debitor qui in soluendo moram facit ad litis expensas tenetur, l.4 t.14 p.325 c.1 d.65 n.8 in all.

Debitor ob contumaciam condemnatus iussusque pati vēditionem pignorum iudiciali autoritate captorum decreti interponi onē remorari potest si Principi supplicationem porrigat, p.51 c.1 d.7 n.1.2.& 3

Debitor non potest impedire missionem in possessionem ex subhastationibus etiam nullis vt neque decreti in expositionem nisi debitum offerat, si modò subhastatio facta sit pro debito, l.7 t.10 p.897 c.2 d.5 n.1

Debitor cogendus non est vt pignus pro parte luat qui totum debitum offerre cogitur, l.4 t.18 p.318 c.1 d.30 n.10

Debitor prohiberi non potest quo minus suo & communi iure vtatur, p.152 c.2 d.14 n.6 in all.

Debitor interdum ex solo inuentario conueniri potest, l.3 t.12 p.197 c.1 d.27 n.2 in all.

Debitor interruptis subhastationibus secutaque sententia condemnatus ex integro citandus est, non eius procurator p.76 c.1 d.12 n.1.2.& 3

Debitor vel soluere vel bonis cedere debet, p.152 c.2 d.14 n.7

Debitor pro debito incerto in carcerem detrudi non potest, p.152 c.2 d.14 n.10

Debitor pro debito liquido carceratus carceribus eximi non potest, licèt offerat satisdationem, p.152 c.2 d.14 n.1. & 2

Debitor ex instrumento quantumuis authentico & guarentigiato non potest iudicis imperio præcipitè cogi ad solutionem ante sententiam & condemnationem, nisi prius oblata per creditorē satisdatione, p.148 c.1 d.1 n.1.& 2

Debitor solutionis destinatę loco conuenitri potest, si ibi domicilium habeat aut vbi repertus fuerit, lib.3 tit.15 p.100 c.2 d.4 n.3

Debitor pignoris distractionem impedire non potest, siue proprio nomine debitor sit, siue alieno, l.4 t.21 p.366 c.2 d.12 n.2 in all.

Debitor pecuniæ nemo vnquam fit ob id solum quòd rem obligatam possideat, vt personali actione conueniri possit, lib.3 tit.19 pag.220 col.1 d.32 num.5 in all.

Debitor numquam precisè cogitur ad factum, sed præstatione eius quod interest liberatur, p.80 c.2 d.11 n.7

Debitor qui à suis creditoribus conueniri non potest ob literas delatorias non eo minus debitores suos conuenire potest p.53 c.1 d.19 n.1

Debitor si certo tempore soluere debuit nec suo die soluit condemnatur ad id omne quod creditoris interest, l.3 t.15 p.204 col.1 def.1 n.10

Debitor qui literas annales impetrauit

liberam habet ad soluendum anni v-
n.s dilat vnicum, p.49 c.2 d.2 n.1
Debitor in dolo esse videtur qui extorta libe.alita e; perfidè rebus creditis abu-
titur, p.64 .2 d.16 n.7
Deb.tor non po.est vllo .empore præscri-
bere quantum ad sor.em .sed po.est quantum ad vicras nisi quæ in fru-
ctuum vicem debentur, l.7 t.13 p.828 c.1 d.9 n.1
Debitor contractum suum cogitur adim-
plere, lib.7 t.7 p.812 c.2 d.20 num.1 in all.
Debitor nec debitoris filius possunt con-
stitui depositarij eius rei quæ offertur ad revocandam executionem, l.7 t.19 p.896 c.1 d.47 n.1
Debitor dotalis marito etiam qui non sit
soluendo solutè e.potest & debet, & quo remedio mulieri succ.riatur, l.5 .7 p. 553 c.1 d.4 à n.1 ad 11
Debitor dotis cum aliquid in solutũ de-
dit marito stipulan.i cum notario pro se & vxore quæ postea hæres ext.terit cum beneficio inuen.arij quænam & contra quem mulieri actio competat, l.5 t.7 p.544 c.1 .34 à n.1 ad 15
Debitor venditionem pignoris impedire
non potest, l.8 .15 p.1007 c.2 d.2 n.4 in all.
Debitor neque vẽditionem pignoris im-
pedire potest, neque venditionis vi-tium vllum obiicere nisi oblato prius debito liquido, & præstita sa.isdatio-ne pro non liquido, l.8 t.17 p.1020 c.2 d.1 n.1 2 3. & 4
Debitor non potest opponere exceptionẽ
discussionis nec si litem suscipiat pro tertio bonæ fidei possessore qui eam exceptionem obiicere potuisse., l.8 t. 23 p.1043 c.1 d.4 n 3. & 4
Debitor habens penes se instrumentum
cancella.um, an & quando habeat ex-ceptionem pacti de non petendo, aut præsump.ionem solutionis, l.8 t.30 p. 1096 c.1 d.28
Debitor habens penes se chirographum
cancellatum non ideo amẽ liberatur, sed ipso iure, aut per exceptionem pa-cti de non petendo, nisi probetur tra-ditio: habet tamen pro se præsumptio-nem, l.8 t.30 p.1088 c.2 d.1
Debitor qui privilegium fori habet, non
eo minus excutiendus est, l.8 t.28 p. 1078 c.2 d.33
Debitor vt non potest impedire vẽditio-
nem pignoris, ita nec impedire reten-tionem, si post venditionem & addi-ctionem pignoris certo pretio factam ipsi creditori vel.t debitor pignus luere obla.ionem cum pretij quantitate non etiam reliquo omni quod debetur, l.8 t.19 p.1011 c.2 d.3 n.10 in all.
Debitor etiam in extremo vitæ differi-
mine constitutus non est eximendus carceribus, nisi creditores omnes con-fer.iant, præterquam si id etiam con-curret, l.8 t.30 p.1091 c.2 d.16
Debitor qui a suo debitore cesso post
multos annos pecuniam exegit, totius præteriti temporis vsuras debet, l.4 t. 24 pag.397 §.1 d.37 num.1. 2. 3. 4. §. 6. 7
Hęreditarius debitor potest luere pignus
intra tempora conficiendi inuentarij, l.6 t.11 p.679 c.1 d.35 n.1. & 2
Debitorum noxis prætore aut procura-
tore negotia eius gerere non potest, l.5 t.2 p.507 c.2 d.1 n.4 in all.
Debitor nec cessarius præsumitur legare
suo creditori animo compensandi, ar non voluntarius, nisi ex coniecturis, l.6 t.18 p.703 c.1 d.19
Debitor non potest esse aut iudex aut tẽ-
stis in causa sui creditoris, lib.3 t.4. p.176 c.2 d.9 n.4 in all. sui creditoris secundi c.1, *Ibid.*
Debitor non potest obiicere fideiussori
cur se in carceres de rudi pactus non sit, l.4 t.6 p.408 c.2 d.24 num.4 in all.
Debitor duobus soluere non cogitur, l.4
t.29 p.423 c.2 d.21 ff.6. in 2.l.
Debitoris est proba.e, eo tam à se ob-
latam & obsignatam probam fuisse, a-lioqui nec valet oblatio, nec obsigna-tio, l.8 t.29 p.1106 c.2 d.54 n.1.2 & 3
Debitoris cuiuslibet bona non sunt tacitè obligata creditoris, sed ex certis tan-tùm cautis, l.4 t.10 p.297 c.2 d.2 n.4 in all.
Debitoris nomen siue specialiter datum
pignori siue in generali bonorum omnium obligatione contentum vtilem conferri actionem creditoris creditori per quam allequi p.test vt probet de-bitori suo deberi, l.4 t.10 p.297 c.1 d.2 n 5. & 6
Debitoris electio est in alternatiuis, l.4
t.21 p.369 c.1 d.17 n.5 in all.
Debitoris collusio non debet nocere ter-
tio possessori, l.8 t.6 p.975 c.2 d.18 n.2 in all.
Debitori libera est & esse debet quando-
cunque pignoris luitio, l.6 t.11 p.670 c.1 d.35 n.2 in all.
Debitori post factam legitimè obsigna-
tionem conuento, sed differenti obsi-gnatæ quantitatis numerationem, non curruni vsuræ à die obsignationis in tempus vsque denegationis, sed à tempore denegationis, l.4 t.24 p.397 c.2 d.38 n.2
Debitori permittendũ non est vt in cau-
sa propria sibi ius dicat, l.4 t.18 p.393 c.1 d.6 n 7
Debitori debitoris inficianti nec specia-
liter nomen pignori datum, nec in ge-nerali bonorum omnium obligatione contineri inhiberi potest ne soluat ei cuius debitor esse dicitur, lib.4 t.10 p. 297 c.1 d. 2 n.7
Debitori tandiu superest ius offerendi
quam diu creditor remanet verus cre-ditor, l.4 t.42 p. 478 c.2 d.41 n.8 in al.
Debitorem aut creditorẽm suum inuitus
nemo mutare cogitur, p.98 c.2 d.13 n. 13 in all.
Debitorem amittens fit pauperior, l.5 t.
10 p.567 c.2 d.10 n.3 in all.
de Debitore per delegationem libera o
se obligante pro euictione pignorum à delegato datorum, l.8 t.30 p.1107
Debitorum nomina non sunt ex iis bo-
nis, quorum obligatio summo & stri-cto iure remissa sit, lib.4 t.10 p.297 c.1 d.2 num.12
DEBITVM si dotis constitutionem pre-
cedat potior creditoris hypothecarij causa esse debet, l.4 t.8 p.292 c.1 d.1 num.2
Debitum vniuersitatis per vim & iniu-
riam soluere coacto regressus dari de-bet per actionem negotiorum gesto-rum, lib.4 t.7 p.290 c.1 d.14 n.1.2. & 3
Debitum fiscale, quando impediat ces-
sionem bonorum, l.7 t.31 p.939 c.1 d. 7 n.1 in all.
Debitum ante liquidationem incertum
est non in substantia sed in quantitate p.167 c.2 d.3 n.2 in all.
Debitum nondum liquidum obsignare
nec modo potest, p.182 c.2 d.11 n.7
Debitum in diem purè legatum valet,
nec tantùm in commodo medij tem-poris sed in tota etiam quantitate, p. 183 c.2 d.14 n.3 in all.
Debitum quamdiu liquidum non est ni-
hil potest imputari debitori certam quantitatem non offerenti, p.195 c.2 d.1 n.6
Debitum pecuniæ non potest qui quod de-
betur a.e differri, l.4 t.14 p.325 c.1 d. 65 n.5 in all.
Debitum annuum ex iudicis æstimatur
ad exemplum eius quod inter vicos oberatur, l.4 t.2 p.271 c.1 d.35 n.3
Debitum in diem non potest toties anti-
cipari, si dies fuerat adiecta in fauorem creditoris, l.8 t.30 p.1091 c.1 d.14 n. 1. 2.
Ad Debitum taxandum & liquidandum
t.o co.li.igatorũ contentu est.s ab.ueritro postmodum suspectus fie-ri non potest, p.147 c.3 d.10 n.1
Debitum totum ante omnia offerendum
est mulieri possidenti bona mari.i. Al-lioqui si spoliata sit, possidio recipi-enda erit, nec debitæ oblatio sufficiet, l.5 t.7 p.537 c.1 d.11 à n.1. ad 14
Debiti incertitudo impedit actionem,
l.4 t.24 p.387 c.2 d.10 n.2 in all.
Debiti liquidatio vel per æstimationem
bonorum de quibus litigatum est, vel per adiectionem victoris fieri solet, p. 167 c.2 d.3 n.4
Debiti oblatio in iudicio facta perinde
proficit ad inducendam pignoris reti-actionem a qua cessit creditor ei per-cuss.a, l.4 t.18 p.357 c.2 d.2 n.1
Debiti repetitio nulla sit à vero credi-tore qui suum recepit, nec facilius soluit quàm qui debuit, p.127 c.2 d.4 n.2
Debiti totius numeratio non semper est
in expedito, l.4 t.10 p.295. c.2 d.10 n.1 in all.
Debiti chirographarij partem vitio sol-
uens, licet agnoscat debitum non tamẽ se obligat ad præstandas vsuras quas non deberet si nihil soluisset, l.4 t.24 p.385 c.2 d.17 n.1.2. & 3
Debiti ius concedium prius esse oportet
quam bonorum fiat cessio, p.167 c.1 d. 1 n.3 in all.
Debiti quantitas licet certa sit, si tamen
in diem incertam debeatur, solui ante diem non potest, p.182 c.2 d.11 num.7 in all.
Debiti partem soluens agnoscit totum
debitum si modò debitum ipsius sit non alterius, l.4 t.24 p.390 c.1 d.17 n.2 in all.
Debiti solutione dilata per literas dila-
torias etiam vsurarum exactio differ-enda est, si modò concessio ad omnem causam referatur, p.51 c.1 d.8 n.1
An & quando pro Debito possit quis de-
trudi in carceres l.8 t.6 p.969 c.1 d.7 à n.1 ad 13
Debita fiscalia nullam moram patiuntur
p.59 c.2 d.19 n.6 in all.
Debita hæreditaria soluenda sunt hæredi
cum beneficio legis & inuentarij, etiamsi datus sit curator hæreditati, l.6 t.11 p.669 c.2 d.34 n.1.2
an Debitorum omnium appellatione
quæ maritus tempore mortis reliquæ erit, contineatur dos quæ mulieri aut eius hæredibus restituenda est, l.6 t.19 p.710 c.1 d.22
in Debitis fauorabilibus annuis solutio
faciendo est initio anni, quia cœptus annus habetur pro completo, l.8 t.30 p.1090 c.1 d.12
DECENDIVM datum ad appellandum
incipit currere & computatur ex die pronunciatæ sententiæ l.7 t.27 p.822 c.1 d.6 n.1 in all.
DECEPTVM se dicere non potest, qui
accipit, l.4 t.43 p.512 c.1 d.74 num.3 in all.
Deceptus videtur qui non aliter fuit con-
tracturus, l.5 t.10 p.567 c.1 d.10 num.3 in all.

DECIPI non debet qui fecurus eſt fidem haſtæ publicæ, l.7 t.20 p.88; c.2 d.17 nu.10 in all.

Decipi nemo debet ſub fide haſtæ publicæ, aut qui Prætoris authore compa auit, l.5 t.40 p.602 c.1 d.8 n.14 in all.

DECESSORIS factum nocet ſucceſſoribus etiam ex propria perſona venientibus ſi ex eo facto defecit conditio, ſub qua ſucceſſores fuerunt vocati, l.6 t.25 p.742 c.2 d.7

DECIMÆ nomen præ ſe fert quandoquidem ſe debeat ea fructuum portio quæ Deo in ſignum & recognitionem vniuerſalis dominij debetur, p.6 c.2 d.24 numer.1

Decimæ quoad poteſt præſcribi tam ratione peritorij, quàm poſſeſſorij, l.7 t.13 p.819 c.2 d.14 n.1

Decimæ præſtandæ oblatio ex iure diuino eſt: poteſt tamen ex iuſta cauſa ſummus Pontifex quaſlibet immunitates concedere, p.28 c.1 d.1 n.2 in all.

Si Decimæ quota incerta ſit recurrendum eſt ad conſuetudinem quæ in locis proximioribus frequentius recepta eſt, p.19 c.2 d.63 n.1

Qui pro Decima fatetur ſe debere vigeſimam quorundam fructuum, trigeſimam verò aliorum non poteſt condemnari vt lite pendente omnium vigeſimam præſtet, p.7 c.1 d.24 n.7

Decimæ tempore ſuo non petitæ ſunt quaſi iudicio tacito remiſſæ, p.20 c.1 d.66 n.1

Decimarum exequendarum ad formam iuris ſemper eccleſia ius poſſidet, quãdiu contraria poſſeſſio nulla eſt, cuius ratio, defectu probationum, in iudicando haberi poſſit, p.19 c.2 d.63 nu. 13. & 14

Decimarum perſoluendarum cognitio ad eccleſiaſticum non ſecularem iudicem pertinet, lib.3 t.12 p.191 c.2 d.12 nu.105.

Decimarum perceptio in qualibet parochia ex ratione iuris communis ad parochum ſolum pertinet, lib.1 t.3 p.42 c.2 d.58 num.1

Decimarum acquirendarum & tenendarum laici poſſt Concilium Lateranenſe prorſus ſunt incapaces, l.1 t.3 p.42 c.2 d.58 n.3

in Decimarum percipiendarum poſſeſſione etiam laïcus eum tuetur qui ſe poſſeſſorem probauerit, l.1 t.3 p.42 c.2 d.58 n.5

de Decimarum percipiendarum poſſeſſione cognitio ad laicum iudicem pertinet, lib.1 t.3 p.42 c.2 d.58 numer.4 in all.

Nihil magis quàm Decimas aut primitias Deus ab hominibus exigit: vnde configi dicitur cum eæ non ſoluuntur, p.34 c.1 d.23 n.3 in all. & p.33 c.2 d.21 num.1 in all.

DECRETI interpoſitio nõ fit ad finiendum tempus retimendi, ſed ne de ſubhaſtationum forma & viribus in trigeſimum vſque annum quæri poſſit, p.124 c.1 d.4 n.4 in all.

Decretum iudicis patris præſentiam & curatoris ſupplet, p.173 c.2 d.2 num.6 in all.

DEDVCERE nemo cogitur in conuentionem quod poteſt aduerſarius ſolus facere per proteſtationem, lib.4 t.36 p. 447 c.1 d.5 nu.1. & 2

DEFECTVS inſinuationis viciat donationem etiam conditionalem quæ ab initio inſinuari debuit, licet euentis conditionis tempore defierit neceſſaria eſſe inſinuatio, l.8 t.40 p.1144 c.1 d.1 nu.1

DEFENDENS rem male quidem iudicatam ſed in conſequentiam præcedentis interlocutionis, à qua non niſi ſerò fuerit prouocatum, nullas eo nomine expenſas debet, l.7 t.26 p.914 c.2 d.25 n.1

Defenuere eſt eandem cauſam quam reus ſubire, lib.4 t.9 p.293 c.2 d.2 num.2 in all.

Pro Defenſionum varietate diuerſa poteſt vincendi vel ſuccumbendi cauſa, p.174 c.2 d.2 n.4 in all.

DEFVNCTI perſona nulla eſt, l.3 t.19 p.221 c.2 d.35 n.2 in all.

Defuncti voluntas reſcindi inconuenienter eſt, l.3 t.19 p.213 c.1 d.12 n.2 in all.

DELATIONES dilatentis mors non extinguit cum eius præiectu à perhæredem ſuppleri poſſit, l.4 t.1 p.261 c.2 d.15 nu.2 in all.

DELEGANS ſolutum cenſetur, l.5 t.10 p. 567 c.2 d.10 n.1 in all.

Delegans debitorem ſoluit, & delegatio pro ſolutione eſt, l.6 t.18. p.658 c.2 d. 6 n.3 in all.

DELEGATIO omnis nouatio eſt, at non omnis nouatio eſt delegatio, l.8 t.29 p.1085 c.1 d.2 n.2 in all.

Delegatio quælibet includit nouationem & liberationem, l.5 t.10 p.567 c.2 d.10 nu.1 in all.

Delegatio in eodem fit & interpretatur per acceptilationem, l.8 t.29 p.1088 c. 1 d.12 ſemper nouationem continet, ibid.n.9 in all.

Delegatio debitoris habet vim ſolutionis, lib.4 t.24 p.197 c.1 d.37 num.2. in all.

Delegatio minus poteſt quàm ſolutio in præiudicium anterioris creditoris, qui delegationi non conſenſerit, l.8 t.29 p.1087 c.2 d.10

Delegatio facta non in ſolutum, ſed in pignus non liberat delegantem, nec ſi aduerſus delegatum veius debitor agere cœperit. l.8 t.29 p.1087 c.1 d.9

Delegatio facta per rectorẽ eccleſiæ non tollit petitionem augmenti moderati, quo minus ſalua illa ſit ſucceſſori, l.8 t.29 p.1086 c.2 d.7

Delegatione facta quantitatis certæ aut debitor ſit omnino liberatus à priore creditore, nullum augmentum debetur, neque veteri creditori, neque nouo, l.8 t.29 p.1085 c.1 d.5

Delegatio quælibet neceſſariam nouationem includit, l.4 t.7 p.285 c.2 d.1 n.14 in all.

Delegatio nominis pro ſolutione eſt, multo magis ipſa datio in ſolutum, l.4 t.5 p.283 c.2 d.1 nu.8 in all.

Delegatio nec inter abſentes, nec ſine ſtipulatione contrahitur, l.4 t.10 p.301 c.2 d.10 n.3 in all.

Delegatio non fit ſine ſtipulatione quæ interponatur inter primũ creditorem & nouum debitorem, l.4 t.41 p.474 c. 2 d.28 n.6 in all.

Delegatio mutat debitorem, l.4 t.41 p. 475 c.2 d.32 n.4 in all.

DELEGATVS iudex non poteſt recuſari ex iis cauſis quas deleganti cognitas & expoſitas fuiſſe ex ipſo delegationis reſcripto appareat, l.3 t.5 p.170 c.1 d.8 num.6

Delegatus à Principe poteſt ſubdelegare quoties aliud nihil impedit, l.3 t.3 p. 173 c.2 d.4 n.3

Delegatus à muliere, cui nihil ille aut minus debebat, nullam ideo exceptionem vel actionem habere contra mulierem poteſt, l.5 t.6 p.533 c.2 d.14 n. 1. & 2

DELICTVM eſt ſi quid vi aut clam fiat, lib.3 t.24 p.241 c.2 d.8 num.6. in all.

Delictum non fit ſine dolo, l.4 t.15 p.342 c.1 d.54 n.9 in all.

Delictum nunquam eſt ſine dolo, nec vnquam præſumitur, niſi probetur, p.71 c.1 d.15 n.3 in all.

Delictum ex facto æſtimatur, l.9 t.4 p. 1157 c.1 d.6 n.6 in all.

Delictũ ad miſſum magiſtratum actioni & condemnationi præbet quam mandatum, l.3 t.14 p.201 c.2 d.2 n.1

Delictum remanere impunitum publicè intereſt, l.9 t.13 p.1173 c.1 d.2 num.8 in all.

Delictum ſolet aggrauari valdè ex circumſtantia loci, l.9 t.20 p.1185 c.2 d.6 n.4 in all.

Delicti probatio nullo certo teſtium numero concluditur, l.4 t.15 p.338 c.2 d. 3 n.5

Delicti ratione forum quis ſortiri poteſt, p.103 c.2 d.1 n.4 in all.

Delicti vnius pœna ob aliud delictum numquam minuitur, l.3 t.22 p.231 c.1 d.7 n.6 in al. & l.4 t.1 p.258 c.2 d.5 n.5 in all.

Delicta impunita manere non debent, l. 4 t.15 p.330 c.2 d.10 n.5 in all.

Delicta quo ſunt atrociora ea non ſolùm ſeuerius, ſed etiam citius puniri debent l.9 t.1 p.1143 c.1 d.1 n.2

Delicta iterata grauius puniuntur, l.4 t. 15 p.330 c.1 d.9 n.2 in all.

Delictis pœnæ non præmia proponuntur l.4 t.14 p.322 c.2 d.54 n.14 in all.

Delictis grauioribus nullus immunitatis fauor obtendi poteſt, p.41 c.1 d.1 n.6

In Delictis is iudex præueniſſe dicitur, cuius primùm imperio delinquens in ius vocatus eſt & prehenſus, l.3 t.14 p. 203 c.2 d.3 n.1

DELINQVENS, An & quando ex delicto forum ſortiri poſſit? l.3 t.14 p.203 c.1 d.1 n.3

Delinquit qui delinquendi occaſionem & materiam alij præbet, l.4 t.16 p.351 c.1 d.19 n.5 in all.

Delinquit qui attentat in ſpretum iudicis, cuius autoritas infringitur, p.56 c. 2 d.5 n.4

Delinquit grauiùs qui præſens negligit iudicem quàm qui abſens, p.163 c.1 d. 27 n.1 in all.

Delinquunt illi qui delinquentem non manifeſtant, l.4 t.14 p.322 c.2 d.54 n. 9 in all.

DENVNCIATIO quomodo facienda, l.8 t.29 p.1084 c.2 d.1 n.9 in all.

Denuntiatio facta per ceſſionarium debitori qui non conſenſerit; non impedit ne cedens poſſit exigere, ſi modo in hoc quoque ceſſionarius conſentiat non aliter, lib.8 t.29 p.1084 c.1 d.1

Denunciatio ceſſionis factæ in ſolius cedentis commodum non impedit quominus cedenti ſolui poſſit, l.8 t.30 p. 1091 c.1 d.13 n.1 & 2

Denunciatio facta falſo tutori non excuſat ſpoliatorem quæ adeſſet ſi nulla præceſſiſſet denunciatio, l.8 t.3 p.945 c.2 d.13 num.1.2.3 & 4

Denunciatio per fideiuſſorem facta creditori vt exigat, ſolutionem à debitore non liberat fideiuſſorem: ſed liberat eum qui promiſit ſe fideiuſſurum, ſi debitor tum diues fiat poſtea non ſoluendo, l.4 t.27 p.1081 c.1 d.19 n.1

Denunciatio conſtituit aduerſarium in mala fide adeoque in dolo, quoties ab eo facta eſt qui denunciandi ius habuit, l.3 t.22 p.190 c.1 d.2 n.8 in all.

Denunciatio domini ius ſuum præſertim in iudicio declarantis inducit malam fidem ſi quid poſtea factum ſit in fraudem & præiudicium eiuſmodi denunciationis, l.3 t.22 p.231 c.2 d.8 n.3 in all.

Denunciatio in vim citationis non fit, l.3 t.12 p.190 c.1 d.2 n.7 in all.
Denunciationis onus per pactum remitti potest, l.4 t.18 p.397 c.2 d.1 n.6 in all. & l.4 t.26 p.410 c.2 d.27 n.7 in all.
Denunciatio est actus extrajudicialis & vbicumque fieri potest nullo etiam præcedente mandato, p.74 c.1 d.2 n.7 in all.
DEPONENS & depositarius idem esse non potest, p.211 c.1 d.3 nu.9 in all.
DEPOSITARIVS re depositâ citrà furtum vti non potest, l.4 t.21 p.371 c.2 d.24 n.3
Depositarius verus nullas contra depositi actionem exceptiones objicere potest, lib.4 t.25 p.398 c.2 d.2 numer.4 in all.
Depositarius non tenetur de culpa, tenetur autem de dolo etiam præsumpto, l.4 t.25 p.399 c.2 d.4 n.1.2.3.& 4
DEPOSITVM non nititur contrahi solet l.4 t.21 p.369 c.1 d.17 n.9 in all.
Depositum probari potest ex confessione facta inter easdem partes, licet non possit contrahi, l.4 t.21 p.369 c.1 d.17 n.9 in all.
Depositi sola confessio non probat depositum & obsignationem, quæ solutionis vim habeat contra creditorem, præsertim ad sistendas vsuras, l.8 t.30 p.1092 c.1 d.17
Res depositæ penes conjuges factos correos debendi ex causa depositi nó præsumitur ita pervenisse ad maritum, ideoque possit mulier conueniri sive sit ipsa hæres mariti sive alius, l.4 t.21 p.371 c.2 d.24 nu.1.& 2
DEPOSITIO quando traditionis vim habeat? l.4 t.40 p.460 c.1 d.2 n.7
DESCENDENTIVM hæreditates non agnitæ non transmittuntur ad ascendentes, sed contra ascendentium ad descendentes, l.6 t.29 p.764 c.2 d.1
DEVOLVIT patroni negligentia ius ipsius ad prælatum: prælati vero negligentia devoluit ius ad summum pontificem, & quando currat tempus, l.6 t.1 p.615 c.1 d.3 n.1.2 3 4. & 5
Devoluti ius propter pestem cessat, l.6 t.1 p.615 c.1 d.3 n.4 in all.
Devolutioni locus est in pœnâ & odium negligentiæ illius duntaxat qui scivit beneficium vacare nec providit, l.4 t.14 p.316 c.2 d.34 n.3
Qui Devolutionis causa beneficium obtinuit, prælati negligentis scientiam probare debet, lib 4 t.14 p.316 c.1 d.34 nu.1.& 2
DIES vtiles non sunt, nisi in quibus de iure suo experiri quis possit, p.165 c.2 d.36 n.1 in all.
Dies incertus pro conditione habetur in testamentis, l 6 t.6 p.637 c.1 d 2 nu.2 in all.
De DIFFERENTIA bonæ fidei possessoris & prædonis quantum ad restitutionem fructuum in petitione hæreditatis. Item quantum interest an hæreditas petatur, an fideicommissum hæreditatis, l.7 t.18 p.866 c.1 d.64 à nu.1. ad 33
DIGNITAS maior incompatibilis tollit minorem, p.31 c.2 d.13 n.3. in all.
Dignitas maior superueniens augere non minuere priorem statum debet, p.31 c.2 d.13 n.7 in all.
Dignitas plus quàm nobilitas est cùm possit esse sine nobilitate, lib.9 t.29 p.1221 c.1 d.24 n.1. in all. & p.1216 c.1 d.10 n.6 in all.
Dignitas non excusat vbi vrget necessitas quæ semper est potentior, l.b 9 t.28 p.1220 col.1 def.23 nu.2 in all.
Dignitatis publicæ ratio maior habenda est quàm privatæ vtilitatis, l.4 t.16 p.349 c.1 d.13 n.10 in all.
DILATIO moratoria vltra quinquennium concedi non potest, ne quidem à supremo Principe, pag.53 c.1 d.17 num.3
Dilatio ei qui audiendi Iudicis absentis copiam non habuit, non currit, p.186 c.2 d.2 n.1.2.3.& 4
Dilatio semel tantum, nisi cognita causa in pecuniariis causis conceditur, p.49 c.2 d.1 n.4 in all.
Dilatio data à per sententiam conditionalem à qua fuerit prouocatum non prohibet intra mensem proximum indicato satisfacere, ac si nûc primum sententia reddita, nec ab ea prouocatum esset p.186 c.2 d.3 nu.1
Dilationis impedita tempora non currunt, p.50 c.1 d.2 n.3 in all.
Dilationum tempore pendente, Iudicis officium omnino quiescit, p.178 c.1 d.3 n.4 in all.
DILIGENTIORIBVS semper magis fauere legislator solet, l.6 t.11 p.669 c.2 d.33 n.2 in all.
DIMINVTIONEM inducta ad augmentum operari non debent, l.4 t.29 p.418 c.1 d.3 n.6 in all.
DIPLOMATE principali aduersus peremptionem instantiæ opus est ad peremptam instantiam reuiuiscitandam, p.165 c.2 d.36 n.4
DISCVSSIONIS instantia quid, l.6 t.11 p.659 c.1 d.2 n.1
Discussionis instantia pendente, an & quando ferenda sit in rem pro aliqua ex creditorib. prouisionalis sententia, lib.4 t.11 p.660 c.1 d.4
Discussionis instantia pendente non est audiendus creditor agens conditione ex l.vlt. C. de acq. poss. nisi auditis cæteris creditoribus, l.6 t.11 p.672 c.1 d.40 n.1 & seq.
DISPOSITIO nullius est momenti quoties is ad quem testator sermonem suum confert non est in rerum natura, lib.6 t.8 pag.647 c.1 d.9 numer.4 in all.
Plus est Dispositionem inducere quàm probationem, lib.4 t.14 p.314 c.1 d.23 n.2. in all.
DISSIMVLATIO pro consensu habetur lib.4 t.10 p.300 c.2 d.8 n.11 in all.
DISTRAHENDI negotij eadem ratio est quæ contrahendi, l.4 t.11 p.302 c.2 d.2 n.3
DIVES eleemosynam accipiendo grauiter peccat, cùm eam subtrahat paupperi, & accedit ea res ad sacrilegium, l.1 t.3 p.41 c.2 d.57 n.2
DIVIDERE regionib. vectigale agrum non facilè Iudex debet, l.4 t.43 p.489 c.2 d.10 n.2. in all.
Diuidi potest fundus emphyteuticarius inter plures personas, & ita solutio quoq; canonis annui sed possessorum expensis ac sine domini directi incommodo, l.4 t.43 p.489 c.1 d.10 nu.1.2 & 7
DIVISIO differt à véditione, quod nullum pretium in diuisione intercedat, neque illa diuidendum est voluntas vt vel emant vel distrahant, lib.3 t.27 p.252 c.2 d.8 n.3
Diuisio facta inter hæredes institutos ex certis rebus & grauatos fideicommisso, non mutat causam fideicommissi, in præiudicium substitutorum, l.6 t.6 p.639 c.1 d.7
Diuisio rescindi potest ex causa læsionis ad vigesimum vsque annum, l.3 tit.27 p.252 c.2 d.7 nu.1
Diuisio permutationis quandoque vicem obtinet, l.3 t.27 p.252 c.2 d.7 nu.8 in a'l. & emptionis, l.6 t.8 pag.558 c.1 d.3 n.3 in all.
Diuisio alienatio dicitur, l.3 t.27 p.251 c.1 d.3 n.10 in all.
Diuisio bonorum communium in vna prouincia differri nõ debet, ob id quod in alia prouincia quædam sint communia si non starent per actorem quominus illæ etiam diuiderentur, l.3 t.15 p.244 c.1 d.3 n.1.2.3.& 4
Diuisio hæreditatis plerumque fit per mutuas adiudicationes, l.4 t.15 p.445 c.2 d.1 n.15 in all.
Diuisio ex decennali separata perceptione fructuum præsumitur, non tamen in præiudicium mulieris si maritus do is fructus perceperit, l.7 t.1 p.783 c.2 d.14 n.1
Diuisio est facti & ideò nunquam stipulatione sed actu & facto aliquo opus est siue expressorum ex alio, l.7 t.1 p.790 c.1 d.25 n.23 in all.
Diuisionis perfectæ contractus ex causa enormis læsionis rescindi potest, l.3 t.27 p.250 c.2 d.3 n.1
Diuisio tacito consensu renunciasse videntur qui post diuisionem etiam in scriptis factam bona communiare inuicem per continuum longi temporis spatium, l.3 t.27 p.250 c.1 d.1 numer.1
Diuisionem voluntatis non inducit varietas iuris, lib.6 tit.4 p.621 c.1 d.4 num.11 in all.
Diuisionem non patitur quod vno & indiuisibili consensu celebratum est, l.4 t.11 p.302 c.2 d.2 n.1 in all.
Diuisionem pro modo & qualitate temporis fieri necesse est vt iuris dictionis communis commoda diuidantur, lib.3 t.26 p.247 c.2 d.5 n.1
DOLVS est si quis persequi nolit quod persequi potest, aut si quis non exegerit vel soluerit quod exigere vel soluere debet, lib.4 tit.26 p.401 c.2 d.6 n.11
Dolus in re ipsa æquiparatur dolo ex proposito, l.8 t.3 p.954 c.2 d.18 num.18 in all.
Dolus & calumnia nunquam debent manere impunita, l.7 t.18 p.866 c.1 d.63 n.4 in all.
Dolus probatur ex coniecturis, l.7 t.13 p.798 c.2 d.4 n.5 in all.
Dolus ex vultu ipsius rei colligi potest, quia per exteriora comprehenduntur interiora, lib.9 t.21 p.1187 c.1 d.1 nu.1 in all.
Dolus ab ignorante non committitur nec rursus crimen sine dolo, lib 7 t.15 p.1178 c.1 d.2 n.2
Dolus patris semper vindicandus est, etsi contra filium ipsum admissus sit l.4 t.19 p.360 c.2 d.2 n.11 in all.
Dolus incidens in contractum etiam bonæ fidei, non facit eum nullum, sed tantum restitutionis auxilium inducit, l.4 t.22 p.374 c.1 d.3 n.9 in all.
Dolus præteritus sufficit ad rescindendam transactionem, p.91 c.1 d.13 n.3
Dolus & contumacia possessoris locum facit commisso, cum ad hoc sufficiat etiam sola negligentia & cessatio per triennium in solutione in emphyteusi priuata, per biennium verò in emphyteusi ecclesiastica, l.4 t.43 p.493 c.1 d.21 n.4 in all.
Dolus numquam impunitus esse debet, nec tum quidem cùm ipsi doloso damnosus futurus est, p.30 c.2 d.10 num.1 in all.
Dolus numquam impunitus manere debet, l.6 t.11 p.661 c.1 d.9 nu.5 in all.
Dolus doloso numquam prodesse debet, nec malitiis patrocinandum aut indul-

indulgendum vnquam est l. 4 t. 14 p. 322 c.2 d.54 n.3 & 8 in al.
Dolus in delictis potiùs quàm casus præsumitur lib.4 t.54 p.320 c.2 d.52 num.2 in al.
Doli sola allegatio etiam per viam exceptionis onerat existimationem apud bonos & viros graues p. 165 c.1 d.35 n. 2 in all.
Doli suspicione non caret qui rescriptum impetrat p.62 c.1 d.2 n.2
Qui dolum allegat probare debet p. 145 c.1 d.1 n.17 in al.
Culpa lata Dolo proxima est l. 4 t.16 p. 349 c.2 def.15 n.3 in all.
Dolo vix caret is, qui vltro vni offert quod pluribus debetur, si non vel iubeatur à prætore vel saltem interpelletur, ab eo cui soli soluit quod scit se omnibus debere lib.4 t.11 p. 302 c. 2 d.2 n.6 in al.
Dolo facere dicitur qui agit ex stipulatione interposita sine causa, licet ab initio nihil dolo fecerit; p.117 c.1 d.1 n. 8 in all.
Dolo carere non potest; qui magistratus imperio non paret l.4 t.10 p.300 c.1 d. 8 n 2 in al.
Qui Dolo malo plus petit & per auaritiam delinquit, punitur p. 185 c.2 d.1 n.6 in all.
A dolo excusare causa quælibet etiam iniusta in criminalibus solet p. 184 c.2 d.17 n.12
In Dolo est, saltem in mora, qui partis prætextu totum retinet lib. 4 t. 2 p. 278 c.1 d.18 n.6 in al.
DOMICILIVM patris non semper est domicilium filij p. 74 c. 1 d. 3 num.3 in al.
Domicilium nouum contrahere quis non videtur ex eo quod colendi fundi causa in eo diuersetur si in alio loco negotia sua gerat, diéique festos celebret p.12 c.1 d.45 num.15
Domicilium vbi quis habet, ibi percipere sacramenta debet pag. 13 col.2 d.45 n.9
Qui Domicilium in prouincia non habet certis locis in eam rem destinatis ad vtriusque prouinciæ confines proximiores vocari potest pag.73 c.1 d.2 nu.1
Domicilium defuncti ad heredem non transit, domicilium enim facti est non iuris pag. 157 colum. 1 d.4 num.5 in all.
Domicilij mutatio quomodo probetur, lib.7 t.18 pag.872 columna.2. defin.89 num.2
Domicilij noui non veteris locus præualet, si alius sit locus originis, alius domicilij modo nihil in fraudem factum sit lib.9 tit.30 pag.1228 c.1 d. 10 num.1
Domicilij ratio temporalis est & pro cuiusque arbitrio constitui & traesferri potest l.9 t 30 p.1228 c.1 d. 10 num.1 in all.
DOMVS tutissimum cuiusque refugium est p.73 c.2 d.1 n.12 in all.
DOMINIVM per possessionem acquiritur p.88 c.1 d.3 n.2 in all.
Dominium non admittit, qui rei propriæ sequestrem se fieri patitur lib.4 tit. 15 pag. 398 colum.1 d.1 numero 2 & 3
Dominium nunquam transfertur si nullus titulus iustus præcedat lib.8 tit.16 pag. 1010 columna. 1 & 2 def. 4 nu.2 in all.
Dominium rei donatæ absenti solo notario stipulante transit in absentem ex notarij stipulatione, dummodo ante reuocationem sequatur ratihabitio donatarij, viuo scilicet donatore l. 8 tit. 36 pag. 1116 col.2 d.3 numero 1.2 & 3
Dominium contra tertios possessores probandum est l.4 t. 14 p.308 c.1 d.30. 12 in all.
Dominium in vindicationis iudicio necessario probandum est, quod vix est vt fieri possit sine alicuius tituli productione lib 4 t 15 p. 327 c.2 d.2 nu.1 in all.
Dominium præsens non præteritum in rei vindicatione probandum est l. 4 t. 14 p.319 c.2 d.47 n 4 in all.
Dominium sine possessione transferri non potest l.3 t.22 p.230 c.1 d.4 num. 7 in all.
Nec Dominium nec possessio rei depositæ in depositarium transfertur, p.3 c.2 d.9 n.2 in all.
Dominium nullum ex contractu pignoris transferri potest l 4 t.42 p.512 c.1 d.74 n.12 in all.
Dominium alij quæri non potest ex emptione per alium facta l.4 t 34 p.444 c. 2 d.13 n.8
Dominium sine titulo non transfertur, neque traditione interueniente: facilius verò transfertur sine traditione quàm sine tit. l.4 t.34 p. 444 c.2 d. 13 n.7 in all.
Dominium per pignus non transfertur sed nuda possessio p.138 col.2 d.3 n.14 in all.
Dominium ex possessione & fructuum perceptione probatur si incidenter tantum non etiam principaliter de dominio quæratur l.3 t.22 p. 235 c. 1 d.18 n.1 & 2
Dominium non nisi per possessionem acquirt solet lib.3 tit.22 pag.235 col. 1 d.18 nu.3 in all. & pag.118 c. 2 d.3 num.2 in al.
Dominij quæstio inter locatorem & conductorem ob interuentionem eius qui se dominum rei locatæ dixit, admittitur lib.3 tit.22 pag.231 col.1 d.8 n.12
Dominium ex sola possessione præsumitur nisi constet de alio titulo l.4 t.14 p. 317 c.2 d.40 n. 1.2.3.& 4
Dominium rei signatæ per signum probatur l.4 t 14 p.325 c.2 d.69 n.5
Dominium acquiri regulariter non potest sine possessione l.7 t.7 p. 816 c.2 d.35 n.4 in al.
Dominium eius rei cuius retinuerit possessionem nemo à se abdicasse videtur lib.7 t.20 p. 896 c.1 def. 47 n.2 in al.
Dominium & possessio rei depositæ maneat penes deponentem p.20 c.2 d.67 n.7
Dominium vtile quod penes defunctum fuit consolidari cum directo non potest quin reuertatur ad dominum directum lib.3 t. 23 p. 237 col.1 d.4 n.7
Dominium nunquam transfertur ex causa temporali, l.6 t.19 p.708 c.2 d.11 n.5 in all.
Dominium vnum idémque in solidum penes duos esse non potest, lib. 4 t.43 p 485 c.1 d.1 n.9 in all.
Dominium per traditionem transfertur quoties iusta & habilis causa præcedit, l.4 tit.3 p.495 c.1 defin.28 n.4 in al.
Dominium abienti acquisitum siue ex hereditaria causa, siue ex diuisione, ignoranti ipsi adimi alieno facto non potest l.3 t.22 p.233 c.2 d.13 numero 1 in al.
Dominium vtile non potest consolidari nisi cum directo, l.4 t.43 p. 485 c.1 d.1 n.8 in all.
Dominij quæstio ei referri non potest cui solutus est per multos annos canon annuus tanquam ius habenti à dominio directo l. 4 t.42 p. 508 c.1 d.63 n.1 2. & 3
Dominij directi recognitio per minorem facti sine curatoris sui autoritate non eo minùs valet l.4 t.38 p. 456 colum.2 d.5 num.1 & 2
Dominij quæstionem qui ius habet à meo conductore referre mihi non magis potest quàm conductor ipse, li.4 t. 42 p.471 c.1 d.20 n.1.2 & 3
Dominium non ex solo pacto permutationis citra traditionem transfertur l. 4 t.14 p.460 c 1 d.2 n.10
Dominium vendicanti locatori dominij quæstionem referre conductor potest, condicenti possessionem non potest l.4 t 42 p.478 c.1 d.41 n.1.2 3 & 4
DOMINVS ieiu esse præsumitur quod in suam vtilitatem à domesticis factum est nisi probetur ignorantia, l.4 t.14 p.319 c.2 d.48 n.1 & 2
Dominus non debet famulo medicamenta nisi sint modica, aut nisi probetur contractum esse morbum ex ea causa quæ ad domini vtilitatem spectabat, l.4 t.7 pag. 291 c.2 defi.19 num.3 & 4
Dominus sæuiens in subditos iurisdictione sua priuandus est p.208 c. 2 d.2 nu 2
Dominus rei vindicationem habet directam pro canone emphyteuticario contra quemlibet possessorem, p.183 col.1 d.12 n.2 in al.
Dominus solus non est, qui socium habet nec in re communi inuito socio aliquid potest facere, l.3 t.26 p.248 c.2 d.1 n.1 in al.
Dominus hominis talliabilis non habet beneficium edicti *le mort saisit le vif.* li. 7 tit. 7 p.808 c.2 d.8 n.2
Dominus cum vasallo concurrit in persecutione mulctæ pecuniariæ nec alteri alteri anteponitur, verique vero pars læsa præfertur l.9. t.26 p. 1210 c.2 d.3 nu.1
Dominus minus iuris habet in subditos iurisdictionabiles, quàm patronus in liberos, l.3 t.18 p.208 c.2 d.2 n.2 in all.
Dominus superioris molendini prohibere non potest ne in inferiore loco alius molendinum exstruat, tametsi ex eo futurum sit vt superioris reditus diminuatur, p.240 c.1 d.5 n.1 & 2
Domini ius nullum est in bonis quæ mãserunt communia licet alia separatim fuerint acquisita l.7 t.1 p.782 c.2 d.10 nu.1
Domini in solidum eiusdem rei duo esse non possunt lib. 7 t.1 p.782 c. 2 d.9 n.9 in all.
Domini ius in succedendo talliabilibus conseruatur si aliquando vsus eo dominus sit quamuis non semper l. 7 t.1 p. 788 c. 1 d. 24 n.1
Dominus directus non est cogendus pati se remitti ad instantiam discussionis vt de iure suo disputet cum creditoribus si quando illi volent in feudalem aut emphyteuticarium agere tanquam obligatum, dummodo probet ille aut feudalem esse aut emphyteuticarium, l.4 t.43 p.507 c.2 d.61 nu.19 in al.
Dominus directus non cogitur rem emphyteuticam indicare possessori qui ipse recognouit nec heredi eius pag. 492 c.1 defin. 18 n.1 & 2
Dominus directus non potest authoritate propria occupare possessionem rei quam sibi commissam esse dicit lib. 8 t.3 p. 952 c. 1 d.2. 1 n.3 ad 17
Dominus qui donationem laudauit, An & quando præferatur donatario, à quo laudimia acceperat lib.8 tit. 35 pagina 1134 col. 1 d.6 1 nu.1 ad 12
Dominus directus nullum habet priuilegiũ pro reliquis annuarum pensitationum si agat in personam, secus si in rem

ipsam emphyteuticam l.7 t.32 p.940 c. 1 d.2 n.1

Dominus directus non cogitur vti iure suo lib. 4 t.487. col.2 defi.7 numero17 in all.

Dominus directus cogitur iudicare rem emphyteuticam ei qui recognouit si is neget se possidere, sed periculo possessoris.l. 4 t. 43 p. 494 c.1 d. 25 n.1.2.3. 4 & 5

Dominus directus præfertur omnibus non tantùm in fundo emphyteuticario sed etiam in cæteris bonis emphyteutæ si sint ei obligata,lib.4 t.42 p.504 c. 2 d.59 n.1 2 & 5

Dominus directus non tenetur de euictione nisi ad precij restitutionempræterquàm si fuerit in dolo p.503 c.2 d.51 n.1 2 3.& 4

Dominus directus qui tanquam creditor vrsit venditionem rei emph teuticarię non cogitur offerre creditoribus qui post emphyteusim constitutam superuenerint; pag. 507 c.2. d.62 num.1 2.3 & 4

Dominus directus suo emphyteutæ nulla debet officia,nullámque affectionem nisi cum agitur de re emphyteuticaria,l.3 t.4 p.176 col.2.d.9 n.1 in all.debet emphyteutam defendere si de ipsa re emphyteuticaria agatur,etiamsi de iure ipso emphyteutico non agatur. Ibid.n.2 in all.

Dominus directus non min's cogitur ire ad domum emphyteutæ quàm alius creditor quilibet ad domum sui debitoris, nisi vel conuentio sit in contrarium, vel consuetudo, li.8 t.30 p. 1089 c.2 d.4

Domino directo An competat exactio reliquorum pro eo tempore quo dominium illud alij locatum fuit,l.4 t.43 p. 508 c.1 & 2 d.64 à n.1 ad 12

Dominus iurisdictionis potest ad nutum reuocare officia quæ dedit,nisi dederit ex causa remuneratoria, vel alia onerosa,l.8 t.37 p.1140 c.1 d.18

Dominus solius feudi fæuiens in personam possessoris qui sit ex alterius iurisdictione,eumque occiderit,priuatus omni iure feudi, li.3 t.18 p 208 c.2 d.2 n.3 in all.

Dominum & debitorem esse eiusdem rei non repugnant, l.6 t.19 p.710 c.2 d.22 numero 10 in all.

Donans vxorem ducenti bessem bonorum suorum cum fructibus contemplatione matrimonij, quod alioqui contractum non fuisset si dicat postea conuenisse inter se & maritum vt quãdiu donator ipse viueret saluum haberet rerum donatarum vsumfructum, non est audiendus, l.5 t.9 p. 563 c.1.2 d.11 n.5 in all.

Donans inter viuos mauult donatarium quàm se ipsum habere rem donatam,l. 4 t.38 p.1136 c.2 d.8 n.4 in all.

Donare potest filiusfamil.as mortis causa si pater consentiat p.100 c.2 d.40 nu.2 in all.

Donare extraneo nemo prohiberur, l. 5 t. 10. p. 568. c.1 d. 10. n. 11 in all.

Donare inter viuos ab imputationis & collationisvoluntate est alieniſſimum, l.6 t.4 p 62 c.2 d.4 n.16

Rei quam quis Donare voluit ob causam præteritam nulla est repetitio, licet ea causa falsa reperiatur,p.120 c.2 d.1 n.11 in al.

Donari potest aliena res si dominus consentiat l. 8 t. 38. p. 1137 c. 2 d. 11 nu.2 in all.

Donari videtur quod nullo iure cogente concedatur, l.3 t.20 p.224 c.2 d.6 nu.13 in all.

Donari id demum videtur quod non solùm nullo iure, sed etiam nullo facto cogente conceditur, li.4 t.3 p.279 c.1 d.1 n.1 in all.

Qui Donat, nihil dici potest administrare p. 29 c. 1 d. 3 n 6

Quod alicui Donatur contemplatione alterius ab altero illo donatum intelligitur breui manu,p.1128 c.1 d.6 n.1.2 & 3

Donatarius factus possessor per clausulam constituti præfertur heredi in interdicto retinendæ, lib.8 t.4 pa.966 col. 1 def. 6 n.1 & 2

Donatarius non tenetur in eum casum quo licuit ei ex donationis lege resilire à donatione, si modò per eum factum sit vt res integra esse desiit, nec resiliri amplius possit, l. 8 t.35 p.1333 c.2 d. 5 n.1.2.3 & 4

Donatarius bonorum omnium mobilium & immobilium quorumcunque non censetur vniuersalis, quia in eiusmodi donatione iura non continetur, lib.8 t. 34 pag.1130 c.1 d.11 n.1.2 & 4

Donatarium quominus teneatur implere legem dictam donationi, quam semel agnouit, non liberat casus ex post facto contingens rebus donatis, l.8. t. 37 p.1133 c.1 d.4 nu.1. 2.& 3

Donatarium habet actionem de pretio subrogatus in bonis illi donatis, si quid ex iis bonis donator vendiderit vt solueret quod donatarius soluere debuerat,l.8 t.37 p.1139 c.2 d.16

Donatarius vniuersalis heredis loco est, l.31.20 p.223 c.2 d.5 n.3 in al.

Donatarius vniuersorum bonorum non est heredis loco, vt possit personali vlla actione conueniri, etiamsi heres non sit soluendo. Et quomodo contra eum proripiatur creditoribus? p. 1127 c.2 d. 5 à n.1 ad 17

Donatarius defunctus ante donatorem non transit donatio ad heredem suum n.si donatum sit etiam heredi, l.8 t.38 p.1141 c.2 d.21 à n.1

Donatarius soluens eo tempore quo se rem suam agere existimat non actionem sibi vt acquirere sed liberationem p.119 c.1 d 1 n.12

Donatario perenti lite pendente sequestrationem instrumentorum ad donationem pertinent ũ donatoris procurator iuberur mittu méra omnia quę penes se habet statim exhibere, nonaduersario, sed Senatori ad id recuperatori dato,l. 4 .3 p.278 c.1 d.1 n.1 &14

Donatario mortuo ante acceptationem verius est in eius heredes transire ius acceptandi quandiu donatio non est reuocanda,l.8 t.38 p.1140 c.2 d.19 n.2

Donatarios inter plures nullum est priuilegium quia omnium ius eodem instanti mortis conseruatur, l.8 t.39 p. 1143 c.1 d.5 n.1

Donatio transfert ius omne donationis in donatarium, p. 130 c.2 d.1 nu. 4 in all.

Donatio tandiu tenet, quandiu non est reuocata, l.8 t.38 pag.1135 c.2.d 4 n.2 in all.

Donatio non extenditur vltra id quod donatum est, lib.6 t.22 pag.725 col.1 d.19

Donatio pendere debet ex mera donantis libertate l. 4 t.23 p.279 c. 1 d.1 nu.1 in all.

Donatio vna facilè inducit alterius donationis præsumtionem, li.8 t.14 pag. 1006 c.1 d. 5 n.5 in all.

Donatio quælibet reuocabilis etiam facta mortis causa non censetur reuocata verbis testamenti generalibus maximè si facta fuerit per contractum nisi contrariæ sint coniecturæ l.8 t.38.p. 1140 c. 2 d.20 n.1

Donatio bonorum patris non impedit quo minus ex iis bonis res quælibet alienari possit, non tamen ex eo diminuitur donata portio, l.3 t.19 p.218 c. 2 d.27 n.8

Donatio bonorum omnium præsentium & futurorum siue vno contractu, siue pluribus simul factis in diuersas personas collata non valet, nec si exceptus sit ampliſſimus vsufructus p. 1129 c.1 d.9 n.1 & 2

Donatio bonorum omnium præsentium non est prohibita, præsertim quæ fit per viam liberationis, l.4 t.22 p.375 c. 2 d.5 n.12. 13 & 14

Donatio vniuersitatis siue quotæ bonorum facta contractu matrimonij valet. Et quid si facta sit per verba importantia institutionem, li. 5 t.9 p.561 c.2 d. 8 nu.5 & 6

Donatio perfecta inter viuos reuocari nunquam potest nisi ex ingratitudinis causa, vel non secuti impleneti, l.4 t. 22 p.375 c.2 d.5 n.11 in al.

Donatio antequam perfecta sit & consummata reuocari potest nuda pœnitentia, pag. 79 colum.2 d.7 num. 7 in all.

Donatio remuneratoria etiam ex causa ingratitudinis reuocari non potest li. 6 t.5 pag. 630 col.1 defin. 17 numero 5 in all.

Donatio remuneratoria non reuocatur per superuenientiam liberorum quia nec proprie donatio est l.8 t.38 p. 1135 c.1 d 3 n.1

Donatio non dicitur quæ vera remuneratio est nimirum quatenus accepti beneficij ratio remunerationis causam admittit, l 8 t.38 p.1135 c.1 d.3 à 4

Donatio remuneratoria non censetur sed simplex in eo quod excedit merita l.8 t.38 p 1135 c 1 d 3 n.5 in all.

Donatio reciproca non est proprie donatio lib.8 tit. 38 pag.1135 col. 2 def. 3 num.8 in all.

Donatio reuocatur ob non secutum implementum pacti in donatione opposti licet de eo nihil dictum sit in donatione,lib.8 t.38 pag. 1138 c. 1 d.12 nu.1

Donatio non reuocatur quamuis donator rem à se donatam alienauerit, l.8 t. 38 pag. 1137 col.2 def. 11 n. 1

Donatio quę non potest reuocari per liberos prioris matrimonij multo magis per posterioris, l.8 t.38 pag. 1136 col.1 defin.6 num.1

Donatio inofficiosa non nisi inspecto tempore mortis donatoris est æstimanda,lib.3 t.20 p. 224 c.2 d 7 n.6

Donatio inofficiosa ita tum dici non potest ob id quod quis totum suum patrimonium dederit l.3 t. 20 p.224 c.2 d.7 n 4

De Donatione inofficiosa si lis pendeat interim filius est alendus ex bonis litigiosis, l.3 t 20 p.213 c.2 d 5 n.1.

Donatio rei singularis reuocatur per liberatorum superuenientiam si credibile sit donatorem non tanti precij rem donaturum si de eo cogitasset, l.8 t.38 p.1137 c. 1 d.9 n.1

Donatio certæ quantitatis retinendæ sub condicione interim tenet quousque probetur, condicionem retinendi esse, l 51 t.1 p.515 c.1 d 1 nu.1.2 & 3

Donatio facta Hospitali cum onere inter viuos sequuto censenda est remuneratoria & inter viuos potius quam mortis causa, vt si irrreuocabilis, pag. 1125 c.2 defi a à nu.1 ad 19

Donatio facta ab eo qui tum temporis habebat liberos an reuocetur per superuenientiam liberorum, l.b.8 t.38 pag 1136

p.1136 c.2 d.8 n.1
Donatio facta sub mutui simulati nomine per querelam inofficiosę donationis reuocatur, l.3 t.20 p.224 c.1 d.6 num.4 & 8
Donatio facta sub lege reuersionis, si donatarium sine liberis mori contingeret, redit ad donatorem, si viuo eo liberi donatarij decesserint sine liberis, scilicet cum donatio facta erat fauore donatarij ad conseruandum nomen lib.8 t.35 pag.1131 col.1.defin. 1 à nu.1 ad 18
Donatio facta piæ causæ valet quamuis non insinuata, itemque legatum rei alienæ, etiam ab ignorante factum, l.8 t.34 p.1130 c.1 d.12 n.1 & 2
Donatio ob causam facta intelligitur quæ pro ratione habuit propositam aliquam ipsius donatoris, non donatarij vtilitatę, l.3 t.19 p.219 c.2 d.30 n.2
Donatio etiam iurata moribus nostris debet insinuari, alioqui nulla est l. 8 t. 49 p.1143 c.1 d.1 n.1
Donatio insinuata præter formam mandati præsertim mutato rerum statu perinde nulla est ac si nullo modo facta fuisset insinuatio, lib. 8 t.38 p.1146 c.1 d.6 n.1
Donatio insinuata non censetur reuocata alienatione partis bonorum donatorum, nisi quod ad bona donata pertinet, l.8 t.38 p.1137 c.2 d.11 n.1
Donatio etiam non insinuata iustam causam præbere potest alteri contractui inter alios inito ad tertium obligandum, l.8 t.40 p.1147 c.2 d.10
Donatio in absentem collata quamuis iurata reuocari potest quandiu non fuit acceptata per donatarium, l.8 t.38 p.1140 c.2 d.19 n.1
Donatio collata in filiam non reuocatur ipso iure per aliorum superuenientiam sed per querelam inofficiosæ donationis vsque ad legitimam duntaxat, l.8 t. 38 p.1135 c.2 d.5 n.1
Donatio facta inter coniuges & constante iam matrimonio quamuis reciproca fuerit, reuocatur ex superuenientia liberorum, li.8 tit.38 p.1137 col.1 def. 10 n.1
Donatio etiam fauore matrimonij non proprij sed alieni facta reuocatur ob superuenientiam liberorum, l.8 t.36 p. 1134 c.2 d.2 n.1 & 4
Donatio facta fauore matrimonij nō potest ob donatarij ingratitudinē reuocari, l.8 t.38 p.1134.c.2.d.1 n.1
Donatio propter nuptias non transit ad liberos ex eo matrimonio susceptos, si mulier prædecesserit lib.5 tit. 1 p.517 col.2 def.6 n.1 in all.
Donatio à patre collata in filiumfamilias fauore matrimonij valet, sicut & illa quæ iurata est, p.1125 c.1 d.1 n.3 & 4
Donatio mortis causa fieri absenti non potest, l.3 t.20 p.224 c.2 d.6 num.17 in all.
Donatio causa mortis non valet si facta sit coram paucioribus quam quinque testibus, licet tempore pestis, l.8 t.39 p.1142 c.1 d.1 n.1.2.3
Donatio mortis causa non eo minus est reuocabilis quod sit iurata, nisi iurauerit donator de ea non reuocanda; quo casu censetur facta inter viuos, l. 8 t.39 p.1142 c.1 d.1 n.1
Donatio mortis causa venit in fideicommissum, præsertim si facta sit extra testamentum, l.6 t.674 c.2 d.44 nu.5 in all.
Donatio mortis causa legato rectius quàm contractui comparatur l.8 t.39 p.1143 c.1 d.5 num.2
Donatio causa mortis quinque testes requirit, lib.3 t.20 p.224 c.2 d.6 num.18 in all.
At Donatio inter viuos duobus est contenta, l.3 t.20 p.224 c.2 d.6 n.18 in all.
Donatio causa mortis non eget insinuatione, l.3 t.20 p.224 c.2 d.6 num.20 in all.
Donatio simplex, si non ob causam fiat, neque imputatur, neque confertur, l.3 t.19 p.219 c.1 d.30 n.1 & 2
Donatio simplex inter viuos non imputatur neque confertur nisi expressim dictum sit, Extra casum l.illud 20 §.1. C.h.t. Donatio causa mortis multo minus lib. 6 t.4 p.621 c.1 d.4 n.1 & 31
Donatio simplex & inter viuos sicuti nunquam imputatur in quartam, nisi cum expresse dictum est, ita neque confertur nisi aut expresse lex illa donationi dicta sit aut necessitas æqualitatis inducendæ faciat locum Iustinianeæ constitutioni, l.6 t. 4 p.621 c.1 d.4 n. 14. 15
Donatio simplex non confertur inter fratres si facta sit ob benemerita, l.6 t. 4 p.621 c.2 d.4 n.21 quomodo intelligatur conferenda inter fratres, Ibid.n. 25. & 26
Donationem simplicem etiam conferunt emancipati, olim ab intestato tantum, hodie etiam ex testamento & eo casu quo nihil de inducenda æqualitate tractari oportet, l.6 t.4 p.621 c.2 d.4 nu. 17 & 18
Donatio inter virum & vxorem plurium rerum facta non infirmatur ab alienatione quorundam nisi quantum ad alienatas, l.8 t.38 p.1138 c.1 d.11.nu. 12 in all.
Donatio inter viuos non valet, nisi ex die insinuationis lib. 8 t.38 p.1138 c.1 d.11 n.3 in all.
Donatio omnis inter viuos insinuatione eget excepta illa quæ fit in contractu matrimonij, lib.3 t.20 p.224 c.2 d.6 n. 14 in all.
Donatio inter viuos non potest conferri in absentem aut ignorantem vt ei statim acquiratur nisi ea mente res alicui tradita sit absentis nomine l. 8 t. 38 p. 1141 c.1 d.20 n.2 in all.
Donatio inter viuos non insinuata, cum insinuari deberet, potest reuocari ex sola pœnitentia citra absolutionem li. 8 t.38 p.1147 c.1 d.9 n.1
Donatio inter viuos perfecta ex causa ingratitudinis reuocari potest, li. 6 t.5 3 p.618 c.1 d 14 nu. 4 in all.
Donatio inter viuos citra insinuationem non valet etiamsi donator eam solennitatem expressim remiserit, adeóque tempore pestis, valebit tamen causa mortis si aliud nihil impediat, lib.8 t. 38 p.1146 c.2 d.8 n.1
Donatio cum facta est post testamentum conferri nunquam debet, si liberi omnes ex æquis partibus fuerunt instituti, l.4 t.4 p.622 c.1 d.4 n.31 in all.
Donatio, si ex vna parte & dos sit & simplex donatio, ex altera vero parte simplex donatio, neutra ex parte conferetur, dos tamen iure communi conferetur l.6 t.4 p.621 c.2 d.4 n.28
Donationis actus vnus facit vt alius præsumatur, pag.120 col.1 d.1 in all.
Donationis solennitas à donatore non potest remitti cum iuris publici sit non priuati l.8 t.38 p.1146 c.2 d.8 n.5
Donationis & Ademptionis eadem est ratio, l.3 t.20 p.224 c.1 & 2 d. 6 n.11 in all.
Ex Donationis causa debitorem liberare videtur, qui eum sibi non teneri profitetur. p.98 c.2 d.13 à n.6 in all.
Donationem futuri matrimonij contemplatione celebratam reuocari negamus, quod certum sit de futuris liberis illum cogitasse qui spe prolis suscipiendæ ad matrimonium accedere debuit, l.4 t.38 p.1137 c.1 d.10 n.5
ex Donatione act.o nulla competit heredibus mulieris donatariæ, & à marito præfuncto heredis ex asse institutæ cum onere fideicommissi quæ legatum agnouit ac legata pleraque soluit, & hereditatem ante mortem suam fideicommissario restituit, lib.5 t.11 p. 568 c.2 d.2 n.4 in al.
Qui à Donatione per transactionem recessit non potest restitui tanquā maior ex causa læsionis, p.120 c.2 d.1 n.1
in Donatione etsi mortis mentio facta sit tamen in dubio præsumenda est donatio inter viuos, maxime si actum sit vt donatio sit irreuocabilis, l.8 t.39 p. 1142 c.2 d.3 n.1
Donatione inofficiosa qui conqueritur nihil quicquam interest, An per vnicam Donationem, An per plures fraudem in legitima patiatur, l.3 t. 20 p. 224 c.2 d.7 n.3 in all.
Donat one reuocata per liberorum superuenientiam fructus non restituuntur, l.8 t.38 p.1135 c.2 d.4 n.1
Donatione reuocata non ideò fructus restituuntur l.8 t.38 p 1139 c.2 d.15 n.1
Donationes siue inter viuos siue mortis causa, sunt extra causam hereditatis, l. 3 tit. 2 pag. 171 c.2 d.14 nu. 2
Donationes inter viuos & coniuges factæ non valent, l.6 t.6 p.638 c.2 d.5 n. 8 in all.
Donationes mortis causa capiuntur ad instar legatorum. lib.3 t.19 p.218 col.2 d. 22 num.2
Donationes causa mortis ex contractu non tanquam ex vltima voluntate debētur, li. 3 t.19 p.219 c.1 d.28 n.4. in al.
Donationes causa mortis non confirmantur per legem in præiudicium legitimæ liberorum, sed tantùm quatenus salua legitima possunt confirmari, l.8 t.39 p.1144 c.2 d.7 nu.1
Donationes causa mortis habent augmentum monetale ex tempore non mortis sed donationis li. 8 t.39 p.1142 c.2 d.4 n.1
Donationes quæ ex Constantini lege reuocantur, semper pro virilibus superuenientium liberorum portionibus reuocantur, quas ab intestato habituri illi essent si donationibus exhaustum patrimonium non fuisset l.3 t.20 p.223 c.1 d.3 à n.1.& 2
Donationes validæ nec improbæ difficiliorem & odiosiorem reuocationis præsumptionē habent tum etiam cùm reuocari possunt, l.8 t.38 p.1137 c.2 d. 11 n.14
Donationes à parentibus in liberos collatæ etiam ad æqualitatem inter eos inducendam non magis valent, quamuis iuratæ sint nisi sint insinuatę, l.8 t. 38 p.1146 c.2 d.7 n.1
Donationes inofficiosæ in priorem coniugem collatæ per liberos subsecuti matrimonij in totum reuocantur, lib. 3 ti.20 p.212 c.2 d.2 à n.3.4 & 5
Donationes ex tacita donantis voluntate reuocari possunt, l. 3 t.26 p. 222 c.2 d.2 n.8
Donationum, causa mortis, & inter coniuges, differentia, cum de Falcidia disputatur, lib. 6 t. 28 pag. 764 col. 1 def.1
Donationum, licet inæqualium compensatio facienda omnem inæqualitatis rationem excludit, lib. 6 t. 4 p.621 c.2 d.4 n.29
Donationum quæ per liberationem fiunt non est necessaria insinuatio, p.144 c.1 d.4 n.7

Donationum variarũ cumulatio facit vt locus sit inofficiosæ donationis querelæ l.3 t.10 p.211.c.1 d.1. n.1.2.3.& 4

Donator pro arbitrio potest reuocare legem donationi etiam inter viuos dictam fauore tertij dummodo antequam tertius ille acceptauerit, l.8 t.35 p.1132 c.1 d.2 n.4 & 5

Donator non tenetur de euictione quã non promisit, si non sit in dolo, lib.4 t. 28 p.414 c.1 d.1 nu.11 in al.

Donatoris heredes non possunt habere donationem pro reuocata ob non secutum implementum si donator eam culpam donatario remisisse probetur, l 8 t.38 p.1138 c.1 d.13 n.1

Donatoris arbitrio seruandum quod ex eius voluntate & liberalitate proficiscitur l.1 t.3 p.42 c.1 d.57 n.5 in all.

Donatoris heres ingratum donatarium dicere non potest quem donator ipse nõ dixit l.8t 38 p.1139 c.1 d.14 n.1in al.

Donatoris magis proprium est insinuare, quam donatarij, l.8 t 38 p. 1147 c. 1 d 8 n.4 in all.

Donatori non est dandum auxilium restitutionis ad refundendam donationem ex causa ingratitudinis, l. 8 t.38 p. 1140 c.1 d. 17 nu.1

Donatorem futuris liberis plus quam sibi fauere voluisse certum esse l. 8 t. 38 p. 1136 c.2 d 8 n 5 in all.

Dos & augmentum dotale sunt correlatiua: correlatiuorum autem eadem ratio esse solet & debet l.6 t. 4 p.621 c.1 d. 3 n.20 in all.

Dos supra modum augeri non potest vt immodico augmento maritus oneretur l. 5 t.9 p. 560 c.2 d.4 n.1.2.3 & 4

Dos simulata, non est dos nec potest cõstitui, l 5 t.3 p.520 c.2 d.10 à n.1 ad 7

Dos à sola matre promissa pro bonis paternis & maternis neque ex solis paternis promissa intelligitur, neque ex solis maternis, sed ex vtrisque simul l. 5 t 6 p.532 c.2 d.10 n. 6 & 7

Dos promissa filio soluenda est patri, si cum eo filius habitet, sin secus, ipsi filio, quamuis in potestate constituto l. 5 t.6 p.533 c.1 d.11 n.1 &2

Dos promissa necdum soluta quando & quatenus habeatur pro soluta l. 5 t. 6 p.533 c.1 d.12 n.1.2.3 & 4

Dos quamuis ab vtroque parente in solidum promissa, soli tamen patri imputatur, si paternarum facultatum modo respondeat l.5 t. 6 p. 531 c.1 d.8 n.3.5 & 6

Dos quoties à pluribus promittitur qui non eandem ipsius promittendæ causam habent præsumitur tota ab eo data, cuius officio vt daret, incubuit, l.3 t.19 p.219 c.2 d.31 n 2.in al.

Dos legitimam licet non æquet, congrua tamen esse potest, l.3 t.19 p.215 c.2 d. 20 n.3

Dos in legitimam debitam in iis bonis ex quibus profecta est, imputatur, l.3 t.19 pag.214 c.2. d.31 num.1

Dos melior fieri potest, deterior non potest l.4 t 21 p.367 c.1 d.13 n.3 in all.

Dos sine matrimonio esse non potest, l.4 t.5 p. 183 c.1 d.2 n.3

Dos alimentis amplior esse solet, licet alimentorum loco succedat, l.4 t. 9 p. 294 c.1 d.3 n.8 in all.

Dos ibi tota esse debet, vbi tota sunt matrimonij onera, l.4 t.14 p.313 c.1 d.21 n. 6 in all.

Dos congrua non semper legitimæ comparatione æstimanda est, l.3 t.19 p.215 c.2 d. 20 n.3 & 4

Dos congrua dicitur inspecto tempore constitutionis, l.3 t.19 p.216 c.2 d.21 n. 1 & 3

Dos congrua illa est, quæ legitimæ portioni respondet l.7 tit.1 p.780 c.2 d.5 n.8 in al. & 1 l.6 t.23 p.735 c.1 d.4 n. 14 in al.

Dos constante matrimonio ad maritum non ad mulierem pertinet, lib.4 t.8 p. 292 col.1 d.1 n.4 in all.

Dos inofficiosa & immodica dicitur non quæ legitimam excedit, sed quæ facit ne cæteris liberis salua legitima esse possit, l.3 t.19 p. 216 col 1 d.20 n.11

Dos à muliere non magis oppugnari potest quam alia quælibet res aliena. l. 4 t.8 p.292 c.1 d.1 n.4 in all.

Dos mulieris non confiscatur nec donatio ei facta, nisi quæ facta sit post admissum crimen l.9 t.6 p. 1158 c.2 d.3 nu.2 in all.

Dos mulieris pro rationibus tutelæ retineri potest quandiu rationes ritè redditæ non sunt, secus si redditæ sint rite, quamuis non rectè, dummodò absit dolus, l.5 t.8 pag. 554 col. 1 d. 14 n.10 & 15

Dos quæ mulieri aut eius heredibus restituenda est, an contineatur appellatione debitorum omnium quæ maritus mortis tempore reliquerit, lib.6 t. 19 p. 710. col.1 d. 22

Dos licet sit mulieris, tamen est in bonis mariti, l.4 t.22 p. 376 c. 1 d.6 n.1 in al.

Dos ipso iure minuitur per impensas necessarias, lib.4 t.23 p. 382 c.2 def. 16 n. 2 in all.

Dos filiæ si data fuerit in pecunia numerata, nepotes tamen in pecunia legitimam accipere non coguntur, si malint eam habere in corporibus hereditariis p. 84 c.2 d.19 n.1

Dos filiæ si ad nepotes perueniat ex pacto, prouidentia & dispositione aut imputari debet nepoti, non aliter, p.84 c. 1 d.18 nu.5

Dos etiam propria filiæ ex stipulatione dotali potest tamen solui patri qui habuit penes se instrumentum dotale. Et quid si postea tota dos ex eo instrumento petatur per filiam aut aliũ cui parer post eas solutiones acceptas instrumentum tradiderit l.5 t.8 p.557 c.1 d.22 n.1. 2.3.4 & 5.

Dos matris atque tutricis non est obligata aliis quàm liberis pro rationibus tutelæ, lib.5 t.7 p 548 c.1 d.46 n.1. in all.

Dos matris licet tota consistat in pecunia numerata, nec maritus soluẽdo, non eo minus tamen in æstimanda læsione si pro modica quantitate filia maternæ successioni renunciarit, totius dotis ratio habebitur, p.110 c.2 d.9 n.1

Dos per matrem & fratrem defuncto patre cõstituta ex maternis fraternisque bonis in partes constituta intelligitur l.5 t.6 p.527 c.2 d.1. 2. & 3

Dos pecuniaria conuersa in corpora statim restituenda est. Itémque cum pignus quod mulier habuit marito in dotem datum est l.5 t.8 p.552 c.1 d.7 n. 8 & 9

Dos pecuniaria vt post annum reddatur, si conuenerit, valet pactum, l.5 t.9 p. 560 c.2 d.2 nu.7 in all.

Cum Dos repetitur soluto matrimonio compensationi plerumque locus est, l. 4 t.23 p.381 c.2 d.16 nu.4 in all

Dotis actio necessaria est soluto matrimonio, nec dos redit ipso iure ad mulierem, p.142 c. 1 d.6 n 9 in all.

Quantum interfit inter Dotis restitutionem & assecurationem l.5 t.7 p.534 c.1 d.2 à num. 1

Dotis augmentũ, vide Augmẽtum dotis.

Dotis augmentum videtur censeri deberi eodem iure, quo dos tanquã portio dotis l.9 t.6 p.1158 c.2 d.3 n.2 in al.

Dotis assecuratio contra quoidam creditores, omnes afficit, sed non æstimatio bonorum nisi facta sit omnibus vocatis, l 7 t.19 p.877 c.2 d.11 n.1

Dotis æstimatæ periculum ad maritum tanquam ad dominum spectat, l 5 t.8 p. 559 c.1 d.27 n.8

Dotis causa semper & vbique præcipua est, quod & de dotis augmento consuetudinario intelligendum, lib 6 tit. 11 pag 660 column 2 defin.4 num.3 in all.

Dotis causa iusta est alienationis causã, sicut & donationis ante nuptias p. 138 c.2 d.1 n.3 in all.

In causa Dotis per mulierem promissæ ei qui alioquin vxorem non fuit ducturus, Velleianum cessat, l.4 t.21 p.367 c. 1 d.14 n.1 & 5

Dotis constitutio non inducitur ex eo solo quod mulier passa sit maritum agere de re sua l. 5 t.9 p.560 c.2 d.3 nu.1 & 2

Dotis debitor soluens dotem constante matrimonio si soluat contra formam à iudice præscriptam non liberatur l.5 t 7 p.549 c.1 d.51 n.1 ad 12

Dotis exactio ad solum maritum pertinet, p.135 col. 1 d.1 n 23 in al.

Dotis hdeiussor dari potest mulieri non debitori, & cum dos periculo mulieris est non debitoris, l.5 t.14 p. 557 c.2 d 3 n.7 in all.

Dotis promissio incerta nunquam valet nec si à patre facta sit l. 5 t.6 p. 528 c.1 d.2 n.1

Dotis promissæ aut legatæ differentia li. 5 t.6 p.530 c.1 d.5 n.4 & 5

Dotis promissio per patrem & matrem simul facta An & quando censeatur ex bonis etiam materni facta esse l.5 t.6 p.530 c.2 d.7 n.3

Dotis promissæ petita obtentaque solutio per maiorem, non impedit restitutionem ex causa minoris ætatis & immodicæ læsionis p 134 c.2 d.1 n.5 & 6

Dotis restituendæ tempus inspiciendum est cum quæritur An valeat pignorum dotalium remissio? probandi tamen onus mulieri incumbit præsertim si cum iureiurando renunciauerit, l.4 t. 21 p. 366 c.2 & seq. d.13 n.1.2.3. 4.5 & 6

Dotis vsuræ nullæ debentur, si in eam quantitas aliqua data sit pro omni legitimæ iure, ac cõuenerit vt ante tempus aliquod siue certum siue incertum peti non possit, l.3 t.19 p.213 c.1 d.12 n. 8. in all.

Dotis vsus necessarius est vt matrimonium facilius contrahatur. p.123 c.1 d. 1 n.6

Dotem legitima maiorem esse non licet, l.3 t.19 p.216 c.1 d.20 n.14 in all.

Dotem mulieris saluam integramque seruari necesse est, p.126 c.2 d.1 n.9

Dotem dare nemo tenetur institutionis titulo. Et de variis Dotis & Legitimæ differentiis, l.3 t.19 p.215 c.2 d.19 à n. 1 ad 13

Dotem constituens, non ideo censetur nunciare fideicommisso conditionali in ea dote constituto, si fideicommissi conditio nondum extiterat tempore dotis cõstitutæ, l.6 t.22 p.724 c.1 d.28

Dotem se habuisse confessus quam non habuit videtur donasse, l.5 t.10 p.568 c. 1 d.10 n.11. in all.

Dote minus congruà filiæ à patre constituta, si tutor eam auxerit ad concurrentem legitimæ quantitatem, ea dos à tutore cõstituta eo gaudet priuilegio vt pro ea possint obligari bona subiecta fideicommisso, l.6 t.23 p.735 c.2 d. 4 n.48 in all.

Dote in exigenda spectanda est consuetudo loci domicilij mariti, non quoad bona alibi sita, nec si cõtractum sit matrimonium ea mente vt coniuges viuãt in lo-

in loco domicilij vxoris, l.1 t.5 p 45 c. d.3 n.11 in al.
In Dote exigenda locus spectandus est vbi maritus domicilium habet, non vbi contractum fuit matrimonium p. 216 col.1 d.20 num.7 in all.
Dote constituta dimidiæ portionis bonorum patris, additisverbis, *ad formam diuisionũ & iuxta tenorem testamenti paterni*, quomodo facienda diuisio, li.5 t. 7 p.550 c.1 d.57
De Dote aucta constante matrimonio inscio socero qui bona sua pro dote dotisque augmento obligauerat, An etiam pro dotis auctæ incremento socer, eiúsque bona teneantur l.5 t.6 p. 531 c.2 d 9 n.1 ad 25
Patre obligante pro Dote filio data partem bonorum, vniuersa patris ipsius bona hoc ipso obligata intelliguntur. Idem est, si filii nuptiis quoquomodo consenserit, l.4 t.9 p.295 c.1 d.7 n. 1.2. 3 4.5 & 6
Dotium fauor æstimatur ex fauore matrimoniorum contrahendorum, l.4 t. 2 p 367 c.2 d.14 n.10 in all.
DOTARE filiam paternum non maternum officium est l. 4. t. 19. p. 219. c 2 d. 31. n. 2 in all. si tamen ex bonis paternis dotari nequeat, à matre dotari debet, l. 4. t. 19 p 219. c. 2 d. 31 n. 2 in all.
DVCES Sabaudiæ in dominiis & territoriis suis ea omnia faciunt quæ potest Imperator in suis, l. 7. t. 11. p. 824 c. 1 d. 1 nu. 2 in all.

E

EBRIETATIS plerique sunt gradus, l.4 1 p.259 c.1 d.7 n.5
EBRIVS qui nullo modo compos fuit suæ mentis si alium occiderit non est condemnandus pœna ordinaria, sed tamen non potest euadere extraordinariam, si ebrietatis culpa ei possit obiici l.9 t.10 p.1167 c.1 d.7 n.1
Ebrietas excusat à dolo, sed non à culpa n si factus sit ebrius sine culpa sua l.9 t.10 p.1167 c.2 d.7 n.1 in all.
ECCLESIA, fiscus, & pupillus æquiparantur, p. 53 c. 2 d. 20 n. 10 in all.
Ecclesia iure minoris vtitur, lib.3 t.19 p. 222 c.1 d.36 n.12 in all.
Ecclesia concedens alicui iurisdictionem, præsumitur concedere in feudum, & ideo debet iurare fidelitatem, l. 3 t.12 p.193 c.2 d.17 n.3 in all.
Ecclesia habens dignitatem aut prælaturam presumitur esse de iure patronatus principis lib.6 t.1 pag.614 c.1 d.1 num. 1.2 & 3
Ecclesia exemplo minoris restituitur in integrum aduersus agnitionem hereditatis, l.6. t.24 p.739 c.1 d.1 num.1 in all.
Ecclesię antiquiori ius suum semper conseruandum est, p.33 c.2 d.21 numero 5 in all.
Ecclesiæ & minoribus ex capite iustæ ignorantiæ aduersus quadragenariam præscriptionem dari potest restitutio, p.122 c.2 d.1 n.1
ad Ecclesiæ reficiendæ onus soli tenentur parochiani non etiam forenses, l.9 t.30 p.1225 c.1 d.2 n.2 in all.
An & quatenus actio Ecclesiæ acquiratur adeoque cuilibet donatario ad canonem emphyteuticarium à possessoribus singulis exigendum ex stipulatione domini directi l.4 t.42 p.500 c.1 d.42 à n.1 ad 9
Ecclesiam dotatam esse interest publicè, vt possit inuenire prælatum qui cultui diuino inseruiat; p.25 c.2 d.86 num.4 in all.
EDENS instrumentum aliquod dimidiatum & mutilum, aut partem chartæ ex cuius scriptura appareat in alia parte quæ abscissa est aliquid scriptum fuisse, in dolo esse præsumitur lib. 2 t. 1 pag. 66 colum. 2 defin. 2 numero 3 in al.
Edere nolens iterum instrumentum, etiam ad fundandam aduersarij intentionem, litis iacturam pati debet, l.2 tit. 1 pag. 66 col. 2 def. 2 num. 3 in all.
EDICTVM Principis obligat subditos vbicunque gentium, p.41 c.2 d.3 n.12
Edicta Principis cum sint stricti iuris non sunt amplianda p.43 c.2 d.1 n.1 & 2
Edictum in personam conceptum, nisi forensium expressim mentio fiat, subditos solos comprehendit, pag. 44 c.1 d.2 n.2
Edictum de imminuenda quantitate debiti ob melioratas monetas non pertinet ad expensas litium, quamuis iam ante factas & taxatas, l.8 t.30 p.1101 c. 2 d.43
Edictum successorium an habeat locum in hereditatibus, lib.6 tit. 11 pag.659 col. 2 def. 3 factum est ne bona diutius iaceant, pag. 660 col. 1 defin. ead. num.17
Edicto rescinduntur ea quęcum minorib. circumuentis gesta sunt p. 123 c.2 d.3 n.2 in all.
Edicto circumducto litigandum est ex integro, ac si omnino nihil dum factum esset, p.164 c.1 d.30 n.2 in all.
Edicto non omnis metus, sed is qui in constantissimum virum cadit, continetur, p.106 c 2 d.3 n.7
Edicto de inscriptionibus cautum est vt quisquis fundum acquisit quocunque tandem acquisitionis & contractus genere idipsum apud loci Curiales testetur intra duos menses proximos, alioqui pœnam commissi incurrat, l.4 t.43 p.491 c.2 d.17 n.5
Editio instrumenti, *communicatio* à Pragmaticis appellatur, l.2 t.1 p.66 c.2 d.2 nu.3 in all.
Editiones actorum iudicialium fierisemper debent cum die & consule, p. 63 c.2 d.8 n. 3 in all. & p. 66 c.1 d. 2 n.1 in all.
EFFECTVS attenditur magis quàm causa in his quæ sint facti magis quàm iuris, l.4 t.38 p 458 c.2 d 10 n.16 in all.
Electio & votum quid differant, l.6 t.19 p.709 c.1 d.13
Electio, dummodo ritè facta, efficit vt electus primi emptoris loco habeatur l. 4 t.34 p.441 c.2 d.4 n.14 in all.
Electio regulariter est debitoris li. 4 t.2 p.278 c.2 d.18 n.12 in al.
Electio quæ in præsentis & acceptantis fauorem facta est, nullum in beneficio tribuit, sed ad beneficium p.6 c.1 d.20 n.2.
Electio & confirmatio in fauorem absentis facta, non prius absenti ius in beneficio tribuit quàm ratam eam habuerit p. 5 c.2 d. 19 n.1
Electio & confirmatio ostendi debent vt sciri possit an vtiliter & rite vtraque facta sit, p.21 c.1 d.68 n.3
Electio facta per talliabilem in fraudem patroni aliquando reuocanda est contra tertium bonæ fidei possessorem l.4 t.3 p.441 c.1 d.4 à n.1 ad 17
Electio acceptata post quadragesimum diem nouam venditionem inducit l. 4 t.34 p.440 c.1 d.2 n.1 & 2
Electio non seruatis solennibus facta nulla est, pag.38 c.2 d.39 n.6
Electio si non incontinenti, sed post traditionem sequatur, non eo minùs vnica emptio contracta videbitur, emptorque constitutus is qui intra quadragesimam diem electus erit potiùs quã qui eliget l.4 t.34 p.442 c.1 d.5 n.1
Electio nulla est quæ fit ad ecclesiam non vacantem, & in locum viuentis, p.39 c. 1 d.43 n.3
Electio, vide collatio, lib.6 t.1 p.614 c.2 d.2.n.1.2.3 & 4
Electionis ius est vt non nisi viua voce & secreto fieri debeat p.38 c.2 d 40 n.1
Electionis solenne est, vt omnium qui vocati sunt & adsunt vota exquirantur in quo si peccatum fuerit electio non tenet, p.39 c.1 p.42 n.1 & 2
Electionis de qua non apparet confirmatio non potest esse vtilis p.21 c.1 d. 68 n.1
Peccans in forma electionis, eligẽdi iure pro ea vice priuatur, p.38 c.2 d.41 n.1
Electione inutili facta inutilem sequitur esse confirmationem, p.39 c.1 d.43 n.4
Absens Electionis tempore, non potest, ne quidem cum capituli consensu, sententiam votúmque emittere pag. 38 c.2 def.40 nu.2
Electiones non fiunt nisi per viam scrutinij, aut compromissi, aut inspirationis: licet per sortem olim fieri potuerit p.38 c.2 d.38 n.1
Electus in foro conscientiæ tutus est, licet in electione facienda quod ad solennitates attinet peccatum fuerit modo de iure gentium teneat electio, p.38 c.2 d 39 n.1.2 & 3
Electus ab emptore nunquam plus iuris habere potest contra venditorem, quàm haberet primus emptor qui eum elegit l.4 t.34 p. 442 c.2 d.8 n.6.
Electus nondum confirmatus renunciare in manibus eligentium sine superioris autoritate, suo iuri potest, non item post confirmationem, p.39 c.2 d.48 n.1 & 2
Impetranti non nocet quod habeat aduersarium qui iam tum Electus erat, si nondum secuta esset confirmatio p.6 c. 2 d.20 n.2
Eligentia ea via est per quam id fiat quod vni profit, & alij non noceat p.26 c.2 d.52 n.12 in all.
Eligẽdi facultate coniugib. data, mortuo altero ex iis, superstes neque eligere neque electionem reuocare potest, l.6 t.22 p.721 c.1 d.19
Eligens amicum cui emat, si postmodum iura sua omnia in omnia in alium transferat, nihil agit, nec si à contractu electionis mutuo partium consensu recessum sit, li.4 t.34 p.440 c.1.d.1 n.4 in all.
Eligens & electus, quoties rite fit electio, vnius tantum personæ vice funguntur l.4 t.28 p.417 c.1 d.8 n.13 in all.
ELEEMOSYNA res sacra & religiosa est l. 1 t.3 p.41 c.2 d 57 num.2
Eleemosynæ nomen originem habet à pauperum miseria l. 1 t.3 p.42 c.1 d.57 n.6 in all.
Eleemosynam exercens curiosiùs inquirere de qualitate & conditione illius in quem liberalitatem confert, lib. 1 t. 3 pag.41 c.2 d.57 n.1
ad Eleemosynam non sunt diuites admittendi à Prælato qui tertiam reditus sui partem in eleemosynas distribuere cogitur lib. 1 t.3 p.42 c.1 d.57 n.4. admittendi tamé si quæ generalis & perpetua eleemosyna ex alicuius siue Principis siue Prælati munificẽtia sic cõstituti sit, vt omnib. tã diuitib. quã egenis sine discrimine tribuatur. Ibid. n.5
in Eleemosyna quicquam contra pietatem fieri ferendum non est, l.1 t.3 p.42 c.1 d.57 n.13 in in all.
ad Eleemosynas publicas ne ditiores aut validi mendicantes accedant generalibus Senatusconsultis prouisum est, l.1 t.3 p.42 c.1 d.57.n.12. in all.
EMANCIPATVR nemo nisi qui sit in pote-

ſtare l.6 t.4 p.619 c.2 d.1 in all.

EMERGENTIA de nouo nouo egent auxilio, lib. 6 t.11 p.662 c.2 d.10 n.14 in all.

EMENDO nemo fit creditor ſed dominus ſi res vendita ſit, vel à domino vel ex domini voluntate, l.8 t.6 p.970 c.2 d.10 n.1 in all.

EMENS à Principe rem iam alij venditam non poteſt vincere niſi pro eo interueniat procurator Principis, l.7 t.12 p.825 c.1 d.3 n.1

Emens bona fide à ſpoliatore præſcribit longo tempore, nec tenetur ad fructus, niſi ex die litis conteſtatę, ſed habens malam fidem præſumptam præſcribit longiſſimo l.7 t.13 p.831 c.1 d.17 n.1

Emens ſibi & amico per ſe eligendo, amicus ſolus laudimia debet emptor, nulla, l.4 t.28 p.416 c.2 d.8 n.14

Emens ſibi & amico, aut electo aut eligendo, ſi poſtea eligit, vna tantum vēditio eſt, dummo fiat electio intra die s quadraginta & eodem precio. l.4 t.34 p.439 c.2 d.1 n.3.4 & 8

Emens ex aliena pecunia ſibi emit & dominus fit rei emptæ, nec niſi perſonali actione conueniri poteſt de precio l.4 t.3 p.443 c.2 d.10.n5 & 6

Ementi alteri ex propria pecunia nomen accommodans nihil ſibi vel momento vllo temporis acquirit, ſed ei ſoli cui nomen accommodauit, l.4 t.34 p.443 c.2 d.10 n.1 & 2

Ementi rem mulieris quam vendidit cum marito, quæ requirantur vt tutus ſit contra vendicationem, ſi venditio facta fuerit in fraudem Senatuſconſulti Velleiani, l.4 t.21 p.373 c.1 d.27 n.12 in all.

EMOLVMENTVM totius iudicati tale tantumque debetur quale, quantúmque deberetur ſi actor cum expenſis obtinuiſſet aut ſuccubuiſſet p. 168 c.1 d.7 n.4

Emolumentum iudicati ſingulare nullum debetur ex ea ſentētia per quam quis retentus ſit in quaſi poſſeſſione beneficij, aut præbendæ ex beneficij fructibus præſtandæ p.169 c.2 d.11 n.1 & 2

Emolumentum quod ex iudicato debetur, à Pragmaticis iudicati tributum nuncupatum, non niſi facta liquidatione deberi intélligitur p.167 c.2 d.3 n.2 & p.169 c.1 d.8 n.2 in all.

Emolumentum pro iudicato quantum debeatur ſi actor pro parte obtinuerit & pro parte ſuccubuerit, l.7 t.18 p.851 c.1 d.9 num.1

Emolumentum nullum debetur pro pecunia quam reſtituere iuſſus eſt, l.7 t.18 p.851 c.2 d.10 n.1

Emolumentum debetur, etiam ſi tranſactio iudicatum præceſſerit p.169 c.1 d.8 n.4

Emolumentum nouum debetur quoties noua eſt inſtantia l.3 t.2 p.170 c.2 d.12 n.9 in all.

Emolumentum debetur pro omni adiudicatione ex ſtatuto Sabaudiæ, non ſi ſolius poſſeſſionis adiudicatio fiat, li.3 tit.2 p.171 col.1 def 13 n.6 in all.

Emolumentum iudicati debetur non ob ſolam adiudicationem, ſed tum quoque cùm rei interceſſio ſummouetur, licet in prioris iudicati executione, l.3 t.2 p.170 c.1 d.12 n.11

Emolumentum nullum æris alieni eſſe poteſt, lib.3 tit.2 pag.171 col.2 def.14 n.2

Emolumentum bis eſt pro eadem quantitate præſtandum per condemnatum qui quaſi non condemnatus & tanquam tertius interceſſit in executione iudicati, tandemque ſuccubuit, lib.3 t.2 p.170 c.1 d.12 à n.1 ad 10

Emolumentum nullum debetur ab herede pro legatis corporibus quorum dominium tam cito fit legatarij, quàm hereditas facit heredis res ſingulas, l.3 t.2 p.171 c.2 d.14 n.1

Emolumentum nullum debetur ex cauſa executionis iud.cati, l.3 t.2 p.170 c.2 d.12 n 8 in all.

Emolumentum perinde debetur pro retentione atque pro adiudicatione actori facta, ſi quid excipitur quòd reus retinere poſſit, l.3 t.2 p.168 c.1 d.4 n.6 in all.

Emolumentum ab hereditatis petitore pro modo, quantitate & æſtimatione quorumcunque bonorum defuncti debetur, l.3 t.2 p.171 c.1 d.14 n.1

EMPHYTEVSIS eccleſiaſtica reſcindi non poteſt prætextu nullitatis ob non ſeruatas ſolennitates, maximè poſt longum tempus, niſi probata læſione, l.4 t.43 p.504 c.1 d.53 n.1.2 & 3

Emphyteuſis rei eccleſiaſticæ hodie indiſtinctè valet, dummodo facta ſit in vtilitatem eccleſiæ, l.4 t.38 p 457 c.1 d.7 n.1

Ex pluribus reb. in Emphyteuſim ab eodem recognitis, An & quando poſſit emphyteuta quaſdam derelinquere, & quaſdam retinere, li.4 t.43 p.493 c.1 d.20 n.1.2 4 5 & 6

EMPHYTEVTA quis non eſt magis aut minus, quod maiorem minorémve penſionem debeat, l.3 t.4 p.176 c.2 d.9 n.3 in all.

Emphyteuta rem vltro derelinquens nō poteſt impenſas repetere quas in eam fecit lib. 4 titul. 43 pag.490 col.2 d.13 nu.1

Emphyteuta domini directi iure cenſetur ſi cum ſecundo emphyteuta comparetur, l.4 t.43 p.490 c.1 d.12 n.3

Emphyteuta poteſt inuito domino rem derelinquere vt liberetur etiam ab actione perſonali, dummodo omnia derelinquat quæ coniuncta ſunt in onere, l.4 t.43 p.489 c.2 d.11 numero 1.2.3 4.5 & 6

Emphyteuta primus quam actionem habeat contra ſecundum ſine ceſſione? l.4 t.43 p.490 c.1 d.12 à n.1 ad 17

Emphyteuta ſecundus non tenetur ſuperiori domino directo ex cuius conſenſu accepit emphyteuſim, niſi quatenus ipſe permiſit, l.4 t.43 p.510 c.1 d.70 n.1 2.3 & 4

Emphyteuta ab alio ſpoliatus citra factum & conſenſum domini directi perinde annuum canonem ſoluere cogitur, li 4 t.43 p.497 c.2 d.33 n.1 & 2

Emphyteuta qui rem alienauit, etiam ſine dolo, non prius abſoluendus eſt, quàm iudicauerit poſſeſſorem qui ſit condemnatus, lib.4 t.43 p.505 c.1 d.56 n.1.2.3.4 5.6.7

Emphyteuta expelli non poteſt ob id quod malè re vtatur, ſed cogi poteſt vt vel benè re vtatur, vel rem derelinquat li.4 t.43 p.503 c.2 d.52 n.1.2.3.4. 5.6 & 7

Emphyteuta perſeuerans in lite poſt productas teſtationes condemnandus eſt etiam in anteriores expenſas litis, li.4 t.43 p.509 c.2 d 69 nu. 1.& 2

Emphyteuta non liberatur per rei perēptionem quę paulatim per poſſeſſoris negligentiam contingit, lib. 4 t.43 p. 498 c.2 d.37 n.1 &2. Imo nec impenſas ad rem meliorandam eo caſu factas repoſcere poteſt. Ibidem n.8

Emphyteutæ rem Emphyteuticariam nouo cenſu onerare non licet ſine voluntate domini directi, neque alius profiteri poteſt quàm qui re vera poſſidet, l. 4 t.43 p.488 c.2 d.9 à n.1 ad 23

Emphyteutam contentio de dominio directo inter plures excuſat ne interim cogatur ſoluere, l.4 t.43 p.494 c.1 d.26 n.1

Contra Emphyteutam vindicatio, & hypothecaria, & actio in perſonam competunt domino directo l.4 t 43 p.486 c.2 d.7 n.1.2.3.4.5 & 6

Res Emphyteutica quæ ex lege ab initio dicta redit ad dominum directum, An redeat cum oneribus in ea per emphyteutam medio tempore conſtitutis? l. 4 t.43 p.506 c.2 d.61 n.1 ad 19

Re Emphyteuticaria diminuta penſionis quoque diminutio fieri debet ſi propter fructus ſoluatur, non propter vtile dominium, lib.4 tit. 43 p.498 c.1 d. 26 n 1.2.3 & 4

EMPTA res ex pecunia militis, pupilli aut adulti, eorum eſt quorum eſt pecunia, ſi empta ſit ex eorum pecuniis in totum, lib.3 t.22 p.230 c 2 d.6 num.1 in all.

Empta res ex pecunia filij à patre patris eſt, lib.3 tit.22 p.230 c.2 d.6 num.1 in all.

Empta res etiam ſub pacto de retrouendendo poteſt retineri pro pecunia chirographaria, non minùs q à niſi eſſet tantùm obligata, l.8 tit. 15 pag. 1008 c. 1 d.4 nu. 2 & 4

Res empta ex precio alterius rei venditę non cenſetur in eius locum ſubſtituta, niſi deſtinatione contrahentium, li.4 t.42 p.465 c.2 d.5 n.1.2.3 & 4

Empta per mulierem conſtante matrimonio vindicari per creditores mariti non poſſunt, l.4 t.34 p 442 c.1 d.7 nu.1 & 2

Si Emptum aliquid ſit ex ſecundi creditoris pecunia ea mente vt ſubrogaretur in locum rei idem creditori prius obligatæ, An ſit anterioribus in ea re præferendus, l.8 t.6 p.972 c.2 d.17 à n. 1.ad 7

Quod emptum eſt ex pecunia communi, nec commune, nec communicandum eſt l.3 t.22 p.230 c.2 d.6 n.2

EMPTIO & conductio iiſdem fere iuris regulis conſtat, l.4 t.2 p. 278 c.1 d.18 n. 5 in all.

Emptio fructuum non eſt in omnibus ſimilis conductioni, lib.4 ti.41 p.473 c.1 d.25 à n.1.ad 10

Emptio rei ex pecunia communi non facit rem communem, ſed propriam illius qui cōparauit, ſalua ei cuius pecunia pro parte fuit actione in perſonam ad eam precij partem repetendam, l 4 t.27 p.412 c.2 d.5 n.11 & 12

Emptio reditus annui frumentarij vel vinarij ad ſeptuncem reducitur, l 4 t.24 p 390 c.2 d.19 n.4

Ad Emptionem nemo accedit, niſi vt rem à ſe emptam perpetuò ſibi habeat, li.7 t.32 p.943 c.1 d.11 nu. 11 in all.

Emptio ſolo conſenſu, permutatio non niſi rei traditione perficitur, l.4 t.40 p. 463 c.1 d, 8 nu.3 & 4

in Emptione nominis tranſeunt vtiles actiones etiam abſque ceſſione, l.4 t.29 p.241 col.1 d 13 n.2 in all.

EMPTOR fructuum vno caſu præfertur creditori pignus iudiciale habenti, in fructibus, etiam ratione fructuum poſt conſtitutum iudiciale pignus perceptorum, lib.8 tit.8 pag. 997 col 1 d 28

Emptor hereditatis ſuccedit in vniuerſum ius venditoris, l.4 t.29 p.412 c.2 d. 19 num.3 in all.

Emptor non tenetur ſtare colono ſui venditoris, lib. 4 tit.42 pag. 470 c 2 d.19 nu.2

Emptor fundi dotalis qui ex vtriuſque con-

coniugis voluntate debuit precij deponere penes certam personam vt in alterius fundi redemptionem impenderetur, si volente marito deponat penes alium æque idoneum etiam ignorante muliere tutus est, p.1104 c.2 d. 50 à n.1 ad 34

Emptor qui partem rei sibi venditæ accepit si de alia parte controuersiam patiatur nec tamen velit à contractu recedere condicionem deferente venditore, tenetur partem precij soluere, l.8 ti.30 p.1112 c.2 d.14 n.1 & 2

Emptor qui emit fundum pupillarem à tutore sine decreto, nullam eo nomine actionem habet contra tutorem antequàm res euicta sit, l.4 t.33 p.435 c.2 d.3 num.1

Emptor qui annuũ reditum perpetuum quandocunque redimendum certo iustóque precio comparauit, licet cogere non possit venditorem vt redimat, si tamen reditum petens per venditorem repellatur, quasi iam facta fuerit redemptio, idque falsum appareat, mendacij sui pœnas luet, l.4 tit. 30 p.429 c.2 d.21 à n.1 ad 22

Emptor cum pacto de retrouendendo licet sit dominus cogitur tamen de iure suo disputare in discussionis instantia & quomodo ei succurrendum sit, l.7 t.32 p.945 c.1 d.16 nu.1

Emptor prætextu anteriorum creditorum superuenientiam recusare non potest quominus soluat anterioribus præstita per eos satisdatione, l.7 t.31 pag 942 c.1 d.9 n 1

Emptor dominium transferre in alium alia lege aut conditione non potest quàm qua à venditore habuit, l.4 t.36 p.449 c.2 d.9 n.11

Emptor qui læsit venditorem enormissimè non habet electionem supplendi iusti precij, sed tenetur ad omnium fructuum restitutionem, l.4 t.30 pag. 414 c.2 d.3 n.1.2 & 3

Emptor qui soluit anteriori venditoris sui creditori non ideò succedit in locum anterioris si neque pactum interueniat neque cessio, in eoq; deterioris conditionis est quàm creditor, & quare, l.8 t.9 p.998 c.1 d.8 num.1 2 3 4 &.5

Qui Emit ea lege vt precium impenderetur ad reficiendam domum venditoris idem priuilegium habet secuta euictione contra cæteros creditores anteriores, quod haberet si ab initio ad reficiendam domum credidisset, l.8 t.9 p.eadem d.9 n.6 & 7

Emptor non aliter indemnis seruari potest, quàm si omnes litis sumptus sarciat, ac quanti venditoris interest, l.4 ti.36 p.451 c.1 d.13 n.14

Emptor non potest discedere ab emptione inuito venditore, l.4 t.29 p.418 c.2 d.4 n.1 & 2

Emptor si susceperat periculo suo necessitatem expellendi præpotentis spoliatoris, tanto maiore precio emisse intelligitur, l.4 t.30 p.428 c.1 d.18 nu. 1 & 2

Emptor probata læsione quando non teneatur ad fructuum restitutionem, l.4 t.2 p.432 c.2 d.32 n.5

Emptoris & venditoris vt plurimùm eadem esse causa solet, l.3 t.25 p.245 c.1 d. 5 n.8 in all.

Emptoris est pecuniam pro re non aliam rem dare, l.4 t.41 p.461 c.2 d.4 nu.12 in all.

Emptori etiam venditoris iura prosunt, p.180 c.1 d.3 n.11 in all.

Emptori qui ex pacto retrouendere debuit, eóque nomine conuentus à Senatu condemnatus fuit, saluum eſt ius agendi contra quem & quomodo agendum videretur, l.7 tit.14 pag.838 c.2 d.11

Emptori alíve possessori cuilibet qui autorem aliquem laudare velit dilatio danda est priusquam ad litem contestandam vrgeri possit pag.178 c.1 def.3 n.2 in al.

Emptorem non bene defendit qui pecuniam offert actori rem venditam vindicanti iure dominij, etiamsi offerat præterea quicquid possit interesse vindicantis, lib.8 tit.31 pag. 1118 c. 1 def.26

Emptort redimẽti pignora publicè vendita non reddunter fructus nisi qui post litem contestatam percepti sunt, l.4 t.30 p.415 c.2 d.6 n.1

Ex pluribus emptoribus præfertur is, qui prior factus est possessor etiã per solum constitutum aut precarium, l.3 t.22 p.229 c.2 d.4 n.1

Enfans dictio, collectiua est primi & vlteriorum graduum, l.6 t.19 p.705 c.2 d. 4 n.8 in all.

Enymeratio specierum, siue per imperitiam, siue interpretãdi potius, quàm restringendi animo facta, non restringit legatum generale factum vxori, l.6 t.18 p.696 c 2 d.2

Enyntiativa verba probant in antiquis, lib 1 t.3 p.42 c.2 defin.58 num.7 in all.

Episcopvs quilibet presbytero Cardinali maior est, pag.31 col.1 d.13 num.1 in all.

Episcopus potest ex causa commendare beneficium vsque ad sex menses, p.3 c.2 d 9 n.7

Episcopus sub alieno Principe dignitatem officiúmve gerens, officio, si in eo deliquerit, priuari potest, l.3 t.22 pag. 198 c.1 d.31 nu.4

Episcopus potest etiam esse Senator, quod Senatui non paruum ornamentum est, p.31 c.1 d.13 num.1 & 2 & n. 4 in all.

Episcopus neque vicarius Episcopi aliorum doctrina egere debet, p 35 c.1 d. 28 n 3 in all.

Episcopus per singula triennij curricula beneficiorum omnium in sua diœcesi constitutorum statum & possessores inquirere ex officio debet, p.2 c.2 d 5 n.6 & p.29 c.1 d.3 num.15

Episcopus ex ordine consulere debet & parocho & archipresbytero de congrua portione disceptantibus, p.16 c. 1 d.52 nu.11 & pag 33 c.2 d.22 num.1 in all.

Episcopus non habet fundatam intentionem ratione beneficiorum regularium quæ suum habent superiorem, nisi superior negligens sit in prouidendo, p.20 c 1 d.65 num.1 2 & 3

Episcopi iurisdictio regulariter est in clericos, siue agatur ad depositionem ordinis, siue ad depositionem officij, siue ad morum correctionem, p.38 c.2 d.36 n.3 in all.

Episcopo quænam impensa adiudicetur pro iis diebus quibus fuit in itinere, l.7 t.18 p.861 c.1 d.47 n.4 in all.

Episcopo præstante autoritatem quod in vsus pios destinatum est, in alios conuerti potest, si modo iusta commutandi causa subsit, pag. 22 col.1 defin. 71 num. 1

Episcopo mortuo tota ipsius potestas redit ad Papam, l.1 t.2 p.6 c.2 d.21 n.1 in all.

Episcopi solent iudicibus secularibus inhibere sub pœna excommunicationis vt lite pendente supersedeant, p.184 c. 2 d.17 n.3 in all.

Episcopi possunt audire leges, vt per eas melius intelligantur canones, p.31 c.1 d.13 n.2 in all.

Eques Senatorius in Senatus prætorium secretum ingredi non potest, nisi cum de armorum & belli iure tractatur, p.48 c.2 d.1 n.3

Eques Senatorius ante Senatores omnes ac primo post præsides loco sedet, quoties publicè, priuatímque Senatus habetur, p. 48 c.2 d.1 num.1

Equites Hierosolymitani & Maltenses non admittuntur ad fideicommissum familiæ relictum, ne quidem quantum ad vsumfructum, l.6 tit.21 p.727 col. 1 d. 33

Eremodicivm contrahi non potest ex facto falsi procuratoris, nec si postea sit secutæ ratihabitio, pag.158 col.1 d.8 n.1 2 & 3

Errantes mitiùs puniendi sunt tum quoque cùm delinquunt, quasi nec delinquere videantur, lib.4 tit.15 p.342 c.1 d.54 n.9 in all.

Errare in ipsa possessione, aliud, aliud in titulo possessionis, l.7 t.7 p.819 c.1 d. 41 num.9 in all.

Error potius quàm dolus præsumitur in eo qui palam male fecit, secus in eo qui clam, l.4 t.5 p.283 col.2 d.2 num. 1 in all.

Error quandoque ius facit aut saltem iuris noui occasionem præbet, lib.4 t.15 p.342 c.1 d.54 n.6 in all.

Error iuris ciuilis excusabilis est in rustico, l.6 t.5 p.623 c.1 d 1 n.14 in all.

Error expressus in die sententiæ executioni mandatæ non vitiat executionem si modò constet de qua sententia actum sit, lib.7 t.20 p.881 c.1 d.3 n.1

Erroris calculi allegatio, præscribitur spatio 30.annorum, l.7 t.13 p.828 c.2 d.10 n.1 in all.

Errorem suum corrigere notarius per se & sine iudice quandoque potest, l.4 t. 16 p.347 c.1 d.9 n.1

Eschevtæ legalis reseruatio non habet locum quandiu aliquis supersit ex iis quorum fauore facta fuit renunciatio, siue masculi sint, siue fœminæ, pag.80 c.2 d.12 n.1

Eventvs posterior à primordio tituli formatur, l.4 t.14 p.308 c.1 d.3 nu.14 in all.

Euentus futuri incertitudo facit vt multa permittantur quæ alioquin non permitterentur, l.4 t.17 p.357 c.1 d.8 n.1 in all.

Evictio quando præstanda sit ex causa tranſactionis, lib.8 t.31 pag.1120 c.1 defin 32

Euictio iequi potest ex causa vel dominij vel pignoris, l.8 t.6 p.980 c.1 d.41 n.5 in all.

Euictionis litem venditori ab emptore denunciatam esse sufficit vt possit emptor habere regressum etiam contra possessores pignorum postea venditorum, licet nihil iis fuerit denunciatum, l.8 t.30 pag.1117 c.1 d.25 à num. 1 ad 21

De Euictione pignoris creditor non tenetur, sed tantùm de facto suo repromittere & dolo, itémque actionibus suis cedere, & præstare sè potiorem, lib.8 t.31 p.1120 c.1 d.1 nu.1 2 3 & 4

de Euictione agere non potest is ipse qui possessionem transtulit in eum à quo nunc patitur controuersiam, nisi post recuperatam quoque possessionem inquietetur, lib.8 ti.30 p.1112 c.2 d.15 n.12 & 3

de Euictione actio nascitur ex datione in solutum perinde atque ex venditione, l.8, t.31 p.1118 c.2 d.28

Euictionis periculo imminente plurium rerum diuersis pretiis & instrumentis

venditarum, si de vnius tantum pretio agatur, eius solius nomine satisdationem offerri satis est, l.8 t 31 p.1110 c.2 d.10

de Euictione an & quando teneatur aut de pretio, tutor, qui pupilli nomine rem alienam aut alij obligatam vendidit, & quid si non sit soluendo, l.8 t. 31 p.1110 c.2 d.9

de Euictione bonorum fideicommissi in dotem datorum, lib.8 t.31 pag.1120 c.1 d.33

de Euictione quæ in ipso limine contractus immineat, non eo minus debet satisdare venditor, quod satis cautum sit emptori datis ei pignoribus, l.8 tit. 31 p. 1111 c.1 d.11

de Euictione nullum regressum habet qui renunciauit liti motæ sibi de dominio rei venditæ, præsertim si apud acta renunciauerit, nisi probet iustam fuisse euictionem, l.8 ti.31 p.1110 col. 1 def.8

de Euictione conueniri non potest, qui liberaliter remisit quod sibi debitum putabat, si neque promiserit, neque dolus interuenerit, l.8 t.31 p.1110 col. 1 d. 7

de Euictione non tenetur procurator qui fidem suam non adstrinxit pro euictione prædiorum quę alterius nomine vendidit, si modo vel mandatum exhibeat, vel ratihabitionem, l.8 t. 31 p.1109 col.2 d.6

de Euictione an teneatur venditor hyperochæ euicto fundo cuius redimendi ius competebat, lib.8 ti.31 p.1119 c.1 d.30

de Euictione ex contractu quando agat emptor priusquam ille contractum ex parte sua impleuerit, lib.8 ti.31 p.1116 c.2 d.23

de Euictione priùs agi non potest quàm res sit euicta, nec si lis & molestia iam mota proponatur, lib.8 t.14 p.1004 c.1 d.1 n 1 in all.

Nisi expressè conueniat in contrarium. Ibidem.

pro Euictione fundi non semper pecunia dari debet, sed alius fundus æquiualens arbitrio boni viri, si habent venditor ex propriis bonis quem dare possit, lib.8 t.31 p.1109 c.1 defin.4

Cùm Euicta res est quæ fuerat data in solutum siue pro re, siue pro pecunia, An pristina actione possit agi? An sola superstit actio de euictione, l.8 t.29 p. 1103 col. 1 defin.49 à nu.1 ad 29

Euictis pignoribus dotalibus quæ maritus in solutum acceperat non habetur dos pro soluta, ideóque nec maritus nec eius heredes ad restitutionem tenentur, l.8 t.30 pag.1114 c.1 d. 20 à nu.1 ad 26

EVOCARE ab inferioribus iudicibus solus Senatus hodie potest, l.3 t.1 p.156 c.2 d.1 nu.8 in all.

Euocationes magnam litium & expensarum materiam præbent, pag.64 c.2 d. 15 num.2 in all.

EXACTIO sine actione esse non potest, cùm debitor non vult bonam fidem agnoscere, lib.4 tit. 42 p.477 c.2 d.39 n.8 in all.

EXCEPTIO est actionis exclusio, p.186 c.1 d.1 n 8 in all.

Exceptio accommodanda est ad naturam actionis cui opponitur, lib.4 t.29 p.418 c.1 d.3 n.8 in all.

Exceptio creditoris odio inducta (qualis est Macedoniani) non parit condictionem, l.4 ti 21 p.364 c.1 d.6 num.4 in all.

Exceptio rei iudicatæ non habet locum nisi vbi eadem est causa petendi, l. 7 t. 22 p.901 c.1 d.4 nu.3. in all.

Exceptio rei iudicatæ à persona venditoris transit in emptorem, non contra, l.4 ti.42 p.500 c.2 d.43 n.5 in all.

Exceptio non impugnans iudicatum, cuiusmodi est compentationis & solutionis, potest opponi etiam in executione iudicati, l.8 t.23 pag.1042 c.1 d.2 num.1

Exceptio anterioris fideicommissi opponi potest contra posteriorem fideicommissarium à tertio possessore, l.8 t.24 p.1055 c.2 d.45 n.1 &c.

Exceptio contrarij spolij De rebus mobilibus An & quando detur spoliatori conuento remedijs recuperandæ possessionis, li.8 tit.3 p.963 c.2 d.40 à nu. 1. ad 11

Exceptio doli competit aduersus eum qui agit ex stipulatione interposita sine causa, l.4 t.42 p.509 c.1 d.66 nu.2 in all.

Exceptio non factæ discussionis quando possit esse peremptoria, l 7 t.34 p.948 c.2 d.2 n.3 in al.

Exceptio non factæ discussionis opponi potest, si malè intenta fuerit hypothecaria, l.8 t.24 pag.1042 c.1 d.1 n.8 in all.

Exceptio (deducto ne egeat) potest opponi etiam in executione iudicati & si admissa non sit, iustè ab executore prouocari potest, li.7 t.20 p.895 c.1 d. 42 num.1

Exceptio diuisionis opponi potest non solum post litem contestatam, sed etiam in executione iudicati, tanquam quo non impugnet iudicatum, l.8 t.24 p.1042 c.1 d.1 n.3 in all.

Exceptio diuisionis an possit suppleri per iudicem potius quàm exceptio ordinis, l.8 t 28 p.1079 c.1 d.35

Exceptio dominij non potest obiici agenti interdicto recuperandæ, nisi reus dicat se habere causam ab actore, aut abeo cuius Actor heres sit, l.8 t.3 p.963 c.1 d.38 n.1 2 & 3

Exceptio excussionis neque nudo detentori datur, neque malæ fidei possessori conuento per hypothecariam, l.8 t. 23 p.1042 c.2 d.3 n.1 & 3

Exceptio excussionis est dilatoria, & ideo opponenda ante litem contestatam, non post, nisi opponatur per eum qui tanquam autor laudatus venerit in ius post litem ab emptore suo contestatam, lib.8 tit.32 p.1041 col.2 d 1 n.1 2 3 & 4

Exceptio non factæ excussionis contra hypothecariam solam competit, non etiam contra dominij vindicationem, l.3 t.19 p.220 c.1 d.32 n.1 in al.

Exceptio non factæ excussionis non potest auferri tertio possessori per pactum inter debitorem & creditorem initum, l.8 t.23 pag 1043 c.2 d.6 nu.1 2 & 3

Exceptio non factæ excussionis nocet mulieri agenti hypothecaria, sicut & cæteris creditoribus, l.5 t.8 p.550 c.2 d.2 n.1

Exceptio non factæ excussionis competit possessori contra agentem hypothecaria, l.8 t.3 p.957 c.1 d.17 num.2 in all.

Exceptio fori declinatoria est, & consequenter dilatoria, l.3 t.12 p.190 c.1 d. 3 n.3 in all.

Exceptio de iure tertij regulariter est admittenda, l.3 t.21 p.215 c.2 d.2 num.5 in all.

Exceptio de non iure actoris semper admittenda est, l.3 t.23 p.237 c.1 d.5 n.3 in all.

Exceptio non numeratæ pecuniæ perpetua est, sicut & doli mali, si debitor velit probare non fuisse numeratam pecuniã, l.4 t 22 p 373 c.2 d.1 n.45 & 6

Exceptio non numeratæ pecuniæ aduersus apocham probari debet per testes vtque ad 30. annos, sed non per iusiurandum ne quidem decisiuum, multo minus per suppletorium, l.4 t.22 pag. 376 c 2 d.7 n.1 2 & 5

Exceptio non numeratæ pecuniæ hoc ipso quod obicitur, si modo tempora largiantur, vt restituat exerc, & impedit executionem obligationis quarumlibet iuratę, l.4 t.22 p.374 c 2 d.3 n.1 & 2

Exceptio non numeratæ pecuniæ datur creditorem vt probare numerationem debeat, restitutio verò debitorem qui vult in integrum restitui aduersus cautionem, l.4 t.22 pag.374 c.2 d.3 num.3 4 & 5

Exceptio non numeratæ pecuniæ cõmodior est quã restitutio in integ aduersus cautionẽ l.4 t.22 p.374 c.2 d.3 n.1

Ad Exceptionem non numeratæ pecuniæ opponendam tempus datum constante matrimonio currit maritum, l.4 t.22 p.376 c.1 d.6 n.5 6 & 7

Exceptio peremptę militiæ non potest opponi per eum qui pleraque tenegligens in lite prosequenda, lib.8 t.23 p.1044 c.1 d 10 n.1 2 & 3

Exceptio ordinis dilatoria est, nec proinde opponi potest post litem contestatam: ab eo autem qui ex ea promissione conuenitur, nullo modo, nisi post fideiussionem contestatur, l.8 t.28 p.1081 c.1 d 35

Exceptioni ordinis renunciare non cogitur qui promisit fideiubere, etiam idonee, l.8 t.28 p.1080 c.2 d.37

Exceptioni ordinis renunciandum est in specie, alioqui non sufficit renunciatio generalis, l.8 t. 28 p.1078 c 1 def.31

Exceptio ordinis locum habet etiam contra mercatorem nisi agatur in foro mercatorum, lib.8 tit.23 p.1044 c.1 d. 8 n.2 & 3

Exceptio quæ nascitur ex pacto de non petendo, per eiusdem pacti replicationem eliditur p.78 c.1 d.4 n.2 & 3

Exceptio procuratoria, quæ ex defectu mandati oritur, dilatoria est, si non ad causam mandati, sed ad personam procuratoris respiciat, pag.97 c 2 d.9 n.4 in alleg.

Exceptio quæ ex ipsis contractus verbis nascitur facit ne pendente tacti quæstione conductor sit prouisionaliter, vt aiunt, condemnandus, l.4 t 41 p. 468 c.2 d.14 num.1 2 3 & 4

Exceptio simulationis potest obiici non tantùm à contrahentibus sed etiam ab eorum successoribus, nec minus cessionario quàm cedenti, l.8 t.23 pag. 1046 c.2 d.16 num.1 & 2

Exceptio soluti debiti competit cuilibet creditori conuento hypothecaria, l.8 t.6 p.972 c.2 d.18 n.1

Exceptio solutionis totius debiti impedit pronunciationem diffinitiuam. At non allegatio solutionis partis debiti, l.8 t.23 p.1044 c.2 d.12 n.8 & 9

Exceptio non solutæ dotis non potest obiici à creditoribus mariti post elapsa tempora intra quæ à marito opponi potuit, l.5 ti.10 p.564 col.2 d.2 num.1 2 & 3

Exceptioni locus esse non potest, nisi cùm proponitur actio, l.4 t.22 p.375 c. 1 d.4 n.2 in all.

Exceptionem ordinis non habent fidei-iussor vel mandator, si conuincantur de mendacio, l.2 t.14 p.113 c.2 d.3 n.3 in all.

Exceptionem dotis non numeratæ non habet maritus qui confessus est dotem habuisse à dotantis decessore, lib.4 t.10 p.567 c.2 d.10 n.1 2 8 & 9

An ad

An ad Exceptionem non factæ discussionis euitãdam sufficiat implorari clausulam constituti, An verò sit necesse specialiter implorari beneficiũ, l. vlt. C. de acquir. poss. l 8 t.23 p.1045 c.1 & 2 d.13 num.1 2 & 3

Exceptione vulgari, Quem de euictione tenet actio, non repellitur is qui potest ipse hypothecaria conueniri per eum contra quem agit hypothecaria, lib.8 ti.31 p.1113 c.1 d.16

Exceptiones declinatoriæ & dilatoriæ dicuntur quæ iudicis aut aduersarij personam respiciunt, non ius defensionis, p.110 c.1 d.7 n.3 in all.

Exceptiones sunt peremptoriæ & durant post triginta annos etiam de iis rebus de quibus actiones essent temporales, l.7 t.13 p.827 c.1 d.6 n.1

Exceptiones peremptoriæ admittuntur etiam post recognitionem chirographi & latam interlocutoriam super iure taciti pignoris ob contumaciam debitoris, lib.7 ti.15 p.843 c.1 d.11 numero 1

Exceptiones, quæ non impugnant iudicatum, in iudicati executione opponi possunt, l.4 t.15 p.337 c.2 d.36 num.9 in all.

Exceptiones omnes quæ rei & causæ magis, quàm personæ cohærent, transeunt in fideiussorem, l.4 t.18 p.416 c.1 d.6 num.3 in all.

Exceptionum & defensionum quædam personæ quædam rei coherent, p.125 c.2 d.3 n 11 in all.

De Exceptionibus peremptoriis potest differri pronunciatio si respiciant merita causæ. At non item si possint litis ingressum impedire, l.8 t.23 p.1043 c.1 d.5 à n.1 ad 5

EXCLVSVS à successione intestati, excluditur quoque à legitima, p.83 c.1 d.15 n.17 in all.

EXCOMMVNICATIONIS sententia secum trahit executionem, siue iusta sit, siue iniusta, l.7 t.20 pag. 884 c.2 d.14 num. 1

Excommunicatio non tam est pœna peccati quàm pœna contumaciæ & obstinationis in peccato, l.4 t.14 p.322 c.2 d.54 num.22 in all. non afficit animam, quod ad formalem rationem, sed tantum quod ad aggrauationem peccati p.323 c.1 ead. def.

EXCVSSO personæ debitoris habenda est pro facta, si detrusus ille sit in carceres, quos per aliquod tempus pari maluerit quàm soluere, l.8 t.6 p.976 c.2 d.29 n.1 in all.

Excussio & fisci & principis fieri potest, l.8 t.24 p.1042 c.1 d.1 nu.2 in al.

Excussio numquam facienda nisi ab eo qui agit, lib.5 t.7 p.540 c.2 d.21 num.4 in all.

Excussionis non factæ exceptio præsupponit alium esse obligatum, qui & conueniri & exigi possit, p.305 c.1 d.1 n.9 in all.

Ei qui Excutere debitorem debuit non potest imputari cur non vrserit illum ad solutionem quem constabat non fuisse soluendo, l.4 t.36 p.450 c.2 def. 12 n.9.10 & 11

EXECRABILIS est qui plura obtinet beneficia; si non intra annum dimittat omnia vno excepto, p.1 c.2 d.2 n.8

Execrabilis dicitur qui duo beneficia possidet nec vnum intra annum dimittit, lib.8 t.3 p.953 c.1 def.4 num.1 in all.

Execrabilis si spoliatus sit ante omnia est restituendus si dicat non teneri se interim exhibere dispensationem, l.8 t.3 p.953 c.1 d.4 num.1 2 & 3

Execrabilis nullum ius in beneficio habere potest, l.8 t.3 pag.953 c.1 d.4 n.2 in all.

EXECVTIO est actus legitimus & indiuiduus, ideóque debet esse certus vt valeat in solidum, p.153 c.1 d.14 nu.10 in all.

Executio illa est quæ sententiæ vigorem ad effectum perducit, l.7 t.28 p.927 c.2 d.7 n.2 in all.

Executio an fiat ex literis de debitis an ex aliis, an pro sorte, an pro expensis, l.7 t.20 p.894 c.2 d.40 n 1

Executio prima cùm confluit in secundam sufficit ei qui ab vtraq; appellauit, vt posteriorem persequatur, lib.7 t.27 pag.290 c.1 d.1 n.1

Executio præcisa fieri non potest ex instrumento recepto per notarium regium etiam adhibito sigillo, lib.7 t.15 p.840 c.2 d.3 num.1

Executio iudicati, sicut & iudicatum ipsum, extinguitur per appellationem, l.7 t.26 p.913 c.1 d.18 n.1

Executio iudicati potest fieri etiam contra singularem successorem qui in ius condemnati successit, adeóque in eum qui emit lite pendente, l.7 t.20 p.882 c.2 defin.7 n.1 & 2

Executio ex iudicato non potest fieri contra plures simul nec in solidũ condemnatos, nisi in partes viriles, si non fiat per viam hypothecariæ, l.7 t.21 p. 900 col.1 defin.3 num.1

Executio pro expensis consentiente procuratore taxatis permittenda est pendente appellatione per modum prouisionis oblata satisdatione, l.7 t.18 p. 849 c.2 d.5 n.1

Executio ex rescripto de debitis contra clericum fieri non potest, ne quidem ad finem hypothecariæ, l.3 t.12 p.194 c.2 d.19 n.2

Executio Senatusconsulti non semper facienda pendente supplicatione ciuili, lib.7 tit.14 pag.835 c.1 d.2 num.4 in all.

Executio sententiæ latæ contra tutorem, vel curatorem fieri potest contra pupillum vel minorem, sed in bona non in personam, lib.7 t.20 p.892 c.1 d.33 num.1

Executio sententiæ fieri non potest, quamdiu non constat quid veniat in condemnationem, lib.7 tit.20 pag.883 1 c.2 d.10 nu.1

Executio à qua prouocatum est non priuat possessorem sua possessione, l.7 t. 20 p.884 c.2 d.13 n.1

Executio facta pro debito non tenet, si facta sit nulliter, sed ea demum quæ ideò nulla est, quod sit facta contra formam statuti, lib.7 t.20 p.889 c.1 d. 26 n.1 2 3 & 4

Executio facta die Dominico aut alio feriato in honorem Dei & quidem cum effectu, reuocanda est, l.7 t.20 p. 896 c.2 d.50 n.1

Executio facta die Dominico etiamsi facta sit pro debito reuocanda omnino est sed postulante procuratore fiscali potius quàm ipso debitore, l.7 t.20 d. 887 c.2 d.22 n.1

Executio facta die Dominico, licet contra verum debitorem non tenet; nec tamen nisi procuratore fiscali requirente reseinditur, p.187 c.2 d.3 num.1 2 3 4 & 5 & pag.188 col.2 d.4 n.1

Executio præceps facta in personam ipsam debitoris iniuriosa est & ab ea potest appellari: secus est si capta sint bona, lib.7 t.20 p.889 c.2 d.27 nu.1

Executio in bonis dotalibus pro posteriore mulieris debito fieri non potest, lib.4 t.8 p.291 c.2 d.1 nu.1

Executio violenta & iniuriosa quænam sit, & an executori iniurioso possit de facto resisti, lib.7 t.20 p.884 c.2 d.15 numero 1

Executio omnis quæ non est, habet annexam iniuriam, l.3 t.11 p.188 c.2 d.4 n.2 in all.

Executio sit ex autoritate Magistratus, l.4 t.15 pag.334 c.1 d.26 n.3 in all.

Executio quæ pro debito facta est, tenet quousque totum soluatur, p.169 c.2 d.9 n.3 in all.

Executio etiam quæ non sit præcisa non potest fieri vigore literarum præcisarum aduersus conductorem, l.4 t.42 p.467 c.1 d.7 n.1 2 & 3

Executio facta in nomen debitoris alieni pro debito procuratoris non valet, lib.4 t.10 p.298 col.1 d.5 n.1.2 & 3

Executio in debitoris condemnati nomen fieri potest, si debitoris debitor ex ea executione non lædatur, l.4 t.10 p.298 c.2 d 6 n.1. 2 & 3

Executio nulla fieri potest lite pendente super literis dilatoriis, pag.49 c.2 d.2 num 1

Executio vna duobus modis potest aliam impedire, nempe si prior sit perfecta, aut si super priore lis pendeat, l.7 t.20 p.895 c.1 d.43 n.1

Executio vnica est quæ incipit à capione pignoris, & finitur eiusdem addictione aut venditione, l.4 t.38 p.457 c.1 d. 8 nu.1 in all.

Executio facta per cessionarium siue proprio suo nomine siue simpliciter non valet, sed tantùm quæ facta est cedentis persona, l.4. tit.29 p. 422 c.1 d. 16 n.1 2 & 3

Executio decretorum iuridici maioris non indiget licentia iudicis inferioris, l.3 t.12 p.195 c.2 d.23 n.1

Executio iudicati habet suas moras, l.3 t. 22 p.234 c.1 d.25 n.3 in all.

Executio quoties nulla & inualida est condemnandus est actor in omne id quod interest eius contra quem fit executio, lib.7 t.16 p.847 c.2 d.8 n.3 in all.

Executio non impedit aliam quandiu non est satisfactum creditori, annotationis tamen potestas extinguitur si rei persona capta sit, l.7 tit.20 p.881 c.1 d.4 nu.1

Executionis instantia pars quædam est litis principalis, aut saltem accessio, p.76 c.1 d.12 n.5 in all.

Quicquid in Executionis personalis & inualidæ consequentiam fit, inualidum id quoque esse necesse est, l.3 t.12 p.194 c.2 d.19 n.3

Executioni iniuriosæ tanquam testis qui adfuit non debet puniri tanquam auxiliator nec in vllos litis sumptus condemnari, l.9 t.20 p.1184 c.1 d.4 n.1

Executioni qui tanquam possessor intercedit non potest ei identitatem negare secus in eo qui tanquam possessor conuenitur, lib.7 t.20 p.895 c.1 d.44 num. 1

Executioni mandati potest sententia contra defunctum lata etiam pendente instantia discussionis, si doli suspicio aliqua sit contra heredem, l.6 t.11 p.664 c.1 d.16 n.1 & 5

Executioni renunciare non videtur qui pecunias per executionem exactas sibi retinet, l.3 t.11 p.187 c.2 d.3 n.10

Executionem rerum iudicatarum accelerari publicè interest, lib.3 t.18 p.208 c.1 d.1 n.4 in all.

Executionem iudicati non potest impedire qui habet ius à condemnato, l.7 t. 21 p.904 c.1 d.13 n.2 in all.

Executionem iudicati impediés per tergiuersationem non est audiendus, l.7 ti.20 p. 891 c.2 d.32 n.1

Executionem factam in bona defuncti

heres non potest impedire prætextu vllius iuris, quod in iis proprium habeat, l.7 t.20 pag.898 c.2 d.56 n.1
in Executionem iudicati factum videri potest quod totum iudicatum subuertit, l.3 t.2 p.170 col.2 d.12 n.18
cognitio superioris contra Executionem factam ex iussu iudicis inferioris, ex iusta causa implorari potest, l.3 tit.12 p.195 c.1 d.20 n.1
Executione iudicati, quod per condemnatum fieri ante omnia debuit si per eius tergiuersationem factum non sit an & quatenus pro facto haberi debeat, l.7 t.20 p.882 c.1 d.6 nu.1
Executione præcisa nullo casu potest sine satisdatione ex instrumento quamuis authentico, si extra prouinciam factum sit nec si creditor sit mercator, l.7 t.20 p.888 c.1 d.24 n.1
Executione nulla iudicati indiget qui obtinuit in interdicto retinendæ, quomodo indiget is qui obtinuit in interd. adipiscendæ, l.7 t.20 p.895 c.2 d.45 n.1
De Executione sententiæ extra territorium permittenda, & quid antehac in Gallorum & Sebusianorum prouinciis obseruari soleret, l.7 t.20 p.880 c.2 d.2 num.1
in Executione iudicati debent omnia fieri summariè aduersus condemnatum, l.2 t.2 p.76 c.1 d.10 n.3 in all.
Pro Executione iniuriosa non tantùm is qui eam fieri iurauit condemnandus est, sed etiam ipse executor si sit in dolo, l.7 t.20 p.882 c.2 d.8 num.1
EXECVTOR admittens exceptionem quam admittere non debuit & ita delinquès in officio condemnari eo nomine debet, l.7 t.20 p.886 c.2 d.20 num.1
Executor etiam vim priuatam committere potest, qui exequitur mandatum iudicis euidenter iniustum, lib.9 tit.8 p.1164 c.1 d.1 n.1
Executor merus nullâ habet causæ cognitionem, l.7 t.20 p.883 c.1 d.9 n.1
Executor datus à Senatu non potest cognoscere de tertij intercessione, sed ad Senatum remittere rem debet, l.2 t.20 p.895 c.2 d.46 nu.1
Executoris non est cognoscere an commissio iudicis sit iusta, vel iniusta, lib.9 t.8 p.1164 c.1 d.1 nu.2 in all.
Executori qui mandauit ipsius factum præstare tenetur, si quid ei possit imputari, adeò vt primo loco sit conueniendus nisi executor ipse paratus sit de suo satisfacere, l.7 t.20 p.893 c.2 d.37 n.1
Executorem qui offendit, aliter atque aliter pro varietate personarum, locorum, & temporum condemnandus est, l.9 t.20 p.1185 c.2 d.6 n.1
Executor testamentarius non potest vendere fundum, quin venditionem notificet heredi, p.76 c.1 d.12 nu.6 in all.
Executori de facto & sine mandato exequenti non tantùm impune non pareri sed etiam de facto resisti licet, p.106 c.1 d.3 nu.10
EXEQVI & subuertere iudicatum contraria, l.3 tit 2 p.171 c.1 d.12 n.18 in all.
EXEMPLA fidem nullam faciunt, si non authentica proferantur instrumenta, l.4 t.16 pag 345 c.2 d.2 n.3 in all.
Exemplum omne magnum habet aliquid ex iniquo quod publica vtilitate compensatur, li.9 t.6 p.1159 c.1 d.4 n 9
EXHEREDANS liberos vt instituat Christum, alium quærat quam Augustinum, l 6 ti.5 p.635 c.1 d.29 num.5 in all.
Exheredare filium pater potest consentientem, & præterire, si liber consessus fuit, sed ita, vt hoc quoque casu salua sit filio legitima, l.6 t.9 p.657 c.1 d.6
Liberi licet à matre prædefuncta Exheredati, patruo tamen æquè succedunt p.7 c.2 d.2 n.3 in all.
EXHIBERE nunquam quisquam cogitur, nisi qui exhibendi facultatem habet, aut qui dolo malo fecit ne possit exhibere, p.70 c.1 d.12 nu.2 in all.
EXHIBITIO quæ per calumniam petitur deneganda est, pag.70 col.1 d.11 num. 8 in all.
Exhibitionem instrumenti petere possunt omnes quorum interest, l.4 t.16 pag.351 c.1 d.19 n.4 in all.
EXIGENS indebitè quod solui debuerat ad domum creditoris, cogitur id reddere similiter ad domum eiusdem credi oris, lib.8 tit.30 p.1102 c.1 d. 46
EXORBITANTIA à iure communi sunt odiosa, & consequenter restringenda, lib.6 tit 5 pag.635 c.1 defi.18 num.20 in all.
EXPENSÆ litis pro varia victoris auditione quomodo taxandæ, l.7 t.18 pag. 860 col.2 defi.45 num.1
Expensæ peti non possunt, quæ non nisi officio iudicis debitæ fuerunt post trãsactionem de principali negotio, l.7 t. 18 p.871 c.1 d.82 n.1
Expensæ refundi solent quoties mutatur actio post litem contestatam, l.8 t. 3 p.954 c.2 d 8 n.19 in all.
Expensæ per conductorem factæ proprij commodi & propriæ negociationis non sunt ei restituendæ si locator illum iure suo expellat, t.41 p.480 c.2 d.50 n.1 & 2
Expensæ ante litis denunciationem factæ veniunt in actionem de euictione cum quis per contumaciam condemnatus est, l.4 t.29 pag.420 c.2 d.12 n.1 2 3 & 4
Expensæ solutæ in autoritate arresti postea reuocati per supplicationem ciuilem, non repetuntur, l.7 t.18 pag. 871 c.2 d.85 n.1
Expensæ possunt compensari pro vno capite pro alio autem adiudicari cum lis vna habet plura capita, l.7 tit.18 pag. 855 c.2 defin.27 nu.1
Expensæ factæ à marito pro dote æstimata, non sunt ei restituendæ, nisi cum ipsæ æstimatæ mulieri restituuntur, lib.5 ti.7 pag.547 c.1 d.44 num.1 2 3 4 & 5
Expensæ factæ ad transferendum reum à carceribus inferioris iudicis ad carceres superioris, cui debeant imputari, l.7 t.18 p.861 c.1 d.46 n.1
Expensæ litis appellatoriæ compensandæ sunt si ab eodem capite sententiæ vtriusque malè appellatum sit, l.7 t.18 p.856 c.2 d.31 n.1
Expensas litis pro quibus in carcere retinebatur soluere qui minimè potest, quo remedio succurrendum sit, l.7 ti. 18 p.861 c.1 d.48 n.1
Expensas nullas pro viaticis obtinere potest qui in loco domicilij sui litigat, l 7 t.18 p.871 c.1 d.85 n.3 in all.
ab Expensis non semper excusat probabilis causa litigandi, l.7 t.18 p.859 c.2 d.41 n.2 in all.
in Expensis litis condemnandus est qui dat cautiam impensis per litem temerariam, li.7 t.20 p.898 col.1 d.54 num.10 in all.
In Expensas victus victori condemnandus est, lib.4 tit.21 p.371 c.1 d.20 n.13 in all. & p.176 c.2 d.7 nu.6 in all.
In Expensas litis criminalis appellatoriæ, is nunquam debet condemnari qui obtinuit in prima instantia, nisi probetur calumniator, li.7 t.18 p.862 c.1 d.50 n.1
Expensarum iudicialium in litem criminalem factarum petitio aliquãdo nulla est, l.7 t.18 p.858 c.1 d 36 n.1
Expensarum condemnatio per Senatusconsultum ex tempore pronunciatum irrogata, emendari postea non potest, lib.7 t.18 p.861 c.1 d.47 nu 1
Expensarum condemnatio non nisi in pœnam negligentiæ aut malæ institutæ actionis irrogari solet, li.4 t.1 pag. 267 c.2 defin 35 n.4 in all.
Expensarum maiore damno coercetur, qui plus petit, qui minus, nullo, p.186 c.1 d 1 n.7 in all.
Expensarum condemnatio non propter crimen sed propter litem infligitur, pag. 149 c.1 def.3 n.1 in all.
Expensarum taxatio demonstratio est eius quantitatis quæ per condemnationem deducta intelligitur, pag.99 c.1 d.4 n.1 in all.
Expensarum condemnatio accessoria est nec nisi officio iudicis fit, pag.191 col. 2 d.10 n.3 in all.
Expensarum taxatio defuncto eo qui ad eas persoluendas condemnatus fuerat, fieri potest cum procuratore ad litem constituto, p.92 c.1 d.14 nu.1
Expensarum retusio, quæ factæ sunt in prioribus duabus instantiis, quomodo fieri debeat in tertia instantia, si noua instrumenta producantur, l.7 tit.18 pag.857 c.1 d.32 n.1
Expensarum iudicialium litis appellatoriæ onus interdum pertinet ad accusatorem etiam non condemnatum, lib. 7 ti.18 pag.857 c.2 def.31 n.1
Pro Expensis taxatis non potest quis detrudi in carceres nisi specialiter idipsum à iudice mandatum sit, l.7 ti.20 p.886 c.1 d.1 d.19 num.1
EXPOSITVS ad publicum hospitale, cuius originis & loci ciuis sit, l.6 t.19 p. 710 c.1 d.20
EXPRESSVM facit vt cesset tacitum cùm tacitum pendet ex sola voluntate qui expressim voluntatem suam declarat, l.4 t.9 p.195 c.2 d.7 num.9 & 10
EXPRESSVM plerunque plus potest quam tacitum siue ad quandum siue ad nocendum, lib.6 t.8 p.655 c.1 defin.14 num.3 in all.
Expressum ne sit aliquid an expresso consequens nihil interest, l.4 ti.29 p. 421 c.1 d.13 num.2 in all.
EXPROMISSIO nouat, non constitutum, lib.8 tit.29 pag.1085 col.1 d.3 num.3
Expromissor quis, l 8 t.29 p.1085 c.1 d. 3 num.3 in all.
Expromissor dicitur, qui solus obligatus est pro alio, siue alius ille iam obligatus antea fuerit, siue non, p.125 c.2 d.3 n.1 in all. & l.4 ti.13 p 304 c.1 d.1 n.7 in all.
Expromissoris cura & onus est, vt sibi vndecunque volet pecuniam corroget ex quo soluat, l.4 t.7 p.287 c.1 d.6 n.5
EXTENSIO semper fieri non potest à similibus ad similia, pag 43 c.2 d.1 nu 3 in all.
Extensio de persona ad personam in condicionibus fieri non debet, l.3 t.19 pag. 221 c.1 & 2 d.34 nu.10 in all.
Extensio in vltimis voluntatibus fit aliquando à casu ad casum, sed nunquam à persona ad personam, præsertim si in dispositione facta sit expressio nominis proprij, l 6 t.7 p 642 c.1 d.1 nu.4 5 6 7
EXTRANEVS est quilibet non est dominus, lib 3 t.22 pag.229 c.1 d.1 num.16 in all.
Extranei officium non est dotem dare, l.3 t.19 pag.221 c.2 d.34 num.14 in all.
Extranei non habentes ius succedendi ab intestato, si neq; agnati sint nec cognati, l. 6 t.22 p.726 c.1 d.30 n.7 in all.

INDEX.

F

FICERE qui vult non facit, lib.6 t.19 p.7. 9 c.1 d.14

FACILITATEM quisque sibi non alteri imputare debet, l.4 t.16 p.348 c.1 d.11 n.4 in all.& p.98 c.2 d.13 n.14 in all.

FACTVM iudicis factum est partis, l.6 t.27 p.753 c.2 d.3 num.5 in all.

Factum cuique suum nocere debet non alteri, li.4 t.38 p.458 c.2 d.10 nu.19 in all.

Factum requirit voluntatem naturalem non fictam aut falsam confessionem, pag.31 c.2 d.14 num.5 in all.

Factum pro infecto haberi non potest, l.9 t.1157 c.1 d.6 nu.6 in all.

Factum quicquid est contra leges pro infecto haberi oportet, l.7 t.29 p.687 c. 2 d.22 num.5 in all.

Factum per duos testes solenniter probari potest,, l.4 t.14 p.309 c.1 d.5 n.10

Factum eius præstari debet ex quo lucrum sentitur, lib.5 ti.28 p.598 c.1 d.2 n.6 in all.

Factum proprium impugnare nemo potest, p.144 c.1 d.3 n.1 in all.

Contra factum proprium venire quis potest, si tale factum ipso iure nullum fit & contra leges, p.22 c.1 d.71 num.3 in all.

Factum tantum distat à concepto, quantum perfectum ab infecto, p.102 col. 2 defin.29 num.3

Factum executoris vt & interdum ipsius iudicis; censetur factum partis, lib.4 ti. 36 p.401 c.1 d.3 n.4 in all.

Facti interpretatio prudẽtissimos quandoque fallit, l.3 t.27 p.251 c.2 d.5 nu.6

pro Facto contra te habetur, quod per te stetit ne factum sit, l.4 t.24 p.397 c.1 d. 37 n.6 in all.

Facta nunquam præsumuntur, lib.4 t.14 pag.307 c.2 d.3 n.2 in all.

FIERI quod potest aliquo inuito multo magis eo ignorante, l.9 t.28 pag.1212 c. 2 d.3 n.2 in all.

Fieri non debent per plura, quæ fieri per pauciora possunt, lib.7 t.4 pag.801 c.2 d.6 n.3 in all.

FALCIDIA habet locum in legatis, cùm liberi testatoris sunt instituti, l.6 t.28 p.764 c.2 d.2

Falcidia deducitur ex omnibus mortis causâ donationibus, etiam quæ extra testamentum vel codicillos factæ sint, l.8 t.39 p.1144 c.1 d.8 n.1

FALSVM est, quælibet vtilitatis immutatio facta dolo malo in alterius iniuriam, lib.7 tit.11 pag.668 c.1 d.28 n.5 in all.

Falsum in totum est quod veritatis primordio non adiuuatur, lib.4 t.16 p.353 c.1 d.24 nu.6 in all.& p.1 c.2 ad 4 n.8 in all.

Falsum committit quisquis in subscriptione dicit se notarium cùm non sit, l.4 t.16 p.351 c.2 d.20 n.2 in all.

Falsum committi non potest sine dolo, l.9 t.13 p.1173 c.1 d.2 n.5 in all.

Falsi gradus & pœnæ, l.9 t.13 p.1176 c.2 d.13 num.1

Falsum instrumentum producens apud iudicem aliquem, eius religionem circumuenit, l.9 t.13 p.1177 c.2 d.14 n.5 in all.

Falsum qui commisit circa acta ipsius causæ debet causam amittere, l.9 t.13 p.1174 c.2 d.8 n.4

Falsum non potest esse punibile pœna ordinaria sine dolo, l.9 t.13 p.1174 c.2 d.7 n.3 in all.

Falsi quæstio incidens in ciuilem prius tractanda est, si præiudicium faciat ciuili actioni etiamsi iam conclusum sit in causa ciuili, l.9 t.18 p.1181 col.1 d.1 n.1

Falsi quidem pœna ordinaria mors non est, l.9 t.13 p.1174 c.2 d.6 n.1

Falsi quæstione pendente standum est instrumento quod falsum dicitur, l.4 t.29 pag.413 c.2 d.21 n.8 in all.

Falsi accusatio inter coniunctas personas silet, sed procurator fisci litem & accusationem exequi hoc casu potest & debet, l.9 t.13 p.1173 c.2 d.5 n.1

Falsi solennis inscriptio necessaria est etiam contra priuatam scripturam, qui autem falso instrumento niti voluit ad alias probationes postea admittendus non est, l.2 t.13 pag.1175 c.2 d.11 num.1

Falsi inscriptio ibi faciẽda est, vbi falsum instrumentum producitur, non vbi falsum fabricatum dicitur, li.9 t.13 p. 1177 c.1 d.14 n.1

ad Falsi accusationem non est admittendus creditor negans se apocham conscripsisse, fatens tamen sibi solutam pecuniam, l.9 t.13 p.1175 c.2 d.11 num.7 in all.

De Falso non potest hodie agi nisi criminaliter & præcedente solenni inscriptione, nec vltius contra eum qui produxit instrumentum dum prius actum sit contra notarium viuentem, lib.9 t. 13 p.1171 c.1 d.1 n.1

De Falso criminaliter agens etiam cum solenni inscriptione non cogitur pati carceres, quia nec nisi pecuniariam pœnam subire solet, l.9 t.13 p.1175 c.2 d.9 n.1

Falsas literas Senatus supponens vt ex iis faciat executionem, etsi constet nulla spe lucri aut vindictæ factam executionem, dignus est qui mortis pœna coerceatur, l.9 ti.13 p.1174 c.2 d.8 n.1 in all.

Falsitas quæ nulli præiudicat non solet puniri, lib.9 t.13 p.1174 c.2 d.7 num.1 in all.

Falsitas causata per errorem non est punibilis, l.4 t.16 pag.351 c.1 d.19 nu.1 in all.

Falsitatis specimen habet quod verisimile non est, l.4 t.14 p.320 c.2 def.51 n.6 in all.

Falsitatem oportet esse notabilẽ ac proinde damnum notabile, vt pœna notabilis infligi possit, l.9 t.13 p.1174 c.2 d.8 n.3 in all.

FAMA & vox publica licet non plenè probent, prosunt tamen ad purgationem & excusationem, lib.4 tit.5 p.284 c.1 d.2 nu.11 in all.

Fama bona suspiciones contrarias solet tollere, lib.4 t.3 p.280 c.1 d.2 num.11 in all.

Fama quæ circumfertur de mortuo eo probabilior videri debet, quo longior est absentia, l.4 t.5 p.284 c.1 d.2 n.12 in all.

Fama excusat à dolo & calumnia & consequenter à pœna, l.9 t.20 pag.1185 c.1 d.5 n.2

Fama non est sufficiens indicium ad torturam, l.9 t.21 p.1192 c.1 d.20 num.1

Famam multi, conscientiam pauci verentur, lib.4 t.14 p.322 c.2 d.54 n.11 in all.

FAMILIA per masculos non per fœminas conseruatur, pag.80 c.2 d.12 nu.2 in alleg.

Familia non potest conseruari per fœminas, l.6 t.22 p.715 c.2 d.3 n.15 in all.

Familiæ ex agnatione potius quàm ex sanguine æstimantur, lib.6 t.17 p.694 c.2 d.8 num.2 in all.

Familiæ erciscundæ iudex cauere debet ne defuncti voluntas intercidat, li.3 t. 25 p.246 c.1 d.6 n.17 in all.

Familiæ erciscundæ iudiciũ ampliùs quã semel agi potest, dummodo causa cognita, l.3 t.25 p.244 c.1 d.3 n.2 in all.

Les FATAVX *n'ont point de lieu deuant le Senat*, l.3 tit.1 p.162 c.2 d.26 n.2 in al.

non FATETVR crimen qui à principe impetrat aut indulgentiam criminis aut abolitionem accusationis, l.9 ti.22 p. 1194 col.2 def.3 n.1.2

FAVOR liberorum maior quam pix causæ, lib.6 tit.5 p.635 c.1 d.29 n.5 in al. & d.30 num.6 in al.

Fauor nullus vnquam est moratoris, siue debitor ille sit, siue creditor, li.8 t. 29 p.1102 col.2 d.47 num.4 in al

Fauori suo quilibet renunciare potest, pag.53 c.2 d.20 num.14 in all.

Fauorabiliores sunt qui certant de damno vitando, quàm qui lucro captando, lib.7 t.1 p.788 c.1 d.23 n.9 in al.

FERIÆ rogationum non tam in honorem Dei quàm hominum gratia comparatæ, l.3 t.11 p.189 col.1 d.6 num.5 earum causa immediata est salus hominum & fructuum conseruatio, ibid.n. 5 in all.

Feriarum aliæ in honorem Dei indictæ sunt, aliæ in honorem Principis, aliæ vindemiarum aut messium causa, l.3 t. 11 p.187 c.2 d.2 n.6 in all.

FEVDATARIVS non est prohibendus vt iure communi vtatur in necessariam consequentiam, pag.35 c.2 d.30 numero 12

FEVDVM, verere Longobardorum lingua beneficium significat, lib.4 ti.43 p.503 c.2 d.51 n.2 in all.

Feudum consolidatione extinctum, inuito etiam superiore domino, noua alienatione & conuentione resuscitari potest, l.4 t.43 p.511 c.1 d.73 n.8

Feudum datum ea lege vt nullo modo possit alienari, ne quidem ex causa dotis, est omnino inalienabile, & quod in eius vicem datum fuit, lib.4 ti.43 p.497 c.2 d.35 n.1 & 2

Feudum obligari non potest, nisi certis casibus, multò minus venit in generali obligatione bonorum omnium, l.8 t. 13 p.1082 c.1 d.2 n.3 in al.

Feudum ad quascunque manus perueniat, remanet semper de retrofeudo, l.4 ti.43 p.501 col.1 d.44 n.3 in all.

Per feudi emphyteuticarij diuisionem, inducitur pensionis diuisio, lib.4 t.43 p.499 c.2 d.39 n.1 & 2

Directus dominus, an & quando teneatur ad onera feudi vel subfeudi ad se reuersi, l.4 t.42 p.485 c.2 d.2 n.1

Feudo euicto vel redhibito quod fuerat permutatum, an aliud feudum in eius vicem, an pecunia dari debeat, lib.4 ti. 40 p.461 col.1 d.4 à n.1 ad 20

Subfeudo per Principem acquisito, an jus feudi extinguatur? l.4 t.43 p.484 c. 1 d.1 à nu.1 ad 35

Feuda omnia à Principe, tanquam à fonte fluunt, l.3 t.12 p.193 c.1 d.17 n.6

Feuda nihil nisi profana sunt beneficia, p.13 c.2 d.48 n.7 in al.

Feuda etiam recta & propriè feuda possunt hodie ex causa dotis alienari, l.4 t.43 p.497 c.2 d.34 nu.3

Feuda nunquam ad ascendentes recurrunt, sed semper ad descendentes deuoluuntur, l.3 t.19 p.215 c.1 d.17 n.1 in all.

FICTIO in casu ficto tantundem operatur, quantum veritas in casu vero, pag. 162 c.2 d.25 num.3 in al.

Fictiones omnes de eo esse solent, quod per rerum naturam verum esse possit, p.140 c.2 d.2 n.5 in all.

FIDES inquisitoris suspicione laborans potest purgari testibus repetitis, adeóque si opus sit reo commissis, l.9 t.3 p. 1154 c.2 d.24

Fides bona tertij possessoris non excludit ius spoliati si nihil spoliato impu-

tari posſit,lib.8 t.3 p.950 c.1 d.26 à n.1 ad 15
Fides bona regulariter in posſidente præsumitur,l.3 t.24 p.242 col.1 d.9 num.3 in all.
Fides bona non patitur vt bis idem exigatur, p.59 c.1 d.17 n.6 in al.
Fides bona etiam extra iudicium agnosci potest,l.4 t.24 p.393 c.2 d.26 num.3 in all.
Fides vnius alterius defectum supplere tolet, lib.4 t.15 p.331 c.1 d.12 n.4 in al.
Fides adhibenda est verbis enunciatiuis summi Pontificis & cuiuslibet alterius Principis,p.29 c.2 d.4 n.1
FIDEICOMMISSARIA hereditas restitui potest & fructuaria & per fructuarium l.6 t.27 p.760 col.2 defin.21
Fideicommissaria substitutio non expirat per agnitionem, sed confirmatur, l.6 t.8 pag.646 c.2 d.8 n.2 in al.
de Fideicommissaria hereditate, quam fiscus quasi sibi acquisitam restituit,& quartam detraxit,cùm ad alium & hereditas & quarta pertineret,lib.6 t.27 p.763 c.1 d.29
FIDEICOMMISSARIVS vniuersalis heredis loco est,li.6 ti.3 p.619 c.1 d.2 nu.1
Fideicommissarius singularis, non particularis dici debet is cui certa res præstatur, lib.6 t.11 p.667 c.1 d.24 nu.4 in all.
Fideicommissarius particularis quis dicatur, lib.6 ti.27 pag.753 c.2 d.3 num.1 in all.
Fideicommissarius siue vniuersalis siue particularis, debet conficere inuentarium, ne teneatur supra vires fideicommissi: nec ei prodest inuentarium factum ab herede, l.6 t.11 p.666 c.2 d.24 nu.1.2
Fideicommissarius nõ potest agere contra tertios possessores ante hereditatem restituram, nisi certis in casibus, l.6 t.27 p.761 c.1 d.23
Fideicommissarius non immutatur ex diuisione hereditatis aliter facta inter heredes quam testator voluerat, lib.3 t.25 p.247 c.1 d.12 n.1. 2 & 3
Fideicommissarius ex instrumento de domo rei subtracto, si modo subtractum constet,agere non potest,pag.69 c.1 d.9 nu.2
Fideicommissarius repertus in possessione sine vitio est legitimus contradictor,nisi habeat cautam ab actore siue mediatam,siue immediatam, p.91 c.2 d.14 n.1
Fideicommissarius non est legitimus contradictor in casu l.vlt.C.hoc tit.si non reperiatur in possessione sine vitio,l.6 t.14 p.684 c.1 d.2 n.1
Fideicommissarius qui in possessione est, sine vitio legitimus contradictor est, non contra heredem ad impediendam detractionem, sed contra heredis creditores.l.6 t.27 p.762 c.1 d.27
Fideicommissario probationis onus incumbit, l.3 t.21 p.227 c.1 defin.6 nu.7 in all.
Fideicommissarij vniuersales, secundum nouellam Iustiniani constitutionem, recusante scripto herede,hereditatem adire possunt, lib.6 t.3 pag.619 c.1 d.2 num.8
Inter Fideicommissarios siue vniuersales siue singulares,An & quando locus sit iuri adcrescendi, l.6 t.3 p.619 c.1 d.2 à num.1 ad 10
Fideicommissariis ex graduali & reciproco fideicommisso vocatis,non nocet pactio coheredum reciprocam inter se substitutionem remittentium, l.6 t.22 p.729 c.2 d.40
Fideicommissarius qui pendente conditione res fideicommissas emit, an & quando earum pretia petere postea possit,lib.6 ti.17 p.758 col.2 d.15
quasi Fideicommissarius aliquid petens non est audiendus,nisi prius doceat de fideicommisso, lib.6 t.27 pag.757 col.1 defin 12
Fideicommissarij ius non lædit confiscatio etiam ex causa læsæ maiestatis, l.4 ti.38 p.458 c.1 d.10 num.8
Fideicommissarij rem potest quis legare si modo aliquid dederit fideicommissario compensandi animo,quod fideicommissarius agnouerit,l.6 t.22 p.727 c.1 d.34
Fideicommissario restitutam aut saltem adiudicatam esse hereditatem necesse est, priusquam contra tertios agere possit,l.6 t.27 p.753 c.2 d.3
Fideicommissario nullum facit præiudicium crimen læsæ maiestatis ab herede commissum, sed non ideo restituitur ante mortem naturalem condemnati, l.6 t.22 p.716 col.1 d.5
Fideicommissario nõ potest nocere quod rogatus heres condemnatus fuerit læsæ maiestatis, & eius boni confiscata sint,in eóque est melioris conditionis quàm agnati quib. tota hæreditas auferetur, l.9 t.6 p.1159 c.1 d.3 nu.8 in al.
FIDEICOMMISSVM habetur pro restituto, instituro per heredem grauatum fideicommissario, l.6 t.27 pag.755 c.2 defin 9
Fideicommissum bonorum debitoris alicui adiudicatum detractis detrahendis non impedit ne possit obiici exceptio excussionis detractionum faciendarum,lib.8 t.23 p.1044 c.2 d.11 num.1 2 & 3
Fideicommissum conditionale ante conditionis euentum nihil est,p.78 t.2 d.5 n.2 in all.
Fideicommissum conditionale, an transmittatur ad liberos masculorum,substitutis expresè liberis fœminarum vocatarum post masculos,l.6 t.8 p.655 c.2 d.25
Fideicommissum cõditionale non transmittitur, nisi ex coniecturis, puta si minus dilectorum liberi aliqua testamenti parte sint vocati, l.6 ti.22 p.718 col.2 d.14
Fideicommissum conditionale nõ transmittitur ante euentum conditionis,ne quidem ad descendentes, l.6 t.29 pag. 765 c.1 d.2
Fideicommissum conditionale nõ transmittitur, ne quidem ad liberos, n.si ex coniecturis, quibus tamen locus nullus est si superites substitutus sit, nulla liberorum facta mentione, lib.6 tit.22 pag 729 c.1 d.38
Fideicommisso conditionali, quod nec expressim repudiari potest per diuisionem hereditatis non præiudicatur, l.3 t.25 pag.243 col.2 d.1 nu.6 & 7
Fideicommissum reale omnimodo locum habet quandiu supereſt aliqua persona ex vocatis, non inspecto eo, an priorum fideicommissorum conditio extiterit an defecerit, l.6 tit.22 p. 730 c.2 d.42
Fideicommissum reale non extinguitur per superexistentiam liberorum, cum testator habuit respectum ad defectum masculorum, & voluit bona sua conseruari in familia, lib.6 t.22 p.715 c.1 d.3
Fideicommissum reale & consequenter purum, nec tantum graduale, sed etiam reciprocum inducitur, quoties testator habuit respectum ad defectum liberorum,lib.6 t.22 pag.727 c.2 def.36
Fideicommissum relictum sub conditione mortis, si sine liberis, non debetur ante mortem, licet neque liberi vlli sint,neque spes vlla liberorum,l.6 ti. 30 p.765 c.1 d.1
Fideicommissum relictum sub simplici conditione, *si sine liberis* defecit superstitibus liberis, nec sub duplici conditione datum vnquam præsumitur, lib 6 t.25 pag.744 col.2 defin. 12
Fideicommissum relictum vt bona in familia conseruentur, non admittit monachum neque monasterium,lib 6 t.22 p.722 c.2 d 25
Fideicommissum relictum nouitio non acquiritur monasterio, sed si relictum sit in professo, acquiritur vsusfructus iure ad vitam professi, l.6 tit.22 p 727 c.2 d.26
ad Fideicommissum relictum sub nomine collectiuo non admittuntur per ius repræsentationis illi, qui ab intestato non possent admitti,lib.6 t.22 p 717 c. 2 d. 10
Fideicommissum suo heredi iniunctum confirmatur per solam existentiam sui heredis, nec requirit probationem agnitæ hereditatis,lib.6 ti.22 p.729 c.1 defin 19
Fideicommissum al cui iniunctum sub ea conditione, si sine liberis decesserit, per liberos naturales excluditur, n.si legitimorum mentio adiecta sit, si non ex testant s dignitate al ive coniecturis probabilibus appareat de contraria eius voluntate, l. 6 t.25 p.741 c.1 defin.2
Fideicommissum vniuersale an sicut est transmissibile,ita sit cessibile,& quando?lib.6 t.27 p.754 c.2 d.7
Fideicommissum prius restitui debet, quàm vt ex fideicommisso tranſeant actiones, l.3 t.21 p.226 c.1 d.14 n.3
Fideicommissum primum confluit in secundum,l.6 t.27 p.758 c.1 d.14
Fideicommissum post restitutionem cedi potest licèt ante non posſit,pag.180 col.2 d.6 n.2 in all.
Fideicommissum an factum sit in hereditate, an in rebus singulis, quantum interſit, l.6 ti.6 pag.638 c.2 d.6 num. 1 2 3 4
Fideicommissum quod quis post mortem suam pluribus præstare iussus est, repræsentare potest in sui præiudicium non in aliorum, lib.6 t.12 pag.718 c.1 defin.13
Fideicommissum ab intestato relinqui potest & capi debet per manus heredis legitimi,p.82 c.2 d.27 num.6 in all.
Fideicommissum qui potuit petere ab herede, si interim contra eum egerit tanquam creditor hæreditarius, non ideò fideicommissum repudiasse intelligitur,l.6 t.17 p.695 c.2 d.11
Fideicommissum qui repudiat ex vno capite, & ita sequentibus locum facit, potest iterum admitti ex alio capite, sed post alios omnes, l.6 t.22 p.721 c.2 d. 21
Fideicommissum potest relinqui personæ quæ nondum sit in rerum natura, si modo extet tempore conditionis existentis,lib.6 t.8 pag.647 c.1 d 9 num.6 in all.
Fideicommissum ante mortem deberi non potest, neque cura post mortem decerni, lib.4 tit.7 pag.285 c.2 d.2 nu. 4 & 5.
Fideicommissum inducitur ex alienationis prohibitione fauore illorum qui sunt de familia,sed aliquando purum, aliquando conditionale, l.6 t.22 p.615 c.2 d.4
Fideicommissum inducunt verba *Vsque ad infinitum*, posita in substitutione, sed graduale tantum inter descendentes non

tes non reciprocum, li.6 tit.22 p.721 c.2 d.22
Fideicommissum etiam ex nudis coniecturis inducitur, lib.6 t.24 p.740 col.1 defin.3
Fideicommissum potest excedere quartum gradum, si modo non inducatur ex alienationis prohibitione, l.6 t.22 p.726 c.2 d.32
Fideicommissum non ideo petere potest qui electus est, quandiu eligens mutandæ voluntatis arbitrium habet, li.6 t.22 p.726 c.2 d.18
Fideicommissum, mortuo altero ex eligendi facultatem habentibus, etsi superstes neque eligere neque electionem reuocare possit, non debetur nisi mortuo vtroque, l.6 t.22 pag.721 col.1 defin.19
Fideicommissum quidem graduale inducitur liberis liberorum positis in conditione, vsque in infinitum, etsi vulgaris præcesserit, sed non reciprocum, nisi testator habuerit respectu ad defectu liberorum, l.6 t.22 p.722 c.1 d.23
Fideicommissum restituere iussus, si hereditarias res possideat, potest recte conueniri vt non tantum ius ipsum restituat, sed ipsas quoque res singulas quæ hereditatis appellatione continentur, l.3 t.21 p.226 col.1 d.4 num.8
Fideicommissi confessio. Vide Confessio fideicommissi.
Fideicommissi portio deficiens nũquam vacat, l.6 t.3 p.619 col.1 defin.2 n.6
Fideicommissi singularis alienatio quælibet quomodocunque contingit, omne fideicommissi ius extinguit, lib.3 t.25 p.248 c.1 d.12 n.16 & 17
Fideicommissi quæstione pendente, & æris alieni, filius interim debet habere legitimam ex bonis quæ pater mortis tempore possidebat, lib.6 t.11 pag.658 c.2 in fine.
Fideicommissi quæstio quod à defuncto debitum fuisse intelligitur, non est differenda prætextu instantiæ discussionis, l.6 t.11 pag.660 c.2 d.5
Fideicommissi debiti in paterna vel fraterna hereditate ius non tollitur renunciationi bonorum paternorum & fraternorum, lib.2 ti.3 p.78 c.2 defin.5 in all.
Fideicommissi quoties sunt plures gradus, rupto primo gradu rumpuntur etiam sequentes, qui ab eo habent dependentiam, lib.6 ti.22 p.728 c.2 d.37 num.10 in all.
Fideicommissi petitionem inuicè remisisse non videntur qui cum duo essent inuicem restituere rogati, portiones tamen suas vendiderunt, lib.6 t.22 p.729 c.2 d.40 nu.2 in all.
de Fideicommissi confusione & iure euictionis ob prælegata heredibus relicta lib.6 t.27 p.757 c.1 d.13
Fideicommisso bona subiecta possunt obligari & alienari, etiam pro augmento dotis, dummodo sit cõgruum, quale est consuetudinarium, lib.6 t.23 p.736 c.1 d.5
Fideicommisso sola defuncti bona continentur, p.70 c.2 d.14 nu.4 in all.
in Fideicommissum veniunt pretia rerum fideicommisso subiectarum ex pacto retrouenditarum, li.6 ti.27 p.759 c.2 d.17
in Fideicommissum veniunt bona coheredi à coherede per trãsactionem data in supplementum portionis hereditario, etiamsi nunquam fuerint testatoris, l.6 t.22 p.730 c.1 d.41
in Fideicommissum veniunt etiam ea quę heres habuit non quasi heres, si modo habuerit occasione hereditatis, l.6 t.27 p.761 c.1 d.22
de Fideicommisso, quod à defuncto debitum fuisse intelligitur, litigandum est cum herede qui imploraut beneficium legis & inuentarij, non etiam cum creditoribus & legatariis, l.6 t.11 pag.661 c.1 d.6 num.1
ex Fideicommisso transuersali non potest dos deduci, quomodo deduceretur ex fideicommisso relicto à descendente, lib.6 tit.23 pag. 738 col.2 defin.10
ex Fideicommisso quantum detrahi debeat, dum est incertum, non est sua possessione priuandus is cui bona sunt vendita per heredem, lib.6 t.27 p.760 c.1 d.20
ex Fideicommisso non succeditur in stirpes, sed in capita, nisi cum succeditur iure repræsentationis, lib.6 t.22 p.717 c.2 d.11
in Fideicõmisso per quod substituti sunt qui ex Titio & Sempronia nascentur liberi, nepotes non continentur, l.6 t.22 p.717 c.2 d.12
Fideicommissa vniuersalia conseruantur per Auth. ex causa, l.6 ti.9 pag.656 c.2 d.2 n.1
Fideicommissa etiam vniuersalia conseruantur, tam per clausulam codicillarem, quàm per auth. ex causa, C. de liber. præter. lib.6 ti.17 pag.695 col.1 defin.9
in Fideicommissis quæ sit distinctio adoptiuorum, & legitimatorum ex rescripto principis, lib.6 t.25 pag.747 c.1 d.18 nu.10 in al.
in Fideicommissis Augustanorum mos quis, lib.6 t.23 pag.736 c.1 d.4 nu.50 in all.
FIDEIVBERE in rem suam licet, li.4 t.17 p.356 c.2 d.7 n.3 in al.
Fideiubere qui promisit etiam idoneè, non cogitur renũciare exceptioni ordinis, l.8 t.28 p.1080 c.2 d.37
Fideiubens in rem suam non habet ordinis exceptionem, quamuis ei non renunciauerit l.8 t.27 p.1071 c.1 d.6 nu.3 & 4
Qui Fideiussit iudicio sisti, si semel reum stiterit iterum sistere tenetur l.8 t.27 p.1075 c.2 d.24 n.1
Qui Fideiusserat inutiliter, non eo minus tamen postea soluit vtiliter ita vt non possit solutum repetere lib.8 t.27 pag.1073 c.2 d.16 n.1 & 2
FIDEIVSSIO de non offendendo quando præstanda sit, & quando reuocanda, l.8 t.28 p.1082 c.2 d.42
Fideiussio cum sit stricti iuris non trahitur ab vno casu ad alium nec proinde à compromissis ad iudicia l.8 t.27 p.1070 col.2 d.5 n.1.2 & 3
Fideiussio pro dote valet si ante sponsalia vel in sponsalibus ipsis conuenerit vt dotis fideiussor detur à futuro marito, cui alioqui nec dos nec mulier traderetur, lib.5 t.14 p.576 c.2 d.1 n.7 in al.
FIDEIVSSOR vt sit idoneus cogitur etiam corpus suum obligare, tametsi pro eo interueniat qui corpus suum obligare non potest l.8 t.27 p.1072 c.2 d.12 n.2 & 3
Fideiussor idoneus non est nisi qui & corpus suum cum bonis obligauit, & exceptioni ordinis renunciauit, nisi vbi consuetudo est in contrarium l.8 t.27 p.1070 c.1 d.4 nu.1.2 & 4
Fideiussor à iudice acceptus ad executionem sententiæ, non eò minus condemnari debet, quod eum tanquam minus idoneum admittere victus voluerat lib.8 tit.27 pag. 1075 col.2 def. 23 à n.1 ad 10
Fideiussor acceptus in id omne, quod à Titio deberi constabit, non tenetur, nisi viuo Titio liquidatum sit debitum præterquam si mõtio facta sit heredũ, aut nisi de iudicato soluendo fideiusserit lib.8 t.28 pag. 1079 col.1 defin.34 n.1
Fideiussor eo demum die acceptus videtur in quem vt solueret, fideiubsit, l.4 t.2 p.275 c.2 d.12 num.2
Fideiussor iuratus potest in duriorem causam obligari, vt scilicet tanquam principalis teneatur non tanquam fideiussor l.8 t.27 p.1073 c.1 d.14 n.1 2 & 3
Fideiussor creditoris sui non potest ei obiicere compensationem summæ pro eo solutæ ex iudicato, licet à sententia prouocatum fuerit l.4 t.23 p.331 c.1 d.13 n.1
Fideiussor mulieris si principalis debitor cognouit eum rogante ac mandante muliere fideiussisse, tunatur exceptione Velleiani, l.4 t.22 p.373 col.2 d.28.
Si verò, creditor fideiussoris personam & fidem simpliciter secutus probetur, quid iuris, ibid.
Fideiussor de restituenda dote & de soluendo augmento, non tenetur si occisa sit vxor à marito, lib.6 tit.28 pag.1084 column 1 d.47
Fideiussor indemnitatis tenetur ob quamcunque molestiam, etiam quæ sit meri facti, lib.8 t.28 p.1083 colum.2 d.45
Fideiussor locuples dicitur non tantùm ex facultatibus, sed etiam ex conueniendi facilitate p.148 c.2 d.1 num.4 in all.
Fideiussor non liberatur ex solutionis prorogatione facta ipso inscio, secus est si prorogata fuerit obligatio, putæ ex causa tacitæ reconductionis, lib.8 t.28 p.1076 c.1 d.25
Fideiussor tempore liberatus si soluat creditori non ideo amittit actionem mandati l.8 t.27 p.1072 c.1 d.10 n.1.2 & 3
Fideiussor ex locationis lege datus absente locatore vtiliter tamen obligatur interueniente stipulatione notarij l.8 27 pag.1073 colum.1 defin.15 num.1.2 & 3
Fideiussor qui omisit exceptionem ex sua persona qua reus vti non potuit, habet nihilominus mandati actionem, si ea exceptio minùs honesta fuit l.8 t.27 p.1072 c.1 d.9 n.6 in all.
Fideiussor turus exceptione pacti de non petendo, cuius tamen controuersiam patiatur à creditore, non eo minus potest agere mandati si id malit contra debitorem l.8 t.27 pag.1071 c.2 d.9 nu.1 ad 10
Fideiussor si grauiores vsuras præstiterit eas indistincte repetere potest lib.8 t.27 p.1070 c.1 d.2 n.5 in all.
Fideiussor parum fideliter facit qui rei eximit potestatem vtendi iure suo l.4 t.26 p.404 col.1 defin.12 numero 10 in all.
Fideiussor etiam priùs quàm soluerit petere potest vt capiantur & vendantur bona debitoris ex quorum precio satisfiat creditori, l.4 t.26 p.408 c.2 d.24 n.1.2 3 & 4
Fideiussor qui iusta exceptione siue cedendarum actionum, siue alia qualibet munitus est, non censetur esse in mora, ideóque nec vsuras vllas debet l.8 t.27 pag.1074 column.1 d.19 n.1.2.3.4 & 5
Fideiussori qui per collusionem cum creditore hab tantis soluit non est dandus regressus, lib.8 t.28 pag. 1077 colum.1 d. 27
Fideiussor nõ habet bona debitoris obligata ob id tolũ quod creditor habuerit a

nisi debitor contraxerit cum fideiussore sub iisdem obligationibus: cessio igitur necessaria est, maximè ad transferendam possessionem, l.8 t.28 p.1082 c.2 d.41

Fideiussor quamuis non nisi prouisionaliter condemnatus, diffinitiuam tamen indemnitatis condemnationem aduersus reum vrgere potest, li.8 ti.28 p.1077 c.1 d.28

Fideiussor, si quis tanquam fideiussor interuenerit in contractu venditæ pensionis annuæ certo pretio, (pro solutione scil. pensionum, non etiam pro restitutione pretij in casum longioris cessationis,) ad restitutionem pretij conueniri non potest, l.4 t.29 p.421 c.1 d.13 n.2 in all.

Fideiussor si neget se fideiussisse, & postea conuincatur de mendacio, exceptionem ordinis postea non habet, li.2 t.15 pag.113 col.2 defin.3 n.3 in all.

Fideiussor pauper non est cogendus expectare vt detrudatur in carceres, lib.4 t.26 pag 403 c.2 d.14 num.4 in all. quibus casibus detrudatur, ibid.

Fideiussor tutelæ non vocatus vt adsit rationi reddendæ, potest quandocunque postea conuentus rationes impugnare, nec tantum collusionem obiicere, sed etiam de arbitrorum iniquitate conqueri, lib.5 t.33 p.604 c.1 d.2 n.4 in all.

VI Fideiussor nemo potest conueniri ex promissione de fideiubendo, quamuis ex promissione de se obligando promissor teneatur quasi iam obligatus, si præcedat iusta causa, lib.8 t.28 p.1080 c.1 d.36

Fideiussoris & emptoris in expensarum litis cum alio habitæ repetitione differentia, lib.8 t.28 pag.1076 c.2 d.26

Fideiussoris obligatio semper est stricta, l.4 t.29 p.421 c.1 d.13 nu.2 in all.

Fideiussoris creditores nullum priuilegiũ habere possunt in eo fundo, quem fideiussor habuit à debitore vt solueret communi creditori, lib.8 tit.28 p.1083 c.1 d.44

Fideiussori debentur sumptus ab eo facti etiam prius quàm litem debitori denunciauerit maximè si fideiussor fuit ex aliena prouincia, l.4 t.26 p.409 c.2 d.27 n.1 2 & 3

Fideiussori præstanda est indemnitas in ea ipsa moneta in qua soluit, si eius interfit & in eo plus iuris habet quàm creditor, l.b.8 ti.27 p.1060 c.2 defin.2 num.1 2 3 4 & 5

Fideiussori, qui pecuniam aliquam accepit pignori à debitore, non potest imputari cur ea non soluerit, & ideo non ob id minus plenam habet actionem mandati contra debitorem, l.4 t.26 p.409 c.1 defin.25 nu.1 & 2

I deiussori competit actio contra debitorem etiam priusquàm condemnetur, sed tantum ad liberationem non ad solutionem, l.4 t.26 p.409 c.1 d.26 n.1. 2 3 4 5 & 6

Fideiussori non tantum actionis cessio, sed etiam tabularum redditio fieri debet per creditorem etiam inuito, ac multò magis ignorante debitore, l.8 t.27 p.1074 c.1 & 2 d.18 n.1

Fideiussori exceptio discussionis etiam contra mercatorem competit: nisi ipse & mercator sit & in foro mercatorum conueniatur: Item ei qui promisit se soluturum ad eam diem ad quam debitor se obligauit, lib.8 t.27 p.1070 c.1 d.3 n 1 2 & 3

Fideiussori imputari non potest cur non opposuerit exceptionem quam licitè opponere non potuit, neque lex damnum debiti irrogans creditori trahẽda ad fideiussorẽ, l.8 t.28 p.1083 c.1 d 43

Fideiussori non imputatur quod sciens omiserit exceptionem procuratoriam aut aliam quæ sit de apicibus iuris, li.8 t.28 p.1077 c.2 d.29

Fideiussori non imputatur si bonã fidem agnouerit, puta si soluerit postquam solus ipse tempore liberatus fuit non etiam debitor, lib.8 t.28 pag.1077 c.1 d.27 num.1 in all.

Fideiussorem dare iussus à iudice, in ea prouincia dare debet in qua iussus est, p.151 c.2 d.11 n.1

Fideiussorem non facilè inuenire potest qui bona nulla habet, p.150 c.1 d.7 nu. 3 in all.

contra Fideiussorem tutoris adiudicatio prouisionalis fieri non potest, etiam post solenniter redditas tutelæ rationes à tutore, si eiusmodi redditioni non interfuerit, nec ad id euocatus sit, l.5 t.31 p.600 c.2 d.5 n.1 in all.

Fideiussore conuento etiam principalis debitor per consequentiam cõuenitur in solidũ, l.b.4 ti.29 p.423 c.1 d.20 nu.7

Fideiussores rogari solent vt intercedant p.150 c.2 d.9 n.2 in all.

Fideiussores minùs idoneos accipere nemo cogitur, pag.153 c.2 d.17 n.2 in all.

Fideiussores iudicio sisti & iudicatũ solui non habent exceptionem ordinis, & in quo tamen differant, l.8 t.27 pag. 1071 col.2 defin.8 nu.1 2 3 & 4

Fideiussores probatos esse sufficit vel à parte, vel ab arbitro, p.152 c.2 d.13 n. 3 in all.

pro Fideiussoribus aut saltem collaudatoribus habendi sunt, qui aliquem idoneum adfirmarunt etiam tanquam testes, l.5 t.32 p.603 c.2 defin.1 num.7 in all.

FIDVCIARIÆ & prouisionali adiudicationi ex instrumento quantumuis authentico & guarentigiato nullus pendente lite locus est p.105 c.2 d 5 n.5

Fiduciaria hereditatis possessio danda est heredi scripto potius quàm legitimo, si modo scriptus tabulas proferat, nec rasas nec cancellatas, l.6 t.14 p.684 c. 1 d.3.

non FIGVRA literarum sed oratio quam exprimunt literæ illa est, quæ totum facit lib.6 t.6 p.643 col.1 d.2 num.2 in all.

FILIA An instituta sit in quota hereditatis, An in quota bonorum valde interest, l.5 t.9 p.562 c.1 d.9 n.1.2.3.4 & 5

Filio si pro legitima aliquid relictum sit aliquid incertæ quantitatis quæ non possit certa fieri sine magnis litibus & litium sumptibus, non rite institutus, sed præteritus videtur, lib.3 t.19 p.211 c.2 d.9 num.4 in all. & p.219 c.2 d.29 n.3 in all.

Filia, si pater amplius ei reliquerit sub ea conditione, si nupserit ex patrui voluntate, non eo minus consequitur legatum quòd nupserit citra patrui voluntatem, præsertim si eius consensum requisiuerit, lib.6 tit.25 p 746 col.2 d.18

Filia quæ dotem à patre habuit, licèt legitima minorem, potest statuto excludi, nisi grauiter læsa proponatur lib. 3 tit.19 pag. 215 col. 1 d.18 n.1 & 5

Filia renunciat plerumque futurę successioni matris, licèt non cogatur, mater filiam dotare p.79 c.1 d.7 n.1 in all.

Filia si ab initio congruam dotem habuit nihil ei prodest quod postea pater ditior factus sit lib.3 t. 19 p. 217 c.1 d.23 nu.10

Filia nupta in domicilio mariti, non patris siue viui siue defuncti, conuenienda est p.153 c.2 d. 5 n.1 & 2

Filia maior annis restitui potest aduersus factam renunciationem ex causa enormis læsionis pag. 110 col. 1 defin. 8 num.4

Filia fam. l. potest iure diuino & pontificio nubere sine consensu patris, l.9 t.9 p 1165 c.1 d. 1 nu.5 in all.

Filia quæ renunciauit si ante patrem decesserit superstitibus neporibus, qui repudiato legato sibi relicto, legitimam petere malint in corporibus hæreditatis, eorum legitima assignanda est ex facultatib. quæ mortis tempore reperiuntur p.82 c.2 d.15 n.5

Filia quæ accepta dote renunciauit, si non vltra dimidiam partem ex comparatione eius quantitatis quam pro legitima habere debuisset si tum pater decessisset, læsa sit, querelæ nullus ei relinquitur locus lib.3 t.19 p.216 col. 2 d.23 n. 14

Filia quæ non renunciauit succedit masculo qui renunciationis tempore viuebat, si ille ante patrem decesserit p. 85 c. 2 d.22 n.5

Filia, quæ non renunciauit, si quid vel minimum pro legitima acceperit, nihil nisi supplementum petere potest p. 79 col 2 d.8 n.1 in all.

Filia quæ non renunciauit accipiendo minus congruam dotem à patre non ob id postea renunciare cogitur, quod eam postea dotem pater auxerit & congruam fecerit, l.5 t.9 p.561 c 1 d. 5 n.1.2.3.4 5 & 6

Filia cui legatum est in diem aut sub conditione, si totum pro legitima petere velit ante diem, totum ei legatum solui oportet l. 3 c. 19 pag. 212 c. 2 d. 12 n.1

Filia quæ legatum sibi pro legitima relictum agnouit non est in communione licet habitet cum fratre, l.7 t.1 p. 791 c. 1 d.28 nu.1

Filia pendente lite, subministrari sibi sumptus necessarios in casum litis & alimentorum regare potest l. 3 t.19 p. 213 c.1 d.12 n.14

Filia cogitur vel patris iudicium sequi, vel repudiato, petere legitimam qualis quantaque sibi ex legitima debetur l. 3 t.19 p.212 c.2 d.12 n.13

Filia maior annis viginti quinque post obitum patris si renunciauerit, non aliter audienda erit, nec si restitutionem in integrum petat, quàm si se immodicè læsam probet lib.3 t.19 p. 214. col. 1 d. 15 n.8

Filia quæ à legitima exclusa est, dotari nihilominus debet l 3 t.19 p.215 c.2 d. 19 n.2

Filia quæ per iuratam renunciationem exclusa est, impunè præteriri potest p. 79 c.2 d.8 n. 2 in all.

Filia non potest per diuisionem factam in testamento patris excludi à successione fratris talliabilis nisi agnouerit voluntatem, lib.7 t.1 pag. 181 c.1 d.7 num.1

Filia quæ patri talliabili non succedit sed dotem pro legitima à domino habuit, non habet inuita dominum in ea dote successorem licet maneat talliabilis, l.7 t.1 p.781 col.2 d.8 n.1

Filia defuncta talliabili sine liberis potior est causa domini quàm patris etiam in dote profectitia si pater neque expresse neque tacite fuerit sibi stipulatus salua patri legitima, li.7 t.1 p.791 c. 1 d 30 n.1

Filia potest si velit repudiare legatum & legitimam petere in corporibus bonorum, l.7 t.1 p.791 c.2 d.28 n.1 in al.

Filia an viuo patre possit dotem repetere ab herede prioris mariti qui eam soluit patri sine filiæ consensu, cùm filia eam dotem sibi stipulata esset patre consentiente. Et quid si eam pater secundo

secundo viro dederit? l.5 t.8 p.556 c.1 d.19 a n.1 ad 16

Filia quæ remansit in communione pro legitima dupliciter modo non excludit dominum, lib.7 t.1 p.790 c.2 d.15 n.1

Filiafamilias, An & quando agere possit de dote siue profectitia siue adventitia sine patris consensu, l.5 t.8 p.555 c.1 d. 17 n.4.5.& 6

Filiæ præsentia non est necessaria vt dos acquiratur ex constitutione facta marito, sed est necessaria vt soluto matrimonio ei restituenda reuertatur, l.5 t.8 p.557 c.1 d.20 n.5.6.& 7

FILIATIO difficillimæ & ferè impossibilis est probationis, lib.4 t.14 p.309 c.2 d.6 nu.5 in all. probari tamen per verba enunciatiua potest in antiquis, l.4 t.14 p.315 c.1 d.28 n.1 in fi.

Filiationem ex sola nominatione in antiquis probari, quando procedat, l.4 t. 14 p.315 c.1 d.28 n.9 in all.

FILIVS patri hæres est & ne extat ius etiam absentis & ignorantis, potest tamen, si velit, abstinere, l.3 t.25 p.245 c.1 d.5 n.1 in all.

Filius aut filia cui aliquid pro legitima in pecunia solutum est, non tenetur pecunia supplementum præstare potest, l.3 t.19 p.200 c.2 d.2 n.8 in all.

Filius qui sui est, hoc ipso probatur suus hæres, l.6 t.12 p.676 c.1 d.2 num.1 in all.

Filius hæreditatis partem (nec si pro ea parte) sed omnia subiisse videtur, non potest, l.3 t.19 p.210 c.2 d.6 nu.1. 2.3 & 4

Filius qui se vel se immiscuit non potest se exonerare, neque renegando se hæredem neque abstinendo, l.6 t.12 p.675 c.2 d.10

Filius omnimodo & in omnem eventum legitimam habere debet, l.3 t.19 p.211 c.1 d.6 n.9 in all.

Filius legitimam portionem in ea re hereditaria quam elegerit, sibi soluere non potest, l.3 t.19 p.209 c.2 d.3 n.1

Filius qui legitimam solam habet, neque bonorum possessor esse potest, l.3 t.19 p.211 c.1 d.6 n.8 in all.

Filius pro patre, aut pater pro filio conueniri non potest, si non prius se obligauerit l.4 t.20 p.362 c.1 d.4 n.5

Filius quod à patre non habet, non potest pater filio adimere, p.90 c.1 d.8 nu.2 in all.

Filius in causa status potest contra factum patris venire, p.90 c.1 d.8 n.1 in all.

Filius tenetur alere patrem etiam abbanitum, dum ne perducilis fit, l.2 t.14 p. 115 c.1 d.1 n.9 in all.

Filius paterno odio prægrauari non debet, l.4 t.9 p.292 c.2 d.1 n.4 in all.

Filius propter ingratitudinem iuste exheredari potest l.4 t.9 p.294 c.1 d.4 n.1

Filius non potest videri deceptus qui patris consilium secutus & executus est, l.9 t.29 pag.1122 c.2 d.26 n.5 in all.

Filius an & quando possit impugnare factum patris, cui hæres ille extiterit, & quæ tam proprio quàm tutorio nomine fundum filij vendiderat, lib.8 t.31 p.1108 c.2 d.2

Filius non potest videri minus habuisse à patre quam sibi deberetur, si nihil ei à patre debebatur, lib.3 t.19 p.218 c.1 d.25 n.6 in all.

Filius potest venire contra suorum bonorum alienationē à patre factā, quamuis heres patris, atque etiam pater nomine filij, l.6 t.35 p.773 c.1 d.1

Filius potest venire contra factum patris defuncti, si quid à patre gestum sit peritum & contra leges, licet ipse hæres sit patris, dummodo non veniat tanquam hæres, sed proprio iure, lib.4 t. 11. pag.303 col.1 d.4 numer.1 & 2

Filius si neget impendisse ea rem ea quæ filio imputare nolait in legitimam, probando ab hæredibus exigenda est, l.3 t.19 p.219 c.1 d.29 n.10

Filius licet exigendam quæ ex ea est acquisitionis etiam post mortem patris, l.3 t.25 p.247 c.2 d.11 n.2 in all.

Filius qui patris creditoribus tanquam hæres solauit, licet ex priuilegio restituatur aduersus immissionem vt abstinendi habeat potestatem, condicere tamen quod solauit non potest, p.127 c.2 d.4 n.1

Filius hæres patris reuocans ex proprio iure in suam hæreditatem à patre alienata, agit ad proprium commodum, non ad commodum patris à quo tertius, l.4 t.11 p.304 c.1 d.4 num.2 in all.

Filius non suo proprio iure potest potior pro legitima hæreditate eam propriam habere ea que potest nisi cum instituitur est in re certa, l.3 t.19 p.210 c.1 d.4 n.1.2 & 3

Filius primogenitus, hæc enim potest institutoris voluntatis conditione potestas iura, si tamen institutus sit sub conditione casuali, & velut filius expectare conditionis euentum, potest id facere, ita vt euenientē conditione, testamentum valeat etiam iure ciuili, l.6 t.9 p.617 c.2 d.6 n.12. in all.

Filius tutoris si pupillariter substitutus sit potest remanere in possessione bonorum pupillarium, l.6 t.14 p.685 c. 2 d.7

Filius, qui inuentarium non confecit, neque legitimam amittit, neque Trebellianicam, nec eo minus tamen tenetur satisfacere creditoribus ex legitima & Trebellianica, l.6 t.11 p.666 c.2 d.23 n.1.4.5.& 6

Filius pię cæsus præsumitur vixisse tempore testamenti, nisi mortuus probetur, sic eo testamento cæteris fratribus facta est iniuria, l.4 t.14 p.317 c.2 d.19 n.7.8.& 9

Filio præterito testamentum ipso iure nullum est, non modò si filius sit in potestate, vt olim, sed etiā emancipatus, l.4 t.14 p.317 c.2 d.19 n.1 in all.

Filio quod debetur, an & quando solui possit patri: & quid si non tanquam patri & legitimo administratori solutum sit, sed tanquam hæredi putatiuo, vel habenti ius a fisco, l.6 t.35 p.778 c.1 d.15

Filij ad paterna bona venientes pene ad propria veniunt, li.4 t.9 p.294 c.2 d.4 n.5 in all.

Filij & nepotes naturales legitimi bastardorum nobilium an & quando familiæ nomen gestare possint, l.9 t.29 p.1122 c.2 d.27 n.1

Filiorum appellatione continentur liberi cuiuscumque gradus in materia fauorabili, non etiam odiosa, l.6 t.19 p. 705 c.1 d.4

Filios prægrauari materno odio iniquū est, l.8 t.36 p.1136 c.2 d.8 n.7 in all.

Filiusfamilias hęres patris pro quo contraxerat quamuis non sit hæres cum beneficio inuentarij, tamen etiam pendente instantia discussionis, prouisionaliter condemnandus est sub satisdatione, l.4 t.19 p.359 c.1 d.1 n.1.2.3.4.5. 6.7.8.& 9

Filiusfamilias nulla bona habere potest nisi saltem probet sibi obuenisse, lib.4 t.7 p.288 c.1 d.8 n.9 in all.

Filiusfamilias si testatus sit sine consensu patris, nullomodo valebunt, ne quidem illa quæ in piam causam relicta erant, pag.10 c.2 d.40 num.4

quod Filiusfamil. acquirit ex pecunia dotali, nec mulieri acquiritur nec patri, sed ipsi filio, Lib.6 t.35 p.776 c.1 d.8

Filiusfamilias hodie habet hęc etiam non tantum in adventitijs, sed etiam in profectitijs ex pleno iure acquisitis, l. 6 t.37 p.769 c.2 d.5

Filiusfamilias clericus habet priuilegium vt possit testari de bonis quibuscunque ad ipsum pertinentibus, videlicet ea quæ pro clericatu, sed ita demum si clericatum iam facto obtinerint, lib.1 t.2 p.10 c.2 d.40 in fin.

Filiusfamilias fidelitatem præstitit à carceribus liberando potest, p.112 c.2 d.1 nu.3 & 4

Filiusfamilias regulariter ex causa mutui non obligatur etiam ratione ob exceptionem Senatusconsulti Macedoniani, l.4 t.19 p.360 c.1 d.1 n.1 in all.

Filiifamilias persona cuius interest, potest ex omnibus contractibus agere & conueniri, p.142 c.1 d.6 n.4 in all.

Filiofamilias tale obuenit pro parte ex ludaea carta & decretorijs diuisis, curatore dandus non est, p.113 c.1 d.1 n.1.2.& 3

Filiusfamilias absente patre soluere non cogitur, p.113 c.1 d.1 n.3 in all.

Filiusfamilias minor qui se obligauit pro patre non potest restitui, nec tanquam minor si maior factus debitum approbauerit, neque tanquam filiusfamilias, neque tanquam læsus, si potuit quando que indemnitatem eum consequi ex bonis patris, l.4 t.20 p.362 c.1 d.4 num.1.2.3.& 4

Filiusfamilias tam ex contractu lib. quam delictis obligatur, præterquàm ex mutuo & ex voto, lib.4 t.20 p.362 c.2 d.5 num.10

Filiusfamilias Senatore non potest facere testamentum nec si pater consentiat. Habet tamen filios suos hæredes legitimos in peculio quasi castrensi, quamuis illi mortuo patre remanent in potestate sui, ita vt nec matrem tutricem habere possint, lib.8 t.33 p.1122 c.2 d.3 à num.1 ad 18

FISCVS habet quidem priuilegium taciti pignoris, sed debitores suos in carcere detinere non potest, lib.7 t.33 p. 948 c.1 d.1 n.6 in all.

Fiscus nulla bona habere potest nisi quæ admissis creditoribus superfutura sunt l.9 t.6 p.1158 c.2 d.3 n.1 in all.

Fiscus aut is qui fisci locum tenet succedit loco patris, nemine quereante, l.9 t.2 p.1151 c.1 d.9 n.2 in all.

Fiscus habet idem ius deducendæ quartæ, quod haberet hæres nulla confiscatione in eueniente, l.4 t.38 p.458 c.2 d.10 n.9 in all.

Fiscus succedens in ius priuati tenetur de euictione & additis sumptus perinde ac priuatus quilibet siue ex contractu succederit, siue ex confiscatione, l.8 t.31 p.1113 c.2 d.19 n.1 2 & 3

Fiscus nunquam satisdat, l.4 t.9 p.292 c.2 d.1 n.7 in all.

Fiscus vendere potest rem communem inuito socio, dummodo ei partem precij restituat, l.4 t.43 p.485 c.1 d.1 n.14 in all.

Fisco ablatum videri non potest, quod in corpore patrimonij fiscalis retinetur, l.4 t.38 p.458 c.2 d.10 n.15 in all.

cum Fisco cogi litigare non paruum est incommodum, l.4 t.38 p.458 c.2 d.10 n.21 in all.

FINIS habet necessariam consequētiam ad principium, p.135 c.1 d.1 n.24 in al.

FOCI communio aut separatio non prodest quicquam ad excludendum vel admittendum dominum, sed tantum communio vel separatio bonorum, l.7 t.1 p.784 c.1 d.15 nu.1

FOEMINÆ non habent suos hæredes,

l.6 t.4 p.621 c.1 d.4 n.9
Fœmininum nunquam concipit masculinũ, quomodo masculinum regulariter concipit fœmininum, l.6 t.8 p.656 c.1 d.25 n.8 in all.
Fœmina nupta rem non dotalem etiam inscio & inuito matito vendere potest p.106 c.1 d.4 n.3
Fœmina quando in testem admitti possit, l.4 t.15 p.343 c.1 defi.58 n.1 2 3 & 4
Fœminis, quæ parentibus succedunt, etiam dominus succedit, non item fœminis, quæ non succedunt nisi in legitima, quæ tamen iis solui potest in pecunia sicut & legitima quæ debetur matri, l.7 t.1 p.780 c.2 defin.5 n.1
FOENVS & vsura est quicquid excedit sortem, l.4 ti.24 pag.396 c.2 d.36 n.8
FORI præscriptioni renuncians sibi nocet, nisi competentis iurisdictionis procurator intercedat, li.3 t.12 p.198 c.1 d.32 n.1 & 2
Fori præscriptionem non habet qui apud priuilegiarium iudicem suum conuenitur, l.3 t.17 p.207 c.2 d.2 n.1
Fori præscriptionem non magis obicere potest debitor, si de rei mobilis pignore agatur, quàm si rei mobilis pignus vindicaretur, li.3 t.16 p.206 c.2 d.1 n.9
Fori præscriptionem obicere nõ potest conuentus actione personali eo loco in quo soluere se obligauit, & domicilium habeat in alterius iurisdictionis territorio, li.3 t.16 p.206 c.2 d.1 n.1
Fori priuilegium non habet ex mandantis persona qui ex alterius mandato deliquit, l.5 t.14 p.103 c.2 d.2 n.1
FORMA est quid indiuiduum, p.38 c.2 d.40 nu.2 in al.
Forma duplex est cuiusq; rei, intrinseca & extrinseca, l.6 t.14 p.685 col.1 defin.4 num.3 in al.
Formam & sollennitatem contrahendi nemo eam creditur eligere per quam contractus subuertatur, p.3 c.1 d.7 n.2 in all.
FRANCISCANORVM monasteria sunt incapacia acquisitionis, l.6 t.22 p.723 c.1 d.25 num.3 in all.
FRATER plerumque dicitur is qui frater non est, si modo fraterna charitate diligatur, lib.3 ti.21 p.228 c.1 d.9 nu.2 in all.
Frater pro fratre in causa criminali non potest testimonium dicere, in causa ciuili duntaxat patria potestate, bonorum omnium communione, & cohabitatione cessantibus, potest l.4 ti.14 pag.314 c.1 d.24 nu.1
Pro fratre habitus potest ab intestato succedere, licet præcisè non probet se fratrem, lib.3 t.21 p.228 c.1 d.9 n.1
Fratres naturales sibi inuicem succedunt ab intestato, nisi nati sint ex damnato coitu, & punibili secundum leges, l.6 t.33 p.768 c.2 d.3
Fratrum filij si soli & nullo concurrente patruo succedant, in capita succedunt, non in stirpes, lib.6 t.33 pag.767 c.2 defin.1
cum Fratribus vtrinque coniunctis sine succedit non modò pater, sed etiam auus, sed ita si auus sit in primo gradu ascendentium, nec anteuertatur à patre, l.6 t.33 p.771 c.1 d.11 n.1 in all.
FRAVS est probanda non præsumenda, l.9 t.2 p.1151 c.2 d.8 n.2 in all.
Fraus præsumitur tam in venditore quàm in emptore ex omissione sollennitatum requisitarum à iure aut à statuto, l.4 t.11 p.303 c.1 d.4 n.1 in all.
Fraus in quo admissa est in eo debet puniri, li 4 t.34 p.441 c.2 d.4 n.19 in al.
Fraus filiis facta præsumitur ex magno excessu facto in alienanda ea re quæ filiis restitui debuit, l.4 t.11 pag.303 c.2 d.4 num.1 in all.
Fraudis suspecta esse solent quæ inter parentes & liberos geruntur quoties alius læditur, l.3 tit.20 pag.224 c.1 d.6 num.4 in all.
Fraudis suspicio subest quoties mulier siue pro alio siue cum alio contrahit, l.4 t.21 p.362 c.1 d.1 n.3 in al.
Fraudem facere non videtur qui fraudem excludit, li.4 t.23 pag.378 c.2 d.3 n.12 in all.
Quoties de fraude disputatur euentus spectandus, l.3 t.20 p.224 c.2 d.7 nu.2 in all.
FRAVDANDVS nemo est conuentionis commodo, quam dixit rei, p.25 c.2 d.86 nu.3 in all.
Fraudari non potest qui nihil omnino iuris habet, præterquam ex mera fraudantis liberalitate, p.131 c.2 d.3 nu.8
FRAVDVLENTVM est cogi quem exhibere quod non habet, nec dolo malo desiit habere, p.29 c.1 d.4 n.3 in all.
Fraudulenti consilij potius præsumptio capitur, ex eo quod quis se creditores habere non ignorat, li.3 tit.20 p.224 c.1 d.6 n.1 in all.
FRVCTVARIVS non est dominus, l.3 t.23 p.238 c.1 d.8 num.2 in al.
Fructuarius minus iuris habet quàm heres fiduciarius in hereditariis debitoribus conueniendis, lib.3 t.23 p.238 c.1 d.7 nu.1
Fructuarius nunquam est legitimus contradictor, nec potest transigere de re hereditaria, ne quidem tacẽte hereditate, l.6 ti.6 p.640 c.2 d.10 n.1 2 3 & 4
Fructuarius nõ cogitur satisdare nisi petenti, nec eo minus facit interim fructus suos, l.3 t.23 p.236 c.2 d.3 n.3
FRVCTVS cautæ appellationis continentur, p.138 c.2 d.3 n.12 in al.
Fructus veniunt in conditionem, l.8 t.3 p.955 c.2 d.12 n.6 in al.
Fructus veniunt in pignoratitiam actionem tametsi prædo sit qui alienam rem pignori dedit, lib.4 t.18 p.357 col.2 d.2 n.3
Fructus communicantur inter legatarium vsusfructus & legatum proprietatis, lib.6 tit.18 pag.697 column.1 d.3
Fructus non intelliguntur nisi deductis expensis, lib.5 t.8 p.559 c.2 d.27 num.3 in al.
Fructus non debent in duplicem causam imputari, l.5 t.8 p.559 c.2 d.27 num.24 in all.
Fructus non iure feminis, sed iure soli & dominij, si alius titulus non probetur, percipi solent, l.3 t.22 p.235 c.1 d.18 n.1 in all.
Fructus beneficij tam percepti, quàm quæ ex iis fructibus sunt comparata ad heredem beneficiarij pertinent, p.38 c.2 d.37 n.1
Fructus beneficij nondum percepti, post beneficiarij obitum pertinent ad successorem in beneficio, pag.38 c.1 d.37 nu.3
Fructus nondum percepti post beneficiarij obitum pertinent ad successorem in beneficio, p.38 c.2 d.37 n.3 & 4
Fructus pignoris in antichresim dati ad creditorem, vice vsurarum, pertinent, l.4 t.18 p.359 c.1 d.5 n.19 in all.
Fructus pignoris quo casu non imputantur, ne quidem in vsuras vice fructuum debitas, l.6 t.26 p.749 c.1 d.5
Fructus bonorum dotalium, si sint & ipsi dotales ad mulierem non ad maritum, maritiue heredes pertinent lib.5 t.7 p.539 c.1 d.10 n.7 & 8
Fructus bonorum dotalium aut pro dote obligatorum, conseruandi sunt mulieri, non vt dos in tuto collocetur, sed vt in communes vsus consumantur, l.5 t.7 p.546 c.1 d.39 n.1.2.3 4 & 5
Fructus fundi locati non priùs acquiruntur conductori quàm eos perceperit & quidem ex domini eiusdemque locatoris voluntate, l.4 t.41 p.473 c.1 d.25 n.4
Fructus & vsuræ eodem tempore non debẽt haberi, l.5 t 7 p.551 c.2 d.5 n.7 in al.
Fructus & vsuræ legatorum quibus casibus debeantur ex die mortis, l.6 t.26 p.751 c.2 d.12
Fructus solent tanquam accessiones omnimodo sequi cautàm domini, l.4 t.38 p.1139 c.2 d.15 n.2 in all.
Fructus omnes post litem contestatam percepti debentur ab eo qui sua diligentia & industria meliorem fundum fecit, lib.7 ti. 18 p. 853 c. 2 d. 19 n.1
Fructus nullo iure percepti ante litem contestatam non sunt restituendi si percepti sint bona fide, l.7 t.18 p.855 c.1 d.25 n.1
Fructus etiam non petiti veniunt in iudicio possessorio retinendæ vel recuperandæ possessionis, l. 7 t.18 p.867 c.2 d.68 n.1 & 2
Fructus etiam non petiti quando adiudicari possint, & quando peti post sententiam qui non sunt adiudicati, l 7 t. 18 p.867 col.2 d.67 à n.1 ad 13
Fructus petiti & non adiudicati à Senatu pro compensatis habenti debent cum non possint haberi pro denegatis, l.7 t. 18 p.869 c.1 d.74 n.1
Fructus a conductore percepti ei pereunt quando æque fuissent apud locatorem periturí, lib.4 t 42 p.472 c.2 d.23 n.1
Fructus à conductore percepti, iure dominij ad conductorem non ad locatorem pertinent l. 4 t. 41 p. 481 c. 1 d. 51 n.1.2 all.
Fructus qui ante petitum augmentum ex fundo percepti sunt ab eo qui retrouendere debuit ad eum pertinent qui obsignauit, quandiu nihil ei potest imputari l.4 t.36 p.448 col.1 d.7 n. 9
Fructus quos possessor absolute ac incõmutabiliter suos fecit, non possunt cum sumptibus in rem meliorandam factis compensari, lib.7 t.18 p. 868 c.1 d. 70 n.1 & 2
Fructus bonorum siue paraphernalium siue aduentitiorum non debent pertinere ad maritum sed ad mulierem, ita vt si maritus eos perceperit, eorum rationem mulieri aut eius heredib. reddere teneatur l.5 t.7 p.539 c.2 d.10 n.3 in all. aduentitiorum vidente & patiente muliere percepti dissentiente potiùs quàm consentiente ea percepti videntur propter metum reuerentialem ibi.p.540 c.1 ead d.& num.
Fructuum collectorũ periculum pertinet ad collectorẽ, nec si omnes perierint fortuitò, remissio tamẽ eo nomine vlla peti potest, l.4 t.42 p.471 c.2 d.21 n.1 & 2 sed ita demum si fuerint collecti & & in horreo reconditi. Ibid.c.2 n.16
Fructuum restituendorum condemnatio fit etiam aliquando pendente lite li.7 t.18 p. 854 c.2 d.13 n.1
Fructuum æstimatio summaria interdum fieri potest ex proportione vsurarum quincuncium, l.7 t.18 p.854 c.1 d.20 n.1
Ad Fructus restitutionẽ qui non est condemnatus, tenetur aliquando tamen omnes reddere, quos percepit ex die iudicati, l.7 t.18 p.862 c.1 d.51 num.1
de Fructibus post sententiam perceptis ab eo qui non fuit ad restitutionem vllam fructuum condemnatus, l.9 t.18 p. 872 c.1 d.88
de Fructib. pro parte adiudicandis ei qui totius debiti soluendi moram contraxit, l. 7 t.18 p. 872 c. 1 d.87 n.1

legatis

legatis Fructibus fundi quousque soluta sit aliquid, quod antea sit æstimandum facienda est ante omnia æstimatio sumptibus & diligentia legatarij, lib.6 t.26 p.748 c.1 d.2

FRVGES non nisi hominum gratia Deus comparauit, l.3 t.11 p.189 c.1 d.6 num. 4 in all.

conductor FRVI prohibitus ex ea causa quam locator præuidere potuerat indemnis omnino & pene seruandus est à locatore, l.4 t.42 p.464 c.1 in fine, d.1 nu.1 2 3 & 4

conductor qui lite pendente Frui sibi licuisse negat, condemnandus est prouisionaliter & oblata satisdatione nisi conquestus sit ante litem sibi moram, lib.4 t.42 p.465 c.2 d.4 n.1 2 3 4 5 6 & 7

semper et succurrendum est qui non aliter parte sua Frui potest, quàm si socij quoque portionem tractet, l.4 ti.11 p. 302 c.2 def.2 n.4 in al.

FVGA est criminis indicium, lib.6 t.1 p. 617 c.2 def.1 nu.2 in all.

Fuga facit indicium ad torturam, lib.9 t. 21 p.1188 c.1 d.4 num.2 in all.

Fuga magnum indicium est ad torturam, lib.4 t.15 p.327 c.2 d.1 num.8 in al.

FVMI venditor tenetur condictione ob turpem causam, l.4 t.6 p.284 c.2 def.1 num.3

Fumo pereat, inquit Alexander Imp. qui fumum vendidit, l.4 ti.6 p.284 c.2 d.1 n.3 in all.

FVNDVS dotalis transit ad heredem, li.3 t.25 p.247 c.1 d.10 n.2 in all.

Fundus à debitore debitoris pignori datus in antichresim, creditori quoque creditoris pignori obligatus intelligitur, l.4 t.10 p.297 c.1 d.3 n.1.

Fundum alienum qui nullo iure retinuit, ad fructuum restitutionem condemnandus est, nisi quos à lite contestata perceperit, si modò probabilem causam habuit nesciendi alienum, puta tanquam heres, lib.7 t.18 pag.868 c.2 d.73 num.1

Qui fundum debuit retrouendere, si sit in mora, condemnandus est ad fructuum restitutionem quos venditor ipse percipere potuisset, l.4 t.24 p.389 c.1 d.14 n.1 & 2

Fundi corpus demonstrari, nec eius identitas probari sine confinium demonstratione & probatione potest, l.4 t.15 p.317 c.2 d.2 n.2 in all.

Fundi identitas non probatur cõcludenter per duos cõfines, si non sint transuersaliter angulares: excipe, si nulla sit probatio aut præsumptio in contrarium; lib.4 t.14 pag.316 c.1 d.69 nu.2 in all.

Fundo redempto tallibili ex pacto de retrouendendo, precium debetur domino cui fundus auffertur, l.7 t.1 pag. 779 c.2 d.2 n.1

Fundo municipij seruitus acquiri potest, l.3 t.24 p.242 c.2 d.11 n.4 in all.

Fundorum valor solet ex reditu potissimum æstimari, lib.7 t.1 p.791 c.1 d.26 nu.5 in all.

Fundorum fructus non pluris æstimantur quàm vt vigesimo domum anno æquent iustam fundorum æstimationem p.183 c.2 d.14 n.6 in all.

FVR nemo probatur ex eo solo quod rem furtiuam in domo sua habeat, lib.6 ti. 2 pag.618 c.1 d.4 num.1.

Fur non potest quis probari quin constet prius de re furtiua, nec res furtiua esse quæ non fuerit ab alio prius amissa, l.7 t.24 p.906 c.2 d.9 nu.1

Fur ex quibus indicijs possit condemnari ad torturam, lib.9 ti.21 p.1188 c.1 d. 4 num.1

FVRIOSVS citari nunquam potest, p.74 c.1 d.3 nu.1 in all.

Furiosus, etiam cum adest, absens esse intelligitur, l.4 t.1 p.259 c.1 d.7 n.2 in al.

Furiosi vel ebrij hominis iudicium nullum esse potest, li.4. tit.1 p.259 c.1 d.7 n.2 in all.

FVRTVM est contrectatio rei alienæ inuito domino, l.7 t.24 p.906 c.2 d.9 num. 2 in all.

Furtum esse non potest vbi non est interuersio possessionis, li.9 t.29 p.1182 c.1 d.1 num.4 in all.

Furtum non fit sine animo furandi, lib.6 ti.2 pag.618 c.1 d.4 nu.1 in al.

Furtum ex variis indiciis colligi potest, vide indicium, l.6 t.1 p.617 c.2 d.1

Furtum potest probari in genere, quamuis non sit probatum in specie, & quomodo puniri eo casu debeat, l.6 t.2 p. 618 c.1 d.5 n.1 2 & 3

Furti probatio sine rei exhibitione fieri non potest, l.3 t.22 p.234 c.1 d.14 n.4

Species non modo lucri, sed etiam Furti est ex alieno largiri, & sibi beneficij debitorem acquirere, p.10 c.1 d.38 n.5 in all.

Furtum secundum punitur interdum pœna mortis, l.9 ti.25 p.1208 c.2 d.18 num.1

G

GABELLA iudicati est pars quædam & portio eius rei quæ venit non tam in condemnationem, quàm in taxationem condemnationis, p.167 c.2 d.3 num.3

GEMINATIO solet multum prodesse vt appareat seriò quid factum esse non inconsulto & per errorem, lib.7 t.3 p. 798 c.2 d.4 n.2 in all.

GENERALIA facile possunt recipere interpretationem restrictiuã, quam specialia vix patiuntur, lib.6 t.8 pag 644 c.1 d.2 n.11 in al.

duo non possunt eundem Gradum tenere ac in eodem gradu concurrere p.31 c.2 d.31 n.5 in all.

GRAPHARIVS acta litis penes se retinere potest pro emolumento quod ex alterius litis causa debetur, quasi taciti cuiusdam pignoris iure, l.3 t.2 p.167 c. 2 d.2 n.10 in all.

GRASSATORI opem qui tulit qui se officialem iactabat non potest teneri eo nomine, l.9 t.25 p.1209 c.1 d.15 n.1

GRATIA obreptitia vel subreptitia nullius omnino est momenti siue de proprietate agatur, siue de possessione agatur p.15 c.1 d.2 n.1.2 & 3 & in all.n.2 & p.2 c.1 d.4 n.6.

Gratia est obreptitia, siue impetrans non expresserit possessionem aduersarij coloratam, siue suam vitiosam pag.1 c.1 d.2 n.4 & 5. Adeoque si priorem suam impetrationem, tametsi validam tacuerit p.6 c.2 d.28 & p.8 c.1 d.1 & 29. Multò magis si non expresserit beneficium quod iam tum obtinebat p.43 c.1 d.2 n.7

Gratia criminis facta per principem ad probari potest à Senatu etiam inaudito procuratore vasalli, l.9 t.28 p.1211 t. 1 d.3 n.1

Gratiam facere potest princeps omnium criminum etiam atrocissimorum, vel læsæ maiestatis siue diuinæ siue humanæ, l.9 t.22 p.1194 c.1 d.1

Gratiam impetrans à principe crimen fatetur, non qui abolitionem, lib.4 t.28 p.1194 c.1 d.1

GRAVAMEN intolerabile dicitur quod perpetuo grauat, l.9 t.30 p.1227 c.1 d. 7 n.5 in al.

H

HABERE possessionem iam videtur, qui eam habere potest, l.4 t.38 p. 458 c.2 d.10 n.5 in all.

HASTÆ fiscalis fides, facilè conuelli non debet p.163 c.1 d.2 n.4 in all.

HEREDITARIVM est quod in hereditate fuit moriente testatore, non et ã quod ex hereditate subinde profectum est, aut occasione, hereditatis acquisitum l.3 t.25 p.247 c.2 d. 11 nu.6 & 7

Hereditarium quoties aliquod ius est rei redimendæ, quæ à defuncto vendita fuerat, siue ex conuentione competat, siue ex causa immodicæ læsionis potest vnus ex coheredibus, vel inuitis aliis iure proprio ius illud exercere l.3 t.25 p.247 c. 1 d.9 n.1 2 & 3

Hereditaria iura omnia ipso iure & per legem duodecim tabularum diuiduntur inter heredes, nisi si qua sint omninò indiuisibilia l.3 t.19 p.211 c.1 d.6 n. 6 in al.

Hereditariorum corporum diminutio propter legitimam non magis fieri potest, quàm propter pecuniam lib.3 t.19 p.210 col.2 d.5 n.3 in all,

HEREDITAS iuris nomen est recipiens & augmentum & diminutionem l.3 t.19 p.207 col.2 d.11 n.3 in al.

Hereditas iuris nomen est recipiens & augmentum & diminutionem l.3 t.19 p.212 c.2 d.11 n.3 in all.

Hereditas in iure non in corporibus consistit, l.6 t.6 pag. 639 col.1 d. 6 n.7

Hereditas rem vnam æquè ac aliam, & rei precium æquè ac rem ipsam, & contra rem ex precio comparatam æquè ac rei precium complectitur l.3 t. 22 p. 130 c.1 d.5 nu.8

Hereditas aut hereditaria portio esse incipit eo instanti quo vti, l.4 t.19 p.218 c.2 d.28 n.5

Hereditas neque vlla quota eius in certa re & singulari potest consistere, l.6 t.6 p.636 c.2 d.1 n.19 in all.

Hereditas vna duarum personarum esse non potest, lib.6 t.5 p. 631. col.1 d. 18 n.2 in all.

Hereditas vna duos heredes in solidum non patitur, nec in parte hereditatis magis quàm in tota hereditate l.3 t.19 p.211 c.1 d.6 n.8 in all.

Hereditas nulli inuito aut ignoranti acquiritur nec edicto, nec aliqua consuetudine l.3 t.19 p.1181 c.2 d.1 n.5

Hereditas per codicillos dari non potest, l.6 t.5 p.622 c.2 d.21 n.3 in all.

Hereditas damnosa esse potest p.81 c.2 d. 13 n.10 in all.

Hereditas ex die aut conditione à pagano dari non potest, sed in diem & sub conditione potest, l.6 t.6 p. 637 c.1 d.2 n.1 & 2

Hereditas quæ alterius est, non potest esse actoris li.3 t.21 p.225 c.2 d.2 num.9 in all.

Hereditas non potest dari sub modo qui sit verus modus, sed tantum sub conditione, lib 6 t.24 pag.739 c.2 d.2 num.1 in all.

Hereditas non auferetur tanquam indigno, ei qui testamentum defuncti impugnauit quasi nullum, quod factum esset à reo læsæ maiestatis, li.6 tit.16 p. 689 col.2 def.5

an Hereditas ex testamento, an ab intestato restituatur nihil interest quantum ad detractiones ex fideicommisso faciendas, lib. 6 tit.17 pag. 696 col.1 d.12

Hereditas nõ defertur ab intestato quandiu succedi ex testamento potest, l.6 t. 6 p.637 c.2 d.3 n.2 in all.

Hereditas neque iacet nequevacat extantibus suis heredibus, quamuis se abstinentibus, ideoque non ei dandus curator, sed bonis nisi agnatus vel cognatus aliquis velit succeuere, l.6 t.12 p.679 col.2 d.15

cens hæreditas quæ dicatur, l.6 t.12 p. 680 c.1 d.15 n.2 in all.

Hereditas solo verbo restitui potest, l.6 t.5 p.630 c.1 d.17 nu.27

Hereditas est soluendo quæ inuenit here- rem, lib.4 t.30 p.431 c.1 d.24 num.3. in all.

Hereditas aut hereditaria portio aliqua prius ene debet quàm vi ex ea quicquam deliberetur, l.3 t.19 p.218 c.2 d. 28 n.4

Hereditas non potest recipere augmentum vel diminutionem ex die litis contestatæ, lib.4 t.24 p.385 c.1 d.4 n.7 in all.

Hereditas diuidi debet inter omnes liberos ex æquis partibus l.3 t.25 p.244 c.1 d.5 n.2 in all.

Hereditas fideicommissaria facile admittit subrogationem vnius rei in locum alterius, l.b.3 t.25 p.248 c.1 d.12 num.12

Hereditas fideicommissaria post restitutionem pertinet ad fideicõmissarium, p.70 c.2 d.14 n.6 in all.

Hereditas paterna, etiam priùs quàm sit agnita, est de numero acquisitorum, non acquirendorum, l.2 t.25 p.126 c.2 d.1 n.4 in all.

Hereditas adita dici non potest, quam tutor pupilli nomine solus agnoscit, p.126 c.2 d.1 n.4 in all.

Ad quem heredi as ad eundem & tutela pertinet, l.4 t.38 p.456 c.1 d.4 num.1 in all.

Hereditatis nomen vniuersitatem successionis demonstrat, l.3 t.22 p.230 c.1 d.5 num.6 & 7

Hereditatis aditio iure confundit obligationem, l.4 t.23 p.380 c.2 d.9 nu.4 in all.

Hereditatis aditio animi potiùs, quàm facti, p.61 c.2 d.12 n.2 in all.

Hereditatis delatio sit semel tantùm & vno instanti, p.86 c.1 d.22 n.21 in all.

Hereditatis diminutio qualiscumque ea sit, fera est, licet eam quis velit inducere ex voluntate eius qui inter viuos alienando diminuere patrimonium potuisset, l.3 t.19 p.219 c.1 d.28 n.6

Hereditatis diuisio quàm pater dotalib. tabulis fecit, in familiæ erciscundæ iudicio seruanda est, l.3 t.25 p.244 c.1 d.4 n.1. & 2

Hereditatis expilatæ crimen an & quo casu non habeat locum possit & de edicto quod vocat *le mort saisit le vif*, l.9 t.19 p.1182 c.2 d.1 n.

Hereditatis expilatæ reo nihil prodest obiicere exceptionem de iure tertij etiam volentis nisi ipse dicat se hæredem lib.9 t.19 p.1183 c.1 d.3 num.1

Hereditatis expilatæ crimen non nisi loco deficientis actionis furti intendi consuevisse certi iuris est, lib.9 t.19 p. 1182 c.2 d.1 n.4 in all.

Hereditatis petitio datur contra possidentem pro hærede, sive bonæ sive malæ fidei sit possessor, l.3 t.21 p.228 c.1 d.8 n.1.2 & 3

Hereditatis petitio competit aduersus eum qui rem vnam hereditariam, licet minimam, possidet, l.3 t.21 p.225 c. 2 d.2 nu.1 in all.

Hereditatis fideicõmissariæ petitio contra singulares rerum fideicommissarum possessores non prius exerceri potest, quàm restituta sit per fideicommissum hæreditas, l.3 t.21 p.226 c.1 d. 4 n.1

Hereditatis fideicommissaria petitio si instituta sit, & eodem libello petatur missio in possessionem bonorum fideicommissariorum in genere aduersus eum ipsum qui de fideicommisso restituendo rogatus est, non cogitur actor an. equam pronũciarum de fideicommissi iure iudicate hæredi gratio quænam bona illa sint quæ fideicommisso contineantur, l.3 t.21 p.226 c.2 d.6 n.1. & 2

Hereditatis restitutio non plus iuris transferre potest quàm defunctus habuerit, p.308 c.1 d.3 n.13 in all.

Hereditatis partes sunt homogeneæ, lib.5 t.4 p.620 c.2 d.3 num.5 in all.

Hereditatis fructus augent hereditatem non item rem singularem, lib.3 t.22 p. 230 c.1 d.5 num.9. & 10

Hereditatis fructus à die mortis percepti ficut augent hereditatem eam, ita legitimam, l.3 t.19 p.212 c.1 d.11 num.1. & 2

Hereditatis futuræ renuncia io tacitam illam habet conditionem *si deferetur*, p.141 c.1 d.5 num.8 incertum enim est quanta futura sit hereditas cuius ipsem abscidit renuncia io. Ibidem n.14

Hereditatis substantia & quantitas æstimatur ex tempore mortis, p.141 c.1 & 2 d.5 n.15 in all.

Hereditas tanquam ia enti curatorem dari qui passus est, non potest inde allegare additionem hereditatis, l.7 t. 19 p.878 c.2 d.17 n.1

Hereditatem qui pure & ab intestato possedit ignorans testamentum, potest aliquo postea ex testamento, adeoque cum beneficio inuentarij, l.6 t.20 p. 712 c.1 d.1

Hereditatem qui perdit ex testamento, non potest eam postea petere ex fideicommisso, tanquam conseruato per clausulam codicillarem: secus si conseruetur per Auth. ex causa, l.6 t.17 p. 695 c.1 d.10

Hereditatem petens non ex eo meritur quod possessor occupauit, sed ex suo iure, l.3 t.21 p.eadem d.2 n.9 in all.

Hereditatem petens non ex eo quod mortuus negatur, non cogitur reus subministrare litis sumptus & alimentorum pendente lite, nisi actor sit ex liberis aut parentibus, l.3 t.21 p.225 c.1 d.1 nu.1. 2. & 3

Hereditatem aditam fuisse à defuncto non probat querela expilatæ hereditatis in testamento facta in testamento, l.6 t.12 p.679 c.2 d.14 n.1

Hereditatem neque tutor neque curator aut adire aut repudiare potest, adeoque nec pater adire cum filio, nec repudiare sine filio, lib.6 t.12 p.678 c.1 d.11

Hereditatem aut portionem hæreditariam alteri cedens certo pretio vel certo pacto quod sit loco predij, potest à creditoribus hereditariis tanquam heres conueniri, lib.6 t.12 pag.681 c.2 d.20

Hereditatem aut heredem habere nõ potest, qui nulla bona post mortem suam potest relinquere, l.6 t.11 p.669 c.1 d. 11 n.10 in all.

Hereditatem nec adire nec repudiare potest qui dubitat de viribus testamenti, lib.6 t.11 p.662 c.2 d.10 nu.7 in all.

Hereditatem diu non facere & vacare testatoris & reip. interest, l.6 t.8 p.648 c.2 d.11 n.12 in all.

Ad Hereditatem admitti non potest is de quo nominatim excludendo testator cogitauit, l.6 t.5 p.628 c.1 d.14 n.8 in all.

Hereditate semel adita omnis defuncti voluntas rata constituitur, lib.6 t.5 p. 619 c.2 d.16 n.10 in all.

In hereditate non potest videri esse quod nec defunctus nec eius heres vnquam habuerunt, lib.3 t.19 p.221 c.2 d.35 n.2 in all.

Hereditates ascendentium sunt debitæ descendentibus, l.6 t.4 p.620 c.1 d.1 n.3 in all.

HEREDEM veteres pro domino dicebant, l.4 t.43 p.502 c.1 d.47 num.1 in all.

Heres & hereditas eandem personam repræsentant, l.6 t.6 p.636 c.2 d.1 n.15 in all.

Heres postulante fideicommissario cogi potest ad faciendum inuentarium quamuis non ad rationes reddendas, l.6 t.31 p.766 c.1 d.1

Heres eius qui de constitione fideiuss tnõ cogitur venditionem ratam facere, quemadmodum heres venditoris, l.8 t.31 p.1108 c.2 d.3

Heres gratiam cui fideicõmissum à suo testatore restitui debuit, non prohibetur agere contra heredes pro eorum portionibus, ne rursus deducere fideicommissum aduersus fideicommissarium, l.6 t.27 p.761 c.2 d.26

Heres cogitur facere inuentarium postulante fideicommissario, sed sumptibus fideicommissarij, l.b.6 t.27 p.761 c.2 d.25

Heres excusare quando heredis vniuersalis iure censeatur, l.6 t.6 p.636 c.1 d. 1 n.18

Heres in lite contra defunctum inchoata nullum habet priuilegium, l.6 t.11 p. 670 c.2 d.38 n.4 in all.

Heres heredis aduersus actionem abstinendi hereditatem restituit non potest, l.6 t. 12 p.679 c.2 d.13

Heres qui semel fuit, semper heres perseuerat, l.6 t.12 p.676 c.2 d.5 n.1 in all.

Heres tenetur conscientiam defuncti exonerare, lib.7 t.4 p.800 c.1 d.1 nu.14 in all.

Heres facere non potest vt testamentum quod ab initio non valuit postea conualescat, l.6 t.5 p.625 c.1 d.6 n.6

Heres qui pure adiit damnosam hereditatem, nec falcidiam deducere potest, nec recusare quominus res suas alij legatas præstet, l.6 t.11 p.674 c.2 d.45 n.1.2

Heres pure non eo minus potest deducere res sibi donatas, siue inter viuos, siue mortis causa, l.6 t.11 p.674 c.1 d.44 n. 1 2.3.

Heres nemo fit ex sola bona fide, si lex hereditatem non deferat, lib.3 t.21 p. 225 c.1 d.8 n.6 in all.

Heres idem esse non potest & fideicommissarius, l.6 t.3 p.615 c.2 d.2 num.9 in all.

Heres ex parte, quandiu coheredes adire possunt, non nisi suam partem hereditatis petere potest, l.3 t.21 p.225 c.2 d.3 n.1

Heres nihil potest habere tanquam heres quod non prius fuerit hered.tatis, p.86 c.1 d.28 num.3 in all.

Heres sua decere non potest instrumenta quæ sunt hereditaria, non magis quàm hereditatem ipsam quæ est fideicommissaria, p.70 c.2 d.14 n.5 & 6

Heres cum beneficio legis condemnandus est proprio nomine ad expensas litis quam temerè vel instituit, vel suscepit, l.7 t.18 p.810 c.1 d.7 nu.1

Heres cum beneficio legis & inuentarij perinde heres verè est, atque is qui purè hereditatem agnouit, l.7 t.32 p.942 c.2 d.10 n.1 in all.

Heres cum beneficio legis & inuentarij potest adhuc petere quod sibi proprio nomine debetur, l.3 t.2 p.170 c.2 d.12 n.5 in all.

Heres cum beneficio legis & inuentarij perinde

F

FACERE qui vult non facit, lib.6 t.19 p.769 c.1 d.14

FACILITATEM quisque sibi non alteri imputare debet, l.4 t.16 p.348 c.1 d.11 n.4 in all. & p.98 c.2 d.13 n.14 in all.

FACTVM iudicis factum est partis, l.6 t.27 p.753 c.2 d.3 num.5 in all.

Factum cuique suum nocere debet non alteri, li.4 t.38 p.458 c.2 d.10 nu.19 in all.

Factum requirit voluntatem naturalem non fictam aut falsam confessionem, pag.31 c.2 d.14 num.5 in all.

Factum pro infecto haberi non potest, l.9 t.1157 c.1 d.6 nu.6 in all.

Factum quicquid est contra leges pro infecto haberi oportet, l.7 t.29 p.887 c.2 d.22 num.5 in all.

Factum per duos testes solenniter probari potest,, l.4 t.14 p.309 c.1 d.5 n.10

Factum eius præstari debet ex quo lucrum sentitur, lib.5 ti.18 p.598 c.1 d.2 n.6 in all.

Factum proprium impugnare nemo potest, p.144 c.1 d.3 n.1 in all.

Contra factum proprium venire quis potest, si tale factum ipso iure nullum sit & contra leges, p.22 c.1 d.71 num.3 in all.

Factum tantum distat à concepto, quantum perfectum ab infecto, p.102 col.2 defin.29 num.3

Factum executoris vt & interdum ipsius iudicis, censetur factum partis, lib.4 ti.36 p.401 c.1 d.3 n.4 in all.

Facti interpretatio prudentissimos quandoque fallit, l.3 t.27 p.151 c.2 d.5 nu.6

pro Facto contra te habetur, quod per te stetit ne factum sit, l.4 t.24 p.397 c.1 d.37 n.6 in all.

Facta nunquam præsumuntur, lib.4 t.14 pag.307 c.2 d.3 n.2 in all.

FIERI quod potest aliquo *inuito* mutato magis eo ignorante, l.9 t.28 pag.1212 c.2 d.3 n.2 in all.

Fieri non debent per plura, quæ fieri per pauciora possunt, lib.7 t.4 pag.801 c.2 d.6 n.3 in all.

FALCIDIA habet locum in legatis, cùm liberi testatoris sunt instituti, l.6 t.28 p.764 c.2 d.2

Falcidia deducitur ex omnibus mortis causa donationibus, etiam quæ extra testamentum vel codicillos factæ sint, l.8 t.39 p.1144 c.1 d.8 n.1

FALSVM est, quælibet vtilitatis immutatio facta dolo malo in alterius iniuriam, lib.7 tit.11 pag.668 c.1 d.28 n.5 in all.

Falsum in totum est quod veritatis primordio non adiuuatur, lib.4 t.15 p.353 c.1 d.24 nu.6 in all. & p.1 c.2 ad 4 n.8 in all.

Falsum committit quisquis in subscriptione dicit se notarium cùm non sit, l.4 t.16 p.351 c.2 d.20 n.2 in all.

Falsum committi non potest sine dolo, l.9 t.13 p.1173 c.1 d.2 n.5 in all.

Falsi gradus & pœnæ, l.9 t.13 p.1176 c.2 d.13 num.1

Falsum instrumentum producens apud iudicem aliquem, eius religionem circumuenit, l.9 t.13 p.1177 c.2 d.14 n.5 in all.

Falsum qui commisit circa acta ipsius causæ debet causam amittere, l.9 t.13 p.1174 c.2 d.8 n.4

Falsum non potest esse punibile pœna ordinaria sine dolo, l.9 t.13 p.1174 c.2 d.7 n.3 in all.

Falsi quæstio incidens in ciuilem prius tractanda est, si præiudicium faciat ciuili actioni etiamsi iam concluſum sit in causa ciuili, l.9 t.18 p.1181 col.1 d.1 n.4

Falsi quidem pœna ordinaria mors non est, l.9 t.13 p.1174 c.2 d.6 n.1

Falsi quæstione pendente standum est instrumento quod falsum dicitur, l.4 t.19 pag.423 c.2 d.21 n.8 in all.

Falsi accusatio inter coniunctas personas silet, sed procurator fisci litem & accusationem exequi hoc casu potest & debet, l.9 t.13 p.1173 c.2 d.5 n.1

Falsi solennis inscriptio necessaria est etiam contra priuatam scripturam, qui autem falso instrumento niti voluit ad alias probationes postea admittendus non est, l.2 t.13 pag.1175 c.2 d.11 num.1

Falsi inscriptio ibi facienda est, vbi falsum instrumentum producitur, non vbi falsum fabricatum dicitur, li.9 t.13 p.1177 c.1 d.14 n.1

ad Falsi accusationem non est admittendus creditor negans se apocham conscripsisse, fatens tamen sibi solutam pecuniam, l.9 t.13 p.1175 c.2 d.11 num.7 in all.

De Falso non potest hodie agi nisi criminaliter & præcedente solenni inscriptione, nec rursus contra eum qui produxit instrumentum dum prius actum sit contra notarium viuentem, lib.9 t.13 p.1171 c.1 d.1 n.1

De Falso criminaliter agens etiam cum solenni inscriptione non cogitur pati carceres, quia nec nisi pecuniariam pœnam subire solet, l.9 t.13 p.1175 c.2 d.9 n.1

Falsas literas Senatus supponens vt ex iis faciat executionem, etsi constet nulla spe lucri aut vindictæ factam executionem, dignus est qui mortis pœna coerceatur, l.9 ti.13 p.1174 c.2 d.8 n.1 in all.

Falsitas quæ nulli præiudicat non solet puniri, lib.9 t.13 p.1174 c.2 d.7 num.1 in all.

Falsitas causata per errorem non est punibilis, l.4 t.16 pag.351 c.1 d.19 nu.1 in all.

Falsitatis specimen habet quod verisimile non est, l.4 t.14 p.320 c.2 def.51 n.6 in all.

Falsitatem oportet esse notabilẽ ac proinde damnum notabile, vt pœna notabilis infligi possit, l.9 t.13 p.1174 c.2 d.8 n.3 in all.

FAMA & vox publica licet non plenè probent, prosunt tamen ad purgationem & excusationem, lib.4 tit.5 p.284 c.1 d.2 nu.11 in all.

Fama bona suspiciones contrarias solet tollere, lib.4 t.3 p.280 c.1 d.2 num.11 in all.

Fama quæ circumfertur de mortuo eo probabilior videri debet, quo longior est absentia, l.4 t.5 p.284 c.1 d.2 n.12 in all.

Fama excusat à dolo & calumnia & consequenter à pœna, l.9 t.20 pag.1185 c.1 d.5 n.2

Fama non est sufficiens indicium ad torturam, l.9 t.21 p.1192 c.1 d.20 num.1

Famam mulcri, conscientiam pauci verentur, lib.4 t.14 p.322 c.2 d.54 n.11 in all.

FAMILIA per masculos non per fœminas conseruatur, pag.80 c.2 d.12 nu.2 in alleg.

Familia non potest conseruari per fœminas, l.6 t.22 p.775 c.2 d.3 n.15 in all.

Familiæ ex agnatione potius quàm ex sanguine æstimantur, lib.6 t.17 p.694 c.2 d.8 num.2 in all.

Familiæ erciscundæ iudex cauere debet ne defuncti voluntas intercidat, li.3 t.25 p.246 c.1 d.6 n.17 in all.

Familiæ erciscundæ iudicium ampliùs quã semel agi potest, dummodo causa cognita, l.3 t.25 p.244 c.1 d.3 n.2 in all.

Les FATAVX *n'ont point de lieu deuant le Senat*, l.3 tit.1 p.162 c.2 d.26 n.2 in al.

non FATETVR crimen qui à principe impetrat aut indulgentiam criminis aut abolitionem accusationis, l.9 ti.22 p.1194 col.2 def.3 n.1.2

FAVOR liberorum maior quam piæ causæ, lib.6 tit.5 p.635 c.1 d.29 n.5 in al. & d.30 num 6 in al.

Fauor nullus vnquam est moratoris, siue debitor ille sit, siue creditor, li.8 t.29 p.1102 col.2 d.47 num 4 in al

Fauori suo quilibet renunciare potest, pag.53 c.2 d.20 num.14 in all.

Fauorabiliores sunt qui certant de damno vitando, quàm qui lucro captando, lib.7 t.1 p.788 c.1 d.23 n.9 in al.

FERIÆ rogationum non tam in honorem Dei quam hominum gratia comparatæ, l.3 t.11 p.189 col.1 d.6 num.5 earum causa immediata est salus hominum & fructuum conseruatio, Ibid.n.5 in all.

Feriarum aliæ in honorem Dei indictæ sunt, aliæ in honorem Principis, aliæ vindemiarum aut messium causa, l.3 t.11 p.187 c.2 d.2 n.6 in all.

FEVDATARIVS non est prohibendus vt iure communi vtatur in necessariam consequentiam, pag.35 c.2 d.30 numero 12

FEVDVM, vetere Longobardorum lingua beneficium significat, l.b.4 ti.43 p.503 c.2 d.51 n.2 in al.

Feudum consolidatione extinctum, inuito etiam superiore domino, noua alienatione & conuentione resuscitari potest, l.4 t.43 p.511 c.1 d.73 n.8

Feudum datum ea lege vt nullo modo possit alienari, ne quidem ex causa dotis, est omnino inalienabile, & quod in eius vicem datum fuit, lib.4 ti.43 p.497 c.2 d.35 n.1 & 2

Feudum obligari non potest, nisi certis casibus, multò minus venit in generali obligatione *bonorum omnium*, l.8 t.13 p.1082 c.1 d.2 n.3 in al.

Feudum ad quascunque manus perueniat, remanet semper de retrofeudo, l.4 ti.43 p.501 col.1 d.44 n.3 in all.

Per feudi emphyteuticarij diuisionem, inducitur pensionis diuisio, lib.4 t.43 p.499 c.2 d.39 n.1 & 2

Directus dominus, an & quando teneatur ad onera feudi vel subfeudi ad se reuersi, l.4 t.42 p.485 c.2 d.2 n.1

Feudo euicto vel redhibito quod fuerat permutatum, an aliud feudum in eius vicem, an pecunia dari debeat, lib.4 ti.40 p.461 col.1 d.42 n.1 ad 20

Subfeudo per Principem acquisito, an ius feudi extinguatur? l.4 t.43 p.484 c.1 d.1 à nu.1 ad 35

Feuda omnia à Principe, tanquàm à fonte fluunt, l.3 t.12 p.193 c.1 d.17 n.6

Feuda nihil nisi profana sunt beneficia, p.17 c.2 d.48 n.7 in al.

Feuda etiam recta & propriè *feuda* possunt hodie ex causa dotis alienari, l.4 t.43 p.497 c.2 d.34 *nu.3*

Feuda nunquam ad ascendentes recurrunt, *sed* semper ad descendentes deuoluuntur, l.3 t.19 p.215 c.1 d.17 n.1 in all.

FICTIO in casu ficto tantundem operatur, quantum veritas in casu vero, pag.162 c.2 d.25 num.3 in al.

Fictiones omnes de eo esse solent, quod per rerum naturam verum esse possit, p.140 c.2 d.2 n.5 in all.

FIDES inquisitoris suspicione laborans potest purgari testibus repetitis adeóque si opus sit reo commissis, l.9 t.3 p.1154 c.2 d.24

Fides bona tertij possessoris non excludit ius spoliati si nihil spoliato impu-

tari posſit,lib.8 t.3 p.950 c.1 d.26 à n.1 ad 15

Fides bona regulariter in posſidente præsumitur,l.3 t.24 p.242 col.1 d.9 num.3 in all.

Fides bona non patitur vt bis idem exigatur, p.59 c.1 d.17 n.6 in al.

Fides bona etiam extra iudicium agnosci potest,l.4 t.24 p.393 c.2 d.26 num.3 in all.

Fides vnius alterius defectum supplere solet, lib.4 t.15 p.331 c.1 d.12 n.4 in al.

Fides adhibenda est verbis enunciatiuis summi Pontificis & cuiuslibet alterius Principis,p.19 c.2 d.4 n.1

FIDEICOMMISSARIA hereditas restitui potest & fructuaria & per fructuarium l.6 t.27 p.760 col 2 defin.21

Fideicommissaria substitutio non expirat per agnitionem, sed confirmatur, l.6 t.8 pag.646 c 2 d.8 n.2 in al.

de Fideicommissaria hereditate, quam fiscus quasi sibi acquisitam restituit,& quartam detraxit,cùm ad alium & hereditas & quarta pertineret,lib.6 t.27 p.763 c.1 d.29

FIDEICOMMISSARIVS vniuersalis heredis loco est,li.6 ti.3 p.619 c.1 d.2 nu.1

Fideicommissarius singularis, non particularis dici debet is cui certa res præstatur, lib.6 t.11 p.667 c.1 d.24 nu.1 in all.

Fideicommissarius particularis quis dicatur, lib.6 ti.27 pag.753 c.2 d.3 num.1 in all.

Fideicommissarius siue vniuersalis siue particularis, debet conficere inuentarium, ne teneatur supra vires fideicommissi: nec ei prodest inuentarium factum ab herede, l.6 t.11 p.666 c.2 d.24 nu.1.2

Fideicommissarius nõ potest agere contra tertios possessores ante hereditatem restitutam, nisi certis in casibus, l.6 t.27 p.761 c.1 d.23

Fideicommissarius non immutatur ex diuisione hereditatis aliter facta inter heredes quam testator voluerat, lib.3 t.25 p.247 c.1 d.12 n.1. 2 & 3

Fideicommissarius ex instrumento de domo rei subtracto, si modo subtractum constet,agere non potest,pag.69 c.1 d.9 nu.2

Fideicommissarius repertus in possessione sine vitio est legitimus contradictor,nisi habeat causam ab actore siue mediatam,siue immediatam, p.91 c.2 d.14 n.1

Fideicommissarius non est legitimus contradictor in casu l.vlt.C.hoc tit.si non reperiatur in possessione sine vitio,l.6 t.14 p.684 c.1 d.2 n.1

Fideicommissarius qui in possessione est, sine vitio legitimus contradictor est, non contra heredem ad impediendam detractionem, sed contra heredis creditores.l.6 t.27 p.762 c.1 d.27

Fideicommissario probationis onus incumbit, l.3 t.21 p.227 c.1 defin.6 nu.7 in all.

Fideicommissarij vniuersales, secundum nouellam Iustiniani constitutionem, recusante scripto herede,hereditatem adire possunt, lib.6 t.3 pag.619 c.1 d.2 num.8

Inter Fideicommissarios siue vniuersales siue singulares,An & quando locus sit iuri adcrescendi, l.6 t.3 p.619 c.1 d.2 à num.1 ad 10

Fideicommissariis ex graduali & reciproco fideicommisso vocatis,non nocet pactio coheredum reciprocam inter se substitutionem remittentium, l.6 t.22 p.729 c.2 d.40

Fideicommissarius qui pendente conditione res fideicommissas emit, an & quando earum pretia petere postea possit,l.b.6 ti.17 p.758 col.2 d.15

quasi Fideicommissarius aliquid petens non est audiendus,nisi prius doceat de fideicommisso, lib.6 t.27 pag.757 col.1 desin 12

Fideicommissarij ius non lædit confiscatio etiam ex causa læsæ maiestatis, l.4 ti.38 p.458 c.1 d.10 num.8

Fideicommissarij rem potest quis legare si modo aliquid dederit fideicommissario compensandi animo,quod fideicommissarius agnouerit,l.6 t.22 p.727 c.1 d.34

Fideicommissario restitutam aut saltem adiudicatam esse hereditatem necesse est, priusquam contra tertios agere possit,l.6 t.27 p 753 c.2 d.3

Fideicommissario nullum facit præiudicium crimen læsæ maiestatis ab herede commissum, sed non ideo restituitur ante mortem naturalem condemnati, l.6 t.22 p.716 col.1 d.6

Fideicommissario nõ potest nocere quod rogatus heres condemnatus fuerit læsæ maiestatis, & eius bona confiscata sint,in eóque est melioris conditionis quàm agnati quib. tota hæreditas auferetur, l.9 t.6 p.1159 c.1 d.3 nu.8 in al.

FIDEICOMMISSVM habetur pro restituto, instituto per heredem grauatum fideicommissario, l.6 t.27 pag.755 c.2 defin 9

Fideicommissum bonorum debitoris alicui adiudicatum detractis detrahendis non impedit ne possit obiici exceptio excussionis detractionum faciendarum,lib.8 t.23 p.1044 c.2 d.11 num.1 2 & 3

Fideicommissum conditionale ante conditionis euentum nihil est,p.78 c.2 d.5 n.2 in all.

Fideicommissum conditionale, an transmittatur ad liberos masculorum,substitutis expresè liberis fœminarum vocatarum post masculos,l.6 t.8 p.655 c.2 d.25

Fideicommissum cõditionale non transmittitur, nisi ex coniecturis, puta si minus dilectorum liberi aliqua testamenti parte sint vocati, l.6 ti.22 p.718 col.2 d.14

Fideicommissum conditionale nõ transmittitur ante euentum conditionis,ne quidem ad descendentes, l.6 t.19 pag. 765 c.1 d.2

Fideicommissum conditionale nõ transmittitur, ne quidem ad liberos, nisi ex coniecturis, quibus tamen locus nullus est si superstes substitutus sit, nulla liberorum facta mentione, lib.6 tit.22 pag 729 c.1 d.38

Fideicommisso conditionali, quod nec expresſim repudiari posset per diuisionem hereditatis non præiudicatur, l.3 t.25 pag.243 col.2 d.1 nu.6 & 7

Fideicommissum reale omnimodo locum habet quandiu supersit aliqua persona ex vocatis, non inspecto eo, an priorum fideicommissorum conditio exiterit an defecerit, l.6 tit.22 p. 730 c.2 d.42

Fideicommissum reale non extinguitur per superexistentiam liberorum, cum testator habuit respectum ad defectum masculorum, & voluit bona sua conseruari in familia, lib.6 t.22 p 715 c.1 d.3

Fideicommissum reale & consequenter purum, nec tantum graduale, sed etiam reciprocum inducitur, quoties testator habuit respectum ad defectum liberorum,lib.6 t.22 pag.727 c.2 def.36

Fideicommissum relictum sub conditione mortis, si sine liberis, non debetur ante mortem, licet neque liberi vlli sint,neque spes vlla liberorum,l.6 ti. 30 p.765 c.1 d.1

Fideicommissum relictum sub simplici conditione, *si sine liberis* defecit superstitibus liberis, nec sub duplici conditione datum vnquam præsumitur, lib 6 t.25 pag.744 col.2 defin. 12

Fideicommissum relictum vt bona in familia conseruentur, non admittit monachum neque monasterium,lib 6 t.22 p.722 c.2 d 25

Fideicommissum relictum nouitio non acquiritur monasterio, sed si relictum sit in professo, acquiritur vsusfructus iure ad vitam professi, l.6 tit.22 p 729 c 2 d.26

ad Fideicommissum relictum sub nomine collectiuo non admittuntur per ius repræsentationis illi, qui ab intestato non possent admitti,lib.6 t.22 p 717 c. 2 d. 10

Fideicommissum suo heredi iunctum confirmatur per solam existentiam sui heredis, nec requirit probationem agnitæ hereditatis,lib.6 ti.22 p.729 c.1 defin 19

Fideicommissum alicui iunctum sub ea conditione, si sine liberis decesserit, per liberos naturales excluditur, nisi legitimorum mentio ad esta sit, si non ex testantis dignitate aliue coniecturis probabilibus appareat de contraria eius voluntate, l. 6 t.25 p.741 c.1 defin.2

Fideicommissum vniuersale an sicut est transmissibile,ita sit cessibile,& quando?lib.6 t.27 p.754 c.2 d.7

Fideicommissum prius restitui debet, quàm vt ex fideicommisso tranigant actiones, l.3 t.21 p.226 c.1 d 14 n.3

Fideicommissum primum confluit in secundum,l.6 t.27 p.758 c.1 d.4

Fideicommissum post restitutionem cedi potest licèt ante non possit,pag.180 col.2 d.6 n.2 in all.

Fideicommissum an factum sit in hereditate, an in rebus singulis, quantum interfit, l.6 ti.6 pag.638 c.2 d.6 num. 1 2 3 4

Fideicommissum quod quis post mortem suam pluribus præstare iussus est, repræsentare potest in sui præiudicium non in aliorum, lib.6 t.12 pag.718 c.1 defin.13

Fideicommissum ab intestato relinqui potest & capi debet per manus heredis legitimi,p.82 c.2 d.27 num.6 in all.

Fideicommissum qui potuit petere ab herede, si interim contra eum egerit tanquam creditor hæreditarius, non ideò fideicommissum repudiasse intelligitur,l.6 t.17 p.695 c.2 d.11

Fideicommissum qui repudiat ex vno capite, & ita sequentibus locum facit, potest iterum admitti ex alio capite, sed post alios omnes, l.6 t.21 p.721 c.2 d. 21

Fideicommissum potest relinqui personæ quæ nondum sit in rerum *natura*, si modo extet tempore *conditionis* existentis,lib.6 t.8 pag.647 c.1 d 9 num.6 in all.

Fideicommissum ante mortem deberi non potest, neque cura post mortem deferri, lib.4 tit.7 pag.285 c.2 d.2 n.u. 4 & 5

Fideicommissum inducitur ex alienationis prohibitione fauore illorum qui sunt de familia,sed aliquando purum, aliquando conditionale, l.6 t.22 p.6:5 c.2 d.4

Fideicommissum inducunt verba *Vsque ad infinitum*, posita in substitutione, sed graduale tantum inter descendentes non

tes non reciprocum, li.6 tit.22 p.721 c.2 d.22
Fideicommissum etiam ex nudis coniecturis inducitur, lib.6 t.24 p.740 col.1 defin.3
Fideicommissum potest excedere quartum gradum, si modo non inducatur ex alienationis prohibitione, l.6 t.22 p.726 c.2 d 32
Fideicommissum non ideo petere potest qui electus est, quandiu eligens mutandæ voluntatis arbitrium habet, li. 6 t.22 p.720 c.2 d.18
Fideicommissum, mortuo altero ex eligendi facultatem habentibus, etsi superstes neque eligere neque electionem reuocare possit, non debetur nisi mortuo vtroque, l.6 t.22 pag.721 col.1 defin.19
Fideicommissum quidem graduale inducitur liberis liberorum positis in conditione, vsque in infinitum, etsi vulgaris præcesserit, sed non reciprocum, nisi testator habuerit respectu ad defectu liberorũ, l.6 t.22 p.721 c.1 d.23
Fideicommissum restituere iussus, si hereditarias res possideat, potest recte conueniri vt non tantùm ius ipsum restituat, sed ipsas quoque res singulas quæ hereditatis appellatione continentur, l.3 t.21 p.226 col.1 d.4 num.8
Fideicommissi confessio. Vide Confessio fideicommissi.
Fideicommissi portio deficiens nũquam vacat, l.6 t.3 p.619 col.1 defin.2 n.6
Fideicommissi singularis alienatio quæcunque quomodocunque contingit, omne fideicommissi ius extinguit, lib.3 t. 25 p.248 c.1 d.12 n.16 & 17
Fideicommissi quæstione pendente, & æris alieni, filius interim debet habere legitimam ex bonis quæ pater mortis tempore possidebat, lib.6 t.11 pag.658 c.2 in fine.
Fideicommissi quæstio quod à defuncto debitum fuisse intelligitur, non est differenda prætextu instantiæ dilucidationis, l.6 t.11 pag.660 c.2 d.5
Fideicommissi debiti in paterna vel fraterna hereditate ius non tollitur renunciationi bonorum paternorum & fraternorum, lib.2 ti.3 p.78 c.2 defin.5 in all.
Fideicommissi quoties sunt plures gradus, rupto primo gradu rumpuntur etiam sequentes, qui ab eo habent dependentiam. lib.6 ti.22 p.728 c.2 d.37 num.10 in all.
Fideicommissi petitionem inuicé remisisse non videntur qui cum duo essent inuicem restituere rogati, portiones tamen suas vendiderunt, lib.6 t.22 p. 729 c.1 d.40 nu.2 in all.
de Fideicommissi confusione & iure euictionis ob prælegata heredibus relicta lib.6 t.27 p.757 c.1 d. 13
Fideicommisso bona subiecta possunt obligari & alienari, etiam pro augmento dotis, dummodo sit cõgruum, quale est consuetudinarium, lib.6 t.23 p. 736 c.1 d.5
Fideicommisso sola defuncti bona continentur, p.70 c.2 d.14 nu.4 in all.
in Fideicommissum veniunt pretia rerum fideicommisso subiectarum ex pacto retrouenditarum, l.6 ti.27 p.759 c.2 d.17
in Fideicommissum veniunt bona coheredi à co herede per trãsactionem data in supplementum portionis hereditario, etiamsi nunquam fuerint testatoris, l.6 t.22 p.730 c.1 d.41
in Fideicommissum veniunt etiam ea quę heres habuit non quasi heres, si modo habuerit occasione hereditatis, l.6 t. 27 p.761 c.1 d.22
de Fideicommisso, quod à defuncto debitum fuisse intelligitur, litigandum est cum herede qui imploratur beneficium legis & inuentarij, non etiam cum creditoribus & legatarijs, l.b.6 t. 11 pag.661 c.1 d.6 num.1
ex Fideicommisso transuersali non potest dos deduci, quomodo deduceretur ex fideicommisso relicto à descendente, lib.6 tit.23 pag. 738 col.2 defin.10
ex Fideicommisso quantum detrahi debeat dum est incertum, non est sua possessione priuandus is cui bona sunt vendita per heredem, lib.6 t.27 p 760 c.1 d.10
ex Fideicommisso non succeditur in stirpes, sed in capita, nisi cum succeditur iure repræsentationis, lib.6 t 22 p.717 c.2 d.11
in Fideicõmisso per quod substituti sunt qui ex Titio & Sempronia nascentur liberi, nepotes non continentur, l.6 t. 22 p.717 c.2 d.12
Fideicommissa vniuersalia conseruantur per Auth.ex causa, l.6 ti.9 pag.656. c.2 d.2 n.1
Fideicommissa etiam vniuersalia conseruantur, tam per clausulam codicillarem, quàm per auth.ex causa, C.de liber.præter. lib.6 ti. 17 pag.695 col.1 defin. 9
in Fideicommissis quæ sit distinctio adoptiuorum, & legitimatorum ex rescripto principis, lib.6 t.25 pag.747 c.1 d. 18 nu.10 in al.
in Fideicommissis Augustanorum mos quis, lib.6 t.23 pag 756 c.1 d.4 nu.50 in all.
FIDEIVBERE in rem suam licet, li.4 t.17 p.356 c.2 d.7 n.3 in al.
Fideiubere qui promisit etiam idoneè, non cogitur renũciare exceptioni ordinis, l. 8 t.28 p.1080 c.2 d.37
Fideiubens in rem suam non habet ordinis exceptionem, quamuis ei non renunciauerit l 8 t 27 p.1071 c.1 d.6 nu 3 & 4
Qui Fideiussit iudicio sisti, si semel reum iterit iterum sistere tenetur l.8 t. 27 p.1075 c.2 d.24 n.1
Qui Fideiusserat inutiliter, non eo minus tamen possea soluit vtiliter ita vt non possit solutum repetere lib.8 t.27 pag. 1073 c 2 d.16 n.1 & 2
FIDEIVSSIO de non offendendo quando præstanda sit, & quando reuocanda, l. 8 t. 28 p. 1082 c.2 d. 42
Fideiussio cum sit stricti iuris non trahitur ab vno casu ad alium nec proinde à compromissis ad iudicia l. 8 t. 27 p. 1070 col.2 d.5 n. 1.2 & 3
Fideiussio pro dote valet si ante sponsalia vel in sponsalibus ipsis conuenerit vt dotis fideiussor detur à futuro marito, cui alioqui nec dos nec mulier traderetur, lib. 5 t.14 p 576 c 2 d. 1 n.7 in al.
FIDEIVSSOR vt sit idoneus cogitur etiam corpus suum obligare, tametsi prò eo interueniat qui corpus suum obligare non potest l.8 t.27 p.1071 c.2 d.12 n.2 & 3
Fideiussor idoneus non est nisi qui & corpus suum cum bonis obligauit, & exceptioni ordinis renunciauit, nisi vbi consuetudo est in contrarium l.8.t.27 p.1070 c.1 d.4 nu.1.2 & 4
Fideiussor à iudice acceptus ad executionem sententiæ, non eò minus condemnari debet, quod eum tanquam minus idoneum admittere victus voluerat lib.8 tit.27 pag. 1075 col.2 def. 23 à n. 1 ad 10
Fideiussor acceptus in id omne, quod à Titio deberi constabit, non tenetur, nisi viuo Titio liquidatum sit debitum præterquam si mẽtio facta sit heredũ, aut nisi de iudicato soluendo si defunctus lib.8 t.28 pag. 1079 col.1 defin.34 n.1
Fideiussor eo demum die acceptus videtur in quem, vt solueret, is obligauit, l.4 t.2 p.275 c.2 d.12 num.2
Fideiussor iuratus potest in duriorem causam obligari, vt ic licet tanquam principalis teneatur non tanquam fideiussor l.8 t.27 p.1073 c.1 d.14 n.1 & 3
Fideiussor creditoris sui non potest ei obtendere compensationem sum ex prio eo solutæ ex iudicato, licet à sententia prouocatum fuerit l. 4 t.23 p. 301 c. 2 d 13 n.1
Fideiussor mulieris si principalis debitor cognouit eum rogante ac mandante muliere fideiussisse, tuuatur exceptione Velleiani, l.b.4 t.22 p.373 col.2 d. 28.
Si verò, creditor fideiussoris personam & fidem simpliciter secutus probetur, quid iuris, ibid.
Fideiussor de restituenda dote & de soluendo augmento, non tenetur si occisa sit vxor à marito, l.b. 6 tit.28 pag. 1084 column. 1 d.47
Fideiussor indemnitatis tenetur ob quamcunque molestiam, etiam quæ sit meri facti, lib.8 t.28 p.1083 colum.2 d.45
Fideiussor locuples dicitur non tantùm ex facultatibus, sed etiam ex conueniendi facilitate p. 148 c.2 d.1 num.4 in all.
Fideiussor non liberatur ex solutionis prorogatione facta ipso inscio, secus est si prorogata fuerit obligatio, puta ex causa tacitæ reconductionis, lib. 8 t. 28 p.1076 c.1 d.25
Fideiussor tempore liberatus si soluat creditori non ideo amittit actionem mandati l.8 t.27 p.1072 c.1 d.10 n.1.2 & 3
Fideiussor ex locationis lege datus absente locatore vtiliter tamen obligatur interueniente stipulatione notarij l.8 27 pag.1073 colum.1 defin.15 num.1.2 & 3
Fideiussor qui omisit exceptionem ex sua persona qua reus vti non potuit, habet nihilominus mandati actionem, si ea exceptio minùs honesta fuit l.8 t.27p. 1072 c.1 d.9 n.6 in all.
Fideiussor tutus exceptione pacti de non petendo, cuius tamen controuersiam patiatur à creditore, non eo minus potest agere mandati si id malit contra debitorem l.8 t.27 pag.1071 c.2 d.9 nu. 1 ad 10
Fideiussor si grauiores vsuras præstiterit eas indistincte repetere potest lib.8 t. 27 p.1070 c.1 d.2 n.5 in all.
Fideiussor parum fideliter facit qui rei eximit potestatem vtendi iure suo l.4 t.26 p.404 col.1 defin.12 numero 10 in all.
Fideiussor etiam priùs quàm soluerit petere potest vt capiantur & vendantur bona debitoris ex quorum precio satisfiat creditori, l.4 t.26 p. 408 c.2 d. 24 n.1 2 3 & 4
Fideiussor qui iusta exceptione siue cedendarum actionum, siue alia qualibet munitus est, non censetur esse in mora, idcóque nec vsuras vllas debet l.8 t.27 pag.1074 column. 1 d.19 n.1.2. 3.4 & 5
Fideiussori qui per collusionem cum creditore habitantis soluit non est dandus regressus, lib.8 t.28 pag. 1077 colum.1 d. 27
Fideiussor nõ habet bona debitoris obligata ob id tolũ quod creditor habuerit a

n si debitor contraxerit cum fideiussore sub iisdem obligationibus: cessio igitur necessaria est, maxime ad transferendam possessionem, l.8 t.28 p.1082 c.2 d.41

Fide iussor quamuis non nisi prouisionaliter condemnatus, definitiuam tamen indemnitatis condemnationem aduersus reum vrgere potest, li.8 ti.28 p.1077 c.1 d.18

Fideiussor, si qui tanquam fideiussor interuenerit in contractu venditæ pensionis annuæ certo pretio, (pro solutione scil. pensionum, non etiam pro restitutione pretij in casum longioris cessationis,) ad restitutionem pretij conuentus non potest, l.4 t.29 p.421 c.1 d.13 n.2 in all.

Fideiusso. si neget se fideiussisse, & postea conuincatur de mendacio, exceptionem ordinis postea non habet, li.2 t.15 pag.113 col.2 defin.3 n.3 in all.

Fideiussor pauper non est cogendus expectare vt detrudatur in carceres, lib.4 t.26 pag 408 c.2 d.14 num.4 in all. quibus casibus detrudatur, ibid.

Fideiussor tutelæ non vocatus vt adsit rationi reddendæ, potest quandocunque postea conuentus rationes impugnare, nec tantum collusionem obiicere, sed etiam de arbitrorum iniquitate conqueri, lib.5 t.33 p.604 c.1 d.2 n.4 in all.

vt Fideiussor nemo potest conueniri ex promissione de fideiubendo, quamuis ex promissione de se obligando promissor teneatur quasi iam obligatus, si præcedat iusta causa, lib.8 t.28 p.1080 c.1 d 30

Fideiussoris & emptoris in expensarum litis cum alio habitæ repetitione differentia. lib.8 t.28 pag.1076 c.2 d.26

Fideiussoris obligatio semper est stricta, l.4 t.29 p.421 c.1 d.13 nu.2 in all.

Fideiussoris creditores nullum priuilegiũ habere possunt in eo fundo, quem fideiussor habuit à debitore vt solueret communi creditori, lib.8 tit.28 p. 1083 c.1 d.44

Fideiussori debentur sumptus ab eo facti etiam prius quàm litem debitori denunciauerit maxime si fideiussor fuit ex aliena prouincia, l.4 t.26 p.409 c.2 d.27 n.1 2 & 3

Fideiussori præstanda est indemnitas in ea ipsa moneta in qua soluit, si eius interfit & in eo plus iuris habet quàm creditor, lib.8 ti.27 p.1060 c.2 defin.2 num.1 2 3 4 & 5

Fideiussori, qui pecuniam aliquam accepit pignori à debitore, non potest imputari cur ea non soluerit, & ideo non ob id minus plenam habet actionem mandati contra debitorem, l.4 t.26 p. 409 c.1 defin.25 nu.1 & 2

Fideiussori competit actio contra debitorem etiam priusquàm condemnetur, sed tantum ad liberationem non ad solutionem, l.4 t.26 p.409 c.1 d.26 n.1. 2 3 4 5 & 6

Fideiussori non tantum actionis cessio, sed etiam tabularum redditio fieri debet per creditorem etiam inuito, ac multò magis ignorante debitore, l.8 t. 27 p.1074 c.1 & 2 d.18 n.1

Fideiussori exceptio discussionis etiam contra mercatorem competit: nisi ipse & mercator sit & in foro mercatorum conueniatur. Item si qui promisit se soluturum ad eam diem ad quam debitor se obligauit, lib.8 t.27 p.1070 c. 1 d.3 n 1 2 & 3

Fideiussori imputari non potest cur non opposuerit exceptionem quam licitè opponere non potuit, neque lex damnum debiti irrogans creditori trahẽda ad fideiussorẽ, l.8 t.28 p.1083 c.1 d 43

Fideiussori non imputatur quod sciens omiserit exceptionem procuratoriam aut aliam quæ sit de apicibus iuris, li. 8 t.28 p.1077 c.2 d.29

Fideiussori non imputatur si bonã fidem agnouerit, puta si soluerit postquam ipse tempore liberatus fuit non etiam debitor, lib.8 t.28 pag.1077 c.1 d.27 num.1 in all.

Fideiussorem dare iussus à iudice, in ea prouincia dare debet in qua iussus est, p.151 c.2 d.11 n.1

Fideiussorem non facilè inuenire potest qui bona nulla habet, p.150 c.1 d.7 nu. 3 in all.

contra Fideiussorem tutoris adiudicatio prouisionalis fieri non potest, etiam post solenniter redditas tutelæ rationes à tutore, si eiusmodi redditioni non interfuerit, nec ad id euocatus sit, l.5 t.31 p.600 c.2 d.5 n.1 in all.

Fideiussore conuento etiam principalis debitor per consequentiam cõuenitur in solidũ, l.b.4 ti.29 p.423 c.1 d.20 nu.7

Fideiussores rogari solent vt intercedant p.150 c.2 d.9 n.2 in all.

Fideiussores minùs idoneos accipere nemo cogitur, pag.153 c.2 d.17 n.2 in all.

Fideiussores iudicio sisti & iudicatũ solui non habent exceptionem ordinis, & in quo tamen differant, l.8 t.27 pag. 1071 col.2 defin 8 nu.1 2 3 & 4

Fideiussores probatos esse sufficit vel à parte, vel ab arbitro p.152 c.2 d.13 n. 3 in all.

pro Fideiussoribus aut saltem collaudatoribus habendi sunt, qui aliquem idoneum adfirmarunt etiam tanquam testes, l.5 t.31 p.603 c.2 defin.1 num.7 in all.

Fiduciariæ & prouisionali adiudicationi ex instrumento quantumuis authentico & guarentigiato nullus pendente lite locus est p.106 c.2 d 5 n.5

Fiduciaria hereditatis possessio danda est heredi scripto potius quàm legitimo, si modo scriptus tabulas proferat, nec rasas nec cancellatas, l.6 t.14 p.684 c. 1 d.3

non Figvra literarum sed oratio quam exprimunt literæ illa est, quæ totum facit lib.6 t.6 p.643 col.1 d.2 num.2 in all.

Filia An instituta sit in quota hereditatis, An in quota bonorum valde interest, l.5 t.9 p.562 c.1 d.9 n.1.2.3.4 & 5

Filio si pro legitima aliquid relictum sit aliquid incertæ quantitatis quæ non possit certa fieri sine magnis litibus & litium sumptibus, non ritè institutus, sed præteritus videtur, lib.3 t.19 p.211 c.2 d.9 num.4 in all. & p.219 c.2 d.29 n.3 in all.

Filia, si pater amplius ei reliquerit sub ea conditione, si nupserit ex patrui voluntate, non eo minus consequitur legatum quòd nupserit citra patrui voluntatem, præsertim si eius consensum requisiuerit, lib.6 tit.25 p 746 col.2 d.18

Filia quæ dotem à patre habuit, licèt legitima minorem, potest statuto excludi, nisi grauiter læsa proponatur lib. 3 tit.19 pag. 215 col. 1 d.18 n.1 & 5

Filia renunciat plerumque futuræ successioni matris, licèt non cogatur, mater filiam dotare p.79 c.1 d.7 n.1 in all.

Filia si ab initio congruam dotem habuit nihil ei prodest quod postea pater ditior factus sit lib.3 t. 19 p. 217 c.1 d.23 nu.10

Filia nupta in domicilio mariti, non patris siue viui siue defuncti, conuenienda est p.153 c.2 d. 5 n.1 & 2

Filia maior annis restitui potest aduersus factam renunciationem ex causa enormis læsionis pag. 110 col. 1 defin.8 num.4

Filiafamil. potest iure diuino & pontificio nubere sine consensu patris, l.9 t.9 p 1165 c.1 d. 1 nu.5 in all.

Filia quæ renunciauit si ante patrem decesserit superstitibus neposibus, qui repudiato legato sibi relicto, legitimam petere malint in corporibus hereditariis, eorum legitima admanda inter facultatib. quæ mortis tempore reperiuntur p.82 c.2 d.15 n.5

Filia quæ accepta dote renunciauit, si non vltra dimidiam partem ex comparatione eius quantitatis quam pro legitima habere debuisset si tum pater decessisset, læsa sit, querelæ nullus ei relinquitur locus lib.3 t.19 p.216 col. 2 d.23 n. 14

Filia quæ non renunciauit succedit masculo qui renunciationis tempore viuebat, si ille ante patrem decesserit p. 85 c. 2 d.22 n.5

Filia, quæ non renunciauit, si quid vel minimum pro legitima acceperit, nihil nisi supplementum petere potest p. 79 col 2 d.8 n.1 in all.

Filia quæ non renunciauit accipiendo minus congruam dotem à patre non ob id postea renunciare cogitur, quod eam postea dotem pater auxerit & congruam fecerit, l. 5 t.9 p.561 c.1 d. 5 n.1.2.3.4 5 & 6

Filia cui legatum est in diem aut sub conditione, si totum pro legitima petere velit ante diem, totum ei legatum solui oportet l. 3 c. 19 pag. 212 c. 2 d. 12 n.1

Filia quæ legatum sibi pro legitima relictum agnouit non est in communione licet habitet cum fratre, l.7 t.1 p.791 c. 1 d.28 nu.1

Filia pendente lite, subministrari sibi sumptus necessarios in causam litis & alimentorum rogare potest l.3 t.19 p. 213 c.1 d.12 n.14

Filia cogitur vel patris iudicium sequi, vel repudiato, petere legitimam quales quantaque sibi ex legitima debetur l. 3 t.19 p.212 c.2 d.12 n.13

Filia maior annis viginti quinque post obitum patris si renunciauerit, non aliter audienda erit, nec si restitutionem in integrum petat, quàm si se immodice læsam probet lib.3 t.19 p. 214. col. 1 d. 25 n.8

Filia quæ à legitima exclusa est, dotari nihilominus debet l.3 t.19 p.215 c.2 d. 19 n.2

Filia quæ per iuratam renunciationem exclusa est, impunè præteriri potest p. 79 c.2 d.8 n. 2 in all.

Filia non potest per diuisionem factam in testamento patris excludi à successione patris talliabilis nisi agnouerit voluntatem, lib.7 t.1 pag. 181 c.1 d.7 num.1

Filia quæ patri talliabili non succedit sed dotem pro legitima à domino habuit, non habet inuita dominum in ea dote successorem licet maneat talliabilis, l.7 t.1 p.781 col 2. d.8 n 1

Filia defuncta talliabili sine liberis potior est causa domini quàm patris etiam in dote profectitia si pater neque expresse neque tacitè fuerit sibi stipulatus salua patri legitima, li.7 t.1 p.791 c. 1 d.30 n.1

Filia potest si velit repudiare legatum & legitimam petere in corporibus bonorum, l.7 t.1 p.791 c.2 d.28 n.1 in al.

Filia an viuo patre possit dotem repetere ab herede prioris mariti qui eam soluit patri sine filiæ consensu, cùm filia eam dotem sibi stipulata esset patre consentiente. Et quid si eam pater secundo

secundo viro dederit, l.5 t.8 p.556 c.1 a.19 à n.1 ad 19

Filia quæ remansit in communione pro legitima dapti modo non excludit dominum, lib.7 t.1 p.790 c.2 d.16 n.1

Filiafamilias, An & quando agere possit de dote sine profectitia sine adventitia sine patris consensu, l.5 t.8 p.555 c.1 d.17 n.4.5.& 6

Filiæ præsentia non est necessaria vt dos acquiratur ex constitutione facta marito, sed est necessaria vt futuæ successioni renuncietur, l.5 t.8 p.557 c.1 d.20 n.5.6.& 7

FILIATIO difficillimæ & ferè impossibilis est probationis, lib.4 t.14 p.309 c.2 d.6 nu.5 in all. probari tamen per verba enunciativa potest in antiquis, l.4 t.14 p.315 c.1 d.28 n.in.7

Filiationem ex sola nominatione in antiquis probari, quando ista procedat, l.4 t. 14 p.315 c.1 d.28 n.9 in all.

FILIVS patri hæres est & ne extraneus etiam abscisus & ingnoratus, potest tamen, si velit, abdicare, l.3 t.25 p.245 c.1 d.5 n.1 in all.

Filius aut filia cui aliquid pro legitima in pecunia solutum est, non potest in pecunia supplementum petere potest, l.3 t.19 p.200 c.2 d.2 n.8 in all.

Filius quisquis est, hoc ipso prolator, suus hæres, l.6 t.12 p.676 c.1 d.2 num.6 in all.

Filius hæreditatis partem (necessi pro ea parte quæ omnia subiere vellit) petere non potest, l.3 t.19 p.210 c.2 d.6 nu.1. 2.3 & 4

Filius qui se vel se immiscuit non potest se exonerare, neque negando se hæredem negationem, l.6 t.12 p.678 c.2 d.10

Filius omnimodo & in omnem eventum legitimam habere debet, l.3 t.19 p.211 c.1 d.6 n.9 in all.

Filius legitimam portionem in ea re hereditaria quam elegerit, sibi solvere non potest, l.3 t.19 p.209 c.2 d.3 n.1

Filius qui legitimam solam habet, neque bonorum possessor esse potest, l.3 t.19 p.211 c.1 d.6 n.8 in all.

Filius pro patre, aut pater pro filio conveniri non potest, si non prius se obligaverit, l.4 t.20 p.362 c.1 d.4 n.5

Filius quod à patre non habet, non potest pater filio adimere, p.90 c.1 d.8 nu.2 in all.

Filius in ea causa status potest contra factam patris venire, p.90 c.1 d.8 n.1 in all.

Filius tenetur alere patrem etiam bannitum, dum ne periculis sit, l.2 t.14 p. 115 c.1 d.1 n.9 in all.

Filius paterno odio prægravari non debet, l.4 t.9 p.292 c.2 d.1 n.4 in all.

Filius propter ingratitudinem iuste exheredari potest l.4 t.9 p.294 c.1 d.4 n.1

Filius non potest videri deceptus qui patris consilium secutus & executus est, l.9 t.29 pag.1122 c.2 d.26 n.5 in all.

Filius an & quando possit impugnare factum patris, cui hæres ille extiterit, & quæ tam proprio quàm tutorio nomine fundum filij vendiderat, lib.8 t.31 p.1108 c.2 d.2

Filius non potest videri minus habuisse à patre quam sibi deberetur, si nihil ei à patre debebatur, lib.3 t.19 p.218 c.1 d.25 n.6 in all.

Filius potest venire cõtra suorum bonorum alienationẽ à patre factã; quamuis heres patris, atque etiam pater nomine filij, l.6 t.35 p.773 c.1 d.1

Filius potest venire contra factum patris defuncti, si quid à patre gestum sit perperam & contra leges, licet ipse hæres sit patris, dummodo non veniat tanquam hæres, sed proprio iure, lib.4 t. 11. pag.303 col.1 d.4 numer.1 & 2

Filius si negetur impendisse pro re ea quæ filio imputare notatur in legitimam, probatio ab hæredibus exigenda est, l.3 t.19 p.219 c.1 d.19 n.10

Filius licet exigendus dotis capax est acquisitionis etiam post mortem patris, l.3 t.25 p.247 c.2 d.11 n.2 in all.

Filius qui patris creditoribus tanquam hæres solvit, licet ex privilegio restituatur adversus immissionem vt abstinendi habeat potestatem, condicere tamen quod solvit non potest, p.127 c.1 d.4 n.1

Filius hæres patris revocans ex proprio iure in suam successionem à patre alienata, agit ad proprium commodum, non ad commodum patris aut ærarij, l.4 t.11 p.304 c.1 d.4 num.2 in all.

Filius non recipiendo iure potest pro legitima nec eam propria authoritate capere potest nisi cùm in scripto usus est in recipiendo, l.3 t.19 p.210 c.1 d.4 n.1.2 & 3

Filius primogenitus, hæc non potest amittere voluntate condictionis potestatem, si tamen in litibus sit sub conditione casuali, & velit filius expectare conditionis eventum, potest id facere, quia veniente conditione, testamentum valeat etiam iure civili, l.6 t.9 p.657 c.2 d.6 n.12. in all.

Filius tutoris si pupillariter substitutus sit potest remanere in possessione bonorum pupillarium, l.6 t.14 p.686 c. 2 d.7

Filius, qui inventarium non confecit, neque legitimam amittit, neque Trebellianicam, nec eo minus tamen tenetur satisfacere creditoribus ex legitima & Trebellianica, l.6 t.11 p.666 c.2 d.23 n.1.4.5.& 6

Filius pię eritus præsumitur vixisse tempore testamenti, nisi mortuus probetur, secus testamento cæteris fratribus facta ei iniuria, l.4 t.14 p.317 c.2 d.19 n.7.8.& 9

Filio prætento testamentum ipso iure nullum est, non modò si filius sit in potestate, vt olim, sed cui emancipatus, l.4 t.14 p.317 c.2 d.19 n.1 in all.

Filio quod debetur, an & quando solvi possit patri: & quid si non tanquam patri & legitimo administratori solutum sit, sed tanquam hæredi putativo, vel habenti ius a fisco, l.6 t.35 p.778 c.1 d.15

Filij ad paterna bona venientes pene ad propria veniunt, li.4 t.9 p.294 c.2 d.4 n.5 in all.

Filij & nepotes naturales legitimi bastardorum nobilium an & quando familiæ nomen gestare possint, l.9 t.29 p.1222 c.2 d.27 n.1

Filiorum appellatione continentur liberi cuiuscumque gradus in materia favorabili, non etiam odiosa, l.6 t.19 p. 705 c.1 d.4

Filios prægravati materno odio iniquum est, l.8 t.36 p.1136 c.2 d.8 n.7 in all.

Filiusfamilias hęres patris pro quo contraxerat quamuis non sit hæres cum beneficio inventarij, tamen etiam pendente instantia discussionis, provisionaliter condemnandus est sub fatisdatione, l.4 t.19 p.359 c.1 d.1 n.1.2.3 4.5. 6.7.8.& 9

Filiusfamilias nulla bona habere potest nisi saltem probet sibi obvenisse, lib.4 t.7 p.288 c.1 d.8 n.9 in all.

Filiusfamilias si testatus sit sine consensu patris, nullomodo valebunt, ne quidem illa quæ in piam causam relicta erant, pag.10 c.2 d.40 num.4

quod Filiusfamil. acquirit ex pecunia dotali, nec muliери acquiritur nec patri, sed ipsi filio, lib.6 t.35 p.776 c.1 d.8

Filiusfamilias hodie habet, hęc eadem non tantum in adventitijs, sed etiam in profectitijs ex pleno iure acquirit, l.6 t.3 p.769 c.2 d.5

Filiusfamilias clericus habet privilegium vt possit testari de bonis quibuscunque adipiscendis, quæ postea permanserunt, vnde emolumenta illa pro meruerint, sed ita demum si clericus eã iam facto obtinuerint, lib.1 t.2 p.10 c.2 d.40 in fin.

Filiusfamilias fideiussit pro patre à creditoribus liberandi causa, potest, para c.2 d.1 nu.3 & 4

Filiusfamilias regulariter ex causa mutui non obligatur etiam ex obligatione ob exceptionem Senatusconsulti Macedoniani, l.4 t.19 p.360 c.1 d.1 n.1 in all.

Filiusfamilias persona causa integra sit, potest ex omnibus contractibus agere & conveniri, p.142 c.1 d.6 n.4 in all.

Filiusfamilias tenetur pro patre ex iudicata causa & decretis iudicis, cum ordinandus non est, p.113 c.1 d.2 n.1.2.& 3

Filiusfamilias ad alienum patris solvendum non cogitur, p.113 c.1 d.1 n.3 in all.

Filiusfamilias minor qui se obligavit pro patre non potest restitui, nec tanquam minor si maior factus debitum approbaverit, neque tanquam filiusfamilias, neque tanquam læsus, si possit quod quæ indemnitatem consequi ex bonis patris, l.4 t.20 p.362 c.1 d.4 num.1.2.3.& 4

Filiusfamilias tam ex contractib. quàm delictis obligatur, præterquàm ex mutuo & ex veto, lib.4 t.20 p.362 c.2 d.5 num.10

Filiusfamilias sine ordine non potest facere testamentum nec si pater consentiat. Habet tamen filios suos hæredes legitimos in peculio quasi castrensi, quamuis illi mortuo patre remanent in potestate adhuc, ita vt nec matrem tutricem habere possint, lib.8 t.33 p.1122 c.2 d.3 à num.1 ad 18

FISCVS habet quidem privilegium taciti pignoris, sed debitores suos in carcere ex debito tenere non potest, lib.7 t.33 p. 948 c.1 d.1 n.6, n all.

Fiscus nulla bona habere potest nisi quæ admissis creditoribus superfutura sunt l.9 t.6 p.1158 c.2 d.3 n.1 in all.

Fiscus autem qui fisci locum tenet succedit loco patris nemine quærelante, l.9 t.2 p.1152 c.1 d.9 n.2 in all.

Fiscus habet idem ius deducendæ quartæ, quod haberet hæres nulla confiscatione in eum veniente, l.4 t.38 p.458 c.2 d.10 n.9 in all.

Fiscus succedens in ius privati tenetur de evictione & additis sumptus perinde ac privatus quilibet sive ex contractu successerit, sive ex confiscatione, l.8 t.31 p.1113 c.2 d.19 n.1.2 & 3

Fiscus nunquam satisdat, l.4 t.9 p.292 c.2 d.1 n.7 in all.

Fiscus vendere potest rem communem inuito socio, dummodo ei partem pretij restituat, l.4 t.45 p.485 c.1 d.1 n.14 in all.

Fisco ablatum videri non potest, quod in corpore patrimonij fiscalis retinetur, l.4 t.38 p.458 c.2 d.10 n.15 in all.

cum Fisco cogi litigare non paruum est incommodum, l.4 t.38 p.458 c.2 d.10 n.21 in all.

FINIS habet necessariam consequentiam ad principium, p.135 c.1 d.1 n.24 in al.

FOCI communio aut separatio non prodest quicquam ad excludendum vel admittendum dominum, sed tantum communio vel separatio bonorum, l.7 t.1 p.784 c.1 d.15 nu.1

FOEMINÆ non habent suos hæredes,

l.6 t.4 p.621 c.1 d.4 n.9
Fœminimum nunquam concipit masculinum, quomodo masculinum regulariter concipit fœmininum, l.6 t.8 p.656 c.1 d.25 n.8 in all.
Fœmina nupta rem non doralem etiam inscio & inuito matito vendere potest p.106 c.1 d.4 n.3
Fœmina quando in testem admitti possit, l.4 t.15 p.343 c.1 defi.58 n.1 2 3 & 4
Fœminis, quæ parentibus succedunt, etiam dominus succedit, non item fœminis, quæ non succedunt nisi in legitima, quæ tamen iis solui potest in pecunia sicut & legitima quæ debetur matri, l.7 t.1 p.780 c.2 defi.5 n.1
Foenvs & vsura est quicquid excedit sortem, l.4 ti.24 pag.396 c.2 d.36 n.8
Fori præscriptioni renuncians sibi nocet, nisi competentis iurisdictionis procurator intercedat, li.3 t.12 p.198 c.1 d.32 n.1 & 2
Fori præscriptionem non habet qui apud priuilegiarium iudicem suum conuenitur, l.3 t.17 p.207 c.2 d.2 n.1
Fori præscriptionem non magis obiicere potest debitor, si de rei mobilis pignore agatur, quã si rei mobilis pignus vindicaretur, li.3 t.16 p.206 c.2 d.1 n.9
Fori præscriptionem obiicere nõ potest conuentus actione personali eo loco in quo soluere se obligauit, & domicilium habeat in alterius iurisdictionis territorio, li.3 t.16 p.206 c.2 d.1 n.1
Fori priuilegium non habet ex mandantis persona qui ex alterius mandato deliquit, l.5 t.14 p.103 c.2 d.2 n.1
Forma est quid individuum, p.38 c.2 d.40 nu.2 in al.
Forma duplex est cuiusq; rei, intrinseca & extrinseca, l.6 t.14 p.685 col.1 defin.4 num.3 in al.
Formam & sollennitatem contrahendi nemo eam creditur eligere per quam contractus subuertatur, p.3 c.1 d.7 n.2 in all.
Francisc anorvm monasteria sunt incapacia acquisitionis, l.6 t.21 p.723 c.1 d.25 num.3 in all.
Frater plerumque dicitur is qui frater non est, si modo fraterna charitate diligatur, lib.3 ti.21 p.218 c.1 d.9 nu.2 in all.
Frater pro fratre in causa criminali non potest testimonium dicere, in causa ciuili duntaxat patria potestate, bonorum omnium communione, & cohabitatione cessantibus, potest l.4 ti.14 pag.314 c.1 d.24 nu.1
Pro fratre habitus potest ab intestato succedere, licet præcisè non probet se fratrem, lib.3 t.21 p.228 c.1 d.9 n.1
Fratres naturales sibi inuicem succedunt ab intestato, nisi nati sint ex damnato coitu, & punibili secundum leges, l.6 t.33 p.766 c.2 d.3
Fratrum filij si soli & nullo concurrente patruo succedant, in capita succedunt, non in stirpes, lib.6 t.33 pag.767 c.2 defin.1
cum Fratribus vtrinque coniunctis sint succedit non modò pater, sed etiam auus, sed ita si auus sit in primo gradu ascendentium, nec anteuertatur à patre, l.6 t.33 p.771 c.1 d.11 n.1 in all.
Fraus est probanda non præsumenda, l.9 t.2 p.1151 c.2 d.8 n.2 in all.
Fraus præsumitur tam in venditore quàm in emptore ex omissione sollennitatum requisitarum à iure aut à statuto, l.4 t.11 p.303 c.2 d.4 n.1 in all.
Fraus in quo admissa est in eo debet puniri, li.4 t.34 p.441 c.2 d.4 n.19 in al.
Fraus filiis facta præsumitur ex magno excessu facto in alienanda ea re quæ filiis restitui debuit, l.4 t.11 pag.303 c.2 d.4 num.1 in all.
Fraudis suspecta esse solent quæ inter parentes & liberos geruntur quoties alius læditur, l.3 tit.20 pag.224 c.1 d.6 num.4 in all.
Fraudis suspicio subest quoties mulier siue pro alio siue cum alio contrahit, l.4 t.21 p.362 c.2 d.1 n.3 in al.
Fraudem facere non videtur qui fraudem excludit, li.4 t.23 pag.378 c.2 d.3 n.12 in all.
Quoties de fraude disputatur euentus spectandus, l.3 t.20 p.224 c.2 d.7 nu.2 in all.
Fravdandvs nemo est conuentionis commodo, quam dixit rei, p.25 c.2 d.86 nu.3 in all.
Fraudari non potest qui nihil omnino iuris habet, præterquam ex mera fraudantis liberalitate, p.131 c.2 d.3 nu.8
Fraudvlentvm est cogi quem exhibere quod non habet, nec dolo malo desiit habere, p.29 c.1 d.4 n.3 in all.
Fraudulenti consilij potius præsumptio capitur, ex eo quod quis se creditores habere non ignorat, li.3 tit.20 p.224 c.1 d.6 n.1 in all.
Fructvarivs non est dominus, l.3 t.23 p.138 c.1 d.8 num.2 in al.
Fructuarius minus iuris habet quàm heres fiduciarius in hereditariis debitoribus conueniendis, lib.3 t.23 p.138 c.1 d.7 nu.1
Fructuarius nunquam est legitimus contradictor, nec potest transigere de re hereditaria, ne quidem tacẽte hereditate, l.6 ti.6 p.640 c.2 d.10 n.1 2 3 & 4
Fructuarius nõ cogitur satisdare nisi petenti, nec eo minus facit interim fructus suos, l.3 t.23 p.236 c.2 d.3 n.3
Fructvs cauiæ appellationis continentur, p.138 c.2 d.3 n.12 in al.
Fructus veniunt in condictionem, l.8 t.3 p.955 c.2 d.12 n.6 in al.
Fructus veniunt in pignoratitiam actionem tametsi prædo sit qui alienam rem pignori dedit, lib.4 t.18 p.357 col.2 d.2 n.3
Fructus communicantur inter legatarium vsusfructus & legatum proprietatis, lib.6 tit.18 pag.697 column.1 d.3
Fructus non intelliguntur nisi deductis expensis, lib.5 t.8 p.559 c.2 d.27 num.3 in al.
Fructus non debent in duplicem causam imputari, l.5 t.8 p.559 c.2 d.27 num.24 in all.
Fructus non iure feminis, sed iure soli & dominij, si alius titulus non probetur, percipi solent, l.3 t.22 p.235 c.1 d.18 n.1 in all.
Fructus beneficij tam percepti, quàm quæ ex iis fructibus sunt comparata ad heredem beneficiarij pertinent, p.38 c.2 d.37 n.1
Fructus beneficij nondum percepti, post beneficiarij obitum pertinent ad successorem in beneficio, pag.38 c.1 d.37 nu.3
Fructus nondum percepti post beneficiarij obitum pertinent ad successorem in beneficio, p.38 c.2 d.37 n.3 & 4
Fructus pignoris in antichresim dati ad creditorem, vice vsurarum, pertinent, l.4 t.18 p.359 c.1 d.5 n.10 in all.
Fructus pignoris quo casu non imputantur, ne quidem in vsuras vice fructuum debitas, l.6 t.26 p.749 c.1 d.5
Fructus bonorum dotalium, si sint & ipsi dotales ad mulierem non ad maritum, maritiue heredes pertinent lib.5 t.7 p.539 c.2 d.20 n.7 & 8
Fructus bonorum dotalium aut pro dote obligatorum, conseruandi sunt mulieri, non vt dos in iure collocetur, sed vt in communes vsus consumantur, l.5 t.7 p.546 c.1 d.39 n.1.2.3 4 & 5
Fructus fundi locati non priùs acquiruntur conductori quàm eos perceperit & quidem ex domini eiusdemque locatoris voluntate, l.4 t.41 p.473 c.1 d.25 n.4
Fructus & vsuræ eodem tempore non debẽt haberi, l.5 t.7 p.551 c.2 d.5 n.7 in al.
Fructus & vsuræ legatorum quibus casibus debeantur ex die mortis, l.6 t.26 p.751 c.2 d.12
Fructus solent tanquam accessiones omnimodo sequi cautam domini, l.4 t.38 p.1189 c.2 d.15 n.2 in all.
Fructus omnes post litem contestatam percepti debentur ab eo qui sua diligentia & industria meliorem fundum fecit, lib.7 ti.18 p.853 c.2 d.19 n.1
Fructus nullo iure percepti ante litem contestatam non sunt restituendi si percepti sint bona fide, l.7 t.18 p.855 c.1 d.25 n.1
Fructus etiam non petiti veniunt in iudicio possessorio retinendæ vel recuperandæ possessionis, l.7 t.18 p.867 c.1 d.68 n.1 & 2
Fructus etiam non petiti quando adiudicari possint, & quando peti post sententiam qui non sunt adiudicati, l.7 t.18 p.867 col.2 d.67 à n.1 ad 13
Fructus petiti & non adiudicati à Senatu pro compensatis habenti debent cum non possint haberi pro denegatis, l.7 t.18 p.869 c.1 d.74 n.1
Fructus à conductore percepti ei pereunt quando æque fuissent apud locatorem periturí, lib.4 t.42 p.472 c.2 d.23 n.1
Fructus à conductore percepti, iure dominij ad conductorem non ad locatorem pertinent l.4 t.41 p.481 c.1 d.51 n.1 in all.
Fructus qui ante petitum augmentum ex fundo percepti sunt ab eo qui retrouendere debuit ad eum pertinent qui obsignauit, quandiu nihil ei potest imputari l.4 t.36 p.448 col.1 d.7 n.9
Fructus quos possessor absolute ac mõ mutabiliter suos fecit, non possunt cum sumptibus in rem meliorandam factis compensari, lib.7 t.18 p.868 c.1 d.70 n.1 & 2
Fructus bonorum siue paraphernalium siue aduentitiorum non debent pertinere ad maritum sed ad mulierem, ita vt si maritus eos perceperit, eorum rationem mulieri aut eius heredib. reddere teneatur l.5 t.7 p.539 c.2 d.20 n.3 in all. aduentitiorum vidente & patiente muliere percepti dissentiente potiùs quàm consentiente ea percepti videntur propter metum reuerentialem ibi. p.540 c.1 ead d. & num.
Fructuum collectorũ periculum pertinet ad collectorẽ, nec si omnes perierint fortuitò, remissio tamẽ eo nomine illa peti potest, l.4 t.42 p.471 c.2 d.21 n.1 & 2 ed ita demum si fuerint collecti & in horreo reconditi. Ibid. c.2 n.16
Fructuum restituendorum condemnatio fit etiam aliquando pendente lite l.7 t.18 p.854 c.2 d.23 n.1
Fructuum æstimatio summaria interdum fieri potest ex proportione vsurarum quincuncium, l.7 t.18 p.854 c.1 d.20 n.1
Ad Fructuũ restitutionẽ qui non est condemnatus, tenetur aliquando tamen omnes reddere, quos percepit ex die iudicati, l.7 t.18 p.862 c.1 d.51 num.1
de Fructibus post sententiam perceptis ab eo qui non fuit ad restitutionem vllam fructuum condemnatus, l.9 t.18 p.872 c.1 d.88
de Fructib. pro parte adiudicandis ei qui totius debiti soluendi moram contraxit, l.7 t.18 p.872 c.1 d.87 n.1

legatis

legatis Fructibus fundi quousque soluta sit aliquid, quod antea sit æstimandum facienda est ante omnia æstimatio sumptibus & diligentia legatarij, lib.6 t.26 p.748 c.1 d.2
FAVGES non nisi hominum gratia Deus comparauit, l.3 t.11 p.189 c.1 d.6 num. 4 in all.
conductor FRVI prohibitus ex ea causa quam locator præuidere potuerat indemnis omnino & penè seruandus est locatore, l.4 t.42 p.464 c.1 in fine, d.1 nu.1 2 3 & 4
conductor qui lite pendente Frui sibi licuisse negat, condemnandus est prouisionaliter & oblata satisdatione nisi conquestus sit ante litem sibi motam, lib.4 t.42 p.465 c.2 d.4 n.1 2 3 4 5 6 & 7
semper ei succurrendum est qui non aliter parte sua Frui potest, quàm si socij quoque portionem tractet, l.4 ti.11 p. 302 c.2 def.2 n.4 in al.
FVGA est criminis indicium, lib.6 t.2 p. 617 c.2 def.1 nu.2 in all.
Fuga facie indicium ad torturam, lib.9 t. 21 p.1188 c.1 d.4 num.2 in all.
Fuga magnum indicium est ad torturam, lib.4 t.15 p.327 c.2 d.1 num.8 in al.
FVMI venditor tenetur condictione ob turpem causam, l.4 t.6 p.284 c.2 def.1 num.3
Fumo pereat, inquit Alexander Imp. qui fumum vendidit, l.4 ti.6 p.284 c.2 d.1 n.3 in all.
FVNDVS dotalis transit ad heredem, li.3 t.23 p.247 c.1 d.10 n.2 in all.
Fundus à debitore debitoris pignori datus in antichresim, creditori quoque creditoris pignori obligatus intelligitur, l.4 t.10 p.297 c.2 d.3 n.1
Fundum alienum qui nullo iure retinuit, ad fructuum restitutionem condemnandus est, nisi quos à lite contestata percéperit, si modò probabilem causam habuit nesciendi alienum, puta tanquam heres, lib.7 t.18 pag.868 c.2 d.73 num.1
Qui fundum debuit retrouendere, si sit in mora, condemnandus est ad fructuum restitutionem quos venditor ipse percipere potuisset, l.4 t.24 p.389 c.1 d.14 n 1 & 2
Fundi corpus demonstrari, nec eius identitas probari sine confinium demonstratione & probatione potest, l.4 t.15 p.317 c.2 d.2 n.2 in all.
Fundi identitas non probatur cõcludenter per duos confines, si non sint transuersaliter angulares: excipe, si nulla sit probatio aut præsumptio in contrarium, lib.4 t.14 pag.316 c.1 d.69 nu.2 in all.
Fundo redempto talliabili ex pacto de retrouendendo, precium debetur domino cui fundus auffertur, l.7 t.1 pag. 779 c.2 d.2 n.1
Fundo municipij seruitus acquiri potest, l.3 t.24 p.242 c.2 d.11 n.4 in all.
Fundorum valor solet ex reditu potissimum æstimari, lib.7 t.1 p.791 c.1 d.26 nu.5 in all.
Fundorum fructus non pluris æstimantur quàm vt vigesimo domum anno æquent iustam fundorum æstimationem p.183 c.1 d.14 n.6 in all.
FVR nemo probatur ex eo solo quod rem furtiuam in domo sua habeat, lib.6 ti. 2 pag.618 c.1 d.4 num.1
Fur non potest quis probari quin constet prius de re furtiua, nec res furtiua esse quæ non fuerit ab alio prius amissa, l.7 t.14 p.906 c.2 d.9 nu.1
Fur ex quibus indiciis possit condemnari ad torturam, lib.9 ti.21 p.1188 c.1 d. 4 num.1
FVRIOSVS citari nunquam potest, p.74 c.1 d.3 nu.1 in all.
Furiosus, etiam cum adest, absens esse intelligitur, l.4 t.1 p.259 c.1 d.7 n.2 in al.
Furioso vel ebrij hominis iudicium nullum esse potest, li.4. tit.1 p.259 c.1 d.7 n.2 in all.
FVRTVM est contrectatio rei alienæ inuito domino, l.7 t.24 p.906 c.2 d.9 num. 2 in all.
Furtum esse non potest vbi non est interuersio possessionis, li.9 t.19 p.1182 c.1 d.1 num.4 in all.
Furtum non fit sine animo furandi, lib.6 ti.2 pag.618 c.1 d.4 nu.2 in al.
Furtum ex varijs indiciis colligi potest, vide indicium, l.6 t.2 p.617 c.2 d.1
Furtum potest probari in genere, quamuis non sit probatum in specie, & quomodo puniri eo casu debeat, l.6 t.2 p. 618 c.1 d.5 n.1 2 & 3
Furti probatio sine rei exhibitione fieri non potest, l.3 t.22 p.234 c.1 d.14 n.4
Species non modo lucri, sed etiam Furti est ex alieno largiri, & sibi beneficij debitorem acquirere, p.10 c.1 d.38 n.5 in all.
Furtum secundum punitur interdum pœna mortis, l.9 ti.25 p.1208 c.2 d.18 num.1

G

GABELLA iudicati est pars quædam & portio eius rei quæ venit non tam in condemnationem, quàm in taxationem condemnationis, p.167 c.2 d.3 num.3
GEMINATIO solet multum prodesse vt appareat serio quid factum esse non inconsulto & per errorem, lib.7 t.3 p. 798 c.2 d.4 n.2 in all.
GENERALIA facile possunt recipere interpretationem restrictiuã, quam specialia vix patiuntur, lib.6 t.8 pag 644 c.1 d.2 n.11 in al.
duo non possunt eundem Gradum tenere ac in eodem gradu concurrere p.31 c.2 d.31 n.5 in all.
GRAPHARIVS acta litis penes se retinere potest pro emolumento quod ex alterius litis causa debetur, quasi taciti cuiusdam pignoris iure, l.3 t.2 p.167 c. 2 d.2 n.10 in all.
GRASSATORI opem qui tulit qui se officialem iactabat non potest teneri eo nomine, l.9 t.25 p.1209 c.1 d.15 n.1
GRATIA obreptitia vel subreptitia nullius omnino est momenti siue de proprietate agatur, siue de possessione agatur p.1 c.1 d.2 n.1.2 & 3 & in all. n.2 & p.2 c.1 d.4 n.6.
Gratia est obreptitia, siue impetrans non expresserit possessionem aduersarij coloratam, siue suam vitiosam pag.1 c.1 d.2 n.4 & 5. Adeoque si priorem suam impetrationem, tametsi validam tacuerit p.6 c.2 d.28 & p.8 c.1 d.1 & 29. Multò magis si non expresserit beneficium quod iam tum obtinebat p.43 c.1 d.2 n.7
Gratia criminis facta per principem ad probari potest à Senatu etiam inaudito procuratore vasalli, l.9 t.28 p.1211 c. 1 d.3 n.1
Gratiam facere potest princeps omnium criminum etiam atrocissimorum, vel læsæ maiestatis siue diuinę siue humanæ, l.9 t.21 p.1194 c.1 d.1
Gratiam impetrans à principe crimen fatetur, non qui abolitionem, lib.4 t.28 p.1194 c.1 d.1
GRAVAMEN intolerabile dicitur quod perpetuo grauat, l.9 t.30 p.1227 c.1 d. 7 n.5 in al.

H

HABERE possessionem iam videtur, qui eam habere potest, l.4 t.38 p. 458 c.2 d.10 n.5 in all.
HASTÆ fiscalis fides, facile conuelli non debet p.263 c.1 d.2 n.4 in all.
HEREDITARIVM est quod in hereditate fuit moriente testatore, non etiã quod ex hereditate subinde profectum est, aut occasione hereditatis acquisitum l.3 t.25 p.247 c.2 d. 11 nu.6 & 7
Hereditarium quoties aliquod ius est rei redimendæ, quæ à defuncto vendita fuerat, siue ex conuentione competat, siue ex causa immodicæ læsionis potest vnus ex coheredibus, vel inuitis alijs iure proprio ius illud exercere l.3 t.25 p.247 c. 1 d.9 n.1 2 & 3
Hereditaria iura omnia ipso iure & per legem duodecim tabularum diuiduntur inter heredes, nisi si qua sint omnino indiuisibilia l.3 t.19 p.211 c.1 d.6 n. 6 in al.
Hereditariorum corporum diminutio propter legitimam non magis fieri potest, quàm propter pecuniam lib.3 t.19 p.210 col.2 d.5 n 3 in all,
HEREDITAS iuris nomen est recipiens & augmentum & diminutionem l.3 t.19 p. 207 col.2 d.11 n.3 in al.
Hereditas iuris nomen est recipiens & augmentum & diminutionem l.3 c.19 p.212 c.2 d.11 n.3 in all.
Hereditas in iure non in corporibus consistit, l.6 t.6 pag. 639 col. 1 d. 6 n.7
Hereditas rem vnam æquè ac aliam, & rei precium æque ac rem ipsam, & contra rem ex precio comparatam æque ac rei precium complectitur l. 3 t. 22 p. 230 c.1 d.5 nu.8
Hereditas aut hereditatis portio esse incipit eo instanti quo vti, l.4 t.19 p.218 c.2 d.28 n 5
Hereditas neque vlla quota eius in certa re & singulari potest consistere, l.6 t.6 p.636 c.2 d.1 n.19 in all.
Hereditas vna duarum personarum esse non potest, lib.6 t.5 p. 631. col.1 d. 18 n.2 in all.
Hereditas vna duos heredes in solidum non patitur, nec in parte hereditatis magis quàm in tota hereditate l.3 t.19 p.211 c.1 d.6 n.8 in all.
Hereditas nulli inuito aut ignoranti acquiritur nec edicto, nec aliqua consuetudine l.3 t.19 p.1182 c.2 d.1 n.5
Hereditas per codicillos dari non potest, l.6 t.5 p.622 c.2 d.21 n.3 in all.
Hereditas damnosa esse potest p.81 c.2 d. 13 n.10 in all.
Hereditas ex die aut conditione à pagano dari non potest, sed in diem & sub conditione potest, l.6 t.6 p. 637 c.1 d.2 n.1 & 2
Hereditas quæ alterius est, non potest esse actoris li.3 t.21 p.215 c.2 d.2 num.9 in all.
Hereditas non potest dari sub modo qui sit verus modus, sed tantum sub conditione. lib.6 t.24 pag.739 c.2 d.2 num.1 in all.
Hereditas non auferetur tanquam indigno, ei qui testamentum defuncti impugnauit quasi nullum, quod factum esset à reo læsæ maiestatis, li.6 tit.16 p. 689 col à defin.
an Hereditas ex testamento, an ab intestato restituatur nihil interest quantum ad detractiones ex fideicommisso faciendas, lib. 6 tit.17 pag. 696 col.1 d.12
Hereditas nõ defertur ab intestato quandiu succedi ex testamento potest, l.6 t. 6 p.637 c.1 d.3 n.2 in all.
Hereditas neque facet nequevacat extantibus suis heredibus, quamuis se abstinentibus, ideoque non ei dandus curator, sed bonis nisi agnatus vel cognatus aliquis velit succedere, l.6 t.12 p.679 col.2 d.15

ctens hæreditas quæ dicatur, l.6 t.12 p. 680 c.1 d.15 n.2 in all.
Hereditas solo verbo restitui potest, l.6 t.5 p.630 c.1 d.17 nu.27
Hereditas est soluendo quæ inuenit heres eam, lib.4 t.30 p.431 c.1 d.24 num.3. in all.
Hereditas aut hereditaria portio ali quæ priùs esse debet quàm vt ex ea quicquam delibi erctur, l.3 t.19 p.218 c.2 d. 28 n.4
Hereditas non potest recipere augmentum vel diminutionem ex die litis contestatæ, lib.4 t.24 p.385 c.1 d.4 n.7 in all.
Hereditas diuidi debet inter omnes liberos ex æquis partibus l.3 t.25 p.244 c.1 d.5 n.2 in all.
Hereditas fideicommissaria facile admittit subrogationem vnius rei in locum alterius, l.b.3 t.25 p.248 c.1 d.12 num.12
Hereditatis fideicommissariæ post restitutionem pertinet ad fideicõmissarium, p.70 c.2 d.14 n.6 in all.
Hereditas patrona, etiam priùs quàm sit agnita, est de numero acquisitorum, non acquirendorum, l.2 t.25 p.126 c.2 d.1 n.4 in all.
Hereditas adita dici non potest, quam tutor pupilli nomine solus agnoscit, p.126 c.2 d.1 n.4 in all.
Ad quem hereditas ad eundem & tutela pertinet, l.4 t.38 p.456 c.1 d.4 num.1 in all.
Hereditas nomen vniuersitatem successionis demonstrat, l.3 t.22 p.230 c.1 d.5 num.6 & 7
Hereditatis aditio iure confundit obligationem, l.4 t.23 p.380 c.2 d.9 nu.4 in all.
Hereditas aditio animi potiùs, quàm facti, p.61 c.2 d.12 n.2 in all.
Hereditatis delatio fit semel tantùm & vno instanti, p.86 c.1 d.22 n.11 in all.
Hereditatis diminutio qualiscumque ea sit, fera est, licet eam quis velit inducere ex voluntate eius qui inter viuos alienando diminuere patrimonium posuisset, l.3 t.19 p.219 c.1 d.28 n.6
Hereditatis diuisio quàm pater dotalib. tabulis fecit, in familiæ erciscundæ iudicio seruanda est, l.3 t.25 p.244 c.1 d.4 n.1.& 2
Hereditatis expilatæ crimen an & quo casu non habeat locum possit & de edicto quod vocatur *le mort saisit le vif*, l.9 t.19 p.1181 c.2 d.1 n..
Hereditatis expilatæ reo nihil prodest obiicere exceptionem de iure tertij etiam volentis nisi ipse dicat se hæredem lib.9 t.19 p.1183 c.1 d.3 num.1
Hereditatis expilatæ crimen non nisi loco deficientis actionis furti intendi consueuisse certi iuris est, lib.9 t.19 p. 1182 c.2 d.1 n.4 in all.
Hereditatis petitio datur contra possidentem pro hærede, siue bonæ siue malæ fidei sit possessor, l.3 t.21 p.228 c.1 d.8 n.1.2 & 3
Hereditatis petitio competit aduersus eum qui rem vnam hereditariam, licet minimam, possidet, l.3 t.21 p.225 c. 2 d.2 nu.1 in all.
Hereditatis fideicõmissariæ petitio contra singulares rerum fideicommissarum possessores non prius exerceri potest, quàm restituta sit per fideicommissum hæreditas, l.3 t.21 p.226 c.1 d. 4 n.1
Hereditatis fideicommissaria petitio si instituta sit, & eodem libello petatur missio in possessionem bonorum fideicommissariorum in genere aduersus eum ipsum qui de fideicommisso restituendo rogatus est, non cogitur actor an æquam pronũciatum de fideicommissi iure iudicate hæredi ex asse quæ nam bona illa sint quæ fideicommisso contineantur, l.3 t.21 p.226 c.2 d.6 n.1. & 2
Hereditatis restitutio non plus iuris transferre potest quàm defunctus habuerit, p.308 c.1 d.3 n.13 in all.
Hereditatis partes sunt homogeneæ, l.6 t.4 p.620 c.2 d.3 num.5 in all.
Hereditatis fructus augent hereditatem non item rem singularem, lib.3 t.22 p. 230 c.1 d.5 num.9. & 10
Hereditatis fructus à die mortis percepti faciunt augentem hereditatem, l.3 t.19 p.212 c.1 d.11 nem 1. & 2
Hereditatis futuræ renuntiatio tacitam illam habet conditionem *si deferatur*, p.141 c.1 d.5 num.8 incertum enim est quanta futura sit hereditas cuius ipsum abscidit renuntiatio. Ibidem n.14
Hereditatis substantia & quantitas æstimatur ex tempore mortis, p.141 c.1 & 2 d.5 n.15 in all.
Hereditatem quis pro emptore & ab incerto possedit ignorans testamentum, potest alijs postea ex testamento, adeoque cum beneficio inuentarij, l.6 t.30 p. 712 c.1 d.1
Hereditatem qui perdit ex testamento, non potest eam postea petere ex fideicommisso, tanquam conseruato per clausulam codicillarem: secus si conseruetur per Auth. ex causa, l.6 t.27 p. 695 c.1 d.10
Hereditatem petens non ex eo metitur quod possessor occupauit, sed ex suo iure, l.3 t.21 p.ead. d.2 n.9 in all.
Hereditatem petens eius qui mortuus negatur, non cogitur reus submittere taxe litis sumptus & alimentorum pendente lite, nisi actor sit ex liberis aut parentibus, l.3 t.21 p.225 c.1 d.1 nu.1. 2. & 3
Hereditatem aditam fuisse à defuncto non probat querela expilatæ hereditatis in testamento facta in testamento, l.6 t.12 p.679 c.2 d.14 n.1
Hereditatem neque tutor neque curator aut adire aut repudiare potest, adeoque nec pater adire cum filio, nec repudiare sine filio, lib.6 t.12 p.678 c.1 d.11
Hereditatem aut portionem hæreditariam alteri cedens certo pretio vel certo pacto quod sit loco pretij, potest à creditoribus hereditarijs tanquam hæredi conueniri, lib.6 t.12 pag.681 c.2 d.20
Hereditatem aut heredem habere nõ potest, qui nulla bona post mortem suam potest relinquere, l.6 t.12 p.669 c.1 d. 11 n.10 in all.
Hereditatem nec adire nec repudiare potest qui dubitat de viribus testamenti, lib.6 t.12 p.662 c.2 d.10 nu.7 in all.
Hereditatem diu non iacere & vacare testatoris & reip. interest, l.6 t.8 p.648 c.2 d.11 n.12 in all.
Ad Hereditatem admitti non potest is de quo nominatim excludendo testator cogitauit, l.6 t.5 p.628 c.1 d.14 n.8 in all.
Hereditate semel adita omnis defuncti voluntas rata constituitur, lib.6 t.5 p. 619 c.2 d.16 n.10 in all.
In hereditate non potest videri esse quod nec defunctus nec eius hæres vnquam habuerunt, lib.3 t.19 p.221 c.2 d.35 n.2 in all.
Hereditates ascendentium sunt debitæ descendentibus, l.6 t.4 p.620 c.1 d.1 n.3 in all.
HAEREDEM vetères pro domino dicebant, l.4 t.43 p.502 c.1 d.47 num.1 in all.
Heres & hereditas eandem personam repræsentant, l.6 t.6 p.636 c.2 d.1 n.15 in all.
Heres postulante fideicommissario cogi potest ad faciendum inuentarium quamuis non ad rationes reddendas, l.6 t.31 p.766 c.1 d.2
Heres eius qui de euictione fideiussit nõ cogitur venditionem ratam facere, quemadmodum heres venditoris, l.8 t.31 p.1108 c.2 d.3
Heres gratiosus cui fideicõmissum à suo testatore restitui debuit, non prohibetur agere contra heredes pro eorum portionibus, ne rursus deducere fideicommissum aduersus fideicommissarium, l.6 t.27 p.761 c.2 d.26
Heres cogitur facere inuentarium postulante fideicommissario, sed sumptibus fideicommissarij, l.b.6 t.27 p.761 c.2 d.25
Heres excertare quando heredis vniuersalis iure censeatur, l.6 t.6 p.636 c.1 d. 1 n.18
Heres in lite contra defunctum inchoata nullum habet priuilegium, l.6 t.11 p. 670 c.2 d.38 n.4 in all.
Heres heredis aduersus alitam abhereditatem restitui non potest, l.6 t. 12 p.679 c.2 d.13
Heres qui semel fuit, semper heres perseuerat, l.6 t.12 p.676 c.2 d.52.1 in all.
Heres tenetur conscientiam defuncti exonerare, lib.7 t.4 p.800 c.1 d.1 nu.14 in all.
Heres facere non potest vt testamentum quod ab initio non valuit postea conualescat, l.6 t.5 p.625 c.1 d.6 n.6
Heres qui pure adiit damnosam hereditatem, nec falcidiam deducere potest, nec recusare quominus res suas alij legatas præstet, l.6 t.11 p.674 c.2 d.46 n.1.2
Heres pure non eo minus potest deducere res sibi donatas, siue inter viuos, siue mortis causa, l.6 t.11 p.674 c.1 d.44 n. 1 2.3.
Heres nemo fit ex sola bona fide, si lex hereditatem non deferat, lib.3 t.21 p.228 c.1 d.8 n.6 in all.
Heres idem esse non potest & fideicommissarius, l.6 t.3 p.615 c.2 d.2 num.9 in all.
Heres ex parte, quandiu coheredes adire possunt, non nisi suam partem hereditatis petere potest, l.3 t.21 p.225 c.2 d.3 n.1
Heres nihil potest habere tanquam heres quod non prius fuerit hereditatis, p.86 c.1 d.28 num.3 in all.
Heres sua dicere non potest instrumenta quæ sunt hereditaria, non magis quàm hereditatem ipsam quæ est fideicommissaria, p.70 c.2 d.14 n.5 & 6
Heres cum beneficio legis condemnandus est proprio nomine ad expensas litis quam temerè vel instituit, vel suscepit, l.7 t.28 p.850 c.1 d.7 nu.1
Heres cum beneficio legis & inuentarij perinde heres verè est, atque is qui purè hereditatem agnouit, l.7 t.32 p.942 c.2 d.10 n.1 in all.
Heres cum beneficio legis & inuentarij potest adhuc petere quod sibi proprio nomine debetur, l.3 t.2 p.170 c.2 d.12 n.5 in all.
Heres cum beneficio legis & inuentarij perinde

perinde heres verè est, ac si inuentarium non fecisset, p.91 c.2 d.14 nu.14 in all.
Heres cum beneficio inuentarij non liberatur soluendo creditoribus anterioribus, l.6 t.11 p.669 c.2 d.33 n.1
Heres nemo ni ex confessione tolla aduersarij, & hoc ipso probatur erronea confessio, quod qui se tale m dicit non probat, l.b.6 t.12 p.677 c.2 d.7 nu.1. 2.& 3
Heres nullo casu impediri potest ne mittatur in possessionem, tum quoq; cum fideicommissarius reperitur in possessione sine vitio, cum agitur de deuactionibus faciendis, l.6 t.14 p.684 c.2 d.2 n.9 in all.
Heres per delegationem liberatus non potest conueniri, nec si delegatio rescindatur per in integrum restitutionem, nisi hæres consenserit restitutioni, l.6 t.18 p.698 c.2 d.6
Hæres de pensione annua imposita super fundo alij legato disponere non potest, quamuis eam redemerit, sed tantum de pretio quod dedit, lib.6 t.18 p. 704 c.1 d.23
Heres institutus in priore testamento habens clausulam derogatoriam, non eo minus prohibetur succedere ab intestato, quod hereditatem ex priore testamento repudiauerit, quamuis alius sit institutus in posteriore, l.6 t.12 p. 681 c.2 d.19
Heres institutus in duobus testamentis quorum prius valebat posterius minime, si adierit ex posteriore, non poterit ex priore, l.6 t.12 p.682 c.1 d.19 n.6 in all.
Heres qui semel fuit numquam desinit esse heres, l.7 t.7 p.808 c.2 d.6 nu.16 in all.
Heres semel obligatus per additionem non potest exonerari nisi conditio ei deferatur, l.6 t.11 p.661 c.2 d.7 num.6 in all.
Heres hodie est possessor ipso iure, sed ita demum si agnouerit hereditatem, l.7 t.7 p.807 c.1 d.5
Heres pro parte qui post diuisionem hereditatis possidet totam rem obligatam non censetur iure tertij possessoris ne quidem pro parte cohæredis, l.7 t.10 p.821 c.1 d.5 nu.1
Heres qui moram non contraxit tenetur aliquando ad expensas litis, nempe cum debentur ille ex conuentione, l.7 t.18 p.854 c.1 d.21 n.1
Heres qui pronunciatus est cum beneficio legis & inuentarij talis habendus est quod ad omnes creditores etiam non vocatos, lib.7 t.19 p.878 c.2 d.15 num.1
Heres multò plus iuris habet in bonis omnibus hereditariis, quàm filius, l.5 t. 19 p.210 c.2 d.5 n.2 in all.
Heres ignoratione sua defuncti vitia excludere non potest, Lib.4 t.17 p.355 c.1 d.2 n.1 in all.
Heres non potest teneri ex pacto defuncti nisi sub iisdem legibus & conditionibus quibus defunctus contraxit, p.82 c.1 d.14 n.17 in all.
Heres defuncti forum sequitur cum vel absens defenditur ab alio, vel vbi ille ipse inuenitur, pag 137 c.1 d.4 num.1. & 2
Heres de facto defuncti iurare non cogitur, l.4 t.1 p.261 c.1 d.15 num 3
Heres vtitur in omnibus iure defuncti, cùm censeatur eadem persona, l.7 t.20 p.895 c.7 d.44 n.9 in all.
Heres minoris non potest restitui in integrum aduersus immixtionem à minore factam, p.128 c.2 d.5 n.2
Heres sit ab intestato qui disputat de viribus testamenti, si heres esse velit, & testamentum tandem probetur non valere, l.b.6 t.12 p.677 c.1 d.6 nu.1
Heres grauatus de restituenda post mortem suam hereditate plus iuris habet quàm fructuarius hereditarius, l.4 t.43 p.501 c.2 d.47 n.1.2.3.4. & 5
Heres falsus non nisi volente vero herede hereditatem petere potest, licet possessor nihil omnino iuris habeat, l.5 t. 21 p.225 c.2 d.2 n.1.2.& 3
Heres factus qui cœperat agere tanquam hæres, in eamque rem admissus etiam à iudice repetendus est, apparente quandocumque postea vero herede, l.3 t.21 p.226 c.2 d.5 n.1.& 2
Heredis & legatarij differentia, lib.6 t.3 p.618 c.2 d.1 n.6
Heredis appellatio nihil nisi dominium significat, l.6 t.6 p.640 c.2 d.10 nu.1 in all.
Heredis bona non sunt obligata creditoribus defuncti, quamuis defuncti bona sint obligata hypothecariis creditoribus heredis, l.7 t.33 p.944 c.2 d.15 num.1. & 2
Heredis aut collusio aut negligentia legatariis nocere non debet, lib.7 t.22 p. 901 c.2 d.5 n.2 in all.
Heredis vero ius & substantiam non tollit, qualitas illa & adiectio, cum beneficio legis & inuentarij, l.4 t.11 p.669 c.1 d.32 n.4 in all.
Heredis nihil interest, An acceptam legati pecuniam consumpturi sint nepotes an alienaturi, l.3 t.19 p.221 c.1 d.34 num.8
Heredi soli incumbit necessitas æris alieni soluendi, non singulari successori, l.3 t.19 p.210 c.2 d.6 n.6.& 7
Heredi etiam inuito deficiens coheredis portio adcrescit, lib.6 t.3 p.619 c.1 d. 2 num.3
Heredi falso nulla actio competere potest hereditariis nomine, nec ferendum est vt ex sua improbitate actionem vllam consequatur, l.3 t.21 p.226 c.2 d.5 n.3 in all.
Heredi quando incipit currere tempus ad deliberandum, lib.6 t.11 p.675 c.1 d.46 n.1.2.3
Heredi de restituenda hereditate rogato in quartam imputatur quicquid ex confiscatione ad fiscum pertinet, quomodo imputarentur cætera per heredem alienata, l.4 t.38 p.458 c.1 d.10 n. 7.9 10. & 15
Heredem se dicens cum beneficio legis remanet heres purè, si non exhibeat inuentarium: & quid si negauerit se heredem esse nisi cum beneficio inuentarij, l.6 t.11 p.663 c.1 d.13 n.1.2 5.6
Heredem se negare aliud, aliud repudiare, l.6 t.12 p.680 c.1 d.16
Heredem si se respondeat interrogante vno ex creditoribus is cui delata est hereditas, conueniri potest tanquam heres à cæteris omnibus creditoribus, l.6 t.12 p.678 c.2 d.12
Herede instituto masculo qui primus ex Titio nascetur, quamdiu Titius liberos suscipere potest, non deferetur alteri hereditas siue ex testamento siue ab intestato, l.6 t. 6 p.637 c.2 d.3 num. 1.2
Herede cum beneficio legis male versante in hereditate, curator bonis dandus est, nisi heres offerat satisdationem, l.6 t.11 p.668 c.1. d.30
ab Herede secundum quid ad heredem simpliciter consecutio est bona, l.6 t. 12 p.669 c.1 d.32 n.4 in all.
Heredes coguntur causas appellationis reddere etiam à defuncto interpositæ, lib.8 t.31 pag 1178 c.d.27 num.3 in all.
Heredes succedũt in vniuersum ius quod defunctus habuit, l.7 t.1 pag.779 c.2 d.2 n.1 in all.
Heredes non coguntur stare diuisioni factæ à testatore, si modo ab eare-diomnes consentiant, lib.5 t.25 p.248 c. 1 d.12 n.2 in all.
Heredum appellatione etiam extranei continentur p.85 c.2 d.21 n.3 in all.
Heredum gradus si plures facti sint, deficiente primo gradu, testamentum incipit à secundo, l.6 t.6 p.640 c.2 d.9 n.2 in all.
Hoirs vocatur quo intelligantur, l.6 t.19 p.706 c.1 d.5 n.2 in all.
Homicida in accusando potior est causa aliorum, deinde vxoris, cæteris parentum, postremo agnatorum & cognatorum iuxta ordinem succedendi, l.9 t.1 p.1148 c.1 d.2 n.1
Homicidæ confugiendo ad ecclesiam non effugiunt iudicis laici coërcitionem, p.43 c.1 d.1 n.3
Homicidam cum contingit in totum absolui debere, solent Senatus consulere principem & suadere vt criminis gratiam faciat, l.9 t.9 p.1167 c.1 d.6 nu.5 in all.
Homicidii reus modo in primo motu iracundiæ, & rixæ occasionem non præbuerit damnatur ad perpetuas triremes, l.9 t.9 p.1167 c.1 d.6 nu.5 in all.
Hominis liberi æstimatio nulla est, l.7 t.5 p.802 c.2 d.2 n.7 in all.
Hominem beneficio affici hominis interest, l.9 t.20 p.1187 c.1 d.12 num.3 in all.
Honor non debet esse sine honorario, nec contra p.47 c.2 d.1 n.3 in all.
Horrorvm dominus periculum vis maioris & efficaciam latronum præstare non debet, l.4 t.41 p.472 c.1 d.22 num.7
Hospitale restitui tur in integrum aduersus agnitionem hereditatis, l.6 t. 24 p.719 c.1 d.1
Hypotheca contrahitur per conuentionem etiamsi præstandæ pecuniæ dies nondum venerit lib.8 t.14 p.1004 c.1 d.3 n.4 in all.
Hypotheca etiam æstimato pignus constituere potest, l.8 t.6 p.971 c.2 d.13 n. 2. in all.
Hypotheca constituta intelligitur si conuenerit vt super aliquot fundo certa pecuniæ quantitas soluenda impignoretur, l.8 t.6 p.971 c.1. d.13 n. 1. 2. 3 4. & 5
Hypotheca nudo consensu contracta tantum prodest, quantum pignus ad rem ipsam obligandam l.4 t.7 p.290 c.2 d. 15 n.2 in all.
Hypotheca expressa specialis per testatorem pro legatis constituta est indiuidua, itemque generalis, lib.6 t.23 p. 737 c.2 def.8 tacita semper diuidua est, etiamsi cohæres sit non soluendo, Ibid.
Hypotheca specialis hominis non tollit generalem legis, nisi id expresse dictum sit, l.5 t.8 p.551 c.1 d.3 n.1.2.& 3
Hypotheca tacita legatorum semper diuidua est, etiamsi facta sit diuisio inter creditores per mutuas adiudicationes, l.6 t.23 p.737 c.1.d.7.
Hypotheca tacita pro legatis diuidua est, sed expressa indiuidua, ita vt nec locum habeat exceptio non diuisæ cohæredis, l.6 t.23 p.731 c.1 d.1
Hypotheca cum nudo consensu contrahatur, etiam inter absentes contrahi potest, lib.8 t.6 p.968 c.2 d.3 num.4 in all.

...id rotibus, l.6 t.11 p.672 c.2 d.40 n.17 ...t all.

In Instantia deserta appellationis, tractatur tantùm, an sit desertanec ne, l.2 t.18 p.103 c.1 d.32 n.1 in all.

Instigator manifestus nihil distat ab accusatore, lib.9 t.2 p.1152 c.2 d.10 n.6 in a l.

Instigator oculeus nõ tenetur ad expensas l.t.s. si non succumbat, l.9 t. 2 p.1152 c.1 d.9 n.1

Instigatori oculeo debentur expensæ litis quas subministrauit, si eum sibi iudicata ius petierit non aliter, lib.9 t.2 pag.1152 c.1 d.10 n.1

INSTITVI quis potest in tempus capiendæ hæreditatis, lib.6 t.6 p.637 c.1 d.2 n.3 in all.

Institui hæres potest in tempus capiendæ hereditatis, l.5 t.16 p.585 c.1 d.5 nu.7 in all.

INSTITVTIO numquam intelligitur facta animo compensandi, l.6 t.27 p.762 c.1 d.26 n.3 in all.

Institutio conditionalis prius est vt valeat, quàm vt ex ea posit impletam conditionem heres vllus esse possit, l.6 t.6 p.637 c.1 d.2 n.5 in all.

Institutio facta posthumi & posthumæ ex vxore nunc prægnante, non porrigitur ad posthumum alterò partu editum, l.6 t.10 p.657 c.2 d.1

Institutio facta per verba importantia tractum è portis trahitur ad fideicommissum, lib.6 t.8 p.648 c.1 d.11

Institutio quæ ab initio pro non scripta habetur, tractu temporis convalescere non potest, l.6 t.8 p.647 c.1 d.9 nu.5 in all.

Institutionis cùm sunt plures gradus rupto primo gradu rumpuntur etiam sequentes qui ab eo habent dependentiam, lib.6 t.22 p.728 c.2 d.37 nu.10 in all.

Institutionis formula certis & præcisis verbis concipi eam necesse est, vt scirì possit quid testator dixerit & senserit, siue per scripturam testatus sit siue per nuncupationem, l.6 t.7 p.643 c.1 d.2 n.4 in all.

Institutione ex rebus certis reducenda ad portiones & quotas hæreditarias, l.6 t.6 p.638 c.2 d.6

Institutiones ex re certa conseruantur per Auth. ex causa, quatenus censentur iure legatorum, non institutionum, l.6 t.9 p.656 c.2 d.4

INSTITVTVS ex re certa non potest implorare beneficiũ legis Iustinianeæ de edict. Diui Hadriani toll. lib.6 t.6 p.638 c.1 d.4 nu.15

Institutus ex re certa an & quando habeatur loco hæredis, aut loco legatarij, lib.6 t.6 p.637 c.2 d.4

Institutus filius in re non extante, præteritus videtur, ideoque testamentum nullum, l.3 t.19 p.211 c.2 d.9 num.4 in all. in re aliena postmodum cuicta, testamentum valet, & ad supplementum est agendum, ibid.

Institutus dici non potest filius natus ex matre quæ vacuo ventre fecerit testamentum, & instituerit hæredem marìtum, nullos tunc habentem liberos & addiderit; verba illa, & suos, lib.6 t.17 pag.693 c.2 def.4. num.6. in all.

Instituens in priore testamento habente clausulam derogatoriam, quæ non fuerit renouata in posteriore, præferendus est ei, qui in posteriore scriptus fuit, lib.6 tit.5 pag.633 col.1 def.15

Instituto Titio & in eius defectum substituto Sempronio, non nisi vulgaris substitutio est, lib.6 t.22 p.732 c.2 d.48

Institutus ex re certa & hæredis differentia, l.6 t.6 p.637 c.2 d.4 num.6. vsque ad 12.

INSTRVMENTVM est probatio probata & non probanda, l.9 t.13 p.1173 c.1 d.3 nu.3 in all.

Instrumentum edere debet quisquis ex instrumento agere vult & vincere, p.71 c.1 d.16 n.7. in a l.

Instrumentum bonum, publicum & authenticum dicitur quod formam publicam & solennem habet extrinsecam p.112 c.1 d.14 num.4 in all.

Instrumentum commune semper edi debet p.68 c.1 d.6 n.13 in all.

Instrumentum producens in quo erratum est, potest nihilominus errorem allegare & probare, l.4 t.16 p.347 c.1 d.10 n.2

Instrumentum falsum qui producit debet si interrogetur clarè respondere, an eo vti velit necne, l.9 t.13 p.1176 c.2 d.12 num.1

Instrumentum falsum producens, eoque vtens falsum committere dicitur, quamuis non puniatur, nisi falsum fecerit, lib.4 t.16 p.348 c.1 d.11 nu.6 in all.

Instrumentum quod falsum dicitur, statim est sequestrandum, & in Actuario publico deponendum, quousque liquerasa fit, l.9 t.13 p.1177 c.2 d.14 n.7. in all.

Instrumentum guarentigiatum sententiæ vim obtinet, p.153 c.2 d.5 num.7 in all.

Aduersus Instrumentum guarentigiatum possunt impetrari literæ monitoriæ, p.50 c.2 d.5 nu.2 & 3

Instrumentum quod in persona cedentis est guarentigiatum, & ab omni exceptionis periculo immune, desinit esse tale in persona cessionarij, l.4 t.7 p.285 c.1 d.1 n.11.

Instrumentum publicum etiam illud dicitur quod è tribunalibus auctoritate publicatum est, l.4 t.16 p.351 c.2 d.20 nu.4 in all.

Instrumentum publicum non facit ampliorem aut fauorabiliorem causam debiti, sed tantum probationem eius certiorem, l.4 t.24 p.394 c.1 d.27 n.5 in all.

Instrumentum publicum cum nullo vicio visibili suspectum prolatum est nõ cogitur is, qui produxit protocollum exhibere, l.4 t.16 p.349 c.2 d.16 n.1

Instrumentum nec scriptum nec subscriptum à notario & tamen repertum in protocollo non probat, maximè si aliunde suspectum sit, lib.4 t.16 p.351 c.1 d.21 n.1 & 2

Instrumentum quod à duobus notariis exceptum est, non aliter probat, quàm si ab vtroque subscriptum, aut ab vno scriptum, ab altero subscriptum sit, nisi di. vt plerumque fit, in solidum rogati singuli proponantur, l.4 t.16 p.344 c.1 d.1 n.2 & 3

Instrumentum à duobus notariis exceptum & vno tantum subscriptum plenè probat cùm ab antiquo, vt loquuntur, grossatum & expeditum profertur lib.4 t.16 p.352 c.1 d.22 n.1

Instrumentum quod semel quis probauit postea reprobare non potest, lib.4 t.16 p.345 c.2 d.2 n.4 in all.

Instrumentum aliquod producenti licet se eo nolle vti dicat non est super falsitate pronunciandum, sed tantum super nullitate, l.9 t.13 p.1175 c.1 d.10 num.1

Instrumentum, si in primo introitu, & vt Pragmatici loquuntur, in primâ sui apparentia falsi suspicionem præferat, aut vicium aliquod habeat aliunde quàm ex ipsa temporis antiquitate conflatum, protocolli exhibitio necessaria est, l.4 t.16 p.349 c.2 d.16 n.3. & 4

Instrumentum per notarium vni ex contrahentibus traditum ante subscriptionem & postea subscriptũ absente parte suspectum est, tametsi eius qui subscripsit non adfuit consensus ex post facto accedat, l.4 t.16 p.350 c.2 d.19 n.1.2.3 & 4

Instrumentum productum in actis dicitur esse de actis, & consequenter commune, l.4 t.16 p.347 c.2 d.10 n.1 in all.

An & quando Instrumentum à notario sub no a &c. confectum in longiorem formam & longiores clausulas extendi possit, l.4 t.16 p.350 c.2 d.18 num.1. & 2

Instrumentum non est falsum cùm ea quæ scripta sunt cum iis congruent quæ scribi debuerunt, l.4 t.16 p.352 c.1 d.21 n.4 in a.l.

Instrumentum verum protocollo falso inseri nihil vetat, l.4 t.16 p.352 c.2 d.21 n.2 in a.l.

Instrumentum, quo tempore exhibetur, formam publicam habere sufficit, l.4 t.16 p.351 c.1 d.19 n.7

Instrumenti editionem per calumniam sub iuris prætextu qui delidet, non est audiendus, p.69 c.2 d.11 n.1

Instrumenti inter alios confecti editionem à notario petere possunt omnes quorum interest p.67 c.1 d.3 n.4

Instrumenti quod ab alio notario exceptum est non potest alius descriptionem facere nisi mandante iudice, l.4 t.16 p.345 c.1 d.2 num.1

Instrumenti enunciatio sola etiam cum designatione diei & consulis, non facit illud commune, l.2 t.1 p.66 c.2 d.2 n.3 in all.

Instrumenti exemplum cum originali parte citata & coram & mandante iudice plenissimam fidem facit, l.4 t.16 p.348 c.1 d.12 num.2 & 3

Instrumenti exemplum facit fidem non solum cùm notarij manu confectum est, sed etiam cùm solenniter fuit publicatum, p.69 c.1 d.9 n.9. in all.

Instrumenti exemplum tantum probat quátenus exemplar ipsum & originale quod ita ab eodem ipso notario subscriptũ est l.4 t.16 p.349 c.2 d.15 n.1 in all.

Instrumenti deperditi exemplum si cum notarij scheda conueniat, plenè probat, non aliter, nisi alia adsint probationes, l.4 t.16 p.353 c.1 d.25 num.1 2. 3. & 4

Instrumenti expeditionem nullo vitio laborantem nec suspectam proferens, non est cogendus exhibere protocollum, licet dicat aduersarius paratum se in crimen falsi subscribere statim atque protocollum inspexerit, l.4 t.16 p.353 c.1 d.24 n.4 in a.l.

Instrumenti publici expeditionem non suspectam producens, protocollum exhibere non cogitur, l.4 t.16 p.346 c.2 d.6 num.1

Instrumenti iteratam expeditionem, reassumptionem, Itali nostri reexpeditionem vocant, l.4 t.16 p.353 c.2 d.28 num.1

Instrumenti iterata expeditio, si ab alio notario fiat regulariter, non nisi octo concurrentibus fieri potest, l.4 t.16 p.353 c.2 d.28 nu.1 & 2

Instrumenti fides facilius est vt vacillet, quàm vt corruat, l.9 t.13 p.1176 c.2 d.11 n.8 in a.l.

Instrumenti perditio tunc probata intelligitur cùm facta diligentia ex superioris authoritate nõ reperitur: probatur etiam ex iuramento, l.1 t.16 p.350 c.1 d.16 n.5 in all.

Instrumenti probatio, vt & quilibet alius casus per iuramentum probatur, p.71 c.1 d.15 n.4 in all.

Instrumenti redditio probat liberationem, l.4 t.29 p.423 c.1 d.21 num.3 in allega is.

Instrumenti enorem qui non ignorauit dedilata instrumẽti editione non potest conqueri, p.69 c.1 d.10 n.4

Instrumenti traditio inducit probationem rei traditæ aut mandatum actionum, p.78 c.2 d.6 n.6 in all.

Instrumenti cuiuslibet validitas non potest cognosci nisi lectis, inspectis, cognitisque verbis, pag 21 c 1 d.68 nu.3 in all.

Instrumenti descriptum & recognitum fieri non potest, nisi præsentibus vel saltem vocatis omnibus quorum interest, l.5 t.12 p.197 c 1 d.27 n.3 in all.

ad Instrumenti validitatem sufficit testium solemnem numerum compleri posse ex iis qui nesciant scribere modo subscripserint aliqui ex iis qui scirẽt, l.4 t.16 p.345 c.1 d.1 num.2 in all.

pro Instrumenti solemnitate in contractibus requiritur subscriptio non modo notarij, sed etiam testium qui sciãt scribere, apud Sabaudos, l.4 t.16 p.345 c.1 d.1 n.2 in all.

Instrumento magis creditur quàm testibus instrumentariis, nisi cùm de falso criminaliter agitur, lib.4 t.15 p.331 c.1 d.15 n 1.2.&3

Instrumento in formam publicam redacto non opus est protocolli editione, p.67 c.1 d 5 n.1

Instrumento, cùm formam suam debitam habet, omnimodo standum, l.4 t. 16 p.346 c.2 d.6 n.1 in all.

Instrumento, pendente simulationis quæstione, standum est, nisi ea quæstio per iusiurandum decisorium terminari statim possit, lib.4 tit.17 p.355 c 2 d.4 n.1.& 10

Instrumento minus sollemni propter locorum distantiam credi solet, l.4 t.14 p.310 c.1 d.8 n.7 in all.

Instrumento publico facto plus scripturæ creditur, quàm contrahentibus, adcóque quàm testibus, l.4 t.16 p.348 c. 2 d.13 n.4 in all.

Instrumento magis originali standum est, cùm duo sunt originalia, l.4 t.16 p.351 c 1 d.24 n.5 in all.

Instrumento nitens si paratus est probare quæ in ipso continentur, est admittendus, lib.4 t.16 p.345 c.1 d.1 num.2 in all.

Instrumento quod quis edere noluit, eo postea vti non potest, p.66 c.2 d.2 n.2 in all.

pro Instrumento in dubio semper præsumitur, lib.4 t.16 p.345 c.1 d.1 num.2 in all.

Instrumenta & probationes litis ex domini domo prodire deben, non ex domo procuratoris p.95 c.2 d.4 n.6

Instrumenta edunt ur vt inspiciantur, nõ vt retineantur, aut eorum possessio amittatur, p.71 c.1 d.15 num.6 in all.

Instrumenta guarentigiata dicuntur quod habeant vim rei iudicatæ, non quidem ex iuris ratione, sed ex authoritate statuti, l.4 t.7 p.285 c.1 d.1 n.10 in all.

Instrumenta hæreditaria tanquam communia edenda sunt fideicommissario, debẽntque remanere penes hæredem, p.70 col.1 d.14 nu.1.& 2

Instrumenta obligatoria & guarentigiata, vt vocant, quæ non tantum per literas rebellionum prorogantur, in comitatu Burgundiæ non inducuntur, l.4 t.16 p. 349 c.1 & 2 d.15 num.5 & 6

Instrumenta publica dicuntur quod fidem habeant publicam ex persona notarij qui publicum officium gerit, l.4 t.16. p.348 c.1 d.11 n.1. in all.

Instrumenta publica peregrino idiomate conscribi permittendum non est, l.4 t.16 p.348 c.2 d.13 num.1.2.&3

Instrumentorum guarentigiatorum per rescripta moratoria vis suspenditur, p.50 c.1 d.5 nu.1

Instrumentorum traditio pro mandato est, lib.4 t.33 p.430 c.1 d.13 n.4 in all.

Instrumentorum traditio non habet vim mandati, l.4 t.43 p.500 c.1 d.42 nu. 6 in all.

Instrumentorum editionẽ & descriptionem petere possunt omnes quorum interest, l.5 t.19 p.220 c.2 d.35 n.3 in all.

Instrumentorum aut actorum litis amissio si ob id tantum allegetur, vt alia instrumenta, novaque litis acta fieri possint, probata satis intelligitur hoc ipso quod facta superioris authoritate diligenti perquisitione non reperiantur, lib.4 tit.14 p.323 c.1 d.17 n.1

Instrumentis excedentibus metam 100. annorum non probatur an iquus rei status, lib.7 t.13 p.826 c.1 d.2 num.4 in all.

Instrumentis litis apud Iudicem aut Senatorem depositis & perditis ad quid teneantur, l.4 t.25 p.399 c.2 d.4 nu.2 in all.

INTENTIONEM suam vnusquisque probare plenissime & implere debet, l.4 t.14 p.307 c.2 d.2 n.10 in all.

INTERCALATIO in calendarij emendationem D. Gregorij 3. Pontificis Maximi constitutione facta est anno 1582. l.4 t.42 p.469 c.2 d.16 n.1 in all.

INTERCEDENS quilibet ad impediendam executionem, tanquam tertius condemnatur, l.3 t.2 p.170 c.1 d.12 n.12

INTERCEDIT quisquis alienam in se recipit obligationem, l.4 t.13 p.309 c. 2. d 1 n.2 in all.

INTERCESSIO quæ fit pro marito est ipso iure nulla, quæ pro alio, non nisi ope exceptionis, l.4 t.21 p.373 c.1 d.27 n.10 in all.

Intercessio licèt iniusta, si modo per executorem admitti debuit, remoratur vim executionis, l.4 t.42 p.499 c.1 d. 38 nu.9 in all.

Intercessio tertij qui non reperitur in possessione non potest impedire executionem sententiæ contra possessorem redditæ, eius tamen intercessio recipienda est, l.7 t.10 p.894 c.1 d.39 num.1

Intercessioni quoties colorem quæsitum esse constat, valere non potest quod in Senatusconsulti fraudem factum est, l.4 t.21 p.363 c.2 d.3 n.5 in all.

Intercessionem suspectam habere debet qui mulierem corream debendi cum marito accipit, l.4 t.21 p.364 c.2 d.7 nu.10 in all.

INTERCESSOR quasi iniustus nõ condemnandus priusquam ad intercedendum admittatur, l.3 t.2 p.171 c.1 d. 12 n. 17 in all.

INTERDICTVM non nisi de possessione est, p.178 c.2 d.1 n.1 in all.

Interdictum ei soli competere potest qui tum possidebat cum deiiceretur, l.7 t. 7 p 813 c.2 d.24 n.4 in all.

Interdictum adipiscendæ possessionis non pertinet ad iudicem laicum, quia sapit naturam petitorij, l.3 t.1 p 166 c.1 d.18 n.9

Interdictum adipiscendæ possessionis cum ad id possit cum petitorio, non intenta cata p.178 c.2 d.1 n.2

Interdictum Vnde vi, non tempus est annuum, sed plerumque, ut cum, l.8 t. 3 p.954 c.1 d 8 n 4 in all.

Interdicto recuperandæ possessionis quasi spoliatus agere non potest hares fructuarij aut eius cui ad vitam aliquid legatum est, si proprie arius post vsufructuarij mortem propria authoritate occupaverit possessionem, l.8 t. 3 p.964 c.1 d.41 n.12

Interdicto retinendæ locus esse potest quamdiu retinetur, possessio civilis, licet sit amissa naturalis, secus si civilis quoque amissa sit, lib 8 t.4. p.966 c.2 d.9 nu 1.& 2

Interdicto retinendæ possessionis proposito potest quis proponere in subsidium interdictum recuperandæ, non contra, at interdictum adipiscendæ vtrique necessarium est, l.8 t.3 p.963 c.1 d. 37 nu.1 2.3.4

Interdictum retinendæ possessionis non potest cumulari cum petitorio, per petitorium tamen confortari potest, p.182 c.1 d.9 n.1 &2

Quando Interdicto vel personali actione agendum sit pro præstatione annua lib.8 t.4 p.966 c.2 d.10 nu.1.2 &3

Interdicto agente non prohibetur qui vindicare cœpit, pag.182 c.2 d.9 num.2 in all.

In interdicto vti possidetis nec cognoscitur de dominio nisi incidenter, nec quicquam de possessione decernitur ante diffinitivam sententiam nisi ad causam momentanæ possessionis aut sequestrationis, lib.8 t 4 p.954 d 1 à n. 1. ad 10

Interdicta alia sunt retinendæ possessionis gratia, alia recuperandæ, alia adipiscendæ, lib 7 t.7 p 807 c.1 d.4 n 12 in all.

Interdicta retinendæ & recuperandæ possessionis sunt incompatibilia, nisi quatenus referuntur ad diversa genera possessionis, l.8 t.4 p.966 c.2 d.8 n.8 in all.

Interdicta possessoria sunt annua, l 8 t.3 p.954 c.1 d.8 num.4 in all.

Interdicta sunt hodie sublata & eorum locum substitutus vsus actionum extraordinariarum, l.7 t.7 p.807 c.1 d.4 nu.10 in all.

in Interdictis retinendæ aut recuperandæ possessionis de sola possessione quæritur, lib.3 t.2 p.171 c.1 d.13 nu.2 in all.

INTERLOCVTIO valet & iusta est de conficiendo inventario non obstante (vt aiun) oppositione & appellatione vt res collocetur in tuto, l.7 t.15 p.841 c.2 d.6 nu.1

Interlocutio per quam pronũciatum est instrumentum bonum & authenticum non impedit restitutionem in integrum p.112 c 1 d.14 n.1

Interlocutio iudicis quoties habet vim diffinitivæ sententiæ, aut præiudicium parit in negotio principali, non licet iudici, quamuis decali, à quo appellatum sit, illam executioni mandare, p. 57 c.2 d.10 n 1

ab Interlocutione per quam pronunciatum est idonea esse pignora oblata debitori à creditore, non potest debitor appellare, quod nihil eius interfit, l.8 t.10 p 1092 c 2 d.18

Interlocutiones quæ sine plena cognitione fiunt, plenum ius tribuere non possunt p.180 c.2 d.5 n.5 in all.

...doribus, l.6 t.11 p.674 c.2 d.40 n.17 ...all.

In Instantia defertæ appellationis, tractatur tantum, an sit defertanec ne, l.2 t.8 p.103 c.1 d.32 n.1 in all.

Instigator malefactus nihil distat ab accusatore, lib.9 t.2 p.1152 c.2 d.10 n.6 in all.

Instigator occultus nó tenetur ad expensas litis si non succumbat calumniator, l.9 t.2 p.1152 c.1 d.9 n.1

Instigatoris occulti debentur expensæ litis quas subiminist rauit, licet iudex pecuniam alteri, lib.9 t.2 pag.1152 c.1 d.10 n.1

INSTITVI quis potest in tempus capiendæ hæreditatis, lib.6 t.6 p.637 c.1 d.2 n.3 in all.

Instituti hæres potest in tempus capiendæ hæreditatis, l.5 t.16 p.581 c.1 d.5 nu.7 in all.

INSTITVTIO numquam intelligitur facta animo compensandi, l.6 t.27 p.762 c.1 d.26 n.3 in all.

Institutio conditionalis prius est vt valeat, quàm vt ex ea post impletam conditionem heres vllus esse possit, l.6 t.6 p.637 c.1 d.2 n.5 in all.

Institutio facta posthumi & posthumæ ex vxore nunc prægnante, non porrigitur ad posthumum alterò partu editum, l.6 t.10 p.657 c.2 d.1...

Institutio facta per verba imponendis tractum temporis trahitur ad fideicommissum, lib.6 t.8 p.648 c.1 d.11

Institutio quæ ab initio pro non scripta habetur, tractu temporis convalescere non potest, l.6 t.8 p.647 c.1 d.9 nu.5 in all.

Institutionis cùm sunt plures gradus, rupto primo gradu rumpuntur etiam sequentes qui ab eo habent dependentiam, lib.6 t.22 p.728 c.2 d.37 nu.10 in all.

Institutionis formula certis & præcisis verbis concipi eam necesse est, vt sciri possit quid testator dixerit & senserit, siue per scripturam testatus sit siue per nuncupationem, l.6 t.7 p.643 c.1 d.2 n.4 in all.

de Institutione ex rebus certis reducenda ad portiones & quotas hæreditarias, l.6 t.6 p.638 c.2 d.6

Institutiones ex re certa conseruantur per Auth. ex causa, quatenus censentur iure legatorum, non institutionum, l.6 t.9 p.656 c.2 d.4

INSTITVTVS ex re certa non potest implorare beneficiũ legis Iustinianeæ de edict. Diui Hadriani toll. lib.6 t.6 p.638 c.1 d.4 nu.15

Institutus ex re certa an & quando habeatur loco hæredis, aut loco legatarij, lib.6 t.6 p.637 c.2 d.4

Institutus filius in re non extante, præteritus videtur, ideoque testamentum nullum, l.3 t.19 p.211 c.2 d.9 num.4 in all. in re aliena postmodum euicta, testamentum valet, & ad supplementum est agendum, ibid.

Institutus dici non potest filius natus ex matre quæ vacuo ventre fecerit testamentum, & instituerit hæredem marītum, nullos tunc habentem liberos & addiderit, verba illa, & suos, lib.6 t.17 pag.693 c.2 def.4. num.6. in all.

Instituens in priore testamento habente clausulam derogatoriam, quæ non fuerit reuocata in posteriore, præferendus est ei, qui in posteriore scriptus fuit, lib.6 tit.5 pag.633 col.1 def.15

Instituto Titio & in eius defectum substituto Sempronio, non nisi vulgaris substitutio est, lib.6 t.22 p.732 c.2 d.48

Instituti ex re certa & hæredis differentia, l.6 t.6 p.637 c.2 d.4 num.6. vsque ad 12.

INSTRVMENTVM est probatio probata & non probanda, l.9 t.13 p.1173 c.1 d.3 nu.3 in all.

Instrumentum edere debet quisquis ex instrumento agere vel & vincere, p.71 c.1 d.16 n.7. in a.l.

Instrumentum bonum, publicum & authenticum dicitur quod formam publicam & solennem habet extrinsecam p.112 c.1 d.14 num.4 in al.

Instrumentum commune semper edi debet, p.68 c.1 d.6 n.13 in all.

Instrumentum producens in quo erratum est, potest nihilominus errorem allegare & probare, l.4 t.16 p.347 c.1 d.10 n.2

Instrumentum falsum qui producit debet: si interrogetur clarè respondere, an eo vti vel tacere, l.9 t.13 p.1176 c.1 d. 12 num.1

Instrumentum falsum producens, cóque vtens falsum committere dicitur, quamuis non puniatur, nisi falsum fecerit, lib.4 t.16 p.348 c.1 d.11 nu.6 in all.

Instrumentum quod falsum dicitur, statim est sequestrandum, & in Actuario publico deponendum, quousque lis pendens fit, l.9 t.13 p.1177 c.2 d.14 n.7 in all.

Instrumentum guarentigiatum sententiæ vim obtinet, p.153 c.2 d.5 num.7 in all.

Adiectus Instrumentum guarentigiatum possunt impetrari literæ monitoriæ, p.310 c.2 d.3 nu.2 & 3

Instrumentum quod in persona cedentis est guarentigiatum, & ab omni exceptionis periculo immune, desinit esse tale in persona cessionarij, l.4 t.7 p.285 c.1 d.1 n.11

Instrumentum publicum etiam illud dicitur quod ex iudicis autoritate publicatum est, l.4 t.16 p.351 c.2 d.20 nu.4 in all.

Instrumentum publicum non facit ampliorem aut fauorabiliorem causam debiti, sed tantum probationem eius certiorem, l.4 t.24 p.394 c.1 d.27 n.5 in all.

Instrumentum publicum cum nullo vicio visibili suspectum prolatum est nõ cogitur is, qui produxit protocollum exhibere, l.4 t.16 p.349 c.2 d.16 n.1

Instrumentum nec scriptum nec subscriptum à notario & tamen repertum in protocollo non probat, maximè si alibi unde suspectum sit, lib.4 t.16 p.351 c.1 d.21 n.1 & 2

Instrumentum quod à duobus notariis exceptum est, non aliter probat, quàm si ab vtroque subscriptum, aut ab vno scriptum, ab altero subscriptum sit, nisi, vt plerumque fit, in solidum rogati singuli proponantur, l.4 t.16 p.344 c.1 d.1 n.2 & 3

Instrumentum à duobus notariis exceptum & vno tantum subscriptum plenè probat cùm ab antiquo, vt loquuntur, grossatum & expeditum profertur lib.4 t.16 p.352 c.1 d.22 n.2

Instrumentum quod semel quis probauit postea reprobare non potest, lib.4 t.16 p.345 c.2 d.2 n.4 in all.

Instrumentum aliquod producenti licet se eo nolle vti dicat non est super falsitate pronunciandum, sed tantùm super nullitate, l.9 t.13 p.1175 c.1 d.10 num.1

Instrumentum, si in primo latere, & vt Pragmatici loquuntur, in primæ sui appa.entia falsi suspicionem præ se ferat, aut vitium aliquod habeat alibunde quàm ex ipsa temporis antiquitate conflatum, protocolli exhibitio necessaria est, l.4 t.16 p.349 c.2 d. 16 n.3. & 4

Instrumentum per notarium vni ex contrahentibus traditum ante subscriptionem & postea subscripto absente parte suspectum est, tametsi eius qui subscripsit non adfuit consensus ex post facto accedat, l.4 t.16 p.350 c.2 d. 19 n.1.2. 3 & 4

Instrumentum productum in actis dicitur esse de actis, & consequenter commune, l.4 t.16 p.347 c.2 d.10 n.1 in all.

An & quando Instrumentum à notario sub no.a &c. confectum in longiorem formam & longiores clausulas extendi possit, l.4 t.16 p.350 c.2 d.18 n.1. & 2

Instrumentum non est falsum cùm ea quæ scripta sunt cum ea congruant quæ scribi debuerunt, l.4 t.16 p.352 c.1 d.21 n.4 in a.l.

Instrumentum verum protocollo falso inseri nihil vetat, l.4 t.16 p.352 c.2 d. 21 n.2 in a.l.

Instrumentum, quo tempore exhibetur, formam publicam habere sufficit, l.4 t. 16 p.351 c.1 d.19 n.7

Instrumenti editionem per calumniam subiuris prætextu qui delidet, non est audiendus, p.69 c.2 d.11 n.1

Instrumenti inter alios confectionem à notario petere possunt omnes quorum interest p.67 c.1 d.3 n.4

Instrumenti quod ab alio notario exceptum est non potest alius descriptionem facere nisi mandato iudicis, l.4 t. 16 p.345 c.1 d.2 num.1

Instrumenti enunciatio sola etiam cum designatione diei & consulis, non facit illud commune, l.2 t.1 p.66 c.2 d.2 n.3 in all.

Instrumenti exemplum cum originali parte citata collatum & mandati tenuerice plenissimam fidem facit, l.4 t.16 p.348 c.1 d.12 num.2 & 3

Instrumenti exemplum facit fidem non solum cùm non alijs manu confectum est, sed etiam cùm solennitate forpublicatum, p.69 c.1 d.9 n.9. n all.

Instrumenti exemplum tantum probat quàtum exemplar ipsum & originale quod ex eo ab eodem ipso notario subscriptũ est l.4 t.16 p.349 c.2 d.15 n.1 in all.

Instrumenti deperditi exemplum si cum notarij scheda conueniat, plenè probat, non aliter, nisi alia adsint probationes, l.4 t.16 p.353 c.1 d.25 num.1 2. 3. & 4

Instrumenti expeditionem nullo vitio laborantem nec suspectam profecturus non est cogendus exhibere protocollum, licet dicat aduersarius paratum se in crimen falsi subscribere statimque protocollum inspexerit, l.4 t.16 p.353 c.1 d.24 n.4 in a.l.

Instrumenti publici expeditionem non suspectam producens, protocollum exhibere non cogitur, l.4 t.16 p.346 c. 2 d.6 num.1

Instrumenti iteratam expeditionem, reassumptionem, Itali nostri reexpeditionem vocant, l.4 t.16 p.353 c.2 d.28 num.1

Instrumenti iterata expeditio, si ab alio notario fiat regulariter, non nisi ostensis concurrentibus fieri potest, l.4 t.16 p. 353 c.2 d.28 nu.1 & 2

Instrumenti fides facilius est vt vacillet, quàm vt corruat, l.9 t.13 p.1176 c.2 d. 12 n.8 in all.

Instrumenti perditio tunc probata intelligitur cùm facta diligentia ex superioris authoritate nõ reperitur: probatur etiam ex iureiurando, l.1 t.16 p.350 c.2 d.16 n.5 in all.

Instrumenti probatio, vt & quilibet alius casus per iuramentum probatur, p.71 c.1 d.15 n.4 in all.

Instrumenti redditio probat liberationem, l.4 t.29 p.423 c.1 d.21 num.3 in allega is.

Instrumenti tenorem qui non ignorauit dedilata instrumẽti editione non potest conqueri, p.69 c.1 d.10 n.4

Instrumenti traditio inducit probationem rei traditæ aut mandatarum actionum, p.78 c.2 d.6 n.6 in all.

Instrumenti cuiusliber validitas non potest cognosci nisi lectis, inspectis, cognitisque verbis, pag.21 c.1 d.68 nu.3 in all.

Instrumenti descriptum & recognitum fieri non potest, nisi præsentibus vel saltem vocatis omnibus quorum interest, l.5 t.12 p.197 c.1 d.27 n.3 in all.

ad Instrumenti validitatem sufficit testium solemnem numerum compleri posse ex iis qui nesciant scribere modo subscripserint aliqui ex iis qui scirẽt, l.4 t.16 p.345 c.1 d.1 num.2 in all.

pro Instrumenti solemnitate in contractibus requiritur subscriptio non modo notarij, sed etiam testium qui sciãt scribere, apud Sabaudos, l.4 t.16 p.345 c.1 d.1 n.2 in all.

Instrumento magis creditur quàm testibus instrumentariis, nisi cùm de falso criminaliter agitur, lib.4 t.15 p.331 c.1 d.15 n.1.2.&3

Instrumento in formam publicam redacto non opus est protocolli editione, p.67 c.1 d.5 n.1

Instrumento, cùm formam suam debitam habet, omnimodo standum, l.4 t.16 p.346 c.2 d.6 n.1 in all.

Instrumento, pendente simulationis quæstione, standum est, nisi ea quæstio per iusiurandum decisorium terminari statim possit, lib.4 tit.17 p.355 c.2 d.4 n.1.& 10

Instrumento minus sollemni propter locorum distantiam credi solet, l.4 t.14 p.310 c.1 d.8 n.7 in all.

Instrumento publico facto plus scripturæ creditur, quàm contrahentibus, adeóque quàm testibus, l.4 t.16 p.348 c.2 d.13 n.4 in all.

Instrumento magis originali standum est, cùm duo sunt originalia, l.4 t.16 p.351 c.1 d.24 n.5 in all.

Instrumento nitens si paratus est probare quæ in ipso continentur, est admittendus, lib.4 t.16 p.345 c.1 d.1 num.2 in all.

Instrumento quod quis edere noluit, eo postea vti non potest, p.66 c.2 d.2 n.2 in all.

pro Instrumento in dubio semper præsumitur, lib.4 t.16 p.345 c.1 d.1 num.2 in all.

Instrumenta & probationes litis ex domini domo prodire debent, non ex domo procuratoris, p.95 c.2 d.4 n.6

Instrumenta edunntur vt inspiciantur, nõ vt retineantur, aut eorum possessio amittatur, p.71 c.1 d.15 num.6 in all.

Instrumenta guarentigia a dicuntur quod habeant vim rei iudicatæ, non quidem ex iuris ratione, sed ex authoritate statuti, l.4 t.7 p.285 c.1 d.1 n.10 in all.

Instrumenta hæreditaria tanquam communia edenda sunt fideicommissario, debẽntque remanere penes hæredem, p.70 col.1 d.14 nu.1.& 2

Instrumenta obligatoria & guarentigiata, vt vocant, quæ non sunt perpetua tabellionum protocollis, in comitatu Burgundiæ non inferuntur, l.4 t.16 p.349 c.1 & 2 d.15 num.5 & 6

Instrumenta publica dicuntur quod fidem habeant publicam ex persona notarij qui publicum officium gerit, l.4 t.16. p.348 c.1 d.11 n.2. in all.

Instrumenta publica peregrino idiomate conscribi permittendum non est, l.4 t.16 p.348 c.2 d.13 num.1.2.&3

Instrumentorum guarentigiatorum per rescripta moratoria vis suspenditur, p.50 c.1 d.5 nu.1

Instrumentorum traditio pro mandato est, lib.4 t.33 p.430 c.1 d.13 n.4 in all.

Instrumentorum traditio non habet vim mandati, l.4 t.43 p.500 c.1 d.42 nu.6 in all.

Instrumentorum editionẽ & descriptionem petere possunt omnes quorum interest, l.5 t.19 p.220 c.2 d.33 n.3 in all.

Instrumentorum aut actorum litis amissio si ob id tantum allegetur, vt alia instrumenta, nouáque litis acta fieri possint, probata satis intelligitur hoc ipso quod facta superioris authoritate diligenti perquisitione non reperiantur, lib.4 tit.14 p.323 c.1 d.17 n.1

Instrumentis excedentibus metam 100. annorum non probatur an iquus reis status, lib.7 t.13 p.816 c.1 d.2 num.4 in all.

Instrumentis litis apud Iudicem aut Senatorem depositis & perditis ad quid teneantur, l.4 t.25 p.399 c.2 d.4 nu.2 in all.

INTENTIONEM suam vnusquisque probare plenissime & implere debet, l.4 t.14 p.307 c.2 d.2 n.10 in all.

INTERCALATIO in calendarij emendationem D. Gregorij 3. Pontificis Maximi constitutione facta est anno 1582. l.4 t.42 p.469 c.2 d.16 n.1 in all.

INTERCEDENS quilibet ad impediendam executionem, tanquam tertius condemnatur, l.3 t.2 p.170 c.1 d.12 n.12

INTERCEDIT quisquis alienam in se recipit obligationem, l.4 t.13 p.309 c.2. d.1 n.2 in all.

INTERCESSIO quæ fit pro marito est ipso iure nulla, quæ pro alio, non nisi ope exceptionis, l.4 t.21 p.373 c.1 d.27 n.10 in all.

Intercessio licèt iniusta, si modo per executorem admitti debuit, remoratur vim executionis, l.4 t.42 p.499 c.1 d. 38 nu.9 in all.

Intercessio tertij qui non reperitur in possessione non potest impedire executionem sententiæ contra possessorem redditæ, eius tamen intercessio recipienda est, l.7 t.20 p.894 c.1 d.39 num.1

Intercessioni quoties colorem quæsitum esse constat, valere non potest quod in Senatusconsulti fraudem factum est, l.4 t.21 p.363 c.2 d.3 n.5 in all.

Intercessionem suspectam habere debet qui mulierem corream debendi cum marito accipit, l.4 t.21 p.364 c.2 d.7 nu.10 in all.

INTERCESSOR quasi iniustus nõ condemnandus priusquam ad intercedendum admittatur, l.3 t.2 p.171 c.1 d. 12 n.17 in all.

INTERDICTVM non nisi de possessione est, p.178 c.2 d.1 n.1 in all.

Interdictum ei soli competere potest qui tum possidebat cùm deiiceretur, l.7 t. 7 p.813 c.2 d.24 n.4 in all.

Interdictum adipiscendæ possessionis non pertinet ad iudicem laicum, quia sapit naturam petitorij, l.3 t.1 p.166 c.1 d.18 n.9

Interdictum adipiscendæ possessionis cumulatè petitorio, non licet, l.2 p.178 c.2 d.1 n.1

Interdictum Vtrubi, non interpretatur annuum, sed plerumque vnum, l.8 t. 3 p.954 c.1 d.8 n.4 in all.

Interdicto recuperandæ possessionis quæ, si spoliatus agere non possit hares fructuarij aut eius cui ad vitam aliquid legatum est, si proprie actus possit vsufructuarij mors cum propria actione ita occupat erit possessionem, l.8 t. 3 p.964 c.1 d.41 n.1.2

Interdicto retinendæ locus esse potest quamdiu retinetur possessio civilis, licet ea naturalis, seu si civilis quoque amissa sit, lib.8 t.4 p.966 c.2 d.9 nu.1.& 2

Interdicto retinendæ possessionis proposito potest quis proponere in subsidium interdictum reinedæ, non contra, at interdictum adipiscendæ vtriquè necessarium est, l.8 t.3 p.963 c.1 d. 37 nu.1.2.3.4

Interdictum retinendæ possessionis non potest cumulari cum petitorio, per petitorium tamen confortari potest, p.182 c.2 d.9 n.1 &2

Quando Interdicto vel personali actione agendum sit pro prestatione annua lib.8 t.4 p.966 c.2 d.10 nu.1.2 &3

Interdicto agere non prohibetur qui vindicare cœpit, pag.182 c.2 d.9 num.2 in all.

In interdicto vti possidetis nec cognoscitur de dominio nisi incidenter, nec quicquam de possessione decernitur ante diffinitivam sententiam nisi ad causam momentaneæ possessionis aut sequestrationis, lib.8 t.4 p.964 d.1 à n. 1. ad 10

Interdicta alia sunt retinendæ possessionis gratia, alia recuperandæ, alia adipiscendæ, lib.7 t.7 p.807 c.1 d.4 n.11 in all.

Interdicta retinendæ & recuperandæ possessionis sunt incompatibilia, nisi quatenus referuntur ad diuersa genera possessionis, l.8 t.4 p.966 c.2 d.8 n.8 in all.

Interdicta possessoria sunt annua, l.8 t.3 p.954 c.1 d.8 num.4 in all.

Interdicta sunt hodie sublata & eorum locum substitutus vsus actionum extraordinariarum, l.7 t.7 p.807 c.1 d.4 n.10 in all.

in Interdictis retinendæ aut recuperandæ possessionis de sola possessione quæritur, lib.3 t.2 p.171 c.1 d.13 nu.2 in all.

INTERLOCVTIO valet & iusta est de conficiendo inuentario non obstante (vt aiunt) oppositione & appellatione vt res colloceur in tuto, l.7 t.15 p.841 c.2 d.6 nu.1

Interlocutio per quam pronũciatum est, instrumentum bonum & authenticum non impedit restitutionem in integrum p.112 c.1 d.14 n.1

Interlocutio iudicis quoties habet vim diffinitiuæ sententiæ, aut præiudicium parit in negotio principali, non licet iudici, quamuis dicali, à quo appellatum sit, illam executioni mandare, p. 57 c.2 d.10 n.1

ab Interlocutione per quam pronunciatum est idonea esse pignora oblata debitori à creditore, non potest debitor appellare, quod nihil eius interfit, l.3 t.10 p.1092 c.2 d.18

Interlocutiones quæ sine plena cognitione fiunt, plenum ius tribuere non possunt p.180 c.2 d.5 n.5 in all.

Interlocutiones fiunt in pœnam contumaciæ, p.312 c.1 d.14 n.2 in all.
Interlocutoria sententiare gulatur secundum naturam definitiuæ, p.57 c.2 d.10 n.2 in all.
Interlocutoriu iudicis perinde parẽdum est, ac si esset definitiua, p.113 c.2 d.1 n.1 in all.
Interlocutionum dearum de eadem re ab eodem iudice diuersis temporibus relatarum, ea posteriore tãtum prouocatum fuit, prior mandanda est executioni, pag.8 c.2 d.11 n.1
Interloquendi professionem vt vocant, facere condemnationem præcedente tali datione, cùm nondum constet liquere, iudicato creditor debet, l.4 t.23 p.381 c.2 d.13 n.4 in all.
INTERPELLAT in pœnalibus dies pro homine, l.4 t.36 p.451 c.2 d.13 num.6 in all.
Interpellatio creditoris licèt congruo loco & tempore facta non constituit debitorem in mora, si omissa sit debitori repetendi instantia, l.4 t.18 p.357 c.2 d.2 n.9 in all.
Interpellatio nulla necessaria est quoties solutioni certa dies dicta est, pœnáque adiecta, l.4 t.36 p.451 c.1 d.13 n.8.
Interpellatio ex pluribus arbitris vno absente pronunciata, non valet, p.145 c.2 d.3 n.1.2.&3
Interpellatione ad recognoscendum aut denegandum chirographum non tam id agitur vt fiat condemnatio, quàm ne debiti probatio intercidat, lib.3 t.12 p.191 c.1 d.7 n.1
INTERPRETATIO ea est capienda in dubio, per quam actus sustineatur, l.8 t.40 p.1147 c.1 d.8 n.7 in all.
Interpretatio ea semper in dubio capi non debet per quam id de quo quæritur diuidatur, l.7 t.1 p.881 c.2 d.9 nu.3 in all.
Interpretatio in contractibus & iudicijs quomodo facienda, l.6 t.19 p.710 c.2 d.23
INTRVSO facta collatio etiã ab eo qui conferendi potestatem habuit non valet si non purgatum sit vicium intrusionis, p.4 c.1 d.11 n.5
Intrusus est qui possessionem beneficij habet sine titulo qui sit vel canonicus vel saltẽ coloratus, p.4 c.1 d.11 n.1 & 2.
INVENTARIVM factum, non vocatis quibusdam creditoribus valet quantum ad vocatos, & leuiorum solemnitatum omissio non vitiatur, l.6. t.11 p.664 c.2 d.17 num.1 2. & 3
INVENTARIVM quando valeat etiam in præiudicium eorum qui non sunt nominatim vocati, lib.6 t.11 p.667 c.1 d.26
Inuentarium debet continere descriptionem specificam rerum omnium, aut generica, quæ pondere, numero & mensura sit distincta, lib.6 t.11 p.667 c.1 d.25 nu.1.2.&3
Inuentarium facit vt non possit hæres condemnari nisi quatenus hæres est in hæreditate, l.4 t.42 p.270 c.2 d.18 n.3 in all.
Inuentarium impedit ne iura quæ habet hæres confundantur cum patrimonio, p.91 c.2 d.14 nu.11 in all.
Inuentarij sola apertio non priuat hæredem beneficio inuentarij, si nihil fecit dolo malo, lib.6 t.11 p.667 c.2 d.28
Inuentarij beneficium sicuti nõ facit quominùs hæres verè hæres sit, ita ne quominùs ex rebus hæreditarijs satisfieri debeat its creditoribus qui primi venerunt, l.4 t.19 p.360 c.1 d.1 n.7 in all.
Inuentarij spretum beneficium facere nõ potest quõ magis hæres teneatur supra quàm ferat ratio iuris, aut voluntas testatoris, sed tantum vsque in minùs, l.3 t.23 p.236 c.2 d.1 n.4 in all.
Inuentarij conficiendi necessitas incumbit hæredi, qui non vult teneri vltra vires hæreditatis, l.3 tit.19 p.220 c.2 d.13 num.10 in all.
Inuentarij conficiendi tempus quo casu currat ei qui neque ex testamento, neque ab intestato aut adire aut bonorum possessionem petere potuit, lib.6 tit.11 p.662 c.1 def.10 n.1 2 3
Inuentarij conficiendi tempus currit ab adita tantum hæreditate, nisi aditio dilata sit dolo malo hæredis, l.6 t.11 p.661 c.2 d.9 n.1
Inuentarij confectionem petere potest filia, etiam quæ cum iureiurando renunciauit, si velit se læsam dicere per in integrum restitutionem, lib.3 t.19 p.220 c.1 d.33 n.1. 2 & 3
Inuentarij confectionem testator prohibere potest tutori, sed non hæredi, nisi instituendo eum sub illa conditione si inuentarium non confecerit, aut substituendo ei per fideicommissum sub illa conditione, si inuentarium confecerit, l.6 t.11 p.673 c.2 d.43 num.1. & seq.
Inuentarij confectio an remitti possit hæredi, l.6 t.11 p.673 c.2 d.43 num.2 in all.
Inuentarij confectionis illius præiudicij est, demne agatur de instrumentis describendis aut legendis, annotandis per quod fiat vt patrimonij secreta pandantur, pag.58 c.2 d.14 nu.1. & 2
ad Inuentarium conficiendum, tutor citare debet omnes quorum interest, & quidem nominatim creditores, qui sunt certi, alios verò generali programmate, l.3 t.40 p.601 c.2 d.8 n.2 in all.
Inuentarium allegans rem exhibens interim condemnandus est quasi purè & absolutè hæres, lib.6 t.11 p.661 c.2 d.8 num.1
INVESTITVRAM præcedere aut subsequi debet fidelitas, li.4 t.42 p.484 c.2 d.1 num.20
IOCALIA maritus debet adtimam dotis constitutæ licet non solutæ, sed non ratione augmenti quod à marito ipso debetur, lib.5 t.7 p.535 c.2 d.5 numer.1 in all.
Iocalia nulla debentur mulieri citra expressam conuentionem, inter ignobiles apud Gebennenses, l.5 t.7 p.535 c.2 d.5 num.1 in all.
IRACVNDIÆ calore quod malè factum est potest per pœnitentiam dilui vsque ad responsionem factam ab interrogato de crimine, l.9 t.20 p.1186 c.2 d.11 n.1
IRRITA sunt quæ in fraudem Senatusconsultorum fiunt, lib.4 t.21 p.373 c.1 d.27 n.3 in all.
IVDEX bonus nihil vnquam decernere debet non audita vtraque parte, l.7 t.15 p.843 c.1 d.10 n.1 in all.
Iudex bonus litibus finiendis studere debet, p.183 c.1 d.11 n.2 in all.
Iudex bonus curare debet ne litigatores sumptibus superuacuis onerentur, p.99 c.2 d.15 n.6 in all.
Iudex bonus nunquam debet impunitam calumniam relinquere, l.7 t.18 p.857 c.2 d.33 nu.5 in all.
Iudex bonus debet litium materiam minuere potiùs quàm augere, l.7 t.18 p.853 c.2 d.18 n.2 in all.
Iudex bonus omnibus modis prospicere debet ne probationes intercidant, l.3 t.22 p.234 c.1 d.14 n.5 in all.
Iudex pendente iudicio restitutionis pronunciare debet contractum standum esse, p.138 c.1 d.3 n.9
Iudex bonus pronunciare debet ad commiserationem quam ad rigorem, l.7 t.31 p.947 c.2 d.25 n.3 in all.
Iudex non nisi petenti officium suum impertiri debet, l.4 t.14 p.312 c.1 d.16 n.1 in all.
Iudex nihil potest nec debet decernere sine causæ cognitione, l.9 t.2 p.1111 c.2 d.7 n.14 in all.
Iudex contra leges nihil facere potest, nec Senatus quidem, p.62 c.1 d.4 num.2 in all.
Iudex conscientiæ suæ religionem insinuare debet ex iis quæ verisimiliter compererit, l.3 t.22 p.234 c.2 d.16 n.3 in all.
Iudex multa animi sui informandi gratia facere potest, si ex actis l. non informari non possit, lib.4 t.11 p.316 c.1 d.2 n.3 in all.
Iudex inspicere debet. An sit legitimus procurator, an equam rem mandatad litem tractãturus iudicium emanaturum esse possit cùm procurator falsus inueniatur p.94 c.1 d.15 n.1 & 2 in all.
Iudex supplere potest iuris obiectionem p.8 c.1 d.29 n.4 in all.
Iudex ob eruditionem debet vt qui sepersancto multa canone iurat, iudicat flexis gentibus, cuiusque dignitatis & conditionis ille sit, lib.4 tit.1 p.67 c.8 d.34 n.1
Iudex appellationis potest pronunciare de accessoriis, ex quibus nihil dictum fuerat in priore sententia, lib.7 t.16 p.914 c.1 d.24 nu.1
Iudex appellationis potest pronunciare de eo quod cœpit interede pendente appellatione, si appellatio fuerit deserta, l.7 t.16 p.847 c.1 d.7 n.1
Iudex qui ex appellatione cognoscit in primi iudicis locum substituitur, p.172 c.2 d.2 n.4 in all.
Iudex appellationem ex quo recipit appellationem potest inhibere verbis & regulis generalibus ne quid fiat in præiudicium appellationis, etiam non cita a parte, non potest tamen inhibere specialiter ne hoc vel illud fiat, nisi causa cognita, p.59 c.1 d.17 n.1 in all.
Iudex primus victori in causa appellationis pæna rominium præstare potest, p.95 c.1 d.1 n.1
Iudex delegatus sibi mandatam cognitionem alij subdelegare non potest, nisi à Principe delegatus proponatur, p.164 c.1 d.32 nu.1. & 2
Iudex delegatus in causa in qua delegatus est eandẽ autoritatem habet quam alioquin ordinarius haberet, p.164 c.2 d.33 n.1. & 2.
Iudex delegatus dicendæ multæ ius habet, lib.3 tit.12 p.192 c.1 d.11 n.1
Iudex fatuus est qui iudicat vltra petita, lib.7 tit.20 pag.889 c.2 d.26 num.15 in all.
Iudex fatuus est, qui & vltra, & contra petita iudicat, l.4 t.2 p.277 c.2 d.17 n.5 in all.
Iudex ecclesiasticus potest etiam cognoscere de dote, damnis & interesse si sint coniuncta cum quæstione matrimonij, lib.3 t.12 p.191 c.2 d.10 num.3 in all.
Iudex ecclesiasticus non potest cognoscere de possessorio citra abusum, postquam cœpit iudex laicus de eo quoquo modo cognoscere ratione beneficij aut alterius rei spiritualis, l.7 t.18 p.908 c.1 d.11 n.4 in all.
Iudex ecclesiasticus horrandus non est vt concedat literas monitoriales ad probandum crimen quod sanguinis pœnam

pœnam irroget, l.3 t.12 p.200 col.1 d. 38 n.1 2 3 & 4
Iudex ecclesiasticus recusatus causas recusationis contra se propositas reiicere potest, sed non de earum fide & veritate cognoscere, l.3 t. 4 p.176 c.1 d.8 num.3 4
Iudex ecclesiasticus nullam habet in laicos iurisdictionem nisi cùm agitur de sacramentis & huiusmodi alia re quæ sit spiritualis, l.7 ti.28 p.915 c.1 d.1 n. 2 in all.
Iudex solus ecclesiasticus de rescindenda transactione super possessorij lite pendente coram iudice laico facta cognoscere potest, lib.3 ti.12 p.202 c.1 d.47 n.1 2 3 & 4
Iudex ecclesiasticus literas monitoriales cum clausula *Nemine dempto* non potest publicare quin priùs impetrata sit à Senatu, alióve iudice seculari licentia, coram quo lis pendeat, l.4 ti.14 p. 322 col.1 defin.54 num.27
Iudex vterque inter clericum & laicum de debito quod mortuarij nomine contrahitur, competens est, l.3 t.12 p. 199 c.1 d.35 n.1 2 3 & 4
Iudex familiæ erciscundæ quoad fieri potest, nihil debet indiuisum relinquere l.3 t 25 pag 246 c 2 d.7 nu 7 in all.
Iudex feudi competens est inter quascunque personas, non solum si in rem actio exerceatur, sed etiam si in personam, lib.3 tit.12 p.190 c.2 d.6 n.1 & 2
Iudex incompetens competens fieri potest per solum consensum partium pa. 175 c.2 defin.5 num.7 in all.
Iudex an incompetens dicatur, an vt suspectus recusetur, l.7 t.17 pag.848 c.1 d.1 n.1
Iudex inferior ante sententiæ pronunciationem recusari potest, non item Senator p.175 c.2 d.7 n.1
Iudex laicus cognoscere debet de scandalo quod laicus fecerit in ecclesia, non in spretum religionis, sed possessionis suæ tuendæ gratia, lib.7 ti.28 p. 930 col.1 d.19 n.1
Iudex laicus de iure ac proprietate decimarum cognoscere non potest, p.20 c.1 d.63 n.5 in all.
Iudex laicus non est competens iudex clerici in actione personali, nec si destinat illa in hypothecariam, ne quidem pro sumptibus contumaciæ, lib.3 t.12 p.197 c.1 d.29 n.1 & 2
Iudex laicus cognoscit de possessione decimarum percipiendarum, non de iure, lib.1 t.3 pag.42 c.2 defin.58 nu. 4 in all.
Iudex laicus debet obseruare vt semper adiudicet ei possessionem beneficij qui in petitorio potiora iura ostenderit, pag.4 c 2 d.12 n.3
Iudex laicus de possessione beneficij non adipiscenda quidem, sed retinenda cognoscere potest, l.3 t.12 p.193 c.1 d 16 n.1 in all.
Iudex laicus potest clericum pœnali iudicio condemnare iurisdictionis suæ tuendæ gratia, l.3 t.12 pag.193 c.1 def. 16 num.1 & 2
Iudex laicus citra personalem condemnationem in clericum turbatorem sententiam multámque dicere non potest l 3 t.1 p.193 c.5 d.16 n 2 in all.
Iudex laicus non potest cognoscere de correctione morũ inter ecclesiasticos, l.7 t.28 p.916 c.2 d.5 n.1 & 2
Iudex laicus non de proprietate, sed de sola possessione beneficij cognoscere potest, l.6 t.1 p 615 c.2 d.5 n.4
Iudex laicus non est competens in petitorio beneficij, lib.4 t.14 pag.311 c.1 d. 11 n.11 in al.
Iudex laicus eum qui de congrua portione conuenitur, condemnare non potest, l.3 ti.12 pag.194 c.1 d.18 n.6
Iudex laicus de iure beneficiali quod merè spirituale est, cognoscere nõ potest, l.4 t.3 pag.280 c.2 defin.3 n.1 in al.
Iudex siue ordinarius siue delegatus, qui ex iusta suspicionis causa remotus est, nullam amplius in ea causa iurisdictionem habet, pag.174 c.2 def.2 nu.2 in all.
Iudex loci in quo delinquens reperitur æquè competens est atque loci Iudex in quo delictum admissum est, l.3 t.14 p.203 c.1 d.1 n.3 in al.
Iudex qui definitiuam tulit sententiam, iterum iudicare ac pronunciare non potest, l.7 t.26 pag.920 col.2 d.49 numero 4
Iudex requisitus ad recognoscenda signa & subscriptiones testium adhibitorum in solemni testamento, non potest aperire testamentum, sed debet eam remittere ad requirentem iudicem causæ principalis qui aperiat & cognoscat de viribus testamenti, l.7 t. 20 p.880 c.2 d.1 n.8 in al.
Iudex requisitus non potest cognoscere de nullitate sententiæ, si nullitas non á iure communi pendeat, sed ab alia causa, l.7 t.20 p.890 c.2 d.29 n.1
Iudex requisitus non debet permittere executionem sententiæ, quæ contra ipsius requisiti autoritatem sit reddita, l.7 t.20 p.888 c.2 d.25 n.1
Iudex requisitus an possit cognoscere de æquitate aut nullitate sententiæ, l.4 ti.20 p.880 c.1 d.1 n.1 & 2
Iudex cùm saluam facit intercidendi potestatem, reioluitur iussus eius in simplicem citationem pag 70 c.1 d.12 n.5 in all.
Iudex qui dedit executorem cognoscit de desertione appellationis ab executore, nisi cùm ab eo ipso iudice appellatum est ad superiorem, l.7 tit.26 p. 915 c.2 d.29 n.1
Iudex non attentat qui iubet mandati executioni vnam interlocutoriam cum ab alia tantùm fuit appellatum, lib.7 t.26 p.913 col.2 d 21 n.1 2 & 3
Iudex non dicitur attentare qui aliquid decernit contra eum qui non est in lite p.59 c.2 d.19 n.4 in al.
Iudex ea supplere non potest quæ sunt facti, l.7 t.1 p.785 c.1 d.15 n.20 in al.
Iudex non potest dicere volenti vti gratia impetrata, Fatere priùs delictum, lib.9 t.22 pag. 1194 c.2 def.3 num.2 in al.
Iudex iurisiurandi ab aduersario delati formam sequi non cogitur, lib.4 t.1 p. 260 c.2 d 10 num.1
Iudex non semper nec facilè actionis iniuriam debet decernere publicationem reuocare per reum iniuriæ, l.9 t. 20 p.1186 c.2 d.10 n.1
Iudex authoritatem mulieri volenti pro marito aut alio facere id per quod futurum sit vt dos periclitetur, præstare non debet, lib. 4 t.21 pag.362 c.2 d.2 n.1 & 2
Iudex compensationem reprobare non debet, l.4 t.23 p.379 c.1 d.5 n.3
Iudex alius non potest cognoscere de iniquitate sententiæ ab alio iudice redditæ, nisi qui superior sit & ex causa appellationis, l.4 t.9 p.295 c.1 d.6 n.7 in all.
Iudex priuatorum consensu fieri potest etiam qui nulli præest iurisdictioni, p.147 c.2 d.7 num.8 in al.
Iudex non videtur in præiudicium appellationis attentare, si quod interlocutus est exæquatur non obstante appellatione quando ab interlocutione appellatum est quæ per definitiuam sententiam alióve ratione reparari possit, p.58 c.1 d.12 numero 1
Iudex inuentarium non conficiat nisi vocato eo cuius interest p.53 c.2 defi. 14 num.3
Iudex non debet admittere delationem iurisiurandi factam à procuratore, licèt de eo nominatim aduersarius non opponat, l.4 t.1 p.258 c.1 d.38 num. 1 & 2
Iudex instrumenta litis ad iudicandum penes se deposita amittens, non nisi de dolo & lata culpa tenetur, l.b.4 t. 25 pag.399 c.2 d.4 n 2 in all.
Iudex esse non potest dominus in causa sui emphyteutæ lib.3 t.4 p.176 c.2 d.9 nu.1 2
Iudex an & quando possit condemnare reum ex confessione quam extorsit promissa impunitate, l.7 t.24 p.905 c. 2 d.8 nu.1
Iudex regulariter non cogitur sibi sumere adsessorem etiamsi alteruter litigatorum id fieri suis sumptibus petat, l.7 t.15 p.844 c 2 d.17 n.1 in all.
Iudex neque alius quisquam vir probus sine delatione iurisiurandi, rem quæ non exstat æstimare potest, l.4 t.2 pag. 277 col.1 defin.16 nu.3 in all.
Iudex litigatores admittere non debet ad probandum nisi de eo requisitus, li. 4 t.14 p.322 c.1 defin.16 n.1
Iudex collitigatore inscio nihil statuere debet: eius enim interest vt vocetur & audiatur, l.4 t 3 p.281 c.1 d.5 nu.4
Iudex priusquàm tanquam suspectus remoueatur, recusationis causas & obiectas & probatas esse necesse est p.174 c.2 d.2 n.5 in all.
Iudex exiurantis plerumque vultu & titubatione periurium colligere potest, l.4 t.1 p.266 c.1 d.31 n.5
Iudex constituitur in propria causa quisquis iurat, lib.4 tit.1 p.258 c.1 d.4 nu. 7 in all.
Iudex post litem contestatam recusari non potest pag.166 col.2 defi.37 nu.7 in all.
Iudex potest ex actis producentis, etiam pro non producente, præsertim si petat iudicare p.160 c.1 d.18 n.1
Iudex non potest intentionem actoris, quæ est facti supplere, l.7 t.18 p.864 c.2 d.56 n.13 in all.
Iudex facti causam nũquam supplere debet nec potest, p.33 c.1 d.29 num.6
Iudicis autoritas semper excusat tum etiam cum iniquè aliquid iubet vel decernit, lib.4 t.10 p.300 c.1 d.8 num.2 in all.
Iudicis arbitrium in iudiciis stricti iuris nullum est, sed distringitur iudex formulæ & obligationis potestati, l.3 t.15 p.204 c.1 d.1 n.23
Iudicis arbitrio tempus pro personarum, locorum & delicti qualitate statuitur p.150 c.2 d.9 n.6
Iudicis est ecclesiastici cognoscere, An præbenda aut pensio super beneficij fructibus & redditibus constituta minui, augeriue debeat l.3 t.12 p.197 c.2 def.30 n.1
Iudicis est laici prohibere scandala quæ publicam lædunt vel honestatem vel tranquillitatem, p.38 c.1 d.36 num.4 in all.
Iudicis laici edictum generale ad comparendum, nocet etiam clericis non comparentibus, p.166 c.1 d.38 n.4
Iudicis partes aduersus confitentem nullæ sunt nisi in condemnado, lib. 2 t.2 pag.35 c.2 defin.10 num.3 in all.
Iudicis & apparitoris executio & factum censetur factum partis, li.4 t.10 p.300 c.1 d.8 n.6 in all.

Iudicis factum in pignore constituendo, partis quoque factum est, p.152 c.1 d. 12 n.3 in al.

Iudicis primi sententia confirmari & iustificari etiam ex nouis probationibus potest, & quæ priori iudici incognitæ fuerunt, lib.4 tit.15 pag.344 c.1 d. 61 num.9

Iudicis recusandi iusta causa est, si iudex habeat consimilem litem, & in qua sit eadem ratio vincendi, aut succumbendi, p.174 c.2 d.2 n.3 in all.

Iudicis recusandi causa si famosa sit per publicationem monitorij probari nō potest, sed tantum per significationem lib.4 t.14 pag.310 col.1 d.50 n.2 & 3

Iudicis tanquam suspecti remotio vim habet diffinitiuæ sententiæ, p.174 c.2 d.2 nu.7 in all.

Iudicis solùm decretum adeóque Senatus non habet vim mandati & literarum nisi idipsum decreto expressum sit, lib.7 t.20 pag.890 c.1 d.28 num.1

Iudicis absentiam frustra cauſatur cuius præsentia non fuerit necessaria p.186 c.2 d.2 n.3 in al.

Iudicis præsentia peieraturum maximè terret, ne tam impudenter peierare audeat, l.4 t.1 p.266 c.2 d.31 n.3 in al.

Iudicis præsentia omnem metus vel violentiæ præsumptionem tollit, adeóque suspicionem, pag.184 col.1 d.17 num.8

Iudicis præsentia omnem doli suspicionem tollit, p.347 c.1 d.9 n.3 in al.

Iudicis alterius esse non potest de sumptibus litis cognoscere, quàm eius qui de ipsa lite cognouit, li.3 t.12 pag.192 c.2 d.15 n.5

ad Iudicis officium pertinet qui de causa principali cognoscit, vt omnem incidérem quæstionem examinet, quamuis de ea non pronunciet p.4 c.2 d.12 num.5 in all.

in Iudicem consentit etiam is, qui petit dilationem ad satisfaciendum iudicato, etiam in quo abusus intervenerit, lib.7 t.28 p.930 c.2 d.19 num.14 in all.

Iudicem contemnit qui iussus sæpius & interrogatus non vult respondere, l.4 t.15 pag 343 c.1 d.57 n.4 in all.

Iudicem in testationibus excipiendi causa minima suspectum facit p.156 c.2 d. 2 num.1.2 3 & 4

Iudices maiores soli & principales interlocutionem à qua prouocatum est, exequi possunt p.58 c.1 d.12 nu.4

Iudices boni supplere sæpius coguntur quæ desunt aduocatis partium pa.130 c.1 d.5 n.2 in al.

Iudices inferiores contra se allatas suspicionis causas vel reprobare vel amittere prout iustius, æquiúsve esse putauerint, possunt, non etiam Senatores p.175 c.2 d.6 n.4

Iudicibus inferioribus, siue præsint prouinciæ, siue minoris territorij iurisdictionem exerceant, non licet petenti vniuersitati facultatem conuocandi populi impartiri vt noue contributionis onus aliquod quacunque de causa imponatur, l.3 tit.12 pag.195 col.1 d.21 n.1 & 2

IVDICANDI ius seu potestas denegatur cui iudicati executio li.3 t.12 p.199 c. 1 d.33 n.4 in al.

Iudicandum priùs est quàm de iudicati executione tractandum, l.3 ti.21 p.227 c.1 d.6 n.2 in al.

IVDICATA res pro veritate habetur, li.4 t.23 p.361 c.1 d 10 n.2 in al.

Iudicata res quælibet pro veritate habetur, lib.7 tit.14 pag.639 c.1 d.12 num.5 in all.

Iudicatæ rei autoritas nulla esse potest aduersus eum qui falsum procuratorem constituit pag.51 c.2 d.10 n.1

IVDICATVM nullum ius nouum tribuit, sed quod iam est declarat, l.4 t.43 p. 499 c.1 d.38 n.5 in all.

Iudicatum non euertitur, cùm exilij pœna irrogatur pag.153 col.2 defin.17 n.7

Iudicatum postquàm est siue bene, siue malè, siue ab ordinario iudicio, siue à delegato, necessaria appellatio est cùm nulla esse sententia proponatur, l.7 t. 19 pag.839 c.2 d.20 n.1

qui Iudicatum perperam executus est, tenetur eo nomine etiam de casu fortuito superueniente si non purgauerit vim executionis, oblato omni eo quod interest aduersarij, li.8 t.13 pag. 1001 c.2 d.1 n.6 & 7

Iudicati executio suas habet moras pag. 168 c.1 def.4 n.4 in all.

Iudicati executio neque remoranda est prætextu restitutionis in integrum petitæ, neque restitutio prætextu nondum secutæ executionis p.183 c.1 d.12 num.8

Iudicati executio quæ fit per apparitorem licet fiat extra iudicium, habetur tamen pro actu iudiciali, quia fit calore & colore iudicij, l.4 ti.10 p.300 c.1 d.8 n.9 in all.

Iudicati executio committi non potest quin exequi iubeatur is qui committitur, l.3 t.12 p.198 c.2 d.33 n.4 in al.

Iudicati exequendi ex moribus Augustorum forma tractatur, l.7 t.20 p.895 c. 1 d.48 n.1

Iudicati actio contra dominum datur, non contra procuratorem p.100 c.1 d. 19 n.1 in all.

Iudicati iniquitas per appellationem plerunque corrigitur, lib.7 t.14 p.835 c.2 d.4 nu.4 in all.

Iudicati authoritatem semper saluam esse oportet, lib.1 t.2 p.27 c.2 d.95 n.14 in all.

Iudicato non minus parere debet reus qui post citationem personalem à Senatu alióve inferiori iudice imperatam, allegat suspectum eum qui testationes accepit, lib.9 t.3 pag.1154 col.2 defin.4

Iudicato nouo faciendo quadrimestre conceditur, lib.4 t.2 pag 276 c.2 d.15 num 9

tempus Iudicati non erit immune à periculo præstandæ æstimationis, si qua forte interea interuenerit, li.4 t.2 p. 276 c.1 d.13 n.6

tempus quod Iudicato faciendo principalibus constitutionibus præstitutum est, à fructibus, vsuris, aliisque similibus accessionibus præstandis immune est vbi mora nulla præcessit condemnationem, lib.4 t.2 p.276 c.1 d.13 nu.5

is cui ex iudicato aliquid præstandum est antequam pignus restituere cogatur, non prohibetur ex aliis causis, si quas habeat, idem pignus retinere, l.8 t.16 p.1007 c.1 d.1 n.1 2 & 3

IVDICIVM non potest magis esse sine reo quàm sine actore, l.6 t.12 p.680 c.1 d. 15 n.7 in al.

Iudicium vbi cœptum est, ibi finem accipere debet, p.156 col.1 d.1 nu.1

Iudicium ibi necessariò tractandum in actione in rem & in pignora siue mobilium siue immobilium vbi in rem executio fuit facta, l.3 ti.16 p.206 c.2 d.1 n.8

Iudicium in absentem inauditum & inscium reddi non potest pag 98 c.1 d.11 num.2

Iudicium communi diuidundo etiam pro re indiuisibili vtile est, l.3 t.26 p. 249 c.1 d.3 num.1

Iudicium communi diuidundo accipi non potest de ea re de cuius dominio & proprietate disputatur, l.3 t.26 pag. 148 c.2 d.2 n.1 & 2

Iudicium criminale potest incipere à prehensione, pag.75 col.2 d.10 num.2 in all.

Iudicium familiæ erciscundæ bonæ fidei est non arbitrarium, l.3 ti.27 p.254 c.1 d.10 n.7 in all.

Iudicio familiæ erciscundæ locus non est nisi inter heredes, l.3 t.25 pag.247 c.1 d.10 n.5 in all.

Iudicium possessorium an & quando cumulari possit ex can. redintegranda cum restitutione in integrum, l.b.8 t 3 p.953 c.2 d.8 à n.1 ad 10

Iudicium summarium nunquam cumulandum est cum plenario, l.8 t.3 p.954 c.2 d.9 nu.2 in all.

Iudicium nullum est tam summarium in quo non fit citanda pars ad omnem actum ex quo lædi potest, l.4 t.3 p.179 c.1 d.1 n.2 in al.

Iudicium de omnibus simul accipiendum est quoties mutuæ un. colitigantium petitiones p.159 c.1 d.11 n.1

Iudicium in inuitum reddi potest, l.4 t. 10 p.298 c.2 d.6 num.4

Iudicium à falso procuratore institutum non potest ratum haberi ad constituendum aduersarium in contumacia & dolo, l.4 tit 20 p.361 c.1 d.2 num.1

Iudicium, cum in inuitum reddatur, debet in alterutrius litigatorum arbitrio esse vt iudicium eludat, p.174 c.2 d.2 n.6 in all.

Iudicij acta apud Senatum qui corrupsisse dicitur, si non probetur, non torquetur: sed si probetur ad multam honorariam præter pœnam pecuniariam condemnatur, l.9 tit 13 p.1174 c. 2 d 8 n.1

Iudicij autoritas facere nō potest vt soluisse quis videatur, qui non nisi verbo pecuniam obtulit, l.4 t.18 p.357 c.1 d.2 num.7

Iudicij locus attenditur cùm de ea re agitur quæ ad iudicij ordinationem spectat, p.161 c.1 d.22 nu.1

Iudicij locus in præiudicium creditoris qui inuitus agit arbitraria, nō est spectandus, l.3 ti.15 p.205 c.1 d.3 n.2

Iudicij locus, non contractus in iis quæ ad iudicij ordinationem spectant est attendendus, li.3 t.15 p.105 c.1 d.3 n.3

Iudicij cuiusli.bet dubius & incertus est euentus, lib.4 ti.23 pag.381 c.1 d.10 n.5 in all.

Iudicio redintegrandæ possessionis pendente, quo casu vindiciæ pro actore dici possunt & debent, li.8 t.3 p.964 c. 2 d. 42

Iudicio priori quisquis non adfuit intercedere potest, l.3 t.21 pag.227 c.1 d.6 nu.8 in all.

cui Iudicio non obest sententia, ei nec litis obest pendentia, p.57 c.1 d.8 nu.1 in all.

Iudicia bonæ fidei sunt, quæ propter bonam fidem, pleniorem exercent actionem quàm esset ipsa obligatio quæ actionem produxit, p.272 c.1 d 6 n.3

Iudicia arbitraria sunt quæ nec obligationis, nec actionis vllius iure exercentur vt ne vllo quidem iudicis officio, li.4 t.2 p.272 c.1 d.6 n.4

Iudicia stricti iuris sunt, in quibus nihil nisi forma & ius obligationis attenditur, l.4 t.2 p.272 c.1 d.6 nu.2

Differentia nulla est inter Iudicia bonæ fidei & stricti iuris, nisi cùm agitur de rei æstimatione per iusiurandum in litem ab actore probanda, li.4 t.2 p.276 c.2 d.15 n.2

Iudicia suprema quæ per querelam inofficiosi testamenti rescinduntur multò fauorabiliora

pœnam irroget, l.3 t.12 p.200 col.1 d. 38 n.1 2 3 & 4
Iudex ecclesiasticus recusatus causas recusationis contra se propositas reiicere potest, sed non de earum fide & veritate cognoscere, l.3 t.4 p.176 c.1 d.8 num.3 4
Iudex ecclesiasticus nullam habet in laicos iurisdictionem nisi cùm agitur de sacramentis & huiusmodi alia re quæ sit spiritualis, l.7 ti.28 p.915 c.1 d.1 n. 2 in all.
Iudex solus ecclesiasticus de rescindenda transactione super possessorij lite pendente coram iudice laico facta cognoscere potest, lib.3 ti.12 p.202 c.1 d.47 n.1 2 3 & 4
Iudex ecclesiasticus literas monitoriales cum clausula *Nemine dempto* non potest publicare quin priùs impetrata sit à Senatu, alióve iudice seculari licentia, coram quo lis pendeat, l.4 ti.14 p. 322 col.1 defin.54 num.27
Iudex vterque inter clericum & laicum de debito quod mortuarij nomine contrahitur, competens est, l.3 t.12 p. 199 c.1 d.35 n.1 2 3 & 4
Iudex familiæ erciscundę quoad fieri potest, nihil debet indiuisum relinquere l.3 t 25 pag 246 c 2 d.7 nu 7 in all.
Iudex feudi competens est inter quascunque personas, non solum si in rem actio exerceatur, sed etiam si in personam, lib.3 tit.12 p.190 c.2 d.6 n.1 & 2
Iudex incompetens competens fieri potest per solum consensum partium pa. 175 c.2 defin.5 num.7 in all.
Iudex an incompetens dicatur, an vt suspectus recusetur, l.7 t.17 pag.848 c.1 d.1 n.1
Iudex inferior ante sententiæ pronunciationem recusari potest, non item Senator p.175 c.1 d.7 n.1
Iudex laicus cognoscere debet de scandalo quod laicus fecerit in ecclesia, non in spretum religionis, sed possessionis suæ tuendæ gratia, lib.7 ti.28 p. 930 col.1 d.19 n.1
Iudex laicus de iure ac proprietate decimarum cognoscere non potest, p.20 c.1 d.63 n.5 in all.
Iudex laicus non est competens iudex clerici in actione personali, nec si desinat illa in hypothecariam, ne quidem pro sumptibus contumaciæ, lib.3 t.12 p.197 c.1 d.29 n.1 & 2
Iudex laicus cognoscit de possessione decimarum percipiendarum, non de iure, lib.1 t.3 pag.42 c.2 defin.58 nu. 4 in all.
Iudex laicus debet obseruare vt semper adiudicet ei possessionem beneficij qui in petitorio potiora iura ostenderit, pag.4 c 2 d.12 n.3
Iudex laicus de possessione beneficij non adipiscenda quidem, sed retinenda cognoscere potest, l.3 t.12 p.193 c.1 d.16 n.1 in all.
Iudex laicus potest clericum pœnali iudicio condemnare iurisdictionis suæ tuendæ gratia, l.3 t.12 pag.193 c.1 def. 16 num.1 & 2
Iudex laicus citra personalem condemnationem in clericum turbatorem sententiam multámque dicere non potest l 3 t.1 p.193 c.5 d.16 n 2 in all.
Iudex laicus non potest cognoscere de correctione morũ inter ecclesiasticos, l.7 t.28 p.916 c.2 d.5 n.1 & 2
Iudex laicus non de proprietate, sed de sola possessione beneficij cognoscere potest, l.6 t.1 p 615 c.2 d.5 n.4
Iudex laicus non est competens in petitorio beneficij, lib.4 t.14 pag.311 c.1 d. 11 n.11 in al.
Iudex laicus cum qui de congrua portione conuenitur, condemnare non potest, l.3 ti.12 pag.194 c.1 d.18 n.6
Iudex laicus de iure beneficiali quod merè spirituale est, cognoscere nõ potest, l.4 t.3 pag.280 c.2 defin.3 n.1 in al.
Iudex huc ordinarius siue delegatus, qui ex iusta suspicionis causa remotus est, nullam amplius in ea causa iurisdictionem habet, pag.174 c.2 def.2 nu.2 in all.
Iudex loci in quo delinquens reperitur æquè competens est atque loci Iudex in quo delictum admissum est, l.3 t.14 p.203 c.1 d.1 n.3 in al.
Iudex qui definitiuam tulit sententiam, iterum iudicare ac pronunciare non potest, l.7 t.26 pag.920 col.2 d.49 numero 4
Iudex requisitus ad recognoscenda signa & subscriptiones testium adhibitorum in solemni testamento, non potest aperire testamentum, sed debet eam remittere ad requirentem iudicem causæ principalis qui aperiat & cognoscat de viribus testamenti, l.7 t. 20 p.880 c.2 d.1 n.8 in al.
Iudex requisitus non potest cognoscere de nullitate sententiæ, si nullitas non à iure communi pendeat, sed ab alia causa, l.7 t.20 p.890 c.2 d.29 n.1
Iudex requisitus non debet permittere executionem sententiæ, quæ contra ipsius requisiti autoritatem sit reddita, l.7 t.20 p.888 c.2 d.25 n.1
Iudex requisitus an possit cognoscere de æquitate aut nullitate sententiæ, l.4 ti.20 p.880 c.1 d.1 n.1 & 2
Iudex cùm saluam facit intercidendi potestatem, resoluitur iussus eius in simplicem citationem pag 70 c.1 d.12 n.5 in all.
Iudex qui dedit executorem cognosci de desertione appellationis ab executore, nisi cùm ab eo ipso iudice appellatum est ad superiorem, l.7 tit.26 p. 915 c.2 d.29 n.1
Iudex non attentat qui iubet mandati executioni vnam interlocutoriam cum ab alia tantùm fuit appellatum, lib.7 t.26 p.913 col.2 d 21 n.1 2 & 3
Iudex non dicitur attentare qui aliquid decernit contra eum qui non est in lite p.59 c.2 d 19 n 4 in al.
Iudex ea supplere non potest quæ sunt facti, l.7 t.1 p.785 c.1 d.15 n.20 in al.
Iudex non potest dicere volenti vti gratia impetrata, Farere priùs delictum, lib.9 t.22 pag. 1194 c.2 def.3 num.2 in al.
Iudex iurisiurandi ab aduersario delati formam æqui non cogitur, lib.4 t.1 p. 260 c.2 d 10 num.1
Iudex non semper nec facilè actionis iniuriam debet decernere publicationem reuocare per reum iniuriæ, l.9 t. 20 p.1186 c.2 d.10 n.1
Iudex authoritatem mulieri volenti pro marito aut alio facere id per quod futurum sit vt dos periclitetur, præstare non debet, lib. 4 t.21 pag.362 c.2 d.2 n.1 & 2
Iudex compensationem reprobare non debet, l.4 t.23 p.379 c.1 d.5 n.3
Iudex alius non potest cognoscere de iniquitate sententię ab alio iudice redditæ, nisi qui superior sit & ex causa appellationis, l.4 t.9 p.295 c.1 d.6 n.7 in all.
Iudex priuatorum consensu fieri potest etiam qui nulli præest iurisdictioni, p.147 c.2 d.7 num.8 in al.
Iudex non videtur in præiudicium appellationis attentare, si quod interlocutus est exæquatur non obstante appellatione quando ab interlocutione appellatum est quæ per definitiuam sententiam alámve rationem reparari possit, p.58 c.1 d.12 numero 1
Iudex inuentarium non conficiat nisi vocato eo cuius interest p.58 c.2 defi. 14 num.3
Iudex non debet admittere delationem iurisiurandi factam à procuratore, licèt de eo nominatim aduersarius non opponat, l.4 t.1 p.268 c.1 d.38 num. 1 & 2
Iudex instrumenta litis ad iudicandum penes se deposita amittens, non nisi de dolo & lata culpa tenetur, lib.4 t. 25 pag.399 c.2 d.4 n 2 in all.
Iudex esse non potest dominus in causa sui emphyteutæ lib.3 t.4 p.176 c.1 d.9 nu.12
Iudex an & quando possit condemnare reum ex confessione quam extorsit promissa impunitate, l.7 t.24 p.906 c. 2 d.8 nu.1
Iudex regulariter non cogitur sibi sumere adsessorem etiamsi alteruter litigatorum id fieri suis sumptibus petat, l.7 t. 15 p.844 c 2 d.17 n.1 in all.
Iudex neque alius quisquam vir probus sine delatione iurisiurandi, rem quæ non exstat æstimare potest, l.4 t.2 pag. 277 col.1 defin.16 nu.3 in all.
Iudex litigatores admittere non debet ad probandum nisi de eo requisitus, li. 4 t.14 p.312 c.1 defin.16 n.1
Iudex collitigatore inscio nihil statuere debet: eius enim interest vt vocetur & audiatur, l.4 t 3 p. 281 c.1 d.5 nu. 4
Iudex priusquàm tanquam suspectus remoueatur, recusationis causas & obiectas & probatas esse necesse est p.174 c.2 d.2 n.5 in all.
Iudex exiurantis plerumque vultu & titubatione periurium colligere potest, l.4 t.1 p.266 c.1 d.31 n.5
Iudex constituitur in propria causa quisquis iurat, lib.4 tit.1 p.258 c.1 d.4 nu. 7 in all.
Iudex post litem contestatam recusari non potest pag.166 col.2 defi.37 nu.7 in all.
Iudex potest ex actis producentis, etiam pro non producente, præsertim si petat iudicare p.160 c.1 d.18 n.1
Iudex non potest intentionem actoris, quæ est facti supplere, l.7 t.18 p.864 c.2 d.56 n.13 in all.
Iudex facti causam nũquam supplere debet nec potest, p.33 c.1 d.29 num.6
Iudicis autoritas semper excusat tum etiam cum iniquè aliquid iubet vel decernit, lib.4 t.10 p.300 c.1 d.8 num.2 in all.
Iudicis arbitrium in iudiciis stricti iuris nullum est, sed distringitur iudex formulæ & obligationis potestati, l.3 t.15 p.204 c.1 d.1 n.23
Iudicis arbitrio tempus pro personarum, locorum & delicti qualitate statuitur p.150 c.2 d.9 n.6
Iudicis est ecclesiastici cognoscere, An præbenda aut pensio super beneficij fructibus & redditibus constituta minui, augerive debeat l.3 t.12 p.197 c.2 def.30 n.1
Iudicis est laici prohibere scandala quæ publicam lædunt vel honestatem vel tranquillitatem, p.38 c.1 d.36 num.4 in all.
Iudicis laici edictum generale ad comparendum, nocet etiam clericis non comparentibus, p.166 c.1 d.38 n.4
Iudicis partes aduersus confitentem nullæ sunt nisi in condemnado, lib. 2 t.2 pag.35 c.2 defin.10 num.3 in all.
Iudicis & apparitoris executio & factum censetur factum partis, li.4 t.10 p.300 c.1 d.8 n.6 in all.

Iudicis factum in pignore constituendo, partis quoque factum est, p.152 c.1 d. 12 n.3 in al.

Iudicis primi sententia confirmari & iustificari etiam ex nouis probationibus potest, & quæ priori iudici incognitæ fuerunt, lib.4 tit.15 pag.344 c.1 d. 61 num.9

Iudicis recusandi iusta causa est, si iudex habeat consimilem litem, & in qua sit eadem ratio vincendi, aut succumbendi, p.174 c.2 d.2 n.3 in all.

Iudicis recusandi causa si famosa sit per publicationem monitorij probari nó potest, sed tantum per significationem lib.4 t.14 pag.310 col.1 d.50 n.2 & 3

Iudicis tanquam suspecti remotio vim habet diffinitiuæ sententiæ, p.174 c.2 d.2 nu.7 in all.

Iudicis solùm decretum adeóque Senatus non habet vim mandati & literarum nisi ipsum decreto expressum sit, lib.7 t.20 pag.890 c.1 d.28 num.1

Iudicis absentiam frustra causatur cuius præsentia non fuerit necessaria p.186 c.2 d.2 n.3 in al.

Iudicis præsentia peieraturum maximè terret, ne tam impudenter peierare audeat, l.4 t.1 p.266 c.2 d.31 n.3 in al.

Iudicis præsentia omnem metus vel violentiæ præsumptionem tollit, adeóque suspicionem, pag.184 col.1 d.17 num.8

Iudicis præsentia omnem doli suspicionem tollit, p.347 c.1 d.9 n.3 in al.

Iudicis alterius esse non potest de sumptibus litis cognoscere, quàm eius qui de ipsa lite cognouit, li.3 t.12 pag.192 c.2 d.15 n.5

ad Iudicis officium pertinet qui de causa principali cognoscit, vt omnem incidétem quæstionem examinet, quamuis de ea non pronunciet p.4 c.2 d.12 num.5 in all.

in Iudicem consentit etiam is, qui petit dilationem ad satisfaciendum iudicato, etiam in quo abusus intenerit, lib.7 t.28 p.930 c.2 d.19 num.14 in all.

Iudicem contemnit qui iussus sæpius & interrogatus non vult respondere, l.4 t.15 pag 343 c.1 d.57 n.4 in all.

Iudicem in testationibus excipiendi causa minima suspectum facit p.156 c.2 d. 2 num.1.2 3 & 4

Iudices maiores soli & principales interlocutionem à qua prouocatum est, exequi possunt p.58 c.1 d.12 nu.4

Iudices boni supplere sæpius coguntur quæ desunt aduocatis partium pa.130 c.1 d.5 n.2 in al.

Iudices inferiores contra se allatas suspicionis causas vel reprobare vel amittere prout iustius, æquiúsve esse putauerint, possunt, non etiam Senatores p.175 c.2 d.6 n.4

Iudicibus inferioribus, siue præsint prouinciæ, siue minoris territorij iurisdictionem exerceant, non licet petenti vniuersitati facultatem conuocandi populi impartiri vt ãouę contributionis onus aliquod quacunque de causa imponatur, l.3 tit.12 pag.195 col.1 d.21 n.1 & 2

IVDICANDI ius seu potestas denegatur cui iudicati executio li.3 t.12 p.199 c. 1 d.33 n.4 in al.

Iudicandum priùs est quàm de iudicati executione tractandum, l.3 ti.21 p.227 c.1 d.6 n.2 in al.

IVDICATA res pro veritate habetur, li.4 t.23 p.301 c.1 d 10 n.2 in al.

Iudicata res quælibet pro veritate habetur, lib.7 tit.14 pag.839 c.1 d.12 num.5 in all.

Iudicatæ rei autoritas nulla esse potest aduersus eum qui falsum procuratorem constituit pag.51 c.2 d.10 n.1

IVDICATVM nullum ius nouum tribuit, sed quod iam est declarat, l.4 t.43 p. 499 c.1 d.38 n.5 in all.

Iudicatum non euertitur, cùm exilij pœna irrogatur pag.153 col.2 defin.17 n.7

Iudicatum postquam est siue bene, siue malè, siue ab ordinario iudicio, siue à delegato, necessaria appellatio est cùm nulla esse sententia proponatur, l.7 t. 19 pag.839 c 2 d.10 n.1

qui Iudicatum perperam executus est, tenetur eo nomine etiam de casu fortuito superueniente si non purgauerit vitium executionis, oblato omni eo quod interest aduersarij, li.8 t.13 pag. 1001 c.2 d.1 n.6 & 7

Iudicati executio suas habet moras pag. 168 c 1 def.4 n.4 in all.

Iudicati executio neque remoranda est prętextu restitutionis in integrum petitæ, neque restitutio prætextu nondum secutæ executionis p.183 c.1 d.12 num.8

Iudicati executio quæ fit per apparitorem licet fiat extra iudicium, habetur tamen pro actu iudiciali, quia fit calore & colore iudicij, l.4 ti.10 p.300 c.1 d.8 n.9 in all.

Iudicati executio committi non potest quin exequi iubeatur is qui committitur, l.3 t.12 p.198 c.2 d.33 n.4 in al.

Iudicati exequendi ex moribus Augustorum forma tractatur, l.7 t.20 p.895 c. 1 d.48 n.1

Iudicati actio contra dominum datur, non contra procuratorem p.100 c.1 d. 19 n.1 in all.

Iudicati iniquitas per appellationem plerunque corrigitur, lib.7 t.14 p.835 c.2 d.4 n.4 in all.

Iudicati authoritatem semper saluam esse oportet, lib.1 t.2 p.27 c.2 d.95 n.14 in all.

Iudicato non minus parere debet reus qui post citationem personalem à Senatu alióve inferiori iudice imperatam, allegat suspectum eum qui testationes accepit, lib.9 t.3 pag.1154 col.2 defin.4

Iudicato nouo faciendo quadrimestre conceditur, lib.4 t.2 pag 276 c.2 d.15 num 9

tempus Iudicati non erit immune à periculo præstandæ æstimationis, si qua forte interea interuenerit, li.4 t.2 p. 276 c.1 d.13 n.6

tempus quod Iudicato faciendo principalibus constitutionibus præstitutum est, à fructibus, vsuris, aliisque similibus accessionibus præstandis immune est vbi mora nulla præcessit condemnationem, lib.4 t.2 p.276 c.1 d.13 nu.5

is cui ex iudicato aliquid præstandum est antequam pignus restituere cogatur, non prohibetur ex aliis causis, si quas habeat, idem pignus retinere, l.8 t.16 p.1007 c.1 d.1 n.1 2 & 3

IVDICIVM non potest magis esse sine reo quàm sine actore, l.6 t.12 p.680 c.1 d. 15 n.7 in al.

Iudicium vbi cœptum est, ibi finem accipere debet, p.156 col.1 d.1 nu.1

Iudicium ibi necessariò tractandum in actione in rem & in pignora siue mobilium siue immobilium vbi in rem executio fuit facta, l.3 ti.16 p.206 c.2 d.1 n.8

Iudicium in absentem inauditum & insciùm reddi non potest pag 98 c.1 d.11 num.2

Iudicium communi diuidundo etiam pro re indiuisibili vtile est, l.3 t.26 p. 249 c.1 d.3 num.1

Iudicium communi diuidundo accipi non potest de ea re de cuius dominio & proprietate disputatur, l.3 t.26 pag. 248 c.2 d.2 n.1 & 2

Iudicium criminale potest incipere à prehensione, pag.75 col.2 d.10 num.2 in all.

Iudicium familiæ erciscundæ bonæ fidei est non arbitrarium, l.3 ti.27 p.254 c.1 d.10 n.7 in all.

Iudicio familiæ erciscundæ locus non est nisi inter heredes, l.3 t.25 pag.247 c.1 d.10 n.5 in all.

Iudicium possessorium an & quando cumulari possit ex can. redintegranda cum restitutione in integrum, l.b. 8 t 3 p.953 c.2 d.8 i n.1 ad 10

Iudicium summarium nunquam cumulandum est cum plenario, l.8 t.3 p.954 c.2 d.9 nu.1 in all.

Iudicium nullum est tam summarium in quo non fit citanda pars ad omnem actum ex quo lædi potest, l.4 t.3 p.279 c.1 d.1 n 2 in al.

Iudicium de omnibus simul accipiendum est quoties mutuæ iuris collitigantium petitiones p.159 c.1 d.11 n.1

Iudicium in inuitum reddi potest, l.4 t. 10 p.298 c 2 d.6 num.4

Iudicium à falso procuratore institutum non potest ratum haberi ad constituendum aduersarium in contumacia & dolo, l.4 tit 20 p.361 c.1 d.2 num.1

Iudiciũ, cum in inuitum reddatur, debet in alterutrius litigatorum arbitrio esse vt iudicium eludat, p.174 c.1 d.2 n.6 in all.

Iudicij acta apud Senatum qui corrupisse dicitur, si non probetur, non torquetur: sed si probetur ad mulctam honorariam præter pœnam pecuniariam condemnatur, l.9 tit.13 p.1174 c. 2 d 8 n.1

Iud cij autoritas facere nõ potest vt solusse quis videatur, qui non nisi verbo pecuniam obtulit, l.4 t.18 p.357 c.1 d.2 num.7

Iudicij locus attenditur cùm de ea re agitur quæ ad iudicij ordinationem spectat, p.161 c.1 d.22 nu.1

Iudicij locus in præiud.cium creditoris qui inuitus agit arbitraria, nõ est spectandus, l.3 ti.25 p.205 c.1 d.3 n.2

Iudicij locus, non contractus in iis quæ ad iudicij ordinationem spectant est attendendus, li 3 t.15 p.205 c.1 d.3 n.3

Iudicij cuiusl.bet dubius & incertus est euentus, lib.4 ti.23 pag.381 c.1 d.10 n.5 in all.

Iudicio redintegrandæ possessionis pendente, quo casu vindiciæ pro actore dici possunt & debent, li.8 t.3 p.964 c. 2 d. 42

Iudicio priori quisquis non adfuit intercedere potest, l.3 t.21 pag.227 c.1 d.6 nu.8 in all.

cui Iudicio non obest sententia, ei nec litis obest pendentia, p.57 c.1 d.8 nu.1 in all.

Iudicia bonæ fidei sunt, quæ propter bonam fidem, pleniorem exercent actionem quàm esset ipsa obligatio quæ actionem produxit, p.272 c.1 d 6 n.3

Iudicia arbitraria sunt quæ nec obligationis, nec actionis vllius iure exercentur vt ne vllo quidem iudicis officio, li.4 t.1 p.272 c.1 d.6 n.4

Iudicia stricti iuris sunt, in quibus nihil nisi forma & ius obligationis attenditur, l.4 t.2 p.272 c.1 d.6 nu.2

Differentia nulla est inter Iudicia bonæ fidei & stricti iuris, nisi cùm agitur de rei æstimatione per iusiurandum in litem ab actore probanda, li.4 t.1 p.276 c.2 d.15 n.2

Iudicia suprema quæ per querelam inofficiosi testamenti reścinduntur multò fauorabiliora

fauorabiliora existimantur, quàm quę inter viuos collatæ sunt liberalitates li.3 t.20 p.222 c.2 d.1 n.9

Iudiciorum ordo solitus nunquam remissus intelligitur, pag.173 c.1 d.3 n.9 in all.

In Iudiciis bonæ fidei cum de æstimanda merce agitur non spectatur præcisè tempus litis contestatæ, sed etiam rei iudicatæ, lib.4 ti.2 p.273 c.2 d.8 num. 1 & 2

IVRAMENTVM, licet præstitum contra leges ciuiles, omnino seruandũ, si seruari potest citra dispendium salutis æternæ, l.6 t.35 pag.774 c.1 d.1 num.1 in all.

Iuramento purgatorio locus esse solet cum noua facta deducuntur in tertia instantia, lib.4 tit.15 pag.332 c.2 def.21 nu.2 in all.

Iuramento suppletiuo locus non est cum semiplena non subest probatio, l.4 t.15 pag.343 c.2 d.60 nu.5 in all.

IVRARE de eo nemo cogitur, quod vult probare, l.4 t.1 pag.269 c.1 def.43 n.5 in all.

Iurare nemo præcisè cogitur, sed iusiurandum referre potest, nisi certis casibus, lib.4 t.1 p.259 c.2 def.9 n.2 & 3

Iurare nemo cogendus super positione turpi & famosa; l.4 ti.1 pag.269 col.1 defin.43 num.5 in all.

Iurare nec referre cogitur, qui aliter intentionem suam vult probare adeóq; iurisiurandi delationem à se factam reuocare, l.4 t.1 pag.258 c.1 d.3 num.1 2 & 5

Iurare iussus in vno loco potest ex causa admitti vt iuret in alio, & iterum tamen si velit iurare vbi prius iussus erat, sed refusis sumptibus frustratoriis, l.4 t.1 pag.270 c.1 def.46 num.1 2 3 & 4

Iurare iussus aut referre non est audiendus, si per procuratorem facere velit, l.4 ti.1 p.266 c.1 d.31 n.1

Iurare aut iusiurandum referre damnatus si priùs decesserit quàm aut iurauerit aut retulerit, si iurare paratus fuit perinde habendus est ac si iurasset: aut heredi eius permittendum est vt iuret, si velit l.4 ti.1 pag.266 c.2 def. 32.num.1 & 2

Iurare nolente eo cui iusiurãdum defertur, quod dicat se immemorem, neque referre, permittendum referenti vt præstet iuramentum purgatorium, l.4 t.1 p.260 c.1 d.9 n.3 in all.

de Iurando nõ videtur cogitatum si quis admissus sit ad probandũ hoc adiecto quod solet adiici, *& patet in contrarium* l.4 tit.1 p.265, c.2 d.28 n.4 in all.

Iuraturus si non possit venire ad iudicium, debet iudex ire ad eum ipsius sumptibus, lib.4 tit.1 p.265 c.2 d.31 n.4 in all.

IVRISDICTIO inhæret territorio lib.3 t.12 p.191 c.1 d.28 nu.2 in all.

Iurisdictio omnis quę in Principis territorio est, vel Principis esse vel à Principe manasse præsumitur, l.3 t.12 pag.193 c.1 d.17 n.1

Iurisdictio à principe delegata non præsumitur nisi probetur, l.3 t.12 p.197 c.2 d.17 n.3 in all.

Iurisdictio nulla est iudicis laici in clericos, nec iudicis ecclesiastici in laicos p.32 c.1 d.16 nu.4 in all.

Iurisdictio quandoque alterius est quam eius cuius est territorium, lib.3 ti.12 p.197 c.1 d.28 nu.4

Iurisdictio limitata non tam territorium quàm personas subditas afficit lib.3 t.12 p.197 c.1 d.28 n.4 in all.

Iurisdictio Castellanorum de litigantium consensu prorogari potest, lib.3 t.12 p.201 c.2 d.46 n.3 & 4

Iurisdictionis & potestatis eiusdem est cognoscere de toto & de parte p.20 c.1 d.63 nu.6 in all.

Iurisdictionis incompetentia litis fundamentum subuertit, ideóque in causa appellationis obiici potest, pa.175 c.1 d.5 n.8

Iurisdictionis recusatio vinculum præsupponit, p.175 c.1 d.5 n.9

Iurisdictioni inferioris vasalli ignorantis decreto Senatus derogari non potest, l.3 ti.12 pag.192 c.1 d.13 n.2

Nihil esse potest in territorio quod non alicui Iurisdictioni subiacere necesse sit, l.3 t.12 p.193 col.1 d.17 n.2

Iurisdictionem approbare intelligitur qui per suam contumaciam iudicem cogit, vt se iterum vocari iubere debeat, l.3 t.18 p.190 c.1 d.3 n.2

Iurisdictionis eiusdem plures domini pro indiuiso qui pares dominij partes habent si quidam ex iis in vnum scribam consentiant alij in alium, diuidi debent inter scribas emolumenta iurisdictionis pro iisdem portionibus, lib.3 t.26 pag.249 c.2 defin.5 n.1 & 2

Iurisdictionis limites sunt limites territorij regulariter, l.3 t.12 p.196 col.1 d. 23 num.2 in all.

Iurisd ctionem de retrofeudo Principis vasallus recognoscere cogitur, l.3 t.12 p 193 c.1 d.17 n.9

Iurisdictione translata, lites quoque omnes quarum exercitium ad eandem iurisdictionem pertinet, transferri necesse est, p.162 c.1 d.14 n.3

Iurisdictiones ecclesiasticorum & laicorum sunt distinctæ, l.3 t.12 p.190 c.2 d. 4 num.1

IVS acceptandi transit ad omnes eos in quos & ipsa donatio transire potest, l.8 t.38 p.1140 c.2 d.19 n.3 in all.

Ius adcrescendi simile est alluuioni, l.6 t. 3 pag.618 col.2 d.1 n.5

Ius adcrescendi unde inducatur? lib.6 t.3 p.618 c.2 d.1 n.8 & 9

Ius adcrescendi potentius est successorio edicto, quia locum habet inter eos qui sunt in eodem gradu, p.82 c.2 d.15 n.6 in all.

Ius accrescendi non solùm ex tacita hominis voluntate pendet, sed potissimum ex legis potestate, l.6 t.6 p.636 c.1 d.1 n.10

Ius accrescendi non habet locum inter eos qui ex diuerso iure succedunt, li.6 t.6 p 636 c.2 d.1 num.17 in all.

de Iure accrescendi in persona heredis instituti ex re certa, lib.6 t.6 p.635 c. 2 def.1

Ius adeundi præscribitur hodie spatio 30 annorum, l.6 t.12 p.680 c.2 defin.16 nu.3 in all.

Ius agendi ad supplementum legitimæ non nisi triginta annis præscribitur, li.3 t.19 p.211 c.1 d.7 n.1.2

Ius commune semper est fauorabilius, l.6 t.5 p.634 c 2 d.28 num.10 in all.

Ius creditorum mariti idem est quod ipsius mariti in exceptione dotis nõ solutæ. Et quando ea excepto competat? l.5 tit.10 pag.566 c.2 d 8 n.1 2 3 & 4

Ius deuolut. Vide deuolutio.

Ius eligendi conseruatur institute per Auth. ex causa, etiam rupta institutione, lib.6 t.9 p 656 c.2 d.3

Ius extorquendæ reuouenditionis non excludit priuileg.ũ restitutionis contra spoliatorem, li.8 t.3 pag.954 c.2 d. 9 n.1 2 3 & 4

Ius gentium naturali ratione stabilitum est immutabile, p.61 c.1 d.1 n.12

Ius impugnandi contractum ex causa enormissimæ læsionis triginta annis præscribitur, l.7 t.13 p.828 c.2 d.11 n.1

Ius offerẽdi quod competit ad inducendam pignoratitiam nullo tẽpore præscribitur, l.7 t.13 p.827 c.2 d.11 n.1

Ius offerendi necessarium antecedens est iuris auferendi, l.8 t.16 p.1009 c.1 d. 1 nu.1 in all.

Ius petendæ executionis sententiæ non potest vltra triginta annos durare vt nec iura cætera, li.7 ti.13 p.829 c.1 d.1 n.12 in all.

Ius pignoris sui non remittit qui patitur se præsente tẽ obligatam distrahi, nisi expressè consenserit aut nisi ad hoc vocatus sit vt sciretur an consentire vellet an dissentire, l.8 t.14 p.1004 c.2 defi.2 n.12 & 3

Ius quod vni ex contrahentib. semel fuit quęsitum ex instrumento publico, non debet ei auferri sine vllo ipsius facto pag.347 col.2 d.11 n.1 in all.

Ius redimendi præscribitur 30. annis si emptor velit vti iure suo, nam si nolit vti & malit retrouendere nullam eo nomine habet actionem, l.7 t.13 p.831 c.2 d.18 num.1

Ius retrahendi præscribitur 30. annis etiam adhibito iureiurando, l.7 t.13 p. 827 c.1 defin.4 n.1

Ius publicum non minùs consistit in sacris & sacerdotiis quàm in magistratibus, li.4 t.14 p.315 c.2 d.30 nu.6 in al.

Ius speciale potentius est communi, cùm nec aliam ób causam fiat, nisi vt communi deroget. l.9 ti.29 p.1217 c.1 d.12 nu.10 in all.

Ius tituli superuenientis non purgat vitium spoliationis precedentis, l.8 t.3 p. 963 c.2 d.38 n.3 in all.

Ius ex contractu quæsitum non potest in lõgius tempus protrahi quàm contractus ipse, l.8 ti.22 pag.1041 c.1 d.12 n 6 in all.

Ius vnius ex sociis in indiuiduis conseruat ius aliorum, pag.140 c.2 d.3 n.6 in all.

Ius sibi dicit qui propria autoritate facit quod per iudicem facere deberet, l.9 t. 20 p.1186 c.1 d.8 n.2 in al.

Ius sibi non dicit, nec aduersarium spoliat qui possessionem suam continuat p.57 c.2. d.11 n.3

quod Ius habuit dominus in caput matris talliabilis extinguitur per mortem ipsius matris, l.7 t.1 pag.782 c.2 d.9 num.7 in all.

Ius agnato proximo semel quæsitum ei inuito auferri non potest, l.6 t.5 p.632 c.2 d.22 num.6

Ius nemo remittere intelligitur quod ignorat sibi competere, l.9 t.25 p.1208 c. 1 d.13 n.18 in all.

Ius ex re constituendum est pag.155 c.2 d.3 n.4 in alleg.

Ius adaptari debet ad ea quę frequentius contingunt pag.124 c.2 d.1 n.10

Ius cessum semper æstimatur ex persona cedentis, l.4 t.43 p.490 c.2 d.12 nu.8 in all.

Ius tertij illæsum semper seruandum est, l.4 t.16 pag 347 c.1 def.8 n 4 in all.

Ius in se certum semper est finitum pag. 109 c.1 defin.4 n.6 in all.

in Ius vocare nihil aliud, quàm sui non alieni iuris experiundi gratia vocare, lib.2 ti.2 pag.76 col.2 d.14 num.3 in all.

Iuris quasi corporalis possessio. l.7 t.7 p. 806 c.1 d.5 n.1

Iuris tam acquisiti facilior est conseruatio quàm noui acquisitio, lib.7 t.1 p. 788 c.1 defin.14 n.3 in all.

Iuris quod est non tam facilè amittitur quam quod facti, l.1 t.3 p.42 c.2 defin. 18 n.2 in all.

Iuris plus habet qui & condiuisor & proximior est, quàm qui proximior

tantùm cùm duo vincula sint fortiora vno, l.7 ti.1 p.793 c.2 d 31 n.12 in al.
Iuris plus nemo habere potest ex alterius persona, quàm alteriille habuit, l.7 t.12 p.825 c.1 d.2 n.4 in al.
Iuris ciuilis pœnę siquidem sunt alię, iuris vero pontificij aliæ, & leuiores, l.9 t.17 p.1151 c.2 d.1 nu.9 in all.
Iuris communis quod contra rationem cõstitutum est non debet trahi ad consequentias ne quidem in causis ciuilibus, lib.9 t.29 p.1221 c.2 d.24 num.17 in all.
Iuris præsumptio semper supponit terminos habiles, lib. 4 t.22 pag.376 c.2 d.6 n.10 in all.
Iuris remissi præsumptio & coniectura capi non potest ex eo actu quem quis inuitus facere cogitur, p.137 c.2 d.2 n. 2 in all.
Iuris sui tuendi potius quàm alieni vsurpandi animo feciſſe quisque præsumendus est, lib.9 t.18 pag.1182 c.1 d.2 n.6 in all.
plus Iuris nemo in alium transferre potest, quàm ipse habuerit p.26 c.2 d.92 n.5 in all.
Iuri accrescendi non est locus inter succedentes ex diuerso iure, l.6 t.6 p.638 c.1 d.4 n.2 in all.
Iuri publico vel fiscali pactis priuatorum derogari non potest, l.9 t.20 p.1187 c.1 d.12 n.7 in all.
Iuri suo & priuilegio quilibet renunciare potest, lib.8 ti.6 pag.969 c.2 d.7 n.3 in all.
de Iure adcrescendi inter heredem vniuersalem, aut particularem & institutum ex re certa, lib.6 t.3 p.618 c.2 d.1 à nu.1 ad 20
de Iure actionis priùs quidem quęrẽdum est quã de iure exceptionis, sed priùs tamen de persona rei quàm de iure actoris, vt qui tanquam talis interceſſit priùs se talem probet, l.8 t.23 p.1044 c.1 d.9 num.1 2 3 4 & 5
Iure communi & publico qui vtitur læsus aut deceptus videri minimè potest, l.8 t.40 p.1147 c.1 d.8 n.2 in all.
de Iure postliminij apud Christianos, & de iure luendi id quod ab hostibus redemptum est, l.8 t.34 p.1123 c.1 d.1
de Iure prælationis inter creditores chirographarios & pignoratitios, l.6 t.11 p.663 c.2 d.14 n.1 & seq.
Iura naturalia non possunt corrumpi per ciuilia, l.7 t.1 p.782 c.1 defin.8 nu.7 in all.
Iura diligentibus non negligentibus succurrunt, p.25 c.2 d.86 num.8 in all.
Iura vigilantibus non autem negligentibus subuenire debent, l.7 t.13 p.832 c.2 d.1 nu.8 in all.
Iura omnium intacta seruari melius est quàm post vulneratam causam remedium quærere, l.7 t.32 p.943 c.1 def.11 n.7 in all.
Iura perpetua hodie dicuntur illa quæ trigesimo demum anno concluduntur p.130 c.1 d.4 num.2 in all.
Iura testamentorum per se firma esse oportet, non ex alieno arbitrio pendere, lib.6 t.9 pag.657 c.2 d.6 num.12 in all.
Iurium præscriptio nulla est nisi interueniente scientia & patientia eius qui tale ius potuisset constituere, l.7 tit.8 p.819 c.2 d.2 n.1
Iuribus pluribus & actionibus, dummodo non repugnantibus vti nemo prohibetur, lib.4 ti.12 p.376 col.2 d.6 n.13 in all.
IVRISDICTIO est primum & præcipuum iudicij cuiuslibet fundamentum, lib.7 t.28 p.927 c.1 d.6 n.4 in al.
Iurisdictio quælibet præsumitur nõ tantũ manasse à principe, sed etiam concessa fuisse in feudum & esse feudalis, lib.3 t. 12 p.193 c.2 d.17 n.3 in al.
Iurisdictio an delegata sit sub nomine proprio, an sub nomine officij vel dignitatis, quid interſit l.3 t.3 p.173 c.2 d.4 num.1 2 3 4
Iurisdictionem nullam tribuit priuatorum consensus, lib.3 ti.3 p.173 c.2 d.4 n.6 in all.
IVSIVRANDVM cùm sit religionis vinculum est quid mere spirituale, pag.41 c. 1 d.55 nu.20
Iusiurandum habet vim rei iudicatæ, l.4 t.1 p.260 c.2 d.11 n.1 in all.
Iusiurandum habet vim specialis expressionis, lib.6 ti.5 p.626 c.2 d.11 n 4
Iusiurandum vim clausulæ habere nostris placet, l.8 t.38 pag.1147 c.1 d.8 num.8 in all.
Iusiurandum nõ tam probatio est quàm reuelatio ab onere probandi, lib.7 t 31 p.937 c.2 d.2 n.7 in all.
Iusiurandum inter eos probat inter quos iuratum est, pag 133 c.1 d.1 nu.1 in al.
Iusiurandum contractui aut rei iudicatę simile est, non vltimæ voluntati, li.4 t. 1 p.264 c.2 d.25 n.5 in all.
Iusiurãdum non immutat naturam contractus in quo adhibetur, l.7 t.13 pag. 827 col.1 d.4 num.3 in all.
Iusiurandum non supplet defectum insinuationis statutariæ, l.8 t.38 p.1147 c.1 d 9 n.4
Iusiurandum contra leges præstitum iure ciuili non est obligatorium, p.107 c.1 d.1 nu.8 in all.
Iusiurandum est multiplex, l.4 t.17 p.355 c.2 d.4 num.4 in al.
Iusiurandum decisorium esse oportet, & tale contra quod nulla vnquam probatio adferri possit, l.4 t.1 p.263 c.1 d. 21 nu.2 in all.
Iusiurãdum decisorium aut suppletiuum ex quo præstitum est nulla in contrarium probatio aut quęstio admittitur lib.4 t.14 pag 313 c.2 defin.59 num.2 in all.
Iusiurandum decisorium aliquando differri potest & debet, etiam quantum ad pronunciationem quousque appareat esse decisorium, l.4 t.1 p.269 c.2 d.45 n.6
Iusiurandum minoris puberis tantùm prodest, quantum curatoris autoritas, p.97 c.2 d.10 n.6
Iusiurandum clausulæ vim habet, l.3 t. 20 p.224 c.2 d.6 nu.16 in al.
Iusiurandum purgatorium minoris est momenti quam decisorium, l.4 t.1 p. 285 c.2 d.31 n 4 in al.
Iusiurandum purgatorium minoris momenti est quàm decisorium, li.4. tit.1 p.258 c.2 d 5 n.5 in all. & p.260 c.1 d.9 num.3 in all.
Iusiurandum purgatorium personaliter præstandum est, non per procuratorem quantumuis specialiter instructum, si modo id commode fieri possit, nisi in illa ipsa sententia quæ illud detulit aliud expressum sit, l.4 t.1 p.265 c. 2 d.31 nu.4 in al.
Iusiurãdum purgatorium non excludit probationes quæ posteà in cõtrarium adferri possunt. Secus in iuramento decisorio vel suppletiuo, p.313 c.2 d. 59 num. 1 & 2.
Iusiurandum purgatorium nunquam nisi ad excludendam probationem doli adhiberi solet, lib.4 t.1 pag.258 c.2 defi.5 num 3
Iusiurandum purgatorium ex solo iudicis officio deferri potest, non item suppletorium, l.4 ti.1 p.259 c.2 d.8 nu.8
Iusiurandum quod vocant purgatorium contrarias semper probationes admittit, l.4 t.1 p.258 c.2 d.5 num.2
Iusiurandum purgationis necessarium est quoties dolus potuit intercenire, licet non præsumatur interuenisse, lib. 4 t.14 p.323 c.2 d.57 n.4 in all.
Iusiurandum vnius non debet damno & fraudi esse alteri, p.133 c.2 d.1 num.10 in all.
Iusiurandum non nisi suspectum esse potest, cùm vita suspecta est eius qui iusiurandum defert, pag 153 c.2 d.17 nu. 3 in al.
Iusiurandum susceptum aut præstari à suscipiente aut deferente iusum non potest remitti, l.4 t.1 p.263 c.2 d.22 n. 3 in all.
Iusiurandum odiosum & periculosum est per quod iudex quis constituitur in propria causa aduersario inuito, l.4 t.15 p.330 c.2 d.11 n 5 in all.
Iusiurandum ab ebrio præstitum non debet esse maioris momenti ad contractum confirmandum, quàm si à furioso interpositum esset, l.4 t.1 p.259 c.1 d.7 n.1
Iusiurandum tres perpetuos comites habere debet, iudicium, iustitiam, & veritatem, lib.4 t.1 p.259 c.1 d.7 n.2 in all.
Iusiurandum contra bonos mores præstitum non est obligatorium, l.6 t.5 p. 628 c.2 d.15 n.3 in all.
Iusiurandum quod plenam litis victoriam iuranti non acquirit, nec liberat aduersarium à condemnatione expensarum, l.7 t.18 pag.805 c.1 d.60 num.3 4 & 5
Iusiurandum naturam & contractus regulas, in quo interponitur, sequi solet lib.4 t.21 p.364 c.2 d.7 nu.8 in all.
Iusiurandum supplere aut corrigere imbecillitatem iudicij, quæ sola inducit æquitatem restitutionis, non potest, pag.117 c.1 d.2 num.5 in al.
Iusiurandum suppletorium dari solet in defectum probationis, quæ sit tamen semiplena, lib.4 ti.1 p.258 c.1 d.4 nu.1 2 & 3
Iusiurandum suppletiuum semiplena probatione absoluitur, l.4 t.15 p.330 c.2 def.11 n.2
Iusiurandum suppletorium super solutione ei deferri potest qui per vnum testem probauit promissionem de reddendo instrumento, lib.4 t.1 p.265 c.2 def 30 num.1.2 & 3
Iusiurandum suppletorium etiam in criminalibus causis deferri potest si pœna futura sit tantum pecuniaria: itemque ad probandam rei innocentiam, l.4 t.1 p.269 c.1 & 2 d.43 n 2 & 3
Iusiurandum suppletorium deferri potest petenti, etiam post didicita testificata, adeóque in causa appellationis l.4 ti.1 p.264 col.1 def.27 nu.1 & 7
Iusiurandum quod in supplementum semiplenæ probationis deferri vulgo creditum est, non semper deferendum est, lib.4 t.1 p 269 c.1 d.44 n.1
Iusiurandum sibi inuicem deferentibus duobus litigatoribus, possunt interdum ambo iurare, l.4 t.1 p.270 c.1 def. 45 n.2 in al.
Iusiurandum etsi maximam vim habere solet, tamen suspectum est cum adhibetur in actu suspecto, etiquenaturam induit, l.4 t.14 pag 308 c.2 d.4 n.6 in all.
Iusiurãdum semper valet & obligat quoties sine dispendio salutis æternæ seruari potest, p.130 c.1 def.4 nu.4 in al.
Iusiurandum supplere non potest defectum ætatis in eo vt consilij imbecillitatem quæ in minore maior est corrigat, faciátve vt ob id quod iurauit, prudentior & consultior effectus videatur, p.107 c.2 d.1 n.12

Iusiurandum si de facti veritate ab aduersario simpliciter delatum sit nulla sollennitatis forma præscripta, sufficit ad victoriam, lib.4 tit.1 pag.260 c.1 defi.16 num.1

Iusiurandum quodlibet eam interpretationem admittere debet, vt salua exceptáque intelligitur authoritas superioris cui parere sit necesse, l.6 ti.35 p.773 c.2 d.2

Iusiurandum qui detulit cum ei referri posset si decesserit priùs quàm aduersarius juraret siue ante acceptatam aut à iudice adprobatam delationem iurisiurandi, siue post, pro relato & præstito habendum est, l.4 t.1 p.261 c. 1 d.15 n.1

Iusiurandum qui detulit si referatur, non potest reculare quominùs juret, l.4 t. 1 p.242 c.2 d.19 nu 9

Iusiurandum etiam ex integro deferre potest is, qui cum delatum à se iusiurandum reuocasset, à via probandi per testes exclusus est, si postea beneficio principis ad probandum admittatur, lib.4 tit.1 p.265 c.2 d.28 n.9 in all.

Iusiurandum potest deferre qui est exclusus à probando per testes, l.4 t.1 p. 265 c.2 d.28 n.1 & 8 in all.

Iusiurandum non potest deferre qui ab omni probationis genere exclusus est, l.4 t.1 pag 263 c.2 d.23 n.2

Iusiurandum pro varietate rerum vel personarum deferri debet, li.4 t.1 pag. 262 c.2 d.19 n 11

Iusiurâdum deferri potest in supplementum ex confessione extraiudiciali facta etiam absente parte, li.4 t.14 p.314 c.2 d.25 n.1 & 4

Iusiurandum non magis deferri potest quàm exceptio obiici cùm agitur de non numerata pecunia post effluxa tempora, lib.4 ti.22 pag.374 c.2 d.2 n. 8. nisi cùm quis se scripsit argentarij debitorem nec debiti tamen causam expressit, ibidem num.6

cui Iusiurandum delatum fuit, quisquis ille sit, iurare aut referre cogitur l.4 t. 1 p.527 c.1 d.1 n.3 in all.

Iusiurandum delatum ab eo cui delatum recusari non potest, p.268 c.1 d 39 n.1 & 2

Iusiurandum mala fide delatum reuocari non potest, pag.265 c.2 defin.19 num. 1 & 2

Iusiurandum quod ex collitigantis delatione præstitutum fuit retractari non potest, p.121 c.1 d.2 n.2.

Ad Iusiurandum pro vniuersitate præstandum ij admittendi sunt, qui ex vniuersitate sunt, quique veritatem sciunt, l.4 t.1 p.268 c.1 d.40 nu.2

Iusiurandum impugnans non nisi nouis instrumentis vti debet, l.4 t.1 p.264 c. 1 d.14 nu.8 in all.

Iusiurandum inspiciendi testamenti necessitatem remittere, & sollennitatem supplere potest, p.928 c.1 d.15 n.9

Iusiurandum eas tantùm sollennitates supplere potest quas lex ipsa, non quas iudex aut testator præscribit, p.108 c.1 d.2 n.3 & 4

Quod per Iusiurandum decidi statim potest habetur pro iudicato, p.51 c.1 d. num.3 in all.

Iusiurandum facit debitum quod alioquin esset indebitum, l.4 t.43 p.509 c. 1 d.66 num.3 in all.

qui ad Iurandum admissus est non obstante appellatione, iurare potest etiam citra præiudicium, aduersario tamen præsente vel vocato, l.4 tit.1 p. 259 c.1 d.6 n.1 & 5

si à Iurisiurandi delatione pendente appellatione decesserat is, qui iurare potuit nec iurauit, iusiurandum pro præstito habetur, l.4 t.1 p.260 c.1 d.14 n.1 2 & 7

Iurisiurandi probitas non patitur vt periurij probatio testium fidei committatur, l.4 t.1 p.264 c.1 d.24 n.8

Iurisiurandi necessitas in dubio præsumitur interuenisse, præsertim si aduersarius conquestus non sit, l.4 t.1 p. 264 c.1 d.25 n.7 & 9

Iurisiurandi potestas minorem, maiorem efficit, p.107 c.1 d.1 n.8

Iurisiurandi solennitas solet firmare contractus omnes à muliere factos, etiam contra legem Iuliam de fundo dotali, lib.8 t.14 p.1006 c.2 d.7 num.1 in all.

Iurisiurandi sollennitas defectum supplet sollennitatis & decreti, p.111 c.1 d.10 nu.5

Iurisiurandi contempta religio solum Deum vltorem habet, l.4 ti.1 p.257 c.1 2 d.1 n.5 in all.

A Iurisiurandi vinculo absolutio omnino necessaria propter periculum periurij, pag.116 c.2 d.1 n.11

A Iurisiurandi vinculo absoluto ad fines agendi tantum concedi solet inaudito aduersario, nec tamen necessaria est heredi iuranti, l.4 t.1 pag.260 c.2 d.13 num.1 & 2

Iurisiurandi sublata causa superest pristinus litis status, ex quo vincere debet is, qui suam intentionem plenissime probatam habet, l.4 t.1 p.264 c.2 d.26 n.2 in all.

Iureiurando præstito nihil allegari potest quod iusiurandum impedierit, l.4 t.1 p.260 c.2 d.11 n.1

in Iureiurando suppletiuo, reus non condemnatur eadem interlocutione qua actor ad illud admittitur, ne quidem cum hac clausula; *& præstito iureiurando*, lib.4 t.1 p.257 c.2 d.1 nu.10 in all.

Lite pendente coram iudice ecclesiastico super absolutione à Iureiurando, non eo minus potest interim agi apud iudicem laicum de contractu exequendo, p.184 c.2 d.17 n.1

IVSTIFICATIONES suspectæ sunt, quæcunque post obiectos testes allegantur, l.9 t.2 p.1151 c.1 d.6 n.2 in all.

L

LÆDI aut decipi non videtur qui iure communi vtitur, pag.103 c.2 d.8 nu 3 in all.

non Lædituer qui ius commune sequitur, l.4 t.37 p.455 c.1 d.1 n.13 in all.

LÆSIO aliquando interuenit in re ipsa sine animo lædendi, p.106 c.2 d.6 nu.2 in all.

Læsio nonnunquam in æstimanda re interuenire potest quæ locum faciat restitutioni, pag.167 c.2 defin.3 num.7 in all.

Læsio quælibet sufficit ad rescindendam alienationem beneficio restitutionis impetrata absolutione à iureiurando, pag.121 c.1 d.5 n.5 in all.

Læsio non bene probatur ex præsenti æstimatione, neque ex instrumentis præcedentium aut subsecutarum venditionum, lib.4 tit.30 p.428 c.2 d.19 nu.1 2 & 3

Læsio non bene probatur si non omnium circumstantiarum ratio habeatur quæ rem minoris faciant, l.4 t.30 p.429 c. 1 d.20 n.1 & 2

Læsio semper certa esse debet, l.4 t.30 p. 427 c.1 d.11 n.6 in all.

Læsio certa non considerari potest in re quę pendet ex incerto euentu, pag.141 col.1 d.5 n.14 in al.

Læsio ex futura incertáque vsurarum adiudicatione æstimari non potest neque ex debito augmento, quod aiunt monetæ, l.4 t.30 p.426 c.1 d.9 n.1 & 2

Læsus in minore ætate intra decennium potest petere restitutionem, pag.42 c. 2 d.4 n.3

Læsio enormis est quę vltra dimidiam, & probanda est per testes inspecto tempore contractus & communi opinione li.4 t.30 p.424 c.1 d.2 n.1 2 3 & 4

Læsio enormissima reddit contractum ipso iure nullum, li.4 t.28 p.416 col.1 d.6 nu.7 in al.

Læsio enormissima cùm perpetuat pactum de retrouendendo restitutio rei præcisè petitur, nulla præcedente retrouenditione, l.4 t.30 pag.425 c 2 d.7 n.1 & 2

Læsione etiã enormissima probata fructus quando venditori non restituantur, lib. 4 ti.30 pag.432 col.2 defin.31 num.1 2 3 & 4

Læsio enormissima facit vt ius redimendi quod erat temporale fiat perpetuum, lib.3 t.25 p.247 c.1 d 9 n.2 in all.

Læsionis causa venditionem rescindi appetens probare debet se dominum fuisse, l.4 t.30 p.428 c.2 d.17 n. 1 2 & 3

Læsionis ratio nulla habenda est nisi à quo tempore facultas redimendi intercidit, p.117 c.2 d.3 n.1

in Læsionis enormis æstimatione testibus ex vtraq; parte dissentientibus, ea constituitur æstimatio quæ ex dictis testium actoris pro actore facit, l.4 ti. 30 p.414 c.2 d.2 n.4 in all.

Læsionis enormissimæ prętextu rescindi transactio non potest, si neque dolus ex proposito, neque vis aut metus interuenerit, p.121 c.2 d.4 n.2

Læsionis enormissimæ causa redimendi ius temporale perpetuatur siue emptor iustum valorem sciuerit siue ignorauerit, l.4 t.30 p.433 c.1 d.31 n 9

Læsionis immodicæ causa nec donatio nec proinde liberatio gratuita rescindi potest, l.4 t.30 p.425 c.2 d.8 n.1

Læsionis immodicæ causa & iurium omnium cessio rescindi potest, subducto tamen dubio l.tis euentu, lib.4 t.30 p. 426 c.2 d.11 n.1 2 & 6

Læsione enormi probata satis videtur imploratum beneficium legis.2 C De rescind.vend. ab eo qui maius auxilium implorauit, l.4 t.30 p.429 c.2 def. 31 n.1 2 3 & 4

Læsione probata omnimodo & præcisè rem restitui oportet, quasi per vim & metum extortam p 106 c.2 d.6 n.4

quoties de Læsione quæritur non eventus sed tempus contractus inspiciendum est, l.4 t.19 p.217 c.1 d.23 n 32

Læsus in precio videri non potest; qui rem alienam vendidit, l.3 t.22 p.232 c. 2 d.10 num.6

LÆSÆ maiestatis crimen in primo capite committitur, non tantùm si quis conspirauerit aduersus personã ipsam principis, sed & si aduersus eius statum directò & principaliter, l.9 t.6 pag. 1159 c.1 d.4 nu.9 in al.

LAICVS de lite apud iudicem Laicum pẽdente testationes excipere debet; licet ecclesiastici monitorij vigore fiãt, l.4 t.15 p.333 c.2 d.24 nu.1 & 2

Laicus tertius possessor nullo iure apud iudicem laicum inquietatur, lib 3 t.12 p.199 c.1 d.35 n.13

Laicus fideiubens, pro clerico præscriptione fori iuuari non potest, l.8 t.27 p.1073 c.1 d.13 num.1 2 & 3

Laici post Concilium Lateranense sunt decimarum acquirendarum & tenendarum prorsus incapaces, l.1 t.3 p 42 c.2 d.58 n.3

Laici neque ex conuentione, neque vllius quanticumque temporis præscriptione aut habere aut exigere decimas

possunt,p.23 c.2 d.78 n.1 & 2
LATERANENSE Concilium quando habitum, l.1 ti.2 pag.23 c.2 def.78 num.1 in all.
LATRONIS famosi & grassatoris pœna, & in quo differant,l.9 t.24 p.1205 c.2 d.7 num.1
Latronis famosi & furis famosi differentia,l.6 t.2 p.618 c.1 d.3 n.1 3 & 4
LAVDIMIVM actione in personam: Canon annuus actione in rem peti debet lib.4 tit.31 p.433 c 2 d.1 n.14
Laudimium vtrum sit soluendum per emptorem vel amicum, cuius etiam nomine facta fuit emptio? l.4 t.28 pag. 416 c.2 d.8 n.14
Laudimium non debetur si pignus sub hasta venditum intra semestre luatur, l.4 t.30 p.425 c.2 d.6 n.3 in all.
Laudimia sunt onera realia feudi, non minus quàm seruitia,& rem sequuntur quocumque progrediatur, lib.4 t.43 p.485 c.1 d.1 n.24 in all.
Laudimia causam habent à translatione dominij rei feudalis vel censualis vel emphyteuticæ,l.4 t.43 p.486 col.1 d.4 num.1 in all.
Laudimia sunt ex fructibus feudi & dominij directi, l.4 t.43 p.485 c.1 d.1 nu. 17 in all.
Laudimia ad fructuarium pertinent: ius tamen inuestiendi ad proprietatium, lib.4 ti.43 pag.501 col.2 d.46 numer. 1 & 4
Laudimia quando debeantur domino retrofeudi, l.4 t.43 p.510 col.2 def 73 num.1
Laudimia debentur de consuetudine, etiam pro emptione facta sub hasta, l.4 t.43 p.493 c.2 d.23 n.1
Laudimia debentur ex contractu qui ab initio tenuit, licet postea non teneat, p.508 c.2 d 65 n.1 & 2
Laudimia etiam ex donatione debentur nisi vbi contraria viget consuetudo, l 4 t.43 p.489 c.2 d.29 n.1 & 3
Laudimia etiam ex retrotenuitione debentur,vt ex alio quolibet actu translationis dominij, l.4 ti.36 p.454 c 1 d. 38 n.7 in all.
Laudimia debentur ob dominij translationem, l.4 tit.34 p.440 c.1 d.1 n.7 in all. totque debentur laudimia quot sunt venditiones dominiique translationes, Ibidem c.2 d.2 n 2 in all.
Laudimia debentur propter solam dominij directi recognitionem,lib.4 t.43 p.485 c.1 d.1 nu.18 in all. debentur tamen etiam in signum subiectionis. Ibidem d.1 num.23 in all.
Laudimia ex subhastationibus debentur ei qui habuit ius dominij directi tempore expeditionis,non ei qui tempore elapsi sequestris, l.4 t.43 p 495 c.2 & seq d.30 à n.1 ad 36
Laudimia ex alienatione feudi etiam in priuatum Principem collata debentur lib.4 t.43 p.484 c.2 d.1 n.31
Laudimia debentur inspecto tempore secutæ electionis non conuentionis,si conuenerit debitor vt ex pignoribus dentur in solutum ea quæ creditor elegerit,l.4 t.43 p.505 c.2 d.58 n.1 & 2
Laudimia semel debita ob solam donationis resolutionem deberi non desinunt, l.4 t.43 p 495 c.1 d.28 n.10
Laudimia tot debentur quot sunt alienationes,l.4 t.28 pag.417 col.1 d.8 n.9 in all.
Laudimia confirmatis quandocunque subhastationibus debentur ei qui expeditionis tempore habuit ius ea petendi, l.4 t.43 p.498 c.1 d 38 n.5
Laudimia nascuntur & renascuntur pro alienationum diuersitate,l.4 t.43 p.496 c.2 defin.30 nu.1 in all.
Laudimia non in singulos annos, sed in singulas tantùm alienationes debentur, lib.4 t.43 pag.491 c.1 d.14 num.3 in all.
Laudimia neque contractu pignoratitio neque ex cessione iurium omnium creditoris debentur, etiamsi adsit clausula deuestituræ & inuestituræ, l.4 t.43 p.509 c.2 d.67 n.1.2 3 4 & 5
Laudimia non prius debentur quam sit adprehensa possessio,l.3 t.22 p.230 c.1 d.4 n.6 & 7
Laudimia non debentur pro dote, debentur tamen pro fundo dato in solutum ex causa dotis pecuniariæ,l.4 t.43 p.504 c.2 d.55 n.1 & 8
Laudimia non debentur ex antichresi quantocumque tempore durauerit, nisi facta sit in fraudem domini directi, li.4 t 43 p.506 c.2 d.60 n.1 ad 11
Laudimia ex contractu nullo non debentur, ex resoluto autem & reuocato debentur,lib.4 ti. 43 pag 495 c.1 d.28 num.10
Laudimia non debentur ex donationibus factis inter parentes & liberos, li. 4 t.43 p.510 c.2 d.71 nu 1
Laudimia ex subhastationibus quantumuis perfectis & absolutis nulla ante sex elapsos menses debentur: quibus elapsis non duplicia, sed simplicia præstanda sunt,l. 4 t.43 p.496 c.1 d.30 num.24
Laudimia pro venditione pensionis annuæ & perpetuæ super feudo emphyteutico impositæ non debentur, sed onus illud pensionis extinguendum est, l.4 tit.43 pag.510 c.1 d.72 n.1
Laudimia neque ex venditione rei alienę neque ex contractu pignoris debentur, nec commissum peti potest ob non factam huiusmodi contractuum inscriptionem, l.4 t.43 p.511 c.1 d.74 n.1 & 10
Laudimia nulla pro venditionibus conditionalibus ante conditionis euentum debentur,lib.4 ti.43 pag.496 c.1 def.30 n.15
Laudimia non debentur nisi quoties transfertur dominium rei feudalis & emphyteuticariæ, lib.4 tit.43 pag.510 c.2 def.72 nu.2 Nisi consuetudo sit in contrarium,Ibid.
Laudimia soluta quando repeti non possint, lib.4 tit.28 pag.416 c.2 d 8 à nu. 1 ad 9
Laudimia omnia ab eo solo qui possidet exigere dominus potest, si emptio rei emphyteuticariæ per multorum personas ambulauerit,lib 4 ti.31 p.433 c.2 d.1 num.12
Laudimia adiudicari possunt domino directo commissum petenti ob non factam solutionem laudimiorum, li.4 t. 43 p.505 c.2 d.57 n.1 2 & 3
Laudimia peti possunt & actione in personam & actione in rem,contra quemlibet possessorem:non etiam impensæ factæ eo nomine contra priorem emphyteuticam,l.4 t.43 pag.509 c.2 d.68 n. 1 2 3 4 & 5
Laudimia soluta ex contractu iurato quamuis nullo, non possunt repeti & non soluta possunt peti, nisi aduersus eum contractum & restitutio in integrum & absolutio impetretur, l. 4 ti.43 pag.509 col.1 defin.66 numer. 1 & 2
Laudimia soluta ei cui nulla debebantur non eo minus exigi possunt per eum cui debentur,l.1 t.43 pag.497 c.1 defi. 31 n.5 & 6
Laudimiorum nomine actio in rem competit aduersus possessorem; l 4 t.43 p. 489 c 1 d.9 nu.4 in all.
LEGANS rem in qua solum habet vsum-fructum, non tantum ius quod habet in re, sed rem ipsam legare intelligitur, l.6 t.18 p.700 c.1 d.13
LEGARE rem suam potiùs quàm alienam quisque præsumitur, l 8 t.36 pag.1141 c.1 d.20 n.8 in all.
Legare ij tantum possunt qui & testari, pag 10 col.2 d.40 num.1 in al.
LEGATARIVS petens legatum ab eo qui se heredem ex asse dicit, quatenus non sit cogendus exhibere testamentum, l.2 t.1 pag.66 c.1 defin.1 n.5 in all.
Legatarius quo casu teneatur alteri propter onus incertum legato, quod tamen ipse nunquam habuerit, l.6 t.22 p.731 c.2 d 44
Legatarius qui petitur rem legatam describi in solemni inuentario bonorum hereditariorum, non amittit rei legatæ dominium, l.6 t.11 pag 673 c.2 defin.41
Legatarius olim propria authoritate legatum occupabat per vindicationem, l.b.1 t .2 pag 10 c 2 defin.39 num.3 in alleg.
Legatarius hereditatis non est magis successor iuris quàm legatarius rei singularis, lib.6 t.3 pag.629 c.1 defin.1 nu. 8 in all.
Legatarius in re legata quodammodo est heres, l.3 ti.22 p.235 c.1 d.17 nu.1 in all.
Legatarius etiam per vindicationem non potest legatum occupare propria authoritate,nititutus ex re certa potest, sed non agere interdicto retinendæ possessionis ante occupatam possessionem,l.8 t.2 p.950 c.2 d.1 in. 1 ad 8
Legatarius non habet interdictum retinendæ possessionis antequam corporalem possessionem nactus sit, l.b.8 ti. 4 pag.965 col.1 d.2 num.1
Legatarius non potest legatum pro parte agnoscere & pro parte repudiare, l.3 t.22 p.235 c.2 d.17 n.3
Legatarius nonnunquam alteri propter onus legato insertum, quod tamen nunquam ipse habuerit, tenetur l.6 t.22 p.731 c.2 defin.44 n.1 2 3 4 5 6 7 8 9 & 10
LEGATAM pecuniam, quam testator voluit capi ab hereditario debitore, heres non cogitur soluere, l.6 t.18 pag. 697 c.2 d.5
Legatam rem alij & à legatario etiam pro parte agnitam non potest heres, ne quidem ab alio vindicare, l.3 ti.22 p.235 c.1 d.17 n.1 & 2.
Legatum est donatio à defuncto relicta ab herede præstanda,l.8 t.4 p.965 col. 2 d.2 n.1 in all.
LEGATVM facit, voluntatis non scripturæ ratio, lib.6 tit.11 pag 664 c.1 d.15 num.5
Legatum à milite relictum adulteræ valet, sed aufertur ei à fisco tanquam indignæ, nisi donatum sit in piam causam & in remunerationem, l.6 t. 16 p 688 c.2 d.2
Legatum nummarium debetur in eo valore qui fuit tempore testamenti, lib.8 t.30 pag.1091 c.1 d.15
Legatum pecuniarium ad legitimam in bonorum corporibus conequendam repudiare non licet,l.b.3 t.19 p.214 c.2 d.6 num.10 in all.
Legatum pro alimentis datum filio naturali cum onere fideicommissi, si is sine liberis moreretur,debetur filio viuenti, quamuis monacho effecto, l.6 ti.25 pag.745 c.1 d.13
Legatum pro dote tacitam conditionem nuptiarum habet, si factum sit ab extraneo, secus si ab ascendente,& ideo posteriore casu transmittitur, priore non item,

non item, lib. 6 tit. 25 pag. 743 col. 1 defi 9
Legatum pro legitimę portionis iure relictum repudiare licet & legitimam in corporibus bonorum hereditariorum perinde petere ac si nihil relictum esset l. 3 t. 19 p. 211 c. 2 d. 9 n. 2
Legatum quod non fuit ex legato nec deberi, nec proinde peti potest l. 7 t. 1 p. 791 c. 1 d. 26 nu. 2 in all.
Legatum quod datur matri pro omni iure legitimæ, excludit matrem etiam à legitima in fauorem eius qui compendiosè substitutus fuit lib. 6 t. 8 p. 651 c. 2 d. 19
Legatum liberationis rationum reddendarum, remittit duntaxat scrupulosam redditionem, n si in casibus, nunquam dolum; l. 6 t. 18 p. 702 c. 2 d. 18
Legatum pensionis, & legatum pecuniæ pro pensione extinguenda sunt diuersa lib. 6 tit. 18 p. 704 col. 2 d. 23 num. 11 in all.
Legatum pensionis annuæ etiam pio loco relictum finitur spatio centum annorum; nisi onus sit perpetuum etiam vltra centum annos l. 7 t. 13 p. 833 c. 2 d. 20 n. 1
Legatum piæ causæ relictum si deletum sit non eo minus debetur, quasi inconsultò deletum li. 1 t. 2 p. 10 c. 2 d. 39 n. 3 in all.
Legatum rei alienę, etiam in coniunctam personam collatum quibus casibus non valet, lib. 6 tit. 18 pagina 703 col. 2 1
Legatum vsusfructus restrictum ad alimenta fauore pupilli, an restringatur fauore substituti vulgaris aut pupillaris, l. 6 t. 18 p. 701 c. 1 d. 15
Legatum petens filius in quo grauatus est sub conditione omnimodo extitura, cautionem præstare debet; & quid si cauere ac satisdare non possit, lib. 6 t. 25 p. 745 c. 2 d. 14
Legatum ante diem petenti obiiciendum legitimam minorem esse legato, l. 3 t. 19 p. 213 c. 1 d. 12 n. 8 in all.
Legatum non præsumitur in dubio relictum animo compensandi, li. 6 tit. 18 p. 698 col. 2 def 8
Legatum transmittitur etiam ab ignorante, lib. 3 tit. 22 p. 235 c. 1 d. 17 num. 2 in all.
Legatum maius dans videtur de minore transegisse, & animo compensandi legasse, l. 6 t. 18 p. 703. c. 2. d. 22
Legatum non potest amplius videri quam fuerit in legantis patrimonio p. 9 col. 2 def. 37 n. 6
Legatum si vel ex minima parte agnitum sit, totius rei legatæ dominium recta via transit à testatore in legatarium lib. 5 tit. 22 p. 235 c. 1 d. 17 n. 4
Legatum qui agnouit pro omni legitimæ iure relictum, supplementum nihil magis petere prohibetur l. 3 t. 19 p. 212 c. 1 d. 10 num. 1 2. 3. 4 & 5
Legatum agnosci non potest sine onere quod legato admixtum est lib. 6 t. 22 p. 731 c. 2 d. 44 n. 3 in all.
Legatum confessario in piam causam legatum intelligitur, & quem ordinem hic legatarius inter cæteros habeat p. 10 c. 1 d. 38 n. 1
Legati agnitio quod non excludit læsionem in legitima, non excludit restitutionem l. 3 t. 19 p. 213 c. 2 d. 15 nu. 1
Legati agnitio legatario necessaria est l. 3 t. 22 p. 235 c. 1 d. 17 num. 2 in all.
Legati petitio non potest differri prætextu expilatæ hereditatis, sed tamen legatarius interdum satisdare cogendus est lib. 9 t. 19 pag. 1183 col. 1 def. 2 num. 1
Legati non adimendi sed suis necessitatibus subueniendi animo si res legata vendita aut non ideirco legatum ademptum videtur li. 8 t. 346 p. 1147 c. 2 d. 11 num. 8
Legato nomine, legatarius habet vtilem actionem etiam hypothecariam sine cessione, sed non possessionem neque remedia possessoria, l. b. 6 t. 18 p. 793 c. 1 d. 20
de Legato pro legitima dato sub pignore per antichresim constituto, li. 8 t. 26 p. 748 c. 2 d. 4
Legata pia an possint reuocari, l. 6 t. 5 p. 635 c. 1 d. 29 à n 3 ad 8
ad Legata reuocanda tacita voluntas sufficit, lib. 6 t. 5 pag. 635 c. 1 d. 29 num. 6 in all.
Legata intercidũt non adita testamento hereditate, l. 6 t. 6 p. 637 c. 1 d. 1 n. 21 in all.
Legatorum ratio nunquam ponitur nisi reducto prius ære alieno pag 10 col. 1 d 37 n. 3 in all.
LEGATVS à latere potest omnia facere quæ summus ipse Pontifex faceret in ea prouincia in qua legatus est p. 3 c. 2 d. 9 n. 5
LEGIO vel talliabili succedens dominus an & quando teneatur ad æris alieni solutionem lib. 7 t. 1 p. 787 col. 2 d. 23 num. 1
Legiorum hominum conditio apud Centrones l. 7 t. 1 p. 787 c. 1 d. 22 n. 1
LEGITIMA nihil aliud est quàm portio portionis ab intestato contingentis, l. 6 t. 8 p 641 c. 2 d. 3 n. 4 in all.
Legitima non hereditatis, sed bonorum portio lib. 3 t. 19 p. 210 c. 1 d. 4 n. 5
Legitima aliud nihil est quam portio portionis ab intestato contingentis l. 7 t. 1 p. 780 c. 2 d. 5 n 6 in al.
Legitima dicitur quòd debeatur ex lege l. 8 t. 39 p. 1144 c. 1 d. 7 n. 9 in all.
Legitima dicitur deducto ære alieno l. 7 t. 1 p. 787 c. 2 d. 23 n. 4 in all.
Legitima non nisi deducto ere alieno deberur l. 3 t. 19 p. 210 c. 2 d. 6 n. 5
Legitima semper certa eademque est l. 3 t. 19 p 215 c. 2 d. 20 n. 8
Legitima non est quota hereditatis, sed bonorum pag. 83 c. 2 d. 18 nu. 2
Legitima congrua dicitur inspecto mortis tempore testantis l. 3 t. 19 p. 216 c. 1 d. 21 n. 1 & 3
Legitima ab omni onere & gravamine immunis esse debet lib. 3 t. 19 p. 211 c. 1 d. 6 num. 12 in all.
Legitima æstimatur ex comparatione patrimonij quod moriens paterfamilias reliquit, li. 6 t. 23 p. 735 c. 1 d. 4 n. 15 in al.
Legitima licet non sit pars hereditatis est tamen pars bonorum l. 7 t. 1 p. 781 c. 1 d. 6 nu. 1 in all.
An Legitima debeatur cum fructibus li. 3. 19 p. 211 c. 1 d. 6 num. 11 in all.
Legitima cum fructibus præstari debet l. 3 t. 19 p. 212 c. 2 d. 11 n 7 in all.
Legitima parentum hodie est triens portionis ab intestato contingentis l. 6 t. 8 p. 653 c. 2 d. 22 num. 2 in al.
Legitima detrahitur ante diuisionem faciendam ex l. hac edictali, si contra eam legem peccatum fit. Alioqui non detrahitur l. 5 t. 5 p. 523 c. 2 d. 6 n. 1. 2. 3 & 4
Legitima liberorum non augetur propter id quod heredi datum est contemplatione defuncti lib. 3 t. 19 p. 221 c. 2 d. 35 n 1 & 2
Legitima non minuitur per donationes causa mortis sicut nec per legata L. 8 t. 39 p. 1144 c. 1 d. 7 n. 13 in al.
Legitima siue liberis siue parentibus debita minuit, in totum autem tolli non possunt p. 46 c. 1 d. 6 n. 1 & 2
Legitima portio donata aut in dotem constituta tanto minore fit quanto plus ex die donationis aut constitutionis alienatum reperitur l. 3 t. 19 p. 218 c. 2 d. 27 nu. 10
Legitima in pecunia non solui potest quin eatenus patrimonium perinde diminuatur ac si corpora præstarentur l. 3 t. 19 p 218 c. 1 d. 26 n 5
Legitima maiori ratione debetur liberis in bonis parentum, quam parentibus in bonis liberorum l. 7 t. 1 p. 780 c. 2 d. 5 nu. 9 in al.
Legitima matris quota debeat esse cùm adest frater vtrinque coniunctus, lib. 8 t. 8 p. 653 c. 1 d. 22
Legitima ita filio relinquenda est, vt certam habeat quantitatem, nec vlla litigandi necessitate implicitam, l. b. 3 tit. 19 pag. 211 col. 2 defin. 9 numero 4 all.
Legitima nulla ante mortis tempus debetur l. 3 t. 19 p. 216 c. 1 d. 21 num. 4
Legitima non debetur nisi ex bonis quæ quis mortis tempore reliquerit lib. 6 t. 8 pag. 651 col. 2. defin. 19 numero 4 in al.
Legitima nulla nec legitimæ supplementum debetur si legitimæ renunciatum sit l. 3 t. 19 p. 216 c. 2 d. 23 n. 9
Legitima nulla debetur filio eius qui fuit reus lesæ maiestatis l. 4 t. 9 p. 292 c. 2 d. 1 n. 8 in all.
Legitima non minuitur per donationes causa mortis lib. 3 t. 19 p. 218 c. 2 d. 28 num. 1
Legitima neque diem recipit neque conditionem l. 3 t. 19 p. 213 c. 1 d. 12 num. 1 in al.
Legitima implicitam dominij quæstionem continet lib. 8 t. 19 p. 210 c. 1 d. 32 num. 2
Legitima si in dotem data sit non dotis constitutæ tempus spectandum est li. 3 t. 9 p. 218 c. 2 d. 27 n. 1 & 2
Legitima quæ descendentibus debetur, non differt ab ea quæ ascendentibus l. 3 tit. 19 p. 214 c. 2 d. 16 n. 2. 3. 4 5. 6. 7. 8. 9 & 10
Legitima facto testamento non potest peti nisi per querelam quæ contra testamentum proponitur. Supplementum vero legitimæ ex testamento petitur p. 84 c. 2 d. 19 nu. 4 in al.
Legitimæ nomen significationis est tractum habentis in tempus mortis l. 3 t. 19 p. 218 c. 2 d. 27 nu. 1
Legitimæ ratio ponenda est ex quantitate bonorum quæ mortis tempore reperiuntur li. 3 t. 19 p. 221 c. 2 d. 35 nu. 2 in all.
Legitimæ ratio non nisi inspecto mortis metu ponitur l. 4 t. 9 p. 294 c. 2 d 4 nu. 13 in al.
Legitimæ renunciatio quantumuis iurata antepatris obitum effectum nullum sortiri potest lib. 3 t. 19 p. 217 c. 1 d. 23 nu. 31
Legitimæ potior causa est, quàm donationis causa mortis l. 8 t. 39 p. 1143 c. 2 d. 7 n. 7
Legitimæ fructus eodem loco habentur ac si legitimæ portio essent non accessio l. 3 t. 19 p. 212 c. 1 d. 11 n. 12
Legitimæ portionis quæcunque conditionem deteriorem facere possunt proscriptis habentur l. 3 t. 19 p. 212 c. 1 d. 10 nu. 3
Legitimæ portionis fauor elicit vt poenitas restitutionis intellectum prorsus renunciationis tollat l. 3 t. 19 p. 212 c. 1 d. 11 n. 80
Legitimæ quantitas cùm ex incerto eventu, & liberorum numero pendeat auctisque vel diminutis facultatibus augeatur, vel diminuatur, incerta est

l 3 t.19 p.216 c.1 d.22 n.2
Legitimæ supplementum præsupponit aliquid iam acceptum esse pro legitima licet minùs quam oporteat p.84 c. 2 d.19 n.3 in all.
Legitimæ supplementum nullum debetur quandiu subsistat renunciatio l.3 t. 19 p.213 c.2 d.14 n.4
Ad Legitimæ supplementum actio sola competit l.3 t.10 p.223 c.2 d.4 num.2 in all.
Ad Legitimæ supplementum agi potest ex testamento, cum aliquid etiam minus legitima in eo testamento relictum est, lib.6 t.8 pag.644 c.1 defin. 14 in all.
In Legitimæ computatione videndum est quanti potuit ab initio vendi detracto litium dubij euentus periculo metúque sumptuum l.3 t.19 p. 221 c.2 d.36 n.2 & 3
In Legitimæ computatione an monachus item faciat l.3 t.19 pag. 211 c.1 defin.8, nu.1
In Legitimæ æstimatione tempus mortis spectandum est l.3 t.19 p.217 c.1 d. 23 n.30
Legitimæ incapax est quisquis ab intestati successione excluditur li.3 t. 19 p. 208 c.2 d.1 n.2
Legitimæ electio patris est non liberorum nisi quatenus legis aut statuti potestas concurrat quæ certa fortasse bona primogenito astribuat l.3 t.19 pag. 209 c.1 d.3 n. 1 in all.
Legitimæ petitio datur contra tertium possessorem sine metu exceptionis non factæ excussionis l 3t.19 p.210 c.1 d. 32 nu.1
Legitimæ mora fieri non debet ex quæstione de fide com nisso l.3 tit. 19 p. 117 c.2 d.24 n.4
Legitimam prius deberi necesse est quam vt renuncietur lib. 3 t.19 p. 216 c.2 d. 23 n. 19
Legitimam fructus augent sicut & hereditatem p.81 c.2 d.20 n.1
Legitimam in fauorem aliorum liberorum qui non egerunt, augere non debet quod per heredis actiones exercentis operam & industriam accessit hereditati nec si parati sint in sumptuum contributionem venire l.3 t 19 p.221 c.2 d 36 n.5
Legitimam petens non prohibetur in æstimationem deducere illa bona quæ fideicommisso obnoxia dicuntur l.3t. 19 p.217 c.2 d.24 numero 5
Legitimam petere permittitur in corporibus hereditariis ei qui legatum proportione legitima relictum repudiat perinde ac si ei nihil relictum esset, l.3 t.19 p.211 c.2 d.9 n.8
Legitimam nemo dare tenetur in singulis rerum hereditariarum corporibus, l.3 t.19 p 210 c.1 d 5 n.2
in Legitimam pater filio computare potest ea quæ filij nomine soluit siue ad ipsius dimittendos creditores, siue in quam aliam causam præterquam si pietate ductus vt puta studiorum causa erogauerit, lib.3 t.19 p.219 c.1 d.29 n.1 & 2
Legitimam filiæ pater superstes assignare non cogitur l.3 t.19 p.216 c.1 d.22 n.1 in all.
Legitimam regulariter varietate non licet maxime cum prima electio trahit aut iam traxit secum executionem, l.3 t.19 p.214 c.1 d. 16 n.7 in all.
in Legitima quid sit sciri prius debet, quàm legitimæ conditio seu dies habeatur pro non adiecta li.3 t.19 p.221 c.1 d.34 nu.4
in Legitima persoluenda portione quę in nummis relicta est testamenti tempus spectandum est li. 3.t. 19 p. 209 c.1 d. 2 nu.1
in Legitima filius non cogitur sequi iudicium testatoris si malit sequi iudicium legis l.4 t.19 p.219 c.2 d.29 n.9 in all.
De legitima patre viuo nunquam queri licet, sicuti nec de ipsius hereditate p. 82 c.2 d.15 n.10 & 14
Legitimaria portio non nisi ex legitimæ successionis comparatione debetur p.84 c.1 d 18 n.8 in all.
cum Legitimat princeps incestuosum aut natum ex damnato coitu non confirmat coitum aut matrimonium, sed filiationem tantum, l.5 t.16 p.583 c.1 d.5 n.7 in al.
Legitimatio est dispensatio ad ius successionum & honorum recipiendorum; & Actus voluntariæ iurisdictionis, quo filij illegitimi antiquis natalibus restituuntur, lib.5 t.16 p.583 c.2 d.5num.7 in all.
Legitimatio fieri potest in præiudicium subsit tutorum, l.5 t.16 p.583 c.2 d.5n.7 in all.
Legitimatio non valet, nisi fiat mentio qualitatis coitus proh.b.ti & existentiæ legitimorum, l.5 t.16 p.583 c.2 d.5 nu.7 in all.
Legitimationis quæstio latius patet quam de feudo controuersia p. 173 col. 1 d.3 num.4
in Legitimatione illegitimorum, maxime incestuosorum & natorum ex damnato coitu necessarium est vt princeps vtatur plenitudine suæ potestatis, l.5 t.16 pag.583 c.2 d 5 num.7 in all.
Legitimatvs à Principe dicitur legitimus non natura sed gratia, non generatione sed regeneratione, non felicitate nascendi sed dono principis, lib.5 t.16 pag.583 col.2 d.5 n.7 in all.
Legitimati per subsequens matrimonium non extinguunt conditionem fideicommissi relicti, si sine liberis in iusto matrimonio procreatis, l.6 t.25 p. 747 c.2 d.19
Legitimati quoad successionem nihil à legitimus differunt, li.5 t.16 pag.583 c. d.5 n.7 in all.
Legitimatis pater relinquere potest quàtum vult, modo legitimam filiorum legitimorum non minuat, li.5 t.16. p. 583 c. 2 d. 5 n.7 in al.
Legitimi nulli erunt ab initio, neque illegitimi, l.5 t.16 p.583 c.2 d.5 nu.7 in al.
Legitimorum liberorum legitima semper salua esse debet, l.5 t.10 p.586 c.1 d. 13 n.13 in all.
Lex generaliter loquens generaliter quoque intelligenda, li. 8 t.30 p.1101 c. c.2 d.43 nu.3 in all.
Si Lex velit consuetudinem tollere, minor est potestas consuetudinis, quàm legis l.8 t.35 pag. 1124 colum.2 d.4 nu. 1 & 2
Siue Legi siue consuetudini antiquæ standum est præterquàm si agatur de re priuata cui priuatus possit quam velit legem dicere li.8 t.35 pag.1124 c. 2 defin. 5 n.1.2 & 3
Lege permittente, nullóque prohibente quod fit, pœnam non meretur l.9 t.9 p. 1165 c. 1 d. 1 n.10 in all.
Legis, *si literas, 7. C. de mand.* explicatio, lib.4 t.26 p. 406 c.2 dict. 17 numero 1 in all.
Lege lata contra abusum commerciorum in aureis æstimandis, maior habenda est ratio legis quàm abusus, l.8 t.30 p. 1100 c.2 d.39
Liberalitatem immoderatam esse dicens probare debet, li.5 t.5 p.524 c.2 d. 10 numero 1 & 2
Liberatio gratuita etiam non insinuata valet tatrem in vim pacti de nó petendo, nisi facta sit per speciem donationis l.8 t 40 p 1145 c.1 d.3 n.1
Liberatione legata dolus præteritus aliquando remotus intelligitur, futurus nunquam, nec rursus dominium quod potuit testator vindicare, lib.6 ti.8 p 699 col. 1 def. 9
Liberi non possunt dici alij quam qui patrem habent, l. 6 t.23 p.738 c.2 d.10 n.2 in all.
Liberi patris originem non domicilium sequuntur p.74 c.2 d.5 n.3 in all.
Liberi qui ex filio nascuntur auo paterno sunt oneri, lib.4 t.9 pag.293 c.2 d.3 n.1 in all.
Liberi suscepti ex damnato coitu naturales non sunt nec ab ipso etiam patre alendi, l.4 t.9 p.294 c.1 d.3 numero 6 in all.
Liberi in conditione positi, non censentur vocati, ni concurrant plures coniecturæ, lib.6 tit. 22 pag.713 c.2 d.1
Liberi in conditione positi ex quibus coniecturis censeantur vocati, l.6 t.22 p.731 1 d.43
Liberi in duplici conditione positi & grauati non censentur vocati, nisi aliæ adsint coniecturæ, quamuis sint ex descendentibus, l.6 t.22 p.714 c.2 d.1
Liberi cum parentibus vocati per copulam, an & quando succedant simul an ordine successiuo, l.8 t.8 p 645 col.1 d.7
Liberi cum parentibus vocati aliquando censentur vocati tantum ordine successiuo, & in casum tantum fideicommissi, lib. 6 t.8 p.647 col 1 d.9
Liberi vocati post parentes ordine successiuo, censentur in dubio vocati tantum in casum vulgarem, non in fideicommissarium, nisi ex coniecturis, l.6 t.8 p.646 c 2 d.8
Liberi eius qui propter sacerdotium excluſus est à fideicommisso, non eo minus admittuntur, si ante suscepti sint: multo magis faciunt deficere conditionem fideicommissi, l.6 t. 25 p. 471 c.1 d.3
Liberi quos abstinuisse nondum constat, possunt conueniri tanquam heredes, nec si dicant se abstinere prius sint absoluendi quàm curator datus sit hereditati, secus in extraneis, l.6 t.12 p.675 c 2 d.2
Liberorum potior quàm monasterij causa est, p.11 c.2 d.43 n.2
Liberis succurrendum est etiam aduersus creditores patris, vt ex pignorum dotalium fructibus alantur, si alunde non possint l.6 t.34 pag. 772 colum.2 d.6
Liberis quomodo succurrendum si matre mortua creditores paterni agant in bona pro dote obligata, l.6 t.34 p.772 c.1 d 3
de Liberis cogitasse creditur ad impediendam donationis reuocationem is qui vxorem ducturus ei donauit, non etiam quisquis habet vxorem ex qua liberos sperare possit, l.8 t.38 p.1136 c. 1 d 7 n. 12
de Liberis natis ex matrimonio cum ea contracto quæ prius polluta fuerat per adulterium, lib.6 tit.33 p 770 colum.2 d 9
Liberis naturalibus alimenta debentur ab intestato l 4 t.9 p.294 c.1 d.3 nu 6 in all.
Liberis naturalibus non minus quàm legitimis debentur alimenta ex ratione & æquitate naturali p. 150 c.1 d.7 n.6 in al.
Liberis ius iam quæsitum auferri iis non potest

potest per factum & voluntatem patris l.1 t.3 p.800 c.2 d.4 n.3 in al.

Liberi dedititij seu talliabiles viuunt liberi & moriuntur serui l.4 t.15 p.324 c.1 d.27 n.1

Liberi talliabilis defuncti non excludunt dominum si se abstineant à bonis patris l.7 t.1 p.794 c.2 d.22 nu. 1

Liberis nocere non potest factum patris in eo iure quod habent ab auo non à patre, li.9 tit. 29 pag. 1214 col.1 d.1 numero 9 in al.

LIBERTAS vera est, quæ nec lui pecunia nec reparari potest p. 121 c.1 d.3 nu.3 in al.

Libertas habet causam pietatis adnexam & ideo fauorabilis pag. 9 c.2.d.37 nu 4

Libertas quæ semel competit nunquam reuocatur l.7 t.3 p.797 c.2 d.2 num.3 in all.

Libertas quæ semel competit nunquam reuocatur nisi ex ingratitudine p.63 c. 1 d.8 n.7 in all.

Libertatis fauor omnium rerum fauorabilissimus p.30 c.2 d.11 num.4 in al.

Libertatis fauore multa iunt contra rigorem iuris constituta lib.7 t.5 p.802 c.1 d.1 n.10 in al.

Libertati competenti reuocatio non facit præiudicium p.63 c.1 d.8 num.7

LIBERTVS qui ius annulorũ olim à principe consequebatur dicebatur viuere quasi ingenuus, mori quasi libertus li. 4 t.15 p. 334 c.2 d.27 n.1 in all.

Libertus viuus donare bene merentibus amicis potest legare verò nec bene merentibus potest quod patron partem minuat li.3 t 19 p. 219 c.1 d.28 n. 6 in al.

LICITATIONIS remedium odiosum est, ideóque non nisi deficientibus aliis omnibus amplectendum l.3 tit.27 p.255 c.2 d.14 n.1 in all.

Licitationis vsus nullus est nisi cum aut alia dividendi ratio nulla supereſt aut ij omnes contentiunt, quorum interest l.3 t.27 p.255 c.1 d.14 nu 6

LIGATA res si litigiosa sit, peragenda lis est cum herede, non cum legatario, l.3 t.27 p.255 c.2 d.13 nu.3 in al.

LITANIÆ maiores & minores quæ, li.3 t. 11 p.183 c.2 d.6 n.1 & in all.

LIS contestata dicitur quoties iudex per narrationem negotij causam audire cæpit, p.185 c.1 d 1 n.11 in all.

Lis pendere dicitur postulata in integrũ restitutione licet nulla dum secuta sit contestatio p.137 c.1 d.1 n.11

Lis non pendere intelligitur quæ in eo est vt statim terminari possit vt nec durare tutela quæ statim sit finitura l. 4 t.17 p.355 c.2 d.4 n.9 in all.

Mota lis non est quæ non perieuerat, l.4 tit.24 pag.397 colum.1 defi. 37 num.9 in all.

Lis per calumniam & tergiuersationem instituta prodesse non debet l. 7 t.13 p.853 c.2 d.22 nu.5 in all.

Lis super hypothecaria non impedit ne fiat alienatio lite pendente cum non faciat rem litigiosam l.8 t.6 p.969 c.1 d.4 n.1 in al.

Litis appellatoriæ sumptuum compensatio inducitur ex mutua culpa mutuaque victoria, pag.176 col.1 d.7 num.7 in al.

Litis contestatio constituit reum in mala fide l.8 t.6 pag.972 c.1 d.15 num.4 in al.

Litis contestatio. possessorem obligat ad fructuum exinde perceptorum restitutionem etiam si postea diu intermissa sit litis persecutio l.7 t.18 p.870 c.1 d. 27 n.1

Litis expensæ motæ super defectione appellationis, ab expensis litis appellatorijæ an & quando distinguendæ sint l.7 t.8 p.852 c.1 d.12 n.2

Litis appellatoriæ expensas obtinere nunquam debet qui appellationem deseruit, licet bonam causam habeat l.7 t.18 p.870 c.1 d.79 n.1

Litis sumptus tamet excedant quantitatem priuilegio definita in gaudent tamen debiti principalis priuilegio lib.7 ti. 15 p. 844 c.2 d. 16 n.1

Qui Liti causam dedit condemnandus est breui manu ad omnes expensas etiam ab eo factas cui non fuit ille obligatus lib.7 tit.18 pag.833 c.2 defin.54 num.1 & 2

Qui se liti obtulit tanquam autor laudatus cum tamen id nullo iure factum esset non eò minùs vti potest iure illius à quo laudatus fuit dum ne faciat duriorem aduersarij conditionem lib. 8 t. 30 p. 1116 c.1 d.21 n.1.& 2

Litem ab interiore iudice euocare non potest quisquis maior est, sed is tantum qui superior l. 7 t.15 p.845 c.1 d. 19 n.1

Lite finita siue per sententiam siue per tranactionem possunt adhuc peti expensæ litis, si sint in obligatione, secus tantum officio iudicis debebantur l.b. 7 t.18 p.849 c.1 d 3 n 1

Litium & criminalium & ciuilium abbreuiandarum noua ratio l.b. 9 t.23 p. 1194 c.2 d.1 n.1

Litis contestatæ tempus semper spectandum est nisi cùm dies adiicitur, l.4 tit.2 275 c.2 defin.11 n.9

Litis euentus semper dubius & incertus est, l.4 t 30 p.427 c.1 d.11 nu.8 in all.

Litis euocatio permittenda est cùm locus in quo ius redditur suspectus est p. 158 c.2 d.9 n.1 & 2

Litis materiam subesse sufficit vt post iudicatum transigi possit, p. 89 c. 2 d.5 n. 3 in al.

Liti alienæ interueniens sistere eam non potest, sed in eo statu in quo lis est, debet interuenire, p. 158 c.1 d.7 n.1.2 3 & 4

Litis vnius interitus, non debet esse alterius ortus pag. 165 c.2 d 36 n.7 in al.

Litem instituere alieni compendij causa nemo cogendus l. 1 t.2 p.76 c 2 d.14 n. 3 in all.

Litem contestando condicionem suam nemo deteriorem facit lib 4 t.24 p. 365 c.1 d.4 nu.8 in all.

Litem qui iam contestatus est si iterum iubeatur contestari ne appellet, est cogendus vt contestetur aut habendus pro contumace, pag. 185 c.1 d.1 num. 1 2 & 3

Lite criminali incidente in ciuilem, si in ciuili constat de iure litigatorum, statim terminanda ciuilis quæstio non expectato fine litis criminalis, l. 3 t.7 p.183 c.1 d.13 num.2 in al.

Lite pendente nihil inconsulto iudice faciendum est p.163 c.1 d.28 n.1 & 12

Lites omnes sine suspicione procedere oportet p.156 c.1 d.1 n.4 in all.

Lites omnes sine suspicione debent procedere l 4 tit. 14 p.317 c.1 d.37 num.9 in all.

Litium alienarum redemptores omnes sunt otiosi, l.4 t 41 p. 471 c.2 d. 20 n.10 in all.

LITIGANS recedens à forma recedit à substantia, p.99 col.2 d.16 n.3 in all.

Litigare non cogitur coram interiore iudice qui apud superiorem in alia lite iisdem instrumentis vti cogitur, p. 157 c. 1 d.3 n.1 & 2

LITIGATOR ad locum suspectum nunquam ire cogitur, pag.158 c.2 n.5 in al.

Litigator non cogitur edere contra litigatori suo instrumentum quod tuendi sui gratia & sine die & sine consule obiecit, pag.66 c. 1 d.2 num. 1

Litigator iudicis non eget auxilio qui jam obtinuit executionem, p.161 c.1 d. 23 nu.3 in all.

Litigatori ex bonis controuersis præstanda est quantitas necessaria ad sumptus litis & alimentorum, pag.183 co.2 d.14 n.5 in al.

Litigatores in iudicio possessionis retinendæ allegare titulum & attingere petitorium confortandi possessorij causa possunt, in eamque rem protestationem adhibere operæ pretium est, pag. 182 c. 1 d.9 nu.1 in al.

Litigatores nunquam manibus sumptib. sunt vexandi, pag 99 col.2 d.15 num.6 in al.

Litigatores Sabaudi iudicem accipere laicum vltra duas dietas morantem non coguntur, pag. 172 c 1 d. 2 n.1

Litigatoribus permittendum non est vt ab eo quod semel voluerunt, postea recedant, p.159 c.2 d. 14 n.1 in al.

De Litigatoribus qui ambo clam aliquid fecerunt vt sibi possessionem vel acquirerent vel tuerentur l.8 t 3 p.357 c.1 d. 20 numero 1

LITIGIOSA res potest venire in diuisionem l.3 t.17 p.255 c.2 d.12 n.6 in al.

LITERÆ grauaminum non constituunt litem appellatoriam, sed appellationi adminiculum præbent, pag. 161 c.1 d. 20 nu.2 & 3

Literæ dilatoriæ impediunt prouisionalem adiudicationem, p.54 c.2 d.22 n.1

Literæ dilatoriæ à Principe concedi solent creditoribus paupertatis commissa in pag. 52 c.1 d. 13 n.1

Literæ dilatoriæ prosunt debitori etiam qui in carceres iam detrusus est, eiusque fideiussoribus. p.52 c.2 d.14 num.2

Literæ dilatoriæ exactionem quidem, non tamen compensationem impediunt, p. 52 c.1 & seq. d.13 n.1

Literæ dilatoriæ ante diem impetratæ non nocent superuenientibus creditoribus, p. 52 c.2 d.16 n.1

Literæ dilatoriæ contra sententiam non possunt impetrari. nisi nouata iudicati actione pag. 50 column. 2 d. 4 num.1 & 3

Literæ monitoriæ non sunt edendæ quarum publicatio petitur ad habendas criminis probationes pa. 75 c.2 def. 19 num. 1

Literæ moratoriæ non nisi semel sunt concedendæ, p. 49 c.2 d.1 n.3

Literæ moratoriæ locum non habent cum quis ex delicto debitor est constitutus, p.53 c.2 d.20 n.1

Literæ status non sunt dandæ post rem iudicatam, p. 52 c.2 d.15 n.1

Literæ status dicuntur quæ litem in eodem statu manere iubeant, p. 54 c.2 d. 23 n.1

Literæ status non prosunt attentatori nec spoliatori, nec ex causis criminalibus, p. 63 c.2 d. 11 num.1

Literæ status impetrari non possunt, si de momentanea possessione de dote, de alimentis, & de similibus aliis casibus agatur pag. 54 col.2 d. 24 n. 6.7.8. 9.10.11.12 13 & 14

Literæ status etiam ad inferiorem magistratum directæ non ab alio quàm à Senatu verificari possunt pag. 65 col. 2 d.18

Literæ reuocandæ litis cum in causa conclusum est impetrari non possunt, p.63 c.1 in fine d 9 num.1

Literæ prehensionis durant quamdiu criminalis persecutio durat pag.62 c.2 d.6 n.5 in al.

Literæ subrogationis non possunt prodesse impetranti, qui nullum in benefi-

cio ius habet nisi à summo pontifice manauerint, p.20 c.2 d.67 n.1

Literæ subrogationis à principibus sæcularibus concessę nec ius aut titulum in beneficio vel ad beneficium tribuere possunt, pag.20 col.2 d.67 num.2 & 3

Literæ subrogationis non prosunt canonicum titulum non habenti, p.21 c.1 d. 69 n.1

Literæ quinquennales exigunt satisdationem & consensum maioris partis creditorum p.50 c.2 d.6 n.1.& 2

Literæ salui conductus non nisi à principe vel à supremo magistratu dari possunt, p.65 c.2 d.19 n.1 2 & 3

Literæ principis quæ à magna Cancellaria prodeunt à Senatu inspici & adprobari debent p.65 c.2 d.18 n.6

Literæ solæ Principis vel Augustæ à Senatu sunt adprobandæ, p.64 col.1 d.13 nu.1

Literarum monitoriarum publicatio non nisi permittente Senatu facienda, p.71 c.2 d.19 num.2 & 3

Literæ monitoriales probationum fauore regulariter concedi solent, l.3 t.14 pag. 310 c.1 defin. 49 n.2 in all.

Literarum monitoriarum publicatio cum clausula *Nomine dempto* ante moram litem permittitur, dum ne quid nominatum notetur subiiciaturque infamiæ periculo, l.4 t.14 p. 321 c.2 d.54 n.2

De Literarum potestate quas vocant, *main garnie*, & earum quas de debitis, & de instrumentis l.7 t.15 pag. 839 c.1 defin.1 nu.1

Literis annalibus impetrandis sufficit præstari cautionem iuratoriam : in quinquennalibus requiritur satisdatio p 51 c.2 d.21 n.1. Ibidem variè annalium & quinquennalium literarum differentiæ, à n.2 ad 20

De Literis ciuilibus impetratis aduersus Senatusconsultum quo quis condemnatus fuerat tanquam spoliator ad restitutionem possessionis & fructuum li.7 t. 14 p.836 c.2 d 9 n.1

Literis de debitis non licet agi contra heredem debitoris, pag.63 col.2 d.12 n. 1

Literis extraiudicialibus Abbatum creditur etiam quod ad tempus & contra tertium, sed de consuetudine non de iure, l.4 t.14 p.312 c.2 d. 19 nu.3

In Literis monitoriis in forma malefactorum nemo nominandus est qui ex eo infametur, alioqui poterit ille appellare tanquam ab abusu l 7 t.28 p. 931 c.1 d.22 n.2

Literas dilatorias contra petitionem precij non potest emptor impetrare, p. 51 c.2 d.11 n. 1

Literas status princeps solus concedere potest aut eius vicem gerens, p.54 c.2 d.23 n.1

LOCANS sua iura non locat iura heredis, lib.4 tit.42 pag.465 col.1 d.2 num.7 in all.

LOCARI sicut & vendi aliena res potest, l.b.4 tit.42 p.482 col.1 d.56 numero 2 in all.

LOCATIO extinguitur ex superuenientia successoris, l.4 t.42 p.470 c.2 d.19 n. 1 in all.

Locatio non probat possessionem nisi probetur effectum habuisse aut nisi in præiudicium scientis & consentientis, lib.4 t.42 pag 475 col.1 defin 31 n.1.2 & 3

Locatio non semper ex causa inobseruantiæ potest rescindi aut resolui, aliquando tamen resolui potest, & quando ? lib.4 ti.42 p 477 c.1 d.39 nu.1.2 3 & 4. Ibid.n 9 & 10

Locationis instrumentum haberi pro guarentigiato ex conuentione partium potest, l. 4 t.42 p.482 c.1 d.57 num.1.2 & 3

Locationis merces modo fructuum (cum pro fructibus detur) respondere debet, l.4 t.17 p.356 c.2 d. 7 n.6 in all.

Locationis merces differt à precio venditionis, li.4 t.2 p.278 c.1 d.18 num.1 in al.

Locatione finita potest tam locatorquàm qui à locatore emit propria autoritate conductorem expellere sine metu interdicti, lib.4 tit.42 p.482 c.1 d.58 n. 1.2.3.4 & 5

Locatione resoluta resoluitur etiam ius tertij cui ex lege locationis solui debuit l.4 t.42 p.475 c.1 d. 32 nu.1.2.3 & 4

Ex Locatione transfertur in conductorem ius omnepercipiendorum omnium fructuum, l.4 t.43 p.508 col.2 def.64 n. 2 in all.

in Locatione quantumuis generali nunquam continentur iura de quibus non fuit cogitatum, & quę locator ipse non fuerat percepturus si vixisset nec locasset, lib.4 tit. 42 p.465 col.1 d.2 num.7 in all.

LOCATOR & rei locatæ & fructuum dominis manet in fructuum venditore non item, l.4 t.32 p.434 c.2 d.2 num.7 8 & 9

Locator præstare debet conductori licere vti frui, lib.4 t.42 p.474 c.2 d.29 n.4 in all.

Locator priùs respondere debet ad obiectionem, quàm vt interim conductor ei prouisionaliter condemnetur, l.4 t. 42 p.481 c. 2 d. 55 nu. 1.2.3 & 4

Casus in quo locator possessionem rei locatæ non potest repetere à conductore citra satisdationem, l.4 t. 42 p. 466 c.2 d. 13 num.1.2 & 3

inter Locatorem & conductorem id agi intelligitur, vt nihil amplius siue minus habeat conductor quàm habiturus locator fuerat, lib. 4 t. 38 pag.465 c.1 def.2 num.7 in all.

Rei Locatæ æstimatio neque dominium neque periculum transfert in conductorem, l.4t 42 p.467 c.2 d.9 n.5

Lucratur fructus ex die litis contestatæ etiam citra obsignationem qui agit ex pacto de retrouendendo, sed vsuras vicissim præstare cogitur, l.4 t.36 p.453 c.1 d.17 n.1. 2.3 & 4

Lucrum ex cuius persona quis sentit non debet eius impugnare factum, p.127 c. 2 d. 3 num.5

Lucrum nemo consequi debet ex contractu quem impugnat, p.137 c.2 d.2 nu.4 in all.

Lucrum omne post Senatusconsultum est aufferendum tam bonæ fidei possessori quàm prædoni lib.7 t.18 pag. 866 c.2 d.64 n.11 in al.

Lucrumturpe extorquendum, l.1 t.5 p.46 c 2 d.8 nu.8 & in all.

Lucri species est ab obligatione liberari, lib.4 t.42 pag.497 c.1 d.31 num.4 in all.

Lucra turpia semper extorquenda sunt etiam ab heredibus qui non deliquerunt, licet morte finiantur crimina, l.4 t.1 p.257 c.2 d.2 n.2 in all.

Lugdunenses syndici non minus apud Sabaudos, quàm Lugduni gaudent nobilitatis priuilegio, quod a Galliarum rege habent l.9 t. 29 p.1217 col.1 d.13 num.1

Lustionis causa semper indiuidua est l.8 t. 34 p.1123 c.2 d.1 n.14 in al.

M

MACEDONIANI exceptio datur contra creditorem ex mutuo etiamsi filij chirographum patris sigillo sit signatum, l. 4 t.20 p. 361 c.2 d.3 n.1 & 2

MAGISTRATVS vnum corpus est, vnum collegium, p.172 c 1 d.1 n.8 in al.

Magistratus curare debet, vt rerum probatio salua sit li.7 t.4 p.801 c.1 d.4 n. 9 in all.

Magistratus curare debet vt rerum probatio salua sit, pag. 58 col.1 defi.13 nu.2 in al.

Magistratus quilibet imperium suum ad vtilitatem litigantium referre debet, l.3 t.12 p.190 c.1 d.2 n.3 in all.

Magistratus superior nunquam rogare debet eum quem habet pro inferiore l.7 t.20 p 893 c.2 d.38 nu.1

Magistratus qui vni præest prouinciæ, si rogetur iuæ iurisdictionis hominem qui ab alterius prouinciæ adue sario conueniatur, remittere, concedere non debet, lib. 3 tit. 12 p 189 c.2 d.2 num.3

Magistratus hodie sunt perpetui qui olim non nisi annui erant, l.3 t.17 p.207 c.1 d.1 n.4 in all.

Magistratus mutuis iuuare se debent auxiliis, lib.9 tit.13 p.1177 col.2 d.14 n.6 in al.

Magistratibus, iure communi collationum indictio permissa est l.3 t.12 p.195 c.2 d.2 n.4 in all.

Magistratibus omnibus, præterquam duumuiris permissum est iurisdictionem suam etiam pœnali iudicio defendere, p.55 c.2 d.1 n.11 in all. & l.b3 t.12 pagina 192 col.1 d.11 n.2 in al.

MAIESTATIS læsæ crimini pœna mortis debetur l. 9 t.6 p. 1157 c.2 d.1 n.1

Maiestatis læsæ causa omnium est grauissima, quæ innocentes afficiat, & non tantum filiis verùm, etiam agnatis noceat, lib. 4 t.38 p.458 c.2 d.10 num.7 in al.

Maiestatis læsæ crimen quomodo probatur l.9 t.6 p.1139 c.1 d.4 n.1

MAIOR, si quid confessus sit siue circa factum proprium, siue circa alienum aut interpretationem alicuius contractus aut consuetudinis nocet ei confessio, li.9 tit.14 p.319 c.1 d.45 n.5 in all.

Maior non restituitur ob læsionem, nisi immodicam & enormem, p.107 c.2 d.1 n.11 in all.

Maior non potest restitui aduersus omissum beneficij inuentarium, li.6 t.12 p. 676 c.2 d.4 n.1

Maior non potest restitui aduersus omissum beneficium inuentarij, non magis quàm aduersus aditionem hereditatis, l.6 t.21 p.661 c.2 d.7 n 1.2.3

Maior annis 25. non potest sine causa iusta restitui aduersus confessionem suam factam in iudicio, sed potest aduersus confessionem procuratoris refusis sumptibus lib.7 t.24 pag. 905 colum.2 d.5 num.1

Maior natu in facienda diuisione portiones quales vult constituat : minor autem, vtram vult, eligit li.3 t.27 p.251 c.2 d.4

Maiores possunt alios prouocare, l.3 t.27 p.254 c.2 d.11 n.1 in all.

MALITIIS nunquam indulgendum, lib.1 tit. 12 pag.61 col.1 d.11 n.1 in al.

MAMERTVS Viennensis Archiepiscopus minores litanias primum instituit, l.3 t.11 p.188 c.2 d.6 n.1.2

MANDANTIS voluntate finita, etiam finiri mandatum potest, lib.4 t.16 p.401 c. 2 d 6 num.2 in al.

MANDATÆ non videntur actiones quæ non durante mandatæ, l.4 t.24 p.397 c. 1 d.37 n.10

MANDATARIVS mandatum allegans nec probans arguitur de mendacio, l.4 t. 26 p.411 c.1 d.32 n.2 in al.

Mandatarius qui emit alieno nomine ad fructus tenetur, li.4 t.34 pag.443 c.2 d. 11 n.1
Mandatarius neque lucrum neque damnum ex mandato quod pro alio suscepit sentire debet, l.4 t.2 p.175 c.1 d. 11 n.2
Mandatarium indemnem omnimodo seruari oportet à mandante, lib.4 t.24 p. 393 c.2 d.26 n.2
MANDATVM omne cùm originem ex officio & amicitia trahat, debet esse gratuitum, lib.4 t.6 pag.403 c.2 d.6 nu.1. in all.
Mandatum nunquam præsumitur, li.4 t. 14 p. 314 c.1 d. 63 n.4 quia mandatum est facti. Ibid.p.315 c.2 d 30 n.3 in all.
Mandatum legitimum præsumitur ex decursu longissimi temporis, & probari potest per testes, nisi cum agitur de mandato ad pecuniam exigendam & solutionem accipiendam, l.4 t.26 p. 402 c.1 d.7 nu.4 in al.
Mandatum idoneum habens non cogitur exhibere domini ratihabitionem quàm is eam promiserit, l.4 t.26 p.202 c.1 d.7 n.1.2.3 & 4
Mandatum diligenter & ad vnguem implendum est l.8 t.38 p.1146 col.1 d.6 nu.15
Mandatum habens generale non indiget speciali nisi in certis casibus, l.2 t. 8 p.103 c.1 d.32 n.2 in all.
Mandatum ad agendum habere non semper præsumitur qui penes se habet instrumentum ex quo agi potest, li.4 t.28 p.417 c.1 d.9 n.1
Mandatum debitori factum de soluendo alteri, tamen si alter ille sciuerit, non sufficit ad acquirendam liberationem, quousque secuta sit solutio aut quid aliud simile, quod solutionis vim habere possit, lib. 4 t.10 pag 301 col.2 d.10 nu.11
Mandatum semel incœptum consummari oportet: propria enim cuiusque rei forma contingit ex consummatione, p. 99 col. 1 d.14 num.2 & 3 in all.
Mandatum speciale habere, præsumitur is, qui tam præsumitur habere generale, lib.4 tit.14 p. 314 c.2 d.63 nu. 2 in all.
Mandatum quoties certum est, à forma recedi non potest, pag.135 c.1 d.1 num. 22 in all.
Mandatum sui natura est renocatorium, lib.4 t.26 pag.405 col.2 d 16 n.4 & 5
Mandatum reuocatum nihil est, l.4 t.24 p.397 c.1 d.17 n.10 in all.
Mandatum solà voluntatis mutatione reuocari potest p. 95 c.2 d.2 numero 3 in al.
Mandatum delinquendi de quo non constat nisi ex confessione mandatarij, non facit iudicium ad condemnandum nisi aliis concurrentibus, li. 9 t. 25 p.1204 c.2 d.5 nu.1
Mandatum finitur interueniente noua causa quæ rerum statum mutet, lib. 4 t.26 p.401 c.1 d.5 n.1
Mandatum finitur morte, re amplius non non integra, p.99 c.2 d 14 n.2 in all.
Mandatum quando non finiatur morte, l.4 t.26 p.407 c.1 d.19 n.1.2 & 3
Mandatum accipiendæ solutionis non aliter mandanti nocet quàm si probetur secura solutio, & quidem ante reuocationem, lib.4 t.1 p.268 c.2 d.42 num. 8 in all.
Mandatum exercendę iurisdictionis, si liberalis & iusta mandandi causa fuit, reuocari non potest, l.4 t.26 p.405 c.2 d.16 n.1
Mandatum renouandorum instrumentorum censualium suscipiens intra certum tempus vt fit certa mercede condemnandus est ad census ipsos præstandos, etiam cum vsuris decuncibus, lib 4 tit.26 pag.405 c.1 d.15 nu.1.2.3. & 4
Mandatum de prouidendo non est prouisio p.30 c.1 d.7 n.1 in al.
Mandatum in prouidendo mittendoque in possessionem impletur cùm impetrans mittitur in realem & actualem possessionem, p.30 c.1 d.9 n.1 & 2
Mandatum summi Pontificis de prouidendo nullum iu tribuit impetrandi nisi subsecuta prouisione, adeoque & missione in possessionem, pag. 30. c. 1 d.7 n.1 & 2
Mandati susceptí officium procurator deserere non potest, nisi causa noua emergat, & tunc iudicis arbitrio permittitur, p.97 c.1.d.8 n.1 & 2
Mandati reuocatio per iudicem expediri non debet, sed ex solo reuocantis animo pendet, l.4 t.26 pag.401 col.1 d.6 num.5
Mandati taciti præsumptionem inducit traditio, non sola possessio, li.4 t.28 p. 417 c.1 d 9 n.3
Mandati actione prior conueniendus est hodie, ad quem negotium principaliter pertinet, lib.4 tit.16 p. 406 col.2 d.17 n.1 in al.
Mandato comparantur Episcopi, tacitus consensus & ratihabitio, p.19 c.1 d.3 num. 14
MANDATOR si neget se mandasse, & postea conuincatur de mendacio, exceptionem ordinis postea non habet, l.2 t.14 p.113 c.2 d.3 n.3 in all.
Mandato quantumlibet generali dolus permissus non intelligitur, l.9 t.18 p. 1182 c.1 d.3 n 5 in all.
MINDATOR si neget se mandasse, & postea conuincatur de mendacio, exceptionem ordinis postea non habet, l.2 t.14 p.113 col. 2 d.3 n.3 in all.
MANIFESTVM dicitur, quod vel per confessionem, vel per probationem, vel rei euidentiam patet, p.33 col. 1 def. 20 n. in all.
MANVMISSIO valere non potest, quæ fit à non domino: imo nec quæ si à domino, si in id tempus conferatur quo dominus esse desierit, l. 3 t.23 p.238 c.1 d.8 n.2 in all.
Manumissio ab herede in præiudicium fideicommissi conseruatur ingenuitas, sed precium fideicommissario præstari debet lib.7 t. 3 pag.796 c.2 d.1 n. 1
Manumissio facta per fructuarium nullius est momenti, nisi tacitè per longum proprietarij silentium confirmata sit interueniente bona fide. Aliud est si fideicommissario lib.7 t.5 p.802 c.1 d.1 n.1
Manumissionem à fructuario factam tenetur eius hæres ad id quod interest, in quo etiam continetur æstimatio hereditatis quæ amittitur ex inualiditate manumissionis, lib.7 tit.5 p.802 c.1 d.2 n.1
Manumissiones factæ ab hærede fiduciario pendente fideicommissi condicione valent etiam in præiudicium fideicommissarij, si postea condicio extiterit: factæ à fructuario non valent, l.3 t 23 p.238 c.1 d.8 n.1 & 2
ad MANVMITTENDVM seruum vel hominem dediticiæ conditionis, qui duorum dominorum sit talliabilis, quæ solemnitates obseruari debeant, l.7 t. 2 p.796 col.2 d.1 n.5
MARITVS & suarum rerum & dotalium æque ac suarum administrationem habet l.4 t.14 p.313 c.1 d.22 nu 4
Maritus potest & debet vxorem defendere suo nomine, nec egetvllo ad id mandato, li.2 t. 2 p.76 c.2 d.14 n.1 in all.
Maritus agere potest de iniuria facta vxori pariterque iniuriam reddere lib.9 t.20 p. 1184 c. 1 d.3 n 1
Maritus plus est quàm procurator in dote cuius est dominus, p.134 c. 2 d.1 n.4 in al.
Maritus plus vxori debet quàm iniusto possessori, p.124 c.2 d 5 n.8 in al.
Maritus præsumitur habere mandatum tacitum ad tractandas res vxoris, l.4 c. 14 pagina 314 col. 1 d.63 nu.2 in al.
Maritus habet plus iuris in re donata vxori, quàm in re dotali, lib.4 tit.21 p. 373 c.1 d.27 n.10 in all.
Maritus nihil iuris habet in bonis paraphernalibus aut aduentitiis nisi consentiente vxore, lib. 4 t.14 p.313 c.2 d. 22 n.5 in all.
Maritus est dominus bonitarius: vxor verò domina quiritaria: & quoties dominus bonitarius cum quiritario concurrit, præfertur bonitarius l.4 t.22 p. 376 c.1 d.6 n.8 in all.
Maritus etiam solus potest totam dotem exigere etiam quæ ipsi & vxori simul sit promissa, l.5 t.7 p.543 c.2 d. 31 n.4 & 5
Maritus dotis non suo tempore solutæ vsuras petere potest, lib. 4 t.24 p.386 c. 2 d.8 n.6
Maritus teneturomnimodo reddere vxori dotem promissam à fratre, tametsi eam frater non soluerit, quamuis adhuc soluendo sit, l.5 t.7 p.536 c.2 d.9 n. 2 3.4 & 5
Maritus quando teneatur ad restitutionem dotis & solutionem augmenti, etiamsi dos probetur non soluta, l.5 t.7 p. 538 c.1 d.15 n.4.5 & 6
Maritus qui in dote restituenda moram contrahit dotis vsuras debet, l.5 t.8 p. 551 c.2 d.5 n.1 & 3
Maritus dotis conditionem deteriorem facere potest quantum ad fructus & vsuras pertinet & pro tempore constantis matrimonij, sed non quantum ad dotem ipsam, lib.5 ti.9 p.560 c.1 d.2 nu 3 & 4
Maritus non tenetur lege Iulia de adulteriis, l.6 t.33 p.770, col.1 d.8 num. 1 in al.
Maritus nunquam est onerandus vt in ius vocet vxorem proslite contra maritum ipsum ab alio instituta, l.2 t.2 p.76 c.2 d.14 n.1.2 3.4.5
Maritus de moribus vxoris conquestus apud iudicem Ecclesiasticum, non potest interim agere tanquam maritus ex dotali constitutione siue contra dotis debitores, siue contra possessores bonorum dotalium, lib.5 tit. 7 p.550 c.1 d.56
Maritus lite pendente heres institutus eandem litem heredis iurè prosequi potest, p. 160 c.1 d.16 n.1 & 2
Maritus ab vxore, & quidem minore precio, si non sit animus donandi, emere potest, p.106 c.1 d.4 n.3 in al.
Maritus vide casus.
Mariti bona omnia pro dote sunt mulieri, etiam tacitè obligata, p.181 c.1 d.2 n. 2 in al.
Mariti confessio quod vxoris pecunia sit non nocet anterioribus creditoribus, posterioribus nocet, l.4 t.14 p.318 c.2 d.43 n.1 & 2
Marito quantum fieri potest subueniendum est, cùm habet dotem ex causa onerosa, nec aliter fuerit vxorem ductus; l.3 t. 25 p.246 c.1 d.6 n.11 in all.
MARTINI V. papæ constitutio de annuis pensionibus certo pretio venditis, l.4 t.24 p.398 c.1 d.40 n.2 & in al.
MASCVLINVM concipit fœmininum, l.5 16 p 585 c.2 d.13 n.6
MASCVLORVM appellatione continetur

nepos ex filiâ, si testator habuit rationem sanguinis, non etiam si familiæ & agnationis, l.6 t 19 p. 704 c.2 d.1

cum Masculis decedit ille quo viuo nepos ex filia nondum conceptus fuit, l. 6 t.19 pag. 704 c.2.d.2

MATER non succedit in bonis filiæ talliabilis, sed tamen debet saluam habere legitimam, lib. 6 tit.32 pag. 767 c.1 defin.2

Mater quę obnon petitum filio tutorem, amittit omnem ipsius successionem, non tamen amittit legitimam, l. 6 t.32 p.766 c.2 d.1

Mater quæ hypothecas suas dotales cum cæteris pupilli bonis sub hasta locauit tanquam tutrix, censetur renunciasse possessioni quæ fuerat ei quæsita per clausulam, l.7 t.7 p.815 c.1 & 2 d. num.1

Mater quæ pecuniam mutuam accepit ad soluendum filiorum debitum quorum tutrix erat, aut conuenienda est tanquam tutrix, aut Velleiano iuuanda, lib.4 t.21 p. 371 c.1 d.22 n.1 & 2

Mater quæ prætextu dotis pupillum spoliasse dicitur possessione pignorum dotalium, quam pupillus retinere potuit pro administratione, non priùs condemnanda est quàm rationes reddiderit.p.183 col.2 d.15 n.1 & 2

Mater quæ præfertur auo paterno in filij sui successione, non tamen aufert auo vsumfructum, quem habuit ille in bonis viui nepotis iure potestatis, lib.6 t. 35 p.778 c.1 d.14

Mater quæ minoris filij curatrix erat & vsufructuaria quando videatur bona filij curatorio potiùs quàm proprio nomine alienâsse? l.4 t.18 p. 413 c. 2 d. 1 n.1.2 3.4 & 5

Mater quæ fuit tutrix testamentaria an post secundas nuptias possit reassumere tutelam, saltem in subsidium, si alij nulli sint nec possint esse tutores, l.5 t. 21 pag.589 c.2 d.2 n.11 in al.

Mater si filium redimere voluerit & redemerit, facti pœnitere non potest l.4 t.9 p.293 c.2 d.2 n.13 in all.

Mater si talliabilis, pater verò liberæ conditionis aut alterius dòmini quis succedat in bonis maternis, l.7 t. 1 p. 782 c.1 d.9 n.1

Matris venientis ad luctuosam filij hereditatem causa semper est fauorabilis, li. 9 tit. 8 p.643 c.2 d. 1n.5 in all.

MATRIMONIVM concordans nunquam turbandum, lib.2 tit.2 pag.76 c. d.14 num.5

Matrimonium contractum licèt à Sabaudo secundum consuetudinem Burgundię, valet: nullum a. augmentum debetur, sed tàtum illud quod vocatur doharium, l.5 t 9 p. 560 c.1 d.1 n.10 in al.

Matrimonium sine dote, nondos sine matrimonio esse potest, p.122 c.1 d.1 n.1 in al.

Matrimonium contra leges factum per errorem facti potiùs, quam per dolum & malitiam factum præsumitur, si publice & palàm celebratum sit, lib. 4 t. 5 p.283 c.2 d.2 n. 1

Matrimonium contractum quasi cum vidua ante acceptum de priori viri morte nuncium certum non valet, lib. 9 t. 23 p.1223 c.2 d.28 n.1

Matrimonium etiam ignoranter contractum ab ea quæ alium virum viuentem habuit non valet & dos eo nomine data condicitur. Augmentum verò dotis etiam promissum non debetur, l.5 tit.3 p.521 c.1 defin.11 à n.1 ad 9

Matrimonium quoties à scientibus contra leges celebratur dos fisco ex Valentiniani & Theodosij constitutione adiudicanda est, lib.4 t. 6 pag.284 col.2 defin.2 numero 7 & 8

Ad Matrimonium nemo sine voto & spe suscipiendorum liberorùm accedit, l.3 t 20 p.223 c.1 d.2 nu.2 in all.

Matrimonij onera omnia ad maritum pertinent, ob eamque causam solet dos marito à muliere dari, l.4 t.21 p. 367 c. 1 d.8 n. 2 in all.

Matrimonij fauore facta donatio non potest ob donatarij ingratitudinem reuocari l.8 t.36 p. 1134 c.2 d.1 n.1.2 & 3

Matrimonij impediendi multiplex esse causa solet, l.4 t.6 p.284 c.2 d.2 num. in all.

Matrimonij probatio, per testem viuum cum fama impleri creditur, quod sine alterius matrimonij præiudicio fiat, l. 4 t 14 pag.310 c.1 d.8 n.1

Matrimonij carnalis & spiritualis differentia. l.5 t.1 p.518 c.1 d.1n.1 & 2

Matrimonio constante dos non solum constitui, sed & augeri potest, pag.122 c.1 d.10 nu.10

Matrimonia debent esse libera, l.6 t.25 p. 747 c.1 d.18 n.1 in al.

Matrimonia contrahuntur spe & voto suscipiendorum liberorum, li.8 t.38 p. 1136 c.1 d.6 n.2 in al.

Matrimonialis causa pertinet ad iudicem ecclesiasticum: sed An venter vel filius mittendus sit in possessionem, cognitio est iudicis laici. p.154 c.1 d.16 num.1.2.3 & 4

MATRIX scriptura non minus valet quòd in protocollum non sit redacta dummodo à notario, contrahentibus testibusque sit subscripta, l.4 t.16 p. 353 c.1 d. 24 n.4 in all.

Matricem scripturam exhibens non est cogendus exhibere protocol.um, l.4 t. 16 p. 353 c.1 d.24 n.4 in al.

MEDICI licet nec nobilitatem hoc ipso sibi acquirant, immunitatem tamen & viuis illis vxores & filij eorum, l.9 t.29 pag. 1215 column.2 d.9 num.1

MEDIVM inhabile semper impedit conjunctionem extremorum, l.4 t.43 pa. 485 c.1 def.1 n.12 in al.

MEDIATORES non facilè audiendi sunt, nisi vtraque parte consentiente, l.4 t.15 p. 342 c.2 d.56 n.1

MELIORATIONES reddit dominus directus, nisi cum Emphyteuta vel feudum redeat ad eum ex culpa possessoris, l.4 t. 42 p.497 c.2 d.24 n.1.2 & 3

Qui per MENDACIVM se obtulit & depositarium constituit ad impediendam iudicati executionem, exceptionem nullam habet, l.4 t.25 p.398 c.2 d.2 n. 1.2 & 3

Mendacium puniri æquum est, p. 113 c.2 d. 3 num 3 in all.

MENTITVS dici non potest qui petita finium demonstratione id egit potius ne sibi post modum mentiri liceret l. 3 t. 22 pag. 231 col.1 d. 7 n.4

MENSVRÆ aut modij expressio semper fit limitatiuè, ita tamen vt per subiectam expressionem confinium emptoris fauore ampliari possit, non autem restringi. Expressio autem confinium fit demonstratiue quantum ad emptorem: limitatiuè verò quantum ad venditorem l.4 t.28 pag.415 c.2 d.4 nu.4 in al.

MERX tamdiu debetur quamdiu non est soluta l.4 t.2 p.276 c.1 d.14 n.1

Merx propter fructus promittitur quorum dominium acquirit conductori cum eos ex domini voluntate percipit l.31 t.22 pag. 231 col.2 d.8 n. 10 in all.

MERCATORIBVS non licet se inuicem decipere in substantia rei, sed tantum in precio, li.9 t.15 p.1178 c.2 d.2 n.8 in al.

Si pro Merce debita pignus sub hasta venditum sit non aliter valet venditio quàm si merx ritè & prius æstimata sit. Debitor tamen non aliter audietur cum si offerat, l.8 t 16 p. 1011 c.1 d.7 numero 5 & 6

Metus comunis habet in se ignorantiam pag.107 c. 1 d.7 nu.3 in al.

Metus correptionis aut liberationis post dilecta rectificat magnus habet l.4 t.15 pag. 321 col 2 d.16 n.7 in al.

Metus illatus a domesticis nocet domino, qui quod in domo fuit scire vel verisimiliter non ignorauit, lib.6 t 15 p 768 c.2 d.2

Metus iustus non est, si quis ad cognitionem iudicis ducatur, si non sit liberosus p.106 col.1 d.3 n 11

Metus leuis sufficit ad transactionem pag. 89 c.2 d.5 nu.3 in al.

Metus reuerentialis non inducitur ex sola animi præscientia quæ sufficere queat ad rescindendum contractum sine probetur pag 106 col.2 d.6 n.1 & 2

Metus reuerentialis tam parentis quàm maritalis, etiam inter maiores, non facit rescindendæ vendationis ex causa læsionis l.4 t.26 p.428 col.1 defin.12 n. 1 & 2

Metus reuerentialis interdum solet attendi ad excludendum consensum voluntarium l.4 t.21 p.356 c.2 d. 14 n.4 in all.

Metus quem quis passus est non debet ei esse captiosus, nec ad eum in alterius præmium venire oportet pag. 120 c.1 d.1 nu.8 in al.

Metus & dolus facere non debent vt quod cessante vi vel metu gestum est, irritum habeatur p.104 c.2 d.3 n 5

MILES non omnia quæcunque gerat per vim & impressionem facere dicitur p. 106 c.1 d.5 n.1 nec sola præsumptio sufficit ad condemnandum militem, lib.4. c.2 n.4 in all.

Miles pecuniam mutuam dare non prohibetur lib.4 t.7 p. 287 c.2 d. 8 n.2 in all.

Militi ad minuendam dignitatem suam nocere non oportet l. 4 t.7 p.287 c.2 d 8 n.7 in all.

de Milite defuncto post annum militiæ, qui adulteræ aut focariæ iùs legauit, lib. 6 t.16 p.689 c.1 d.3

Milites tam mites & benevoli esse circa collatores tributorum debent quam feroces & audaces contra inimicos l.4 t.7 p.187 c.2 d.8 n.1 in al.

MINOR in iudicio comparere non potest, nec adultus sine curatoris autoritate p.113 c.2 d.11 n.5 in all.

Minor donare non potest nequidem cum decreto pag. 117 col.1 def.1 n.7 in al.

Minor reddere non tenetur quod fato periit p.127 c.2 d.3 n.3 in al.

Minor sicuti verus tutor esse non potest nec idoneus defensor p. 133 c.1 d 1 n.6 in al.

Minor ætas probatur per testes colligentes ætatem ex adspectu non per dationem solam curatoris lib.4 t.14 p.310 col.1 d.9 n.1 & 2

Minor potest procuratorem constituere sine curatore dummodo interueniat iusiurandum, nec ille petat sibi dari curatorem, quem tamen semper dari melius est pag.116 c.1 & 2 d.1 n.1 & 2

Minor vigintiquinque annis procurator constitui non potest, nec constitutum aut iudex aut aduersarius admittere cogitur p.102 colum.2 d.30 n.1

Minor vigintiquinque annis tutor esse non potest pag.133 c.1 d.1 numero 3 in al.

Minor vigintiquinque annis siue curatorem habens, siue si hereditatem dànosã incósulto adierit, siue patris aut aui, siue

siue agnati aut extranei hereditas fuerit, restitui ad eam omittendam in integrum potest, p.123 c.1 d.3 num.1

Minor post annum trigesimumquintum à Principe in integrum restitui potest si iustam videat Princeps restitutionis subesse causam, pag.140 c.2 d.2 n.4 in all.

Minor omni casu à fideiussore iudicio mandati conuentus eodem ætatis fauore aduersus fideiussorem quoque restitui poterit ni dolus proprius sit impedimento, pag.112 c.2 d.1 n.12 & 13

Minor qui se maiorem dixit & iurauit apud iudicem, si tutor datus sit, postea se maiorem neget non aliter audiendus est quàm si probet se minorem, p.133 c.1 d.1 n.1

Minor non læditur ex eo quod sé vni obligat si ab alio liberetur, licet non idcirco fiat locupletior nisi duriorem creditorem elegerit, li.5 t.10 p.567 c.2 d.10 n.6 in all.

Minor quoties læsus est, etiam in omittendo, restitui solet, li.8 t.3 p.959 c.1 d.24 n.13 in al.

Minor restituitur quoties læsus est in eo ipso quod gessit, l.7 t.15 p.841 col.2 d.5 n.1 in all.

Minor si fundum sine decreto vendiderit, adhibito quidem iuramento, sed interueniente læsione, aduersus hanc cessionem restitui poterit, p.108 c.2 d.4 num.4

Minor si vendiderit rem paternam, cuius retinendæ iustam & probabilem affectionem, læsus videtur p.118 c.2 d.4 num.4

Minor restituitur aduersus damnosam aditionem, lib.6 t.11 pag.670 c.2 d.37 n.5 in all.

Minor interueniente etiam curatoris authoritate potest restitui, lib.4 ti.24 p.397 c.2 d.39 n.3 in all.

Minor qui rem immobilem sine decreto vendidit excepta sibi redimendi facultate in certum vsque tempus iustam causam non habet petendæ restitutionis, quandiu rem suam iure communi & ex pacto habere potest, pag.117 c.2 d.3 n.1

Minor qui fundum indiuisibilem vendidit, si ex læsionis causa petat restitutionem, non aliter audiendus est quàm si paratus sit totum fundum accipere, & vicissim totum precium reddere, pa. 137 c.1 d.2 num.2

Minor in integrum aduersus præscriptionem conuentionalem quæ cum maiore cœpta est potest restitui cum tutor suspectus est vel curator pag.123 c.1 d.3 n.12 & 3

Minor non potest restitui aduersus secundũ creditorem qui alteri solui aduertius primum potest p.111 c.2 d.12 n.1

Minor omnino contumax videri non potest, cuius mater prosequitur litem ex officio & necessitate præcedétis tutelę, l.3 tit.1 p. 66 c.2 d.40 n.67

Minor curatorem non habens qui rem suam immobilem sine decreto vendidit interposito iuramento, si læsus non est, non est restituendus in integrum, p.110 c.2 d.10 n.1

Minor non habens curatorem etiamsi sit contumax in eo petendo, nec in ius venire velit, non ideo tamen condemnandus est, neque tanquam contumax, neque tanquam maior pag. 164 c.2 d.33 n.1

Minoris contumacia facere potest, vt minor absens pro præsente habeatur, non etiam vt pro iurato, p.163 c.2 d.19 n.11

Minoris ætatis priuilegium possessori suppliendi precij electionem auffert, p. 106 c.2 d.6 n.7

Minoris curatorem habentis iusiurãdum non validat contractum sine curatoris autoritate factum de re ad bonorum administrationem pertinente, p.118 c. 1 d.5 nu.1 & 5

Minoris curatorem habentis non maior iurisiurandi ratio habetur quàm si ab impubere præstetur, pag.97 c.2 d.10 num. 9

Minoris rem malè gessisse non videtur is, qui soluit ei cui tunc re vera minor obligatus erat, lib.4 ti.21 p.364 c.1 d.5 n.4 in all.

Minori contumaci in accipiendo curatore ad litem curator etiam absenti & inuito dari potest, p.163 c.2 d.29 nu. 1 & 2

Minori pecuniam credens, credit perdituro, p.124 c.2 d.1 n.7 in al.

Minori propter ætatis lubricum succurri oportet & rusticitati, p.144 c.1 defin.3 nu 3 & 8

Minori aduersus proprium dolum subueniri non oportet, pag.123 c.2 d 3 n.2 in all.

Minori communi auxilio & mero iure munito non debet tribui auxilium extraordinarium, pag.117 c.2 d.3 num.1 in all.

Minori administratoris delictum aut negligentia non nocet pag. 112 col.1 definit. 14 n. 3

Minori prætor subuenire nõ potest aduersus libertatem iam competentem p.120 c.1 d.1 n.10 in all.

Minori curatorem non habenti non est necessaria curatoris autoritas ad procuratorem ad lites constituendum adhibito iureiurando, pag.163 c.2 def.29 num.8

Minori probatio incumbit cũ tenet contractus propter interpositum decretum, aut cùm propter iusiurandum quidem, sed interueniente curatore p.118 c.2 d.4 nu.9 in all.

In Minori ætate fratribus pluribus contrahentibus, aut eorum nomine tutor de re quam in communi habuerunt, si ea læsio interuenerit quæ locum faciat restitutioni potest ab vno ex iis omnium nomine impetrari, etiam citra mandatum p.115 c.2 d.1 n.11.12 & 3

Cum Minore rem habiturus non nisi in litem curatorem petere cogitur p.109 c.2 d. 6 nu.8

cum Minore tutius adhibito curatore contrahitur, l.4 t.24 p.397 c.2 d.39 n.3 in all.

Minoribus errantibus, non fallentibus publica iura subueniunt p.133 col.1 d. 1 n.8 in all.

MISCERE se patris bonis videtur is, qui remoto familiæ vinculo pro herede gerere videtur, lib.6 t.11 p.677 c.2 d.8 nu.2

MISSIO in possessionem sola facit possessorem non decretum de mittendo in possessionem, l.7 t.7 p.814 c.1 d.28 n.1

Missio in possessionem fieri potest pro debito nõ liquido, si modo constet deberi, li.7 t.20 p.896 c.2 d.51 n.1

Missio in possessionem per vnum ex creditoribus non impedit quominus exteri ius suum exequi possint l.4 t.32 pag.945 c.2 d. 19 n.1

Missio in possessionem bonorum non valet nisi denunciata sit ipsi aduersario aut ad eius domicilium affixum fuerit exemplum executionis, lib.7 t.32 p. 939 c.2 d.1 n.1 & 2

MODVS, in contractibus multum differt à conditione, sed non in vltimis voluntatibus, lib.6 tit.24 p.739 c.2 d.2

MOLENDINVM, vt loquitur, inferius structum, si cursum aquæ superioris molendini impediat & ex reclagnatione fiat vt superius molendinum perinde exerceri non possit, impediri potest dominus inferioris molendini ne extruat l.3 t.24 p.240 c.2 d.5 n.6

MONACHVS Papa fieri nõ potest sine consensu sui superioris p.36 c.2 d.33 n.3

Monachus fieri per vim aut metum nemo potest. p. 36 c.1 d.32 numero 9

Monachus sine consensu superioris nihil agere potest p.36 c.2 d.33 nu.1. 2. 3 & 4

Monachus sine consensu sui superioris non potest stare in iudicio neque proprio nomine, neque procuratorio p. 36 c.2 d.33 n.1 & 2

Monachus nunquam fuisse videtur is cui de monasterio exire conceditur p.36 c. 2 d 32 n.10 in all.

Monachus testamentum facere non potest p.12 c.1 d.44 n.8 in al.

Monachus testandi licentiam impetrare potest à Papa, & à summo Pœnitentiario, non ab alio, l.1 t.3 p.36 c.3 d. 33 num.4 in all.

Monachus potest sibi reseruare quædam bona de permissu sui superioris, dum ne per modum pacti p.35 c.2 d.30 nu.1 in all.

Monachus per laicum cogi captis bonis temporalibus vt de crimine testimonium dicat, si id monacho superior permiserit, cuius etiam cõsensu potest esse testis. licet Franciscanus l.4 t. 15 pag.330 c.2 d.10 numero 1.2.3 & 4 in al.

Monachus iudicium suscipiens superiore authoritatem præstante, & condemnatus, non potest ipse neque monasterium impedire quominus fiat executio in bona quæ monasterium possedit patiente superiore li.1 t.3 p.28 c.2 d.2 n.8 in all.

Monachus legitimam non magis in pecunia quàm in bonorum corporibus potest, libr 3 t.19 pag.218 col.1 d.26 nu.1

Monachus sicut legitimam, ita nec legitimæ supplementum petere potest lib. 3 t.19 p.218 c.1 d.25 nu.7

Monachus fratre, alióve agnato dediticiæ, & vt aiunt, talliabilis conditionis sine liberis & conditoribus defuncto, non magis potest escheatam impedire quàm si mortuus: religionis enim ingressus morti æquiparatur pag.35 c.2 d.30 num.8

Monachi non minus ex testamento quàm ab intestato succedere prohibentur. pag.12 col.1 d.44 n.2

Monachi mendicantes non debent decimas fructuum in fundis perceptorum quos propriis siue manibus siue sumptibus colunt: aliorum verò debent, p. 28 col. 1 d.1 num.1

Monachi ab omni successione excluduntur, & in computatione legitimæ non solùm partem non faciunt, sed nec numerum. Partem autem faciunt ex quorum persona monasterium æquisitionis capax, ad legitimam admitti potest, pag.28 column.2 defin.1 num.1 & 2

MONASTERIVM in successionibus & conditionibus loco filij est, si testamenti verba non repugnent, l.6 t.25 p.746 c. 1 d.16

Monasterium ingrediens non potest monasterio plusquam tertiam bonorum suorum partem, & quidem mobilium dare, p.12 c.1 d.44 n.7

Monasterium ingredientis vltima voluntas dicitur illa quam in ipso ingressu explicat. p.12 c.1 d.44 n.8

Monasterio oblatorum & conuersorum differentia, lib.6 tit.19 pag.710 c.1 d.21

de Monasterio excludendo quoties testator cogitat, monasterium non potest contra testatoris mentem bona villa heredis testamẽto instituti vel acquirere vel retinere, p.11 c.1 defin.42 num.10

Monasteria omnia non sunt successionum incapacia, p.12 c.1 d.44 n.4 in al.

Monasteria alioquin acquisitionis capacia, ex edicto Principis, quod ad bona quę in territorio Principis posita sunt, possunt fieri incapacia. pag.12 c.1 d.44 num 13

Monta Regia pluris est quam Sabaudica, l.4 t.2 p.270 col.2 d.1 n.2 in al.

Moneta An pura puta sit rationalium est cognoscere, l.3 ti.12 p.201 c.1 defin.43 num.1

Monetæ præfectura perpetua nobilitatem tribuit, non temporalis, li.9 t.19 p.1215 c.2 d.8 n.1

ob Monetæ deteriorationem quæ post delegationem superuenit nullum augmentum debetur ei, cui delegatio facta est, sed priori creditori si non aliud actum sit in facienda delegatione, lib. 8 t.20 pag.1185 c.1 defin.4

Monetæ debitę nec obsignatæ, quamuis oblatę, periculum ad debitorem spectat, l.4 tit.18 p.358 c.2 d.5 n.1

Monetę talię crimen non tantum est falsi species, idque laesæ maiestatis, l.9 ti.15 p.1179 c.2 d.3 n.3 in all.

Monetę falsæ crimen apud Senatum tantum tractari potest, l.3 t.12 p.201 col.1 d.43 num.6

Monetæ falsæ criminis qui socios indicauit veniam meretur quam ei iudex quilibet promittere potest & curare apud Principem debet, l.9 ti.15 p.1179 c.1 d.4 n.1

Monetam falsam expendens ita demum tenetur si scierit, sed mitius ille qui prius eandem monetam accepit pro bona, ille grauius qui falsam monetam vilius emit, vt carius venderet, l.9 t.15 p.1178 c.2 d.2 n.1

Monetę quęlibet in suo genere recipiunt functionem, lib.4 t.2 pag.270 c.2 d.1 num.4

Monetale augmentum nullum debetur pro pensionibus annuis, l.8 t.30 p.1097 c.1 d.30

Monetale augmentum æstimatur ex comparatione aurei, idque ex consuetudine, cui hac parte standum est, li.8 t.30 p.1095 c.2 d.27

Monetalis augmenti petitio nulla superest post solutionem sortis acceptam sine protestatione, etiamsi agatur de dote, l.8 t.29 pag.1105 c.2 d.51 n.1 2 3 & 4

Monetarios contra falsos ex iudiciis etiam indubitatis prius deueniendum est ad torturam, deinde ad condemnationem irrogata pœna non quidem ordinaria sed extraordinaria, l.9 ti.15 pag.1178 col.1 d.1 n.1

Monitorii via, extraordinaria probationis species est, l.4 t.14 p.320 c.1 d.50 num.1

Monitorij impetratio ex iudicis ecclesiastici autoritate pendet, p.328 c.2 d.4 nu.4 in all.

Monitorij publicatio ne quidem ad exonerandum reum, si ex eo futurum sit vt actor infametur, non est permittenda, sed tantum significatio, lib.4 t.14 p.319 c.2 d.49 n.1 2 & 10

Monitoriales ne ab Episcopis extorqueant magistratus seculares interdictum à Concilio Tridentino, lib.3 t.11 p.200 c.1 d.38 nu.3 in all.

Mora non solet nec potest augere obligationem principalem, lib.4 t.2 p.273 c.1 d.7 n.7

Mora contracta ex lapsu diei ius tribuit ex verbis ipsius obligationis, & consequenter suos effectus parit, quantumuis sit strictum iudicium, l.4 ti.2 p.274 c.2 d.9 n.3 in all.

Mora à maiore contracta An & quando purgari possit? l.4 t.36 p.451 c.1 d.13 n.9 & 10

Mora contrahitur quoties quis opportuno loco & tempore interpellatus non satisfacit, l.4 t.2 p.273 c.1 d.7 n.4 in all.

Mora nõ nisi per interpellationem congruo loco & tempore factam contrahitur, l.4 t.43 p.491 c.2 d.15 n.5 in al.

Mora non contrahitur ex solo lapsu diei tacitæ, ideoque nec debentur fructus, nisi à die litis contestatæ, cùm nulla præcessit interpellatio, l.4 t.24 p.394 c.2 d.31 num.1 2 3 4 & 6

Mora ad soluendum ei danda est qui se debere fatetur, lib.4 t.43 pag.499 c.2 d.40 n.2 in all.

Mora paucorum dierum non attenditur, eius tamen temporis quo causa appellationis contrahitur, vsuræ sunt præstandę, l.4 t.24 pag.389 c.2 d.16 nu.1 2 & 3

Mora committi potest in præstanda æstimatione quanti plurimi etiam priusquam ea æstimatio per iudicem taxata sit, l.4 t.24 pag.367 c.2 d.10 n.1

Mora heredis in soluendo legato nocet fideicommissario, sed is postea regressum habet aduersus heredem, l.b.6 ti.26 pag.751 c.2 d.3

Mora heredis nocet fideicommissario, quantum ad vsuras & fructus legatorum pertinentium ad onus fideicommissarij, libro 6 tit.27 pag.756 col.1 defin.10

Mora quo casu minori fiat etiam post annum 25. citra interpellationem, lib. 6 t.26 p.752 c.1 d.13

Mora contrahendi impeditur per obligationem præsertim iudicialem, sine obsignatione, at contracta non purgatur, citra obsignationem, l.8 t.30 p.1100 c.2 d.40

Mora cuique sua nocere debet non alteri, lib.4 t.24 p.397 col.1 d.37 num.10 in al.

Mora propria, quę per iudicis interlocutionem à qua prouocatum fuerit purgata est, ei qui iurare debuit non nocet l.4 t.1 p.167 col.1 d.33 nu.1.2 & 3

Mora principalis debitoris quandoque fideiussori nocet l.4 t.36 p.451 c.2 d.13 n.23

Mora purgatur nouatione, lib.4 tit.1 p.267 c.1 d.33 n.1 in all.

Mora nulla est vbi nulla est petitio l.3 t.15 p.205 c.2 d.5 n.4 in al.

Mora fieri non potest ei qui plus petit quàm quod debeatur lib. 4 t.43 p.499 c.2 d.40 n.9 in all.

Moræ purgatio interdum facit vt desinant deberi vsuræ, etiam quæ antea debitæ fuerunt, lib.6 t.26 pag.750 c.2 d.9

Moræ purgatio admittitur quandiu creditoris non interest, licet cœperit interesse illius qui à creditore cessum ius habet l.4 t.24 p.394 c.2 d.30 n.1 & 2

Moræ præcedentis ratio nulla habenda est in æstimanda re ex contractu stricto debita, lib. 4 t.2 p.273 c.1 d.7 n.10

Moram purgare licet quandocunque ante litem contestatam, siue ob non factam inscriptionem, siue quod in laudimiorum solutione cessatum sit, commisso sit apertus locus l.4 t.43 p.498 c.1 d.17 n.10

Moram impedit oblatio sola canonis indiuidui in iudicio facta l.4 t.43 p.469 c.2 d.40 n.5 & 6

Qui Moram contrahere non potest, multò minùs culpam, quæ plus est p.126 c.1 d.1 nu 11 in al.

Moram fieri ei qui satisfecit est iniquum l.4 t.23 p.379 c.1 d.6 n.5 in all.

Moram vltro liti adiciens facti sui pœnam pati debet, pag.158 colum.2 d.10 n.4

Moram contrahens in soluendo, non ob id cogitur soluere in meliore moneta quàm quæ fuerit tempore contracti debiti, nec si agatur de dote, l.6 t.30 p.1101 c.1 d.42

Qui Moram facit cognitioni condemnandus est in omnes sumptus ab aduersario factos quos ea mora reddit frustratorios, l.7 t.18 pag 864 c.2 d.57 n.1.2.3 & 4

In Mora per interpellationem extraiudicialem ante contestationem contractæ præcedentis moræ tempus spectatur, non contestationis, lib.4 t.2 p.274 c.1 d.8 n.10

in Mora esse incipit author, qui vt iudicato ex parte sua tardius pareat, retinet in lite condemnatum, facitque vt ille non habens vnde soluat cogatur litem tueri mordicus potius quam aut carceres aut vniuersorum bonorum venditionem pati lib.3 t.2 p.170 c.2 d.12 n.22

Morosо tua mora prodesse non debet, nec ei, cui nihil imputari potest, nocere p.38 c.1 d.37 n.4 in all.

Le Mort *saisit le vif*. l.3 t.19 p.210 col.1 d.4 n.1 in all.

Mors cum sit facti extrinseci & accidentalis, numquam præsumitur nisi probetur, maxime si sit fundamentum intentionis l.4 t.14 p.317 c.2 d.39 nu.9 in all.

Mortis probatio requiritur ad constituendam testamenti validitatem lib.4 tit.14 pag.317 c.2 d.39 nu.10

Mortis tempore nemo præsumitur immemor salutis æternę l.4 t.15 p.335 c.2 d.31 n.8 in al.

Mortis probatio solis iudiciis contenta est, nisi cùm mors est fundamentum intentionis lib.4 t.14 p.307 c.1 d.2 n.1 2 3.4 & 5

Mortis cuiusque vnus tantum locus, vnum instans est, vitæ verò & plures loci & plura tempora l.b.4 t.14 pag. 307 c.1 d.2 n.3 & 4

Mortuus audiri non potest l.4 t.15 pag. 331 col.2 d.15 num.2 in all.

Mvlcta, iure prouinciali, omnibus temere appellationibus infligitur li.4 t.14 p.321 c.1 d.53 n.4 in all.

Mulcta pecuniaria decem librarum fortium in pœnam desertæ appellationis est constituta lib. 4 t.12 p.304 c.1.d.2 n.1 in all.

Mvlier suæ familes caput & finis est, li. 6 tit.8 p. 655 col.1 defin.23 numero 30 in all.

Mulier quæ iure communi vsa est, læsa videri non potest pag 121 col.1 d.1 num.11

Mulier nullum habet priuilegium contra creditores anteriores expressam hypothecam habentes: sed si ipsa possideat potest contra eos se tueri exceptione discussionis, l.7 t.34 p.949 c.1 d. 3 n.7 & 8

Mulier habet priuilegium dotis etiam pro expensis quas fecit in malam litem & iniustam pro dote tuenda, dummodo careat dolo, l.5 t.7 p.537 c.2 d.13 n. 6 & 7

Mulier non habet priuilegium vllum pro dote quę tacita esse possit iure communi lib.7 t.34 pag.948 col. 2 d.1 nu.1 & 2

Mulier occupans propria autoritate rem sibi legatam & antea pro dote obliga-

tam cum clausula cõstituti non potest expelli neque per mandatum Quod legatorum, neque per tutorem, l.8 t.2 p.351 c.1 d.22 n.1 ad 9

Mulier quæ cũ viro fundos suos etiam dotales vendidit, nimirum cõtenta ratificationem ex bonis mariti sui consequi, audiendi & habere electionem an ratum velit regredi ad agendum contra emptores, l.4 t.21 p.373 c.2 d.27 n.12 in all.

Mulier, cum vẽditionem dotalis fundi mariti sui fecisset, pecuniam quasi non solutum petere quando cumque potest, p.376 c.1 d.6 num.10

Mulieri non potest prohiberi ne maritus dotales actiones persequatur, l.b.5 t.8 p.359 col.2 d.27 nu.16 in all.

Mulier maritum cedentem pro dote agere potest, non etiam nu.10 signo ante, 141 c.2 d.6 n.12

Mulier, si maritus non sit soluendo, vel mariti hæres, potest omnẽ acbitorem conuenire, l.4 t.21 p.372 c.2 d.26 nu.4 in all.

Mulier quæ se obligauit pro liberando marito qui in carceres detrusus erat ex causa delicti non iuuatur Velleiano: secus si ex causa æris alieni, l.4 t.21 p.368 c.1 d.16 n.1.2.3.4 & 5

Mulier omnimodò probare debet maritum ad inopiã vergere, vt ei cessio bonorum admittatur, l.b.4 t.21 p.369 c.2 d.18 n.27

Mulier quæ verberibus & minis adacta sollicitauit creditorem de fama ignominiam, non eo minùs iuuatur Velleiano, l.4 t.21 p.371 c.2 d.21 n.1 & 2

Mulier iuuatur Velleiano contra suum fideiussorem, etiamsi solverit ille, ita vt, etsi ei non possit: quia potest ei tamen ille eam se exceptione tueri, l.4 t.21 p.364 c.1 d.6 num.1 & 6

Mulier quæ cum filio rem filij vendidit tanquam venditionis correa Velleiani exceptione iuuatur, l.4 t.21 p.362 c.1 d.18 n.1.2.3.4.5.6 & 7

Mulier rem suam fundum dotalem sive paraphernalem iusto pretio vendens cum marito aut pro marito vel alio, quatenus iuuanda Velleiano, l.4 t.21 p.372 c.2 d.27 n.1.2.3

Mulier quando Velleiano contra emptorem quem ipsa quæsiit iuuari possit, l.4 t.21 p.363 c.1 d.3 n.1.2.& 3

Mulier alium rogans vt pro marito fideiubeat iuuatur Velleiano si postmodum actione mandati conueniatur, l.4 t.21 p.373 c.2 d.28

Mulier quæ contra senatusconsultum intercessit, condictionem habet aduersus eum cui soluit, lib.4 t.21 p.364 c.1 d.5 n.1 in all.

Mulier quæ se pro marito egeno obligauit de pecunia in causa alimentorum familiæ conuersa non iuuatur Velleiano, l.4 t.21 p.365 c.1 d.8 n.1. & 2

Mulier quæ sollicitauit &. creditorem quæsiit non facile Velleiano iuuanda est, etiamsi cum marito debendi correa facta sit, l.4 t.21 p.364 c.2 d.7 n.1 & 2

Mulier si restitutione indigeat contra interpositionem factam pro marito, onerabitur probatione quod maritus non sit Soluendo: secus si nulla egeat restitutione: per quam non nocet, lib.4 t.21 p.365 c.1 d.11 n.1

Mulier bonorum mariti excussionem facere cogitur siue constante siue soluto matrimonio pro dote agat, & quid si habeat clausulam constituti, l.5 t.7 p.541 c.1 d.25 n.14 15 & 16

Mulier repulsam patiatur eo tempore quo maritus erat soluendo postea factis per maritum alienationibus deber agere prius in res alienatas, l.5 t.7 p.542 c.1 d.26 n.1.2.3.4 & 5

Mulier agens contra tertium possessorem patitur exceptionem discussionis nominus quàm creditores, l.7 t.4 p.948 c.2 d.2 n.1.2.& 3

Mulier amittit possessionem suam cum patitur pignorando aba locari à tutore nomine pupilli, nisi ex ea causa aliquid acceperit pro fructibus pignoris, l.7 t.7 p.815 c.2 d.31 n.1

Mulier ex rescripto Principis nubere potest ante petitum tutorem, & ante reddita tutelæ rationes, lib.5 t.4 p.521 c.2 d.1 à num.1 ad 14

Mulier nubere non potest, nec vllo casu legitima vxor fieri, quæ iam alium maritum habet, l.9 t.29 p.1224 c.1 d.28 n.7 in all.

Mulier secundo nubens nõ amittit ea quę quæ ipsi data sunt contemplatione prioris mariti, lib.5 t.5 p.522 c.2 d.4 n.1.2.3 & 4

Mulier nupta habere potest res duplicis generis quasdam dotales, quasdam extra matrimonium constitutas, l.5 t.7 p.550 c.2 d.32 nu.1 in all.

Mulier si nupserit sine dote eum constante matrimonio omnia bona sua dotis erunt in dotem non ex eo solo læta videtur, nisi mariti dolo probetur circumscripta, p.122 col.1 d.1 n.2.& 4

Mulier nubens quod disponit circà personam secundi mariti si possit recipere interpretationem ex arbitrio boni viri, non debet videri factum in fraudem legis, lib.5 t.5 p.524 c.1 d.9 n.1 ad 10

Mulier cui legatum aliquid est, etiam in casum secundarum nuptiarum nihil amittit ex ea ejus liberalitate bus mariti, l.5 t.5 p.524 c.1 d.8 n.1.2 & 3

Mulier excusari potest, cum vir longo tempore absuit si cum defunctum arbitrata alij nupserit, l.9 t.7 p.1162 c.2 d.4 n.4 in all.

Mulier olim in dote præferebatur creditoribus omnibus, etiam expressam hypothecam habentibus: quod hodie non tenet, lib.4 t.8 p.292 c.1 d.1 numer.3 in all.

Mulier quæ se debendi corream constituit, sive simpliciter, sive cum clausula *Quilibet in solidum*, iuuatur Velleiano, l.4 t.21 p.370 c.2 d.20 n.1.2.3.4 & 5

Mulier ma er nõ est tenenda adapprobare dictum à sententia qui consentit, si nihil adea contra Velleianum factum sit, l.4 t.21 p.372 c.1 d.25 nu.1

Mulier non potest restitui aduersus creditorẽ ex cuius pecunia dimisit priorem creditorem apud quem etiam intercesserat, nisi prior etiam contractus rescindatur, lib.4 t.21 p.366 c.1 d.12 n.1.2.3. 4 & 5

Mulier non semper, nec per omnia habenda est minoris loco 25. annis circumscripti, vt passim ei subueniri oporteat, lib.4 t.21 p.363 c.2 d.3 num.7 in all.

Mulier in rebus à marito donata in casu superuitæ præferatur omnibus maritj creditoribus posterioribus, licet contraxerint ante conditionis casualis euentum, l.8 t.36 p.1129 c.1 d.10 nu.1. 2. & 3

Mulier prætextu paupertatis non potest pendente lite restitutionis petere ante diem quod non debetur nisi in diem, pag.183 c.1 d.14 num.3 4 & 5

Mulier quãdiu rationes non reddidit est debitrix, nõ quantitatis, sed redditionis rationum, p.184 c.1 d.15 numu.4 in all.

Mulier potest petere assecurationem dotis viri pauperiem probã per viam exceptionis et amittit dotis actionem l.5 t.7 p.546 c.2 d.10 n.3 & 4

Mulier petens assecurationem dotis non habet fortunatam mentionem, quæ tamen probata potest nere non tantũ in bona immobilia mariti sed etiam fructus exinde iam perceptos, l.5 t.7 p. 548 c.1 d.47 n.4 & 5

Mulier agens siue ad restitutionem siue ad assecurationem dotis pro nullo cogitur impensas quæ penes se habet, deinde excutere bona mariti, priusquam agat contra tertios possidentes, lib.5 tit.7 p.548 c.2 d.21 n.6 & 7

Mulier sicut in restitutione, ita neque in assecuratione dotis præfertur creditoribus anterioribus expressam hypothecam habentibus, l.5 t.7 p.542 c.2 d.28 nu.1.2 3 & 4

Mulier potest detrudi in carceres non pro ciuili debito sed tamen pro sumptibus ex causa delicti descendentibus, l.5 t.7 p.546 c.2 d.41 num.1.2.3.4. 5.6 & 7

Mulier pro e à fundum vendendo sine fideiussore, vel maxime pro re obligationem de euictione pro alio intercedere l.41 t.21 p.362 c.2 d.18 n.8 in fi.

Mulier habet regressum in fundum e iam ademptum, cum maritus non sit solvendo l.5 t.7 p.547 c.1 d.41 nu.1. & 2

Mulier habens specialem hypothecam quandoque impedire possit cæteros creditorum e. creditorum super ea speciali hypotheca persecutionem, lib.5 t.7 p.546 c.1 d. 40 a n. m.1 a l 8

Mulier quę ex bonis mariti pro dote possidet ad largam æstimationem non est inquietanda ab aliis creditoribus quamdiu alia sunt mariti bona ex quibus eis satisfieri possit, lib.5 t.7 p.543 c.2 d.32 n.2 & 3

Mulier quæ socie ate bonorum & quæstuum cum marito in tabulis dotalibus contracta ob eam causam cæpit obligata esse ad exsolutionem æris alieni pro rata portione ex consuetudine regionis in qua matrimonium initum est, non ideo probetur totam dotem soluto matrimonio exigere, l.5 t.7 p. 544 c.1 d.33 nu.1 & 2

Mulier quæ constante matrimonio idonea pignora accepit pro dote in tuto collocanda non potest reliquorum bonorum possessores tertios soluto matrimonio inquietare, l.5 t.7 p.544 c.2 d.35 à n.1 ad 14

Mulier quæ ad eludendam executionem quæ fiebat contra maritum, & vt executori illuderet, se pro marito obligauit, non iuuatur Velleiano, l.4 t.21 p. 368 c.2 d.17 n.1.2.3.4 & 5

Mulier secuta domicilium viri non ideò censetur à se recisa, si nulla bonorum diuisio intercesserit, l.7 t.1 p.783 c.1 d.11 n.1

Mulier quæ nutrix fuit non potest agere de dote ante redditas tutelæ rationes, sed si possideat non eo minus habet ius retentionis aduersus alios posteriores creditores, l.5 t.7 p.547 c.2 d.46 nu.1 & 2

Mulier quæ tutelæ rationes non reddit petitionem dotis interim non habet: habet tamen retentionem, l.5 t.8 p.554 c.1 d.12 n.1

Mulier vel eius hæres habens mobilia marito data in dotem æstimata cogitur ea imputare sibi in restitutionem dotis iuxta communem æstimationem si ea sibi retinere velit, lib.5 tit.7 pag.540 col.1 de fin. numer.1 in all.

Mulier quæ etiam constante matrimo

nio consensit venditioni pignorum dotalium ius pignoris sui amittit, si modò ex alijs bonis suum consequi possit. Modò verò magis possessionem amittit si quam antea habuerat, li.8 t. 15 p.1004 c.2 d.3 à nu.1 ad 14

Mulier substituta posthumo instituto non potest hereditatem acquirere, neque suo neque posthumi sui nomine, quousq; sciatur, an sit prægnans, nec proinde beneficium inuentarij implorare, lib.6 t.11 p.673 c.1 d.42 n.1 & seq.

Mulier non cogitur tacere excussionem bonorum mariti, si non agat ad dotis assecurationem, sed eā petat per viam exceptionis & contradictionis, l.5 ti 7 pag.540 c.2 d.21 n.4 in all.

Mulier possessionem habere videtur cùm aliquid habet in vicem possessionis & fructuum, l.b 7 ti.7 p.815 col.2 defin. 31 num.4 in al.

Mulier non est retinenda in possessione bonorum mariti pro dote in tuto collocanda, nisi ad concurrentem vsque dotis solutæ quantitatem, licet non possint ea bona sufficere ad onera matrimonij l b 5 t.7 pag.548 c.2 d.49 n.1 2 3 4 5 & 6

Mulier non potest propria autoritate occupare possessionem rerum dotalium aut pro dote obligatarum. Et quid si maritus fuit talliabilis, li.5 t.8 pag.553 c.1 d.10 nu.1 ad 15

quod Mulier conjecuta est ex instrumento quo continetur simulata dotis receptæ confessio, non exonerat debitores, li.5 t.10 p.566 c.2 d.7 n.3 & 4

Mulier contribuere debet in domicilio mariti non in loco suæ originis, li.9 t. 30 pag.1228 c.1 d.11 nu.1

Mulier nobilis siue à genere siue ex persona prioris viri amittit nobilitatem si postea nubat ignobili, l.9 t.29 p.1218 c. 1 d.17 n.1

Mulier plebeia quæ secundo viro nupsit nobili nulla debet tributa pro bonis sibi pro dote oppigneratis, licet ea bona fuerint antea contributioni obnoxia, lib.9 t.30 p.1228 c.2 d.1 num.1

Mulier quæ partum inuentum mortuum celasse & occidisse dicitur parricidij rea est nisi probet à se editum mortuum, l.9 t.11 pag.1169 c.1 d.2 n.1

Mulier debet esse in officio mariti, li.6 t. 1 p.783 c.1 d.11 n.1 in all.

Mulier sortilegij rea si non liquidis probationibus conuicta sit non debet ex solis suspicionibus condemnari, sed tamen exilio perpetuo mulctanda est, si mala fama vrgeatur, li.9 t.12 p.1170 c.2 d.1 n.1

Mulieris interest dotem habere, pag.134 c.2 d.1 n.10 in all.

Mulieris, cui maritus donauit durior sit conditio quàm mariti qui ab vxore dotem acceperit, l.8 tit.38 p.1136 c.1 d 6 num.4

Mulieris affirmantis rei à se & marito venditæ pecuniam ad se peruenisse confessioni non credendum, si non aliunde probetur, l.4 t.14 p.313 c.2 d. 22 n.8 in al.

Mulieri minori & propter sexum & propter ætatem fauere debemus, l.7 t.1 p. 781 c.2 d.7 n.2 in all.

Mulieri difficile est vt non subueniatur quæ remisit iura hypothecarum, si ex eo futura sit quandoque indotata, l.4 t 21 p.372 c.1 d.26 n. 2 3 & 4

Mulieri post mortem mariti pro anno luctus debentur alimenta iacente herede rare aut herede deliberante, lib.5 t 8 p.557 c.2 def.26 n.3 in all. & ei quę seorsim habitat à viro non culpa sua sed viri, p.558 col.1 ead.d. & n.

Mulieri non magis permittitur maritum suum quàm alium defendere, lib.4 t.21 p.368 c.2 d 16 n.2 in al.

Mulieri permittendum non est, vt constante matrimonio deteriorem faciat dotis suæ conditionem, l.4 t.21 pag 372 c 2 d.26 num.13

Mulieri succurrendum est quæ bonam iustámque de dote actionem habet, licet male egerit, pag.155 c.1 d.2 nu. 5 & 6

Mulieri succurrendum est ne fiat indotata, etiamsi iurauerit, sed ei absolutio & restitutio necessaria est, li.4 t 21 p. 365 c.2 d.10 n.1 & 8

Mulieri obligatæ non etiam soluenti donati subuenitur velleiano, l.4 t.aut 21 p.372 c.2 d.27 n.2 exceptiones, vsq; ad num.9

Mulieri dotem repetenti non nocet exceptio rei iudicatæ etiamsi per errorem consenserit executioni soluto matrimonio, li.7 t.22 p.901 c.1 d.4 n.1 2 & 3

Mulieri nihil imputari potest, quæ constante matrimonio agere non potuit, lib.7 t.7 pag.814 col.1 defin.27 num. 3 in al.

Mulieri etiam ab alio deceptæ non subuenitur aduersus eum quem ipsa decepit, lib.4 t.21 pag.363 c.2 d.4 num. 1 & 2

Mulieri non semper prohibitum est ne se cum marito obliget, Sed ita, Si & pro marito & animo intercedendi obligari velit, lib.4 t.21 p.365 c.1 d.9 n.1

Mulieri extraordinaria pœna infligenda est quæ sciuit falsam monetam à marito & aliis cudi nec reuelauit, l.9 t.15 p. 1178 col.2 defin.3 n.1

Mulieri apud Augustanos non licet soluto matrimonio dotem exigere, nec mariti heredibus pignora pro dote, dotisque augmento data luere quo ad vsque mulier vel moriatur, vel ad secundas nuptias tranleat p. 129 c.2 d.3 nu.6 & 7

Mulieri dicenti se ex aliquo prægnantem an & quomodo credatur & quis partum alere debeat l.9 t.7 p.1163 c.2 d. 6 n.1

Muliere mandante vel minore qui soluit vero creditori mulieris vel minoris contra quem restitutio impetrari poterat securus est, li.4 t.21 p 363 c.2 d 5 n.1 & 4

de Muliere, quę testando in fauorem mariti exceperat partem bonorum, de qua post modum testari pro arbitrio posset, l.6 §.2 p.638 c.1 d.5 n.1.2.& 3

Mulierum genus auaritissimum est l.4 t.14 p.318 c.2 d.42 n.4 in all.

Mulieribus neque minoribus, neque rusticis post didicita testificata testes producere licet: quibus tamen ius ignorare permittitur l.4 tit.15 pag.331 c.1 d. 17 num.1 2.3 & 4

Mulieribus per meram iuris ignorantiam lapsis toties succurrendum quoties de damno vitando certant saltem in quibusdam causis propter sexus infirmitatem, l.4 t.21 p.372 c.1 d.25 nu.5

Munera alia quidem sunt mere personalia: alia mere realia, alia mixta ideo sic dicta, quia imponuntur personis pro patrimonio l.9 t.30 p.1225 col.1 d.2 n.5 in all.

Mutatione personæ, ipsa quoque bonorum qualitas & condicio mutatur, l.4 t.41 pag.461 c.2 d.4 num.10 in al. & l.4 t.7 p.285 c.1 d.1.n.11 in all.

Mutuum non confessione, sed numeratione contrahitur, l.4 t.2 p.271 c.1 d. 4 n.2

N

Natus in peregrinatione, cuius oriundis & loci ciuis sit, l.6 t.19 p.710 col.1 defin.20

Nati ex matrimonio cum adultera contracto an succedant parentibus, saltem in lucris nuptialibus, an vero ea lucra fisco applicentur, l.6 t.33 p.770 c.2 d.10

Nati ex patre adultero possunt & ipsi patri & inter se succedere, l.6 t.33 p.770 c.1 d.8

Necare videtur, qui alimenta denegat li 8 t. 26 p. 1140 col.1 d.1 n.3 in al.

Necessitas semper facit licitum quod alioquin esset illicitum, l.4 t.43 p 504 c.2 d.55 num.4 in al.

Necessitas non inducitur ex eo quod sit voluntaria, l.6 t.22 p.725 c.2 d.29 n.1 in all.

Necessitatis prętextu conductor non potest expelli, nisi de ea constet aliter quàm per iuramentum locatoris, & nisi ea necessitas superuenerit ex postfacto, lib.4 t.42 p.481 c.1 d 51 n.1.2 & 3

Nefasti dies, qui, l.3 tit.11 p.159 c.1 d.6 n.7 in all.

Negans ius authoris sui nullam postea exceptionem ex illius iure potest obtucere lib.2 t.151 p.113 c.1 d 3 num.3 in all.

Negatio facit rem dubiam, quousque actor intentionē suam plene probauerit. l.4.t.42.p. 493 c.1.d.21 num 3. in all.

Negatio probanda est quoties est fundamentum intentionis siue actoris, siue rei. l.4.t.14.p.319 c.1.d.46.n 2. & 3.

Negatiua probatur omnium optime & concludentissime per euidentiam rei lib. 4 tit.14 pag.319 col.1 d.46.num 5. in all.

Negatoria de seruitute agere potest is etiam qui nouum opus facientem non prohibuit cum posset per nunciationem, nec intra annum ad tollendum opus egit interdicto, p. 241 c. 1 d.6 n.1 2 & 3

Negatoriam actionem proponenti ita demum incumbit onus probandi, si fateatur aduersarium esse in quasi possessione seruitutis, l.3 t.24 p.241 c.2 d. 8 n.1

Negligentia est, si non fiat intra certum tempus id quod fieri debuit: tique ex sola cessatione inducitur, p.116 c.2 d.1 n.7 in al.

Negligentia omnis dolus non est aut dolo proxima, sed ea tantum quæ magna adeò est vt non solùm culpam sed etiam magnam culpam constituat, p.116 c.2 d.1 n.8 in al.

Negligentia magna culpa est, magna verò culpa, dolus, l.4 t.26 p.405 c.2 d.15 n.2 in al.

Negligentia vnius nocere alij non debet l.7 t.32 p.946 c.2 d.20 n.9 in all.

Negligentia decessoris à solutione non nocet successori, p.25 c.1 d.86 n 6

Negligentia noua non parit nouam restitutionem sine noua causa, p.133 c.2. d.1 n.1 2. & 3

Negligentiæ mutuæ culpa, mutua compensatione tollitur, p.162 col.2 d.26. n.9

Negligere rem mandatam videtur qui per alium facit, quod per seipsum facere deberet, pag.30 col.2 d.9.num.5 in all.

In Negotio principali qui fouet euidenter malam & iniquam causam, non eo minus condemnandus est in expensas litis appellatoriæ quod in quibusdam capitibus obtinuerit, lib. 7 titul. 18 pag. 871 col. 1 defin. 83 numer.1

Nepos ex filia continetur appellatione masculorum, si testator habuit rationem sanguinis, non etiam si familiæ & agnationis, l 6 tit.19 p. 704 col.2 d.1

Nepotes gradum non personam repræsentant

sentant, p. 84 c. 1 d. 18 n. 10

Nepotes non semper continentur filiorum appellatione, l. 9 t. 28 pag. 1223 c. 1 d. 27 n. 4 in all.

Nepotes non plus ferunt ex bonis aui, quàm debetur detracta ea summa quæ matri in dotem data est, p. 84 c. 2 d. 19 num. 10

NEPTES quæ imprudentibus & prodigis viris nuptæ sunt si quid legatum fuerit, cogendæ non erunt, nec ipsarum mariti ad cauendum li. 3 tit. 19 p. 221 c. 1 d. 34 num. 10

NOBILIS an quis sit absolutè ac simpliciter, an secundum quid, an ex priuilegio, an ex iure communi lib. 9 t. 29 p. 1216 c. 2 d. 11 n. 1

Nobilis & immunis non potest retenta nobilitate priuilegium immunitatis á se abdicare, l. 9 t. 30 p. 1229 c. 1 d. 13 n. 1

Nobilem aliquem esse, nisi nobiliter viuat parum est, li. 9 t. 29 pag. 1218 c. 2 d. 18 n. 1 in all.

Nobiles immunes sunt ab omnibus muneribus personalibus & mixtis tametsi á plebeis prædia tributaria comparauerint, lib 9 t. 30 p. 1225 c. 2 d. 3 n. 1

Nobiles sunt immunes extra tributum commutatorium ab oneribus cæterorum onerum quæ extraordinaria appellamus siue personalia sint, siue mixta, lib. 9 t. 30 p. 1226 c. 2 d. 7 n. 1

Nobiles tributo annuo quod vniuersitas Principi debet obnoxij sunt in annum vsq; nobilitatis quinquagesimum, at non reliquis onerib. plebeiis, li. 3 ti. 18 p. 200 c. 1 d. 40 n. 2 in all.

Nobiles qui sunt, non potest fieri per consuetudinem, vt sint non immunes ab oneribus & contributionis plebeiorum, l. 9 t. 30 p. 1229 c. 1 d. 4 n. 1

NOBILITAS tanquam summum beneficium etiam inuito conferri potest, l. 9 t. 29 pag. 1222 c. 1 d. 26 n. 4 in all.

Nobilitas quantò antiquior est, tantò maior, lib. 9 ti. 29 pag. 1218 c. 2 d. 18 n. 3 in all.

Nobilitas non minus per patrem ad liberos quàm per maritum ad viduam transmittitur, l. 9 ti. 29 p. 1221 c. 1 d. 24 num. 1 in all.

Nobilitas nō tam facilè acquiritur quàm amissa recuperatur, li. 9 t. 28 p. 1214 c. 1 d. 2 n. 1

Nobilitas per aliquem acquisita descendit velut ex traduce ad posteros, lib. 9 t. 29 pag. 1213 c. 2 d. 1 n. 1 in al.

Nobilitas patris facto non amittitur liberis qui eam habent aut á genere aut á Principe suo iure, l. 9 t. 29 p. 1221 c. 2 d. 25 n. 1

Nobilitas facilius probatur, quàm cōceditur, l. 9 t. 29 p. 1217 c. 2 d. 15 n. 1 in al.

Nobilitas genetis probari potest per verba enunciatiua instrumentum familiæ in antiquis, præsertim quæ facta sint coram principe aut eius officialibus, l. 14 t. 315 c. 1 d. 27 n. 1

Nobilitas quamuis non cōferatur, tamen probatur per verba enunciatiua Principis etiam contra tertium, l. 9 t. 29 p. 1217 c. 2 d. 15 n. 1

Nobilitas nec immunitas non amittuntur ex solutione tributorum, quę plebeis indicantur nisi ea solutio fuerit per triginta annos continuata, l. 9 t. 29 p. 1215 col. 1 d. 6 n. 1

Nobilitas & immunitas per legem quæsita mulieri ex perfidia viri non potest auferri ne quidem ex facto viri, lib. 9 t. 9 p. 1317 c. 2 d. 16 n. 1

Nobilitas facto ipso amittitur per vsum mechanicarum artium & nouo priuilegio opus est ad eam recuperandam, lib. 9 tit. 29 pag. 1218 c. 2 d. 18 n. 1

Nobilitati nō nocet agros suos vel communes coluisse, adeóque nec alienos conduxisse, si nobilis aliter viuere non potuit honestè, lib. 6 t. 29 p. 1214 c. 2 d. 3 num. 1

Nobilitati derogat procuratoris ad lites officium, n. si quod apud Senatum exercetur, lib. 9 t. 29 p. 1214 c. 2 d. 5 n. 1

Nobilitatem generis qui per artes sordidas admisit, non nocet liberis ne quidem postea susceptis, imò nec sibi, si quandocunque desistat nec indiget rehabilitatione, li. 9 t. 29 p. 1213 c. 1 d. 1 n. 1 in all.

in Nobilitate probanda testes perturbam audiri possunt, l. 4 t. 15 p. 331 c. 1 d. 14 n. 4 in all.

Nobilitatus ex priuilegio Principis non ideò fit immunis à tributo commutatorio ne quidem pro bonis propriis nisi post annum quinquagesimum, l. 9 t. 30 p. 1225 c. 2 d. 4 n. 1

Nobilitatus ex priuilegio non in corpore iuris clauso indemnitatem vniuersitati præstare cogitur, l. 9 t. 30 p. 1226 c. 1 d. 6 n. 1

NOCENTEM absolui quàm innocentem perire satius est, lib. 7 t. 920 c. 2 defi. 49 num. 8 in all.

NOMEN & vendi & cedi potest, l. 4 t. 26 p. 410 c. 1 d. 28 nu. 2 in al.

Nomen debitoris non solum pignori dari potest, sed etiam venire in obligatione generali bonorum omnium, l. 8 t. 14 p. 1003 c. 2 d. 1 num. 2 in all.

Nominis mutatio in familiæ nobilioris iniuriam virgis & exilio castigāda est, itémque pœna honoraria ni reus sit infamis, lib 9 t. 16 pag. 1180 c. 2 d. 1 n. 1

Nomine debitoris in pignus dato, necessaria est denunciatio, l. 8 t. 14 p. 1003 c. 2 d. 9 n. 1

qui Nomina accepit in dotem pecuniam ex iis redactam, cogitur iudicio de dote restituere sed deductis expensis, l. 5 t. 7 p. 549 c. 1 d. 52 nu. 3 & 4

NOMINATORES Syndicorum minus idoneorum indemnitatem fisco præstare coguntur l. 7 t. 33 pag. 948 col. 1 d. 1 n. 9 in all.

NOMINATIO quam summus Pontifex etiam scienter, adeóque motu proprio fecerit, nullum ius in beneficio tribuit. Nominatio enim titulum quidem præsupponit, non tamen tribuit, l. 4 t. 14 p. 315 c. 2 d. 29 nu. 6 in all.

NON ENTIS nullę sunt qualitates l. 3 t. 19 p. 211 c. 2 d. 9 n. 4 in all.

Non entium & non apparentium idem iudicium, lib. 6 t. 11 p. 661 col. 2 d. 8 n. 2 in all.

Non esse & non apparere sunt paria, l. 4 t. 14 p. 397 c. 1 d. 37 n. 6 in all.

NOTARIATVS eius qui tanquam notarius in formam publicam instrumentum redegit, citra solemnem falsi accusationem denegari non potest li. 4 t. 16 p. 351 col. 1 d. 20 n. 2

NOTARIVS potest subrogari in locum defuncti commissarij ad redigendum inuentarium in formam publicam, l. 6 t. 11 p. 666 c. 1 d. 21 n. 1

Notarius non potest instrumenta defuncti in publicam formam, citra iudicis authoritatem redigere l. 4 t. 16 pag. 346 c. 2 d. 7 n. 1

Notarius ex viuentis notarij protocollis instrumentum publicum non potest excerpere, nisi notarius ille expeditus proponatur lib. 4 t. 16 p. 353 c. 2 d. 26 nu. 1

Notarius recusare non potest quod prohibere non possunt contrahentes quorum interest p. 67 c. 1 d. 3 n. 4 & 5

Notarius sicuti præsumitur rogatus ex eo quod fecit instrumentum, ita præsumi debet solus rogatus qui solus subscripsit, l. 4 t. 16 p. 345 c. 1 d. 1 n. 2 in al.

Notarius instrumentum in protocollum & in ordinem non redigens, puniendus, lib. 4 tit. 16 p. 353. col. 1 d. 24 num. 4 in all.

Notarius qui instrumentum testamenti scripsit non habetur pro teste nisi per iudicem in eam rem auditus sit l. 9 t. 14 p. 1177 c. 2 d. 1 n. 6 in all.

Notarij assertio de iis tantum quæ inter contrahentes geruntur, non etiam de aliis, plenam fidem facit l. 4 t. 14 p. 314 c. 2 d. 26 n. 7

Notarij culpa contrahentibus fraudi esse non oportet, lib. 4 t. 16 pag. 353 c. 1 d. 24 num. 4 in all.

Notarij qui instrumentum conscripsit alius notarius heres, non potest instrumenti descriptionem vtilem facere, quin iudicis iussus, mandatúmque præcedat, p. 63 col. 1 d. 4 n. 1

Notario omnimodo credendum est in iis quæ attestatur coram se gesta esse lib. 6 t. 5 pag. 616 colum. 2 d. 10 numero 7 in all.

Notario plus creditur quàm testibus instrumentariis, nisi cùm agitur criminaliter de falso lib. 9 t. 13 p. 1173 c. 1 d. 3 num. 1

Notario dicenti falsum esse instrumentum nunquam creditur in præiudicium partis lib 9 t. 13 p. 1173 c. 1 d. 4 n. 1

Notario non creditur, nisi de iis quæ sunt coram eo quando celebratur actus, l. 4 t. 14 p. 314 c. 2 d. 26 n. 7 in al.

Notario qui scripsit testatorem, quo tempore suprema ordinabat, sanæ mentis non vsque adeo fuisse creditur, quin probari contrarium possit citra falsi accusationem lib. 4 t. 14 p. 314 col. 2 d. 26 num. 1

Notario rogato in exilium ex causa criminis damnato, potest alius notarius reexpedire instrumentum solo iudicis ordinarij decreto l. 4 t. 16 p. 354 c. 1 d. 28 n. 2

Notarium adhiberi nihil necesse est ad stipulationis validitatem nisi cùm is cui stipulationis commodum acquirendum est, sibi ipse stipulari non potest lib. 3 t. 24 p. 250 c. 2 d. 2 n. 9 in all.

Notarij dicti sunt, quod notis plurimum scribant l. 4 t. 16 p. 350 c. 2 d. 18 n. 1 in all.

Notarij habent administrationem officij sui ordinariam & quidem in solidum, l. 4 t. 16 p. 345 col. 1 d. 1 numero 2 in al.

Notarij habent iurisdictionem quandam ordinariam voluntariam, lib. 4 tit. 16 pag. 345 col. 1 d. 1 n. 2 in all.

Notarij duo adhibiti sine teste quibusdam in locis sufficiunt, l. 4 t. 16 p. 345 c. 1 d. 1 n. 2 in all.

Notarij plures ad aliquod instrumentum recipiendum adhibiti & rogati, præsumuntur in dubio singuli rogati in solidum, lib. 4 t. 16 p. 345 c. 1 d. 1 nu. 2 in all.

NOTORIETAS releuat quidem ab onere probandi, sed non allegandi l. 7 t. 14 p. 836 c. 1 d. 7 n. 4 in al.

NOTORIVM non est probandum, sed probandum est esse notorium, l. b. 4 t. 15 pag. 341 col. 1 d. 50 n. 2 in all.

NOVATIO fit cum apparet actum fuisse de liberando debitore, licèt non fuerit specialiter actum de nouando, lib. 8 ti. 29 p. 1088 c. 1 d. 11

Nouatio nunquam fit nisi id pro quo fit nouatio factum dictúmve sit lib. 4 t. 41 474 c. 1 d. 28 n. 4 in al.

Nouatio per contestationem facta non immutat naturam obligationis ex qua primum agi cœptum est l. 4 t. 2 p. 278 c. 1 d. 7 nu. 11

Noua ſo quæ fit per conuentionem impedit ne à gnentum vllum moueræ ex cauſa præcedente debeatur, at non item nouatio quæ fit per iudicà um, niſi cum idipſum iudicato expreſſum eſt, lib.8 t.29 p.1086 c.1 d.6

Nouatio permit priorẽ actionem eámque in ſequentem transfundit, p.65 c. 1 d.16 n.3 in all.

Nouatione facta, prioris obligationis qualitas & condicio non inſpiciuntur, ſed poſterioris tantùm, p.50 c.2 d.4 n.4 in all.

Aduerſus Nouationem factam per inopis debitoris delegationum ſolus minor reſtitui poteſt, niſi delegantis dolus intercenerit, lib 8 t.29 p.1084 c.1 d.2

NOVVM opus ſine ſententia & non contradicente fecerim, non ſum poſtea compellendus deſtruere, l.8 t.5 p.967 c.2 d.3 n.3 in all.

NVLLITAS contractus præcedens ex mutua culpa vnumquemque ex contrahentibus allegari poteſt, l.4 t.11 p. 303 c.2 d.4 num.1 in all.

Nullitas nullitatum eſt, ſi quid factum ſit à non habente poteſtatem, l.4 t.16 p. 345 c.2 d.2 n.3 in all.

Quod nulliter factũ eſt pro infecto magis quàm pro facto habendum eſt, l.4 t.15 p.340 c.2 d.47 n.3 in all.

NVMERATIO quotieſcũque in conſequentiam contractus præcedentis, contractus ille inſpiciendus eſt, potiùs quam actus ipſe numerationis, p.107 c.1 d.8 n.5 in all.

NVMERVS ſolemnis vno teſte non perficitur, lib 4 t.1 p.262 c.1 d.18 n.6

NVMMI ex earum rerum genere ſunt, quæ primo vſu conſumuntur, l.4 t.18 p.359 c.1 d.5 n.8 in all.

Nummi qui dantur vt ſtatim recipiantur, non alienantur, l.4 t.24 p.393 c.2 d.27 n.2

Nummorum certa & perpetua eſſe debet æſtimatio, l.4 t.23 p.378 c.1 d.2 nu.1 in all.

Nummorum æſtimatio certa eſſe debet ac perpetua, l.8 t.30 p.1100 c.2 d.39 n.1 in all.

Nummorum, qui mel ſunt, dominium me inſcio in alium transferri non poteſt, l.4 t.23 p.383 c.1 d.17 nu.8

Nummis aureis legatis, quales & cuius æſtimationis aurei debeantur, l.6 t.19 p.708 c.2 d.12

Nummis ſolutis qui alienari nequeunt, non naſcitur liberatio: quæ nec naſcitur cùm nummi poſſunt condici, l.4 t. 23 p.383 c.1 d.1 n.17 n.9 & 10

NVNCIATIO non fit à iudice, ſed ab aduerſario à quo non poteſt appellari, cùm nullam habeat iuriſdictionem, lib.8 t.5 p.967 c.2 d.2 n.2 in all.

Non ſemper ei cui Nũciatum eſt nouum opus permitti debet vt interim ædificet oblata ſatisdatione, l.8 t.5 p.967 c. 2 d.3 num.1.2. & 3

NVNCIO aliquid referenti, niſi in eo quod ſit de ipſius officio, non creditur l.4 t.14 p.317 c.1 d.38 n.1

NVPTIÆ ſecundæ quæ conſenſum habent ſiue expreſſum ſiue tacitum aut prædefuncti coniugis, aut ſuperſtitum liberorum nullas pœnas merentur, lib. 5 t.5 p.523 c.1 d.5 n.1.2 & 3

Nuptiæ etiamſi filiusfamilias ſine patris conſenſu vxorem duxerit, valent & An ex ea cauſa poſſit filius per patrem exhæredari? l.5 t.2 p.518 c.1 d.2 nu.1. 2.3 & 4

Nuptiæ inceſtuoſæ excuſari poſſunt per legem *qui contra* 4. *Cod. de inceſt. & inut. nupt.* ſi per errorem affectatum non fuerint contractæ, lib.4 tit. 5. pag.283 col.2 def.2. num.2. in all.

Nuptiæ prohibitæ dotem non habent, l.4 t.5 p.283 c.2 d.2 n.3 in all.

Nuptiales veſtes de quarum ſolutione non apparet an & quando peti poſſint per mulieris hæredes, l.6 t.13 p.827 c. 2 d.8 n.1

O

OBLATIO debet præcedere obſignationem, p.182 c.2 d.11 n.7 in all.

Oblatio debet præcedere obſignationem l.4 t.24 p.397 c.1 d.37 n.8 in all.

Oblatio debet præcedere obſignationem, alioqui non valet obſignatio, lib.8 t.30 p.1060 c.1 d.7 nu.1.2

Oblatio ea demùm admittenda eſt quæ litis mora etiam minuit, l.4 t.14 p.325 c. 1 d.65 n.10 in all.

Oblatio ſuffici. ad impediendam moram non ad obligationem tollendam, l.4 t. 33 p.439 c.2 d.15 n.2 in all.

Oblatio iudicialis impedit moram quia ſtatim ex ea condemnatio ſequi poteſt l.4 t.36 p.448 c.2 d.7 n.19 in all.

Oblatio ſola non liberat emptorẽ à præſtatione vſurarum niſi ſecuta ſit obſignatio, quamuis venditor fuerit in mora accipiendi, l.4 t.33 p.439 c.1 d. 15 n.1

Oblatio ſolutionis iuncta cum obſignatione non modò purgat moram, ſed & ſolutionis vim habet, l.4 t.36 p.448 c.2 d.15 nu.5 in all.

Oblatio incongruo loco vel tempore facta non valet, nec obſignationem ſecuta obſignatio, l.4 t.18 p.359 c.1 d.6 num.4 in all.

OBLIGANS ſe tanquam collaudator & approbator, non poteſt renunciare exceptioni ordinis, lib 8 t.28 p.1083 c.2 d.46

OBLIGARI nemo poteſt ex ſententia à non ſuo iudice lata, l.7 t.20 p.859 c.1 d.25 n.3 in all.

Obligari pignori fundus poteſt, l.4 t.35 p.445 c.2 d.1 n.3 in all.

Nemo Obligatur alieno facto ex eo ſolo quod gradum repræſentet, p.84 c.2 d. 18 num.10 in all.

OBLIGATIO vice ſolutionis eſt quoties ritè facta eſt creditore ſolutionem ſine cauſa recuſante, l.9 t.4 p.1157 c.1 d.6 n.10 in all.

Obligatio eſt actionis mater, l.3 t.22 p. 231 c.1 d.8 n.6 in all.

Obligatio eſt iuris vinculum, l.b.4 t.18 p.359 col.1 d.6 nu.5 in all.

Obligatio & ius petendæ æſtimationis ab eo dumtaxat die quo quis ſoluit, naſcitur, lib.4 t.2 p.276 c.2 d.15 n.12

Obligatio omnis æſtimatur virésq; ſuas accipit ex eo tempore quo contrahitur, tum etiam cum ſub condicione contrahitur, l.4 t.2 p.273 c.2 d.7 nu.7 in all.

Obligatio acceſſionum præſtandarum an e ſententiam nulla naſci poteſt, l.4 t.2 p.274 c.1 d.8 nu.16

Obligatio canonis annui præſtandi in quemlibet poſſeſſorem tranſit, l.4 t.31 p.433 c.2 d.1 num.1.2 & 3

Obligatio donandi animo ſub ſimulatione mutui facta, donatio eſt inter vivos aut mortis cauſa, l.8 t.36 p.1128 c.2 d.7 nu.1.2 & 3

Obligatio hypothecaria, licèt ſit acceſſoria, durat tamen poſt extinctam principalem obligationem, l.8 t.6 p.968 c. 1 d.1 nu.6 in all.

Obligatio legati per cautionem ſemel extincta numquam poteſt reuiuiſcere, cum ſit vnica, nec niſi ſemel legatum fuerit, lib.3 t.19 p.221 c.1 d.34 num.9 in all.

Obligatio naturalis non minus inter patrem & filium, quam in extraneis tamulas contrahi poteſt, l.4 t.23 p.377 c.2 d.1 n.5 in all.

Obligatio naturalis inducit compenſationem, ſicut & deductionem, l.4 t.23 p.377 c.2 d.1 n.6 in all.

Obligatio perſonalis non ſequitur ſingulam ſucceſſorem, l.4 t.43 p.497 c.1 d.7 n.13 in all.

Obligatio obligationi addita non decernit factiſed tertiæ conditionem, lib.8 t.29 p.1085 c.1 d.3 n.2 in all.

Obligatio in perpetuum tabulam nem quam reuiuiſcit, l.6 t.18 p.698 c.2 d.6 n.2 in all.

Obligatio nulla pignoris naſci poteſt ex chirographo in præiudicium tertij poſſeſſoris, niſi a quo tempore facta recognitio eſt, lib.4 t.7 p.239 c.2 d.13 num.14

Obligatio debitore conſentiente reſtaurari poteſt quæ ipſo iure extincta fuit p.125 c.2 d.3 num.4 in all.

Obligatio impoſſibilium contrahinulla poteſt, lib.4 t.18 p.359 c.1 d.6 num.5 in all.

Obligatio ſemel extincta numquam reuiuiſcit, l.8 t.15 p.1007 c.1 c.8 num.6 in all.

Obligatio ſemel extincta numquam reuiuiſcit, l.9 t.29 p.1212 c.2 d.26 n.8 in all.

Obligatio contrahi non poteſt ſine cauſa, ſaltem vt habeat effectum, l.4 t.22 p.375 c.2 d.5 n.2 n.ad.

Obſignatio non ſeruatur quàm ſi creditor obligationem remittendi cauſa, l.4 t.18 p.359 c.1 d.6 n.3 & 4

Obligatio quæ non tollitur verbis, non poteſt dissolui verbis, l.4 t.18 p. 357 c.2 d.2 n.5 in all.

Obligationum annuarum penſionis extinctæ quæ quotannis ab emptore ſolvendum eſt, prodeſt ei ad præſcriptionem, l.4 t.30 p.427 c.2 d.14 num.2 & 3

Obligationis conditio ex hæredum perſona aut numero immutari non potest lib 4 t.18 p.358 c.1 d.3 n.7

Obligationem nullam parit quod fit ſine cauſa, l.5 t.10 p.567 c.2 d.10 n.5 in all. vel eam parit quæ eludenda ſit per doli exceptionem.

Obligationem alienam in nos quando creditori aduerſus priorem debitorem agendi facultatem adimimus, l.4 t.7 p.287 c.1 d.6 num.3

Obligatione ſortis per ſolutionem ſublata non poteſt ſuperede petitio vſurarum ex mora debitarum, l.4 t.24 p. 385 c.1 d.5 n.1 & 3

Obligatione contracta per promiſſionem de vendendo, non poteſt denegari venditio eo ſolo prætextu quod fundus plurisvenditus fuerit, lib.4 t.7 p.238 c.1 d.10 n.1 & 2

ab Obligatione ſe liberans ſit locupletior, lib.5 t.10 p.567 c.2 d.10 num.3 in all.

Obligationes quæ ex negotio & re ipſa proficiſcuntur etiam furioſum & pupillum tenent, l.4 t.38 p.456 c.2 d.5 n.1 in all.

Obligationes & actiones omnes in hæredem tranſeunt, l.4 t.43 p.487 c.2 d.7 nu.4 in all.

Obligationes legitimè contractæ non niſi certis & legitimis modis finiuntur l.41 t.42 p.474 c.2 d.28 n.5 in all.

Obligationes contractæ in fauorem militum, licet per inſtrumentum authenticum & guarentigiatum non habent hodie paratam executionem pendente lite, propter præſumptionem quæ contra

contra milites vrget, l.4 t.7 p.287 c.1 d.8 n.1 2.3.4.5 6 & 7

OBLIGATVS ad certam pecuniæ q antitatem tanquam thesaurarij aut alterius administratoris vices gerens, si quo tempore se obligauit, cà creditore instrumenta acceperit ex quibus para ipsi creditori aduersus thesaurarium actione se poterat, non inutiliter postea vt soluat proprio nomine conuenitur, licet de fiscali pecunia se dixerit soluturum, lib.4 t.7 p.287 c.1 d.6 n.1 & 2

Obligatus ad fideiubendum si conueniatur ad soluendum malè quidem conuenitur: sed non eo minùs habendus est pro fideiussore ex illo die ac si conuentus ad fideiubendum in mora fuisset fideiubendi, l.8 t.28 p.1082 c.1 d.40 nu.1.2 3 & 4

Obligatus ad luitionem pignoris nõ potest dicere se spoliatum esse à creditore qui sine vicio nactus sit possessionem à debitore quamdiu non offert omne id quod debetur, lib.8 t.3 p.961 c.2 d.32 à n.1 ad 18

Obligatus ex proprio facto conuenitur, non tam quod promiserit, quam quod instrumenta acceperit, l.4 t.7 p.287 c.1 d.6 n.1 in all.

Obligatus, si se obligando id egit vt actionem quæ alioquin aduersus alium iam competebat creditori aut competitura erat, ademerit non aliter liberatur quàm si eam actionem & quidem perinde vtilem atque efficacem reddiderit, l.4 t.7 p.290 c.2 d.17 n.2

Obligatus soluere certo loco ex stipulatione, ac proinde ex contractu stricti iuris, non potest ex contractu alio loco, quam quo solui debuit, conueniri, l.3 t.15 p.203 c.2 d.1 n.1 & 2

Obligatus in ampliore forma cameræ non habet exceptionem ordinis quamuis non renunciarit ei expressim, l.8 t.28 p.1075 c.1 d.21 n.1 & 2

ex Obligatis pluribus personis, vnam ab obligatione eximi, aliam teneri nil vetat, l.4 t.29 p.423 c.1 d.20 n.6

OBLIVIO ex solo decennij lapsu inducitur, l.1 t.3 p.42 c.2 d.58 n.11

Obliuio præsumitur ex lapsu decennij, l.7 t.7 p.818 c.2 d.39 n.14 in all.

Obliuio post decennium inducitur, lib.4 t.15 p.335 c.2 d.31 n.4 in all.

Obliuionis præsumptio ex decennio inducitur, lib.6 t.5 p.626 c.2 d.1 num.5 in all.

OBREPTIONIS vicium ad Pontificias literas, non ad eas quæ ab ordinariis conceduntur, pertinet, pag.8 c.2 d.33 num.1 & 2

Vbi vel Obreptionis vel subreptionis maius est periculum, ibi maior adhibenda est cautio, p.9 c.1 d.33 n.5 in all.

OBSIGNANS pretium emptori cum pacto de retrouendendo, quibus casib. nullos fructus consequatur, nullas vsuras ex die obsignationis, li.4 t.36 p.453 c.2 d.17 n.9 in all.

Obsignare non tenetur qui non habet cui possit soluere, l.4 t.24 p.397 c.2 d.39 num.8

OBSIGNATIO non est re vera solutio sed solutionis tantum iure censetur, l.4 t.18 p.359 c.1 d.6 n.5 in all.

Obsignatio pro solutione est ad inducendam plenissimam liberationem, l.4 t.36 p.453 c.2 d.17 n.8 in all.

Obsignatio necessaria est ad fructuum acquisitionem, l.8 t.16 p.1008 c.1 d.4 n.5 in all.

Obsignatio tum demum necessaria est cùm agitur de tollenda obligatione siue sortis siue vsurarum, l.4 t.18 pag.359 col.1 def.6 num.5 in all.

Obsignatio necessaria ad euitandam pœnam commissi, tum quoque cum dominus directus est in dolo, l.4 t.43 p.493 c.2 d.22 n.2 in all.

Obsignatio non est necessaria ad impediendum ne currat tempus intra quod re rouendi tio peti debuit, lib.4 t.36 p.448 c.1 d.6 n.1.2. & 3

Obsignatio debiti, etiam si nihil pro mone augmento obsignauerit is qui petit retrouenditionem, quandoque valet, l.4 t.36 p.448 c.1 d.7 num.1.2.3.4.5 & 6

Obsignatio facta in moneta minutissima, maxime quam credibile sit de proximo publicandam aut aliter impro bandam, l.8 t.30 p.1099 c.2 d.37

Obsignatio minus legitimè facta pro non facta haberi debet, nec potest liberare debitorem, l.8 t.30 p.1089 c.2 d.6

Ad Obsignationis validitatem sufficit vt venditor protestetur se paratum maiorem quantitatem, si opus erit obsignare, nec requiritur vt eo nomine præstet satisdationem, quæ pro non liquidis necessaria est, L.4 t.36 p.448 c.2 d.7 n.2

Obsignatio etiam cum satisdatione minorem vim habet ad inducendam moram quàm ad eam impediendam quamdiu ignoratur an quod petitur debeatur, l.8 t.30 p.1102 c.2 d.47 n.1.2 & 3

Obsignatæ pecuniæ periculum ad debitorem pertinet non ad creditorem, l.8 t.30 p.1090 c.1 d.7 n.6

Obsignatio non valet sine satisdatione, quotiescumque aliquid superest liquidandum, lib.8 t.30 p.1089 c.2 d.5

Obsignatio vt habeat vim solutionis, debet esse de totius debiti liquidi. Nam pro non liquido sufficit satisdari, l.8 t.16 p.1008 c.1 d.4 n.6 in all.

Obsignatione opus est ad purgandam moram nec oblatio sola sufficit, licet iudicialis, lib.8 t.29 p.1106 c.1 d.53 nu.1 & 2

Obsignatum non videtur quod non ducat obsignatum, l.4 t.24 p.397 c.1 d.37 num.9 & d.38 n.1

OBSTINATIO non peccatum nouum est, sed nouus & eminentior gradus peccati, l.4 t.14 p.322 c.2 d.54 num.22 in all.

OCCIDENS, cùm non habeat animum occidendi, sed tantum nocendi venia dignior est siue ad sui defensionem id fecerit, siue primo motu iracundiæ, lib.9 t.10 p.1166 c.2 d.6 n.1

qui Occidit alium ad sui defensionem indiget quidem venia, & indulgentia Principis, sed eam Princeps concedere etiam de rigore iustitiæ debet, l.9 t.10 p.1166 c.1 d.5 n.1

Occisus si quis sit ex officialibus nec appareat per quem ex reis prehendendis, an omnes de homicidio teneantur, l.9 t.10 p.1168 c.1 d.9 n.1

ODIO alieno non debet alius prægraui p.59 c.2 d.18 n.3 in all.

ODIOSIORA quæ sunt difficilius & præsumuntur & probantur, lib.7 t.1 p.786 c.1 d.19 n.8 in all.

OFFICIALIS capiendum, si resistat, impune interficere potest, si non aliter capi possit, l.9 t.8 p.1164 c.2 d.1 nu.4 in all.

Officialis non tenetur ex sola negligentia nisi sit in lata culpa & dolo proxima, l.9 t.7 p.1154 c.1 d.2 n.2 in all.

Officialem eiúsque vicarium, in alma præsertim Camberij ciuitate, inique toro Sabaudiæ theatro Doctoratus dignitate oportet esse insignitum, pag.35 col.2 def.28 numer.1

Officiales propria authoritate prehendere illos possunt, quorum crimina atroca & notoria sunt, lib.9 t.3 p.1154 c.1 d.2 n.1

Officialium negligentia non præsumitur in delictis clandestinis & occultis, maximè si procurator Principis delictum non ignorauit, l.9 t.25 p.1207 c.1 d.13 n.1

OFFICIVM quod quisque tenet, præsertim publicum ipsi non debet esse damnosum, l.9 t.4 p.1157 c.2 d.7 n.12 in all.

Officium clausirale quod habet præbendam adnexam, An sit beneficium? p.7 c.2 d.27 n.1

Officium laicum & annexã habens præbendam laicam non potest infeudari per Abbatem sine solemni a e, ne quidem sub onere annui canonis, sed potest reuocari ad nutum, etiamsi erit possessum per quantoscumque annos, l.4 t.38 p.457 c.1 d.6 n.3 in all.

Officij priuatio pœna est, l.9 t.25 p.1207 c.1 d.12 n.1 in all.

Officij viuentis impetratio alienæ mortis expectandæ votum inducit, p.63 c.1 d.7 n.2

Officio suo priuandus est, qui in officio deliquit, l.9 t.25 p.1207 c.1 d.12 n.1

Officia quæ dedit dominus iurisd. & omnis reuocare potest nisi dederit ex causa remuneratoria, vel alia onerosa, l.8 t.38 p.1140 c.2 d.1 n.1

ONVS æris alieni non sequit rex iuris ratione donatarium, nec si sit vniuersorum bonorum, lib.8 t.36 p.1126 c.2 d.4 à nu.1 ad 24

Onus alienum alteri nocere non debet, lib.3 t.19 p.221 c.2 d.34 n.10 in all.

Onus fideicommissi non potest sequi acquisitionem, nisi cum bona fuerunt ante affecta, l.6 t.17 p.694 c.1 d.6 n.11 in all.

Onus supercerariæ impositum non debet, qui recusaret, si nulla collusio intercesserit, p.90 c.1 d.9 nu.1

Onus propter cer am rem irregatum nõ debet gratius esse, quàm quanti res ipsa est, p.33 c.2 d.22 n.6 in all.

Onus probandi in rescindenda emptione incumbit ei qui læsionem allegat, l.3 t.27 p.251 c.2 d.9 n.1 & 2

Onus soluendi legata & partem æris alieni legatario inuentum non dat ipsi eum actionem creditoribus & legatariis, sed hæredi, l.6 t.18 p.699 c.2 d.11

Oneris improuisi ratione habenda æquum erat, p.183 c.1 d.12 n.3 in all.

Onera hæreditaria sequuntur hæredi attem siue testamentariam, siue legitimam, non quatenus testamentaria aut legitima, sed quatenus hæreditas est, l.6 t.11 p.667 c.2 d.27 n.7 in all.

Onera tam mixta quam personalia soluenda sunt in territorio domicilij non bonorum, excepto tributo commutatorio, l.9 t.30 p.1225 c.1 d.2 nu.1

Onerandus nemo est superuacuo sumptu in ea præsertim re quam facit ex necessitate, lib.9 t.4 p.1156 c.1 d.4 num.1 in all.

ORATIO Christiani nihil non apud Deum potest, lib.3 t.5 p.189 c.1 d.6 n.2 in all.

ORDINARIVS non debet esse facilior quàm summus Pontifex ad concedendum beneficium ei qui iam aliud habet, p.8 c.2 d.33 nu.3

Ordinarius per totum tempus Pontifici reseruatum manus habet ligatas, p.9 c.2 d.36 n.7 in all.

Ordinarius vnoquoque triennio debet visitare omnia beneficia in sua dioc-

cessi constituta, pag 6 c.1 d.33 num.4 in all.

Ordinarij negligentia ab eo probanda est qui devolutionis iure nititur, p.32 c.2 d.17 n.7

ORDINIS exceptio dilatoria est, nec pro inde opponi potest post litem cõtestatam. Ab eo autem qui ex tua promissione conuenitur: fideiubeat, nullomodo, nisi si post fideiussionem conueniatur, l.8 t.28 p.1031 c.1 d.38 nu.1. 2 & 3

Ordines quatuor minores vno eodémque die conferri possunt, p.21 c.2 d.70 num.3

Ordinum sacrorum collatio sine clericatu valere non potest, l.4 t.14 p.311 c.1 d.11 num.7 in all.

Ordinibus sacris per saltum initiatus, obnoxius est peccato mortali, l.4 t.14 p.311 c.1 d.11 n.9 in all.

P

PACTIO vsuraria censetur cũ non est liberum ius redimendi, l.4 t.21 p. 372 c.2 d.26 num.8 in all.

Pactio vt venditor non teneatur emptori de euictione ad id quod interest valet tantùm ad precij restitutionem, l.7 t. 18 p.863 c.2 d.54 n.1 in all.

Pactiones omnes quæ dotis causam deteriorem facere possunt, impedimenti, l.4 t.9 p.295 c.2 d.7 n.7

Pactiones dotales quædam fiunt inscijs propinquis contra id quod in tabulis matrimonij conuentum & scriptum reperitur non valent, l.5 t.9 p.563 c.1 d.11 nu.5 in all.

PACTVM commissorium in trãsactione appositum valet maximè si iudicis authoritas interuenerit, l.8 t.23 p.1037 c.1 d.3 n.m.1.&2

Pactum commissorium appositum in fauorem fideiussoris valet, & clausula constituti in eo adhibita ex nũc prout ex tunc operatur e iam in tertij præiudicium cui interim ius quæsitum est, l.8 t.23 p.1037 c.2 d.4 num.1.2.3. & 4

Pactum commissorium regulariter in pignoribus improbatum; quibus casibus censeatur adprobatum, l.8 t.23 p. 1036 c.1 d.1 à n.1 ad 12

Pactum nudum est ex quo non datur actio, l.3 t.12 p.202 c.1 d.47 n.3 in all.

Pactum de certo, quamuis maximo salario, valet, quamuis non de quota litis; lib.4 t.26 p.400 c.2 d.1 num.1

Pactum de iure prælationis appositum in antichresi aut in venditione facta sub pacto de retrouẽdendo finito contractu & resoluto, l.8 t.23 p.1040 c.2 d.12 num.2 & 3

Pactum prælationis interdum nascitur ex vltima voluntate, si pater disponens inter liberos, iubeat vt nemo ex iis possit bona paterna vendere, nisi denuntiatione prius fratribus facta, vt si velint habeant ius prælationis, l.4 t. 36 p.449 c.2 d.9 n.2 in all.

Pactum prælationis vigilare est in omnibus venditionibus quæ fiunt sub pacto de retrouendendo, l.4 t.39 p.448 c.1 d.5 n.1 in all.

Pactum prælationis paciscenti prodest contra nouum emptorem si paciscens possideat, aut si de pignore quoque conuenerit, l.4 t.36 p.446 c.1 d.1 n.1. 2 3 & 4

Ex Pacto prælationis si adsit hypotheca etiam generalis præsertim cum clausula constituti datur actio etiam contra secundum emptorem, lib.4 t.36 p. 449 c.1 d.9 nu.1.2.3.4 & 5

Pactum vt ex causa euictionis non præstet venditor id quod interest, valet, sed & alias recipit interpretationes, l.4 t.36 p.449 c.2 d.10 nu.1 & 2

Pactum de non petendo aliquando personale est licèt regulariter & sub natura sit in rem, l.8 t.28 p.1072 c.1 d.9 n.1 in all.

Pactum de non petendo simpliciter conceptum tollit obligationem naturalem, p.78 c.2 d.6 n.1 in all.

Pactum de non petendo si tacitè inducatur ex chirographi redditione vni ex correis facta non alij potest prodesse, quàm cui chirographum redditum est p.78 col.2 d.6 nu.4 & 5

Pactum de non succedendo semper expressum & iuratum esse oportet, p.81 c.1 d.13 n.2 & 3

Pactum hoc non petendo quotuplex sit, l.4 t.42 p.478 c.2 d.42 n.8 in all.

Pactum de retrouendendo in dubio censetur personale, l.4 t.36 p.453 c.2 d.17 nu.1 in all.

Pactum de retrouendendo æstimandum est cùm agitur de immodi alienatione, lib.4 t.30 p.431 c.2 d.27 n.1

Pactum de retrouendendo ita demum facit partem precij si adhibitum sit incontinenti, non si ex intervallo lib.4 t. 30 p.412 c.2 d.27 n.1.2 & 3

Pactum de retrouendendo non facit contractum vsurarium, quamuis ideò minoris venditur, nisi adsit ipsius etiam subductæ pactæ æstimationis, lib.4 t.24 p.394 c.1 d.28 n.1.2.3 & 4

Pactum de retrouendendo non impedit translationem dominij, l.4 t.42 p.496 c.2 d.10 n.21 in all.

Pactum de retrouendendo cum læsione etiam enormissima non facit contractum pignoratitium, nisi adsit consuetudo fœnerandi, lib.4 tit.30 p.432 c.1 d.29 n.1

Pactum de retrouendendo simulatum esse non potest ex variis causis etiamsi in persona emptoris non concurrat fœnerandi consuetudo, l.4 t.36 p.447 c.2. d.4 n.1.2.3 & 4

Pacto de retrouendendo toties quoties præscribitur triginta annis, lib.7 t.13 p.826 c.1 d.3 nu.1

Pactum de inficij viuentis hæreditate licet ab initio non valeat, tamen confirmatur si postea is, de cuius hæreditate actum est rescierit & consenserit expressè, in eáque voluntate perseuerauerit, p.80 c.1 d.10 n.1

Pactum quo conuenit inter debitorem & creditorem vt possit creditor possessionem pignorum propria authoritate adprehendere non auffert tertio possessori exceptionem discussionis, l.8. t. 24 p.1043 c.2 d.7 num.5 6 & 7

Pactum quo datur hæreditas in contractu matrimonij non potest reuocari per pœnitentiam, lib.5 t.9 p.561 c.2 d. 7 n.1.2.3 & 4

Pactum præsertim iuratum, quo datur hæreditas in contractu matrimonij, valet idque ex consuetudine, lib.5 tit.9 p.561 c.1 d.6 à n.1 ad 10

Pactum tacitum inducitur ex facto, p.78 c.2 d.6 n.5 in all.

Pactum quod contractui inter alios initio adulterum est fauore tertij absentis, nemine pro eo acceptante valet, p.79 c.1 d.7 n.2

Pactum quoties fit de substantialibus contractus contra ipsius substantiam, non valet, l.8 t.28 p.1084 c.1 d.46 nu.3 in all.

Pactum nullum à pupillo fieri potest sine tutoris authoritate, l.4 t.23 p.380 c.1 d.8 nu.13 in all.

Qui ex Pacto intuito cum debitore successit in locum anterioris creditoris nulla indiget cessione nisi sit extraneus is qui pro debitore soluit creditori, l.8 t. 9 p.997 c.1 d.4 nu.1 ad 10

Is cui ex pacto licet possessionem apprehendere propria authoritate, non eo minus spoliator est si adprehendat eam possessionem quæ sit penes alium quàm paciscentem, eiusue successorem lib.8 tit.3 p.962 c.2 d.14 n.1.2.3 & 4

Pacta inconsinenti facta vestiuntur cohærentia contractus, eique vsque adeò inesse videntur vt contractus potuisse existimentur, lib.4 t.36 p.446 c.1 d.1 n.6 & 7

Pacta inter contrahentes inita cùm pars fundi emphyteuticarij alienaretur, An & quatenus domino noceant, l.4 t.43 p.500 c.1 d.41 num.1 ad 9

Pacta ex in excessu facta vilia sentiri excipiendum non ad agendum, l.4 t. 36 p.446 c.1 d.1 nu.9

Pacta ex in excessu apposita, sine consecutione tantum possunt quantum si in contractu inita habita fuissent, l.4 t.36 p.452 c.2 d.15 num.1.&2

Pacta per quæ dotis conditio deterior fit, non valent, l.4 t.21 p.353 c.1 d.2 n.5 in all.

Pacta & conventiones legem dant contractibus, l.4 t.42 p.481 c.2 d.53 nu.1 in all.

Pacta & conventiones super re certa finem cõtra superioris nullius iuris mouerit, p.24 c.2 d.83 n.6

Pacta quæ nec contra leges, nec sine contra bonos mores seruari oportet, p.81 c.1 d.14 n.14 in all.

Pacta dant legem & formam contractui, p.107 c.1 d.8 num.6 in all.

Pacta pariunt exceptionem ex æquitate naturali, l.4 t.39 p.416 c.1 d.8 num.8 in all.

Pacta non seruare maxima est omnium ingratitudo, lib.8 t.38 p.1158 c.1 d.12 num.2

Pactorum diuersitas, precij quoque diuersitatem inducit, l.4 t.34 p.442 c.1 d.1 nu.13 in all.

Quod PALAM fit caret suspicione doli & criminis, p.7 c.1 d.25 n.2 in all.

PAPA plenissimam habet potestatem in Episcopis, & inferioribus collatoribus & in beneficiis omnibus, lib.1 t.2 p.14 c.2 d.48 n.2 in all.

Papa cùm omnes iudicet à nemine iudicatur, p.4 c.1 d.10 n.7 in all.

Papa est ordinarius ordinariorum, concurritque cum quolibet ordinario, p.6 c.1 d.21 n.4

Papa est ordinarius ordinariorum, lib 6 t.1 p.816 c.1 d.6 n.1 in all.

Papa debet infra mensem à die vacationis prouidere de omnibus beneficijs, & iam de iis quorum collatio sacrosanctæ sedi Apostolicæ excepta est, p.8 c.2 d.32 n.1

Papa quicquid facit in executionem statutorum concilij quod perpetuum est, id quoque perpetuum & inuiolabile esse necesse est, p.34 c.2 d.26 num.6 in all.

Papa nunquam sibi manus ligat, multóque minus ordinarius ei, p.6 c.2 d.19 n.3 in all.

Papa numquam derogat iuri quod alteri quæsitum est, p.15 c.2 d.30 n.3

Papa cùm derogat iuri patronatus laicorum pro medietate quid faciendum sit l.6 t.1 p.616 c.1 d.7 nu.1

Papa in generali reseruatione beneficiorum non censetur ea comprehendere quæ sunt de iure patronatus laicorum, cui nunquam derogat, nisi cùm est litigiosum, l.6 t.1 p.615 c.2 l.6 n.3

Papa si ex magna & rationabili causa ec-

clesiam

lectiuam sibi dignitatem reseruauerit, potior electionis causa erit, quàm reseruationis p.39 c.2 d 47 n.1

Papa potest regulis Cancellariæ derogare & in parte & in totum, pag.24 c 1 d.18 nu.4 in all.

Papa aut alius Princeps, circumuentus creditur cùm rescribit eõ ratione quàm antè rescripserat, aut aliud quid fecerat, p.62 c.1 d. 2 nu.1

Papa potest conferre quæcumque beneficia, si modò vacent, pag 9 c.1 d.35 num 4

Papa solus potest in perpetuum cõmendare beneficium, p.3 c.2 d.9 n.1

Nisi hoc indulserit Cardinalibus & legatis à latere ibid.n.5

Papa solus potest purgare simoniam, & eius præsentia tollit omnem fraudis suspicionem, p.2 c.1 d.3 n.6 in all.

Papa non potest prouidere de beneficio amplius non vacante, p.9 c.2 d.35 n.14 in all.

Papa facere non potest vt quod non habet formam suam rite factum videatur pag.39 c.2 d.46 nu.4

Papa non potest videri dispensare de iis quæ ignorauit & quæ si sciuisset, fuisset difficilior in gratia concedenda, p.1 c.1 d.2 n.6 in all.

Papæ mens non est vt cuiusquam ius in perpetuum tollat, sed tantum ad tempus & ad effectum gratiæ quam aliter concedit, p 14 c 2 d.48 n.6 in all.

Papæ præsentia tam demum omne vicium purgat, cùm de ea res agitur, cui nulla certa forma à iure est præscripta p.39 c 2 d.49 nu.1.2 & 3

PARENS qui conuolat ad secunda vota sicut non amittit vsumfructum ita neque possessionem, l.5 t.5 p.527 c.2 d. 17 n 1.2 3.4 & 5

Parentes qui per secundas nuptias amisecunt proprietatem, eam recuperant si postea omnes liberi præmoriantur, lib.5 tit.5 pag.527 c.1 d.16 num.1

Parentes & liberi non possunt aduersus se testes esse nec si velint, l 4 t.15 p.317 c.2 d.1 num.3 in all.

Parentes dotem dando, quam volunt legem rei suæ dicere possunt, p.79 c.2 d. 7 n.9 in all.

Parentes solent onera æris alieni pro modo possessionũ distribuere aut saltem pro portionibus hæreditariis, l.3 t. 25 p.246 c.1 d.6 n.2 in all.

Parentum maternorum eadem ratio quæ paternis, lib.5 t.16 p.582 c.1 d.2 num.1 in all.

Parentibus ita liberum est arbitrium diuidendæ inter liberos hæreditatis, vt tamen non minus legitima portione habere debeat quisquis sibi conscius est pietatis, l.6 t.5 p.631 c.2 d.18 num.13 in all.

PARLAMENTVM habere non potest princeps qui recognoscit superiorem, l.7 t.11 p.814 c.1 d.1 n.2 in all.

PAROCHIANI non debent supplere parocho quod deest ad victum aut vestimentum, p.34 c.1 d.23 n.3

PARTEM facere non potest qui nec admittitur, nec admitti speratur ad partem, l.6 t.2 p.651 c.2 d.22 n.4 in all.

PATER legitimus est administrator bonorum aduentitiorum filij, lib.4 t.14 p.313 c.1 d.21 n.4

Pater plus iuris habet in bonis filij quàm tutor in bonis pupilli, p.151 c.1 d.10 n. 6 in all.

Pater quamdiu viuit legitimam nullam filio debet, l.4 t.9 p 294 c.2 d.4 nu.11 in all.

Pater non est legitimus administrator beneficiorum ecclesiasticorum filij familias, l.6 t.35 p.775 c.1 d.5

Pater in beneficia alios non nisi agis legitimus filij administrator est quàm beneficij vsufructuarius, l.4 t.14 p.315 c.2 d.30 n.4

Pater non est legitimus administrator bonorum quorum non habet vsumfructum: perdit verò etiam ea eorum administrationem, si in iis malè versetur dolo malo, lib.6 t.35 p.775 c.2 d.6

Pater sicut proprio filio alimenta subministrare cogitur, ita & nepoti ex filio suscepto, quamuis per illegitimã coniunctionem, l.4 t.9 p.293 c.2 d.3 nu.5 & 6

Pater habet vsum fructum bonorum filij ex causa lucra ina & iure patriæ potestatis, li.5 t.8 p.559 c.2 d.27 num.21

Pater habere debet vsumfructum bonorum filij, si paratus sit ex eo filium alere, lib.6 t.35 p.777 c.2 d.13

Pater filij bona etiam immobilia sine decreto alienare potest, dum ne suo nomine, sed filij, p.151 c 1 d.10 n.6 in all. Gubernatio enim bonorum filij penitus patri impunita est, ibid. num.7 in all.

Pater potest filij nomine hæredis scripti & hæreditatem ex fideicommisso restituere iussi, restitutionem facere etiam sine iudice, & actiones transferre, lib.6 tit.35 pag.774 c.2 d.3 nu.10 in all.

Pater potest ex causa æris alieni vendere bona filij sine decreto, sed æris alieni causam probari oportet aliter quàm ex patris assertione, lib.6 t.35 p. 774 c.1 d.3

Pater qui occupauit peculium castrense filij potest & debitores filij conuenire, & à creditoribus eius conueniri, l.6 t.31 p.769 c.2 d.6

Pater prodigus, dissipãs non tantum fructus & reditus, sed ipsam quoque rerum substantiam, tenetur satisdare de bene vtendo fruendo, l.6 t.35 p.775 c.2 d.7 n.5 in all.

Pater data dote profectitia, potest quas vult leges & conditiones apponere, dum ne in præiudicium matris: idem in donatione propter nuptias, l.6 t.35 p.773 c 2 d.12

Pater nõ creditur alienam sobolem propriæ anteponere voluisse, lib.6 t.17 p. 694 c.1 d 6 n.2 in all.

Pater transiens ad secundas nuptias ex proprietario fit vsufructuarius, l.5 t.5 p.527 c.2 d.17 n.5 in all.

Pater si filium redimere voluerit & redemerit facti pœnitere non potest, nec quod eo nomine dedit in legitimam imputare, l.4 t.9 p.293 c.2 d.2 nu.1 in all. an eo nomine omnia eius bona obligata, ibid.

Pater hoc ipso quod filij nuptiis consensum præbet, omnia bona sua pro dote obligare intelligitur, l.4.3 t.9 p.295 c.2 d 7 n.6

Pater filiis suis perinde ac sibi potest stipulari, si modò habeat eos in potestate sua, p.70 c.1 d.7 n.6 in all.

Pater tenetur actione de peculio filij, quatenus dumtaxat est in peculio, l.4 t.9 p.293 c.2 d.2 n.10 in all.

Pater tenetur filij nomine virginem dotare quam filius corrupit, & partum alere, l.4 t.9 p.293 c 2 d.3 nu.1 & 2

Pater non debet damni pecuniarij causa filij salutem permittere periclitari, l.4 t.9 p.292 c.2 d.1 n.5 in all.

Pater filium defendere non cogitur nisi cùm bonorum eius legitimus est administrator, l.4 t.9 p.293 c.1 d.2 nu.11 & 12

Pater potest venire contra factum suum tam agendo quàm replicando de nullitate: quod enim nullum est nullum reo defensionem parere potest, l.4 t.11 p 297 c.2 d.4 n.1 in all.

Pater tactam iniuriam illo potest etiam eo inuito gratis remittere, nisi persona sit vilis aut turpis, l.8 t.33 p. 1122 c.1 d.2 n.1 & 2

Pater non cogitur consensum præstare in eam rem ex qua mox futurum sit vt ipse conueniatur, p 141 c.1 d.6 n.20

Pater viuus prohibere non potest alienare, ac de bonis suis pro arbitrio in eo viuos (dummodo fraudis consilium abiit) disponere, lib 3 tit.19 p.218 c.1 d. 27 n.5 & 6

Pater si quid testamento pro legitimæ filio relinquat, potest eam legem dicere vt prius cogatur filius hæredi reddere quicquid pro ipso pater viuus præstitit, lib.3 t.19 p.219 c.1 d 29 nu.3

Pater qui imprudẽs filium occidit etiam, per culpam venia & commiseratione dignior est, quàm pœna, l.9 t.11 p 1169 c 1 d.1 n 1

Pater, cuius filius occisus est impedire nõ potest, ne occisori gratia criminis per Principẽ fiat, l 9 t.10 p.1165 c.2 d.3 n.1

Pater in filij ab hostibus capti redemptionem nihil præterquàm conferre cogitur, l.4 t.9 p.293 c.1 d.2 n 13

Pater comperti non potest pro filio iudicij & condemnationis eventum in se suscipere, l.4 t.9 p.291 c 1 d.2 n.11 & 12

Pater non cogitur filio in carcere detuso alimenta subministrare, lib.4 tit.9 p.292 c.2 def 1 n 11

Pater pro filio carcerib. eximendo obligatus, in integrum restitui ob id solùm non potest, l.4 t.9 p.294 c.1 d.6 num.1 & 2

Pater innocens pro filio criminoso pœnam soluere non cogitur, l.4 t.9 p.287 c.2 d.2 n.7

Pater si filium alicuius criminis reum in iudicio præsentet non debet filius ad mortem condemnari, lib.9 t.13 p.1174 c 1 d.6 n.3 in all.

Pater filium impium potest propria authoritate prehendere & in carcere detrudere castigandum postea per iudicem arbitrio patris. Non tamen absoluendum etiamsi pater velit, si atrox fuit iniuria, l.8 t.33 p.1122 c.1 d.1 n.1.2. 3 & 4

Pater nihil præstare cogitur pro filio qui ingratus probatur, aut qui iam facto testamento tanquam ingratus exhæredatus est, l.4 tit.9 p.294 c.1 d.4 n.3

Pater cogendus non est de causis ingratitudinis cum filio litigare, & sufficit exhæredationem carere fraudis suspicione, l.4 t.9 p.294 c.2 d.4 n.6 in all.

Pater quib. ex causis filium exhæredare, atque à legitima aut legitimæ supplemento summouere potest ex iisdem etiam potest ei alimenta denegare, l.4 t.9 p.294 c.1 d.4 n.14

Pater non cogitur filio læsæ maiestatis reo sumptus purgando crimini, probandæque innocentiæ necessarios prorogare: quod si fecerit, eos in legitimam portionem, si velit, imputare potest, l.4 t 9 p.292 c.2 d 1 n.1 & 2

Pater viua matre, susceptum ex coitu illegitimo partum alere non tenetur, l.9 t.7 p.1163 c.2 d.6 n 8 & 9

Pater si voluntatem suam tantum declarauerit de redimendo filio, eam mutare non potest, l.4 t.9 p.293 c.2 d.2 n.13 in all.

Pater non solùm filiæ maritum quærere, sed & competenter pro modo facultatum dotare debet, pag.110 c.2 d.8 n.4 in all.

Pater non tantùm semel, sed iterum quoque dotem ab eo tenetur quæ sine culpa sua dotem amisit, lib.5 t.6 p.533 c.1 d.13 n. 2.& 3.

Pater qui se congressum filiæ dotem constituturum promisit, non de legitima, sed de ea dote quam tum commodè dare potuit cogitasse credendus est, l.3 t.19 p.216 c.1 & 2 n.1

Pater quasi vult legem dicit, dotis à se constitutæ, p.80 c.1 d.9 n.3

Patris consensu intervenire Macedonianum exceptionem certum est cessare, l.4 t.20 p.360 c.2 d.3 num.3 in all.

Patri in crescentis est bonorum filij aduentitiorum alienatio, l.4 t.35 p.773 c.2 & 3 n.1 in fi.

Patri alienandi bona filij, & iurandi se nullo modo nullâque ex causa contra unquam venturum, quemodo succurritur, l.6 t.35 p.773 c.2 d.2

Pater non ad hæreditatem vocari prius est, quàm liberos eius nondum natos, l.6 t.6 p.637 c.1 d.1 n.27 in all.

Pater nolente aut non valente bona filij administrare, non ideo dandus tutor filio, cum alterum in eadem parte esse, & quando, l.6 t.35 p.777 c.1 d.11

de Patre petente restitutionem in integrum ad effusionem factam in fauorem liberorum prioris matrimonij, l.8 t.30 p.1130 c.1 d.13

de Patre compensante quod sibi à filio deberur cum legitima filij portione, lib.6 tit.6 pag.639 c.2 d.8 à numer.1 ad 19

PATIENTIA sola nunquam contractus est, nisi in iis contractibus qui sola volentis perficiuntur, l.6 t.11 p.675 c.1 d.45 num.10 in all.

Patien. a termen o.im pa ùn prodest ei qui tormentis additus est sine præiudicio indiciorum & probationum, l.4 t.21 p.1189 c.1 d.9 n.1

PATRIMONIVM ducale in perpetuum est alienabile, l.3 t.22 p.222 c.2 d.11 n.4

Ius PATRONATVS per solam famam probatur, itemque per solam quasi possessionem præsentandi, secutam collationem, l.6 t.1 p.616 c.2 & seq. d.9 n.1 & 2

PATRONVS Principis apud Senatum potest inquirere de crimine, non indicato, pag.46 c.2 d.1 num.3

Patronus laicus et am. qui aliquem & eodem idoneum iam præsentauit, potest adhuc alium postea præsentare commodo æquè idoneum. Quo casu Episcopo datur gratificatio, l.6 t.1 p.617 c.1 d.10 n.4 in all.

Patronus qui Ecclesiam ipse condidit à iure suo non cadit, l.6 t.1 p.617 c.1 d.10 n.5 in all.

Patronus qui & aditus fuit & rogatus vt voluntati Papæ adhipuletur, si renuat non potest spretum se conqueri, lib.6 t.1 p.616 c.1 d.7 num.2

Patroni tanta est potestas & autheritas in præsentando, vt ex ipsius voluntate possit etiam Episcopus nedum Papa conferre non presbytero beneficium presbyterale, l.6 t.1 p.615 c.1 d.2 nu.4 in all.

Patroni qui certis legibus & conditionibus dotauerint beneficium, debet seruari voluntas, l.8 t.2 p.14 c.2 d.48 n.3 in al.

PAVPERES ne quid damni patiantur debitorum culpâ vel iniuriam prouidendum, lib.11.3 p.42 c.1 d.57 n.11

In Pauperum fauorem constituta, ne in eorum odium retorqueantur cauendum est, l.11 t.3 p.42 c.1 d.57 num.10 in all

Pauperibus semper prospiciendum, lib.1 t.3 pag.42 c.1 d.57 numer.6 in all.

PAVPERTAS magnum est impedimentum ei qui ad magna velit contendere l.5 t.16 p.689 c.2 d.3 n.10 in all.

Paupertas sola suspectum neminem facit p.57 c.2 d.9 nu.5 in all.

Paupertas sola nunquam pendente lite sequestrationem inducit, nisi cum is qui pauper est dilapidat, p.143 c.2 d.2 n.4 in all.

Paupertas sola non absentia mariti facit locum assecurationi dotis, lib.5 t.7 p. 5.7 c.2 d.12 n.1 & 2

Paupertatis fauor iusto præsertim fauore dotis facit vt secundus creditor possit petere distractionem pignoris quod anteriori posset e iamni.hil ei offerat. Alioqui oblatio est necessaria, l.8 t. 17 p.1008 c.2 d.1 n.1.2 & 3

Paupertati succurrendum & fauendum est, non inuidendum, p.167 c.1 d.2 n.3 in all.

Ob Paupertatem solam nemo dicendus est abiectus & humilis, lib.3 t.19 p.218 c.2 d.26 n.3 in all.

PECVNIA cum mensura rerum omnium præterquam suiipsius, l.4 t.41 p.461 c. 2 d.4 n.10 in all. & l.8 t.30 p.1093 c.1 d. 21 n.3 in all.

Pecunia res omnes æstimat, l.5 t.8 p.159 c.2 d.27 n.11 in all.

Pecunia ex quacumque re conflari potest, l.6 t.34 p.620 c.2 d.3 n.1 in al.

Pecunia ex causa mandati debita facilè in aliam causam potest conuerti, l.4 t.26 p.404 c.2 d.13 n.3 in al.

Pecunia credita filio & pari simul aut mariti à quolibet prodimidata ei peruenisse creditur, nisi is à quo tradita aut curatrix fuerit, lib.4 t.14 p.313 c.1 d.21 num.1.

Pecunia in suo genere functionem recipit, l.4 t.10 p.198 c.1 d.5 n.4

Pecunia non nisi ex stipulatione debetur p.124 c.2 d.1 num.9 in all.

Pecunia obtata lucrandi pignoris quandoque habe, p.129 c.2 d.3 n.2.

Pecunia sine peculio fragilis est, l.4 t.21 p.372 c.2 d.26 n.10 in al.

Pecunia quæ debetur reddita non videtur, l.4 t.18 p.359 c.1 d.5 num.12 in all.

Pecunia destina ad emptionem bonorum immobilium cõnumeratur in bonis immobilibus vt est natorum, l.7 t.1 p.787 c.2 d.22 n.8 in al.

Pecunia pro corpore, nec corpus pro pecunia retineri potest, p.139 c.1 d.1 nu.5 in all.

Pecunia pignori dari potest, l.b.4 t.26 p. 409 c.1 d.25 n.2 in all.

Pecunia soluta si indebita sit locus fit condictioni in vtilitatem mutuorum pro quo solutio facta est, pag.127 c.2 d.4 num.5

Pecunia soluta soluentis præsumitur, nisi probetur contrarium, aliter tamen quã per confessionem personæ suspectæ, l.4 t.14 p.308 c.2 d.4 n.1.2.3 & 4

Pecunia semper præsumitur esse solutentis & ementis, præterquam si is filiusfamilias sit, aut mulier nupta, aut rector Ecclesiæ, aliusve administrator, l.4 t.27 p.413 c.1 d.6 n.1.2.3 & 4

Pecunia venditæ pensionis pretij vicem non sortis obtinet, l.4 t.24 p.398 c.1 d. 40 n.3

Pecunia tota ad eum pertinere creditur qui habet administrationem, l.4 t.14 p.313 c.1 d.21 nu.2

Pecuniæ quæ ad certam diem alterutro loco solui debuit sub vsuris ante electionem (si creditoris fuit electio) vsuræ nullæ debentur, l.3 t.15 p.205 c.1 d. 3 n.1.2.& 3

Pecuniæ debitæ ex causa mandati vsuræ non debentur, si controuersia sit in causa soluti, l.4 t.26 p.404 c.1 d.13 nu.1. 2.3.4.5 & 6

Pecuniam debitam qui obsignauit non ideò tanquam liberatus possessionem pignoris à se dati propria authoritate capere potest, p.359 c.1 d.6 n.2

Pecuniam quamuis ottomani qui penes se eret nullus non potest petere, sub ulla pro qua debeatur ea pecunia, l.8 t.30 p.1093 c.1 d.20

Pecuniam qui pro alio accepit tanquam procurator, hactenus tenetur ei qui numerauit, vt ostendat se peruenisse nummos in manus eius qui exigendos mãdatus erat, aut aliter ratum ab eo perceptionem habitã fuisse p.96 c.1 d.5 n.1

Pecuniam & executionem qui pro iure suo vrgere possunt, multo magis pecuniæ sequestrationem, l.4 t.10 p.381 c.1 d.9 n.1 in all.

de Pecunia promissa soli marito pro pretio reuersionis pecuniam cum a nouédita & soluta mulieri post mortem mariti qui vinctalij cederat, l.b.8 t.30 p.1107 c.1 d.17

Pecuniæ chirographariæ vsuræ deberi possunt citra agnitionem chirographi l.4 t.24 p.393 c.2 d.26 n.11.1

PENSIO annua tabularium duplicatur propriis, et domus pendendo certis constat, l.4 t.43 p.496 c.2 d.6 n.3 in al.

Pensio ut pro aliquo beneficio quotannis solui consueuit, si desinat in successores, l.4 t. 42 p.470 c.2 d.19 n.1 in al.

Pensio quæ in quota fructuum constitit fieri nõ potest maioris vel minoris fructibus non augeatur vel minuatur, l.11 t.12 p.198 c.1 & 2 n.6 in all.

Pensio quæ venditur vitæ venditoris non obstante, sed ipsius ex. vendit.is, l.4 t.24 p.397 c.1 d.40 n.3

Cùm pensio non soluitur expelli conductor potest, l.4 t.42 p.473 c.2 & 25 n.6 in all.

Pensionis annuæ vniformis præsia io maximè decennalis sufficit fine statuto obtinentem in possessorio, at non in petitorio, lib.8 t.4 p.566 c.1 d.7 n.1

De Pensionis remittendo ob bell. casum tacitam fisam conductionis tempore bellum erat, l.4 t.42 p.474 c.2 d.30 n. 1.2.& 3

Pensionis soluendæ tempore differri solent quousque fructus omnes percepti sint, & ex parte vendi possint ad pecuniam explicandam, l.b.4 t.42 p.473 c.2 d.25 n.9 in all.

Pensionem annuam vendi am redimi posse à venditore pretio quandocumque restituto, vel constituto Martiniana, lib.4 t.24 p.398 c.1 d.40 nu.6 in all.

Pensionem locator interdum exigere potest, etiam antequam instrumenta tradiderit, sed ea tamen postea tradere debet: Nec valet conuentio in cõtrarium, l.4 t.42 p.474 c.2 d.29 n.1.2.3.4 & 5

Pensiones tam præteritæ quam futuræ ex eadem causa, eodemque contractu debentur, lib.4 t.43 p.491 c.1 d.14 num.2 in all.

Pensiones pro benemeritis & iure quadam compensationis dantur, lib.4 t.13 p. 05 c.2 d.2 nu.11 in all.

Pensionum modum constituere Principi est, l.4 t.24 p.398 c.1 d.40 num.4 in all.

Pensionum præteritarum remissio non præsumitur ex recognitione futurarũ, l.4 t.43 p.491 c.1 d.14 n.1

Quantum in esse an PENSITATIO annua debeatur ab hab a ... loci iure subiectionis, An ratione fo...

l.b.4

lib.4 t.43 pag.504 c.1 d.14 à numer.1 ad 9

PERCVTIENS patrem & vulpes ansiacto in noverca m lapide quomodo puniendus, l.9 t.11 p.1169 c.2 d.1 num.6 in all.

PERDVELLIO ille tantùm est qui in Principem aut Rempublicam hostili animo affectus & animatus est, l.9 t.24 p.1205 c.1 d.1 nu.1 in all.

PEREMPTIO instantiæ nihil à iudice facit nisi vt acta lites circumducantur, id est irritas fiant, p.185 c.2 d.2 n.6 in al.

PEREMPTORIVM impetratum adversus minorem non defensum nullius est momenti, p.164 c.2 d.33 num.1 in all.

PERIVRIVM incurritur, quoties iusiurandum violatur, siue ante, siue post iurisiurandi obliuione id contingat, l.6 t.5 p.627 c.1 d.12 num.4 in all.

Periurium ex nouis instrumentis probari potest, non vt puniatur, sed ne prosit peieranti, lib.4 tit.1 p.264 c.1 d.24 n.1 2.3 & 4

Periurij exceptio, iure pontificio semper obstat ei qui agit contra proprium iusiurandum, quod seruari possit citra dispendium salutis æternæ, l.4 t.21 p.365 c.1 d.7 n.12 in all.

Periurij ex nouis instrumentis probati, cõmodum nullum remanere de re penes peierantem, l.4 t.1 p.257 c.2 d.2 num.2

Periurij indicia sunt quæ intellectu percipi melius quàm verbis exprimi possunt, l.4 t.1 p.266 c.2 d.31 n.6

Periurus dici nõ potest is, qui quod promisit præstare prohibetur ab eo cui parêre necesse habet, lib.4 t.19 p.360 c.2 d.2 num.9

PERMISSVM non est quod non datur permittitur, l.4 t.24 p.397 c.1 d.37 n.9 in all.

PERMVTARE rem suam cum re ecclesiastica ex iusta causa princeps potest, etiam in ipsa ecclesia, si modò ecclesiæ indemnitatem præstet, l.4 t.41 p.464 c.1 d.12 n.1 si modò pro seipso non pro alio permutationem facere velit. Ibid. n.2 & 3

PERMVTATIO emptioni vicina est, l.3 t.27 p.252 c.2 d.7 num.8 in all.

Permutatio non nisi re contrahitur. Et quomodo differat ab emptione? l.4 t.7 p.286 c.1 d.3 n.8 in all.

Permutatio nõ absolvitur traditione mutuam requirit, sed etiam mutuam domini translationem, l.4 t.41 p.460 c.2 d.2 n.13 in all.

Permutationis & venditionis differentia, quoties rei permutatæ, & traditæ controversia fit possidenti, lib.4 t.41 p.462 c.1 d.6 n.1 2.3 & 4

Qui ex Permutationis causa rei traditæ vel dominium amisit, vel possessionem, nullum eo nomine regressum habere potest, lib.4 t.41 p.463 c.2 d.10 n.1.2. 3.4. & 5

Qui ex Permutationis causa rei suæ possessionem amisit, si rem illam postea recuperet, potest iisdem remediis possessoriis vti quibus potest ante permutationem, lib.4 t.41 p.464 c.1 d.13 n.1.2.3.4 & 5

Ex Permutationis pacto, nec traditione secuta nulla siue in personam siue in rem actio nasci potest contra eorum possessorem, l.4 t.41 p.463 c.1 d.9 nu.1 2 & 3

Permutationem nullam contraxisse videtur qui alienam rem ex permutationis causa tradidit, l.4 t.41 p.462 c.2 d.6 num.1 in all.

Qui ex Permutatione rem alterius accepit, vicissim suã dare debet: secus, rem acceptam restituere cogitur, & præstare quicquid alterius interest, si quod inde incommodum perceperit, l.4 t.41 p.460 c.1 d.2 n.1.2 & 3

Res permuta alitò tradita ut eiquocum Permutatio facta est, præstatur æstimatio, quanti plurimi res fuit à tempore mortis, l.4 t.41 p.460 c.2 d.3 n.3. & 4

Permutatæ rei periculum ad dominum spectat, si fit. Tamen vt cum translata fuerit possessio per clausulam cõstituti, lib.4 t.41 p.463 c.1 d.8 nu.1

PERSONA semel exclusa manet in perpetuum exclusa, l.6 t.8 p.650 c.2 d.17 n.3 in all.

Personæ certæ conte sum non debet ad alias personas extendi, p.2 c.1 d.3 nu.3 in all.

Personæ certæ contemplatione quod fit, non potest, nec debet eam egredi, l.8. t.18 p.1141 c.2 d.21 nu.3 in all.

Personalia quæ sunt ad hæredes transmittuntur non possunt, l.8 t.38 p.1141 c.2 d. 21 nu.8 in all.

PERSONATVS à dignitate non differt in sui substantia, lib.1 t.2 p.7 c.2 d.26 num.2 in all. an sit dignitas, an nudum officium pendet ex loci consuetudine. Ibid.

PERVENIT ad me æquipollet ei id cuius vice aliquid ad me pervenit, lib.4 t.38 p.458 c.2 d.10 n.3 in all.

PETITIONI & cognitioni liquidæ per non liquidam mora fieri non debet, l.5 t.25 p.344 c.2 d.3 n.4 in all.

PETITORIVM est, quo petitur dominium rei. p.181 c.2 d.8 n.16 in all.

Petitorium absorbet possessorium, p.179 c.1 d.2 n.1 in all.

Petitorij causa ad summum Pontificem pertinet, & solet in demortui locum & ius quem vult subrogare, p.21 c.1 d.69 num.6

PIA CAVSA facta donatio causa mortis licèt absenti & coram minore quàm quinque testium numero, valet, p.9 c.2 d.37 n.3 & 4

Piæ causæ non potest maior esse favor quàm liberorum, p.3 c.1 d.6 nu.4

In piam causam collatæ fideicommisso substitutæ alienatio valet, p.3 c.1 d.7 num.1

Piæ causæ donatum dicitur quod donatum est siue pauperi siue etiam diuiti in honorem Dei, p.3 c.1 d.7 n.1

Piæ causæ facta donatio non eget insinuatione, licèt donator ad eam insinuandam constituerit procuratorem, pag.3 c.1 d.7 num.2

Piæ causæ priuilegia, l.1 t.2 p.10 c.2 d. 39 n.3 in all.

PIETATIS ratio semper habenda est, in his maximè quæ ex pietate & charitate fiunt, l.1 t.3 p.42 c.1 d.17 num.33 in all.

Pietatem vel bonos mores lædentia non ferenda, nec si in vetustam consuetudinem transierint, l.1 t.3 p.46 c.2 d.8 n.2

PIGNORATITIA ad hoc data vt pignus restituatur, l.4 t.18 p.358 c.1 d.3 n.1 in all.

Pignoratitia indivisa est etiam in personis hæredum, siue debitoris siue creditoris, l.4 t.18 p.358 c.1 d.3 nu.6

Pignoratitia debitori aduersus creditorem qui pignus vendidit non competit, siue ex conventione siue permissu è iudice, nisi ad hoc vt restituatur quod plus est in precio, quam in debito, si pluris pignus fuit, l.4 t.18 p.357 c.1 d. 1 n.1.2 & 3

PIGNVS semel bene contractum durat nec dominij mutatione extinguitur, l.8 t.18 p.1020 c.1 d.33 n.13 in all.

Pignus liberè positum constitutum per conventionem apud præturam erroris quod habuit condemnatus, lib.8 t.3 p.997 c.1 d.29

Pignus tribuit ius retentionis possidenti, lib.4 t.42 p.473 c.2 d.25 numer.8 in all.

Pignus tribuit ius nõ ad rem tantùm sed etiam in re, l.4 t.3 p.446 c.2 d.2 n.9

Pignus rei communis valet tantùm pro parte pignorantis, nisi totius aut pignus, aut alterum debitum, propter quod pignus datum est, adeptus fuerit, lib.3 tit. 21 p.1000 c.1 d.2 n.1.2 & 3

Pignus ipsum quod obligatum est nominis est acceptio, siue ex conventione siue ex auctoritate iudicis, per se aut per apparitorem exequentis iudicatum, l.4 t.10 p.297 c.2 d.3 nu.2 & 3

Pignus temerarium videri non potest quod non simpliciter remissum est, l.4 t.21 p.368 c.1 d.15 nu.6 in all.

Pignus de quo soluendo expressum convenit si ea qua data, soluta non fuerit non potest retineri pro alia quantitate quæ iam tum debebatur. Secus si postea debere cæperit, l.8 t.15 p.1007 c.2 d.3 à n.1 ad 6.

Pignus luere tutus vsque ad certam summam, quod pro maiore fuerat obligatum, non cogitur maiorem præstare, sed incumbit ea res illi, cuius lucro cedura sit l.1.10, salua contra hæredem retentione, l.6 t.12 p.731 c.2 d.45

An Pignus contractum sit sub lege commissoria, an verò facta sit conditionalis venditio multum interest. Ex ordine scripturæ dignosci debet, l.8 t.23 p.1035 c.2 d.2 nu.4

Pignus in cessionarium transit, p.420 c.1 d.11 n.1 & 2

Pignus earum rerum, quarum commercium nullum est, non valet, l.4 t.7 p. 290 c.2 d.15 n.3 in all.

Pignus iudiciale tum demum constituitur in iudicati executione cùm capitur l.8 t.13 p.1002 c.1 d.2 n.11 in all.

Pignus prætorium constituitur ex quo die ventum est in possessionem, l.4 t. 38 p.457 c.2 d.8 n.4 in all.

Pignoris iudicialis & prætorij differentia, l.8 t.12 p.1091 c.2 d.5 n.3 in all.

Pignus prætorium constitui potest in variis bonis etiam pro debito exiguo, hactenus nimirum vt bona possideantur, non autem vt distrahãtur, alioqui ab executore appellari potest, l.8 t.12 p.1001 c.1 d.2 nu.1.2 & 3

Neque pignus prætorium neque iudiciale contrahitur per solam sententiam, sed tractum per executionem præterquam fauore fisci, l.8 t.12 p.1001 c.1 d.3 num.4 & 5

Pignus quod pro alio obligatum est non redditur, lib.4 t.21 p.368 c.1 d.15 n.7 in all.

Pignus etiam ob chirographariam pecuniam rem inferri potest à debitore, sed non contra creditorem hypothecarium, nisi qui pecuniam crediderit post ius acquisitum pignoris pro chirographaria pecunia reinendi, lib.8 t.16 p. 1007 c.2 d.2 nu.1.2.3.4 & 5

Pignus potest durare etiam sublata principali obligatione, l.8 t.15 pag.1005 c. 2 def.3 num.6 in all.

Pignus capi non potest quod excedit duplum debitæ quantitatis, l.4 t.43 p.499 c.1 d.38 n.4 in all.

Pignoris fructus in sortem imputantur, l.4 t.33 p.436 c.2 d.6 n.7 in all.

Pignoris ius simpliciter remissum, quod ad omnes res & personas remissum esse intelligitur, lib.4 t.21 p.368 c.1 d.15 n.3 in all.

Pignoris datio non liberat creditorem neque debitum, nisi totum debitū creditor perceperit, l.4 t.10 p.297 c.2 d.3 n.4 in all.

Pignoris plena redditio, non est donatio l.4 t.21 p.368 c.1 d.15 n.8 in all.

Pignoris remissio fauorabilis est & extra causam S.C. Velleiani, l.4 t.21 p.366 c. 1 d.11 n.3 in all.

Pignoris nēdum fideiussoris datio sola facit intercessionem, lib.4 t.21 p.364 c.1 d.6 n.2 in all.

Pignoris collati conditio (in id tempus) quo pater prædecessisset, filio prædefuncto deficit, l.4 t.9 p.295 c.2 d.7 n.4 in all.

Pignoris à creditore iure creditoris venditi idem potest esse creditor & licitator, si modo ex authoritate iudicis pignus vendatur, l.4 t.42 p.478 c.1 d.4 n.1 in all.

Pignoris vinculum sicut contrahitur, ita & mul.ò magis nudo consensu cōtrahitur, l.4 t.7 p.289 c.2 d.13 n.15 in all.

De pignoris deterioratione non prius quęri solet, quàm agatur pignoratitia: quæ non competit nisi soluto debito, lib.4 t.10 p.298 c.1 d.4 n.2 & 3

Pignori non solum dari potest nomen debitoris, sed etiam venire in obligatione generali bonorum omnium, l.8 t.14 p.1003 c.2 d.1 n.2 in all.

Pignori quisquis rem aliquam obligat, est necesse vt eius sit dominus, l.4 t.9 p.295 c.2 d.7 n.2 in all.

Pignori obligato nomine debitoris, quomodo agendum aduersus debitorem debitoris, l.8 t.14 p.1005 c.1 d.1 num.1 & seq.

Pignora si postulante creditore sint publicè vendita sub hasta, & nullo existente extraneo emptore, aut existente quidem sed minus iustum pretium offerente addicta sint, non potest debitor ea luere restituendo solam pretij quāti rem, sed est cogēdus omne id quod deberur præstare, l.8 t.20 p.1023 c.2 d.3 n.6 in all.

PLACITI præstatio apud Maurianenses ad mutationem cuiuscumque dominal vel possessoris vel vtriusque incumbit, l.7 t.1 p.787 c.2 d.23 n.17

Placita, quæ per mortem domini ab omnibus emphyteutis præstari solent, non cedunt hæredi sed successori in feudo, aut fideicommissario, l.4 t.42 p.463 c. 1 d.2 n.7 in all.

POENA debetur crimini, p.149 c.1 d.3 n.1 in all.

Pœna non debet egredi suos authores, l.4 t.9 pag.295 c.1 d.2 num.4

Pœna vna tantum esse debet vnius delicti, l.3 t.2 p.170 c.2 d.12 n.7 in all.

Pœna nulla esse debet vbi nullum est delictum, lib.9 t.3 p.1154 c.2 d.3 num.8 in all.

Pœna grauior vltra legem imposita conseruat existimationem, p.143 c.2 d.2 n.5 in all.

Pœna incesti confiscatio est omnium bonorum, non mors, si aliud crimen admixtum nullum sit, pag.518 c.2 d.1 nu. 1.2.3 4 & 5

Pœna incestarum nuptiarum iure ciuili constituta locum habet etiam in iis quæ non nisi iure canonico sunt incestæ, l.5 t.3 p.519 c.2 d.6 n.1 2 & 3

Pœna conuentionalis numquam potest peti, quin præcesserit declaratoria quod pœna sit commissa, lib.7 tit.23 p.904 c.2 d.2 n.1

Pœna pecuniaria cum ex bonis sumenda si non nisi pro ea bonorum condemnati potest irrogari, l.9 t.10 p.1166 c. 1 d.3 n.4 in all.

Pœna pecuniaria ex defuncti delicto in hæredem transit si cum defuncto lis fuerat contestata, l.4 t.12 p.304 c.1 d.2 num.4

Ad pœnam pecuniariam, litisq; expensas ob crimen condemnatus si pœnam soluerit, pro solis expensis in carceribus retineri non potest, p.149 c.1 d.3 n.1

Quæ sit Pœna latronis famosi, & quæ furis famosi? l.6 t.2 p.638 c.1 d.3 nu.1. 2. 3 & 4

Pœnæ corporalis vindicta non ad priuatam personam, sed ad Principem pertinet, l.9 t.10 p.1166 c.1 d.3 n.2 in all.

Pœnæ grauioris commutatio in leuiorem fieri potest ex causa sed consulto prius Principe si fiat post condemnationem l.9 t.25 p.1206 c.1 d.8 n.1

Pœnæ persecutio morte non finitur vbi lis iam est contestata, l.9 t.20 p.1184 c.1 d.1 n.4

Pœnam non meretur quod sit lege permittente, l.3 t.20 p.124 c.1 d.6 num.9 in all.

ad corporalem Pœnam potest condemnari maritus, non satisfaciens multæ ad quam soluendam vxor se suaque bona omnia obligauerat, perinde ac si criminis gratiam non impetrasset, l.b.4 t.21 p.371 c.1 d.21 num.1 in all.

Pœnæ festinatarum nuptiarum iure canonico subiectæ sunt: sed non secundarum, lib.5 tit.5 p.522 c.1 def.1 à n.1 ad 8

Pœnæ incipere ab hærede non possunt nisi lis cum defuncto fuerit contestata l.9 t.2 p.1150 c.2 d.5 num.3 in all.

Pœnas temperandas & molliendas esse nec exasperandas dicimus, l.9 t.25 p. 1205 c.2 d.6 n.12 in all.

POENITENTIÆ vt nullus locus relinquatur sufficit causa pietatis, l.4 t.9 p. 293 c.2 d.2 n.13 in all.

per Pœnitentiam nemo nocens esse desinit, lib.9 t.25 p.1204 c.1 d.2 num.2 in all.

PORTIO congrua quæ parocho datur regulariter quidē ex quarta fructuum beneficij parte æstimatur, in iudicantes tamen religione positum est vt maiorem vel minorem, prout expedire viderit, constituat, p.34 c.1 d.23 nu.1. & 3

Portio filiæ quæ renunciauit, non fratribus omnibus, sed soli hæredi accrescit, nec tam hæredi, quàm hæreditati, p.88 c.1 d.28 nu.1

Portio filiæ quæ renunciauit, accrescit hæreditati, & ideo venit in fideicommissum ab hærede relictum, li.2 t.3 p. 88 c.2 n.1.2.3. Vide duos casus exceptos n.3 in all.

Portionis congruæ cognitio ad ordinarium pertinet, lib.3 t.12 p.194 c.1 d.18 num.1

Portiones, in diuidenda inter fratres hæreditate, constituere debet maior natu: præferendus tamen est minor si maiorem rerum hereditariarum, earumque pretij notitiam habeat, l.3 t.25 p.243 c. 1 d.2 n.2 & 3

Portionibus ab altero constitutis alterius est electio, l.3 t.25 p.241 c.2 d.2 n.5

POSITIO criminosa post didicita testificata non est admittenda, lib.4 t.14 p.322 c.2 d.54 nu.13 in all.

POSSIDERE nihil potest is qui ab alio possidetur, p.179 c.1 d.1 n.11 in all.

Possideri non videtur quod sine controuersia possideri non potest, p.8 c.2 d.31 n.5 in all.

POSSIDET iustè qui authore Senatu possidet, lib.1 t.2 p.17 c.2 d.95 nu.16 in all.

Possidet iustè, qui authore & permittente prætore possidet, l.9 t.2 p.1151 c.2 d.7 n.13 in all.

Qui non possidet fructus perceptos, quādoque ab alio restituere tenetur, l.4 t. 36 p.447 c.1 d.3 n.8 in all.

POSSESSIO sine corpore acquiri non potest, lib.4 t.41 p.462 c.2 d.7 num.2 in all.

Possessio facilius admittitur quàm ius ipsum pignoris, l.7 t.7 p.809 c.2 d.13 num.1

Possessio facilius admittitur quàm dominium, l.7 tit.7 p.816 c.2 d.35 num.5 in all.

Possessio solo animo amittitur statimque is qui possidet desinit velle possidere, l.8 t.3 p.963 c.1 d.37 nu.2 in al.

Possessio animo solo amittitur, quot ex ab animo incipit amissio possessionis, p.16 c.2 d.14 n.3

Possessio non nisi certis modis & acquiritur & amittitur, l.7 t.7 p.819 c.1 d.41 n.1 in all.

Possessio nō amittitur nisi animo & corpore, l.4 t.43 p.492 c.2 d.18 n.3 in all.

Possessio per negligentiam decennalem amittitur, l.4 t.14 p.324 c.1 d.60 n.4 in all.

Possessio nunquam reperitur in hæreditate, l.8 t.31 p.1112 c.1 d.12 n.1 in al.

Possessio cùm sit facti, ad nos non pertinet nisi corporaliter adprehensa, atque quidem ad suos hæredes, lib.3 t.19 p. 210 c.1 d.4 n.10 in all.

Possessio non transfertur ex sola voluntate aut per cōtractum vel instrumentum: sed traditione opus est, vel aliquare quæ sit vice traditionis, lib.7 t.7 p. 816 c.1 d.32 n.3 in all.

Possessio ex causa pignoris transfertur, lib.4 t.14 pag.318 col.1 def.40 num.4 in all.

Possessio trāsferri potest etiam in casum & sub conditione, l.7 t.7 p.810 c.2 d. 14 n.5 in all.

Possessio in alium sub conditione transferri potest, p.17 c.2 d.17 nu.3

Possessio translata per defunctum non potest transire in hæreditatem aut esse hæreditaria, lib.7 t.7 p.816 c.2 d.14 nu.3 in all.

Possessio ex titulo hypothecę potest trāsferri, l.4. t.14 p.323 c.2 d.60 n.3.

Possessio & proprietas rei depositæ remanet penes deponentem, p.37 c.2 d. 35 n.2 in all.

Possessio nihil commune habet cum iuris & proprietatis quæstione, lib.3 t.18 p.197 c.1 d.30 nu.3

Possessio per constitutum quęsita aut per precarium an & quatenus morte constituentis vel cōstituentis, aut precario rogantis vel concedentis amittatur, lib.7 t.7 p.817 c.2 d.39 num.1

Possessio beneficio clausulę cōstituti non potest transferri per tutorem aut curatorem, nisi cum id pupillo vel minori vtile est, l.7 t.7 p.811 c.1 d.17 num.1

Possessio etiam ex inutili contractu transferri potest, l.3 t.21 p.228 c.1 d.2 num.9

Possessio beneficij quid temporale esse videtur, p.20 c.1 d.63 n.10 in all.

Possessio beneficij per filium non bene probatur ex fructuum perceptione facta per patrem, l.4 t.14 p.315 c.2 d.30 num.1

Possessio ciuilis non præsumitur durasse post decem annos, l.4 t.14 p.307 c.2 d. 3 n.5 in all.

Possessio ciuilis retenta prodest ad retinendam, adeòque ad recuperandam naturalem, lib.7 t.7 pag.806 c.2 d.4 num.1.

Possessio colorata sufficit ad obtinēdum fir pos-

in possessorio. Et dicitur colorata si beneficium collatum si ab habente potestatem, p.2 c.2 d.5 n.2 in all.
Possessio fiduciaria ei qui semel eam obtinuit non auferenda ante plenioris possessorij adiudicationem, licet nullam eius retinendæ causam aliam habeat quam quia fuerit ei adiudicata, l.1 t.2 p.27 c.1 d.95 n.11
Possessio annua præscribitur spatio centum annorum: annuus verò canon emphyteuticarius quadraginta annis per tertium bonæ fidei possessorem li.7 t.13 p.831 c.1 d.19 n.1
Possessio triennalis tituli instar obtinet p.24 col.1 d.80 num 10
Possessio triennalis aut decennalis non potest sibi colorem quærere ex titulo qui resignationem præcessit p.17 c.1 d.56 nu.4 & 5
Possessio per decennalem negligentiam amittitur, lib.1 ti.3 pag.42 col.2 d.58 n 11
Possessio continua & pacifica tredecim annorum ad inducendam præsumptionem tituli colorati, requiritur p.23 c.2 d.76 n.1.2.3 & 4
Possessio quæ 100. annos excedit non potest non esse immemoralis, l.1 t.3 p.42 c.2 d.58 n.6 in al.
Possessio immemorialis, etiam cuius continuatio non probatur, prodest ad percipiendas decimas, etiam in aliena parrochia, l.1 t.3 p.42 c.2 d.58 num.1 ad 10
Possessio immemorialis probata videtur si de actu aliquo possessorio ante centum annos inito legitime appareat, l.1 t.3 p.42 col.2 d.58 num.6 & 7
Possessio immemorialis ius præbet, & est tituli constituti loco lib.3 t.24 p.242 c.1 d.9 num.2
Possessio iunior titulata præfertur antiquiori non titulatæ lib.4 t.3 p.280 c.1 d.2 n.21 in al.
Possessio longi temporis locum habet etiam contra eum, cui merces conductionis interim soluta est, si modo sciuit alienationem à conductore factam, non si ignorauit li.7 t.8 p.819 c.1 d.1 n.1
Possessio tam naturalis quàm ciuilis transfertur per constitutum lib.8 t.3 p.957 c.2 d.17 num.1 in all.
Possessio quamuis ex iure mutuetur est tamen magis facti quàm iuris pag.4 c.2 d.13 n.2 in al.
Possessio quæsita per constitutum non potest cedi nisi per aliud constitutum, nec proinde per tutorem aut per curatorem aut per procuratorem l.7 t.7 pag.815 c.2 d.32 n.1
Possessio aduersarij etiam facti tantum exprimenda est p.26 col.2 d.92 num.1 in al.
Possessio, detentióque aduersarij asinina quanto tempore durauerit exprimi debet p.28 c.1 d.81 n.1
Possessio asinina nullum iuris effectum producere potest præsertim quod ad causam restitutionis in beneficialibus pag.13 col.1 defin.56 num.3
Possessio aduersarij exprimenda est, licet plus facti habuerit quàm iuris, si modò fuerit colorata. Alioqui gratia est obreptitia p.1 c.1 d.2 n.4
Possessio iuris præsentandi ex vnico actu inducitur l.6 t.1 p.616 c.2 d.9 n.3
Possessio pignoris non transit in cessionarium l.4 t.29 p.420 col.1 d.11 nu.1 & 2
Possessio rerum defuncti ipso iure in heredem continuata intelligitur l.9 t.19 p.1182 c.2 d.1 num.1 in al.
Possessio recentior est infirmior nisi sit tricenaria lib.4 t.14 p.318 col.2 defin. 44 numero 1
Possessio vera non ea tantùm, quam ciuilé vocant, sed etiam naturalis per constituti clausulam & alias similes transfertur lib.4 t.17 p.356 col.1 d.5 num.3 in all.
Possessio per clausulam constituti quæsita cedi potest à constituatario dummodo fiat cessio statim, aut in continenti l.7 t.7 p.813 c.2 d.25 n.1
Possessio per clausulam constituti, alitérve quæsita, si amissa sit, non recuperatur ipso iure per restitutionem in integrum lib.8 t.4 p.965 c.2 d.4 n.1.2.3 4 & 5
Possessio quæsita per clausulam constituti amittitur solo animo, puta & eo quod constituatarius putat se mitti in possessionem li.7 t.7 p.814 col.2 d.29 num.1
Possessio an per constitutum, an per traditionem quæsita sit quantum interfit, l.7 t.7 p.809 c.2 d.13 n.1
Possessio quæ est facti non potest fuisse hereditatis quæ est iuris] lib.9 ti.19 p.1182 c.2 d.1 nu.3 in all.
Possessio superueniens constituenti non facit constituatarium possessorem, nisi constitutum collatum sit in futurum l.7 t.7 p.810 c.2 d.14 n.1
Possessio pecuniæ, solutæ maiorem rei gestæ possessionem continet quàm si chirographum acceptæ mutuæ pecuniæ fuisset redditum l.4 t.15 pag.337 c.2 d.36 num.2 in al.
Possessio fructuum perceptione probari solet lib.4 t.14 pag 315 c.2 d.30 num.11 in al.
Possessio à iure damnata numquam iuuat possessorem, nisi tanti temporis proponatur cuius initij memoria non extet p.17 c.1 d.56 n.4 & 5
Possessio viciosa, cùm tota ex facto saltem magis quam ex iure æstimetur, non eo minùs possessio est li.4 t.3 p.280 c.1 d.2 n.15 in al.
Possessio vicioſa nec in ecclesiasticis, nec in prophanis rebus valet. pag. 6 c.2 d.23 n.2
Possessio vitiosa etiam] aduersus extraneos prodest lib.3 t.21 pag.125 col.2 d.2.num.3 in all.
Possessio vitiosa dici non potest ob id quod apprehensa sit die dominico, imo debet potius eo die apprehendi vt omnib.innotescat l.1 t.2 p.4 c.1 d.11 n.6 in al.
Possessio viciosa aduersus extraneos prodesse solet l.8 t.6 p.973 c.1 d.18 num.5 in all.
Possessio quæ ab initio fuit vitiosa & malæ fidei nunquam potest prodesse quod ad causam præscriptionis ratione dominij, præsertim iure canonico li.4 t.3 p.280 c.1 d.2 num.14 in all.
Possessionis vitia in successores transeunt, lib.4 t.3 pag. 280 col. 1 d.2 n.13 in all.
Possessionis fauor ille est, qui exceptionem non factæ excussionis induxit l.7 t.10 p.810 c.2 d.1 n.2 in all.
Possessionis causa ante omnia terminanda est, priùs etiam quam de personarum aut actionis iure disputetur l.4 t.17 p.356 col.1. d.6 n.1 in all.
Possessionis adprehensio non perficit resignationem, sed fit in consequentiam & executionem iam perfectæ resignationis p.18 c.1 d.57 n.6 in al.
Possessionis recuperandæ ius siue ex ciuilibus siue ex pontificiis constitutionibus (vt & alia fere omnia) cedi potest lib.4 t.43 p.497 c.1 d.32 num.4 & 5
Possessionis beneficij adeptio ex institutione quæ neque canonica fuit neque colorata, nec in petitorio nec valet in possessorio p.4 c.2 d.13 n.1
Possessionis intentio magnam suspicionem præbet & coniecturam simulationis l.4 t.14 p.324 col.1 d.60 num.1 in all.
in Possessionis beneficij lite, dubiis vtriusque litigatoris iuribus, possessio apud sequestrem deponenda: alterutro autem apparentiora iura habenti, vindiciæ dantur: plenum a. possessorium ei de cuius iure plenius apparet, lib.1 tit.2 pag.27 col.1 d.95 numero 23
Possessionem & ius eiusdem beneficij eodem tempore duo in solidum duo habere non possunt pag.18 col.1, defi.57 numero 18
Possessionem in beneficialibus ex titulo inualido acquiri nunquam permittendum est p.4 c.1 d.13 n.3 & 4
Possessionem medij temporis non præsumi extra causam possessionis decennalis probata primi & vltimi temporis possessione, ad immemorialem possessionem non pertinet l.1 t.3 p.42 c.2 d.58 n.11
Possessionem naturalem qui per decennium neglexit etiam quam ab alio ignorante occupatam amittit ciuilem l.7 t.7 p.812 col.2 d.22 n.1
Possessionem alienare non dicitur qui eam omittit, amittitve l.3 t.21 p.128 c.2 def.1 n.7
Possessionem nullo iure adipisci multò inciuilius est, quàm adeptam retinere aut amissam recuperare. p.178 col.2 d.1 nu.4
Missio in possessionem in beneficiis constituit ius in re p.30 c.1 d.7 numero 2 in al.
In Possessionem missus tanquam electus consentiente debitore non potest vincere in petitorio, si non proferat instrumentum electionis lib.4 t.34 p.444 c.2 d.13 n.1.2.3.4 & 5
Possessione autoris sui cum suis oneribus & vitiis vti possessor debet lib 4 t.33 p.490 c.2 d.12 num.14 in all.
Possessione præterita non probatur dominium, sed potius probatur admissa possessio per actum contrarium subsecutum l.7 t.7 p.813 c.1 d.23 n.1
Probata Possessione antiquioris & vltimi temporis, medij quoque temporis possessionem præsumptiuè probatam intelligi, quomodo accipiendum, lib. 4 t.14 pag. 307 c.2 d.3 n.5 in all.
Qui Possessionem sibi aufferri authoritate iudicis passus est, nullo prætextu dicere potest se spoliatum, nec si sit minor lib.8 t. 3 p.958 c.2 d.24 à nu. ad 16
De Possessione retinenda non agitur apud nos nisi interdicto Vti possidetis probando possessionem ex parte nostra, & turbationem ex parte aduersarij lib.8 tit.4 pag.966 col.2 d.8 num. & 5
Qui in quasi. Possessione alterius cuiuslibet constituus reperitur, in ea retineri debet quousque contrariis aduersarij probationibus supereretur lib.4 tit.14 pag.31 colum.1 d.8 num.10.11 & 12
Possessor nihil debet per apertam viam aut tumultum moliri p. 57 c.2 d. 11 nu.5
Possessor nemo est eius rei quam ei pro arbitrio dominus auferre potest lib. 4 tit.10 pag.296 colum.2 d.1 num.10 in al.
Possessor iam factus per clausulam constituti neminem spoliat cum propria autoritate suam possessionem occupat nemine contradicente lib. 8 c.3 p.962

col.1 d.33 num.12 & 3
Possessor bonorum hereditariorum si possessionis suæ non alium titulum proferat, hereditario iure creditur possidere, lib.6 t.12 pag 675 col.2 d.1 n.1
Possessor hereditatis tanquam ab intestato, quodam casu potest admitti ad successionem testati, adeoque cum beneficio inuentarij etiam citra restitutionem, l.6 t.12 pag.676 col.2 d.5 num.12 & seq.
Possessor iustus est & bonæ fidei qui autore prætide possidet l.7 t.18 p.863 c.2 d.53 n 2 in al.
Possessor iustus esse non potest qui nullo casu ad beneficium promotus est pag. 26 c.2 d. 92 nu.4 in al.
Possessor tam iustus quam iniustus potest offerre creditori pignoratitio : sed actionem cedere creditor cogitur iusto tantum possessori non etiam iniusto l. 8 t.11 p 999 c. 2 d.3 n.1.2 & 3
Possessor pignorum condemnatus ad id quod interest creditoris ; non tenetur ad restitutionem fructuum supra viuarum modum lib.7 t.16 p.845 c.2 d.1 n.1
Possessor bonæ fidei tantundem iuris habet ad fructus acquirendos, quantum si esset verè dominus l.8 t.38 p.1139 c.2 d. 15 num.5 in al.
Possessor bonę fidei est qui habet titulum inualidum: Malę fidei verò qui vel nullum vel vitiosum pag.2 c.2 d.5 num.3 2 in al.
Possessor bonæ fidei ad fructus lucrandos videri non potest, qui titulum nullum habet lib.3 t.27 p. 253 col.1 d.8 num.12 in al.
Possessor bonæ fidei fructus omnes suos facit, nec vnquam restituit consumptos p. 181 c.2 d.8 n.5 in al.
Possessio bonæ fidei fructus suos facit l.5 t.19 p.212 column.2 d. 11 num.9 in all.
Possessor malę fidei dicitur qui contra leges aliquid mercatur l.8 t.3 p.958 c.1 d. 22 num.3 in al.
Possessor quilibet malæ fidei ad fructus condemnari solet l.4 t.24 pa.389 c.1 d.14 n.2 in al.
Malæ fidei possessor censetur qui contra leges mercatus est, licet emerit à domino, lib.4 t.21 p.373 c.1 d.27 num. 14
Possessor tertius bonæ fidei qui per decennium præscripsit aduersus hypothecariam, verum possit adhuc conueniri conditione ex l.fin.C.de acquir. poss.li.7 t.10 p. 821 c.2 d.5 n.1
Possessor tertius bonæ fidei etiamsi habeat causam à debitore vel à malæ fidei possessore nihilominus præscribit contra creditorem l.6 t.10 p.811 c.1 d. 2 n.11
Possessor tertius nec hæres vniuersalis potest præscribere post qualemqualem debiti agnitionem l.7 t.13 p. 833 c.1 d. 21 n.1
Possessor tertius nullo fauore dignus est qui neque titulum habet nec bonam fidem lib.7 tit. 10 pa.820 c.2 d. 1 nu.3 in all.
Possessor tertius qui pendente lite alienat non ideò se liberat quominus liti sistere teneatur l.8 t.6 p. 968 c.2 d.4 n.1 & 2
An & quando Possessor tertius conuentus hypothecaria possit condemnari ad fructuum restitutionem? li.8 t.6 p.971 c.2 d. 15 à num.1 ad 16.
Possessori tertio qui bonam fidem & titulum habet, datur exceptio non factæ excussionis l.8 t.28 p. 1071 c.1 d.6 n.3 in al.
Possessor triennalis ex titulo nullo & invalido videtur tacite à suo Episcopo dispensatus p.2 col 2 d.5 num.6
Vt Possessor conuentus inter cæteros, licet negauerit se possidere, nullam appellandi causam habet possessoribus omnibus generaliter & indefinite condemnatis, l.7 t.19 p.878 c.2 d.16 nu.2 in al.
Possessor pendente lite possessione sua priuandus non est, neque arctandus vt caueat: quartumuis pauper p. 57 c.1 d. 9.nu.1 & 5 & pag. 234 col.1 d. 14 n.2
Possessor non alios fructus restituere cogitur, quàm quos post litem contestatam perceperit l.3 t.19 p.212 c.1 d.11 num.11
Possessor condemnari non debet nec potest ad quid vel minimum soluendum cum nullomodò sit obligatus pa.130 c. 2 d 5 nu.4 in al.
Possessor liti eximendus est duobus de dominio feudi inter se contendentibus, nisi ille ipse propria se confessione obstrinxerit lib.4 t.7 pag.292 c.1 d.22 nu.1
Possessor solus ad recognitionem feudi & iuris emphyteutici admitti nebet lib.4 t.7 p.292 c.1 d.22 n.3 in all.
Possessorem annalem tuetur regula de annali, etiam qui nullum titulum, ne quidem coloratum profert. De triennali vero non item p.5 c.1 d.15 n.1 & 2
Possessori bonæ fidei non potest pignus euinci per hypothecariam, quin tumptus omnes in rem obligatam ab eo vtiliter facti et refundantur l.8 t.6 pag. 973 c.d.19 n.1. 2.3 & 4
Possessorem iam esse oportet eum qui se constituit alieno nomine possidere li.7 t.7 p.810 c.2 d.14 n.5 in all.
In Possessorem factum ex causa iudicati remedium can redintegranda datur interdum lib.7 tit.22 pag.903 c.1 defin.12 nu.1
Possessorem malæ fidei certum est debere vniuersos fructus restituere, etiam quos non percepit, si modo percipere potuerit l 7 t.16 p.869 c.1 d.73 num.3 in all.
De Possessore triennali regula tribuit ius in beneficio : de annali verò excludit impetrantem p 5 c.1 d.15 n. 3
De Possessore triennali regula requirit titulum talem coloratum p. 5,c. 1 d.15 n.2 in all.
Possessores omnes post litem contestatam sunt pares l.4 t.30 p.425 col.1 d.5 nu.3 in all.
Possessorium super quo lis pendet non operatur veram lispendentiam p.21 col.2 d.70 numero 5
Possessorium minoris momenti leuiores probationes requirit pa.22 c.1 d.70 n. 21 in al.
Possessorium terminatum dici non potest quandiu plenissima iudicati executio facta non est p.182 c.1 d.8 nu.22 in all.
Possessorij causa quælibet summaria & & momentanea esse creditur p. 184 c. 1 d. 15 nu.3 in all.
Possessorij causa, etiam in spiritualibus, temporale quid esse creditur p.166 c.1 d.38 n.7
Pleni possessorij adiudicatio, vltima est cognitio iudicis laici, l.1 t.2 pag.27 c.1 d. 95 n.3 in all.
Possessorij pleni cognitio lõgas solet habere moras p. 179 c.1 d.2 n.4 in al.
de Possessorio quolibet cognitio ad iudicem laicum pertinet l.11.3 p. 42 c.2 d. 58 n. 4 in al.
De possessorio solo Princeps laicus eiúsque iudex potest cognoscere p.20 c.2d. 67 numero 3 in al.
in Possessorio nemo subrogatur à princi-
pe seculari nisi collitigator: imò à summo Pontifice, l.1 t.2 p.27 c.2 d.95 nu.4 in all.
Etiam in Possessorio possunt allegari quæ pertinent ad petitorium. Nempe ad conforrandum possessorium l.8 tit.4 p. 965 col.1 d.3 n.1
In quasi Possessorio iurium obtinere debet is qui quasi possessionem probat licèt nec titulum alleget, nec causam lib. 8 tit.4 pag.965 c.2 d.5 n.2
Agens Possessorio in ea possessione retineri debet, in qua lit.s capitæ tempore reperitur p. 13 c.45 nu.1 in all.
Possessoria interdicta non transeũt in singularem successorem sine speciali cessione lib. 7 tit.7 p.813 c.1 d.24 n 1
Posteriores tempore posteriores quoque in pignore, lib. 6 t.11 pag.672 c.2 d.40 num.3 in al.
Posthvnvs qui rumpendo successit, non est cogendus præstare fideicommissum relictum post mortem institutorum, etiamsi omnes instituti decesserunt, nec eius liberi masculi, si quos reliquerit, l.6 t.22 p. 710 c.1 d.17
Posthumi præteritio ab initio non facit quin valeat testamentum, sed tantum vt sui heredis agnatione rumpatur, l.6 t.17 p.693 c 1 d.4 nu.5 in all.
Potestas & autoritas superioris in omni promissione quantũcumque iurata excepta intelligitur l.4 t.19 p.360 c.2 d.an.8
Potestatis patriæ ius morte finitur p.86 col.2 d.22 n.9 in all.
Potestatis patriæ ius pater in alterius fraudem exercere non potest, si cum filiofamilias collusisse, dolúmque participasse probetur l.4 t.19 p.360 c 2d.an.11
Potestatis quàm conuentionis inter filiũ & alterũ quàm creditorem factæ ius potentius est in re per filiũfamilias patri quæsita l 4 t.19 p.360 c.1 d.2 nu.1 & 3
Prebenda beneficij appellatione solet comprehendi p.7 c.2 d.27 n.1.2 & 3
Præbenda non augetur, licet fructus siue in quantitate siue in æstimatione augeantur l.3 t. 12 p.197 c.2 d 30 n.5
Præbenda consistit in temporalitate, ius beneficij in spiritualitate p.61 c.2 d.2 n.4
Præbenda non ex eo solo minui potest quod temporum iniuria, alióve casu fortuito & vi maiore, fructuum quantitas redituúmque æstimatio decreuerit p. 197 c.2 d.30 numero 4
Prædia communia neque alienari neque obligari possunt sine decreto, nisi ea alienationis specie quæ sit necessariò per diuisionem, socio maiore prouocante p.116 c.1 d.2 n 8 in al.
Prædia omnia præsumuntur libera & allodialia, ita tamen vt vnica professio & recognitio sufficiat vt probentur feudalia vel emphyteuticaria l.4 t.14 pag. 310 c.2 d.10 numero 1 & 2
Prælatvs ecclesiæ qui malè alienauit non potest agere de possessione, sed tantum de proprietate l.8 t.3 p.955 c. 1 d.11 à num.1 ad 13
Prælatus quod directò in præiudicium ecclesiæ facere non potest, nec per indirectum facere potest p.25 c.2 d.86 n. 6 in all.
Prælati superioris maior ratio habenda est quàm inferioris pag.16 col.1 d.51 nu.9
Prælati sunt quodammodo procuratores ecclesiarum, non domini, adeo vt Prælatus etiam acquirere ecclesiæ suæ teneatur, nec acquirendi occasionem possit impune prætermittere, l.6 tit. 27 pag.755 colum.2 defin.8 numero 6 in all.
Prælationis ius datum domino directo in re emphyteuticaria moribus Sabaudi-

baudicis abrogatum est, & quas ob causas? lib. 4 t.42 p.502 c.1 d.48 à nu.1 ad 22

Prælationi non est locus inter legatarios præter quam si vnius legati fauorabilior causa sit quàm cæterorum, l.6 t.11 p.664 c.1 d.15 n.1.2

PRÆLEGATA an & quando veniant in restitutionem fideicommissi vniuersalis, l.6 t.27 p.762 c.2 d.28

PRÆSCRIPTIO quælibet & quamcunque temporis apud nostros Augustanos consuetudine tolli potest l.8 t.35 p.1123 col.2 d.1 num.1 & 3

Præscriptio currit non tantum contra inuitum, sed etiam ignorantem lib.9 t.30 p.1126 c.1 d.5 nu.6 in all.

Præscriptio requirit factum præscribentis, & ideo si non apponatur non potest suppleri per iudicem li.7 tit.13 p.822 col.2 d.18 num.5 in all.

Præscriptio quænam temporis possit sufficere pro ingenuitate aduersus tallibilem lib.7 tit.4 pag.791 c.1 d.1 n.1

Præscriptio quinquennalis fit perpetuo per sententiam adeóque per litis contestationem l.7 t.13 pag.821 col.2 d.15 num.1.

Præscriptio quinquennalis quæ competit pro defuncti hominis libertate l.7 t. p.810 c.2 d.1 n.1

Præscriptio triginta annorum non requirit titulum ad tuendum possessorem li. 4 t 3 p.279 c.2 d.2 n.12

Præscriptio triginta annorum quæ non potest incipere ab ipso debitore propter malam fidem, incipit tamen ab ipsius herede qui sit in bona fide lib.7 t. 13 pag.821 c.2 d.16 nu.1

Præscriptio quæ triginta aut quadraginta annorum est, licet durante pupillari ætate dormiat, currit tamen contra minorem, sed ita vt ætatis beneficio aduersus præscriptionem restitui possit p.123 col.1 d.2 n.3 & 4

Præscriptio centum annorum nunquam censetur exclusa nisi in casibus l.7 tit. 13 pag 817 col.1 defi.5 num.1

De Præscriptione centenaria & immemoriali lib.7 ti.13 p.826 c.1 d.2 n.1

Præscriptio longi temporis sufficit non quidem ad dandum titulum sed ad colorandum p.23 c.1 d.76 num.3 in all.

Præscriptio quæ potuit obiici principi, potest obiici etiam possessori l.7 t 12 p. 825 c.2 d.2 nu.1

Præscriptio possidenti necessaria non est, nisi cum malè in dispendium ecclesiæ alienatio facta est lib.4 t.38 p. 457 c.1 d.7 n.7

Præscriptio interrumpitur contra fideicommissarium siue actum siue transactum sit cum herede, aut si quis agere prohibitus sit, l.7 tit.13 p.834 c.1 d.25 num.1

Præscriptio non currit agere non valenti, lib.6 tit.23 pag.738 col.1 d.9 num.3 in all.

Præscriptio non valenti agere an & quando currat lib.7 ti. 9 p.820 c.1 d.1 n.1

Præscriptio non currit aduersus ecclesiam quamdiu viuit prælatus qui perperam alienauit l.4 t.38 p. 457 col.1 d. 7 n.5

Præscriptio pro libertate, quantumuis fauorabilis, non potest currere cum mala fide, licet non requirat titulum, lib.7 tit.6 pag.805 col.1 defi.1 num.11 in al.

Præscriptio rei fideicommisso relictæ quando currere incipiat, lib.6 ti.23 p. 738 c.1 d.9 n.1 in all.

Præscriptio rei ecclesiasticæ non currit apud nos durante commenda quasi beneficio vacante, secus apud Gallos p. 4 c.1 d.10 n.10

Præscriptio seruitutis naturaliter per contradictionem & prohibitionem eius aduersus quem præscribebatur, interrumpitur, si prohibitio effectum habuerit l. 3 t.24 p. 242 c.1 d.10 nu.1 & 2

Præscriptionis tempora legali præscriptione contra pupillum aut minorem non currunt pag.123 colum.1 defin.2 num.1

Præscriptionem interrumpit solutio quamuis probata per solam creditoris priuatam scripturam, l.7 t.13 pag.833 col.2 d.14

Præscriptionem à se inchoare non potest qui est in mala fide, lib.7 tit.4 pag.799 col.2 def.1 n.2 in all.

Aduersus Præscriptionem tricenariam ex capite ignorantiæ restitui, maior non debet pag.122 col.2 d.1 numero 2 in all.

De Præscriptione aduersus eum competente qui emit à Principe lib. 7 t. 12 p.824 col.1 d 1 n.1

Quantum interfit inter ius PRÆSENTANDI & conferendi? lib.6 tit.1 p.611 c. 1 d. 10 nu. 1.2.3.4.5

PRÆSENTATIO facta ab eo qui est in quasi possessione præsentandi, aut de cuius iure constet per verba enunciatiua Papæ sufficit ad validandam collationem beneficij lib.6 tit.1 p.609 c. 2 d.5 num.1

PRÆSES non debet sine magna causa interrogandi ordinem peruertere p.48 c. 2 d. 4 num.2

Præses est qui Senatoribus præest p.172 c.1 def.1 num.7 in al.

Præsidi non plus quàm Senatori in ponderandis aut numerandis sententiis tribuitur pag.172 colum.1 d.1 num.9 in al.

PRÆSVMPTIO in his quæ tempore mutantur, non est de præterito in futurum l.4 t.3 p.280 c.1 d.2 n.19 in all.

Præsumptio specialis tollit generalem pag. 106 colum.2 d.5 n.2 in all.

Præsumptio maior vincit minorem lib.3 t.24 pag.241 c.2 d.8 in all.

Præsumptio fortior probandi onus in aduersarium transfert l.3 tit.24 p.242 c.1 d.9 n.9 in al.

Præsumptio elidituer per probationem contrariam p.114 c.2 d.1 n.10 in al.

Præsumptio semper probationi cedit nisi sit iuris vel de iure l.b 4 t.14 pag.308 col.2 d.4 n.2 in all.

Præsumptio semper cedit probationi & veritati l.9 t.29 p.1215 c.2 def.7 num.2 in all.

Præsumptio semper cedit veritati lib.3 t. 27 p.252 c.1 d 5 nu.3 in all. & l.4 t.14 p. 314 c.2 d.26 n.4 in al.

Præsumptio sola non sufficit ad condemnandum mil.tem: lex enim probationem requirit pag.106 colum.2 d.5 n.4 in all.

Præsumptio est contra eum qui dicit fideicommissum relictum esse l.3 t.19 p.218 c.1 d.24 n.5 in al.

Præsumptio delicti semper est euitanda, lib.4 t.28 pag 417 c.1 d.9 numero 7 in all.

Præsumptio quę iuris tantum est, non etiam de iure admittit probationem in contrarium l b.3 tit.12 p.197 col.1 d. 28 nu.5 in all.

Præsumptio legis Quintus de donat.int. virum & vxor.etiam mariti creditoribus prodest, adeóque donatario, nisi per contrariam præsumptionem aut probationem elidatur lib.4 t.14 p.318 c.1 d.41 nu 1 2 & 3

Præsumptio legis Quintus de donat.inter vir.& vxor.ex alterius quàm mariti confessione non tollitur lib. 4 tit.14 p.318 c.1 d.42 n.1

Præsumptio legis Quintus 51. de donat. int.vir.& vxor.non alij prodest quàm marito aut heredibus, aut creditoribus ipsius lib.4 t.14 p.316 c.2 d.36 n.2 & 3

Præsumptiones legis non sufficiunt vbi formaliter & præcisè probatio requiritur lib.3 t.22 pag.233 col.2 d.13 n.21 in all.

PRÆTERIRE filium impune potest mater apud Augustanos, nec ea præteritio habetur pro exheredatione, adeo, vt nec vlla querela inofficiosi testamenti filiò contrà testamentum patris competat, lib.6 t.9 p.658 c.1 d.1 num.1 in al.

Præteritio filij nullum tribuit ius tertio ad impugnandum testamentum, nisi sit ille ex liberis, l.6 t.9 pag.657 col.1 d.5

PRÆTERITIONIS materne proprium ius est, non paternæ vt pro exheredatione habeatur, l.6 t.9 p.657 c.2 d.6 nu.5 in all.

PRÆTOR nullam debet creditori actionem ex mutuo aduersus minorem dare, nisi probet pecuniam à minore vtiliter impensam esse pag.124 col.2 d.2 num.3

Prętor bonorum possessionem contra leges dare non potest pag.127 col.1 d.2 n.6 in al.

Prætor de iure communi restituit non Princeps pag. 137 col.1 d.2 nu.2 in al.

Prætor nunquam ratum habere potest quod vi aut dolo factum est p.143 c.2 d.2 n.12 in all.

Prętor permittere non debet homines siue liberos siue libertinos per nimiam patronorum iniuriam diuexari p.120 c.1 d.1 n.1 in al.

PRECARIVM transfert possessionem ciuilem tantùm, constitutum verò etiam naturalem: vtrumque tamen prodest ad implorandum beneficium l vlt. C. hoc tit. lib.7 t.7 p.802 c.1 d.15 n.1

PRECIVM non ex re, sed ex negotiatione percipitur l.3 t.22 p.230 c.1 d.5 n.3

Precium debet esse certum adeóque consistere in pecunia numerata l.4 tit.28 pag.414 c.2 d.2 n.2 in al.

Precium rei cui abest ipsa quoque res abesse videtur l.3 t.19 p. 218 c.2 d.26 n.5 in al.

Precium ni soluatur intra tempus, res fit inempta, l.4 t.24 p. 398 c.1 d.40 n.8 in al.

Precium soluere necesse est, non est necesse credere p.114 c.2 d.1 n.8

Precium nullum in diuisione interuenit, bonorúmque qualitas & condicio spectanda est lib.3 t.27 pag.253 col.2 def 9 nu.4

Precium loco rei non succedit, nec res loco precij, multóque minùs res loco rei in iudiciis quæ vindicandæ rei gratia exercentur, sicut nec in omnibus aliis singularibus l.3 t.22 p.230 c.1 d.5 n.1

Precij modicitas iuncta cum pacto de retrouendendo & quibusdam aliis circumstantiis, simulationis præsumptionem inducit, etiam citra fœnerandi consuetudinem l.8 t.17 pa.356 col.2 d. 7 n.1 & 2

Precij futuri incertitudo non facilè patitur vt venditio videri debeat viliori precio facta in fraudem vsurarum li.4 t.17 p. 356 c.2 d.8 num.1

Precia rerum pro temporum varietate mutuantur lib.4 tit.42 p.472 c.2 d.22 n.16 in al.

Precia ex fundorum maximè reditu constituuntur l.3 t.27 pag. 253 c.2 d.9 n.7 in al.

PRIMITIÆ solui debent parocho à quo sacramenta administrantur p.13 c.1 d. 45 n.13

Primitiæ debentur propter administrationem sacrorum pag.13 col.1 defin.45 num.12

Primitiæ personales sunt, non reales aut mixtæ p.13 c.1 d.45 n 26

Primitias nullas debetqui bona non possidet pag.13 c.1 d.45 nu.28

PRINCEPS est dominus corporum & vitæ subditorum l.9 t.25 p.1203 c.2 d.1 n.7 in al.

Princeps non sibi legem dicit, sed aliis p.63 c.1 d.8 n.2 in al.

Princeps potest fisco suo applicare pœnam confiscationis etiam in præiudicium vasalli omnimodam habentis iurisdictionem, quoties edictum Principis facit ex non delicto delictum l.9 t. 26 p.1210 c.1 d.2 num.1

Princeps solus, excepta ecclesia, fiscum Prhabere potest l.7 t.33 p.948 c.2 d.2 n.1 in all.

Princeps non fit qui à Principe ius habet nec isdem potest gaudere priuilegiis lib.7 t.12 pag.814 col.2 defin.1.num.1 in al.

Princeps cuiuscunque criminis gratiam facere potest l 9 t.21 p.1190 c.2 d.14 n. 1.in al.

Princeps facere potest gratiam criminis & pœnæ corporalis etiam quæ irrogata sit in vicem & locum pœnæ pecuniariæ, tametsi pars contradicat l.9 t. 25 p.1203 c.2 d.1 n.1

Princeps non videtur remisisse pœnam mortis quam à iudice irrogatam ignorauit lib.9 tit.28 p.1211 c.2 d.1 num.4 in all.

Princeps facilè colligere potest criminis grauitatem ex grauitate pœnæ lib.9 t. 28 pag. 1211 col. 2 defin.1 n.5 in al.

Principis indulgentia restricta ad certam pœnam non facilè ad alia extendi debet l.9 tit.28 p. 1211 col.1. d.1 n.1

Princeps quam vult testandi formam & solennitatem potest præscribere, l. 6 t. 5 p.632 c.2 d.22 n.1 in all.

Principis potest facere ne leges in testamentis locum habeant quoad solennitates, l.6 t.5 p.632 c.2 d.21 n.3

Princeps nunquam voluisse credendus est, quod iustè velle non potuit p.61 c. 1 d.1 n.4;

Princeps cuiquam velle iniuriam inferre credendus non est li.9 t.29 p. 1217 col. 2 d.15 n.3 in al.

Princeps nunquam debet lædere ius tertio iam acquisitum l.6 t.4 p.624 c.1 d. 2 num.21 in al.

Princeps multo magis ab illicitis abstinere debet, quàm priuatus l.3 t.22 p. 233 c.1 d.12 n.2 in all.

Princeps in suis contractibus iure communi vtitur, & tanquam priuatus quilibet contrahere intelligitur lib.3 t. 22 p.232 c.3 d.12 n.1 in all.

Princeps iuri quæsito ex causa quam iussit derogare non potest: iuri autem per actus ciuiles quæsito potest p.61 c. 1 d.1 n.10 & 11

Princeps familiarum dignitati consulere debet p.36 c.1 d 30 nu.10 in all.

Princeps post euocationem litis apud Senatum pendentis aliquos iudices si delegauerit, ab iis ad Senatum appellari non poterit lib.7 t.29 p. 933 c.1 d.4.num.1

Princeps qui nobilibus subditis & feudum & iurisdictionem omnimodam concedit, vasallos non socios facere cogitat l.3.t.12 p.193 c. 1 d.17 n.7

Princeps æstimatur protector & conseruator omnium beneficiorum quæ in territorio suo sunt p.14.c.1.d.48.n.9

Princeps non potest sine Papæ licentia vel Prælati consensu beneficio onus præbendæ imponere p.27 c.1 d.93 n.1

Princeps laicus monachalem præbendam concedere, præsertim laico non potest pag.51 col.2 d.2 num.1

Princeps inter suos præscribit eum dignitatis gradum quem vult p.31 c.2 d. 13 n.6 in al.

Princeps non præsumitur ignorare iura quæ habet in scrinio pectoris li.4 t.14 p. 324 c.2 d.63 nu.3 in al.

Principis iustam quamlibet voluntatem ratam esse, effectumque habere conuenit l.3 t.22 p.232 c.2 d.11 n.3

Principis optimi, supremique est omnes iurisdictiones, licet inferiores, tueri nõ turbare, aut infringere li.3 t.12 p.190 c.2 d 5 n.2 in all.

Principis & Senatus auxilium frustra requirit & implorat quivtriusque autoritatem neglexit pa.14 c.2 d.48 nu.13 in al.

Principis rescriptum potest impetrari ad hoc, vt appellatio pronuncietur desertæ etiam antequam elapsa sint tempora, sed non insinuari l.7 t.27 pag.922 c. 2 d.9 num.1.& 2

Principis rescriptum ad sanandum vitium appellationis non illico interpositæ obnoxium est refusioni expensarum si impetretur in alia instantia li.7 t.18 p.858 c.1 d.37 n.1

Principis subscriptione opus est vt iuri derogetur p.50 c.1 d.3 nu.2 in all.

Principis hoc ius est singulare vt in causa propria possit causam dicere, l. 3 t. 18 p.208 col.2 d.2 n.1 in al.

Principis est & eius qui legem condere possit iura generaliter constituere l.7 t.15 p.840 c.1 d.1 n.11 in all.

Principis personam, ipsam interuenire plus est quàm ipsius autoritatem l. 3 t. 12 pag.199 c.1 d.34 num.3 in al.

Principis procurator appellare quandocunque potest ab vnione beneficiorum perperam facta tanquam ab abusu l.7 t 28 p.927 c.2 d.8 n.1& 2

Principis procurator appellationem tanquam ab abusu etiam desertam persequi potest & debet l.7 t.28 pag. 930 c. 2 def.20 n.1

Principis beneficia nunquam debent trahi ad alienam iniuriam l.7 t.3 p.797 c. 2 d.2 n.4 in al.

Principis conscientia aut liberalitas falli non debet d.4 t.6 p.284 c.2 d.1 nu.2 in all.

Principis iudices soli cognoscunt de beneficiorum possessione p.14 col.1 d.48 num.10

Principis nutrix non solum nobilis est, sed etiam nobilem facit plebeium cui nupta sit lib.9 t.29 p.1219 colum.2 d. 21 n.1

Principi parere æquum est, cùm nullius ius lædatur p.15 c.2 d.51 n.10

Principi de facto suo attestanti, credendum est lib.4 t.31 p.305 c.2 d.2 num.9 in all.

Principi non creditur de facto alieno in alterius necem l.4 t.14 pag.325 c.1 d. 67 n.1

Principi à contractibus suis pro arbitrio resilire non licet, ne alioqui omnium fiat exul, qui omnium est Præsul lib.3 t. 12 p.232 col.2 d. 11n.3 in al.

Principi licet inspicere interpretationem positam inter ius & æquitatem, lib.6 t.5 p.632 c 2 d.22 n.5 in all.

Principem alicuius auxilio egere in suo territorio absurdum esset cum eius auxilio cæteri omnes indigeant lib. 9 t.26 pag.1210 col.2 defin.2 numero 5 in all.

Principe durus quid & seuerius referente, non statim parere magistratus debet, sed 30. dies expectare, lib.1 tit.11 pag.61 col.2 defin.1 numero 4 in all.

A Principe impetrandum non est quod iure communi conceditur l.b.4 t.14 p. 306 c.2 d 1 n.14 in al.

Principal a beneficia ita interpretantur, *Vt ne cuiquam iniuria inferatur* p.6 c. 2 d.22 numero 2

PRIVATIO præsupponit habitum p 162 col.2 d.19 n.6 in al.

PRIVATVS dicit quam vult rei suæ legem pag.25 c. 1 d.86 nu.15

Priuatorum cautiones legum authoritate censeri non debent l.8 t.30 p.1162 c.2 d.39 n.3 in all.

PRIVILEGIATVS non vtitur priuilegio aduersus priuilegiatum pag.25 c.1 d. 86 nu.17

PRIVILEGIVM semper est fauorabilius quod reperitur clausum in corpore iuris, quam quod est ex Principis gratia speciali lib.9 t. 30 p.1225 col.2 d.4 n.1 in al.

Priuilegium nemo habere potest contra dominum in ea re quæ est ipsius domini, l.4 t.43 p.485 c.1 d.4 n.5 in all.

Priuilegium nullum est temporis: sed causæ inter creditores chirographarios l.7 t.32 p.940 c.1 d.3 n.1

Priuilegium clericale non statim admittur propter insolentiam ex leuitate commissam pag 38 c.1 d.36 n.2 in all.

Priuilegium creditoris agentis ex diplomate principali est vt nunquam fatiscat, nisi cum ipso diplomate ita cautum est p.64 c.1 d.12 nu.10 in al.

Priuilegium fori allegare quis non potest in eo loco repertus in quo contraxit, præsertim si de instrumenti perditi exemplo conficiendo agitur l.3 t.12 p. 196 c 2 d.27 n.1.2 3 4 & 5

Priuilegium fori Senatoribus non propter dignitatem, sed propter officij necessitatem concessum est lib.3 t.17 p. 207 c.2 d. 3 n.4

Priuilegium fori datum Senatoribus ad eorum viduas & liberos non transmittitur l.3 t.17 p.207 c.2 d.3 n.2

Priuilegium personale est quod personam priuilegiatam egredi non potest p.169 c.2 d 10 n.2 in al.

Priuilegium piæ causæ est, vt possit occupare legatum propria authoritate, lib.1 t.2 pag.10 col.2 d.39 numero 3 in all.

Priuilegium Senatoribus & Rationalibus concessum de non soluendis emolumentis iudicati, neque alios prodest, neque ipsis prodest contra alios iudicata p. 169 c. 2 d.10 n.1 2 & 3

Priuilegium quod habent Senatores de tributo iudicati non pendendo, quomodo accipiendum sit l.7 t.18 p.852 c. 2 d.15 n.1

Priuilegium datum pro certa quantitate non porrigitur ad rem quæ sit paris aut minoris æstimationis quoniam æstimatio secuta sit l.7 t.15 p. 844 col.2 d.15 nu.1

Priuilegium competens ob aliquam qualitatem, finita illa qualitate finitur l 9 t.29 p.216 col.1 d.9 n.10 in al.

Priuilegium fauorabile potius extendendum est, quàm restringendum l.3 t.17 p.207 col. 2 def. 1 n.11 in al.

Priuilegium à Principe concessum ad alienam iniuriam porrigi non oportet lib 3 t.12 p.190 c.2 d.5 n.4 in al.

Priuilegij reuocatio ad futuros non ad præteritos casus pertinet p.63 c.1 d.8 num.9

Priuilegij nomen singulare non commune ius demonstrat p.172 c.2 d.2 num.1 in all.

Priuilegio suo renuntiare pro arbitrio suo quisque potest p.207 c.2 d.2 nu.2 in al.

De Priuilegio Sebusianorum pro feudis quæ habent à Principe & de eius interpretatione l.4 t.42 p.501 c.1 d.44 à n.1 ad 8

De Priuilegio quod habent pleræque ciuitates vt suos per annum & diem incolas natalibus, & ingenuitati restituant l.7 t.4 p.800 c.2 d.4 n.1

De Priuilegio quod habent Augustani vtrum Senatum velint appellare nostrúmne an Pedemontanum lib.7 t.26 p.909 c.1 d.42 num.1

Priuilegia omnia strictè sunt interpretanda pag.169 c.2 d.10 nu.4 in al.

Priuilegia non operantur, si nihil addant ad ius commune pag.172 c.2 d.2 num.1 in all.

Priuilegia etiam fauorabilia per non vsum longissimi temporis amittuntur l.7 t.13 p.828 c.1 d.10 n.1

Priuilegia inter creditores hypothecarios ex tempore non ex causa æstimantur l.4 t.42 pag.506 col.1 d.59 num.5 in all.

Priuilegia inter legatarios, vt & inter chirographarios creditores non sunt ex tempore æstimanda, sed ex causa p.10 col 1 d.38 n.10

Priuilegia Senatorum ad aliorum iniuriam porrigi non oportet lib.3 t.17 p.207 c.1 d.1 n.7 in all.

Priuilegia ratione dignitatis Senatoribus competentia ad viduas quoque & liberos transmittitur l.3 t.17 p.203 c.2 d.3 num.3

PROBANDA facilitas nunquam vni ex litigatoribus permittitur, quin etiam aduersario permittatur, vt in iudiciis seruetur æqualitas, li.4 t.15 p.337 c.2 d.36 n.6 in al.

Probandi onus semper ei qui dicit, non qui negat incumbit, l.4 t.17 pag.355 c.2 d.4 n.1 in all.

Probandi onus incumbit creditori qui se pauperiorem debitorem dicit, p.53 c.2 d.20 n.7 in all.

Probandi onus non incumbit ei, solùm qui dicit, sed etiam qui negat aliquid solenniter factum esse, pag.29 c.2 d.5 nu.2 in all.

Probare eius est qui collusionem allegat & dolum p.180 c.1 d.4 nu.4 in al.

Probare debet, vnusquisque id quod est fundamentum suæ intentionis siue agendo siue excipiendo, p.30 c.2 d.11 n.1 in al.

Probare non est necesse quod patet expresse, lib.4 t.14 p.319 c.1 d.46 num.5 in all.

Probare quicquam non cogitur reus, si Princeps criminis gratiam faciat, dum ne quid allegauerit, quod cum inquisitionibus & testationibus pugnet, l.4 t.14 p.320 c.2 d.51 num.2. in al. & t.15 p.337 c.2 d.36 n.5 in all.

Probare tempus semper debet is, qui se fundat in tempore, siue actor, siue reus sit, l.4 t.14 p.316 c.2 d.33 n.1

PROBATIO veritatis lumen est, l.3 t.12 p.101 column.1 d.7 num.1 in al.

Probatio excludit omnem contrariam præsumptionem, l.4 t.14 pa.318 c.2 d.44 n.3 in al.

Probatio cùm necessaria est, debet fieri ex mediis necessariis & concludentibus, l.4 t.21 p.367 c.1 d.13 n.10 in all.

Probatio necessariò debet esse concludens, non dubia p.118 col.2 d.4 num.13 in al.

Probatio debet esse concludens, nec probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse lib.6 tit.5 pag.627 c.1 d.11 num.9 in all.

Probatio contra iuris præsumptionem semper admittenda est lib.4 tit.14 pag.308 c.1 d.3 n.6 in all.

Probatio dubia nunquam releuat, l.6 t.5 p.634 c.2 d.28 n.8 in al.

Probatio si dubia sit non erit reus tormentis subiciendus lib.9 t.31 p.1174 c.2 d.8 n.4

Probatio ab euidentia rei certissima est, nec quicquam contra eam potest opponi, lib.3 tit.12 p.231 c.1 d.7 numero 4 in all.

Probatio nulla maior est quàm quæ fit per euidentiam rei cum res ipsa loquatur lib.9 t.31 pag.1174 c.1 d.5 num.7 in all.

Probatio nulla melior est quàm quæ fit per probationem partis siue tacitam siue expressam, l.4 tit.14 p.325 c.1 d.65 n.2 in al.

Probatio nulla fortior haberi potest ea quæ ex aduersarij confessione proficiscitur, pag.105 col.1 d.1 n.3

Probatio contraria admitti potest contra probationem quæ ex verbis enunciatiuis proficiscitur, p.115 c.1 d.3 nu.3 in al.

Probatio nulla admitti potest contra probationem quæ fit per iusiurandum, l.4 t.1 pag.265 c.2 d.28 n.9 in all.

Probatio quæ statim fieri potest maximè per iusiurandum, haberi pro facta debet, lib.4 tit.14 pag.315 c.2 d.31 n.1

Probatio contra iuramentum vltro præstitum ab vno ex colligatoribus de viatico in litem facto admittitur, l.4 t.1 p.268 c.1 d.37 n.1 & 2

Probatio mediorum debet esse de concludentibus necessario vt sententia ferri possit: alioquin probatio dubia non releuat, l.3 t.22 p.231 c.2 d.9 nu.2 in all.

Probatio recipitur vsque ad tres turbas, & non amplius, lib.4 t.15 p.331 c.1 d.14 n.4 in all.

Probatio æstimationis per probos viros necessaria non est agenti ad rescindendam venditionem ex causa læsionis, l.4 t.30 p.413 col.1 d.33 n.1 & 2

Probatio criminis sumi non potest ex confessione sola accusatoris, nec ex domo rei lib 6 t.2 p.618 col 1 d.2 nu.3 in all.

Probatio criminis augetur si cum dicto socij criminis bene congruunt cætera accusationis instrumenta & iudicia quæ per se sint indubitata, & ex ea potest deueniri ad condemnationem, l.9 t.21 p.1188 c.2 d.7 n.4 in all.

Probatio fraudis à Principe initæ in priuato stellionatus pœna coercetur, l.3 t.22 p.232 c.2 d.12 n.3

Probatio læsionis quomodo fieri debeat? lib.4 tit.30 pa.428 col.2 d.19 n.1.2 & 3

Probatio mutatæ voluntatis semper incumbit ei qui dicit mutatam l.6 t.5 p.627 col.2 d.23 numero 3 in all.

Probatio mortis inducipotest ex eo quod coniuncti vestes lugubres detulerint, vt inquit Cruetius, l.4 t.5 pag.284 c.1 d.2 n.12 in al.

Probatio intra annum trigesimum admittitur aduersus apocham acceptæ dotis factam spe futuræ numerationis. Interea tamen apochæ standum est lib.5 t.10 p.365 c.2 d.4 num.1.2.3.4 & 5

Probationis dubiæ fidem qui vel inuito aduersario, solóque iubente iudice complet, veritatis præsumptionem iureiurando non extinguit, p.257 c.1 d.1 nu.11 & 12

Probationem deficere sufficit licet ius non deficiat, p.20 c.1 d.63 n.14 in al.

Probationem semiplenam habenti non defertur iusiurandum suppletorium, si qua, vel minima, contra eum sit præsumptio, lib.4 t.1 p.261 c.2 d.18 n.1

Probatione non est onerandus qui instrumentum ab aduersario productum dicit esse suspectum, si publicam illud fidem non habeat, lib.4 ti.16 p.351 c.2 d.21 n.12

Probationes duæ semiplenæ iungendæ sunt vt faciant plenam, lib.4 ti.14 p.325 col.2 d.66 num.3

Probationes omnes veritatis fauore sunt fauorabiles, l.4 t.15 p.343 c.2 d.59 n.4 in al.

Probationes in criminalibus luce meridiana debent esse clariores l.6 t.2 p.618 c.1 d.4 n.4 in all.

Probationes delicti omnium sunt fauorabilissimæ, lib.4 t.14 pag.317 col.1 d.37 n.6

Probationes falsi quo sunt certiores, eò facilius ad sollennem inscriptionem decurrere accusator potest, p.67 c.2 d.5 nu.3

Probationes per sordes aut gratiam dictantis exactiores aut leuiores factæ vix, & ne vix quidem possunt restitui, pag.156 c.2 d.2 num.10

Probationes simoniæ omnium fauorabilissimæ, & quantum fieri potest adiuuandæ lib.1 t.2 pag.17 col.2 d.95 nu.8 in all.

Probationibus pœna & condemnatio respondere debent l.6 t.2 p.618 col.2 d.5 n.3 in all.

Probationibus consuetudinis contrariis allatis testes noui audiendi sunt ex officio quibus solis credatur; idque sumptibus vtriusque partis, sed iis ignorantibus quantum fieri potest lib.8 t.35 p.1124 c.1 d.2 n.1 & 2

Probationibus fauorabilissimis æquum est succurri, ne pereant, p.68 col.2 d.22 n.4

in Probationibus semper hæc exceptio subintelligenda, nisi aliud ostendatur l.1 t.3 p.42 c.2 d.58 n.8 in al.

PROCVRATOR absentem defendere cogitur p.101 col.2 d.25 num.1 in al.

Procurator litis tantum dominus est post litem contestatam, sed non rei, quæ in litem deducta est, lib.4 t.18 p.358 c.2 d.5 n.2 in al.

Procurator sine mandato nullus est l.4 t.14 p.315 c.2 d.30 n.2 in all.

Procurator ex domi voluntate videtur qui fuerat ab initio constitutus & ante sententiam, si nulla reuocatio interuenerit, p.100 c.1 d.17 n.5

Procurator si superstite domino decesserit, non potest contra dominum fieri sententia, sed alius procurator in demortui locum substituendus est qui adsit pronunciationi, pag.96 c.1 def.4 num.8

Procurator in prima instantia constitutus mandatum habere intelligitur ad prosequendam appellationem pa.100 c.1 d.17 n.1

Procurator in causa principali constitutus debet etiam in causa excutionis iudicati procurare, l.2 t.8 p.103 c.1 d.32 n.4 in al.

Procurator in causa principali constitutus debet victorem defendere, lib.2 t.8 p.99 c.1 d.14 n.3 in al.

Procurator ad vnam speciem constitutus in reliquis prohibitus intelligitur, pag.102 c.2 d.28 nu.1. in al.

Procurator datus ad agendum videtur datus ad peragendum p.100 c.1 d.17 n.1 in al.

Procurator ad exigendum constitutus donare nullomodo potest p.98 c.1 d.13 n.7

Procurator constitutus ad res venditas redimendas, ad ea quoque redimendas

datur quæ purè venditæ fuerunt, aut sub pacto de retrouendendo intra certum tempus quòd iam præterierit, p. 98 c.1 d.12 n.1

Procurator cõstitutus, sine nouo mandato comparare in causa desertionis non potest, lib. 2 tit. 8 pag. 103 colum. 1 d. 34 n. 1, 2

Procurator ad gerenda negotia constitutus ab eo cuius est procurator emere, aut quo alio titulo rem comparare potest, dum ne litigiosam aut alienari prohibitam p.101 c.1 d. 23 num. 3 & 4

Procurator in rem suam constitutus potest habere executionem sententiæ etiam in mandantis fauorem latæ dummodo faciat ea, quæ mandans facere deberet l.4 t.26 p.406 c.2 d.18 nu.1. 2.& 3

Procurator in rem suam domini loco habetur, ita vt ei quoque cuius est procurator, in petitionis concursu præferatur lib.7 t.10 p. 298 c.1 d.5 n.6 in al.

Procurator in rem suam constitutus ex reuocari non potest, l.4 t.26 p.406 c.1 d. 16 nu.13 in all.

Procurator in rem suam constitutus expensas quas pro re consequenda fecit repetere nullo modo potest, p.100 c.2 d.20 nu.1

Procurator ad lites datus qui pro domino sumptus maximos prorogauit, cum domino de ea re inire potest, pag.101 c.1 d.22 num.1

Procurator ad omnes generaliter causas constituturus non potest alium substituere ad hoc solum vt dicat non esse sibi mandatum vt in hac aut in illa instantia litem suscipiat p.101 c.2 d.25 n. 1.2 & 3

Procurator qui fidem suam non adstrinxit pro euictione prædiorum, quæ alterius nomine vendidit, non tenetur de euictione, si modo vel mandatum exhibeat, vel ratihabitionem l.8 t. 31 p.1109 col.2 d.6,

Procurator in criminalibus non admittitur nec ad agendum, nec ad defendendum, l.3 t.15 p.333 col.1 d.25 n.1 in al.

Procurator defuncti, filij & alterius heredis cuiuscumque procurator esse cogi potest in ea ipsa lite tractanda quæ iam inchoata erat pag.100 col.1 d.18 num.1

Procurator pendente lite reuocatus ab eo qui ad aliquas expensas per interlocutoriam fuerat condemnatus, potest, nihilominus adesse taxationi earum expensarum etiam si alius procurator fuerit constitutus, præsertim si si ignorante priore, pag.102 c.2 d.31 num.1

Procurator posterioris creditoris donationem ab anteriore accipere potest, p. 102 c.1 d.27 num.1

Procurator aduersarij mei in causa criminali potest me in causa sua recusare: non item si procurator sit in causa ciuili, p.165 c.1 d.35 n.1.& 2

Procurator cum falsus est, non solùm iudicium esse non potest, sed neque dici controuersia, l.4 t.20 p.361 col.1 d.2 n. 1 in all.

Procurator qui solutionis accipiendæ potestatem habet, mandatúmque in eam rem sufficiens compensare id potest etiam cum eo quod ipse suo nomine debeat lib.4 tit.23 p.382 col.2 d.17 num.1 & 2

Procurator aut Aduocatus à cliente accipere non prohibetur vniuersorum bonorum donationem p.100 c.2 d.21 num.1

Qui tanquam Procurator actionem aut suscepit aut instituit siue mandato, si postea mandatum proferat cum ratihabitione retrogestorum absoluendus est, p.97 c.2 d.10 n.1 & 2

Procurator cœptam litem prosequi cogitur p.76 c. 1 d. 12 nu. 5 in all.

Procurator ex substituti facto tenetur p.101 c.2 d. 24 num.4 in al.

Procurator quod committitur vt faciat non habetur pro facto, p.101 c.2 def. 29 num.2

Procurator debet seruare formam mandati, nec eam potest egredi, p.18 c.1 d. 57 n.13 in all.

Procurator ius retentionis etiam actorum litis pro sumptibus à se factis, habet p.101. c.2 d.22.n.1.in all.

Procurator à iudice monitus si mandatũ non exhibuerit, tanquam falsus in id omne quod aduersarij interierit condemnatur, pag. 98 colum.1 d.11 n.1

Procurator aut Aduocatus generalis causis ex registro decidendis adhiberi non potest lib 3 t.13 pag.201 c.2 d.45 nu.1

Procurator generalis perinde ac dominus citari potest ad procuratorem constituendum p.101 c.2 d.25 n.1

Procuratoris generalis interest beneficium sequestrari p.154 c.2 d.51 n.9

Procurator fiscalis habet priuilegium fori vt apud prouinciæ iuridicum malorem & agat & conueniatur lib.7 t. 33 pag.948 col.1 d.2 n.1.2 & 3

Procurator principis suo iure & priuilegio potest appellare quandocunque à minima condemnatione si crimina atrocitas grauiorem merebatur, l.9 t.2 p.1153 c.1 d.13 n.3 in al.

Procurator Principis litis sumptus nunquam petit, nec præstat vnquam lib.4 t.21 p.364 c.2 d.19 nu.5 in all.

Procurator Principis, generalis appellatur, quia omnium rerum quæ ad Principis dignitatem & Reipub. vtilitatem pertinent, curam gerit, p.14 c.2 d.49 n. 7 in al.

Procurator falsus dicitur qui vel nullum mandatum habet, vel reuocatum, vel ab eo qui mandandi ius non habuit l. 4 t.20 p.361 c.2 d.2 n.1 in all.

Procuratori qui appellationem deseruit, si de deserta appellatione agatur, nouo mandato opus est, lib.2 tit.8 pag. 100 col.1 def.17 nu.3 in all.

Procuratorem constituere nemo prohibetur in iis quæ viua voce debent, nec per scripturam expediri possunt, p.102 c.2 d.29 n.1

Procuratorem ad impugnandum & rescindendum contractum quis non creditur constituere quem ipse fecerit, sed speciali in eam rem mandato opus est, l. 3 t.25 p. 146 c.2 d.8 n.3 & 6

Procuratorem apud iudicem, quisquis ille iudex sit, constituere nemo potest, quin hoc ipso necessitatem sibi, suóque procuratori imponat parendi legibus in eo tribunali receptis p. 99 c. 2 d.16 n.4

Procuratorem citatum esse sufficit cum appellatum est ab interlocutoria, p.74 c.2 d.4 n.1 & 2

Procuratorum alij sunt in rem suam: alij in alienam pag.101 col.2 d.13 num.2 in all.

Prodigalitas aufert patri administrationem bonorum filij, sed non vsumfructum, lib.6 tit.35 pag.775 col.2 def.7

Professio certæ quantitatis pro resta, vt loquuntur, inducit probationem solutionis reliqui totius debiti lib. 4 t. 14 p.316 c.1 d.32 n.1

Professio census neque dominium aufert vero domino, neque vero possessori possessionem. lib.4 tit.42 p.489 col.1 d.9 num.5 in al.

Ad profitendum solus admittitur is quem prius possidere constitit l.b.4 t.42 pag. 489 col.1 d.9 n.6 in al.

Prohibitio sola vtendi seruitute non interrumpit præscriptionem seruitutis si ea prohibitio non habuit effectum lib.3 tit.24 pag. 239 col.1 def.1 num.1

Prohibitio hominis, id est iudicis aut testatoris fortior est quàm legis p.105 c.1 d.2 n.4 in all.

Prohibitio hominis, si ad legis prohibitionem accedat, siue iudex ille sit siue testator, adeo nulla est ipso iure alienatio, vt nec iurisiurandi interpositi autoritate confirmari possit p.107 c. 2 d.2 num.1 & 2

Prohibentis causa in pari iure est potior, nisi publica autoritas contra suadeat l.3 t. 26 p.248 c.2 d.1 n.1

Prohibitum censetur quod non est permissum l.5 tit.21 p.589 c.2 d.2 num.10 in all.

Qui promisit fideiubere etiam idoneè non cogitur renunciare exceptioni ordinis lib.38 tit.28 pag.1080 col.2 d 37 num.1

Promissio de reddendo chirographo inducit tantum pactum de non petendo, sicut & ipsa redditio l.8 t.30 p.1099 c.1 d.35

Promissio datis quæ dicitur præcessisse solutionem probanda est aliter quam per partium confessionem l.5 t.10 p.g. 567 c.1 d. 9 nu.1.2 & 3

Promissio quæ libet sic semper intelligi debet Quamdiu res in eodem statu erit l.8 t. 28 p.1081 c.2 d.39 n.5 in all

Ex Promissione de fideiubendo nemo potest tanquam fideiussor conueniri, quamuis ex promissione de se obligando promissor teneatur quasi iam obligatus, si præcedat iusta causa l.8 t. 27 p.1080 c.1 d.36 n.1

Promissori morosо nunquam prodesse debet quod alio loco conueniatur quàm in quo soluere debuit l.3 tit.15 p.205.c.1 d.3 num.4

Promittens factum alienum cum pœna, non tantum diligentiam sed etiam effectum præstare tenetur, lib. 8 t. 26 pag. 1063 colum.2 defin.14 num.9 in all.

Pronunciare quicquam non solet Senatus quoties in publico auditorio duo vel tres siue præsides siue senatores dicunt sibi non licere, lib. 1 t.7 p. 47 c.2 d.2 n. 11 in all.

Propositum non semper sequitur effectus l.b.4 tit.39 p.454 col.1 d.18 nu.8 in al.

Proprietas nihil habet commune cum possessione lib 8 ti.3 p.953 c.2 d.7 nu.3 in all.

Proprietas nihil habet commune cum possessione, præsertim cum de beneficio disputatur p.4 c.2 d.12 n.1 & 2

Protestatio nullum protestanti ius tribuit, ideóque nec aduersarij consensum exigit l.4 t.36 p.448 c.1 d.5 n.3 in all.

Protestatio prodesse solet quoties incertum est quæ potiùs agi o teneat lib.31. 12 pag 197 col.2 defin.29 n.5 in all.

Protestatio clandestina de dolo vel metu non nocet tertio ignoranti p.107 c 1 d.7 n.1.2.3 & 4

Protestatio conseruare solet ius protestantis p.137 c.2 d.2 n.8 in al.

Protestatio interuenies solet conseruare ius protestantis l.8 t.30 pag.1106 c.1 d.51 num.1 in all.

Protestatio solet ius protestantis conseruare l.7 t.7 p.815 c.1 d.30 num.1. in all.

Protestatio conseruat ius protestantis, lib.6 t.11 p.673 c.1 d.41 n.3 in al.

PROTOCOLLVM est id ex quo sumitur instrumentum, & eius expeditio in publicam formam redacta, lib.4 t.16 pag. 353 c.1 d.24 nu.4 in all.

Protocollum originalis, &, vt loquuntur matrix scriptura est respectu exscriptionis, quam expeditionem vocant, l.b.4 ti.16 pag 345 col.2 defin.3 num.5

Protocolli aut matricis scripturę descriptio quoties desideratur fieri debet requirentis sumptibus, siue actor ille sit, siue reus, l.4 t.16 pag.353 col.2 def.27 num.1

Protocolli fides æstimatur ex matrice scriptura, non contra, l 4 t.16 p.353 c.1 d.24 n.4 in all.

Protocolli exhibitionem postulare potest vt sciat, An producti ab aduersario instrumenti fidem impugnare debeat instituta falsi accusatione, nec prius quàm exhibitum sit cogitur in crimen subscribere, lib.4 ti.16 p.350 c.1 defin. 17 n.1 & 2

Protocollo notarij potiùs standum est, quàm instrumento parti dato, p.67 c. 2 d.5 n.9 in all.

Protocollo matrix & originalis scriptura prævalet, & protocollum instrumento; l.4 t.16 p.353 c.1 defin.24 n.1 2 3 4 & 5

PROVISIO facta in casibus separatis porrigitur ad casus coniunctos, l.6 t.16 pag.658 c.1 d.1 num.4

PROVISIONALIS adiudicatio quæ fit contra heredem ex bonis hereditariis præstanda est p.180 c.1 d.5 n.2

Prouisionalis sententia per aliam quàm diffinitiuam non est reuocanda, lib.1 t.2 p.27 c.1 d.95 n.12

PROVOCATIO, nec iracundiæ calor nec pœnitentia in delictis regulariter excusat, lib.9 t.20 p.1183 c.2 defin.1 nu. 1 in all.

Prouocatiõ & iustus dolor etsi non omnino excusẽt mitigat tamen pœnam, l.9 t.20 pag. 1185 col.2 defin.6 num.5 in all.

PROXIMIORES heredis quibus casibus præferuntur proximioribus testatoris, lib.6 tit.22 pag. 723 col.2 defin.27

Proximioribus vocatis, quinam intelligantur, an qui testatori proximiores, an qui heredi? lib.6 ti.19 pag.706 col.1 defin.6

PVBES qui curatorem habet, licet pupillo comparetur, nihilominus ex eius iureiurando confirmantur contractus omnes ab eo initi ac si curatorem non haberet, modò curatoris auctoritas interuenerit, pag.111 c.2 d.13 num 1 & 2

Puberes etiam sine curatoribus suis recte ex stipulatu obligantur, pag.109 c.2 def.6 n.4

PVBLICATIONI æquipollet missio in possessionem p.5 c.1 def.14 num.1

PVBLICIANA vtilis tantum vindicatio est p.232 c.1 d.10 n.4

Publiciana non datur nisi eo colore quasi iam actor vsuceperit, qui re vera nondum vsucepit, l.3 t.22 p.232 c.2 d.10 n.4 in al.

PVNIENDVS quis grauiùs non est quod capitalis supplicij pœnam sibi irrogatam euadere tentauerit, l.9 t.26 p.1208 col.2 def.16 nu.1

PVPILLARIS substitutus iuuatur edicto *Le mort saisit le vif*, li.7 ti.7 p.802 c.2 d. 6 nu.1

Pupillaris substituti ius si obscurum est, interim mitti debet in possessionem heres legitimus, etiam non obstante appellatione, & salua quæstione de proprietate, l.6 t.14 p.683 c.2 d.1 num.1

Pupillaris substitutio siue expressa siue tacita testamentum filij est, l.6 t.8 p. 643 c.2, d.1 num.7 in all.

per Pupillarem tacitam excluduntur à legitima mater & auia, cum appareat de testatoris voluntate, l.6 tit.8 p.644 c.2 d.4 num.1

in Pupillari merè tacita, & in ea quæ continetur in compendiosa, eadem est ratio auiæ quæ matris, l.6 t.8 p.644 c. 2 d.3 n.1.2 & 3

Pupillarium rerum alienatio nunquam permissa pro tutore gerenti, l.4 ti.28 pag 597 c.1 def.2 n.2

PVPILLVS liberos suscipere non potest, vt neque nuptias contrahere, lib.6 tit.8 pag.652 col.1 d.20 num.11 in all.

Pupillus præsumitur scire id quod tutor scit, l.6 t.11 pag.670 c.2 d.37 num.3 in all.

Pupillus potest sibi domicilium constituere, p.74 t.2 d.3 n.4 in all.

Pupillus ea etiam quæ videt ignorat, l.6 t.5 p.625 c.1 d.6 n.1 in all.

Pupillus illa etiam quæ videt ignorare creditur, lib 4 ti.30 p.433 c.1 d.32 n.1 in all.

Pupillus sine tutore citari potest, non potest tamen, sine tutore in iudicio comparere, pag.74 c.2 d.3 n.6 in alleg.

Pupillus qui præsens est, si non habeat tutorem, absentis loco habendus est p.102 c.2 d.30 n.2 in all.

Pupillus tutore carens in actionibus exercendis aut suscipiendis pro nullo potiùs, quàm pro absente habetur p.74 c.1 def.3 n.7 & 8

Pupillus tutorem habens si in ius vocetur non sufficit ad patris domum factam esse vocationem, sed tutorem ipsius aut præsentem, si adsit, aut si absit in domicilio proprio conueniri oportebit, ac si tutor ipse esset qui in ius vocaretur p.74 c.1 defin.3 n.1 & 2

Pupillus petens retractari rationes quas solenniter reddidit dixerit, audiendus est, modo ipsius sumptibus, li.5 t.31 p. 599 c.1 d.1 nu.5 in al.

Pupillus contumax videri non potest qui tutorem non habet, p.74 c.2 d.3 nu.7 in all.

Pupilli ignorantia quæ per ætatem contingit non debet creditoribus esse captiosa, ipsique lucrosa pag.123 c.1 d.f. 2 n.10 in all.

Pupilli interest, vt non inuitus hereditariis oneribus & negotiis implicetur pag.129 t.1 d.2 n.1 & 5

Pupillo tutorem habenti confitendi inuentarij tempus currit, nec sine beneficio in integrum restitutionis permittendum pupillo, vt post elapsa confitendi inuentarij tempora heredem se dicat cum beneficio legis & inuentarij p.129 c.1 defin.1 nu.1 & 2

Pupillo danda est actio contra tutorem qui auctoritatem præstitit ad damnosam hereditatem adeundam, si malit ille agere tutelę quàm abstinere p.127 col.1 d.2 n.5 in al.

Pupillo post immissionem necessaria est restitutio, pag.128 c.2 defin.5 num.3 in al.

Pupillis aut minoribus absentibus diuisio fieri non potest, lib.5 t.27 pag.254 c.2 d.11 n.2 in all.

Q

QVÆSTIO facti nunquàm certa esse potest; sed in iudicantis arbitrio posita est; l.8 ti.30 p.1093 c.2 d.21 n.5 in all.

Quæstiones facti obscuræ plerumque esse solent, l.4 t.10 p.299 c.2 d.7 nu.14 in all.

Quæstio de hereditate inter hæredem scriptum & dominum directum præiudicialis est & terminari debet antequam de creditorum iure disceptari possit, l.7 t.32 p.946 c.2 d.22 n 1 & 2

Querelę inofficiosi testamenti locus est, cùm bona donata in donatoris hereditate reperiuntur tempore mortis, li.3 t.20 p.223 c.2 d.4 n.2 in all.

Quæstio possessionis est momentanea ideóque priuilegiata, lib.8 ti.1 p.950 c. 1 d.1 nu.7 in all.

Quæstio proprietatis beneficij incidenter tractari potest apud iudicem laicum pag.4 c.2 d.12 num.4

Quæstio præiudicialis est quæ omnis tractanda & decidenda est, l.7 t.32 p. 947 c.1 d.22 n.1 in all.

Quæstio, cùm sit præparatio ad mortem aut naturalem aut ciuilem, non minore quàm sex Senatorum numero expediri potest, pag.174 c.2 def.2 nu.7 in all.

Quæstio haberi potest ex indiciis dum modo sint illa legitime probata & sufficientia ad tortutam, l.9 t.15 pag.1178 c.1 d.1 nu.3 in all.

Quæstio criminalis incidens in ciuilem non semper facit præiudicium ciuile, lib.9 t.18 p.1182 c.1 d.3 n.1

Quæstioni criminali præiudicium nullum fit, cùm criminalis & ciuilis eiusdem sententiæ finibus concluduntur, pag.183 c.1 def.13 n.3

Quæstionem omnem incidentem incidenter dirimere potest is ad quem principaliter negotij cognitio pertinet, lib.3 t.12 p.201 c.1 def.43 nu.8 in all.

Quæstione hereditatis pendente is qui exhibet testimentum non cancellatum nec suspectum restituendus est in possessionem quam aduersarius inuaserit, lib.8 tit.3 p.953 c.2 d.7 num.1 2 3 & 4

Quæstione pendente de rationibus reddendis non est locus prouisionali condemnationi inter socios nisi contra morosos idque condemnatione in rem ipsam magis quàm in personam concepta, l.7 t.15 p.841 c.1 d 4 n.1

QVALEM se quis dixit talem se præstare sufficit vt non arguatur de mendacio libro 4 tit. 26 pag.411 c.1 d.32 num 3 in all.

QVALITAS bonorum ex mutatione qualitatis personæ mutatur, pag.5 c.2 d.16 num.2 in all.

Qualitas iudicij bonæ fidei facit vt res ad suam æquitatem & æqualitatem restituatur, p.253 c.1 d.8 n.6 in all.

Qualitas iuncta verbo intelligitur secundum tempus verbi, lib.6 ti.5 pag. 634 col.2 defin.28 num.7 in all.

Qualitas iuncta verbo intelligi debet secundum tempus verbi, l.4 t.2 pag.274 c.1 d.8 num.5 in all.

Qualitas siue naturalis, siue accidentalis, quæ semel inhæsit tolli postea nisi certis & legitimis modis non potest, l.7 t.1 pag.781 c.2 defi.8 num.4 in all.

Qualitas masculinitatis posita in priore substitutione, non censetur repetita in posteriore, si sit diuersa qualitas substitutorum magis & minus distinctorum, l.6 t.25 pag.741 col.2 defin.4

QVARTA vnica tantum detrahitur ex fideicommisso etiam perpetuo & graduali, eáque per heredem aut habentem ius ab herede, l.6 ti.27 p.753 c.2 defin.1

Quartæ vnius detractio contra testatoris mentem permissa est, lib.6 tit.27

pag.753 col.1 d.1 n.5 in al.
in Quartæ detractione imputantur bona prius alienata, nisi heres sit in mora, li.6 t.27 p.753 c.1 d.2.
in Quartam imputantur fructus ab hede percepti non per negligentiam fideicommissarij, puta ex die porrecti libelli: sed non restituuntur nisi à die litis contestatæ lib.6 ti.27 pag.754 c.1 defin.6
in Quartam quę ex fideicommisso deduci potest imputatur heredi rogato de restituenda hereditate quicquid ex confiscatione ad fiscum peruenit, libro 4.ti.38 pag.458 c.1 def.10 num.7 9 10 15
Quartam absumere non possunt quinquennij fructus, li.6 t.27 p.759 c.2 d.19 n.4 in al.
Querela inofficiosæ donationis non datur contra donationes causa mortis immodicas, sed deducitur ex iis falcidia si modo legitimæ detractio nulla interueniat, lib.8 t.39 p.1143 c.1 d. 6 num.1
Querela inofficiosę donationis non competit nisi post mortem patris, libro 3. tit.30 pag. 222 col.2 defin.1, num.6 in all.
Querela de expilatione hereditatis in testamento facta non probat aditam fuisse hereditatem à defuncto, l.6 t.12 pag.679 c.2 d.14 n.1
Querela non numeratæ pecuniæ aduersus liberationem debiti liberaliter factam non admittitur, lib.4 ti.22 p.375 c.1 d.5 n.1
Quota est portio bonorum omnium quæ defunctus reliquit, non corporum singulorum, l.3 t.19 pag.210 c.2 d.5 n.3
Quota bonorum est quid singulare non vniuersale, pag.80 col.1 defin.8 num 9 in all.

R

Raptor condemnandus est parenti, qui raptus accusationem instituit non minùs quàm fisco, lib.9 t.9 p.1165 c.1 d.2 nu.1
Raptores qui dicantur, l.9 t.7 p.1163 c.1 d.5 n.3 in all.
Raptvs interdum committitur in volentem, l.9 t.7 p.1163 c.1 def.5 num.3 in all.
Raptus non committitur in virginem abductam causa matrimonij agnatis consentientibus, licèt insscio aut inuito curatore, lib.9 t.9 p.1164 c.2 d.1 n.1
Ratvm habere nemo cogitur id quod se ignorante ab alio gestum est, pag.6 c.1 d.19 n.7 in all.
Ratihabitio necessaria est vt totius rei communis dominium emptori acquiratur, l.4 t.10 p.296 c.2 d.1 num.3 in all.
Ratihabitio mandato comparatur, p.98 c.1 d.11 n.4 in all.
Ratihabitio electionis facta per absentem retrotrahitur ad diem electionis, si nullum ius alij medio tempore sit quæsitum, p.6 c.1 d.19 n.8 in all.
Ratihabitio facta à minore qui procuratorem constituit, licet sine curatoris autoritate, si iureiurando facta est valet. p.97 c.2 d.10 n.5
Ratihabitio facta sine causa iure contractus censeri non potest, aut habilis videri ad inducendam obligationem, pa. 116 col.2 defin.1 n.7
Ratihabitio non retrotrahitur quæ fit post præstitutum tempus, nec quæ in præiudicium tertij, aut re non integra l.4 t.20 pag.361 c.1 d.1 n.1 2 3 & 4
Ratihabitionis sequutæ prætextu pecuniam precij nemo retinere potest quamdiu rem ipsam habet, l.4 tit.10 p.296 c.1 d.1 n.17
Ratihabitione non secuta, quam venditor promisit, debet ille satisdare vt precium petere possit, li.4 t.33 pag.438 c. 1.d.11 n.1
Ratio malè ac inutiliter reddita, iterũ reddenda, l.5 t 31 p.599 c.2 d.1 n.8 in al.
Rationes reddidisse non videtur qui reliqua non soluit, li.4 t.7 p.287 c.1 d.5 num.15 in all.
Rationes male redditę ex integro reddędę sunt, l.5 ti.40 p.601 c.2 d.8 n.5 in al.
Rationes nec implicitæ nec nudæ esse debent, l.4 t.16 p.346 c.2 d.5 n.6 & 7
Rationes in solle, l.4 ti.16 p.346 c.1 d.5 n.2 in all.
in Rationibus tutelæ reddendis, tutoris fideiussor, eiusque heredes vocandi, l.5 t.31 p.599 c.2 d.1 n.9 in all.
Rationales inter priuatos nunquam cognoscuntur, licet de Principis iure & patrimonio incidenter tractetur, li. 3 t.12 p.198 c.2 d.33 nu.1
Rationales non habent publici iudicij executionem, lib 3 t.12 p.201 c.1 d.43 n.3 in all.
Rationales, ærarij iudices sunt eorum omnium quę ad Principis ærarium pertinent, l.3 t.12 p.201 c.2 d 40 n.3 in al.
Rebellis amittit omnia bona sua & priuilegia, si quæ habeat lib.4 t.14 pag 325 c.2 d 67 n.3 in all.
Reciproca facilè inducitur in fauorem personæ magis dilectæ, quæ verisimiliter excludere debet substitutum, lib. 6 t.22 p.726 c.1 d.31
de Reciproca substitutione fideicommissaria etiam ex coniecturis inducenda, l.6 tit.22 pag.725 col.2 d.30
Recognitio bonorum emphyteuticariorum nec probationé inducit remissę talliabilitatis, l.7 t.5 p.801 c.2 d.6 n.1
Recognitio vnica an & quando sufficiat ad homagij talliabilis probationem, l.7 t.1 p.765 c.1 d.19 n.1
Recognitio vnius ex condiuisoribus nocet cæteris, si alia recognitio præcedat l.7 t.1 p.780 c.1 d.3 n.1
Recognitio filij an & quando noceat patri, item fratris an & quando fratri, li.7 t.1 p.786 c.1 d.20 n.1
Recognitio sola neminem iurisdiciabilem, nec talliabilem facit nisi vel præcedente iusta causa, vel secuta homagij præstatione, l.7 t.3 pag.798 c.2 d.5 n.1
Recondvctio tacita nulla esse potest contractu locationis in scriptis habito l.4 t.41 p.480 c.1 d.48 n.1 & 2
Reconductio tacita non extéditur in tot annos, in quot prima facta fuerat, sed pro eo anno duntaxat, li.4 t.42 p.479 c.2 d.45 num.1. & 2. sed si prædium rusticum tale sit quod non nisi in triendium aut quinquennium fructus ferat in totidem annos reconductio extenderur, Ibid. n.6
Reconventio post litem contestatam non est admittenda p 162 c.1 d.25 n.1
Reconuentio lite contestata in eadem instantia non admittitur p.159 c.1 d.11 num.2 in al.
Reconuentio non est exceptio, sed actio potiùs, mutuáque petitio pag.67 c.2 d 6 num.5
Reconuentio prorogat iudicis iurisdictionem, alioquin incomperentis pag. 166 c.2 d.39 n.2 & 3
Reconuentio superueniens facit conualescere citationem etiam ab incompetenti iurisdictione factam, p.166 c.2 d. 39 n.5 in al.
Recredentia iam vni adiudicata an possit ex nouo titulo in alium præsertim nouum aduersarium transferri, l.1 t.2 p.27 c.1 d.95 nu.2 & 3
Recredentiæ adiudicandæ, etiam illi de cuius iure adhuc dubitatur, causa est ipsum interesse ecclesiæ, l.1 t.2 pag 27 c 2 d.95 nu 2 in all.
Recriminatio nõ permittitur nisi pro delicto maiore, l.9 t.1 p.1148 c.1 d.1 n.1
Rector ecclesiæ nunquam domini loco habetur, sed tantum fructuarij iure censetur, l.8 t.29 p.1087 col.1 d.7 n. 9 in all.
Recvsatio non minus suspendit iurisdictionem quàm appellatio, lib.7 ti.17 p.839 c.1 d.1 n.9 in all.
Recusationis causa vel minima sufficit ne quis audire testes possit, l.3 ti.9 p. 176 c.2 d.8 nu.5 in all.
Recusationis causas contra se propositas reiicere potest iudex ecclesiasticus recusatus etiam iure Canonico, sed non de earum fide & veritate cognoscere, li.3 ti.4 p 176 c.1 d.8 n.3 & 4.
Recusationem reiicit, qui recusationis causas cognoscens non eo minus delegat iudicem: sicut & is qui post oppositam exceptionem dilatoriam progreditur ad vlteriora, l.3 t.4 pag.176 c 2 d.8 n.6 in all.
Redempto fundo talliabili ex pacto de retrouendendo prętium debetur domino, cui fundus aufertur, l.7 t.1 p.779 c.2 d.2
Redimendi ius quod competit ex contractu vt scil. alij cedi non possit, extraneo cedi non potest, lib.4 t.36 p.452 c.1 d.14 nu.3 in al.
Redimendi ius habenti ex legato, cedenda est actio ab herede, & præstanda pecunia necessaria ad redemptionem, l.6 t.18 p.699 c.1 d.12
Redimendi ius retentum soli venditori eiusque filiis, non potest vendi alij à filio venditoris, l.4 t.36 p.446 c.2 d.1 n.9 in al.
Reditvs fundiarij bonorum immobilium appellatione continentur, nec etiam cæteri non fundiarij, l.6 ti.19 p. 708 c.1 d.11
Reditus qui certo pretio emuntur, & constituũtur & redimibiles perpetuo sunt, sed tamé in perpetuum empti, immobilium appellatione continentur, l.6 t.19 p.708 c.2 d.11 n.7 in al.
Regressvs non datur vllus remittentibus actiones suas, l.6 t.11 pag.661 c. 2 d.7 n.3 in al.
Regvlæ de annali poss. sore derogati petens, narrare debet quot annis possessor beneficium tenuerit, l.1 t.2 p.21 c.1 d.81 n.1 in al.
Regula de triennali habet locum in omnib. casibus prętèrquàm in iis qui verbis ipsis regulæ expressi sunt, pag.2 c 2 d.5 n.4 & contenta est possessione colorata ex titulo colorato. Ib. n.5 in al.
Regula de triennali iuuat possessorem allegantem titulum coloratum, etiam si nullum exhibeatur, pag.2 c.2 defin.5 num.3
Regula de triennali non iuuat non promotum qui intra certum tempus promoueri iussus non paruit, pag 22 c.1 d. 72 nu.1 & 2 & p.26 c.1 d.90 n.1 & 2
Regula de valore beneficij exprimendo bursalis potiùs est, quàm iuris p.30 c. 2 d.10 nu.1
Regula de verisimili locum habet etiam in collationibus ordinariorum ex identitate rationis p.3 c.1 d.8 num.3
ad Regulam, Casus omissus habedus pro omisso, exceptio, l.8 ti.37 p.1131 c.2 d.1 n.3 in al.
Relinqvo, verbum trahitur ad institutionem etiam in filiis quos necesse est instituí, l.6 tit.18 p.698 c.2 d.7 num.1 in alleg.
Relinqui nihil potest ei qui nullius est, l. 6 t.6 p.637 c.1 d.1 nu.36 in all.

RELICTVM personæ nunquam natæ pro non scripto est, l.6 t.6 p.636 c.2 & seq. d.1 n.20 in all.

Relicta pro restitutione malè ablatorũ sunt irreuocabilia, modo relicta sint certis & nominatis personis, li.6 t.5 p. 634 c.1 defin.17 num.4 in all.

RELIGIOSI & religiosæ virgines ordinis S.Francisci non possunt succedere ex testamento, ne quidem in mobilibus p.36 c.1 d.31 n.1

Religiosa loca inter heredes in familiæ erciscundæ iudicium non deducuntur eorúmque ius singulis heredibus in solidum competit, l.3 t.25 p.247 c.1 d. 10 n.4

REMEDIVM Can. redintegranda in quo differat ab interdicto vnde vi, lib.8 t.3 p.954 c.1 d.8 n.4 in all.

Remedium ex can. redintegranda datur etiam contra eum qui ex subhastationibus nullis possidet, nisi aliunde possessionem suam tueatur, li.8 t.3 p.958 col.1 d 21 d n.1 ad 12

Remedium ex can. redintegranda An & quando duret post annum trigesimũ. Et quid de fructibus lib.8 t.3 p.959 c.2 defin.5 n.1 ad 10

REMISSIO peti solet quando conductor fruitus quidem est, sed minùs percepit ex fructibus quàm sperari potuit, idque ob nouam aliquam & inopinatam causam, pag.481 col.2 d.54 numero 1 in all.

Remissio petita ad iudicem alieni territorij non magis in criminalibus quàm in ciuilibus causis concedi solet, nec debet, l.3 t.14 p.203 c.1 d.1 n.3

Remissio mercedis secundo conductori facere interdum secundus locator cogitur, etiamsi non possit eam ipse petere à primo locatore, lib.4 t.42 p.473 c.1 d.27 n.1 2 & 3

Remissio totius mercedis conductori facienda est, cum maiori vi diuina siue humana fructus omnes ablumuntur, l.4 t.41 p.472 c.1 d.22 n.19

Remissio mercedis peti non potest nisi læsio sit vltra dimidiam partem, nec nisi in fine locationis, l.4 t.42 pag.465 c.1 defin 3 n.1

Remissio tacita inducitur ex consanguinitate proxima, qualis est inter fratres, & longi temporis taciturnitate, l.4 t.23 p.377 c.2 def.7 num.7 in all.

si de Remissione in singulos annos facienda conductor conuenerit, non potest vnius anni sterilitas cum sequentium vbertate compensari, lib.4 ti.41 pag.476 c.1 d 35 nu.1 2 3 & 4

REMITTI confectionem inuentarij & prohiberi non sunt synonima, l.6 t.11 p.674 c.1 def.43 n.2 in al.

RENTES *volantes constituer à prix d'argent* lib.4 t.24 p.398 c.1 d.40 n.1 in al.

RENVNCIANS filia, patre eam ad successionem suum reuocante, admittitur ad successionem intestati etiamsi testamentum sit imperfectum & inualidum quo eam reuocauit l.2 t.3 p.87 c.2 d.27 n.14 in al.

Promissio de Renunciando non includit promissionem de iurando, p.87 c.1 d. 25 n.5 in al.

Renunciare iuri suo quilibet potest, lib. 4 t.13 p.304 c.2 d.1 n.4 in al.

RENVNCIATIO filiæ bonis maternis stipulante patre sed absente & ignorante matre non valet, l.2 t.3 p.80 c.1 d.9 n.4 in all. neque facta bonis fraternis, fratribus absentibus & ignorantibus non stipulante patre, Ibid.

Renunciatio matris nepotibus nocere non potest quo minùs ex propria persona venientes præmortua filia succedant auo p.82 c.2 d.15 ti.22

Renunciatio à muliere facta ad alias personas aut res alias quàm de quibus nominatum est, actio extendi non debet l.4 t.21 p.367 c.2 d.15 n.3

Renunciatio patre stipulante & adhibito iureiurando successionis fratris valet, pa.87 c.1 defin.26 num.1 2 3 4 & 5

Renunciatio bonorum paternorum & maternorum etiam non iurata nõ protrahitur ad legitimam cuius mentio nulla facta est, l.3 t.19 p.209 c.1 d.1 n. 4 in al.

Renunciatio bonorum paternorum & fraternorum non tollit ius fideicommissi debiti in paternâ vel fraterna hereditate, lib.2 t.3 pag.78 col.2 d.5 in all.

Renunciatio hereditatis maternę quamuis iurata non nocet filio, si mater obierit viuo patre, l.6 t.34 pag.771 c.2 defin.1

Renunciatio legitimæ, etiam sine iuramento facta post mortem patris valet, p.214 c.1 d.15 n.5 in al.

Renunciatio futuræ successionis non nocet filię, ni iurisiurandi vinculo ex Põtificiæ constitutionis autoritate confirmata fuerit p.86 c.2 d.25 n.4 & 5

Renunciatio successionis futurę patri facta per filiam quæ nuptui tradebatur, si pater nobilis fuit masculorum fauore fit p 85 c.1 d.22 n.1

Renunciatio generalis futurarum successionum in tabulis dotalibus facta non valet, multò minùs extenditur ad maternam successionem etiamsi mater præsens fuerit, lib.5 t.9 pag.562 c.1 d. 10 n 1 ad 11

Renunciatio futuræ successionis non valet, nisi iurata pag.77 col.1 def.1 nu.6 in all.

Renunciatio generalis siue iurata sive non, etiam post obitum patris facta, neque legitimam neque legitimæ supplementum comprehendit, l.3 ti.19 p. 214 c.1 d.15 n.7 in al.

Renunciatio iurata etiam maternæ sicut & paternæ successionis valet, p.134 c.2 d.1 n 2 in all.

Renunciatio iurata quamdiu tenet excludit renunciationem ab omni successione testati & intestati p.79 c.2 d. 8 n.5 in all.

Renunciatio iurata filiæ quæ à patre dotem, licet congruam accepit, non nocet liberis ex ea præmortua susceptis & superstitibus ad aui successionem siue testamentariam siue legitimam venientibus, licet matris fiat heredes p. 81 c.2 d.14 n.1 & 2

Renunciatio iurata, iure Pontificio valet pag.28 c.2 defin.2 nu.3 in al.

Renunciatio personalis, non magis personam renunciantis egreditur quàm iusiurandum, quod ad eam confirmandam adhiberi necesse est, pag.77 c.1 d. 1 n.5 & 6

Renũciatio facta in iudicio præsente iudice, absente parte, non nocet renuncianti, si non per iudicem absentis nomine fuerit agnita p 79 c 1 d.7 n.5

Renunciatio facta in fauorem masculorum extinctis masculis euanescit, lib.5 t.9 p.563 c.2 d.12 d n.1 ad 12

Renunciatio hypothecarum dotalium per mulierum facta ita demum valet, si dotis restituendæ tempore cætera bona sufficiant, li.8 t.14 p.1006 c.1 d.7 n.1 2 3 & 4

Renũciatio si valet non sufficit vt renunciatum sit generaliter addita nota, &c. sed specialibus & idoneis verbis concipi renunciationem oportet, lib.8 t.2 p.1078 c.1 d.30 num.7 in all.

Renunciatio aliis prodesse non potest quàm quib. stipulator prospicere voluit & potuit, p.86 c.1 d 22 n.14 in al.

Renunciatio rescindi debet si patris iudicio ex omni parte filia stare nolit, li. 3 t.19 p.213 c.2 d.14 n.5

Renunciationis potestas in eius personam confluit, in cuius fauorem facta est renunciatio, aut qui in locum illius successit, p.85 col.2 d.22 n.10

Renũciatione rescissa fructus à die mortis debentur, p.77 col.2 d.8 n.6

Renunciationes omnes sunt stricti iuris, tanquã odiosæ, idcóque restringendæ, l.8 tit.28 p.1079 c.2 d 35 nu.1 in al.

Renunciationes nisi ab eo acceptatę sint, cuius commodo fiunt, nullius sunt momenti, p.39 c.1 d.7 n.4

Renunciationes & pactiones de futura successione, non solum patri, sed etiam & matri & fratri factę, si modo sint iuratæ, valent pag.167 c.1 d.8 n.1 in al.

filia quæ Renunciauerat paternis fraternisque bonis, vocata ad fideicõmissum cum filia quæ non renunciauit, fratri succedit ab intestato, nisi cum frater sciuit renunciationem pag.87 c.2 d.27 n.1 & 2

sororis quæ Renunciauerat prædefunctę liberi plus iuris habent quàm habitura esset eorum mater si viueret, pa.77 c.2 d.2 n.1 & 2

REPRÆSALIÆ non sunt permissæ de iure ciuili nec canonico, l.2 t.9 p.193 c. 2 d.1 n.6 in all. sed ex iure diuino, Ib. Vocantur ius marchę, & qualiter concedi soleant. Ibid.

REPRÆSENTATIONIS ius an habeant vocati sub nomine collectiuo, l.6 ti.19 p.708 c.1 d.10

Repræsentationis ius non habet locum post fratrum liberos in fideicommisso relictis sub nomine collectiuo, sicut nec ab intestato, l.6 t.22 p.717 c.1 d.8

REPVDIATIO hereditatis hodie non est actus solemnis, sed potest fieri quocunque loco, & quacunque testatione voluntaris, l.6 ti.12 p.681 c.1 d.17 n.1 in all.

Repudiatio hereditatis delatæ retenta legitima non valet, li.6 t.12 p.681 c.2 d.20 nu.1 in al.

Res fideicommisso subiecta si alienata sit, potest vindicari per fideicommissarium, nisi duobus casibus in quibus cogitur ille contentus esse æstimatione, li.6 t.23 p 738 c.1 d. 9

Res vni legata non est pro alterius legato obligata, lib.6 ti.23 pag.736 col.1 defin.6

Res iudicata contra heredem facit ius quod ad omnes qui ius aliquod habent in hereditatem aut bona defuncti, si modo heres contradixerit, nec fuerit per contumaciam aut per collusionem condemnatus, li.6 t.11 p.661 c.1 d.6 n.6 in all.

Res vna & eadem iure diuerso censeri non debet, l.3 t.19 pag.214 c.2 d.16 n.3 in all.

Rei suæ, quandiu suæ est, seruitutem imponere nemo potest, lib.3 ti.24 p.239 col.2 defin.2 num.11

Res omnes liberæ, &, vt loquuntur, allodiales præsumuntur, præterquàm si in feudum datæ vel possessę probentur, li.3 t.12 p.193 c.1 d.17 n.4 & 5

Rem suam vendere nemo cogitur, li.3 t. 24 pag.139 c.2 d.2 nu.7 in al.

RESCINDENS cum rescissorio cumulari potest, p.179 c.2 d.3 n.8 & pag.303 c. 1 d.3 nu.4

RESCISSORIVM & rescindens possunt cumulari, l.3 t.7 pag.180 c.1 d.3 num. 8 in all.

Rescissorium intrentans si postea intrenter iudicũ rescindens, nõ cogitur expensas omnes refundere, licet antea nullo iure

Ægerit,l.3 t.7 p.180 c.1 d.3 nu.8 in al.

RESCRIPTVM Principis necessarium est ei qui negligens extitit aduersus instantiæ peremptionem, p.162 c.2 d.26 num.4

Rescriptum Principis durius & seuerius non statim debet mandari executioni à magistratu,sed 30.dies expectari debent, intra quos sperandum est bonum principem de ea seueritate aliquid relaxaturum,lib.1 ti.11 pa.61 c.2 d.1 n.4 in all.

Rescriptum, An sit gratiosum, An ad lites multum interest, p.1 c.2 d.2n.11

Rescriptum quo longioris est temporis tantum grauius damnum adfert creditoribus,pag.50 c.2 def.6 num.1 in all.

Rescriptum moratorium à quo tempore impetratum est,& creditori significatum,omnem aduersus debitorem exequendi facultatem creditori præripit, p.50 c.1 d.2 num.3

Rescriptum mutatorium non magis potest impetrari contra debitum per quod facta est nouatio iudicati ad vtilitatem debitoris,quàm contra ipsum iudicatum pag.64 c.2 def.6 n.1.2 & 3

Rescripti moratorij tempus præstitum incipit currere à die concessionis p.50 c.1 d.2 num.2 in al.

Rescriptum quocunque litis tempore impetrari potest ad sanandam causam malè alioquin affectam dummodo litis status expressus sit p.168 c.2 d.6 n.1 in all.

Rescriptum non est obreptitium si tacitum sit id, quod etiam expressum non nocuisset p.1 c.2 d.2 n.10

Rescriptum est obreptitium si impetrans tacuerit aliud à se obtentũ beneficium quantulumcunque & qualecumque, licet nec pacificum nec incompatibile p.8 c.2 def.33 num.1

Rescriptum à spoliatore impetratum ad euocandam causam ad consistorium Principis,ante quàm purgatum sit vicium spoliationis euocari non debet p.64 c.2 d.15 nu.3 & 4

Rescriptum appellationem redigit ad non appellationem pag.61 c.1 def.24 nu.1 in all.

in Rescripto omnia exprimenda sunt quę summum Pontificem à concedendo beneficio reuocare aut remorari possunt,p.15 col.2 def.51 nu.4

Rescripta ad Senatum durante iustitio ad Cameram quoque criminalem,quę Senatus vices gerit, pertinent p.63 c.2 d.10 n.1

Rescripta cõtra ius vel publicã vtilitatẽ impetrata perinde se habent ac si non concessa fuissent p.61 c.1 d.1 n.3

Rescripta contra ius esse censentur, ex quibus alicui iniuria infertur pag.61 c.1 d.1 num.6

Rescripta per quę Princeps expressim & specialiter huic aut illi statuto,aut stylo practici articulo derogat, non nisi ad magni Cancellarij pertinent authoritatem vt expediantur, pag.62 c.1 d.3 num.1

Rescripta ad gratiam sunt annalia,ad ius perpetua pag.62 c.2 def.6 num.1 & 2

RESIGNANS per resignationem & renunciationem emittit ius omne quod in beneficio habebat tam possessionis quàm proprietatis,pag.16 col.2 def.54 num.1

Resignans cadit à sua possessione facto suo, licet facta fuerit resignatio coram eo, qui eius admittendæ potestatem non habet p.16 c.2 defin.54 nu.8

RESIGNATARIVS per confidentiam non potest dici spoliatus.ideóque nec restituendus,lib.8 t.3 pag. 653 col.2 defin. 6 nu.1.& 2

Resignatarius in beneficio tenetur stare colono si illud vacauerit per resignationẽ, hactenus saltẽ vt colonũ indemnem seruet,l.4 ti.4 p.470 c.2 d.19 n.1 in all.

Resignatarius non habet ius à resignante, sed à Papa,lib.4 t.92 p.470 c.2 d.19 n.1 in al.

RESIGNATIO est tantum veluti conditio sine qua non, sicuti esset mors Rectoris si beneficium vacasset per obitum,l.4 t.42 p.470 c.2 defin.19 num.1 in all.

Resignatio non valet nisi à die præstiti consensus,pag.17 c.2 d.57 n.11

Resignatio tamdiu pendet quamdiu per summum Pontificem non admittitur, p 18 c.1 d.57 nu.7 in all.

Resignatio facta fauore certæ personæ pro conditionali habetur,pag.17 c.2 d. 57 n.4

Resignatio quæ medio tẽpore intercedit facit vt noua possessio cũ vetere cõfugi nequeat & cõglutinari p.17 c.1 d.56 n.6

Resignatio facta in fauorem nõ aliter valet, quàm si fortita sit effectum : ita vt pristinum ius tituli & possessionis penes resignantem remaneat, p.1 c.2 d.3 n.1 & 2

Resignatio, quæ fit ex necessitate,statim priuat resignantem titulo & possessione,p.2 c.1 d.3 nu.4. Item si fit facta in manibus ordinarij,quia tunc debet fieri purè.Ibid.num.5

si cui Resignatio facta fuerat decesserit in curia post admissam resignationem & non secutam acceptationem,non censetur beneficium in curia vacare pa.24 c.2 d.84 n 4

Resignatio non operatur veram vacationem facta ex causa permutationis, si permutatio effectum non sortiatur,p. 16 c.2 d.53 n.1 in all.

Resignatio presumitur simulata,cùm post missionem resignans remanet in possessione,p.4 c.1 d.14 nu.2 & 3 in all.

Resignatio beneficij publicata videtur cum nec vi,nec clam, nec precario,sed publice resignaturus missus est in possessionem beneficij p.4 c.1 d.14 n.1

Resignatio beneficij non valet nisi intra sex menses publicata sit pag.4 c.1 d.14 num.1

Resignatio beneficij non prius acquirit ius resignatario, quàm admissa fuerit resignatio à summo Pontifice, vel ab ordinario qui eius admittendæ ius habet, pag.24 col.2 defi.84 num.1

Resignationis publicationi facẽdæ tempus semestre præfinitur,p.18 c.2 d.59 n.3 & 4

Resignationis publicationi apud Gallos æquipollet missio in possessionem pag. 18 c.2 def.59 n.5

in Resignatione beneficij superioris voluntas interuenire debet. Alioqui priuat resignantem iure possessorij non petitorij, p.16 c.2 d.54 num.9 & 10

Resignatione facta in manibus Papæ in fauorem certæ personæ restitui resignans potest indistincte contra tertiũ, non item si in manibus ordinarij p.17 c.1 d.55 num.1

RESOLVTO iure datoris resoluitur ius acceptoris, l.4 t.42 p.470 c.2 d.19 nu. 1 in all.

RESPONSIO à possessore facta ante exhibitionem valere non potest, nisi quæ à sciente facta est,l.3 tit.22 p.231 c.1 d. 7 num.2 in al.

RESTITVERE hereditatem rogatus sub cõditione Si decesserit sine liberis naturalibus & legitimis ex proprio corpore procreatis, si religionẽ & monachatum professus sit, exinde videtur extitisse conditio fideicommissi, nec expectãda naturalis mors heredis rogati,l.1 t.2 p.11 c.2 def.42 n.3 in all.

Restitui ante omnia spoliatum quemlibet,etiam prædonem Reipubl.cæ interest,p.64 c.2 d.15 n.4 in all.

Restitui fructus non debent mulieri quæ constante matrimonio necdum petita assecutatione in integrum restituenda est aduersus pignorum remissionem, ne ij quidem qui ab aduersario percepti sunt post litem contestatam, li.4 t. 21 pag.369 col.2 d.18 num 24 & 25

Restitui potest in integrum pupillus minórve cuius res immobiles aut dotalis per transactionem alienata fuit, p.121 c.2 d 5 num.1

Restitui in integrum mulier potest aduersus remissionem pignorũ dotalium etiam constante matrimonio, si modo aliqua cautela subsit, l.4 t.21 p.369 c.1 d.18 n.1

Restitui non potest maior aduersus omissum inuentarij beneficium,l.6 t.12 pag.676 col.2 defin 4 n.1

Restitui non potest minor aduersus conductionem ob id solum quod recipit in se casus fortuitos nisi aliunde probetur læsio,l.4 ti.42 p.469 c.1 d.15 n.1 2 & 3

Restitui in integrum non potest is,cuius bona postulante creditore sub hasta distracta sint, si non redemerit intra sex menses,nisi aut minor ætas,aut iusta alia restitutionis concedendæ causa interueniat, p.123 c.1 d 4 n.2 & 3

Restitui contra fideicommissi *indebiti* restitutionem ex causa pietatis tadam nemo potest, p.131 c.2 d.4 n.1 & 2

Restitui in integrum non debet qui læsus non fuerit tempore contractus prætextu læsionis ex post facto venientis siue minor sit,siue ecclesia, *li.3 c.19* p. 221 c.2 *def.36* n.11 & 12

si Restitui in integrum velit is qui iniuriam sibi factam re aut verbo siue modico, siue nullo accepto pretio non est audiendus,quasi aut sine causa aut minore pecunia remiserit p.121 c.2 d 3 n.1

Restitui non possunt, nisi quorum interest,& qui inciderunt in captionem, p. 143 c.2 defin.2 n.2 in all.

Restituitur minor nũquam, quia minor, nisi sit etiam læsus, l 5 t.16 p.567 c.2 d. 10 n.6 in al.

RESTITVTIO est reintegrandæ rei vel causæ actio,l.4 t 1 p.259 c.2 defin.7 n. 7 in all.

Restitutio in integrum præsupponit cõtractum tenere ipso iure,lib.4 t.17 p. 354 c.2 d.1 n.4 in all.

Restitutio in integrum erroris proprij veniæ petitionem, vel aduersarij circumuentionalis allegationem continet,p.98 c.1 d.11 n.3 in al.

Restitutio in integrum datur ex causa metus & reuerentiæ maritalis & paternæ,& immodicæ læsionis,l.6 t.4 p. 622 c.1 d.5 num.5 in all.

Restitutio tractanda est vbi domicilium habet is apud quem restitutio implioratur,pag. 44 col.2 defin 3 num.6

Restitutio sic facienda est vt ius suum vnusquisque recipiat, p.109 c.1 d.5 n.2

Restitutio in integrum id duntaxat restituit,quod abstulerat læsio,lib.4 tit. 21 pag 370 col.1 defin.18 n.16 in all.

Restitutio ita dari debet vt non ideo beneficium Principis aduersario sit captiosum, lib.4 ti.15 pag 331 col.2 d.16 n.6 in all.

Restitutio (si modo petita non fuit) denegari non debet, quandiu fuerit eius concedendæ causa, lib.31 27 p.252 c.1 defin.6 nu.5 in al.

Restitutio in integrum datur ecclesiæ exemplo minoris,pag.11 c.1 d 41 num 2

Restitutio competit ei qui alij vendidit quicquid iuris habuit etsi nullum aliud ius haberet,

ius haberet, nisi petendæ restitutionis contra suum autorem, l.4 t.30 pag.427 col.1 d.12 d n.1 ad 9

Restitutio in integrum frustra petitur contra fideiussorem posteaquam soluit, li.8 t.27 pag.1074 c.2 def.20 num. 3 & 4

Restitutio in integrum ex beneficio. l.2 C. de rescind.vend. non amittitur per clausulas positas in contractu venditionis, nec per iusiurandum, l.4 t.30 p. 423 c.2 d.1 n 1.2 3 4 & 5

Restitutio ex capite edicti de dolo nunquam datur reo, p.135 c.2 d.1 n.4 in al.

Restitutio in integrum sicut heredi, ita & contra heredem competit, p.180 c.1 d. 4 n.1 in al.

Restitutio in integrum non solùm incidenter à reo, sed etiam ab actore impetrari potest, p.136 c.1 d.3 n.4 in al.

Restitutio in integrum quæ defuncto competiit ad heredem tranimittitur, lib.4 t.21 pag.362 c.1 d.1 n.12 in all.

Restitutio in integrum debitori qui pro exiguo debito, magni valoris dona pignori in πάτρωνον dederit, non valet imò nec dari solet, p.129 c.2 d.3 n.1

Restitutio nō datur maiori ad imprandum beneficium inuentarij post tractatas res hereditarias, sed minori datur non doloso, lib.6 ti.11 pag.665 c.1 defin.18 n.1 2 3 4

Restitutio non est mulieri necessaria cum venditio bonorum paraphernalium facta est contra Velleianum, puta pro marito aut alio quolibet cuius creditoribus ex pretio satisfieri debeat, lib.5 t.15 p.579 c.2 d.2 n.5 in all.

Restitutio quæ per viam exceptionis petitur, non mutua petitio, sed est exceptio, pag.135 c.2 d.1 n.6 in all.

Restitutio quę ex re magis quàm ex persona minoris competit expromissori, easdē leges & cōditiones recipit quas haberet si per minorem ipsum exerceretur, p.125 c.2 d.3 num.19 in al.

Restitutio dotis cum euadit in assecurationem non potest offerri mulieri, l.5 t.7 pag.549 c.2 d.3 n.1.12 & 3

Restitutio quæ per curatorem absentis bonis datum petitur in vtilitatem absentis, non sub ipsius nomine peti debet, sed sub nomine curatoris, pag.136 col.2 d.2 n.2 & 3

Restitutio minoris, quacumque lęsione, dum ne minima, contenta est, p.121 c.2 d.5 n.4 in all.

Restitutio minorum non eget probatione tam grandis læsionis, sufficirque qualis qualis lęsio, pag.106 c.2 defin.6 nu.6 in all.

Restitutio in integrum non datur minori, maiori verò multò minùs aduersus omissam obiectionem exceptionis declinatoriæ aut dilatoriæ pa. 110 c.1 d. 7 n.1 & 2

Restitutio in integrum cum peti possit nō solùm per viam actionis, sed etiam iure exceptionis adeóque simplicis contradictionis, nullius temporis, quantumlibet longissimi præscriptione excluditur, p.140 c.1 d.4 n.1

Restitutio in integrum ex causa læsionis habet implicitam dominij quæstionem & vindicationem, lib.3 t.22 p.232 c.1 d.10 n.5 in al.

Restitutio si petatur ex causa quæ iam ipso cōtractus tempore locum habuit, id ius quod in loco contractus obtinet, spectatur: si verò ex causa quæ superuenerit, id quod in loco iudicij obtinet, p.135 c.2 d.2 num. 2 & 3

Restitutio ex postfacto non potest actionem fideiussori iam acquisitam reuocare, pag.131 c.1 d.2 n.1 in all.

Restitutio rei quæ non appareat fieri non potest, l.4 t.14 pag.326 c.1 defin.69 numero 8

Restitutio frustra petitur aduersus contractum qui non tenet, l.8 ti.3 p.954 c. 1 d.8 n.3 in al.

Restitutio aduersus lapsum temporis facit vt etiam post tempus idipsum liceat quod licebat ante, p.124 c.1 d.4 n. 10 in all

Restitutio aduersus lapsum temporis non nisi in subsidium pupillo qui tutores habuit, concedenda est. p.129 c.1 defi.1 num.3

Restitutio aduersus subhastationes ex causa immodicæ læsionis etiam post interpositum decretum peti potest, p. 123 c.2 d.4 n.7

Restitutio aduersus venditorem dolosum impetrata non nocet emptoris fideiussori, p.130 c.2 d.2 nu.1

Restitutio in integrum specialiter cedēda est, alioqui non venit in mandato generali, lib.3 t.25 p.246 c.2 d.8 num.2 in all.

Restitutio in integrum alieno nomine peti non potest nisi vel speciali mandato interueniente, vel in necessarium antecedens, pag 136 c 1 d.1 nu.1

Restitutio in integrum non datur aduersus iniuriæ remissionem, ne minori quidem, p.143 c.1 d.2 n.1

Restitutio dari non potest aduersus liberationem ei factam qui conueniri poterat condictione indebiti, quamuis ea liberatio non fuerit insinuata, p.144 c.2 d.4 nu.1 & 2

Restitutio omissa postea per aliam in integrum restitutionem repeti non potest, p.134 c.1 d.2 n.1 2 3 & 4

Restitutio contra immissionem impetrata inutilis est, nisi sequatur absentio, p.125 c.1 d.5 n.6 in all.

Restitutionis æquitas sola supereſt dum causa nullitatis cessat, pag.111 c.1 def.10 n.6 & 7

Restitutionis in integrum causa exerceri potest contra solum heredem cum beneficio inuentarij etiam non vocatis creditoribus hereditariis, licet possint illi adesse, si velint, li.4 t.11 p. 303 c.1 d.3 n.1 & 7

Restitutionis in integrum effectus est, vt in eo statu reponantur omnia, in quo essent si factum non fuisset, id quod rescissum, lib.3 t.19 p.217 c.1 d.23 n.10 in all.

Restitutionis impetratio aduersus obligationem iam extinctam, iera est, pag. 118 c.1 d.4 n.4 in al.

Restitutionis spes nulla supereſt quadraginta & quatuor annis elapsis, p.122 c. 2 d.1 n.6. Quadriennium autem quadraginta annis reuolutis cōcessum non prius incipit currere quàm agendi facultas comperat, p.122 c.2 d.1 n.7

Restitutionis quęstio plus facti quàm iuris habet, p.101 c.1 d.5 n.5 in al.

Restitutionis in integrum quæstio ibi agitanda est, vbi domicilium habet is contra quem restitutio postulatur, pa. 135 c.1 d.1 n.1

Restitutionis petendæ ius ex capite minoris ætas ad heredem minoris quemlibet, etiam maiorem transmitti potest, pag.128 c.2 d.5 n.5

Restitutionis in integrum petendæ ius ad donatarium non transit sine speciali mandato, pag.130 c.2 d.1 n.3 transit autem in successorem vniuersalem, pa. 130 c.2 d.1 n.2 in al.

Restitutionis in integrum deneganda fortissima perpetuáque ratio est si medio tempore res integra esse desierit, pag.120 c.1 d.1 num.14

ad Restitutionem inducendam sufficit quod possit quis damnum pati ex eo quod fecit, licet adhuc nullum passus sit, li.4 t.21 p.369 c.2 d.18 nu.12 n all.

Restitutionem ad hoc dari absurdum est vt restitutio peti possit, pa.142 c.1 d.6 num.30

Restitutionem semper excludit dolus, li. 6 ti.11 p.665 c.2 d.18 n.1 in al.

Restitutionem differens non est audiendus, p.183 c.1 d.12 nu 8 in all.

per Restitutionem in integrum contractus iam resolutus non potest rescindi, l.4 t.36 p.453 c.1 defin.16 nu.11 in all.

per Restitutionem in is etiam in quibus procuratori suo quis adfuit succurrendum est, pag.144 c.1 def.3 n.1 & 2

qui Restitutionem impetrauit potest pendente lite aduersus contractum executionem contractus consequi, non etiam peterę, p.137 c.2 d.2 nu.2

cum de Restitutione vel concedenda vel deneganda agitur, non contractus, sed iudicij locus est attendendus, pa.45 c.2 d.4 num.13

Restitutiones omnes æquitate nituntur, pag.143 c.2 d.2 n.4 in all.

Restitutiones omnes in integrum sunt personales, pag.135 c.1 d.1 n.2

in Restitutionibus in integrum initium inspicitur, l.3 t.19 p.217 c.2 d.23 nu.20 in all.

Restitutus in pristinum statum potest de statu illo quandocunque docere, l.8 t. 3 pag 963 col.1 d.36 n.1 & 2

RETENTIO possidenti facilius datur, quàm non possidenti actio, li.4 t.36 p. 449 c.2 d.9 n.6 in al.

Retentio plus quam petitio est, cùm etiam sit perceptio, pag.137 c.2 d.2 n.6 in all.

Retētio interdum datur nullam habenti actionem, li.3 t.22 p.234 c.1 d.15 n.2 in all.

Retentio potest obiici actioni de dote ob rationes tutelæ aut protutelę nondum redditas, lib.5 t.8 pag.551 c.2 d.4 n.1 2 3 4 5 6 & 7

Retentio dotis competit etiam contra mulierem cui rationum redditio remissa est à marito ob nullas redditas rationes l.5 t.8 pa.555 c.1 d.16 n.1 & 2

RETRAHENDI ius municipale non potest cedi extraneo, li.4 t.36 p.452 c.1 d.14 n.3 in all.

RETROACTIO impeditur quoties medio tempore ius alij quæsitum est, l.4 t.34 p.442 c.1 d 5 n.3 in all.

RETROTRADITIONE recuperatur possessio, quæ resoluta permutatione etiam per traditionem fuerat perfecta, li.4 t.40 p.462 c.2 d.7 num.1

ad RETROVENDENDVM conueniri in solidum potest vnus ex pluribus emptoris heredibus, & cogi retrouendere. siue solus ipse possideat, siue omnes possideāt, l.4 t.11 p.302 c.2 d.2 n.2 in all.

RETROVENDITIO non facilè ex cōiecturis præsumenda, neque pretij restitutio, nec si venditionis instrumentum penes venditorem reperiatur, lib.4 t. 36 p.454 c.1 d.18 n.16 17 18

REVERSA in domini potestatem non est res quæ non durat reuersa, l.4 t.24 p. 397 c.1 d 37 n.9 in all.

REVOCAT mandatum, qui delegato debitore pecuniam ipse exigit, lib.4 t.24 pag 397 c.1 d 37 n.6 in all.

Reuocatum esse ipso iure sententiam parum est, si non ipsa quoque executio reuocetur, l.4 t.38 p.458 c.1 d.10 n.17

Reuocationem omnem impedit pietatis causa, l.6 t.5 p.630 c.2 d.17 num.24 in all.

Reuocatum per viam attentati, non potest amplius per appellationem rescindi, libro 12,10 pag.55 col.2 defin.1 num.1 in all.

Reus in exceptione actor est, l.4 t.14 p. 317 c.2 d.39 n.6 in all.

Reus dilationem consequi solet, non actor, p.178 c.1 d.3 n.4

Reus consentus eligere potest & debet quid respondeat, An affirmatiuè, An negatiue, l.3 ti.22 p.231 c.1 d.7 num.2 in all.

Reus in Senatu conuentus non potest obiicere exceptionem fori, si statim expediri lis possit, lib.3 t.12 pag.96 c. 1 d.24 num.1

Reus probare debet suam exceptionem cùm in ea sit actor, lib.7 ti.14 p.836 c.1 d.6 n.2 in all.

Reus actori quandocumque litem repetenti instantiq; peremptæ exceptionem obiicere potest, p 162 c.2 d.26 num.13

Reus ob chirographum non restitutum condemnandus est, non ad pecuniam chirographo contentam, sed ad id tantum quod actoris interest, l.4 t.2 p.271 c.2 d.5 n.1

Reus lite criminaliter primùm instituta, & in ciuilem disceptationem conuersa, carceribus eximi debet præstita prius satisdatione de iudicato soluendo pag.149 c.1 def.4 nu.1

Reus probationes probanda impetrare potest publicationem monitorij cum clausula *Nomine dampni*, pag 325 c.2 d.68 nu.3

Reus latitudare volens pendente lite, si capitali pœnæ possit esse obnoxius, non auditur, p.153 c.2 d.16 n.1

Reus principalis non potest habere regressum contra fideiussorem suum, cui ex contractu indemnitatem plenissimam præstare debet, pag.79 c.1 def.6 num.9 in all.

Reus per non ius actoris vincere debet, non contra l.7 t.18 p.864 c.1 d.56 nu. 16 & 17

Reus criminis nunquam iniuria afficiendus est ante probatum crimen, l.4 t.9 p.293 c.1 d.1 n.10 in all.

Reus criminis pendente accusatione necessario sumptu egere non debet, l.9 t. 4 p.1156 c.1 d.4 n.3 in all.

Reus criminis nunquam habetur pro confesso ex sola contumacia nisi aliæ sint probationes, l.7 t.24 p 906 c.1 d. 7 n.1, & 3

Reus de crimine ex ore respondere sine causa iussus, habet iustam appellandi causam, sed interim tamen respondere cogitur, l.7 t.26 pag 918 c.1 d.39 num.1

Reus frustra criminis insimulatus perire volens, non auditur, l.6 t.2 p.618 c.1 d. 2 n.4 in all.

Reus, actore iurante verum esse quod affirmauit, cogitur respondere modo asserto, & iurare falsum esse quod negat, l.4 t.14 p.322 c.2 d.54 n.17 in all.

Reus respondere per attenuationem debet ex ore & in vinculis, lib.9 t.2 pag. 1153 c.1 d.12 n.1

Reus torqueri potest pro furto de quo nondum constat, l.6 t.2 p.617 c.2 d.1. Vide Indicium.

Reus extra tormenta cõfessus nec in confessione postea perseverans iterum atque iterum torqueri potest, sed non sæpius quàm ter nisi ex nouis indicijs, lib.9 t.21 p.1187 c.2 d.2 n.1

Reus iam conuictus non debet torqueri, lib.9 t.21 p.1190 c.2 d.5 n.1

Reus sufficienter etiam conuictus ad detegendos socios in atrocioribus criminibus quæstionis subiicitur, l.9 t.21 p. 1191 c.1 d.16 n.1

Reus ex confessione sua furti condemnari non potest, nisi priùs constet de corpore subrepto, lib.6 t.2 pag.617 c.2 d. 2 n.1 2 3 & 4

Reus ex vinculis sententiam audire debet, tum quoque cùm absoluitur tum etiam cùm criminalis disceptatio conuersa est in ciuilem, l.9 ti.3 p 1154 c.2 d.3 n.1

Reus maiestatis non prohibetur facere testamentum, si memoria eius tandem innocens probetur, lib.6 ti.16 p.690 c.1 d.5 n.1 in all.

Reus læsæ maiestatis testamentum facere prohibitus intelligitur si postea condemnatio sequatur, siue viuo illo, siue mortuo, l.6 t.5 p.612 c.2 d 21 n.1

Reus qui demens vel hebetioris ingenij dicitur, adducitur in secretum Senatus vt toti Senatui exhibeatur inspecturo ex vultu & sermone hominis, qualis reuera ille sit, & quæ ea eius sermonibus & dictis fides adhibenda, l.9 t.21 p.1187 c.1 d.1 n.1 in all.

Reus simulans insaniam per dolum ne interrogetur de crimine etiam quod pœnam corporalem non meretur torqueri debet, l.9 t.21 p.1187 c.1 d.1 nu.1 2 & 3

Reus contra quem nulla fuit satis iusta causa inquirendi in nullas expensas condemnandus est, li.7 ti.18 p.867 c.1 d.66 n.2

Reus condemnari non debet, sed absolui si sint indicia pro & contra, l.b.9 t.21 p.1192 c.2 d.21 nu.6 in al.

Reus pendente accusatione retinet libera bonorum suorum administrationem dum nihil in fraudem faciat li.9 t.2 p.1149 c.2 d.1 n.1

Reus cùm ante sententiam diffinitiuam eximitur carceribus ex iusta causa, non ideo sumptuum condemnationem vllã pati debet, l.7 t.18 p.864 c.2 d.58 n.1

Reus debet absolui, sed de non iure actoris constet & agatur interdicto retinendæ possessionis, etiamsi de iure suo non doceat, pag.6 c.2 d.13 n.1

Reus quamuis à crimine absoluatur criminalis tamen sententia est ac perinde vt cæteræ criminales pronuntianda, lib.9 t.3 p.1154 c.2 d.3 num.5 in all.

Reus non potest in carceribus retineri pro expensis litis criminalis etiamsi ita dictum sit, si à taxatione appellauerit & satisdare paratus sit, l.7 t.18 pag. 863 c.1 defin.52 n.1

Reus non condemnatus de crimine an & quando ad expensas litis condemnari possit in causis criminalibus, lib.7 t.18 pag.859 c.1 d.40 nu.1

Reus cuius sumptibus transmittendus sit, qui à condemnatione corporali appellauit ad Senatũ, l 9 t 3 p.1153 c.2 d.1 n.1

Reus vt repetatur in suis confessionibus quas fecit in tormentis quod tempus expectari debeat, l.9 t.21 p.1191 c.2 d. 18 num.1

Rei confessio sola siue spontanea siue in tormentis facta sufficit ad condemnationem ordinariam si constet de delicto, secus si non constet, l.9 t.21 p.1193 c.2 def.27 nu.1

Rei declaratio nolentis testes sibi exhiberi & committi, habetur pro tacita criminis confessione, l.9 ti.2 pag.1153 c.2 d.4 num.1 in all.

ad Rei absentis defensionem nemo admittitur, nec ad appellandum pro absente condemnato, nisi hac lege vt exhibeat reum, eúmque carceribus mancipet ante omnia, lib.9 ti.2 pag.1152 c.1 d 11 n.4 in al.

Rei morte soluitur iudicium criminale etiam quod ad partem pecuniariam fisco applicandam, sed non pro sumptibus litis & eo quod interest partis, l.9 t.2 p.1153 c.1 def.15 n.1

Rei criminum atrocissimorum nec priuilegiatorum clerici, ad iudicem ecclesiasticũ remittuntur, sed ita vt si criminis socios laicos habeant oporteat l tẽper iudicem ecclesiasticum tractari ad ũcto iudice laico, & assistente procuratore generali, l.9 t.17 p.1180 c.2 d.1 n.8 in al.

Reo nulla imputanda est negligentia quamdiu nullam diligentiam actor adhibet, pag.162 c.2 def.26 nu.12

Reo, qui & obiectionem testium passus & additionibus suis additus fuit, non est danda dilatio ad respondendum, vt aiunt per attenuationem, l.9 t.2 p.1150 c.2 d.6 n.1

Reo, ex quo ad locum torturæ deductus est, l.cet nondum processum sit ad spoliationem & ligaturam non licet appellare, poteritq; sperni impune appellatio, l 9 t.21 p 1188 c.2 d 6 n 4 in al.

Reo tutante in actionibus omnibus realibus tenetur scire, An rem possideat, quæ petitur, loci indicatio actoris sumptibus facienda est, lib.3 t.21 p.227 c.2 d. 7 num.13

Reo negante iudici testes adhiberi debent, & ab eo audiri, vt magis scire possit An & quanta fides iis adhibenda sit, l.2 t.15 p 330 c.1 d.9 n.7 in all.

Reo nihil denegandum est quod ad eius innocentiam probãdam prodesse possit, li.4 t.15 pag.318 col.2 defin.3 nu.8 in all.

Reo mortuo pendente appellatione nihil omnino ferenda est sententia in causa appellationis propter dicta factaque litis expensa, l b 4 t 11 p.304 c.1 d.1 n.1 2 3 & 4

Reum non negare non sufficit vt fateri videatur, nec ad sententiam procedi potest, nisi facta priùs contestatione, li.7 t.19 p.879 c.1 defin.18 num.1

Res fauorabiliores sunt, quam actores, l. 4 t.14 p.320 col.1 d 49 n.8 in al.

ROGATIONVM sex ix non sunt indictæ in honorem Dei, lib.3 t.11 p.188 col.2 defin.6 num.1 & 5. A quo instituæ, Ibid.n.2

Rogationum diebus extra horas solemnibus supplicationibus constitutas ab iis quæ ad id ordinandi solennitatem pertinent nulla est abstinendi necessitas, l.3 t.11 p.189 c.2 d.6 n.7 8

S

SABAVDIÆ Serenissimi Ducis habent iura Imperij, & gaudent priuilegiis omnibus Imperatoris, l b.7 t.11 p.834 col 1 d.1 n.1

SACERDOTI reuelanti sacramentalem confessionem non creditur, lib.4 t.15 p. 338 c.1 d.38 n.1

SACRILEGIVM est si diues eleemosynam accipiat, l.1 t.3 p.41 c.2 d.17 n.2

Sacrilegij crimen est mixti fori & quomodo in eo, aliisq; similibus mixti fori criminibus procedendum sit, si ex accusatis quidam sint clerici, quidam laici, l.9 t.17 p.1180 c.2 d.1 n.1

SACRISTIA est officium, l.1 t.2 p.7 c.2 d. 26 n.3 in all.

SALARIVM procurator possit biennium. id de tamen finito officij, non tunc iustis numerandi, impetrare non potest, l.4 t. 14 pag.469 col.2 d.34 numero 1 & 2

Salarium scripturæ si propter egestatem litigatoris solui numerata pecunia non possit quid firi faciendum? pag.167 c.1 d.2 n.1 5 & 6

Salarij præcedentis constitutio mandati & præpositionis est probatio, li.4 t.27 pag.411 c 2 d.2 nu.6 in all.

Salaria non nisi obsequij ratione debentur, l.4 t.7 p.291 c.2 d.19 n.2 in al.

Salaria & alimenta famulo ægroto debentur ea lege vt quando conualuerit tanti temporis accessione damnum sarciat, quanti illud fuit quo ægrotauit lib.4 t.7 pag.291 c.1 d.19 n.2

SALVAGVARDIA per Principem conceſſa non tollit iuriſd. & ionem dominj inferioris, l.3 t.12 p.190 c.2 d.5 n.2

SALVI conductus, vt vocan, literarum vſus nullus eſt apud Sabaudos, l.9 t.28 p.1213 c.1 d.6

SANGVINIS redimendi honeſta eſt quælibet ratio, etiam per mendacium, lib.9 t.2 p.1153 c.2 d.14 num.2 in all.

SATISDANDI facultas nõ ſemper cuilibet præſens eſt ac expedita, l.4 t.10 p.301 c.1 d.9 n.5 in all.

Satiſdandi via vltra neceſſitatem ei iniungitur qui beneficij poſſeſſionem ex Senatuſconſulto naanciſcitur, p.154 c.2 d. 20 n.1 in all.

Satiſdandi onus plerumque graue eſt, præſertim homini egeno, cui non fuerit difficilius pecuniã inuenire quam fideiuſorem, l.3 t.20 p.223 c.2 d.5 n.4 in all.

Satiſdandum eſt in omnem locationis cauſã l.8 t.41 p.479 c.2 d.44 n.8 in al.

Satiſdare debet is, qui pecuniam petit ſibi legata ab alio, quid faciendum, non etiam qui petit bona immobilia, p.154 c.1 d.19 n.1

Satiſdare filius naturalis & legitimus non cogitur cui pendente lite certa quantitas pro alimentis aut ſumptibus litis ex paterna ſubſtantia prouiſionaliter adiudicata eſt, pag.150 c.1 d.7 n.1.2 & 3

Satiſdare cogitur qui rem communem ſine ſociis vendidit, quo venditionem laudaturos promiſerat, l.4 t.33 p.436 c.1 d.5 nu.1.2 3 & 4

Satiſdare iuſſus de non offendendo ad rectam vſque pecuniæ quantitatem, ſi minus idoneos fideiuſſores offerat, nõ eſt audiendus, p.153 c.2 d.17 n.1 & 2

Satiſdare de non offendendo iuſſus ſi non poſſit ſatiſdare quid faciendum, p.149 c.2 d.6 n.1.2 & 3

Satiſdare poſſeſſor immobilium non cogitur, p.151 c.2 d.11 n.4

SATISDATIO interponitur quo magis non quo minus bene & ex boni viri arbitratu vſufructuarius re aliena fruatur lib.3 t.23 p.236 c.2 d.2 num.5 in all.

Satiſdatio pleniſſimam tribuit indemnitatem, l.4 t.3 p.281 c.2 d.6 n.7 in all.

Satiſdatio præſtanda eſt quoties in limine contractus, euictionis periculum imminet, l.4 t.10 p.296 c.2 d.1 nu.19 in all.

Satiſdatio tunc præſtanda eſt cùm vnus petit, alius vſumfructum conſtituit, l.3 t.23 p.238 c.2 d.9 numer.4 in all.

Satiſdatio pro inſtrumenti guarentigiati executione præſtari debet præſente aduerſario: pro ſententiæ verò prouiſionalis executione abſente & ignorante eo qui ſe obligauit, p.152 c.1 d.13 nu.3

Satiſdatio aduerſus denunciationes & ſequeſtrationes promptiſſimum eſt remedium, p.297 c.1 d.2 n.10 in all.

Satiſdatio ad pecuniam debitam repetendam ſufficit quoties euictionis periculum imminet, l.4 t.37 p.455 c.1 d. 1 n.6 in all.

Satiſdatio ratione pecuniæ numquam præſtanda eſt, niſi cum dies ſolutioni dictus eſt vel locus, l.4 t.2 p.274 c.1 d. 8 nu.24

Satiſdatio ratione pecuniæ numquam præſtanda eſt, niſi cum dies ſolutioni dictus eſt vel locus, l.4 t.2 p.268 c.2 d 8 num.24

Satiſdatio obligationis, adeoque & numerationis loco eſſe ſolet, l.4 t.2 p.278 col.1 d.18 n.7 in all.

Satiſdatio non mutat malevolum ſatiſdantis propoſitum ſed diutius graſſandi in re aliena ei facultatem præbet, lib.3 t.23 p.236 c.1 d.2 nu.6

Satiſdatio non mutat rationem iuris, nec tam opportunum iuris auxilium ad iniuriæ occaſionem trahi debet, l.3 t. 22 p.234 c.2 d.15 n.5 in all.

Satiſdatio non iudici ſed aduerſario præſtanda eſt, p.152 c.1 d 13 n.2 in all.

Satiſdatio non facit liquidum debitum, quod liquidãd m eſt per iudicem appellationis: ſiquidem non niſi in caſu dubio & incerto ſatiſdari ſolet, l.4 t.23 p.381 c.1 d.10 n 3 in all.

Satiſdatio oblata eo tempore quo nondum locus eſſe poterat liquidationi, non videtur congruo tempore præſtita, p.182 c.2 d.11 n.1

Satiſdatio vitioſa pro non ſatiſdatione eſt, p.182 c.2 d.11 n 5 in all.

Satiſdationes diutius graſſanda in re aliena poteſtatem facere non debet, l.4 t.41 p.478 c.2 d.42 num.2 in all.

Satiſdatio diutius graſſanda in re aliena poteſtatem facere non debet, lib.4 t.41 p.472

Satiſdationis onus ad alias perſonas prorogari non debet, lib.3 t.19 p.221 c.1 d. 34 n.1

Satiſdationis onus interdum victori iniungitur, p.148 c.2 d.2 n.10

Satiſdationis præſtandæ neceſſitas ſicut non facit indebitũ quod fuit debitum: ita nec præſtita aut oblata ſatiſdatio facit omnino debitum id quod forſan apparebit indebitum, lib.4 t.23 p.381 c.1 d.10 num.3 in all.

Satiſdationem offerri & præſtari ſufficit pro acceſſoriis quæ non ſunt liquida, l.4 t.36 p.453 c.2 d.17 n.1 in all.

Satiſdatione ſecurus ſit is, cui cauetur, l.4 t.33 p.438 c.1 d.11 n.2 in all.

Satiſdationes nunquam niſi ex cauſa irrogantur, & præcedente cauſæ cognitione, p 148 c.2 d.2 n.9 in all.

SCRIPTOR pro ſalario ſuo habet ius retentionis, p.167 c.1 d.2 nu.1 in all.

SCRIPTVM e ſe aliud ſiquidem eſt, aliud in ſcriptis factum eſſe, l.9 t.14 p. 1177 c.2 d 1 n.3 in all.

SCRIPTVRA priuata munita ſubſcriptione trium pluriũmve perſonarum integræ probatæque exiſtimationis pro publica habetur, l.4 t.16 p.345 c.2 d.3 nu 4

Scriptura priuata perinde fidem facit ac publica, ex quo ſcilicet recognita eſt, maximè verò in præiudicium ſcribentis, l.9 t 13 p.1175 c.1 d.11 n.1 in all.

Scriptura cuiuſque priuata pro eo fidem non facit, l.4 t.13 p.834 c.1 d.24 nu.3 in all.

Scripturæ priuatæ recognitio ſemper facienda eſt, nec ſubſcriptionis tantùm, ſed etiam notæ, quæ loco ſubſcriptionis ſubiecta ſit, lib.4 t.16 p.352 c.2 d.23 nu. 4.5 & 6

Scriptura enim priuata, niſi recognoſcatur, fidem non facit. ibid. n.2 in all.

Scriptura Senatoris à graphario eius ſubſcripta non poteſt impugnari citra ſolemnem falſi inſcriptionem, l.4 t.16 p.351 c.2 d 24 n.4 in all.

Scriptura quam notarius imperitus donauit nomine codicillorum nõ eo minus valet iure teſtamenti ſi habeat omnes ſolemnitates teſtamentorum. Et de clauſula codicillari E, An ei qui egit quaſi ex codicillis liceat variare, lib.6 t.5 p.622 c.2 d.1 à num.1 ad 19

Scriptura matrix, eſt ſchedaſeu nota & abbreuiatura, &, vt Pragmatici loquuntur, minuta, ex qua protocollum ſumitur, l.4 t.16 p.353 c.1 d.24 num.4 in all.

Scriptura non pertinet ad ſubſtantiam teſtamentorum nuncupatiuorum, l.6 t.5 p.635 c.2 d.30 n.4

Scriptura, cùm de ſolo facto quæritur, per teſtes probari poteſt, p.21 c.1 d.68 n.4 in all.

Scriptura per teſtatorem ſubſcripta & iure teſtamenti valere iuſſa, non eo magis valet, ſi neque manu teſtatoris hæredis ſcripta ſit, neque eius linguæ non ſit usitatus, vt nec iure codicillorum, ſi clauſula codicillaris deſit, l.6 t.5 p. 632 c.1 d.20 n.1

Scripturæ diuerſitas in ſubſtantialibus, vtramque ſcripturam viciat, l.4 t.16 p. 346 c.1 d.4 n.1

Scripturæ ordo non poteſt mutare ordinem iuris & voluntatis, l.4 t.28 p.415 c.2 d. 4 n.2 in all.

Scripturæ credendum eſt quoties à notario ſcriptum eſt iuraſſe teſtatorem niſi qui negat paratus ſit de crimine falſi inſtituere accuſationem, l.6 t.5 p. 626 c.2 d.10 n.7

Scripturæ publicæ potius ſtandum eſt, quàm priuatæ, lib.4 t.16 p.345 c.2 d.3 num.3

Scripturæ ſeu inſtrumento ſtandum eſt, niſi in his quæ poſt ſcripturam & ex & a contractum facta proponuntur, l.4 t.28 p.413 c.2 d.5 num.1

Scripturæ repertæ in archiuis monaſterij probant in antiquis, etiam contra teſtios, l.4 t.14 p.324 c.1 d.61 n.1

Scripturæ plures ſi ab eadem parte proferantur quæ nulla cõciliari interpretatione inter ſe poſſint vtraque reiicienda eſt, l.4 t.16 p 346 c.2 d.3 n.1 & 2

Scripturæ ſi fieri poſſit cõcordandæ ſunt l.4 t.16 p.345 c.2 d.3 n.1 in all.

Scripturæ confici plerumque ſolent non vt formam det contractui, ſed facilioris probationis gratia & ad futuram rei memoriam, lib.4 t 15 p.332 c.2 d.23 num 2

Scripturæ publicæ totam vim ſuam & auctoritatem accipiunt ab auctoritate Principis, lib.4 t.16 p.349 c.1 d.13 n.8 in all.

Scripturas ſuſpectas comminiſcentes tanquam falſarij puniendi ſunt, niſi veritatem iis adeſſe probetur, l.4 t.16 p.351 c.2 d.21 n.11

an SECVNDVS filius dici poſſit, qui ab alio illegitimo ſuſcipitur, l.6 t.19 p.711 d.25

Secundi appellatio dicit ordinem ad Primum, non etiam Primi ad ſecundum, aut vltimi ad Primum, l.6 t.19 p.711 c.2 d.24

SEIPSVM vltro prodere nemo cogitur, l.7 t.4 p.800 c.1 d.2 nu.2 in all.

SENATOR mãdatam à Præſide aut alio quàm Principe iuriſdictionem exercere non debet. p.171 c.2 d.1 n.2 & 3

Senator iudicandi neceſſitatẽ habet, quoties neque litigatoribus, neque ſibi ipſi ſuſpectus eſt, p.174 c.1 d.1 n.7 in all.

Senator poteſt eſſe iudex in cauſa ſui emphyteutæ, dum ne agatur de ipſa emphyteuſi, lib.3 t.4 p.176 c.2 d.9 nu.2 limitatur ibid.

Senator ſolus inſtrumenta pupillaria quę in domo vitrici poſt mortem matris, quæ tutrix fuerat, inuenta ſunt, inſpicere & legere poteſt, l.4 t.3 p.281 c.1 d.4 num.2

Senator non prohibetur ius dicere in ea cauſa quæ de Aduocati aut Procuratoris ſui iure apud Senatum tractatur, p.173 c.2 d.1 n.1

Senator recuſatus, quamuis nondum remotus, nihil interim conſtituere in ea lite poteſt, in qua eſt recuſatus, p.175 c.2 d.6 n 1

Senator non poteſt eſſe iudex in cauſa inquilini ſui aut eius cuius ipſe inqui-

linus est, lib.3 ti.4 p.174 c.2 d.3 n.3 in al. potest in causa coloni sui si ille sit nummarius, ibid.

Senator, episcopalem dignitatem post Senatoriam adeptus, Senator esse desinit, nisi retineatur p.31 c.1 d.13 n.3

Senator quando, & qua de causa suspectus haberi potest? pag.174 c.2 defin.3 n.12 & 3

Senator qui suspectus dicitur potest de causis suspicionis contra Senatores alios allegatis sententiam dicere, quàdiu non est remotus, p.174 c.1 d.2 n.1

Senatori non licet honorarium vllum accipere quàm à suo principe, lib. 1. t.7 p.47 c.1 d.1 n.3 in al.

Senatores quæ priuilegia habent, non tã dignitatis, quàm solius officij ratione nõ transeunt ad eorum viduas, aut liberos, l.9 ti.29 p.1110 c.1 d.13 n.1

Senatores olim, teste Liuio, in Senatum venire cogebantur, l.4 ti.15 pa.330 c.2 defin.16 n.3 in all.

Senatorum & Rationalium, statusque Consiliariorum ius est, vt siuè agant, siuè conueniantur, eum habeant iudicem, qui Sabaudię iuridicus maior est, li; ti.17 p.207 c.1 d.1 n.1

Senatoribus votis dissentientibus, ea pars vincit quæ numero potior est, pag.47 c.1 d.2 n.1

SENATVS Principis vice cognoscit, quomodo olim prætecti prætorio, lib.4 t. 15 pag.336 c.2 d.33 nu.16 in al.

Senatus personam repræsentat ac maiestatem Principis, l.9 t.29 p.1215 c.1 d.5 num.4 in al.

Senatus appellationum supremus iudex est, p.147 c.2 def.8 n.6 in al.

Senatus actorum iudicialium editione ad cuiusque postulationem sine vlla exceptione decernit, p.63 c.2 d.8 n.3

Senatus, & si suprema, quod aiunt, manu, plerumque habet restitutionem in integrum ex diplomate Principis pro impetrata, nunquam tamen supplet perfectum rescripti non impetrati, per quod euertenda sit præcedentis Senatusconsulti autoritas via ciuilis supplicationis, p.130 c.1 defin.5 n.1 & 4

Senatus qui sola veritate rei inspecta iudicare debet, æquitatis maiorẽ quàm stricti iuris rationem habere solet, lib. 4 ti.15 pag.336 c.1 defin.33 numero 15 & 16

Senatus forensibus & alienigenis iura sua persecuturis satisdandi necessitatem imponere non solet, pag.153 c.1 d. 15 num.1

Senatus potest iudicare secundum conscientiam & non semper secundum allegata & probata, lib.7 ti.14 p.836 c.1 d.7 n.1

Senatus ex causa potest negligere consensum procuratoris generalis, p.72 c.1 num.19 nu.3 in all.

Senatus quod fieri iussit sub certæ pœnæ coniunctione præcisè faciendum est, sed non facile mulcta irroganda nec nisi ex magna causa, lib.7 t.23 p.904 c. 1 def.1 nu.1

Senatus, quando appellans est contumax, & de confirmando iudicato agitur visis actis contra appellantem pronunciare solet, p.160 c.2 d.19 n.3

Senatus non solum mandatam executionem reuocare, sed etiam inferiorum feudatariorum iurisdictiones, sicut & cætera, quæ sunt proprij cuiusque patrimonij tueri debet, l.3 t.12 p.192 c.1 d.13 n.4 & 5

Senatus decretum licet causam habuerit à consensu falsi procuratoris impedit appellationem tanquam ab abusu si nullus impetrantis dolus interuenerit, l.7 t.28 p.925 c.2 d.2 nu. & 2

Senatus possessionem beneficij quantumlibet momentaneam ei concedere non solet, qui nullo iuris colore nititur, l.4 t.3 pag.180 c.2 d.3 n.3 in al.

Senatus, omnes mulierum obligationes, quæ pro alieno debito factæ sunt, improbat, l.4 ti.21 p.364 c.1 d.6 n.2 in all.

Senatus ita solet pronunciare, vt non aufferat condemnato facultatem appellandi ab iniusta sententia per quam idem fuerit condemnatus, l.7 t.14 pag. 839 c.1 defin.12

Senatus decreta non debent esse elusoria l.7 t.23 pag.904 c.1 d.2 num.5 in all.

Senatu autore qui nactus est possessionem beneficij condemnari potest ad restitutionem fructuum omnium exinde perceptorum, li.7 t.18 pag.863 c.1 d.53 n.1

SENATVSCONSVLTVM aut noua Iustiniani constitutio, nec donanti, nec alienanti, nec soluenti mulieri succurrit, sed obligatæ tantum & intercedenti, l.4 ti.21 p.363 c.1 d.3 n.4

Senatusconsultum Velleianum quod venditionem & obligationem improbat, nõ damnat pignoris liberationem lib 4 t.21 pa.362 c.2 def.2 n.9 in al.

Senatusconsulti executio citra ciuilem supplicationem impediri potest, si Senatusconsultum ob id nullum sit quod mandatum ad litem agendam aut suscipiendam non habuerit is, qui tanquam procurator condemnatus est, p.51 c.1 d.10 num.12 & 3

Senatusconsulto Velleiano per speciem obligationis correorum heri fraus potest, lib.4 t.2 p.362 c.2 d.1 n.1 in all.

Senatusconsultum impugnans qua pœna mulctetur, p.168 c.1 d.5 nu.4

Senatusconsulta duo de eadem re ne fiant cauendum, lib. 4 t.1 p.170 c.1 d.46 n. 5 in all.

SENEX dum ne decrepitus torqueri potest, & cum non potest torqueri, tamen terreri potest, si crimen sit atrocioribus l.9. t.1 p. 1193 c.1 d.24 n.1

SENTENTIA stricti iuris est, semperque strictè interpretanda lib.8 t.41 p.1007 c.1 d.1 num.6

Sententia est stricti iuris, eiúsque forma districtè seruanda est, p.151 c.2 d.13 n. 4 in all.

Sententia non semper ius tribuit, sed quod iam antea competit, declarat, p. 109 c.1 d.4 n.7 in al.

Sententia, licet iniqua, ius facit, lib.4 t.1 p.267 c.1 d.33 nu.2 in al.

Sententia inter auditos & consentientes ius facit l.110. c.2. n.8. in all.

Sententia conformis esse debet libello & actoris petitioni, non responsioni, quam reus fecerit ad petitionem p.155 col.2 d.3 n.5 in al.

Sententia non ex litigatorum consensu, sed ex iudicis rerúmque iudicatarũ autoritate vires accipit, p. 91 c.1 d.13 n.6

Sententia de iurando non transit in rem iudicatam priùs quàm sit iuratum, lib.4 t.1 p.267 c.2 d.35 n.1

Sententia confirmans executionem retrotrahitur ad tempus executionis, l.7 t.20 p.898 c.1 d.55 n.1

Sententia lata de fructibus iure dominij petitis nocet quandocunque condemnato fundum ipsum vindicanti l.7 t.19 pag.874 col.1 d.5 num.1

Sententia lata contra fratrem qui tam suo, quàm fratris nomine condemnatus est, si neque mandatum neque ratihabitio intercessit, fratri non nocet l.7 t.12 p.902 c.1 d.7 nu.1

Sententia lata in causa appellationis contra eum, qui cum procuratore iurisdictionalis in prima instantia obtinuerat an noceat procuratori iurisdictionali lib.7 ti.22 pag.902 c.1 d.8 nu.1

Sententia lata pro legitima contra heredem non potest mandari executioni contra tertios possessores, nisi facta prius liquidatione & excussione bonorum contra heredem condemnatum lib.7 t.22 pag. 901 col.2 defin. nu.1

Sententia lata de nobilitate ab vno magistratu an pariat exceptionem rei iudicatæ coram alio magistratu & contra tertium lib.7 t.19 pag.875 c.2 d.7 nu.1.

Sententia contra patrem lata potest mandari executioni contra filium tanquam heredem, sed in bonis patris, non in bonis filij lib.7 t.20 p.891 c.1 d.30 nu.1

Sententia lata contra prælatum nocet successori in beneficio, nisi lata sit in collusionem aut contumaciam decessoris l.7 t.12 p.903 c.1 d.11 n.1

Sententia lata contra tutorem non aliter pupillum afficit, quàm si victor probet fuisse verum tutorem l.7 t.12 p. 901 c.1 d.3 n.1

Sententia lata contra tutorem qui non satisfecit, potest interdum mandari executioni contra pupillum, adeóque in propria ipsius bona, etiam pro debito illius, cui pupillus heres sit cum beneficio legis & inuentarij, l.7 t.20 p.893 colum.1 d.36 n.1

Sententia contra alios lata aliquando aliis nocet, etiam minoribus, aut absentibus, & indefensis l.7 t.25 pag 928 c.1 d.5 numero 1

Sententia inter alios lata aliis non nocet lib.3 t.2 p.170 c.2 d.12 n.1 in all.

Sententia inter alios lata alij non auditis nec vocatis non nocet, lib.6 t.11 p. 661 c.1 d.6 n.3 in al.

Sententia inter alios lata pro herede cum beneficio legis nocet creditoribus etiam non vocatis l.7 t.25 pag.907 c.1 d.1 n.1

Sententia inter alios lata parit exceptionem rei iudicatæ quoties eadem est causa vincendi & idem status causæ apud eundem iudicem si, qui nunc agit agit, priori liti adfuit, secus si non adfuit l.7 t.19 p.873 c.2 d.4 nu.1

Sententia contra Syndicos etiam non nominatos lata ipso iure tenet & afficit vniuersitatem lib.7 tit.19 pag.877 col. 2 d.13

Sententia nullis probationibus factis lata, ipso iure nulla est, lib.4 t.15 p.344 col.1 d.61 n.4

Sententia die in honorem Dei feriato lata omnimodo ex appellatione rescindenda est, licet recte, iusteque lata sit, l.3 t.11 pag. 187 col.1 d.1 nu.1 & 2

Sententia iudicis non probat factum puta consensum partium l.4 t.14 p.309 c.2 d.7 n.1 in all.

Sententia iudicis ab eo lata & subscripta post mortem eius amplius pronunciari non potest, lib.7 t.19 p.876 c.2 d.8 nu. 1 in al.

Sententia contra falsum authorem lata minori non nocet lib.3 t.2 p.170 c.2 d.12 n.3 in al.

Sententia ferri debet super eo quod in petitionem deductum est; non quod in prætatione tantum est, lib.8 t.18 p. 1020 c.1 d.33 n.7 in al.

Sententia, iudice mandante, per actuarium pronunciari potest l.3 t.11 pag.187 c.1 d.1 n.2 in al.

Sententia nonnunquam pronunciatio dicitur p.176 c.1 d.7 n.2 in all.

Sententia dicenda non est quæ neque absolutionem neque condemnationem continet, lib.3 t.12 pa.191 c.2 d.9 nu.3 in all.

Sententia inanis est quamdiu executioni mandata non est, l.4 t.38 p.458 c.2 d. 10 n.17 in ad.

Sententia per petitam in integrum restitutionem suspenditur, p.137 c.1 d.1 n.7 in ad.

Sententia contra priorem emphyteutam potest mandari executioni etiá contra nouum possessorem, sed eo ante omnia citato, l.7 t.25 p.808 c.1 d.6 nu.1

Sententia quæ iubet statim mandari debet executioni contra moratorem, oblata satisdatione, pag.182 c.1 d.10 n.3

Sententia nutilis non est, quæ propter fructus necessariò reddenda est, p.181 c. 1 d.8 num.3 in all.

Sententia plures partes & plura habens capita rescindi potest, p.169 c.1 d.7 n.7 in all.

Sententia plenior tollit minùs plenam, p.58 c.2 d.15 n.4 in all.

Sententia diffinitiua pro eo lata qui iam obtinuit prouisionalem non potest mandari executioni, si ab ea sit appellatum ne quidem prouisionaliter, ipsa tamen prouisionalis sententia mandari potest executioni, lib.7 t.20 p.892 c.1 d.14 n.1

Sententia diffinitiua tollit omnes interlocutorias præcedentes contrarias, l.4 t.3 p.280 c.2 d.3 n.6 in all.

Sententia diffinitiua quot ex remoratoria impeditur, condemnationi fideiussoriæ & prouisionali locus est, l.4 t. 10 p.296 c.2 d.1 nu.11 in all.

Sententia diffinitiua nec sub conditione, nec sub incerto fieri potest, l.4 t.10 p. 296 c.2 d.1 n.14 in all.

Sententia prouisionalis per definitiuam plerumque confirmatur, p.60 c.2 d.23 n.2 in all.

Sententia prouisionalis quæ statim executioni mandari potuit non obstante appellatione, non eo minus executionem meretur, quod à diffinitiua sententia per quam confirmata est, fuerit prouocatum, p.60 c.2 d.23 n.1 & 2

Sententia prouisionalis, itémque diffinitiua an & quando possit mandari executioni non obstante & salua nihilominus appellatione, l.7 t.15 p.846 c.1 d.2 n.1

Sententia prouisionalis non nisi per diffinitiuam potest reuocari, reuocata autem nullius effectus, quamuis à definitiua fuerit prouocatum, lib.7 t.15 p. 873 c.1 d.3 num.1

Sententia prouisionalis tollitur per diffinitiuam, sed reuiuiscit si à diffinitiua sit appellatum, l.7 t.15 p.844 c.1 d.14 num.1

Sententia quæ plura capita continet, potest pro parte valere, & pro parte non valere, si modo non sint connexa, l.7 t. 26 p.913 c.2 d.20 n.1 in all.

Sententia à qua appellatum est ius facere non potest, l.4 t.14 p.309 c.2 d.7 n.2 in all.

Sententia quæ errorem specificè expressum non continet, si in actis error aliquis est, ideò non viciatur, pag.344 c.1 d.61 n.3

Sententia nulla transit hodie in rem iudicatam, si ab ea non appelletur, l.7 t. 27 p.923 c.2 d.23 n.1 & 2

Sententia ipso iure nulla cõfirmari (cùm id quod nullum est non sit confirmabile) nullomodo potest, l.4 t.15 p.344 c. 1 d.61 n.11 in all.

Sententia non pendet ab executione, sed executio à sententia, l.7 t.7 p.815 c.1 d. 29 n.12 in all.

Sententia potest quidem ipsa esse incerta, sed non executio sententiæ, l.9 t.20 p.883 c.2 d.10 n.3 in all.

Sententiæ arbitri, quam litigatores ratam habuerint, standũ est, nullo etiam præcedente compromisso secus ejus sententiæ non statur, nisi metu pœnæ, p.145 c.1 d.1 n.1. & 2 & 1. in all.

Sententiæ executio, præsertim prouisionalis, non potest impediri prætextu noui instrumenti, si non probetur reddita ex falsis instrumentis aut testamentis, p.148 c.1 d.2 n.5 in all.

Sententiæ executionem cõtra alium qui impedit, tertio faciendæ est exhibitio non tantum sententiæ, sed etiam omnium instrumentorum litis, lib.7 t.22 p.902 c.2 d.9 num.11

Sententiæ exequendæ ius non semper illi competit, qui sententiam dixit, p. 147 c.1 d.6 n.7 in all.

Sententiæ pronunciatio sola, etiam die feriato, nunquam in honorem Dei sit feriatus, fieri potest, l.3 t.11 p.188 c.2 d.5 num.1

Sententiæ vigor in executione consistit, l.3 t.18 p.208 c.1 d.3 n.4 in all.

Sententiæ vigor in executione consistit, l.4 t.38 p.458 c.1 d.10 num.17

Sententiæ acquiescere non videtur qui patitur aduersarium iurare in supplementum probationis ex sententia iudicis, l.7 t.29 p.934 c.2 d.9 nu.1

Sententiæ etiam iniquæ, à qua non fuit appellatum, standum est, sed ita vt postea appellandi facultas non præripiatur, l.7 t.19 p.878 c.1 d.14 n.1

Sententiam necessariò præcedere debet facti, omniumq; ab eo circumstantiarum dependentium cognitio, l.4 t.10 p.296 c.2 d.1 numer.14 in all.

Sententiam pro se latam exequi nemo cogitur, nec conueniri primum ex iudicato, etiamsi incidenter & in consequentiam propositam actionis aliquid inuicem aduersario præstare condemnatus sit, l.7 t.20 p.897 c.2 d.54 nu.1 & seq.

Sententiam executioni mandatã reuocatam esse parum est, nisi ipsa reuocetur executio, lib.4 t.38 p.458 c.1 d.10 n.17

Sententiam in causis ex registro decidendis dicere soli possunt qui in subselliis publicis inter Senatores sederunt, aut saltem sedendi ius habuerunt, lib.3 t.12 p.201 c.2 d.45 n.2

Sententiam interlocutoriam qui reuocare potest, rationis onus ex iusta causa superueniente potest iniungere, l.4 t.3 p.280 c.2 d.3 n.8 in all.

à Sententia quantumuis nulla hodie necessariò appellandum, lib.3 t.3 p.173 c.2 d.4 n.7 in all.

in Sententia quæ decretum interponit super subhastationib. tanquam legitimè factis non solet quicquam pronunciari de damnis & interesse, sed tantum de fructibus restituendis, si quos debitor à tempore expeditionis perceperit, l.8 t.8 p.997 c.1 d.29 n.2 in all.

A Sententia contra alium lata sufficit vt intra decennium ex die notitiæ appellet is, cuius interest, lib.7 t.26 p.911 c.1 d.10 n.1

De Sententia lata super possessorio simul & petitorio, l.8 t.3 p.957 c.1 d.19 nu.1

De Sententia contra curatorem hæreditatis data, l.7 t.19 p.877 c.1 d.12 num.1

Sententiæ omnes scribuntur & in actis describuntur, l.4 t.15 p.340 c.1 d.45 n.3 in all.

Sententiarum diuersitas in pœnis quarum aliæ aliis non insunt impedit omnino ne sententiæ iungi possint, p. 48 c.1 d.3 n.6 in all.

Sententiis Senatorum rogandis, à relatore primum, deinde ab iis qui in amplissimũ ordinem adsciti sunt, cuiuscumque sint ætatis & eruditionis, Præses incipiet, incipiendo vltimus sententiam dicit, p.48 c.1 d.4 n.1. & 2.

Sententias ponderare operæ pretium magis est, quam numerare, p.47 c.2 d.2 num.1

de SEPARATIONE bonorum creditores cessantes, ne remittantur ad instantiam discussionis bonorum hæredis, l.7 t.32 p.947 c.1 d.14 n.3

SEQVESTER factus per iudicem, si spoliatus sit restituendus est ab eodem iudice contra spoliatorem etiam ab eius fori l.8 tit.3 p.957 c.1 d.18 num.2 & 3

SEQVESTRARI beneficium non debet litigante & quamdiu de non iure eius qui possessor factus est, non fuit cognitum, l.4 t.3 p.280 c.2 d.3 n.3.

SEQVESTRATIO fit requirente procuratore generali antequam cõferatur cui prouisum sit de beneficio, vt interim œconomus constituatur qui ecclesiam curet, facta vt diuinus cultus non negligatur, l.7 t.18 p.863 c.2 d.13 nu.1 in all.

Sequestra io interdum fit tantùm custodiæ causa, l.4 t.3 p.279 c.1 d.1 num.3 in all.

Sequestratio à Senatu fieri iussa non potest impediri oblata satisdatione & satisfaciendi facultate, l.7 t.19 p.876 c.1 d.8 num.1

Sequestratio quæ fit per iudicem custodiæ causa & vt res in tuto sit, non admittit possessionem ei qui possidet, l.4 t. 3 p.279 c.2 d.2 n.2

Sequestratio per iudicem facta interdum spoliatio est. Et quib. remediis emendanda sit, l.8 t.3 p.956 c.2 d.16 n.5 & 6

Sequestratio per seruum facta non noceat domino, lib.4 t.3 p.279 c.1 d.1 n.3 in all.

Sequestratio debitori per proscriptionem non fieri potest, l.4 t.10 p.299 c.2 d.7 n.9 in all.

Sequestratio quę pro debito facta est non solet tolli nisi quod debetur, creditori soluatur, p.169 c.2 d.9 n.3 in all.

Sequestratio rei litigiosæ eo prætextu fieri non potest, quod reddituendis fructibus, qui actori adiudicari possunt, impar futurus sit possessor, pag.57 c.1 d.9 n.3 & 4.

Sequestratio possessionis in causa profana post appellationem facta, censetur attentata, pag.57 col.1 def.9 num.3 in all.

Sequestratio possessionis rei litigiosæ, in alium translatio est, l.4 t.3 p.279 c.1 d.1 n.3 in all.

Sequestratio non potest fieri partibus inauditis, nec tolli inaudito sequestrante, l.4 t.3 p.282 c.2 d.7 n.12 in all.

Sequestratio licèt semper odiosa & regulariter prohibita sit, liquando tamen contra inauditum ex æquitate permittenda est, p.281 c.2 d.6 nu.1 & 4.

Sequestratio licèt nullo iure facta, tolli non potest inaudito eo qui impetrauit vt fieret, l.4 t.3 p.281 c.1 d.5 num.1

Sequestrationis ratio nulla habenda est, si inter condemnatum & eum qui sequestrationem petiit collusio intercedat, l.4 t.3 p.281 c.1 d.5 n.6.

Sequestrationi beneficij tum locus est cum neuter litigatorum habet ius obtinendi, l.1 t.2 p.27 c.2 d.95 numer.13 in all.

Sequestrationi beneficij nullus vnquam locus esse potest, si titulus aliquis, dummodo saltem coloratus adsit, p.6 c.2 d.23 num.5. & 6

Sequestrationem tollere nihil aliud ferè est quam sequestrationis impetrantem aut prouisionaliter aut diffinitiue

condemnare, pag.169 c.2 defin.9 num.3
de Sequestratione facta pecuniæ debitæ quidem creditori, sed quę nec erat debitoris nec obligata debitori, l.4 t.3 p. 281 c.2 d.7
SERVITVS quæ prædio semel quæsita fuit, sine fundo retineri non potest, l.3 t.24 pag.242 c.2 d.11 n.6 in al.
Seruitus debita fundo vendito sequitur fundum, licet non sit tam necessaria emptori quàm fuit venditori, l.3 t.24 pag.239 c.1 d.2 num.1
Seruitus indefinita sic interpretanda est, vt quàm minimo fieri potest incommodo seruiens fundus oneretur, l.3 ti. 24 p.240 c.1 d.4 n.1
Seruitus pro parte amitti non potest, sicut nec acquiri, l.3 ti.24 p.239 c.2 d.3 num.6
Seruitutis constitutio alienationis species quædam est, l.3 t.24 p.239 c.2 d.1 nu.7 in all.
Seruitutes pactionibus, iustisq; conuentionibus rectè constituuntur & acquiruntur, l.3 t.24 p.240 col.1 d.3 num.5 in all.
Seruitutes omnes causam continuam habere debent, & perpetuam, nullæ discontinuam, l.3 t.24 pag.240 c.1 d.3 n.3 in all.
Seruitutes siue vrbanorum siue rusticorum prædiorum licet sint incorporales, corporibus tamen accedunt, li.3 t. 24 p.242 c.2 d.11 n.3 in alleg.
Seruus etiã inuitus libertate donari potest, l.7 t.1 p.786 c.2 d.21 n.1 in al.
neque SERVVS, neque communio dominij eximit violentum inuasorem à pœna legibus constituta, li.8 t.3 p.960 c.2 d. 28 num.5
SIGILLVM non sufficit vbi necessaria est subscriptio, l.4 t.14 pa.313 c.1 defin.20 num.1
Sigillum adhiberi potest interdum fraude conquisita, lib.4 t.14 p.313 c.1 d.10 nu.1 in al.
Sigilli alieni appositio, si modo nihil dolosè & in fraudem factum sit, consensum & mandatum probat, p.29 c.1 d.3 num.10 in al.
ex Sigillo regulariter probatur aut præsumitur consensus eius, cuius sigillum est, nisi appareat signasse quem quasi testem, l.4 t.20 p.361 c.2 d.3 n.2 in all.
Sigilla ea sunt recognoscenda quæ sunt ignota, non quæ iam nota, pa.35 c.2 d.29 n.2 in al.
SIGNVM non sufficit, nisi etiam adsit res signata, l.7 t.7 p.808 c.2 defin.7 num.5 in all.
SIMONIA est, si quis beneficium resignet in fauorem certæ personæ in manibus ordinarij, p.16 c.2 d.54 n.4 in al.
Simonia semper excipitur verbis expressis, & si nihil de ea dictum, excepta intelligitur in adiudicandis beneficiis, li. 1 t.2 p.27 c.2 d.95 n.6 in all.
SIMVLATA pro infectis haberi debent, l.6 t.6 p.638 c.1 d.5 num.9 in all. & l.7 t.32 p.946 c.1 d.19 n.6 in all.
SIMVLATIO est vitium contractus non personæ, ac proinde tale quod afficit rem quæ ex eiusmodi contractu vel petitur vel possidetur, l.4 ti.17 pag.355 c.1 d.2 n.3
Simulatio, in animo consistit, l.4 t.14 pa. 324 c.1 d.60 n.2 in al.
Simulatio habet consensum aliquem, saltem fictum; falsitas verò, ne fictum quidem, l.4 tit.17 p.356 col.2 defin.6 n.5 in all.
Simulatio vix vnquam sine dolo est, lib.4 t.14 pag.320 c.2 d.51 num.4
Simulatio probari potest ex solis indiciis & coniecturis, lib.4 t.36 p.447 c.2 d. 4 n.2 in all.
Simulationis aut vsuræ sola allegatio restitutionis remedium non excludit, l.8 t.3 p.960 c.2 d.29 n.12 & 3
Simulationis præsumptio inducitur ex sola possessionis retentione inter personas suspectas, si retinendæ possessionis ratio nulla fuerit, li.4 t.17 p.355 c.2 d.5 num.1 2 3 4 & 5
Simulationis probatio est in arbitrio & æstimatione iudicis, pro locorũ, temporum, & personarum varietate, l.4 t. 14 p.324 c.1 d.60 n.5
Simulatione quandocũque probata contractus pro nullo habendus est, l.4 t.14 pag.320 col.2 d 51 num.11 in al.
SINGVLÆ quæ non prosunt multa iuuant, lib.4 ti.36 pag.454 c.2 d.16 n.13 in all.
SIQVIDEM, dictio taxatiua excludit omnes alios casus præterquam si qui sint similes, li.6 t.6 pag.637 c.1 d.1 num. 32 in all.
SOCER soceri, in causa soceri iudex esse non potest, pag.160 c.1 d.17 numero 1 & 2
Socer soceri plusquàm adfinis est, manente nimirum adfinitate, non etiam dirempto matrimonio, p.160 c.1 d.17 n.2 & 3 in al.
SOCIDA Italis quid, li.4 t.42 p.465 c.1 d. 5 n.4 in al.
SOCIETAS perpetua, quæ, lib.1 t.2 p.4 c.1 d.10 n.1 in all.
Societas quando inter fratres tacitè contracta intelligatur, l.4 t.27 p.411 c.2 d. 3 num.1 2 & 3
Societas vniuersorum bonorum tacita contrahi non potest, li.4 ti.27 p.412 c. 2 d.5 n.1 in all.
Societas non soluitur si vnus ex sociis ignorante altero aliquid suo proprio nomine in fraudem socij acquirat, l.4 t.27 p.411 c.2 d.3 n.4 in all.
Societas dissoluitur per acquisitiones separatim factas, si factæ sint sciente, & patiente socio, l.4 t.27 p.413 c.1 d.5 n.6 in al.
Societas semel extincta quando tacitè renouata intelligatur, l.4 t.27 pa.411 c.2 def.4 num.1.2.3.4.5 & 6
Societatis ineundæ voluntas non potest declarari post mortem eius cuius viuentis socius fieri quis potuisset, l.4 t. t.34 p.442 c.1 d.6 n.1 & 2
Societatem secum factam pupillus approbare potest, multo magis renouatam in ipsius vtilitatem, l.4 t.27 pa.412 c.1 d.4 n.12 in al.
Societate coita ad tempus, qui ante tempus renunciat, socium quidem à se, sed non se à socio liberat, l.4 t.14 p.476 c. 2 d.36 n.6 in al.
SOCIVS partem suam rei communis vendere potest; lib.3 t.27 pag. 255 c.1 d.12 nu.1
Socius acquirens priuato nomine an teneatur bona acquisita socio communicare? l.4 t.27 pag.412 c.2 d.5 nu.6
Socius vniuersalis non tenetur communicare dotem sed tantum fructus, l.4 t. 27 p. 413 c.2 d.7 n.1.2.3 & 4
Socius institoris, qui eum cæteris præposuit, etiamsi eum institorem admiserit de eius facto tenetur, lib.4 t.27 p.411 c.1 d.2 n.1.2.3.4.5.6
Socius non obligatur creditori socij, nisi pecunia in communem vsum societatis versa sit, lib.4 t.16 p.346 c.2 d.5 num.4 in all.
Socius non tenetur ad æs alienum à socio contractum extra causam societatis, li. 4 ti 27 p.411 c.1 d.1 n.2
Socius non potest prætextu communionis intercedere quo minus pars socij etiam ante diuisionem capiatur pignori ab eo qui socium habet condemnatum lib.8 ti.11 p.1000 col 2 d 2 à nu.1 ad 10
Inter Socios damna omnia sicut & lucra communicantur, l. 4 t.42 p.472 c.2 d.11 n.4 in al.
SOLENNITAS iuris per consuetudinem remitti potest, pag 46 col.1 defi.5 nu.2 in all.
Solennitates non sunt multiplicandæ, li. 4 t.15 pag.333 columm.1 d.23 num. 8 in al.
Solennitates variæ in audiendis testibus requiruntur, l.4 t.15 p. 340 c.2 d.47 nu. 1 in al.
Solennitates testamentorum sunt iuris positiui, lib.6 t.5 p.632 c. 2 d.22 n.4
SOLVENDVM est legatum in ea moneta bonitate quæ fuit tempore testamenti siue melior moneta tum fuerit siue deterior li.8 t.29 p. 1102 c.1 d.44 nu.1.2 & 3
Soluendum est precium venditori offerenti satisdationem de euictione, licet lis mota sit emptori per quasi Seruianam, l. 4 t.33 p.435 col. d.2 n 1 & 2
SOLVENS bona fide ei qui credebatur habere ius accipiendæ solutionis, liberatur, maxime si soluat post condemnationem, etiamsi postea rescissum sit iudicatum, nisi soluens sciuerit vndecunque lib.8 t.30 p.1100 c.1 d.38
Soluens executori non habenti mandatum non est liberatus, nisi alia nulla ratione potuit effugere carcerem l.8 t.30 p.1094 c.1 d.24 n.1
Soluens marito contra legem in dote addictam non liberatur l 5 t 7 p.529 col.1 d.13 num.3 & 4
Soluens vero tutori omnimodo liberatur & ipso iure, l.5 t.28 p.597 c.1 d 2 n.1 & 2
Soluens vni ex pluribus creditoris heredibus pecuniam sub pœna vel sub pignore debitam vt totum pignus liberet quod indiuiduum est, non tantum pignus in solidum liberat ab hypotecaria sed & seipsum à personali actione dummodo nihil faciat dolo malo, l. 4 t.11 p.302 c.2 d.2 n.6 in al.
Soluenti tantùm prodest iubentis magistratus autoritas, quantum chirographi redditio, l.4 t.10 p.298 c.2 d 6 num.8 & 9
SOLVERE legata iussus, eas quoque pecunias soluere debet, ex quibus liberi etiam pro legitima sunt instituti, l.6 t. 19 pag.706 col.2 d.7
Soluere legitimam in pecunia relictam iussus debet eandem soluere in corporibus bonorum, lib.6 t.19 p. 707 col. 1 d.8
Soluere nemo cogendus priusquam in eo statu res sit vt soluendo tutam & plenam liberationem consequi possit, l.4 t.24 p.397 col.2 d.39 num.6
Soluere non est cogendus substitutus in locum eius qui emit à falso herede, detecto dolo falsi heredis, qui si non sit soluendo, æquius est manere in damno primum emptorem quàm secundum, l.8 t.31 p. 1116 c.1 d.22
Soluere non valenti quomodo succurratur, lib.4 tit.24 pa.397 c.2 d.39 num.7 in all.
Soluisse videtur is qui mandauit solui, tum etiam cùm ignorat factam solutionem, p.128 c.1 d.4 n.5 in all.
Soluere de suo videtur, qui rem suam vendi ad soluendum patitur lib.8 tit. 38 pag. 1139 c.1 d.13 n.9 in al.
qui Soluit ex præscripto iudicis & ad modum præscriptum liberatur, nec imputari potest ei, cur non appellauerit, etiamsi iudex malè decreuerit, l.8 t.30 p.1090 c.2 d.9
qui Soluit indebitum pro alio, solam cõdictionem sibi acquirit aduersus eum qui

qui solutionem accepit, l.8 t.30 p.1090 c.2 d.10
qui Soluit minori cum curatoris autoritate tutus est. neque curiosus esse debet quam in rem postmodum pecunia impendatur, p.114 c.2 d.1 n.11
SOLVTIO est naturalis modus dissoluendæ cuiuslibet obligationis quomodocumque contractæ, l.4 t.15 pag.313 c.2 d.23 n.17 in all.
Solutio non tantum iuris autoritate sed etiam naturaliter obligationem dissoluit, lib.4 t.10 pa.294 c.2 defi.7 n.12 & 13 in all.
Solutio annuæ pensionis pro tribus annis continuis inducit præsumptionem totius debiti in præteritum soluti, sed tamen cõtra præsumptionẽ hãc admittitur probatio, l.8 t.30 p.1098 c.1 d.31
Solutio canonis annui deber fieri per possessorem, l.4 t.31 pag.433 c.2 d.1 n.2
Solutio non tollit aliam obligationem, quàm in cuius causam facta est, l.4 ti.24 pag.385 c.2 d.5 n.6 in al.
Solutio cùm in certum locum destinata est, debitor potest eo loco conuenirí licet ibi domicilium nõn habeat, pag.136 col.1 d.3 n.2 in all.
Solutio debiti probari potest per testes, per confessionem aduersarij probandam, per testes etiam in tertia instantia, l.4 ti.15 p.335 c.2 d.36 n.1 & 2
Solutio paris centus impedit fideicommissum, l.4 t.42 p.494 c.2 d.27 num.6 in all.
Solutio partis debiti, adeoque totius etiam debiti liquidi, quandiu aliquid liquidandum supereſt non potest inducere hypothecariam, ne quidem pro parte, l.8 t.30 p.1090 c.1 d.8 num. 1 & 3
Solutio incerti debiti non potest liberare debitorem, p.153 c.1 defi.14 num.11 in all.
Solutio eius præstationis, quam suffertam vocant, prodest ad inchoandam ingenuitatis præscriptionem, non autem ad dandam ingenuitatem & plenã libertatem, l.7 t.4 p.800 c.1 d.2 n.1
Solutio quantitatis incertę fieri non potest, lib.4 ti.24 p.387 c.2 d.10 n.1 in al.
Solutio faciẽda est in ea æstimatione aureorum quæ est tempore solutionis si sint promissi aurei soluendi in auro, etiamsi creuerit citra deteriorationem nonetarum, libro 8 ti.30 pag.1095 c.2 defin.27 n.2 in all.
Solutio facienda in tot aureis æstimatis per libras regias, nõ tam ex aureorum quàm ex librarum numero æstimari debet, & potest fieri in quacunq; moneta admissibili in loco solutioni destinato, dum ne deteriorata sit, lib.8 t.30 p.1099 c.2 d.36
Solutio facta apparitori quãuis nullum ad solutionem accipiendam mãdatum habenti liberat soluentem, si modo facta sit tuto metu carcerum, & quid si apparitor acceptam pecuniam non statim reddat creditori, l.8 t.29 p.1103 c.1 d.48 n.1
Solutio facta cedenti, nocet cessionario, qui non denunciauit, l.4 t.29 p.422 c.1 d.18 n.1.2 3 4 5 & 6
Solutio facta creditori suppositio per reũ criminis liberat debitorem qui fraudem non participauit, & cui nihil potest imputa ri, l.9 t.1 p.1151 c.2 d.8 n.1
Solutio facta vero creditori facilius nocet cessionario, quàm pactum cum eo initum, l.4 t.10 p.301 c.1 defi.9 num.9 in all.
Solutio facta per emphyteutam ei qui procurator credebatur valet ad solutionem, lib.4 t.43 p.492 c.2 d.19 n.1 & 2
Solutio facta patri proprio nomine quæ fieri debuerat tanquam patri, liberat debitorem, l.8 t.30 p.1107 c.1 d.56
Solutio facta gerenti se pro tutore liberat debitorem perinde ac si ille verè tutor fuisset, si pecuniam in rem pupilli versam esse probetur. l.5 t.28 p.597 col.2 d.2 num.5 & in all.
Solutio vero tutori facta quid differat ab ea quæ fit pro tutore gerenti, l.5 ti.28 p.597 c.2 d.2 n.1.2
Solutio facta ei cui cessum erat debitum quasi verò creditori liberat debitorẽ, quamuis ex post facto appareat nihil cessionario debitum fuisse, li 9 ti.30 p. 1095 c.1 d 26
Solutio facta simpliciter cedit in vsuras potius quàm in sortem, si vsuræ potuerunt exigi, non etiam si fuerint quidem debitæ etiam adiudicatæ, sed nondum taxatæ, l.8 t.30 p.1098 c.1 defin. 31
Solutio facta falso procuratori non liberat soluentem, sed obligat accipientem de indemnitate debitori præstanda, maximè si verus creditor postea exegerit solutionem, l.8 t.30 p.1096 c.2 defin.29
Solutio contra iudicis præceptum facta, nec liberat, nec excusat soluentem, vtpote qui sit in dolo, l 4 t.10 pag.301 c. 2 d 11 num 5 in all.
Solutio si excedat vel vnum nummum supra quàm debetur, in totum viciatur lib.4 t.4 pag.283 c.2 d.1 n.1
Solutio nõ potest allegari post arrestum, quo fuit pronunciatum de non solutione siue expressim de eo renunciatum sit, siue per relationem ad sententiam, lib.7 t.14 pag.835 c.2 d.6 num
Solutio ante moram alio loco peti non potest, quam destinato, p.136 c.1 def.3 n.1 in al.
Solutio non præsumitur pro debitore chirographum habente, lib. 8 t. 50 p. 1096 c.2 d 28 n.19 in all.
Solutio probanda est ab eo qui allegat quoniam est facti li. 7 ti. 14 p. 836 col.1 defin.6 numero 1 in all.
Solutio si probetur incontinenti, vel probari possit intra dilationem competentem, non est interim conductor condemnandus, lib. 4 t 41 p.g 470 c. 1 d.18 num.1
Solutio probari non potest nisi probata numeratione vel vera vel confessa, l.4 t.1 p.266 c.1 d 30 n.1 in all.
Solutio quamuis probata per solam creditoris priuatam scripturam interrumpit præscriptionem, lib.7 t.13 p.833 c.2 d.24
Solutio per partes magna habet incommoda, l.4 t.31 p.437 c. 1 d.8 nu.1 in al.
Solutio accepta sine protestatione purgat moram præcedentem, & commissam præcedentis moræ pœnam diluit, l.4 t. 24 p.285 c.2 d.5 n.5
Solutionis acceptæ confessio non probat semiplene si absente parte facta sit, nisi pars solutionem alleget, l.4 t.14 p.324 col.1 d.61 n.1.2 & 3
Solutione accepta cogitur creditor & instrumentum reddere, & apocham conscribere, nec alterutrum sufficit si vtrumque præstare creditor possit, l.8 t. 30 p. 1089 c. 1 d.3
Solutionis confessio probata per vnum testem non sufficit ad iuramentum suppletiuum, lib.4 ti.15 pag.330 c.2 d. 11 nu 1 & 2
Solutionis mora indebitum non facit quod fuit debitum, l.3 t.19 p.213 c.1 d. 12 n.6 in al.
Solutionis oblatio captiosa est ex qua neque condemnatio, neque exactio præsens sequi potest, lib.4 t.14 p.315 c. 3 d.65 n.9
Solutionis oblatio incongruo loco vel tempore facta non prodest. pag.181 col. 2 d.10 num.5
Solutionis tempus inspiciendum est, cùm agitur de æstimanda re, cuius solutione debitor liberaretur, l.4 t.40 p.461 c.2 d.5 d nu.1 ad 9
Ex Solutionis prorogatione debitori facta inscio fideiussore non liberatur fideiussor secus est si prorogata fuerit obligata puta ex causa tacitæ reconductionis lib.8 t.18 pag.1076 c.1 d.15 n. 1 & 2
Solutionem licet primus locator à secundo conductore acceperit, non ideò tamẽ amittit actionem aduersus suum conductorem, l.4 t.4 p.474 c.1 d.28 n. 1.2 3 4 & 5
Solutionem à fide iussore factam esse probatur contra reticentem creditorem ex sola chirographi possessione l.8 t.28 p. 1074 c.2 d.21 n.1
Solutionem habere melius est quàm obligationem, l.6 t.11 p.670 c.1 d.35 n.3 in a.l.
Solutionem qui putè & sine condicione ac protestatione allegat, debitum fateri videtur, l. 4 t.14 pag.324 colum.2 d.65 n.1 & 2
Solutione facta instrumentum reddi solet, l.4 t.16 pag.353 c.2 d.25 numero 3 in al.
In Solutione per biennium cessante conductore expelli per locatorem conductor potest, nisi vel satisdet vel fructuum sequestrationem patiatur, lib.4 t. 41 p.479 c.1 d.44 à n.1 ad 6
In Solutione quotæ decimæ spectandã maximè est loci consuetudo, etiam quę possit materiam fraudis præbere, dum ne quid per fraudem fieri aut factum esse probetur lib.8 t. 33 p.1114 c.1 d.3 n.1.2. & 3
Solutum precium priori creditori mulieris, cuius pecunia fuerat per maritum deperdita, debet esse mulieris periculo. Nonnulli verò dicunt debere esse posterioris creditoris, l.4 t.36 p. 452 c.2 d.16 n.14 & 15
Solutione tantùm debiti non etiam confusione ex acquisitione dominij extinguitur in totum hypothecaria lib.8 t. 6 p.968 c.1 d.1 n.3.4 & 5
De Solutione dotis profectitiæ facta patri habenti penes se instrumentum dotis, siue dos illa fuerit communis patri & filiæ, siue propria filiæ ex eius stipulatione l.5 t.8 p.555 c.2 d.18 à n.1 ad 14
SORDIDITAS patris non nocet filio qui nobilitatem trahit ab auis lib. 9 tit. 29 p.1117 col. 1 d.14 num 1
SOROR dicitur esse in communione cum fratre propter legitimam, at non etiam liberi eum parentibus l.7 t.1 p.781 c.1 d.6 nu.1.
SORTILEGIVM & maleficia quomodo credenda & quibus probationibus crimen hoc detegi, ac pro vero haberi possit l.9 t.12 p.1171 c.1 d.2 n 1
Sortilegio vsus qui reperitur ad vim tormentorum eludendam, hoc ipso quasi ex nouo iudicio iterum torqueri debet lib.9 tit.21 p.1187 c.2 d.3 n.1
SPECIES non recipit functionem in suo genere, lib.3 t.22 p.230 c.1 d. 5 num.14 & 15
SPOLIATIO aut delictum est, aut ad delictum proximè accedit, pag.63 c.2 d.11 n.2
Spoliatio violenta dicitur, quoties inuito eo ad quem beneficium pertinet alius possessionem ingreditur, licet aperte nulla vis fiat, lib.4 tit.14 pag 311 colum.2 defin.14 num.3.4
Spoliatio per instrumentum locationis

probatur, non dominium nec possessio l.4 t.4 p.211 c.2 d.14 n.1.& 2
Spoliator est tenetur debet omnes fructus à se percep.os sine spe repetitionis, et amu postea in petitorio obtineat, p.181 c.1 d.8 nu.1.2 & 3
SPOLIATVS in possessorio obtinere potest, & ea succumbere in petitorio, p.181 c.1 d.7 num.3 in a.l.
Spoliatus ante omnia restituendus est, pag.181 c.1 d.7 n.1
Spoliatus restitui ius est antequam cõtendi super alij tempus ei detur, l.6 t.11 p.666 c.2 d.22 n.1
Spoliatus omni modo pro malæ fidei possessore habendus est ex tempore litis contestatæ, p.181 c.2 d.8 n.15
Spoliati causa fauorabilior est quàm eius qui in tantum turbatur in ea possessione, p.41 c.1 d.5 n.7
SPONSVS fictus, si quid sponsæ futuræ fauore illicitæ matrimonij dederit, non habet ad actionem peti potest, l.4 t.6 p.234 c.2 d.2 n.8 in all.
SPORTVLÆ debentur prouisione actorum litis, p.167 c.1 d.1 n.1 in all.
Sportularum emolumẽtum debetur debitori ad cessionis beneficium admissio. & ex bonorum, quæ cessa sunt, precio persolui debet, pag.166 col.2 d.1. num.1 & 2
de SPVRIO hærede instituto cum legitimabitur, l.6 t.6 p.637 c.1 d.2 n.3
Spurij appellati solent qui nati sunt non ex concubina, sed ex damnato coitu, l.6 t.25 p.741 c.2 d.2 n.6 in all.
Spurij & bastardi ex iure communi viles sunt & infames non nobiles, ex consuetudine vero nobiles apud plerasque gentes, l.9 t.29 p.1219 c.1 d.20 n.1
Spurij & parentibus & inuicem succedent, si modò non sint nati ex damnato coitu, & puniblis secundum leges ciuiles, l.6 t.35 p.770 c.1 d.7
Spuriis ex damnato coitu susceptis legitima nulla debetur, ne quidem ex æquitate canonica: alimenta autem ex ea æquitate debentur, l.4 t.9 p.294 c.1 d.4 n.3 in all.
STATVS nouissimus est, qui ex vnico actu, dummodo vltimo probatur, p.9 c.1 d.34 n.2
Status nouissimus, in quæstionib. omnibus de beneficiis attendi debet, pag.9 c.1 d.34 n.1
Status vltimus attenditur cùm de sola beneficij possessione apud iudicem sæcularem contenditur, & ex nouissimis actib. apparet beneficium aliter quàm per electionem conferri solitum esse, p.5 c.2 d.18 n.2
Ad Statum suum pristinum facilis & fauorabilis est vniuscuiusque rei reditus p.9 c.1 d.35 n.13
STATVTVM ex fremento de censo debito, factum est ad eorum auaritiam coercendam qui propter anni abundantiam repudiant ad tempus & negligunt cẽsuum suorum exactionem, eo fine, vt inopiæ occasione capta, possint precia postulare, l.4 t.2 p.278 c.2 d.1 n.18 in all.
Statuta quæ à iure communi exorbitant, non sunt extra casus suos extendenda, ne quidem ex identitate rationis, l.7 t.7 p.286 c.1 d.3 n.6 in all.
STIPENDIA cœpti trimestris ad hæredem Senatoris transmittuntur: qui si post inchoatum trimestre in amplissimum ordinem cooptatus fuerit, ei stipendia ex quo seruire cœperit, debebuntur, pag.47 c.1 d.1 nu.3
STIPVLANDI ius ex generali & vbique gentium recepta consuetudine pro absentibus habet notarius, Lib.4 tit.34 pag.423 c.1 d.9 numer.4
Stipulatio, verborum obligatio nuncupatur, l.3 t.15 p.204 c.1 d.1 numer.4 in a l.
Stipulatio per legem duodecim tabularum non diuiditur, lib.3 t.27 p.255 c.2 d.14 nu.5 in a l.
Stipulatio semel cõmissa resolui postea numquam potest, l.4 t.4 p.495 c.1 d.18 n.10 in all.
Stipulatio non contrahitur inter inuitos aut ignorantes, l.8 t.36 p.1159 c.1 d.13 n.15 in all.
Stipulatio legatorum & fideicommissorum nomine interposita eadem recipit conditiones quas acto ex testamento, l.6 t.25 p.743 c.1 d.8
Stipulatio pœnalis neque præcedentem obligationem nouat, neque aliter aliquam facit, vt debitoris electionem acquirat, l.4 t.7 p.283 c.1 d.11 nu.1.2 & 3
Stipulatio pœnalis non nouat præcedentem obligationem, p.80 c.2 c.11 nu.5 in all.
Stipulatio Aquiliana, licet generalissima non extenditur ad incognita, p.91 c.1 d.12 n.1
Stipulatione Aquiliana cauent sibi contrahentes, veterum dictum, l.2 t.4 p.91 c.1 d.12 n.3 in all.
Ex Stipulatione vna quæ semel commissa fuerit, sæpius agi non potest, l.7 t.1 p.781 c.2 d.8 n.3 in all.
Stipulationes omnes sunt stricti iuris, l.3 t.15 p.204 c.1 d.1 n.1 in all.
Stipulator sicut cogi nõ potest vt agat ex stipulatione, ita nec æquum est stipulationem pœnalem præcedere debitori vt agere illi commodum electionis, cùm aduersus eum instituta sit, l.4 t.7 p.288 c.2 d.11 n.6 & 7
STVPRVM simplex in vidua impunitum est, in virgine autem quomodo sit puniendum, l.9 t.7 p.1163 c.1 d.5 n.1
Stuprum probari non potest per testes domesticos, sed illos tantummodo indicium facere, l.9 t.7 p.1163 c.2 d.5 n.11 in all.
SVBDITORVM distractio non est permittenda, l.9 t.23 p.1177 c.2 d.14 n.2
Ex SVBFEVDI alienatione debetur laudimia feudi domino, si Princeps subfeudum alienauerit posteriore loco, l.4 t.42 p.485 c.2 d.3 n.1
SVBHASTATIO sola non facit debitorem possessorem si non fit, l.7 t.7 p.818 c.2 d.41 num.1
Subhastatio facta pro indebito an & quãdo valeat, l.8 t.17 p.1010 c.2 d.6 nu.1. 2.3 4. t.6
Subhastatio etiã nulla, si modo pro debito facta sit, tenet contra quoslibet debitores, l.8 t.17 p.1010 c.1 d.5 n.1.2 & 3
Subhastatio fieri nõ potest quin possessori sua auferatur possessio per locationẽ, vt vocãt, id est, per ipsam pignoris capionẽ, l.8 t.3 p.959 c.1 d.24 n.5 in al.
Ex Subhastatione nulla nec dominium transfertur nec possessio, tota autẽ subhastatio nulla est si quid in ea vel minimum peccatum sit contra formam statuti. Sed hoc quantum ad cæteros non quantum ad debitorem ipsum, l.8 t.17 p.1009 c.2 d.4 à n.1 ad 12
Subhastationes quomodo rescindi possint? lib.4 t.10 p.431 c.1 d.25 n.1 & 2
Subhastationum dies, ex quo cæptæ sunt, sunt continui, ideóque nec interruptionem facilè patiuntur si quis intercedat vel appellet, p.76 c.1 d.12 num.1 in all.
Subhastationibus rescissis ex causa immodicæ læsionis fructus nõ restituuntur, l.4 t.30 p.431 c.2 d.26 n.1.2 & 3
SVBORNATIONIS testium metus non est in eo quod est notorium, l.4 t.15 p.341 c.1 d.50 n.2 in all.
SVBREPTIONIS & obreptionis allegatio non potest remorari executionem rerum à Senatu iudicatarum sed post factam iudicati executionem reo idem est arrestum per viam supplicationis & mulctandus ille qui obrepsit Senatui, l.7 t.20 p.886 c.1 d.18 nu.1.2. & 3
SVBROGATIO non facilè fit in rebus singularibus, lib.3 t.25 p.248 c.1 d.12 n.17 in all.
de Subrogatione mobilium, quæ reperta sunt in hæredis grauati hæreditate l.6 t.27 c.2 d.11
SVBROGATVM sapit naturam eius in cuius locum subrogatum est, lib.4 t.23 p.379 c.2 d.7 nu.5 & lib.3 t.23 p.211 c.1 d.7 num.3 in all.
Subscriptioni & propriæ manus fidem habere quisque debet, p.271 c.2 d.5 nu.2 in all.
Subscriptio non facit quo minùs falsum committi possit, l.4 t.14 p.511 c.1 d.11 n.5 in all.
Subscriptio, nec sigillum magni Abbatis Cluniacensis, aliarumque personarum donec sit recognitum, nullam fidem facit, pag.35 c.1 d.29 num.1
Subscriptio notarij vnum est de essentialibus instrumenti, l.4 t.16 p.552 c.1 d.21 n.1 in all.
SVBSTITVI potest vni homini in singulas causas alius & alius hæres, multo magis pluribus per fideicommissum singulis in causas singulas, l.6 t.6 p.639 c.2 d.7 n.5 in all.
Substituti possunt per fideicommissum personæ nondum natæ, si modo reperiantur in rerum natura tempore conditionis existentis, l.6 t.6 p.640 c.2 d.9 n.1 in all.
SVBSTITVTIO finitur primo quoniam in primo gradu locum habuit, l.6 t.12 p.717 c.2 d.35
Substitutio nõ potest fieri vulgaris, quia testator sermonem suum conferat ad substituendum, l.6 t.8 p.647 c.1 d.9 nu.4 in all.
Substitutio breuiloqua sui natura est vulgaris, sed continet etiam fideicommissariam, si fiat per verba habentia tractum temporis, l.6 t.8 p.645 c.1 d.7 n.1
Substitutio compendiosa quæ sit, l.6 t.8 p.655 c.1 d.24 n.17 in all.
Substitutio compendiosa an contineat pupillarem, cum mixta est reciproca inter liberos disparis ætatis, l.6 t.8 p.652 c.1 d.21
Substitutio compendiosa etiam facta sub conditione illa, si sine liberis, est pupillaris intrà pubertatem, si modo mater non sit in medio, lib.6 t.8 p.651 c.2 d.20
Substitutio compendiosa apta est sui natura cõprehendere omnes species substitutionis, l.6 t.8 p.651 c.1 d.20 nu.7 in all. & d.21 n.1 in all.
Substitutio compendiosa cum ad bona testatoris restricta est, fideicommissariam tantum inducit, l.6 t.8 p.645 c.1 d.5 n.2
Substitutio pupillaris testamentum pupilli est, lib.6 t.14 p.683 c.2 d.1 num.3 in all.
Substitutio pupillaris, quæ continetur in compendiosa excludit matrem ab intestati successione, non à legitima, l.6 t.8 p.643 c.2 d.2
Substitutio pupillaris tacita quib. ex cõiecturis possit admitti etiam contra matrem, l.6 t.8 p.650 c.1 d.16 nu.1
Substitutio tacita pupillaris admittitur etiam

etiam contra matrem, quæ non est cohæres filio data, præsertim si controlet ad secunda vota, & in eum casum fit ademptum legatum quod fuerat ei datum, lib.6 ti.8 p.654 c.2 d.23

Substitutio vulgaris verè ac proprie est substitutio, l.6 ti.8 p.647 c.2 d.10 n.2 in all.

Substitutio vulgaris nihil aliud est, quã secunda aut heredis secundi institutio, l.6 t.8 p.648 c.2 defin.11 num.4 in all.

Substitutio vulgaris expressa numquam trahitur ad fideicommissariam, breuiloqua non nisi interdum, compendiosa fere semper, l.6 ti.8 p.647 c.2 defi.10 num.1

Substitutio vulgaris & fideicommissaria quibus casibus vitietur ex gradduum interruptione, libro 6 ti.8 p.649 c.1 d 14. quid differant, ibid.c.2 num.3 in all.

Substitutio facta posthumo in eum casum, si non nascetur, nunquam potest habere vim pupillaris expressæ, posthumo nato; nec potest continere compendiosam, l.6 t.8 pag.655 c.1 d.24

Substitutio facta in fauorem personarum nondum conceptarum facilè creditur fideicommissaria, l.6 t.8 p.648 col 2 defin.12

Substitutionis verba si sint aptæ comprehendere filias, non facilè capienda est interpretatio quæ illas excludat, licet in aliis partibus testamenti facta sit mentio masculorum; l.6 t.25 p.743 c.2 d.10

Substitutionem neque vulgarem neque fideicommissariam perimit graduum interruptio, l.6 t.8 p.649 c.1 d 13.nu.1

SVBSTITVTVS quando ex liberis est, pro eo voluntatis coniectura semper maxima est & fortissima, p.12 c.1 defin.43 n.3 in all.

Substitutus primus si sit ex liberis, prodest secũdo substituto, quamuis extraneo, ad matrem in totum excludendam, l.6 t.8 p.650 c.2 d.17 n.1

Substitutus per fideicõmissum post mortem heredis rogati, nihil penitus iuris habet viuo herede, cui liberum est de iis bonis fauore alterius fideicommissarij disponere, dum ne in præiudicium huius, lib.6 t.27 pag.759 col.2 defin.19

ex Substituti facto tenetur qui eum substituit, sed non nisi in subsidium, li.4 t. 26 pag.394 col.2 d.2 n.1 & 2

Substitutis per fideicommissum masculis ex familia non presbyteris, non aufertur fideicommissum ei qui conditionis euenientis tempore non fuit presbyter, licet postea factus sit, lib.6 t.25 p.740 c.2 defin.1

Substitutus pupillaris fit ex consuetudine possessor ipso iure bonorum pupillarium, ac multo magis eorum possessionem occupare propria auctoritate potest, l.6 t.14 p.686 c.2 d.6

Substituto per reciprocam viuente, & eius liberis, etiam superstites liberi ex præmortuo censentur vocati, l.6 t.22 p.728 c.1 d.37

Substituto an prosint ad excludendam matrem, verba Vulgariter, pupillariter, & per fideicommissum, apposita in institutione, l.6 t.8 p.650 c.2 def.18 num. 1

Substitutum nullum habet, qui habet fideicommissarium, l.6 t.8 p.645 col.2 d.6 n.2 in all.

contra Substitutum venientem ex compendiosa substitutione, tertius possessor potest excipere de iure matris, l.6 t.8 pag.649 col.2 defin.15 p.1

Substituus per fideicommissum superuentibus & eorum liberis, etiam præmortuorum liberi ex coniectura voluntatis admittuntur, l.6 t.22 p.716 c.2 defin 7

Substitutis superuiuentibus & eorum liberis, non vocantur liberi etiam transuersalium, nisi ordine successiuo post parentes, & in casum vulgarem, li 6 t.22 p.717 c.1 def.9

si SVCCEDAT dominus non domino qui non tenebatur de euictione, eatenus dumtaxat repellendus est dominus quatenus ex defuncti hereditate lucratus est, licet inuentarium non fecerit, lib.4 t. 11 p.302 c.1 d.1 n.8 in all.

SVCCEDENDI ius ab intestato sicut & ex testamento publicum dicitur, p.87 c.1 d.25 n.8 in al.

Succedendi ius siue ex testamento, siue ab intestato est iuris positiui, cui pro arbitrio princeps derogare potest, l.5 t.16 pag.583 c.2 def 5 nu.7 in all.

Succedentes ab intestato iure repræsentationis, non ideo possunt succedere iure fideicommissi nisi sint vocati, li.6 ti.22 pag 712 col.3 defin.24

Succedere ab intestato non prohibetur qui ex donatione inter viuos facta aliquid accepit pro omni iure, nisi donationem agnouerit post mortem donatoris, lib.6 t.33 pag.768 col.2 d.4

SVCCESSIO testamentaria plerumque fauorabilior quam legitima, pag.12 c.1 def.44 n.3 in all.

Successio neque in suis neque in agnatis olim erat, p.84 c 1 d.18 num.15 in all.

Successionis causa nihil commune habet cum persecutione criminis & vindictę l.9 ti.1 p.1149 c.1 d.2 n.7 in all.

Successionis ius ex eo quod post patris, matrisve successionem fuit religiosus, non impeditur, nec mutatur, p.34 col. 2 defin.27 num.2 in al.

Successionis ius est ex legibus quæ nec hereditatem legitimam deferunt nisi mortuo patrefamilias, pag.83 c.1 d.15 num.22 in al.

ad Successionem qui non admittitur nec admitti ad partem speratur, non facit partem, pag.35 col.1 defin.27 num.6 in all.

SVCCESSOR eiusdem iuris est cuius fuit decessor, lib.4 t.7 pag. 287 col.1 defin. 5 n.5 in all.

Successor in beneficio non tenetur stare colono prędecessoris, nisi in cãsibus, l.4 ti.42 p.470 c.2 d.19 n.19 nu.1.2

Successor quilibet, etiam singularis simulationem contractus obiicere potest, l.4 t.17 p.355 c.1 defin.2 num.1 & 2

Successor singularis non conuenitur actione personali, si non contraxit, l.4 t.31 p.433 c.2 d.1 n.9

Successor singularis non tenetur ad ęs alienum, lib.6 ti.6 pag.638 c.1 d.4 nu.9 in all.

Successor singularis nunquam per fictionem translatæ possessionis iuuatur, l.5 t.19 pag.210 col.1 def.4 num.4

Successor melioris conditionis non est quam ipsius autor fuerit, l.9 t.30 pag. 1126 c.1 d.4 n.3 in all.

SVMMA maior minori te vera inest, p.185 c.2 d.1 nu.4

SVMPTVS sic semper sunt faciendi vt aliquid superst, ne persona aut res mergatur, p.119 c.2 d.1 n.4 in all.

Sumptus facti à creditoribus in discussionis instantia imputantur aliquando iis, qui bonam causam non habuerint, aliquando hereditati, li.7 t.18 p.860 c.1 d.43 n.1

Sumptus facti ab herede ad conseruãdas aut meliorãdas res fideicommisso subiectas, sunt ei à fideicommissario restituendi, l.6 t.27 p.755 c.1 def.8

Sumptus ad petendum legatum facti nullam habent hypothecam tacitam, l 6 t.23 p.739 col.1 d.11

Sumptus facti à talliabilis herede cum beneficio legis & inuentarij, an & quando farciendi sint à domino postea successionem obtinente, l.6 ti.11 p.668 c.2 d.31

Sumptus frustra facti per errorem & culpam procuratoris ab eo præstandi sunt qui constituit procuratorem, li.7 ti.18 pag.863 c.2 defi.55 num.1 & 2

Sumptus contumaciales qui ante omnia refundendi sunt, sufficit refundi per compentationem, li.7 t.18 p.856 c.1 d. 29 n.1

Sumptus litis nemo contra seipsum subministrare cogitur, l.b.3 t.21 p.225 c.1 d. 1 n.1 in all.

Sumptus litis nunquam veniunt in actionem, quandoque tamen in condemnationem, l.3 t.12 p.191 c.2 d.10 n.1

Sumptus litis mul eri quæ perperam & temerè litigauit præsertim contra liberos non iure restituendi, quamuis futurum sit vt dos minuatur, l.5 t.7 pa. 547 c.2 d.45 n.3 & 4

Sumptus qui non præstantur nisi officio iudicis sublata obligatione & actione principali peti non possunt, lib 7 ti.18 p.868 c.2 d.71 num.1 2 & 3

Sumptuum nomine nunquam tantum repetitur quantum fieret impensum, l 8 t.30 pag.1102 c.1 defi.43 n.1 in all.

Sumptibus suis opus tollere cogitur qui viæ d ficauit, l.3 t.24 pag.241 c.2 d.6 n. 6 in all.

Sumptibus superuacuis nemo onerandus l.4 t.1 p.270 c.1 d.46 n.4 in all.

de Sumptibus litis cognitio eius esse debet, cuius est de negotio principali, l.3 t.12 p 191 c.2 d.10 nu.3

pro Sumptibus litis etiã criminalis non potest condemnatus retineri in carceribus, sed in carceres detrudi potest si iussus soluere non pareat, li.7 t.18 pag. 852 c.2 d.16 n.1

SVVM potest quis dicere id quod cum alio commune habet, l.9 t.29 p.1214 c.1 d.3 n.4 in al.

SVI heredes præsumuntur se immiscuisse, nisi cum hereditas damnosa est aut onerosa, l.6 t.12 p.676 c.1 d.3 n.1

Suorum appellatione in testamentis an transuersales quoque contineantur, & ad quem vsque gradum, l.6 t.19 p.707 c.1 d.9

Suorum appellatione soli descendentes veniunt in vltimis voluntatibus, in contractibus verò etiam extranei heredes, l.6 t.19 p.705 c.1 d 3

Suos heredes non habent fœminę, l.6 t.4 p.621 c.1 d.4 n 9

ad SVPPLEMENTVM legitimæ vt agatur quamuis sufficiat quantulumcunque relictum esse, illud tamen modicum necesse est, certum & liquidum esse, l.3 t.19 p 211 c.2 d.9 n.4 in al.

Supplere non est Iurisconsultorum, l.6 t. 22 pag.715 c.2 d.4 nu.8 in all.

SVPPLICATIO permissa non est, nisi ob eam statuta pœna pendatur. pag.89 c.2 d.5 num.4

Supplicatio ciuilis necessaria est ad impugnandum arrestum etiam nullum nisi facti error allegetur, l.7 t.14 p.834 c.2 d.1 n.1

Supplicatio ciuilis interdũ necessaria est contra arrestum etiam ei, qui nec auditus, nec vocatus fuit, l.7 t.14 p.836 c. 2 d.8 n.1

Supplicatio contra Senatusconsultũ non admittitur quin priùs mandatum illud fit executioni, l.8 t.3 p.956 c.1 d.15 nu.2 in all.

Supplicator dolosus nunquam gaudere

debet impetratis, p.89 c.2 d.6 n.3
SVPREMA voluntas illa est quam nulla alia sequitur, l.6 t.6 p.638 c.2 d.5 n.3 in all.
SVSPECTAM rem facit personæ interpositio, l.4 t.21 p.370 c.2 d.19 n.3 in al.
SVSPICANDVM nihil est in malam partem de eo, qui bonam habet famam l.9 ti.13 p.1172 c.2 d.2 num.2 in all.
SVSPICIO ferè pro veritate habetur in crimine falsi, l.9 t.13 p.1172 c.2 d.2 nu.3 in all.
Suspicionis causæ contra iudicem non tolùm allegandæ, sed & probandæ sunt, pag.147 c.2 def.7 n.5 in all.
Suspicionem quantulamcunque à posteriore testamento abesse necesse est, l.6 t.5 p.628 c.1 d.14 num.7
SYNDICATVS administratio si inter Syndicos diuidatur siue tacita siue expressa pactione, separatim quoque ab iis ratio exigenda est, li.4 ti.7 p.901 c.1 d.18 n.3
Syndicatus diuisio quæ fit inter Syndicos iuris non iurisdictionis est, l.4 t.7 pa.291 c.1 d.18 n.2 in all.
SYNDICVS procuratoris partibus fungitur, p.97 col.1 d.7 n.5 in al.
Syndicus de rato cauere non cogitur nisi de mandato dubitetur, lib.4 t.7 p.290 c.2 d.16 n.4 in all.
Syndicus an & quando pro vniuersitatis debito possit proprio nomine ex iudicato conuentiri, l.7 t.22 p.900 col.1 d.1 num.1
Syndicus vniuersitatis nomine, si in vniuersitatem delapsa sit, literas moratorias siue annales, siue quinquennales impetrare potest, p.53 col.1 d.18 n.1
Syndicus pro debito vniuersitatis potest ex iudicato detrudi in carceres post neglectum præceptum iudicis, l.7 t.20 p.885 c.1 d.16 n.1
Syndicus qui pro debito vniuersitatis se, suaque omnia pignori obligauit, licet tanquam Syndicus, conuentri tamen etiam finito officio potest, lib.4 t.7 p.290 c.1 d.15 n.1 & 2
Syndicus si tempori satisfieri creditori non curet de suo soluere cogi potest, mox tamen à posterioribus syndicis quantum ratio & æquitas suadere videbitur, repetiturus, li.4 t.7 p.286 c.2 d.4 n.5 & 6
Syndicus qui mutuam pecuniam accepit si docere nequeat veriam esse in vtilitatem vniuersitatis, proprio nomine conueniri potest, lib.4 t.7 pag 286 c.2 d.5 nu.7
Syndicus proprio nomine pro debito vniuersitatis, etiam finito officio conueniri potest, si interpellatus, vt solueret, fuerit negligens l.4 t.7 pag.286 c.2 d.5 n.1
Syndicus ad cessionem bonorum non admittitur contra fiscale debitum, licet debitum sit vniuersitatis, li.7 ti.31 pa.939 c.1 d.7 n.1
Syndicus quamdiu rationes non reddidit & conueniri potest & condemnari vt cum effectu curet solui debitum per nouos syndicos intra certum tempus arbitrio iudicis pro personarum qualitate & debiti quantitate statuendum p.286 c.1 d.4 n.2 3 & 4
Syndici confessio in ea re de qua non habeat speciale mandatum non nocet vniuersitati, li.7 ti.24 p.905 col.2 d.4 num.1
Syndico officium suum damnosum esse debet, l.4 t.7 p.286 c.2 d.4 n.1 in all.
per Syndicum facta solutio præsumitur facta nomine vniuersitatis, præsertim in antiquis cum ad interrumpendam præscriptionem, si modo probetur facta ex eadem causa, libro 8. titulo 30 pag. 1089 col.1 defin.1

T

TABELLIONIS cuiuslibet officium, licet vtilitate priuatum sit, tamen authoritate est publicum, l.4 t.16 pag. 345 c.1 d.1 n.2 in all.
TABVLÆ non sunt apertæ ob hoc solùm quod pronunciatum sit aperiendas esse, l.4 t.15 pag.332 c.2 d.21 n.1 in al.
Tabulas naturaliter & re vera apertas esse oportet ad cognoscendum testationes, l.4 t.15 p.332 c.2 d.21 nu.1 in al.
TACITA pupillaris regulariter contra matrem non admittitur, l.6 t.8 pa.643 c.1 d.1 n.2.3 & 9
Taciti & expressi par est vis, l.6 t.8 p.655 c.1 d.24 nu.3 in al.
TALLIABILIS sine liberis & conduisoribus decedentis bona omnia ad feudi dominum deferuntur, l.6 t.32 pag 767 c.2 d.2 n 1 in all.
Talliabilis potest cogi vt patiatur se manumitti, non etiam cogere dominum vt manumittat, l.7 t.1 p.786 col.2 d.21 num.1
Talliabilis non potest esse testis in causa domini, nisi de re quę per alios probari non possit, li.4 t.15 p.354 c.2 def 27 num.1.2 & 3
Talliabilis plurium dominorum potest ab vno ex dominis etiam inuito altero manumitti, l.7 t.2 p.796 c.1 d.1 n.1
Talliabilis aut ligius duorum in solidum nemo esse potest, potest tamen esse talliabilis vnius & iurisdictionalis alterius, li.7 t.3 p.798 c.1 d 6 n.1
Talliabiles non habent testam. et factionem actiuam nisi inter se, l.7 t.1 p.785 c.2 d.17 n.1
Talliabiles decedentes sine liberis, quib. locis faciunt escheatam in bonis omnibus etiam immobilibus, si pro homagio lig o aliquid vel minimum præstetur, l.7 t.1 p.787 c.1 d.22 n.5 in all.
Talliabiles inter omnes sufficit durasse communionem inter aliquos vt possint succedere etiam illi qui diuiserunt non tamen videtur diuisisse, quæ partem suam dotis dedit, li.7 ti.1 p.785 c.1 d.13 num.5
Talliabilium in successione incapax sit capax per capacem, l.7 t.1 p.785 c.1 d.16 num.1
de Talliabilibus ad misericordiam & de adscriptitiis, qui bona aliqua acceperunt vt se tales profiterentur, & an relictis bonis possint libertatem recuperare, li 7 t.3 p.797 c.2 d.3 n.1.
TALLIABILITATIS professio per patrem facta nocet liberis postea quæsitis sed non tam natis nisi sint patris heredes & de iis specialiter pactus sit pater, l.7 t.3 p.799 c.1 d.7 n.1
Talliabilitatis geminata processio si modo facta sit ex interuallo manent, probatque talliabilitatem lib.7 t.3 pa 798 c.1 d 4 n.1
TAXATIO sumptuum litis pertinet ad eum ipsum iudicem qui condemnauit, l.7 t.18 p.865 c.1 d.59 n.2 in all.
Taxatio sumptuum & liquidatio fructuum fieri potest non citato eo qui propter suam contumaciam fuit condemnatus, l.7 t.18 p.865 c.1 d.59 num. 1.2 & 4
Taxationem æstimationis monetarum, quæ pro vsu & abutu commerciorum sit alia atque alia, solet Senatus Sab. probis viris committere, nõ sibi reseruare, l.Sæ 30 p.1093 c.2 d.21 n.1 2 3
in Taxationem cuius loci & temporis veniant expensæ, l.7 t.18 pag.872 c.1 defi. 89 nu.1.2
de Taxatione expensarum adiudicatarum ei, qui non habuit domicilium alibi quàm vbi litigauit, libro 7 tit.18 pag. 871 col.2 definit.86
TEMERITAS quodammodo delictum est lib.3 t.2 p.170 c.2 d.12 num.7 in all.
TEMPVS deliberandi quando incipiat currere heredi, lib.6 t.11 pa.675 c.1 d. 46 nu.1 2
Tempus redimendi ex cõtractu non currit quandiu probabiliter dubitari potest de viribus & validitate contractus l.7 t.13 pag.833 col.1 d.22 n.1
Tempus 30. vel 40. annorum dicitur antiquum, l.b.7 t.13 pag.826 c.1 def 1 n. 6 in all.
Tempus in testamentis non nisi pro herede adiectum intelligitur, pag.213 c.1 def.12 n.5 in all.
Tempus mortis inspicitur in æstimando eo quod coniugi plus donatum est. Et quod excedit applicatur liberis, lib.6 t.5 p.524 c.2 defin.11 n.1 2 3 4 & 5
Temporis diuturni lapsus omnem omnino præsumptionem tollit violentæ aut clandestinæ aut precariæ possessionis, p.242 c.1 d.9 n.3
Temporis antiquitas facit omnia præsumi solemniter acta, cùm habeat vim tituli, p.105 c.1 d.1 n.6 in all.
Qui Tempore prior est etiam in prætorio pignore potior est in iure, l.8 t.12 p.1001 c.1 d.1 n 1.2 & 3
Tempora pacti de retrouendendo currunt viuo herede etiam in præiudicium fideicommissarij, l.7 t.13 p.833 c. 2 d.23 n 1
TEMPVS multa iam facta quæ fieri prohibentur, lib.1 t.2 pag.27 c.2 d.95 n.13 in all.
TESTAMENTVM definitur iusta cuiusque sententia, lib.6 ti.6 p.636 c.2 d.1 n.11 in all.
Testamentum qui facere potest, multo magis codicillos, l.6 ti.5 p.632 c.1 d.19 num. 9
Testamentum omne eo animo & voto fieri debet quasi futurum postremum, l.6 t.6 p.638 c.2 d.5 n.5 in all.
Testamentum propriis viribus subsistere non ab alterius voluntate pendere debet, l.6 t.5 p 625 c.1 d.6 num.6 in al.
Testamentum priùs valere debet quàm vt heres quisquam ex eo esse possit, l.6 t.5 p.625 c.1 d.6 n.6 in al.
Testamentum non potest pro parte valere & pro parte non valere, l.6 ti.5 p. 629 c.1 d.16 n.6 in al.
Testamentum confirmatum dicitur quod rumpi vel irritum per se fieri amplius non potest, l.6 t.5 p.631 c.1 d.18 n.21
Testamentum militare cùm iure militari factum est, iure directo valet l.6 t.5 p.625 c 2 d.7 n.6
Testamentum nuncupatiuum si probandum sit per testes, nec dum apertę sint testationes, mittendi sunt interim legitimi heredes in possessionem, l.6 t.14. pag.684 col.2 d.4
Nuncupatiuum testamentum quid differat à testamento in scriptis, l.6 t.5 pag. 635 c.2 d.30 n.1 2 3
Testamentum nuncupatiuum non reuocatur per cancellationem scripturæ, licet testator habuerit animum reuocandi, lib.6 t.5 pag 635 col.1 defin.30 num.4
in Testamento nuncupatiuo potest quis sibi adscribere, si modò probetur illud per testes non per scripturam. Item quibusdam aliis casibus, l.9 t.14 p 1177 c.1 d.1 n.1
Testamentum factum per nuncupationem heredè non nuncupato, non potest valere iure testamenti in scriptis, licet habeat solennitates requisitas nec si adsit clausula omni meliori modo, l.6 t.5 pa. 624 c.1 d.4 nu.1.2 3 4 & 5

Testamentum nuncupatiuum allegans, non scriptum, debet exprimere annum, mentem, diem, & locum, sed non testes l.6 t.5 p.625 c.2 d.8 à nu.1 ad 6

Testamentum per codicillos neque reuocari neque confirmari potest l.6 t.5 p.622 c.2 d.1 n.1 in al.

Testamentum factum apud acta coram duobus testibus valet, sed non quod factum est coram commentariensi in carcere, l.6 t.5 p.633 c.1 d.23 n.1.2

Testamentum factum adhibito minore quam quinque testium numero, etiam ab eo qui vel parochum vel notarium pluresve testes adhibere voluit, nec potuit, nullius est momenti lib.6 t.5 p.623 c.1 d.2 à n.1 ad 22

Testamentum factum ad interrogationem alterius non valet, nisi aliunde constet de eadem voluntate, l.6 t.7 p.642 c.1 d.11 n.30 in al.

Testamentum à cæco factum non aliter valet, quàm si præcise & ad vnguem tota illa solennitas seruata sit quæ à Iustin. præscripta est; l.6 t.5 p.634 c.2 d.18 n.1

Testamentum tempore pestis non pauciores quam quinque testes requiret, nisi factum sit à Syndico, aut alio publicum officium gerente. Testes tamen semper rogatos esse oportet lib.6 t.5 pag.614 c.2 d.5 à n.1 ad 9

In Testamento facto tempore pestis debent testes esse puberes & masculi non fœminæ, si masculi inueniri possint. Et in eo quoque debet relinqui legitima titulo institutionis l.6 t.5 pag.625 c.1 d.6 num.1 2.3.4.5 & 6

Testamentum ex causa ingratitudinis reuocari potest lib.6 t.5 pag.628 col.1 d.14 numero 4 in al.

Testamentum posterius factum in fauorem eius cuius odio fuerat in priore inserta clausula derogatoria, non potest valere, maxime factum in domo ipsius instituti l.6 t.5 p.627 c.2 d.13 à numero 1 ad 12

Testamentum à patre inter liberos legitimos factum, licet non habeat patris subscriptionem, quatenus valeat, lib.6 t.5 p.633 c.1 d.24

Testamentum patris imperfectū ratione voluntatis non sustinetur; inter liberos sustinetur tamen quantum ad legata, relicta ad piam causam ex voto, vel in exonerationem conscientiæ, l.6 t.5 p.633 col.2 d.27

an Testamentum vnius ex coniugibus prædefuncti reuocetur iis simul testantibus si superstes suum reuocauerit; & quomodo liberis in priore institutis prouideatur, libro 6 t.5 pag. 630 c.2 d.18

Testamentum factum à reo læsæ maiestatis, qui neque viuus neque mortuus condemnatus fuit, valet, l.6 t.5 p.632 c.2 d.21 nu.1.2

Testamentum vt reuocatum dici possit quæ requirantur, l.6 t.5 p.635 c.1 d.29 n.1.2

Testamentum viriat non tantum præteritio patris, sed etiam matris hodie, li. 6 t.10 p.658 col.1 d.1 n.2 in al.

Testamentum, vnum duarum personarum, l.6 t.5 p.631 c.1 d.18 n.2 in all.

Testamentum non valet factum rure coram quinque testibus, nec in vrbe coram 7. qui subscripserint, etiam quorum vnus sit notarius, nisi vel notarius stipulatus sit, vel auditi fuerint testes, lib.6 t.5 pag.633 column.2 def.45

Testamenti causa fauorabilior creditur, quàm causa liberorum, l.3 tit.20 p.222 c.1 d.1 n.19 in all.

Testamenti nomen, aliud est, aliud codicillorum l.6 t.5 p.622 c.2 d.1 n.6 in al.

Testamenti prioris in quo plures heredes fuerant instituti reuocatio valet, etiamsi in posteriore non nisi vnius facta fit mentio lib.6 t.5 p.629 c.1 d.16 à n.1 ad 10

Testamenti verba inspecta cognitáque esse oportet ad conuentionum omnium quę de controuersiis fiunt validitatem; p.2 c.1 d.6 n.1

Testamento solenni posteriore reuocantur omnia quę sunt relicta in priore, etiam ad pias causas p.10 c.1. defin.39.n. 2 & 3

De Testamento, vt vocant, iurato & quid si posterius etiam sit iuratum? l.6 t.5 p. 626 c.2 d.1 à n.1 ad 14

Testamento reuocato tota defuncti voluntas quæ in eo scripta fuerat, irrita constituitur l.6 t.5 p.629 col.2 d.16 n.10

In testamento ruri facto 5. testes sufficiūt etiamsi testamentum solenniter & in scriptis factum proponatur & si literatorum testium copia non possit haberi sufficit literatos subscribere pro literatis, l.6 t.5 p.624 c.2 d.5 n.2 in all. ad pias causas contentum est duobus testibus etiam non rogatis nec masculis ibid.

in Testamento in scriptis & inter liberos non requiruntur testes nisi quod ad legata data extraneis vel vxori, l.6 t.5 p. 634 c.1 d.27 n.7. in al.

In Testamento fœminæ quandoque fidem faciunt. Et quando? l.6 t.5 p.625 c.1 d.6 n.2

Testamento rupto agnatione posthumi, saluum est ius eligendi, & fideicommissum debet testatui electo, l.6 t.22 p.719. c.2. d.16

Testamento priore subsistente vtriusque coniugis, voluntas distincte seruanda est, nec ab alterutro sine alterutrius consensu codicillos fieri posse æquum est, l.6 t.5 p.632 c.1 d.19 n.7

Testamenta sunt iuris gentium, quod ad originem; iuris ciuilis quod ad solennitates, l.6 t.5 p.632 c.2 d.22 n.4 in all.

Testamenta quemadmodum aperiantur, l.6 t.13 p.683 c.1 d.1

Testamenta in scriptis & per nuncupationem incompatibilia, l.6 t.5 p.634 c. 1 d.27 n.6. in al.

Testamenta coniugum correspectiua sunt captatoria, l.6 t.5 p. 632 c.1 d.19 num. 1. in all.

Testamenta correspectiua nihil iubent, l. 6 t.5 p.630 c.1 d.18 n.19 & seq.

ex Testamentis duobus correspectiuis si non valeat reuocatorium posterius, neutrum ex prioribus reuocatum intelligitur: & quid si in posteriore sit clausula codicillaris? l.6 t.5 p.631 c.2 d. 19 n.1

Testandi formam minus formalem præscribere potest Princeps sed nō facere, vt testamentum ab initio nullum cōualescat post mortem testatoris inodium agnati; cui iam spes quæsitum ius successionis ab intestato? l.6 t.5 p. 632 c.2 d.32

Testationes factæ ad futuram rei memoriam priusquam publicentur, debent produci apud acta & deponi penes graphiarium, debetque ea depositio fieri non à litigatore sed à communi tutore ipso qui testes audiit l.4 t.15 p.339 c.2 d.44 n.4 in all.

Testator, intelligitur se conformare iuri communi, l.6 t.22 p.717 c.1 d.8 nu. 6. in all.

Testator non præsumitur grauasse descendentes in infinitum, l.6 t.22 p.717 c.2 d.35

Testator qui contra quam iurauerat aliud testamentum facit periurus est, si non impetret absolutionem l.6 t.5 p. 627 c.1 d.12 à n.1 ad 6

Testator qui duo testamenta condidit si posteriore affirmarit se non recordari verborum clausulæ derogatoriæ, quid faciendum? l.6 t.5 p.626 c.2 d.10 n.13. ad 7

Testator si rationem expresserit cur se pœniteat prioris testamenti, posteriore testamento scriptus heres præferetur l.6 t.5 p.628 c.1 d.14 n.2.3.4 & 5

Testatus pro patre dici non potest qui nullo modo est testatus l.6 t.6 p.636 c.2 d.1.nu.13 in all.

Testatus vtiliter intelligitur, qui à Principe facultatem impetrauit. testandi coram minus solenni numero testium, quam à Principe præscriptum fuit, l.6 t.5.p.632 c.2 d.22 nu.1

Testis qui semel depositit non debet super eodem interrogari sine causa: & inspectus est si dicat se minus fuisse recordatum tempore primæ depositionis l. 4.t.15.p.337 c.1 d.34 n.11 in al.

Testis qui semel interrogatus nihil aliud respōdere vult apud iudicem nisi quod persistat in priore sua depositione, non caret falsi suspicione & ideo torqueri potest p.341 c.2 d.57 n.1.2.& 3

Testis varius torqueri potest, & pro criminis grauitate etiam ad triremes condemnari. p.336 c.1 d.55 n.1

Testis quoties de falso est suspectus torqueri potest l.9 t.21. p.1187 c.2 d.1 n.4 in all.

Testis vnus sufficit ad condemnandum nō ad pœnam criminis, sed ad sumptus litis l.9 t.21 p.1150 c.1 d.3 n.1

Testis vnus etiam integer non facit iudicium ad torturam, multò minus criminis socius nisi in crimine læsæ maiestatis l.9 t.21 p.1188 c.2 d.7 n.1

Testis vnicus non facit indicium ad torturam nec criminis socius, nec infamis; nisi in crimine læsæ maiestatis p.332 c.1 d.10 n.1.2.3. & 4

Testis instrumentarius, etiamsi sit domesticus, testimonij tempore audiri potest p.339 c.2 d.7 n.1

Testis male interrogatus iterum ex integro est audiendus p.340 c.2 defin. 47 n. 1 2 & 3

Testis infamis nullam potest fidem facere sine tortura l.9 t.21 p.1193 c.1 d.23 nu.1 in all.

Test s sine iusta causa testationem ex interuallo corrigere non potest p.335 c. 1 d.30 n.7

Testis in continenti se corrigere potest. p.335 c.1 d.30 n.7 in all.

Testis vnius testimonio quandoque creditur pag.337 c.2 d.35 n.1

Testis vnius iudicio per contestem purgatur pag.334 c.1 d.17 n.7

Testi iudicium officium non debet esse damnosum l.9 t.20 p.1184 c.2 d.4 num.1 in all.

Testi cōtra suum commodum testificanti magis creditur pag.339 colum.1 d.42 n.1

Testes adhibentur vt veritatis fidem faciant p.335 c.1 d.29 n.3 in all.

Testes audiri ex autoritate alterius magistratus, testationibus ad Senatum relatis, sunt repetendi p.330 c.1 d. 9 nu.1 2 & 3

Testes iurandi sunt, & exinde pro iuratis habentur pag.329 colu.2 d.8 num.1.2 & 3

Testes die feriato iurandi non sunt nisi partes consentiant eo die audiri, qui sit quidem feriatus, sed non in honorem Dei p.187 col.1 d.2 n.1

Testes singulares non probant p.340 c.1 d.46 nu.1
Testes singulares regulariter non probant; nisi in certis casibus l.6 tit.2 p. 618 c.2 d.5 n.1 in al.
Testes plures quàm decem super vno articulo audiri possunt, si de causis agatur quarum veritas ex quàm plurimorum testimonio pendet p.331 col.1 d. 14 num.1.2 & 3
Testes iam interrogati interdum etiam post didicita testificata iterum interrogari possunt, eo etiam, cuius interest, requirente p. 338 c.2 d.5 n.1
Testes etiam minus solenniter interrogati faciunt aliquale iudicium imò & aliquando faciunt plenam probationem p.338 c.2 d.40 n.1 & 2
Testes non sunt audiendi pro reo antequam sit in vinculis & de crimine responderit lib.9 t.2 p.1152 c.4 d.11 n.1
Testes audiri ab alio quàm iudice quandoque repetuntur, nec tamen reo committuntur, sed & repetuntur etiam qui committi non possunt p.334 c.2 d.18 num.1 & 2
Testes instrumentarij impetrato diplomate indistincte audiri solent in facto quod non nisi per eos probari potest p.306 c.1 d.1 n.17
Testes instrumentarij non facilè reprobari possunt, si auditi sint ad instrumentum de re pertinente p.334 c.2 d.29 n. 1.2 & 3
Testes testamentarij semper rogari debent, quæ solennitas nunquam remitti debet, lib 6 t.3 p.614 c.1 d.3 num.4 in al.
Testes plures regulariter requiruntur in testamento, quàm in donatione l.8 t.39 p.1142 c.2 d.2 n.1
Testes plures in globo, vnius tantum testis loco habentur, sed multò dignioris fidei si nullus ex omnibus sit cuius testimonium probabili aliqua obiectione labefactetur p.328 c.1 d.3 n.1 & 2
Testes deponentes de institutione facta per nuncupationem debent esse contesles, etiam in figura & cortice verborum, l.6 t.7 p.642 c.2 d.2 num.1. & 2
Testes non obstante appellatione audiendi sunt p.336 col.2 d.22 nu.1
Testes audiri possunt ex rescripto principis ad tuendam defuncti innocentiam priùs quàm contra heredes sit instituta accusatio p.333 c.2 d.25 nu.4
Testes audiri possunt etiam post interlocutionem reddítam de aperiendis testationum tabellis si modò re vera, non fuerint apertæ p.332.c.1 d.21 n.1
Testes cuiuscumque ætatis & condítionis tempore pestis & belli audiri possunt pag 340 c.2 d.48 n.1
Testes per turbam audiri possunt in summarijs, l 4 t.15.pag.331.6.1.d.14.n.4. in all.
Vt Testes audiantur valet consuetudo etiam post didicita testificata & in quacumq; parte litis l.8 t 35 pag.1125. col.1 d.6. num.1.2 & 4
An & quando Testes noui, etiam super iisdem articulis aut contrariis post didicita quoque testificata admitti possint? pag. 344 col.2 defi. 62 num. 2
Testes, etiam qui non nisi de fama, deponunt obiiciendi & committendi sũt reo, l. 4.t.15.pag.334.5.2.d.28.num 3. in all.
Testes etiam nominati à parte dummodo absente audiri possunt officio iudicis, l.4.t. 15. pag. 328. c.1. d. 2. num. 14. in all
Testes sunt committendi etiam in causâ appellationis si reus crimen negauerit, licet in prima instãtia sibi eos cõmitti noluerit, l.9.t.2.p.1153.5.2.d.14.n.2.
Testes in criminalibus non audiri ad futuram rei memoriam, quomodo accipiendum, lib.4 t.54 p.306 c.2 d.2 n.9 in all.
Testium dicta fauorabiliter interpretanda sunt & adiuuanda vt ad concordiam redigantur, non calumnianda, p.343 c. 1 d.59 n.1 & 4
De Testium triplici singularitate. Et an & quando tales testes possint coniungi vt fidem faciant? li.6 t.2 pag.618 c.2 d. 5 nu.3 in al.
TESTIFICANS de tractatu alicuius negotij non probat, nisi tractatum illum certo modo perfectum fuisse dicat p. 335 c.1 d.30 num.1
TESTIMONIVM & viua voce & secreto dici debet pag.341 col.2 d.51 n.1 & 2
Testimonium inimicæ personæ non potest nonvideri suspectum, l.4 t.36 p.454 c.2 def.18 num.10 in all.
Testimonij dicendi necessitas ex iudicis ecclesiastici testimonio proficiscitur p.333 c.2 d.24 nu.3
Testimonia domestica admittenda non sunt ne quidem per viam monitorij nisi probandum id sit, quod nisi per domesticos probari potest p.343 col.2 d.60 n.1
THESAVRARIVS Principis si se alicui obligauerit pro re ad Principis negotia pertinente, sed de qua Princeps ipse non erat antea eidem creditori obligatus, etiam post finitum officium poterit ex ea obligatione conueniri, lib. 4 t.7 pag.291 d.17 n.3 in all.
THORVS viri est non mulieris, lib. 6 t. 33 p.770 c.1 d.8 n.1 in al.
TITVLVS bonus præsumi non potest cum constat de inualido & vicioso pag.17 c.1 d.56 numero 8
Titulus non præsumitur ex solo lapsu temporis, lib.7 tit.4 pag.799 col.2 d. nu.1 in all.
Titulus defuncti non potest euadere in titulum superstitis p.21 c.1 d.69 nu.4 in al.
Titulus beneficij probandus est per scripturam, non per confessionem partis l. 4 t.14 p 315 c.1 d.29 nu.1
Titulus in beneficialibus non probatur per solam visionem scripturæ tituli p. 24 c.2 d.83 n.1
Titulus solus emptionis aut alterius acquisitionis iuncta possessione non sufficit ad probandum dominium possessoris, nisi autoris etiam ius & dominium probetur p. 326 c.1 d.69 nu.14
Titulus, De his quæ vt indignis, non est abrogatus apud Sabaudos, l.6 t.16 pag. 689 colum.2 defin.4 n.1
Titulum iustum habens non ideò potest vincere in iudicio vindicationis, si nunquam possessionem adeptus fuerit, quia nec dominus, pag. 228 col.1 d.1 num.3
Titulum Possessionis sue ostendere nemo cogitur pag 493 col.1 def. 11 numero 5
A Titulo non priore modò, sed etiam à posteriore discedit qui beneficium tanquam vacans impetrat pag.30 col.1 d. 8 numero 1
TORMENTORVM patientia purgat indicia nisi habita sit quæstio sine præiudicio iudicierum, quo tamen casu mutanda est pœna ordinaria in extraordinariam lib.9 t.21 p.1193 col.1 d.25 n.1
TORQVERI quis potest, sed moderatiùs ex longis & grauibus inimicitijs lib.9 tit.21 p.1189 c.1 d. 11 nu.1
Torqueri non debet iterum quasi ex mendacio qui tormentis ipsis, vel statim post tormenta reuocat suam confessionem li.9 ti.21 p.1188 c.1 d.5 n.1
Torqueri non potest in sociosquantumcumque graue sit crimen de quo agitur, qui gratiam criminis habuit à Principe lib.9 tit.1 pag.1190 colum. 2 d. 14 num.1
Torqueri possunt hodie illi quos ius commune tormentis subiici prohibet: sed non tam facile l.9 t.21 p.1190 c.1 d. 13 n.1
TORTVRA est præparatorium ad mortem vel naturalem, vel ciuilem, vel saltem ad pœnam corporalem l.9 t.21 pag. 1191 colum.2 d.17 n.5 in all.
Tortura facit personam testis integram quæ alioqui non esset integra lib.9 t. 21 p.1192 c.2 def.23 num.1
Tortura non est inferenda quoties pro delicto non imponitur pœna corporalis l.b 9 t.21 pag.1187 c.2 d.1 num.2 in al.
Torturæ subiici potest aliquis prius etiam quam de corpore mortuo constet maximè verò in crimine assassinatus l.9 t.21 p.1191 c.1 d.17 n.1
TOLERABILIA esse quæ vetus consuetudo approbauit, non est perpetuum, l.1 t 5 p. 46 c.1 d.8 n.1
TRADITIO facta est ad aliquem finem & effectum p. 417 c.1 d.9 n.3 in al.
Traditio nullum ius tribuere potest facta ab eo qui nullum ius habuit pag. 417 col.1 def 9 n.5 in al.
Traditio facta ab illo qui nullum ius habuit nullum ius tribuit, l. 4 t.28 p.417 c. 1 d.9 n.5 in all.
Tranlactio sub prætextu instrumentorum rescindi non potest pag.91 col.1 d. 13 n.1 & 2
Traditio anuli, vel calami, vel pilei non transfert possessionem, sed tantùm possessionis propria autoritate adprehendendæ potestatem l.7 t.7 p.809 c.1 d. n.1
Traditio calami non prodest ad transferendam possessionem & quo iure dominium bonorum sub hasta venditorum transferatur in emptorem l.7 t.7 p. 808 c.1 d.7 num.1
TRANSACTIO cum sit nudum pactum non paritactionem; li.2 t.4 p.91 c.1 d. 13 num.4 in al.
Transactio post triginta dies elapsos insinuari debet p.90 c.2 d.10 n.1
Transactio, prohibita alienatione censetur prohibita, per quam res in alium transferatur pagina 455.col.1.defin.2. numer. 1.2.&.3
Transactio cum quibusdam ex vniuersitate facta, neque possessio secuta in executione transactionis nocet cæteris ex vniuersitate ne quidem in possessorio l.7 t.13 p.829. c.2.d.13.n.2
Transactio facta de iure immunitatis non nisi audito procuratore generali homologari potest pag.90 col.2 d.12 nu.1
Transactio quæ vniuersitati vtilis est, inscia vniuersitate ex solo procuratoris consensu non est infringenda pagina 96 c.2 d.7 n.3
Transactiones nouant præcedentem obligationem, super qua dubitatum, transactumque proponitur p.83 c.1 p. 2 n.1
TRANSIGERE is solus potest qui vel rei dominus absolutè est, vel speciale à domino mandatum in eam rem habet, lib.6.t.6 pag.641 col.1 d.10 nu.4 in all.
Transigere alieno nomine, citra speciale mandatum, nemo potest p.89 c.2 d.7 num.1
TREBELLIANICA minuit massam ipsam hereditatis, vt legitima massam bonorum lib.4 t.38 p.458 c.2.d.10 nu.10 in all.
Trebellianicam absumunt quinque anno-

annorum fructus, eo casu quo in quartam imputantur, lib.6 t.27 p.759 c.2 n.18
Trebelliánica non deducitur ex pupillari substitutione, sed ex fideicommisso, lib.6 t.8 p.644 c.1 d.2 num.9 in all.
Trebellianicam non amittunt liberi primi gradus ob non confectum inuentarium, l.6 t.27 p.754 c.1 d.5
Trebellianica non tantùm & legitimam ex fideicommisso deferunt liberi primi gradus, vt cæteri, sed etiam præcipuos fructus percipiunt, qui à cæteris in Trebellianicam imputantur, l.6 t.27 p.755 c.2 d.4
In Trebellianicam imputantur fructus percepti iure hæredi ante, siue ab hærede, siue ab hæredis patre, lib.6 t.27 p.761 c.1 d.24
TRIBVTVM Principi non imminuitur propter immunitatem alicuius particularis, p.100 col.2 d.40 n.4
Tributum subditi quatuor casib. pendere debent, p.486 c.1 d.6 num.1
Tributum nullum iudicati debetur pro sumptibus funerum & inuentarij adiudicatis in instantia discussionis, l.7 t.18 p.855 c.1 d.26 n.1
Tributum iudicati debetur ad ratam petitæ quantitatis quoties implicita est quæstio dominij vel pignoris, l.7 t.18 p.854 c.2 d.24 nu.1
Tributum iudicati singulare debetur etiá pro adiudicata possessione si includat adiudicationem iuris, aut quantitatis, l.3 t.2 p.171 c.1 d.13 n.1.2.3.4 non debetur si de nuda possessione agitur, ibi. num.2
De Trib.to subditis indicto ob equestris dignitatis accessionem, p.486 c.1 d.5 n.1 & 2
Tributorum indictio non nisi ex necessaria causa fieri potest, p.458 c.2 d.1 n.1 2. & 3
TRIBRMIVM pœna aliquando irroga adiuuenibus cellarum effractoribus & vinum effundentibus, lib.1 t.5 p.46 c.2 d.8 n.7 & in all.
pro TVRBA non possunt adduci vltra triginta testes, l.4 t.15 p.331 c.1 d.14 n.4 in all.
TVRPITVDINEM suam allegare nemo potest, l.6 t.16 p.688 c.1 d.7 nu.2 in all.
TVTELA nulla hæreditario iure ad alium transit, l.6 t.14 p.687 c.1 d.7 nu.2 in all.
Tutelæ ratio, quamdiu tutela durat, exigi non potest, p.380 c.1 d.8 nu.8 in all.
Tutelæ periculum ad tutorem spectat à die quo suscepta est tutela p.177 c.1 d.1 num.4
TVTOR loco domini est, l.7 t.20 p.893 c.2 d.36 n.5 in all.
Tutor verus solus domini loco habetur, non etiam is qui pro tutore gerit, l.8 t.3 p.956 c.1 d.13 n.2 in all.
Tutor pro pupillo nec curator pro adulto hæreditatem adire potest, p.111 c.2 d.11 n.4 in all.
Tutor satisdare debet, sicut & inuentarium facere, p.177 c.1 d.1 n.6 in all.
Tutor pupillorum nomine iurare aut iusiurandum deferre de ea re quam ipsi nesciunt, potest, pag.163 c.1 d.10 num.5
Tutor se putans licet falso omnia potest facere quæ verus tutor facere deberet, l.5 t.28 p.597 c.2 d.1 nu.4 in all.
Tutor, si repertorium non fecerit contra eum iuratur in litem, p.177 c.1 d.1 n.5 in all.
Tutor qui liberationem ab vno ex impuberibus meruit, non cogitur communes rationes reddere, nisi sint omnino connexæ, l.6 t.18 p.699 c.1 d.10
Tutor soli pupillo obligatur ad rationes reddendas, non alij, l.5 t.40 p.601 c.2 d.8 nu.6. in all. cum rationes bene reddidit, aut ab iis reddendis liberationem consecutus est, ea quæ ex pupilli bonis penes se habet debet restituere, Ibid. n.9 in all.
Tutor datus pupillo qui solenne inuentarium fecit, an & quando & quatenus teneatur post redditam pupillo rationem iterum reddere creditoribus, l.5 t.40 p.601 c.1 d.2 nu.1.2.3.4.10 & 13
Tutor datus non debet appellare: sed se primùm excusare, postea si excusatio non admittatur, tum demum appellare, l.7 t.26 p.911 c.1 d.8 nu.1
Tutor ré pupilli male administrans non solum pupillo se obligat, sed iis etiam omnibus quorum interest pupillum ex tutoris facto & authoritate obligari, si qua ratione fiat ne pupillus vtiliter & cum effectu obligetur, p.117 c.1 d.2 nu.7 & 8
Tutor qui appellationem pro pupillo à se interpositam desert, semper quidé condemnandus est ad pœnam desertionis, sed non semper ad expensas litis, l.7 t.18 p.870 c.2 d.80 n.1
Tutor condemnatus tanquam tutor non potest cogi, vt iudicati executionem in suis bonis patiatur, etiamsi proprio nomine fuerit obligatus, l.8 t.20 p.897 c.1 d.52 nu.1
Tutor ede non potest citra iniuriam pupilli, quem lex non vult regi ab eo, qui ipse propter ætatem adhuc ab alio regi debeat, p.133 col.1 d.1 nu.10
Tutoris & pro tutore gerentis differentia lib.5 tit.28 p.597 c.2 d.2 n.1
Tutori dato aut tedamentario, cui satisdatio iniuncta est, nec appellauit, sed non vult aut non potest satisdare creditore pupillari vrgente vt pupillum defendat, Senatus potest satisdádi necessitatem remittere, lib.5 t.25 p.595 c.1 d.1 n.5 in all.
Tutori qui consuluit peritiores nihil imputari potest, l.7 t.26 p.919 c.1 d.41 n.7 in all.
pro Tutore vt quis probetur gessisse, sufficit vt in aliquo instrumento aut quolibet alio actu se tutorem nominauerit, l.5 t.28 p.597 c.2 d.1 n.4 in all.
pro Tutore pupilli negotia gerens, cum tutor non esset, nó debet quod ad ipsius incómoda pertinet melioris esse conditionis quàm si verè tutor esset, l.5 t.28 p.597 c.2 d.1 num.4 in all.
Tutores quamdiu soluendo erunt, denegari debet restitutio aduersus lapsum temporis, p.129 c.1 d.1 n.3 in all.
TVTRIX & curatrix mater filio dari potest, l.4 t.28 p.414 c.1 d.1 n.1 in all.

V

VACANS hæreditas quæ dicatur, l.6 t.12 p.680 c.1 d.15 n.2 in all.
VACATIONIS modus vnus in alio non continetur, p.1 c.1 d.1 n.2 in all.
Vacationis modus expressus aut verus esse debet, aut saltem talis qui verus esse possit, quique communiter verus putetur, pag.2 c.1 d.4 num.3
VALOR nummorum debitorum pertius æstimari debet ex communi vsu commerciorum, quàm ex Edicto principis, si non aliter indemnitati creditoris cautum esse possit, lib.8 t.30 p.1090 c.2 d.11 num.1.2
VARIATIO non potest esse sine contradictione & euidenti mendacio, l.9 t.21 p.1183 c.1 d.5 nu.1 in all.
VARIETAS iuris non inducit diuisionem voluntatis, l.6 t.4 p.622 c.1 d.4 n.31 in all.
VARIIS speciebus iuris vtens non tam donat quam loquitur sæpius, l.6 t.4 p.622 col.1 d.4 nu.31 in all.
VELLE aliud est à quàm nolle, & contra aliud non nolle aliud velle, l.5 t.21 p.225 c.2 d.2 n.10 in all.
Velle nemo creditur id quod per se fieri facere nec facit, l.6 t.5 p.634 c.1 d.27 nu.12 in all.
VELLEIANO Senatusconsulto non iuuatur mulier quærens sua vendenda, & ex redacto pretio creditoribus mariti sui aut alterius cuiuslibet personæ satisfecisse, l.4 t.21 p.372 c.1 d.27 n.1
Quantum in ædib. an VENDATVR id quod semel tantum tradi debeat, an quid annuum, cuius tradendi obligatio singulis annis renascatur, lib.8 t.31 p.1112 c.1 d.15 n.1.2.& 3
Multum interest an mulier Vendat bona sua creditori mariti, an alij, vt pro marito soluat, lib.4 t.21 p.369 c.1 d.18 n.1 & 2
Res tam Vendantur fructus nascituri ex recto fundo, an perceptio fructuum ex eo fundo iam collectorum, l.4 t.42 p.473 c.2 d.26 n.1
VENDENS id agit vt rem suam alienet quanto quoque potest precio, l.3 t.27 p.250 c.1 d.3 n.6
Vendens rem alienam non aliter cogitur implere venditionem, dominio postea nactus, quàm si venditio ab initio valida fuerit & iusta, l.4 t.33 p.437 c.2 d.10 n.1.2.3.4.5 & 6
Vendentis aut ementis non eadem est voluntas quæ diuidentis, lib.5 t.27 p.250 c.2 d.3 n.5
Vendentibus simul coniugibus, tota pecunia ad maritum peruenisse præsumitur si tota ibi res vendita est, ac si mulieris fundus dotalis, non aliter, l.4 t.24 p.313 c.2 d.22 n.1
Venduntur bona dominij, non custodiæ causa, l.4 t.43 p.495 c.2 d.30 n.10
VENDERE aliud est, aliud vendenti consentire, l.6 t.11 p.674 c.2 d.45 nu.9 in all.
Qui vetat Vendere, vetat etiam venditionis nomine pecuniam accipere, l.4 t.38 p.475 c.2 d.3 n.9
Vendere mulier sua bona omnia etiam dotalia & obligare potest ad soluendam multam, in quam ex causa delicti condemnatus fuit maritus, in carcere ideò detentus, lib.4 t.21 p.371 c.1 d.21 num.1
Quanti vnaquæque res Vendi potest tanti esse creditur, lib.4 t.41 p.459 d.2 n.1 in all.
VENDITA res pignori per apparitorem capta non potest à debitore in præiudicium creditoris, vel emptoris iudicialis trahi, l.4 t.38 p.417 c.2 d.8 nu.2 & 3
Vendita res & iam tradita tota repeti potest iure pignoris de quo conuenerit: deinde tota retinet pro parte precij non soluti, lib.4 t.33 p.436 c.2 d.6 n.1.2 & 3
Emptor cui Vendita res fuit tanquam libera si à Domino intra statutum tempus non petierit inuestituram excusatur à pœna commissi, l.4 t.43 p.491 c.2 d.17 nu.1
Vendita re sic tradita vt non transferatur dominium quia solutum sit toti precium, non eo minùs habet creditor eius persecutionem, l.4 t.33 p.437 c.2 d.9 num.1.2 & 3
Vendita re communi interdum causa venditionis est indiuidua, etiam ex parte venditoris, ita vt restitutio vni ex venditoribus concessa, debeat prodesse alteri, l.4 t.35 p.445 c.1 d.1 nu.1

Venditum à Principe præsumitur, vt & ab alio quolibet iustum tantum quod habet in re, l.3 t.22 p.232 c.2 d.11 n.4
Venditorem recto pretio fructuum periculum non ad venditorem eundemq; debitorem sed ad emptorem eundemque traditorem pertinet, l.4 t.32 p.434 c.2 d.2 num.2
Venditis rebus pluribus confuso precio ei qui sibi amicóque eligendo emerat nihil prohibet, vel in vna amicum ab emptore eligi, vel in singulis singulos, lib.4 t.34 p.446 c.2 d.3 n.1
VENDITIO est quoties sciri potest quid sit merx, quid pretium, l.4 t.24 f.398 c.1 d.40 n.1 in all.
Venditio à corpore incipit, cùm ager venditus est non tantùm ad mensuram, sed etiam si priùs facta sit mentio corporis deinde mensuræ ante fendi fines indicatos; quin etiam quicquid intra confines est pro vendito habetur, lib.4 t.28 p.415 c.1 d.3 nu.8
Venditio dominium rei venditæ transfert in emptorem, & quidem in perpetuum non ad tempus. Conductio nullum omnino ius, aut ne iuris occasionem vllam tribuit emptori, lib.4 t.42 f.477 c.1 d.38 n.2 & 4
Venditio postulante creditore facta sub hasta illum obligat non quidem de euictione, sed ad id quod interest emptoris, si condemnatus sit emptor ob vicium subhastationũ, secus si ob culpam propriam, lib.8 t.32 p.1121 c.2 d.4 n.12 & 3
Venditio facta per minorem alienare prohibitum à lege & à testatore aut à testatore solo, non valet, etiam si sit vallata iuramento, l.4 t.38 p.455 c.1 d.1 num.1
Venditio à muliere cum marito facta quibusdam casibus Velleiano Senatusconsulto infirmetur, l.4 t.21 p.373 c.1 d.27 n.5 6.7.8.9 & 10
Venditio rei fideicommissariæ quando valeat, l.b.6 t.23 p.738 c.1 d.9 numer.8 in all.
Venditio quando dicatur perfecta, l.4 t.28 p.414 c.2 d.3 n.1 2 3 & 4
Venditio perfecta est statim a quo pignus addictum est, licet nondum secuta sit missio in possessionem, l.4 t.43 p.509 c.1 d.65 n.9 in all.
Venditio lege commissaria resoluitur ipso iure, si venditor velit, l.4 t.37 p.455 c.1 d.1 num.11 in all.
Venditio pensionis annuæ certo pretio, an & quando sit vsuraria, l.4 t.24 p.398 c.1 d.40 à n.1 ad 8
Venditio pignoris facta creditori neque posteriori. nocet quamdiu tenet quominus offerre possint, neque ipsi emptori, quominus iura sua salua habeat si pignus postea evincatur, lib.8 t.10 p.1060 c.1 d.4 n.5 6 & 7
Venditio facta sub pacto de retrouendendo est permissa, lib.4 t.24 p.394 c.1 d.28 num.3 in all.
Venditio facta ex authoritate statuti, interpretationem recipit & suas conditiones & statuta. Conuentionalis vero non nisi ex partium voluntate, & ex iure communi, l.4 t.43 p.496 c.2 d.30 n.15 in all.
Venditio bonorum paraphernalium à muliere facta constante matrimonio valet etiamsi maritus simul cum vxore venditderit, p.105 c.2 d.2 n.1
Venditio fundi pupillaris, facta ranouam fundi pupillaris, non valet, l.4 t.33 p.422 c.2 d.3 n.6 in all.
Venditio rerum quæ consistant in pondere vel numero vel mẽsura non prius perfecta dicitur quàm res huiusmodi adnumeratæ, ad mensæ adpensiue sint: interest si rei venditæ damnũ aliquod contigerit, ad venditorem non ad emptorem pertinebit, l.4 t.32 p.434 c.1 d.1 n.1 & 2
Venditio etiam vno nummo facta valet ad euitandam pœnam incapacitatis, l.4 t.43 p.503 c.1 d.50 n.1 & 2
Venditio accedente precio aliquo quantumuis modico imaginaria dici non potest, lib.4 t.43 p.503 c.2 d.50 num.4 in all.
Venditio facta sub pacto de retrouendendo temporali non annullatur ex causa enormissimæ lasionis, sed perpetuatur l.4 t.30 p.425 c.1 d.5 n.2 & 3
Venditio à mensura strictè intelligitur quoties restricta est ad mensuram verbis præcisis & limitatis, lib.4 tit.28 p.415 c.1 d.4 n.1 & 2
Venditio vitiosa, ac voluntatis nõ tantum venditoris ius perimit quod vel in re vel ad rem habebat; sed eorũ quoque omnium qui venditioni consentiunt: venditio vero necessaria, & iure, & ne euitare præsentis contractus illi ipsi qui vendidit non nocet, lib.4 t.35 p.448 c.1 d.5 n.5 & 6
Venditio pluribus facta per Principem competit ei, cui prior vendita est, l.3 t.22 p.227 c.2 d.11 num.1
Venditio, traditione secuta, titulus est facilis ad transferendum dominium, lib.4 t.12 p.434 c.2 d.2 n.9 in all.
Venditio si ex capite metus rescindatur, non habet emptor electionem supplendi iusti precij: si verò ex causa lasionis, habet, l.4 t.30 p.418 c.1 d.16 n.4 & 5
Venditio contra legem facta valere nõ potest, l.3 t.22 p.228 c.2 d.1 n.2 in all.
Venditio non potest fieri precio incerto, l.7 t.10 f.2.897 c.1 def.51 nu.6 in fi. l.
Venditio rei alienæ non valet, l.3 t.22 p.224 c.2 d.3 n.1 in all.
Venditio pars communis non tollit communionem, l.3 t.27 p.255 c.1 d.12 n.2 in all.
Venditionis precium quod marito & vxori simul solutum fuit, an præsumatur totum ad maritum peruenisse, si ea bona fuerint dotalia, si ne paraphernalia, lib.5 t.7 p.536 c.1 d.8 nu.1.4.5 & 6
Venditionis substantia in precio consistit l.4 t.26 p.404 c.2 d.15 n.1 in all.
Venditioni factæ sub lege commissoriæ etiamsi venditor velit emptor instare non cogitur, si res defierit esse integra præsertim si venditoris id facto acceperit, l.4 t.37 p.454 c.2 d.1 nu.1. 2.3 & 4
Qui Venditioni pignoris consentit fideiubendo pro emptore erga vẽditorem non ideò ius sui pignoris remittere intelligitur, l.8 t.15 p.1006 c.1 d.6 n.1.2. 3. & 4
Venditioni alienæ sub nomine venditoris accedens, censetur iure fideiussoris accedere, l.4 t.28 p.416 c.2 d.6 num.1 & 2
Venditionem rescindi an possit mulier petere petita in integrum restitutione contra emptorem, si rem cum marito vendiderit, lib.4 t.14 p.313 c.2 d.22 n.8 in all.
ad Venditionem rerum hæreditariarum, creditores omnes sunt vocandi, l.5 t.40 p.601 c.2 d.8 n.3 in all.
Venditiones pignorum sub hastâ fieri solitæ non valent, si ab eo die quo pignora capta sunt ad eum vsque qui primus ex tribus faciendæ venditioni dictus est plures quam decem dies interceserint, l.8 t.17 p.1009 c.2 d.3 n.1
Venditiones etiam publicæ sub hasta factæ rescindantur ex causa immodicæ lasionis, nullo etiam dolo probato, l.4 t.30 p.424 c.2 d.4 n.8 & 9
Venditiones conditionales ante conditionis euentum imperfectæ sunt, lib.4 tit.43 p.496 c.1 d.30 n.15
VENDITOR agẽs ex l.1. C. de resc. vend. probare debet se esse Dominum, l.4 t.30 p.428 c.1 d.17 num.1
Venditor pro emptore defendendo satisdare non cogitur, p.149 c.2 d.5 n.2
Venditor pro parte pretij non soluti potest rem totam venditam quam iterumque pretij sit vendere, si modò habeat eam obligatam, l.4 t.31 p.437 c.1 d.8 n.1.2 & 8
Venditor non potest exigere pretium ab emptore conuento per alium hypothecaria, nisi pro eo litem suscipiat, caueatque de restituendo precio, si certius obtineat, l.8 t.31 p.1108 c.1 d.1
Venditor hyperochæ an teneatur de euictione cuiacto fundo cuius redimendi ius competebat, l.8 t.31 p.1119 c.1 d.30
Venditor hyperochę qui de ea defendenda se obligauit, ad quid teneatur, l.8 t.31 p.1119 c.2 d.31
Venditor potest non cedere executioni sententiæ contra emptorem rei data, si non fuerit emptor vocatus, l.7 t.25 p.907 c.2 d.3 n.1
Venditor qui scit onus rei venditæ, quod scitum, tenetur eo nomine non tantùm quanti minoris, sed etiam ex empto in id omne, quod interest, etiãsi per clausulam generalẽ id onus transferre voluerit in emptorem, lib.4 t.32 p.435 c.2 d.1 n.3. & 4
Venditor qui vẽdidit quicquid iuris habuit impetrare debet in precium quicquid emptor in eam impendit, lib.4 t.30 p.427 c.1 d.13 n.1.2.3.4 & 5
Venditor si rem vendi am tradat, in id omne quod emptoris interest condemnandus est, l.4 t.36 p.451 c.2 d.15 n.17
Venditor alienæ litis intervenire dicitur, non tam inchoate, qui à tertio rei laudatus, ad iudicem venit, l.3 t.22 p.189 c.2 d.1 n.3 in all.
Venditor non potest ad suum iudicem revocare litem institutam contra suum emptorem, p.189 c.1 d.1 n.1
Venditoris precium potentiis in obscuro iure causa potior est quàm emptoris, cui tam grad ea res est: nec potest emptor discedere ab emptione inuito vẽditore, lib.4 t.29 p.418 c.1 d.4 num.5. 6.7.8 & 9
Venditori qui rem tradidit debentur vsuræ precij non soluti tanquam interesse damni emergentis: in eodem etiã fructus ipsi, lib.4 tit.24 p.395 c.2 d.35 n.3
Venditori qui sibi pro precio reseruauit ius prælationis & possessionis non potest discussionis instantia obiici adeóque nec offerri si dominium sibi reseruauerit, lib.7 t.32 p.943 c.1 d.12 num.1. & 2
Venditori quæ debentur propter rẽ venditam pro annis præteritis non transeunt in emptorem, si nihil de iis specialiter dictum sit, l.4 t.33 p.438 c.2 d. 13 n.1.2 & 3
Venditore non valente satisdare tradenda est precij pecunia idoneo mercatori qui vsuras legitimas præstet venditori in vicem fructuum, lib.8 t.31 p.1118 c.2 d.29 n.1 2 & 3
VENTER *de ventris rempti tenso*, l.4 t.42 p.470 c.2 d.19 nu 3
VENIAM non meretur, qui in officio suo delinquit, l.4 t.16 p.351 c.1 d.19 n.10 in all.
VERBA verbis dissoluuntur, p.55 c.2 d.1 n.2 in all.

Verba sunt intelligenda semper secũdum subiectam ma teriam, adeoque interdum impropriaada, l.6 t.19 p.705 c.1 d.3 n.4 in all.

Verba omnia testamenti sic semper accipi debent vt aliquid operentur, l.6 t.22 p.726 c.1 d.10 n.8 in all.

Verba generalia sunt etiuliter & fauorabiliter quãtum fieri potest in eligenda, l.7 t.3 p.799 c.1 d.7 nu.8 in all.

Verba generalia semper ex eo quod verisimile est interpretationem recipere debent, l.4 t.16 p.352 c.1 d.21 n.9 in al.

Verba enunciatiua prolata principaliter in antiquis non solum inter eosdem, sed etiam inter alias partes probãt per modum causæ, lib.4 t.14 pag.309 c.2 d.6 n.1 & 2

Verba enunciatiua fauore dotis indistinctè probant, l.4 t.14 p.314 c.2 d.25 n.3

Verba enunciatiua apposita in contractu inito cum Principe probant, si verisimile sit quod enunciatur, lib.4 t.14 p.324 c.1 d.63 n.1

Verba denunciatiua in vltimis voluntatibus eo facilius & frequentius probãt quò facilius & frequentius inducunt dispositionem in contractib. non aliter dispenunt quàm à præsente præsenti dicta sint, lib.4 t.14 p.315 c.2 d.23 n.23

Verba enunciatiua in contractu, cum minore gesto apposita, quæ contra maiorem probarent, probant etiam contra minorem, si curatoris autoritas in contractum inuenerit, non aliter, p.114 c.2 d.3 nu.1.& 2

Verba, si sine legitimo hærede decesserit, quem sensum habeant, tam in testamentis quàm in feudis, l.6 t.19 p.706 c.1 d.5

à Verborum propria significatione interdum receditur, vt actus fuit neatur, l.6 t.19 p.709 c.2 d.16

Verbis enunciationis iudicis de litigatorum facto aut iure non creditur, nisi de iis quæ coram ipso fiunt tam cùm pronunciat, li.4 t.14 p.309 c.2 d.7 n.5

Veritas semper persuadet, l.4 t.17 p.354 c.2 d.1 n.5 in all.

Veritas semper inquirenda est cum omni diligentia; & omni via, l.4 t.14 p.306 c.1 d.1 n.2 in all.

Veritas fictionem non admittit, l.6 t.22 p.718 c.1 d.12 n.5 in all.

Veritas facti semper attẽdi debet, potiùs quàm forma procedendi, lib.7 t.15 p.840 & seq. c.2 d.3 n.8 in all.

Veritas in foro cõscientiæ aduersus præsumptionem iuris, & de iure persuadet, l.4 t.14 p.358 c.2 d.43 n.3 in all.

Veritatis habendæ fauor, efficit vt probationum facultatem ampliari semper quantum fieri potest, potteat restringi numquam, lib.4 t.14 p.305 c.1 d.1 n.1 & 2

Veritatis probatio numquam excluſa cẽsetur, nisi cum idipsum lege aliqua cauẽ est, l.4 t.1 p.268 c.1 d.37 n.2 in a.

In rem VERSVM non videtur quod non durat versum, l.4 t.24 p.397 c.1 d.37 n.9 in all.

VESTES vxori à marito traditę siue nuptiarum tempore, siue constante matrimonio quando reddendæ sint marito aut eius hæredi, l.5 t.1 p.515 c.2 d.2 n.3 & 4

VESTIMENTA sunt ex earum rerum genere quæ & vtendo consumuntur, & seruando seruari non possunt, lib.6 t.18 p.696 c.2 d.1

Vestimentis à patre filiæ legatis, quorum partem iam pater soluerat omnium æstimatio filiæ debetur, lib.6 t.18 p.696 c.2 d.1

VICARIVS licet generalis conferre beneficia non possit, nisi specialiter in id ha eat mandatum, p.21 c.2 d.70 nu.6

Vicarius ordinarius iurisdictionis potest de causa cognoscere, etiam citra subdelegationem, sicubi delegata iurisdictio sub nomine appellatiuo, dignitatis vel officij, l.3 t.3 p.173 c.2 d.4 n.1.& 4 pronunciatum ab eo si haberi iniquitatem videatur indiget auxilio appellationis, ibid. n.8

Omni VICIO carere debet, qui in alium paratus est dicere, pag.26 c.2 d.92 n.3 in all.

Vicia realia sequuntur rem quocumque ierit & afficiunt quemlibet possessorem, l.8 t.3 p.950 c.1 d.26 n.15 in all.

Vicia viribilia reddunt instrumentum suspectum, & aliquando vitiosum, l.4 t.16 p.344 c.1 d.16 n.3 in all.

VICTORIA duplex excusat ab impensis secundæ appellationis, sed non ab impensis priorum instantiarum, l.7 t.18 p.859 c.1 & 2 d.41 num.1

Victoria mutua non est, nisi cum vna lis est, p.181 c.1 d.7 n.8 in all.

Victoris interest quamdiu sibi solutum non fuit aut pleniſſimè satisfactum, l.7 t.31 pag.938 c.2 d.4 nu.13 in all.

Victori quib. remediis succurratur contra appellationem quam appellans non fuit intra tempora persecutus, lib.7 t.29 p.934 c.2 d.10 num.1

VICTVS non debet ad expensas litis cõdemnari victori cui aliquid potest imputari, l.7 t.18 p.849 c.1 d.4 nu.1

Victus reuertur aliquando ad alias expensas quàm quæ factæ sunt post publicatas testationes, lib.7 t.18 p.855 c.2 d.28 num.1

Victus ex iureiurando aduersarij non eò minùs condemnandus est in expensas si actor non de sua instantia iurauerit, sed de exceptione rei, l.7 t.18 p.869 c.2 d.76 n.1

VIDVA, quandiu vidua manet in eodem matrimonio stare intelligitur, l.3 t.17 p.208 c.1 d.3 n.3 in all.

Vidua censetur eandem dotem dare posteriori marito tacita cõstitutione, sed non æquè dotis augmentum quod à priore viro habuit, l.5 t.8 p.558 c.1 & seq. d.24 n.1.2.3 & 4

Vidua secundò nubens præsumitur eandem dotem secundo viro quam primo dedisse, lib.5 t.7 p.545 c.1 d.37 n.2

Vidua luxuriosè viuens etiam intra annum luctus non amittit dotem, sed liberalitates quas à viro habuit, amittit, lib.5 t.7 p.535 c.2 d.7 num.1.2.3 & 4

VINDICANDI ius nemo habere potest, nisi qui dominus est, lib.3 t.22 p.229 c.2 d.3 num.8

VINDICATIO datur mulieri vendenti rem suam, si venditio præsumatur facta in fraudem Velleiani, lib.4 t.21 p.373 c.1 d.27 n.3 & 12

Vindicatione rei conuentus, licet bonæ fidei possessorem probet, non ideo tamen obtinere debet, quàm diu actor probare potest se esse dominum lib.3 t. 22 p.231 c.2 d.9 n.1 & 2

Vindicatione agenti quæstionem dominij referre quilibet potest, lib.3 t.22 p. 229 c.2 d.3 n.1 2.3.4 & 5

VINDICIÆ secundum legatarios fundorum dicendæ sunt, cum onere nudæ repromissionis, & sine alienandi licentia, si hæres dolose versatus dicatur, l.6 t.21 p.663 c.1 d.12 n.1.2 & 3

Vindiciæ ante diffinitiuam sententiam præsertim in beneficialibus dici solent pendente lite pro eo qui magis apparet, magisque colorato titulo nititur, l.4 t.1 p.280 c.2 d.3 n.7 in all.

VINVM consistit in mensura, & est ex earum rerum numero quæ fũctionem recipiunt in suo genere, l.8 t.3 p.953 c. 2 d.23 nu.10 in all.

VIR & vxor cum pecuniam accipiunt, præsumitur tota, ceu nata ad virũ peruenire, l.4 t.21 p.373 c.1 d.17 n.5 in all.

Virum inter & vxorem lis esse potest, constante matrimonio modo ne actio fallat, lib.2 t.2 p.76 c.2 d.14 num.2 in all.

VIRGINI creditur iuranti se aliquid ignorare, non etiam nec certi, cui nec adiurandum deferre permittitur, l.4 t.14 p.312 c.2 d.18 nu.1

Virginitas contegatio cognitam se esse iuranti non creditur, lib.4 t.15 p.340 c.2 d.49 nu.1.2 & 3

Virginem vitians aut eam decerpant dotare cogitur, lib.4 t.9 p.293 c.2 d.3 n.4 in all.

VIRGINITAS qualitas est quæ à natura inest, etiamsi aliter non probaretur, l.9 t.7 p.1164 c.1 d.6 n.10 in all.

VIS sola metúsve sufficit ad inducẽdum prætoris auxilium, l.4 t.21 p.369 c.1 d.18 n.6

Vis maior dicitur cui resisti non potest, l.4 t.42 p.474 c.1 d.27 n.2 in all.

Vim faciens iure suo cadere debet, l.3 t.18 p.208 c.2 d.2 n.1 in all.

Vim facere dicitur quisquis ius suum nõ per iudicem reposcit, l.8 t.3 p.952 c.1 d.2 n.1 in all.

Vi facit, qui prohibitus facit: clam verò qui celato aduersario, l.8 t.3 p.957 c.2 d.10 n.2 in all.

Vi factum dicitur si quis contrà quàm prohiberetur, fecerit, lib.4 t.14 p.311 c. 2 d.14 n.3 in all.

Vi, nec clam facere videri potest qui suam dumtaxat continet possessionem, nec si eam vi defendat, l.3 t.24 p. 239 c.1 d.1 n.5 in all.

Vitæ conseruandæ & redimendi sanguinis quælibet ratio honesta est, l.b.9 t. 29 p.1214 c.1 d.3 nu.6 in all.

VIVENTIS nullus est hæres, lib.6 t.5 p. 632 c.2 d.22 n.2 in all.

VLTIMVS est, non quem alius præcedit, sed quem nemo sequitur, l.6 t.19 p.711 c.2 d.24 n.3 in all.

VIVENDI beneficij & eius cui vnitur debet exprimi valor. l.1 t.2 p.14 c.2 d. 48 n.13 in all.

VNIO, omnis requirit causæ cognitionem, l.1 t.2 p.14 c.1 d.48 n.13 in all.

Vnio semel facta semper durat, l.6 t.1 p. 616 c.2 d.8 n.2

Vnio nulla, & minùs rite facta, æquiparatur, p.15 c.2 d.51 n.2 in all.

Vnio si fiat mensæ, nõ requiritur expressio bonorum seu beneficiorum mensæ vnitorum, l.1 t.2 p.14 c.2 d.48 num.13 in all.

Vnio beneficij quod sit de iure patronatus laicorum nũquam potest fieri per Papam inuito patrono laico, lib.6 tit.1 p.616 c.2 d.8 n.1 & 2

Vnio beneficiorum odiosa est, & à communi ecclesiarum vtilitate aliena, p. 14 c.1 d.48 nu.1

Vnio beneficiorum semper & perpetuò grauat, p.16 c.1 d.48 n.11

Vnioni beneficiorum debent interesse episcopus, qui ordinarius est diœcesis, capitulum ecclesiæ cathedralis, & patronus beneficij, si laicus sit, p.14 c.1 d.48 n.2

Vnio beneficiorum, nunquam nisi ex magna causa, eáque necessaria, debet permitti. pag.14 c.1 d.48 num.2

Vnionem beneficij an suadeat necessitas, vel paupertas relinquendum arbitrio iudicis, l.1 t.2 p.14 c.1 d.48 n.1 in all.

Per Vnionem melius est duob. beneficiis

rectorem vnum dare, quàm vtrumque rectorem cogere, p.16 c.1 d.52 n.8 in all.
Vnione facta per summum Pontificem, non est considerabile in crescere collatoris conflictus, nec Episcopi, l.1 t.2 p.14 c.2 d.48 n.2 in all.
Vnione beneficio um ordinario egestate laborati subuenitur, p.16 c.1 d.52 n.8
In Vnione beneficij regularis & conuentualis non opus est citari monachos, nec subditos, nec rectorem, nec requiritur Episcopi consensus, lib.1 t.2 p.14 c.2 d.48 n.2 in all.
VNIRI non potest beneficium vnius ordinis cum alterius ordinis beneficio, nisi beneficium vni eidem sit solitum regi per seculares in commendam, l.1 t.2 p.14 c.1 d.48 n.13 in all.
VNITAS non est numerus sed principium numeri, l.4 t.1 p.162 c.1 d.18 n.6
VNITVM beneficium amittit nomen beneficij, p.28 c.1 d.64 n.1
Vnitum beneficium non potest conferri à summo pontifice, nisi vocata aut suspensa vnione, pag.24 col.2 d.74 n.1
Vniti beneficij suspensionis causa limitata, limitatum, non perpetuum, parit effectum, p.23 c.1 d.74 n.5 in all.
VNIVERSITAS restituere debet quæ exegit quoties litis euentu apparet nobilem fuisse eum qui petebat eius dicebatur, ideoque nihil ab eo exigi potuisset, p.290 col.2 d.16 n.6
Vniuersitas quæ in exigendi quasi possessione est, prohiberi non debet lite pendente, quominus iure suo vtatur, pag.290 c.1 d.16 n.3
Pro Vniuersitatis debito non possunt inquietari singuli, nec si debitum fiscale proponatur, l.7 t.33 p.948 c.1 d.1 à nu.1 ad 9
VOCATVS ad iudicium vt respondeat ex ore ad fines ciuiles tantùm non censetur esse in vinculis, & potest abire sine venia. l.9 t.4 p.1155 c.2 d.3 n.1
Vocans per fideicommissum Titium & liberorum eius liberos, multo magis eiusdem liberos vocasse intelligitur, l.6 t.22 p.712 c.2 d.47
Vocatus quis non præsumitur ex sola oneris iniuncti ratione, nisi antecedentis necessitas ita suadeat, l.6 t.24 p.740 c.1 d.3
Vocati quando ex contingentibus censeantur masculi onerati, l.6 t.24 p.740 c.1 d.3
VOLVNTAS & animus non minùs facto declaratur, quàm verbo, p.13 c.2 d.45 n.7 in all.
Voluntas non minùs facto, quàm verbo declaratur, p.29 c.1 d.3 nu.14 in all.
Voluntas non minùs facto quàm expresso actu declaratur, l.7 t.1 p.784 c.1 d.14 n.5 in all.
Voluntas concepta nihil potest, sed prolata potest interdum plus quàm scripta, l.6 t.19 p.709 c.1 d.15
Voluntas semper potior est voce dicentis, nedum scriptura scribentis, l.6 t.5 p.623 c.1 d.18 n.14 in all.
Voluntas ex actu etiam nulla declaratur, l.2 t.3 p.87 c.2 d.27 n.4 in all.
Voluntas suprema, est ambulatoria, vsq; ad supremum vitæ exitum, l.4 t.9 p.294 c.2 d.4 n.8 in all.
Voluntas vltima etiam in piam causam collata, est reuocabilis, sicut & quæ collata est in liberos, p.2 c.2 d.6 nu.2 & 3
Voluntas inanis & vacua est, cui iuris potentia non assistit, l.3 t.24 p.740 c.2 d.5 n.8 in all.
Probanda est defuncti voluntas per quinquennium modo testes, sed etiam contestes, l.6 t.22 p.719 c.1 d.15
Voluntas testatoris ex testamento reuocato non potest colligi, l.6 t.5 p.619 c.2 d.16 num.10 in all.
Voluntas testatoris si præcisè seruari non potest, seruanda saltem est per proportionem quantum fieri potest, vt ab ea quàm minimum recedatur, lib.6 t.5 p.631 c.2 d.18 n.6 in all.
Coniectura Voluntatis in fideicommissis pro lege est, lib.6 t.20 def.47 nu.2 in all.
Voluntatis coniectura non potest sumi ex eo actu qui fit ex necessitate, l.6 t.22 p.725 c.1 d.29
Voluntatis coniectura non debet admitti cum in verbis nulla est ambiguitas, l.6 t.18 p.697 c.2 d.3 nu.7 in all.
Voluntatis diuisio numquam inducenda est, l.4 t.43 p.493 c.1 d.20 n.6 in all.
Voluntatis sola destinatio sufficere potest vt ei quoque qui nominatus est, pactum prosit, p.79 c.2 d.7 n.12 in all.
Voluntatis mutatio quocumque probationis genere probari potest, etiam per coniecturas & indicia, l.6 t.5 p.628 c.1 d.14 n.2 in al.
Voluntatis supremæ mutandæ facultatem sibi præripere nemo potest, lib.6 t.5 p.612 c.1 d.19 n.5 in all.
Voluntatis quæstio admitti non debet cùm nulla in verbis ambiguitas est, l.4 t.28 p.415 c.1 d.5 n.1 in all.
Voluntatem vltimam, hæredis siue legatarij iureiurando suppleri onus periculosum, l.4 t.1 p.269 c.2 d.44 n.14 in al.
Voluntate priore qui potest in totum recedere, multò magis potest ex parte, l.6 t.5 p.612 c.1 d.19 num.8 in all.
Voluntates captatoriæ quænam sint, & quando & qua ratione improbatæ, l.6 tit.6 p.641 c.1 d.21 n.1 & seq.
Voluntates vltimas per se firmas esse oportet, non ex alieno à biennio pendere, l.4 t.18 p.352 c.2 d.22 nu.15 in al.
In voluntatibus vltimis attendendum est in quem voluntatis intentio dirigatur l.4 t.14 p.313 c.2 d.23 nu.4
VSQVE dictionis ea vis est, vt statim atque finita est dispositio in vnius persona, videatur repetita & reuocata in persona alterius, lib.6 t.22 p.722 c.2 d.23 num.5 in all.
VSVRÆ debentur etiam citra agnitionem chirographi si chirographaria pecunia petatur ex causa mandati vel negotiorum gestorum, p.391 c.2 d.20 nu.1.2. & 3
Vsuræ ex die tantùm agniti aut denegati chirographi adiudicantur, p.389 c.2 d.15 n.1
Vsuræ adeo interdictæ sunt vt permitti numquam debeant, sed officio iudicis reiici etiam parte non conquente, lib.4 t.24 p.388 c.1 d.11 n.2 in all.
Vsuræ dotis quæ promissa fuit à muliere debentur ex die nuptiarum, non ex lapsu biennij: secus si dos ab extraneo fit promissa, lib.5 t.6 p.530 c.1 d.6 n.1.2. 3. & 4
Vsuræ dotis quæ non fuerunt promissæ quibus casibus marito ante biennium debeantur, l.5 t.7 p.540 c.2 d.22 nu.1.2 3.4 & 5
Vsuræ dotis suæ die non restitutæ debentur mulieri viduæ siue diuiti siue inopi, l.5 t.8 p.553 c.2 d.11 num.1 & 2
Vsuræ dotis non debentur marito si neq; mora neque conuentio vlla præcesserit, l.5 t.7 p.547 c.1 d.42 n.1 & 2
Vsuræ dotis à marito quamdiu vixit non petitæ ab hærede ipsius exigi non possunt, tanquam donatæ, l.5 t.7 p.549 c.2 d.55 n.1
Vsuræ nullæ dotis restituendæ mulieri debentur pro anno luctus: sed interim ei alimenta præstanda sunt, lib.5 t.8 pag.551 col.2 d.6 num.4 & 5
Vsuræ nullæ debentur à muliere aut eius hærede de bonis pro dote obligatis pro toto eo tempore fructuum ex eis perceptorũ, l.8 t.8 p.551 c.2 d.5 n.7 in all.
Vsuræ damni citra conuentionem etiam iure diuino omnimodò debentur venditori qui rem venditam tradidit, p.386 c.2 d.8 n.5
Vsuræ expensarum taxatarum debentur à die interpellationis si appellatum non sit, sin appellatum sit ex die confirmationis, l.7 t.18 p.869 c.2 d.75 n.1
Vsuræ legati non debentur etiam testator iusserit solui legata sine figura iudicij, & bona sua vendi, nec qua legatarius mora fiat, l.6 t.26 p.751 c.1 d.11
Vsuræ legati in diem relicti non debentur ex lapsu diei, sed tantum ex die agnitis & petitis legatis, l.6 p.751 c.1 d.15
Vsuræ legati pro dote relicti debentur omnimodo ex die nuptiarum, si nuptias hæres sciuit, nisi alia solutionis dies dicta sit, lib.6 t.26 p.750 c.1 d.8
Vsuræ legati pro legitima relicti, quo casu non debentur à die mortis, sed tantum à die moræ, etiam ad concurrentem vsque legitimæ quantitatem, l.6 t.26 p.752 c.2 d.16
Vsuræ legatis quo casu debeantur à quo die solui legatum debuit et annus in interpellationem, lib.6 t.26 p.749 c.2 d.6
Vsuræ legatis quo casu non debeantur, ne quidem ex die moræ, tam per interpellationem, quam per diei lapsum contractæ, lib.6 tit.26 p.750 c.1 d.7
Vsuræ legatorum debentur minori citra moram, l.b.6 t.26 p.752 c.1 d.14
Vsuræ & fructus legatorum debentur à die mortis tantum, nisi cum sunt in legato, aut nisi legatum sit pro legitima, l.6 t.26 p.747 c.2 d.1
Vsuræ & fructus legatorum ad pias causas pure pro dote relictorum debentur à die mortis, l.6 t.26 c.2 d.3
Vsuræ eædem ab herede vniuersali debentur, aut à donatario, qui hereditario loco creditur, quas defunctus præstare debuisset, p.393 c.1 d.25 n.9 & 10
Vsuræ litis vsuratum adiudicatarum non debentur ex die sententiæ, sed ex die moræ, quæ increuerit in lis post taxationem soluendis, p.388 c.1 d.12 n.1
An vsuræ debeantur ob defectũ alicuius conditionem casualem, & quando, p. 404 c.2 d.14 num.1.2.3 4.1 & 6
Vsuræ pretij quo casu debeantur actione ex empto ex die litis contestatæ de fideicommisso, l.6 t.27 p.759 c.1 d.16
Vsuræ precij non soluti ab emptore qui fructus rei venditæ percepit possunt peti, etiam in causa appellationis, p.436 col.1 d.4 n.1.2 & 3
Vsuræ quincuncis debentur ex promissione eius quod increuerit ob pecuniã ex die non solutam, l.4 t.24 p.386 c.1 d.7 n.1 & 2
Vsuræ promissæ ad certum tempus in perpetuum debentur quamdiu nec solutio, nec noua de vsuris conuentio facta est, nisi noua obseruatio secuta sit, p. 384 c.1 d.1 nu.1. 2. 3 4 & 5
Vsuræ ex causa mandati præstitæ repetuntur etiam contra eam qui vel nullas, vel minores debuisset, p.403 c.2 d. 12 n.3
Vsuræ ordinariæ & consuetudinariæ inter mercatores sunt quincunces, p.384 c.1 d.2 numer.1
Vsuræ taxatæ, & in certam quantitatem redactæ, non eò minus recipiunt vsurarum accessionem, p.388 c.1 d.11 nu.1. & 2

Vsuræ non debentur ex stipulatione pœnali, nec illa præcedentem obligationem nouat, p.390 c.1 d.18 n.1 2.3.4 & 5

Vsuræ nullæ debentur eius quantitatis quæ nondum debetur, vel nondum est p.274 c.1 d.8 nu.22

Vsuræ non veniunt in prouisionalem condemnationem, nec id quod interest, secus in augmento monetæ, lib.7 t.15 p.844 c.1 d.13 num.1

Vsuræ non debentur nisi ex mora, l.8 t.28 p.1074 c.2 d.19 nu.3 in all.

Vsuræ citra moram non debentur ei ex cuius pecunia ab alio res fuit comparata, quamuis alius ille fructus perceperit, p.444 c.1 d.12 nu.4

Vsuræ æstimationis quanti plurimi ex mora præstandæ sunt, p.387 c.1 d.9 n.1

Vsuræ si ad exonerandam conscientiam ab hæredibus relictæ sint, ad solutionem earum cogi debitores non possunt, p.396 c.1 d.36 à num.1 ad 13

Vsuræ adiudicantur ex mutuo à die litis contestatæ, siue conuentio vera intercesserit, siue ficta, p.395 c.1 d.33 n.1 2.3. 4.5 & 6

Vsurarum conuentio ab vno facta non potest nocere alteri, nisi ei qui alias eiusdem contractus partes sibi prodesse velit, p.394 c.2 d.32 n.1 & 2

Vsurarum & sortis petitio eodem libello concludi potest, eodémq; iudicio terminari debet. l.7 t.81 p.854 c.1 d.22 n.1

Vsurarum aliarúmque accessionum augmentum monetale nullum vnquam debetur, l.8 t.29 p.1102 c.1 d.45 nu.1. 2 & 3

Vsurarum legitimum modum nonnumquam excedere potest id quod interest l.7 t.16 p.846 c.2 d.4 n.1

Vsurarum remissio ex quacumque causa, etiam loco fructuum debitorum, non eget insinuatione, vt nec pœnarum, l.8 t.40 p.1145 c.1 d.4 n.1

Vsurarum aut fructuum vsuræ nunquam præstandæ sunt, præterquam in petitione hæreditaria, lib.4 t.24 p.388 c.1 d.4 n.1.2.3.4 & 5

in Vsurarum fraudem conuentiones non sunt ferendæ, lib.4 t.24 p.398 c.1 d.40 nu.5 in all.

Vsuris non solutis iusiurandum debitori non prodest, p.78 c.1 d.4 n.4

Vsuras pecuniæ habere non debet is qui rei fructus habuit, lib.4 t.24 p.388 c.1 d.21 n.2 in all.

VSVS diuturnus ad discontinuas seruitutes acquirendas sufficere potest, l.3 t.24 p.240 c.1 d.3 n.4 in all.

VSVSFRVCTVS nihil aliud est, quàm ius alienis rebus vtendi fruendi, salua earum substantia, p.236 c.2 d.2 n.5 in al.

Vsusfructus in iure, non in parte consistit pag.237 col.1 def.4 nu.8 in all.

Vsusfructus patris in bonis filij publicatis facit vt non videatur ea publicata, quorum vsumfructum pater habet, p. 294 c.2 d.5 n.1 & 2

Vsusfructus alicui relictus non finitur peringressum monasterij, nisi monasterium sit ex mendicantibus, l.1 t.2 p.12 c.2 d.44 n.12 in all. imò durat iure alimentorum, ibid.

an Vsusfructus parentib. quamdiu viuent relictus, iis etiam à posthumo posthumique legitimo heiede debeatur, lib 6 t.12 p 721 c.1 d.20

Vsumfructum iure testamenti habet mulier, cui vsusfructus tantum legatus à filio post eius mortem hærede instituto, sed curator bonis dandus est, l.b.6 t. 18 p.699 c.2 d 7

Vsumfructum quisquis habet quoquo modo constitutum, satisdare cogitur de bene vtendo fruendo, non item qui ius habet fructuum fortassis ex antichresi percipiendorum, p.238 c.2 d.9 n.1.2.& 3

de Vsufructu matri legato, restringendo ad alimenta fauore liberorum, l.6 t.18 p.700 c.2 d.14

VSVFRVCTVARIVS cùm personalib. actionibus non teneatur omnium bonorum æs alienum soluere non cogitur, l.3 t.23 p.235 c.2 d.1 nu.1 & 2

Vsufructuarius admittitur cauendo heredi, siue testamentario siue legitimo quamdiu expectatur, l.6 t.6 p.640 c.2 d.9 n.4.5. 6.& 7

Vsufructuarius proprietarium quominus ex bonis proprietariis detrahat quantum necesse est ad æris alieni exsolutionem prohibere non potest, l.3 t. 23 p.235 c.2 d 1 n 2

Vsufructuarius qui vt proprietarij possessionem inuerteret accepit fundum in emphyteusim à domino directo, nullam contra eum habet actionem deeuictione possessionis, nec vllo casu, nisi de precio, l.8 t.31 p.1111 c.2 d.12 n.1. & 7

Vsufructuarius quisquis est, possidet quidem naturaliter suo nomine, sed ciuiliter non nisi nomine proprietarij, l.5 t.5 p.527 c.2 d.17 n.5 in all.

Vsusfructuarius, si abutatur vsufructu expelli potest, licet satisdederit, lib 3 t.2 p.236 c.1 d 2 n.5

Vsufructuario remitti necessitas conficiendi inuentarij non potest, l.6 t 11 p. 674 c.1 d.43 n.2 in all.

VTILITAS publica postulat, ne cadauera iaceant insepulta, p.248 c.2 d.1 n.5 in all.

Vtilitatis publicæ, quàm priuatæ potiorem esse ea iam oportet, p 248 c.2 d.1 num.7

VVLGARIS substitutio interdum fit adita in fideicommissariam si adsit prohibitio alienationis, dummodo ad omnes substitutorum gradus pertineat l.6 t.22 p.732 c.1 d.46

VVLNERATI assertio non facit indicium ad condemnationem, nec ad torturam, sed tantùm ad inquirendum & hæredem excusandum, l.9 t.21 p.1193 c.2 d.26 n.1

VXOR pro viro testis esse non potest, conuenire virum potest, sed non cogitur, nec soror contra fratrem, p.327 c.1 d.1 à n.1 in all.

Vxor, si dotem non soluat expelli potest, non item si non habeat, p.122 c.2 d.1 n.9 in all.

Vxor instituta ex vsufructu, cum proprietas ex die mortis eius aliis legata sit, intelligitur scripta ex asse, & rogata de hæreditate post mortem suam restituenda, l.6 t.22 p.716 d.5

Vxor non potest accusari crimine expilatæ hereditatis, quia nec furti cum ea agi potest, l.9 t.19 p.1182 c.2 d.1 num.4 in all.

Vxoris alia causa, alia liberorum, post mortem matris vergente marito ad inopiam, l.6 t.14 p.772 c.2 d.5

Vxoris nomine continetur etiam illa quæ est mater, l.6 t.5 p 634 c.1 d.27 n 7 in 2.

Vxori datum plus quàm vni ex liberis prioris matrimonij restringitur ad id quod datum est de facto, non de iure, l.5 t.5 p.522 c.2 d.4 post nu.7

FINIS.

BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Favre, Antoine,

Codex Fabrianus Definitionum

Colonia Allobrogum 162&

2 Decis. 151

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10322443-1